İSLAM TARİHİ

Bütün Ciltler Bir Arada

Asım Köksal

Table of Contents

HZ. PEYGAMBERİN DOĞUMU, ÇOCUKLUĞU VE GENÇLİĞİ

Muhammed (a.s.)ın Soyu ve Pak Soyluluğu

Muhammed b. Abdullah, b. Abdulmuttalib, b. Hâşim, b. Abdi Menaf, b. Kusayy, b. Kilab, b. Mürre, b. Ka'b, b. Lüey, b. Galib, b. Fihr, b. Mâlik, b. Nadr, b. Kinane, b. Huzeyme, b. Müdrike, b. İlyas, b. Mudar, b. Nizar, b. Maadd, b. Adnan.[1]

Bütün kaynaklar Muhammed (a.s.)ın, Adnan'a kadar olan atalarının gerek isimlerinde, gerek sıralarında, ittifak halinde bulundukları gibi,[2] Adnan'ın da İsmail (a.s.) b. İbrahim (a.s.)ın öz be öz soyundan geldiğinde de müttefiktirler.[3]

Muhammed (a.s.)ın ondokuzuncu kuşaktaki atası Maadd b. Adnan; İsa (a.s.)ın muasırı idi. [4]

İsa (a.s.) ile Muhammed (a.s.) arasındaki fetret devrinin 600 yıl oluşu da,[5] bunu ayrıca doğrular.

Maadd, babası Adnan'ın vefatından sonra, Kâbe hizmetini üzerine almış, ve Mekke Hareminden hiç ayrılmamıştır.[6]

Adnan da; babası Üded'in vefatından sonra Kâbe hizmetini üzerine almış, Kâbe'ye meşinden örtü örttürmüş,[7] Mekke Hareminin yıkılan sınır taşlarını da dikmişti.[8]

Mekke halkının Kureyş diye anılması, Muhammed (a.s.)ın onikinci kuşakta yer alan ve ilk kez Kureyş lakabıyla anılan atası Nadr b. Kinane'den dolayıdır.[9] Ve Kur'ân-ı Kerîm'de açıklandığına göre, kendileri, İbrahim (a.s.)ın soyundan gelme torunlarıdır.[10]

Muhammed (a.s.) da, onların arasından seçilerek, onlara peygamber gönderilmiştir.[11]

Muhammed (a.s.); Kureyş kabilesi içinde, gerek baba ve gerek ana yönünden, en temiz ve en şerefli bir aileye mensuptur. Bunu, bizzat hadis-i şeriflerinde şöyle açıklamışlardır:

"Yüce Allah; İbrahim oğullarından, İsmail'i seçti.[12]

İsmail oğullarından, Kinane oğullarını seçti.

Kinane oğullarından, Kureyş'i seçti.

Kureyş'ten, Hâşim oğullarını seçti.

Hâşim oğullarından da, beni seçti."[13]

"Ben, Muhammed b. Abdullah b. Abdulmuttalib'im!

Yüce Allah; mahlukatı yarattı, ve beni, onların en hayırlı fırkasının içinde bulundurdu!

Sonra, onları iki fırkaya ayırdı ve beni, en hayırlı olan fırkanın içinde bulundurdu.

Sonra, onları kabilelere ayırdı ve beni, en hayırlı olan kabilenin içinde bulundurdu.

Sonra, onları ailelere ayırdı ve beni, onların en hayırlısı içinde bulundurdu.

Ben, sizin aile yönünden de en hayırlınızım, nefis yönünden de en hayırlınızım!"[14]

"Ben, Âdem oğulları soylarının en hayırlı, en temiz olanlarından, devirden devre, aileden aileye geçe geçe, nihayet, şu içinde bulunduğum aileden vücuda getirildim!"[15]

"Ben, Muhammed b. Abdullah, b. Abdulmuttalib, b. Hâşim, b. Abdi Menaf, b. Kusayy, b. Kilab, b. Mürre, b. Ka'b, b. Lüey, b. Galib, b. Fihr, b. Malik, b. Nadr, b. Kinane, b. Huzeyme, b. Müdrike, b. İlyas, b. Mudar, b. Nizar'...ım! Halk, ne zaman iki kısma ayrılsa, muhakkak, Allah beni onların en hayırlı olanının içinde bulundurmuştur. Ben, Cahiliye devrinin kötülüklerinden hiçbir şey bulaşmaksızın, ana ve babamdan meydana geldim. Ben, tâ Âdem'den babama ve anneme gelip ulaşıncaya kadar, hep nikâh mahsulü olarak meydana geldim, asla zinadan meydana gelmedim!

Ben, sizin nefis yönünden de en hayırlınızım, baba soyu yönünden de en hayırlınızım!"[16]

Peygamberimiz Muhammed (a.s.)ın annesi Âmine binti Vehb, b. Abdi Menaf, b. Zühre, b. Kilab, b. Mürre'dir.[17]

Zühre; Hâşim oğullarının ataları olan Kilab oğlu Kusayy'ın kardeşi olduğuna göre, Hz. Âmine'nin soyu, kocası Hz. Abdullah b. Abdulmuttalib'in soyu ile Mürre b. Kilab'da birleşir.
İbn Sa'd; Ensar bilginlerinden Muhammed b. Sâib'e dayanarak, Peygamberimiz (a.s.)ın anne ve anneannelerini, babaannelerini batınlarca kaydettikten sonra, bu bilginin: "Peygamber (a.s.)ın beşyüz annesini tesbit ve kayd etmeye muvaffak oldum. Hiçbirinde, ne zinaya, ne de Cahiliye çağında işlene gelen kötü işlerden hiçbir şeye rastlamadım!" dediğini de nakleder.[18]
Bunun içindir ki, büyük bilgin İbn Haldun, "Muhammed (a.s.)'dan başka, hiçbir kulun, ilahî ikram olarak ne soyunun bu derece mazbut olduğunun, ne de Âdem (a.s.)'dan kendilerine gelinceye kadar soy şerefliliğinin kesintisiz devam ettiğinin görülmediği"ni bildirir. [19]

Peygamberimiz (a.s.)ın İsimleri ve Künyesi

Peygamberimiz (a.s.):
"Benim birtakım isimlerim vardır:
Ben Muhammed'im!
Ben Ahmed'im!
Ben Mâhî'yim ki, Yüce Allah, küfrü benimle yok edecektir!
Ben Hâşır'ım ki, insanlar, Kıyamet günü benim izimce haşr olunacaklardır!
Ben Âkıb'ım ki, benden sonra peygamber yoktur!"[20]
"Ben rahmet peygamberiyim!"[21]
"Ben savaşlar peygamberiyim!" buyurmuşlardır.[22]
Peygamberimiz (a.s.), Kur'ân-ı Kerîm'de dört kere Muhammed ismi ile,[23] bir kere de Ahmed ismi ile anılır.[24]
Muhammed: övülmeye layık hasletleri çok olan,
Ahmed ise: en çok övülen veya en çok hamd ve şükür eden, ya da, bu hasletlerle anılan zât mânâlarına gelir.[25]
Peygamberimiz (a.s.); en çok Muhammed ismi ile anılmış, Muhammed ismini kullanmıştır. Medine'de bulunan Mekkeli ve Medineli Müslümanlarla Yahudileri ve her iki tarafın müttefiklerini ilgilendiren muameleler hakkında yazdırdığı yazıda Peygamberimiz (a.s.)ın Muhammed ismi yer alır.[26]
Ebu Süfyan b. Hâris'in Peygamberimiz (a.s.)ı hicveden şiirine karşı, Hassân b. Sâbit, söylediği uzunca şiirde:
"Demek, sen Muhammed'i hicvettin ha?!" der.[27]
Peygamberimiz (a.s.); Hicretin altıncı yılında Hudeybiye'de Kureyş müşrikleriyle yaptığı muahedenin yazısını yazdırmak isteyip:
"Yâ Ali! Bu, Muhammed Resûlullah'ın, Süheyl b. Amr ile üzerinde anlaşıp sulh oldukları[28] ve gereğinin yerine getirilmesini kararlaştırıp imzaladığı maddelerdir" buyurunca,[29] Süheyl b. Amr Hz. Ali'nin elini tuttu.[30]
Peygamberimiz (a.s.)a:
"Vallahi, biz senin gerçekten peygamber olduğunu tanımış olsaydık, Beytullahı ziyaretten seni alıkoymaz ve seninle çarpışmaya kalkmazdık![31] En iyisi, sen, muahedenameye bizim bildiğimiz şeyi yaz!"dedi.[32]
Peygamberimiz (a.s.):
"Ya nasıl yazalım?" diye sordu.[33]
Süheyl b. Amr:
"Muhammed b. Abdullah diye kendi ismini ve babanın ismini yaz!" dedi.[34]
Peygamberimiz (a.s.):
"Bu da güzeldir. Öyle yazınız![35]
Ben, hem Abdullah'ın oğluyum, hem de Allah'ın Resûlüyüm![36]
Vallahi, siz beni yalanlasanız da, ben yine, hiç şüphesiz, Allah'ın Resûlüyüm![37]
Kendi ismimi ve babamın ismini yazdırmak, benim peygamberliğimi gidermez!" buyurdu. [38]
Hükümdarlara gönderilen İslâmiyete davet mektuplarında da, Muhammed ismi yazılı, Muhammed Resûlullah mührü basılı idi.[39]

Peygamberimiz (a.s.)ın, hadis-i şeriflerinde açıkladıkları isimlerinden başka, Kur'ân-ı Kerîm'de ve daha önceki peygamberlere indirilmiş olan ilahî kitaplarda geçen daha birçok isimleri vardır.
İsimlerin çokluğu ise, isim sahibinin şerefinin üstünlüğünü gösterir.[40]
Peygamberimiz (a.s.); Hz. Hatice'den ilk doğan oğlu Hz. Kasım'dan dolayı (Ebu'l-Kasım=Kasım'ın Babası) diye künyelenmişti.[41]
Medineli Ensardan bir zât, doğan oğluna Muhammed ismini koymak istemiş ve bunda bir sakınca olup olmadığını Peygamberimiz (a.s.)dan sormuştu.[42] Peygamberimiz (a.s.): "Benim ismimi takınınız! Amma, künyemi takmayınız!" buyurmuştur.[43]
Hz. Ali de:
"Yâ Rasûlallah! Senden sonra doğacak çocuğuma senin ismini ve künyeni takmamı uygun görür müsün?" diye sormuş; Peygamberimiz (a.s.) ona:
"Evet!" buyurmuştur.[44]

Peygamberimiz (a.s.)dan Önce Kimlere ve Ne İçin Muhammed İsmini Koydukları

Tabiîn bilginlerinin büyüklerinden Saîd b. Müseyyeb der ki:
"Araplar, kendilerinden, Muhammed isminde bir peygamber gönderileceğini, Kitab Ehli olan [Yahudi ve Hıristiyan]larla kâhinlerden işitmişlerdi. Bunu işiten Araplardan bazıları peygamber olması ümidiyle oğullarına Muhammed ismini vermişlerdi:
1) Benî Temimlerden Süfyan b. Mücaşi', Şam'a gidip bir rahibin evine inmişti. Süfyan, kendisinin Mudarlardan olduğunu söyleyince, rahip:
"Araplar içinde bir peygamber gönderilecek, kendisine Muhammed denilecektir!" dedi. [45] Bunun üzerine, Süfyan, doğan oğluna Muhammed ismini verdi.[46] Muhammed b. Süfyan, büyüyünce, Hıristiyan papazı oldu.[47]
2) Benî Süleymlerin Zekvan oğullarından[48] Muhammed b. Huzâî'ye,[49] Muhammed ismi, peygamber olması ümidiyle verilmiştir.
Ebrehe bu Muhammed b. Huzâî'yi Yemen'e götürmüş, o da orada Ebrehe'yle birlikte bulunmuş ve Hıristiyanlık dininde ölmüş;[50] Ebrehe'nin emriyle, Kabe yerine, San'a'daki Kulleys kilisesine haccetmeleri için propaganda yaparken, Huzeyl'lerden Urve b. Hıyad tarafından bir okla vurulup öldürülmüştür.[51]
Benî Süleymlerden Muhammedü'l-Cüşemî'ye,
Muhammedü'l-Useydî'ye,
Muhammedü'l-Fukaymî'ye,[52]
Muhammed b. Berrü'l-Kinanî'ye,
Muhammed b. Humran b. Malikü'l-Cu'fî'ye,
Benî Cahcabalardan Muhammed b. Ukbetü'l-Cülahu'l-Evsî'ye.[53]
Muhammed b. Hırmazü't-Temim'e,[54]
10) Evsîlerden Muhammed b. Meslemetü'l-Ensarî'ye...[55] hep, peygamber olması maksat ve ümidiyle Muhammed ismi konulmuştur.[56]

Peygamberimiz (a.s.)ın Babası Hz. Abdullah'ın Vefatı

Peygamberimiz (a.s.)ın babası Hz. Abdullah, Hz. Amine ile evlendikten kısa bir müddet sonra,[57] Kureyşlilerin ticaret malları yüklü kafilelerinden bir kafileye katılarak Şam'a, Gazze'ye gitmişti. Satacaklarını satıp alacaklarını aldıktan sonra, oradan geri dönüldüğü sırada,[58] yolda hastalandı. Medine'ye gelince,[59] arkadaşlarına:

"Ben, burada dayılarım Adiyy b. Neccar oğullarının yanında biraz kalayım" dedi ve hasta olarak onların yanında bir ay kaldı.

Kafile arkadaşları, yollarına devam edip Mekke'ye geldiler.

Abdulmuttalib, onlardan, oğlunun nerede kaldığını sordu. Onlar da, "Onu gerimizde, dayıları Adiyy b. Neccar oğullarının yanında bıraktık. Kendisi hastadır" dediler.

Bunun üzerine, Abdulmuttalib, büyük oğlu Hâris'i acele Medine'ye yolladı. Haris Medine'ye vardığı zaman, Hz. Abdullah'ı vefat etmiş ve Adiyy b. Neccarlardan Nâbiga'nın evine gömülmüş buldu.

Hz. Abdullah'ın kabri Nâbiga'nın evinin içine girilince sol tarafa düşen küçük evindedir.

Dayıları; Abdullah'ın nasıl hastalandığını, olanca çabalarına rağmen kendisini kurtaramadıklarını ve Nâbiga'nın evine gömdüklerini Hâris'e anlattılar.

Haris, acele Mekke'ye dönüp babasına acı haberi verince, Abdulmuttalib de, Abdulmuttalib'in bütün oğulları ve kızları da son derece ağladılar.[60]

Hz. Abdullah, vefat ettiği zaman 25 yaşında idi.[61]

Peygamberimiz (a.s.) da, daha annesinden doğmamıştı.[62]

Hz. Âmine'nin Hz. Abdullah Hakkındaki Mersiyesi

Hz. Amine, kocası Hz. Abdullah için söylediği mersiyede şöyle dedi:
"Artık, Mekke'nin Batha tarafı, Hâşim oğullarından boşaldı.
O, ölümün davetine uyarak, evinden örtüler ve kefenler içinde çıkıp kabre gitti!
Fakat, ölüm insanlar arasında Hâşim oğlu gibi bir yiğit bulup onun boşluğunu dolduramaz.l
Bütün dostları ve arkadaşları, onun tabutunu taşımak için üşüşmekte ve elden ele almakta idiler.
Ne yazık ki, ecel hiç beklenmedik bir zamanda onu alıp götürdü!
Halbuki, o, cömert ve çok merhametli bir insandı ."[63]

Hz. Abdullah'ın Terikesi

Hz. Abdullah'ın, miras olarak bıraktığı;
Ümmü Eymen (Bereke) adında bir köle kadın,
Beş adet deve,
Birkaç davar,[64]
Bir adet kılıç,
Bir miktar gümüş paradan ibaretti.[65]

Peygamberimiz (a.s.)ın Doğumu, Doğum Tarihi ve Doğum Yeri

Peygamberimiz (a.s.); Fil yılında, Rebiülevvel ayının 12. Pazartesi günü,[66] tanyeri ağarırken,[67] Şı'b'daki evlerinde doğdu.[68]
Riyaziyecilere göre; doğum tarihi şemsî aylardan Nisan ayının yirmisine rastlamış,[69] Mısırlı Mahmud Felekî Paşa da, bunun Milâdî 571 yılı 20 Nisan Pazartesi gününe rastladığını hesapla doğrulamıştır.[70]
Peygamberimiz (a.s.)ın doğduğu ev: Şı'b'da, Hâşim'den Abdulmuttalib'e kalan, ondan da Peygamberimiz (a.s.)ın babası Hz. Abdullah'ın hissesine düşen ev olup, "Mevlid Sokağı" diye anılan Ebu Talib Şı'b'ı caddesinde, Leyl sokağında idi.[71]
Peygamberimiz (a.s.)ın doğumu gecesinde, Abdurrahman b. Avf'ın annesi Şifa Hatun da hazır bulunup ebelik etmiştir.[72]
Peygamberimiz (a.s.)dan üç yaş büyük olan amcası Hz. Abbas da; Hz. Âmine'nin bir oğlan çocuğu doğurduğu haber verilince, annesinin sabahleyin kendisini elinden tutup oraya götürdüğünü, Peygamber (a.s.)ın evlerinin ortasında yattığı yerde döşeğine ayağıyla vurduğunu hâlâ görür gibi olduğunu ve orada bulunan kadınların kendisini onun üzerine çekip "Öp kardeşini!" dediklerini bildirir.[73]

Doğum Gecesinde Vuku Bulan Önemli Hadiselerden Bazıları

1. Hz. Aişe'den rivayet edildiğine göre;
Mekke'de, ticaretle uğraşan bir Yahudi Peygamberimiz (a.s.)ın doğduğu gece, doğuşuna alâmet olan yıldızın doğduğunu görmüş, katıldığı Kureyş meclislerinden bir mecliste:
"Ey Kureyş cemaatı! İçinizden, bu gece çocuğu doğan oldu mu?" diye sormuştur.
"Vallahi, bilmiyoruz!" dediler.
Bunun üzerine, Yahudi:
"Ey Kureyş cemaatı! Size söylediğim şeyi ezberleyiniz! Bu gece, bu âhir zaman ümmetinin peygamberi doğmuştur! Onun iki küreği arasında, üzerinde tüyler bulunan kırmızımtırak bir ben de vardır!" dedi.
Meclistekiler, Yahudi'nin sözlerinden hayrette kalarak meclisten dağıldılar. Onlardan her biri, evlerine varınca, Yahudi'nin söylediklerini ailelerine haber verdiler.
Bazılarına, aileleri:
"Abdullah b. Abdulmuttalib'in bir oğlu doğdu. Kendisine, Muhammed ismini verdiler" dediler.
Onlar, o günden sonra, Yahudi'nin evine gidip:
"Bizim içimizde bir çocuk doğduğunu duydun mu, öğrendin mi?" dediler.[74]
Yahudi: "Ben size onun doğduğunu haber verdi ktien sonra mı, yoksa önce mi doğdu?" diye sordu.
"Önce doğdu!" dediler.[75]
Dileği üzerine, kendisini Hz. Âmine'nin evine götürdüler.
Yahudi, Hz. Âmine'den, oğlunu yanına çıkarmasını istedi; çıkarıldı.
Peygamberimiz (a.s.)ın arkasındaki peygamberlik hâtemini görünce, Yahudi bayıldı.
Ayıldığı zaman, kendisine "Yazıklar olsun sana! Ne oldu sana?" dediler.
Yahudi:
"Vallahi, artık İsrail oğullarından peygamberlik gitti![76] Ellerinden Kitap da gitti! Bu, İsrail oğullarının öldürüleceklerine ve bilginlerinin de itibarlarının kalmayacağına verilmiş bir hükümdür! Araplar, peygamberlikle, büyük bir izzet ve şerefe erecekler![77] Ey Kureyş cemaatı! Sevininiz! Vallahi, siz; haberi doğudan batıya kadar ulaşacak bir atilim ve yenme gücüyle güçleneceksiniz!" dedi.[78]
2. Medineli Müslümanlardan şair Hassan b. Sabit der ki:
"Ben, yedi sekiz yaşlarında, duyduklarımı kavrayabilecek, boylu boslu bir çocuktum.
Bir gün, Yesrib'de (Medine'de) bir Yahudi'nin köşk üzerinden en yüksek sesle:
'Ey Yahudi cemaatı!' diyerek bağırdığını işittim.
Yahudiler, etrafına toplanınca, ona:
'Allah cezanı versin! Ne oldu sana?' dediler.
O da:
'Ahmed'in doğumunda doğacak olan yıldızı, bu gece doğdu![1] dedi."[79]
İbn İshak:
"Hassan b. Sâbit'in torunu Saîd b. Abdurrahman'a:
'Resûlullah (a.s.) Medine'ye geldiği zaman Hassan b. Sabit kaç yaşında idi?' diye sordum.
Saîd:
'Hassan, altmış yaşında idi. Resûlullah (a.s.) da, elli üç yaşında iken Medine'ye geldi' dedi.
Demek ki, Hassan, o Yahudinin söylediğini yedi yaşında iken işitmiş" demiştir.[80]

Hz. Âmine'nin bildirdiğine göre; Peygamberimiz (a.s.)a, ne hamileliği sırasında, ne de onu dünyaya getirirken hiçbir zahmet çekmemiş ve o doğarken de, doğu ile batı arasını aydınlatan bir nurun kendisinden onunla birlikte çıktığını görmüştür.[81]
Peygamberimiz (a.s.), doğarken, çocukların yere düştükleri gibi düşmeyip ellerini yere dayamış, başını semaya kaldırmış olarak doğmuştur.[82]
Muhammed (a.s.) doğunca, geleneğe göre sabaha kadar üzerine kapatılan çanağın yarılarak, yarığından kendisinin gözlerini semaya diktiği görülmüştür.[83]
"Doğrusu, biz bunun gibi bir çocuk görmedik!" denilmiştir.[84]
Şeytan; hayatında koparacağı dört çığlıktan birisini, bu kutlu doğum gecesinde koparmıştır.[85]
İran başkadısı ve din adamı Mubezan, rüyasında; birtakım serkeş develerin bir sürü yürük atları
önlerine katarak Dicle ırmağını geçtiklerini, İran topraklarına yayıldıklarını görmüştür.
Save* gölünün suyu çekilmiştir.
Semave* vadisini su basmıştır.
Kisra'nın sarayından 14 şerefe yıkılmıştır.
İranlıların 1000 yıldan beri hiç sönmeden yanan ateşgedeleri sönüvermiştir![86]

Peygamberimiz (a.s.)ın Kâbe'ye Götürülüp Dua Edilişi

Hz. Amine; Peygamberimiz (a.s.)ı dünyaya getirdiği zaman, Peygamberimiz (a.s.)ın dedesi Abdulmuttalib'e:
"Bir oğlan torunun doğdu.[87] Gel de, gör onu!" diye haber saldı.[88]
Abdulmuttalib, o sırada Kabe'nin yanında, Hicr'de, oğlu, ve kavminden bazı kimselerle birlikte oturuyordu.
Müjdeci, ona:
"Âmine bir oğlan çocuğu doğurdu!" diye haber verince Abdulmuttalib çok sevindi ve hemen ayağa kalkıp yanındakilere birlikte Hz. Âmine'yi görmeye geldi .[89]
Torununa baktı.[90]
Hz. Âmine hamile iken düşünde gördüğü şeyleri; kendisine neler söylendiğini ve koyacağı isim hakkında ne emir verildiğini Abdulmuttalib'e anlattı .[91]
Abdulmuttalib torununu bir kumaş parçasına sarılmış olduğu halde[92] kucağına alıp Kabe'ye girdi.
Orada, Allah'a dua ve ihsanından dolayı şükranını arz ettikten sonra, onu annesine gönderdi.[93]
Oğlu Ebu Talib'e de:
"Bu, benim sana, yanında bulundurup üzerine kanat gereceğin emanetimdir. Muhakkak, bu oğlumun hal ve şânı yüce olacaktır!" dedi.[94]

Peygamberimiz (a.s.)ın Hz. Âmine ve Süveybe Hatun Tarafından Kısa Bir Müddet Emzirilişi

Peygamberimiz (a.s.)ı; önce annesi Hz. Amine,[95] üç gün veya yedi gün emzirdi.[96]
Bundan sonra, Süveybe Hatun, oğlu Mesruh ile birlikte, günlerce emzirdi.[97]
Süveybe Hatun, daha önce Hz. Hamza'yı, sonra da, Peygamberimiz (a.s.)la birlikte, Ebu Seleme b. Abdulesed'i de emzirmişti.
Bunun için, Hz. Hamza ile Ebu Seleme, Peygamberimiz (a.s.)ın süt kardeşi idiler.[98]
Peygamberimiz (a.s.); Mekke'de iken, Süveybe Hatuna harçlık verir, Hz. Hatice de ona ikramda bulunurdu.
Süveybe Hatun; Ebu Leheb'in cariyesi idi.
Hz. Hatice onu azad etmek, kölelikten kurtarmak için Ebu Leheb'den satın almak istemişse de, Ebu Leheb yanaşmamıştı.
Peygamberimiz (a.s.) Medine'ye hicret ettiği zaman, Ebu Leheb onu kendiliğinden azad etmişti.
Peygamberimiz (a.s.), Süveybe Hatuna Medine'den de harçlık ve elbise gönderirdi.
Hicretin yedinci yılında, Hayber seferinden dönerken, onun vefat etmiş olduğunu haber alınca "Oğlu Mesruh ne yapıyor?" diye sormuş; "Annesinden önce, o da vefat etti!" denilmişti.
Bunun üzerine, Peygamberimiz (a.s.) "Onların akrabalarından sağ kalan kim var?" diye sormuş; "Hiçbir kimse yok!" demişlerdir.[99]

Peygamberimiz (a.s.)ın Doğumundan Dolayı Halka Ziyafet Çekilişi

Peygamberimiz (a.s.)ın doğumunun yedinci günü, dedesi Abdulmuttalib.[100] develer, davarlar kestirerek Mekke halkına üç kez yemek yedirmesini, oğlu Ebu Talib'e emretti.
Ayrıca, Mekke mahallelerinden her mahallede develer kesilerek bırakıldı.
Onlardan insanların, kurtarın, kuşların yararlanmalarına engel olunmadı.[101]
Kureyşliler, ziyafetten sonra:
"Ey Abdulmuttalib! Doğumu sebebiyle bize ikramda bulunduğun bu oğluna ne isim taktın?" diye sordular.
Abdulmuttalib:
"Muhammed ismini taktım!" dedi.
Kureyşliler:
"Ne için, aile halkının, atalarının isimlerinden birini takmaya özen göstermedin de, Muhammed ismini taktın?" diye sordular.
Abdulmuttalib:
"Gökte Allah'ın, yerde de halkın onu övmelerini istedim!" dedi.[102]

Yeni Doğan Çocukların Sütannelere Verilmesi Âdeti

Yeni doğan çocuklarını sütannelerine vermek, Kureyş ve diğer Arap eşrafının âdetleri idi. Bu da; kadınların kocalarıyla daha rahat meşgul olmalarını ve çocukların da[103] kırda yaşayan Araplar içinde,[104] özellikle havasının güzelliği, rutubetinin azlığı ve suyunun tatlılığı ile tanınan yerlerde yaşayan şerefli kabileler arasında[105] sağlam vücutlu, sıkı etli, cesaretli yetişmelerini ve düzgün ve pürüzsüz konuşmayı öğrenmelerini sağlamak içindi.
Emevî halifelerinden Abdulmelik b. Mervan:
"Velid'i sevmek, bize zarar verdi!" derdi.
Velid; annesinin yanından ayrılmadığı için, konuşurken hep gramer hatası yapardı.
Kardeşi Süleyman ise, çok düzgün ve pürüzsüz konuşurdu. Çünkü, Süleyman ve öteki kardeşleri, kırda otururlardı.
Arapça'yı açık, pürüzsüz ve düzgün konuşmayı orada öğrenmişlerdi.[106]
Umumiyetle Araplar için tek lügat vardı. Benî Sa'd b. Bekr'lerin ise lügatları yedi idi.
Benî Sa'd b. Bekr b. Hevazin'ler; Arap kabileleri içinde, dil bakımından en fesahatli olanı, en açık, en düzgün ve en pürüzsüz konuşanı idi.[107]
Benî Sa'd b. Bekr kabilesi; Arap kabileleri arasında cömertlikleri ve şereflilikleri ile de tanınmış bir kabile idi.[108]
Mekke çevresinde ve Harem içinde oturan kabilelerden sütannesi olanlar, her yıl, iki kez, yaz ve güz mevsimlerinde Mekke'ye gelerek, yeni doğan çocukları-ücretle emzirmek üzere-alıp yurtlarına götürürlerdi.[109]

Sütannesi Halime Hatunun Peygamberimiz (a.s.)ı Emzirişi ve Büyütüşü

Peygamberimiz (a.s.)ı; Süveybe Hatundan sonra, Benî Sa'd b. Bekrkabilesinden sütannesi Halime Hatun götürüp emzindi.[110]
Halime Hatun; Kays b. Aylan'lardan Ebu Züeyb Abdullah b. Hâris'in kızı [111] ve Sa'd b. Bekr b. Hevazin'lerden Haris b. Abduluzza'nın da zevcesi idi.
Peygamberimiz (a.s.)ın bu sütanne ve babadan kardeşleri de, Abdullah b. Haris, Üneyse binti Haris ve Şeyma binti Haris idi.
Halime Hatun; yanında, kocası ve memedeki küçük oğlu ve Benî Sa'd b. Bekr kadınlarından dal[112] on kadın olduğu halde,[113] emdirilecek oğlan çocuğu arayıp bulmak üzere, yurtlarından yola çıktılar.[114] Mekke'ye geldiler. [115]
Halime Hatun der ki:
"İçinde bulunduğumuz kuraklık ve kıtlık yılında, hiçbir şeyimiz kalmamıştı.
Ben, kır merkebimin üzerinde idim.
Yanımızda yaşlı bir devemiz de bulunuyordu.
Vallahi, o bize bir damla bile süt vermiyordu.
Fakat, biz, bir yağmura kavuşmayı, darlıktan kurtulmayı umup duruyorduk.
Üzerinde bulunduğum arık ve zayıf merkebimin yürüyüşünün ağırlığı, arkadaşların canını sıkacak dereceye varmıştı.
Nihayet, Mekke'ye varıp, emzirilecek oğlan çocukları aramaya başladık.
İçimizde hiçbir kadın yoktu ki, o ona arz ve teklif edilsin de, 'Yetimdir!' denilince onu almaktan kaçınmış olmasın!
Çünkü, bizler, emzireceğimiz çocuğun babasından bahşişe kavuşmayı umuyor, ve onun [Peygamber (a.s.)ın] hakkında da:
'Yetimdir. Annesi ve dedesi, bize ne ihsan yapabilecek?' diyorduk.
Bunun için, hepimiz, onu emzirmek üzere almak istememiştik.
Benimle gelmiş olan kadınlardan, emzirilecek çocuk almayan, benden başka, kalmamıştı."[116]
O sırada, Abdulmuttalib, Peygamberimiz (a.s.) için sütannesi arayıp duruyordu.[117]
Halime Hatun der ki:
"Abdulmuttalib, benimle karşılaşınca:
'Sen, kimsin?' diye sordu.
'Ben, Benî Sa'd'lardan bir kadınım!' dedim.
'İsmin nedir?' diye sordu.
'Halime' dedim.
Abdulmuttalib gülümsedi:
'Ne güzel! Ne güzel! Sa'd ve hilm iki güzel haslettir ki, dünyanın hayrı da, ebediyetin izzet ve şerefi de bunlardadır.
Ey Halime! Benim yanımda yetim bir çocuk vardır ki, onu Benî Sa'd kadınlarına teklif ettim.
'Biz, götüreceğimiz çocuklardan yararlanmayı, onların babalarından ikram görmeyi umuyoruz' diyerek, almaya yanaşmadılar.
Onu emzirmeyi, sen üzerine alır mısın?
Belki onun yüzünden saadete, mutluluğa erersin' dedi.
Ben de:

'Bana biraz müsaade et de, kocama bir danışayım' dedim.
Hemen, kocamın yanına dönüp durumu ona haber verdim [118] ve:
'Mekke'de, bu yetim çocuktan başka, emzirilecek çocuk yoktur! O çocuğu almamızı uygun görür müsün?
Ben yurdumuza eli boş dönmemizi hoş bulmuyorum.[119]
Vallahi, ben, arkadaşlarım arasında, emzirilecek bir çocuk almadan geri dönmeyi istemiyorum.
Vallahi, o yetime gideceğim. Ben de onu alacağım!' dedim.
Kocam:
'Bunu yapmanda bir sakınca yok. Belki, Allah onun yüzünden bereket ve bolluk ihsan eder.[120]
Ey Halime![121] Git, al onu!'dedi.[122]
Döndüğüm zaman, Abdulmuttalib'i oturmuş, beni bekliyor bir halde buldum.
Kendisine: 'Haydi, çocuğu getir!' deyince, yüzünde sevinç belirdi ve beni hemen Âmine'nin evine götürdü.
Âmine, bana 'Hoş geldin! Safa geldin!' dedi. Beni Muhammed (a.s.)ın bulunduğu odaya koydu.[123]
Odaya girdiğim zaman, o, sütten daha ak bir yün kumaşa sarılmış, kendisinin altına da yeşil ipekten bir sergi serilmişti.
Sırtüstü yatırılmış, mışıl mışıl uyuyor, kendisinden misk kokusu geliyordu!
Sevimliliğine ve yüzünün güzelliğine hayran oldum.
Kendisini uykudan uyandırmaya kıyamadım.
Ellerimi göğsünün üstüne yavaşça koyduğum zaman, gülümsedi ve bana bakmak için gözlerini açtı.
Hemen, iki gözünün arasından öptüm ve kucağıma aldım.'"[124]
Hz. Âmine:
"Bana, üç gece: 'Oğlunu, Benî Sa'd b. Bekr'lerde Ebu'z-Züeyb ailesi içinde emzireceksin!' denildi" dedi.
Halime Hatun:
"İşte, bu kucağımdaki çocuğun sütbabası Ebu'z-Züeyb'dir. O benim babamdır" dedi.
Hz. Âmine gerek hamilelik, gerek doğum sırasında gördüklerini haber verip "Oğlumu iyi koru!" diyerek Halime Hatuna sıkı sıkı tenbihatta bulundu.
Halime Hatunun içi son derecede ferahladı, işittiği şeyler kendisini sevindirdi.[125]

Halime Hatun'un Ailesinin Peygamberimiz (a.s.) Yüzünden Hayra ve Geçim Bolluğuna Kavuşması

Halime Hatun, hatıralarını anlatmaya devamla derki:
"Ben onu, ancak başkasını bulamadığım için almıştım.
Binitimin ve yolculuk eşyalarımın yanına döndüğüm ve kucağıma alıp emzirmek istediğim zaman, ona, memelerimden, dilediği kadar süt geldi!
O da, onunla birlikte sütkardeşi de, kanasıya emdiler ve uyudular*
Halbuki, bundan önce, bizim çocuk, kendisiyle birlikte bizi de hiç uyutmam işti.
Kocam, kalkıp o yaşlı ve sütsüz devemizin yanına vardığı zaman, onun da memelerinin sütle dolu olduğunu gördü.
Kendisi, ondan, içeceği kadar süt sağıp içti.
Kendisiyle birlikte, ben de içtim.
Her ikimiz de süte kandık ve doyduk!
Bambaşka ve hayırlı bir gece geçirdik.
Sabaha çıktığımız zaman, kocam, bana: Vallahi, ey Halime! İyi bil ki, sen mübarek bir çocuk almış bulunuyorsun' dedi.
'Vallahi, ben de böyle olmasını umuyor ve diliyordum' dedim.
Sonra, hayvanıma bindim. Çocuğu da kucağıma aldım."[126]
Haris ise yaşlı devesinin üzerine bindi; Sirer vadisinde yol arkadaşlarına yetiştiler.
"Kadınlar
'Ey Halime! Ne yaptın' diye sordular.
'Vallahi, hayır ve bereketi en büyük olan bir çocuğu görüp aldım.'
'Yoksa, o kucağındaki, Abdulmuttalib'in oğlu [torunu] mu?' dediler.
'Evet!' dedim.
Kadınlarımızdan bazılarının kıskandıklarını gördüm.[127]
Vallahi, benim merkebim öyle hızlı gidiyordu ki, hepsinin önüne geçti.
Kafiledekilerin merkeplerinden hiçbirisi ona yetişemediler.
Nihayet, kadın arkadaşlarım, bana:
'Ey Ebu Züeyb'in kızı! Yazıklar olsun sana! Biraz durup bizi beklesen a? Gelirken üzerine binmiş olduğun merkep bu değil miydi?' diyerek sesleniyorlar; ben de onlara:
'Evet! Vallahi, işte o merkeptir' diyordum.
Şaşırıyorlar ve:
'Vallahi, buna şaşılacak birşey olmuş!' diyorlardı.
Nihayet, Benî Sa'd yurtlarındaki evlerimize geldik.
Ben; Allah'ın yarattığı yerlerden, Benî Sa'd yurdundan daha kurak bir yer bulunduğunu bilmiyorum.
Fakat, çocuğu yanımıza getirdiğimizden beri, davarlarımız akşamları karınları tok ve memeleri sütlü olarak dönüyor ve biz de onlardan süt sağıp içiyorduk.
Halbuki, hiç kimse, davarlarından sağıp içecek bir damla süt bulamıyordu.
Hatta, kavmimizden, çevremizde bulunanlar, çobanlarına:
'Yazıklar olsun size! Ebu Züeyb'in kızının çobanı nerede yayıyor, otlatıyorsa, siz de onunla birlikte yaysanız ya' diyerek çıkışmakta idiler.
Fakat, onların davarları akşamlan karınlan aç, memelerinde bir damla bile süt sızmaz bir halde dönerlerken, bizim davarların karınları tok, memeleri sufle dolu olarak dönerlerdi!

Yüce Allah, bize, onun [Peygamberimiz (a.s.)ın] yüzünden hayır ve bereketi arttırdı durdu. Onun büyüyüp yetişmesi de başka çocuklara benzemiyordu."[128]
*** Peygamberimiz (a.s.), daima, sütannesinin memesinden birisini emmekle yetinip diğerini emmekten kaçınır; onu, süt ortağı, sütkardeşi Abdullah'a bırakırdı.[129]**

Peygamberimiz (a.s.)ın Büyümesindeki Başkalık

Başka çocukların bir aydaki büyümelerini o bir günde büyüyor, başka çocukların bir yıldaki büyümelerini o bir ayda büyüyordu![130]

Peygamberimiz (a.s.); daha iki aylık iken, her tarafa yuvarlanmaya çalışıyordu.
Üç aylık olunca, ayağa kalkıp day duruyordu!
Dört aylık olunca, duvara tutunup yürüyordu!
Beş aylık olunca, bir yere tutunmadan yürüyebiliyordu!
Altı ayı tamamlayınca, yürümeyi hızlandırmıştı.
Yedi aylık iken, konuşuyor, her tarafa gidip geliyordu.
Sekiz aylık iken, konuşuyor, konuşulanı anlıyordu.
Dokuz aylık iken, açık ve düzgün konuşmaya başlamıştı.
On aylık iken, çocuklarla ok atıyordun [131]

Peygamberimiz (a.s.)ın Sütten Kesilişi ve Annesine Götürülüşü

Halime Hatun der ki: "İki yıl geçince, onu sütten kestim.[132]

Kendisi, iki yılı doldurduğu zaman, oldukça iri ve gösterişli bir çocuk olmuştu. Onu annesine götürdük, ama biz, onun yüzünden gördüğümüz hayır ve bereketten dolayı, kendisini yanımızda bir müddet daha tutmaya çok istekli bulunuyorduk."[133]

Habeş Hıristiyanlarının Peygamberimiz (a.s.)ı Halime Hatunun Elinden Almaya Kalkışmaları

Sütannesi Halime Hatun, Peygamberimiz (a.s.)ı Medine'ye, annesine götürürken, [134] Siner vadisinde[135] Habeş Hıristiyanlarından bazı kimselere rastlamıştı. [136] Hıristiyanlar, Halime Hatuna nereye gittiğini sordular.[137] Sonra da, Peygamberimiz (a.s.)a dikkatli dikkatli baktılar.[138] Arkasını döndürüp[139] onun iki kürek kemiği arasındaki peygamberlik hâtemine ve gözlerinin beyazındaki kırmızılığa baktılar.
Kırmızılık hakkında:
"Gözlerinden bir şikâyeti, hastalığı var mı?" diye sordular.
Halime Hatun:
"Hayır! Bu kırmızılık gözlerinden hiç ayrılmaz" dedi.[140]
Hıristiyanlar
"Biz, bunu kralımıza, ülkemize götüreceğiz. Çünkü, bunun bizimle ilgili hali, şanı vardır. Biz, onun işini biliyoruz" dediler.[141]
Hıristiyanlar, Peygamberimiz (a.s.) hakkında o kadar baskı yaptılar ki, Halime Hatun onu zorla elinden alacaklarından korkmaya başladı. Fakat, Yüce Allah onu onlardan korudu. [142]
Halime Hatun, Peygamberimiz (a.s.)ı onların ellerinden güçlükle kurtarıp[143] Hz. Âmine'nin yanına götürebildi. [144]
Hz. Âmine'ye, Peygamberimiz (a.s.) hakkında bilgi verdi. Onun uğurluluğu yüzünden gördükleri hayır ve bereketi anlattı. Habeş Hıristiyanlarının yaptıklarını da haber verdi. [145]

Peygamberimiz (a.s.)ın Benî Sa'd Yurduna Tekrar Götürülüşü

Halime Hatun der ki:

"Âmine'ye:

'Oğulcuğumu, iyice büyüyünceye kadar benim yanımda bıraksan iyi olur. Çünkü, ben onun Mekke vebasına yakalanmasından korkuyorum![1] dedim.

Bu hususta o kadar ısrar ettim ki, nihayet, Âmine onu yanımızda bırakmaya razı oldu, [146] ve:

'Oğlumla birlikte yurduna dön! Ben de onun Mekke vebasına tutulmasından korkuyorum. Vallahi, onun hali, şanı büyük olacak!' dedi."[147]

Peygamberimiz (a.s.)ın Atlattığı İkinci Tehlike

Halime Hatun; yurtlarına uğrayan bir Yahudi cemaatına:
"Siz, bu oğlum hakkında bana birşey söylemeyecek misiniz?" deyip, Hz. Âmine'nin kendisine anlattığı gibi:
"Ben ona hamile iken şöyle şöyle, onu doğurduğumda şöyle, rüyada da şöyle gördüm" diyerek görülenleri anlatınca, Yahudiler birbirlerine:
"Onu öldürünüz" dediler.
Halime Hatuna da:
"O, yetim midir?" diye sordular.
Halime Hatun:
"Hayır! Şu, onun babasıdır. Ben de annesiyim" dedi.
Yahudiler
"Eğer yetim olsaydı, onu muhakkak öldürürdük" dediler.[148]
Halime Hatun, Peygamberimiz (a.s.)ı hemen oradan götürüp kendi kendine:
"Az kalsın emanetimi harap edecektim!" dedi.[149]

Peygamberimiz (a.s.)ın Göğsünün Melekler Tarafından Yarılışı ve Tartılışı

Sütannesi Halime Hatun yemin ederek der ki:
"...[Muhammed (a.s.)], sütkardeşi [Abdullah] ile birlikte evlerimizin arkasında küçük kuzularımızın yanında bulundukları sırada, sütkardeşi telaş ve heyecanla koşarak bize geldi. Bana ve babasına:
'Üzerlerinde ak elbise bulunan iki adam, o Kureyşî kardeşimi tutup yere yatırdılar, kendisinin kamını yardılar! Şimdi, onun içini karıştırıyorlar' dedi.
Ben ve babası, hemen ona doğru vardık.
Kendisini, ayakta ve yüzü sararmış bir halde bulduk.
Ben, hemen tutup onu bağrıma bastım. Babası da bağrına bastı.
'Sana ne oldu yavrucuğum?' diye sorduk.
'Üzerlerinde ak elbise bulunan iki adam gelip beni yatırdılar, kamımı yardılar. Karnımda, bilemediğim birşey aradılar[1] dedi.
Birlikte, çadırımıza döndük.
Sütbabası Haris:
'Ey Halime! Ben, bu çocuğun başına bir felaket gelmesinden korkuyorum!
Sen, başına bir felaket gelmeden önce, onu hemen ailesine götürüp teslim et!' dedi."[150]
Bu hadise, bazı kaynaklara göre, Peygamberimiz (a.s.) m dört-beş yaşlarında bulunduğu sırada vuku bulmuştur.[151]
Peygamberimiz (a.s.) da bu hususta şu açıklamada bulunmuşlardır
"Ben, Sa'd b. Bekrler'de emzirilip büyütüldüm. O sıralarda, sütkardeşimle birlikte evlerimizin arkasında kendimize ait küçük kuzuları yayıyor, otlatıyorduk. Üzerlerinde ak elbise bulunan iki adam, içi kar dolu, altından bir leğen ile yanıma geldi.
Beni tutup karnımı yardılar.
Kalbimi çıkardılar. Onu da yardılar.
Kalbimin içinden, kara, pıhtılaşmış bir kan parçası çıkarıp attılar.
Sonra, kalbimi, karnımı, o karla iyice yıkayıp temizlediler.
Sonra da, onlardan birisi, arkadaşına:
'Onu, ümmetinden on kişi ile tart!' dedi.
Beni onlarla tarttı.
Ben onlardan ağır geldim.
'Onu ümmetinden yüz kişi ile tart!' dedi.
Beni onlarla tarttı.
Ben yine onlardan ağır geldim.
'Onu ümmetinden bin kişi ile tart!' dedi.
Beni onlarla tarttı.
Ben onlardan da ağır geldim.
Bunun üzerine:
'Artık onu tartmayı bırak! Vallahi, onu bütün ümmeti ile tartacak olsan, yine de o ağır gelir' dedi."[152]

Halime Hatunun Peygamberimiz (a.s.)ı Mekke'de Kaybedişi

Sütannesi Halime Hatun; Peygamberimiz (a.s.)ı[153] beş yaşında iken,[154] annesine teslim etmek üzere Mekke'ye getirdiği sırada.[155] Mekke'nin yukarı tarafında[156] kalabalık arasında kaybetti.[157]
Halime Hatun, bunu şöyle anlatır:
"Hayvanıma bindim. Sütoğlumu da önüme aldım.
Mekke'ye giriş kapılarından büyük kapıya kadar vardım.
Orada toplanmış bir cemaat bulunuyordu.
İhtiyacımı gidermek ve üstümü başımı düzeltmek için, sütoğlumu orada bırakıp ayrıldım.
Şiddetli bir gürültü işitip döndüğüm zaman, kendisini orada göremedim.
'Ey insanlar cemaatı! Çocuk nerede?' diye sordum.
'Hangi çocuk?' dediler.
'Muhammed b. Abdullah b. Abdulmuttalib!' dedim.
'Allah'ın, onu büyütmek sebebiyle yüzümü güldüreceği, ev halkımı zengin kılacağı, açlığımı gidereceği ve onu annesine götürüp teslim ederek emanetimden çıkaracağım, sevincime ve umduğuma kavuşacağım sırada, önümden kaptılar kaçtılar!
Lât ve Uzzaya andolsun ki, onu göremeyecek olursam, kendimi şu dağın tepesinden atacağım, parçalanacağım!' dedim.
'Biz, birşey görmedik' dediler.
Beni ye'se düşürdükleri zaman, elimi başıma koyup:
'Vah Muhammed'ciğim! Vah oğulcuğum!' diyerek ağlamaya başladım.
Kadınları ve erkekleri, ağıtımla ağlattım.
Orada bulunan halk da, benimle birlikte feryad ederek ağlaştılar, yanıp yakıldılar.[158]
Kaybolma haberinin Abdulmuttalib'e benden önce erişmesinden korktum. Hemen gidip Abdulmuttalib'in yanına vardım. Bana bakınca:
'Başına mutluluk mu, yoksa yaramazlık mı geldi?' diye sordu.
'Belki de, yaramazlığın en büyüğü!' dedim.
Maksadımı hemen anladı.
'Belki de, oğlum senin yanından kaybolmuştur' dedi.
'Evet![159] Bu gece, Muhammed'i getirmiştim. Mekke'nin yukarı tarafında bulunduğum sırada, kaybettim. Vallahi, şimdi o nerededir, bilmiyorum. [160] Belki de, Kureyşîler hainlik, düşmanlık edip onu öldürmüşlerdir' dedim.
Abdulmuttalib kızdı ve hemen kılıcını sıyırdı.
Kızdığı zaman, hiç kimse onun kızgınlığını durduramazdı.[161]
Bana:
'Ey Halime! Sen otur!' dedikten sonra, Safa tepeciğine çıktı. [162]
'Yâ Âl-i Galib!'* diyerek seslendi.[163]
Bütün Kureyşliler toplanıp geldiler:
'Ey Hâris'in babası! Ne haber var?[164] Söyle, sana icabet edelim?' dediler.[165]
Abdulmuttalib:
'Oğlum Muhammed kayboldu!' dedi.
Kureyşliler:
'Sen hayvanına atla! Biz de seninle birlikte hayvanlarımıza atlayalım.[166] Sen bizi harekete geçir! Sen denize dalarsan, biz de seninle birlikte dalarız' dediler.[167]

Abdulmuttalib hemen hayvanına bindi.
Öteki Kureyşîler de hayvanlarına bindiler.
Mekke'nin yukarı tarafına vardılar. Oradan da, Mekke'nin aşağısına indiler. Birşey göremeyince, Abdulmuttalib, halkı kendi haline bırakıp Beyt-i Harama geldi. İhrama girip, Kabe'yi yedi kere tavaf etti. [168]
'Yâ Rab! Kavmimin hepsi toplandı ise de, Muhammed bulunamadı![1] diyerek Allah'tan yardım diledi.[169]
Havadan, bir seslenicinin:
'Ey cemaat! Feryad etmeyiniz! Hiç şüphesiz, Muhammed'in Rabbi vardır. Onu yardımsız bırakmaz ve zayi etmez![1] diyerek seslendiğini işittik.
Abdulmuttalib:
'Ey seslenici! Bize, onun nerede bulunduğunu da haber ver![1] dedi.
'O, Tihame vadisinde, sağdaki ağacın yanındadır' diye haber verdi.
Abdulmuttalib, hemen o tarafa doğru gitti."[170]
Yolun bir kısmında Varaka b. Nevfel'e rastladı. Birlikte yollarına devam ettiler.[171]
O sırada, Peygamberimiz (a.s.) bir ağacın altında ayakta duruyor, ağacın dallarını çekip yaprağı ile oynuyordu.[172]
Abdulmuttalib, ona:
'Ey çocuk! Sen kimsin?' diye sordu.
'Ben, Muhammed b. Abdullah b. Abdulmuttalib'im[1] cevabını alınca, Abdulmuttalib:
'Canım sana feda olsun! Ben, senin deden Abdulmuttalib'im' dedi. Onu öptü, kucakladı, bağrına bastı.
Hemen, hayvanının önüne bindirip Mekke'ye getirdi.[173]
Boynuna bindirip Kabe'yi yedi kere tavaf ve onu her türlü tehlike ve kötülükten koruması için Allah'a dua etti.[174] Sonra da, Peygamberimiz (a.s.)ı, Hz. Âmine'ye gönderdi.[175]
Duhâ sûresinin:
"Seni (çocukluğunda) kaybolmuş bulup da yolunu doğrultmadı mı?" mealli 7. âyetinin bu hadiseye işaret ettiği rivayet edilir.[176]

Bir Kâhinin Peygamberimiz Üzerindeki Teşhisi ve Korkunç Teklifi

Peygamberimiz (a.s.), beş yaşında bulunduğu ve dedesi Abdulmuttalib'e teslim edildiği sırada, Mekke'ye bir kâhin gelmişti. Kâhin Abdulmuttalib'in yanında Peygamberimiz (a.s.)ı görünce, ona dikkatli dikkatli bakıp:

"Ey Kureyş cemaatı! Şu çocuğu öldürünüz! Çünkü, o sizi bölecek, öldürecek!" dedi.

Abdulmuttalib, Peygamberimiz (a.s.)ı hemen oradan kaçırdı.[177]

Peygamberimiz (a.s.)ın Annesine Teslim Edilişi

Halime Hatun der ki:
"Sütoğlumu annesine götürdüğümüz zaman:
'Onu ne diye getirdin ey sütannesi? Halbuki, yanında kalması için ne kadar ısrar etmiş durmuştun?' dedi.
'Allah oğlumu büyüttü. Ben artık üzerime düşen vazifeyi yerine getirmiş bulunuyorum. Doğrusu, kendisinin başına birşeyler gelmesinden de korktum. Şimdi, onu, istediğin gibi, sana teslim ediyorum' dedim.
'Sen bu halde değildin. Bana doğrusunu haber ver?' dedi.
Kendisine herşeyi haber vermedikçe beni bırakmadı, ve:
'Yoksa, sen ona şeytanın musallat olduğundan mı korktun?' dedi.
'Evet' dedim.
'Hayır! Vallahi, şeytan için, ona musallat olmaya, sataşmaya asla yol yoktur. Hiç şüphesiz, benim oğlum için büyük bir hal ve şan vardır. Ben sana onun haberini bildireyim mi?' dedi.
'Evet! Bildir' dedim.
'Ben ona hamile olduğum zaman, Şam topraklarından Busra'nın köşklerini[178] bana aydınlatıp gösteren bir nurun benden çıktığını gördüm.
Ona hamileliğimde de, vallahi, bana hamilelikten daha hafif, daha kolay gelen birşey görmedim.
Doğurduğum zaman, o, başka çocukların yere düştükleri gibi düşmeyip, ellerini yere dayamış, başını semaya kaldırmış olarak doğmuştur.
Şimdi, sen onu bana bırakıp doğruca yurduna gidebilirsin artık' dedi."[179]

Mekkelilere Ziyafet Çekilişi ve Halime Hatunun İkramlara Gark Edilişi

Halime Hatun der ki:

"Kureyşliler ve sair halk sakinleştikleri zaman, Abdulmuttalib, yirmi deve[180] ve ayrıca, davar ve sığır da kestirip Mekke halkına yemek yedirdi.[181]

Fakirlere sadaka olarak da, 50 ratl[182] altın dağıttı.[183]

Sonra da, benim için hazırlanacak herşeyi en güzel bir şekilde hazırlatıp beni yurduma döndürdü.

Ben, yurduma, tarif edemeyeceğim her dünyalık hayırla döndüm!

Muhammed, dedesinin yanında kaldı.

Abdulmuttalib'e, onun bütün haberlerini anlattım.

Abdulmuttalib onu bağrına basıp ağladı.

'Ey Halime! Hiç şüphesiz, bu oğlum için büyük bir hal ve şan vardır. Ben, o zamana erişmeyi ne kadar arzu ederdim!' dedi."[184]

Peygamberimiz (a.s.)ın Halime Hatuna Sevgi ve Saygısı

Peygamberimiz (a.s.), Halime Hatunu gördükçe:
"Benim annem, annem! Benim annem!" der, kendisine candan sevgi ve saygı gösterir, omuz atkısını yere serip onu oturtur, [185] bir dileği varsa hemen yerine getirirdi.[186]
Halime Hatun, bir gün, Peygamberimiz (a.s.)ı görmek için Mekke'ye gelmişti.
Peygamberimiz (a.s.), o zaman, Hz. Hatice ile evli bulunuyordu. [187]
Halime Hatunu konukladılar ve ağırladılar.[188]
Halime Hatun; yurtlarında hüküm süren kuraklık ve kıtlıktan, hayvanlarının kırıldığından dert yandı.
Peygamberimiz (a.s.), bu hususta Hz. Hatice ile konuştu.
Hz. Hatice, ona kırk koyun ile, binmek ve yüklerini taşımak üzere, bir de deve verdi.[189]
Peygamberimiz (a.s.); Mekke'nin fethinde Ebtah mevkiinde bulunduğu sırada, Halime Hatunun kızkardeşi, görümcesi (kocasının kızkardeşi) ile birlikte, Peygamberimiz (a.s.)ı ziyaret ve bir dağarcık içinde keş peyniri (çökelek) ve yoğurt kurusu ile eritilmiş yağ hediye etmişti.
Peygamberimiz (a.s.), ona hemen Halime Hatunu sordu. Vefat etmiş olduğu söylenince, Peygamberimiz (a.s.)ın gözleri yaşla doldu.
Onun, geride kimlerinin kaldığını da sorup bilgi aldı.
Bu sütannenin kardeşine elbise giydirilmesini, bir deveye bindirilmesini, kendisine ayrıca 200 dirhem gümüş para da verilmesini emretti.
Kadıncağız sevinerek yurduna dönerken:
"Sen, küçük iken de, büyüdükten sonra da ne güzel kefil olunansın, bakılansın!" demekte idi.[190]
Hevazin temsilcileri içinde Medine'ye gelen ve Peygamberimiz (a.s.)a sütannesi dolayısıyla amca düşen Ebu Servan da:
"Yâ Rasûlallah! Biz seni süt emer olarak gördük. Fakat senden daha hayırlı süt emenini görmedik!
Biz seni sütten kesilmiş olarak gördük. Fakat senden daha hayırlı sütten kesilenini görmedik!
Biz seni genç iken de gördük. Fakat senden daha hayırlı genç görmedik!" demiştir.[191]

Peygamberimiz (a.s.)ın Annesiyle Birlikte Medine'ye Gidişi

Peygamberimiz (a.s.); Mekke'de, annesi Hz. Amine ile dedesi Abdulmuttalib b. Hâşim'in yanında, Yüce Allah'ın himayesinde yaşıyor; Yüce Allah, onu, peygamberlikle şereflendireceği için, bir nebat, bir gül gibi güzelce büyütüyordu. [192]
Peygamberimiz (a.s.), altı yaşında iken; annesi Hz. Âmine, kocası Hz. Abdullah'ın Medine'deki Benî Adiyy b. Neccarlardan olan dayılarını ziyaret ettirmek üzere.[193]
Peygamberimiz (a.s.)ı dadısı Ümmü Eymen ile birlikte iki deve üzerinde Medine'ye götürdü ve Nâbiga'nın evine indi.[194]
Rivayete göre; Hz. Âmine'nin Medine'ye gidişi, özellikle, kocası Hz. Abdullah'ın kabrini ziyaret içindi.[195]
Zaten, Hz. Âmine her yıl Medine'ye gidip kocasının kabrini ziyaret ederdi. [196]
Kendisinin aynı maksatla, kayınpederi Abdulmuttalib ve dadı Ümmü Eymen'le birlikte Medine'ye gittiği de rivayet edilir. [197]
Neccar oğullarının dayılıkları, Abdulmuttalib'in dayısı olmalarından dolayı idi.[198]
Hâşim b. Abdi Menaf, Medine'de Benî Neccarlardan Amr'ın kızı Selma Hatunla evlenmiş; Abdulmuttalib, Selma Hatundan doğmuştu.[199]

Peygamberimiz (a.s.)ın Medine Ziyaretine Ait Bazı Hatıraları ve Yahudilerin Onun Üzerindeki Teşhisleri

Konuklar; Medine'deki dayılarının evinde bir ay oturdular. [200]
Peygamberimiz (a.s.); Medine'de geçen bir aylık ikametleri sırasında olanlardan birçok şeyler hatırlıyordu.
Nitekim, Medine'ye hicret edip geldiği zaman, Adiyy b. Neccar oğullarının köşklerini görür görmez tanımışı[201] ve:
"Çocukluğumda, bu köşkün damında Ensar kızlarından Enise ile oynardım. Dayılarımın oğullarından bazıları da yanımda bulunurlardı" demiştir.
Nâbiga'nın evine bakınca da:
"Oraya da, beni annem konuk olarak indirmişti.
Babam Abdullah b. Abdulmuttalib'in kabri de bu evin içindedir.
Suda yüzmeyi de, Adiyy b. Neccarların kuyusunda öğrenmişti m. [202]
Yahudilerden birtakım kimseler, yanıma gelirler, bana bakar dururlardı. [203]
Bir gün, Yahudilerden bir adam da, bana dikkatli dikkatli bakıp durduktan sonra, dönüp gitti. Yalnız bulunduğum bir günde, tekrar yanıma gelip:
'Ey çocuk! Senin ismin nedir?' diye sordu.
'Ahmed!' dedim.
Sırtıma bakınca:
'Bu, bu ümmetin peygamberidir!' dedi.
Dayılarım da durumu anneme anlatınca, annem benim hayatım hakkında korkmaya başladı.
Mekke'ye dönmek üzere, Medine'den acele yola çıktık."[204]
Peygamberimiz (a.s.)ın dadısı Ümmü Eymen de, bu husustaki hatırasını şöyle anlatır:
"Bir gün, gündüzün ortalandığı sırada, Medine Yahudilerinden iki kişi gelip:
'Ahmed'i yanımıza çıkar da, bir bakalım?' dediler.
Kendisini onların yanına çıkardım. Uzun uzun süzdüler, evirdiler, çevirdiler.[205] Hatta, onun edeb yerine bile baktılar![206]
Onlardan birisi diğerine:
'Bu, bu ümmetin peygamberidir. Burası da, onun hicret yurdudur. Bu şehirde de, öldürme ve sürgün etme gibi birtakım büyük hadiseler vuku bulacaktır' dedi.[207]
Ben, ondan bu hususta işittiğim sözlerin hepsini ezberlemişimdir."[208]

Hz. Âmine'nin Ebva'da Vefat Edişi ve Peygamberimiz (a.s.)ın Ümmü Eymen Tarafından Mekke'ye Götürülüp Dedesine Teslim Edilişi

Hz. Amine, Medine'deki Neccar oğullarından olan dayılarını ziyaret ettirdikten sonra Peygamberimiz (a.s.)ı Mekke'ye getirirken,[209] yolda hastalanıp Ebva köyünde durakladı.[210]
Başucunda duran ciğerparesinin yüzüne baktı.
Sonra da, ona şöyle hitap etti:
"Ey çekilen dehşetli ölüm okundan, Allah'ın lutfu ve yardımı ile yüz deve karşılığında kurtulan zâtın oğlu!
Allah, seni mübarek ve devamlı kılsın!
Eğer rüyada gördüklerim doğru çıkarsa, sen celâl ve ikram Sahibi tarafından Âdem oğullarına helâl ve haramı bildirmek üzere gönderileceksin!
Allah, seni, milletlerle birlikte devam edip gelen putlardan, putperestlikten de esirgeyecek, alıkoyacaktır!
Her canlı varlık ölür.
Her yeni eskir.
Her yaşlanan, kocayan, zeval bulur, yok olur.
Ben de öleceğim.
Fakat, temelli anılacağım.
Çünkü temiz bir oğul doğurmuş, arkamda hayırlı bir andaç bırakmış bulunuyorum ."[211]
Hz. Âmine, Ebva'da vefat etti.[212] Oraya da gömüldü.[213]
Hz. Âmine vefat ettiği zaman otuz yaşında idi.[214]
Ebv'a; Mekke ile Medine arasında bir köy olup[215] Medine'ye Mekke'den daha yakındır.[216]
Medine'ye 23 mil,[217] yani beş günlük uzaklıktadır.[218]
Hz. Âmine'nin Ebva'da vefatı üzerine, Peygamberimiz (a.s.)ı, dadısı Ümmü Eymen (Bereke) bağrına bastı.
Mekke'den binip gelmiş oldukları iki deveden[219] birisine bindi. Ötekini yedeği ne alarak, beş günde, Peygamberimiz (a.s.)ı Mekke'ye getirip dedesine kavuşturdu.[220]
Dünyada böylece babasız ve annesiz kalan Peygamberimiz (a.s.)ı, Yüce Allah hamisiz bırakmadı. Önce dedesinin, sonra da amcası Ebu Talib'in bağrına bastırdı.[221]
Duhâ sûresinin 6. âyetinde:
"Rabbin, seni yetim bulup da barındırmadı mı?" buyurularak bu gerçek hatırlatılır.[222]

Peygamberimiz (a.s.)ın Dadısı Ümmü Eymen'e Sevgi ve Saygısı

Peygamberimiz (a.s.)ın dadısı Ümmü Eymen'in asıl adı Beneke'dir.
Peygamberimiz (a.s.) Hz. Hatice ile evlendiği zaman, Bereke de Hazreclilerin Haris oğullarından Ubeyd b. Zeyd ile evlenmiş, kendisinden Eymen doğmuştu.
Eymen, Huneyn gazasında şehit olmuştur.
Ümmü Eymen; Ubeyd'den sonra, Zeyd b. Harise ile evlenmiş, Üsâme adındaki oğlu dünyaya gelmiştir.[223]
Peygamberimiz (a.s.) bu dadısını sık sık ziyaret[224] ve kendisine "Ey anne!" diye hitap eder;[225] "Annemden sonra, annem!" diyerek sevgi ve saygı gösterir,[226] ona baktıkça: "Bu, benim ev halkımdan sağ kalanıdır!" buyururdu.[227]

Peygamberimiz (a.s.)ın Hz. Âmine'nin Kabrini Ziyaret Edişi

Peygamberimiz (a.s.); Hudeybiye umresine giderken, Ebva köyüne uğramıştı. [228] Annesi Hz. Âmine'nin kabrini ziyaret için Yüce Allah'tan izin istemiş, izin verilince de[229] gidip kabrin üzerini eliyle düzlemiş,[230] ağlamış, yanındakileri de ağlatmıştı.[231] Ne için ağladığı sorulunca: "Rahmet duygusu beni rikkate getirdi de ağladım!" buyurmuştur. [232]

Abdulmuttalib Dedenin Peygamberimiz (a.s.)ın Üzerine Kanat Gerişi

Abdulmuttalib Dede; babasız ve anasız kalan torununu yanına alıp şefkatle bağrına bastı. Oğullarından hiçbirine göstermediği şefkati ona gösterdi. Onun üzerine kanat gerdi, titredi durdu.[233]
Abdulmuttalib Dedenin; uyurken veya odasında yalnız iken, yanına hiç kimse giremez, [234] Kabe'nin Hicr'inde serili minderine de, kendisinden başkası oturamazdı.[235]
Fakat, Peygamberimiz (a.s.) dedesinin yanından hiç ayrılmaz; odasında yalnız olduğu, uyuduğu sırada bile, dedesinin yanına serbestçe girer çıkardı.[236]
Kabe'nin gölgesinde serili minderin üzerine-babalarına tazim ve saygılarından dolayı-oğullarından hiçbiri oturmaz, çevresinde dururlarken; Peygamberimiz (a.s.) gelip dedesinin minderine serbestçe otururdu.
Amcalarının, kendisini minderden çekmek için tuttuklarını gördüğü zaman, Abdulmuttalib:
"Bırakınız oğlumu![237] Vallahi, onun büyük bir hal ve şanı vardır!" der, minderinin üzerinde yanına oturtup sırtını eliyle sıvazlar, o ne yapsa hoşuna giderdi.[238]
Peygamberimiz (a.s.), yine bir gün, dedesinin Hicr'de serili minderinin üzerine oturmuş, bir adam çekip kendisini minderden kaldırınca, ağlamaya başlamıştır.
Abdulmuttalib:
"Oğlum ne için ağlıyor?" diye sordu.
"Mindere oturma isteğine engel olundu!" dediler.[239]
Abdulmuttalib:
"Bırakınız oğlumu! Minderin üzerine otursun! Herhalde o, kendisinde bir şeref duyuyor. Onun ne kendisinden önce geçmiş, ne de sonradan gelecek hiçbir Arab'ın erişemeyeceği bir şerefe ereceğini umuyorum!" dedi.[240]
Abdulmuttalib Dede bu sevgili torununu yanına almadıkça yemek yemez;
"Oğlumu yanıma getiriniz!" der, yanına getirtirdi.[241]
Yemeği getirildiği zaman da onu yanına alır, bazan da dizine oturtup yemeğin en nefisini hep ona yedirir,[242] o gelmedikçe yemeklere el sürmez, onun gelmesini bekler, sırtını sıvazlar, başını ve ağzını öper, sözleri ve hareketleri hep hoşuna giderdi.
Edep ve terbiyesine de çok dikkat ederdi.[243]
Peygamberimiz (a.s.), sekiz yaşına kadar, yani Abdulmuttalib dedesinin vefatına kadar, onun yanında kaldı.[244]

Yemen Hükümdarı Seyf b. Zî Yezen'in Yanında Sakladığı Bir Kitapta Peygamberimiz (a.s.) Hakkında Yazılı Haberleri Abdulmuttalib'e Açıklayışı

Seyf b. Zî Yezen; Kisrâ tarafından Yemen hükümdarlığına tayin edilip[245] tahta oturduktan sonra her taraftan Arap heyetleri gelip kendisini tebrik ettikleri sırada,[246] Mekke'den gelen on kişilik tebrik heyetinin başında Abdulmuttalib b. Hâşim bulunuyordu.[247]

Abdulmuttalib ve arkadaşları, hükümdarı, hükümdar selâmıyla* selamladılar.

Abdulmuttalib, temsilci olarak hükümdarın önünde, ayakta durdu.[248]

Konuşmak için, hükümdardan izin istedi.[249]

Seyf b. Zî Yezen:

"Eğer krallar önünde konuşabilir kişilerden isen, sana izin verilmiştir.[250] Konuş bakalım!" dedi.[251]

Abdulmuttalib; Seyf b. Zî Yezen'in bulunduğu makama liyakatini, asaletini, babasının çok hayırlı bir hükümdar, kendisinin de onun hayırlı bir halefi olduğunu., belirttikten sonra:

"Ey hükümdar! Bizler, Allah'ın dokunulmaz kıldığı Harem'inin halkı ve Beyt'inin (Kabe'sinin) hadimleri olup, zaferini tebrik heyetiyiz; ziyaretçi heyet değiliz!" dedi.

Hükümdar Seyf:

"Ey konuşan kişi! Sen kimsin?" diye sordu.

Abdulmuttalib:

"Ben, Abdulmuttalib b. Hâşim'im" dedi.

Hükümdar:

"Demek, sen kızkardeşimizin oğlusun ha!" dedi*

Abdulmuttalib:

"Evet!" deyince, hükümdar:

"Yakınıma gel!" dedi.

Yaklaşınca, hem ona, hem arkadaşlarına:[252]

"Demek, sizler, Kureyşü'l-Ebâtıh'sınız?" dedi.

"Evet!" diye cevap verdiler.[253]

Hükümdar:

"Hoş geldiniz, safa geldiniz! Sizler, yanında emniyet ve huzur bulacağınız, bol bol ihsanlar veren bir kralın yanına geldiniz! Kral ilk konuşmanızdaki sözlerinizi dinledi ve akraba olduğunuzu anladı, ziyaret vesilenizi kabul etti. Sizler burada oturduğunuz müddetçe, gece ve gündüz sohbet edilmeye, oturulup konuşulmaya,[254] övülmeye,[255] ağırlanmaya, ayrılıp giderken de ihsan olunmaya layık,[256] şerefli,[257] şanlı[258] kişilersiniz!" dedikten sonra, maiyetine onların konuk ve elçiler konağına götürülüp misafir edilmelerini emretti. Emri yerine getirildi.

Orada bir ay oturdular.

Hükümdar, bir gün, Abdulmuttalib'e haber salıp:[259]

"Arkadaşlarının arasından bir tek sen benim yanıma gel!" dedi.

Abdulmuttalib, hükümdarın huzuruna vardığı zaman, onu yalnız bir halde buldu. Yanında hiç kimse yoktu.

Hükümdar Abdulmuttalib'i yanına yaklaştırdı, tahtında onunla birlikte oturdu.[260]

"Merhaba! Hoş geldin, safa geldin!" dedikten sonra;[261]

"Ey Abdulmuttalib! Ben sana bildiğim bir işin sırrını emanet edeceğim ki, o sırrı, senin yerinde başkası olsaydı, açmazdım!
Fakat, ben, onun madenini sende gördüm.
Bunun için, onu sana açıklayacağım!
Yüce Allah bu hususta izin verinceye kadar, bu sır senin yanında masun ve mahfuz kalsın! Şüphesiz ki, Allah emrini yerine getirir.
Ben, gizli Kitab'da, kendimize tahsis edip başkasına kapalı tuttuğumuz ilimde; yaşamanın şerefi, ölmenin fazileti bulunan, genellikle bütün insanları ve heyet arkadaşlarını, özellikle de seni ilgilendiren çok büyük, çok şanlı bir haber buldum!" dedi.[262]
Abdulmuttalib:
"Ey hükümdar! Bütün göçebe halkı ardarda sana feda olsun! Nedir o büyük ve şanlı haber?" diye sordu.
Hükümdar:
"Tihâme bölgesinde bir çocuk doğacak. Alâmet olarak, onun iki küreği arasında bir ben bulu-nacak![263] Kıyamet gününe kadar, kendisinde imamlık, sizde de seyyidlik olacak!" dedi.[264]
Abdulmuttalib:
"Zât-ı Devletinden, lanet ve nefreti mucip haller sâdır olmasın!" diyerek onu hükümdar selam ve duasıyla selamlayıp:
"Eğer hükümdarlık makamının heybetini, ululuğunu göz önünde tutmak zorunluluğu olmasaydı, sevincimi arttıracak beşareti biraz daha açıklamak lütfunda da bulunmalarını kendilerinden dilerdim!" dedi.
Bunun üzerine, hükümdar
"Bu zaman, onun doğacağı zamandır.
Hatta, belki de doğmuştur!
Onun ismi Muhammed; babası ve annesi ölmüş olacak!
Kendisinin bakımını, dedesi ve amcası üzerlerine alacak!
Allah, onu apaçık tebligat yapan peygamber gönderecek!
Bizden, ona Ensar (yardımcılar) yapacak!
Dostlarını onlarla aziz, düşmanlarını da onlarla zelil kılacak!
O, arzın en kıymetli yerlerini fethedecek!
Onun doğumu ile, ateşgede sönecek!
Bir olan Rahmân'a ibadet edilecek!
Küfür ve taşkınlıklar yasaklanacak!
Putlar kırılacak!
Şeytan recmolunacak, taşlanacak!
Onun sözü hak ile bâtıl arasını ayırıcı, hükmü sırf adalet, tam ve dosdoğru hüküm olacak! O daima iyiliği buyuracak ve işleyecek, kötülükten de sakındıracak ve onları ortadan kaldıracaktır!" dedi.
Abdulmuttalib:
"Ömrün uzun, saltanatın sürekli, şan ve şerefin yüce olsun!
Acaba hükümdar bu hususta beni sevindirecek bazı açıklamalar daha yapmak lutfunda bulunurlar mı?" dedi.
Hükümdar Seyf:

"Örtülerle örtülü Beytullah'a, mucizelere ve semavî kitablara andolsun ki, ey Abdulmuttalib! Hiç hilaf yok, muhakkak ki sen onun atasısın!" deyince, Abdulmuttalib sevincinden yere kapandı.
Hükümdar:
"Başını yerden kaldır! Kalbin ferahladı. Ömrün uzadı. İşin yükseldi!
Sana, anlattıklarımdan, idrak ettiğin, kavuştuğun birşey var mı?" dedi.
Abdulmuttalib:
"Evet ey hükümdar! Benim çok sevgili, üzerine titrediğim bir oğlum vardı. Onu senin kavminin şereflilerinden birinin kızı olan Âmine birli Vehb b. Abdi Menaf ile evlendirin iştim. Âmine, dünyaya bir çocuk getirdi.[265] Onun ismini Muhammed koydum.[266] İki küreğinin arasında da bir ben vardır! Anlattığın alâmetlerin hepsi de kendisinde mevcuttur.[267] Onun babası ve annesi de vefat etmiştir. Kendisinin bakımını, ben ve amcası, üzerimize almış bulunuyoruz" dedi.
Bunun üzerine, hükümdar Seyf:
"Onun hakkında sana söylediklerim, senin söylediğin gibidir.
Oğlunu iyi koru!
Onun hakkında Yahudilerden sakın!
Çünkü, Yahudiler ona düşmandırlar!
Fakat, Allah onlara bu hususta yol ve fırsat vermeyecektir.
Yanındaki heyet arkadaşlarından, yalnız sana açmış olduğum şeyleri, onlara da dürülü tut! Sakın açayım deme!
Sizde bulunacak reisliği, onların ve oğullarının da kıskanıp onun başına gaileler çıkarmayacaklarından emin değilim.
Eğer onun peygamber olarak gönderileceğinden önce ölmeyeceğimi bilseydim, süvarilerim ve piyadelerimle birlikte gider,[268] Yesrib'i (Medine'yi) hicret yurdu,[269] devletime başkent yapardım ![270]
Ben, Nâtık Kitab'da ve Sabık İlimde buldum ki: Yesrib onun hicret ve nusret yurdu,[271] işinin muhkemleşeceği, kabrinin ve yardımcılarının bulunacağı yer olacaktır![272]
Ne olurdu, onu âfet ve belalardan ben koruya idim!" dedi.
Hükümdar; Kureyş heyetinden her bir delegeye onar köle, onar cariye,[273] yüzer deve, [274] beşer ratl (ntl) altın, onar ratl gümüş,[275] Yemen elbiselerinden ikişer kat elbise, içi anberle doldurulmuş birer kutu;
Abdulmuttalib'e ise, bunlardan onar kat verilmesini emretti ve ona:
"Bir yıl geçince, onun (Peygamberimiz (a.s.)'ın) işinden neler vukua geldiğinin haberini bana getir!" dedi.[276]
Abdulmuttalib, heyet arkadaşlarına, sık sık:[277]
"Ey Kureyş cemaatı! İçinizden hiç kimse hükümdarın bana olan bol ihsanına gıpta da, kıskançlık da etmesin!
Hükümdarın bütün bu ihsanı, bana ve benden sonra soyumdan geleceklere olacak şeref ve izzetin yanında, çok az kalacaktır!" derdi.
Kendisine:
"Bu, ne zaman olacak?" dediklerinde de:[278]
"Bir zaman sonra zuhur edecek, açığa çıkacak;[279] dediğim şey[280] bilinecektir!" derdi. [281]

Seyf b. Zî Yezen, ne yazık ki, yıl geçmeden öldü.[282] Daha doğrusu, öldürüldü. Yemen'den tardettiği Habeşlilerden edindiği hizmetçiler bir gün hükümdarı kendisine mahsus avlanma yerinde yalnız başına bulunduğu sırada harbeleriyle mızraklayıp öldürerek dağ başlarına kaçmışlar, hükümdarın adamları da onların hepsini yakalayıp öldürmüşlerdir.[283]

Müdlic Oğullarının Peygamberimiz (a.s.) Hakkındaki Teşhisleri

Peygamberimiz (a.s.) bir gün çocuklarla oyuna dalarak Redm'e[284] kadar varıp dayanmışlardı.
Orada, Müdlic oğullarından bir cemaat, Peygamberimiz (a.s.)ı yanlarına çağırdılar.
Kendisinin iki ayağına baktılar ve izini izlediler.
O sırada, Abdulmuttalib'le karşılaşıp kucaklaştılar.
Abdulmuttalib'e:
"Bu çocuk senin neslinden midir?" diye sordular.
Abdulmuttalib:
"Oğlumdur" dedi .[285]
Müdlic oğulları:
"Onu iyi koru! Çünkü, biz, Makam'daki ayak izine bununkinden daha çok benzeyenini görmedik" dediler.
Abdulmuttalib, oğlu Ebu Talib'e:
"Bak! Bunlar ne söylüyorlar? İşit!" dedi.
Bunun için, Ebu Talib, Peygamberimiz (a.s.)ı titizlikle korur dururdu.[286]
Müdlic oğulları; kıyafet, alâmet ve ayak izlerinden anlamaktaki maharetleriyle tanınırlardı. [287]
Makam-ı İbrahim, üzerinde İbrahim (a.s.)ın iki ayağının izi bulunan mübarek bir taş olup, [288] Kur'ân-ı Kerîm'de de "Makam-ı İbrahim" diye anılır.[289]

Necran Uskufunun[290] Peygamberimiz (a.s.) Hakkındaki Teşhisi

Abdulmuttalib, bir gün, Kabe'nin yanında, Hicr'de oturuyor, kendisinin dostu olan Necran uskufu da yanında bulunuyordu.
Uskuf, söz arasında:
"İsmail oğullarından gelecek olan son peygamberin sıfatını kitablarda bulduk. Kendisinin doğum yeri burasıdır. Sıfatları da şöyledir, şöyledir" diyerek onları birer birer saydığı sırada, Peygamberimiz (a.s.) oraya geliverdi. Uskuf ona baktı. Onun gözlerine baktı, arkasına baktı, ayaklarına baktı da:
"İşte o, budur! Bu çocuk senin neslinden midir?" dedi.
Abdulmuttalib:
"Oğlumdur" dedi.
Uskuf:
"Biz onun babasını kitablarda sağ bulmadık!?" dedi.
Abdulmuttalib:
"O, benim oğlumun oğludur! Bu daha doğmadan, annesi buna hamile iken, babası vefat etmişti" deyince, uskuf:
"Şimdi doğrusunu söyledin!" dedi.
Abdulmuttalib, oğullarına:
"Kardeşinizin oğlunu iyi koruyunuz! Onun hakkında söylenilen şeyi işitmiyor musunuz?" dedi.[291]

Abdulmuttalib Dedenin Peygamberimiz (a.s.) Hakkında Ümmü Eymen'i Uyarışı

Peygamberimiz (a.s.)ın dadısı Ümmü Eymen Bereke derki:

"Resûlullah (a.s.)a bakarken, bir gün, dalmışım, onun yanımdan uzaklaşıp gittiğini bilememişim.

Abdulmuttalib birdenbire başucuma dikildi.[292]

'Ey Bereke!' dedi.[293]

'Buyur!' dedim.

'Oğlumu nerede buldum, biliyor musun?' dedi.

'Bilmiyorum!' dedim.[294]

'Oğlumdan gaflet etme![295] Onu sidre ağacının yakınında, çocukların yanında buldum. [296] Kitab Ehli olanlar [Yahudiler ve Hıristiyanlar], bu oğlumun bu ümmetin peygamberi olacağını söylüyorlar.[297] Ben oğluma onların zarar vermeyeceklerinden emin değilim[1] dedi ."[298]

Peygamberimiz (a.s.)ın Kaybolan Develerini Bulup Getirişi

Kindir b. Saîd, babası Saîd'den; Betiz b. Hakîm'in babasının da, dedesi Muaviye b. Hayda'dan görgüye dayanan rivayetine göne, demişlerdir ki:[299]

"Cahiliye devrinde yaptığım hacda,[300] Beytullah'ı tavaf ettiğim sırada, bir adam gördüm ki,[301] hem Beytullah'ı tavaf ediyor,[302] hem de:

'Ey Rabbim! Muhammed'i bana geri çevir![1] diyerekyalvanyordu.

'Kim bu?' diye sordum.

'Abdulmuttalib b. Hâşim'dir.[303] Bu, Kureyşîlerin seyyidi ve seyyidinin oğlu Abdulmuttalib b. Hâşim b. Abdi Menaf'tır[1] dediler.

'Muhammed, bunun neslinden midir?' diye sordum.

'Oğlunun oğludur ve o, kendisine insanların en sevgilisidir.

Kendisinin pek çok develeri vardır. İçlerinden birisi kaybolunca, onu aramaya oğullarını göndermişti. Oğullarının dönüşleri gecikince,[304] kaybolan deveyi aramaya oğlunun oğlunu da göndermişti. Onu hiçbir işe göndermezdi ki, o onu[305] başarmam iş,[306] getirmemiş olsun.[307] Fakat, bu sefer o da gecikti, eğlendi kaldı[1] dediler.[308]

Aradan çok geçmeden,[309] daha bulunduğum yerden ayrılmadan,[310] torunu[311] peygamber[312] Muhammed (a.s.) deve ile[313] çıkageldi.[314]

Abdulmuttalib onu kucaklayıp bağrına bastı.[315]

'Yavrucuğum![316] Ben sana öyle üzüldüm ki, ben hiçbir şeye bunun kadar üzülmem isimdir. Vallahi,[317] ben bir daha seni hiçbir hacete göndermeyeceğim.[318] Bundan sonra, seni hiçbir zaman yanımdan ayırmayacağım' dedi."[319]

Abdulmuttalib Dedenin Yağmur Duası İçin Peygamberimiz (a.s.)ı Ebu Kubeys Dağına Omuzunda Çıkarışı

Mahreme b. Nevfel'in.[320] Abdulmuttalib'le yaşıt olan[321] annesi Rukayka'dan (Rukayye'den) işitip rivayet ettiğine göre; annesi, şöyle demiştir:

"Ardarda gelen kuraklık ve kıtlık yılları,[322] Kureyşîlerin bütün malvarlıklarını alıp götürmüş;[323] yerleri,[324] süt veren memeleri,[325] vücudun derilerini kurutmuş,[326] zayıflatmış, kemikleri inceltmişti.[327]

Ben, uyurken[328] veya uyuklarken,[329] birisinin:

'Ey Kureyş cemaatı! İçinizden gönderilecek olan o peygamberin zuhuru zamanı bu zamandır![330]

Zuhur zamanının gölgesi üzerinize düşmüştür![331]

Size, o, hayırlı yağmurlar, bolluk ve ucuzluklar getirecektir.[332]

Bakınız: İçinizde, soyca en üstününüz ve şerefliniz; uzun boylu, iri kemikli, ak tenli, iki kaşının arası birbirine yakın, kirpikleri ve saçı uzun, yanakları düz, bumu ince ve yüksekçe olan zât ve oğulları çıksın.

İçinizden, her kabileden de birer adam çıksın.

Onlar, yıkansınlar, güzel koku sürünsünler. Sonra, Hacerü'l-Esved'i istilam etsinler.

Sonra, Ebu Kubeys dağının tepesine çıksınlar.

Vasıfları anlatılan zât ileri geçip dua etsin.

Oradaki cemaat da, 'Âmin!' desinler.

Yağmura kavuşursunuz![1] diyerek bağırdığını işittim.

Sabaha çıkınca, rüyamı anlattım.[333]

Baktılar da, bu sıfatlan Abdulmuttalib'in sıfatına uygun buldular.[334] Haremin hürmetine andolsun ki, Mekke vadisinde bulunan herkes:[335]

'Bu, ancak ve ancak, Şeybetü'l-hamd'dir! Bu, Şeybetü'l-hamd [Abdulmuttalib]'dir!' dediler.[336]

Mekke'de böyle demeyen hiç kimse kalmadı.[337]

Hep Abdulmuttalib'in üzerinde ve başında toplandılar.

Her kabileden birer adam çıkıp emrolunanları yaptılar.[338]

Sonra da, Peygamberimiz (a.s.) yanlarında olduğu halde, Ebu Kubeys dağının üzerine çıktılar.[339]

Abdulmuttalib Dede, o zaman yedi yaşında bulunan Peygamberimiz (a.s.)ı dağın üzerine, omuzunda çıkardı.[340]

Abdulmuttalib Dede, yanında Peygamberimiz (a.s.) olduğu halde, ayağa kalktı.

Cemaat da Abdulmuttalib'in iki yanında sıralandılar.[341]

Abdulmuttalib, cemaatın önüne geçti.[342]

Ellerini kaldırdı.[343]

'Ey ihtiyaçları karşılayan, sıkıntıları kaldırıp ferahlatan Allah'ım! Herşeyi öğretilmeden bilen, her nimeti istenilmeden, esirgemeden veren Sensin![344]

Bunlar, Senin erkek kulların[345] ve erkek kullarının oğullarıdır.[346]

Şunlar da, Senin kadın kulların[347] ve kadın kullarının kızları[348] ve onların oğulları di r.[349]

Senin Harem'inin yanında barınıyorlar.[350]

Ardarda gelen kuraklık yıllarının davarları, develeri yok ettiğinden, Sana şikâyetleniyorlar![351]
Bizler, bildiğin şeye, musibete uğramış bulunuyoruz.
Ardarda gelen şu kuraklık yılları develeri, davarları alıp götürdü, yok etti.[352]
Allah'ım! Duamızı kabul buyur![353]
Üzerimizdeki kıtlığı gider! Bize, bolluk ve ucuzluk getirecek yağmuru acele yağdır!' diyerek dua etti.[354]
Kâbe'ye,[355] Kabe'nin Rabbine[356] andolsun ki; daha bulundukları yerden ayrılmamışlardı ki,[357] gök yarılıp suyunu boşaltmaya başlamış,[358] Mekke vadisi sel sularıyla dolmuştu.[359]
Kureyş'in yaşlılarından ve ulularından Abdullah b. Cüd'an ile Harb b. Ümeyye ve Hişam b. Mugîre'nin, Abdulmuttalib'e:
'Henîen leke Ebe'l-Bathâ=Ey Mekke halkının atası! Senin içindir, senin sayendedir bu ihsan![360] Sen, Mekkelilere hayat bahşettin!' dediklerini işittim ve kendisini böyle kutladıklarını gördüm."[361]
Rukayka (Rukayye) Hatunun da, söylediği dört beyitlik manzumesinde, Yüce Allah'ın kendilerine Abdulmuttalib sayesinde yağmur ihsan ettiğini açıkladığı görülürse de;[362]
Gerek Ebu Talib'in Kureyş müşriklerine karşı Peygamberimiz (a.s.)ı savunan uzun şiirinde-ki "O'nun yüzü suyu hürmetine, Allah'tan yağmur istenir!" mealli 38. beyti; gerek Medinelilerin kuraklık ve kıtlığa uğramaları üzerine Peygamberimiz (a.s.) in duasıyla sağanak halinde yağmaya başlayıp Medine'yi seller içinde bırakan yağmurun Medine çevresine kaydırılması duasıyla dindiği görülünce, Peygamberimiz (a.s.)ın "Ebu Talib bu güne erişmiş olsaydı, buna sevinirdi!" buyurup, "Yâ Rasulallah! Herhalde, sen bununla Ebu Talib'in şu sözüne işaret etmek istiyorsun?" denilerek sözü geçen beyit okununca Peyamberimiz (a.s.)ın "Evet!" buyurdukları; [363] Hz. Âişe'nin de aynı beyti okuduğu zaman, Hz. Ebu Bekir'in "İşte, vallahi, bu, Resûlullah (a.s.)'dır!" dediği[364] göz önünde tutulmak, bu husustaki ihsanın Peygamberimiz (a.s.) için olduğu unutulmamak gerekir. [365]

Abdulmuttalib Dedenin Vefatı

Peygamberimiz (a.s.)ın dedesi Abdulmuttalib; Fil Vak'asından sekiz yıl sonra ölüm döşeğine düştü,[366] ki o zaman kendisi seksen iki yaşında,[367] Peygamberimiz (a.s.) da sekiz yaşında bulunuyordu.[368]

Abdulmuttalib Dede, öleceğini anlayınca, kızlarını başına topladı. Onlara:

"Vefatımdan sonra, hakkımda söyleyeceğiniz mersiyeleri, ölmeden, bir dinleyeyim bakayım!" dedi.[369]

Bunun üzerine, kızları, söyledikleri birer şiirle babalarına ağıt yaktılar.[370]

Yakıp dinlettikleri ağıtlarda onun üstün soylu, güçlü, boylu boslu, açık alınlı, güzel yüzlü, doğru sözlü, iyi huylu, cesaretli, adaletli, cömert, iyiliksever, saygıya ve boyun eğilmeye değer, şerefli, şanlı, her fazilet kendisinde toplanan, boşluğu doldurulamayacak olan, temelli kalmak şeref ve şanla olacak olsa kendisi dünyada temelli kalabilecek olan bir zât olduğunu dile getirdiler.[371]

Abdulmuttalib Dede vefat edince, Kureyşliler onun cesedini, hürmeten su ile ve sidr ağacının yaprağı ile yıkadılar ki, o zamana kadar Kureyşlilerden hiçbir kimsenin ölüsü sidrle yıkanmış değildi.

Kendisi; kefen olarak, Yemen hüllesinden, bin miskal altın değerinde iki kat hülleye sarıldı. Kefenine de, misk sürüldü.

Kureyşîler, besledikleri derin sevgi ve saygılarından dolayı, onun cenazesini günlerce eller üzerinde taşıdılar.[372]

Abdulmuttalib Dede; Hacun kabristanına,[373] dedelerinden Kusayy'ın yanına gömüldü.[374]

Peygamberimiz (a.s.); dedesinin cenazesini, Hacun kabristanına kadar, ağlayarak takip etti.[375]

Peygamberimiz (a.s.)ın dadısı Ümmü Eymen Bereke:

"O gün, Resûlullah (a.s.)ı gördüm. Abdulmuttalib'in tabutunun arkasından ağlıyordu!" demiştir.[376]

"Abdulmuttalib'in ölümünü hatırlayabiliyor musunuz?" diye sorulduğu zaman, Peygamberimiz (a.s.) da:

"Evet! O zaman ben sekiz yaşlarında idim!" buyurmuştur.[377]

Abdulmuttalib Dedenin arkasından ağlandığı kadar, hiç kimseye ağlanmam ıştır. Mekke çarşısı onun ölümünden dolayı günlerce açılmamış, kapalı tutulmuştur.[378]

Kureyşîler; Ka'bb. Lüeyy'e tazimlerinden dolayı, onun ölüm tarihini, Fil yılına kadar, tarih başlangıcı edinmişlerdi.[379]

Sonra da, Abdulmuttalib'in ölümünü tarih edindiler.[380]

Kureyşîler, Abdulmuttalib'e "İkinci İbrahim" derlerdi.[381]

Kendisi ahirete, ahiret ceza ve mükâfatına inanır; "Vallahi, şu dünyanın arkasında bir dünya daha vardır ki, iyilik edenler orada iyiliklerinin mükâfatını görecekler, kötülük edenler de orada kötülüklerinin cezasını çekeceklerdir!" derdi.[382]

Beytullah'ı çok çok tavaf eder,[383] Haram olan ayların dokunulmazlığını son derecede gözetir, hac mevsiminde hacılara mallarının en iyisinden infakta bulunurdu. Konukları ağırlardı.[384]

Dağ başlarında da, vahşi hayvanların, kurtların, kuşların karınlarını doyururdu.[385]

Kaybolan Zemzem kuyusunu ortaya çıkardıktan sonra, kuyunun başına yaptığı havuza Zemzem doldurup, Mekke halkına ve hacılara Zemzem suyu içirirdi.[386]
Ayrıca, develerinin sütünü balla karıştırarak hacılara ikram ettiği gibi, kuru üzüm satın alıp Zemzemle hoşaf yaparak içirdiği de olurdu.[387]
Abdulmuttalib Dede, Kureyşîlerin hâkimlerindendi.[388]
İçki içmezdi.[389]
İçkiyi ve zinayı yasaklamıştı.
Zina yapanı, kamçılatarak cezalandırırdı.
Oğullarına, ahlâkî faziletleri emir ve tavsiye ederdi .[390]

Ebu Talib'in Peygamberimiz (a.s.)ı Yanına Alıp Büyütüşü

Abdulmuttalib Dede, ölüm döşeğine düşünce, bütün oğullarını başına topladı.
Peygamberimiz (a.s.)a çok iyi bakmalarını onlara tavsiye ve emr etti.
Zübeyr ile Ebu Talib; Peygamberimiz (a.s.)ın babası Hz. Abdullah ile aynı anneden, yani Fâtıma binti Amr, b. Âiz, b. İmran, b. Mahzum'dan doğma kardeş idiler.
Bu iki amca; Peygamberimiz (a.s.)ı yanlarına almak için kur"a çektiler.
Kur'a, Ebu Talib Amcaya çıktı.
Ebu Talib Amca; Peygamberimiz (a.s.)a karşı, amcalarının en hamiyetlisi ve en şefkatlisi idi.[391]
Peygamberimiz (a.s.), o zaman, sekiz yaşında bulunuyordu.[392]
Ebu Talib'in; Arafat hizasındaki Ürene vadisinde bulunan,[393] arada sırada sütü sağılıp Mekke'ye getirilen birkaç deveden başka malı yok,[394] aile efradı ise çoktu. Onları geçindirmekte sıkıntı çekmekte idi.[395]
Ebu Talib; yoksulluğuna rağmen, Kureyşîlerin seyyidi, ulu kişisi idi.
Kendisinin sözü dinlenir, emirlerine karşı gelmekten, aykırı hareket etmekten sakınılırdı.[396]
Babası Abdulmuttalib gibi, o da ağzına içki koymazdı.[397]
Peygamberimiz (a.s.)ın üzerine titrer.[398] onu kendi çocuklarından fazla severdi.[399]
Onu yanına almadıkça uyumaz,[400] bir yere giderse onu da yanında götürürdü.
Onun üzerine düştüğü kadar, hiçbir şeyin üzerine düşmezdi![401]
İstirahati için kendisine serilen mindere onun gelip oturmasından sevinç duyar:
"Rebia'nın İlâhına yemin ederim ki, kardeşimin oğlu için pek büyük bir şeref vardır!" derdi.[402]
Hazırlanan bir yemeği,[403] Ebu Talib'in aile efradı, toplu veya münferid olarak yedikleri zaman, doymazlardı.
Fakat, Peygamberimiz (a.s.) onlarla birlikte yediği zaman, doyarlardı.[404] Bunun için, Ebu Talib; yemeklerini yemek istedikleri zaman, aile efradına:
"Durunuz! Sizin gibi, oğlum da gelsin, hazır olsun!" der, Peygamberimiz (a.s.) gelip onlarla birlikte yerse, yemekler artardı. Peygamberimiz (a.s.) yemekte onlarla birlikte bulunmazsa, doymazlardı.[405]
Ebu Talib:
"Sen, hiç şüphesiz, mübareksin!" derdi.[406]
Sofraya, bir tek kişinin içeceği bir kapla konulan sütten[407] Peygamberimiz (a.s.) önce içip ötekiler sonra içecek olurlarsa, ilkinden sonuncusuna kadar hepsi, kanasıya içerlerdi.[408]
Peygamberimiz (a.s.)ın dadısı Ümmü Eymen Bereke derki:
"Peygamberimiz (a.s.)ın, gerek çocukluğunda, gerek büyüklüğünde, ne açlıktan, ne de susuzluktan şikâyetlendiğini görmedim. [409]
Günlerinin çoğunda,[410] sabahleyin,[411] biraz Zemzem içer, kendisine yiyecek vermek istediğimiz zaman:
İstemem! Ben tokum" derdi.[412]
Amcasının çocukları sofraya konulan şeye hemen uzandıkları halde, o uzanmaz, onun yenme zamanını beklerdi.
Bunun için, Ebu Talib'in ona ayrı sofra kurdurduğu da olurdu.[413]

Ebu Talib'in çocukları, sabahleyin yataklarından gözleri çapaklı, yüzleri asık halde kalktıkları halde; o, parlak yüzlü, sürmeli gözlü olarak sabaha çıkardı."[414]

Fâtıma Hatunun Peygamberimiz (a.s.)a Annesinden Sonra Anne Oluşu; Ona Derin Sevgi ve Saygı Besleyişi

Ebu Talib Amcanın zevcesi Fâtıma Hatun; faziletli,[415] iyi halli bir kadındı. [416]
Peygamberimiz (a.s.)ın yanında, onun büyük bir mevkii ve itibarı vardı.[417]
Fâtıma Hatun vefat ettiği zaman Peygamberimiz (a.s.)ın gözlerinden yaşlar akmış;[418] "Bugün annem vefat etti!" buyurup[419] gömleğini ona kefen olarak sardırmış,[420] cenaze namazını kıldırmış.[421] gömüleceği kabrin içine inip yanının üzerine uzandıktan sonra onu indirtmişti.[422]
"Biz, senin buna yaptığın şeyi başkasına yaptığını hiç görmedik!?" dedikleri zaman:
"Ebu Talib'den sonra, bu kadıncağız kadar bana iyilik eden hiçbir kimse yoktur!
Âhirette Cennet elbiselerinden elbise giymesi için, ona gömleğimi sardırdım.
Kabre ısınması için de, oraya kendisiyle birlikte uzandım!" buyurmuştur.[423]
Peygamberimiz (a.s.), bu yengesi için duyduğu üzüntüden hayrete düşenlere de:
"O, beni doğuran annemden sonra, annemdi.
Kendisinin çocukları aç durur, suratlarını asarlarken, o önce benim karnımı doyurur, saçımı tarar ve gülyağlarıyla yağlardı.
O, benim annemdi! [424]
Cebrail ((a.s.)), Yüce Rabbim tarafından:
'Bu kadın, Cennetliklerdendir![1] diye bana haber verdi" buyurmuş[425] ve:
"Allah seni yarlıgasın ve hayırla mükâfatlandırsın!
Allah sana rahmet etsin ey annem!
Sen, benim annemden sonra, annemdin!
Kendin aç durur, beni doyururdun!
Kendin çıplak durur, beni giydirirdin!
En nefis nimetlerden kendi nefsini alıkor, bana tattırırdın!
Bunu da, ancak Allah'ın rızasını ve ahiret yurdunu umarak yapardın!
Allah ki, diriltendir, öldürendir, hiç ölmeyen diridir O!
Yâ Allah! Annem Fâtıma binti Esed'i af ve mağfiret et!
Ona hüccet ve delilini anlat!
Girdiği yeri genişlet!
Ben peygamberinin ve benden önceki peygamberlerinin hakkı için, duamı kabul buyur ey merhametlilerin en merhametlisi olan Allah!" diyerek, onun hakkında dua etmiştir.[426]
Peygamberimiz (a.s.); bu mübarek Cennetlik hatunu, sağ bulunduğu müddetçe, gidip ziyaret eder, onun evinde kuşluk uykusu uyurdu.[427]

Ezd-i Şenue'li Âif'in Peygamberimiz (a.s.) Hakkındaki Teşhisi

Ezd-i Şenue kabilesine mensup bir âif vardı.[428]
Iyafet; kuşları "Kışt!" diye azarlayarak kişileyip, onların isimlerinden, seslerinden, iniş ve geçişlerinden uğurluluk veya uğursuzluk çıkarmaya çalışmak demektir ki, bu, Arapların çoğu zaman yapageldikleri âdetlerindendi.[429]
Âif de, kıyafet, alâmet ve izlerden anlayan, gelecek hakkında kehânette bulunan, kuşun uçması gibi şeylerden hüküm çıkaran falcı demektir.[430]
Ezd-i Şenue'li Âif Mekke'ye geldiği zaman, Kureyşîler oğullarını ona götürür, fallarına baktırırlardı.
Ebu Talib de, o zaman çocukluk çağında bulunan Peygamberimiz (a.s.)ı, falına baktırmak için, başkalarıyla birlikte, ona götürmüştü. Falcı; Peygamberimiz (a.s.)a şöyle bir baktıktan sonra, birşeyle biraz meşgul olup işini bitirir bitirmez:
"Yanıma getirsenize o çocuğu!" dedi durdu.
Ebu Talib, onun böyle Peygamberimiz (a.s.)ın üzerine düştüğünü görünce, onu göstermedi.
Âifin "Yazıklar olsun size! Demin görmüş olduğum çocuğu yanıma getirsenize! Vallahi, ileride onun şanı büyük olacaktır!" deyip durduğu sırada, Ebu Talib, Peygamberimiz (a.s.)la birlikte, oradan yavaşça, sezdirmeden ayrılıp evine gitti.[431]

Peygamberimiz (a.s.)ın Kalbine Re'fet ve Rahmet Dolduruluşu

Peygamberimiz (a.s.), on yaşını birkaç ay geçmiş olduğu sırada kında, üzerinden bir sesin geldiğini işitti.
Başını kaldırıp baktığı zaman, bir adamın diğer bir adama:
"Bu o mudur?" diye sorduğunu gördü.
Sorulan adam:
"Evet!" dedi.
Ne yüzleri, ne de giyinişleri hiçbir kimseninkine benzemeyen bu adamlar, Peygamberimiz (a.s.)ı karşılayıp kollarından tuttular.
Peygamberimiz (a.s.), onların tutuşlarını hiç hissetmedi.
Onlardan birisi, arkadaşına:
"Yatır onu!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.)ı, hiç çabalatmadan, eğip bükmeden yere yatırdılar.
Onlardan biri, öbür arkadaşına:
"Yar onun göğsünü!" dedi.
O da, Peygamberimiz (a.s.)ın göğsünü yardı.
Göğsü ne kanadı, ne de ağrıdı.
Yine, biri öbürüne:
"Kin ve kıskançlığı çıkar içinden!" dedi.
O da, pıhtılaşmış kan gibi birşey çıkarıp attı.
Yine, biri öbürüne:
"Rahmet ve re'fet doldur!" dedi.
Bundan sonra, Peygamberimiz (a.s.); küçüklere karşı son derecede şefkatli, büyüklere karşı son derece merhametli oldu.[432]

Peygamberimiz (a.s.)ın Amcasıyla Birlikte Busra'ya Gidişi

Peygamberimiz (a.s.) on iki yaşında bulunduğu sırada idi.[433] Kureyşîler, Şam'a götürüp satmak üzere pek çok ticaret mallan hazırlamışlar, Ebu Talib de bu ticaret kervanına katılıp gitmeye hazırlanmıştı.

Peygamberimiz (a.s.), kendisini de yanında götürecek mi diye bekleyip duruyordu.

Yola çıkılacağı sırada, bütün erkek ve kız kardeşleri, Ebu Talib'i uğurlamaya gelmişlerdi.

Ebu Talib'in, Peygamberimiz (a.s.)a çok sevgisi ve şefkati vardı. Ona:

"Sen de benimle birlikte gidermişin?" diye sordu.

Peygamberimiz (a.s.)ın amcaları ve âmeleri (halaları), Ebu Talib'e:

"Bu yaştaki bir çocuk, hastalıklara uğratılmak için, yemesi içmesi bol bir yere götürülmez!" dediler.[434]

Bunun üzerine, Ebu Talib Peygamberimiz (a.s.)ı hastalıktan korumak üzere[435] geride bırakmaya karar verince, Peygamberimiz (a.s.) ağladı.[436]

Ebu Talib:

"Ey kardeşimin oğlu! Sana ne oldu? Herhalde, seni geride bıraktığım için ağlıyorsun?" dedi.

Peygamberimiz (a.s.):

"Evet!" dedi[437] ve Ebu Talib'in devesinin yularından tutup:

"Benim ne babam var, ne annem!" dedi.[438]

Ebu Talib rikkate geldi:

"Vallahi, seni yanımda götüreceğim! Hiçbir zaman, ne o benden ayrılacak, ne de ben ondan ayrılacağım!" dedi ve Peygamberimiz (a.s.)ı yanında götürdü.

Kureyş ticaret kervanı, Şam topraklarından Busra'da konakladı.[439]

Busra'da Rahip Bahîra ile Buluşulması

Busra'da, Rahip Bahîra diye anılan bir rahip, bir de, onun içinde barındığı manastırı vardı. Bahîra, Hıristiyanların en âlimi idi. Hıristiyanların ilmi, onda ve buradaki manastırda idi.

Çünkü, burada; büyükten büyüğe geçerek gelen bir kitap vardı ki, bu manastırda o güne kadar gelip geçmiş rahiplerden, bu kitabdan yararlanmayan, bilgi almayan yoktu.[440]

Bahîra'nın asıl adı Circis veya Sercis idi.[441]

Kendisi Teyma Yahudilerinden ve Yahudi âlimlerinden olup,[442] İsa (a.s.)ın dininde idi.[443] Kureyş ticaret kervanı bu sefer onun manastırının yakınında konaklamış bulunuyordu.[444]

Rahip Bahîra'nın Kervan Halkına Ziyafet Çekişi

Kureyş ticaret kervanları daha önceki yıllarda defalarca gelip uğradıkları halde Rahip Bahîra onlarla hiç konuşmaz, ilgilenmezken, bu yıl, manastırının yakınında konakladıkları zaman, onlar için birçok yemekler yaptırmıştı.
Bu da, kendisinin manastırında oturduğu yerden, Peygamberimiz (a.s.)a ait bazı şeyler görmüş olmasından ileri gelmişti.
Rivayete göre; Bahîra manastırda bulunduğu sırada, kafile ilerlerken bir bulutun kervandakiler arasında Peygamberimiz (a.s.)ı gölgelediğini, sonra gelip manastırının yakınında bir ağacın gölgesine indikleri zaman bulutun ağacı gölgelediğini, ağacın dallarının da Peygamberimiz (a.s.)ın üzerine doğru eğildiğini ve onu gölgesinin altına aldığını görmüştü.
Bahîra bütün bunları görünce manastırından indi, ve:
"Ey Kureyş cemaatı! Ben sizin için, yemek yaptım.
Sizin küçük büyük, köle hür, olanlarınızın yemekte hazır bulunmanızı arzu ediyorum!" diye haber gönderdi.
Yemek için geldikleri zaman, Kureyşîlerden birisi:
"Vallahi, ey Bahîra! Senin bugün şaşılacak bir halin var! Biz sana çok kere uğrardık da, bize böyle birşey yapmazdın. Bugün, sendeki bu hal nedir?" dedi.
Rahip Bahîra:
"Doğru söyledin! Siz konuksunuz, ağırlanmaya layıksınız. Ben de sizi ağırlamayı arzu ettim ve hepiniz yiyesiniz diye yemek yaptım!" dedi.
Hepsi gelip sofra başında toplanmış, yalnızca Peygamberimiz (a.s.), çocuk ve yaşça onların hepsinden küçük olduğu için, ağacın altındaki yüklerin yanında bekçi olarak geride kalmıştı.
Bahîra, gelenlere birer birer bakıp bildiği ve kitabda bulduğu sıfatlan hiçbirinde göremediği için:
"Ey Kureyş cemaatı! Sizden, bu yemekte hazır bulunmayan, geride kalan bir kimse var mı?" diye sordu.
Kureyşîler
"Ey Bahîra! Senin yemeğine gelmesi gerekenlerden, bir çocuktan başka, kimse geride kalmadı! O çocuk da aramızda yaşça cemaatın en küçüğü olup, ağırlıkların yanında geride kaldı" dediler.
Bahîra:
"Yapmayınız! Onu da çağırınız! Bu yemekte, sizinle birlikte, o da bulunsun!" dedi.
Ticaret kafilesinde Kureyşîlerden bir zât
"Lât ve Uzzâ'ya andolsun ki; aramızdan, Abdullah b. Abdulmuttalib'in oğlunun bu yemekten geride kalışı, bizim için, kınanacak bir tutumdur!" dedikten sonra, kalktı. Ona doğru vardı. Kolundan tutup getirdi ve sofradakilerin yanına oturttu.[445]

Rahip Bahîra'nın Peygamberimiz (a.s.) Hakkındaki Teşhisi ve Ebu Talib'i Uyarışı

Rahip Bahîrâ; Peygatm berim iz (a.s.)ı görür görmez, ona dikkatli dikkatli bakmaya ve bedeninden bazı uzuvlarını süzmeye başladı.
Peygamberimiz (a.s.)a baktıkça, kitabda yazılı sıfatlan onda buluyordu.
Cemaat yemeklerini yiyerek dağıldıkları zaman, Bahîra, Peygamberimiz (a.s.)ın yanına gelip:
"Ey çocuk! Ben sana bazı şeyler soracağım. Lât ve Uzzâ hakkı için, sorularımı cevaplandır!" dedi.
Bahîrâ; Lât ve Uzzâ adına yemin ettiklerini, and içtiklerini Kureyşilerden işittiği için, Peygamberimiz (a.s.)a da böyle and vermişti.
Peygamberimiz (a.s.):
"Lât ve Uzzâ adına yemin vererek bana birşey sorma!
Vallahi, ben, hiçbir şeyden, onlardan nefret ettiğim kadar nefret etmem!" dedi.
Bahîra:
"Öyle ise, Allah aşkına, sana soracağım şeyler hakkında bana cevap ver!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Bana istediğini sor!" dedi.
Bunun üzerine, Bahîra; Peygamberimiz (a.s.)a, uyku durumu ve bunlardan başka halleri ve işleri hakkında birçok sorular sordu.
Peygamberimiz (a.s.) da sorulara cevaplar verdi ki, hepsi de Bahîra'nın bildiği sıfatlara uyuyordu.
Bahîra, en sonunda, Peygamberimiz (a.s.)ın sırtına da baktı.
İki omuzu arasındaki peygamberlik hâteminin de, bildiği şekilde, yerli yerinde bulunduğunu gördü.
Rahip Bahîra, sorularını sorup bitirdikten sonra, Peygamberimiz (a.s.)ın amcası Ebu Talib'in yanına geldi. Ona:
"Bu çocuk senin neslinden midir?" diye sordu.
Ebu Talib:
"Oğlumdur" dedi.
Bahîrâ:
"O, senin oğlun değildir! Bu çocuğun babasının sağ olması uygun değildir!" dedi.
Ebu Talib:
"O, benim kardeşimin oğludur!" dedi.
Bahîra:
"Babasına ne oldu?" diye sordu.
Ebu Talib:
"Annesi buna hamile iken, babası öldü!" dedi.
Bahîra:
"Doğru söyledin!" dedi.[446]
"Annesi ne oldu?" diye sordu.
Ebu Talib:
"Öldü!" dedi.
Bahîra:

"Doğru söyledin![447]
Kardeşinin oğlunu hemen memleketine geri çevir!
Yahudilerin ona zarar vermelerinden sakın!
Vallahi, Yahudiler onu görüp de benim onda bulunduğunu anladığım şeylerin onda bulunduğunu anlayacak olurlarsa, muhakkak onu öldürmeye kalkışırlar!
Senin kardeşinin oğlunun çok büyük bir hal ve şanı olacaktır!
Sen, onu memleketine götürmekte acele et![448]
Biz, onun son peygamber olacağını kitablarımızda ve atalarımızdan bize yapılan rivayetlerde bulmuş uzdur![449]
Bu hususta bizden ahd ve mîsaklarda alınmıştır!" dedi.
Ebu Talib:
"Sizden bu mîsakları kim aldı ola?" deyince, Bahîra gülümsedi, sonra da:
"Yüce Allah, onu İsa b. Meryem'e indirdiği kitabda aldı.
Sen, eğlenip kalmayı azalt da, onu memleketine ve doğum yerine hemen döndür!" dedi[450] ve:
"Sen onun üzerine titrersin, değil mi?" diye sordu.
Ebu Talib:
"Evet!" dedi.
Bahîra:
"Vallahi, onu Şam'a götürecek olursan, artık kendisini hiçbir zaman ev halkına kavuşturamazsın!
Muhakkak onu öldürmeye kalkarlar!
Onlar buna düşmandır!ar![451]
Kardeşinin oğlunu, sakın Yahudilerin bulunduğu oralara kadar götü reyim deme!
Çünkü, Yahudiler düşmanlık ehlidirler.
Bu çocuk, bu ümmetin peygamberi olacaktır!
Kendisi, Araplardandır.
Halbuki Yahudiler gelecek peygamberin İsrail oğullarından olmasını isterler, bu çocuğu kıskanırlar.
Sen, kardeşinin oğlu hakkında onlardan sakın.[452]
İyi bil ki, ben sana karşı üzerime düşen öğüt vazifesini yerine getirmiş bulunuyorum" dedi. [453]

Busra'da Üç Yahudinin Peygamberimiz (a.s.)a Suikast Teşebbüsünde Bulunmaları ve Rahip Bahîra Tarafından Vazgeçirilmeleri

Rivayet edildiğine göne; Peygamberimiz (a.s.)ın amcası Ebu Talib'le yaptığı Şam seferi sırasında Rahip Bahîra'nın Peygamberimiz (a.s.)da gördüğü şeyleri, Ehl-i Kitabdan,[454] YahudiIerden[455] Zebir,[456] Temmam[457] ve Deriş adlarındaki[458] kimselerde gördüler.[459]
Peygamberimiz (a.s.)ı öldürmeyi tasarladılar.
Bunu Rahip Bahîra ile de konuşmaya gelip, konuştular.[460]
Bu Yahudiler; Peygamberimiz (a.s.)a suikast hususundaki görüşlerine Rahip Bahîra'nın da katılacağını sanıyorlardı.[461]
Rahip Bahîra onları böyle birşeye girişmekten en şiddetli bir nehy ile nehyetti.[462]
Kendilerine, Allah'ı hatırlattı.
Kitabda, gelecek peygamberin zikrini ve sıfatını bulduklarını, onu öldürmek isteseler de öldüremeyeceklerini anlattı.[463] Onlara:
"Siz de, onun sıfatını, Kitabda bulamadınız mı?" diye sordu.
"Evet! Bulduk" dediler.
Bahîra:
"O halde, onu öldürmeye, sizin için yol ve imkân yoktur!" dedi.[464]
Bunun üzerine, onlar Bahîrâ'nın söylediği sözlerin doğruluğuna kanaat getirerek Peygamberimiz (a.s.)ı bıraktılar, geri dönüp gittiler.[465]
Ebu Talib de, Rahip Bahîra'nın tavsiyesi üzerine, Peygamberimiz (a.s.)la birlikte, oradan hemen Mekke'ye döndü.[466]

Bir Açıklama

İbn İshak'ın (doğumu: 85, ölümü: 151 Hicrî) son zamanlarda bulunup 1401/1982 yılında yayınlanan Kitâbu'l-Mübtedâ ve'l-meb'as ve'l-megâzî'sinin metninde Ebu Talib'in bu seyahat hakkında söylediği 12, 18 ve 13 beyitlik üç manzumesinin bulunduğu ve bunlarda Mekke'den yola çıkışları, Busra'da Rahip Bahîra tarafından ağırlanışları ve isimleri de açıklanan üç Yahudi tarafından Peygamberimiz (a.s.)a yapılmak istenilen suikastın Rahip Bahıra tarafından önlenişi hadiselerinin dile getirildiği görülür.[467]

Bu manzumeler; Bey ha kî tarafından da (doğumu: 384, ölümü: 458 Hicrî), İbn Asâkir tarafından da (ölümü: 571 Hicrî), 5 üheylî tarafın dan da (doğumu: 508, ölümü: 581 Hicrî) bilinmekte idi.

Hatta, İbn Asâkir, bunlardan 12 ve 18 beyitlik olanlarını kitabına[468]; Süheylî de 18 beyitlik olanının başından 9 beytini Ravdu'l-ünüf'üne[469] kaydetmiştir.[470]

Peygamberimiz (a.s.)ın İsim ve Sıfatlarının Ehl-i Kitab Nezdinde Belli Oluşu

Peygamberimiz Muhammed (a.s.)ın isim ve sıfatlan, Musa (a.s.)a indirilen Tevrat'ta ve İsa (a.s.)a indirilen İncil'de yazılı olup Ehl-i Kitab olan Yahudi ve Hıristiyan bilginleri bu hususta tam bilgiye sahip bulunmakta,[471] kendilerine Kitab verilenler, Peygamberimiz (a.s.)ı öz oğullarını tanıdıkları gibi tanımakta idiler.[472]
Nitekim, Yahudi âlimlerinden iken Müslüman olan Abdullah b. Selam:
"Ben, Resûlullah (a.s.)ı, kendi oğlumu tanıdığımdan daha ziyade tanırım!" dediği zaman, Hz. Ömer
"Ey Selam'ın oğlu! Bu, nasıl tanıma?" diye sormuştu.[473]
Abdullah b. Selam:
"Ben, Muhammed ((a.s.))ın gerçekten Resûlullah olduğuna yakînen şehadet ederim.[474]
Kendisinin peygamber olduğunda hiç şüphe etmem [475]
Çünkü, onun Allah tarafından gönderilen peygamber olduğu, na't ve vasıfları Kitabımızda bulunmakta dir.[476]
Kendi oğlum üzerinde ise böyle kesin bir şehadeti yapamam![477]
Çünkü, onun anası[478] kadının ne yaptığını bilemem.[479]
Ne bileyim, belki de ihanet etmiş olabilir!" dedi.[480]
Bunun üzerine, Hz. Ömer
"Ey Selam'ın oğlu! Allah seni hakka isabet ettirmiş!" dedi[481] ve onun başını öptü.[482]

Daha Önceki Peygamberlerden Peygamberimiz (a.s.) Hakkında Ahd ve Mîsak Alınışı

Yüce Allah; daha önceki peygamberlerden de, Peygamberimiz (a.s.)a iman ve yardım etmeleri hakkında ahd ve mîsak almıştır.[483]
Kadı lyaz der ki:
"Yüce Allah, o mîsakı, vahiy ile almıştır. Hiçbir peygamber göndermemiştir ki, ona Muhammed (a.s.)ı veya vasıflarını anmış ve 'Ona eriştiğin takdirde, kesin olarak iman edeceksin![1] diye kendisinden ahd ve mîsak almış olmasın!
Deniliyor ki: Yüce Allah, bunu kendi kavimlerine de haber vermeleri ve onların kendilerinden sonra gelecek kavimlerine de aynen bildirmeleri hususunda da kesin söz almıştır."[484]
Atâ b. Yesar'dan rivayet edildiğine göre:
Peygamberimiz (a.s.)ın Tevrat'taki sıfatlarından sorulunca, Abdullah b. Amr ibnü'l-Âs demiştir ki:
"Evet! Vallahi, Kur'ân'daki 'Ey Peygamber! Şüphe yok ki, Biz seni şahit, müjdeleyici ve korkutucu olarak gönderdik!'[485] âyetindeki bazı sıfatlar ile, Tevrat'ta da tavsif buyru I muştur. Şöyle ki:
'Ey Peygamber! Biz seni şahit, müjdeleyici, korkutucu, ümmîler için de koruyucu olmak üzere gönderdik.
Sen, benim kulumsun, peygamberim sin.
Ben, sana Mütevekkil ismini verdim.
O, ne kötü huyludur, ne katı kalbi idi r; ne de çarşılarda, pazarlarda bağırır, çağırır.
O, kötülüğü kötülükle de karşılamaz, fakat affeder, bağışlar.
Doğru yoldan sapan milleti Lâ ilahe illallah [Allah'tan başka ilah yoktur!] diyerek doğrultmadıkça, kör gözleri, sağır kulakları, kapalı gönülleri açmadıkça, Allah onun ruhunu almayacaktır!'"[486]
Atâ b. Yesar, Yahudi âlimlerinden iken Müslüman olan Abdullah b. Selam'in da bunu aynen tekrarladığını; ve yine Yahudi âlimlerinden iken Müslüman olan Ka'bu'l-Ahbar'ı da Abdullah b. Selam'ın söylediklerinin aynısını söylerken işittiğini, Ebu Vâkıdü'l-Leysî'nin kendisine haber verdiğini, aynı zamanda:
"Onun doğum yeri Mekke, hicret yurdu Taybe (Medine) olacak, kendisi Şam ülkesine hükmedecektir.
Onun ümmeti de, bollukta ve darlıkta, her yerde Allah'a hamd ederler; her yüksek yerde tekbir getirirler.
Güneşin seyrini izleyip, vakitleri gelince, nerede olursa olsun, namazlarını kılarlar.
Bellerine fota bağlarlar.
Kollarını yıkarlar (abdest alırlar).
Ezanlarının sesleri, geceleyin, gök boşluğunda an uğultusu gibi uğuldar!" dediğini açıklamıştır.
Abdullah b. Abbas da, Ka'b'a:
"Tevrafta, Resûlullah (a.s.)ın natını nasıl buldun?" diye sorduğu zaman, Ka'b:
"Tevrat'ta, onun n a'ti:
'Muhammed b. Abdullah, Mekke'de doğacak, Tâbe'ye (Medine'ye) hicret edecek, Şam'a hakim olacaktır!

Kendisi ne kötü söz söyler, ne de çarşılarda bağırır çağınr.
Kötülüğü kötülükle karşılamaz, fakat affeder, bağışlar.
Onun ümmeti de, bollukta, darlıkta, her yerde, Allah'a hamd ederler. Tekbir getirirler.
Kollarını yıkarlar (abdest alırlar).
Bellerine fota bağlarlar.
Savaşta saf oldukları gibi, namazlarında saf olurlar.
Mescidlerinde, an uğultusu gibi, uğuldarlar.
Ezanlarının sesleri, gök boşluğunda duyulur![1] diye yazılı bulduk" demiştir.[487]
Kur'ân-ı Kerîm'e göre; Musa (a.s.)a indirilen Tevrat'ta Peygamberimiz (a.s.)ın Ashabının vasıflan, hal ve şanları da şöyle açıklanmış bulunuyordu:
"Muhammed, Allah'ın Resûlüdür.
Onunla birlikte olanlar (Ashab da), kâfirlere karşı çok sert, kendi aralarında ise çok merhametlidirler.
Onların, rükû ve secde ederek; Allah'tan, lütuf ve rızasını istediklerini görürsün.
Onların yüzlerinde, secdelerin izinden dolayı, nuranîlik vardır.
Bu, onların Tevrat'taki vasıflarıdır..."[488]
Peygamberimiz (a.s.)ın geleceğini İsa (a.s.) da müjdelemiş, Kur'ân-ı Kerîm'de açıklandığı üzere:
"Birzaman, Meryem oğlu İsa:
'Ey İsrail oğulları! Ben size, Allah'ın gönderdiği peygamberiyim!
Benden önceki Tevrafı tasdik edici, benden sonra gelecek peygamberi de-ki, ismi Ahmed'dir-müjdeleyici olarak geldim" demişti.[489]
İbn İshak'ın (85-151 Hicrî) bildirdiğine göre; İsa (a.s.)a Allah tarafından gelen İncil'de Peygamberimiz (a.s.)ın sıfatı ve ismi hakkında verilmiş olan bilgiyi, İsa (a.s.)ın devrinde havari Yuhannâ da yazdığı İncil'de tesbit etmiş bulunuyordu.
Nitekim, İsa (a.s.), kendisini inkâr eden kavmine karşı:
"Rab tarafından çıkıp gelecek olan o Münhamenna, Rab tarafından çıkıp gelecek olan o Rûhu'l-Kudüs gelmiş olsaydı, o bana şehadet ederdi.
Siz de, şehadet edersiniz.
Çünkü, öteden beri benimle birlikte bulunuyorsunuz.
Ben, bunları size söyledim ki, şüpheye düşmeyesiniz ve sürçmeyesiniz!" demiştir.
Münhamenna, Süryanice Muhammed demektir. Bunun Rumca'sı Baraklitus'dur.[490]
Ebu'l-Ferec İbn Cevzî'nin (540-597 Hicrî), İbn Kuteybe'den (213-276 Hicrî) nakline göre: İsa (a.s.), havarilerine:
"Ben gidersem, size Faraklit, Rûhu'l-Hak gelecektir!
O, kendiliğinden söz söylemeyecek, ancak kendisine ne söylenirse onu söyleyecektir.
O, bana şehadet edecektir.
Siz de şehadet edersiniz.
Çünkü, siz halktan daha önce benimle birlikte bulunuyorsunuz.
Ben gitmezsem, Faraklit size gelmez!" demiştir.[491]
Gerek Baraklitus, gerek Faraklit sözü Periclotas şekline sokulup Yuhanna İncilinde Teselli Edici diye tercüme edilmiştir.[492]
Şüphesiz ki, İsa (a.s.)ın anadili Yunanca değil, İbranice idi. Kendisine Allah tarafından indirilmiş olan İncil'in de İbranice olacağı tabiîdir.

İsimleri tercüme etmek Ehl-i Kitab âlimlerince âdet olduğundan, İsa (a.s.)ın kendisinden sonra geleceğini müjdelediği âhir zaman peygamberinin ismini de Yunanca'ya tercüme etmişler ve Arapça mütercimlerde onu Faraklit olarak Arapçalaştırmışlardır.
Bir papaz tarafından yazılıp Hicrî 1268 yılında Kalküta'da bastırılan bir broşürde; Faraklit olarak Arapçalaştırılan ismin İncil'in Yunanca nüshasında Paraklitus şeklinde mi, yoksa Piraklütüs şeklinde mi geçtiği incelenerek, birinci şekle göre ismin Teselli ve Yardım Edici, Vekil mânâlarına geldiği ifade ve ikinci şekle göre ise, Muhammed ve Ahmed mânâlarına gelebileceği itiraf edilmiş ve Müslümanların bu şekli iltizam ettikleri ileri sürülmüştür.
Halbuki, iki kelime arasında şekil ve telaffuz bakımından pek az bir fark vardır.
Yunan harfleri, birbirlerine benzerler.
Bazı İncil nüshalarındaki Piraklütüs, belki de, yazıcıların hatası yüzünden Paraklitus olmuştur."[493]
Kur'ân-ı Kerîm'e göre Peygamberimiz (a.s.)ın ashabının "İncil'deki vasıflan da, bir ekin gibidir ki; filizini çıkarmış, onu kuvvetlendirmiş, saplan üzerine, bir düzeye dizilmiştir. Öyle ki, ekincilerin hoşuna gider. Bu (teşhisle) ki, onlarla, kâfirleri öfkelendirmek içindir. Allah, onlardan, iyi amel işleyenlere bir mağfiret ve büyük bir ecir vaad buyurmuştur."[494]
Markos İncilinde bu hususta şöyle denilmiş olduğu görülür:
"Ve dedi: Allah'ın melekûtu böyledir. Yere tohum saçan bir adam gibidir.
Gece gündüz uyuyup kalkar, tohum biter ve büyür. Nasıl, o bilmez.
Toprak, kendiliğinden, önce otu, sonra başağı, sonra başakta dolu taneyi verir.
Mahsul kemale erdiği zaman, hemen orağı salar.
Çünkü, hasat zamanı gelmiştir."[495]

İsrail Oğullarının Gelmesini Bekledikleri Üç Peygamber

Yuhannâ'nın İncil menkıbesine göre, Yahudiler üç peygamberin gelmesini beklemekte idiler:
İlki: tekrar geleceğini sandıkları İlya,
İkincisi: Mesîh İsa (a.s.),
Üçüncüsü: Herkesin bildiği, kendisi sadece "O Peygamber" diye anılan peygamberdi.
Yahudiler, Yahya (a.s.)a:
"Sen kimsin?" diye sordukları zaman, o:
"Ben, Mesîh değilim!" dedi.
Yahudiler
"Öyle ise, sen nesin? İlya mısın?" dediler.
Yahya (a.s.):
"Değilim!" dedi.
Bunun üzerine, Yahudiler
"Sen, O Peygamber misin?" diye sordular.
Yahya (a.s.):
"Hayır!" dedi.
Yahudiler
"Öyle ise, sen kimsin? Kendin hakkında, ne diyorsun?" dediler.
Yahya (a.s.):
"Ben, İşaya Peygamberin dediği gibi:
'Rabbın yolunu düzeltiniz![1] diye çölde bağıranın sesiyim!
Aranızda biri duruyor da, siz onu bilmiyorsunuz.
Benden sonra gelen odur! Ben, onun çarığının bağını çözmeye lâyık değilim!" dedi.[496]
İsa (a.s.) ise, Yahya (a.s.) hakkında:
"Eğer kabul etmek isterseniz, gelecek olan İlya, budur!" demiş;[497] gelecek olan Mesîh'in de İsa (a.s.) olduğu,[498] gösterdiği mucizelerle anlaşılmıştır.[499]
Geleceği müjdelenenlerden üçüncüsü olan ve kendisi sadece "O Peygamber" diye anılan[500] son peygamberin gelmesi ise, İsa (a.s.)dan sonra, beklenip duruyordu.
Nitekim, Medineli putperest Evs ve Hazrec kabilelerinin ne zaman Medineli Yahudilerle aralan açılsa, Yahudiler onlara:
"Bir peygamber, hemen gönderilmek, gelmek üzeredir!
Onun geleceği zamanın gölgesi düştü.
O peygamber gelince, biz ona tâbi olacak; İrem ve Âd kavimleri gibi, sizi öldürüp kökünüzü kazıyacağız!" derlerdi.[501]
Rahip Bahîra'nın da dediği gibi, Yahudiler gelmesini bekledikleri son peygamberin İsrail oğullarından olmasını arzu etmekte idiler.
Peygamberimiz Muhammed (a.s.) ise, İsmail (a.s.)ın soyundan gelen Araplardan olduğu için; Medineli Yahudiler de Peygamberimiz (a.s.)a kıskançlıklarından dolayı, iman etmemekte ve karşı koymakta direnmiş durmuşlardır.[502]
İbn İshak'ın Abdullah b. Ebi Bekr, b. Muhammed, b. Amr, b. Hazm'dan, onun da Peygamberimizin zevcesi Hz. Safiyye'den rivayetine göre:

Peygamberimiz Muhammed (a.s.)ın Medine'ye hicreti sırasında, Küba köyüne geldiği işitilince, babası Huyey b. Ahtab ile amcası Ebu Yâsir b. Ahtab hemen Küba'ya gitmişler, güneş batarken de, çok bitkin ve üzgün bir halde eve dönmüşlerdi.
Ebu Yâsir b. Ahtab, Huyey b. Ahtab'a:
"Bu, geleceği beklenilen O Peygamber midir?" diye sormuş, Huyey b. Ahtab:
"Evet! Vallahi, odur!" demişti.
Ebu Yâsir
"Bunun o olduğunu iyice anladın ve tesbit ettin mi?" diye sormuş, Huyey b. Ahtab:
"Evet!" demiştir.
Ebu Yâsir
"O halde, ona karşı kalbinde ne var?" diye sormuş, Huyey b. Ahtab:
"Vallahi, sağ oldukça, ona hep düşmanlık besleyip duracağım!" demiştir.[503]
Medineli Yahudilerin; Peygamberimiz (a.s.) ve Allah'tan getirdiği Kitabı hakkındaki tutum ve davranışları Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle açıklanır:
"Vaktâ ki, onlara, Allah katından, yanlarındakini tasdik edici, doğrulayıcı bir Kitab geldi ki, onlar daha önce, kâfirlere karşı, Allah'tan böyle bir fetih ve yardım istiyorlardı. İstedikleri kendilerine gelince, (kıskançlıklarından) onu inkâr ettiler. Artık, Allah'ın laneti o kâfirlerin üzeri nedir. "[504]
Yüce Allah, Peygamberimiz Muhammed (a.s.)ı da, Firavun'a gönderdiği resûl gibi bir resûl olarak göndermiştir.[505] Eski Ahid'de de, Musa (a.s.)a Yüce Allah tarafından şöyle denildiği görülür:
"Onlar (İsrail oğulları) için, kardeşleri arasından, senin gibi bir peygamber çıkaracağım, ve sözlerimi onun ağzına koyacağım, ve ona emredeceğim herşeyi onlara söyleyecek ve vâki olacak ki, Benim ismimle söyleyeceği sözlerimi dinlemeyecek olan adamdan, Ben arayacağım!"[506]
İsrail oğullarının kardeşlerinden maksadın, İsmail (a.s.)ın oğulları olduğu malumdur. Onların içinden de, Muhammed (a.s.)dan başka hiçbir kimsenin ilahî vahye mazhar olduğu ve ağzına Yüce Allah'ın Kelamının konulduğu görülmemiştir.[507]
İbrahim (a.s.) ile oğlu İsmail (a.s.)ın, Kabe'nin duvarlarını örüp yükseltirlerken Yüce Allah'a:
"Ey Rabbimiz! Bizden sâdır olan şu hizmeti kabul buyur!
Şüphe yok ki, herşeyi işiten, herşeyi bilen Sensin Sen!
Ey Rabbimiz! Bizi, Sana teslimiyette sabit kıl!
Soyumuzdan da, yalnız Sana boyun eğen Müslüman bir ümmet yetiştir!
Ey Rabbimiz! Onların içinden de, kendilerine Senin âyetlerini okuyacak, onlara Kitabı ve Hikmeti öğretecek, onları iyice temizleyecek bir peygamber de gönder..." diyerek dua ettikleri[508] ve:
"İçinizde, kendinizden bir peygamber gönderdik ki, size âyetlerimizi okuyor, sizi tertemiz yapıyor, size Kitabı ve Hikmeti öğretiyor, bilmediğiniz şeyleri size bildiriyor"[509] buyurularak Peygamberimiz (a.s.) hakkındaki dualarının kabul edilmiş olduğu açıklanmış bulunmaktadır.[510]

Peygamberimiz (a.s.)ın Her Türlü Kötülüklerden Korunarak Büyütülüşü

Peygamberimiz (a.s.), amcası Ebu Talib'in şefkatli kanadı altında güzelce büyüyüp gidiyordu.[511]
Ebu Talib bu koruyuculuğunu ve kollayıcılığını hayatının sonuna kadar devam ettirdi.[512]
Yüce Allah; Peygamberimiz (a.s.)ı, Ebu Talib'in yanında bulundurup[513] peygamberlikle şereflendireceği için, onu Cahiliye devrinin kötülüklerinden hiçbirine bulaştırmadı.[514]
1. Suyutî'nin Ebu Nuaym ve İbn Asâkir'den nakline göre, Hz. Ali der ki: "Muhammed (a.s.)a, bir gün:
'Sen, hiç puta taptın mı? ' diye soruldu.
'Hayır!' buyurdu.
'Sen, hiç içki içtin mi?' diye sordular.
'Hayır! Ben, daha Kitab ve imanın ne olduğunu bilmezken bile, Kureyşîlerin küfür üzerinde bulunduklarını bilmekten uzak kalmamı sırrıdır' buyurdu."[515]
Peygamberimiz (a.s.), kendisini çocukluğu sırasında Yüce Allah'ın nasıl koruduğunu şöyle anlatır:
"Öyle bir zamanımı biliyorum ki; Kureyş çocuklarıyla birlikte, bir oyun oynamak üzere, bir yerden bir yere taş taşıyorduk.
Her birimiz, fotasını sıyırıp boynuna dolamış, taşı onun üzerinde taşıyordu.
Ben de, onlarla birlikte böyle yapıp gelir giderken, kendisini görmediğim birisi bana ağrıtıcı bir yumruk indirip:
'Bağla fotanı beline!' dedi.
Ben de, hemen, fotamı belime bağladım.
Arkadaşlarımın arasında, yalnız ben, fotalı olduğum halde boynumda taş taşıdım."[516]
2. Cabir b. Abdullah'ın rivayetine göre, Peygamberimiz (a.s.), Kureyş ile birlikte, Kabe için taş taşıyordu. Fotası da üzerinde idi.
Peygamberimiz (a.s.)ın amcası Hz.Abbas:
"Kardeşimin oğlu! Şu fotanı çözsen, omuzlarının üzerine alsan da, taşıyacağın taşla gitsene!" demişti.
Peygamberimiz (a.s.), fotasını çözüp omuzlarının üzerine koyar koymaz, yere, baygın düştü!
İşte ondan sonra, kendisi hiçbir vakit çıplak görülmemiştir.[517]
Peygamberimiz (a.s.), oniki yaşında bir çocuk iken.[518] Rahip Bahîra'nın Kureyş müşriklerinin Lât ve Uzzâ putları adına yemin edip durduklarına bakarak, Peygamberimiz (a.s.)a da "Lâtve Uzzâ hakkı için, sorularıma cevap ver!" dediği zaman, "Lât ve Uzzâ adına yemin vererek bana birşey sorma! Vallahi, ben, bunlardan nefret ettiğim kadar, hiçbir şeyden nefret etmem!" demiştir.[519]
Peygamberimiz (a.s.)ın dadısı Ümmü Eymen der ki:
"Kureyş müşrikleri, tazim için, Buvâne putunun yanında, yılda bir gün toplanırlar, geceye kadar onun yanında saç kestirmek, iti kafa girmek, kurban kesmek suretiyle tören yaparlardı.
Ebu Talib de, Kureyş kavmi ile birlikte bu bayram için hazırlanmış ve Resûlullah (a.s.)ın da bu bayramda kavminin yanında bulunmak üzere hazırlanmasını söylemişti.

Resûlullah (a.s.) bundan kaçınınca, Ebu Talib'in de, Resûlullah'ın âmelerinin (halalarının) da Resûlullah'a son derece kızdıklarını gördüm.
Halaları:
'İlahlarımızdan yüz çevirmek demek olan bu davranışından dolayı, senin bir felakete uğramandan korkuyoruz!' diyerek o kadar ısrar ettiler, o kadar üzerine düştüler ki, Resûlullah (a.s.) yanlarına düşüp gitmek zorunda kaldı.
Allah'ın dilediği kadar bir müddet orada gaip olup görünmedi.
Sonra, korkudan benzi sararmış bir halde dönüp yanımıza geldi.
Halaları:
'Senin başına ne felaket geldi?' diye sordular. O da:
'Bana cin dokunmasından korkuyorum!' dedi.
Halaları:
'Allah, seni şeytanla mübtelâ kılmaz! Sende, iyi haslet ve meziyetler var.
Söyle bakalım, görmüş olduğun şey nedir?' dediler.
Resûlullah:
'Ben, bu putun yanına yaklaşınca, beyaz ve uzun boylu bir adam peyda olup, bana 'Ey Muhammedi Gerine dön! Sakın ona el sürme![1] diyerek bağırıyordu!' dedi.
Artık, kendisine peygamberlik gelinceye kadar, onların bayramına ve törenine katılmadı ."[520]
5. Hz. Ali'nin, Peygamberimiz (a.s.)dan bizzat işitip bildirdiğine göre, Peygamberimiz (a.s.) buyurmuşlardır ki:
"Ben, Cahiliye devri insanlarının işledikleri birşeyi işlemeye iki kere teşebbüs etmiş isem de, Yüce Allah, işlemek istediğim şeyle benim arama girip, beni ondan alıkoydu.
Bundan sonra, Yüce Allah beni peygamberlikle şereflendirinceye kadar hiçbir kötü şeye teşebbüs etmedim !"[521]
İki kere yapmaya teşebbüs edip alıkonulduğum şey de şu idi:
"Bir gece, Mekke'nin yukarı taraflarında, Kureyş'ten bir veya birkaç gençle birlikte kendi koyunlarımızı otlatıyordum.
Arkadaşıma:
'Eğer koyunuma bakarsan, ben de, diğer gençler gibi, Mekke'ye gidip gece konuşmalarına katılayım' dedim.
Arkadaşım:
'Olur. İstediğini, yap!' dedi.
Ben, bu arzumu yerine getirmek üzere, yola çıktım.
Mekke evlerinden ilk evin yanına vardığım zaman, defler, düdüklerle ıslık çalındığını işittim.
'Nedir bu?' diye sordum.
'Filan erkek, filanca kadınla evleniyor!' dediler.
Hemen, oturup onlara bakmaya başladım.
Derken, Yüce Allah kulaklarımı tıkadı, uyuyakaldım.
Beni ancak güneşin sıcaklığı uyandırabildi!
Hemen, dönüp arkadaşımın yanına geldim.
'Ne yaptın?' diye sordu.
'Hiçbir şey yapmadım!' dedim. Sonra da, başımdan geçeni ona anlattım.
Başka bir gece, yine, arkadaşıma aynı şekilde ricada bulundum. O da:

'Olur. Dilediğini, yap!' dedi.
Yola çıkıp Mekke'ye geldiğimde, şu geçen gece Mekke'ye geldiğim zaman işittiğimin aynısını işittim.
Hemen, oraya çöküp bakmaya başladım.
Derken, Yüce Allah kulaklarımı tıkadı.
Vallahi, beni ancak güneşin sıcaklığı uyandırabildi!
Uyanınca, hemen, arkadaşımın yanına döndüm. Başımdan geçeni ona anlattım.
Bundan sonra, Yüce Allah beni peygamberlikle şereflendirinceye kadar hiçbir kötü şeye teşebbüs etmedim ."[522]
6. Kureyş müşriklerinin, pufları olan Lâtve Uzzâ'ya geceleri taptıktan sonra yatmayı âdet edindikleri sıralarda, Peygamberimiz (a.s.)ın, zevcesi Hz. Hatice'ye "Ey Hatice! Vallahi, ben hiçbir zaman Lâfa tapmam! Vallahi, ben hiçbir zaman Uzzâ'ya tapmam!" dediğini ve Hz. Hatice'nin de "Boş ver Uzzâya Muzzâya!" diye karşılık verdiğini komşusunun işitmiş olduğu rivayet edilir.[523]
İbn İshak (85-151 Hicrî) der ki:
Resûlullah (a.s.); erlik çağına erinceye kadar, mertlik ve insanlıkça, kavminin en üstünü; ahlâkça en güzeli; soy sop itibarıyla en şereflisi; komşuluk haklarını en çok gözeteni; akıl ve uslulukça en büyüğü; doğruluk ve doğru sözlülükte en başta geleni; eminlik ve güvenilirlikte en büyüğü; kötülükten, insanları alçaltan huylardan da, insanların en uzak bulunanı idi.
Yüce Allah, bütün iyi haslet ve meziyetleri onda toplamıştı.
Bunun için; kendisi, kavmi arasında 'el-Emîn' adıyla anılırdı ."[524]

Peygamberimiz (a.s.)ın Hılfu'l-fudûl'e Girişi ve Hılfu'l-fudûl'ün İcraatından Bazı Örnekler

Peygamberimiz (a.s.)in yirmi yaşlarında iken[525] amcalarıyla birlikte katıldığı[526] son Ficar kavgasından dönüldükten sonra,[527] Haram aylardan Zilkade ayında idi ki,[528] Yemenli Zübeyd kabilesinden bir adamın satmak üzere Mekke'ye getirdiği bir yük metaını Kureyş eşrafından Âs b. Vâil satın almış, parasını ödemeye yanaşmamıştı.[529]
Âs b. Vâil adamın metaını kendisine geri vermesi isteğine de yanaşmayınca,[530] adamcağız:
Abduddar, Manzum, Cuman, Sehm ve Adiyy b. Ka'b oğulları gibi, Mekke'nin nüfuzlu ailelerinin ileri gelenlerine başvurup Âs b. Vâil 'deki alacağını ödettirmeleri için kendisine yardım etmelerini istemişti. Fakat, bunlar adamcağıza yardımcı olacakları yerde, Âs b. Vâil'i kayırmışlar, adamcağızı da azarlamışlardı.
İşin kötüye gittiğini gören[531] ve çaresizlik içinde kalan adam[532] güneşin doğmak üzere olduğu ve Kureyş ileri gelenlerinin de Kabe'nin çevresinde küme küme oturdukları bir sırada, Ebu Kubeys dağına çıkarak "Ey Fihr hanedanı!" diye bağıra bağıra okuduğu şiirinde, uğradığı zulmü ve haksızlığı açıklayıp yardım dileğinde bulununca;[533] orada hemen kalkıp temaslara başlamak suretiyle ilk harekete geçen ve bu yolda daha başkalarını da harekete geçiren zât, Peygamberimiz (a.s.)ın amcası Zübeyr b. Abdulmuttalib oldu.[534]
Kureyş kabilelerinden:
Hâşim b. Abdi Menaf,
Muttalib b. Abdi Menaf,
Zühre b. Kilab,
Teym b. Mürre,
Haris b. Fihr oğulları, Darü'n-Nedve'de toplandılar.
Durumu aralarında konuştular, ne şekilde hareket edileceğini sözbirliğiyle belirlediler.[535]
Bu hususta andlaşmaya, birbirlerini davet ettiler.
Yaşlılığı dolayısıyla[536] Abdullah b. Cüd'an'ın evinde toplandılar.[537]
Abdullah b. Cüd'an, yemek yaptırıp onlara yedirdi.[538]
"Mekkelilerden ve Mekkeliler dışında, Mekke'ye girecek olan sair insanlardan, Mekke'de zulme ve haksızlığa uğramış bir kimse bırakmamak;[539] mazlumun hakkı geri alınıncaya kadar zalime karşı mazlumla birlikte hareket etmek" üzere ahidleştiler ve akidleştiler.[540]
Denizlerin bir kıl parçasını ıslatacak kadar suyu bulundukça, Hira ve Sebîr dağı yerlerinde durduğu ve üzerlerinde dağ tekeleri yayıldığı müddetçe, ahid ve akidlerine bağlı kalacaklarına and içtiler.[541]
Geçmiş zamanlarda, Cürhüm kabilesinden:
Fadl b. Fadâle,
Fadl b.Vedâa,[542]
Fadl b. Haris,[543] veya Fudayl b. Hâris[544] isimlerinde, eşraftan üç kişinin biraraya gelip:
Zalime karşı mazluma yardım etmek;[545] zayıfın hakkını güçlüden, yabancının hakkını yerliden almak; adaleti aralarında hâkim kılmak üzere, andlaşmışlardı.[546]

Kureyşliler, şekil ve mahiyeti itibarıyla eskisine pek benzeyen bu yeni teşebbüse de; "Fadl adlı kişilerin andı" anlamına gelen "Hılfü'l-fudûl" adını verdiler.[547]
Hılfü'l-fudûl'ün ilk işi; Âs b. Vâil'e giderek Zübeydî'nin malını Âs b. Vâil'den çekip almak ve Zübeydîye teslim etmek oldu.
O sırada; Has'am kabilesinden bir adam, umre veya hac yapmak maksadıyla, kızını yanına alarak Mekke'ye gelmişti.
Has'amî'nin Katul diye anılan kızı, herkesin kadınından güzeldi.
Mekke eşrafından Nübeyh b. Haccac; onu, görür görmez, babasının elinden zorla alıp kaçırdı.
Has'amî:
"Bu adamı bulup benim yanıma getirecek bir kimse yok mu?" diyerek feryad etti durdu.
Kendisine:
"Git de, derdini Hılfü'l-fudûl'e anlat!" denildi.
Bunun üzerine, Has'amî, hemen Kabe'nin yanına dikilip:
"Yâ Hılfe'l-fudûl! Yetiş imdadıma!" diyerek bağırmaya başlayınca, kılıçlarını sıyırıp her taraftan boyunlarını uzatarak Has'a-mî'nin yanına yetişenler:
"İşte, sana yardıma geldik. Ne oldu sana?" diye sormaya başladılar.
Has'amî:
"Nübeyh, kızım hakkında bana zulmetti: kızımı elimden zorla çekip aldı!" dedi.
Hılfü'l-fudûl ashabı, hemen Has'amî'yiyanlarına alarak Nübeyh'in evine gittiler, kapısının önüne dikildiler.
Nübeyh yanlarına çıkınca, kendisine:
"Yazıklar olsun sana! Sen de biliyorsun ki, biz, bu hususta akid yapmışızdır! Haydi, tez getir kadını!" dediler.
Nübeyh:
"Emrinizi yerine getireyim! Fakat, bir gece olsun, ondan yararlanmama müsaade ediniz!" dedi.
HıIfü'l-fudûl ashabı:
"Hayır! Vallahi, sana süt sağım zamanı kadar bile müsaade edilemez!" dediler. Bunun üzerine, Nübeyh, kadını çıkarıp babasına teslim etmek zorunda kaldı.[548]
Peygamberimiz (a.s.), amcalarıyla birlikte bulunup[549] Abdullah b. Cüd'an'ın evinde yapıldığını bildirdiği Hılfü'l-fudûl hakkında,[550] "Ona İslâmiyet devrinde bile davet edilsem, icabet ederim" buyurmuştur.[551]

Peygamberimiz (a.s.)ın İzinin Makam'dakine En Çok Benzediği

Güvenilir ravilerin Abdullah b. Abbastan rivayetlerine göre,[552] Peygamberimiz (a.s.)in yirmi yaşlarında bulunduğu sırada idi ki, Kureyşliler kıyafet ve izlerden anlayan kâhin bir kadının yanına varıp:
"Şu Makam sahibine[553] iz bakımından[554] hangimizin daha çok benzediğini bize haber ver?" dediler.[555]
İbrahim (a.s.); İsmail (a.s.)la birlikte Kabe'nin duvarlarını yükseltirlerken,[556] İbrahim (a.s.)ın uzanıp yerden taş alması ve duvara kaldırması zorlaşınca,[557] İsmail (a.s.), bir taş getirip İbrahim (a.s.)ın ayağının altına koymuş, o da onun üzerinde dikilerek duvar örme işine devam etmişti.[558]
Kabe'nin yapısı sona erinceye kadar bu iskele taş, köşelerde dolaştırılmış durmuştu.
İşte, İbrahim (a.s.)ın üzerinde durduğu bu Taş'a "Makam-ı İbrahim" adı verilmiştir.[559]
Kur'ân-ı Kerîm'de de:
"Şüphesiz ki, âlimler için feyizli ve aynı hidayet olmak üzere konulan İlk Beyt (Mâbed), elbette ki Mekke'de olandır. Orada, apaçık alâmetler, Makam-ı İbrahim vardır..."[560] buyurularak, bu mübarek taş anılmıştır.
İbrahim (a.s.)ın gerek iskele gibi kullandığı ve gerek üzerine dikilip insanları hacca davet ettiği bu mübarek taşın[561] üzerinde İbrahim (a.s.)ın iki ayağının izi de bulunmaktadır.[562]
Kâhin kadın, Kureyşîlerin isteklerine karşı:
"Eğer, siz şu ince milli yerin üzerine bir yaygı serer, sonra da onun üzerinde yürür geçerseniz, ben size istediğinizi haber veririm" dedi. Kureyşîler; ince, yumuşak milli yerin üzerine hemen bir yaygı serdiler, sonra da üzerinden yürüyüp geçtiler.
Kâhin kadın; Peygamberimiz (a.s.)ın izini görünce:
"Bu iz; Makam'dakine, benzerlikte en yakınınızdır!" dedi.
Bundan, yirmi yıl[563] veya yirmi yıla yakın[564], ya da Allah'ın dilediği kadar[565] bir müddet geçtikten sonra, Yüce Allah, Muhammed (a.s.)ı, peygamber olarak gönderdi.[566]

Peygamberimiz (a.s.)ın Ticaret Hayatına Atılışı

Kureyşliler; öteden beri ticaretle uğraşırlardı.[567]
Ticaretle uğraşmayanların ise, ellerinde hiçbir şeyleri bulunmazdı.[568]
Peygamberimiz Muhammed (a.s.); onaltı yaşında bulunduğu sırada, amcası Zübeyr b. Abdulmuttalib'le birlikte, Kureyşlilerin ticaret kervanına katılarak Yemen'e gitti.[569]
Giderken, önlerine gerilen puğur deveyi uysallaştırmak, gelirken de kafilenin önüne düşerek onları sel sularıyla dolup taşan geçitsiz vadiden selametle geçirmek gibi halleri görüldü.[570]
Bu hadiseler, ayrıntılı olarak şöyle anlatılır
Ticaret kafilesi giderken bir vadiye uğramışlardı ki, erkek, puğur bir deve oradan kimseyi geçirmemekte idi.
Kafile, geri dönmek istedikleri zaman, Peygamberimiz (a.s.);
"Ben onun hakkından gelirim!" diyerek kafilenin önüne düştü.
Puğur deve Peygamberimiz (a.s.)ı görünce uysallaştı.
Peygamberimiz (a.s.) kendi devesinden inip onun üzerine bindi. Vadiyi geçtikten sonra, onu salıverdi.
Seferlerinden dönüşlerinde de, su ile dolup taşan bir vadiye rastlamışlar ve duraklamışlardı.
Peygamberimiz (a.s.) "Siz, beni takip ediniz!" dedi. Kafile onu takip ederek selametle geçtiler. Sanki, Yüce Allah, oradaki suları kurutmuş, geçit verir hale getirmişti.
Mekke'ye gelip bunları anlattıkları zaman, halk "Bu gencin hal ve şanı, büyük olacak!" demeye başladılar.[571]
Peygamberimiz (a.s.); zengin Kureyş kadınlarından Hz. Hatice hesabına, Cüreş pazarına iki kere ticaret seferi yapmış ve her sefer için, kendisine ücret olarak genç ve erkek birer deve ver-ilmiştir.[572]
Cüreş, Yemen'in Mekke tarafına düşen birinci iklimde 65 boylam 17 enlem derecesinde bulunan sancaklarından, büyük ve geniş şehirlerinden idi.[573]
Hz. Hatice; kendisine ait malları Tihâme'deki Hubaşe pazarında da sattırmak üzere Peygamberimiz (a.s.)ı ücretle tuttu ve Kureyşîl erden tuttuğu başka bir zâtı da Peygamberimiz (a.s.) m yanına kattı
Hubaşe, Arapların pazar yerlerinden bir yer olup,[574] Yemen'de idi ve Mekke'ye altı günlük bir mesafede idi.
Orada, her yıl Recep ayında,[575] üç gün[576] veya sekiz gün pazar kurulur,[577] alışveriş yapılırdı.[578]
Bu sefer; Peygamberimiz (a.s.)ın, Hz. Hatice hesabına Hubaşeye Meysere ile birlikte yaptığı ilk seferi idi.
Oradan, Tihâme kumaşı satın alıp Mekke'ye getirmişler, Hakîm b. Hizam'a satarak çok güzel bir kazanç sağlamışlardı.[579]
Peygamberimiz (a.s.):
"Ben, Hatice'den daha hayırlı patron görmedim. Ben ve arkadaşım, seferden dönüp de, onun yanında, bizim için biriktirilmiş buğday ekmeği, nefis ve turfanda türlü yemişleri hazır bulmadığımız olmamıştır!" diyerek Hz. Hatice'yi övmüştür.[580]
Ebu Talib Amca, bir gün Peygamberimiz (a.s.)a:
"Ey kardeşimin oğlu! Ben, malsız bir adamım.

Zamanın, üzerimize çöken sıkıntısı, son dereceyi buldu.
Kıtlık ve mücadele yıllan, bizde ne sermaye bıraktı, ne de ticaret!
İşte, kavminin ticaret kervanı Şam'a gitmeye hazırlanmış bulunuyor. Hatice binti Huveylid de, bu kervana, yükleyeceği mallarla katılacak, mallarının üzerinde de, kavminden bazı adamlar gönderecek-tir.[581]
Kendisinin, senin gibi güvenilir, temiz ve vefakâr bir insana çok ihtiyacı vardır. İşlerinden ve ticaretinden bir kısmına seni vekil yapması için yanına varıp kendisiyle konuşmuş olsaydık, iyi olurdu.[582]
Yine de, gidip dileğini ona arzedecek olursan, herhalde, hemen kabul eder.[583]
Temizliğin sebebiyle, seni başkasına üstün tutar, sanırım.
Gerçi, ben senin Şam taraflarına gitmeni istemiyor ve sana Yahudilerden bir zarar gelmesinden korkuyorum, ama bundan başka bir fikir, bir çare de bulamıyorum" dedi.[584]
Peygamberimiz (a.s.):
"Belki de, o (Hz. Hatice), bu hususta bana bir haber salar" dedi.
Ebu Talib Amca:
"Ben, onun, senden başkasını vazifelendireceğinden de endişe ediyorum. Sen, işi tedbirli olarak talep ve takip et!" dedi.[585]
Peygamberimiz (a.s.):
"Amcacığım! Sen, nasıl istiyorsan, öyle yap!" dedi.[586]
Hz. Hatice; şerefli ve çok zengin bir kadındı, ticaretle uğraşırdı. Güvendiği kimselere sermaye verip-aralarında belirleyecekleri şarta göre, zarar ve ziyan sermayeye ait olmak üzere-onlaria ortak olur, elde edilen kazançtan bir kısmını onlara verirdi.[587]
Hz. Hatice; Ebu Talib ile Peygamberimiz (a.s.) arasında geçen konuşmayı işittiği zaman;[588] Peygamberimiz (a.s.)ın son derecede doğruluğunu, eminliğini ve iyi huyluluğunu çok iyi bildiği için.[589] "Ben onun bunu isteyeceğini bilmiyordum!" dedi[590] ve hemen, Peygamberimiz (a.s.)a haber salıp ticaret kervanını götürenlere veregeldiğinden daha fazla ücret vermek şartıyla ticaret malını Şam'a götürmesini teklif etti.[591]
Peygamberimiz (a.s.) Hz. Hatice'nin yanına gelince, Hz. Hatice:
"Ben, seni, Şam'a göndereceğim ticaret mallan üzerinde göndermek için çağırdım.
Senin doğru sözlü, son derecede gücenilir, güzel huylu olduğunu biliyorum.
Sana, kavminden hiçbir kimseye vermediğim ücretin birkaç katını vereceğim!" dedi.[592]
Peygamberimiz (a.s.), Hz. Hatice'nin bu teklifini kabul etti.[593]
Hemen, amcası Ebu Talib'le buluşup, durumu ona anlattı.[594]
Ebu Talib:
"Bu, Allah'ın sana gönderdiği bir nzıktır.[595]
Ey kardeşimin oğlu! Bana erişen habere göre, Hatice filan adamı iki erkek genç deve vermek üzere tutmuş. Biz sana da bu kadar ücret vermesine razı değiliz. Senin için, bu hususta onunla bir konuşsak olmaz mı?" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Sen nasıl istersen öyle olsun!" dedi.
Bunun üzerine, Ebu Talib, hemen Hz. Hatice'nin yanına gitti:
"Ey Hatice! Sen, Muhammed'i tuttun mu? Haber aldığıma göre, filan zât, iki erkek genç deve vermek üzere tutmuşsun.
Biz, Muhammed için, dört erkek ve genç deveden başkasına razı değiliz!" dedi.

Hz. Hatice:
"Sen bunu bize uzak ve düşman olan bir kimse için bile dilemiş olsaydın, yine kabul ederdik. Kaldı ki, bize akraba ve dost olan birisi için dilemiş bulunuyorsun ki, bu nasıl kabul edilmez?" dedi.[596]

Ticaret İçin Mekke'den Yola Çıkış

Peygamberimiz (a.s.); Hz. Hatice'nin ticaret malını Şam'a götürüp satmak üzere,[597] kölesi Meysere ile birlikte Mekke'den yola çıktı.[598] Hz. Hatice; Huzeyme b. Hakîmü's-Sülemîyi de, yardımcı olmak üzere, yanlarına kattı.[599] Huzeyme, Hz. Hatice'nin akrabasındandı.[600] Her yıl, Hz. Hatice'yi görmeye gelirdi.[601]

Hz. Hatice; kölesi Meysere'ye de, Peygamberimiz (a.s.) hakkında, "Ona, hiçbir işte itaatsizlik etme! Onun hiçbir görüşüne de aykırı davranma!" dedi.[602]

Peygamberimiz (a.s.)ın amcaları ve amca mevkiinde bulunanları da, Peygamberimiz (a.s.)la ilgilenmelerini, kervan halkına tavsiye ettiler.[603]

Peygamberimiz (a.s.)ın Yolda Yorulan Develeri Hızlandırışı

Hicaz ile Şam arasında Hz. Hatice'nin mal yüklü develerinden ikisi yorulup geride ve ticaret kervanından gittikçe uzakta kalmaya başlamıştı.
O sırada, Peygamberimiz (a.s.), önde bulunuyordu.
Meysere; hem kendi hayatından, hem bu develerin durumundan korktu.
Koşarak, Peygamberimiz (a.s.)ın yanına gelip, durumu haber verdi.
Peygamberimiz (a.s.), hemen develerin yanına geldi.
Develerin ayaklarının altını ve kemiklerini eliyle oğuşturduktan sonra, yanlarından ayrıldı.
Develer, koşmaya başladılar ve böğürerek kafilenin önüne geçtiler.
Huzeyme, bunu görünce, Peygamberimiz (a.s.)ın hal ve şanının büyük olacağını anladı.
Hizmetine ve korunmasına çok özen gösterdi.[604]

Rahip Nastura'nın Peygamberimiz (a.s.) Hakkındaki Teşhisi

Ticaret kervanı, Şam topraklarından Busra'ya varıp erişti.[605]
Peygamberimiz (a.s.), Busra çarşısında,[606] rahiplerden bir rahibin manastırının yakınındaki bir ağacın altına indi.[607] Denildiğine göre, altına inilen ağaç, çok yaşlı bir zeytin ağacı idi.[608]
Manastırda oturan rahibin adı Nastur (Nastura) idi.[609] Kendisi, Meysere'yi tanırdı.[610]
Savmaa'sından (manastırından) başını Meysere'ye doğru çıkarıp:[611]
"Ey Meysere![612] Şu ağacın altına inmiş olan zât kimdir?" diye sordu.
Meysere:
"Bu, Kurey silerden, Harem halkından bir zâttır!" dedi.
Rahip:
"Şimdiye kadar, bu ağacın altına peygamberden başkası inmemiştir!" dedi.[613]
"Şu saatte inen de, ancak peygamberdir!" demek istedi.[614]
"Kendisinin, gözlerinde biraz kırmızılık var mı?" diye sordu.
Meysere:
"Vardır ve gözlerinden hiç ayrılmaz!" dedi.[615]
Nastura:
"İşte, odur. O, peygamberlerin sonuncusu! Ne olurdu, ben onun peygamber olarak gönderilmesinin emrolunacağı zamana da erişseydim!" dedi.
Meysere; Rahip Nastura'nın bu sözlerini de aklında tuttu.[616]
Denildiğine göre, Hz. Ebu Bekir de Peygamberimiz (a.s.)ın bu ticaret seferinde bulunmuş ve rahipten işittiği sözlerden çok duygulanmıştı.[617]

Busra Çarşısında Satılacakların Satılıp Satın Alınacakların Satın Alınıp Büyük Bir Kazanç Sağlanması

Peygamberimiz (a.s.); Mekke'den getirdiği mallan orada, Busra çarşısında sattı ve satın almak istediği malları da oradan satın aldı.[618]

Sattıkları mallardan, o güne kadar hiç kazanamadıkları bir kazanç sağladılar.[619]

Meysere:

"Ey Muhammedi Hatice için kırk yıl ticaret yapsaydık, senin yüzünden elde ettiğimiz şu kazançtan daha fazla bir kazanç sağlayamazdık!" dedi.[620]

Busra Pazarında Bir Yahudi'nin Peygamberimiz Hakkındaki Teşhisi

Busra pazarında satılan mal üzerinde Peygamberimiz (a.s.)la bir Yahudi arasında anlaşmazlık çıkmış ve Peygamberimiz (a.s.)a "Lât ve Uzzâ'ya yemin et!" demişti.
Peygamberimiz (a.s.):
"Ben, şimdiye kadar, onlar adına hiç yemin etmemişimdir! Onların yanından da, yüzümü çevirerek geçerim!" deyince, Yahudi:
"Yerinde olan söz, senin söylediğin sözdür!" dedi ve tenhada Meysere'nin yanına varıp:
"Ey Meysere! Bu zât, vallahi, peygamberdir! Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, o, muhakkak, âlimlerimizin kitaplarında sıfatlarını buldukları peygamberdir!" dedi.
Meysere, bunu da aklında tuttu.[621]

Busra'dan Mekke'ye Dönüş

Ticaret kervanı, Mekke'ye dönmek üzere, Busra'dan ayrıldı.
Meysere; öğle sıcağının şiddetlendiği sıralarda, devesinin üzerinde giderken, iki meleğin Peygamberimiz (a.s.)ı güneşten gölgelediklerini gördü.[622]
Bunu da aklında tuttu.[623]
Yüce Allah, Meysere'nin kalbinde, Peygamberimiz (a.s.)a karşı derin bir sevgi uyandırdı. Artık o, Peygamberimiz (a.s.)ın kölesi oldu.[624]
Ticaret kervanı, Merruz-Zahran'da bulunduğu sırada, Meysere:
"Ey Muhammedi Sen, benden önce Hatice'ye git! Senin yüzünden Yüce Allah'ın ona neler yaptığını haber ver de, seni o da anlasın!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.), hemen hareket edip öğlenin en sıcak saatlerinde Mekke'ye girdi. O sırada, Hz. Hatice, içlerinde Nefise binti Münye'nin de bulunduğu bazı kadın arkadaşlarıyla birlikte konağının üst katında oturuyordu.
Peygamberimiz (a.s.)ın, devesinin üzerinde iken iki melek onu güneşten gölgeler bir halde Mekke'ye girdiğini gördü ve bunu kadın arkadaşlarına da gösterdi.
Hepsi de, hayret içinde kaldılar.
Peygamberimiz (a.s.), Hz. Hatice'nin konağına vardı.
Malların satışından ne kadar kazanç sağladıklarını ona haber verdi. Bu haber Hz. Hatice'yi sevindirdi.[625]
Peygamberimiz (a.s.), Busra'dan Mekke'ye getirdiği malları da Hz. Hatice'ye teslim etti. Hz. Hatice, onları da satıp iki kat veya bu miktara yakın bir kazanç elde etti.[626]

Meysere'nin Peygamberimiz Hakkındaki Bilgileri Hz. Hatice'ye Aktarışı

Meysere, Rahip Nastura'nın, Peygamberimiz (a.s.) hakkında söylediklerinizi [627]
Mal satışı sırasında Peygamberimiz (a.s.)a itimatsızlık gösteren Yahudi'nin sonunda neler söylediğini;[628]
İki meleğin, Peygamberimiz (a.s.)ı, güneşin şiddetli sıcağından nasıl gölgelediklerini;
Gider ve gelirken gördükleri şeyleri;[629]
Yorulan iki deveyi nasıl yürütüp hızlandırdığınızı[630]
Eminliğini, temizliğini, uğurluluk ve bereketliliğini,
Kitab Ehli olanların onun hakkında neler söylediklerinizi[631]
Kendisiyle yemek yediği zaman doyduğunu ve artan yemeğin ise hiç yenilmemiş gibi olduğunu., anlattı.[632]
Meysere; Peygamberimiz (a.s.)da gördüğü fevkalâde halleri Hz. Hatice'ye anlattığı zaman, kendi kendine:
"Eğer o Yahudi'nin söylediği doğru ise, geleceği haber verilen O Peygamber, ancak budur!" demişti.[633]

Hz. Hatice'nin Peygamberimiz (a.s.)a Taze Hurma İkram Edişi

Hz. Hatice; bir tabak üzerinde olgun taze hurma getirtip kızkardeşi Hâleyi ve Peygamberimiz (a.s.)ı davet etti. Tabaktaki hurmadan doyasıya yedikleri halde, ondan hiçbir şey eksilmediği görüldü.[634]

Hz. Hatice'nin Peygamberimiz (a.s.) Hakkında Varaka b. Nevfel ile Konuşması

Hz. Hatice; kölesi Meysere'nin Peygamberimiz (a.s.) hakkında Rahip Nastura'dan işitip anlattığı şeyleri ve iki meleğin onu güneşin sıcaklığından gölgeleyerek koruduğunu görmüş olduğunu Varaka b. Nevfel'e anlattı.

Varaka b. Nevfel; Hz. Hatice'nin amcasının oğlu idi, Hıristiyan'dı. Kendisi, semavî kitapları çok okur, insanların bütün bildikleri şeyleri bilirdi.

Varaka b. Nevfel, Hz. Hatice'ye:

"Ey H atice! Eğer bu söylediklerin doğru ise, hiç şüphesiz, Muhammed bu ümmetin peygamberi olacaktır! Ben, zaten, gelmesi beklenen peygamberin bu ümmetten çıkacağını biliyorum. Onun geleceği zaman da. tam bu zamandır!" dedi.[635]

Hz. Hatice ve Kadın Arkadaşlarının Vaktiyle Karşılaştıkları Bir Hadise

Rivayete göne, Mekkeli[636] Kureyş[637] kadınları, Recep ayında,[638] bayramda[639] Mescid-i Haram'da[640] toplanarak tünen yapanlar,[641] bu bayrama gelip katılmaktan kendilerini hiçbir şey alıkoymazdı.[642] Yine, bir gün, Kureyş kadınları Mescid'de,[643] putun yanında[644] toplanmış bulundukları sırada, birden ortaya çıkan bir adam,[645] yanlarına gelip[646] en yüksek sesiyle bağırarak:

"Ey Teymâ kadınları,[647] ey Kureyş kadınları topluluğu! Çok sürmez, aranızda,[648] yakında yurdunuzda Ahmed ismiyle anılan[649] peygamber zuhur edecek,[650] gönderilecektir![651] Sizden hangi kadın ona zevce olabilirse, hemen olsun!" deyince, bütün kadınlar adama taş atmışlar, hakaret etmişler, ağır sözler söylemişlerdi.

Hz. Hatice ise, onun sözüne karşı, başını önüne eğip[652] duymazdan gelmiş,[653] hiçbir itirazda bulunmamış,[654] hatta, bundan ümide bile düşmüştü.[655]

---

[1] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 1-4, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 55-56, Mus'abuz-Zübeyrî, Nesebi, Kureyş, s. 3-17, Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 238, İbn Kuteybe, Kitâbu'l-maârif, s. 51-52, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 12-92, Yâkubî, Târîh, c. 2, s. 118, Taberî, Târîh, c. 2, s. 191; İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferîd, c. 4, s. 249, Mes'ûdî, Mürûcu'z-zeheb, c. 2, s. 272, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 179, İbn Hazm, Cevâmiu's-sîre, s. 2, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 25, İbn Asâkir, Târîh, c. 1, s. 279, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1,s. 76-77, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 20, Nevevî, Tehzîbul-esmâ, c. 1, s. 21, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 29, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 21-22, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 17, İbn Haldun, Târîh, c. 2, s. 2, s. 4; c. 2, ks. 1, s. 323-330, Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-kârî, c. 16, s. 301-303, İbn Hacer, Fethu'l-bârî, c. 7, s. 123-125, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 18-19.

[2] İbn Kuteybe, Maârif, s. 51, Taberî, Târîh, c. 2, s. 191, İbn Hazm, Cevâmiu's-sîre, s. 2, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 180, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 29, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 22, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 1, s.298, Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-kârî, c. 16, s. 303, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 19.

[3] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 8, İbn Hazm, Cevâmiu's-sîre, s. 2, Cemhere, c. 1, s. 7 İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 29, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 22, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 17, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 1, s. 241, 298.

[4] İbn Sa'd.Tabakât, c. 1, s. 57, İbn Asâkir, Târîh, c. 1, s. 280, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 17, İbn Hacer, Fethu'l-bârî, c. 1, s. 392.

[5] Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 270.

[6] Yâkubî, Târîh, c. 1, s. 223.

[7] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 15, Yâkubî, Târîh, c. 1, s. 223

[8] Yâkubî, Târîh, c. 1, s. 223, Ebu't-Tayyib, Ikdu's-sâmîn, c. 1, s. 37.

[9] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 96, İbn Sa'd.Tabakât, c. 1, s. 72, Yâkubî, Târîh, c. 1, s. 232, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 1, s. 324.

[10] Hacc: 78.

[11] Bakara: 129, 151.

[12] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 20, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 107, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 583.

[13] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 20, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 107, Müslim, Sahîh, c. 4, s. 1782, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 583, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 165, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 26, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 22, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 255-256.
[14] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 210, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 584, İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferîd, c. 2, s. 173, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 170, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 77-78, İbn Esîr, Câ imi u'l-usûl, c. 9, s. 397, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 256.
[15] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 25, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 373, Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 166, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 175, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 77, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 256.
[16] Hâkim, M. Ulûmi'I-hadîs, s. 170-171, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 174-175, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 255-256, Suyûtî, Câmiu's-sağîr, c. 1, s. 107, Alâuddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 11, s. 401.
[17] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 59.
[18] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 59-60, İbn Asâkir, Târîh, c. 1, s. 288-291, Kadı lyaz, eş-Şifâ, c. 1, s. 11.
[19] İbn Haldun. Târîh. c. 1. s. 115. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/15-18.
[20] Malik, Muvatta, c. 2, s. 1004, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 105, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 162, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1828, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 135, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 225.
[21] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1,s.1O5, Ahmed b. Hanbel, Müsned.c.5, s. 405, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1821. 22.
[22] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 105, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 405.
[23] Âl-i İmrân: 144, Ahzâb: 40, Muhammed: 2, Feth: 29.
[24] Saf: 6.
[25] Râgıb, Müfredâtü'l-Kur'ân, s.131.
[26] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 147-150, Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 291 -292.
[27] Müslim, Sahîh, c. 4, s. 1936.
[28] İbn İshak, İbn Hişam, Sıre, c. 3, s. 332, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 611, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 97, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 342, c. 4, s. 325.
[29] Ebu Yûsuf, Kitâbu'l-harac, s. 210, Aüdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 337, 338, Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 232, Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 181, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1410, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 155.
[30] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 87.
[31] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 338, Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 233, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 181.
[32] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 87, Taberî, Tefsîr, c. 26, s. 94.
[33] Ebu Yûsuf, Kitâbu'l-harac, s. 210.
[34] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 332, Ebu Yûsuf, Kitâbu'l-harac, s. 210, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 61 0, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 268, Müslim , Sahîh, c. 3, s. 1 411.
[35] Ebu Yûsuf, Kitâbu'l-harac, s. 210.
[36] Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl , s. 232, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 155.
[37] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 375, Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 181.
[38] Yâkubî, Târîh, c. 2, s. 54.

[39] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 58, Buhârî, Sahîh, c. 1, s. 24, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1657, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 69-70.
[40] Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 236, 239.
[41] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 202, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1 , s. 1 33, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 396, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 50, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 38, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 377, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 40, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 288, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 294.
[42] Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 1 05.
[43] Abdurrezzak, Musannef, c. 11, s. 44, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 106-107, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 248, Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 163, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 136, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 123.
[44] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 95, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 106. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/18-21.
[45] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 169.
[46] İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 130.
[47] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 169, İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 130.
[48] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1,s.169.
[49] İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 130.
[50] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1,s.169.
[51] Taberî, Tefsîr, c. 30, s. 300. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/21-22.
[52] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1 ,s.169.
[53] İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 130, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 538.
[54] İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 130.
[55] İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 130, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 538.
[56] İbn Sa'd. Tabakât. c. 1.S.169.
[57] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 167.
[58] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 99, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 26.
[59] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 99, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 92, Taberî, Târih, c. 2, s. 130-131, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 20, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 26, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 2, s. 263.
[60] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 99, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 26, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 263.
[61] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 99, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 92, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 10, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 263, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 197.
[62] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 1 67, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 100, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 92, Taberî, Târîh, c. 2, s. 130, Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 605, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 10, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 25, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 263, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 187. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/22-23.
[63] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 100, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 92, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 27, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 187. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/23.

[64] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 1 00, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 96, Ebu Nuaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 121, İbn Esîr,Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 21, Diyarbekrî, Hamis, c. 1 , s. 187.
[65] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 96, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 21.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/24.
[66] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 1, s. 167, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 101, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 215, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 589, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 92, Taberî, Târih, c. 2, s. 125, Hâkim, Müstedrek.c. 2, s. 603, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 30, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 90, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 26, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 23, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 261, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 4.
[67] Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 25, 26, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 34.
[68] Taberî, Târîh, c. 2, s. 1 25, Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 90.
[69] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 159, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 27, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 261, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 34.
[70] Mahmud Felekf Paşa'dan naklen Şiblî, Sîretü'n-Nebî, c. 1, s. 189-1 90.
[71] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 198.
[72] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 264, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 103.
[73] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 320.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/24-25.
[74] İbn Sa'd, Tabakât, c.1 , s. 162-163, Hâkim, Müstedrek, c. 22, s. 601-602, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 108, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 267.
[75] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1,s.163.
[76] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 163, Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 602, Beyhakî, Delâil, c. 1, s. 108-109. Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1 , s. 34-35.
[77] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1,s.163.
[78] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 163, Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 602, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 109, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 267.
[79] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.1, s.1 68, Ebu Nuaym .Delâilü'n-nübüvve, c.1, s. 75, Hâkim , Müstedrek, c. 3, s. 486, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1 , s. 110.
[80] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 168, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 110.
[81] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 102, Beyhakî, Delâil, c. 1, s. 11 3,136, Zehebî, Târihiu'l-İslâm, s. 47. Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2,5.264.
[82] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1,s.1O2, Taberî, Târîh, c. 2, s. 128, Beyhakî, Delâil, c.1, s. 113, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 47, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 266.
[83] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 1 02, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 138, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 113, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 266.
[84] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 113.
[85] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 149, İ bn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c.1, s. 27, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 266-267. Sâve, Hemedan ile Kum arasında, eni, boyu altı fersahlıktan fazla olup, "Gemi" diye anılırdı. Gölün suyu çekilince, yerine Sâve şehri kuruldu (Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 200). Semave, Küte ile Şam arasında, Kelb arazisinden, taşsız bir çöldür. (Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 3, s. 245, Diyarbekrî, Hamis, c.1, s. 200).

[86] Taberî, Târîh, c. 2, s. 131-132, İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-Ferîd, c.2,s. 29-30. Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 139-140, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 126-127, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1 , s. 97-100, Muhyiddin b. Arabf, Muhâdarâtu'l-ebrâr, c. 2, s. 66-68, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c.1, s. 28-29, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 35-39, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2,s. 268-269, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 200-201.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/25-28.
[87] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 168, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 81, Taberî, Târih, c. 2, s. 125, İbn Esîr, Kâmil, c. 1, s. 459, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 29.
[88] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 1, s. 168, Taberî, Târîh, c. 2, s. 125, İbn Esîr Kâmil, c. 1, s. 459, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c.1,s.29.
[89] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1,s.1O3, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1.S.99.
[90] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 168, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 81, Taberî, Târîh, c. 2, s. 125, İbn Esîr, Kâmil, c.1, s. 459, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 29.
[91] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 103, Taberî, Târîh, c. 2, s. 125, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, e I-Vefa, c. 1, s. 95,96, İbn Esîr, Kâmil, c.1, s. 459, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 29.
[92] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 81.
[93] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 1 68, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 103, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 81 , Taberî, Târîh, c. 2, s. 126, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 96, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 29-30, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 264.
[94] Ebu Muaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 138.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/28-29.
[95] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 9.
[96] Diyarbekri, Hamis, c. 1, s. 222, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 143,
[97] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 1 08, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 94, Yâkubî, c. 2, s. 9, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 113, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 25, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c, 1, s. 107, İbn Esîr, Kâmil, c. 1, s. 459.
[98] İbn Sa'd, Tabakât, c.1, s. 108-110, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 291 .Buhârî, Sahîh, c. 6, s. 125, Müslim , Sahîh, c. 2, s. 1072, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 222, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 624, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 9, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 7, s. 453, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 28, İbn Esîr, Kâmil, c. 1, s. 459.
[99] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 108-109, Belâzurî, E nsâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 95-96, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 28, İbn Esîr, Kâmil, c.1, s. 459.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/29-30.
[100] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 113, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 266, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 204, Halebî, İnsânu'l-uyûn c. 1, s. 128.
[101] Ebu Muaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 138.
[102] Beyhakî, Delâil.c.1, s. 113, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 266, Diyarbekrî, c. 1, s. 204, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1.S.128.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/30.
[103] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 1 67, Diyarbekrî, Hamîs, s. 1, s. 223.
[104] Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 1 67.
[105] Diyarbekrî, Hamîs, c. 2, s. 167.
[106] Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 1 67-1 68.
[107] İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferîd, c. 4, s. 251 .
[108] Diyarbekrî, Hamîs, c. 1,s.223.

[109] Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 223, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 141-142.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/31.
[110] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 108, Tabenrî, Târih, c. 2, s. 126, İbn Esîr, Kâmil, c. 1, s.459,İbn Seyyid, Uvûnu'l-eser, c. 1, s.32, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 272.
[111] İbn İshak, İbn Hişam, Sine, c. 1 , s. 1 69-1 70, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 110, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 91, Taberî, Târih, c. 1, s. 22, İbn Esir, Kâmil, c. 1, s. 459460, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 273.
[112] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 171, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c.1, s.93,Taberî, Târih,c. 2,s. 126, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 33.
[113] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 110, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 155, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 273.
[114] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 111, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 93, Taberî, Târih, c. 2, s. 126, İbn E ar, Kâmil, c. 1 , s. 460.
[115] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 11 0, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 155, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 133, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 33, Zehebî, Târihu'l-İslâm , s. 46, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 273.
[116] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1 , s. 171-172, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 93, Taberî, Târih, c. 2, s. 126-127, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 155-156, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 133, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 108, İbn Esîr, Kâmil, c. 1, s. 460, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 33, Zehebî, Târihu'l-İslâm, s. 46, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 273-274.
[117] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1 , s. 169, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 92, Taberî, Târih, c. 2, s. 126.
[118] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 1 47.
[119] İbn Sa'd Tabakât, c. 1, s. 111.
[120] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 172, Taberî, Târih, c. 2, s. 127, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 133-134, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 108, İbn Esîr, Kâmil, c. 1, s. 460, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 32, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 274.
[121] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 147.
[122] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 111, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 1 47.
[123] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 147.
[124] Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 36, Diyarbekrî, Hamis, c. 1 , s. 223, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 1 47, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 1 43.
[125] İbn Sa'd. Tabakât. c. 1. s. 111.113.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/32-35.
[126] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 196, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 34.
[127] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 111, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvvıe, c. 1, s. 1 56. İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 172-173, Taberî, Târih, c. 2, s. 127, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 134, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefa, c. 1, s. 108-109, İbn Esîr, Kâmil, c. 1, s. 461 , İ bn Seyyi d, U yünu'l -eser, c. 1 , s. 33, Zehebî, Târihu'l-İslâm, s. 46, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 274.
[128] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 172-173, Taberî, Târih, c. 2, s. 127, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 134, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefa, c. 1, s. 108-109, İbn Esîr, Kâmil, c. 1, s. 461 , İbn Seyyid, Uyünu'l -eser, c. 1 , s. 33, Zehebî, Târihu'l-İslâm, s. 46, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 274.

[129] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/35-37.
[130] İbn Asâkir, Târîh, c. 1, s. 287, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1 , s. 109, Zehebî, Târîhu'l -İslâm, s. 47.
[131] Maâricü'n-nübüvve'den naklen Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 225, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 148
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/37.
[132] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 173, Taberî, Târîh, c. 2, s. 127, İbn Esîr, Kâmil, c. 1, s. 461, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1,s.34.
[133] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 1 73, Taberî, Târîh, c. 2, s. 127, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 109, İbn Esîr, Kâm il, c. 1, s. 461, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 34, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 274.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/37-38.
[134] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 173, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 160, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c.2, s. 277, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 144, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1 , s. 157.
[135] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 160.
[136] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 177, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 160, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 277, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 144, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1 , s. 157.
[137] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 160, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 144.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/37.
[138] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 177, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 160, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 144, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. s. 157.
[139] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 177, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 277, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 144, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. s. 157.
[140] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 160, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 144, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 157.
[141] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 1 77, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 277, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 157.
[142] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 160.
[143] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 1 77, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 177, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 157.
[144] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 160, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 157.
[145] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 160.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/38-39.
[146] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 173, Taberî, Târih, c. 2, s. 127, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s 135, Ebu'l-Ferec İbn Cevzi, el-Vefâ, c. 1, s. 1 09, İbn Esir, Kâmil, c. 1, s. 461, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 34, Zehebî, Târıhu'l-İslâm, s. 47, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 274.
[147] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 11 2, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 160.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/39.
[148] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 11 2, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 155-156.
[149] İbn Sa'd Tabakât. c. 1. s. 11 3.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/39-40.

[150] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 173-174, Taberî, Târih, c. 2, s. 127, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 135, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefa, c. 1, s. 109-112, İbn Esîr, Kâmil, c. 1, s. 461462, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 34, Zehebî, Târıhu'l-İslâm, s. 47, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 274-275.
[151] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 112, Mes'ûdî, Murûcu'z-zeheb, c. 2, s. 281, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c.1, s. 161, Ebu'l- Ferecİbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 110, İbn E ar, Kâmil, c. 1, s. 462, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 36, Zehebî, Târîh, s. 47.
[152] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 175-176, Taberî, Târih, c. 2, s. 130, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 135,145-146, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 111 -112, Kadı Iyaz, eş-Şifâ, c. 1, s. 132-133, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 35, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 275. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/40-41.
[153] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.d, s. 176, İtan Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 112, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 94.
[154] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 112, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 94, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1 , s. 29, Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 179, İbn Esir, Kâmil, c. 1, s. 462.
[155] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1 ,s. 176, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 11 2, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 95.
[156] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 176, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 95, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 154.
[157] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.1, s. 176, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 112.
[158] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 142-143, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 115-11 6, İbn Asâkir, Târih, c. 1, s. 377-378.
[159] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 144.
[160] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 1, s. 176, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 154.
[161] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 144.
[162] Diyarbekrî, Hamis, c. 1,s.227.
*** Cahiliye devrinde davet parolası böyle idi. (Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 116).**
[163] Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 116, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 227.
[164] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 144, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 227.
[165] Diyarbekrî, Hamis, c. 1,s.227.
[166] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 144, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. s. 11 6. İbn Asâkir, Târih, c. 1 , s. 378-379, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 227.
[167] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 144, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 1 66.
[168] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 144, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 116, İbn Asâkir, Târîh, c. 1, s. 379, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 228.
[169] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 144, İbn Asâkir Târih, c. 1, s. 379.
[170] Beyhakî, Delâil, c. 1, s. 144, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1 , s. 116, Kurtubf, Tefsîr, c. 20, s. 98, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 228, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 154, Zürkâni, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 149.
[171] Beyhakî, Delâil, c. 1, s. 144, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 228, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 149.
[172] Beyhakî, Delâil, c. 1, s. 144, Ebu'l-Ferec, el-Vefâ, c. 1, s. 116, Kurtubf, Tefsîr, c. 20, s. 98.
[173] Beyhakî, Delâil, c. 1, s. 144, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 1 54.

[174] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 176, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 95, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 277.
[175] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 176, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 277.
[176] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 95, Zemahşerî, Keşşaf, c. 4, s. 264-265. Kurtubî, Tefsîr, c. 20, s. 97-98, Ebu'l-Fidâ, el- Bidâye ve'n-nihâye, c. 277.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/42-45.
[177] İbn Sa'd, Tabakât, 11, s. 166.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/45.
[178] "Busra'nın köşkleri" yerine "Busra'daki develerin boyunlarını" rivayeti de vardır. (İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 102, Zehebî, Târıhu'l-İslâm, s. 47, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 266.)
[179] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 175,Taberî, Târih, c. 2, s. 127-128, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 135,136, İbn Asâkir, Târih, c. 1, s. 287-288, İbn Esir, Kâmil, c. 1, s. 462, İ bn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 34, Zehebî, Târihu'l-İslâm, s. 47, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 2, s. 275, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 39, Diyarbekrî, c. 1 , s. 266.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/45-46.
[180] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 145.
[181] Bevhakf, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 145, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 154.
[182] Ratl veya ntl, 1 2 ukıyye'dir, 1 ukıyye de 40 dirhemdir, (Firuzâbâdi, Kâmûsu'l-muhit, c. 3, s. 396).
[183] Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 228, Zürkâni, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 149.
[184] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 145.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/46-47.
[185] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s.114, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 114. Diyarbekrî, Hamis.c.l, s. 228.
[186] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 114.
[187] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 113, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 95, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 114.
[188] Belâzuıî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 95.
[189] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 114, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 95, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 114. Diyarbekrî, Hamis.d, s. 228.
[190] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 95.
[191] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 11 4, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 28, Suyutî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1.S.149.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/47-48.
[192] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 177, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 1, s. 37, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 279.
[193] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 177, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 116, Taberî, Târîh, c. 2, s. 131, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 188, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 30, İbn E ar, Kâmil, c. 1 , s. 467, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 37, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 50.
[194] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 116, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 163, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c.1, s. 117, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 47.
[195] İbn Esîr, Kâmil, c. 1, s. 467, Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 1, s. 79.
[196] Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 1,s.79, Semhûdî, Vefâü'l-Vefâ, c. 3, s. 1119.

[197] Belâzurî, E nsâbu'l -e şrâf, c. 1, s. 94, Yakut, Mu'cemu'l -büldân, c. 1, s. 79.
[198] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.d, s. 177-178.
[199] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, 1, s.145, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 39, Taberî, Târîh, c. 2, s. 176, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 1. s. 337.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/48-49.
[200] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 116, Ebu Nuaym , Delâil, c. 1, s. 163, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 117, Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 42.
[201] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 116, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 163, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 117, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 42, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1 , s. 195, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 163-164, Diyarbekri, Hamis, c. 1, s. 229.
[202] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 116, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 117, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 42, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 229, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 164.
[203] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 116, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 42, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 229, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 1 64.
[204] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 163-164, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 190, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c.1, s. 1 64.
[205] Ebu Nuaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 164, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 279, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1 , s. 196.
[206] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 164.
[207] Ebu Nuaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 164, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 279, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1 , s. 196.
[208] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 164, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 196.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/49-51.
[209] İbn İshak, İbnHişam, Sîre.c.1, s. 177, İtan Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 116-119, Belâzurî, c. 1, Taberî, Târih, c. 2, s. 131, İbn Esîr, Kâmil, c. 1, s. 467, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 37, Zehebî, Târîhu'l-İslâm , s. 50, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 279.
[210] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 172.
[211] Ebu Nuaym'dan naklen Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 196, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 4243, Diyarbekri, Ham ıs, c. 1, s. 229-230, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 1 64-1 65.
[212] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 177, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 116, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 94, Taberî, TârTh,c.2,s.131,EbuNuaym,Delâil,c.1, s. 164-165.
[213] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 117, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 94, Süheyli, Ravtiu'l-ünüf, c. 2, s. 1 85, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 117, Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 1, s. 79, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 50, Semhûdf, Vefâü'l-vefâ, c. 3, s. 1119.
[214] Yâkubî, Tânh, c. 2, s. 10.
[215] İbn İshak, İbnHişam, Sîre, c. 1 , s. 117, Yâkubî, Târîh, c. 2, s. 10, Taberî, Târîh, c. 2, s. 131, Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 184, 185.
[216] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 1 85, Halebî, İnsânu'l-uyÜn, c. 1, s. 172.
[217] Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 1, s. 79, Semhûdf, Vefâü'l-vefâ, c. 3, s. 1118.
[218] Semhûdf, Vefâü'l-vefâ, c. 3, s. 1118.
[219] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 11 6, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 165.
[220] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 30, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 1 72.

[221] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 178,179,190, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1 , s. 118-119, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 10,1 4, Ebu'l-Ferec İ bn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 119, 120, Zehebî, Târîhu'l-İslâm s. 50, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 281 -282.
[222] Zemahserf, Keşşaf, c. 4, s. 264, Fahru'r-Râzî, Tefsîr, c. 32, s. 215, Hâzin, Tefar, c. 4, s. 386, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 4, s. 523.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/51-52.
[223] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 223.
[224] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1794, İbn E ar, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 304.
[225] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 223.
[226] İbn AJodilberr, İstiâb, c. 4, s. 1794, İbn EsTr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 303, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 47, Diyarbekrî, Hamis, c. 2, s. 180..
[227] İbn Sa'd, Tabakât, c. 223.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/52-53.
[228] İbn Sa'd Tabakât, c. 1, s. 11 6, Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 1 85, Ebu'l-Ferecİbn Cevzî, el-Vefâ,c.1, s. 117.
[229] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 116, Müslim , Sahih, c. 2, s. 671, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 21 8, Nesâf, Sünen, c. 4, s. 90, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 501, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 189-190.
[230] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 11 6, Ebu'l-Fenecİbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 118.
[231] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1 ,s. 116, Müslim, Sahîh, c. 2, s. 671, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 218, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 501 , Nesâf, Sünen, c. 4, s. 90, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 1 90.
[232] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 117, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c.1, s. 189-190, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefa, t 1,s.117-118, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 279.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/53.
[233] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 118, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 164, Ebu'l-Fenec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 119, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 282, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 239, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 188.
[234] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 164.
[235] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 164, Zehebî, Târıhu'l-İslâm, s. 54.
[236] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 11 8, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 164, Ebu'l-Fenec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 119, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 282. Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 239, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1 , s. 188.
[237] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 1, s. 178, Belâiurf, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 81, Yâkubî, Târîh.c. 2, s. 12, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 164, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 37, 38, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 2, s. 281, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 239, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 177.
[238] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 1, s. 178, Belâzurî, Ensâbu'l-eş/âf, c. 1, s. 81, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 12, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 22, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 22, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 38, Ebu'l-Fidâ,el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 281, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 201, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 239, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 177, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 188-189.
[239] Ezraki, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 315, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 120, Zehebî, Târıhu'l-İslâm, s. 54, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 178.

[240] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1 , s. 315, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1 , s. 120, Zehebî, Târıtıu'l-İslâm, s. 54, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 201 , Halebî, İnsânu'j-uyûn, c. 1, s. 178.
[241] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1 , s. 118, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 38, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 282, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 239, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 180.
[242] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 81, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 1 80.
[243] Belâzurî, Ensâbu'l-esrâf, c. 1, s. 81.
[244] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 178, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 119, Yâkubî, Târîh, c. 2, s. 13, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 22, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 34, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 54.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/54-55.
[245] İbn Kuteybe, Kitâbu'l-maârif, s. 278.
[246] İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-Ferîd, c. 2, s. 23, Mes'ûdf, Murûcu'z-zeheb, c. 2, s. 82-83, Ebu Nuaym , Delâil, c. 1, s. 95, Beyhakî, Delâil.c. 2, s. 9, Ebu'l-Fenec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 122, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 328, 329, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 186.
[247] Ebu Nuaym, Delâil, c.1, s. 95, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 9, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 329.
*** Hükümdar Selamı: "En'im sabâhan= Sabahlar hayrolsun! Ebeytellânet=Zât-ı Devletinden, lanet ve nefreti mucib haller sâdır olmasın!" demekten ibaretti. (İbn Kuteybe, Maârif, s. 13, 271, Mes'ûdf, Murûc, c. 1, s. 4243.)**
[248] Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 122, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 1 86.
[249] İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-Ferîd, c. 2, s. 24, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1 , s. 95, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 9-10, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 122, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 329, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 186.
[250] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1 , s. 96, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 10, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 122, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 329, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 240.
[251] İbn Abdi Rabbih, Ikdul-Ferîd, c. 2, s. 24, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1,s.s.12.
*** Abdulmuttalib' in annesi Sel m a Hatun, Hazrecfl erdendi. Hazrecfler ise, Yemen S ebe soyundan idiler. Seyf b. *I*\ Yezen de, Himyer b. Şebe soyundandı. (Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 88.)**
[252] İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-Ferîd, c. 2, s. 25, Mes'ûdf, Murûcu'z-zeheb, c. 2, s. 84, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 96, Beyhakî, Delâil.c. 2, s. 11, Ebu'l-Ferec İbn Cevzi, el-Vefâ, c. 1, s. 122-123, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 329, Halebî, İnsânu'l- uyûn, c. 1, s. 187.
[253] Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 123.
[254] İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-Ferîd, c. 2, s. 25, Mes'ûdf, Murûc, c. 2, s. 84, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 95, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 10, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 2, s. 329, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 186.
[255] Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 123.
[256] Ebu Nuaym, Delâil.c. 1,s.95, Beyhakî, Delâil.c. 2, s. 10, Ebu'l-Ferec, el-Vefâ, c. 1, s. 122-123, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 329, Diyarbekrî c. 1 , s. 240, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 187.
[257] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 97, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 10, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 329.

[258] Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 123.
[259] İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-Ferîd, c. 2, s. 25, Ebu Nuaym , Delâil, c. 1, s. 95, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 10, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1 , s. 123, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 329, Diyarbekrî, Hamis, c. 2, s. 240, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 186-187.
[260] Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 123.
[261] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 95.
[262] İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-Ferîd, c. 2, s. 25-26, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 97, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 11-12, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 123, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 329, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 204, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1 , s. 187.
[263] İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-Ferîd, c. 2, s. 26, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 97, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 10-12, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 329, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 203, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 187.
[264] İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-Ferîd, c. 2, s. 26, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1,s.97, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 12, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 329, S uyutf, H asâisü'l-k übrâ, c. 1, s. 20 3, D iyarbek rî, H am fs, c. 1, s. 240, H ale bf, İ nsânu'l -u yün, c. 1, s. 186.
[265] İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-Ferîd, c. 2, s. 26-27, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1 , s. 97, 98, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 11-13, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 126-127, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 329-330, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 203, Diyarbekrî, Hamis, c 1, s. 240-241, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1 , s. 187-188.
[266] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 97-98, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 12-13, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 127, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 330, Suyûtî, Hasâis, c. 1, s. 203, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 241.
[267] İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-Ferîd, c. 2, s. 27, Ebu Nuaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 98.
[268] İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-Ferîd, c. 2, s. 27, Ebu Nuaym , Delâil, c. 1, s. 98-99, Beyhakî, Delâil, c.2,s. 13, Ebu'l-Ferec İbn C evzf, el-Vefâ, c. 1 , s. 128, Ebu "I-Fi dâ, el-Bi dâye ve 'n-n ihâye, c. 2, s. 330, Suyûtî, H asâi sü'l -kübrâ, c. 1, s. 20 3, D i yarbek rf, H am fs, c. 1, s. 241, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 188.
[269] İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-Ferîd, c. 2, s. 27-28.
[270] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 98-99, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 1, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 128, Suyûtî, Hasâis, c. 1, s. 203-204, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 241, Halebî, İnsânu'l-uyÛn, c. 1, s. 188.
[271] İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-Ferîd, c. 2, s. 28.
[272] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1 , s. 98, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 13, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 128, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 330, Suyûtî, Hasâis, c, 1, s. 204, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 241, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 188.
[273] İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-Ferîd, c. 2, s. 28, Ebu Nuaym , Delâil, c. 1, s. 98, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 13, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 128, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 330, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 1, s. 64, Diyarbekrî, Hamis, c. 1 , s. 241, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1 , s. 188.
[274] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1 , s. 98, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 13, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 128, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 330, İ bn Haldun Târîh, c. 2, ks, 1, s. 64, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 241, Halebî, c. 1 , s. 188.

[275] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1 , s. 98, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 13, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 128, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 330, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 241, Halebî, c. 1 , s. 188.
[276] İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-Ferîd, c. 2, s. 28, Ebu Nuaym , Delâil, c, 1, s. 99, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 13, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 128, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 330, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 1, s. 64, Diyarbekrî, Hamis, c. 1 , s. 341, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1 , s. 188.
[277] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 98, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 14, Ebu'l-Ferec, İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 128, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 2, s. 330, Halebî, c. 1, s. 188.
[278] İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-Ferîd, c. 2, s. 27, Ebu Nuaym , Delâil, c. 1, s. 98, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 14, Ebu'l-Ferec, el-Vefâ, c. 1, s. 128, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 330, Halebî, c. 1, s. 1 88.
[279] İbn Abd Rabbih, Ikd, c. 2, s. 27, Ebu Nuaym, c. 1, s. 98, Halebî, c, 1 , s. 188.
[280] Beyhakî, Delâil.c. 2, s. 14, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1,s.188.
[281] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 14, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 128, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 330, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 188.
[282] İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-Ferîd, c. 2, s. 27, Ebu Nuaym , Delâil, c. 1, s. 98, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 14, Ebu'l-Ferec, el-Vefâ, c. 1, s. 128, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 330, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 241.
[283] İbn Kuteybe, Kitâbu'l-maârif, s. 278.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/55-62.
[284] Redm: Mekke'de Bent Cumahlara ait mahalledir (Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 3, s. 40.)
[285] Ebu Nuaym, Delâil ,c.1,s. 165.
[286] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 118, Ebu Nuaym , Delâil, c. 1, s. 165, Ebu'l-Ferec, el-Vefâ, c. 1, s. 120, İtan Asâkir, Târih, c. 1 s. 284, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 282, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 201, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 239.
[287] Diyarbekrî, Hamiş, c. 1, s. 239, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 178.
[288] Ezrakî, Nıbâru Mekke, c. 2, s. 30, Halebî, İnsanu'l-uyûn, c. 1, s. 1 78.
[289] Al-i İmrân: 97.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/62-63.
[290] Uskuf. Hıristiyanların diyanet reisi, papazı, kıssîsten yukarı, matran'dan aşağı kişileri demektir. (Fîruzâbâdî, Kâmûsu'l-muhît, c. 3, s. 158).
[291] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 165, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 202, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 180.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/63.
[292] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 38, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 180.
[293] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 118, Ebu'l-Fenec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1 , s. 120, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 38, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 282, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 201, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 180.
[294] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 38, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 180.
[295] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 118, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1 ,s. 120, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 38, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 282, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 201, Halebî, İnşân, c. 1, s. 180.

[296] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1 , s. 11 8, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 38, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 282, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c, 1, s. 180.
[297] İbn Sa'd, Tabakât, d , s. 118, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 120, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 38, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 282, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 201, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 1 80.
[298] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 38.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/63-64.
[299] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1 , s. 112, Buhârî, Târîhu'l-kebfr, c. 2, ks. 1 , s. 415, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 20-21, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 38, Zehebî, Târîhu'l-İslâm , s. 51, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 200.
[300] Buhârî, Târîhu'l-kebfr, c. 2, ks. 1, s. 415, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 82, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 20, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 385, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 200.
[301] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 112, Buhârî, Târıîıu'l-kebfr, c. 2, ks. 1, s. 415, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 20, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 385, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 51, Suyûtî, Hasâis, c. 1, s. 200, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1 , s. 180.
[302] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 21, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 51, Suyûtî, Hasâis, c. 1, s. 200, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 180.
[303] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 11 3, Buhârî, Târîhu'l-kebfr, c. 2, ks. 1, s. 415. Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 82, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 21, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 38, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 51, Suyûtî, Hasâis, c. 1, s. 200, Halebî, İnsânu'l- uyûn, c. 1, s. 180.
[304] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 21, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 200, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 180.
[305] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 113, Buhârî, Târîhu'l-kebfr, c. 2, ks. 1, s. 415, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 38, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 51, Suyûtî, Hasâis, c. 1, s. 200, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 180.
[306] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 113, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 20, Suyûtî, Hasâis, c. 1, s.200, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 180.
[307] Beyhakî, Delâil, c. 2, s, 20, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 38, Zehebî, Târihu'l-İslâm , s. 51.
[308] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 61 4, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 21, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 51 .Suyûtî, Hasâis, c. 1, s. 200, Halebî, İnşân, c. 1, s. 180.
[309] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 11 3, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 20-21, Suyûtî, Hasâis, c. 1,s.200.
[310] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 21, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 38, Suyûtî, Hasâis, c. 1 , s. 200, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1 , s. 181.
[311] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 11 3, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 38, Halebî, İnşân, c. 1, s. 181.
[312] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 21.
[313] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 21, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 51, Suyûtî, Hasâis, c. 1, s. 200, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 181.
[314] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 113, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 21, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 38, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 51, Suyûtî, Hasâis, c. 1, s. 200, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 181.
[315] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 113.

[316] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 614, Zehebî, Târîhu'l-İslâm , s. 51, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 181.
[317] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 614, Beyhakî, Delâil, c. 2 ,s. 21.
[318] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 113, Buhârî, Târîhu'l-kebfr, c. 2, ks. 1, s. 415, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 614, Beyhakî, Delâil, c.2,s.21.
[319] Buhârî, Târîhu'l-kebfr, c.2, ks. 1, s. 415, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 614, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 21, Zehebî, Târîhu'l-İslâm , s. 51, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 181.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/64-66.
[320] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 89, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 82, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 15, Süheyli, R avdu'l-ünüf, c. 2, s. 1014, Ebu' I-Ferec İ bn C evzf, el -Vefa, c. 1, s. 120, İ bn E ar, U sdu'l -gâbe,c. 7, s. 111, İbn S eyyid, U yünü 'l-ese r, c. 1, s. 38, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 303, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 198, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 239, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 181.
[321] İbn Sa'd, c. 1, s. 89, Belâzurî, c. 1, s. 82, Beyhakî, c. 2, s. 15, İbnEsîr, c.7, s. 112, İbn Seyyid.c.1, s. 39, İbn Hacer, c. 4, s. 303.
[322] İbn Sa'd, c. 1, s. 89, BelâiurT, c. 1, s. 82, Beyhakî, c. 2, s. 1 5, Süheyli, c. 3, s. 104, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 120, İbn Esîr, c. 7, s. 112, İbn Seyyid, c. 1 , s. 38, İbn Hacer, c. 1, s. 303, Suyûtî, c. 1, s. 1 98, Diyarbekrî, c. 1, s. 239, Halebî, c. 1, s. 1 81.
[323] İbn Sa'd, c. 1, s. 89-90, Belâzurî, c. 1 , s. 82, İbn Seyyid, c. 1, s. 39, Halebî, c. 1, s. 181.
[324] Süheyli, c. 3, s. 104.
[325] Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, c. 1 , s.120, İbnEsîr, c. 7, s. 11 2, Diyarbekrî, c. 1,s.239.
[326] Beyhakî, c. 2, s. 15, Suyûtî, c. 1.S.198.
[327] Beyhakî, c. 2, s. 15, Süheyli, c. 3, s. 104, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 120, İbn Esîr, c.7, s. 112, İbn Hacer, c. 4, s. 303, Suyûtî, c. 1, s. 198, Diyarbekrî, c. 1, s. s. 239.
[328] İbn Sa'd, c. 1, s. 90, Belâzurî, c. 1, s. 92, İbn Seyyid, c. 1, s. 39, Halebî, c. 1, s. 181.
[329] Beyhakî, c. 2, s. 15, Süheyli, c. 3, s. 104, Ebu'l-Ferec, t 1, s. 121 , İtan Esîr, c. 1, 7, s. 112, Suyûtî, c. 1 , s. 198.
[330] İbn Sa'd, c. 1, s. 90, Belâzurî, c. 1, s. 82, Beyhakî, c. 2, s. 15-16, Süheyli, c. 3, s. 104-105.
[331] Ebu'l-Ferec, c.1, s. 121, İbnEsîr, c. 7, s. 112, Suyûtî, c. 1 s. 198.
[332] İbn Sa'd, c. 1, s. 90, Belâzurî, c. 1, s. 82.
[333] İbn Sa'd, c. 1, s. 90, Belâzurî, c. 1 , s. 82-83, Beyhakî, c. 2, s. 15-16, Süheyli, c. 3, s. 104-105, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 121 , İbn Esîr, c. 7, s. 112, İbn Seyyid, c. 1, s. 39, Suyûtî, c. 1, s. 1 98, Diyarbekrî, c. 1, s. 239, Halebî, c. 1, s. 1
[334] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 90, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 83, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 339, Halebî, İnsânu'l- uyûn, c. 1, s. 181.
[335] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 16, Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 3, s. 105, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 121 , İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 112.
[336] Yâkubî, Târîh, c. 2, s. 12, Beyhakî, c. 2, s. 16, Süheyli, c. 3, s. 105, İbn Cevzî, c.1, s. 1 21, İbn Esîr, c.7, s. 112, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 198.
[337] Yâkubî, Târîh, c. 2, s. 12, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 121.
[338] İbn Sa'd, c. 1, s. 90, Beyhakî, c. 2, s. 16, Süheyli, c. 3, s. 105, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 121, İbn Esîr, c. 7, s. 112, İbn Seyyid, c. 1, s. 39, Suyûtî, c. 1, s. 198, Diyarbekrî, Ham fs, c. 1 , s. 239, Halebî, c. 1, s. 181.

[339] İbn Sa'd, c. 1 , s. 90, Belâzurî, c. 1, s. 83, Yâkubî, c. 2, s. 12, Beyhakî, c. 2, s. 16, Süheyli, c. 3, s. 105, Ebu'l-Ferec, c. 1 , s. 121, İbnEsîr, c, 7, s. 112. İbn Seyyid, c.1, s. 39, Suyûtî, c. 1, s. 198-199, Diyarbekrî, c. 1, s. 239, Halebî, t 1, s. 182.
[340] Süheyli, c. 3, s. 105, Diyarbekrî, c. 1, s. 239.
[341] Yâkubî, c. 2, s. 12-13, Beyhakî, c. ,s.16, Süheyli, c. 3, s. 105, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 121 , İbn Esîr, c.7, s. 112, Suyûtî, c. 1, s. 1 98-1 99.
[342] İbn Sa'd, c. 1, s. 90, Belâzurî, c. 1, s. 83, İbn Seyyid, c. 1, s. 39, Halebî, c. 1, s. 182.
[343] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 112.
[344] Yâkubî, t 2, s. 13, Beyhakî, c. 2, s. 16, Süheyli, c, 3, s. 105, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 1 21, İbn Esîr, c. 7, s. 112, Suyûtî, c.1 , s. 199, Halebî, c.1, s. 182.
[345] İbn Sa'd, c. 1 , s. 90, Belâzurî, c. 1, s. 83, Yâkubî, c. 2, s. 13, Beyhakî, c. 2, s. 16, Süheyli, t 3, s. 105, Ebu'l-Ferec, c.1 , s. 121, İbnEsîr, c. 7, s. 112, İbn Seyyid, c.1, s. 39, Suyûtî, c. 1,5.199, Halebî, c.1, s. 1 82.
[346] İbn Sa'd, c. 1, s. 90.
[347] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 90, Yâkubî, Târîh, c. 2, s. 13, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 16, Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 105, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s.1 21, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 112, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 39, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 199, Halebî, İnsânu'l-uyün, c. 1, s. 182.
[348] İbn Sa'd, c. 1, s. 90,
[349] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c.1, s. 83.
[350] Yâkubî, t 2, s. 13, Beyhakî, c. 2, s. 16, Süheyli, c. 3, s. 105, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 1 21, İbn Esîr, c. 7, s. 112, Suyûtî, c.1 , s. 199, Halebî, c.1, s. 182.
[351] Beyhakî, c. 2, s. 15,16, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 121, İbn Esîr, c. 7, s. 112, Suyûtî, c.1, s. 199, Halebî, c. 1.S.182.
[352] İbn Sa'd, c. 1, s. 90, Belâzurî, c. 1, s. 83.
[353] Yâkubî, c. 2, s. 13, Beyhakî, c. 2, s. 17, Süheyli, c. 3, s. 105.
[354] İbn Sa'd, c. 1, s. 90, Belâzurî, c. , s. 83, İbn Seyyid, c. , s. 39.
[355] Beyhakî, c. 2, s. 18, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 121.
[356] İbn Esîr, c.1, s. 112.
[357] İbn Sa'd, c. 1 , s. 90, Belâzurî, c. 1, s. 83, Yâkubî, c. 2, s. 13, Beyhakî, c. 2, s. 18, Süheyli, c. 3, s. 105, Ebu'l-Ferec, c. 1 , s. 121, İbn Esîr, c. 7, s. 112, İbn Seyyid, c.1, s. 39, Suyûtî, c. 1,s. 199 Halebî, c.1, s. 182.
[358] Yâkubî, c. 2, s. 13, Beyhakî, c. 2, s. 17,1 8, Süheyli, c. 3, s. 105, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 121, İbn Esîr, c. 7, s. 112, Suyûtî, c. 1, s. 199, Halebî, c. 1,5.182.
[359] İbn Sa'd, c. 1, s. 90, Belâzurî, c. 1, s. 83, Yâkubî, c. 2, s. 13, Beyhakî, c. 2, s. 17,18, Süheyli, c. 3, s. 105, Ebu'l-Ferec, c.1, s. 121, İbn Esîr, c.7, s. 112, İbn Seyyid, c.1 , s.39, Suyûtî, c.1, s. 199, Halebî, c.1 ,s.182.
[360] Beyhakî,c.2,s.16,17, Süheyli,c. 3, s. 105, Ebu'l-Ferec, c.1, s. 121, İbn Esîr, c.7, s. 112, Suyûtî, c.1, s. 199, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 239, Halebî, c. 1 , s. 182.
[361] Beyhakî, c. 2, s. 16,17, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 121, İbn Esîr, c, 7, s. 112.
[362] İbn Sa'd, c.1 , s. 90, Belâzurî, c. 1 , s. 83, Beyhakî, c. 2, s. 17,18, Ebu'l-Ferec, c. 1, s 121, İbn Esîr, C. 7, S. 11 2, İbn Seyyid, c. 1, s. 39, Suyûtî, c. 1, s. 1 99.
[363] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 300.
[364] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 7.
[365] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/66-70.

[366] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 178, Taberî, Târih, c. 2, s. 194, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvıe, c. 2, s. 22, İbn Esîr, Kâmil, C.2.S.37.
[367] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 119, Belâzuri, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 84.
[368] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1 , s. 178, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 119, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 84, Yâkubî, TârTh, c. 2, s. 13, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvvıe, c. 1, s. 166, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 22, Zehebî, Târıhu'l-İslâm, s. 54.
[369] İbn İshak, İ bn Hişam, Sîre, c. 1, s. 178-179, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 118, Ebu'l-Ferec, el-Vefâ, c. 1, s. 129, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 282, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 1185
[370] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 11 8.
[371] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.1, s. 179-183, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 85-86.
[372] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 13.
[373] İbn Sa'd, c. 1, s. 119, Belâzurî, c. 1, s. 84, İbn Asâkir, Târih, c. 1, s. 285, Ebu'l-Ferec, el-Vefâ, c. 1, s. 1 29, Zehebî, s. 54.
[374] Halebî, İnsânu'l-uyûn, 11, s. 184.
[375] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 315, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 130, Zehebî, s. 54.
[376] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 11 9, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 84, Ebu'l-Ferec, el-Vefâ, c. 1, s. 1 29, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 253, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 184.
[377] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 119, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 1 66, Ebu'l-Ferec, el-Vefâ, c. 1, s. 129, Diyarbekrî, c. 1, s. 253, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 184.
[378] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 186.
[379] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 41, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 1 53.
[380] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 4.
[381] Yâkubî, Târih, t 2, s. 11.
[382] Şehristânf, el-Milel ve'n-nihâl, c. 2, s. 240.
[383] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 84.
[384] Yâkubî, Târih, c. 2, s. s. 10-11.
[385] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 92, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 10.
[386] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c.1, s. 155.
[387] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 113-114.
[388] İbn Habib, K itâbu 'l-muhabber, s. 132, Belâzurf, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 72, Yâkubi, T ârıh, c. 1 , s. 258, E b ul-Tayyi b, I kdü's-simfn, c. 1, s. 152.
[389] İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 237, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 1 84.
[390] Ahmed Zeynî Dahlan, Sîretü'n-nebî, c. 1 , s. 35.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/70-72.
[391] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 85, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 22, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 253, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 185.
[392] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 178, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 119, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 84.
[393] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 166, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, t 1, s. 40.
[394] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 168, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 166, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 184.
[395] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 1 84.
[396] Yâkubî, Târih, t 1.S.14.
[397] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 184.

[398] Ebu Nuaym Delâil, c. 1, s. 166.
[399] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 11 9, Ebu'l-Ferec, el-Vefâ, c. 1, s. 1 30-1 31, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 282.
[400] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 11 9.
[401] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 11 9, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 282.
[402] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 120, Ebu'l-Ferec, el-Vefâ, c. 1, s. 131, Halebt, İnsânu'l-uyûn, 11, s. 189.
[403] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 119, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 1 31.
[404] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1 , s. 168, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 166, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 131 , İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 40, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 282, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 205.
[405] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 119-1 20, Ebu Nuaym , Delâil, c. 1, s. 166, Ebu'l-Ferec İ bn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 131, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 40, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 282.
[406] İbn Sa'd, Tabakât, c.1, s. 120, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 167. Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 131, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 282-283.
[407] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 166, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 40, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 1 89.
[408] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 168, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1 , s. 166-167, İbn Seyyid, UyÛnu'l-eser, c. 1 , s. 40, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ , c. 1, s. 205, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1 s. 189.
[409] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 168, Ebu Nuaym, c.1, s. 167, İbn Seyyid, c.1, s. 40, 41, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1,s.184.
[410] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c.1, s. 96.
[411] Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 205.
[412] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 168, Belâzuri, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 96, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 167, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 40, Suyûtî, c. 1, s. 205, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 184.
[413] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 283, Suyûtî, c. 1, s. 205, Halebî, İnsânu'l-uyûn, t 1, s. 189.
[414] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 120,168, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 167, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 131, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c.1, s. 40, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 283, Suyûtî, Hasa is, c. 1, s. 204-205, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 254, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c, 1 , s. 189.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/73-75.
[415] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 14.
[416] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1,3.122.
[417] Hâkim, Müsiedrek, c. 3, s. 108.
[418] Hâkim , Müstedrek, c. 3, s. 108, Muhibbül-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 2, s. 202, Aliyyü'l-Müttakf, Kenzu'l-ummâl, c. 13, s. 636.
[419] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 14.
[420] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 108, İbn AJodilberT, İstiâb, c. 4, s. 1891, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7,s. 217, Muhibbüt-Taberî, Rıyâd,c.2, s. 202.
[421] Hâkim, c. 3, s. 108, Muhibbüt-Taberî, c. 2, s. 202, Kenzu'l-ummâl, c. 13, s. 635.

[422] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 108, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1891, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 217, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 2, s. 202.
[423] İbn Abdilberr, İstiâb, c.4, s. 1891, İbn Esîr, Usd, c. 7, s. 217, Muhibbül-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 2, s. 202, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 257, AJiyyü'l-Müttakf, Kenzu'l-ummâl, c. 13, s. 635-636.
[424] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 14.
[425] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 108, Aliyyü'l-Müttakf, Kenzu'l-ummâl, c. 1 3, s. 636
[426] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 256-257
[427] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 222, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 380.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/75-77.
[428] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 1, s. 190, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. s. 292, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 191.
[429] İbn Esîr, Nihaye, c. 3, s. 330, Ffruzâbâdf, Kâmusu'l-muhft, c. 3, s. 185.
[430] Firuzâbâdi, Kâmûsu'l-muhit, c. 3, s. 185.
[431] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 1 90, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 283, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 191.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/77-78.
[432] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 139, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 219-220, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 8, s. 222-223, Suyutî, Hasaisü'l-kübrâ, c. 1, s. 160-161, Alâuddin ^Ji, Kenzu'l-umm âl, c. 1 2, s. 400-401.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/78-79.
[433] İ bn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 153, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 96, İbn Kuteybe, Kitâbu'l-maârif, s. 65, Ebu'l-Ferec, el-Vefâ, c. 1, s. 131, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1 , s. 31.
[434] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvvE, c. 1, s. 168.
[435] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 96.
[436] Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 96, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 168.
[437] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 168.
[438] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 2, s. 53, Beyhakî, Delâilü'n-nübüwe, c. 2, s. 24-25, Diyarbekrî, Hamis, c. 1 , s. 257.
[439] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/79-80.
[440] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 2,s. 53, Taberî, Târih, c. 2, s. 194, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 27, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 40-41, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 283, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 257, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 191-192.
[441] Mes'ûdf, Murûcu'z-zeheb, c. 1, s. 75, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 176, Ziürkânf, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 194.
[442] Süheyif, Ravdu'l-ünüf, c.2, s. 220, Diyarbekri, Hamis, c. 1, s. 257, Halebî, İnsânu'l-uyÛn, c. 1.S.193.
[443] Mes'ûdf. Murûcu'z-zeheb. c. 1. s. 75.
[444] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/80.
[445] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/80-82.
[446] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 2, s. 54-55, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 153-155, Taberî, Târîh, c. 2, s. 195, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 168-169, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 27, İbn Asâkir, Târih, c. 1, s. 270-272, Ebu'l-Ferec İbn

Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 131 -133, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 4142, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 58-60, Ebu'j-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 283-284, Suyutî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 208-209, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 257-258, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 1 93-1 94.
[447] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 155, Ebu Muaym, Delâil, c. 1, s. 169, Ebu'l-Ferec, el-Vefâ, c. 1, s. 133, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 258, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 195.
[448] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 2,s. 55, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 155, Taberî, Târîh, c. 2, s. 195, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 169, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 29, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 133, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 42, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 59, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 284, Suyûtî, Hasâis, c. 1, s. 210, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 258, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1 , s. 194.
[449] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 155, Ebu Nuaym, Del âil.c, 1,s.169-170, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c.1, s. 133, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 258, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 1 95.
[450] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 170.
[451] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 318.
[452] İbn Sa'd, Tabakatü'l-kübrâ, c. 1, s. 155.
[453] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 155, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 170, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1 , s. 1 33, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 258, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 1 95.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/82-84.
[454] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ye'l-meb'as, c. 2, s. *55,* İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 155, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 170, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 29, Ebu'l-Fenec İbn Cevzî, el-Vefa, c. 1, s. 133, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 42, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 284, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 176, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 210, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 258.
[455] Ebu Muaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 170, Ebu'l-Fenec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 133, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 258.
[456] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 2, s. *55,* Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 21 0.
[457] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 2, s. 55, Ebu Muaym, Delâil, c. 1, s. 170, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 210.
[458] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 2, s. 55, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 284, Suyûtî, Hasâis, c. 1 , s. 210.
[459] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ye'l-meb'as, c. 2, s. *55,* İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 155, Ebu Muaym, Delâil, c. 1, s. 170, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 29, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 133, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 42.
[460] Ebu Muaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 170, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 133, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 258.
[461] Ebu Muaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 170.
[462] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 155, Ebu Muaym, Delâil, c. 1, s. 170, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1 , s. 1 33, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 258.
[463] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 2, s. *55,* Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 29, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 42, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 284, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1 , s. 176, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 210, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 258, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 195.

[464] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 155, Ebu Muaym, Delâil, c. 1, s. 170, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1 , s. 1 33, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 258.
[465] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 2, s. 55, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 155, Taberî, Târîh, c. 2, s. 195, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 29, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 42, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 284.
[466] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 2, s. 55, İbn Sa'd, Tabakât, c.1 ,s. 155, Taberî, Târîh, c. 2, s. 195, Ebu Muaym , Delâil, c. 1, s. 170, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 29, İbn Asâkir, Târih, c. 1, s. 271, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 42, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n- nihâye, c. 2, s. 284.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/85-86.
[467] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 2, s. 55-57.
[468] Târîh, c. 1, s. 272-273.
[469] c. 2, s. 227-228.
[470] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/86.
[471] A'râf 157.
[472] Bakara: 146.
[473] Vâhidi, Esbâbü'n-nüzûl, s. 27, Nesefi, Medârik, c. 1, s. 82, Hâzin, Tefsir, c. 1, s. 94, Beyzâvi, Tefsîr, c. 1 , s. 89, Suyûtî, Dürru'l-mensûr, c. 1, s. 147.
[474] Vâhidi, Esbâbü'n-nüzûl, s. 27, Hâzin, Tefsir, c. 1, s. 94.
[475] Zemahşerî, Keşşaf, c. 1, s. 321, Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 4, s. 128, Hâzin, Tefsîr, c. 1, s. 94, Beyzâvî, Tefsîr, c. 1, s. 98, Ebussuud, Tefsîr, c. 1, s. 1 76.
[476] Hâzin, Tefsîr, c. 1, s. 94, Suyûtî, Dürru'l-mensûr, c. 1, s. 147.
[477] Vâhidi, Esbâbü'n-nüzûl, s. 27.
[478] Zemahşerî, Keşşaf, c. 1, s. 321, Fahru'r-Râzî, Tefsîr, c. 4, s. 128, Nesefî, Medârik, c. 1, s. 82, Beyzâvî, Tefsîr, c. 1, s. 89, Ebussuud, Tefsîr, c. 1, s. 1 76.
[479] Vâhidi, Esbâbü'n-nüzûl, s. 27, Hâzin, Tefsîr, c. 1, s. 94, Suyûtî, Dürru'l-mensûr, c. 1, s. 147.
[480] Zemahşerî, Keşşaf, c. 1, s. 321, Fahru'r-Râzî, Tefsîr, c. 4, s. 128, Nesefî, Medârik, c. 1, s. 82, Beyzâvî, Tefsîr, c. 1, s. 89, Ebussuud, Tefsîr, c. 1, s. 1 76.
[481] Vâhidi, Esbâbü'n-nüzûl, s. 27, Hâzin, Tefsîr, c. 1, s. 94, Suyûtî, Dürru'l-mensûr, c. 1, s. 147.
[482] Zemahşerî, Keşşaf, c. 1, s. 321 , Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 4, s. 128, Hâzin, Tefsir, c. 1, s. 94, Nesefî, Medârik, c. 1, s. 82, Beyzâvî, Tefsîr, c. 1, s. 89, Ebussuud, Tefsîr, c. 1, s. 176.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/87-88.
[483] Al-i İmrân: 81.
[484] Kadı lyaz, eş-Şifâ, c. 1, s. 35.
[485] Ahzâb: 35.
[486] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1 , s. 362, Ahmed b.Hanbel, Müsned, c. 2, s. 174, Bu harf, Sahih, c. 3, s. 21, Beyhakî, Delâil, c. 2,s. 374-377, Kadı Iyaz, eş-Şifâ, c. 1, s. 19, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 37-38, İbn Seyy'id, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 58, Zehebî, Târihu'l-İslâm, s. 92-94, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye vıe'n-nihâye, c. 2, s. 325.
[487] Dârimî, Sünen, c. 1, s. 14-1 5, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 38-39, Zehebî, Târihu'l-İslâm, s. 94.
[488] Feth: 29.
[489] Saf 6

[490] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 248.
[491] Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 67.
[492] Yuhanna İncili, bab: 14, fıkra: 16; bab: 15, fıkra: 26; bab: 16, fıkra: 7.
[493] Rahmetullah, İihâru'l-hak, Türkçe terceme, c. 2, s. 262-263.
[494] Feth: 29.
[495] Markos İncili, bab: 4, fıkra: 26-29.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/88-92.
[496] Yuhanna İncili, bab: 1, fıkra: 1 9-27.
[497] Matta İncili, bab: 11 , fıkra: 14-15.
[498] Matta İncili, bab: 2, fıkra: 1-5,
[499] Matta İncili, bab: 11, fıkra: 1-6.
[500] Yuhanna İncili, bab: 1, fıkra: 21-25.
[501] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 70, Taberî, Târîh, c. 2, s. 234, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 75-76, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 95-96, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 156, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 290, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 149.
[502] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 155.
[503] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 2, s. 165-166, Ebu Muaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 77-78, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 533, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 57.
[504] Bakara: 89.
[505] Müzzemmil: 15.
[506] Eski Ahid, Tesniye, bab: 18, fıkra: 18-19.
[507] Mâverdf, A'lâmi'n-nübüvvıe, s. 198.
[508] Bakara: 127-129.
[509] Bakara: 151.
[510] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/92-95.
[511] İbn Haldun, Târih, c. 2, ks.2, s. 5.
[512] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 121.
[513] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 121 , Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 169.
[514] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 1, s. 194, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 121, Ebu Nuaym, Delâil.c.1 , s. 169, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 28, 30, Ebu'l-Fidâ.el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 286-287.
[515] Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 221, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 254, Halebî, İnsânü'l-uyûn, c. 1, s. 204.
[516] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 194-195, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 30, 31, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 287, Halebî, İnsan, c. 1, s. 299
[517] Buhârî, Sahih, c. 1, s. 96, Müslim, Sahih, c. 1 , s. 268, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 32.
[518] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 153, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 96, İbn Kuteybe, Kitâbu'l-maârif, s. 65, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 131, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 31.
[519] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 2, s. 54, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1 , s. 154, Ebu Nuaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 1 , s. 169, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 35, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 133, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 42.

[520] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 158, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 187, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 38-39, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 45, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 80-81, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 221 -222, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 200-201.**
[521] **İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, s. 2, s. 58, Buhârî, Târîhu'l-kebir, c. 1 , s. 130. Taberî, Târih, c. 2, s. 196. Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 186, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 33, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 44, Zehebî, Târıhu'l- İslâm, s. 79, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 287, İbn Hacer, Metâlibu'l-âliye, c. 4, s.178, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 219.**
[522] **İbn İ shak, K itâbu' l-m übtedâ ve'l-m eb'a s, c. 2, s. 58-59, Taberi, Târih, c. 2, s. 196, Ebu N uaym, D el âil, c. 1, s. 186, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 33-34, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 44-45, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 79-80, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 287-288, İbn Hacer, Metâlibu'l-âliye, c. 4, s. 178, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1 , s. 289.**
[523] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 362.**
[524] **İbn İshak, İbn Hisam, Sîre.c.1, s. 194, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 286-287.**
[525] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 198, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 128, Yâkubî, Târîh, c. 2, s. 17, Ebu'l-Ferecİbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 127, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 46.**
[526] **İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 41, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 46.**
[527] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 1,s.128.**
[528] **Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 72, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 291.**
[529] **Mes'ûdf, Murûcu'z-zeheb, c. 2, s. 276, Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 72.**
[530] **Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 136.**
[531] **Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 72, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 291.**
[532] **Mes'ûdf, Murûcu'z-zeheb, c. 2, s. 276.**
[533] **Mes'ûdf, Murûc, c. 2, s. 276-277, Süheyli, Ravd, c. 2, s. 72, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 292.**
[534] **İbn Sa'd, c. 1, s. 128, Mes'ûdf, c. 2, s. 276-277, Süheyli, c. 2, s. 72, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1 , s. 137, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 2, s. 292.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/95-100.
[535] **Mes'ûdf, Murûcu'z-zeheb, c. 2, s. 277.**
[536] **İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 41, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 293.**
[537] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 1 29, Mes'ûdf, Murûcu'z-zeheb, c. 2, s. 276, Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 77, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c.1, s. 137, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 41, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 292.**
[538] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 129, Süheyli, Ravd, c. 2. , s. 72, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 137, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 41, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 47, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 2, s. 292.**
[539] **İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 41, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 293 İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s.3.**
[540] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 129, Süheyli, Ravd.c. 2, s. 72-73, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 137-138, İbn Esîr, Kâm il, c. 2, s. 41 , İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 47, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 2, s. 292, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 3.**
[541] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 129, Süheyli, Ravd, c. 2, s. 73, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c.1, s. 138, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 47, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 292.**

[542] Süheyli, Ravd, c. 2, s. 70, İbn Esîr, Nihâye, c. 3, s. 456, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 3.
[543] İbn Esîr, Nihâye, c. 3, s. 456, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 292.
[544] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 76.
[545] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 292.
[546] İbn Esîr, Nihâye, c. 3, s. 456.
[547] İbn Sa'd, Tabakât, c.1, s. 129, Yâkubî, Târîh, c. 1, s. 18, Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 73, Ebu'l-Ferec, el-Vefâ, c.1 , s. 136, İbn Esîr, Nihâye, c. 3, s. 456, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 41, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 292, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 3.
[548] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 73, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 292
[549] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 190, Ebu'l-Ferec, el-Vefâ, c. 1, s. 138, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 41 ,
[550] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 1 29, Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 75, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 138, İbn Esîr, Nihâye, c. 3, s. 456, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 41 , Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 293.
[551] İbn Sa'd, c. 1, s. 1 298, Süheyif, c. 2, s. 75, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 138, İbn Esîr, Nihâye, c. 3, s.356, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 41, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 293, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 3.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/100-104.
[552] İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 787.
[553] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 332, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 787, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 78-79, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 171 , Alâuddin Ali, Kenzu'l-um mâl, c. 12, s. 391 .
[554] İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 787, İ bn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 79.
[555] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 332, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 787, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 79, Suyûtî, Hasâis, c. 1, s. 1 71, Alâuddin Ali, Kenzu'l-um m âl, c. 12, s. 391.
[556] Bakara: 1 27.
[557] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 59, Beyhakî, Delâilü'n-nübüwe, c. 2, s. 52, Zemahşerî, Keşşaf, c. 1, s.448.
[558] Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 116, Taberî, Tefsîr, c. 1, s. 536, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvıe, c. 2, s. 52.
[559] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 59, Taberî, Tefsîr, c. 1, s. 536.
[560] Âl-iİmrân: 96-97.
[561] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 67-68.
[562] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 68, Taberî, Tefsîr, c. 4, s. 11, Zemahşerî, Keşşaf, c. 1 , s. 448, Kurtubf, Tefsîr, c. 7, s. 139, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 1, s. 384.
[563] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 332, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 787, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 79, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 171 -172, Alâuddin Ali, Kenzu'l-um mâl, c. 12, s. 391 .
[564] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 332, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 172.
[565] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 332, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 787, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 79, Alâuddin Ali, Kenzu'l-um m âl, c. 12, s. 391.

[566] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 332, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 787, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 79, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 172, Alâuddin Ali, Kenzu'l-um mâl, c. 12, s. 391.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/104-105.
[567] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.1, s, 199, Taberî, Târih, t 2, s. 196.
[568] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 173, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 47-48.
[569] Ebu'l-Fenec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 101, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 277, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 260.
[570] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 277.
[571] Ebu'l-Fenec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 101.
[572] Hâkim, Müstednek, c. 3, s. 182, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 66, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 295.
[573] Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 126.
[574] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 320, Taberî, Târih, c. 2, s. 197, Yakut, Mu'cemu'l-büldân, t 2,s. 210-211, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c 1, s. 50.
[575] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c.1, s. 191, Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 21 0, Bedrüddin Aynı, Umdetu'l-kârf, c. 10, s. 104.
[576] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 191, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 221.
[577] Zübeyr b. Bekkâr, Cemhere, 1, s. 1 91, Bedrüddin Aynf, Umdetu'l-kârf, c. 10, s. 104, İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 3, s. 473.
[578] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 191, Bedrüddin Aynf, Umdetu'l-kârf, c. 1 0, s. 1 04, İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 3, s. 473, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 221.
[579] Zübeyr b. Bekkâr, Cemhere, c. 1 ,s. 371, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 221.
[580] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 320, Yakut, Mu'cem, c. 2, s. 211, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 50.
[581] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 156, Ebu Muaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 172, Ebu'l-Ferec, el-Vefâ, c. 1, s. 143, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 47-48.
[582] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 97.
[583] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 129, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 172, Ebu'l-Ferec, el-Vefâ, c. 1, s.143, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 4748.
[584] Ebu Nuaym, De lâi lü'n-nübüvve, c. 1, s. 173, E b u'l-F ere c, el-Vefâ, c. 1, s. 1 43, İtan Seyyi d, Uyûnu'l -eser, c. 1 , s. 48, H aleb f, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 216.
[585] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 48, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 216.
[586] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 97.
[587] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 199, Taberî, Târih, c. 2, s. 196, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 173, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 66, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 39, İbn Seyyid, Uyun, c. 1 , s. 48, Ebu'l-Fidâ, el Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 293.
[588] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 129, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 173, Ebu'l-Ferec, el-Vefâ, c. 1, s. 143, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 48, Halebî, İ nsânu'l-uyûn, c. 1, s. 21 6.
[589] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 199, Taberî, Târîh, c. 2, s. 196, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 173, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 66, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 39, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 48, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 293.
[590] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 173, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 48, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 216.

[591] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.1, s. 1 99, İbn Sa'd,Tabakât, c. 1, s. 129,156, Taberî, Târîh, c. 2, s. 196, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 1 73, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 143, İbn Esîr, Kâm il, c. 2, s. 398, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 48, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 293.
[592] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 173, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 48, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 216.
[593] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 199, Taberî, Târih, c. 2, s. 196, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 48, Ebu'l-Fidâ, el- Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 293.
[594] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 173, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 143, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 48, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 216.
[595] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 130, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 173, Ebu'l-Ferec, el-Vefâ, c. 1, s. 143, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 48, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c.1, s. 216.
[596] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 130, Diyarbekrî, Hamis, c. 1,s.262.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/105-110.
[597] İbn İshak, İtan Hişam, Sîre, c 1, s. 199, Taberî, Târih, c. 2, s. 196, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 66, Ebu'l-Fidâ, el- Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 293.
[598] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 199, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 130, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1 , s. 173, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 66,Ebu'l-Ferec, el-Vefâ, c. 1, s. 143, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 48.
[599] İbn Esfr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 13 4, D iyarbekrf, H am fs, c. 1, s. 262.
[600] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 134, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 427, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 262.
[601] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1 , s. 427.
[602] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 216, A. Zeyni Dahlan, Sîre, c. 1, s. 54.
[603] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 130, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 173, Ebu'l-Ferec, el-Vefâ, c. 1, s. 143, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 48, Halebî, İ nsânu'l-uyûn, c. 1, s. 21 6.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/110.
[604] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c.1, s. 262, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1 , s. 219.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/110-111.
[605] Ebu'l-Ferec, el-Vefa, c. 1, s. 1 43, Diyarbekrî, Hamıs, c. 1, s. 262.
[606] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 156, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 173, İbn Seyyid Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 48.
[607] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 199,Taben, Târih, c. 2, s. 1 96, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s 173, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 66, İbn E ar, Kâmil, c. 2, s. 39, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 48, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 294.
[608] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 218, A. Zeyni Dahlan, Sîre, c. 1, s. 54.
[609] İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 1, s. 130, Ebu Muaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 173, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 35, Süheyif, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 326, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 143, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 48, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks.2,5.5.
[610] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1 , s. 156, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüwe, c. 1, s. 173, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 48, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1 , s. 216-217.
[611] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.1, s. 199, Taben, Târih, c. 2, s. 196, Ebu Nuaym, Delâil. c. 1, s. 173, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 66, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 3 9, İbn Seyyi d, U yûnu'l-

eser, c. 1, s. 4 8, Zehebî, Tâ rfhu' I-İ si âm, 63, Ebu 'I-Fi dâ, e I-Bid âye ve'n-ni hâye, c. 2, s. 294.
[612] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 156, Ebu Nuaym , Delâil, c. 1, s. 173, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 48, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1,s.21 7.
[613] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c. 1, s. 1 99, İbn Sa'd,Tabakât, c. 1, s. 130,156,Taberî, Târîh, c. 2, s. 196, Ebu Nuaym, Delâil, c.1,s. 173, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 66, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 39, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 48. Zehebî, Târıhu'l-İslâm, s. 63, Ebu'l- Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 294.
[614] Süheyif, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 236.
[615] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 156, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 173, Ebu'l-Ferec, el-Vefâ,c. 1, s. 143, İbn Seyyid, UyÛnu'l- eser, c. 1, s. 48, Halebî, İ nsânu'l-uyûn, c. 1, s. 21 7.
[616] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 156, Ebu Nuaym, Delâil, c. , s. 173, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 48, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c.1,s.217.
[617] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 177, Kastalânî, M evâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 50, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1 , s. 245.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/111-112.
[618] İbn İshak, İbn Hişam, SiYe.d , s. 200, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 156, Taberî, Târih, c. 2, s. 196, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 173, Beyhakî, Delâil, c. 1, s. 66, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 39, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 48, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n- nihâye, c. 2, s. 294.
[619] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 157, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 263, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1 , s. 219.
[620] HalebUnsânu'l-uyun, t 1, s. 219.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/112-113.
[621] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 ,s. 1 56, Ebu Nuaym , Delâilü'n-nübüwe, c. 1, s. 173, Ebu'l-Ferec, el-Vefa, c. 1, s. 143, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 48, Diyarfcıekrf, Târîhu'l-hamîs, c. 1 , s. 263, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 219, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1 , s. 199.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/113.
[622] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 200, İbn Sa'd, Tabak ât, c. 1, s. 130, Taberî, Târih, c. 2, s. 196-197, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1 ,s. 1 74, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 67, Ebu'l-Ferec, el-Vefâ, c. 1, s. 143, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 39, İbn Seyyid Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 48-49, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 294, Diyarbekrî, Hamis, c. 1 , s. 263, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 220.
[623] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 130, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 143, Diyarbekrî, c. 1, s. 263.
[624] İbn Sa'd, c. 1, s. 156, İbn Seyyid, c. 1, s. 49, Diyarbekrî, c. 1,s.263. Halebî, c. 1, s. 220.
[625] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 156-157, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ[1], c.1, s. 1 44, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 49, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 263, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 220.
[626] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 200, Taberî, Târih, c. 2, s. 197, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 67, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 80, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 64, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 294.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/113-114.
[627] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 1, s. 200, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 157, Taberî, Târih, c. 2, s. 197, Ebu'l-Ferec, el-Vefâ, c. 1, s. 144, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 39, İbn Seyyid,

Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 498, Zehebî, Târîhu'l -İslâm, s. 64, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 294, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 263.
[628] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 157, Ebu'l-Ferec, el-Vefâ, c. 1, s. 1 44, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c.1, s. 49, Diyarbekrî, Hamis, c.1,s.263.**
[629] **İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 1, s. 200, Taberî, Târîh, c. 2, s. 197, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 67, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 39, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 294.**
[630] **Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 220.**
[631] **Belâiurf, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 97.**
[632] **İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 78, Belâiurf, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 97.**
[633] **Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 228, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 200.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/115.
[634] **İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber. s. 78.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/115.
[635] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 203, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 51, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 296.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/116.
[636] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 15, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 282.**
[637] **Halebî, İnsânu'l-uyûn, d , s. 227, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 200.**
[638] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 15.**
[639] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 15, İbn Hacer, el-İsâbe, c.4, s. 282, Zürkâni", Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 200.**
[640] **Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 227.**
[641] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 15, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 282, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1 , s. 200.**
[642] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 15.**
[643] **Halebî, İnsânu'l-uyÛn, c. 1, s. 227.**
[644] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 15.**
[645] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 15, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 282, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 227, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1 , s. 200.**
[646] **Halebî, İnsânu'l-uyün, c. 1, s. 227, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 200.**
[647] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 8,15.**
[648] **Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 227, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 200.**
[649] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 15, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 282.**
[650] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 15, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 282, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 227, Zürkânî, M evâhib Şerhi, c.1,s.200.**
[651] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 15.**
[652] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 15, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 282.**
[653] **Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 200.**
[654] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 15, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 282, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 200.**
[655] **Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 228.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/116-117.

PEYGAMBERİMİZ (A.S.)IN HZ. HATİCE İLE EVLENMESİ

Hz. Hatice'nin Kimliği, Üstün Kişiliği ve Peygamberimiz (a.s.)la Evlenmek İsteyişi

Hz. Hatice; Cahiliye devrinde Tahine diye anılırdı.
İki kere evlenmiş ve dul kalmıştı.[1]
Nefise binti Münye (Ümeyye) der ki:
"Hatice binti Huveylid, b. Esed, b. Abduluzza, b. Kusayy; işini bilir ve sıkı tutar, sağlam karakterli ve şerefli bir kadındı.
Yüce Allah; onu, bu m eziyeti eriyle birlikte, daha da şereflendirmeyi ve hayra erdirmeyi diledi.
Hatice, o zaman, Kureyş kadınlarının soy sopça en seçkin ve üstünü, şerefçe en büyüğü, mal bakımından da en zengini idi.
Bunun için, kavminin her erkeği, elinden gelse, onunla evlenmeye can atar, onunla evlenebilmek için servetini saçardı.
Muhammed ((a.s.)) Hatice'nin Şam ticaretinden döndükten sonra, Hatice kendisiyle evlenmek isteyip istemeyeceğini anlamak maksadıyla yoklama yapmak üzere, beni Muhammed ((a.s.))'e gönderdi.
Ona:
'Ey Muhammedi Seni evlenmekten alıkoyan nedir?' diye sordum.
'Elimde param yok! Ben nasıl evlenebilirim?' dedi.
'Eğer sana evlenme masrafı sağlansa da, sen cemale, mala, şerefe, denkliğe davet olunsan, icabet etmez misin?' diye sordum.
'Kim bu kadın?' dedi.
'Hatice'dir!' dedim.
'Bu, sence, benim için nasıl olabilir?¹ dedi.
'Orası, bana düşen bir vazifedir¹ dedim.
'O halde, ben de senin dediğini yaparım!' dedi.
Hemen gidip durumu Hatice'ye bildirdim."[2]
Hz. Hatice, Nefise Hatun aracılığıyla yaptığı yoklama sonucunda Peygamberimiz (a.s.) m kendisiyle evlenmeye razı olacağını anlayınca:[3]
"Ey amcamın oğlu! Akrabam olduğun kavminin arasında şerefli, emniyetli, güzel huylu ve doğru sözlü olduğun için seninle evlenmeyi arzu etmiş bulunuyorum.[4] Amcam Amr b. Esed'e gidip beni iste![5] Sen de, şu saatte gel!" diyerek Peygamberimiz (a.s.)a; nikâhını kıyması için de amcası Amr b. Esed, b. Abduluzza, b. Kusayy'a haber gönderdi.[6]
Peygamberimiz (a.s.), Hz. Hatice'nin evlenme teklifini amcalarına duyurdu.[7]
Ebu Talib, durumu iyice öğrenmek üzere, Peygamberimiz (a.s.)ı yanına alıp Hz. Hatice'nin evine vardı.
Hz. Hatice, Ebu Talib'e:
"Ey Ebu Talib! Amcamın yanına var da, kardeşinin oğlu Muhammed b. Abdullah'la benim nikâhımı kıysın" dedi.
Ebu Talib, o zaman Mudar'ların başkanları olan Hâşim oğullarından on kişilik bir toplulukla, Hz. Hatice'nin amcasının yanına vardı .[8]
Gidenler arasında Peygamberimiz (a.s.)la bütün amcaları bulunuyordu.[9]

Hz. Hatice'nin amcası Amr b. Esed, o zaman çok yaşlı idi.[10] Esed'in, hayatta olan, ondan başka oğlu kalmamıştı.[11]

Dünürlük ve Nikâh Töreni

Dünürlük ve nikâh töreninde Hz. Hatice'nin amcası Amr b. Esed ile Peygamberimiz (a.s.) ve amcaları hazır bulundular.[12]
Amr b. Esed; sakalını sarı yağla yağlayıp taramış, üzerine de Bürd-ü Yemanî diye anılan Yemen işi alacalı kumaştan ağır bir elbise giymişti.[13]
Hz. Hatice'nin koyun etinden yaptırdığı yemekler yenildikten sonra, Hz. Hatice Peygamberimiz (a.s.)a:
"Amcan Ebu Talib'e söyle de, şu mecliste beni sana, amcamdan istesin!" dedi.[14]
Ebu Talib hemen ayağa kalkıp şöyle konuştu:
"Hamd olsun Allah'a ki, bizi, İbrahim'in zürriyetinden, İsmail'in neslinden,[15] Maad'in mâdeninden ve Mudar'ın aslından yarattı.
Bize; hac ve ziyaret edilecek bir beyt (Mabed), içinde emniyet ve huzura kavuşulacak bir Harem ihsan etti.
Bizi; Beyt'inin bakıcısı ve Harem'inin yöneticisi kıldı.[16]
Bizi; böylece, halkın hâkimi ve başkanı yaptı.[17]
İçinde bulunduğumuz beldemizi, bize bereketli kıldı.[18]
İmdi, kardeşimin oğlu Muhammed b. Abdullah'la Kureyşten kim tartılsa.[19] muhakkak, bu, soy sopça, akıl ve faziletçe[20] ona üstün tutulur;[21] kendisiyle kim ölçülse, bu, ondan büyük gelir.[22]
Malı az olsa da, mal dediğin nedir ki? Tez geçici bir gölgedir; alınır verilir iğreti birşeydir! [23]
Muhammed'in, Abdulmuttalib ve Hâşim gibi şanlı ataların torunu olduğunu bilirsiniz.[24]
Kendisi, şimdi, kızınız[25] Hatice binti Huveylid'le evlenmeyi arzu etmektedir.[26]
Aynı şekilde,[27] Hatice de, onunla evlenmeyi istemektedir.[28]
Hatice'ye, kendi malımdan, mehir olarak ne vermemi istersiniz?[29]
Vallahi, bundan sonra, onun (yeğenimin) haberi büyük, hal ve şanı ulu olacaktır!" dedi. [30]
Ebu Talib konuşmasını tamamlayınca, Hz. Hatice'nin amcasının oğlu Varaka b. Nevfel kalkıp şöyle konuştu:
"Allah'a hamd olsun ki, bizi de, anlattığın gibi yarattı.
Saydığın fazl ve şereflerle de, mümtaz kıldı.
Biz de, Arapların ulu kişisi ve başkanıyız.
Siz de, böylesiniz.
Ne Araplar sizin faziletinizi inkâr, ne de insanlardan hiçbiri sizin iftihar ettiğiniz şeyleri, şerefinizi red eder.
Biz de, sizinle hısımlık kurmayı ve şereflenmeyi arzu ediyoruz.
Ey Kureyş cemaatı! Şahit olunuz ki; ben, Hatice binti Huveylid'i, dörtyüz dinar mehirle Muhammed b. Abdullah'a nikahladım!" dedi, sustu.
Ebu Talib:
"Ben, Hatice'nin amcasının da konuşmasını istiyorum!" dedi.
Bunun üzerine, Amr b. Esed:
"Ey Kureyş cemaatı! Siz şahit olunuz ki; ben de, Hatice binti Huveylid'i, Muhammed b. Abdullah'a nikahladım!" dedi.
Hazır bulunan Kureyş ululları, buna şahit oldular.[31]

Hz. Hatice'ye mehir olarak 12 ukıyye[32] ve 1 neş altın verildiği,[33] 20 genç ve yiğit deve verilmesinin taahhüt edildiği de rivayet edilir.[34]
Sanıldığına göre; develer, Peygamberimiz (a.s.) tarafından mehre ilave edilmiştir.[35]
Bir ukıyye 40 dirhemdir;[36] bir neş de, yarım ukıyye, yani 20 dirhemdir.[37]
Peygamberimiz (a.s.)ın zevcelerinden çoğunun mehri, onikişer ukıyye birer neş idi.[38]

Düğün Şenliği ve Velime Cemiyeti

Hz. Hatice; cariyelerine defler çaldırdı, oyunlar oynattı. Peygamberimiz (a.s.), evden dışarı çıkacağı sırada, Hz. Hatice:
"Ey Muhammedi Nereye gidiyorsun? Amcan Ebu Talib'e uğra da, senin develerinden bir veya iki deve kessin ve halka yemek yedirsin!" dedi. Peygamberimiz (a.s.), öyle yaptı.
Bu ziyafet, Peygamberimiz Aleyhiselamın verdiği ilk velime ziyafeti idi.
Peygamberimiz (a.s.) Hz. Hatice ile evlendiği zaman, Ebu Talib son derecede sevindi ve: "Allah'a hamd olsun ki, bizden bütün sıkıntıları ve üzüntüleri giderdi" dedi.[39]

Evlenme Tarihi ve Eşlerin Yaşları

Evlenme tarihi; Peygamberimiz (a.s.)ın Busra dönüşünden 2 ay 24-25 gün sonra olup,[40] o zaman Peygamberimiz (a.s.) 25 yaşında,[41] Hz. Hatice ise 40 yaşında idi.[42]

Kutlu Evlenmenin Yapıldığı Ev

Peygamberimiz (a.s.)ın gerdeğe girdiği ev Hz. Hatice'nin evi olup, Safa ile Metve'nin arasındaki Attarlar Çarşısının arkasında,[43] Adiyy b. Hamraü's-Sakafî'nin evinin arkasında idi.

Eve girilince, kapının sol tarafında[44] bir arşın bir karış çapında birtaş vardı.

Hz. Hatice ve kızları, daima bu evde oturmuşlar, Hz. Hatice bütün çocuklarını bu evde dünyaya getirmiş, kendisi de bu evde vefat etmişti.

Peygamberimiz (a.s.), Medine'ye hicret edinceye kadar da, buradan ayrılmamıştı.

Medine'ye hicret ettiği zaman, bu evi, amcası Ebu Talib'in oğlu Akîl zaptetti.

Muaviye b. Ebu Süfyan, halifeliği sırasında bu mübarek evi ondan satın alıp içinde namaz kılınır mescid haline koydurmuştur.[45]

Zeyd b. Hârise'nin Köle Olarak Satın Alınıp Azad ve Evlad Edinilişi

Zeyd b. Harise; sekiz yaşında bir çocukken, Beni Kayn atlıları tarafından yapılan baskında yakalanıp Ukâz panayırında satılırken, onu Hakîm b. Hizam halası Hz. Hatice için dörtyüz dirheme satın almıştı.
Peygamberimiz (a.s.), onu görünce:
"Bu köle benim olsaydı, muhakkak, onu hemen azad ederdim!" demişti. Hz. Hatice:
"Haydi, o senin olsun!" diyerek Peygamberimiz (a.s.)a bağışlamış, Peygamberimiz (a.s.) da onu hemen azad etmişti.
Daha sonra, Peygamberimiz onu evlad edinmişti.[46]

Peygamberimiz (a.s.)ın Hz. Ali'yi Yanına Alıp Büyütüşü

Yüce Allah'ın Hz. Aliye olan nimetlerinden ve onun hakkında dilediği iyiliklerden birisi, Kureyşîlerin şiddetli bir kıtlığa ve açlığa uğradığı bir vasatta, Peygamberimiz (a.s.) in bakmak üzere onu yanına alarak büyütmesi olmuştur.
Ebu Talib Amcanın aile efradı kalabalıktı.
Peygamberimiz (a.s.), Hâşim oğullarının en zengini olan amcası Hz. Abbas'a gidip:
"EyAbbas! Biliyorsun ki, kardeşin Ebu Talib'in aile efradı çok kalabalıktır. Halk, şu gördüğün kıtlık ve açlık felaketine uğramış, kıvranıp duruyor. Haydi, Ebu Talib'in yanına gidelim de, kendisiyle konuşalım. Oğullarından birini ben yanıma alayım, birini de sen yanına al! Onun aile yükünü biraz hafifletelim! Çocuklarından ikisinin yükünü onun üzerinden almamız, yetişir!" dedi.
Hz. Abbas:
"Olur!" dedi.
İkisi birden kalkıp Ebu Talib'in yanına vardılar. Ona:
"Halkın içinde kıvrandığı kıtlık ve açlık sıkıntısı ortadan kalkıncaya kadar, biz senin aile efradından bir kısmını yanımıza alıp geçim yükünü hafifletmek istiyoruz!" dediler. Ebu Talib:
"Akîl'i, Talib'i bana bırakınız da, istediğinizi yapınız!" dedi.
Bunun üzerine, Peygamberimiz (a.s.) Hz. Ali'yi, Hz. Abbas da Hz. Cafer'i yanına aldı.
Yüce Allah, Peygamberimiz (a.s.)ı peygamber olarak gönderinceye kadar, Hz. Ali Peygamberimiz (a.s.)ın yanında kaldı.[47]

Peygamberimiz (a.s.)ın Hz. Hatice'den Doğan Çocukları

Peygamberimiz (a.s.)ın, Hz. Hatice'den, iki erkek, dört kız çocuğu doğdu.[48]
Hz. Hatice'den ilk doğan erkek çocuğu, Hz. Kasım'dı ve Peygamberimiz (a.s.), ondan dolayı "Ebu'l-Kasım=Kasım'ın Babası" künyesini taşırdı.[49]
Hz. Kasım yürüdüğü,[50] iki yaşında bulunduğu sırada vefat etti.[51]
Peygamberimiz Aleyhisseiamın bütün çocuklarının doğum ebesi, Safiyye binti Abdulmuttalib'in cariyesi Selma Hatundu.[52]
Selma Hatun, Hz. Fâtıma'nın oğullarının da doğum ebesi idi.[53]
Peygamberimiz Aleyhisseiamın, İslâm devrinde Hz. Hatice'den ikinci erkek çocuğu doğup, kendisine Abdullah ismi verilmişti.
Hz. Abdullah, Tayyib ve Tahir diye de anı lirdi [54]
O da vefat ettikten sonra, Kureyş müşriklerinden Âs b. Vâil, Peygamberimiz için:
"Bırakınız onu! O, ebter, nesli devam etmeyecek bir adamdır! Ölünce, anılmaz olur![55] Siz de, artık ondan rahata kavuşursunuz!" dedi.[56]
Bunun üzerine, Yüce Allah, Kevser sûresini indirdi.[57]
Peygamberimiz Aleyhisseiamın oğlu Hz. Kasım'dan sonra Hz. Hatice'den ilk doğan kızı, Hz. Zeyneb idi.[58]
Hz. Zeyneb Peygamberimiz Aleyhisseiamın kızlarının en büyüğü idi.[59] Hz. Zeyneb doğduğu zaman, Peygamberimiz (a.s.) otuz yaşında bulunuyordu.[60]
Peygamberimiz Aleyhisseiamın, Hz. Zeyneb'den sonra, kızı Hz. Rukayye (Rukiyye) doğdu.[61] Hz. Rukayye doğduğu zaman, Peygamberimiz (a.s.) otuzüç yaşında idi.[62]
Hz. Rukayye'den sonra, Hz. Ümmü Külsûm doğdu.[63]
Hz. Ümmü Külsûm'dan sonra, Hz. Fâtıma doğdu.[64]
Hz. Fâtıma'nın doğumu, Kureyşlilerin Kabe'yi yeniden yaptıkları yıla rasflar.[65]
Bu da, Peygamberimiz (a.s.)a Peygamberlik gelmeden beş yıl önce olup.[66] o zaman Peygamberimiz (a.s.) otuzbeş yaşında bulunuyordu.[67]
Hz. Abbas, bir gün, Hz. Ali ve Hz. Fâtıma'nın evine gitmişti.
O sırada, Hz. Fâtıma, Hz. Ali'ye:
"Ben, senden yaşlıyım!" diyordu.
Hz. Abbas:
"Ey Fâtıma! Sen, Kureyşlilerin Kabe'yi yeniden yaptıkları ve Peygamber Aleyhisseiamın da otuz beş yaşında bulunduğu sırada doğdun. Sen de, ey Ali! Bundan yıllarca önce doğmuştun!" dedi.[68]

Kâbe'nin Kureyşliler Tarafından Yeniden Yapılışı

Peygamberimiz (a.s.)ın atası, büyük peygamberlerden İbrahim (a.s.)ın oğlu İsmail (a.s.)la birlikte yapmış olduğu Kâbe'nin[69] yüksekliği dokuz arşındı.[70]
Ne tavanı vardı, ne de duvarları örülürken çamur kullanılmıştı. Sadece, taşlar, birbiri üzerine dizilmişti.[71]
Peygamberimiz (a.s.)ın atalarından Kusayy, Kabe'nin duvarlarını yeniden ördüğü gibi; onu, devm ağacının tahtaları ve kabuklan soyulmuş kuru hurma dallarıyla da, tavan I atmıştı.[72]
Kureyşîler Kabe'yi yeniden yapmadan önce de, Kabe, taşlarla, çamursuz olarak, taşlar üstüste dizilmek suretiyle yapılmış bulunuyordu.[73]
Bir kadının Kabe Hareminde buhurdanlıkta öd ağacı yaktığı sırada buhurdanlıktan sıçrayan bir kıvılcımdan, Kabe'nin kat kat olan örtüsü tutuşup tamamen yanmış,[74] bu yüzden, duvarlar da her taraftan gevşeyip çatlamış bulunuyordu.[75]
Mekkelilerce Arim selleri diye anılan ve ardarda gelen sellerden çok daha büyük,[76] iki dağ arasını dolduran,[77] Mekke'nin yukarı tarafından gelen[78] birsel de Kabe'nin içerisine girerek duvarları büsbütün çatlatın iş,[79] Kabe yıkılacak diye,[80] Kureyşîleri son derece korkutmuştu.[81]
Kabe'deki kuyunun içinde saklanagelirken[82] çalınan[83] birtakım zinet eşyasıyla, altından yapılmış, üzeri incili ve cevherli geyik heykelleri,[84] Huzaa kabilesinden Müleyh b. Amr oğullarının azadlı kölesi Düveyk'in yanında bulunup, ceza olarak kendisinin eli kesilmişti.
Bunun için, Kureyşîler; Kabe'nin duvarlarını onarıp sağlamlaştırmak ve üzerine de tavan çatmak istiyorlar,[85] fakat, onu yıkmaya kalkar1arsa[86] azaba uğrayabileceklerinden de[87] korkuyorlar,[88] Kabe'nin işini aralarında istişare ediyorlar,[89] kararsızlık içinde bulunuyorlardı.[90]

Cidde Sahilinde Parçalanan Gemi Enkazının Kâbe İçin Satın Alınışı

Ficar kavgasından onbeş yıl sonra,[91] Peygamberimiz (a.s.)a vahiy ve peygamberlik gelmeden beş yıl önce,[92] kendilerinin otuzbeş yaşında bulunduğu sırada;[93] Rum tüccarlarından birinin,[94] yapı ustası[95] ve marangoz olan[96] Bakom'un[97] gemisini, [98] çıkan şiddetli bir rüzgâr,[99] o zaman Mekke'nin Cidde tarafından iskelesi olan Şuaybe'ye doğru sürüklemiş,[100] gemi orada karaya çarparak parçalanmıştı.[101]
Geminin yükü, ak, yumuşak düz taş ile, kereste ve demir gibi inşaat malzemeleri idi.[102]
Bunları, Rum kralı, Habeşe'de[103] Farsların yıktı ki arı, [104] yeniden yapılacak kilise için, Mimar Bakom'la birlikte,[105] Mısır'dan, Kulzum denizi yolu ile göndermişti.[106]
Rum tüccan, Kureyşîlere adam salıp, İbrahim (a.s.)ın Beyt'ini yapmaları için gereken usta, marangoz ve keresteyi sağlamakta kendilerine yardımcı olacağını bildirmişti.[107]
Kureyşîler geminin parçalandığını işitince,[108] Velid b. Mugîre ve Kureyş'ten bazı kişiler, [109] hayvanlarına binip,[110] parçalanan geminin yanına gittiler, [111] tahtalarını satın aldılar.[112]
Kendileriyle birlikte Mekke'ye gelmesi için, Bakom'la konuştular.[113]
Gemi tayfalarının da, Mekke'ye girip, yanlarında bulunan metalarını onda bir vergi ödemeksizin satabileceklerini bildirdiler.
Halbuki, Araplardan, Rumların memleketlerine giren tüccarlardan onda bir vergi alındığı gibi; Rum tüccarlarından Mekke'ye girenlerden de onda bir vergi alınırdı.[114]
Bakom, Kureyşîlerle birlikte Mekke'ye geldi.[115]
Kureyşîler, satin alıp getirdikleri gemi tahtalarıyla Kabe'yi tavanlatmak için hazırlandılar.
Mekke'de Kıbti (Mısırlı) bir marangoz da bulunuyordu.[116]
Kureyşîler:
"Rabbimizin Beyt'ini, şu geminin enkazıyla yeniden yapsak!" dediler.[117]
Kabe'yi yıkıp yeniden yapmak hususunda görüş birliğine vardılar. [118]
Bu hususta yardı m laştılar ve bağışlarda bulundular.[119]

Kâbe Duvarlarının Yıkım ve Yapım İşlerinin Kur'a ile Bölüşülmesi

Kureyşliler; Kabe'nin duvarlarının yıkım ve yapım işinde de ihtilafa düştüler. Velid b. Mugîre, bu hususta kur'a çekilmesini tavsiye etti, ve böyle yapıldı.[120] Kureyşliler; kabileleri dört gruba ayırdıktan sonra, Hübel putunun yanında, aralarında kur'a çektiler. [121]

Abdi Menaf ve Zühre oğullarına, Kabe'nin cephe ve kapı tarafı,
Abduddar, Esed ve Adiyy oğullarına, Kabe'nin Şam cephesi (Hatîm ve Hicr tarafı),
Teym ve Mahzum oğullarına, Kabe'nin Yemen cephesi,
Sehm, Cuman ve Âmir oğullarına, Kabe'nin Yemen cephesiyle Hacerü'l-Esved köşesi arası düştü.[122]

Her kabile; Kabe'nin kendilerine düşen yerleri için taş toplamaya ve taşımaya başladılar. [123] Erkekler ikişer ikişer olup taş, kadınlar da sıva taşıdılar.[124]

Kâbe'nin Üzerinde Güneşleyen Korkunç Yılan ve Âkıbeti

Kabe'nin içinde bulunan ve Kabe'ye yapılan bağışlar içine konulagelen kuyuya, bir müddetten beri, bir yılan gelip yerleşmişti. [125]
Çok kara, kamı ak,[126] başı oğlak başı gibi olan[127] bu büyük ve korkunç[128] yılan, her gün çıkıp Kabe duvarının üzerinde güneşler; Kabe'ye hiç kimseyi yaklaştırın az di.
Bir kimse ona yaklaşacağı zaman hemen kuyruğunun yanından başını kaldırır, ağzını açar, korkunç sesler çıkarmaya başlardı.
Bunun için, Kureyşîler ona yaklaşmaktan ürperirler, korkarlardı.
Bu yılan, yine, her gün yaptığı gibi, Kabe'nin duvarları üzerinde güneşleniyordu.[129]
Kureyşîler, Makam-ı İbrahim'in yanında toplanarak:
"Ey Allah! Eğer Beyt'inin yıkılıp yeniden yapılmasına razı isen, onu tamamlattır ve şu yılan uğraşısını da üzerimizden kaldır![130]
Ey Rabbimiz! Biz, Senin Beyt'ini şereflendirmek ve süslemek istiyoruz.
Sen, razı isen, bunu yaptır.
Razı değilsen, Sen, istediğini yap!" diyerek dua ettiler.
O sırada, gökten, bir çığlık işittiler. [131]
Yüce Allah tarafından; [132] sırtı kara, karnı ak, ayakları sarı, kartaldan daha büyük [133] bir kuşun salındığı görüldü.[134]
Bu kuş, birden, yılanın üzerine inerek, başına batırdığı tırnaklarıyla onu hemen kapıp havalandı!
Yılanı, kuyruğu sallana sallana Küçük Ecyad'a,[135] Hacun'a doğru[136] götürdü.[137] Hacun'a bıraktı.
Yer, onu yuttu. [138]
Bunun üzerine, Kureyşliler:
"Yapmak istediğimiz işten Allah'ın razı olduğunu ümit ediyoruz.
Yanımızda, yardımından yararlanacağımız bir iş adamı da var, elimizde kereste de var!
Yüce Allah, yılan belâsını da başımızdan def etti!" dediler.
Kureyşliler; Kabe'nin kendilerine düşen taraflarını yıkıp yeniden yapmaya karar verdikleri zaman, Ebu Vehb b. Amr, b. Âiz, b. İmran, b. Mahzum kalktı, Kabe duvarının üzerindeki taşlardan birine elini uzatip almasıyla taşın elinden sıçrayıp duvardaki eski yerine dönmesi bir oldu!
Ebu Vehb:
"Ey Kureyş cemaatı! Kabe'nin yapısına, kazancınızın temiz ve helal olmayanını sokmayınız!
Ona, ne fahişe başlığı, ne faiz parası, ne de herhangi bir kimseden haksız olarak alınmış olan para sokulmasın!" dedi.[139]
Kureyşliler, Kabe'yi yıkmaktan çok korkmakta ve çekinmekte idiler.[140]
Velid b. Mugîre, Kureyşlilere:
"Sizin Kabe'yi yıkmaktaki gayeniz nedir? İyilik mi, yoksa kötülük müdür?" diye sordu.
"Elbette, iyiliktir!" dediler.[141]
Velid b. Mugîre:
"Ey kavmim! Siz, Kabe'yi yıkmakla onu ıslah etmek istiyor değil misiniz?" diye sordu.
"Evet! Islah etmek istiyoruz!" dediler.[142]
Bunun üzerine, Velid b. Mugîre:

"Yüce Allah, ıslah edicileri helak etmez![143]
Fakat, siz, Rabbinizin Beyt'inin onarımına, mallarınızın temiz ve helal olanından başkasını sokmayınız!
Ona, faizden, kumardan, fahişe başlığından elde edilen parayı sokmayınız!
Beytullah'ı, mallarınızın kötü olanından uzak tutunuz!
Çünkü, Allah, malın temiz ve helal olanından başkasını kabul etmez!" dedi.[144]
Kureyşliler, yapılan tavsiyenin gereğini yerine getirdiler.[145]
"O halde, yıkmak için onun üzerine kim çıkacak?[146] Onu yıkmaya, ilk önce kim başlayacak?" dediler.[147]
Velid b. Mugîre:
"Onun üzerine ben çıkacak, onu ben yıkacağım![148]
Sizin, onu yıkmaya ilk başlayanınız ben olacağım![149]
Ben, çok yaşlanmış bir kimseyim. Eğer başıma bir iş gelirse, varsın gelsin. Zaten ecelim yaklaşmış bulunuyor!" dedi.[150]
Eline bir külünk alarak [151] Beytullah'ın üzerine çıktı, ve bir taşı yıkarken ayağının altındaki taş şiddetle deprenince, [152] Velid b. Mugîre:
"Ey Allah! Biz, Senin dininden çıkmış, sapmış değiliz! [153] Bizim ıslah etmekten, [154] hayırdan [155] başka gayemiz yoktur!" diyerek, [156] Kabe'nin iki rüknü arasındaki kısmından[157] elindeki külünkle taş taş kaldırıp akşama kadar yıkma işine devam etti. [158]
Halk, o gece, yıkma işine girişmeyip beklediler.[159]
"Akşam olunca, azap inmesinden korkarız!" dediler.
Akşamleyin, Velid b. Mugîre'ye bir azap gelmediğini gürdüler. [160]
O geceyi de beklediler ve:
"Bakalım, Velid'in başına birfelâket gelirse biz Kabe'den hiçbirtaş yıkmayız ve yıktıklarımızı da iade eder, eski haline getiririz.
Eğer onun başına birfelâket gelmezse, yaptığımız işten Allah'ın razı olduğunu anlarız ve hemen yıkmaya girişiriz!" dediler. [161]
Kureyş halkı, ertesi günü, sabahleyin Velid b. Mugîre'nin sapasağlam kalkıp işine başladığını gördükleri zaman, kendileri de, kendilerine ayrılmış olan duvarları, onunla birlikte, yıkmaya koyuldular.
İbrahim (a.s.)ın, İsmail (a.s.)la birlikte Kabe'yi yaparken attığı temele ulaşıncaya kadar, duvarları yıktılar.
Temelde, yeşil, birbirleriyle kaynaşmış, deve sırtı gibi taşlarla karşılaştılar; [162] ki, her biri, otuz kişinin bile kaldıramayacağı kadar ağır ve iri idi.[163]
Yıkım işine katılan Kureyşlilerden birisi* elindeki külünkün ucunu iki taştan birisini ayırmak için aralarına sokup zorladığı zaman, taş kımıldamış, Mekke sarsılmaya başlamıştı!
Bunun üzerine, yıkım işine orada son verdiler.[164]
Taş kımıldatılınca, altından, gözleri kamaştıracak derecede bir şimşeğin çaktığı da rivayet edilir. [165]
Kureyşîler
"Sakın, bu taşı kımıldatmayınız ve hizasını da bozmayınız!" dediler.[166]

Kımıldatılan taşın, Âdem (a.s.) zamanında Kabe'nin melekler tarafından at İmiş bulunan temelinin taşı olduğu ve İbrahim (a.s.)ın da Kabe'nin temel ve duvarlarını bunun üzerinden yükselttiği rivayet edilir.[167]

Kâbe Yıkılırken Bulunan Taşlar ve Üzerindeki Yazılar

Kureyşliler Kabe'yi yapmak üzene yıktıkları zaman, üzerleri yazılı bazı taşlar bulmuşlardı. [168]
İbn İshak'ın rivayetine göre, taşlardan, Rükün'de bulunanın üzerindeki Süryanice yazıda ne denildiğini, Yahudilerden birisi gelip onu okuyuncaya kadar, anlayamadılar. [169]
Yemen'den gelen Yahudi âlimine, doğru okuyup kendilerine doğrusunu söylemesi için, yemin ettirdiler.
Yahudî âliminin bildirdiğine göre.[170] yazıda şöyle deniliyordu:
"Ben, Bekke (Mekke)'nin Sahibi olan Allah'ım!
Onu, göklerle yeri yarattığım, Güneş'e ve Ay'a şekil verdiğim gün yarattım!
Onu, masum yedi melek ile de, kuşattım.
Mekke'nin iki dağı* ortadan kalkmadıkça, o da ortadan kalkmayacaktır!
Bekke (Mekke) ahalisine, su ve süt bereketli kılınmıştır." [171]
Rivayete göre, Hicr'e gömülmüş bulunan bir taşın üzerinde de:
"Bu belde ahalisi için, suya ve süte bereket ihsan edilmiştir. Mekke'nin iki dağı ortadan kalkmadıkça, bu bereket de kalkmayacaktır!" diye yazılı idi.[172]
Ezrakî'nin rivayetine göre, Beytullah olan Kabe yıkıldığı ve İbrahim (a.s.)ın temeline ulaşıldığı zaman bulunan taşın üzerindeki yazı, çağırılan Yemenli bir adamla bir rahibe okutturuldu.
Yazıda şöyle deniliyordu:
"Ben, Bekke (Mekke)'nin Sahibi olan Allah'ım!
Göklerle yeri, Güneş'le Ay'ı yarattığım gün, ve şu iki dağı meydana getirdiğim gün, onu Harem ve dokunulmaz kıldım ve masum yedi melek ile de, kuşattım."[173]
İbn İshak'ın rivayetine göre, Makam-ı İbrahim'de bulunan taşın üzerindeki yazıda da, şöyle deniliyordu:
"Mekke! Haram ve dokunulmaz şehir!
Ona, rızık üç yoldan gelir.
Mekke'nin haram ve dokunulmazlığı, oralının ilkinden başkasına hıll ve helal kılınmamıştır!"[174]
Ma'merb. Raşid'in (vefatı: 153 Hicrî) el-Câmi'inde İmam Zührî'den (vefatı: 124 Hicrî) rivayetine göre de:
Kureyşliler, Kabe'yi yıkıp yeniden yaptıkları sırada, Makam-ı İbrahim'de, üç yüzü olan ve her yüzünde yazı bulunan bir taş buldular.
Taşın birinci yüzündeki yazıda:
"Ben, Bekke (Mekke)'nin Sahibi Allah'ım! Güneş'le Ay'ı yapıp çattığım gün, onu da yapıp çattım ve masum yedi melekle de, kuşattım. Onun ahalisi için, eti ve sütü bereketli kıldım."
Taşın ikinci yüzündeki yazıda:
"Ben, Bekke (Mekke)'nin Sahibi olan Allah'ım!
Rahm'i yarattım.
O, Benim ismimden ayrılmıştır.
Kim onu birleştirirse, ben de onu birleştiririm!
Kim onu koparırsa, ben de onu koparırım!"
Taşın, üçüncü yüzündeki yazıda da:
"Ben Bekke (Mekke)'nin Sahibi olan Allah'ım!

Hayrı ve şerri yarattım.
İki eli hayırda olana ne mutlu!
Vay iki eli serde olan kimseye!" deniliyordu.[175]

Kâbe'nin Kuyusunda Bulunan Madenî Levhalardaki Yazılar

Kureyşliler; Kabe'yi yıkıp yeniden yaptıkları sırada, Kabe'nin içindeki kuyuda da, deve kuşu yumurtası büyüklüğünde iki adet sarı maden bulmuşlardı.
Onlardan birisinin üzerinde:
"Bu, Allah'ın, Haram ve dokunulmaz Beyt'idir!
Allah, onun ahalisini ibadetle rızıklandırmıştır.Orası, oralının ilkinden başkasına hıll ve helal kılınmamıştır!"
İkinci madenin üzerinde de:
"Arap kabilesinden filan oğullarının Allah için hac yaptıklarının beratıdır!" diye yazılı idi. [176]

Peygamberimiz (a.s.)ın Mekke'nin Haramiyet ve Dokunulmazlığı Hakkındaki Açıklaması

Peygamberimiz (a.s.); Mekke'yi fethinin ikinci gününde irad ettiği hutbesinde şöyle buyurmuştur:

"Ey insanlar! Şüphe yok ki, Allah, göklerle yeri, Güneş'le Ay'ı yarattığı gün, Mekke'yi de haram ve dokunulmaz kılmıştır. [177]

Burası, Allah'ın haram ve dokunulmaz kıldığı bir bölgedir.[178]

Kıyamet gününe kadar da, haram ve dokunulmaz olarak kalacaktır.[179]

Mekke'yi haram ve dokunulmaz kılan Allah'tır.

Onu, insanlar haram ve dokunulmaz ki İmamı şiardır. [180]

Allah'a ve âhiret gününe inanan kimseye, Mekke Hareminde kan dökmek, ağaç kesmek, helal olmaz! [181]

Mekke'de kan dökmek benden önce hiçbir kimse için helal olmadığı gibi, benden sonra da hiçbir kimse için helal olmayacaktır!

Bana da, ancak gündüzün belli bir saatinde helal kılınmıştır; [182] ki, bu da, Mekkelilerin ilahî gazabı hak etmiş olmalarından ileri gelmiştir. [183]

Şüphe yok ki, Fil'i Mekke'ye girmekten alıkoyan, tutan Allah'tır.

Mekkeliler üzerine, Resûlullah ile mü'minler de, ancak bir kez salınmışlardır.[184]

İyi biliniz ki: Şu saatte Mekke benim için bile haramdır.[185]

Mekke'nin bugünkü haramlığı, dünkü haramlığı haline dönmüştür."[186]

Kâbe'nin Planında Kısaltma ve Daraltma Yapılışının Sebebi

Kureyşîler, Beytullah'ı yıkıp yeniden yapacaklan zaman; toplanan bağışlarla sağlanan yapı malzemesinin yetersizliği yüzünden, Beytullah'ın Hicr tarafındaki eski temelini dışarıda bırakıp duvarı biraz içeriden çekmek suretiyle, kısaltmak ve daraltmak zorunda kaldılar.[187]
Kabe'nin eski temeline göre: Şam tarafından dışarıda bırakılan ve Kabe'ye dahil bulunan Hicr kıs-mının[188] eni altı arşın, [189] veya altı arşın bir karış,[190] ya da yedi arşın[191] veya yedi arşına yakın olup; [192] Kureyşliler inşaattan artacak malzemelerle eski temel üzerinden çektirecekleri yanm daire duvarla, hem burasının Kabe'ye dahil bulunduğunu belirlemek, hem de, tavanın bu duvarın dışından yapılmasını sağlamak istediler.[193]
Kabe'nin kapısı, İbrahim (a.s.)la Cürhüm ve Amalikalar devrinden beri, yer seviyesinde idi.[194]
Kureyşliler; Beytullah'ı yeniden yapmaya kalktıkları zaman,[195] Ebu Huzeyfe b. Mugîre: "Ey kavmim! [196] Kabe'nin kapısını yerden yüksek yapınız. [197] Zeminini de toprakla doldurunuz.[198] İçine, ne sel suları girebilsin,[199] ne de merdivensiz çıkılabilsin!
Ona, ancak sizin istediğiniz kimse girsin! İstemediğiniz kimse girmek isterse, aşağı itiveriniz!" dedi, öyle yaptılar.[200]
Bunun için, Kureyşliler, Kabe'nin kapısını dört arşın bir karış yüksekten koydular.
Kabe'nin içinden zeminini de, bu yüksekliğe kadar, toprakla doldurdular.[201]
Hz. Âişe der ki:
"Ben, Beytullah'ın içine girip orada namaz kılmayı arzu ederdim.
Resûlullah (a.s.), elimden tutup beni Hicr'e koydu ve:
'Beytullah'a girmek istediğin zaman, Hicr'de namaz kıl!
Muhakkak ki, orası Beytullahtan bir parçadır.
Fakat, senin kavmin Kabe'yi yaptıkları zaman, kısalttılar da, orayı Beytullahtan çıkardılar' buyur-du.[202]
'Yâ Rasûlallah! Sen onu İbrahim'in temelleri üzerine çevirsen ya?' dedim .[203]
Resûlullah (a.s.):
'Eğer kavmin Cahiliye devrinden ve küfürden yeni kurtulmuş olmasaydı, Kabe'nin birikmiş malını Allah için harcarda, kapısını yerden yapar, Hicr'de bırakılmış olan kısmını ona katardım.[204]
Kabe'ye, doğu ve batı tarafından da, yer seviyesinde iki kapı koyardım.[205]
Oradan girerler, şuradan çıkarlardı' buyurdu.[206]
'Kavminin, Kabe kapısını ne için yükseğe kaldırdığını da bilir misin?' diye sordu.[207]
'Hayır! Bilmiyorum!' dedim.[208]
'Bunu, kavmin, istediklerini içeri almak, istemediklerine engel olmak için yaptılar.[209]
Güya, Kabe'nin şerefini gözetmek üzere, dilediklerinden başka kimse oraya girmesin diye, merdivenini yükselttiler.
Kabe'ye girmesini istemedikleri bir kimseyi, merdivenden çıkmakta serbest bırakırlar, kapıya kadar çıkıp tam içeri gireceği sırada ise merdivenden aşağı itiverirlerdi de, adamcağız düşer giderdi!' buyur-du"[210]
Amr b. Hüzelî de, bu husustaki müşahedelerini şöyle anlatır
"Ben, Kureyşlilerin Cahiliye devrinde Beytullah'ı, Pazartesi ve Perşembe günleri açtığını gördüm.

Kabe'nin kapıcıları, kapısının önüne otururlardı.
Kabe'ye girmesini istemedikleri bir kimse merdivenden yukarı doğru çıkınca, onu hemen itip aşağı düşürürlerdi.
Bazan, düşürülen adamın sakatlandığı, öldüğü de olurdu."[211]

Kâbe Duvarlarının Örülüşü ve Hacerü'l-Esved Üzerinde Çıkan Anlaşmazlığın Peygamberimiz (a.s.) Tarafından Giderilişi

Kureyşliler; Kabe'nin dubarlarını bir sıra taş, bir sıra da ahşap bağlama kirişleriyle örerek yükselttiler.[212]
Ahşap bağlama kirişleri, altlı üstlü taş sıralarının aralarına konulmakta idi.[213]
Duvarlar örülüp Hacerü'l-Esved'in konulacağı yere ulaşıldığı zaman, Kureyş kabileleri arasında anlaşmazlık çıktı. [214]
Her kabile:
"Onu yerine koymaya biz daha layı kız !"[215]
"Onu yerine koymayı biz üzerimize alacağız!" dedi.[216]
Kureyşlilerden bir kabile:
"Onu yerine biz koyacağız!" dediği zaman, başka bir kabile:
"Hayır! Onu yerine biz koyacağız!" diyerek direndi.[217]
Her kabile, onu tek başlarına kaldırıp yerine koymak istediler.[218]
Söz çoğaldı.
İş kıskançlığa ve ihtirasa dönüştü.
Aralarında sert tartışma ve çekişmeler başladı.
Abdi Menaf ve Zühre oğulları:
"Hacerü'l-Esved'in yeri, yapımı, bize düşen duvarın içindedir!" dedi.
Teym ve Mahzum kabileleri de:
"O, bize düşmüş olan duvardadır!" dedi.
Diğer kabileler ise:
"Rükn, üzerinde kur'a çektiğimiz hususlardan değildir!" dediler.[219]
Sonunda, her biri bir tarafa dağıldılar.
Abduddar oğulları, ortaya içi kanla dolu bir çanak getirdiler ve Adiyy b. Ka'b oğullarıyla birlikte, ölünceye kadar çarpışmak üzere anlaşma yaptılar ve çarpışmaya hazırlandılar.
Andlarını sağlamlaştırmak için de, ellerini o kanla dolu çanağın içine soktular!
Bundan dolayı, onlara "Kan yalayıcı" adı takıldı.
Kureyşliler, bu iş üzerinde dört veya beş gece durdular.
O zaman, Kureyşlilerin en yaşlısı olan[220] Ebu Ümeyye b. Mugîre, b. Abdullah, b. Ömer, b. Mahzum:
"Ey kavmim! Biz ancak iyilik istiyoruz, kötülük istemiyoruz.
Siz bu hususta birbirinize karşı kıskançlık yansına girmeyiniz.
Çünkü, siz anlaşmazlığa düştüğünüz zaman, işleriniz dağılırda, sizdeki ne sizden başkaları göz dikerler!" dedi.[221]
Bunun üzerine, Kureyşliler Mescid-i Haram'da toplanarak aralarında konuştular, birbirlerine karşı insafa geldiler.[222]
Ebu Ümeyye b. Mugîre:
"Ey Kureyş cemaatı! Aranızda anlaşamadığınız bu işte, Mescid'in şu kapısından ilk girecek olanı, aranızda hakem yapınız! Aranızdakini, o halletsin!"[223] diyerek Mescid-i Haram'ın Beni Şeybe kapısına işaret etti.[224]
Kureyşliler:
"Razıyız ve onun vereceği hükme boyun eğeceğiz!" dediler.[225]

O sırada, üzerinde siyah, beyaz çizgili A'râb işi ince ihramı bulunduğu halde,[226] Mescid-i Haram'ın Benî Şeybe kapısından[227] içeriye ilk giren, Peygamberimiz Muhammed (a.s.) oldu!
Kureyşliler, onu görür görmez:
"İşte, el-Emîn! Razıyız ona!" dediler.
Peygamberimiz (a.s.) yanlarına varınca da; Hacerü'l-Esved'i yerine koymak hususunda aralarında çıkan anlaşmazlığın halli için kendisini hakem yaptıklarını, vereceği hükmü kabul edeceklerini bildirdiler.[228]
Kureyşliler; Peygamberimiz (a.s.)a, daha vahiy ve peygamberlik gelmeden önce, el-Emîn adını takmışlardı.[229]
Çünkü; Peygamberimiz (a.s.), daha gençlik çağında iken, yiğitlik ve insanlık bakımından kavminin en üstünü, ahlâk güzelliği bakımından en seçkini, soyluluk bakımından en şereflisi idi.
Konuya komşuya karşı insanların en iyi davrananı, sakinlik ve yumuşak huylulukta en ulusu idi.
Doğru sözlülük ve güvenilirlikte insanların en başta geleni, insanlan alçaltan kötülüklerden de en uzak bulunanı idi.
Yüce Allah, her iyiliği, her üstün meziyeti onda toplamıştı.
Bunun için, kavmi arasında en çok el-Emîn diye anılırdı .[230]
Peygamberimiz (a.s.), Kureyşlilere:
"Haydi, bana bir örtü getiriniz!" buyurdu.
Hacerü'l-Esved'i eliyle tutup, getirilen örtünün içine koydu. [231]
"Beytullahın dört duvarını yıkıp üzerlerine almış bulunan dört kabile topluluğundan birer adam gelsin!" buyurdu. [232]
Utbe b. Rebia,
Ebu Zem'a,
Ebu Huzeyfe Velid b. Mugîre,
Kays b. Adiyy veya Âs b. Vâil geldiler.[233]
Peygamberimiz (a.s.), onlara:
"Sizden her biriniz, kabilesi adına, örtünün birer ucundan tutsun ve sonra da, hep birden onu yukarı doğru kaldırınız!" buyurdu. [234]
Abdi Menaf oğulları adına, Utbe b. Rebia örtünün bir ucunu;
Kabilesi adına Ebu Zem'a örtünün ikinci ucunu;
Kabilesi adına Ebu Huzeyfe Velid b. Mugîre örtünün üçüncü ucunu;
Kabilesi adına Kays b. Adiyy veya Âs b. Vâil örtünün dördüncü ucunu tuttu.[235] Hep birden kaldırdılar.
Peygamberimiz (a.s.), Hacerü'l-Esved'i, konulacağı yerin hizasına gelince örtünün içinden alıp, kendi eliyle yerine yeri eştirdi. [236]
Peygamberimiz (a.s.); Hacerü'l-Esved'i Kabe duvarındaki yerine koyduğu ve onu sıkılaştırıp sağlamlaştırmak gerektiği zaman, Necidli bir adam[237] gidip bir taş getirmiş, [238] Peygamberimiz (a.s.)a uzatmıştı.[239]
Hz. Abbas:
"Hayır!" dedi ve onu uzaklaştırdı, Kendisinin getirdiği taşı uzattı.
Peygamberimiz (a.s.) da, Hacerü'l-Esved'i onunla sağlamlaştırdı.
Necidli adam, kendisinin uzaklaştırıldığına kızdı.

Peygamberimiz (a.s.) da, ona:
"Bizden olmayan kişi, Beytullah'ı bizimle birlikte yapamaz!" buyurdu. [240]
Bunun üzerine, Necidli:
"Şaşılır o kavmin haline ki, kendileri şeref, akıl ve servet sahibi olduklan halde, yaşça en küçüklerini, servetçe en fakirlerini en şerefli işlerinin başına geçirdiler, kendilerine reis yaptılar!
Olanca üstünlüklerine rağmen, ona sanki hizmetçi oldular!
Fakat, vallahi, o onlara galip gelecek,[241] hâkim olacak,[242] onların topluluklarını dağıtacak,[243] rızıklarını aralarında bölüştüre çektir! [244]
Siz, yaşça en küçüğünüze, malca en fakirinize güvendiniz ve şu en şerefli işinize onu vekil ettiniz !?[245]
Bundan sonra, onun hal ve şanı yücelecek, haberi pek büyük olacaktır!" dedi. [246]
Sanıldığına göre, Necidli adam,[247] insan suretine girmiş[248] şeytandı.[249]

Kâbe Yüksekliğinin Onsekiz Arşına Çıkarılışı

Hacerü'l-Esved Peygatm berim iz (a.s.) tarafından yerine yerleştirildikten sonra, üzerine duvar örüldü.[250]
Kabe'nin tavanına kadar ahşap bağlama kiriş sıralan 15, taş sıralan da 16 oldu. [251]
Kureyşiler; Kabe'nin, kendilerinden önce dokuz arşın olan yüksekliğine dokuz arşın daha eklediler. [252]
Böylece, Kabe'nin yerden tavana kadar yüksekliği on sekiz arşını buldu.[253]

Kâbe'nin Tavanlanışı

Kabe'nin duvarları, bir sıra taş, bir sıra ahşap bağlama kirişleriyle örülüp tavan seviyesine yükseltildiği zaman, Rum marangoz Bakom, Kureyşlilere:
"Kabe'nin tavanının kubbeli mi, yoksa düz mü olmasını istersiniz?" diye sordu.
Kureyşliler:
"Hayır![254] Rabbimizin Beytinin tavanını,[255] düz olarak yap" dediler.[256]
Böylece, Kabe'nin tavanını düz yaptılar.[257]
Kabe'nin son ahşap sırası üzerine on beş hezen (kiriş) attılar ve tavanı onun üzerine koydular.[258]
Kabe'nin içinden de, iki sıra halinde,[259] altı direk diktiler.[260]
Kabe'nin Şam tarafındaki duvarından Yemen tarafındaki duvarına kadar, her sırada üç direk bulunuyordu.[261]

Kâbe'nin Damına Oluk ve İçeride Dam Merdiveni Yapılışı

Kabe'nin damına, dam suyunu Hicr mahalline akıtacak biçimde bir oluk;[262] Kabe'nin içinden, damına çıkmak için de, Şam köşesinden ahşap bir merdiven yaptılar.[263]

Kâbe'nin Duvar ve Direklerinin Yaldızlanışı, Direklerin Çizilen Resimlerle Süslenişi

Kabe'nin tavanını, içindeki direklerini ve duvarlarını yaldızladılar. Direklerin üzerlerine, peygamberler ve meleklerle ağaç resimleri çizdiler.[264] Kapıya doğru olan direkte Hz. Meryem'le kucağında İsa (a.s.)in resmi, öteki direklerde de peygamberlerin, meleklerin, oklarla fal çeken ihtiyar bir adam şeklinde İbrahim (a.s.)ın resmi, bir koç veya bir koç başı ile ağaç resimleri çizilmişti.[265]

İbrahim (a.s.) gibi, İsmail (a.s.) da, eliyle fal oku çeker bir şekilde tasvir edilmişti.[266]

İsmail (a.s.)dan sonra, oğullarından Kusayy'a ve ötekilerine ait olmak üzere, renk renk boyalarla altmışa yakın suret çizilmiş olduğu gibi, suretlerin her birinin karşısında da, kendilerinin ibadetlerinin şekli ve işlerinden en çok anılanı, çizgilerle belirtilmeye çalışılmıştı.[267]

Kâbe'ye Kapı Takılışı, Kâbe Mallarının Depoya Konuluşu ve Kâbe'ye Yemen Bürüdünden Örtü Örtülüşü

Kureyşliler; Kabe'ye, kilitlenir, açılır bir kapı da taktılar.[268]

Kabe yıkılacağı zaman, Ebu Talha'ya emaneten bırakmış oldukları mallan ve zinet eşyasını getirtip Kabe'nin deposuna yerleştirdiler.

İsmail (a.s.)ın yerine kurban edilmiş olan koçun iki boynuzunu deponun üzerine astılar. Hübel putunu da, Kabe'nin içindeki eski yerine, Kabe deposunun üzerine diktiler. Kabe'ye, Yemen bürüdünden bir örtü de örttüler. [269]

---

[1] İbn S a'd, Tab akâtü' l-kübrâ, c. 8,14-15, İ bn Abdil berr, İ sti âb, c. 4, s. 191 7, S üheylf, R avdu'l-ünüf, c. 2, s. 246, İ bn E sfr, U sdu'1-gâbe, c. 7, s. 78-79.

[2] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 1 31, Ebu'l-Ferec, el-Vefâ, c. 1, s. 144, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 49-50, İbn Hacer, el-İsâbe, c.4,s.282,Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 264, Halebî, İnsan, c. 1 , s. 223-224, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1,s. 200.

[3] Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 200.

[4] İbnİshak.İbn Hişam.Sîre, c. 1, s. 200-201, Taberî, Târih, c. 2, s. 197, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 67, İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 23, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 49, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 64-65, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 294, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 225.

[5] İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 78, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 97.

[6] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 131, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 98, Ebu'l-Ferec, el-Vefâ, c. 1, s. 145, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 50.

[7] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 1, s. 201, Taberî, Târîh, c. 2, s. 197, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s.80, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 49, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 294, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 223.

[8] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 226.

[9] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 98, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 40

[10] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 132, İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 78, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 97.

[11] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 132. İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 78.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/119-121.

[12] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 98, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 30.

[13] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 20.

[14] İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 79, Belâzurî, c. 1, s. 97.

[15] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 20, Ebu'l-Fenec, el-Vefâ, c. 1, s. 145, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 5, Diyarbekrî, Hamis, c. 1 , s. 264, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1 , s. 226, Zürkânî, M evâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 201.

[16] Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 145, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2 s. 5, Diyarbekrî, Hamis, c,1 . s. 264, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 226, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 201.

[17] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 20, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 145, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 5, Diyarbekrî, c. 1 , s. 264, Halebî, c. 1, s. 226, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 201.

[18] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 20.
[19] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 20, Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 238, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 145, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 5, Diyarbekrî, Hamis, c, 1, s. 264, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 226, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 201.
[20] Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 238.
[21] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 20, Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 238, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 145, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 5, İbn Haldun, Târih, c.2 , ks. 2, s. 5, Diyarbekrî, Hamis, c. 1 , s. 264, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 226.
[22] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 20.
[23] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 20, Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 238, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 145, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 5. Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 264, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 226, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 201.
[24] Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 145, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 5, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 264, Halebî, c. 1, s. 226, Zürkânî, c. 1, s. 201.
[25] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 226, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 201, 2
[26] Yâkubî, Târih, c.2, s. 20, Süheylî, Ravd, c. 2, s. 238, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 5, Diyarbekrî, c. 1, s. 264, Halebî, İnsân, c. 1, s. 226, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 202.
[27] Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 238, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 226.
[28] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 20, Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 238.
[29] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 20, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, t 1, s. 145.
[30] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 20, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 145, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 5, Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 50, 51 , Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 264, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 226, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1,s. 202.
[31] Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 264, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 227, Zürkânî, M evâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 202.
[32] İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 79, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 265.
[33] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 97, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 23, Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c 1, s. 51, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 226.
[34] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 201, Zehebî, Târihu'l-İslâm, s. 65, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 294, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 265, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 225.
[35] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 226.
[36] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 97, Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 177, İbn Esîr, Nihâye, c. 5, s. 56, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 23, Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 51, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1 , s. 226.
[37] İbn Esîr, Nihâye, c. 5, s. 56, Fîruzâbâdî, Kâmûsu'l-muhît, c. 2, s. 301.
[38] Ahmed b. Hanbel Müsned, c. 6, s. 94, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 607, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 65, İbn Esîr, Nihâye, c. 5, s.56.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/121-124.
[39] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1 , s. 265, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 227, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 201.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/124.
[40] Mes'ûdî, Murûcu'z-zeheb, c. 2, s. 278, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 35, Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 50, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 264, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 228.

[41] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 198, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c.1, s. 132, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 99, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 20, Taberı, Târih, c. 2, s. 196, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1818, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vetâ, c. 1, s. 145, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 50, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 295.
[42] İbn Sa'd, Tabakât.c. 1,5.132, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 98,Taberî, Târih, c. 2, s. 196, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1818, E bu 'l-Ferec İ b n C evzî, el-Vefâ, c. 1, s. 1 45, İtan Seyyid, Uyûnu 'l-eser, c. 1, s. 50, Kastalâni, Mevâhi bu'l-le dünniye, c 1, s. 50, Diyarbekrî, c. 1 , s. 264, Halebî, c. 1, s. 229.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/124.
[43] Mâverdi, Ahkâmu's-Sultâniye, s. 176.
[44] Taberî, Târîh, c. 2, s. 197.
[45] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 199, Taberî, Târih, c. 2, s. 197-198.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/125.
[46] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 264-265, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 40-42, Belâzun,Ensâ bu'l-eşrâf, c. 1, s. 467, 469, 476, İbn Kuteybe, Kitâbu'l-maârif, s. 63, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 543-545, İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 281 -283, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 94, Zehebî, Siyeru a'lâ mi'n-nübelâ, c. 1, s. 162-163, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 563-564, Halebî, İnsânu'l-uyûn, C.1.S.438.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/125.
[47] İbn İshak,İbnHişam, Sîre.c. 1, s. 262-263, Taberî, Târih, c. 2, s. 213, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 37, 38, İbn Esir, Kâmil, c. 58, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 92-93, Zehebî, Târihu'l-İslâm, s. 136, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 432, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1 , s. 241.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/126.
[48] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 321, Mus'abu'z-Zübeyrî, Nesebi Kureyş, s. 21, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 396405, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 182, İbn Abdilberr, İstiâb, s. 1, s. 500, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 23, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 288-289, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 294, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 217.
[49] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 1, s. 202, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 133, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1,5.396, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 50, c. 4, s. 1819, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 105, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 23, c. 4, s. 277, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 288.
[50] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 396, İbn Kuteybe, Kitâbu'l-maârif, s. 61, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1819, Süheylî,Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 243, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 81, Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 255, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 277, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 391.
[51] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 133, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 396, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 277, Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 255, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 273, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 391.
[52] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 133, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 2, s. 655-656, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 289, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 334, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 1 95.
[53] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1862, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 147.

[54] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 133, İbn Abdilberr, İstiâb, c.1 , s. 50, c. 4, s. 181 8-1819, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 2, s. 655, İbn E sîr, Usdu'l-gâbe, c. 1 ,s.23, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 288.
[55] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 5, s. 252-253, Vâhidi, Esbâbü'n-nüzûl, s. 307, Hâzin, Tefsir, c. 4, s. 417, Ebu'l- Fidâ, Tefsir, c. 4, s. 559.
[56] Vâhidi, Esbâbü'n-nüzûl, s. 307.
[57] İbn İshak, Kitâbu'l-m übtedâ ve'l-m e b'as, c. 5, s. 252-253, Vâhidi, Esbâbü'n-nüzûl, s. 307, Hâzin, Tefsir, c. 4, s. 417, Ebu'l- Fidâ, Tefsir, c. 4, s. 559.
[58] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 133, M us'abu'z-Zübeyrî, Nesebi Kureyş, s. 21, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 397, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 81, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 40, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 288, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 31 2, Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c.1 , s. 255, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 273, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 195.
[59] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 80, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1853, İbn Hazm , Cevâmiu's-Sîre, s. 39.
[60] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1853, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 289, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 312, Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 255, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 273, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 195.
[61] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 207, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1 , s. 1 33, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c.1, s. 401, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1893, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 39, İbn Esîr, Usd, c. 1, s. 23, İbn Kayyım, Zâd, c. 1, s. 40, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 289, İbn Hacer, c. 4, s. 377, Kastalâni, c. 1, s. 255, Diyarbekrî, c. 1, s. 274, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 391 .
[62] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1839, Kastalâni, c. 1, s. 255, Diyarbekrî, c. 1, s. 274, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 3, s. 197.
[63] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 202, İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 16, Belâzurî, c. 1, s. 401, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1893, İbn Esîr, Usd, c. 1,s.23, İbn Kayyim, Zâd,c.2, s. 40, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 289, İbn Hacer, c. 4, s. 377, Kastalâni, Mevâhib, c. 1 , s. 255, Diyarbekrî, c. 1, s. 275, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 391.
[64] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 202, İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 16, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 42, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1893, İbn Esîr, Usd, c. 1,s.23, İbn Kayyım, c. 1,s.4O, İbn Seyyid, c. 2, s. 289, İbn Hacer, c. 4, s. 377.
[65] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8,19, Diyarbekrî, Hamis, c. 1 , s. 277.
[66] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8,19, Ebu'l-Ferec, el-Vefâ, c. 2, s. 656, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 277.
[67] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, 26, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 377.
[68] İbn Sa'd. Tabakât. c. 8. s. 26. İbn Hacer. el-İsâbe. c. 4. s. 379-380.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/126-129.
[69] Bakara: 2/127.
[70] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 64.
[71] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 205, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1 , s. 66.
[72] Yâkubî, Târih, c. 1, s. 240, Mâverdî, Ahkâmu's-sultâniye, s. 1 60, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 111.

[73] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 112, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 157, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 54, Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 264, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 69, 75, Heysemi, Meanau'z-zevâid, c. 3, s. 289, İbn Hacer, Metâlibu'l-âliye, c. 4, s. 1 82-1 83.
[74] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 318-319, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 158-160, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 57, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 68, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 300, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 112, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 229.
[75] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 160, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 112, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 229.
[76] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 160.
[77] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 90.
[78] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 145, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 58.
[79] İbn Sa'd, c. 1, s. 145, Ezrakî, c.1 , s. 160, Belâzurî, c. 1, s. 99, Halebî, c. 1, s. 229.
[80] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1,s.145.
[81] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 145, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 1 60.
[82] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.1, s. 205, Taberî, Târîh, c. 2, s. 198.
[83] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.1, s. 205, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 1 45.
[84] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 145, Mes'ûdî, Murûcu'z-zeheb, c. 2, s. 278, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 42.
[85] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1 , s. 204-205, Taberî, Târîh, c. 2, s. 198-200, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 44, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 300-301.
[86] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 206, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 319, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 160, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 300-301.
[87] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 160.
[88] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 1, s. 204, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 319, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 160, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 301.
[89] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 31 9, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 160.
[90] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 160.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/129-130.
[91] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 62, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 44, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 5.
[92] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 103, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 77, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 300.
[93] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 204, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 145,Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 99, Taberî, Târih, c. 2, s. 198, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 2, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 44, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 66, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 301 .
[94] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 205, Abdurreizak, Musannef, c. 5, s. 98, Taberî, Târîh, c. 2, s. 200.
İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 145, Ezraki, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 160, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 54, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s.69.
[95] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 160, Taberî, Târih, c. 2, s. 200, Beyhakî, c. 2, s. 54, Zehebî, Târıhu'l-İ slâm, s. 69.
[96] İbn Sa'd, c. 1, s. 145, Ezrakî, c.1 , s. 160, Beyhakî, c. 2, s. 54, Zehebî, s. 69.
[97] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c.1, s. 205, Taberî, Târih, c. 2, s. 200.

[98] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1 , s. 1 45, Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 277, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1.S.233.
[99] İbn Sa'd, c. 1, s. 145, Ezrakî, c. 1, s. 160, Süheylî, c. 2, s. 277, Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 3, s. 351, Diyarbekrî, Hamis, c.1, s. 112.
[100] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 250, Abdurrezzak, c. 5, s. 98, İbn Sa'd, c. 1, s. 145, Ezrakî, c. 1, s. 1 60, Taberî, c. 2, s. 200, Beyhakî, c. 2, s. 54, Zehebî, s. 69, E bu'l-Fidâ, c. 2, s. 301, Heysemî, Mecm au'z-zevâid, c. 3, s. 289, İbn Hacer, Metâlibu'l-âliye, c. 1, s. 1 83, Diyarbekrî, c. 1, s. 11 2.
[101] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 301, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c.1, s. 233.
[102] Mes'ûdî, Murûcu'z-zeheb, c. 2, s. 278, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 301, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 233.
[103] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 301, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c.1, s. 233.
[104] Mes'ûdî, Murûc, c. 2, s. 278, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 301, Halebî, c. 1, s. 233.
[105] Mes'ûdî, Murûcu'z-zeheb, c. 2, s. 278.
[106] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 98.
[107] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 160, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 54, Zehebî, Tânhu'l-İslâm, s. 69.
[108] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 145, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 114, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 233.
[109] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 160, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 54, Zehebî, Târıhu'l-İslam, s. 69.
[110] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 102, İbn Sa'd, Tabakât, c.1, s.1 45, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 157, 160, Beyhakî, Delâil, c. 2,s.54.
[111] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 54, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 69.
[112] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 205, Abdurrezzak, c. 5, s. 1 02, İbn Sa'd, c. 1 , s. 145. Ezrakî, c. 1, s. 157,160, Taberî, Târîh, c. 2, s. 200 Beyhakî, c. 2, s. 54, İbn Ea>, Kâmil, c. 2, s. 44, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 69, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 301, Heysemî, Mecm au'z-zevâid, c. 3, s. 289, İbn Hacer, Metâlibu'l-âliye, c. 4, s. 183.
[113] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 160.
[114] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1.S.145.
[115] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.1, s. 205, Taberî, Târih, c. 2, s. 200, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 44, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 301.
[116] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 102, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 145, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 158, 160, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 54, Zehebî, Târıhu'l-İ slâm, s. 69, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 3, s. 289.
[117] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.1 , s. 205, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 158,160, Taberî, Târîh, c. 2, s. 200.
[118] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 160-161.
[119] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 60, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ye'n-nihâye, c. 2, s. 300. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/130-133.
[120] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 161, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 99.
[121] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 207, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 146, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 161

[122] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 s. 99, Taberî, Tânh, c. 2, s. 200-201, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 301 -302, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 114-115, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 234.
[123] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1 , s. 209, Ezrakî, ^bâru Mekke, c. 1, s. 161 , Ta ben, Târih, c. 2, s. 201, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 45, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 52, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s.
[124] Ebu Muaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 1 89, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 33, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 287, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 3, s:. 301, Diyarbekrî, Hamis:, c. 1 , s:. 112.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/133.
[125] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 205, Ta ben", Târih, t 2.S.200, İbn Esîr, Kâmil, t 2, s. 44, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 301 , Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 11 2.
[126] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 102, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 158, 161, Zehebî, Târîhu'l-İ slâm, s. 76, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 301 , Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 3, s. 289, İbn Hacer, Metâlibu'l-âliye, c. 4, s. 183, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 112.
[127] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c.1, s. 158, 161, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 301, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 112.
[128] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c.1 , s. 233.
[129] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c. 1 ,s.2O5, Taberî, Târih, c. 2, s. 200, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 44, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n- nihâye, c. 2 s. 301, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 112, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 233.
[130] Ezrakî, Ahbâru M ekk e, c. 1, s. 161, Zehebî, Târihu'l-İ slâm, s. 76, D i yarbekrî , Târihu'l-hamis, c. 1, s. 112.
[131] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 102, 103, Zehebî, Târihu'l-İslâm, s. 76, Heysemî, Meanau'z-zevâid, c. 3, s. 289, İbn Hacer, Metâlibu'l-âliye, c. 4, s. 183, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 234.
[132] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 205, Taberi, Târih, c. 2, s. 200, Zehebî, Târihu'l-İslâm, s. 76, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 301 .
[133] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 103, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 161, Zehebî, Târihu'l-İslâm, s. 76, Heysemî,
Mecmau'z-zevâid, c. 3, s. 289, İbn Hacer, Metâlibu'l-âliye, c. 4, s. 183, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 112.
[134] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 205, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 103, Taberî, Târih, c. 2, s. 200, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 76, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 301.
[135] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 13, Zehebî, Târihu'l-İslâm, s. 76, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 3, s. 289, İbn Hacer, Metâlibu'l-âliye, c. 4, s. 183, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 112.
[136] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 170.
[137] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 103, Ezrakî, c.1, s.1 70, Zehebî, s. 76, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. , s. 289, İbn Hacer, Metâlibu'l-âliye, c. 4, s. 184.
[138] Şüheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 278, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 233, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 204.
[139] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 205-206, Taberi, Târih, c. 2, s. 200, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 44, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 301.

[140] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 1, s. 207, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 319, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 1 67, Taberî, Târîh, c. 2, s. 200, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 44, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 302, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 115.
[141] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 319, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 158-159.
[142] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c.1, s. 158-159, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 112.
[143] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 1 00, 319, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c.1, s. 161-162, Diyarbekri, Hamis, c. 1, s. 112.
[144] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 162, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 112.
[145] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 162.
[146] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 100, 319, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 159.
[147] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 162.
[148] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 319, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 159.
[149] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre, c. 1 , s. 206, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 162, Taberi, Târih, c. 2, s. 201, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 44, Zehebî, Târihu'l-İslâm, s. 67, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c . 2, s. 302, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 115.
[150] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 162.
[151] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre, c. 1,s.2O7, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 145, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c.1, s. 159,162, Taberî, Târîh, c. 2, s. 201, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 45, Zehebî, Târihu'l-İslâm, s. 67, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 301 , Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 115.
[152] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 162.
[153] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.1, s.207,Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 279, Diyarbekri, Hamis, c. 1 ,s. 115, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c.1, s. 232.
[154] İ bn İ shak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 207, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 100, Ezrakî, Ahbâru M ekke, c. 1, s. 159,162, Taberî, Târih, c. 2, s. 201, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 45.
[155] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.1, s. 207, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 145, Taberi, Târih, c. 2, s. 201, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 45, Zehebî, Târihu'l-İslâm , s. 67, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 302, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 115.
[156] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 207, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 100, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 159,162, Taberî, Târîh, c. 2, s. 201, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 45, Zehebî, Târihu'l-İslâm, s. 67. Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 302, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 11 5, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 232.
[157] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 207, Taberî, Târîh, c. 2, s. 201, İbn Esîr, Kâmil, c. 1, s. 45, Zehebî, Târihu'l-İslâm, s. 67, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 302, Diyarbekrî, Hamis, c. 1 , s. 115.
[158] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 162.
[159] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1 , s. 207, Taberî, c. 2, s. 201, İbn Esîr, c. 1 , s. 45, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 302, Diyarbekrî, c. 1 , s. 115.
[160] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 162.
[161] İbn İshak, c.1 , s. 207, Taberî, c. 2, s. 201, İbnEsîr, s. 45, Ebu'l-Fidâ, 202, Diyarbekrî, c. 1, s. 115, Halebî, c. 1.S.232.
[162] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre, c. 1 , s. 207, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 162, Taberi, Târih, c. 2, s. 201 İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 45, Zehebî, Târihu'l-İslâm, s. 71, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 2, s. 302, Diyarbekrî, c. 1, s. 115.
[163] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 95, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 162, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 61 -62, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 71, Diyarbekri, c. 1, s. 11 5.

*** Ezrakî'ye göre: Veli d b. M u gfre veya Ebu Vehb (Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 163, Beyhakî, Delâil, c.2, s. 61-62, Diyarbekrî, Hamis, c.1, s. 115.) ZehebPye göre: Velid b. Mugfre, (Zehebî, Târih, s. 71).**
[164] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 207, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 162-163, Taberî,Târîh, c.2,s. 201, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 45, Zehebî, Târihu'l-İslâm, s. 71, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 302, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 115, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 232.
[165] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 1 63, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 61, Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 278-279, Zehebî, Târihu'l-İslâm, s. 71, Diyarbekri, Hamis, c. 1, s. 115, Halebî, İnşân, c. 1, s. 232.
[166] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 61, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 302.
[167] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 95, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1 , s. 36, 37, 60, 62, 64, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 115,Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 248-250.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/133-138.
[168] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 208, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 149-151, Ezrakî, Ahbâ ru Mekke, c. 1 ,s. 78-80, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 61, Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 280, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ye'n-nihâye, c. 2, s. 302-303, Diyarbekrî, c. 1 , s. 115, Halebî, İnsan, c. 1, s. 232-233.
[169] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1 ,s.2O8, Ezraki", Ahbâru Mekke, c. 1 , s. 80 Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 302, Diyarbekrî, Hamis, c, 1, s. 11 5, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 232.
[170] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 61.
*** Ebu Kubeys dağı ile Kuaykıan dağı (Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1 , s. 232).**
[171] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 208, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 80, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 302, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 11 5, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 234.
[172] Ezraki, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 313.
[173] Ezraki, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 78-79, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 61 .
[174] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 2, s. 86, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 302, Diyarbekrî, c. 1, s. 115, Halebî, c, 1, s. 232.
[175] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 149-150, Süheylî, Ravd, c. 2, s. 280, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 303, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 233.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/138-140.
[176] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 79.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/140-141.
[177] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 58, Vâkıdî, Megâzî, t 2, s. 844, İtan Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 137, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 32, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 98, Nesâi, Sünen, c. 5, s. 203.
[178] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 258, Nesâi, Sünen, c. 5, s. 203.
[179] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 58, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 844, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 137, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 32, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 98, Nesâi, Sünen, c. 5, s. 203.
[180] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 31-32, Buhârî, Sahîh, c. 1 ,s.35.
[181] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 58, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 844, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 31, c. 6, s. 385, Buhârî, Sahîh, c. 1, s. 35.

[182] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 58, Vâkıdî, Megâif, c. 2, s. 844, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 1 22, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 31, Buhârî, Sahîh, c. 1 , s. 36, c. 5, s. 98, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 48, Nesâi, Sünen, c. 5, s. 204.
[183] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 58, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 32.
[184] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 238, Buhârî, Sahîh, c. 1, s. 36 c. 8, s. 38.
[185] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 32, Buhârî, Sahîh, c. 1, s. 36, c. 8, s. 38.
[186] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 58, Vâkıdî, Megâif, c. 2, s. 844, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 137, Ahmed b. Hanbel. Müsned. c. 4. s. 31-32. Buhârî. Sahîh. c. 1. s. 35. Nesâi. Sünen. c. 5. s. 206.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/141-142.
[187] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 104, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 163, 315, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 239, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 156, İtan Mâce, Sünen, c. 2, s. 985, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 382, Nesâi, Sünen, c. 5, s. 21 6, Zehebî, Târîhu'l- İslâm , s. 71, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 303.
[188] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 303.
[189] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 179, Müslim, Sahih, c. 2, s. 970, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c.2,s. 303.
[190] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 163, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 71, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 115.
[191] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 1 04, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 303, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 115.
[192] Abdurrezzak, c. 5, s. 128, İbn Sa'd, c. 1, s. 147, Müslim, c. 2, s. 972.
[193] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 163, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 115.
[194] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 52.
[195] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 163, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 115.
[196] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 53, Diyarbekrî, Hamis, c. 1 , s. 115.
[197] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 163, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 52-53, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 115.
[198] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 163.
[199] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 163, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 71-72, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 115.
[200] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 163, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 54, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 115.
[201] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 164.
[202] Ezrakî, c. 1, s. 312, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 92-93, Ebu Dâvud, Sünen, c 2, s. 214, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 225, Nesâi, Sünen, c. 5, s. 219.
[203] Malik, Muvatta, c. 1, s. 363, Ahmed, Müsned, c. 6, s. 11 3, Müslim, c. 2, s. 969, Mesâf, c. 5, s. 214.
[204] Müslim, Sahîh, c. 2, s. 969.
[205] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 1 04,128, Ahmed, Müsned, c. 6, s. 179, Ezrakî, c. 1 , s. 311, Nesâi, c. 5, s. 21 6.
[206] Abdurrezzak, Musannef, s. 5, s. 104, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 147, Buhârî, Sahîh, c. 2, s. 156-157, Müslim, Sahîh, c. 2, s. 969-970, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 304.

[207] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 128, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 1 47, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 311, Buhârî, Sahîh, c. 2, s. 156, Müslim, Sahîh, c. 2, s. 973, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 985, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 382.
[208] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 128, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 147, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 311, Müslim, Sahîh, c. 2, s. 972.
[209] Buhârî, Sahîh, c. 2, s. 1 56, Müslim, Sahîh, c. 2, s. 973, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 382.
[210] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 311, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 147, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 311, Müslim, Sahîh, c. 2, s. 972.
[211] Ezrakî. Ahbâru Mekke. c. 1. s. 174.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/142-144.
[212] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 163, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 71 -72, Diyarbekrî, Hamis, c. 1 , s. 115, Halebî, İ nsânu'l-uyûn, c.1,s.235.
[213] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 163, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 115.
[214] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 209, Abdurrezzak, c. 5, s. 319, İbn Sa'd, c. 1, s. 146, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 99, Taberî, Târîh, c. 2, s. 201, Mes'ûdî, Murûcu'z-zeheb, c. 2, s. 278, Sa'lebf, Arâis, s. 53, Ebu'l-Ferec, el-Vefa, c. 1, s. 146, İbn Esîr, Kâm il, c. 2, s. 45, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 52, Zehebî, Târîhu'l-İslâm , s. 72, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 303, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 5-6.
[215] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1,3.146.
[216] Yâkubî, Târih, c.2,s.19.
[217] Zehebî, Târihu'l-İslâm, s. 77.
[218] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 209, Taberî, Târîh, c. 2, s. 201, Sa'lebf, Arâis, s. 53, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 45, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 52, Zehebî, Târîhu'l-İslâm , s. 67, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 303.
[219] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 163.
[220] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 209, Taberî, Târîh, c. 2, s. 201, Sa'lebf, Arâis, s. 53, Ebu'l-Ferec, el-Vefa, c. 1, s. 146, İ bn E sfr, K âm il, c. 2, s. 45, İ bn S eyyid, U yûnu'l -eser, c. 1, s. 52, E bu'l-F idâ, el-Bi dâye ve'n-nih âye, c. 2, s. 30 3, H alebf, İ nsânu 'l-uyûn, c.1,s.235.
[221] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 163.
[222] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 209, Taberî, Târîh, c. 2, s. 201, Sa'lebf, Arâis, s. 53, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 52, Zehebî, Târîhu'l-İslâm , s. 67, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 303, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c, 1, s. 235.
[223] İbn İshak, İbn Hisam , c. 1, s. 209, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 163, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 100, Taberî, Târih, c. 2, s. 201, Sa'lebf, Arâis, s. 53, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 45, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 52, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 67, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 303, Halebî, s. 236.
[224] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 100, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c, 1, s. 236.
[225] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1,s.146, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 1 64.
[226] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 319.
[227] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 146, Mes'ûdî, MurÛcu'z-zeheb, c. 2, s. 278, İbn Hacer, Metâlibu'l-âliye, c. 4, s. 181.
[228] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 1, s. 209, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 146, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 164, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 99, Taberî, Târîh, c. 2, s. 201, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 176-177, Sa'lebf, Arâis, s. 53, Ebu'l- Ferec, el-Vefâ,

c. 1, s. 147, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 45, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 52, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 67, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 303, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 115, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1 , s. 236.

[229] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 210, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 319, Taberî, Târîh, c. 2, s. 201, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 176, Ebu'l-Ferec, el-Vefâ, c. 1, s. 1 47. İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 24.**

[230] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 194, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 121, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 170, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 30, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 286-287.**

[231] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 209, Taberî, Târih, c. 2, s. 201, Sa'lebf, Arâis, s. 53, Ebu'l-Ferec, el-Vefâ, c. 1, s. 147, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 4, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 52, Zehebî, Târîhu'l-İslâm , s. 67, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 303, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 115, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1 , s. 236.**

[232] **Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 172, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 236.**

[233] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 146, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 1 64, Mes'ûdî, Murûcu'z-zeheb, c. 2, s. 279, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks.2, s. 6.**

[234] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 209, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 146, Yâkubî, Târîh, c. 2, s. 19-20, Taberî, Târih, c. 2, s. 201, Mes'ûdî, Murûc, c. 2, s. 279, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 45, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 52, Zehebî, Târîhu'l-İslâm , s. 67, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 303, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 236.**

[235] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 146, Ezrakî, Ahbâru M ekke, c. 1, s. 164, Yâkubî, Târîh, c. 2, s. 19-20, Mes'ûdî, Murûcu'z-zeheb, c. 2, s. 279.**

[236] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 209-210, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 319, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 146, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 164, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 99, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 20, Taberî, Târîh, c. 2, s. 201, Mes'ûdî, Murûcu'z-zeheb, c. 2, s. 279, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 176, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 57, Sa'lebf, Arâis, s. 53, Ebu'l- Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 147, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 45, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 52, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 67, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 303, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 6, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 115, Halebî, İnsânu'l- uyûn, c. 1, s. 236.**

[237] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 164, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 164, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 100, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 115, Halebî, c. 1, s. 237.**

[238] **Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 100.**

[239] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 146, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 164, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 115, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1,s. 237.**

[240] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 146, Diyarbekrî, Hamis, 11,3.115.**

[241] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 146, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 1 64, Mes'ûdî, Murûcu'z-zeheb, c. 2, s. 279, Halebî, İnsânu'l-uyûn, d , s. 237.**

[242] **Mes'ûdî, Murûcu'z-zeheb, c. 2, s. 279.**

[243] **Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 237.**

[244] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 146-147, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c.1 ,s. 164, Mes'ûdî, Murûcu'z-zeheb, c. 2, s. 279, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1 , s. 237.**

[245] **Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 100.**

[246] **Mes'ûdî, Murûcu'z-zeheb, c. 2, s. 279.**

[247] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 147, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 164, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 100, Mes'ûdî, Murûc, c. 2, s. 279, Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 281, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 237.
[248] Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 281.
[249] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 147, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 164, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 100, Mes'ûdî, Murûc, c. 2, s. 279, Süheylî, Ravd, c. 2, s. 281, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 237.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/145-150.
[250] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 1, s. 210, Sa'lebf, Arâis, s. 53, Ebu'l-Ferec, el-Vefâ,c. 1, s. 147, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 45, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 52, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 67, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 303, Diyarbekrî, Hamis, C.1.S.115.
[251] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 164, Zehebî, T ârf hu'l-İ slâm, s. 72, D iyarto ekrf, Ha m fs, c. 1, s. 115, Hal ebf, İ nsânu 'l-uyûn, c. 1,5.235.
[252] Eirakı, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 164, Süheylı, Ravd, c. 2, s. 265, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 52, Zehebî, s. 72, Halebı, c. 1 , s. 236.
[253] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 211, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 164, Süheylî, Ravd, c. 2, s. 265, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 52, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 303, Diyarbekrî, c. 1, s. 115, Halebî, c. 1, s. 235.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/150.
[254] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 164, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 72.
[255] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 164.
[256] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 164, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 72.
[257] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 164.
[258] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 147.
[259] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 164, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 72.
[260] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 147, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 164, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 72, Diyarbekrî, Hamis, c. 1 , s. 115-11 6.
[261] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 164, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 116.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/150-151.
[262] Ezrakî. Ahbâru Mekke. c. 1. s. 164.
[263] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/151.
[264] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 164-165, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 72, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 116.
[265] Ezrakı, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 165, 167,169.
[266] İbn İshak, İtan Hişam, Sîre,c.4, s. 55, Vâki cif, Megâzî, c. 2, s. 834, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 170.
[267] Mes'ûdi, Murûcu'z-zeheb, c. 2, s. 278. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/151-152.
[268] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 166, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 116.
[269] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 166-167, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 72, Diyarbekri, Hamis, c. 1, s. 116.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/152.

VAHYİN GELİŞİ

Peygamberimiz Muhammed (a.s.)a Vahiy ve Peygamberlik Gelmeden Birkaç Yıl Önce Cereyan Eden Hadiselerden Bazıları

1) Peygamberimiz Muhammed (a.s.)a vahiy ve peygamberlik gelmeden iki yıl kadar önce, [1] Şamlı Yahudi âlimlerinden İbn Heyyiban, Şam'dan Medine'ye gelip yerleşti ve çok geçmeden de Medine'de ölüm döşeğine düştü.
Öleceğini anlayınca, Medineli Yahudilere:
"Ey Yahudi cemaatı! Yemesi, içmesi bol bir yerden, beni bu yoksulluk ve açlık yurduna getiren şeyin ne olduğunu sanırsınız?" dedi.
Yahudiler
"Sen, daha iyi bilirsin!" dediler.
İbn Heyyiban:
"Ben, bu memlekete, ancak, gelme zamanı çok yaklaşmış bulunan ve buraya hicret edecek olan O Peygamberi gözlemek üzere gelmişimdir!
Onun, yakında peygamber olarak gönderilmesini ve benim de ona tâbi olmamı umduğum kendisinin gelme zamanı çok yakındır.
Ey Yahudi cemaatı! Ona tâbi olmakta hiç kimse sizi geçmesin!
Çünkü, o, kendisine karşı koyanların kanlarını dökmek, çocuklarını, kadınlarını esir etmek selahiyetiyle gönderilecektir.
Siz, bu hususta ondan korunamazsınız!" dedi ve sonra, öldü.[2]
Peygamberimiz Muhammed (a.s.), kırk yaşına gelmeden önce,[3] otuzsekiz yaşında iken,[4] ışık, nur görür,[5] sesler işitir,[6] endişelenir dururdu.[7]
Yüce Allah, Muhammed (a.s.)ın kerametini açıklamayı irade buyurduğu sıralarda idi ki, Muhammed (a.s.), evinden çıkar, Mekke evlerinden uzaklaşır, vadilerin kuytu köşelerine doğru dalar giderken, hiçbir ağaç veya taşa rastlamazdı ki:
"Esselâmü aleyke yâ Rasûlallah!=Selam olsun sana, ey Allah'ın Resûlü!" diyerek kendisini selamlamamış olsun!
Peygamberimiz (a.s.); hemen etrafına, sağına soluna, arkasına dönüp bakınır, fakat ağaç ve taştan başka birşey görmezdi.[8]
Bu da, Peygamberimiz (a.s.)ın peygamberlikle görevlendirilmesinden iki yıl önce idi.[9]
Ashabdan Cabir b. Semure'nin rivayetine göre, Peygamberimiz (a.s.):
"Mekke'de bir taş tanırım ki, ben peygamber olarak gönderilmeden önce, bana selam verdi. Onu hâlâ tanıyorum!" buyurmuştur. [10]
Sanıldığına göre, bu taş Hacerül-Esved idi.[11]
Bunun, Hacerü'l-Esved'den başka bir taş olup Mekke'de Zükaku'l-Hacer diye tanınan sokakta bulunduğu[12] ve "Peygamberimiz (a.s.)ı selamladı!" diye halk tarafından ziyaret ve üzerine eller sürülerek tasdik ve teberrük edildiği de bildirilmektedir.[13]

Hz. Muhammed (a.s.)ın Şekil ve Şemâili

Hz. Ali; Peygamberimiz Hz. Muhammed (a.s.) Efendimizin şekil ve şemailini şöyle tarif eder:

"Peygamber (a.s.); ne öyle uzun boylu, ne de kısa idi. Uzuna yakın orta boylu idi.

Kendisinin el ve ayak parmaklan kalınca; başı, vücut yapısıyla dengeli biçimde, büyükçe idi.

Omuzlan, dizleri ve bilekleri, kemikli idi.

Göğsünde, göbeğine kadar çizgi halinde uzanan ince kıllar vardı.

Karnında ve göğsünde, bundan başka kıl yoktu.

Peygamber (a.s.) yürürken ayaklarını sürümez, adımlarını canlı ve uzun atar, sanki yüksekten iner gibi, önüne doğru eğilirdi.

Kendisinin saçı, ne kıvırcık, ne de düzdü.

Sakalı, sıktı.

Yüzü, az değirmi olup, yusyuvarlak değildi.

Boynu, uzun, gümüş gibi pâk, ve parlaktı.

Teni, kırmızı ile karışık aktı.

Yüzünün teri, inci gibi idi. Miskten daha güzel kokardı.

Gözleri, büyükçe idi.

Gözbebeklerinin siyahı, pek siyahtı.

Gözlerinin beyazında biraz kırmızılık vardı.

Vücudu, ne zayıf, ne de şişmandı.

Bakmak istediği tarafa, bütün vücudu ile dönerek bakardı.

İki küreğinin arası, enli idi.

Omuz küreklerinin arasında peygamberlik hâtemi vardı.

Peygamber (a.s.)ı birdenbire görenler, onun manevî vakar ve heybetinden sarsılırlar, kendisini yakından tanıyınca da ona en derin sevgi ve saygı ile bağlanırlardı.

Onun yüce haslet ve meziyetlerini anlatmak isteyen kimse 'Ben, ne ondan önce, ne de sonra, onun bir benzerini daha gördüm![1] demekten kendini alamazdı."[14]

Hz. Hatice'nin öz ve Peygamberimiz (a.s.)ın üvey oğlu Hind b. Ebi Hâle'nin ve diğer sahabilerin bildirdiklerine göre:

"Her ululuk, Resûlullah (a.s.)da toplanmıştı.

Onun yüzü, ayın ondördü gibi parlardı.

O, uzuna yakın orta boylu idi, kısa boylu değildi.

Kendisinin saçı, ne dümdüzdü, ne de kıvırcıktı.

Saçı, kendiliğinden ikiye aynlıp yanlarına dökülürse, oldukları gibi bırakırdı.

Birleştiklerinde de onları ayırmaz, oldukları gibi bırakırdı.

Saçını uzattığı zaman, onlar kulaklarının memesini aşardı.

Teni, kırmızıyla karışık, ak ve güzeldi.

Alnı, açık ve genişti.

Kaşları, uzun ve kavisli idi.

Kaşlarının uçları ince, araları çok yakındı, fakat çatık değildi.

İki kaşının arasında bir damar vardı ki, kızgınlık zamanında kabanr, görünürdü.

Yüzünün iki kaş arasında başladığı yer yüksekçe, burnunun ucu da ince idi.

Yüzündeki ölçülülük ve denklik, dikkat edenlerin gözünden kaçmazdı.

Burnunda, ayrı bir parlaklık da vardı.
Sakalı, sıktı.
Peygamberimiz (a.s.)ın yanaklan düzdü, yumru değildi.
Ağzı, tabiî büyüklükte idi.
Dişleri, inci taneleri gibi idi.
Bütün uzuvlan düzgündü.
Vücudu sıkı etli idi.
Karnı ve göğsü bir seviye idi, çıkık değildi.
Göğsü ve iki küreğinin arası genişti.
İri yapılı ve iri kemikli idi.
Soyunduğu zaman, vücudundan nur saçıl irdi.
Vücudu kıllı değildi. Yalnız omuz başlarında, pazularında biraz kıllar vardı.
Bilek kemikleri uzun, el ayalan genişti.
El ve ayak parmaklan, kalınca ve uzunca idi.
Ayaklarının altı, düz değil, çukurca idi.
Ayakları, hafif etli idi.
Ayaklarının üzerine su döküldüğü zaman, etrafa yayılırdı.
Yürürken, ayaklarını yerden canlıca kaldırır, iki yanına salınmaz, adımlarını geniş atar, vakar ve sükûnetle, rahatça yürürdü.
Etrafına gelişigüzel bakınmazdı.
Yeryüzüne bakışı, semaya bakışından çoktu.
Yeryüzüne bakışı da, gözucuyla idi.
Yürürken, sahabilerinin gerisinde yürürdü.
Birisiyle karşılaştığı zaman, önce kendisi selam verirdi.[15]
Resûlullah (a.s.)ın yüzü ve sesi çok güzeldi.[16]
Yüzünde sanki güneş çağlardı! [17]
Resûlullah (a.s.), yüzce insanların en güzeli ve tence en parlağı idi.[18]
Peygamberimiz (a.s.)ın teri de, en güzel kokulardan daha güzel kokardı.[19]
Peygamberimiz (a.s.)ın eli, serinlikçe kardan daha serin, kokuca da miskten daha güzeldi."[20]
Ümmü Ma'bed'e göre:
"Peygamberimiz (a.s.)ın gözünün akı pek ak, siyahı da pek siyahtı ve Kudretten sürmeli idi. Sustuğu zaman kendisinde bir vakar ve ağırbaşlılık, konuştuğu zaman da güler yüzlülük görünür; sözleri, sanki dizilmiş birer inci gibi, ağzından tatlı tatlı dökülürdü. Sözü açık ve hak ile bâtıl arasını ayırıcı olup, ne acizlik sayılacak derecede az, ne de boş ve gereksiz sayılacak derecede çoktu. Uzaktan bakılınca, kendisi, insanların en heybetlisi idi. Yakınına gelince, herkesten daha tatlı ve çekici idi. Kendisi, ekşi ve asık suratlı değil, güleçti."[21]

Hz. Muhammed (a.s.)a Peygamberlik Vahyinin Ne Zaman ve Nasıl Gelmeye Başladığı

Hz. Muhammed (a.s), kırk yaşında bulunduğu[22] ve Yüce Allah onun kerametini açıklamayı ve kullarına onunla rahmet etmeyi dilediği zaman,[23] kendisine ilk vahiy ve peygamberlik başlangıcı, uykuda sadık rüyalar görmekle olmuştur.
Hz. Muhammed (a.s.) hiçbir rüya görmezdi ki, sabahın aydınlığı gibi açıkça çıkmasın![24]
Peygamberimiz (a.s.), Yüce Allah'ın dilediği kadar müddet,[25] altı ay, bu hal üzere kaldı.[26]
Yüce Allah, bu altı ay içinde, peygamberine önce uykuda, sonra da uyanık iken vahyetti.[27]
Sonra, kendisine halvet, yalnızlık sevdirildi.[28]
Yüce Allah, böylece ona yalnızlığa çekilmeyi sevdirdi de,[29] kendisine halvetten, yalnız başına kalmaktan daha sevgili birşey olmadı .[30]
Peygamberimiz (a.s.) bazı işleri için evlerden uzaklaşır, Mekke'nin dağ aralarındaki ıssız yerlerine, vadilerin içlerine doğru dalar giderdi.[31] Onun bu haline bakan Kureyşliler: "Muhammed, Rabbine âşık olmuş!" derlerdi.[32]
Peygamberimiz (a.s.); her yıl Ramazan ayında, Hira (Nur) dağında* bir ay iti kafa girer, Kureyşlilerin yapageldikleri gibi, yanına gelen yoksullara yemek de yedirirdi.[33]
Kendisinin; itikattan çıktığı zaman, evine gelmeden önce ilk işi Kabe'yi yedi kere veya Allah'ın dilediği kadar tavaf etmek olur, sonra evine dönerdi.[34]
Peygamberimiz (a.s.)ın Hira'ya Hz. Hatice ile gittiği de olurdu.[35]
Peygamberimiz (a.s.); kavminin sürü sürü putlara tapıp durduklarını gördükçe, onlardan uzaklaşmayı, halvet ve uzlete çekilmeyi özler,[36] Hira dağına gider,[37] halvet ederdi.[38]
Peygamberimiz (a.s.), daha oniki yaşlarında iken bile; Rahip Bahîra'nın kendisine Lât ve Uzzâ putlan adına yemin vermek istemesi üzerine, ona:
"Lat ve Uzzâ adına yemin vererek bana birşey sorma! Vallahi, ben onlardan nefret ettiğim kadar, hiçbir şeyden nefret etmem!" demiştir.[39]
Peygamberimiz (a.s.), Hira dağında kaldığı müteaddit günlerin gecelerinde tehannüsle meşgul olurdu.[40]
Sahih-i Buharî şârihi Bedrüddin Aynî, "'Peygamber (a.s.)ın tehannüsü, taabbüdü ne şekilde idi?' diye sorulacak olursa, 'Bu, düşünmek ve ibret almaktan ibaretti. Ulu atası İbrahim (a.s.)ın ibret alması gibi' diye cevap veririm" der.[41]
Hira dağında itikâfa giren kimsede üç ibadet toplanırdı:
Halvet,
Taabbüd,
Beytullah'a bakış.[42]
Peygamberimiz (a.s.)ın taabbüdü, peygamber olma arzusundan ileri gelmiyordu.
Zaten peygamberlik istemekle veya çalışmakla elde edilecek birşey olmayıp,[43] Yüce Allah onu kullarından seçip dilediğine veregelmiştir.[44]
Kendisine vahiy ve peygamberlik gelmeden önce, Peygamberimiz (a.s.) "Kitab nedir? İman nedir?" bilmezdi ki, bu hususta herhangi bir emeli, bir arzusu bulunsun.[45]
Peygamberimiz (a.s.), Hira dağına giderken, azığını da yanında götürürdü.
Azığı tükenince Hz. Hatice'nin yanına döner, bir o kadar zaman için daha azık alır, giderdi.[46]

Peygamberimiz (a.s.)ın azığı süt ile et,[47] ya da zeytinyağı ile çörek (kuru ekmek, peksimet) olup, orada gündüzleriyle birlikte üç gece, yedi gece ve hatta bazan bir ay kalır, taabbüdle meşgul olurdu.[48]
Peygamberimiz (a.s.); halvette, yalnız başına bulunduğu sıralarda ışıklar görür, sesler işitir; bunların, cinle, kehânetle ilgili olduklarını sanarak korkar durur, Hz. Hatice'ye:
"Ey Hatice! Ben bir ışık görüyor, bir ses işitiyorum.
Ben, bir kâhin olacağım diye korkuyorum.
Vallahi, ben, şu putlardan* ve kâhinlerden nefret ettiğim kadar, hiçbir şeyden nefret etmem!" der, Hz. Hatice de:
"Ey amcamın oğlu! Öyle söyleme!
Allah seni hiçbir zaman öyle yapmaz" diyerek teselli edendi.[49]
İbn İshak'ın Ebu Meysene Amr b. Şurahbil'den rivayetine göre de:
Resûlullah (a.s.), zevcesi Hz. Hatice'ye:
"Ben halvette, yalnız başıma bulunduğum zaman, bir ses işittim.
Bunun, benim için tehlikeli bir hadise olabileceğinden korktum" dedi.
Hz. Hatice:
"Allah korusun! Yüce Allah'ın sana öyle kötü birşey yapması ihtimali yoktur. Vallahi, sen emaneti eda edersin. Akrabana iyilik yaparsın. Sözü, doğru söylersin!" dedi.
Sonra, Hz. Ebu Bekir geldi.[50]
Hz. Ebu Bekir, çocukluk çağından beri, Peygamberimiz (a.s.)ın arkadaşı ve dostu idi.[51]
Hz. Ebu Bekir geldiği sırada, Peygamberimiz (a.s.) evde değildi.
Hz. Hatice; Peygamberimiz (a.s.)ın söylediklerini ona anlatıp:
"Ey Atik! Muhammed'i yanına alıp da Varakaya kadar gitsene?" dedi.
Peygamberimiz (a.s.) gelince, Hz. Ebu Bekir onun elinden tutup:
"Haydi, bizimle birlikte Varaka b. Nevfel'e gidiver!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Başıma geleni sana kim haber verdi?" diye sordu.
Hz. Ebu Bekir:
"Hatice!" dedi.
Bunun üzerine, gidip hadiseyi Varaka'ya anlattılar.
Peygamberimiz (a.s.):
"Halvette, yalnız başıma bulunduğum sırada, arkamdan:
'Ey Muhammed! Ey Muhammedi' diye seslenildiğini işittim.[52]
Sesi işittim, fakat hiçbir şey göremedim" dedi.
Varaka b. Nevfel:
"Bunda, senin için bir sakınca yoktur!" dedi.[53]
Peygamberimiz (a.s.):
"Sesi işitince, korkarak oradan uzaklaşıyor, başka yerlere doğru gidiyorum" dedi.
Varaka:
"Öyle yapma! Seslenen geldiği zaman, sana söyleyeceği şeyi dinleyinceye kadar, orada sebat edip dur! Sonra da, dinlediğin şeyleri gel bana haber ver" dedi .[54]
Yine, yalnız başına bulunduğu sırada, Peygamberimiz (a.s.)a "Yâ Muhammed!" diye seslenilmiş ve:
"Bismillâhirrahmânirrahîm. Elhamdülillahi Rabbil'âlemîn. Errahmanirrahîm. Mâliki yevmiddîn. İyyâke na'büdü ve iyyâke nestaîn. İhdinassıratalmüstakîm. Sıratallezîne

en'amte aleyhim. Gayril-mağdûbi aleyhim veleddallîn' de; 'Lâ ilahe illallah' de!" buyurulmuştur. [55]

Alkame b. Kays'tan rivayet olunduğuna göre, peygamberlere verilen şeyler kalpleri yatışıncaya kadar önce kendilerine uyku halinde verilir, sonra da uyanık iken, vahiy olarak indirilirdi.[56]

Hz. Âişe'nin bildirdiği gibi, Peygamberimiz (a.s.)a da ilk vahiy ve peygamberlik başlangıcı, uykuda sadık, görüldüğü gibi apaçık çıkan rüyalar görmekle olmuştur.[57]

Peygamberlik; çok büyük ve ağır bir vazife olduğundan, Peygamberimiz (a.s.)ın da bu ağır vazifeye alıştırılması, hazırlanması ve bunun kendisine kolaylaştırılması için, vahiy[58] meleği Cebrail (a.s.), Peygamberimiz (a.s.)a uyanık iken gelmeye başlamadan önce, rüyada gelmeye başlamıştır.[59]

Zaten, vahiy, peygamberlere uyanık iken geldiği gibi, Sâffât sûresinin 102. âyetine göre, rüyada da gelirdi.[60]

Peygamberlerin rüyası vahiydir.[61]

Peygamberlerin gözleri uyur, kalpleri uyumaz.[62]

Peygamberimiz (a.s.), Hz. Âişe'ye:

"Ey Âişe! Benim gözlerim uyur, kalbim uyumaz" buyurmuştur.[63]

Nebilik ve Resullük

Nübüvvet akıl sahibi kulların üzerlerindeki dünya ve âhiret işleri hakkında, Allah ile kulları arasında yapılan elçilik demektir.[64]
Nebi; kendisine, melek tarafından vahiy veya kalbine ilham olunan, ya da sâlih rüya ile uyarılan zât demektir.
Resûl ise, resûl olması haysiyetiyle, nübüvvet vahyinin üstünde özel bir vahiy ile üstün kılınmış olan ve kendisine Cebrail (a.s.)ın Yüce Allah tarafından özel olarak indirilmiş Kitab ile vahyetmiş olduğu;[65] Allah'ın, hükümlerini halka tebliğ etmek üzere gönderdiği kâmil insan demektir.[66]
Bunun için, "Her resûl nebidir, fakat her nebi resûl değildir" denilmiştir.[67]
Nebilik ve resûllük Allah vergisi olup, bunu Yüce Allah'ın kullarından dilediğine ve lâyık olanına verdiği de, Kur'ân-ı Kerîm'de açıklanmıştır.[68]

Peygamberlerin Sıfat ve Faziletlerinden Bazıları

1) Bütün peygamberler (salât ve selam olsun onlara), ancak erkekler arasından seçilip gönderilmişlerdir.[69]
2) Bütün peygamberler babaları ve dinleri bir kardeştirler.[70]
3) Küçük,[71] büyük günahlardan, küfürden uzaktırlar.[72] Ancak, onların bazısından zelle, makamlarına göre kusur sayılabilecek bazı davranış ve sürçmeler vuku bulabilir.[73]
4) Peygamberler, en emîn.[74]
5) Allah'ın emir ve nehiylerini, insanlara hiç eksiltmeden, arttırmadan ulaştıran,[75]
6) Elçilik vazifesini yaparken, Allah'tan başka hiç kimseden korkmayan,[76]
7) En doğru sözlü, en doğru özlü.[77]
8) Kısa akıllılıktan ve[78]
9) Yanılgıdan uzak,
10) İnsanların bilmedikleri, bilemeyecekleri şeyleri-Allah'tan telakki eyledikleri vahiy ile bilen, bildiren,[79]
11) İnsanlara Allah'ın âyetlerini okuyan, Kitab ve Hikmeti öğreten, onları maddî ve manevî kirlerden temizleyen,[80]
12) İnsanları doğru yola öğütleyen, onların esirgenmelerini dileyen,[81]
13) Mükâfatlarını dünyada insanlardan değil, âhirette Rabbü'l-âlemîn'den alacaklarını açıklayan Allah elçileridir.[82]
14) Peygamberlerin Yüce Allah'ın izniyle mucizeler göstermeleri hak ve gerçektir ve göstermişlerdir de.[83]
Peygamberimiz (a.s.)a ise, devamlı mucize olarak Kur'ân-ı Kerîm vahyedilmek suretiyle verilmiş olduğundan, kendisi Kıyamet günü peygamberlerin en çok ümmetlisi olacaktır. [84]

Peygamberlerin Sayısı, İlki ve Sonuncusu

Hadis-i şerifte bildirildiğine göre; peygamberlerin sayısı yüzyirmi dört bin olup,[85] bunlardan üçyüz onbeşi resûl idi.[86]

Peygamberlerin ilki Âdem (a.s.), sonuncusu da Peygamberimiz Muhammed (a.s.)dır.[87]

Peygamberimiz (a.s.) hem nebi, hem resûl idi.[88]

Peygamberliğinin Hz. Muhammed (a.s.)a Bildirilişi

Peygamberimiz (a.s.)in Yüce Allah tarafından peygamber olarak gönderileceği ve ilahî rahmetin kullara onunla ihsan olunacağı gün gelmişti.

Peygamberimiz (a.s.); Ramazan ayının 15. Cumartesi ve 16. Pazar gecelerinde[89] Hira mağarasında uyuduğu sırada, rüyasında vahiy meleği Cebrail (a.s.), atlastan bir kap içinde bir Kitabla gelip Peygamberimiz (a.s.)a:

"Oku!" dedi.

Peygamberimiz (a.s.):

"Ben, okuma bilmem!" dedi.

Cebrail (a.s.), Peygamberimiz (a.s.)ı, nefesi kesilinceye kadar sıktı ki, Peygamberimiz kendisini ölecek sandı.

Bundan sonra, Cebrail (a.s.) bırakıp, Peygamberimize:

"Oku!" dedi.

Peygamberimiz (a.s.):

"Ben, okuma bilmem!" dedi.

Cebrail (a.s.), Peygamberimiz (a.s.)ı tekrar nefesi kesilinceye kadar sıktı.

Peygamberimiz (a.s.), kendisini ölecek sandı.

Sonra, Cebrail (a.s.) bırakıp, Peygamberimize yine:

"Oku!" dedi.

Peygamberimiz (a.s.), Cebrail (a.s.)ın sıkmasından kurtulmak için:

"Neyi okuyayım!" diye sorduğu zaman, Cebrail (a.s.), Alâk sûresinin başındaki beş âyeti okudu.

Cebrail (a.s.) ayrılıp gittiği ve Peygamberimiz (a.s.) uykudan uyandığı zaman, o âyetler sanki bir kitap olarak kalbine yazılmış gibi idi.

Peygamberimiz (a.s.) mağaradan ayrılıp Hira dağının ortasına geldiği zaman, gökten bir ses işitti ki:

"Yâ Muhammedi Sen, Allah'ın Resûlüsün! Ben, Cebrail'im!" diyordu.

Peygamberimiz (a.s.), başını kaldırıp bakınca, Cebrail (a.s.)ı, ayaklarını göğün ufkuna basmış bir insan suretinde gördü!

"Yâ Muhammedi Sen, Allah'ın Resûlüsün! Ben, Cebrail'im!" diyordu.

Peygamberimiz (a.s.) duraklamış, ona bakakalırı işti.

Ne bir adım ilerleyebiliyor, ne de gerileyebiliyordu.

Cebrail (a.s.)ı görmemek için, yüzünü göğün ufuklarından ne tarafa çevirip baksa, hep onu öylece görüyordu![90]

Cebrail (a.s.)ın sesi, Peygamberimiz (a.s.)a gâh gökten, gâh ağaçtan, gâh dağdan., geliyordu.[91]

Hz. Hatice'nin Peygamberimizi Aratması, Teselli ve Tebşir Etmesi

Hz. Hatice'nin aratmaya gönderdiği adamları Mekke'nin yukarısına kadar Peygamberimiz (a.s.)ı aradılarsa da, bulamayarak geri döndüler.
Peygamberimiz (a.s.) ise, hâlâ, olduğu yerde dikilip duruyordu.
Nihayet, Cebrail (a.s.) ayrılıp gidince, Peygamberimiz (a.s.) hemen evine döndü.[92]
Hz. Hatice Peygamberimiz (a.s.)a yemek yapıp göndermiş; gönderdiği adamlar Peygamberimiz (a.s.)ı Hira mağarasında bulamamışlardı.
Bunun üzerine, amcalarının ve dayılarının evlerine de adam gönderip arattırın işti.
Oralarda da bulamayınca, çok kaygılanmıştı.[93]
Peygamberimiz (a.s.) eve geldiği zaman, Hz. Hatice:
"Ey Ebu'l-Kasım! Nerede idin? Vallahi, seni aramak için adamlar saldım. Onlar seni Mekke'nin yukarılarına kadar aradıkları halde, bulamayıp geri döndüler!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.), bütün gördükleri şeyleri ona birer birer anlattı.
Rüyada gördüğü, kendisine çok ağır gelen hadiseyi anlattığı zaman, Hz. Hatice:
"Sana müjdeler olsun![94]
Yüce Allah, sana hayırdan başka bir şey yapmaz![95]
Ey amcamın oğlu! Sebat et!
Hatice'nin varlığı Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, ben senin bu ümmetin peygamberi olacağını umuyorum!" dedi.
Hemen kalktı. Elbisesini derleyip toparladıktan sonra, Varaka b. Nevfel'e kadar gitti.[96]
Varaka b. Nevfel; Hz. Hatice'nin amcasının oğlu idi.
Kendisi, Cahiliye devrinde Hıristiyanlığa girmişti; Arapça yazı yazmayı bilir, İncil'den bir şeyler yazar dururdu.
Çok yaşlanmış ve gözleri de görmez olmuştu.[97]
Tevrat ve İncil ehli olan Yahudi ve Hıristiyanlardan birçok şeyler dinlemişti.
Hz. Hatice; Peygamberimiz (a.s.)ın görüp işitip de kendisine haber vermiş olduğu şeyleri Varaka'ya haber verince, Varaka:
"Kuddûs! Kuddûs! [Pâkve kusursuz! Pâk ve kusursuz!]
Varaka'nın varlığı Kudret Elinde Bulunana yemin ederim ki: Ey Hatice, bana doğru söyledinse, ona gelen Nâmûs-u Ekber'dir ki, o Musa'ya da gelmişti[98]
O (Muhammed (a.s.)), muhakkak, bu ümmetin peygamberidir.
Kendisine söyle: Sebat etsin!" dedi.
Hz. Hatice, dönüp Varaka b. Nevfel'in söylediklerini Peygamberimiz (a.s.)a haber verdi. [99]

Varaka b. Nevfel'in Peygamberimiz (a.s.)ın Başına Neler Geleceğini Haber Verişi

Varaka b. Nevfel; Kabe'yi tavaf ederken, Peygamberimiz (a.s.) a rastlayıp: "Ey kardeşimin oğlu! Gördüğün, işittiğin şeyleri bana haber ver bakayım!" dedi. Peygamberimiz (a.s.) haber verince, Varaka:

"Varlığım Kudret Elinde Bulunana yemin ederim ki; sen, muhakkak, bu ümmetin peygamberisin! Sana gelen Nâmûs-u Ekber, senden önce Musa'ya da gelmiş olandır. Muhakkak, sen kavmin tarafından yalanlanacaksın! Sana işkence de yapılacaktır! Sen, yurdundan da çıkarılacaksın! Seninle çarpışılacak da!

Andolsun ki, eğer ben o günlere erişirsem, Allah'ın dinine-Kendisinin bildiği yardımlarla-yardımda bulunacağım!" dedikten sonra, Peygamberimiz (a.s.)in yanına varıp başının tepesinden öptü. Peygamberimiz (a.s.) da, ayrılıp evine gitti .[100]

Hz. Hatice'nin Cebrail (a.s.) Hakkında Addas'tan Bilgi Alışı

Hz. Hatice; Utbe b. Rebia'nın kölesi Addas'a gitti.
Addas, Hıristiyandı. Ninova halkındandı.[101]
Ona:
"Allah aşkına! Sende, Cebrail hakkında, bana verebileceğin bir bilgi var mı?" diye sordu. [102]
Addas:
"Kuddûs! Kuddûs! [Pâk ve kusursuz! Pâk ve kusursuz!]
Halkı putlara tapan şu belde halkına Cebrail anılır mı hiç?" dedi.[103]
Hz. Hatice:
"Sen, onun hakkında bildiğini bana haber ver!" dedi.[104]
Addas:
"Cebrail, Allah'ın Nâmûs-u Ekber'idir.[105]
O, Allah ile peygamberleri arasında, Allah'ın emîni, elçisidir.
Musa ve İsa (a.s.)ların sahibidir. [106]
O, peygamberden başkasına gelmez!" dedi.[107]

Hz. Hatice'nin Cebrail Hakkındaki Bir Denemesi

Varaka b. Nevfel, Hz. Hatice'ye:
"Cebrail; Allah ile peygamberler arasında, Allah'ın emînidir.
Sen, Muhammed'i, görmüş olduğu şeyleri gördüğü yere kadar götür.
Kendisine gelen şey gelince, başını saçını aç!
Eğer o Allah tarafından ise, Muhammed gördüğü şeyi göremez!" dedi.
Hz. Hatice öyle yaptı. [108]
Peygamberimiz (a.s.)a:
"Ey amcamın oğlu! Şu sana gelen sahibin (Melek) geldiği zaman, bana haber verebilir misin?" diye sordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"Evet! Haber verebilirim!" buyurdu.
Hz. Hatice:
"Öyle ise, o sana gelince bana haber ver!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Ey Hatice! İşte, Cebrail yanıma geldi" buyurdu.
Hz. Hatice:
"Kalk, gel de ey amcamın oğlu! Sol dizimin üzerine otur!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.) oturunca, Hz. Hatice:
"Onu görüyor musun?" diye sordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"Evet! Görüyorum!" buyurdu.
Hz. Hatice:
"Kalk da sağ dizimin üzerine otur!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.), kalkıp onun sağ dizinin üzerine oturdu.
Hz. Hatice:
"Onu yine görüyor musun?" diye sordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"Evet! Görüyorum!" buyurdu.
Hz. Hatice:
"Kalk da, kucağıma otur!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.), kalkıp onun kucağına oturdu.
Hz. Hatice:
"Onu hâlâ görüyor musun?" diye sordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"Evet! Görüyorum!" buyurdu.
Hz. Hatice, başından başörtüsünü açtı ve:
"Yine onu görüyor musun?" diye sordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"Hayır! Görmüyorum!" buyurdu.
Bunun üzerine, Hz. Hatice:
"Ey amcamın oğlu! Sebat et! Müjdeler olsun ki, vallahi, bu sana gelen melektir; şeytan değildir!" dedi.[109]

Cebrail (a.s.)ın Peygamberimiz (a.s.)a Uyanıkken Gelişi

Ramazan ayının 17'sinde, Pazartesi günü, Hira mağarasında, [110] seher vakti, [111] uyanık bulunduğu sırada. [112] Peygamberimiz (a.s.)a Hakkın emri geldi. [113]
Vahiy meleği Cebrail (a.s.) bir insan suretine girmiş,[114] en güzel bir surete bürünmüş, en güzel kokular sürünmüş olduğu halde göründü.[115]
Cebrail (a.s.)ın üzerinde sırmalı atlastan elbise vardı.[116]
Peygamberimiz (a.s.)a:
"İkra! [Oku!]" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Ben, okuma bilmem!" dedi.
O zaman, melek Peygamberimiz (a.s.)ı tutup, takati kesilinceye kadar sıktı.
Sonra, bırakıp:
"Oku!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Ben, okuma bilmem!" dedi.
Yine, melek, Peygamberimiz (a.s.)ı tutup, ikinci kez, takati kesilinceye kadar sıktı.
Sonra, bıraktı ve:
"Oku!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Ben, okuma bilmem!" dedi.
Sonra, melek, Peygamberimiz (a.s.)ı tutup üçüncü kez sıktı.
Sonra da, bırakıp:
"Oku! Herşeyi yaratan Rabbinin ismiyle ki, O insanı bir alâktan (asılıp tutunan, ilişen birşeyden) yarattı.
Oku! Ki, senin Rabbin, kalemle yazı yazmayı öğreten, insana bilmediğini bildiren, bol kerem ve ikram Sahibidir" (Alâk: 1-5) dedi.[117]
Cebrail (a.s.):
"Yâ Muhammedi Yüce Allah, sana selam söylüyor ve senin için 'Sen, Benim, bütün cinlere ve insanlara resûlümsün! Onları 'Lâ ilahe illallah = Al I a h 'tan başka ilâh yok[1] kelime-i tevhidine davet et![1] buyuruyor dedi.[118]
Peygamberimiz (a.s.) da, bir hadis-i şeriflerinde:
"Benden önce, her peygamber münhasıran kendi kavmine gönderiliyordu.
Ben ise, bütün beyazlara ve karalara (insanlara ve cinlere) gönderildim" buyurmuşlardır. [119]
Peygamberimiz (a.s.); Yüce Allah tarafından Cebrail (a.s.)ın getirip tebliğ ettiği peygamberlik vazifesiyle evine dönerken, hiçbir ağaç ve taşa rastlamadı ki, kendisini selamlamasının [120]
Yüreği titreyerek eve gelince, Hz. Hatice'ye:
"Beni sarıp örtünüz! Beni sarıp örtünüz!" buyurdu.
Korkusu, titremesi geçinceye kadar, vücudunu sarıp örttüler. [121]
Hz. Hatice'ye:
"Uykuda, rüyada görüp de sana söylemiş, anlatmış olduğum şeyi, Rabbim bana Cebrail'i göndererek açıkladı" buyurup, Yüce Allah tarafından gelenleri ve Cebrail (a.s.)dan işittiklerini haber verdi.[122]

"Doğrusu, kendim hakkında, korktum!" buyurdu.
Hz. Hatice:
"Öyle söyleme! Vallahi, Allah seni hiçbir zaman utandırmaz, üzüntüye düşürmez.
Çünkü, sen akrabanı görür gözetirsin!
İşini görmekten âciz olanların yükünü taşırsın!
Yoksula verir, hiç kimsenin kazandıramayacağını kazandırırsın!
Misafiri ağırlarsın!
Hak yolunda karşılaştıkları musibet ve felaket hadiselerinde, halka yardımcı olursun[123]
Sözü doğru söylersin![124]
Emaneti yerine verirsin[125]
Güzel huylusun da!" dedi.[126]
Sonra da, Peygamberimiz (a.s.)ı, yanına alıp amcasının oğlu Varaka b. Nevfel'e götürdü.
Ona:
"Ey amcamın oğlu! Dinle, bak! Kardeşinin oğlu ne söylüyor?" dedi.
Varaka b. Nevfel:
"Ne gördün kardeşimin oğlu?" diye sordu.
Peygamberimiz (a.s.) gördüklerini, işittiklerini haber verince, Varaka:
"Senin bu gördüğün, Allah tarafından, Musa (a.s.)a indirilmiş olan Nâmûs-u Ekber (Cebrail)'dir!
Âh! Keşke kavminin seni (yurdundan) çıkaracakları zaman, ben sağ ve genç, dinç olsaydım!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Demek, onlar beni çıkaracaklar ha?!" deyince, Varaka b. Nevfel:
"Evet! Çıkaracaklardır!
Çünkü, senin gibi birşey getirmiş bir kimse yoktur ki, düşmanlığa ve işkenceye uğramasın!
Eğer ben senin davet günlerine erişirsem, sana son derecede yardım ederim!" dedi.
Kendisi, çok geçmeden de vefat etti.[127]

İslamda İlk Abdest ve İlk Namaz

Peygamberimiz (a.s.)a vahyin açıktan geldiği günde, Cebrail (a.s.) Peygamberimiz (a.s.)a abdest almayı ve namaz kılmayı da öğretti.[128]
Mekke'nin yukarı tarafında[129] vadinin bir köşesinde ökçesini yene vurdu. Oradan bir su kaynadı. Cebrail (a.s.), ondan abdest aldı.
Peygamberimiz (a.s.), Cebrail (a.s.)ın abdest alışına bakıyor,[130] Cebrail (a.s.) da namaz için nasıl abdest alınıp temizlenileceğini ona göstermek istiyordu: [131]
Dirseklerine kadar, ellerini yıkadı.
Ağzını su ile çalkaladı.
Burnuna su çekti.
Sonra, yüzünü yıkadı.
Başını ve kulaklarının arkasını, ıslak eliyle mesnetti.
Topuklarına kadar, ayaklarını yi kadı. [132]
Abdest bittikten sonra, avucuna su aldı ,[133] edeb yerine su serpti.[134]
Peygamberimiz (a.s.) da, Cebrail (a.s.)dan gördüğü gibi abdest aldı.[135]
Bundan sonra, Cebrail (a.s.); namazın nasıl kılınacağını Peygamberimiz (a.s.)a göstermek için,[136] kalkıp onunla birlikte iki rekat namaz kıldı ve bu namazda yüzünün üzerine dört secde yaptı. [137]
Yüce Allah; Peygamberimiz (a.s.)ın gözünü, yüzünü güldürmüş, Allahtan beklediği, gönlünün hoşlandığı ibadet emri gelmiş bulunuyordu.[138]
Derin bir inanç ve sevinç içinde eve döndü.
Yüce Allah'ın kendisine olan üstün ikramını Hz. Hatice'ye haber verdi.[139]
Hemen elinden tutup, onu suyun yanına götürdü.[140]
Namaz için nasıl abdest alınıp temizlenileceğini göstermek üzere, Cebrail (a.s.)ın kendisine gösterdiği gibi abdest aldı.
Hz. Hatice de Peygamberimiz (a.s.)ın gösterdiği gibi abdest aldıktan sonra, Peygamberimiz (a.s.), Cebrail (a.s.)ın kendisine kıldırmış olduğu gibi, ona namaz kıldırdı .[141]
Peygamberimiz (a.s.), kendisine peygamberlik geldiği Pazartesi gününde ilk namazı kılmıştı.
Hz. Hatice de, aynı günde, günün sonuna doğru, ilk defa aynı namazı kılmak mutluluğuna ermişti.[142]

Vahiy ve Vahiy Tarzları

Lügatte sür'atli işaret, kitabet, risalet, ilham ve gizli kelam gibi çeşitli mânâlara gelen[143] vahy; Yüce Allah'ın, dilediğini, peygamberlerine, dilediği tarzlarla bildirmesidir.[144]
Yüce Allah; daha önceki peygamberlere vahyettiği gibi, Peygamberimiz Hz. Muhammed (a.s.)a da vahyetmiştir.
Bu gerçek, Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle açıklanır:
"Biz, Nuh'a, ondan sonraki peygamberlere variyetliğimiz ve İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, Yakub'un torunlarına, İsa'ya, Eyyub'a, Yûnus'a, Harun'a ve Süleyman'a vahyeylediğimiz ve Davud'a Zebur'u verdiğimiz gibi, şüphesiz, sana da vahyettik.
Öyle peygamberler (gönderdik ki), onların kıssalarını, önceden, sana bildirdik.
Yine, öyle peygamberler (gönderdik ki), sana onların kıssalarını bildirmedik.
Allah, Musa'ya da, hitap ile konuştu."[145]
Vahiy, Peygamberimiz (a.s.)a müteaddit tarzlarda gelmiştir.
1) Vahiy tarzlarından birisi, uykuda görülen ve görüldüğü gibi apaçık çıkan rüya tarzı dır. [146] Peygamberimiz Hz. Muhammed (a.s.)ın peygamberliği, vahyin bu tarzı ile başlamıştır. [147] Zaten, vahiy peygamberlere uyanık iken geldiği gibi, uyurken rüyada da gelirdi .[148] Peygamberlerin rüyaları, vahiydir. [149]
Nitekim, İbrahim (a.s.)a, İsmail (a.s.) hakkındaki ilahî emr, rüyasında verilmişti.[150]
Çünkü, peygamberlerin gözleri uyuşa da, kalbleri uyumaz.[151]
Peygamberimiz (a.s.):
"Bana: 'Yâ Muhammedi Gözlerin, uyusun! Kulağın, işitsin! Kalbin, ezberlesin!' denildi. Benim gözlerim uyudu. Kalbim ezberledi! Kulağım işitti.[152]
Ey Âişe! Benim gözlerim uyur, kalbim uyumaz!" buyurmuştur. [153]
Uyuyanın uykusunda bazı şeyler görmesine rüya ve hulm (düş) denir.[154]
Fakat, rüyada görülen şeyler, daha çok hayır ve güzel şeyler üzerine olur.
Hulmda ise, görülen şeyler, daha çok çirkin şeyler üzerine olur.[155]
Peygamberimiz (a.s.), rüya ve hulm hakkında şöyle buyurmuşlardır
"Salih rüya Allah'tan, hulm ise şeytandandır."[156]
"Zamanın sonu yaklaşınca, Müslümanların rüyası hemen hemen yanlış çıkmayacaktır. Sizin en doğru rüya göreniniz, en doğru söyleyeninizdir!
Rüya, üç çeşittir:
Yüce Allah tarafından, (kuluna) müjde olan salih rüya,
Şeytan tarafından, korku, üzüntü veren rüya,
Kişinin kendi nefsinden, kendisine telkin mahiyetinde vâki olan* rüya!"[157]
Şeytan; Âdem oğullarına karşı beslediği şiddetli düşmanlık sebebiyle, her zaman onlara sataşır, her yönden tuzaklar kurar, her yolla onların işlerini bozmak ister.
Gördükleri rüyalarını da, ya içlerine yanlışlar karıştırmak, ya da onlardan gaflete düşürmek suretiyle, onları belirsiz ve yararsız hale getirir.[158]
Peygamberimiz (a.s.):
"Risalet de, nübüvvet de sona ermiştir!
Benden sonra (gelecek) ne resûl vardır, ne de nebi!" buyurunca, bu ashaba çok ağır geldi. [159]
Bunun üzerine, Peygamberimiz (a.s.):
"Peygamberlikten, birşey kalmamıştır; [160] ama, mübeşşirat vardır!" buyurdu.**

"Yâ Rasûlallah! Mübeşşirat, nedir?" diye sordular.[161]
Peygamberimiz (a.s.):
"Müslüman kimsenin rüyasıdır,[162] salih rüyadır![163]
Salih rüya, peygamberlik işinin parçalarından bir parçadır. [164]
Salih kişinin gördüğü rüya,[165] peygamberlik işinin kırkaltı parçasından bir parçadır!" buyurdu.[166]
Salih rüyanın peygamberlik işinin kırkaltı parçasından bir parça oluşu; Peygamberimiz (a.s.)ın peygamberlik süresinin, onüç yıl Mekke'de, on yıl da Medine'de olmak üzere, yirmiüç yıl olup, bunun ilk altı aylık kısmının sadık ve salih rüyalar görmekle geçmiş bulunduğuna ve bunun da yirmiüç yılın kırkaltıda birini teşkil ettiğine göredir.[167]
2) Vahiy tarzlarından ikincisi, vahyedilecek kelamın,[168] melek görünmeksizin,[169] Peygamberimiz (a.s.)ın kalbine ilka olunmasıdır.[170]
Yüce Allah; Cebrail (a.s.)da, ilahî hitaba mutahap ve ilahî emri tebliğe memur olduğu hakkında zarurî bir ilim yarattığı gibi, Peygamberimiz (a.s.)ın kalbinde de zarurî bir ilim yaratırdı da, Peygamberimiz (a.s.) kalbine ilka olunan şeyin mücerred bir ilhamdan ibaret olmayıp Cebrail (a.s.)ın Allah'tan getirdiği bir vahiy olduğunu kesin olarak bilirdi.[171]
Peygamberimiz (a.s.)ın:
"Hiç şüphesiz, Ruhu'l-Kudüs (Cebrail (a.s.)) kalbime şunu ilka ve vahy etti ki, hiçbir nefisi [172] eceli dolmadıkça,[173] rızkını tamam olarak almadıkça ölmez!
Öyle ise, Allah'tan sakınınız da, onu güzel ve meşru yollardan arayınız.[174] Helal olanı alınız, haram olanı bırakınız![175]
Rızık gecikirse, onu Allah'a mâsiyetle elde etmeye kalkışmayınız! Çünkü, Allah katındaki şeye, Allah'a itaattan başkası ile nail olunamaz!"[176] hadis-i şeriflerinde olduğu gibi.[177]
3) Vahiy tarzlarından birisi de, vahiy meleğinin insan suretine girerek, vahyedilecek şeyi, [178] bir insanın bir insana tevdi edişi gibi vahyedişidir.[179]
Haris b. Hişam:
"Yâ Rasûlallah![180] Sana vahiy nasıl gelir?" diye sormuştu.
Peygamberimiz (a.s.); ona verdiği cevapta, vahyin bu tarzını şöyle cevaplamıştır:
"Bazı kere, melek, benim için insan suretine girer, benimle konuşur, ben de onun söylediklerini iyice bellerim.[181]
Bu, bana vahyin en kolay gelenidir.[182]
Cebrail (a.s.)ı gördüm.
Gördüklerimden, ona en çok benzeyeni, Dıhye'dir!" buyurmuştur. [183]
Cebrail (a.s.), Peygamberimiz (a.s.)a, çok kere Dıhye'nin suretinde gelirdi.[184]
Vahyin bu tarzında, Ashab-ı Kiramın Cebrail (a.s.)ı gördükleri de olurdu.[185]
Hz. Âişe der ki:
"Dıhyetü'l-Kelbî'nin sakalı, başı ve yüzü, Cebrail'e benzerdi.[186]
Ben şu odamda oturduğum sırada,[187] Resûlullah (a.s.), birden sıçrayıp dışarı çıktı. Bakınca, yanında bir adam bulunduğunu gördüm ki, kadana atının üzerinde duruyor, başına beyaz sarık sarmış, sarığının bir ucunu iki omuzunun arasına sarkıtmıştı. Resûlullah (a.s.) ise, elini onun kadanasının yelesinin bittiği yere koymuştu.[188]
Resûlullah (a.s.) içeri girince: [189]
'Yâ Rasûlallah! Birdenbire sıçradın, beni korkuttun![190]
Sana gizli birşey fısıldadığını gördüğüm kişi, kimdi?' dedim.
Resûlullah (a.s.):

'Sen onu gördün mü?' diye sordu.
'Evet! Gördüm' dedim.[191]
'Sen onu kime benzettin?' diye sordu.
'Dıhyetü'l-Kelbîye benzettim! [192]
Sen iki elini onun atının yelesinin bittiği yere koymuş olduğun halde, kendisiyle konuştuğumu gördüm!' dedim.[193]
'Sen, çok hayır görmüşsün! [194] O, Cebrail'dir!' buyurdu.[195]
Çok geçmeden, 'EyÂişe![196] Cebrail sana selam veriyor' buyurdu.
Ben de:
'Ve (a.s.)ü ve rahmetullahi ve berekâtüh! Allah, o konuğu da, sahibini de hayırla mükâfatlandırsın!
Ne güzel sahip! Ne güzel konuk!' dedim."[197]
Abdullah b. Abbas da der ki:
"Babam Abbas'la birlikte, Resûlullah (a.s.)ın yanında idim.
Resûlullah (a.s.)ın yanında da, bir adam bulunuyor ve onunla fısıldaşıyordu.
Resûlullah (a.s.) babamdan yüz çevirmiş gibi idi (Onunla pek ilgilenmiyordu).
Resûlullah (a.s.)ın yanından, dışarı çıktık. Babam, bana:
'Oğulcuğum! Amcanın oğlunun, benden yüz çevirir gibi olduğuna dikkat etmedin mi?' dedi.
Ben:
'Babacığım! O, yanında bulunan bir adamla fisıldaşıyordu' dedim.
Bunun üzerine, hemen Resûlullah (a.s.)ın yanına döndük. Babam:
'Yâ Rasûlallah! Abdullah'a şöyle şöyle söylemiştim. O da, senin yanında bulunan bir adamla fısıl-daşdığını bana haber verdi. Senin yanında bir kimse var mıydı?' dedi.
Resûlullah (a.s.), bana:
'Ey Abdullah! Sen onu gördün mü?' diye sordu. Ben:
'Evet! Gördüm' dedim.
Resûlullah (a.s.):
'İşte o, Cebrail idi. Seninle ilgilenmekten, beni o meşgul etti!' buyurdu."[198]
Cebrail (a.s.)ın, ashaba dinlerini öğretmek üzere, tanımadıkları bir beşer suretine girerek Peygamberimiz (a.s.)ın yanına gelişini de, Hz. Ömer şöyle anlatır:
"Resûlullah (a.s.)la ashabından yanındaki bir cemaatla birlikte [199] Mescid'de oturduğumuz sırada, [200] güzel yüzlü, [201] başının saçı kulak yumuşaklarına kadar uzamış, [202] güzel saçlı, [203] saçına güzel koku sürünmüş,[204] üzerindeki[205] elbisesi bembeyaz,[206] saçı simsiyah,[207] genç ve güzel,[208] üzerinde yolculuk eseri görülmeyen, bununla birlikte içimizden hiçbirinin tanımadığı bir adam[209] çıkageldi.[210]
Orada bulunan cemaat, birbirlerine bakıştılar.[211]
Adam:
'Esselâmü aleykeyâ Rasûlallah!' diyerek Resûlullah (a.s.)a ve 'Esselâmü aleyküm!' diyerek bizlere selam verdi.
Resûlullah (a.s.) onun selâmına karşılık verdi.
Biz de, onunla birlikte, karşılık verdik.[212]
Adam:
'Yâ Rasûlallah! Ben, sana geldim' dedi.
Resûlullah (a.s.):

'Evet!' buyurdu.[213]
Adam, Resûlullah (a.s.)ın yanına kadar varıp oturdu.[214]
'Bana biraz yaklaş yâ Rasûlallah!' dedi.
Resûlullah (a.s.) biraz yaklaştı.
Adam, tekrar:
'Yâ Rasûlallah! Biraz daha yaklaş!' dedi.
Resûlullah (a.s.) biraz daha yaklaştı. [215]
Adam:
'Yâ Rasûlallah! Biraz daha yaklaş!' dedi.
Resûlullah (a.s.); diz kapaklan onun dizkapaklarına değecek kadar yaklaştı. [216]
Sonra, adam, ona (Resûlullah (a.s.)a) saygı olmak üzere, ayağa kalkıp oturdu. [217]
Adam; iki dizini Resûlullah (a.s.)ın iki dizine bitiştirip dayadı,[218] ellerini kendi dizlerinin üzerine koydu.[219]
'Yâ Rasûlallah![220] Yâ Muhammed![221] Bana imandan haber ver. İman, nedir?' diye sordu.
Resûlullah (a.s.):
'İman; Allah'a, Allah'ın meleklerine, Allah'ın Kitablarına, Allah'ın resûllerine, âhiret gününe, bir de, hayır ve şer, kadere inanmandır!' buyurdu.[222]
Adam:
'Ben böyle yaparsam iman etmiş olur muyum?' diye sordu.
Resûlullah (a.s.):
'Evet!' buyurdu.[223]
Adam:
'Doğru söyledin!' dedi.[224]
Adamın 'Doğru söyledin' diyerek biliyormuşcasına Resûlullah (a.s.)ı tasdik edişine;[225] 'Hem soruyor, hem de onu tasdik ediyor?!' diye şaştık.
Adam, bundan sonra:
'Yâ Muhammed! Bana İslâm'dan haber ver![226] Nedir o?' diye sordu.
Resûlullah (a.s.):
'İslâm; Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Resûlullah olduğuna şehadet etmen, namazı kılman, zekâtı vermen, Ramazan orucunu tutman, yoluna gücün yeterse Beytullah'a haccetmen,[227] cünüplükten gusledip yıkanmandır!' buyurdu.[228]
Adam:
'Ben böyle yaparsam Müslüman olur muyum?' diye sordu.
Resûlullah (a.s.):
'Evet!' buyurdu.[229]
Adam, yine: 'Doğru söyledin!' dedi.[230]
Biz, yine, adamın 'Doğru söyledin!' deyişine;[231] hem soruyor, hem de onu tasdik ediyor diye, haline şaştık.[232]
Adam böyle her defasında 'Doğru söyledin!' 'Doğru söyledin!' dedikçe, cemaat:
'Biz Resûlullah (a.s.)a bu adamdan daha fazla saygı göstereni görmedik! Sanki Resûlullah (a.s.)ı tanıyor!' demekte idiler.[233]
Bundan sonra, adam:
'Yâ Rasûlallah![234] Sen bana ihsandan haber ver![235] Yâ Muhammed![236] Yâ Rasûlallah![237] İhsan nedir?' diye sordu.[238]

Resûlullah (a.s.):
'İhsan;[239] Allah'a, O'nu görüyor gibi, ibadet etmendir. Sen O'nu görmesen de, iyi bil ki, O seni görür!' buyurdu.[240]
Adam:
'Ben böyle yaptığım zaman muhsin (ibadeti ihsan derecesinde yapan) olur muyum?' diye sordu.
Resûlullah (a.s.):
'Evet!' buyurdu.[241]
Adam, yine:
'Doğru söyledin!' dedi.[242]
Adam böyle her defasında 'Doğru söyledin!' 'Doğru söyledin!' dedikçe, biz de, 'Doğrusu, Resûlullaha bundan daha çok saygı gösterenini görmedik!' diyorduk.
Adam:
'Yâ Rasûlallah![243] Bana Saat'ten (Kıyametten) haber ver![244] O ne zaman kopacak?' diye sordu.[245]
Resûlullah (a.s.):
'Kıyamet hakkında, kendisine soru sorulan, sorandan daha bilgili değildir!' buyurdu.[246]
Adam:
'Doğru söyledin!' dedi.
Resûlullah (a.s.):
'Kıyametin vakti, Allah'tan başka kimsenin bilmediği beş şeyden biridir!' buyurdu.[247]
Adam:
'Öyle ise, bana onun emare ve alâmetlerinden haber ver![248] Kıyametin alâmetleri nedir?[249] Bana onlardan haber ver?' dedi. [250]
Resûlullah (a.s.):
'Cariyenin kendi efendisini doğurduğunu; yalınayak, çıplak, yoksul davar çobanlarının (zenginleşip) yüksek bina kurmakta birbirleriyle yarıştıklarını ve övünmeye kalkıştıklarını görmendir' buyurdu.[251]
Adam:
'Doğru söyledin!' dedi.
Sonra da, dönüp gitti.[252]
Resûlullah (a.s.):
'Adamı bana geri çeviriniz!' buyurdu.[253]
Hemen kalkıp adamın ardına düştük. Ne kendisinin nereye yönelip gittiğini anlayabildik, ne de izini tozunu görebildik!
Bunu Peygamber (a.s.)a anlattık.[254]
Resûlullah (a.s.):
'Ey İbn Hattab![255] Ey Ömer![256] Sen bana o sorulan soranın kim olduğunu biliyor musun?[1] diye sordu.[257]
'Allah ve Resûlü bilir!' dedim.[258]
Bunun üzerine, Resûlullah (a.s.):
'O, Cebrail idi. Size dininizi öğretmek için gelmişti![1] buyurdu."[259]
4) Vahiy tarzlarından birisi de, vahyin dehşet saçan bir çan, çıngırak uğultusu gibi uğuldayarak
gelişidir.[260]

Haris b. Hişam'ın:
"Yâ Rasûlallah![261] Sana vahiy nasıl gelir?" sorusuna Peygamberimiz (a.s.)ın verdikleri cevapta, vahyin bu tarzı şöyle açıklanmıştır:
"Vahiy bazan bana çıngırak sesi gibi (müthiş bir madenî ses uğultusu ve alarm ile) gelir ki, vahyin bana en ağır geleni de budur!
Vahiy hali benden kalkınca, meleğin bana söylemiş olduğunu iyice bellemiş bulunurum" buyurmuştur.[262]
Sanıldığına göre; işitilen bu şiddetli ses ya vahiy meleğinin kendi sesi, ya da, kanatlarının uğultusu idi.[263]
Bunun hikmeti de, vahyi telakki ve hıfz için, Peygamberimiz (a.s.)ın kalbini toparlamak ve hazırlamak,[264] kulaklarının ve kalbinin vahiy meleğinin sesinden başkasıyla meşgul olmasına meydan bırakmamak içindi.[265]
Abdullah b. Amr b.Âs:
"Yâ Rasûlallah! Vahyin gelişini sezer misin?" diye sorduğu zaman, Peygamberimiz (a.s.):
"Evet! Sesi işitir ve susarım.
Bana hiçbir sefer bu tarzda vahyolunmamıştır ki, ruhumun alınıyor olduğunu sanmış olmayayım!" buyurmuştur. [266]
Yüce Allah bir emri vahyetmek, vahiy suretiyle dile getirmek istediği zaman, Allah'ın emrinin korkusundan, gökleri, son derece şiddetli bir titreme alır.[267]
Göklerin halkı olan meleklerde, İlahî Kelamı, düz ve sert bir kayaya çarpan demir zincir(in çıkardığı korkunç ses) gibi işitince,[268] Allah'ın Kelamı karşısında duydukları derin haşyetten dolayı kanatlarını çırparlar,[269] baygın düşüp secdeye kapanırlar!
Ayılıp secdeden başını ilk kaldıran, Cebrail (a.s.) olur.
Yüce Allah ona, vahiylerinden, dilediğini söyler.[270]
Cebrail (a.s.) yanlarına gelinceye kadar, öteki melekler öylece baygın halde kalırlar.
Cebrail (a.s.), bütün göklerdeki meleklere uğrar.[271]
Her göğe uğradıkça,[272] kalblerinden korku kaldırılan[273] o gök halkı olan[274] melekler ona:
"Ey Cebrail![275] Rabbimiz[276] ne buyurdu?" diye sorarlar.
Cebrail de:
"Hakkı buyurdu.[277] En Yüce, en büyük olan O'dur!" der.
Meleklerin hepsi de, Cebrail (a.s.)ın söylediği gibi söylerler.[278]
Birbirlerine de:
"Rabbimiz ne buyurdu?" diye sorarlar ve:
"Hakkı buyurdu. En yüce ve en büyük olan O'dur!" derler.[279]
Yüce Allah, vahyi nereye ulaştırmasını emir buyurmuşsa,[280] Cebrail (a.s.), gökten yere kadar, gökten göğe geçe geçe,[281] götürüp oraya ulaştırır.[282]
Zerkeşî'ye göre; vahyin bu tarzında, vahyin Peygamberimiz (a.s.)ca telakkisi, iki yolla idi.
Onlardan birisi, Peygamberimiz (a.s.)ın beşeriyet sıfat ve suretinden soyunup sıyrılıp, melekiyet sıfat ve suretine bürünerek vahyi Cebrail (a.s.)dan alması;
Diğeri de, Peygamberimiz (a.s.) vahyi alıncaya kadar, meleğin melekiyet sıfat ve suretinden soyunup beşeriyet sıfat ve suretine girmesi idi ki, birincisi, iki halden en güç ve en zor olanı idi.[283]
Ashab-ı Kiramdan bazılarının görüp anlattıklarına göre; vahyin inişi sırasında Peygamberimiz (a.s.)a ağır bir sıkıntı basar;

Yüzü, gül gibi olur;[284]
Gözlerini kapar;[285]
Başını önüne eğerdi.
Yanındakiler de, başlarını önlerine eğerlerdi.[286]
Peygamberimiz (a.s.), o hallerinde, çabuk çabuk nefis alırdı.[287]
En soğuk günde bile, alnından inci taneleri gibi terler dökülürdü.[288]
Vahiy hali sona erinceye kadar, yanındakilerden hiçbiri, başlarını kaldırıp Peygamberimiz (a.s.)ın yüzüne bakmaya kadir olamazlardı. [289]
Vahiy kâtiplerinden Zeyd b. Sabit'in bildirdiğine göre; Peygamberimiz (a.s.)a gelen vahyin ağırlığı veya hafifliği, inen vahyin ağırlığı veya hafifliğiyle mütenasip bulunurdu.[290]
Yani, inen vahiy va'd ve tebşir mahiyetinde ise, Cebrail (a.s.) beşer suretinde gelir, hitap ve telakki Peygamberimiz (a.s.)a bir güçlük vermezdi.
İnen vahiy azap ve korkutmaya taalluk ettiği zaman, dehşet saçan bir çan, çıngırak uğultusu ile gelirdi.[291]
Peygamberimiz (a.s.) deve üzerinde bulunduğu sırada da vahiy geldiği olur; devenin inen vahyin ağırlığına dayanamadığı,[292] bacaklarının iki yana ayrıldığı, büküldüğü, kırılacak gibi olduğu, bazan da çöktüğü görülürdü.[293]
Nitekim, Peygamberimiz (a.s.) Adba adlı devesinin üzerinde bulunduğu sırada Mâide sûresi inmeye başlayınca, vahyin ağırlığından, Adba'nın bacakları az kalsın kırılıverecekti! [294]
Zeyd b. Sabit der ki:
"Resûlullah (a.s.)ın yanında oturuyordum. Derken, vahiy durgunluğu gelip, Resûlullah (a.s.) baygınlaştı.
Kendisinin dizi, benim dizimin üzerine düştü.
Vallahi, Resûlullah (a.s.)ın dizinden daha ağır basan birşey bulmamışımdır.
Sonra, üzerinden vahiy hali sıyrılınca:
'Yaz ey Zeyd!' buyurdu.
Hemen, bir kürek kemiğinin üzerine, yazdım.
Resûlullah (a.s.)ı, vahiy durgunluğu ve baygınlığı tekrar bürüdü.
Resûlullah (a.s.)ın dizi, benim dizimin üzerine düştü.
Dizinin ağırlığını, öncekinden daha ağır buldum.[295]
Neredeyse, dizim ezilecek sandım.[296] 'Ayağımın üzerinde artık yürüyemem!' dedim.[297]
Bir ve tek olan Yüce Allah'ın indirip de kemiğin üzerine eklemiş olduğum o istisna fıkrasına;[298]-varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki-[299] hâlâ bakıyor, onu görüyor gibiyimdir!"[300]
Hz. Ömer de, "Resûlullah (a.s.)a vahiy indirilirken, başucundan, arı uğultusuna benzeyen bir ses işitildiğini" söylemiştir.[301]
5) Vahiy tarzlarından birisi de, vahiy meleği Cebrail (a.s.)ın, Yüce Allah tarafından yaratıldığı aslî şekil ve suretinde, [302] inci ve yakut saçılan[303] altıyüz kanadıyla görünerek.[304] Yüce Allah'ın dilediğini, Peygamberimiz (a.s.)a vahyedişidir.[305]
Bu da, iki kere vuku bulmuş;[306] Peygamberimiz (a.s.), Cebrail (a.s.)ı, yaratılmış olduğu aslî heyet ve suretinde, altıyüz kanadı ile,[307] iki kere,[308] ufku kaplayan,[309] her bir kanadından renk renk inciler, yakutlar saçılır[310] ve vücudunun büyüklüğü[311] yerle gök arasını doldurur bir halde görmüştür.[312]

6) Vahiy tarzlarından birisi de; Yüce Allah'ın, İsrâ ve Miraç gecesinde olduğu gibi.[313] göklerin üstünde,[314] perde arkasından, Peygamberimiz (a.s.)a-uyanık iken-hitapta bulunması, ya da- hadis-i şerifte açıklandığı üzere-uyurken, arada vahiy meleği bulunmaksızın Peygamberimiz (a.s.)la konuşmasıdır.[315]
Peygamberimiz (a.s.) bu hususu şöyle açıklamışlardır:
"Rabbim, bana uykuda en güzel surette geldi."[316]
"Rabbimi, en güzel surette gördüm![317] Bana:
'Yâ Muhammedi Mele-i Âlâ (Mukarreb Melekler), birbirleriyle ne hakkında konuşur, soruşurlar; bilir misin?' diye sordu.[318]
'Hayır! Bilmiyorum yâ Rab!' dedim.
Elini, iki küreğimin arasına koydu.
Rabbimin Elinin serinliğini, memelerimin arasında duydum.! [319]
Herşeyin ilmi benim için tecelli etti. [320] Gökte ve yerde olan şeyleri öğrendim. [321]
Rabbim:
'Yâ Muhammedi Mele-i Âlâ (Mukarreb Melekler), birbirleriyle ne hakkında konuşur, soruşurlar; bilir misin?' diye tekrar sordu.[322]
'Evet! Bilirim[323] yâ Rab![324] Keffaretler hakkında konuşurlar!' dedim.
'Nedir onlar?' diye sordu.[325]
'Dereceler, kefaretler, camiye ve cemaatlara yürüyerek gidiş,[326] namazlardan sonra namazları bekleyiş,[327] iyiliklere doğru adım atış...' dedim.[328]
'Doğru söyledin yâ Muhammed![329]
Kim böyle yaparsa, temiz olarak yaşar, temiz olarak ölür, günahtan temizlenir, anasından doğduğu gibi olur![330]
Yâ Muhammedi Namaz kıldığın zaman:
'Ey Allah'ım! Bana hayırlı işler işletmeni,
Kötülükleri bıraktırmanı,
Yoksulları sevdirmeni,
Beni yarlıgamanı,
Bana acımanı,
Benim tevbemi kabul etmeni,
Kullarını ibtilâya uğratmak istediğin zaman da, beni fitne ve ibtilaya uğramamış olarak huzuruna almanı,
Selamı yaymak,
Yem ek yedirmek,
Herkes uyurken geceleyin kalkıp namaz kılmak derecelerini bana nasip etmeni Senden dilerim!' de!' buyurdu."[331]
7) Vahiy tarzlarından birisi de, Yüce Allah'ın, Peygamberimiz (a.s.)ı hiçbir kulun hiçbir zaman erişemediği Yakınlık Makamına, ilahî kabul ve ikrama nail kılması;[332] arada vahiy meleği bulunmaksızın, kendisine doğrudan doğruya hitap buyurmuş olmasıdır.[333]
Ki, bu da, Miraç gecesinde olduğu gibi, uyanık iken vahiy buyurulacak şeyi er ya perde arkasından ya da doğrudan doğruya, yüz yüze olarak
vahiy buyurulmak sûretiyle[334] vuku bulmuştur.
Abdullah b. Abbastan sahih bir senedle[335] rivayet edildiğine göre; bu mülakatta, Peygamberimiz (a.s.), Rabbini görmüştür![336]
Yine ondan sahih bir senedle rivayet edilen hadiste de;

İbrahim (a.s.)ın hainliğine,
Musa (a.s.)ın kelîmliğine,
Muhammed (a.s.)ın Rabbini gördüğüne, şaşırmayacağını söylemiştir.[337]
Peygamberimiz (a.s.) da, bir hadis-i şeriflerinde, bu hususta açıklamalarda bulunmuşlardır:
"Göklerin ve yerin işlerinden bana emrolunan şeylerden boşaldığım zaman:
'Yâ Rab! Benden önce, kendisine ikramda bulunmadığın hiçbir peygamber yoktur.[338]
Yâ Rab! İbrahim'i halil, Musa'yı da kelîm edindin.[339]
Davud için dağları, Süleyman için rüzgâr ve şeytanları musahhar kıldın! İsa için de ölüleri diriltin!' dedim.
'Benim için, ne yaptın?' diye sordum.
Yüce Allah:
'Sana, bunların hepsinden daha üstününü vermedim mi?
Senin ismini Kendi ismimle birlikte anmadıkça, Kendi ismimi anmadım!' buyurdu."[340]
"Ve refa'nâ leke zikrek=Senin namını yükselttik"[341] âyetindeki nam yüksekliği; kelime-i tevhid ve kelime-i şehâdette,[342] ezanda, Kur'ân-ı Kerîm'de[343] Peygamberimiz (a.s.)ın isminin de Yüce Allah'ın ismiyle birlikte anılmasıdır diye tefsir edilmiştir.[344]
Mekke'nin fethinde, Bilal-ı Habeşî Kabe'nin üzerine çıkıp Mekke'de ilk ezanı okurken "Eşhedü enne Muhammeden resûlullah!" şehadetini işiten Ebu Cehil'in kızı Cüveyriye de: "Hayatıma yemin ederim ki;[345] Allah Muhammed'in namını yükseltti.[346] Allah seni şereflendirdi ve senin namını yükseltti![347] Senin adın, şanın yükseldi!" demekten kendini alamamıştır.[348]

Peygamberimiz Hz. Muhammed (a.s.)ın Tebligat ve İcraatının Kaynağının İlahî Vahiy Oluşu

Peygamberimiz Hz. Muhammed (a.s.)in tebligat ve icraatının kaynağı ilahî vahiy idi
Bu gerçek, Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle açıklanmıştır:
"İşte, Biz (ey Resûlüm!), sana da böylece Emrimizden bir Ruh (Kur'ân) variyettik.
Halbuki, (vahiyden önce) sen, 'Kitab nedir? İman nedir?' bilmezdin.
Fakat, Biz, onu (Kur'ân'ı) bir nur yaptık.
Bunula, kullarımızdan kimi dilersek ona hidayet veririz.
Şüphe yok ki, sen muhakkak doğru bir yolun rehberliğini yapıyorsun!"[349]

İbrahim ve İsmail (a.s.)ların Peygamberimiz (a.s.) Hakkındaki Dilekleri ve

Dileklerinin Kabul Olunuşu

İbrahim (a.s.)la oğlu İsmail (a.s.)ın, Kabe'nin duvarlarını örüp yükseltirlerken, Yüce Allah'a:
"Ey Rabbimiz! Bizden sâdır olan şu hizmeti kabul buyur!
Şüphe yok ki, herşeyi işiten, herşeyi bilen Sensin Sen!
Ey Rabbimiz! Bizi, Sana teslimiyette sabit kıl!
Soyumuzdan da, yalnız Sana boyun eğen Müslüman bir cemaat yetiştir!
Ey Rabbimiz! Onların içinden de, kendilerine Senin âyetlerini okuyacak, onlara Kitabı ve hikmeti öğretecek, onları iyice temizleyecek bir peygamber de gönder..." diyerek dua ettikleri[350] ve Hz. Muhammed (a.s.)ın peygamber olarak gönderilmesiyle bu dualarının kabul buyurulduğu da:
"İçinizde, kendinizden bir peygamber gönderdik ki, size âyetlerimizi okuyor, sizi tertemiz yapıyor, size Kitabı ve hikmeti öğretiyor, bilmediğiniz şeyleri size bildiriyor;"[351]
'(Ey Resûlüm!) Allah, sana Kitabı ve hikmeti indirdi. Daha önce bilmediklerini de sana öğretti. Allah'ın senin üzerindeki lütuf ve inayeti çok büyüktür"[352] mealli âyetlerle açıklanmıştır.
Bu âyetlerde anılan Kitabın Kur'ân-ı Kerîm olduğu ve Peygamberimiz (a.s.)ın da onu ümmetine bıraktığı, tarihî bir vakıa ve gerçektir.[353]

Kur'an-ı Kerîm, Kur'an-ı Kerîm'in İnişi, Ezberlenişi ve Yazılışı

Kur'ân-ı Kerîm'in isimlerinden olan "Kur'ân" sözü, aslında masdar olup kıraat etmek, okumak demektir.[354]

Kur'ân-ı Kerîm, âlemlerin Rabbi olan Yüce Allah tarafından,[355] insanları karanlıklardan aydınlığa, Allah'ın doğru yoluna çıkarmak için[356] son peygamber[357] Hz. Muhammed (a.s.)ın kalbine, Cebrail (a.s.)ın aracılığıyla,[358] hiç unutmamak, hafızasından silinmemek üzere[359] vahyedilmek.[360] okunmak suretiyle[361] azar azar indirilen;[362] hiç kimsenin bir benzerini daha vücuda getiremeyeceği;[363] Allah katında çok şerefli, kadri yüce; tertemiz sahifelerde kıymetli, sevgili, takva sahibi katiplerin elleriyle yazılı;[364] nesilden nesile tevatürle nakil olunagelen; doğruluğunda hiç şek ve şüphe bulunmayan Allah Kelamı di r.[365]

Kur'ân-ı Kerîm Peygamberimiz (a.s.)a, Ramazan ayında,[366] Kadir gecesinde inmeye başlamış,[367] yirmi üç yılda tamamlanmıştır.[368]

İbn Abbas'ın bildirdiğine göre; Peygamberimiz (a.s.), kendisine Cebrail (a.s.) tarafından indirilen âyetleri ezberlemek, unutmamak için acele eder, dudaklarını Cebrail'in okuyuşuna uydurarak kımıldatır dururdu.[369]

Bunun üzerine, Yüce Allah, indirdiği âyetlerde şöyle buyurdu:

"(Ey Resûlüm!) Onu (Kur'ân'ı Cebrail sana okuyup bitirmeden) ezberlemek için, dilini onunla (Kurbânla) depretme!

Onu, (göğsünde) toplamak (ezberletmek), okutmak Bize düşer.

O halde, Biz, onu sana (Cebrail'in dili ile) okuduğumuzda, sen onun okunuşuna sadece uy! (susup kulak ver, dinle!)

Sonra onu okuman, Bize aittir (okumanı Biz tekeffül ederiz)."[370]

"Bundan böyle, Biz sana Kur'ân'ı okutacağız da, sen onu unutmayacaksın."[371]

İşte bundan sonra, ne zaman Cebrail (a.s.) gelir, vahiy getirirse, Peygamberimiz (a.s.) susar, onu dinler; Cebrail (a.s.) dönüp gidince, onun okumuş olduğu âyetleri, o nasıl okumuş idiyse öylece, ezberinden okurdu.[372]

Kur'ân-ı Kerîm'in Arapça olarak indirildiği de, Kur'ân-ı Kerîm'de açıklanmıştır.[373]

Kur'ân-ı Kerîm'in ilk hafızı, Peygamberimiz (a.s.)clı.[374]

Cebrail (a.s.) her yıl Ramazan ayında, her gece gelir, Ramazan'ın sonuna kadar Kur'ân-ı Kerîm'i Peygamberimiz (a.s.)la mukabele eder; yani o okur, Peygamberimiz (a.s.) dinler, Peygamberimiz (a.s.) okur, Cebrail (a.s.) dinlerdi.

Peygamberimiz (a.s.)ın vefat ettiği yılda ise, bu mukabele iki kere yapı İm işti. [375]

Yüce Allah Müslümanlara namazda Kur'ân'dan kolaylarına geleni okumalarını emir buyurduğu[376] ve Peygamberimiz (a.s.) da, Kur'ân'sız (kıraatsız) namaz olamayacağını haber verdiği için;[377] erkek kadın her Müslümanın, en az, namazlarında okuyacakları kadar sûre veya âyetler ezberlemeleri gerekiyor, bununla yetinmeyip Kur'ân-ı Kerîm'in tümünü ezberlemeye koyulanlar da oluyordu.

Peygamberimiz (a.s.), kendisine Kur'ân-ı Kerîm âyetleri nazil oldukça, vahiy katiplerinden birini çağırır, ona "Yaz!" buyurup yazdırır, onun hangi sûreye ve sûrenin neresine konulacağını da bildirir,[378] bu da kendisine Cebrail (a.s.) tarafından bildirilmiş bulunurdu.

Nitekim, Peygamberimiz (a.s.):

"Bana Cebrail ((a.s.)) geldi. Şu 'İnnallâhe ye'muru bi'l-adli ve'l-ihsâni ve îtâi zi'l-kurbâ ve yenhâ ani'l-fahşâi ve'l-münkeri ve'l-bağyi yaizuküm lealleküm tezekkerûn' âyetini [Nahl: 90], şu sûrenin [Nahl sûresinin] şurasına [89. âyetin altına] koymamı bana emretti" buyurmuştur.[379]
Zeyd b. Sabit der ki:
"Vahyi Resûlullah (a.s.)ın huzurunda yazardım. Bitirdiğim zaman, bana:
'Yazdığını, oku!' buyururdu.
Eğer onda yazılmayan birşey kalmışsa ekletir, fazla birşey olursa çıkarttırırdı ."[380]
Nisa sûresinin 95. âyeti nazil olunca da:
"Bana Zeyd'i çağırınız. Levhayı, diviti ve kürek kemiğini, veya kürek kemiğini ve diviti getirsin!" buyurmuş,[381] Zeyd gelince de, ona:
"Ey Zeyd!"[382] buyurarak[383] yazdıracağı âyeti yazdırmış,[384] bu âyete ait olup o anda nazil olan "zarar görenler dışında" istisnasını da ona ekletmiştir.
Zeyd b. Sabit der ki:
"Bir ve tek olan Yüce Allah'ın indirip de kemiğin üzerine eklemiş olduğum o istisnaya, [385] varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, [386] hâlâ bakıyor, onu görüyor gibiyimdir!"[387]
Kur'ân-ı Kerîm, böylece, başından sonuna kadar, Peygamberimiz (a.s.)ın huzurunda, hurma dallan, düz, yassı taşlar, kürek kemikleri ve yazı yazmaya elverişli daha başka şeyler üzerine yazılmış bulunuyordu.[388]
Kur'ân-ı Kerîm'in vahyi Peygamberimiz (a.s.)ın vefatına yakın bir zamana kadar devam ettiği için,[389] Kur'ân-ı Kerîm'in yazılı sahifeleri mushaf haline getirilmemişti.
Kur'ân-ı Kerîm sûrelerden, sûreler de âyetlerden teşekkül etmiştir.
Kur'ân-ı Kerîm'in iki kapağı arasında yüz on dört sûre olup,[390] Berâe (Tevbe) sûresinden başka, bütün sûrelerin başında Besmele vardır.
Yani, her sûre diğerinden Besmele ile ayrı İmi ştır.[391]
Sûre; lügatta, yüksek derece ve mertebeye, büyük bir şehri kuşatan sûra benzetilerek, Kur'ân-ı Kerîm'in de en az üç âyetten müteşekkil, hususi bir isim taşıyan müstakil bölümlerinden her birine de sûre denilmiştir.[392]
Sûre sözü, Kur'ân-ı Kerîm'in müteaddit âyet ve sûrelerinde geçer.[393]
Kur'ân-ı Kerîm'in en uzun sûresi Bakara, en kısa sûresi de Kevser sûresidir.[394]
Âyet; lügatta açık alâmet, nişane, bellik demektir.
Din teriminde ise; Kur'ân-ı Kerîm'in bir hükme delâlet eden ve birbirlerinden birer fasıla ile ayrılmış bulunan uzun veya kısa cümlelerinden her birine âyet denir.[395]
Kur'ân-ı Kerîm'in âyetlerinin sayısında, sûre başlarındaki Besmeleyi o sûrenin âyetlerinden sayıp saymamak, âyetlerdeki durak yerlerinde görüş birliğine varamamak gibi sebeplerle, altı binden sonrasında ihtilaf edilmiştir.
İbn Abbas'a göre, Kur'ân-ı Kerîm âyetlerinin toplamı altı bin altı yüz altmışaltıdır.[396]
Şeyhülislam İbn Kemal de bunu benimsemiş ve:
"Bilmek istersen eğer sen aded-i âyâtı:
Cümlesi altıbin altı yüz altmış altı" demiştir.[397]

Kur'ân-ı Kerîm'in En Büyük ve En Devamlı Mucize Oluşu

Peygamberimiz (a.s.):
"Peygamberlerden hiçbir peygamber yoktur ki, ona, insanların iman etmek zorunda kaldığı mucizelerin bir benzeri verilmemiş olsun!
Bana verilen mucize ise, Allah'ın bana vahyettiğidir, Kur'ân'dır!
Bunun için, Kıyamet günü, Peygamberlerin en çok ümmetlisi ben olacağımı umarım!" buyurmuştur.[398]
Her peygamberin, zamanına göre, peygamberlik dâvasını ispatlayacak bazı harikuladeleri, mucizeleri vardır; asanın yılana çevrilmesi gibi.
Musa (a.s.)ın zamanında sihir yaygındı. Bunun için, Musa (a.s.) sihirden daha üstün ve baskın olan bir mucize getirip, muhataplarını iman etmek zorunda bırakti.[399]
İsa (a.s.)ın zamanında tıp (doktorluk) yaygın ye üstündü. Bunun için, İsa (a.s.), doktorluktan daha üstün ve baskın olan bir mucize getirdi: Ölüyü diriltti.
Muhammed (a.s.)ın zamanında ise, fesahat ve belagat yaygındı.[400] Bunun için, Peygamberimiz Muhammed (a.s.), kavmine, bir fesahat ve belagat mucizesi olan Kur'ân-ı Kerîm'i getirdi.
Peygamberimiz Muhammed (a.s.)dan önceki peygamberlerin mucizeleri kendilerinin vefatlarıyla sona ermiş, onları, o zaman hâzır bulunanlardan başkaları da görmemişlerdir.
Peygamberimiz Muhammed (a.s.)ın mucizesi olan Kur'ân-ı Kerîm ise, Kıyamet gününe kadar devam edecektir.[401]
Önceki peygamberlere verilen mucizelerin benzerleri ya suretçe, ya da hakikatça, kendilerinden öncekilere de verilmiş bulunuyordu.
Kur'ân Kerîm mucizesinin benzeri ise, daha önce hiçbir peygambere verilmemiştir.[402]
Kur'ân Kerîm; yalnız fesahat ve belagat yönünden değil, her yönden de bir benzeri daha ortaya konulamayacak bir mucizedir.
Yüce Allah, bu gerçeği Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle açıklar:
"(Ey Resûlüm!) de ki: Andolsun, insanlar ve cinler, şu Kitabın benzerini vücuda getirmek üzere biraraya toplansa ve birbirlerine yardımcı da olsalar, yine de onun benzerini getiremezler!
Şanıma andolsun ki, Biz bu Kur'ân'da, insanlar için her mânâda nice türlüsünü açıklamışızdır.
İnsanların pek çoğu ise, kâfirlikte ayak direediler."[403]
Ebu Ubeyd'in bildirdiğine göre; bir çöl Arabi, bir zâtı "Fasda' bimâ tü'meru ve a'riz ani'l-müşrikîn=Şimdi, sen, sana emrolunanı açığa vur! Müşriklerden yüz çevir!" (Hicr: 94) âyetini okurken işitince, hemen secdeye kapanır ve:
"Ben, onun fesahatindan dolayı secde ettim!" der.
Başka birisi de:
"Felemmestey'esû minhü halesû neciyyâ=Vaktâ ki, ondan umutlarını kestiler, fısıldaşarak bir yana çekildiler" (Yûsuf: 80) âyetini bir adamdan işitince:
"Ben şehadet ederim ki; bu sözün benzerini bir yaratık söylemeye güç yetiremez!" demiştir.
Bir cariyeden dinlediği kelamın fesahatına hayran olarak:
"Allah aşkına, sen ne kadar da fesahatlısın!" demekten kendini alamayan Asmaîye, cariye:

"Ve evhaynâ ilâ ümmi Mûsâ en erdnhife izâ hıfti aleyhi fe elkîhi fi'l-yemmi ve lâtehâff ve lâ tahzenî. İnnâ râddûhü ileyke ve câilûhü mine'l-mürserîn=Mûsâ'nın anasına: 'Onu, emzir. Sana onun hakkında bir tehlike gelince, kendisini denize bırak. Korkma. Kederlenme. Çünkü, Biz, onu yine sana geri döndüreceğiz. Hem onu peygamberlerden biri de yapacağız' diye vahyettik' (Kasas: 7) kavlinden sonra, şu benimki, bir fesahat mı sayılır?" demiştir. Gerçekten de, bu bir tek âyette; iki emir, iki nehiy, iki haber ve iki müjde birleştirilmiştir. [404]

Peygamberimiz (a.s.)ın mucizesi sadece Kur'ân-ı Kerîm'den ibaret bulunmadığı ve daha birçok mucizeleri olduğu halde, hadis-i şeriflerinde yalnız Kur'ân-ı Kerîm'i anmakla yetinmeleri, onun mucizelerinin en büyüğü ve en yararlısı oluşundan; dine daveti, delil ve hücceti hâvi bulunuşundan; Kıyamet gününe kadar, hâzır ve gaip, herkesin ondan yararlanışındandır.[405]

Kur'ân-ı Kerîm'e Kur"ân isminin verilişi; İlahî Kitablar arasında, Kitabların, belki bütün ilimlerin semerelerini içinde toplamış olduğu içindir. Nitekim, Yüce Allah:

"Ve tafsile külli şey'in=Herşeyin tafsilidir;" (Yûsuf: 111),

"Tibyânen li külli şey'in=Herseyin apaçık bir beyanıdır" (Nahl: 39) buyurmuştur.[406]

Peygamberimiz (a.s.) da:

"Bana, Tevrat yerine es-Sebi' verildi.

Zebur yerine, Miun verildi.

İncil yerine, Mesâni verildi.

Mufassallar da, fazla olarak verildi" buyurmuştur.[407]

Kur'ân Kerîm'in sûreleri, âyetlerinin çokluğuna göre dörde ayrılır:

1)Tuvel,

Miun,

Mesani,

Mufassal.

Bakara, Âl-i İmrân, Nisa, Mâide, En'âm, A'râf ve Yûnus sûrelerine uzunluklarından dolayı "Seb'u't-tuvel=Yedi uzunlar" denir.

Kur'ân-ı Kerîm'in yüzden fazla veya yüze yakın âyetli; Berâe (Tevbe), N ahi, Hûd, Yûsuf, Kehf, İsrâ, Enbiyâ, Tâhâ, Mü'minûn, Şuarâ ve Sâffât sûrelerine ise Miun (Yüz âyetliler) denir.

Miun sûrelerinden sonra gelen ve yüzden az âyetli sûrelere Mesani denir.[408]

Kur'ân Kerîm'in yüzden az âyetli Mesani sûrelerini sık sık takip eden ve aralan Besmele ile ayrılmış bulunan kısa sûrelerine Mufassal sûreler; ve bunların uzunlarına uzun Mufassallar, orta uzunlukta olanlarına orta Mufassallar, daha az âyetli olanlarına kısa Mufassallar denir.[409]

Hakikat ehline göre; Kur'ân-ı Kerîm bütün hakikatları kendisinde toplayan ledün ilminin de icmali ve özetidir.[410]

Hz. Ömer'in "ilimle dolu dağarcık!" diyerek takdir ettiği,[411] Ashab-ı Kiramdan Abdullah b. Mes'ud:

"İlim isteyen, Kur'ân'ı incelesin! Çünkü, öncekilerin de, sonrakilerin de ilmi, onun içindedir!" demiştir.[412]

Abdullah b. Mes'ud'un da "Kur'ân'ın ne güzel tercümanıdır!" diyerek takdir ettiği ve ilminin çokluğundan dolayı Bahr (deniz) diye anılan[413] ve Hz. Ömer tarafından da müşkil meselelerde çağırılıp görüşü alınan[414] Abdullah b. Abbas da:

"Eğer bana ait deve dizbağları yitecek olsa, muhakkak, orada, Yüce Allah'ın Kitabında bulurum!" demiştir.[415]

Kur'an-ı Kerîm'in Mushaf Haline Getirilişi ve Nüshalarının Çoğaltılışı

Peygamberimiz Hz. Muhammed (a.s.)ın vefatından sonra vuku bulan Yemâme savaşında Kur'ân-ı Kerîm hafızlarından bir haylisinin şehit düşmesi, Kur'ân-ı Kerîm sahifelerinin biraraya toplanmasına sebep olmuştur.
Vahiy katiplerinden Zeyd b. Sabit der ki:
"Yemâme'de, birçok hafız sahabinin şehit düşmeleri üzerine, Ebu Bekir, bana adam gönderdi. Kendisinin yanında Ömer de bulunuyordu.
Ebu Bekir, bana dedi ki:
'Ömer, bana geldi:
'Yemâme vak'ası, Ashabdan birçoklarının ölümüne sebep oldu.
Başka yerlerdeki savaşlarda da böyle şehit düşmesiyle, Kur'ân'dan birçok kısmının zayi olup gitmesinden korkuyorum.
Kur'ân'ı toplamayı emretmeni uygun görüyorum' dedi.
Ömer'e:
'Resûlullah (a.s.)ın yapmadığı birşeyi ben nasıl yaparım?!' dedim. Ömer
'Vallahi, bu, büyük bir hayırdır!' dedi.
Bana bu hususta o kadar ısrar etti ki, nihayet, ona Allah kalbimi açtı, yatıştırdı. Ömer'in görüşünü uygun gördüm.
'Sen genç ve akıllı bir adamsın.
Sana bizim emniyet ve itimadımız vardır.
Sen Resûlullah (a.s.)a vahiy yazardın.
Binaenaleyh, Kur'ân'dan, gerek senin yanında, gerek başkaları yanında yazılı bulunanları araştır, topla, biraraya getir!' dedi.
Vallahi, bana dağlardan bir dağı nakletme işini teklif etselerdi, Kur'ân'ı cem işinden daha ağır olmazdı.
'Peygamber (a.s.)ın yapmadığı birşeyi nasıl yaparsınız?!' dedim.[416]
Ebu Bekir
'Vallahi, bu, büyük bir hayırdır!' dedi.
Ebu Bekir'in ve Ömer'in kalbini yatıştıran Allah, ona benim de kalbimi açtı, yatıştırdı. [417] Bunun üzerine, Kur'ân'ı, yazılı bulunduğu yapraksız, kabuğu soyulmuş hurma dallarından, yassı, ince, beyaz taşlardan ve hafızların hıfzından araştırarak topladım. Hatta, ezberlerde bulunan Tevbe (Berâe) sûresinin âhirindeki 'Le kad câeküm rasûlün min enfusiküm azîzün aleyhi mâ anittüm harîsun aleyküm bi'l-mü'minîne raûfun rahîm' âyetidir; Ebu Huzeyfetü'l-Ensârî'de buldum. Bunu, ondan başkasında yazılı olarak bulamadım.
Kur'ân'ın bu suretle toplanan sahifeleri, vefatına kadar, Ebu Bekir'in yanında; sonra, hayatı boyunca Ömer'in yanında; ondan sonra da, Resûlullahın zevcelerinden Hafsa binti Ömer'in yanında kaldı."[418]
Peygamberimiz (a.s.), ümmetine, Kur'ân-ı Kerîm'den, iki kapak arasındakinden başka birşey bırakmamış; Kur'ân-ı Kerîm'den olup da iki kapak arasına girmeyen birşey kalmamıştır.[419]
Hz. Ebu Bekir, Kur'ân-ı Kerîm sahifelerini biraraya derletip toplattığı zaman:
"Ona, bir isim veriniz!" dedi.
Bazıları "İncil" ismini verdiler, beğenmediler.

Bazıları "Sifr" ismini verdiler.
Yahudiler kitaplarına Sifr dedikleri için, onu da beğenmediler.
Abdullah b. Mes'ud:
"Habeşlilere ait bir kitap görmüştüm ki, onlar onu Mushaf diye anıyorlardı" deyince, Mushaf ismini verdiler.[420]
Hz. Ali:
"Allah, Ebu Bekir'e rahmet etsin!
Mushafı toplamak hususunda, insanların en büyük ecre nail olanı, o idi.
Kur'ân-ı Kerîm'i iki kapak arasında toplayan ilk kişi, o idi" demiştir.[421]
Kur'ân Kerîm'in, Hz. Osman devrinde nüshalarının çoğaltılışı da, şöyle olmuştur:
Fütuhata katılan gaziler arasında kıraat ihtilafları çıkmış ve her biri kendi telaffuzunun doğruluğunda ısrar etmiş, bu hususta birbirlerini bilgisizlikle suçlayacak kadar ileri gitmişlerdi.
Irak ordusu ile birlikte İrminiyye ve Azerbaycan fethinden sonra, Şam'a karşı yapılan savaşta bulunduğu sırada, Huzeyfe b. Yeman, Hz. Osman'a geldi.
Huzeyfe b. Yeman'ı, ordu efradının Kur'ân-ı Kerîm okuyuşundaki ihtilafları, telaşa düşürmüştü. Hz. Osman'a:
"Ey mü'minler emîn! Kitabları üzerinde, Yahudiler ve Nasranflergibi ihtilafa düşmeden, bu ümmete yetiş!" dedi.
Bunun üzerine, Hz. Osman:
"Mushaflara geçirmemiz için, Suhuf'u bize gönder! Sonra, sana iade ederiz!" diye, Hz. Hafsa'ya haber gönderdi.
Zeyd b. Sabit'e,
Abdullah b. Zübeyr'e,
Saîd b.Âs'a,
Abdurrahman b. Haris b. Hişam'a emretti.
Bunlar da, o suhufu mushaflara geçirdiler.
Hz. Osman, onlardan, Kureyşî olan üç âzâya:
"Siz, Kur'ân'dan herhangi bir şeyde, Kur'ân'ın imlâsında Zeyd b. Sabitle ihtilaf ettiğiniz vakit, onu Kureyş'in dili ile yazınız. Çünkü, Kur'ân, ancak Kureyş'in dili ile inmiştir!" dedi.
Onlar da, öyle yaptılar.
Suhuf'u mushaflara geçirdikten sonra, Hz. Osman Suhuf'u Hz. Hafsa'ya iade etti.
Yazdıklarından, her tarafa birer mushaf gönderdi.
Bunlardan başkasını, sahife olsun, mushaf olsun, yakmalarını emretti.[422]
Hz. Osman, Hz. Hafsa'daki Suhuf'tan dört mushaf istinsah ettirmişti.
Onlardan birini, Küfeye,
Birini, Basra'ya,
Birini, Şam'a gönderdi.
Birisini da, yanında alıkoydu.
Çoğaltılan mushafların sayısının yedi olduğu,
Mekke'ye,
Yemen'e,
Bahreyn'e de birer mushaf gönderildiği de rivayet edilir.[423]
Bir kısım Kûfelilerden başka, her insan bu işin faziletini anladı ve takdir etti.

Hz. Ali Kûfe'ye vardığı zaman, Kûfeli adamın biri Hz. Ali'nin yanına gelip mushaf istinsahı hususundaki hizmetinden dolayı Hz. Osman'ı ayıplamaya ve suçlamaya yeltenince, Hz. Ali ona bağırarak:
"Sus! O, bu işi, bizim ileri gelenlerimizden bir cemaatla yaptı.
Osman'ın üzerine almış olduğu vazifeyi ben üzerime almış olsaydım, muhakkak, ben de bu hususta onun yolunu tutardım![424]
Allah, Osman'a rahmet etsin!
Eğer idareyi ben üzerime almış olsaydım, muhakkak, mushaflar hakkında, onun yaptığını yapardım!
Ey insanlar! Mushaflar ve fazla mushafların yakılması hususunda Osman'a sakın kin beslemeyiniz! Onun hakkında, hayırdan başka bir söz de söylemeyiniz!
Vallahi, o, mushaflar hakkında yaptığı şeyi, ancak bizim ileri gelenlerimizden bir cemaat toplayarak yapmıştır!" dedi.[425]
Gerçekten de, Hz. Osman, mushafları istinsah ettirmek istediği zaman, Kureyşîl erden ve Ensardan.-içlerinde Übeyy b. Ka'b ile Zeyd b. Sabit'in de bulunduğu-oniki kişilik bir danışma heyeti toplam işti .[426]
Mushafları istinsaha memur edilenlerden:
Saîd b. Âs, halkın, dili en fasîh ve düzgün olanı,
Zeyd b. Sabit de, halkın, Kur'ân-ı Kerîm'in okunuş tarzlarını en iyi bileni idi.[427]

Kur'an-ı Kerîm'in Yüce Allah'ın Koruması Altında Bulunuşu

Yüce Allah; Kur'ân-ı Kerîm'i korumayı üzerine aldığını, Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle açıklar:
"Zikr'i (Kur'ân'ı) Biz indirdik Biz! Onun koruyucuları da, şüphesiz ki, Biziz!"[428]
Ona, ne önünden, ne de ardından, hiçbir bâtıl yanaşamaz, gelemez!
O, bütün kâinatın hamd ettiği yegâne hüküm ve hikmet Sahibi Allah tarafından indirilmedir!"[429]
"Doğrusu, O Kitab, çok şerefli bir Kur'ân'dır. Levh-ı Mahfuzdadır."[430]
Yüce Allah; müşrik ve münkirlerin Kur' ân-Kerîm hakkındaki görüşlerinin yersizliğini ve yanlışlığını da, şöyle açıklar:
"O (Kur'ân) bir şair sözü değildir.
Siz, ne az inanır adamlarsınız!
O (Kur'ân), âlemlerin Rabbinden indirilmedir.
Eğer (Peygamber, zannettiğiniz gibi) bazı şeyleri Bize karşı kendiliğinden uydurmuş olsaydı, muhakkak, onun sağ elini (kuvvet ve kudretini) alıverirdik!
Sonra da, hiç şüphesiz, kendisinin kalb damarını koparırdık!
O vakit, sizden hiçbiriniz buna mani de olamazdınız!"[431]

Peygamberimiz (a.s.)ın Getirip Tebliğ Ettiği Din ve Şeriat

Peygamberimiz Hz. Muhammed (a.s.)ın Yüce Allahtan telakki edip insanlara ulaştırmakla görevlendirildiği din ve şeriat; ulu atası İbrahim (a.s.)ın dini,[432]
Dinden Nûh, İbrahim, Musa ve İsa Aleyhi sselamlara tavsiye buyurulan ve ayrıca kendisine devahy-olunan şeriatbr.[433]
Din; lügatta ceza, İslâm, ibadet, tâat, inkıyad, tevhid, millet, şeriat, vera ve takva, hesap., gibi türlü mânâlara gelir.[434]
Şeriat dilinde din; peygamberin Allah tarafından getirip tebliğ ettiği şeyleri kabule akıl sahiplerini davet eden İlahî Kanundur.[435]
Bu İlahî Kanuna, uyulduğu için, din denir.[436]
Allah'ın açık ve geniş yolu olduğu.[437] kullar bağlansınlar diye konulan hükümlerden ibaret bulunduğu için de, şeriat denir.[438]
Şeriata şeriat denilmesi; sıdk ve sadakatla bağlananın susuzluğunu gidereceği, günah kirlerinden de temizleyip arıtacağı içindir.[439]
Dine millet denilmesi de, üzerinde toplanıldığı, yüründüğü içindir. Din, millet, aslında bir olup aralarındaki fark itibarîdir ve dinin Allah'a, milletin de peygambere nisbet edilmiş olmasından ibarettir.[440] Din; iman, İslâm ve bütün şeriatları kapsayan umumî bir isimdir.[441]
İnsanlara ilahî nimet olan şeriatlar, milletler, açık, aydınlık yollar ve sünnetler, son peygamber Hz. Muhammed (a.s.)ın Yüce Allahtan telakki ve tebliğ ettiği İslâmiyetle en son ve mükemmel şeklini bulmuş; bu vakıa ve gerçek de, Mâide sûresinin üçüncü âyetinde açıklanmıştır.[442]
Yani, İslâm dininin en son ve en mükemmel şeklini bütün insanlara ulaştırmak vazifesiyle gönderilen Hz. Muhammed (a.s.) hem kendisinden önceki peygamberlerin bu yoldaki tebliğlerine aykırı olarak sonradan insanlar tarafından yapılmış olan katmaları, değişiklikleri, dinle ilgisi bulunmayan şeyleri kaldırıp onları aslî şekillerine çevirmiş; hem de İslâm dininin kendisine bırakılan en önemli kısımlarının tebligatını yapmış; ve böylece, İslâm dinini, her bakımdan tamamlanmış olarak insanlık dünyasına sunmuş; bu vakıa, Yüce Allah tarafından:
"...Bugün, sizin dininizi kemale erdirdim. Üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve size, din olarak İslâm'ı verip ondan razı oldum..." buyurularak açıklanmıştır.
Allah katında din, İslâm dininden ibarettir.[443]
İslâm dininden başka din arayanın dini kabul olunmayacaktır.[444]
İnsanların ilk tuttukları, bağlandıkları tek ve genel din, İslâm dini idi.
Gelmiş geçmiş bütün peygamberler, İslâm dininin esaslarını tebliğe çalışmış, bu dinde can vermiş, bu dinde can vermeyi özlemişlerdir.
Âdem (a.s.)dan sonra, Ebu'l-beşer olan,[445] İkinci Âdem Baba diye tanınan Nûh (a.s.), Müslümandı.[446]
Peygamberler atası İbrahim (a.s.) da, onun oğulları ve torunları da, Müslümandılar.[447]
Musa (a.s.)ın; kavmi olan İsrail oğullarını ve Mısır Firavununu davet ettiği din de, İslâm dini idi.
Bunu, hem Musa (a.s.), hem Firavunun iman ve ihtida eden sihirbazları ve hatta, hem de bizzat Firavun da,-denizde boğulacağını anlayınca, Musa ve Harun (a.s.)ların inandıkları Allah'a inandığını ve Müslüman olduğunu söyleyerek-ifade etimiştir.[448]

Musa (a.s.)dan sonra İsrail oğullarına peygamber olarak gönderilen İsa (a.s.) hakkında, Yüce Allah'ın havarilere:
"Bana ve peygamberime iman ediniz!" diye vahyettiği ve onların da:
"İman ettik! Müslüman olduğumuza şahit ol!" dedikleri;
İsa (a.s.) da, bu hususta İsrail oğullarından küfür ve inkâr taştığını hissedip:
"Allah'a doğru giden yolda bana yardım edecekler kimdir?" deyince, yine havarilerin:
"Biziz Allah'ın yardımcıları!
Biz, Allah'a inandık.
Sen de, ey İsa! Şahit ol ki: Biz, muhakkak, Müslümanlardanız!" diyerek Müslümanlıklarını açıkladıkları görülür.[449]
Yine Kur'ân-ı Kerîm'de açıklandığına göre; Peygamberimiz Hz. Muhammed (a.s.)ın zamanındaki Hıristiyan rahiplerinden de, Kur'ân-ı Kerîm'e inanan ve kendilerine Kur'ân-ı Kerîm okunduğu zaman:
"Buna inandık! Şüphe yok ki, bu, Rabbimizden gelen bir haktır!
Gerçekten, biz, bundan önce de, İslâm'ı kabul etmiş kimselerdik!" diye ikrar ve şehadette bulunanlar olmuştur.[450]

İslam Dininin Tevhid Dini Oluşu

İslâm dini, tevhid dinidir.
Kur'ân-ı Kerîm'de ve hadis-i şeriflerde açıklandığı üzere, İslâm dininde herşeyden önce, Allah'a ve Allah'ın birliğine iman etmek farzdır.[451]
İslâm dininin bu tevhid akidesi; Allah'ın birliğine, O'ndan başka ibadet edilecek mâbud bulunmadığına inanmak demektir ki, bu akide, Kur'ân-ı Kerîm'de ve hadis-i şeriflerde "Lâ ilahe illallah=Allah'tan başka ilah yoktur" kelime-i tevhidi ile en veciz bir şekilde ifade buyurulmuştur.
Tevhid; Yüce Allah'ın Zâtını, z i hini erde tasavvur ve tahayyül edilen herşeyin dışında ve üstünde tutmak demektir.
Bu da, üç şeyle:
Yüce Allah'ın Rabliğini bilmekle,
Yüce Allah'ın Vâhidliğini, birliğini ikrar etmekle,
Yüce Allah'a, hiçbir şeyi eş, ortak tutmamakla olur.[452]
Zaten, bütün Âdem oğullarının Rabbü'l-âlemînin Rabliğini tanımaları, asıldır.
Tanımamaları veya O'na şerik koşmaları, arızîdir, sonradandır. Çünkü:
"Yüce Allah Âdem (a.s.)ın zürriyetini zerreler halinde çıkarıp onları akıl sahibi yapmış, kendilerine:
'Ben, sizin Rabbiniz değil miyim?' diye hitap etmiş, onlar da:
'Evet! Rabbimizsin!' (A'râf: 172-173) demişler; bu ikrar, onlar için, ilk iman olmuştur.
İşte, bunun içindir ki, bütün Âdem oğulları, daima bu selîm fıtrat üzene dünyaya getirilmişlerdir.
Kim, bundan (bu ahidden) sonra küfür etmişse, muhakkak ki, o fıtrî imanını kendisi değiştirmiş;
Kim de iman ve tasdikte bulunmuşsa, o da ilk ikrarı üzerinde sebat ve devam etmiştir."[453]
A'râf sûresinin 172-173. âyetlerinde açıklanmış olduğu üzere, Âdem oğullarının, daha dünyaya gelmeden ikrarlarının alınışı gerekçesi olarak da:
"Kıyamet günü, 'Bizim, bundan haberimiz yoktu!' yahut 'Daha önce, ancak atalarımız Allah'a şirk koşmuştu. Biz de, onların ardından gelen bir nesiliz. Şimdi, o bâtılı kuranların işlediği günahlar yüzünden bizi helak eder misin?!' dememeniz içindi" buyuruImustur.
[454]

Âdem Oğullarının, Tevhid Akidesinden Putperestliğe Ne Zaman ve Nasıl Saptıkları

Put ağaçtan veya altından veya gümüşten, insan şeklinde yapılmış olursa, ona Arapça sanem;
Taştan yapılmış olursa, ona da vesen denilir.[455]
Rivayete göre; Şis b. Âdem oğulları önceleri, gelir, Âdem (a.s.)ın Nevz veya Bevz dağındaki mağarada bulunan cesedini ziyaret eder, ona tazimde bulunurlar, kendisi için Allah'tan rahmet dileri erdi.[456]
Kabil b.Âdem oğullarından bir adam:
"Ey Kabil oğulları! Şis oğulları, Âdem'in cesedinin çevresinde dönüp dolaşarak ona tazimde bulunuyorlar. Sizin ise, böyle birşeyiniz yok!" dedi ve onlar için bir put yonttu. Tarihte ilk put yapan adam, bu oldu.[457]
Kur'ân-ı Kerîm'de:
1- Vedd,
2- Süva,
3- Yağus,
4- Yauk,
5- Nesr
adlan ile anılan putlar,[458] rivayete göre, Âdem (a.s.)ın oğulları[459] veya oğullarının oğulları idiler.[460]
Bunlar, iyi amelli kişilerdi.[461]
Halk, bunlara uyarlardı.[462]
Süha'm Şis (a.s.)ın oğlu olduğu; Yağus, Yauk ve Nesr'in de Süva'ın oğulları oldukları da rivayet edilir.[463]
Bunlar öldükleri zaman, adamları:
"Keşke onların suretlerini bize bir yapan olsaydı da, kendilerini hatırladıkça bizi ibadete teşvik etmiş olurdu!"[464] dediler. Onlara, yakınları çok ağladılar.
Kabil oğullarından bir adam:
"Ey kavmim![465] Ben can vermeye güç yetiremem, ama size onların suretlerine göre beş tane heykel yapsam, yontsam olmaz mı?" dedi.
Onlar da:
"Olur!" dediler.
Bunun üzerine, Kabil oğullarının heykel yapıcısı, onlar için,
Vedd, Süvaı, Yağus, Yauk ve Nesr'in suretlerine göre, beş tane heykel yonttu, dikti.
Adlarına heykel dikilenlerin kardeşleri, amcaları ve amca oğulları, gelip bu heykellerin çevrelerinde koşarak dolaşırlar ve onlara tazimde bulunurlardı. O asır, böylece geçti.
Yerd b. Mehlâil, b. Kaynan, b. Şis, b. Âdem zamanında da böyle yapıldı.[466]
Bazı kimseler İslâmiyetten döndü.[467]
İkinci asır gelince, bu heykellere ilk çağdakinden daha çok tazimde bulundular.
Üçüncü asır gelince; "Bizden öncekilerin bu heykellere tazimleri, ancak Allah katında şefaat etmelerini umdukları içindi!" diyerek, onlara tapmaya başladılar ve küfürlerini artırdılar.
Bunun üzerine, Yüce Allah, onlara İdris (a.s.)ı peygamber olarak gönderdi.
İdris (a.s.) onları putlara tapmaktan men ve Yüce Allah'a ibadete davet etti.[468]

Fakat, onlar İdris (a.s.)ı yalanladılar.
Yüce Allah da, onu yüksek bir makama kaldırdı.
Putperestlik, Nûh (a.s.)ın zamanına kadar, artmakta devam etti.
Yüce Allah, İdris (a.s.)dan sonra, Nûh (a.s.)ı peygamber olarak gönderdi.
Nûh (a.s.) da, kavmini Yüce Allah'a ibadete uzun zaman davet etti.
Fakat, onlar Nûh (a.s.)a karşı koydular ve onu yalanladılar.[469]
Nûh (a.s.), onlarla başa çıkamayınca, kendisini ve yanındaki mü'minleri onlardan kurtarması için, Yüce Allah'a dua etti.[470]
Allah da, onları Tufan suyunda boğdu.[471]
Tufan sulan; Nevz veya Bevz dağından beş heykel putu sürükleyip yere indirdi.
Suların şiddetli akışları onları ülkeden ülkeye sürükledi. Nihayet, Cidde toprağına attı.
Sonra, sular çekildi. Esen rüzgârlar, heykel putların üzerine toprak yığdı .[472]
Putperestliğin Arabistan'da ne zaman ve nasıl yayıldığına gelince;
Mekke İsmail (a.s.)ın oğullarına dar gelince başka ülkelerde bir yurt aramak üzere Mekke'den ayrılan herkes, Mekke Haremini tazim için, Harem taşlarından bir taşı muhakkak yanında taşır; ve her nereye gider, konarlarsa, onu yere koyarlar, Kabe'yi tavaf ettikleri gibi, onu da tavaf ederlerdi.
Bu tutum, kendilerini, taşlardan, güzel gördükleri, hoşlandıkları herhangi bir taşa tapınmaya kadar götürdü.[473]
Bu Cahiliye devrinde, adam sefere çıkacağı zaman yanında dört taş taşır, üçü ile tenceresine ocak çatar, dördüncüsüne tapardı .[474]
Bu dinî şaşkınlık, şöyle de anlatılır:
Bir kimse sefere çıkıp bir yerde konakladığı zaman dört taş alır, onlara göz gezdirip en yakışıklısını put edinir, ona tapar, kalan üçü ile de yemek tenceresi için ocak çatardı.
Oradan göç edeceği zaman onu orada bırakır, başka bir konak yerinde konaklayınca da böyle yapardı .[475]
Yakışıklı taş bulunmazsa, kumlardan yığılıp tepe haline gelen, üzerinde sağmal devenin sağıldığı kum tepesine de tapılırdı.[476]
İsmail (a.s.)ın oğulları; hac ve umre için telbiye yapmak gibi, İbrahim (a.s.)dan kalma ibadetlere de-Allah'a şerik koşmak gibi bazı şeyler karıştırmakla birlikte-bağlı kalmakta devam ettiler.[477]
Amr b. Luhay; Mekke'nin idaresini ele geçirdiği ve Cürhümîleri Mekke'den sürüp çıkardığı zaman, Kabe hizmetini de üzerine almıştı.[478]
Amr b. Luhay'ın her sözü, Araplarca, itirazsız uyulur bir din hükmü olarak benimsenir, yerine getirilirdi.
Kendisi, din namına birtakım bid'aüar ihdas etmiş, Kabe'nin etrafına putları o dikmiş, İbrahim (a.s.)ın dinini ilk defa o böylece bozup değiştirmişti.[479]
Hübel putunu, Belka Meab yöresinden Mekke'ye getirip diken ve ona tapmalarını halka emreden, Amr b. Luhay'di .[480]
İsaf ve Naile heykellerini putlaştıran,
Kureyşîleri Uzzâya taptıran da, o idi.[481]
Lât'ı[482] ve Menafi putlaştıran da o i di .[483]
Nûh Tufanından kalma beş heykel putunu da, Cidde'ye gidip toprak altından çıkararak Mekke'ye o getirmiş, hacca gelen Arapları bu putlara tapmaya o davet ve teşvik etmiş ve davetine icabet edil-erek[484] Vedd putu, Vâdi'l-Kura'da Dûmetü'l-Cendel'e, Yauk

Yemen'de Hayvan karyesine, Yağus Yemen Ekemesine, Nesr Sebe bölgesinde Belha' mevkiine, Süva' da Nahle'de Ruhat'a götürülüp yerieştir-ilmişti.[485]
Araplar bu putlara tapmakla kalmamışlar,
Devs kabileleri, Zülkeffeyn putuna;
Haris oğulları, Züşşera putuna;
Müzeyneler, Nühm putuna;
Anezeler, Suayr putuna;
Kudaalar, Lahmlar, Cüzamlar, Âmileler, Gatafan kabileleri, Ukaysır putuna;
Havlanlar, Umyanus putuna;
Beni Bekrlerle Kinaneler, Sa'd putuna;[486]
Beni Kinane'lerden Malik ve Milkânlar, Sa'd putuna;
Tayyi'ler, Füls putuna;
Ezdlerin Tayyi' ve Kudaalardan komşuları olan kabileler, Bacer putuna;
Beni Esedler, Ya'büb putuna;
Has'am, Becile, Ezdi S erat ve Hevazinlerie bunlara akraba olan kabileler, Zülhalasa putuna;
Kudaalardan Müleyh oğulları, cinlere[487] tapıyorlardı.
Araplardan, meleklere tapanlar,[488] onların Allah'ın kızları olduğunu sananlar olduğu gibi;[489]
Şi'râ yıldızına,[490]
Güneşe tapanlar da vardı.[491]
Yalnız Mekke'de, Kabe'nin çevresinde, tapılmak üzere dikilmiş, kurşunla berkitilmiş üçyüz altmış tane put bulunuyordu![492]
Bunlar Arap kabilelerine ait olup, zaman zaman gelinir, ziyaret edilip kendilerine kurbanlar kesilirdi.[493]
Mekke'de, umumî putlardan başka, her ailenin kendi evinde taptığı özel bir putu da vardı.
Bir kimse, yola çıkmak istediği ve hayvanına bineceği zaman, puta el yüz sürer; bu, onun yola çıkmadan önce yapacağı ilk iş olurdu.
Yolculuktan döndüğü zaman da, yine puta el yüz sürer; bu da, onun daha ailesini görmeden yaptığı ilk iş olurdu.[494]
Ashab-ı Kiramdan Mikdad b. Esved'in de yeminle teyid ederek dediği gibi; "Peygamberler arasında, Peygamber (a.s.), şartları en ağır bir Fetret[495] ve Cahiliye devrinde peygamber gönderilmişti ki, insanlar o zaman putlara tapmaktan daha üstün birdin bulunabileceğini sanmıyorlardı."[496]
Kan davaları, hatta en önemsiz hadiseler bile, aileleri, kabileleri birbirlerine düşürür, yıllarca birbirleriyle boğuştururdu.[497]
Kabileler arasındaki kan davaları, son Ficar kavgasında olduğu gibi, belli bir yerde karşılaşıp birbirlerinin kanını akıtarak öç alınmak suretiyle halledilmeye çalışı lirdi .[498]
Açlık ve geçindirememek bahanesi ile çocuklar öldürülürdü.[499]
Adam, köpeğini besleyip büyütür, çocuğunu ise öldürürdü[500]
Kız çocuğu doğurmak yüzkarası sayılır, kız çocukları diri diri toprağa gömülürdü!
Biri bir kız çocuğunun doğumu ile müjdelendiği zaman, öfkesini sineye çekerek, hiddetinden yüzü kapkara kesilir; kendisine verilen, kötü saydığı müjdeden dolayı herkesten saklanır

"Onu, ne yapayım? Hakarete katlanarak alıkoyayım mı? Yoksa, toprağa mı gömeyim?" diye şaşırır kalırdı .[501]
Kız çocukları, ellerinden tutulup su kuyularına bırakılır, onların boğulup gitmeleri karşısında acımasız, duyarsız kalınırdı![502]
Para kazanmak için cariyelerini fuhşa zorlayanlar;[503]
Asaletli bir adamdan evlat sahibi olmak için(!), karılarını onunla yatıp kalkmaya teşvik eden şerefsiz erkekler
bile vardı .[504]
İçki düşkünlüğü aşırı derecelerde idi.[505]
Kumar düşkünlüğü ise aile faciası halini almıştı:
Adam servetini, hatta ailesini ortaya koyup kumar oynar, servetini ve ailesini kaybederdi. [506]
Yabancı ve koruyucusuz kimseler için can, mal ve hatta namus güvenliği kalmamıştı. Yabancı satıcıların malları satın alınır, parasına ise dirsek çevirilirdi.[507]
Hac veya umre yapmak üzere kızını yanına alarak Mekke'ye gelen yabancıların kızları ellerinden zorla alınıp kaçırılır, feryad ve istimdadlarına kulak aşılmazdı.[508]
İşte, son peygamber Hz. Muhammed (a.s.)ın ilahî vahyi telakki ettiği peygamberlik vazifesiyle mükellef kılındığı zaman, Arap dünyasının dinî ve içtimaî durumu bu kadar bozuktu.
Dış dünyanın durumu ise, bundan daha az bozuk değildi.
Hz. Muhammed (a.s.); insanların elleriyle yaptıkları kötülükler yüzünden karaların, denizlerin bozulduğu[509] böyle bir ortamda; yeryüzünde tevhid bayrağını açan ilk Müslüman,[510] Peygamberler Peygamberi,[511] Son Peygamber[512] sıfatı ile, Mekke ve çevresinden başlayarak[513] insanları Yüce Allah'ın İslâm dinine, önce hikmet ve güzel öğütlerle davet etmek;[514]
(Davetini kabul edenleri Cennet nimetleriyle) müjdelemek ve (davetinden yüz çevirenleri Cehennem azabıyla) korkutup uyarmak;[515]
Sonra da, fitne ve fesat ortadan kalkıncaya, din tamamıyla Allah'ın oluncaya,[516] İslâm dini bütün dinlere üstün gelinceye,[517] insanlara "Lâ ilahe illallah=Allah'tan başka ilâh yoktur!"[518] "Muhammedürresûlullah=Muhammed, Allah'ın Resûlüdür!"[519] dedirtinceye kadar savaşmak...[520] gibi, çok ağırve ağır olduğu kadar da şerefli bir vazifeyi tek başına yüklenmiş bulunuyordu.
Bundaki güçlüğü ve ağırlığı sadece düşünmek bile, insanı ürpertmeye ve titretmeye yeter! [521]

İslamiyetin Mekke'de Gizlice Yayılışı

İlk Mü'min ve Müslümanlar

1- Peygamberimiz Hz. Muhammed (a.s.), (kendi zamanında) Yüce Allah'a iman ve ibadetedenlerin ilki idi.Bu vakıa Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle açıklanır:
"De ki: 'Ben, Allah'a, ihlas edici olarak ibadet etmemle emrolundum. Bana, Müslümanların evveli olmam emir buyuruldu.'"[522]
"De ki: 'Hiç şüphesiz, Rabbim beni dosdoğru biryola, dimdik ayakta duran bir dine, İbrahim'in hakka yönelik tevhid dinine iletmiştir. Ben, (bu ümmette) Müslüman olanların ilkiyim!'"[523]
İlk sıralarda; Kureyş müşriklerinin ulu kişilerinden aşın inkarcı ve itirazcı olmayanları, yanlarından ve meclislerinden geçtikçe, Peygamberimiz (a.s.)a işaret ederek:
"Abdulmuttalib oğullarının gökten söz eden oğlu bu!" derlerdi.[524]
Kureyş müşrikleri, ilk sıralarda, Peygamberimiz (a.s.)ın Kabe Mescidinde namaz kılmasına da karışmamakta idiler.[525]
Peygamberimiz (a.s.) gündüzün başlarında Kabe'ye gider, kuşluk namazı kılardı. Kureyş müşrikleri, bu namazdan da hoşnutsuzluk göstermezlerdi.[526]
Bundan sonra, Peygamberimiz (a.s.) namaz kılacağı zaman, Hz. Ali ile Zeyd b. Harise, oturup Peygamberimiz (a.s.)ı beklerlerdi.[527]
2- Peygamberimiz (a.s.)dan sonra, Yüce Allah'a ve O'nun Resûlüne ilk inanan, Müslüman kadın, Peygamberimiz (a.s.)ın zevcesi Hz. Hatice idi.
Hz. Hatice; Peygamberimiz (a.s.) "Uykuda gördüğüm ve sana anlatmış olduğum şeyi, Yüce Rabbim bana Cebrail (a.s.)ı göndererek açıkladı" buyurup Yüce Allah tarafından gelenleri ve Cebrail (a.s.)dan işittiklerini haber verdiği zaman, "Sana müjdeler olsun! Vallahi, Allah senin hakkında hayırdan başka birşey yapmaz! Sana Allahtan gelen, hak ve gerçektir..." diyerek[528] Allah'a, Allah'ın Resûlüne ve ona Allah'tan gelenlere ilk inanan[529] ve Peygamberimiz (a.s.)a peygamberlik geldiği Pazartesi gününün sonuna doğru, herkesten önce namaz kılmak,[530] Yüce Allah'ın selamına nail olmak şerefine eren,[531] Allah tarafından Cennette inciden bir köşkle müjdelenen mutlu Cennet Hatunu i di.[532]
Peygamberimiz (a.s.), kavmi tarafından reddolunmak, yalanlanmak hakaretlerine uğratılmak gibi hiç sevmediği kaba ve katı davranışlarla karşılaşarak üzüntü içinde evine döndükçe, Yüce Allah, Resûlünün üzüntüsünü Hz. Hatice'nin teselli ve teskin edici sözleriyle hafifletir, sebatını sağlar, vazifesini kolaylaştırırdı.[533]
Peygamberimiz (a.s.), hadis-i şeriflerinde:
"Kendi zamanındaki kadınların hayırlısı, İmran'ın kızı Meryem'di. Bu ümmetin kadınlarının hayırlısı da Hatice'dir!"[534]
"Cennet halkı kadınlarının üstünü, Huveylid'in kızı Hatice,
Muhammed'in kızı Fatma,
İmran'ın kızı Meryem,
Müzâhım'ın kızı ve Firavunun zevcesi Âsiye'dir!" buyurmuşlardır.[535]
3-5. Hz. Hatice Müslüman olduğu zaman yanında bulunan kızları:
Hz. Rukayye,
Hz. Ümmü Külsûm,
Hz. Fâtıma
da Müslüman olmuş, Peygamberimiz (a.s.)a İslâmiyet üzerine bey'at etmiştir.[536]
Allah hepsinden razı olsun!

6. Hz. Ali; Peygamberimiz (a.s.)la Hz. Hatice'nin namaz kıldıklarını görünce, "Nedir bu?" diye sordu. Peygamberimiz (a.s.):
"Bu; Allah'ın, Kendisi için seçtiği,[537] peygamberlerini onunla göndermiş olduğu[538] dinidir!
Ben seni bir ve tek olan Allah'a imana ve O'na ibadete;
Ne yarar, ne de zarar veremeyecek olan Lât ve Uzzâyı inkâra davet ediyorum!" buyurdu.
Hz. Ali:
"Ben, bu dini bugüne kadar hiç işitmedim!
Ben, babam Ebu Talib'e söylemedikçe, danışmadıkça bir iş yapamam!" dedi
Peygamberimiz (a.s.); peygamberlik işinin, açıklanmasından önce yayılmasını istemediğinden:
"Ey Ali! Sana söylediğimi yaparsan yap!
Yapmayacak, Müslüman olmayacaksan, sana söylediğim bu işi gizli tut, açığa vurma!" buyurdu.
Hz. Ali, o gece bekledi.
Yüce Allah, onun kalbine İslâm sevgisini düşürdü.
Sabahleyin, Peygamberimiz (a.s.)ın yanına vardı ve: "Yâ Muhammed! Senin dün bana söylediğin şey ne idi?" diye sordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"'Lâ ilahe illallâhu vahdehû lâ şerîkeleh' diyerek, Kendisinden başka ilâh bulunmayan, bir olan, şerî-ki olmayan Allah'a şehadet getirecek;
Lât ve Uzzâ'yı red ve inkâr edecek,
Allah'a denk tutulan her çeşit putlardan uzak duracaksın!" buyurdu.
Hz. Ali Peygamberimiz (a.s.)ın buyruğunu hemen yerine getirip Müslüman oldu. Allah ondan razı olsun!
Babası Ebu Talib'den korkarak, Müslümanlığını bir müddet gizli tuttu, açığa vurmadı. [539]
Hz. Ali, Müslüman olduğu zaman, on yaşında idi.[540]
Hz. Ali derki:
"Resûlullah (a.s.); Pazartesi günü peygamber gönderildi. Ben de, Salı günü Müslüman oldum ."[541]
"Ben, Resûlullah (a.s.)la birlikte namaz kılan ilk adamım !"[542]
"Mekke'de, Peygamber (a.s.)la birlikte Mekke'nin bazı taraflarına gitmiştik.
Dağların ve ağaçların arasından geçip giderken, karşısına çıkan hiçbir dağ, hiçbir ağaç yoktu ki, Peygamber (a.s.)a:
'Esselâmü aleyke yâ Rasûlallah=Selam olsun sana ey Allah'ın Resûlü!' diyerek selam vermesin!"[543]
Namaz vakti gelince, Peygamberimiz (a.s.) Mekke vadilerine doğru çıkıp gider; Hz. Ali de, babası Ebu Talib'den, bütün amcalarından ve halktan gizli olarak, Peygamberimiz (a.s.)la birlikte gider, namazlarını oralarda kılarlar, akşamleyin de dönerlerdi.
Allah'ın dilediği zamana kadar, böyle devam ettiler.[544]
Bir gün, Hz. Ali'nin annesi Fatma Hatun, kocası Ebu Talib'e:
"Ali'nin, Muhammed'in yanına devam ettiğini görüyorum.
Senin başına, Muhammed tarafından, oğlun hakkında, güç yetiremeyeceğin bir iş gelmesinden korkuyorum!" dedi. Ebu Talib:

"Demek, oğlum bana bunun için mi görünmüyor?" dedi ve hemen Peygamberimiz (a.s.)la Hz. Ali'nin ardına düştü. Onlara Ebu Dübb vadisinde veya başka bir vadide,[545] Batn-ı Nahle'de,[546] namaz kıldıkları sırada rastladı
Biraz baktıktan sonra, Peygamberimiz (a.s.)a:
Ey kardeşimin oğlu! Senin edindiğini gördüğüm bu din ne dindir?" diye sordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"Ey amca! Bu Allah'ın dinidir![547]
Allah'ın meleklerinin dinidir!
Allah'ın peygamberlerinin dinidir!
Babamız İbrahim'in dinidir ki, Allah beni peygamber olarak bütün kullara bununla gönderdi!
Ey amca! Öğütleyeceğim, doğru yola kılavuzlayacağım kimselerden, buna en çok sen lâyıksın!
Bu yoldaki davetimi kabul etmeye ve bu hususta bana yardımcı olmaya da sen herkesten daha lâyıksın!" buyurdu.[548]
Onu tevhide, Allah'ın birliğine inanmaya ve putlara tapmaktan vazgeçmeye davet etti. [549]
Ebu Talib:
"Vallahi, yaptığınız veya söylediğiniz şeylerde bir sakınca yoktur.[550]
Ey kardeşimin oğlu! Ben atalarımın dininden ve ona bağlı kalmaktan ayrılmaya güç yetiremeyeceğim!
Fakat, sen gönderildiğin şey üzerinde dur!
Vallahi, ben sağ oldukça, yapmak istediğini tamamlayıncaya kadar, sana hoşlanmayacağın birşey erişmeyecektir!" dedi.[551]
Hz. Ali'ye de, hoşlanmayacağı birşey söylemedi.
"Ey oğulcuğum! Üzerinde bulunduğun bu din nedir?" diye sordu.
Hz. Ali:
"Babacığım! Ben, Allah'a, Allah'ın Resûlüne iman ve onun Allah tarafından getirdiklerini de kabul ve tasdik ettim. Ona tâbi oldum ve kendisiyle birlikte namaz kıldım!" dedi.
Ebu Talib:
"O, seni ancak hayır ve iyiliğe davet eder. Sen, onun yolunu tutmakta devam et![552]
Oğulcuğum! Amcanın oğlunun girdiği şeye senin de girmen yaraşır!" dedi.
Ebu Talib'in sözleri, Peygamberimiz (a.s.)ı sevindirdi.
Ebu Talib, dönüp eve gelince, zevcesi Fâtıma Hatun:
"Oğlun nerede?" diye sordu.
Ebu Talib:
"Ne yapacaksın ona?" dedi.
Fâtıma Hatun:
"Azadlı kadın kölem, Ecyad'da onu Muhammed'le birlikte namaz kılarken gördüğünü bana haber verdi.
Sen oğlunun dinini değiştirmesini uygun görüyor musun?!" diyerek çıkışınca, Ebu Talib ona:
"Sus! Sen onu bu işte kendi haline bırak!
Amcasının oğluna arka ve yardımcı olmak, elbette herkesten çok ona düşer!

Eğer nefsim Abdulmuttalib'in dinini bırakmak hususunda bana boyun eğmiş olsaydı,[553] eğer Kureyş kadınlarının kınamalarından korkmasaydım,[554] ben de muhakkak Muhammed'e tâbi olurdum!
Çünkü, o Halîm'dir, Emîn'dir, Tahindir!" dedi.
Fâtıma Hatun da sustu.[555]
Ufeyfü'l-Kindî der ki:
"Ben ticaret adamı idim. Abbas b. Abdulmuttalib de ticaret adamı idi.[556]
Abbas, Yemen'e gelir, ıtır satın alıp hac mevsiminde satardı. Kendisi dostumdu.
Cahiliye devrinde Mekke'ye gitmiş, Abbas b. Abdulmuttalib'in evine inmiştim. Aile halkıma, Mekke elbisesi ve ıtırından satın almak istiyordum.[557]
Abbas'ın yanında oturuyor, güneş gökte yükseldiği zaman, Kabe'ye bakıp duruyordum.
O sırada, olgunluk çağına ermiş bir genç Kabe'nin yanına vardı, başını göğe kaldırıp baktı.
Sonra da, ayakta, Kabe'ye yöneldi.
Sonra, bir çocuk gelip onun (biraz gerisinde) sağına (doğru) durdu.
Çok geçmeden, bir kadın gelerek onların arkalarına durdu.
Sonra, olgun genç eğilip rükûa varınca, çocuk da, kadın da rükû ettiler.
Olgun genç rükûdan başını kaldırıp doğruldu.
Çocuk da, kadın da, rükûdan başlarını kaldırıp doğruldular.
Olgun genç secdeye gitti.
Çocuk da, kadın da secdeye gittiler.
'Ey Abbas! Ben, büyük bir iş, şaşılacak bir hadise görüyorum!?' dedim.
Abbas:
'Evet! Büyük bir iştir!' dedi ve bana:
'Bu olgun genç kimdir, biliyor musun?' diye sordu.
'Hayır! Bilmiyorum' dedim.
Abbas:
'Bu, Muhammed b. Abdullah b. Abdulmuttalib'dir, kardeşimin oğludur' dedi ve bana:
'Onun yanındaki şu çocuk kimdir, biliyor musun?' diye sordu.
'Hayır! Bilmiyorum! dedim.
'Ali b. Ebi Talib b. Abdulmuttalib'dir kardeşimin oğludur dedi.
'Şu kadının kim olduğunu biliyor musun?' diye sordu. Ona:
'Hayır! Bilmiyorum!' dedim.
'O da, Hatice bint Huveylid'dir ve şu kardeşimin oğlunun zevcesidir.
Kardeşimin oğlu, bize, senin şu gördüğün ve onların da sâlik bulunduğu bu dini kendisine göklerin ve yerin Rabbi olan Rabbinin emrettiğini söylemektedir.
Vallahi, ben bütün yeryüzünde bu dinde şu üçünden başka bir kimse bulunduğunu bilmiyorum!' dedi.[558]
Ah! Ne olurdu, o zaman itinan edeydim de, ikinci erkek mü'min ben olaydım!
Onların dördüncüleri olmayı, ne kadar arzu ederdim!"[559]
Yüce Allah; Hz. Ali'den de, Ufeyfü'l-Kindî'den de, Hz. Abbastan da razı olsun!
7- Zeyd b. Harise, sekiz yaşında,[560] kısa boylu, karayağız, yayvan burunlu bir çocukken; [561] annesi Sûdâ ile birlikte ziyaretlerine gittikleri Beni Maanlerin yurdunda Beni Kayn b. Cisr atlılarının baskınına uğrayıp esir edilmiş, Ukâz panayırında köle olarak satılırken, Hakîm b. Hizam tarafından halası Hz. Hatice için dört yüz dirheme satın alınmıştı.[562]

Hz. Hatice onu Peygamberimiz (a.s.)a bağışlayınca, Peygamberimiz (a.s.) tarafından hemen azad edilmiş,[563] daha sonra da evlat edinilmişti.[564]
Zeyd b. Harise; Hz. Ali'den sonra Müslüman olmuş, namaz kılmış,[565] Peygamberimiz (a.s.)ın yanından ve hizmetinden hiç ayrılmamış, Peygamberimiz (a.s.) için Tâifli ayak-takımının Peygamberimiz (a.s.)a attıkları taşlara kendi vücudunu karşı tutarak kanlar içinde kalacak kadar fedakârlık göstermiş[566] ve onun sevgisine mazhar olmuş bir insandı.[567]
Yüce Allah ondan razı olsun!
8- Hz. Ebu Bekir, İslâmiyet'ten önce de Peygamberimiz (a.s.)ın arkadaşı ve dostu idi. [568]Çocukluğundan beri, onun doğruluğunu, emînliğini, güzel ve üstün ahlâkını biliyordu. Kendisinin bu
ahlâkı halka yalan söylemesine engel olup dururken, Allah'a karşı asla yalan söylemeyeceği kanaatinde idi.[569]
Nitekim, Peygamberimiz (a.s.) İslâmiyete davet eder etmez, onun hemen Müslüman olduğu görülür.
Peygamberimiz (a.s.), bu husustaki hadis-i şeriflerinde:
"İslâmiyete davet ettiğim herkes, ona karşı ağırdan davrandı, tereddüt etti ve düşündü. Ancak, Ebu Bekir'dir ki; İslâmiyeti kendisine arz ve teklif ettiğim zaman, kabulde hiç gecikmedi ve tereddüde de düşmedi" buyurmuşlardır.[570]
Hiçbir şey, Peygamberimiz (a.s.)ı, Hz. Ebu Bekr'in Müslüman oluşuna sevindirdiği kadar sevindirmemiştir.[571]
Hz. Ebu Bekir de, Müslüman olduğu zaman, hiç çekinmeden Müslümanlığını açıklamış ve halkı da, Yüce Allah'a ve Resûlüne imana davet etmeye başlamıştır.[572]
Yüce Allah ondan razı olsun!
9-10- Bilal-i Habeşî ile annesi Hamâme Hatun köle idiler.[573]
Bilal-i Habeşî Peygamberimiz (a.s.)ın halkı İslâmiyet'e gizlice davete başladığı ilk sıralarda Müslüman olduğu gibi,[574] annesi de o sırada Müslüman oldu.[575]
Bilal-i Habeşî, Müslümanlığını ilk açıklayan yedi Müslüman'dan birisi idi.[576]
Dininden döndürülmek, Lât ve Uzzâ adı andırılmak için yapılan en ağır işkencelere katlanırdı.
"Haydi, sen de bizim gibi söyle!" diye zorlandıkça;
"Dilim onu söyleyemiyor (Ona dilim dönmüyor). Ehad! Ehad! (Birdir! Birdir!)" demekten geri durmazdı.
Müşrikler Bilâl-i Habeşî'ye "Lât ve Uzzâ mâbuddur" dedirtemezlerdi.[577]
Bilal-i Habeşî Hz. Ebu Bekir tarafından satın alınıp azad edilerek kölelikten ve dayanılmaz işkencelerden kurtarıldı .[578]
Hz. Ebu Bekir Bilal-i H abeşî'nin annesi Hamâme Hatunu da satın alıp azad ederek işkenceden kurtarmıştı r.[579]
Yüce Allah hepsinden razı olsun!
11. Ebu Fükeyhe; Abduddar oğullarının[580] veya Safvan b. Ümeyye'nin kölesi olup,[581] ilk sıralar-da[582] Bilal-i Habeşî'nin Müslüman olduğu zaman, Müslüman oldu.[583]
Dinlerinden döndürülmek için müşrikler tarafından en ağır işkencelere uğratılanlardandı. [584]
Hz. Ebu Bekir, onu da satın alıp azad etti.[585]
Allah, ikisinden de razı olsun!

12-13. Halid b. Saîd'in Müslüman oluşu çok eskidir.[586]
Müslüman oluşuna, gördüğü korkulu rüyası sebep olmuştur:
Kendisi, bir gece, uykuda, Allah'ın bildiği kadar geniş bir ateşin kıyısında durduğunu ve babasının onu ateşin içine iterek düşürmek ister gibi davrandığını, Resûlullah ((a.s.))'ın ise hemen belinden kavrayarak onu ateşin içine düşmekten koruduğunu gördü!
Gördüğü bu rüyadan çok korktu.
Kendi kendine:
"Vallahi, bu herhalde hak ve gerçek bir rüyadır!" dedi.
Hz. Ebu Bekir'e rastlayınca, rüyasını anlattı. Hz. Ebu Bekir:
"Hakkında hayırlı olmasını dilerim.
İşte, Resûlullah (a.s.)! Hemen gidip ona tâbi ol!
Ona tâbi olur, İslâmiyete girer, onun yanında bulunursan, o seni ateşe düşmekten korur!
Baban ise Cehennemliktir!" dedi.
Halid b. Saîd, Ciyad mevkiinde Peygamberimiz (a.s.)ı buldu:
"Yâ Muhammedi Sen nelere davet ediyorsun?" diye sordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"Bir olan ve şerîki olmayan Allah'a iman ve ibadete, Muhammed'in de O'nun kulu ve resûlü olduğuna inanmaya;
İşitmez, görmez, bir zarar veya yarar vermez, kendisine tapınanları tapınmayanlan bilmez birtakım taş parçalarına tapmaktan-ki, sen de onlara tapmaktasın-vazgeçmeye davet ediyorum!" buyurdu.
Bunun üzerine, Halid b. Sâid:
"Ben, şehadet ederim ki: Allah'tan başka ilah yoktur!
Ve yine şehadet ederim ki: Sen de, O'nun resûlüsün!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.), onun Müslüman oluşuna sevindi.[587] Halid b. Saîd'in babası Ebu Uhayha, oğlunun Müslüman olduğunu öğrenince; Müslüman olmayan çocuklarını onun arkasından saldı.
Halid'i bulup getirdikleri zaman, Ebu Uhayha itip kakarak ona hakaret etti.
Elindeki değneği başında kırıncaya kadar, ona dayak attı!
"Sen Muhammed'in kendi kavmine aykırı hareket ettiğini ve onların ilahlarını yerdiğini, geçmiş atalarını ayıpladığını görüp duruyorsun da, ona tâbi oluyorsun ha?!" dedi. Halid:
"Vallahi, o doğru söylüyor! Doğru yapıyor!
Ben, bunun için kendisine tâbi oldum!" deyince, Ebu Uhayha büsbütün kızdı. Ona sövüp saydıktan sonra:
"Ey zelîl! Yaramaz! İstediğin yere git!
Vallahi, senin rızkını da keseceğim!" dedi. Halid:
"Sen benim rızkımı kesersen, Allah elbette bana geçineceğim şeyi ihsan eder!" dedi.
Ebu Uhayha, Halid'i dışarı çıkarttırdı. Öteki oğullarına:
"Eğer sizden biriniz onunla konuşacak olursa, ona yaptığım şeyi kendisine deyapanm!" dedi. Halid'i hapsettirdi.
Mekke'nin yakıcı sıcağı altında, aç, susuz bıraktırdı.
Halid bir gün bir kolayını bulup babasının elinden kurtuldu. Habeş ülkesine hicret edinceye kadar, babasına görünmedi, Peygamberimiz (a.s.)ın yanından ayrılmadı.[588]
Halid b. Saîd'in zevcesi Ümeyne Hatun da, ilk sıralarda Müslüman olmuştur.[589]
Yüce Allah onlardan razı olsun!

14-15. Amr b. Saîd, kardeşi Halid b. Saîd'den biraz sonra Müslüman olmuştur.[590]
Amr b. Sâid'in zevcesi Fâtıma Hatun da, ilk sıralarda Müslüman olmuştur.[591]
Yüce Allah onlardan razı olsun!
Hz. Ebu Bekir'in teşvik ve delaletiyle:
16- Hz. Osman,
17- Zübeyr b. Avvam,
18- Abdurrahman b. Avf,
19- Sa'd b. Ebi Vakkas,
20- Talha b. Ubeydullah
Peygamberimiz (a.s.)ın yanına geldiler.[592] Peygamberimiz (a.s.) onlara İslâmiyeti arz ve teklif etti.
Kur'ân-ı Kerîm okudu.
İslâm hukukunu (şeriatlarını) anlattı.
Yüce Allah'ın Müslümanlara va'd buyurduğu izzet ve ikramları haber verdi. Hepsi de, iman ve İslâm hukukunu ikrar ederek sabahladılar.[593]
Hz. Osman:
"Yâ Rasûlallah! Şam'dan, yeni bir haberle geldim:
Maan ile Zerka arasında idik.
Uyur gibi bir halde olduğumuz sırada, birden, bir seslenici bize:
'Ey uykudakiler! Uyanınız! Çünkü, Ahmed Mekke'de zuhur etmiş bulunuyor' diyerek seslendi.
Mekke'ye gelince, seni (senin peygamber olduğunu) işittik" dedi.[594]
Talha b. Ubeydullah da der ki:
"Busra panayırında bulunduğum sırada, bir rahip, manastırından, panayır halkına:
'İçinizde Harem halkından bir kimse var mı diye soruyorlar[1] diye seslendi.
'Evet! Ben varım' dedim. Rahip:
'Ahmed zuhur etti mi?' diye sordu.
'Hangi Ahmed?' dedim. Rahip:
'Abdulmuttalib'in oğlu Abdullah'ın oğlu Ahmed!
O, Mekke şehri içinde zuhur edecektir!
Kendisi, peygamberlerin sonuncusudur!
Harem'den ayrılıp çıkacak, hurmalık, taşlık ve çorak bir yere hicret edecektir!
Ona koşmanı, sana tavsiye ederim!' dedi.
Rahibin söyledikleri kalbime tesir etti.
Oradan acele ayrılıp Mekke'ye geldim.
'Olan bitenlerden, yeni bir şeyler var mı?' diye sordum.
'Evet, var! Abdullah'ın oğlu Muhammedü'l-Emîn peygamberliğe özeniyor.
Ebu Kuhafe'nin oğlu da ona tâbi oldu' dediler.
Hemen gidip Ebu Bekir'in yanına vardım. Ona:
'Sen şu zâta tâbi mi oldun?[1] diye sordum.
'Evet tâbi oldum. Sen de hemen ona git, tâbi ol!
Çünkü, o, hak ve gerçeğe davet ediyor[1] dedi."
Talha b. Ubeydullah, rahibin söylediklerini Hz. Ebu Bekir'e haber verdi. Peygamberimiz (a.s.)ın yanına varıp Müslüman olunca, ona da haber verdi.[595]

Sa'd b. Ebi Vakkas'ın bildirdiğine göre; Müslüman olmadan üç gün önce, uykuda, sanki karanlık içinde hiçbir şeyi göremez bir halde iken, kendisini aydınlatan bir ayın ışığını takip etmiş, bazı kimselerin de bu aya doğru gittiklerini görür gibi olup iyice bakınca, onların Zeyd b. Harise ile Hz. Ali ve Hz. Ebu Bekir olduklarını görmüş.
Kendilerine:
"Oraya ne zaman varıp yetişeceksiniz?" diye sormuş. Onlar da:
"Bir saatte!" demişler.
Sa'd b. Ebi Vakkas, o sırada, Peygamberimiz (a.s.)ın İslâmiyet'e gizlice davete başladığını haber alınca, Mekke'nin Ecyad vadisinde ikindileyin namaz kılarken Peygamberimiz (a.s.)ı buldu. Ona:
"Sen, nelere davet ediyorsun?" diye sordu. Peygamberimiz (a.s.):
"Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Resûlullah olduğuna şehadet edersin!" buyurdu.
Bunun üzerine, Sa'd b. Ebi Vakkas:
"Ben şehadet ederim ki: Allah'tan başka ilah yoktur!
Ve yine, şehadet ederim ki: Sen, Allah'ın resûlüsün!" diyerek Müslüman oldu.[596]
21- Ebu Ubeyde b. Cerrah,
22- Ebu Seleme,
23- Erkam b. Ebi'l-Erkam,
24- Osman b. Maz'un,
25- Kudâme b. Maz'un,
26- Abdullah b. Maz'un,
27- Ubeyde b. Haris,
28- Saîd b.Zeyd,
29- Saîd b. Zeyd'in zevcesi Fâtıma binti Hattab,
30- Esma binti Ebu Bekir,
31- Habbab b. Enet,
32- Abdullah b. Mes'ud,
33- Mes'ud b. Rebi (Rebia),
34- Ayyaş b. Ebi Rebia,
35- Ayyaş b. Ebi Rebia'nın zevcesi Esma binti Selame,
36- Huneys b. Huzâfe,
37- Âmir b. Rebia,
38- Abdullah b. Cahş,
39- Ebu Ahmed b. Cahş,
40- Cafer b. Ebi Talib,
41- Cafer b. Ebi Talib'in zevcesi Esma binti Umeys,
42- Âmir b. Ebi Vakkas,
43- Ma'mer b. Haris,
44- Nahham Nuaym b. Abdullah,
45- Hâtıb b. Amr,
46- Ebu Huzeyfe b. Utbe b. Rebia,
47- Âmir b. Füheyre,
48- Vâkıd b. Abdullah,[597]
49- Süheyl b. Beyzâ,[598]

50- Salîtb. Amr,[599]
51- Muttalib b. Ezher,[600]
52- Muttalib b. Ezher'in zevcesi Remle binti Avf...[601]
Bunların hepsi, Peygamberimiz (a.s.)ın halkı Dârü'l-Erkam'da İslâmiyete gizlice davete başlamasından önce Müslüman olanlardandı. Allah hepsinden razı olsun!
Abdullah b. Mes'ud; Peygamberimiz (a.s.)ın Dârü'l-Erkam'a girip halkı İslâmiyete gizlice davete başlamasından önce,[602] Saîd b. Zeyd ve zevcesi Fâtıma Hatunun Müslüman oldukları sıra-da[603] Müslüman olmuştur.[604]
Abdullah b. Mes'ud der ki:
"Ben, Ukbe b. Ebi Muayt'ın davarlarını güden bir gençtim.
Bir gün, Peygamber (a.s.)la Ebu Bekir, bana uğradılar:
'Ey delikanlı! Yanında, bize içireceğin süt var mı?' diye sordular.[605]
'Evet, var! Fakat[606] ben emanetçiyim![607] Size süt içirmeye mezun değilim' dedim.[608]
Peygamber (a.s.):
'Üzerine koç çekilmemiş bir davar var mı yanında?' diye sordu.
'Evet, var' dedim ve onu yanlarına götürdüm.
Peygamber (a.s.) onun bacaklarını ayırdı. Memelerini eliyle sıvazlayıp dua edince, memeleri sütle doldu.
Ebu Bekir ona içi çukur sıcak bir taş (kap) getirdi.
Peygamber (a.s.) sütü onun içine sağıp içti. Ebu Bekir de içti. Ben de içtim.
Peygamber (a.s.) sütlü memelere:
'Derlenip toplan!' buyurunca, memeler eski sütsüz haline döndü![609]
Hemen, Müslüman oldum.[610]
Bundan sonra, Peygamber (a.s.)a gidip:[611]
'Yâ Rasûlallah![612] Şu[613] güzel, tatlı[614] Kelamdan,[615] şu Kur'ân'dan[616] bana da öğretsen a!' dedim.[617]
Peygamber (a.s.) başımı okşadı ,[618] ve:
'Allah, sana rahmetini ihsan etsin[619] Allah, öğrenmek istediğin şeyi sana mübarek kılsın! [620] Hiç şüphesiz, sen, öğretilmiş,[621] çok bilgili[622] bir genç olacaksın' buyurdu.[623]
Bizzat Resûlullah'ın ağzından yetmiş sûre ahz ve hıfz ettim ki, bu hususta hiç kimse benimle çek-işemez![624]
Kur'ân Kerîm'in kalanını da, Resûlullah'ın ashabından ahz ve hıfz etmişimdir."[625]
Aşağıda isimlerini sunduğumuz erkek ve kadın sahabiler de-kaynaklara göre-ilk sıralarda veya Dârü'l-Erkam'da Müslüman olmuşlardır:
53- Ümmü Seleme Hatun,[626] 54.Utbeb.Mes'ud,[627]
54- Utbe b. Mes' ud,
55- Ümmü Ruman Hatun[628] (Hz. Ebu Bekir'in zevcesidir),
56- Umeyr b. Ebi Vakkas,[629]
57- Salît b. Amr'ın zevcesi Fâtıma binti Alkame,[630]
58- Hâtıb b. Hâris,[631]
59- Hâtıb b. Hâris'in zevcesi Fâtima Hatun,[632]
60- Hattab b. Hâris,[633]
61- Hattab b. Hâris'in zevcesi Fükeyhe Hatun,[634]
62- Sâib b. Osman,[635]
63- Halid b. Hizam,[636]

64- Esved b. Nevfel,[637]
65- Amr b. Ümeyye,[638]
66- Yezid b. Zem'a,[639]
67- Ebu'r-Rum b. Umeyr,[640]
68- Kays b. Abdullah,[641]
69- Kays b. Abdullah'ın zevcesi Bereke binti Yesar,[642]
70- Firas b. Nadr,[643]
71- Cüheym b. Kays,[644]
72- Cüheym b. Kays'ın zevcesi Harmele (Hureymele),[645]
73- Muaykıb b. Ebi'l-Fâtıma,[646]
74- Şurahbil b. Hasene,[647]
75- Haris b. Halid,
76- Haris b. Halid'in zevcesi Reyta binti Haris,[648]
77- Amr b. Osman,[649]
78- Seleme b. Hişam,[650]
79- Hâşim b. Ebi Huzeyfe,[651]
80- Hebbar b. S üryan,[652]
81- Abdullah b. Süfyan,[653]
82- Ma'merb.Abdullah,[654]
83- Adiyy b. Nadle,[655]
84- Urve b. Üsâse,[656]
85- Mes'ud b. Süveyd,[657]
86- Abdullah b. Huzafe,[658]
87- Kays b. Huzâfe,[659]
88- Hişam b.Âs,[660]
89- Ebu Kays b. Haris,[661]
90- Mahmiyye b. Cez',[662]
91- Süfyan b. Ma'mer.[663]
92- Sekran b. Amr,[664]
93- Sekran b. Amr'ın zevcesi Şevde Hatun,[665]
94- Mâlik b.Zem'a,[666]
95- Malik b. Zem'a'nın zevcesi Amre Hatun,[667]
96- İbn Ümmi Mektum,[668]
97- Amr b. Haris,[669]
98- Osman b. Abdi Ganm ,[670]
99- Sa'd b. Abdi Kays,[671]
100- Abdullah b. Hübeyb,[672]
101- Abdurrahman b. Hübeyb,[673]
102- Cuayl b. Sürâka,[674]
103- Yâsirb.Âmir,[675]
104- Yâsir b. Âmir'in zevcesi Sümeyye Hatun,[676]
105- Âkil b. Ebi'l-Bükeyr,
106- Halid b.Ebi'l-Bükeyr,
107- İyas b. Ebi'l-Bükeyr,
108- Âmir b. Ebi'l-Bükeyr,[677]

109- Ammarb. Yâsir,[678]
110- Abdullah b. Yâsir,[679]
111- Suheyb b. Sinan,[680]
112- Utbe b. Gazvan,[681]
113- Mikdadb.Amr,[682]
114- Mus'ab b. Umeyr,[683]
115- Ebu Sebre,[684]
116- Ebu Sebre'nin zevcesi Ümmü Külsûm Hatun,[685]
117- Şemmas Osman b. Osman,[686]
118- Ebu Musa Abdullah b. Kaysu'l-Eş'arî,[687]
119- Zinnîre Hatun,[688]
120- Zinnîre Hatunun kızı Ümmü Ubeys[689]
Yüce Allah hepsinden razı olsun![690]

Peygamberimiz (a.s.)ın Dârü'l-Erkam'a Girip İslâmiyeti Orada Yaymaya Devam Edişi

İslâm tarihinde "Dârü'l-İslâm" diye anılan[691] Dârü'l-Erkam, Ashab-ı Kiramdan Erkam b. Ebi'l-Erkam'ın[692] Mekke'de, Safa tepeciğinin yanında bulunan evi olup[693] Kabe'nin arsası, Harem'i içinde idi.[694]

Peygamberimiz (a.s.) Kureyş müşriklerinden sakınarak[695] bu mübarek evde gizlenir;[696] yanına gelenleri orada İslâmiyete davet ederdi.[697]

Peygamberimiz (a.s.)la ashabı Dârü'l-Erkam'da[698] gizlice[699] toplanırlardı.[700]

Peygamberimiz (a.s.), onlara orada Kur'ân-ı Kerîm okur ve öğretirdi.[701] Orada, topluca namaz da kılarlardı.[702]

Yüce Allah; dinini halka açıklamasını emir buyuruncaya kadar, üç yıl, Peygamberimiz (a.s.) işini gizli yürütmüştür.[703]

Bu müddet içinde, yanına gelenleri Allah'ın birliğine inanmaya ve O'na ibadet etmeye, kendisinin de peygamberliğini tasdike gizlice davet etmekle uğraşmış,[704] birçok insanlar Dârü'l-Erkam'a girip Müslüman olmuşlardır.[705]

Dârü'l-Erkam Dârü'l-İslâm olarak seçilirken herhalde, Kabe'nin arsası üzerinde yapılı ve Kabe Haremine dahil bulunuşu;[706] kalabalık bir çevrede oluşu; oraya giren, oradan çıkanların pek belli olmayışı; halk ile temas kolaylığı gibi bazı özellikleri gözönünde tutulmuş olabilir.

Peygamberimiz (a.s.)ın Dârü'l-Erkam'a girişi hadisesi, ilk sıralarda, Müslüman olanların Müslüman oluşu tarihlerine de esas teşkil etmiş:

"Resûlullah (a.s.)ın Dârü'l-Erkam'a girip halkı orada İslâmiyete gizlice davete başlamasından önce Müslüman olmuştu" denilerek tarih düşürülmüştür.[707]

Dârü'l-Erkam'a Ne Zaman Girildiği ve Orada Ne Kadar Kalındığı Meselesi

Peygamberimiz (a.s.)ın Dârü'l-Erkam'a giriş sebebi olarak, her ne kadar, nübüvvetin dördüncü yılından itibaren başlayan mücadele devri içinde müşrikler tarafından yapılan baskı ve işkencelerin arttırılışı ileri sürülmekte[708] olup, bu hususta müşahhas bir misal verilmek istenilerek, Mekke vadilerinden bir vadide Sa'd b. Ebi Vakkas'ın bazı sahabilerle birlikte namaz kıldıkları sırada üzerlerine gelen müşriklerden bazı kimselerin Müslümanlarla münakaşaya ve hatta kavgaya tutuşmaları ve Sa'd b. Ebi Vakkas'ın da eline geçirdiği bir deve çene kemiğiyle vurup onlardan birisinin başını yarması hadisesi[709] üzerine Peygamberimiz (a.s.)ın ashabı ile birlikte Dârü'l-Erkam'da gizlenmek zorunda kaldığı açıklanırsa da;[710] Sa'd b. Ebi Vakkas'la namaz kılan sahabiler arasında bulunan[711] Ammar b. Yâsir'in Dârü'l-Erkam'a girildikten sonra Müslüman olduğu[712] ve kendisinin Müslüman olmadan namaz kılmış olamayacağı gözönünde tutulursa, bu hadisenin Dârü'l-Erkam'a giriş sebebi olamayacağı açıktır.

Bu hususta, Müslümanlar ve gayrimüslimler tarafından kitap ve ansiklopedilerde ileri sürülen görüşler de gerçeği aksettirmekten uzaktırlar.

Meselâ, İngilizce'den Türkçe'ye çevrilen İslâm Ansiklopedisi'nde:

Springer'e ve Caetani'ye dayanılarak kaleme alınmış olan "Erkam" maddesinde:

"Ömer'in ihtidasından biraz sonra, Peygamber, Erkam'ın evini bırakmıştır.

Orada ne zaman ve ne kadar kaldığı, katî olarak malûm değildir.

Fakat, 615-617 seneleri arasında kalmış olması muhtemeldir.

İbn Hişam, el-Erkam'dan hiç bahsetmez.

Taberî'nin bu vak'adan haberdar olmasına göre, İbn Hişam'ın da bilmesi icab ederdi.

Taberî umumî tarihinde vak'adan bahsederse de, Peygamberin hayatına ait fasılda bu noktaya temas etmez" denilmektedir.[713]

İngilizce, Fransızca ve Almanca "İslâm Ansiklopedisi"!erine dayanılmak ve ilmî bir tahrir heyetince gerekli incelemeler yapılmak suretiyle Arapça olarak yazılıp yayınlanmış bulunan Dâiretü'l-Maârifu'l-İslâmiye'nin "Erkam" maddesinde de:

Peygamberin mihnetli günlerinde, emniyetli, davetini yapmaya elverişli ve yararlı bulduğu Dârü'l-Erkam'ı, Hz. Ömer'in Müslüman olması üzerine terkettiği açıklandıktan sonra:

"Peygamberin, bu eve ne sığındığı tarih, ne de içinde kaldığı müddet hakkında bize tahkikli rivayeti er zikre di İm iş değildir.

Fakat, biz, bunun 615 yılı ile 617 yıllan arasında olduğunu söyleyebiliriz" denilmekte ve İngilizce'den Türkçe'ye çevrilen İslâm Ansiklopedisi'nde olduğu gibi, İbn Hişam'ın bu evden hiç bahsetmediği ve Taberî'nin de, bu kıssayı bildiği halde, kitabının Peygamberimiz (a.s.)ın siretine ait kısmında bundan hiç söz açmadığı görüşü tekrarlanmaktadır.[714]

Halbuki, kaynaklarımızdan bazılarında bu hususun da açıklanmış bulunduğu görülür.

Meselâ:

İbn Sa'd (d. 168-Ö. 230 Hicrî) Tabakâtü'l-Kübrâ'sında; Peygamberimiz (a.s.)ın Dârü'l-Erkam'a girişinin İslâmiyetin evvelinde olduğunu, Erkam'ın oğlu Osman'dan gelen rivayetle açıklar.[715]

Hâkim (d. 321-ü. 405 Hicrî) Müstedrek'inde, İbn Sa'd'in tesbitini-" evvel" kelimesini düşürmüş olarak-aynı senedle tekrarlar.[716]

İbn Hazm (d. 334-Ö. 456 Hicrî) Cemhere'sinde, İslâmiyet daha Mekke'de ifşa edilmeden önce, Peygamberimiz (a.s.)ın Dârü'l-Erkam'da Müslümanlarla birlikte toplandığını kaydeder.[717]
İbn Abdilber (d ?-ö. 463 Hicrî] İstiâb'ında, İslâmiyetin evvelinde Peygamberimiz (a.s.)ın Dârü'l-Erkam'da gizlenip, oradan çıkıncaya kadar insanları orada İslâmiyete davetle meşgul olduğunu bildirir.[718]
İbn Hacer (d. 77E^ö. 352 Hicrî), bu hususta Hâkim'in söylediğini-ondan aldığını açıklamak suretiyle-tekrarlar.[719]
Nihayet, Diyarbekrî de (ö. 990 Hicrî) İslâmiyetin başlangıcında Peygamberimiz (a.s.)ın Dârü'l-Erkam'da gizlendiği ve Müslümanlarla toplandığı rivayetini de kaydeder.[720]
Yukarıda sıraladığımız tarihî bilgilere göre; Peygamberimiz (a.s.)ın Dârü'l-Erkam'a giriş tarihini nübüvvetin dördüncü yılı değil, nübüvvetin birinci yılı ve hatta Erkam'ın Müslüman oluş tarihine göre, birinci yılın da ilk ayı olarak kabul etmek gerekir.
Dârü'l-Erkam'dan ne zaman çıkıldığı ve orada ne kadar kalındığı meselesine gelince; Abdullah b. Ömer'in bildirdiği gibi, Hz. Ömer, nübüvvetin altıncı yılında, Zilhicce ayında Müslüman olmuş[721] ve Dârü'l-Erkam'dan çıkış da bu hadiseyi takip etmiştir.[722]

Dârü'l-Erkam'ın Geçirdiği Safhalar

Erkam b. Ebi'l-Erkam; sonradan Dârü'l-Erkam'ı vakıf olarak oğluna bırakmış, bu husustaki Vakfiye'sinde şöyle demiştir
"Bismillâhirrahmânirrahîm,
Bu, Erkam'ın, Safâ'dan biraz ilerideki evi hakkında yaptığı ahd ve vasiyyetidir ki, onun arsası, Harem-i Şeriften mâdud bulunduğundan, o da, haremleşmiş, dokunulmazlaşmıştır: Satılmaz ve tevarüs olunmaz.
Hişam b. Âs ve Hişam b. Âs'ın azadlı kölesi filan, buna şahittir."
Erkam'ın bu mübarek evi, içinde oğulları ve torunları tarafından oturulmak veya icarlarından yararlanılmak suretiyle, Halife Ebu Cafer Mansur(ö. 158 Hicrî) zamanına kadar devam etti.
Halife Mansur; hac sırasında, Safa ile Merve arasında say ederken, Erkam'ın torunları, dedelerinin evinin arkasındaki bir çadırda bulunuyorlar, Mansur da onların alt taraflarından geçiyordu.
Aralarındaki mesafe çok kısa idi.
Mansur'un başındaki serpuşunu almak isteseler, elleriyle uzanıp alabilecek yükseklikte idiler.
Mansur; Merve'ye inip Safa tepeciğine çıkıncaya kadar, onlara baktı durdu.
Mansur; Abdullah b. Osman b. Erkam'ın, Muhammed b. Abdullah b. Hasan'a uyanlardan olduğu halde onunla birlikte hareket etmemiş olmasıyla ilgilendi.
Abdullah b. Osman b. Erkam'ı hapsetmesi ve zincire vurması için, Medine valisine yazı yazdı. Sonra da, Şihab b. Abdi Rab adındaki Kûfeli bir adamı Medine valisine gönderdi.
Emrettiği şekilde hareket etmesi için valiye yazdığı mektubu da, Şihab'la gönderdi.
Şihab, Abdullah b. Osman'ın hapsedildiği yere vardı.
Abdullah b. Osman, o zaman, seksen yaşını aşmış bir ihtiyardı.
Zincire vurulmak onu son derecede üzmüş ve bunaltmıştı.
Şihab, ona:
"Ben seni içinde bulunduğun şu halden kurtarırsam, Dârü'l-Erkam'ı bana satar mısın? Çünkü, mü'minlerin emîri onu istiyor!
Eğer satacak olursan, senin hakkında onunla konuşayım, suçunu affettireyim?" dedi.
Abdullah b. Osman:
"O ev, sadakadır, vakıftır.
Benim ondan ancak bir intifa hakkım vardır. Buna da kızkardeşim ve başkaları ortaktırlar!" dedi.
Şihab:
"Sen, kendine düşen hakkını bize ver! Ondan ilişiğini kes, kurtul!" dedi.
Bunun üzerine, Abdullah'ın şehadetle sabit olan hakkı hesaplanarak onyedi bin dinarlık bir satış senedi yazıldı.
Onun arkasından, parasının çokluğuna aldanarak, kızkardeşi de hakkını sattı.
Mansur, bu evde intifa hakkı olan herkesin intifa hakkını satın alıp ondan ilişkisini kesti.
Dârü'l-Erkam; Ebu Cafer Mansur'dan sonra, oğlu Halife Mehdiye geçti.
O da, zevcesi Hayzuran'a (Musa ve Harun'un annesine) bağışladı.
Hayzuran Hatun, Dârü'l-Erkam'ın çevresindeki evleri ve arsaları satın alıp ona katmak suretiyle, Dârü'l-Erkam'ı yeniden yaptırdı .[723]

Dârü'l-Hayzuran diye anılan ve içinde namaz kılınır mescid haline getirilen[724] Dârü'l-Erkam, daha sonra, Halife Cafer b. Musa'ya geçti.
Orada, bir müddet de Mısırlılar ve Yemenliler oturdular.
Daha sonra, Gassan b. Abbad, Musa b. Cafer oğullarından, onun hepsini veya çok kısmını satın aldı .[725]
En sonunda, onu Mısır Kahire Defterdarı İbrahim Bey, Sultan II. Selim'e hediye etti.
III. Murad da, Hicrî 999 yılında, onu mescid tarzında yeniledi .[726]
Dârü'l-Erkam'in son yapılı durumuna göre;
Kapısı doğu tarafına açılır.
Kapıdan, üzeri tavanlı, sekiz metre uzunluğunda, dört metre eninde bir sahanlığa girilir.
Sahanlığın solunda, üzeri tavanlı, eni üç metreye yakın bir sofa bulunmaktadır.
Ortadaki duvarın sağındaki kapıdan da, sekiz metre uzunluğunda ve bunun yansına yakın eninde, tabanı hasırla döşeli bir kulübeye girilmektedir.[727]
Dârü'f-Erkam'm en son durumu
Dârü'l-Erkam; günümüzde, Suudî Arabistan Krallığınca, Harem-i Şerif için yapılan çevre düzenlemesinde yıkılarak arası haremin arasına katilmiş .aslına rucu etmiştir.[728]

Nübüvvetin (Peygamberliğin) Beş Devresi, Davet ve İcabet Ümmetleri

Davetin beş devresi olup, birinci devresi; nübüvvet (peygamberlik) devresidir.
Davetin ikinci devresi; en yakın hısım ve akrabayı, âhiret azabıyla korkutup uyarma devresidir.
Davetin üçüncü devresi; kendi kavmini âhiret azabıyla korkutup uyarma devresidir.
Davetin dördüncü devresi; kendilerine daha önce âhiret azabıyla korkutup uyarıcı gelmemiş bulunan bütün Arap kavimlerini âhiret azabıyla korkutup uyarma devresidir.
Davetin beşinci devresi; zamanın sonuna kadar, cinlerden ve insanlardan, kendilerine davet erişebilecek olanları âhiret azabıyla korkutup uyarma devresidir.[729]
Ümmet; bir dinde veya bir zamanda, ya da bir yerde toplanmış olan her topluluğa denir.[730]Ümmet kelimesi, yalnız insan toplulukları için değil, yerde yürüyen hayvanlar, iki kanadıyla uçan kuşlar için de kullanılmıştır.[731]
Mütercim Âsim Efendi de, Kamus tercemesinde şöyle der
"Ümmet; kendilerine peygamber gönderilen cemaata denir; gerek iman eylesinler, (onlara) ümmet-i icabet ıtlak olunur; gerek iman eylem esinler ki (onlara) ümmet-i davet ıtlak olunur ve her kabileden bir cemaata denir ve hayvan cinsine denir."[732]
Kâfirler ümmet-i icabet değil, ümmet-i davettirler.[733]
Peygamberimiz Aleyhiselam, yalnız Araplara değil, bütün insanlara peygamber olarak gönder-ilmiştir.[734]
Peygamberimiz (a.s.); Abdulmuttalib oğullarına yaptığı ilk hitabında da:
"Ey Abdulmuttalib oğulları![735] Ben, özel olarak size, genel olarak da bütün insanlara peygamber gönderildim!" buyurmuştur.[736]
Ehl-i Kitab olan Yahudilerin ve Hıristiyanların da, Peygamberimiz Muhammed (a.s.)ın risalet ve daveti dışında kalmadıkları da, Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle açıklanmıştır
"Ey Ehl-i Kitab! Peygamberlerin arası kesildiği bir zamanda, size (gerçekleri) apaçık söyleyip duran resûlümüz gelmiştir.
Tâ ki 'Bize ne bir rahmet müjdecisi, ne de bir azap habercisi gelmedi' (demenize meydan kalmasın!)
İşte, size rahmet müjdecisi de, azap habercisi de geldi artık!
Allah, herşeye hakkıyla kadirdir!"[737]
Bunun içindir ki, Peygamberimiz (a.s.); Hıristiyan olan Rum kralı Herakliyus'a gönderdiği mektupta:
"...Ben, seni İslâm davetiyle Müslümanlığa davet ediyorum! Müslüman ol, selameti bul da, Allah sana ecir ve mükâfatını iki kat versin! Eğer bu davetimi kabul etmezsen, yoksul çiftçilerin, teb'an olan bütün halkın günahı senin boynuna olsun!"
'De ki: 'Ey Kitaplılar! Geliniz: Aramızda ve aranızda eşit ve ortak olan bir kelimede birleşelim de, Allah'tan başkasına tapmayalım, O'na hiçbir şeyi eş, ortak tutmayalım. Allah'ı bırakıp da birbirimizi rab tanımayalım!'
Buna rağmen, onlar bu davetten yüz çevirirlerse, 'Siz şahit olunuz ki: Bizler, muhakkak, Müslümanlarız!' deyiniz!' [Âl-i İmrân: 64] buyurmuştur."[738]
Nübüvvetin ilk üç yıllık devresi, halkı İslâmiyete gizlice davetle geçmiş;[739]
Peygamberimiz (a.s.) bu üç yıllık devrede Bir ve şeriksiz olan Yüce Allah'a iman ve ibadete, kendisinin de Allah'ın kulu ve resûlü olduğunu tasdike ve putlara tapmaktan vazgeçmeye halkı gizlice davetle meşgul o I muştur.[740]

Şiryandan Peygamberimiz (a.s.)ın,[741] bir yandan da Hz. Ebu Bekir'in, yanına gelenleri Allah'a imana ve İslâmiyete daveti neticesinde,[742] erkeklerden kadınlardan birçok insan İslâmiyete girmiş, İslâmiyet Mekke'de halk arasında konuşulur olmuştu.[743]

Peygamberimiz (a.s.)ın En Yakın Hısımları Uyarışı ve Kendisine Yardıma Davet Edişi

Hz. Ali der ki:
"Sen, ilkin, en yakın hısımlarını inzar et, âhiret azabıyla korkut![1] (Şuarâ: 214) âyeti nazil olunca,[744] Resûlullah (a.s.) beni çağırdı .[745]
'Ey Ali! Yüce Allah'ın, en yakın hısımlarımı inzar etmemi emir buyurması bana çok ağır geldi, kaygı verdi.[746]
Biliyorum ki, ben ne zaman kavmime bu işi açmaya kalksam, muhakkak, hoşuma gitmeyen birşeyle karşılaşacağımı göreceğim.
Bunun üzerine, bir müddet sustum.
Cebrail (a.s.) bana geldi de:
'Yâ Muhammedi Eğer sen Yüce Rabbinin sana emrettiği şeyi yapmayacak olursan, Rabbin sana azab edecektir!' dedi.
Yâ Ali! Bize, bir sa[1] (dört kocaman avuç dolduracak kadar) yemek yap ve üzerine de koyun budundan et koy!
Bize bir kap da süt hazırla!
Sonra, Abdulmuttalib oğullarını benim için topla![747]
Onlarla bir konuşayım ve emrolunduğum şeyi kendilerine ulaştırayım' buyurdu.
Resûlullah'ın bana emrettiği şeyi[748] yaptım.
Abdulmuttalib oğulları Resûlullah'ın yanına toplandılar.
Onlar, o gün, kırk kişi idiler.[749]
Yahut, kırk kişiden ya bir eksik,[750] ya da bir fazla idiler.[751]
Resûlullah'ın bütün amcaları, Ebu Talib, Hamza, Abbas ve Ebu Leheb de gelenler içinde bulunuyordu.
Abdulmuttalib oğulları yanına toplandıkları zaman, Resûlullah (a.s.) beni çağırdı.
Onlar için yaptığım yemeği getirmemi emretti.
Getirip önüne koydum.
Eti parçalayarak çanağın çevresine birer parça koyduktan sonra:
'Haydi yiyiniz, Bismillah!' buyurdu.
Hepsi, ondan yediler ve tamamıyla doydular.[752]
Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki: Onların tümüne sunduğum yemeği,[753] onlardan bir tek adam bile yalnız başına yiyebilirdi!
Bundan sonra, Resûlullah (a.s.):
'Yâ Ali! Onlara süt de iç ir!' buyurdu.
Onlara süt kabını getirdim.
Ondan da hepsi kanasıya içtiler.
Vallahi, o kaptaki süt kadarını, onlardan bir tek adam bile yalnız başına içebilirdi ![754]
Yemeğin ve sütün kalanları, sanki hiç el dokunulmamış, yenilmemiş, içilmemiş gibi idi! [755]
Resûlullah (a.s.) söze başlamak istediği sırada, Ebu Leheb:
'Şaşılacak şey! Arkadaşınız sizi büyük bir sihirle sihirledi![756] Doğrusu, biz, bugünkü gibi bir sihir hiç görmedik![1] dedi.[757]
Sonra da, Resûlullah'a hitaben:

'Bunlar senin amcaların ve amcalarının oğullarıdır. Sen, onlara istediğini söyledin! Sen, dinden sapkınlığı bırak!
İyi bil ki: Kavmin, senin için bütün Arap topluluklarına karşı koymayı göze alacak değildir.
Bütün Kureyş kabileleriyle Araplar üzerlerine çullanmadan, ata oğullarının senin üzerinde durup seni haps ve esir etmeleri gerekir.
Onların böyle yapmaları, kendilerine, ötekinden daha kolaydır.
Ey kardeşimin oğlu! Ben; atanın oğullarına, gelirken senin getirdiğin gibi şer ve kötülük getiren bir kimse daha görmedim!' dedi.[758]
Resûlullah'ın konuşmasına imkân vermedi.
Dağıldılar.[759]
Ebu Leheb'in sözü, Resûlullah'ın çok ağırına gitti.
Resûlullah (a.s.), o mecliste susup hiç konuşmadı.[760]
Bunun üzerine, Cebrail (a.s.) gelip, Allah'ın buyruğunu hemen yerine getirmesini, Resûlullah (a.s.)a emir ve tavsiye etti.[761]
Kendisine bu hususta cesaret verdi.[762]
Ertesi günü, sabahleyin Resûlullah (a.s.):
'Yâ Ali! O adam işittiğin sözlerle tez davranıp önüme geçti de, ben kavmimle konuşmadan onlar dağılıverdiler.
Sen önceki akşam bizim için yapmış olduğun kadar, yine yiyecek içecek hazırla![763]
Sonra onları yanıma topla!' buyurdu.[764]
Yemeği yaptım. Sonra da, onlar Resûlullah için topladım.[765]
Resûlullah (a.s.), yemeği getirmem için bana seslendi.[766]
Resûlullah (a.s.), geçen akşam yaptığı gibi yaptı (Yani, eti parçalayıp yemek çanağının çevresine birer parça koyduktan sonra):
'Haydi yiyiniz, Bismillah!' buyurdu.
Hepsi, ondan doyuncaya kadar yediler.[767]
Resûlullah (a.s.):
'Haydi, onlara süt de içir!' buyurdu.
Kendilerine, içi süt dolu kabı getirdim.[768]
O kaptan da, hepsi, kanasıya kadar süt içtiler.[769]
Vallahi, onların tümü için hazırladığım o yemeği de, o sütü de, onlardan bir tek adam bile yalnız başına yiyebilir, içebilirdi![770]
Resûlullah (a.s.), onlara:
'Borcumu benim yerime hanginiz öder?' diye sordu.
Ben sustum.
Cemaat da sustu.
Resûlullah (a.s.) sorusunu tekrarlayınca:
'Ben öderim yâ Rasûlallah!' dedim. Resûlullah (a.s.):
'Sen ödersin yâ Ali! Sen ödersin yâ Ali!' buyurdu.[771]
(Diğer bir rivayete göre; Resûlullah (a.s.) onlara:
"Benim borcumu benim yerime ödeyecek ve vaadlerimi yerine getirecek, Cennette benimle birlikte bulunacak, ev halkım içinde benim vekilim olacak kimdir?" diye sordu.
Onlardan birisi:

"Sen [kerem ve cömertlikte] denizsin! Sana bu hususta kim vekil olmaya güç yetirebilir?!" dedi.
Resûlullah (a.s.) sorusunu tekrarlayınca, Hz. Ali:
"Ben senin vekilin olurum!" dedi.[772]
Bunun üzerine, Resûlullah (a.s.), ona:
"Borcumu benim yerime sen ödeyecek ve vaadlerimi sen yerine getireceksin!" buyurdu.)[773]
Bundan sonra, Resûlullah (a.s.) konuşmasını şöyle sürdürdü:
'Hamd, Allah'a mahsustur. Ben, O'na hamdederim.
Yardımı da, O'ndan dilerim. O'na inanır, O'na dayanırım.
Şüphesiz bilir ve bildiririm ki: Allah'tan başka ilâh yoktur.
O, birdir; O'nun eşi, ortağı yoktur![774]
Herhalde, otlak aramaya gönderilen kimse, gelip de ailesine yalan söylemez.
Vallahi, ben (faraza) bütün insanlara yalan söylemiş olsam, yine, size karşı yalan söylemem! (Faraza) ben bütün insanları aldatmış olsam, yine, sizi aldatmam!
Sizi Kendisine davet ettiğim Allah öyle bir Allah'tır ki, O'ndan başka hiçbir ilah yoktur!
Vallahi, sizler, uyur gibi öleceksiniz! Uykudan uyanır gibi de, dirilecek ve bütün yaptıklarınızdan hesaba çekileceksiniz!
İyiliklerinizin mükâfatını görecek, kötülüklerinizin de cezasını çekeceksiniz!
Bunların sonucu ya temelli Cennette, ya da temelli Cehennemde kalmaktır![775]
İnsanlardan, ilk inzar ettiğim kimseler, sizlersiniz![776]
Ey Abdulmuttalib oğulları! Vallahi, Araplar içinde, benim size getirdiğim, dünya ve âhiretiniz için hayırlı olan şeyden daha üstününü ve hayırlısını kavmine getirmiş biryiğit bilmiyorum![777]
Ben, sizi, dile kolay gelen, Mîzan'da ağır basan iki kelimeye davet ediyorum ki, o da: Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına ve benim de Allah'ın kulu ve resûlü olduğuma şehadet etmeniz di r!768
Yüce Allah, sizi buna davet etmemi bana emir buyurdu.[778]
Ey Abdulmuttalib oğulları! Ben, özel olarak size, genel olarak da bütün insanlara peygamber gönderildim!
Siz, bu hususta, görmediğiniz mucizelerden bazısını da görmüş bulunuyorsunuz.[779]
Üzerinde bulunduğum şeyde bana yardımcı ve kardeşim olmayı, Cennet kazanmayı hanginiz kabul eder?[780]
Hanginiz, bu yolda kardeşim ve sahibim olmak üzere, bana bey'at eder?' buyurdu.
Hiç kimse ayağa kalkmadı.
Hemen, ben ayağa kal küm.
Yaşça, oradakilerin en küçüğü idim. Resûlullah, bana:
'Sen, otur![1] buyurdu.
Sorusunu üç kere tekrarladı.
Her defasında, ben ayağa kalkıyordum. O da:
'Sen, otur!' buyuruyordu.[781]
'Yâ Rasûlallah! Bunların yaşça en küçükleri ve bacakça en inceleri olsam da, sana ben kardeş ve yardımcı olurum' dedim.
Hepsi sustular.[782]
Resûlullah (a.s.), sorularının üçüncüsünden sonra, elini elimin üzerine koydu[783] da:

'İçinizde, bu, benim kardeşim, vasîm ve vekilimdir.
Onun sözlerini dinleyiniz ve kendisine itaat ediniz!
Bu işe, amcamsız, amcamın oğlu varis oldu![1] buyurdu.[784]
Davetliler gülüşerek ayağa kalktılar ve Ebu Talib'e:
'Bak! Sana, oğlunu dinlemeni emrediyor! Ona itaat et!' dediler.[785]
Ebu Talib:
'Bırakınız onu! Amcasının oğlu, onun başını, hayırdan başka yana bükmez!' dedi.[786]
Resûlullah (a.s.)a da:
'Bizim katımızda, sana yardım etmek kadar sevgili birşey yoktur.
Öğütlerini benimseyip kabullendik.
Sözlerini tamamıyla tasdik edip doğruladık!
Bu toplananlar, senin atalarının oğullarıdır.
Tabiî ki, ben de onlardan birisiyim!
Senin istediğin şeye onlardan koşacak olanların, andolsun ki, en çabuğu, en hayırlısı da benden başkası değildir!
Sen, emrolunduğun şeye devam et!
Andolsun ki, etrafını kuşatıp seni korumaktan bir an geri durmayacağım!
Nefsimi, Abdulmuttalib'in dininden ayrılmak hususunda bana boyun eğer bulmadım!
Artık, ben, onun üzerinde öldüğü dinde öleceğim![1] dedi.[787]
Ebu Leheb'den başka, hepsi de, yumuşak ve olumlu sözler söylediler.[788] Ebu Leheb ise:
'Ey Abdulmuttalib oğulları! Bu, vallahi, bir serdir, kötülüktür![789]
Başkaları onun elini tutup bundan alıkoymadan önce, sizler onun ellerini tutup bundan alıkoyunuz!
Eğer siz bugün ona boyun eğecek olursanız, zillete, hakarete uğrarsınız!
Bunu korumaya kalkışacak olursanız, öldürülürsünüz!' dedi.[790]
Peygamberimiz (a.s.)ın halası Safiyye binti Abdulmuttalib, Ebu Leheb'e:
'Ey kardeşim! Kardeşinin oğlunu ve onun dinini yardımsız, hor ve hakir bırakmak sana yakışır mı?!
Vallahi, bilginler, öteden beri, Abdulmuttalib'in soyundan bir peygamberin çıkacağını haber veregelm işlerdir.
İşte o peygamber budur!' dedi. Ebu Leheb:
"Bu, andolsun ki, boşuna bir umuntudur!
Zaten, kadınların sözleri erkeklere ayakbağı ve köstek mesabesindedir!
Kureyş aileleri ve onlarla birlikte bütün Araplar ayaklandığı zaman, onlara karşı koyacak bizim ne gücümüz var?
Vallahi, biz onların yanında bir lokmayız!' dedi. Ebu Talib ona:
'Ey korkak adam! Vallahi, biz, sağ oldukça, ona yardım edecek, onu savunacak ve koruyacağız!' dedi ve Peygamber (a.s.)a da:
'Ey kardeşimin oğlu! Rabbine davet etmek istediğin zamanı bilelim, silahlanıp seninle birlikte ortaya çıkarız!' dedi."[791]

Peygamberimiz (a.s.)ın Safâ Tepeciğinden Kureyşlilere Seslenişi

"Sen, ilkin, en yakın hısımlarını inzar et!"[792] Yani, "küfürleri yüzünden üzerlerine azap inebileceğini hatırlatarak onları korkut, uyar!"[793] mealli âyet nazil olduğu zaman;[794] Resûlullah (a.s.), günlerden bir gün[795] Safa tepeciğine kadar gitti.[796] Orada, yüksekçe bir taşın üzerine çıktı.[797]
Şehadet parmaklarını kulaklarına tıkadı. Yüksek sesle: [798]
"Yâ Sabâhâh!*[799] Ey Kureyş cemaatı!" diyerek bağırdı.[800]
"Kim bu seslenen?" diye sordular.[801]
"Muhammed,[802] Safa tepesinden sesleniyor!" dediler.[803]
Kureyş kabileleri içinde Peygamber (a.s.)a akraba olmayan bir kabile bulunmadığından, [804] Peygamber (a.s.) da kabile kabile bütün Kureyşlilere seslenmişti.[805]
İşitenler, gelip Peygamberimizin karşısında toplandılar.[806]
Gelemeyenler de, toplantının sebebini anlamak için, yerlerine adam gönderdiler.[807]
Yanına gelen Kureyşliler Peygamber (a.s.)a:
"Yâ Muhammedi Ne haber var?" diye sordular.[808]
Peygamber (a.s.):
"Benimle sizin haliniz, düşmanı görünce ailesini haberdar etmek için koşmaya başlayan ve düşmanın kendisinden önce ailesine yetişip zarar vermesinden korkarak 'Yâ Sabâhâh![1] diye bağıran bir adamın haline benzer.[809]
Ne dersiniz? Ben, size şu dağın eteğinden[810] veya şu vadiden,[811] sizi yağmalamak isteyen[812] birtakım atlıların çıkıvereceğini, yahut akşama, sabaha, düşman baskınına uğrayacağınızı[813] haber verirsem, beni tasdik eder, doğrular mısınız?" diye sordu.[814]
"Evet! Seni tasdik eder, doğrularız![815]
Çünkü, biz seni bütün tecrübelerimizde doğru sözlü bulduk![816]
Sen, bizim katımızda herhangi bir suçla suçlanmış bir kişi değilsin![817]
Hakkındaki tecrübelerimizde, sende hiçbir yalana rastlamış değiliz!" dediler.[818]
Bunun üzerine, Peygamberimiz (a.s.):
"Öyle ise, ben sizi şiddetli bir azap önünde inzara, korkutup uyarmaya memurum:[819]
EyAbdulmuttalib oğulları!
Ey Abdi Menaf oğulları!
EyZühre oğulları!
EyfilanoğullarıL
EyfilanoğullarıL
diyerek birer birer Kureyş kabilesinin bütün ailelerine seslenip:
"Yüce Allah; en yakın hısımlarımı azab ile korkutmamı bana emretti. Sizler 'Lâ ilahe illallah=Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur[1] demedikçe; ben size ne dünyada bir yarar, ne de âhirette bir nasip sağlayabilirim" buyurdu.[820]
Peygamberimiz (a.s.)a atmak için eline bir taş alan Ebu l_eheb:[821]
"Yuh sana! Sen, bugün, gelip de, bizi bunun için mi topladın?!" diyerek bağırdı.[822]
Resûlullah (a.s.), hitap ve uyarısına şöyle devam buyurdu:
"Ey Kureyş cemaatı! Kendinizi Cehennem ateşinden kurtarınız![823]
EyKa'b b. Lüey oğulları! Kendinizi Cehennem ateşinden kurtarınız!
Ey Mürre b. Ka'b oğulları! Kendinizi Cehennem ateşinden kurtarınız!
EyAbduşşems oğulları! Kendinizi Cehennem ateşinden kurtarınız!

Ey Abdi Menaf oğulları! Kendinizi Cehennem ateşinden kurtarınız!
Ey Hâşim oğulları! Kendinizi Cehennem ateşinden kurtarınız!
Ey Abdulmuttalib oğulları! Kendinizi Cehennem ateşinden kurtarınız![824]
Ey Kureyş cemaatı! Kendinizi Allah'tan satın alınız!
Ben, sizi Allah'ın azabından kurtarabilecek hiçbir şeye malik değilim .[825]
Ey Abdi Menaf oğulları! Kendinizi Allah'tan satın alınız ![826]
Ben, sizi Allah'ın azabından kurtarabilecek hiçbir şeye malik değilim ![827]
Ey Abdulmuttalib oğulları! Kendinizi Allah'tan satın alınız!
Ben, sizi Allah'ın azabından kurtarabilecek hiçbir şeye malik değilim .[828]
Ey Abbas b. Abdulmuttalib! Ben, seni Allah'ın azabından kurtarabilecek hiçbir şeye malik değilim ![829]
Ey Zübeyr b. Avvam'ın annesi! Resûlullah'ın halası Safiyye!
Ey Muhammed'in kızı Fâtıma! Kendinizi Allah'tan satın alınız!
Siz, benim malımdan, dilediğinizi benden isteyiniz!
Fakat, ben sizi Allah'ın azabından kurtarabilecek hiçbir şeye malik değilim.[830]
Şu kadar ki, sizlerin bir hısımlığınız var!
Ben, hısımlık suyu ile sulayacağım!" buyurdu.[831]
Bundan sonra, Resûlullah (a.s.):
"Ey Fihr hanedanı!" diyerek seslendi.
Ebu Leheb:
"İşte, Fihr oğulları, yanındalar!" dedi.
Resûlullah (a.s.):
"Ey Galib hanedanı!" diyerek seslenince, Muharib b. Fihr oğullarıyla Haris b. Fihr oğulları, dönüp geri gittiler.
Resûlullah (a.s.):
"Ey Lüey b. Galib hanedanı!" diyerek seslenince, Teymü'l-Erdem b. Galib oğulları, dönüp geri gittiler.
Resûlullah (a.s.):
"Ey Ka'b hanedanı!" diyerek seslenince, Âmir b. Lüey oğullarıyla Avf b. Lüey oğulları, dönüp geri gittiler.
Resûlullah (a.s.):
"Ey Mürre b. Ka'b hanedanı!" diyerek seslenince, Adiyy b. Ka'b oğulları ile Husays b. Ka'b'ın iki oğlu olan Sehm ve Cumah oğulları dönüp geri gittiler.
Resûlullah (a.s.):
"Ey Kilab hanedanı!" diyerek seslenince, Teym b. Mürre oğullarıyla Mahzum b. Yakaza b. Mürre oğulları, dönüp geri gittiler.
Resûlullah (a.s.):
"Ey Kusayy hanedanı!" diyerek seslendiği zaman, Zühre oğulları, dönüp geri gittiler.
Resûlullah (a.s.):
"Ey Abdi Menaf oğulları!" diyerek seslenince, Abduddar oğulları ve onlarla beraber Esed b. Abduluzzâ b. Kusayy oğulları, dönüp geri gittiler.
Ebu Leheb:
"İşte, Abdi Menaf oğulları!" dedi.
Resûlullah (a.s.):

"Ey Hâşim hanedanı!" diyerek seslenince, Abdüşşems oğullarıyla Nevfel oğulları, dönüp geri gittiler.
Orada, yalnız Abdulmuttalib oğulları kaldı.
Ebu Leheb:
"İşte, Hâşim oğulları toplanmış bulunuyorlar!?" dedi.
Resûlullah (a.s.), onlara:
"Ben, sizi 'Lâ ilahe illallâhu vahdehû lâ şerîke leh=Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur! O, birdir! O'nun ortağı yoktur!' diyerek şehadet getirmeye davet ediyorum!
Ben de, O'nun kulu ve resûlüyüm!
Bunu böylece kabul ve ikrar ettiğiniz takdirde, sizin Cennete gireceğinize kefil olurum! [832]
Siz, Kıyamet günü iyi amellerinizle gelmez de dünyayı boyunlarınıza yüklenmiş olduğunuz halde gelirseniz, ben sizden yüz çeviririm (yüzünüze bakmam)!
O zaman siz bana:
'Yâ Muhammedi' dersiniz.
Ben ise, şöyle derim:
[Resûlullah Aleyhisselarn "Şöyle derim" buyururken, yüzünü onlardan başka tarafa çevirdi.
Siz, bana:
'Yâ Muhammedi' dersiniz. Ben ise, size şöyle derim.
[Resûlullah (a.s.), "Şöyle derim" buyururken, yüzünü onlardan başka tarafa çevirdi.]"[833]

İslâmiyeti Mekke'de Yaymaya Çalışanlar ve Müslümanlıklarını Hiç Çekinmeden Açıklayanlar

Peygamberimiz (a.s.)la yanında bulunan Müslümanlar İslâmiyeti açıkladıkları zaman, Mekke'de İslâmiyeti duymayan kalmadı. Hz. Ebu Bekir bir köşede, Saîd b. Zeyd bir köşede, Hz. Osman bir köşede,
Ebu Ubeyde b. Cerrah bir köşede., halkı, İslâmiyete davet ve teşvik etmeye koyuldular.
[834] Her tehlikeyi göze alarak, Müslümanlıklarını, herkesten önce şu yedi mücahit açıklamıştı:
Resûlullah (a.s.),
1- Hz. Ebu Bekir,
2- Bilal-i Habeşî,
3- Mikdad b. Esved,
4- Suheyb b. Sinan,
5- Ammar b. Yâsir,
6- Sümeyye Hatun (Ammar b. Yâsir'in annesi).[835]

İslâmiyetin Mekke'de Açıklanışından Sonra Müslüman Olanlardan Bazıları

1- Peygamberimiz (a.s.)in halası Hz. Safiyye,[836]
2- Peygamberimiz (a.s.)ın halası Hz. Âtike,[837]
3- Peygamberimiz (a.s.)ın amcası Hz. Abbas,
4- Hz. Abbas'ın zevcesi Ümmü Fadl Hatun,
**5- Hz. Abbas'ın âzadlısı Ebu Râfi', **
6- Amr b. Abese,
7- Ebu Zerri'l-Gıfârî.

Ebu Râfi' der ki:

"Ben, Abbas b. Abdulmuttalib'in kölesi idim. İslâmiyet ev halkı içinde şayi olup, Abbas Müslüman oldu. Ümmü Fadl da Müslüman oldu. Ben de Müslüman oldum.

Abbas; kavminden korkar ve onlara aykırı davranır görünmek istemez, Müslümanlığını gizlerdi. Çünkü, kendisi servet sahibi olup, serveti de kavminin üzerinde (veresiyede) dağınık bir halde bulunuyordu."[838]

Amr b. Abese'nin Müslüman Oluşu

Amr b. Abese der ki:
"Ben, Cahiliye devrinde, kavmimin putlarına tapmaktan yüz çevirmiştim. Tapılan putların boş olduğunu[839] görüyor,[840] insanların, puflara taptıkları için, dalâletten başka birşey üzerinde bulunmadıklarını anlıyordum .[841]
Onlar birtakım taşlara tapıyorlardı ki, taş insana ne zarar, ne de yarar verebilirdi.[842]
Putlara tapmanın boşluğu, içime doğmuştu.[843]
Teymâ halkından,[844] Kitab Ehli olan bir zâta rastladım.[845] Ona:
'Ben; bir yere konup da yanlarında put bulunmayınca, içlerinden birisi giderek dört taş getiren, onlardan üçü ile tenceresine ocak çatan ve yakışıklı olan dördüncüsüne tapan, oradan göç edileceği zaman da onu orada bırakan, her konduğu yerde bulduğu daha yakışıklısına tapan kabile halkından bir kimseyim!
İnsana ne yarar, ne de zarar veremeyen birşeyi put edinmenin bâtıl ve boş olduğunu sanıyorum.
Sen, beni bundan daha hayırlısına kılavuzlasana![1] dedim.[846]
O da:
'Mekke'den bir zât zuhur edecek, kavminin tapageldikleri putlardan yüz çevirip, halkı onlardan başkasına davet edecektir.
Sen onu gördüğün, duyduğun zaman, ona hemen tâbi ol!
Çünkü, o, dinin üstününü getirecektir!' dedi.
Artık, o günden beri, Mekke'den her gelenin yanına vanp 'Mekke'de, olan biten birşey var mı?' diye sorardım.
'Birşey yok!' denilince,[847] ev halkımın yanına dönerdim.
Ev halkım, yola uzak değil, yakındı.
Mekke'den, deve üzerinde gelen kimselerin önlerine gerilip:
'Mekke'de, hadiselerden bir hadise var mı?' diye sordukça:
'Yok!' derlerdi.
Ben, yine, bir gün yola oturmuştum.
Deve üzerinde bir kimse çıkageldi. Ona:
'Nereden geliyorsun?' diye sordum.
'Mekke'den geliyorum' dedi. Ona:
'Orada, yeni bir haber var mı?' diye sordum.
'Evet, var![848] Mekke'de birzâtzuhur etti. Kavminin putlarından yüz çevirip, halkı onlardan başkasına iman ve ibadete davet ediyor![1] dedi.
Hemen, ev halkımın yanına döndüm.[849] Devemin üzerine atlayıp Mekke'ye geldim.[850]
Mekke'de, herzaman gelişimde indiğim yere indim.
Onun nerede olduğunu sordum.[851]
Bir de ne göreyim? Resûlullah (a.s.) gizlenmiş!
Kavmi ise, ona karşı çok cüretli ve şiddetli davran m akta I ar. [852]
Bana:
'Geceleyin, tavaf ettiği sıradan başka bir zamanda, onunla görüşmeye kadir olamazsın!' denildi.
Bunun üzerine, Kabe'nin önünde yatıp uyudum.

Kendisini, ancak tehlil sesiyle tanıyabildim. Hemen yanına vardım, kendisine selam verdim .[853]
'Sen, nesin?' dedim.
'Ben, peygamberim' buyurdu.
'Peygamber, ne demek?[1] dedim.
'Resûlullah demektir[1] buyurdu.
'Seni kim gönderdi?' diye sordum.
'Yüce Allah gönderdi' buyurdu.
'Seni ne ile gönderdi?' diye sordum.
'Bir olan Allah'a eş, ortak koşmaksızın ibadet etmek,
Putları kırıp atmak,
Akrabaya yardım etmek,[854]
Kan dökmemek,
Yol güvenliğini sağlamak., vazifesiyle gönderdi' buyurdu.
'Sen ne güzel şeylerle gönderilmişsin!
Ben sana iman, ve senin getirdiklerini tasdik ediyorum ![855]
Uzat elini, bey'at edeyim sana!' dedim.
Elini uzattı. Kendisine, İslâmiyet üzerine, bey'at ettim.[856]
'Senin yanında, bu hususta sana yardımcı kimler var?' diye sordum.
'Bir hür ile bir köle' buyurdu.[857]
O sırada, yanında, Ebu Bekir b. Ebi Kuhâfe ile Ebu Bekir'in azadlı kölesi Bilal bulunuyordu.[858]
'Sana ben de tâbi oluyorum!' dedim.[859]
'Yanında kalayım mı? Yoksa, ev halkımın yanına döneyim mi? Ne buyurursun?' diye sordum.[860]
'Sen, şu gününde, bunu yapamazsın.[861] Benim yanımda kalamazsın![862]
Benim durumumu,[863] Allahtan getirip tebliğ ettiğim şeylere karşı[864] İnsanların[865] tutumunu,[866] nasıl katı ve kötü[867] davrandıklarını görmüyor musun?!
Sen şimdi ev halkının yanına dön! Onların yanında otur!
Benim gideceğim yere gittiğimi işittiğin zaman, yanıma gel! Bana tâbi ol!' buyurdu.
Bunun üzerine, dönüp ev halkımın yanına gittim."[868]
Allah ondan razı olsun![869]

Ebu Zerri'l-Gıfârî'nin Müslüman Oluşu

Ebu Zerri'l-Gıfârî; Amr b. Abese ile, bir anadan doğma kardeş idiler.[870]
Kendisi, Cahiliye devrinde, putlara tapmazdı.[871]
"Ben kavmimin tapageldikleri putlardan yüz çevirmiştim!" dediği zaman, Abdullah b. Abbas:
"Senin taptığın ne idi?" diye sormuştu.
Ebu Zerri'l-Gıfârî:
"Hiçbir şey değildi!" demiştir.[872]
Mekke halkından bir adam, bir gün Ebu Zerri'l-Gıfârîye:
"Mekke'de bir zât, senin dediğin gibi 'Lâ ilahe illallah=Allah'tan başka ilah yoktur[1] diyor ve kendisinin peygamber olduğunu söylüyor" diye haber vermişti. Ebu Zerri'l-Gıfârî:
"O, kimlerdendir?" diye sorunca, Mekkeli adam:
"Kureyş'tendir!" demişti.[873]
Ebu Zerri'l-Gıfârî der ki:
"Ben Gıfâr kabilesinden bir adamdım.
'Mekke'de bir zât zuhur etmiş, kendisinin peygamber olduğunu söylüyormuş' diye, bize bir haber erişince.[874] Yüce Allah daha o zaman kalbime İslâmiyet sevgisini düşürdü.[875]
Kardeşim Üneys'e:
'Hayvanına bin! Şu vadiye doğru git!
Kendisine gökten haber geldiğini söyleyen[876] o zât ile konuş![877]
Kendisinin söyledikleri şeyleri dinle![878]
Kendisi hakkında benim için bilgi edin![879] Haberi bana getir!' dedim.[880]
Kardeşim[881] Üneys, Mekke'ye kadar[882] gitti.[883]
Onunla buluştu.[884]
Kendisinin söylediklerini dinledikten sonra, dönüp[885] yanıma geldi.[886] Ona:
'Ne yaptın?[887] Ne haber var sende?' diye sordum.[888]
'Mekke'de, senin dininde bir zâta rastladım ki, kendisini Allah'ın gönderdiğini söylüyor' dedi.
'Halk, onun hakkında ne söylüyor?' diye sordum.
'Şair, kâhin, sihirbaz diyorlar!' dedi.
Üneys, şair kişilerdendi. O:
'Ben, doğrusu, kâhinlerin sözünü dinledim. Onun söylediği, kâhinlerin sözü değil!
Onun sözünü şiirin her çeşidine de tatbik ettim.[889] Vallahi,[890] benden sonra[891] ona şiir demeye kimsenin dili varamaz!
Vallahi, o muhakkak sadıktır.
Onlar ise, muhakkak yalancıdırlar![892]
Vallahi, ben öyle bir zât gördüm ki; hayrı ,[893] iyiliği, ahlâkîfaziletleri[894] emrediyor, serden, kötülükten de sakındınyor.[895]
Onu ahlâkî faziletleri emrederken ve öyle bir söz söylerken gördüm ki, o söz sihir değildir[1] dedi.[896]
Vallahi, ben kardeşim Üneys'ten daha üstün bir şair duymadım![897]
Kardeşime:
'Sen bana bu hususta arzu ettiğim, gönlüme şifa verir, müşkillerimi giderir bir haber getimnedin![898]

Kendim gidip onu görürüm' dedim. Üneys:
'Olur! Fakat, sen Mekke halkından sakıma ol!
Çünkü, onlar ona karşı son derecede kin besliyorlar. Hep surat asıp duruyorlar' dedi.[899]
Hemen, azık dağarcığımı, su tulumumu yüklendim.[900] Elime bir asâ alıp yola düştüm, Mekke'ye ulaştım.
Resûlullah'ı şahsen tanımıyor, başkasından sormayı da uygun bulmuyor, Mescid-i Haram'da bulunuyor ve Zemzem suyundan içip duruyordum .[901]
O sırada, yanıma Ali b. Ebi Talib uğradı ve:
'Şu adam herhalde garîbdir, sanırım' dedi. Ona:
'Evet! Garibim' dedim. Bana:
'Öyle ise, kalk, benimle birlikte bizim eve git!' dedi.
Onunla birlikte gittim.
Ne o bana birşey sordu, ne de ben ona birşey haber verdim.
Sabaha çıkınca, Resûlullah'ı sormak için, kuşluk vakti Mescid-i Haram'a gittim.
Fakat, hiç kimse onun hakkında bana bir haber vermedi.
Yine, Ali bana uğradı da:
'Bu adam için, daha yerini öğrenmek zamanı gelmedi mi?!' dedi. Ben:
'Hayır!' dedim. Ali:
'Öyle ise, gel, benimle birlikte bizim eve git!' dedi.
Evlerine varınca, bana:
'Senin işin nedir? Sen bu şehre ne için geldin?' diye sordu.
Ona:
'Gizli tutacağına[902] ve işim hakkında bana kılavuzluk edeceğine[903] söz verirsen, sana haber veririm' dedim.
'Öyle yaparım' deyince:
'Bize erişen habere göre; burada bir zât çıkmış, kendisinin peygamber olduğunu söylüyormuş![904] Onunla konuşması,[905] ondan işittiklerini ezberleyip bana haberini getirmesi için,[906] kardeşimi göndermiştim.[907] Kardeşim bana gönlüme şifa verecek bir haber getirmedi.[908] Kardeşimin getirdiği haber gönlüme şifa vermediği için,[909] onunla kendim buluşup konuşmak üzere[910] geldim'[911] dedim.
Bunun üzerine, Ali bana:
'Sen, geldiğine isabet ettin, akıllılık etfin![912]
Bu zât Allah'ın resûlüdür, hak peygamberdir![913]
Sabahladığın vakit, sen beni takip et!
Ben senin için korkulacak bir şey görürsem[914], ya ayakkkabımı düzeltiyormuşumgibi duvara doğru yönelir dururum;[915] ya da, döküyormuşum gibi yaparım.[916]
Sen, durup beni bekleme, git![917]
Ben geçip gidersem, sen arkamdan gel ve benim girdiğim yere sen de gir!' dedi.[918]
O, gitti, ben de gittim.
Nihayet, o, Peygamber (a.s.)ın huzuruna girdi.
Ben de kendisiyle birlikte girdim.[919]
'Esselâmü aleyke yâ Rasûlallah!' diyerek onu ilk kez İslâm selâmı ile ben selamladım.[920]
Bana:
'Sen, kimsin?' diye sordu.
'Gıfâr oğullarından bir adamım' dedim.[921] Kendisine:

'Yâ Muhammedi Sen insanları nelere davet ediyorsun?' diye sordum.
Resûlullah:
'Bir olan ve hiçbir şerîki olmayan Allah'a imana ve putları gidermeye ve benim de Resûlullah olduğuma şehadet etmeye davet ediyorum' buyurdu.[922]
'Bana İslâmiyeti (nasıl Müslüman olunacağını) bildir!' dedim.
Bildirince, hemen oracıkta Müslüman oldum.[923]
'Eşhedü en lâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abduhû ve rasûlüh=Şehadet ederim ki, Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur ve yine şehadet ederim ki, Muhammed, Allah'ın kulu ve resûlüdür[1] diyerek şehadet getirdim.[924]
Resûlullah (a.s.)ın yüzünde sevinç belirdiğini gördüm.[925]
Resûlullah (a.s.):
'Ey Ebu Zer! Sen şimdi bu işi Mekkelilenden gizli tut, memleketine dön, git!' buyurdu. [926]
'Yâ Rasûlallah! Ben dinimi açıklamak istiyorum' dedim.[927]
Resûlullah (a.s.):
'Ben senin hakkında Mekkelilenden endişe ediyorum![928] Öldürülürsün, diye korkuyorum' buyur-du.[929]
'Yâ Rasûlallah! Ben öldürüleceğimi bilsem de, bunu muhakkak yapacağım' dedim.
Resûlullah (a.s.), sustu.[930]
'Seni hak dinle peygamber gönderen,[931] varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a[932] yemin ederim ki,[933] Mescid-i Haram'da,[934] onların arasında bunu[935] İslâmiyeti[936] bağıracağım![937] İslâmiyeti haykırarak açıklamadıkça yurduma dönüp gitmeyeceğim' diyerek,[938] Kureyşlilerin Mescid-i Haram'da halkalandıkları, konuştukları sırada[939] Mescid-i Haram'a varıp yüksek sesle:[940]
'Ey Kureyş cemaatı![941] Eşhedü en lâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abduhû ve rasûlüh=Şehadet ederim ki, Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur ve yine şehadet ederim ki, Muhammed Allah'ın kulu ve resûlüdür!' diyerek bağırdım.[942] Müşrikler:
'Adam sapıttı! Adam sapıttı ![943] Kalkınız yürüyünüz şu Sâbiî'nin üzerine!'diyerek silkinip kalkıverdil-er, beni öldüresiye[944] dövdüler, yere serdiler.[945]
O sırada, Abbas b. Abdulmuttalib yetişip üzerime kapandı ve onlara:
'Yazıklara olsun size! Siz Gıfâr kabilesinden bir adamı öldürüyorsunuz da,[946] onun Gıfâr kabilesinden olduğunu ve tüccarlarınızın Şam'a giden yolunun bunların yurdundan geçtiğini bilmiyorsunuz!?[947] Ey Kuneyş cemaatı! Sizler tüccarsınız! Ticaret yolunuz da Gıfâr yurdunun üzerindedir! Yoksa, siz ticaret yolunuzun kesilmesini mi istiyorsunuz?'[948] diyerek çıkışınca, üzerimden çekildiler,[949] başımdan dağıldılar.[950]
Ertesi günü, sabahleyin, yine, Mescid-i Haram'a vardım.
Dünkü söylediğimin aynını tekrar söyledim.
Onlarda:
'Kalkınız, yürüyünüz şu Sabiı'nin üzerine!' diyerek kalkıverdiler.
Dünkü gibi, yine, öldüresiye[951] dövdüler ve yere serdiler.
O sırada, yine Abbas yetişip, onlara dün söyledikleri gibi söyleyince, bıraktıIar.[952] Beni öldürdüklerini sandılar.
Kalkıp Resûlullah (a.s.)ın yanına vardım.
Resûlullah (a.s.), halimi görünce:
'Ben seni men etmemiş miydim?' buyurdu.

'Yâ Rasûlallah! Bu, kalbimde bir istekti. Ben de onu yerine getirdim[1] dedim.
Bir müddet, Resûlullah (a.s.)ın yanında bulundum.[953]
'Ey Allah'ın Peygamberi! Sen ne yapmamı bana emredersin?[954] Yâ Rasûlallah! İstediğini bana emret!' dedim .[955]
Resûlullah (a.s.):
'Emrim sana gelince, onu kavmine haber ver, tebliğ et![956]
Ortaya çıkışımızın haberi sana eriştiği zaman, yanıma gel!' buyurdular."[957]
Bunun üzerine, Ebu Zerri'l-Gıfârî:
"Yâ Rasûlallah! Şimdi ben ev halkımın yanına döneceğim!
Senin savaşla memur olacağın zamana kadar bekleyecek, o zaman, gelip yanına katılacağım!" dedi. Peygamberimiz (a.s.), ona:
"İyi edersin, hemen dön, git!" buyurdu.[958]
Allah ondan razı olsun![959]

Peygamberimiz (a.s.)ın Tevhid Akidesini Yaymaya Koyuluşu

Peygamberimiz (a.s.)ın amcası Ebu Talib; zengin olmamasına rağmen, Kureyşîlerin seyyi-di, ulu kişisi ve şereflisi idi.

Kendisinin sözü dinlenir, emirlerine karşı gelmekten çekinilirdi.[960]

Ebu Talib Amca, babası Abdulmuttalib'in vasiyyeti üzerine, Peygamberimiz (a.s.)ı sekiz yaşında iken yanına alıp, onu kendi çocuklarından ziyade üzerine titreyerek büyütmüş;[961] ve yirmibeş yaşında bulunduğu sırada da Hz. Hatice ile evlendirmek suretiyle, ona karşı babalık ve hâmilik vazifesini gereği gibi yerine getirmişti.[962]

Yüce Allah'ın buyruğunu yerine getirmek için yardım istediği sırada da,[963] Abdulmuttalib oğulları arasında, yalnız o, Peygamberimiz (a.s.)a:

"Etrafını kuşatıp seni korumaktan bir an geri durmayacağım!" diyerek, İslâm dâvasında da kendisini destekleyeceğine kesin söz vermiş bulunuyordu.[964]

Ebu Talib Amca Peygamberimiz (a.s.)ın üzerine böyle olanca şefkatiyle eğildiği ve yanıbaşına dikilerek onu koruduğu zaman, Peygamberimiz (a.s.), Yüce Allah'ın "Şimdi, sen, ne ile emrolunuyorsan apaçık bildir! Müşriklere aldırış etme!" buyruğuna uyarak,[965] vazifesini açıkça yerine getirmeye;[966] gecede gündüzde, açıkta gizlide., halkı tevhid akidesine davete koyuldu.

Kendisini bundan ne bir döndürücü döndürebildi, ne bir engelleyici engelleyebildi.

Hac mevsimlerinde; halkın toplu bulundukları yerleri durmadan dolaşarak, rastladığı herkesi,-hür köle, zayıf kavi, zengin fakir-ayırt etmeden, Allah'ın birliğine inanmaya davet ve teşvik etti.[967]

Peygamberimiz (a.s.) müşriklerin tapmakta oldukları puflarını yermeye başladığı[968] ve putlara taparak küfür ve dalâlet üzerinde ölüp gitmiş olan baba ve atalarının da[969] Cehenneme atıldıklarını,[970] helak olduklarını[971] açıkladığı zaman, Kureyş müşrikleri Peygamberimiz (a.s.)a suratlarını astılar.[972]

Peygamberimiz (a.s.)ı ve söylediklerini, red ve inkâr ettiler.

Peygamberimiz (a.s.)a karşı koymak ve düşmanlık beslemek hususunda birieştiler.[973] Fakat, Peygamberimiz (a.s.)ın amcası Ebu Talib'in kendi dinlerine bağlılıkta devamı,[974] onun aralarındaki saygınlığı,[975] kendisini Peygamberimiz (a.s.) üzerindeki koruyucu ve kol-layıcılığı, onların Peygamberimiz (a.s.)ın üzerine yürüyüvermelerini engellemekte idi.[976]

---

[1] Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 114.

[2] İbn İshak.İbn Hişam, Sine, c. 1, s. 226, 228, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 160-161, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 81 -82, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 114, Zehebî, Târihu'l-İslâm , s. 123-124.

[3] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 1 04.

[4] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 279-280.

[5] İbn Sa'd, Tabakât, c.1, s. 224, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 294, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c.1, s. 161, Ebu'l- Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3. s. 5.

[6] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 224, Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 294, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 104, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 161 , Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 5, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 280.

[7] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1 ,s.195, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 312.
[8] İbn İshak, İbn Hişam, Sire, c. 1, s. 250, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 157, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 104, Taberî, Târîh, c. 2, s. 204, Beyhakî, Delâil.c.2, s. 146, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c.1 , s. 161, Zehebî, Târıhu'l-İslâm , s. 129-130.
[9] Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 219.
[10] İbnEbf Şeybe.Musannef, c. 11, s.464, Ahmed b. Hanbel,Müsned.c. 5,s. 59, Müslim ,Sahîh, c. 4, s. 1732,Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 593, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 19, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 397, Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 388, Ebu'l-Ferec İbn Cevif, el-Vefâ, c. 1, s. 161, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 83, 89, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 125, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 5.
[11] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 388, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 361.
[12] Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 220, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 361.
[13] Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 221.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/153-155.
[14] İbn Sa'd, Tabak âtü'l-k übrâ, c. 1 , s. 41 0412, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 89, 96,117, 127, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 598, 600, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 386, Taberî, Târih, c. 3, s. 185, 186, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 12, s. 11, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 30 5, Zehebî, T ârîhu 'l-İslâm, s. 4 34, 435.
[15] İbn Sa'd, Tabakâtü'l -k übrâ, c. 1, s. 422-423, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 628-629, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvıe, c. 1, s. 286-287, Kadı Iyaz, eş-Şifâ, c. 1 , s. 117-118, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 387401 , Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 6, s. 31-32.
[16] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1,s.376.
[17] Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 406.
[18] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 638.
[19] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 376-377, Müslim , Sahih, c. 4, s. 1415-1416, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 2, s. 22.
[20] Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 309.
[21] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-Kübrâ, c. 1, s. 230-231, Hâkim , Müstedrek, c. 3, s. 9-10, E bu Muaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 338, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 279.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/155-158.
[22] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 194, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 591, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 104, İbn Kuteytoe, Kitâbu'l-maarif, s. 66, Taberî, Târih, c. 2, s. 202, Mes'ûdf, Murûcu'z-zeheb, c. 2, s. 282, İbn Abdilbeır, İstiâb, c. 1, s. 35, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 135, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 5, Begavi, Mesâbîhu's-sünne, c. 2, s. 174, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 46, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 82, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1 , s. 33, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 4, Heysemî, Mecmau'z-zeyâid, c. 8, s. 257.
[23] İbn İshak, İbn Hişam, Sine, c. 1, s. 246, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 596, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 82, Halebî, İnsânu'l- uyûn, c. 1, s. 377.
[24] İİbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 249, 250, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 321, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 232- 233, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 194, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 3, Müslim , Sahîh, c. 1, s. 139-140, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 596, Belâzurî, Ensâbu'l-eşraf, c. 1, s. 105, Taberî, Târîh, c. 2, s. 205, E bu Nuaym, Delâilü'n-nübüwe, c. 1, s. 213, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 6, Vâhidî, Esbâbu'n-nüzûl, s. 5, Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c.

2, s. 392, Begavi, M esâbıhu's-sünne, c. 2, s. 174, Ebu'l-Ferecİbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1 , s. 162, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 48, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 82, İbn Kayy,m, Zâdu'l-mead, c. 1 , s. 33, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 2, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 6.
[25] **İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 2, s. 100, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 1 94, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 596.**
[26] **Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 433, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 33, Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 24, s. 131, İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, c. 12, s. 313, 321, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 280, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 278, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledün- niye Şerhi, c. 1, s. 207.**
[27] **İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, c. 1 2, s. 321.**
[28] **Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 321, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 184, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c.3, s. 377, c. 6, s. 232, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 3, Müslim, Sahih, c. 1, s. 140, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 596, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 105, Taberî, Târih, c. 2, s. 205, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 213, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 135, Vâhidî, Esbâbu'n-nüzûl, s. 5, Begavi, Mesâbıhu's-sünne, c,2,s.174,Ebu'l-Ferecİbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 162, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 63, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c.3, s. 2, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 6.**
[29] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 250, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 6, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 82.**
[30] **İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 1, s. 250, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 194, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 596, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 82, Halebî, İ nsânu'l-uyûn, c. 1, s. 381.**
[31] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 250, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 104, Taberî, Târîh, c. 2, s. 204, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c.1, s. 161.**
[32] **Gazalf, el-M unkizu mine'd-dalâl, s. 33.**
*** Hira: Mekke'nin yukarı ta rafın dan, Mekke'ye 3 mil uzaklıkta (Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 233, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 5), otsuz ve susuz bir dağdır (Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 233).**
[33] **İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 1, s. 252, Taberî, Târîh, c. 2, s. 206, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 147, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 165, İbn Hacer, Fethu'l-bân, c. 12, s. 31 2.**
[34] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 252, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 147, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 165.**
[35] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 252, Taberî, Târîh, c. 2, s. 206, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 166, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 86.**
[36] **Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 5.**
[37] **Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 321, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 213,Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 135, Zehebî, Tânhu'l-İslâm, s. 117, Kastalani, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 51 , Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 281.**
[38] **İbn Sa'd, Tabakât, c.1, s. 196, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 3, Müslim, Sahih, c.1, s. 140, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 105, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 6, Begavi, Mesâbıhu's-sünne, c. 2, s. 174, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 84, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 2.**
[39] **İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 2, s. 54, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 153, Taberî, Târih, c. 2, s. 195, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 169, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 28, İbn Asâkir, Târih, c. 1, s. 271, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el - Vefa, c. 1 , s. 133, İ bn Se yyid, U yû nu'l-eser, c. 1, s. 42, Zeheb f, T ârıhu'l -İ slâ m, s. 59, E**

b u'l-F idâ, el -B idâye ve'n -ni hâye, c. 2, s. 284, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 2209, Diyarbekrî, Hamis, c. 1 , s. 258, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 194.

[40] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 321 -322, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 194, Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 233, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 3, Müslim, Sahih, c. 1, s. 140, Belâzurî, E nsâbu'l-esrâf, c. 1, s. 105, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 213, Beyhakî, Sünenü'l- kübrâ, c. 9, s. 6, Vâhidî, Esbâbu'n-nüzûl, s. 5, Begavi, Mesâbîhu's-sünne, c. 2, s. 174, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 84,Zehebî, Târîhu'l- İslâm, s. 117, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 2, Kastalani, c. 1, s. 51, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 281, Halebî, İnsânu'l- uyûn, c. 1, s. 381.

[41] Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 1, s. 61.

[42] Bedrüdd in Aynî, Umdetu'l -Kâri, c. 24, s. 128, İbn Hacer, Fethu' l-Bârî, c. 12, s. 312.

[43] Kastalani, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 53, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1 , s. 220.

[44] Şûra: 52, Cum'a: 4, En'âm: 124.

[45] Şûra: 52..

[46] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 321 -322, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 194, Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 233, Buhârî, Sahih, c. 1 , s. 3, Müslim, Sahih, c. 1, s. 140, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 105, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 213, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 6, Vâhidî, Esbâbu'n-nüzûl, s. 5, Begavi, Mesâbih, c. 2, s. 174, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 84, Zehebî, Târihu'l-İslâm, s. 117, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 2, Kastalani, M evâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 51, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 281, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c . 1, s. 381 .

[47] Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 24, s. 128, İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, c. 12, s. 12, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 381 , Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 211.

[48] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 381.

*** Hz. Ali'den rivayet olunduğuna göre, Peygamber (a.s.)a: "Senin hiç puta taptığın oldu mu?" diye sorulunca;**

"Hayır!" buyurmuştur.

"Senin hiç içki içtiğin oldu mu?" diye sorduklarında da, Peygamber (a.s.):

"Hayır! Ben, daha 'Kitap nedir? İman nedir?' bilmezken bile, puta tapan, içki içenlerin küfür üzerinde olduklarını bilir dururdum!" buyurmuştur. (Ebu Nuaym'ı n Delâil'inden ve İbn Asâkir'den naklen Suyûtî, Dürru'l-mensûr, c. 6, s. 13).

[49] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 195.

[50] İbn İ shak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-m eb'as, c. 3, s. 112, Belâzurî, E nsâbu'l-eşrâf, c.1 , s. 105-106, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 158, Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 407-408, Muhibbü't-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 78, Kurtubf, Tefsîr, c. 1, s. 115, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 83.

[51] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 165, Zehebî, T ârıhu'l-İsla m, s. 137.

[52] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 112, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 106, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c, 2, s. 158, Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 408, Muhibbü't-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 78-79, Kurtubf, Tefsîr, c. 1, s. 11 5, İ bn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 83-84, Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 1, s. 64.

[53] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 106.

[54] İbn İshak,Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 112, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 165, Süheyli,Ravd, c. 2, s. 408, Kurtubf,Tefsîr, c. 1, s. 115, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 84, Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 1, s. 64, Kastalani, Mevâhib, c. 1, s. s. 53-54, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 221.

[55] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 112-113, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 106, Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 408, Kurtubf, Tefsîr, c.1, s. 115-116, Bedrüddi n Aynî, Um detu'l -k ârf, c. 1, s. 6 4, Ka stal ânf, M e vahi bu'l -I edünni ye, c. 1, s. 54.
[56] Ebu Nuaym'dan naklen E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 4, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 377.
[57] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 249-250, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 321, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 232- 233, İbn Sa'd, Tabakât, c.1, s. 194, Buhârî, Sahih, c. 1 , s. 3, Müslim, Sahih, c. 1, s. 1 39-1 40, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 105, Tirmizî, Sünen, c, 5, s. 596, Taberî, Târîh, c. 2, s. 205, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 213, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 6, Vâhidî, Esbâbu'n- nüzûl , s. 5, S üheyl f, R avd, c. 2, s. 392, Begavi, M esâbıhu's-sünne, c. 2, s. 174, E bu'l -F erec İ bn C evzf, el -Vefa, c. 1, s. 162, İ bn E sf r, Kâmil, c. 2, s. 48, İbn Kayyım, Zâdü'l-mead, c. 1, s. 33, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 82, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c, 3. s. 2, 3, İbn Haldun, Târîh, c. 2, s. 2, s. 6, Kastalani, Mevâhib, c. 1, s. 52, Diyarbekrî Hamis, c. 1, s. 280.
[58] Vahiy; Yüce Allah'ın, dilediğini, peygamberlerine, dilediği tarzlarda bildirmesi demektir. (Şûra: 42/51)
[59] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 392-393.
[60] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 41, Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 393.
[61] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 256, Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 431.
[62] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 171, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 168.
[63] Mâlik, Muvatta, c. 1, s. 120, Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 36, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 48, Müslim, Sahih, c. 1, s. 509, Tirm izf, Sünen, c. 2, s. 303, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 7, s. 62.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/158-164.
[64] Râgıb, Müfredâtü'l-Kur'ân, s. 482.
[65] Seyyid Şerif, Ta'rifât, s. 162.
[66] Seyyid Şerif, Ta'rifât, s. 75.
[67] Kadı I yaz, eş-Şifâ, c. 1, s. 206, Fahm'r-Râzf, Tefsir, c. 23, s. 49, Kurtubf, Tefsîr, c. 12, s. 80, Seyyid Şerif, Ta'rifât, s. 75.
[68] Cum'a: 62/4, En'âm: 6/124.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/164-165.
[69] Nahl: 16/43, Enbiyâ: 21/7.
[70] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 541, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 142, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1837.
[71] İmam-ı Âzam.Fıkh-ı Ekber, s. 15.
[72] İmam-ı Âzam, Fıkh-ı Ekber, s. 15, Akaidi Adûdiye, s. 10.
[73] İmam-ı Âiam.Fıkh-ı Ekber, s. 15. 73.
[74] Şuarâ: 26/107, 125, 142, 162, 178.
[75] A'râf: 7/62, 64, 79, 93.
[76] Ahzâb: 33/39.
[77] Meryem: 19/56.
[78] A'râf: 7/67.
[79] A'râf: 7/61-62.
[80] Bakara: 2/129.

[81] A'râf: 7/63.
[82] Şuarâ: 26/109, 127, 145, 164, 180, Furkan: 25/57, Sebe: 34/47.
[83] İmam-ı Âzam.Fıkh-ı Ekber, s. 16.
[84] Ahm ed b. Hanbel. Müsned. c. 2. s. 341. Buhârî. Sahih. c. 6. s. 97. Müslim . Sahih. c. 1. s. 134.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/165-166.
[85] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 266, Taberî, Târih, c.1 , s. 75, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 4, Heysemî, Mecmau'z-zevâid.c.8, 210.
[86] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ.c. 1, s. 32, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 179, Taberî, Târih, c. 1, s. 75, Beyhakî,Sünenü'l-kübrâ , c. 9, s. 4, İbn Asâkir, Târih, c. 2, s. 361, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 8, s. 210.
[87] İbn Sa'd, Tabak ât, c. 1, s. 32, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 178, İbn Kuteybe, Kitâbu'l-maârif, s. 26, Taberî, Târih, c. 1, s. 75, İbn Asâkir, Târih, c. 2, s. 361.
[88] Ahiâb: 33/40.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/166.
[89] İbn İshak, İbn Hişam, Sıre, c. 1, s. 252, Taberî, T ân h, c. 2, s. 206-207, Beyhakı, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 147, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vetâ, c. 1, s. 165-166.
[90] İ bn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 252-253, Taberî, Târih, c. 2, s. 206-207, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 147-148, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 86, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 12.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/167-168.
[91] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 22.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/164-165.
[92] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 253, Taberî, Târîh, c. 2, s. 207, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 148, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 86, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 12.
[93] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 386.
[94] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c.1, s. 253, Taberî, Târih, c. 2, s. 2207, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 148, İbn Seyyid, Uyun, c. 1,s. 86, Ebu'l-Fidâ.c.3, s. 12.
[95] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 148, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 83, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 8, s. 255.
[96] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.1, s. 254, Taberî, Târîh, c. 2, s. 207, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 148.
[97] Abdurrezzak, M usannef, c. 5, s. 323, Ahm ed b. Hanbel, M üsned, c. 6, s. 233, Buharı", Sahîh, c. 1, s. 3-4, M üslim, Sahîh, C.1.S.142.
[98] Nâmûs; sahib-i sırr demektir (İbn Esîr, Nihâye, c. 5, s. 119).
[99] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/168-170.
[100] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 254, Taberî, Târih, c. 2, s. 207-208, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 148-149, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 87, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 12, 13, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 387.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/170.
[101] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 111, Taberî, Târih, c. 2, s. 230, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 143, İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 4, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 128, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 13.

[102] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 1 43, Zehebî, TârThu'l-İslâm, s. 128, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 13.
[103] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 111, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 143. Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 13.
[104] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 143, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 128, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 13.
[105] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 111.
[106] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 143, Zehebî, Târih, s. 128, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 13.
[107] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 111.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/170-171.
[108] Ebu'l-Fereç İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 164.
[109] İbn İsJıak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 255, Taberî, Târih, c. 2, s. 208, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 217, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvE.c. 2, s. 151-152, İbn Atoclilberr, İstiâb, c. 4, s. 1820, Ebu'l-Fereclbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1 , s. 164, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 49, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 87, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 134, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 15-16, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 8, s. 256, Diyarbekrî, Hamis, c. 1 , s. 283.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/171-172.
[110] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 194, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 104-105, Taberî, Târih, c. 2, s. 203, Mesttdf, M urûcu'z-ze heb, c. 2, s. 282, E bu'l-F erec İ bn C evzf, el-Vefa, c. 1, s. 166, İ bn E sfr, K âm i I, c. 2, s. 50, İ bn Se yvi d, U yûnu'l -eser, c. 1 , s. 88, E tau'l -F idâ, el-Bi dâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 6, Bedrüddi n Aynî, U m detu'l -k ârf, c. 24, s. 29, İ bn H acer, F ethu' l-Bârî, c. 12, s. 313, Kastalani, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 51, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 280-281.
[111] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 385, 389.
[112] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 392, E bu'l-F idâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 4, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 389.
[113] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 322, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 232-233, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 88, Müslim, Sahih, c. 1, s. 140-141, Taberî, Târih, c. 2, s. 205, E bu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 213,Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 6, Delâilü'n- nübüyve, c. 2, s. 135, Vahi df, E sbâbu 'n-n üzül, s. 6, Bega vf, M esâb fhu's-sünne, c. 2,s.174,E bu 'I-F erec İ b n C evzf, el-Vefa, c. 1 , s. 162, İbn Esîr, Kâmil, c.2, s. 48, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 85-86, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 117, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 3, Kastalani, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 51-52, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 281.
[114] Belâzurî, E nsâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 111.
[115] Kastalani, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 57, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c . 1, s. 424.
[116] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 120, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 22.
[117] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, 322, Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 232-233, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 88, Müslim, Sahih, c. 1, s. 140-141, Taberî, Târîh, c. 2, s. 205, Ebu Muaym, Delâil, c. 1, s. 213, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 6, Vâhidî, Esbâbu'n- nüzûl, s. 5-6, Begavi, M esâb fhu's-sünne, c. 2, s. 174, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1 ,s. 162, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 48, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 85-86, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 117, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 3, Kastalani, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1 , s. 51-52, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 281.
[118] Kastalani, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 57, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c, 1, s. 424, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1 , s. 234.

[119] Ahmed b.Hanbel, Müsned, c. 3, s. 304, c. 5, s. 145, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 86, Müslim, Sahih,c. 1, s. 371 ,Dârimî, Sünen, c. 1,5.234.
[120] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 143, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 1 28, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 13.
[121] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 322, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 233, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 88, Müslim, Sahih, c. 1, s. 141, Taberî, Târih, c. 2, s. 205, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 6, Vâhidî, Esbâbu'n-nüzûl, s. 6, Begavi, Mesâbîhu's-sünne, c. 2, s. 174, E bu'l-F erec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1 , s. 1 62, İ bn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 85, Zehebî, Târıhu'l-İslâm, s. 118, Ebu'l- Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 3, Kastalani, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 52, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 281.
[122] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 143, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 1 28, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 13.
[123] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 322, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 233, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 3, Müslim, Sahih, c. 1, s. 141, Taberî, Târih, c. 2, s. 205, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 214, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 6, Vâhidî, Esbâbu'n-nüzûl, s. 6, Begavi, Mesâbîhu's-sünne, c. 2, s. 174, E bu'l-F erec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1 , s. 162, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 48, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 85, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 118, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 2-3, Kastalani, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 52, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 282.
[124] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 322, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 195, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 233, Taberî, Târîh, c. 2, s. 205, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 214, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 6, Vâhidî, Esbâb, s. 6, Begavi, c. 2, s. 174, Süheyif, Ravdu'l-ünüf, c.2, s. 408, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 163, İbn Esîr, c. 2, s. 48, İbn Seyyid, c. 1, s. 85, Zehebî, s. 118, Kastalani, c. 1, s. 52, Diyarbekrî, c. 1 , s. 282.
[125] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 ,s.195.
[126] İbn Sa'd, Tabakât, 11, s. 195, Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 408.
[127] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 323, Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 233, Buhârî, c. 1, s. 3-4, c. 6, s. 88, Müslim, c. 1, s. 142, Ebu Nuaym, c. 1, s. 214, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 6, Begavi, c. 2, s. 174, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 163, İbn Esîr, c. 2, s. 49, Zehebî, s. 118-119, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 3, Diyarbekrî, c. 1, s. 282.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/173-176.
[128] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 161, İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 10, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 111, Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 3, s. 13-14, Dârekutnî, Sünen, c. 1, s. 111, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 166, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 90-91, Suyûtî, Câmiu's-sağfr, c. 1, s. 7, Kastalani, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 57, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 426, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 235.
[129] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 260, Taberî, Târih, c. 2, s. 210, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 50, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 1, s. 90, Zehebî, Târihu'l-lslâm, s. 135, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 24, Diyarbekiİ, Târîhu'l-hamîs, s. 1, s. 281.
[130] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c. 1, s. 260, Taberî, Târih, c. 2, s. 210,Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 160, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 50, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 1, s. 90, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 24, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 281, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1 , s. 425, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 235.

[131] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 260-261 , Taberî, Târih, c. 2, s. 210, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 50, İbn Seyyid, UyÜnu'l- eser, c. 1, s. 90, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 281, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 425, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 235.
[132] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 117, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 425.
[133] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 161, Dârekutnî, Sünen, c. 1, s. 111, Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 3, s. 14, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 166, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 91, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 235.
[134] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 117, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 161, Belâiurf, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 111, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 166, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 91, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 235.
[135] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 1, s. 261, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 23, Taberî, Târih, c. 2, s. 210, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 50- 51, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 90, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 24.
[136] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 23.
[137] İbn İshak, Kitâbu'l-m übtedâ ve'l-m eb'as, c. 3, s. 117, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 160, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n- nihâye, c. 3, s. 24.
[138] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 261, Taberî, Târih, c. 2, s. 210, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 51, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 90, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 24.
[139] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 117, Beyhakî, Delâil.c. 2, s. 160, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 135, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 24, Diyarbekrî, c. 1, s. 281.
[140] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 111.
[141] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 117, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c, 2, s. 160, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s.135, E bu'l -Fi dâ, el -Bidâ ye ve'n-ni hâye, c. 3, s. 24, D iyarbekrf, H a m fs, c. 1, s. 281.
[142] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1Ş20,Muhibbü't-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c.2,s. 209, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 103, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 286, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 426.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/176-178.
[143] Râgıb, Müfredâtü'l-Kur'ân, s. 515-516, İbn Esîr, Nihâye, c. 5, s. 163, Fîruzabâdî, Kâmûsu'l-Muhît, c. 4, s. 401, Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 1, s. 14.
[144] Şûra: 51.
[145] Nisa: 163-164.
[146] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 393, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 32, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 82, Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 1, s. 40, Kastalani, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 55, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 225.
[147] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 249-250, Abdurreizak, Musannef, c. 5, s. 321, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 232- 233, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 194, Buhârî, Sahîh, c. 1 , s. 3, Müslim, Sahîh, c. 1, s. 1 39-1 40, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 105, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 596, Taberî, Târîh, c. 2, s. 205, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 213, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 6, Vâhidî, Esbâbu'n-nüzûl, s. 5, Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 392, Begavi, Mesâbîhu's-sünne, c. 2, s. 174, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 162, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 48, İbn Kayyım, Zad, c. 1, s. 33, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 82, Zehebî, Târîhu'l-İslâm , s. 117, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 2, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 6, Kastalani, Mevâhib, c. 1, s. 51, Diyarbekrî, Hamis, c. 1,5.280.

[148] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 392, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 14, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 377.
[149] Buhârî, Sahîh, c. 1, s. 209, Belâiurf, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 256, Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 431.
[150] Sâffât: 102.
[151] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 171, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 274, Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 168.
[152] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 197, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 15.
[153] Mâlik, Muvatta, c. 1, s. 120, Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 6, s. 36, Buhârî, Sahîh, c. 2, s. 48, Müslim, Sahîh, c. 1 , s. 509, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 40, Tirmizî, Sünen, c. 2, s. 439, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 371 -372.
[154] İbn Esîr, Nihâye, c. 1, s. 434, Ffruiâbâdf, Kâmûsu'l-Muhît, c. 4, s. 100.
[155] İbn Esîr, Nihâye, c. 1, s. 434.
[156] Mâlik, Muvatta, c.2,s. 957, Abdurrezzak, Musannef, c. 11, s. 212, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 296, Buhârî, Sahîh, c. 8, s. 74, Müslim , Sahîh, c. 4, s. 1771, Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 305, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1286, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 498, Heysemî, Meonau'z-zevâid, c. 7, s. 181.
*** Uyanık iken içinden geçirmiş oldukları şeyleri uyurken düşünde görmesi gibi (İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1285).**
[157] Abdurrezzak,c. 11, s. 211, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 269, Buhârî, c. 8, s. 77, Müslim , c. 4, s. 1173, Ebu Dâvud, c. 4, s. 304-305, Tirmizî, c. 4, s. 532, Dârimî, c. 1, s. 50.
[158] İbn Hacer,Fethu'l-Bârî, c. 12, s. 311.
[159] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 267, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 533.
[160] Buhârî, Sahîh, c. 8, s. 69.
**** Kulun Levh-i Mahfuzdaki hallerine göre Müekkel Melek tarafından yapılan temsiller, işlerinde basiretli davranması için, bir müjde veya inzar ya da bir azar olmak üzere, rüyasında o kula gösterilir. (Hakfm-i Tirmizî, Nevâdiru'l-usûl, o. 1 , s. 116-117).**
[161] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 267, Buhârî, Sahîh, c. 8, s. 69, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 533.
[162] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 267, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 533.
[163] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 267, Buhârî, Sahîh, c. 1, s. 52, Tirmizî, Sünen, o. 4, s. 533.
[164] Ahmed b. Hanbel, Müsned, o. 3, s. 267, Tirmizî, Sünen, o. 4, s. 533.
[165] M âlik, Muvatta, o. 2, s. 956, Ahmed b. Hanbel, M üsned, o. 2, s. 314, o. 3, s. 1 26, Buhârî, Sahîh, o. 8, s. 68, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1284.
[166] Mâlik, Muvatta, c.2,s. 956, Abdurrezzak, Musannef, c. 11, s. 212, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 369, Buhârî, Sahîh, c. 8, s. 68-69.
[167] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 33, Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 24, s. 131-132.
[168] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 393, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 32, Kurtubf, Tefsîr, c. 16, s. 53, İbn Seyyid, Uyûnu'l- eser, c. 1, s. 89-90, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 4, s. 121, Kastalani, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1,s. 55, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 413, Zürkanı, Mevahibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 225.
[169] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 32, Kastalani, c. 1, s. *55,* Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 225.

[170] Süheyli, Ravd, c, 2, s. 393, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 32, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 90, Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-kârî, c. 1, s. 40, Kastalani, c. 1, s. 55, Halebî, c. 1, s. 413, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 225.
[171] Fahru'r-Râzî, Tefsîr, c. 28, s. 288, Kastalani, c. 1 , s. 53, Halebî, s. 407-408, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 225.
[172] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 393, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 1, s. 32, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 90, Kastalani, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1 , s. 55. Alâuddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 4, s. 19-20, 22, 23, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1 , s. 413, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 225-226.
[173] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 393, Kurtubf, Tefsîr, c. 16, s. 53, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 90, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 4, s. 1 21, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 41 3, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 226.
[174] İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 725, Süheyli, Ravd.c, 2, s. 393-394, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c.1 , s. 32, Kurtubf, Tefsîr, c. 16, s. 53, İbn Seyyid, Uyun, c. 1 , s. 90, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 4, s. 121 , Kastalani, Mevâhib, c. 1, s. 55, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 413, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1 , s. 226.
[175] İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 725, Kurtubf, Tefsîr, c. 16, s. 53, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c.1, s.413, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 226.
[176] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 32, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 413, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 226.
[177] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 393-394, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 32, Kurtubf, Tefsîr, c. 16, s. 53, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 90, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 4, s. 121, Kastalani, Mevâhib, c. 1, s. *55,* Halebî, İ nsân, c. 1, s. 413, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c.1, s. 225-226.
[178] Süheyli, Ravd, c. 2, s. 394, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c, 1, s. 32, Kastalani, Mevâhib, c. 1, s. 55, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c.1, s. 227.
[179] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c, 1, s. 197, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c, 1 , s. 414.
[180] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 198, Buhârî, Sahîh, c. 1 , s. 2, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 223, Begavi, Mesâbîhu's-sünne, c. 2, s. 1 75, E bu'l-F erec İ bn C evzf, el-Vefâ, c. 1, s. 168, E bu'l -F id â, el -B idâye ve'n-nihâ ye, c. 3, s. 21.
[181] Mâlik,Muvatta,c.1, s. 202-203, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 1 98, Ahmed b.Hanbel, Müsned.c. 6, s. 158, Buhârî, Sahîh, c. 1, s. 2-3, Müslim, Sahîh, c. 4, s. 1816-181 7, Tirmizî, Sünen, c.5, s. 597, Nesâf, Sünen, c. 2, s. 148, Taberî, Tefsir, c. 22, s. 91 , Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 223, Begavi, Mesâbîhu's-sünne, c. 2, s. 175, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 12, 41.
[182] Taberî, Tefsîr, t 22,5.91.
[183] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 250, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 334. Müslim, Sahîh, c. 1, s. 153.
[184] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 250, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 107, Kastalani, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 55, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 227.
[185] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 32.
[186] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 142.
[187] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 67.
[188] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 250.
[189] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 67.
[190] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 250.

[191] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 250, c. 8,67, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 146.
[192] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, 67-68.
[193] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 146.
[194] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 68.
[195] İbn Sa'd, c. 8, s. 8, Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 146, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 105.
[196] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 68.
[197] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 68, Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 146, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 105.
[198] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 293-294, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 12, s. 45, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 276.
[199] İmam-ı Âzam Ebu Hanffe, Müsned, s. 2.
[200] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 27, İbn M âce, Sünen, c. 1, s. 24.
[201] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 27, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 1, s. 40.
[202] Ebu Hanffe, Müsned, s. 2.
[203] Ebu Hanffe, Müsned, s. 2, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 27.
[204] Ebu Hanffe, Müsned, s. 2, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 1, s. 40.
[205] Ebu Hanffe, Müsned, s. 2, Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 27.
[206] Ebu Hanffe, Müsned, s. 2, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 27, 51, Müslim, Sahîh, c. 1, s. 37, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 7, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 24.
[207] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 51, Müslim, c. 1, s. 37, Tirmizî, c. 5, s. 7, İbn Mâce, c. 1, s. 27.
[208] Ebu Hanffe, Müsned, s. 2.
[209] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 51, Müslim, c. 1, s. 37, Tirmizî, c. 5, s. 7, İbn Mâce, c. 1, s. 24.
[210] Ebu Hanffe, Müsned, s. 2, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 27, 51, Müslim, c. 1, s. 37, Tirmizî, c. 5, s. 7, İbn Mâce, c. 1, s. 24.
[211] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 27.
[212] Ebu Hanffe, Müsned, s. 2.
[213] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 27.
[214] Müslim, Sahîh, c. 1, s. 37, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 7, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 24, Nesâf, Sünen, c. 8, s. 97, Begavi, Mesâbîhu's-sünne, c. 1, s. 3.
[215] Ebu Hanffe, Müsned, s. 2, Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 53.
[216] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 53.
[217] Ebu Hanffe, Müsned, s. 2.
[218] Ebu Hanffe, s. 2, Ahmed, c. 1, s. 27, Müslim, c. 1 , s. 37, Tirmizî, c. 5, s. 7, İbn Mâce, c. 1, s. 24, Begavi, Mesâbfh, c. 1 , s. 3.
[219] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 27 Müslim, c. 1, s. 37, Tirmizî, c. 5, s. 7, İbn Mâce, c. 1, s. 24.
[220] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 52.
[221] Tirmizî, c.5, s. 7, İbn Mâce, c. 1, s. 3.
[222] Ebu Hanffe, Müsned, s. 2, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 52, Müslim, Sahîh, c. 1, s. 37, Nesâf, Sünen, c. 8, s. 98, Begavi, Mesâbîhu's-sünne, c. 1, s. 3.
[223] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 129, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 1, s. 43.

[224] Ebu Hanffe, Müsned, s. 2, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 52, Müslim, Sahîh, c. 1, s. 37, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 7, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 24, Nesâf, Sünen, c. 8, s. 98, Begavi, Mesâbîhu's-sünne, c. 1, s. 3.
[225] Ebu Hanffe, Müsned, s. 22.
[226] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 51, Müslim, Sahîh, c. 1, s. 37, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 7, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 24, Nesâf, Sünen, c. 8, s. 98, Begavi, Mesâbfh, c. 1, s. 3.
[227] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 51, Müslim , Sahîh, c. 1, s. 37, Nesâf, Sünen, c. 8, s. 98.
[228] Ebu Hanffe, Müsned, s. 2, Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 52.
[229] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 129, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 1, s. 43.
[230] Ebu Hanffe, s. 2, Ahmed, c. 1, s. 52, Müslim, c. 1, s. 37, İbn Mâce, c. 1, s. 24.
[231] Ebu Hanffe, Müsned, s. 2.
[232] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 51 Müslim, c. 1, s. 37, İbn Mâce, c. 1, s. 24.
[233] Ebu Hanffe, s. 2, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 52, Müslim, c. 1,s.37, İbn Mâce, c. 1, s. 24.
[234] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 53.
[235] Ebu Hanffe, Müsned, s. 3, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 53, Müslim, Sahîh, c. 1, s. 37. Nesâf, Sünen, c. 8, s. 99, Begavi, Mesâbîhu's-sünne, c. 1, s. 3.
[236] İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 24.
[237] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 129.
[238] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 27, 51, c. 4, s. 129, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 7, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 24.
[239] Ebu Hanffe, Müsned, s. 3.
[240] Ebu Hanffe, s. 3, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 27, 51, Müslim, c. 1, s. 37, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 7, İbn Mâce, c. 1, s. 24, Nesâf, c. 8, s. 99, Begavi, Mesâbîhu's-sünne, c. 1, s. 3.
[241] Ebu Hanffe, Müsned, s. 3.
[242] Ebu Hanffe, Müsned, s. 3, Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 129.
[243] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 129.
[244] Ebu Hanffe, Müsned, s. 3, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 51, 53, Müslim, c. 1, s. 37, Nesâf, c. 8, s. 100, Begavi, Mesâbîhu's-sünne, c. 1, s. 3.
[245] Ebu Hanffe, s. 3, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 27, Tirmizî, c. 5, s. 7, İbn Mâce, c. 1, s. 24.
[246] Ebu Hanffe, s. 3, Ahmed b Hanbel, c. 1, s. 27, 51, 53, M üslim, c. 1, s. 37, Tirmizî, c. 5, s. 7, Nesâf, c. 8, s. 100, İbn Mâce, c. 1, s. 24, Begavi, c. 1, s. 3.
[247] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 129.
[248] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 52, 53, Nesâf, Sünen, c. 8, s. 100, Begavi, Mesâbîhu's-sünne, c. 1 , s. 3.
[249] Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 7, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 24.
[250] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 52, Müslim, Sahîh, c. 1, s. 38, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 7, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 24- 25, Nesâf, Sünen, c. 8, s. 1 00, Begavi, Mesâbîhu's-sünne, c. 1, s. 3.
[251] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 52, Müslim, Sahîh, c. 1, s. 38, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 7, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 24- 25, Nesâf, Sünen, c. 8, s. 1 00, Begavi, Mesâbîhu's-sünne, c. 1, s. 3.
[252] Ebu Hanffe, Müsned, s. 3.

[253] Ebu Hanffe, Müsned, s. 3, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 27, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 1, s. 40.
[254] Ebu Hanffe, Müsned, s. 3.
[255] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 27.
[256] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 52, Müslim, Sahîh, c. 1, s. 38, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 7, Nesâf, Sünen, c. 8, s. 101, Begavi, Mesâbîhu's-sünne, c. 1, s. 3.
[257] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 27, 52, Müslim, Sahîh, c. 1 , s. 38, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 7, İbn Mâce, Sünen, c. 1 , s. 25, Nesâf, Sünen, c. 8, s. 101.
[258] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 27, 52, Müslim, Sahîh, c.1, s. 38, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 25, Nesâf, Sünen, c. 8, s. 101, Begavi, M esâbfhu's-sünne, c. 1, s. 3.
[259] Ebu Hanffe, Müsned, s. 3, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 27, 52, Müslim, Sahîh, c. 1, s. 38, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 7, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 25, Nesâf, Sünen, c. 8, 101, Begavi, Mesâbîhu's-sünne, c. 1, s. 3.
[260] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 198, Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 294, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 32, Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 1, s. 40 Kastalani, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. *55,* Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1 , s. 228.
[261] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 198, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c.6, s.257,Buhârî,Sahîh, c. 1, s.2, Begavi, Mesâbîhu's-sünne, c.2,s.175.
[262] Mâlik, Muvatta, c. 1, s. 203, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1 ,s 198, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 158, Buhârî, Sahîh, c. 1, s. 2-3, Müslim, Sahîh, c. 4, s. 1816-1817, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 597, Nesâf, Sünen, c. 2, s. 148, Begavi, Mesâbîhu's-sünne, c. 2, s. 175, İ bn E sfr, C âm iu 'l-usû I, c. 12, s. 41, Bedrüddi n Aynî, U m detu'l-kâ rf, c. 1, s. 40-41, İ bn H acer, F ethu 'l-Bârî, c.1, s. 49.
[263] Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 228.
[264] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 394, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 90, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 228.
[265] Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 1, s. 40-41, İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, c. 1, s. 49.
[266] Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 222, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 170, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 22, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 415.
[267] Taberî, Tefsîr, c. 22, s. 91, Kurtubf, Tefsîr, c. 14, s. 296, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 537, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 7, s. 94.
[268] Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 221, Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 235, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 362, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 70, Taberî, Tefsîr, c. 22, s. 90, Kurtubf, Tefsîr, c. 14, s. 296, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 537, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 7, s. 94.
[269] Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 221, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 362, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 70, Kurtubf, Tefsîr, c. 14, s. 296, Ebu'l- Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 537.
[270] Taberî, Tefsîr, c. 22, s. 91, Kurtubf, Tefsîr, c. 14, s. 296, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. , s. 537, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 7, s. 294-295, Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 1, s. 45, c. 25, s. 152.
[271] Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 235, Hâzin, Tefsîr, c. 3, s. 488.
[272] Taberî, Tefsîr, c. 22, s. 91, Kurtubf, Tefsîr, c. 14, s. 296, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 537, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 7, s. 94-95.
[273] Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 221, Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 235, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 362, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 70, Kurtubf, Tefsîr, c. 14, s. 296, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 537.

[274] Taberî, Tefsîr, c. 22, s. 91, Kurtubf, Tefsîr, c. 14, s. 296, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 537, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 7, s. 95.
[275] Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 235, Taberî, Tefsîr, c. 22, s. 91 , Kurtubf, Tefsîr, c. 14, s. 296, Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c.1,s.45,c.25, s. 152.
[276] Taberî, Tefsîr, c. 22, s. 91, Kurtubf, Tefsîr, c. 14, s. 296, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 537, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 7, s. 95, Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 25, s. 152.
[277] Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 235, Taberî, Tefsîr, c. 22, s. 91, Kurtubf, Tefsîr, c. 14, s. 296, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 537, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 7, 95, Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 25, s. 152.
[278] Taberî, Tefsîr, c. 22, s. 91, Kurtubf, Tefsîr, c. 14, s. 296, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 537, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 7, s. 95.
[279] Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 221, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 362, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 70.
[280] Taberî, Tefsîr, c. 22, s.91, Kurtubf, Tefsîr, c. 14, s. 296, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 537, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 7, s. 95.
[281] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 7, s. 95.
[282] Taberî, Tefsîr, c. 22, s. 91, Kurtubf, Tefsîr, c. 14, s. 296, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 537, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 7, s. 95.
[283] Bedrüddin Zerkeşf, el-Bürhân, c. 1, s. 229.
[284] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1,s.197, Ahmedb. Hanbel, Müsned, c.5, s. 327, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1316-1 317.
[285] İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 12, s. 42, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 416.
[286] Müslim, Sahîh, o. 4, s. 1817, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 12, s. 41.
[287] Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 1, s. 43.
[288] Mâlik, Muvatta, c. 1, s. 203, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 198, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 58, 202, Buhârî, Sahîh, c. 1, s. 3, Müslim, Sahîh, c. 4, s. 1816, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 597, Nesâf, Sünen, c. 2, s. 149.
[289] İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 12, s. 42, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 416.
[290] Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c.1, s. 169, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 416.
[291] Kastalani, M evâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 57, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 234.
[292] Ahmedb. Hanbel, Müsned, c, 2, s. 176, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 22.
[293] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 197, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, t 1, s. 171 , Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 22.
[294] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 445, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 171, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 22.
[295] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4,s.211, Ahmed b.Hanbel, Müsned, c. 5, s. 190-191, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 10.
[296] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 212, Ahmedb. Hanbel, Müsned.c. 5, s. 190-191, Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 212, Nesâf, Sünen, c. 6, s. 1 0, Taberî, Tefsîr, c. 5, s. 29.
[297] Taberân'den naklen Kastalani, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 56.
[298] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 211, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 191, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 11.
[299] Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 11.
[300] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 211, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 191, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 11.

[301] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 34, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 236, Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 392, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 12, s. 41, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 237, Hâzin, Tefsîr, c. 3, s. 300.
[302] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 395, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 32, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 90, Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 1, s. 40, Kastalani, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 56, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 416, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c.1, s. 230.
[303] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 395, Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 1, s. 40.
[304] Süheyli, Ravd, c. 2. s. 395, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 32, Bedrüddin Aynî, Umde, c. 1, s. 40, Kastalani, Mevâhib, c.1, s. 56 .Halebî, c.1, s. 416, Zürkânî, c. 1, s. 24.
[305] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 32, Kastalani, c. 1, s. 56, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 230.
[306] İbn Kayy,m, c. 1, s. 32, Suyûtî, c. 6, s. 124, Kastalani, c. 1, s. 56, Halebî, c. 1, s. 416-417, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1 , s. 230.
[307] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 395, Buhârî, Sahîh, c. 6, s. 51, Müslim , Sahîh, c. 1, s. 158-159, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 395, Taberî, Tefsîr, c.27,s.46,49,B eyhak f, D elâi lü'n-nübü we ,c.2,s.36 6,Zeheb f, Târfhu'l -İslâm , s. 25 3, E bu'l-F idâ, Tefsîr, c. 4, s. 248.
[308] Buhârî, Sahîh, c.1, s. 50, Müslim, Sahîh, c. 1 , s. 159, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 395.
[309] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 395, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 4, s. 251.
[310] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 395, Taberî, Tefsîr, c. 27, s. 49, Beyhakî, D elâi lü'n-nübü we, c. 2, s. 372, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 4, s. 251, Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 1, s. 40, Kastalani, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 56, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 417.
[311] Müslim, Sahîh, c. 1 , s. 159, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 4, s. 248.
[312] Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 1,s.418, Müslim, Sahîh, c. 1, s. 159.
[313] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 395, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 32, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 90, Bedrüddin Aynî, U m detu'l-kâ rf, c. 1, s. 40, Kastalân f, M evâhib, c. 1, s. 56, H al ebf, İ nsânu'l -u yün, c. 1, s. 407.
[314] İbn Kayyım, Zâdü'l-mead, c. 1 , s. 32, Kastalani, Mevâhib, c. 1, s. 56, Halebî, c. 1, s. 418, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c.1, s. 230.
[315] Süheyli, Ravd, c. 2, s. 395, İbn Seyyid, Uyun, c.1, s. 90, B. Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 1 , s. 40, Kastalani, c. 1, s. 56, Halebî, İnşân, c. 1, s. 419, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 232.
[316] Süheyli, Ravd, c. 2, s. 395, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 90, Bedrüddin Aynî, Um de, c. 1, s. 40, Kastalani, c. 1, s. 56, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 232.
[317] Taberî, Tefsîr, c. 27, s. 48, Suyûtî, Dürru'l-mensur, c. 6, s. 124, Halebî, c. 1, s. 419.
[318] Taberî, Tefsîr, c. 27, s. 48, Süheyli, Ravd, c. 2, s. 395, İbn Seyyid, c. 1, s. 90, Bedrüddin Aynî, Umde, c. 1, s. 40, Suyûtî, Dürr, c.6, s. 124, Kastalani, c. 1, s. 56, Halebî, İnşân, c. 1, s. 419, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 232.
[319] Taberî, Tefsîr, c. 27, s. 48, Süheyli, Ravd, c. 2, s. 395, Suyûtî, Dürru'l-mensûr, c. 6, s. 124, Halebî, İnşân, c. 1, s. 419, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 232.
[320] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 395.
[321] Taberî, Tefsîr, c. 27, s. 48, Suyûtî, Dürr, c. 6, s. 124, Halebî, c.1, s. 419, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 232.
[322] Taberî, Tefsîr, c. 27, s. 48, Suyûtî, Dürr, c. 6, s. 124.
[323] Abdurrezzak ve Ahmed b. Hanbel'den naklen, Fethu'l-kebfr, c. 1, s. 21.
[324] Taberî, Tefsîr, c. 27, s. 48, Suyûtî, Dürru'l-mensûr, c. 6, s. 124.
[325] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 395.

[326] Taberî, Tefsîr, c. 27, s. 48, Suyûtî, Dürr, c. 6, s. 124, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 232.
[327] Taberî, Tefsîr, c. 27, s. 48, Süheyli, Ravd, c. 2, s. 395, Suyûtî, Dürr, c. 6, s. 1 24, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 232.
[328] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 395.
[329] Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 232.
[330] Süheyli, Ravd, c. 2, s. 395, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 232.
[331] Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 232.
[332] Kadı lyaz, eş-Şifâ, c. 1, s. 163.
[333] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 32, Kastalani, Mevâhib, c. 1 , s. 56, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 417-418, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 232.
[334] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 417.
[335] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 1, s. 78.
[336] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 285, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 1, s. 78, Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 19, s. 198, İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, c. 8, s. 468.
[337] Taberî, Tefsîr, c. 27, s. 48, H âki m, M üsted rek, c. 2, s. 469, K urtubf, Tefsîr, c. 17, s. 9 2, H eysem f, M ecm au'z-zevâ id, c.1 , s. 79, İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, c. 8, s. 468.
[338] Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 4, s. 525, Suyûtî, Dürru'l-mensûr, c. 6, s. 364.
[339] Taberî, Tefsîr, c. 27, s. 48, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 4, s. 525, Suyûtî, Dürru'l-mensûr, c. 6, s. 364.
[340] Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 4, s. 525, Suyûtî, Dürru'l-mensûr, c. 6, s. 364.
[341] İnşirah: 4
[342] Taberî, Tefsîr, c. 30, s. 235, Zemahşerf, Keşşaf, c. 4, s. 266, Neseff, M edârik, c. 4, s. 365.
[343] Zemahşerf, Keşşaf, c. 4, s. 266, Fahru'r-Râzf, Tefsîr, c. 32, s. 5, Neseff, M edârik, c. 4, s. 365, Kurtubf, Tefsîr, c. 20, s. 106, Hâzin, Tefsîr, c. 4, s. 389, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 4, s. 524-525.
[344] Taberî, Tefsîr, c. 30, s. 235, Zemahşerf, Keşşaf, c. 4, s. 266, Fahru'r-Râzf, Tefsîr, c. 32, s. 5.
[345] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 846, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 274-275, Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 138.
[346] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c.1, s. 356.
[347] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 1 38.
[348] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 846, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 274-275.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/178-200.
[349] Şûra: 42/52.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/200.
[350] Bakara: 2/127-129.
[351] Bakara: 2/151.
[352] Nisa: 4/113.
[353] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/200-201.
[354] Râgıb, Müfredâtü'l-Kur'ân, s. 402.
[355] Vakıa: 56/80.
[356] İbrahim: 14/1
[357] Ahzâb: 33/40.

[358] Bakara: 2/37.
[359] A'lâ: 96/6.
[360] Şûra: 42/7.
[361] Kıyâme: 75/18.
[362] İnsan: 76/23.
[363] İsrâ: 17/88.
[364] Abese: 80/13-16.
[365] Seyyid Şerif, Ta'rifât, s. 116.
[366] Bakara: 2/185.
[367] Kadr. 96/1.
[368] Bedrüddin Zerk es/, el-Bürhân, c. 1, s. 232.
[369] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 343, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 4, Müslim , Sahih, c. 1, s. 330.
[370] Kıyâme: 75/16-19.
[371] A'lâ: 87/6.
[372] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 198-199, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 343, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 4, Nesâf, Sünen, c. 2, s. 149-150.
[373] Yûsuf: 12/2, Tâhâ: 20/113, Şûra: 42/7.
[374] A'lâ: 87/26, Kıyâme: 75/17.
[375] İbn Sa'd,Tabakât,c.2, s. 248, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 231, 276, 326, 363, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 228, c. 4, s. 183, Müslim , Sahih, c. 4, s. 1 803,1905.
[376] Müzzemmil, 73/20.
[377] Müslim, Sahih, c. 1 , s. 297, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 2, s. 193.
[378] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 57, Ebu Dâvud, Sünen, c. 1, s. 209, İbn Ebi Davud, Kitâbu'l-mesâhif, s. 30, Hâkim , Müstedrek, c. 2, s. 330, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 2, s. 48.
[379] Ahmed b. Hanbel, Müsned,c. 4, s. 218, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 2, s. 583, Heysemî, Mecmau'i-ievâid, c. 7, s. 4849, Suyûtî, Dürru'l-mensûr, c. 4, s. 128.
[380] Sehavf, Irakf Eltiye, Şerhu Fethu'l-mugfs, c. 2, s. 165.
[381] Buhârî, Sahih, c. 6, s. 99-100.
[382] Buhârî, Sahih, c. 6, s. 1 00.
[383] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 191.
[384] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 191, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 100.
[385] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 211 , Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 191, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 11.
[386] Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 11.
[387] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 211, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 191, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 11.
[388] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 185, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 210, c. 8, s. 119.
[389] Buhârî, Sahih, c. 6, s. 98.
[390] Bedrüddin Zerk eş/, el-Bürhân, c. 1, s. 249.
[391] Suyûtî, el-İtkân, c. 1, s. 65.
[392] Râgıb, Müfredâtü'l-Kur'ân, s. 247-248, Zemahserf, Keşşâf, c. 1, s. 239-240, Suyûtî, el-İtkân, c. 1 , s. 52.
[393] Bakara: 53, Tevtoe: 64, 86 124, 127, Yûnus: 38, Hud: 1 3, Nur: 1, Müizemmil: 20.

[394] Bedrüddin Zerk es/, el-Bürhân, c. 1, s. 252.
[395] Râgıb, Müfredâtü'l-Kur'ân, s. 33.
[396] Suyûtî, el-İtkân, c. 1, s. 67.
[397] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/201-205.
[398] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 451, Buhârî, Sahîh, c. 6, s. 97, Müslim , Sahîh, c. 1, s. 134, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 543.
[399] Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 20, s. 13, İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, c. 9, s. 5.
[400] Kurtubı, Tefsîr, c. 1, s. 77-78, Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-kârî, c. 20, s. 13, İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, c. 9, s. 5.
[401] Bedrüddin, Aynî, Umdetü'l-kârî, c. 20, s.13, İbn Hacer, Fethu'l-bârî, c. 9, s. 6.
[402] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, c. 9, s. 5, Kastalani, İrşadü's-sârf, c. 7, s. 529.
[403] İsrâ, 88-89.
[404] Kadı Iyaz, eş-Şifâ, c. 1, s. 215-216.
[405] Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 20, s. 13.
[406] Râgıb, Müfredâtü'l-Kur'ân, s. 402.
[407] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 107, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 475, TaberânPden naklen Alâuddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 1, s. 572, Bedrüddin Zerkeşf, el-Bürhân, c. 1, s. 244, 258.
[408] Bedrüddin Zerkesf, el-Bürhân, c. 1, s. 244, 245, Suyûtî, el-İtkân, c, 1, s. 202.
[409] Suyûtî, el-İtkân, c. 1, s. 199-201.
[410] Seyyid, Şerif, Ta'rifât, s. 116.
[411] İbn Sa'd, Tab akâtü 'l-kübrâ, c. 2, s. 344.
[412] Taberâni'den naklen Heysem f, Mecmau'z-zevâid.c. 7, s. 165, İbn Esîr, Nihâye.c. 1 ,s. 229, Bedrüddin Zerkeşf, el-Bürhân, c. 1, s. 454, İbn Hacer, Metâlibu'l-âliye, c. 3, s. 133.
[413] İbn Sa'd, Tab akâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 366, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 535.
[414] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 365.
[415] Suyûtî, el-İtkân, c. 2, s. 1028.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayınları: 1/205-209.
[416] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 13, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 98, İbn Ebi Davud, Kitâbu'l-mesâhif, s. 20-21.
[417] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 189, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 210, c. 6, s. 98, İbn Ebi Davud, Kitâbu'l-mesâhif, s. 20-21 .
[418] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 98-99, İbn Ebi Davud, Kitâbu'l-mesâhif, s. 20-21 , İbn Nedim, Fihrist, s. 43.
[419] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 220, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 106.
[420] Bedrüddin Zerk eş, el-Bürhân, c. 1, s. 281 -282, Suyutı, el-İtkân, c. 1, s. 1 64.
[421] İbn Ebi Davud, Kitâbu'l-mesâhif, s. 5, Bedrüddin Zerkeşf, el-Bürhân, c. 1, s. 239.
[422] Buhârî, Sahih, c. 6, s. 97-98, İbn Ebi Davud, Kitâbu'l-mesâhif, s. 1 9-20.
[423] İbn Ebi Davud, Kitâbu'l-mesâhif, s. 34, Bedrüddin Zerkesf, el-Bürhân, c. 1, s. 240.
[424] İbn Esrr,Kâmil,c.3, s. 112.
[425] İbn Ebi Davud, Kitâbu'l-mesâhif, s. 22.
[426] İbn Ebi Davud, Kitâbu'l-mesâhif, s. 25-26.
[427] İbn Ebi Davud. Kitâbu'l-mesâhif. s. 22-23.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/209-213.
[428] Hicr: 9.

[429] Fussilet: 42.
[430] Buruc:21-22.
[431] el-Hâkka: 41-47.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/213-314.
[432] Hacc 78, Bakara: 128-129.
[433] Şûra: 13.
[434] Fîruzabâdî, Kâmûsu'l-Muhît, c. 3, s. 45.
[435] Seyyid Şerif, Ta'rifât, s. 72.
[436] Râgıb, Müfredâtü'l-Kur'ân, s. 1 75, Seyyid Şerif, Ta'rifât, s. 72-73.
[437] Râgıb, Müfredâtü'l-Kur'ân, s. 258.
[438] Fîruzabâdî, Kâmûsu'l-Muhît, c. 3, s. 45.
[439] Râgıb, Müfredâtü'l-Kur'ân, s. 258.
[440] Seyyid Şerif, Ta'rifât, s. 73.
[441] İmam-ı Âzam,Fıkh-ı Ekber,s.17.
[442] Şehristânf, el-Milel ve'n-nihâl, s. 1, s. 39.
[443] Âl-i İmrân: 19.
[444] Âl-i İmrân: 85.
[445] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 5.
[446] Yûnus 72.
[447] Yûnus 130-133, Yûsuf 38-101.
[448] A'râf 104, 126, Yûnus: 90, 91, 84.
[449] Mâide: 111, Âl-i İmrân: 51-52.
[450] Kasas: 52-53.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/214-216.
[451] Bakara: 285, İmamn Âzam, Fıkhn Ekber, s. 2, 3, Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 28, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 20, Müslim ,Sahih, c. 1 , s. 37, Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 224, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 7, Nesâf, Sünen, c. 8, s. 98, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 24-25.
[452] Seyyid Şerif, Ta'rifât, s. 48.
[453] İmarru Âzam.Fıkh-ı Ekber. s. 14-15.
[454] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/216-218.
[455] Ebu'l-Münzir Hişam, Kitâtou'l-esnam, s. 53.
[456] Ebu'l-Münzir Hişam, Kitâbu'l-esnâm, s. 50.
[457] Ebu'l-Münzir Hişam, Kitâbu'l-esnâm, s. 51, Yakut, Mu'cemu'l-buldan, c. 5, s. 367.
[458] Nûh: 23.
[459] Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 4, s. 426, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 97.
[460] Taberî, Tefsîr, c. 29, s. 99.
[461] Ebu'l-Münzir Hişam, Kitâbu'l-esnâm, s. 51, Taberî, Tefsîr, c. 29, s. 99, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, Tabsıra, c. 1, s.35.
[462] Taberî, Tefsîr, c. 29, s. 99.
[463] Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 348.
[464] Taberî, Tefsîr, c. 29, s. 99.
[465] Taberî, Tefsîr, s. 29, s. 99, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, Tabsıra, c. 1, s. 35.
[466] Ebu'l-Münzir Hişam, Kitâbu'l-esnâm, s. 51-52, Yakut, Mu'cemu'l-buldan, c. 5, s. 367.

[467] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 39, Taberî, Târrh, c. 1, s. 85, İbn E sfr, Kâmil, c. 1, s. 29.
[468] Ebu'l-Münzir Hişam, Kitâbu'l-esnâm, s. 52, E bu'l-Ferec, Tabsıra, c. 1, s. 35, Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 367.
[469] Ebu'l-Münzir Hişam, Kitâbu'l-esnâm, s. 52-53, Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 367.
[470] Şuarâ: 118.
[471] Nüh: 25.
[472] Ebu'l-Münzir Hişam, Kitâbu'l-esnâm, s. 53, Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 367.
[473] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 79-80, Ebu'l-Münzir Hişam , Kitâbu'l-esnâm, s. 6, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1 , s. 116.

[474] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 217, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 13-14.
[475] Ebu'l-Münzir Hişam, Kitâbu'l-esnâm, s. 33, İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 21 7, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 57.
[476] Dârimî, Sünen, c. 1, s. 14.
[477] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 80, Ebu'l-Münzir Hişam , Kitâbu'l-esnâm, s. 6-7, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 116.
[478] Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 367.
[479] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 100.
[480] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 1, s. 79, Yâkubî, Târîh, c. 1 , s. 254, Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 16, s. 91, Halebî,İnsânu'l-uyûn, c. 1 , s. 17.
[481] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 119-120, 126.
[482] Süheyli, Ravd, c. 1, s. 357, Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 4, Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 16, s. 91.
[483] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c.1, s. 125, Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 204.
[484] Ebu'l-Münzir Hişam, Kitâbu'l-esnâm, s. 54, Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 367-368.
[485] Ebu'l-Münzir Hişam, Kitâbu'l-esnâm, s. 55, 57, 58, Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 67, 68.
[486] Ebu'l-Münzir Hişam, Kitâbu'l-esnâm, s. 37-43.
[487] Ebu'l-Münzir Hişam, Kitâbu'l-esnâm, s. 34-63.
[488] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.1, s. 318, Kalkaşandî, Nihâyetü'l-ereb, s. 452.
[489] Nahl: 57, İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 31 8, Şehristânf, el-Milel ve'n-nihâl, c. 2, s. 238.
[490] Taberî, Tefsîr, c. 27, s. 76-77, Zemahşerf, Keşşaf, c. 4, s. 34.
[491] Ebu'l-Münzir Hişam, Kitâbu'l-esnâm, s. 110, Yâkubî, Târîh, c. 1, s. 255.
[492] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 832, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 136, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 377, Buhârî,Sahîh, c. 5, s. 92, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1408, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 333.
[493] Kastalani, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 204, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 30.
[494] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.1, s. 85, Ebu'l-Münzir Hişam , Kitâbu'l-esnâm, s. 32-33.
[495] Fetret Devri, Yüce Allah'ın gönderdiği peygamberlerden iki peygamber arasında, İsa Al eyhisselam la Hz. Muhammed (a.s.) arasında olduğu gibi, peygamberliğin kesintiye uğradığı, peygambersiz zaman, durgunluk zamanı demektir. (İbn Esîr, Nihâye, c. 3, s. 408). İsa (a.s.) I a Peygamberimiz (a.s.) arasındaki fetret müddeti ise, altı yüz yıldır (Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 270).
[496] Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1, s. 175-176, TaberânPden naklen, Heysem f, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 17.
[497] İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferfd, c. 3, s. 62-11 8, İbn Esîr, Kâmil, c. 1, s. 502-687.
[498] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 1, s. 195-198, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 126-128, Belâzurî, E nsâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 100-103,İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferfd, c. 3, s. 11-113, Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 233-236, İbn Esîr, Kâmil, c. 1, s. 588-595, İbn Seyyid,Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 46-57, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâve ve'n-nihâye, c. 1, s. 255-260, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 51-53.
[499] En'âm: 151.
[500] Dârimî, Sünen, c. 1, s. 14.

[501] Nahl: 58-59.
[502] Dârimî, Sünen, c. 1, s. 13.
[503] Taberî, Tefsîr, c. 18, s. 133, Hâzin, Tefsîr, c. 3, s. 330, E bu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 2, s. 288, Suyûtî, Dürru'l-mensûr, c. 5, s. 46.
[504] Buhârî, Sahîh, c. 6, s. 132, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 282, Dârekutnî, Sünen, c. 3, s. 216-217, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c.1, s. 69.
[505] Mus'abu'z-Zübeyrf, Nesebi Kureyş, s. 292, İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 237, 240, Kurtubf, Tefsîr, c. 3, s. 56, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1295.
[506] Taberî, Tefsîr, c. 2, s. 358, Zemahşerf, Keşşaf, c.1, s. 359, Fahru'r-Râzf, Tefsîr, c. 6, s. 48, Hâzin, Tefsîr, c. 1, s. 149,Suyûtî, Dürru'l-mensur, c. 1, s. 253.
[507] Mes'ûdf, MurÛcu'z-zeheb, c. 2, s. 276, Süheyif, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 72, E bu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefa, c.1 , s. 136, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 291, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 215.
[508] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 2, s. 73-74, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 292.
[509] Rum: 41.
[510] En'âm: 14,163, Zümer: 11-12.
[511] Âl-i İmrân, 81, Taberî, Tefsîr, c. 3, s. 332, Kadı I yaz, eş-Şifâ, c. s. Fahru'r-Râzf, Tefsîr, c. 8, s. 115.
[512] Ahzâb: 40.
[513] Şûra: 7.
[514] Nahl: 125.
[515] Sebe: 28.
[516] Enfâl: 39.
[517] Feth: 28.
[518] İmam-ı Azam , Müsned, s. 3, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 384, Buhârî, Sahîh, c. 1, s. 11, Müslim, Sahîh, c. 1, s.52, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 3, 4. Nesâf, Sünen, c. 6, s. 4, 5, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 137.
[519] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 384, Buhârî, Sahîh, c. 1, s. 11-12, Müslim, Sahîh, c.1, s. 53, Tirmizî, Sahîh, c. 5, s.5, Nesâf, Sünen, c. 6, s. 7.
[520] Enfâl: 39, İmam-ı Azam , Müsned, s. 3, Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 2, s. 384, Buhârî, Sahîh, c.1, s. 4, Tirmizî, Sünen, c. 5. s. 5. Nesâf. Sünen. c. 6. s. 7.
[521] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/218-225.
[522] Zümer: 11-12.
[523] En'âm: 162-163.
[524] Abdurrezzak, M usannef, c. 5, s. 325, İ bn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 199, Belâzurî, E nsâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 24, Ebu'l-Ferecİbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 181, Diyarbekrî, Târihul'l-hâmis, c. 1, s. 288, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 461.
[525] İbn Sa'd,Tabakât,c.8, s. 17-18, Taberî, Târih, c. 2, s. 212, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 11243, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 49, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 93, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 25, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 487.
[526] Belâzurî, Ensâbu'l-e şrâf, c. 1, s. 113, İbn E ar, Kâm il, c. 2, s. 59, Halebî, İ nsâ nu'l-uyûn, c. 1, s. 530.
[527] Belâzurî, E nsâbu'l-eşraf, c. 1, s. 113, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 59.
[528] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 142, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 93, Zehebî, TâriViu'l-İslâm, s. 128, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâyeve'n-nihâye, c. 3, s. 13.

[529] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 257, İbn Kuteybe, Kitâbu'l-maârif, s. 73, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1820, İbn Esîr,Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 82, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 91, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 24, Halebî, İnşânu'l-uyûn, c.1, s. 432.
[530] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1820, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 92, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 103, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 286, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 426.
[531] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1821.
[532] İmam-ı Azam Ebu Hanffe, Müsned, s. 38, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 231, Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 231, Müslim ,Sahih, c. 4, s. 1887, Hâkim , Müstedrek, c.3, s. 185, Begavi, Mesâbîhu's-sünne, c. 2,s. 204, İbn Esîr, Usdu'lgâbe, c. 7, s. 84.
[533] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 257, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1820, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 82, İbn Seyyid,Uyun, c. 1, s. 91, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 24, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 432.
[534] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 84, Buhârî, c.4, s. 230, Müslim, c.4,s. 1886, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 702-703, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1824, İbn Esîr, Usd, c. 7, s. 84.
[535] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1,s.316, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1 895.
[536] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 36, 37, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 177.
[537] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 118, Belâzurî, E nsâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 11 2, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 161 ,İ bn E sfr, U sdu'l -gâbe, c. 4, s. 92, Zehe bf, T ârîh u'l-İ si âm, s. 135, E bu'l -F i dâ, el -B idâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 24, H a lebf, İ nsânu 'l-uyûn,c.1,s.433.
[538] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 118, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 161, İbn Esîr, Usd, c. 4, s. 92, Zehebî,Târîhu'l-İslâm, s. 135, E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 24, Halebî, c. 1, s. 433.
[539] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 118, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 112, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 161 , İbn Esîr,Usd, c. 4, s. 92, Zehebî, c. 2, s. 135, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 24, Halebî, c. 1, s. 433.
[540] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 262, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 21, Taberî, Târih, c. 2, s. 213, Hâkim,
Müstedrek, c. 3, s. 111, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1093, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 128, Diyarbekrî, Hamis, c. 1 , s. 279.
[541] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 102.
[542] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 141, Heysemî, Meonau'z-zevâid, c. 9, s. 103.
[543] Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 593, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 19, 20, Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 620, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 153-154, Ebu'l-Ferec, el-Vefâ, c. 1, s. 161, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 135, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 1 6.
[544] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 263, Taberî, Târih, c. 2, s. 213, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 2, s. 210, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 93, Zehebî, Târîhu'l-İslâm , s. 137, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 437-438.
[545] Belâzurî, E nsâbu'l-eşraf, c. 1, s. 113.
[546] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 102.
[547] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 263-264, Belâzurî, c. 1, s. 113, Taberî, Târih, c. 2, s. 213, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 58,Muhibbüt-Taberı, c. 2, s. 21O, Ibn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 93-94, Zehebı, s. 137, Halebı, t 1, s. 436.

[548] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1 , s. 263-264, Taberî, Târih, c. 2, s. 213, İbn E ar, Kâmil, c. 2, s. 58, Muhibbüt-Taberî,Rıyâdu'n-nadrâ, c. 2, s. 210, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 993-94, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 137, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1 , s.436.
[549] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 113.
[550] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 113, Muhibbül-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 2, s. 211.
[551] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 1, s. 264, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 11 3, Taberî, Târih, c. 2, s. 213, İbn Esîr, Kâmil,c.2,s. 58, Muhibbüt-Taberî, Rıyâd, c. 2, s. 210, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 94, Zehebî, Tâıihu'l-İslâm, s. 137, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c . 1, s. 433.
[552] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 264, Taberî, Târîh, c. 2, s. 213, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 58, Muhibbüt-Taberî, Rıyâd, c. 2, s.210, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 94, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 137, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 433.
[553] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 113.
[554] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 436.
[555] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 113.
[556] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 119, Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 1, s. 209, Taberî, Târih, c. 2, s. 212,Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 57, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 49, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 25.
[557] İbn Sa|d, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 17, Taberî, Târih, c. 2, s. 212-213, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1243, İbn E sfr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 49, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 93, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 25, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 487,Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 439.
[558] İbnSa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 17-18, Taberî, Târih, c. 2, s. 21 2, İbn Abdilberr, İstiâb, c3, s. 1243, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 49, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 25, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 487.
[559] İbnSa'd, Tabakât, c. 8, s. 18, Taberî, Târih, c. 2, s. 213, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1243, İbn Hacer, el-İsâbe, c.2, s. 487.
[560] Süheyif, Ravdu'l-ünüf, c. 3, s. 1 7, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 281 , Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 438-439.
[561] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 44, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 476, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 1 61.
[562] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 4041, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 467, İbn Kuteybe, Kitâbu'l-maarif, s. 63, İ bn Abdilberr,İstiâb, c. 2, s. 543-544, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 281, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 563.
[563] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 264-265, İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 40,Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 467, 476, İbnKuteybe, Kitâbu'l-maârif, s. 63, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 281, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 94, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 162, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 563.
[564] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 42, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 469, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 545, Süheyif, Ravdu'l-ünüf, c. 3, s. 18, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 582-583, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 563-564.
[565] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 264, Taberî, Târih, c. 2, s. 215, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 165, İbn Esîr,Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 283, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 94, Zehebî, Tânhu'l-İslâm, s. 137-138.

[566] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 212, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 212, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 52, İbnSeyyi d, U yû nu'l-eser, c. 1, s. 134, K astal ânf, M evâhi bu'l-le dünniy e, c. 1, s. 73, D i yarbek rf, H a m fs, c. 1, s. 30 3, H alebf, İ nsânu 'l-uyûn,c.2, s. 52.
[567] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 44.
[568] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 1 65 Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 2, s. 71, 78, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 137,Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 29.
[569] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 27.
[570] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 120, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 164, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3,s.310-311, Muhibbüt-Taben ,Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 71 -72, İbn Seyyid,Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 95, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 136-137,Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 27.
[571] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 31 3, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 71, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 3, s. 30.
[572] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 266-267, Ta ben, Târîh, c.2, s. 215, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c.2, s. 165, İbn Esîr,Kâmil, c. 2, s. 59, Muhibbüt-Taberî, Rı yâdu'n-nad râ, c. 1, s. 77, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 94, Zehebî, Tânhu'l-İslâm, s. 178,Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 29.
[573] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 184, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 66.
[574] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 184.
[575] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 283.
[576] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 233, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s.404, İbn Mâce Sünen, c. 1 ,s.53,Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ.c.1, s. 149, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 170, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 178-179, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 245, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 74, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 251, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 28.
[577] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 232, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 1 84-1 85.
[578] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 340, İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 232, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 186, Ebu Nuaym ,Hilye, c. 1, s. 148, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 284, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 178-179, İbn Esîr, Usd, c. 1, s. 243, İbn Hallikân,Vefeyâtü'l-ayân, c, 3, s. 70, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 253-254.
[579] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1813, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 55, İbn Esîr, Usd, c. 7, s. 69, İbn Mâce, el-İsâbe, c. 4, s.274, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1 , s. 481.
[580] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 123, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1730, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 68-69, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 156.
[581] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 194-1 95, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1730, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 68-69, Halebî,İnsânu'l-uyûn, c. 1 , s. 481.
[582] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 6, s. 248, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s.1 56.
[583] Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 195, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 669, Halebî, c. 1, s. 481.
[584] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 123, Belâzurî, c. 1, s. 195, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1730, İbn Esîr, Usd, c. 6, s.2 48, İbn Hacer, c.4, s.1 56.
[585] Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 195, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 69, İbn Hacer, c. 4, s. 156, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 481-482.
[586] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 96, İbn Abdilberr, c. 2, s. 421, İbn Esîr, Usd, c. 2, s. 97, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s.188, İbn Hacer, c. 1 ,s.4O6.

[587] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 94, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 4, s. 125, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 173, Hâkim,Müstedrek, c. 3, s. 248, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 423424, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 97-98, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye,c. 3, s. 32-33, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 424.
[588] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 94-96, İbn E sfr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 97-98, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 454.
[589] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 286, Belâzun, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 199, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1790-1791 , İbn Esîr,Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 26, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 240.
[590] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 101 , İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1177, İbn E sfr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 230.
[591] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 287, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 382.
[592] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 266-269, Ta ben, Târîh, c.2, s. 215, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c.2, s. 165, İbn Esîr,Kâmil, c. 2, s. 59, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c, 1, s. 94-95, Zehebî, Tânhu'l-İslâm, s. 138, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s.29.
[593] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, s. 3, s. 121, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 165, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 29.
[594] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 55.
[595] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 214-215, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 166, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ,c. 2, s. 336, Zehebî, Târıhu'l-İslâm, s. 139-140, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 29, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 229, Halebî,İnsânu'l-uyûn, c. 1 , s. 448.
[596] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 368, BegavPnin Mu'cem'inden naklen Muhibbüt-Taben", Rıyâdu'n-nadrâ, c. 2, s. 391.
[597] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 267-278, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3 ve 4'ün sahabilere ait sahifeleri, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c.2, s. 173-174, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 95-97, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 138-139.
[598] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 213.
[599] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c.1, s. 273, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1.S.219.
[600] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 368, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 307.
[601] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 276, İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 368, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 307.
[602] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 151, Hakim, Müstedrek, c. 3, s. 312, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 334.
[603] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 983, İ bn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 385.
[604] İbn Sa'd, c. 3, s. 151 , İbn Abdilberr, c. 3, s. 983, İbn Esîr, Usd, c. 3, s. 385, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1,s.334.
[605] İbn Sa'd, c. 3, s. 150,151, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 379, E bu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 329, Beyhakî,Delâil, c. 2, s. 171, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ye'n-nihâye, c. 3, s. 32.
[606] Ahmed b. Hanbel, c.1, s. 379, İbn Abdilberr, c. 3,s.988, İbnEsîr, c.3, s.385,İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c.1 , s. 98, Zehebî,Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 334-335.
[607] İbn Sa'd, c. 3, s. 151, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 462, Ebu Nuaym, c. 2, s. 329, Beyhakî, c. 2, s. 171, İbn Abdilberr, c. 3,s. 988, İbnEsîr, Usd, c. 3, s. 385, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 98, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1 ,s.335, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 32.

[608] İbn Sa'd, c. 3, s. 151, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 462, E bu Nuaym, c. 2, s. 329, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 1 71, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ye'n-nihâye, c. 3, s. 32.
[609] İbn Sa'd, c. 3, s. 151 , Ahmed b. Hanbel, c. 1 , s. 379, Ebu Nuaym, Delâil, c. 2, s. 329, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 171, İbnAbdilberr, c. 3, s. 988, İbn Esîr Usd, c.3, s. 385.
[610] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 335.
[611] İbn Sa'd, c.3, s. 151, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 379, Ebu Nuaym, c. 2, s. 329, Beyhakî, c. 2, s. 171, İbn Abdilberr, c. 3,s. 988, İbn E sfr, Usd, c. 3, s. 385.
[612] Ahmed b. Hanbel, c.1, s. 379, Ebu Nuaym , c. 2, s. Beyhakî, c. 2, s. İbn Abdilberr, c. 3, s. 988, İbn Esîr, Usd, c.3, s. 385,
İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 98, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 335.
[613] İbn Sa'd, c. 3, s. 151, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 379, Ebu Nuaym, c. 2, s. 329, Beyhakî, c. 2, s. 171, İbn Abdilberr, c. 3,s. 988, İbn E sfr, Usd, c. 3, s. 385, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 335.
[614] Ebu Nuaym, Delâil, c.2, s. 329, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 171.
[615] İbn Sa'd, c.3, s. 151, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 462, Ebu Nuaym, c. 2, s. 329, Beyhakî, c. 2, s. 171, İbn Abdilberr, c. 3,s. 988, İbn E sfr, Usd, c. 3, s. 385, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 335, Ebu'l-Fidâ, c.3, s.32.
[616] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 379, Ebu Nuaym, c. 2, s. 329, Beyhakî, c. 2, s. 1 71. İbn Abdilberr, c. 3, s. 988, İbn Esîr, Usd,c. 3, s. 385, İbn Seyyid, c. 1, s. 98, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 32.
[617] İbn Sa'd, c. 3, s. 151, Ahmed, c. 1 , s. 379, Ebu Nuaym, c. 2, s. 329, Beyhakî, c.2, s. 171, İbn Abdilberr, c. 3, s. 988, İbnEsîr, c. 3, s. 385, İbn Seyyid, c. 1, s. 98, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1 , s. 335, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 32.
[618] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 379, İbn Abdilberr, c. 3, s. 988, İbn Esîr, Usd, c. 3, s. 385, İbn Seyyid, Uyun, c. 1 , s. 98, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 335.
[619] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 379, İ bn Abdilberr, c. 3, s. 988, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 335.
[620] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 98.
[621] İbn Sa'd.c. 3,s. 151, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 379, Ebu Nuaym, c.2, s. 329, Beyhakî, c. 2, s. 1 71, İbn Abdilberr, c. 3, s. 988, İbn Esîr, c. 3, s. 385, İbn Seyyid, c. 1, s. 98, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 335.
[622] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 379, İbn Abdilberr, c. , s. 988, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 335.
[623] İbn Sa'd, c.3, s. 151, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 379, Ebu Nuaym, c. 2, s. 329, Beyhakî, c. 2, s. 171, İbn Abdilberr, c. 3, s. 988, İbnEsîr, c. 3, s. 385, İbn Seyyid, c. 1, s. 98, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 335.
[624] İbn Sa'd, c. 3, s. 1 51, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 462, Ebu Nuaym, c. 2, s. 329, Beyhakî, c. 2, s. 171, İbn Esîr, c. 3, s. 385, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 335, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c.3, s. 32.
[625] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 98.
[626] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 458.
[627] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 126.
[628] İbn Şa'd, Tabakât, c. 8, s. 276, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 450.
[629] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 272, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 35.
[630] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 272.

[631] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 201 .
[632] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 272, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 438.
[633] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 202.
[634] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 246.
[635] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. , s. 318, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 11.
[636] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 11 9, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 92.
[637] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 120.
[638] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 120.
[639] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 121 , İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 488.
[640] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 121 , İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1660.
[641] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 104, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 255.
[642] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 246.
[643] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 122.
[644] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 122.
[645] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 246.
[646] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 116, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 200-201 , İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1478, İbn Esîr, Usd,c. 5, s. 240, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 451.
[647] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 51 3, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 143.
[648] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 128,130, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 286, c.2, s. 643, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 435.
[649] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4,128.
[650] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 130, Hâkim, Müstedrek, c.3, s. 251 , İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 643, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 435.
[651] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 135.
[652] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 385.
[653] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 136, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 319.
[654] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 139, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1434, İbn E sfr, c. 5, s. 236, İbn Hacer, c. 3, s. 448.
[655] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 140.
[656] İbn Sa'd, c. 4, s. 140, İbn Abdilberr, c. 3, s. 1064, İbnEsîr, c. 4, s. 26.
[657] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 141 .
[658] İbn Sa'd, c. 4, s. 189, İbn Abdilberr, c. 3, s. 888, İbn Esîr, c. 3, s. 211 .
[659] İbn Sa'd, c. 4, s. 191 , İbn Esîr, c. 4, s. 418.
[660] İbn Sa'd, c. 4, s. 191 .Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 240, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1539, İbn Esîr, c. 5, s. 401.
[661] İbn Sa'd, c. 4, s. 194, İbn Esîr, c. 6, s. 259, İbn Hacer, c. 4, s. 160-161.
[662] İbn Sa'd, c. 4, s. 198, İbn Esîr, c. 5, s. 119, İbn Hacer, c. 3, s. 388.
[663] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 202.
[664] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 204.
[665] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 52.
[666] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 204, İbn Esîr, c. 5, s. 46.
[667] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 273.
[668] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 205, İbn Hacer, c. 2, s. 523.
[669] İbn Sa'd, c. 4, s. 213, İbn Abdilberr, c. 3, s. 1171 , İbn Esîr, c. 4, s. 21 0.
[670] İbn Sa'd, c. 4, s. 214, İbn Abdilberr, c. 3, s. 1037, İbnEsîr, c. 3, s. 583.

[671] İbn Sa'd, c. 4, s. 214, İbn Esîr, c.2, s. 295.
[672] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 245.
[673] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 245.
[674] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 245, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 338.
[675] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 1 36, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 181, İbn Kuteybe, Kitâbu'l-maârif, s. 111, İbn Abdilberr,İstiâb, c. 4, s. 1589, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 467, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 292, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 647.
[676] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 264.
[677] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 388.
[678] İbn Sa'd, c. 3, s. 247, Belâzurî, Ensâb, c.1, s. 158, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 397, İbn Abdilberr, c. 2, s. 728, İbn Esîr,c. 4, s. 130.
[679] İbn Sa'd, c. 4, s. 136, Belâzurî, c. 1 , s. 157, İbn Kuteybe, s. 111, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1589, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 221, İbn Hacer, c. 2, s. 382.
[680] İbn Sa'd, c. 3, s. 227, Belâzurî, c. 1, s. 158, Hâkim, c. 3, s. 397, İbn Abdilberr, c. 2, s. 728, İbn Esîr, Usd, c. 4, s. 130.
[681] İbn Sa'd, c. 3, s. 99, Hâkim, c. 3, s. 260, İbn Abdilberr, c. 3, s. 1026, İbn Esîr, Usd, c. 3, s. 565, Zehebî, Siyer, c. 1, s. 221 ,İbn Hacer, c. 2, s. 455.
[682] Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1, s. 172, İbn Abdilberr, c. 4, s.1 480, İbn Esîr, Usd, c. 5, s. 252, Zehebî, Siyer, c. 1, s. 278,İbn Hacer, c. 4, s. 454.
[683] İbn Sa'd, c . 3, s. 116, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1 47.
[684] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 84.
[685] İbn Sa'd, c. 8, s. 272, İbn Hacer, c. 4, s. 490.
[686] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 529.
[687] İbn Sa'd, c. 4, s. 105, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1763, İbnEsîr, c. 6, s. 306.
[688] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 123.
[689] İbn Esîr, c. 7, s. 365, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 475.
[690] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/225-247.
[691] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 243.
[692] İBn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 242, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 260, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 502, İtan Abdilberr, İstiâb,c. 1, s. 131, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 74, İtan Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 28.
[693] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 243, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 502.
[694] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 260, İbn Abdilberr, c. 1, s. 131, İbn Esîr, c. 1, s. 74.
[695] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 74.
[696] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 200, 260, İbn Abdilberr, c. 1, s. 131 , İbn Esîr, c. 1, s.74, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamis, c. 1 ,s. 293, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 456.
[697] İbn Sa'd, c. 3, s. 242, Hâkim, c. 3, s. 502, İbn Abdilberr, c. 1, s. 131, İbn Esîr, c. 1, s. 74, Diyarbekrî, c. 1, s. 293.
[698] Ezrakî, c. 2, s. 260, İbn Hazm, Cemhere, c. 1, s. 143.
[699] İbn Hazm, Cemhere, c. 1 , s. 143.
[700] Ezrakî, c. 2, s. 260, İbn Hazm, Cemhere, c.1, s. 143, Diyarbekrî, c. 1, s. 293.
[701] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 260.
[702] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 457.
[703] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 280, İbn Sa'd, c. 1,s. 199, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 116, Yâkubî, Târîh,c.2,s. 24, Taberî, Târîh, c. 2, s. 216, Mes'ûdf, Murûcu'z-zeheb, c.

2, s. 282, İbn Abdilberr, c. 1, s. 35, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vetâ, c.1, s. 181, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 60, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 1 , s. 34, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 99, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, 146, Kastalani, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 60, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 287.

[704] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 24.

[705] İbn Sa'd, Tabakât, c.3 , s. 242, Hâkim, c. 3, s. 502, İbn Abdilbetr, c. 1, s. 131, İbn Esîr, Usd. c. 1, s. 74, İbn Hacer, el-İsâbe, c.1, s. 28.

[706] İbn Sa'd, c. 3, s. 243, Hâkim, c. 3, s. 502.

[707] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 243, Zehebî, Siyer, c. 1, s. 4.

M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/247-249.

[708] Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 293, Ahmed Zeynf Dahlan, Sîretü'n-nebf, c. 1, s. 99.

[709] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1 , s. 281 -282, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 116, Taberî, Târih, c. 2, s. 216, İbn Hazm ,Cevâmiu's-Sîre, s. 51 , İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 367, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 33, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 456.

[710] H al ebf, İ n sânu'l -uyun, c. 1, s. 456, AJım ed Z. D ah lan, Sîretü'n-nebf, c. 1, s. 99.

[711] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.d, s. 281-282, Belâzurî, c. 1, s. 116, Taberî, c. 2, s. 216, İbn Hazm, s. 51, İbn Esîr, Usd.c.2, s. 367, İbn Hacer, c. 2, s. 33.

[712] Halebî, İn sânu'l-uyun, c. 1, s. 456.

[713] İslâm Ansiklopedisi, c. 4, s. 31 6.

[714] Dâiretü'l-maârif el-islâmiye, c. 4, s. 316.

[715] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 242.

[716] Hakim, Müstedrek, c. 3, s. 502.

[717] İbn Hazm, Cemhere, c. 1 , s. 143.

[718] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 131.

[719] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1 , s. 28.

[720] Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 293.

[721] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 269-270, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 272.

[722] . İbn Sa'd, c. 3, s. 243, 269, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 502, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 1, s. 132, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 1 32, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 74, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 31, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1 , s. 28.

M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/249-251.

[723] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 243-244, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 502-503.

[724] Ezrakî, Wıbâru Mekke, c. 2, s. 260.

[725] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 244, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 503.

[726] Eyvub Sabri Paşa, Mir'at-ı Mekke, s. 1050-1051.

[727] İbrahim Rifat Paşa, M ir'atu'l-Haremeyn, c. 1, s. 193.

[728] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/252-254.

[729] İbn Kayyım, Zâdü'l-mead, c. 1, s. 34.

[730] İbn Kuteybe, Te'lffu muhtelifu'l-Kur'ân, s. 345-346.

[731] En'âm: 38.

[732] Mütercim Asım Efendi, Kamûsu'l-muhit Tercemesi, c. 3, s. 394.

[733] Ebu'l-Beka, Külliyyat, s. 73.

[734] A'râf 158, Sebe: 28.

[735] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 159, Taberî, Târih, c . 2, s. 217, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 8, s. 302.

[736] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c.1 ,s. 159, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 119, Taberî, Târih, c. 2, s. 217-218, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 61 , Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 8, s. 302.
[737] Mâide: 19.
[738] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 346, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 263, Buhâri, Sahih, c. 1, s. 6, c. 4, s. 4-5, c. 5,s. 169, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1396, Ebu Ubeyde, Kitâbu'l-emvâl, s. 34, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 77, Taberî, Târih, c. 3, s. 87, EbuNuaym, Delâil, c. 2, s. 345-346, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vetâ, c. 2, s. 724, İbn Kayyım, Zâdu'l-m ead, c. 3, s. 71, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 261, İbn Haldun, Târih, c. 2, s. ks. 2, s. 36, Kastalani, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1 , s. 290, Diyarbekrî, Hamis, c. 2, s. 35,Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 2, s. 121, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 261.
[739] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 280, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 199, Belâzuri, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 116, Yâkubî,Târih, c. 2, s. 24, Taberî, Târih, c. 2, s. 216, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 265, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 35, Ebu'l-Ferecİbn Cevzî, el-Vetâ, c. 1, s. 181, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 60, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 34, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye,c. 3, s. 37, Kastalani, Mevâhib, c. 1, s. 60, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 456.
[740] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 94, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 248, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 161,1 73, İbn Abdilberr,İstiâb, c. 2, s. 423-424, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 97-98, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 32-33.
[741] İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 1, s. 199, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 11 5, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 181 ,İbn Esîr, Kâm il, c. 2, s. 60, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 98-99.
[742] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 1, s. 266-267, Taberî, Târih, c. 2, s.215, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c.2, s.1 65, Muhibbül-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 77, İbn Esîr,Kâmil, c. 2,s. 59, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 585, İbn Seyyid,Uyun, c. 1, s. 94, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 138, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 29.
[743] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 1, s. 280, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 175, İbn E sfr, Kâmil, c. 2, s. 59, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c.1,s.98.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/254-256.
[744] İ bn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-m eb'as, c. 3, s. 126, Taberî, Târih, c. 2, s. 216, Tefsir, c. 19, s. 121, E bu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c.2, s. 425426, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 179-180, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefa, c. 1, s. 184, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 62,Zehebî, TânTiu'l-İslâm, s. 144-145, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 39.
[745] Taberî, Târih, c. 2, s. 216-217, Tefsir, c. 19, s. 121, Ebu Nuaym, Delâil, c. 2, s. 426, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 62.
[746] Taberî, Târih, c. 2, s. 217, Tefsir, c. 19, s. 121, Ebu Nuaym, Delâil, c. 2, s. 425, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefa, c. 1, s.184, İbnEsîr, Kâmil, c. 2, s. 62.
[747] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 126-127, Taberî, Târih, c. 2, s. 217, Tefsir, c. 19, s. 121-122, Ebu Nuaym ,Delâil, c. 2, s. 425, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 179-180, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 184, İ bn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 62, Zehebî,Târîhu'l-İslâm, s. 144-145, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 39.
[748] Taberî, Târih, c. 2, s. 217, Tefsir, c. 19, s. 122, Ebu Nuaym, Delâil, c. 2, s. 425, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s.184, İbnEsîr, Kâmil, c. 2, s. 62.
[749] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 127, Taberî, Târih, c. 2, s. 217, Tefsîr, c. 19, s. 122, Ebu Nuaym , Delâil,c.2, s. 425, Beyhakî, Delâil, c.2,s. 180, Ebu'l-Ferec

İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 184, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 62, Zehebî, Târîhu'l-İslâm , s. 44-145, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 39.
[750] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 127, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 27, Taberî, Târih, c. 2, s. 217, Tefsîr, c. 19, s.122, E bu Nuaym , Delâil, c. 2, s. 425, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 180, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 184, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 62, Zehebî, Târih,s. 145, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 39.
[751] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 227, Taberî, Târih, c. 2, s. 217, Tefsîr, c. 1 9, s. 122, Ebu Nuaym, Delâil, c. 2, s. 425 .Beyhakî, Delâil,c. 2, s. 180, İbn Esîr, c. 2, s. 62, Zehebî, s. 145, Ebu'l-Fidâ, c.3, s. 39.
[752] İbn İshak, c. 3, s. 127, Taberî, Târih, c.2, s. 217, Tefsîr, c. 19, s. 122, Ebu Nuaym, c. 2, s. 425, Beyhakî, c. 2, s. 180,Ebu'l-Ferec, c.1, s. 184, İbn Esîr, c. , s. 62, Zehebî, s. 145, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 39.
[753] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 1 59, Taberî, Târih, c. 2, s. 217, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 2, s. 221, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 350, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 8, s. 302.
[754] İbn İshak, c. 3, s. 127, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 187, Taberî, Târih, c. 2, s. 217, Tefsîr, c. 19, s. 122, Beyhakî,c.2, s. 180, Ebu'l-Ferec, c.1, s. 184, İbnEsîr, c. 2, s. 62, Zehebî, s. 145, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 39.
[755] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 1 59, Taberî, Târih, c. 2, s. 217, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 2, s. 221, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 350, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 8, s. 302.
[756] İbn İshak, c. 3, s. 127, Taberî, Târih, c.2, s. 217, Tefsîr, c. 19, s. 122, Ebu Nuaym, c. 2, s. 425, Beyhakî, c. 2, s. 180,Ebu'l-Ferec, c.1, s. 185, İbn Esîr, c. 2, s. 62, Zehebî, s. 145, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 39.
[757] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 8, s. 302, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c.1, s. 460.
[758] Belâzurf, E nsâbu'l -e şrâf, c.1, s. 118, İ bn E sfr, Kâm il, c. 2, s. 61, H alebf, İ nsâ nu'l-uyûn, c. 1, s. 458.
[759] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 127, Taberî, Târih, c. 2, s. 217, Tefsîr, c. 19, s. 122, E bu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 425426, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 180, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 185, İbn Esîr, Kâmil, c.2, s. 62, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 1 45, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 39.
[760] Belâzuri, E nsâbu'l-eşraf, c. 1, s. 118.
[761] Belâzuri, E nsâbu'l-eşraf, c.1, s. 118, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c.1, s. 459.
[762] Belâzuri, E nsâbu'l-eşraf, c. 1, s. 118.
[763] İbn İshak, c. 3, s. 127, Taberî, Târih, c.2, s. 217, Tefsîr, c. 19, s. 122, Ebu Nuaym, c. 2, s. 426, Beyhakî, c. 2, s. 180,Ebu'l-Ferec, c.1, s. 185, İbn Esîr, c. 2, s. 62, Zehebî, s. 145, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 39.
[764] Taberî, Târih, c.2, s. 217, Tefsîr, c. 19, s. 122, Ebu Nuaym, c.2, s. 426, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 185, İbn Esîr, c.2, s. 62.
[765] İbn İshak, c. 3, s. 127, Taberî, Târih, c.2, s. 217, Tefsîr, c. 19, s. 122, Ebu Nuaym, c. 2, s. 426, Beyhakî, c. 2, s. 180,Ebu'l-Ferec, c.1, s. 185, İbn Esîr, c. 2, s. 62, Zehebî, s. 145, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 39.
[766] Taberî, Târih, c.2, s. 217, Tefsîr, c. 19, s. 122, Ebu Nuaym, c.2, s. 426.
[767] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 127, Taberî, Târih, c. 2, s. Tefsîr, c. 19, s. 122, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve , c. 2, s. 426, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s.

180, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 62, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 145, E bu'l-Fidâ,el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 39.
[768] **Taberî, Târih, c.2, s. 217, Tefsîr, c. 19, s. 122, Ebu Nuaym, Delâil, c.2, s. 426.**
[769] **İbn İshak, c. 3, s. 127, Taberî, Târih, c. 2, s. 217, Tefsîr, c. 19, s. 122, Ebu Nuaym, c. 2, s. 426, Beyhakî, c. 2, s. 180, İbnEsîr, c. 2, s. 62, Zehebî, s. 145, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 39.**
[770] **İbn İshak, c.3, s. 127, Beyhakî, c. 2, s. 180, Ebu'l-Fidâ, c.3, s. 39.**
[771] **Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 8, s. 302-303.**
[772] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 111, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c.2, s. 221.**
[773] **Ahmed b. Hanbel'in Menâkıb'ından naklen Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 2, s. 221.**
[774] **Belâzurî, E nsâbu'l-eşraf, c. 1, s. 118, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 61.**
[775] **Be lâzurf, E nsâbu'l -e şrâf, c.1, s. 118, İ bn E sfr, Kâm il, c. 2, s. 61, H alebf, İ nsâ nu'l-uyûn, c. 1, s. 459.**
[776] **Belâzurî, E nsâbu'l-e şrâf, c. 1, s. 119.**
[777] **İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 127, Taberî, Târih, c. 2, s. 217, Tefsîr, c. 1 9, s. 122, Beyhakî, Delâil, c. 2,s. 18 0, E bu'l -F erec İ bn C evzf, el -Vefa, c. 1, s. 185, İ bn E sfr, Kâm il, c. 2, s. 62-63, Zehebî, T ârfhu'l-İ slâm, s. 145, E bu'l -Fi dâ, el-Bi dâyeve'n-nihâye, c. 3, s. 39.**
[778] **Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 460461.**
[779] **Taberî, Târih, c.2, s. 217, Tefsîr, c. 19, s. 122, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c.1, s. 185, İbnEsîr, Kâmil, c.2, s. 63.**
[780] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 187.**
[781] **Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 1 59, Taberî, Târih, c. 2, s. 218, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 2, s. 221 , Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 350, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 8, s. 302.**
[782] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 1,3.187.**
[783] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 159, Taberî, c. 2, s. 218, Muhibbüt-Taberî, c. 2, s. 221, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 350,Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 8, s. 302.**
[784] **Taberî, Târih, c.2, s. 217.**
[785] **Taberî, Târih, c.2, s. 217-218, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 63.**
[786] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 1,3.187.**
[787] **Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 119, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 61.**
[788] **Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c.1, s. 119, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 27, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c.1, s. 459.**
[789] **Belâzuri, E nsâbu'l -e şrâf, c.1, s. 119, İ bn E sfr, Kâm i I, c. 1 , s. 61, H alebf, İ nsâ nu'l-uyûn, c. 1, s. 459.**
[790] **Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 119, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 27, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 61, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s.459.**
[791] **Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 119, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 27-28, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 459.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/256-264.
[792] **Şuarâ: 214.**
[793] **Taberî, Tefsîr, c. 19, s. 118.**

[794] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 200, Ahmed b.Hanbel, Müsned, c.1, s. 307, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 190, Müslim, Sahih, c. 1 ,s. 192-193, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 338, Belâzurî, E nsâbu'1-eşrâf, c. 1, s. 1 20, Nesâf, Sünen, c. 6, s. 248, Taberî, Târih, c. 2, s. 216.
[795] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 307, Müslim, Sahih, c. 1, s. 194, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 121 , Taberî, Târih,c. 2, s. 21 6.
[796] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 307, Müslim, Sahih, c. 1, s. 194, Taberî, Târih, c. 2, s. 216, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 181, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 38.
[797] Buhârî, Sahih, c. 6, s. 16, Müslim, Sahih, c. 1, s. 193, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 178, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vetâ, c. 1 ,s. 183, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 460.
[798] Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 339, Taberî, Tefsîr, c. 19, s. 120.
*** "Yâ Sabab âh," "Düşman taratın dan, kuşatıldık! Sarıldık! Sabah vakti gelip çattı! Hemen çarpışmaya hazırlanın!" gibi anlamlara gelir. (İbn Esîr, Nihâye, c. 1, s. 6-7).**
[799] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 307, Müslim, Sahih, c. 1, s. 194, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 339, Belâzurî, Ensâb, c. 1 ,s. 121, Taberî, Târih, c. 2, s. 216, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 183, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 60, Zehebî, Târihu'l-İslâm, s. 144, Ebu'l-Fidâ, c.3, s. 38, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 7, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 288, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 460.
[800] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 200, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefa, c. 1, s. 1 83.
[801] Müslim, Sahih, c. 1 , s. 194, Taberî, Târih, c. 2, s. 216, Zehebî, s. 1 44, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1,s.46O.
[802] İbn Sa'd.c. 1, s. 200, Müslim, c. 1, s. 194, Taberî, c. 2, s. 216, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 183, Zehebî, s. 144, Halebî, c.1, s.460.
[803] İbn Sa'd, c. 1, s. 200, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 183.
[804] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 24, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 154.
[805] Buhârî, Sahih, c. 4, s. 1 60.
[806] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 200, Ahmed b.Hanbel, c. 1,s. 307, Müslim, c. 1, s. 194, Taberî, Târih, c.2, s. 216, Beyhakî,Delâil, c. 2, s. 181, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 60, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 7.
[807] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 307, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 16,Taberî, Tefsîr, c. 19,s. 121, Begavi, Mesâbıhu's-sünne,c. 2, s. 175, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 38, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1 ,s. 460.
[808] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 200, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 281, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 121 ,Taberî, T ârih, c. 2, s. 216, E bu'l-F erec İ bn C evzf, el-Vefa, c. 1, s. 183.
[809] Ahmed b.Hanbel, Müsned, c. 3, s. 476, Müslim, Sahih, c. 1.S.193, Taberî, Tefsîr, c. 19, s. 120, Ebu'l-Ferec, el-Vefâ, c.1, s. 1 83, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 350.
[810] İbn Sa'd, c. 1, s. 200, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 307, Müslim, c. 1, s. 194, Belâzurî, c. 1, s. 120, Begavi, Mesâbîhu's-sünne, c. 2, s. 175, Ebu'l-Ferec, c. 1,s. 183, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 60, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 146, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 38.
[811] Buhârî, Sahih, c. 6, s. 1 7, Begavi, Mesâbihu's-sünne, c. 2, s. 175.
[812] Ahmed b. Hanbel, c.1, s. 307, Buhârî, c. 6, s. 17, Begavi, c. 2, s. 175, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 183, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 38.

[813] **Ahmed b. Hanbel, c. 1 , s. 307, Belâzurî, c. 1, s. 121, Taberî, Târih, c. 2, s. 216, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 182,Zehebî, Târihu'l-İslâm, s. 146, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 7.**
[814] **İbn Sa'd, c. 1, s. 200, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 281, Buhârî, c. 6, s. 17, Müslim, c. 1, s. 194, Belâzurî, c. 1, s. 120, Taberî,Târih, c. 2, s. 216, Beyhakî, c.2, s. 182, Begavi, c. 2, s. 175, Ebu'l-Ferec, c. 1,s. 183, İbn Esîr, c. 2, s. 60, Zehebî, s. 146, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 38.**
[815] **İbn Sa'd, c. 1, s. 200, Ahm ed b. Hanbel, c. 1, s. 281, Buhârî, c. 6, s. 17, Belâzurî, c. 1, s. 183, İbn Esîr, c. 2, s. 60, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 38, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 7.**
[816] **Buhârî, Sahih, c. 6, s. 1 7, Begavi, Mesâbîhu's-sünne, c. 2, s. 175.**
[817] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 200, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 1 83.**
[818] **İbn Sa'd, c. 1,s. 200, Müslim, Sahih, c.1, s. 194, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 120, Taberî, Târîh, c. 2, s. 216, Ebu'l-Ferec,c.1, s. 183, İbn Esîr, c.2, s. 60, Zehebî, Târih, s. 146.**
[819] **81 0. İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 200, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 281, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 1 7, Müslim, Sahih, c. 1, s. 194, Bel âzurf, E nsâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 1 20, Taberî, T ârfh, c. 2, s. 216, Beyh akf, D elâi I, c. 2, s. 182, Bega vf, M esâb fhu's-sünne, c. 2, s. 175, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 1 83, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 60, Zehebî, Târihu'l-İslâm, s. 146, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 38.**
[820] **İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 1, s. 200, Belâzurî, E nsâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 120, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 184.**
[821] **Ze m ahşe rf, K eşşâf, c. 4, s. 29 0, Fa hru' r-R âzf, Tefsîr, c. 3 2, s. 16 6, Kurtubf, Tefsîr, c. 20, s. 235, H âzin, Tefsîr, c. 4, s. 424, Beyzâvf, Tefsîr, c. 2, s. 580, Ebussuud, Tefsîr, c. 9, s. 210, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 288.**
[822] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 200, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 281, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 1 7, Müslim, Sahih, c. 1, s. 194, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 120-121, Taberî, Târih, c. 2, s. 216, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 182, Begavi, M esâbfhu's-sünne, c. 2, s. 175, E bu'l-F erec İ b n C evzf, el -Vefa, c. 1, s. 184, İ bn E sfr, Kâm il, c. 2, s. 60-61, Zehebî, Târîhu'l -İ si âm, s. 146, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 38.**
[823] **Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 338, Deylemf, Firdevs, c. 5, s. 285.**
[824] **. Müslim, Sahih, c. 1 , s. 192, Nesâf, Sünen, c. 6, s. 248, Taberî, Tefsîr, c. 19, s. 120, Kurtubf, Tefsîr, c. 13, s. 143.**
[825] **Buhârî, Sahih, c. 6, s. 1 7, Müslim, Sahih, c. 1 , s. 193, Nesâf, Sünen, c. 6, s. 249, Taberî, Tefsîr, c. 19, s. 119.**
[826] **Nesâf, Sünen, c. 6, s. 248-249.**
[827] **İbn İshak.Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 128, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 17. Nesâf, Sünen, c. 6, s. 248-249.**
[828] **İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 128, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 161, c. 6, s. 17, Müslim, Sahih, 11, s. 193, Nesâf, Sünen, c. 6, s. 249-250, Taberî, Tefsîr, c. 19, s. 119.**
[829] **Buhârî, Sahih, c. 6, s. 1 7, Müslim, Sahih, c. 1 , s. 193, Nesâf, Sünen, c. 6, s. 249-250.**
[830] **İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 128, Buhârî, Sahih, 4, s. 161, c. 6, s. 17, Müslim, Sahih, c. 1, s. 193,Nesâf, Sünen, c. 6, s. 249.**
[831] **Müslim, Sahih, c. 1 , s. 192, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 339, Nesâf, Sünen, c. 6, s. 248, Taberî, Tefsîr, c.19, s. 119.**
[832] **Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 119-120, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 27.**
[833] **İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 128.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/264-270.

[834] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 200, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, t 1, s. 123.
[835] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 233, İbn Ebf Şeybe, Musannef, c. 13,. 4748,Ahmed b. Hanbel, Müsned, c.1 , s. 404, Belâzurî,c.1, s. 158, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 349, Ebu Nuaym, Hilyetu'l-evliyâ.c. 1, s. 172, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1864, İbn Esîr,Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 152, Zehebî, Siyeru a'lamu'n-nübelâ, c. 1 , s. 293, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 58.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/270-271.
[836] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 41.
[837] İbn Sa'd, c. 8, s. 43, Zehebî, c. 2, s. 195, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 358.
[838] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 10, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 477, Hâkim, Müstednek, c. 3, s. 323, İbn Esîr,Usdu'l-gâbe, c. 6, s. 106.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/271-272.
[839] İbn Sa'd, Tabakât, c . 4, s. 217, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 111, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 257, İbn Atodilberr,İstiâb, c .3, s. 1192.
[840] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 112, Ebu Muaym, Delâil, c. 1, s. 257, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1192.
[841] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 112, Müslim, Sahîh, c.1, s. 569, İbn Esîr, Camiu'l-usûl, c. 10, s. 76, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3,s. 6.
[842] Ebu Nuaym, Delâil, c.1, s. 257, İbn Abdilberr, c. 3, s. 1193.
[843] İbn Abdilberr, c. 3, s. 1192, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 251 .
[844] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 217.
[845] İbn Sa'd, c. 4, s. 217, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s.2 57, İbn Abdilberr, c. 3, s. 11 93.
[846] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 217.
[847] İbn Sa'd, c. 4, s. 217-218, Ebu Nuaym, c.1, s. 257, İbn Abdilberr, c. 3, s. 1193.
[848] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1 ,s.257, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1193-1194.
[849] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 218, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 112, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1192-1194.
[850] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 218, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 112, Müslim, Sahih, c.1, s. 569, Ebu Nuaym , Delâil,c. 1, s. 257, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1194.
[851] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 218, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 111, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1 , s. 257, İbn Abdilberr,İstiâb, c. 3,5.1194.
[852] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 218, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 112, Ebu Nuaym , Delâil, t 1, s. 257-258, İbn Abdilberr, c. 3, s.1194.
[853] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 111, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 258, İbn Abdilberr, c. 3, s. 1194.
[854] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 21 8, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 11 2, Müslim, Sahîh, c. 1, s. 569, Ebu Nuaym ,Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 258, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1194, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 61 7, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2,s. 168, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 251-252, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 6.
[855] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 218, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 111, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1 , s. 258, İbn Abdilberr,İstiâb c. 3 s. 1194.
[856] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1193, İbn E sfr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 252.
[857] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 112, Müslim , Sahih, c. 1, s. 569, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 617, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 10,s.76, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 252.
[858] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 112.

[859] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 112, Müslim, Sahîh, c. 1, s. 569, İbn E sfr, Câmiu'l-usül, c. 10, s. 77.
[860] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 218, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 111, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1 , s. 258, İbn Abdilberr,İstiâb, c. 3, s. 1194, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 6.
[861] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 112, Müslim, Sahîh, c. 1, s. 569, İbn E sfr, Câmiu'l-usûl, c. 10, s. 77.
[862] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 218.
[863] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 112, Müslim, c. 1, s. 569, İbn Esîr, Câmiu'l-usül, c. 10, s. 77.
[864] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 218, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 112, Ebu Nuaym , Delâil, c. 1, s. 258, İbn Abdilberr, c.3, s. 1194.
[865] İbn Sa'd, Tabak âtü'l-k übrâ, c. 4, s. 218, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 111, Müslim, Sahih, c.1, s. 569, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 258, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s 1194, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 10, s. 77.
[866] Müslim, Sahîh, c. 1 , s. 569.
[867] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 218, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 111, Müslim, Sahih, c. 1, s. 569, Ebu Nuaym , Delâil,c. 1, s. 258, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1194.
[868] İbn Esîr. Câmiu'l-usûl. c. 10. s. 77.
[869] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/272-275.
[870] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1 , s. 252.
[871] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 222, Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1 , s. 156, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 38.
[872] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 327.
[873] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 223.
[874] Buhârî, Sahih, c.4, s. 158, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 338, İbn E ar, Câmiu'l-usûl, c. 10, s. 38.
[875] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 222.
[876] Buhârî, Sahih, c.4, s. 241, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1923, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1653, İbn E ar, Câmiu'l-usûl, c. 10,s. 38, İbn E ar, Usdu'l-gâbe, c. 6, s. 100, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 34, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 62.
[877] Buhârî, Sahih, c. 4, s. 158, Hâkim , Müstedrek, c. 3, s. 338, İbn Ea>, Câmiu'l-usûl, c. 1 0, s. 38, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 37.
[878] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 224, Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 241, Müslim, Sahîh, c. 4, s. 1923, İbn Abdilberr, İstiâb, c.4, s. 1653, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 10, s. 38, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 6, s. 100, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 34.
[879] Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 241, Müslim, Sahîh, c. 4, s. 1923, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4,s. 1653, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 10,s. 38, İbn E sfr, Usdu'l-gâbe, c. 6, s. 100, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 34.
[880] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 224, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 158, Müslim, c. 4, s. 1923, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 338, İbnAbdilberr, İstiâb, c . 4, s. 1653, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 10, s. 38, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 6, s. 100, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 34.
[881] Buhârî, Sahih, c. 4, s. 241.
[882] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 224, Müslim, c. 4, s. 1923, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 10, s. 38.

[883] İbn Sa'd, c. 4, s. 224, Ahmedb. Hanbel.c. 5, s. 174, Buhârî, c. 4, s. 158, Müslim, c. 4, s. 1923, Ebu Muaym , Delâil, c. 1 ,s. 254, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 209, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1653, Zehebî, Siyeru alâmu'n-nübelâ, c. 2, s. 37.
[884] Buhârî, Sahih, c. 4, s. 1 58, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 37.
[885] İbn Sa'd, c. 4, s. 224, Buhârî, c. 4, s. 241, Müslim, c.4, s. 1923, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1653, İbn Ea"r, Câmiu'l-usûl, c. 10,s. 38, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 34.
[886] Ahmedb. Hanbel.c. 5, s. 174, Beyhakî, c. 2, s. 209, Zehebî, T ârfhu'l-İslâm , s. 166.
[887] Müslim, Sahîh, c.4, s. 1923, İtan Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 10, s. 35.
[888] Buhârî, Sahih, c. 4, s. 1 58, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 338, Zehebî, Siyer, c. 2, s. 37.
[889] İbn Sa'd, c.4, s. 220, Ahmed b. Hanbel, c.5,s. 174, Müslim, c. 4, s. 1923, Ebu Nuaym , c. 1, s. 254, Beyhakî, c. 2, s.209, İbn E sfr, c. 10, s.35, Zehebî, Târih, s. 166, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 35.
[890] Ahmedb. Hanbel, M üsned, c. 5, s. 174.
[891] Müslim, Sahîh, c. 4, s. 1923, Beyhakî, Delâil, c . 2, s. 209, İbn E sfr, Câmiu'l-usûl, c. 10, s. 36, Zehebî, T ârfhu'l-İslâm , s.167.
[892] İbn Sa'd, c.4, s. 220, Ahmed b. Hanbel, c.5,s. 174, Müslim, c. 4, s. 1923, Ebu Nuaym , c. 1, s. 254, Beyhakî, c. 2, s.209, Zehebî, T ârfhu'l-İsla m, s. 167, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 35.
[893] Buhârî, Sahih, c.4, s. 1 58, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 338, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 37.
[894] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 224.
[895] İbn Sa'd, c. 4, s. 224, Buhârî, c. 4, s. 158, Hâkim, c. 3, s. 338, Zehebî, c. 2, s. 37.
[896] Buhârî, Sahih, c. 4, s. 241 .Müslim, Sahîh, c. 4, s. 1922-1923, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1653, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl,c. 10, s. 38, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 6, s. 100, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 34, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 62.
[897] Kadı I yaz, es-Şitâ, c. 1, s. 219.
[898] Buhârî, Sahîh, c.4, s. 158,241 , Müslim, Sahîh, c. 4, s. 1924, Hakim, Müstedrek, c. 3, s. 338, İbn Abdilberr, İstiâb, c .4,s. 1653, İbn E ar, Câmiu'l-usûl, c. 10, s. 39, Zehebî, T ârfhu'l-İslâm , s. 167, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 34, İbn Hacer, c. 4, s. 62.
[899] Ben senin için korkulacak birşey görürsem,904 ya ayakkabımı düzeltiyomnuşum gibi duvara doğru yönelir, İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 220, Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 174, Müslim, c. 4, s. 1924, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s.254, Beyhakî, Delâil, c . 2, s. 209, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 10, s. 38, Zehebî, Târih, s. 167, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 35.
[900] Buhârî, Sahih, c. 4, s. 1 58, 241 .
[901] Buhârî, Sahih, c. 4, s. 1 58-1 59, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 338, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 37.
[902] Buhârî, Sahih, c.4, s. 159, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 338, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 37.
[903] Buhârî, Sahih, c.4, s. 241, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1924.
[904] Buhârî, Sahih, c.4, s. 1 59, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 338, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 37.
[905] Buhârî, Sahih, c.4, s. 159.
[906] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 225.
[907] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 225, Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 159.
[908] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 225.

[909] Buhârî, Sahih, c. 4, s. 1 59.
[910] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 225, Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 159.
[911] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 225.
[912] Buhârî, Sahih, c. 4, s. 1 59, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 338-339.
[913] Buhârî, Sahih, c. 4, s. 241, Müslim , Sahîh, c. 4, s. 1924, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 10, s. 39, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 6,s. 100.
[914] İbn Sa'd, Tabakât, c.4, s. 225, Buhârî, c. 4, s. 1 59, Müslim, c. 4, s. 1924, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 339, İbn Abdilberr,İstiâb, c. 4, s. 1654, İbn Ea"r, Câmiu'l-usûl, c. 1 0, s. 38, İbn E sfr, Usdu'l-gâbe, c. 6, s. 100, Zehebî, Siyer, c. 2, s. 37.
[915] Buhârî, c. 4, s. 159, Hâkim, c. 3, s. 339, Zehebî, c. 2, s. 37.
[916] İbn Sa'd, c.4, s. 225, Buhârî, c. 4, s. 241 , Müslim, c. 4, s. 1924, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1654, İbn Esîr, Cami, c. 10,s. 39, İbn E ar, Usd, c. 6, s. 100.
[917] Buhârî, c. 4, s. 159, Hâkim, c. 3, s. 339, Zehebî, Siyer, c. 2, s. 37.
[918] Buhârî, c. 4, s. 159, Müslim, c. 4, s. 1924, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 10, s. 39.
[919] Buhârî, Sahih, c.4, s. 1 59, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 339, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 37.
[920] . Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1, s. 136,159, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 342, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1654, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 212, Zehebî, Târihu'l-İslâm , s. 168, 170.
[921] İbn Abdilberr, İstiâb, c . 4, s. 1654.
[922] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 225.
[923] Buhârî, Sahih, c. 4, s. 1 59.
[924] İbn Sa'd, c. 4, s. 222, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 342, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1654, Beyhakî, c. 2, s. 212, Zehebî, s. 170.
[925] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 342, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 212, Zehebî, s. 1 70.
[926] Buhârî, c. 4, s. 159, Hâkim, c. 3, s. 339, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1654, İbn Esîr, Cami, c. 10,s. 40, Zehebî, s. 170, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 34.
[927] Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1, s. 158, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 328.
[928] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1624.
[929] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 328.
[930] Ebu Nuaym, Hilye, c. 1, s. 158, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 328.
[931] Buhârî, c. 4, s. 159, Hâkim, c. 3, s. 339, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 37, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 34.
[932] İbn Sa'd, c.4, s. 225, Buhârî, c.4, s. 242, Müslim, c. 4, s. 1924, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1654, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 10,s. 39, İbn EaV, Usd, c. 6, s. 100, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 63.
[933] İbn Sa'd, c.4, s. 225, Buhârî, c. 4,s. 159, 242, Müslim, c. 4, s. 1924, Hâkim, c. 3, s. 339, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1654, İbnEsîr, Câmiu'l-usûl, c. 10, s. 39, İbn Esîr, Usd, c. 6, s. 1 00, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 37.
[934] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 225.
[935] Buhârî, Sahih, c. 4, s. 159, 242, Müslim, Sahîh, c. 4, s. 1924, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 339, İbn Abdilberr, İstiâb, c.4,s. 1954, İbn EaV, Câmiu'l-usûl, c. 10, s. 39, İbn Ea"r, Usdu'l-gâbe, c. 6, s. 100, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 37.
[936] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 225, Ebu Nuaym , Hilyetü'l-evliyâ, c. 1, s. 158.

[937] Buhârî, c. 4, s. 159, Müslim, Sahîh, c.4, s. 1924, Hâkim, c. 3, s. 339, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1 654, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl,c. 10, s. 39, İbn Esîr, Usd, c, 6, s. 100, Zehebî, c. 2, s. 37.
[938] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 225, Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1 , s. 158.
[939] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 328.
[940] İbn Sa'd, c. 4, s. 225, Buhârî, c. 4, s. 159, Müslim , c.4, s. 1924, Ebu Nuaym, c. 1, s. 158, Hâkim, c. 3, s. 339, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1654, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 10, s. 39, İbn Ea>, Usd, c. 6, s. 100, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 34, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 328.
[941] Buhârî, Sahih, c. 4, s. 1 59, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 339, Zehebî, T ârfhu'l-İsla m, s. 170.
[942] İbn Sa'd, c. 4, s. 225, Buhârî, c. 4, s. 159, Müslim , c. 4, s. 1924, Ebu Nuaym, c. 1, s.1 58, Hâkim, c. 3, s. 339, İbn Abdilberr,c.4, s. 1654, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 10, s. 39, İbn Esîr, Usd, c. 6, s. 100, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 170, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 34,Heysemî, c. 9, s. 328, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 68.
[943] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4,s. 225, Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1, s. 158-159.
[944] Buhârî, c. 4, s. 159, Hâkim, c. 3, s. 339, Zehebî, T ârfhu'l-İsla m, s. 170.
[945] İbn Sa'd, c.4, s. 225, Buhârî, c. 4, s. 242, Müslim ,c. 4, s. 1924, EbuNuaym, c.1 ,s. 159, Hâkim, c. 3, s.339, İbn Abdilberr c.4, s. 1954, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 10, s. 39, İbn Esîr, Usd, c. 6, s. 1 00, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 34.
[946] Buhârî, c. 4, s. 159, Hâkim, c. 3, s. 339, Zehebî, Târih, s. 170.
[947] Buhârî, c. 4, s. 242, MüsJim, c. 4, s. 1924-1925, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1 654, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 10, s. 3940, İbn Esîr, Usd, c. 6, s. 101, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 34.
[948] İbn Sa'd, c. 4, s. 225, Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1 , s. 159.
[949] Buhârî, Sahih, c. 4, s. 1 59, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 339.
[950] Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1, s. 159.
[951] Buhârî, Sahih, c. 4, s. 1 59, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 339.
[952] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 225, Buhârî, c. 4, s. 159, 242, Müslim, Sahîh,c. 4, s. 1924-1925, Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1, s. 159, Hâkim , c. 3, s. 339, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1654, İbn Ea>, Câmiu'l-usûl, c. 10, s. 40, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe,c. 6, s. 100, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 34.
[953] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 328.
[954] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 225.
[955] Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1, s. 158.
[956] İbn Sa'd, c.4, s. 225, Buhârî, c. 4, s. 241-242, Müslim, c. 4, s. 1924, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 10, s. 39, İbn Esîr, Usd, c.6, s. 100, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 34.
[957] Buhârî, c. 4, s. 159, Hâkim, c. 3, s. 339, Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1, s. 158, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 10, s. 40,Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 37.
[958] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 222.
[959] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/275-283.
[960] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 14.
[961] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 119-120, EbuNuaym, Delâil, c. 1 , s. 166, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c.1, s. 130-131, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 282-283.
[962] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 198-201, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1 ,s. 132, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1,s. 99, Yâkubî,Târih, c. 2, s. 20, Taberî, Târih, c. 2, s. 196, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1818, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vetâ, c. 1, s.1 45, İbn Seyyid,Uyûnu'l-eser, c.

1, s. 50, Zehebî, Târihu'l-İslâm, s. 65, E bu'l-Fidâ, c. 2, s. 295, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 264.
[963] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 1 59, Taberî, Târih, c. 2, s. 218, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 2, s. 221, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 3, s. 350, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 8, s. 302.**
[964] **Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 119, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 61.**
[965] **Hİcr:94.**
[966] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 282, Taberî, Târih, c. 2, s. 218, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 63, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser,c. 1, s. 99, Zehebî, Târihu'l-lslâm, s. 147.**
[967] **Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 40-41.**
[968] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 282, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 199, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 116,Yâkubî, Târih, c. 2, s. 24, Taberî, Târih, c. 2, s. 218, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1 , s. 181, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 63, İbnSeyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 99, Zehebî, Târıhu'l-İslâm , s. 148, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 288, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 461.**
[969] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 199, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s.1 16, Yâkubî, c. 2, s. 24, Ebu'l-Ferec, el-Vefâ, c. 1, s. 181 ,**
Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 283.
[970] **Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 116.**
[971] **İbn Sa'd, c. 1, s. 199, Yâkubî, c. 2, s. 24, Ebu'l-Ferec, el-Vefâ, c. 1, s. 181.**
[972] **İbn Şa'd, c. 1, s. 199, Belâzurî, c. 1, s. 11 6, Diyarbekrî, c. 1 ,s. 288.**
[973] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 282, Taberî, Târih, c. 2, s. 218, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 99, Zehebî, Târıhu'l-İslâm, s. 148, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 7, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 461.**
[974] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 284, Taberî, Târih, c. 2, s. 218, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 63, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 99,Zehebî, s. 148, Halebî, c. 1 , s. 461.**
[975] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 284, İbn Sa'd, c. 1, s. 202, Taberî, c. 2, s. 218, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 63, İbn Seyyid, c. 1 ,s. 99, Zehebî, Târıhu'l-İslâm , s. 148.**
[976] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 282, Taberî, c. 2, s. 218, İbn Esîr, c. 2, s. 63, İbn Seyyid, c. 1, s. 99, Zehebî, Târıhu'l-İslâm ,s. 148. Halebî. c. 1. s. 461.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/283-285.

KUREYŞ'İN DÜŞMANLIĞI VE İŞKENCE

Kureyş Müşriklerinin Ebu Talib'e Başvurmaları

Peygamberimiz (a.s.)ın kendi dinlerinden ayrılmak ve putlarını yermek., gibi davranışlarından şikâyetlerine Ebu Talib'in aldırış etmemekle kalmayıp yanına dikilerek onu koruduğunu, kolladığını gören Kureyş müşriklerinin eşrafından: [1]
1- Utbe b. Rebia,
2- Şeybe b. Rebia,
3- Ebu Süfyan b. Harb,
4- Ebu'l-Bahterî b. Hişam,
5- Esved b. Muttalib,
6- Ebu Cehil Amr b. Hişam,
7- Velid b. Mugîre,
8- Nübeyh b. Haccac,
9- Münebbih b. Haccac,
10- Âs b. Vâil..[2] gibi birtakım kişiler, Ebu Talib'in yanına vardılar.[3] Ona:
"Ey Ebu Talibi Kardeşinin oğlu bizim ilahlarımıza dil uzattı.
Dinimizi yerdi.
Akıllarımızı, hafif akıllılık ve akılsızlık saydı.
Baba ve atalarımızın da dalâlet ve sapkınlık içinde ölüp gitmiş olduklarını iddia etti. Sen ya onu bizimle uğraşmaktan alıkoyarsın, ya da aramızdan çekilir (bizi onunla başbaşa bırakır)sın!
Zaten, sen de ona karşısın; bizim gibi, muhalifsin![4]
(Sen aradan çekilirsen) biz onun hakkından geliriz!" dediler.[5]
Ebu Talib onları güzellikle, güleryüzle, yumuşak ve tatlı sözlerle başından savdı .[6]

Peygamberimiz (a.s.)a ve İslâmiyete Düşman Olan Müşrik Ulular

İslâmiyet Mekke'de yayılmaya başlayınca, müşriklerin ulu kişileri kızdılar. Peygamberimiz (a.s.)a karşı, kıskançlığa ve azgınlığa başladılar.

Aşağıda isimleri sıralanan müşriklerden bazıları, kıskançlık ve düşmanlıklarını açıkça, bazıları da kapalı ve sinsi bir biçimde sürdürdüler:

1- Ebu Cehil Amr b. Hişam,
2- Ebu Leheb b. Abdulmuttalib,
3- Esved b. Abdi Yağus,
4- İbn Gaytala Haris b. Gays,
5- Velid b. MugiYe,
6- Ümeyye b. Halef,
7- Übeyyb. Halef,
8- Ebu Kays b. Fâke,
9- Âs b. Vâil,
10- Nadrb. Haris,
11- Münebbih b. Haccac,
12- Züheyr b. Ebi Ü meyye,
13- sâib b. Ebi sâib,
14- Esved b. Abdulesed,
15- Âs b. Saîd,
16- Ebu'l-BahterîÂs b. Hişam,
17- Ukbe b. Ebi Muayt,
18- İbnü'l-Asda',
19- Hakem b. Ebi'l-Âs,
20- Adiyy b. Hamra',[7]
21- Esved b.Muttalib.[8]
22- Ebu Süfyan b. Haris,
23- Hanzale b. Ebi Süfyan,
24- Muaviye b. Mugîre,
25- Esed b. Abduluzzâ,
26- Ebu Zem'a Zem'a b. Esved,
27- Sayfiy b. Sâib,
28- Amr b.Âs,
29- Nübeyh b. Haccac,
30- Üneys b. Miyer,[9]
31- Tuayme b. Adiyy,[10]
32- Rükâne b. Abdi Yezid[11]
33- Mâlik b. Tulatıla.[12]
34- Hübeyrab.EbiVehb,[13]
35- Mutim b. Adiyy.[14]

Bunlardan, Peygamberimiz (a.s.)a Düşmanlıklarını Aşırı Derecede Sürdürenler

1- Ebu Cehil Amr b. Hişatm,
2- Ebu Leheb b. Abdulmuttalib,
3- Ukbe b. Ebi Muayt idi.[15]

Peygamberimiz (a.s.)a Düşmanlıkta Fazla İleri Gitmeyenler

1- Utbe b. Rebia,
2- Şeybe b. Rebia,
3- Ebu Süfyan b. Harb olup, bunlar Peygamberimiz (a.s.)a düşman olmakla birlikte, öteki müşrikler kadar düşmanlıkta ileri gitmezlerdi.[16]
Peygamberimiz (a.s.)a düşman olan bu müşrik ulularından Ebu Süfyan b. Haris,[17] Ebu Süfyan b. Harb, Amr b. Âs, ve Hakem b. Ebi'l-Âs'tan başka, hiçbirisi Müslüman olmamıştır. [18]

Peygamberimiz (a.s.)la Alay Eden Müşriklerden Başlıcaları

1- Esved b. Muttalib,
2- Esved b. Abdi Yağus,
3- Velid b. Mugîre,
4- Âs b. Vâil,
5- Haris b. Tulatıla (Gaytala) idi.[19]
Buna mukabil:
1- Mut'im b. Adiyy,
2- Ebu'l-Bahterî Âs b. Hişam, Peygamberimiz (a.s.)ı ve ashabını en az üzen müşriklerden di.[20]

Müşrik Ulularının Peygamberimiz (a.s.)a ve İslâmiyete Düşman Olmalarının Başlıca Sebepleri

Kureyşî müşrik ulularının Peygamberi iniz (a.s.)a ve İslâmiyete düşman olmalarının birtakım sebepleri vardı:

1- Kureyşîler yüzlerce yıldan beri putperest idiler. Ataları İbrahim ve İsmail (a.s.)ların tevhid
mabedi olan Kabe, çevresine dikilen üçyüz altmış putla, puthaneye çevrilmişti.[21]

Kureyşlilerden, evlerinde putu bulunmayan, evlerine girerken de, evlerinden çıkarken de ona el yüz sürmeyen kimse yoktu.[22]

Peygamberimiz (a.s.) ise, onların bu putperestliğini yeriyor,[23] hatıra gönüle bakmaksızın ve hiç kimseyi istisna etmeksizin, putlara taparak küfür ve dalâlet içinde ölüp gitmiş olan baba ve atalarının da[24] Cehenneme atıldıklarını,[25] helak olduklarını söylemekten çekinmiyordu.[26]

Kureyş müşriki erince ise, puflara tapmaktan daha üstün bir din yoktu ve olamazdı.[27]

2- Mekke şehri, İlahî Mâbed olan Kabe'si ile, Arap ülkesinin biricik dinî merkezi olup, her yıl oraya hac mevsiminde hac için, diğer zamanlarda da umre için, her taraftan akın akın gelinirdi.[28]

Bunun için, Kabe'yi açmak, kapamak, korumak demek olan hıcâbe;[29]

Hacıların su ihtiyacını karşılamak demek olan sıkâye;[30]

Hacılara yemek yedirmek demek olan rifâde[31] gibi dinî hizmetlerin yanısıra,

Dârü'n-NecVe diye anılan idare meclisi ile;

Sancaktarıık demek olan liva;[32]

Başkumandanlık demek olan kıyâde[33] gibi askerî hizmetlerde ihdas,[34]ve kabilelerin ulularına tevcih edilmiş bulunuyordu.

Babadan evlada geçen bu hizmetler, kendilerine hem büyük nüfuz, hem de büyük çıkarlar sağlamakta idi.

Bunun için, müşrik ulularI, kendilerinin dinî ve ticarî durumlarını sarsabilecek her harekete karşı koymayı çıkarlarının bir gereği saymakta idiler.

3- Peygamberimiz (a.s.), Kureyşîlerin azılı müşriklerinin kötülüklerini ortaya döken âyetleri[35] okuyup duruyordu.

Müşrik ulularından kimi, bu ve benzeri âyetlerde sıralanan kötülüklerin tümünü, kimisi de bir kısmını kendisinde bulup gocunmakta; bu kötülüklerle teşhir edile edile, bir gün gözden düşebileceklerinden kaygılanmakta ve tedirgin olmakta idiler.

4- Kureyş uluları; kendileri için üstün bir hak tanımayan, herkesi bir tarağın dişleri gibi eşit tutan[36]
ve "Sizin, Allah katında en şerefli ve değerli olanınız, Allah'tan (Allah'ın emirlerini yerine getirmemekten)
en çok sakınanınızdır"[37] diyen bir dini, nasıl benimseyebilirler, içlerine sindirebilirlerdi?

Nitekim, İslâm düşmanlarının en azılılarından olan Ebu Leheb:

"Ey Muhammedi Ben sana iman eder, Müslüman olursam, bana ne verilir?" diye sormuş, Peygamberimiz (a.s.) da:

"Müslümanlara ne verilirse, sana da o verilir!" buyurmuştu. Ebu Leheb:

"Onların üzerinde, benim için bir üstünlük olmayacak mıdır?" diye sormuş, Peygamberimiz (a.s.) da:
"Daha ne istersin?!" buyurunca, Ebu Leheb:
"Benim şu sıradan insanlarla bir tutulacağım bu dine yuh olsun!" demekten kendisini alamam işti r.[38]
Yine Ebu Leheb:
"Muhammed, bana, görmediğim birtakım şeyler vaad ediyor! Onların öldükten sonra olacağını söylüyor!
O, bu vaadlerden başka, acaba ellerime (avucuma) ne koydu?!" diyerek ellerine üfledikten sonra;
"Yuh sizlere! Ben sizde Muhammed'in söylediklerinden hiçbir şeyin mevcut olduğunu görmüyorum!" demiştir.[39]
5- Kureyş aileleri arasında, öteden beri, birbirlerine karşı çekememezlik huyları ve üstünlük dâvaları vardı.
Bunun için, Peygamberimiz (a.s.)ın Hâşim oğulları arasından peygamber olarak ortaya çıkmasıyla Hâşim oğulları ailesinin öteki ailelere karşı ezici bir üstünlük sağlayacağını düşünerek bundan telaşlananlar olmuştu. Nitekim, Ebu Cehil bu yoldaki duygusunu açıklamaktan kendisini alamamış:
"Biz ve Abdi Menaf oğulları, şeref ve şan hususunda şimdiye kadar çekiştik durduk:
Onlar halka yemek yedirdiler, biz de yemek yedirdik.
Onlar arabuluculuk ederek diyet yüklendiler, biz de arabuluculuk ederek diyet yüklendik.
Onlar halka bağışta bulundular, biz de bağışta bulunduk.
Onlarla kulak kulağa giden iki yarış atı durumuna gelince, onlar:
'İşte, bizden, kendisine gökten vahiy gelen bir peygamber de var!' dediler. Biz bunun dengini nereden bulup onların dengine ulaşacağız?
Vallahi, biz hiçbir zaman ona inanmayız, onu tasdik etin eyiz ![40]
Ona vahiy geldiği gibi, bize de vahiy gelinceye kadar!" demiştir.[41]
Mugîre b. Şu'be derki:
"Ben ve Ebu Cehil b. Hişam Mekke sokaklarından birisinde yürüyüp giderken, Resûlullah (a.s.) bizimle karşılaştı. Ebu Cehil'e:
'Ey Hakem'in babası! Gel, Allah'a ve Allah'ın Resûlüne tâbi ol da, ben senin hakkında Allah'a dua edeyim?' dedi. Ebu Cehil:
'Yâ Muhammed! Sen ilahlarımıza dil uzatacak, onlara tapmaktan bizi men edeceksin, değil mi?
Sen ancak tebliğ ettiğin şeylere şehadet getirmemizi isteyeceksin, değil mi?
Vallahi, ben söylediğin şeylerin hak ve gerçek olduğunu bilseydim, sana tâbi olurdum' dedi.
Resûlullah (a.s.) ayrılıp gidince de, bana dönüp:
'Vallahi, ben iyi biliyorum ki; onun söyledikleri hak ve gerçektir.
Fakat, Kusayy oğulları 'Kabe'nin hıcâbe hizmeti bizdedir[1] dediler. Biz:
'Evet!' dedik. Onlar:
'Nedve hizmeti bizdedir[1] dediler. Biz:
'Evet!' dedik. Onlar:
'Liva hizmeti bizdedir' dediler. Biz:
'Evet!' dedik. Onlar:

'Hac mevsiminde sıkâye hizmeti bizdedir[1] dediler. Biz:
'Evet!' dedik.
Sonra, onlar halka yemek yedirdiler, biz de yedirdik.
Öyle ki, atbaşı beraber oluncaya kadar, onlarla yarıştık durduk.
Onlar, şimdi:
'Bizden, bir peygamber de var" dediler.
Hayır! Vallahi, işte buna 'Evet' diyemeyeceğim' dedi."[42]
6- Kureyş ulularının telakkilerine göre; Kur'ân inecek idiyse, ne diye Kureyş ileri gelenlerinin yaşlı ve zengin olanlarından birisine inmiyordu?!
Nitekim, Velid b. Mugîre:
"Ben Kureyşlilerin seyyidi, ulu kişisi olduğum halde nasıl geri bırakılırım da, Muhammed'e vahiy iner?
Yahut, Sakîf kabilesinin seyyidi, ulu kişisi Ebu Mes'ud Amr b. Umeyru's-Sakafî de bu hususta nasıl geri bırakılır?
Biz, bu iki kentin ulu kişileriyiz!" diyordu.[43]
Velid b. Mugîre, yine bir gün, aziz dostu Ebu Uhayha Saîd b. Âs ile de böyle konuşmuştu.
Velid b. Mugîre:
"Ne olurdu, Muhammed'e gelen bu Kur'ân, Mekkelilerden yahut Tâiflilerden bir adama; meselâ Ümeyye b. Halef gibi birine inseydi ya?" deyince, Ebu Uhayha:
"Yahut, ey Abduşşems'in babası! Senin gibi birine, ya da Sakîf kabilesinden birisine ve meselâ:
Mes'ud b. Amr'a veya Kinane b. Abdi Yalil'e, yahut Mes'ud b. Muttalib'e veya onun oğlu Urve b. Mes'ud'a inseydi ya?!" demişti.[44]
Münebbih ve Nübeyh b. Haccac da, bir gün Peygamberimiz (a.s.)la karşılaşınca:
"Allah, senden başka, peygamber gönderecek kimse bulamadı mı?
İşte, orada şu kişi var. O senden daha yaşlı, daha zengin![45]
Eğer sadık isen, yanında bulunacak, senin peygamberliğine şehadet edecek bir melek getir!" demişlerdir.45
Ümeyye b. Ebi's-Salti's-Sakafî de, bir gün Ebu Süfyan'a:
"Ben, en son gelecek olan peygamberin sıfatını, kitablarda yazılı buldum ve sanırım ki, o bizim ülkemizde ba's olunacaktır.
Sonra, bana şu da zahir oldu ki; o, Abdi Menaf oğulları içinden çıkacaktır.
Bakıyorum: Onların içinde de, gelecek peygamberin ahlâkı ile muttasıf, Utbe b. Rebia'dan başka bir kimse bulamıyorum!
Fakat, ona da, kırk yaşını geçmiş bulunduğu halde, vahyolunduğu yok!" demişti.
Ebu Süfyan derki:
"Muhammed (a.s.)ın peygamber olarak gönderildiğini Ümeyye b. Ebi's-Salt'a haber verdim. Ümeyye:
'O gerçekten peygamberdir! Kendisine tâbi ol!' dedi. Ümeyye'ye:
'Seni ona tâbi olmaktan alıkoyan nedir?' diye sordum. Ümeyye:
'Sakıf kadınlarının Abdi Menaf oğullarından bir gence tâbi olduğumu haber almalarından utanışım dır!' dedi."[46]

Velid b. Mugîre'nin Kur'ân-ı Kerîm Karşısında Hayranlığı

Velid b. Mugîre bir gün Peygamberimiz (a.s.)ın yanına gelmişti. Peygamberimiz (a.s.), ona Kur'ân-ı Kerîm okudu. Velid b. Mugîre dinlediği Kur'ân-ı Kerîm'den rikkate gelir, duygulanır gibi oldu.[47]
Başka rivayete göre; Velid b. Mugîre gelip, Peygamberimiz (a.s.)a:
"Bana Kur'ân oku!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.) da;
"İyi biliniz ki, Allah, size adaleti, ihsanı, akrabaya vermeyi, emr, ve sizi fuhşiyattan, fenalıklardan ve zulüm yapmaktan nehy eder. Dinleyip futasınız diye, size öğüt verir" (Nahl: 90) mealli âyeti okudu.
Velid b. Mugîre:
"Bunu bana bir daha oku!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.) âyeti tekrar okuyunca, Velid b. Mugîre:
"Vallahi, bu sözde öyle tatlılık, öyle güzellik ve parlaklık var ki, o, tepesi bol yemişli, dibi ve kökü sulak yemyeşil bir ağaç sanki![48] Bunu beşer söyleyemez![49] Bu, bir beşer sözü değildir!"[50] demekten kendisini alamadı.[51]
Rivayete göre; Velid b. Mugîre, Hz. Ebu Bekir'in evine gitti. Kur'ân-ı Kerîm hakkında ona birtakım sorular sordu. O da, ona istediği bilgiyi verdi.
Bunun üzerine, Velid b. Mugîre Kureyşlilerin yanına vardı ve:
"Ebu Kebşe'nin oğlunun söylediği, doğrusu hayretlere şâyân şey!
Vallahi, o ne şiirdir, ne sihirdir, ne de delilik saçmalarındandır!
Onun söylediği, hiç kuşkusuz, Allah kelamındandır!" dedi.
Velid b. Mugîre'nin bu sözünü işiten Kureyşîlerden bazıları, bir araya gelerek:
"Vallahi, Velid dininden dönecek olursa, muhakkak, bütün Kureyşîler de dinlerinden dönerler!" dediler.[52]
Ebu Cehil bunu işitince;
"Ben, vallahi, sizin için, onun hakkından gelirim!" diyerek Velid b. Mugîre'nin evine vardı.
"Ey amca! Kavminin, senin için sadaka mal toplamak istediklerini, topladıklarını[53] gördün mü?" dedi.[54] Velid b. Mugîre:
"Ne için topluyorlar?" diye sordu. Ebu Cehil:
"Sana vermek için! Çünkü, sen kendisinden birşeyler elde etmek için Muhammed'in yanına gidiyormuşsun!" dedi. Velid b. Mugîre:
"Kureyşîler benim malca kendilerinin en zengini olduğumu bilirler.[55]
Ben mal ve evlatça onlardan daha zengin değil miyim?" dedi.[56]
Ebu Cehil:
"Öyle ise, sen Kur'ân hakkında bir söz söyle de, kavmin işitsinler ve senin ondan hoşlanmadığını, inkâr ettiğini anlasınlar!" dedi.
Velid b. Mugîre:
"Ne söyleyeyim bilmem ki! Vallahi, içinizde şiirlerin her çeşidini; recezini, kasidesini ve cin şiirlerini benden daha iyi bilen kimse yoktur.
Vallahi, onun söylediği bunların hiçbirine benzemiyor!
Vallahi, onun söylediği sözde öyle bir tatlılık, öyle bir parlaklık ve güzellik var ki, sanki tepesi bol yemişli, dibi sulak yemyeşil bir ağaç o!
Hiç kuşkusuz, o söz, herşeye üstün gelir.

Fakat, ona hiçbir şey üstün gelemez!
O, altındakini de kırar!" dedi. Ebu Cehil:
"Onun hakkında birşey söylemedikçe, kavmin senden hoşnut olmayacaktır" deyince, Velid b. Mugîre:
"Öyle ise, beni kendi halime bırak da, ben bir düşüneyim!" dedi.[57]

Kureyş Müşriklerinin İslâmiyetin Yayılmasını Önlemeye Çalışmaları

Kureyş müşriklerinin ileri gelenlerinden:
1- Ebu Cehil,[58]
2- Ebu Leheb,
3- Ebu Süfyan,
4- Nadr b. Haris,
5- Ümeyye b. Halef,
6- Âs b. Vâil.[59]
7- Mut'im b. Adiyy... gibi[60] kişilerin de içlerinde bulunduğu bir topluluk, Velid b. Mugîre'nin yanın-da,[61] Dârü'n-Nedve'de[62] toplandılar.
Velid b. Mugîre, onların içinde oldukça yaşlı[63] ve nüfuzlu bir kimse idi.[64]
Kabe'ye biryıl onun dışındaki Kureyşîler topluca örtü örterlerdi. Bir yıl da, tek başına o örter, İdi diye anılır, yani Kabe'ye örtü örtmekte Kureyşîlerin tümüne denk sayılırdı.[65]
Velid b. Mugîre, onlara:
"Ey Kureyş cemaatı! İşte, hac mevsimi de geldi!
Bu mevsimde Arap heyetleri yanınıza geleceklerdir.
Tabiî ki, onlar şu sahibinizin işini de işitmiş bulunuyorlardır.[66]
Onlar hac günlerinde yanınıza gelince, Muhammed hakkında size birtakım sorular soracaklardır.
Kiminiz 'O bir sihirbazdır! diyecek.
Kiminiz 'O bir şairdir! diyecek.
Kiminiz de 'O bir kâhindir! diyecek.
Onun hakkında ihtilafa düşeceksiniz.[67]
Halk da bu kadar şeylerin bir kimsede birleşemeyeceğini anlayacak, sözlerinize kulak asmayacaktı r.[68]
Siz onun hakkında bir tek görüşte birleşin!
Birbirinizi yalanlayıp, birbirinizin sözünü reddedip de anlaşmazlığa düşmeyin!" dedi.
"Ey Abduşşems'in babası! Haydi, sen, bizim için birşey söyle, bir görüş ileri sür de, onun hakkında onu söyleyelim?" dediler.
Velid b. Mugîre:
"Hayır! Siz söyleyiniz de, ben dinleyeyim!" dedi.
Kureyşîler
"'Kâhindir[1] deriz" dediler.
Velid:
"Hayır! Vallahi, o bir kâhin değildir! Biz kâhinleri görmüşüzdür.
Onun okuduğu şeyler, ne kâhin mırıldanışı, ne de kâhin düzmesi, koşmasıdır![69]
Kehanet sahibi olan, doğru da söyler, yalan da söyler.
Biz, şimdiye kadar, Muhammed'de hiçbir yalan görmedik ki!" dedi .[70]
Kureyşîler
"'O mecnundur, delidir' deriz" dediler.
Velid b. Mugîre:
"O mecnun da değildir! Biz delilikleri ve delilik alâmetlerini, belirtilerini çok iyi biliriz.
Onun ne boğulması, ne çarpınıp titremesi, ne de evhamlanması var" dedi.
Kureyşîler

"'Şairdir' deriz" dediler.
Velid b. Mugîre:
"O şair de değildir! Biz şiirin her çeşidini; recezini, hacezini, karizasını, makbuzasını ve mebsu-tasını.. çok iyi biliriz. Onun okudukları şiir değildir" dedi.
Kureyşîler
"Öyle ise 'O sihirbazdır' deriz" dediler.
Velid b. Mugîre:
"O sihirbaz da değildir. Biz sihirbazları ve onların yaptıkları sihirlerini görmüşüzdür. Onun okudukları ne sihirbazların okuyup üfledikleridir, ne de düğümleyip bağladıklarıdır" dedi.
Kureyşîler
"Ey Abduşşems'in babası! Haydi, sen söyle! Ne diyelim!" dediler.
Velid b. Mugîre:
"Siz, onun hakkında, söylediğiniz şeylerden hangisini söylerseniz, boş ve yersiz olduğu anlaşılır. Bence, yine onun hakkında 'Sihirbazdır' demeniz, herhalde, akla en yakın olanıdır!
Çünkü, onun getirdiği söz bir sihir gibidir: İnsanın babasıyla arasını açıyor. İnsanın kardeşiyle arasını açıyor. İnsanın karısıyla arasını açıyor. İnsanın kabilesiyle arasını açıyor!" dedi.
Velid'in yanından dağıldılar.[71]
Bunun üzerine, Müddessir sûresinin 11-29. âyetleri, Velid b. Mugîre hakkında nazil oldu.[72]
Kureyş müşrikleri, Mekke'de bağırıp başlarına topladıkları halka:
"Muhammed sihirbazdır" dediler.
Halk arasında bunu yaydılar.[73]
Hac mevsiminde, halkın gelip geçeceği yollara dikildiler.
Kendilerine rastlayıp da Peygamberimiz (a.s)ı anmadıkları, Peygamberimiz (a.s.)la görüşmekten sakındırmadıkları bir kimse bırakmadılar.[74]
Kureyş müşrikleri; Peygamberimiz (a.s.) hakkında uydurdukları şeyleri kendileriyle buluşan insanlara böylece söylemekle, Peygamberimiz (a.s.)ın işini, yani İslâmiyeti de bütün Arap kabilelerine duyurmuş, yaymış oluyorlardı .[75]
Ebu Talib Amca, Arap halkı topluluklarının da Kureyş müşriki eriyle birlikte kendisine karşı harekete geçebileceklerinden korkunca, söylediği uzunca bir kasidede;
Mekke'nin ve Mekke'deki Kutsal Makamların dokunulmazlığına sığındığını açıkladı.
Kureyşîlerin ileri gelenlerinden birçoklarını vefasızlıklarından ve samimiyetsizliklerinden dolayı kınadı.
Peygamberimiz (a.s.) hakkında da:
"Beytullah'a andolsun ki; mızraklar ve oklarla savaşmadıkça, çoluk ve çocuklarımızı bize unutturacak derecede çevresinde çarpışarak yerlere serilmedikçe, Muhammed'i teslim etmeyiz!" dedi.[76]
Peygamberimiz (a.s.); kavminin hür veya köle her müşrikinin hiç sevmediği kötü tutum ve davranışlarıyla karşılaşarak üzüntüler içinde evine döndükçe, Yüce Allah onun üzüntüsünü Hz. Hatice'nin teselli ve teşvik edici sözleriyle hafifletiyor, gideriyor, vazifesini kolaylaştırıyordu.[77]

Üç Müşrikin Üç Gece Peygamberimiz (a.s.)ın Evinde Okuduğu Kur'ân-ı Kerîm'i

Dışarıdan Dinlemeleri

Bir gece; Ebu Süfyan Sahr b. Harb, Ebu Cehil Amr b. Hişam, ve Ahnes b. Şerik, birbirlerine duyurmadan, Peygamberimiz (a.s.)ın geceleyin evinde namaz kılarken okuduğu Kur'ân-ı Kerîm'i dinlemek için gidip, her biri bir yere sindi.
Hiçbirisi, arkadaşlarının orada sindikleri yerleri bilmiyordu.
Bunlar, Peygamberimiz (a.s.)ın okuduğunu dinleyerek gecelediler.
Tan yeri ağarırken, yerlerinden ayrılıp dağıldılar.
Yolda birleştiler, birbirlerini kınadılar.
"Bir daha buraya dönüş yapmayınız!
Eğer sizi hafif akıllılarınızdan herhangi birisi görmüş olsa, muhakkak onun kalbine şüphe düşürmüş olursunuz!" dediler ve oradan ayrıldılar.
İkinci gece olunca, onlardan her biri, yine aynı yere, birbirlerinden habersiz olarak tekrar gidip sindiler.
Peygamberimiz (a.s.)ın okuduğunu dinleyerek gecelediler.
Tan yeri ağarınca, yerlerinden ayrılıp dağıldılar ve yine, yolda birleştiler.
Önceki gece birbirlerine söyledikleri sözleri tekrarladıktan sonra oradan ayrıldılar.
Üçüncü gece olunca, yine, onlardan her biri eski yerlerini aldılar.
Peygamberimiz (a.s.)ın okuduğunu dinleyerek gecelediler.
Tan yeri ağarınca dağıldılar.
Yine, yolda birleştiler. Birbirlerine:
"Bir daha buraya dönmeyeceğimize and içmedikçe buradan ayrılmayalım!" dediler.
Andlaştıktan sonra, dağıldılar.
Ahnes b. Şerik, sabaha çıkınca, sopasını eline aldı.
Ebu Süfyan'ın evine kadar gidip, içeri daldı:
"Ey Hanzale'nin babası! Muhammed'den dinlemiş olduğun şey hakkındaki görüşünü bana bildir!" dedi. Ebu Süfyan:
"Ey Sa'lebe'nin babası! Vallahi, ben ondan mânâsını bildiğim ve anlatılmak istenileni anladığım şeyler de işittim; mânâsını bilmediğim ve anlatılmak istenileni anlayamadığım şeyler de işittim!" dedi.
Ahnes b. Şerik:
"Ben de öyle!" dedi. Ebu Süfyan'ın yanından ayrılıp Ebu Cehil'in evine vardı. Ona:
"Ey Hakem'in babası! Muhammed'den işitmiş olduğun şey hakkındaki görüşün nedir?" diye sordu.
Ebu Cehil:
"Ondan ne işitmişim de?!
Biz ve Abdi Menaf oğulları, şan ve şeref hususunda şimdiye kadar hep çekiştik durduk:
Onlar halka yemek yedirdiler, biz de yemek yedirdik.
Onlar arabuluculuk ederek diyet yüklendiler, biz de arabuluculuk ederek diyet yüklendik.
Onlar halka bağışta bulundular, biz de bağışta bulunduk.
Onlarla, kulak kulağa giden iki yarış atı durumuna gelince, onlar:
'İşte, bizden, kendisine gökten vahiy gelen bir peygamber de var!' dediler.
Biz bunun dengini nereden bulup onlara ulaşacağız?!
Vallahi, biz hiçbir zaman ona inanmayız ve onu tasdik etmeyiz!" dedi.
Bunun üzerine Ahnes ayağa kalktı ve Ebu Cehil'i kendi haline bıraktı .[78]

Kureyş Müşriklerinin Ebu Talib'e Ültimatomları

Peygamberimiz (a.s.) Allah'ın dini İslâmiyeti açıklayıp herkesi ona girmeye davet ve teşvik etmeye koyulunca, Peygamberimiz (a.s.)la Kureyş müşrikleri arasında, iş büyüdü.
Kureyşîler kendi aralarında hep Peygamberimiz (a.s.)ı konuştular ve birbirlerini onunla savaşmaya kışkırttılar.
Bir kez daha, Ebu Talib'in yanına varıp:
"Ey Ebu Talibi Sen aramızda yaşça, şeref ve mevkice bizden ileridesin!
Biz senden kardeşinin oğlunu bizimle uğraşmaktan men etmeni istemiştik.
Sen onu bizimle uğraşmaktan men etmedin!
Biz, vallahi, artık onun atalarımıza dil uzatmasına, akıllarımızı akılsızlık saymasına, ilahlarımızı yermesine., kazanamayacağız!
Sen ya onu bizimle uğraşmaktan vazgeçirirsin, ya da iki taraftan birisi yok oluncaya kadar, onunla da, seninle de çarpışırız!" dedikten sonra, dönüp gittiler.
Kavmi ile ilgisini kesmek ve onlara düşman kesilmek gibi bir durumla karşılaşmak, Ebu Talib'e çok ağır gelmişti.
Fakat, Peygamberimiz (a.s.)ı yardımsız bırakmak da, müşriklere teslim etmek de, gönlünün asla razı olamayacağı bir keyfiyetti .[79]
Ebu Talib Amca; adam gönderip Peygamberimiz (a.s.)ı getirtti[80] ve ona:
"Ey kardeşimin oğlu! Kavminin ileri gelenleri bana geldiler.[81] Şöyle şöyle söylediler.[82] Senden, bana şikâyetlendiler. Senden dolayı beni çok üzdüler.
Atalarına dil uzatmak, ilahlarını yermek., gibi, onların hoşlanmayacakları şeylerden vazgeç![83]
Hem bana, hem kendine acı![84] Güç yetiremeyeceğim, altından kalkamayacağım bir işi bana yükleme!" dedi.[85]
Peygamberimiz (a.s.); Ebu Talib Amcasının bu sözlerinden, fikir değiştirdiğini, artık yanında dikilip kendisine yardım etmekten âciz kaldığını, desteklemeyi bırakacağını,[86] kendisini müşriklere teslim edeceğini sandı[87] ve:
"Ey amca! Vallahi, bu işi bırakmam için Güneşi sağ elime ve Ayı sol elime koysalar da, Allah onu üstün kılıncaya ya da ben bu yolda ölüp gidinceye kadar bırakmam!" dedi.
Gözleri yaşardı ve ağladı.[88]
Ayağa kalkarak dönüp giderken, Ebu Talib:
"Gel ey kardeşimin oğlu!" diye seslendi.
Peygamberimiz (a.s.) dönüp gelince, Ebu Talib:
"Ey kardeşimin oğlu! Git, istediğini söyle![89]
İşine devam et! İstediğini yap![90]
Vallahi, ben seni hiçbir zaman onlara teslim edici değilim!" dedi.[91]
Bu yoldaki azmini, söylediği beş beyittik şiirle de dile getirdi.[92]

Kureyş Müşriklerinin Ebu Talib'e Gülünç Bir Teklifleri

Kureyş müşrikleri; Ebu Talib'in Peygamberimiz (a.s.)ı yardımsız bırakmaktan ve kendilerine teslim etmekten kaçındığını ve bu uğurda kavminden ayrılmayı ve onlara düşman olmayı bile göze aldığını anladıkları zaman, Umâre b. Velid b. Mugîreyi Ebu Talib'e götürdüler[93] ve:
"Sen, bizim içimizde, seyyidimiz ve üstünümüzsün![94]
Bu Umâre b. Velid b. Mugîre, Kureyş gençleri içinde en güçlü, en yakışıklı[95] bir gençtir.
Sen, bunu al! Kendisinin aklından ve yardımından yararlan!
Kendine, onu oğul edin! Senin olsun!
Senin dinine, baba ve atalarının dinine karşı olan, kavminin topluluğunu bölen, akıllarını akılsızlık ve beyinsizlik sayan şu kardeşinin oğlunu bize teslim et, öldürelim!?
İşte, sana adam yerine adam!" dediler.[96]
Ebu Talib:
"Vallahi, siz bana ne kötü şey teklif ediyorsunuz?![97]
İnsaflı davranış bu mudur?!
Vallahi, siz bana hiç de insaflı davranmıyorsunuz.[98]
Siz bana oğlunuzu vereceksiniz, ben onu sizin için besleyeceğim.
Ben oğlumu size vereceğim, siz ise onu öldüreceksiniz, öyle mi?[99]
Vallahi, bu hiçbir zaman olur şey değildir![100]
Eğer dişi devenin kendi yavrusundan başkasının üzerine titreyebileceği vâki olsaydı, oğlumu size verir, sizinkini alındım![101]
Siz önce bana kendi oğullarınızı verirsiniz, ben onları öldürürüm!
Ancak o zaman, ben de size onu verebilirim!" dedi.
Kureyş müşrikleri:
"İyi amma, bizim çocuklarımız onun yaptığını yapmıyorlar ki" dediler. Ebu Talib:
"Vallahi, o, sizin çocuklarınızdan daha hayırlıdır" dedi.[102]
Mut'im b. Adiyy:
"Vallahi, ey Ebu Talib! Kavmin sana çok insaflı davrandı.
Onlar senin de hoşuna gitmeyen şeyden seni kurtarmak için çalışıyorlar, ama senin onlardan gelen hiçbir şeyi kabul etmediğini görüyorum!" dedi. Ebu Talib:
"Vallahi, onlar bana hiç de insaflı davranmadılar.[103]
Bu mu iyi ve sağlam görüş, akrabalık gayreti güdüş?! Ne kadar uzak[104]
Anlaşılan, beni küçük düşürmek için sen de onlarla birleşmiş, bana karşı onlara yardıma karar vermişsin.
O halde, sen de dilediğini, elinden geleni yap!" dedi .[105]

Kureyş Müşriklerinin Tevhid Akidesini İkrara Davet Edilişi

Kureyş müşrikleri Ebu Talib'e:
"Ona [Hz. Muhammed (a.s.)a] haber sal! Gelsin de ona insaflılık gösterelim?" dediler.[106]
Ebu Talib haber salınca, Peygamberimiz (a.s.) hemen geldi.[107]
E bu Talib:
"Ey kardeşimin oğlu! Bunlar, senin amcaların ve kavminin eşrafıdırlar.
Sana karşı insaflı davranmak istiyorlar. Söyleyeceklerini dinle!" dedi.[108]
Peygamberimiz (a.s.):
"Söylesinler, dinliyorum!" buyurdu.[109]
Kureyş müşriklerinden Ahnes b. Şerik söze başlayıp:
"Sen bizi ve ilahlarımızı yermeyi bırak!
Biz de seni ve ilahını bırakalım" dedi.
Ebu Talib Peygamberimiz (a.s.)a:
"Kavmin sana insaflı davrandı. Onların isteklerini kabul et!" dedi.[110]
Peygamberimiz (a.s.) başını kaldırıp semaya baktı:
"Şu güneşi görüyor musunuz?" diye sordu.
"Evet! Görüyoruz" dediler. Bunun üzerine, Peygamberimiz (a.s.):
"Ben sizi bu güneşin ışıklarından aydınlanmanızdan alıkoymaya güç yetirebilir miyim?" buyurdu. Ebu Talib:
"Vallahi, kardeşimin oğlu bize hiçbir zaman yalan söylememiştir!" dedi.[111]
Peygamberimiz (a.s.):
"Ben onları öyle bir kelimeye davet ediyorum ki; kendilerinin onunla Cennete gireceklerine kefilim!" buyurdu. Ebu Cehil:
"Ne kadar sevindirici bir kelime imiş o! Haydi, söyle bakalım onu?" dedi.[112]
Peygamberimiz (a.s.):
"Ne dersiniz, size öyle bir kelime vereyim mi ki, siz o kelimeyi söylediğinizde, onunla Araplara hakim olasınız, Arap olmayanlarda size karşı yumuşasın, uysallaşsın?" buyurdu.
Ebu Cehil:
"O kelime ne ise, biz onu on kat katlayarak söyleyelim!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"'Lâ ilahe illallah=Al I a h 'ta n başka ilah yoktur' deyiniz![113]
Allah'tan başka ilah bulunmadığına ve benim de Resûlullah olduğuma şehadet getiriniz!"[114] buyurunca, Kureyş müşrikleri öfkelendiler ve ürktüler. [115] Birbirlerine:
"O, bütün ilahları bir tek ilah mı yapmış?! Bu cidden acaip, şaşılacak birşey!
Yürüyünüz! Siz ilahlarınıza tapmakta sebat ediniz!
Şüphe yok ki, arzu edilecek olan budur!
Biz bunu başka bir dinde işitmedik.
Bu uydurmadan başka birşey değildir.
O Kuran, aramızdan, ona mı indirilmiş?!"[116] diyerek kalkıp gittiler. Giderken de:
"Onun yanına hiçbir zaman dönmeyeceğiz! Muhammed'in aldandığı şeylerde hayır yoktur!" dediler.[117]

Hâşim Oğulları Yiğitlerinin Peygamberimiz (a.s.)ı Öldüreceklere Kâbe'de Kılıçlarını Sıyırmaları

Kureyş müşrikleri Peygamberimiz (a.s.)ın yanından kızarak ayrılıp gittikten sonra, o gün o gece, Peygamberimiz (a.s.) gaip olmuş, nerede olduğu bilinememişti.
Ebu Talib ile Peygamberimiz (a.s.)ın öteki amcaları, Peygamberimiz (a.s.)in evine gittiler. Peygamberimiz (a.s.)ı orada da bulamadılar.
Ebu Talib Hâşim oğullarıyla Muttalib oğullarının gençlerini topladı. Onlara:
"Her biriniz, yanına keskin bir kılıç aldıktan sonra, Mescid-i Haram'a girdiğim zaman beni takip edecektir!
Sizlerden her genç, bakacak; Muhammed öldürülmüşse, Kureyş büyüklerinden meselâ İbn Hanzaliye [Ebu Cehil] gibi bir büyüğün yanına oturacaktır!" dedi. Gençler:
"Öyle yaparız" dediler.
O sırada Zeyd b. Harise geldi. Ebu Talib, ona:
"Ey Zeyd! Kardeşimin oğlundan bir sezgin var mı?" diye sordu. Zeyd:
"Evet! Az önce kendisinin yanında idim" dedi. Ebu Talib:
"Ben onu görmedikçe evime gitmeyeceğim!" dedi.
Zeyd, hemen Peygamberimiz (a.s.)ı aramaya gitti.
Safa tepeciğinin yanındaki evde ashabıyla konuşurken buldu ve durumu kendisine haber verdi. Peygamberimiz (a.s.) hemen oradan kalkıp Ebu Talib'in yanına geldi.
Ebu Talib:
"Ey kardeşimin oğlu! Nerede idin? Hayırlı bir işte mi idin?" diye sordu. Peygamberimiz (a.s.):
"Evet!" buyurdu.
Ebu Talib:
"Hemen gir evine!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.) da evine girdi.
Rivayete göre; Kureyş müşriklerinin ileri gelenleri Kabe'nin Hicr'inde toplanmış, Peygamberimiz (a.s.)ı görür görmez hep birden üzerine yürüyüp öldürmedikçe oradan ayrılmayacaklarına and içmiş bulunuyorlardı.[118]
Ebu Talib ertesi günü sabaha çıkınca, Peygamberimiz (a.s.)ın elinden tutup Kureyş müşriklerinin toplantı yerine vardı.
Hâşim ve Muttalib oğullarının yiğitleri de yanında idi.
"Ey Kureyş cemaatı! Maksadımı biliyor musunuz?" diye sordu.
Müşrikler:
"Hayır! Bilmiyoruz" dediler.
Ebu Talib durumu onlara haber verdi ve yanındaki gençlere de:
"Çıkarınız yanlarınızdakini!" dedi.
Gençlerin hepsi birden yanlarındaki yağlı kılıçları çıkardılar.
Ebu Talib:
"Vallahi, onu [Muhammed (a.s.)ı] öldürecek olursanız, sizden hiç kimse sağ kalmaz! Nihayet, siz de, biz de yok olur gideriz!" dedi.
Orada bulunan Kureyş cemaat hayal kırıklığına uğradılar.
Hele Ebu Cehil 'in hayal kırıklığı, hepsinden daha ağır, daha beterdi.[119]

Kureyş Eşrafının Peygamberimiz (a.s.)ı Türlü Tekliflerle Peygamberlikten Vazgeçirmeye ve Ölümle Tehdide Kalkışmaları

Kureyş müşriklerinin eşrafından:
1- Utbe b. Rebia,
2- Şeybe b. Rebia,
3- Ebu Süfyan Sahr b. Harb,
4- Nadrb. Haris (Abduddar oğullarının kardeşi),
5- Ebu'l-Bahterî b. Hişam,
6- Esved b. Muttalib,
7- Zem'a b. Esved,
8- Velid b. Mugîre,
9- Ebu Cehil Amr b. Hişam,
10- Abdullah b. Ebi Ümeyye,
11- Âs b. Vâil,
12- Nübeyh b. Haccac,
13- Münebbih b. Haccac,
14- Ümeyye b. Halef
ve onlarla toplanabilen kimseler, bir gün, güneş battıktan sonra Kabe'nin arka yanında toplandılar. Birbirlerine:
"Muhammed'e haber salınız da, onunla konuşunuz, tartışınız; tâ ki mazur görülesiniz, kınan-mayasınız!" dediler ve Peygamberimiz (a.s.)a:
"Kavminin eşrafı seninle konuşmak üzere toplandılar, onların yanına gel!" diye haber saldılar.
Resûlullah (a.s.), acele, onların yanlarına geldi.
Onların iyiniyet taşıdıklarını sanıyor, doğru yola erişmelerini son derecede arzu ediyor, yüz çevirmekte direnip durmaları ise kendisinin çok ağırına gidiyordu.[120]
Hemen varıp yanlarına oturdu. Kureyş müşrikleri:
"Ey Muhammedi Biz seninle konuşalım diye sana haber saldık.
Biz vallahi Araplardan, senin kavminin başını derde soktuğun gibi kavminin başını derde sokan bir adam daha bulunduğunu bilmiyoruz!
Sen babalara, atalara dil uzattın!
Dini ayıpladın!
İlahlara dil uzattın!
Akıllan akılsızlık, beyinsizlik saydın!
Birliği böldün, dağıttın!
Aramızda yapmadığın, başımıza getirmediğin kötü iş kalmadı!
Eğer sen getirip ortaya attığın o sözlerle mal, servet elde etmek istiyorsan; malca bizden daha zengin oluncaya kadar, senin için mallarımızdan mal toplayalım!
Eğersen onunla içimizde en büyük şan ve şerefi kazanmak istiyorsan; biz seni seyyid ve ulu kişimiz tanıyalım!
Eğer sen onunla kral olmak istiyorsan; seni kendimize kral edinelim!
Şayet o sana gelen şey görüp de tesiri altında kaldığın cinlerden bir tâbi[1] işi ise-ki bu bazan olabilir-biz seni ondan kurtarıncaya veya senin hakkında mazur sayılıncaya kadar[121] tedavi çareleri araştıralım" dediler.

Resûlullah (a.s.), onlara:
"Dediğiniz şeylerin hiçbirisi bende yoktur!
Ben size getirdiğim şeylerle ne mallarınızı istemek,
Ne içinizde büyük şeref ve şan kazanmak,
Ne de üzerinize hükümdar olmak için gelmiş değilim.
Fakat, beni Allah size bir peygamber olarak gönderdi ve bana bir de Kitab indirdi.
Sizin (kabul edenleriniz) için, (Cennetle) bir müjdeleyici ve (kabul etmeyenleriniz) için de (Cehennemle) bir korkutup uyarıcı olmamı bana emretti.
Ben Rabbimin bana yüklediği elçilik vazifelerini size tebliğ ettim ve sizi öğütledim de!
Size getirdiğim şeyi kabul ederseniz, o, dünyada ve âhirette nasip ve azığınız olur!
Eğer onu kabul etmez, reddederseniz, Yüce Allah benimle sizin aranızda hükmünü verinceye kadar bana düşen, Allah'ın emrini yerine getirmek üzere, her güçlüğe göğüs gerip katlanmaktır" buyurdu.
Kureyş müşrikleri:[122]
"Ey Muhammedi Sen iyi bilirsin ki, geçimi bizden daha kıt, daha sıkıntılı kimse yoktur.
O halde, seni gönderdiği şeylerle göndermiş olan Rabbinden dile de:
Bizi sıkan, daraltan şu dağları ortadan kaldırıp bizden uzaklaştırsın!
Yurdumuzu bizim için genişletsin!
Geçmiş baba ve atalarımızdan bazı kimseleri de bizim için diriltsin!
Bizim için diriltilecek olanlar arasında Kusayy b. Kilab da bulunsun!
Çünkü, o, doğru sözlü bir şeyh, bir ulu kişi idi.
Senin söylediğin şeyler hak ve gerçek mi, yoksa bâtıl mı? Ona soralım!
O seni tasdik ederse, sen de istediklerimizi yaparsan, seni tasdik eder, doğrularız!
Hem bunlarla senin Allah katındaki mevkiini ve dediğin gibi Allah'ın seni peygamber olarak gönderdiğini öğrenmiş oluruz!" dediler.
Resûlullah (a.s.) onlara:
"Ben size bunlarla gönderilmedim.
Allah beni ne ile gönderdi ise, ben ancak Allah tarafından size onu getirdim, size onu tebliğ ettim.
Eğer getirip tebliğ ettiğim şeyleri kabul ederseniz, o, dünyada ve âhirette sizin nasip ve azığınız olur.
Onu kabul etmez, reddederseniz, Yüce Allah benimle sizin aranızda hükmünü verinceye kadar bana düşen, Allah'ın emrini yerine getirmek üzere, her güçlüğe göğüs gerip katlanmaktır!" buyurdu. Kureyş müşrikleri:
"Sen bizim için bunları yapmazsan, kendin için Rabbinden birşeyler edin:
Söylediğin şeylerde seni tasdik edecek, doğrulayacak, bizi senin üzerinden geri çevirecek bir meleği seninle birlikte göndermesini Rabbinden iste!
Yine, Rabbinden iste de:
Sana bahçeler, köşkler, altın, gümüş hazineleri versin de, senin geçimini aradığını gördüğümüz çabalardan, bunlarla seni müstağni kılsın!
Çünkü, bizim gibi, sen de çarşılarda dolaşıp duruyor; bizim gibi, sen de geçimini arıyorsun!
Eğer sen dediğin gibi gerçekten bir peygambersen (kavuşacağın bu nimetlerle) Rabbinin katındaki mevkiini öğrenmiş oluruz!" dediler.
Resûlullah (a.s.) onlara:

"Ben bunları yapmam!
Ben bunları Rabbinden isteyecek bir insan da değilim!
Zaten ben size bunlarla gönderilmedim.
Fakat, Allah beni (getirdiklerimi kabul edenleriniz için Cennetle) bir müjdeleyici ve (kabul etmeyip reddedenleriniz için de Cehennemle) bir korkutup uyarıcı olarak gönderdi.
Eğer size getirdiğim şeyleri kabul ederseniz, o, dünyada ve âhirette sizin nasip ve azığınız olur.
Onu kabul etmez, reddederseniz, Yüce Allah benimle sizin aranızda hükmünü verinceye kadar bana düşen, Allah'ın emrini yerine getirmek üzere, her güçlüğe göğüs gerip katlanmaktır!" buyurdu. Kureyş müşrikleri:
"Öyle ise haydi, Rabbin 'isterse muhakkak yapar dediğin gibi; göğü parçalar halinde üstümüze düşür bakalım?!
Sen bunu yapmadıkça, biz sana inanmayız!" dediler.
Resûlullah (a.s.):
"Bu iş Allah'a aittir.
O size bunu yapmak isterse yapar!" buyurdu. Kureyş müşrikleri:
"Ey Muhammedi Bizim seninle oturacağımızı, kendisinden sormuş olduğumuz şeyleri senden soracağımızı ve kendisinden istediğimiz şeyleri senden isteyeceğimizi Rabbin bilmiyor muydu?
Ne diye, bize vereceğin cevaplan daha önceden sana öğretmedi? Getirip bize tebliğ ettiğin şeyleri kabul etmediğimiz takdirde kendisinin bize ne yapacağını sana ne diye haber vermedi?!
İşittiğimize göre, bunları sana Yemâme'de Rahman diye anılan bir adam öğretiyormuş! [123]
Biz vallahi hiçbir zaman Rahmân'a inanmayız!
Ey Muhammedi Artık sana karşı bir sorumluluğumuz ve kınanacağımız yoktur! Biz, vallahi, senin yakanı bırakmayacağız!
Ya biz seni yok edeceğiz, ya da sen bizi yok edeceksin!" dediler.
Müşriklerden birisi:
"Biz meleklere taparız! Melekler Allah'ın kızlarıdır!" dedi.
Başka birisi de:
"Allah'ı ve melekleri (sözlerinin doğruluğuna) kefil (tanık) olarak getirmedikçe, sana inanmayız" dedi.
Kureyş müşrikleri bunları söyleyince, Resûlullah (a.s.) onların yanından ayrıldı.
Abdullah b. Ebi Ümeyye ki, bu kişi, Peygamberimiz (a.s.)ın halası Âtike Hatunun oğlu idi- Peygamberimiz (a.s.)la birlikte kalkıp giderlerken:
"Yâ Muhammedi Kavmin sana bazı tekliflerde bulundu.
Sen onların tekliflerinden hiçbirini kabul etmedin!
Sonra, Allah katındaki mevkiini, dediğin gibi, peygamberliğini öğrenmek, seni doğrulamak ve sana uymak üzere senden kendileri için birşeyler istediler.
Sen yine yapmadın!
Sonra,yine, kendilerini korkuttuğun azaplardan bir kısmının kendileri için acele getirilmesini senden istediler, yapmadın!

Artık vallahi sen gözümün önünde göğe merdiven kurarak çıkıp gitmedikçe ve oradan[124] dediğin gibi peygamber olduğuna şehadet edecek dört de melek yanında getirmedikçe, sana hiçbir zaman inanmam!
Vallahi, bunu yapacak olsan bile seni doğrulayacağımı sanmıyorum!" dedikten sonra, o Resûlullah (a.s.)dan, Resûlullah (a.s.) da ondan ayrıldı.
Resûlullah (a.s.) kavminin kendisine yaklaşacak yerde böyle büsbütün uzaklaştığını görünce, kendisini çağırdıkları sıradaki ümidini yitirmiş olmanın üzüntüsü içinde ailesinin yanına döndü.[125]

Müşriklerin İstek ve Sorularının Allah Tarafından Cevaplandırılışı

"Onlara, Rallilerinin âyetlerinden herhangi bir âyet gelmez ki, onlar muhakkak ondan yüz çevirmiş olmasınlar.
İşte, onlar, hak (Kur'ân) kendilerine gelince de onu yalanlamışlardır.
Fakat, yakında onlara ne ile alay etmekte olduklarının (dehşetli) haberi gelecektir!
Görmediler mi ki, Biz kendilerinden önce nice nesiller helak ettik?
Biz onlara, yeryüzünde, size vermediklerimizi vermiştik ve üzerlerine gökyüzünü (yağmuru) bol bol salmıştık.
Altlarından ırmaklar akıtmıştık.
Öyle iken, onları günahları yüzünden helak edip arkalarından yeni bir nesil olarak başkalarını var ettik.
Sana; kâğıt üzerinde yazılı bir kitap indirmiş olsaydık, kendileri de elleriyle onu tutmuş bulunsalardı, yine, o küfür edenler muhakkak:
'Bu, apaçık bir sihirden başka birşey değildir derlerdi. Bir de:
'Onun üzerine, bir melek indirilseydi yal' dediler.
Eğer biz öyle bir melek indirseydik, muhakkak iş bitirilmiş olurdu: Kendilerine bir an bile göz açtırılın azdı!
Eğer Biz onu (peygamberi) bir melek yapsaydık, yine, o meleği de bir adam suretinde gösterir ve herhalde, onları yine düşmekte oldukları şüpheye düşürürdük.
Andolsun ki: Senden önceki peygamberlerle de alay edildi de, eğlenmekte oldukları şey, içlerinden o maskaralık edenleri çepeçevre kuşaüverdi!
De ki: Yeryüzünde gezip dolaşınız! Sonra da bakınız ki, peygamberleri yalanlayanların sonu nasıl olmuştur?"[126] "Bir Kur'ân ki, dağlar onunla yürütülseydi, veya yer onunla parçalansaydı, yahut ölüler onunla konuşturul s aydı, (o kâfirler yine iman etmezlerdi).
Ne var ki, bütün iş Allah'ındır!
İman edenler hâlâ anlamadılar mı ki, Allah dileseydi elbette hepsine birden hidayet ederdi.
O kâfirier(e gelince), Allah'ın va'di erişinceye kadar, kendi sun' ve taksirleri, küfürleri, kötü amelleri yüzünden, ya ansızın başlarına büyük bir belâ çatıp duracak, ya da (o belâ) yurtlarının yakınına konacaktır!
Şüphesiz ki, Allah va'dinden dönmez!
Andolsun ki, senden önceki peygamberlerle de alay edildi.
Ben, o küfür edenlere bir müddet için meydan verdim. Sonra da, tutup onları azaba uğrattım!
Uğratıldıkları azap nasıl da dehşetli idi!"[127]
"Onlar: 'Bu peygambere ne oluyor? Yemek yiyor. Çarşılarda pazarlarda gezip yürüyor. Ona bir melek indirilse de, yanında azapla bir korkutucu; yahut, ona (gökten) bir hazine bırakılsa ya! Yahut onun güzel bir bahçesi olsa da ondan yese ya!' dediler.
Hem o zalimler (mü'minlere de):
'Siz,' dediler, 'büyülenmiş bir adamdan başkasına tâbi olmuyorsunuz.'
Bak! Onlar senin hakkında ne kötü misaller (kıyaslar) getirip saptılar. Artık onlar hidayete hiçbir yol bulamazlar.
(Allah) Öyle yüce bir Allahtır ki, dilerse sana bu (dediklerinden) daha hayırlısını (verir), altından ırmaklar akan Cennetler verir, saraylar da yapar!"[128]
"Biz, senden önce de, peygamberleri bundan başka şekilde göndermedik.

Şüphe yok ki, onlar (o peygamberler) de, hem yemek yerler, hem çarşılarda pazarlarda yürür gezerlerdi.
Sizin bir kısmınızı diğer bir kısım için bir ibtilâ (veya imtihan konusu) yaptık ki, sabredecek misiniz (bilinsin) diye.
(Bununla birlikte) Senin Rabbin herşeyi hakkıyla Görendir!
Bize kavuşmayı ummayanlar: 'Bizim üzerimize de melekler indirilse ya? Yahut biz de Rabbimizi görsek ya?' dediler.
Andolsun ki, onlar nefislerinde kibirlendiler, büyük bir azgınlıkla haddi aştılar.[1]"![129]
"Biz sana kat'iyyen inanmayız! Meğer ki, bizim için şu yerden bir pınar akıtasın!
Yahut senin hurmalıklardan, üzümlüklerden bir bahçen olsun da, aralarından şırıl şırıl ırmaklar akıtasın!
Yahut, dediğin gibi, gökyüzünü üstümüze parça parça düşüresin!
Yahut Allah'ı ve melekleri kefil (tanık) getiresin!
Yahut senin altından bir evin olsun!
Yahut semaya çıkasın!
Bize oradan okuyacağımız bir Kitab indirmedikçe, göğe çıktığına da asla inanmayız!' dediler.
De ki: 'Rabbimin şanı yücedir! Ben Allah'ın Resûlü bir beşerden başkası mıyım?'
Kendilerine hidayet (rehberi) geldiği zaman insanların iman etmelerine, ancak 'Allah bir beşeri mi peygamber gönderdi?' demeleri engel olmuştur.
(Tarafımdan) söyle onlara: 'Eğer yeryüzünde insanlar gibi sakin sakin yürüyen melekler olsaydı, elbette onlara gökten melek bir peygamber gönderirdik!'
De ki: 'Sizinle benim aramda, şahit olarak, Allah yeter!'
Çünkü, O, kullarının yaptıklarından hakkıyla haberdardır, her yaptıklarını hakkıyla Görendir!
Allah kime hidayet nasip ederse, işte o doğru yolu tutar.
Kimi de şaşkınlıkta bırakırsa, artık onlar için Allah'tan başka asla yardımcılar bulamazsın!
Biz onları Kıyamet günü körler, dilsizler, sağırlar olarak, yüzükoyun hasrederiz!
Onların varacağı yer Cehennemdir ki, ateşi yavaşladıkça Biz onun alevini arttırırız!"[130]
"Biz senden önce nasıl peygamberler gönderdikse, seni de öylece, kendilerinden önce nice ümmetler gelip geçmiş olan bir ümmete sana vahyettiğimiz Kur'ân'ı onlara okuman için gönderdik.
Onlar Rahmân'ı tanımazlar. Sen, de ki:
'O, benim Rabbimdir! O'ndan başka, hiçbir ilah yoktur!
Ben ancak O'na dayanırım!
Benim tevbem de, dönüşüm de yalnız O'nadır!'"[131]
". . . Biz, eğer dilersek, onları yere geçiririz!
Yahut gökten üstlerine parçalar düşürürüz!"[132]
"Şimdi, onlar çarçabuk azabımızı mı istiyorlar?!
Fakat, bu onların bölgesine çökünce, (gelecek tehlikelerle) korkutulan onların sabahı ne kötü olacaktır!"![133]
"Birde, onlar Allah'a kızlar isnad ederler.
Hâşâ! O'nun sânı bundan tamamıyla münezzehtir!"[134]

"Onlar, ondan (peygamberden) yüz çevirdiler de, ona kimi 'Bir öğretilmiş!', kimisi de 'Bir mecnun!' dediler."[135]
"Sen, Rabbinin nimeti sayesinde, bir mecnun değilsin!"[136]
"Sen, hemen öğütlemekte devam et!
Sen, Rabbinin nimeti sayesinde, ne kâhinsin, ne de mecnunsun!"[137]
"Hiç şüphesiz, sen büyük bir ahlâk üzerindesin!
Sen yakında göreceksin, onlar da görecekler ki, delilik hanginizde imiş?"[138]
Onlardan öncekilere de herhangi bir peygamber gelmedi ki, onun hakkında da mutlaka böylece sihirbaz yahut mecnun demişlerdir.
Hepsi de, bunu birbirine tavsiye mi ettiler?!
Hayır! Onlar, umumiyetle, azgınlar güruhunun ta kendisidirler!"[139]
"'İnsanları, korkut! İman edenlere, Rableri katında, kendileri için muhakkak birkadem-i sıdk (şefaat ve ecir) olduğunu müjdele!' diye içlerinden bir Erte yaptığımız vahiy insanlar için şaşılacak birşey mi oldu ki, o kâfirler 'Bu, seksiz şüphesiz, apaçık bir sihirbazdır!' dediler."[140]
"O kâfirler, içlerinden, başlarına gelecek tehlikeleri bildiren bir peygamber geldiğine şaştılar da 'Bu, bir büyücü, bir yalancıdır!' dediler."[141]
"Onlar seni dinlerken, nasıl dinlediklerini ve fısıldaştıklarını ve o zalimlerin (mü'minlere) 'Siz ancak büyülenmiş bir adama tâbi oluyorsunuz' dediklerini de Biz çok iyi biliyoruz!"[142]
"Fakat, o kâfirler hâlâ Kur'ân'ı yalanlama içindeler. Halbuki, o şanlı bir Kur'ân'dır ve onun aslı Levh-ı Mahfuzdadır."[143]

Kureyş Müşriklerinin Yahudilerden Öğrendikleri Sorularla Peygamberimiz (a.s.)ı Susturmaya Kalkışmaları

Kureyş müşrikleri Nadr b. Haris ile Ukbe b. Ebi Muaytı Medine Yahudilerinin bilginlerine gönderdiler ve:
"Onlara, Muhammed'in sıfatlarını ve sözlerini anlatınız, kendisini onlardan sorunuz! Çünkü, Yahudiler kendilerine ilk Kitab inen millettir. Peygamberlere ait bilgilerden, bizde bulunmayan bilgi, onlarda bulunur" dediler.
Bunun üzerine, Nadr b. Haris ile Ukbe b. Ebi Muayt, Mekke'den yola çıkıp Medine'ye vardılar.
Medine Yahudilerinin bilginlerine, Peygamberimiz (a.s.)ın işini anlattılar ve bazı sözlerini naklettiler ve:
"Sizler bu sahibimizin dinî durumunu bize haber veresiniz diye size geldik!" diyerek, Peygamberimiz (a.s.)ı onlara sordular.
Yahudi bilginleri:
"Size emredeceğimiz üç şeyi ona sorunuz! Eğer onları size haber verirse, kendisi Allah tarafından gönderilmiş bir peygamberdir. Eğer bunu yapamaz (sorularınızı cevaplayamaz) ise, yalan uydurucu bir adam demektir. Artık, kendisi hakkında istediğinizi yapınız.
1- İlk zamanlarda gelmiş geçmiş bulunan gençlerin maceralarının ne olduğunu ona sorunuz. Çünkü,
onların çok şaşılacak hadiseleri vardır.
2- Yeryüzünü, doğularına ve batılarına varıncaya kadar gezip dolaşan adamın haberinin de ne
olduğunu sorunuz ona.
3- Bir de, kendisine, ruhtan, 'Nedir o?' diye sorunuz bakalım.
Size bunları haber verdiği zaman kendisine uyunuz; çünkü o bir peygamberdir!
Eğer yapamaz (sorularınızı cevaplayamaz) ise, o yalan uydurucu bir adam demektir. Kendisine, istediğinizi yapınız!" dediler.
Nadr b. Haris ile Ukbe b. Ebi Muayt, dönüp Mekke'ye, Kureyşlilerin yanına geldiler ve:
"Ey Kureyş cemaatı!" dediler, "sizin aranızla Muhammed'in arasını kesip aralayacak şeyi bulup getirdik size. Yahudi bilginleri; ona sormamızı emrettikleri şeyleri bize haber verdiler 'Eğer size onu haber verebilirse, kendisi bir peygamberdir. Eğer yapamaz (sorularınızı cevaplayamaz) ise, kendisi yalan uydurucu, lafçı bir adamdır. Kendisine, istediğinizi yapınız![1] dediler." Bunun üzerine, Kureyş müşrikleri Peygamberimiz (a.s.)ın yanına gelip:
"Ey Muhammed!
1- İlk zamanlarda gelip geçmiş ve şaşılacak kıssaları bulunan gençlerden,
2- Yeryüzünü, doğularına ve batılarına varıncaya kadar dolaşan adamdan, bize haber ver bakalım.
Birde:
3- Ruhtan haber ver ki, nedir o?" dediler.
Peygamberimiz (a.s.), onlara:
"Sorduğunuz şeyleri yarın size haber vereyim" buyurup, bir istisnada bulunmamış, yani "İnşâal-lah=Allah dilerse" dememişti.
Vahyin gelmesi gecikince, müşrikler;

"Muhammed Yarın haber vereyim' diye bize söz verdiği halde, kendisine sorduğumuz şeylerden hiçbiri hakkında bize bir haber vermiyor!" diyerek yaygaraya başlamışlardı.
Peygamberimiz (a.s.)ın vahyin gecikmesine ve müşriklerin yaygaralarına üzülüp durduğu sırada, Cebrail (a.s.), Yüce Allah tarafından Kehf sûresini getirdi.[144]
Bu sûrede, Peygamberimiz (a.s.)a, hiçbir şey hakkında, "İnşâallah=Allah dilerse" demeksizin "Ben bunu her halde yarın yapıcıyım!" dememesi tavsiye buyuruldu.[145]
Kureyş müşriklerinin Yahudi bilginlerinden öğrenip Peygamberimiz (a.s.)a sordukları üç sorudan ikisi, Yüce Allah tarafından indirilen Kehf süresindeki Ashab-ı Kehf ve Zülkarneyn kıssalarıyla;[146]
Ruh hakkındaki üçüncü sorulan ise, "Sana Ruh hakkında soruyorlar. De ki: Ruh, Rabbimin emrindendir. (Zaten, onun hakkında) size az bir ilimden başka (birşey) de verilmemiştir" mealli âyetle cevaplanmıştır.[147]
Kureyş müşrikleri; Peygamberimiz (a.s.)ın kendilerine tebliğ ettiği şeylerin hak ve gerçek, söylediklerinin doğru olduğunu Yahudi bilginlerinden öğrenip sordukları-bilinmeyen şeylerin-cevaplarını vermesiyle onun peygamberlik makamını anladıkları halde, kıskançlıkları kendilerinin Peygamberimiz (a.s.)a inanmalarına ve bağlanmalarına engel oldu. Allah'a isyan ve O'nun emrini terketmekte, küfürde direndiler durdular.
İçlerinden birisi de:
"Şu Kur'ân'ı dinlemeyiniz!
Onu birtakım boş ve asılsız sözler yerine koyunuz! Eğlenceye alınız!
Belki ona bununla galebe çalarsınız.
Eğer siz bir gün onunla münazaraya, tartışmaya kalkarsanız, o size galebe çalar" dedi. [148]
Yüce Allah, bunu da, indirdiği âyette şöyle açıkladı:
"O küfredenler 'Bu Kur'ân'ı dinlemeyiniz. Onun hakkında yaygaralar koparınız. Belki (böylelikle) galebe çalarsınız' dediler."[149]

Nadr b. Hâris ve Onun Peygamberimiz (a.s.)a ve İslâmiyete Karşı Tutum ve Davranışı

Nadr b. Haris Kureyş müşriklerinin şeytanlarından, cin fikirlilerinden[150] ve zındıklarındandı .[151]
Kendisi bir ara Hîre'ye gitmiş, orada Acem şahlarının hikâyelerini, Rüstem ve İsfendiyar'a ait birtakım hikâye ve haberleri öğrenmişti.[152]
Acem kitapları okur, Hıristiyanlar ve Yahudilerle düşer kalkardı.
Peygamberimiz (a.s.)ı yalanlamakta ve incitmekte Kureyş müşriklerinin en aşırı gidenlerinden ve söz sahiplerindendi.
Hîre'de, bırbıt (ud, kopuz) çalmayı ve Hîrelilerin şarkılarını öğrenmiş; bunları Mekkelilerden birçok kimselere de öğretmişti.
Kendisi, şarkıcı iki köle kadın da satın almıştı.
Halkı, İslâmiyetten alıkoymak için, bunlarla oyalardı.[153]
Peygamberimiz (a.s.) bir meclise oturup Allah'ı anar,[154] Allah'a inanmaya davet eder, Kur'ân-ı Kerîm okur,[155] kendilerinden önceki milletlerden hangilerinin ne gibi musibetlere uğradıklarını anlatarak kavmini uyarır; o meclisten kalkar kalkmaz, arkasından Nadr b. Haris gelir, Peygamberimiz (a.s.)ın yerine geçer ve:
"Ey Kureyş cemaatı! Vallahi, ben ondan daha güzel söylerim. Siz benim yanıma geliniz! Ben size onun anlattıklarından daha güzelini anlatırım" dedikten sonra, Acem şahlarının, Rüstem ve İsfendiyahn hikâyelerini anlatır; [156]
"Muhammed benden ne ile daha güzel konuşurmuş?[157] Ben size anlattığım hikâyeleri nasıl başkalarından yazıp aldımsa, o da bunları başkalarından yazıp almıştır!" der;[158]
"Hangimizin sözü daha güzel? Benimki mi, yoksa Muhammed'inki mi?" diye sorardı.
Peygamberimiz (a.s.), bir ara, Ebu Uhayha Saîd b. Âs'ın yanına uğrar, ona İslâmiyeti anlatırdı.
Ebu Uhayha, Peygamberimiz (a.s.) hakkında "O, semadan konuşuyor!" demeye başlamıştı.
Nadr b. Haris, Ebu Uhayha'nın yanına gidip:
"İşittiğime göre; sen Muhammed'in sözlerini güzel buluyor, beğeniyormuşsun. Bu nasıl olur?! O, ilahlara dil uzatıyor! Baba ve atalarımızın Cehennemde olduklarını söylüyor! Kendisine tâbi olmayanları azapla tehdid ediyor!" dedi.
Bunun üzerine, Ebu Uhayha, Peygamberimiz (a.s.)a düşman kesildi. Peygamberimiz (a.s.)ı yermeye ve getirdiklerini ayıplamaya ve "Doğrusu, biz bunun getirdiklerinin bir benzerini daha işitmedik! Böylesi ne Yahudilikte, ne de Hıristiyanlıkta var!" demeye başladı.
Ebu Uhayha ilk sözünden döndüğü zaman, Nadr b. Haris ona teşekkür etmeye gitti.[159]
Halbuki, Nadr b. Haris, bundan önce, Peygamberimiz (a.s.)ın zikrini ve gönderileceği zamanın yaklaştığını işittiği zaman:
"Vallahi, bize bir uyarıcı gelecek olursa, biz milletlerden herhangi birisinden daha çok, doğru yolu tutarız" demişti.
Yüce Allah, bu münasebetle indirdiği âyette şöyle buyurdu:
"Onlar; kendilerine azapla korkutucu (bir peygamber) gelirse, herhalde, (diğer) ümmetlerden herhangi birisinden daha ziyade doğru yolu tutacaklarına, yeminlerinin bütün hızıyla Allah'a and etmişlerdi.

Fakat, onlara azapla korkutan (bir peygamber) gelince, bu onların (haktan) uzaklaşmalarından başka birşey artırmadı.[160]
Nadr b. Haris; Kur'ân-ı Kerîm okunduğu zaman:
"Bunlar, öncekilerin masallarıdır! Ben de size, Allah'ın indirdiği gibi, indireceğim!" derdi.
Kur'ân-ı Kerîm'de içinde "esâtîr" kelimesi geçen sekiz âyet, Nadr b. Haris hakkında nazil olmuş-tur.[161]
Nadr b. Haris:
"O, getirdiği kitap üzerinde, ancak, şu Esved b. Muttalib'in kölesi Cebr ile Şeybe veya Utbe b. Rebia'nın kölesi Addas'ın ve daha başkalarının yardımını görüyor!" diyordu.
Yüce Allah, indirdikleri âyetlerle bu isnad ve iftirayı da şöyle reddetti:
"Andolsun ki, biz onların 'Bunu ancak bir beşer öğretiyor!' diyeceklerini biliyoruz. Haktan sapmak suretiyle kendisine nisbet edecekleri o (sanığın) dili Acemî'dir, bu Kur'ân'ın dili ise apaçık Arapça bir dildir."[162]
"O küfredenler, 'Bu (Kur'ân) onun uydurduğu yalandan başka (birşey) değildir. Bu hususta diğer bir zümre de ona yardım etmiştir' dediler de, muhakkak bir haksızlık ve tevzir meydana getirdiler.
'Onun başkasına yazdırıp, kendisine sabah akşam okunmakta olan eskilere ait masallardır' dediler.
De ki: 'Onu göklerde ve yerdeki bütün gaybı bilen (Allah) indirdi. Şüphe yok ki, O çok yarlıgayıcı, çok esirgeyicidir!'"[163]
"De ki: 'Andolsun, bütün insanlar ve cinler şu Kur'ân'ın bir benzerini meydana getirmek üzere bir araya toplansalar ve birbirlerine yardımcı da olsalar, yine, onun benzerini meydana getiremezler.'"[164]
Nadr b. Haris bir gün Peygamberimiz (a.s.)a rastlayıp:
"Sen Kureyşîlerin yakın bir zamanda vurulup yere düşeceklerini ve bunun sana Allah tarafından vahyedildiğini söylüyormuşsun, öyle mi?" diye sordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"Evet, ben söyledim! Sen de onlardansın!" buyurdu.[165]
Yüce Allah, Rasülüne indirdiği ayette "Yakında o cemaat bozulacak, onlar arkalarını dönüp kaçacaklar" buyurmuş; Peygamberimiz (a.s.) da, Bedir savaşında Kureyş müşriklerinin bozguna uğrayıp kaçıştıklarını görünce, bu âyeti okum ustu.[166]
Nadr b. Haris Bedir savaşında esir edilen müşriklerden olup, Hz. Ali tarafından boynu vurulmuştur.[167]

Peygamberimizin Ümmîliği ve Bütün Hayatının Belliliği, Bildiklerini İlahî Vahiy İle Bildiği ve Bildirdiği

Kur'ân-ı Kerîm'de açıkça bildirildiği üzere, Peygamberimiz (a.s.) ümmî idi, okuma-yazma bilmezdi.[168]

Arap kavmi de, genellikle ümmî idiler.[169]

Bunu, Peygamberimiz (a.s.) da:

"Biz ümmî bir cemaatız. Ne yazı yazarız, ne de hesap biliriz!" buyurarak açıklamışlardır. [170]

Peygamberimiz (a.s.), peygamberliğe nail olduğu gece Cebrail (a.s.) tarafından "İkra'! =Oku!" diyerek okumaya tekrar tekrar zorlandığı zaman, hep "Mâ ene bi kâriîn=Ben okuma bilmem" cevabını vermişti.[171]

Peygamberimiz (a.s.)ın okuryazar olmadığı da, Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle açıklanmaktadır: "Sen, bundan önce, hiçbir kitap okur değildin. Hâlâ da, elinle yazı yazmazsın. Öyle olsaydı (okur yazar olsaydın) bâtıl söyleyenler, muhakkak, şüphelenebilirlerdi."[172]

Peygamberimiz (a.s.)ın doğumundan peygamberliğe erdiği tarihe, kırk yaşına kadar olan hayatı, Kureyş müşriklerinin gözleri önünde geçmişti. Kendisinin hayatından, onlara gizli, kapalı kalan bir taraf yoktu.

Müşriklerin arasında, Peygamberimiz (a.s.)ın doğumunu, çocukluğunu, gençliğini, peygamberliğe erinceye kadar geçirdiği hayatını günü gününe bilenler bile vardı; ve onlar Peygamberimiz (a.s.)a karşı olanların safında bulunuyorlardı.

Peygamberimiz (a.s.)ın aralarında doğup büyümüş olduğu müşrik hemşehrilerine, akrabalarına karşı, Yüce Allah tarafından "De ki: 'Ben, ondan (Kur'ân'dan) önce, aranızda bir ömür durmuş, yaşamı sırrıdır! Siz hâlâ aklınızı kullanmaz mısınız?'"[173] buyurularak inkâr ve itiraz damarlarına basıldığı halde, Mekkeli müşrikler susmuşlar, susmak zorunda kalmışlarsa, bu ancak Peygamberimiz Aleyhiselamın hayatından kendilerince bilinmeyen bir taraf bulunmadığını gösterir.

Peygamberimiz (a.s.)ın, vahiy gelmeye başladığı tarihe kadarda, ne Kitabdan, ne de imandan haberi yoktu.

Bu gerçeği de, Yüce Allah, Peygamberimiz (a.s.) tarafından mü'min, münkir, müşrik herkese okunan şu âyetle açıklamıştır:

"İşte, Biz, sana da böylece Emrimizden bir Ruhu variyettik. Halbuki, (bundan önce) sen 'Kitab, nedir? İman, nedir?[1] bilmezdin. Fakat, Biz, onu (Kufân'ı) bir nur yaptık. Bununla, kullarımızdan kimi dilersek, ona hidayet veririz. Şüphesiz ki sen her halde doğru bir yolun rehberliğini yapıyorsun!"[174]

Peygamberimiz (a.s.), kendisine birşey sorulduğu zaman, o hususta vahiy nazil olmamışsa "Bilmiyorum!" buyurur veya vahiy gelinceye kadar susar, kendiliğinden birşey söylemezdi.[175]

Bu gerçek de, Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle açıklanır

"Sahibiniz (doğru yoldan) sapmadı, bâtıla da inanmadı. O, kendi (rey ve) nevasından söylemez! O (Kur"ân), kendisine (Allah tarafından) ilka edilegelen vahiyden başka (birşey) değildir."[176]

"O, âlemlerin Rabbinden indirilmedir! Eğer (Peygamber) bazı sözleri Bize karşı kendiliğinden uydurmuş olsaydı, onun sağ elini (kudret ve kuvvetini) alıverirdik! Sonra da,

hiç şüphesiz, kendisinin kalb damarını koparırdık. O vakit, sizden hiçbiriniz buna engel de olamazdınız!"[177]
Peygamberimiz (a.s.)a kendiliğinden bilemeyeceği birçok gerçeğin Allah tarafından vahiy ile bildirildiği de Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle açıklanır:
1- Nûh Tufanı[178] anlatıldıktan sonra:
"Bunlar gayb haberlerindendir ki, sana vahyediyoruz.
Onları bundan önce ne sen biliyordun, ne de kavmin biliyordu.
O halde, sen de (Nûh gibi) katlan!
Akıbet, hiç şüphesiz, takvaya erenlerindir!"[179]
2- Hz. Meryem'le İsa ve Yahya (a.s.)ların doğumları[180] anlatıldıktan sonra:
"Bunlar sana vahyetmekte olduğumuz gayb haberlerindendir.
Meryem'i onlardan hangisi himayesine alacak, diye kalemlerini atarlarken sen yanlarında değildin. Onlar bu hususta çekişirlerken de yine yanlarında değildin."[181]
3- Yûsuf (a.s.)ın kıssası[182] anlatıldıktan sonra:
"Bu (kıssa) sana vahiy ile bildirmekte olduğumuz gayb haberlerindendir.
(Yoksa) onlar hile yaparak işleyecekleri işi kararlaştırdıkları zaman sen onların yanlarında değildin."[183]
4- Musa (a.s.)ın kıssası [184] anlatıldıktan sonra:
"Musa'ya o emri vahyettiğimiz vakit, sen batı tarafında (bulunuyor) değildin, görenlerden de değildin.
Fakat, Biz daha birçok nesiller yarattık da, onların (ömürleri) uzadıkça uzadı.
Sen, Medyen ahalisi içinde ikamet edici olup da, âyetlerimizi onlardan okuyarak öğrenmiş de değilsin!
Ancak (geçmişlerin haberlerini sana) gönderenler, Biziz!
Musa'ya nida ettiğimiz vakit de, sen Tûr'un yanında değildin!
Fakat, sen Rabbinden bir rahmet olarak (gönderildin). Tâ ki, senden önce kendilerine inzar edici (bir peygamber) gelmemiş olan bir kavmi sen inzar edesin!
Olur ki, onlar iyice düşünüp öğüt kabul ederler."[185]
Meallerini yazdığımız bu âyetler; Peygamberimiz (a.s.)ın hiçbir kimseden hiçbir şey öğrenmediğini, bütün bilgilerinin İlahî Vahye dayandığını açıklamakta ve buna aykırı görüşleri topyekün reddetmektedir.
Peygamberimiz (a.s.) kendisinden asırlarca sonra keşfe di I ece k veya keşfine çalışılacak birtakım ilmî, fennî gerçekleri de vahiy ile bildirmiştir. Meselâ:
Güneş, Ay gibi semavî ecramdan her birinin birer yörüngede yüzdükleri, döndükleri,[186]
Güneşin kendi karargâhına doğru seyrve cereyan ettiği,[187]
Göklere muvazene kanununun konulduğu,[188]
Semanın ilk halinin gaz olduğu,[189]
Dünyanın döndüğü,[190]
Her canlı şeyin sudan yaratıldığı, su ile canlı kılındığı,[191]
Âdem oğullarının zü niyeti eri ne zerreler halinde iken Yüce Allah tarafından idrak ve şuur veril
erek ilahî rububiyetin ikrar ettirilmiş olduğu,[192]
Bazı ürünlerin ilkah edici, aşılayıcı rüzgârlar gönderilerek meydana gelmelerinin sağlandığı,[193]

Salanlarında görülen harikulade işlerin kendilerine Allah tarafından ilham yoluyla yaptırılmakta olduğu,[194]
Yerde yürüyen, havada uçan hayvanların da, insanlar gibi, birer topluluk oldukları,[195]
Ruhun mahiyetini kavramaya insan ilminin yetmeyeceği,[196]
İnsanların bütün tutum ve davranışlarının istinsah edilmekte (filme alınmakta) olduğu, [197]
Cansız, dilsiz sanılan şeylerin de insanların kolay kolay anlayamayacakları özel dillerle Allah'ı teşbih ettikleri, [198]
İki denizin, aralarına konulan perde ile, sularının birbirlerine karışmamalarının sağlandığı,[199]
Üç bin küsur yıl önce denizde boğulan Firavunun cansız cesedinin (karada yüksekçe bir yere) atılıp arkasından geleceklere ibret olmak üzere korunacağı,[200]
Bir sultan'la (aşıp bastırıcı bir araçla) göklerin sınırlarının (uzayın) aşılabileceği,[201]
Göklerde de, yerdekiler gibi yaratıklar bulunduğu ve Allah dilediği zaman onların yerdekilerle biraraya getirileceği,[202]
İlim ve fen dünyasınca ancak son zamanlarda farkına varılabilen; semanın genişletilmekte olduğu (Zâriyât: 47) gerçeği ve daha birçok gerçekler Yüce Allah tarafından vahiy ile bildirilmemiş olsaydı, Peygamberimiz (a.s.)ın onları ondört asır önce bilmesi, bildirmesi mümkün mü idi?[203]

Puta Tapanların Peygamberimiz (a.s.)la Tartışmaları

Peygamberimiz (a.s.) bir gün Mescid-i Haram'a girdiği sırada, Kureyş müşriklerinin ileri gelenlerinden[204] Velid b. Mugîre ve daha birçok kimseler[205] Kabe'nin Hatîm'inde oturuyorlardı .[206]
Peygamberimiz (a.s.) da, varıp onların yanına oturmuştu.[207]
Kabe'nin çevresinde, tapılmak üzere dikilmiş, kurşunla berkitilmiş[208] üçyüz altmış put bulunuyordu.[209]
O sırada, Nadr b. Haris de gelip yanlarına oturdu.
Peygamberimiz (a.s.) konuşmaya başlayınca, Nadrb. Haris itiraz etti.
Peygamberimiz (a.s.), verdiği cevapla onu susturdu. Sonra da, ona ve oradakilere Enbiyâ sûresinin:
"Siz de, ve Allah'ı bırakıp tapmakta olduklarınız da, hiç şüphesiz, Cehennem odunusunuz! Siz oraya gireceksiniz! Onlar (tapmakta olduğunuz yalancı tanrılar) eğermabud olsalardı, oraya girmeyeceklerdi. Onların hepsi orada temelli olarak kalıcıdırlar! Onların orada (halkları) inim inim inlemektir! Onlar orada da (sağır olup hiçbir şey) işitmeyeceklerdir!"[210] mealli âyetlerini okudu.[211] Sonra da kalkıp gitti.[212]
Putları aleyhinde okunan âyetler Kureyş müşriklerinin çok ağırına gitti.[213]
O sırada oraya Abdullah b. Zibârâ geldi.[214]
Cemaatin susup durduğunu görünce:
"Neye daldınız?![215] Sizin neyiniz var?"[216] diye sordu.
Velid b. Mugîre:
"Biraz önce, Abdulmuttalib'in oğluna karşı Nadr b. Haris ne kalkabildi, ne oturabildi: Muhammed, bizim taptığımız şu ilahların Cehennem odunu olacağını söyledi!" deyip[217] Peygamberimiz (a.s.)ın söylediklerini nakledince,[218] Abdullah b. Zibârâ:
"Vallahi, onu bulsaydım, kendisiyle tartışmaya tutuşur ve muhakkak dâvayı ben kazanırdım![219] Sorunuz Muhammed'e" dedi, "Allah'tan başka, tapılan herşeyle, onlara tapan herkes Cehennemde midir? Öyle ise, biz meleklere tapıyoruz. Yahudiler Üzeyr'e tapıyorlar. Hıristiyanlar Meryem oğlu İsa'ya tapıyorlar. Bunlara ne diyeceksin bakalım?"
Velid b. Mugîre ile yanında bulunanlar, Abdullah b. Zibârâ'nın sözünü, dayanılacak ve dâvayı kazandıracak en sağlam bir delil saydılar.[220]
Abdullah b. Zibârâ:
"Çağırın onu bana!" dedi.[221]
Peygamberimiz (a.s.)ı hemen çağırdılar.
Abdullah b. Zibârâ:
"Ey Muhammed! Bunu sen mi söyledin?" diye sordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"Evet!" buyurdu.[222]
Abdullah b. Zibârâ:
"Ey Muhammed! Bu söylediğin şey, yalnız bizim ilahlarımıza mı mahsus, yoksa Allah'tan başkasına tapan herkese mi şâmildir?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhiselam:
"Evet! Allah'tan başkasına tapan herkese şâmildir!" buyurunca,[223]
Abdullah b. Zibârâ:
"Şu Beyt'in (Kabe'nin) Rabbine andolsun ki: dâvayı ben kazandım.[224]

Meryem oğlu İsa'nın bir peygamber olduğunu söyleyen, onu da, anasını da hayırla anan, öven sen değil misin? Pekâlâ bilirsin ki: Hıristiyanlar bu ikisine tapıyorlar!
Üzeyr'e de, meleklere de tapılıyor![225]
Meleklerin salih kullar olduğunu, İsa'nın salih bir kul olduğunu söyleyen sensin, değil mi? Halbuki, şu Benî Müleyhler meleklere tapıyorlar!
Şu Hıristiyanlar İsa'ya tapıyorlar!
Şu Yahudiler de Üzeyr'e tapıyorlar![226]
Yahudiler Üzeyr'e, Hıristiyanlar Mesih'e, Benî Müleyhler meleklere tapıyor değiller mi? [227]
Eğer bütün bunlar Cehennemde iseler, biz de, ilahlarımız da, onlarla birlikte bulunmaya razıyız!" deyince, müşrikler sevindiler[228] Güldüler,[229] bağrıştılar.[230]
Peygamberimiz (a.s.):
"Her kim, Allah'tan başka, kendisine tapılmasını isterse, o, kendisine tapanlarla birliktedir![231] Çünkü, bunu (onlara tapmayı) onlara şeytanlar emretmişlerdir!" buyurdu.[232]
Bunun üzerine, inen âyetlerde şöyle buyuruldu:
"Şüphe yok ki, kendileri için Bizden en güzel (bir saadet) sebketmiş (takdir olunmuş) olanlar, işte bunlardır ki, oradan (Cehennemden) uzaklaştırılmışlarıdır. Bunlar, gönüllerinin dilediği (nimetler) içinde temelli yaşar(larken), onun (Cehennemin) gizli sesini bile duymazlar."[233]
Gerek İsa b. Meryem ve genek Üzeyr (a.s.)lar ile Yahudi ve Hıristiyan din adamlarından kendilerine tapılmış olanlar, Allah'a boyun eğen ve O'nun emri üzere yürüyen mübarek kişiler olup, birtakım sapkınlar sonradan sonraya onları Allah'tan gayrı mâbud edinmişlerdi.
Kureyş müşriklerinin meleklere taptıklarını söylemeleri ve meleklerin de Allah'ın kızları olduğunu iddia etmeleri üzerine,[234] Yüce Allah, indirdiği âyetlerde şöyle buyurdu:
"'O çok Esirgeyici (Allah), bir evlat edindi' dediler.
O'nun sânı (böyle şeylerden) münezzehtir, uzaktır.
Hayır! Onlar ('evlat edinildi' denilenler) ikrama mazhar kılınmış kullardır.
Bunlar (melekler) sözleri ile asla O'nun (Allah'ın) önüne geçmezler (Allah emretme dikçe, hiçbir şey söylemezler).
Bunlar O'nun (Allah'ın) emriyle hareket ederler.
Önlerindekini de, arkalarındakini de hep O bilir.
Bunlar O'nun rızasına ermiş olanlardan başkasına şefaat edemezler.
Bunlar O'nun (Allah'ın) korkusundan titreyenlerdir.
Bunlardan kim (şeytanın dediği gibi) 'İlah O değil, benim!' derse, onu derhal Cehennemle cezalandı racağız!"[235]
Abdullah b. Zibârâ'nın Allah yerine İsa b. Meryem'e de tapı İdi gı nı söylemesi Velid b. Mugîre ile yanında bulunanların çok hoşlarına gitmiş, bunu, Peygamberimiz (a.s.)la tartşmalarmda kendilerini kazandırıcı bir delil saymışlardı.[236]
Yüce Allah, bu hususta indirdiği âyetlerde de, şöyle buyurdu:
"Meryem'in oğlu bir misal olarak (ileri) sürülünce, kavmin bundan (şımanp kahkahalarla) gülüyorlardı. Dediler ki:
'Bizim ilahlarımız mı daha hayırlı, yoksa o mu?'
Bunu sana karşı (bâtıl) bir mücadeleden başka (bir maksatla ortaya) atmadılar.

Doğrusu, onlar çok düşman bir kavimdir.
O (İsa) Bizim kendisine nimet (peygamberlik) verdiğimiz, İsrail oğullarına (ibret verici, babasız yaratmak gibi) bir misal yaptığımız bir kuldan başkası değildi.
Eğer Biz dileseydik, size bedel, yeryüzünde ardınızda kalacak melekler yaratırdık.
Şüphe yok ki, o Saat'in (Kıyametin) ilmi, kendisiyle bilinenlerdendir.
Artık buna karşı sakın şüpheye düşmeyiniz!
Onlara de ki:
'Bana tâbi olunuz! (Sizi davet ettiğim) bu yol, doğru bir yoldur!
Sakın sizi şeytan çevirmesin! Çünkü, o sizin açık bir düşmanınızdır'
İsa, o apaçık delilleri getirdiği zaman, İsrail oğullarına şöyle demişti:
'Ben size gerçek Hikmeti getirdim.
Bir de, hakkında ihtilafa düştüğünüz şeylerden bazısını da size açıklayayım diye (geldim).
Artık, Allah'tan korkun, bana tâbi olun!
Şüphe yok ki, Allah benim de Rabbimdir, sizin de Rabbinizdir. Haydi, hepiniz O'na kulluk edin! Doğru yol, budur![1]
Sonra, aralarından partiler (çıktı da) ihtilafa düştüler.
Artık, pek acıklı bir günün azabından vay o zulmedenlere!
Onlar kendileri farkında olmayarak başlarına gelecek Saatten başkasını mı gözlüyorlar?!
Dostlar o gün birbirlerine düşmandır-takvâ sahipleri müstesna!"[237]

Übeyy b. Halef'in Öldükten Sonra Dirilmeyi İnkâr Ederek Peygamberimiz (a.s.)la Tartışması

Kureyş müşriklerinden, içlerinde Übeyy b. Halef, Âs b. Vâil ve Velid b. Mugîre'nin de bulunduğu bir cemaat, öldükten sonra dirilmenin imkânsızlığını aralarında konuştular.
Übeyy b. Halef onlara:
"Muhammed'in 'Hiç şüphesiz, Allah ölüleri diri İte çektir[1] dediğini görmüyor musunuz?" dedi ve sonra da:
"Lâtve Uzzâ'ya andolsun ki, onun yanına vanp tartışacak, kendisine galebe çalacağım!" dedi.[238]
Gerek Übeyy b. Halef ve gerek kardeşi Ümeyye b. Halef, Peygamberimiz (a.s.)ı yalanla-malarıyla en çok üzen azılı müşriklerdendi.[239]
Übeyy b. Halef eline aldığı[240] çürümüş bir kemikle Peygamberimiz (a.s.)in yanına geldi . [241]
"Ey Muhammedi Demek sen, çürüdükten sonra,[242] şu kemiği[243] İlahının,[244] Allah'ın dirilteceğini söylüyorsun ha!?" dedi.[245]
Peygamberimiz (a.s.):
"Evet! Bunu ben söylüyorum!" buyurdu.
Übeyy b. Halef:
"Demek sen bunu çürüdükten sonra Allah'ın dirilteceğini sanıyor, mümkün görüyorsun ha!?" dedi.[246] Onu elinde ufaladı,[247] tozunu da Peygamberimiz (a.s.)a doğru[248] havaya[249] üfürdü![250]
"Ey Muhammedi Bunu, çürüdükten sonra, kim diriltecek?[251]
Biz, öldüğümüz ve şu çürümüş kemik olduğumuz zaman, iade mi olunacakmışız?!
Biz bunun gibi olunca, kimmiş diriltecek bizi?!" dedi .[252]
Peygamberimiz (a.s.):
"Evet![253] Allah seni de öldürecek![254] Onu da,[255] böyle olduktan sonra[256] seni de Allah diriltecek[257] sonra da, seni Cehenneme sokacaktır!" buyurdu.[258]
Bunun üzerine Yüce Allah tarafından indirilen âyetlerde şöyle buyuruldu:
"İnsan, kendini bir nutfeden yarattığımızı görmedi mi ki; o açıktan açığa aşırı bir mücadeleci, kavgacı kesilmektedir!
O, kendi yaratılışını unutarak, bize bir misal getirdi:
'Bu çürümüş kemiklere kim can verebilir?![1] dedi.
De ki: 'Onları, ilk defa yaratan, diriltecek!
O, her yaratmayı hakkıyla bilendir.
O, yemyeşil ağaçtan sizin için bir ateş çıkarandır.
İşte bakınız: Ateşi ondan çakıp alıyorsunuz.
Gökleri ve yeri yaratan, kendileri gibisini yaratmaya kadir değil midir?
Elbette kadirdir!
O, bütün kâinatı yaratandır.
Herşeyi hakkıyla bilendir.
Onun emri, birşeyi dilediği zaman, ona ancak 'Ol! demesinden ibarettir.
O da, oluverir!
Demek, herşeyin mülk ve tasarrufu kendi Elinde bulunan Allah'ın şanı ne kadar yücedir, münezze-htir!"[259]

Aynı konuda indirilmiş olan âyetlerden bazılarında da, şöyle buyurul m aktadır
"Dediler ki: 'Biz bir sürü kemik, kırıntı ve döküntü (halinde bir toprak) olduğumuz vakit mi hakikaten yeni bir yaratılışla diriltileceğiz?![1]
De ki: 'Gerek bir taş, gerek demir olunuz! Yahut, göğüslerinizde büyüyen herhangi bir halk olunuz! Muhakkak, diriltileceksiniz!'
'Öyle ise, bizi kim (dirilterek) geri çevirebilecek?!' diyeceklerdir.
Sen onlara de ki: 'Sizi ilk defa yaratmış olan!'
O vakit sana başlarını sallayacaklar da (alay ederek):
'Ne vakit o?!' diyecekler.
De ki: Yakın olması umulur!'
(Allah'ın) sizi çağıracağı gün, hemen (kabirlerinizden kalkıp) O'nun emrine icabet edeceksiniz ve sanacaksınız ki (kabirlerinizde) pek az bir müddet kalmışsınız."[260]
"Kaf! O çok şerefli Kur'ân'a andolsun ki: (İmandan nasibi olmayanlar, peygambere, peygamberin bildirdiklerine inanamazlar!)
Doğrusu, o kâfirler, kendilerine içlerinden âhiretazabıyla korkutucu (peygamber) geldi diye, şaştılar da: 'Bu çoktuhaf birşeylBiz öldüğümüz ve bir toprak olduğumuz vakit mi (tekrar hayata dönecekmişiz?! Bu (ihtimalden) uzak bir dönüştür!' dediler.
Toprak onlardan neleri (yiyip) eksiltir, bizce malûmdur!
Nezdimizde (herşeyi) hıfz (ve tesbit) eden bir Kitab vardır."[261]

Müşriklerin Peygamberimiz (a.s.)a Acayip Teklifleri

1- Mekkeli müşriklerin[262] inkarcı ve itirazcılarından[263] olan ve Peygamberimiz (a.s.)la, Kur'ân-ı Kerîm'le alay eden, öldükten sonra dirilmeye, Kıyamet gününe inanmayan beş kişi-ki, bu beş kişi:
1- Velid b. Mugîre,
2- Âs b.Vâil,
3- Esved b. Muttalib,
4- Esved b. Abdi Yağus,
5- Haris b. Hanzale[264] idi-birgün, Peygamberimiz (a.s.)a Kur'ân-ı Kerîm hakkında birtakım acayip tekliflerde bulundular.
Bu adamlar; Peygamberimiz (a.s.)ın ümmî olduğunu[265] hiçbir kitap okumadığını[266] çok iyi bilmekte, soy ve ahlâkî faziletleri bakımından herkese üstünlüğünü bütün Kureyşîlerle birlikte itiraf etmekte ve kendisini el-Emîn diye anmakta idiler.[267]
Peygamberimiz Muhammed (a.s.), böylece kırk yaşına bastıktan sonra, onlara[268] öyle fesatlı[269] bir Kitab[270] getirip[271] okumuştu ki, o herfesahatli kelamı susturuyor, her manzum ve mensur kelama üstün bulunuyordu.
Onun içi, usul ve füru' ilimleriyle dolu idi.[272]
İlmin en nefislerini, ahkâm ve ahlâk ilminin en incelerini, geçmiş ümmet ve peygamberlere ait kıssaların en gizli noktalarını,[273] Allahtan başkasının bilemeyeceği gayb haberlerini bildiriyordu.[274]
Edebleri ve ahlâkî faziletleri[275] öğreti yordu.[276]
Bütün belagat ve fesahat sahipleri ve ilim adamları,[277] Kur'ân-ı Kerîm'in fesahat ve belagatı, derinliği, genişliği karşısında acizlik ve hayranlık içinde kalıyorlardı.[278]
Bu mübarek Kitabda yer alan ve putperestliği yeren, putperestlerin Cehenneme atılacaklarını bildiren âyetler, Kureyş müşriklerini kızdırmaktaydı.[279]
Bunun için, yukarıda adlarını andığımız kişiler, Peygamberimiz (a.s.)a şu tekliflerde bulundular:
"Eğer bizim sana iman etmemizi istiyorsan, bize; içinde Lâfa, Uzzâya, Menât'a tapmayı bırak-mak[280] ve ilahlarımızı yermek., gibi, hoşumuza gitmeyen,[281] bizi kızdırıyor olan;[282] öldükten sonra dirilmek, âhiret mükâfat ve cezası., gibi imkânsız saydığımız[283] şeyler bul unmayan[284] başka bir Kurbân getir![285]
Eğer Allah sana öyle bir Kur'ân indirmezse, sen kendinden uydur![286]
Yahut, şu elinde bulunandakinin tehdit âyetlerini tebşir âyetine, tebşir âyetini tehdit âyetine, haramı helale, helali harama çevir![287]
Azab âyeti yerine rahmet âyetini koy!
İlahları ve onlara tapmayı yeren âyetleri onun içinden çıkar![288] (Öylece) sana inanalım, [289] sana tâbi olalım!" dediler.[290]
Onların bundan maksatları, alay etmek,[291] Peygamberimiz (a.s.)ı susturmaktı.[292]
Bunun üzerine, Yüce Allah, indirdiği âyetlerde şöyle buyurdu:
"Âyetlerimiz onlara apaçık deliller olarak okunduğu zaman, (öldükten sonra) bize kavuşmayı ummayan onlar:
'Sen ya bize bundan başka bir Kur'ân getir! Ya da onu değiştir!' dediler.
Sen, de ki:

'Onu kendiliğimden değiştirmek, benim için, hiç olmayacak şeydir. Ben, bana vahyolunandan başkasına tâbi olamam!
Rabbime isyan edecek olursam, şüphesiz, büyük bir günün azabından korkarım.'
De ki:
'Allah dileseydi bana bu Kufân'ı indirmezdi. Ben de onu size okumazdım. Allah onu benim dilimle size bildirmezdi de! Ben ondan (o Kur'ân'dan) önce, aranızda bir ömür durmuşum (yaşamışım)dır. Siz hâlâ aklınızı kullanmaz mısınız?!'"[293]
2- Bir gün; Peygamberimiz (a.s.) Kabe'yi tavaf ederken,[294] Kureyş müşriklerinden birtakım kimseler,[295]Esved b. Muttalib, Velid b. Mugîre, Ümeyye b. Halef, Âs b. Vâil[296] ki, bunlar kavimleri içinde en yaşlı kişilerdi[297] Peygamberimiz (a.s.)la karşılaştılar[298] ve:
"Biz sana bir haslet teklif edeceğiz ki, onda hem senin için, hem bizim için iyilik vardır!" dediler.
Peygamberimiz (a.s.):
"Ne imiş o?" diye sordu.[299] Bu müşrikler
"Ey Muhammed! Gel, sen bizim dinimize tâbi ol; biz de senin dinine tâbi olalım ![300]
Sen bizim ilahlarımız olan Lâtve Uzzâ'ya bir yıl tap; biz de senin İlahına bir yıl tapalım ![301]
Sen bizim ilahlarımıza bir ay tap; biz de senin İlahına bir ay tapalım ![302]
Sen bizim ilahlarımıza bir gün veya bir ay veya bir yıl tap; biz de senin İlahına bir gün veya bir ay veya bir yıl tapalım ![303]
Böylece bizimle senin aramızda barış meydana gelsin ve aramızdaki düşmanlık gitsin![304]
Ey Muhammed! Eğer senin taptığın bizim taptığımızdan daha hayırlı,[305] senin işin bizimkinden daha doğru ise,[306] biz ondan nasibimizi almış oluruz.[307]
Eğer bizim işimiz daha doğru ise,[308] sen de ondan nasibini almış olursun!" dediler.[309]
Peygamberimiz (a.s.):
"Ben Allah'a ibadet ederken başkasını O'na şerik koşmaktan Allah'a sığınırım!" buyurdu.[310]
Zaten, Peygamberimiz (a.s.) bu hususta Yüce Allah'tan şöyle talimat almış bulunuyordu:
"De ki: 'Gökleri ve yeri yoktan var eden ki, O yedirip besliyor, Kendisi ise yedirilip beslenmiyor (böyle şeyden münezzeh bulunuyor)! Ben Allah'tan başkasını mı tanrı edinecekmişim?!'
De ki: 'Bana, hakikaten, Müslüman olanların birincisi olmaklığım emredildi! 'Sakın Allah'a eş tutanlardan olma!' (buyuruldu).'"[311]
Müşrikler:
"Öyle ise, bazı ilahlarımıza elini sür! Biz de seni tasdik edelim. Senin İlahına tapalım" dediler.
Peygamberimiz (a.s.), ertesi günü, Mescid-i Harama vardı. Orada, Kureyş müşriklerinden bir topluluk bulunuyordu.[312]
Peygamberimiz (a.s.), onların başucuna dikilerek Kâfirûn sûresini okudu.[313]
Yüce Allah, onlar hakkında indirdiği âyetlerde[314] ve sûrede[315] şöyle buyurdu:
"De ki: 'Siz, ey câhiller! Bana Allahtan başkasını mı tapmamı emrediyorsunuz?!'
Andolsun ki: Sana da, senden önceki (peygamber)lere de şu vahyolunmustur:
'Eğer (Allah'a) şerik tanırsan (bütün) amel(ler)in boşa gider ve sen, muhakkak, hüsrana düşenlerden olursun!'

Hayır! Sen ancak Allah'a kulluk et! Şükredenlerden ol!"[316]
"De ki: 'Ey kâfirler! Ben sizin tapmakta olduklarınıza tapmam!
Benim (Kendisine) ibadet(te devam) ettiğime de siz ibadet ediciler değilsiniz.
Ben (zaten) sizin taptıklarınıza (hiçbirzaman)tapmış değilim!
Siz de benim ibadet etmekte olduğuma (hiçbir vakit) ibadet ediciler değilsiniz!
Sizin dininiz size, benim dinim de bana!'"[317]
Peygamberimiz (a.s.) sûreyi okuyunca, Kureyş müşrikleri[318] Peygamberimiz (a.s.)a sövüp saydılar[319] ve ümitlerini kestiler.[320]
Peygamberimiz (a.s.)a ve ashabına işkence yapmaya başladılar.[321]

Peygamberimiz (a.s.)ın İbn Ümmi Mektum Yüzünden Uyarılması

Bir gün Peygamberimiz (a.s.) Kuneyş müşriklerinin ulularından, yanında bulunan[322] Velid b. Mugîre'yi[323] İslâmiyete davet ettiği[324] ve "Söylediklerimde bir sakınca görüyor musun?" diye sorduğu, onun da "Hayır!" dediği[325] ve Peygamberimiz (a.s.)ın onun Müslüman olmasını umduğu[326] bir sırada, âmâ İbn Ü mmi Mektum[327] geldi[328] ve:
"Yâ Rasûlallah! Beni irşad et![329] Allah'ın sana öğrettiği şeylerden, bana da öğret!" demeye,[330] kendisine Kur'ân okumasını Peygamberimiz (a.s.)dan isteyip durmaya başladı.[331]
İbn Ümmi Mektum'un böyle araya girip Peygamberimiz (a.s.)ın sözünü kesmesi,[332] Peygamberimiz (a.s.)ı sıktı, bunalttı.[333]
Kendisini meşgul ettiği,[334] Velid b. Mugîre'nin Müslüman olması hakkındaki ümidini boşa giderdiği için,[335] ona yüzünü ekşitti, ondan yüzünü çevirip ötekine yöneldi.[336]
İbn Ümmi Mektum isteğini çoğaltınca da, Peygamberimiz (a.s.) yüzünü ekşiterek bırakıp evine gitü .[337]
Bunun üzerine, Yüce Allah, indirdiği Abese sûresinde Peygamberimiz (a.s.)ı şöyle uyardı:
"Yüzünü ekşitip çevirdi, kendisine o âmâ geldi diye! (Onun halini) sana hangi şey bildirdi? Belki o (senden öğrenecekleriyle günahlarından) temizlenecekti. Yahut, öğüt alacaktı da, (senin) bu öğüt(ün) kendisine fayda verecekti.
(Amma, zengin olduğu için) kendisini müstağni gören (adam yok mu?) İşte, sen onu karşına alıyor (ona yöneliyor)sun!
Halbuki, temizlenmemesinden (imana gelmemesinden) sana ne? Amma, sana koşarak gelen kişi, o (Allah'tan) korkar olduğu halde, sen onu bırakıp da (öteki ile) oyalanırsın.
Sakın (bir daha böyle yapayım deme!) Çünkü, o (Kur'ân) bir öğüttür! Binaenaleyh, onu dinleyen beller.
O (Allah katında) çok şerefli, kadri yüce, tertemiz kılınmış sahifelerdedir.
Kıymetli, sevgili, takva sahibi katiplerin elleriyle (yazı İm ıştır)."[338]
Bundan sonra, Peygamberimiz (a.s.) İbn Ümmi Mektum'a ikram eder,[339] kendisiyle konuşur; "Bir hacetin var mı?"[340]"Birşey ister misin?" diye sorar;[341] "Merhaba,[342] Rabbimin bana kendisi yüzünden itab buyurduğu kişi!" diye iltifatta bulunurdu.[343]

Müşriklerin Peygamberimiz (a.s.)a ve Müslüman Olanlara İşkenceler Yapmaya Başlamaları

Kureyş müşrikleri; Peygamberimiz (a.s.)a ve Kureyşîlerden Müslüman olup Peygamberimiz (a.s.)la birlikte bulunanlara karşı düşmanlıkta daha şiddetli, daha kat davranmaya başladılar.
Aşağılık adamlarını kışkırttılar, Peygamberimiz (a.s.)a saldırttılar.
Peygamberimiz (a.s.)ı yalanladılar.
Ona şairlik, sihirbazlık, kâhinlik ve mecnunluk.. gibi, kendilerinin de inanmadıkları türlü isnad ve iftiralarda bulunarak eziyet ettiler.
Peygamberimiz (a.s.) ise; Allah'ın emrini açıklamaktan; müşrikleri putlarından ayırmak, küfürlerinden uzaklaştırmak için, dinlerini yermek gibi, hiç hoşlanmadıkları şeyleri söylemekten geri durmadı.[344]
Yüce Allah; müşriklere karşı Peygamberimiz (a.s.)ı amcası Ebu Talib ile, Hz. Ebu Bekir'i de kavim ve kabilesi ile korudu.
Diğer Müslümanlara gelince;
Müşrikler onları yakalıyorlar, çıplak vücutlarına demir gömlekler giydiriyorlar, kızgın güneşin altına yatırıp vücutlarının yağlarını eritiyorlardı!
Müşriklerden hiçbiri yoktu ki, yaptıkları dayanılmaz işkencelerle istediklerini onlara söyletmesin![345]
Ancak, Bilal-i Habeşî'ye söyletemediler.[346]
Kureyşfl erden her kabile; içlerinden Müslüman olanları,[347] Peygamberimiz (a.s.) a sahabi olanları;
Hapsetmek,
Dövmek,
Aç ve susuz bırakmak,
Mekke'nin en sıcak saatlerinde, en sıcak yerlerinde güneş altında tutmak.. gibi[348] türlü işkencelerle yıldırıp dinlerinden döndürmeye kalkıştılar. [349]
Kimisi karşılaştığı ağır işkencelere dayanamayıp dininden dönüyor; kimisi de direniyor, dönmüyor, Allah da onu dininden dönmekten koruyordu.[350]
Ammar b. Yâsir'in babası, annesi ve kardeşi gibi, dinlerinden dönmeyip işkenceler altında can verenlerde vardı.[351] Kureyş müşrikleri, adamına ve yerine göre, her hakareti ve işkenceyi yapıyorlardı.
Ebu Cehil şerefli ve arkalı bir kimsenin Müslüman olduğunu işitince varıp ona çatıyor, hakaret ediyor
"Sen babanın dinini bıraktın ha! Halbuki, o senden daha hayırlı idi. Demek sen onun fikrini hiçe saydın, şerefini düşürdün, öyle mi? Andolsun ki; biz de senin aklını akılsızlık ve ahmaklık sayacağız! Senin görüşünün yanlışlığını ortaya koyacağız! Şerefini kaybettireceğiz!" diyerek tehditlerde bulunurdu.
Eğer Müslüman olan zât ticaretle uğraşan bir kimse ise, ona:
"Vallahi, senin ticaretini durgunluğa uğratacağız, servetini yok ettireceğiz!" derdi.
Müslüman olan zayıf ve fakir bir kimse ise, onu döver, aldatıcı sözlerle kandırmaya[352] ve Müslümanlıktan döndürmeye çalışırdı.[353]
Abdullah b. Abbas'a:

"Resûlullah (a.s.)ın ashabı, dinlerini bırakmak için mazur sayılacak kadar, müşriklerden işkence görürler miydi?" diye sorulmuştu.
Abdullah b. Abbas:
"Evet!" dedi. "Vallahi, müşrikler onlardan yakaladıkları herhangi birisini o kadar döverler,[354] o kadar aç ve susuz bırakarak döverlerdi ki,[355] atlan dayağın şiddetinden[356] oturamaz hale gelir, dininden döndürmek için söylemesini istedikleri herşeyi söylerdi.[357]
Hatta kendisine 'Allah'tan başka, Lât ve Uzzâ da tanrı mıdır?' diye sorarlar, o da 'Evet!' derdi.
Yanlarından geçmekte olan cual (yellengen) böceğini gösterip, 'Şu cual de, Allahtan başka, tanrın mıdır?' diye sorarlar; o da, kendisine yaptıkları ağır işkenceden kurtulabilmek için 'Evet!' derdi."[358]
Ayılıp aklı başına geldiği zaman ise, tevhide dönerdi.[359] İşte "Kalbi iman üzere sabit ve bununla mutmain ve müsterih olduğu halde cebr ve ikraha uğratılanlar müstesna olmak üzere, kim imanından sonra Allah'a inanmaz, küfre göğüs açarsa, işte Allah'ın gazabı o gibilerin başındadır! Onların hakkı, en büyük bir azabdır!"[360] mealli âyetteki istisna, böyleleri hakkında inmiştir.[361]

Peygamberimiz (a.s.)ı Korumak Üzere Hâşim ve Muttalib Oğullarının Ebu Talib'in Çevresinde Toplanmaları

Kureyş müşrikleri birbirlerini Peygamberimiz (a.s.)in ashabına işkence yapmaya kışkırttıkları zaman, her kabile kendi aralarında bulunan Müslümanlara işkence etmeye ve onları dinlerinden döndürmek için zorlamaya başladılar.
Ebu Talib Kureyş müşriklerinin yaptıklarını görünce, Hâşim ve Muttalib oğullarını toplayıp, onları, kendisinin yaptığı gibi, Peygamberimiz (a.s.)ı korumaya davet etti.
Bu iki kabile Ebu Talib'in teklifini hemen kabul ettiler ve onunla birlikte oldular.
Ancak, Allah düşmanı Ebu Leheb, Ebu Talib'in teklifini, davetini kabul etmedi.[362]
Ebu Talib, bu münasebetle söylediği yedi beyitlik bir manzumesinde:
Kureyşîler içinde Abdi Menaf oğullarının,
Abdi Menaf oğulları içinde Hâşim oğullarının,
Hâşim oğulları içinde de Muhammed (a.s.)ın üstünlüğünü dile getirdi .[363]

Müşriklerin Tavaf Sırasında Peygamberimiz (a.s.)a Laf Atmaları ve Saldırmaları

1- Bir gün Kureyş eşrafı Kâbe'nin Hicr diye anılan yerinde toplanarak Peygamberimiz (a.s.)ı konuşmaya başladılar:
"Bizim, bu adamın işinde sabrettiğimiz kadar, hiçbir şeye sabrettiğimizi görmedik!
O, akıllarımızı akılsızlık saydı. Baba ve atalarımıza dil uzattı. Dinimizi yerdi.
Topluluğumuzu bölüp dağıttı. İlahlarımıza hakaret etti.
Biz onun yapmış olduğu bu kadar ağır şeylere hep katlandık durduk" dediler.
Onlar böyle konuştukları sırada idi ki, Peygamberimiz (a.s.) göründü, yürüyerek geldi.
Hacerü'l-Esved'i istilam ettikten sonra, Kabe'yi tavaf ederken, yanlarından geçti.
Yanlarından geçerken, Peygamberimiz (a.s.)a laf attılar.
Müşriklerin bu hareketine Peygamberimiz (a.s.)ın kızdığı, yüzünden belli olmakta idi.
Peygamberimiz (a.s.) Kabe'yi tavafa devam etti.
İkinci kere, yanlarından geçtiği sırada, onlar yine aynı şekilde laf attılar.
Onların bu hareketine Peygamberimiz (a.s.)ın kızdığı, yüzünden belli olmakta idi.
Peygamberimiz (a.s.)ın üçüncü geçişinde, onlar yine önceki gibi laf attılar.
Bunun üzerine Peygamberimiz (a.s.) durdu, sonra da:
"Ey Kureyş cemaatı! İşitiyor musunuz? Varlığım Kudret Elinde bulunan (Allah)'a yemin ederim ki, hakkınızda telakki eylediğim helak haberiyle geldim!" buyurunca, onlar tutulakaldılar, başlarına kuş konmuş gibi başlarını önlerine eğip, kımıldamadılar.
Hatta, bundan önce Peygamberimiz (a.s.)a karşı onların en şiddetli davrananı (Ebu Cehil) bile, bulabildiği en güzel, en yumuşak sözleri kullandı da:
"Ey Kasım'ın babası! Geç git, doğru yolda olduğun halde git! Vallahi, sen cahil bir kişi değilsin!" dedi.
Bunun üzerine, Peygamberimiz (a.s.) onların yanından ayrıldı.
Ertesi günü, Kureyş müşrikleri yine Hicr'de toplandılar. Birbirlerine:
"Onun size yaptıklarını ve hakkında size anlatılanları anıp duruyorsunuz. Fakat, o karşınıza dikilerek hoşlanmadığınız şeyleri size tekrarladığı zaman kendisini serbest bırakıyorsunuz!" dediler.
Onların böyle konuştukları sırada, Peygamberimiz (a.s.) çıkageldi.
Hemen, oldukları yerden sıçrayıp Peygamberimiz (a.s.)ın çevresi sardılar. İlahları ve dinleri hakkındaki sözlerini anarak, Peygamberimiz (a.s.) a:
"Şöyle şöyle söyleyen sen misin?" dediler.
Peygamberimiz (a.s.):
"Evet! Bunları söyleyen benim" buyurunca, içlerinden birisi Peygamberimiz (a.s.)ın yakasına yapıştı.
Hz. Ebu Bekir hemen kalkıp Peygamberimiz (a.s.)ın önünde durdu ve ağlayarak,[364] "Yazıklar olsun size![365] Siz bir adamı 'Rabbim Allah' diyor diye öldürecek misiniz?" deyince, Peygamberimizin üzerinden ayrıldılar.[366]
Müşrikler, Hz. Ebu Bekir'i de, o gün başının sık ve uzun saçından ve sakalından çekerek yaraladılar.[367]

Peygamberimiz (a.s.)ın İki Kötü Komşusundan Çektikleri

2- Peygamberimiz (a.s.)ın evi; iki kötü komşusu Ebu Leheb ile Ukbe b. Ebi Muayt'ın evleri arasında idi.
Bunlar; hayvan işkembesini[368] getirip Peygamberimiz (a.s.)ın kapısının önüne atarlardı.
Peygamberimiz (a.s.) bu iki komşusunun yaptıklarına üzülür:
"Ey Abdi Menaf oğulları! Bu ne biçim komşuluk?!" diye sitemlenerek pislikleri kapısının önünden yayı ile ilerilere doğru iterdi.[369]
Ebu Leheb bir gün getirdiği pisliği Peygamberimiz (a.s.)ın kapısının önüne dökmek isterken, Hz. Hamza gördü. Pisliği onun elinden alıp onun başına döktü!
Ebu Leheb pislikleri başından yere silkerken, Hz. Hamza'ya:
"Ahmak!" diyerek hakaret etti.[370]
Ebu Leheb, yaptığı bu kötülükle de kalmaz, kendi evinden ve komşusu Adiyy b. Hamrau's-SakafT'nin evinden, Peygamberimiz (a.s.) a taş atar dururdu.[371]

Ebu Leheb'in Karısı Ümmü Cemil'in Peygamberimiz (a.s.)a Düşmanlığı ve İşkenceleri

Ebu Leheb'in karısı Ümmü Cemil[372]ki, Ebu Süfyan'ın kızkardeşi ve Muaviye b. Ebi Süfyan'ın da halası idi-Peygamberimiz (a.s.)a düşmanlıkta aşırı gider;[373] küfründe, inkârında ve inadında kocasına yardımcı olurdu.[374]
Ümmü Cemil her gece[375] pıtrakları,[376] dikenleri,[377] dikenli ağaç dallarını[378] toplayıp[379] büyük demet yapar, boynuna bağlar,[380] geceleyin[381] ayağına batsın.[382] yaralar açsın diye Peygamberimiz (a.s.)ın geçeceği yollara atar, saçardı.[383]
Peygamberimiz (a.s.) ise, onlara kum yığınına,[384] ipeküzerine[385] basar gibi basar, geçerdi.[386]
Yüce Allah, gerek Ebu Leheb, gerek karısı Ümmü Cemil hakkında indirdiği sûrede:
"Yuh oldu iki eli Ebu Leheb'in, kendisi de yuh oldu!
Ona ne malı yarar verdi, ne de kazandığı!
O da, boğazında kıskıvrak bükülmüş bir urgan bulunduğu halde odun hammalı olarak karısı da, yaslanacak bir alevli ateşe!"[387] buyurdu; onların âhiretteki durumlarını duyurdu.[388]
Ümmü Cemil kendisi ve kocası hakkında Tebbet sûresinin indiğini işitince.[389] Peygamberimiz (a.s.)ın Hz. Ebu Bekir ile birlikte[390] Kabe Mescidinde[391]* oturduğu sırada oraya vardı. Kendisinin elinde bir taş bulunuyordu.[392]
Hz. Ebu Bekir, onu görünce,[393] Peygamberimiz (a.s.)a:
"Yâ Rasûlallah! Bu Ümmü Cemil'dir.[394] Eziyet edici bir kadındır.[395] Sana doğru[396] geliyor! Onun seni görmesinden korkuyorum![397] Keşke bu kadın sana bir zarar vermeden,[398] eziyet etmeden[399] kalkıp gitmiş olsaydın,[400] bir köşeye çekilseydin!" dedi.[401]
Peygamberimiz (a.s.):
"O beni göremez!" buyurdu.[402]
Gerçekten de, Ümmü Cemil Peygamberimiz (a.s.)ı göremedi! Yüce Allah ona göstermedi. O ancak Hz. Ebu Bekir'i görebildi. Gelip, Hz. Ebu Bekir'in başına dikildi.[403] Ona:
"Ey Ebu Bekir! Arkadaşın nerede?" diye sordu.[404]
Hz. Ebu Bekir:
"Ne yapacaksın onu?[405] Sen benim yanımda hiç kimse görmüyor musun?" dedi.
Ümmü Cemil:
"Benimle alay etme! Ben senin yanında senden başkasını göremiyorum[406]. Bana haber verildi ki, arkadaşın beni hicvetmiş.[407]
O şairse,[408] vallahi, ben de şair bir kadınım.[409] Kocam da şairdir.[410]
İşte, ben de onu hicvediyorum:[411]
'Biz o verilmişe isyan ediyoruz.
Onun peygamberlik işinden yüz çeviriyoruz.
Onun dininden hiç hoşlanmıyoruz.'[412]
Vallahi, onu bulsaydım, sutaşı kendisinin ağzına vuracaktım!" dedi.[413]
Hz. Ebu Bekir:
"Hayır![414] Vallahi, arkadaşım şair değildir.[415] O şiir söylemez de.[416]
Şu Beyt'in (Kabe'nin) Rabbine andolsun ki, o seni hicvetmiş değildir" dedi.[417] Ümmü Cemil:

"Muhakkak ki, sen benim katımda doğru sözlüsündür.
Kureyşîler iyi bilir ki, ben onların ulu kişilerinin[418] kızıyımdır!" diyerek dönüp gidince, [419] Hz. Ebu Bekir:
"Yâ Rasûlallah! O seni görmedi mi?" diye sordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"Beni görmedi! Allah onun gözünü alıp beni göremez hale getirdi!" buyurdu.[420]
Peygamberimiz (a.s.) dan hoşlanmayan Kureyş müşrikleri, Peygamberimiz (a.s.)ın 'Övülmüş' mânâsına gelen Muhammed ismini zıddına çevirerek, Müzemmem (Yerilmiş) derlerdi.[421]
Peygamberimiz (a.s.), bunu şu hadis-i şerifleriyle açıklamışlardır:
"Yüce Allah'ın Kureyş müşriklerinin sövmelerini, lanetlemelerini benden nasıl uzaklaştırdığına şaşmaz mısınız?
Onlar 'Müzeminem =Yerilmiş' diye söver ve 'Müzemmem' diye lanetlerlerdi.
Halbuki ben Muhammed'im ('Övülmüş'üm)."[422]

Ebu Leheb ile Karısının, Oğullarını Peygamberimiz (a.s.)ın Kızlarından Ayırmaları

Peygamberimiz (a.s.)a peygamberlik gelmeden önce, Peygamberimiz (a.s.)ın kızı Hz. Ümmü Külsûm Ebu Leheb'in oğlu Uteybe ile, Hz. Rukayye de Ebu Leheb'in diğer oğlu Utbe ile nişanlanmış olup, henüz evlenmemiş bulunuyorlardı.
Tebbet sûresi nazil olunca, Ebu Leheb'in kansı Ümmü Cemil oğullarına:
"Rukayye ve Ümmü Külsûm dinden çıkmışlardır. Onları boşayın, ayrılın onlardan!" dedi.[423]
Ebu Leheb de, oğullarının her ikisine:
"Muhammed'in kızını boşamazsan, başım başına haram olsun!" diyerek yemin etti.[424]
Bunun üzerine, Uteybe Peygamberimiz (a.s.)ın yanına gelerek:
"Ben senin dinini tanımıyorum. Kızından da ayrı İdi m .[425] Artık ne sen beni sev, ne de ben seni severim.[426] Ne sen bana gel, ne de ben sana gelirim !"[427] dedikten sonra, Peygamberimiz (a.s.)ın gömleğini yırttı![428]
Uteybe o sırada ticaret maksadıyla[429] Şam tarafına[430] gitmek üzere idi.[431]
Ebu Leheb, Uteybe'nin satması için, Şam'a elbise yüklem işti .[432]
Peygamberimiz (a.s.) Uteybe'nin yapmış olduğu çılgınlığa karşı:
"Dilerim ki,[433] Allah köpeklerinden birköpeği[434] senin üzerine salar!"[435]
"Allah köpeklerinden bir köpeği senin üzerine salsın!"[436]
"Allah'ım! Köpeklerinden bir köpeği[437] onun üzerine sal!" diyerek aleyhinde dua etti.[438]
Buna binaen, Ebu Leheb:
"Muhammed'in oğlum aleyhindeki duasından korkuyorum!" dedi.[439]

Uteybe'nin Bir Arslan Tarafından Isırılıp Öldürülüşü

Uteybe Kureyşîlerden bir ticaret kafilesiyle yola çıktı.
Zerka'[440] diye anılan bir yerde geceleyin konakladılar.
O gece bir arslan gelip çevrelerinde dolaşmaya başlayınca, Uteybe:
"Vay anam! Vallahi, Muhammed'in dediği gibi, bu beni yiyecek! Benim katilim İbn Ebi Kebşe'dir. Kendisi Mekke'de, ben Şam'da olsam da!" dedi.
Arslan o gece çevrelerinde dolaştıktan sonra dönüp gitti!
Arkadaşları Uteybeyi ortalarına alıp uyudular.[441]
Arslan geri geldi. Aralarından geçti.[442] Yavaş yavaş ve koklaya koklaya, Uteybe'nin yanına kadar vardı,[443] başını yakalayıp öyle bir ısırışla ısırdı ki, işini bitiriverdi![444]
Uteybe, can çekişirken:
"Ben size 'Muhammed insanların en doğru sözlüsüdür' demedim mi?" diyerek ölüp gitti.[445]
Oğlunun arslan tarafından öldürüldüğünü işitince, Ebu Leheb de:
"Ben size 'Muhammed'in oğlum hakkındaki duasından korkuyorum' dememiş miydim?" demiştir.[446]
4- Ukbeb. Ebi Muaytda, Peygamberimiz (a.s.)a düşmanlıkta ve işkence yapmakta müşriklerin en aşırılarındandı.
Peygamberimiz (a.s.), ona:
"Ey Eban'ın babası! Senden gördüğümüz şeyleri sen daha kısmayacak, azaltmayacak mısın?"diye sorduğu zaman, Ukbe:
"Hayır! Sen üzerinde durduğun şeyi [peygamberliği] bırakıncaya kadar, kısmayacağım!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Vallahi, sen ya bu davranışlarından vazgeçersin, ya da başına ansızın bir belâ gelip çatar!" buyurdu.
Ukbe b. Ebi Muayt bir gün bir zenbile doldurduğu insan pisliğini Peygamberimiz (a.s.) m kapısının önüne dökmek isterken, Peygamberimiz (a.s.)ın halası Ervâ Hatunun oğlu Tuleyb b. Umeyr gördü. Hemen zenbilini elinden alarak, Ukbe'nin başına döktü!
Ukbe, Tuleyb'e yapışıp, onu çeke çeke annesi Ervâ Hatunun yanına götürdü. Ona:
"Oğlunun Muhammed yüzünden bana şu yaptığını görmüyor musun?" dedi.
Ervâ Hatun:
"Sen, ondan, bundan daha lâyık bir davranış mı beklerdin? O, onun dayısının oğlu olur. Mallarımız ve canlarımız Muhammed'in uğruna feda olsun!" dedi.[447]

Peygamberimiz (a.s.)ın Kureyş Müşriklerinden Yedi Kişi Aleyhinde Dua Edişi

5- Abdullah b. Mes'ud der ki:
"Peygamber (a.s.), Beytullah'ın yanında durup[448] namaz kılıyordu.[449]
Kureyşîl erden birtakım kimseler;[450] Ebu Cehil ve arkadaşları,[451] ki onlar
1- Ebu Cehil b. Hişam,
2- Şeybe b. Rebia,
3- Utbe b. Rebia,
4- Ukbe b. Ebi Muayt,
5- Ümeyye b. Halef[452]
ve daha başka iki kişiden oluşan[453] yedi kişilik bir topluluk.[454] Hicr'de,[455]
Peygamber (a.s.)ın çevresinde[456] oturuyorlardı .[457]
Bir gün önce bir dişi deve boğazlanmıştı;[458] onun dölyatağı[459] ve işkencesinin pisliği, tersi,[460] yakın bir yerde bul un uy ordu.[461]
Peygamber (a.s.) secdesini uzattı .[462]
Müşriklerin içlerinden birisi,[463] Ebu Cehil:[464]
'Görmüyor musunuz şu müraiyi (gösterişçiyi)?[465] Hanginiz varıp filan oğullarının[466] boğazlanan devesinin dölyatağını,[467] işkembe içindeki tersini,[468] kanını[469] getirir ve secdeye vardığı zaman[470] Muhammed'in sırtına,[471] iki om uzunun arasına koyar? diye sordu.[472]
Oradakilerin en şakîsi, en bedbahtı olan[473] Ukbe b. Ebi Muayt[474] 'Benyapanm' dedi.[475] Hemen kalkıp[476] gitti.[477] Dölyatağını,[478] işkembe içindeki tersini[479] alıp[480] getirdi .[481]
Peygamber (a.s.)ın secdeye gitmesini bekledi.[482]
Secdeye vardığı zaman,[483] onları Peygamber (a.s.)ın[484] iki omuzunun arasına[485] koyunca, gülmeye başladılar.[486]
Katıla katıla gülmekten,[487] (yere yıkılmamak için) birbirlerinin üzerine eğildiler, dayandılar![488]
Peygamber (a.s.) secdeden ayrılmıyor.[489] başını kaldırmıyordu,[490]
Ben ise, hiçbir işe yaramıyor,[491] ayakta dikilip duruyor,[492] sadece ona bakıyordum.[493]
Konuşmaya bile gücüm yetmiyordu.
Beni koruyacak kavim ve kabilem yoktu.[494]
Ne olurdu, o zaman, koruyacak bir gücüm ve koruyucum olaydı da, Resûlullah (a.s.)ın sırtından onları hemen kaldırıp ataydım![495]
Nihayet, bir insan gidip Fâtıma'ya haber verdi.[496]
Fâtıma o zaman küçük bir kızdı.[497] Koşarak[498] geldi
Resûlullah (a.s.)ın üzerinden, onları alıp attı.[499]
Bunu yapanlara ilendi.[500] Ağır sözler söyledi.[501]
Onlar Fâtıma'ya hiçbir karşılık vermediler.[502]
Peygamber (a.s.), her zaman olduğu gibi, secdesini tamamlayıp başını kaldırdığı[503] ve namazını bitirdiği zaman,[504] Beytullah'a,[505] Kâbe'ye[506] yöneldi.[507] Sesini yükseltti.[508] Kureyşilerden, içlerinde:
Ebu Cehil,
Ümeyye b. Halef,

Utbe b. Rebia,
Şeybe b. Rebia,
Ukbe b. Ebi Muayt'ın da bulunduğu[509] yedi kişi aleyhinde dua etti.[510]
Resûlullah (a.s.)ın üç kere:
'Ey Allah! Kureyş'i Sana havale ediyorum I[511]
Ey Allah! Kureyş'i Sana havale ediyorum ![512]
Ey Allah! Kureyş'i Sana havale ediyorum ![513]
Ey Allah! Kureyş'ten şu topluluğu Sana havale ediyorum ![514]
Ey Allah! Ebu Cehl Amrb. Hişam'ı Sana havale ediyorum!
Ey Allah! Utbe b. Rebiayı Sana havale ediyorum!
Ey Allah! Şeybe b. Rebiayı Sana havale ediyorum!
Ey Allah! Ukbe b. Ebi Muayt'ı Sana havale ediyorum!
Ey Allah! Ümeyye b. Halefi Sana havale ediyorum!
Ey Allah! Velid b. Utbe'yi Sana havale ediyorum!
Ey Allah! Umâre b. Velid'i Sana havale ediyorum!'
diyerek aleyhlerinde dua ettiğini işittikleri zaman, onların gülmeleri, gülüşmeleri birden kesilip gidiverdi.[515]
Peygamber (a.s.)ın onların aleyhlerinde dua etmesi çok ağırlarına gitti.
Çünkü, kendileri de, bu beldede yapılacak duanın muhakkak kabul olunacağı inancında idiler.[516]
Bunun için, Peygamber (a.s.)ın aleyhlerindeki duasından korktular.[517]
Muhammed (a.s.) a Kitabı indiren,[518] Muhammed (a.s.)ı hak dinle Peygamber gönderen, [519] canım Kudret Elinde bulunan[520] Allah'a yemin ederim ki:[521] Resûlullah'ın adlarını saymış olduğu[522] bu kişilerin hemen hepsinin[523] Bedir Günü öldürüldüklerini,[524] yerlere serildiklerini,[525] kuyuya atıldıklarını gördüm.[526] Çok sıcak bir gündü. Güneş onları değiştirmiş (kokutmuş) idi.[527] Sonra onlar çukura, Bedir kuyusuna sürüklendiler,[528] atıldılar!"[529]
Bundan sonra, Resûlullah (a.s.) Mescid-i Haram'dan[530] çıktı.
Ebu'l-Bahterî'ye rastladı.[531]
Ebu'l-Bahterî'nin elinde bir sopa vardı.[532] Ona dayanıyordu.[533]
Ebu'l-Bahterî, Peygamber (a.s.)ı görünce,[534] onun benzi hiç de boşuna gitmedi.[535]
Kendisini tutup:
"Gel![536] Bana söyle bakayım, sana ne oldu?" dedi.
Peygamber (a.s.):
"Bırak beni gideyim!" buyurdu.
Ebu'l-Bahterî:
"Sen bana ya halini bildireceksin, ya da, Allah bilir ki, seni bırakmayacağım! Muhakkak senin başına birşeyler gelmiş!" diyerek,[537] halini sordu.[538]
Peygamber (a.s.), Ebu'l-Bahterî'nin söyletmedikçe kendisini bırakmayacağını anlayınca:
"Ebu Cehil benim üzerime pislik atılmasını emretti"[539] diyerek, kendisine yapılanı ona haber verdi.[540]
Bunun üzerine, Ebu'l-Bahterî:
"Haydi, gel benimle birlikte Mescid'e!" dedi.[541]
Peygamber (a.s.) gelmek istemeyince, Ebu'l-Bahterî tutup onu zorla Mescid'e koydu.[542]
Mescid'e girince, Ebu Cehil'e yönelerek:

"Ey Hakem'in babası! Muhammed'in üzerine pislik atılmasını sen mi emrettin?" diye sordu. Ebu Cehil:
"Evet!" der demez,[543] elindeki sopayı kaldırıp Ebu Cehil'in başına vurdu!
Orada bulunan adamlar; Ebu Cehil'in mensup bulunduğu Mahzum oğullarıyla, Ebu'l-Bahterî'nin mensup bulunduğu Esed b. Abduluzzâ oğulları, yerlerinden sıçrayıp birbirlerinin üzerine atıldılar. Ebu Cehil:
"Yazıklar olsun sizlere! Sizin şu davranışınız kimin için olmuş (kimin işine yaramış) oluyor? Muhammed ancak aranıza düşmanlık sokup kendisinin ve ashabının kurtulmasını istiyor" diyerek bağırdı .[544]

Ukbe b. Ebi Muayt'la Ebu Cehil'in Peygamberimiz (a.s.)ı Öldürmeye Kalkışmaları

Abdullah b. Amr b. Âs'ın bizzat görüp anlattığına göre; bir gün Peygamberimiz (a.s.) Kâbe'nin Hicr mevkiinde namaz kılarken, Ukbe b. Ebi Muayt gelmiş, Peygamber (a.s.)ı boğmak için ridasını boynuna dolayarak şiddetle çekmeye başlamış, Hz. Ebu Bekir yetişerek onu omuzundan tutup Peygamber (a.s.)ın üzerinden def etmiştir.[545]
Peygamberimiz (a.s.) Kureyş müşriklerinin ileri gelenlerinden birtakım kişilerin güneş battıktan sonra Kabe'nin arkasında toplanarak konuşmak bahanesiyle kendisini çağırıp, peygamberlikten vazgeçirtmek için kendisine türlü hakaret ve yersiz tekliflerde ve ölümle tehditlerde bulunmaları üzerine, meclislerinden kalkıp derin bir üzüntü içinde evine gittikten sonra,[546] Ebu Cehil:
"Ey Kureyş cemaatı! Görüyorsunuz ki, Muhammed dininizi ayıplamaktan, baba ve atalarınıza dil uzatmaktan, akıllarınızı akılsızlık saymaktan, ilahlarınıza dil uzatmaktan başka birşey kabul etmedi![547]
Ben Allah'a söz veriyorum ki, yarın kolay kolay taşıyamayacağım bir taş alıp oturacak, namazda secdeye kapandığı zaman, o taşla Muhammed'in başını ezeceğim![548]
Bunun üzerine, siz beni ister koruyunuz, ister Abdi Menaf oğullarına teslim ediniz. Bundan sonra, Abdi Menaf oğulları bana istediklerini yapsınlar (razıyım)" dedi. Kureyş müşrikleri:
"Vallahi, biz seni hiçbir zaman onlara teslim etmeyiz! Git, istediğini yap!" dediler.
Ebu Cehil, sabaha çıkınca, vasıfladığı gibi, güçlükle taşıyabileceği iri bir taş aldı. Oturup Peygamber (a.s.)ın gelmesini bekledi.
Peygamberimiz (a.s.); her zaman olduğu gibi, sabahleyin Kabe'ye geldi. Kendisinin, Mekke'de kıblesi, Şam'a doğru idi.
Bunun için, namaz kılacağı zaman, Yemen köşesiyle Hacerü'l-Esved arasında kılar, Kabe'yi Şam ile kendi durduğu yer arasına alırdı.
Peygamberimiz (a.s.) durup namaz kılmaya başladı.
Kureyş müşrikleri toplantı yerlerine gelip oturmuşlar, Ebu Cehil'in ne yapacağını bekliyorlardı.
Ebu Cehil taşı yüklendikten sonra Peygamberimiz (a.s.)a doğru ilerledi.
Peygamberimiz (a.s.)ın yanına yaklaşır yaklaşmaz, yenilgiye uğramış, benzi sararmış, büyük bir korkuya tutulmuş, elleri taşı tutamaz olmuş, hatta taş elinden yere düşmüş olarak hemen geri döndü.
Kureyş müşriklerinin ileri gelenleri ona doğru vardılar.
"Ey Hakem'in babası! Sana ne oldu?!" dediler. Ebu Cehil:
"Dün size söylediğim şeyi ona yapmak üzere kalkıp ona doğru vardım. Kendisinin yanına yaklaştığım zaman, önüme develerden bir puğur çıkıverdi! Hayır! Vallahi, o puğurun ne tepesi ve boyun kökü, ne de dişleri gibisini hiçbir puğurda görmem isimdir. O beni hemen yemek istemişti!" dedi.[549]

Hz. Ebu Bekir'le Talha b. Ubeydullah'a Yapılan İşkence

8-9. Hz. Ebu Bekir ile Talha b. Ubeydullah'ı[550] İslâm dininden döndürmek[551] ve kendilerinin namaz kılmalarına mani olmak için;[552] "Kureyşîlerin Arslanı" diye anılan Nevfel b. Huveylidü'l-Adevî[553] ile Talha b. Ubeydullah'ın ağabeyi Osman b. Ubeydullah, [554] tutup ikisini bir ipe bağlarlardı. Bundan dolayı, Hz. Ebu Bekir'le Talha b. Ubeydullah'a "Karman," "Karîneyn" denilmiştir.[555]

Hz. Ebu Bekir ile Talha b. Ubeydullah, kendilerine yapılan bu işkenceye rağmen, yaptırılmak istenileni yapmazlardı .[556]

Hz. Ebu Bekir'in mensup olduğu Teym oğulları, bunlara işkence yapıldığını gördükleri halde pek aldırış etmezler, onları pek korum azlardı.[557]

Osman b. Ubeydullah, her ikisinin bağlarından kurtulmuş oldukları halde namaz kıldıklarını görüp korkuya düşmedikçe, onlara bu işkenceyi yapmaktan vazgeçmedi .[558]

Mes'ud b. Hıraş der ki:

"Safa ile Merve arasında sa'y ettiğimiz sırada, birçok insanların elleri boynuna bağlı bir gencin ardına düştüklerini gördüm.

'Kimdir bu genç? Nedir kendisinin suçu?' diye sordum.

'Talha b. Ubeydullahtır! Dininden çıkmış, başka bir dine girmiş' dediler.

'Ya şu kadın da kim?' diye sordum.

'Onun annesidir[1] dediler."[559]

Zübeyr b. Avvam'a Yapılan İşkence

10. Zübeyr b. Avvatm'ı amcası bir hasıra bağlar, yaktığı ateşin dumanını ona doğru tüttürür: "Eski dinine dön!" diye zorlar, Zübeyr b. Avvam da: "Ben hiçbir zaman küfre dönmem!" derdi.[560]

Hz. Osman'a Yapılan İşkence

11- Hz. Osman'ı, amcası Hakem b. Ebi'l-Âs bir ipe bağlayıp:
"Sen atalarının dinini bıraktın da,[561] sonradan sonraya ortaya çıkarılmış bir dine,[562] Muhammed'in dinine[563] girdin hal? Vallahi, sen üzerinde bulunduğun bu dini bırakıncaya kadar seni çözmeyeceğim!" derdi. Hz. Osman da:
"Vallahi, ben onu hiçbir zaman bırakmam! Ondan hiçbir zaman ayrılmam" derdi.
Hakem b. Ebi'l-Âs, Hz. Osman'ın dinine son derece bağlı olduğunu görünce, onu kendi haline bıraktı.[564]

Mus'ab b. Umeyr'e Yapılan İşkence

12- Mus'ab b. Umeyr, annesinden ve kavminden korkarak, Müslümanlığını gizli tutar, Peygamberimiz (a.s.)ın yanına gizlice giderdi.[565]

Osman b. Talha, Mus'ab b. Umeyrln namaz kıldığını görüp onu annesine ve kavmine haber verdi.

Onlar da Mus'ab'ı tutup hapsettiler.[566]

Allah yolunda Habeş ülkesine yapılan ilk hicrete katılıp Mekke'den ayrılıncaya kadar, kendisini serbest bırakmadılar.[567]

Zinnîre Hatuna Yapılan İşkence

13- Zinnîre Hatun; müşrikler tarafından kendi dinlerine döndürülmek için[568] en ağır işkencelere uğratılan kadın köleler arasında idi .[569]
Hz. Ömer'in de Müslüman olmadan önce yaptığı gibi, kendisinin üzerine yürünüp boğazı sıkılır, elleri yanlarına düşer, öldü sanılırdı.[570]
Ebu Cehil'in yaptığı işkenceler yüzünden[571] Zinnîre Hatunun gözleri görmez olmuştu. [572]
Ebu Cehil:
"Gördün mü? Lât ve Uzzâ senin gözünü de kör etti!" dedi .[573]
Zinnîre Hatun:
"Hayır! Vallahi, bu öyle değildir!
Benim gözümü böyle eden onlar değillerdir![574]
Lât ve Uzzâ, ne yarar, ne de zarar vermeye asla kadir olamazlar.[575]
Lât ve Uzzâ, hiçbir şeyi göremezler!
Onlar kendilerine tapanları da, tapmayanları da bilemezler![576]
Fakat, bu, semavî bir iştir.
Benim Rabbim gözümü geri vermeye, beni gördürmeye de kadirdir!" dedi.[577]
Diğer Kureyş müşrikleri de:
"Onun gözlerini ancak Lât ve Uzzâ kör etmiştir!" dediler.[578]
Zinnîre Hatun, bunu işitince:
"Allah'ın Beyt'ine (Kabe'sine) yemin ederim ki, onlar yalan söylüyorlar!
Lât ve Uzzâ ne zarar verebil ir, ne de yarar" dedi.[579]
O gece geçip sabaha çıkınca,[580] Yüce Allah, Zinnîre Hatunun gözünü geri çevirdi, gördürdü. [581] Kureyş müşrikleri:
"Bu da Muhammed'in sihirlerindendir!" dediler. [582]
Ebu Cehil, Zinnîre Hatun ve benzeri Müslümanlar hakkında:
"Muhammed'in izinden giden şu akılsızlara şaşmaz mısınız?! Eğer Muhammed'in getirdiği şey hayırlı ve gerçek olsaydı, biz ona uymakta bunlardan daha önce davranır ve kendilerini geçerdik! Zinnîre'nin doğruyu bulmakta bizi geçeceğini mi sanırsınız?" demişti.[583]
Bunun üzerine inen âyette[584] şöyle buyuruldu:
"O kâfirler, iman edenler için 'Eğer onda bir hayır olsaydı, bu hususta onlar bizim önümüze geçemezlerdi, bizden önce ona kusamazlardı dediler.
Halbuki, onlar onunla (Kur'ân'la) hidayeti kabul etmedikleri için de 'Bu, eski bir yalandır' diyeceklerdir."[585]

Ümmü Ubeys Hatuna Yapılan İşkence

14- Ümmü Ubeys; Zinnîre Hatunun kızı olup,[586] Allah yolunda işkenceye uğrayanlar arasında idi.[587]

Müslümanlıktan döndürülmek için, ona, müşriklerden Abdi Yağus işkence yapardı .[588]

Nehdiye Hatun ile Kızına Yapılan İşkence

15-16- Nehdiye Hatun ile kızı da, Allah yolunda işkenceye uğratılan Müslüman köle kadınlardandı.[589]

Lübeyne Hatuna Yapılan İşkence

17- Lübeyne Hatun Müemmel oğullarının kölesi olup;[590] Hz. Ömer, Müslüman olmadan önce, onu Müslümanlıktan döndürmek için en ağır işkencelere uğratırdı.[591]
Hassan b. Sabit der ki:
"Ben umre hacısı olarak Mekke'ye varmıştım.
Peygamber (a.s.) halkı İslâmiyete davetle uğraşıyor, ashabı da işkencelere uğratılıyorlardı.
Ömer b. Hattab'ın başucuna dikildim.
Kendisi beline izar (fota) tutunmuştu.
Müemmel oğullarının kölesi olan kadının boğazını, elleri gevşeyip yanlarına düşünceye kadar sıktı durdu! Ben, kendi kendime:
'Öldü artık kadıncağız![1] dedim.
Ömer b. Hattab onu bırakıp Zinnîre'nin üzerine yürüdü, ona da bunun gibi yapti."[592]
Hz. Ömer, Müslüman olmadan önce, yine bir gün, Müslümanlıktan döndürmek için Lübeyne Hatuna işkence yapıyor, vurup duruyordu. Dövmekten bıkınca, yorulunca, ona: "Senden özür dilerim! Ben seni yorulduğum için bıraktım!" dedi.[593] Lübeyne Hatun da ona:
"Eğer Müslüman olmazsan,[594] Allah da sana böyle yapacaktır!" dedi.[595]

Âmir b. Füheyre'ye Yapılan İşkence

18- Amir b. Füheyne; Müslümanlıktan döndürülmek için müşrikler tarafından işkenceye uğratılan kölelerdendi.[596]

Kendisinin bazan Bilal-i H abeşî ile birlikte bir urgana bağlanarak çocuklar tarafından çekilip işkence yerlerine götürüldüğü görülür[597] bazan da ne söylediğini bilemeyecek kadar işkenceye tutulduğu olurdu.[598]

Ebu Fükeyhe'ye Yapılan İşkence

19- Ebu Fükeyhe, Müslümanlıktan döndürülmek için en ağır işkencelere uğratılan kölelerdendi.[599]
Ebu Fükeyhe'ye, Abduddar oğulları işkence yaparlardı.[600]
Kendisini elbisesiz olarak[601] ayağından [602]zincirle[603] bağlarlar,[604] öğlenin en şiddetli sıcağında Remda'ya çıkarırlar, göğsünün üzerine kocaman bir taş, kaya parçası koyarlar,[605] aklı başından gider,[606] ne söylediğini bilmez olur,[607] dili ağzından dışarı çıkardı.[608]
"Öldü artık!" denilip bırakılırdı.
Sonra, ayı lir, kendine gelirdi.[609]
Bir gün, Ümeyye b. Halef de Ebu Fükeyhe'nin ayağını iplerle bağlattı. Sürükleyip Remda'ya götürmelerini emretti. Kendisini oraya bıraktırdı.[610]
Ümeyye b. Halef, o sırada yanlarından yürüyüp geçmekte olan cual (yellengen) böceğini göstererek, Ebu Fükeyhe'ye:
"Senin Rabbin bu değil mi?" dedi.
Ebu Fükeyhe:
"Benim Rabbim Allah'tır!
Beni de, seni de yaratan O'dur!
Şu cual böceğini de O yarattı!" deyince, Ümeyye b. Halef kızdı.[611]
Ebu Fükeyhe'nin boğazını boğarcasına sıktı.
Ümeyye b. Halefin kardeşi Übeyy b. Halef de:
"Arttır onun azabını, Muhammed gelip onu kurtarıncaya kadar!" dedi.
O gün, öldüğünü sanıncaya kadar Ebu Fükeyhe'ye bu şekilde işkence yapıp durdular.[612]
Ebu Fükeyhe Habeş ülkesine yapılan ikinci hicrete katılıp Mekke'den ayrılıncaya kadar, müşrikler ona işkence yapmaktan geri durmadılar.[613]

Bilal-i Habeşî ile Annesine Yapılan İşkence

20-21- Bilal-i Habeşî Müslümanlığını gizlemeyip açıklayan ilk yedi mücahidden birisi olup, [614] Allah yolunda en ağır işkencelere uğratılan kölelerden,[615] Müslümanların zayıf ve fakir tabakasındandı.
Dininden döndürülmek için yapılan en ağır işkencelere katlanırdı.
İşkencelere tutulup:
"Haydi, sen de bizim gibi söyle!" diye zorlandıkça;
"Dilim onu iyi söyleyemiyor! Ona dilim dönmüyor! Ehad! Ehad! [Birdir! Birdir!]" demekten geri durmaz, müşrikler söyletmek istedikleri hiçbir şeyi ona söyletemezlerdi. [616]
Kendisine, Allah yolunda canını feda etmek, küfür sözünü söylemekten daha kolay gelirdi! [617]
Kureyş müşriklerinden Ümeyye b. Halef; Bilal-i Habeşî'nin ellerini, ayaklarını sıkıca bağlattırır,[618] öğle vakti kızgın güneşin altında Mekke vadisinde sırtüstü yatırtır, sonra büyük bir kaya parçasının onun göğsünün üzerine konulmasını emredip koydurur, Bilal-i Habeşî'ye de:
"Vallahi, ya ölünceye kadar böyle kalırsın, ya da Muhammedi inkâr eder, Lât ve Uzzâya taparsın!" derdi.
Bilal-i Habeşî ise, bu bela içinde:
"Ehad! Ehad! [Birdir! Birdir!]" derdi.[619] Kendisinin:
"Vallahi, onları kızdırdığım, bundan daha ağır bir kelime bilseydim, muhakkak onu söylerdim!" dediği de rivayet edilir.[620]
Bilâl-i Habeşî'yi bir gün bir gece susuz bıraktıktan sonra,[621] kendisine demir gömlek giydirip Remda'nın şiddetli sıcağı altında da tutar, vücudunun yağını eritirlerdi![622]
Bilal-i Habeşî'nin bu ağır işkenceler altında bayılıp ayıldığı da olurdu.[623]
Hassan b. Sabit der ki:
"Ben, hacc veya umre yaptığım sırada görmüştüm:
Bilal ile birlikte Âmir b. Füheyre bir urgana bağlanmış, çocuklar onları çekip götürüyorlar, Bilal ise 'Ehad! Ehad! [Birdir! Birdir!] Ben Lâfı, Uzzâyı, Hübel'i, İsafı, Nâile'yi ve Büvâneyi tanımıyorum[1] diyordu."
Ümeyye b. Halef onu Remda'da yere yatırdı.
İstediği kadar işkence yaptıktan sonra, boynuna ip taktırdı.[624]
Çocuklara teslim etti. Onlar da Mekke sokaklarında dolaştırdılar.
Bilal-i Habeşî, o halde, yine;
'Ehad! Ehad! [Birdir! Birdir!]" demekte idi."[625]
Bilal-i HabeşPnin annesi Hamâme Hatun da, Allah yolunda işkenceye uğrayan köle kadınlardandı.[626]

Habbab b. Eret'e Yapılan İşkence

22- Müşrik kadınlardan Ümmü Enmar'ın azadlı kölesi olan Habbab b. Eret,[627] Müslümanlığını açıklamaktan çekinmeyen,[628] dininden döndürülmek için Mekke'de en ağır işkencelere uğratılan koruyucusuz Müslümanlardandı.[629]
Müşrikler onun çıplak vücudunu dikenler içinde sürürlerdi.[630]
Kendisinin, çıplak vücuduna demir gömlek giydirilip, en sıcak günde Remda'da güneş altında vücudunun yağı eritilircesine tutulduğu da olurdu.[631]
Güneşten kızgın hale gelmiş ya da ateşle kızdırılmış olan taşa çıplak sırtı bastırıldığı halde, söyletmek istedikleri şeyi, küfür sözünü ona söyletemezlerdi.[632]
Nitekim, müşrikler bir gün onu yakalayıp soydular. Düz bir yerde yaktıkları ateşin içine, sırtının üzerine yatırdılar.
İçlerinden birisi onun göğsünün üzerine ayaklarıyla bastı.
Ateş sönünceye ve yer soğuyuncaya kadar, kendisini öylece tuttular!
Yıllar geçtiği halde bile, Habbab'ın sırtındaki yanıkların yerleri, alacaları kaybolmadı[633]
Hz. Ömer, halifeliği sırasında, Habbab'a müşriklerden çektiği işkenceyi sormuştu.
Habbab:
"Ey mü'minler emîri! Bak sırtıma!" dedi.
Hz. Ömer onun sırtına bakınca:[634]
"Doğrusu ben insan sırtının[635] bugünkü gibisini hiç görmemiştim!" dedi. Habbab:
"Benim için bir ateş yakmışlardı da,[636] ben onun üzerine sürüklenip atılmıştım.[637] O ateşi benim sırt etimin yağı söndürmüştü!" dedi.[638]
Habbab demirci idi.[639] Kılıç yapardı.[640] Habbab'ın hanımefendisi Ümmü Enmar da, Habbab'ın başını ateşte kızdırdığı demirle dağlardı!
Habbab, Peygamberimiz (a.s.)a varıp, Ümmü Enmar'dan şikâyetlendi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Ey Allah! Habbab'a yardım et!" diyerek dua edince, Ümmü Enmar başından bir derde tutulup, köpeklerle birlikte ulur oldu! Kendisine:
"Başını dağlat!" diye tavsiye edildi.
Bunun üzerine, Habbab demiri alır, ateşte kızdırır, Ümmü Enmar'ın başını onunla dağlardı![641]
Habbab'a, müşriklerden Abdi Yağus da işkence yapardı.[642]
Habbab b. Eret der ki:
"Bizler, müşriklerin en ağır işkencelerine uğramış bulunuyorduk.[643]
Resûlullah (a.s.), Kabe'nin gölgesinde, bürdesini, kaftanını yastık edinerek ona dayanmış olduğu bir sırada idi ki, yanına vardık, halimizi (müşriklerden çektiklerimizi) kendisine arz ve şikâyet edip:[644]
'Yâ Rasûlallah! Yüce Allah'a bizim için dua et![645] Bizim için Yüce Allah'tan yardım dile! [646]
Yâ Rasûlallah![647] Bizi dinimizden döndürmelerinden korktuğumuz şu kavme karşı[648] bizim için Yüce Allah'tan yardım dilemez misin?[649] Bizim için, Allah'a dua etmez misin? dedik.[650]
Resûlullah (a.s.)ın hemen yüzünün rengi değişti.[651] Yüzü al al olduğu halde,[652] doğrulup oturdu:[653]

'Vallahi,[654] sizden öncekiler içindeki[655] mü'minlerden[656] bir kimse yakalanır,[657] kendisi için yerde bir çukur kazılır,[658] o kimse o çukura dizlerine kadar gömülür.[659] sonra bir testere getirilir,[660] başının üzerine konulup biçilerek ikiye bölünürdü de, bu işkence kendisini dininden döndüremezdi![661]
Yahut,[662] onun kemiğinin üzerinden eti ve siniri demir taraklarla taranır, kazınırdı da, yine, bu işkence kendisini dininden döndüremezdi![663]
Allah'tan korkunuz!
Hiç şüphesiz, Allah sizin için fetih ihsan edecektir![664]
Vallahi,[665] Yüce Allah bu işi muhakkak tamamlayacaktır![666]
Bu iş muhakkak tamamlanacaktır![667]
Bu işin hükmü muhakkak yerine getirilecektir![668]
O kadar ki, hayvanına binmiş bir kimse, San'a ile Hadramevt arasında,[669] San'a'dan çıkıp Hadramevte kadar[670] gidecek de, Yüce Allah'tan başka, hiçbir şeyden korkmayacak; ancak (varsa) koyunu hakkında kurt saldırmasından kaygı duyacaktır! Fakat, siz acele ediyorsunuz![1] buyurdu."[671]

Mikdad b. Amr'a Yapılan İşkence

23- Mikdad b. Aımr (Esved); Müslümanlığını açıklamaktan çekinmeyen[672] ve dininden döndürülmek için müşrikler tarafından demir gömlek giydirilip Remda'nın şiddetli sıcağı altında tutularak vücudunun yağı eritilecek derecede ağır işkencelere uğratılan Müslümanlardandı.[673]

Suheyb b. Sinan'a Yapılan İşkence

24. Kureyş müşriklerinden Abdullah b. Cüd'an'ın azadlı kölesi olan Suheyb b. Sinan,[674] Müslümanlığını açıklamaktan çekinmeyen yedi mücahidden birisi idi.[675]
Müslümanlıktan döndürülmek için, en ağır işkencelere uğratılırdi .[676]
Yapılan işkencenin ağırlığından, ne söylediğini bilmez hale gelirdi.[677]
Kendisine demir gömlek giydirilip en sıcak günde Remda'da güneşin altında tutulur, vücudunun yağı eritilirdi.[678] Suheyb b. Sinan, bir gün, yanında Habbab b. Eretve Ammar b. Yâsir olduğu halde Kureyş müşriklerinin yanlarından geçerken, müşrikler: "İşte, Muhammed'in meclisinde bulundurduğu kişiler şunlar!?" diyerek alay etmeye başlayınca, Suheyb:
"Evet! Biz Allah'ın Peygamberinin meclisinde bulundurduğu kişileriz!
Ona biz iman ettik; siz ise küfrettiniz!
Onu biz tasdik ettik; siz ise tekzip ettiniz!
Müslümanlıkla zelillik ve hakirlik, müşriklik ile de azizlik bir arada bulunmaz!" deyince, müşrikler ona saldırdılar.[679]
"Demek Allah aramızdan (bula bula) bunlara lutfunu lâyık görmüş ha!?"[680] diyerek onu dövdüler.[681]
Müşrikler Mekke'de, böyle kavim ve kabilesi ve kendilerinin koruyucuları bulunmayanları, dinlerinden döndürmek için, öğlenin en sıcak saatlerinde Remda'da işkenceye uğratmaktan geri durmadılar.[682]

Yâsir ve Aile Efradına Yapılan İşkenceler

25-28. Yâsir b. Amir, Yemen'den gelip Mekke'de yerleşmiş ve Ebu Huzeyfie'nin kölesi Sümeyye Hatunla da evlenerek ondan Ammar ve Abdullah adlarında iki oğulları dünyaya gelmişti.[683]
Bu ev halkı topluca Müslüman olmuşlar,[684] dinlerinden döndürülmek için, Mahzum oğulları tarafından toplu olarak işkenceden işkenceye uğratılmışiardır.[685] Mahzum oğulları;
Ammar'ı!,
Ammar'ın babası Yâsirl,
Yâsirln zevcesi ve Ammar'ın annesi Sümeyye Hatunu öğlenin en sıcak saatinde güneşin kızdırdığı Mekke kayalığına götürüp işkence yaparlardı.[686]
Bathâ'da Yâsir'e ve Ammar ile Sümeyye Hatuna işkence yapıldığı sırada, Peygamberimiz (a.s.) onlara rastlamıştı .[687] Yâsir:
"Yâ Rasûlallah![688] Zaman hep böyle, işkenceli mi olacak?" diye sordu. Peygamberimiz (a.s.):
"Sabrediniz!" buyurduktan sonra:
"Ey Allah! Yâsir ailesini (ev halkını) yarlığa!" diyerek dua etti.[689]
Peygamberimiz (a.s.), yine, bir gün, işkenceye uğratıldıkları sırada onlara rastlamıştı:
"Sabrediniz ey Yâsir ailesi (ev halkı)"[690]
"Sevininiz ey Yâsir ailesi (ev halkı)!"[691]
"Sevininiz ey Ammar ailesi (ev halkı)!"[692]
"Hiç şüphesiz, sizin mükâfat yeriniz Cennettir!" buyurdu.[693]
Yâsir; müşriklerin söyletmek istedikleri şeyi söylemedi. İslâm'ın şerefi için ölmeyi göze aldı![694] Müşriklerin işkenceleri altında can verdi.[695]
İslâm'da ilk erkek şehit o oldu.[696]
Abdullah b. Yâsir de okla vurulup yere düşürüldü![697]
Yüce Allah onlardan razı olsun!
Yâsir b. Âmirin zevcesi ve Ammar ile Abdullah'ın anneleri olan Sümeyye Hatun ise,[698] Müslümanlığını açıklamaktan çekinmeyen ilk yedi Müslümandan birisi olup,[699] dininden döndürülmek için yapılan en ağır işkencelere çok zayıf ve yaşlı olmasına rağmen katlanır, müşriklerin yaptırmak istediklerini yapmaz,[700] İslâm'ın şerefi için ölmeyi göze alır, müşriklerin söyletmek istediklerini söylemezdi.[701]
Kocası Yâsir işkenceler altında can verdikten sonra, Sümeyye Hatun, işkence için Ebu Cehil'e teslim edilmişti.[702]
Ebu Cehil; akşamleyin, harbesini yanına alıp, Müslümanlara işkence yapılan yere uğrar,[703] onlara[704] ve Sümeyye Hatuna söver sayardı.[705]
Sümeyye Hatun da, Ebu Cehil'e ağır karşılık verirdi.[706]
Nihayet, Sümeyye Hatunun bir bacağını bir deveye, öteki bacağını da başka bir deveye bağladılar.[707]
Ebu Cehil, harbesini Sümeyye Hatunun önüne sapladı ve onu şehit etti.[708]
İslâm'da ilk kadın şehit de Sümeyye Hatun oldu.[709]
Yüce Allah ondan razı olsun!

Ammar b. Yâsir de, Müslümanlığını açıklamaktan çekinmeyen yedi mücahidden birisi olup,[710] dinlerinden döndürülmek için en ağır işkencelere uğratılan Müslümanlardandı . [711]
Kendisi öğlenin en sıcak saatinde Mahzum oğulları tarafından Remda'ya, Mekke kayalığına götürülür,[712] demir gömlek giydirilip yakıcı güneş altında tutulur, vücudunun yağı eritilir,[713] yapılan işkencenin ağırlığından, ne söylediğini bilmez hale gelirdi![714]
Ammar b. Yâsir'e-sırtı ateşle yakılarak da-işkence yapıldığı olurdu.
Sırtındaki yanıkların izleri, yıllar geçtiği halde bile kaybolmamış:
"Nedir bunlar?" diye sorulduğu zaman:
"Bunlar Kureyşîlerin Mekke'de, Remda'da bana ateşle yaptıkları işkencelerin izleri!" demiştir.[715]
Ammar b. Yâsir, bir gün, Peygamberimiz (a.s.)a gelip:
"Yâ Rasûlallah! Bize yapılan işkenceler son derecelerine vardırıldı!" dedi. Peygamberimiz (a.s.):
"Sabrediniz ey Yakzan'ın babası!" buyurduktan sonra:
"Ey Allah! Ammar ailesinden hiç kimseye Cehennem azabını tattırma!" diyerek dua etti. [716]
Müşrikler; Ammar b. Yâsir'e gâh güneşin en yakıcı sıcaklığı altında göğsüne ağır kaya parçası koyarak, gâh boğarcasına başını suya batırarak da işkence yaparlardı.[717]
Mugîre oğulları onu Meymun kuyusuna batırırlardı.[718]
Müşriklerin suya batırarak işkence yapmış olduklan bir sırada Peygamberimiz (a.s.) Ammar b. Yâsir'e rastlamıştı.
Ammar ağlıyordu!
Peygamberimiz (a.s.) elini onun gözlerinin üzerine sürdü ve:
onların söyletmek istediklerini söyleyiver, işkenceden kurtul!" buyurdu.[719]
Kureyş müşriklerinden[720] Mugîre oğulları[721] Ammar b. Yâsir'i bir gün yakaladılar, [722] Meymun kuyusunun içine hatırdılar.[723]
"Sen Muhammed'e sövünceye ve 'Lât ve Uzzâ[724] Muhammed'in dininden[725] daha iyidir[1] deyinceye kadar seni bırakmayacağız!" dediler.[726]
Peygamberimiz (a.s.)a dil uzattırmadıkça ve putlarının daha hayırlı olduğunu söyletmedikçe de, onu bırakmadılar.[727]
Peygamberimiz (a.s.)a:
"Yâ Rasûlallah! Ammar kâfir olmuş!" diye haber verildi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Hayır![728] Ammar, tepesine kadar,[729] tepesinden tırnağına kadar[730] imanla doludur![731] İman onun etine ve kanına karışmış, işlemiştir!" buyurdu.[732]
O sırada, Ammar b. Yâsir, Peygamberimiz (a.s.)ın yanına geldi.[733] Ağlıyordu.
Peygamberimiz (a.s.), onun gözlerini eliyle silerken:
"Sana ne oldu?[734] Arkanda ne haber var?" diye sordu.
Ammar b. Yâsir:
"Şer var[735] yâ Rasûlallah![736] Beni sana sövdürmedikçe,[737] beni senden vazgeçirtmedikçe,[738] Lât ve Uzzâ[739] putlarının da[740] senin dininden[741] daha iyi olduğu bana söylettirilmedikçe bırakılmadım!" dedi.[742]
Peygamberimiz (a.s.):

"Sana bunlar söylettirildiği zaman, kalbini nasıl bulmuştun? Söylemiş olduğun sözlerden, kalbin ferahlı mı idi; değil mi idi?"[743] diye sordu.
Ammar b. Yâsir:
"Hayır! Ferahlı değildi![744]
Kalbimi Allah'a ve Resûlüne imanın ferahlığı ve rahatlığı içinde[745] ve dinime bağlılığımı da demirden daha sağlam bulmuşumdur!" dedi.
Bunun üzerine, Peygamberimiz (a.s.):
"Öyle ise, sana bir vebal yok![746]
Ey Ammar![747] Eğer onlar bir daha bu söylediğini tekrarlatmak için seni zoriarlarsa, tekrarlayıver!" buy urdu.[748]
"Kalbi iman üzere (sabit ve müsterih) olduğu halde ikraha (cebre) uğratılanlar müstesna olmak üzere, kim imandan sonra Allah'ı tanımaz, fakat küfre göğsünü açarsa, işte Allah'ın gazabı o gibilerin başındadır. Onların hakkı en büyük azabdır!"[749] mealli âyetteki istisnanın Ammar b. Yâsir hakkında nazil olduğu rivayet edilir.[750]

İslâm'da Ruhsat ve Azimetin Mahiyeti ve Hükümleri

Ruhsat; Yüce Allah tarafından kullara teklif olunan hükümlerde,[751] kendilerinin özürleri sebebiyle[752] gösterilen kolaylık ve genişliktir.[753]
Azimet de; özürlerle ilişkisi bulunmayan asıl hüküm I erdir. [754]
Meselâ, misafirin Ramazan orucunu tutması azimet, tutmaması ise ruhsattır.
Misafir azimeti tercih ederek oruç tuttuğu zaman, ruhsatı terketmiş olur.[755]
Misafirin oruçta böyle yapması, kendisi için daha hayırlıdır.[756]
Kalbi Allah'a iman ile mutmain bulunan bir kimseye dayanılmaz işkencelerle söylettirilen küfür sözünden dolayı birvebal terettüp etmez.[757]
Çünkü, mecbur, mâzurdur.[758]
Mecbura küfür sözünü tecvizde, âlimler ittifak etmiştir.[759]
Ancak, yapılan işkencenin, ölümle tehdit olunmak, şiddetle dövülmek,[760] ateşte yakılmak[761] gibi dayanılmaz derecelerde bulunması gerekir.[762]
O takdirde mecbur, ya ruhsatla amel eder, kurtulur; ya da azimeti tercih eder, ölür.[763]
Ammar'ın babası Yâsir ile annesi Sümeyye Hatun, dinlerinin izzet ve şerefi uğruna, azimet ile hareket edip ölmeyi tercih etmişler; müşriklerin söyletmek istedikleri küfür sözünü söylememişlerdir.[764]
Ammar b. Yâsir ise ruhsat ile amel etmiş;[765] kalbi Allah'a ve Resûlüne imanla dopdolu olduğu halde, müşriklerin söylemeye zorladıkları küfür sözünü dil ucu ile söyleyip işkenceden kurtulmuştur.[766]
Zemahşerî'ye göre:
"'Bu iki işten hangisi, Ammar'ın yaptığı mı, yoksa baba ve annesinin yaptıkları mı efdaldir?[1] diye sorulacak olursa, 'Ammar'ın ebeveyninin fiili efdaldir' denilir. Çünkü, bunlarınkinde, İslâmiyeti izaz için, öldürülmeye katlanma vardır."[767]

Abdullah b. Mes'ud'un Kâbe'de Açıktan Kur'ân Okuyuşu ve Dövülüşü

İbn İshak'ın Urve b. Zübeyr'den rivayetine göre; Mekke'de Resûlullah (a.s.)dan sonra Kur'ân-ı Kerîm'i yüksek sesle ilk okuyan kişi Abdullah b. Mes'ud idi:
Bir gün, Resûlullah (a.s.)ın ashabı toplanıp:
"Kureyşîler şu Kur'ân'ın yüksek sesle okunduğunu hiç dinlemediler. Kur'ân'ı onlara yüksek sesle okuyup dinletecek kim var?" dediler.
Abdullah b. Mes'ud:
"Ben varım!" dedi.
Arkadaşları:
"Biz, senin hakkında, Kureyşilerden korkanı!
Biz öyle bir adam istiyoruz ki, kendisinin kavim ve kabilesi bulunsun da, Kureyşîler birşey yapmak istedikleri zaman, onlara karşı onu korusunlar!" dediler.
Abdullah b. Mes'ud:
"Siz beni bırakın, ben gideyim. Yüce Allah beni korur!" dedi.
Ertesi günü, kuşluk vakti, Kabe'nin Makam'ına kadar ilerledi.
Kureyşîlerin toplantı yerinde bulundukları sırada, Makam'da, ayak üzerinde yüksek sesle Besmele çekerek er-Rahmân sûresini okumaya başladı.
Kureyş müşrikleri ona yönelip:
"Şu Ümmü Abd'in oğlu ne diyor?!" diyerek mırıldandılar ve sonra da:
"O herhalde Muhammed'in getirdiği bazı şeyleri okuyor!" dediler, hemen kalkıp üzerine yürüdüler, yüzüne gözüne vurmaya başladılar.
Abdullah b. Mes'ud ise, okumaya devam ederek, Yüce Allah'ın sûreyi onun okuyup erişmesini dilediği yere kadar okuyup erişti!
Fakat dövülmekten yüzü gözü ezik ve bere içinde olarak arkadaşlarının yanına döndü.
Arkadaşları:
"Zaten, biz senin bu akıbete uğrayacağından korkmuştuk!" dediler.
Abdullah b. Mes'ud:
"Benim nazarımda şu anda onlardan daha hafif, zayıf durumda Allah düşmanları yoktur! İsterseniz ben yarın da gider, onlara bir o kadar daha Kur'ân dinletebilirim!" dedi.
Arkadaşları:
"Hayır! Onlara, hoşlanmadıkları şeyi dinletmiş bulunuyorsun. Sana bu kadarı yeter!" dediler.[768]

Ebu Dübb Vadisinde Namaz Kılan Müslümanların Takipçi Müşriklerle Çarpışmaları

Peygamberimiz (a.s.)ın ashabından bazıları, namaz kılacakları zaman Mekke vadilerine gider, namaz kıldıklarını kavim ve kabilelerinden gizli tutmak isterlerdi.[769]
Nitekim, Sa'd b. Ebi Vakkas'la[770] bazı sahabiler, Ebu Dübb vadisine kadar gitmişlerdi. Orada abdest alıp[771] namaz kılıyorlar,[772] namaz kıldıklarını kavim ve kabilelerinden hiç kimsenin işitmesini istemiyorlardı.
Fakat, kendilerini gözetleyen ve izleyen[773] müşriklerden bazı kimseler;[774] Ebu Süfyan Sahr b. Harb, Ahnes b. Şerik ve daha başkaları,[775] üzerlerine çıkageldiler.
Sahabilerin yaptıkları ibadetlerini ayıplamaya, kötülemeye kalkışınca, dövüştüler.
Sa'd b. EbiVakkas eline geçirdiği bir deve çene kemiği ile vurup onlardan birinin başını yardı, kanattı .[776]
Bunun üzerine, müşrikler bozguna uğradılar.
Müslümanlarda, cesaretlenerek onları vadiden sürüp dışarı çıkardılar.[777]
Bu, İslâm'da bu konuda akıtılan ilk kan oldu.[778]

---

[1] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 282,Taberî, c. 2,s.218,İbn Esîr, c.2, s. 663, İbn Seyyid, c. 1, s. 99, Zehebî, Târihu'l-İslâm ,s. 148, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 7-8.
[2] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1 , s. 282-284, Taberî, c. 2, s. 218, İbn Esîr, c. 2, s. 63, İbn Haldun, Târih, c. 2,ks. 2, s. 8.
[3] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 283-284, Taberî, Târih, c. 2, s. 218, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 63, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser,c. 1, s. 99, Zehebî, Târihu'l-İslâm, s. 148, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 8, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 461.
[4] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c. 1, s. 282-283, Taberî, Târih, c.2, s. 218, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 63, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s.99, Zehebî, Târih, s. 148, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 461 .
[5] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 284, Taberî, Târih, c. 2, s. 218.
[6] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 284, Taberi, c. 2, s. 218, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 63, İbn Seyyid, c. 1, s. 99, Zehebî, Târih, s.148. İbn Haldun, c. 2. ks. 2. s. 8. Halebî. c. 1. s. 461 .
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/287-288.
[7] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 200-201, Belâzurî, E nsabu'l-eşrâf, c. 1, s. 123-124.
[8] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 1 24, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 115-116.
[9] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 111.
[10] Belazurf, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 148, İbn Hazm, Cemhene, c. 1, s. 11 5-116.
[11] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 115, İbn Hazm, Cemhere, c. 1, s. 242.
[12] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 154, İbn Hazm, Cemhere, c. 1, s. 141.
[13] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 156, İbn Hazm, Cemhere, c. 1, s. 141.
[14] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 153.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/288-289.
[15] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/290.
[16] İbn Şa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 201, Belâzurı, Ensâbu'l-eşrâf, t 1, s. 124.
[17] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 43, Vâki cif, Megâzî, c. 2, s. 811, Taberî, Târih, c. 3, s. 11 4.

[18] İbn Sa'd. Tabakât. c. 1.S.201.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/290.
[19] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.2, s. 50-51, Yâkubî, Târîh, c. 2, s. 24, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 268, İbn E ar, Kâmil, c. 2, s. 71, 72, 74, 75, İbn Seyyid, Uvûnu'l-eser, c. 1, s. 113.
[20] Bel âzurf, Ensâbu'l -eşraf, c. 1, s. 153,146.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/290.
[21] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 832, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 136, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 377, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 121 -122, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 92, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1408, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 333.
[22] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 870, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1 , s. 123.
[23] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 1, s. 282, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 199, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 116, Yâkubî, Târîh,c.2, s. 24, Taberî, Târih, c. 2, s. 218, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Veti, c. 1, s. 181, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 63, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 1, s. 99, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 148, Diyarbekrî, Hamfs, c. 1, s. 288, Halebî, İnsânu'l-uyün, c. 1, s. 461.
[24] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1 , s. 199, Belâzurî, Ensâbu'l-esrâf, c. 1, s. 116, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 24, Ebu'l-Ferec İbn Ceraf, el-Vefâ, c. 1, s. j81, Diyarbekrî, Hamfs, c. 1, s. 228.
[25] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 116.
[26] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1,s.199, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 24, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 181.
[27] E bu N uaym, H i lyetü'l-evli yâ, c. 1 , s. 175-176, Tabe rânf'den na ki en H eysem f, M ecm au'z-zevâ id, c. 6, s. 17.
[28] Bakara: 158, Âl-i İmrân: 96, Hacc: 27.
[29] İbn Esîr, Nihâye, c. 1.S.340, c. 2, s. 242.
[30] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 110.
[31] İbn Esîr, Nihâye, c. 242.
[32] İbn Esîr, Nihâye, c. 4, s. 279.
[33] Ffruzâbâdf, Kâmüsu'l-Muhît, c. 1 , s. 343.
[34] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c.1, s.1 36-137, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 73. Taberî, Târih, c. 2, s. 184.
[35] Kalem: 10-14, AJâk: 15-16.
[36] Ahm ed Ziyâüddi n, R amûzu'l -ehâdis, s. 238.
[37] Hucurat: 13.
[38] Taberî, Tefsir, c. 20, s. 336, Kurtubi, Tefsir, c. 20, s. 235.
[39] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 376, Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 32, s. 167, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 3, s. 87, Suyûtî, Dürru'l-mensûr, c. 6, s. 408.
[40] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 337-338, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 206-207, İbn Seyyid, UyÜnu'l-eser, c. 1 s. 111-112, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 161.
[41] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 497.
[42] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 5, s. 191, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 206-207, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 111-112, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 161, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 64-65, İbn Ebf Şeybe'den naklen Alâuddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 14, s. 39-40.
[43] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c.1, s. 387.
[44] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 144, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 73.

[45] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 144.
[46] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 301.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/291-296.
[47] Tabeıf, Tefsir, c. 29,s.156,Hâkim, M üste dre k, c. 2, s. 506-507, Vâhid f, E sbâbü'n-nüzûl, s. 295, E tau'l -F erec İ bn C e vzf, e I-Vefâ, c. 1, s. 203, Zehebî, Târîhu'l-İslâm , s. 154-1*55,* Suyûtî, E sbâbü'n-nüzıûl, s. 230.
[48] Beyhakî,Delâil,c.2, s. 1 98, Kurtubi, Tefsir, c. 10, s. 165, Hâzin, Tefsir, c.3, s. 1322, Nesefi, Medârik, c. 2, s. 297.
[49] Beyhakî,Delâil,c.2, s. 198.
[50] Kurtubi, Tefsir, c. 10, s. 165, Hâzin, Tefsir, c. 3, s. 1 32, Nesefi, Medârik.c. 2, s. 297.
[51] Beyhakî, Delâil, c.2, s. 1 98, Kurtubi, c. 10, s. 165, Hâzin, c. 3, s. 132, Nesefi, Medârik, c. 2, s. 297.
[52] Taberî, Tefsir, c. 29, s. 156, Ebussuud, Tefsir, c. 9, s. 57.
[53] Taberî, Tefsir, c. 29, s. 156, Hâkim, Müstedrek, c.2, s. 507, Beyhakî, c.2, s. 198, Vahidi, E sbâbü'n-nüzül, s. 295, Etau'l-Ferec İ bn Cevzî, el-Vefa, c. 1, s. 203, E bu'l-Fidâ, Tefsir, c. 4, s. 443, Suyûtî, Esbâbü'n-nüzûI, s. 230.
[54] Taberî, Tefsir, c. 29, s. 156.
[55] Taberî, Tefsir, c. 29, s. 156, Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 507, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 198, Vahidi, Esbâbü'n-nüzûl, s. 295,Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 203, E bu'l-Fidâ, Tefsir, c. 4, s. 443, Suyûtî, Esbâbü'n-nüzûl, s. 230.
[56] Taberî, Tefsir, c. 29, s. 156.
[57] Taberî, Tefsir, c. 29, s. 156, Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 507, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 198, Vahidi, Esbâbü'n-nüzûl, s. 295,E bu "I-Fe rec İ bn C evzf, e I-Ve fâ, c. 1, s. 2 03, E bu'l-F idâ, Tefsir, c. 4, s. 443, Suyûtî, E sbâbü 'n-n üzül, s. 230.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/296-298.
[58] Fahru'r-Râzî, Tefar, c. 29, s. 1 89.
[59] Fahru'r-Râzî, Tefar, c. 29, s. 1 89, Kurtubi, Tefsir, c. 19, s. 60.
[60] Kurtubi, Tefsir, c. 19, s. 60.
[61] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 288, Belâzurî, Ensâbu'l-eşraf, c.1, s. 1 33, Ebu Nuaym, Delâil ü'n-nübüvve, c. 1, s. 232, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 198, Ebu'l-Ferec, el-Vefa, c. 1, s. 202, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 101, Zehebî, Târîhu'l-İslâm , s. 155, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 61.
[62] Belâzurî, Ensâbu'l-eşraf, c. 1, s. 133.
[63] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 288, E bu Nuaym, Delâil, c . 1, s. 232, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 198, Zehebî,Târîhu'l-İslâm, s. 155, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 61.
[64] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 198.
[65] Belâzurî, Ensâbu'l-eşraf, c. 1, s. 133, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 71.
[66] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 288, Ebu Muaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 232, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c, 2, s.198, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1 , s. 202, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 101, Zehebî, Târîhu'l-İslâm , s. 1 *55,* Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 61.
[67] Belâzurî, Ensâbu'l-eşraf, c. 1, s. 133, İbn Esîr, Kâmil, c. 2,s. 71, Kurtubi, Tefsir, c. 1 9, s. 60-61.
[68] Belâzurî, Ensâbu'l-eşraf, c. 1, s. 133, Kurtubi, Tefsir, c. 19, s. 61 .

[69] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 1, s. 288-289, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 232, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 198, Ebu'l-Ferec, c.1, s. 202, İbn Seyyid, c. 1, s. 101, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 156, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 61.
[70] Belâzurî, Ensâbu'l-eşraf, c. 1, s. 133, Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 29, s. 189, Kurtubi, Tefsir, c. 19, s. 61.
[71] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 289, Ebu Nuaym , Delâil ü'n-nübüv ve, c. 1, s. 232, Beyhakî, Delâil ü'n-nübüvve, c. 2, s. 200, E bu'l-Ferec İ bn Cevzî, el -Vefa, c. 1 , s. 202-203, İbn Seyyid, Uyû nu'l-eser, c. 1, s. 101, Zehebî, Târîhu'1-İslâm, s. 156, E tau'l-F idâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 61.
[72] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 1, s. 289-290, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 133, Taberî, Tefsir, c. 29, s. 156, Hâkim ,Müstedrek, c. 2, s. 507, Beyhakî, Delâil ü'n-nübüvve, c. 2, s. 200-201, Vahidi, Esbâbü'n-nüzûl, s. 295.
[73] Fahru'r-Râzî, Tefar, c. 29, s. 1 90, Kurtubi, Tefsir, c. 19, s. 61.
[74] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 289, Ebu Nuaym , Delâil ü'n-nübüvve, c. 1, s. 232, Beyhakî, Delâil ü'n-nübüv ve, c. 2, s.200, İbn Seyyid Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 1 01, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 1 56, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 61.
[75] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 291, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 101.
[76] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 1, s. 291-299, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 162-163, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s.53-57.
[77] İbn İ shak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 257,300, İbn Atodilberr, İstiâb, c. 4, s. 1820, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 82, İ bn Seyyid,Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 91, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 24, Halebî, İnşânu'l-uyûn, c. 1, s. 432.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/298-302.
[78] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1 , s. 337-338, Taberî, Târih, c. 2, s. 21 8-21 9, İbn E ar, Kâmil, c. 2, s. 63-64, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 99, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 160-161 , Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 47, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1. s. 462.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/302-304.
[79] İbnİshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 284, Taberî, Târih, c. 2, s. 218-219, İbnEsîr, Kâmil, c. 2, s. 63-64, İtan Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 99, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 148, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 47, Halebî, İnşânu'l-uyûn, c. 1, s. 462.
[80] İbn İshak, İtan Hişam , Sîre, c. 1, s. 284, İtan Esîr, Kâmil, c. 2, s. 64, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 99, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 148-149, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 47.
[81] İbn İshak, İbn Hişam ,Sîre, c.1 ,s. 284, Belâiurf, Ensâbu'l-eşraf, c. 1, s. 229, Taberî, Târih, 2, s. 220, Ebu'l-FerecİbnCevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 191, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 64, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 99, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 149, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 48, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 462.
[82] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 284, Taberî, Târih, c. 2, s. 220, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 191, İbn Esîr,Kâmil, c. 2, s. 64, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 99-100, Zehebî, Târih, s. 149, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 48,Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 462.
[83] Belâzuıî, Ensâbu'l -eşraf, c. 1, s. 229.
[84] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 284, Taberî, Târih, c. 2, s. 220, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 64, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c.1, s. 1 00, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 149, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 48, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 462.

[85] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 284, Taberî, Târih, c. 2, s. 219, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c.1, s. 100, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 149, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 48, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 462.
[86] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 284-285, Taberî, Târih, c. 2, s. 220, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 187, İbn Esîr, Kâmil, c. 2,s. 64, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 100, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 149, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 3, s. 48, Halebî, İnsânu'l-uyûn,c.1, s. 462.
[87] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 1, s. 284-285, Taberî, Târih, c. 2, s. 220, Beyhakî, c. 2, s. 187, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 100,Zehebî, s. 149, E bu'j-Fidâ, c. 3, s. 48, Halebî, c. 1, s. 462.
[88] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 285, Belâiurf, c. 1 , s. 229-230, Taberî, c. 2, s. 220, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 191, İbn Seyyid, c.1, s. 1 00, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 149, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 48, Halebî, c.1, s. 462.
[89] İbn İshak, İbn Hişam, c, 1, s. 285, Taberî, c. 2, s. 220, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 191, İbn Seyyid, c. 1, s. 100, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 149, E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 48, Halebî, c. 1, s. 462.
[90] Belâiurf, Ensâbu'l-eşraf, c. 1, s. 230.
[91] İbn İshak, c.1 ,s.285, Belâiurf, c. 1, s. 230, Taberî, c. 2, s. 220, Ebu'l-Ferec, c.1, s. 191, İbn Esîr, Kâmil, c.2, s. 64, Zehebî, T ârfhu'l-İ slâm, s. 149-150, E bu'l -F idâ, c. 3, s. H al ebf, c. 1, s. 462.
[92] İ b n İ shak, Kitâ bu'l-m übte dâ ve'l-m eb'as, c. 3, s. 136, Be yhak f, D elâi I, c. 2, s. 187. Ze hebf, T ârfhu'I-İ siâm, s. 150, E bu'l-F idâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 42.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/304-306.
[93] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 285, Taberî, Târih, c. 2, s. 220, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 64, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c.1, s. 1 00, Zehebî, Târihu'l-İslâm, s. 152, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 48.
[94] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 202.
[95] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 285, İbn Sa'd, c. 1, s. 202, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, 1, s. 100, Zehebî, s. 152, Ebu'l-Fidâ, c.3, s. 48.
[96] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 285, Taberî, c. 2, s. 220, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 64-65, İbn Seyyid, c. 1, s. 100, Zehebî,Târîhu'l-İslâm, s. 152, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 48, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 463.
[97] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 285, İbn Sa'd, c. 1, s. 202, Belâzurî, c. 1, s. 231 -232, Taberî, c. 2, s. 220, İbn Esîr, c. 2, s. 65,İbn Seyyid, c. 1, s. 1 00, Zehebî, Târihu'l-İslâm, s. 152, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 48, Halebî, c. 1, s. 463.
[98] İbn Şa'd, Tabakât, c. 1, s. 202, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 25.
[99] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 285, İbn Sa'd, c. 1, s. 202, Belâzurî, c. 1, s. 232, Yâkubî, c. 2, s. 25, Taberî, c. 2, s. 220, İbn Esîr, c. 2, s. 65, Zehebî, s. 152, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 48, Halebî, c. 1 , s. 463.
[100] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 285, Taberî, c. 2, s. 220, İbn Esîr, c.2, s. 65, İbn Seyyid, c. 1, s. 1 00, Zehebî, s. 152, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 48, Halebî, c. 1, s. 463.
[101] Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 60, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1 , s. 463.
[102] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 231-232.
[103] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 285-286, Taberî, Târih, c. 2, s. 220, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 65, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 100, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 153, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 48, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 463.
[104] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 232.

[105] İbn İshak, İbn Hişam, c.1 , s. 286, Taberî, Târih, c. 2, s. 220, İbn Esîr, c.2, s. 65, İbn Seyyid, c. 1 , s. 1 00, Zehebî, s. 153, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 48, Halebî, c. 1, s. 463.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/306-308.
[106] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 202.
[107] İbn Sa'd, c. 1, s. 202, Belâzurî, c. 1, s. 231.
[108] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 231.
[109] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 202.
[110] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 202, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 231.
[111] Buhârî, Târîhu'l-kebfr, c. 7, s. 51, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 187, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 149, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 42.
[112] Belazuri, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 231.
[113] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 202, Taberî, Târih, c. 2, s. 219.
[114] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 231.
[115] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 202.
[116] Sâd: 5-8.
[117] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 202-203.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/308-310.
[118] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 303, E bu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 192-193, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c.2, s. 277-278, Ebu'l-Ferecİbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 186, Heysemî, Meonau'z-zıevâid, c. 8, s. 228.
[119] İbn Sa'd. Tabakât. t 1. s. 203.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/310-311.
[120] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 1, s. 315, Taberî, Tefsir, c. 15, s. 164, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1 , s. 205, Kurtubi,Tefsir, c. 10, s. 328, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 3, s. 62, Hâzin, Tefsir, c. 3, s. 180, Suyûtî, Dürru'l-mensûr, c. 4, s. 202.
[121] "Üzerimizden vebal kalkıncaya kadar" (Zürkânf, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 257).
[122] Nadr b. Haris, Ümeyye b. Halef ve E bu Cehil (Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 142).
[123] Yemâmeli Müseylimetü'l-Kezzab "Rahmânü'l-Yemâme"diye anılırdı (Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 443, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâyeve'n-nihâye, c. 5, s. 50).
[124] Yanı nda açı k lanm ı ş b eyanatı hâvf sahife ler (E bu'l -Fi dâ, Tefsir, c. 3, s. 1 80, S uyutf, D ürru'l -m ensû r, c. 4, s. 2 03.
[125] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 1, s. 31 5-31 9, Taberî, Tefsir, c. 15, s. 164-166, Vahidi, Esbâbü'n-nüzûl, s. 198-199, Kurtubi,Tefsir, c. 10, s. 128-130, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c . 3, s. 62-63, H âzi n, Tefsir, c. 3, s. 180 -181 , Suyûtî, D ürru'l -m e nsür, c. 4, s. 202-203.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/311-316.
[126] En'âm: 4-11 .
[127] Ra'd: 31-32.
[128] Furkan: 7-10.
[129] Furkan: 20-21.
[130] İsrâ: 90-97.
[131] Ra'd: 30.
[132] Sebe: 9.
[133] Saffat: 176-177.
[134] Nahl: 57.

[135] Duhan: 14.
[136] Kalem: 2.
[137] Tûr: 29.
[138] Kalem: 4-6.
[139] Zâriyât: 52-53.
[140] Yûnus 2.
[141] Sâd:,4.
[142] İsrâ: 47.
[143] Buruc: 19,21, 22.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/317-321.
[144] İbnİshak,İbnHişam, Sîre, c. 1, s. 321-322, Taben, Tefeîr, c. 15, s. 191, 192, Fahru'r-Râzî, Tefefr, c. 21, s. 82, Kurtubi, Tefar, c. 10, s. 346-347, İbn Se^id, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 108-109, Etau'l-Fidâ, Tefar, c. 3, s. 71-72, Suyuti Dürm'l-mensûr, c.4, s. 210.
[145] Kehf 23-24.
[146] Kehf 1-26, 83-98.
[147] İsrâ: 85.
[148] İbn İshak.İbnHişam, Sîre.d, s. 334-335.
[149] Fussilet: 26.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/321-323.
[150] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 321, Bevtıakf, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 202, Zehebî, TârîViu'l-İsJâm, s. 157.
[151] İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 161.
[152] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.d, s. 321, Taberî, Tefsir, c. 13, s. 182.
[153] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 139-140.
[154] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c.l, s. 321, Taberî, Tefsir, c. 13, s. 182, Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 21, s. 82.
[155] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c.l, s. 383.
[156] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c.l, s. 383-384, Taberî, Tefsir, c. 13, s. 182. Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 21, s. 82.
[157] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c.1, s. 321, Taberî, Tefsir, c. 13, s. 182.
[158] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 384, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 88.
[159] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 140-141.
[160] Fâtır: 42, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 139.
[161] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c.1, s. 321, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 139-140, Taberî, Tefsir, c. 1 3, s. 182.
[162] Nahl: 103, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 1 40-1 41.
[163] Furkan: 4-7, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 141. 16O.İsrâ: 88.
[164] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 140.
[165] Kamer: 45.
[166] Taberî, Târih, c. 2, s. 296.
[167] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 367, Vâkıdî, Megâzî, c. 1 ,s.149.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/324-327.
[168] A'râf 157-158.
[169] Cum'a: 2.

[170] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 52, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 220, Müslim , Sahih, c. 2, s. 761, E bu Dâvud, Sünen, c. 2,s. 296, Nesai, Sünen, c. 4, s. 1 39.
[171] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 322, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 232-233, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 88, Müslim,Sahih, c. 1, s. 140-141, Taberî, Târih, c. 2, s. 205, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 21 3-21 4, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 6. Vahidi, Esbâbü'n-nüzûl, s. 5-6, Begavf, Mesâbihu's-sünne, c. 2, s. 174, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1 ,s. 162, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 48, İbnSeyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 85-86, Zehebî, Târıhu'l-İslâm , s. 117, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c . 3, s. 3.
[172] Ankebût: 48.
[173] Yûnus 16.
[174] Şûra: 52.
[175] Buhârî, Sahih, c. 8, s. 148.
[176] Mecm: 2-4.
[177] el-Hâkka: 43-47.
[178] Hûd: 36-48.
[179] Hûd: 49.
[180] Ali-iİmrân: 33-43.
[181] Âli-İmrân: 44.
[182] Yûsuf 4-101.
[183] Yûsuf 102.
[184] Kasas: 3-43
[185] Kasas: 44-46.
[186] Yasin: 40.
[187] Yasin: 38.
[188] Enbiyâ: 30.
[189] er-Rahmân: 7.
[190] Fussilet: 11.
[191] Neml: 88.
[192] A'râf 172-173.
[193] Hicr:22.
[194] Nahl:68-69.
[195] En'âm: 38.
[196] İsrâ: 85.
[197] Câsiye: 29.
[198] İsrâ: 44.
[199] Nemi: 61.
[200] Yûnus: 92.
[201] er-Rahmân: 33.
[202] Şûra: 29.
[203] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/327-331.
[204] Zemahşerî, Keşşaf, c. 2, s. 584, Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 22, s. 223.
[205] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.d , s. 384, Taberî, Tefsir, c.17, s. 96, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 3, s. 198.
[206] Zemahşeri, Keşşaf, c. 2, s. 584, Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 22, s. 223.

[207] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre.d, s. 384, Taberî, Tefsir, c. 17, s. 96, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 3, s. 198.
[208] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre.c.4, s. 59, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 266, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 92.
[209] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 136, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 92, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 1 20-1 21.
[210] Enbiyâ: 98-100.
[211] . İbn İshak, İbn Hişam, c. 1 , s. 384-385, Taberî, Tefsir, c . 17, s. 96-9 7, Zemahşerî, Keşşâf, c. 2, s. 28 4, Farıhru'r-R âzfî Tefsir,c. 22, s. 2 23, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 3, s. 198-199.
[212] İbn İshak, İbn Hisam, c. 1,s.385, Taberî, Tefsir, c. 1 7, s. 97, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 3, s. 199.
[213] Vâhidi, Esbâbü'n-nüiûl, s. 206.
[214] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 385, Taberî, Tefsir, c. 17, s. 97, Vahidi, Esbâbü'n-nüzûl, s. 206, Zemahşeri, c. 2, s. 584,Fahru'r-Râzî, c. 22, s. 222, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 1 99.
[215] Zemahseri, Keşşaf, c. 2, s. 584, Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 22, s. 222.
[216] Vâhidi, Esbâbü'n-nüzûl, s. 206.
[217] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre,c.1, s. 385, Taberî, Tefsir, c . 1 7, s. 97, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 3, s. 199. 21 4.
[218] Zemahseri, Keşşaf, c. 2, s. 584, Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 22, s. 223.
[219] İbn İshak, İbn Hisam, c. 1,s.385, Taberî, c. 17, s. 97, Zemahşen, c. 2, s. 584. Fahru'r-Râzî, c. 22, s. 223, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 199.
[220] İbn İshak, İbn Hisam, c. 1,s.385, Taberî, c. 17, s. 97, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 199.
[221] Vâhidi, Esbâbü'n-nüzûl, s. 206.
[222] Zemahşeri, c. 2, s. 584, Fahru'r-Râzî, c. 22, s. 223
[223] Vâhidi, Esbâbü'n-nüzûl, s. 206.
[224] Vahidi, Esbâbü'n-nüzûl, s. 206, Zemahşeri, c. 2 , s. 584, Fahru'r-Râzî, c. 22, s. 225.
[225] Nesefİ, Medârik, c. 4, s. 121 -122.
[226] Vâhidİ, Esbâbü'n-nüzûl, s. 206.
[227] Zemahşeri, Keşşaf, c. 2, s. 584, Fahru'r-Râzî, Tefsir, c . 22, s. 223.
[228] Nesefi, Medârik, c. ,s.122.
[229] Fahru'r-Râzî, Tefsir, c .2 , s. 223, Nesefi, Medârik, c. 4, s. 122.
[230] Vâhidi, Esbâbü'n-nüzûl, s. 206.
[231] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre,c.1, s. 385, Taberî, Tefsir, c. 17, s. 97, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 3, s. 584.
[232] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1,s.385, Taberî, c. 17, s. 97, Zemahşeri, c. 2, s. 584. Fahru'r-Râzî, c. 22, s. 223, Ebu'l-Fidâ, c.3, s. 584.
[233] Enbiyâ: 101-102.
[234] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 385-386, Taberî, c. 17, s. 97, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 199.
[235] Enbiyâ: 26-29.
[236] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.1, s. 386, Taberî, Tefsir, c. 17, s. 97, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 3, s. 199.
[237] Zuhruf 57-67.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/331-336.
[238] Zemahşeri, Keşşaf, c. 3, s. 331, Ebussuud, Tefsir, c. 7, s. 180.
[239] Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 1, s. 1 37.

[240] Zemahşeri, c. 3, s. 331, Fahru'r-Râzî, c. 26, s. 107, Meseff, Medârik, c. 3, s. 14, Etau'l-Fidâ, Tefsir, c. 3, s. 581, Ebussuud, c.7,s.180.
[241] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 387, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 137, Taberî, Tefsir, c. 23, s. 30, Fahru'r-Râzî, c.26, s. 107, Kurtubi, Tefsir, c. 15, s. 58, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 581, Hâzin, Tefsir, c. 4,s. 13, Beyzâvî, Tefsir, 2, s. 286, Suyûtî, Dürru'l-mensûr, c. 5, s. 270.
[242] İbn İshak, İbn Hişam , c. 1 , s. 387, Belâzurî, c. 1 , s. 1 37, Zemahşeri, c. 3, s. 331, Fahru'r-Râzî, c. 26, s. 107, Nesefi, c. 3,s. 14, Kurtubi, c. 15, s. 58, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 581, Beyzâvî, c. 2, s. 286, Ebussuud, c. 7, s. 180, Suyûtî, c. 5, s. 270.
[243] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 387, Belâzurî, c. 1, s. 137, Zemahşeri, c. 3, s. 331, s. 581, Beyzâvî, c. 2, s. 286, Ebussuud,c. 7, s. 180, Suyûtî, c. 5, s. 270.
[244] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 387, Belâzurî, c. 1, s. 137, Fahru'r-Râzî, c. 26, s. 1 07, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 581 .
[245] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1,s.387, Fahru'r-Râzî, c. 26, s. 107, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 581.
[246] Zemahşeri, c. 3, s. 331, Nesefi, c. 3, s. 14, Kurtubi, c. 15, s. 58, Hâzin, c. 4, s. 13. Beyzâvî, c. 2, s. 286 E bussuud, c. 7,s. 180.
[247] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 387, Belâzurî, c. 1, s. 137, Taberî, Tefsir, c. 23, s. 30, Zemahşeri, c. 3, s. 331, Nesefi, c. 3,s. 14, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 581, Hâzin, c. 4, s. 13, Beyzâvî, c. 2, s. 286, Ebussuud, c. 7, s. 180, Suyûtî, c. 5, s. 270.
[248] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 387.
[249] Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 3, s. 581.
[250] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 387, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 137, Taberî, Tefsir, c. 23, s. 30, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 581 ,Suyûtî, Dürru'l-mensur, c. 5, s. 270.
[251] Taberî, Tefsir, c. 23, s. 30, Suyûtî, c. 5, s. 270.
[252] Suyûtî, D ürru'l-mensûr, c. 5, s. 270.
[253] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 387, Taberî, c. 23, s. 31, Vahidi, E sbâbü'n-nüzûl, s. 246, Zemahşerî, Keşşaf, c. 3, s. 331 ,Kurtubi, Tefsir, c. 15, s. 58, Nesefi, Medârik, c. 3, s. 14, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 581.
[254] Taberî, c. 23, s. 31, Vahidi, Esbâbü'n-nüzûl, s. 248, E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 581.
[255] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 387, Taberî, c. 23, s. 31 .
[256] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 387.
[257] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 387, Taberî, c. 23, s. 31 , Vahidi, Esbâbü'n-nüzûl, s. 246, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 581 .
[258] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 387, Taberî, c. 23, s. 31, Vahidi, Esbâbü'n-nüzûl, s. 246, Zemahşeri, c. 3, s. 331, Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 26, s. 107, Kurtubi, c. 15, s. 58, Nesefi, c. 4, s. 1 4, Hâzin, Tefsir, c. 4, s. 13, Beyzâvî, Tefsir, c. 2, s. 286, Ebussuud,Tefsir, c. 7, s. 180.
[259] Yasin: 36/77-83.
[260] İsrâ: 17/49-52.
[261] Kaf: 50/1-4.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/336-339.
[262] Taberî, Tefsir, c. 11, s. 96, Zemahşeri, Keşşaf, c. 2, s. 228, Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 17, s. 75, Nesefi, Medârik, c. 2, s. 156, Hâzin, Tefsir, c. 2, s. 289, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 2, s. 410, Beyiâvf, Tefsir, c. 1, s. 442.
[263] Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 2, s. 410.
[264] Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 17, s. 55.
[265] Zemahşeri, Keşşaf, c. 2, s. 229, Hâzin, Tefsir, c. 2, s. 289.

[266] **Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 17, s. 57, Hâzin, Tefsir, c. 2, s. 289.**
[267] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 194, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 121, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s.170, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 30, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s 286-287.**
[268] **Zemahşeri, Keşşaf, c. 2, s. 229, Fahru'r-Râzî, c. 1 7, s. 57, Hâzin, c. 2, s. 289.**
[269] **Zemahşeri, c. 2, s. 229, Nesefi, Medârik, c. 2, s. 156, Beyzâvî, Tefsir, c. 1, s. 442.**
[270] **Zemahşeri, c. 2, s. 229, Fahru'r-Râzî, c. 17, s. 57, Nesefi, c. 2, s. 156, Beyzâvî, c. 1 , s. 442.**
[271] **Fahru'r-Râzî, c. 17, s. 57, Hâzin, c. 2, s. 289.**
[272] **Zemahşeri, c. 2, s. 229, Nesefi, c. 2, s. 156-157, Beyzâvî, c. 1, s. 442.**
[273] **Fahru'r-Râzî, c. 17, s. 57, Hâzin, c. 2, s. 289.**
[274] **Zemahşeri, c. 2, s. 229, Nesefi, c. 2, s. 157, Beyzâvî, c. 1, s. 442.**
[275] **Hâzin, Tefsir, c. 2, s. 289.**
[276] **Zemahşeri, c. 2, s. 229, Nesefi, c. 2, s. 157, Beyzâvî, c. 1, s. 442.**
[277] **Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 17, s. 57.**
[278] **Zemahşeri, Keşşaf, c. 2, s. 229, Fahru'r-Râzî, c. 1 7, s. 57, Hâzin, Tefsir, c. 2, s. 289.**
[279] **Zemahşeri, c. 2, s. 229, Nesefi, Medârik, c. 2, s. 156.**
[280] **Hâzin, Tefsir, c. 2, s. 288.**
[281] **Hâzin, c. 2, s. 288, Beyzâvî, Tefsir, c. 1, s. 442.**
[282] **Zemahşeri, Keşşaf, c. 2, s. 228.**
[283] **Beyzâvî, Tefsir, c. 1, s. 442.**
[284] **Zemahşeri, c. 2, s. 228, Beyzâvî, c. 1, s. 442.**
[285] **Zemahşeri, c. 2, s. 228, Fahru'r-Râzî, c. 17, s. 57.**
[286] **Hâzin, Tefsir, c. 2, s. 288.**
[287] **Taberî, Tefsir, c. 11, s. 95, Kurtubi, Tefsir, c. 8, s. 319.**
[288] **Zemahşeri, c. 2, s. 228, Kurtubi, c. 8, s. 319, Nesefi, Medârik, c. 2, s. 1 56.**
[289] **Fahru'r-Râzî, c. 17, s. 56, Hâzin, c. 2, s. 288.**
[290] **Zemahşeri, Keşşaf, c. 2, s. 228.**
[291] **Fahru'r-Râzî, c. 17, s. 56, Hâzin, c. 2, s. 288.**
[292] **Beyzâvi, Tefsir, c. 1, s. 442.**
[293] **Yûnus: 15-16.**
[294] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 388.**
[295] **Taberî, Tefsir, c. 30, s. 330, Zemahşeri, Keşşaf, c. 4, s. 292, Nesefi, Medârik, c. 4, s. 380, Hâzin, Tefsir, c. 4, s. 417,Beyzâvî, Tefsir, c. 2, s. 579.**
[296] **İbn İshak, İbn Hişam, c.1, s. 388, Taberî, c. 30, s. 331, Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 32, s. 144, Kurtubi, Tefsir, c. 20, s. 225,Hâzin, Tefsir, c. 4, s. 417, S uyut f, Dürru'l-mensûr, c. 6, s. 404.**
[297] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 388.**
[298] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 388, Taberî, c. 30, s. 331, Kurtubi, c. 20, s. 225, Suyûtî, Dürru'l-mensûr, c. 6, s. 404.**
[299] **Taberî, c. 30, s. 331, Kurtubi, c. 20, s. 227, Suyûtî, Dürr, c. 6, s. 404.**
[300] **Vâhidi, Esbâbü'n-nüzûl, s. 307, Zemahşeri, c. 4, s. 292, Nesefi, c. 4, s. 380, Hâzin, c. 4, s. 417.**
[301] **Taberî, Tefsir, c. 30, s. 331, Taberânf, Mu'cemu's-sağfr, c. 1, s. 265, Vahidi, Esbâbü'n-nüzûl, s. 307, Zemahşeri, Keşşaf,c. 4, s. 292, Kurtubi, Tefsir, c. 20, s. 227-228,**

Nesefi, Medârik, c. 4, s. 380, Hâzin, Tefsir, c. 4, s. 417, Beyzâvî, Tefsir, c. 2, s. 579,Suyûtî, Dürru'l-mensur, c. 6, s. 404.
[302] **Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 32, s. 146.**
[303] **İbn Kuteybe, Te'vflu Müşkili'l-Kur'ân, s. 185.**
[304] **Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 32, s. 144.**
[305] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 388, Taberî, c. 30, 331, Kurtubi, c. 20, s. 225, Suyûtî, Dürr, c. 6, s. 404.**
[306] **Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 32, s. 144.**
[307] **İbn İshak, İbn Hişam , c. 1, s. 388, Taberî, c. 30, s. 331, Fahru'r-Râzî, c. 32, s. 144, Kurtubi, c. 20, s. 225, Suyûtî, Dürr, c.6,5.404.**
[308] **Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 32, s. 144.**
[309] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 388, Taberî, c. 30, s. 331, Fahru'r-Râzî, c. 32, s. 144, Kurtubi, c. 20, s. 225, Suyûtî, c. 6, s.404.**
[310] **Vahidi, Esbâbü'n-nüzûl, s. 307, Zemahşeri, c. 4, s. 292, Nesefi, c. 4, s. 385, Hâzin, c. 4, s. 417.**
[311] **En'âm: 14.**
[312] **Zemahşeri, c. 4, s. 292, Nesefi, c. 4, s. 380, Hâzin, c. 4, s. 417, Suyûtî, c. 6, s. 404.**
[313] **Zemahşeri, c. 4, s. 292, Fahru'r-Râzî, c. 32, s. 144, Nesefi, c. 4, s. 380, Hâzin, c. 4, s. 417, Suyûtî, c. 6, s. 404.**
[314] **Taberî, Tefsir, c. 30, s. 331, Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 32, s. 1 44, Suyûtî, Dürru'l-mensûr, c. 6, s. 404.**
[315] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 388, Taberî, c. 30, s. 331, Zemahşeri, Keşşaf, c. 4, s. 292, Fahru'r-Râzî, c. 32, s. 144, Nesefi, Medârik, c. 4, s. 380, Hâzin, 64-66.**
[316] **Zümer: 64,66.**
[317] **Kâfirûn: 1-6.**
[318] **. Zemahşeri, c. 4, s. 292, Fahru'r-Râzî, c. 32, s. 144, Nesefi, c. 4, s. 380, Hâzin, c. 4, s. 417, Suyûtî, c. 6, s. 404.**
[319] **Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 32, s. 144.**
[320] **Zemahşeri, c. 4, s. 292, Fahru'r-Râzî, c. 32, s. 144, Nesefi, c. 4, s. 380, Hâzin, c. 4, s. 417.**
[321] **Hâzin. Tefsir. c.4. s. 417.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/339-344.
[322] **Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 432, Taberî, Tefsir, c. 30, s. 50, Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 514, Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 3, s. 328-329, Kurtubi, Tefsir, c. 19, s. 212, Suyûtî, Dürru'l-mensûr, c. 6, s. 314.**
[323] **İbn İshak.İbn Hişam, Sîre.d, s. 389, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, 11, s. 151, Kurtubi, Tefsir, c.19, s. 212.**
[324] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 209, Nesefi, Medârik, c. 4, s. 332, Suyûtî, Dürru'l-mensûr, c. 6, s. 315.**
[325] **Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 432, Taberî, Tefen-, c. 30, s. 50, Hâkim, M üstedrek, c. 2, s. 514, Kurtubi, Tefsiri-, c. 11 , s. 211-212, Suyûtî, Dürr, c. 6, s. 314.**
[326] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 389.**
[327] **İbn Ümmi Mektum, Hz. Hatice'nin dayısı Kays'ın oğlu idi. (İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 514.)**
[328] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 209, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 432.**

[329] Tirm izf, Sünen, c. 5, s. 432, Taberî, Tefsir, c. 30, s. 50, Kurtubi, c. 19, s. 211 -212, E tau'l-Fidâ, Tefsir, c. 4, s. 470, S uyut f,Dürr, c, 6. s. 314.
[330] Belâzurî, Ensâb, c. 1 , s. 152, Taberî, c. 30, s. 51, Fahru'r-Râzî, c. 31, s. 54, Kurtubi, c. 19, s. 212, Nesefi, c. 19, s. 212.
[331] İbn İshak, İbn Hisam, c. 1, s. 389, Taberî, c. 30, s. 51 , Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 470.
[332] Fahru'r-Râzî, c. 31, s. 54, Kurtubi, c. 19, s. 212, Nesefi, c. 4, s. 332.
[333] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 389-390.
[334] İbn İshak, İbn Hisam, c. 1, s. 390, Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 3, s. 328, Kurtubi, c. 19, s. 21 2, Nesefi, c. 4, s. 332.
[335] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 1, s. 390.
[336] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 209, Tirmizî, c. 5, s. 432, Taberî, c. 30, s. 51.
[337] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 390.
[338] Abese: 1-16.
[339] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 209, Taberî, Tefefr, c. 30, s. 51, Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 31, s. 54, Nesefi, Medârik, c. 4,s. 332, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 4, s. 470-471.
[340] Taberî, Tefsir, c. 30, s. 51 , Fahru'r-Râzî, c. 31, s. 54, Kurtubi, Tefsir, c. 19, s. 21 2, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 471.
[341] Taberî, c. 30, s. 51, E bu'l-Fidâ, c. 4, s. 471 .
[342] Fahru'r-Râzî, c. 31, s. 54, Kurtubi, c. 19, s. 212, Nesefi, c. 4, s. 332, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 490.
[343] Taberî, c. 30, s. 51, Fahru'r-Râzî, c. 31, s. 54, Kurtubi, c. 1 9, s. 213, Nesefi, c. 4, s. 332, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s.490.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/344-346.
[344] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 308-309.
[345] İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 3, s. 233, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 404, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 53, Belâzurî,Ensâbu'l-eşraf, c. 1, s. 158, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 284, Ebu Nuaym , Hilyetu'l-evliya, c. 1, s. 1 49, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c.2, s. 282. İbn Abdilbetr, İstiâb, c. 1, s. 179, Muhibbüt-Taben, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 74, Zehebî, Târîhu'l-İsiâm, s. 217, Ebu'l-Fidâ,el-Bidâye ye'n-nihâye, c. 3, s. 28.
[346] İbn Sa'd, c. 3, s. 233, Ahmedb. Hanbel, c. 1.S.404, İbn Mâce, c. 1, s. 53, Hâkim, c. 3, s. 284, Ebu Nuaym, c.1 ,s.149,Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 281, İbn Abdilberr, c. 1, s. 179, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 74, Zehebî, s. 217, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s.28.
[347] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 339, Taberî, Târih, c. 2, s. 220, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 66, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser,c. 1, s. 100, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 57, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1 , s. 478.
[348] İbn İshak, İbn Hisam, c. 1,s.339, Taberî, c. 2, s. 220, İbn Esir, c. 2, s. 66, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 57, Halebî, c. 1.S.478.
[349] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 1, s. 339, Taberî, Târîh, c. 2, s. 220, İbn Esîr Kâmil, c. 2, s. 66, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c.1, s. 1 00, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 57, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 475.
[350] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 339, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 66, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 57.
[351] İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 8, s. 261-265, İbn Kuteybe, Kitâbu'l-maârif, s. 112, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 160,Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 281-282, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1865, Zemahşeri, Keşşaf, c. 2, s. 430, Süheylî, Ravdu'lünüf, c. 3, s.

2 20, İ bn Esîr, K âmil, c. 2, s. 67, Kurtubi, Tefsir, c. 10, s. 180, Zehebî, Târîhu'l -İ si âm, s. 21 7-21 8, E b u'l-F idâ, el-Bi dâyeve'n-nihâye, c. 3, s. 59, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 648, Halebî, İnşân, c. 1, s. 483.
[352] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1,s.342, Belâzurî, c. 1,s.198, İbn Esîr, c. 2, s. 70, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 59, Halebî, c. 1, s. 478.
[353] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 478.
[354] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 1, s. 342-343, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 1 97, Zehebî, Târîhu'l-İ slâm, s. 219, E bu'l-Fidâ, c. 3,s. 59.
[355] Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 197, Zehebî, Târîhu'l-İslâm , s. 219, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 59.
[356] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1,s.343, Zehebî, s. 219, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 59.
[357] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 343, Belâzurî, c. 1, s. 197, Zehebî, s. 21 9.
[358] İ bn İshak, İ bn Hişam , Sîre, c. 1, s. 343, Belâzurî, Ensâbu'l-eşraf, c. 1, s. 197, İbn Kayyı m, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 49, Zehebî,Târîhu'l-İ slâm, s. 219.
[359] Belâzurî, Ensâbu'l-eşraf, c. 1, s. 197.
[360] Nahl: 106.
[361] Taberî, Tefsir, c. 14, s. 181, Vahidi, Esbâbü'n-nüzûl, s. 190, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 59.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/346-349.
[362] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 282, Taberî, TârıTı, c. 2, s. 220, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 65, İbn Seyyid, Uvûnu'l-eser,c.1,s.100.
[363] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c.1, s. 287-288, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 49.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/349-350.
[364] İbn İ shak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 309-31 0, *fihm* ed b. Han bel, Müsned, c. 2, s. 218, Taberî, Târih, c. 2, s. 223, Beyhakî,Delâil, c. 2, s. 275-276, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 187-188, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 164-165, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâyeve'n-nihâye, c. 3, s. 46, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 15-16, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1 , s. 423.
[365] Taberî, Târih, c. 2, s. 223, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 276.
[366] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1 , s. 310, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 218, Taberî, c. 2, s. 223, Beyhakî, c. 2, s. 276, Ebu'l-Ferec,d ,s.188, Zehebî, s. 165, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 46, Halebî, c. 1, s. 473.
[367] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 310, Zehebî, Târıhu'l-İslâm, s. 165,
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/350-352.
[368] Hatta insan terslerini ve kokmuş şeyleri (İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 70).
[369] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 201, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 1 31, Taberî, Târîh, c. 2, s. 229, Ebu'l-Ferec İbnCevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 182, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 21.
[370] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 70.
[371] Ezrakî. Ahbâru Mekke. c. 2. s. 200. Taberî. Târih. c. 2. s. 197.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/352.
[372] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.1, s. 380, Belânın, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1,s.12O.
[373] Fahru'r-R âzı, Tefsir, c. 32, s. 171, Hâzin, Tefsir, c. 4, s. 425, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 4, s. 564.
[374] Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 4, s. 564.
[375] Kurtubİ, Tefsir, c. 20, s. 240.

[376] Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 32, s. 171, Kurtubi, Tefsir, c. 20, s. 240, Nesefi, Medârik, c. 4, s. 382, Hâzin, Tefsir, c. 4, s. 425,Beyzâvî, Tefsir, c. 2, s. 581, E bussuud, Tefsir, c. 9, s. 211.
[377] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 1, s. 380, Taberî, Tefsir, c. 30, s. 338, Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 32, s. 171.
[378] Belâzulî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 122, Taberî, Tefsir, c. 30, s. 339, Hâzin, Tefsir, c. 4, s. 425.
[379] Taberî, Tefsir, c. 30, s. 338-339.
[380] Zemahşeri, Ke ssâf, c. 4, s. 297, F ahru'r-R â zf, Tefsir, c. 32, s. 171,1 73, M eseff, M edârik, c. 4, s. 38 2, 383.
[381] Taberî, c. 30, s. 339, Fahru'r-RâzT, c. 32, s. 171 , Kurtubi, c. 20, s. 240, Nesefi, c. 4, s. 382, Hâzin, c. 4, s. 425, Beyzâvî,c.2,s.581,Ebussuud,c.9,s. 211.
[382] Taberî, Tefsir, c. 30, s. 338.
[383] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 380, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 122, Taberî, c. 30, s. 339, Fahru'r-Râzî, c. 32, s. 171, Kurtubi,c. 20, s. 240, Nesefi, c. 4, s. 382, Beyzâvî, c. 2, s. 581, E bussuud, c. 9, s. 211 .
[384] Taberî, Tefsir, c. 30, s. 339, Kadı I yaz, eş-Şifâ, c. 1, s. 291.
[385] Kurtubi, Tefsir, c. 20, s. 240, Ebussuud, c. 9, s. 211.
[386] Taberî, c. 30, s. 339, Kadı I yaz, eş-Şifâ, c. 1, s. 291, Kurtubi, c. 20, s. 240. Ebussuud, c. 9, s. 211.
[387] Tebbet: 1-5.
[388] İbn İshak, İbn Hisam, c. 1, s. 380, İbnSa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 200, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c.1 ,s. 281, Buhârî,Sahih, c. 6, s. 17, Müslim , Sahih, c. 1,s.194, Belâzurî, Ensâb, c. 1.S.120,121, Taberî, Târih, c. 2, s. 216, Beyhakî, Delâil, c. 2, s.183, Begavf, Mesâbfhu's-sünne, c. 2, s. 175, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 184, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 60-61.
[389]
[390] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 381, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 316, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 1 23, Beyhakî,D el âil ü'n-nübüvve, c. 2, s. 195, Kadı Iyaz,eş-Şifâ,c.1, s. 291 , F ahru 'r-R âzf, Tefsir, c. 32, s. 17 3, M uhi bbüt-Ta berf, R ı yâdu 'n-n adrâ,c. 1, s. 81, K urt ubf, Tefsir, c. 20, s. 234, İ bn Seyyi d, U yun u'l-eser, c. 1, s. 102, Zeheb f, T ârfh u'l-İ si âm, s. 147, E bu'l -Fi dâ, Tefsir, c. 4,s. 565, Diyarbekrî, Hamfs, c. 1, s. 288.
[391] İbn İshak, İbn Hişam, c.1 , s. 381, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 123, Beyhakî, c. 2, s. 195, Kadı lyaz, c. 1, s. 291 , Fahru'r-Râzî, c. 32, s. 172, Muhibbü't-Taberî, c. 1, s. 81, Kurtubi, c. 20, s. 234, Zehebı, s. 147, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 4, s. 565.
*** Hicr'de (Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 316).**
[392] İbn İshak, İbn Hişam, t 1, s. 381-382, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 316, Beyhakî, c. 2, s. 195, Fahru'r-Râzî, c.32, s.17, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 81, Kurtubi, Tefsir, c. 20, s. 234, Zehebî, Târih, s. 147, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 565, Diyarbekrî, Hamfs, c.1,s. 288.
[393] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 316, Beyhakî, c. 2, s. 195, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 80, 81, İbn Seyyid, Uyun, c. 1 , s. 103,Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 565.
[394] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 316.
[395] Ebu Nuaym, D el âil ü'n-nübüvve, c. 1, s. 193, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 103, Kastalani, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 62.
[396] Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 32, s. 172.

[397] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 195, Fahru'r-Râzî, c. 32, s. 1 72, Muhibbü't-Taberî, c. 1, s. 81, Zehebî, s. 147, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s.565.
[398] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 316.
[399] Ebu Nuaym, c. 1, s. 193, İ bn Seyyid, c. 1 , s. 103, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 565.
[400] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 316, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 103.
[401] E b u N uaym .Delâil ü'n-nübüvve, c. 1, s. 193, E bu 'I-Fi dâ, Tefsir, c. 4, s. 565, K asta lânf, M evâ hibu'l -ledün niye, c. 1, s. 6 2.
[402] Ezrakî, c. 1 , s. 316, Ebu Nuaym, c. 1, s. 193, Beyhakî, c. 2, s. 195, Fahru'r-Râzî, c. 32, s. 172, Muhibbüt-Taberî, c. 1,s.81, İbn Seyyid, c. 1, s. 103, 147, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 565.
[403] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 381, Ezrakî, c. 1, s. 316, Belâzurî, c. 1, s. 81, Kurtubi, c. 20, s. 234, Ebu'l-Fidâ, c. 4,s. 565.
[404] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.1, s. 381, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 316, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 123, Kadı lyaz, eş-Şifâ, c.1, s. 291.
[405] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 123.
[406] Diyarbekrî, Târıhu'l-hamıs, c. 1, s. 288.
[407] İbn İshak, İbn Hişam, c.1, s. 381, Ezrakî, c. 1, s. 316, Belâzurî, c. 1, s. 123, Beyhakî, c. 2, s. 195, Kadı lyaz, c.1, s. 291 ,Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 32, s. 172, Muhibbüt-Taberî, R ı yâdu 'n-n adrâ, c. 1, s. 81, Kurtubi, Tefsir, c. 20, s. 234, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 103, Zehebî, Târıhu'l-İslâm, s. 147, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 565, Kastalani, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 62, Diyarbekrî,Hamfs, c.1, s. 288.
[408] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 123.
[409] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 381, Ezrakî, c. 1, s. 316, Kurtubi, c. 20, s. 234.
[410] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 316.
[411] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 122, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 147.
[412] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 381-382, Belâzurî, c. 1, s. 122, Fahru'r-Râzî, c. 32, s. 172, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 80,Kurtubi, t 20, s. 234, Zehebî, s. 147, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 565, Kastalani, İrşâdü's-sârf, c. 6, s. 25, Diyarbekrî, c. 1,s.288.
[413] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1,s. 381, Belâzurî, c. 1, s. 123, Kadı Iyaz c.1, s. 291, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 81, Kurtubi, c.20, s. 234.
[414] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 195, Fahru'r-Râzî, c. 32, s. 172, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 81, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 103, Zehebî, s. 147, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 565.
[415] Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 81, Kastalani, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 62.
[416] Ebu Nuaym , Delâil, c. 1, s. 194, İbn Seyyid, c. 1, s. 103, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 565, Kastalani, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 62.
[417] Beyhaki, D el âil ü'n-nübüvve, c. 2, s. 195, F ahru'r-Râ zf, c. 32, s. 172, M u hibbü't-Taberî, c. 1, s. 81, Ze hebi, T ârıhu'l -İslâm, s. 147.
[418] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 193, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 103, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 4, s. 565.
[419] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 382, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 195, Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 32, s. 172, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 81, Kurtubi, Tefsir, c. 20, s. 234-235, Zehebî, Târıhu'l-İslâm, s. 1 47.
[420] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 234-235, Zehebî, Târıhu'l-İslâm, s. 147.
[421] Bedrüddin Aynf, Umdetu'l-kârf, c. 16, s. 97.

[422] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 382, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 244, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 162, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 194, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 81, Bedrüddin Aynf, Umdetu'l-kârf, c. 16, s. 97, Kastalani, İrşâdü's-sârf, c. 25.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/352-356.
[423] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 384, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 18, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 490.
[424] İ bn Sa'd, Tabakâtü'l-kü brâ, c. 8, s. 3 6-3 7, Be yhak f, D el âil, c. 2, s. 338-339, İ bn Esîr, U sdu "l-gâbe, c. 7, s. 38 4, H ey sem f, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 18.
[425] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 339, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 18.
[426] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 339.
[427] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 18.
[428] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 339, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 18.
[429] Belâzurî, Ensâbu'l-esrâf, c. 1, s. 131, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 19.
[430] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 339, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 19.
[431] Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 131, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 1 9.
[432] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 339.
[433] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 339, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 19.
[434] Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 131, Beyhakî, Delâil, c. 1, s. 339.
[435] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 19.
[436] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 131.
[437] Heysemî Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 19.
[438] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 339.
[439] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 339.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/356-358.
[440] Zerka', Havran'dadır. (Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, t 1, s. 131)
[441] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 339, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 19.
[442] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 19.
[443] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 131.
[444] Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 131, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 339, Heysemî, Meanau'z-zevâid, c. 6, s. 19.
[445] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 131.
[446] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 338.
[447] İbn Sa'd'dan naklen Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 147.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/358-359.
[448] Buhârî, Sahih, c. 1, s. 65,131, Müslim,Sahih, c. 3, s. 141 8, Nesai, Sünen, c. 1, s. 162. Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2,s. 279, Zehebî, Târihu'l-İslâm , s. 216, Kastalani, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 62.
[449] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 417, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 65,131, Müslim, Sahih, c. 3, s. 141 8, Belâiurî, Ensâb, c.1, s. 125, Beyhakî, Delâil.c. 2, s. 279, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c.1 ,s. 190, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 103, Zehebî,Târihu'l-İslâm, s. 216, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 44, Heysemî, Mecmau'i-ievâid, c. 6, s. 17, Kastalani, Mevâhib, c.1, s. 62.
[450] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 417,Buhârî, c. 1, s. 131, Müslim, c. 3, s. 1419, Nesai, Sünen, c. 1, s. 162, Beyhakî, c. 2, s.279, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 1 90, Zehebî, s. 216, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 44, Diyarbekrî, Hamfs, c. 1, s. 292.

[451] Buhârî, c. 1, s. 65, Müslim, c. 3, s. 1418, Beyhakî, c. 2, s. 279.
[452] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 397, Ebu Nuaym , Delâil, c. 1, s. 266-267, Heysemî, Mecmau'i-ievâid, c. 1, s. 17.
[453] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 267, Heysemî, Mecmau'i-zevâid, c. 6, s. 17.
[454] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 397, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 267, Heysemî, c. 6, s. 17.
[455] Belâiurf, Ensâbu'l-esrâf, c. 1, s. 125, Ebu Nuaym, c. 1, s. 267, Heysemî, c. 6, s. 17.
[456] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 397, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1419, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 279, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 216.
[457] Ahmed b. Hanbel, c. 1,s.417, Buhârî, Sahih, c. 1 , .65, 131, Müslim, c. 3, s. 1418, Nesai, Sünen, c. 1,s.162, Beyhakî,c. 2, s. 279, Zehebî, s. 216, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 44, Heysemî, Mecmau'i-ievâid, c. 6, s. 17, Diyarbekrî, Hamfs, c. 1, s. 292.
[458] Müslim, c. 3, s. 1418, Beyhakî, c. 2, s. 279, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 103, Zehebî, s. 216.
[459] Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 286.
[460] Nesai, Sünen, c. 1 , s. 162, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 103.
[461] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 417, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 190, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 44, Diyarbekrî, c. 1, s. 292.
[462] Belâzuri, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 125, Heysemî, Mecmau'i-zevâid, c. 6, s. 17.
[463] Buhârî, Sahih, c. 1, s. 1 31, Kastalani, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 62, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 469.
[464] Müslim, c. 3,5.141 8,Belâzurî,c. 1,s. 125, Ebu Nuaym,c.1,s. 267, Beyhakî, c. 2, s. 279, İbn Seyyid, c.1, s. 104, Zehebî,s. 216, Halebî, c. 1, s. 469.
[465] Buhârî, c. 1, s. 131, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 7, Kastalani, c. 1 , s. 62, Halebî, c. 1, s. 469.
[466] Buhârî, c. 1 , s. 131, Müslim, c. 3, s. 1418, Belâiurf, c. 1, s. 1 25, Ebu Nuaym, c. 1, s. 267, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 7,Heysemî, c. 6, s. 17, Kastalani, c. 1, s. 62, Halebî, c. 1, s. 469.
[467] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 417, Buhârî, c. 1, s. 65, Müslim, c. 3, s. 1418, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 1 ,s. 190, Zehebî, s. 21 6, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 44, Kastalani, c. 1 ,s.62.
[468] Buhârî, c. 1, s. 131 , Belâiurf, c. 1, s. 125, Ebu Nuaym, c. 1, s. 267, Nesai, Sünen, c. 1 , s. 1 62, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ,c. 9, s. 7, Heysemî, c. 6, s. 18, Kastalani, c. 1, s. 62, Halebî, c. 1, s. 469.
[469] Buhârî, c. 1, s. 131, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 7, Kastalani, c. 1, s. 62, Halebî, c. 1.S.469.
[470] Buhârî, c.1, s. 131 .Müslim, c. 3, s. 1 418, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 279, Zehebî, s. 216. Kastalani, c. 1, s. 62, Halebî, c.1,s. 469.
[471] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 417, Buhârî, c. 1, s. 65, Ebu Nuaym, c. 1 , s. 267, Beyhakî, c. 2, s. 279, Ebu'l-Ferec, c. 1, s.190, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 44, Diyarbekrî, c. 1, s. 292.
[472] Buhârî, Sahih, c. 1, s. 131 , Müslim , Sahih, c. 3, s. 1418, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 279, Zehebî, Târihu'l-İslâm ,s. 216, Kastalani, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 62, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 469.
[473] Buhârî, c. 1, s. 65, 131, Müslim, c. 3, s. 141 8, E bu Nuaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 1 , s. 267, Nesai, Sünen, c. 1, s. 162,Beyhakî, Delâil, c.2,s. 279, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s.1 03, Zehebî, s. 216,Heysemî, Mecmau'i-ievâid, c. 6, s. 18, Kastalani,c.1, s. 62, Halebî, s. 469.
[474] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 417, Buhârî, c. 1, s. 65,131, Müslim ,c.3, s. 141 8 Ebu Nuaym, c. 1, s. 267, Nesai, Sünen, c. 1, s. 162, Beyhakî, c. 2, s. 279, E bu'l-Ferec, c. 1, s.

190, İbn Seyyid, c. 1, s. 103, Zehebî, s. 216, Heysemî, c. 6, s. 18,Kastalani, s. 62, Halebî, s. 469.
[475] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 41 7, Ebu'l-Ferec İbn Cevif, el-Vefâ, c. 1, s. 190, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 44,Diyarbekrî, c. 1 , s. 292.
[476] Buhârî, c. 1, s. 65, Müslim, c. 3, s. 1418, İbn Seyyid, c.1 ,s.1O3, Zehebî, s. 21 6.
[477] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 125, Nesai, Sünen, c. 1, s. 162, E bu Nuaym, c. 1, s. 267, Beyhakî, c. 2, s. 279, Heysemi ,c. 6, s. 18.
[478] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 417, Buhârî, c. 1, s. 65, Müslim, c. 3, s. 1 418, Beyhakî, c. 2, s. 279, Ebu'l-Ferec, c. 1.S.190, Zehebî, s. 216, E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 44.
[479] Buhârî, c. 1,3.131, Belâiurf, c. 1, s. 125, Nesai, c. 1, s. 62, Ebu Nuaym, c. 1, s. 267, Heysemî, c. 6, s. 6, s. 18, Halebî,c.1, s. 469.
[480] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 417, Müslim, c. 3, s. 1418, Nesai, c. 1, s. 1 62, Beyhakî, c. 2, s. 279, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 190, Zehebî, s. 216, E bu'l-F idâ, c. 3, s. 44, Kastal ânf, c. 1, s. 62, Diyarbekrî, c. 1, s. 292.
[481] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 393, Belâiurf, c. 1,s.125, Nesai, c. 1,s.162, Ebu Nuaym, c. 1,s.267, Beyhakî, c. 2, s. 279, Heysemî, c. 6, s. 18, Kastalani, c. 1, s. 62, Halebî, c. 1, s. 469.
[482] Buhârî, Sahih, c. 1, s. 65,132.
[483] Buhârî, c. 1, s. 65,132, Müslim, c. 3, s. 1418, Belâiurf, c. 1, s. 1 25, Nesai, c. 1, s. 162, Ebu Nuaym, c. 1, s. 267, Beyhakî, c. 2, s. 279.
[484] Ahmed b. Hanbel, c.1, s. 417, Buhârî, c. 1, s. 65, Nesai, c. 1, s. 162, Ebu'l-Ferec, c. 1,s.19O, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 44.
[485] Buhârî, c. 1, s. 132, Müslim, c. 3, s. 1 418, Belâiurf, c. 1, s. 125, Ebu Nuaym, c. 1, s. 267, Beyhakî, c. 2, s. 279, Zehebî, s. 216, Heysemî, c. 6, s. 18, Kastalani, c. 1, s. 62, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1 , s. 469.
[486] Buhârî, c. 1, s. 132, Müslim, c. 3, s. 1418, Beyhakî, c. 2, s. 279, Zehebî, s. 216.
[487] Buhârî, c. 1, s. 132, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 7, Halebî, c. 1,s.469.
[488] Buhârî, c. 1, s. 132, Müslim, c. 3, s. 1418, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 7, Delâil, c. 2, s. 279, Zehebî, s. 216, Kastalani, c. 1 ,s. 62, Halebî, c. 1,5.469.
[489] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 417, Buhârî, c. 1, s. 65, Müslim , c. 3, s. 1418, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 7, Ebu'l-Ferec, c. 1 , s.190,Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 44, Kastalani, c. 1, s. 62, Diyarbekrî, c. 1, s. 292.
[490] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 393, Buhârî, c. 1, s. 65, Müslim, c. 3, s. 1418, Beyhakî, c. 2, s. 279, Zehebî, s. 216.
[491] Buhârî, Sahih, c.1, s. 65.
[492] Müslim, Sahih, c. 3, s. 141 8, Ebu Nuaym, c. 1, s. 267, Beyhakî, c. 2, s. 279, Zehebî, s. 21 6, Heysemî, Mecmau'i-zevâid,c. 6, s. 18.
[493] Müslim, c. 3, s. 1418, Beyhakî, c. 2, s. 279, Zehebî, s. 216, Halebî, c. 1 , s. 469.
[494] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 267, Heysemî, Mecmau'i-ievâid, c. 6, s. 18.
[495] Müslim, Sahih,c. 3, s. 1418, Beyhakî,Delâilü'n-nübüvve.c. 2,s. 279, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 217, Heysemî, Mecmau'i-levâid, c. 6, s. 18, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 469.
[496] Buhârî, Sahih, c.1, s. 132, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1418, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 279, Kastalani, Mevâhibu'l-ledünniye, c.1, s. 62, Halebî, c.1, s. 469.
[497] Buhârî, c. 1 ,s. 1 32, Müslim, c. 3, s. 1418, Nesai, Sünen, c. 1, s. 162, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 7, Delâil, c. 2, s.279, Zehebî, Târihu'l-İslâm, s. 216, Kastalani, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1 , s. 62.

[498] Buhârî, c. 1, s. 132, Nesai, c. 1, s. 162, Kastalani, c. 1, s. 62.
[499] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 417, Buhârî, c. 1 , s. 132, Müslim, c. 3, s. 1418, Belâiurf, c. 1, s. 125, Nesai, c. 1 ,s.162, Ebu Nuaym, c. 1, s. 267, Beyhakî, c. 2, s. 279, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 1 90, Zehebî, s. 216, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 44, Heysemî, c. 6,s. 18, Kastalani, c. 1, s. 62, Diyarbekrî, Hamfs, s. 1,s.293, Halebî, c. 1,s.469.
[500] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 393, Müslim, c. 3, s. 1419, Beyhakî, c. 2, s. 279.
[501] Buhârî, c. 1 , s. 132, Müslim, c. 3, s. 1419, Ebu Nuaym, c. 1, s. 267, Beyhakî, c. 2, s. 279, Zehebî, s. 21 6, Heysemî, c. 6,s. 18, Kastalani, c. 1, s. 62.
[502] Belâiurf, Ensâbu'l-esrâf, c. 1, s. 125, Ebu Nuaym, c. 1, s. 267, Heysemî, c. 6, s. 18.
[503] Heysemî, Mecmau'i-ievâid, c. 6. s. 18.
[504] Buhârî, c.1, s. 132, Müslim, c. 3, s. 1 418, Nesai c. 1,s.162, Ebu Nuaym, c.1, s. 267, Beyhakî, c. 2, s. 279, Zehebî, s.217, Heysemî, c. 6, s. 18, Kastalani, c. 1, s. 62, Halebî, c. 1, s. 470.
[505] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 23, Müslim , c. 3, s. 1420, Beyhakî, c. 2, s. 279.
[506] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 397.
[507] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 23, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 397, Müslim, c. 3, s. 1420.
[508] Müslim, c. 3, s. 1418, Beyhakî, c. 2, s. 279, Zehebî, s. 216.
[509] Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 217.
[510] İbn Sa'd, c. 2, s. 23, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 397, Nesai, c. 1, s. 162, Beyhakî, c. 2, s. 280, Zehebî, s. 21 6, Heysemî,c 6, s. 18, Halebî, c. 1, s. 470.
[511] Buhârî, c. 1, s. 65, Müslim, c. 3, s. 1418, Nesai, c. 1, s. 1 62, Beyhakî, c. 2, s. 280, Zehebî, s. 216, Heysemî, c. 6, s. 18,Halebî, c.1, s. 470.
[512] Buhârî, c. 1 , s. 132, Müslim, c. 3, s. 1 418, Belâiurf, c. 1, s. 125, Nesai, c. 1, s. 162, E bu Nuaym, c. 1, s. 267, Beyhakî,c. 2, s. 280, Zehebî, s. 217, Heysemî, c. 6, s. 18, Kastalani, c. 1,s.62, Halebî, c. 1,s.47O.
[513] Buhârî, Sahih, c. 1, s. 132, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1418-1419, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 267, Zehebî,Târihu'l-İslâm, s. 217, Heysemî, Mecmau'i-zevâid, c. 6, s. 18, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 470.
[514] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 393, 417, Müslim , c. 3, s. 1419, Zehebî, s. 217, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c.3, s. 44, Diyarbekrî, Hamfs, c. 1, s. 293.
[515] Müslim, c. 3, s. 1 418, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 280, Zehebî, s. 217, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 44, 45, Halebî, c. 1,s.470.
[516] Buhârî, Sahih, c.1, s. 65.
[517] Müslim, c. 3, s. 1419, Beyhakî, c. 2, s. 280, Zehebî, s. 217, E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 44, 45, Halebî, c. 1, s. 470.
[518] Nesai, Sünen, c. 1.S.162.
[519] Müslim, c. 3, s. 1419, Beyhakî, c. 2, s. 280.
[520] Buhârî, Sahih, c.1, s. 65.
[521] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 23, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 397.
[522] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 280.
[523] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 417, Buhârî, c. 1, s. 65, Diyarbekrî, c. 1, s. 293.
[524] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 417, Müslim, c. 3, s. 1419, Diyarbekrî, c. 1, s. 293.
[525] İbn Sa'd, c. 2, s. 23, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 397, Buhârî, c. 1, s. 132, Müslim , c. 3, s. 1419, Nesai, c. 1, s. 162, Ebu'l-Ferec İbn Cevif, el-Vefâ, c. 1, s. 191, Zehebî, s. 216, Kastalani, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 62, Halebî, c. 1, s. 470.

[526] Müslim, Sahih, c. 3, s. 1419, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 280.
[527] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 23, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 397, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1 420, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 280.
[528] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 417,puhârî, Sahih, c. 1, s. 132, Müslim, c. 3, s. 1419. Ebu'l-Ferec İbn Cevif, el-Vefâ, c.1 ,s.191,Zehebî, Târihu'l-İslâm, s. 217, Kastalani, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1 , s. 62, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 470.
[529] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 393, Müslim, c. 3, s. 1419.
[530] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 267, Heysemî, Mecmau'i-zevâid, c. 6, s. 18.
[531] Belâiurî, Ensâbu'l-esrâf, c. 1, s. 125, Ebu Nuaym, c. 1, s. 267, Heysemî, c. 6, s. 18.
[532] Belâiurî, Ensâb, c. 1 , s. 125, Ebu Nuaym, c. 1, s. 267.
[533] Ebu Nuaym, c. 1, s. 267, Heysemî, c. 6, s. 18.
[534] Heysemî, Mecmau'i-ievâid, c. 6, s. 18.
[535] Belâiurî, c. 1, s. 125, Ebu Nuaym, c. 1, s. 267, Heysemî, c. 6, s. 18.
[536] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 267.
[537] Ebu Nuaym, c.1, s. 267, Heysemî, c. 6, s. 18.
[538] Belâiurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 125.
[539] Ebu Nuaym, c.1, s. 267, Heysemî, c. 6, s. 18.
[540] Belâiurî, c. 1, s. 125, Ebu Nuaym, c.1, s. 267, Heysemî, c. 6, s. 18.
[541] Ebu Nuaym, c.1, s. 267, Heysemî, c. 6, s. 18.
[542] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 267.
[543] Ebu Nuaym, c. 1, s. 267, Heysemî, c. 6, s. 18.
[544] Belâiurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 125, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 267, Heysemî, Mecmau'i-zevâid, c. 6, s. 18.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/359-366.
[545] İbnEbi Şeybe, Musannef, c. 14, s. 297, Ahmed b. Hanbel.Müsned.c. 2, s. 204. Buhârî, Sahîh.c. 6, s. 34-35, E bu Nuaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 209, Beyhakî, Delâil, c. 2 , s. 274, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 190, Zehebî, Târîhu'l-İslâm , s. 215, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 46, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 16.
[546] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 31 5, 319, Taberî, Tefsir, c. 15, s. 164-166, Vahidi, Esbâbü'n-nüzûl, s. 198-199, Kurtubi,Tefsir, c. 10, s. 128 -130, E bu 'I-Fi dâ, Tefsir, c. 3, s. 62-63, H âlin, Tefsir, c. 3, s. 180-181, Suy utf, D ürru'l-m ensûr, c. 4, s. 202, 203.
[547] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 319, Taberî, Tefsir, c. 15, s. 166, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1 , s. 205, 206, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 190, Zehebî, Târîhu'l-İslâm , s. 153-154.
[548] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 1, s. 319, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 205-206, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 1 90, Zehebî, Tâıfhu'l-İslâm, s. 153-154.
[549] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 1, s. 319-320, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 206, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 190, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 108, Zehebî, Târîhu'l-İslâm , s. 1 53-1 54, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 4243.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/366-368.
[550] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 166-167, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 86, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 410
[551] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 167, İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 86.
[552] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 167, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 86, İbn Hacer, c. 3, s. 41 0.

[553] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 215, Hâkim , Müstedrek, c. 3, s. 369, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 166-167, İbn Esîr, Usd,c. 3, s. 86, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 2, s. 336, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 140, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s.29.
[554] İbn Kuteybe, Kitâbu'l-maârif, c. 101, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 167, İbn Esîr, Usd, c. 3, s. 86, İbn Hacer, c. 3, s. 410.
[555] İbn Sa'd, c. 3, s. 215, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 369, Beyhakî, c. 2, s. 167, İbn Esîr, c. 3, s. 86, Muhibbüt-Taberî, c. 2,s. 336, Zehebî, s. 140, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 29, İbn Hacer, c. 3, s. 410.
[556] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 86.
[557] İbn Sa'd, c. 3, s. 215, Hâkim, c. 3, s.369, Beyhakî,c. 2, s. 167, İbn Esîr, c. 3, s. 86, Muhibbüt-Taberî, c. 2, s. 336, Zehebî, s. 140, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 29.
[558] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 167, İbn Esîr, Usd. c. 3, s. 86.
[559] Buhârî'nin Târîh'inden naklen İ bn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 410.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/368-369.
[560] Hâkim , Müstedrek, c. 3, s. 360. E bu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1, s. 89, Muhibbül-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 2, s. 353, İ bn H acer, c. 1, s. 545, Ta berâ nfden nakl en H eyse m T, M ecm au'i-zevâid, c. 9, s. 151 .
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/369.
[561] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. *55,* Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 446.
[562] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 55.
[563] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 446.
[564] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 55, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1 , s. 446.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/369-370.
[565] İbn Sa'd, c. 3, s. 116, (tan .Abdilbeır, lstiâb.c.4, s. 1474, IbnEsîr, Usd, c. 5, s. 181, IbnHacer, el-lsâbe, c. 3, s. 421.
[566] İbn Sa'd, c. 3, s. 116, İbn Esir, c. 5, s. 181, İtan Hacer, c. 3, s. 421.
[567] İbn Sa'd, c. 3, s. 116-117, İbn Aicdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1473, İbn E ar, Usd, c. 5, s. 181 .
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/370.
[568] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 156.
[569] İbn İshak, İtan Hişam, Sîre, c.1, s. 339-340, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 196-197, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1849.
[570] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 195.
[571] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 196, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 69.
[572] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 340, Belâzurî, c. 1, s. 196, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 218, Hâzin, Tefsir, c. 4, s. 385.
[573] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 196, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 69, Usd,c.7, s. 123, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 482.
[574] Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 1 28, Kastalani, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 66.
[575] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 482.
[576] Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 196, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 69, Usd, c. 7, s. 123.
[577] Belâzurî, c. 1, s. 196; İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 69, Usd, c. 7, s. 123, Halebî, c. 1, s. 482.
[578] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 340, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 283, İbn Abdilberr, İstiâb, c.1, s. 849, İbn Esîr, Usd, c. 7,s. 123, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 117, Zehebî, s. 218, Hâzin, Tefsir, c. 4, s. 385, Kastalani, c. 1, s. 66.

[579] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.1, s. 340, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 117, Hâzin, c. 4, s. 385, İbn Hacer, c. 4, s. 312.
[580] Belâzurî, Ensâb, c. 1 , s. 196, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 69, Usd, c. 7, s. 123, Halebî, c. l.s.482.
[581] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1,s.34O, Belâzurî, c. 1,s.196, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 283, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 69, Usd, c.7, s. 123, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 117, Zehebî, s. 218, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 59, İbn Hacer, c. 4, s. 312, Hâzin, c. 4, s. 385, Kastalani,c.1, s. 66. Halebî, c.1, s. 482.
[582] Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 196, İbn Esîr, c. 2, s. 69, Usd, c. 7, s. 123, Halebî, c. 1, s. 482.
[583] Belâzurî, c. 1, s. 196 Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 269-270.
[584] Kurtubi, Tefsir, c. 16, s. 189, Suyûtî, Esbâbü'n-nüzül, s. 1 96.
[585] Ahkâf 11.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/370-372.
[586] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 482.
[587] Mus'abu'z-Zübeyyrf, Nesebi Kureyş.s. 147, İbn Kuteybe, Kitâbu'l-maârif, s. 77, İbn Abdilberr, İstiâb, c.4,s. 1946, Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 3, s. 222.
[588] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 196, İbn Esîr, Kâmil, c . 2,s. 70, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 475.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/372.
[589] İbn Kuteybe, Kitâbu'l-maârif, s. 77.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/372.
[590] Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 195, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 399.
[591] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 341, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 195, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 55, İbn E ar, Kâmil, c.2, s. 69, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 117, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ye'n-nihâye, c. 3, s. 58.
[592] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 195.
[593] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1 , s. 341, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 195, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 69, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 117-118, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1 , s. 482.
[594] Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 195, İbn Esîr, c. 2, s. 69, Halebî, c. 1.S.482.
[595] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 341, Belâzurî, c. 1, s. 1 95, İbn Esîr, c. 2,s. 69, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 11 8, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 58, Halebî, c. 1 , s. 482.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/372-373.
[596] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 230, 231, Belâzurî, c. 1 ,s. 1 94, İbn Esîr, c. 2, s. 68, Usd, c. 3, s. 136,1 37, İbn Hacer, el-İsâtae, c. 2, s. 256.
[597] Belâzuıî, Ensâb, c. 1, s. 185, İbn Haim, Cevâmiu's-sfne, s. 54.
[598] Halebî, İnsânu'l-uvûn, c. 1, s. 481 .
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/373.
[599] İbn Sa'd, c. 4, s. 123, Belâzurî, c. 1, s. 195, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1730, İbn E ar, Usdu'l-gâbe, c. 6, s. 248, İbnHacer, c. 4, s. 156, Halebî, c. 1 , s. 481.
[600] İbn Sa'd, c. 4, s. 123, Belâzurî, c. 1, s. 195, İbn Abdilberr, c. 4, s. İbn E ar, Usd, c. 6, s. 248.
[601] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1730.
[602] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 6, s. 248.

[603] İbn Sa'd, c. 4, s. 123, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1730.
[604] İbn Sa'd, c. 4, s. 123, Belâzurî, c. 1 ,s. 195, İbn Abdilberr, c. 1, s. 1 730.
[605] İbn Sa'd, c. 4, s. 123, Belâzurî, c. 1 ,s.1 95, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1730, İbn E ar, Usd, c. 6, s. 248.
[606] İbn Sa'd, c. 4, s. 123, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1730, İbn Esîr, Usd, c. 6, s. 248.
[607] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 123, Belâzurî, Ensâbu'l-eş râf ,c. 1, s.158, Suyûtî, Dürru'l-mensûr, c. 4, s. 132.
[608] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 134.
[609] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 195.
[610] Belâzurî, c. 1, s. 195, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 6, s. 248, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 156, Halebî, İnsânu'l-uvûn, c. 1, s. 481-482.
[611] Belâzurî, c. 1, s. 195, İbn Esir, Usd, c. 6, s. 248, Halebî, c, 1. s. 482.
[612] Belâzurî, c. 1, s. 195, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 69, Usd, c. 6, s. 248, Halebî, c. 1, s. 482.
[613] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 123, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1730, Halebî, c. 1,s.482.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/374-375.
[614] İbn Sa'd, c. 3, s. 233, Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 404, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 53, Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliya,c. 1, s. 149, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 281 , İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 178-179, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 245,Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 74, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 251.
[615] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 48.
[616] İbn Sa'd, c. 3, s. 232, Belâzurî, c. 1, s. 185-186.
[617] İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 3, s. 233, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 404, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 53, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 284, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 179, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 74, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 49, Zehebî, TânTiu'l-İslâm, s. 1 41-1 42, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye vıe'n-nihâye, c. 3, s. 28.
[618] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 186.
[619] İbnİshak,İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 339-340, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 186, Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1, s. 148, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 66, Muhibbüt-Taberî, Rıyâd, c, 1 , s. 117, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 57-58.
[620] Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 2, s. 588.
[621] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 186.
[622] İbnSa'd,Tabakât,c.3,s.233, Ahmedb.Hanbel, c. 1, s.404, İbn Mâce c.1 ,s. 53, Hâkim, c. 3, 284, Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1 , s. 149, İbn Abdilberr, c. 1, s. 179, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 74, Zehebî, Târih, s. 217. Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 58.
[623] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 185.
[624] Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 185, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 54.
[625] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 404, İbn Mâce, c, 1. s, 53, Hâkim , c. 3, s. 284, Ebu Nuaym, Hilyetü'l-e'vliyâ, c. 1, s. 149, İbn Abdilberr, c. 1, s. 179, İbn Hazm, s. 54, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 74, Zehebî, Târih, s. 217-218, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 58.
[626] İbn Abdilberr, c. 4, s. 181 3, İbn Hazm, s. 55, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 69, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s.111, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 274, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 481.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/375-377.
[627] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 175.

[628] İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 3, s. 233, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 156, Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliya, c. 1 , s. 1 40, Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 20, s. 121 , İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 11 4, Kurtubi, Tefsir, c. 10, s. 181 , Hâzin, Tefsir, c. 3, s. 136.
[629] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 165.
[630] Suyûtî, Düıru'l-m ensûr, c. 4, s. 132.
[631] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 233, Belâzurî, Ensâb, c.1, s. 158, Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1, s. 140, İbn Esîr, Usd, c. 2,s.114.
[632] Taberî, Tefar, c. 14, s. 182, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 68.
[633] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 165, Belâzurî, Ensâb, c.1, s. 178, Alâuddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 13, s. 375.
[634] Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1, s. 144, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 439, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 115.
[635] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 115.
[636] Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1, s. 144, İbn Abdilberr, c. 2, s. 439, Fahru'r-Râzî, c. 20, s. 121, İbn Esîr, Usd, c. 2, s. 115, Hâzin, c. 3, s. 136.
[637] İbn Abdilberr, c. 2, s. 439, İbn Esîr, Usd, c, 2, s. 11 5.
[638] Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1, s. 144, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 439, Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 20, s. 121, İbn Esîr,Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 11 5, Hâzin, Tefsir, c. 3, s. 136.
[639] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 1 , s. 383, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 164, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 237, Belâzurî,Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 176, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 438, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 115, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2,s. 235.
[640] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 383, İbn Abdilberr, c. 2, s. 438, İbn Esîr, Usd, c. 2, s. 115, İbn Hacer, el-İsâbe, 11, s. 416,Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 511.
[641] Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 178-179, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 115.
[642] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 179.
[643] Buhârî, Sahîh, c.4, s.238-239,Beyhakî, Delâil, c.2, s.283,Zehebî,Târîhu'l-İslâm,s. 218-219, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 59.
[644] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 110, Buhârî, Sahîh, c. 8, s. 56, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 47, Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1 , s. 144, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 283, İbn Esîr, Usd, c. 2, s. 115.
[645] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 109, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 28.
[646] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 109.
[647] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 110, Hâkim , Müstedrek, c. 3, s. 383, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 283.
[648] Hâkim, Müstedrek,, c. 3, s. 383.
[649] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 110, Buhârî, c. 8, s. 56, Ebu Dâvud, c. 3, s. 47, Ebu Nuaym , Hilyetü'l-evliyâ, c. 1, s. 1,s.144, İbn Esîr, Usd, c. 2, s. 115.
[650] Buhârî, c. 8, s. 56, Ebu Dâvud, c. 3, s. 47, Hâkim, c. 3, s. 383, Ebu Nuaym, c.1, s. 1 44, Beyhakî, c. 2, s. 283.
[651] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 109.
[652] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 110, Buhârî, c. 4, s. 239, E bu Dâvud, c. 3, s. 47, Ebu Nuaym, c. 1, s. 144 Beyhakî, c.2, s. 283, İbn Esîr, Usd, c. 2, s. 115, Zehebî, s. 219, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 59.
[653] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 110, Ebu Dâvud, c. 3, s. 47, Ebu Nuaym, c. 1, s. 144, İbn Esîr, c. 2, s. 115, Zehebî, s. 219.

[654] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 110, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 383, Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1, s. 1 44.
[655] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 111, Buhârî, Sahîh, c. 8, s. 56, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 47, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 176, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 383, Ebu Nuaym , Hilyetü'l-evliyâ, c. 1, s. 144, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 283,İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 11 5, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 219, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 59.
[656] Hakim, Müstedrek, c. 3, s. 383.
[657] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 111, Buhârî, c. 8, s. 56, Ebu Dâvud, c. 3, s. 47, Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c.1, s. 144, İbn Esîr, c.2, s. 115.
[658] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 11, Buhârî, c. 8, s. 56, E bu Dâvud, c. 3, s. 47, İbn Esîr, c. 2, s. 115.
[659] Buhârî, Sahîh, c. 8, s. 56.
[660] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 11, Buhârî, c. 8, s. 56.
[661] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 11, Buhârî, c. 8, s. 56, Ebu Dâvud, c. 3, s. 47, Hâkim, c. 3, s. 383, Beyhakî, c. 2, s. 283, İbn Esîr, c. 2, s. 115, Zehebî, s. 21 9, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 59-60.
[662] Ebu Nuaym, c. 1, s. 144.
[663] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 11, Buhârî, c. 8, s. 56, Ebu Dâvud, c. 3, s. 47, Belâzurî, c. 1,s.176, Ebu Nuaym, c. 1,s.144, Beyhakî, c.2, s. 283, İbn Esîr, c.2, s. 115, Zehebî, s. 219, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 57.
[664] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 383.
[665] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 11, Buhârî, c. 8, s. Ebu Dâvud, c. 3, s. 47, Belâzurî, c.1 , s. 176, Yâkubî, Târîh, c. 2, s. 28.
[666] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 109, Buhârî, c. 4, s. 239, Ebu Dâvud, c. 3, s. 47, Yâkubî, c. 2, s. 28, Ebu Nuaym , c. 1, s. 144, Beyhakî, Delâil, c.2, s. 283, İbn Esîr, c. 2, s. 115, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 60.
[667] Buhârî, Sahîh, c. 8, s. 56, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 219.
[668] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 176.
[669] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 109, E bu Dâvud, Sünen, c . 3, s. 47.
[670] Buhârî, c. 8, s. 56, Belâzurî, c. 1, s. 176, Ebu Nuaym, c. 1,s.144, Beyhakî, c. 2, s. 283, İbn Esîr, c.2, s. 115, Zehebî, s.219, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 60.
[671] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 109, Buhârî, c. 8, s. 56, Belâzurî, c. 1, s. 176, Yâkubî, c. 2,s. 28, Ebu Nuaym, c. 1, s. 144, Beyhakî, c.2, s. 283, İbn Esîr, c.2, s. 115, Zehebî, s. 219, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 60.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/377-380.
[672] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 404, İtan Mâce, Sünen, c. 1, s. 58, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 349, Ebu Nuaym, Hilyetü'l-e'vliyâ, c. 1 , s. 172, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1481 , Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 281, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 253, Zehebî, Siyeru a'lami'n-nübelâ, c. 1, s. 293, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 58, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 454.
[673] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 404, İbn M âce, Sünen, c. 1, s. 53, E bu Nuaym, c. 1, s. 172, Zehebî, Siyer, c. 1, s.
293, Ebu'l-Fidâ. c. 3. s. 58.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/380-381.

[674] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 226, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 1 81, İbn Kuteybe, Kitâbu'l-maârif, s. 114, Hâkim,Müstedrek, c. 3, s. 397, İbn Abdilberr, c. 2, s. 727, İbn E ar, Usd, c, 3, s. 36, Zehebî, Siyer, c. 2, s. 10,12,İbnHacer, c. 2, s. 195.
[675] İbn Sa'd, c. 3, s. 233, Ahmed b. Hanbel, c. 1 , s. 404, İbn Mâce, c. 1, s. 53. Belâzurî, c. 1, s. 158, Ebu Nuaym, c. 1, s. 172,Hâkim, c. 3, s. 349, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 281, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1481, İbn Ear, Usd, c. 2, s. 38, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1 , s. 74, Kurtubi, Tefsir, c. 10, s. 182, Zehebî, Siyer, c. 1, s. 12, Ebu'l-Fidâ, t 3, s. 58.
[676] İbn Sa'd, c. 3, s. 227, Belâzurî, c. 1, s. 181, İbn Esîr, Usd, c. 3, s. 37, Zehebî, Siyer, c. 2, s. 1 2,13, İbn Hacer, c. 2, s. 195.
[677] İbn Sa'd, c. 3, s. 248, Suyûtî, Dürru'l-mensur, c. 4, s. 132.
[678] İbn Sa'd, c. 3, s. 233, Ahmed b. Hanbel, c. 1 , s. 404, İbn Mâce, c. 1, s. 53, Belâzun, c. 1, s. 158, Ebu Nuaym, c. 1, s. 140,İbn Ear, Usd, c. 3, s. 38, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 21 7.
[679] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 184.
[680] En'âm: 53.
[681] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 184.
[682] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 248, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 156.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/381-382.
[683] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 136, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 157, İbn Kuteybe, Kitâbu'l-maârif, s. 111, İtan Abdilberr, İstiâb, c.4, s. 1 863, Zehebî, Si yem a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 292.
[684] İbn Sa'd, c. 3, s. 246, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 467.
[685] İbn Sa'd, t 3, s. 248, 249, Belâzuıî, c. 1,s.16O, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1589, İbn Esîr, Usd, c, 4, s. 131, Zehebî, Siyer, c.1, s. 293.
[686] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 32, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 58.
[687] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 342, İbn Sa'd, c. 3, s. 249, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 62, Belâzurî, c. 1, s. 161, İbnAbdilberr, c. 4, s. 1589, Zehebî, Siyer, c . 1, s. 294, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 293.
[688] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 293.
[689] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 249, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 62, Belâzurî, c. 1, s. 161, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1589, Zehebî, Siyer, c. 1, s. 294, Heysemî, c. 9, s. 293, Alâuddin Ali, Kenzu'l-umm âl, c. 13, s. 528.
[690] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1,s.342, Belâzurî, c. 1 , s. 160, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 383, EbuNuaym, Hilyetü'l-evliya, c.1, s. 140, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 67, Zehebî, Siyer, c .1, s. 393, Heysemî, c. 9, s. 293, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 648.
[691] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 342, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 282, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 388-389, Zehebî, Târîhu'l-İslâm ,s. 218, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 59, Heysemî, c. 9, s. 293.
[692] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 249, Beyhakî, c. 2, s. 282, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1589, Heysemî, c. 9, s. 293.
[693] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 1, s. 342, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 249, Hâkim , Müstedrek, c. 3, s. 383, EbuNuaym, Hilyetü'l-eviiyâ, c. 1, s. 140, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 282, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1589, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 468, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 21 8, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 59, Heysem f, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s.293, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 648, Alâuddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 11, s. 728.

[694] Zemahşeri, Keşşaf, c. 2, s. 430, Nesefi, Medârik, c. 2, s. 301.
[695] "Bir daha kâfirler seni yakalayıp suya batırırlar ve sana 'Şöyle şöyle söyle!' derler ve bu işkenceyi tekrarlarlarsa, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 160, Zemahşeri, Keşşaf, c. 2, s. 430, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s.67, Kurtubi, Tefsir, c. 10, s.180, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 648, Halebî, İ nsânu'l-uyün, c. 1, s. 483.
[696] Zemahşeri, Keşşaf, c. 2, s. 430, Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 20, s. 121, Kurtubi, Tefsir, c. 1 0, s. 1 80, Beyzâvî, Tefsir, c. 1, s.571, Ebussuud, Tefsir, c. 5, s. 143.
[697] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 160, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 148.
[698] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 136, Belâzurî, c. 1, s. 157, İbn Kuteybe, Maârif, s. 111, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1863, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 292.
[699] İbn Sa'd, c. 3, s. 233, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 404, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 53, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 349, EbuNuaym, Hilye, c. 1, s. 1 40, Beyhakî, c. 2, s. 281, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1864, İbn Esîr, Usd, c. 7, s. 152, Zehebî, Târîh, s. 21 8, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 58.
[700] İbn Sa'd, Tab akât, c. 8, s. 264, Zürk ânf, M evâ hibu'l -ledünn iye Şerhi, c. 1, s. 2 66.
[701] Zemahşeri, Keşşaf, c. 2, s. 430, Nesefi, Medârik, c. 2, s. 301.
[702] Halebî, İnsânu'l-uyün, c. 1, s. 483, Zürkânf, Mevâhibu'l-ledün niye Şerhi, c. 1, s. 266.
[703] Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1,s.14O, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1865, Kurtubi, Tefsir, c. 10, s. 181.
[704] Ebu Nuaym, Hilye, c.1, s. 140, Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 20, s. 121, Kurtubi, Tefsir, c. 10, s. 181.
[705] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1865, Kurtubi, Tefsir, c. 10, s. 181.
[706] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 160, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 67.
[707] Zemahşeri, Keşşaf, c. 2, s. 430, Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 20, s. 121, Kurtubi, Tefsir, c. 10, s. 180, Hâzin, Tefsir, c. 3, s. 136,Beyzâvî, Tefsir, c. 1, s. 571.
[708] İ bn Sa "d, Tab akâtü' l-kübrâ, c. 8, s. 264-265, Bel âzu rf, E nsâb u'l-eşrâf, c. 1, s. 160, Be yhak f, D elâ ilü 'n-n übüwe, c. 2, s. 82,İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 54, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1965, Zemahşeri, Keşşaf, c. 2, s. 430, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 67,Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 21 8, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 59, Halebî, İnsânu'l-uyün, c. 1, s. 483.
[709] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 264-265, Belâzurî, E nsâb, c. 1, s. 160, İbn Kuteybe, M aârif, s. 112, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve,c. 2, s. 282, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1865, Zemahşeri, c. 2, s. 430, Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 3, s. 220, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 67,F ahru'r-R âzf, Tefsir, c. 20, s. 1 21, Ku rtub f, Tefsir, c. 10, s. 180, Zehebî, s.218, E bu'l-F idâ, c. 3, s. 59, H ale bf, c. 1, s. 483.
[710] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 233, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 404, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 53, Hâkim , Müstedrek, c. 3, s.349, Ebu Nuaym, c. 1,s.14O, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 282, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1864, İbn Esîr, Usd, c. 4, s. 130, Zehebî, Târîh, s.217, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 58.
[711] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 248.
[712] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s.342, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 58.
[713] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 233, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 404, İbn Mâce.c. 1,s.53, Belâzurî, c. 1, s. 158, Ebu Nuaym, Hilye, c. 1, s. 140, Zehebî, Târîh, s. 53, Belâzurî, c. 1, s. 1 58, Ebu Nuaym, Hilye, c. 1, s. 140, Zehebî, Târîh, s. 217.

[714] İbn Sa'd, c. 3, s. 248, Belâzurî, c. 1, s. 1 58, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 293, Suyûtî, Dürru'l-m ensür, c. 4, s.132.
[715] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 248, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 1 58.
[716] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1864, Süheylî, Ravtiu'l-ünüf, c. 3, s. 220, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 483-484.
[717] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 67.
[718] Taberî, Tefsir, c. 14, s. 1 81, Hâzin, Tefsir, c. 3, s. 136, Suyûtî, Dürru'l-mensûr, c. 4, s. 132.
[719] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 249, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 159, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1 , s. 294.
[720] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 249, Belâzurî, c. 1,s.159, Taberî, Tefsir, c. 14, s. 182.
[721] Taberî, Tefsir, c. 14, s. 181, Hâzin, Tefsir, c. 3, s. 136, Suyûtî, Dürru'l-mensûr, c. 4, s. 132.
[722] İbn Sa'd, c. 3, s. 249, Belâzurî, c. 1, s. 159, Taberî, c. 1 4, s. 181-182, E bu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1, s. 140, Zehebî, c. 1, s. 294, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 2, s. 587, Suyûtî, Dürr, c. 4, s. 132.
[723] Taberî, c. 14, s. 181, Hâzin, c. 3, s. 136.
[724] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 159, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 67.
[725] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 159.
[726] Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 159, İbn E ar, Kâmil, c. 2, s. 67.
[727] İbn Sa'd, c. 3, s. 249, Belâzurî, c. 1, s. 159, Ebu Nuaym, c. 1, s. 140, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 67, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 130-131.
[728] Zemahşeri, Keşşaf, c. 2, s. 430, Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 20, s. 121, Nesefi, Medârik, c. 2, s. 301, Hâzin, c. 3, s. 136, Beyzâvî, Tefsir, c. 1, s. 571, Ebussuud, Tefsir, c. 5, s. 143.
[729] Tirmizî, Sünen, c. 1, s. 52, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 392, Ebu Nuaym, c. 1, s. 139, Zehebî, Siyer, c. 1, s. 296, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 295.
[730] Ebu Nuaym, Hilye, c. 1, s. 139-140, Zemahşeri, c. 2, s. 430, Fahru'r-Râzî, c. 20, s. 121, Nesefi, Medârik, c. 2, s. 301, Hâzin, c. 2, s. 136, Beyzâvî, c. 1, s. 571, E bussuud, c. 5, s. 143, Alâuddin Ali, Kenzu'l-umm âl, c. 11, s. 724.
[731] Tirmizî, c. 1, s. 52, Zemahşeri,c. 2, s. 430, Fahru'r-Râzî,c. 20, s. 121, Hâzin, c. 3, s. 136,Beyzâvî, c.1 ,s. 571, Ebussuud, c. 5, s. 143, Heysemî, c. 9, s. 295.
[732] Zemahşeri, c. 2, s. 430, Fahru'r-Râzî, c. 20, s. 121, Nesefi, c. 2, s. 301, Hâzin, c. 3, s. 136, Beyzâvî, c. 1, s. 571 ,Ebussuud, c. 5, s. 143.
[733] İbn Sa'd, c. 3, s. 249, Belâzurî, c. 1, s. 159, Taberî, c. 14, s. 182, Ebu Nuaym, c. 1 ,s. 140, Zemahşeri, c. 2, s. 430, Fahru'r-Râzî, c. 20, s. 121, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 67, Nesefi, c. 2, s. 301, Hâzin, c. 3, s. 136, Beyzâvî, c. 1, s. 571. Ebussuud, c. 5, s. 143.
[734] Zemahşeri, c. 2, s. 430, Fahru'r-Râzî, c. 20, s. 121, Nesefi, c. 2, s. 301, Hâzin, c. 3, s. 136, Beyzâvî, c. 1, s. 571 ,
Ebussuud, c. 5, s. 143.
[735] İbn Sa'd, c. 3, s. 249, Belâzurî, c. 1, s. 1 59, Ebu Nuaym, c. 1, s. 140, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 67, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 294.
[736] İbn Sa'd, Tab akâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 249, E bu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1, s. 140, İbn Esîr, Kâm il, c. 2, s. 67, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 294.
[737] Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 2, s. 588.

[738] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 249, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 159, Ebu Nuaym, Hilye, c. 1, s. 140, Zehebî, Siyer, c. 1 , s. 294.
[739] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 159.
[740] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 249, Belâzurî, E nsâb, c. 1, s. 159, E bu Nuaym, Hilye, c. 1, s. 140, Zehebî, Siyer, c. 1, s. 294, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 2,s. 588.
[741] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 159.
[742] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 249, Belâzurî, E nsâb, c. 1, s. 159, E bu Nuaym, Hilye, c. 1, s. 140, Zehebî, Siyer, c. 1, s. 294,Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 2, s. 588.
[743] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 249, Belâzurî, Ensâb, c,1, s. 159, Taberî, Tefsir, c. 14, s. 182, Ebu Nuaym, Hilye, c. 1, s. 140, İbn Esîr, Kâm il, c. 2, s. 67, Zehebî, Siyer, c. 1 , s. 294, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 2, s. 588.
[744] Suyûtî, Dürru'l-m ensûr, c. 4, s. 132.
[745] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 249, Belâzurî, Ensâb, c.1, s. 159, Taberî, Tefsir, c. 14, s. 182, Ebu Nuaym, Hilye, c. 1, s. 140, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 67, Zehebî, Siyer, c. 1 , s. 294, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 2, s. 588.
[746] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 160.
[747] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 67.
[748] İbn Sa'd, c. 3, s.249,Belâzurî, c. 1, s. 160, Taberî,c. 14, s. 182, EbuNuaym, c.1, s.1 40, Zemahşeri, c. 2, s.430,Fahru'r-Râzî, c. 2, s. 121 , İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 67, Kurtubi, Tefsir, c. 10, s. 180, Nesefi, c. 2, s. 301, Hâzin, c. 3, s. 136, Zehebî, Siyer, c. 1, s. 294, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 2, s. 588, Beyzâvî, Tefsir, c. 1, s. 571, Ebussuud, c. 5, s. 143.
[749] Nahl:106.
[750] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 249, Belâzurî, c. 1, s. 159-160, Taberî, c. 14, s. 182, Vahidi, Esbâbü'n-nüzûl, s. 190, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 67, Kurtubi, c. 10, s. 180, Zehebî, Siyer, c. 1,s.295, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 2, s. 588.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/382-388.
[751] Firuzâbâdi, Kâmüsu'l-Muhît, c. 2, s. 316.
[752] Seyyid Şerif, Ta'rifât, s. 74-75.
[753] Kâmûsu'l-muhit, c. 2, s. 316, Seyyid Şerif, Ta'rifât, s. 74-75.
[754] Seyyid Şerif, Ta'rifât, s. 100.
[755] Kâsâni, Bedâyiu's-sanâyi, c. 2, s. 84.
[756] Bakara: 1 84.
[757] Taberî, Tefsir, c. 14, s. 182, Kurtubi, Tefsir, c. 10, s. 181 -182.
[758] Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 2, s. 587, Ebussuud, Tefsir, c. 5, s. 143.
[759] Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 20, s. 121, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 2, s. 588.
[760] Fahru'r-Râif, Tefsir, c. 20, s. 121, Hâzin, Tefsir, c. 3, s. 136.
[761] Hâzin, Tefsir, c. 3, s. 136.
[762] Fahru'r-R âzf, Tefsir, c. 20, s. 121, Hâzin, Tefsir, c. 3, s. 136.
[763] Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 2, s. 587, Ebussuud, Tefsir, c. 5, s. 143.
[764] Zemahşeri, Keşşaf, c. 2, s. 430, Nesefi, Medârik, c. 2, s. 301.
[765] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 232, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 404, İbn M âce, Sünen, c. 1 , s. 53, Belâzurî, Ensâb, c.1, s. 185-186, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 284, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 179, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 74, İbnKayyı m, Zâdu'l-m ead, c. 2, s. 49, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 217, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 28.

[766] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 249, Belâzurî, c. 1 , s. 159, E bu Muaym, c. 1, s. 140, Zehebî, Siyer, c. 1 , s. 294, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 2, s. 588.
[767] Zemahşeri, Keşşaf, c. 2, s. 430.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/388-390.
[768] İbn İshak, İbn Hişam , Sı re, c. 1, s. 336, Taberı, Târih, c. 224-225, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 385-386, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 476.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/390-391.
[769] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 281, Taberî, Târih, c. 2, s. 216, İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 367, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 147-148, Hajebf, İnşânu'l-uvûn, c. 1, s. 456.
[770] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 281-282, Belâzurî, Ensâbu'l-eşraf, c. 1 , s. 116, Usd, c. 2, s. 367, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 33, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 456.
[771] Belâzurî, Ensâbu'l-eşraf, c. 1, s. 116, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 60.
[772] İbn İshak, İbn Hişam,c.1, s. 282, Be lâzurî, c.1, s. 116, Taberî, Târih, c. 2, s. 216, İbn Hazm,s.51, İbn Esîr, Usd, c. 2, s. 367, İbn Hacer, c. 2, s. 33, Halebî, c. 1, s. 456.
[773] Belâzurî, Ensâbu'l-eşraf, c. 1, s. 116.
[774] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 282, Belâzurî, c. 1, s. 116, Taberî, c. 2, s. 216, İbn Hazm,s.51 , İbn Esîr, Usd, c. 2, s. 367, İbn Hacer, c. 2, s. 33, Halebî, c. 1, s. 456.
[775] Belâzurî, Ensâbu'l-eşraf, c. 1, s. 116, İbn Esîr, Kâmil, t 2, s. 68.
[776] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1,s.282, Belâzurî, c. 1, s. 116, Taberî, c. 2, s. 216, İbn Hazm,s.51 , İbn Esîr, Usd, c. 2, s. 367, İbn Hacer, c. 2, s. 33, Halebî, c. 1, s. 456.
[777] Belâzurî, Ensâbu'l-eşraf, c. 1, s.1 16.
[778] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 282, Belâzurî, c. 1, s. 116, Taberî, c. 2, s. 216, İbn Esîr, Usd, c. 2, s. 367, İbn Hacer, c. 2, s. 33, Halebî, c. 1,5.456.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 1/391-392.

HABEŞ ÜLKESİNE HİCRET

Hicretin Sebebi

Peygamberimiz Aleyhiselam; Kureyş müşriklerinin, kendi kabilelerinden iman edenleri dinlerinden döndürmek için[1] hapsettiklerini,[2] işkencelere uğrattıklarını,[3] işkencelerini şiddetlendirdiklerini[4] görünce[5], Müslümanlara:
"Siz şimdi yeryüzüne dağılın[6]
Yüce Allah sizi yine biraraya toplar!" buyurdu.
Müslümanlar
"Yâ Rasûlallan! Nereye gidelim?" diye sordular.
Peygamberimiz (a.s.), Habeş ülkesinin bulunduğu yana eliyle işaret ederek:
"İşte, oraya![7] Habeş toprağına giderseniz iyi olur![8]
Çünkü orada yanındakilerin hiçbirine zulmetmeyen bir kral vardır.[9] Hem, orası bir doğruluk ülkesidir.[10]
Yüce Allah içinde bulunduğunuz sıkıntılardan bir çıkış ve kurtuluş yolu açıncaya kadar, siz orada bulunun!" buyurdu.[11]
Habeş ülkesi, hicret için, Peygamberimiz (a.s.)ın en hoşuna giden yerdi.[12]
Zaten, Kureyşlilerin Habeşlilerle ticaret anlaşmaları vardı.[13]
Habeş ülkesi, öteden beri, Kureyşlilerin ticaret için[14] kışın gidip geldikleri,[15] geçimlerini bol bol sağladıkları emniyetli bir yerdi.[16]
Bunun için, Peygamberimiz (a.s.), Habeş ülkesine gitmelerini Müslümanlara emretti.[17]

Habeş Ülkesine İlk Hicretin Tarihi ve İlk Hicrete Katılanlar

Habeş ülkesine ilk hicret, nübüvvetin beşinci yılında ve Recep ayında idi.[18]
Dinlerinden döndürülmekten korkup, dinî bir vazife olarak[19] Allah'a doğru kaçmak üzere;[20] kimi
yalnız başına, kimi zevcesiyle birlikte,[21] kimi binitli, kimisi de yaya olarak[22] Habeş ülkesine hicret etmek
için Mekke'den gizlice yola çıkanlar:
1- Hz. Osman b. Affan,
2- Hz. Osman'ın zevcesi Hz. Rukayye,
3- Ebu Huzeyfe b. Utbe,
4- Ebu Huzeyfe'nin zevcesi Sehle Hatun,
5- Zübeyr b. Avvam,
6- Mus'ab b. Umeyr,
7- Abdurrahman b. Avf,
8- Ebu Seleme b. Abdulesed,
9- Ebu Seleme'nin zevcesi Hz. Ümmü Seleme,
10- Osman b. Maz'un,
11- Âmir b. Rebia,
12- Âmir b. Rebia'nın zevcesi Leyla Hatun,
13- Ebu Sebre b. Ebi Rühm,[23]
14- Ebu Sebre'nin zevcesi Ümmü Külsûm Hatun,[24]
15- Hâtıb b. Amr,
16- Süheyl b. Beyzâ,[25]
17- Abdullah b. Mes'ud[26] olup, oniki erkek ile beş kadından oluşan onyedi kişilik bu hicret, İslâm' da Habeş ülkesine yapılan ilk hicret idi.[27]
Hz. Osman'la Hz. Rukayye'nin yolculukları hakkındaki haberleri, Peygamberimiz (a.s.)a ulaşmakta biraz gecikmişti.
O sırada, Kureyşîlerden bir kadın, Habeş ülkesinden gelmişti.
Ona sorulunca:
"Yâ Muhammedi Damadını, yanında zevcesi olduğu halde gördüm!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Kendilerini ne halde gördün?" diye sordu.
Kadın:
"Damadın, zevcesini şu hayvanlardan bir merkebin üzerine bindimnişti. Kendisi de onu sürüp gidiyordu" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Onların sahipleri Allah olsun!
Şüphesiz ki, Osman; Lut ((a.s.))'dan sonra, zevcesiyle birlikte hicret eden ilk kişidir!" buyurdu.[28]

Muhacirlerin Şuaybe'den[29] Vapurla Habeş Ülkesine Gidişleri

Mekke'den gizlice ayrılmış olan ilk Muhacir kafilesi Şuaybeye vanp kavuştukları sırada, Yüce Allah'ın lutfundan olmalı ki, iki tüccar vapuru gelivermiş; Muhacirleri, Habeş ülkesine götürmek üzere, yanm altına bindirmişti.[30]

Müşriklerin Muhacirleri Yakalamaya Gitmeleri

Kureyş müşrikleri, yakalamak için Muhacirlerin arkalarına c!üştüler.[31] Onları denize kadartakip ettilerse de,[32] kaybettiler;[33] onlara yetişemedier.[34]
Deniz sahiline vardıkları sırada vapurlar Muhacirleri bindirip denize açılmış bulunduğu için, onlardan hiçbirini yakalayamadılar.[35] Muhacirler, Necaşî'nin ülkesine selametle varıp kavuştular.[36]

Garanik Hadisesi ve Bu Hadisenin İçyüzü

Kureyş müşrikleri Kabe'yi tavaf ederlerken:
"Lât ve Uzzâ ve diğer üçüncü olarak Menat hürmetine!
Çünkü, onlar, o yüce ak kuğulardır ve her halde, kendilerinin şefaati umulur.
Onlar Allah'ın kızlarıdır! O'nun katında şefaat ederlerse!" derlerdi.[37]
Peygamberimiz (a.s.); nübüvvetin beşinci yılında, Ramazan ayında,[38] Necm sûresini Kabe'de, müşriklerden bazılarının da hazır bulunduğu sırada, açıktan okumaya başlamıştı.
Sûrenin:
"Gördünüz mü Lât ve Uzzâ'yı ve, diğer üçüncü olarak da, Menafi?" mealindeki 19. ve 20. âyetlerini okuyup:
"Erkek sizin de, dişi O'nun mu?!
O takdirde, bu, insafsızca bir taksim!
Bunlar [bu putlar], sizin ve atalarınızın taktığınız adlardan başka birşey değildir! Allah, onlara hiçbir hüccet (delil) indirmedi.
Onlar, kuruntulardan ve nefislerinin arzuladığı heva ve hevesten başkasına uymuyorlar!
Halbuki, andolsun, kendilerine Rablerinden o hidayet rehberi de gelmiştir.
Yoksa, insana her umduğu mu var?
Ahi ret de, dünya da Allah'ındır!
Göklerde nice melek vardır ki, onların şefaatleri bile hiçbir şeye yaramaz!
Meğer ki (o şefaat), Allah'ın dileyeceği ve razı olacağı kimseler için izin vermesinden sonra ola!
Hakikat, ahirete inanmaz olanlar, meleklere, alabildiğine dişi adı takarlar.
Halbuki, onların buna dair de hiçbir bilgisi yoktur. Onlar, kuruntudan başkasına uymazlar.
Kuruntu ise, hiç şüphesiz, haktan hiçbir şeyi ifade etmez.
Onun için, sen, bizim Zikr'imize arka çeviren, dünya hayatından başkasını arzulamayan kimselerden yüz çevir!
Onların, ilimden erebildikleri, işte budur!
Şüphesiz ki, Rabbin, yolundan sapan kimseleri çok iyi bilendir. Hidayet bulan kimseleri de çok iyi bilen O'dur"[39]
mealli âyetleri okurken, Kureyş müşrikleri, putlarının zemmedileceğinden korkarak, öteden beri putları hakkında söyleyegeldikleri:
"Onlar, o yüce ak kuğulardır. Her halde, onların şefaati umulur" sözünü, aralıkta söyleyiverdiler.[40]
Zaten, böyle yapmak, onların âdetleri idi.[41] Çünkü, onlar:
"Kur'ân'ı dinlemeyiniz! Onun hakkında mânâsız yaygaralar, gürültüler yapınız! Belki galebe çalar, susturursunuz!" derlerdi.[42]
Garanik hadisesinin, sahih hadislerde açıklanan tarzına gelince:
Resûlullah (a.s.), bir gün, Mekke'de, Kabe'de, Necm sûresini açıktan okumaya başlayıp, [43] sûrenin son âyeti ve de secde âyeti olan 62. âyetini okuduktan sonra orada secde etmiş; [44] orada bulunan,[45] yanındaki,[46] arkasındaki[47] herkes,[48] Müslümanlar, Peygamberimiz (a.s.)a uyarak[49] secde etmiş;[50] cemaattan, secde etmeyen kimse kalmamıştır.[51]

Müşriklerde, putlarının adını işittikleri için,[52] putlarını tazim maksadıyla secde etmişlerdir.[53]
Hatta, Kureyş[54] kavminden[55] yaşlı, eğilmeyen[56] bir adam da, bir avuç[57] toprak[58] veya çakıl taşı[59] alıp[60] alnına.[61] yüzüne[62] kaldırarak[63] onun üzerine secde etmiş[64] ve "Bana bu kadarı yeter!"[65] demiştir.
Abdullah b. Mes'ud: "Andolsun ki, bundan sonra, ben onun kâfir olarak öldürüldüğünü gördüm."[66]
"O, Ümeyye b. Halef idi" demiştir.[67]

Kur'an-ı Kerîm'deki Secde Âyetleri ve Hükümleri

Kur'ân-ı Kerîm'deki secde âyetleri okununca, Kıbleye dönülüp "Allahuekber" denilerek bir kere secde edilir ve "Allahuekber" denilerek, baş secdeden kaldırılır.
Teşehhüdsüz ve selamsız böylece tilavet yapmak, okuyana ve dinleyene vâcibdir.[68] Secde âyetleri:
1- A'râf sûresinin 206.,
2- Ra'd sûresinin 15.,
3- Nahl sûresinin 49.,
5- Meryem sûresinin 58.,
6- Hacc sûresinin 18.,
7- Furkan sûresinin 60.,
8- Nemi sûresinin 25.,
9- Secde sûresinin 15.,
10- Sâd sûresinin 24.,
11- Fussilet sûresinin 37.,
12- Necm sûresinin 62.,
13- İnşikak sûresinin 21.,
14- Alâk sûresinin 19. âyetleridir.[69]

Gerekli Bir Açıklama

Garanik hadisesi konusunda, herşeyden önce, bilmek gerekir ki: Peygamberi m iz (a.s.) Kureyş müşriklerinin evvel ve âhir yaptıkları anlaşma tekliflerini, Yüce Allah'ın kendisine indirdiği şu âyetlerle reddetmiş bulunuyordu:

"De ki: 'Gökleri ve yeri, yoktan var Eden-ki, O yedirir, besler; Kendisi ise yedirilmez, beslenmez-böyle şeyden münezzehtir.
Ben Allah'tan başkasını mı tanrı edinecekmişim?!'
De ki: 'Bana, hakikaten, Müslüman olanların birincisi olmaklığım emredildi.
'Sakın Allah'a eş tutanlardan olma!' denildi."[70]

"De ki:
'Siz ey câhiller! Bana, Allah'tan başkasına mı tapmamı emrediyorsunuz?'
Andolsun ki, sana da, senden öncekilere de, şu vahyolunmuştur:
'Eğer Allah'a şerik tanırsan, (bütün) amel(ler)in boşa gider ve muhakkak, hüsrana düşenlerden olursun!'
Hayır! Onun için, sen ancak Allah'a kulluk et! Şükredenlerden ol!"[71]

"De ki:
'Ey kâfirler! Ben, sizin tapmakta olduklarınıza tapmam!
Benim (Kendisine) ibadete devam edeceğime de, siz ibadet ediciler değilsiniz.
Ben, (zaten) sizin taptıklarınıza (hiçbir zaman) tapmış değilim.
Siz de, benim ibadet etmekte olduğuma ibadet edecek değilsiniz!
Sizin dininiz size, benim dinim de bana!'"[72]

Kur'ân-ı Kerîm'deki bu kadar açık ve kesin beyanlara rağmen, Garanik hadisesini Peygamberimiz (a.s.)ın güya müşrikleri yumuşatmak, aradaki düşmanlığı kaldırmak için duyduğu samimi bir temayülün neticesi imiş gibi kabul etmek; ve hatta müşriklerin uydurup tavaf sırasında okuyageldikleri sözlerin[73] de, şeytan tarafından Peygamberimiz (a.s.)ın diline getirilmiş ve Kur'ân-ı Kerîm âyetleri arasında yanlışlıkla okunmuş olduğunu sanmak ne kadar yanlışsa, o sözlerin Necm sûresinin 21-30. âyetleri ile ortadan kaldırılmış ve düzeltilmiş olduğunu sanmak da o kadar yanlıştır. Kur'ân-ı Kerîm hakkındaki ilâhî te'minatla da bağdaşır değildir.[74]

Kadı Iyaz, Fahru'r-Râzî, Kurtubî ve Bedrüddin Aynî... gibi birçok büyük ilim adamları, Garanik hadisesinin dayanağı olmak üzere ileri sürülen rivayetleri ilim süzgecinden geçirerek, hiçbirinin sabit ve delil edinilmeye elverişli olmadıklarını ispatlamışlardır.[75]

Fahru'r-Râzî, Beyhakî'nin de bu hadisenin nakil cihetinden sabit bulunmadığını ve ravileri arasında ta'n olunanlar bulunduğunu bildirdiğini açıkladığı gibi; ayrıca, Muhammed b. İshak b. Huzeyme'ye (223-311 Hicrî) Garanik hadisesi sorulunca, onun bunun zındıkların uydurması olduğunu söylediğinin ve kendisinin bu hususta bir de kitap yazdığının da rivayet edildiğini bildirir.[76]

Mîzânü'l-itidâl müellifi Zehebî'ye göre; Ebu Bekr Muhammed b. İshak b. Huzeyme hadis ve sünnet hafızlarının büyüklerinden, imamlar imamı ve şeyhülislam idi.[77]

Muhacirlerin Habeş Ülkesinden Mekke'ye Dönüşleri

Nübüvvetin beşinci yılında Recep ayında Habeş ülkesine sığınmış olan Müslümanlar.[78]
Şaban ve Ramazan ayında orada oturdular.[79]
Mekkelilerin[80] Peygamberimiz (a.s.)la birlikte[81] secde ettiklerini,[82] Müslüman olduklarını,[83] Mekke'deki Müslümanların güvenliğe kavuştuklarını,[84] Velid b. Mugîre ve Ebu Uhayha'nın, Peygamberimiz (a.s.)ın arkasında secde ettiklerini işitince:
"Bunlar Müslüman olduktan sonra, Mekke'de Müslüman olmayan kim kalır?
Bize, kendi kavim ve kabilemiz daha sevgilidir![85]
Onlar iman etmiş olunca, dönelim yanlarına!" dediler.[86]
Bunun üzerine:
1- Hz. Osman,
2- Hz. Osman'ın zevcesi Hz. Rukayye,
3- Ebu Huzeyfe,
4- Ebu Huzeyfe'nin zevcesi Senle Hatun,
5- Abdullah b. Cahş,
6- Utbe b. Gazvan,
7- Zübeyr b. Avvam,
8- Mus'ab b. Umeyr,
9- Suveybıtb. Sa'd,
10- Tuleyb b. Umeyr,
11- Abdurrahman b. Avf,
12- Mikdad b. Amr,
13- Abdullah b. Mes'ud,
14- Ebu Seleme b. Abdulesed,
15- Ebu Seleme'nin zevcesi Hz. Ümmü Seleme,
16- Şemmas b. Osman,
17- Ayyaş b. Ebi Rebia,
18- Seleme b. Hişam,
19- Ammarb. Yâsir,
20- Muattib b. Avf,
21- Osman b. Maz'un,
22- Sâib b. Osman,
23- Kudame b. Maz'un,
24- Abdullah b. Maz'un,
25- Huneys b. Huzafe,
26- Hişam b.Âs,
27- Âmir b. Rebia,
28- Âmir b. Rebia'nın zevcesi Leylâ Hatun,
29- Abdullah b. Mahreme,
30- Abdullah b. Süheyl,
31- Ebu Sebre b. Ebi Rühm,
32- Ebu Sebre'nin zevcesi Ümmü Külsûm Hatun,
33- Sekran b. Amr,
34- ekran b. Amfin zevcesi Hz. Şevde,

35- Sa'd b. Havle,
36- Ebu Ubeyde b. Cerrah,
37- Amr b. Haris,
38- Süheyl b. Beyzâ,
39- Amr b. Ebi Serh'ten oluşan, otuzüçü erkek, altısı kadın otuzdokuz kişilik bir kafile[87] nübüvvetin beşinci yılında Şevval ayında[88] Mekke'ye yaklaşıp da müşriklerin Müslümanlığı kabul ettiklerine dair işittikleri haberin asılsız olduğunu öğrendikleri zaman.[89] H abes ülkesine geri dönüp gitmek kendilerine çok ağır geldi. [90]
Himayesiz olarak Mekke'ye girmekten de korktular.[91]
Aralarında uzun uzadıya konuştuktan sonra;
"Mekke'ye girelim, Kureyşlilerin ne durum ve tutumda olduklarına bakalım, sonra da Habeş ülkesine tekrar dönüp gidelim!" dediler.[92]
Bunun üzerine, içlerinden her biri, Mekkelilerden birisinin himayesine girinceye kadar beklediler.[93]
Ancak müşrik olan akraba veya dostlarından birisinin himayesinde, ya da müşriklere hiç görünmeden, gizlice, Mekke'ye girebildiler.[94]
Nitekim, Hz. Osman, akrabasından Ebu Uhayha Saîd b. Âs'ın himayesine girdi.
O da:
"Ey Kureyş cemaatı! Ebu Uhayha, Osman b. Affan'ı himayesine aldı! Ona dokunmayınız!" diyerek Mekke'de nida ettirdi.
Hz. Osman, bu suretle, güvenliğe ve sabah akşam Resûlullah (a.s.)ın yanına gitme imkânına kavuşmuş oldu.
Ebu Huzeyfe b. Utbe, Ümeyye b. Halefin himayesine girdi.
Mus'ab b. Umeyr, Nadr b. Hâris'in veya Ebu Aziz b. Umeyr'in himayesine girdi.
Zübeyr b. Avvam, Zem'a b. Esved'in himayesine girdi.
Abdurrahman b. Avf, Esved b. Abdi Yağus'un himayesine girdi.
Kendisinin hiç kimsenin himayesine girmediği de rivayet edilir.[95]
Osman b. Maz'un, Velid b. MugiYe'nin himayesine girdi.[96]
Ebu Seleme b. Abdulesed, dayısı olan Ebu Talib'in himayesine girdi.[97]
Âmir b. Rebia, Âs b. Vâil'in himayesine girdi.
Ebu Sebre b. Ebi Rühm, Ahnes b. Şerik'in veya Süheyl b. Amfin himayesine girdi.
Hâtıb b. Amr, Huvaytıb b. Abduluzzâ'nın himayesine girdi.
Süheyl b. Beyzâ, mensup bulunduğu Benî Fihrierden bir adamın himayesine girdi.
Abdullah b. Mes'ud ise, hiç kimseye sığınmadan, Mekke'ye gizlice girdi.[98]
Ebu Talib Ebu Seleme b. Abdulesed'i himayesine aldığı zaman, Mahzum oğullarından bazı adamlar ona gittiler ve:
"Ey Ebu Talib! Haydi, kardeşinin oğlu Muhammedi bize karşı koruyup durdun! Bizim adamımızı [Ebu Seleme'yi] bizden koruman, seni ne ilgilendirir?!" dediler. Ebu Talib:
"Onu himayeme aldımsa, kendisi kızkardeşimin oğludur. Ben kızkardeşimin oğlunu korumayacak mıyım?!" dedi.
Ebu Leheb kalkıp:
"Ey Kureyş cemaatı! Vallahi, siz şu şeyhe karşı çok oldunuz (ileri gittiniz)! Kavmi arasında himayesine aldığı kimseler hakkında ayaklanmaktan geri durmuyorsunuz!?

Vallahi ya onunla uğraşmaya son verirsiniz, ya da onun üzerinde durduğu herşeyde istediği yerini buluncaya kadar kendisiyle birlikte ayaklanırız!" dedi.
Bunun üzerine, Manzum oğulları:
"Hayır! Ey Ebu Utbe! Biz senin hoş görmediğin şeyden vazgeçeriz!" dediler.[99]

Osman b. Maz'un'un Kul Himayesini Bırakışı

Osman b. Maz'un, Velid b. Mugîre'nin himayesi altında yiyip içip rahatça yaşarken, Resûlullah (a.s.) ve ashabının ibtilâya uğradıklarını (belâlara maruz kaldıklarını)[100] ve bazılarının ateşle dağlandıklarını, kırbaçla dövüldüklerini görünce, düşünceye daldı. Kendisi için de, afiyette bulunma yerine, ibtilâya uğramayı istedi:[101]
"Vallahi, arkadaşlarımın ve ev halkının Allah yolunda uğradıkları türlü belâ ve işkencelere, bir müşrikin himayesi altında bulunarak benim uğramayışım, emniyet içinde bulunuşum, benim için büyük bir noksandır![102]
Şaşılacak şey! Bir müşrikin himayesi altında nasıl bulunabilirim?!
Allah'ın himayesi, daha şerefli, daha emniyetlidir!"[103] diyerek Velid b. Mugîre'nin yanına gitti.
Velid b. Mugîre, o sırada, Mescid-i Haram'da bulunuyordu.[104] Osman b. Maz'un ona:
"Ey Abduşşems'in babası![105] Ey amca![106] Ey amcamın oğlu![107]
Sen beni himayene aldın![108] Güzelce de himaye ettin![109] Taahhüdünü yerine getirdin! Şu ana kadar senin himayen altında idim.
Şimdi senin himayenden çıkıp Resûlullah (a.s.)ın yanına gitmek istiyorum ki, o ve ashabı, benim için örnektir![110]
Artık, üzerimdeki himayeni sana iade ediyorum![111]
Beni Kureyşlilerin içine götürüp üzerimdeki himayenden vazgeçtiğini bildirmeni istiyorum!" dedi.[112] Velid b. Mugîre:
"Ey kardeşimin oğlu![113] Ne için himayemden çıkmak istiyorsun?[114]
Yoksa, kavmimden[115] bir kimse sana işkence mi yaptı?[116] Veya küfür mü etti?[117] e Sana bir kimseden kötülük mü erişti"? [118]
Yoksa, benim himayem sana yeterli olmadı mı?" diye sordu.[119]
Osman b. Maz'un:
"Hayır! Vallahi, bana ne bir kimse çatmış, ne de işkence yapmıştır.[120] Fakat, ben Yüce Allah'ın himayesinde bulunmaya razı oluyor, O'ndan başkasının himayesinde bulunmayı istemiyorum!"[121] diyerek ısrar edince,[122] Velid b. Mugîre:
"Öyleyse, Mescid'deki toplantı yerine gidelim de, senin üzerinde bulunan himaye taahhüdümü orada bana açıktan iade ve red et-benim seni himaye edişimi orada açıklamış olduğum gibi!" dedi.
Kalkıp Mescid'deki toplantı yerine gittiler.[123]
O sırada Kureyşliler, her zaman olduğu gibi, toplu bir halde bulunuyorlar; ünlü şairLebid de onlara şiir okuyordu.
Velid b. Mugîre, Osman b. Maz'un'un elinden tutup, Kureyşlilerin yanına vardı:[124]
"Bu Osman b. Maz'un,[125] üzerinde bulunan himaye taahhüdümden vazgeçmem için ısrar edip bana galebe çaldı.[126] Himaye taahhüdümü bana red ve iade etmek üzere buraya geldi.[127]
Sizi şahit tutarım ki, ben onu himaye etmekten vazgeçtim;[128] kendisi himayem altına girmeyi tekrar isteyinceye kadar!" dedi.[129]
Osman b. Maz'un da:
"Kendisine, üzerimdeki himaye taahhüdünü red ve iade ettiğim doğrudur.
Gerçekten, ben onu ahdine vefakâr, himayesini de çok iyi buldum.

Fakat, ben istedim ki, Allah'tan başkasının himayesinde bulunmayayım. Bunun için, onun üzerimdeki himayesini kendisine red ve iade ettim!" dedi ve oradan ayrıldı.[130]
Kureyşlilerin oradaki meclislerine varıp oturdu.
Şair Lebid, o sırada, Kureyşlilere şiir okuyordu ve:
"İyi biliniz ki, Allah'tan başka, herşey bâtıldır" deyince, Osman b. Maz'un:
"Doğru söyledin!" dedi.
Lebid:
"Her nimet de zaildir" deyince, Osman b. Maz'un:
"Yalan söyledin! Cennet nimeti zevale ermez!" dedi.[131]
Halk, Lebid'e yöneldiler ve:
"Okuduğunu tekrarla!" dediler.
Lebid ilk mısraı tekrar okuyunca, Osman b. Maz'un onu tekrar doğruladı.
Lebid ikinci mısraı okuyunca da, Osman b. Maz'un onu tekrar yalanladı[132]. Bunun üzerine, Lebid:
"Vallahi, ey Kureyş cemaatı! Sizin meclislerinizdekine böyle şeyler yapılmaz,[133] sövülmezdi.[134]
Sizin meclisinizdeki,[135] hiç üzülmezdi.[136]
Akılsızlık, sizin hal ve sânınızdan değildi.[137]
Meclisinizdekini böyle üzmek âdeti, içinizde ne zaman çıktı?!" dedi.[138]
Mecliste kiler
"Bu, beyinsiz bir gençtir. Kavminin dinine aykırı tutum ve davranıştadır" dediler.[139]
Mecliste bulunan asıl beyinsizlerden[140] bir adam,[141] Abdullah b. Ebi Mugîre,[142] Osman b. Maz'un hakkında, Lebid'e:
"Bu, onun yanındaki beyinsizler içinde bir beyinsizdir!
Kendisi bizim dinimizden ayrılmıştır.
Sen, onun sözünden, kendine üzüntü verme!" dedi.
Osman b. Maz'un onun akılsızlık isnadını kendisine red ve iade edince, iş büyüdü. O adam kalkıp[143] Osman b. Maz'un'un gözüne şiddetli bir şamar attı, onun gözünü govertti.[144]
Sa'd b. Ebi Vakkas da, sıçrayıp indirdiği bir yumrukla, Abdullah b. Ebi Mugîre'nin bumunu kırdı.[145]
Velid b. Mugîre o sırada Osman b. Maz'un'un yakınında bulunuyor, yeğenine yapılanı görüyor,[146] hatta gülüyordu![147]
Osman b. Maz'un'un çevresindekiler
"Vallahi, ey Osman! Sen o koruyucu himayede kalsaydın, ondan istiğna göstermeşeydin, gözün bu musibete uğramazdı!" dediler.
Osman b. Maz'un ise:
"Allah'ın himayesi daha emin, daha şereflidir!
Sağlam kalan gözüm de öbür kardeşinin uğradığı şeye uğramaya muhtaçtır.
Bana, Resûlullah (a.s.) bir örnektir! Onun yanında bulunanlar da bir örnektir!" dedi .[148]
Velid b. Mugîre:
"Vallahi, ey kardeşimin oğlu! Eğer sen benim koruyucu himayemden müstağni davranmamış, himayemde kalmış olsaydın, gözün bu musibete uğramazdı!" dedi.
Osman b. Maz'un:
"Hayır! Vallahi, ey Abduşşems'in babası! Sağlam kalan şu gözüm de, Allah yolunda öbür kardeşinin uğradığı musibet gibi bir musibete uğramaya muhtaçtır!

Ben senden daha aziz ve daha güçlü bir Zâtın himayesindeyim!" dedi.
Velid b. Mugîre:
"Gel, kardeşimin oğlu![149] İstersen ben seni tekrar himayeme alayım" dedi.
Osman b. Maz'un:
"Hayır!" dedi.[150]

Dinlerinden Döndürülmek İçin Mekke'de İşkencelere Uğratılan Sahabilerden Bazıları

Dinlerinden döndürülmek için Kureyş müşrikleri tarafından türlü işkencelere uğratılan; ateşle dağlanan, kırbaçla dövülen sahabiler vardı.[151]
Osman b. Maz'un'un Müslüman arkadaşları ve ev halkı da, dinlerinden döndürülmek için türlü işkencelere uğratılmakta idiler.[152]
Habeş ülkesinden Mekke'ye döndüğü zaman, Seleme b. Hişam.[153] amcası[154] ve kardeşi tarafından[155] hapsedildi.[156]
Kardeşi Ebu Cehil onu dövdü, aç ve susuz bıraktı.[157]
Abdullah b. Süheyl; Habeş ülkesinden Mekke'ye dönünce, babası Süheyl b. Amr, onu Müslümanlıktan döndürmek için sımsıkı bağlayıp yanında tuttu,[158] hapsetti.
Hişam b.Âs da, Habeş ülkesinden dönünce, yakalanıp Mekke'de hapsedildi.[159]
Müslümanlardan yedisinin Mekke'de tutuklulukları, uzun müddet devam etti.[160]

Habeş Ülkesine İkinci Hicret

Kureyş müşrikleri Habeş ülkesinden Mekke'ye dönen Muhacir Müslümanların Habeş Necaşî'si tarafından çok iyi korunduğunu işitip,[161] onlardan yakaladıklarını en ağır işkencelere uğratmaya başladıkları zaman, Peygamberimiz (a.s.) onların Habeş ülkesine ikinci kez hicret etmelerine, gitmelerine izin verdi.[162]
Hz. Cafer b. Ebi Talib de, Peygamberimiz (a.s.)a başvurup "Hiç kimseden korkmaksızın Allah'a ibadet edebileceğim bir yere gitmeme izin ver" dedi, ve kendisine izin verildi.[163]
Bunun üzerine, içlerinde Hz. Cafer'in de bulunduğu bir Müslüman topluluğu; dinlerinden döndürülmek tehlikesinden korunmak için, Habeş ülkesine firar ve hicret ettiler.[164]
Habeş ülkesine yapılan bu ikinci hicret de, yine, nübüvvetin beşinci yılında idi.[165]
Habeş ülkesinden Mekke'ye gelip de müşriklerin işkencelerine uğrayınca geri dönen Muhacirlerin yanına, Mekke'deki Müslümanlardan katılanlar olduğu gibi; sonradan, fırsat buldukça, kafile kafile Habeş yolunu tutanlar da olmuş ve orada toplanmışlardır.
Bu ikinci hicrete katılmış olanların isimleri gruplar halinde şöyle sıralanmıştır:
1- Hz. Cafer b. Ebi Talib,
2- Hz. Cafer'in zevcesi Esma binti Umeys Hatun,
3- Hz. Osman b. Affan,
4- Hz. Osman'ın zevcesi Hz. Rukayye,
5- Amr b. Saîd,
6- Amr b. Saîd'in zevcesi Hz. Fâtıma Hatun,
7- Halidb.Saîd,
8- Halid b. Saîd'in zevcesi Ümeyne (Hümeyne) Hatun,
9- Abdullah b. Cahş,
10- Ubeydullah b. Cahş,
11- Ubeydullah b. Cahş'ın zevcesi Hz. Ümmü Habibe,
12- Kaysb. Abdullah,
13- Kays b. Abdullah'ın zevcesi Bereke Hatun,
14- Muaykıb b. Ebi Fâtıma,
15- Ebu Huzeyfe b. Utbe,
16- Ebu Mûse'l-Eş'arî*
17- Utbe b. Gazvan,
18- Zübeyr b. Avvam,
19- Esved b. Nevfel,
20- Yezid b.Zem'a,
21- Amr b. Ümeyye,
22- Tuleyb b. Umeyr,
23- Mus'ab b. Umeyr,
24- Suveybıt b. Sa'd,
25- Cehm b. Kays,
26- Amr b. Cehm,
27- Huzeyme b. Cehm,
28- Ebu'r-Rûm b. Umeyr,
29- Firas b. Nadr,
30- Abdurrahman b. Avf,

31- Âmir b. Ebi Vakkas,
32- Muttalibb.Ezher,
33- Muttalib b. Ezher'in zevcesi Remle Hatun,
34- Abdullah b. Mes'ud,
35- Utbe b. Mes'ud,
36- Mikdad b. Amr,
37- Haris b. Halid,
38- Haris b. Halid'in zevcesi Reyta Hatun,
39- Amr b. Osman,
40- Ebu Seleme Abdullah b. Abdulesed,
41- Ebu Seleme'nin zevcesi Hz. Ümmü Seleme,
42- Şemmas b. Osman,
43- Hebbarb. Süfyan,
44- Abdullah b. Süfyan,
45- Hişam (Hâşim) b. Ebu Huzeyfe,
46- Seleme b. Hişam,
47- Ayyaş b. Ebi Rebia,
48- Muattib b. Avf,
49- Osman b. Maz'un,
50- Sâib b. Osman,
51- Kudâme b. Maz'un,
52- Abdullah b. Maz'un
53- Hâtıb b. Haris,
54- Hâtıb b. Hâris'in zevcesi Fatma Hatun,
55- Muhammed b. Hâtıb,
56- Haris b. Hâtıb,
57- Hattabb. Haris,
58- Hattab b. Hâris'in zevcesi Fükeyhe Hatun,
59- Süfyan b. Ma'mer,
60- Süfyan b. Ma'mer'in zevcesi Hasene Hatun,
61- Câbir b. Süfyan,
62- Cünâde b. Süfyan,
63- Şurahbil b. Hasene,
64- Osman b. Rebia,
65- Huneys b. Huzafe,
66- Abdullah b. Haris,
67- Hişam b.Âs,
68- Kays b. Huzâfe,
69- Ebu Kays b. Haris,
70- Abdullah b. Huzâfe,
71- Haris b. Haris,
72- Ma'mer b. Haris,
73- Bişrb. Haris,
74- Saîd b. Haris,
75- Sâib b. Haris,

76- Umeyr (İmran) b. Riab,
77- Mahmiyye b. Cez',
78- Ma'mer b. Abdullah,
79- Urve b. Ebi Üsâse,
80- Adiyy b. Nadle,
81- Numan b. Adiyy,
82- Âmir b. Rebia,
83- Âmir b. Rebia'nın zevcesi Leylâ Hatun,
84- Ebu Sebre b. Ebi Rühm,
85- Ebu Sebre'nin zevcesi Ümmü Külsûm Hatun,
86- Abdullah b. Mahreme,
87- Abdullah b. Süheyl,
88- Salîtb. Amr,
89- Sekran b. Amr,
90- Sekran b. Amfin zevcesi Hz. Şevde,
91- Malik b.Zem'a,
92- Malik b. Zem'a'nın zevcesi Âmire Hatun,
93- Hâtıb b. Amr,
94- Sa'd b. Havle,
95- Ebu Ubeyde b. Cerrah,
96- Süheyl b. Beyzâ,
97- Amr b. Ebi Şerh,
98- lyaz b. Züheyr,
99- Osman b. Abdi Ganm,
100- Saîd b. Abdi Kays,
101- Haris b. Abdi Kays.[166]

Hicret Edeceği Sırada Leylâ Hatuna Hz. Ömer'in Rastlayışı

Leylâ Hatun der ki:
"Habeş ülkesine doğru gitmeye hazırlandığımız sırada, (kocam) Âmir, bazı ihtiyaçlarımızı sağlamak üzere yanımdan ayrılıp (çarşıya) gitmişti.
Ömer b. Hattab, beni görünce, gelip başucuma dikildi.
Kendisi o zaman müşrikti, daha Müslüman olmamıştı.
Bize karşı çok sert ve katı davranırdı. Kendisinden hep eza ve cefa çeker dururduk. Bana:
'Ey Ümmü Abdullah [Ey Abdullah'ın annesi]! Demek, buradan gidiş var ha?' dedi. Ben de:
'Evet! Vallahi, artık Allah'ın yerlerinden bir yere çıkıp gideceğiz.
Siz bizi işkencelere uğrattınız ve ezdiniz!
Allah bize bir kurtuluş ve çıkış yolu açıncaya kadar, oralarda kalacağız[1] dedim.
Bana:
'Allah size yoldaş olsun!' dedi.
Kendisinden o güne kadar hiç görmediğim bir yumuşaklık ve yufka yüreklilik gördüm.
Sonra dönüp gitti. Sanırım ki, bizim gidişimiz ona üzüntü vermişti.
O sırada, Âmir işini bitirip yanıma gelince, kendisine:
'Ey Abdullah'ın babası! Biraz önce Ömer'in bize karşı gösterdiği yumuşaklığı ve yufka yürekliliği, gideceğimize duyduğu üzüntüyü bir görmeliydin![1] dedim. Amir
'Sen onun Müslüman olacağını mı umuyorsun?!' dedi. Ben:
'Evet! Umuyorum' deyince, Âmir:
'Şunu iyi bil ki; sen Hattab'ın eşeğinin Müslüman olduğunu görünceye kadar, o kişi Müslüman olmaz!' dedi.
Ömer'den o zamana kadar görülegelen sertlik ve Müslümanlığa karşı kaskatı yüreklilik, kendisinden böylece ümit kestirmişti."[167]

Kureyş Müşriklerinin Muhacirleri Geri Çevirmeleri İçin Necaşî'ye Elçiler ve Hediyeler Göndermeleri

Kureyş müşrikleri Resûlullah (a.s.)ın ashabının Habeş ülkesinde emniyet ve sükûnete kavuşmuş ve orada yurt yuva edinip yerleşmiş olduğunu görünce, aralarında toplantı yaptılar.
Onların; eski dinlerine döndürülmek üzere, yerleşmiş oldukları yerlerinden çıkarılmaları ve kendilerine geri çevrilmeleri için, Kureyşlilerden, gözü özü pek iki adamı, Abdullah b. Ebi Rebia ile Amr b. Âs'ı Necaşîye göndermeyi kararlaştırdılar.
Necaşî ve kumandanları için topladıkları hediyeleri de, iki elçi ile birlikte yolladılar.[168]
Ebu Talib; Kureyşflerin bu kararlarını ve Necaşi elçi ile hediyeler gönderdiklerini öğrenince, Muhacirleri müşriklerden korumaya teşvik için söyleyip Necaşîye gönderdiği beyitlerde şöyle dedi:
"Keşke, Cafer ile Amr'ın ve akrabadan düşmanların, uzaklarda, gurbette nasıl ve ne halde olduklarını bir bilseydim.
Acaba Necaşî'nin ihsanları Cafer ile arkadaşlarına ulaştı mı?
Yoksa bir arabozucu buna engel mi oldu ki?
Dilerim: Lanet ve nefret ettirici haller zât-ı devletinden sâdır olmasın!
Hiç şüphesiz, sen asaletli ve cömert bir zâtsın!
Senin himayende olanlar sıkıntı çekmezler.
Muhakkak ki, Allah sana geniş bir saltanat ve pek çok iyilikler vermiştir.
Sen yaşadıkça, Allah'ın bu bağışları sende kalacaktır.
Sen çok cömertsin, bol bağışlısın!
Senin bağışlarından dostlarda, düşmanlar da yararlanırlar!" [169]
Peygamberimiz (a.s.)ın zevcesi Hz. Ümmü Seleme demiştir ki:
"Biz, Habeş ülkesine ayak bastığımızdan itibaren, Necaşi'de, en hayırlı bir komşuluk ve koruyuculuk gördük.
Dinimiz hakkında güvenlik içinde bulunduk.
Hiç eziyet edilmeksizin ve hoşlanmayacağımız hiçbir şey işitmeksizin, Yüce Allah'a ibadet ettik.
Kureyş müşrikleri, bu durumumuzu haber alınca, aralarında görüşme, konuşma yaptılar.
Bizi geri çevirmesini istemek üzere, içlerinden, özü gözü pek iki kişiyi Necaşi'ye göndermeyi ve ona Mekke eşyasından, nâdir, kıymetli gördükleri şeylerden hediyeler sunmayı kararlaştırdılar.
Necaşî'ye, Mekke'den götürülecek şeylerin en hoşa gideni, beğenileni ise meşin olanlardı.
Bunun için, Kureyş müşrikleri, bol miktarda Mekke meşini topladılar.
Necaşî'nin kumandanlarından her birine ayrı ayrı hazırladıktan sonra, Abdullah b. Ebi Rebia ile Amr b. Âs'ı, hediyelerle birlikte yolladılar.
Yollarken de, emirlerini yerine getirmelerini onlara emrettiler ve:
'Muhacirler hakkında Necaşî ile konuşmadan önce, her kumandana hediyelerini verin!
Sonra da, Necaşî'ye hediyesini sunun ve kendisinden, yanındaki Muhacirlerle hiç konuşmadan, onları size teslim etmesini isteyin!' dediler.
Bu iki adam, Necaşî'nin yanına geldiler.
O sırada, biz, Necaşî'nin katında, hayırlı bir yurtta, hayırlı bir koruyucu yanında idik.

Mekke'den gelen iki Kureyşî, Necaşî ile konuşmadan önce, bütün kumandanların hediyelerini verdiler. Hediye verilmeyen kumandan kalmadı.
Onların her birine hediyelerini verirken de:
'Bizden, birtakım aklı ermez gençler gelip hükümdarın ülkesine sığındılar.
Onlar kendi kavimlerinin dininden ayrıldılar, sizin dininize de girmediler.
Kavimlerinin eşrafı, onları kendilerine geri çevirmesi için, bizi sizin hükümdara yolladılar.
Biz onlar hakkında hükümdarla konuştuğumuzda, onları bize teslim etmesini ve onların söyleyecekleri sözlere kulak asmamasını hükümdara tavsiye edin!
Çünkü, kendi kavimleri onları daha iyi bilirler ve kusurlarını daha iyi anlarlar[1] dediler.
Kumandanların hepsi, Kureyş elçilerine 'Olur' dediler.
Bundan sonra, elçiler, Necaşîye hediyelerini sundular.
Necaşî hediyeleri kabul ettikten sonra, elçiler
'Ey hükümdar! Bizden birtakım aklı ermez gençler senin ülkene gelip sığındılar.
Onlar kavimlerinin dininden ayrıldılar, senin dinine de girmediler.
Onlar bizim de bilmediğimiz, senin de bilmediğin bir din icad ettiler, ortaya çıkardılar.
Onların babalarından, amcalarından ve yakın akrabasından olan kavimlerinin eşrafı, onları kendilerini geri çevirmeniz için, bizi sana yolladılar.
Çünkü, onlar bunları başkalarından daha iyi bilirler, kusurlarını, kabahatlarını başkalarından daha iyi anlarlar[1] dediler.
Abdullah b. Ebi Rebia ile Amr b. Âs'ın en çok korktukları, istemedikleri şey, Necaşî'nin Muhacirleri çağırıp dinlemesi idi.
Hükümdarın yanında bulunan kumandanları, ona:
'Ey hükümdar! Bu iki adam doğru söylüyorlar.
Kavimleri onları daha iyi bilirler ve kusurlarını daha iyi anlarlar.
Sen onları bu iki adama teslim et, ülkelerine ve kavimlerine geri güttürsünler!' dediler.
Necaşî kızdı ve:
'Hayır! Vallahi, ben onları bu iki adama hemen teslim edivermem! Gelip ülkeme konmuş, beni başkalarına tercih ederek bana sığınmış olan bir cemaata kötülük yapılmaz!
Onları yanıma çağırıp, şu iki adamın söyledikleri şeyler hakkında onlara sorular sorarım.
Eğer onlar şu iki adamın dedikleri gibi iseler, kendilerini bu iki adama teslim eder, kavimlerine geri çeviririm.
Şayet onlar bu iki adamın söyledikleri gibi değillerse, kendilerini bunlara karşı korur ve himayemde kaldıkları müddetçe de en güzel şekilde korur ve kollarım' dedi.
Sonra da, haber salıp Resûlullah (a.s.)ın ashabını yanına çağırttı.
Necaşî'nin davetçisi gelince, Muhacirler toplandılar, sonra da birbirlerine:
'Şimdi bu adamın [Necaşî'nin] yanına gittiğiniz zaman ona ne söyleyeceksiniz?' dediler ve yine birbirlerine:
'Vallahi, biz ancak bildiklerimizi, Peygamberimiz (a.s.)ın bize emrettiklerini söyleriz. Ne olacaksa olsun!' dediler."[170]

Habeş Necaşî'sinin Sorularını Hz. Cafer'in Cevaplayışı

Ümmü Seleme Validemiz anlatıyor ki:
"Muhacirler Necaşî'nin yanına vardıkları zaman, Necaşî, daha önceden kendi din adamlarını da yanına çağırmıştı. Onlar, Necaşî'nin çevresinde mushaflarını yaymış, açmış bulunuyorlardı. Necaşî, Muhacirlere:
'Siz, ne benim dinime, ne de şu milletlerden hiçbirinin dinine girmediğinize göre, sizin kavimlerinizden ayrılarak tutmuş olduğunuz bu din nasıl bir dindir?' diye sordu.
Muhacirler adına, Cafer b. Ebi Talib:
'Ey hükümdar!' dedi.
'Biz Cahiliye halkından bir kavim idik.
Putlara tapardık.
Ölmüş hayvan eti yerdik.
Bütün kötülükleri yapardık.
Akrabalarımızla ilgilerimizi keser, akraba hakkı gözetmezdik.
Komşularımızı unutur, komşuluk vazifelerini yerine getirmezdik.
İçimizden güçlü olan, güçsüz, zayıf olanı yerdi.
Yüce Allah bize kendimizden, soyunu sopunu, doğruluğunu, eminliğini, iffet ve nezahetini bildiğimiz Resûlü gönderinceye kadar, biz hep bu kötü durum ve tutumda idik.
O peygamber, bizi, bizim ve babalarımızın Allahtan başka tapageldiğimiz, taştan, ağaçtan, altın ve gümüşten yapılmış putları bırakarak Allah'ın birliğine inanmaya ve yalnız O'na ibadet etmeye davet etti. Yine o peygamber:
Doğru söylemeyi,
Emaneti sahibine vermeyi,
Akraba haklarını gözetmeyi,
Komşulara iyi davranmayı,
Haramlardan uzak,
Kan dökmekten geri durmamızı bize emretti.
Yine o, bizi her türlü çirkin, yüz kızarcı söz ve işlerden,
Yalan söylemekten,
Yetim malı yemekten,
İffetli kadınlara dil uzatmak ve iftira etmekten de men ve nehy etti.
Ayrıca:
Hiçbir şeyi kendisine eş ve ortak tutmaksızın, yalnız Allah'a ibadet etmemizi,
Namaz kılmamızı,
Zekât vermemizi,
Oruç tutmamızı da bize emretti.
Biz onu doğruladık ve ona iman ettik.
Allah tarafından getirdiği şeylere göre, ona tâbi olduk.
Bir ve Tek olan Allah'a ibadet ettik, O'na hiçbir şeyi şirk koşmadık.
O'nun bize haram kıldığını haram, helâl kıldığını helâl olarak kabul ettik.
Bunun üzerine, kavmimiz bize düşman kesildi.
Bizi dinimizden döndürmek, Yüce Allah'a ibadetten vazgeçirip puflara taptırmak, öteden beri helâlleştirip serbestçe işleyegeldiğimiz kötülükleri tekrar işletmek için, bizi işkenceden işkenceye uğrattılar.

Onlar bize böylece galebe çalıp zulmettikleri, bizimle dinimiz arasına gerildikleri ve tazyiklerini arttırdıkları zaman, biz senin ülkene çıkmak, sığınmak zorunda kaldık. Seni başkalarına tercih ile, senin korurluğun ve komşuluğunda bulunmayı arzu ettik. Ey hükümdar! Biz senin yanında hiçbir zulme uğramayacağımızı umuyoruz!'
Necaşî:
'Allah tarafından peygamberinizin getirip sizlere bildirdiği şeylerden, senin yanında birşey var mı?' diye sordu. Cafer
'Evet! Var' dedi.
Necaşî:
'Onu bana oku!' dedi.
Cafer, Meryem sûresinin baş tarafından, Yahya ve İsa (a.s.)ların doğumları ile ilgili âyetleri [1-35] okuyunca, vallahi Necaşî o kadar ağladı ki, (akan gözyaşlarından) sakalı ıslandı.
Necaşî'nin din adamları da, okunan âyetleri dinledikleri zaman, ağladılar ve hatta onların mushafları da gözyaşlarından ıslandı.
Bundan sonra, Necaşî, Mekke'den gelen iki Kureyşîye:
'Bu (dinlediğim şey), İsa'ya gelmiş olanla muhakkak aynı yerden çıkıyordur! Siz ikiniz, gidin artık! Hayır! Vallahi ben onları size ne teslim ederim, ne de onlara dokunulur!' dedi."
İki elçi, Necaşî'nin yanından dışarı çıktıkları zaman, Amr b. Âs:
"Vallahi, ben yarın Necaşî'nin yanına gidip onlar hakkında söyleyeceğim şeyle onların köklerini kazıtacağım!" dedi.
Abdullah b. Ebi Rebia ise:
"Sen böyle birşey yapma! Onlar bize muhalif olsalar da, aramızda onlarla akrabalık var!" dedi.
Amr b.Âs:
"Vallahi, Necaşî'ye, bunların İsa b. Meryem'in bir kul olduğunu iddia ettiklerini haber vereceğim!" dedi.
Ertesi gün, Necaşî'nin yanına gidip:
"Ey hükümdar! Onlar İsa b. Meryem hakkında çok büyük, ağır bir söz söylüyorlar! Onları çağır da, onun hakkında ne söylediklerini onlara bir sor" dedi.
Bunun üzerine, Necaşî, bu hususu sormak için onları tekrar yanına çağırdı.
Muhacirler toplandılar. Birbirlerine:
"Necaşî size İsa b. Meryem hakkında sorduğunda, ne söyleyeceksiniz?" diye sordular ve:
"Vallahi, onun hakkında Allah'ın dediklerini ve Peygamberimizin bize bildirdiklerini söyleriz. İşin sonu ne olursa olsun!" dediler.
Muhacirler Necaşî'nin yanına vardıkları zaman, Necaşî onlara:
"Söyleyin bakalım; Meryem oğlu İsa hakkında ne söylüyorsunuz?" diye sordu.
Cafer b. Ebi Talib, ona:
"Biz, onun hakkında, Peygamberimizin bildirdiklerini söylüyoruz. O, diyor ki:
'İsa Allah'ın kulu, resûlü, Ruh'u ve O'nun dünyadan ve erden geçerek Allah'a bağlanmış bir kız olan Meryem'e ilka eylediği Kelimesidir'" deyince, Necaşî, elini yere uzatıp oradan bir çöp aldıktan sonra:
"Vallahi, İsa b. Meryem de, senin söylediğinden başka birşey değildir! Arada, şu çöp kadar bile fark yoktur!" dedi.

Necaşî bunu söylediği zaman, çevresindeki kumandanlar homurdanmaya başladılar.
Necaşî, kumandanlara:
"Vallahi, siz homurdansanız da, gerçek olan budur!" dedi. Muhacirlere de:
"Gidiniz! Sizler, benim ülkemde, tamamıyla emniyet içindesiniz!
Size söven, dil uzatan kimse cezalandırılacaktır!
Size söven, dil uzatan kimse cezalandırılacaktır!
Size söven, dil uzatan kimse cezalandırılacaktır!
Ben, sizden birinize, bir dağ altın karşılığında bile, eziyet etmek istemem!
Getirdikleri hediyeleri de şu iki adama geri verin! Benim onlara ihtiyacım yok!
Vallahi, Allah bana saltanatımı geri verdiği zaman benden rüşvet almadı ki, ben bu hususta rüşvet alayım!" dedi.
Bunun üzerine, Amr b. Âs ile Abdullah b. Ebi Rebia, getirdikleri hediyeleri geri verilerek, suçlanmış ve reddedilmiş bir halde Necaşî'nin yanından çıkıp gittiler.
Muhacirler de, Necaşî'nin ülkesinde, en iyi yurtta ve en iyi koruyucunun yanında kaldılar. [171]

Hz. Ebu Bekir'in Hicret İçin Yola Çıkışı ve Geri Çevrilişi

Hz. Ebu Bekir; Müslümanların müşrik kavim ve kabileleri arasında[172] türlü işkencelere uğratıldıklarını[173] ve Mekke'de işkenceler altında yaşamanın günden güne güçleştiğini, ağırlaştığını gördüğü zaman, hicret etmek üzere Peygamberimiz (a.s.)dan izin istemiş ve kendisine izin verilince de,[174] Habeş ülkesine yapılan ikinci hicrete dahil olmak üzere dayısının oğlu Haris b. Halid ile birlikte Mekke'den ayrılıp[175] Habeş ülkesine doğru gitmişti.[176]
Bir-iki gün gittikten sonra,[177] Birku'l-Gımad mevkiine erişince,[178] Kare kabilesinin ulu kişisi İbnu'd-Dagınne ile karşılaştı.
İbn Dagınne:
"Ey Ebu Bekir! Nereye gitmek istiyorsun?" diye sordu.
Hz. Ebu Bekir:
"Beni (Mekke'den) kavmim çıkardı,[179] bana eza ve cefa yaptılar. Beni sıkıştırdıkça sıkıştırdılar.[180] Ben de yeryüzünde biraz gezip dolaşmak ve Rabbime serbestçe ibadet etmek istiyorum!" dedi.
İbn Dagınne:
"Ey Ebu Bekir! Senin gibi bir zât ne yurdundan çıkar, ne de çıkan lir.[181] Bu nasıl olur?! Vallahi, sen kavmini, kabileni zinetlendirirsin! İyilik işlersin[182] Sen kimsenin kazandırmayacağını kazandırırsın![183]
Akrabayı, görür gözetirsin!
İşini görmekten âciz olanların yükünü taşırsın!
Konuğu ağırlarsın![184]
Hak yolunda zuhur eden hadiselerde halka yardım edersin![185]
Geri dön![186]
Sen benim himayemdesin![187]
Ben senin koruyucunum![188]
Haydi, dön de, kendi yurdunda Rabbine ibadet et!" dedi.[189]
Hz. Ebu Bekir, yoldaşı Haris b. Halid için:
"Yanımda, kabilemden şu zât var!?" dedi.
İbn Dagınne:
"Bırak onu! O yüzünün doğrusuna gitsin! Sen de, ev halkının yanına dön!" dedi.
Haris b. Halid:
"Senin geri dönüp gitmen sana helâldir! Sen dön, git!
Ben de, arkadaşlarımla birlikte, yüzümün doğrusuna giderim!" dedi. Habeş yolculuğuna devam edip gitti.[190]
Hz. Ebu Bekir de İbn Dagınne ile birlikte döndü.[191]
Mekke'ye girince, İbn Dagınne:
"Ey Kureyş cemaatı! Ben Ebu Kuhâfe'nin oğlunu himayeme aldım! Ona hiç kimse dokunmayacak, ancak iyilik edecektir!" dedi.[192]
O akşam[193] Kureyş eşrafı arasında dolaşarak, onlara da:
"Ebu Bekir gibi bir zât ne yurdundan çıkar, ne de çıkarılır.
Siz hiç kimsenin kazandırmayacağını kazandıran, akrabayı görüp gözeten, işini görmekten âciz olanların yükünü taşıyan, konuğu ağırlayan, hak yolunda zuhur eden hadiselerde halka yardım eden bir adamı nasıl çıkarırsınız?!" diyerek çıkıştı.[194]

Kureyş müşrikleri İbn Dagınne'nin Hz. Ebu Bekir hakkındaki himayesini reddetmediler, [195] yerine getirdiler.[196] Hz. Ebu Bekir'e işkence etmekten vazgeçtiler.[197] Eman verdiler.[198]
Fakat, İbn Dagınne'ye:
"Ebu Bekir'e söyle! O Rabbine ibadetini evinin içinde yapsın! Orada istediği kadar namaz kılsın, Kur'ân okusun! Evinden başka yerde açıktan namaz kılıp Kur'ân okuyup da bizi rahatsız etmesin![199] Çünkü, biz onun kadınlarımızı ve çocuklarımızı meftun etmesinden korkarız!" dediler.
İbn Dagınne, müşriklerin bu isteklerini Hz. Ebu Bekir'e söyledi.[200]
Hz. Ebu Bekir de öyle yaptı .[201]
Namazını açıkta kılmadı. Kur'ân-ı Kerîm'i de evinden başka yerde okumadı.[202]
Sonradan kendisinde bir fikir değişikliği olup, evinin önünde bir namazgah yaptı .[203]
Orada namaz kılmaya, Kur'ân okumaya başladı.[204]
Hz. Ebu Bekir'in evi Cumah oğullarının mahallesinde idi.[205]
Hz. Ebu Bekir yufka yürekli olup,[206] Kur'ân-ı Kerîm'i okurken ağlamaklı olur,[207] ağlar durur, gözünün yaşını tutam azdı.[208]
Kur'ân-ı Kerîm okurken, müşriklerin çocukları, kadınları onun başına dikilir, yığılır, ona bakışırlar, meftun olurlardı.[209]
Bu hali Kureyş müşriklerinin eşrafını korkuttu.
Onlar İbn Dagınne'ye haber saldılar. İbn Dagınne yanlarına gelince,[210] ona:
"Ey İbn Dagınne![211] Biz Ebu Bekir hakkında Rabbine evinde ibadet etmek şart ile-himaye ve sıyanetine müsaade etmiştik.
Ebu Bekir ise bu haddi tecavüz ederek evinin önünde bir namazgah yapmış, içinde açıktan namaz kılmaya, Kur'ân okumaya başlamıştır.
Doğrusu, biz kadınlarımızın ve çocuklarımızın dinlerinden döndürülmelerinden korkuyoruz!
Sen Ebu Bekir'i bundan men et!
Eğer buna yanaşmaz, ille de namaz ve kıraatim ilan etmek isterse, kendisine verdiğin eman ve himaye sözünü sana iade etmesini iste! Gerçekten, biz, sana verdiğimiz sözden caymayı çirkin görüyoruz. Fakat, Ebu Bekir'in açıktan ibadet etmesine de söz vermiş değiliz" dediler.
Bunun üzerine İbn Dagınne Hz. Ebu Bekir'in yanına varıp:[212]
"Ey Ebu Bekir! Ben sana kavmini rahatsız edesin diye himaye taahhüdünde bulunmadım! Onlar, senin şu yerinde bulunmandan, asla hoşlanmamakta ve senden rahatsız olmaktadırlar! Sen evinin içine gir de, istediğini evinin içinde yap![213] Ey Ebu Bekir! Benim sana ne üzerinde söz vermiş olduğumu pekâlâ bilirsin! Şimdi sen ya o şarta göre hareket edersin, ya da senin üzerindeki himaye taahhüdümü bana iade edersin! Ben bir kimseye vermiş olduğum himaye taahhüdümü bozduğumu Arapların işitmesini istemem!" dedi.[214]
Hz. Ebu Bekir:
"Ben senin üzerimdeki himaye taahhüdünü sana iade edip de Allah'ın himayesiyle yetineyim mi?" diye sordu.
İbn Dagınne: "Evet! Himaye taahhüdümü bana iade et!" dedi.[215]
Hz. Ebu Bekir:
"Ey İbn Dagınne! Ben artık senin himayeni sana iade ediyorum.

Ben Yüce Allah'ın ve Resûlünün himayesine razıyım!" dedi.[216]
Bunun üzerine, İbn Dagınne:
"Ey Kureyşliler! Ebu Kuhâfe'nin oğlu himaye taahhüdümü bana iade etmiş, benim işim bitmiştir! Artık, sizin işiniz adamınızladır!" dedi.[217]
Hz. Ebu Bekir Kabe'ye giderken, Kureyş müşriklerinden bir beyinsiz, Hz. Ebu Bekir'in başına toprak saçtı.
O sırada, Velid b. Mugîre veya Âs b. Vâil ile karşılaşınca, ona:
"Şu beyinsizin yaptığını göremiyor musun?" diyerek yakındı.
Fakat, o müşrik:
"Bunu sen başına kendin getirdin!" dedi.
Hz. Ebu Bekir, başından toprağı silkelerken:
"Ey Rabbim! Sen ne kadar da Halîm'sin! Ey Rabbim! Sen ne kadar da Halîm'sin! Ey Rabbim! Sen ne kadar da Halîm'sin!" diyordu.[218]

---

[1] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 384, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 203, Taberî, Târih, c. 2, s. 221, İbn Haldun, Tarih, c. 2, ks. 2, s. 8, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 270.
[2] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 384-384, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 203.
[3] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 344, Abdurrezzak, c. 5, s. 384, İbn Sa'd, c. 1, s. 203, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 29, Taberî, c. 2, s.222, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 76, İbn Seyvid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 115, Zehebî, Târıhu'l-islâm, s. 184, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 66, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 8, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1 , s. 270.
[4] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 285, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 55, İbn Kayyım, Zâdü'l-mead, c. 1 , s. 38, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks.2,s.8.
[5] İbn İshak, İbn Hisam , c. 1, s. 344, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 29, Taberî, Târih, c. 2, s. 222, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 285, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 76, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 115, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 66, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 8, Halebî, c. 2, s. 3, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 270.
[6] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 384, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 203, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 622, Halebî, c. 2, s. 3, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 270.
[7] Abdurrezzak, c. 5, s. 384, İbn Sa'd, c. 1, s. 203-204, İbn Seyyid, c. 1, s. 115, Halebî, c. 2, s. 3, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c.
1, s. 270.
[8] İbn İshak, İbn Hisam, c. 1, s. 344, Taberî, Târih, c. 2, s. 222, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 76, Zehebî, Târih, s. 1 84, Ebu'l-Fidâ,
el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 66.
[9] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1,s. 344, Taberî, c. 2, s. 222, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 193, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s.
76, İbn Kayyım, Zâd, c. 1, s. 38, Zehebî, s. 184, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 66, Diyarbekrî, Hamis, c. 1 , s. 388, Halebî, c. 2, s. 3.
[10] İbn İshak, İbn Hisam, c. 1,s. 344, Taberî, c.2,s. 222, Zehebî, s. 184, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 66, Halebî, c. 2, s. 3, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 270.

[11] İbn İshak, İbn Hisam, c.1, s. 344, Taberî, c. 2, s. 222, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 76, Zehebî, s. 184, Ebu'l-Fidâ, c.3, s. 66, Halebî, c. 2, s. 3, Zürkânî, c. 1, s. 270.
[12] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 384, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 204.
[13] İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 8.
[14] Taberî, Târih, c. 2, s. 221, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 288.
[15] Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 622.
[16] Taberî, Târih, c. 2, s. 221.
[17] Taberî, Târih, c. 2, s. 221, Hâki m, Müstedrek, c. 2, s. 622, Beyhakî, Delâilü'n-nübü we, c. 2, s. 2 85, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 193, Zehebî, Târıhu'l-İslâm, s. 184, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 8.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/13-14.
[18] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 204, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 228, Taberî, c. 2, s. 221, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 193, İbn Esîr, Kâm il, c. 2, s. 77, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 116, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 66, Kastalâni, Mevâhibu'l-ledün-niye, c. 1, s. 66, Diyarbekrî, c. 1, s. 288, Halebî, c. 2, s. 5, Zürkânî, c. 1, s. 270.
[19] Zâriyât: 50.
[20] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 344, Taberî, c. 2, s. 222, İbn E ar, Kâmil, c. 2, s. 76, Zehebî, s. 184, E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 66, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 270.
[21] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 384, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 204, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 116, Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 66.
[22] İ bn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 204, Taberî, c. 2, s. 221, İbn Seyyid, c. 1, s. 116, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 66, Halebî, c. 2, s. 5, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 271.
[23] İbn İshak, İbn Hişam, c.1 , s. 344-345, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 204, Taberî, Târîh,c.2, s. 221-222, İbn Hazm , Cevâmiu's-Sîre, s. 55-56, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 115, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 184, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c.3, s. 66, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 8.
[24] İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 56, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 115, Zehebî, s. 184, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 67, Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 66, Halebî, İnsanu'l-uyûn, c. 2, s. 5.
[25] İbn İshak, İbn Hişam , c. 1, s. 345, İbn Sa'd, c. 1 ,s.2O4, Taberî, c. 2, s. 222, İbn Seyyid, c. 1, s. 116, Zehebî, s. 184-185, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 66, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 8.
[26] İbn Sa'd, c. 1, s. 204, Taberî, c. 2, s. 222, İbn Seyyid, c.1, s. 116, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 66, Halebî, c. 2, s. 5.
[27] İbn İshak, İbn Hisam, c. 1, s. 344, Taberî, c. 2, s. 221, Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 622, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 76, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 66.
[28] Beyhak f, D elâ ilü "n-n übüwe, c. 2, s. 297, M uh ibbüt -Taberî, R ı yâdu'n-nadrâ, c. 2, s. 113-114, Zehe bf, s. 183, E bu'l -F i dâ, c.3, s. 66-67, Heysemî, Mecmau'z-ievâid, c. 9, s. 80-81, Kastalâni, Mevâhib, c. 1, s. 66, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 289, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 271.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/14-16.
[29] Şuaybe, o zaman, M ekke'nin Cidde taralından iskelesi idi. (İbn Sa'd, c. 1, s. 145, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 160, Süheyli, Ravd, c. 2, s. 277, Yakut, M u'cemu'l-buldan, c. 3, s. 351).
[30] İbn Sa'd, c. 1, s. 204, Taberî, c. 2, s. 221, İbn Seyyid, c. 1, s. 116, Diyarbekrî, c. 1, s. 288, Halebî, c. 2, s. 5, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 271.

M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/16.
[31] İ bn S a'd, Tabak âtü'l-kübrâ ,0.1,5.204, Ta ben, Târîh, c. 2, s. 221, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ.c. 1, s. 193, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 116, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 289, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 5, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 271.
[32] İbn Haldun, Tarih, c. 2, ks. 2, s. 8.
[33] Ebu'l-Fenec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 1 93, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 289.
[34] İbn Haldun, Tarih, c. 2, ks. 2, s. 8.
[35] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 204, Taberî, Tarih, c. 2, s. 221, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 116, Halebî, İnşân, c. 2, s. 5, Zürkânî, Mevâhib, Şerhi, c. 1, s. 271.
[36] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 384, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 115, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 184.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/16-17.
[37] Ebu'l-Münzir Hişam, Kitâbu'l-esnâm, s. 1 9, Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 116.
[38] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 206, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 121, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 5.
[39] Necm: 21-30.
[40] Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 7, s. 100, Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 70.
[41] Kastalâni, Mevâhib, c. 1, s. 70, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 285.
[42] Fussilet: 26.
[43] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 388, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 52, Müslim, Sahih, c. 1, s. 405, Ebu Davud, Sünen, c. 2, s. 59, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 281-282, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 2, s. 314, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 90.
[44] Müslim, Sahih, c. 1, s. 405, Ebu Davud, Sünen, c. 2, s. 59, Dârimî, c. 1, s. 282, Beyhakî, c. 2, s. 314, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 90.
[45] Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 388.
[46] Müslim, Sahih, c.1, s. 405, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 90.
[47] Buhârî, Sahih, c. 6, s. 52.
[48] Buhârî, c. 6, s. 52, Müslim, c.1, s. 405.
[49] Ahmedb. Hanbel, c. 1, s. 388.
[50] Ahmedb. Hanbel, c. 1, s. 388, Buhârî, c. 6, s. 52, Müslim, c. 1, s. 405.
[51] Ebu Davud, c. 2, s. 59, Dârimî, c. 1, s. 282, Beyhakî, c. 2, s. 31 4.
[52] Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 7, s. 101.
[53] Beyhakî, Delâilü'n-nübüwe, c. 2, s. 287, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 1 87, Heysemî, M ecmau'i-zevâid, c. 6, s. 33, Bedrüddin Aynî, c. 7, s. 99, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 6.
[54] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 388.
[55] Ebu Davud, Sünen, c. 2, s. 59.
[56] Müslim, Sahih, c. 1, s. 405, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 282.
[57] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 388, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 52, Müslim, Sahih, c. 1, s. 405, Ebu Davud, Sünen, c. 2, s.59, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 282, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 2, s. 314.
[58] Ahmedb. Hanbel, c. 1, s. 388, Buhârî, c. 6, s. 52, Müslim, c. 1, s. 405, Ebu Davud, c. 2, s. 59.
[59] Müslim, c. 1, s. 405, Ebu Davud, c.2,s. 59, Dârimî, c. 1, s. 282, Beyhakî, c. 2, s. 314.

[60] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 388,Buhârî, c. 6, s. 52, Müslim, c. 1, s.405, Ebu Davud, c. 2, s. 59, Dârimî, c.1 ,s. 282, Beyhakî,c. 2, s. 31 4.
[61] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 388, Müslim, c. 1, s. 405, Dârimî, c. 1, s. 282, Beyhakî, c. 2, s. 314.
[62] Ebu Davud, Sünen, c. 2, s. 59.
[63] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. Müslim, c. 1,s.4O5, Ebu Davud, c. 2, s. 59, Dârimî, c. 1, s. 282, Beyhakî, c. 2, s. 314.
[64] Ahmedb. Hanbel, c. 1, s. 388, Buhârî, c. 6, s. 52.
[65] Müslim, c.1, s. 405, Ebu Davud, c. 2, s. 59, Dârimî, c. 1, s. 282, Beyhakî, c. 2, s. 314.
[66] Ahmedb. Hanbel, c. 1, s. 388, Buhârî, c. 6, s. 52, Müslim, c. 1, s. 405, Ebu Davud, c. 2, s. 59, Beyhakî, c. 2, s. 314.
[67] Buhârî, Sahih, c. 6, s. 52.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/17-20.
[68] Tahâvf, Muhtasar, s. 29.
[69] Tahâvı", Muhtasar, s. 29, Kâsanf, Bedâyiu's-sanâvi', c. 1, s. 1 93, Suvutf, İtkân, c. 1, s. 110.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/20.
[70] En'am: 14.
[71] Zümer: 64-66.
[72] Kâfirûn: 1-6.
[73] Ebu'l-Münzir Hişam, Kitâbu'l-esnâ m, s. 1 9, Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. , s. 116.
[74] Fussilet: 42, Hicr: 9, el-Hâkka, 43-46.
[75] Kadı Iyaz, Şifâ, c. 2, s. 130-157, Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 23, s. 50-54, Kurtubf, Tefsir, c. 12, s. 82-84, Bedrüddin Ayni', Umdetu'l-Kârî, c. 7, s. 90-1 01, Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c.1 ,s. 68-71, Halebîjnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 8-9, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1 , s. 280-286.
[76] Fahru'r-Râzî, Tefsîr, c. 23, s. 50-54.
[77] Zehebî, Tezkiretü'l-huffâz, c. 2, s. 720-721.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/20-22.
[78] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 228, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 77, İbn Se y-yid, Uyün u'l-ese r, c. 1, s. 121, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 289.
[79] İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 1, s. 206, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 228, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 121, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 289, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1 , s. 271.
[80] İbn İshak. Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 158, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 206.
[81] İbn İshak, Kitâbu 1-mübtedâ ve 1-meb'as, c. 3, s. 158, Taberî, Târîh, c. 2, s. 227, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 598.
[82] İbn İshak, Kitâbu'l-m übtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 158, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 206, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 227, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 115.
[83] İ bn Sa'd Taba kât, c. 1, s. 206, Bel âzu rf, E nsâb, c. 1, s. 227, İ bn H aim, C e vâm i u's-Sîre, s. 65, Süheyli, R a vdu' l-ünüf, c. 3,s. 344, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 77. Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 187, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 280.
[84] Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 187, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 280.
[85] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 206, Halebî, İnsânu'l-uyün, c. 2, s. 9.
[86] Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 1 94, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 285.

[87] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 3-8, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 65-66, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 91.
[88] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 206, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 228, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 77, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 91, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 289.
[89] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 3, İbn Sa'd, c. 1, s. 206, Taberî, Târîh, c. 2, s. 227, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 77.
[90] İbn İshak, K itâbu 1-m übtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 158.
[91] İbn İshak, K itâbu 1-m übtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 158, Heysemî, Meanau'i-ievâid, c. 6, s. 33.
[92] . İbn Sa'd, c. 1, s. 206, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 120, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 9, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c.1, s. 280.
[93] İbn İshak, K itâbu 1-m übtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 158, Belâzurî, c. 1, s. 227, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 598.
[94] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 3, İbn Sa'd, c. 1, s. 206, Belâzurî, c. 1, s. 227, Taberî, Târîh, c. 2, s. 227, Ebu'l-FerecİbnCevzî, el-Vetâ, c. 1, s. 194, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 598, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 120, Heysemî, Mecmau'z-zevâid,c. 6, s. 33-34, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 10, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 280.
[95] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 227-228.
[96] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 8, Belâzurî, c. 1, s. 227, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 598, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 92.
[97] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 8, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 92.
[98] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 228.
[99] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 10, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 93, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 1 2.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/22-26.
[100] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 158, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 291, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3,s. 598, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 34.
[101] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 291 , Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 188, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 34.
[102] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 158, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 598.
[103] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 227, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 77.
[104] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 158.
[105] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 158, Ebu Nuaym , Hilyetü'l-evliya, c. 1 , s. 103, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3,s. 598, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 92.
[106] Be yhak f, D el âil ü'n-nübüv ve, c. 2, s. 291 , Zehebî, Târîhu'l -İslâm, s. 1 88.
[107] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 34.
[108] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 291, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 188, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 34.
[109] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 291, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 188, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 34.
[110] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ, ve'l-meb'as, c. 3, s. 158, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 598.

[111] İbn İshak, İbn Hişam Sîre, c. 2, s. 9, Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1, s. 1 03, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s.92.
[112] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 291, Zehebî, s. 188, Heysemî, c. 6, s. 34.
[113] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 158, Ebu Nuaym, Hilye, c. 1, s. 103, Beyhakî, c. 2, s. 291 , Zehebî, s. 188, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 598, Zehebî, s. 188, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 92, Heysemî, c. 6, s. 34.
[114] E bu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1, s. 103.
[115] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 9, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 92.
[116] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 9, Ebu Nuaym, c. 1, s. 103, Zehebî, s. 188, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 92, Heysemî, c. 6, s. 34,Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 10.
[117] Zehebî, Târîhu'l-islâm , s. 188, Heysemî, Mecma, c. 6, s. 34.
[118] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 227.
[119] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 291, Heysemî, c. 6, s. 34, Halebî, c. 2, s. 10.
[120] Beyhakî, c. 2, s. 291, Zehebî, s. 188, Heysemî, c. 6, s. 34, Halebî, c. 2, s. 1 0.
[121] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ, ve'l-meb'as, c. 3, s. 158-159, Ebu Nuaym, Hilye, c. 1 , s. 103, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe. c. 3, s.593, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 92, Halebî, c. 2, s. 10.
[122] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 291, Zehebî, s. 188, Heysemî, c. 6, s. 34.
[123] İbn İshak .Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 159, E bu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1, s. 103, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve,c. 2, s. 291, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 598, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 92, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 10.
[124] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 291, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 188, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 34.
[125] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 159, Ebu Nuaym , Hilyetü'l-evliyâ, c. 1 , s. 103, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe. c. 3,s. 598, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 92, Halebî, c. 2, s. 10.
[126] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 291, Zehebî, s. 188, Heysemî, Mecma, c. 6, s. 34.
[127] İbn İshak, c. 3, s. 159, Ebu Nuaym, c. 1, s. 103, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 2, s. 599, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 92, Halebî, c.2, s. 10.
[128] Beyhakî, c. 2, s. 291, Zehebî, s. 188, Heysemî, c. 6, s. 34, Halebî, c. 2, s. 10.
[129] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 291, Zehebî, s. 188, Halebî, c. 2, s. 10.
[130] İbn İshak, c. 3, s. 159, Ebu Nuaym, c. 1, s. 103, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 599, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 92, Halebî, c. 2, s.10.
[131] İbn İshak,c.3, s.159,Ebu Nuaym, c.1, s. 103, Beyhakî, c. 2, s. 292, İbn Esîr,c.3, s.599,Ebu'l-Fidâ,c.3, s.92,Heysemî, c. 6, s. 34, Halebî, s. 10.
[132] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 1 59, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. , s. 292, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3,s. 599, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 92.
[133] İbn İshak, c. 3, s. 159, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 599.
[134] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 228.
[135] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 10, Belâzurî, c. 1, s. 228, Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1, s. 103, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s.92, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 10.
[136] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 10, Ebu Nuaym , Hilye, c. 1, s. 103, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 92, Halebî, c. 2, s. 10.
[137] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 2, s. 10.
[138] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 10, Ebu Nuaym , c. 1, s. 103, Halebî, c. 2, s. 10.
[139] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 228.

[140] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s.1 59, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 599.
[141] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 10, Ebu Nuaym, c. 1, s. 103, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 92, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 34,Halebî, c. 2, s. 10.
[142] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 228.
[143] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 10, Ebu Nuaym, c. 1, s. 103, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 292, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 92, Halebî, c.2, s. 10-11.
[144] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ, c. 3, s. 159, İbn Hişam, c. 2, s. 10, Belâzurî, c. 1, s. 228, Ebu Nuaym, c. 1, s. 103, Beyhakî,c. 2, s. 292, İbn Esîr, c. 3, s. 599, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 92, Heysemî, c. 6, s. 34, Halebî, c. 2, s. 11.
[145] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 228.
[146] İbn İshak, İbn Hişam, c.2, s. 10, Belâzurî, c. 1 ,s. 228, Ebu Nuaym, c.1 , s. 104, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 92, Halebî, c.2, s.11.
[147] Belâzurî, Ensâb, c. 1 , s. 228, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 78.
[148] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 159, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 599.
[149] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 1 0, Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1, s. 104, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s.92-93, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 34, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 11.
[150] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 292.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/26-31.
[151] Bevhakf, Delâil, c. 2, s. 292, Zehebî, Târıhu'l-islâm, s. 188, Heysemî, c. 6, s. 34.
[152] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 158, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 598.
[153] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 6, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 130, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 66.
[154] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 5, İbn Haim, s. 66.
[155] İbn Hazm, Cevâmiu's-a>e, s. 66.
[156] İbn İshak, İbn Hisam, c. 2, s. 5, İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 130, İbn Hazm, s. 66.
[157] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 130.
[158] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 406.
[159] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 2, s. 6,7.
[160] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 207, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 119.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/31-32.
[161] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 ,s.2O6, İbn Kayyım, Zâdü'l-mead, c. 2, s. 50.
[162] İ bn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 207, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 194, İbn Kayyım, Zad, c. 2, s. 50, Diyarbekrî, Hamis,C.1.S.289.
[163] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 27, İbn Hacer, Metâlibu'l-âliyye, c. 4, s. 195.
[164] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 293.
[165] Zehebî, Tarihu'l-islâm, s. 191.
* Ebu Musa el-Eşari’nin peygamberimiz (a.s.)la buluşmak üzere Yemen’den bindiği gemi fırtınaya tutulup kendilerini Habeş ülkesine atmış, orada hz. Caferle buluşmuş ve böylece Habeş Muhacirleri arasına katılmışmıştır. (İbn Sa’d Tabakâtü'l-Kübrâ, c.4, s. 106, Buhari, Sahih, c.5, s. 79-80, müslim, Sahih, c. 4, s. 1946).

[166] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s.345-353, Belâzuıf, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 198-227, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 57-63, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 115-118, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 67-69.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/32-35.
[167] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 367, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 221-222, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 84, Zehebî, TârfViu'l-islâm, s.
181, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâyeve'n-nihâye, c.3, s.79,Heysemî, Meanau'z-zevâid, c. 6, s. 23-24, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c .2, s. 4-5.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/36.
[168] İbn İshak. İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 357.
[169] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 357, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 76-77.
[170] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/37-40.
[171] İbn İshak, İbn Hişam, Sine, c. 1, s. 357-362, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 202-203, c. 4, s. 290, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1 , s. 247-250, Beyhakî, Delâilü'n-nübüwe, c. 2, s. 301-304, Zehebî, Târıhu'l-islâm, s. 191-192, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ye'n-nihâye, c. 3, s. 72-75, Heysemî, Mecma, c. 6, s. 25-27, Diyarbekrî,Hamis, c. 1, s. 290-291.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/40-43.
[172] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 205.
[173] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 385, Buhârî, Sahih, c. 4, s.2 54, Muhibbü't-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 82, E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 94, Diyarbekrî, c. 1 , s. 319.
[174] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 12, Muhibbül-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 82,, E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 94, Diyarbekrî, c.1,s.319.
[175] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 205.
[176] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 385, Buhârî, c. 5, s. 254, Belâzurî, c. 1, s. 205, Muhibbül-Taberî, c. 1, s. 81, E bu'l-Fidâ,c. 3, s. 94, Diyarbekrî, c. 1 , s. 319.
[177] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 12, Muhibbü't-Taberî, c. 1,s.81, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 94,Halebî, İnsanu'l-uyûn, c. 1, s. 484.
[178] Abdurrezzak, c. 5, s. 385, Buhârî, c. 4, s.2 54, Muhibbü't-Taberî, c. 1, s. 81, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 94, Diyarbekrî, c. 1, s. 319, Halebî, c.1, s. 484.
[179] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 12, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 385-386, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 254, Belâzurî,Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 205-206, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 81-82, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 94,Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 319, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 484.
[180] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 12, Ebu'l-Fidâ, c.3, s. 94, Halebî, c. 1,s.484.
[181] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 386, Buhârî, c. 4, s. 254, Muhibbü't-Taberî, c. 1, s. 82, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 94, Diyarbekrî, c.1, s. 31 9, Halebî, c.1, s. 484.
[182] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 12, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 94.
[183] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 1 2, Abdurrezzak, c. 5, s. 386, Buhârî, c. 4, s. 254, Belâzurî, c. 1, s. 206, Muhibbüt-Taberî,c. 1, s. 82, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 94, Diyarbekrî, c. 1, s. 319, Halebî, c. 1 , s. 484.
[184] Abdurrezzak, c. 5, s. 386, Buhârî, c. 4, s. 254, Belâzurî, c. 1, s. 206, Muhibbü't-Taberî, c. 1, s. 82, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 94, Diyarbekrî, c. 1 , s. 319, Halebî, c. 1, s. 484.

[185] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 1 2, Abdurrezzak, c. 5, s. 386, Buhârî, c. 4, s. 254, Belâzurî, c. 1, s. 206, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 82, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 94, Diyarbekrî, c. 1, s. 319, Halebî, c. 1 , s. 484.
[186] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 12, Belâzurî, c. 1 , s. 206, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 94.
[187] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 12, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 94.
[188] Abdurrezzak, c.5,s. 386, Buhârî, c. 4, s. 254, Belâzurî, c. 1, s. 206, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 94, Diyarbekrî, c. 1, s. 319, Halebî, c.1, s. 484.
[189] Abdurrezzak, c. 5, s. 386, Buhârî, c. 4,s. 254, Muhibbüt-Taberî, c.1, s. 82, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 94, Diyarbekrî, c. 1, s. 319,Halebî, c.1, s. 484.
[190] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 206.
[191] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 12, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 386, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 254, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 94, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 319, Halebî, İnsânu'l-uyün, c. 1, s. 484.
[192] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 12-13, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 94.
[193] Buhârî, Sahih, c. 4, s. 254, E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 94.
[194] Abdurrezzak, c. 5, s. 386, Buhârî, c. 4, s. 254, Belâzurî, c. 1, s. 206, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 82, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 94, Halebî, c. 1, s. 484.
[195] Buhârî, c. 4, s. 254, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 94, Halebî, c. 1, s. 484.
[196] Abdurrezzak, c. 5, s. 386, Belâzurî, c.1, s. 206, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 82.
[197] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 13, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 94.
[198] Abdurrezzak, c. 5, s. 386, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 82.
[199] Abdurrezzak, c. 5, s. 386, Buhârî, c. 4, s. 254, Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1, s. 29, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 82, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 94-95.
[200] Buhârî, Sahih, c. 4, s. 254, E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 95, Halebî, c. 1, s. 484.
[201] Abdurrezzak, c. 5, s. 386, Ebu Nuaym, c. 1,s.29, Muhibbüt-Taberî, c. 1,s.82.
[202] Buhârî, c. 4, s.2 54, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 95, Diyarbekrî, c. 1, s. 319, Halebî, c. 1, s. 484.
[203] Abdurrezzak, c. 5, s. 386, Buhârî, c. 4, s. 254, Belâzurî, c. 1, s. 206, E bu Nuaym , c. 1, s. 29, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s.82, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 95, Diyarbekrî, c. 1, s. 391 , Halebî, c. 1, s. 484.
[204] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 13, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 386, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 254, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 206, Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evüyâ, c. 1, s. 29, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 82, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 95, Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1 , s. 71, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 319, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 484.
[205] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 13, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 95.
[206] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 13, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 178.
[207] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 13.
[208] Abdurrezzak, c. 5, s. 386, Buhârî, c. 4, s. 254, Ebu Nuaym, c. 1, s. 30, Muhibbü't-Taberî, c. 1, s. 82, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s.95, Kastalâni, c. 1, s. 71, Diyarbekrî, c. 1 , s. 320, Halebî, c. 1, s. 484.
[209] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 1 3, Abdurrezzak, c. 5, s. 386, Buhârî, c. 4, s. 254, Ebu Nuaym, c. 1, s. 29-30, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 82, Kastalâni, c. 1, s. 71, Diyarbekrî, c. 1, s. 320.

[210] Abdurrezzak, c. 5, s. 386, Buhârî, c. 4, s. 254-255, Bel âzu rf, c. 1, s. 206, Ebu Nuaym, c. 1, s. 30, Muhibbüt-Taberî c.1,s. 82, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 95, Kastalâni, c. 1 , s. 71, Diyarbekrî, c. 1, s. 320, Halebî, c. 1, s. 484.
[211] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 13.
[212] Abdurrezzak, c. 5, s. 386-387, Buhârî, c. 4, s. 254-255, Muhibbü't-Taberî, c. 1, s. 82, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 95, Kastalâni, c.1, s. 71, Diyarbekrî, c. 1, s. 320, Halebî, c. 1, s. 484-485.
[213] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 13.
[214] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 387, Buhârî, Sahih, c. 4, s.255, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 206, Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1, s. 30, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 82, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 95. Kastalâni, Mevâhib, c. 1, s. 71 , Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 485.
[215] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 13.
[216] Abdurrezzak, c. 5, s. 387, Buhârî, c. 4, s. 255, Belâzurî, s. 206, Ebu Nuaym, c. 1, s. 30, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 82, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 95, Kastalâni, Mevâhib, c. 1, s. 71 , Diyarbekrî, c. 1, s. 320, Halebî, c. 1, s. 485.
[217] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 13.
[218] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 13, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 95, Halebî, c. 1, s. 485.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/43-48.

HAMZA VE ÖMER

Hz. Hamza'nın Müslüman Oluşu

Hz. Hamza; Peygamberimiz (a.s.)ın amcası olup,[1] Süveybe Hatun önce Hz. Hamza'yı, sonra da Peygamberimiz (a.s.)ı emzirmiş olduğu için, Hz. Hamza Peygamberimiz (a.s.)ın sütkardeşi idi.[2]

Hz. Hamza nübüvvetin 6. yılında Müslüman oldu.[3]

Peygamberimiz (a.s.)ın bir gün Safa tepeciğinin yanında oturduğu sırada, Ebu Cehil[4] ile Adiyy b. Hamrâ ve İbn Esda, oraya uğradılar.[5] Ebu Cehil Peygamberimiz (a.s.)a sövüp saydı.[6] İslâm dinini ayıplamak, peygamberliğini tahkir etmek., gibi, Peygamberimiz (a.s.)ın hiç sevmediği şeyleri söyleyip; kendisini çok incitti. Peygamberimiz (a.s.) ise ona hiçbir şey söylemedi, kalkıp evine gitti.

Abdullah b. Cüd'an'ın azadlı kölesi bir hatun, evinden, Ebu Cehil'in bütün söylediklerini işitmişti. Ebu Cehil, Peygamberimiz (a.s.)a söyleyeceklerini söyledikten sonra, Kabe'nin yanında, Kureyşlilerin toplandıkları yere gitti, onlarla oturdu.

Çok geçmeden, Hz. Hamza, yayı omuzunda olduğu halde, avlanmaktan dönüp oraya geldi. Kendisi avcı idi, daima avlanmaya giderdi. Avlanmaktan döndüğü zaman, Kabe'yi tavaf etmedikçe, sonra da Kureyşlilerin toplantı yerine uğrayarak onları selamlayıp kendileriyle biraz konuşmadıkça, evine gitmezdi.

Hz. Hamza, Kureyş yiğitleri arasında en şerefli ve en güçlü olanı, taşkınlığa ve haksızlığa hiç dayanmayanı idi.

Safa tepeciğinden Kabe'ye doğru giderken, azadlı cariye ona:

"Ey Umâre'nin babası! Kardeşinin oğlu Muhammed'e biraz önce Ebu'l-Hakem Amr b. Hişam tarafından yapılan kötülüğü görmüş olsaydın, sen hiç dayanamazdın.

Onu orada otururken bulup sövdü saydı, hoşuna gitmeyecek şeyler söyledi, incitti. Sonra da dönüp gitti.

Muhammed ise ona hiçbir şey söylemedi" dedi.

Yüce Allah Hz. Hamza'nın iyiliğini dilediği için, kendisi, kadının söylediği şeylerden son derece öfkelendi; ve hiç kimsenin yanında durmayıp, Ebu Cehil ile karşılaşınca ona yapacağını yapmak üzere hızla Mescid-i Haram'a girdi.

Ebu Cehil'in Kureyşlilerden bir cemaat arasında oturduğunu gördü, ona doğru vardı. Başucuna dikildi, hemen yayını kaldırıp onun başına şiddetle vurdu. Başını fena halde yaraladı.

"Sen misin ona sövüp sayan?

İşte, ben de onun dinindeyim!

Onun söylediğini söylüyorum!

Gücün yetiyorsa, o yaptıklarını bana da yap bakayım" dedi.[7]

Ebu Cehil'in mensup bulunduğu Manzum oğullarından bazı kimseler, Hz. Hamza'ya karşı Ebu Cehil'e yardım etmek üzere ayağa kalkıverdiler[8] ve ona:

"Biz seni dininden dönmüş görüyoruz!" dediler.

Hz. Hamza:

"Onun [Hz. Muhammed (a.s.)ın] dininin hak ve gerçek olduğu, bence belli olmuştur!

Beni ondan kim men edebilir?

Ben Muhammed'in Resûlullah olduğuna şehadet ediyorum. Onun söyledikleri hak ve gerçektir.

Vallahi, ben ondan ayrılmam!

Eğer sözünüzde sadıklar iseniz, haydi bana engel olun bakayım?" dedi.[9]
Ebu Cehil kendi kavminden olanlara:
"Bırakın Ebu Umâre'yü
Vallahi ben onun kardeşinin oğluna çok kötü sövüp saymıştım" dedi.[10]
Hz. Hamza evine dönünce, şeytan ona vesvese vermeye ve:
"Sen Kureyşlilerin seyyidi, ulu kişisi idin!
Şu, dinden dönen kişiye uyup, atalarının dinini bıraktın ha!?
Ölmek, bu yaptığın şeylerden, senin için daha hayırlıdır!" diyerek kalbini, zihnini karıştırmaya başladı.
Öfkeye kapılarak "Ben de onun dediği üzereyim!" deyip babalarının ve kavminin dinini bıraktığına pişmanlık duyar gibi oldu!
Geceyi, gözüne uyku girmeksizin, ağır bir iş ve şüpheler içinde geçirdi, ve:
"Ey Allah! Şu yaptığım şey doğru ise, onun doğru olduğunu kalbime tasdik ettir! Değilse, bu hususta benim için çıkar yolu kalbime doğdur!" diyerek Allah'a yalvardı.[11] Sonra da, Kabe'ye gidip, göğsünü hakka açmasını ve kendisinden şüpheyi, şüphelenmeyi gidermesini Yüce Allah'tan diledi.[12] Ertesi günü, sabahleyin Peygamberimiz (a.s.)ın yanına vardı.[13]
Uykusunu kaçıran şüphe ve tereddütlerini Peygamberimiz (a.s.)a haber verdi:[14]
"Ey kardeşimin oğlu! Ben öyle bir iş içine düştüm ki, onun çıkış yolunu bilemiyorum. Ey kardeşimin oğlu! Senin bana bir söz söylemeni çok arzu ediyorum" dedi.
Bunun üzerine, Peygamberimiz (a.s.) ona va'z u nasihatta bulundu. Ahiret azab ve nimetlerini anlattı. Onu azab ile korkuttu, Cennet ile sevindirdi.
Yüce Allah Hz. Hamza'nın kalbine imanı Resûlullah (a.s.)ın sözleri ile yerleştirdi.[15]
Kalbini yakîn ile doldurdu.[16]
Hz. Hamza bu yolda söylediği bir şiirinde şöyle dedi:
"Kalbimi İslâmiyete, hanîf olan dine yönelttiği zaman, Allah'a hamdettim. O din ki, kullarının bütün yaptıklarından haberdar olan; hepsinin iyisini kötüsünü bilen; mâsiyetleri sebebiyle kendilerini açlıktan, susuzluktan öldürmeyip, lutfu ile muamele eden; kudretiyle herşeye üstün gelen Rabbü'l-âlemîn tarafından gelmiştir.
Onun emirleri bize okunduğu zaman, kalb ve akıl sahibi olanların gözlerinden yaşlar boşanır.
Onlar apaçık Kur"ân âyetleri olarak Ahmed'e gelmiştir ki, Ahmed Mustafa içimizde sözü dinlenir ve kendisine boyun eğilir biridir!
Hayır! Vallahi, biz o kavimle aramızdakini kılıçla halletmedikçe, kendisini hiç kimseye vermeyiz! Ona yardımı kesmeyiz!"[17]
Hz. Hamza'nın Müslüman oluşu, Peygamberimiz (a.s.)ı çok sevindirdi[18] ve güçlendirdi.[19]
Hz. Hamza, Yüce Allah'ın dinini kendileriyle güçlendirdiği sayılı kişilerdendi.[20]
Allah, ondan razı olsun!
Hz. Hamza Müslüman olunca; Kureyş müşrikleri Peygamberimiz (a.s.)a yapageldikleri işkencelerin bir kısmından vazgeçtiler.[21]

Hz. Ebu Bekir'in Mescid-i Haram'da Müşrikleri İslamiyete Davet Edişi

Hz. Hamza'nın Müslüman olduğu günde idi[22] ki, Peygamberimiz (a.s.)ın yanında, o sırada, toplu bir halde[23] otuzsekiz[24] veya otuzdokuz[25] sahabe bulunuyordu.
Hz. Ebu Bekir Peygamberimiz (a.s.)ın Müslümanlarla birlikte Mescid-i Haram'a gidip herkesi İslâm iyete davet ve teşvik etmesi için ısrar ediyor, Peygamberimiz (a.s.) da "Ey Ebu Bekir! Biz henüz azız, bu işe yetmeyiz" buyuruyordu.
Hz. Ebu Bekir ısrar edip durunca, Peygamberimiz (a.s.) ashabıyla birlikte Dârül-Erkam'dan çıkıp Mescid-i Haram'a gitti.
Müslümanlardan her biri, Mescid-i Haram'da bulunan kendi kabilelerinden insanların yanlarına dağıldılar.
Peygamberimiz (a.s.) oturduğu sırada[26] Hz. Ebu Bekir ayağa kalkıp halkı Allah'a ve Resûlullaha inanmaya davet edince, müşrikler Hz. Ebu Bekir1n[27] ve Müslümanların[28] üzerlerine yürüdüler.
Hz. Ebu Bekir'i[29] ve oradaki Müslümanları, Mescid-i Haram'ın her tarafında,[30] en şiddetli bir şekilde[31] dövmeye başladılar.[32]
Hele Hz. Ebu Bekir'i, fâsık Utbe b. Rebia, kamının üzerine çıkıp çiğnedi.
Yüzünü demir ayakkabı I arıyla tekmeledi, şişirdi.
Hz. Ebu Bekir'in yüzünde, bumu belirsiz oldu!
Kabilesi olan Teym oğulları gelip yetişince, müşrikler Hz. Ebu Bekir'den uzaklaştılar.
Teym oğulları Hz. Ebu Bekir'i baygın bir halde, bir örtünün içinde evine götürüp koydular. Kendisinin öleceğini sandılar.
Hemen geri dönüp Mescid-i Haram'a girdiler ve:
"Vallahi, Ebu Bekir ölecek olursa, biz de muhakkak Utbe b. Rebiayı öldürürüz!" dediler ve yine Hz. Ebu Bekir'in yanına döndüler.
Hz. Ebu Bekir ancak günün sonuna doğru kendine gelip konuşabilmiş ve:
"Resûlullah (a.s.) ne yapıyor? Ne haldedir?
Müşrikler ona dil uzatmaya ve hakaret etmeye başlamışlardı!" deyip durmuştu.[33]
Teym oğulları, Hz. Ebu Bekir'in yanından kalktılar ve ayrılırken, annesi Ümmü'l-Hayr'a:
"Birşey yemek veya içmek isteyip istemediğini kendisine bir sor bakalım?" dediler.
Evtenhalaşınca, annesi Ümmü'l-Hayr, Hz. Ebu Bekir'e:
"Birşey yesen, içsen!" deyip duruyor, Hz. Ebu Bekir ise:
"Resûlullah (a.s.) ne yapıyor? Ne haldedir?" diyordu.
Ümmü'l-Hayr:
"Vallahi, arkadaşın hakkında benim hiçbir bilgim yok!" dedi.
Hz. Ebu Bekir:
"Öyle ise, Ümmü Cemil binti Hattab'a git. Resûlullah'ı ondan sor" dedi.
Ümmü'l-Hayr, Ümmü Cemil'in yanına gitti, ve:
"Ebu Bekir senden Muhammed b. Abdullah'ı soruyor" dedi.
Ümmü Cemil:
"Ben ne Ebu Bekir'i, ne de Muhammed b. Abdullah'ı tanırım! İstiyorsan, seninle birlikte, oğlunun yanına kadar gideyim" dedi.
Ümmü'l-Hayr:
"Olur!" dedi.
İkisi birlikte, Hz. Ebu Bekir'in yanına geldiler.

Ümmü Cemil Hz. Ebu Bekir'i böyle, yerlere çalınmış, mahvolmuş bir halde bulunca, kendisini tuta-mayarak çığlık kopardı:
"Vallahi sana bunu yapan bir kavim muhakkak azgın ve sapkındır!
Ben, senin öcünü onlardan almasını, Allah'tan diler ve umarım!" dedi.
Hz. Ebu Bekir:
"Resûlullah (a.s.) ne yapıyor? Ne haldedir?" diye sordu.
Ümmü Cemil:
"Şu annen, onun hakkında söyleyeceğimi işitir!" dedi.
Hz. Ebu Bekir:
"Ondan sana hiçbir kötülük gelmez" dedi.
Bunun üzerine, Ümmü Cemil:
"Selâmettedir ve iyidir" dedi.
Hz. Ebu Bekir:
"Şimdi neredetir o?" diye sordu.
Ümmü Cemil:
"Erkam'ın evindedir" dedi.
Hz. Ebu Bekir:
"Allah'a andolsun ki, Resûlullah (a.s.)a gitmedikçe ne bir yiyecek tadarım, ne de bir içecek içerim!" dedi.
Ortalık sakinleşip halkevlerine çekilinceye kadar bekledikten sonra, annesi ve Ümmü Cemil, koltuklarına girerek Hz. Ebu Bekir'i Peygamberimiz (a.s.)ın yanına götürdüler.[34]
Hz. Ebu Bekir Peygamberimiz (a.s.)ı görür görmez, kendisini üzerine attı ve öptü.
Orada bulunan Müslümanlarda Hz. Ebu Bekir'e sarıldılar.[35]
Hz. Ebu Bekir'in hali Peygamberimiz (a.s.)ı son derecede rikkate getirdi.
Hz. Ebu Bekir:
"Babam, anam sana feda olsun yâ Rasûlallah!
O fâsık adamın yüzümü gözümü belirsiz etmesinden başka bir sıkıntım yok!" dedi.[36]

Hz. Ebu Bekir'in Annesinin Müslüman Oluşu

Hz. Ebu Bekir:

"Yâ Rasûlallah! Şu annem, ebeveynine ve çocuklarına karşı çok iyiliklidir.

Sen mübareksin! Onun için Allah'a dua ve kendisini de İslâmiyete davet et! Belki Allah senin sayende onu Cehennem ateşinden korur!" dedi.

Bunun üzerine, Peygamberimiz (a.s.) onun için Allah'a dua edip kendisini Allah'a imana davet edince, Ümmü'l-Hayr Müslüman oldu.[37]

Allah ondan razı olsun![38]

Tuleyb b. Umeyr'in Teşviki ile Ervâ Hatunun Müslüman Oluşu

Ervâ Hatunun oğlu Tuleyb b. Umeyr Darü'l-Erkam'da Müslüman olmuş,[39] Habeş ülkesine yapılan hicrete de katılmıştı.[40] Tuleyb b. Umeyr, bir gün, annesi Ervâ binti Abdulmuttalib'in yanına varıp:
"Bak! Ben Muhammed (a.s.)a uydum, Allah'a boyun eğdim, Müslüman oldum!" dedi.
Ervâ Hatun:
"Hiç şüphesiz, dayının oğlu, senin yardımına ve desteğine herkesten daha lâyıktır. Vallahi, onu erkeklere karşı korumaya gücümüz yetseydi, her tecavüzden korurduk!" dedi.
Tuleyb b. Umeyr
"Ey anne! Seni Müslüman olmaktan ve ona uymaktan alıkoyan nedir? Halbuki, kardeşin Hamza da Müslüman oldu!" dedi.
Ervâ Hatun:
"Bakarım. Kızkardeşlerim ne yaparsa, ben de öyle yapar, onlardan birisi olurum" dedi.
Bunun üzerine Tuleyb:
"Öyle ise, sen ona giderek Müslüman oluncaya ve kendisinin peygamberliğini tasdik edip 'Allah'tan başka ilâh yoktur deyinceye kadar, ben de Allah'a yalvarır dururum" deyince, Ervâ Hatun:
"Şehadet ederim ki: Allah'tan başka ilâh yoktur! Ve yine şehadet ederim ki: Muhammed, Allah'ın Resûlüdür!" dedi.
Ervâ Hatun, Peygamberimiz (a.s.)a dili ile yardımcı olmaktan, oğlunu da bu yolda yardımcı olmaya, İslâm davası üzerinde durmaya teşvik etmekten geri durmadı .[41]
Tuleyb b. Umeyr, bir gün, Ebu Cehil'in[42] Kureyş müşriklerinden yanındaki birkaç kişi ile[43] Peygamberimiz (a.s.)ın önünün keserek[44] ona eza ettiğini,[45] sövüp saydığını[46] görünce, dayanamamış;[47] eline geçirdiği deve çene kemiği ile[48] vurup, Ebu Cehil'in başını yanmıştı. Tuleyb'i tutup bağlamışlar.[49] dayısı Ebu Leheb de bağını çözmüş,[50] onu kurtarmıştı.[51] Ervâ Hatuna:
"Tuleyb'in Muhammed için kendisini tehlikeye attığını görüyor musun?!" denildiği zaman, Ervâ Hatun:
"Onun günlerinin hayırlısı, dayısının oğluna yardım ettiği gündür. O, Allah katından hakkı ve gerçeği getirmiştir!" dedi. Kendisine:
"Demek, sen de Muhammed'e tâbi oldun ha?!" dediklerinde Ervâ Hatun:
"Evet! Tâbi oldum" dedi.
Müşriklerden bazıları, gidip bunu Ebu Leheb'e haber verdiler.
Ebu Leheb hemen Ervâ Hatunun yanına vardı ve:
"Senin, baban Abdulmuttalib'in dinini bırakıp da Muhammed'e tâbi olduğuna şaşılır!" dedi.
Ervâ Hatun:
"Kalk! Sen de kardeşinin oğlunun yanında durup ona yardımcı, onu savunucu ol! Eğer onun dini üstün gelirse, sen onun dinine girip kendisiyle birlikte bulunmayı veya kendi dininde kalmayı seçmekte serbest olursun! Aksi halde ise, ona yardımında mazur sayılırsın!" dedi.
Ebu Leheb:
"Onun sonradan sonraya ortaya çıkarıp getirdiği bir dini bütün Araplara karşı savunmaya bizim gücümüz mü var?" diyerek dönüp giderken,[52] Ervâ Hatun:

"Tuleyb dayısının oğluna yardım etti. Ondan canını, malını esirgemedi" dedi.[53]
Allah onlardan razı olsun![54]

Müslüman Olan Sahabe Annelerinden Bazıları

Hz. Ali'nin annesi Fâtıma Hatun,[55]
Hz. Ebu Bekir'in annesi Ümmü'l-Hayr Hatun (İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 326),
Hz. Osman'ın annesi ve Peygamberimiz (a.s.)ın halası Ümmü Hakîm Beyzâ Hatunun kızı olan Ervâ Hatun,[56]
Abdurrahman b. Avf'ın annesi Şifâ Hatun.[57]
Talha b. Ubeydullah'ın annesi Sâbe Hatun,[58]
Zübeyr b. Avvam'ın annesi ve Peygamberimiz (a.s.)ın halası Safiyye Hatun, Mekkeli sahabe annelerindendi.[59]

Müşriklerin Peygamberimiz (a.s.)a Eski Tekliflerini Tekrarlamaları

Hz. Hamza'nın Müslüman olduğu ve Müslümanların sayılarının günden güne arttığının görüldüğü sıralarda idi.[60] ki; içlerinde Ebu Cehil de bulunan,[61] Kureyş müşriklerinin ileri gelenleri, bir gün toplantı yaptlar[62] ve:
"Muhammed'in işi yaygınlaştı, işlerimizi karıştırdı.[63]
Sihirde, kehanette, şiirde en bilginiz kim ise araştırın da,[64] topluluğumuzu dağıtan, işimizi karıştıran, dinimizi ayıplayan[65] şu adamın yanına vanp kendisiyle bir konuşsun; [66] üzerinde direndiği şeyle ne yapmak istediğine bir baksın![67] Onun haberini bize getirsin![68] Buna da, Utbe b. Rebia'dan daha uygun bir kimse bilemiyoruz" dediler.[69]
O sırada Utbe b. Rebia müşriklerin yanında bulunuyor, Peygamberimiz (a.s.) da toplantı yerine yakın bir tarafta yalnız başına oturuyordu.[70]
Utbe b. Rebia:
"Vallahi, ben şiir, kehanet ve sihrin her çeşidini işitmiş ve bunlar hakkındaki bilgilere vukuf hâsıl etmiş bulunuyorum. Bana, bunların gizli, kapalı kalan bir tarafı yoktur![71]
Ey Kureyş cemaatı! Ben kalkıp Muhammed'in yanına varayım. Onunla konuşayım. Kendisine bazı şeyler teklif edeyim.
Teklif edeceğim şeylerden hangisini kabul ederse, istediğini kendisine veririz.
Belki artık bizimle uğraşmaktan vazgeçer!" dedi.
Müşrikler:
"Olur, ey Ebu'l-Velid! Kalk, onun yanına var, kendisiyle konuş!" dediler.
Utbe hemen kalktı, Peygamberimiz (a.s.)ın yanına varıp oturdu ve:
"Ey kardeşimin oğlu! Sen de biliyorsun ki; kabile içinde, şeref ve soyca aramızda üstün bir mevki desin.
Fakat, kavminin başına büyük bir iş, bir gaile getirdin!
Onunla, onların topluluklarını dağıttın!
Onunla, onların akıllarını akılsızlık saydın!
Onunla, onların ilahlarını ve dinlerini ayıpladın!
Onunla, onların babalarından gelip geçmiş olanları tekfir ettin![72]
Ey Muhammedi Sen mi daha hayırlısın? Yoksa Hâşim mi daha hayırlı[73]
Ey Muhammedi Sen mi daha hayırlısın? Yoksa Abdulmuttalib mi daha hayırlı?
Sen mi daha hayırlısın? Yoksa Abdullah mı daha hayırlı?" diye sordu.
Peygamberimiz (a.s.), Utbe'nin bu sorularına hiç karşılık vermedi, sustu.[74]
Utbe:
"Eğer bunların senden daha hayırlı olduğunu kabul ediyorsan, bunlar senin ayıplamakta olduğun ilahlara tapıyorlardı!
Yok, eğer sen onlardan hayırlı olduğunu sanıyorsan, konuş! Bu yoldaki sözünü de dinleyelim?
Biz hiçbir zaman kavmine senden daha uğursuz ve ağır gelen birşey görmedik.
Topluluğumuzu dağıttın! İşimizi karıştırdın! Araplar içinde bizi rezil ettin!
Kureyşliler içinde bir sihirbaz, bir kâhin türemiş![1] dedirttin!
Vallahi, biz kılıçlarımızla birbirimizi yok etmeye kalkacağımız, çığlık koparılacak andan başkasını bekleyemiyoruz![75]
Gel, sen beni dinle:
Sana bazı şeyler teklif edeceğim!

Onların üzerinde dur! Düşün! Belki onlardan bazısını kabul etmek işine gelir" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Söyle ey Ebu'l-Velid! Dinliyorum" buyurdu.
Utbe:
"Ey kardeşimin oğlu! Eğer sen getirdiğin bu işle mal elde etmek istiyorsan, sen malca en zenginimiz oluncaya kadar, mallarımızdan senin için mal toplayalım.
Eğer sen bununla şeref ve şan kazanmak istiyorsan, seni üzerimize seyyid yapalım ve sensiz hiçbir işe karar vermeyelim.
Eğersen bununla kral olmak istiyorsan, seni kendimize kral yapalım.
Eğer bu sana gelen şey, sana görünüp de kendinden uzaklaştırmaya güç yetiremediğin bir tâbi' cin işi ise, seni tedavi ettirelim? Seni ondan kurtarıncaya kadar, mallarımızı bu uğurda saçarcasına harcayalım? Tedavi edilinceye kadar tâbi cinin adama sataşıp durduğu olabilir!" dedi.
Utbe sözlerini bitirinceye kadar Peygamberimiz (a.s.) onu dinledi ve:
"Ey Ebu'l-Velid! Söyleyeceklerini, söyleyip bitirdin mi?" diye sordu.
Utbe "Evet" deyince, Peygamberimiz (a.s.):
"Sen de, şimdi beni dinle!" buyurdu.
Utbe "Öyle yapayım" dedi.
Peygamberimiz (a.s.), Besmele çekerek Fussilet sûresini okumaya başladı.
Utbe de, susup, iki elini arkasından yere dayayıp onu dinledi.
Peygamberimiz (a.s.), Fussilet sûresinin secde âyeti olan 37. âyetini de okuyup secde ettikten sonra:
"Ey Ebu'l-Velid! Hiç işitmediğini dinlemiş bulunuyorsun!
Artık işte sen, işte o!" buyurdu.
Bundan sonra, Utbe kalkıp arkadaşlarının yanına varırken, arkadaşları birbirlerine:
"Allah'a and içeriz ki; Ebu'l-Velid, size, buradan gidişinden başka biryüzle geldi!" dediler.
Gelip yanlarına oturduğu zaman, Utbe'ye:
"Ey Ebu'l-Velid! Arkanda ne haber var?" diye sordular.
Utbe:
"Arkamdaki haber; vallahi, ben şimdiye kadar bir benzerini daha işitmemiş olduğum bir sözü işitmiş bulunuyorum.
Vallahi, o ne şiirdir, ne sihirdir, ne de kehânettir!
Ey Kureyş cemaatı! Gelin, beni dinleyin!
Siz bu işi bana bırakın. Şu adamı, üzerinde durduğu şeyle başbaşa bırakın! Siz aradan çekilin! Ondan uzak durun!
Vallahi, kendisinden dinlemiş olduğum söz, büyük bir haber olacaktır!
Eğer onu Araplar öldürürlerse, sizden başkasıyla onun hakkından gelmiş olursunuz.
Eğer o Araplara hakim olursa, onun hakimiyeti sizin hakimiyetiniz, onun kudret ve şerefi sizin kudret ve şerefiniz demektir.
Siz böylece, onun sayesinde, insanların en mutlusu olursunuz![76]
Ey kavmim! Gelin, bugün bana itaat edip sözümü dinleyin de, sonra tek bana isyan edin!" dedi.[77]
Kureyşliler:
"Vallahi, ey Ebu'l-Velid! O, seni de diliyle sihirlemiş!" dediler.
Utbe:

"Bu, benim onun hakkındaki görüşümdür. Siz nasıl istiyorsanız öyle yapın!" dedi.[78] Utbe'nin, Kureyş müşriklerine "Muhammed 'Onlar bu beyandan sonra yine imandan yüz çevirirlerse, 'Âd ve Semûd'u çarpan yıldırım gibi, size de bir azabın gelip çatabileceğini hatırlatırım' de![1] dediği zaman, ağzını elimle tutarak, daha fazla okumaması için, kendisine akrabalık adına and verdim. Çünkü, Muhammed birşey söylediği zaman hiç yalanlanmadığını bildiğim için, üzerinize azab ineceğinden korktum" dediği de rivayet edilir.[79]

Hz. Ömer'in Müslüman OIuşu

Hz. Ömer'in annesi Hanteme[80] Ebu Cehil'in amcasının kızı olduğuna göre, Ebu Cehil Hz. Ömer'in dayısı sayılırdı.[81]
Hz. Ömer, Müslüman olmadan önce, Peygamberimiz (a.s.)a ve Müslümanlara karşı, insanların en katı davrananı idi.[82]
Hz. Ömer'in Müslüman oluşu Kureyş müşriklerinin Habeş ülkesine hicret eden Müslümanları kendilerine teslim etmesi için ona ve kumandanlarına sunulacak hediyelerle birlikte Necaşî'ye gönderdikleri Amr b. Âs ve Abdullah b. Ebi Rebia'nın elleri boş olarak, hoşlarına gitmeyen bir şekilde geri çevrildikleri sıralarda,[83] ve Hz. Hamza'nın Müslüman oluşundan üç gün sonra olup;[84] bu da, nübüvvetin altıncı yılında,[85] Zilhicce ayından[86] bir Cuma günü idi.[87]
Peygamberimiz (a.s.), Dârü'l-Erkam'da Pazartesi günü:[88]
"Ey Allah! Şu iki adamdan, Ebu Cehil veya Ömer b. Hattab'dan, sana sevgili olanı ile İslâm'ı aziz kıl, güçlendir!" diyerek dua etmişti.[89]
Hz. Ömer der ki:
"Ben, Müslüman olmadan önce, Resûlullah (a.s.)a sataşmak için evden çıkıp, kendisini buldum. O, Mescid-i Haram'a erişmekte beni geçmişti. Ben de, vanp arkasında, ayakta durdum.
Resûlullah (a.s.) el-Hâkka sûresini okumaya başladı .[90]
Dinlediğim kelamın belagatına, düzgünlüğüne, derii-topluluğuna hayran oldum. Kendi kendime:
'Bu, vallahi, Kureyşlilerin dediği gibi, bir şair galiba!' dedim.
O sırada, Resûlullah, sûrenin şu (mealdeki) âyetlerini okudu:
'Gördüğünüz, görmediğiniz şeylere and ederim ki: Hiç kuşkusuz, o (Kur'ân), Allah katında çok şerefli bir resûlün (Allah'tan telakki ettiği) sözüdür!
O, bir şair sözü değildir! Siz ne az inanır (adamlar)sınız!'[91]
Ben, yine, kendi kendime:
'Galiba, bu bir kâhindir! (İçimden geçirdiklerimi anladı!)' dedim.
Resûlullah (a.s.) şu (mealdeki) âyetleri okumaya devam etti:
'O, bir kâhin sözü de değildir! Siz ne kıt düşünür (adamlarsınız!
O (Kur'ân), âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir.
Eğer, (Peygamber, söylemediğimiz) bazı sözleri bize karşı kendiliğinden uydurmuş olsaydı, elbette, onun sağ elini (kuvvet ve kudretini) alıverir, sonra da, muhakkak onun kalb damarını koparır (kendisini yaşatın az) dik!
O vakit, sizden hiçbiriniz, buna mâni de olamazdınız!
Şüphe yok ki, o (Kur'ân), fenalıktan korunanlar için kafi bir öğüttür.
İçinizde onu yalan sayanlar bulunduğunu, elbette, Biz de biliyoruz. Muhakkak ki, o (Kur'ân), kâfirler üzerine bir hasrettir (iç yarasıdır)!
Hiç kuşkusuz, o (Kur'ân) kesin bilginin tam gerçeğidir.
O halde, o büyük Rabbini, Kendi ismiyle teşbih (ve tenzih)e devam et!'[92]
Resûlullah (a.s.) sûreyi böylece okuyup bitirdiği zaman, her yerde, kalbime İslâm meyli düştü."[93]
Yine, Hz. Ömer der ki:
"Ben Cahiliye devrinde içkici idim. İçki içmeyi çok sever ve içince neşelenirdim.

İslâmiyetten nefret duyar ve uzak dururdum.
Hazvere'de, Ömer b. Abd b. İmrânül-Mahzumilere ait evlerin yanında, Kureyş erkeklerinden bazılarının içinde toplandığı bir toplantı yerimiz vardı.
Bir gece, toplantı arkadaşlarımla buluşmak arzusu ile bu toplantı yerine gitmiştim.
Oraya vardığımda, toplantı yerinde onlardan hiç kimseyi bulamadım. Kendi kendime 'Filan içkicinin yanına gideyim. Belki onda biraz içki bulur, içerim' dedim. Kendisi Mekke'de içki satardı.
Bu maksatla ona gittim. Fakat kendisini bulamadım. Yine, kendi kendime 'Bari Kabe'ye gideyim, onu yedi veya yetmiş kere tavaf edeyim' dedim.
Kabe'yi tavaf etnek arzusuyla Mescid-i Haram'a vardım.
Bir de gördüm ki, Resûlullah (a.s.) durmuş, namaz kılıyordu.
Kendisi, namaza durduğu zaman Şam'a doğru yönelir ve Kabe, Şam ile kendisinin arasında kalırdı. Namaz kıldığı yer, Rüknü'l-Esved ile Rüknü Yemânî arası idi.
Onu görünce, kendi kendime:
'Vallahi, ne olursa olsun, bu gece Muhammed'in söylediklerini işitmek için durup dinlemek istiyorum' dedim.
Yine, kendi kendime:
'Dinlemek için onun yanına yaklaşacak olursam, belki kendisini korkutmuş olabilirim' dedim. Hicr köşesine gittim. Orada, Kabe'nin örtüsünün altına girdim. Örtünün arkasından yavaş yavaş yürüdüm. Resûlullah (a.s.), ayakta durup namaz kılıyor ve Kur'ân okuyordu.
Ben, yürüyerek onun karşısına kadar gelip, kıblesinde durdum.
Aramızda, Kabe'nin örtüsünden başka birşey yoktu.
Kur'ân'ı dinlediğim zaman, kalbim ona karşı yumuşadı."[94]
İbn İshak, İbn Hişam; Hz. Ömer'in Müslüman oluşunu şöyle anlatırlar:
Hz. Ömer'in kızkardeşi Fâtıma binti Hattab Hatun, Saîd b. Zeyd ile evli olup, ikisi de Müslüman olmuşlardır.
Fakat, Müslümanlıklarını Hz. Ömer'den gizli tutuyorlardı.
Yine Hz. Ömer'in mensup bulunduğu Adiyy b. Ka'b oğullarından Nuaym b. Abdullah da Müslüman olmuştu. O da, kavminden korktuğu için, Müslümanlığını gizli tutuyordu.
Habbab b. Enet, Fâtıma Hatuna gelip gidip Kur'ân okur ve okuturdu. Bir gün, Hz. Ömer, Peygamberimiz (a.s.) ile ashabından bir cemaata saldırmak üzere, kılıcını kuşanmış olarak evinden çıkmıştı.
Peygamberimiz (a.s.)la ashabının Safa tepeciğinin yanındaki bir evde toplandıkları ve kadınlı-erkekli kırk kişiye yakın oldukları, kendisine haber verilmişti.
Dârü'l-Erkam'da; Peygamberimiz (a.s.) ile amcası Hz. Hamza, Ashab-ı Kiramdan Hz. Ebu Bekir, Hz. Ali ve Habeş ülkesine hicret etmeyip Peygamberimiz (a.s.)la birlikte Mekke'de oturan Müslümanlardan bazıları da bulunuyordu.[95]
Nuaym b. Abdullah Hz. Ömer'e rastladı ve:
"Ey Ömer! Nereye gitmek istiyorsun?" diye sordu.[96]
Hz. Ömer:
"Kureyşlilerin işlerini darmadağın eden, akıllarını akılsızlık sayan, dinlerini ayıplayan, ilahlarına dil uzatan, şu ata dinini bırakıp yeni din tutan Muhammed'e gitmek istiyorum. Öldüreceğim onu!" dedi.
Nuaym b. Abdullah:

"Vallahi ey Ömer! Seni nefsin aldatmıştır, nefsin!
Sen Muhammed'i öldürünce Abdi Menaf oğullarının seni yeryüzünde gezer bırakacağını mı sanıyorsun?!
Sen kendi ev halkına dönsen de, onların işi üzerinde dursan olmaz mı?" dedi.
Hz. Ömer:
"Sen benim ev halkından, hangisini kastediyorsun?" diye sordu.
Nuaym b. Abdullah:
"Amcanın oğlu enişten Saîd b. Zeyd ile kızkardeşin Fâtımayı kastediyorum! Vallahi, onların ikisi de Müslüman oldular, Muhammed'e uydular ve onun dinine girdiler! Sana önce onlarla ilgilenmek düşer" dedi.
Hz. Ömer, hemen geri dönüp kızkardeşiyle eniştesinin evine kadar gitti.
O sırada, onların yanında Habbab b. Enet ve onun yanında da, içinde Fatiha sûresi yazılı bir sahife bulunuyor, onu onlara okuyordu.
Hz. Ömer'in tıkırtısını işittikleri zaman, Habbab evin bir köşesinde gizlendi.
Fâtıma Hatun sahifeyi alıp uyluğunun altına sakladı.
Hz. Ömer, evin yanına geldiği zaman, Habbab'ın Fâtıma Hatunla Saîd b. Zeyd'e Kur'ân okuduğunu işitmişti. Eve girince:
"İşitmiş olduğum o şey ne idi?" diye sordu.
Kızkardeşiyle eniştesi:
"Sen birşey işitmedin!" dediler.
Hz. Ömer:
"Evet! Vallahi, ikinizin de Muhammed'e uyduğunuzu ve onun dinine girdiğinizi haber aldım!" dedi ve hemen eniştesi Saîd b. Zeyd'in üzerine çullandı.
Fâtıma Hatun da kalkıp onu kocasının üzerinden ayırmak, uzaklaştırmak isteyince, Hz. Ömer vurup Fâtıma Hatunun başını yardı!
Hz. Ömer bunu yapınca, kızkardeşi de, eniştesi de:
"Evet! Biz Müslüman olduk! Allah'a ve Resûlüne iman ettik!
Sen istediğini yap!" dediler.
Hz. Ömer kızkardeşinin başını yarıp kanattığını görünce, yaptığına pişman oldu, yapmak istediği şeylerden vazgeçti. Kızkardeşine:
"Demin okuduğunuzu sizden dinlediğim şeylerin yazılı bulunduğu sahifeyi bana ver de, Muhammed'in getirdiği şeyin ne olduğuna bir bakayım?" dedi.
Kızkardeşi:
"Biz senin sahifeye birşey yapmandan korkanz!" dedi.
Hz. Ömer:
"Korkma!" dedi ve onu okuduktan sonra geri vereceğine, ilahları üzerine yemin etti.
Bunun üzerine, Fatma Hatun, onun Müslüman olacağını umarak:
"Ey kardeşim! Sen, puta taptığın müddetçe, pissin (temiz değilsin)! Halbuki, ona (Kur'ân-ı Kerîm yazılı sahifeye), pâk olandan başkası dokunamaz!" dedi.
Hz. Ömer kalkıp yıkanınca, Fâtıma Hatun ona sahifeyi verdi. Verdiği sahifede Tâhâ sûresi yazılı idi. Hz. Ömer sûreyi baş tarafından okumaya başladı[97] ve onaltı âyet okudu.[98]
"Bu sözler ne kadar güzel! Ne kadar değerli!" demekten, kendini alamadı.
Habbab, bunu işitince, saklandığı yenden çıkıp Hz. Ömer'in yanına geldi ve:

"Ey Ömer! Vallahi, Allah'ın, Peygamberinin duasını sana nasip edeceğini umuyorum. Ben dün Peygamber (a.s.)dan işittim ki; o, 'Ey Allah! İslâm'ı, Ebu'-Hakem b. Hişam veya Ömer b. Hattab ile güçlendir!' diyerek dua etmişti.
Ey Ömer! Artık Allah'tan kork, Allah'tan" dedi.
Hz. Ömer, Habbab'a:
"Ey Habbab! Sen bana Muhammed'in bulunduğu yeri göster de, yanına varıp Müslüman olayım!" dedi.[99]
Habbab:
"O, Safa tepeciğinin yanındaki bir evin içindedir. Kendisinin yanında da, ashabından bazıları bulunuyor" dedi.
Hz. Ömer hemen kalkıp kılıcını kuşandı. Sonra, Peygamberimiz (a.s.)la ashabının bulunduğu yere vanp kapılarını çaldı.
Hz. Ömer'in sesini işitince, Peygamberimiz (a.s.)ın yanında bulunan bir zât[100] kalkıp kapının gediğinden dışarı baktı.
Hz. Ömer'i kılıcını kuşanmış olarak görünce, korktu. Peygamberimiz (a.s.)ın yanına döndü:
"Yâ Rasûlallah! Bu, Ömer b. Hattab'dır! Kılıcını kuşanmış bir haldedir!" dedi.
Hz. Hamza:
"Ona izin ver! Eğer iyilik için geldiyse, kendisine bol bol iyilik ederiz!
Eğer kötülük için geldiyse, onu kendi kılıcıyla öldürürüz!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Ona izin veriniz!" buyurdu.
Kapıdaki zât (Bilal-i Habeşî) ona izin verdi.
Peygamberimiz (a.s.) kalkıp ona doğru vardı ve kendisiyle avluda karşılaştı.
Kuşağından ve ridasının toplandığı yerden tutup, kendisine doğru hızlıca çekti ve:
"Ey Hattab'ın oğlu! Neye geldin?!
Vallahi, Allah'ın senin başına bir musibet indirmesine kadar duracağını sanmıyorum" buyurdu.
Hz. Ömer:
"Ey Allah'ın Resûlü! Ben Allah'a, Allah'ın Resûlüne ve ona Allah'tan gelen şeylere iman edeyim diye senin yanına geldim" dedi.
Bunun üzerine, Peygamberimiz (a.s.) "Allahuekber" diyerek tekbir getirdi.
Peygamberimiz (a.s.)ın ashabından olan ve evde bulunan halk, Hz. Ömer'in Müslüman olduğunu anladılar.[101] Onlar da tekbir getirdiler.
Tekbir sesleri Mekke'nin yollarında duyuldu.
Hz. Ömer der ki:
"Müslüman olup da dövülmeyen, dövmeyen bir kimse görmedim.
Ancak, benim payıma bunlardan hiçbir şeyin düşmediğini gördüm.[102] Kendi kendime: 'Müslümanlar musibete uğrarlarken, ben musibete uğramamak istemem!' dedim.[103]
Müslüman olduğum gece, kendi kendime düşündüm ki: Mekke halkından, Resûlullah (a.s.)a düşmanlıkta en azılısı kim ise, gidip Müslüman olduğumu ona haber vereyim!
'Tamam! Ebu Cehil'e haber vereyim!' dedim.
Sabaha çıktığım zaman, Ebu Cehil'in kapısını çaldım.
Ebu Cehil yanıma çıkıp:
'Hoş geldin kızkardeşimin oğlu! Ne haber getirdin?' dedi.

Kendisine:
'Allah'a ve O'nun Resûlü olan Muhammed'e iman ve kendisinin bildirdiği şeyleri tasdik ettiğimi sana haber vereyim diye geldim' deyince, kapıyı yüzüme çarparcasına kapayıp:
'Allah seni de, senin getirdiğin haberi de kötü etsin, iyilikten uzak kılsın! (Allah senin de belânı versin! Senin getirdiğin haberin de belâsını versin!) dedi."[104]
Hz. Ömer, Müslüman olduğunu haber vermek için dayısı Velid b. Mugîreye[105] nasıl gittiğini ve nasıl karşılandığını da, şöyle anlatır:
"Evden çıkıp dayıma gittim. Kendisi Kureyşlilerin eşrafından idi. Kapısını çaldım.
İçeriden:
Kim o?' diye sordu.
'İbn Hattab!' dedim.
Yanıma çıktı. Kendisine:
'Benim müşriklikten çıkıp yeni dine girdiğimi biliyor musun?' dedim.
Dayım bana:
'Sen gerçekten böyle yaptın mı?' diye sordu. Ben:
'Evet, yaptım!' dedim. Dayım:
'Sakın yapma!' dedi. Ben:
'Yapmış bulunuyorum bile![106]
Ey dayım! Ben Allah'a ve Allah'ın Resûlüne iman ettim. Allah'tan başka ilâh bulunmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resûlü olduğuna şehadet ediyorum.
Sen bunu kavmine böylece haber ver!' dedim.
Dayım Velid:
'Kızkardeşimin oğlu! Sen eski işinin üzerinde sebat et! Seni halk kendi halinde bilsin! Er kişi kendi hali üzere sabahlar, kendi hali üzere akşamlar!' dedi.
Kendisine:
'Vallahi benim için iş açıkça belli olmuştur!
Sen benim Müslüman olduğumu kavmine haber ver!' dedim.
Velid:
'Senin bu işini haber veren ilk kişi ben olmayacağım!' dedi[107] ve evine girip kapıyı yüzüme karşı kapadı. Kendi kendime:
'Bu birşey değil!' dedim.
Kureyş müşriklerinden, başka bir adama gidip kapısını çaldım. İçeriden:
'Kim o?' diye sordu.
İbn Hattab!' dedim.
Yanıma çıktı. Kendisine:
'Benim müşriklikten çıkıp yeni dine girdiğimi biliyor musun?' dedim.
'Sen gerçekten böyle yaptın mı?' diye sordu.
'Evet! Yaptım!' dedim. Bana:
'Sakın, yapma!' dedi. Ben:
'Yapmış bulunuyorum bile!' dedim.
O da, hemen içeri girip, kapıyı yüzüme karşı kapadı.[108] Kendi kendime:
'Müslümanlar dövülüyor, ben ise dövülmüyorum.[109]
Müslümanları d övüyorlar,[110] ben ise dövülmüyorum.[111] Beni hiç kimse dövmüyor!' dedim.[112] Geri döndüm.[113]
Bana, bir adam:

'Sen Müslümanlığını bildirmek istemiyor musun?' dedi. Ona:
'Evet! Bildirmek istiyorum' dedim.
'Öyle ise, Kureyşliler Hicr'de oturdukları sırada, sır saklamayı bilmeyen filan adama git! İkinizin arasında gizli kalmasını hatırlat!
Kendisine:
'Ben müşriklikten çıktım, başka bir dine girdim' de, yeter. Çünkü, onun sır sakladığı pek azdır' dedi."[114]
Abdullah b. Ömer der ki:
"Babam, Müslüman olduğu zaman, Kureyşlilerin en çok söz taşıyanı, en çok söz yayanı kimdir? diye sordu. Kendisine:
'Cemil b. Ma'meru'l-Cumahî'dir!' denildi.
Bunun üzerine, babam onun yanına gitti.
Ben de babamın arkasından gittim. Babam ona:
'Ey Cemil, biliyor musun? Ben Müslüman oldum, Muhammed'in dinine girdim der demez, vallahi Cemil ayağa kalkıverdi.
Acelesinden ridasını sürükleyerek, o önde, babam arkada, gittiler. Ben de babamı takip ettim.
Mescid-i Haram'm kapısına varıldı.
O sırada, Kureyş müşriklerinin ileri gelenleri Kabe'nin kapısı civarındaki toplantı yerinde bulunuyorlardı.
Cemil, Kabe'nin kapısında ayakta dikilerek, avazının çıktığı kadar:
'Ey Kureyş cemaati! Haberiniz olsun ki, Ömer b. Hattab dininden çıkmış, başka bir dine girmiştir!' diyerek bağırdı.
Babam ise:
'O yalan söylüyor! Ben Müslüman oldum ve Allah'tan başka ilah bulunmadığına ve Muhammed'in Allah'ın kulu ve resûlü olduğuna şehadet ettim!' deyince, Kureyş müşrikleri babama saldırdılar.
Güneş başlarının üzerinde yükselinceye kadar, babamla Kureyşliler, çarpıştılar.
Sonunda, babam yorulup oturdu.
Müşrikler babamın başucuna dikildiler. Babam onlara:
'Siz bana istediğinizi yapın! Allah'a yemin ederim ki, biz üçyüz kişi olsaydık, ya biz yenilir, burayı size bırakırdık; ya da siz yenilir, burayı bize bırakırdınız!' diyordu.
Babam Ömer ile Kureyş müşrikleri bu durumda bulundukları sırada, üzerinde Yemen işi çizgili bir elbise ile nakışlı bir gömlek bulunan, Kureyşlilerden yaşlı bir adam gelip üzerlerine dikildi ve:
'Nedir bu haliniz?' diye sordu. Saldırganlar:
'Ömer dininden çıkmış, başka bir dine girmiştir' dediler. Gelen adam onlara:
'Bırakın onu kendi haline! Adam kendisi için bir iş (birdin) seçmişse, size ne oluyor? Ne istiyorsunuz siz ondan?!
Adiyy b. Ka'b oğullarının size adamlarını böylece teslim edeceklerini (öldürteceklerini) mi sanırsınız?!
Açılın, dağılırı adamın başından![115]
Ben onun koruyucusuyum!' dedi.[116]Vallahi, onlar babamın üzerinden, bir elbisenin soyuluşu gibi, sıyrıldılar, dağıldılar.
Medine'ye hicret ettikten sonra, babama:

'Ey babacığım! Mekke'de, Müslüman olduğun gün, seninle çarpışan müşrikleri azarlayıp başından dağıtan adam kimdi?' demiştim. Babam:
'Ey oğulcuğum! O, Âs b. Vâilü's-Sehmî[117] idi' dedi."[118]
Hz. Ömer, Peygamberimiz (a.s.)a:
"Yâ Rasûlallah! İçinde İslâmiyeti açıklamadığım bir küfür meclisi bırakmayacağım!" dedikten sonra Mescid-i Haram'a giderek, müşriklerin oradaki toplantı meclislerinde Müslüman olduğunu açıklamış; Allah'tan başka ilah bulunmadığına ve Muhammed (a.s.)ın Resûlullah olduğuna şahadet getirince müşriklerin saldırısına uğramış; bu onları, onlar bunu dövmeye başlamış; müşriklerin sayısının çoğaldığı sırada, daha önce kendisini korumaya alan Âs b. Vâil yetişip müşriklerin ellerinden Hz. Ömer'i tekrar kurtarmıştır.[119]
Hz. Ömer:
"Yüce Allah İslâm'ı güçlendirinceye kadar, İslâm uğrunda dövmekten, dövülmekten geri kalmadım!" demiştir.[120]
Ashab-ı Kiramdan Abdullah b. Mes'ud da:
"Ömer'in Müslüman oluşu bir fetih idi. Hicreti bir yardım idi. Halifeliği de bir rahmet idi![121] Vallahi, Ömer Müslüman oluncaya kadar, Kabe'nin yanında açıktan namaz kılmadık.[122]
O, Müslüman olunca, Kureyş müşrikleriyle dövüştü.[123]
Kendisi, Kabe'nin yanında namaz kıldı, biz de namaz kıldık!" demiştir.[124]
Allah ondan razı olsun![125]

Müşriklere Karşı Dârü'l-Erkam'dan Sert Bir Yürüyüş Gösterisi

Hz. Ömer der ki:

"Müslüman olduğum ve Peygamber (a.s.)la ashabının da müşriklerden gizlendikleri sırada:[126]

'Yâ Rasûlallah! Biz, ister ölü, ister diri olalım;[127] hak üzere değil miyiz?' dedim.

Resûlullah (a.s.):

'Evet![128] Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; siz, ister ölü olunuz, ister diri olunuz,[129] hiç şüphesiz hak üzeresiniz!' buyurdu.[130]

Bunun üzerine:

'Yâ Rasûlallah! Biz hak üzere bulunduğumuza, onlar bâtıl üzere olduklarına göre, biz ne diye dinimizi gizliyoruz?![131]

Vallahi, biz İslâmiyet] küfre karşı açıklamaya daha haklı, daha lâyıkız! Allah'ın dini Mekke'de muhakkak üstün gelecektir!

Kavmimiz bize karşı taşkınlık etmek isterlerse, kendileriyle çarpışırız. İnsaflı davranmak isterlerse, onu da kabul ederiz!' dedim.[132]

Resûlullah (a.s.):

'Biz, sayıca çok azız!' buyurunca:

'Seni hak din ve Kitab ile peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki;[133] hiç çekinmeden, korkmadan,[134] oturup İslâm inanç esaslarını açıklamadığım bir küfür meclisi kaim ayacaktır![135]

Seni hak din ve Kitab ile peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki; biz muhakkak ortaya çıkacağız!' dedim.[136]

İki saf halinde çıktık. Saflardan birinin başında Hamza, diğer safın başında ben vardım.[137]

Sert adımlarla, yerin topraklarını un gibi tozuta tozuta,[138] Mescid-i Haram'a girdik.

Kureyş müşrikleri bir bana, bir Hamzaya bakıyorlardı.

Onlar, o gün, bir benzerine daha uğramadıkları hüzün ve kedere uğradılar.

O zaman, Resûlullah (a.s.), bana:

'Hak ile bâtılı ayırdı!' diye, 'Faruk' adını verdi."[139]

Müşriklerin Peygamberimiz (a.s.)ı Öldürmeye Yemin Etmeleri

Peygamberimiz (a.s.)ın İslâm davasından vazgeçmediği takdirde öldürülmek üzere kendilerine teslimi için Kureyş müşriklerinin Ebu Talib'e yaptıkları teklifler neticesiz kalmıştı.[140]
Habeş ülkesine çıkan İslâm Muhacirleri Habeş Necaşî'si tarafından korunarak emniyet ve huzura kavuşmuş, Hz. Hamza ve onun arkasından da Hz. Ömer Müslüman olup Peygamberimiz (a.s.)la ashabının yanında yer almış,[141] İslâmiyet Arap kabileleri arasında duyulmaya ve yayılmaya başlamış bulunuyordu.[142]
Hele Necaşî'nin Hz. Cafer ve arkadaşlarına yaptığı ikramlar, Kureyş müşriklerinin çok ağırlarına gitmiş,[143] onları Peygamberimiz (a.s.)a ve ashabına karşı son derece kızdırmıştı.[144]
Bunun üzerine, müşrikler Peygamberimiz (a.s.)ı öldürmek hususunda birleştiler[145] ve:
"Onu, gizlice veya açıktan, muhakkak öldüreceğiz!" diyerek, öldürmeye yemin ettiler.
Ebu Talib Kureyş müşriklerinin bu cinayeti işlemeye azimli olduklarını görünce, kardeşinin oğlunun hayatı hakkında korkuya düştü.
Kureyş müşriklerinin Kabe çevresinde toplanmış bulundukları bir sırada, gidip Kabe örtüsünün arasına girdi.
Kureyş müşriklerinin zulümlerinden, Allah'a şikayetlendi:
"Ey Allah! Kavmimiz bana karşı azgınlığa ve taşkınlığa kalkıştı!
Bize acele yardımını yetiştir! Onların önlerine geril! Kardeşimin oğlunu öldürmelerine imkân verme!" diyerek Allah'a yalvardı.
Kureyş müşrikleri:
"Şu yalancı ve akılsız [hâşâ!] adam öldürülmedikçe, bizimle H âsim ve Muttalib oğulları arasında ne barış, ne akrabalık ve ahid, ne de dokunulmazlık var!" dediler.[146]

Hâşim ve Muttalib Oğullarının Şı'b-ı Ebu Talib'de Toplanmaları

Ebu Talib Hâşim ve Muttalib oğullarını yanında topladı.
Peygamberimiz (a.s.)ı kendilerine ait Şı'b'da[147] yanlarında bulundurmalarını ve onu-öldürmek isteyenlere karşı-korumalarını onlara emretti.[148] Müslüman olan olmayan, hepsi; kimi din ve iman, kimisi de-müşrik olmalarına rağmen-aile ve akrabalık gayretiyle, bu hususta birleştiler.[149]
Muttalib oğulları da, Hâşim oğullarının yanında yer aldılar.[150]
Zaten, Muttalib oğullarıyla Haşim oğulları, bir soy sayılırlardı.[151] Hâşim b. Abdi Menafin kardeşi Muttalib'e vasiyeti üzerine, Hâşim oğulları öteden beri birlikte hareket ederi erdi.[152]
Cahiliye devrinde de, İslâm devrinde de onlardan ayrılmadılar.[153] Nübüvvetin altıncı yılından sonra,[154] yedinci yılında,[155] Muharrem hilalinin doğduğu gece,[156] Ebu Talib başlarında olmak üzere, Peygamberimiz (a.s.) ve bütün Haşim ve Muttalib oğulları Şı'b'da toplandılar.[157] Hâşim oğullarından yalnızca Ebu Leheb, Şı'b'a girmediği gibi, Hâşim ve Muttalib oğullarına karşı, müşrikleri desteklemeye devam etti.[158] Amca oğulları olan Abduşşems ve Nevfel oğulları da, Haşim ve Muttalib oğullarını desteklemediler.[159]

---

[1] İbn Sa'd Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 8, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 192, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 369.
[2] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 108-110, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 291, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 125, Müslim, Sahih, c.2, s. 1072, Ebu Davud, Sünen, c. 2, s. 222, İbn Mace, Sünen, c.1, s. 624, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 9, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 7,s. 453, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 370, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 51.
[3] İbn Sa'd,Tabakât,c.3,s.9, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 192, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1,s. 369, Kastalâni, Mevâhib.c.1, s.62, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 294.
[4] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 311, Taberî, Târih, c. 2, s. 224, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 192, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 213, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 83, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 1 04, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 171, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 3, s. 33, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 283, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 9.
[5] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 9.
[6] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.1, s.311, İbn Sa'd, c.3, s.9 Taberî, Târîh, c. 2, s.224,Hâkim ,Müstedrek,c. 3,s. 192, Beyhakî,Delâil,c.2,s. 213, İbn Esîr,Kâmil,c. 2, s. 83, İbn Seyyid,Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 104,Zehebî,Târîhu'l-islâm, s. 171,Diyarbekrî, Hamis,c. 1, s. 293, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 477.
[7] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 311 -312, Taberî, Târîh, c. 2,s. 224, Hâkim , M üstedrek, c. 3, s. 192-193, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 213, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 83, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 105, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 171, Diyarbekrî,Hamis, c. 1, s. 283, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 477.
[8] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1,s. 312, Taberî, c.2,s. 224, Hâkim, c. 3, s. 193, Beyhakî, c. 2, s. 213, İbn Esîr, c. 2, s. 83, İbnSeyyid, c. 1, s. 105, Zehebî, s. 171, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 33, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 9, Diyarbekrî, c.1, s. 293, Halebî, c.1, s. 477.

[9] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 3, s. 1 51-1 52, Hâkim , c. 3, s. 193, Beyhakî, c. 2, s. 213, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe,c. 2, s. 52, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 33, Diyarbekrî, c. 1, s. 293, Halebî, c. 1 , s. 477.
[10] İbn İ shak, Kitâbu'l-mübtedâ, ve'l-m eb'as, c. 3, s. 152, Taberî, c. 2, s. 224, Hâkim, c. 3, s. 193, Beyhakî, c. 2, s. 213, İbnEsîr, Kâmil, c. 2, s. 83, İbn Seyyid, c. 1, s. 105, Zehebî, s. 171, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 33, İbn Haldun, c. 2, ks.2,s.9 Diyarbekrî, c. 1 ,s. 293, Halebî, c. 1,5.477-478.
[11] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-m eb'as, c. 3, s. 152, Hâkim , Müstedrek, c. 3, s. 193, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 213-214, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 33, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 151.
[12] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 3, s. 151.
[13] İbn İshak, c. 3, s. 152, Hâkim, c. 3, s. 193, Beyhakî, c. 2, s. 214, Süheyli, Ravd, c. 3, s. 151 , Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 33, Halebî,c.1, s. 478.
[14] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 3, s. 151.
[15] İbn İshak, c. 3, s. 152, Hâkim, c. 3, s. 193, Beyhakî, c. 2, s. 214, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 33, Halebî, c. 1, s. 478, Zürkânî,Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 236.
[16] Şüheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 3, s. 151.
[17] İbn İshak, c. 3, s. 153, Süheyli, Ravd, c. 3. s. 151 , Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 63, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s.293-294, Zürkânî, M evâhib Şerhi, c. 1 , s. 256-257.
[18] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 478.
[19] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 9, Kastalâni, c. 1,s.63.
[20] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 193, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 214, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 33.
[21] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 31 2, Taberî, Târîh, c. 2, s. 224, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 83, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 1 05, Zehebî, Târîhu'l-islâm , s. 171, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 33, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 293, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 478.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/49-53.
[22] Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 64, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. Diyarbekrî, c. 1, s. 294.
[23] Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 63, Diyarbekrî, c. 1 , s. 294, Halebî, c. 1, s. 475.
[24] Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 30, Halebî, c. 1, s. 475.
[25] Muhibbül-Taberî, c. 1, s. 63, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 31, Diyarbekrî, c. 1, s. 295.
[26] Muhibbül-Taberî, c. 1, s. 63, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 30, Diyartoekn, c. 1, s. 294, Halebî, c. 1 , s. 475.
[27] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 326, Muhibbül-Taberî, c. 1 , s. 63, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 30, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 447, Diyarbekrî, c. 1 , s. 294, Halebî, c. 1, s. 475.
[28] Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 63, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 30, Diyarbekrî, c. 1, s. 294, Halebî, c. 1 , s. 475.
[29] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 326, Muhibbül-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 63, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s.30, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 447, Diyarbekrî Hamis, c. 1, s. 294, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 475.
[30] Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 63, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 30, Diyarbekrî, c. 1, s. 294, Halebî, c. 1 , s. 475.
[31] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 426, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 63, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 30, Diyarbekrî, c. 1, s. 294, Halebî, c. 1, s. 475.

[32] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 326, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 63, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 30, İbn Hacer, c. 4, s. 447, Diyarbekrî,c. 1, s. 294, Halebî, c. 1, s. 475.
[33] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 326. Muhibbüt-Taberî, c.1, s. 63, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 30, Diyarbekrî, c. 1, s. 294, Halebî, c.1,5.475.
[34] Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 63-64, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 30, Diyarbekrî, Hamis, c. 1 , s.294, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1 , s. 476.
[35] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 326, Muhibbüt-Taberî, c.1, s. 64, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 30, Diyarbekrî, c. 1, s. 294, Halebî, c.1, s. 476.
[36] Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 64, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 30, Diyarbekrî, c. 1, s. 294, Halebî, c. 1 , s. 476.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/53-56.
[37] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 326, Muhibbül-Tabeıî, c. 1, s. 64, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 30-31, Diyarbekıî, c. 1, s. 294-295, Halebî.d.s. 476.
[38] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/56.
[39] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 123, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 239, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 772-773,
İbn Esîr,Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 94, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 234.
[40] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 123, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 202, Zehebî Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 228.
[41] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 123, c. 8, s. 42, Hâkim, c. 3, s. 239, İbn Abdilberr, c. 2, s. 722-723, c. 4, s. 1779, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe. c. 3, s. 94, c. 7, s. 7, İbn Hacer, c. 2, s. 234, c. 4, s. 227, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 171.
[42] İbn Sa'd, c. 8, s. 42-43, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 228, İbn Hacer, c. 4, s. 227.
[43] İbn Sa'd, c. 8, s. 43, İbn Hacer, c. 4, s. 227.
[44] İbn Sa'd, c. 8, s. 43, Zehebî, c. 1, s. 228, İbn Hacer, c. 4, s. 227.
[45] İbn Sa'd, c. 8, s. 43, İbn Hacer, c. 4, s. 227.
[46] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 228.
[47] İbn Sa'd, c. 8, s. 43, Zehebî, c. 1, s. 228, İbn Hacer, c. 4, s. 227.
[48] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 228.
[49] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 43, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1 , s. 228, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 227.
[50] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 43, İbn Hacer, c. 4, s. 227.
[51] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 228.
[52] . İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 42-43, İbn Hacer, c. 4, s. 227.
[53] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 43, Mus'abu'z-Zübeyrî, Nesebi Kureyş, s. 19-20, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 227.
[54] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/56-58.
[55] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 222, Mus'abu'z-Zübeyrf, Nesebi Kureyş, s. 40, İbn Abdilberr, İsti âb, c. 4, s. 1891, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 217.
[56] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3,s. 53, İbn Kuteybe, Kitâbu'l-maârif, s.82, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s.1038, İbn Hacer, el-İsâbe, c.2, s. 362.
[57] İ bn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 124, M us'abu'z-Zübeyrf, Nesebi Kureyş s. 265-266, İbn Kuteybe, Kitâbu'l-maârif, s. 103, İbn Esîr,Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 480, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 45.

[58] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 214, İbn Kuteybe, Kitâbu'l-maârif, s. 1 00, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 764, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe,c.3,s.85.
[59] İbn E sfr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 326.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/59.
[60] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 313, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 105, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 1 57-158.
[61] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 202-203, Zemahşerf, Keşşaf, c. 3, s. 448, Fahru'r-Râzf, Tefsir, c. 27, s. 111, Kurtubf,Tefsfr, c. 15, s. 338, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 158.
[62] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 14, s. 295, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 230, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 203,Zemahşerf, Keşşaf, c. 3, s. 448, Fahru'r-Râzf, c. 27, s. 111, Ebu'l-Ferec İbn Cevzf, el-Vefâ, c. 1, s. 201 , Kurtubf, c. 15, s. 338, Zehebî,s. 158, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 62.
[63] Zemahşerf, Keşşaf, c. 3, s. 448, Fahru'r-Râzf, c. 27, s. 111
[64] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 14, s. 295, Ebu Muaym, Delâil, c. 1 , s. 230, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 203, Zemahşerf, c. 3, s.448, Fahru'r-Râzf, c. 27, s. 111, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 201, Kurtubf, c. 15, s. 338, Zehebî, s. 158, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 62.
[65] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 14, s. 295, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 230, Ebu'l-Ferec İbn Cevzf, el-Vefâ, c. 1, s. 201, Ebu'l-Fidâ, c. 3,s.62, Halebî.c.1, s. 486.
[66] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 14, s. 295, Ebu Nuaym , c. 1, s. 230, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 203, Zemahşerf, c. 3, s. 448,Fahru'r-Râzf, c. 27, s. 111, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 201, Kurtubf, c. 15, s. 338, Zehebî, s. 158, 62, Halebî, c. 1, s. 486.
[67] Ebu Nuaym, Delâil, c.1, s. 230, Ebu'l-Ferec, c. 1 , s. 201, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 62, Halebî, c. 1 ,s.486.
[68] Zemahşerf, c. 3, s. 448, Beyhakî, c. 2, s. 203, Fahru'r-Râzf, c. 27, s. 111, Kurtubf, c. 15, s. 338, Zehebî, s. 158.
[69] İbn Ebi Şeybe, c. 1 4, s. 295, Ebu Nuaym , c. 1, s. 230, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 201, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 92.
[70] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c.1, s. 313.
[71] Beyhakî, c. 2, s. 203, Zemahşerf, c. 3, s. 448, Fahru'r-Râzf, c. 27, s. 111, Kurtubf, c. 15, s. 338, Zehebî, s. 158.
[72] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 313, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 105, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 158, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 63, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 486.
[73] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 14, s. 295, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 203, Zemahşerf, Keşşaf, c. 3, s. 448, Fahru'r-Râzf, Tefsfr, t 27, s. 111, Kurtubf, Tefsfr, c. 15, s. 338, Zehebî, TârThu'l-islâm , s. 158.
[74] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 14, s. 295-296, Ebu Nuaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 230, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 203,Zemahşerf, c. 3, s. 448, Fahru'r-Râzf, c. 27, s. 111, Ebu'l-Ferec İbn Cevzf, el-Vefâ, c. 1, s. 201, Zehebî, Târîh, s. 158, Ebu'l-Fidâ, c.3, s. 62, Halebî, c.1, s. 486.
[75] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 14, s. 296, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 230-231, Ebu'l-Ferec İbn Cevzf, el-Vefâ, c. 1.S.201 ,Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 62.
[76] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 313-314, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 204-206, Kurtubf, Tefsfr, c. 1 5, s. 338-339,İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 105-106, Zehebî,

Târîhu'l-islâm, s. 158-160, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 63-64,Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 487.
[77] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 233-234, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 205, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 160,Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 64.
[78] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 314, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 205-206, Kurtubf, Tefsfr, c. 15, s. 338-339, İbn Seyyid,Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 106, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 1 60, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 64, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s.487.
[79] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 203, Kurtubf, Tefsfr, c. 15, s. 339, Zehebî, Târîh, s. 160, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s.63.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/59-64.
[80] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 265, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 81, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1144, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 145, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 60-61, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 518.
[81] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1144, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe. c. 4, s. 145.
[82] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 325, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2,s. 216, İbn E a>, Usdu'l-gâbe, c. 4,s. 147, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 250, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 1 22, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 1 7, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s.518, Halebî, İnsânu'j-uyûn, c. 2, s. 12.
[83] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 366, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 256, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 79.
[84] Ebu Muaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 241, Zehebî, TârThu'l-islâm, s. 179, Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 66,Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 295, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 16.
[85] İbn Sa'd, c. 3, s. 269, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe. c. 4, s. 151.
[86] İbn Sa'd, c. 3, s. 269, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 272.
[87] Heysemî, Mecma, c. 9, s. 62, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 333.
[88] Muhibbül-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 251, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 123.
[89] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 267, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 95, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 617, Hâkim , Müstedrek, c.3, s. 83, Beyhakî, Delâil.c. 2, s. 216, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 257, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 172, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 518,Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 296-297, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 272.
[90] el-Hâkka: 1-37.
[91] el-Hakka: 38-41.
[92] el-Hakka: 42-52.
[93] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 17, Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 3, s. 277, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 147, Muhibbüt-Taberî, R ı yâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 248, İ bn Sey yi d, U yûnu'l -eser, c. 1, s. 125, Ebu'l-Fidâ, Tefasîr, c. 4, s. 417, Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, c. 9, s. 62, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 518, Suyûtî, Dürru'l-mensûr, c. 6, s. 258, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 17, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1 , s. 277.
[94] İ bn İ sh ak, İ bn H isa m, Sîre, c. 1, s. 371 -37 2, M uhi bbüt-Tabe rî, R ı yâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 252-253, E bu 'I-F idâ, el -B idâ ye ve'n-nihâye, c. 3, s. 81, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 18, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 277.
[95] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 367-368, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 85, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1 , s. 251 -252,Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 79-80.

[96] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 368, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 85, Muhibbüt-Taberî, Rı yâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 252, Kurtubf,Tefsfr, c. 11, s. 163, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 80.
[97] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 368-370, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 85-86, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 252,Kurtubf, Tefsir, c. 11, s. 163-164, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 79-80.
[98] Tâhâ:1-16.
[99] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 370, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 86, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 80.
[100] Bilâl-i Habeşî (Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 15).
[101] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 370-371, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 86, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 252,Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, s. 80-81.
[102] Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1, s. 41, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 218. İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 149, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 253-254, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 178, Heysemî, M ecmau'z-zevâid, c. 9, s. 64.
[103] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 44, s. 1 49, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 123.
[104] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 1, s. 375, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 87, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 254, Halebî, İnsânu'l-uyûn,c. 2,3.16.
[105] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 327.
[106] B eyh akf, D elâ ilü'n-n übü vve, c. 2, s. 21 8, İ b n Esîr, U sdu'l-gâbe, c. 4, s. 149, M uhi bbüt-Tab erf, R ı yâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 253, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 123, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 178.
[107] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 327.
[108] B eyh akf, D elâ ilü'n-n übü vve, c. 2, s. 218, İ bn E sfr, U sdu 'l-gâbe, c. 4, s. 149, M uhibbü t-Taberî, R ı yâdu 'n-n adrâ, c. 1, s. 253-254, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 1 23, Zehebî, Târîhu'l-islâm , s. 178, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 64.
[109] Zehebî, TârThu'l-islâm, s. 178.
[110] Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1, s. 41, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 218.
[111] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 218, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 178.
[112] Ebu Muaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1, s. 41.
[113] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 1 49, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 123.
[114] Ebu Nuaym, c.1 ,s. 41, Beyhakî, c. 2, s.218, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 149, Muhibbüt-Taberî,c. 1, s. 254,İbn Seyyid,c. 1, s. 123, Zehebî, s. 178. Heysemî, c. 9, s. 64.
[115] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 373-374, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 85, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 86-87, Muhibbüt-Taberî,Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 254-255, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 176, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c.3,s. 81-82, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 17.
[116] Buhârî, Sahih, c. 4, s. 242, Beyhakî, Delâil, t 2, s. 221, Zehebî, Târih, s. 176, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 17.
[117] Hz. Ömer'in annesinin annesi Âsb. Vâil'in mensup bulunduğu Sehmflerden olduğu için, Âsb. Vâil Hz. Ömer'in dayısı sayılırdı(İbn E sfr Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 151).
[118] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 374, Hâkim, c. 3, s. 85, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 87, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 255,Zehebî, s. 176, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 82, Halebî, c. 2, s. 17.
[119] Heysem f, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 65.

[120] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 21 9, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 124, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 179.
[121] İbn İshak, İbn Hişam,Sîre,c. 1 ,s. 367, İbn Esîr,Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 152, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c.9, s.62,Zürkânî,Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 277.
[122] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 367, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 83-84, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe. c. 4, s. 152, Heysemî,
Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 63, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 21, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 277.
[123] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 367, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe. c. 4. s. 152.
[124] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 367, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 62.
[125] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/64-75.
[126] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 21.
[127] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 242, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 246, 256, Diyarbekrî, Hamis, c. 1 ,s. 296, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 21-22, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1 , s. 275.
[128] Ebu Nuaym , c. 1, s. 242, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 246, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 180, Diyarbekrî, c. 1, s. 296, Halebî, c.1, s. 21, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 275.
[129] Ebu Muaym, c. 1, s. 242, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 246, Diyarbekrî, c. 1, s. 296, Halebî, c. 2, s. 22, Zürkânî, c. 1, s. 275.
[130] EbuNuaym,c.1 ,s.242, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 246, Zehebî, s. 180,Diyarbekrî ,c.1 ,s.296, Halebî, c.2, s.22,Zürkânî, c. 1,5.275.
[131] Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 246, 256, Diyarbekrî, c. 1 , s. 296, Zürkânî, c. 1, s. 275.
[132] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 150.
[133] Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 246, 256, Diyarbekrî, c. 1 , s. 296, Halebî, c. 2, s. 22, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 275.
[134] Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 256, Halebî, c. 2, s. 22.
[135] Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 256, Diyarbekrî, c. 1, s. 296, Halebî, c. 2, s. 22.
[136] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 242, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 246, Halebî, c. 2, s. 22.
[137] E bu N uaym, D elâi lü'n-nübü we, c. 1, s. 242, M u hibbü t-Taberî, R ı yâdu "n-n adrâ, c. 1, s. 246, Zehebî, T ârfhu'l -i si âm, s. 180, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 296, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 22, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 275.
[138] Ebu Muaym, c. 1, s. 242, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 246, Diyarbekrî, c. 1, s. 296, Halebî, c. 2, s. 22, Zürkânî, c. 1, s. 275.
[139] E bu Muaym, c. 1, s. 242, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 246, Zehebî, s. 180-181, Diyarbekrî, c. 1, s. 296, Halebî, c. 2, s. 22,Zürkânî, c. 1, s. 275.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/76-77.
[140] İbn İshak, İ bn Hişam, Sîre, c. 1, s. 285, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 202, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 229-232,Yâkubr, Târîh.c. 2, s. 25-31, Taberî, Târih, c. 2, s. 220, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 65, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 100, Zehebî,Târîhu'l-islâm, s. 152, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 48, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 463.
[141] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 375.
[142] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 375, Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 67, Halebî, c. 2, s. 26.

[143] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 208, Halebî, c. 2, s. 26.
[144] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 208.
[145] İbn Sa'd, c. 1, s. 208, Yâkubı, c.2, s. 31 , Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 272, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 311, İbnSeyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 126, Zehebî, s. 221, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 84, Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1 , s. 67, Diyarbekrî,Hamis, c. 1, s. 297, Halebî, c. 2, s. 26.
[146] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 230.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/77-78.
[147] Hasj m oğullarının Şı'b'ı, Hacun'da idi (Halebî, İ nsânu'l-uyün, c. 1, s. 102). Hacun da, Mekke'nin yukarı kısmında, Mekkelilerin yanında kabirleri bulunan bir tepecik olup, Kabe'ye uzaklığı bir buçuk mildir. (Yakut, Mu'cemu'l-buldan, o. 2, s. 225). Şı'b'da bulunan konak Hâşim b. Atodi Menafin birtakım evlerden oluşan evi barkı olup, kendisinin vefatından sonra oğlu Abdulmuttalib'e geçmişti (İbn Hacer, Fethu'l-bârî, c. 3, s. 360-361). Abdulmuttalib, gözlerine zaaf geldiği zaman, bu evleri oğulları arası nda böl üstürmüstü. Hâsjm oğullarının bütün menzil ve meskenleri Şı'b'da idi. (Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 3, s. 347).
[148] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve.c. 1, s. 272, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, o. 2, s. 311, Zehebî, Târîhu'l-islâm ,s.221, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 84, Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 67.
[149] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 230, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 272-273, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 311 -332, İbn Kayyım ,Zâdü'l-mead, c. 2, s. 51, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 1 26, Zehebî, Târîh, c. 221, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 84, İbn Haldun, Târîh, c. 2,ks. 2, s. 9, Kastalâni, c. 1, s. 67, Diyarbekrî, c. 1, s. 297, Halebî, c. 2, s. 25-26.
[150] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 ,s.2O9, 188, İbn Seyyid, c. 1, s. 126, Halebî, o. 2, s. 26.
[151] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 85, Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 57, Belâzurî, c. 1 , s. 230, Halebî, c. 2, s. 26.
[152] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 79.
[153] İbn Kayyım, Zâdü'l-mead, c. 2, s. 73.
[154] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 31, İbn AMIberr, İstiâb, c. 1, s. 27, Diyarbekrî, c. 1, s. 297-298.
[155] İbn Sa'd, c. 1, s. 209, Ebu'l-Ferec İbn Cevzf, el-"vefâ, c. 1, s. 197, İbn Kayyım , Zâdü'l-mead, c. 2, s. 51, İbn Seyyid, Uyun,o. 1, s. 129, Kastalâni, o. 1, s. 67, Diyarbekrî, o. 1, s. 297, Halebî, c. 2, s. 26.
[156] İbn Sa'd, c. 1, s.209, İbn Kayyım, c.2,s. 51, İbn Seyyid,c. 1, s. 129, Kastalâni, c. 1,s. 67, Diyarbekrî, c.1 ,s. 297, Halebî, o. 2, s.26.
[157] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 230, Taberî, Târîh, c. 2, s. 225.
[158] İbn İshak, İbn Hisam, c. 1, s. 376, İbn Sa'd, c. 1, s. 188, 209, Belâzurî, c. 1, s. 230, Taberî, c. 2, s. 225, İbn Hazm,Cevâmiu's-Sîre, s. 64, Ebu'l-Ferec, o. 1, s. 197, İbn Kayyım, c. 2, s. 51, Halebî, o. 2, s. 25.
[159] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 26.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/78-79

MEKKE AMBARGO UYGULUYOR

Müşriklerin Hâşim ve Muttalib Oğullarına İçtimaî ve İktisadî Ambargo Uygulamaları

Hâşim ve Muttalib oğullarının Müslüman olan ve olmayanlarının tümünün Şı'b'da toplandıklarını ve Peygamberimiz (a.s.)ı korumaya azmettiklerini görünce,[1] Kureyş müşrikleriyle Kinane'ler,[2] Mekke'nin yukarı tarafında, kabirler yanındaki[3] "Kinane oğullarının Hayf'ı" diye anılan Muhassab'da[4] toplandılar.[5]
Hâşim oğulları ile Muttalib oğullarına karşı:[6]
1- Öldürmek için[7] Peygamberimiz (a.s.) kendilerine[8] teslim edilinceye kadar, Haşim oğullarından gelecek barış dileği asla kabul edilmemek,
2- Kendilerine acınmamak.[9]
3- Onlara kız vermemek, onlardan kız alınmamak,[10]
4- Onlara birşey satmamak.[11]
5- Onlardan birşey satın almamak.[12]
6- Onlarla oturmamak, görüşmemek,[13] konuşmamak,[14]
7- Onların evlerine girmemek[15] üzere, küfür üzerinde[16] aralarında andlaştılar.[17]
Kararlaştırıpüzerinde andlaştıklan bu maddeleri bir sahifeye yazdılar.[18] Sahifenin üzerine üç mühür bastılar.[19]
Verdikleri sözlerinde durmalarını sağlamak için de,[20] onu Kabe'nin içine astılar.[21]
Bu sahifeyi yazan, Mansur b. İkrime idi.[22]
Sahifeyi yazdığı gün,[23] Peygamberimiz (a.s.) dua edince,[24] Mansur'un eli[25] çolak oldu,[26] kurudu.[27]
Bunun üzerine, Kureyş müşrikleri aralarında:
"Hâşim oğullarına zulmettik de,[28] işte bakınız! Mansur b. İkrime musibete uğradı!" demeye başladılar.[29]
Bu zulüm sahifesinin Ebu Cehil'in anası,[30] veya halası Ümmü'l-Cülas'ın[31] ve daha başkalarının yanında bulundurulduğu da rivayet edilir.[32]
Sanıldığına göre; sahifenin şahıslar yanında bulunduruluşu, Kabe'nin içine asılısından önce idi .[33]

Ebu Talib'in Kureyşlileri Uyarışı ve Kendisine Karşı Saygılı ve Merhametli Davranmaya Çağırışı

Kureyş müşriklerinin, Haşim ve Muttalib oğullarına karşı aldıkları acımasız tedbirler üzerine, Ebu Talib, söylediği bir manzumesinde:
Lüeyy oğullarına ve bilhassa onlardan Ka'b oğullarına;
Muhammed ((a.s.))ın, Musa ((a.s.)) gibi bir peygamber olduğunu eski semavî kitablarda yazılı bulduklarını kendilerinin de bildiklerini; Kabe duvarına astıkları yazının, başlarına ancak uğursuzluk ve felaket getireceğini hatırlattı.
Suçsuzlar suçlu durumuna düşmeden ayılmalarını, fesatçılara uyup aradaki akrabalık ve dostluk bağlarını koparmamalarını, sonucu çok acı olabilecek kanlı bir savaşı davet etmemelerini tavsiye etti.
Zağlı kılıçlarla boyunlar ve kollar kesilip başlar uçurulmadan, Muhammed (a.s.)ı kendilerine teslim edebileceğini hiç ummamalarını, babaları Hâşim'in vasiyetini tutan Hâşim oğullarının hiçbir zaman savaşmaktan yılmayacaklarını hatırlattı .[34]

Ebu Talib'in Peygamberimiz (a.s.) İçin Her Gece Koruma Tedbiri Alışı

Ebu Talib; Peygamberimiz (a.s.)a herhangi bir kötülük veya suikastta bulunmak isteyeceklere karşı bir koruma tedbiri olmak üzere, her gece, yatağa yatılacağı zaman, herkesin gözü önünde, Peygamberimiz (a.s.)a yatağına yatmasını söyler; halk uykuya dalınca da, oğullarından veya kardeşlerinden ya da amca oğullarından birisine, Peygamberimiz (a.s.)ın yatağına yatmasını emreder. Peygamberimiz (a.s.)a da onun yatağında uyumasını söylerdi.[35]

Şı'b Sakinlerinin Yokluk ve Açlık Sıkıntısına Düşmeleri

Kureyş müşrikleri; Peygamberimiz (a.s.)ı ve Peygamberimiz (a.s.)ın kabile halkı olan Hâşim oğullarıyla Muttalib oğullarını, Şı'b'cia[36] üç yıl kuşatıp gözaltında tuttular.[37] Onlara sıkı bir içtimaî ve iktisadî ambargo uyguladılar.
Çarşı ve pazarların, Şı'b sakinlerine giden yollarını kestiler.[38] Şı'b'a yiyecek ve katık gitmesini önlediler.[39]
Kureyş müşrikleri; Mekke'den gelen yiyecekleri veya satılan herhangi bir şeyi Şı'b'a bırakmamakta, hemen varıp onları kendileri satın almakta,[40] Şı'b sakinlerini açlıktan öldürüp,[41] böylece Peygamberimiz (a.s.)ın kanını dökmeye muvaffak olabileceklerini um m aktaydılar.[42]
Şı'b sakinlerinin hac mevsimlerinde-dinî geleneğe uyarak-Şı'b'dan çıkıp alışverişte bulunmalarına her ne kadar engel olmamakta iseler de,[43] Mekke çarşısına bir deve yükü yiyecek geldiği ve Şı'b sakinlerinden birisi çoluk çocuğu için biraz yiyecek almak üzere oraya vardığı zaman, Ebu Leheb hemen erzak yüklerinin başına dikilir:
"Ey tüccar topluluğu! Muhammed'in ashabına fiyatları öyle yükseltiniz ki, onlar yanınızdaki şeylerden birşey alamasınlar!
Siz benim zengin ve verdiği sözü yerine getirir bir kimse olduğumu bilirsiniz.[44] Böyle yapmanızdan size bir zarar gelmeyeceğine ben kefilim!" der;[45]
Tüccarlar da meta'larının fiyatını öyle kat kat arttırırlardı ki, Müslümanlar açlıktan ağlaşan çocuklarının yanına, ellerinde onlara yedirecek birşey bulunmaksızın dönmek zorunda kalırlardı.
Ertesi günü, sabahleyin, tüccarlar Ebu Leheb'in yanına varırlar; o da kalan yiyecek ve giyecekleri onlardan yüksek fiyatla satın alıp,[46] mü'minleri ve yanındakileri aç ve çıplak bırakırdı .[47]
Şı'b sakinlerini geçindirmek için Peygamberimiz (a.s.) bütün malını harcadı.
Hz. Hatice de, Ebu Talib de, bu yolda bütün mallarını harcadılar.[48]
Yiyecek birşey bulunup satın alınmadığı için, açlıktan ölenler,[49]
Ağaç yapraklarını yiyenler,[50]
Buldukları kuru deri parçalarını su içinde yumuşatıp ateşe tuttuktan sonra, onunla üç gün idare edenler oldu![51]
Açlıktan ağlaşan çocukların feryatları, Şı'b'ın arkasından duyulmaya başladı.[52]
Müşriklerden kimisi bundan sevinç, kimisi de üzüntü duymakta; üzüntü duyanları, "Bakınız! Sahifeyi yazan Mansur b. İkrime nasıl felakete uğradı!" demekte idi.[53]
Kureyş müşrikleri Şı'b sakinlerine birşey göndermemekte, akrabalarına birşey göndermek isteyenler de, onu ancak gizlice salabilmekte idiler.[54]
Ebu Cehil Şı'b'ı sık sık gözetler dururdu.
Hz. Abbas, bir gün, yiyecek satın almak için Şı'b'dan çıkmıştı.
Ebu Cehil ona çatmak istedi. Fakat, Allah onu Ebu Cehil'in şerrinden korudu.
Hz. Hatice, Zem'a b. Esved'e:
"Ebu Cehil'e bir söz dinlet" diye bir haber saldı.
O da söz dinletti, Ebu Cehil geri durdu.[55]
Hakîm b. Hizam; bir ticaret kafilesiyle, Şam'dan buğday yükleyip getirmişti.
Üzerine, buğday yüklediği bir deveyi, gizlice, Şı'b yoluna yöneltti, arkasına vurup Şı'b sakinlerinin yanına soktu. Onlarda, devenin üzerindeki buğdayı aldılar.[56]

Yine Hakîm b. Hizam; başka bir gece, devenin üzerine un yükleyip Şı'b'ın içine saldı .[57]
Hişam b. Amr da; bir gece, deveye yiyecek yükleyip Şı'b'ın ağzına kadar götürdü. Devenin başından yularını çözdü. İki böğrüne vurup onu Şı'b'a soktu.[58]
Hişam b. Amr Şı'b sakinlerine böyle yardım etmekte devam etti.[59]
Başka bir gecede üç yük yiyecek gönderdi.
Kureyş müşrikleri bunu öğrenince, sabahleyin ona bu hususta ihtarda bulundular. Hişam da:
"Ben artık böyle birşeyi tekrarlar ve size aykırı davranır değilim!" dedi.
Bunun üzerine, müşrikler onun yanından ayrıldılar.
Fakat, Hişam; bundan sonra, tekrar Şı'b sakinlerine geceleyin bir veya iki deve yükü daha yiyecek salınca, müşrikler ona ağır sözler söylediler.[60] Hatta, onu öldürmeye kalktılar! [61]
Ebu Süfyan b. Harb:
"Bırakınız adamı! Şı'b'daki akrabalarına iyilik etmiş!
Vallahi, keşke biz de onun yaptığı gibi yapaydık! Ne güzel olurdu!" diyerek, onu kayırdı. [62]
Hakîm b. Hizam; bir gün, kölesinin sırtına biraz buğday yükleyip Peygamberimiz (a.s.)ın zevcesi Hz. Hatice'ye götürmek üzere Şı'b'a giderken, yolda Ebu Cehil'e rastladı.
Ebu Cehil hemen Hakîm'in yakasına yapıştı.
"Demek sen Haşim oğullarına yiyecek götürüyorsun ha?!
Vallahi, ben seni Mekke'de rezil etmedikçe, buradan ne sen ileri geçebilirsin, ne de yiyecek geçebilir!" dedi.
O sırada, Ebu'l-Bahterî b. Hişam, yanlarına geldi. Ebu Cehil:
"O," dedi, "Hâşim oğullarına yiyecek taşıyor!?"
Ebu'l-Bahterî:
"Halasına ait olup yanında bulunan bir yiyeceği ona götürmesine sen nasıl engel olursun?! Çekil adamın yolundan, gideceği yere gitsin!" dedi.
Ebu Cehil kabul etmedi ve hatta Hakîm'in veya kölesinin yakasına yapışınca, Ebu'l-Bahterî kızdı. Eline geçirdiği bir deve çenesi kemiği ile vurup Ebu Cehil'in başını yardı, kendisini yere yıktı, tepeledi, tekmeledi durdu.[63]
Hz. Hamza oraya yakın bir yerde bulunuyor ve onları seyrediyordu.
Müşrikler ise, aralarında geçen bu gibi hadiseleri Peygamberimiz (a.s.)la ashabının görüp veya işitip kendilerine gülmelerini hiç istemezlerdi.[64]

Müşriklerin Kuraklık ve Kıtlık Azabına Uğramaları

Peygamberimiz (a.s.); Kureyş müşriklerinin kendisini dinlemediklerini,[65] yalanlayıp durduklarını ,[66] İslâmiyete karşı çok yavaş ve isteksiz davrandıklarını[67] ve sırt çevirdiklerini[68] görünce:
"Ey Allah! Şunlara da, Yusuf (a.s.)ın zamanındaki yedi (kıtlık) yılı gibi, yedi (kıtlık azabı) verip[69] bana yardım et!" diyerek.[70] Kureyş müşrikleri aleyhinde dua etti.[71]
Bunun üzerine, yağmurlar kesildi. Yer kupkuru oldu, kurudu![72]
Kureyş müşriklerini öyle bir kuraklık ve kıtlık yakaladı ki,[73] herşeyi kökten kazıdı, silip süpürdü![74]
Birçokları açlıktan öldüler![75]
Yiyecek birşey bulamayınca,[76] açlıktan dolayı, ölü hayvanların etlerini,[77] kokmuş leşleri,[78] derileri,[79] kemikleri,[80] köpekleri,[81] kanla deve yününden yapılan "ılhız" denilen şeyi., yediler.[82]
Onlardan herhangi biri, gökyüzüne baksa, açlıktan dolayı, ortalığı duman kaplamış gibi görürdü![83]
Mekke'de kuraklık ve kıtlık son dereceyi bulunca,[84] Ebu Süfyan Sahr b. Harb, Peygamberimiz (a.s.)ın yanına geldi:[85]
"Ey Muhammed![86] Sen kendinin rahmet olmak üzere gönderildiğini söylüyor,[87] Allah'a itaati,[88] akrabayı görüp gözetmeyi bize emredip duruyorsun![89]
Kavmin ise, kuraklık ve kıtlıktan ölüp gitmektedirler![90]
Onlardan bu felâketin kaldırılması için.[91] Allah'a bir dua ediver![92]
Eğer sen dua edersen, Allah da şu belayı üzerimizden kaldıracak olursa, Allah'a iman edeceğiz!" diye and içerek söz verdi.[93]
Bunun üzerine, Peygamberimiz (a.s.) Allah'a dua etti.
Yağmur sularıyla sulandılar.[94]
Yüce Allah onların üzerinden kuraklık ve kıtlık azabını kaldırınca, onlar eski şirklerine döndüler.[95]
Yüce Allah, bu hususta indirdiği âyetlerde şöyle buyurdu:
"Hayır! Onlar (öldükten sonra dirilmekten) şüphe içindedirler. (Bununla) eğlenirler.
O halde, semanın apaşikâr bir duman getireceği günü gözle!
(Öyle bir duman ki) insanları, saracaktır o!
('Bu,' diyecekler) 'pek yaman bir azab!
Ey Rabbimiz! Bizden bu azabı açıp kaldır!
Çünkü, biz artık iman edeceğiz!' diyecekler.
Onlara, düşünmek, ibret almak nerede?
Kendilerine gerçekleri apaçık anlatan bir Resûl geldi de, ondan yüz çevirdiler.
Ona: 'Bir öğretilmiştir!, 'Bir mecnundur!' dediler.
Biz o azabı biraz açacak, kaldıracağız!
Fakat, siz yine küfre döneceksiniz!
Amma, o büyük satvetle sıkıvereceğimiz gün, her halde, Biz onlardan intikam alacağız!"[96]

Acem-Rum Savaşı Hakkında Müşriklerle Bahse Girişilmesi

Nübüvvetin sekizinci yılında icii[97] ki, İran ordusu ile Rum ordusu,[98] Şam toprağı ile İran toprağı arasında,[99] Ezriat'ta[100] Busra'da[101] karşılaşarak çarpışmışlar; İranlılar Rumları ağır bir yenilgiye uğratmışlardı.[102]
Rumların şehirlerini yakıp yıkmışlar,[103] ağaçları kesmişler,[104] hatta İstanbul'a kadar ilerlemişler.[105] Halic'in üzerine konmuşlardı.[106] İstanbul'u uzun müddet kuşattıkları halde, yarısı denizde, yansı karada olduğu için, ele geçirememişlerdi.
İran Şahı, Kayserden tazminat olarak, dünya hükümdarlarından hiçbirinin sağlamaya güç yetinemeyeceği kadar çok altın, mücevherat, kumaşlar, hizmetçi kadınlar, uşaklar ve daha pek çok türlü mallar da istemiş; o da, muvafakat etmişti .[107]
Kureyş müşrikleri, Farslıların (İranlıların) Rumları yenmelerini isterlerdi.
Çünkü, onlar putperest idiler.
Müslümanlar ise, Rumların Farslılan yenmelerini isterlerdi.
Çünkü, onlar Kitab ehli idiler.[108]
Rumların mağlubiyet haberi Peygamberimiz (a.s.)la ashabına çok ağır geldi.
Peygamberimiz (a.s.); Kitabsız Mecusilerin Kitab ehli olan Rumlara galip gelmelerini istemezdi.
Kureyş müşrikleri, Müslümanlara:
"Siz ehl-i Kitabsınız, Hıristiyanlar da Kitab ehlidirler.
Biz Kitabsız ümmîleriz.
Farslı kardeşlerimiz sizin Kitab ehli olan kardeşlerinize galip gelmişlerdir.
Siz de bizimle çarpışacak olursanız, muhakkak, biz size galip geliriz!" dediler.[109]
Hz. Ebu Bekir müşriklerin bu sözlerini Peygamberimiz (a.s.)a anınca, Peygamberimiz (a.s.):
"Şu muhakkak ki, onlar (Farslılar, er geç) mağlup olacaklardır!" buyurdu.[110]
Yüce Allah da, bu hususta indirdiği âyetlerde şöyle buyurmuştur:
"Elif Lâm Mîm!
Rum(lar) mağlup oldu yakın bir yerde.
Halbuki, onlar, bu yenilmelerinin ardından, galip olacaklar. Bid'-i sinînde (üçten dokuza kadar olan yıllar içinde)[111]
Önünde de, sonunda da, emr Allah'ındır.
O gün, mü'minler de Allah'ın yardımıyla ferahlanacak.
O (Allah), kime dilerse yardım eder.
O (Allah) kudretiyle herşeye üstün gelen Azîz, rahmetiyle mü'minleri esirgeyen Rahîm'dir.
Bu, Allah'ın va'didir.
Allah va'dinden caymaz.
Fakat, insanların çoğu (bunu) bilmezler."[112]
Bunun üzerine, Hz. Ebu Bekir Kureyş müşriklerinin yanına varıp:
"Sizler (putperest) kardeşleriniz (Farslılar)ın, bizim (Kitab ehli) kardeşlerimiz (Rumlar)a galip gelmesine seviniyor musunuz? Hiç de sevinmeyin!
Allah sizin gözlerinizi aydın etmeyecektir!
Vallahi, Rumlar muhakkak Farslılara galip geleceklerdir!
Bunu bize Peygamberimiz (a.s.) haber verdi!" deyince, Übeyy b. Halef kalkıp Hz. Ebu Bekir'e doğru vardı ve:

"Sen yalan söyledin!" dedi.
Hz. Ebu Bekir:
"Ey Allah düşmanı! Sensin yalancı olan!
Eğer üç yıla kadar, Rumlar Farslılara galip gelirse, bana on deve vermeyi borçlan!
Fakat, Farslılar Rumlara galip gelirse, ben sana on deve vermeyi borçlanayım!" diyerek bahse giriştiler.
Bundan sonra, Hz. Ebu Bekir Peygamberimiz (a.s.)ın yanına gelip, Übeyy b. Halef ile aralarında geçeni haber verince, Peygamberimiz (a.s.):
"Ben, böyle mi andım?!
Âyetteki 'bid'i' sözü ancak üç ile dokuz arasındaki müddeti ifade eder.
Sen hemen gidip devenin sayısını da, müddeti de (ona göre) uzat!" buyurdu.
Hz. Ebu Bekir gitti. Übeyy b. Halefle karşılaştı.
Übeyy b. Halef:
"Sen galiba (bahse giriştiğine) pişman oldun?!" dedi.
Hz. Ebu Bekir:
"Hayır! Pişman olmadım!
İstersen, aramızdaki bahiste alınacak, verilecek develerin sayısını arttı rai im, müddeti de uzatalım:
Bahiste kazanacak olan, yüz deve alsın! Kaybeden de yüz deve versin!
Müddet de dokuz yıla kadar uzatılsın!" dedi.
Übeyy b. Halef:
"Öyle yaptım!" dedi.[113]
Hz. Ebu Bekir'in Peygamberimiz (a.s.)la gizlice Mekke'den ayrılıp Medine'ye hicret edeceği sıralarda idi ki, Übeyy b. Halef Hz. Ebu Bekir'e:
"Bahiste yenilecek olursan bana ödeyeceğin develer hakkında bir kefil ver" dedi.
Hz. Ebu Bekir de, oğlu Abdurrahman'ı kefil verdi.
Übeyy b. Halef de Uhud savaşına gitmek istediği zaman, Abdurrahman ondan bir kefil istedi, o da verdi.[114]
Übeyy b. Halef Uhud'da Peygamberimiz (a.s.)ı öldürmek isterken, Peygamberimiz (a.s.)ın mızrağından aldığı yaradan kurtulamayarak, Mekke yakınındaki Şerifte öldü.[115]
Rumlar belirlenen müddet içinde[116] birdenbire kalkınarak İranlıları ağır bir hezimete uğrattığı zaman;[117] Hz. Ebu Bekir Übeyy b. Halefin veresesinden yüz deveyi alıp.[118] Peygamberimiz (a.s.)a getirdi.[119]
Peygamberimiz (a.s.) da Hz. Ebu Bekir'e:
"Bunları fakirlere dağıt!" buyurdu.[120]
O da fakirlere dağıttı.[121]
Rumların İranlıları dokuz yıl içinde mağlup edecekleri hakkındaki ihbar-ı Kufâniyenin böylece gerçekleşmesi üzerine, Mekkeli müşriklerden birçok kimseler Müslüman oldular.[122]

Dımâdu'l-Ezdî'nin Peygamberimiz (a.s.)ı Tedaviye Kalkışı ve Müslüman Oluşu

Ezd-i Şenûe kabilesinden[123] Dımâd b. Sa'lebe, umre yapmak üzere[124] Mekke'ye gelmişti.[125]
Kendisi, Cahiliye devrinde, Peygamberimiz (a.s.)ın tanışı, dostu idi. Doktorluğa özenir, [126] delilere okur,[127] ilim elde etmeye çalışırdı.[128]
Dımâd, Mekke'ye gelince, Ebu Cehil, Utbe b. Rebia ve Ümeyye b. Halefin bulunduğu bir mecliste oturdu.
Ebu Cehil:
"Şu adam bizim topluluğumuzu dağıttı. Akıllarımızı akılsızlık, ölüp gitmiş baba ve atalarımızı dalâlete düşmüş saydı. İlahlarımıza dil uzattı" dedi.
Ümeyye b. Halef de:
"O, hiç şüphesiz, deli bir adamdır!" dedi.[129]
Dımâd, müşriklerin "Muhammed delidir!" dediklerini işitince,[130] kendi kendine: [131] "Ben gidip[132] şu zâtı bir görseydim,[133] tedavi etseydim,[134] belki Allah ona benim ellerimle şifa verirdi"[135] diyerek, müşriklerin meclislerinden kalktı.
O gün, Peygamberimiz (a.s.)ı aradı, bulamadı.
Ertesi gün, tekrar aramaya çıktı.[136] Buldu[137] ve:
"Yâ Muhammed! Ben deliliği tedavi ederim.[138] İstersen seni de tedavi edeyim.[139] Belki Allah sana fayda verir![140]
Ben delilere okurum. Belki Allah benim elimle senin deliliğine de şifa verir!
Okumamı istersen, gel, sana da okuyayım.[141]
Sen, üzerindekini, gözünde büyütme!
Ben sendekinden daha ağırını tedavi etmişimdir, kurtulmuştur!
Ben senin hakkında;
Kavminin akıllarını akılsızlık saymak,
Toplululuklarını dağıtmak,
Onlardan ölüp gitmiş olanların dalâlet içinde bulunduklarını ileri sürmek,
İlahlarını ayıplamak... gibi birtakım kötü huylardan söz ettiklerini işittim.
Bunu, kendisinde delilik bulunan adamdan başkası yapmaz!" dedi.[142]
Peygamberimiz (a.s.), Dımâd'a şöyle mukabele buyurdu:
"Hamd Allah'a mahsustur.
Biz O'na hamdeder; yardımı,[143] yarlıganmayı da[144] O'ndan dileriz.[145]
Nefislerimizin şerlerinden de Allah'a sığınırız.[146]
Allah'ın doğru yola eriştirdiğini saptıracak yoktur!
Saptırdığını da doğru yola eriştirecek yoktur!
Şüphesiz bilir ve bildiririm ki: Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur!
O, birdir, tektir!
O'nun eşi, ortağı yoktur!
Yine, şüphesiz bilir ve bildiririm ki: Muhammed, O'nun kulu ve resûlüdür!"[147]
Peygamberimiz (a.s.)ın söyledikleri, Dımâd'ın çok hoşuna gitti: [148]
"Ben, hiçbir zaman, bundan daha güzel bir kelam dinlememişimdir![149]
Sen şu sözlerini bana tekrarı asana?" dedi.
Peygamberimiz (a.s.) tekrarladı.[150]
Dımâd onu Peygamberimiz (a.s.)a iki kere daha tekrarlattı .[151]

"Vallahi,[152] ben kâhinlerin sözlerini de, sihirbazların sözlerini de, şairlerin sözlerini de dinlemişimdir. Fakat, senin şu sözlerin gibi hiçbir söz işitmemişimdir. Bunlar, denizin dibine kadar varıp dayanmıştır!" dedi. "Sen nelere davet ediyorsun?" diye sordu.[153]
Peygamberimiz (a.s.):
"Seni boynundan putları atıp, eşi, ortağı olmayan, bir ve tek olan Allah'a iman etmeye ve benim de Allah'ın resûlü olduğuma şehadet getirmeye davet ediyorum" buyurdu.
Dımâd:
"Ben bunu yaparsam, bana ne var?" diye sordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"Sana Cennet var!" buyurdu,
Dımâd:
"Ben, boynumdan putları atıp onlardan uzaklaşarak[154] şehadet ederim ki: Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur!
O, birdir; O'nun eşi, ortağı yoktur!
Yine şehadet ederim ki: Sen de, Allah'ın kulu ve resûlüsün!
Getir, ver elini, sana İslâmiyet üzerine bey'at edeyim!" dedi.[155]
Peygamberimiz (a.s.) elini uzattı. Dımâd bey'at etti.[156]
Peygamberimiz (a.s.):
"Bu bey'at kavmin adına da mı?" diye sordu.
Dımâd:
"Kavmim adına da!" dedi.[157]
Peygamberimiz (a.s.):
"Kendin adına da, kavmin adına da mı?" diye sordu.
Dımâd:
"Hem kendi adıma, hem kavmim adına!" dedi.[158]
Dımâd, böylece, hem kendi adına, hem kavmi adına bey'at edip Müslüman oldu.[159]
Yüce Allah ondan razı olsun![160]

Peygamberimiz (a.s.)ın Halkı İslamiyete Davetten Geri Durmaması ve İman Ettirmek İçin

Kureyş Pehlivanı Rükâne ile Güreşmesi

Kureyş müşriklerinin İslâmiyeti önlemek için her tedbire başvurmalarına bakmayarak, Peygamberimiz (a.s.), Yüce Allah'ın emriyle, hiç kimseden korkmaksum, gece gündüz, gizli açık, halkı İslâmiyete davet ve teşvik etmekten geri durmamakta idi.[161]
Rükâne b. Abdi Yezid,[162] Kureyşlilerin en güçlü ol anlarından,[163] sırtı yere getirilmeyen pehlivan-larındandı.[164]
Rükâne, bir gün, Mekke vadilerinden[165] veya dağlarından birisinde,[166] Peygamberimiz (a.s.)a rastlamıştı.[167]
Peygamberimiz (a.s.) ona:
"Ey Rükâne! Sen hâlâ Allah'tan, korkmamakta ve seni davet ettiğim şeyi kabul etmemekte direnip duracak mısın?[168] Müslüman ol!" diyerek,[169] kendisini İslâmiyete davet etti. [170]
Rükâne:
"Eğer söylediklerinin hak ve gerçek olduğunu bilseydim, sana tâbi olurdum.[171]
Yâ Muhammedi Sen beni yıkarsan, sana iman ederim!" dedi.[172]
Peygamberimiz (a.s.):
"Ben seni yıkarsam, ne dersin? Söylediklerimin hak ve gerçek olduğunu bilir ve kabul eder misin?" diye sordu. Rükâne:
"Evet.[173] Sen beni yıkacak olursan, ben ya Müslüman olurum, ya da şu koyunlarım senin olur! Ben seni yıkacak olursam, sen şu peygamberlik işinden vazgeç!" dedi.[174]
Peygamberimiz (a.s.):
"Kalk haydi! Seninle güreşelim!" buyurdu.
Rükâne, Peygamberimiz (a.s.)la güreşmeye kalktı.
Peygamberimiz (a.s.), onu tutar tutmaz yere yıkıverdi!
Rükâne kendisini korumaya, savunmaya kadir olamadı.[175]
"Yâ Muhammedi Bir daha güreşelim!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.) tekrar güreşti ve onu yine yıkıverdi.[176] Rükâne:
"Ey amcamın oğlu! Haydi bir kez daha güreşelim?" dedi.
Peygamberimiz (a.s.) onu üçüncü güreşte de yi ki verdi.[177]
Rükâne:
"Vallahi, yâ Muhammedi Bu çok şaşılacak bir iş! Sen beni nasıl yıkabiliyorsun, anlayamadı m.[178]
Şehadet ederim ki, sen muhakkak bir sihirbazsın!" dedi.[179]
Peygamberimiz (a.s.):
"Bundan daha çok şaşılacak olanı davar. İstersen, sana onu da göstereyim-Allahtan korkar ve davetime uyarsan!" buyurdu.
Rükâne:
"Ne imiş o daha acaib olan şey?" diye sordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"Şu gördüğün ağacı senin için çağıracağım. O da bana gelecektir!" buyurdu.
Rükâne:
"Haydi çağır, gelsin bakayım?!" dedi.[180]

Peygamberimiz (a.s.), kendilerine yakın bir yerdeki, dallı budaklı[181] semüre[182] veyatalha ağacını "Allah'ın izniyle, gel benim yanıma!" diyerek çağırınca,[183] ağaç yeri yi ita yi ita gelip,[184] Peygamberimiz (a.s.)ın önünde durdu![185]
Rükâne:
"Doğrusu, ben şimdiye kadar bugünkü gibi büyük bir sihir görmedim![186] Ona emret de, yerine dönsün!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.) ağaca:
"Allah'ın izniyle,[187] dön yerine!" buyurdu.
Ağaç eski yerine döndü.[188]
Peygamberimiz (a.s.), Rükâne'ye:
"Yazıklar olsun sana! Müslüman olsana!" buyurdu.
Rükâne:
"Hayır! Müslüman olmam" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Öyle ise, ben de senin davarlarını alırım!" buyurdu.
Rükâne:
"Kureyşlilere bu hususta ne söyleyeceksin?" diye sordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"'Onunla güreştim. Kendisini yıkıp, davarlarını aldım' diyeceğim" buyurdu.
Rükâne:
"Böyle söylersen, beni rezil rüsvay etmiş olursun!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Öyle ise, onlara ne söylemeliyim?" diye sordu.
Rükâne:
"Onlara 'Rükâne ile bahse girişip, bahsi, kumarı kazandım' dersin" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"O zaman ben yalan söylemiş olurum" buyurdu.
Rükâne:
"Sabahtan akşama kadar hep yalan içinde bulunuyor, yalan söyleyip duruyor değil misin?" deyince, Peygamberimiz (a.s.) Rükâne'nin bu çirkin sözlerinden çok müteessir oldu ve ona:
"Al git davarını!" buyurdu.
Bunun üzerine, Rükâne:
"Sen, vallahi, benden daha hayırlı ve daha şereflisin!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Böyle olmaya, elbette, ben senden daha layı ki m!" buyurdu.[189]
Rükâne, kavminin yanına gidip:
"Ey Abdi Menaf oğulları! Sahibinizin sayesinde, bütün yeryüzü halkıyla sihir yarışması yapın! Vallahi, ben şimdiye kadar ondan daha üstün sihirbaz görmedim!" dedi. Sonra da, onlara, Peygamberimiz (a.s.)ın yaptığını gördüğü şeyleri haber verdi.[190]
Rükâne Mekke'nin fethinde Müslüman olmuş, Medine'ye de giderek, orada yerleşmiştir. [191]
Allah ondan razı olsun![192]

Ayın İkiye Ayrılması Mucizesi

İnşıkak-ı Kamer (Ayın ikiye ayrılması) mucizesinin Medine'ye hicretten beş yıl önce,[193] nübüvvetin dokuzuncu yılında,[194] Kureyş müşriklerinin istekleri üzerine-Yüce Allah'ın izniyle-Peygamberimiz (a.s.) tarafından gösterildiği:
Enes b. Malik.[195]
Hz. Ali,
Huzeyfe b. Yeman.[196]
Abdullah b. Mes'ud,[197]
Abdullah b.Abbas.[198]
Abdullah b. Ömer.[199]
Abdullah b. Amr b.Âs.[200]
Cübeyr b. Mut'im196 ve daha başka sahabiler tarafından bildirilmiştir.[201]
Abdullah b. Mes'ud der ki:
"Resûlullah (a.s.)ın zamanında, Ay iki parçaya ayrılınca, Resûlullah (a.s.):
'Şahit olunuz!' buyurdu."[202]
"Bir kere, biz, Resûlullah (a.s.)la birlikte Mina'da bulunuyorduk.
Ay iki parçaya ayrıldı!
Ayın bir parçası dağın gerisinde, bir parçası da berisinde oldu!
Bunun üzerine, Resûlullah (a.s.), bize:
'Şahit olunuz!' buyurdu."[203]
"Resûlullah (a.s.)ın zamanında, Ay iki parçaya ayrıldı da, parçanın birisini dağ örttü[204] diğer parça dağın üzerinde oldu!
Bunun üzerine, Resûlullah (a.s.):
'Ey Allah! Şahit ol!' dedi."[205]
Cübeyr b. Mut'im de:
"Resûlullah (a.s.)ın zamanında, Ay, şu dağın üzerinde olmak üzere iki parçaya ayrıldı!" demiştir.[206]
Abdullah b. Mes'ud ile Enes b. Malik'in diğer rivayetlerinde de:
"Ay iki parçaya ayrıldığı zaman, dağın, Hira dağının, Ayın iki parçası arasında göründüğü" açıklan-mıştır.[207]
Hadisenin ayrıntılarına gelince:
Kureyş müşriklerinden,
1- Velid b. Mugîre,
2- Ebu Cehil Amr b. Hişam,
3- Âs b. Vâil,
4- Âs b. Hişam,
5- Esved b. Abdi Yağus,
6- Esved b. Muttalib,
7- Zem'a b. Esved,
8- Nadr b. Haris; ve daha başkaları ,[208] Peygamberimiz (a.s.)a:
"Eğersen gerçekten peygambersen, bize Kameri (Ayı), yansı Ebu Kubeys dağı,yarısı daKuaykıan dağı üzerinde görülmek üzere ikiye ayır!" dediler.
Peygamberimiz (a.s.):
"Eğer bunu yaparsam iman eder misiniz?" diye sordu.

Müşrikler:
"Evet! İman ederiz" dediler.
Ayın bedir, yani dolunay olduğu, iyice göründüğü gece, Peygamberimiz (a.s.), müşriklerin istedikleri şeyi kendisine vermesini, Yüce Allahtan diledi.[209]
Cebrail (a.s.) inip:
"Yâ Muhammedi Mekkelilere:
'Bu gece mucizeyi seyredin; yararlanabilmeniz!' de" dedi.
Peygamberimiz (a.s.), Cebrail (a.s.)ın söylediğini, onlara haber verdi. Müşrikler Ayın ondördüncü gecesinde, Ayın ikiye ayrıldığını gördüler![210]
Yüce Allah Ayın yansını Ebu Kubeys dağı, yarısını da Kuaykıan dağı arasında doğdurunca, Peygamberimiz (a.s.):
"Ey Ebu Seleme b. Abdulesed! Erkam b. Ebi'l-Erkam! Şahit olunuz!" diyerek Müslümanlara;[211]
"Ey filan! Ey filan! Şahit olunuz!" diye de, müşriklere seslendi.[212]
Fakat müşrikler "Bu, Ebu Kebşe'nin oğlunun bir sihridir!"[213]
"Ebu Kebşe'nin oğlu sizi sihirledi!"[214]
"Muhammed bizi sihiriedi!" dediler.[215]
Bazısı da:
"Muhammed bizi sihiriediyse,[216] bütün insanları da sihirlemez ya!" dedi .[217]
"O ayı sihiriedi, nihayet Ay yanldı!" dediler.[218]
Kimisi de:
"Muhammed Ayı sihiriedi ise, sihrini bütün yeryüzünü sihiriemeye de yetiştiremez ya!"[219]
Başka beldeler halkından, yanınıza gelecek olanlara, sorun bakalım: Bunu onlar da görmüşler mi?"[220]
"Siz gelecek olan yolcularınızı da gözleyin![221] Onlara da sorun bakalım ![222]
Eğer onlar sizin gördüğünüz şeyin tıpkısını gördüklerini size haber verirlerse,[223] gördüğünüz doğru demektir.[224]
Şayet sizin gördüğünüz gibi birşey görmem işlerse, o sizi bir sihirle sihirlem iştir!" dediler. [225]
Ebu Cehil de:
"Bu bir sihirdir! Çevre ülkeler halkına adam salın! Bakalım, onlar da Ayı böyle yarılmış görmüşler mi? Yoksa görmemişler mi?" dedi.[226]
Sordular.[227]
Hertaraftan[228] gelenler:[229]
"Evet![230] Onu biz de öyle gördük![231] Ayı ikiye yanlmış gördük!" dediler.[232] Ayın ikiye ayrılmış olduğunu haber verdiler,[233] doğrul adı lar.[234]
Her taraftan gelenlerden, Ayın ikiye ayrıldığını görüp de haber vermeyen bir kimse kalmadı .[235]
Fakat müşrikler iman etmekten, Müslüman olmaktan yüz çevirip:
"Bu, müstemir (olagelen) bir sihirdir!" dediler.[236]
Yüce Allah, Kamer sûresinde bu mucizeye şöyle temas buyurur
"Saat yaklaştı.
Ay (ikiye) yarıldı (ayrıldı).
Onlar (ne zaman) bir âyet, bir mucize görseler, yüz çevirirler ve:

'Müstemir (olagelen) bir sihir!' derler.
(Ayın ikiye ayrılması mucizesini görünce de) hevalarına uydular:
'Yalan!' dediler (Peygamberi yalanladılar).
Oysa ki, her iş bir gayeye bağlıdır.
Andolsun ki; onlara (kendilerini küfür ve inattan) vazgeç irecek öyle önemli haberler gelmiştir ki, her biri, gayesine ermiş bir hikmet ve ibrettir.
Fakat, onları tehdit eden bütün o hadiseler kendilerine fayda vermiyor!
O halde, sen de onlardan yüz çevir!
O Çağırıcının benzeri görülmedik korkunç şeye (Kıyamete) çağıracağı gün, onlar gözleri zelil ve hakîr (korkudan, dehşetten donmuş) olarak dağılmış çekirgeler gibi kabirlerden çıkacak, o Çağırıcıya doğru koşacaklar. Kâfir olanlar
'Bu,' diyecekler, 'pek çetin bir gün!'"[237]

Müşriklerin Kâbe'ye Astığı Anlaşma Sahifesinin Güve Tarafından Yenilişi

Haşim ve Muttalib oğulları Şı'b'da üç yıl kuşatılmış bir halde kaldıktan sonra,[238] Kabe'nin içinde asılı sahifeye, Yüce Allah ağaç kurdunu (güvesini) musallat etti.
Güve; sahifede, Allah'ın ismi anılan[239] "Bismik'allahümme=5enin isminle başlarım ey Allah" cümlesi dışında,[240] zulüm ve cevr ifade eden herşeyi yedi, bırakmadı.[241]
Bunu Yüce Allah Peygamberimiz (a.s.)a vahiyle bildirdi .[242]
Peygamberimiz (a.s.) da, Ebu Talib'e:
"Ey amca! Benim Rabbim olan Allah, Kureyşlilerin sahifesine ağaç kurdunu (güvesini) musallat etti. Allah'ın isminden başka, onda tesbit edilen,zulüm, akraba ile ilgi kesme, bühtan., gibi şeylerden hiçbirini bırakmadı, yok etti!" buyurdu.
Ebu Talib:
"Bunu sana Rabbin mi haber verdi?" diye sordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"Evet! Rabbim haber verdi" buyurdu.[243]
Ebu Talib:
"Ey kardeşimin oğlu! Bana haber verdiğin şey gerçek midir?" diye sordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"Evet! Vallahi gerçektir!" buyurdu.[244]
Ebu Talib:
"Vallahi, bizim yanımıza da,[245] senin yanına da, (bunu haber verecek) hiç kimse girmemiştir![246] Bunu sana kim haber verdi?" diye tekrar sordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"Rabbim haber verdi. Doğrudur bu ey amca!" buyurdu.
Ebu Talib:
"Ben şehadet ederim ki; sen ancak doğru söylersin!" dedi.[247]
Ebu Talib bu haberi kardeşlerine anlattı. Kardeşleri:
"Senin bu husustaki kanaatin nedir?" diye sordular.
Ebu Talib:
"Vallahi, o bana hiçbir zaman yalan söylememiştir!" dedi.
Ebu Talib'e:
"Sen bu hususta ne yapmamızı uygun görürsün?" diye sordular.
Ebu Talib:
"Elbiselerden, bulabildiğiniz en güzelini giymenizi, sonra da Kureyşlilerin yani arına kadar varmanızı, onlara bu sahifenin haberini -kendilerine haber erişmeden önce- anmanızı uygun görüyorum!" dedi.
Hep birlikte gittiler, Mescid-i Haram'a girdiler, Hicr'e kadar vardılar. O sırada, Kureyşlilerin emir ve nehiy sahipleri olan yaşlıları orada oturuyorlardı.[248] Onlar Ebu Talib ile yanındakileri görünce, çektiklerine dayanamayarak Peygamberimiz (a.s.)ı kendilerine teslim etmek üzere gelmek zorunda kaldıklarını sandılar.[249] Ebu Talib'le yanındakileri, hemen meclislerine aldılar.
"Ne söyleyecekler?" diye, onlara bakmaya başladılar.
Ebu Talib:
"Biz, sizce bilinen, kabul edeceğiniz bir iş için gelmiş bulunuyoruz" dedi. Müşrikler: "Hoşgeldiniz, safa geldiniz!" dediler.[250] Ebu Talib:

"Ey Kureyş cemaatı![251] Hiçbir zaman yalan söylememiş olan[252] kardeşimin oğlu bana haber verdi[253] ki; sizin yazmış olduğunuz sahifenize, Allah ağaç kurdunu (güvesini) musallat kılmış; o, onun içindeki cevr, zulüm ve akrabalarla ilişiği kesme., gibi herşeye dokunmuş, onda sadece Allah'ın ismi anılan sözler kalmıştır![254] Haydi,[255] aleyhimizde yazdığınız[256] sahifenizi getiriniz![257] Eğer kardeşimin oğlu doğru söylemiş ise,[258] sahife onun dediği gibi çıkarsa,[259] vallahi biz en sonuncumuz ölmedikçe onu size teslim etmeyiz![260] Artık siz de kötü görüşünüzden,[261] bizimle ilginizi kesmek-ten[262] vazgeçin![263] Eğer dediği doğru çıkmazsa, kardeşimin oğlunu size teslim ederim[264] Siz de onu ister öldürürsünüz, isterseniz sağ bırakırsınız!" dedi.[265]
Müşrikler:
"Kabul ettik![266] Sen bize insaflı davrandın!" dediler.[267]
Bu hususta akityaptılar.[268]
Sahifeyi getirmek üzere,[269] acele[270] adam gönderdiler.[271]
Müşrikler bu işin arzularına uygun geleceğini sandılar.[272]
Sahife getirilince, Ebu Talib:
"Okuyunuz onu!" dedi.
Sahife açıldığı zaman,[273] onu Peygamberimiz (a.s.)ın dediği gibi buldular.[274]
Sahifede; Allah'ın isminden başka herşey, güve tarafından yenilmiş, bitiriliri işti ![275]
Kureyş müşriklerinin elleri yanlarına düştü![276]
Ebu Talib, bundan kuvvet ve cesaret alıp bağırarak:[277]
"Her halde, zulmettiğiniz, akraba ile ilişiği kesip kötülük yoluna saptığınız sizce de belli oldu, değil mi?!" dedi.[278]
Müşriklerden hiçbiri Ebu Talib'e cevap vermedi.[279]
Ancak:
"Siz bize sadece sihir ve bühtan getirdiniz![280]
Bu, sahibinizden sâdır olan bir sihirden başka birşey değildir!" dediler.[281] Red ve inkâr ettiler.
Peygamberimiz (a.s.)la ashabına yapageldikleri kötülükleri, katlıkları tekrarladılar.[282]
Kureyşlilerin ileri gelenlerinden bazıları ise, Hâşim oğullarına karşı yaptıkları şeylerden dolayı, birbirlerini kınadılar.[283]
Ebu Talib ile ashabı, Kabe örtüsü arasına girerek:
"Ey Allah! Bize zulmedenlere, akrabalarla ilişiğini kesenlere, bize yapılması haram olan şeyleri helâlleştirenlere karşı bize yardım et!" diyerek yalvardıktan sonra, Şı'b'a döndüler.[284]
Müşriklerden bir topluluk:
"Bu, kardeşlerimize karşı, tarafımızdan yapılmış bir zulümdür!" dediler,[285] pişmanlık duydular.[286]

Şı'b Sakinlerinin Şı'b'dan Çıkarılışları

Nübüvvetin onuncu yılında idi[287] ki, Kureyş müşriklerinin Haşirin ve Muttalib oğulları aleyhindeki yazılı antlaşmalarını bozup yürürlükten kaldırmak için, Kureyşlilerden birkaç kişi, harekete geçti. Onların içinde, bu hususta, Hişam b. Amfin çabasından daha güzel çabalı kimse yoktu.[288]
Hişam b. Amr; Nadle b. Hişam b. Abdi Menafin ana bir kardeşinin oğlu olduğu için,[289] Hâşim oğullarından sayılırdı.
Kendisi, kavmi arasında şerefli ve itibarlı idi.[290]
Hişam b. Amr, Züheyr b. Ebi Ümeyye'nin yanına vardı.
Züheyr b. Ebi Ümeyye'nin annesi Âtlke Hatun, Abdulmuttalib'in kızı idi.
Hişam b. Amr, Züheyr'e:
"Ey Züheyr! Dayılarının birşey almaktan, satmaktan, evlenmekten, evlendirmekten., mahrum edildiklerini;[291] darlık ve yokluk içinde kıvrandıklarını[292] bilip durduğun halde, istediğini yemeye, içmeye, giyinip kuşanmaya, istediğin kadınla evlenmeye senin gönlün nasıl razı oluyor? Nasıl içine siniy-or?[293]
Allah'a yemin ederim ki; [Ebu Cehil] Ebu'l-Hakem Amr b. Hişam'ın seni dayıların aleyhinde antlaşmaya davet ettiği gibi, sen de onu kendi dayıları aleyhinde böyle bir antlaşmaya davet etmiş olsaydın, senin davetine hiçbir zaman icabet etmez, yanaşmazdı" dedi.[294]
Züheyr b. Ebi Ümeyye:
"Allah senin iyiliğini versin ey Hişam! Ben bir tek adamım .[295] Tek başıma ne yapabilirim?!
Vallahi, yanımda başka bir kişi daha olsaydı, muhakkak o antlaşma sahifesini bozmaya kalkar, bozuncaya kadar uğraşırdım!" dedi.[296]
Hişam b. Amr:
"Ben sana ikinci bir adam buldum!" dedi.
Züheyr b. Ebi Ümeyye:
"Kim imiş o?" diye sordu.
Hişam b. Amr:
"Benim!" dedi.
Züheyr b. Ebi Ümeyye:
"Sen bize üçüncü bir adam daha ara!" dedi.
Hişam b. Amr, kalkıp Mut'im b. Adiyy'e gitti. Ona: "Ey Mut'im! Kureyşlilere uyarak Abdi Menaf oğullarından iki batın ailenin gözünün önünde yok edilmelerine gönlün nasıl razı oluyor? Nasıl içine siniyor?![297] Vallahi, onlan bundan kurtarmaya imkân bulabilseydim, içinizden onlara ilk koşacak olanı, beni bulurdun!" dedi.[298]
Mut'im b. Adiyy:
"Allah senin iyiliğini versin! Ben bir tek adamın! Tek başıma ne yapabilirim?" dedi.
Hişam b. Amr:
"Ben sana ikinci bir adam buldum!" dedi.
Mut'im b. Adiyy:
"Kim imiş o?" diye sordu.
Hişam b. Amr:
"Benim!" dedi.

Mut'im b. Adiyy:
"Bize üçüncü bir adam daha ara, bul!" dedi.
Hişam b. Amr:
"Buldum bile!" dedi.
Mut'im b. Adiyy:
"Kim imiş o?" diye sordu.
Hişam b. Amr:
"Züheyr b. Ebi Ümeyye'dir" dedi.
Mut'im b. Adiyy:
"Sen bize dördüncü bir adam daha ara, bul!" dedi.
Hişam b. Amr, kalkıp Ebu'l-Bahterî b. Hişam'ın yanına gitti.[299] Onunla konuştu.[300] Ona da, Mut'im b. Adiyy'e söylediklerine benzer sözler söyledi.
Ebu'l-Bahterî:
"Bize bu hususta yardım edecek,[301] bu görüşte[302] kimseler var mı?" diye sordu.
Hişam b. Amr:
"Evet! Vardır" dedi.[303]
Ebu'l-Bahterî
"Kim imiş onlar?" diye sordu.
Hişam b. Amr:
"Züheyr b. Ebi Ümeyye, M ur/im b. Adiyy'dir. Ben de yanındayım!" dedi.
Ebu'l-Bahterî:
"Sen bize beşinci bir adam daha ara, bul!" dedi.
Hişam b. Amr, kalkıp Zem'a b. Esved'e gitti. Onunla konuştu.[304] Kendisinin onlarla olan akrabalığını ve haklarını andı.
Zem'a b. Esved:
"Beni davet ettiğin bu iş üzerinde duran kimselervar mı?" diye sordu. Hişam b. Amr:
"Evet! Vardır" dedi.
Zem'aya, onların isimlerini birer birer saydı.
Mekke'nin yukansındaki Hacun mevkiinin başlangıcında, geceleyin toplanmaya hazırlandılar.
Orada toplanıp, yapacakları işi konuştular.
Sahife üzerinde durup, onu bozuncaya kadar uğraşmaya ahd ve akd ettiler.
Züheyr b. Ebi Ümeyye ise:
"Sizden, işe ilk başlayan ve ilk konuşan kimse ben olayım!" dedi.
Ertesi günü, sabahleyin, Kureyş müşriklerinin toplantı yerine gittiler.
Züheyr b. Ebi Ümeyye; üzerine ağır ve kıymetli bir elbise giyinmiş olduğu halde Kabe'yi yedi kere tavaf ettikten sonra, halkın yanına geldi ve:
"Ey Mekkeliler! Bizler istediğimiz gibi yiyip içelim, giyinip kuşanalım da, Hâşim ve Muttalib oğulları alışverişten mahrum edilerek helak olsunlar, yakışır mı?!
Vallahi, akrabalık bağlarını kesen şu zalim sahife yirtılıncaya kadar, oturmayacağım!" dedi.
O sırada, Mescid-i Haram'ın bir köşesinde oturan Ebu Cehil:
"Sen yalan söylüyorsun!
Vallahi, o sahife yırtılamaz!" dedi.
Zem'a b. Esved:

"Vallahi, asıl sen yalan söylüyorsun!
Zaten, biz o yazıya-yazıldığı zaman-razı değildik!" dedi.
Ebu'l-Bahterî:
"Zem'a doğru söylüyor!
Biz onda yazılı şeyleri ne kabul, ne de ikrar ettik!" dedi.
Mut'im b. Adiyy:
"Her ikiniz de doğru söylüyorsunuz.
Bunun aksini söyleyen yalan söyler!
Biz bu sahifeden ve onun içinde yazılı olanlardan uzaklaşır, Allah'a sığınırız!" dedi.
Hişam b. Amr da, Mut'im b. Adiyy'in sözlerine yakın sözler söyledi.
Ebu Cehil:
"Her halde, bu, buradan başka biryerde geceleyin konuşulmuş, üzerinde karara varılmış bir iş olsa gerek!?" dedi.
O sırada, Ebu Talib de, Mescid-i Haram'ın bir köşesinde oturuyordu.
Mut'im b. Adiyy kalkıp, Kabe'nin içinde asılı sahifeyi yırtmak için yanına vardığı zaman; "Bismik'allahümme" sözleri dışındaki bütün yazılan ağaç kurdu (güvesi) yemiş bir halde buldu![305]
Bunun üzerine, Adiyy b. Kays, Zem'a b. Esved, Ebu'l-Bahterî ve Züheyr b. Ümeyye silahlanarak Hâşim ve Muttalib oğullarının yanlarına gittiler, onları Şı'b'dan evlerine döndürdüler.[306]
Kureyş müşriklerinin elleri yanlarına düştü!
Hâşim oğullarının Peygamberimiz (a.s.)ı sonuna kadar koruyacaklarına, kendilerine teslim etmeyeceklerine kanaat getirdiler.[307]
Peygamberimiz (a.s.) ile cemaatı, Şı'b'dan çıkarak, halk arasına karıştılar.[308]
Ebu Talib; sahifeyi ve içindekini iptal edip Şı'b'dan çıkmalarını sağlayanları, söylediği yirmialtı bey-itlik bir şiirle övdü.[309]

---

[1] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 273, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 312, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 126,Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 221, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 84, Halebî, İnsânu'l-Uyûn, c. 2, s. 26.
[2] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 237, Buharı", Sahih, c. 2, s. 158, Müslim, Sahih, c. 2, s. 952, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ,c. 9, s. 160, Ebu'l-Ferec İ bn Cevzî, el -Vefa, c. 1, s. 199, Halebî, İnsâ nu'l-Uyûn, c. 2, s. 25, Zürkânî, M evâhibu' l-ledün niye Şerhi, c. 1 ,s. 278.
[3] Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 297, Halebî, İnsânu'l-Uyûn, c. 2, s. 25.
[4] Muhassab; Mekke ile Mina arasında bir yer olup, Mina'ya Mekke'den daha yakındı r. (Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 62).
[5] Ahmed b.Hanbel, c. 2, s. 237, Buhârî, c. 2, s. 158, Müslim , c. 2, s. 952, E bu'l-F erec, c. 1, s. 199, İbn Haldun, Târîh, c. 2,ks. 2, s. 9, Halebî, c. 2, s. 25, Zürkânî, c. 1, s. 278.
[6] İbn İshak, İbn Hişam, c.1 ,s.375, Ahmed b. Hanbel.c. 2,s. 237, Buhârî, c. 2, s. 158, Müslim, c. 2, s. 952, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 234, Taberî, Târîh, c. 2, s. 225, Ebu Nuaym, c. 1 , s. 273, Beyhakî, c. 2, s. 312, Ebu'lFerec, c. 1, s. 199, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 87, İbn Haldun, c. 2,ks. 2, s. 9, Diyarbekrî, c. 1, s. 297.

[7] E bu Nuaym, c. 1, s. 273, Beyhakî, c. 2, s. 312, İbn Seyyid, c. 1, s. 126, Zehebî, s. 221 , E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 84, Kastalâni,Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 67, Diyarbekrî, c. 1, s. 297, Halebî, c. 2, s. 25.
[8] Ahmed b. Hanbel, c.2,s. 237, Buhârî, c. 2, s. 158, Müslim, c. 2, s. 952, Ebu Nuaym, c . 1, s. 273, Beyhakî, c. 2, s. 312,Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 197, İbn Kayyım , Zâdü'l-mead, c. 2, s. 51 , 221, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 84, Kastalâni, c. 1, s. 67. Diyarbekrî, c. 1, s.297, Halebî, c. 2, s. 25.
[9] Ebu Nuaym , c. 1, s. 273, Beyhakî, c. 2, s. 312, İbn Seyyid, c. 1, s. 126, Zehebî, s. 221, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 84, Halebî, c. 2,s. 25.
[10] İbn İshak, İbn Hişam , c. 1, s. 375, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 188, Ahm ed b. Hanbel, c. 2, s. 237,
Buhârî, c. 2, s.158, Müslim, c. 2, s. 952, Taberî, c. 2, s. 225, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 197, İbn Esîr, c. 2, s. 87, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 86, Kastalâni, c. 1,s.67, Halebî, c. 2, s. 25.
[11] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1 , s. 375, İbn Sa'd, c. 1, s. 188, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 237, Buhârî, c. 2, s. 158, Müslim, c. 2,s. 952, Belâzurî, c. 1, s. 234, Taberî, c. 2, s. 225, Ebu Nuaym, c. 1 , s. 273, Beyhakî, c. 2, s. 312, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 64,Ebu'l-Ferec, c. 1,s.197, İbn Esîr, c. 2, s. 83, İbn Kayyım, c. 2, s. 51, İbn Seyyid, c. 1, s. 1 26, Zehebî, s. 221, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 84,İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 9, Kastalâni, c. 1, s. 67, Diyarbekrî, c. 1, s. 297, Halebî, c. 22, s. 25.
[12] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.1, s. 375, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 188, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 237,Buhârî, Sahîh.c. 2, s. 158, Müslim, Sahîh, c. 2, s. 952, Taberî, Târîh, c. 2, s. 225, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 197, İbnEsîr, Kâmil, c. 2, s. 87, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 197, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 87, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 86, Kastalâni,Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 67, Halebî, İnsânu'l-Uyûn, c. 2, s. 25.
[13] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 188, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 234, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 273, Beyhakî,Delâil, c. 2, s. 312, İbn Haim, Cevâmiu's-Sîre, s. 64, İbn Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 26, İbn Kayyım, Zâdü'l-mead, c. 2, s. 51, Zehebî,Târîhu'l-islâm, s. 221, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 84, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 9.
[14] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 188, Belâzurî, c. 1, s. 234, İbn Hazm, s. 64, İbn Esîr, c. 1, s. 26, İbn Kayyım, c. 2, s. 51, İbnHaldun, c. 2, ks. 2, s. 9.
[15] Ebu Nuaym, c.1, s. 273, Beyhakî, c. 2, s. 312, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 84.
[16] Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 237, Buhârî, c. 2, s. 158, Müslim, c. 2, s. 952, Ebu Nuaym, c.1 , s. 273, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ,c. 9, s. 160, Ebu'l-Ferec, c.1, s. 199.
[17] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 375, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 237, Buhârî, c. 2, s. 158, Müslim, c. 2, s. 952, Taberî, c. 2, s.225, Ebu Nuaym , c. 1, s. 273, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 160, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 199.
[18] İbn İshak, İbn Hişam, c.1, s. 375-376, İbn Sa'd, c.1, s. 208-210, Belâzurî, c. 1, s. 234, Taberî, c. 2, s. 225, Ebu Nuaym,c. 1, s. 273, Beyhakî, Delâil, c . 2, s. 312, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 87, İbn Kayyım, c. 2, s. 51, İbn Seyyid, c. 1, s. 126, Zehebî, s. 221 ,Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 86, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 9, Kastalâni, c. 1, s. 67, Diyarbekrî, c. 1, s. 297, Halebî, c. 2, s. 25.
[19] İbn Sa'd, Tabakât, c.1, s. 209.
[20] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1,s.376, Taberî, c. 2, s. 225, İbn Esir, c. 2, s. 87, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 86, Halebî, c. 2, s.25.
[21] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1,s.376, İbn Sa'd, c.1, s.
[22] İbn İshak, İbn Hişam, c.1 ,s. 376, İbn Sa'd, c.1, s. 209, Belâzurî, c. 1, s. 235, Yâkubî, Târîh, c. 2, s. 31, Taberî, c. 2, s. 229, Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 3, s. 352, İbn Kayyım, c. 2, s.

51, E bu'l-F idâ.c. 3, s. 86, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c.1, s. 377, Kastalâni, c. 1, s. 67, Diyarbekrî, c. 1 , s. 297.
[23] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.1, s. 376, Belâzurî, c. 1, s. 235, Yâkubî, c. 2, s. 31 .
[24] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.1, s. 376.
[25] İbn İshak, İ bn H i sam, Sîre, c. 1, s. 376, İ bn S a'd, Tabak âtü'l -k übrâ, c. 1, s. 209, Bel âzu rî, E nsâbu'l -eşraf, c. 1, s. 235, Taberî,Târîh, c. 2, s. 229, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 278, Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 3, s. 352, İbn Kayyım, Zâdü'l-mead, c. 2,s. 51, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c.1, s. 129, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 86, Kastalâni, M evâhibu'l-ledünniye, c.1, s.
67, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 297.
[26] İbn İshak, İbn Hişam, c.1 ,s. 376, İbn Sa'd, c.1, s. 209, Belâzurî, c. 1, s. 235, Yâkubî, Târîh, c. 2, s. 31, Taberî, c. 2, s.229, Ebu Nuaym, c.1, s. 278, Süheyli, c. 3, s. 352, İbn Kayyım, c. 2, s. 51, İbn Seyyid, c. 1, s. 129, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 86, Suyûtî,Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 377, Kastalâni, c. 1, s. 67, Diyarbekrî, c. 1, s. 297.
[27] Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1 , s. 377.
[28] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 86, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 375.
[29] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 209, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 86, Suyûtî, c. 1, s. 377.
[30] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 235.
[31] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 209.
[32] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c.1, s. 235.
[33] Halebî, İnsânu'l-Uyûn, c. 2, s. 25.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/81-83.
[34] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 377-379, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 87.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/84.
[35] . E bu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 273, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 312, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 127, Zehebî, Târııu'l-islâm, s. 221, E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 84, Halebî, İnsanu'l-Uyûn, c. 2, s. 34, Zürkânî, M evâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 279.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/84.
[36] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 188, Yâkubî, Târîh, c. 2, s. 31, İbn Haim, Cevâmiu's-Sîre, s. 64, İbn Abdilberr, İstiâb, c.1, s. 37, İbn Kaybın, Zâdü'l-mead, c. 2, s. 51.
[37] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 828, İbn Sa'd, Tabakât, c.1, s. 188, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c.1 , s. 234, Yâkubî, Târîh, c. 2, s.31, Taberî, Târîh, c. 2, s. 225, Ebu Nuaym , Delâil, c. 1 ,s.273, Beyhakî, c. 2, s. 312, İbn Haim, s. 64, İbn Abdilberr, c. 1, s. 37, İbnEsîr, Kâmil, c. 2, s. 88, 89, İbn Kayyım, c. 2, s. 51, İbn Seyyid, c. 1, s. 127, Zehebî, s. 221, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 84, İbn Haldun, Târîh,c. 2, ks. 2, s. 9, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 374, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 298.
[38] Ebu Nuaym, c. 1, s. 273, Beyhakî, c. 2, s. 312, İbn Seyyid, c. 1, . 126, Zehebî, s. 221, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 84.
[39] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 209, Belâzurî, c. 1 , s. 234, Ebu Nuaym , c. 1, s. 273, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vetâ, c. 1, s. 197,İbn Kayyım, c. 2, s. 51.
[40] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1 , s.. 273, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 312, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s.126.
[41] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 273.

[42] Ebu Nuaym, c. 1, s. 273, Beyhakî, c. 2, s. 312, İbn Seyyid, c. 1, s. 126, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 84.
[43] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 209, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 234. Ebu'l-Ferec İ bn Cevzî, el-Vetâ, c. 1, s. 197,Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 297.
[44] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 3, s. 354-355, Halebî, İnsânu'l-Uyûn, c. 2, s. 25-26.
[45] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 3, s. 355.
[46] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 3, s. 355, Halebî, c. 2, s. 26.
[47] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 3, s. 355.
[48] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 31.
[49] Belâzurî, c. 1, s. 234, Ebu Nuaym, c. 1, s. 273.
[50] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 3, s. 354, Halebî, c. 2, s. 25.
[51] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 3, s. 354.
[52] .İbn Sa'd, c. 1, s. 209, Belâzurî, c. 1, s. 234, Beyhakî, c. 2, s. 312, İbn Kayyım, Zâdü'l-mead, c. 2, s. 51, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 86.
[53] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 209.
[54] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1 , s. 379, Taberî, Târîh, c. 2, s. 225, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 87, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s.223, Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1 , s. 67, Diyarbekrî Hamis, c. 1, s. 297.
[55] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 235.
[56] Zübeyr b. Bekkâr, Nesebi Kureyş, s. 355.
[57] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 235.
[58] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 14, Belâzurî, c. 1 , s. 235, Ebu Nuaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 273, İbn Esîr, Kâmil,c. 2, s. 88, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 96.
[59] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 14, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 275.
[60] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 128, Halebî, İnşânu'l-Uyûn, c. 2, s. 34, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 290.
[61] AhmedZeynf Dahlan.Sîre, c. 1, s. 137.
[62] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 128, Halebî, İnsânu'l-Uyûn, c. 2, s. 34, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 290.
[63] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 379-380, Taberî, Târîh, c. 2, s. 225, E bu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 275, İbnEsîr, Kâmil, c. 2, s. 87-88, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 128, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 223, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c.3, s. 87-88, Halebî, İnsânu'l-Uyûn, c. 2, s. 34.
[64] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 379-380, Taberî, c. 2, s. 225, Ebu Nuaym, c. 1, s. 275-276, İbn Esîr, c. 2, s. 87-88, Zehebî,s. 223, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 88.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/85-88.
[65] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 381, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 379.
[66] Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 27, 242, Hâzin, Tefsir, c. 4, s. 113.
[67] Buhârî, Sahîh, c. 6, s. 19, Taberî, Tefsir, c. 25, s. 111, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 326, Zehebî, Tâ rfhu'l-islâm, s.225, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 107, Suyûtî, Dürru'l-mensur, c. 6, s:. 28.
[68] Müslim , Sahih, c. 4, s. 2156, Taberî, Tefsir, c. 25, s. 112, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 227, Zehebî, Târîh, s:. 226, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 3, s. 1 07, Hâzin, Tefsîr, c. 4, s:. 113.

[69] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 441, M üslim, c. 4, s. 2156, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 380, Taberî, Tefsîr, c. 25, s. 112, Ebu Nuaym, Delâil, c. 2, s. 447, Beyhakî, Delâil, c. 2, s:. 326.
[70] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s:. 431, Buhârî, c. 6, s:. 19, Tirmizî, c. 5, s:. 380, Ebu Nuaym, c. 2, s:. 447, Beyhakî, c. 2, s:. 326, Zehebî, s. 225-226, E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 107, Hâzin, c. 4, s. 113, Suyûtî, D ürru'l-mensur, c. 6, s. 28.
[71] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 431, Buhârî, c. 6, s. 19, Müslim, c. 4, s. 2157, Taberî, Tefsîr, c. 25, s. 111, Ebu Nuaym, c. 2, s.447, Zemahşerî, Keşşaf, c. 3, s. 502, Fahru'r-Râzî, Tefsîr, c. 27, s. 242, Kurtubî, Tefsîr, c. 16, s. 131 , Nesefî, Medârik, c. 3, s. 128.
[72] Fahru'r-Râzî, Tefsîr, c. 27, s. 242-243.
[73] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 441, Buhârî, c. 6, s. 19, Müslim, c. 4, s. 2156, Tirmizî, c. 5, s. 380, Taberî, c. 25, s. 112, Ebu Nuaym, c. 2, s. 447, Beyhakî, c. 2, s. 326, Zehebî, s. 226, Hâzin, c. 4, s. 113, Suyûtî, c. 6, s. 28.
[74] Ahmed b. Hanbel,c. 1, s. 441, Müslim, s. 4, s. 2156, Tirmizî, c. 5, s. 380, Taberî,c. 25, s. 112.Beyhakî, c. 2, s. 326, Zehebî,s. 226, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 107, Hâzin, c. 4, s. 113.
[75] Buhârî, Sahîh, c. 6, s. 19.
[76] Zehebî, Tâ rîhu'l-islâm, s. 226, Ebu'l -Fidâ, c. 3, s. 1 08.
[77] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 431, Buhârî, c. 6, s. 19, Müslim, c. 4, s. 21566, Tirmizî, c. 5, s. 380, Taberî, c. 25, s. 111, Beyhakî,c. 2, s. 326, Zehebî, s. 226, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 1 07, Hâzin, c. 4, s. 11 3, Suyûtî, c. 6, s. 28.
[78] Taberî, c. 25, s. 112, Ebu Nuaym, c. 2, s. 447, Beyhakî, c. 2, s. 326, Zemahşerî, c.3, s. 502, Fahru'r-Râzî, c. 27, s. 242,Nesefî,c.4, s. 128, Zehebî, s. 226, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 107.
[79] Ahmed b. Hanbel,c. 1, s. 431, Müslim, c. 4, s. 2156, Tirmizî, c. 5, s. 380, Taberî,c. 25, s. 112.Beyhakî, c. 2, s. 326, Zehebî,s. 226, Hâzin, c. 4, s. 113, Suyûtî, c. 6, s. 28.
[80] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 431, Buhârî, c. 6, s. 19, Taberî, Tefsîr, c. 25, s. 112, Ebu Nuaym, c. 2, s. 447, Beyhakî, c. 2, s.326, Fahru'r-Râzî, c. 27, s. 242, Kurtubî, c. 16, s. 131, Zehebî, s. 226, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 4, s. 1 38, Suyûtî, c. 6, s. 28.
[81] Fahru'r-Râzî, Tefsîr, c. 27, s. 243.
[82] Zemahşerî, c. 3, s. 502, Nesefî, c. 4, s. 128, Zehebî, s. 226, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 107.
[83] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 431, Buhârî, Sahîh, c. 6, s. 19, Müslim, Sahîh,c. 4, s.2156, Taberî, Tefsîr, c. 25, s. 111 ,Ebu Nuaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 447, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 326, Zemahşerî, Keşşaf, c. 3, s. 502, Fahru'r-Râzî,Tefsîr, c. 2 7, s. 242, Kurtubî, Tefsîr, c. 16, s. 131, N eseff, M edâri k, c. 4, s. 1 28, Zehebî, Tâ rfhu 'l-islâm, s. 226, E bu'l-F idâ, el-Bi dâye,c.3,s.107.
[84] Fahru'r-Râzî, Tefsîr, c. 27, s. 243.
[85] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 441, Buhârî, c. 6, s. 19, Müslim, c. 4, s. 2156, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 380, Taberî, c. 25, s. 112,Ebu Nuaym , c . 2, s. 447, Beyhakî, c. 2, s. 326, Zemahşerî, c. 3, s. 502, Fahru'r-Râzî, c. 27, s. 243, Zehebî, s. 226, E bu'l-Fidâ, c. 3,s. 107-108, Hâzin, c. 4, s. 113, Suyûtî, c. 6, s. 28.
[86] Buhârî, c. 6, s. 19, Müslim, c. 4, s. 2156, Taberî, c. 25, s. 112, Beyhakî, c. 2, s. 326, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 107.
[87] Beyhakî, c. 2, s. 326, Zehebî, s. 226, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 107, Suyûtî, c. 6, s. 28.
[88] Müslim, c. 4, s. 2156, Taberî, c. 25, s. 112, Hâzin, c. 4, s. 113.

[89] Buhârî, c. 6,s.19, Müslim, c. 4, s. 2156, Taberî, c. 25, s. 112, Ebu Nuaym , c. 2, s. 447, Hâzin, c. 4, s. 113.
[90] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 441, Buhârî, c. 6, s. 19, Müslim, c. 4, s. 2156, Taberî, c. 25, s. 112, Ebu Nuaym, c. 2, s. 447,Beyhakî, c. 2, s. 326, Zehebî, s. 226, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 107, Suyûtî, c. 6, s. 28.
[91] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 441.
[92] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 441, Buhârî, c. 6, s. 19, Müslim, c. 4, s. 2156, Tirmizî, c. 5, s. 380, Taberî, c. 25, s. 112, Ebu Nuaym, c. 2, s. 447, Beyhakî, c. 2, s. 326, Zehebî, s. 226, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 107, Suyûtî, c. 6, s. 28.
[93] Zemahşerî, c. 3, s. 502, Fahru'r-Râzî, c. 27, s. 243.
[94] Beyhakî, c. 2, s. 326, Zehebî, s. 226, Suyûtî, c. 6, s. 28.
[95] Zemahşerî, c. 3, s. 502, Fahru'r-Râzî, c. 27, s. 243, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 107.
[96] Duhan: 9-16.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/88-91.
[97] Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 295.
[98] Ta ben, Tefar, c. 21, s. 18, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 3, s. 424.
[99] Ta ben, Tefsir, c. 21, s. 21.
[100] Eiriat, Şam taraflarında, Belka ve Anman araanda bulunan Şam kasabalarındandır (Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 1, s. 130).
[101] Taberî, Tefsir, c. 21, s. 18, Zemahşerî, Keşşaf, c. 3, s. 214, İbn Esîr, Kâmil, c. 1, s. 476, Kurtubî, Tefsir, c. 14, s. 4, Nesefî, Medârik, c. 3, s. 265, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 3, s. 424, Beyzâvî, Tefsir, c. 2, s. 215, Hâzin, Tefsîr, c. 3, s. 427, Ebussuud, Tefsir, c. 7,s. 49.
[102] Taberî, c. 21, s. 18, İbn Esir, c. 1, s. 476, Kurtubî, c. 14, s. 4, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 423, Beyzâvî, c. 2, s. 215-216, Hâzin, c.3, s. 427.
[103] Taberî.c 21, s. 18, İbn Esîr, c. 1, s. 475, Kurtubî, c. 14, s. 4, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 423-424-425.
[104] Taberî.c 21, s. 18, İbn Esîr, c. 1, s. 475, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 423-424.
[105] İbn Esîr, Kâmil, c.1, s. 475, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 425.
[106] Taberî, c.21, s. 18, İbn Esîr, c. 1, s. 475, Kurtubî, c. 14, s. 4.
[107] Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 425.
[108] Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 276, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 343, Taberî, c.21, s. 16, Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 410,Ebu Muaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 391, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 330, Kurtubî, c. 14, s. 1, Zehebî, Târîhu'l-islâm , s.227, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 422, Suyûtî, Dürru'l-mensur, c. 5, s. 1 50.
[109] Taberî, Tefsîr, c. 21, s. 1 7-18, Zemahşerî, Keşşaf, c.3 , s. 214, Nesefî, Medârik, c.3,s. 265, Hâzin, Tefsîr, c. 3, s. 427, Ebussuud, Tefsîr, c. 7, s. 49, Suyûtî, Dürru'l-m Mensûr, c. 5, s. 152, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 298.
[110] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 276.
[111] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 276.
[112] Rûm, 1-6.
[113] Taberî, Tefsîr, c. 21, s. 1 8, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 424, Hâzin, Tefsîr, c. 3, s. 427, Suyûtî, Dürru'l -mensûr, c. 5, s. 152.
[114] Kurtubî, Tefsîr, c. 14, s. 3, Hâzin, Tefsîr, c. 3, s. 427, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 298.
[115] İbnİshak.İbnHişam, Sîre, c. 3, s. 89, Vâkıdî, Megâzî, c. 1,s. 251-252, Taberî, Târih, c. 3, s. 26, Hâkim, Müstedrek, c.2, s. 327.

[116] Kurtubî, Tefsîr, c. 14, s. 3.
[117] Zemahşerî, Keşşaf, c. , s. 214, Kurtubî, Tefsîr, c. 14, s. 3, Ebussuud, Tefsîr, c. 7, s. 49, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 298.
[118] Zemahşerî, c. 3, s. 214, Kurtubî, c. 14, s. 3, Ebussuud, c. 7, s. 49, Diyarbekrî, c. 1, s. 298.
[119] Zemahşerî, c.3, s. 214, Beyzâvî, Tefsîr, c. 2, s. 216, Hâzin, c.3, s. 428, Ebussuud, c. 7, s. 49, Diyarbekrî, c. 1, s. 298.
[120] Zemahşerî, c. 3, s. 214, Kurtubî, c. 14, s. 3, Nesefî, c. 3, s. 265-266, Beyzâvî, c. 2, s. 216, Hâzin, c. 3, s. 428.
[121] Kurtubî, Tefsîr, c. 14, s. 3.
[122] Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 345, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, t 3, s. 422.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/91-95.
[123] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 241 , Müslim, Sahih, c. 2, s. 593, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 751, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefa, c. 1, s. 200, İbn Esîr, Usdu'l -gâbe, c. 3, s. 26, Zehebî, T ârfhu'l -i si âm, s. 1 97, E bu'l-F idâ, el-Bi dâye ve'n-nihâye, c. 3,s. 36, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 21 0.
[124] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 241 , Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 235.
[125] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 241, Ahmed b. Hanbel, Müsned.c.1, s. 302, Müslim, Sahih, c. 2, s. 593, Ebu Nuaym, c. 1,s.235, İbn Abdilberr, c. 2, s. 751 , Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 200, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 56, Zehebî, s. 197, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 36, İbnHacer, c. 2, s. 210.
[126] İbn Abdilberr, c. 2, s. 751, İbn Hacer, c. 2, s. 210.
[127] İbn Abdilberr, c. 2, s. 751, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 200, İbn Hacer, c. 2, s. 21 0.
[128] İbn Abdilberr, c. 2, s. 751, İbn Hacer, c. 2, s. 210.
[129] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 235.
[130] İbn Sa'd, c. 4, s. 241, Müslim, c. 2, s. 593, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe. c. 3, s. 56, Zehebî, s. 197, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 36, İbnHacer, c. 2, s. 210.
[131] İbn Sa'd, c. 4, s. 241 , Müslim, c. 2, s. 593, E bu Nuaym, c. 1 , s. 235, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 200, İbn Esîr, c. 3, s. 56, Zehebî,s. 197.
[132] İbn Sa'd, c. 4, s. 241 , Begavî, Mesâbîhu's-sünne, c. 2, s. 177, Zehebî, s. 197.
[133] Müslim, Sahîh, c. 2, s. 593, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 200, İbn Esîr, c. 3, s. 56.
[134] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 241 .
[135] Müslim, c. 2, s. 593, Begavî, Mesâbîh, c. 2, s. 177, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 200, İbn Esîr, c. 3, s. 56, Zehebî, s. 197, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 56.
[136] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s.2 35.
[137] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 241, Müslim, c. 2, s. 593, Ebu Nuaym, c. 1, s. 235, İbn Esîr, c. 3, s. 56, Zehebî, s. 197, İbnHacer, c. 2, s. 210.
[138] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 241, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 302, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1 , s.235, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 210.
[139] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 241 ,Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 235.
[140] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 241.
[141] Müslim, Sahîh, c. 2, s. 593, E bu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vfefâ, c. 1, s. 200, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 56, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 197, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 36.
[142] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 235.

[143] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 302, Müslim, c. 2, s. 593, Begavî, Mesâbîhu's-sünne, c. 2, s. 177, Ebu'l-Ferec, c. 1 ,s. 200, İbn Esîr, c. 3, s. 56, Zehebî, s. 197, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 36.
[144] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 302.
[145] Ahmed b. Hanbel, c. 1 , s. 302, Müslim, c. 2, s. 593, Ebu Nuaym, c. 1, s. 235, Begavî, c. 2, s. 1 77, Ebu'l-Ferec, c. 1, s.200, İbn Esîr, c. 3, s. 56, Zehebî, s. 1 97, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 36.
[146] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 302.
[147] Ahmed b. Hanbel, c.1 , s. 302, Müslim, c. 2, s. 593, Ebu Nuaym, c.1, s. 236, Begavî, c. 2, s. 1 77, Ebu'l-Ferec, c.1, s.200, İbn Esîr, c. 3, s. 56, Zehebî, s. 1 97, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 36.
[148] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 241 .
[149] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 236.
[150] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 241, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 302, Müslim, Sahîh, c. 2, s. 593, Ebu Nuaym ,Delâil, c. 1, s. 236, Begavî, Mesâbîhu's-sünne, c. 2, s. 177, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 200, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. , s.56, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 197, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye vıe'n-nihâye, c. 3, s. 36.
[151] Müslim, c. 2, s. 593, Begavî, c. 2, s. 177, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 200, İbn Esîr, c. 3, s. 56.
[152] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 56, Zehebî, s. 197, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 36.
[153] İbn Sa'd, c. 4, s. 241, Ahm ed b. Hanbel, c. 1, s. 302, Müslim, c. 2, s. 593, Begavî, c. 2, s. 177, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 200,İbn Esîr, c. 3, s. 56.
[154] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 236.
[155] Ahmed b. Hanbel, c.1, s. 302, Müslim, c. 2, s. 593, Ebu Nuaym, c. 1, s. 236, İbn Esîr, c. 3, s. 56.
[156] Müslim, Sahîh, c. 2, s. 593, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 56.
[157] Müslim, c. 2, s. 593, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 200, İbn Esîr, c. 3, s. 57, Zehebî, s. 197, E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 36.
[158] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 302.
[159] İbn Sa'd. Tabakât. c. 4. s. 241 .
[160] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/.95-99.
[161] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre.c.1, s. 380, EbuNuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 276,Zehebî, Târîhu'l-islâm , s. 223-224.
[162] İ bn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 31, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 155, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 507, İbn Esîr,Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 236.
[163] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 31, Mus'abu'z-Zübeyrî, Nesebi Kureyş, s. 96, Belâzurî, c.1, s. 155, İbn Abdilberr, c. 2, s.507, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 6, s. 250, İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 236, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 107, İbnHacer, el-İsâbe, c. 1, s. 521, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 322.
[164] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 155.
[165] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 31, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 103.
[166] Belâzurî, c. 1, s. 155, İbn Hacer, c. 1, s. 520.
[167] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 31, Belâzurî, c. 1 , s. 155, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 103, İbn Hacer, c. 1, s. 522.
[168] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 31, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 103.
[169] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 6, s. 250.
[170] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 155.
[171] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 31, Beyhakî, c. 6, s. 250, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 103.

[172] Mus'abu'z-Zübeyrî, s. 96, İbn Hacer, c. 1, s. 521.
[173] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 31, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 103, Süyutf, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 322.
[174] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 155.
[175] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 31, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 103.
[176] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 31, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 103, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1 ,s.322.
[177] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 155.
[178] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 31, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 103.
[179] Mus'abu'z-Zübeyrî, Nesebi Kureyş, s. 96, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1 , s. 521.
[180] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 31, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 103.
[181] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 236, Suyûtî, Hasâis, c. 1, s. 323.
[182] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 155.
[183] Belâzurî, c. 1,s.155, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 236.
[184] Belâzurî, c. 1,5.155.
[185] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 31, İbn Esîr, c. 2, s. 236, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 103.
[186] Belâzurî, Ensâb, c. 1 , s. 1*55.*
[187] Belâzurî, c. 1, s. 155, İbn Esîr, c. 2, s. 236.
[188] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 31, Belâzurî, c. 1 , s. 155, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 103.
[189] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 155.
[190] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 31, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 3, s. 103.
[191] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 236.
[192] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/99-102.
[193] Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 466, Diyarbekıf, Hamis, c. 1, s. 298, Zürkânî, M evâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 5,s. 108.
[194] Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 298.
[195] Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 1 86, Müslim , Sahih, c. 4, s. 2159, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 397, Taberî, Tefsîr, c. 27, s. 84-85, Hâkim ,Müstedrek, c. 2, s. 472, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 262, 265, Kadı lyaz, Şifâ, c. 1, s. 235, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s.114,Zehebî, Târıhu'l-İslâm, s. 209, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 118.
[196] Kadı lyaz, Şifâ, c. 1, s. 235, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 11 5, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 118-119, Diyarbekrî, c. 1, s. 298, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 5, s. 1 08.
[197] Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 377,413, Buhârî, c. 4, s. 186, Müslim, c. 4, s. 2158, Tirmizî, c. 5, s. 397-398, Taberî,c. 27, s. 85, Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 471, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 279, 281, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s.264-265, Kadı lyaz, Şifâ, c. 1, s. 234, İbn Seyyid, c. 1, s. 114, Zehebî, s. 209-211, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 118.
[198] Buhârî, c. 4, s. 186, Müslim , c. 4, s. 2159, Taberî, c. 27, s. 86, Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 472, Ebu Muaym, Delâil, c. 1 ,s. 279-280, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 267, İbn Seyyid, c. 1, s. 114, Zehebî, s. 211, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 118.
[199] Müslim, c. 4, s. 2159, Tirmizî, c. 5, s. 398, Taberî, c. 27, s. 85, Ebu Nuaym, c. 1, s. 279, Beyhakî, c. 2, s. 267, Kadı lyaz,Şifâ.c.1, s. 235, İbn Seyyid, c. 1, s. 114.
[200] Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 472, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 118.
[201] Kadı lyaz, Şifâ, c. 1, s. 235, Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye.c. 1, s. 466,Diyarbekrî,c. 1, s. 298, Zürkânî, Mevâhib Şerhi,c. 5, s. 108.

[202] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 377, Buhârî, c. 4, s. 1 86, Müslim, c. 4, s. 2158, Tirmizî, c. 5, s. 398.
[203] Buhârî, c. 6, s. 52, Müslim, c. 4, s. 2158, Tirmizî, c. 5, s. 398, Taberî, c. 27, s. 85.
[204] Dağın arkasında kaldı (Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 447, Taberî, Tefsîr, c. 27, s. 87).
[205] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 447, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 52, Müslim, Sahih, c. 4, s. 2159.
[206] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 81 -82, Tirm izî, Sünen, c. 5, s. 398.
[207] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 413, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 243, Taberî, Tefsîr, c . 27, s. 85.
[208] E bu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 280, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 119, Suyûtî, Dürru'l-mensûr, c. 6,s. 133, Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c.1 , s. 467, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 299, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 5, s.110.
[209] Ebu Nuaym, c. 1, s. 280, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c.1, s. 272-273, Kurtubî, Tefsîr, c. 1 7, s. 1 27, Ebu'l-Fidâ, c. 3,s. 11 9-120, Suyûtî, Dürru'l-mensûr, c. 6, s. 133, Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 467, Diyarbekrî, Hamis, c.1, s. 299, Zürkânî,Mevâhib Şerhi, c. 5, s. 110.
[210] Taberî, Tefsîr, c. 27, s. 85, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 1 20, Suyûtî, Dürru'l-mensûr, c. 6, s. 1 33.
[211] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 280-281, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 119-120, Suyûtî, Dürru'l-mensûr, c. 6, s. 133.
[212] Kurtubî, Tefsîr, c. 17, s. 127.
[213] Taberî, Tefsîr, c. 27, s. 85, Ebu Nuaym, c. 1, s. 281, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 266, Vâhidf, Esbâbü'n-nüzûl, s.268, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c.1 , s. 273, Kurtubî, Tefsîr, c. 17, s. 127, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 210, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 121 ,Kastalâni, Mevâhib, c. 1, s. 466, Diyarbekrî, c. 1, s. 299, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 5, s. 109.
[214] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 281, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 266, Vâhidf, Esbâbü'n-nüzûl, s. 268, Kadı lyaz, Şifâ, c. 1, s. 234,Kurtubî, Tefsîr, c. 17, s. 127, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 121.
[215] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 82, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 398, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 11 4, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 119, Kastalâni, c. 1, s. 466, Diyarbekrî, c. 1, s. 299, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 5, s. 109.
[216] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 82, Tirmizî, c. 5, s. 398, Beyhakî, c. 2, s. 266, İbn Seyyid, c. 1, s. 114-115, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 119, Kastalâni, c.1, s. 466, Diyarbekrî, c. 1, s. 299, Zürkânî, c. 5, s. 109.
[217] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 82, Tirmizî, c. 5, s. 398, Ebu Nuaym, c. 1, s. 281, Beyhakî, c. 2, s. 266, İbn Seyyid, c. 1, s. 114-115, Zehebî, s. 211, E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 119-121, Kastalâni, c. 1, s. 466, Diyarbekrî, c. 1, s. 299, Zürkânî, c.5, s. 109.
[218] Taberî, Tefsîr, c. 27, s. 87, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 122.
[219] Kadı lyaz, Şifâ, c. 1, s. 234, 235, İbn Seyyid, c. 1, s. 114-115, Zürkânî, c. 5, s. 109.
[220] Kadı lyaz, c. 1, s. 235, İbn Seyyid, c. 1, s. 114.
[221] E bu Nuaym , c. 1, s. 281, Beyhakî, c. 2, s. 266, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 121, Kastalâni, c. 1, s. 466, Diyarbekrî, c. 1, s. 299, Zürkânî, c. 5, s. 109.
[222] Taberî, c. 27, s. 85, Kadı lyaz, c. 1 , s. 235, Kurtubî, c. 17, s. 127, Kastalâni, c. 1 , s. 467, Diyarbekrî, c. 1, s. 299, Zürkânî, c.5,s.109.
[223] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 281 .

[224] Ebu Nuaym, c. 1, s. 281, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 266, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 273, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 121, Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 467, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 5, s. 109.
[225] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 267, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 121.
[226] Kadı lyaz, eş-Şifâ, c. 1, s. 235, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 11 4.
[227] Taberî, Tefsîr, c. 27, s. 85, Beyhakî, c. 2, s. 267, Kadı lyaz, c. 1, s. 235, Kurtubî, Tefsîr, c. 1 7. s. 127.
[228] Beyhakî, c. 2, s. 267, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 121, Kastalâni, c. 1, s. 467, Diyarbekrî, c. 1, s. 299, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c.5, s. 109-110.
[229] E bu Nuaym , c. 1, s. 281, Beyhakî, c. 2, s. 267, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 121, Kastalâni, c. 1, s. 467, Diyarbekrî, c. 1, s. 299,Zürkânî, c. 5, s. 109-110.
[230] Taberî, c. 27, s. 85, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 273, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 121, Kastalâni, c. 1, s. 467, Diyarbekrî, c. 1, s. 299,Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 5, s. 11 0.
[231] Taberî, c. 27, s. 85, Ebu Nuaym, c. 1, s. 281, Beyhakî, c. 2, s. 267, Vâhidf, Esbâbü'n-nüzûl, s. 268, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s.121, Kastalâni, c. 1, s. 467, Diyarbekrî, c. 1, s. 299, Zürkânî, c. 5, s. 110.
[232] Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 275, Kurtubî, Tefsîr, c. 17, s. 1 33.
[233] Kadı lyaz, c. 1, s. 235.
[234] Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 211.
[235] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 281 .
[236] Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 397, Taberî, Tefsîr, c. 27, s. 87, Kurtubî, Tefsîr, c. 17, s. 1 27.
[237] Kamer: 1-8.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/102-108.
[238] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 188, 209, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1 , s. 273, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c.2, s. 312, Zehebî, Târîhu'l-islâm , s. 221, 222.
[239] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 188-189, 209, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 31 , Ebu Nuaym , c. 1, s. 273, Beyhakî, c. 2, s. 312, İbnEsîr, Kâmil, c. 2, s. 89-90, Zehebî, s. 222.
[240] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 16, İbn Sa'd, c. 1, s. 209.
[241] İbn Sa'd, c.1, s. 209, Yâkubî, c. 2, s. 31, Ebu Nuaym, c. 1, s. 273-274, Beyhakî, c. 2, s. 312, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ,c.1,s. 197, Zehebî, s. 222.
[242] İbn Sa'd, c. 1, s. 188-189, Belânın, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 234, Ebu Nuaym, c. 1, s. 274, Beyhakî, c. 2, s. 312, Zehebî,s. 222.
[243] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 16, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 128, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 97,Halebî, İnsânu'l-Uyûn, c. 2, s. 35, Zürkânî, M evâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 5, s. 290.
[244] İbn Sa'd, c. 1, s. 189, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, c. 1, s. 197.
[245] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 234.
[246] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 16, İbn Seyyid, c. 1, s. 128, Ebu'l-Fidâ, t 3, s. 97.
[247] Belâzulî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 234.
[248] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1,s.189, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 197-198.
[249] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 274, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 313, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s.127, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 85, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 375, Halebî, İnsânu'l-Uyûn, c. 2, s. 35, Zürkânî,Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 290.

[250] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 189, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 198.
[251] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 16, İbn Seyyid, Uyun, c. 1 , s. 128, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 97.
[252] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 189, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 198.
[253] İbn İshak, İbn Hişam , c. 2, s. 1 6, İbn Sa'd, c. 1, s. 189, Ebu'l-Ferec, c. 1 , s. 198, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 90, Ebu'l-Fidâ, c.3, s. 97, Halebî, c. 2, s. 36.
[254] İbn Sa'd, c. 1, s. 189, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 198, İbn Esîr, c. 2, s. 90, Halebî, c. 2, s. 36.
[255] İbn İshak, İbn Hisam, c. 2, s. 16, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 234, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 97.
[256] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 234.
[257] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 16, Belâzurî, c. 1 , s. 234, İbn Esîr, c. 2, s. 90.
[258] İbn Şa'd, c. 1, s. 189, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 1 98.
[259] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 16, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 97.
[260] Ebu Nuaym , c. 1, s. 274, Beyhakî, c. 2, s. 313, İbn Seyyid, c. 1, s. 127, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 222, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s.85, Suyûtî, c. 1, s. 375, Halebî, c. 2, s. 36, Zürkânî, c. 1, s. 290.
[261] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 189, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 128, Halebî, İnsânu'l-Uyûn, c. 2, s. 36.
[262] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 16, İbn Sa'd
[263] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 16, İbn Sa'd, c. 1, s. 189, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 1 98, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 97, Halebî, c. 2, s. 36.
[264] İbn İshak, İbn Hisam, c. 2, s. 16, İbn Sa'd, c. 1, s. 209, Beyhakî, Delâilü'n-nübüwe, c. 2, s. 313, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 97, Halebî c. 1,s.36.
[265] İbn Sa'd, c. 1, s. 189, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 274, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 313, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 198, İbn Seyyid,Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 127, E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 85, Halebî, c. 1, s. 36, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 290.
[266] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 17, İbn Seyyid, c. 1, s. 127, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 97.
[267] İbn Sa'd, c. 1, s. 189, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 198, Halebî, c. 2, s. 36.
[268] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 17, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 97.
[269] İ bn Sa'd, c. 1, s. 189, Bel âzurf, E nsâbu'l -eşraf, c. 1, s. 234, E bu'l-F erec, c. 1, s. 198.
[270] Belâzurî, c. 1, s. 234, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 90.
[271] İbn Sa'd, c. 1, s. 189, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 198.
[272] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 234.
[273] İbn Sa'd, c. 1, s. 189, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 198, İbn Seyyid, c. 1 , s. 127, Halebî, c. 2, s. 36.
[274] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 17, İbn Sa'd, c. 1, s. 189, Belâzurî, c.1, s. 234, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 198, İbn Esîr, c. 2, s.90, İbn Seyyid, c. 1, s. 127, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 97.
[275] İbn Sa'd, Tabakât, 11, s. 189.
[276] İbn Sa'd, c. 1, s. 189, Belâzurî, c. 1, s. 234, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 198, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1,s.379.
[277] İbn Sa'd, c. 1, s. 189, Belâzurî, c. 1, s. 234, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 198, İbn Esîr, c. 2, s. 90.
[278] İbn Sa'd, c. 1, s. 189, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 198, İbn Esîr, c. 2, s. 90, Suyûtî, c.1, s. 376.
[279] İbn Sa'd, c. 1, s. 189, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 198, Suyûtî, c. 1, s. 376, Halebî, c. 2, s. 36.
[280] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 234, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 90.

[281] Yâ kubf, T ârfh, c. 2, s. 3 2, E b u N uay m, D el âil ü'n-nübüvve, c. 1, s. 2 74, B eyhak f, D e lâi lü'n-nübüvve, c. 2, s. 313, Zeheb f,Târîhu'l-islâm, s. 222, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 85.
[282] Ebu Nuaym, c. 1, s. 274, Beyhakî, c. 2, s. 313, Zehebî, s. 222, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 85.
[283] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 189, Ebu Nuaym , c. 1, s. 274.
[284] İbn Sa'd, c. 1, s. 189, Halebî, İnsânu'l-Uyûn, c. 2, s. 36.
[285] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 128, Halebî, c. 2, s. 36.
[286] Ebu Nuaym, c. 1, s. 274, İ bn Seyyid, c. 1 , s. 128, Halebî, c. 2, s. 36.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/108-112.
[287] İbn Sa'd, c. 1, s. 210, Belâzurî, c. 1,s.236, İbn Kayy,m, Zâdü'l-mead, c. 2, s. 52, İbnSeyyid, c. 1, s. 129, Ebu'l-Fidâ, c.3, s. 98, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 298. Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 290
[288] .İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.2, s. 14, Taberî, Târih, c. 2, s. 228, EbuNuaym, c. 1.S.276, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 96.
[289] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 14, Belâzurî, c. 1, s. 235, Taberî, Târih, c. 2, s. 228, Ebu Nuaym.c. 1, s. 276, İbn Esîr.c. 2,s. 88, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 96.
[290] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 14, Taberî, c. 2, s. 228, Ebu Nuaym.d, s 276, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 96.
[291] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 14, Taberî, c. 2, s. 228, Ebu Nuaym , c. 1, s. 276-277, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1 ,s. 198, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 96, Halebî, c. 2, s. 37.
[292] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 235.
[293] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c. 2, s. 1 4-15, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. , s. 235-236, Taberî, Târih, c.2, s. 228, Ebu Nuaym ,Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 277, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 198, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 88, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 96, Halebî, İnsânu'l-Uyûn, c. 2, s. 37.
[294] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 15, Taberî, c. 2, s. 228, Ebu Nuaym, c. 1,s. 277, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 198, İbn Esîr, c.2,s.88, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 96.
[295] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 15, Belâzurî, c. 1, s. 236, Taberî, c.2, s. 228, Ebu Nuaym, c. 1, s. 277, Ebu'l-Ferec, c. 1,s.198, İbn Esîr, c. 2, s. 88, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 96, Halebî, c. 2, s. 37.
[296] İbn İshak, İbn Hişam, c.2, s. 15, Taberî, c. 2, s. 228, Ebu Nuaym, c. 1, s. 277, Ebu'l-Ferec, c. 1,s.198, İbn Esîr, c. 2, s.88, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 96, Halebî, c. 2, s. 37.
[297] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 15, Belâzurî, c. 1, s. 236, Taberî, c. 2, s. 228, E bu Nuaym, c. 1, s. 277, Ebu'l-Ferec, c. 1, s.198, İbn Esîr, c. 2, s. 88, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 96.
[298] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 15, Taberî, c.2, s. 228, Ebu Nuaym, c. 1, s. 277, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 198, İbn Esîr, c. 2, s.88, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 96.
[299] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 15, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 236, Taberî, Târih, c. 2, s. 228, Ebu Nuaym,Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 277, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1 ,s. 198-199, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 89, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 96, Halebî, İnsânu'l-Uyûn, c.2 , s. 37.
[300] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 236.
[301] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 1 5, Taberî, c. 2, s. 228, Ebu Nuaym, c. 1, s. 277, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 198-199, İbn Esîr, c.2, s. 89, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 96, Halebî, c. 2, s. 37.
[302] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 236.

[303] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 15, Belâzurî, c. 1.S.236, Taberî, c. 2, s. 228, Ebu Nuaym , c. 1, s. 277, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s.96, Halebî, c. 2, s. 38.
[304] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 15, Belâzurî, c. 1, s. 236, Taberî, c.2, s. 228, Ebu Nuaym, c. 1, s. 277, Ebu'l-Ferec, c. 1,s.199, İbn Esîr, c. 2, s. 89, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 96, Halebî, c. 2, s. 38.
[305] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 15-16, Taberî, Târih, c. 2, s. 228-229, E bu Nuaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 275-277-278, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 199, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 89, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 96.
[306] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 210, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 236, Halebî, İnsânu'l-Uyûn, c. 2, s. 38.
[307] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 210, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 236.
[308] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 395, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 315, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 224.
[309] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.2, s. 17-19, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 314.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/112-117.

HÜZÜN YILI

Ebu Talib'in Hastalanışı ve Müşriklerin Onunla Konuşmaya Gelişi

Ebu Talib nübüvvetin onuncu yılında,[1] Şı'b'dan çıktıktan sonra[2] hastalanıp[3] ölüm döşeğine düşünce,[4] günden güne ağırlaştığını haber alan Kureyş müşrikleri, birbirlerine:
"Hamza, Ömer, Müslüman oldu. Muhammed'in işi bütün Kureyş kabileleri arasında yayıldı.
Vallahi, onun işimizi elimizden zorla almayacağından emin değiliz!
Ebu Talib'e gidelim. O, bizim için, kardeşinin oğlundan bir söz alsın! Bizden de, ona bir söz versin!" dediler ve:
1- Utbe b. Rebia,
2- Şeybe b. Rebia,
3- Ebu Cehil Amr b. Hişam,
4- Ümeyye b. Halef,
5- Ebu Süfyan Sahr b. Harb ve Kureyş eşrafından daha bazı adamlarla gidip Ebu Talib'le konuştular.
"Ey Ebu Talib! Biliyorsun ki, sen bizdensin!
Gördüğün gibi, ölüm döşeğine de düşmüş, ölüme yaklaşmış bulunuyorsun! Biz senin ansızın ölüvereceğinden korkuyoruz! Bizim aramızla kardeşinin oğlu arasındaki durumu pekâlâ biliyorsun. Kendisini çağır!
Bizden onun için alacağın sözü al; ondan da bizim için alacağın sözü al da, o artık bizimle uğraşmaktan vazgeçsin! Biz de onunla uğraşmaktan vazgeçelim!
O, bizimle ve dinimizle uğraşmayı bıraksın! Biz de, onunla ve onun dini ile uğraşmayı bırakalım!" dediler.
Bunun üzerine, Ebu Talib, Peygamberimiz (a.s.)a haber saldı. Gelince:
"Ey kardeşimin oğlu! Bunlar senin kavminin eşrafıdırlar!
Sana söz vermek ve senden de söz almak için toplanıp gelmişlerdir" dedi.[5]
"Ey kardeşimin oğlu! Senin kavminden istediğin nedir?" diye sordu.[6]
Peygamberimiz (a.s.):
"Ey amcam![7] Ben onların bir tek kelimeyi söylemelerini istiyorum ki, onlar onunla bütün Araplara hakim olurlar, Arap olmayanlar da kendilerine cizye [vergi] öderler!" buyurdu. [8]
Müşrikler, o kelimeden korktular.[9]
"Evet! Nedir o kelime?!
Babam sana feda olsun. Sen onu bize söyle de, biz onu bir tek yerine on defa söyleyelim!" dediler. [10]
Ebu Cehil de aynı sözleri tekrarladı.[11]
Ebu Talib:
"Ey kardeşimin oğlu! Hangi kelimedir o?" diye sordu.[12]
Peygamberimiz (a.s.):
"'Lâ ilahe illallah=Allah'tan başka ilah yoktur" derseniz; Allah'tan başka tapmakta olduğunuz şeyleri de söker atarsanız!" buyurunca,[13] müşrikler hemen kalkıp[14] ellerini, [15] elbiselerini[16] çırptılar.[17]
"Ey Muhammedi Sen bunca ilahları bir tek ilah mı yapmak istiyorsun? Senin işin şaşılacak şey doğrusu!" dediler.
Birbirlerine de:

"Vallahi, bu adam istediğiniz şeylerden size birşey verici değildir! Gidiniz! Allah sizinle onun arasında hükmünü verinceye kadar atalarınızın dini üzerinde sebat ediniz!" diyerek dağıldılar. [18]
Ebu Talib, Peygamberimiz (a.s.)a:
"Vallahi, ey kardeşimin oğlu! Ben senin hiç de haktan uzak birşey istediğini görmedim" dedi.[19]
Peygamberimiz (a.s.), Ebu Talib'in bu sözünden, kendisinin Müslüman olacağını umdu. [20]
Ebu Talib'in yanına vardığı zaman, Ebu Cehil ile Abdullah b. Ebi Ümeyye orada bulunuyordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"Ey amca! 'Lâ ilahe illallah = Al I a h 'ta n başka hiçbir ilah yoktur' kelime-i tevhidini söyle de, ben Allah katında senin imanına bununla şehadet edebilirim" buyurdu.
Ebu Cehil ile Abdullah b. Ebi Ümeyye:
"Ey Ebu Talib! Sen Abdulmuttalib'in milletinden (dininden) yüz mü çevireceksin?" dediler.
Peygamberimiz (a.s.) kelime-i tevhidi Ebu Talib'e teklife devam ettiği müddetçe, Ebu Cehil ile Abdullah b. Ebi Ümeyye, sözlerini tekrarlayıp durdular.
Ebu Talib'in onlara son sözü:
"Ben, Abdulmuttalib'in milleti (dini) üzereyim" demek oldu.[21]
Peygamberimiz (a.s.):
"Ey amca! Sen o kelime-i tevhidi söyle ki, Kıyamet gününde, sana onunla şefaat etmek helalleşir" buy urdu.[22]
Ebu Talib:
"Vallahi, ey kardeşimin oğlu! Benden sonra, sana ve senin atanın oğullarına sövülmesi ve Kureyşîlerin bunu benim ölümden korkarak söylediğimi sanmaları korkusu olmasaydı, senin gözünü aydın etmek için, söylerdim!" dedi.[23]
Peygamberimiz (a.s.):
"Vallahi, ben de, Yüce Allah tarafından men olununcaya kadar, senin için muhakkak istiğfarda bulunmaya, yarlıganmanı dilemeye devam edeceğim" buyurdu.[24]Bunun üzerine, inen âyette şöyle buyuruldu:
"Gerçekten, sen her istediğini hidayete erdiremezsin.
Fakat, Allahtır ki, kimi dilerse, ona hidayet verir ve O, hidayete erecekleri daha iyi bilendir."[25]

Ebu Talib'in Peygamberimiz (a.s.)a Önemli Bir Tavsiyesi

Ebu Talib, öleceği sırada, Peygamberimiz (a.s.)ı yanına çağırdı ve:
"Ey kardeşimin oğlu! Ben öldüğüm zaman, sen Neccar oğullarından olan dayılarının yanına git!
Çünkü, onlar evlerinde, yurtlarında bulunanı koruma gücüne, insanların en çok malik olanlarıdırlar"
Dedi.[26]

Ebu Talib'in Vefatı

Ebu Talib, nübüvvetin onuncu yılında,[27] Şı'b'dan çıktıktan 5onra,[28] Peygamberimiz (a.s.)in Medine'ye hicretinden üç yıl ünce,[29] Şevval ayının ortasında vefat etti .[30] Vefat ettiği zaman, kendisinin yaşı sekseni aşmış;[31] seksenyediyi,[32] doksanı bulmuştu. [33]
Hz. Ali derki:
"Babam vefat ettiği zaman, Resûlullah (a.s.)ın yanına gidip: 'Amcan,[34] dalâlet içindeki ihtiyar amcan[35] müşrik olarak öldü!' dedim.[36]
Resûlullah (a.s.) ağladı .[37]
'Git! Onu yıka! Kefenle ve göm![38] Allah onu yarlıgasın! Ona rahmet etsin!' buyurdu.[39]
'Onu kim gömecek?' diye tekrar sordum .[40]
Peygamberimiz (a.s.):
'Sen git, babanı göm! Dönüp yanıma gelinceye kadar da, hiçbir şey yapma!' buyurdu.[41]
Dediğini yaptım.[42]
Babamı gömüp gelince emretti, yıkandım; bana dua etti.[43]
Resûlullah (a.s.) günlerce evinden dışan çıkmadı, onun yarıiganmasını diledi durdu.
'Allah sana rahmet etsin! Seni yarlıgasın!
Allah beni men edinceye kadar, senin için mağfiret dilemeye devam edeceğim' buyurdu."[44]

Hz. Hatice'nin Vefatı

Peygamberimiz (a.s.)ın zevcesi Hz. Hatice de; nübüvvetin onuncu yılında,[45]
Peygamberimiz (a.s.)ın Medine'ye hicretinden üç yıl önce,[46] Şı'b'dan çıktıktan sonra,[47] Ramazan ayında vefat etti.[48]

Ebu Talib'in vefatından üç gün sonra vefat ettiği de rivayet edilir.[49] Hz. Hatice, vefat ettiği zaman altmış beş yaşında idi.[50]

Mekke'nin Hacun kabristanına götürülüp gömüldü.[51] Hz. Hatice gömülürken, Peygamberimiz (a.s.) onun kabrinin içine indi.[52] O zaman, cenaze namazı teşri kılınmamıştı.[53]

Hz. Hatice İslâm dâvasında Peygamberimiz (a.s.) için sadık bir müşavir ve dert ortağı, sükunet kaynağı idi.

Ebu Talib de, Peygamberimiz (a.s.)ın kolu, kanadı, sığınağı, müşriklere karşı savunucusu ve yardımcısı idi.[54]

İki musibetin böyle birbiri ardınca gelip Peygamberimiz (a.s.)ın üzerinde toplanması,[55] Peygamberimiz (a.s.)a:

"Şu ümmet üzerinde şu günlerde toplanan iki musibetten hangisine en çok yanacağımı bilemiyorum" dedirtecek kadar[56] ağır geldi.[57]

Peygamberimiz (a.s.), bu yıla "Hüzün Yılı" adını taktı.[58]

Müşriklerin Peygamberimiz (a.s.)a İşkenceye Başlamaları ve Ebu Leheb'in Peygamberimiz (a.s.)ı Himayesine Alışı

Peygamberimiz (a.s.), amcası Ebu Talib'in vefatından sonra, günlerce evinden dışarı çıkmadı.[59] Hep evinde oturdu. Pek az dışarı çıktı.[60] Dışarı çıktığı zaman da, Kureyş müşrikleri,[61] Ebu Talib'in sağlığında[62] yapmak isteyip de yapamadıkları hakaret ve işkenceleri,[63] istediklerini yapmaya başladılar.[64]
Nitekim, Kureyş müşriklerinin beyinsizlerinden bir beyinsiz Peygamberimiz (a.s.)ın önünü kesip başına toprak saçmış, Peygamberimiz (a.s.) başı toza toprağa bulanmış olarak evine girmişti.
Kızlarından birisi hemen kalkıp Peygamberimiz (a.s.)ın başındaki tozu toprağı ağlaya ağlaya giderirken, Peygamberimiz (a.s.):
"Kızcağızım! Ağlama! Muhakkak ki, Allah senin babanı koruyacak, savunacaktır!" demişti.
Peygamberimiz (a.s.)ın kendi kendine de:
"Ebu Talib ölünceye kadar, Kureyşlilerden, böyle birşey başıma gelmemişti![65] Ey amca! Senin yokluğunda, imdadıma senden daha çabuk koşanı bulamadım" buyurduğunu işittiği; ve müşriklerin Peygamberimiz (a.s.)ı himayesiz bularak işkenceye uğratmaya kalktıklarını gördüğü zaman, Ebu Leheb Peygamberimiz (a.s.)ın yanına geldi ve:
"Ey Muhammedi Git! Ne istiyorsan, Ebu Talib'in sağlığında ne yapıyor idiysen, yine yap! Lâfa andol-sun ki, ben ölünceye kadar sana hiç kimse dokunamayacaktır!" dedi.
Bir gün, Gaytala'nın oğlu Peygamberimiz (a.s.)a sövüp sayarken, Ebu Leheb çıkageldi. Onu yüzünün üzerine düşürdü.
Gaytala'nın oğlu:
"Ey Kureyş cemaatı! Ebu Utbe dininden çıkmış!" diyerek bağırmaya ve yaygaraya başladı.
Kureyş müşrikleri gelip Ebu Leheb'in üzerine dikildiler.
Ebu Leheb onlara:
"Ben Abdulmuttalib'in dininden ayrılmış değilim.
Fakat, ben kardeşimin oğlunu yapmak istediği şeyi yapıncaya kadar koruyorum" dedi.
Müşrikler:
"Güzel ve iyi etmişsin!" dediler.
Peygamberimiz (a.s.), böylece, bir müddet, Ebu Leheb'in korkusundan hiç kimse sataşmaz olduğu halde, gider gelir oldu.
Bir gün; Ukbe b. Ebi Muayt ile Ebu Cehil Amr b. Hişam Ebu Leheb'in yanına giderek, ona:
"Kardeşinin oğlu sana babanın nereye girdiğini haber verdi mi?" diye sordular.
Bunun üzerine, Ebu Leheb:
"Ey Muhammedi Abdulmuttalib'in girdiği yer neresidir?" diye sordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"O, kavmi ile birliktedir!" buyurdu.
Ebu Leheb, Ukbe b. Ebi Muayt ile Ebu Cehil'e:
"Ona babamın girdiği yeri sordum.
'Kavmi ile birliktedir[1] diye cevap verdi" dedi.
Ukbe ile Ebu Cehil:

"'O ateş (Cehennem) içindedir!' demek istemiştir" dediler.
Ebu Leheb tekrar Peygamberimiz (a.s.)ın yanına varıp:
"Ey Muhammedi Abdulmuttalib, ateşe (Cehenneme) mi girdi?" diye sordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"Evet! Abdulmuttalib de, putlara tapa tapa onun gibi ölüp gitmiş olan herkes de, ateşe (Cehenneme) girmiştir" buyurdu.
Bunun üzerine, Ebu Leheb:
"Vallahi, artık sana işkenceden nefes aldırmayacak, temelli düşmanlık edeceğim! Sen Abdulmuttalib'in Cehennemde olduğunu söylersin ha?!" dedi.
Ebu Leheb de, başka müşrikler de, Peygamberimiz (a.s.)a düşmanlıklarını ve zulümlerini şiddetlendirdiler.[66]

Müşriklerin Peygamberimiz (a.s.)a Yaptıkları Düşmanlık ve Kötülüklerden Bazıları

1) Übeyy b. Halefle Ukbe b. Ebi Muayt, birbirlerinin sıkı dostu idiler.
Ukbe b. Ebi Muayt'ın, bazan Peygamberimiz (a.s.)ın yanına gelip, konuştuklarını dinlediği olurdu. Ukbe'nin bu hareketi Übeyy b. Halefe anlatılınca, Übeyy b. Halef Ukbe'ye:
"İşittim ki; sen Muhammed'le birlikte oturup, konuşmasını dinliyormuşsunl?
Bir daha onunla oturur, söylediklerini dinlersen; gidip onun yüzüne tükürmezsen, yüzüm senin yüzüne haram olsun! Seninle hiç konuşmayacağım da!" dedi ve ağır yemin etti.
Bunun üzerine, Ukbe b. Ebi Muayt, Peygamberimiz (a.s.)ın yanına vanp Übeyy b. Halefin istediğini yerine getirdi.[67]
Ukbe b. Ebi Muayt'ın o gün attığı murdar tükrük ve salyası yüzünden Peygamberimiz (a.s.)ın nâzik yanakları kavrulmuş, ve onun izleri hayatının sonuna kadar kaybolmamıştır.[68]
Yüce Allah, bu hususta indirdiği âyetlerde şöyle buyurdu:
"O gün (Kıyamet günü), (her) zâlim, (nedametle) iki elini ısırarak:
'Ne olurdu, diyecek, 'ben o peygamberin yanında (bulunup, Allah'a) bir yol edineydim!
Ne yazık bana! Keşke filanı dost tutmayaydım!
Andolsun ki, beni zikirden-o bana geldikten sonra-saptıran odur.[1]
Şeytan, insanı-başına bir bela gelince-yapayalnız ve yardımsız bırakandır."[69]
2) Hz. Osman'ın gözlerinden yaşlar akarak anlattığına göre; Peygamberimiz (a.s.), bir gün,Kabe'yi tavaf ediyor, o sırada Kabe'nin Hicr mevkiinde de, Ukbe b. Ebi Muayt, Ebu Cehil Amr b. Hişam
ve Ümeyye b. Halef oturuyordu.
Peygamberimiz (a.s.) onların hizasından geçerken, Peygamberimize, hoşlanmayacağı bazı laflar attılar.
Bu laflardan Peygamberimiz (a.s.)ın hoşlanmadığı, yüzünden belli olmakta idi.
Hz. Osman Peygamberimiz (a.s.)ın yanına vardı.
Peygamberimiz (a.s.) ı, Hz. Ebu Bekir'le, aralarına aldılar.
Peygamberimiz (a.s.) parmağını onun parmakları arasına geçirdi.
Bütün tavafları böylece, el tutuşarak yaptılar.
Ebu Cehil ve arkadaşlarının hizasına geldikleri zaman, Ebu Cehil, Peygamberimiz (a.s.)a:
"Vallahi, deniz bir kıl parçasını ıslatacak suya malik bulundukça, sen atalarımızın tapageldikleri tanrılara tapmaktan men ettiğin müddetçe, seninle barışmayacağız!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.) da:
"Ben de öyle!" buyurdu.
Sonra, tavafın üçüncü bölümünü de öylece yapıp dördüncü bölümünü yapmaya geldiği zaman, Ebu Cehil yerinden sıçradı ve Peygamberimiz (a.s.)ın yakasını tutmak istedi. Bu işe kalkışınca, itilip kıçının üzerine düşürüldü.
Hz. Ebu Bekir Ümeyye b Halefi, Peygamberimiz (a.s.) da Ukbe b. Ebi Muayt'ı defetti.
Onlar Peygamberimiz (a.s.)ın başından dağılınca, Peygamberimiz (a.s.) ayakta durarak, onlara:
"Vallahi, size âcil azab mubah oluncaya kadar siz bundan vazgeçmeyeceksiniz! Sizler, Peygamberiniz için, ne kötü kavimsiniz!" buyurduktan sonra, evine döndü.
Hz. Ebu Bekir'le Hz. Osman da, kendisini evine kadar takip ettiler, arkasından gittiler.

Peygamberimiz (a.s.), kapısının önünde durarak, onlara yönelip:
"Sevinin ki, hiç şüphesiz, Yüce Allah dinini açıklayacak, üstün kılacak; Peygamberine yardım edecektir.
Şu gördüğünüz kişiler, Yüce Allah'ın sizin ellerinizle tez vakitte boğazlayacağı kimselerdendir!" buyurdu.
Hz. Osman:
"Vallahi, ben onları Yüce Allah'ın bizim ellerimizle boğazladığını gördüm!" demiştir.[70]
3) Peygamberimiz (a.s.) bir gün bazı müşrikler tarafından dövülüp kana boyandığı, üzgünbir halde oturduğu sırada, Cebrail (a.s.) geldi ve:
"Sana ne oldu?" diye sordu. Peygamberimiz (a.s.): "Bana şu müşrikler yapacaklarını yaptılar" buyurdu. Cebrail (a.s.):
"Sana bir mucize göstermemi ister misin?" diye sordu. Peygamberimiz (a.s.): "Evet! Göster!" buyurdu.
Cebrail (a.s.), vadinin gerisindeki ağaca bakarak: "O ağacı çağır!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.) çağırınca, ağaç yürüyerek Peygamberimiz (a.s.)ın önüne kadar gelip durdu.
Cebrail (a.s.):
"Ona söyle, geri dönsün!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.) geri dönmesini söyleyince, ağaç eski yerine varıncaya kadar geri gitti.
Peygamberimiz (a.s.):
"Yeter!" buyurdu.[71]
4) Mahzum oğullarından Ebu Cehil ile Velid b. Mugîre ve üçüncü bir arkadaşları,[72] Peygamberimiz(a.s.)ı öldürmeyi aralarında tasarladılar.[73] Ebu Cehil; Peygamberimiz (a.s.)ı namaz kılarken görürse, Peygamberimiz (a.s.)ın başını taşla ezeceğine yemin etti:[74]
"Muhammed'i görecek olursam, şöyle şöyle yapacağım" dedi.[75]
Bir gün, Peygamberimiz (a.s.)ın Kabe'de namaz kıldığı bir sırada, Ebu Cehil'e:
"İşte, Muhammed orada!" dediler.
Ebu Cehil ise:
"Nerede o?" diye sorup durdu. Peygamberimiz (a.s.)ı göremedi.[76]
Peygamberimiz (a.s.) Kabe'de namaz kılmaya durup kıraatına başladığı ve Mahzum oğullarının da Peygamberimiz (a.s.)ın kıraatim işittikleri,[77] Ebu Cehil'in de eli boşa çıktığı sıra-da;[78] Peygamberimiz (a.s.)ı öldürmesi için, Velid b. Mugîre'yi gönderdiler.
Velid Peygamberimiz (a.s.)ın namaz kıldığı yere kadar ilerledi.
O da, Peygamberimiz (a.s.)ın kıraatini işitiyor, fakat kendisini göremiyordu!
Arkadaşlarının yanına dönüp, bunu onlara bildirdi:[79]
"Vallahi, sesini duyduğum halde, kendisini göremiyordum!" dedi.
Bunun üzerine, arkadaşlarından üçüncüsü:
"Vallahi, gidip onun başını ben ezeceğim!" dedi, eline bir taş alıp gitti.
İzi sıra geri döndü ve kafasının üzerine, baygın halde düştü.
Kendisine:
"Sana ne hal oldu?!" diye sordular.
"Benim başımda büyük bir hal var. Bir adam gördüm. Onun yanına yaklaşınca birpuğur deve ile karşılaştım ki, kulaklarını sallıyordu!
Ben, bu ana kadar, ondan daha iri bir puğur görmemi simdir!
O Muhammed'le benim arama gerilmiş, duruyordu!

Lât ve Uzzâya yemin ederim ki; eğer ona biraz daha yaklaşsa idim, o beni muhakkak yerdi!" dedi.[80]
Bunun üzerine, Mahzum oğulları, Peygamberimiz (a.s.)ın namaz kıldığı ve kıraatini işittikleri yere kadar hep birlikte ilerlediler.
Sese yaklaştıkları zaman, ses arkadan gelmeye başladı!
Arkadan geldiğini işittikleri yere doğru gidince de, bu sefer, ses arkalarından gelmeye başladı!
Döndüler, Peygamberimiz (a.s.)a yapmak istedikleri için bir yol bulamadılar![81]
"İşte, Biz, onların önlerinden bir set, arkalarından da bir set çektik. Böylece, onlar görmezler!" mealindeki âyetin,[82] Ebu Cehil ve arkadaşlarınca Peygamberimiz (a.s.)a karşı girişilen bu suikast üzerine nazil olduğu rivayet edilir.[83]
5)Kureyş müşriklerinin ileri gelenlerinden bir cemaat, Kabe'nin Hicrinde toplanıp:
"Muhammed'i görür görmez, hep birden, tek bir adamın kalkışı gibi kalkacak, onun üzerine yürüyeceğiz; öldürmedikçe de kendisinden ayrılmayacağız!" diyerek Lât ve Uzzâ, Menât, İsaf ve Naile putları
üzerine antlaşülar.
Hz. Fâtıma ağlayarak Peygamberimiz (a.s.)ın yanına geldi ve:
"Şu Kureyşlilerin ileri gelenleri senin aleyhinde antlaştılar: Seni görünce, üzerine yürüyüp seni öldürecekler!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Ey kızcağızım! Bana abdest suyu getir!" buyurdu.
Abdest aldı. Sonra da, Mescid-i Haram'a, onların yanına vardı.
Müşrikler Peygamberimiz (a.s.)ı görünce:
"İşte, o orada!" dediler. Gözlerini önlerine indirdiler, çeneleri göğüslerinin üzerine düştü.
Oturdukları yerlerden ne ilerleyebildiler, ne gerileyebildiler!
Başlarını kaldırıp Peygamberimiz (a.s.)a bakamadılar!
İçlerinden hiçbirisi, kalkıp Peygamberimizin üzerine yürüyemedi!
Peygamberimiz (a.s.) vanp tepelerine dikildi. Yerden bir avuç toprak aldı ve:
"Yüzleriniz kara olsun!" diyerek, onların üzerlerine saçtı.
Onlardan hiçbir kimse yoktu ki, bu topraktan kendisine isabet etsin de, Bedir savaşında kâfir olarak öldürülmemiş olsun![84]

Peygamberimiz (a.s.)ın Taif Eşrafını İmana Davet Etmeye, Kendisine Yardımcı Olmalarını

İstemeye Gidişi ve Oradan Mekke'ye Dönüşü

Peygamberimiz (a.s.); amcası Ebu Talib'in vefatından sonra[85] nübüvvetin onuncu yılında, Şaban ayının bitmesine[86] üç gece kala[87], yanına azadlı kölesi ve oğulluğu Zeyd b. Hâriseyi alıp,[88] yürüyerek[89] Taife gitti.[90]
Taif şehrine Mekke'den yaya yürüyüşle bir günde çıkılır, Taif'ten Mekke'ye de yarım günde inilir.[91] Peygamberimiz (a.s.)ın Taife gitmekten maksadı, Taif eşraflyla görüşüp konuşarak, onları:
Bir ve tek olan Allah'a imana,[92] İslâmiyete davet etmek,[93]
Allah katından getirip tebliğ etmiş olduğu şeyleri kabul etmelerini istemek,[94]
Kavmi olan Kureyş müşriklerine karşı[95] kendisini barındırmalarını,[96] korumalarını, [97] kendisine yardımcı olmalarını istemek idi.[98]
Peygamberimiz (a.s.), Taife varınca, orada Sakif kabilesinin ulu kişilerinden ve eşrafından bazı kimselerle buluştu ki, onlar:
Abdi Yalil b. Amr b. Umeyr,
Mes'ud b. Amr b. Umeyr,
Habib b. Amr b. Umeyr adlarındaki üç kardeş idiler.[99]
Bunlardan birisi, Cumah oğulları ailesinden bir kadınla evli bulunuyordu.[100]
Peygamberimiz (a.s.) onlarla oturup konuştu.[101] Kendisinin Allah tarafından gönderilen bir peygamber olduğunu bildirdi. Kureyş müşriklerinin uğrattıkları bela ve musibetlerden şikâyetlendi.[102] Kendilerini Allah'a imana davet etti. İslâmiyeti yaymasına yardımcı olmalarını ve kavmi olan Kureyş'ten muhalefet edenlere karşı kendisiyle birlikte hareket etmelerini istemek üzere yanlarına gelmiş olduğunu söyledi.[103]
Onlardan birisi:
"Eğer Allah seni peygamber gönderdi ise, Kabe'nin örtüsünü üzerinden çıkartıp atmış olayım![104]
Eğer Allah seni peygamber gönderdi ise, Kabe'nin örtüsünü çalmış,[105] yırtıp atmış olayım!" dedi (Beyhakî, c. 2, s. 415).
Onlardan ikincisi de:
"Allah, senden başka, peygamber gönderecek kimse bulamadı mı?![106] Allah senden başkasını peygamber göndermekten âciz midir?" dedi.[107]
Üçüncüsü ise:
"Vallahi, ben seninle hiçbir zaman konuşmayacağım.[108] Çünkü, sen dediğin gibi[109] Allah tarafından gönderilmişsen, elbette ki, benim sana cevap vermemden müstağnisin, çok yüksek bir mevkide bulunuyorsun demektir.
Eğer sen Allah'a karşı yalan söylüyorsan, zaten seninle konuşmam bana yaraşmaz!" dedi. [110]
Taifliler:
"Yurdunun halkı, kavmin seni istememiş, kabul etmemişler! Sen de kalkmış, bize gelmişsin!?
Biz, vallahi, senin gelişine razı değiliz. Senden ürküyor, seni reddediyoruz!" dediler.[111]
Taiflilerden, ne barındıracak, ne de yardım edecek bir kimse görülmedim.[112]
Peygamberimiz (a.s.) Sakif kabilesinden hayır geleceğinden ümidini kesmiş olarak yanlarından kalkarken,[113] onlara:
"Bari bana karşı yaptığınız şeyleri gizli tutun!" buyurdu.[114]

Peygamberimiz (a.s.) kavminin kendisine karşı cüretlerini arttıracak olan bu Taife geliş haberini duymalarını istemiyordu.[115]
Taifliler Peygamberimiz (a.s.)ın bu isteğini de yerine getirmediler.[116]
Halidü'l-Advânî der ki:
"Resûlullah (a.s.)ı, Sakif kabilesinin yardımını istemek üzere yanlarına geldiği zaman, Taif'in doğusunda, kavse veya asaya dayanmış olduğu halde gördüm.
Başından sonuna kadar okuduğu Târik sûresini, ben Cahiliye devrinde, bir müşrik iken dinleyip ezberledim.
Taifliler, beni çağırıp:
'Şu adamdan dinlediğin şey ne idi?' diye sordular.
Ezberlediğim sûreyi onlara okudum.
Yanlarında bulunan, Kureyşîlerden bir adam:
'Biz, adamımızı daha iyi biliriz. Onun dedikleri şeyin hak ve gerçek olduğunu bilseydik, kendisine tâbi olurduk' dedi."[117] Peygamberimiz (a.s.) Taif'te on gün kaldı.[118]
Sakif kabilesi eşrafından, yanına varıp konuşmadığı bir kimse bırakmadı.
Taifliler Peygamberimiz (a.s.)ın teklifini kabul etmediler. Gençlerinin Müslüman olmalarından korktular. Peygamberimiz (a.s.)a:
"Sen hemen yurdumuzdan çık, git! Seni kurtaracak yerlere iltica et!" dediler.[119]
Peygamberimiz (a.s.)ı en çirkin red ile reddettiler.[120]
Peygamberimiz (a.s.)la alay ettiler.[121]
Bununla da kalmayıp, aralarından birtakım hafif akıllıları, beyinsizleri[122] ve köleleri[123] kışkırt-tılar.[124]bağırttılar, Peygamberimiz (a.s.)a sövdürdüler!
Halkı Peygamberimiz (a.s.)ın başına toplattılar.
Halkın serseri, ayaktakımı güruhunu,[125] Peygamberimiz (a.s.)ın geçip gideceği yolun iki yanına oturttular.
Peygamberimiz (a.s.) onların aralarından geçerken, ayaklarını kaldırıp indirdikçe,[126] attıkları taşlarla yaraladılar, kanattı lan[127] ayakkabıları kana boyandı![128]
Peygamberimiz (a.s.) ayaklarının acısına dayanamayarak yere oturdukça, kollarından tutup kaldırdılar!
Yürüdüğü zaman, taşa tuttular, gülüştüler!
Zeyd b. Harise, atılan taşlara kendi vücudunu siper ederek, Peygamberimiz (a.s.)ı korumaya çalışmakta idi.
Atılan taşlarla, onun da başı ağır şekilde yarılmıştı .[129]
Taif eşrafından üç kardeşin birisiyle evli bulunan Safiyye binti Ma'meru'l-Cumahî[130] ile karşılaşınca, Peygamberimiz (a.s.) ona:
"Kocan tarafından hısımlarının nedir bize şu yaptıkları işkenceler?!" diyerek şikâyetiendi. [131]
Taiflilerin beyinsizleri, Peygamberimiz (a.s.)ı, Utbe ve Şeybe b. Rebia'nın Taif teki bostanına
sığınıncaya kadar takip ettikten ve taşladıktan sonra, dönüp gittiler.[132]
Onların aralarından ve ellerinden kurtulduğu zaman, Peygamberimiz (a.s.)ın ayaklarından kanlar akıyordun.[133]
Peygamberimiz (a.s.), sığındığı bostandaki bir asmanın gölgesi altına oturdu.
Utbe ve Şeybe b. Rebia, Peygamberimiz (a.s.)a yapılanları seyretmekte idiler.[134]
Peygamberimiz (a.s.), ayaklarından akan kanlardan[135] çok muztarip bir halde idi.

Bakınca, bostanın içinde Utbe b. Rebia ile Şeybe b. Rebia'yı gördü.[136]
Onların Allah'a ve Resûlullaha olan[137] düşmanlıklarını bildiği için,[138] bostanlarında bulunmaktan hoşlanmadı.[139] Yanlarına varmak da istemedi.[140]
Peygamberimiz (a.s.), biraz dinlenip sükûnet bulduktan[141] ve iki rekat namaz kıldıktan sonra,[142] ellerini semaya kaldırdı,[143] Yüce Allah'a halini şöyle arzetti:
"Ey Allah! Gücümün zayıflığını, tedbirimin azlığını, halk nazarında hakîr görülüşümü, Sana arz ve şikâyet ediyorum!
Ey merhametlilerin en merhametlisi!
Sensin, zayıf düşenlerin Rabbi!
Sensin, benim Rabbim!
Sen, beni kime; Senden uzak olan ve beni gördükçe süratini asan kimselere mi bırakıyorsun? İşimi eline verdiğim düşmana mı bırakıyorsun?
Eğer Sende bana karşı bir azab yoksa, hiç gam çekmem!
Senin af ve mağfiretin, benim için, gazabından daha geniştir.
Senin üzerime gazab indirmenden, yahut gazabının üzerimde yerleşmesinden Senin karanlıkları aydınlatan, dünya ve âhiret işlerini düzenine koyan Yüzünün (Zâtının) Nuruna sığınırım!
Herşey Senin rızan içindir ve bütün güç, kuvvet de Sende, Senin Elindedir!"[144]

Hıristiyan Köle Addas'ın Müslüman Oluşu

Utbe ve Şeybe b. Rebia; Peygamberimiz (a.s.)ı o halde gördükleri zaman, aradaki akrabalık, kendilerini Peygamberimiz (a.s.)a karşı gayrete getirdi:
Addas adındaki Hıristiyan kölelerini yanlarına çağırdılar. Ona:
"Şuradan birkaç salkım üzüm al! Şu tabağın içine koy! Sonra da, onu şu adama götür! Kendisine, ondan yemesini söyle!" dediler.
Addas da öyle yaptı. Üzümü tabakla götürüp önüne koyduktan sonra, Peygamberimiz (a.s.)a:
"Buyurye!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Sen hangi beldeler halkındansın? Dinin nedir?" diye sordu.
Addas:
"Hıristiyanım ve Ninova halkından bir kimseyim!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Demek, sen salih kişi Yunus b. Metta'nın köyündensin ha?" buyurdu.[145]
Addas:
"Yunus b. Metta'nın kim olduğunu sana kim bildirdi?![146]
Vallahi, o Ninova'dan çıkıp gitmiştir.
Ninova'da, Metta'nın ne olduğunu bilen on kişi bile bulunmaz!
Sen Metta'nın ne olduğunu nereden biliyorsun?!
Sen ümmîsin ve ümmî ümmet içerisinde bulunuyorsun!?" dedi.[147]
Peygamberimiz (a.s.):
"Ben Allah'ın Resûlüyüm! Allah bana Yunus'un haberini haber verdi.[148] O benim kardeşimdir. Kendisi bir peygamberdi. Ben de bir peygamberim!" buyurdu.[149]
Addas:
"Yâ Rasûlallah! Bana Yunus b. Metta'nın haberini ver!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.) ona Yunus b. Metta'nın hal ve şanı hakkında Yüce Allah tarafından kendisine vahyolunanları haber verince,[150] Addas:
"Ben şehadet ederim ki: Sen, Allah'ın kulu ve resûlüsün!" dedi,[151] Müslüman oldu.[152]
Yüce Allah ondan razı olsun!
Addas; Peygamberimiz (a.s.)ın üzerine kapanıp, başını, ellerini, ayaklarını öptü!
Rebia'nın oğullarından biri öbürüne:
"O, sana karşı köleni de bozdu, yoldan çıkardı!" dedi.
Yanlarına gelince, Addas'a:
"Yazıklar olsun sana ey Addas! Sen ne için o adamın başını, ellerini ve ayaklarını öptün?!" dediler.
Addas:
"Ey efendim! Bütün yeryüzünde, ondan daha hayırlısı yoktur![153]
O, muhakkak Resûlullah'tir!" dedi.
Utbe ve Şeybe, gülüştüler:[154]
"Yazıklar olsun sana ey Addas! O, seni de dili ile sihirlemiş![155]
Sakın, o seni Hıristiyanlığından döndürmesin!
Çünkü, o aldatır bir kimsedir" dediler.[156]
Addas:

"O bana öyle birisi haber verdi ki, onu peygamberden başkası bilemez!" dedi.[157]
Utbe ve Şeybe b. Rebia:
"Yazıklar olsun sana ey Addas! O seni sakın dininden döndürmesin![158] Çünkü, senin dinin onun dininden daha hayırlıdır" dediler.[159]

Peygamberimiz (a.s.)ın Üstün Rahmet ve Şefkati

Peygamberimiz (a.s.) Sakif kabilesinden hayır gelmeyeceğini anlamış,[160] ne bir erkeğe, ne de bir kadına İslâmiyeti kabul etti nem em iş olmaktan üzgün[161] ve me'yus1[162] bir halde, Taiften aynlarak Mekke'ye yönelmişti.[163]
Hz. Âişe, bir gün, Peygamberimiz (a.s.)a:[164]
"Yâ Rasûlallah! Senin başına, Uhud gününden daha çetin bir gün geldi mi?" diye sormuş, Peygamberimiz (a.s.) da:
"Senin kavminden neler çektim neler! H ele onların yüzünden Akabe günü çektiğim ise, çektiklerimin en çetini idi:
(Taife gidip) kendimi Abdi Yal illere arz ve bana yardımcı olmalarını niyaz ettiğim zaman, isteğimi kabul etmemiş, reddetmişlerdi.
Ben de, üzgün bir halde Mekke'ye yönelip, yüzümün doğrusuna gittim durdum.
Ancak Kamu's-Seâlib'de[165] kendime gelebildim.
Başımı kaldırıp baktığım zaman, bir bulutun beni gölgelemekte olduğunu gördüm.
Tekrar baktığımda, bir de ne göreyim?
Bulutun içinde Cebrail var! Hemen bana seslendi:
'Şüphe yok ki, Allah, kavminin sana söylediklerini ve sana verdikleri red cevaplarını işitti de, onlar hakkında dilediğini kendisine emredesin diye sana Dağlar Meleğini gönderdi! dedi.
Dağlar Meleği bana seslendi ve selam verdi. Sonra da:
'Yâ Muhammedi Şüphe yok ki, Allah, kavminin sana söylediklerini işitti.
Ben Dağlar Meleğiyim!
Rabbin, dilediğini bana emredesin diye beni sana gönderdi.
Şimdi, ne dilersen, dile!
Eğer onların üzerlerine iki ahşabı (dağı) kapamamı dilersen dile! (Hemen kap ayı ve reyi m!) dedi.
Ben:
'Hayır! Ben onların helak olmalarını istemem.
Bilakis, Allah'ın, onların sulblerinden, yalnız Allah'a ibadet edecek, O'na hiçbir şeyi şerik koşmayacak kimseler çıkarmasını dilerim[1] dedim" buyurmuştur. [166]

Peygamberimiz (a.s.)dan Kur'an Dinleyen Cinlerin İman Etmeleri

Peygamberimiz (a.s.) Taif'ten Mekke'ye dönerken, Nahle'de[167] geceleyin kalıp namaz kıldığı sırada, Nasibîn[168] cinlerinden yedisi oradan geçiyorlardı. Durdular, Peygamberimiz (a.s.)ın okuduğu Kur'ân'ı dinlediler.[169]

Peygamberimiz (a.s.) namazını bitirince, cinler iman, ve dinlediklerini kabul ettiler. Kavimlerinin yanına, inzar edici, uyarıcı olarak döndüler.[170]

Bu hadise, Kur'ân-ı Kerîm'de de açıklanmıştır.[171]

Peygamberimiz (a.s.)ın Mekke'ye Girmek İçin Bazı Müşriklerden Himaye Talebinde Bulunuşu

Peygamberimiz (a.s.); Nahle'de günlerce kaldıktan sonra,[172] Mekke'ye girmek istey-ince, [173] Zeyd b. Harise:
"Kureyş müşrikleri seni tedirgin edip Mekke'den çıkardıkları halde, şimdi onların yanına nasıl girebileceksin?" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Ey Zeyd! Hiç şüphesiz, Allah, senin göremediğin yerden bir kapı, bir çıkış yolu açacaktır! Şüphe yok ki, Allah, dininin ve peygamberinin yardı maşıdır!" buyurdu.[174]
Peygamberimiz (a.s.), Hira dağına varıp ulaştığı zaman, Huzâa'lardan[175] veya Mekkelilerden, rastladığı bir adama,[176] Uraykıt'a: [177]
"Ben, seni, tarafımdan birşeyi tebliğ etmek üzere göndersem, gider misin?" diye sordu.
Uraykıt:
"Evet! Giderim" deyince, Peygamberimiz (a.s.):
"Sen, Ahnes b. Şerîk'e git! Kendisine:[178]
'Muhammed 'Rabbimin bana verdiği peygamberlik görevini tebliğ edip yerine getirinceye kadar, sen beni himayene alırmısın?"[179] diyor de!" buyurdu.
Elçi gitti. Bunu ona söyledi.[180]
Ahnes:
"Halîf, Sarîh'ı[181] himayeye alamaz!" dedi. [182]
Elçi, Ahnes'in bu sözünü gelip Peygamber (a.s.) a haber verdi.
Peygamberimiz (a.s.), elçiye:
"Sen, bir kez daha Mekke'ye gidip elçilik yapar mısın?" diye sordu.
Elçi:
"Evet! Yaparım" dedi.[183]
Peygamberimiz (a.s.):
"Süheyl b. Amr'a git! Kendisine:
'Muhammed 'Rabbimin bana verdiği peygamberlik görevlerini tebliğ edip yerine getirinceye kadar, sen beni himayene alır mısın?' diyor' de!" buyurdu.
Elçi Süheyl b. Amr'a gitti ve bunu ona söyledi.[184]
Süheyl b. Amr:
"Âmir b. Lüeyy oğulları, Ka'b oğullarını himayelerine alamazlar!" dedi.[185]
Elçi dönüp bunu da Peygamberimiz (a.s.) haber verdi .[186]
Peygamberimiz (a.s.), elçiye:
"Sen Mekke'ye bir daha döner misin?" diye sordu.
Elçi:
"Evet! Dönerim" dedi.[187]
Peygamberimiz (a.s.):
"Sen Mut'im b. Adiyy'e de git ve kendisine:
'Muhammed 'Rabbimin bana verdiği peygamberlik görevlerini tebliğ edip yerine getirinceye kadar, sen beni himayene alır mısın?' diyor' de!" buyurdu.[188]
Elçi, Mutim b. Adiyy'e gitti ve bunu kendisine söyledi.[189]
Mut'im b. Adiyy:
"Olur![190] Kendisine söyle! Gelsin, himayeme girsin!" dedi.

Elçi dönüp bunu da Peygamberimiz (a.s.)a haber verdi.[191] Peygamberimiz (a.s.) gelip o gece Mut'im'in evinde yattı .[192]
Mut'im b. Adiyy, sabaha çıkınca,[193] oğullarını*[194] kardeşinin oğullarımı[195] ve kavminil[196] yanına çağırdı.[197] Onlara:
"Silahlarınızı kuşanınız ve Beytullahın Rükünleri yanında bulununuz!" dedi.[198]
Öyle yaptılar.[199]
Hepsi, kılıçlarını sıyırmış olarak, Mescid-i Haram'a girdiler.[200]
Ebu Cehil, onları görünce, Mut'im b. Adiyy'e:
"Himayeci misin? Yoksa tâbi misin?" diye sordu.
Mut'im b. Adiyy: "Evet! Himayeciyim" dedi.
Ebu Cehil: "Senin himayene aldığını, biz de himayemize aldık!" dedi.[201] O sırada, Peygamberimiz (a.s.) da,[202] yanında Zeyd b. Harise bulunduğu halde.[203] Mescid-i Harama girmişti.[204]
Mut'im b. Adiyy, kavminin üzerinde doğrulup:
"Ey Kureyş cemaatı! Ben Muhammed'i himayeme aldım!
Ona sizlerden hiçbiri dokunmasın!" diyerek seslendi.[205]
Peygamberimiz (a.s.) Kabe'yi tavaf ettikten,[206] Hacerü'l-Esved'i istilamdan sonra, iki rekat namaz kılıp evine dönünceye kadar, Mut'im b. Adiyy ile oğulları, Peygamberimiz (a.s.) m çevresinde dönüp dolaşmaktan geri durmadılar.[207]
Peygamberimiz (a.s.) yıllarca sonra bile Mut'im b. Adiyy'in bu iyiliğini unutmamış, Bediide esir düşen müşrikler hakkında, Mut'im b. Adiyy'in oğlu Cübeyr'e:
"Mut'im b. Adiyy sağ olsaydı, şu kokmuşlar hakkında bana söyleseydi, onları onun hatırı için (kurtulmalık akçesi alınmaksızın) bağışlar, serbest bırakırdım!" buyurmuştur.[208]

Tufeyl b. Amr'ın Müslüman Oluşu

Tufeyl b. Amru'd-Devsî;[209] şerefli, akıllı, şair.[210] konuklan çok bulunur hanedan bir zâttı. Kendisinin, Kureyşîlerden, müttefikleri de vardı .[211]
Peygamberimiz (a.s.); kavminden kendisine her kötülüğün yapılıp durduğunu görüyor, yine de, onları öğütlemekten, içinde bulundukları dalâletten kurtuluşa davet etmekten geri durmuyordu.
Yüce Allah Peygamberimiz (a.s.)ı Kureyş müşriklerinden koruduğu zaman; onlar, Araplardan,[212] hac veya umre ya da başka bir maksatla[213] Mekke'ye, yanlarına gelenleri,[214] Peygamberimiz (a.s.)a delilik, sihir, kehânet., gibi birtakım iftiralarda bulunmak suretiyle Peygamberimiz (a.s.)dan sakındırmaya çalıştılar.[215]
Tufeyl b. Amr Mekke'ye gelince de, Kureyşlilerin ileri gelenlerinden birtakım kimseler onun yanına vardılar.[216] Ona:
"Ey Tufeyl! Sen şair, kavminin içinde seyyid, sözü dinlenir bir adamsın.[217]
Ey Tufeyl! Sen bizim memleketimize geldin ama, aramızda çıkan şu adamın işi bizi sıkıntıya soktu. Topluluğumuzu ve işimizi darmadağın etti.
Kendisinin sözü, sihir gibi, tesir ediyor İnsanın babasıyla arasını açıyor. İnsanın kardeşiyle arasını açıyor. İnsanın karısıyla arasını açıyor. Bizim başımıza gelen bu halin, senin ile kavminin başına da gelmesinden korkarız![218] Sen sakın onunla hiç konuşma ve kendisinden de hiçbir şey dinleme!" dedil-er.[219]
Tufeyl b. Amr der ki:
"Vallahi, onlar bunu bana o kadar çok söylediler ki, kendi kendime, ondan birşey dinlememeye ve kendisiyle hiç konuşmamaya karar verdim.
Hatta, Mescid-i Haram'a vardığım zaman, onun söylediklerinden birşey erişmesin diye, kulaklarıma pamuk tıkıyor ve onu dinlemek istemiyordum!
Allah beni onun sözlerinden bazısını işitmeye elverişli kılmış olmalı ki, çok güzel bir kelam olarak işittim. Kendi kendime:
'Hay bana, anam ağlasın!
Vallahi, ben akıllı, şair bir adamım.
Bana, sözün güzel olanı da, çirkin olanı da gizli değildir.
Şu adamın söylediğini dinlememe, benim için ne sakınca var?
Onun bana getirdiği şey güzel ise, onu kabul ederim. Çirkin ise, onu bırakırım' dedim.
Orada bekledim.
Nihayet, Resûlullah (a.s.) oradan ayrıldı.
Ben de, evine girinceye kadar, arkasından gittim.
Kendisi eve girince, arkasından ben de içeri girdim, ve:
'Yâ Muhammedi Kavmin bana senin hakkında şöyle şöyle söylediler.
Vallahi, senin işinden beni o kadar korkuttular ki, sözünü işitmeyeyim diye, kulaklarıma pamuk bile tıkadım!
Sonra, Allah beni senin gözünü işitmeye elverişli kılmış olmalı ki, onu çok güzel bir kelam olarak işittim.
Sen şu işini bana bir arzet bakayım![1] dedim.
Resûlullah (a.s.) bana İslâmiyeti arzetti, Kur'ân okudu.
Vallahi, ben hiçbir zaman, ondan (Kur'ân'dan) daha güzel bir söz, ondan (İslâm'dan) da daha güzel bir iş işitmemişimdir!

Hemen Müslüman oldum. Cenab-ı Hak'tan başka hiçbir ilah bulunmadığına şehadet getirdim. Resûlullah (a.s.)a:
'Ey Allah'ın Peygamberi! Ben kavminin içinde sözü dinlenir bir kimseyim. Onların yanına dönecek ve kendilerini İslâmiyete davet edeceğim.
Allah'a dua et de, davetimde bana yardımcı olacak bir âyet, bir keramet yaratsın!' dedim.
Resûlullah (a.s.):
'Ey Allah! Ona bir âyet, bir keramet ihsan et!' diyerek dua etti.
Kavmimin yanına dönerken, karanlık bir gecede, kavmimin oturduğu su başına bakan yokuşta bulunduğum sırada, iki gözümün arasında kandil gibi bir nur peyda oldu!
'Allah'ım! Bunu yüzümden, başka yere değiştir!
Çünkü ben, dinlerinden ayrıldığım için, kabilem halkının onu bende ilahî bir ezanın eseri imiş gibi sanmalarından korkuyorum' dedim.
Bunun üzerine, nur, yüzümden ayrılıp değneğimin başına geçti!
Kabilemin kondukları su başına, yokuştan inmeye başladığım sırada idi ki, orada bulunanlar, değneğimin başındaki, asılı kandili andıran bu nura bakışıyorlardı.
Yanlarına vardım ve içlerinde sabahladım.
Yurduma indiğim zaman, babam yanıma geldi. Kendisi çok yaşlı bir ihtiyardı. Ona:
'Babacığım! Sen benden uzak dur! Artık ben senden değilim. Sen de benden değilsin' dedim.
Babam:
'Oğulcağızım! Ben senden niçin uzak durayım?' diye sordu.
Ona:
'Ben Müslüman oldum ve Muhammed (a.s.)ın dinine uydum' dedim.
Babam:
'Ey oğulcağızım! Senin dinin, benim de dinimdir[1] dedi. Ona:
'Öyle ise, git! Hemen guslet ve elbiseni de temizle! Sonra da, benim yanıma gel! Bana öğretilen şeyi, ben de sana öğreteyim' dedim.
Babam gidip gusletti ve elbisesini temizledi.
Gelince, kendisine İslâmiyeti arz ve teklif ettim. Hemen Müslüman oldu.
Bundan sonra, yanıma zevcem geldi.
Ona da:
'Sen benden uzak dur! Artık ben senden değilim. Sen de benden değilsin' dedim.
Zevcem:
'Babam, anam sana feda olsun! Ben niçin senden uzak durayım?!' dedi. Ona:
'İslâmiyet, benimle senin aranı ayırdı. Ben Müslüman oldum. Muhammed (a.s.)ın dinine tâbi oldum' dedim.
O da:
'Senin dinin, benim de dinimdir' dedi. Kendisine:
'Öyle ise, git! Züşşerâ putundan temizlen!' dedim. Zevcem:
'Babam, anam sana feda olsun! Züşşerâ putundan çocuklara bir zarar geleceğinden korkuyorum' dedi. Kendisine:
'Hiç korkma! Ben ondan hiçbir şey gelmeyeceğine kefilim' dedim.
Bunun üzerine, zevcem gidip guslettikten sonra yanıma geldi.
Kendisine İslâmiyeti arz ve teklif ettim, hemen Müslüman oldu.
Bundan sonra, Devs kabilesini İslâmiyete davet ettim.

Onlar, davetime icabette, ağırdan aldılar.
Bunun üzerine, Mekke'ye, Resûlullah (a.s.)ın yanına varıp:
'Ey Allah'ın Peygamberi! Devs kabilesi bana galebe çaldılar,[220] İslâmiyetten kaçındılar, asi oldu-lar.[221] Onlar aleyhinde Allah'a dua et!' dedim.
Resûlullah (a.s.):
'Ey Allah! Devs'e hidayet et!' diyerek dua etti. Bana da:
'Kavminin yanına dön, git! Onları İslâmiyete davete devam et ve kendilerine yumuşak davran!' buyurdu.[222]
Kavmimin yanına döndüm.
Resûlullah (a.s.) Medine'ye hicret edinceye kadar, Devs toprağından ayrılmaksızın, onları İslâmiyete davet edip durdum."[223]

Müşriklerin Peygamberimiz (a.s.) Yüzünden Birbirleriyle Tartışmaları

Peygamberimiz (a.s.), bir gün, Mescid-i Haram'a girmişti. O sırada, Kureyş müşrikleri Kabe'nin yanında bulunuyorlardı.
Peygamberimiz (a.s.)ın Mescid-i Haram'a geldiğini gören Ebu Cehil, Abdi Menaf oğullarına:
"Ey Abdi Menaf oğulları! İşte, bu sizin peygamberinizdir" diyerek alay etmek isteyince, Utbe b. Rebia:
"Bizden bir peygamber veya bir hükümdar olmasını, sen ne diye beğenmiyor, çirkin görüyorsun?!" dedi.
Bu konuşmalarya Peygamberimiz (a.s.)a haber verildi, ya da Peygamberimiz (a.s.) konuşmaları duyup yanlarına vardı ve:
"Ey Utbe b. Rebia! Vallahi, senin gayretin ne Allah, ne de Allah'ın Resûlü içindir; ancak burun onurun içindir!
Sen de, ey Ebu Cehil Amrb. Hişam! Vallahi, çok geçmeden başına öyle bir felâket gelecek ki, sen pek az gülecek, pek çok ağlayacaksın.
Sizler de, ey Kureyş ileri gelenleri! Vallahi, çok geçmeden, hoşlanmadığınız şeye (İslâmiyete)-istemediğiniz halde-gireceksiniz!" buyurdu.[224]
Yine, bir gün de, Ebu Cehil ile Ebu Süfyan oturup konuşuyorlar, Peygamberimiz (a.s.) da onların yanlarından geçiyordu.
Ebu Cehil, Ebu Süfyan'a:
"Ey Abduşşems oğulları! İşte, sizin peygamberiniz!" diyerek alay etmek isteyince, Ebu Süfyan kızdı ve:
"Bizden bir peygamber olmasına sen ne diye şaşıyorsun?! Bizim içimizde bir peygamber bulunur da karşımızdakinde bulunmazsa; bu, onun bizden daha az ve daha zelil olduğunu ifade eder!" dedi.
Bunun üzerine, Ebu Cehil:
"Yaşlılar dururken, onların arasından bir gencin peygamber olmasına şaşarım!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.), onların bu konuşmalarını işitince, yanlarına vardı ve:
"Sen ey Ebu Süfyan! Allah ve O'nun Resûlü için değil, fakat soy yakınlığı gayretinden dolayı kızdın!
EyHakem'in babası! Sen de pek az gülecek, pek çok ağlayacaksın!" buyurdu.[225]

Âs b. Vâil'in Peygamberimiz (a.s.) Aleyhindeki Konuşmaları

Peygamberimiz (a.s.) bir gün Kâbe Mescidinden çıkarken, Mescidin Benî Sehm kapısı yanında, Kureyş müşriklerinden Âs b.Vâil ile karşılaştılar ve ayakta biraz konuştular. O sırada, Kureyş müşriklerinin ulularından bazıları, Mescidde topluca oturmakta idiler. Yanlarına varınca, Âs b. Vâil'e:

"Kiminle durup konuşuyordun?" diye sordular.

Âs b.Vâil:

"Şu Ebterle konuşuyordum.[226]

Onun oğulları ölüp gitti, nesli kesildi![227]

Erkek çocuğu yaşamı yor. [228]

Artık onun kendisinin adı sanı anılmaz olur.[229]

Ondan sonra, siz de rahata erersiniz.[230]

Bırakın onu![231] Artık o bir ebter kişidir" dedi .[232]

Peygamberimiz (a.s.)ın İslâm devrinde Hz. Hatice'den doğan ve Abdullah ismi verilen ikinci erkek çocuğu[233] da, dört yaşında bulunduğu sırada[234] vefat etmişti.[235]

Araplar; oğulları ve kızları bulunanlardan, oğulları ölüp kızları kalanlara "Ebter" adını takarlardı .[236]

Yüce Allah, indirdiği Kevser sûresinde şöyle buyurdu:

"Şüphe yok ki, Biz sana Kevser'i verdik!

Sen de, Rabbin için namaz kıl ve kurban kes!

Sana buğzeden, kin besleyen (yok mu?) İşte asıl güdük (nesil ve zürriyeti kesik, her hayırdan uzak, adı sanı hayırla anılmayacak) olan, şüphesiz ki odur![237]

Kevser; Cennette bir nehrin adı olduğu gibi, Kur'ân, peygamberlik ve pek çok hayır., diye de tefsir edilmiştir.[238]

Peygamberimiz (a.s.)ın Arap Kabilelerine Başvuruşu

Peygamberimiz (a.s.) Taiften Mekke'ye geldikten sonra Kureyş müşrikleri ona karşı büsbütün sert ve katı davranmaya başlayınca,[239] Yüce Allah Peygamberimiz (a.s.)a Arap kabilelerine başvurmasını emretti.[240]
Bunun üzerine, Peygamberimiz (a.s.) her yıl hac mevsiminde[241] Ukâz, Mecenne ve Zülmecaz panayırlarına giderdi.[242]
Arapların, Cahiliye devrinde, Mekke çevresinde kurulan ve:
Ukâz,
Mecenne,
Zülmecaz,
diye anılan üç büyük panayırı vardı.[243] Bunlardan Ukâz panayırı, Arap panayırlarının en büyüğü idi.[244] Her yi I Kureyş kabileleri,[245]
Hevazinler,
Gatafanlar,
Eşlemler,
Benî Harisler,
Adaller,
Dişler (Kareler),
Mustalıklar.. hep oraya konariar,[246] her yerin eşrafı orada hazır bulunur,[247] Kabileler şairlerini orada bulundururlar, karşılıklı şiirler okutturur, övünür, dağılırlardı . [248]
Ukâz; Necd'in yukarısında, Arafat yakı nında.[249] Taife bir, Mekke'ye iki gecelik bir mesafede idi.[250]
Ukâz panayırı Zilkade hilali doğunca kurulur, yirmi gün devam ederdi.[251]
Mecenne panayırı; Merruz-Zahran nahiyesinde, Esfardağı yakınında, Mekke'nin aşağı tarafında olup, Mekke'ye birberid (oniki mil) uzaklıkta idi.[252]
Mecenne panayırı on gün kurulur, Zilhicce hilali görününceye kadar devam ederdi. Oradan ayrılarak Zülmecaz panayırına gidilirdi.[253]
Zülmecaz; Ukâz'ın yakınında,[254] Arafat'ın arkasında olup,[255] Arafat'a uzaklığı bir fersah (oniki bin adım) idi.[256]
Zülmecaz panayın[257] Zilhicce'nin birinci gününden, Ten/iye (Zilhicce'nin sekizinci) gününe kadar,[258] sekiz gün kurulur; sonra, oradan kalkılıp hac için Minaya doğru gidilir.[259] o gün Mina'da bulunulurdu.[260]
Peygamberimiz (a.s.), bu panayırlarda toplanmış bulunan:
1- BenîÂmir b. Sa'saa,
2- Muharib b. Hasafa,
3- Fezâra,
4- Gassan,
5- Mürre,
6- Hanife,
7- Süleym,
8- S.Abs,
9- Benî Nasr,
10- BenîBekkâ',

11- Kinde,
12- Kelb,
13- Hariseb.Ka'b,
14- Uzre,
15- Hudârime...[261]
gibi Arap kabilelerinin konak yerlerine kadar vanp,[262] onlara kendisini arz ve takdim eder;[263] onları Allah'a,[264] Allah'ın birliğini ikrara,[265] yalnız O'na ibadet etmeye, [266] İslâmiyete[267] davet eder; kendisinin onlara Allah tarafından peygamber olarak gönderildiğini haber verir;[268] kendisini tasdik etmelerini;[269] Rabbinin elçilik vazifelerini açıklayıncaya ve yerine getirinceye kadar[270] kendisine yardım etmelerini; [271] kendisini barındırmalarını[272] ve korumalarını onlardan isterdi.[273]
Dilediğini yerine getirdikleri takdirde kendilerine Cennet verileceğini bildirerek:[274]
"Kureyş müşrikleri beni Rabbimin Kelamını tebliğden men ettiler! Beni alıp kavimlerinin yanına götürecek adam yok mu?" diye sorarlardı.[275]
Fakat, ne yazık ki, onlardan ne davetini kabul edecek,[276] ne kendisini barındıracak,[277] ne de kendisine yardım edecek bir kimse çıkmaz;[278] aksine, kimisi Peygamberimiz (a.s.)a suratını asar, kaba ve kat davranır;[279] kimisi "Onu kendi kavmi daha iyi bilir,"[280] kimisi de, "İçinde bulunduğun cemaatin, kavmin seni daha iyi bilir! Onlar sana ne diye tâbi olmuyor?!" der, Peygamberimiz (a.s.)la tartışmaya kalkardı.
Peygamberimiz (a.s.) da, onlara gereken cevaplan verir ve kendilerini Allah'a imana davet etmeye devam eder, bir yandan da:
"Ey Allah! Sen dilemesen, herhalde, böyle olmazlardı!" diyerek şikâyetlenirdi.[281]
Onlardan kimisi de:
"Bakınız hele! Kavmini bozup dağıtmış olan bir adam bizi ıslah edecek, düzeltecekmiş ha?!" diyerek laf atardı.[282]
Yemen'den veya Mudarlardan, panayırlara gelmek üzere yola çıkacak olan bir kimseye, kavmi veya akrabası gelip:
"Sakın ha! Kureyşîlerin genci seni dininden döndürmesin!" diye uyarıda bulunurlardı. [283]
Hz. Ali derki:
"Yüce Allah Arap kabilelerine kendisini arzetmesini Peygamberi (a.s.)a emrettiği zaman, Resûlullah (a.s.) Minaya gitti.
Ben ve Ebu Bekir de kendisinin yanında bulunuyorduk.[284]
Dönüp dol aşa dolaşa bir meclise vardık ki, o mecliste sükûnet ve ağırbaşlılık vardı.
Bakılınca, yaşlılarında usluluk, şekil ve şemaillerinde güzellik göze çarpıyordu.
Ebu Bekir onların yanlarına varıp selam verdi[285] ve onlara:
'Siz hangi kavimdensiniz?' diye sordu.
'Biz,' dediler, 'Şeyban b. Salebe oğullarıyız.'[286]
Ebu Bekir, Resûlûllah (a.s.)a dönüp:
'Babam, anam sana feda olsun![1] dedi ve kavimleri içinde bulunan Mefrûk b. Amr, Hâni' b. Kabîsa, Müsenna b. Harise, Numan b. Şerik hakkında da:
'Bunlar Şeyban b. Salebe oğullarının izzet ve şeref sahibi kişileridir' dedi.[287]
Bunlardan, Ebu Bekir'e en yakını da, Mefrûk b. Amr idi.
Mefrûk; yakışıklılığı, dilinin düzgünlüğü ve iki yandan göğsüne dökülen örgülü saçlarıyla, diğerlerine karşı üstünlük arzediyordu.[288]

Ebu Bekir, ona:
'Sizde askerî hazırlık sayısı nasıldır ve kaçtır?' diye sordu.
Mefrûk:
'Biz binden fazlayız! Bin ise, azlığından dolayı yenilebilecek bir sayı değildir dedi.
Ebu Bekir
'Size sığınanları koruma geleneği nasıldır?[1] diye sordu.
Mefrûk:
'Korumaya, olanca gücümüzü sarfetmemiz gerekir. Her kavim için, bir nasip ve saadet vardır' dedi.
Ebu Bekir
'Düşmanlarınızla aranızda savaş nasıldır?' diye sordu.
Mefrûk:
'Biz, düşmanla karşılaştığımızda, kızgın olmadıkça, çok sert ve sağlamız. Kızgın iken, düşmanla karşılaşmadıkça da, çok sert ve sağlamız.
Biz atlan evlatlara, silahları da sütlü sağmal develere üstün tutarız.
Yardımı da Allah'tan bekleriz!
Allah bazan bize, bazan da karşımızdakine yardım eder.
Herhalde sen Kureyşli kardeşsin?' dedi.
Ebu Bekir
'Eğer size bir zâtın Resûlullah olarak kendisini halka arz ve takdim ettiği haberi erişmişse, işte o, şu zâttır!' diyerek Resûlullahı gösterdi.
Mefrûk:
'Bize bu hususta bazı haberler erişmişti' dedikten sonra, Resûlullah (a.s.)a dönüp:
'Ey Kureyşî kardeş! Sen insanları nelere davet ediyorsun?' diye sorunca, Resûlullah (a.s.) gelip yanlarına
oturdu.
Ebu Bekir de, ayağa kalkarak, Resûlullah (a.s.)ı elbisesiyle gölgeledi.
Resûlullah (a.s.), Mefrûk'a:
'Ben sizi Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına, Allah'ın şeriksiz bir olduğuna, benim de Allah'ın Resûlü bulunduğuma şehadet etmeye;
Yüce Allah tarafından bana emrolunan şeyleri yerine getirinceye kadar beni barındırmaya, korumaya;
Bana yardımcı olmaya., davet ediyorum.
Çünkü, Kureyşliler Allah'ın emrine karşı koymuş, Allah'ın Resûlünü yalanlamış, bâtılı tutup haktan yüz çevirmiş bulunuyorlar.
Allah ki, herşeyden müstağnî, her türlü övülmeye lâyık olandır!' buyurdu.
Mefrûk:
'Ey Kuneyşî kardeş! Sen daha nelere davet ediyorsun?' diye sordu.
Resûlullah (a.s.), En'am sûresinin:
'De ki: 'Gelin! Üzerinize Rabbinizin neleri haram kıldığını ben okuyayım:
O'na hiçbir şeyi şerik koşmayın!
Babanıza, ananıza iyilikten ayrılmayın!
Fakirlik endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin!
Sizin de, onların da rızkını, Biz vereceğiz.
Kötülüklerin açığına da, gizlisine de yaklaşmayın!

(Meşru) bir hak terettüp etmedikçe, Allah'ın haram kıldığı cana kıymayın!
İşte, Allah size, aklınızı başınıza alasınız diye, bunları emretti.
Yetimin malına, rüşdüne erişinceye kadar, o en güzel olandan başka bir suretle yaklaşmayın!
Ölçüyü, tartıyı tam ve doğru tartın!
Biz, bir kimseye, gücünün yettiğinden başkasını teklif etmeyiz.
Söz söylediğiniz zaman (leh ve aleyhinde söyleyeceğiniz kimse) hısım bile olsa, adaleti gözetin!
Allah'ın ahdini (verdiğiniz sözü) yerine getirin!
İşte, Allah size, iyice düşünesiniz diye, bunları emretti.
Şüphe yok ki, (emrettiğim) bu (yol), benim dosdoğru yol umdur.
O halde, ona uyun!
Başka (aykırı) yollara tâbi olup gitmeyin!
(Aykırı yollar) sizi O'nun (Allah'ın) yolundan ayırır.
İşte, Allah size bunları emretti ki, (kötülüklerden) sakınasınız!" [mealindeki 151-153.] âyetlerini okudu.
Mefrûk:
'Ey Kureyşî kardeş! Sen daha nelere davet ediyorsun?
Vallahi, bunlar yeryüzü halkının kelamlarından değildir!
Eğer onların kelamlarından olsaydı, biz onu çok iyi tanırdık' dedi.
Resûlullah (a.s.), Nahl sûresinin:
'Şüphesiz ki, Allah; adaleti, iyiliği, akrabaya (muhtaç oldukları şeyleri) vermeyi emreder.
Taşkın kötülüklerden, münkerden (akıl ve şeriatın kötülüğüne hükmettiği şeylerden), zulüm ve tecebbürden nehyeder.
Size (bu suretle) öğüt verir ki, iyice dinleyip ve anlayıp tutasınız!' [mealindeki 90.] âyetini okuyunca da, Mefrûk:
'Vallahi, ey Kureyşî kardeş! Sen beni ahlâkın en üstünlerine ve amellerin en güzellerine davet ettin!
Seni yalanlayan kavim sana iftira etmiş ve karşı koymuştur!' dedi.
Hâni' b. Kabîsa'nın da kendisinin sözüne ve görüşüne katılmasını istercesine:
'Buhârîi' b. Kabîsa, bizim büyüğümüz ve din işleri başkanımızdır[1] dedi.
Bunun üzerine, Hâni' b. Kabîsa, Resûlullah (a.s.)a:
'Ey Kureyşî kardeş! Söylediklerini dinlemiş ve sözünü doğrulamış bulunuyorum.
Benim görüşüme göre; bizi davet ettiğin şeyin sonucunu iyice düşünmeden bizim için başı ve sonu olmayan bir mecliste dinimizi terkedip senin dinine uymamız, görüşte kayma, sürçme, akılda hafiflik, sonuçta kısa görüşlülük olur!
Görüş kayma ve sürçmesi ise, ancak acele ile birlikte bulunur.
Bununla beraber, arkamızda bulunan kavmimizin gıyabında herhangi bir akit yapmayı da uygun bulmuyoruz.
Fakat, şimdi sen de dön git! Biz de dönüp gidelim.
Biz de iyice düşünelim, sen de iyice düşün![1] dedi.
Mefrûk, Müsenna b. Hârise'nin de kendi görüşüne katılmasını istercesine:
'Bu, Müsenna'dır! Bizim büyüğümüz ve savaş işleri başkanımızdır[1] dedi.
Bunun üzerine, Müsenna, Resûlullah (a.s.)a:
'Ey Kureyşî kardeş! Ben de, söylediklerini dinlemiş ve güzel bulmuşumdur.

Söylediğin şeyler hoşuma gitmiştir.
Sana tarafımdan verilecek cevap, Hâni' b. Kabîsa'nın verdiği cevaptır.
Biz iki bulanık su arasında konaklamış bulunuyoruz ki, onlardan biri Yemame, diğeri de Semâve'dir' dedi.
Resûlullah (a.s.):
'Bu iki su, nelerdir?' diye sordu.
Müsenna:
'Onlardan birisi, karadan Irak'ın kasabalarına kadar bakan yüksek Arap toprakları, diğeri de Farşların ırmak ağızları ve Kisra'nın ırmaklarıdır.
Kisra; herhangi bir hadise çıkarmayacağımıza, bir hadise çıkarıcıyı barındırmayacağımıza dair bizden ahd almıştır ve orada ancak bu şartla konaklamış bulunuyoruz.
Senin bizi kabule davet ettiğin şu iş ise, hükümdarların hoşuna gitmeyebilir.
Arap beldeleri yakınında işlenen suçtan sahibi bağışlanabilir ve özrü kabul edilebilir, ama Fars beldeleri yakınında işlenen suçta sahibi bağışlanmaz ve özrü kabul edilmez.
Eğer sen Arap beldelerine yakın olan yerde Araplara karşı sana yardım etmemizi istiyorsan, bunu üzerimize alabiliriz dedi.
Bunun üzerine, Resûlullah (a.s.):
'Siz fena bir cevap vermediniz. Doğruyu açıkça dile getirdiniz.
Şüphe yok ki, her tarafından emin olmayan kimseler, Allah'ın dinine yardım etmeye kalkamazlar!' buyurdu.
Ayağa kalktı. Ebu Bekir'in elinden tutup, onların yanlarından ayrıldı."[289]
Rebia b. Abbâdü'd-Dilî der ki:
"Peygamber (a.s.)ı Zülmecaz panayırında görmüştüm.[290] 'Ey insanlar! 'Lâ ilahe illallah = Al I ah 'ta n başka ilah yok!' deyiniz de, kurtulunuz!' buyuruyor;[291] kendisi hangi caddeye girse halk da oraya gidiyor,[292] onun başına toplanıyor.[293] birbiri üzerine yığılıyorlardı. Orada, ne bir kimsenin birşey söylediğini, ne de onun sustuğunu gördüm. [294] O, hep:
'Ey insanlar! 'Lâ ilahe illallah=Allah'tan başka ilah yok! deyiniz de, kurtulunuz!' buyurup duruyordu.[295]
Akik (şaşı) gözlü,[296] güzel,[297] yumru[298] yüzlü, iki bölük halinde örgülü saçlı bir adam da, o nereye giderse arkasından gidiyor:[299]
'Ey insanlar![300] Bu, sizi aldatıp da, dininizden, baba ve atalarınızın dininden vazgeçirmesin![301] Bu, dinden çıkmış bir yalancıdır!' diyordu.[302]
'Kimdir bu zât?' diye sordum.
'Muhammed b. Abdullah'tır. Kendisi, peygamber olduğunu söylüyor' dediler.
'Ya onun arkasında giden, onu yalanlayan, şu akik (şaşı) gözlü adam da kimdir?' diye sordum.
'O da, onun amcası Ebu Leheb'dir!' dediler."[303]
Rebia b. Abbâd, diğer rivayetinde de, şöyle der:
"Ben, yeni yetişmiş bir genç iken, babamla birlikte Mina'da bulunuyordum.
Resûlullah (a.s.) da, Arap kabilelerinin konak yerlerinde durup:
'Ey filan oğulları! Allah'tan başka, tapmış olduğunuz şu putları atarak, Allah'a hiçbir şeyi şerik koş-maksızın ibadet etmenizi; bana inanmanızı; beni doğrulamanızı; Allah tarafından gönderilmiş olduğum vazifeyi açıklayıp yerine getirinceye kadar beni korumanızı size emreden Allah'ın Resûlüyüm ben' buyuruyor; arkasında da, akik, şaşı

gözlü, güzel yüzlü, iki bölük halinde örgülü saçlı, üzerinde Aden işi elbise bulunan bir adam da, Resûlullah (a.s.) sözlerini bitirince:
'Ey filan oğulları! Bu, sizi, ancak Lât ve Uzzâ ile müttefikleriniz Malik b. Ukayş oğullarının cinlerini boynunuzdan soyup atmaya ve kendisinin getirdiği bid'atve dalâletlere sarılmaya davet ediyor! Sakın hâ! Siz ona itaat etmeyin ve onu dinlemeyin!' diyordu.
'Babacığım! Şu zâtı takip eden kimdir?' diye sordum.
Babam: 'Bu. onun amcası Ebu Leheb Abduluzzâ b. Abdulmuttalib'dir' dedi."[304]
Tank b. Abdullahi'l-Muharibî de, bu husustaki bir müşahedesini şöyle anlatır:
"Resûlullah (a.s.)ı Zülmecaz panayırında görmüştüm:
Kendisinin üzerinde kırmızı bir cübbe bulunuyor, en yüksek sesiyle:
'Ey insanlar! 'Lâ ilahe illallah=Allah'tan başka hiçbir ilah yok!' deyiniz de, kurtulunuz!' buyurarak sesleniyordu.
Bir adam da, elindeki taşla, onu takip ediyor ve:
'Ey insanlar! Sakın ona itaat etmeyiniz! Çünkü, o yalancıdır!' diyerek bağırıyordu.
Attığı taşlarla, Resûlullah (a.s.)ın ayak bileklerini kanatmıştı.
Oradakilere, Resûlullah (a.s.) hakkında:
'Kimdir bu zât?[1] diye sordum.
'Bu, Abdulmuttalib oğullarından bir gençtir!' dediler.
'Ya onun ardına düşen ve ona taş atan da kimdir?' diye sordum.
'O da, onun amcası Ebu Leheb Abduluzzâ'dır!' dediler."[305]
Peygamberimiz (a.s.), Zülmecaz panayırında:
"Ey insanlar! 'Lâ ilahe illallah=Allah'tan başka hiçbir ilah yok![1] deyiniz de, kurtulunuz!" buyurarak seslendiği sırada bir adamın da Peygamberimiz (a.s.)ın üzerine toprak saçtığı, ve bakılınca, onun Ebu Cehil olduğu görüldü ki, o da;
"Ey insanlar! Sakın, bu sizi dininiz hakkında aldatmasın!
O, muhakkak, sizin Lât ve Uzzâ'ya tapmayı bırakmanızı istiyordur" diyordu.[306]
Peygamberimiz (a.s.) her hakarete, her işkenceye katlanarak, vazifesini yerine getirmeye çalışmaktan geri durmuyordu.
Müdriku'l-Ezdî der ki:
"Babamla birlikte hac yapıyordum. Mina'ya gelip konaklayınca, bir toplulukla karşılaştım.
Babama:
'Bu cemaat ne için toplanmış?[1] diye sordum.
Babam:
'Şu, kavminin dinini terketmiş olan kişi için' dedi.[307]
Bakınca, Resûlullah (a.s.)ı gördüm:
'Ey insanlar! Lâ ilahe illallah=Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur!' deyiniz de, kurtulunuz!' buyuruyor-du.
İnsanlardan kimisi onun yüzüne tükürüyor;
Kimisi başına toprak saçıyor;
Kimisi de ona sövüp sayıyordu![308]
Gün yarılanıncaya kadar, bu hal devam etti.
O sırada, göğsü açılmış bir kız, içinde su bulunan bir kapla geldi.[309] Ağlıyordu.[310]
Resûlullah (a.s.), su kabını alıp sudan içti.
Elini, yüzünü yıkadı. Başını kaldırıp:

'Kızcağızım![311] Göğsünü başörtünle ört!
Baban hakkında, tuzağa düşürülüp öldürülecek, zillete uğrayacak diye korkma!' buyurdu. [312]
'Kimdir bu kız?' diye sorduk.
'Kendisinin kızı, Zeyneb'dir!' dediler.[313]
Peygamberimiz (a.s.), Kinde'lerin[314] Ukâz panayırındaki[315] konak yerlerine gitti.
Onların seyyid ve ulu kişileri olan Müleyh de, o sırada, onların içlerinde bulunuyordu.[316]
Peygamberimiz (a.s.), onlara:
"Sizler, hangi kavimdensiniz?" diye sordu.
"Ben îAmr b. Muaviye'lerden" dediler.[317]
Arap kabileleri içinde, Kinde'lerden daha mülayimi yoktu.
Peygamberimiz (a.s.), onları yumuşak bulunca, oturup kendileriyle konuştu.[318]
Kendisini onlara, Allah tarafından gönderilen bir peygamber olarak arz ve takdim; kendilerini Allah'a imana davet etti.[319]
"Sizi, bir olan, şeriki olmayan Allah'a imana;
Kendinizi koruduğunuz şeylerden, beni de korumaya davet ediyorum!
Muvaffak olursam, o zaman, siz bana yardıma devam edip etmemekte serbestsiniz!" buyurdu.
Onların hemen hepsi:
"Bundan daha güzel söz olmaz! Amma, biz atalarımızın tapageldiklerine tapmaya devam edeceğiz!" dediler.
Kinde'lerin en küçük yaşlısı:
"Ey kavmim! Şu zâtın davetini kabule başkaları koşmadan önce, siz koşun! Vallahi, Kitab ehli olanlar (Yahudiler ve Hıristiyanlar), 'Harem'den bir peygamber çıkacaktır! Onun çıkacağı zamanın gölgesi de, düşmüştür!' diyorlar" dedi.
Kinde'lerin içinde, bir gözü kör bir adam da bulunuyordu.
"Geri durun da, bir de ben konuşayım:
Kavim ve kabilesi onu yurtlarından çıkarmış iken, siz onu barındıracaksınız ki, bu, bütün Araplarla savaşmayı üzerinize almak demektir!
Hayır! Hayır! Olamaz!" dedi.[320]
Peygamberimiz (a.s.)ın teklifini kabulden kaçındılar.[321]
Peygamberimiz (a.s.), onların yanından da üzgün olarak ayrıldı.
Kinde'ler, yurtlarına dönünce, durumu kavimlerine haber verdiler.
Yahudilerden bir adam, onlara:
"Vallahi, siz nasibinizi elde etmekte yanılmışsınız!
Eğer o zâta tâbi olmaya koşsaydınız, Araplara üstün olurdunuz!
Biz, onun sıfatını Kitabımızda yazılı bulmuşuzdur!" dedi ve sıfatlarını anlatmaya başladı.
O anlattıkça, Peygamberimiz (a.s.)ı görmüş olanlar, onun anlattıklarını doğruladılar.
Bundan sonra, Yahudi:
"Biz, onun çıkacağı yerin Mekke, ve hicret edeceği yerin Yesrib (Medine) olacağını da Kitabımızda yazılı bulduk!" dedi.
Kinde'ler, gelecek hac mevsiminde Peygamberimiz (a.s.)la buluşmaya, aralarında karar verdiler. Fakat, o yıl seyyid ve ulu kişileri onları alıkoyduğu için, hiçbirisi, gidip Peygamberimiz (a.s.)la buluşamadı.

Yahudi de, öldü. Ölürken, kendisinin Peygamberimiz (a.s.)ı tasdik ve ona iman ettiği, ağzından işitildi.[322]
Yüce Allah, ondan razı olsun!
Peygamberimiz (a.s.); Kelb kabilesinin konak yerlerine uğrayıp, orada, onlardan bir oymak olan Benî Abdullah'ların yanına vardı. Kendisini onlara, Allah tarafından gönderilen peygamber olarak arz ve takdim, kendilerini Yüce Allah'a imana davet etti:
"Ey Abdullah oğulları! Bakınız: Yüce Allah, babanıza da pek güzel isim vermiş!" buyurdu.[323] Fakat, Benî Abdullah'lar, Peygamberimiz (a.s.)ın yaptığı tekliflerden hiçbirini kabul etmediler.[324]
İçlerinden bir şeyh ise:
"Şu olgun genç, ne güzel şeye davet ediyor!
Ne yazık ki, kavmi onu uzaklaştırın iş bulunuyor!
O keşke kavmi ile anlaşsaydı! Bütün Araplar kendisine tâbi olurdu" demişti.[325]
Peygamberimiz (a.s.) Benî Hanife kabilesinin konak yerlerine gitti. Kendisini onlara, Allah tarafından gönderilen peygamber olarak arz ve takdim, kendilerini Yüce Allah'a imana davet etti.
Ne yazık ki, Peygamberimiz (a.s.)ı, Araplar içinde, Benî Hanife kabilesi kadar çirkin birred ile reddeden olmamıştır.[326]
Peygamberimiz (a.s.), Benî Âmir b. Sa'saa'ların,[327] Ukâz panayırındaki konak yerlerine vardı. Onlara:
"Siz hangi kavimdensiniz?" diye sordu.
"Benî Âmir b. Sa'saa'lardan" dediler.
Peygamberimiz (a.s.):
"BenîÂmirlerin hangi ailesindensiniz?" diye sordu.
"Benî Ka'b b. Rebia'lardan" dediler.[328]
Peygamberimiz (a.s.), onlara kendisini Allah tarafından gönderilen peygamber olarak arz ve takdim, kendilerini Yüce Allah'a imana davet etti.[329]
"Sizde, mün'a [sığınan kimseleri koruma] nasıldır?" diye sordu.
"Bizim tarafımıza ne laf atılabilir, ne de habersiz ateşimizle ısınılabilir!" dediler.
Peygamberimiz (a.s.):
"O halde, ben Allah'ın Resûlüyüm! Sizin yanınıza geldiğimde, Rabbimin elçilik vazifelerini halka ulaştırıncaya, yerine getirinceye kadar beni korur musunuz? İçinizde hiçbir kimseyi zorlamayacağım!" buyurdu.
"Sen, Kureyşlilerden kimlerdensin?" diye sordular.
Peygamberimiz (a.s.):
"Abdulmuttalib oğullarından!" buyurdu.
"Sen Abdi Menaf oğullarından olduğuna göre, onlar neredeler? (Seni ne diye korumuyorlar?!)" dediler.
Peygamberimiz (a.s.):
"Onlar beni yalanlayan ve tardedenlerin ilki oldular!" buyurdu.
Benî Ka'b b. Rebia'l ar:
"Biz, seni ne tard, ne de sana iman ederiz! Şu kadar ki, Rabbinin elçiliğini insanlara ulaştırıncaya, yerine getirinceye kadar seni koruruz!" dediler.
Bunun üzerine, Peygamberimiz (a.s.), onların yanına indi. O sırada, Benî Ka'b b. Rebia halkı, pazarda alışverişle uğraşıyorlardı.[330]

Onlardan bir adam ,[331] Beyhara b. Firas[332] çıkageldi:
"Kimdir şu yanınızda gördüğüm ve tanıyamadığım kişi?" diye sordu.
"Muhammed b. Abdullahi'l-Kureyşî'dir!" dediler,
Beyhara:
"Sizin onunla ne işiniz var?" diye sordu.
"O bize kendisinin Resûlullah olduğunu söylüyor ve Rabbinin elçilik vazifesini tebliğ edinceye kadar, kendisini korumamızı bizden istiyor" dediler.
Beyhara:
"Ona ne cevap verdiniz?" diye sordu.
"Kendisine 'Hoş geldin! Seni yurdumuza götüreceğiz. Kendimizi nelerden korursak, seni de onlardan koruyacağız' dedik," dediler.[333]
Beyhara, kendi kendine:
"Vallahi, şu adamı Kureyşîlerden alabilsem, onun sayesinde bütün Arapları yerdim (sömürürdüm!)" diye mırıldandıktan sonra, Peygamberimiz (a.s.)a:
"Eğer biz sana işin hakkında bey'at edersek, Allah da seni muhaliflerine galip kılarsa, senden sonra işin bizim olur, bize kalır mı?" diye sordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"İş Allah'a aittir! Allah onu dilediğine verir!" buyurdu.
Beyhara:
"Demek, göğüslerim senin önünde bütün Arapların okuna hedef olacak, Allah seni muzaffer kıldığı zaman iş bizden başkasına geçecek ha?! Senin işin bize gerekmez!" dedikten sonra,[334] kavmine dönüp:
"Şu panayır halkından, yurtlarına birşeyle dönerlerken, sizinkinden daha kötü birşeyle dönen bir kimse bilemiyorum.
Demek, siz bütün halkla savaşmaya başlayacak, kendinizi bütün Arapların tek yaydan oklarına tutturacaksınız ha?!
Onu kendi kavmi sizden daha iyi bilir.
Eğer kavmi onda bir hayır, bir iyilik görmüş olsalardı, onunla herkesten çok mutlu olurlardı.
Siz, kendi kavminin içlerinden sürüp çıkardığı, yalanladığı bir kimseye yakınlık gösteriyor, yardım etmeye, kendisini barındırmaya kalkıyorsunuz.
Ne kötü görüştür sizin görüşünüz!" dedikten sonra, Peygamberimiz (a.s.)a dönüp:
"Hemen kalk, kavminin yanına git!
Vallahi, sen şimdi kavmimin yanında olmasaydın, muhakkak senin boynunu vururdum!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.) kalkıp devesinin üzerine oturunca,[335] kötü adam Beyhara, devenin böğrünü ansızın dürttü. Deve, sıçrayıp kalkarken, Peygamberimiz (a.s.)ı yere düşürdü!
Mekke'de Müslüman olan kadınlardan Dubâa binti Âmirb. Kurt da, o gün, Benî Âmirlerden olan amcalarının oğullarını ziyaret için gelmişti ve o sırada Benî Âmirlerin yanında bulunuyordu.
Dubâa Hatun Peygamberimiz (a.s.)a yapılan hakareti görür görmez:
"Ey Âmir hanedanı! Gözünüzün önünde şu Allah'ın Resûlüne yapılanı görüp de, içinizden benim için onu koruyacak hiçbir kimse yok mu?!" dedi.
Amcalarının oğullarından üç kişi, hemen kalkıp Beyhara'nın üzerine yürüdüler.[336] Hazn b. Abdullah ile Muaviye b. Ubâde de, Beyhara'ya yardım etti.[337]

Âmir oğullarından her biri, Beyhara ve yardımcılarından birini tutup yere yıktılar. Göğüslerinin üzerine oturup, yüzlerini tokatladılar.
Allah onlardan razı olsun!
Peygamberimiz (a.s.), kendisini kayıranlar hakkında:
"Ey Allah! Şunlara bereketini ihsan et!"[338]
Beyhara ve yardımcıları aleyhinde de:
"Ey Allah! Onları da rahmetinden uzaklaştır!" diyerek dua etti.
Peygamberimiz (a.s.)ı kayıran üç kişiden ikisi Sehl'in oğulları Gıtrîf (Gatîf)ve Gatafan, birisi de Urve (Uzne) b. Abdullah olup,[339] bunlar sonradan Müslüman oldular ve Allah yolunda şehit olarak öldüler.[340] Ötekiler ise küfür ve şirk üzere ölüp gittiler.[341]
Benî Âmirlerin, çok yaşlı olması dolayısıyla hac mevsimlerine katılamayan ihtiyar bir adamları vardı.
Benî Âmirler, yurtlarına döndükçe, olan bitenleri ona anlatırlardı.
Bu yıl da, hac mevsiminden dönüp yurtlarına geldikleri zaman, ihtiyar adam onlara yine mevsimde olan bitenleri sormuştu.
Benî Âmirler de:
"Kureyşîlerden, Abdulmuttalib oğullarından, yanımıza bir genç gelmişti. Kendisinin peygamber olduğunu söylüyor, işinin üzerinde kendisiyle birlikte durmaya, kendisini korumaya, yurdumuza getirmeye bizi davet ediyordu" dediler.
İhtiyar, hemen ellerini başının üzerine koydu.[342] Sonra da:
"Ey Âmir oğulları! Kaçırılan bu fırsat telâfi edilebilecek mi?!
Ağdan kurtulan, yakalanmaya çalışılan av yakalanabilecek mi?!
Filanın varlığı Kudret Elinde bulunan Allah'a andolsun ki; İsmail oğullarından hiçbirisi şimdiye kadar yalan yere peygamber olduğunu söylememiştir!
Elbette ki, onun söylediği hak ve gerçekti ![343]
Sizin o isabetli görüşünüz o sırada nerede idi?![344]
Siz, herhalde, o sıradaki görüşünüzde hazır bulunmamışsınızdır!" diyerek onları kınadı. [345]
Peygamberimiz (a.s.) Benî Muharib b. Hasafa'ların bulundukları yere kadar gitti.
Onların içinde bulunan yüzyirmi yaşındaki bir şeyhle konuştu.
Onu İslâmiyete, ve Rabbinin elçilik vazifesini tebliğ edinceye, yerine getirinceye kadar da kendisini korumaya davet etti.
Benî Muharib'lerin şeyhi:
"Ey adam! Senin haberini kendi kavmin daha iyi bilir![346]
Vallahi, seni alıp yurduna götüren bir kimse, şu mevsim halkının götürmediği kötülüğü götürmüş olur!
Sen kendini bizden uzak tut!" dedi.[347]
O sırada Ebu Leheb gelmiş, ihtiyar Muhariblinin söylediklerini dinlemişti.
Onun başına dikilerek:
"Eğer şu mevsim halkının hepsi senin gibi cevap verseydi, o, üzerinde durduğu dini bırakırdı.
Kendisi, dinini bırakmış bir yalancıdır!" dedi.
İhtiyar da:
"Sen, vallahi, onu daha iyi bilirsin:
O senin kardeşinin oğludur ve senin etindendir.

Ey Ebu Uttıe! Belki de onda bir delilik vardır. Bizim yanımızda, bu hastalığı tedavi eden bir adam var!" dedi.
Ebu Leheb ihtiyarın bu sözüne bir cevap vermedi.
Ebu Leheb, Peygamberimiz (a.s.)ı kabilelerden hangi kabilenin yanında görse, hemen orada durup:
"Bu, dinini terketmiş bir yalancıdır!" diyerek bağırmakta idi.
Peygamberimiz (a.s.)ı, yanlarından ayrılırken arkasından taşlamayan bir kabile kalmadı ! [348]
Abdullah b. Vâbısatu'l-Absî'nin babasından, babasının da dedesinden rivayetine göre, dedesi demiştir ki:
"Mina'daki konak yerlerimizde bulunduğumuz sırada, Resûlullah (a.s.) bize geldi.
Biz, o sırada, Hayf mescidinin yanındaki Cemretü'l-ûlâ'da konaklamış bulunuyorduk.
Resûlullah (a.s.) devesinin üzerinde, Zeyd b. Harise de terkisinde idi.
Bizi İslâmiyete davet etti, ama vallahi biz onun davetini kabul etmedik!
Davetini kabul etmeyişimiz, bizim için, hiç de hayırlı olmadı.
Halbuki, kendisinin peygamber olarak ortaya çıktığını ve hac mevsimlerinde halkı İslâmiyete davet ettiğini de işitmiş bulunuyorduk.
Başımıza dikilip bizi Müslümanlığa davet edince, kabul etmedik!
O sırada yanımızda bulunan Meysere b. Mesrûku'l-Absî:
'Vallahi, şu zâtı tasdik etmiş, kendisini bindirip yurdumuzun ortasına götürmüş olsak, muhakkak ki, yerinde bir görüş olur.
Vallahi, onun işi muvaffak olacak, ve hatta, her ulaşılacak yere ulaşacaktır!' dedi.
Abs kavmi, ona:
'Bırak, bizi üstesinden gelemeyeceğimiz birşeyle karşılaştırma!' dediler.
Resûlullah (a.s.), Meysere hakkında ümide düşüp kendisiyle konuştu.
Meysere:
'Senin sözünden daha güzeli, daha nurlusu yoktur.
Fakat, ne yapayım ki, kavmim bana muhalefet ediyorlar.
Kişi ise, kavmiyle birlikte hareket etmek zorundadır.
Kavmi ona destek ve yardımcı olursa, düşmanlar ondan daha uzak durur, ona hiç yanaşmazlar!' dedi.
Bunun üzerine, Resûlullah (a.s.) oradan ayrıldı.
Abs kavmi de, yurtlarına dönmek üzere, konak yerlerinden ayrıldılar.
Meysere, onlara:
'Bizi götürürken, Fedek'e yönelin! Orada Yahudiler vardır.
Onlara bu zâtı bir soralım bakalım?' dedi.
Yahudilerin yurduna yönelip yanlarına vardılar.
Yahudiler, Benî Abs'lere bir Kitab çıkartıp ortaya koydular. Onda, Resûlullah Al eyhisselamın anıldığı yeri okudular:
'O Peygamber, ümmîdir ve Arabdır. Deveye, merkebe biner, ekmek kırıntılarını yemekle yetinir. Ne uzun, ne de kısa boyludur. Ne kıvırcık, ne de düz saçlıdır. Kendisinin gözlerinde hafif kırmızılık vardır. Teni pembedir.[1]
[Kitab'dan bunu okuduktan sonra, Yahudiler]:
'Eğer o sizi getirdiği dine davet ederse, onun davetini kabul edin ve onun dinine girin! Bizler ise, onu kıskanırız ve ona tâbi olmayız.

Onun eliyle, bize, birtakım savaşlarda büyük belalar gelecektir.
Araplardan da, ona tâbi olmayan, onunla çarpışmayan hiç kimse kalmayacaktır!
Siz, ona tâbi olanlardan olun![1] dediler.
Bunun üzerine, Meysere, Benî Abs'lere:
'Ey kavmim! İşte, iş apaçık meydana çıktı!' dedi.
Benî Abs'ler:
'Önümüzdeki yıl, hac mevsiminde döner, onunla buluşuruz' dediler, yurtlarına döndüler.
Fakat, Benî Abslerin ileri gelenleri hac mevsiminde buna razı olmadıkları için, onlardan hiçbirisi Resûlullah (a.s.)a tâbi olamadı.
Resûlullah (a.s.), Medine'ye hicret ettikten sonra, Mekke'ye gelerek Veda Haccını yaptığı zaman, Meysere Resûlullah (a.s.)la karşılaştı ve hemen onu tanıdı:
'Yâ Rasûlallah! Vallahi, senin bize geldiğin günden beri, sana tâbi olmayı özlemekten geri durmadım.
Bildiğin gibi, Allah, Müslümanlığımı geciktirmemden başkasına razı olmadı.
O gün benim yanımda bulunmuş olan kimselerin hepsi ölüp gitmiş bulunuyorlar.
Ey Allah'ın Peygamberi! Onların girdikleri yer neresidir?' diye sordu.
Resûlullah (a.s.):
'Her kim İslâmiyetten başka din üzerinde ölmüş ise, o, ateş (Cehennem) içindedir!' buyurdu.[349]
Meysere:
'Hamdolsun o Allah'a ki, beni[350] **senin sayende ateşten (Cehennemden)**[351] **kurtardı' deyip hemen Müslüman oldu. Ve iyi birMüslüman oldu."**[352]
Allah ondan razı olsun![353]

Peygamberimiz (a.s.)ın Hz. Sevde ile Evlenişi

Nübüvvetin onuncu yılı, Ramazan ayında,[354] Osman b. Maz'un'un zevcesi Havle Hatun, Peygamberimiz (a.s.)ın evine gelip:[355]
"Yâ Rasûlallan! Evine girince, sanki Hatice'nin yokluğunu görür gibi oldum!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Evet, öyledir. O, çocukların anası, evin sahibesi, görüp gözeticisi idi" buyurdu.[356]
Havle Hatun:
"Yâ Rasûl ali ah! Evlenmez misin?" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Kiminle?" diye sordu.
Havle Hatun:
"Kız istersen kızla, dul istersen dulla!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Dul olan, kimdir?" diye sordu.
Havle Hatun:
"Zem'a'nın kızı Sevde'dir! Sana iman etmiş, söylediklerine tâbi olmuştur" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Haydi, git! Benim için dünürlük et!" buyurdu.
Havle Hatun, Hz. Sevde'nin yanına vardı. Ona:
"Yüce Allah, senin üzerine, hayır ve bereketten neyi indirdi, biliyor musun? dedi.
Hz. Şevde:
"Nedir o hayr ve bereket?" diye sordu.
Havle Hatun:
"Resûlullah (a.s.), seni kendisine istemek üzere, beni gönderdi" dedi.
Hz. Şevde:
"Sen, bunun olmasını istiyorsan, babamın yanına git! Bunu ona söyle!" dedi.
Zem'a; çok yaşlı ve yaşlılığı sebebiyle hacdan geri kalmış bir ihtiyardı.
Havle Hatun, onun yanına girip, kendisini Cahiliye devri selamıyla selamladı.
Zem'a:
"Kim bu?" diye sordu.
Havle Hatun:
"Hakîm'in kızı Havle!" dedi.
Zem'a:
"Başında ne hal var?" diye sordu.
Havle Hatun:
"Muhammed b. Abdullah, kendisine Sevde'yi istemek üzere, beni gönderdi" dedi.
Zem'a:
"Doğrusu, çok şerefli bir eşittir! Arkadaşın (Şevde), buna ne diyor?" dedi.
Havle Hatun:
"Bunu senin arzuna bıraktı" dedi.
Zem'a:
"Öyle ise, onu benim yanıma çağır!" dedi.
Havle Hatun, Hz. Sevde'yi çağırdı.
Zem'a:

"Kızcağızım! Bu Havle, Muhammed b. Abdullah b. Abdulmuttalib'in, kendisini, seni kendisine istemek üzere gönderdiğini söylüyor. O, gerçekten, şerefli bir eşittir. Seni ona nikahlamamı istiyor musun?" diye sordu.
Hz. Şevde:
"Evet!" dedi.[357]
Fakat, Hz. Şevde, vefat eden kocasından beş-altı küçük çocuğu bulunduğu için, Peygamberimiz (a.s.)la evlenmeye cesaret edemiyordu.
Peygamberimiz (a.s.), onun tereddüt ettiğini görünce:
"Senin benimle evlenmene engel olan nedir?" diye sordu.
Hz. Şevde:
"Vallahi, ey Allah'ın Peygamberi! Yaratılmışlardan, bana, senden daha sevgilisi olamazken, benim seninle evlenmeme ne engel olabilir?
Fakat, şu küçük çocukların, sabah akşam senin başında bağırıp çağırmaları olmasa; ben bu işi seni memnun ve mesrur etmek için seve seve yaparım" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Senin benimle evlenmene, bundan başka, engel olan birşey var mı?" diye sordu.
Hz. Şevde:
"Yoktur vallahi!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Allah sana rahmet etsin![358]
Develere binen Arap kadınlarının hayırıısı[359] Kureyş kadınlarının yararlısı olup,[360] onlar küçük çocuğuna karşı en çok şefkat gösterir, kocasına da elindeki işi hususunda en çok riayet eder" buyur-du.[361]
Hz. Şevde:
"Yâ Rasûl ali ah! Ne yapmamı bana emir buyurursun?" diye sordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"Seni bana nikahlaması için, kavminden bir adama emret!" buyurdu.
Hz. Şevde de, Hâtıb b. Amr'a emretti.
Hz. Şevde, Hz. Hatice'den sonra, Peygamberimiz (a.s.)ın ilk evlendiği hatundu.
Bu evlilik, nübüvvetin onuncu yılı Ramazan ayının içinde vuku buldu.[362]

Kureyş Müşriklerinin Peygamberimiz (a.s.)dan Safâ Tepeciğini Altına Çevirmesini İstemeleri

Kureyş müşrikleri, bir gün, Peygamberimiz (a.s.)dan bir mucize getirmesini istediler.
Peygamberimiz (a.s.), onlara:
"Size hangi şeyi getirmemi istiyorsunuz?" diye sordu.
Müşrikler:
"Safa tepeciğini bizim için altın yap!" dediler.
Peygamberimiz (a.s.):
"Ben bunu yaparsam, beni tasdik eder, doğrular mısınız?" diye sordu.
Müşrikler:
"Evet! Tasdik ederiz! Vallahi, sen bunu yaparsan, muhakkak, topyekün sana tâbi oluruz! [363]
Eğer senin söylediklerin hak ve gerçekse ve bizim iman etmemiz seni sevindirecekse, haydi, Safa tepeciğini bizim için altına çevir![364]
Safa tepeciğini bize altın yapması için Rabbine dua et! Biz de sana iman edelim!" dediler.
Peygamberimiz (a.s.), onlara:
"Dediğinizi yapar mısınız?" diye sordu.
Kureyş müşrikleri:
"Evet! Yaparız!" dediler.[365] Yemin de ettiler.[366]
Bunu isteyenler, Kureyş müşriklerinden:
Nadr b. Haris,
Ümeyye b. Halef,
Ebu Cehil Amr b. Hişam idi .[367]
Bunun üzerine, Peygamberimiz (a.s.) Yüce Allah'a dua etti.[368]
Cebrail (a.s.) gelip:[369]
"Yâ Muhammed![370] Yüce Rabbin sana selam ediyor ve:
'İstersen, onlar için, Safa tepeciğini altın yapayım.
Fakat, bundan sonra onlardan kim küfre kalkışırsa, işte o zaman, Ben onları muhakkak ki âlemlerden hiçbirisini azaplandırmadığım bir azapla azaba uğratırım![371]
İstersen, istediklerini yerine getirmeyeyim de,[372] kendilerine tevbe ve rahmet kapısını açık tutayım?[1] buyuruyor" dedi.[373]
Rahmetenli'l-âlemîn olan Peygamberimiz (a.s.):
"Hayır! Safâyı altın yapıp da, onları azaba çarpma![374]
Bilakis, onlara tevbe ve rahmet kapısını açıktut![375] Tevbekâr oluncaya kadar, onları bırak!" diyerek dua etti.[376]
Süheylî'nin İbn İshak'tan nakline göre; müşrikler de, korkarak, bu yoldaki isteklerinden vazgeçtil-er.[377]
Peygamberimiz (a.s.)dan istemiş oldukları şey için, "İstemiyoruz!" dediler.[378]
İşte:
"Bizi, (Kureyşflere) âyetler (mucizeler) göndermemizden alıkoyan, ancak, öncekilerin onları yalanlamış olduklarıdır.
Biz, Semûd'a, gözleri göre göre o dişi deveyi verdik de, (onu öldürdüler ve) bu yüzden kendilerine yazık ettiler!

Halbuki, Biz âyetleri (azab ve helak etmek için değil), ancak (âhiret azabından) korkutmak için göndeririz" (İsrâ: 59) mealindeki âyetin bunun üzerine nazil olduğu rivayet edildiği gibi;[379]
"Allah'a, yeminlerinin bütün hızıyla and ettiler ki, eğer kendilerine bir âyet (bir mucize) gelirse, her halde iman edecekler! De ki: 'Âyetler, ancak Allah'ın nezdindedir.' O geldiği zaman da, onların, muhakkak, yine iman etmeyeceklerinin farkında değil misiniz?" (En'am: 109) mealindeki âyetin de bunun üzerine nazil olduğu rivayet edilir.[380]

Peygamberimiz (a.s.)la Alay Eden Müşrikler ve Akıbetleri

Peygamberimiz (a.s.), bir gün, Kureyş müşriklerinden
Velid b. Mugîreye,
Ümeyye b. Halef'e,
Ebu Cehil Amr b. Hişam'a rastlamıştı.
Bunlar; kaşlarını göllerini oynatarak, Peygamberimiz (a.s.)la alay ettiler.[381]
Başlarıyla Peygamberimiz (a.s.)a işaret ederek:
"Bu da, kendisinin peygamber olduğunu ve yanında Cebrail bulunduğunu sanıyor!?" dediler.[382]
Onların bu tutum ve davranışları Peygamberimiz (a.s.)ın çok ağırına gitti.
Bunun üzerine, Yüce Allah, indirdiği âyetlerde mealen şöyle buyurdu:
"Andolsun ki, senden önceki peygamberlerle de alay edildi de, eğlenmekte oldukları şey, içlerinden o maskaralık edenleri, çepeçevre kuşatıverdi!
De ki: 'Yeryüzünde gezip dolaşın! Sonra da, bakın ki, (peygamberleri) yalanlayanların sonu nice olmuştur!'"[383]
Peygamberimiz (a.s.); karşılaştığı her türlü eza, cefa, istihza ve yalanlamaya katlanarak ve âhirette sevabını umarak, Yüce Allah'ın emriyle, kavmine öğüt vermeye devam etti.[384]
Peygamberimiz (a.s.)la alay eden müşrik ulularından:
Esved b. Muttalib,
Esved b. Abdi Yağus,
Velid b. Mugîre,
Âsb.Vâil,
Haris b. Tulaytıla
kötülüklerini sürdürdükleri ve Peygamberimiz (a.s.)la alaylarını çoğalttıkları zaman, Yüce Allah, Peygamberimiz (a.s.)a âyetler indirdi[385] ve indirdiği âyetlerde meal olarak şöyle buyurdu:
geliriz!)
Onlar, yakında (uğrayacakları akıbetleri) bileceklerdir!
Andolsun; biliyoruz ki, onların söyleyip durduklarından göğsün daralıyor!" (Hicr: 95-97)
Cebrail (a.s.), bir gün, gelip, Kabe'de Peygamberimiz (a.s.)ın yanına dikilmişti.
Kureyş müşriklerinin Peygamberimiz (a.s.)la alay edenlerinden:
Esved b. Muttalib,
Esved b. Abdi Yağus,
Velid b. Mugîre,
Âs b. Vâil,
Haris b. Tulaytıla, o sırada, Kabe'yi tavaf ediyorlardı.[386]
Esved b. Abdi Yağus, Peygamberimiz (a.s.)ın yanına gelince, Cebrail (a.s.):
"Sen bunu nasıl buldun?" diye sordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"Benim dayım olmakla beraber, Allah'ın kötü bir kuludur!" buyurdu.
Cebrail (a.s.):
"Biz, senin için onun hakkından geliriz!" dedi.
Ondan sonra, Peygamberimiz (a.s.)ın yanına, Âs b. Vâil geldi.
Cebrail (a.s.):

"Bunu nasıl buldun?" diye sordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"Bu da Allah'ın kötü bir kuludur!" buyurdu.
Cebrail (a.s.):
"Biz, senin için onun hakkından geliriz!" dedi.
Ondan sonra, Peygamberimiz (a.s.)ın yanına, Velid b. Mugîre geldi.
Cebrail (a.s.):
"Bunu nasıl buldun?" diye sordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"Bu da Allah'ın kötü bir kuludur!" buyurdu.
Cebrail (a.s.):
"Biz, senin için onun hakkından geliriz!" dedi.
Sonra, Esved b. Muttalib geldi.
Cebrail (a.s.):
"Bunu nasıl buldun?" diye sordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"Bu da Allah'ın kötü bir kuludur!" buyurdu.
Cebrail (a.s.):
"Biz, senin için onun hakkından da geliriz!" dedi.[387]
Bunların hepsi de, birer musibete uğrayarak, Bedir savaşından önce ölüp gittiler.[388]

Ebu Cehil'in Peygamberimiz (a.s.)ın Secdede Boynunu Çiğnemeye Yemin Edişi

Ebu Cehil,[389] bir gün, Kureyş azgınlarından bir topluluğun içinde:[390]
"Vallahi,[391] Muhammed'i[392] Kabe'nin yanında[393] namaz kılarken görecek olursam, muhakkak, onun boynunu çiğnerim!" demişti.[394]
Peygamberimiz (a.s.):
"Eğer o bunu yapmaya kalkacak olursa, [395] muhakkak, zebanilerden, başları gökte, ayakları yerde oniki melek
iner[396], açıktan[397] kendisini yakalayıverirler!" buyurdu.[398]
Peygamberimiz (a.s.) namaz kıldığı sırada,[399] Ebu Cehil haber alıp acele[400] geldi.[401]
"Yâ Muhammed![402] Ben seni[403] bundan[404] men etmedim mi?[405]
Ben seni bundan men etmedim mi?
Ben seni bundan men etmedim mi?" dedi.[406]
Peygamberimiz (a.s.), namazdan dönünce,[407] onu azarladı.[408]
Ebu Cehil:
"Yâ Muhammed![409] Sen beni nasıl azariarsın?[410]
Sen de bilirsin ki,[411] şu vadide benim meclisimden daha kalabalık bir meclis yoktur! [412]
Vallahi, istersem, şu vadiyi sana karşı süvariler ve piyadelerle doldururum!" dedi.[413]
Ebu Cehil, Kureyş müşriklerinden bir topluluğa:
"Muhammed sizin aranızda hâlâ yüzünü toprağa sürüyor mu?!" diye sormuştu.
"Evet! Sürüyor!" denilince, Ebu Cehil:
"Lâtve Uzzâ'ya andolsun ki; ben onu böyle yaparken görürsem, ya onun boynuna basarım, ya da yüzünü toprağa sürerim!" dedi.[414]
Namaz kıldığı sırada, Peygamberimiz (a.s.)ın yanına vardı.
Kendisinin birdenbire Peygamberimiz (a.s.)ı bırakıp geri döndüğü ve elleriyle korunduğu görüldü! Kendisine:
"Sana ne oldu?" diye sorulunca:
"Onunla benim aramda ateşten bir hendek! Korkunç birşeyler, birtakım kanatlar!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.) da:
"Eğer bana yaklaşmış olsaydı, melekler kendisinin uzuvlarını birer birer koparırlardı!" buyurdu.[415]
Hz. Abbas da, bu husustaki bir müşahedesini şöyle anlatmıştır "Bir gün Mescid-i Haram'da idim. Oraya Ebu Cehil geldi: 'Andolsun ki; secdede görürsem, Muhammed'in boynuna basacağım!' dedi. O sırada, Resûlullah (a.s.) geldi. Ebu Cehil'in söylediği sözü kendisine haber verdim.
Son derecede kızdı, ve Mescid-i Haram'a kapısından girmeyi beklemeyerek, hemen duvarından aşarak girdi.
Kendi kendime:
'Bu, kötü ve uğursuz bir gündür![1] dedim. Hemen, izarımı toplayıp, ben de arkasından gittim.
Resûlullah (a.s.), Alak sûresini başından sonuna kadar okudu ve secde etti.
Ebu Cehil'e:
'Ey Ebu'l-Hakem! İşte, Muhammed secdede!' dediler.
Ebu Cehil:

'Siz benim gördüğümü görmüyor musunuz?!
Vallahi, gök ufku gerilip önümü kapattı![1] dedi."[416]

Peygamberimiz (a.s.)ın Ebu Cehil'e, İraş'a Olan Borcunu Ödettirişi

İraş b. Amr diye anılan[417] bir adam devesine binip Mekke'ye gelmiş, Ebu Cehil de ondan devesini satın almıştı.
Fakat, ona devesinin bedelini ödemeyi geciktirmiş, uzatmış durmuştu.
Adamcağız, Kureyşîlerin toplandıkları yere vardığı sırada, Peygamberimiz (a.s.), Mescid-i Haram'ın bir köşesinde oturuyordu.
İraş b. Amr:
"Ey Kureyş cemaatı! Ben garib, yolcu bir adamım!
Ebu'l-Hakem Amr b. Hişam'daki hakkımı almak için, bana kim yardım eder?" diye sordu.
Orada oturanlar, Ebu Cehil'in Peygamberimiz (a.s.)a olan düşmanlığını bile bile, alay için, Peygamberimiz (a.s.)ı göstererek:
"Şu oturan adamı görüyor musun?
Sen ona git! O, senin ondaki hakkını almakta sana yardım eder!" dediler.
Adamcağız, varıp Peygamberimiz (a.s.)ın başucuna dikildi:
"Ey Allah'ın kulu! Ebu'l-Hakem Amrb. Hişam, bana hakkımı ödememekte baskın çıktı. Ben garib ve yolcu bir adamım!
Şu cemaattan, ondaki hakkımı almakta bana yardım edecek bir adam sormuştum. Onlarda, bana seni gösterdiler.
Sen ondan benim hakkımı alıver! Allah seni rahmetiyle esirgesin!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.), hemen kalkıp, onunla birlikte Ebu Cehil'e gitti.
Kureyş cemaatı Peygamberimiz (a.s.)ın kalkıp adamla birlikte gittiğini görünce, yanlarındaki adamlardan birine:
"Onu takip et; bak, gör ne yapacak?!" dediler.
Peygamberimiz (a.s.) Ebu Cehil'in evine kadar gitti, kapısını çaldı. Ebu Cehil, içeriden:
"Kim o?" diye sordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"Ben Muhammed'im! Hemen yanıma çık!" buyurdu.
Ebu Cehil Peygamberimiz (a.s.)ın yanına çıktı. Kendisinin yüzü sararmış, benzi değişmişti.
Peygamberimiz (a.s.), ona:
"Ver şu adamın hakkını!" buyurdu.
Ebu Cehil:
"Olur!" dedi. Hemen içeri girdi. Hiç güçlük çıkarmadan, adamcağızın hakkını getirip kendisine verdi.
Peygamberimiz (a.s.), İraş'a:
"Git artık işinin başına!" buyurdu. Kendisi de oradan ayrıldı.
Kureyş cemaatının gönderdikleri adam yanlarına gelince, ona:
"Ne gördün?" diye sordular.
Adam:
"Şaşılacak şeylerden şaşılacak şey gördüm!
Vallahi, o Ebu'l-Hakem'in kapısını çalar çalmaz, Ebu'l-Hakem hemen onun yanına çıktı ve benzi sarardı. Ebu'l-Hakem'e:
'Ver şu adamın hakkını!' dedi. Ebu'l-Hakem de:
'Olur!' dedi. Hemen içeri girdi. Hiç güçlük çıkarmadan, adamın hakkını getirip ödedi" dedi.

İraş da, Kureyşîlerin meclislerine gelip:
"Allah o zât hayırla mükâfatlandırsın!
Vallahi, o benim hakkımı Ebu'l-Hakem'den alıverdi!" dedi.[418]
Çok geçmeden, oraya Ebu Cehil de geldi.
Mecliste bulunanlar, ona:
"Ne oldu sana? Vallahi, biz, şimdiye kadar, senin yaptığın şeyin bir benzeri daha görmedik!" dediler. Ebu Cehil:
"Vallahi, o kapımı çalar çalmaz, onun sesini duyar duymaz, içime bir korku doldu! Kendisinin yanına çıktığım zaman, başının üzerinde, develerden öyle bir puğur gördüm ki, şimdiye kadar ben onun gibi büyük başlısını, boyunlusunu ve dişlisini hiç görmemişimdir! Vallahi, adamın hakkını ödemekten kaçınsaydım, muhakkak o puğur beni yiyiverir, yutuverirdi![419] Hemen adamın hakkını verdim!" dedi.
Orada bulunan cemaat:
"Bu da onun sihirlerinden biridir!" dediler.[420]

Âs b. Vâil'in Habbab'a Olan Borcunu Ahirette Ödeyeceğini Söylemesi

Ashabdan Habbab b. Eret, Cahiliye devrinde,[421] Mekke'de demirci idi.[422] Kılıç yapandı.
Yaptığı ve sattığı kılıçlardan,[423] Âs b. Vâil'in üzerinde toplanmış bir hayli dirhem[424] alacağı vardı.
Alacağını istemek üzere, onun yanına gitti.[425]
Âs b. Vâil:
"Sen Muhammed'i inkâr etmedikçe, sana birşey ödemem!" dedi.
Habbab b. Eret:
"Vallahi, sen ölünceye ve öldükten sonra dirilinceye kadar, ben onu inkâr etmem!" dedi.[426]
Âsb.Vâil:
"Ben öldükten sonra dirilecek miyim?" diye sordu.
Habbab b. Eret:
"Evet! Dirileceksin!" dedi.[427]
Âs b. Vâil:
"Siz, Cennette gümüş, altın, ipek ve her çeşit meyveler bulunduğunu söylüyorsunuz, değil mi?" diye sordu.
Habbab b. Eret:
"Evet!" dedi.[428]
Âs b. Vâil:
"Ey Habbab! Dinine tâbi olduğunuz sahibiniz şu Muhammed de, Cennetliklerin Cennette altından, gümüşten, giyileceklerden ve hizmetçilerden istediklerini hazır bulacaklarını söylemiyor mu?" diye sordu.
Habbab b. Eret:
"Evet!" dedi.
Âsb.Vâil:
"O halde, ey Habbab! Sen bana Kıyamet gününe kadar mühlet ver! Ben Cennet yurduna döneceğime,[429] bana o zaman mal ve evlat verilecek olduğuna,[430] mal ve evladıma döneceğime göre,[431] bendeki hakkını da sana o zaman orada öderim!"[432] diyerek, Kufâm Kerîm'in Cennette mü'minlere verilecek nimetler hakkındaki âyetleriyle alay etmek istedi.[433]
"Vallahi, ey Habbab! Ne sen, ne de sahibin ve sahiplerin, Allah katında benden daha iyi ve bu hususta daha nasipli olamazsınız![434]
Vallahi, senin söylediğin gerçekleşecek olsaydı, orada ben muhakkak senden daha üstün olurdum!" dedi.[435]
Yüce Allah, Âs b. Vâil hakkında âyetler indirdi.[436] İndirdiği âyetlerde, meal olarak şöyle buyurdu:
"Şu âyetlerimizi tanımayan ve 'Bana elbette mal ve evlat verilecek!' diyen adamı gördün mü?
O gayba mı vâkıf olmuş?
Yoksa, çok Esirgeyen (Allah) katından, bir ahid mi almış?
Hayır! Öyle değil!
Biz, onun söylemekte olduğu (sözü) yazar, azabını da uzattıkça uzatırız!

Onun söyleyegeldiğine, Biz mirasçı olacağız ve o, Bize tek başına gelecektir!"[437]

Peygamberimiz (a.s.)ın Süveyd b. Sâmit'le Görüşüp Kendisini İslamiyete Davet Edişi

Medineli Evs kabilesinden Amr b. Avf oğullarının kardeşi Süveyd b. Sâmit, hac veya umre için, Mekke'ye gelmişti.[438]
Kendisine, kabilesi içinde, cesareti, şiirleri, yaşlılığı,[439] soyu ve şerefliliği ile,[440] "Kâmil" ismi verilmişti.
Peygamberimiz (a.s.), Süveyd'in Mekke'ye geldiğini işitince, gidip[441] onu Yüce Allah'a imana,[442] Kur'ârvı Kerîm okuyup-kendisini İslâmiyete davet etti.[443]
Süveyd İslâmiyeti ne kabul etti,[444] ne de ondan uzaklaştı.[445]
Kur'ân-ı Kerîm hakkında da:
"Hiç şüphesiz, bu, güzel bir sözdür![446]
Belki de, sende olan, benim yanımdakinin benzeridir!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Senin yanındaki nedir?" diye sordu.
Süveyd:
"İçinde Lokman'ın hikmetli sözleri yazılı Mecelle (Mecmua)!" dedi.[447]
Peygamberimiz (a.s.):
"Onu bana okusana?" buyurdu.
Süveyd onu Peygamberimiz (a.s.)a okudu.[448]
Peygamberimiz (a.s.):
"Şüphesiz ki, bu, güzel bir sözdür.
Fakat, benim yanımdaki, Allah'ın bana indirdiği.[449] Allah'ın Kelamı olan[450] Kur'ân[451] bundan daha güzel,[452] daha üstündür!
O, hidayet ve nurdur!" buyurdu.[453]
Süveyd, dönüp Medine'ye, kavminin yanına gitti.
Çok geçmeden de, Hazrecîler tarafından öldürüldü.[454]
Kabilesi halkından bazı kimseler:
"Biz onun Müslüman olduğu halde öldürüldüğünü gördük!" demişlerdir.[455]
Böyle ise, Allah ona rahmet etsin![456]

Kureyş Müşrikleriyle İttifak Kurmaya Gelen Medinelilerin İslamiyete Davet Edilişi

Ebu'l-Hayser Enes b. Rafi', kavmi olan Abduleşhel oğullarından, içlerinde İyas b. Muaz'ın da bulunduğu bazı gençlerle Mekke'ye gelmişti.
Maksatları; Hazrecîlere karşı, Kureyşîlerle bir ittifak antlaşması yapma çareleri aramakü.
Peygamberimiz (a.s.), onların geldiğini işitince, gidip yanlarına oturdu ve onlara:
"Sabahlamak üzere geldiğiniz şeyden, sizin için daha hayırlısı yok mudur?" diye sordu.
"Nedir o daha hayırlı olan şey?" dediler.
Peygamberimiz (a.s.):
"Ben Allah'ın Resûlüyüm! Allah beni, hiçbir şeyi şerik koşmaksızın Allah'a ibadet etmeye davet edeyim diye kullara gönderdi ve bana Kitab da indirdi" buyurduktan sonra, onlara İslâmiyeti anlattı ve Kur'ân-ı Kerîm okudu.
Henüz pek genç yaşta olan İyas b. Muaz:
"Ey kavmim! Bu, vallahi, sağlamaya geldiğiniz şeyden daha hayırlıdır!" dedi.
Ebu'l-Hayser Enes b. Râfi', hemen yerden bir avuç toprak alıp İyas b. Muaz'ın yüzüne atıp, onu:
"Sen bizi kendi halimize bırak! Hayatım üzerine yemin ederim, biz buraya ondan başkası için gelmiş bulunuyoruz!" diyerek[457] azarlayınca,[458] İyas b. Muaz sustu.[459] Bunun üzerine, Peygamberimiz (a.s.), kalkıp onların yanlarından ayrıldı.[460]
Ebu'l-Hayser ve arkadaşları da, Medine'ye döndüler.[461]
İyas b. Muaz, çok geçmeden vefat etti.
Vefat ederken yanında bulunanlar, onun ruhunu teslim edinceye kadar Yüce Allah'ı tevhid, tekbir ve O'na hamd edip durduğunu işitmişler, Müslüman olarak öldüğünde şüphe etmemişlerdir.[462]
Yüce Allah ona rahmet eylesin!
Ebu'l-Hayser Enes b. Rafi' ve arkadaşları Mekke'den Medine'ye döndükten sonra, Kays b. Hâtım da Mekke'ye geldi.
Peygamberimiz (a.s.) onu da İslâmiyete davet etti.
Kays:
"Sen beni bu yıl bırak da, işimin üzerinde bir düşüneyim, sonra senin yanına yine gelirim!" dedi.
Fakat, gelecek yıldan önce öldü, gelemedi.[463]

Peygamberimiz (a.s.)ın Akabe'de Medineli Altı Hazrecî ile Buluşup Görüşmesi

Peygamberimiz Aleyhisselaım, nübüvvetin onbirinci yılında,[464] hac mevsiminde Akabe'de bulunduğu sırada idi ki, Yüce Allah'ın kendilerine hayır murad ettiği Medineli Hazrecîlerden küçük bir toplulukla karşılaştı .[465]
Başka bir deyişle; Yüce Allah, İslâmiyeüe şereflendirmek istediği Medinelilerden, başlarını kazıtıp ihramdan çıkmış bazı kişilere, Peygamberimiz (a.s.)ı sevketti.[466] Ki, onlar:
Es'ad b. Zürâre,
Avf b. Haris,
Râfi[1] b. Malik,
Kutbe b. Âmir,
Ukbe b.Âmir, Câbirb. Abdullah idi.[467]
Peygamberimiz (a.s.), onlara:
"Siz, kimlersiniz?" diye sordu.
Onlar:
"Hazrec kabilesinden bazı kişileriz!" dediler.
Peygamberimiz (a.s.):
"Yahudilerin dost ve müttefikleri olan Hazrecîlerden misiniz?" diye sordu.
Onlar:
"Evet!" dediler.
Peygamberimiz (a.s.):
"Oturmaz mısınız? Sizinle biraz konuşayım" buyurdu.
Onlar:
"Olur" dediler, oturdular.
Peygamberimiz (a.s.) onları Yüce Allah'a imana davet ve kendilerine İslâmiyeti arz ve teklif etti, Kur'ân-ı Kerîm okudu.
Yüce Allah, Medinelilere İslâmiyetle yapacağı ihsanı yaptı.
Yahudiler, Kitab ve ilim sahibi idiler. Medine'nin yerlisi olan Evs ve Hazrecîler ise putperest idiler. Bunlar, kendi yurtlarında Yahudilerle çarpışır dururlardı.
Aralarında birşey çıktıkça, Yahudiler bunlara:
"Bir peygamber gönderilmek üzeredir. Onun geleceği zamanın gölgesi düşmüştür. O Peygamber gelince, biz ona tâbi olacağız. Onunla birlik olup, Âd ve İrem kavminin öldürüldükleri gibi, biz de sizi öldüreceğiz!" derlerdi.
Peygamberimiz (a.s.), Medineli Hazrecîlerle konuşup kendilerini Allah'a imana davet edince, birbirlerine:
"Ey kavmimiz! Biliniz ki: Vallahi bu, Yahudilerin bizi kendisiyle korkuttuğu peygamber olsa gerek! Sakın, Yahudiler ona inanmak ve tâbi olmakta sizi geçmesinler" diyerek, Peygamberimiz (a.s.) m kendilerini davet ettiği şeye icabet ve İslâmiyetten kendilerine teklif edilen şeyleri hemen kabul ve tasdik ettiler.
"Biz, kavmimizi, hem birbirlerine karşı, hem de kavmimizden olmayan bir kavme (Yahudilere) karşı, aralarında düşmanlık ve kötülük olduğu halde gerimizde bırakmış bulunuyoruz.
Umulur ki, Allah onları senin sayende biraraya toplar.
Biz, hemen yanlarına vanp, onları da senin işine, İslâmiyete davet edecek; bizim bu dinden kabul ettiğimiz şeyleri onlara da arz ve teklif edeceğiz.

Eğer Allah onları bu din üzerinde birleştirirse, senden daha aziz ve daha şerefli bir kimse olamaz!" dediler.[468]
Peygamberimiz (a.s.), onlara:
"Siz, Rabbimin elçilik vazifesini halka tebliğ edinceye, yerine getirinceye kadar beni koruyacak, bana yardımcı olacak mısınız?" diye sordu[469] ve kendileriyle birlikte Medine'ye gitmek istedi.[470]
Onlar:
"Sen de biliyorsun ki, Evs ve Hazrec kabileleri arasında kanlar dökülmüştür. Allah'ın onları senin İslâmiyet işinle doğru yola çıkaracağını çok umuyoruz.[471]
Yâ Rasûlallah![472] Biz, Allah ve Resûlü için son derecede gayret göstereceğiz! Fakat, biz, bugün birbirlerine karşı kızgın,[473] birbirlerinden uzaklaşmış,[474] önceki yıl Buasta birbirlerimizle çarpışmış bulunuyoruz.
Biz bu durumda iken, eğer sen bugün yanımıza gelirsen, bizim için senin üzerinde toplanma, birleşme hâsıl olmaz![475]
Biz sana görüşümüzü sunuyoruz.
Sen, Allah'ın ismiyle, biraz bekle![476]
Bu yıl bizi serbest bırak![477]
Biz kavim ve kabilemizin yanına dönelim.[478]
Onlara senin işini haber verelim.
Kendilerini Allah'a ve Allah'ın Resûlüne,[479] senin davet ettiğin şeylere[480] davet edelim.
Belki Allah aramızı düzeltir,[481] işimizi birleştirir.[482]
Allah'ın bizleri senin üzerinde birleştirmesi umulur.[483]
Eğer onlar senin üzerinde sözbirliği eder, sana tâbi olurlarsa,[484] senden daha aziz bir kimse olmaz ![485]
Biz, sana, gelecek yıl hac mevsiminde gelmeye söz veriyoruz!" dediler.[486]
Peygamberimiz (a.s.) da kabul etti.[487]
Onlar; gerçekten, inanmış, Peygamberimiz (a.s.)ı ve getirdiklerini doğrulamış olarak yurtlarına dönmek üzere, Peygamberimiz (a.s.)ın yanından ayrı İdi lar.[488]
Medine'ye, kavimlerinin yanına vardıkları zaman, Peygamberimiz (a.s.)ı anlatmaya ve onları İslâmiyete davet etmeye koyuldular.[489]
Ensar evlerinden, içinde Peygamberimiz (a.s.)ın anılmadığı,[490] İslâmiyetin açıklan-madığı[491] ev kalmadı.[492]
Allah onlardan razı olsun![493]

Zekvan b. Abdi Kays'ın Müslüman Oluşu

Zekvan b. Abdi Kays da, Es'ad b. Zürâre ile Medine'den Mekke'ye gelerek Peygamberimiz (a.s.)la buluşmuş, Peygamberimiz (a.s.) İslâmiyeti arz ve teklif edip Kur'ân-ı Kerîm okuyunca, Müslüman olmuştur.[494]
Yüce Allah ondan razı olsun![495]

---

[1] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 236, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 90, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 130.
[2] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 236, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 129.
[3] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 58, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 227, İbn Seyyid, Uyun, c. 1 , s. 130, Ebu'l-Fidâ,el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 123.
[4] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 58.
[5] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 58-59, İbn Seyyid, c. 1 , s. 130, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 123.
[6] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 345.
[7] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 362, Taberî, Târih, c. 2, s. 219, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 345.
[8] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 362, Taberî, c. 2, s. 219, Beyhakî, c. 2, s. 346, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 130-131 .
[9] Taberî, Târih, c. 2, s. 21 9.
[10] Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 362.
[11] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 59.
[12] Taberî, Târîh.c. 2, s. 220.
[13] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 59, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 362.
[14] Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 362.
[15] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 59.
[16] Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 362.
[17] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 59, Ahmed b. Hanbel, c. 1,s.362.
[18] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 59, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 130-131, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 123.
[19] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 59, Taberî, c. 2, s. 219, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 1 31, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 123.
[20] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 59, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 131, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 123.
[21] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 122, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 233, Buhârî, Sahîh, c. 2, s. 98, Müslim , Sahîh, c. 1, s. 54, Neseî, Sünen, c. 4, s. 90-91, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 342-343, Vâhidî, E sbâbü'n-nüzûl, s. 228, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 131-132, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 230, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 124.
[22] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 59, Beyhakî, c. 2, s. 346, İbn Seyyid, c. 1, s. 131, Zehebî, s. 236, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s.123.
[23] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 59, İbn Sa'd, c. 1, s. 122-123, Beyhakî, c. 2, s. 346, İbn Seyyid, 11, s. 131, Zehebî, s. 236,Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 123.

[24] Buhârî, Sahîh, c. 6, s. 18, Müslim, Sahîh, c. 1, s. 54, Vâhidî, E sbâbü'n-nüzûl, s. 228, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 132.
[25] Kasas: 56.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/119-122.
[26] İbn Sa'd. Tabakât. c. 3. s. 543. Zehebı. Târıhu'l-islâm. s. 233.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/122-123.
[27] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 236, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 90, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 130.
[28] Belâzurî, c. 1,5.236, İbn Seyyid, c. 1, s. 129.
[29] İbn İshak, İbn Hisam , Sîre, c. 2, s. 57, İbn Esîr, c. 2, s. 90, İbn Seyyid, c. 1, s. 130, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 10, Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 71.
[30] Belâzuıî, Ensâb, c. 1, s. 236, İbn Esîr, c. 2, s. 90.
[31] Belâzuıî, c. 1, s. 236, İbn Esîr, c. 2, s. 90. Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 299.
[32] Kastalâni, Mevahib,c.1, s. 71, Diyarbekrî, c. l.s.299.
[33] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 35.
[34] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 124, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 349, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 47.
[35] İ bn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 1 24, Ebu Davud, Sünen, c. 3, s. 214, Neseî, Sünen, c. 4, s. 79, Beyhakî, c. 2, s. 349, Ebu'l-Fereclbn Ceraf, el-Vefa, c. 1, s. 208, Zehebî, Târıhu'l-islâm, s. 234, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 125, Halebî, c. 2, s. 47.
[36] Beyhakî, c. 2, s. 349, İbn Seyyid, c. 1, s. 132, Zehebî, s. 234, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 125.
[37] İbn Sa'd, c. 1, s. 123, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 208, Diyarbekn, c. 1.S.301 .Halebî, c. 2, s. 47.
[38] İbn Sa'd, c. 1, s. 123, Beyhakî, c. 2, s. 349, E bu'l-Ferec, c. 1, s. 208, İbn Seyyid, c. 1, s. 1 32, Zehebî, s.234, Ebu'l-Fidâ, c.3, s. 125, Halebî, c. 2, s. 47.
[39] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1,s.123.
[40] Neseî, Sünen, c. 4, s.79 Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 125.
[41] İbn Sa'd, c. 1, s. 124, Ebu Davud, Sünen, c. 3, s. 214, Nesâî, Sünen, c. 4, s. 79, Beyhakî, c. 2, s. 349, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 125.
[42] İbn Sa'd, c. 1, s. 123, Beyhakî, c. 2, s. 349, E bu'l-Ferec, c. 1 , s. 208, Zehebî, s. 234, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 125.
[43] İbn Sa'd, c. 1, s. 124, Ebu Davud, c. 3, s. 214, Nesâî, c. 4, s. 79, Beyhakî, c. 2, s. 349, E bu'l-Ferec, c. 1, s. 208, Zehebî,s.234, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 125.
[44] İbn Sa'd. Tabakât. c. 1. s. 123-124.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/123-124.
[45] İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 8, s. 18, Belâzuri, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 236, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 1, s. 130, İbnHacer, el-İsâbe, c. 4, s. 283, Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1 , s. 73, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 301.
[46] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 57, İbn Sa'd, c. 8, s. 18, Belâzurî, c. 1, s. 406, Yâkubî, Tâıîh, c. 2, s. 35, Taberî, Târih,c.2, s. 229,Hâkim,Müstedrek, c. 3, s. 182, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1 825, İbn Seyyid, c. 1, s. 129-130, Zehebî, Târîhu'l-islâm ,s. 237, İbn Hacer, c. 4, s. 1825, İbn Seyyid, c. 1, s. 129-130, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 237, İbn Hacer, c. 4, s. 283, Diyarbekrî, c. 1 ,s. 301.
[47] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 18, Belâzurî, c. 1, s. 236, İbn Esir, Kâmil, c. 2 s. 90, Zehebî, s. 236, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 3,s. 127, İbn Hacer, c. 4, s. 283.

[48] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 1 8, Belâzurî, c. 1, s. 406, Yâkubî, c. 2, s. 35, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1825, Zehebî, s. 237, İbnHacer, c. 4, s. 283, Kastalâni, c. 1 , s. 73, Diyarbekrî, c. 1, s. 301.
[49] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 182, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1825, Beyhakî, c. 2, s. 352-353, İbn Esîr, c. 2, s. 90, İbn Seyyid, c.1, s. 1 30, Zehebî, s. 237, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 127, Kastalâni, c. 1, s. 73.
[50] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 57, İbn Sa'd, c. 8, s. 18, Belâzurî, c. 1, s. 406, Yâkubî, c. 2, s. 35, Taberi, c. 2, s. 229, Hâkim ,c. 3, s. 182, İbn Abdilberr c. 4, s. 1825, İbn Seyyid, c. 1 , s. 129-130, Zehebî, s. 237, Diyarbekrî, c. 1 , s. 301.
[51] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 18, Belâzurî, c. 1, s. 237, 406, Hâkim, c. 3, s. 182, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1825, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 85, Zehebî, s. 237, İbn Hacer, c. 4, s. 283, Diyarbekrî, c. 1, s. 301 , Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 40, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 294.
[52] İbn Sa'd, c. 8, s. 18, Hâkim, c. 3, s. 182, İbn Hacer, c. 4, s. 283, Diyarbekrî, c. 1, s. 301, Zürkânî, c. 1,s.294.
[53] İbn Sa'd, c. 8, s. 18, Belâzurî, c. 1, s. 237, 406, İbn Hacer, c. 4, s. 283, Diyarbekrî, c. 1, s. 301, Halebî, c. 2, s. 40, Zürkânî,c. 1, s. 294.
[54] İbn İshak, İbn Hişam, c. 57, İbn Seyyid, c. 1, s. 130, Zehebî, s. 237, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 122, Zürkânî, c. 1, s. 293.
[55] İbn Sa'd, c.1, s. 211, Taberî, c. 2, s. 229, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 91, İbn Seyyid, c. 1, s. 130, Zehebî, s. 237, Ebu'l-Fidâ,c. 3, s. 122, Diyarbekrî, c. 1, s. 302.
[56] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 35.
[57] Taberî, Târih, c.2, s:. 229, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 91, İbn Haldun, Târih, c. 2, s. ks.2, s. 10.
[58] Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 73, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 301.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/124-125.
[59] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 123, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefa, c. 1, s. 208.
[60] İbn Sa'd, c. 1, s. 211, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 210, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 134, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s.302.
[61] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 2, s. 57, İbn Sa'd, c. 1 , s. 211, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 210, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 134.
[62] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 58, Taberî, Târih, c. 2, s. 229, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 91, İbn Seyyid, c. 1, s. 130,1 34, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 50.
[63] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 57-58, İbn Sa'd, c. 1, s. 211, Taberî, c. 2, s. 229.
[64] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 134, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks.2, s. 10.
[65] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 58, Taberî, c. 2, s. 229, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 350, İbn Seyyid, c. 1, s. 130,Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 234, Halebî, c. 2, s. 50.
[66] İ bn S a'd, Tabak âtü'l -k übrâ, c. 1, s. 211, E bu'l-F ere c İbn C evzî, e I-Vefa, c. 1, s. 210-211, Ebu'l-Fidâ, el-Bi dâye ve'n-ni hâye,c. 3, s.
134, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 302, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 50-51.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/125-127.
[67] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c.1, s. 387.
[68] Kurtubî, Tefsir, c. 13, s. 26, Diyarbekrî, Hamis, c. 1 , s. 292, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 508.
[69] Furkan: 27-29, İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 387.

[70] Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 188-189, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 103-104, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 472.
[71] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 11 3, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 26, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1336, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 154, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 301.
[72] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve,0.2,5.197, Kurtubî, Tefsir, c. 15, s. 7, Hâzin, Tefsir, c. 4, s. 3, Suyûtî, Dürru'l-mensür, c. 5, s.258.
[73] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 1 97, Suyûtî, Dürru'l-mensur, c. 5, s. 258.
[74] Zemahşerî, Keşşaf, c. 3, s. 316, Nesefî, Medârik, c. 2, s. 3, Kurtubî, Tefsîr, c. 15, s. 7, Hâzin, Tefsir, c. 3, s.3.
[75] Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 564, Suyûtî, Dürru'l-mensûr, c. 5, s. 258.
[76] Taberî, Tefsîr, c. 22, s. 152, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 564, Suyûtî, c. 5, s. 258.
[77] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 1 97, Suyûtî, c. 5, s. 258.
[78] Kurtubî, Tefsîr, c. 15, s. 7, Hâzin, c. 3, s. 3.
[79] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 197, Suyûtî, Dürru'l-mensûr, c. 5, s. 258.
[80] Kurtubî, Tefsîr, c. 15, s. 7.
[81] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 197, Suyûtî, Dürru'l-mensûr, c. 5, s. 258.
[82] Yâsin: 9.
[83] Taberî, Tefsir, c.2 2, s. 152, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 197, Zemahşerî, Keşşaf, c. 3, s. 316, Nesefî, Medârik, c. 3, s. 3, Kurtubî,Tefsir, c. 15, s. Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 3, s. 564, Suyûtî, Dürru'l-mensûr, c. 5, s. 258.
[84] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 303, Hâkim, Müstedrek, c. 1, s. 163, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 192-193,Beyhakî, Delâilü'n-Nübüvve, c. 6, s. 240, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 8, s. 228.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/128-133.
[85] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 60.
[86] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 211 , Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 237, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 211 ,İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 134, Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 73, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 302.
[87] Belâzurî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 73, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 302.
[88] İbn Sa'd, Tabakât, c .1 , s. 211, Belâzurî c. 1, s. 237, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 211, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 91 , İbn Kayyım ,Zâdü'l-mead, c. 2, s. 52, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 134, Kastalâni, c. 1, s. 73, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c.2, s. 51.
[89] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 35, Kastalâni, c. 1, s. 75.
[90] İ bn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 60, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s.211, Belâzurî, c. 1, s. 237, Taberî, Târih, c . 2, s. 229, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 211, İbn Kayyım, c. 2, s. 52, İbn Seyyid, Uyun, c. 1 , s. 134, Zehebî, Târîhu'l-islâm , s. 282, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s.135, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 10, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 35, Kastalâni, Mevâhib, c. 1, s. 73,Diyarbekrî, c. 1 , s. 302, Halebî, c. 2, s. 52.
[91] Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 8.
[92] İbn Kayyım, Zâd, c. 2, s. 52, Kastalâni, c. 1, s. 73, Diyarbekrî, c. 1, s. 302.
[93] İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 10, Halebî, c. 2, s. 51.
[94] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 60, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 134, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 135.
[95] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 60, Taberî, c. 2, s. 229, İbn Kayyım, c. 2, s. 52, İbn Seyyid, c. 1, s. 1 34, Ebu'l-Fidâ,c. 3, s.135, Halebî, c. 2, s. 52.
[96] Ebu Muaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 295, İbn Kayyım, c. 2, s. 52, Zehebî, s. 282.

[97] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 60, Taberî, c. 2, s. 229, İbn Kayyım, c. 2, s. 52, İbn Seyyid, c. 1, s. 1 34, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s.135.
[98] İbn İshak, İbn Hisam, c. 2, s. 60, Taberî, c. 2, s. 229, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 91 , İbn Kayyım, c. 2, s. 52, İbn Seyyid, c. 1 ,s. 134, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 135.
[99] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s 60, Yâkubî, Târîh, c. 2, s. 36, Taberî, Târîh, c. 2, s. 229-230, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve , c. 1, s. 295, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 415, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 212, İbn Esîr, Kâm il, c. 2, s. 91 , İbn Seyyid,Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 134, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 282, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 135, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks.2, s. 1 0, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 302, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 52.
[100] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 60, Taberî, c. 2, s. 230, İbn Seyyid, Uyun, c. 1 ,s.134, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 135, Diyarbekrî,c. 1,5.302.
[101] İbn İ shak, İbn Hişam, c. 2, s. 60, Taberî, c. 2, s. 230, İbn Esîr, c. 2, s. 91, İbn Kayyım, c. 2, s. 52, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 135, Diyarbekrî, c. 1 , s. 302.
[102] Yâkubî, Târîh, c. 2, s. 36, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 295, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 416, Zehebî, s. 282, Bedrüddin Aynî,Umdetu'l-Kârî, c. 1 5, s. 142, İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, c. 6, s. 224.
[103] İbn İshak, İbn Hişam , c. 2, s. 60-61, Taberî, c. 2, s. 230, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 212, İbn Seyyid, c. 1, s. 134, Ebu'l-Fidâ, c.3, s. 1 35, Diyarbekrî, c. 1, s. 302, Halebî, c. 2, s. 52.
[104] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 61, Taberî, c. 2, s. 230, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 212. İbn Esîr, c. 2, s. 91, İbn Seyyid, c. 1, s.1234, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 135, Diyarbekrî, c. 1, s. 302, Halebî, c. 2, s. 52.
[105] Ebu Nuaym, c. 1, s. 295, Zehebî, s. 283.
[106] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 61, Taberî, c. 2, s. 230, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 415, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 212. İbn Esîr, c. 2,s. 91, İbn Seyyid, c. 1, s. 134, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 135, Diyarbekrî, c. 1, s. 302, Halebî, c. 2, s. 52.
[107] Yâkubî, Târîh, c. 2, s. 36, Ebu Nuaym, c.1, s. 295, Zehebî, s. 283.
[108] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 61, Yâkubî, c. 2, s. 36, Taberî, c. 2, s. 230, Ebu Nuaym, c. 1, s. 295, Beyhakî, Delâil, c. 2,s. 415, Zehebî, s. 283, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 415.
[109] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 61, Yâkubî, Târîh, c. 2, s. 36, Taberî, Târîh, c. 2, s. 230, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ,c. 1, s. 21 2, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 134, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 135.
[110] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 61, Yâkubî, c. 2, s. 36, Taberî, c. 2, s. 230, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 295,Beyhakî, Delâil, c .2, s. 415, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 21 2, İbn Seyyid, c. 1, s. 134, Zehebî, s. 283, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 135.
[111] Belâzurî, E nsâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 237.
[112] İbn Kayyım , Zâdü'l-mead, c. 2, s. 52.
[113] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 61, Taberî, c. 2, s. 230, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 212, İbn Esîr, c. 2, s. 91, İbn Seyyid, c. 1, s.134, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 135, Diyarbekrî, Hamis, c. 2, s. 61, Taberî, c. 2, s. 230, İbn Esîr, c. 2, s. 91, İbn Seyyid, c.1, s. 134, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 135, Diyarbekrî, c. 1 , s. 302, Halebî, c. 2, s. 52.
[114] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 61, Taberî, c. 2, s. 230, İbn Esîr, c. 2, s. 91, İbn Seyyid, c.1 , s. 1 34, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 135,Diyarbekrî, c. 1 , s. 302, Halebî, c. 2, s. 52.
[115] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 61, Taberî, c. 22, s. 230, İbn Esîr, c. 2, s. 91, İbn Seyyid, c.1 ,s. 134, Diyarbekrî, c. 1, s.302, Halebî, c. 2, s. 52.

[116] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 61, Taberî, c. 2, s. 230, İbn Esîr, c. 2, s. 91, İbn Seyyid, c.1 , s. 1 34, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 135,İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 10, Diyarbekrî, c. 1, s. 302.
[117] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 235, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 91-92, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s.136-137.
[118] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 212, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 212, İbn Kayyım, Zâdü'l-mead, c. 2, s. 52,İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, c. 4, s. 275, Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 74, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 302.
[119] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 21 2, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 212, İbn Kayyım, c. 2, s. 52, Diyarbekrî, c. 1,s.3O2.
[120] Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 15, s. 142, İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, c. 6, s. 224.
[121] Yâkubî, Târîh, c. 2, s. 36, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c.1, s. 295, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 415, Zehebî, Târîhu'l-islâm ,s. 283.
[122] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 61, İbn Sa'd, c.1, s. 21 2, Taberî, Târîh, c. 2, s. 230, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 212, İbn Esîr,Kâmil, c. 2, s. 91, İbn Kayyım, c. 2, s. 52, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c . 1, s. 134, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 135, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks.2, s. 1 0, Kastalâni, M evâhib, c. 1, s. 73, Diyarbekrî, c. 1, s. 302, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 52.
[123] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 61, Taberî, c. 2, s. 230, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 212, İbn Seyyid, c. 1, s. 134, Ebu'l-Fidâ, c. 3,s. 135, Kastalâni, c. 1, s. 73, Diyarbekrî, c. 1 , s. 302, Halebî, c. 2, s. 52.
[124] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 61, İbn Sa'd, c. 1 , s. 212, Taberî, c. 2, s. 230, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 212, İbn Esîr, c. 2, s. 91 ,İbn Kayyım, c. 2, s. 52, İbn Seyyid, c.1, s. 134, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 135, Kastalâni, c. 1, s. 73, Diyarbekrî, c. 1, s. 302, Halebî, c. 2,s. 52.
[125] İbn İshak, İbn Hişam , c. 2, s. 61, Taberî, c. 2, s. 230, E bu'l-Ferec, c. 1, s. 212, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 135, Diyarbekrî, c. 1, s.302.
[126] Yâkubî, Târîh, c. 2, s. 36, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1 ,s. 295, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 416, İbn Seyyid, c.1, s.134, Zehebî, s. 283, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 136.
[127] Yâkubî, c. 2, s. 36, Ebu Nuaym, c. 1,s. 295, Ebu'l-Ferec, c. 1,s. 282, İbn Kayyım, c. 2, s. 52, İbn Seyyid, c. 1, s. 134, Zehebî, s. 283, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 136, Kastalâni, c. 1, s. 73, Diyarbekrî, c. 1,s.3O2.
[128] Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 4, s. 46, Kastalâni, c. 1, s. 73, Diyarbekrî, c. 1, s. 302, Halebî, c. 2, s. 52.
[129] Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 4, s. 46, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 134, Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 73,Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 302, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 52.
[130] Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 297.
[131] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 61, Taberî, Târih, c. 2, s. 230, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 136.
[132] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 61, Taberî, Târih, c. 2, s. 230, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, e I-Vefa, c. 1, s. 213, İbn Esîr,Kâm il, c. 2, s. 91 , Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 283, E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 136, Halebî, c. 2, s. 53.
[133] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 295, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 415, İbn Seyyid, c. 1, s. 134, Zehebî, s. 283, Halebî,c.2,s.52.

[134] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 61, Taberî, c. 2, s. 230, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 415, Ebu'l-Ferec, c.1, s. 213, İbn Esîr, c. 2,s. 91, Zehebî, s. 283, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 136, Halebî, c. 2, s. 53.
[135] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 295.
[136] Ebu Nuaym, c. 1,s. 295, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 415, İbn Seyyid, c. 1, s. 135, Zehebî, s. 283, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 136,Halebî, c. 2, s. 53.
[137] Ebu Nuaym, c.1, s. 295, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 415, İbn Seyyid, c. 1, s. 135, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 136, Halebî, c. 2, s. 53.
[138] Ebu Nuaym, c. 1, s. 295, Beyhakî, Delâil, c. 2 , s. 415, İbn Seyyid, c. 1, s. 1 35, Zehebî, s. 283, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 136,Halebî, c. 2, s. 53.
[139] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 415, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 1 35, Zehebî, s. 283, E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 136, Halebî, c. 2,s. 53.
[140] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 295, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 415.
[141] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 61, Taberî, c. 2, s. 230, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 213, Zehebî, s. 283, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 136, İbnHaldun, Târih, c. 2, ks.2, s. 10.
[142] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 35, Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 73.
[143] İbn Haldun, Târîh, c. 3, ks.2, s. 10.
[144] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 2, s. 61-62, Taberî, Târîh, c. 2, s. 230, E bu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 213, İbn Esîr,Kâm il, c. 2, s. 91 -92, İbn Kayyım, Zâdü'l-mead, c. 2, s. 52, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 285, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s.136, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 10, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 35, Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 75.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/133-140.
[145] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 62, Taberî, c. 2, s. 230, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 213, İbn Esir, c. 2, s. 92, İbn Seyyid, c. 1, s.1135, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 136, Diyarbekrî, Hamis, c. 1 ,s.3O2, Halebî, c. 2, s. 53.
[146] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 62, Taberî, c. 2, s. 230, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 295, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 416, Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 4, s. 56, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 213, İbn Esîr.c. 2, s. 92, İbn Seyyid, c. 1, s. 135, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 136, Diyarbekrî, c. 1 , s. 303, Halebî, c. 2, s. 53.
[147] Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 4, s. 56, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2,s. 54.
[148] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 416, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 283, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 54.
[149] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 2, s. 62, Taberî, Târîh, c. 2, s. 230, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 295, Süheylî,Ravd, c. 4, s. 56, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1 , s. 213, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 92, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 1 35, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 136. Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 303, Halebî, c. 2, s. 54.
[150] Ebu Muaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 295.
[151] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 466.
[152] Yâkubî, Târîh, c. 2, s. 36, Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 74, Diyarbekrî, c. 1, s. 303.
[153] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 62-63, Taberî, c. 2, s. 230-231, Ebu'l-Ferec, c. 1 , s. 213-214, İbn Esîr, c. 2, s. 92, İbn Seyyid,c. 1, s. 135, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 136, Diyarbekrî, c. 1, s. 303, Halebî, c. 2, s. 56.
[154] Ebu Muaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 295, Zehebî, s. 223.

[155] Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 4, s. 56.
[156] Ebu Nuaym, c. 1, s. 295, Zehebî, s. 283, Halebî, c. 2, s. 56.
[157] İbn İshak, İbn Hişam , c. 2, s. 63, Taberî, Târîh, c. 2, s. 230-231 , Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1 , s. 214, İbn Seyyid,Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 135, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 1 36, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 303, Halebî, İ nsânu'l-uyûn, c. 2,s. 56.
[158] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 63, Taberî, c. 2, s. 231, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 92, İbn Seyyid, c. 1, s. 1 35, Halebî, c. 2, s.56.
[159] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 63, Taberî, c. 2, s. 231, İbn Esîr, c. 2, s. 91, İbn Seyyid, c. 1, s. 135, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 136.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/140-142.
[160] İbrı İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 63, Taberî, c. 2, s. 231, İbn Seyyid.c. 1 ,s.136, Diyarbekrî, c. 1, s. 303.
[161] İbn Şa'd, Tabakatü'l-kübrâ, c. 1, s. 212.
[162] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 63, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 237, Taberî, c. 2, s. 231, İbn Seyyid.c. 1, s. 136.
[163] İbn İshak, İbn Hişam , c. 2, s. 63, İbn Sa'd, c. 1, s. 21 2, Belâzurî, c. 1, s. 237, Taberî, c. 2, s. 231, Diyarbekrî, c. 1, s. 303.
[164] Buhârî, Sahih, c. 4, s. 83, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1420.
[165] Kamu's-Seâlib, Mekke'ye iki merhalelik veya bir gün bir gecelik bir yerdir (Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 15, s.142, İbn Hacer, Fethu'l-bârî, c. 6, s. 224).
[166] Buhârî, Sahîh,c.4, s. 83, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1420-1421, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1 , s. 281-282, Beyhakî,Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 417, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 135, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 284, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 137, Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 73, Halebî, İnsânu'luyûn, c. 2, s. 56-58.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/142-143.
[167] Mahle, Mekke'ye bir geceliktir (Kastalanı, Mevahibu'l-ledünniye, c. 1, s. 74, Diyarbekrı, Hamıs, c. 1, s. 363).
[168] Nasibin (Nusaybin), M usul'dan Şam'a giden kafile yolu üzerinde, Cezire beldelerinden, bostanları, suları bol bir belde olup Sencar ilEsîralan dokuz fersah, Musul ile altı günlüktür. Sur içinde bulunan küçük bir dağdan şehre akreb yayılır (Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 288).
[169] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 63, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 212,Taberî, Târih, c. 2, s. 231, E bu Nuaym ,Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 363, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 92, İbn Kayyım, Zâdü'l-mead, c. 2, s. 52. İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s.136, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 137, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 10, Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s.74,Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 303, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 60.
[170] İbn İshak, İbn Hisam, c. 2, s. 63, Taberî, c. 2, s. 231, Ebu Nuaym, c. 2, s. 363, İbn Esîr, c. 2, s. 92.
[171] Ahkâf 29-32, Cinn: 1-15, İbn İshak, İbn Hisam, c. 2, s. 63, İbn Sa'd.c.1, s. 212.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/143-144.
[172] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 212, İbn Kayyım, Zâdü'l-mead, c. 2, s. 52, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 303, Halebî,İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 61.
[173] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 61.
[174] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 212, İbn Kayyım, Zad, c. 2, s. 52, Halebî, c. 2, s. 61.

[175] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 212, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 237, İbn Kayy,m , Zâd, c. 2, s. 52, Halebî, c. 2, s.52.
[176] Taberî,Târîh,c.2, s. 231.
[177] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 137.
[178] Taberî, Târîh, c. 2, s. 231.
[179] Taberî, Târîh, c. 2, s. 231, E bu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefa, c. 1, s. 214.
[180] Taberî,Târîh,c.2, s. 231.
[181] İsmail (a.s.)ın, halis ve saf soyundan gelen oğullarına Sarfh (İ bn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 26, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe,c.1, s. 20); Abduddar, Cuman, Manzum, Adiyy, Ka'bveSehm oğullarına da, Halff'in çoğulu olarak Ahiâf denir (İbn Esîr, Nihâye, o.1, s. 425).
[182] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 2, s. 20, Taberî, Târih, c . 2, s. 231 , Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 214, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 137.
[183] Taberî, Tarih, c. 2, s. 231.
[184] Taberî, T ârfh, o. 2, s. 231, E bu'l-F erec İ bn C evzî, el-Vefa, c. 1, s. 214.
[185] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 20, Taberî, Târîh, o. 2, s. 231, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 214, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 137.
[186] Taberî, Târîh, c. 2, s. 231, Ebu'l-Ferec, c. 1,5.215.
[187] Taberî, Târîh, c. 2, s. 231.
[188] Taberî, Târîh, c. 2, s. 231, Ebu'l-Ferec, c. 1.S.215.
[189] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 212, Taberî, c. 2, s. 231, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 215, İbn Kayyım, Zâdü'l-mead, c. 2, s.52.
[190] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 212, Taberî, c. 2, s. 231, Ebu'l-Ferec, c. 1 , s. 21 5, İbn Kayyım, c. 2, s. 52, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s.137.
[191] Taberî, c. 2, s. 231, E bu'l-F erec, c. 1 , s. 215, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 137, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 62.
[192] Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 137, Halebî, c. 2, s. 62.
[193] Taberî, c. 2, s. 231, E bu'l-F erec, c. 1 , s. 215, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 137, Halebî, c. 2, s. 62.
*** Altı veya yedi kişi idiler (Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 137, Halebî, c. 2, s. 62).**
[194] İbn Sa'd, c. 1, s. 212, Taberî, c. 2, s. 231, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 137, İbn Kayyım, c. 2, s. 52.
[195] Taberî, c. 2, s. 231, E bu'l-F erec, c. 1 , s. 215.
[196] İbn Sa'd, c. 1, s. 212, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 215, İbn Kayyım, c. 2, s. 52.
[197] İbn Sa'd, c. 1, s. 212, İbn Kayyım, c. 2, s. 52.
[198] İbn Sa'd, Tabakât, 11, s. 212.
[199] Taberî, c. 2, s. 231, E bu'l-F erec, c. 1 , s. 215.
[200] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 137.
[201] Taberî, Târîh, c. 2, s. 231, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ,c.1, s. 215, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 93.
[202] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 212, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 215, İbn Kayyım , Zâdü'l-mead, o. 2, s. 52.
[203] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 212, İbn Kayyım, Zâdü'l-mead, c. 2, s. 52.
[204] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 212, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 215, İbn Kayyım, c. 2, s. 52.
[205] İbn Sa'd, Tabakât, 11, s. 212, İbn Kayyım, c. 2, s. 52, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 62.

[206] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 2, s. 21, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 137.
[207] İbn Sa'd, c. 1, s. 212, E bu'l-F erec, c. 1, s. 215, İbn Kayyım, Zâd, c. 2, s. 52.
[208] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s.80,Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 20, Ebu Davud, Sünen, c. 2, s. 56,Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ,c. 9, s. 67, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 233, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 136.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/144-147.
[209] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 237, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 759, İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 78, İbn Hacer, el-İsâbe,c.2, s. 225.
[210] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 22, İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 237, Ebu Nuaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 238, Etau'l-Ferecİbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 204, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 79, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 1, s. 139, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ,c. 1, s. 336, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 69.
[211] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 237, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 139.
[212] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 22, Ebu Nuaym , Delâil, c. 1, s. 238, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 204.
[213] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 98.
[214] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 22, Ebu Nuaym , c. 1, s. 238, Ebu'l-Fenec, c. 1, s. 204.
[215] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 98.
[216] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 22, İbn Sa'd, c. 4, s. 237, Ebu Nuaym, c. 1 , s. 238, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 759, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 204, İbn Esîr, c. 3, s. 78-79, İbn Seyyid, c. 1, s. 139, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 248, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 99.
[217] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 759, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 248-249.
[218] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 22, İbn Sa'd, c. 4, s. 237, Ebu Nuaym, c. 1 ,s.239, İbn Abdilberr, c. 2, s. 759, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 204, İbn Esir, c. 3, s. 79, İbn Seyyid, c. 1, s. 139, Zehebi", c. 1, s. 249, Suyûtî, c. 1, s. 336.
[219] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 22, İbn Sa'd, c. 4, s. 237, Ebu Nuaym, c. 1, s. 239, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 204, İbn Esîr, c. 3, s. 79, Suyûtî, c. 1, s. 336, Halebî, c. 2, s. 69.
[220] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 22-24, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 237-239, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 239, İ bn Abdi Iberr, İstiâb, c. 2, s. 760-761, E bu'l - F erec İ b n C evzî, el- Vefâ, c. 1, s. 204-206, İ bn Esîr, Usdu'l -g âbe, c. 3, s. 7 9-80, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 139-140, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1,s. 249-250, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 99-100, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 336-337, Halebî, İ nsânu'l-uyûn, c. 2, s. 69-70.
[221] Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 243, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 123, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1957, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 758, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 249, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 225.
[222] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 24, İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 239, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 259, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 239-240, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî,el-Vefâ,c. 1 ,s. 206, İbn Esîr.Usdu'l-gâbe.c. 3, s.80, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 100, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 337.
[223] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 239, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 140
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/147-152.
[224] Taberî, Tarih, c. 2, s. 231, İbn Esîr, Kâmil, c . 2, s. 93.
[225] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 284, Ebu'l-Fidâ, el-Bidaye ve'n-nihâye, c. 3, s. 65.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/152-153.

[226] Vahidi, Esbâbü'n-nüzûl, s. 306-307, Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 32, s. 132, Kurtubî, Tefsir, c. 20, s. 222, Hâzin, Tefsir, c. 4, s.417.
[227] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 133, Ebu'l-Ferecİbn Cevzî, el-Vefa, c. 1, s. 655, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 288,Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 307.
[228] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 405.
[229] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 34, Vahidi, Esbâbü'n-nüzûl, s. 307, Fahru'r-Râzî, c. 32, s. 132, Hâzin, c. 4, s. 417.
[230] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 34, Vahidi, s. 307, Fahru'r-Râzî, c. 32, s. 132.
[231] İbn İshak, İbn Hisam, c. 2, s. 34, Vahidî, s. 307, Hâzin, c. 4, s. 417.
[232] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 34, İbn Sa'd, c. 1, s. 133, Belâzurî, c. 1, s. 405, Vâhidî, s. 307, Ebu'l-Fenec, c. 2, s. 655, İbn Seyyid, c. 2, s. 288, Hâzin, c. 4, s. 417.
[233] İbn Sa'd, c. 1, s. 133, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 50, c. 4, s. 1818-19, İbn Asalar, Târih, c. 1, s. 293, Ebu'l-Ferec, c. 2, s.655, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1 , s. 23, İbn Seyyid, c. 2, s. 288,
[234] İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 39.
[235] İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 39, Vâhidî, Esbâbü'n-nüzûl, s. 307.
[236] Kurtubî, Tefsir, c. 20, s. 222.
[237] Kevser 1-3.
[238] İbn Esîr, Nihâye, c. 4, s. 208.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/153-154.
[239] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 63, Taberî, Târih, c. 2, s. 231, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 138.
[240] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 282, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 422, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 3, s. 142.
[241] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 63-64, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 216, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 36, Taberî, Târîh, c. 2, s. 231.
[242] İbnSa'd, Tabakât, c. 1, s. 216, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 322, Ebu Nuaym, c. 1, s. 292, Diyarbekrî, Hamis, c.1,s. 306, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 153.
[243] Zübeyr b.Bekkâr, Cem hene, c. 1, s. 367-368, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 1 97, c. 3, s. 15.
[244] İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 267, Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 142, İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, c. 3, s. 473.
[245] İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 267, Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 142.
[246] İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 267.
[247] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, c. 3, s. 473.
[248] Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 142.
[249] İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 267, Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 1 0, s. 103.
[250] Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 142.
[251] Zübeyr b.Bekkâr, Cem here, c. 1, s. 367, B. Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 10, s. 103, İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, c. 3, s. 473.
[252] Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 58-59.
[253] Zübeyr b. Bekkâr, Cemhere, c. 1, s. 368,Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 10, s. 104, İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, c. 3, s. 473.
[254] İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 267.
[255] Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 142.
[256] Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 55.

[257] Zübeyr b. Bekkâr, Cem here, c. 1, s. 368, İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 267.
[258] İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 267.
[259] Zübeyr b.Bekkâr, Cemhere, c. 1, s. 368, B. Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 10, s. 104, İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, c. 3, s. 473.
[260] İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 267.
[261] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 216-217, Ebu Nuaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 1 , s. 292, İbn Kayyım, Zâdü'l-mead, c. 2,s. 56, E bu'l -F i dâ, el -Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 146, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 306.
[262] İbn Sa'd, c. 1, s. 216, 217, Ebu Nuaym , c. 1, s. 292, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks.2, s. 11, Diyarbekrî, c. 1,s.3O6.
[263] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 63-64, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1,s.216, Yâkubî, Târîh, c. 2, s. 36, Taberî, Târih, c. 2, s.231, Ebu Nuaym , D elâ ilü 'n-n übü we, c. 1, s. 282, Süheylî, Ra vdu'l -ünüf, c. 4, s. 59, E bu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 216, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 93, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c.1, s. 152-53, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 282, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c.3, s. 138.
[264] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 2, s. 63-64, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 216, Taberî, Târih, c. 2, s. 231, Beyhakî,Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 185, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 94, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-Nihâye, c. 3, s. 439.
[265] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1,s.1, s. 216, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c . 3, s. 492, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 186, Ebu'l-Fidâ, c.3, s. 138.
[266] İbn İshak, İbn Hişam , c. 2, s. 64, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 492, Taberî, Târîh, c. 2, s. 232, Ebu'l-F erec İbn Cevzî, el-Vefâ,c.1, s. 21 5, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 135, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 285, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 138.
[267] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 67, Ahmed b. Hanbel, 3, s. 492, İbn Esîr, c. 2, s. 94, İbn Haldun, Târîh, c. 2, s. ks.
2, s. 11 .
[268] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 64, Taberî, c. 2, s. 232, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 138, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 154.
[269] İbn İshak, İ bn Hişam, c. 2, s. 64, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 492, Taberî, c. 2, s. 232, İbn Kayyım, Zâdü'l-m ead, c. 2, s. 56,Zehebî, s. 285, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 138, Halebî, c. 2, s. 154.
[270] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 64, İbn Sa'd, c. 1,s. 216, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 492, Taberî, c. 2, s. 232, İbn Kayyım,c. 2, s. 56, Zehebî, s. 285, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 138-139, Heysemî, Mecmau'i-ievâid, c. 6, s. 46.
[271] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 322, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 237, Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 4, s. 59, E bu'l-Ferec, c. 1 ,s. 216, İbn Kayyım , c. 2, s. 56, Zehebî, s. 285, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 138, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 46, İbn Haldun, c. 2, ks.2, s. 11.
[272] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 322, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 36, Ebu'l-F erec, c. 1, s. 21 6. İbn Kayyım, c. 2, s. 56, Zehebî, s. 285,Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 138, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 46.
[273] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 64, İbn Sa'd, c. 1, s. 216, Belâzurî, c. 1, s. 237, Yâkubî, c. 2, s. 36, Taberî, c. 2, s. 232, Ebu'l-Ferec, c. 1 , s. 216, İbn Kayyım, c. 2, s. 56, Zehebî, s. 285, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 138.

[274] İbn Sa'd, c. 1, s. 21 6, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 322. Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 292, Beyhakî, Delâil, c. 2,s. 442, İbn Kayyım, c. 2, s. 56, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 1 59, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 46.
[275] Ebu Nuaym, Delâil, c.1, s. 292, E bu'l-Ferec, c. 1.S.216, İbn Seyyid, c. 1, s. 152, Zehebî, s. 282, Halebî, c. 2, s. 153.
[276] İbn Sa'd, . c1, s. 216, İbn Kayyım, c. 2, s. 56, Diyarbekrî, c. 1, s. 306.
[277] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 322, Beyhakî, c. 2, s. 442, Zehebî, s. 282, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 159, Heysemî, c. 6, s. 46.
[278] İbn Sa'd, c. 1, s. 216, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 322, Beyhakî, c. 2, s. 442, İbn Kayyım, c. 2, s. 56, Zehebî, s. 282, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 159, Heysemî, c. 6, s. 46, Diyarbekrî, c. 1, s. 306.
[279] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 237.
[280] Yâku bf, Târîh, c. 2, s. 36, Ze hebf, Tâ rfhu 'l-islâm, s. 282, E bu'l -Fi dâ, el-Bi dâye ve'n-nih âye, c. 3, s. 140, Diyarbekrf, Hamîs, c.1, s. 306.
[281] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1,s.216, İbn Kayyım, Zâdü'l-mead, c. 2, s. 56.
[282] Zehebî, s. 282, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 1 40, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 158.
[283] Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 3, s. 322, Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 6624, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 442, Zehebî,s. 298, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 159, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c . 6, s.46.
[284] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1 ,s.282, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 422, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye,c. 3, s. 142-1 43, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 309-310.
[285] Ebu Nuaym, c. 1, s. 285, Beyhakî, c. 2, s. 424, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 143.
[286] Ebu Nuaym, c. 1, s. 285, Beyhakî, c. 2, s. 424, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1,s. 153, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 143, Halebî, c.2,s. 156.
[287] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 285, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 424, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 251 ,İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 153, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 143, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 156.
[288] Ebu Nuaym, c.1, s. 285, Beyhakî, c. 2, s. 424, İbn Seyyid, c. 1, s. 153, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s.143, Halebî, c. 2, s. 156.
[289] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 285-288, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 424426, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c.5, s. 250-251, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 153-155, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 143-144, Halebî, İ nsânu'l-uyûn,c. 2, s. 156-1 57.
[290] Ahmed b. Hanbel, Müsned,c. 3, s. 492, Hâkim, Müstedrek, c.1, s. 15, Beyhakî, Delâil,c. 2,s. 185, Zehebî, Târîhu'l-islâm ,s. 151, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 41, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 22.
[291] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 492, Hâkim, c. 1,s. 15, Beyhakî, c. 2, s. 185, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 492, Hâkim, c. 1,s.15, Beyhakî, c. 2, s. 185, İbn Abdilberr, İ stiâb, c. 2, s. 492, Zehebî, s. 151, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 41, Heysem f, c. 6, s. 22.
[292] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 492.
[293] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 492, Hâkim, c. 1, s. 15, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 41, Heysemî, c. 6, s. 22.
[294] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 492, Heysemî, c. 6, s. 22.
[295] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 492, Hâkim, c. 1, s. 15.

[296] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 492, Hâkim, Müstedrek, c. 1, s. 15, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 185, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 492493, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 285, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 41, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 22.
[297] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 492, Hâkim, c. 1, s. 15, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 41, Heysemî, c. 6, s. 22.
[298] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 185, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 41 .
[299] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 492, Beyhakî, c. 2, s. 185, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 151, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 41, Heysemî,Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 22.
[300] Be yhak f, D el âil ü'n-nübüvve, c. 2, s. 185.
[301] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 492, Beyhakî, c. 2, s. 185, Zehebî, s. 151 , Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 41.
[302] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 492, Hâkim, Müstedrek, c. 1 , s. 15, Beyhakî, c. 2, s.1 85, İbn Abdilberr, c. 2, s. 483, Ebu'l-Fidâ,c. 3, s. 41 , Heysemî, c. 6, s. 22.
[303] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 492, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 41 .
[304] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 64-65, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 492493, Taberî, Târih, c. 2, s. 231-232,Zehebî, Tâ rihu' l-islâm, s. 285, E bu'l -Fidâ, c. 3, s. 1 38-1 39, Halebî, İ n sânu' l-uyûn, c. 2, s. 15 4.
[305] Dârekutnî, Sünen, c. 3, s. 44-45, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 182, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 71, AJâüddinAli, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 49, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 153-154.
[306] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 185, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 151, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 41 ,Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 21.
[307] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 130, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 21, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 450.
[308] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 21, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 450.
[309] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 130, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 21, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 450.
[310] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 130.
[311] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 21, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 450.
[312] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe. c. 5, s. 130, Heysemî, Mecma, c. 6, s. 21, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 450.
[313] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 21, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 450.
[314] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 65, Taberî, Târîh, c. 2, s. 232, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 297, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 93.
[315] E bu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 297.
[316] İbn İshak, İ bn Hişam, c. 2, s. 65, Taberî, c. 2, s. 232, E bu Nuaym , c. 1, s. 297, İbn Esîr, c. 2, s. 93, Zehebî, Târîhu'l-islâm , s. 285, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 139.
[317] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 140.
[318] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 297.
[319] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 65, Taberî, Târîh, c.2,s. 232, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 93, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 285, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 139.
[320] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 297.
[321] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 65, Taberî, c. 2, s. 232, İbn Esîr, c. 2, s. 93, Zehebî, s. 285, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 139.

[322] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 297.
[323] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 65, Taberî, Târîh, c.2,s. 232, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 93, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s.285, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 139, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 154.
[324] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 65, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 238, Taberî, c. 2, s. 232, İbn Esîr, c. 2, s. 93, Zehebî,s. 285, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 139, Halebî, c. 2, s. 154.
[325] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 238.
[326] İbn İshak, İbn Hişam ,c. 2, s. 65-66, Taberî, c. 2, s. 232, İbn Esîr, c. 2, s. 93, Zehebî, s. 285, E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 139, Halebî,c.2,s.155.
[327] İbn İshak, İbn Hişam , c. 2, s. 66, Taberî, c. 232, E bu Nuaym, c. 1, s. 289, İbn Esîr, c. 2, s. 93, Zehebî, s. 285, E bu'l-Fidâ,c.3,s.140.
[328] Ebu Nuaym, Delâil, c.1, s. 289, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 140.
[329] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 66, Taberî, c. 2, s. 232, İbn Esîr, c. 2, s. 93.
[330] Ebu Nuaym, c.1, s. 297, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 1 41.
[331] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 93, Zehebî, s. 285, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 1 39.
[332] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 66, Taberî, c. 2, s. 232, Zehebî, s. 285, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 139.
[333] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 297, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 141.
[334] İ bn İ shak, İ bn H işam, Sîre, c. 2, s. 66, Taberî, Tâ rıh, c. 2, s. 232, Zeheb f, Tâ rfhu' l-islâm, s. 285-286, Ebu'l-Fidâ, el-Bi dâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 139-140.
[335] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 297, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 141.
[336] Ebu Nuaym, c.1, s. 297, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 179, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 141, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 353.
[337] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 297, E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 141.
[338] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 297, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 179, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye c. 3, s.141, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 353.
[339] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 297, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 141.
[340] Ebu Nuaym, c.1, s. 297, İbn Esîr, c. 7, s. 179, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 141, İbn Hacer, c. 4, s. 353.
[341] Ebu Nuaym, c.1, s. 297, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 1 41.
[342] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 66, Taberî, Târîh, c. 2, s. 232, Ebu Nuaym, c. 1,s.297, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 140.
[343] İbn İshak, İbn Hişam , c. 2, s. 66, Taberî, c. 2, s. 232, Ebu Nuaym, c.1 ,s.297, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 93, Ebu'l-Fidâ, c.3,s. 1 40, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 154.
[344] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 66, Taberî, c. 2, s. 232, Ebu Nuaym, c. 1, s. 297, İbn Esîr, c.2, s. 93, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s.140.
[345] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 154.
[346] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 293.
[347] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 237, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 293.
[348] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 293.
[349] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 293-294, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 145-146.
[350] Ebu Nuaym, Delâil, c.1, s. 294, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 285, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 146.
[351] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 285.

[352] Ebu Nuaym, Delâil, c.1, s. 294, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe. c. 5, s. 285, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 146.
[353] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/154-177.
[354] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 53.
[355] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 57.
[356] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 57, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 282.
[357] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 211 , Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 132.
[358] Ahmed b. Hanbel, c.1, s. 318-319, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 132-133, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 4, s. 270.
[359] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c.1 ,s.319, Buhârî, Sahih, c.6, s. 120, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1958, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 133, Heysemî, Meanau'z-zevâid, c. 4, s. 270.
[360] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 319, Buhârî, Sahîh, c. 6, s. 120, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 133, Heysemî, Meanau'z-zevâid,c. 4, s. 270-271.
[361] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 319, Buhârî, Sahîh, c. 6, s. 120, Müslim, Sahîh, c. 4, s. 1959, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 4, s. 271.
[362] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 53.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/177-180.
[363] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 5, s. 255, Taberî, Tefsir, c. 7, s. 312, Vâhidî, Esbâbü'n-nüzûl, s. 150.
[364] Taberî, Tefsir, c. 15, s. 108, Suyûtî, Dürru'l-mensur, c. 4, s. 190.
[365] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 242, Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 314, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 53,Suyûtî, D ürru'l-mensur, c. 4, s. 190.
[366] Taberî, Tefsir, c. 7, s. 312, H ale bf, İ nsânu'l -u yûn, c. 1, s. 497
[367] Belâzurî, Ensâbu'l-esrâf, c. 1, s. 142.
[368] İ bn İ shak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 5, s. 255, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 242, Taberî, Tefsir, c. 7, s. 31 2, Hâkim ,Müstedrek, c. 2, s. 314, Vâhidî, Esbâbü'n-nüzûl, s. 150, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 52, Suyûtî, c. 4, s. 190, Halebî, c. 1, s. 496.
[369] İbn İshak, c. 5, s. 255, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 242, Taberî, c. 7, s. 312, c. 1 5, s. 108, Hâkim, c. 2, s. 314, Vâhidî, s.150, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 272 Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 52, Suyûtî, c. 4, s. 190.
[370] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 272
[371] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 242, Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 314, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 52,Heysemî, Mecmau'i-ievâid, c. 7, s. 50, Suyûtî, Dürru'l-mensûr, c. 4, s. 190, Halebî, İnşânu'l-uyûn, c. 1, s. 497.
[372] Halebî, İ nsânu'l-uyun, c. 1, s. 497.
[373] Ahmed b. Hanbel, c.1, s. 242, Hâkim, c. 2, s. 314, Vâhidî, Esbâbü'n-nüzûl, s. 150, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s.272, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 52, Suyûtî, c. 4, s. 190, Halebî, c. 1, s. 497.
[374] Halebî, İ nsânu'l-uyun, c. 1, s. 497.
[375] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 242, Hâkim, c. 2, s. 314, Beyhakî, c. 2, s. 272, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 52, Suyûtî, c. 4, s. 190, Halebî,c.1, s. 497.
[376] İbn İshak, c. 5, s. 255, Taberî, Tefsir, c. 7, s. 312, Vâhidî, Esbâbü'n-nüzûl, s. 150.
[377] Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 3, s. 1 53-1 54.

[378] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 272.
[379] Taberî, Tefsir, c. 15, s. 108, Hâkim , c. 2, s. 362, Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 20, s. 234, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c.3, s. 47, Hâzin,Tefsir, c. 3, s. 169, Suyûtî, c. 4, s. 190.
[380] Taberî. c. 7. s. 312. Vâhidî. Esbâbü'n-nüzûl. s. 150.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/180-182.
[381] "Allah'ın yanında başka bir ilah daha tanıyan o alaycılara karşı, muhakkak, Biz sana yeteriz! (Onların hakkından, İbn İshak, İtan Hişam, Sîre, c. 2, s. 36.
[382] Şuyuti, Dürru'l-m ensûr, c. 4, s. 108.
[383] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 36.
[384] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 50.
[385] İbn İshak, İbn Hişam, c.2, s. 50-51, Taberî, Tefsir, c. 14, s. 69-70 Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvvie, c. 1, s. 268, Kurtubî,Tefsir, c. 10, s. 62, Meseff, Medârik, c. 2, s. 279, Beyzâvf, Tefsir, c. 1, s. 547, Ebussuud, Tefsir, c. 5, s. 92.
[386] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 2, s. 51, Taberî, Tefsir, c. 14, s. 70, Kurtubî, Tefsir, c. 10, s. 62, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 106.
[387] Taberî, Tefsir, c. 14, s. 72.
[388] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 51-52, Taberî, c. 14, s. 70-72, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 268, Beyhakî,D el â il ü'n-nübü we, c. 2, s. 316-318, K urtu bf, Tefsir, c. 10, s. 62, İ bn Seyyid, U yûnu 'l-eser, c. 1, s. 11 3, Zehebî, T ârfhu'l -i si âm, s. 224-225, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 105-106.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/182-185.
[389] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 368, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 81, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 444, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 126, Taberî, Tefsir, c. 30, s. 254.
[390] Ebussuud, Tefsir, c. 9, s. 179.
[391] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 126
[392] Ahmed b. Hanbel, c. 1 , s. 368, Buhârî, c. 6, s. 81, Tirmizî, c. 5, s. 444, Belâzurî, c. 1, s. 126, Taberî, Tefsir, c. 30, s. 254.
[393] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 368, Buhârî, c. 6, s. 81, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 4, s. 529, Hâzin, Tefsir, c. 4, s. 394
[394] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 248, 368, Buhârî, c. 6, s. 81, Tirmizî, c. 5, s. 444, Belâzurî, c. 1, s. 125, Taberî, c. 30, s. 254, Kurtubî, Tefsir, c. 20, s. 124, Hâzin, c. 4, s. 394, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 529, Ebussuud, c. 9, s. 179.
[395] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 248, 368, Buhârî, c. 6, s. 81, 89, Tirmizî, c. 5, s. 444, Belâzurî, c. 1, s. 126, Taberî, c. 30, s. 257, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 529.
[396] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 126, Bedruddin Ayni, Umdetu'l-Kari c. 19, s. 308, İbn Hacer, Fethu'l-Bari, c. 8 s. 557.
[397] Ahmed b. Hanbel, c.1, s. 368, Tirmizî, c. 5, s. 444, Belâzurî, c. 1, s. 126.
[398] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 248, 368, Buhârî, c. 6, s. 81 , 89, Tirmizî, c. 5, s. 444, Belâzurî, c. 1, s. 126, Taberî, c. 30, s. 257, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 529, Bedrüddin Aynî, c. 19, s. 308, Hâzin, c. 4, s. 1 94.
[399] Tirmizî, c. 5, s. 444, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 1 92, Zehebî, Târîhu'Nslâm, s. 151-152, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 4, s. 529, Hâzin, c. 4, s. 394.
[400] Belâzuıî, Ensâbu'l-esrâf, c. 1, s. 126.
[401] Tirmizî, c. 5, s. 444, Belâzurî, c. 1, s. 1 266, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 529, Hâzin, c. 4, s. 394.

[402] Belâzurî, c. 1, s. 126, Taberî, c. 30, s. 256, Beyhakî, c. 2, s. 192, Zehebî, s. 154, Ebu'l-Fidâ, t 4, s. 529.
[403] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 368, Tirmizî, c. 5, s. 444, Belâzurî, c. 1, s. 126, Beyhakî, c. 2, s. 192, Zehebî, s. 154, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 529, Hâzin, c. 4, s. 394.
[404] Tirmizî, c. 5, s. 444, Taberî, c. 30, s. 256, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 529, Hâzin, c. 4, s. 394.
[405] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 368, Tirmizî, c. 5, s. 444, Belâzurî, c. 1, s. 126, Taberî, c. 30, s. 256, Beyhakî, c. 2, s. 192, Zehebî, s. 154, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 529, Hâzin, c. 44, s. 394.
[406] Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 444.
[407] Tirmizî, c. 5, s. 444, Hâzin, c. 4, s. 394.
[408] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 368, Tirmizî, c. 5, s. 444, Belâzurî, c. 1, s. 126, Taberî, c. 30, s. 256, Beyhakî, c. 2, s. 192, Kurtubî, c. 20, s. 127, Zehebî, s. 154, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 259, Hâzin, c. 4, s. 394.
[409] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 256, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 126, Taberî, Tefsir, c. 30, s. 256, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 192, Kurtubî, Tefsir, c. 20, s. 127.
[410] Ahm ed b. Hanbel, c. 1, s. 256, Belâzurî, c. 1, s. 1 26, Taberî, c. 30, s. 256, Kurtubî, c. 20, s. 127, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 529, Hâzin, t 4, s. 394.
[411] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 256, Tirmizî, c. 5, s. 444, Taberî, c. 30, s. 256, Beyhakî, c. 2, s. 192, Zehebî, s. 154, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 529, Hâzin, c. 4, s. 394.
[412] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 256, Tirmizî, c. 5, s. 444, Taberî, c. 30, s. 256, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 208, Beyhakî, c. 2, s. 189, Zehebî, s. 151-152, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 529, Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 19, s. 308.
[413] Hâzin, Tefsir, c. 4, s. 394.
[414] Müslim, Sahîh, c. 4, s. 2154, Taberî, Tefsir, c. 30, s. 256, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 208, Beyhakî, Delâil, c. 2, s.189, Zehebî, s. 151-152, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 529, Bedrüddin Aynî, c. 19, s. 308.
[415] Müslim, c. 4, s. 2154, Taberî, c. 30, s. 256, Ebu Nuaym, c. 1, s. 208, Beyhakî, c. 2, s. 189, Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 3, s. 154, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 529, Hâzin, c. 4, s. 394.
[416] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 2, s. 191, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 1 02, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 43, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 463464.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/185-187.
[417] İbrı Hazm, Cemhere, c. 2, s. 387, Süheylî, Ravıdu'l-ünüf, c. 3, s. 387.
[418] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 29-30, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 128-129, Ebu Nuaym, Delâilü'n-Nübüvve, c. 1 , s. 210-212, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 193-194, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 45, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 506-507.
[419] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 30, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 212, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 1 93-1 94, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 112, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 45.
[420] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 129.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/188-190.
[421] Buhârî,Sahih,c.5, s. 238, Müslim, Sahih, c. 4, s. 2153, Kurtubî, Tefsir, c. 11, s. 145.
[422] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 383, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 164, Bu hân , Sahih, c. 5, s. 238, Müslim, Sahih, c. 4, s. 2153, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 176, Taberî, Tefsir, c. 16, s. 120, Vâhidî, Esbâbü'n-nüzûl, s. 204, Kurtubî, Tefsir, c. 11, s. 145, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 3, s. 135.
[423] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.1, s. 383.
[424] Taberî, Tefsir, c. 16, s. 120, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 3, s. 135.

[425] İbn İshak, İbn Hişam, Sire.c.1 ,s. 383, İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 164, Buhârî.c. 5, s. 238,Müslim, c.4,s. 2153, Belâzurî, c. 1, s. 176, Taberî, c. 16, s. 120, Vâhidî, s. 204, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 135.
[426] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 164, Buhârî, c. 5, s. 237-238, Müslim, c. 4, s. 2153, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 318, Belâzurî, c. 1, s. 177, Taberî, c. 16, s. 120, Vâhidî, s. 204, Fahm'r-Râzî, Tefsir, c. 22, s. 249, Kurtubî, c. 11, s. 145-146, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 135, Ebussuud, Tefsir, c. 5, s. 279.
[427] İ bn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 164, Buhârî, c. 5, s. 237, Müslim , c. 4, s. 2153, Tirmizî, c. 5, s. 318, Belâzurî, c. 1, s. 177, Taberî, c.16, s. 1 21, Fahru'r-Râzî, c. 22, s. 249, Kurtubî, c. 11, s. 146, Ebussuud, c. 5, s. 279.
[428] Taberî, c. 16, s. 121, Vâhidî, s. 205, Fahru'r-Râzî, c. 22, s. 249, Kurtubî, c. 11, s. 145-146, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 135.
[429] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 383.
[430] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 237, 238, Taberî, Tefsir, c. 16, s. 1 21, Vâhidî, Esbâbü'n-nüzûl, s. 204, Zemahşerî, Keşşaf, c. 2, s. 523, Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 22, s. 249.
[431] Buhârî, c. 5, s. 238, Müslim, Sahih, c. 4, s. 2153, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 1 77, Vâhidî, s. 204, Kurtubî, Tefsir, c. 11, s. 145.
[432] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 383, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 164, Buhârî, c. 5, s. 237, Belâzurî, c. 1, s. 177,Vâhidî, s. 204, Kurtubî, c. 11 , s. 145.
[433] Taberî, c. 16, s. 121, Vâhidî, s. 205, Kurtubî, c. 11, s. 146.
[434] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 383, Kurtubî, c. 11, s. 146.
[435] Vâhidî, Esbâbü'n-nüzûl, s. 205.
[436] İbn İ shak, İbn Hişam, c. 1, s. 383, İbn Sa'd, c. 3, s. 164, Buhârî, c. 5, s. 238, Müslim, c. 4, s. 2153, Belâzurî, c. 1, s. 177,Taberî, c. 16, s. 1 21, Vâhidî, s. 204-205, Kurtubî, c. 11, s. 145, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 3, s. 136.
[437] Meryem: 77-80.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/190-192.
[438] İbn İshak, İtan Hişam , Sîre, c. 2, s. 67, Yâkubî, Tarih, c. 2, s. 37, Taberî, Târih, c. 2, s. 233, Beyhakî, Delâilü'n-Nübüvve, c. 2, s. 419, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 69, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 94, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 155, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 287, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 147, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 160.
[439] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 419, Zehebî, s. 287.
[440] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 67, Taberî, c. 2, s. 233, İbn Esîr, c. 2, s. 94, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 147.
[441] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 67-68, Taberî, c. 2, s. 233, Beyhakî, c. 2, s. 419, İbn Esîr, c. 2, s. 94, Zehebî, s. 287, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 147, Halebî, c. 2, s. 160.
[442] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 68, Yâkubî, c. 2, s. 37, Beyhakî, c. 2, s. 419, Zehebî, s. 287, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 147, Halebî, c. 2, s. 160.
[443] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 69, Belâzurî, c. 1, s. 238, Taberî, t 2, s. 233, Beyhakî, t 2, s. 419, İbn Esîr, c. 2, s. 94-95, Zehebî, s. 287, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 147, Halebî, c. 2, s. 160.
[444] İbn Hazm, Cevâmiu's-are, s. 69, İbn Kayyım, Zâdü'l-mead, c. 2, s. 56, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 155,
[445] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 69, Yâkubî, c. 2, s. 37, Taberî, c. 2, s. 233, Beyhakî, c. 2, s. 419, İbn Esîr, c. 2, s. 95, Zehebî, s. 287, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 147, Halebî, c. 2,5.160.

[446] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 69, Yâkubî, c. 2, s. 37, Taberî, c. 2, s. 233, Beyhakî, c. 2, s. 419, İbn E sır, c. 2, s. 95, Zehebî, s. 287, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 147, Halebî, c. 2, s. 160.
[447] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s.68, Taberî, c. 2, s. 233, Beyhakî, c. 2, s. 419, Zehebî, s. 287, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 147, Halebî, c. 2, s. 160.
[448] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 68, Belâzurî, c. 1, s. 238, Yâkubî, c. 2, s. 37, Taberî, c. 2, s. 233, Beyhakî, c. 2, s. 419, Zehebî, s. 287, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 147, Halebî, c. 2, s. 160.
[449] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 2, s. 68, Belâzurî, E nsâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 238, Taberî, Târih, c. 2, s. 233, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvE, c. 2, s. 419, Zehebî, Târıhu'l-isJâm, s. 287, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 147, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 160.
[450] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 37.
[451] İbn İshak, İbn Hişam , c. 2, s. 68, Taberî, c. 2, s. 233, Beyhakî, c. 2, s. 419, Zehebî, s. 287, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 1 47, Halebî, c.2,s.160.
[452] Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 238, Yâkubî, c. 2, s. 37.
[453] İbn İshak, İbn Hişam, c.2, s.68 Belâzurî, c. 1 , s. 238, Taberî, c. 2, s. 233, Beyhakî, c. 2, s. 419, Zehebî, s. 287, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 147, Halebî, c. 2, s. 160.
[454] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 69, Yâkubî, c. 2, s. 37, Taberî, c. 2, s. 233, Beyhakî, c. 2, s. 419, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 95, Zehebî, s. 287, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 147, Halebî, c. 2, s. 160.
[455] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 69, Taberî, c. 2, s. 233, Beyhakî, c. 2, s. 419, İbn Esîr, c.2, s. 95, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1,s.155, Zehebî, s. 287, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 1 47, Halebî, c. 2, s. 160
[456] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/192-194.
[457] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 69, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 427, Taberî, Târîh, c. 2, s. 233, Hâkim,
Müstedrek, c. 3, s. 1 81, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 1 86, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 288, Ebu'l- Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 148, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6. s. 36.
[458] İbn Haim, Cevâmiu's-Sîre, s. 69, İbn Kayyım, Zâdü'l-mead, c. 2, s. 56, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 155, İbn Haldun,Târîh, c. 2, ks, 2, s. 11, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 161.
[459] İbn İshak, İbn Hisam, c. 2, s. 69, Taberî, c. 2, s. 233, Hâkim, c. 3, s. 181 .Beyhakî, c. 2, s. 420, İbn Haim, s. 69, İbn Esîr, c. 1, s. 186, İbn Kayyım, c. 2, s. 56, İbn Seyyid, c. 1, s. 155, Zehebî, s. 288, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 1 48, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 11.
[460] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 69, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 427, Taberî, c. 2, s. 233, Hâkim, c.3, s. 181, Beyhakî, c. 2, s. 420, İbn Esîr, c. 1, s. 186, Zehebî, s. 288, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 148, Heysemî, c. 6, s. 36, Halebî, c. 2, s. 161.
[461] İbn Hazm, s. 69, İbn Kayyım, c. 2, s. 56, İbn Seyyid, c.1, s. 155, İbn Haldun, c. 2, ks, 2, s. 11.
[462] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 69, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 427, Taberî, c. 2, s. 233, Hâkim, c.3, s. 181, Beyhakî, c. 2, s. 420, İbn Hazm, s. 69, İbn Esîr, c. 1, s. 186, İbn Kayyım, c. 2, s. 56, Zehebî, s. 288, İbn Seyyid, c. 1, s. 155, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 148, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 11, Halebî, c. 2, s. 1 61.
[463] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 238.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/194-195.
[464] Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 216, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 306.

[465] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 70, Taberî, Târih, c. 2, s. 234, Ebu Nuaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 298, Beyhakî,Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 433, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 156, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 148, Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 76.
[466] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 217, Ebu Nuaym , Delâil, c. 1, s. 299.
[467] İbn İshak, İbn Hişam , c. 2, s. 71 -72, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1 , s. 219, Taberî, c. 2, s. 234, E bu Nuaym , c. 1, s. 299, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 433, İbnHaim, Cevâmiu's-Sîre, s. 69-70, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 217, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 96, İbn Kayyım, Zâdü' l-mead, c. 2, s. 56, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 156, Zehebî, Târîhu'l-islâm , s. 290, Ebu'l-Fidâ,c.3, s.149, İbn Haldun, c. 2, kş. 2, s. 11. Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 76, Diyarbekrî, c. 1, s. 306.
[468] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 70-73, Taberî, Târih, c. 2, s. 234, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 298-299,Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 433434, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 156, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 290, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 148-149, Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 76, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 306, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 159.
[469] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 218, Kastalâni, Mevâhib, c. 1, s. 76, Diyarbekrî, c. 1, s. 306.
[470] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 38.
[471] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 299, Zehebî, Târihu'l-islâm, s. 290, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 40.
[472] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 219.
[473] İbn Sa'd, c. 1 , s. 218, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 299, Heysemî, Mecmau'i-ievâid, c. 6, s. 40, Kastalâni,Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 76, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 306.
[474] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 299, Heysemî, Mecma, c. 6, s. 40.
[475] İbn Sa'd, c. 1, s. 218-219, Ebu Nuaym, c. 1, s. 299, Heysemî, c. 6, s. 40, Kastalâni, c. 1 , s. 76, Diyarbekrî, c. 1, s. 306.
[476] Ebu Nuaym, c. 1, s. 299, Zehebî, Târıhu'l-islâm, s. 290, Heysemî, c. 6, s. 40, Diyarbekrî, c. 1, s. 306.
[477] İbn Sa'd, c. 1, s. 219, Kastalâni, c. 1, s. 76, Diyarbekrî, c. 1, s. 306.
[478] İbn Sa'd, c. 1, s. 219, Ebu Nuaym, c. 1, s. 299, Zehebî, s. 290, Heysemî, c. 6, s. 40.
[479] Ebu Nuaym, c. 1, s. 299, Zehebî, s. 290, Heysemî, c. 6, s. 40.
[480] İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 11, Kastalâni, c. 1, s. 76, Diyarbekrî, c. 1, s. 306.
[481] İbn Sa'd, c. 1 , s. 219, Ebu Nuaym, c. 1, s. 299, Zehebî, s. 290, Heysemî, c. 6, s. 40. Kastalâni, c. 1, s. 76, Diyarbekrî, c. 1, s. 306.
[482] Ebu Nuaym, c. 1, s. 299, Zehebî, s. 290, Heysemî, c. 6, s. 40.
[483] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 38.
[484] Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 76.
[485] Yâkubî, c. 2, s. 38, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 11.
[486] İbn Sa'd, c. 1 , s. 219, Ebu Nuaym, c. 1, s. 299, Zehebî, s. 290, Heysemî, c. 6, s. 40, Kastalâni, c. 1,s.76, Diyarbekrî, c. 1, s. 306.
[487] Ebu Nuaym, c. 1, s. 299, Heysemî, c. 6, s. 40.

[488] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 71 , Taberî, Târih, c. 2, s. 234, Ebu Nuaym, c. 1, s. 299, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s.434, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 1 56. E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 149.
[489] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 219, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 38, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1 , s. 299, Beyhakî,Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 435, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 217, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 290, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 40.
[490] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 219, Yâkubî, c. 2, s. 38, Taberî, Târih, c. 2, s. 234-235, Ebu Nuaym, c. 1, s. 299, Beyhakî, c. 2, s. 435, İbn Hazm , Cevâmiu's-Sîre, s. 71 , İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 12.
[491] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 299, İbn Hazm, s. 71, İbn Kayyım, Zâdü'l-mead, c. 2, s. 56.
[492] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 21 9, Yâkubî, c. 2, s. 38, Ebu Nuaym, c. 1 , s. 299, Beyhakî, c. 2, s. 435, İbn Hazm, s. 71, İbn Kayyım, c. 2, s. 56, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 12.
[493] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/195-199.
[494] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 593, Ibn Abdilberr, Istiâb, c. 2, s. 466, Ibn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 169, Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-nübelâ.c.1. s. 219-220. İbn Hacer. el-İsâbe. c. 1.S.482
[495] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/199.

İSRÂ VE MİRAC MUCİZELERİ

İsrâ ve Mirac Kelimelerinin Mânâları

İsrâ; gece yürümek, yola gitmek, gece yolculuğu etmek, ettirilmek[1] demektir. Mirac da; yükseğe çıkış aracı demektir.[2]

İsrâ ve Mirac Hadisesinin Tarihi

İsrâ ve Mirac hadisesi nübüvvetin onikinci yılında,[3] Peygamberimiz (a.s.)ın Medine'ye hicretinden onsekiz ay[4] veya onaltı ay[5] veya ondört ay,[6] ya da bir yıl önce vuku bulmuştur.[7] Bunun; Hicretten sekiz ay önce,[8] Recep ayında[9], Recep ayının yirmiyedinci gecesinde vuku bulduğu da rivayet edilir. [10] Daha başka rivayetler de vardır.[11]

İsrâ ve Miracın Ruhen mi, Bedenen mi Vuku Bulduğu Meselesi

İsrâ ve Miracın, her ne kadar ruhen vuku bulduğu da rivayet edilmekte ise de;[12] selef ve halefi[13] hadis ve kelam âlimleri[14] topluluğunun mezhebine göre, Peygamberimiz (a.s.) geceleyin Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksaya uykuda ve ruhen değil uyanık iken, bedeni ve ruhu ile birlikte, Burak üzerinde isra buyrulmuş, gece yolculuğu ettirilmiş; getirilen Miraç ile de, oradan ruhen değil-yine bedeni ve ruhu ile birlikte, uyanık iken, göklere uruc ettirilmiş, çıkarılmıştır.[15]

Hak ve gerçek olan budur.

Ashab-ı Kiram'dan:

1. Abdullah b. Abbas,

2. Cabirb. Abdullah,

3. Enes b. Malik,

4. Huzeyfe b. Yeman,

5. Hz. Ömer,

6. E bu Hureyre,

7. Malik b. Sa'saa,

8. E bu Habbetü'l-Bedrî,

9. Abdullah b. Mes'ud ile;

Tâbiîn'den:

10. Dahhâk,

11. Katâde,

12. Saîd b. Müseyyeb,

13. Saîd b. Cübeyr,

14.Zührî,

İbn Zeyd,

Hasan,

İbrahim,

Mücahid,

Mesrûk,

İkrime,

İbn Cüreyc de, bu görüştedirler.

Ahmed b. Hanbel, Taberî ve Müslümanlardan büyük bir cemaat; hatta, sonraki fakihlerden, muhaddislerden, kelamcılardan ve müfessirlerden pek çoğu da, bu görüştedirler.[16]

Bazı ilim adamlarınca; Peygamberimiz (a.s.)a peygamberliğin sâlih rüya ile başlangıcında olduğu gibi, kolaylaştırılmak ve alıştırılmak üzere, İsrâ ve Mirac'ın önce rüyada gösterilmiş, sonra da uyanıklık halinde yaptırılmış olabileceği de muhtemel görülerek, bu husustaki uyku ve uyanıklık rivayetleri bağdaştırılmak istenilmiştir.[17]

Peygamberin rüyalarının vahiy hükmünde bulunduğu,[18] kendilerinin gözleri uyuşa da kalblerinin uyumadığı mâlûmdur.[19]

İsrâ Hadisesinin Kur'an-ı Kerîm'de Açıklanışı

Yüce Allah, İsrâ hadisesini, Kur'ân-ı Kerîım'incie şöyle açıklar:

"Kulunu (Muhammed (a.s.)) bir gece Mescid-i Haram'dan (alıp) Mescid-i Aksa'ya kadar götüren (Allah'ın sânı, her türlü noksanlardan) münezzehtir. (O Mescid-i Aksâya ki) biz, onun etrafına, bereket verdik.

(Bu gece yolculuğunu) ona (o kulumuza), âyetlerimizden bazısını gösterelim diye (yaptırdık). Şüphesiz ki, O, (asıl) O, (herşeyi) hakkıyla işiten, (herşeyi) hakkıyla görendir!"[20]

İsrâ ve Mirac Mucizesi Hadisesini Rivayet Eden Erkek ve Kadın Sahabiler

1. Enes b. Malik,
2. Ebu Hureyre,
3. Abdullah b. Abbas,
4. Abdullah b. Mes'ud,
5. Ebu Saîd el-Hudrî,
6. Ümmü Hani binti Ebi Talib,
7. Malik b. Sa'saa,
8. Şeddad b. Evs,
9. Ebu Zerr el-Gıfârî,
10. Hz. Ümmü Seleme,
11. Hz.Âişe,
12. Esma binti Ebu Bekir,
13. Abdullah b. Ebi Sebre,
14. Übeyyb.Ka'b,
15. Büreyde b. Husayb,
16. Cabir b. Abdullah,
17. Huzeyfe b. Yeman,
18. Semûre b. Cündüb,
19. Sehl b.Sa'd,
20. Suheyb b. Sinan,
21. Abdullah b. Ömer,
22. Abdullah b. Es'ad b. Zürâre,
23. Abdurrahman b. Kurt,
24. Hz. Ömer,
25. Hz. Ali,
26. Ebu Eyyub Halid b. Zeyd el-Ensarî
27. Abdullah b. Seddad,
28. Ebu'l-Hamrâ,
29. Ebu Leyla,
30. Ebu Ümâme,
31. Abdullah b. Amr b.Âs,
32. Ebu Habbetu'l-Bedrî.[21]

Peygamberimiz (a.s.)’ın Göğsünün Yarılıp Kalbine İman ve Hikmet Dolduruluşu:

Mekke’de, İsra ve Mirac gecesinde, Cebrail (a.s.) inip peygamberimiz (a.s.)ın göğsünü yardı ve kalbini çıkardı.

Kalbinin içini Zemzem suyu ile yıkadıktan sonra, içi hikmet ve imanla dolu altın bir tas getirip Peygamberimiz (a.s.)ın kalbinin içine boşalttı ve göğsünü kapadı.[22]

Burak'ın Getirilişi ve Peygamberimiz (a.s.)ın Ona Bindirilişi

Yatsıdan sonra,[23] Peygamberimiz (a.s.)ın binmesi için, katırdan küçük, merkepten büyük olan,[24] Cârud diye anılan,[25] katırla merkep arası,[26] beyaz,[27] uzun,[28] gemi vurulmuş ve eğerlenmiş olarak,[29] bir hayvan; Burak getirildi.[30]
Burak'a, Peygamberimiz (a.s.)dan önceki peygamberler de binmişlerdi.[31]
Nitekim, İbrahim (a.s.) da, ona binip; önüne Hz. İsmail'i, terkisine de Hz. Hacer'i bindirerek Mekke'ye getirmişti.[32]
İbrahim (a.s.), Beyt-i Haram'ı ziyaret için onun üzerinde gelir giderdi.[33]
Burak'a Burak isminin verilişi, ya renginin son derecede parlak oluşundan, ya da hızlı gidişinin berki, şimşeği andırışından dolayı idi.[34]
Burak'ın iki bacağında iki kanadı vardı ki, ayaklarını onlarla itip hızlandırırdı.[35]
Peygamberimiz (a.s.) Burak'a binmek üzere yaklaşınca, Burak, Peygamberimiz (a.s.)a karşı, nazlanırcasına, hırçınlaştı.
Cebrail (a.s.), elini onun yelesinin üzerine koyup:
"Ey Burak! Sen şu yaptığından utanmıyor musun?![36]
Sen Muhammed'e mi bunu yapıyorsun?![37]
Ey Burak![38] Vallahi,[39] Allah'ın Muhammed'den önceki kullarından,[40] Allah katında bundan daha şerefli bir kimse senin üzerine binmemiştir![41] Sakin ol!" deyince,[42] Burak utandı,[43] ter döktü.[44] Uysallaşıp sakinleşti.
Peygamberimiz (a.s.) Burak'ın üzerine bindi.[45]
Peygamberimiz (a.s.)la Cebrail (a.s.), birbirlerini bırakmaksızın, Mescid-i Aksa'ya doğru yollandılar.
Burak; ayağını, gözünün alabildiği yerin en son noktasına basıyordu.[46] Bir müddet gittikten sonra, Cebrail (a.s.), Peygamberimiz (a.s.)a:
"İn de, namaz kıl!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.) indi ve orada namaz kıldı.
Cebrail (a.s.): "Sen nerede namaz kıldın, biliyor musun? Sen Tûr-u Sînâ'da namaz kıldın! Yüce Allah, Musa (a.s.)la orada konuşmuştu!" dedi.[47]
Nihayet, Beytü'l-Makdis'e ulaşıldı, Peygamberimiz (a.s.), orada Burak'ı kendisinden önceki peygamberlerin onu bağlayageldikleri halkaya bağladı.[48]

Peygamberimiz (a.s.)ın İmam Olup Peygamberlere Namaz Kıldırışı

Peygamberimiz (a.s.), Beytü'l-Makdis Mescidine (Mescid-i Aksa'ya) girdi.[49]
İçlerinde İbrahim, Musa ve İsa (a.s.)ların da bulunduğu[50] bazı peygamberler orada Peygamberimiz (a.s.) için toplanmış bulunuyorlardı.
Cebrail (a.s.), Peygamberimiz (a.s.)ı ileri sürdü.[51] Peygamberimiz (a.s.) onlara imam oldu.[52]
Orada iki rekat namaz kıldı,[53] kıldırdı.[54]
Cebrail (a.s.), Peygamberimiz (a.s.)a:
"Kureyşîler Allah'ın bir şeriki bulunduğunu, Hıristiyanlar da Allah'ın bir oğlu olduğunu iddia ediyorlar!
Sen, sor şu peygamberlere bakalım: Yüce Allah için, şerik veya oğul olur mu?!" dedi.[55]
Peygamberimiz (a.s.) onlara sordu.
Onlar; "Biz tevhid ile, Allah'ın bir oluşu inancını tebliğ etmek üzere gönderildik!" dediler. [56]
Yüce Allah'ın vahdaniyetini, birliğini ikrar ettiler.[57]

Peygamberimiz (a.s.)ın Sunulan İçeceklerden Sütü Tercih Edişi

Peygamberimiz (a.s.)a iki kap getirildi ki; kabın birisinde şarap, diğerinde süt vardı.[58]
"Bunlardan hangisini istersen, al!" denildi.[59]
Peygamberimiz (a.s.) onlara baktı.[60]
Şarabı bırakıp[61] sütü seçti,[62] aldı,[63] içti.[64]
Cebrail (a.s.), Peygamberimiz (a.s.)a:
"Sen fıtratı seçtin,[65] fıtrata isabet ettin![66] Fıtrata yöneltildin![67]
Hamdolsun Allah'a ki, seni fıtrata yöneltti.[68]
Eğer sen şarabı almış olsaydın, [69] senden sonra [70] ümmetin azardı. [71]
Sütü tercih etmekle sen de fıtratla yöneltildin, ümmetin de fıtrata yöneltildi. [72]
Şarap size haram kılındı!" dedi. [73]

Peygamberimiz (a.s.)ın Göklere Çıkarılışı ve Orada Bazı Peygamberlerle Karşılaşıp Selamlaşması

Cebrail (a.s.), Peygamberimiz (a.s.)ı Beytü'l-Makdis'teki Sahra'nın [Sahre'nin] üzerine çıkardı.
Peygamberimiz (a.s.), bakınca, orada, tabanı Sahra'da, tepesi semada, meleklerin inip çıktıkları, bakanların ondan daha güzel birşey görmedikleri birMirac'ın kurulu olduğunu gördü![74]
İbn İshak'ın (85-151 Hicrî), kendilerini herhangi bir kusurla kusurlayamayacağı kimselerin kendisine Ebu Saîd el-Hudrî'den rivayet ettiklerini açıklayarak bildirdiğine göre:
Peygamberimiz (a.s.) buyurmuştur ki:
"Beytü'l-Makdis'te olanlardan boşaldıktan sonra, Mirac'a götürüldüm.
Ben, şimdiye kadar, ondan daha güzel birşey görmedim.
O, öyle birşeydir ki; ölünüz, ölüm anında gözlerini ona diker![75]
Âdem oğullarının ruhları, göklere onun üzerinde çıkarılır!"[76]
Sahibim Cebrail beni kanadının üstüne koydu,[77] ona yükseltti.[78]
Gök kapılarından, Hafaza diye anılan kapıya kadar çıkardı."[79]
Peygamberimiz (a.s.)ın, Sidretül-Müntehâya kadar, göklere yükselişi hep bu Miraç ile olmuştur.[80]
Dünya semasına varılınca, Cebrail (a.s.),[81] o göğün kapısını çaldı.[82] Bekçisi olan meleğe:
"Aç!" dedi.
"Kimdir o?" [83] "Kimsin sen?" denildi.[84]
Cebrail (a.s.):
"Cebrail'im!" dedi.
"Yanında kimse var mı?" diye soruldu.
Cebrail (a.s.):
"Yanımda Muhammed ((a.s.)) var!" dedi.
"O (Miraç için), gönderildi mi?" diye soruldu.
Cebrail (a.s.):
"Evet! Gönderildi" dedi.[85]
Kapı açılıp dünya semasının üstüne çıktıkları zaman, orada oturan, sağında ve solunda birtakım karaltılar bulunan, sağına baktıkça gülen, soluna baktıkça da ağlayan bir zât ile karşılaşırlar.[86]
Cebrail (a.s.), Peygamberimiz (a.s.) a:
"Selam ver ona!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.) selam verdi.
O da, Peygamberimiz (a.s.)ın selamına mukabele etti[87] ve "Hoşgeldin, safa geldin salih peygamber! Salih oğlum!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.), Cebrail (a.s.) a:
"Kim bu?" diye sordu.[88]
Cebrail (a.s.):

"Bu, atan Âdem ((a.s.))'dır.[89] Sağındaki ve solundaki şu karaltılar da, onun soyundan gelen çocuklarının ruhlarıdır. Onlardan, sağında olanlar Cennetlik, solunda olan karaltılar da Cehennemliktirler! Sağına bakınca güler, soluna bakınca da ağlar!" dedi.
Sonra, ikinci kat göğe yükseldiler.[90]
Cebrail (a.s.) o göğün kapısını çaldı. [91] Bekçisine:
"Aç!" dedi.
"Kimdir o?"[92] "Kimsin sen?" denildi.[93]
Cebrail (a.s.):
"Cebrail'im!" dedi.
"Yanında kimse var mı?" diye soruldu.
Cebrail (a.s.):
"Muhammed ((a.s.)) var!" dedi.
"O (Miraç için), gönderildi mi?" diye soruldu.
Cebrail (a.s.):
"Evet!" deyince, göğün kapısı açıldı.[94]
İkinci semada, teyze oğulları olan İsa b. Meryem ve Yahya b. Zekeriyya (a.s.)larla karşılaştılar.[95]
Cebrail (a.s.):
"Bunlar, Yahya ve İsa ((a.s.))'dır. Selam ver onlara!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.) selam verdi.
Onlar da, Peygamberimiz (a.s.)ın selamına mukabele ettiler ve:
"Hoş geldin, safa geldin salih kardeş! Salih peygamber!" dediler.[96] Ve hayır dua ettiler.[97]
İsa (a.s.); orta boylu, hamamdan çıkmış gibi kırmızıya çalar ak benizli,[98] düz saçlı[99] ve yüzü çok benli idi.[100]
Sonra, üçüncü kat göğe yükseldiler.
Cebrail (a.s.) göğün kapısını çaldı. Göğün bekçisine:
"Aç!" dedi.
"Sen kimsin?" denildi.
Cebrail (a.s.):
"Cebrail'im!" dedi.
"Yanında kim var?" diye soruldu.
Cebrail (a.s.):
"Muhammed ((a.s.)) var!" dedi.
"O (Miraç için), gönderildi mi?" diye soruldu.
Cebrail (a.s.):
"Gönderildi!" dedi.
Kapı açılınca, kendisine güzelliğin yarısı verilmiş olan Yusuf (a.s.)la karşılaştılar.[101]
Peygamberimiz (a.s.):
"Ey Cebrail! Kim bu?" diye sordu.
Cebrail (a.s.):
"Bu, senin kardeşin Yusuf b. Yakub ((a.s.))'dur![102] Selam ver ona!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.) selam verdi.
O da, Peygamberimiz (a.s.)ın selamına mukabele ettikten sonra:
"Hoş geldin! Safa geldin! Salih kardeş! Salih peygamber!" dedi.[103]

Sonra, dördüncü kat göğe yükseldiler.
Cebrail (a.s.) göğün kapısını çaldı.
"Sen kimsin?" denildi.
Cebrail (a.s.):
"Cebrail'im!" dedi.
"Yanında kimse var mı?" diye soruldu.
Cebrail (a.s.):
"Muhammed ((a.s.)) var!" dedi.
"O (Miraç için), gönderildi mi?" diye soruldu.
Cebrail (a.s.):
"Gönderildi!" dedi.
Göğün kapısı açılınca, İdris (a.s.)la karşılaştılar. [104]
Peygamberimiz (a.s.), Cebrail (a.s.) a:
"Kim bu?" diye sordu.[105]
Cebrail (a.s.):
"Bu, İdris ((a.s.))'dır. Selam ver ona!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.) selam verdi.
O da, Peygamberimiz (a.s.)ın selamına mukabele ettikten sonra, Peygamberimiz (a.s.)a:
"Hoşgeldin! Safa geldin! Salih kardeş! Salih peygamber!" dedi.[106] Ve hayır dua etti.
Bundan sonra, beşinci kat göğe yükseldiler.
Cebrail (a.s.) göğün kapısını çaldı.
"Sen kimsin?" denildi.
Cebrail (a.s.):
"Cebrail'im!" dedi.
"Yanında kimse var mı?" diye soruldu.
Cebrail (a.s.):
"Muhammed ((a.s.)) var!" dedi.
"O (Miraç için), gönderildi mi?" diye soruldu.
"Gönderildi!" cevabıyla mukabele edildi.
Göğün kapısı açılınca, orada Harun b. İmran ((a.s.))'la karşılaştılar.[107] Kendisi, ak saçlı, gür ve ak sakallı idi. Son derece güzel yüzlü idi. Peygamberimiz (a.s.):
"Ey Cebrail! Kim bu?" diye sordu. Cebrail (a.s.):
"Bu, kavmi içinde sevdirilmiş Harun ((a.s.))'dır![108] Selam ver ona!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.) selam verdi.
O da, Peygamberimiz (a.s.)ın selamına mukabele ettikten sonra, Peygamberimiz (a.s.)a:
"Hoşgeldin! Safa geldin salih kardeş! Salih peygamber!" dedi.[109] Hayır dua etti.
Sonra, altıncı kat göğe yükseldiler.
Cebrail (a.s.) göğün kapısını çaldı.
"Sen kimsin?" denildi.
Cebrail (a.s.):
"Cebrail'im!" dedi.
"Yanında kimse var mı?" diye soruldu.
Cebrail (a.s.):
"Muhammed ((a.s.)) var!" dedi.
"O (Miraç için), gönderildi mi?" diye soruldu.

Cebrail (a.s.):
"Gönderildi!" dedi.
Göğün kapısı açılınca, orada Musa ((a.s.)) ile karşılaştılar.[110] Musa (a.s.); uzun boylu, esmer tenli,[111] yüksek burunlu,[112] kulaklarına kadar uzanan düz saçlı ,[113] hafif etli idi. [114]
Sanki, Şenue kabilesi erkeklerinden biri![115]
Peygamberimiz (a.s.):
"Ey Cebrail! Kim bu?" diye sordu.[116]
Cebrail (a.s.):
"Bu, kardeşin Musa b. İmran ((a.s.))'dır![117] Selam ver ona!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.) selam verdi.
O da, Peygamberimiz (a.s.)ın selamına mukabele ettikten sonra, Peygamberimiz (a.s.)a:
"Hoşgeldin! Safa geldin! Salih kardeş! Salih peygamberin [118] Ümmî peygamber!" dedi. [119] Ve hayır dua etti.
Sonra, yedinci kat göğe yükseldiler.
Cebrail (a.s.) göğün kapısını çaldı.
"Sen kimsin?" denildi.
Cebrail (a.s.):
"Cebrail'im!" dedi.
"Yanında kim var?" diye soruldu.
Cebrail (a.s.):
"Muhammed ((a.s.)) var!" dedi.
"O (Miraç için), gönderildi mi?" diye soruldu.
Cebrail (a.s.):
"Gönderildi!" dedi.
Göğün kapısı açılınca, orada İbrahim (a.s.)la karşılaştılar ki, kendisi sırtını Beyt-i Mâmur'a dayanış,[120] Beyt-i Mamur'un kapısının önündeki bir kürsü üzerinde oturuyordu.[121]
Beyt-i Mâmur'a her gün yetmiş bin melek girer, girenler de bir daha geri dönmezdin.[122]
Peygamberimiz (a.s.), Cebrail (a.s.)a'a bunun ne olduğunu sordu.
Cebrail (a.s.):
"Bu, Beyt-i Mâmur'dur!" dedi.[123]
İbrahim (a.s.) için de:
"Selam ver ona!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.) selam verdi.
O da, Peygamberimiz (a.s.)ın selamına mukabele ettikten sonra, Peygamberimiz (a.s.)a:
"Hoşgeldin! Safa geldin! Salih oğlum! Salih peygamber!" dedi.[124]
Kendisi, çok yaşlı, ulu ve heybetli bir zât idi.[125]
Ona, soyundan gelen çocuklarından simaca en çok benzeyeni de, Peygamberimiz (a.s.)dı. [126]
Peygamberimiz (a.s.), Cebrail (a.s.)a:
"Ey Cebrail! Kim bu?" diye sordu.[127] Cebrail (a.s.) da:
"Bu, atan İbrahim (a.s.)dır!" dedi.[128]

İbrahim (a.s.)ın, Cennete Çokça Fidan Dikmelerini Müslümanlara Tebliğ Etmesini

Peygamberimiz (a.s.)a Tavsiye Edişi

İbrahim (a.s.), Peygamberimiz (a.s.)a:
"Ümmetine[129] benden selam söyle![130] Onlara emret![131] Haber ver [132] de, Cennete fidan dikmeyi çoğaltsınlar! [133] Çünkü, Cennetin toprağı güzel, [134] suyu tatlı [135] arzı da geniş [136] ve düzlüktür!" dedi.[137]
Peygamberimiz (a.s.):
"Cennete dikilecek fidan nedir?" diye sordu.[138]
İbrahim (a.s.):
"Cennete dikilecek fidan 'Sübhânallâhi velhamdülillâhi ve lâ ilahe illallâhu vallâhu ekber'dir" dedi.
Yani: "Allah her noksandan münezzehtir. Bütün övmeler, övülmeler Allah'a mahsustur. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur! Allah, en büyüktür! [139] Bütün güç, kuvvet, ancak Allah'ındır, Allah iledir!" [140]

Sidretü'l-Müntehâ'ya Yükseliş

Cebrail (a.s.), Peygamberimiz (a.s.)ı, yedinci kat göğün üzerinde bulunan ve Allah'tan başkasınca bilinmeyen makamlara yükseltti. [141]
Sidretü'l-Müntehâya kadar götürdü, [142] yükseltti. [143]
"Bu, Sidretü'l-Müntehâ'dır!" dedi. [144]
Sidretül-Müntehâ; kökü altıncı kat gökte ve gövdesi, dallan yedinci kat göğün üzerinde, [145] gölgesiyle bütün gökleri ve Cenneti gölgeleyen, [146] yaprakları fil kulakları gibi, meyveleri küpler kadar., bir ağaçtı ki, onu Yüce Allah'ın celâl ve azamet nurunun tecellisi kapladıkça kaplamış, [147] öyle renklere bürümüş, [148] yakut veya zümrüt veya benzeri cevherlere [149] çevirmiş, [150] o kadar güzelleştirmişti ki, Allah'ın yarattıklarından hiçbiri, onun güzelliğini tavsif edemezdin[151]
Sidretü'l-Müntehâ ki; Bütün peygamberlerin ve meleklerin işleri ona varır, dayanır.[152] Yaratıkların ilmi onda nihayet bulur, onun yukarısında olanlar hakkında hiçbir bilgileri bulunmaz! [153] Yeryüzünden semaya çıkan, onda nihayet bulur.[154] Alınacağı zaman da, ondan alınır.[155]

Refref ve Öteler Ötesindeki Buluşma

Peygamberimiz (a.s.)ın bildirdiklerine göre; Cebrail (a.s.), Peygamberimiz (a.s.)ı yukan götüre götüre, nihayet (kaza ve kaderi yazan) kalemlerin cızırtılarını işitecek kadar yüksek bir yere çı kardı. [156]
Peygamberimiz (a.s.); Cennetten, yemyeşil bir Refref (ipek döşek)'in birden ufku kapladığını, doldurduğunu gördü.[157]
Peygamberimiz (a.s.), onun (Refref in) üzerine oturdu.
Cebrail (a.s.), Peygamberimiz (a.s.)dan ayrıldı.[158] Peygamberimiz (a.s.); Aziz ve Cebbar olan Rabbine yükseltilip yaklaştırıldı.[159]
Kendisinden bütün sesler kesildi .[160]
Peygamberimiz (a.s.), Yüce Rabbinin:
"Korkmaya Muhammedi Yaklaş!" buyruğunu işitmeye başladı. [161]
Nihayet, hiçbir kimsenin hiçbir zaman erişememiş olduğu Yakınlık Makamına, İlahî Kabule, İlahî İkram ve İhsana nail oldu![162]
İbn Abbastan rivayet edildiğine göre, Peygamberimiz (a.s.):
"Ben, Yüce Rabbimi gördüm!" buyurmustur. [163]
Peygamberimiz (a.s.); Cebrail (a.s.)ın da, Mele-i A'lâ'da, Allah korkusu ve saygısından, eskimiş deve çuluna benzediğini görmüştür. [164]
Yüce Allah; Miraç gecesinde, Peygamberimiz (a.s.)a vahyetmek istediğini, istediği gibi vahyetti.[165]
Yüce Allah, İbrahim (a.s.)ı haliliyet ile, Musa (a.s.)ı kelamı ile, Muhammed (a.s.)ı da rü'yetle mümtaz kılmıştır. [166]

Kur'ân-ı Kerîm'in Mirac Hakkındaki Açıklaması

Mirac hadisesi, Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle açıklanır:
"Battığı zaman, yıldıza andolsun ki: Sahibiniz (doğru yoldan) sapmadı, bâtıla da inanmadı.
O, kendi (rey ve) hevâsından söylemez!
O (Kur'ân), kendisine (Allah tarafından) ilka edilegelen vahiyden başka (birşey) değildir.
Onu (Kur'ân'ı, ona) müthiş kuvvetlere mâlik olan (Cebrail) öğretti (ki, o) akıl ve reyinde kâmil (bir melek)dir, hemen (kendi suretine girip) doğruldu.
O (Cebrail), en yüksek ufukta idi.
Sonra (ona) yaklaştı derken, sarktı.
İki yay kadar, ya da daha yakın olduğunda, kuluna vahyetti.
Onun (gözünün) gördüğünü, kalbi yalanlamadı.
Şimdi, siz onun bu görüşüne karşı, kendisiyle mücadele mi edeceksiniz?!
Andolsun ki, o, onu, diğer bir defa da Sidretü'l-Müntehâ'nın yanında gördü ki, Cennetü'l-Me'vâ onun yanındadır.
O (gördüğü)zaman, Sidre'yi, buruyordu onu, bürümekte olan!
Onun göz(ü gördüğünden) ne şaştı, ne de aştı!
Andolsun ki: O, Rabbinin en büyük âyetlerinden bir kısmını görmüştür." [167]

Cennetü'l-Me'vâ, Kürsî ve Arş

Sidretül-Müntehâ'nın yanında bulunan Cennetü'l-Me'vâ, Arş'ın sağında olup, şehit ruhlarının durağıdır.[168]

Yedi kat gökler ve yerler, Kürsî karşısında, çöl ortasına atılmış bir halka; [169] Kürsî de, Arş karşısında, çöl ortasına atılmış bir halka gibi kalır![170]

Mirac Mülâkatında Peygamberimiz (a.s.)a Verilenler

Peygamberimiz (a.s.)a Mirac mülakatı sonunda şu üç şey verildi:
Elli vakit namaz sevabına denk, beş vakit namaz verildi.
Bakara sûresinin son âyetleri verildi.
Peygamberimiz (a.s.)ın ümmetinden olup da, Allah'a şerik koşmayanlardan Mukhimat bağışlandı.[171]
Yüce Allah:
"Yâ Muhammedi Bu namazlar, her gün ve gecede,[172] beş namazdır![173] Amma, her namaz için, on sevab vardır![174] Bu, yine, elli namaz demektir.[175]
Bende söz bir olur, değişmez![176]
Her kim, bir hayr işlemek ister ve onu yapmazsa, o kimseye (bu iyi niyetinden dolayı) bir sevab yazılır, yaparsa on sevab yazılır.
Her kim de, bir kötülük yapmak ister, onu yapmazsa, ona birşey yazılmaz. O kötülüğü yaparsa, bir günah yazılır!" buyurdu.[177]
Bakara sûresinin son iki ayetinde de, meâlen şöyle buyurulur:
"O Peygamber de kendisine Rabbinden indirilene iman etti, mü'minler de (iman ettiler). Onlardan her biri:
Allah'a,
Allah'ın meleklerine,
Allah'ın kitablarına,
Allah'ın peygamberlerine inandı. Peygamberlerin hiçbirini, diğerlerinin arasından ayırmayız! (Hepsine inanırız.)
Dinledik! (Emrine) itaat ettik!
Ey Rabbimiz! Mağfiretini dileriz!
Son varış(ımız) ancak Sanadır![1] dediler.
Allah, hiçbir kimseye, gücünün yettiğinden başkasını yüklemez.
(Herkesin) kazandığı (hayır) kendi yararınadır.
Yaptığı (şer) de kendi zararınadır.
Ey Rabbimiz! Unuttuk yahut yanıldık ise, bizi tutup sorguya çekme!
Ey Rabbimiz! Bizden önceki (ümmet)lere yüklediğin gibi, üstümüze ağır bir yük yükleme!
Ey Rabbimiz! Takat getiremeyeceğimizi, bize yükleme!
Bizden (sâdır olan günahları) sil, bağışla! Bizi yarlığa! Bizi esirge!
Sen bizim Mevlâmızsın!
Artık, kâfirler güruhuna karşı da, bize yardım et!"[178]
Mukhimat; insanı Cehenneme sürükleyen büyük ve tehlikeli günahlar, demektir.[179]
Peygamberimiz (a.s.), bir gün:
"İnsanı helake sürükleyen yedi şeyden sakınınız!" buyurmuştu.
"Yâ Rasûlallah! Nedir bu tehlikeli şeyler?" diye sordular.
Peygamberimiz (a.s.):
Allah'a şerik koşmak,
Sihir (büyü) yapmak,
Yüce Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı nefsi, haksız yere öldürmek,
Faiz yemek,
Yetim malı yemek,

Savaş meydanından kaçmak,
Zinadan korunan, böyle birşey hatırından bile geçmeyen Müslüman kadınlarına zina isnad etmektir!" buyurdu.[180]

Mirac Gecesinde Peygamberimiz (a.s.)ın Cennete Götürülüşü

Yüce Allah, Peygamberimiz (a.s.)a vahyedeceğini vahyettikten sonra, Peygamberimiz (a.s.), Cebrail (a.s.) tarafından Cennete götürüldü.[181]
Cennetin eni, göklerle (altlarındaki) yer kadar olup.[182] Peygamberimiz (a.s.) orada:
İnciden, yakuttan, zebercetten.. köşkler,[183]
İnciden kubbeler (kubbeli evler) gördü.
Cennetin toprağını da, misk kokar bir halde buldu.[184]
Peygamberimiz (a.s.), Cennette;
İki yanında içi boş inciden yapılmış kubbeler (kubbeli evler) dizili bir ırmak da gördü[185] ki, inci, yakut çakılları ve misk üzerinde akıp gidiyordun [186]
Peygamberimiz (a.s.):
"Ey Cebrail! Nedir bu?" diye sordu.[187]
Cebrail (a.s.):
"Bu, sana Yüce Allah'ın vermiş olduğu[188] Kevser ırmağıdır!" dedi.[189]
Kevser ırmağının suyu da, baldan daha tatlı ve sütten daha ak idi.[190]

Peygamberimiz (a.s.)a Cehennemin Gösterilişi

Peygamberimiz (a.s.); dünya semasında kendisini güleryüzle karşılayan melekler arasında, yüzü hiç gülmeyen, Cehennemin hâzini, bekçisi Malik adındaki bir melekle de karşılaşmıştı.
Peygamberimiz (a.s.), onun kim olduğunu Cebrail (a.s.)dan sorup öğrenince, Cebrail (a.s.)a:
"Cehennemi bana göstermesini ona emretmez misin?" diye sormuştu.
Cebrail (a.s.) da:
"Olur!" diyerek Cehennemin bekçisi Malik'e:
"Ey Malik! Muhammed ((a.s.))'e Cehennemi göster!" demişti.
Malik;
Cehennem'in üzerinden örtüsünü açınca, Cehennem öyle kaynamaya ve kabarmaya başladı ki, Peygamberimiz (a.s.) onun gördüğü herşeyi yakalayıp yakıvereceğini sandı.
Hemen, Cebrail (a.s.)a:
"Ey Cebrail! Malik'e emret de, onu yerine geri çevirsin!" buyurdu.
Cebrail (a.s.) da, Cehennemi yerine çevirmesi için, Malik'e emretti.
O da, Cehenneme:
"Sakin ol!" dedi.
Cehennem, çıkmış olduğu yerine girince, Malik onun üzerine örtüsünü tekrar örttü.[191]
Peygamberimiz (a.s.);
Cehennemdeki susuzluk azaplarını, azap zincirlerini, azap yılan ve akreplerini, oradaki azaplardan daha bazılarını da gördü.[192]
Peygamberimiz (a.s.), bir hadis-i şeriflerinde:
"Eğer benim bildiğimi sizler de bilmiş olsaydınız, muhakkak ki, pek az güler ve çok ağlardınız!" buyurmuştur.[193]

Peygamberimiz (a.s.)ın Mekke'ye Dönüşü

Peygamberimiz (a.s.), Mekke'ye dönmek üzere, Beytü'l-Makdis Mescidinin kapısına bağladığı Burak'a binip[194] Mekke'ye döndü.[195] Peygamberimiz AIeyhisselamin İsrâ ve Miracı, bir gece içinde, yatsı namazı ile sabah namazı arasında vuku buldu.[196]

Abdulmuttalib Oğullarının Peygamberimiz (a.s.)ı Aramaya Çıkışları

Abdulmuttalib oğulları, İsrâ ve Mirac gecesinde, Peygamberimiz (a.s.)ı bulamayınca, aramaya çıkmışlardı.

Hatta, Hz. Abbas, Zîtuvâ'ya kadar gitti. Oralarda, yüksek sesle:

"Yâ Muhammedi Yâ Muhammedi" diyerek bağırdı.

Peygamberimiz (a.s.):

"Lebbeyk!=Buyur!" diye karşılık verince, Hz. Abbas:

"Ey kardeşimin oğlu! Sen kavmini geceden beri zahmet ve meşakkate soktun!? Nerede idin?" dedi.

Peygamberimiz (a.s.):

"Beytü'l-Makdis'e gittim" buyurunca, Hz. Abbas:

"Bu gecenin içinde mi?" diye sordu.

Peygamberimiz (a.s.):

"Evet. Bu gecenin içinde gidip geldim!" buyurunca, Hz. Abbas:

"Her halde, senin başına ancak hayır gelmiş olmalıdır!" dedi.

Peygamberimiz (a.s.):

"Benim başıma hayırdan başka birşey gelmemiştir!" buyurdu.[197]

İsrâ ve Mirac Mucizesinin Kureyş Halkına Haber Verilişi

Peygamberimiz (a.s.); İsrâ ve Miracını Kureyş müşriklerine gidip haber vermek üzere ayağa kalkınca,[198] Ebu Talib'in kızı Ümmü Hani Hatun, Peygamberimiz (a.s.)ın ridasının ucundan tutup: [199]
"Ey amcamın oğlu![200] Ey Allah'ın peygamberi![201] Sana and veriyorum.[202] Bunu halka 5öyleme![203] Onlar seni yalanlarlar.[204] Üzerler!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Vallahi, ben bunu onlara söyleyeceğim!" buyurdu.[205]
Ümmü Hani Hatun, Habeşli cariyesine:
"Yazıklar olsun sana! Git de, Resûlullah (a.s.) o halka ne söylüyor? Halk ona ne söylüyor? Göz kulak ol!" dedi.[206]
Peygamberimiz (a.s.) İsrâ ve Miracını Kureyş müşriklerine gidip haber vereceği zaman;
"Ey Cebrail!" dedi, "kavmim beni tasdik etmezler"
Cebrail (a.s.):
"Ebu Bekir seni tasdik eder" dedi.
Bunun üzerine, Peygamberimiz (a.s.), gidip, Kabe'nin Hicr diye anılan yerinde ayakta durarak[207] Kureyş müşriklerine İsrâ hadisesini haber verince, onlar şaştılar:[208]
"Doğrusu, biz şimdiye kadar bunun gibisini hiç işitmedik!?[209]
Bu, şaşılacak, inanılmayacak şey!
Vallahi, deve Mekke'den Şam'a gidişte bir ayda, dönüşte de bir ayda sürülüp götürülür! Muhammed bir tek gecenin içinde oraya gider de, Mekke'ye dönebilir mi?![210]
Biz Beytü'l-Makdis'e, devemizin ciğerlerine, böğürlerine vura vura bir ayda varırız. O oraya bir tek gecenin içinde gitmiş ha?![211]
Ey Muhammed! Buna delilin nedir?" dediler[212] ve yalanladılar.[213]
Peygamberimiz (a.s.), yalanlanmaktan üzgün bir halde, bir tarafa çekilip oturduğu sırada, yanına Ebu Cehil gelerek oturdu.
Alaylı bir tavırla:
"Geceleyin yararlandığın birşey var mı?" diye sordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"Evet! Vardır!" buyurdu.
Ebu Cehil:
"Ne imiş o?" diye sordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"Geceleyin götürüldüm!" buyurdu.
Ebu Cehil:
"Nereye?" diye sordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"Beytü'l-Makdis'e!" buyurdu.
Ebu Cehil:
"Sonra da aramızda sabahladın ha?!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Evet!" buyurdu.
Ebu Cehil, Peygamberimiz (a.s.) söylediği sözü inkâr eder korkusu ile, kavmini onun yanına çağırmak istedi ve:

"Bana söylediğin sözü onlara da söyleyesin diye, kavmini senin yanına çağırmamı uygun görür müsün?" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Olur!" buyurunca, Ebu Cehil:
"Ey Ka'b oğulları cemaatı!" diyerek çağırmaya başladı.
Meclislerinden silkinip kalkanlar, gelip Peygamberimiz (a.s.)la Ebu Cehil'in yanına oturdular.
Ebu Cehil, Peygamberimiz (a.s.)a:
"Haydi, bana söylediğini, kavmine de söyle!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Ben geceleyin götürüldüm!" buyurdu.
"Nereye?" diye sordular.
Peygamberimiz (a.s.):
Beytü'l-Makdis'e!" buyurdu.
"Sonra da aramızda sabahladın ha?!" dediler.
Peygamberimiz (a.s.):
"Evet!" buyurunca, Peygamberimiz (a.s.)ın sözünü yalanlamak için, şaşkınlıklarından ve inkârlarından, kimisi ellerini çırptılar, kimisi de ellerini başlarına koydular![214]
Kureyş müşrikleri, hemen, Hz. Ebu Bekir'in yanına vardılar. Ona:
"Ey Ebu Bekir! Senin sahibin hakkındaki şeyden haberin var mı?
O, güya, bu gece Beytü'l-Makdis'e varmış![215] Orada namaz kılmış! Sonra da Mekke'ye dönmüş!?" dediler.
Hz. Ebu Bekir:
"Siz onun hakkında yalan söylüyorsunuz!" dedi.
Müşrikler:
"Hayır! Kendisi, şuradaki Mescid'de halka böyle söyledi!" dediler.[216]
Hz. Ebu Bekir:
"Vallahi, eğer o bunu söyledi ise, muhakkak, doğrudur!" dedi.[217]
Müşrikler:
"Sen onu doğruluyor,[218] kendisinin bir gecede Beytü'l-Makdis'e gidip sabahtan önce Mekke'ye geldiğini[219] doğru buluyor musun?" dediler.
Hz. Ebu Bekir:
"Evet![220] Bunda şaşacağınız ne var?[221]
Vallahi, ben onu bundan daha uzak olanında, gecenin veya gündüzün herhangi bir saatinde kendisine semadan haber geldiğini bana haber verdiğinde tasdik edip duruyorum!"[222] dedikten sonra, Peygamberimiz (a.s.)ın yanına geldi ve:
"Ey Allah'ın Peygamberi! Sen şu halka bu gece Beytü'l-Makdis'e gittiğini söyledin mi?" diye sordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"Evet!" buyurdu.
Hz. Ebu Bekir:
"Ey Allah'ın Peygamberi! Onu bana tarif ve tavsif et! Çünkü, ben oraya gitmişimdir" dedi.
Beytü'l-Makdis, hemen, Peygamberimiz (a.s.)ın gözünün önüne geldi. Peygamberimiz (a.s.), ona bakarak, Hz.Ebu Bekir'e Beytü'l-Makdis'i birer birertarif etmeye başlamış; anlattıkça, Hz. Ebu Bekir de:

"Doğru söylüyorsun! Ben şehadet ederim ki; sen Allah'ın Resûlüsün!" demiştir.
Peygamberimiz (a.s.) da:
"Ey Ebu Bekir! Sen, Sıddîk'sın!" buyurmuş ve o gün ona Sıddfk ismini vermiştir.[223]

Müşriklerin Peygamberimiz (a.s.)a Beytü'l-Makdis ve Beytü'l-Makdis Mescidi

Hakkında Sorular Sormaları

Müşriklerden, o beldeleri gezmiş ve Beytü'l-Makdis Mescidini görmüş olanlar, Peygamberimiz (a.s.)a:
"Sen Beytü'l-Makdis Mescidini bize tarif ve tavsif edebilir misin?" diye sordular.
Peygamberimiz (a.s.):
"Oraya gittim!" buyurdu ve tarif etmeye başladı.
Bazı noktalarda tereddüde düşünce, Beytü'l-Makdis Mescidi Peygamberimiz (a.s.)ın gözünün önüne getirildi ve ona bakarak, müşriklerin sorularını cevapladı. Müşrikler:
"Vallahi, tarif ve tavsifte isabet ettin!" dediler.[224]
Peygamberimiz (a.s.), bu hususu şöyle anlatır:
"Kureyşîler, gezdiğim yerler, özellikle Beytü'l-Makdis hakkında, bana birçok sorular sormaya başladılar ki, ben İsra gecesi onları zihnimde iyice tesbit ve hıfz etmiş değildim. Bunun için, o kadar sıkılmıştım ki, böyle bir sıkıntıya hiç düşmemiştim.
Derken, Yüce Allah benimle Beytü'l-Makdis arasındaki uzaklığı kaldırdı da, ne sordularsa, ona bakarak, sorularını birer birer cevapladım.[225] Bana:
'Beytül-Makdis'in kaç kapısı var?[1] diye sordular.
Ben de, Beytü'l-Makdis'e bakıp, onlara haber verdim.
Bazıları da:
'Beytü'l-Makdis Mescidinin kaç kapısı var?' diye sordular.
Beytü'l-Makdis Mescidi gözümün önüne dikilince, ona bakıp kapılarını sayarak, onlara bildirdim."[226]

Müşriklerin Kervanları Hakkındaki Soruları

Kureyş müşrikleri:
"Ey Muhammedi Sen bize kervanımızdan haber ver! O bizim için Beytü'l-Makdis'ten daha önemlidir. [227] Sen onlardan birşeye rastladın mı?" dediler.[228] İçlerinden birisi de:
"Yâ Muhammed! Sen şu, şu yerdeki develerimize rastladın mı?" diye sordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"Evet! Vallahi,[229] filan oğullarına rastladım:
Onlar bir deve kaybetmişler ve onu aramaya gitmişlerdi.[230]
Konak yerlerinde de onlardan hiç kimse yoktu.[231]
Susamıştım.[232]
Onların içinde su bulunan bir kapları vardı ki, onun üzerine birşey örtmüşlerdi. Örtüsünü açtım ve içindeki suyu içtim. Sonra, üzerini, yine eskisi gibi kapadım.
Onların kafilesi, şimdi Beyzâ'dan, Ten'im yokuşundan iniyordun
Kafilenin önünde boz, siyah renkli erkek bir deve, devenin üzerinde de birisi siyah, birisi de alaca iki çuval vardır!" buyurunca,[233] Velid b. Mugîre, "Sihirbaz!" dedi.[234]
Peygamberimiz (a.s.), sözlerine devamla:
"Yanınıza geldikleri zaman, onlara sorun:[235] Kaplarındaki suyu içilmemiş bulmuşlar mıdır?" buyurdu.[236]
Müşrikler:
"Lât ve Uzzâ'ya andolsun ki, bu bir delildir!" dediler.[237]
Peygamberimiz (a.s.):
"Şu, şu vadide filan oğullarının kafilesine de rastladım.
Onları bir hayvanın gizli sesi ürkütmüş; bir develeri kaçmıştı.
Ben kaçan develerinin yerini onlara gösterdim!" buyurdu.
Kureyş müşrikleri, Ten'im yokuşuna doğru hızla gitfiler.[238]
Peygamberimiz (a.s.)ın verdiği haberleri yalana çıkarma umurlusu ile, kervanı gözlemeye başladılar.
Kervan görününce:
"Vallahi, işte kervan geliyor! Boz deveyi de en öne sürmüşler!?" dediler.[239]
İlk karşılaştıkları deve, kendilerine tarif edildiği gibi idi.
Kafileye su kabından sordular.
Onlar da, onu su dolu olarak bıraktıklarını, üzerini örttüklerini, fakat sonradan örtüsünü açtıkları zaman içinde su bulamadıklarını haber verdiler.
Kureyş müşrikleri, diğer kafilelere de, soracaklarını sordular.
"Doğrudur! Vallahi, kendisinin anmış olduğu vadide ürkütüldük ve bir devemiz de kaçtı. Bir adamın sesini işittik ki, o bizi devemize çağırıyordu!
Deveyi onun çağırdığı yerde bulduk ve tuttuk!" dediler.[240]
Bazılarına göre; işittikleri ses, Peygamberimiz (a.s.)ın sesi idi.[241]
Kureyş müşriklerinin, kervanlarındaki develerinin ve hatta çobanlarının sayısına varıncaya kadar, sormadıkları ve Peygamberimiz (a.s.)dan doğru cevaplarını almadıkları birşey kalmadı.[242]
Kureyş müşrikleri, kendilerine verilen haberlerin doğru çıktığını gördükleri halde,[243] iman etmediler
"Bu, açık bir sihirdir![244] Velid b. Mugîre'nin dediği doğru imiş!" dediler.[245]

İslam Dininin İbadet Esaslarından Namaz

İslâm dininin ibadet esaslarından birincisi olan[246] ve düşman karşısında bile bulunulsa vaktinde kılınması gereken;[247] yaratılışımızın gayesi bulunan[248] namaz; Yüce Yaratanımızı zikretmek, anmak üzere[249] her türlü kötülüklerden geri durmak için[250] kılınır.
Namaz; kıyam, kıraat, rükû ve sücud gibi rükünlerden oluşan bir ibadet olup Kufân-ı Kerîm'in müteaddit âyetlerinde bu rükünlerle namaza işaret edilmiş olduğu.[251] hatta rükû ve sücud tesbihleriyle de namazın murad olunduğu görülür. Nitekim:
Devrinin tartışmacı bilginlerinden Nâfi b. Ezrak, Abdullah b. Abbas'a:
"Beş vakit namaz Kur'ân'da var mı?" diye sorduğu zaman, Abdullah b. Abbas:
"Evet! Vardır!" diyerek Rûm sûresinin 17 ve 18. âyetlerini:
"Fesübhânallâhi hine tümsûne ve hine tusbihûne velehülhamdü fissemâvâti vel'ardi ve aşiyyen ve hîne tuzhirûne" diyerek okuyup; "'Hine tümsûne' akşam namazıdır. Ve hfne tusbihûne' sabah namazıdır. 'Ve aşiyyen' ikindi namazıdır. 'Ve hîne tuzhirûne' öğle namazıdır!" dedikten sonra; Nur sûresinin 58. âyetindeki "ve min ba'di salâti'l-ışâi=Bir de, yatsı namazından sonra..." kısmını okumuştur.[252]

Beş Vakit Namazın Farz Kılınışı ve Vakitlerinin Tarif Edilişi

Beş vakit namaz; bir rivayete göre, Peygam berim iz (a.s.)ın Medine'ye hicretinden bir buçuk yıl önce,[253] Miraç gecesinde farz kılınmıştır.[254]
Miraç gecesinin sabahında Cebrail (a.s.) inerek[255] Peygamberimiz (a.s.)a göstermek için, beş vakit namazı, vakitlerinde imam olup kıldırdı.[256]
Peygamberimiz (a.s.) bu husustaki hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuşlardır:
"Cebrail bana Beyt'in (Kabe'nin) yanında.[257] iki kere, yani iki gün[258] imam oldu.
Güneşin zeval vaktinde, gölge bir nalın tasması kadar uzadığında, öğle namazını kıldırdı.
Sonra, herşeyin gölgesi bir misli olunca, ikindi namazını kıldırdı.
Sonra, oruçlu iftar ettiği (orucunu açtığı)zaman, akşam namazını kıldırdı.
Sonra, şafak kaybolduğu zaman, yatsı namazını kıldırdı.
Sonra, oruçluya yemek, içmek haram olduğu zaman, sabah namazını kıldırdı.
Ertesi günü ise, öğle namazını, herşeyin gölgesi bir misli olduğu zaman kıldırdı.
Sonra, ikindi namazını, herşeyin gölgesi iki misli olduğu zaman kıldırdı.
Sonra, akşam namazını, oruçlu iftar ettiği (orucunu açtığı) zaman kıldırdı.
Sonra, yatsı namazını, gecenin üçte birinin evvelinde,[259] üçte birinin evveline doğru[260] kıldırdı.
Sonra, ortalık ağardığı, aydınlandığı zaman da sabah namazını kıldırdı.
Sonra, bana yönelip:
'Yâ Muhammedi Bu, senden önceki peygamberlerin (namaz) vaktidir. (Namaz için) vakit, bu iki vaktin arasıdır[1] dedi. "[261]

Namazın Peygamberimiz (a.s.)dan Önceki Peygamberlerin Şeriatlarında da Yer Aldığı

Namaz, Peygamberimiz (a.s.)dan önceki peygamberlerin şeriatlarında da vardı. İbrahim ve İsmail (a.s.)lar, devamlı surette namaz kılarlardı. Zürriyetlerinden de namaza devamlı bir ümmet gelmesi için, Yüce Allah'a dua etmişlerdi.[262] İshak ve Yakub (a.s.)lar da namaz kılarlardı. [263]
Şuayb (a.s.)ın çok namaz kılışı, kavminin kendisiyle alay etmesine sebep olmuştu.[264]
Musa (a.s.) namazla memurdu.[265] Namaz kılmaları hususunda, İsrail oğullarından da kesin söz almıştı.[266]
Lokman (a.s.) namaz kılar, oğluna da bunu emrederdi.[267] Zekeriyya (a.s.) namaza devamlı idi.[268] İsa (a.s.) da namazla memurdu.[269]

Beş Vakit Namazdan Önceki Namaz: Teheccüd Namazı

Beş vakit namaz farz kılınmadan önce, gecenin geç vakitlerine kadar, uzun sûreler okunarak gece namazı (teheccüd) kılmak, farzdı.[270] Bu, bir yıl devam etmiş; namazda uzun müddet dikilmekten, Müslümanların ayaklan şişmişti.

Nihayet, beş vakit namaz farz kılınınca, teheccüd namazı Müslümanlar hakkında hafifletilip nafileye çevrilmiş,[271] fakat Peygamberimiz (a.s.)ın buna özel olarak devamı emir buyrulmuştur.[272]

Vitir Namazı ve Vakti

Peygamberimiz (a.s.), vitir namazı hakkında da:
"Yüce Rabbim bana bir namaz daha arttırdı ki, o, vitir namazıdır. Onun vakti de, tan yeri ağarıncaya kadar olan zaman arasındadır.[273]
Muhakkak ki, Allah, hakkınızda, kızıl tüylü develerden (dünya malından) daha hayırlı olan bir namazla imdatta bulundu ki, o vitir namazıdır.
Allah, onu yatsı ile tan yeri ağarıncaya kadar olan zaman arasında kılmanızı meşru kıldı" buyurmuştur. [274]

Peygamberimiz (a.s.)ın Beş Vakit Namazı Kılışı, Kıldırışı

Namaz, abdestli olarak kılınır.[275] Abdest, namazın anahtarıdır.[276] Abdestsiz, namaz olmaz ve kabul olunmaz.[277]
Peygamberimiz (a.s.) namaz kılacağı zaman Kıble'ye döner,[278] ellerini kulaklarının hizasına kadar kaldırıp "Allahuekber" diyerek tekbir alır;[279] sağ eliyle sol elini tutar,[280] sağ elini sol elinin üzerine koyar (bağlar);[281] "Sübhâneke allâhümme ve bihamdike ve tebâreke ismükeve teâlâ ceddüke velâ ilahe gayrüke!" diyerek namaza başlardı.[282]
Sonra, içinden Eûzü ve Besmele çekerdi.
(Sabah, akşam, yatsı namazlanyla Cuma ve Bayram namazında) açıktan Fatiha sûresini okur,[283] Fâtiha'nın sonunda yavaşça "Âmîn!" der ve "Âmîn" denilmesini de emrederdi.[284]
Peygamberimiz (a.s.)ın:
"Her kim içinde Ümmü'l-Kur'ân'ı (Fâtiha'yı) okumaksızın bir namaz kılarsa, o namaz noksandır, tamam değildir, güdüktür!" buyurduğu bildirilmektedir.[285]
Peygamberimiz (a.s.), sabah namazında, Fatiha sûresinden sonra, Yasin sûresini[286] ve Kaf sûresini,[287] ya da benzeri sûreleri[288] veya Tûrsûresini[289] veya Mü'minûn sûresini[290] veya Tekvir sûresini[291] veya benzeri sûreleri okurdu.[292] Peygamberimiz (a.s.) m okuduğu âyetlerin sayısı altmışı ve hatta yüzü bulurdu.[293]
Birinci rekatta uzun sûre, ikinci rekatta kısa sûre okurdu.[294]
Cuma günü ise, sabah namazında Secde sûresi ile Dehr sûresini okurdu.[295]
Öğle ile ikindinin ilk iki rekatlarında Fâtiha'dan sonra, birer sûre,[296] meselâ Târik ve Buruc sûrelerini[297] ve benzeri erini,[298]
Öğle namazında, Leyi sûresini,
İkindi namazında, onun gibi bir sûreyi okurdu.
Öğle namazında, A'lâ sûresini okuduğu da olurdu.[299]
Öğlenin birinci rekatında otuz, ikincide onbeş âyet kadar okurdu.[300]
Akşam namazında, Mürselât sûresini,[301] Tûr sûresini okuduğu da olurdu.[302]
Yatsı namazında, Tîn sûresini,[303] Şems ve benzeri sûreleri okurdu.[304]
Muaz b. Cebel'e yatsı namazında A'lâ, Leyi ve Alâk sûrelerini okuması tavsiye buyurulmuştur.[305]
Peygamberimiz (a.s.), kıraatten sonra, "Allahuekber!" diyerek tekbir alır, belini kam-buriaştırmaksızın büküp rükûa varır, ellerini dizkapaklarının üzerine koyar,[306] "Sübhâne Rabbiyel azîm!" der;[307] "Semiallâhu limen hamiden" diyerek[308] başını kaldırıp omurga kemiklerinden her biri yerli yerine gelinceye kadar doğrulunca,[309] "Rabbena ve lekelhamd!" der;[310] "Allahuekber!" diyerek secdeye giderdi.
Secdeye gittiği zaman; kollarını ne yere yayar, ne de yanlarına yapıştırırdı.
Ayaklarının parmaklarını, Kıbleye karşı dikerdi.[311]
Peygamberimiz (a.s.), bu secde vaziyetini anlatırken de:
"Ben, birisi cephe (alınla burun), ikisi dizler, ikisi de ayak uçları olmak üzere, yedi kemik (organ) üzerinde secde etmekle emrolundum.
Namaz kılarken, elbisemizle saçımızı, düzeltmek için toplamaktan da, nehyolundum."[312]
"Secde ettiği zaman, kulun yedi âzası:
Yüzü,
İki eli,

İki dizi,
İki ayağı da, onunla birlikte, secde eder" buyurmuştur.[313]
Peygamberimiz (a.s.), secdede "Sübhâne Rabbiyel a'lâ!" derdi.[314] Gerek rükûdaki, gerek secdedeki teşbihlerin en az üçer kere söylenmesini tavsiye buyurmuştur.[315]
Peygamberimiz (a.s.) "Allahuekber!" diyerek başını secdeden kaldırır ve sol ayağını büküp, üstüne otururdu ve ikinci secdede de böyle yapardı.
İkinci secdeyi yaptıktan sonra "Allahuekber!" diyerek ikinci rekata kalkar,[316] onu da kılıp oturunca "Ettahiyyâtü..."yü ve arkasından, şehadet kelimelerini okurdu ve namazın sonunda, buna "Allâhümme salli..." ve "Allâhümme bârik..." salavatlarını ekler ve bundan sonra istedikleri duayı yapmalarını Müslümanlara emrederdi.[317]
Kendileri ise, en çok "Allâhümme Rabbena âtinâ fi'd-dünyâ haseneten ve fi'l-âhireti haseneten ve kına azâbennâr!" diyerek dua ederdi.[318]
Peygamberimiz (a.s.), bundan sonra, başını önce sağ tarafına çevirip "Esselâmü aleyküm ve rahmetullâh!," sonra da sol tarafına çevirip "Esselâmü aleyküm ve rahmetullâh!" diyerek selam verirdi.[319]
Selam verdikten sonra, üç kere "Estağfirullâh!,"[320] bir kere de "Allâhümme entesselâmu ve min kesselâmu tebârekte yâ zelcelâli vel'ikram. Lâ ilahe illallâhu vahdedû lâ şerîke leh lehül mülkü ve lehül hamdü yuhyî ve yümîtu ve nüve alâ külli şey'in kadîr. Allâhümme lâ mania limâ atayte ve lâ mûtî limâ mena'te. Velâ yenfau zelceddi minkel cedd" derdi.[321] Arkasından da:
Otuz üç kere "Sübhânallah,"
Otuz üç kere "Elhamdülillah,"
Otuz üç kere "Allahuekber,"
Sonunda da, bir kere "Lâ ilahe ilallâhu vahdehû lâ şerike leh lehül mülkü ve lehül hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr" derdi[322]-ki, böyle diyen kimsenin günahlarının, deniz köpükleri kadar çok bile olsa, hepsinin bağışlanacağını müjdelemiştir.[323]
Peygamberimiz (a.s.), en sonunda "Sübhâne Rabbike Rabbil izzeti amma yasıfûn ve selâmün alel mürselîn velhamdü lillâhi rabbil âlemîn" âyetini okurdu.[324]
Peygamberimiz (a.s.), farz namazların arkasında Âyete'l-Kürsî'yi okuyan kimsenin de, ikinci bir namaza kadar Yüce Allah'ın himayesinde bulunacağını haber vermiştir.[325]
"Peygamber (a.s.)ın Kufân'ı okuyuşu nasıldı?" diye sorulunca, Enes b. Mâlik:
"Çekilmesi gerekeni çekerdi" dedikten sonra, Besmeleyi okuyarak: "'Bismillâhiyi çekerdi, 'errah-mân'ı çekerdi, 'errahîm'i çekerdi" demiştir.[326]
Hz. Hafsa ve Hz. Ümmü Seleme'nin bildirdiklerine göre; Peygamberimiz (a.s.) Kur'ân-ı Kerîm'i âyet âyet okurdu:
'Bismillâhirrahmânirrahîm' der, keserdi.
'Elhamdulillâhi rabbil âlemîn' der, keserdi.
'Mâliki yevmiddîn' der, keserdi.[327]

Peygamberimiz (a.s.)ın Beş Vakit Farz Namazlarla Birlikte Kıldıkları Sünnetler ve Rekatları

Hz. Aişe'nin bildirdiğine göre; Peygamberimiz (a.s.):
Sabah namazının farzından önce, evinde iki rekat,
Öğle namazının farzından önce, evinde dört rekat; farzından sonra, evinde iki rekat,[328]
İkindi namazının farzından önce, evinde dört rekat,[329]
Akşam namazının farzından sonra, evinde iki rekat,
Yatsı namazının farzından sonra, evinde iki rekat nafile namaz kılardı.[330]
Bunu dört kıldığı da olurdu.[331]
Peygamberimiz (a.s.):
"Öğlenin farzından önce dört rekat, farzından sonra da dört rekat kılmaya devam edeni, (Allah) Cehennem ateşine haram kılar!"[332]
"İkindi namazının farzından önce dört rekat namaz kılana, Allah rahmet etsin!" buyurmuştur.[333]
Yatsı namazının farzından önce kılınan dört rekat nafile ise, Müslümanların isteklerine bırakılmış olan; daha uygun bir deyişle, Müslümanların kılmaya mezun bulundukları ve müstahsen görerek kılageldikleri nafilelerdendir ki, bu da Peygamberimiz (a.s.)ın şu hadis-i şerifine dayanır
Ashab-ı Kiram'dan Talha b. Ubeydullah derki:
"Necd halkından, saçı darmadağın bir kimse, Resûlullah (a.s.)a geldi. Kendisinin sesini uzaktan karmakarışık duyuyor, fakat ne söylediğini anlamıyorduk. Nihayet, yaklaştı.[334]
"Yâ Rasûlallâh! İslâm nedir?" diye sordu.[335]
Meğer, İslâm'ın ne demek olduğunu soruyomnuş.
Onun bu sorusuna, Resûlullah (a.s.):
"Bir gün bir gecede beş namaz!" buyurdu.
Adamcağız:
"Üzerimde bu namazlardan başkası da olacak mı?" diye sordu.
Resûlullah (a.s.):
"Hayır, olmayacak! Meğer ki kendiliğinden (nafile olarak) kılasın..." buyurdu.[336]

Namaza Özenmenin Gerekliliği

Peygamberimiz (a.s.) bir gün[337] Mescid'de otururken,[338] çöl arabı gibi[339] bir adam gelip[340] Peygamberimiz (a.s.)ın yakınında[341] iki rekat[342] namaz kıldı.[343] Namazı itinasız ve gevşek kıldı.[344]
Peygamberimiz (a.s.) onun gevşek kılışına bakıyordu.[345]
Adam Peygamberimiz (a.s.)ın yanına gelip selam verdi.
Peygamberimiz (a.s.), onun selamına mukabele ettikten sonra.[346] adama:
"Dön de, yeni baştan kıl! Çünkü, sen (tam) namaz kılmış olmadın!" buyurdu.
Adam dönüp,[347] önceki kıldığı gibi, tekrar namaz kıldı. [348]
Sonra, dönüp Peygamberimiz (a.s.)ın yanına gelerek,[349] tekrar selam verdi.
Peygamberimiz (a.s.), onun selamına mukabele etti[350] ve:
"Dön de, namazını yeni baştan kıl! Çünkü, sen (tam) namaz kılmış olmadın!" buyurdu. [351]
Adam tekrar döndü. Namaz kıldı, gelip selam verdi.
Peygamberimiz (a.s.), selamına mukabeleden sonra, ona:
"Dön de, namazını yeni baştan kıl! Çünkü, sen (tam) namaz kılmış olmadın!" buyurdu.
Bu, üç kez tekrarlandı.[352]
Namazı hafife alanın, namaza özenmeyenin namaz kılmış olmayacağı, Mescid'deki insanları da korkuttu. Bu, onlara da ağır geldi.[353]
Bunun üzerine, adam:
"Ey Allah'ın Resûlü! Babam, anam sana feda olsun!
Sana Kitabı indiren.[354] seni hak dinle peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki; ben bunun daha iyisini bilmiyorum![355]
Yâ Rasûlallâh![356] Nasıl yapacağımı, [357] namazın doğrusunun nasıl olduğunu[358] bana göster![359] Öğret![360]
Ben nihayet bir beşerim: Doğru da, yanlış da yapabilirim!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Peki![361] Namaz kılmak istediğin,[362] namaz kılmaya kalkacağın zaman,[363] Allah'ın sana emrettiği gibi,[364] güzelce tam abdest al![365]
Kıble'ye yönelip[366] 'Allahuekber![1] diyerek tekbir al![367]
Ümmü'l-Kitâbı (Fatihayı) oku![368]
Sonra, Kur'ân'dan, ezberinde olanı, sana kolay geleni,[369] istediğini,[370] Allah'ın okumanı dilediği kadar oku![371] Sonra, rükû et![372] Rükûa vardığında, avuçlarını diz kapaklarının üzerine koy! Sırtını kamburlaştrmayıp, dümdüz tut![373]
Uzuvların yatşıncaya kadar rükû halinde kal![374]
Rükûdan başını kaldırdığın zaman, kemikler mafsallarda yerleşince,[375] uzuvlar yatışıncaya kadar ayakta dimdik dur!
Secdeye gittiğinde, uzuvların yatışıncaya kadar secdede dur![376]
Secdeden başını kaldırıp[377], uzuvların yatışıncaya kadar[378] sol uyluğunun üzerine otur!
Bunu her rekat ve secdede,[379] namazının bütün rekatlarında yap![380]
Bunları tam yaptığın zaman, namazını tamamlamış; bunlardan neyi eksiltirsen.[381] ancak namazından eksiltmiş olursun!" buyurdu.[382]

Kabul Olunan ve Olunmayan Namazın Durumu

Peygamberimiz (a.s.), bir hadis-i şeriflerinde:
"Kim namazları vaktinde kılar ve onun abdestlerini tam ve güzelce alır, kıyamını, huşûunu, rükûunu ve secdelerini tam yaparsa, o namazlar ışık saçarak bembeyaz bir şekilde yükselirken:
'Sen beni koruduğun gibi, Allah da seni korusun![1] diye dua eder.
Kim de namazı vaktinin dışında kılar, onun abdestini tam ve güzelce almaz, huşûunu, rükûunu ve secdelerini tam yapmazsa, onlar da simsiyah bir şekilde yükselirken:
'Sen nasıl özenmeyip beni yitirdinse, Allah da seni (senin amelini) vitirsin!' diyerek ilenir. Allah'ın dilediği yere varınca, paçavra gibi dürülüp, o kimsenin üzerine atılır!" buyurmuşlardır.[383]

Beş Vakit Namazı Özenerek Kılan ve Kılmayanların Durumu

Peygamberimiz (a.s.), başka bir hadis-i şeriflerinde de:
"Beş vakit namazı Allah farz kıldı.
Her kim bu namazların abdestini tam alır, onları vaktinde kılar, rükû ve huzûlarını eksiksiz yaparsa, Allah'ın, onu bağışlayacağı hakkında va'di vardır.
Herkim de bunu yapmazsa, Allah'ın ona bir va'di yoktur. İsterse onu bağışlar, isterse azaba uğratır!" buyurmuşlardır.[384]

---

[1] Fmjzâbâdf, Kamûsu'l-muhit, c. 4, s. 343.
[2] İbn Esir, Nihâye, c. 3, s. 203.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/201.
[3] Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefa, c. 1, s. 218, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 1 48. Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 4, s. 39, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 306.
[4] İ bn Sa'd, Tabak âtü'l -k übrâ, c. 1, s. 213, Belâ zurf, E nsâb u'l-eşrâf, c. 1, s. 255, E bu'1-Ferec İ bn C era, el -Vfetâ, c. 1, s. 21 8.
[5] Beyhakî, Delâilü'n-nübü we, c. 2, s. 354, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 219, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 109, Bedrüddin Aynî, c. 4, s. 39.
[6] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 40.
[7] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1 , s. 214, Belâzurî, c. 1 , s. 255, Beyhakî, c. 2, s. 354, İbn Abdilberr, c. 1, s. 40, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 219, İbn E ar, Kâmil, c. 2, s. 51, Kurtubı, Tefsîr, c. 15, s. 216, İbnSeyyid, c. 1 , s. 148, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 22, Bedrüddin Aynî, Umde, c. 4, s. 39.
[8] Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 219, İbn Esîr, Usdu'l-gabe, c. 1, s. 27.
[9] İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 27, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 109.
[10] Ebu'l-Ferec, c.1, s. 219.
[11] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 148.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/201.
[12] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.2, s. 4041, Belâzurî, c. 1, s. 256, Taberî, Tefsîr, c. 15, s. 18, Kadı lyaz, eş-Şifâ, c. 1, s. 39.
[13] Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 113, B. Aynî, c. 4, s. 39.
[14] Kastlânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 2, s. 4.
[15] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 114, Tefsir, c. 3, s. 22.
[16] Kadı Iyaz, eş-Şifâ, c. 1, s. 146, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 308.
[17] Kadı E bu Bekir b. Arabî'den naklen Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 3, s. 417, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 1 47, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 447448, Kastlânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 2, s. 3-4.
[18] Malik, Muvatta', c. 1, s. 120, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 36, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 209, c. 2, s. 48, Müslim , Sahîh, c. 1, s. 509, Tirmizî, Sünen, c. 2, s. 303, Belâzurî, E nsâb, c. 1, s. 256, Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 431, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 7, s. 62.
[19] İbn Sa'd. Tabakât. c. 1.S.171. Ahmed b. Hanbel. c. 1. s. 274. Buhârî. c. 4. s. 168.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/202-203.
[20] İsrâ: 17/1.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/203.

[21] Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 3, s. 24, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 378, Kastlânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 2, s. 7.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/204.
[22] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s.143, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 91, Müslim, Sahîh, c. 1, s. 148, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvıe, c. 2, s. 379, Begavî, Mesâbıhu's-sünne, c. 2, s. 179, Kadı lyaz, eş-Şifâ, c. 1 , s. 139, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 12, s. *55,* İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 1, s. 145, Zehebî, Târflıu'l-islâm, s. 258, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 3, s. 9.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/205.
[23] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 214.
[24] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 14, s. 302, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 148, Buharı", c. 4, s. 248, Müslim, Sahîh, c.1, s. 145, Nesâî, Sünen, c. 1, s. 218, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 26, Beyhakî, c. 2, s. 379, Begavî, c. 2, s. 179, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 1, s. 53, İbn Kâmil, c. 2, s. 51, Zehebî, s. 258, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 3, s. 8.
[25] Buharı, Sahih, c. 4, s. 248, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 378, İbn Esir, Câmiu'l-usûl, c. 12, s. 47, Zehebî, s. 261.
[26] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 38, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1,s.214.
[27] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 214, İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 14, s. 302, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 148, Buhârî, c. 4, s. 248, Müslim, c. 1, s. 145, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 12, s. 53, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 8.
[28] İbn Sa'd, c. 1, s. 214, Müslim, c. 1, s. 145, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 12, s. 53, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 4.
[29] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 164, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 301, Taberî, Tefsîr, c. 15, s. 15, Beyhakî, c. 2, s. 363, Ebu'l-Ferec, İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 224, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 4.
[30] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 148, Buhârî, c. 4, s. 248, Müslim, c. 1, s. 145, Tirmizî, c. 5, s. 301, Beyhakî, c. 2, s. 362-363, Begavî, c. 2, s. 177, İbn E sîr, Câmiu'l-usûl, c. 12, s. 53. Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 8.
[31] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 38, Beyhakî, c. 2, s. 396, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 1 09.
[32] İbn Sa'd, c. 1, s. 50, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1 , s. 309.
[33] Taberî, Tefsîr, c. 15, s. 5, Târîh, c. 1, s. 140, Sa'lebî, Arâis, s. 93, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 310.
[34] İbn Esîr, Nihâye, c. 1,s.12O.
[35] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 2, s. 38, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 214, Yâkubî, Târîh, c. 2, s. 26, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 143, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 110.
[36] İbn İshak, İbn Hişam, c.2,s. 38-39, İbn Sa'd, c. 1, s.214, Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 3, s.430, İbn Seyyid, c. 1, s. 143, Ebu'l-Fidâ, c. 3.S.110.
[37] Tirmizi, Sünen, c. 5, s. 301, E bu'l-F erec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1 , s. 224, Diyarbekrî, c. 1, s. 310.
[38] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 51.
[39] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 39, İbn Sa'd.c. 1,s. 214, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 164, İbn Esîr, c. 2, s. 51, İbn Seyyid, c.1, s. 143, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 110.
[40] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 39, İbn Sa'd, c. 1, s. 214, Süheylî, c. 3, s. 430, Diyarbekrî, c. 1, s. 310.

[41] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 39, İbn Sa'd, c. 1, s. 214, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 164, Tirmizî, c. 5, s. 301, Taberî, Tefsîr, c.15, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 363, Süheylî, c. 3, s. 430, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 224, İbn Esîr, c. 2, s. 51, İbn Seyyid, c.1 , s. 143, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 110.
[42] İbn Seyyid, c. 1, s. 1 43, Diyarbekrî, c. 1, s. 310.
[43] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 39, İbn Sa'd, c. 1, s. 214, İbn Seyyid, c. 1, s. 143.
[44] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 39, İbn Sa'd, c. 1, s. 214, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 164, Tirmizî, c. 5, s. 301, Taberî, Tefsîr, c.15, s. 15, Beyhakî c. 2, s. 363, Ebu'l-Ferec, c. 1,s.224, İbn E sîr, c. 2, s. 51, İbn Seyyid, c. 1, s. 1 43, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 4, Diyarbekrî, c. 1 , s. 310.
[45] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 39, İbn Sa'd, c.1, s. 214.
[46] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 38, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 214, İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 14, s. 302, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 148, Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 48, Müslim, Sahîh, c. 1 , s. 145, Nesâî, Sünen, c. 1, s. 221 , Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 382, Begavî, Mesâbîhu's-sünne, c. 2, s. 177, Kadı lyaz, eş-Şifâ, c. 1 , s. 1 36, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 12, s. 53, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 51, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 143, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 242, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n- nihâye, c. 3, s. 109.
[47] Mesâf, Sünen, c.1, s. 221-222, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 52, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 6.
[48] İbn Sa'd, c. 1, s. 214, İbn Ebi Şeybe, c. 14, s. 302, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 148, Müslim, Sahîh, c. 1, s. 145, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 356, Begavî, c. 2, s. 178, Kadı lyaz, c. 1, s. 136, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 1 2, s. 53, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 52, İbn Seyyid, c. 1, s. 143, Zehebî, s. 242.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/205-207.
[49] Nesâî, c. 1, s. 222, Kadı lyaz, c. 1, s. 136.
[50] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1 ,s.214, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ye'n-nihâye, c. 3, s. 109-110.
[51] İbn Şa'd, c. 1,s.214, Nesâî, Sünen, c. 1, s. 222, İbn Esîr, c. 2, s. 52, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 3, s. 6.
[52] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 39, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 214, Nesâî, Sünen, c. 1, s. 222, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 388, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 52, İbn Kayyım, Zâdü'l-mead, c. 2, s. 53, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ye'n-nihâye, c. 3, s. 109-110.
[53] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 14, s. 302, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 148, Müslim, Sahîh, c. 1, s. 1 45, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 382, Begavî, Mesâbîhu's-sünne, c. , s. 178, Kadı lyaz, eş-Şifâ, c. 1, s. 136, İbn Esîr, Câmiu'l-usül, c. 12, s. 53, İbn E sîr, Kâmil, c. 2, s. 52, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 144.
[54] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 39, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 110.
[55] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 52.
[56] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1 ,s.214.
[57] İbn Esîr. Kâm il. c. 2. s. 52.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/207-208.
[58] İbn İshak, İbn Hişam, c 2, s. 39, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 329, İbn E bi Şeybe, Musannef, c. 14, s. 302, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 148, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 141, Müslim, Sahih, c. 1, s. 145, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 300, Dârımf, Sünen, c. 2, s. 36, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 256, Taberî, Tefsir, c. 15, s. 15, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 387, Kadı Iyaz, c. 1, s. 136, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 12, s. 53, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 52, İbn Seyyid, c. 1, s. 144, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 244, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s.109-110.

[59] Abdurrezzak.c.S, s. 329, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 282, Buharı", c. 4, s. 141, Tirmizî, c. 5, s. 300, Tabeıf, Tefsir, c.1 5, s. 12.
[60] Dârımf, c. 2, s. 36, Belâzurî, c. 1, s. 256, Beyhakî, c. 2, s. 387.
[61] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 39, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 110.
[62] İbn E bi Şeybe, c. 14, s. 302, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 148, Müslim, c. 1 , s. 145, Kadı lyaz, c. 1, s. 136, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 12, s. 53, İbn Seyyid, c. 1, s. 144, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 110.
[63] İbn İshak, İbn Hişam,c.2, s. 39, Abdurrezzak, c. 5, s. 329, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 282, Buhârî, c. 4, s. 141, Dârimî, c. 2, s. 36, Belâzurî, c. 1, s. 256, Beyhakî, c. 2, s. 387, İbn Esîr, c. 2, s. 52, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 244.
[64] İbn İshak, İbn Hisam, c. 2, s. 39, Abdurrezzak, c. 5, s. 329, Ahmed, c. 2, s. 282, Belâzurî, c. 1, s. 256, Taberî, c.15, s. 15, Beyhakî, c. 2, s. 287, İbn Esîr, c. 2, s. 52.
[65] Müslim, Sahîh, c. 1, s. 145, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 12, s. 53, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 144.
[66] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 329, İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 14, s. 302, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 282, c. 3, s. 1 48, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 141.
[67] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 39, Abdurrezzak, c.5, s. 329, Ahmed b. Hanbel, c.2,s. 282, Buhârî, c. 4, s. 141, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 300, B elâzurf, E n sâbu' l-eşrâf, c. 1 , s. 256, Tabe ıf, Tefsîr, c. 15, s. 15.
[68] Dârımf, Sünen, c. 2, s. 36, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 357, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 244.
[69] Abdurrezzak, c. 5, s. 329-330, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 141, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 36.
[70] İbn Esîr, Kâm il, c. 2, s. 52.
[71] Abdurrezzak, c. 5, s. 330, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 141, Tirmizî, c. 5, s. 300, Taberî, Tefsîr, c. 1 5, s. 15, Beyhakî, c. 2, s. 357, İbn E ar, c. 2, s. 52, Zehebî, s. 244.
[72] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 39, Taberî, Tefsîr, c. 15, s. 15, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 110.
[73] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 39, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 110.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/208-209.
[74] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 52, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 310.
[75] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 44-45, Taberî, c. 15, s. 14, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 273, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 110-111 , Kastlânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 2, s. 24.
[76] Taberî, c. 15, s. 12, Beyhakî, c. 2, s. 391 , Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 273, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 3, s. 12, Suyutî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 488.
[77] İbn Esîr, Kâmil, c.2, s. 52.
[78] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 45, Taberî, Tefsîr, c. 15, s. 14, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 111, Kastlânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 2, s. 24.
[79] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 45, Taberî, Tefsîr, c. 15, s. 14, Kastlânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 2, s. 24.
[80] Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 273, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 111.
[81] Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 143, Buhârî, Sahîh, c. 1, s. 91 -92, Müslim, Sahîh, c. 1, s. 1 48.
[82] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 14, s. 302, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 148, Beyhakî, DelâiI, c. 2, s. 383, Begavî, Mesâbîhu's-sünne, c. 2, s. 179, Kadı Iyaz, eş-Şifâ, c. 1, s. 136, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 1 2, s. 53, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 144.
[83] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 1 43, Buhârî, c. 1, s. 92, Müslim, c. 1, s. 148.

[84] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 14, s. 302, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 1 48, Müslim, c. 1, s. 145, Beyhakî, c. 2, s. 383, Begavî, c. 2, s. 178, Kadı lyaz, c. 1,5.136, İbn Esîr, c. 12, s. 53, İbn Seyyid, c. 1, s. 1 44.
[85] Aynı kaynaklar.
[86] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 1 43, Müslim, c. 1, s. 145.
[87] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 208, Buhârî, c. 4, s. 248.
[88] Buhârî, c. 1, s. 92, Müslim, c.1, s. 1 48.
[89] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 208, Buhârî, c. 4, s. 248.
[90] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 143, Buhârî, Sahîh, c. 1, s. 92, Müslim , Sahîh, c. 1, s. 148, Kadı Iyaz, eş-Şifâ, c. 1, s. 197.
[91] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 14, s. 302-303, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 143, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 383, Begavî, c. 2, s. 179, Kadı lyaz, c. 1, s. 137, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 12, s. 53, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 144.
[92] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 1 43, Buhârî, c. 1, s. 92, Müslim, c. 1, s. 148.
[93] İbn Ebi Şeybe, c. 14, s. 303, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 143, Buhârî, c. 1, s. 92, Müslim, c. 1, s. 145, Beyhakî, c. 2, s. 383, Begavî, c. 2, s. 179, Kadı lyaz, c. 1, s. 137, İbn Esîr, c. 12, s. 53, İbn Seyyid, c. 1, s. 144.
[94] Aynı kaynaklar
[95] İbn Ebi Şeybe, c. 14, s. 303, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 143, Müslim, c. 1, s. 1 45, Beyhakî, c. 2, s. 383, Begavî, c. 2, s. 179, Kadı lyaz, c. 1 ,s.137, İbn Esîr, c. 12, s. 53, İbn Seyyid, c. 1, s. 144.
[96] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 208, Buhârî, c. 4, s. 248.
[97] İbn Ebi Şeybe, c. 14, s. 303, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 148, Buhârî, c. 4, s. 248, Müslim, c. 1, s. 145, Beyhakî, c. 2, s. 383, Begavî, c. 2, s. 179, İbn E sîr, c. 12, s. 53, İbn Seyyid, c. 1, s. 1 44.
[98] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 41, Abdurrezzak, c. 5, s. 329, Buhârî, c. 4, s. 140, Müslim, c.1, s. 152.
[99] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 41, Buhârî, c. 4, s. 84, Müslim, c. 1, s. 152.
[100] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 41.
[101] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 14, s. 303, Ahmed b. Hanbel, c. Müsned, c. 3, s. 148, Müslim, Sahîh, c. 1, s. 146, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 383, Begavî, Mesâbîhu's-sünne, c.2, s. 179, Kadı lyaz, eş-Şifâ, c. 1 , s. 137, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 12, s. 53, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 144.
[102] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre,c.2, s. 48.
[103] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 208-209, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 248.
[104] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 14, s. 303, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 148, Müslim, Sahîh, c. 1, s. 146, Beyhakî, Delâilü'n- nübüvve, c. 2, s. 383, Begavî, Mesâbîhu's-sünne, c. 2, s. 179, Kadı lyaz, eş-Şifâ, c. 1, s. 137, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 12, s. 53, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 144.
[105] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre,c.2, s. 48, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 107.
[106] Ahmed b. Hanbel, c.14, s. 303, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 148, Müslim, c. 1, s. 146, Beyhakî, c. 2, s. 383, Begavî, c.2, s. 179, Kadı lyaz, c.1, s. 137, İbn Esîr, c. 12, s. 53, İbn Seyyid, c. 1, s. 144.
[107] İbn E bi Şeybe, Musannef, c. 14, s. 303, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 148, Müslim, Sahîh, c. 1, s. 146, Beyhakî, Delâilü'n- nübüvve, c. 2, s. 383, Begavî, Mesâbîhu's-sünne, c. 2, s. 179,

Kadı lyaz, eş-Şifâ, c. 1, s. 137, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 12, s. 53, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 144.
[108] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 2, s. 48.
[109] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 209, Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 249.
[110] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 14, s. 303, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 148, Müslim, Sahîh, c. 1, s. 146, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 383, Begavî, Mesâbîhu's-sünne, c. 2, s. 179, Kadı lyaz, eş-Şifâ, c. 1 , s. 1 37, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 12, s. 53, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 144.
[111] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 2, s. 41, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 257,
[112] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 2, s. 41.
[113] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1,s.257.
[114] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 41 , Tirm izf, Sünen, c. 5, s. 300.
[115] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 41, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 329, Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 84, Müslim, Sahîh, c. 1 , s. 152, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 300.
[116] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 48, Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 107.
[117] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 48.
[118] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 209, Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 249.
[119] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 257.
[120] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 14, s. 303-304, Ahmed b. Hanbel Müsned, c. 3, s. 148-149, Müslim, Sahîh, c. 1 , s. 146-147, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 384, Begavî, Mesâbîhu's-sünne, c. 2, s. 179, Kadı lyaz, eş-Şifâ, c. 1, s. 137, İbn Esîr, Câmiu'l- usûl, c. 12, s. 53-54, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 144.
[121] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.2, s. 48-49.
[122] İbn Ebi Şeybe, c. 14, s. 304, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 1 49, Müslim, c. 1, s. 147, Beyhakî, c. 2, s. 384, Begavî, c. 2, s. 179, Kadı lyaz, c. 1, s. 137, İbn Esîr, c. 1 2, s. 54, İbn Seyyid, c. 1, s. 144.
[123] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 207.
[124] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 209, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 92, Taberî, Tefsîr, c. 27. s. 53.
[125] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 209.
[126] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 41, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 282, Buhârî, c. 4, s. 141, Müslim , c. 1, s. 1 54, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 300, Beyhakî, c. 2, s. 387.
[127] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 41, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 282, Buhârî, c. 4, s. 141, Müslim , c. 1, s. 1 54, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 300, Beyhakî, c. 2, s. 387.
[128] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 49, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 257, Buhârî, c. 4, s. 249, Taberî, Tefsîr, c. 27, s. 53.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/209-217.
[129] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 418, Tirmizî, c. 5, s. 51 0, TabeıÎ, c. 15, s. 255, Taberânî, Mu'cemu's-sagfr, c. 1, s. 196, Kurtubî, Tefsir, c. 10, s. 415, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 86, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 414.
[130] Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 510, Taberânî, c. 1, s. 196, Kurtubî, Tefsîr, c. 10, s. 415, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 123.
[131] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 510, Taberî, Tefsîr, c. 15, s. 255, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 86, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 414, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 123.
[132] Ti rm izf, Sü nen, c. 5, s. 510, Taberânî, M u'cem u's-sagfr, c. 1 , s. 196, Kurtubî, Tefsîr, c. 10, s. 415.

[133] ***Ahm*** **ed b. H anbel, M üsned, c. 5, s. 418, Ta berf, Tefsîr, c. 15, s. 255, E bu'l-F idâ, Tefsîr, c. 3, s. 86, Suyûtî, H asâisü'l-k übrâ,c. 1, s. 41 4, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 123.**
[134] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 418, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 510, Taberî, c. 15, s. 255. Taberânî, Mu'cemu's-sagfr, c. 1, s. 196, Kurtubî, Tefsîr, c. 10, s. 415, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 86, Suyûtî, c. 1, s. 415, Halebî, c. 2, s. 123.
[135] Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 510, Taberânî, Mu'cemu's-sagfr, c. 1 , s. 196, Kurtubî, c. 1 0, s. 415.
[136] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 418, Taberî, c. 15, s. 255, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 86, Suyûtî, c. 1, s. 414.
[137] Tirmizî, c. 5, s. 510, Taberânî, c. 1 , s. 196, Kurtubî, c. 10, s. 415.
[138] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 418, Taberî, c. 15, s. 255, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 86, Suyûtî, c. 1, s. 414, Halebî, c. 2, s. 1 23.
[139] Tirmizî, c. 5, s. 510, Taberânî, c. 1 , s. 196.
[140] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 418, Taberî, c. 15, s. 255, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 86, Suyûtî, c. 1, s. 414, Halebî, c. 2, s. 1 23.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/217-218.
[141] Buhârî , Sahîh, c. 8, s. 2 4, Zehebî, Târîhu1-İslâm, s. 267.
[142] İbn Ebi Şeybe, c. 14, s. 304, Ahmedb. Hanbel.c. 5, s. 144, Kadı I yaz, eş-Şifâ, c. 1, s. 137.
[143] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 207-208, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 249.
[144] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 209, Buhârî, c. 4, s. 249, Zehebî, s. 263.
[145] Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 4, s. 45, Kastlânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 2, s. 33, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 310, Halebî, c.2, s. 128.
[146] Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 4, s. 45.
[147] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 1 4, s. 304, Ahmedb. Hanbel, c. 3, s. 1 28, Buhârî, c. 4, s. 249, Müslim, Sahîh, 11, s. 146, Taberî, c. 27, s. 55, Beyhakî, c. 2, s. 376, 384, İbn Esir, c. 12, s. 54, İbn Seyyid, c. 1, s. 144, Zehebî, s. 266.
[148] Buhârî, Sahîh, c. 1, s. 93, Müslim, Sahîh, c. 1 , s. 149, Begavî, Mesâbîhu's-sünne, c. 2, s. 179.
[149] Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 3, s. 128.
[150] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 14, s. 304, Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 3, s. 128, Müslim, Sahîh, c. 1 ,s. 146, Taberî, Tefsîr, c. 27, s. 55, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 384, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 1 2, s. 54, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 1 44.
[151] İbn E bi Şeybe, c. 14, s. 304, M üslim, c. 1, s. 146, Taberî, c. 27, s. 54, Beyhakî, c. 2, s. 384, Kadı lyaz, eş-Şifâ, c. 1, s. 137, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 12, s. 54, İbn Seyyid, c. 1,s.144, Zehebî, s. 266.
[152] İbn Ebi Şeybe, c. 14, s. 309, Kurtubî, Tefsîr, c. 1 7, s. 95.
[153] Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 397, Taberî, c. 27, s. 52, İbn Esîr, c. 12, s. 57, Kurtubî, c. 17 s. 95.
[154] Ahmed b. Hanbel.c. 1, s. 387, Müslim, c. 1, s. 1 57, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 393, Taberî, c. 27, s. 52, Beyhakî, c. 2, s. 373, Begavî, c. 2, s. 179, İbn Esîr, c. 1 2, s. 52, Kadı lyaz, c. 1 , s. 141, Kurtubî, c. 17, s. 94, Zehebî, s. 254, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 4, s. 252.
[155] Ahmed b. Hanbel, c. 1 , s. 387, Müslim, c. 1, s. 157, Taberî, c. 27, s. 52, Beyhakî, c. 2, s. 373, Begavî, c. 2, s. 179, İbn Esîr, c. 12, s. 57, Kadı Iyaz, c. 1, s. 1 41, Kurtubî, c. 17, s. 94, Zehebî, s. 254, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 4, s. 252.

M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/218-219.
[156] İbn Sa'd.Tabakâtü'l-kübrâ. c. 1, s. 213, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 92, Müslim, Sahih, 11, s. 149, Beyhakî, c. 2, s. 381, Kadı lyaz, c. 1,s.14O, 148, İbn Esîr, c. 12, s. 56, İbn Seyyid, c. 1.S.145, Zehebî, s. 254.
[157] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 449, Buhârî, c. 6, s. 51, Taberî, c. 27, s. 57, Beyhakî, c. s. 372, Kurtubî, c. 17, s. 98.
[158] Kadı lyaz, c. 1, s. 162, Kurtubî, c. 17, s. 89, 98.
[159] Buhârî, c. 8, s. 204, Taberî, c. 27, s. 45, İbnEsîr, c. 12, s. 51, İbn Kayyım, Zâdü'l-mead, c. 2, s. 53, Kurtubî, c. 17, s. 98, Zehebî, s. 267, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 112.
[160] Kadı lyaz, c. 1, s. 160, Kurtubî, c. 17, s. 98, Diyarbekrî, Hâm is, c. 1, s. 31 2.
[161] Kadı lyaz, c. 1, s. 160, Diyarbekrî, c. 1, s. 312.
[162] Kadı lyaz, c. 1, s. 160, Diyarbekrî, c. 1, s. 312.
[163] Kadı lyaz, c. 1, s. 163.
[164] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 285, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 1, s. 78, Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 19, s. 198, İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, c. 8, s. 468.
[165] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 369, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 250, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 1, s. 78.
Taberî, Tefsîr, c. 27, s. 48, Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 469, Kurtubî, Tefsîr, c. 17, s. 92. Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 1 , s. 79, İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, c. 8, s. 467.
[166] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 14, s. 304, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 149, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 51, Beyhakî, c. 2, s. 384, Kadı İyaz, c. 1, s. 137, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 1 2, s. 54, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 144, Zehebî, s. 250-251.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/219-220.
[167] Necm: 53/1-18.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/220-221.
[168] Taberî, Tefsir, c. 27, s. 55.
[169] Nesefî, Medârik, c. 1, s. 128, Beyzâvî, Tefsir, c. 1, s. 1 33, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c.1, s. 310, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 16, s. 132.
[170] Taberî, Tefsir, c. 3, s. 10, Alâüddin AJi, Kenz,c.16, s. 132.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/221.
[171] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 422, Müslim , Sahih, c. 1, s. 157, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 393-394, Nesâî, Sünen, c. 1 , s. 224, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 373, Begavî, Mesâbîhu's-sünne, c. 2, s. 1 79, Kadı I yaz, eş-Şifâ, c. 1, s. 1 42, İbn EsTr, Câmiu'l-usûl, c. 12, s. 57, Kurtubî, c. 17, s. 94, Zehebî, s. 255, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 312.
[172] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 14, s. 304, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 149, Müslim, c. 1, s. 146-147 Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 384, Kadı lyaz.c.1, s. 138, İbn Esîr, c. 1 2, s. 54, Zehebî, s. 266.
[173] İbn Ebi Şeybe, c. 14, s. 304, Ahm ed b. Hanbel, cc. 3, s. 148, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 93, Müslim, c. 1, s. 1 47, Kadı lyaz, c. 1, s. 138, İbn Esir, c. 12, s. 54, Zehebî, s. 266-267.
[174] İbn Ebi Şeybe, c. 14, s. 304, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 149, Müslim, c. 1,s.147, Kadı lyaz, c. 1, s. 138, İbn Esîr, c. 12, s. 54,
[175] İbn Ebi Şeybe, c. 14, s. 304, Ahm ed b. Hanbel, c. 3, s. 149, Buhârî, c. 1, s. 93, Müslim, c. 1, s. 147, Beyhakî, c. 2, s. 384, Kadı lyaz, c. 1 ,s.138, İbn Esîr, c. 12, s. 54, Zehebî, s. 267.

[176] Buhârî, Sahih, c.1, s. 93, Müslim, Sahih, c. 1 ,s.149, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 12, s. 57.
[177] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 14, s. 304-305, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 149, Müslim, c. 1, s. 147, Beyhakî, c.2, s. 384,Kadı lyaz, c. 1 ,s.138, İbn Esîr, c. 12, s. 54.
[178] Bakara: 285-286.
[179] İbnEsîr,Nihâye, c. 4.S.19.
[180] Abdurrezzak, M usannef, c. 11 , s. 17, Buhârî, Sahih, c. 195, Müslim, Sahih, c. 1, s. 92, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 8, s. 20, 249.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/221-223.
[181] Buhârî, Sahili, c. 1 , s. 93, Müslim , Sahili, c. 1, s. 149, Begavı", Mesâbîhu's-sünne, c. 2, s. 179, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 12, s. 57, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 145.
[182] Al-i İmran: 133.
[183] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 55.
[184] Buhârî, c. 1, s. 93, Müslim, c. 1, s. 149, Begavî, c. 2, s. 179, İ bn Esîr, c. 12, s. 57, İbn Seyyid, c. 1, s. 1 45, Zehebî, Târîhu'l-islâm,s.260.
[185] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 263, Buhârî, Sahîh, c. 6, s. 92, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 449, Taberî, Târîh, c. 2, s. 211.
[186] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 55.
[187] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 263, Buhârî, c. 6, s. 92, Tirmizî, c. 5, s. 449, Taberî, c. 2, s. 211.
[188] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 263, Tirmizî, c. 5, s. 449, İbn Esîr, c. 2, s. 55.
[189] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 263, Buhârî, c. 6, s. 92, Tirmizî, c. 5, s. 449, İbn Esîr, c. 2, s. 55.
[190] Tirmizi, c.5, s. 450, Taberî, c. 2, s. 211, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 55.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/223-224.
[191] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.2, s. 45-46.
[192] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 55.
[193] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 210, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 190, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 557, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1412, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 216, Hâkim, Müstedrek, c. 4, s. 320, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 7, s. 52, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2. s. 335. Zehebî. Târîhu'l-islâm. s. 480.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/224-225.
[194] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 111.
[195] İbrı İshak.İbnHişam, Sîre,c.2, s.39, Taberî, Tefsîr, c. 15,6, İbnEsîr, Kâmil, c. 2, s. 56.
[196] İbn İshak, İbnHişam, c. 2,s.43,İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 214-215, Taberî, Tefsîr, c. 15, s. 2, Zehebî, Târıhu'l-islâm, s. 272, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 110, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 439.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/225-226.
[197] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1,s.214, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 272.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/226.
[198] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 43.
[199] İbn İshak, İbn Hişam , c. 2, s. 43, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 141, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 245, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 110.
[200] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s.1 41, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 245.
[201] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 43, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 110.

[202] İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 141, Zehebî, s. 245.
[203] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 43, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 110.
[204] İbn İshak, İbn Hisam, c. 2, s. 43, İbn Seyyid, c. 1, s. 141 .Zehebî, s. 245, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 110.
[205] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 43, İbn Sa'd, c. 1 , s. 215, Zehebî, c. 3, s. 110.
[206] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 43, İbn Seyyid, c. 1, s. 141, Zehebî, s. 245.
[207] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 215.
[208] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 43, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1 , s. 215, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 141, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 245-246, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 110.
[209] İbn İshak, İbn Hisam, c. 2, s. 43, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 215.
[210] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 43.
[211] Zehebî, Târîhu'l-islâm , c. 246.
[212] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 43.
[213] Zehebî, T ârThu 'l-islâm, s. 246, Ebu'l -Fid â, c. 3, s. 110.
[214] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 14, s. 305-306, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 309, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 223, Zehebî, Târîhu'l-islâm , s. 249.
[215] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 39, Zehebî, s. 247-248, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 21.
[216] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 39, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 113.
[217] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 39-40, Zehebî, s. 248, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 21.
[218] Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 248.
[219] Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 21.
[220] Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 248; Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 21.
[221] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 40.
[222] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 40, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 56, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 247-248, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 21-22.
[223] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 39-40, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 21-22.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/226-230.
[224] İbn Ebi Şevbe, Musannef, c. 14, s. 306, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 309, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vetâ, c. 1 , s. 223, Zehebî, TâriTıu'l-islâm, s. 250.
[225] İbn Sa'd,Tabakâtü'l-kübrâ,c. 1, s. 215, Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 247, 248, Müslim, Sahih, c. 1, s. 156, Timizf, Sünen, t 5, s. 301, Zehebî, Târîhu'l-isJâm, s. 246, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye vıe'n-nihâye, c. 3, s. 113, Diyartoekrf, Hamîs, c. 1, s. 315.
[226] İbn Sa'd, Tabakât, 11, s. 215.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/230-231.
[227] İtan Seyyi d, Uyunul -eser, c. 1, s. 142, Diyarbekrî, c. 1, s. 315.
[228] Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 315.
[229] Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 3, s. 22.
[230] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 56, İbn Seyyid, c.1, s. 142, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 22.
[231] İbn Seyyid, Uyunul-eser, c. 1, s. 142.
[232] Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 316.
[233] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 2, s. 44, Diyarbekıf, Hamîs, c. 1, s. 316.
[234] İbn Seyyid, Uyunul-eser, c. 1, s. 142.
[235] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 56, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 316.
[236] Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 316.

[237] İbn Seyyid, Uyunul-eser, c. 1, s. 142.
[238] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 2, s. 44, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 57.
[239] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 57, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 316.
[240] İbn İshak, İ bn Hisam, Sîre, c. 2, s. 44.
[241] Zehebî, Târîhul-islâm, s. 243.
[242] Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 22.
[243] İbn İshak, İbn Hisam, c. 2, s. 44, İbn Sa'd, Tabakâtül-kübrâ, c. 1, s. 215.
[244] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 56, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 316.
[245] İbn Seyyid, Uyûnul-eser, c. 1, s. 142.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/231-233.
[246] İmam-ı Azam Ebu Hanffe, Müsned, s. 3, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 143, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 8, Müslim, c. 1 , s. 45.
[247] Nisa: 101-102.
[248] Tâhâ: 14.
[249] Zâriyât: 56.
[250] Ankebüt: 45.
[251] Furkân: 64, Hicr: 98, Zümer: 9, 20, Hacc 77, Tevbe: 112, Bakara: 228.
[252] Taberî. Tefsir, c. 1. s. 29. Hâkim. M üstedrek. c. 2. s. 410-411.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/233-234.
[253] İ bn S a'd, Tabak âtü'l-k übrâ, c. 1, s. 213, Be lâzurf, E nsâbu'l -eşrâ f, c. 1, s. 255, E bu'l-F ere c İ bn C evzî, el -Veli, c. 1, s. 218.
[254] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 14, s. 304, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1 , s. 213, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 149, Müslim, Sahıh, c. 1, s. 146-147, Beyhakî, Delâi lü' n-nü büvve, c. 2, s. 384, İbn Esîr, Câmiu "l-usû I, c. 1 2, s. 54, Zehebî, Târîhu'l -islâm, s. 266- 267.
[255] Abdurrezzak, Musannef, c. 1, s. 532.
[256] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 148, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 117.
[257] Abdurrezzak, Musannef, c.1, s. 531, İbn Ebi Şeybe, c. 1, s. 317, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 333, Ebu Davud, c. 1, s. 107, Tirmizî, c. 1, s. 279, Hâkim, c. 1, s. 193, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 1, s. 364, İbn Esîr, c. 6, s. 146.
[258] İbn Ebi Şeybe, c. 1, s. 317, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 354, Ebu Davud, c. 1, s. 107, Tirmizî, c. 1, s. 279, Hâkim, c. 1 , s. 193, Beyhakî, c. 1, s. 364, İbn Esîr, c. 6, s. 1 46.
[259] Abdurrezzak, Musannef, c. 1, s. 531, İbn Ebi Şeybe, Musannef, c.1 , s. 317, Hâkim, Müstedrek, c. 1, s. 193, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c.1, s. 364,
[260] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1,s.333, Ebu Davud, Sünen, c. 1, s. 107, İbn Esîr, Câmiu'l-usûl, c. 6, s. 147.
[261] Abdurrezzak, c.1, s. 532, İbn Ebi Şeybe, c. 1,s.317, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 333, Ebu Davud, c. 1, s. 1 07 Tirmizî, c. 1, s. 279-280, Hâkim, c. 1, s. 193, Beyhakî, c. 1, s. 364, Begau, Mesâbîhu's-sünne, c. 1, s. 30, İbn Esîr, c. 6. s. 147.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/234-235.
[262] İbrahim: 14/37-40.
[263] Enbiya: 21/73.
[264] Hûd: 11/87.
[265] Tâhâ: 20/14.
[266] Mâide: 5/12.
[267] Lukman: 31/17.

[268] ÂI-i İmran: 39.
[269] Meryem: 19/31.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/235-236.
[270] Müzzemmil: 73/2-4.
[271] Müzemmil: 73/20, Nesâi, Sünen, c. 3, s. 200.
[272] İsrâ: 18/79.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/236.
[273] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 242.
[274] EbuDavud,Sünen,c.2,s. 61, Tirmizî, Sünen, c. 2, s. 314, İbn Abdilberr, İStJâb, C. 2, S. 41 9.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/236.
[275] Mâide: 5/6.
[276] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 129, Tirmizî, c. 1, s. 9, Dârımf, Sünen, c. 1, s. 175.
[277] Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 20, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 43, Müslim, Sahih, c. 1, s. 204, Tirmizî, d ,s.5.
[278] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 316, Ebu Davud, c. 1, s. 193, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 264.
[279] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 316, Buhârî, c. 1, s. 1 80, Müslim, c. 1 , s. 292, Ebu Davud, c. 1, s. 193.
[280] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 316, Ebu Davud, Sünen, c. 1, s. 193.
[281] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 316, Ebu Davud, c. 1, s. 193, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 255.
[282] Ebu Davud, c. 1, s. 206, Tirmizî, Sünen, c. 2, s. 10, 11, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 264, Nesâî, Sünen, c. 2, s. 132.
[283] Tirmizî, Sünen, c. 2, s. 14-15.
[284] Malik,Muvatta', c. 1,s.87, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 31 6, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 1 90, Tirmizî, c. 2, s. 28.
[285] Malik,Muvatta',c.1, s. 84, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 241, Müslim, c.1, s. 296, Ebu Davud, c.1, s. 216-217, Tirmizî, c. 2, s. 121, Nesâî, c. 2, s. 135.
[286] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 34.
[287] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 34, Müslim, c. 1, s. 337.
[288] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 34, Müslim, c. 1, s. 337.
[289] Buhârî, Sahih, c. 1, s. 1 87.
[290] Buhârî, Sahih, c.1, s. 187.
[291] Müslim, c.1, s. 336, Tirmizî, c. 2, s. 109.
[292] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 104.
[293] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 419, Buhârî, c. 1, s. 1 87, Müslim, c. 1 , s. 338, Tirmizî, c. 2, s. 109.
[294] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 295, Buhârî, c. 1, s. 1 85, Müslim, c. 1 , s. 333, Ebu Davud, c. 1,s.212.
[295] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 328, İbn Mâce, c. 1, s. 269-270.
[296] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 383, Buhârî, c. 1, s. 1 85, Müslim, c. 1 , s. 333.
[297] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 103, Ebu Davud, c. 1, s. 213, Tirmizî, c. 2, s. 111.
[298] Ahmet b. Hanbel, c. 5, s. 1 03.
[299] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 86, Müslim, c. 1, s. 337-338.
[300] Tirmizî, c. 2, s. 111.

[301] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 83, Ebu Davud, Sünen, c. 1, s. 214-215, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 272.
[302] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 215.
[303] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 284, Buhârî, c. 1, s. 1 86, Müslim, c. 1 , s. 339, Tirmizî, Sünen, c. 2, s. 115.
[304] Tirmizî, Sünen, c. 2, s. 114.
[305] Müslim, Sahih, c. 1 , s. 340.
[306] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 424, Buhârî, c. 1, s. 201, E bu Davud, c. 1, s. 194.
[307] Abdurrezzak, Musannef, c. 2, s. 1 *55,* Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 382, Tirmizî, c. 2, s. 48.
[308] Abdurrezzak, c. 2, s. 165, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 424, Buhârî, c. 1, s. 201, Ebu Davud, c. 1.S.194
[309] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 424, Buhârî, c. 1, s. 201, E bu Davud, c. 1, s. 194.
[310] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 353, Buhârî, c. 1, s. 1 93.
[311] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 424, Buhârî, c. 1, s. 201, Ebu Davud, c. 1, s. 194.
[312] Abdurrezzak, Musannef, c. 2, s. 179-1 80, Buhârî, c. 1, s. 198, Müslim, c. 1, s. 354, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 244-245.
[313] Ahmed b. Hanbel, c.1, s. 206, Müslim, c. 1 , s. 355, Ebu Davud, c. 1, s. 235, Tirmizî, c. 2, s. 61 , İbn Mâce.c. 1, s. 286. 31 4.
[314] Abdurrezzak, c. 2, s. 155, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 382, Tirmizî, c. 2, s. 48.
[315] Tirmizî, Sünen, c. 2, s. 47, İbn Mâce, Sünen, c. 1 , s. 287-288.
[316] Ebu Davud, Sünen, c. 1 , s. 194.
[317] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 408, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 203, Müslim , Sahîh.c. 1, s. 301-302, Ebu Davud, c. 1, s. 254, Tirmizî, Sünen, c. 2, s. 81 , İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 290.
[318] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 101, Buhârî, c. 7, s. 1 63, E bu Davud, c. 2, s. 85.
[319] Abdurrezzak, Musannef, c. 2, s. 219, Ahm ed b. Hanbel, c. 1, s. 390, Ebu Davud, c. 1, s. 261 -262, Tirmizî, Sünen, c. 2, s. 89, İbn Mâce, c. 1 , s. 296.
[320] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 275, Müslim, c. 1 , s. 414.
[321] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 245, Buhârî, c. 1 , s. 205, Ebu Davud, c. 2, s. 82, Tirmizî, c. 2, s. 96-97, Dârimî, Sünen, c. 1,s. 253.
[322] Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 238, Müslim, c. 1 , s. 418, Ebu Davud, c. 2, s. 82, Dârimî, c. 1, s. 254.
[323] Müslim, c. 1, s. 418, Ebu Davud, c. 2, s. 82.
[324] Tirmizî, c. 2, s. 97, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 2, s. 147-148.
[325] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 2, s. 148.
[326] Buhârî, Sahıh,c.6, s. 112.
[327] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 288, 302.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/237-241.
[328] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 30, Müslim , Sahih, c. 1, s. 504, E bu Davud, Sünen, c. 2, s. 18-19.
[329] Tirmizî, Sünen, c. 2, s. 294.
[330] Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 30, Müslim, c. 1, s. 504, Ebu Davud, c. 2, s. 18.
[331] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 341, Buhârî, c. 1, s. 37, Ebu Davud, c. 2, s. 45.
[332] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 326, Tirmizî, Sünen, c. 2, s. 293.

[333] Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 117, Ebu Davud, Sünen, c. 2, s. 23, Tirmizî, c. 2, s. 296.
[334] Malik, Muvatta', c. 1, s. 175, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 17, Müslim, Sahih, c. 1,s. 40-41, Ebu Davud, c. 1, s. 106, Nesâî, Sünen, c. 1, s. 226-227, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 1, s. 361.
[335] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 162.
[336] Malik, c.1 ,s.175, Buhârî, c. 1, s. 17, Müslim, c. 1,5.4041 , Ebu Davud, c. 1 ,s.1O6, Nesâî, c. 1, s. 226-227, Beyhakî, c. 1,5.361.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/241-242.
[337] Tirmizî, c.2, s. 100-101.
[338] Abdurrezzak, Musannef, c. 2, s. 370, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 340, Tirmizî, c. 2, s. 100.
[339] Tirmizî, Sünen, c. 2, s. 101.
[340] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 340, Tirmizî, c. 2, s. 101.
[341] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 340.
[342] Abdurrezzak, c. 2, s. 370.
[343] Abdurrezzak, c. 2, s. 370, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 340, Buhârî, c. 1, s. 184, E bu Davud.c.1 , s. 226, İbn Mâce .Sünen, c. 1, s. 336.
[344] Tirmizî, Sünen, c. 2, s. 101.
[345] Abdurrezzak, Musannef, c. 2, s. 370.
[346] Abdurrezzak, c.2, s. 370, Buhârî, Sahîh, c. 1,s.184,192, Ebu Davud, Sünen, c.1, s. 226, Tirmizî, Sünen, c. 2, s. 101, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 336, Nesâî, Sünen, c. 2, s. 124.
[347] Abdurrezzak, c.2, s. 370, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 340, Buhârî, c. 1,s.184, Ebu Davud, c. 1, s. 226, Tirmizî, c. 2, s. 101, İbn Mâce, c. 1, s. 336, Nesâî, c. 2, s. 124.
[348] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 340, Buhârî, c. 1, s. 1 84, E bu Davud, c. 1, s. 226, Nesâî, c. 2, s. 124.
[349] Abdurrezzak, c. 2, s. 370, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 340, Buhârî, c. 1, s. 184, Ebu Davud, c.1 , s. 226, Tirmizî, c. 2, s. 101, İbn Mâce, c. 1, s. 336, Nesâî, c. 2, s. 1 24.
[350] Abdurrezzak, c. 2, s. 370, Buhârî, c. 1, s. 184, E bu Davud, c. 1 , s. 226, İbn M âce, c. 1, s. 336.
[351] Abdurrezzak, c. 2, s. 370, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 340, Buhârî, c. 1, s. 184, Ebu Davud, c. 1 , s. 226, İbn Mâce.c. 1, s. 336, Nesâî, c.2, s. 124.
[352] Abdurrezzak, c.2, s. 370, Buhârî, c. 1, s. 184, Ebu Davud, c.1 , s. 226, Tirmizî, c. 2, s. 104, Nesâî, c. 2, s. 124.
[353] Tirmizî, Sünen, c. 2, s. 105.
[354] Abdurrezzak, Musannef, c. 2, s. 370.
[355] Buhârî, c. 1, s. 184, Ebu Davud, c. 1, s. 226, Nesâî, c.2, s. 124.
[356] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 340, İbn Mâce, c. 1, s. 336.
[357] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 340.
[358] Tirmizî, Sünen, c. 2, s. 102.
[359] Abdurrezzak, Musannef, c. 2, s. 370.
[360] Abdurrezzak, c. 2, s. 370, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 340, Buhârî, c. 1, s. 184, Ebu Davud, c.1 ,s. 226, Tirmizî, c. 2, s. 104, İbn M âce, c.1, s. 336.
[361] Tirmizî, Sünen, c. 2, s. 102.
[362] Abdurrezzak, Musannef, c.2, s. 370, Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 340.
[363] Buhârî, Sahîh, c. 1, s. 1 84, E bu Davud, Sünen, c. 1, s. 227.
[364] Mâide: 6, Tirmizî, Sünen, c. 2, s. 102.

[365] Abdurrezzak, c. 2, s. 370, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 340, Buhârî, c. 7, s. 226, Ebu Davud, c.1 , s. 226, Tirmizî, c. 2, s. 102, İbn M âce, Sünen, c. 1 ,s.336.
[366] Abdurrezzak, c. 2, s. 370, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 340, Buhârî, c. 7, s. 132, Ebu Davud, c. 1 , s. 227, İbn Mâce, c. 1, s. 336.
[367] Abdurrezzak, c. 2, s. 370, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 340, Buhârî, c. 1, s. 184, Ebu Davud, c.1 ,s. 226, Tirmizî, c. 2, s. 104, İbn Mâce, c. 1, s. 336, Nesâî, Sünen, c. 2, s. 124.
[368] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 340, E bu Davud, c. 1, s. 227.
[369] Buhârî, Sahîh, c. 1, s. 1 84, E bu Davud, c. 1, s. 226, Tirmizî, c. 2, s. 104, İbn M âce, c. 1, s. 336, Nesâî, c. 2, s. 124.
[370] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 340.
[371] Ebu Davud, Sünen, c. 1 , s. 227.
[372] Abdurrezzak, c.2, s. 370, Buhârî, c. 1, s. 184, Ebu Davud, c. 1, s. 226, Tirmizî, c. 2, s. 104, İbn Mâce, c. 1, s. 336, Nesâî, c.2,s.124.
[373] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 340, E bu Davud, c. 1, s. 227.
[374] Abdurrezzak, c. 2, s. 370, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 340, Buhârî, c. 1, s. 184, Ebu Davud, c.1 , s. 226, Tirmizî, c. 2, s. 104, İbn M âce, c. 1, s. 336, Nesâî, c. 2, s. 1 24.
[375] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 340.
[376] Abdurrezzak, c. 2, s. 370, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 340, Buhârî, c. 1, s. 184, Ebu Davud, c.1 ,s. 226, Tirmizî, c. 2, s. 104, İbn M âce, c. 1, s. 336-337, Nesâî, c. 2, s. 1 24.
[377] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 340, İbn Mâce, c. 1, s. 337.
[378] Abdurrezzak, c. 2, s. 370, Buhârî, c. 1, s. 184, Ebu Davud, c. 1, s. 226, Tirmizî, c. 2, s. 104, İbn M âce, c. 1, s. 337, Nesâî, c.2, s. 124-1 25.
[379] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 340.
[380] Buhârî, Sahîh, c.1, s. 1 84-1 85, Ebu Davud, c. 1, s. 226, Tirmizî, c.2, s. 104. İbn Mâce, c. 1.S.337.
[381] Abdurrezzak, c. 2, s. 370, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 340.
[382] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 340, E bu Davud, c. 1, s. 228.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/242-245.
[383] Münzirî, et-Tergıb vet-terhıb, c. 1, s. 258, H eysem f, M ecm au'z-zevâi d, c. 2, s. 122, Al âüddin Al i, Kenzu'l-um mâl, c. 7, s. 316.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/245-246.
[384] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 317, Ebu Davud, Sünen, c. 1, s. 115, Nesaî, Sünen, c. 1, s. 230, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ. c. 3. s. 366.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/246.

BİRİNCİ AKABE BEY'ATI

Birinci Akabe Buluşma ve Bey'atı

Geçen (onbirinci) yılda, Ensardan* altı kişi, Akabe'de Peygamberimiz (a.s.)la buluşup Müslüman olmuş ve gelecek yıl tekrar gelmek üzere Peygamberimiz (a.s.)a söz vermişlerdi. Bundan bir yıl sonra[1], gelen yılda,[2] yani nübüvvetin onikinci yılında,[3] hac mevsiminde, Ensardan, içlerinde bir yıl önce Müslüman olan altı kişiden beşinin de hâzır bulunduğu oniki kişilik bir topluluk, Birinci Akabe'de Peygamberimiz (a.s.)la[4] geceleyin buluştular.[5] Ashab-ı Kiramdan Ubâde b. Sâmit der ki:

"Ben Birinci Akabe Bey'atında bulunmuş olan kişilerden[6] ve kabile temsilcilerindenim. [7]

Biz, oniki kişi idik.[8]

Resûlullah (a.s.), Akabe'de, geceleyin, çevresinde ashabından küçük bir topluluk bulunduğu halde, bize:

'Geliniz! Allah'a hiçbir şeyi şerik koşmayacağınız,

Birşey çalmayacağınız,

Çocuklarınızı öldürmeyeceğiniz,

Ellerinizle ayaklarınız arasında iftira uydurmayacağınız,

Mârufta bana isyan ve itaatsizlik etmeyeceğiniz hakkında bana bey'at ediniz![9]

Ahdinize vefa ederseniz, Cenneti kazanırsınız![10]

İçinizden kim de haddi mûcib birşey yapar da kendisine had vurulursa, bu, onun keffâreti olur.

Allah kimin suçunu örtbas ederse, onun işi de Allah'a kalır.

Allah dilerse onu azaba uğratır, dilerse yarlıgar[1] buyurdu."[11]

"Resûlullah (a.s.), kadınlardan aldığı gibi, bizden bey'at aldı.[12]

Bu, savaş farz kılınmadan önce idi.[13]

'Hiçbir şeyi Allah'a şerik koşmayacağız!

Birşey çalmayacağız! [14]

Çocuklarımızı öldürmeyeceğiz! [15]

Allah'ın dokunulmaz kıldığı cana haksız yere kıymayacağız! [16]

Ellerimizle ayaklarımız arasında iftira uydurmayacak,[17] birbirimize iftira atmayacağız[18]

Yağmacılık yapmayacağız![19]

Mârufta sana asi olmayacak, itaatsizlik etmeyeceğiz!' diye bey'atta bulunduk."[20]

Birinci Akabe Bey'atında Bulunanlar

1. Es'ad b.Zürâre,
2. Avf b. Haris,
3. Ukbe b.Âmir,
4. Kutbe b. Âmir,
5. Râfi’ b. Malik,
6. Muaz b. Haris,
7. Zekvan b. Abdi Kays,
8. Ubâde b. Sâmit,
9. Yezid b. Salebe,
10. Abbas b. Ubâde,
11. Ebu'l-Heysem Maiikb. Teyyihan,
12. Uveym b. Sâide.

Bunlar, bey'attan sonra, Peygamberimiz Aieyhisseiamın yanından ayniıp Medine'ye döndüler.[21] Allah onlardan razı olsun!

Ukbe b. Vehb ile[22] Seleme b. Selâme'nin de, bu Birinci Akabe Bey'atma katılan Ensar arasında bulunduğu da rivayet edilir.[23]

Mus'ab b. Umeyr'in Öğretmen Olarak Medine'ye Gönderilişi

Evs ve Hazrec kabilesi Müslümanlarının ileri gelenleri:[24]
"İçimizde İslâmiyet açıklandı ve yayılmaya başladı.[25] Halkı Allah'ın Kitabına davet edecek,[26] Kur'ân-ı Kerîm okuyacak[27] birmukri' (Kur'ân-ı Kerîm okuyucu);[28] İslâm dinini anlatacak, İslâm sünnet ve şeriatlarını aramızda ikame edecek, namazlarımızda bize imamlık yapacak bir kimse[29] gönder!" diye, Peygamberimiz (a.s.)a yazı yazdılar.[30]
Böylece, kendilerine Kur'ân-ı Kerîmi öğretecek, İslâmiyeti anlatacak[31] birsahabi göndermesini, Peygamberimiz (a.s.)dan istediler.[32]
Bunun üzerine, Peygamberimiz (a.s.) Mus'ab b. Umeyr'i gönderip,[33] onlara Kur"ân okumasını, İslâmiyeti öğretmesini,[34] İslâm dinini anlatmasını[35] ona emretti.[36]
Mus'ab b. Umeyr Medine'de Es'ad b. Zürâre'nin evine indi.[37] Orada oturdu.[38]
Medineli Müslümanlara Kur"ân okur,[39] Kur'ân'ı,[40] İslâm şeriatını[41] öğretir,[42] İslâm fıkhını anlatırdı. [43]
Mus'ab b. Umeyr Medine'de "Mukri"' diye anılırdı. [44]
İmamlık yapar,[45] namaz kıldırırdı.[46]
Peygamberimiz (a.s.) Medine'ye hicret edip gelmeden önce, Musab b. Umeyr, Müslümanları Cuma için toplamak üzere yazı yazıp izin istemiş;[47] Peygamberimiz (a.s.) da bunu yapmasını, cevaben yazdığı yazısında, ona emretmişti.[48]
Bera' b. Âzib'e göre; Mus'ab b. Umeyr ile birlikte, İbn Ümmi Mektum da Medine'deki Müslümanlara Kur'ân-ı Kerîm okumak üzere Medine'ye gelmişti.[49]

Useyd b. Hudayr ile Sa'd b. Muaz'ın Müslüman Oluşu ve İslamiyetin Medine'de Yayılışı

Useyd b. Hudayr,[50] Cahiliye ve İslâmiyet devrinde, babasından sonra kavminin seyyidi olup,[51] en akıllılarından ve görüş sahiplerindendi.[52]
Araplar içinde yazı yazmayı bilenler pek az bulunurken, o, yazardı. İyi yüzme bilir ve iyi ok atardı.
Kendilerinde bu hasletler bulunanlara, Cahiliye devrinde "Kâmil" denirdi. Useyd b. Hudayr'da bunların hepsi toplanmış bulunuyordu.[53]
Es'ad b. Zürâre bir gün Mus'ab b. Umeyr'i yanına alarak Abduleşhel oğullarıyla Zafier oğullarının evlerine doğru götürdü.
Es'ad b. Zürâre, Sa'd b. Muaz'ın halasının oğlu idi.
Es'ad b. Zürâre ile Mus'ab b. Umeyr, Zafer oğullarının bostanlarından birisine girdiler. Oradaki, Mark diye anılan kuyunun başına oturdular.
Medinelilerden, Müslüman olan kimseler de, onların yanına toplandılar.
Sa'd b. Muaz ile Useyd b. Hudayr, o zaman, Abduleşhel oğulları kabilesinin seyyidleri, ulu kişileri olup, kavimlerinin dininde ve müşrik idiler.
Bunlar Es'ad b.Zürâre'nin Mus'ab b. Umeyr'i oraya getirdiğini ve başına bazı kimselerin toplandığını işitince, Sa'd b. Muaz, Useyd b. Hudayr'a:
"Sen işini iyi bilen ve kimsenin yardımına muhtaç olmayan bir adamsın!
Zayıflarımızın inançlarını bozmak için mahallemize gelmiş olan şu adamların yanına git de, kendilerini azarla ve mahallemize gelmekten men et!
Bilirsin ki; Es'ad b. Zürâre benim akrabam olmasaydı, bu işi kendim yapmaya yeterdim!
O halamın oğlu olduğu için, üzerine varmaya yol bulamadım!" dedi.
Bunun üzerine, Useyd b. Hudayr hemen kısa mızrağını alıp onlara doğru ilerledi.
Es'ad b. Zürâre, onu görünce, Mus'ab b. Umeyr'e:
"Şu yanına gelen, kavminin seyyidi, ulu kişisidir" dedi.
Mus'ab b. Umeyr
"Oturursa, kendisiyle konuşurum!" dedi.
Useyd b. Hudayr, sövüp sayarak, gelip tepelerine dikildi ve:
"Sizi bize getiren nedir? Zayıflarımızın inançlarını mı bozacaksınız?[54]
Sen şu yabancı, kovulmuş adamı, zayıflarımızın inançlarını bâtıl ile bozmak ve onlan ona davet etmek için mi getirdin?!
Senin bundan sonra çevremizde bir daha birşey yaptığını görmeyeyim![55]
Eğer hayatınız size gerekse, hemen yanımızdan ayrılın!" dedi.
Mus'ab b. Umeyr, ona:
"Biraz oturup, söyleyeceklerimi dinlesen; beğenirsen kabul etsen, beğenmezsen, hoşuna gitmezse, dinlemekten yüz çevirsen olmaz mı?" dedi.
Useyd b. Hudayr
"Yerinde bir söz söyledin!" dedikten sonra, mızrağını yere saplayıp onlarla oturdu.
Mus'ab b. Umeyr İslâmiyet üzerine bir konuşma yaptı ve ona Kur'ân-ı Kerîm okudu.
Useyd b. Hudayr Mus'ab b. Umeyr'in sözlerini ve Kufârvı Kerîm'i dinlediği zaman, Es'ad b. Zürâre ile Mus'ab b. Umeyr
"Vallahi, o daha konuşmadan önce, kendisinin yüzünde İslâm'ın nurunun patladığını ve yumuşadığını anladık!" demişlerdir.

Useyd b. Hudayr, Kur'ân-ı Kerîm hakkında:
"Bu, ne kadar güzel, ne kadar yüce söz!
Siz bu dine girmek istediğiniz zaman ne yaparsınız?" dedi.
Es'ad b. Zürâre ile Mus'ab b. Umeyr:
"Gusledip temizlenirsin!
Altlı üstlü, elbiseni temizlersin!
Sonra, hak şehadetiyle şehadet getirirsin!
Sonra da namaz kılarsın!" dediler.
Useyd b. Hudayr kalkıp gusletti.
Elbiselerini temizledi.
Hak şehadetiyle şehadet getirdi.
Sonra da, iki rekat namaz kıldı, ve:
"Gerimde bir adam var ki, o size tâbi olursa, kavminden hiçbir kimse ona muhalefet etmez, ondan geri kalmaz. O, Sa'd b. Muaz'dır! Ben şimdi onu size gönderirim!" dedi.
Mızrağını alıp Sa'd b. Muaz'ın ve kavminin yanına döndü.
Onlar, bir araya toplanmış, oturuyorlardı.
Useyd b. Hudayr gelirken, Sa'd b. Muaz ona bakınca:
"Allah'a yemin ederim ki; Useyd, yanınızdan gidişinden başka bir yüzle geldi size!" dedi.
Useyd b. Hudayr toplantı yerinde durunca, Sa'd b. Muaz ona:
"Ne yaptın?" diye sordu.
Useyd b. Hudayr
"O iki adamla konuştum.
Vallahi, ben onlarda bir sakınca görmedim. Bununla birlikte, kendilerini nehiyve men ettim.
Onlarda, 'Biz senin istediğini yaparız!' dediler.
Bana haber verildiğine göre; Harise oğulları, Es'ad b. Zürâreyi, senin halanın oğlu olduğunu bildikleri halde, sana verdikleri sözü bozup, hakaret için öldüreceklermiş!" dedi.
Sa'd b. Muaz, Harise oğullarının adı anılınca, kızgın bir halde hemen kalkıp eline mızrağını aldı ve:
"Vallahi, sende beni tatmin edecek birşey göremedim!" dedikten sonra, Es'ad b. Zürâre ile Mus'ab b. Umeyr'e doğru ilerledi.
Es'ad b. Zürâre, Mus'ab. b. Umeyr'e:
"Ey Mus'ab! Vallahi, sana gerisindeki kavminin seyyidi, ulu kişisi geliyor ki, kendisi sana tâbi olursa, onlardan iki kişi bile sana muhalefet etmez!" dedi.
Sa'd b. Muaz Es'ad b. Zürâre ile Mus'ab b. Umeyr'i sakin ve telaşsız görünce, Useyd b. Hudayhn ancak onların söyleyeceklerini kendisine dinletmek istediğini anladı. Sövüp sayarak, üzerlerine dikildi. Es'ad b. Zürare'ye
"Ey Ebu Ümâme! Vallahi, seninle aramızda akrabalık olmasaydı, bu adamı benden kurtaramazdın!
Siz bizim hoşlanmadığımız şeyi evlerimizin içine mi sokacaksınız?[56]
Sen şu yabancı, kovulmuş adamı evlerimize, zayıflanmızın inançlarını bâtıl şeylerle bozmak ve onları ona davet etmek için mi getirdin?!
Sizin bundan sonra çevremizde bir daha birşey yaptığınızı görmeyeyim" diyerek çıkıştı. [57]
Mus'ab b. Umeyr, ona:

"Biraz oturup söyleyeceklerimi dinlesen; beğenirsen kabul etsen, beğenmezsen, hoşuna gitmezse, dinlemekten yüz çevirsen olmaz mı?" dedi.
Sa'd b. Muaz:
"Yerinde bir söz söyledin!" dedi ve mızrağını yere saplayıp oturunca, Mus'ab b. Umeyr ona İslâmiyeti anlattı ve Kurân-ı Kerîm okudu.[58] Mus'ab b. Umeyr, Sa'd, b. Muaz'a Zuhruf sûresinin baş tarafından (1-8) okumuştu.[59]
Bu, Sa'd b. Muaz'ın, Es'ad b. Zürâre ile Mus'ab b. Umeyr'in yanına, tehdit etmek üzere ikinci gelişi idi.[60]
Sa'd b. Muaz Mus'ab b.Umeyr'in İslâmiyet hakkındaki sözlerini ve okuduğu Kur'ân-ı Kerîm'i dinlediği zaman, Es'ad b. Zürâre ile Mus'ab b. Umeyr:
"Vallahi, o daha konuşmadan önce, yüzünde İslâm'ın nurunun parladığını ve yumuşadığını anladık!" demişlerdir.
Sa'd b. Muaz, Kur'ân-ı Kerîm'i dinleyince:
"Ben şimdiye kadar hiç bilmediğim birşeyi dinledim!" dedi[61] ve:
"Siz bu dine girdiğiniz, Müslüman olduğunuz zaman ne yaparsınız?" diye sordu.
Es'ad b. Zürâre ile Mus'ab b. Umeyr:
"Gusleder, temizlenirsin!
Altlı üstlü, elbiseni temizlersin!
Sonra, hak şehadetiyle şehadet getirirsin!
Sonra da, iki rekat namaz kılarsın!" dediler.
Sa'd b. Muaz kalkıp gusletti.
Elbiselerini temizledi.
Hak şehadetiyle şehadet getirdi.
Sonra da, iki rekat namaz kıldı.
Mızrağını alıp, yanında Useyd b. Hudayr da bulunduğu halde, kavminin toplantı yerine doğru gitti.
Kavmi, onu gelirken görünce, birbirlerine:
"Vallahi, Sa'd yanınızdan gidişinden başka bir yüzle döndü size!" dediler.
Sa'd b. Muaz, onların yanına vanp durdu ve:
"Ey Abduleşhel oğulları! Benim, aranızdaki işimi, gidişimi nasıl bilirsiniz?" diye sordu.
Abduleşhel oğulları:
"Sen bizim seyyidimiz, ulu kişimiz ve görüşçe en üstünümüz, yönetici olarak da en uğurlumuzsun!" dediler.
Bunun üzerine, Sa'd b. Muaz:
"Siz Allah'a ve Resûlüne iman edinceye kadar, sizin erkek ve kadınlarınızla konuşmak bana haram olsun!" dedi.
Es'ad b. Zürâre ile Mus'ab b. Umeyr:
"Vallahi, akşama kadar, Abduleşhel oğulları mahallesinde, erkek kadın, Müslüman olmadık kimse kalmadı!" demişlerdir.[62]
Es'ad b. Zürâre ile Mus'ab b. Umeyr, Zafer oğullarının bostanındaki Mark kuyusunun başında Useyd b. Hudayfın ve Sa'd b. Muaz'ın Müslüman oluşundan sonra, oradan kalkıp Es'ad b. Zürâre'nin evine döndüler.
Mus'ab b. Umeyr, Es'ad b. Zürâre'nin yanında oturup, halkı İslâmiyete davete koyuldu. [63]

Sa'd b. Muaz, Müslüman olunca da, Mus'ab b. Umeyr ile Es'ad b. Zürâre'yi kendi evine götürüp İslâmiyeti yaymaya devam ettirdi.[64]
Ümeyye b. Zeyd, Hatıma, Vâil ve Vâkıf oğulları ailelerinden başka, Ensar evlerinden, içinde erkek ve kadın Müslüman olmayan bir ev kalmadı.
Ebu Kays b. Eslet, bu dört ailenin şairi, seyyidi idi.
Onlar hep Ebu Kays'ın ağzına bakarlar, ona boyun eğerler, onu dinlerlerdi.
O da, onları İslâmiyetten geri durdurdu. Hendek savaşından[65] sonra, onlarda Müslüman oldular.[66]

Ebu Seleme'nin Medine'ye Hicreti

Ashab-ı Kiram'dan Ebu Seleme Abdullah b. Abdulesed, hicret ettiği Habeş ülkesinden Mekke'ye dönmüş bulunuyordu.
Akabe Bey'atından bir yıl önce, Kureyş müşriklerinin kendisine işkenceye başladıkları sırada, Medinelilerin Müslüman olduklarını işitince, zevcesi Hz. Ümmü Seleme ile oğlu Seleme'yi deveye bindirerek, Medine'ye hicret etmek üzere yola çıktı.
Fakat, Mugîre b. Abdullah oğulları onu görüp önüne dikildiler ve:
"Haydi, sen şu kendin hakkında bize galebe çaldın!
Fakat, bu zevceni de beldelerde gezdirip durmanda seni serbest bırakacağımızı mı sanıyorsun?" diyerek, Ebu Seleme'nin elinden devenin yularını çekip aldılar.
Ebu Seleme'nin kavmi olan Abdulesed oğulları kızdılar ve:
"Hayır! Vallahi, siz adamımızdan zevcesini çekip alınca, biz de oğlumuzu onun yanında bırakmayız!" dediler. Seleme'yi aralarında çekiştirdiler durdular, nihayet onu alıp götürdüler.
Mugîre oğulları ise, Hz. Ümmü Selemeyi yanlarında tuttular, bırakmadılar.
Ebu Seleme Medine'ye yalnız başına hicret edip gitti.
Mugîre oğulları, böylece, Hz. Ümmü Seleme'nin kocası ve oğlu ile arasını ayırdılar.
O da, her sabah çıkar, vadide oturur, akşama kadar ağlardı.
Bu hal bir yıl veya bir yıl kadar sürdü.[67]

Amr b. Cemûh'un Müslüman Oluşu

Amr b. Cemûh; Selime oğullarının seyyiçilerinden ve eşrafındandı. Kendisinin evinde, ağaç kütüğünden yapılmış, Menât diye anılan bir putu vardı.
Medine eşrafının yaptıkları gibi, o da, bu putu ilah edinmişti. Ona tapar ve tazimde bulunurdu.[68]
Mus'ab b. Umeyr Kur'ân öğretmek için Medine'ye geldiği zaman, Amr b. Cemûh, ona ve arkadaşlarına adam gönderip:
"Siz bize ne için geldiniz?" diye sordu.
Onlar da:
"İstersen, sana gelip Kur'ân dinletelim?" dediler.
Amr b. Cemûh:
"Olur!" dedi.
Mus'ab b. Umeyr ona Yûsuf sûresinin baş tarafından (1-8. âyetleri) okudu. Amr b. Cemûh: "Kavmimizle, bir görüşmemiz lazım!" dedi.
Mus'ab b. Umeyr ile arkadaşları onun yanından ayrıldılar.
Amr b. Cemûh putunun yanına girdi ve:
"Sen de bilirsin ki, vallahi, bu kavim senden başkasına bağlanmamı istiyor! Sende buna karşı bir güç, kudret yok mu?" dedi.[69]
Amr b. Cemûh'un oğlu Muaz ile Muaz b. Cebel ve Selime oğullarının Müslüman olan gençlerinden bazıları, geceleyin, Amr b. Cemûh'un putunu bulunduğu yerden alıp Selime oğullarının çöplük çukurlarından, içinde insan pisliği de bulunan bir çukura attılar.
Amr b. Cemûh, sabahleyin:
"Yazıklar olsun size! Bu gece ilahlarımıza kim sataştı?!" dedi. Onu aramaya gitti, buldu,yıkayıp temizledikten, güzel koku sürdükten sonra
"Vallahi, bunu sana yapanı bir bilseydim, onu rezil ederdim!" dedi. Amr b. Cemûh akşamleyin uyuduğu zaman, putuna aynı şeyi tekrar yaptılar. O da, sabahleyin gidip putunu aynı çukurun içinde buldu, yıkadı, temizledi, ona koku sürdü.
Puta geceleri aynı şey birkaç kere daha yapıldıktan ve Amr b. Cemûh da bulup yıkadıktan ve güzel koku sürdükten sonra,[70] kılıcını onun boynuna astı[71] ve:
"Ben, vallahi, gördüğüm şeyi sana yapanı bilmiyorum. Eğer sende bir hayır varsa, artk kendini kendin koru, savun! İşte, kılıç da yanında!" dedi.[72] Dışarı çıktı.
Ev halkı, kalkıp kılıcı putun boynundan aldılar.
Amr b. Cemûh, eve dönüp kılıcın putun üzerinden alınmış olduğunu görünce:
"Ey Menât! Kılıç nerede?! Ben gidip servetimi Menât'a harcanmak üzere vasiyet ve vakfedeceğim!" dedi, gitti.[73]
O gidedursun, put da bir köpek ölüsü ile bağlanarak Selime oğullarının, içinde insan pisliği bulunan kuyularından bir kuyuya atıldı.[74]
Amr b. Cemûh, evine dönünce, ev halkına:
"Nasılsınız?" diye sordu.
Onlar da:
"Ey efendimiz! Biz hayırlı yoldayız! Allah evimizden pisliği giderdi!" dediler.
Amr b. Cemûh:
"Vallahi, sanıyorum ki, siz bana karşı Menât'a bir kötülük yaptınız?" dedi.
"Evet! Orası da öyle! Bak! İşte, o, şu kuyudadır!" dediler.[75]

Amr b. Cemûh, gidip putunu kuyunun içinde bir köpek ölüsüyle bağlanarak başaşağı atılmış bir halde görünce, uyandı!
Kavminden, Müslüman olan bazı zâtlarla konuştu.
Allah'ın rahmetiyle Müslüman olup Allah'tan gelen bilgilerle bilinçlendiği zaman, kendisini içinde bulunduğu körlük ve sapkınlıktan Peygamberimiz (a.s.)ın sayesinde kurtaran Yüce Allah'a şükretti.[76]
Kavmine de haber saldı.
Yanına geldikleri zaman, onlara:
"Siz benim bulunduğum şey üzerinde bulunur değil misiniz?" diye sordu.
"Evet! Bulunuruz! Sen bizim seyyidimiz, ulu kişimizsin!" dediler.
Amr b. Cemûh:
"Sizi şahit tutarım ki,[77] ben artık Muhammed'e indirilmiş olanlara iman etmiş bulunuyorum!" dedi ve bunu dört beyiflik bir şiirinde dile getirdi.[78]
Yüce Allah ondan razı olsun![79]

---

[1] * Ensar; yardımcılar demek olup, Ashabdan Enesb. Malik'e: "Senin görüşüne göre, siz öteden beri Ensar adıyla anılır mıydınız? Yoksa, bu adı size Allah mı taktı?" diye sorulduğu zaman, Enes b. Malik "Evet! Ensar adını bize Allah taktı!" demiştir (Buhârî, Sahih, c. 4, s. 221).
İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 220.
[2] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, o. 2, s. 73, Belâzuri, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 239, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 299, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 431, İbn Hazm, C evâm iu's-Sîre, s. 71, Ebu'I-Ferec İbn Cevzi, el -Vefa, c. 1, s. 219, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 96, İbn Kayyım, Zâdü'l-mead, o. 2, s. 56, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, o. 1, s. 156, Zehebî, Târihu'l-islâm, s. 291, Ebu'l-Fidâ, el- Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 150.
[3] Diyarbekrî, Hamîs, c. 2, s. 73, İbn Sa'd, c. 1, s. 220, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 239, Taberî, Târih, c. 2, s. 235.
[4] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 73.
[5] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 73, Buhâri, Sahih, c. 4, s. 251, Beyhakî, c. 2, s. 431, E bu'l-Ferec, c. 1, s. 218, Zehebî, s. 291 , Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 150.
[6] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 75, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 323.
[7] Buhâri, Sahih, c. 4, s. 251 , Müslim, Sahih, c. 3, s. 1334.
[8] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 75, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 323.
[9] Buhâri, Sahih, c. 4, s. 251.
[10] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 75, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 323, İbn Sa'd, c. 1 , s. 220.
[11] Buhârî, Sahih, c. 4, s. 251.
[12] Müslim, Sahih, o. 3, s. 1333.
[13] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 75, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 323, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 220.
[14] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 75, İbn Sa'd, c. 1, s. 220, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 323, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 251 , Müslim , c. 3, s. 1333.
[15] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 75-76, İbn Sa'd, c. 1, s. 220, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 323, Müslim, c. 3, s. 1333.

[16] Buhâri, Sahih, c. 4, s. 251, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1334.
[17] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 75, İbn Sa'd, c. 1, s. 220, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 323,
[18] Müslim, Sahih, c. 3, s. 1333.
[19] Buhâri, c. 4, s. 251 , Müslim, c. 3, s. 1333.
[20] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 75, İbn Sa'd, c. 1, s. 220, Ahmed b. Hanbel, c.5, s. 323, Buhâri, c. 4, s. 251, Müslim, c. 3, s. 1334.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/247-249.
[21] İbn İshak.İbn Hişam,c.2, s. 73-76, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 220, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 239, Taben, Târih, c. 2, s. 235, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 431, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 71-72, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1 , s. 217-218, İbnEsîr, Kâmil.c. 2, s. 96, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 156-157, Zehebî, Tâıfhu'l-islâm, s. 291, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 150, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 316.
[22] İbn Sa'd, c. 3, s. 545, İbn ^bdilberr, İstiâb, c. 2, s. 641, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 62.
[23] İbn Sa'd, c. 3, s. 439, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 641, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 428, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 95.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/249.
[24] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 239, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 77, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 317.
[25] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 437.
[26] Yâkubî, Târîh, c. 2, s. 38, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 307, Heysemî, Mecınau'z-zevâid, c. 6, s. 41, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 163.
[27] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 220, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 437, Kastalânî, c. 1, s. 77.
[28] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 220.
[29] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 437, Halebî, c. 2, s. 164.
[30] İbn Sa'd, c. 1, s. 220, Taberî, Târih, c. 2, s. 235.
[31] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 239.
[32] Belâzurî, c.1, s. 239, Yâkubî, Târîh, c. 2, s. 38.
[33] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 76, İbn Sa'd, c. 1, s. 220, Belâzurî, c. 1, s. 239. Yâkubî, c. 2, s. 38, Taberî, c. 2, s. 235, Beyhakî, c. 2, s. 437.
[34] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 76, Taberî, c. 2, s. 235, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 96, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 151.
[35] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 76, Taberî, c. 2, s. 235, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 151.
[36] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 76, Taberî, c. 2, s. 235, İbn Esîr, c. 2, s. 96, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 151.
[37] İbn Sa'd, c.1, s. 220, Yâkubî, c. 2, s. 38, Beyhakî, c. 2, s. 437, İbn Hazm, Cevamiu's-Sîre, s. 72, İbn Esîr, c. 2, s. 97, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 158, Zehebî, s. 293.
[38] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 76, Beyhakî, c. 2, s. 437.
[39] İbn Sa'd, c. 1, s. 220, Beyhakî, c. 2, s. 437, Ebu'l-Ferec, c. 1 , s. 218.
[40] Belâzurî, c. 1, s. 239, İbn Hazm, s. 72, İbn Seyyid, c. 1, s. 158.
[41] İbn Hazm, Cevâm iu's-Sîre, s. 72.
[42] Belâzurî, c. 1, s. 239, İbn Hazm, s. 72, İbn Seyyid, c. 1, s. 158.
[43] Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 218.

[44] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 76, Taberî, c. 2, s. 235, Beyhakî, c. 2, s. 437. İbn Seyyid, c. 1, s. 158, Zehebî, s. 293, Ebu'l- Fidâ, c. 3, s. 151 , Halebî, c. 2, s. 163.
[45] Belâzurî, c. 1, s. 239, İbn Hazm, s. 72.
[46] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 77, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 437, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 293, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 151, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 163.
[47] Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 317.
[48] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 158, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 1 51, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 77.
[49] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 284, Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 264, İbn Seyyid, c. 1, s. 158, Halebî, c. 2, s. 163.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/249-251.
[50] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 87. İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 91, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 111. 51
[51] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 604.
[52] İbn Sa'd, c. 3, s. 604, İbn Abdilberr, c. 1, s. 93, İbn Esîr, c. 1, s. 112.
[53] İbn Sa'd, c. 3, s. 604.
[54] İbn İshak, İbn Hişam , c. 2, s. 77-78, Taberî, Târih, c. 2, s. 236, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 438439, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 97, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 159-160, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 294, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 152, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 170.
[55] Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 294.
[56] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 2, s. 78, Taberî, Târîh, c. 2, s. 236, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 439440, İbn Esîr, Kâm il, c. 2, s. 97, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 160, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 294-296, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 152-153, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 170-172.
[57] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 307-308, Heysemî, Mean au'z-zevâid, c. 6, s. 41.
[58] İbn İshak, İbn Hisam , c. 2, s. 78-79, Taberî, c. 2, s. 237, Beyhakî, c. 2, s. 439440, İbn Esîr, c. 2, s. 97, İbn Seyyid, c. 1, s. 160, Zehebî, s. 296-297, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 153, Halebî, c. 2, s. 1 70-1 71.
[59] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 307, Zehebî, c. 295, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 153, Heysemî, Meanau'i-zevâid, c. 6, s. 41.
[60] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 307, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 294, Heysemî, Mecmau'i-zevâid, c. 6, s. 41.
[61] Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 295, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 41 .
[62] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 79-80, Taberî, Târîh, c. 2, s. 237, Ebu Nuaym, c. 1, s. 308, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 440, İ bn Esîr Kâm il, c. 2, s. 93, İtan Seyyid, Uyûnu'l -eser, c. 1, s. 1 60-1 61, Zehebî, s. 2 97, Ebu'l-F idâ, el-Bi dâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 153, Halebî, c. 2, s. 171.
[63] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 79-80, Taberî, Târîh, c. 2, s. 237, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 437-440, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 93, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 160-161, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 294-295, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 1 53, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 171.
[64] İbn Sa'd, Taba kât, c. 3, s. 420-421.

[65] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s.80, Taberî, c. 2, s. 237, Beyhakî,c. 2, s. 440, İbn Haim, Cevâmiu's-Sîre, s. 73, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 98, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 161, Zehebî, s. 297, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s.1 53, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 1 2, Halebî, c. 2, s. 171.
[66] İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 73, İbn Seyyid, c. 1,s.161 , İbn Haldun, c. 2,ks. 2, s. 12.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/251-256.
[67] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 112, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 258, İbn Hazm , Cevâmiu's-sfne, s. 86, İbn Ea>, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 341, Zehebî, TârıTiu'l-islam , s. 31 2, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 169, Halebî, İnsanu'l-uyûn, c. 2, s. 182.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/257.
[68] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 95, İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 207, İbn Hacer, el-İsâbe, t 2, s. 529.
[69] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 182.
[70] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 182.
[71] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 95, İbn E ar, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 207, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 182, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 529.
[72] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 95-96, İbn Esîr, c. 4, s. 207, İbn Hacer, c. 2, s. 529.
[73] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 182.
[74] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 95-96, İbn Esîr, c. 4, s. 207, İbn Hacer, c. 2, s. 529.
[75] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 182-183.
[76] İbn İshak.İbnHişam, c. 2, s. 96, İbn Esîr, c. 4, s. 207, İbn Hacer, c. 2, s. 529.
[77] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 183.
[78] İbn İshak.İbn Hişam, c. 2, s. 96, İbn Esîr, c. 4, s. 207, Zehebî, c.1, s. 183, İbn Hacer, c. 2, s. 529.
[79] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/257-260.

İKİNCİ AKABE BEY'ATI

İkinci Akabe Buluşma ve Bey'atı

Ensardan Cabir b. Abdullah Der ki:

"Resûlullah (a.s.) hac mevsimlerinde halkın Ukâz, Mecenne ve Mina'daki konak yerlerine vanp:

'Rabbimin elçilik vazifesini yerine getirinceye kadar beni barındıracak kim var? Bana yardım edecek kim var ki, kendisine Cennet verilsin?¹ diye seslenirdi.[1]

Fakat, ne barındıracak, ne de yardım edecek bir kimse bulunmazdı. Yemen'den veya Mudarlardan bir kimse panayırlara gelmek için yola çıkacağı zaman, kavmi veya akrabası, [2] onun yanına varıp:

'Sakın hâ! Kureyşîlerin genci seni dininden döndürmesin!¹ derlerdi.

Resûlullah (a.s.) aralarından geçerken de, onlar Resûlullah (a.s.)ı birbirlerine parmaklarıyla işaret ederlerdi.

Nihayet, Yüce Allah bizi Yesrib (Medine)'den ona gönderdi de, biz iman ettik ve kendisini barındırdık.

Bizden biri, gidip ona iman ederdi, o da ona Kur'ân okurdu.

Evine döndüğü zaman, bütün ev halkı da, ona uyarak Müslüman olurlardı.

Ensar evlerinden, içinde Müslümanlardan bir topluluk bulunmayan ve İslâmiyeti açıklamayan bir ev kalmadı.

Sonra da, Medineli Müslümanların hepsi, biraraya gelerek konuştular, konuştuk:

'Resûlullah (a.s.)ı daha ne zamana kadar Mekke dağlarında, kovulur, korkutulur ve korkar bir halde bırakacağız?!' dedik.

Bunun üzerine, hac mevsiminde, bizden yetmiş kişi, onun yanına vardı."[3]

Yüce Allah Ensara kerem ve ihsanda, Peygamberine de yardımda bulunmayı; İslâmiyeti ve Müslümanları aziz, müşrikliği ve müşrikleri zelil kılmayı dilediği zaman,[4] nübüvvetin onüçüncü yılında,[5] hac mevsiminde,[6] Peygamberimiz (a.s.)ın Medine'ye hicretinden üç ay veya üç aya yakın bir süre önce, Zilkade ayında,[7] Mus'ab b. Umeyr,[8] yanında kırkı Ensarın yaşlılarından ve eşrafından, otuzu da gençlerinden olarak üzere, yetmiş[9] veya yetmişten bir veya iki erkek fazla,[10] ya da yetmişüç erkek ve iki kadın Müslümanla-Medinelilerin müşrik hacıları da yanlarında bulunduğu halde-[11] beşyüz kişilik bir kafile ile Mekke'ye gelmişti.[12]

Berâ' b. Ma'rur ile Ka'b b. Malik'in Peygamberimizle Görüşmeleri

Ka'b b. Malik der ki:
"Kavmimizin müşrik olan hacılanyla birlikte, Medine'den yola çıktık. Seyyidimiz ve büyüğümüz, seferlerde yöneticimiz Berâ' b. Ma'rur da, yanımızda idi.[13]
Zâhire'l-Beydâ'da bulunduğumuz sırada,[14] Berâ' b. Ma'rur, bize:
'Ey şu cemaat! Ben bir görüşe varmış bulunuyorum!
Vallahi, onun üzerinde bana muvafakat eder misiniz, yoksa etmez misiniz, bilmiyorum?' dedi.
Kendisine:
'Nedir bu görüş?' diye sorduk.
'Ben şu görüşe vardım ki, şu Beyt'i (Kabe'yi) arkama almayayım! Namazı ona doğru kılayım!' dedi.
Biz de:
'Vallahi, Peygamberimiz (a.s.)dan bize erişen, ancak namazın Şam'a doğru yönelinerek kılınmasıdır. Biz ona aykırı davranmak istemeyiz' dedik.
Berâ' ise:
'Ben, muhakkak, namazımı Kabe'ye doğru kılacağım!' dedi.
Ona:
'Fakat biz böyle yapmayız!' dedik.
Namaz vakti olunca, biz namazlarımızı Şam'a doğru yönelerek kıldık.
O da, namazını Kabe'ye doğru yönelerek kıldı.
Biz onu yaptığı şeyden dolayı ayıplamakta ve kınamakta idik. O ise, bizim Kıblemize yönelmekten kaçınmakta, ancak Kabe'ye doğru namaz kılmakta idi.
Nihayet Mekke'ye geldik. Mekke'ye gelince, Berâ' b. Ma'rur, bana:
'Ey kardeşimin oğlu! Bizi Resûlullah (a.s.)a götür!
Şu yolculuğum sırasında yaptığım şeyi ona soralım:
Benim yapmış olduğum ve sizin ise muhalefet ettiğinizi gördüğüm şey hakkında, vallahi, içime şüphe düştü!' dedi.
Birlikte gittik. Resûlullah (a.s.)ı sorduk.
Kendisini bundan önce görmemiştik, tanımıyorduk.[15]
Ebtah'da,[16] Mekkelilerden bir adama rastladık. Resûlullahı ondan sorduk. Adam bize:
'Onu tanıyor musunuz?' diye sordu.
Biz:
'Hayır! Tanımıyoruz!' dedik.
Adam:
'Onun amcası Abbas b. Abdulmuttalib'i tanıyor musunuz?' diye sordu.
'Evet! Tanıyoruz!' dedik.
Çünkü, biz Abbas'ı tanıyorduk. Kendisi, tüccar olarak yanımıza gelip gitmekten geri kalmazdı.
Adam:
'Mescid-i H aram'a girin! Aradığınız o zât, şimdi orada Abbas ile birlikte oturuyor!' dedi.
Mescid-i Haram'a girdik.
Abbas oturuyor, Resûlullah (a.s.) da onun yanında oturuyordu.
Selam verdikten sonra, biz de yanlarına oturduk.

Resûlullah (a.s.), Abbas'a:
'Ey Ebe'l-Fadl! Sen bu zâtları tanıyor musun?' diye sordu.
Abbas:
'Evet, tanıyorum: Şu, kavminin seyyidi, ulu kişisi Berâ' b. Ma'rur'dur! Şu da, Ka'b b. Malik'tir!' dedi.
Vallahi, Resûlullah (a.s.)ın:
'Şair olan mı?' dediğini, hâlâ unutmamamı sırrıdır.
Abbas:
'Evet!' dedi.
Berâ' b. Ma'rur, Resûlullah (a.s.)a:
'Ey Allah'ın Peygamberi! Ben bu yolculuğa çıktım. Allah beni İslâmiyete hidayet etti. Ben şu Beyt'i, Kabe'yi arkama almamayı uygun görüp ona doğru namaz kıldım. Arkadaşlarım ise, bu hususta bana muhalefet ettiler. Benim de bundan içime şüphe düştü. Yâ Rasûlallan! Sen bunu nasıl görürsün? Buna ne buyurursun?' dedi.
Resûlullah (a.s.):
'Sen bir Kıble üzerinde bulunuyordun. Onda sabır ve sebat etsen olurdu[1] buyurdu.
Bunun üzerine, Berâ' b. Ma'rur, Resûlullah (a.s.)ın Kıblesine döndü. Bizimle birlikte, Şam'a doğru namaz kıldı."[17]

Uveym b. Sâide, Sa'd b. Hayseme ve Arkadaşlarının Teklifleri

Ensardan Uveym b. Sâide, Sa'd b. Hayseme ve daha başkaları,[18] Mekke'ye gelince, Peygamberimiz (a.s.)ın nerede bulunduğunu sordular.
"O, şimdi, amcası Abbas'ın yanındadır!" denildi.
Peygamberimiz (a.s.)ın yanına vanp selam verdiler ve:
"Yâ Rasûlalları! Biz servet, silah ve hayvan bakımından çok hazırlıklıyız.
Senin üzerinde söz birliği yapılmış bulunmaktadır.
Bizim yanımızda sana yardım var!
Senin için canları verme var!
Kendilerimizi nelerden korur ve savunursak, seni de onlardan koruma ve savunma var!
Seninle ne zaman buluşalım?" dediler.
Hz. Abbas:
"Sizinle hacca gelen kavminizden, görüşünüze ve kararınıza muhalefet edecek olanlar varsa, hacılar dağılıp gidinceye kadar, onlardan kendilerinizi ve işinizi gizli tutunuz!" dedi.[19]
Peygamberimiz (a.s.), onlarla[20] Mina'da.[21] Teşrik günlerinin ortasında.[22] Akabe'nin dibinde[23] buluşmaya söz verdi.
Uyuyanı uyandırmamalarını, bulunmayanı beklememelerini de, kendilerine emretti.[24]

Buluşma Yerinde Gizlice Toplanış

Ka'b b. Malik der ki:
"...Sonra, hacca çıktık.
Resûlullah (a.s.)la, Teşrik günlerinin ortasında, Akabe'de buluşmak üzere vaadleştik.
Hac ibadetini yerine getirip boşaldığımız ve Resûlullah (a.s.)la buluşmayı vaadleştiğimiz gece, seyyidlerimizden bir seyyid, şeriflerimizden bir şerif olan Ebu Cabir Abdullah b. Amr b. Haram yanımızda idi.
Kendisini yanımızda tutup, bırakmadık.
Halbuki, kavmimizin, yanımızda bulunan ve müşrik olan kimselerinden, işimizi gizli tutuyorduk.
Fakat, Abdullah b. Amr b. Haram'la konuştuk. Ona:
'Yâ Ebâ Câbir! Sen bizim seyyidlerimizden bir seyyid, şeriflerimizden bir şerifsin!
Biz seni içinde bulunduğun şirk yüzünden Cehennemin odunu olmandan uzaklaştırmak istiyoruz!' dedik ve kendisini İslâmiyete davet ettik.
Resûlullah (a.s.)ın Akabe'de bizimle buluşmak üzere vaadleştiğini de haber verdik.
Abdullah b. Amr b. Haram hemen Müslüman oldu ve Akabe'de kabilesinin temsilcisi olarak bizimle birlikte bulundu.
O gece, ağırlıklarımızın yanında, kavmimizle birlikte uyuduk.
Gecenin üçte biri geçince; Resûlullah (a.s.)la buluşmaya vaadleşilen yerde bulunmak üzere, bağırtlak kuşunun ayrılışı gibi, ağırlıklarımızın yanından gizlice sıyrılıp, Akabe yanındaki Şı'b'da toplandık.
Biz yetmişüç erkek idik.
Yanımızda, kadınlarımızdan iki kadın da bulunuyordu ki, birisi Mazin b. Neccar oğulları kadınların-dan Ümmü Umâre Nesîbe binti Ka'b, öbürü de Selime oğulları kadınlarından Ümmü Meni' Esma binti Amr idi.
Şı'b'da toplanıp, Resûlullah (a.s.)ı beklemeye başladık.
Nihayet, Resûlullah (a.s.) geldi.
Kendisinin yanında da, amcası Abbas b. Abdulmuttalib bulunuyordu.
Kendisi, o zaman, kavminin dininde idi*
Ancak, yeğeninin işinde hazır bulunmayı ve onun işini sağlama bağlamayı arzu ediyordu.
Oturulunca, ilk konuşan da, Abbas b. Abdulmuttalib oldu ve:
'Ey Hazrec cemaatı!**
Siz de bilirsiniz ki; Muhammed bizdendir.[25]
Bu, benim kardeşimin oğludur ve bana insanların en sevgilisidir!
Eğer siz onu tasdik ve kendisinin Allah'tan getirdiklerine iman ediyor, onu alıp yanınıza götürmek istiyorsanız; yardımsız bırakmayacağınıza, aldatmayacağınıza dair, sizden kesin bir söz almak istiyorum!
Çünkü, sizin komşularınız Yahudilerdir. Yahudiler ise buna düşmandırlar.
Onların tuzak kurmayacaklarından emin değilim. [26]
Eğer siz; sizi tek yaydan ok yağmuruna tutacak olan Arap kabilelerinin de düşmanlıklarına göğüs gerebilecek kadar savaş gücüne malikseniz, aranızda iyice görüşüp konuşarak kararlaştırınız da, sonradan tefrikaya düşmeyiniz![27]
Biz onu kavmimizden koruya gelmişizdir.
O kendi kavminin içinde bulunmakta ve korunmaktadır.

Fakat, buradan ayrılmak, ancak size katılmak arzusundadır.
Eğer siz kendisine vaadle davette bulunduğunuz yardım, barındırma ve muhaliflerinden koruma gibi şeyleri yerine getireceğinize kani iseniz, ne âlâ!
Şayet, yanınıza vardıktan sonra, korkup yardım edemeyecek, kendisini muhaliflerinin eline bırakacak iseniz, şimdiden bırakınız!
O, kendi kavminin içinde ve beldesinde şerefiyle bulunmakta ve korunmakta devam etsin!
[28] Sizin konuşma yapacak olanınız konuşsun!
Fakat, konuşmasını uzatmasın![29]
Çünkü, üzerimizde, müşriklerden gözcüler, casuslar vardır![30]
Buradan konak yerlerinize dağıldığınız zaman da,[31] işinizi gizli tutunuz!' dedi."[32]

Es'ad b. Zürâre'nin Konuşması

Hz. Abbas'ın, konuşmasında Es'aci b. Zürâre'ye ve arkadaşlarına söz dokundurması, Es'ad b. Zürâre'nin ağırına gitti. Peygamberimiz (a.s.)a:
"Yâ Rasûlallah! Bize izin ver de, canını sıkmaksızın ve senin hoşlanmayacağın birşeyle itiraz etmiş olmaksızın, sadece sana icabetimizi ve imanımızı doğrulamak üzere, ona cevap verelim?" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Suçlayıcı olmaksızın, ona cevap veriniz!" buyurdu.
Bunun üzerine, Es'ad b. Zürâre, Peygamberimiz (a.s.)a dönerek:
"Yâ Rasûlallah! Her davetin, yumuşak veya sert, bir yolu ve usûlü vardır.
Bugün senin yaptığın davet, insanların yüzünü ekşitecek, kendilerine ağır gelecek bir davettir:
Sen bizi öteden beri üzerinde bulunduğumuz dinimizi bırakmaya ve kendi dinine tâbi olmaya davet ettin ki, bu çok zor ve ağır birşey olduğu halde, biz senin bu teklifini kabul ettik!
Sen bizi insanlarla aramızdaki yakın, uzak bütün akrabalık ve komşuluk ilişkilerini kesmeye davet ettin! Bu da çok zor ve ağır birşey olduğu halde, biz senin bu teklifini de kabul ettik!
Bizler, yurdumuzda, izzetli ve her tecavüzden masun; değil kendisini kavminin yalnız bırakmış olduğu, hatta amcalarının bile öldürülmek üzere düşmanlarına teslim etmek istedikleri bir zâtın, hatta kendimizden başka hiç kimsenin başımıza geçmeye göz dikemeyeceği bir topluluk olmamıza ve bunun bizim için kabulü çok zor bulunmasına rağmen, biz senin bu husustaki teklifini de kabul ettik-ki, bütün bunlar, Allah'ın doğru yolu bulma azmini ve hayırlı sonuçlara ulaşma umudunu ihsan ettiği kimseler hariç, insanlar nazarında hiç de hoşa gidecek şeyler olmadığı halde, biz senin bu husustaki teklifini de dillerimizle ikrar, kalblerimizle tasdik etmek suretiyle kabul ettik!
Biz, senin Allah'tan getirdiklerine inanarak ve kalblerimize yerleşen bir marifetle tasdikte bulunarak, sana bey'at edeceğiz!
Biz, Rabbimize, senin Rabbine bey'at edeceğiz!
Allah'ın Kudret Eli, ellerimizin üzerindedir!
Bizim kanlarımız senin kanınla, ellerimiz senin elinledir!
Biz, kendilerimizi, oğullarımızı ve kadınlarımızı savunduğumuz ve koruduğumuz şeylerden, seni de savunacak ve koruyacağız!
Eğer biz bu ahdimizi bozarsak, Allah'ın ahdini bozmuş bedbaht, yaramaz kimseler olmuş olalım!
Yâ Rasûlallah! Bu, sana karşı, bizim sadâkatyeminimizdir!
Yardımına sığınılacak, ancak Allah'tır!" dedi.
Sonra da, Hz. Abbas'a dönerek:
"Ey konuşurken Peygamber (a.s.)ın önünde bize söz dokunduran zât! Kardeşinin oğlunun sana insanların en sevgilisi olduğu sözünle neyi anlatmak istediğini Allah bilir.
Biz, yakın uzak bütün akrabalarımızla ilişkilerimizi keserek şehadet etmiş bulunuyoruz ki, bu zât Allah'ın Resûlüdür!
Allah, onu yanındaki (Kur'ân) ile göndermiştir.
Kendisi asla yalancı değildir!

Getirdiği Kur'ân da, insan sözüne benzemez.
Resûlullah (a.s.) hakkında seni tatmin edecek sözü bizden alma isteğine gelince:
Resûlullah (a.s.) için istediğin sözü al!" dedi.
Sonra da, Peygamberimiz (a.s.)a dönerek:
"Yâ Rasûlallah! Bizden, kendin için, dilediğin sözü al!
Rabbin için de, istediğin şartı koş!" dedi.[33]
Abdullah b. Revâha da:
"Kendin ve Rabbin için, ne dilersen onu şart kıl!" dedi.[34]

Berâ' b. Ma'rur'un Konuşması

Berâ' b. Ma'rur, Hz. Abbas'a:
"Söylediklerini dinledik!
Vallahi, kalblerimizde senin söylediğinden başkası olsaydı, muhakkak ki, biz onu söylerdik!
Fakat, biz ahde vefa ve sadâkat göstermek, Resûlullah (a.s.)ın önünde canlarımızı feda etmek arzusundayız![35]
Bizler bol silahlara, savunma ve koruma gücüne sahip kimseleriz!
Taşlara taptığımız sıralarda da böyle idik!
Bugün; Allah, bizden başkalarının göremediği şeyleri bize gördürmüş ve Muhammed (a.s.) bizi daha da güçlendirmiştir!" dedi.[36]

Peygamberimiz (a.s.)ın Konuşması

Ensardan bazıları da, Hz. Abbas'a:
"Senin söylediklerini dinledik!" dedikten sonra, Peygamberimiz (a.s.)a:
"Yâ Rasûlallan! Sen de konuş!
Bizden, kendin için, Rabbin için, istediğin sözü al!" dediler.
Bunun üzerine, Peygamberimiz (a.s.) konuştu ve Kur'ân-ı Kerîm okudu.
Onları Allah'a davet ve İslâmiyete teşvik etti.[37]
"Yüce Rabbim için şartım;[38] sizden istediğim,[39] O'na hiçbir şeyi eş ortak koşmaksızın ibadet etmeniz dir.[40]
Kendim için şartıma,[41] isteğime gelince:
Kendimi ve ashabımı barındırmanız,
Bana ve ashabıma yardımcı olmanız,
Kendilerinizi savunduğunuz, koruduğunuz şeylerden bizleri de savunup korumanızdır.[42]
Kadınlarınızı ve çocuklarınızı savunup koruduğunuz şeylerden beni de savunup koruyacağınız hakkında, sizinle bey'atyapayım!" buyurdu.[43]
Berâ[1] b. Ma'rur, hemen, Peygamberimiz (a.s.)ın elini tutup:
"Olur! Seni hak din ve kitabla peygamber gönderen Allah'a andolsun ki; çoluk çocuklarımızı savunup koruduğumuz şeylerden seni de koruyacağız!
Bizimle bey'atlaş yâ Rasûlallah!
Biz, vallahi, savaş erleri ve silah erleriyiz!
Bu, bize ecdadımızdan miras kalmıştır!" diyerek konuşurken, Ebu'l-Heysem Malik b. Teyyihan sözün arasına girdi ve:
"Yâ Rasûlallah! Bizlerle o adamlar (Yahudiler) arasında antlaşmalar, sözleşmeler var!
Biz, onları, seninle yapacağımız bu bey'atımızla kesip atmış oluyoruz!
Allah seni muzaffer kıldıktan sonra, bizi bırakıp kavminin yanına dönmeyi arzu eder misin?" dedi.
Peygamberimiz (a.s.) gülümsedi. Sonra da:
"Hayır! Benim kanım, sizin kanınızdır!
Benim zimmetim, sizin zimmetinizdir!
Ben sizdenim! Siz de bendensiniz!
Ben, sizin savaştığınız kimselerle savaşırım!
Ben, sizin barıştığınız kimselerle barışırım![44]
Sizlerden bana oniki nakîb çıkarınız ki, onlar kavimlerinin vekili, temsilcisi olsunlar!" buyurdu.
Bunun üzerine, Medineli Müslümanlar, dokuzu Hazrec'den, üçü de Evs'ten olmak üzere, oniki nakîb (temsilci) çıkardılar.[45]

Çıkarılan Nakîbler (Temsilciler)

Medinenlerin çıkardığı nakîbler, Ensardan şu kişilerdi:

1. Es'ad b. Zürâre,
2. Sa'd b. Rebia,
3. Abdullah b. Revana,
4. Râfi' b. Malik,
5. Bera' b. Ma'rur,
6. Abdullah b. Amrb. Haram,
7. Ubâde b. Sâmit,
8. Sa'd b. Ubâde,
9. Münzir b. Amr,
10. Useyd b. Hudayr,
11. Sa'd b. Hayseme,
12. Rifâa b. Abdulmünzir.

Ka'b b. Malik, bu husustaki şiirinde, Rifâa b. Abdulumünzirln yerine, Ebu'l-Heysem Malik b. Teyyi h an' ı g ö sterm i şti r.[46]

Peygamberimiz (a.s.), temsilcilere:

"Havarilerin İsa b. Meryem için kefillikleri gibi, sizler de kavminizin kefillerisiniz. Ben de, Müslüman olan kavmimin kefiliyim!" buyurdu. "Evet!" dediler.[47]

Es'ad b. Zürâre:

"Evet yâ Rasulallah!" deyince, Peygamberimiz (a.s.):

"Sen de, kavminin temsilcisisin!" buyurdu.[48] Ve onu, oniki temsilcinin de temsilcisi yaptı .[49]

Abbas b. Ubâde'nin Bey'at Hakkındaki Açıklaması

Medineli Müslümanlar Akabe'de geceleyin ağaç altında[50] Peygamberimiz (a.s.)la bey'at-laşmak üzere toplandıkları zaman, Salim b. Avf oğullarının kardeşi Abbas b. Ubâde:
"Ey Hazrec cemaatı! Siz bu zât ile ne için bey'atlaşacağınızı biliyor musunuz?" diye sordu.
"Evet! Biliyoruz!" dediler.
Abbas b. Ubâde:
"Sizler; insanların kızıl ve kara derilileriyle savaşmak üzere kendisi ile bey'atlaşacaksınız! Eğer sizler karşılaşacağınız musibetle mallarınız azaldığı, eşrafınız öldürüldüğü zaman ona yardım etmeyecek, kendisini muhaliflerinin eline bırakacaksanız, vallahi, bu, dünyada da, âhirette de yüzkarasıdır! Şimdiden bundan vazgeçin!
Eğer sizler kendisine vaadde bulunduğunuz yardım, barındırma, muhaliflerinden koruma gibi şeyleri yerine getireceğinize kani iseniz, mallarınızın azalması ve eşrafınızın öldürülmeleri pahasına da olsa, onu tutunuz ki, vallahi, bu, dünyada da, âhirette de hayırlıdır!" dedi.[51]
Medineli Müslümanlar:
"Mallarımızın yok olma tehlikesine uğraması ve eşrafımızın öldürülmeleri pahasına da olsa, bizler, vereceğimiz sözü yerine getireceğiz!" dediler ve Peygamberimiz (a.s.)a:
"Yâ Rasûlallah! Biz bu husustaki taahhüdümüzü yerine getirirsek, bizim için ne var?" diye sordular.
Peygamberimiz (a.s.):
"Cennet var!" buyurdu.[52]
Medineli Müslümanlardan Enes b. Sabit:
"Yâ Rasûlallah! Biz, kendilerimizi ve çocuklarımızı savunup koruduğumuz şeylerden seni de savunacak ve koruyacağız!
Bize ne var?" dedi.[53]
Diğerleri de:
"Biz bu vazifemizi yerine getirirsek, bizim için ne var?" diye sordular.
Peygamberimiz (a.s.):
"Cennet var!" buyurunca, Medineli Müslümanlar
"Kazançlı bir alışveriş bu! Biz bundan ne cayarız, ne de caymak isteriz!" dediler.[54]

Bey'atın Nasıl Yapılacağının Açıklanışı

Medineli Müslümanlar:
"Yâ Rasûlallan! Sana ne üzerine ve nasıl bey'at yapalım?" diye sordular.[55]
Peygamberimiz (a.s.): "Sizler;
Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına, Benim Resûlullah olduğuma şehadette bulunmak, Namaz kılmak, Zekat vermek,
Emirlik işinde, ehil olanla çekişmemek,[56] İsteklilikte isteksizlikte dinlemek ve boyun eğmek, Darlıkta ve varlıkta geçimlik sağlamak üzere, İyiliği buyurmak, kötülükten sakındırmak üzere,
Allah hakkında hiçbir kınayıcının kınamasından çekinmeksizin konuşmak üzere, Bana yardım etmek,
Yanınıza geldiğim zaman, kendilerinizi, kadınlarınızı ve çocuklarınızı savunup koruduğunuz şeylerden beni de savunup korumak üzere, bana bey'at ediniz! Sizin için Cennet var!" buyurdu.[57]

Es'ad b. Zürâre'nin Bey'at Hakkındaki Son Uyarısı

Es'ad b. Zürâre:
"Biraz müsaade ediniz ey Yesribliler!
Bizler, ancak bu zâtın Resûlullah olduğunu bilerek, develerimizin böğürlerini tepe tepe buraya gelmiş bulunuyoruz.
Bugün kendisini alıp Medine'ye götürmek, bütün Araplardan ayrılmak, ayrı baş çekmek ve neticede en hayırlılarınızın öldürülmesi ve sizlerin de kılıç darbeleriyle kesilip biçilmeniz demektir!
Sizler bu husustaki taahhüdünüzde sebat edebilecek bir kavimseniz, ecriniz Allah'a aittir.
Eğer sizler canlarınızdan korkar ve korkak bir kavimseniz, bunu açıkça bildiriniz ki, böyle yapmanız Allah katında sizin için bir mazeret sayılabilir.[58]
Ey insanlar! Muhammed ((a.s.))'e ne üzerine bey'at edeceğinizi biliyor musunuz?
Siz, ona; Arap ve Arap olmayanlarla, bütün cin ve insani ar topluluğu ile savaşmak üzere bey'at edeceğinizin farkında mısınız?" diye sordu.
Medineli Müslümanlar:
"Biz, savaşanlarla savaşırız, barışanlarla barışırız!" dediler.
Bunun üzerine, Es'ad b. Zürâre:
"Yâ Rasûlallah! Koş artık şartını!" dedi.[59]
Medineli Müslümanlar:
"Ey Es'ad! Sen çekil artık aradan!
Vallahi, biz, bu bey'atı hiçbir zaman terk ve iptal etmeyeceğiz!" dediler.[60]

Hz. Abbas'ın Konuşması

Peygamberimiz (a.s.)ın amcası Hz. Abbas, Medineli Müslümanlara:
"Sizler, şu Haram olan ayda ve Haram olan şehirdeki taahhüd ve zimmetinizle, Allah'a karşı taah-hüd ve zimmette bulunmuş oluyorsunuz.
Resûlullaha yapacağınız bey'afla, Allah'a bey'at etmiş olacaksınız!
Allah, sizin Rabbinizdir.
Allah'ın Eli, sizin elinizin üzerindedir.
Allah, bu bey'aûnızla, sizin üzerinize murâkıb ve vekildir" dedi.
Medineli Müslümanlar:
"Evet!" dediler.
Hz. Abbas:
"Allah'ım! Sen, onların, şu kardeşimin oğlu hakkındaki taahhüdlerini yerine getirecekleri, kendisini koruyacakları hususundaki sözlerini işiten ve görensin!
Ey Allah'ım! Kardeşimin oğlu hakkında, onlar üzerinde şahit ol!" dedi.
Medineli Müslümanlar:
"Yâ Rasûlalları! Sana bu istediğini verdiğimiz zaman bize ne var?" diye, tekrar sordular.
Peygamberimiz (a.s.):
"Allah'ın hoşnutluğu ve Cennet var!" buyurdu.
Medineli Müslümanlar:
"Razı olduk ve kabul ettik!" dediler.[61]

Ebu'l-Heysem Malik b. Teyyihan'ın Son Konuşması

Ebu'l-Heysem Malik b. Teyyihan, arkadaşlarına:
"Sizler bu zâtın Allah tarafından size peygamber gönderildiğine iman ve tasdikte bulunduğunuzu biliyorsunuz, değil mi?" diye sordu.
Medineli Müslümanlar:
"Evet! Biliyoruz!" dediler.
Ebu'l-Heysem:
Kendisinin Belde-i Haram'da oturduğunu, doğum yerinin de orası olduğunu, ailesinin de Belde-i Haram'da bulunduğunu biliyorsunuz, değil mi?" diye sordu.
"Evet! Biliyoruz!" dediler.[62]
Ebu'l-Heysem:
"Ey kavmim! Bu, Allah'ın Resûlüdür! Ben onun doğruluğuna şehadet ediyorum!
Kendisi, bu gün, Allah'ın Harem'inde, kavim ve kabilesinin himayesi altında emniyet içinde bulunmaktadır.
İyi biliniz ki; Onu alıp yanınıza götürdüğünüz zaman,[63] bütün Araplar, sizi ondan dolayı tekyaydan oka tutacaklardır!
Allah yolunda savaşmak, mallarımızı, çoluk ve çocuklarımızı kaybetmek gönlünüzden kopuyor, hoşunuza gidiyorsa[64]-ki, Allah katındaki sevab, canlarınızdan, mallarınızdan, çoluk ve çocuklarınızdan daha hayırlı di r!-[65] kendisini yurdunuza davet ediniz!
Çünkü, o, Allah'ın gerçek resûlüdür!
Eğer ileride ona yardım edememekten korkuyorsanız, şimdiden, bundan geri durunuz![66]
Eğer siz, onu alıp götürdükten sonra, zaman içinde bir gün yardımsız veya muhaliflerinin ellerine bırakacak olursanız, muhakkak, üzerinize belâ çöker!" dedi.
Medineli Müslümanların hepsi:
"Hayır! Biz onu asla yardımsız ve yalnız bırakmayacağız!
Her zaman vefa ve sadâkatla kendisinin yanında bulunacağız![67]
Ey Ebu'l-Heysem! Bizim aramızla Resûlullah (a.s.)ın arasından çekil de, ona bey'at yapalım!" dediler.
Ebu'l-Heysem:
"Bu hususta ona ilk bey'at yapacak kişi benim!" dedi.[68]

Bey'atın Yapılışı

Hz. Abbas, Akabe'de geceleyin bir ağacın altında,[69] Peygamberimiz (a.s.)ın elinden tutup, Medineli Müslümanları Peygamberimiz (a.s.)a birer birer bey'at ettirdi.[70]
Peygamberimiz (a.s.)ın bey'atta şöyle buyurduğu da rivayet edilir:
"Allah'a hiçbir şeyi şerik koşmayasınız!
Hırsızlık etmeyesiniz!
Çocuklarınızı öldürmeyesiniz!
Uyduracağınız bir yalanla kimseye iftirada bulunmayasınız!
Mâruf olan hiçbir işte bana karşı gelmeyesiniz!... diye sizden bey'at alıyorum.
İçinizden kim ahdine vefa gösterir, sözünde durursa, onun ecir ve mükâfatı Allah'a aittir.
Kim sözünü bozarak bunlardan birisini işlerde, bu yüzden dünyada azaba uğrarsa, bu azab, onun için bir keffâret ve temizlik olur.
İşlemiş olduğu suçu Allah'ın örttüğü kimsenin işi ise, Allah'a kalır. Allah dilerse ona azab eder, dilerse onu affeder."[71]

Ebu'l-Heysem'in Bey'atı:
Ebu'l-Heysem Malik b. Teyyihan:
"Yâ Rasulallah! İsrail oğullarından oniki nakîb (temsilci) Musa b. İmran'a ne üzerine bey'at etti ise, ben de sana onun üzerine bey'at ediyorum" dedi.[72]

Abdullah b. Revâha'nm Bey'atı:

Abdullah b. Revâha:

"Yâ Rasulallah! Oniki havari İsa b. Meryem'e ne üzerine bey'at etti ise, ben de sana onun üzerine bey'at ediyorum!" dedi. [73]

Es'ad b. Zürâre'nin Bey'atı:

Es'ad b. Zürâre:

"Ben Allah'a bey'at ediyorum! Resûlullah (a.s.)a bey'at ediyorum! Ahdimi yerine getirerek tamamlamak, sana yardım hususundaki sözümü işimle gerçekleştirmek üzere!" dedi. [74]

Numan b. Harise'nin Bey'atı:

Numan b. Harise:

"Ben Allah'a bey'at ediyorum!

Yâ Rasulallah! Sana da bey'at ediyorum.

Allah yolunda azimli, sebatlı ve devamlı olmak, bu yolda yakın uzak gözetmemek üzere! [75]

İstersen, vallahi, yâ Rasulallah! Şu Mina halkını da kılıçtan geçiririz!" dedi.

Peygamberimiz (a.s.):

"Ben daha bununla emrolunmadım!" buyurdu.[76]

Ubâde b. Samit’in Bey'atı:

Ubâde b. Sâmit:

"Yâ Rasulallah! Allah yolunda hiçbir kmayıcınm kınaması beni tutmamak, alıkoymamak üzere, sana bey'at ediyorum!" dedi. [77]

Sa'd b. Rebia'nm Bey'atı:

Sa'd b. Rebia:

"Ben Allah'a bey'at ediyorum!

Yâ Rasulallah! Sana da bey'at ediyorum. Sana ve Allah'a hiçbir isyanda ve hiçbir yalanlamada bulunmamak üzere!" dedi.[78]

Peygamberimiz Afeyhisselamm İki K adınla Bey'atı:

Peygamberimiz (a.s.) Akabe Bey'atında yalnız iki kadına elini vermeyip;[79] "Gidiniz! Siz bey'at etmiş oldunuz!" buyurdu.[80]

Berâ' b. Ma'rur'un Bey'at Kapanış Konuşması

Berâ' b. Ma'rur, Allah'a hamd ü senâda bulunduktan sonra:
"Hamdolsun Allah'a ki, Muhammed (a.s.) ile ve onun Allah'tan getirdikleriyle bize ikramda bulundu.
Bizler, İslâmiyete davet olunanların sonuncusu ve bu daveti kabullenenlerin ilki olup, Yüce Allah'ın davetine icabet ettik, dinledik ve itaat ettik.
Ey Evs ve Hazrec cemaatı! Allah, sizleri dini ile şereflendirdi.
Bunun şükrânesi olarak, dinlemek, boyun eğmek ve yardımlaşmak yolunu tutunuz!
Allah'a ve Resûlüne boyun eğiniz!" dedi ve oturdu.[81]
Hz. Abbas; Ensarın Peygamberimiz (a.s.)a gösterdikleri bu derin sevgi, saygı, bağlılık ve fedakârlık karşısında çok duygulandı ve babası Abdulmuttalib'in annesi Selmâ Hatunun, Amr b. Zeyd b. Adiyy b. Neccar'ın kızı olduğunu andı.[82]

Akabe Bey'atı Üzerine Koparılan Çığlık

İkinci Akabe Bey'atının yapılıp tatmamlandığı sırada idi ki,[83] Akabe'nin üzerinden, şeytan:

"Ey konak yerlerinde konaklayan halk![84] Ey Ehâşib (Cebacib=Mina) halkı! [85] Ey Kureyş cemaatı! [86] Müzemmem (yerilmiş) olan ile yanında bulunan ve dinlerini değiştirmiş olanların sizinle savaşmak üzere toplanıp sözleşmiş olduklarından haberiniz yok mudur?!" diyerek, keskin ve uzun bir çığlık kopardı. [87]

İşitilen sesin, Kureyş müşriklerinden Münebbih b. Haccac'ın sesine benzediği rivayet edilir.[88]

Peygamberimiz (a.s.):

"Bu ses sizi korkutmasın! Bu ses, ancak Allah düşmanı İblis'in, şeytanın sesidir![89] Bu, İbn Uzeyb'dir! Dinle ey Allah düşmanı! Senin de hakkından geleceğim!" buyurduktan sonra, Medineli Müslümanlara, "Hemen konak yerlerinize dağılınız!" buyurdu.[90]

Abbas b. Ubâde:

"Seni hak din ve kitabla peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki; dilersen, Mina halkını da kılıçtan geçiririz!" dedi.

Peygamberimiz (a.s.), "Biz henüz bununla emrolunmadık! Sizler şimdi ağırlıklarınızın yanına dönünüz!" buyurdu.

Medineli Müslümanlar konak yerlerine, ağırlıklarının yanına dönüp, sabaha kadar uyudular.[91]

Kureyş Müşriklerinin Bey'at İşini Soruşturmaları

Sabahleyin, Kureyş müşriklerinin ulularından bazıları, Medineli Müslümanların konak yerlerine gelerek:
"Ey Hazrec cemaat! Bize erişen habere göre, siz bizim sahibimizle konuşmuşsunuz. Kendisini aramızdan çıkarıp yanınıza götürmek istiyormuşsunuz!
Vallahi, Arap kabilelerinden, aramızda savaşacağımız ve size olduğu kadar kin bağlayacağımız hiçbir kabile yoktur!" dediler.
Puta tapan ve olan bitenlerden haberleri olmayan Medinelilerden bazıları, Allah'a yemin ederek:
"Böyle birşey olmadı ![92] Biz böyle birşey yapmadık![93] Biz böyle birşey bilmiyoruz!" dediler, doğru söylediler.
Çünkü, onların olan bitenlerden haberleri yoktu.[94]
Medineli Müslümanlar ise, birbirlerine bakıştılar.
Kureyş müşrikleri, kalkıp Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün yanına vardılar. Ona da aynı sözü söylediler.
Abdullah b. Übeyy:
"Vallahi, bu çok büyük bir iştir![95] Her halde, bu, boş birşey olsa gerek! Böyle birşey olmamıştır![96]
Benim kavmim, bunun gibi birşeyi bana danışmadan yapmazlar. Ben böyle birşeyin olduğunu bilmiyorum.[97]
Ben Yesrib'de bile bulunsaydım, kavmim bunu bana danışmadıkça yapmazlar!" dedi.[98]
Medineli Müslümanlar, sevinçli ve hoşnut olarak yurtlarına dönmek üzere, Akabe'den ayrıldılar.[99]
Arap hacıları da, Mina'dan yurtlarına dağılmaya başladılar.
Kureyş müşrikleri ise, Mekke'de, Akabe Bey'atı işini soruşturmaktan, araştırmaktan geri dur-madılar.[100]
Bey'at işinin doğru olduğunu anlayınca.[101] Medine yollarından, kesmedik yol bırakmadılar.
Medineli Müslümanları arayıp bulmak için, her tarafa birlikler saldılar.[102]
Berâ' b. Ma'rur, Kureyş soruşturucuları yanlarından ayrılır ayrılmaz yola çıkmış, Batn-ı Ye'cec'de Müslüman arkadaşlarına kavuşmuştu.[103]

Müşriklerin Sa'd b. Ubâde'yi Yakalamaları

Müşriklerin takipçileri Sa'd b. Ubâde'ye[104] ve Münzir b. Amr'a Ezâhir mevkiinde yetiştiler.
Münzir b. Amfi yaka layam adıl ar, kaçırdılar.[105]
Sa'd b. Ubâde'ye:
"Sen Muhammed'in dininde misin?" diye sordular.
"Evet!" deyince,[106] onun iki elini boynuna sımsıkı bağladılar.
Döve döve ve uzun saçının perçeminden çeke çeke, Mekke'ye getirip soktular.[107]
Kureyş müşriklerinden Ebu'l-Bahterî, onu görünce:
"Yazık sana! Seninle Kureyş'ten herhangi birisi arasında bir himaye veya sözleşme yok mu?" diye sordu.
Sa'db.Ubâde:
"Evet, var! Vallahi, ben Cübeyr b. Mut'im'i de, Haris b. Harb'i de, memleketimizde ticaret yaparken, haksızlık etmek isteyenlere karşı korumuştum" deyince, Ebu'l-Bahterî:
"Yazık sana! Sen bu iki adamın ismini söyleve aranızda olanı anlat!" dedikten sonra, acele gidip, onları Kabe'nin yanında, Mescid'de buldu ve:
"Hazrec'den bir adam Ebtah'da dövülüyor, o da, aranızdaki himayeden bahsediyor!" dedi.
"Kimmiş o?" diye sordular.
Ebu'l-Bahterî:
"Sa'd b. Ubâde'dir!" deyince, onlar
"Vallahi doğrudur! Biz tüccar iken, onun memleketinde bize haksızlık etmek isteyenlere karşı o bizi korumuştu" dediler. [108]
Cübeyr b. Mut'im ile Haris b. Harb, hemen gidip, Sa'd b. Ubâde'yi hemşehrilerinin ellerinden kur-tardılar.[109]
Ensarın Sa'd b. Ubâde'nin işini konuşmak için toplandığı sırada, Sa'd b. Ubâde yanlarına çıkageldi.[110]

İkinci Akabe Bey'atında Bulunan Medineli Müslümanların İsimleri

Medineli Evs ve Hazreclerden olup, Akabe'de Peygamberimiz (a.s.)a bey'at eden yetmişüç erkek ile iki kadının isimleri ve kabileleri:

Evs b. Harise, b. Salebe, b. Amr, b. Âmirlerin Abduleşhel oğullarından:

1. Useyd b. Hudayr,
2. Ebu'l-Heysem Malik b. Teyyihan,
3. Seleme b. Selâme.

Harise b. Haris, b. Hazrec, b. Amr, b. Malik, b. Evs oğullarından:

4. Zuheyr b. Râfi'
5. Ebu Bürde b. Niyar,
6. Nüheyr b. Heysem.

Amr b. Avf, b. Malik, b. Evs oğullarından:

7. Sa'd b. Hayseme,
8. Rifâa b. Abdulmünzir,
9. Abdullah b. Cübeyr,
10. Ma'n b. Adiyy,
11. Uveym b. Sâide,

Hazrec b. Harise, b. Salebe, b. Amr, b. Âmir, b. Neccar oğullarından:

12. Ebu Eyyub Halid b. Zeyd,
13. Muaz b. Haris,
14. Avf b. Haris,
15. Muavviz b. Haris,
16. Umâre b. Hazm,
17. Es'ad b. Zürâre.

Amr b. Mebzul, b. Âmir, b. Malik, b. Neccar oğullarından:

18. Sehlb.Atik.

Amr b. Malik, b. Neccar oğullarından:

19. Evs b. Sabit,
20. Ebu Talha.

Mazin b. Neccar oğullarından:

21. Kays b. Ebi Sa'saa,
22. Amr b. Gâziyye.

Belharis b. Hazrec oğullarından:

23. Sa'd b. Rebia
24. Hârice b. Zeyd,
25. Abdullah b. Revâha,
26. Beşir b. Sa'd,
27. Abdullah b. Zeyd,
28. Hallâd b. Süveyd,
29. Ukbe b.Âmir.

Beyaza b. Âmir, b. Zurayk, b. Abdi Harise oğullarından:

30. Ziyad b. Lebid,
31. Ferve b. Amr,
32. Halid b. Kays.

Zurayk b. Âmir, b. Zurayk, b. Abdi Harise, b. Malik, b. Gadb, b. Cüşem, b. Hazrec oğullarından:
33. Râfi'b. Malik,
34. Zekvan b. Abdi Kays,
35. Abbâd b. Kays,
36. Haris b. Kays.
Selime b. Sa'd, b. Ali, b. Esed, b. Sâride, b. Tezid, b. Cüşem, b. Hazrec oğullarından:
37. Berâ' b. Ma'rur,
38. Bişr b. Berâ' b. Ma'rur,
39. Sinan b. Sayff,
40. Tufeyl b. Numan,
41. Ma'kıl b. Münzir,
42. Yezid b. Münzir,
43. Mes'ud b. Yezid,
44. Dahhâk b. Harise,
45. Yezid b. Haram,
46. Cebbar b. Sahr,
47. Tufeyl b. Malik.
Sevad b. Ganm, b. Ka'b, b. Selime oğullarından:
48. Ka'b b. Malik.
Ganm b. Sevad, b. Ka'b, b. Selime oğullarından:
49. Süleym b. Amr,
50. Kutbe b.Âmir,
51. Yezid b.Âmir,
52. Ebu'l-YeserKa'b,
53. Sayfî b. Sevad (Esved).
Nâbi b. Amr, b. Sevad, b. Ganm, b. Ka'b, b. Selime oğullarından:
54. Salebe b. Ganeme,
55. Amr b. Ganeme,
56. Abs b.Âmir,
57. Abdullah b. Üneys,
58. Halid b. Amr,
59. Haram b. Ka'b, b. Ganm, b. Ka'b, b. Selime oğullarından:
60. Abdullah b. Amr b. Haram,
61. Cabir b. Abdullah, b. Amr, b. Haram,
62. Muaz b. Amr, b. Cemûh,
63. Sabit b. Ciz',
64. Umeyr b. Haris,
65. Hadîc b. Selime,
66. Muaz b. Cebel.
Avf b. Hazrec oğullarından:
67. Ubâde b. Sâmit,
68. Abbas b. Ubâde,
Ebu Abdurrahman Yezid b. Salebe,
69. Amr b. Haris,

Salim b. Ganm, b. Avf, b. Hazrec oğullarından:
70. Rifâa b. Amr,
71. Ukbe b. Vehb.
72. Sâide b. Ka'b, b. Hazrec oğullarından:
Sa'd b. Ubâde,
73. Münzir b. Amr.
Mazin b. Neccar oğulları kadınlarından:
74. Ümmü Umâre Nesîbe binti Ka'b,
Selime oğulları kadınlarından:
75. Ümmü Meni[1] Esma binti Amr.[111]

Akabe Bey'atında Bulunan Ensarın Muhacir Sayılışı

İbn Abbas'a göre; Resûlullah (a.s.)la Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer nasıl Mekkeli müşrikler yüzünden Medine'ye hicret ederek Muhacirlerden oldularsa, Ensardan olanlar da, şirk yurdu olan Medine'den Akabe gecesinde Resûlullah (a.s.)m yanına gelmekle, Muhacirlerden olmuşlardır.[112]

---

[1] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 322, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 442, Zehebî, Târihiu'l-islâm, s. 297-298, Ebu'l- Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 159.
[2] Beyhakî, Delâil.c. 2, s. 442, Zehebî, Târih, c. 298, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 159.
[3] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 322, Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 624-625, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 442, Zehebî, Târih, s. 298, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 159, Heysemî, Meanau'z-zevâid, c. 6, s. 46.
[4] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 81, Taberî, Târih, c. 2, s. 237.
[5] Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 224, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 317.
[6] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 81, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 220.
[7] Hâkim,Müstedrek,c.2, s. 625.
[8] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 81, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 220, Taberî, Târih, c. 2,5.237.
[9] Ebu Nuaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 308, Zehebî, Târıhu'l-islâm, s. 300.
[10] İbn Sa'd, Taba kât, c. 1.S.221.
[11] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 81, 84, 97.
[12] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1.S.221.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/261-262.
[13] İbn İshak,İbnHişam,Sîre,c. 2, s. 81, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 460461, Taberî, Târih, c. 2, s. 237, Beyhakî, Delâil ü'n-nübüvve, c. 2, s. 444, İbn Esir, Usdu'l -g âbe, c. 1, s. 207, İbn Seyyi d, U yûnu'l -eser, c. 1 , s. 161-162, Zehebi, Târıh, s. 300, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 158, Heysemi, Mecmau'i-zevâid, c. 6, s. 42.
[14] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 444, Zehebî, Târîh.s. 300.
[15] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 81-82, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 461, Taberi, Târih, c. 2, s. 237, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 444, İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 207, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 162, Zehebî, Târihu'l-islâm, s. 300, Ebu'l- Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 158, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 4243.
[16] Beyhaki, D el âil, c. 2, s. 4 44, Zehebî, Tânh, s. 300.
[17] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 82-83, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 461, Taberî, Târih, c. 2, s. 237-238, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 444-445, İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 207, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 1, s. 162, Zehebî, Târîhu'l-islâm , s. 301-302, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 158, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 42-43.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/262-265.
[18] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 253-254.
[19] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 221, Belâzurı, Ensâb, c. 1, s. 254.
[20] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 221.

[21] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 83, İbn Sa'd, c. 1, s. 221, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 461, Taberî, c. 2, s. 238, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 207, İbn Seyyid.d, s. 162, Zehebî, s. 302, Ebu'l-Fidâ, c.3,s. 158, Heysemî, c. 6, 43, İbn Haldun, Târih, c. 2,ks. 2, s.12.
[22] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 221.
[23] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 221, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, t 1, s. 254.
[24] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/265.
[25] * Hz. Abbas, İslâm iyete hizmet için, Müslümanlığını müşriklerden gizlemekte idi. Onun Müslüman oluşuyla ilgili bahse bakınız.
**** Araplar, Ensar kabilelerini Hazrec diye anarlardı.**
İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 83-84, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 461, Taberî, Târih, c. 2, s. 238, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 446, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 162, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 302, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 160, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 44.
[26] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 302.
[27] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 222.
[28] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 84, Taberî,c.2, s. 238, Beyhakî, c. 2, s. 446, İbn Seyyid, c. 1, s. 162, Zehebî, s. 302, Ebu'l-Fidâ, c. 3,5.160.
[29] İbn Sa'd, c. 4, s. 9, Beyhakî, c. 2, s. 450, Heysemî, Mecma, c. 6, s. 48.
[30] İbn Sa'd, c. 1, s. 222, Belâzuri, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 254, Beyhakî, c. 2, s. 450, Heysemî, c. 6, s. 48.
[31] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 8.
[32] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 8, Belâzurî, E nsâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 254.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/266-268.
[33] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 302-303.
[34] Taberî, Tefsîr, c. 11, s. 35, Zemahşerî, Keşşaf, c. 2, s. 21 6, Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 16, s. 199, Kurtubî, Tefsir, c. 8, s. 267, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 2, s. 391 , Hâzin, Tefsir, c. 2, s. 268, Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kari, c. 14, s. 78, İbn Hacer, Fethu'l-bârî, c. 6, s. 3, Suyûtî, Dürru'l-mensûr, c. 3, s. 280, Kastalânî, İrşâdü's-sârÎ, c. 5, s. 37, Ebussuud, Tefsir, c. 4, s. 106.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/268-270.
[35] İbn Sa'd Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 222.
[36] İbn Sa'd. Tabakât. c. 4. s. 8.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/270.
[37] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c. 2, s. 84, İbn Sa'd, c. 1, s. 222, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 461, Taberî, Târîh, c. 2, s. 228, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 446, İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 207, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 163, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 302-303, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 160, Heysemî, Mecma, c. 6, s. 44.
[38] Ebu Nuaym, Delâil.c.1, s. 303, Zehebî, Târîh, s. 303, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 163.
[39] İbn Sa'd, c. 4, s. 9, Beyhakî, c. 2, s. Zehebî, s. 302, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 163, Heysemî, c. 6, s. 48.
[40] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 9, Taberî, Tefsîr, c. 11, s. 35, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 303, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 451, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 300, Heysemî, Mecma, c. 6, s. 48.
[41] Ebu Nuaym, Delâil.c.1, s. 303, Zehebî, s. 299-300.

[42] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 451, Zehebî, Târîh, s. 299, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 162-163, Heysemî, Mecma, c. 6, s. 4849.
[43] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 2, s. 84, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 461, Taberî, Târîh, c. 2, s. 238, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 447, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 207, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 163, Zehebî, s. 303.
[44] Taberî, Târîh, c. 2, s. 238-239, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 447, Zehebî, s. 303, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 159-161, Heysemî, Mecma, c.6,s.44.
[45] İbn İshak, İbn Hişam , c. 2, s. 85, İbn Sa'd, c. 3, s. 602, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 462, Taberî, c. 2, s. 239, Beyhakî, c. 2,s. 447448, İbn Esîr, Kâmil, c.2,s. 99, İbn Seyyid, c. 1 , s. 164, Zehebî, s. 303, Ebu'l-Fidâ, c.3,s. 161, Heysemî, c. 6, s. 44, İbn Haldun. Târih. c. 2. ks.2. s. 13.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/270-272.
[46] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 86-87, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvie.c. 2, s. 448, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 75-77, İbn Kayyım, Zâdü'l-mead, c. 2,s. 57, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 164-165, Zehebî,Târîhu'l-islâm, s. 303, 305, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 161-162, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 4546, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 13.
[47] İbn İshak, İbn Hişam ,c. 2, s. 88, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 602-603, Belâzurî, Ensâbu'l-eşraf, c. 1, s. 253, Taberî, Târîh, c. 2, s. 239, Beyhakî, c. 2, s. 452-453.
[48] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 9, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 450, Zehebî, Târîh, c. 299, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 163.
[49] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 602-603, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 254.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/272-273.
[50] Beyhak f, c. 2, s. 450, Zehebî, s. 299, E bul -f i dâ, c. 3, s. 163.
[51] İbn İshak, İbn Hisam , Sîre, c. 2, s. 88, Taberî, Târih, c. 2, s. 239, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 450, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 99, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 299-300, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 163.
[52] İbn İshak, İbn Hisam,c.2, s. 88-89, Taberî, c. 2, s. 239, Beyhakî, c. 2, s. 450, İbn Esîr, c. 2, s. 99-100, E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 162.
[53] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 48.
[54] Taberî, Tefsîr, c. 11, s. 35, 36, Zemahşerf, Keşşaf, c. 2, s. 216, Fahru'r-Râzî, TefsiY, c. 16, s. 199, Kurtubî, TefsiY, c. 8, s. 267, E bu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 2, s. 391, Hâzin, Tefsîr, c. 2, s. 268, Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kari, c. 14, s. 78, İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 6, s. 3, Suyûtî, Dürru'l-mensur, c. 3, s. 280, Kastalânî, İrsâdü's-sârf, c. 5, s. 37.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/273-274.
[55] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 322, Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 625, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 443, Ebu'l-F erec İbn Cevzi, el -Vefa, c. 1, s. 227, İbn Kayvım, Zadü'l-mead, c. 2, s. 5 7, Zehebî, Târihu 'l-islâm, s. 298, Ebu'l-Fidâ, el -Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 159, Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, c. 6, s. 46.
[56] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 609.
[57] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/274-275.
[58] Ahmed b.Hanbel, c. 3,s. 322-323, Hâkim , c. 2, s. 625, Beyhakî c. 2, s. 443, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 227-228, İbn Kayyım, c. 2, s. 57, Zehebî, s. 298, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 1 59, Heysemi, c. 6, s. 46.
[59] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 609.

[60] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 323, Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 625, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 443, Ebu'l-F erec İ bn C evzi, el -Vefa, c. 1, s. 228, İbn Kayyım, Zâd ü'l-mead, c. 2, s. 5 7, Zehebi, Târihu 'l-islâm, s. 298, Ebu'l-F idâ, el -Bidâ ye ve'n-nihâye, c. 3, s. 159, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 46.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/275-276.
[61] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/276-277.
[62] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 304.
[63] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 47.
[64] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 304, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 47.
[65] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 304.
[66] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 47.
[67] Ebu Nuaym, Delâil, c.1, s. 304.
[68] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 47.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/277-278.
[69] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c.4, s. 9, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 450, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 299, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 163.
[70] İbn Sa'd, c. 1, s. 222, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 253, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 31 8.
[71] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 320, Buhârî, Sahih, c. 8, s. 18.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/278.
[72] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/279
[73] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/279
[74] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/279
[75] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 304, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 177-178.
[76] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 304.
[77] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/279
[78] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 304, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 177.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/280.
[79] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 109, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 253, Diyarbekri, Hamis, c. 1, s. 308.
[80] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 109, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 177.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/280.
[81] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 618-619, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 1 81.
[82] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 454, Zehebî, Târıhu'İslâm, s. 300.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/280.
[83] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1.S.223, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 166.
[84] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 2, s. 90, İbn Sa'd, c. 1, s. 223, Ahmed b.Hanbel, Müsned, c. 3, s. 462, Taberî, Târîh.c .2, s. 239, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 448, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 100, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 304, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 166, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 164, Heysem T, Mecmau'i-ievâid, c. 6, s. 44, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 319, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 179.
[85] İbn Sa'd, c. 1, s. 223, İbn Kayyım, c. 2, s. 57, Halebî, c. 2, s. 178.
[86] Ebu Nuaym, Delâil ü'n-nübüvve, c. 1, s. 309, H eysem f, M eon au'z-zevâi d, c. 6, s. 47.
[87] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 90, İbn Sa'd, c. 1, s. 223, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 462, Taberî, c. 2, s. 239-240, Beyhakî, c. 2, s. 448, Ebu'l-FerecİbnCevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 226, İbn

Esîr, c. 2, s. 100, İbn Seyyid, c. 1, s. 166, Zehebî, s. 304, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 1 64, Heysem f, c. 6, s. 45, Diyarbekrî, c. 1, s. 319, Halebî, c. 2, s. 177.
[88] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c . 2, s. 1 77.
[89] Ebu Nuaym, Delâil, c.1, s. 309, Halebî, c. 2, s. 178.
[90] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 90-91, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 462, Taberî, c. 2, s. 240, Beyhakî, c. 2, s. 449, İbn Esîr, c. 2, s. 1 00, İbn Kayyım , c. 2, s. 57, İbn Seyyid, c. 1, s. 1 66, Zehebî, s. 304, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 164, Heysem f, c. 6, s. 45.
[91] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/280-281.
[92] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 91, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 223, Ahmed b.Hanbel, Müsned, c. 3, s. 462, Taberî, Târih, c. 2, s. 240, Beyha*kî,* Delâil ü'n-nübüvve, c. 2, s. 449, Ebu'l-Ferec İbn C*evzi,* el -Vefa, c. 1, s. 226-227, İbn Esır, Kâm il, c. 2, s. 100, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 304, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 164, Heysemî, Mecmau'i-ievâid, c. 6, s. 45, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 319.
[93] Beyhaki, Delâil, c. 2, s. 4 49, Zehebî, Târih, s. 304.
[94] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 90-91, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 462, Taberî, c. 2, s. 240, Ebu'l-F erec, c. 1 , s. 227, Ebu'l- Fidâ, c. 3, s. 164, Heysemî, c. 6, s. 45, Diyarbekrî, c. 1, s. 319,Halebî, c. 2, s. 179.
[95] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s:. 91, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 462, Taberî, c. 2, s:. 241, Zehebî, s:. 304, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s:. 164, Heysemî, c. 6, s. 45, Halebî, c. 2, s:. 179.
[96] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1,s.223, İbn Kayyım, Zâd.c. 2, s. 58, Halebî, c. 2, s. 179.
[97] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 91, İbn Sa'd.c.1, s. 223, Taberî, c. 2, s. 241. Beyhakî, c. 2, s. 449, İbn Kayyım, c. 2,s.58, Zehebî, s:. 305, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s:. 164, Halebî, c. 2, s. 179.
[98] İbn Sa'd, c. 1, s. 223, İbn Kayyım, c.2 , s:. 58, Halebî, c. 2, s:. 179.
[99] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s:. 309-310.
[100] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 91, Taberî, Târih, c.2, s. 241 , E bu'l-F erec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1 , s. 228, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 164, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 13, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 319.
[101] Ebu'l-Ferec,c.1, s. 229, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 308, İbn Haldun, c. 2,ks. 2, s. 13, Halebî, İnsânu'l-uyun, c.2, s. 179.
[102] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 223.
[103] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 223.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/281-283.
[104] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 91 , İbn Sa'd.c.1, s. 223, Taberî, c. 2, s. 241, Ebu'l-Fenec, c. 1 , s. 228, İbn Kayyım, c. 2, s. 58, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 166. Zehebî, Târih, s. 308, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 13.
[105] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 91, Taberî, c. 2, s. 241, Ebu'l-Fenec, c. 1 , s. 228, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 166, Diyarbekri, Hamis. C. 1, s. 319.
[106] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 254.
[107] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 92, İbn Sa'd, c. 1, s. 223, Taberî, c. 2, s. 241, İbn Kayyım, c. 2, s. 58,Halebî, c. 2, s. 179.
[108] İbn İshak, İbn Hişa, Sîre, c. 2, s. 92-93, Taberî, Târih, c. 2, s. 241, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 184-185.
[109] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 93, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 223, Taberî, c. 2, s. 241, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el- Vefâ, c. 1 ,s.228, İbn Kayyım, Zâdü'l-mead, c. 2, s. 58, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 166, Zehebî, Târihu'l-islâm , s. 308, Ebu'l- Fidâ, c. 3, s. 165,

İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 13, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 319, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 179.
[110] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 223, İbn Kayyım, Zâdü'l-mead, c. 2, s. 58.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/283-284.
[111] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 97-11 0, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 240-251, İbn Hazm, Cevâmiu's-are, s. 78-85, İbn Seyyid,Uyûnu'l-eser, c.1, s. 162-170, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 305-307, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 166-168.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/284-288.
[112] Nesâî. Sünen. c. 7. s. 144-145.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/288.

MEKKELİ SAHABİLERİN MEDİNE'YE HİCRETİ

Mekkeli Müslümanların Medine'ye Hicretleri

İkinci Akabe Bey'atında, Ensandan yetmişüç erkek ile iki kadın bey'at ederek[1] Peygamberimiz (a.s.)ın yanından ayrıldıkları ve Yüce Allah yiğit, savaşçı, hazırlıklı ve koruyucu bir kavim ile Resûlünün gönlünü huzur ve sükûna kavuşturduğu zaman,[2] Resûlullah (a.s.)a böylece koruyucu bir kavim ve bir hicret yurdu hazırlandığını gören[3] ve Mekke'deki Müslümanların da bir gün Medine'ye çıkıp gideceklerini anlayan müşrikler,[4] birbirlerini kışkırttılar, kızıştırdılar.[5] Müslümanları dinlerinden döndürmek için,[6] onlara[7] ve Peygamberimiz (a.s.)a[8] yapageldikleri işkenceleri büsbütün şiddetlendirdiler, yapmadık işkence bırakmadılar.[9]

Müslümanlar, bu dayanılmaz işkencelerden dolayı Mekke'de oturamayacak hale geldikleri zaman,[10] durumlarını Peygamberimiz (a.s.)a arzettiler ve hicret için Peygamberimiz (a.s.)dan izin istediler.[11]

Peygamberimiz (a.s.):

"Sizin hicret edeceğiniz yurt bana gösterildi.

Orasının, iki kara taşlık arasında, hurmalık, çorak bir yer olduğunu gördüm.[12]

Orası, Yesrib (Medine)'dir.

Gitmek isteyen, oraya gitsin! [13]

Orası yakın bir beldedir. Siz orayı biliyorsunuz.

Orası, Şam'a giderken, ticaret kervanınızın yoludur!" buyurdu.[14]

Peygamberimiz (a.s.), böylece, Habeş ülkesinden Mekke'ye dönmüş bulunan Mekkeli Muhacirler ile [15] Mekke'de yanında bulunan Müslümanlara, Medine'ye hicret edip gitmelerini[16] ve Ensar kardeşleriyle birleşmelerini emretti ve:

"Yüce Allah, onları sizin için kardeşler; ve Medine'yi de, emniyet ve huzur bulacağınız bir yurt kıldı!" buyurdu.[17]

Bunun üzerine, Müslümanlar, hiç sezdirmeden,[18] acele, yardımlaştılar, birbirlerini hazırladılar. [19]

Birbiri ardınca, Medine'ye hicret etmeye başladılar.[20]

Hayvanları olanlar hayvanlarına binerek, hayvan bulamayanlar da yaya olarak çıkıp gittiler.[21]

Âmir b. Rebia ile Zevcesi Leylâ Hatunun Medine'ye Hicreti

Bir yıl önce Medine'ye hicret eden[22] Ebu Seleme'den sonra, Mekke Muhacirlerinden, zevcesi Leylâ Hatunla birlikte Medine'ye hicret edip gidenlerin ilki, Âmir b. Rebia oldu.[23] Küba köyünde Meysere b. Abdulmünzir'in evine indi.[24]

Ganm b. Dudan Oğullarının Medine'ye Hicretleri

Âmir b. Rebia'dan sonra.[25] Ganm b. Dudan oğullarının bütün erkekleri ve kadınları, Medine'ye hicret etmek üzere, derlenip toparlandılar.[26] Evlerini kapalı olarak terkedip yola çıktılar.[27] Onlar, yirmiiki erkek ile yedi kadın idiler.

Erkekler:

1. Abdullah b. Cahş,
2. Ebu Ahmed Abd b. Cahş,
3. Ükkâşe b. Mıhsan,
4. Ebu Sinan b. Mıhsan,
5. Sinan b. Ebi Sinan,
6. Şüca' b. Vehb,
7. Ukbe b.Vehb,
8. Erbed b. Humeyre,
9. Munkız b. Nübâte,
10. Saîd b. Rukayş,
11. Yezid b. Rukayş,
12. Muhriz b. Nadla,
13. Kays b. Câbir,
14. Amr b. Mıhsan,
15. Malik b. Amr,
16. Safvan b. Amr,
17. Sakf b. Amr,
18. Rebia b. Eksem,
19. Zübeyr b. Ubeyde,[28]
20. Temmam b. Ubeyde,
21. Sahbere b. Ubeyde,
22. Muhammed b. Abdullah b. Cahş.

Kadınlar

1. Zeyneb binti Cahş (Mü'minler Annesi),
2. Hamne binti Cahş,
3. Cüzâme binti Cendel,
4. Ümmü Kays binti Mıhsan,
5. Ümmü Habib binti Nübâte (Sümâme),
6. Âmine binti Rukayş,
7. Ümmü Habib binti Cahş,
8. Sahbere binti Temim.[29]

Bunların, erkek kadın hepsi, Küba köyünde oturan Mübeşşir b. Abdulmünzir'e konuk oldular.[30] Hicret sebebiyle Cahş oğullarının evlerinin kapanmış, içinde hiç kimseler kalmamış olduğunu gören

Utbe b. Rebia, içini çekip:

"Selâmeti uzayan her ev, bir gün, yıkıcı rüzgâra ve acıklı akıbete uğrar!" mealli beyti okumuştur.[31]

Beytin Ebu Süfyan b. Harb tarafından okunduğu da rivayet edilir.[32]

Hz. Ömer ve Arkadaşlarının Medine'ye Hicretleri

Cahş oğullarından sonra, Hz. Ömer de,[33] yirmi kişilik bir kafile ile Medine'ye hicret edip,[34] Küba köyünde Rifâa b. Abdulmünzir'e konuk oldular.[35]

Hz. Ömer der ki:

"Ben, Ayyaş b. Ebi Rebia ve Hişam b. Âs; Medine'ye hicret etmek istediğimiz zaman, hazırlandık. Şerifin üzerinde, Gitar oğullarına ait Edâet'teki Tenâdıb'da* sabahleyin erkence hazır bulunmayı vaadleştik.

'Hangimiz orada sabahleyin bulunamazsak, o yakalanmış demektir. Artık arkadaşları, onu beklemesinler, yollarına devam etsinler' dedik.

Benimle Ayyaş b. Ebi Rebia, Tenâdıb'ın yanında, sabahleyin erkenden hazır bulunduk. Hişam ise tutuldu, bizden geri kaldı. Dininden döndürülmek için işkenceden işkenceye uğratıldı ve saptın İdi ."[36]

Hz. Ali derki:

"Muhacirlerden hiç kimse bilmiyorum ki, gizli olarak hicret etmiş olmasın. Ömerb. Hattab, bundan müstesnadır.

O, hicret edeceği zaman, kılıcını kuşandı, yayını omuzuna astı, oklarını ve mızrağını eline aldı, Kabe'ye vardı.

Kureyş müşriklerinin ileri gelenleri, Kabe'nin yanında bulunuyorlardı.

Ömer b. Hattab; Kabe'yi yedi kere tavaf ettikten sonra, halkın birer birer başuçlarına dikilip:

'Anasını ağlatmak, yahut çocuğunu yetim ya da karısını dul bırakmak isteyen varsa, şu vadinin arkasında gelip benimle karşılaşsın!' dedi. Hiç kimse, ardına düşüp onu takip edemedi."[37]

Muhacirlerin Kimlere Konuk Oldukları

Hz. Ömer'le birlikte hicret edenlerden Küba'da Rifâa b. Abdulmünzir'e konuk olanlar

1. Ömer b. Hattab,
2. Zeyd b. Hattab,
3. Saîd b. Zeyd, b. Amr, b. Nüfeyl,
4. Ömer b. Sürâka,
5. Abdullah b. Sürâka,
6. Ayyaş b. Ebi Rebia,
7. Vâkıd b. Abdullah,
8. Havlî b. Ebi Havlî,
9. Malik b. Ebi Havlî,
10. Huneys b. Huzâfe,
11. İyas b. Bükeyr,
12. Âkil b. Bükeyr,
13. Âmir b. Bükeyr,
14. Halid b. Bükeyr.[38]

Mekkeli Muhacirlerden Küba'da Külsûm b. Hidm'e konuk olanlar

1. Hz. Hamza b. Abdulmuttalib,
2. Zeyd b. Harise,[39]
3. Ebu Mersed Kennaz b. Hısn (Husayn),
4. Enes (Peygamberimiz (a.s.)ın azadlısı),
5. Ebu Kebşe (Peygamberimiz (a.s.)ın azadlısı).[40]

Mekkeli Muhacirlerden Küba'da Bel'aclanların kardeşi Abdullah b. Selemeye konuk olanlar

1. Ubeyde b. Haris,
2. Husayn b. Haris,
3. Tufeyl b. Haris,
4. Mıstah b. Üsâse,
5. Suveybıtb. Sa'd,
6. Tuleyb b. Umeyr,
7. Utbe b. Gazvan'ın azadlısı Habbab.

Mekkeli Muhacirlerden Küba'da Bel haris b. Hazreclerden Sa'd b. Rebia'ya konuk olanlar

1. Abdurrahman b. Avf
ve daha bazıları.

Münzir b. Muhammed b. Ukbe'ye konuk olan Mekkeli Muhacirler:

1. Zübeyr b. Avvam,
2. Ebu Sebre b. Ebi Rühm.

Abduleşhellerin kardeşi Abbâd b. Bişr'e konuk olan Muhacirler:

1. Ebu Huzeyfeb. Utbe,
2. Salim Mevlâ Ebi Huzeyfe,
3. Utbe b. Gazvan.

Hassan b. Sâbit'in kardeşi Evs b. Sâbit'e konuk olan Muhacirler

1. Hz. Osman,
ve başka bazıları.[41]

Bekâr Muhacirler de, Küba'da Sa'd b. Haysemeye konuk oldular. Sa'd b. Hayseme'nin kendisi de bekârdı.[42]

Kuba'daki Muhacir Cemaatının İmamı

Kuba köyünde, içlerinde Hz. Ömer ve Ebu Seleme'nin de bulunduğu Muhacir cemaatına, Salim Mevlâ Ebi Huzeyfe imamlık etmiş, namazlarını kıldırmıştır.[43]

Mekke'den Medine'ye Hicrete Devam Edilişi

Mekke'de kalan Müslümanlar da, birbiri ardınca, Medine'ye hicret ettiler.[44]

Ebu Cehil'in Ayyâş b. Ebi Rebia'yı Aldatıp Mekke'ye Götürüşü

Ayyaş b. Ebi Rebia Hz. Ömer'le Küba'ya vardıkları zaman, Ebu Cehil Amr b. Hişam ve kardeşi Haris b. Hişam, Ayyaş b. Ebi Rebia'nın arkasından gittiler.
Ayyaş b. Ebi Rebia, bunların hem amcalarının oğlu, hem de bir anneden doğma kardeşi idi.[45]
Bunlar, Ayyaş b. Ebi Rebia'yı buldular ve ona:
"Ey Ayyaş! Anan hastalandı. [46] Anan, seni görünceye kadar,[47] başına tarak değdirmemeye,[48] yağ sürmemeye;[49] seni görünceye kadar, güneşten gölge altına gitmemeye,[50] birşey yememeye, içmemeye[51] yemin etti.
Ona acı![52] Sen ananın sevgili oğlusun!
Senin dininde anaya babaya iyilik etmek var!
Mekke'ye dön!
Medine'de Rabbine ibadet ettiğin gibi, Mekke'de de ibadet et!" dediler.[53]
Hz. Ömer:
"Ey Ayyaş! Vallahi, kavmin seni[54] aldatmak,[55] dininden döndürmek istiyorlar.[56] Onlardan kork![57]
Vallahi, senin anan, bitten rahatsız olacak olursa, muhakkak başını tarar.
Mekke'nin sıcağı kendisinin üzerinde şiddetlenecek olursa, muhakkak gölgelenmek ister de!" dedi.
Ayyaş b. Ebi Rebia:
"Ben anamın yeminini yerine getireceğim! Hem, benim orada biraz malım da var. Gider, onu da alınm" dedi.[58]
Hz. Ömer:
"Vallahi, sen de bilirsin ki, ben Kureyşîlerin malı en çok olan kişilerindenim.[59] Malımın yarısı senin olsun! Tek, sen onlarla gitme!" dedi.
Ayyaş b. Ebi Rebia Hz. Ömer'in teklifine yanaşmayıp ille de onlarla gitmeye kalkınca, Hz. Ömer:
"Artık, sen yapmak istediğin şeyi yapacaksın! Bari şu devemi al!
Bu, soylu ve uysal bir devedir.
Sen daima onun üzerinde bulun. Kavminden şüphelenirsen, onun üzerinde olarak kaç, kurtul!" dedi.[60]
Ayyaş b. Ebi Rebia deveye binip onlarla birlikte gitti.
Nihayet, yolun bir kısmında bulundukları sırada,[61] Ebu Cehil ona:
"Ey kardeşim! Vallahi, bu devem artık beni taşıyamıyor!
Sen beni şu devenin üzerine, terkine alamaz mısın?" dedi.
Ayyaş b. Ebi Rebia:
"Olur!" deyip devesini çöktürdü. Yere indiği zaman, onlar, üzerine atılıp[62] onu sımsıkı bağladılar.
Öylece Mekke'ye götürdüler.
Gündüzün Mekke'ye girdiklerinde:
"Ey Mekkeliler![63] Bizim bu beyinsizimize yaptığımız gibi,[64] siz de kendi beyinsizlerinize böyle yapınız!" dediler.[65]
Ayyaş b. Ebi Rebiayı hapsettiler.[66]
Ebu Cehil ile Haris, ona yüzer sopa vurdular![67]

Kendisini, işkenceden işkenceye uğratıp, dininden döndürdüler.[68]

Hz. Ümmü Seleme'nin Medine'ye Hicret Edip Gidişi

Ebu Seleme Abdullah b. Abdulesed bir yıl veya ona yakın bir müddet önce zevcesi Hz. Ümmü Seleme ile oğlu Seleme'yi devesine bindirip Medine'ye götürmek isterken Hz. Ümmü Seleme'nin mensup bulunduğu Mugîre oğullarının erkekleri görmüş, Hz. Ümmü Seleme'yi yabancı beldelerde gezdirip dolaştırmasına müsaade edemeyeceklerini söyleyerek elinden almışlar, onlara kızan ve Ebu Seleme'nin kabile halkı olan Abdulesed oğulları da, Seleme'yi Hz. Ümmü Selemeye vermemişlerdi.[69]

Hz. Ümmü Seleme der ki:

"Mugîre oğulları beni yanlarında hapsettiler.

Kocam Ebu Seleme ise Medine'ye gitti.

Böylece, benimle kocamın arasını ve oğlumun arasını ayırdılar.

Ben, biryıl veya biryıla yakın bir müddet, her sabah Ebtah'a çıkıp oturur; akşama kadar ağlar dururdum.

Mugîre oğulları ailesinden, amcamın oğullarından biradam, birgünyanıma uğradı. Halimi görünce, bana acıdı. Mugîre oğullarına:

'Siz şu zavallı kadıncağızı kocasının yanına daha ne diye göndermezsiniz?!

Onun, hem kocasıyla arasını, hem oğluyla arasını ayırdınız' dedi.

Bunun üzerine, Mugîre oğulları, bana:

'İstersen, git, kocana kavuş!' dediler.

Abdulesed oğulları da oğlumu bana geri verince, deveme binip oğlumu kucağıma aldıktan sonra, Medine'deki kocamın yanına gitmek üzere yola çıktım.

Yanımda, Allah'ın kullarından hiç kimse yoktu. Kendi kendime:

'Beni kocamın yanına ulaşıncaya kadar götürecek bir kimseye rastlayabilir miyim ki?' deyip gittim.

Ten'im'de bulunduğum sırada idi ki, Abduddar oğullarının kardeşi Osman b. Talha b. Ebi Talha'ya rastladım. Bana:

'Ey Ebi Ümeyye'nin kızı! Nereye gidiyorsun?' diye sordu.

Ona:

'Medine'deki kocamın yanına gitmek istiyorum' dedim.

Bana:

'Senin yanında gidecek bir kimse yok mu?' diye sordu.

Ona:

'Yok! Vallahi, ancak Allah var! Bir de, şu oğulcuğum!' dedim.

Bana:

'Vallahi, seni bu yolda yalnız bırakmak doğru olmaz!' dedi ve hemen devenin yularını tutup benimle birlikte hızlı hızlı gitmeye devam etti.

Vallahi, Arap erkekleri içinde, hiçbir zaman, ondan daha saygılı ve nezaketli bir yoldaş görmedim:

Bir konak yerine erişince devemi çöktürür, ben ininceye kadar bana arkasını döner, benden uzaklaşır, ben deveden indikten sonra gelip deveyi götürür, semerini indirir, onu bir ağaca bağlar, kendisi de gidip bir ağacın altına uzanırdı.

Hareket zamanı gelince kalkar, tekrar semeri devenin sırtına koyar, deveyi yanıma getirip çök-türdükten sonra arkasını döner, bana:

'Bin![1] derdi.

Ben bindikten sonra, gelir, devenin yularından tutar ve yederdi.
Beni Medine'ye ulaştırıncaya kadar, bana hep böyle yapmaktan geri durmadı.
Küba'da Amr b. Avf oğullarının köyüne bakınca:
'Senin kocan işte bu köydedir![70] Artık, Allah'ın bereketi üzere, gir oraya!' dedikten sonra, Mekke'ye dönmek üzere, yanımdan aynldı .[71]
Ben, İslâm'da, Ebu Seleme ailesinin uğradığı musibet kadar, hiçbir ev halkının musibete uğradığını bilmiyorum.
Ben, hiçbir zaman, Osman b. Talha'dan daha ikramlı ve saygılı bir yoldaş da görmedim !"[72]

Cübeyr b. Mut'im'in Şam Manastırlarında Peygamberimiz (a.s.)ın Resmine Rastlayışı

Cübeyr b. Mut'im der ki:
"Yüce Allah Peygamber (a.s.)ı gönderdiği ve onun peygamberliğini açığa vurduğu zaman, Şam'a gitmiştim.
Busra'da iken, Hıristiyanlardan bir cemaat, yanıma gelip, bana:
'Sen Harem (Mekke) halkından mısın?' diye sordular.
Ben:
'Evet!' dedim.
Bana:
İçinizde peygamberlik dâvasında bulunan zâtı tanır mısın?' diye sordular.
Ben:
'Evet!' dedim.
Beni bir kiliseye koydular ki, orada birtakım resimler vardı. Bana:
'Bak! Onun resmini görebilir misin?' dediler.
Baktım, onun resmini orada göremedim.
'Onun resmini göremedim!' dedim.
Beni bundan daha büyük bir odaya koydular. Bakınca, orada Resûlullahın vasfı ve resmi ile, arkasında yer alan Ebu Bekir'in vasfını ve resmini gördüm.
Bana:
'Onun vasfını gördün, buldun mu?' diye sordular.
Ben:
'Evet!' dedim.
Bana:
'Bu, o mudur?' diye sordular.
'Evet!' dedim. Bana:
'Biz de, bunun sizin sahibiniz olduğuna ve arkasındaki şu zâtın da, sonradan, onun halifesi olacağına şehadet ederiz![73]
Bu peygamberden sonra bir peygamber daha olmayacak, gelmeyecek!' dediler."[74]
"Kureyşîlerin Resûlullah (a.s.)a işkence yapmalarını hiç istemezdim.
Kureyşîlerin onu öldürmeye kalkacaklarını sandığım zaman, manastırlardan bir manastıra varıp kavuştum.
Manastırın bakıcısı başkanlarına gidip haber verdi.
Toplanılınca, durumu başkana anlattım.
Bana:
'Kureyşîlerin onu öldüreceklerinden korkuyor musun?' diye sordu.
Ben:
'Evet!' dedim.
Bana:
'Sen ona benzeyen, çizilmiş bir resim görsen, tanıyabilir misin?' diye sordu.
Ben:
'Evet! Tanırım!' dedim. Bana, üzeri örtülü bir resim gösterdi ki, sanki tıpkı o idi! Bana:
'Vallahi, onlar onu öldüremezler! Onu öldürmek isteyeni, biz öldürürüz! Çünkü, o, muhakkak peygamberdir!' dedi.

Onların yanında bir müddet kaldım.
Mekke'ye döndüğüm zaman, Resûlullah (a.s.) Medine'ye gitmiş bulunuyordu."[75]

Kayser Herakliyus'un Çekmecesinde Sakladığı Peygamber Resimlerini İslam Elçilerine Gösterişi

Hz. Ebu Bekir de, Rum Kayseri Herakliyus'u İslâmiyete davet etmek üzere,[76]
Hişam b. Âs el-Emevî'yi,[77]
Nuaym b. Abdullah'ı ,[78]
Ubâde b. Sâmit'i,[79]
Amr b.Âs'ı,
Adiyy b. Ka'b'ı
gönderdi.[80] Gönderilen elçilerden bazıları, bu husustaki anılarını şöyle anlatmışlardır:
"Rum hükümdarını İslâmiyete davet edelim diye, hayvanlarımıza binip yola çıktık. Dımaşk'a vardık.
O zaman, Şam ülkesi, Herakliyus adına, Cebele b. Eyhemü'l-Gassânî'nin idaresinde idi. Şam'a girmek için izin istedik, izin verildi.
Cebele, bize bakınca, hoşlanmadı. Emretti, bir tarafa çekilip oturduk. Kendisi ise, özel minderde, ileri gelen adamlarıyla birlikte oturmakta idi.[81]
Bizimle konuşmak ve söyleyeceklerimizi kendisine eriştirmek üzere, bize bir adam gönderdi.
'Vallahi, biz hiçbir zaman elçi ile konuşmayız! Biz ancak hükümdara gönderildik!' dedik. [82]
Elçi, gidip bunu anlatınca, Cebele oturduğu minderden inip başka bir mindere oturdu. Bizim yanına kadar gelmemize izin verdi.[83]
Cebele'nin üzerinde kara, kaba bir elbise vardı. [84]
Çevresine bakıldığı zaman, herşeyin de kapkara olduğu görülüyordu."[85] Cebeleye:
"Senin şu kara, kaba giymenin sebebi nedir?" diye sorulunca,[86] Cebele:
"Sizi bütün Şam'dan,[87] beldelerimden[88] çıkarıp giderinceye kadar, bunu adak olarak giyeceğim ve üzerimden çıkarmayacağım!" dedi.[89]
İslâm elçileri:
"Sen biraz yumuşak davran ve acele etme![90]
Vallahi, sen şu oturduğun yerden bizi menedinceye kadar, biz onu muhakkak senden alacağız![91] Vallahi, biz burayı inşaallah senden de, en büyük kraldan da alacağız! Bunu, bize Peygamberimiz (a.s.) haber verdi!" dediler.[92]
Cebele İslâm elçilerinin konuşmak istediklerini konuşmalarına "Konuşunuz!" diye izin verince,[93] Hişam b. Âs konuşmaya başlayıp onu Allah'a imana davet etti,[94] İslâm iyete davet etti.[95]
Ubâde b. Sâmit der ki:
"Biz, onu böylece Allah'a imana ve İslâmiyete davet ettikse de, hayra ermeyi kabul etmedi. [96]
Cebele:
'Demek, siz Sümerâsınız ha?' dedi.
Ona:
'Sümerâ, ne demek?' diye sorduk.
Cebele:
'Siz onlar değilsiniz!' dedi.
Ona:

'Ya kimlermiş onlar?' diye sorduk.
Cebele:
'Onlar, geceleri namaz kılan, gündüzleri oruç tutan bir kavimdir!' dedi.
Biz de:
'Vallahi, biz onlanz![97] Geceleri namaz kılar, gündüzleri oruç tutarız' dedik.[98]
Cebele:
'Sizin namazınız nasıldır?' diye sordu.
Kendisine namazımızı tarif ettik.[99]
Cebele:
'Sizin orucunuz nasıldır?' diye sordu.
Ona orucumuzu da tarif ettik. [100]
Cebele bize daha başka şeyler hakkında da sorular sordu.
Sorularının cevaplarını verdiğimiz zaman,[101] Allah bilir ki,[102] yüzünü kara bürüdü, yüzü kapkara oldu,[103] tencere karasına döndü.[104] Azarlandık.[105]
Bize:
'Kalkın!' dedi.[106]
Krala gönderilmemizi, adamlarına emretti.[107]
Bizi, elçiler ve kılavuzlarla birlikte Rum kralına yolladı.[108]
Kostantiniyyeye [İstanbul'a] yaklaştık.[109] Şehrin kapısına vardık.[110] Hayvanlarımızın üzerinde olduğumuz halde, sarıklarımızı ve kılıçlarımızı düzenledik.[111]
Bizimle birlikte gelen elçi:
'Şu hayvanlarınız kralın şehrine sokulmaz![112]
Size, isterseniz katırlar, isterseniz eğerli ve uysal atlar getireyim,[113] getirelim.[114] Sizi eğerli, uysal atlara ve katırlara bindirelim.[115]
Eğerli uysal atlar ve katıriar getirinceye kadar, siz burada durup bekleyin' dedi. [116]
Biz:
'Hayır![117] Vallahi, biz bulunduğumuz gibi,[118] hayvanlarımızın üzerinde olmadıkça, [119] buraya girmeyiz!' dedik.[120]
Kaysere:
'Onlar şehre atlar ve katırlar üzerinde girmeyi kabul etmiyorlar!?' diye haber göndendiler. [121]
Kayser 'Onların yollarını açın!'[122] diyerek şehre hayvanlarımızın üzerinde girmemize emir,[123] izin verince,[124] hemen kılıçlarımızı kuşandık, hayvanlarımıza bindik.[125]
Sarıklarımızı sarınmış, kılıçlarımızı kuşanmış olarak, hayvanlarımızın üzerinde şehre girdik.[126]
Kostantiniyye (İstanbul) halkı, bizi böyle, sarıklarımıza sarınmış, kılıçlarımızı kuşanmış olduğumuz halde hayvanlarımızın üzerinde görünce, şaşırdılar.[127]
Kayserin sarayının kapısına kadarvardık.[128]
Hayvanlarımızı sarayın duvarının dibinde ıhdırdık.[129]
Kayser o sırada sarayının yüksek bir odasında oturuyor ve bize bakıyor, yanında da kumandanlar ve Rum ileri gelenleri bulunuyordu.
Başımızı kaldırıp yüksek sesle:
'Lâ ilahe illallâhu vallâhu ekber!' diyerek tekbir getirdik.
Allah bilir ki, bütün saray, rüzgârın hurma ağacını salladığı gibi sallandın[130]
Kayser, bize:

'Dininizi[131] bana böyle[132] kapımda[133] açıklamanız sizin için uygun değildir!'
diyerek acele haber gönderdiği gibi;
'İçeri girin!' diye de haber gönderdi.[134]
Kayserin yanına girdik.[135]
Kayser, kendisine mahsus yüksek bir minderde oturuyordu. Meclisindeki, çevresindeki herşey kırmızı, üzerindeki elbise de kırmızı idi.
Kumandanlar ve Rum ileri gelenleri de yanında bulunuyordu.[136]
Kendisine söylemek istediğimiz şeyi elçiye söylememizi isteyince:
'Hayır! Vallahi, biz elçi ile konuşmayız!
Biz, ancak krala gönderildik!
Eğersen bizim seninle konuşmamızı istiyorsan, bize izin ver, seninle konuşalım' dedik.[137]
Selam vermeden, yanına girdik.[138]
'Lâ ilahe illallah!' dedik.
Allah bilir ki, saray sallandı!
Hatta, Kayser ve adamları, başlarını kaldırdılar.[139]
O sırada, Kayserin yanında, açık ve güzel Arapça bilen bir adam bulunuyordu.[140]
O, bize:
'Oturunuz!' diye işaret edince, bir tarafa çekilip oturduk.[141]
Kayser, gülerek: [142]
'Beni aranızdaki selamla selamlamaktan sizi meneden nedir?[143]
Peygamberinizi selamladığınız selamla beni selamlamaktan sizi men eden nedir?' diye sordu.[144]
'Sizin beni aranızdaki selamınızla selamlamanız gerekmez mi idi?' dedi.[145]
Ona:
'Bizim seni aramızdaki selamımızla selamlamamız sana, senin selamlandığın selamla selamlamamız da bize helâl olmaz![146]
Ne bizim peygamberimizi selamladığımız selamla seni selamlamamız sana helâl olur, ne de senin selamlandığın selamla seni selamlamamız bize helâl olur' dedik.[147]
Kral:
'Sizin aranızdaki selamınız nasıldır?' diye sordu.[148]
'Esselâmü aleyke'dir!'[149]
'Esselâmü aleyküm'dür![150] Cennetliklerin selamıdır' dedik.[151]
Kral, bize:
'Siz peygamberinizi de mi bununla selamlarsınız?' diye sordu.
'Evet!' dedik.[152]
Kral:
'Hükümdarlarınızı nasıl selamlarsınız?' diye sordu.
'Bununla selamlarız' dedik.[153]
Kral:
'Size verilen selama da mı bununla karşılık verirsiniz?' diye sordu.
'Evet,[154] bununla![155] Böyle! dedik.[156]
Kral:
İçinizden, peygamberinize herhangi bir şeyde vâris olan var mı?' diye sordu.
'Yoktur! Bir kimse, ölünce vârisini veya yakınını bırakır; vârisi veya yakını, ona vâris olur. Fakat, Peygamberimize bizden, hiçbir şeyde vâris olan olmamıştır!' dedik.[157]

Kral:
'Hükümdarınızda da, hal böyle midir?' diye sordu.
'Evet!' dedik.[158]
Kayser:
'Sizi katınızda, en büyük kelâmınız nedir?' diye sordu.[159]
'Lâ ilahe illallâh![160] Lâ ilahe illallâhu vallâhu ekber!' dedik.[161]
Deyince, saray tekrar sallandı!
Kayser gözlerini açtı, tavana doğru baktı ve:
'Siz bu kelimeyi söyleyince, oda sallandı ha?!' dedi.
'Evet!' dedik.[162]
Kayser:
'Siz bunu düşmanlarınızın beldelerinde söylediğiniz zaman, tavanları sallanır mı?' diye sordu.
'Hayır!' dedik.
Kayser:
'Siz bunu kendi beldelerinizde söyleyince, tavanlarınız sallanır mı?' diye sordu.
Biz:
'Hayır! Biz bunun böyle yaptığını hiç görmedik! O bu şeyi ancak senin yanında yaptı.[163] O, bize öğütten başka birşey olamaz!' dedik.
Kayser, yanında oturanlara dönerek: [164]
'Ne güzel doğru söz!' dedi[165] ve:
'Siz, şehirleri fethettiğiniz sıralarda ne dersiniz?' diye sordu.
'Lâ ilahe illallâhu vallâhu ekber, deriz' dedik.
Kayser:
'Lâ ilahe illallah dediğinizde,[166] O'nunla birlikte ortak yok![167] O'nunla birlikte hiçbir şey yok; [168]
Vallâhu ekber dediğinizde de, Allah herşeyden büyüktür![169] O'ndan daha büyük birşey yok! Onun eni boyu yok,[170] demek istiyorsunuzdur herhalde?[1] dedi.
'Evet!' dedik.[171]
Kayser bize birtakım şeyler daha sorduktan ve cevaplarını aldıktan sonra:
'Sizin namazınız ve orucunuz nasıldır?' diye sordu.
Bunları da kendisine anlattık.[172]
Kayser bizim güzel, büyük bir yerde ağırlanmamız için, ilgililere emir verdi ve bize de: 'Kalkınız!' dedi.[173]
Orada üç gün kaldık.[174]
Kayserin, sabah ve akşam, bize lütuf ve ikramları geldi.[175]
Kayser geceleyin bize haber gönderdi. Yanına girdik. Kendisinin yanında hiç kimse yoktu. [176]
Kayser oturmamızı emretti, oturduk. [177]
Kendisine söylemiş olduğumuz sözleri tekrarlamamızı istedi, onları tekrarladık. [178]
Kayser hizmetçisini çağırıp ona birşey söyledi.
Hazırlattığı ,[179] büyük ve altın işlemeli, dör tköşe çekmece gibi birşeyi getirtti.
Çekmecenin birçok küçük ve kilitli gözleri vardı. [180]
Kayser, gözlerden birisini açtı. Oradan, siyah ipekli bir bez parçası çıkarıp yaydı.

Bezin üzerinde, ak benizli, yüzü ayın ondördü gibi parlak,[181] uzun boylu, çok saçlı,[182] saçı iki bölük halinde örgülü,[183] büyük gözlü,[184] uzun boyunlu, [185] kalın baldırlı, [186] sakalsız[187] bir insan resmi vardı.

Kayser, bize:

'Bunu tanıyor musunuz?[1] diye sordu. Biz:

'Hayır!' dedik. Kayser:

'Bu, Âdem'dir![1] dedi. Onu çıkardığı yere koydu.

Sonra, başka bir göz açtı. İçinden siyah ipekli bir bez parçası çıkarıp yaydı. Üzerinde, ak benizli,[188] çok saçlı, hüzünlü, kederli, güzel yüzlü,[189] güzel sakallı,[190] büyük başlı, kıvırcık saçlı, kalın baldırlı, gözlerinde kırmızılık bulunan,[191] büyük gözlü, iki omzunun arası geniş olan[192] bir insan resmi vardı.

Kayser, bize:

'Bunu tanıyor musunuz?[1] diye sordu.

Biz:

'Hayır!' dedik.

Kayser:

'Bu, Nuh'tur!' dedi.[193]

Kayser, onu da çıkardığı yere koydu.

Sonra, başka bir göz açtı. Gözün içinden, siyah ipekli bir bez parçası çıkarıp yaydı. Bezin üzerinde, ak tenli, ak sakallı,[194] ak saçlı, güzel gözlü, açık alınlı, uzunca yanaklı,[195] güzel yüzlü,[196] gülümser gibi bir zâtın resmi vardı.

Kayser, bize:

'Bunu tanıyor musunuz?[1] diye sordu.

Biz:

'Hayır!' dedik.

Kayser:

'Bu, İbrahim'dir!' dedi.[197]

Kayser onu da çıkardığı yere koydu.

Sonra, başka bir göz açtı. Gözün içinden, siyah ipekli bir bez parçası çıkarıp yaydı.

Bezin üzerine, aktenli bir insan resmi çizilmiş olup,[198] Peygamberimiz Muhammed (a.s.)a göre çizilmişti.[199]

Ona bakınca,[200] kendi kendimize:

'Peygamberimiz Muhammed (a.s.)![201] Vallahi, Resûlullah (a.s.)!'[202] dedik[203] ve ağladık.[204] Kayser 'Size ne oluyor?![205] Siz bunu tanıyor musunuz?' diye sordu.[206]

Biz:

'Evet![207] Bu, bizim peygamberimiz Muhammed (a.s.)ın resmidir!' dedik.[208]

Kayser:

'Size Allah adına,[209] dininiz adına and veriyorum![210] Bu, sizin peygamberinizin resmidir' dedi.

Biz:

'Evet! Bu, peygamberimizin resmidir![211] Allah ve dinimiz adına yemin ederiz ki; bu, peygamberim-izdir![212]

Sanki onu sağ olarak görür gibiyiz![213]

Sanki ona sağ olduğu halde bakıyor gibiyiz![1] dedik.[214]

Allah bilir, Kayser ayağa kalktı, sonra oturdu ve:

'Allah aşkına! Bu, gerçekten o mudur?' dedi.
Biz:
'Evet! Gerçekten odur. Sanki biz ona bakıyor gibiyiz![1] dedik.
Kayser ona bir müddet baktı durdu.[215]
Sonra da:
'Bu resim, gözlerin en sonuncusunda idi. Fakat, ben onun üzerinizde ne etki yapacağını[216] bileyim,[217] göreyim diye, çıkarıp göstermekte acele ettim[1] dedi. Sonra da, onu çıkardığı yere koydu."[218]

Peygamberimiz (a.s.)ın Şekil ve Şemaili

Hz. Ali'nin bildirdiğine göre, Peygamberimiz (a.s.):
Ne öyle uzun boylu, ne de kısa olmayıp, uzuna yakın orta boylu idi.
Kendisinin el ve ayak parmaklan kalınca,
Başı, vücut yapısıyla dengeli biçimde, büyükçe idi.
Omuzlan, dizleri ve bilekleri kemikli idi.
Saçı ne kıvırcık, ne de düzdü.
Sakalı sık idi.
Yüzü uzunca idi.
Boynu uzundu, gümüş gibi ak ve parlaktı.
Teni kırmızıyla karışık ak ve pembe idi.
Gözleri büyükçe idi.
Gözbebeklerinin siyahı, pek siyahtı.
Gözlerinin beyazında biraz kırmızılık vardı.
Kirpikleri sık ve uzundu.
Vücudu ne zayıf, ne de şişmandı.
İki küreğinin arası enli idi.
Omuz küreklerinin arasında peygamberlik mührü vardı.
Peygamberimiz (a.s.)ı birdenbire görenler, onun vakar ve manevî heybetinden sarsılırlar, kendisini yakından tanıyınca da, ona en derin sevgi ve saygı ile bağlanırlardı.
Kendisinin yüce haslet ve meziyetlerini anlatmak isteyen kimse:
'Ben, ne ondan önce, ne de sonra, onun bir benzerini daha görmedim!' demekten kendini alamazdı. [219]
Peygamberimiz (a.s.)ın üvey oğlu Hind b. Ebi Hâle'ye göre:
Resûlullah (a.s.)ın yüzü ayın ondördü gibi parlardı.
Saçı kendiliğinden ikiye ayrılıp yanlarına dökülürse, onları birieştirmezdi. Birleştiklerinde de onları ayırmaz, oldukları gibi bırakırdı.
Saçını uzattığı zaman, saçı kulaklarının memesini aşardı.
Alnı açık ve genişti.
Kaşları uzun ve kavisli idi.
Kaşlarının uçları ince, araları çok yakındı, fakat çatık değildi.
İki kaşının arasında bir damar vardı ki, kızgınlık zamanında kabanr, görünürdü.
Bumunun iki kaş arasında başladığı yer yüksekçe, bumunun ucu da ince idi. Bumundaki ölçülülük ve denklik, dikkat edenlerin gözünden kaçmazdı.
Bumunda ayrı bir parlaklık da vardı.
Diğer sahabilerin anlattıklarına göre de:
Peygamberimiz (a.s.)ın yanaklan düzdü, yumru değildi.
Dişleri inci taneleri gibi idi.
Bütün uzuvları (organları) düzgündü.
Kamı ve göğsü bir düzeyde idi, çıkık değildi.
Vücudu kıllı değildi. Yalnız, omuz başlarında, pazularında biraz kıllar vardı.
Bilek kemikleri uzun, el ayalan genişti.
Ayaklarının altı düz değil, çukurca idi.
Ayakları hafif etli idi.

Ayaklarının üzerine su döküldüğü zaman, etrafa yayılirdi. [220]
Resûlullahın yüzü ve sesi çok güzeldi.[221]
Sanki, yüzünde güneş çağlandı.[222]
Ümmü Ma'bed'in bildirdiğine göre:
Peygamberimiz (a.s.)ın gözü, Kudretten sürmeli idi.
Sustuğu zaman, kendisinde, bir vakar ve ağırbaşlılık; konuştuğu zaman da, güleryüzlülük görünürdü.
Sözleri, sanki dizilmiş birer inci gibi, ağzından tatlı tatlı dökülürdü.
Sözü açık, ve hak ile bâtıl arasını ayırıcı olup; ne acizlik sayılacak derecede az, ne de boş ve gereksiz sayılacak derecede çoktu.
Kendisi, ekşi ve asık suratlı değil, güleçti.[223]
İslâm elçileri, Kayserin sarayında gördükleri peygamber resimleri hakkındaki anılarını anlatmaya şöyle devam etmişlerdir:
"Kayser çekmeceden başka bir göz açtı ve içinden siyah ipekli bir bez parçası çıkardı.[224]
Bezin üzerinde, esmer tenli,[225] kaba sakallı,[226] çukur gözlü, dudaklarını büzmüş, yüzünü ekşitmiş,[227] kıvırcık saçlı, sert ve hiddetli bakışlı, öfkeli bir insan resmi vardı.
[228]
Kayser, bize:
'Bunu tanıyor musunuz?[1] diye sordu.
Biz:
'Hayır!' dedik.
Kayser:
'Bu, Musa'dır!' dedi.[229]
Musa (a.s.)ın yanında, ona benzeyen ve fakat, başının saçı yağlı, geniş alınlı, gözünün siyahında bumuna doğru akı klik bulunan bir insan resmi vardı.
Kayser, bize:
'Bunu tanıyor musunuz?[1] diye sordu.
'Hayır!' dedik.
Kayser:
'Bu, Harun b. İmran'dır!' dedi.
Sonra, onu eski yerine kaldırıp, çekmeceden başka bir göz açtı ve içinden beyaz ipekli bir bez parçası çıkardı ki, üzerinde esmer tenli, düz saçlı, orta boylu,[230] güzel yüzlü, öfkeli gibi[231] bir insan resmi vardı.
Kayser:
'Bunu tanıyor musunuz?[1] diye sordu.
'Hayır!' dedik.
Kayser:
'Bu, Lûttur!' dedi.
Kayser başka bir göz açıp, içinden beyaz ipekli bir bez parçası çıkardı ki, üzerinde kırmızıya çalar ak tenli, seyrek sakallı, ince burunlu, güzel yüzlü bir insan resmi vardı.
Kayser, bize:
'Bunu tanıyor musunuz?[1] diye sordu.
'Hayır!' dedik.
Kayser:
'Bu, İshaktır![1] dedi.

Sonra, başka bir göz açıp, içinden beyaz ipekli bir bez parçası çıkardı ki, üzerinde İshak (a.s.)ın resmine benzeyen, fakat alt dudağında bir ben bulunan bir insan resmi vardı.
Kayser, bize:
'Bunu tanıyor musunuz?' diye sordu.
'Hayır!' dedik.
Kayser:
'Bu, Yâkub'dur' dedi.
Sonra, başka bir göz açıp, içinden siyah ipekli bir bez parçası çıkardı ki, üzerinde kırmızıya çalar ak tenli, güzel yüzlü, ince burunlu, güzel boylu, yüzünde nur yükselen, huşuu yüzünden belli olan bir insan resmi vardı.
Kayser, bize:
'Bunu tanıyor musunuz?' diye sordu.
'Hayır!' dedik.
Kayser:
'Bu, sizin peygamberinizin atası İsmail'dir!' dedi.
Sonra, başka bir göz açıp, içinden beyaz ipekli bir bez parçası çıkardı ki, üzerinde Âdem (a.s.)ın resmini andıran, ak tenli, yüzü güneş gibi parlayan bir insan resmi vardı.
'Bunu tanıyor musunuz?' diye sordu.
'Hayır!' dedik.
Kayser:
'Bu, Yusuf'tur!' dedi.[232]
Sonra, başka bir göz açıp, içinden siyah ipekli bir bez parçası çıkardı ki, üzerinde kalın baldırlı, uzun bacaklı, at üstünde bir insan resmi vardı.
'Bunu tanıyor musunuz?' diye sordu.
'Hayır!' dedik. Kayser:
'Bu, Süleyman b. Davud'dur!' dedi.[233]
Kayser, en sonra, bir göz açıp, içinden siyah ipekli bir bez parçası çıkardı ki, üzerinde ak tenli, simsiyah sakallı, çok saçlı, güzel gözlü ve güzel yüzlü,[234] açık ve geniş alınlı [235]elinde asa, sırtında softan kaftan bulunan[236] bir genç insan resmi vardı.
Kayser, bize:
'Bunu tanıyor musunuz?' diye sordu.
'Hayır!' dedik.
'Bu, İsa b. Meryem'dir!' dedi.[237]
Onu da çıkardığı yerine koyduktan sonra, vazifeliye emredip, çekmeceyi bulunduğu yerine kaldırt-tl .[238]
Kaysere:
'Görmüş olduğumuz resmin Peygamberimiz (a.s.)ın resmi olduğunu-kendisini sağlığında görmüş bulunduğumuz için-tanıdık. Öteki resimlerin-kendilerini görmediğimiz hal de-kimlere ait olduklarını nasıl bilelim, tanıyalım?[239]
Peygamberler (a.s.)lara ait olmak üzere çizildiklerini anladığımız bu resimlerden, Peygamberimiz için çizilenin, kendisi gibi olduğunu gördük.[240]
Bunlar size nereden geldi?!' dedik.[241]
Kayser:
'Âdem, çocuklarından gelecek peygamberleri göstermesini, Rabbinden dilemişti.[242] Allah da, Âdem'e, onların suretlerini indirdi.

Bunlar, Âdem'in, güneşin battığı yerdeki hazinesinde bulunuyordu.[243]
Zülkameyn, onu güneşin battığı yerdeki yerinden çıkarıp Danyal'a verdi.[244]
Danyal da, o suretlere göre, bu suretleri[245] ipek bezler üzerine[246] aynen tasvir etti, geçirdi.
İşte, bunlar, Danyal'ın çizdiği suretlerdir.[247]
Bu resimler, tevarüs yoluyla krallardan krallara geçe geçe, bana kadar gelmiştir!' dedi.[248]
Bunun üzerine, Kayseri İslâmiyete davet ettik.[249]
Kayser:
'Vallahi, nefsim mülk ve saltanatımdan aynlmaklığımı hoş karşılasaydı,[250] dininiz üzere[251] size tâbi olmayı[252] ne kadar arzu ederdim ![253]
Fakat, nefsim hoş karşılamıyor!' dedi.[254]
Bize güzel hediyeler verdi.[255] Sonra, dönmemize izin verdi,[256] döndük.[257]
Ebu Bekir'in yanına vardık.[258] Ona, gördüğümüz şeyleri, Kayserin bize söylediği sözleri,[259] bize gösterdiği yakınlığı[260] anlatınca, Ebu Bekir ağladı ve Kayser hakkında:
'Miskin (zavallı)! Yüce Allah onun hakkında hayır dileseydi, muhakkak yapardı' dedikten sonra:
'Resûlullah (a.s.) bize haber verdi ki; onlar (Hıristiyanlar) ve Yahudiler, Muhammed (a.s.)ın na'tini,[261] yanlarında,[262] yanlarındaki Tevrat ve İncil'de[263] bulmuşlardır.[264] Yüce Allah da:
'Onlar, yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı bulacakları o ümmî nebî olan Resûle tâbi olanlardır.
O, kendilerine iyiliği emr ve onları kötülükten nehy ediyor, onlara temiz şeyleri helâl, murdar şeyleri de üzerlerine haram kılıyor. Onlardan, ağıryüklerini, sırtlarında olan zincirleri indiriyor.
İşte, ona iman edenler, onu tazim edenler, ona yardım edenler ve ona indirilmiş olan, yanında bulunan Nur^a tâbi olanlar! Onlar, selâmete erenlerin ta kendileridir!' [A'râf: 157] buyurmuştur' dedi."[265]

Mekke'nin Müslümanlardan Boşalışı ve Hz. Ebu Bekir'in Hicrete Hazırlanışı

Müslümanlardan kimisi Habeş ülkesine, kimisi de Medine'ye hicret etmişti. Mekke'de, müşriklerin hapsettikleri[266] veya zorla dinlerinden döndürdükleri,[267] veya hasta, ya da hicret etmekten âciz[268] kimseler ile birlikte, hemen hemen, Peygamberimiz (a.s.)dan, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ali'den başka erkek kimse kalmam işti.[269]
Hz. Ebu Bekir sık sık hicret için izin istedikçe, Peygamberimiz (a.s.):
"Hele acele etme bakalım. Belki Allah sana bir sahib hazırlar!" buyurur, Hz. Ebu Bekir de Peygamberimiz (a.s.)a hicret arkadaşı ve yoldaşı olmayı umardı.[270]
Hz. Ebu Bekir Medine'ye hicrete hazırlanınca da, Peygamberimiz (a.s.) ona:
"Sen biraz sabret! Bana da hicrete izin verileceğini umuyorum!" buyurdu.[271]
Hz. Ebu Bekir:
"Ey Allah'ın Peygamberi![272] Babam, anam sana feda olsun! Sen bunu umuyor musun?" diye sordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"Evet! Umuyorum" buyurunca, Hz. Ebu Bekir, Peygamberimiz (a.s.)a arkadaş olmak için, kendisini hicret etmekten alıkoydu.[273]
Buna bir hazırlık olmak üzere de,[274] Hureyş[275] veya Kuşeyr[276] oğulları develerinden, sekiz yüz dirheme[277] satın aldığı iki deveyi[278] evde semür ağacının yaprağıyla dört ay[279] besledi.[280]

Kureyş Müşriklerinin Peygamberimiz (a.s.)ı Öldürmeyi Kararlaştırmaları

Kureyş müşrikleri Peygamberimiz (a.s.)a başka yerlerden birtakım sahabiler ve yardımcılar çıktığını, Mekkeli sahabilerin[281] çoluk çocuklarıyla birlikte Medine'ye, savaşçı ve hazırlıklı Evs ve Hazrec kabilelerinin[282] yanına gittiklerini gördükleri[283] ve orada konuklanıp korunduklarını[284] öğrendikleri zaman, Peygamberimiz (a.s.)ın da onların yanına gideceğini[285] ve kendileriyle savaşacağını[286] anladılar ve korktular; [287] Dârü'n-Nedve'de toplandılar.[288]

Dârü'n-Nedve'de Toplanan Müşriklerden Başlıcaları

Abduşşems oğullarından:
1. Utbe b. Rebia,
2. Şeybe b. Rebia,
3. Ebu Süfyan Sahr b. Harb
Nevfel b. Abdi Menaf oğullarından:
4. Tuaym b. Adiyy,
5. Cübeyr b. Mut'im (veya Habib b. Mufim),
6. Haris b. Âmir b. Nevfel.
Abduddar b. Kusayy oğullarından:
7. Nadr b. Haris
Esed b. Abduluzzâ oğullarından:
8. Ebu'l-Bahterî b. Hişam,
9. Zem'a b. Esved, b. Muttalib (veya Rebia b. Esved)
10. Hakîm b. Hizam.
Mahzum oğullarından:
11. Ebu Cehil Amr b. Hişam.
Sehm oğullarından:
12. Nübeyh b. Haccac,
13. Münebbih b. Haccac.
Cumah oğullarından:
14. Ümeyye b. Halef.
Toplantıya bunlarla ve bunlardan başkalarıyla birlikte gelen Kureyş müşrikleri sayısızdı. [289] Rivayete göre, sayıları yüzü bulmuş;[290] Kureyş müşriklerinin görüş ve rey sahiplerinden, toplantıya gelmeyen kimse kalmamış;[291] ancak, alınacak karardan haberleri olmasın diye, toplantıya Hâşim oğulları ailesinden kimse alınmamıştı.[292]

Necidli Olduğunu Söyleyen Bir Şahsın Toplantıya Katılışı

Kureyş müşrikleri Peygamberimiz (a.s.)ın işini konuşmak üzere belirledikleri günün sabahında Dârü'n-Nedve'de toplanmaya başladıkları sırada idi ki, üzerine kalın bir elbise giyinmiş bir şeyhin kapıda dikilip durduğunu gördüler ve:
"Kim bu şeyh?" diye sordular.
Şeyh:
"Necid halkından bir şeyh! Onun [Peygamber (a.s.)] için hazırlandığınızı işitip, yanınızda bulunmak ve konuşmalarınızı dinlemek üzere gelmiş bulunuyor. Kendisi, görüş ve öğütlerini sizden esirgemeyeceğini umuyor!" dedi.
"Olur! Gir, içeri!" dediler.
O da, onlarla birlikte içeri girdi.
Teşhis ve tasvir edildiği gibi, bu, Necidli şeyh suretine girmiş bir şeytandı.[293]

Peygamberimiz Aleyhinde Yapılan Konuşmalar ve Verilen Korkunç Karar

Kureyş müşrikleri Peygamberimiz (a.s.) hakkında birbirlerine:
"Bu adamın işi, görmüş olduğunuz gibi, yaygın bir hale gelmiş bulunuyor.
Biz, vallahi, onun, bizden olmayan tâbileriyle üzerimize yürümeyeceğinden emin değiliz!
O halde, onun hakkındaki görüşlerinizi birleştiriniz!" dediler.
Aralarında görüşmeye, konuşmaya başladılar.
İçlerinden birisi,[294] Ebu'l-Bahterî[295] veya Hişam b. Amr[296]
"Onu zincire vurarak hapsediniz ve üzerinden kapıyı kilitleyiniz! Sonra, ondan önce geçen Züheyr, Nâbiga ve onlardan da önce geçmiş olan şairlerin başlarına gelen akıbet gibi bir akıbetin bunun da başına gelmesini, ölmesini bekleyiniz!" dedi.
Necidli şeyh:
"Hayır! Vallahi bu sizin için yerinde bir görüş değildir:
Vallahi, dediğiniz gibi onu hapsedecek olursanız, kendisinin işi kilitlediğiniz kapının arkasına çıkar, ashabına ulaşır, hemen üzerinize yürüyüp onu elinizden çeker alırlar, sonra da size galebe çalacak, hakim olacak kadar çoğalırlar.
Bu, sizin için, yerinde bir görüş değildir. Siz bundan başkasını düşünmeye bakınız!" dedi. [297]
Toplanüdakiler:
"Şeyh doğru söylüyor!" dediler.[298]
Tekrar düşünmeye ve konuşmaya başladılar.
İçlerinden birisi,[299] Ebu'l-Bahterî[300] veya Ebu'l-Esved Rebia b. Amr:[301]
"Onu aramızdan çıkaralım, yurdumuzdan sürelim. O, bizden çıkınca, vallahi, nereye giderse gitsin! Nereye düşerse düşsün! Nemize gerek! O bizden uzak olunca, biz ondan kurtulunca, işimiz düzelir, ülfetimiz de olduğu gibi devam eder" dedi.
Necidli şeyh: "Hayır! Vallahi, bu da sizin için yerinde bir görüş değildir! Siz onun sözünün güzel, konuşmasının tatlı olduğunu, getirdiği şeylerle insanların kalblerine hakim olup durduğunu görmüyor musunuz? Vallahi, siz bu dediğinizi yapacak olursanız, onun Araplardan bir kabilenin yanında yerleşmeyeceğinden ve onları hükmü altına alıp kendisine tâbi kılmayacağından ve onlarla birlikte üzerinize yürüyüp sizi beldelerinizde tepelemeyeceğinden, işinizi elinizden almayacağından, size istediğini yapmayacağından emin olamazsınız! Siz, onun hakkında, bundan başka bir tedbir düşününüz!" dedi. [302]
Müşrikler:
"Vallahi, şeyh doğru söylüyor!" dediler. [303]
Ebu Cehil:
"Vallahi, benim onun hakkında, sizin daha düşünmediğiniz, dile getirmediğiniz bir görüşüm var!" dedi.
"Ey Hakem'in babası! Nedir o görüş?" diye sordular.
Ebu Cehil:
"Benim görüşüm: İçimizdeki her kabileden, güçlü, kuvvetli, özü gözü pek, şerefli, soylu birer delikanlı alalım. Sonra, onlardan her birine keskin birer kılıç verelim. Onlar gidip, ellerindeki kılıçlarla hepsi birden tek adamın vuruşu gibi vurup, onu öldürsünler! Böylece ondan kurtulalım, rahata kavuşalım! Delikanlılar bunu bu şekilde yapınca, onun kanı bütün kabilelere dağılmış, düşmüş olur! Abdi Menaf oğulları ise, bütün kabilelerle

savaşmaya güç yetiremezler, bizden diyet almaya razı olurlar. Biz de, Abdi Menaf oğullarına onun diyetini öderiz!" dedi.
Necidli şeyh:
"İşte, yerinde söz bu adamın sözüdür! Bu öyle bir görüştür ki, ondan başka, yerinde bir görüş yoktur!" dedi.
Bunun üzerine, müşrikler Ebu Cehil'in görüşü üzerinde birleşmiş olarak dağıldılar. [304]
Beş kabileden hemen beş cellat seçilip, ellerine birer keskin kılıç verildi. [305]

Suikast Hadisesinin Kur'an-ı Kerîm'de Anılışı

Yüce Allah, Peygamberimiz (a.s.)a, Kureyş müşrikleri tarafından hazırlanan suikastı da, Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle açıklar:

"Hani, bir zamanlar o küfredenler seni tutup bağlam alan, yahut öldürmeleri, ya da (yurdundan) zorla sürüp çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı.

Onlar bu tuzağı kurarlarken, Allah da onun karşılığını yapıyordu. Allah tuzak kuranlara mukabele edenlerin hayırlı sı di r." [306]

"Yoksa 'O bir şairdir. Biz, ona da zamanın, ölüm musibetinin gelmesini gözlüyoruz![1] mu diyorlar?"[307]

---

[1] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 81-91, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 226, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 257.
[2] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1 , s. 226.
[3] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 257.
[4] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1 , s.226.
[5] Taberî, Târîh, c. 2, s. 240.
[6] Taberî, c. 2, s. 240, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 101, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 14.
[7] İbn Sa'd, c. 1, s. 226, Belâzurî, c. 1, s. 257, Taben, c. 2, s. 240, İbn Esîr, c. 2, s. 101, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 313, İbn Haldun, c. 2, s. 14, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 1 80.
[8] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 459, Zehebî, s. 31 3.
[9] İbn Sa'd, c. 1, s. 226, Belâzurî, c. 1, s. 257, Taberî, c. 2, s. 240, İbn Esîr, c. 2, s. 101, Zehebî, s. 313, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 14, Halebî, c. 2, s. 180.
[10] Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 320.
[11] İbn Sa'd.c. 1, s. 226, Belâzurî, c. 1, s. 257, Halebî, c. 2, s. 180.
[12] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 387, İbn Sa'd, c. 1, s. 226, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 198, Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 59, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 34, Beyhakî, c. 2, s. 459, Zehebî, s. 311 , Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 168, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 320, Halebî, c. 2, s. 180.
[13] Abdurrezzak,c.5, s. 387, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 226, Belâzurî, c. 1, s. 257, Halebî, c. 2, s. 180.
[14] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 257.
[15] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 111, Taberî, Târîh, c. 2, s. 242, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 1 69.
[16] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 111, Taberî, c. 2, s. 242, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 85 Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 459, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 311, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 169.
[17] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 111, Taberî, c. 2, s. 242, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 169.
[18] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c.1 , s. 226, Belâzurî, E nsâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 257.
[19] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1,s.226.
[20] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 111, İbn Sa'd, c. 1 , s. 226, Taberî, c. 2, s. 242, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, c. 85-86, Zehebî, s. 313.
[21] İbn Sa'd. Tabakât. c. 3. s. 271.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/289-291.

[22] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 112, Belâzurî, c. 1, s. 258, İbn Hazm, s. 86.
[23] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 11 4, Taberî, c. 2, s. 242, İbn Hazm, s. 86, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 101, İtan Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 173, Zehebî, s. 313, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 170.
[24] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 115, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 171.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/291.
[25] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 115, Taberî, c. 2, s. 242, İbn Hazm, s. 86, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 14.
[26] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 115, İbn Sa'd, c. 3, s. 89, İbn Haim, s. 86, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 171.
[27] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 89.
[28] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 2, s. 115-116, İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 89-90, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 86-87, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 173-174, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 171.
[29] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 116, İbn Hazm, s. 87, İbn Seyyid, c. 1, s. 174, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 1 71.
[30] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 90, İbn Seyyid, c. 1,s.175, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 170.
[31] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 115, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 171.
[32] Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 4, s. 163.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/291-292.
[33] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 118.
[34] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 284, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 460, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 87, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 174, Zehebî, Târıhu'l-islâm, s. 313, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 1 73, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 14, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 78, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 183.
[35] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 121, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 271, İbn Hazm, s. 88, İbn Seyyid, t 1, s. 175.
* Tenâdıb; Mekke'ye on mil uzaklıktadır (Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 4, s. 190).
[36] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 118, İbn Sa'd, c. 3, s. 271, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 13-1 4, İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 253, Zehebî, Târih, s. 314, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 172.
[37] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 152-153, Muhibbül-Taben , Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 258-259, Halebî, c. 2, s. 183-184.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/293-294.
[38] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 2, s. 120-121, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 88, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 175, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 173.
[39] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 121-122, İbn Hazm, s. 89, İbn Seyyid, c.1, s. 176, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 174.
[40] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 122, İbnSeyyid, c. 1, s. 176, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 174.
[41] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 122, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 3, s.55-56,İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s.89, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 585, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 176.
[42] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 122-123, İbn Hazm, s. 89-90, İbn Seyyid, c. 1, s. 176, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 174.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/294-295.

[43] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 87-88, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 258, İbn Seyyid.c. 1, s. 174, Ebu'l-Fidâ. c. 3, s. 173.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/296.
[44] İbn İshak.İbn Hişam, c. 2, s. 121, Belâzurî, c. 1 , s. 259, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 173.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/296.
[45] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 118, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 88, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 174, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 172, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 184.
[46] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 208.
[47] İbn İshak, İbn Hişam , c. 2, s. 118, Belâzurî, c. 1, s. 208, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 460, İbn Hazm , s. 88, Ebu'l- Fidâ, c. 3, s. 172, Halebî, c.2, s. 184.
[48] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 118, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 172, Halebî, c. 2, s. 184.
[49] Belâzurî, Ensâb.c.1, s. 208, Beyhakî, c. , s. 460, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1231, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, t 4, s. 321.
[50] İbn İshak, İ bn Hişam, c. 2, s. 118, Belâzurî, c. 1, s. 208, İbn Hazm, s. 88, Beyhakî, c. 2, s. 460, İbn Abdilberr, c. 3, s. 1231 , İbn Esîr, c. 4, s. 321.
[51] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c . 2, s. 1 84.
[52] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 118, Belâzurî, c. 1, s. 208, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 172.
[53] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 184.
[54] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 118, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 172.
[55] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 208.
[56] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 118, Belâzurî, c. 1, s. 208, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 172, Halebî, c. 2, s. 184.
[57] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 118, Ebu'l-Fidâ, 172, Halebî, c.2, s. 184.
[58] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 118, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 172, Halebî, c. 2, s. 184.
[59] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 119, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 172.
[60] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 119, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 172, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 184.
[61] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 119, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 208, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 172, Halebî, c. 2, s. 184.
[62] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 119, Ebu'l-Fidâ, c.3,s. 172, Halebî, c. 2, s. 184.
[63] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 11 9, Belâzurî, c. 1, s. 208, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 175, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 172, Halebî, c.2, s. 184.
[64] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 119, İbn Seyyid, c. 1, s. 1 75, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 172, Halebî, c. 2, s. 184.
[65] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 119, Belâzurî, c. 1, s. 208, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 172, Halebî, c. 2, s. 184.
[66] İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 88, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1231, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 321, İbn Seyyid, c. 1, s. 175.
[67] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 184.
[68] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 119, Ebu'l-Fidâ, t 3, s. 172.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/296-298.
[69] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 112, Belâzurî", Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 258, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 341, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 312, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 169.

[70] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 2, s. 112-113, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 258-259, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 341- 342, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 312, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 169-170, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 458459.
[71] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 113, Belâzurî, c. 1, s. 259, İbn Esîr, c. 7, s. 342, Zehebî, s. 312, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 170.
[72] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 113, İbn Esîr, c. 7, s. 342, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 170.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/298-300.
[73] Buhârî, Târîhu'l-Kebîr, c. 1, ks. 1, s. 179, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 49-50, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1 , s. 384-385, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 527-528, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 8, s. 233-234, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 263.
[74] Buhârî, Târîhu'l-Kebîr, c. 1, s. ks. 1, s. 179, Beyhakî, Delâil, c. 1, s. 385, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 6, s. 63, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 8, s. 234, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 364.
[75] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 63.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/300-302.
[76] Dineverî, Kitâbu'l-ahbâr, s. 1 8, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1 , s. 50, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 386, Ebu'l- Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 2, s. 727, Muhyiddin b. Arabî, Muhâdarâtu'l-ebrâr, c. 1 , s. 100, Zehebî, Târihu'l-islâm, s. 533, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 2, s. 251, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 2, s. 126, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 465.
[77] Ebu Nuaym, Delâil.c.1 , s. 50, Beyhakî, Delâil, c. 1, s. 386, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 2, s. 727, Zehebî, Târih, s. 528, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 2, s. 251, Suyûtî, Hasâis, s. 2, s. 126, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 465.
[78] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 50, E bu'l-Ferec İbn Cevzî, c. 2, s. 727, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 465.
[79] Dineverî, Kitâbu'l-ahbâr, s. 18, Zehebî, Târîh, s. 532-533, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 465.
[80] Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 465.
[81] Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 2, s. 727, Zehebî, Târihu'l-islâm , s. 533.
[82] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1 , s. 386, E bu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 2, s. 727, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 533, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 2, s. 251-252, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 2, s. 126, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 465.
[83] E bu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 2, s. 727, Zehebî, Târîh, s. 533.
[84] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 50, Beyhakî, Delâil, c. 1, s. 386, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, c. 2, s. 727, Muhyiddin b. Arabî, Muhâdarâtü'l-ebrâr, c. 1, s. 100, Zehebî, Târîh, c. 533, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 2, s. 252, Suyûtî, Hasâis, c. 2, s. 127, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 465.
[85] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 50, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 727, Muhyiddin b. Arabî, M uhâdarâtu'l-ebrâr, c. 1, s. 100.
[86] Muhyiddin b. Arabî, Muhâdarâtu'l-ebrâr, c. 1, s. 100, Zehebî, Târîhu'l-islâm , s. 533.
[87] Ebu Nuaym , Delâil, c. 1, s. 50, Beyhakî, Delâil, c. 1, s. 386, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 727, Muhyiddin b. Arabî, Muhâdarâtu'l-ebrâr, c.1 , s. 100, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 2, s. 252, Suyûtî, Hasâis, c. 2, s. 127, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 1 2, s. 466.
[88] Zehebî, Târihu'l-islâm, s. 533.

[89] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1 , s. 50, Beyhakî, Delâil, c. 1, s. 386, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 727, Muhyiddin b. Arabî, c. 1 , s. 100, Zehebî, s. 533, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Suyûtî, c. 2, s. 127, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 1 2, s. 466.
[90] Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, c. 2, s. 727, Zehebî, s. 533.
[91] Muhyiddin b. Arabî, Muhâdarâtu'l-ebrâr, c. 1, s. 100.
[92] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 50, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 386, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 2, s.727, Muhyiddinb. Arabî, Muhâdarâtu'l-ebrâr,c. 1, s. 100, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 533-534,Ebu'l-Fidâ,Tefsîr, c. 2, s. 252.Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 2, s. 127, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 466.
[93] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 386.
[94] Ebu Nuaym, Delâil ü'n-nübüvve, c. 1 , s. 50, Muhyi ddin b. Arabi, Muhâdarâtu'l-ebrâr, c. 1, s. 100, Ebu'l-Fid â, Tefsîr, c. 2, s. 252.
[95] Beyhaki, Delâil, c. 1, s. 3 86, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 2, s. 252, Suyûtî, Hasâis, c. 2, s. 127.
[96] Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 533.
[97] Ebu Nuaym , Delâil, c. 1, s. 50, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 727, Muhyiddin b. Arabî, Muhâdarâtu'l-ebrâr, c. 1, s. 100, Zehebî, Târîh, c. 534, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 466.
[98] Zehebî, Târihu'l-islâm, s. 534.
[99] Ebu Nuaym, c. 1, s. 50, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 727, Muhyiddin b. Arabî, Muhâdarâtu'l-ebrâr, c. 1, s. 100, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s.534.
[100] Ebu Nuaym, c. 1, s. 50, Beyhakî, c. 1, s. 386, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 727, Zehebî, s. 534, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Suyûtî, c. 2, s. 127.
[101] Zehebî, Târihu'l-islâm, s. 534.
[102] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 50, Muhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 1 00, Zehebî, s. 534.
[103] Ebu Nuaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 50, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 386, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 2, s. 727, Muhyiddin b. Arabî, Muhâdarâtu'l-ebrâr, c. 1 , s. 100, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 534, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 2, s. 252, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 2, s. 127, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 466.
[104] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 50, E bu'l-Ferec, c. 2, s. 727, Muhyiddin b. Arabî, Muhâdarâtu'l-ebrâr, c. 1, s. 100.
[105] Zehebî, Târihu'l-islâm, s. 534.
[106] Ebu Nuaym, c. 1 , s. 50, Beyhakî, c. 1, s. 386, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 727, Muhyiddin b. Arabî, c.1, s. 100, Zehebî, s. 534, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Suyûtî, c. 2, s. 127, Alâüddin Ali, Kenz, c. 12, s. 466.
[107] Ebu Nuaym, c.1, s. 50, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 727, Muhyiddin b. Arabî, c. 1 , s. 100.
[108] Beyhakî, c. 1, s. 386, Zehebî, s. 534, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Suyûtî, c. 2, s. 1 27, Alâüddin Ali, Kenz, c. 1 2, s. 466.
[109] Zehebî, Târihu'l-islâm, s. 534.
[110] Ebu Nuaym, c.1 , s. 50, Muhyiddin b. Arabî, c.1, s. 100.
[111] Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 466.
[112] Ebu Nuaym, c. 1 , s. 50, Beyhakî, c. 1, s. 386, Zehebî, s. 534, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Alâüddin Ali, Kenz, c. 12, s. 466.
[113] Ebu Nuaym, c. 1 , s. 50, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 728, Muhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 100.
[114] Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 466.
[115] Beyhakî, c.1 , s. 386, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Alâüddin AH, Kenz, c. 12, s. 466.

[116] Zehebî, Târîhu'l-islâm , s. 534.
[117] Ebu Nuaym, c.1 , s. 50, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 728, Muhyiddin b. Arabî, c. 1,s.100, Alâüddin Ali, Kenz, c. 12, s. 466.
[118] E bu Nuaym, c. 1 , s. 50, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 728, Muhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 100.
[119] Ebu Nuaym, c. 1, s. 50, Muhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 100, Zehebî, s. 534, E bu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Alâüddin Ali, Kenz, c. 12, s. 466.
[120] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1 , s. 50, Beyhakî, Delâil, c. 1, s. 386, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 728, Zehebî, Târih, s. 534, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 2, s. 252, Alâüddin Ali, Kenz, c. 12, s. 466.
[121] Ebu Nuaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 50, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c.1, s. 386, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 2, s. 728, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 2, s. 252.
[122] Ebu Nuaym, c. 1, s. 50, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 728, Muhyiddin b. Arabî, Muhâdarâtu'l-ebrâr, c. 1, s. 100, Zehebî, Târîhu'l-islâm , s. 534, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 466.
[123] Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 2, s. 252.
[124] Dineverî, Kitâbu'l-ahbâr, s. 18.
[125] Zehebî, Târihu'l-islâm, s. 534.
[126] Ebu Nuaym, c.1, s. 50, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 728, Muhyiddin b. Arabî, c. 1 , s. 100.
[127] Zehebî, Târihu'l-islâm, s. 534.
[128] Ebu Nuaym, c. 1 , s. 50, Beyhakî, c. 1, s. 386, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 728, Muhyiddin b. Arabî, c.1, s. 100, Zehebî, s. 534, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 2, s. 127, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 466-467.
[129] Beyhakî, c. 1, s. 386, Zehebî, s. 534, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Suyûtî, c. 2, s. 1 27, Alâüddin Ali, Kenz, c. 1 2, s. 467.
[130] Ebu Nuaym, c. 1, s. 50, Beyhakî, c. 1, s. 386-387, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 728, Muhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 100-101, Zehebî, s. 534, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Suyûtî, c. 2, s. 1 27, Alâüddin Ali, c. 12, s. 467.
[131] E bu Nuaym, c.1 , s. 50, Beyhakî, c. 1, s. 387, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 728, Muhyiddin b. Arabî, c.1, s. 101, Zehebî, s. 534, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Alâüddin Ali, c. 1 2, s. 467.
[132] Ebu Nuaym, c.1, s. 50, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 728, Muhyiddin b. Arabî, c. 1 , s. 101.
[133] Zehebî, Târihu'l-islâm, s. 534.
[134] Ebu Nuaym, c. 1, s. 50, Beyhakı, c. 1 , s. 387, Muhyiddin b. Arabi, c. 1, s. 101, Zehebı, s. 534, Ebu'l-Fida, c. 2, s. 252.
[135] Dineverî, Kitâbu'l-ahbâr, s. 18, E bu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 51, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 387, Ebu'l-Ferec İbn Cevif, el-'vefâ, c. 2, s. 728, M uhyiddin b. Arabî, Muhâdarâtu'l-ebrâr, c. 1 , s. 101, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 529, E bu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 2, s. 252, Suyutî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 2, s. 127, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 467.
[136] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1 , s. 51, Beyhakî, Delâil, c. 1, s. 387, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 728, Muhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 101 , Zehebî, s. 529, E bu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Alâüddin Ali, Kem, c. 12, s. 467.
[137] Ebu Nuaym, c. 1, s. 51, E bu'l-Ferec, c. 2, s. 728, Muhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 101.
[138] Dineverî, Kitâbu'l-ahbâr, s. 18, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 534.
[139] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 51, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 728, Muhyiddin b. Arabî, c. 1 , s. 101.
[140] Ebu Nuaym, c. 1 , s. 51, Beyhakî, c. 1, s. 387, E bu'l-Ferec, c. 2, s. 728, Muhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 101, Zehebî, s. 529, Alâüddin Ali, Kenzu'l-umm âl, c. 12, s. 467.

[141] Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 467.
[142] Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 2, s. 252.
[143] Ebu Nuaym, c. 1, s. 51, Zehebî, s. 534, Alâüddin Ali, c. 1 2, s. 467.
[144] Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 720, Muhyiddin b. Arabî, c.1, s. 101.
[145] Beyhakî, c. 1, s. 387, Zehebî, s. 529, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 2, s. 127.
[146] Ebu Nuaym, c. 1, s. 52, Beyhakî, c. 1 , s. 387, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 279.
[147] Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefa, c. 2, s. 729, Muhyiddin b. Arabî, Muhâdarâtu'l-ebrâr, c. 1 , s. 101.
[148] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 52, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1 , s. 387, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 729, Muhyiddin b. Arabi, c.1, s. 101, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 529, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 2, s. 252, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 2, s. 127.
[149] Beyhakî, c. 1, s. 387, Zehebî, s. 529, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Suyûtî, c. 2, s. 1 27.
[150] Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 534.
[151] Ebu Nuaym, c. 1, s. 52, E bu'l-Ferec, c. 2, s. 729, Muhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 101.
[152] Ebu Nuaym, c. 1, s. 52, E bu'l-Ferec, c. 2, s. 729, Muhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 101, Zehebî, s. 534.
[153] Beyhakî, c.1, s. 387, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 729, Zehebî, s. 529, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Suyûtî, c. 2, s. 127.
[154] Ebu Nuaym, c. 1, s. 52, Muhyiddin b. Arabî, c.1, s. 1 01.
[155] Beyhakî, c. 1, s. 387, Ebu'l-Fidâ c. 2, s. 252, Suyûtî, c. 2, s. 127, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 1 2, s. 467.
[156] Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 534.
[157] Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 534.
[158] Ebu Nuaym, c. 1, s. 52, E bu'l-Ferec, c. 2, s. 729, Muhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 101, Zehebî, s. 534.
[159] Ebu Nuaym, c. 1, s. 52, Beyhakî, c. 1 , s. 387, Zehebî, s. 534, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Suyûtî, c. 2, s. 127.
[160] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 52, Muhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 1 01, Zehebî, s. 534.
[161] Beyhakî, Delâil, c.1, s. 387, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Suyûtî, c. 2, s. 127.
[162] Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 534-535.
[163] Ebu Nuaym , Delâilü'n-nübüwe, c. 1, s. 52, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 387, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 2, s. 728, Muhyiddin b. Arabî, Muhâdarâtu'l-ebrâr, c. 1, s. 101.
[164] Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 535.
[165] Ebu Nuaym, Delâil, c.1, s. 52, Beyhakî, c. 1, s. 387, Muhyiddin b. Arabî, c.1, s. 101, Zehebî, s. 535.
[166] Ebu Nuaym, c. 1, s. 52, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 728-729, Muhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 101 , Zehebî, s. 535, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 468.
[167] Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 535.
[168] Ebu Nuaym, c. 1, s. 52, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 729, Muhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 101.
[169] Ebu Nuaym, c. 1, s. 52, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 729, Muhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 101, Alâüddin Ali Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 468.
[170] Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 535.

[171] Ebu Nuaym, c.1 , s. 52, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 729, Muhyiddin b. Arabî, c.1, s. 101, Zehebî, s. 535, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 468.
[172] Dineverî, Kitâbu'l-ahbâr, s. 18, Beyhakî, c. 1 , s. 387, Zehebî, s. 535, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Suyûtî, c. 2, s. 127-128.
[173] Beyhakî, c.1, s. 387, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Suyûtî, c. 2, s. 128.
[174] Ebu Nuaym , Delâilü'n-nübüwe, c. 1, s. 52, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 387, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 2, s. 729, Muhyiddin b. Arabî, Muhâdarâtu'l-ebrâr, c. 1 , s. 101, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 535, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 2, s. 252, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 2, s. 128.
[175] Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 468.
[176] Ebu Nuaym, c. 1 , s. 52, Beyhakî, c. 1, s. 387, E bu'l-Ferec, c. 2, s. 729, Muhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 101, Zehebî, s. 535, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Suyûtî, c. 2, s. 128, Alâüddin Ali, c. 12, s. 468.
[177] Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 535.
[178] Ebu Nuaym, c. 1, s. 52, Beyhakî, c. 1, s. 387, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 729, Muhyiddin b. Arabî, c. 1 , s. 101-102, Zehebî, s. 535, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Suyûtî, c. 2, s. 1 28, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 468.
[179] Dineverî, Kitâbu'l-ahbâr, s. 18.
[180] Dineverî, s. 18, Ebu Nuaym, c. 1, s. 52-53, Beyhakî, c. 1, s. 387, Ebu'l-Ferec, c.2,s. 729, Muhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 102, Zehebî, s. 535, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Suyûtî, c. 2, s. 128, Alâüddin Ali, c. 12, s. 468.
[181] Dineverî, Kitâbu'l-ahbâr, s. 18.
[182] Ebu Nuaym, c. 1, s. 53, Beyhakî, c. 1 , s. 387, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 729, Muhyiddin b. Arabî, C. 1, s. 102,
[183] Beyhakî, c. 1, s. 387, Zehebî, s. 530, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Suyûtî, c. 2, s. 1 28.
[184] Beyhakî, c. 1, s. 387, Zehebî, s. 530, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Suyûtî, c. 2, s. 1 28, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 467.
[185] Beyhakî, c. 1, s. 387, Zehebî, s. 530, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Suyûtî, c. 2, s. 1 28.
[186] Beyhakî, c. 1, s. 387, Zehebî, s. 530, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Suyûtî, c. 2, s. 1 28, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 467.
[187] Beyhakî, c. 1, s. 387, Zehebî, s. 530, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Suyûtî, c. 2, s. 1 28.
[188] Dineveri, Kitâbu'l-ahbâr, s. 18, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 93, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 387-388, Ebu'l-Fe rec İ bn Cevzî, el -Vefa, c. 2, s. 729, Muhyi ddin b. Arabî, Muhâdarâtu 'l-ebrâr, c. 1, s. 102, Zehebî, Târfhu'l-islâm, s. 529 -530, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 2, s. 252.
[189] Dineverî, s. 1 8.
[190] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 388, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 530, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 2, s.2 52, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 2, s. 128.
[191] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 53, Beyhakî, c. 1 , s. 388, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 2, s. 729, Muhyiddin b. Arabî, Muhâdarâtu'l-ebrâr, c. 1, s. 102, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 530, E bu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Suyûtî, c. 2, s. 128.
[192] Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 469.
[193] Dineverî, s. 18, E bu Nuaym, c. 1 , s. 53, Beyhakî, c. 1, s. 388, E bu'l-Ferec, c. 2, s. 729, Muhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 102, Zehebî, s. 530, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Suyûtî, c. 2, s. 128, Alâüddin Ali, Kenz,c.12, s. 469.

[194] Ebu Nuaym, c.1 , s. 53, Beyhakî, c. 1, s. 388, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 729, Muhyiddin b. Arabî, c.1, s. 102, Zehebî, s. 530, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Suyûtî, c. 2, s. 128, Alâüddin Ali, c. 14, s. 468.
[195] Beyhakî, c. 1, s. 388, M uhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 102, Zehebî, s. 530, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Suyûtî, c. 2, s. 128.
[196] Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 469.
[197] E bu Nuaym , c. 1, s. 53, Beyhakî, c. 1, s. 388, Muhyiddin b. Arabî, c. 1 , s. 102, Zehebî, s. 530, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Suyûtî, c. 2,s.128, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 469.
[198] Dineverî, s. 18, E bu Nuaym, c. 1 , s. 53, Beyhakî, c. 1, s. 388, E bu'l-Ferec, c. 2, s. 729, Muhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 102, Zehebî, s. 530, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Suyûtî, c. 2, s. 128.
[199] Dineverî, Kitâbu'l-ahbâr, s. 18.
[200] Dineverî, s. 1 9, Zehebî, s. 530, E bu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Alâüddin Ali, Kenzu'l-um mâl, c. 12, s. 469.
[201] Ebu Nuaym, c. 1, s. 53, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 2, s. 729.
[202] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 388.
[203] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 53.
[204] Dineverî, Kitâbu'l -a hbâr, s. 19, Beyhakî, c. 1, s. 38 8, Zeheb f, T ârıhu'l -i si âm, s. 530, E bu'l -Fi dâ, Tefsîr, c. 2, s. 252, AJ âüddi n Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 469.
[205] Dineverî, Kitâbu'l-ahbâr, s. 19.
[206] Beyhakî, c. 1, s. 388, Muhyiddin b. Arabî, Muhâdarâtu'l-ebrâr, c. 1, s. 102, Zehebî, s. 530, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 2, s. 128, Alâüddin Ali, Kenzu'l-um mâl, c. 12, s. 469.
[207] Beyhakî, c. 1, s. 388, Zehebî, s. 530, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Suyûtî, c. 2, s. 1 28.
[208] Dineverî, Kitâbu'l-ahbâr, s. 19.
[209] Ebu Nuaym, c.1, s. 53, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 2, s. 730, Muhyiddin b. Arabî, c.1, s. 102.
[210] Dineverî, s. 1 9, Ebu Nuaym, c. 1, s. 53, E bu'l-Ferec, c. 2, s. 730, Muhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 102.
[211] Dineverî, s. 19.
[212] Ebu Nuaym, c. 1, s. 53, E bu'l-Ferec, c. 2, s. 730, Muhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 102.
[213] Dineverî, s. 1 9.
[214] Aynı kaynaklar.
[215] Beyhakî, c. 1, s. 388, M uhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 102, Zehebî, s. 530, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Suyûtî, c. 2, s. 128.
[216] Dineverî, s. 19, E bu Nuaym, c. 1 , s. 53, Beyhakî, c. 1, s. 388, E bu'l-Ferec, c. 2, s. 730, Muhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 102, Zehebî, s. 530, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Suyûtî, c. 2, s. 128, Alâüddin Ali, Kenz,c.12, s. 469.
[217] Dineveri, Kitâbu'l-ahbâr, s. 19.
[218] Ebu Nuaym, c.1 , s. 53, Beyhakî, c. 1, s. 388, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 730, Muhyiddin b. Arabî, c.1, s. 102, Zehebî, s. 530, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Suyûtî, c . 2, s. 128, Alâüddin Ali, Kenz, c. 12, s. 469.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/302-315.
[219] İbn Sa'd, c. 1, s. 410-412, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 89, Tirmizî, c. 4, s. 598-600, Belâzurî, c. 1,5.191-192, Taberî, c. 3, s. 185-186, İbn Esîr, c. 11, s. 1 2, Zehebî, s. 534.

[220] İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 422, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 5, Belâzurî, E nsâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 386-387, Kadı lyaz, eş-Şifâ, c. 1, s. 117-118, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefa, c. 1, s. 387411, Zehebî, Târıhu'l-islâm, s. 444-451, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 6, s. 31-32.
[221] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 376, 406.
[222] Ebu'l-Ferec İbn Cevzi, el-Vefâ, c. 1, s. 406.
[223] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 230-231, Hâkim, M üstedrek, c. 3, s. 9-10, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1959-1960, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 243-244, İbn Kayyım, Zâdü'l-mead, c. 2, s. 60, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 102, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 188, Zehebî, s. 438439, Ebu'l-Fidâ, c. 3,5.192-193, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 56-57.
[224] Dineverî, Kitâbu'l-ahbâr, s. 19, E bu Muaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 53, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 388, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 729, Muhyiddin b. Arabî, Muhâdarâtu'l-ebrâr, c. 1 , s. 102, Zehebî, s. 530, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 2, s. 252, Suyûtî,Hasâisü'l-kübrâ, c. 2, s. 128.
[225] Dineverî, Kitâbu'l-ahbâr, s. 19, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 388, Muhyiddin b. Arabî, Muhâdarâtu'l-ebrâr, c. 1, s. 102, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 530, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 2, s. 252, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 2, s. 128.
[226] Ebu Muaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 53, Muhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 102.
[227] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 53, Beyhakî, Delâil, c. 1, s. 388, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 2, s. 730, Muhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 102, Zehebî, s. 530, E bu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Suyûtî, c. 2, s. 128, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 469-470.
[228] Beyhakî, Delâil, c. 1, s. 388, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 730, Muhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 102, Zehebî, s. 530, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Suyûtî, c. 2, s. 128.
[229] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1 , s. 53, Beyhakî, Delâil, c. 1, s. 388, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 730, Muhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 102, Zehebî, s. 530, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Suyûtî, c. 2, s. 128.
[230] E bu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 53, Beyhakî, Delâil, c. 1, s. 388, Muhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 103, Zehebî, s. 530-531, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 252, Suyûtî, c. 2, s. 128-129.
[231] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 53, Muhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 1 03.
[232] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 53-54, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 388-389, Muhyiddin b. Arabî, Muhâdarâtu'l-ebrâr, c. 1, s. 103, Zehebî, T ârfhu'l-idam, s. 531 , Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 2, s. 253, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 2, s. 129.
[233] Beyhakî, Delâil, c. 1, s. 389, Muhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 103, Zehebî, s. 531, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 253, Suyûtî, c. 2, s. 129.
[234] Beyhakî, c. 1, s. 389, M uhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 103, Zehebî, s. 531, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 253, Suyûtî, c. 2, s. 129-1 30.
[235] Ebu Nuaym, c. 1, s. 54, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 2, s. 730.
[236] Dineverî, Kitâbu'l-ahbâr, s. 19.
[237] Beyhakî, c. 1, s. 389, M uhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 103, Zehebî, s. 531, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 253, Suyûtî, c. 2, s. 130.
[238] Ebu Nuaym, c. 1, s. 54, E bu'l-Ferec, c. 2, s. 731, Muhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 103-104.
[239] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 54, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 2, s. 731.
[240] Ebu Nuaym, c. 1, s. 54, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 389-390, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 731, Muhyiddin b. Arabî, Muhâdarâtu'l-ebrâr, c. 1, s. 104, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 531-532, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 2, s. 253, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c.2, s. 130.

[241] Beyhakî, Delâil, c. 1, s. 389, Muhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 104, Zehebî, s. 532, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 2, s. 253, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 2, s. 130.
[242] Ebu Nuaym, c.1, s. 54, Beyhakî, c. 1 , s. 390, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 731, Muhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 104, Zehebî, s. 532,
[243] Beyhakî, c. 1, s. 390, M uhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 104, Zehebî, s. 532, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 253, Suyûtî, c. 2, s. 130.
[244] Beyhakî, c. 1, s. 390, Zehebî, s. 532, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 253, Suyûtî, c. 2, s. 1 30.
[245] Ebu Nuaym, c.1 , s. 54, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 731, Muhyiddin b. Arabî, c.1, s. 104, Zehebî, s. 532, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 471.
[246] Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 532, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 471.
[247] Ebu Nuaym, c. 1, s. 54, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 731, Muhyiddin b. Arabî, c. 1 , s. 104, Zehebî, s. 532, Ali, Kenz, c. 12, s. 471
[248] Dineverî, Kitâbu'l-ahbâr, s. 19, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 536.
[249] Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 536.
[250] Ebu Nuaym, c.1, s. 54, Beyhakî, c. 1, s. 390, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 731, Muhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 104, Ebu'l-Fidâ, c.2, s. 253, Alâüddin Ali, c. 1 2, s. 471.
[251] Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 471.
[252] Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 536.
[253] Zehebî, s. 536, Suyûtî, c. 2, s. 1 30, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 471.
[254] Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 471.
[255] Ebu Nuaym, c.1, s. 54, Beyhakî, c. 1, s. 390, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 731, Muhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 104, Ebu'l-Fidâ, c.2, s. 253, Suyûtî, c. 2, s. 130, Alâüddin Ali, c. 12, s. 471.
[256] Beyhakî, c. 1, s. 390, M uhyiddin b. Arabî, c. 1 , s. 104, Zehebî, s. 536, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 253, Suyûtî, c. 2, s. 130, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 12, s. 471.
[257] Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 536.
[258] Ebu Nuaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 55, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 390, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 2, s. 731, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 2, s. 253, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 2, s. 130.
[259] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. *55,* Beyhakî, Delâil, c. 1, s. 390, Muhyiddin b. Arabî, Muhâdarâtu'l-ebrâr, c. 1, s. 104, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 2, s. 253, Suyûtî, H asâis, c. 2, s. 130.
[260] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 55.
[261] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 55, Beyhakî, Delâil, c. 1, s. 390, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 2, s. 731, Muhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 104, Zehebî, Târih. s. 532.
[262] Beyhakî, Delâil, c. 1, s. 390, Zehebî, Târih, c. 532, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 253, Suyûtî, Hasâis, c. 2, s. 130.
[263] Muhyiddin b. Arabî, Muhâdarâtu'l-ebrâr, c. 1, s. 104.
[264] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 55, Beyhakî, Delâil, c. 1, s. 390, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 2, s. 731, Muhyiddin b. Arabî, c. 1, s. 104, Zehebî, s. 532, E bu'l-Fidâ, c. 2, s. 253, Suyûtî, c. 2, s. 130.
[265] Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 55, E bu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 2, s. 731.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/315-322
[266] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 2, s. 123, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s 226, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 259, Taberî, Târih, c. 2, s. 242, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefa, c.1, s. 228, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 177, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 175, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 320.

[267] İbn İshak, İbn Hisam, c. 2, s. 123, İbn Sa'd, c. 1, s. 226, Taberî, c. 2, s. 242, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 228, İbn Seyyid, c. 1, s. 177, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 175.
[268] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 226, Halebî, c. 2, s. 188.
[269] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 123, İbn Sa'd, c. 1, s. 226, Taberî, c. 2, s. 242, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 90, Ebu'l-Ferec, c.1, s. 228, İbn Seyyid, c.1, s. 177, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 175, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks.2, s. 14, Diyarbekrî, c. 1,s. 320, Halebî, c. 2, s. 188.
[270] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 124, Taberî, c. 2, s. 242, Halebî, c. 2, s. 188.
[271] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 387, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 198, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 255, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 1 0, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 82, Diyarbekrî, c. 1, s. 320, Halebî, c. 2, s. 188.
[272] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 387.
[273] Abdurrezzak, c. 5, s. 387, Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 1 98, Buhârî, c. 4, s. 255, Beyhakî, c. 9, s. 10, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 83, İbn Seyyid, c. 1, s. 183, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 320, Diyarbekrî, c. 1, s. 320, Halebî, c. 2, s. 188.
[274] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 128.
[275] İbn Sa'd, c. 1, s. 228, Diyarbekrî, c. 1 , s. 323.
[276] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 228, Belâzurî, c. 1, s. 259.
[277] İbn Sa'd Tabakât, c. 1, s. 228, Diyarbekrî, c. 1, s. 323.
[278] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 128, İbn Sa'd, c. 1, s. 228, Belâzurî, c. 1, s. 259.
[279] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 387-388, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 188, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 255, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 259, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 83, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 183, Zehebî, Târîhu'l-islâm , s. 311 , Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 1 84.
[280] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 128, Buhârî, Sahîh, c. 4, s.2 55, Belâzurî, Ensâb, c. 1,s.259
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/322-323
[281] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 124, Taberî, Târih, c.2, s. 242, İbn Seyyid, c. 1, s. 177, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 175, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 1 4, Diyarbekrî, c. 1, s. 321, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 189.
[282] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 227, İbn Kayyım, Zâdü'l-mead, c. 2, s. 58, Halebî, c. 2, s. 189.
[283] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 124, İbn Sa'd, c. 1, s. 227, Taberî, Târih, c. 2,s.242, İbn Kayyım, c. 2, s. 58, İbn Seyyid, c. 1, s. 177, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 175, İbn Haldun, Târih, c. 2,ks. 2, s. 14, Halebî, c. 2, s. 189.
[284] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 1 24, Taberî, c. 2, s. 242, İbn Seyyid, c. 1, s. 177, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 175, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1,s.1, s. 321.
[285] İbn İshak, İbn Hisam, c. 2, s. 124, İbn Sa'd, c. 1, s. 227, Taberî, c. 2, s. 242, İbn Kayyım, c. 2, s. 58, İbn Seyyid, c. 1 , s. 177, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 175, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 14, Diyarbekrî, c. 1, s. 321, Halebî, c. 2, s. 189.
[286] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 124, Taberî, c. 2, s. 242, İbn Seyyid, c. 1, s. 177, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 175, Halebî, c. 2, s.189.
[287] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 124, İbn Sa'd, c. 1, s. 227, Taberî, c. 2, s. 242, İbn Kayyım, c. 2, s. 58, İbn Seyyid, c. 1 , s.177, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 175, Diyarbekrî, c. 1, s. 321, Halebî, c. 2, s. 189.
[288] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/324.

[289] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 125, Taberî, Târîh, c. 2, s. 243, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 102, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 178, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 175-176, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 15.
[290] Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 321 , Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 321.
[291] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 227, İbn Kayyım, Zâdü'l-mead, c. 2, s. 58, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 189.
[292] Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 321 .
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/324-325
[293] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/325-326
[294] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 1 25, Taberî, Târih, c. 2, s. 243, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 2, s. 229, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 177, Zehebî, Târıhu'l-islâm, s. 316, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 176, Diyarbekrî, c. 1, s. 322, Halebî, İnsânu'l-uyün, c. 2, s. 190.
[295] Süheylî.Ravdu'l-ünüf, c.4, s. 201, İbn Seyyid, c. 1 , s. 180, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 176, Diyarbekrî, c. 1, s. 322, Halebî, c. 2, s. 190.
[296] Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 322.
[297] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 125-126, Taberî, c. 2, s. 243, İbn Seyyid, c.1, s. 178, Diyarbekrî, c. 1, s. 322, Halebî, c. 2, s. 190.
[298] Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 322.
[299] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 126, Taberî, c. 2, s. 243, İbn Seyyid, c. 1, s. 178, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 176, Diyarbekrî, c. 1 , s. 322, Halebî, c. 2, s. 190.
[300] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 259, Diyarbekrî, c. 1, s. 322.
[301] Süheyl f.Ravdu'l-ünüf, c.4, s. 201, İbn Seyyid, c.1, s. 180, Halebî, c. 2, s. 190.
[302] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 126, Taberî, Târih, c. 2, s. 243, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1,s. 187, Ebu'l-Fidâ, el- Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 176, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 322, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 1 90.
[303] Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 322.
[304] İbn İshak, İbn Hişam , c. 2, s. 126, Taberî, c. 2, s. 243, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vetâ, c. 1, s. 230, İbn Seyyid, c. 1, s. 178, Ebu'l-Fidâ, c.3,s. 176, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 78, Diyarbekrî, c. 1, s. 322, Halebî, c. 2, s. 190, Zürkânî, Mevâhibu'l- ledünniye Şerhi, c. 1 s. 322.
[305] Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 322.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/326-328
[306] Enfâl: 8/30.
[307] Tûr: 52/30.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/328

PEYGAMBERİMİZ (A.S.)IN MEDİNE'YE HİCRETİ

Peygamberimiz (a.s.)ın Medine'ye Hicret Etmesine Allah Tarafından İzin Verilişi

Suikastin kararlaştırıldığı gün; Peygamberimiz (a.s.)ın Mekke'den, kavminin arasından çıkıp Medine'ye hicret etmesine, Yüce Allah tarafından izin verildi.[1]
Cebrail (a.s.) gelip: "Sen, geceleri üzerinde yatageldiğin döşeğinde bu gece yatma!" denildi. [2]
Hz. Âişe der ki:
"Resûlullah (a.s.)ın Ebu Bekir'in evine-ya akşam, ya sabah-gelmediği gün olmazdı. Mekke'den, kavminin arasından çıkıp hicret etmesine izin verildiği gün, öğle vaktinin sıcağında, hiç gelmediği bir saatte,[3] zeval vaktinin ilk saatinde Ebu Bekir'in evinde, evimizde oturuyorduk.
Ev halkından biri* Ebu Bekir'e:
'İşte, Resûlullah (a.s.), bize, hiç gelmediği bir saatte,[4] başını bir örtü ile örtmüş olarak geliyor!' dedi.
Ebu Bekir
'Babam, anam ona feda olsun![5]
Vallahi,[6] o, yeni bir hadise olmadıkça, bu saatte gelmezdi!' dedi.[7]
Resûlullah (a.s.), gelince, içeri girmek için izin istedi; izin verildi, içeri girdi.[8]
Resûlullah (a.s.) girince, Ebu Bekir sedirinden kalktı, Resûlullah (a.s.) oturdu.[9]
Ebu Bekir'in yanında, benimle Esma binti Ebi Bekir'den başka kimse yoktu.[10]
Resûlullah (a.s.) Ebu Bekir'e:
'Yanındaki kimseleri dışarı çıkar!' buyurdu.[11]
Ebu Bekir
'Yâ Rasûlallah! Babam, anam sana feda olsun![12] Onlar, iki kızımdır![13] Senin ehlin ve mahremindir.[14] Bizi gözetleyen, yabancı bir kimse yoktur' dedi.[15]
Bunun üzerine, Resûlullah (a.s.):
'Benim buradan çıkıp Medine'ye gitmeme Yüce Allah tarafından izin verildi!' buyurdu.
Ebu Bekir
'Yâ Rasûlallah! Benim için, seninle yoldaşlık, arkadaşlık etmek de var mı?' diye sordu.
Resûlullah (a.s.):
'Evet!' buyurunca,[16] Ebu Bekir sevincinden ağladı!
Vallahi, ben, Ebu Bekir'in o gün ağladığını görünceye kadar, bir erkeğin sevincinden ağlayacağını bilmiyordum.[17]
Ebu Bekir
'Ey Allah'ın Peygamberi! Ben şu iki deveyi bunun için hazırlamıştım.[18]
Babam, anam sana feda olsun yâ Rasûlallah! Şu iki deveden birisini al!' dedi.
Resûlullah (a.s.):
'Onu ancak bedelini ödemek üzere alırım' buyurdu.
Resûlullah (a.s.)la Ebu Bekir'in sefer levazımını çarçabuk hazırladık:
Her ikisi için bir miktar azık yapıp dağarcık içine koyduk.
Ebu Bekir'in kızı Esma, belinin kuşağından bir parça yırtıp, onunla dağarcığın ağzını bağladı.
Bunun için, ona 'Zâtu'n-nıtakayn=İki kuşaklı' denildi."[19]
Dil oğullarından, müşrik, fakat güvenilir bir adam olan Abdullah b. Uraykıt'ı da yol kılavuzu olarak ücretle tuttular.

İki deveyi, yanında bulundurmak ve belirlenen güne ve saate kadar yaymak,[20] üç gün sonra sabahleyin Sevr dağında buluşmak[21] üzere kendisine teslim ettiler.[22]

Kâbe'nin Üzerindeki Putun Sökülüp Aşağı Atılışı

Hz. Ali der ki:
"Resûlullah (a.s.) Mekke'den hicret edip çıkacağı ve bana o gece kendisinin döşeğinde yatmamı emrettiği sırada,[23] ben ve Peygamber (a.s.), Kabe'ye vardık.
Resûlullah (a.s.), bana:
'Otur! Çok![1] buyurdu. Omuzuma basıp yükselmek istedi.
Birden, gücüm kuvvetim gitti!
Peygamber (a.s.), benim kuvvetten düştüğümü görünce, hemen omuzumdan indi.
Benim için kendisi oturdu (çömeldi) ve:
'Bas omuzlanma!' buyurdu.
Omuzlarına bastım. Bana birden güç kuvvet geldi. İstesem semanın ufkuna ulaşacağım gibi bir hal geldi!
Nihayet, Beytullah'ın üzerine çıktım.
Beytullah'ın üzerinde, tunçtan veya bakırdan bir put vardı.
Onu sağından, solundan, önünden ve arkasından itip, yerinden oynatüm.
Resûlullah (a.s.), bana:
'At onu aşağı![1] buyurdu.
Aşağı atar atmaz, o, sırça çanakların kırıldığı gibi, kınlıverdi!
Hemen Kabe'nin üzerinden indim.
Ben ve Resûlullah (a.s.), insanlardan herhangi bir kimse ile karşılaşmaktan sakınarak, yarışırcasına oradan uzaklaştık."[24]

Hicretin Gizli Tutuluşu ve Peygamberimiz (a.s.)ın Hz. Ali'ye Emir ve Tavsiyeleri

Peygamberimiz (a.s.)ın ne zaman Mekke'den çıkıp Medine'ye gideceğini, Hz. Ali, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ebu Bekir'in ev halkından başka, hiç kimse bilmiyordu.[25]
Peygamberimiz (a.s.) Mekke'den ayrılıp Medine'ye gideceğini Hz. Ali'ye haber verip, kendisinden, geriye kalarak, yanında bulunan ve Mekkelilere ait olan emânetleri sahiplerine teslim etmesini,[26] sonra da, gelip kendisine kavuşmasını[27] emretti.[28]
Mekke'de; Peygamberimiz (a.s.)ın doğruluğunu ve emînliğini bilmeyen ve saki ay a m a maktan korktuğu şeyi onun yanında bulundurmayan bir kimse yoktu.[29]
Peygamberimiz (a.s.); o gece kendisine ait döşekte yatıp uyumasını, Hz. Ali'ye emretti:[30]
"Benim döşeğimde yat, uyu!
Şu Hadramevt işi yeşil abama da, iyice bürün!
Sana, onlardan, hoşuna gitmeyecek birşey erişmeyecektir!" buyurdu[31]
Hz. Ali döşeğe girdi. Hadramevt işi abaya da büründü.[32]
Peygamberimiz (a.s.) da, uyuyacağı zaman, bu abanın içinde uyurdu.[33]
Hz. Ali Peygamberimiz (a.s.)ın döşeğine yatıp uykuya daldı.[34]

Evin Cellatlar Tarafından Kuşatılışı ve Duvardan İçeri Girilmek İstenilişi

Kabilelerden seçilmiş olan cellat delikanlılar, gecenin üçte biri geçince,[35] Peygamberimiz (a.s.)ın kapısının önünde toplandılar.[36]
Peygamberimiz (a.s.)ın abası içinde yatan, uyuyan[37] Hz. Ali'yi Peygamberimiz (a.s.) sandılar.[38]
Evin kısa duvarlarından, damına çıkıp, oradan içeriye inmeye kalkıştıkları zaman, içeriden bir kadın çığlık kopardı.
Bunun üzerine, cellat delikanlılar, birbirlerine:
"Vallahi, amcalarımızın kızlarının üzerlerine duvardan indiğimiz Araplara söylenir, rezil oluruz, sövülürüz, hürmet örtümüzü yırtmış oluruz!" dediler. Sabaha kadar, kapının önünde durdular ve Peygamberimiz (a.s.)ın dışarı çıkmasını beklediler.[39]
İşlenilecek cinayetin tan yeri ağarıncaya kadar bırakılışında, bunun kabileler arasında ortaklaşılmış olduğunu Hâşim oğullarına göstermeyi, onların müteaddit kabilelere karşı öç almayı göze alamayarak diyete razı olmalarını sağlamayı amaçlamış olmaları muhtemeldir.[40]
Fakat, bu, ancak, Peygamberimiz (a.s.)la Hz. Ebu Bekir'in gece karanlığında kimse görmeden Sevr mağarasına yetişip saklanmalarına yaramıştır.[41]

Peygamberimiz (a.s.)ın Kapısı Önünde Toplanan Müşriklerden Bazıları

Peygamberimiz (a.s.)ın evinin önünde toplanan gözetleyici müşrikler arasında:

1. Ebu Cehil Amr b. Hişam,
2. Hakim b. Ebi'l-Âs,
3. Ukbe b. Ebi Muayt,
4. Nadr b. Haris,
5. Ümeyye b. Halef,
6. İbnü'l-Gaytala,
7. Zem'a b. Esved,
8. Tuayme b. Adiyy,
9. Ebu Leheb,
10. Übeyyb. Halef,
11. Nübeyh b. Haccac,
12. Münebbih b. Haccac da vardı. [42]

Ebu Cehil, yanındakilere:
"Muhammed'in iddiasına göre; siz Müslüman olur, kendisine uyarsanız, Araplara ve Arap olmayanlara hakim olacakmışsınız!?
Ölümünüzden sonra, diriltilecekmişsiniz!?
Sizin için, Ürdün bahçeleri gibi bahçeler olacakmış!?
Eğer dediğini yapmazsanız, kendisi için sizin öldürüleceğiniz muhakkakmışl?
Öldükten sonra da, diriltiIecekmişsiniz ve sizin için, içinde sizi yakacak bir ateş (Cehennem) olacakmış!?" diyerek alay etti.[43]

Peygamberimiz (a.s.)ın Müşriklerin Başlarına Toprak Saçarak Aralarından Geçip Gidişi

Peygamberimiz (a.s.) dışarıda kendisini gözetleyen müşriklerin yanına çıktı.
Eline yerden bir avuç toprak aldı[44] ve Ebu Cehil'e:
"Onu ben söylüyorum! Bana inanmayarak öldürüldükten sonra Cehennemde yanacak olanlardan birisi de sensin!" buyurdu.[45] Ve elindeki toprağı onların başlarına saçtı. [46]
Saçılan topraktan, başına isabet etmeyen kimse kalmadı!
Yüce Allah onların gözlerini aldı. Onlar Peygamberimiz (a.s.)ı göremediler!
Peygamberimiz, onların aralarından geçip giderken, Yâsîn sûresinin başından on âyet okudu.[47]
Sonra da, gitmek istediği yere yöneldi.
Müşriklerle birlikte bulunmayan bir kimse, müşriklerin yanlarına gelip, onlara:
"Siz burada neyi bekliyorsunuz?" diye sordu.
Onlar:
"Muhammed'i bekliyoruz!" dediler.
Adam:
"Allah sizi umduğunuza erdirmesin!
Vallahi, Muhammed yanınıza çıkmış, sonra da, sizden, başına toprak saçmadık kimse bırakmayıp işine gitmiş! Siz kendinize yapılan şeyi görmüyor musunuz?" dedi.
Müşriklerden her biri elini başının üzerine sürdü, bir de ne görsün: Üzerlerine toprak saçılmış![48]
Sonra, içeriye bakıp, Peygamberimiz (a.s.)ın döşeğinin üzerinde Hz. Ali'nin Peygamberimiz (a.s.)ın abasına bürünmüş olduğunu gördükleri zaman:
"Vallahi, işte Muhammedi Abasının içinde uyuyor!" dediler.
Öylece, sabaha kadar beklemekten geri durmadılar.[49]
Hz. Ali, sabah namazı için döşekten kalkınca,[50] hemen üzerine yürüdüler!
Bir de ne görsünler? Karşılarındaki Hz. Ali ![51]
Kendi kendilerine:
"Vallahi, adamın bize söylediği doğru imiş!" dediler.[52]
Kureyş müşrikleri, Hz. Ali'ye:
"Nerede şu sahibin?[53] Nerede amcanın oğlu?" dediler.[54]
Hz. Ali:
"Bilmiyorum! [55] Benim bu hususta bir bilgim yok![56] Ben onun üzerinde gözcü değilim! Siz ona çıkıp gitmesini emrettin iz! [57] 'Bizden ayrıl, git!' dediniz.[58] O da çıkıp gitti" dedi.[59]
Bunun üzerine, müşrikler Hz. Ali'yi azarladılar ve tartakladılar; Kabe Mescidine götürüp bir süre hapsettikten sonra, bıraktılar.[60]

Sevr Dağı ve Sevr Mağarasında Gizleniş

Sevr dağı Mekke'nin aşağı kesiminde[61] ve sağındadır. Sevr dağının Mekke'ye uzaklığı iki-üç mildir. Yüksekliği bir mildir*
Sevr dağının tepesinde bir mağara vardır. Dağdan, deniz gürünür.[62] Mağaranın girişi tepesindedir.[63]
Sevr dağında sorgun ve hamel gibi Hicaz ağaç ve bitkileri bulunur.[64]
Peygamberimiz (a.s.); evinden ayrıldıktan sonra, hemen Hz. Ebu Bekir'in evine geldi.
Evin arkasındaki küçük kapıdan, Hz. Ebu Bekir'le birlikte dışarı çıktılar.[65]
Mekke'nin aşağı tarafında bulunan Sevr dağındaki mağaraya doğru, geceleyin, yürüyerek gittiler.[66]
Hz. Ebu Bekir Peygamberimiz (a.s.)ın kâh önünde, kâh arkasında yürüyordu.
Peygamberimiz (a.s.) onun bu hareketinin farkına varınca:
"Ey Ebu Bekir! Sen niçin kâh önümde, kâh arkamda yürüyorsun?" diye sordu.
Hz. Ebu Bekir:
"Yâ Rasûlallah! Senin müşriklerce arandığını hatırladıkça arkanda, gözetlendiğini hatırladıkça da önünde yürüyorum!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Başıma gelecek bir musibetin benim yerime senin başına gelmiş olmasını ister misin?" diye sordu.
Hz. Ebu Bekir:
"Evet! Seni hak dinle peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki; gelecek bir musibetin senin yerine benim başıma gelmesini isterim" dedi.
Nihayet, mağaraya ulaştılar.
Hz. Ebu Bekir:
"Yâ Rasûlallah! Ben senin için girip mağarayı temizleyinceye kadar, sen yerinde dur!" dedi.
Kendisi mağaraya girdi.
Mağaranın içini temizleyip yukarı çıkınca, içindeki delik deşikleri gidermediğini hatırladı.
"Yâ Rasûlallah! Ben delik ve deşikleri de giderinceye kadar, sen yerinde dur!" dedi.
Mağaranın içine girip onları da giderdikten sonra:
"İn artık yâ Rasûlallah" dedi.[67]
Hz. Ebu Bekir; mağaranın içinde bulunması ve Peygamberimiz (a.s.)a zarar vermesi muhtemel yılan ve yırtıcı hayvanlara kendisi hedef olmak için önce kendisi girip her tarafı eliyle yokladıktan sonra, Peygamberimiz (a.s.)ı indirdi.[68]
Mağaranın içinde erkek ve dişi yılanlara ait delikler bulunuyordu.
Hz. Ebu Bekir bir deliği tıkamadığını görmüş, oradan yılan çıkıp da Peygamber (a.s.)a zarar vermesin diye o deliğe ökçesini dayamış, deliğin içindeki yılan tarafından ısın İmi ştı . [69]
Hz. Ömer halifeliği sırasında bazılarının kendisini Hz. Ebu Bekir'e üstün tutar biçimde konuştuklarını işitince:
"Vallahi, Ebu Bekir'in o gecesi, Ömer'in bütün hanedanından daha hayırlıdır!
Ebu Bekir'in o günü, Ömer'in bütün hanedanından daha hayırlıdır!
Resûlullah (a.s.) mağaraya gitmek için evden çıktığı zaman, Ebu Bekir onun yanında idi" demiştir.[70]

Sevr Mağarasının Kapısında Gerçekleşen Mucizeler

Ashabdan Zeyd b. Erkam, Enes b. Malik ve Mugîre b. Şûbe'nin Peygatm berim iz (a.s.)dan rivayetlerine göre;

Yüce Allah'ın emriyle, mağaranın önünde, Peygamberimiz (a.s.)ın yüzünü örtüp göstermeyecek biçimde bir ağaç* yetişti!

Mağaranın kapısına hemen bir örümcek gelip, ağaçla Peygamberimiz (a.s.)ın arasına üstüste ağ gerdi, Peygamberimiz (a.s.)ın yüzünü örttü!

İki dağ güvercini de, gelip mağaranın ağzında,[71] örümcekle ağaç arasında[72] yuvalandı.[73]

Müşriklerin Peygamberimiz (a.s.)la Hz. Ebu Bekir'i Aramaya Koyulmaları

Peygamberimiz (a.s.)la Hz. Ebu Bekir'in Sevr mağarasında gizlenmeye gittikleri sırada, aralarında Ebu Cehil'in de bulunduğu bir topluluk, Peygamberimiz (a.s.)ı evinde bulamayınca, hemen Hz. Ebu Bekir'in evine gidip kapısına dikildiler.
Esma binti Ebi Bekir dışarı çıktı. Ona:
"Ey Ebu Bekir'in kızı! Nerede baban?" diye sordular.
Esma Hatun:
"Vallahi, babamın nerede olduğunu bilmiyorum!" deyince, Ebu Cehil elini kaldırıp onun yanaklarına şiddetli bir şamar attı.
Esma Hatunun küpesi kulağından yere fırladı![74]
Kureyş müşrikleri Peygamberimiz (a.s.)ı çok sıkı bir arayışla[75] her tarafta;[76] Mekke'nin yukarısında, aşağısında aramaya koyuldular.[77]
Mekke'nin bütün dağlarını dolaşarak aradılar.[78]
Birtakım adamları da, hayvanlara bindirip, her tarafa saldılar.[79]
Çevrelerdeki su kuyuları sahiplerine haberler, adamlar gönderip, Peygamberimiz (a.s.)ı yakalamalarını emir ve kendilerine büyük ücretler verileceğini vaad ettiler.[80]
Sahillerde oturanlara da aynı şekilde haberler saldılar.[81]
Peygamberimiz (a.s.)ın izini izleyip kendisini buldurmak için, iki izciyi;[82] Kürz b. Alkame ile[83] Sürâka b. Malik b. Cu'şum'u da görevlendirdiler.
Sürâka b. Malik, Peygamberimiz (a.s.)ın iki yüz zira' (arşın) kadar yakınında bulunduğu sırada, müşriklere:
"İşte, şu taşta bir iz!
Onun, bundan sonra, ayağını nereye koyduğunu (bastığını) bilmiyorum![84]
Vallahi, aradığınız, şu mağaradan ileriye gitmemiştir!" dedi.[85]
Genç müşrikler, Sürâkaya:
"Sen, bu geceye kadar, hiç yanılmamıştın!?" dediler.[86]
Herkabilederviçlerinde ileri gelenlerde bulunan-silahlı, elleri kılıçlı gençler, mağaraya yaklaştılar.[87]
Sabah olunca, Sürâka b. Malik, onlara:
"Şu mağaraya gidip bir bakın!" dedi.
Orada toplanmış bulunanlar, mağaraya elli zira' kalıncaya kadaryarıştılar.[88]
İçlerinden birisi,[89] Sürâka b. Malik,[90] mağaranın içine bakmak için ilerledi.
Mağaranın ağzında iki dağ güvercininin yuvalandığını görür görmez, geri döndü.
Kendisine:
"Sana ne oldu? Niçin mağaranın içine bakmadın?" diye sordular.
Sürâka da:
"Mağaranın ağzında iki dağ güvercininin yuvalandığını gördüm. İçeride kimse bulunmadığını anladım!" dedi.[91]
Sürâka'nın bu konuşmasını, Peygamberimiz (a.s.) da işitti.[92]
Kürz b. Alkame de, Peygamberimiz (a.s.)ın izini mağaraya kadar sürüp götürmüş:[93]
"İşte, iz şurada kesildi!" demiştir.[94]
Sevr dağının üzerine çıkıp da, mağaranın kapısının üzerinde gerili örümcekağını gördükleri zaman, müşriklerin işleri karıştı:

"Eğer o oraya girmiş olsaydı, kapının üzerinde örümcek ağı bulunmazdı![95] Eğer mağaranın içinde bir kimse bulunsaydı, şuradaki örümcek ağı olmazdı!" dediler.[96]
Bazıları:
"Mağaranın içine bir girin bakalım!" dedikleri zaman, Ümeyye b. Halef:
"Sizin hiç aklınız yok mu? Mağarada ne işiniz var?!
Üzerinde üstüste, kat kat örümcek ağı bulunan şu mağaraya mı gireceksiniz?!
Vallahi, benim kanaatime göre,[97] şu örümcek ağı Muhammed doğmadan öncesine aittir!" dedi[98] ve oraya da işedi.
Hatta, kendisinin sidiği, mağaranın içine doğru aktı gitti.[99]
Müşrikler mağaranın sağını solunu dolaşıyor ve:
"Eğer mağaraya girmiş olsalardı, güvercinlerin yumurtası kırılır, örümcek ağı da bozulurdu!" diyorlardı. [100]
Ebu Cehil ise:
"Vallahi, ben sanıyorum ki, o yakınımızdadır!
Fakat, bazı sihri ile gözlerimizi bağladı, göremez etti!" dedi.[101]

Hz. Ebu Bekir'in Telaşlanışı ve Korkuya Düşüşü

Hz. Ebu Bekir, Peygamberimiz (a.s.)a:
"Ben öldürülürsem, nihayet, bir tek kişiyim. Ölür giderim!
Ama sen öldürülecek olursan, o zaman bir ümmet helak olur gider!" diyordu.[102]
O sırada, Peygamberimiz (a.s.), ayakta dikilerek namaz kılıyor, Hz. Ebu Bekir de gözcülük ediyordu.
Peygamberimiz (a.s.)a:
"Şu kavmin seni arayıp duruyorlar!
Vallahi, ben kendim hakkında tasalanmıyorum.
Fakat, sana yapılmasını istemediğim birşeyin yapıldığını göreceğim diye korkuyorum" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Ey Ebu Bekir! Korkma! Hiç şüphesiz, Allah bizimledir!" buyurdu.[103]
Hz. Ebu Bekir mağaranın içinde iken başlarının üzerinde müşriklerin ayaklarını görünce; [104] Peygamberimiz (a.s.)a:
"Ey Allah'ın Peygamberi! Onlardan bazısı gözünü aşağı eğip baksa muhakkak bizi görür!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Sus ey Ebu Bekir! İki kişi ki, üçüncüsü Allah'tır!" buyurdu.[105]
Hz. Ebu Bekir:
"Yâ Rasûlallah! Onlardan birisi [106] ayağını kaldıracak,[107] ayaklarına bakacak olursa, ayaklarının altında[108] bizi görecek!" dedi.[109]
Peygamberimiz (a.s.):
"Mahzun olma (üzülme)! Allah bizimledir![110]
Ey Ebu Bekir! Üçüncüsü Allah olan iki kişiyi sen ne sanıyorsun?!" buyurdu.[111]
Yüce Allah, bu vakıayı Kur'ân-ı Kerîminde şöyle anar:
"Eğer siz ona (Peygamber (a.s.)a) yardım etmezseniz, (hatırlayınız o zamanı ki) kâfirler onu (Mekke'den) çıkardıkları (hicret etmek zorunda bıraktıkları) zaman, bizzat Allah ona yardım etmişti.
(O zaman), Resûlullah (ancak) ikinin ikincisinden ibaretti.
O zaman, onlar (Sevr dağının tepesindeki) mağarada idiler.
Peygamber, arkadaşına (Ebu Bekir'e):
'Mahzun olma (Üzülme)! Allah hiç şüphesiz bizimledir!' derken, Allah onun üzerine sekînetini indirmiş, onu (Peygamberini) görmediğiniz ordularla (meleklerle) desteklemiş, kâfirlerin kelimesini alçalt-mışt. Allah'ın kelimesi ise, o çok yücedir. Allah mutlak galibdir, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir."[112]
Müşrikler Peygamberimiz (a.s.)la Hz. Ebu Bekir'i Sevr dağında ve mağarasında bulamayınca, umutları kesilmiş olarak geri döndüler.[113]
Peygamberimiz (a.s.)ı ve Hz. Ebu Bekir'i bulup kendilerine geri getirene[114] veya öldürene[115] yüz deve verileceğini,[116] Mekke'nin aşağı ve yukarı kısımlarında ilan ettiler. [117]
Peygamberimiz (a.s.), Perşembe günü geceleyin, Hz. Ebu Bekir'i yanına alarak Sevr mağarasına girmişti.
Cuma, Cumartesi ve Pazar günlerini orada geçirdiler. [118]

Hz. Ebu Bekir'in oğlu Abdullah, çok anlayışlı ve çok becerikli bir gençti.[119]
Babasının emri üzerine,[120] her gece Sevr mağarasında Peygamberimiz (a.s.)la Hz. Ebu Bekir'in yanında geceler, seher vakti yanlarından ayrılır, Mekke'de gecelemiş gibi, Kureyş müşriki eriyle sabahlardı.[121]
Gündüzün de, Kureyş müşriklerinin arasında onlarla birlikte bulunur, onların konuşmalarını, danışmalarını, Peygamberimiz (a.s.)la Hz. Ebu Bekir hakkında söylenen şeyleri dini er, [122] müşriklerin hile ve tuzaklarından,[123] duyduklarını da[124] ezberler, [125] akşamleyin gelip Peygamberimiz (a.s.)la Hz. Ebu Bekir'e haberverirdi.[126] Hz. Ebu Bekir'in azadlısı Âmirb. Füheyre de; Hz. Ebu Bekir'e ait[127] davarları Mekkelilerin çobanlarıyla birlikte yayardı.[128] Sabahleyin onlarla birlikte çıkar, akşam dönüşünde ise, davarlarının yürüyüşünü ağırlaştınp çobanlardan geride kalır, gece karanlığı basınca, davarlarıyla birlikte Sevr mağarasına dönerdi. [129]
Peygamberimiz (a.s.)la Hz. Ebu Bekir, ihtiyaçları olan sütü sağıp alırlardı. [130]
Sağmal, bol sütlü davarlardan sağılan süt, içine güneşte kızmış temiz taş konularak ısıtılır, böylece taze süt içerek gecelerlerdi.
Âmir b. Füheyre gecenin sonuna doğru sağmal koyuna seslenir, onu alıp ötekilerle birlikte mağaranın önüne götürürdü.[131]
Sabahleyin erkenden Mekke'ye dönen Abdullah'ın ayak izlerini de, arkasından götürdüğü davarların izleriyle siler, belirsiz eder,[132] otlakta Mekke çobanlarıyla sabahlardı. Çobanlar işin farkına varmazlardı.[133]

Hz. Ebu Bekir'in Evdeki Parasını Getirtip Medine'ye Götürüşü

Hz. Ebu Bekir'in Müslüman olduğu zaman, kırk bin dirhemi vardı.[134]
Müşriklerin işkence altında kıvran d irdi ki arı Müslüman köleleri onlardan satın alıp azad etmek ve Müslümanları güçlendirmek için servetini harcamaktan geri durmadı.
Medine'ye hicret edeceği zaman, ancak beş bin[135] veya altı bin[136] dirhemi kalmıştı. [137] Oğlu Abdullah'ı gönderip, onları da Sevr mağarasına getirtti [138] ve yanında Medine'ye götürdü.[139] Orada da, Mekke'de yaptığı gibi yaptı.[140]

Peygamberimiz (a.s.)ın Mekke'de Peygamber Olarak Ne Kadar Kaldığı ve Medine'ye

Ne Zaman ve Nasıl Hicret Ettiği

Peygamberimiz (a.s.) kırk yaşında peygamber olup, kendisine vahiy geldiği halde Mekke'de onüç yıl kaldıktan sonra, Medine'ye hicret etmesi Allah tarafından emrolundu.[141]

Nübüvvetin onüçüncü yılında,[142] Zilhicce ayında Akabe'de Peygamberimiz (a.s.)a Ensar (Medineli Müslümanlar) tarafından yapılan İkinci Bey'attan sonra, Peygamberimiz (a.s.), o yıl,[143] Zilhicce'den kalan günlerle Muharrem ve Safer ayında Mekke'de oturdu.[144]

Perşembe günü Hz. Ebu Bekir'le birlikte Sevr mağarasına girdi.[145] Mağarada üç gece kaldılar.[146]

Halk iyice sakinleşti.[147]

Sevr mağarasına girişlerinden, üç gece sonra, Sevr'de bulunmak üzere ücretle tutulmuş olan Abdullah b. Uraykıt da, kendisine teslim edilmiş bulunan iki deve ile birlikte, üçüncü gecenin sabahında, seher vaktinde Sevr'e gelmiş bulunuyordu.[148]

Nübüvvetin ondördüncü yılında.[149] Rebiülevvel ayının dördünde, [150] Pazartesi günü[151] seher vakti,[152] Hz. Ebu Bekir iki devenin üstün olanını Peygamberimiz (a.s.)a takdim ederek:

"Babam, anam sana feda olsun! Bin!" dedi.

Peygamberimiz (a.s.):

"Ben, benim olmayan deveye binmem!" buyurdu.

Hz. Ebu Bekir:

"Yâ Rasûlallah! O senindir! Babam, anam sana feda olsun!" dedi.

Peygamberimiz (a.s.):

"Hayır! Binmem! Fakat, onu ne kadara satın aldınsa bana söylemelisin!" buyurdu.

Hz. Ebu Bekir:

"Şu kadara! Şu kadara!" dedi.

Bunun üzerine, Peygamberimiz (a.s.):

"Ben de, onu o bedelle aldım!" buyurdu.

Hz. Ebu Bekir:

"Artık o senindir yâ Rasûlallah!" dedi.[153]

Peygamberimiz (a.s.); Ced'â, Adbâ diye de anılan Kasvâ'yı Hz. Ebu Bekir'den dört yüz dirheme satın alınca,[154] onun üzerine bindi.

Hz. Ebu Bekir de, diğer deveyi binip, azadlısı Âmir b. Füheyre'yi-yolda kendilerine hizmet etmesi için-terkisine aldı.[155]

Kılavuz Abdullah b. Uraykıt önlerine düştü. Sahiller yolunu tutup, Medine'ye gitmek üzere, Sevr'den aynldılar.[156]

Peygamberimiz (a.s.)ın Yurt Sevgisi ve Hz. Ebu Bekir'in Kureyş Müşrikleri Hakkındaki Sözü

Peygamberimiz (a.s.); Hazvere çarşısında durarak,[157] Beytullah'a baktı.[158] Mekke'ye: "Vallahi,[159] biliyorum ki,[160] sen, hiç şüphesiz, Allah'ın yarattığı yerlerin hayırlısı ve Allah'a en sevgili olanısın![161]
Eğer senin halkın[162] beni senden çıkarmamış olsalardı, çıkmazdım!" buyurdu.[163]
Peygamberimiz (a.s.)ın:
"Senden daha güzel ve bana senden daha sevgili bir belde yoktur!
Eğer kavmim beni senden çıkarmamış olsalardı, ben senden başkasında oturmazdım!" buyurduğu[164] ve:
"Ey Allah! Sen, beni beldelerin bana en sevgili olanına götür!
Beni, beldelerin sana sevgili olanında yerleştir!" diye dua ettiği de rivayet olunmuştur. [165]
Peygamberimiz (a.s.)a Yüce Allah tarafından hicret emri verildiği zaman, İsrâ sûresinin sekizinci âyeti de indirilmiş ve bu âyette:
"'Rabbim! Beni (gireceğim yere) sıdk (ve selâmet) girdirişiyle girdir!
(Çıkacağım yerden de) sıdk (ve selâmet) çıkarışıyla çıkar!
Ve tarafından, bana hakkıyla yardım edici bir hüccet (ve kudret) de ver' de!" buyurulmustur. [166]
Peygamberimiz (a.s.) Mekke'den çıkarken, Hz. Ebu Bekir: "İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn! Onlar Resûlullah (a.s.)ı çıkardılar! Hiç şüphesiz, kendileri de helak olacaklar" dedi.[167]

Medine'ye Gidilirken Takip Edilen Yollar ve Uğranılan Yerler

Kılavuz Abdullah b. Uraykıt; Peygamberimiz (a.s.)la Hz. Ebu Bekir'i Mekke'nin aşağı tarafından götürüp sahile geçirdi.

Usfan'ın aşağısında, yoldan ayrıldılar. [168]

Usfan; Mekke ile Medine arasında, Mekke'ye iki günlük kadar uzaklıkta bir kariyye olup, kuyuları ve akarsuları sayılamayacak kadar çoktur.[169]

Hz. Ebu Bekir, kâh önde gidiyor, kâh arkadan birisinin gelmesinden korkunca, geride kalıp arkada gidiyor ve böyle yapmaktan geri durmuyordu. [170]

Hz. Ebu Bekir, ticaret maksadıyla zaman zaman Şam'a gidip geldiği için, herkesçe tanınırdı.

Mekke ile Medine arasındaki bu yolculukları sırasında da,[171] tanıdığı birisiyle karşılaştıkça, Peygamberimiz (a.s.)ı:[172]

"Ey Ebu Bekir! Kimdir şu önündeki zât?" diye ona soruyorlar, o da:

"Kılavuzdur! Bana yol gösteriyor!" diyor, [173] bu sözü ile de:

"O bana hayır yolu gösteriyor!" demek istiyordu.[174]

Kılavuz Abdullah b. Uraykıt Peygamberimiz (a.s.)la Hz. Ebu Bekir'i Emec'in altından götürdü.[175] Emeç; Usfan ile Kudeyd arasında, Huzâalara ait ekinlik bir vadi olup, yirmi kadar su kuyusu vardır.[176] Emec'i geçtikten sonra, yol ayrıldı.

Kudeyd'e vardılar. [177]

Kudeyd; Mekke ile Medine arasında,[178] Mekke'ye Medine'den daha yakın,[179] su kuyuları çok olan biryerdir.[180]

Kudeyd çadırlarına ulaştıkları sırada Müdlic oğullarından bir adama rastladılar.[181]

Peygamberimiz (a.s.)ın Bir Kayanın Gölgesinde Dinlenişi

Peygamberimiz (a.s.)la Hz. Ebu Bekir, her tarafta aranıyor olmalarına rağmen, Mekke'den ayrıldıkları gün ve o günden sonraki gece, durmadan yollarına devam ettiler. [182]
Ertesi gün de yanlanmış,[183] yol da boşalıp, yoldan hiç kimse geçmez olmuştu.[184]
Hz. Ebu Bekir, gölgesine sığınılabilecek bir yer var mı diye göz gezdirirken, [185] gölgeli, uzun bir kaya gördü. Kayanın üzerine henüz güneş gelmemişti. Hemen varıp onun yanına indiler. [186] Hz. Ebu Bekir kayanın gölgesinde Peygamberimiz (a.s.)in uyuyacağı bir yeri düzelttikten ve üzerine bir post serdikten sonra:
"Yâ Rasûlallah! Sen yat, uyu. [187]
Ben senin için etrafa göz kulak olurum" dedi. [188]
Peygamberimiz (a.s.) yatıp uyudu. [189]
Hz. Ebu Bekir kendilerini arayan kimse var mı diye etrafa bakınırken, bir davar çobanının davar-larıyla birlikte kayaya doğru gelmekte olduğunu ve onun da kayanın gölgesinden yararlanmak istediğini gördü.
Kendisini karşılayıp, ona:
"Sen kimin çobanısın ey oğul?" diye sordu. [190]
Çoban:
"Şehir halkından.[191] Kureyşîlerden [192] bir adamın çobanıyım!" dedi. [193]
Adamın ismini haber verince, Hz. Ebu Bekir onu tanıdı [194] ve çobana:
"Davarında süt var mı?" diye sordu.
Çoban, "Evet! Var!" dedi.
Hz. Ebu Bekir:
"Bizim için süt sağır mısın?" diye sordu.
Çoban "Evet!" deyince, Hz. Ebu Bekir bir koyun tutmasını ona emretti:
"Memeyi kıldan, topraktan, kirden silkip tem iz I ey i ver!" dedi.
Çoban Hz. Ebu Bekir'in dediğini yaptıktan sonra, yanındaki çanağa bir miktar süt sağdı. [195]
Hz. Ebu Bekir'in yanında ufak bir tulum vardı.
Hz. Ebu Bekir; Peygamberimiz (a.s.) ondan su içsin, abdest alsın diye, o tulumla su taşırdı. [196]
Peygamberimiz (a.s.) o sırada çok susamıştı. [197]
Hz. Ebu Bekir sütün üzerine su döküp biraz soğuttu ve:
"Yâ Rasûlallah! İç sütten!" dedi. [198]
Peygamberimiz (a.s.) içince, Hz. Ebu Bekir'in içi rahaflaştı. [199]
"Yâ Rasûlallah! Yolculuk için vakit geldi!" dedi. [200]
Güneş batıya doğru eğildikten sonra, kalkıp yollarına devam ettiler [201] ki, o gün Salı günü olup, Kudeyd'e gelmiş bulunuyorlardı. [202]
Müşriklerde, Peygamberimiz (a.s.)la Hz. Ebu Bekir'i her tarafta aramaktan geri durmuyorlardı. [203]

Ümmü Ma'bed Hatunun Çadırına Uğranılması

Ümmü Ma'bed Hatun, Huzâaların atası Aımr b. Rebia'nın şovundan olup, akıllı, iffetli ve güçlü bir kadındı.
Kuraklık ve kıtlık yıllarında Kudeyd'deki[204] çadırının önüne oturur, gelen geçen yolcuların su ve yiyecek ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırdı.
Peygamberimiz (a.s.)la Hz. Ebu Bekir, Âmir b. Füheyre ve Abdullah b. Uraykıt da onun çadırına uğradılar. Ondan hurma[205] veya et satın almak istediler.
Fakat, Ümmü Ma'bed Hatunun yanında bunlardan hiçbir şey bulamadılar.
Çünkü, hazerde, seferde azığı tükenen veya kıtlığa uğrayan halk, onda bulduklarını, olanları satın alır, tüketirlerdi.[206]
Ümmü Ma'bed Hatun:
"Vallahi, yanımızda birşey bulunsaydı, sizin ihtiyacınızı gidermek için ikram ederdim!" dedi.[207]
Peygamberimiz (a.s.):
"Ey Ümmü Ma'bed! Yanında süt bulunur mu?" diye sordu.
Ümmü Ma'bed Hatun:
"Yoktur! Vallahi davarlar kısırdır!" dedi.[208]
Peygamberimiz (a.s.), çadırın bir tarafında duran arık koyunu gördü ve:
"Ey Ümmü Ma'bed! Nedir şu koyun?" diye sordu.
Ümmü Ma'bed Hatun:
"O, arık, davar sürüsünden geri kalmış, dermansız, güçsüz bir koyundur!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Onda süt var mı?" diye sordu.
Ümmü Ma'bed Hatun:
"O, bundan tamamıyla mahrumdur!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Benim onu sağmama izin verir misin?" diye sordu.
Ümmü Ma'bed Hatun:
"Evet! Anam, babam sana feda olsun! Eğer sen onda süt bulabileceğini sanıyorsan, sağ!" dedi.[209]

Peygamberimiz (a.s.)ın Sütsüz Koyundan Süt Sağışı

Peygamberimiz (a.s.), koyunu getirtti. Koyunun arkasına çömelcii. Bacaklarını ayırdı. Besmele çekti. Koyunun memesini eliyle sığadı[210] ve:
"Ey Allah! Ona (Ümmü Ma'bed'e) koyununu bereketli kıl!" diyerek[211] dua edince, koyunun memesi sütle dolup taştı!
Peygamberimiz (a.s.) beş-on kişinin kanasıya içeceği büyüklükte bir kap getirtti ve içine süt sağdı. Kabı ağzına kadar doldurdu.
Önce Ümmü Ma'bed Hatun ondan kanasıya içti.
Peygamberimiz (a.s.)ın yoldaşları da ondan kanasıya içtiler. Onlardan sonra da, Peygamberimiz (a.s.) içti ve:
"Kavmin sulayıcısı, onlardan sonra içer!" buyurdu.
Hepsi de, susadıktan sonra, ondan tekrar içtiler ve kandılar.
Peygamberimiz (a.s.), tekrar kabın içine süt sağıp doldurdu ve Ümmü Ma'bed Hatuna bıraktı. [212]
Ümmü Ma'bed Hatun bir koyun getirip kesti. Etini pişirdi. Peygamberimiz (a.s.)la arkadaşları ondan yediler.
Ümmü Ma'bed Hatun; pişirdiği etten, yolda yiyecekleri kadar da, onların sofralarına koydu.
Etin daha çok kısmı kendilerine kaldı.[213]

Ümmü Ma'bed Hatunun Peygamberimiz (a.s.)da Gördüklerini ve Peygamberimiz

(a.s.)ı Kocasına Anlatması

Peygamberimiz (a.s.)la arkadaşları ayrılıp gittikten biraz sonra, Ümmü Ma'bed'in kocası Ebu Ma'bec! geldi.
Kapta dolu sütü görünce, şaşırdı:
"Bu süt size nereden geldi?!
Koyunlar kısır ve uzaktalar! Çadırda da süt sağılır hayvan yok!?" dedi.
Ümmü Ma'bed:
"Hayır! Vallahi, bize ancak mübarek bir zât uğradı. Şöyle şöyle söyledi. Şöyle şöyle yapti!" diyerek olan bitenleri birer birer anlatınca, Ebu Ma'bed:
"Vallahi, ben sanırım ki, o, Kureyşîlerin aramakta oldukları sahihleridir!
Ey Ümmü Ma'bed! Hele sen onu bana bir tarif et bakayım?" dedi.
Ümmü Ma'bed:
"Gördüğüm öyle birzât idi ki, güzelliği besbelli idi. Güzel huylu idi. Kendisinde ne karın büyüklüğü, ne de baş küçüklüğü vardı. Kendisi çok biçimli ve güzel çehreli idi. Kendisinin gözlerindeki siyahlıkta ve kirpiklerinde çokluk, sesinde naziklik vardı. Gözünün akı pek ak, siyahı da pek siyahtı. Gözü, Kudretten sürmeli idi. Kaşlarının ucu ince, saçları koyu siyahtı. Boynunda uzunluk ve yükseklik, sakalında sıklık vardı.
Sustuğu zaman kendisinde bir vakar ve ağırbaşlılık, konuştuğu zaman da güleryüzlülük, tatlı sözlülük görülmekte; sözleri, sanki dizilmiş birer inci gibi, ağzından tatlı tatlı akmakta idi.
Sözü açık, ve hak ile bâtıl arasını ayırıcı olup, ne acizlik sayılacak derecede az, ne de boş ve gereksiz sayılacak derecede çoktu.
Uzaktan bakılınca, kendisi insanların en heybetlisi idi. Yakınına gelince, herkesten daha tatlı ve çekici idi.
Kendisi orta boylu olup, boyu ne hoşa gitmeyecek derecede uzun, ne de göz hakir görecek, başkasına bakacak derecede kısa idi. Sanki o birfidan idi ki; iki fidan arasında bitmiş, parlaklığı ve yeşilliği onlara üstün gelmişti.
Onun yanında yoldaşları da vardı ki, o birşey söylediği zaman onlar dinlerler, onun verdiği emri yerine getirmeye koşuşurlardı.
Kendisi ekşi ve asık suratlı değil, güleçti.
Kimseyi kınamaz ve azarlamazdı" dedi.
Eb Mâbed:
"Vallahi, bu zât, Mekke'deki işi bize anlatılmış olan, Kureyşîlerin sahibidir.
Ey Ümmü Ma'bed! Eğer ben kendisine rastlamış olsaydım, arkadaşlığına kabul edilmemi dilerdim!
Yine de, bir yolunu bulursam, muhakkak bunu yapacağım!" dedi. [214]

Ümmü Ma'bed Hatunun Mucize Sütlü Koyunu

Ümmü Ma'bed Hatunun bildirdiğine göre; Peygamberimiz (a.s.) tarafından memesi sığanan ve kesilmemesi emrolunan koyun, Hicretin 18. yılındaki kuraklığa kadar kalmış, kuraklıktan yeryüzünde az veya çok birşey kalmamışken, onlar bu koyundan sabah akşam süt sağmış durmuşlardır![215]

Ümmü Ma'bed Âtike Hatunla Kocası Eksem'in Müslüman Oluşu

Peygamberimiz (a.s.) Medine'ye gittikten sonra, Ümmü Ma'bed Atike Hatun, Yüce Allah'ın dilediği kadar bir müddet Kudeyd'de kalıp, küçük oğlunu yanına alarak Medine'ye gitti.
Peygamberimiz (a.s.)ın Mescidinde Müslümanlara hitapta bulunduğu sırada Ü mmü Ma'bed Hatunun Mescide uğrayan oğlu, koşarak annesinin yanına geldi ve:
"Anneciğim! Ben, bu gün, Mübarek Zâtı gördüm!" dedi.
Ümmü Ma'bed Hatun:
"Oğulcuğum! O, Resûlullah (a.s.)dır!" dedi.[216]
Ümmü Ma'bed Hatun Medine'de Müslüman olup Peygamberimiz (a.s.)a bey'at etti.[217]
Ümmü Ma'bed'in kocası Ebu Ma'bed Eksem b. Cevn (Abduluzzâ) Huzâaların atası Amr b. Rebia'nın soyundan olup, Hicret sırasında Müslüman olmak için Peygamberimiz (a.s.)ın arkasından giderek[218] Ri'm vadisinde[219] Peygamberimiz (a.s.)a yetişmiş, Müslüman olmuş, bey'at edip yurduna dönmüştür.[220]
Yüce Allah her ikisinden de razı olsun!
Peygamberimiz (a.s.), Ebu Ma'bed'e:
"Ey Eksem! Amr b. Luhayy, b. Kaman, b. Hındif'i, Cehennemde barsaklarını sürürken gördüm! Onun kadar sana benzeyen, senin kadar da ona benzeyen bir kimse görmedim" buyurmuştu. Eksem:
"Yâ Rasûl alları! Onun bu benzeyişinin, bana zarar vermesinden korkuyorum!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Hayır! Korkma! Sen mü'minsin! O ise kâfirdir! O, İsmail (a.s.)ın dinini ilk değiştiren, putlar diken, Bahire, Sâibe, Vasile ve Hami bid'atlarını ihdas eden kimsedir!" buyurdu. [221]

Mekkelilerin Bir Cinden Beyitler İşitmeleri ve Ümmü Ma'bed'den Peygamberimiz (a.s.)ı Sormaları

Üç gece bekledikleri halde, Hz. Ebu Bekir'in ev halkı da,[222] Kureyş müşrikleri de, Peygamberimiz (a.s.)ın nereye doğru gittiğini ve halen nerede olduğunu bilmiyorlardı.
Peygamberimiz (a.s.)la Hz. Ebu Bekir ve arkadaşları, Salı günü Kudeyd'de bulundukları sırada idi ki,[223] cinlerden bir adam,[224] Arapça bazı beyitler okuyarak Mekke'nin aşağı tarafından yukarı taraflna doğru gitti.
Halk da, kendisini görmedikleri halde, onun sesini takip ederek Mekke'nin yukarısına doğru gittiler.
Okunan beyitlerde, özetle, Peygamberimiz (a.s.)la arkadaşının Ümmü Ma'bed Hatunun çadırında dinlendikleri anlatılıyor, Ümmü Ma'bed'in iyiliği övülüyordu.[225]
Kureyş müşrikleri cinden Ümmü Ma'bed'in adını işitince, Ümmü Ma'bed'in çadırına vardılar.
Ona:
"Sen Muhammed'i gördün mü? Kendisinin şekil ve şemaili şöyle şöyledir!" diyerek Peygamberimiz (a.s.)ı tarif ettiler ve sordular.
Ümmü Ma'bed:
"Ben sizin söylediğiniz şeyleri bilmiyorum.
Ancak, bana bir konuk uğrayıp, kısır koyundan bol süt sağdı!" dedi.
Kureyş müşrikleri:
"İşte, biz de onu soruyor ve bulmak istiyoruz!" dediler ve hemen aramaya gittiler.[226]

Sürâka b. Malik b. Cu'şum'un Peygamberimiz (a.s.)ı Takip Edişi ve Eman Dilemek

Zorunda Kalışı

Kureyş müşriklerinin saldıkları elçi Müdlic oğulları yurduna vanp, Peygamberimiz (a.s.)la Hz. Ebu Bekir'den her birini öldüren veya esir eden kimseye mükâfat olarak birer diyet (yüzer deve) verileceğini duyurmuştu.[227] Peygamberimiz (a.s.)la Hz. Ebu Bekir de, o gün, Salı günü, Müdlic oğullarının yurdu olan Kudeyd'e ulaşmış bulunuyorlardı. [228]
Sürâka b. Malik'in Müdlic oğullarının meclislerinden birisinde oturduğu sırada, Müdlic oğullarından bir adam gelip üzerine dikildi[229] ve ona:
"Ey Sürâka! Ben biraz önce sahile doğru giden birkaç yolcu gördüm.[230] Sanırım ki, onlar Muhammed ile ashabıdır!" dedi.[231]
Sürâka, adamın gördüklerinin Peygamberimiz (a.s.)la ashabı olduğunu anladı.[232] Ona, gözüyle "Sus!" diye işaret ettikten sonra:[233]
"Senin gördüğün yolcular onlar değildir. Herhalde, sen filan filan kişileri görmüşsündür ki, biraz önce, yitiklerini aramak için, gözümüzün önünden geçip gitmişlerdi.[234]
Onlar ancak filan oğullarıdır. Yitiklerini anyorlardır!" dedi.
Adam da:
"Olabilir!" diyerek karşılık verdi.[235]
Sürâka, mecliste biraz eğleştikten, oyalandıktan sonra, kalkıp evine girdi. Hemen atını alıp çıkmasını ve yüksek tepenin arkasında kendisini beklemesini cariyesine emretti.[236]
Zırhını giyindi, silahını kuşandı, fal okunu çıkardı.
Onlara zarar verip veremeyeceğini anlamak için, fal okunu çekti.
Hoşlanmadığı şey, zarar veremeyeceği oku çıktı!
Buna rağmen, Sürâka, Peygamberimiz (a.s.)ı tutup Ku rey şile re teslim edince yüz deveye kavuşacağı umudunu yitirmedi.[237]
Hemen kargısını alıp, evin arka tarafından dışarı çıktı.
Kargısının parıltısı göze çarpmasın diye alt tarafını yerde sürükleyerek, üst tarafını da aşağıya doğru tutarak atının yanına vardı, üzerine ati adı. Kendisini gayesine bir an önce yaklaştırması için, onu dörtnala kaldırdı.[238]
Peygamberimiz (a.s.)la Hz. Ebu Bekir'i gördü.[239] Seslerini işitecek kadar, kendilerine yaklaştı, yetişti.[240]
Hz. Ebu Bekir dönüp bakınca, bir süvarinin kendilerine gelip yetiştiğini gördü[241] ve:
"Yâ Rasûlallah! Bu, bizi anyor!?[242] Bu süvari bize yetişmiş bulunuyor!?" dedi.[243]
Peygamberimiz (a.s.):
"Mahzun olma! Allah bizimledir!" buyurdu.[244]
Hz. Ebu Bekir:
"Yâ Rasûlallah! Bu, bizi anyorve bize de gelip yetişmiş bulunuyor!?" dedi ve ağladı.
Peygamberimiz (a.s.), Hz. Ebu Bekir'e:
"Sen ne için ağlıyorsun?" diye sordu.
Hz. Ebu Bekir:
"Vallahi ben kendim hakkında ağlamıyorum! Fakat, senin hakkında ağlıyorum!" dedi. [245]
Bunun üzerine, Peygamberimiz (a.s.), arkasına dönüp baktı[246] ve:
"Ey Allah! Şuna karşı, dilediğin şeyle bize kâfi ol! Onun şerrini üzerimizden defet![247] Düşür onu atından!" diyerek dua etti. [248]

At birden tökezleyip yere kapandı! Sürâka da atın üzerinden yere yuvarlandı! Hemen kalktı.
Elini fal oku torbasına uzatıp, ondan fal kalemlerini çıkardı ve:
"Şunlara zarar verir miyim, yoksa veremez miyim?" diye, onlarla fal çekti. Yine, hoşlanmadığı şey, zarar veremeyeceği oku çıktı.
Fakat, Sürâka çıkan oka uymadı. Yine, atının üzerine atladı. Kendisini gayesine ulaştırması için onu dörtnala kaldırdı.
Peygamberimiz (a.s.)la arkadaşlarına daha çok yaklaştığı zaman, at yine yere kapandı! Sürâka da, atın üzerinden yere yuvarlandı!
Kalktı. Tekrar elini ok torbasına uzatıp, ondan fal kalemlerini çıkardı ve:
"Şunlara zarar verir miyim, yoksa veremez miyim?" diye, onlarla fal çekti.
Yine, hoşlanmadığı şey, zarar veremeyeceği oku çıktı.
Sürâka oka isyan etti. Yine, atına ati adı.
Kendisini gayesine ulaştırması için onu dörtnala kaldırdı.
Peygamberimiz (a.s.)ın okuduğu Kur'ân-ı Kerîm'i işitecek kadar yaklaştı. [249]
Aralarındaki mesafe iki-üç mızrak boyuna kadar indi. [250]
Peygamberimiz (a.s.) arkasına hiç dönüp bakmıyor, Hz. Ebu Bekir ise, arkasına sık sık, çok çok dönüp dönüp bakıyordu!
Peygamberimiz (a.s.)ın okuduğu Kur'ân-ı Kerîm'i işittiği sırada, Sürâka'nın atının iki ön ayağı birden yere, kuma battı, gömüldü! Bu batış, atın dizlerine kadar erişti!
Sürâka da, atin üzerinden yere yuvarlandı!
Sürâka atı kalkmaya zorladı ve at da kalkmaya çabaladı ise de, ayaklarını gömüldüğü yerden çıkaramadı!
Sürâka Peygamberimiz (a.s.)ın böyle Allah tarafından korunduğunu görünce, İslâmiyetin her tarafa yayılıp hakim olacağına kanaat getirdi. [251]
"El-emân!" diyerek[252] seslendi [253] ve: "Ben, Sürâka b. Malik b. Cu'şum'um! Bana bakınız! Sizinle konuşacağım. Vallahi, ben artık size ne eziyet edeceğim, ne de benden size hoşlanmayacağınız birşey gelecektir! [254]
Ey Muhammed! Anladım ki, bu başıma gelen şey, senin işindir! Dua et de, Allah beni şu içinde bulunduğum durumdan kurtarsın![255] Üzerime borç olsun ki;[256] vallahi[257] ben arkamdan gelenlere halinizi gizleyeceğim!
İşte ok torbam! Bu oklardan bir ok al! Sen filan ve filan yerde benim develerimin ve davarlanmın yanına uğra! Onlardan neye ihtiyacın varsa al!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Benim senin develerine ve davarlarına ihtiyacım yok!" buyurdu[258] ve Allah'a dua etti. [259]
At hemen silkinip ayağa kalktı!
Atın yere gömülen ayaklarının izinden, göğe doğru, ateş dumanı gibi bir duman yükselip dağıldı. [260]
Sürâka:
"Kavmin, senin öldürülmen veya esir edilmen için diyet (yüz deve) vaad etti!" dedi.
Kureyşlilerin Peygamberimiz (a.s.)a ve ashabına neler yapmak istediklerini haber verdi.
Sürâka Peygamberimiz (a.s.)la arkadaşlarına yol azığı ve levazımı vermek istedi ise de, ondan birşey almadılar. [261]
Peygamberimiz (a.s.), Hz. Ebu Bekir'e:

"Söyle ona! Kendisinin de bizden bir isteği var mı?" buyurdu.
Hz. Ebu Bekir bunu ona söyledi. [262]
Sürâka:
"Seninle benim aramda bir alâmet olmak üzere, bir yazı, [263] benim için bir emannâme[264] yaz!" dedi.[265]
Peygamberimiz (a.s.), Hz. Ebu Bekir'e:
"Onun için bir yazı yaz!" buyurdu. [266]
Âmir b. Füheyre emir buyurulan yazıyı bir deri parçasına yazdı. [267]
Sürâka da, o yazıyı alıp ok torbasının içine koydu[268] ve:
"Ey Allah'ın Peygamberi! Sen ne dilersen bana emret!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Sen yerinde dur! Arkamızdan gelecek hiçbir kimseyi bırakma!" buyurdu.
Günün başında Peygamberimiz (a.s.)a harp açan Sürâka, günün sonunda onun silahlı bir koruyucusu olmuştu! [269]
Sürâka, oradan geri dönüp, rastladığı herkese:
"Ben, sizin adınıza, burada olanlara yeterim!" diyor ve onları geri çeviriyordu. [270]
O, vermiş olduğu sözünde böylece durdu. [271]

Peygamberimiz (a.s.)ın Sürâka'ya Bir Müjdesi

Sürâka dönüp gitmek istediği zaman,[272] Peygamberimiz (a.s.) ona:
"Ey Sürâka! Sen Kisrâ'nın[273] bileziklerini koluna takınacağın, kemerini kuşanacağın ve tacını giyeceğin zaman nasılsın?!" buyurdu.[274]
Sürâka:
"Krallar kralı[275] Kisrâ b. Hürmüz'ün mü?!" diye hayretle sorunca, Peygamberimiz (a.s.):
"Evet!" buyurdu[276] ve Fars beldelerinin fetholunup ve Kisrâ'nın servetinin ashabına ganimet kılınacağını Yüce Allah'ın kendisine müjdelediğini Sürâkaya haber verdi.[277]
İran fütuhatında, Kisrâ'nın bilezikleri, kemeri ve tacı Medine'ye getirildiği zaman, Hz. Ömer Sürâka'yı çağırıp bunlan ona taktı!
Sürâka kollan kıllı bir zât idi. Hz. Ömer, ona:
"Ey Sürâka! Ellerini kaldırıp 'Allahuekber! Hamdolsun o Allah'a ki, bunları 'Ben insanların Rabbiyim!' diyen Kisrâ b. Hürmüz'den soyup, Müdlic oğullarından Sürâka b. Mâlik b. Cu'şum bedevisine takındırdı!' de" dedi.[278]

Ebu Cehil'in Sürâka'yı Yermeye Kalkışı ve Sürâka'nın da Ona Ders ve Öğüt Verişi

Ebu Cehil Sürâka'nın eli boş olarak döndüğünü görünce,[279] Müslüman olmasından korktu,[280] söylediği beyitlerle onu kötülemeye, halkın gözünden düşürmeye kalkıştı.
Sürâka da, Ebu Cehil'e verdiği manzum cevabında:
"Ey Hakem'in babası! Sen benim atımın ayakları yere battığı zamanki halini bir görmüş olsaydın, anlar ve hiç şüphe etmezdin ki, Muhammed delilli ve bürhanlı peygamberdir!
Artık ona kim dayanabilir ki?
Sana yaraşan, Kureyş kavmini ona saldırmaya kışkırtmak değil, onlara engel olmaktır!
Ben iyice kanaat getirdim ki; onun duyurmak ve yaymak istediği şey, muhakkak, bir gün yerleşecek ve gelişecektir!
Öyle ki, bütün halk ona karşı koymayı değil, uymayı ve kendisiyle barışıklık içinde bulunmayı isteyecektir!" dedi.[281]

Medine'ye Doğru Yola Devam Edilişi

Kılavuz Abdullah b. Uraykıt Peygamberimiz (a.s.)la arkadaşlarını yollarına devam ettirip, Harrar'a getirdi.

Harrar'dan sonra, Seniyetü'l-Mere'ye vardılar.[282]

Harrar; Cuhfe yakınında bir yer, bir sudur.[283]

Seniyetü'l-Mere de; Râbiğ vadisinde Ecya diye anılan suyun yakınındadır.[284]

Peygamberimiz (a.s.) Sevr mağarasından ayrılınca, müşrikler tarafından yakalanmak korkusuyla, başka ve sapa bir yol tutularak gidilmeye devam edilmiş, düşmanın takibatından emin kalındığı zaman Mekke'ye gidiş yolu olan ve Mekke ile Medine arasında bulunan Cuhfeye inilmiş,[285] ulaşılmıştı ki; Peygamberimiz (a.s.)ın kalbine, kendisinin, baba ve atalarının yurdu ve İbrahim (a.s.)ın Hareminin özlemi düşmüştü.[286]

Cebrail (a.s.) inip Peygamberimiz (a.s.)a:

"Mekke'yi özlüyor musun?" diye sordu.

Peygamberimiz (a.s.):

"Evet!" buyurdu.[287]

Büreyde b. Husayb'la Cemaatının Peygamberimiz (a.s.)la Buluşup Müslüman Olmaları

Peygamberimiz (a.s.)la arkadaşları; Seniyetü'l-Mere'den ayrıldıktan sonra, Râbiğ ile Cuhfe arasında bulunan[288] Gamîm mevkiine ulaştıkları, [289] Büreyde b. Husayb da konmak üzere kavminden bazı süvarilerle birlikte bulutlu (yağışlı) biryer aradıkları sırada, [290] onlar Peygamberimiz (a.s.)la karşılaştılar ve buluştular.
Peygamberimiz (a.s.) İslâmiyete davet edince, onlar hemen Müslüman oldular. [291] Kendileri seksen ev halkı idiler. [292]
Büreyde b. Husayb ve yanındakiler:
"Sağmal hayvanlarımız çok az süt veriyorlar!" diyerek, yanlarında az süt bulunduğu için özür dilediler, Peygamberimiz (a.s.)a biraz süt getirdiler.
Peygamberimiz (a.s.) onlar için bereket duası yaptı. [293]
Peygamberimiz (a.s.) orada akşam namazını kılarken, onlar da Peygamberimiz (a.s.)ın arkasına durup kıldılar. [294]
Peygamberimiz (a.s.), Büreyde b. Husayb ile buluştukları gece, ona Meryem sûresinin baş tarafını öğretti. [295]

Talha b. Ubeydullah ile Zübeyr b. Avvam'ın Peygamberimiz (a.s.)la Buluşmaları ve

Peygamberimiz (a.s.)ın Medine'ye Doğru Yol Almaya Devam Edişi

Peygamberimiz (a.s.); Harrar'dan Medine'ye hareketlerinin ertesi günü, ticaret ketvanı içinde Şam'dan gelen Talha b. Ubeydullah ile karşılaştı. Talha b. Ubeydullah, Peygamberimiz (a.s.)la Hz. Ebu Bekir'e birer Şam elbisesi hediye etti.
Medine'deki Müslümanlardan bir zâtın:
"Resûlullah (a.s.) geciktiler!" dediğini haberverince, Peygamberimiz (a.s.) hareketini hızlandırdı.
Talha b. Ubeydullah da, Mekke'deki işini görüp geri dönmek üzere, yoluna devam etti.[296]
Şam'dan gelirken buluşup Peygamberimiz (a.s.)la Hz. Ebu Bekir'e beyaz birer Şam elbisesi hediye eden sahabinin Zübeyr b. Avvam olduğu açıklandığı gibi,[297] her iki sahabinin buluşmuş olması da mümkün ve muhtemel görülmüştür.[298]
Peygamberimiz (a.s.); Abdullah b. Uraykıt'ın kılavuzluğuyla, Seniyetü'l-Mere'den sonra:
7. Lakf'a vardılar. Kılavuz, Lakf'tan sonra,
8. Medlice Lakf'a götürdü. Medlice Lakftan sonra,
9. Medlice Mehac veya Medlice Micac vadisine indirdi. Medlice'den sonra,
10. Mercıh Mehac'a götürdü.[299]
Lakf; tatlı su kuyuları bulunan bir yer ise de, üzerinde ekinlikler ve hurmalıklar yoktur.[300]
Medlice Mehac; Mekke nahiyelerindendir.[301]
Mercıh Mehac; Mekke yolundadır.[302]
Kılavuz, Mercıh Mehac'dan sonra,
11. Zülgadaveyn'in Mercıh vadisine indirdi. Mercıh vadisinden sonra,
12. Zûkeşr vadisine götürdü. Zûkeşr vadisinden sonra,
13. Cedâcid üzerini tutturdu.[303] Cedâcid üzerinden sonra,
14. Ecred üzerini tutturdu. Ecred'den sonra,
15. Âdâ-i Medlice Tihn vadilerinden olan Zû Selem'e götürdü.[304]
Ecred; Medlice Tihn'den önce biryerdir.[305]
Cedâcid; içinde eski kuyuları bulunan düzlük ve sert biryerdir.[306]
Tihn; Mekke ile Medine arasında, Sukyâya üç mil uzaklıkta bir suyun ismi olup, bir kadın orada oturur, hiç kimseye su içirmezdi.[307] Zû Seleme'den sonra,
16. Abâbid veya Abâbib'in üzerine erişildi. Kılavuz, buradan sonra,
17. Elfacce veya Elkahhaya geçirdi. Elfacce veya Elkahha'dan sonra,
18. Arc'a indirdi.[308]
Abâbid veya Abâbib; Tihn'in yakınında bir yerdir.[309]
Elkahha; Kudeyd ile Cuhfe arasında,[310] Medine'ye üç merhalelik (konaklık) birvadi olup,[311] Gıfâr oğullarına aittir.[312]
Arc; Mekke ile Medine arasında, hacıların yolu üzerinde ve Sukyâ yakınındadır.[313]
Arc'a indirildikleri zaman, yüklü develerin yürüyüşleri ağırlaşmıştı.
Eşlemlerden Evs b. Hucr, kendisine ait bir deveye Peygamberimiz (a.s.)ı bindirip, uşağı Mes'ud b. Hüneyde'yi de Peygamberimiz Aleyhiselamın yanına kattı.[314]
Peygamberimiz (a.s.) Medine'ye kısa yoldan gitmek istiyordu.[315]
Kerbûbe'de namaz vakti olunca, Peygamberimiz (a.s.) namaza durdu.
Hz. Ebu Bekir de, Peygamberimiz (a.s.)ın sağına durdu.

Mes'ud b. Hüneyde'nin kalbine İslâm sevgisi düştü ve hemen Müslüman oldu, birlikte namaz kıldılar.[316]
Kılavuz; Peygamberimiz (a.s.)la arkadaşlarını Arc'dan çıkardıktan sonra, Rekûbe'nin sağından
19. Seniyetü'l-Gair (veya Seniyetü'l-Âri)'e götürdü. Seniyetü'l-Gair'den sonra,
20. Ri'm vadisine indirdi.[317] Ri'm vadisinden sonra,
21. Akîk vadisine indiler.
22. Cescâseye kadar ilerlediler.
Orada, Peygamberimiz (a.s.):
"Medine'ye yaklaştırmadan, Amr b. Avf oğullarının yurduna giden yolu bize kim gösterecek?" diye sordu.
23. Tabiy (ceylan) yolunu tutup, Usbeye kadar gittiler.[318]
Cescâse; Akîk vadisi tarafından, Bakiyy'e doğru biryerdir.[319]
Usbe; Cehceba (Cahcaba) oğullarının yurdu olup, Küba mescidinin batısındadır.[320]

Peygamberimiz (a.s.)ın Medine'de Gözlenişi, Özlenişi

Medineli Müslümanlar, Peygamberimiz (a.s.)ın Medine'ye gelmek üzere Mekke'den yola çıktığını işittikleri zaman, her gün, sabah namazını kıldıktan sonra Harre mevkiine çıkarak öğle sıcağı basıncaya, zeval vaktine kadar Peygamberimiz (a.s.)ı gözlerlerdi.
Yine, bir gün, uzun uzun gözledikten sonra dönüp evlerine girdikleri sırada idi ki, Yahudilerden birisi kendisine ait bir iş için kalelerden bir kalenin üzerine çıkıp uzakları gözetlerken, Peygamberimiz (a.s.)la arkadaşlarının beyazlara bürünmüş olarak serap ve sisleri yara yara gelmekte olduklarını gördü.
Yahudi, kendisini tutamayarak, yüksek sesle:
"Ey Arap cemaatı! Ey Kayle oğulları! İşte, nasibiniz, devletliniz, gelmesini bekleyip durduğunuz ulu kişiniz geliyor!" diyerek haykırdı.[321]
Yahudinin sesini işiten Medineli Müslümanlar, Peygamberimiz (a.s.)ı karşılamak için, silahlanarak evlerinden dışarı Tırladılar.[322]
Amr b. Avf oğullarının yurdu Küba, tekbir sesleriyle sarsıldı. [323]
Karşılamaya çıkan Müslümanların çoğu, Peygamberimiz (a.s.)ı, daha önce görmedikleri için, tanımıyorlardı.
Onlarla Hz. Ebu Bekir konuşuyordu. Onlarda, onu Peygamberimiz (a.s.) sanıyorlardı. Peygamberimiz (a.s.) ise hiç konuşmuyor, susuyordu.
Peygamberimiz (a.s.)ın üzerine güneş gelip de, Hz. Ebu Bekir'in onu ridasıyla gölgelemesi üzerine, Peygamberimiz (a.s.)ı tanıdılar[324] ve selamladılar.[325]

Peygamberimiz (a.s.)ın Kuba'ya Varışı ve Külsûm b. Hidm'e Konuk Oluşu

Peygamberimiz (a.s.); nübüvvetin ondordüncü,[326] Hicretin birinci yılı,[327] Rebiülevvel ayının[328] onikisinde,[329] Pazartesi günü, kaba kuşlukta, güneşin en kızgın sırasında, Küba'da Amr b. Avf oğullarından[330] Külsûm b. Hidm'in evine indi.[331]

Rebiülevvel ayının o yıl Rumî aylardan Eylül ayına rastladığı bildirildiği gibi,[332] bunun Miladî 622. yılın Eylül'üne rastladığı da hesapla isbatlanmıştır.[333]

Peygamberimiz (a.s.)a Kuba'da Ümmü Cirzan Hurmasının İkram Edilişi

Peygamberimiz (a.s.)la Hz. Ebu Bekir ve Amir b. Füheyre Külsûm b. Hidm'in evine inince, Külsûm b. Hidm, azadlı kölesine:
"Yâ Necîh!" diye seslendi ve:
"Bize yaş hurma yedir!" dedi.
Necîh de, Ümmü Cirzan diye anılan hurma cinsinden, üzerinde yaş ve olgun hurmaları bulunan, taze yapraklı bir hurma salkımı getirdi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Nedir bu?" diye sordu.
"Ümmü Cirzan hurması!" dediler.
Bunun üzerine, Peygamberimiz (a.s.):
"Ey Allah! Ümmü Cirzan'ı bereketlendir!" diyerek dua etti.[334]
Külsûm b. Hidm, Medinelilerin eşrafından ve yaşlılarından, salih ve hanedan bir zât idi.
Peygamberimiz (a.s.)ın Medine'ye hicretinden önce Müslüman olmuştu Ashabdan:
1. Ebu Ubeyde b. Cerrah,
2. Mikdad b. Amr,
3. Süheyl b. Beyzâ,
4. Safvan b. Beyzâ,
5. lyaz b. Züheyr,
6. Abdullah b. Mahreme,
7. Vehb b. Sa'd,
8. Ma'mer b. Ebi Şerh,
9. Amr b. Ebi Amr,
10. Umeyr b. Avf
ve daha başkaları, Küba'ya geldikleri zaman, Külsûm b. Hidm'in evine inmişlerdi.[335]

---

[1] Zührî, Megâzî, s. 99, İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 128-129, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 227, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 198, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 470, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 103, Zehebî, Târihu'l-islâm , s. 317, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 178, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 195.
[2] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 1 26, Taberî, Târih, c. 2, s. 245, 470, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefa, c. 1, s. 230, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 178-179, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 176, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 78, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 322, Halebî, c. 2, s. 191, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1 , s. 322.
[3] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 128, İbn Sa'd, c. 1, s. 227, Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 198, Taberî, c. 2, s. 245, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 470, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 178.
*** Esma binti Ebi Bekir (Heysemî, Mecma, c. 6, s. 53).**
[4] Zührî, Megâzî, s. 98-99, İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 128-129, Abdurrezzak, M usannef, c. 5, s. 388, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 198, Taberî, Târih, c. 2, s. 245, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 326, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 473, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefa, c. 1, s. 235.
[5] Abdurrezzak, M usannef, c.5, s. 387, Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 198, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 255, Ebu Nuaym, c. 2, s. 326, Beyhakî, c. 2, s. 473, Ebu'l-F ere c, c. 1, s. 235, İbn Esîr,

Kâm i I, c. 2, s. 103, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 82, İ b n Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 183-184, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 320, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 184.

[6] Buhârî, Sahih, c. 4, s. 255, Beyhakî, c. 2, s. 473, İbn Seyyid, c.1, s. 184, Zehebî, s. 320, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 184.

[7] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 129, Abdurrezzak, c. 5, s. 388, Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 198, Buhârî, c. 4, s. 255, Ebu Nuaym , c. 2, s. 326, Beyhakî, c. 2, s. 473, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 235, İbn Esîr, c. 2, s. 1 03-104, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 83, İbn Seyyid, c. 1 , s. 184, Zehebî s. 320, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 184.

[8] Abdurrezzak, c. 5, s. 388, Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 1 98, Buhârî, c. 4, s. 255, Ebu Nuaym, c. 2, s. 326, Beyhakî, c. 2, s. 473, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 235, Muhibbü't-Taberî, c. 1 ,s. 83, İbn Seyyid, c. 1, s. 184, Zehebî, s. 320, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 1 84.

[9] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 129, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 323.

[10] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 129, Taberî, Târih, c. 2, s. 245, Diyarbekrî, c. 1 , s. 323.

[11] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 129, Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 1 98, Buhârî, c. 4, s. 255, Taberî, c. 2 , s. 245, Ebu Nuaym, c. 2, s. 326, Beyhakî, c. 2, s. 473, Ebu'l-Ferec, c. 1 ,s.235, İbn Esîr, c. 2, s. 104, Muhibbü't-Taberî, c. 1, s. 83, İbn Seyyid, c.1 ,s.184, Zehebî, s. 320, E bu'l-F idâ, c. 3, s. 18 4.

[12] İbn İshak,İbnHişam ,c. 2,s. 129, Abdurrezzak,c. 5, s. 388, Ahmedb.Hanbel, c. 6, s.198,Buhârî, c. 4,s.255,Ebu Nuaym , c.2, s. 326, Beyhakî, c. 2, s. 473, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 235, İbn Esîr, c. 2, s. 104, M uhibbüt-Taberî, c. 1,s. 83, İbn Seyyid, c.1, s. 184, Zehebî, s. 320, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 184.

[13] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 129, Taberî, c. 2, s. 245, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 184, Diyarbekrî, c. 1, s. 323.

[14] Abdurrezzak, c. 5, s. 388, Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 198, Buhârî, c. 4, s. 255, Ebu Nuaym, c.2, s. 326, Beyhakî, c.2, s. 473, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 235, İbn Esîr, c. 2, s. 104, M uhibbüt-Taberî, c. 1, s. 83, İbn Seyyid, c. 1, s. 184, Zehebî, s. 320, E bu'l-Fidâ, c.3,s.184.

[15] Taberî, Târîh, c. 2, s. 245.

[16] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 129, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 388, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 198, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 255, Taberî, Târih, c. 2, s. 245, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 326, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 474, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 235, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c 3, s. 1 84.

[17] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 129, M uhib büt-Taberî, Rı yâdu'n-nadrâ, c.1 , s. 86, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 1 78, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 323.

[18] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 129, Taberî, c. 2, s. 245, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 178, Diyarbekrî, c. 1, s. 323.

[19] Zührî, Megâzî, s. 99, Abdurrezzak, c. 5, s. 391 , İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 1, s. 228, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 198, Buhârî, c. 4, s. 255-256, Taberî, c. 2, s. 245, Ebu Nuaym, c. 2, s. 326-327, Beyhakî, c. 2, s. 474, Ebu'l-Ferec, c.1, s. 235, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 1 04, M uhibbüt-Taberî, c. 1, s. 83, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 184, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 320, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 184.

[20] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 129, Abdurrezzak, c. 5, s. 391, Buhârî, c. 4, s. 256, Beyhakî, c. 2, s. 474, Ebu'l-Ferec, c. 1 , s. 236, M uhibbüt-Taberî, c. 1,s.84, İbn Seyyid, c. 1, s. 184, Zehebî, s. 320, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 178.

[21] Abdurrezzak, c. 5, s. 391, Buhârî, c. 4, s. 256, Ebu Nuaym, c. 2,s. 327, Beyhakî, c. 2, s. 474, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 236, Muhibbüt-Taberî, c.1, s. 84, İbn Seyyid, c.1, s. 1 84, Zehebî, s. 320, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 184, Diyarbekrî, c. 1,s.323.
[22] İbn İshak, İbn Hişam, c.2, s. 129, Abdurrezzak, c. 5, s. 391 , Ebu Nuaym, c.2, s. 327, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 90-91, Beyhakî, c. 2, s. 474, E bu'l-Ferec, c. 1, s. 236, Muhibbü't-Taberî, c. 1, s. 84, İbn Seyyid, c. 1, s. 184, Zehebî, s. 320, E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 184, Diyarbekrî, c. 1, s. 323.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/329-332
[23] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 5.
[24] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 84, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 5, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 2, s. 265-266, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 23.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/332-333
[25] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.2,s. 129, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 228, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 104, Muhibbül-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 86, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 1 92.
[26] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 129, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 104, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 86, İbn Seyyi d, U yûnu'l -e ser, c. 1, s. 187, D iyarbekrî, Hamîs, c. 1 , s. 324.
[27] İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 104.
[28] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 129, Mes'udî, Murûcu'z-zeheb, c. 2, s. 285, İbn Esir, c. 2, s. 104, Muhibbüt-Taberî, c.1, s. 86, İbn Seyyid, c. 1, s. 187, Diyarbekrî, c. 1, s. 324.
[29] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 129, Muhibbüt-Taberî, c. 1,s.86, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 178, Diyarbekrî, c. 1, s. 324.
[30] İ bn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 228, Belâzurî, E nsâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 260, İbn Kayyım, Zâdü'l-mead, c. 2, s. 58, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 322.
[31] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 126-127, Taberî, Târîh, c. 2, s. 244, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1 , s. 230, İbn Seyyid, c. 1, s. 179, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye c. 3, s. 176, Diyarbekrî, c. 1, s. 324, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 191, Zürkânî, c. 1 , s. 322.
[32] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 228.
[33] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 127, İbn Sa'd, Tabakât, c . 1, s. 228
[34] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 390.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/333-334
[35] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 126, Taberî, c. 2, s. 243, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 230, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 176.
[36] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 1 27, İ bn Sa'd, c. 1, s. 228, Taberî, c. 2, s. 243, İbn Kayyım, Zâdü'l-mead, c. 2, s. 58, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 176, Diyarbekrî, c. 1 , s. 324.
[37] İbn İshak,İbn Hişam, c.2, s.1 27, Taberî, c. 2, s. 244, Süheylî, Ravıdu'l-ünüf, c. 4, s. 201, Ebu'l-Fidâ, c.3, s. 177, Diyarbekrî, c. 1,3.325, Halebî, c.2, s. 194, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 323.
[38] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 127, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 348, Taberî, c. 2, s. 244, Süheylî, Ravd, c. 4, s. 201, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 177, Diyarbekrî, c. 1, s. 325, Halebî, c. 2, s. 194, Zürkânî, c. 1, s. 323.
[39] Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 4, s. 201, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 194, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 323.
[40] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 191.

[41] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/334-335
[42] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 228, Ebu'l-Fenec İbn Cevzî, el-Vefa, c. 1, s. 231 , İbn Kayyim, Zâdü'l-mead, c. 2, s. 58-59.
[43] İbn İshak, İbn Hişam ,Sîre,c. 2, s. 127, Taberî, Târih, c. 2, s. 244, İbn Kayyım, Zâdü'l-mead, c. 2, s. 58, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 1, s. 179, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 177, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1 , s. 324, Halebî, İnsânu'l-uyün, c. 2, s. 193.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/335-336
[44] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 127, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 1, s. 228, Taberî, c. 2, s. 244, Halebî, c. 2, s. 193.
[45] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 127, Taberî, c. 2, s. 244, Halebî, c. 2, s. 1 93.
[46] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 127, İbn Sa'd, c. 1 , s. 228, Taberî, c. 2, s. 244, Halebî, c. 2, s. 193.
[47] Yâsîn: 1-10.
[48] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 1 27, Taberî, Târîh, c. 2, s. 244, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 79, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1 , s. 193, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 323.
[49] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 127, Taberî, c. 2, s. 244, Halebî, c. 2, s. 1 93.
[50] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 390.
[51] Zührî, Megâzî, s. 99, Abdurrezzak, c. 5, s. 390, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 348, Taberî, Tefsîr, c. 9, s. 228.
[52] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 127, Taberî, c. 2, s. 244, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 177, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 325, Halebî, c. 2, s. 194, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 323.
[53] Zührî, Megâzî, s. 99, Abdurrezzak, c. 5, s. 390, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 348, Taberî, Târîh, c. 2, s. 245, Ebu'l-F idâ, c. 3, s. 181, Halebî, c. 2, s. 194.
[54] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 260, Yâkubî, Târîh, c. 2, s. 39.
[55] Zührî, M egâzî, s. 99, Abdurrezzak, c. 5, s. 390, Ahm ed b. Hanbel, c. 1, s. 348, Taberî, Târîh, c. 2, s. 245, E bu'l-F idâ, c. 3, s. 181, Halebî, c. 2, s. 194.
[56] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 228, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 260.
[57] Taberî, Târîh, c. 2, s. 245, Diyarbekrî, c. 1, s. 325.
[58] Yâkubî, Târîh, c. 2, s. 39.
[59] Yâkubî, c. 2, s. 39, Taberî, Târîh, c. 2, s. 245, Diyarbekrî, c. 1, s. 325.
[60] Taberî, Târîh, c. 2, s. 245, Diyarbekrî, c. 1, s. 325, Halebî, c. 2, s. 1 94.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/336-338
[61] İbn İshak.İbnHişam, Sîre.c.2, s. 2, s. 130, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 294. * Mil, üç veya dört bin zira (arşın]fdı r (Fîrûzâbâdî, Kâmûsu"l-Muhît, c. 4, s. 54). 61 .
[62] Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 325.
[63] Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 92, Diyarbekrî, c. 1, s. 92.
[64] Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 328
[65] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 130, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 260, Taberî, Târîh, c. 2, s. 247, İbn Hazm , Cevâmiu's-Sîre, s. 91, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c.1 ,s. 236, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 104, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, t 1, s. 86, İbn Kayyım , Zâdü'l-mead, c. 2, s. 58, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 178, Diyarbekrî, c. 1, s. 1, s. 324, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 203.

[66] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 130, Taberî, c. 2, s. 247, İbn Hazm, s. 91, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 179.
[67] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 6, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 476, Muhibbü't-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 92, Ebu'l- Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 180.
[68] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.2, s. 130, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 180.
[69] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 477, Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 4, s. 210, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 230, Zehebî, Târîhu'l-islâm,s.322, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 180.
[70] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 6, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 476-477, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 92, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 180.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/338-340
[71] * Ümmü Gaylan ağacı (Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 81).
İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 1, s. 228, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 325, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c.2, s. 482, Süheylî, Ravıd, c. 4, s. 21 0, M uhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ,c. 1, s. 94, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c.1 ,s.182, Zehebî, Târîhu'1-islâm,s.323, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 181-182, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 52-53, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1 , s. 81, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 327, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 206.
[72] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 182.
[73] İbn Sa'd,Tabakât, c. 1, s. 229, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 482, Süheylî, c. 4, s. 21 0, Muhibbüt-TaberT, c. 1, s. 94, İbn Seyyid, c. 1, s. 182, Zehebî, s. 323, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 182, Heysemî, c. 6, s. 52-53, Kastalânî, c. 1, s. 81, Diyarbekrî, c. 1, s. 327, Halebî, c.2. s. 206. 208.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/340.
[74] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.2, s.131, Taberî, Târîh,c.2, s. 247, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 105-106, Muhibbüt-Taberî, c. 1 , s. 83, 88, İbn Seyyid, c. 1, s. 189, Zehebî, s. 327, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 179, Halebî, c. 2, s. 230.
[75] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 228, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 238.
[76] Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 182-183.
[77] İbn Sa'd, c. 1, s.228, Ebu'l-Ferec,c. 1, s. 238, Ebu'l-Fidâ, c.3,s. 183, Kastalânî, c. 1, s. 81, Diyarbekrî, c.1, s. 328, Halebî, c. 2, s. 208.
[78] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 53, Diyarbekrî, c. 1, s. 330.
[79] Beyhakî, Delâil.c.2, s. 478, Zehebî, s. 316. Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 182, Heysemî, c. 6, s. 51.
[80] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 478, Zehebî, s. 322, Heysemî, c. 6, s. 51 -52.
[81] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 211.
[82] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 260.
[83] Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 260, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 182, İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, c. 7, s. 185.
[84] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 182.
[85] Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 328, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 210.
[86] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 182.
[87] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 229, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 325, 482, Halebî, c. 2, s. 208.
[88] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 182.
[89] İbn Sa'd, c. 1, s. 229, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 482, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1 , s. 94, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 182, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 182, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 53, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 81.

[90] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 182.
[91] İbn Sa'd, c. 1, s. 229, Beyhakî, c. 2, s. 482, Muhibbüt-Taberî, c. 1 ,s.94, İbn Seyyid, c. 1, s. 182, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 182, Heysemî, c. 6, s. 53, Kastalânî, Mevâhib, c. 1, s. 81.
[92] İbn Sa'd, c. 1, s. 229, Beyhakî, c. 2, s. 42, Muhibbül-Taberî, c. 1, s. 94, İbn Seyyid, c. 1, s. 182, Ebu'l-Fidâ, c.3, s. 182, Heysemî, c. 6, s. 53, Halebî, c. 2, s. 208.
[93] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 261.
[94] Belâzurî, Ensâbu'l-esrâf, c. 1, s. 260, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 91, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 15, İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, c. 7, s. 185.
[95] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 389, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 348, E bu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefa, c. 1, s. 230, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 181.
[96] Kadı lyaz, eş-Şifâ, c. 1, s. 292.
[97] Belâzurî, c. 1, s. 260-261, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 81, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 328, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 209.
[98] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 228, Belâzurî, c. 1, s. 261, Kadı lyaz, c. 1, s. 292, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 238, Kastalânî, c. 1, s. 81, Diyarbekrî, c. 1 , s. 328.
[99] Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 261.
[100] Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 328, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 209.
[101] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 209.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/340-343.
[102] Süheyif, Ravdu'l-ünüf, c. 4, s. 212-213, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 82, Diyarbekrî, c. 1 , s. 328-329.
[103] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 181.
[104] Buhârî, Sahih, c. 4, s. 263, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1854, EbuNuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 328, Halebî, İnsânu'l-uyün,c.2, s. 210.
[105] Bu hân , SahıVı, c. 4, s. 263.
[106] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 204, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1854, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 278, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 481, E bu'l -F erec İ bn C e vzf, el -Vefa, c. 1, s. 236, İ bn Ka yyı m, Zâdü'l -m e ad, c. 2, s. 59, M uhi bbüt-Ta ben", R ı yâdu 'n-n adrâ, c. 1 , s. 93, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 322, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 1 82, Halebî, c. 2, s. 210.
[107] Bu hân, Sahih, c. 5, s. 204.
[108] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 174, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1854, Tıımizî, Sünen, c. 5, s. 278, Beyhakî, Delâil, c . 2, s. 481, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 236, Muhibbü't-Taberî, c. 1, s. 93 İbn Kayyım, c. 2, s. 59, Zehebî, s. 322, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 182, Halebî, c. 2, s. 210.
[109] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 1 74, Buhârî, c. 5, s. 204, Müslim , c. 4, s. 1854, Tirmizî, c. 5, s. 278, Beyhakî, c. 2, s. 481, Ebu'l- Ferec, c. 1, s. 238, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 93, İbn Kayyım, c. 2, s. 59, Zehebî, s. 322, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 182, Halebî, c. 2, s. 210.
[110] Ebu Nuaym, Delâil, c. 2, s. 328, Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 4, s. 213, Muhibbü't-Taberî, c. 1, s. 93, İbn Kayyım, c. 2, s. 59, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 52, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 82, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 328.
[111] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 174, Buhân, c. 5, s. 204, Müslim, c. 4, s. 1854, Tirmizî, c. 5, s. 278, Ebu Nuaym, c. 2, s. 328, Beyhakî, c. 2, s. 481, Begavî.Mesâbîhu's-sünne, c. 2, s. 179-180, E bu'l-F erec, c.1 ,s. 237, Muhibbüt-Taberî, c. 1 ,s. 93, İbn Kayyım , c. 2, s. 59, Zehebî, s. 322, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 182, Diyarbekrî, c. 1,s.328, Halebî, c. 2, s. 210.
[112] Tevbe:40.

[113] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 228, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 260, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 39, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 238, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 327-328, Halebî, Insânu'l-uyûn, c. 2, s. 209.
[114] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 130, Belâzurî, c. 1, s. 261, Taberî, Tânh, c. 2, s. 247, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 91 , Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 86-87, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 182, 195, Diyarbekrî, c. 1, s. 328, 330, Halebî, c. 2, s. 211.
[115] Belâzurî, Ensâb, c. 1,s.261, Muhibbü't-Taberî, c. 1,s.87, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 185, Halebî, c. 2, s. 211.
[116] İbn İshak, İbn Hişam , c. 2, s. 130, Belâzurî, c. 1, s. 261, Taberî, c. 2, s. 247, İbn E sîr, Kâmil, c. 2, s. 104, Muhibbüt-Taberî, c.1, s. 86, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 182, 185, Diyarbekrî, c. 1, s. 330, Halebî, c. 2, s. 211.
[117] Belâzurî, Ensâb, c. 1,s. 260, Diyarbekrî, c. 1, s. 330, Halebî, c. 2, s. 211.
[118] İbn Hacer, Fethu'l -Bârî, c. 7, s. 184, Kastalânî, c. 1, s. 79, Diyarbekrî, c. 1, s. 32 5, Zürkânî, Mevâhi bu'l-l edünni ye Ş erhi, c. 1, s. 325.
[119] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 390, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 256, Belâzurî, c. 1, s. 261, Ebu Muaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 328, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 474, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 236, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 1 84, Zehebî, Târîhu'l-islâm,s.32O, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 184.
[120] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 130, Taberî, c. 2, s. 247, İbn Hazm, s. 91, İbn Esîr, c. 2, s. 104, Diyarbekrî, c. 1, s. 323, Halebî, c. 2, s. 212.
[121] Zührî, Megâzî, s. 101, Abdurrezzak, c. 5, s. 390, Buhârî, c. 4, s. 256, Belâzurî, c. 1, s. 261, Ebu Nuaym, c. 2, s. 326, Beyhakî, c. 2, s. 474, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 239, İbn Seyyid, c. 1, s. 184, Zehebî, s. 320, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 184.
[122] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 130, Taberî, c. 2, s. 247, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 179.
[123] Abdurrezzak, c. 5, s. 391, Buhârî, c. 4, s. 256, Belâzurî, c. 1 , s. 261, Ebu Nuaym, c. 2, s. Beyhakî, c. 2, s. 474, Ebu'l-Ferec, c. 1 , s. 236, İbn Seyyid, c. 1, s. 184, Zehebî, s. 320, E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 184.
[124] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 130, Abdurrezzak, c. 5, s. 391, Buhân, c. 4, s. 256, Belâzurî, c.1, s. 261, Taberî, c. 2, s. 247, EbuNuaym, c. 2, s. 328, Beyhakî, c. 2, s. 474, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 236, İbn Seyyid, c. 1,s.184, Zehebî, s. 320, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 184.
[125] Abdurrezzak, c. 5, s. 391, Buhârî, c. 4, s. 256, Belâzurî, c. 1, s. 261, Ebu Nuaym, c. 2, s. 328, Beyhakî, c. 2, s. 474, Ebu'l-Ferec, c. 1 , s. 236, İbn Seyyid, c. 1, s. 184, Zehebî, s. 320, E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 184.
[126] İbn İshak, İbn Hişam , c. 2, s. 130, Abdurrezzak, c. 5, s. 391, Buhârî, c. 4, s. 256, Ebu Nuaym, c. 2, s. 328, Beyhakî, c. 2, s. 474, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 236, İbn Seyyid, c. 1, s. 184, Zehebî, s. 320, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 184.
[127] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 260.
[128] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 1 30, Taberî, Tânh, c. 2, s. 247, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 179, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 212.
[129] Taberî, c. 2, s. 246, Heysem f, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 53.
[130] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 130, Taben, c. 2, s. 247, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 179, Halebî, c. 2, s. 21 2.
[131] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 391, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 256, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüwe, c. 2, s. 328, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 475.

[132] Ebu'l-Ferec, el-Vefâ, c. 1, s. 236.
[133] Taberî, Târih, c. 2, s. 247, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 475, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 53.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/343-347.
[134] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 172, Belâzurî, c. 1 , s. 261, Muhibbüt-Tabeıf, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1,s. 116.
[135] İbn Sa'd, c. 3, s. 1 72, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 350, Belâzurî, c. 1, s. 261, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 5, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 116, İbn Seyyid, c. 1, s. 187.
[136] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 1 33, Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 350, Hâkim, c. 3, s. 5, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 92, İbn Seyyid, c. 1, s. 187, Zehebî, s. 327.
[137] İbn Sa'd, c. 3, s. 172, Belâzurî, c. 1, s. 261.
[138] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 261.
[139] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 133, İbn Seyyid, c. 1, s. 187.
[140] İbn Sa'd. Tabakât. c. 3. s. 172.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/347-348.
[141] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 225, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 371 , Buhârî, Sahih, c. 4, s. 253, Müslim, Sahih, c.4,s.1826,Taberî, Târih, c. 2, s. 250, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 511-512.
[142] Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 224, Diyarbekıî, Hamîs, c. 1, s. 317.
[143] Taberî, Târih, c. 2, s. 240.
[144] Taberî, c. 2, s. 240, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 465.
[145] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, c. 7, s. 184, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 79, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 325, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 325.
[146] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 130, Zührî, Megâzî, s. 100, İbn Sa'd, c. 1, s. 229, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 261 , Taberî, c. 2, s. 247.
[147] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 130, Taberî, c. 2, s. 247, İbn Esîr, c. 2, s. 1 04, Diyarbekıî, c. 1, s. 330.
[148] Abdurreizak, M usannef, c. 5, s. 391, Buhârî, c. 4, s. 256, İbn Haim, s. 91 -92, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 475, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 236, İbn Seyyid, c. 1, s. 184.
[149] Taberı, Târih, c. 2, s. 254, Mes'udî, Murûoj'z-zeheb, c. 2, s. 285.
[150] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 232, Belâzurî, Ensâb.c.1, s. 261, Ebu'l-Ferec, c. 1,s.239.
[151] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as,c.3,s. 110, İbn Sa'd, c. 1, s. 232, Belâzurî, c. 1, s. 261, Taberî, c. 2, s. 254, Ebu'l-Ferec, c. 1 ,s. 249, İbn Esîr, c. 2,5.107, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 177.
[152] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 288, Belâzurî, c. 1, s. 261.
[153] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 131, Taberî, Târîh, c. 2, s. 247, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 188, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 330.
[154] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 492.
[155] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 131, Taberî, c. 2, s. 247, Diyarbekrî, c. 1, s. 330-331.
[156] Abdurrezzak, M usannef, c. 5, s. 392, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 256, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 475, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 239, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 184, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 320, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 184, Heysem f, Mecma, c. 6, s. 54, Diyarbekrî, c. 1, s. 331.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/348-349.

[157] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 305, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 722, Dârımf, Sünen, c. 2, s. 1 56, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 518, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1 , s. 80, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 328.
[158] Kastalânî, Mevâhib, c. 1, s. 80, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 328.
[159] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 305, Dârımf, Sünen, c. 2, s. 156, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 722, Kastalânî, Mevâhib, c. 1, s. 80, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 1, s. 328.
[160] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 305, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 51 8.
[161] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 305, Tirmizî, c. 5, s. 722, Dârımf, c. 2, s. 156, Beyhakî, c. 2, s. 518, Kastalânî, c. 1, s. 80, Zürkânî, c. 1 ,s.328.
[162] Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 518, Kastalânî, c. 1, s. 80, Zürkânî, c. 1, s. 328.
[163] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 305, Tirmizî, c. 5, s. 722, Dârımf, c. 2, s. 256, Beyhakî, c. 2, s. 518, Kastalânî, c. 1, s. 81 , Zürkânî, c. 1 ,s.328.
[164] Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 723.
[165] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 518, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 1 2, s. 259.
[166] Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 304, Taberî, Tefsîr, c. 15, s. 149, Vâhidf, Esbâbü'n-nüzûl, s. 197, Kurtubf, Tefsîr, c. 10, s. 313, Hâzin, Tefsîr, c. 3, s. 177.
[167] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/350-351.
[168] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 7.
[169] Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 4, s. 1 266.
[170] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 54.
[171] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 233, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 122, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c.1, s. 246, Heysemî, Meana, c. 6, s. 54.
[172] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 54.
[173] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 235, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 211 , Buhârî, Sahih, c. 4, s. 259, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 246.
[174] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 235, Ahm ed b. Hanbel, c. 3, s. 211, Buhârî, c. 4, s. 259.
[175] İbn İshak.İbnHisam, Sîre,c.2, s. 136, Hâkim , Müstedrek, c. 3, s. 8.
[176] Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 4, s. 1130.
[177] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 136, Taberî, Târîh, c. 2, s. 246, Hâkim , Müstedrek, c. 3, s. 8, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 92, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 323, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 189, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 321.
[178] Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 4, s. 1 287.
[179] Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 313.
[180] Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 4, s. 1 287.
[181] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 54.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/351-352.
[182] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 365, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 2, Müslim , Sahih, c. 4, s. 2309, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvvıe, c.2,s. 330, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 483, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 239-240, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 95, Zehebî, s. 324.
[183] İbn Sa'd, c. 4, s. 365, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 2, Müslim, c. 4, s. 2309, Ebu Nuaym, c. 2, s. 330, Beyhakî, c. 2, s. 483, İbn Esîr, Kâm il, c. 2, s. 104, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 95, Zehebî, s. 324, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 1 87.
[184] Müslim, Sahîh, c. 4, s. 2309.
[185] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 365, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 3, Müslim, c. 4, s. 2309-231 0, Beyhakî, c. 2, s. 483, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 239, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 95, Zehebî, s. 324.

[186] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 365, Müslim, c. 4, s. 2309.**
[187] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 365, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 2, Müslim, Sahîh, c. 4, s. 2309-2310, Ebu Nuaym, D el âil ü'n-nübü*vve*, c. 2, s. 330, Beyhak f, D el âil ü'n-nübüvve, c. 2, s. 483, E bu'l -Ferec İ bn C *evz*, el -Vefa, c. 1, s. 239.**
[188] **Müslim, Sahîh, c. 4, s. 2309.**
[189] **Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 2, E bu Nuaym, c. 2, s. 330, Beyhakî, c. 2, s. 483, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 239, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 95, Zehebî, s. 324, E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 187.**
[190] **İbn Sa'd, c. 4, s. 365, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 2, Müslim, c. 4, s. 2310, Ebu Nuaym, c. 2, s. 330, Beyhakî, c. 2, s. 483.**
[191] **Müslim, c. 4, s. 2310.**
[192] **İbn Sa'd, c. 4, s. 365, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 3, Ebu Nuaym, c.2, s. 330, Beyhakî, c. 2, s. 483, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 239, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 95, Zehebî, s. 324, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 187.**
[193] **İbn Sa'd, c. 4, s. 365, Ahmed b. Hanbel, c. 1 ,s.3, Müslim, c. 4, s. 2310, Ebu Nuaym, c. 2, s. 330, Beyhakî, c. 2, s. 483, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 95, Zehebî, s. 324, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 187.**
[194] **İbn Sa'd, c. 4, s. 365, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 3, Ebu Nuaym, c.2, s. 330, Beyhakî, c. 2, s. 483, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 239, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 95, Zehebî, s. 324, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 187.**
[195] **İbn Sa'd, c. 4, s. 365-366, Ahmed b. Hanbel, c.1 ,s.3, Müslim, c. 4, s. 2310, Beyhakî, c.2, s. 483, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 239, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 95, Zehebî, s. 324, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 187.**
[196] **Müslim, Sahîh, c. 4, s. 2310.**
[197] **Bu harf, Sahîh, c. 4, s. 259.**
[198] **İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 4, s. 366, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1,s. 3, Müslim, c. 4, s. 2310, Beyhakî, Delâilü'n- nübüvve, c. 2, s. 484, E bu'l-F ere c İ bn C evzf, el-Vefa, c. 1, s. 239-240, M uhi bbüt-Taberî, R ı yâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 9 6, Zeh ebf, Târîhu' I-islâm, s. 324, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 187.**
[199] **İbn Sa'd, c. 4, s. 366, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 3, Buhârî, c. 4, s. 259, Müslim, c. 4, s. 2310, Beyhakî, c.2, s. 484, Ebu'l-Ferec, c. 1 , s. 240, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 96, Zehebî, s. 324, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 187.**
[200] **İbn Sa'd, c. 4, s. 366, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 3, Beyhakî, c. 2, s. 484, Ebu'l-Ferec, c. 1 , s. 240, Zehebî, s. 324.**
[201] **Müslim, Sahîh, c. 4, s. 2310.**
[202] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 222.**
[203] **İbn Sa'd, c. 4, s. 366, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 3, Beyhakî, c. 2, s. 484, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 240, Muhibbüt-Taberî, c. 1 , s. 96, Zehebî, s. 324, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 187.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/352-354.
[204] **Ümmü Ma'bed Hatunun çadırı Kudeyd ile Müşellel arasında olup, bunların arası üç mil idi (Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 333). Müşellel de; Mekke ile MedinEsîrasında, deniz kıyısında, Kudeyd'e kadar uzanan bir dağdır (Ebu'l-Münzir Hişam, Kitâbu'l-esnâm, s. 13, Yâk ut M u' cem u' l-büldâ n, c. 5, s. 1 36). M üş eli el'i n M e dine'ye u zak lı ğı yedi mildir. (Yak ut, c. 5, s. 24).**
[205] **Hurma yerine, süt rivayeti de vardır (Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefa, c. 1, s. 226, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 192, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 84).**

[206] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ.c. 1, s. 230, Hâkim, Müstedrek.c. 3, s. 9, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c.2, s. 338, Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 4, s. 226, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1958-1959, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 101, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 437-438, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 192, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 55-56, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 497498.
[207] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 230, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1 ,s. 242, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 192, Diyarbekrî, c. 1, s. 333.
[208] İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 1, s. 188.
[209] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/354-355.
[210] İbn Sa'd, c. 1, s. 230, Hâkim, c. 3,s. 9,EbuNuaym, c. 2, s. 338, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 278, İbn Abdilberr, İstiâb, c.4,s. 1959, Sühevlf, Ravdu'l-ünüf, c. 4, s. 226-227, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 243, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 101-102, Zehebî, s. 437438, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 192, Heysemî, c. 6, s. 56, Kastalânî, c. 1, s. 84, Diyarbekrî, c. 1.S.333.
[211] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 230, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefa, c. 1, s. 243.
[212] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 230, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 9, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüwe, c. 2, s. 338, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 278-279, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1959, Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 4, s. 226, E bu'l-Ferec İbn Cevzî, el- Vefâ, c. 1 , s. 243, Muhibbü't-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 102, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 188, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 437-438, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 192, Heysemî, Mecmau'i-zevâid, c. 6, s. 56, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 84.
[213] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 289, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 262, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 245-246, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 334, Halebî, İnsânu'l-uyün, c. 2, s. 228.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/356.
[214] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 230-231, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 9-10, E bu Nuaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 338, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 279, İbn Atodilbetr, İsti âb, c. 1959-1960, Ebu'lf erec İbn Cevzi, el-Vefâ, c. 1, s. 243-244, İbn Kayyım, Zâdü'l-mead, c. 2, s. 60, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 102, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 1, s. 188, Zehebî, TârıÎıu'l-islâm, s. 438-439, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 192-193, Heysemî, Meanau'i-ZEvâid, c. 6, s. 56-57, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 86, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 333-334.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/357-358.
[215] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 289, Belâzurî, E nsâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 262, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 246, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 498, Kastalânî, c. 1, s. 86, Diyarbekrî, c. 1 , s. 333-334.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/358.
[216] Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 4, s. 227.
[217] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 289, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 498.
[218] Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 334, Halebî, İnsânu'l-u\ûn, c. 2, s. 228.
[219] Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 334.
[220] Diyarbekrî, c. 1, s. 334, Halebı, c. 2, s. 228.
[221] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 78-79, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 141-142, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, d, s. 133, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 61.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/358-359.
[222] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 132, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 229, Taberî, Târih, c. 2, s. 247, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 106, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 1, s. 189,

Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 329, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 189, İbn Kayyım, Zâdü'l-mead, c. 2, s. 60.
[223] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 288.
[224] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 133, Taberî, c. 2, s. 248, İbn Esîr, c. 2, s. 106, İbn Seyyid, c. 1, s. 189, Zehebî, s. 329, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 189, İbn Kayyım, c. 2, s. 60. Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 85.
[225] İbn İshak, İbn Hişam, c.2, s.1 32, İbn Sa'd, c. 8, s. 288-289, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 262, Taberî, c. 2, s. 247-248, Hâkim,Müstedrek,c.3, s. 10, Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 4, s. 220, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 244, İbn Esîr, c. 2, s. 106, İbn Kayyım , c. 2, s. 60, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 102, İbn Seyyid, c. 1, s. 189, Zehebî, s. 329, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 1 89, Heysem f, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 57, Kastalânî, c. 1, s. 84-85, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 334.
[226] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 493, Süheylî, Ravıdu'l-ünüf, c. 4, s. 225, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 191, Halebî, İ nsânu'l-uyûn, c.2, s. 225.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/359-360.
[227] İmam Zührî, Megâzî, s. 101, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 392, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 176, Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 256, Hâkim , M üstedrek, c. 3, s. 6-7, E bu Nuaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 332, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 486, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 240, İbn Seyj'id, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 184, Zehebî, Târîhu'l-islâm , s. 328, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 185.
[228] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 232.
[229] İmam Zührî, Megâzî, s. 101 -102, İbn İshak, İbn Hişam, Sine, c. 2, s. 1 34, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 392, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 176, Buhârî, c. 4, s. 256, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 6-7, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 240, İbn Seyyid, c. 1, s. 1 84, Zehebî, s. 328, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 185.
[230] İmam Zührî, Megâzî, s. 1 02, Abdurrezzak, c. 5, s. 392, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 176, Buhârî, c. 4, s. 256, Ebu Nuaym , c. 2, s. 332, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 240-241, İbn Seyyid, c. 1, s. 184-185, Zehebî, s. 328, E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 185.
[231] İmam Zührî, Megâzî, s. 102, İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 134, Abdurrezzak, c. 5, s. 392, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 176, Buhârî, c. 4, s. 256, Hâkim, c. 3, s. 7, E bu Nuaym, c. 2, s. 332, Beyhakî, c. 2, s. 486.
[232] İmam Zührî, s. 1 02, Abdurrezzak, c. 5, s. 392, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 176, Buhârî, c. 4, s. 256, Hâkim, c . 3, s. 7, Beyhakî, c. 2, s. 486, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 241, İbn Seyyid, c. 1, s. 185, Zehebî, s. 328, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 185.
[233] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 134, Ebu Nuaym, c. 2, s. 332, Beyhakî, c. 2, s. 486, Zehebî, s. 328, E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 185.
[234] İmam Zührî, s. 102, Abdurrezzak, c. 5, s. 392, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 176, Buhârî, c. 4, s. 256, Ebu'l-Ferec, c. 1, s.241, İbn Seyyid, c. 1, s. 185, Zehebî, s. 325, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 185.
[235] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 134, Ebu Nuaym , c. 2, s. 332, Beyhakî, c. 2, s. 486, Zehebî, s. 328.
[236] İmam Zührî, s. 102, Abdurrezzak, c. 5, s. 392, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 176, Buhârî, c. 4, s. 256, Hâkim, c. 3, s. 7, EbuNuaym, c. 2, s. 332. E bu'l-Ferec, c. 1, s. 241, İbn Seyyid, c. 1, s. 185, Zehebî, s. 325-326, E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 1 85.

[237] İmam Zührî, s. 102, İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 134, Ebu Nuaym, c. 2, s. 332-333, Beyhakî, c. 2, s. 486.
[238] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 392, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 176, Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 256-257, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 241, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 185, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 325-326, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n- nihâye, c. 3, s. 185.
[239] Abdurrezzak, c. 5, s. 393, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 176, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 7.
[240] Abdurrezzak, c. 5, s. 393, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 176, Buhârî, c. 4, s. 257, Hâkim, c. 3, s. 7.
[241] Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 257.
[242] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 366, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 3, E bu'l-Ferec, c. 1 , s. 240, Zehebî, s. 324-325, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 188.
[243] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 366, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 3, Buhârî, c. 4, s. 259, Ebu'l-Ferec, c. 1 , s. 240, Zehebî, s. 324, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 188
[244] İbn Sa'd, c. 4, s. 366, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 3, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 240, Zehebî, s. 324-325, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 187.
[245] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 366, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 3, E bu'l-Ferec, c. 1, s. 240, Zehebî, s. 325, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 188.
[246] Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 259.
[247] İbn Sa'd, c. 4, s. 366, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. Ebu'l-Ferec, c. 1,s.24O, Zehebî, s. 325, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 188.
[248] Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 259.
[249] İmam Zührî, Megâzî, s. 102-103, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 393, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 176, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 257.
[250] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 3, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 484, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 381, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 324.
[251] İmam Zührî, s. 103, İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 134, Ab durrezzak, c. 5, s. 393-394, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 176, Buhârî, c. 4, s. 257, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 7, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 487, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 241, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 1 85, Zehebî, Târîhu'l-islâm , s. 326, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 185.
[252] İmam Zührî, s. 103, Abdurrezzak, c. 5, s.394, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 176, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s.263,Hâkim , c.3,s.7, Beyhakî, c. 2, s. 487, Ebu'l-Ferec, c. 1 , s. 241, İbn Seyyid, c. 1,s.185, Zehebî, s. 326, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 185.
[253] İmam Zührî, s. 103, İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 134, Abdurrezzak, c. 5, s. 394, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 1 76, Buhârî, c. 4, s. 257, Beyhakî, c. 2, s. 487, E bu'l-Ferec, c. 1, s. 241, İbn Seyyid, c. 1, s. 185, Zehebî, s. 326, E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 1 85.
[254] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 134, Ebu Nuaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 333, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 488, İbn E sîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 332.
[255] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 366, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 3, Müslim, Sahîh, c. 4, s. 2311, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 325, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 188.
[256] Müslim, Sahîh, c. 4, s. 2311 .
[257] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 3, Zehebî, s. 325.

[258] İbn Sa'd, c. 4, s. 366, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 3, Müslim, c. 4, s. 2311, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 240, Zehebî, s. 325.
[259] İbn Sa'd, c. 4, s. 366, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 3, Müslim, c. 4, s. 2311, Ebu'l-Ferec, c. 1 , s. 240, İbn Seyyid, c. 1 , s. 185, Zehebî, s. 325, E bu'l-F idâ, c. 3, s. 18 8.
[260] İmam Zührî, Megâzî, s. 102, İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 134 Abdurrezzak, c. 5, s. 393-394, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 176, Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 257, Ebu Nuaym, c . 2, s. 333, Beyhakî, c. 2, s. 488, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 241.
[261] Zührî, s. 103, Abdurrezzak, c. 5, s. 394, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 176, Buhârî, c. 4, s. 257, Hâkim, Müstedrek, c.3, s. 7, Beyhakî, c. 2, s. 487, Ebu'l-Ferec, c. 1, s. 241-242, İbn Seyyid, c.1, s. 185, Zehebî, s. 326, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 185.
[262] İmam Zührî, s. 1 03, İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 135, Abdurrezzak, c. 5, s. 394, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 176, Ebu Nuaym, c. 2, s. 333, Beyhakî, c. 2, s. 478.
[263] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 135, Ebu Nuaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 333, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 488.
[264] İmam Zührî, Megâzî, s. 103, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 394, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 176.Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 257, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 7, Beyhakî, c. 2, s. 487, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 242, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 185, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 326, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 185.
[265] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 135, Ebu Nuaym , c. 2, s. 333, Beyhakî, c. 2, s. 488, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 332.
[266] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 135, Ebu Nuaym , c. 2, s. 333, Beyhakî, c. 2, s. 488, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 332.
[267] İmam Zührî, s. 103, Abdurrezzak, c. 5, s. 394, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 176, Buhârî, c. 4, s. 257, Hâkim , c. 3, s. 7, Ebu'l-Ferec, c. 1 , s. 242, İbn Seyyid, c. 1, s. 185, Zehebî, s. 326, E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 185.
[268] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 135, Ebu Nuaym , c. 2, s. 333, Diyarbekrî, s. 332.
[269] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 266, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 211, Buhârî, c. 4, s. 260, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1 , s. 104, Zehebî, s. 338, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 220, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye, Şerhi, c. 1, s. 347.
[270] İbn Sa'd, c. 1, s. 232, Müslim, Sahîh, c. 4, s. 2310, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 185, Diyarbekrî, c. 1,s.332.
[271] Müslim, Sahîh, c. 1 , s. 332.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/361-366.
[272] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 1 05, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 221.
[273] Rum beldelerinden Cezfre ile birlikte, Şam krallarından her birine Kayser, Fars krallarından her birine Kisrâ, Mısır krallarından her birine Firavun, İskenderiye krallarından her birine Mukavkıs, \femen ve Şıhhfr krallarından her birine Tübba, Habeş krallarından her birine Necaşf, Yunan ve Hind krallarından her birine Batlım us, Türk krallarından her birine de Hakan denilir (Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 78).
[274] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 332.
[275] Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 4, s. 218.
[276] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 1 05, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 221.
[277] Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 4, s. 218.

[278] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 6, s. 325-326, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 581, Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 4, s. 21 8, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 332, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 19, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 333, Halebî, c. 2, s. 221.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/367.
[279] Süheyiî, Ravdu'l-ünüf, c. 4, s. 217.
[280] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 336, İbn Hacer, Metâlibu'l-âliye, c. 4, s. 205.
[281] Ebu Nuaym, c. 2, s. 336-337, Beyhakî, c. 2, s.489, İbn Abdilberr, c. 2, s. 583, Süheylî, Ravd, c. 4, s.217, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 332, İbn Hacer, Metâlib, c. 4, s. 205-206.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/367-368.
[282] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 136, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 233, Taberî, Târih, c. 2, s. 246, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 92, Zehebî, Târıhu'l-islâm, s. 323, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 189, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1, s. 331.
[283] Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 350, Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 4, s. 1200.
[284] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 10, İbn Sa'd, c. 2, s. 7.
[285] Fahru'r-Râzf, Tefsîr, c. 25, s. 21, Kurtubf, Tefsîr, c. 13, s. 321 , Hâzin, Tefsîr, c. 3, s. 414.
[286] Zemahşerf, Keşşaf, c. 3, s. 194, Fahm'r-Râzf, c. 25, s. 21, Kurtubf, c. 1 3, s. 321, Hâzin, c. 3, s. 414.
[287] İbn Kutevtae, Garîbu'l-Kur'ân, s. 336, Zemahşerî, c. 3, s. 194, Fahru'r-RâzT, c. 25, s. 21, Kurtubf, c. 13, s. 321, Hâzin, c. 3. s. 414415.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/368-369.
[288] Semhûdî, Vefau'l-vefa, c. 4, s. 1 278.
[289] İbn Sa'd, c. 4,s.242,İbn Abdilberr, İstiâb, c. 185, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 146.
[290] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 262
[291] İbn Sa'd, c. 4, s. 242, Belâzurî, c. 1, s. 262, İbn Abdilberr, c. 1, s. 185, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 209.
[292] İbn Sa'd, c. 4, s. 242, İbn ^dilberr, c.1 , s. 185, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe. c. 1, s. 209.
[293] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 262.
[294] İ bn Sa'd, Tab akâtü 'l-kübrâ, c. 4, s. 242, İ bn Abdil berr, İ stiâb, c. 1, s. 18 5, İ bn E sîr, U sdu'l-gâbe, c. 1, s. 20 9. 289.
[295] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 242.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/369-370.
[296] İbn Sa'd, c. 3, s. 215, Bedrüddin Aynf, Umdetu'l-kârf, c. 17, s. 49.
[297] İmam Zührî, Megâzî, s. 103, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 395, Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 257, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 11, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 498, Ebu'l-Ferec İbn Cevzi, el-Vefa, c. 1, s. 242.
[298] Bedrüddin Avnf, Umdetu'l-kârf, c. 17, s. 49, İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, c. 7, s. 189, Diyarbekrî, Hamîs, c. 1,s.325.
[299] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 136, İbn Sa'd, c. 1, s. 232, İbn Hazm , Cevâmiu's-Sîre, s. 92, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 323, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 189, Diyarbekrî, c. 1, s. 331.
[300] Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 21, Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 4, s. 1297.
[301] Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 55.
[302] Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 4, s. 1 304.

[303] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 1 36, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 232, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, c. 92, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 323, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 189.
[304] Aynı kaynaklar.
[305] Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 4, s. 1121.
[306] Süheyif, Ravdu'l-ünüf, c.4, s. 250, Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 112. 3O1.
[307] Süheyif, Ravd.c.4, s. 249-250, Yakut, Mu'cem, c. 2, s. 3, Semhûdî, c. 4, s. 1262.
[308] İbn İshak, İbn Hisam, c. 2, s. 136, İbn Sa'd, c. 1, s. 233, İbn Hazm, s. 92, Zehebî, s. 323, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 1 89.
[309] Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 4, s. 1 262.
[310] Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 290.
[311] Yakut, c. 4, s. 290, Semhûdî, c. 4, s. 1284.
[312] Semhûdî, c.4, s. 1284.
[313] Yakut, c. 4, s. 98.
[314] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 136.
[315] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 59.
[316] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 311.
[317] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.2,s. 136, Taberî,Târîh, c. 2, s. 246, İbn Hazm , Cevâmiu's-Sîre,s. 93, Zehebî, Târîhu'l-islâm , s. 323, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 189.
[318] İbn Sa'd, Tabakât, c. l.s.233.
[319] Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 4, s. 880.
[320] Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 4, s. 1 267.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/370-372.
[321] İmam Zührî, Megâzî, s. 103-104, İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 137, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 395, İbn Sa'd, c. 1 , s. 233, Buhârî, t 4, s. 257.
[322] İbn Sa'd, c. 1, s. 233, Buhârî, c. 4, s. 257, Zehebî, s. 333.
[323] İbn Sa'd, c. 1, s. 233, Belâzuıî, c. 1, s. 263.
[324] İmam Zührî, Megâzî, s. 104, İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 137, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 396, Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 257-258, Taberî, Târîh, c. 2, s. 248-249, Zehebî, Târîhu'l-islâm, s. 333-334.
[325] Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 4, s. 245.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/373.
[326] Taberî, Târih, c. 2, s. 254, Zehebî, el-İber, c. 1, s. 3.
[327] Zehebî, el-İber, c. 1, s. 3.
[328] İmam Zührî, s. 1 04, İbn İshak.İbn Hişam, c. 2, s. 137, Abdurrezzak, c. 5, s. 395, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 233, Buhârî, c. 4, s. 258, İbn Kuteybe, Kitâbu'l-maârif, s. 66, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 263, TaberT, c. 2, s. 248, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 93, İbn EsTr, Kâm il, c. 2, s. 106, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 186, Zehebî, s. 333.
[329] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 137, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1 , s. 233, Belâzurî, c. 1, s. 263, İbn Kuteybe, s. 66, Taberî, c. 2, s. 248, İbn Haim, s. 92, İbn Seyyid, c. 1, s. 192.
[330] İmam Zührî, s. 104, İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 138, ^Jodurrezzak, c. 5, s. 395, Taberî, c. 2, s. 249, İbn Esîr, c. 2, s. 106, İbn Seyyid, c. 1, s. 1 92, Ebu'l-Fidâ, 197.
[331] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 138, İbn Sa'd, c. 1, s. 233, Belâzurî, c. 1 , s. 263, İbn Kuteybe, s. 66, Taberî, c. 2, s. 249, İbn Hazm, s. 93, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1 , s.

250, Süheyif, Ravdu'l-ünüf, c. 4, s. 253, İbn Esîr, c. 2, s. 106, İbn Seyyid, c.1 , s. 192, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 197.
[332] **Süheyif, Ravdu'l-ünüf, c. 4, s. 253.**
[333] **Ahmed Muhtar Paşa, Rıyâdu'l-m uhtar, s. 358.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/374.
[334] **Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 245, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 337.**
[335] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 623-624.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/374-375.

PEYGAMBERİMİZ (A.S.)IN KUBA GÜNLERİ

Kuba'da Sa'd b. Hayseme'nin Evinin Sohbet Evi Olarak Kullanışı

Peygamberimiz (a.s.), Kuba'da bulunduğu sırada, Külsûm b. Hidm'in evinden çıktıkça Sa'd b. Hayseme'nin evine gider, orada Müslümanlarla oturur, konuşurdu. Sa'd b. Hayseme bekârdı.

Muhacir Müslümanların bekârları, onun evinde kalırlardı. Bunun için, Sa'd b. Hayseme'nin evine "Bekârlar Evi" denirdi.[1]

Es'ad b. Zürâre'nin Korunuşu

**Peygamberimiz (a.s.) Kuba'ya geldiği zaman, Evs ile Haznec kabileleri arasında düşmanlık vandı.
Hazrecîler Evsîlerin evine, Evsîler de Hazrecîlerin evine girmekten korkarlardı.
Peygamberimiz (a.s.):
"Es'ad b. Zürâre neredеdir?" diye sordu.
Sa'd b. Hayseme ile Mübeşşir b. Abdulmünzir ve Rifâa b. Abdulmünzir:
"Yâ Rasûlallah! O, Buas günü bizden bir zâtı öldürmüştü!" dediler.
Çarşamba günü gece olunca, Es'ad b. Zürâre, başını örtmüş ve sarmış olduğu halde, akşamla yatsı arasında Peygamberimiz (a.s.)ın yanına geldi.
Peygamberimiz (a.s.), onu görünce:
"Ey Ebu Ümâme! Evinden, şuracığa hemen nasıl gelebildin?!
Seninle şu kavim arasında geçmiş ne var?" buyurdu.
Ebu Ümâme:
"Seni hak din ve kitabla gönderen Allah'a yemin ederim ki, birşey yok" dedi.
O gece, Peygamberimiz (a.s.)ın yanında kaldı.
Ertesi günü, sabaha çıkınca, Peygamberimiz (a.s.) Sa'd b. Hayseme ile Rifâa b. Abdulmünzir ve Mübeşşir b. Abdulmünzir'e, Es'ad b. Zürâre hakkında:
"Onu himayenize alınız, koruyunuz!" buyurdu.
"Yâ Rasûlallah! Onu sen himayene al! Senin himayendeki, bizim himayemizde demektir!" dediler.
Peygamberimiz (a.s.):
"Bazınız onu himaye ediyordur" buyurdu.
Bunun üzerine, Sa'd b. Hayseme; "O, benim himayemdedir" dedikten sonra, Es'ad b. Zürâre'nin evine gitti.
Birbirlerinin koruyucusu ve yardımcısı olduklarını anlatmak için, onunla elele tutuşup, Amr b. Avf oğullarının mahallelerine kadar yürüdüler.
Bunun üzerine, Evsîler:
"Yâ Rasûlallah! Hepimiz onun himayecisiyiz!" dediler.
Bundan sonra, Es'ad b. Zürâre, Peygamberimiz (a.s.)ın yanına sabah akşam gitmeye başladı. [2]
Peygamberimiz (a.s.); Küba'da, Amr b. Avf oğulları nezdinde bulunduğu sırada, cenazelerde bulunur, hastalan ziyaret eder, davetlere giderdi.[3]**

Kuba'da İlk Mescidlerin Yapılışı ve İlk Cuma Namazının Kılınışı

Başta Ebu Seleme b. Abdulesed olmak üzere, Medine'ye hicret edenler, Küba'ya indikleri zaman, orada içinde namaz kılacakları bir mescid yapmışlardı.
Peygamberimiz (a.s.) da, Küba'ya geldiği zaman, bu mescidde namaz kılmıştır.
Peygamberimiz (a.s.) gelinceye kadar, Ebu Huzeyfe'nin azadlısı Salim, içlerinde Hz. Ömer de bulunduğu halde, bu mescidde bütün Muhacirlere imam olup namazlarını kıldırmıştı. [4]
Ammar b. Yâsir'in de "Resûlullah için, istediği zaman gölgesinde yatıp dinleneceği, gölgeleneceği ve içinde namaz kılacağı bir yer yapsak olmaz mı?" dediği ve taş toplayarak Küba'da bir mescid yaptığı rivayet edilir.[5]
Peygamberimiz (a.s.) Küba'da daha önce hiç görmediği birşeyi,[6] **Ensar'ın mallarını,**[7] **hurma bahçelerini**[8] **sakladıklarını ve esirgediklerini görünce:**[9]
"Keşke bayramınız [Cuma gününüz] gelseydi! Durup, söyleyeceklerimi dinlerdiniz.[10] **Sizinle konuşurdum!"** [11] **buyurdu.**
Ensar:
"Olur yâ Rasûlallah! Babalarımız, analarımız sana feda olsun!" dediler.
Cuma günü gelince, Peygamberimiz (a.s.), onlara Cuma namazını kıldırdı.[12]
Ensar, gözlerini minbere diktiler.
Peygamberimiz (a.s.), irad buyurduğu hutbesinde; Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra,[13] **onlara:**
"Ey Ensar cemaatı!" diyerek hitap etti.[14] **Ensar:**
"Lebbeyk=Buyur, emrine amadeyiz yâ Rasûlallah!" dediler. [15]
Peygamberimiz (a.s.):
"Sizler, Allah'a ibadet etmediğiniz Cahiliye devrinizde bile.[16] **en ağır yükleri taşır.**[17] **yetimlere bakar,**[18] **mallarınızı** [19] **meşru olan yerlere harcar.**[20] **yolda beride kalanlara iyilik ve yardım eder dururdunuz!**
Yüce Allah size İslâmiyetle ve gönderdiği peygamberi ile ihsanda bulununca,[21] **size İslâmiyeti getirip nasip edince,**[22] **mallarınızı,**[23] **hurma vs. türlü bahçelerinizi duvarlarla çevirip; muhtaçların, açların onlardan yemelerini engelliyor,**[24] **esirgiyor ve saklıyorsunuz!?**
Halbuki, onlardan Âdemoğulları yer, size ecir ve sevap yazılır.
Kurtlar kuşlar yer, size ecir ve sevap yazılır!" buyurdu.[25]
Bunun üzerine, Ensardan hemen gidip de bahçelerinin duvarlarından yıkarak[26] **birer veya ikişer gedik açmayan,**[27] **birçok kapılar bırakmayan**[28] **kimse kalmadı.** [29]

İslâm'da İlk Olarak Kılınan Cuma Namazları

Peygamberimiz (a.s.)ın Mekke'de Müslümanları Kabe mescidinde biraraya toplayıp Cuma namazı kılması, kıldırması mümkün olmamıştı.[30]

Mus'ab b. Umeyr, Medine'ye gönderildiği zaman, Cuma namazı kılmak için Peygamberimiz (a.s.)dan izin istemiş; Peygamberimiz (a.s.) da, ona gönderdiği yazıda, Cuma günü zeval vakti çıktıktan sonra cemaatle kılacakları iki rekat namazla Allah'a yakınlaşmaya çalışmalarını ve bu vesile ile Müslümanlara hitapta bulunmasını emir buyurmuştu.

Bunun üzerine Mus'ab b. Umeyr Küba'da Sa'd b. Hayseme'nin evinde on iki kişi toplayarak bir koyun kesilip yenilmiş ve İslâm tarihinde Cuma namazı için Müslümanları ilk toplayan kişi o olmuştur.[31] Es'ad b. Zürâre de; Medine'de, Nakîu'l-H adım âtta (Beyaza oğullarının kara taşlığı) kırk kişi toplayıp Cuma namazı kılmışlardı. [32]

Peygamberimiz (a.s.) da, Küba'da kaldığı evde, ilk defa olarak iki rekat namazı kıldırmış ve hutbe irad buyurmuştu.[33]

Medine'nin içine girerken, Salim b. Avf oğullarının oturdukları Rânuna vadisindeki mescidde de, ilk defa olarak Cuma namazı kılmış ve hutbe irad buyurmuştur.[34]

Cuma Gününün Fazileti ve Cuma Namazına Ait Bazı Bilgiler

Peygamberimiz (a.s.):
"Üzerine güneş doğan günlerin en hayırlısı Cuma günüdür!
Âdem ((a.s.)) o gün yaratıldı ve o gün Cennete konuldu. O, yine o gün Cennetten çıkarıldı. **[35]**
Kıyamet de, Cuma'dan başka bir günde kopmayacaktır![36]
İnsanlardan ve cinlerden başka hiçbir yaratık yoktur ki, Cuma günü, tanyeri ağardıktan güneş doğuncaya kadar:
Kıyamet belki bugün kopar![1] korkusuyla kulak kabartmasın!
Bir de, o günün içinde öyle bir saat vardır ki, Müslüman bir kul namaz kılar ve Allah'tan bir dilekte bulunurken o saate rastlarsa, Allah istediğini ona muhakkak verir!"[37]
"Bizler, (Ehl-i Kitaba nazaran) en sonra gelmiş bulunduğumuz halde, Kıyamet gününde faziletçe en başa geçecek olanlarız!
Çünkü, bizden önce onlara, daha sonra bizlere Kitab verildi de; Allah'ın onlara farz kıldığı gün bu Cuma günü iken, onlar ihtilaf çıkarıp başka günlere saygı gösterdiler.
Fakat, o günü ibadet günü edinmek hususunda, Allah bize hidayet verdi. Artık, bu yolda o halk bizden geri kalmış oldular.
Yahudilerin ibadet günü yarın [Cumartesi günü], Nasranîlerinki de öbür gün [Pazar günü]'dür."[38]
"Cuma günü, Allah katında, günlerin en ulusudur!" buyurmuşlardır.[39]
1. Cuma günü, ezan okununca, alışverişlerin bırakılarak namaz kılmak üzere camiye gidilmesi farzdır, Allah'ın kesin emridir.[40]
2. Cuma namazı; köleler, kadınlar, çocuklar, hastalar,[41] misafirler[42] dışında, her müslümana farzdır.[43]
3. Cuma namazı, farz olarak iki rekattır[44] ve öğle namazı vakti girer girmez, öğle namazı yerine kılınır.[45]
4. Cuma günü, Cuma namazı için gusledilir.[46]
5. Cuma namazına gidileceği zaman-varsa-güzel elbise giyinilir, dişler misvaklanır, güzel kokular sürünülür.[47]
6. Cuma günü, Peygamberimiz (a.s.)a çokça salât ve selam getirilir.[48]
Cuma namazına erkence gitmek çok sevaplıdır:
7. Namaza en erken gelen bir deve, ondan sonra gelen bir sığır, ondan sonra gelen bir koç., kurban etmiş gibi sevaba nail olur.[49]
8. İmam minbere çıktıktan sonra camiye gelen, sadece namaz sevabını almak için gelmiş olur.[50]
9. Cuma günü, camide imam minbere çıkmadan önce, dört rekat sünnet kılınır.[51]
10. İmam minbere çıkıp oturunca, cami içinde Cuma ezanı okunur. Cami dışında okunan ezan, Medine halkına namaz vaktini bildirmek için ihdas edilmiştir.[52]
11. İmam, cemaata karşı, ayakta iki hutbe okur ve hutbenin arasını hafif bir oturuşla ayırır.[53]
12. Hutbede Allah'a hamd u sena ve şehadette ve Peygamberimiz (a.s.)a şehadet ve salavatta bulunulduktan sonra,[54] Kur'ân-ı Kerîm'den bazı âyetler okunur, cemaata va'z u nasihatlerde bulunulur.[55]
13. Hutbe okunurken susulup dinlenir.

O sırada, konuşana "Sus!" bile denmez.[56]
14. Hutbeden sonra, kamet getirilip, cemaatla iki rekat Cuma namazı kılınır.[57]
15. Bundan sonra, imam ve cemaat, kendi kendilerine dört rekat, sonra da iki rekat sünnet kılarlar.
Önce iki, sonra dört de kılınabilir.[58]
16. Cuma namazının herhangi bir sebeple kabul olunmamış bulunması ihtimali gözönünde tutularak, öteden beri, Zuhr-u ahir (en son öğle namazı) niyetiyle dört rekat bir namaz daha kılınagelmiş ve bunda bir sakınca görülmemiştir.
17. Meşru bir mazeret veya hastalık yokken, üç Cuma namazını kılmayan kimsenin kalbinin Yüce Allah tarafından mühürleneceği bildirilmiştir.[59]
18. Böylelerinin, kılmadıkları Cuma namazlarının her biri için, fakirlere birer altın, bulamazlarsa yarımşar altın keffaret vermeleri gerekir.[60]

Peygamberimiz (a.s.)ın Kuba'da Kalış Süresi ve Kuba Mescidinin Yapılışı

Peygamberimiz (a.s.) Küba'da ondört gece kaldı.[61]
Külsûm b. Hidm'den, mirbed'ini (hurma serme ve kurutma yerini) alıp Küba Mescidini yaptı ve içinde namaz kıldı, kıldırdı.[62]
Ensar kadınlarından Şemus binti Numan'ın bizzat görüp anlattığına göre; Küba Mescidi yapılırken, Peygamberimiz (a.s.) güçlükle kaldırabildiği ağır bir taşı veya kaya parçasını alır.[63] Kureyşlilerden veya Ensar'dan[64] gelip,[65] "Babam, anam sana feda olsun[66] yâ Rasûlallah! Onu bana ver! Senin yerine ben yeteyim, taşıyayım" diyenlere "Hayır! Sen de git, bunun gibisini al, taşı!" buyururdu.
Peygamberimiz (a.s.), mescid yapılıncaya kadar, böylece çalışmaktan geri durmamıştır.[67]

Kuba Mescidinin Fazileti

Küba Mescidinin fazileti ve orayı ziyaretin gerekliliği hakkında birçok hadis-i şerifler ve haberler vardır.
Küba Mescidinde namaz kılmanın umre yapmak gibi sevaplı olduğu ve kılınacak namazın bir umre sevabı kazandıracağı, Peygamberimiz (a.s.) tarafından haber verilmiştir.
Peygamberimiz (a.s.); her Cumartesi günü yaya veya binitli olarak gidip Küba mescidini ziyaret ederdi.
Pazartesi günü gittiği de olurdu.
Hz. Ömer, Pazartesi ve Perşembe günleri Küba Mescidini ziyareti âdet edinmiş, "Eğer bu mescid etraf memleketlerden birisinde olsaydı, develere binip türlü zahmet ve meşakkatlere katlanarak onu ziyarete giderdik!" demiştir.[68]
Emevî halifelerinden Ömer b. Abdulaziz (ö. 101 Hicrî); Peygamberimiz (a.s.)ın Mescidi yenilenirken, Küba Mescidini de genişletti, taşla ve kireç harçla yaptırdı.
Mescidin içine taştan direkler diktirdi ve onları demirle berkiştirtti, nakışlattı ve ona bir minare de yaptırdı.
Mescidi sac ağacı ile tavanl attı ve ona kemerler yaptırdı.
Mescidin ortasındaki meydanlığın üzerini açık bıraktırdı.
Küba Mescidi; daha sonra, Hicretin 555, 671, 733, 840, 877 ve 881. yıllarında da vezirler, hükümdarlar tarafından tamir ve tecdit ettirildi.[69]
Hicretin 950. yılında Kanunî Sultan Süleyman, Küba Mescidinin hem minaresini, hem tavanını yıktırıp yeniden yaptırdı. Ona hatipler, imamlar ve müezzinler tayin ettirdi.
Mescidin içine ve dışına İstanbul'dan kandiller gönderdi.
Hicretin 1111. yılında Sultan Mustafa tarafından Küba Mescidinin hem duvarları, hem de minaresi yıktırılarak yeniden yaptırıldı.
Küba Mescidi Hicretin 1244. yılında Sultan Mahmud tarafından da yıktırılıp yeniden yaptırıldı.
Mihrab, kubbe, tak ve kuyu üzerindeki yazılar da o zaman yazdırıldı .[70]

Hz. Ali'nin Kuba'ya Gelişi

Peygamberimiz (a.s.); Kureyş müşriklerini n-saklamak üzere-kendisine bırakmış oldukları emanetleri sahiplerine iade edinceye kadar Mekke'de kalmasını, Hz. Ali'ye emretmişti.
O da, bu iş için Mekke'de üç gün üç gece oturdu.[71]
Mekke vadisinde dikilerek:
"Resûlullah'ın yanında kimin bir emaneti varsa gelsin, ona emanetini teslim edeceğim!" diye seslendikten ve emanetleri sahiplerine dağıttıktan sonra.[72] Medine yolunu tuttu.[73] Geceleri yürüdü, gündüzleri gizlendi.[74] Rebiülevvel'in ortalarına doğru Küba'ya geldi.[75]
Küba'ya geldiği zaman, ayaklarının altı kabarmış, şişmiş, yarılmıştı; kanıyordu.
Peygamberimiz (a.s.) Hz. Ali'nin geldiğini işitince:
"Ali'yi bana çağırınız!" buyurdu.
"Yâ Rasûlallah! Yürümeye takati yok!" dediler.
Peygamberimiz (a.s.) hemen kalkıp onun yanına vardı.
Halini görünce rahmet ve şefkatinden ağladı, kucakladı.
Ayaklarının altını eliyle sığadı, iyileşmesi için Allah'a dua etti. Böylece, Hz. Ali'nin hiçbir ıztırabı kalmadı.[76]

Hz. Ali'nin Halinden Şüphelendiği Bir Kadını Sorguya Çekişi

Hz. Ali derki:
"Küba'da gece yansında bir adamın gelip kocasız Müslüman bir kadının kapısını çaldığını, dışarı çıktığı zaman ona birşeyler verdiğini sezince, bu işten şüphelenerek:
'Ey Allah'ın kulu kadın! Kimdir bu adam ki, her gece gelip senin kapını çalıyor?! Sen onun yanına çıkınca o sana-ne olduğunu anlayamadığım-birşeyler veriyor. Halbuki sen kocasız Müslüman bir kadınsın[1] dedim.
Kadın, bana:
'O, Sehl b. Huneyftir. Benim kimsesiz bir kadın olduğumu bildiği için; gece olunca kavmine ait putlara musallat olur, onlardan birisini kırar da, yakayım diye odununu bana getirir!' dedi."[77]

Kabilelerinin Putlarını Kıranlardan Bazıları

Müslüman oldukları zaman:
1. Es'ad b. Zürâre,
2. Umâre b. Hazm,
3. Avf b. Afra
Malik b. Neccar oğullarının putlarını kırdılar.
4. S al it b. Kays,
5. Ebu Sırma
Adiyy b. Neccar oğullarının putlarını kırdılar.
6. Salebe b. Ganeme,
7. Muaz b. Cebel,
8. Abdullah b. Üneys
Seleme oğullarının putlarını kırdılar.
9. Ziyad b. Lebid,
10. Ferve b. Amr
Beyaza oğullarının putlarını kırdılar.
11. Sa'd b. Muaz,
12. Useyd b. Hudayr
Abduleşhel oğullarının putlarını kırdılar.[78]

Suheyb b. Sinan'ın Kuba'ya Gelişi

Allah yolunda işkencelere uğratılan kimsesiz Müslümanlardan Suheyb b. Sinan, Hz. Ali'den sonra, Medine'ye hicret etmek maksadı ile Mekke'den yola çıkınca, Mekkelilerden bazıları arkasından yetiştiler ve:
"Sen buraya fakir, hakîr olarak geldin.
Yanımızda erişemeyeceğin kadar bol servete eriştin!
Sonunda da kendinle birlikte servetini de alıp gitmek istiyorsun ha?
Vallahi işte bu olmaz!" dediler.
Suheyb hemen hayvanından yere indi. Ok çantasındaki okları çıkardı ve:
"Ey Kureyş cemaatı! İyi bilirsiniz ki; ben sizin en iyi ok atanlarınızdan birisiyim.
Vallahi, yanımda bulunan ok çantamdaki okların hepsini size atar, sonra da kılıcımı çalarım. Bunlardan birisi elimde bulundukça bana yaklaşamazsınız. Ancak onlar elimden çıktıktan sonra bana istediğinizi yapabilirsiniz.
Size şimdi servetimin yerini gösterir, onu size bırakırsam; yolumu açar, beni serbest bırakır mısınız?" dedi.
Müşrikler:
"Evet!" dediler.
Suheyb servetini onlara bırakarak yoluna devam etti. Rebiülevvel ayının ortalarında Küba'ya gelip Peygamberimiz (a.s.)a kavuştu.
O sırada, Peygamberimiz (a.s.)ın yanında Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer bulunuyordu. Önlerinde de Külsûm b. Hidm'in getirdiği, Ümmü Cirzan diye anılan hurma cinsinden, üzerinde yaş ve olgun hurmaları bulunan taze yapraklı salkım halinde hurma vardı.
Suheyb b. Sinan'ın yolda gözleri ağrımış, kamı da son derecede acıkmıştı. Hemen kendini hur-m al ara attı.
Hz. Ömer:
"Yâ Rasûlallah! Suheyb'i görmüyor musun? Hem gözü ağrıyor, hem yaş hurma yiyor!?" dedi.
Peygamberimiz (a.s.) Suheyb'e:
"Hem gözün ağrıyor, hem de yaş hurma yiyorsun ha?!" buyurunca, Suheyb:
"Ben, onu gözümün ağrımayan tarafıyla yiyorum!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.) gülümsedi.
Suheyb, Hz. Ebu Bekir'e:
"Sen bana yoldaş olacağını vaad etmiştin. Beni bırakıp yola çıktın, değil mi?
Yâ Rasûlallah! Sen beni Mekke'de bırakıp yola çıktığın zaman, Kureyş müşrikleri beni yakaladılar, hapsettiler.
Ben de servetimi vererek kendimi ve ailemi satın aldım!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Suheyb kazandı!
Suheyb kazandı!
Ebu Yahya! Satış kârlı çıktı!
Satış kârlı çıktı!" buyurdu.[79]
Suheyb b. Sinan der ki:
"Resûlullah (a.s.), beni görünce:
'Ebu Yahya! Satış kârlı çıktı!

Ebu Yahya! Satış kârlı çıktı!
Ebu Yahya! Satış kârlı çıktı!' buyurdu.
'Yâ Rasûlallah! Senin yanına gelmekte beni kimse geçmemişti.
Herhalde, bunu sana Cebrail (a.s.)dan başkası haber vermemiştir! dedim."[80]

Benî Nadîr Yahudilerinin Başkanı Huyey İle Kardeşinin Peygamberimiz (a.s.)ı Görmek

İçin Kuba'ya Gitmeleri

Benî Nadîr Yahudilerinin başkanı Huyey b. Ahtab'ın kızı ve Peygamberimiz (a.s.)ın zevcesi Hz. Safiyye der ki:

"Ben, babama, çocuklarının en sevgilisi idim. Amcam Ebu Yâsir de beni çok severdi. Rasûlullah Medine'ye gelip Küba'da Amr b. Avf oğullarının evine inince, babam Huyey b. Ahtab ile amcam Ebu Yâsir b. Ahtab, ertesi günü, sabahleyin erkenden Resûlullah'ı görmeye gittiler. Güneş batın-caya kadar oradan dönmediler. Kendilerinin yorgun argın, isteksiz, düşkün ve perişan bir halde yürüyerek geldiklerini görünce-her zaman yaptığım gibi-onları sevinç ve neşe ile karşıladım. Vallahi, hiçbiri bana iltifat etmedi. Kendilerini derin bir gam ve keder bürümüştü.

Onlar konuşurlarken işittim.

Ebu Yâsir, babam Huyey b. Ahtab'a:

'O, o mudur?' diye sordu.

Babam:

'Evet! Vallahi odur![1] dedi.

Amcam:

'Onu iyice tanıdın mı? Aranan vasıflar kendisinde iyice gözüküyor mu?[1] diye sordu.

Babam:

'Evet! Vallahi!'dedi.

Bunun üzerine, amcam:

'Peki! Ona karşı kalbinde ne var?' diye sordu.

Babam:

'Vallahi, sağ olduğum müddetçe ona düşmanlık edeceğim!' dedi."[81]

Peygamberimiz (a.s.) Medine'ye gelince, Ebu Yâsir gidip Peygamberimiz (a.s.)in huzurunda oturup onu dinleyerek kavminin yanına döndüğü zaman:

"Ey kavmim! Bana itaat ediniz! Hiç şüphesiz, sizin gelmesini beklediğiniz peygamber gelmiştir. Ona tâbi olunuz ve sakın muhalefet etmeyiniz" demişti.

Kardeşi Huyey b. Ahtab da gitmiş, oturup Peygamberimiz (a.s.)ı dinledikten sonra kavminin yanına dönünce, onlara:

"Ben öyle bir adamın yanından geliyorum ki, vallahi hiçbir zaman ona düşmanlıktan geri durmayacağım!" demişti.

Kardeşi Ebu Yâsir "Ey anamın oğlu! Şu işte beni dinle, kendini helak etme de, sonradan, istediğin şeyde bana karşı koy!" diyerek öğüt vermiş ise de, Huyey b. Ahtab:

"Hayır! Vallahi seni hiçbir zaman dinlemeyeceğim!" demiş, kavmi de ona uymuştur.[82]

Nihayet Huyey b. Ahtab da, kardeşi Ebu Yâsir de, Yahudilerin Araplara karşı kıskançlıkta en katısı kesilip; halkın İslâmiyet'e girmelerini önlemek için olanca gayretlerini sarfetmekten geri durmamışlardır.[83]

Kuba Münafıkları ve Ebu Âmir'in Peygamberimiz (a.s.)la Tartışması ve Âkıbeti

Küba'da oturan oniki münafık vardı.[84]

Onlar Ebu Âmir Fâsık ile gizli gizli görüşür, konuşur, Peygamberimiz (a.s.) ile ashabını Medine'den çıkarmayı tasarlarlardı.[85]

Ebu Âmir; Dubay'a oğullarından olup, Rahip diye anılırdı.[86]

Allah adamlığına, ruhbanlığa özenir, kıldan ruhbanlık elbisesini giyerdi.

Kendisi; baş münafık Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün de halasının oğlu idi.

Peygamber (a.s.) peygamber olarak gönderil ince, Ebu Âmirin kıskançlığı tuttu.[87]

Peygamberimiz (a.s.)a gelerek:

"Senin şu getirmiş olduğun din nedir?" diye sordu.

Peygamberimiz (a.s.):

"İbrahim ((a.s.))ın dini olan hanîfliği getirdim" buyurdu.

Ebu Âmir

"Onun üzerinde olan, benim!" dedi.

Peygamberimiz (a.s.):

"Sen onun üzerinde değilsin!" buyurdu.

Ebu Âmir

"Hayır, ey Muhammedi Sen, hanîfliğe, ondan olmayan şeyleri soktun!" dedi.

Peygamberimiz (a.s.):

"Ben öyle birşey yapmadım. Fakat, onu saf ve tertemiz olarak getirdim" buyurdu.

Ebu Âmir

"Yalancıyı Allah kovulmuş, garip ve yapayalnız bir halde öldürsün!" dedi.

Peygamberimiz (a.s.):

"Evet! Yalancı kimseyi Yüce Allah böyle yapsın! [Kovulmuş, garip ve yapayalnız bir halde öldürsün!]" buyurdu.[88]

Ebu Âmir; kendisine tâbi olan 50 genci yanına alarak Mekke'ye gitti .[89]

Bedir savaşında müşriklerin yanında yer alıp çarpıştı .[90]

Müşrikleri Uhud[91] ve Hendek savaşı için de ayaklandıranlar ve Peygamberimiz (a.s.)la çarpışanlar arasında idi.[92]

Peygamberimiz (a.s.) Mekke'yi fethedince Ebu Âmir Taife, Taifliler Müslüman olunca da Şam'a kaçtı.[93] Orada, Hıristiyanlığı kabul etti.[94]

Şam'da kovulmuş, garip, yapayalnız olarak ölüp gitti![95]

Küba'da, Amr b. Avf oğullarının bazı akılsızları ile münafıkları, geceleyin Peygamberimiz (a.s.)ın yatıp kalktığı evi taşlamaya başladılar. Peygamberimiz (a.s.), bunu görünce: "Himaye ve komşuluk bu mu?!" diye yakınarak Küba'dan ayrıldı.[96]

Neccar Oğullarının Peygamberimiz (a.s.)ı Kuba'dan Medine'ye Götürmeleri

Peygamberimiz Aleyhisselatn, Küba'dan Medine'ye hareket edeceği zaman, (dedesi Abdulmuttalib'in dayıları olan) Neccar oğullarının eşrafına haber saldı.
Onlar da, silahlanıp geldiler.[97]
Peygamberimiz (a.s.)la Hz. Ebubekir'e selam verdiler ve:
"Güvenliğiniz sağlanmış ve sizlere boyun eğilmiş olarak develerinize bininiz!" dediler.
Cuma günü güneş yükselince Peygamberimiz (a.s.) devesi Kasva'ya bindi.
Hz. Ebubekir arkasında, Neccaroğullarının eşrafı Müslümanlarda sağında, solunda ve çevresinde oldukları halde Medine'ye hareket etti.[98]
Amr b. Avf oğulları toplanarak:
"Yâ Rasûlallah! Bizden usandığın için mi, yoksa bizim evimizden daha hayırlı bir yere gitmek için mi buradan çıkıp gidiyorsun?" dediler.
Peygamberimiz (a.s.):
"Te'külü'l-Kurâ karyesine [Medine'ye] gitmekliğim bana emir buyuruldu.
Devenin yolunu açınız! Nereye gideceği, ona emrolunmuştur!" buyurdu.[99]

Ensarın Vaad ve Dilekleri

Peygamberimiz (a.s.) Küba'dan çıkıp Ensar evlerinin önlerinden geçerken, onlar devenin önüne geriliyorlar ve
"Yâ Nebiyyallah! Yâ Rasûlallah! Bizde kuvvet, cemaat ve servet var! Bize buyur, bize!" diyerek yardım ve himaye vaadinde bulunuyorlar; Peygamberimiz (a.s.) da gülümsüyor, "Allah onları size hayırlı ve mübarek kılsın!" diyerek dua ediyor ve:
"Devenin yolunu açınız! Nereye çökeceği, ona emrolunmuştur!" buyuruyordu.[100]

---

[1] **İbn İshak.İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 1 38, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1.S.233.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/13.
[2] **Semhûdi, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 249, 250.**
[3] **İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 99.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/13-14.
[4] **Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 264.**
[5] **Hâkim, Müsiedrek, c. 3, s. 385, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 133**
[6] **Hâkim, Müstedrek, c. 4, s. 133, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 99.**
[7] **İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 99.**
[8] **Hâkim, Müstedrek, c. 3, s:. 133.**
[9] **Hâkim, Müstedrek, c. 3, s:. 133, İbn Esîr, Us:du'l-gâbe, c. 2, s:. 99.**
[10] **Hâkim, Müstedrek, c. 3, s:. 133.**
[11] **İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 99.**
[12] **Hâkim, Müstedrek, c. 4, s. 133.**
[13] **İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 99.**
[14] **Hâkim, c. 3, s. 133, İbn E ar, Usdu'l-gâbe, t 2, s. 99, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 6, s:. 387.**
[15] **Hâkim, Müstedrek, c. 3, s:. 133.**
[16] **Hâkim, c. 3, s. 133, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 6, s. 387.**
[17] **Hâkim, c. 3, s. 133, İbn Esîr, c. 2, s. 99, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 6, s. 387.**
[18] **İbn Esîr, Usdu'l-gâbe., c. 2, s. 99-100.**
[19] **Hâkim, c. 4,s:.133, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 6, s:. 387.**
[20] **Hâkim, c. 4, s:. 133, İbn Esîr, c. 2, s. 100, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, t 6, s. 387.**
[21] **Hâkim, c. 4, s. 133, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 6, s. 387**
[22] **İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 100.**
[23] **Hâkim, c. 4, s. 133, İbn Esîr, c. 2, s. 100, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 6, s. 387.**
[24] **Hâkim, c. 4, s. 133-134.**
[25] **Hâkim, c. 4, s. 134, İbn Esîr, c. 2, s. 100, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, t 6, s. 387.**
[26] **Hâkim, c. 4, s. 134, İbn Esîr, c. 2, s. 100.**
[27] **İbn Esîr, c. 2, s. 100.**
[28] **Hâkim, c. 4, s. 134.**
[29] **Hâkim, c. 4, s. 134, İbn Esîr, c. 2, s. 100.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/15-16.
[30] **Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 4, s. 101-102.**
[31] **İbn Sa'd, Taba kâtü'l -kübrâ, c. 3, s. 118, Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 4, s. 101 -102.**

[32] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.2, s. 77,İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 343-344.
[33] Hâkim, Müstedrek, c. 4, s. 133, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 99, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 6, s. 387.
[34] İbn İshak, İbn Hişam, Sine, c. 2, s. 146-147, Taberî, Târih, c. 2, s. 255-256, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 524-525, Kurtubî, Tefar, c. 18, s. 98-99, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 213-214.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/16-17.
[35] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 401, Müslim, Sahîh, c. 2, s. 585, Tirmizî, Sünen, c. 2, s. 359, Nesâî, Sünen, c. 3, s. 90, Hâkim, Müstedrek, c. 1, s. 278.
[36] Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 2, s. 504, Müslim, c. 1, s. 585, Ebu Dâvud, Sünen, c. 1 , s. 274, Tirmizî, c. 2, s. 359, Hâkim , c. 1,5.277.
[37] Mâlik, Muvatta, c. 1, s. 108-109, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 486, Ebu Dâvud, c. 1 s. 274-275.
[38] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 243, 249-250, Buharı, Sahih, c. 1, s. 211-212, Müslim , Sahîh, c. 1, s. 585-586, Nesâî, Sünen, c. 3, s. 114-115.
[39] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 30, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 430, İbnMâce, Sünen, c. 1,s.344.
[40] Cum'a: 9.
[41] Buhârî, Târîhu'l-Kebîr, c. 1, ks. 2, s. 335, Ebu Dâvud, Sünen, c. 1, s. 280, Tahavî, Muhtasar, s. 34, Serahsî, Mebsût, c. 2, s. 22, Kâsânî, Bedâyiu's-sanâyi, c. 1 , s. 259.
[42] Tahavî, Muhtasar, s. 36, Serahsî, Mebsût, c. 2, s. 22, Kâsânî, Bedâyiu's-sanâyi, c. 1, s. 25.
[43] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 37, Buhârî, Târıhu'l-Kebîr, c. 1, ks. 2, s. 335, Ebu Dâvud, c. 1, s. 280, Tahavî, Muhtasar, s. 36, Serahsî, c. 2, s. 22, Kâsnânî, c. 1, s. 259.
[44] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 37, Nesâî, c. 3, s. 116, Tahavî, s. 36, Serahsî, c. 2, s. 22.
[45] Buhârî, Sahîh, c. 1, s. 21 7, Ebu Dâvud, c. 1, s. 284.
[46] Ebu Hanite, Müsned, s. 18, Buhârî, Sahîh, c. 1, s. 212, Müslim, Sahîh, c. 1, s. 581.
[47] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 30, Buhârî, Sahîh, c. 1, s. 213-216, Müslim, Sahîh, c. 1, s. 581, İbn Mâce, c. 1,s.349.
[48] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 8, Nesâî, c. 3, s. 91-92.
[49] Mâlik, Muvatta, c. 1, s. 101, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 239, Buhârî, c.1, s. 213-223, Müslim, c. 1 ,s.587, İbn Mâce.c.1 , s. 347.
[50] İbn Mâce.c. 1, s. 347.
[51] Tirmizi, Sünen, c. 2, s. 401.
[52] Buhân, Sahih, c. 1, s. 21 9-220.
[53] Ebu Hanife, Müsned, s. 17, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 87, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 221-223, Ebu Dâvud, Sünen, c. 1, s. 286, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 351, Nesâî, Sünen, c. 3, s. 109.
[54] Ebu Dâvud, Sünen, c. 1, s. 287, Nesâî, Sünen, c. 3, s. 105.
[55] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 87, Müslim, Sahîh, c. 1, s. 589, Ebu Dâvud, Sünen, c. 1 , s. 286.
[56] Mâlik, Muvatta, c. 1,s.1O3, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 272, Buhârî, c. 1,s.224, Müslim, c. 2, s. 583.
[57] Tahavî, Muhtasar, s. 34.

[58] Ahmed b. Hanbel, c.2,s. 499, Müslim, c. 2, s. 600, Ebu Dâvud, c. 1, s. 295, Tirmizî, Sünen, c. 2, s. 400-401, Nesâî, c. 3, s. 113, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 307.
[59] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 8, Ebu Dâvud, c. 1, s. 277, İbn Mâce.c.1, s. 358, Nesâî, c. 3, s. 89.
[60] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 8, Ebu Dâvud, c. 1, s. 277, İbn Mâce.c.1, s. 358, Nesâî, c. 3, s. 89.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/17-20.
[61] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 235-236, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 212, Buhârî, Sahîh, c. 1, s. 111, Müslim, Sahih, c. 1, s. 373, Ebu Dâvud, Sünen, c. 1, s. 123, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 1 98, Semhûdî, Vefau'l-vefa, c. 1, s. 247-248.
[62] Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 250, c. 3, s. 809.
[63] İbn Esir, c. 7, s. 1 66, İbn Hacer, c. 4, s. 343, Semhûdî, c. 1 , s. 252-253.
[64] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 343.
[65] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 343, Semhûdî, c. 1, s. 253.
[66] Semhûdî, c.1, s. 253.
[67] İbn Hacer. c. 4. s. 343. Semhûdî. c. 1. s. 253.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/20-21.
[68] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 244-246.
[69] Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 3, s. 809-810.
[70] Eyvub Sabri Paşa, Mir'at-ı Meçime, s. 911-924.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/21-22.
[71] İbn İshak, İbn Hişam, Sıre, c. 2, s. 138, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 22, Mesûdî, Murûcu'z-Zeheb, c. 2, 285, Muhibbul-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 2, s. 211 Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 197.
[72] Ahmed Zeynî Dahlan, Sîre, c. 1, s. 169.
[73] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 22.
[74] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 96.
[75] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 22.
[76] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 96, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 233.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/22-23.
[77] İbn İshak,İbn Hişam, Sîre, c. 2,s. 138-139, Taberî, Târih, c. 2, s. 249, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 192-193, Etau'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 197-198, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 233.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/23.
[78] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, t 3, s. 486, 512, 580, 583, 598, 421.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/23-24.
[79] İbn Sa’d, Tabakatu’l-Kübra, c. 3, s. 227-229, Belazuri, Ensabu’l-Eşraf, c. 1, s. 182-183, Zehebi, Siyeri A’lamu’n-Nübela, c. 2, s. 13-14.
[80] Hâkim. Müstedrek. c. 3. s. 400.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/24-25.
[81] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 165-166, Musa b. Ukbe'den naklen Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 212.
[82] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 212.
[83] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 197.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/26-27.

[84] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 174, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1017, Taberî, Târih, c. 3, s. 147-148.
[85] Taberî, Tefsir, c. 11, s. 24, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 12.
[86] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 71.
[87] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 540-541.
[88] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 235.
[89] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 71, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 37,40.
[90] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 541.
[91] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 71.
[92] Vâkıdı, Megâzî, c.2, s. 441.
[93] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 235, Ebu Nuaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 80-81, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 12.
[94] Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 3, s. 81 5.
[95] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.2, s. 235.
[96] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 41.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/27-29.
[97] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 235, Buhari, Sahih, c. 4, 266, İbn Esir, Camiu'l-Usul, c. 11, s. 157, Zehebi, Tarihu'l-İslam, s. 334, Semhûdî, Vefâu'l-vefa, c. 1, s. 254.
[98] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 236, Semhûdî, Vefâu'l-vefa, c. 1, s. 256.
[99] Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 256, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 339, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 240.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/29-30.
[100] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 236, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 266, Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 256.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/30.

PEYGAMBERİMİZ ALEYHİSSELAM MEDİNE'DE

Peygamberimiz Aleyhisselamın Medine'de Kıldırdığı İlk Cuma Namazı

Küba'dan Medine'ye doğru yola çıkan Peygamberimiz Aleyhisselam, Salim b. Avf oğullarının oturdukları Rânuna vadisine geldiği zaman, Cuma namazı vakti girmişti. Peygamberimiz Aleyhisselam, oranın üst tarafına indi. Orada Cuma namazını kıldı. Bu, Peygamberimiz Aleyhisselamın Medine içinde kıldığı ilk Cuma namazıydı .[1] Peygamberimiz Aleyhisselamın yanında bulunan ve Cuma namazı kılan cemaat da, yüz kişi idi.[2]

Peygamberimiz Aleyhisselamın İrad Buyurduğu Hutbeleri

İbn İshak'ın Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan nakline göre; Peygamberimiz Aleyhisselam, bu Cuma günü, ayakta dikilerek ardarda irad ettiği hutbelerinde, Allah'a lâyık olduğu veçhile hamd ve senada bulunduktan sonra, şöyle buyurdu:
"Ey insanlar! Kendiniz için, önden ahiret azığı olacak şeyler gönderiniz. Elbette, bilirsiniz ki; her biriniz ölecek ve davarını çobansız bırakacaktır!
Sonra Rabbi ona tercümansız, perdedarsız olarak:
'Sana Resûlüm gelip emirlerimi tebliğ etmedi mi?
Ben sana mal verdim, ihsanda bulundum.
Sen kendin için [âhiret azığı olarak] ne gönderdin? buyuracak.
O da, sağına soluna bakacak, hiçbir şey göremeyecek!
Sonra önüne bakacak. Önünde de cehennemden başka birşey göremeyecek!
Öyle ise yarım hurma ile de olsa cehennemden kendisini korumaya gücü yeten kimse, hemen o hayır işlesin!
Onu bulamayan da, güzel bir sözle kendisini korumaya çalışsın.
Çünkü bir iyiliğe on mislinden yedi yüz misline kadar sevab verilir!
Selam ve Allah'ın rahmet ve bereketleri üzerinize olsun!"
"Allah'a hamd olsun!
Allah'a hamd eder ve O'ndan yardım dilerim.
Nefislerimizin şerlerinden ve kötü amellerinden, Allah'a sığınırız.
Allah'ın doğru yola ilettiğini hiç kimse saptıramaz!
Saptırdığını da hiç kimse doğru yola iletemez!
Şehadet ederim ki: Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur!
O, birdir; O'nun şerîki yoktur!
Sözlerin en güzeli, Yüce Allah'ın Kitabıdır.
Allah kimin kalbini Kur'ân'la süsler ve onu küfürden sonra İslâmiyete girdirir, o da Kur'ân'ı insanların sözlerine tercih ederse, işte o kimse felah bulmuş, kurtulmuştur.
Doğrusu, Kitabullah sözlerin en güzeli, en belâgatlısıdır.
Allah'ın sevdiğini seviniz!
Allah'ı candan gönülden seviniz!
Allah'ın kelamından, zikrinden usanmayınız!
Allah'ın kelamından, kalbinize kasvet ve darlık gelmesin!
Çünkü, Allah'ın kelamı, herşeyin üstününü ayırıp seçer, amellerin hayırlısını, kulların seçkinlerini, kıssaların iyisini zikreder.
Helal ve haram olan herşeyi beyan eyler.
Artık Allah'a ibadet ediniz ve O'na hiçbir şeyi şerik koşmayınız.
O'ndan gereği gibi sakınınız.
Dilinizle söylediğiniz güzel sözlerinizle Allah'ı tasdik ve ikrar ediniz.
Allah'ın ihsan ettiği rahmetle aranızda sevişiniz.
Muhakkak biliniz ki: Allah, ahdinin bozulmasına gazab eder.
Selam olsun sizlere!"[3]
Peygamberimiz Aleyhisselamın Beni Salim mescidinde Cuma günü irad buyurduğu hutbe olmak üzere, Saîd b. Abdurrahman el-Cumahî'den nakledilen hutbede de şöyle buyurulmustur:

"Hamd, Allah'a mahsustur.
Ben, O'na hamd eder, O'ndan yardım, yarlıganmak ve hidayet dilerim.
O'na iman ederim, inanmazlık etmem.
İnanmazlık edenlere de düşmanlık ederim.
Ben Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına, O'nun bir olduğuna, şerîki ve nazîri olmadığına, Muhammed'in de O'nun kulu ve resûlü olduğuna şehadet ederim.
Allah, onu peygamberlerin gelmesinin kesildiği, ilmin azaldığı, insanların sapkınlığa düştüğü, zamanın kesintiye uğradığı, Kıyametin kopma ve âlemin sona erme zamanının yaklaştığı bir sırada, tam bir hidayet, tam bir nur, tam bir öğüt olan Kur'ân'la göndermiştir.
Allah'a ve Resûlüne boyun eğen, muhakkak doğru yolu bulmuştur.
Allah'a ve Resûlüne karşı gelen de, azgınlık ve taşkınlığa, sapkınlıktan sapkınlığa düşmüştür.
Size Allah'tan korunmayı tavsiye ederim.
Zaten bir Müslümanın bir Müslümana en hayırlı tavsiyesi de, onu ahirete isteklendirmesi, ona Allah'tan korunmayı emretmesidir.
Allah'ın sizi sakındırdığı şeylerden sakınınız!
Bundan daha üstün ve hayırlı bir öğüt, bundan daha üstün ve hayırlı bir hatırlatma yoktur.
Rabbinden korkarak, ürpererek ibadet eden kimse için, Allah'tan korunmak, istediğiniz ahiret mutluluğu için en güvenilir bir yardımdır.
Kim gizli ve açık her işinde Allah'ın hoşnutluğunu gözeterek Allah'la arasını düzeltirse, dünyada onun adı hayırla anılır.
Öldükten sonra da, bu, kendisinden önce göndermiş olduğu hayra muhtaç bulunduğu bir zamanda kendisine azık olur.
Bunun dışındaki işlerden uzak uzak kaçmayı, onlarla kendi arasında uzun mesafeler olmasını ister.
Allah, azabından sizi korkutur.
Allah, kulları hakkında çok esirgeyici ve merhametlidir.
Sözünü doğrulayan, va'dini yerine getiren Allah'a andolsun ki; bundan cayma yoktur!
Çünkü, Yüce Allah 'Benim katımda söz değiştirilmez. Ben, kullara zulümkâr da değilim' [Kâf: 29] buyuruyor.
Şimdiki ve gelecekteki işlerinizde gizli ve açık yaptıklarınızdan dolayı Allah'tan korununuz!
Kim Allah'tan korunursa, Allah onun günahlarını örter, ecrini de büyütür.
Allah'tan korunan büyük bir kurtuluşa ermiştir.
Allah'tan korunmak, insanı Allah'ın azab ve gazabından korur.
Allah'tan korunmak, yüzleri ağartır, Rabbi hoşnut eder, dereceyi yükseltir.
Nasibinizi alınız!
Allah katında ifrartlı olan hareketlerde bulunmayınız.
Allah doğruları da, yalancıları da bilsinler diye size Kitabını ve yolunu açıkça öğretmiştir.
Allah'ın size ihsan ettiği gibi, siz de ihsanda bulununuz.
Allah'ın düşmanlarına düşman olunuz.
O'nun yolunda, gereği gibi cihad ediniz!

Sizi O seçip Müslümanlar diye adlandırdı ki, helak olan açık delillerle helak olsun, sağ kalan da açık delillerle sağ kalsın.
Allah'tan başkasında kuvvet ve kudret yoktur.
Allah'ı anmayı çoğaltınız.
Bu günden sonrası için çalışınız.
Kim Allah'la arasını düzeltirse, Allah da onun insanlarla arasını düzeltir.
Çünkü Allah insanlar üzerinde hükmünü yürütür.
İnsanlar ise Allah üzerinde hükümlerini yürütemezler.
Allah insanlar üzerinde tasarruf eder.
İnsanlar ise Allah üzerinde tasarruf edemezler.
Allah en büyüktür. Büyük olan Allahtan başkasında kuvvet ve kudret yoktur."[4]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Cuma namazını kıldıktan sonra, devesine bindi.[5] Devenin yularını da devenin başına doladı.[6]
Yine, Peygamberimiz Aleyhisselam önde, Hz. Ebu Bekir arkasında, Neccar oğullarının eşrafı da çevresinde olduğu halde, Medine'nin içine doğru hareket ettiler.[7]

Sâlim b. Avf Oğullarının Vaad ve Dilekleri

Peygamberimiz Aleyhisselamın devesi Kasvâ sağa sola baka baka ilerlerken,[8] Salim b. Avf oğullarından Itban b. Malik ile Abbas b. Ubâde, Salim b. Avf oğullarından bazıları ile birlikte gelip:
"Yâ Rasûlallah! Bizim yanımızda kal!
Sayıca çok, mal ve silahça hazırlıklı, düşmanlarına karşı seni koruma ve savunma gücüne malik olan bize buyur!" dediler.[9]
Başka rivayete göre:
Salim b. Avf oğullarından Itban b. Malik ile Nevfel b. Abdullah, Kasvâ'nın yularından tutarak:
"Yâ Rasûlallah! Bize in!
Biz sayıca çokluğuz! Mal ve silahça hazırlıklıyız!
Yâ Rasûlallah! Biz geniş meydanlar, bağ ve bahçeler sahibiyiz!
Araplardan bu yurda giren kimse-korkarsa-bize sığınır..." dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, gülümsedi[10] ve:
"Allah onları size hayırlı ve mübarek kılsın!" diyerek dua ettikten sonra:[11] "Devenin yolunu açınız! Nereye çökeceği, ona emrolunmustur!" buyurdu.[12]

Ubâde ve Abbas b. Sâmit'in Vaad ve Dilekleri

Ubâde b. Sâmit ile Abbas b. Sâmit:
“Ya Rasulallah! Bize in!
Biz sayıca çokluğuz. Mal ve silahça hazırlıklıyız” dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
“Allah onları size hayırlı ve mübarek kılsın!” diyerek dua ettikten sonra:
“Devenin yolunu açınız! Nereye çökeceği, ona emrolunmuştur!” buyurdu.[13]

Beyâza Oğullarının Vaad ve Dilekleri

Kasvâ, yolu açılınca, Beyaza oğullarının evleri hizasına kadar gitti. Beyaza oğullarından Ziyad b. Lebid ile Ferve b. Amr geldiler ve:

"Yâ Rasûlallah! Bize buyur! Sayıca çokluğuz. Mal ve silahça hazırlıklıyız. Düşmanlarına karşı seni koruma ve savunma gücüne sahibiz" dediler. Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Devenin yolunu açınız! Nereye çökeceği, ona emrolunmustur!" buyurdu.

Kasvâ'nın yolunu açtılar.

Kasvâ, Benî Sâidelerin evlerine kadar gitti.[14]

Saide Oğullarının Vaad ve Dilekleri:

O sırada, Abdullah b. Übeyy b. Selül; köşkünde, dizlerini dikmiş, iki elini kavuşturmuş oturuyor, yanında da birçok kimseler bulunuyordu. Peygamberimiz Aleyhisselamın kendisine doğru geldiğini görünce:
“Git! Sen, seni davet etmiş olanlara in!” dedi.
Sa'db.Ubâde:
"Yâ Rasûlallah! Onun sözlerinden kalbine bir üzüntü gelmesin!
Senin bize geldiğin şu sıralarda, Hazrec oğulları onu kendilerine hükümdaryapmak istiyorlardı! İşte şurası benim evim!
Yâ Rasûlallah! Kavmimin içinde hurmalığı, kuyu başı, serveti, silahı, aile efradı., benimkinden daha çok ve benden daha cesaretli bir kimse yoktur!" dedi.[15]
Hem Sa'd b. Ubâde, hem Münzir b. Amr ve Beni Sâidelerden bazı zâtlar
"Yâ Rasûlallah! Bize buyur! Biz sayıca çokluğuz. Mal ve silahça hazırlıklıyız. Düşmanlarına karşı seni koruma ve savunma gücüne sahibiz" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Devenin yolunu açınız! Nereye çökeceği, ona emrolunmustur!" buyurdu.
Yolu açılınca, Kasvâ, Beni Harise b. Hazreclerin evleri hizasına kadar gitti.[16]

Hârise b. Hazrec Oğullarının Vaad ve Dilekleri

Sa'd b. Rebi', Hârice b. Zeyd, Abdullah b. Revâha ve Beni Hâriselerden bazıları, devenin önüne gerilerek:
"Yâ Rasûlallan! Bize buyur!
Sayıca çokluğa, silahça hazırlığa, seni düşmanlarından koruma ve savunma gücüne sahip bulunan bize gel![17] Bizi geçme!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah, onları size mübarek kılsın[18]
Devenin yolunu açınız! Nereye çökeceği, ona em rol unm ustur!" buyurdu.[19]

Adiyy b. Neccar Oğullarının Vaad ve Dilekleri

Yolu açılınca, Kasvâ ilerleyip Peygamberimiz Aleyhisselamın dedesi Abdulmuttalib'in annesi Selmâ binti Amr'ın mensup bulunduğu Adiyy b. Neccar oğullarının evlerini geçeceği sırada, Adiyy b. Neccar oğullarından Salit b. Kays, Ebu Salît ve Üseyre b. Ebi Hârice ile Adiyy b. Neccarlardan bazıları:
"Yâ Rasûlallah! Dayılarına gel! Sayı ve silah çokluğuna, düşmanlarına karşı seni koruma ve savunma gücüne sahip olan bize buyur[20] Bizi bırakıp, bizden başkasına geçme! Sana kavmimiz içinde akraban olarak bizden daha yakın kimse yoktur!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Devenin yolunu açınız! Nereye çökeceği, ona emrolunmustur!" buyurdu. Kasvâ'nın yolunu açtılar.
Kasvâ; Malik b. Neccar oğullarının evleri yanına varınca, Peygamberimiz Aleyhisselamin bugünkü Mescidinin kapısının bulunduğu yere çöktü ki, orası o zaman Neccar oğullarından Sehl ve Süheyl adlarında iki yetim gence ait hurma serme, kurutma yeri idi. Bu gençler; Muaz b. Afrâ'nın[21] himayesi altında idiler.
Kasvâ çöktüğü zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam, onun üzerinden inmedi.
Kasvâ ayağa kalktı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, yine, onun yularını serbest bıraktı.
Kasvâ, biraz gittikten sonra, birdenbire arkasına dönüp ilk önce çöktüğü yere kadar geldi, oraya tekrar çöktü, artık oradan kalkmadı. Boynunu ve göğsünü yere uzatıp böğürmeye ve deprenmeye başladı. Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam Kasvâ'nın üzerinden indi[22] ve:
"İnşaallah, menzil burasıdır!" buyurdu.[23]
Kasvâ çöktüğü zaman, Cebbar b. Sahr çöktüğü yerden kaldırmak için ona ayağı ile vurmuş, tepmişti.
Ebu Eyyub Halid b. Zeyd kızdı ve:
"Ey Cebbar! Sen benim evimin önünden kaldırmak için ona vurdun, teptin ha?! Resûlullahı hak dinle, Kitabla peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki, İslâmiyet mani olmasaydı sana kılıçla vururdum!" dedi.[24]
Aynı kaynaklar.[25]

Peygamberimiz Aleyhisselamı Konuk Etmek İçin Tartışılması ve Kur'aya Başvurulması

Medineli Müslümanlar Peygamberimiz Aleyhisselamın yanından ayrılmıyor, herkes onu götürüp ağırlamaya can atıyor ve bu hususta birbirleriyle de tartışıyorlardı.[26]
Nihayet, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben bu gece Abdulmuttalib'in dayıları olan Neccar oğullarına iner, bununla onlara ikramda bulunmuş olurum" buyurdu.[27]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Akrabamızın evlerinden, buraya en yakını hangisidir?" diye sorunca, Ebu Eyyub Halid b. Zeyd:
"Benimkidiryâ Nebiyyallah! İşte, evim şurasıdır! Evimin kapısı da şurasıdır!" dedi.[28]
Fakat, Neccar oğulları, aralarında kur"a çekilip kur'a Ebu Eyyub Halid b. Zeyd'e çıkmadıkça, Peygamberimiz Aleyhisselamı ağırlamak şerefini bırakmaya razı olmadılar.[29]
Bunun üzerine, Ebu Eyyub Halid b. Zeyd, Peygamberimiz Aleyhisselama "Evim, buraya evlerin en yakınıdır. Ağırlığını oraya taşıyayım" deyince, Peygamberimiz Aleyhisselam "Olur!" buyurdu.[30]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Ebu Eyyub'un Evine Gidişi

Ebu Eyyub Halid b. Zeyd, Kasvâ'nın yükünü indirdi. Palanını soydu. Yükünü evine taşıyınca Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Kişi, binitinin ve ağırlıklarının yanında bulunur" buyurdu.
Es'ad b. Zürâre, Kasvâ'nın yularını tutup kendi evine götürdü.[31]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ebu Eyyub Halid b. Zeyd'e:
"Git! Bizi kabul için yer hazırla!" buyurdu.
Ebu Eyyub, hemen gidip yeri hazırladıktan sonra geldi ve:
"Yâ Nebiyyallah! İkinize de yer hazırladım.
İkiniz de, kalkınız, Allah'ın bereketi üzere, yerinize buyurunuz!" dedi.[32]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Gelişine Mini Mini Kızların Sevinmeleri

Peygamberimiz Aleyhisselam; Ebu Eyyub Halid b. Zeyd'in evine ineceği sırada, Neccar oğullarının mini mini kızları deflerle çıkıp:
"Neccar oğullarının kızlarıyız biz!
Muhammed'in hısımlığı, komşuluğu ne mutlu, ne hoş!" diyerek neşîdeler okuyorlardı.[33]
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Beni seviyor musunuz?" diye soruyor, onlar da:
"Evet yâ Rasûlallah!" diyorlar,[34] Peygamberimiz Aleyhisselam da:
"Vallahi, ben de sizleri seviyorum!
Vallahi, ben de sizleri seviyorum!
Vallahi, ben de sizleri seviyorum!" buyuruyordu.[35]

Medineli Müslümanların Olağanüstü Sevinçleri ve Coşkuları

Berâ' b. Azib der ki:
"Ben, Medinelilerin, hiçbir şeye, Resûlullah Aleyhisselamın gelişine sevindikleri gibi sevindiklerini görmedim![36]
Medine halkı,[37] erkekler ve kadınlar,[38] yollara,[39] evlerin üzerlerine çıkmışlar, oğlan çocukları ve hizmetçiler yollara dökülmüşler.[40]
'Nebiyyullah geldi! Nebiyyullah geldi![41]
Yâ Muhammedi Yâ Rasûlallah![42]
Allahuekber! Resûlullah Aleyhisselam geldi! Muhammed geldi![43]
Muhammed geldi! Resûlullah geldi!
Allahuekber! Muhammed geldi! Resûlullah geldi![1] diyerek bağ iriyorlardı .[44]
'Resûlullah bu! Geldi! Geldi! dediklerini işittim."[45]
Enes b. Malik de:
"Ben, Resûlullah'ın Medine'ye girdiği günden daha güzel, daha parlak bir gün görmedim" demiştir.[46]

Medinelilerin Peygamberimiz Aleyhisselam İçin Kurban Kesmeleri

Peygamberimiz Aleyhisselam Medine'ye geldiği zaman, Medineli Müslümanlar, bir deveyi veya sığırı kurban olarak kesmişlerdir.[47]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Ebu Eyyub'a Konuk Oluşu

Ebu Eyyub Halid b. Zeyd el-Ensârî der ki:
"Resûlullah, evime indiği zaman, evimin alt katına inmişti. Ben ve zevcem Ümmü Eyyub, yukanda bulunuyorduk. Kendisine:
'Babam, anam sana feda olsun yâ Rasûlallah! Ben yukarda olmamı, senin ise altımda bulunmanı iyi görmüyor, ağır buluyorum!
Sen yukarı çık, yukanda ol!
Biz inelim, aşağıda bulunalım dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Yâ Ebâ Eyyub! Evin alt katında bulunmamız, bize daha uygun ve elverişlidir' buyurdu, alt katta oturdu.
Biz de meskende onun üstünde bulunduk.
O sırada, içinde su bulunan testimiz kırıldı.
Resûlullahın üzerine damlayıp onu rahatsız etmesinden korkarak, ben ve zevcem Ümmü Eyyub, tek örtüneceğimiz kadife yorganımızı hemen suyun üzerine bastırdık."[48]
Ebu Eyyub bir gece kendi kendine:
"Biz Resûlullah Aleyhisselamın başının üzerinde yürüyoruz ha!?" dedi ve bir kenara çekilerek gecelediler.
Sabahleyin bunu Peygamberimiz Aleyhisselama arzetti.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Alt kat daha elverişlidir!" buyurdu ise de, Ebu Eyyub:
"Sen altında bulundukça, ben bir çatının üstüne çıkamam!" dedi.
Bunun üzerine, yerlerini değiştirdiler:
Peygamberimiz Aleyhisselam üst kata çıktı, Ebu Eyyub da alt kata indi.[49]

Es'ad b. Zürâre'nin Peygamberimiz Aleyhisselama Serir (Somya) Hediye Edişi

Hz. Aişe der ki:
"Kureyşîlere Mekke'de serir üzerinde uyumaktan daha hoş birşey yoktu.
Resûlallah Aleyhisselam, Medine'ye geldiği ve Ebu Eyyub'un evine indiği zaman, ona:
'Yâ Ebâ Eyyub! Sizin bir seririniz yok mu?' diye sordu.
Ebu Eyyub:
'Yoktur vallahi!' dedi.
Es'ad b. Zürâre, bunu haber alınca, Resûlullah'a, direkleri sac ağacından yapılmış, üzeri keten lifle dokunmuş, hasırla kaplı bir serir gönderdi.
Resûlullah Aleyhisselam, evine taşınıncaya kadar, onun üzerinde uyumuştu.
Vefatına kadar da onun üzerinde uyudu.[50]
Resûlullah Aleyhisselam, yıkanıp kefenlendiği zaman, bu seririn üzerine konuldu, cenaze namazı da kendisi bu şerir üzerinde bulunduğu halde kılındı.[51]
Halk, ölülerini taşımak üzere onu bizden isteyip alır ve onunla teberrük ederlerdi.
Ebu Bekir'in, Ömer'in cenazesi de onun üzerinde taşınmıştı."[52]
Peygamberimiz Aleyhisselamın bu mübarek seriri Emevîler devrinde Hz. Âişe'nin mirası içinde satışa çıkarılınca, onu Muaviye b. Ebi Süfyan'ın azadlılarından Abdullah b. İshak adında bir adam dört bin dirheme satın almıştı.[53]

Peygamberimiz Aleyhisselama Her Gün Ensar Tarafından Yemekler Gönderilişi

Zeyd b. Sabit der ki:
"Ebu Eyyub'un evine indiği zaman Resûlullah'ın yanına ilk önce girip ona tereyağı ve sütle yapılmış bir çanak tirit takdim eden ben idim ve:
'Bu çanağı annem gönderdi' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Allah onu bereketli kılsın!' diyerek dua etti.
Ashabını çağırdı, onu yediler.
Yemeğin arkası kesilmeden, Sa'd b. Ubâde, uşağının başında üzeri örtülü bir çanak tirit ve haşlanmış kemik söğüşü ile kapıya gelip içeri girdi. Malik b. N eccar oğullarından, sıra ile Resûlullahın kapısına üç-dört yerden yemek taşınmadığı bir gece yoktu.
Bu, Ebu Eyyub'un yedi ay kaldığı evinden ayrılıp kendi evine taşınıncaya kadar devam etti."[54]
Sa'd b. Ubâde ile Es'ad b. Zürâre'den her gece birer çanak yemek gelirdi.[55]
Sa'd b. Ubâde; etle veya sütle veya sirkeli zeytinyağıyla veya tereyağıyla yapılmış tirit gönderirdi.
Bunlardan en çok gönderdiği de, etli tiritti .[56]
Ebu Eyyub Halid b. Zeyd el-Ensarî de der ki:
"Resûlullah'a biz de daima akşam yemeği yapıp gönderirdik.
Kalanını bize geri çevirdiği zaman, ben ve Ümmü Eyyub, Resûlullahın elinin değdiği yerleri araştırarak oralardan yer ve bununla teberrük ederdik.
Yine bir gece yapıp gönderdiğimiz soğanlı veya samnısaklı yemeği Resûlullah geri çevirmişti.
Onda elinin izini göremeyince, korkarak yanına gittim ve:
'Yâ Rasûlallah! Babam, anam sana feda olsun!
Sen akşam yemeğini geri çevirdin. Fakat onda elinin izini göremedim? Halbuki ben ve Ümmü Eyyub geri çevirdiğin yemekte senin elinin değdiği yerleri araştırmakta ve bununla teberrük etmekte idik' dedim.
Resûlullah:
'Ben sizin görüşemediklerinizle görüşen, meleklerle fısıldaşan bir kimseyim.[57]
İnsanı rahatsız eden şeyden melekler de rahatsız olurlar.[58]
Ben sizler gibi değilim: Arkadaşımı [Cebrail'i] rahatsız etmekten korkarım!' buyurdu.[59]
Kendisine:
'Haram mı dır o yemek?' diye sordum.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Değildir! Fakat, ben kokusundan dolayı ondan hoşlanmadım!' buyurdu.
Kendisine:
'Senin hoşlanmadığın şeyden ben de hoşlanmam!' dedim.[60]
Resûlullah Aleyhisselam:
'Siz onu yiyiniz!' buyurdu.
Bunun üzerine biz ondan yedik ve Resûlullaha bir daha o sebzeden yemek yapmadık."[61]
Bir gün Ümmü Eyyub'a:
"Resûlullah senin kocanın evinde yedi ay oturmuştu. Resûlullahın en sevdiği yemek hangisiydi?" diye sorulmuştu.

Ümmü Eyyub:
"Onun ne kendisi için bir yemeğin yapılmasını emrettiğini gördüm, ne de bir yemeği yerdiğini gördüm.
Kendisine herise yapar, hoşuna gittiğini görürdük de, ona bu beş, altı yahut on günde bir hazırlanırdı" dedi.[62]

Peygamberimiz Aleyhisselamın İçinde Yedi Ay Kaldığı Evin Tarihçesi

Peygamberimiz Aleyhisselamın Medine'ye gelince içinde yedi ay oturduğu mübarek ev Mescidin doğusunda olup; yediyüz yıl önce Medine'ye gelen, Yemen hükümdarlarından Tüban [Tübba] Ebu Kerib Peygamberimiz Aleyhisselamın Mekke'de zuhur ve Medine'ye hicret edeceğini Yahudi alimlerinden öğrenince, bu evi daha o zamandan yaptırmış, yazıp altın mühürle mühürlediği bir mektubu da Peygamberimiz Aleyhisselama takdim edilmek üzere Medine alimlerinin en büyüğüne vererek, kendisi erişemezse çocuğundan veya çocuğunun çocuğundan erişecek olan vasıtasıyla takdim edilmesini emretmişti.
İşte bu ev; babadan evlada geçe geçe, Tüban'ın mektubu ile iman etmiş Medine alimlerinden birinin soyundan gelen Ebu Eyyub Halid b. Zeyd'in eline geçmişti.[63]
Tüban Ebu Kerib Es'ad, mü'mindi; Peygamberimiz Aleyhisselama yedi yüz yıl önce iman etmişti.
Çünkü o manzum mektubunda meâlen şöyle demişti:
"1- Ben, Hz. Ahmed'in Allah tarafından gönderileceğine kesin olarak kanaat getirdim.
2- Ömrüm onun ömrüne uzansaydı [onun zamanına yetişseydi], muhakkak ona, o amcamın oğluna vezir ve yardımcı olurdum.
3- Yeryüzündeki Arapları ve Arap olmayanları, herkesi ona boyun eğmeye mecbur kılardım.
4- Kılıç çeker, onun düşmanlarıyla çarpışır, kalbinden her kederi dağıtırdım !"[64]
Tüban'ın manzumesinde birinci ve ikinci beyitlerle birlikte:
5- Zebur'da onun ümmeti ismen anılmıştır.
Onun ümmeti, ümmetlerin hayırlısıdır" beyti de bulunuyordu.[65]
Tüban'ın mektubunu ellerinde bulunduranlar, Peygamberimiz Aleyhisselamın Medine'ye gelmekte olduğunu işitince; mektubu, ona teslim etmek üzere, Süleym kabilesinden güvenilir bir zât olan Ebu Leyla'ya verdiler.
Ebu Leyla Mekke yolunda Peygamberimiz Aleyhisselamı buldu.
Peygamberimiz Aleyhisselam onu görünce yanına çağırdı[66] ve ona:
"Sen, Ebu Leyla mısın?" diye sordu.[67]
Ebu Leyla:
"Evet!" dedi.[68]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Senin yanında I. Tübba'ın mektubu var![69] Getir, ver bana mektubu!" buyurdu.[70]
Ebu Leyla Peygamberimiz Aleyhisselamı tanımıyordu. Kendi kendine, düşündü kaldı.[71]
Doğrusu, şaşılacak şey!"[72] dedi ve:
"Sen kimsin? Ben senin yüzünde sihir [sihirbazlık] eseri görmüyorum.
Sen bende bulunanı nasıl bildin?!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben, Muhammed'im! Getir, ver mektubu bana!" buyurdu.[73]
Adam mektubu sakladığı yerden hemen çıkarıp Peygamberimiz Aleyhisselama verdi.
Hz. Ebu Bekir onu Peygamberimiz Aleyhisselama okuyunca,[74] Peygamberimiz Aleyhisselam üç kere:
"Merhaba=Hoşgeldin, safa geldin salih kardeş Tübba!" buyurdu.[75]
Ebu Leyla'ya da, hemen Medine'ye dönmesini emretti.

Ebu Leyla, Medine'ye dönüp, Medinelilere Peygamberimiz Aleyhisselamın gelmekte olduğunu müjdeledi. Medinelilerden her biri, bu müjdesinden dolayı ona bahşiş verdi.[76]
Peygamberimiz Aleyhisselam: "Tübba'a sövmeyiniz! Çünkü, o Müslüman olmuştu" buyurmuştur.[77]
Ebu Eyyub Halid b. Zeyd el-Ensârî'nin evi sonradan azadlı kölesi Eflah'a geçti. Duvarlarından gedikler açılmaya başladığı, yıkılmaya yüz tuttuğu zaman, Mugîre b. Abdurrahman b. Haris b. Hişam onu Eflah'ın oğlundan bin dinara (altına) satın alarak tamir ettirip vakfetti.[78]
Zamanla yine harab olan ve arsa haline gelen bu mübarek ev tekrar satılınca, Melik Muzaffer Şihabüddin Gazi b. Melik Âdil Seyfüddin Ebi Bekr b. Eyyub b. Sadi onu satın alıp üzerine dört mezhep talebesinin okuyacağı mükemmel bir medrese yaptırdı.
Bu medrese için, kendi memleketinde, Dımaşk'ta, Medine'de ve sair yerlerde zengin vakıflar tesis etti. Medresenin içinde, pek çok nefis kitaplar bulunan bir kütüphanesi de vardı.[79]
Sonraları, bakımsızlık yüzünden harab olup küçük bir zaviye haline gelen ve Hicretin 1259. yılında Sultan Abdülmecîd tarafından yıktırılarak mükemmel bir surette yeniden yaptırılan bu zaviye, "Zâviye-i Cüneydiyye" adıyla anılır ve ziyaret edilirdi.[80]

Medine'nin Coğrafî Durumu, İsimleri ve İlk Sakinleri

Medine-i Münevvere; deniz sathından 916 metre kadar yükseklikte,[81] Kızıl Denizin 100 kilometre doğusunda,[82] meridyen olarak 39 derece 55 dakika doğuda, paralel olarak 24 derece 15 dakika kuzeyde,[83] Mekke'nin yarısı büyüklüğünde, çorak topraklı, kara taşlık bir şehir olup, kuzeyinde Uhud dağı bulunmaktadır. Ki, şehre en yakın dağ, Uhud dağıdır. Medine-i Münevvere'nin hurma bahçeleri çok ve suları boldu.[84]

Medine-i Münevvere'de sebzelerin her çeşidi yetiştiği gibi; başta hurmaların en iyisi olmak üzere, kavun, karpuz, şeftali, incir, limon, turunç, üzüm, elma, nar, muz, vişne... gibi her çeşit meyve de yetişir.[85]

Yazın, gündüzleri havanın gölgede hararet derecesi 48'e kadar yükselir.

Kışın gündüzleri sıfırın altında 10 dereceye, geceleri ise -15 dereceye kadar düştüğü ve hatta suların donduğu bile olur.[86]

Rivayete göre; Medine'ye ilk gelip yerleşen kimsenin oğlunun adı Yesrib olduğundan, Medine o zamandan itibaren bu adla anılagelmiştir.[87]

Yâkutu'l-Hamevî, Medine'nin 29 ismini sıralar.[88]

Semhûdî de, "İsim çokluğu isim sahibinin şerefliliğine delalet eder" dedikten sonra, çeşitli kaynaklara dayanarak, Medine'nin:

1- Tâbe,
2- Tayyibe,
3- Asıma,
4- Darü'l-emân,
5- Dârü's-sekîne,
6- Bârre,
7- Berre,
8- Beytü'r-resûl,
9- Habîbe,
10- Mahbûbe,
11- Dârü'l-ebrar,
12- Dârü'l-hicre,
13- Dârü's-selâme,
14- Darü'l-feth,
15- Mahfûze,
16- Haremü'r-resûl,
17- Medine gibi 94 ismini sayıp, onlar hakkında açıklama yapar.[89]

Medine'ye Tâbe ve Taybe isimleri Yüce Allah tarafından verilmiştir.[90] Miraç gecesinde Cebrail Aleyhisselam, Peygamberimiz Aleyhisselama:

"İn de, namaz kıl!" demişti.

Peygamberimiz Aleyhisselam inip namaz kıldığı zaman, Cebrail Aleyhisselam:

"Sen nerede namaz kıldın biliyor musun?

Sen Taybe'de namaz kıldın! Oraya da hicret edeceksin!" demiş;[91] Peygamberimiz Aleyhisselam da, Tebük seferinden dönerken, Medine görününce:

"İşte, Tâbe!" buyurmuştur.[92]

Nuh Aleyhisselamın oğlu Sam'ın oğlu Lâvez'in oğullarından Amlîk (lmlak)[93] Amalikaların atası olup, Amalikalar bütün beldelere yayılmış, dağılmışlardı.

Maşrık, Umman, Hicaz, Şam, Mısır halkları onlardandı.
Bahreyn, Umman, Necd, Teymâ halkı onlardandı.
Kenânîler diye anılan[94] Şam zorbaları, Mısır firavunları da onlardandı .[95]
İrem b. Şam'ın oğlu Avs'ın oğullarından birisinin adı Abil ve Abil'in oğlunun adı da Yesrib'di.
Bu baba oğul, Medine'nin ilk sakini idiler.
San'aya yerleşen Amalikalardan bazıları Yesrib'e inip Abil'i oradan çıkarmışlar, oraya kendileri yerleşmişlerdi.[96]
Medine'de ilk kez ekin ekenler, hurma ağacı ve üzüm asmaları dikenler,[97] yüksek evler, köşkler yapanlar, Amalikalardı .[98]
Buhtunnassar [Buhtunnasr] Beytü'l-Makdisi yıkıp İsrail oğullarından süreceğini sürdükten, esir edeceğini esir ettikten sonra, İsrail oğullarından bir cemaat Hicaz taraflarına gittiler. Vâdi'l-Kura'ya, Teymâ'ya ve Yesrib'e indiler.
O zaman, Yesrib'de, Amalikaların kalıntıları ile Cürhümîlerden bir cemaat bulunuyordu. İsrail oğulları orada bunlarla birlikte oturdular ve onlara karıştılar.
Medine'nin yerlileri gittikçe azalırken, İsrail oğulları çoğaldılar.
Yerlilerin azaldıklarını, zayıfladıklarını görünce, üzerlerine yürüdüler; onları Yesrib'den sürüp çıkardılar. Mallarını, mülklerini ele geçirdiler.
İsrail oğulları böylece, Allah'ın dilediği kadar, Medine'de kaldılar.[99]
Yemen'deki Me'rib seddini, ilk önce fındık fareleri oymaya başlamış, sonra da Yüce Allah bir sel salıp yıkmıştı.[100]
Yurtlarının harab olduğunu gören, Evs ve Haznecîlerin atası Müzeykıya Amrb. Âmir b. Harise b. Salebe bütün mallarını, mülklerini ve hayvanlarını satarak, oğulları ve kendilerine tâbi olanlarla birlikte gidip önce Âklerin beldelerinde oturdu..
Sonra Mekke'ye, Mekke'den sonra da Medine'ye gitti.
O zaman Medine'nin içinde Yahudiler oturdukları için, bunlar Medine'nin dışında oturdular.
Sayıca çoğalıp güçlendikleri zaman Yahudileri şehrin dışına çıkarıp, şehrin içine kendileri yerleştiler.
Bu sefer de Yahudiler şehrin dış kısımlarında oturdular.[101]
Medine'de bütün mallar, mülkler, köşkler, hurma bahçeleri Yahudilerin elinde idi. Çokluk ve güçlülük de onlarda idi.
Bir müddet sonra, Evs ve Hazrecler hem Yahudilerle aralarında, hem birbirlerine karşı güvenlik, hem de başkalarına karşı birbirlerini savunma antlaşması yapmak isteyip yaptılar ve uzun müddet buna bağlı kaldılar.
Evsî ve Hazrecîlerin mal mülk sahibi olmaya başladıklarını, sayıca da çoğaldıklarını gören Beni Kurayza ve Beni Nadîr Yahudileri onların kendilerine galebe çalıp evlerini ve mallarını zaptedeceklerinden korktular.
Kendi aralarında görüşüp konuşarak Evsî ve Hazrecîlerle yapmış oldukları antlaşmayı bozdular.
Yahudiler sayıca çok kalabalık idiler.
Evsî ve Hazrecîler, Yahudilerin kendilerini Medine'den sürüp çıkaracaklarından korkar bir halde yaşamaya başladılar.
Benî Salim b. Avf b. Hazrec'in kardeşi Malik b. Aclan'ı kendilerine seyyid, başkan yaptılar.[102]

İsrail oğullarının başına Fıtyevn adında ahlâksız bir adam geçmiş,[103] Evs ve Hazrecîleri de hükmü altına almıştı.[104]
Yahudiler de, Evsî ve Hazrecîler de, ona boyun eğmişlerdi.[105]
Fıtyevn; evlenecek her kızın ve kadının kocasından önce kendisinin yanında bir gece kalmasını âdet haline getirtmiş ve bunu Evsî ve Hazrecîlere da uygulamaya[106] ve Malik b. Aclan'ın, Süleym oğullarından bir adamla nikahlanan kızkardeşini yanına getirtmeye kalkışmıştı.[107] Kızkardeşinin kocasıyla gerdeğe gireceği gecede kavminin meclisine bacakları açık girdiğini gören Malik b. Adan, ona:
"Sen, bacakların açık olarak çirkin bir çıkışla kavminin yanına çıktın ha!?" diyerek çıkışınca, kızkardeşi:
"Bu gecemde bana yapılmak istenilen şey, kocamdan başkasının yanına sokulmak istenilişim, bundan daha ağırdır!" dedikten sonra evine girdi.
Malik b. Adan, hemen onun yanına vardı. Ne demek istediğini öğrenince, ona:
"Senin elinden bir hayır, bir iyilik gelir mi?" diye sordu.
Kızkardeşi:
"Evet, gelir! Sen benden ne gibi bir iyilik istersin?" dedi.
Malik b. Adan:
"Ben senin yanındaki kadınlarla birlikte içeri girerim! Yanına girince de Fıtyevn'i kılıçla vurur, gebertirim!" dedi.
Kızkardeşi:
"Yap bunu!" dedi.
Malik b. Adan, kadın elbisesi giyinip kadınlarla birlikte gitti.
Kadınlar Fıtyevn'in yanından çıkınca Malik b. Adan içeri girip Fıtyevn'i kılıçtan geçirdi, öldürdü ve Şam'a kaçtı.
Orada, hükümdarlardan Ebu Cebele'ye, Fıtyevn'i kadınlara yaptığı kötülüklerden dolayı öldürdüğünü ve Yahudilerden korktuğu için artık Medine'ye dönemeyeceğini söyledi.
Bunun üzerine, Ebu Cebele; Medine'ye gidip Yahudileri hor hakir kılmadıkça kadınının yanına var-mamaya, koku sürünmemeye, içki içmemeye yemin etti.
Büyük bir ordu ile Medine'ye gelip Yahudilerin ileri gelenlerini ziyafete davet ederek, hepsini kılıçtan geçirdi.
Bundan sonra, Evsî ve Hazrecîler aziz, Yahudiler ise zelil oldular.[108]

Evs ve Hazrec Kabileleri: Ensar

Evs ve Hazrec kabileleri, iki kardeşten üreyip çoğalmış oldukları halde, aralarında sık sık anlaşmazlıklar çıkar, kılıçlara sarılırlar, yıllarca çarpışır dururlardı.
Aralarındaki çarpışmaların sonuncusu ise Buas çarpışması idi ki, Hicretten beş-altı yıl önce durmuştu.[109]
Hz. Âişe'nin dediği gibi; Hicret sırasında Evs ve Hazrec kabilelerinin toplulukları dağılmış, en asaletti ve şerefli adamları öldürülmüş veya yaralanmış bulunuyordu.
Sanki Yüce Allah İslâm dinine hazırlamak için onları bu duruma düşürmüştü.[110]
Evs ve Hazrec kabilesinden Müslüman olanlara Ensar denir.
Ensar; nasîrkelimesinin çoğuludur.
Nasîr de, nâsır'ın mübalağa sîgası olup, ziyadesiyle yardım edici demektir.
Gaylan b. Cehrin:
"Siz, öteden beri mi Ensar ismiyle anılırdınız? Yoksa bu ismi size Allah mı koydu?" sorusuna, Enes b. Malik:
"Evet! Bize bu ismi Allah koydu!" demiştir.
Kur'ârvı Kerîm'de Ensar hakkında şöyle buyurulur
"İslâm'da birinci dereceyi kazanan Muhacirler ve Ensar ile, onlara güzellikle tâbi olanlar (yok mu?); Allah onlardan razı olmuştur.
Onlar da Allah'tan razı olmuşlardır.
Allah bunlar için-kendileri içinde temelli kalıcı olmak üzere- altlarından ırmaklar akar cennetler hazırladı.
İşte, bu en büyük kurtul ustur. "[111]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Medinelilere İlk Tavsiyeleri

Yahudi iken Müslüman olan Abdullah b. Selam der ki: "Resûlullah [Aleyhisselam] Medine'ye gelince, halk ona koşuştu. 'Resûlullah geldi![1] denilince, onu görmek için ben de halkın arasında onun yanına gittim. Resûlullahın yüzünü görünce, anladım ki, onun yüzü bir yalancı yüzü değildir! Konuşurken, kendisinden ilk işittiğim söz de: [112]
'Ey insanlar![113] Selamı yayınız (Selamlaşmayı yaygınlaştırınız!) Yemek yediriniz![114] Akrabalarla ilgileniniz! [115] İnsanlar uykuda iken siz namaz kılınız ki, selametle Cennete giresiniz sözü idi."[116]

Selamın Mânâsı, Selam'ın Allah'ın İsimlerinden Biri Oluşu

Selam; selamet gibi masdar olup, kusurlardan, âfetlerden uzak ve salim olmak demektir. Müslümanlar arasında alınıp verilen "Selâmün aleyküm" sözü de selametle dua etmek mahiyetindedir.

Es-Selam: Her türlü noksandan, kusurdan, yok olma, zevale erme şaibelerinden tamamıyla uzak bulunan Yüce Allah'ın isimlerindendir.[117]

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Selam Yüce Allah'ın isimlerinden bir isimdir ki, onu Allah yeryüzüne koymuştur.

O halde, selamı aranızda yayınız!" buyurmuştur.[118]

Es-Selam, Kur'ân-ı Kerîm'de de Yüce Allah'ın ismi olarak anıldığı gibi,[119] bunun, dua mahiyetinde de, Cennet'in ismi olarak da anıldığı vardır.[120]

İnsanlık Tarihinde Geçen İlk Selamlaşma Hadisesi

Yüce Allah, Adetin Aleyhisselamı yarattığı zaman,[121] ona:
"Haydi, şu melekler cemaatının yanına git de, onlara[122] 'Esselâmü aleyküm diyerek[123] selam veril[124]
Senin selâmına onların nasıl karşılık vereceklerine[125] bak![126] Söyleyeceklerine iyice kulak veril[127]
Çünkü, o, hem senin, hem de senin zürriyetinin selamlaşmasıdır" buyurdu.[128]
Adem Aleyhisselam gidip meleklere:
"Esselâmü aleyküm!" dedi.
Melekler de:
"Esselâmü aleyküm ve rahmetullah![129] Yahut:
"Ve aleykesselâmü ve rahmetullah!" dediler.[130] Selamlarına "Rahmetullah" sözlerini ekledirler.[131]

Selamın Üstün ve Sevaplı Şekilleri

Peygamberimiz Aleyhisselam, bir mecliste otururken, bir zât gelip: "Esselâmü aleyküm!" diyerek selam verdi.[132]
Peygamberimiz Aleyhisselam onun selamına karşılık verdi. Adam oturunca,[133]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"On sevap kazandı!" buyurdu.
Sonra başka bir adam geldi ve "Esselâmü aleyküm ve rahmetullah!" diyerek selam verdi.[134]
Peygamberimiz Aleyhisselam, onun selamına karşılık verdi. Adam oturunca,[135]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Buna yirmi sevap var!" buyurdu.
Sonra başka bir adam geldi ve:
"Esselâmü aleyküm ve rahmetullahi ve berekâtühü!" diyerek selam verdi.[136]
Peygamberimiz Aleyhisselam onun selamına karşılık verip adam oturunca:[137]
"Buna da, otuz sevap var!" buyurdu.[138]
O sırada, meclisten bir adam kalkıp selam vermeden gitti.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Arkadaşınız unuttuğu şeyi (selam vermeyi) ne çabuk da unuttun[139] Sizden biriniz meclise gelince selam versin, oturmayı uygun görürse otursun!
Meclisten ayrılmak için kalkınca da yine selam versin!
Verilmeye layı klik ve gereklilikte, önceki selam sonrakinden farklı değildir" buyurdu.[140]
Hz. Ömer der ki:
"Ben bir gün Ebu Bekir'in terkisinde giderken, Ebu Bekir rastladığı insanlara:
'Esselâmü aleyküm!' diyor, onlar:
'Esselâmü aleyküm ve rahmetullah!' diyorlardı.
Ebu Bekir
'Esselâmü aleyküm ve rahmetullah!' diyor, onlar:
'Esselâmü aleyküm ve rahmetullahi ve berekâtüh!' diyorlardı.
Bunun üzerine, Ebu Bekir
'Bugün insanlar selam faziletinde bizi pek çok geçtiler![1] dedi."[141]
Selam vermek veya verilen selamı almak, Müslümanın Müslüman üzerindeki haklarındandır.[142] Selamlaşmakta cimrilik etmek, iyi sayılmamıştır.[143]
Peygamberimiz Aleyhisselam; evine selam vererek giren kimsenin hem Allah'a karşı korunmuş olacağını,[144] hem de bunun kendisine ve ev halkına bereket getireceğini haber vermiştir.[145]

Selam Verme ve Almanın Hükmü ve Âdâbı

Selam vermek nafile bir ibadet olmakla beraber, verilen selamın alınması gerekmektedir. [146] Selam verilirken de:
1- Binitli olan, yayaya,
2- Yaya, oturana,
3- Azlık, çokluğa,[147]
4- Yaşça küçük olan, büyük olana önce selam verir.[148]
5- Selamı cemaat içinden birisine tahsis ederek vermek mekruhtur ve Kıyamet alâmetlerindendir.[149]
6- Tanıdığına ve tanımadığına selam vermek İslâm'ın hayırlı hasletlerindendir.[150]
7- Peygamberimiz Aleyhisselam; Mekke'nin fethinde yanına gelen ve kendisine selam veren amcası Ebu Talib'in kızı Ümmü Hani Hatuna:
"Merhaba=hoşgeldin Ümmü Hani!" buyurdu.[151]
Yanına geldikçe Hz. Fâtıma'ya da:
"Merhaba kızcağızım!" buyurup, onu sağına veya soluna oturttuğu bildirilmektedir.[152]
8- Müslüman olmayanların verdikleri selama "ve aleyküm!" denilerek mukabele edilir. [153]
9- Mü'min kardeşi ile selamlaşmak, musafaha ile tamamlanır. [154]
Musafaha; iki kişinin, esenleşmek için birbirlerinin ellerini-avuç içleri birbirine yapışacak biçimde-tutuşmalarına ve yüzyüze gelmelerine denir.[155]
10- Enes b. Malik der ki:
"Biz:
Yâ Rasûlallah! Bazımız bazımıza (hürmeten) eğilebilir mi?' diye sorduk. Resûlullah Aleyhisselam: 'Hayır!' buyurdu.
[11-12.] 'Bazımız bazımızla kucaklaşabilir mi?' diye sorduk. Resûlullah Aleyhisselam: 'Hayır! Fakat, musafaha ediniz!' buyurdu."[156] "Bir adam:
'Yâ Rasûlallah! İçimizden biri, bir din kardeşi veya bir dostu ile karşılaşınca, ona (hürmeten) eğilebilir mi?' diye sordu. Resûlullah Aleyhisselam: 'Hayır!' buyurdu.
'Onu kucaklayabilir ve öpebilir mi?' diye sordu. Resûlullah Aleyhisselam: 'Hayır!' buyurdu. Adam:
'Onun elini tutar ve kendisi ile musafaha yapabilir mi?' diye sordu. Resûlullah Aleyhisselam: 'Evet!' buyurdu."[157]
13- Ebû Mes'ûd el-Ensârî der ki: "Bir gün, Berâ' b. Âzib'e rastlamıştım.
Bana selam verdi. Elimi tutup yüzüme güldü ve:
'Sana niçin böyle yaptım, biliyor musun?' diye sordu.
Ona:
'Bilmiyorum! Fakat senin her yaptığın şeyde hayırdan başka birşey görmem!' dedim.
Bunun üzerine:
'Resûlullah Aleyhisselam da, bana rastlayınca, sana yapmış olduğumun tıpkısını bana yapmış ve niçin böyle yaptığını benden sormuştu.
Ben de senin şimdi bana söylemiş olduğun gibi söylemiştim.
Resûlullah Aleyhisselam da:

'Müslümanlardan iki kişi karşılaşırda birisi öbür arkadaşına selam verir ve elini tutarak musafaha yaparsa, Yüce Allah onların günahlarını-onlar daha birbirlerinden ayrılmadan önce-bağışlar' buyurmuştu' dedi."[158]
Berâ' b. Âzib'in kendisi de:
"Resûlullah Aleyhisselam:
'Birbirlerine kavuşup da musafaha yapan iki Müslüman yoktur ki, onlar daha birbirlerinden ayrılmadan önce günahları bağışlanmış olmasın!' buyurdu" demiştir.[159]
14- Küçük çocuklarla musafaha yerine onların üç kere başları sığanır, okşanır, kendileri için "Allah sana bereket versin!" diyerek dua edilir.[160]
15- Erkeklerin kadınlarla musafaha yapmaları, el sıkışmaları caiz değildir.
Esma binti Zeyd Hatun, Peygamberimiz Aleyhisselamın bey'at etmek isteyen Ensar kadınlarına:
"Ben kadınlarla musafaha yapmam!" buyurduğunu;[161]
Hz. Âişe de, Peygamberimiz Aleyhisselamın, kadınlardan bey'at alırken bile elinin onlardan hiçbirinin eline,[162] avucunun onlardan hiçbirinin avucuna[163] değmediğini bildirmiş;[164] "Bey'atını sözle aldığı her kadına[165] 'Git, senin bey'atını aldım' buyururdu" demiştir.[166]
16- İslâm'da ilk topluca musafaha, Medine'ye geldikleri zaman, Yemenliler tarafından yapılmıştır.[167]

Berâ' b. Ma'rur'un Vefatı ve Cenaze Namazının Kılınışı

Berâ' b. Ma'rur; Hazrec kabilesinden ve Ensarın başkanlarından olup,[168] Safer ayında, Peygamberimiz Aleyhisselam Medine'ye gelmeden bir ay önce vefat etmişti.
Ölüm döşeğine düştüğü zaman, ailesine:
"Kabrimde, beni Kabe'ye doğru yöneltiniz!" demiş, dediği yapılmıştı.[169] Kendisi hac mevsiminde Mekke'ye geleceğini, Peygamberimiz Aleyhisselama vaad etmiş bulunuyordu.
Hac mevsimine erişemeden ölüm döşeğine düşünce, ailesine:
"Muhammed (Aleyhisselam)a olan va'dim dolayısıyla beni Kabe'ye doğru çeviriniz! Çünkü, ben ona gelmeyi va'd etmiştim!" demiş ve böylece sağ ve ölü olarak Kabe'ye yönelenlerin ilki olmuştu.[170] Allah ondan razı olsun!
Peygamberimiz Aleyhisselam, Medine'ye gelince, Berâ' b. Ma'rur'un kabrine ashabı ile birlikte gitti. Kabrinin üzerinde saf bağlayıp cenaze namazını kıldı ve:
"Allah'ım! Onu yarlığa! Ona rahmet et, ondan hoşnut ol!" diyerek dua etti.
Berâ' b. Ma'rur, Akabe Bey'atnda bulunan Ensar kabileleri temsilcilerinden ilk vefat eden ve kabri üzerinde cenaze namazı kılınan zât idi.[171]

Cenaze Namazı ve Bu Namaza Ait Bazı Bilgiler

Cenaze namazı, farz-ı kifâyedir. Ölen bir Müslümanın cenaze namazını Müslümanlardan bir kısmı kılınca, öteki Müslümanların üzerinden cenaze namazı kılma borcu kalkar.[172]
Cenaze namazı, abdestli olarak ayakta, Kıbleye karşı dönülerek, rükûsuz, secdesiz, dört defa tekbir alınmak suretiyle kılınır.
İmam, cenazeye karşı, cemaat da imamın arkasında saf olurlar.[173]
İmam ve cemaat ellerini kulaklarına kadar kaldırarak tekbir alıp ellerini bağlarlar.
İçlerinden "Sübhâneke allâhümme..." duasını okurlar.
Eller kaldırılmaksızın, imamın açıktan aldığı ikinci tekbire cemaat içinden katılır ve "Allâhümme salli" ve "Allâhümme bârik..." salavatlarını okurlar.
Üçüncü tekbir alınınca:
"Allah'ım! Bizim dirimizi, ölümüzü, küçüğümüzü, büyüğümüzü, erkeğimizi, kadınımızı, burada bulunanımızı, bulunmayanımızı yarlığa!
Sen, bizden kimi yaşatırsan, müslüman olarak yaşat!
Sen, bizden kimi öldürürsen, mü'min olarak öldür!"[174]
Allah'ım! Bizi bu ölünün ecrinden mahrum etme! Onun ardından, bizi azdırma!" mealli dua okunur.
Dördüncü tekbir alınınca, imamla birlikte, önce sağ tarafa, sonra da sol tarafa selam verilir.
Cenaze namazına katılana bir kırat ağırlığında, defin esnasında da bulunana iki kırat ağırlığında ecir ve sevap verilir ki, her kırat Uhud dağı büyüklüğü ve ağırlığındadır.
Cenaze giderken, hürmeten ayağa kalkılır.
Cenaze sesler ve meş'alelerle takip edilmez.[175]
Cenaze duası olarak Fatiha sûresini okumak da, sünnettendir.[176]
Cenaze kabre konulurken:
"Bismillah alâ milleti Rasûlillah= Allah'ın ismi ve Resûlullah'ın dini üzere!" denilir.[177]

Yeryüzünde Kılınan İlk Cenaze Namazı

Yeryüzünde ilk cenaze namazı, Adem Aleyhisselam için kılınmıştır.
Âdem Aleyhisselam, ölüm döşeğine düştüğü zaman, oğullarına:
"Oğulcuklarım! Ben Cennet meyvelerinden yemeyi özlüyorum!" dedi. Oğulları onu babalan için aramaya, elde etmeye gittiler, meleklerle karşılaştılar.
Meleklerin yanlarında, Âdem Aleyhisselam için kefen, güzel koku ile kazma, kürek ve zenbil vardı.
Melekler
"EyÂdem'in oğulları! Nereye gidiyorsunuz ve ne istiyorsunuz?" diye sordular.
Onlar da:
"Babamız hastadır. Cennet meyvelerinden yemeyi arzuluyor. Onu toplamak için bizi gönderdi" dediler.
Melekler onlara:
"Geri dönünüz! Babanızın eceli geldi!" dediler.
Âdem Aleyhisselamın oğulları, meleklerle birlikte geri döndüler.
Melekler Âdem Aleyhisselamın yanına girince, Hz. Havva korktu ve Âdem Aleyhisselama yapıştı.
Âdem Aleyhisselam, ona:
"Yüce Rabbimin melekleriyle benim aramdan çekil!" dedi.
Bunun üzerine meleklerÂdem Aleyhisselamın ruhunu kabzettiler.
Sonra onu yıkadılar, kefenlediler, güzel koku ile kokuladılar.
Kabrini kazdılar.
Meleklerden birisi öne geçti.
Öteki meleklerde onun arkasına durdular.
Âdem Aleyhisselamın oğulları da onların arkasında sıralandılar.
Cenaze namazını kıldılar.
Melekler kabrin içine girip Âdem Aleyhisselamı kabre indirdiler, kabirden çıktılar.
Kabrin üzerini kerpiçle kapattılar.
Kabrin üzerine toprak çektikten sonra:
"Ey Âdem'in oğulları! İşte, ölüleriniz hakkında tutacağınız yol budur!" dediler.[178]

Ensardan Yüz Seksen Kişinin Peygamberimize Bey'at Edişi

Ebu Eyyub Halid b. Zeyd el-Ensârî der ki:
"Bir gün, Resûlullah Aleyhisselama ve Ebu Bekir'e yetecek kadar yemek yapıp getirince, Resûlullah:
'Git, bana Ensarın eşrafından otuz kişi çağır! buyurdu.
Yanımda hazırladığım yemeğe ekleyecek birşey bulunmadığından, bu bana çok ağır geldi. Biraz ağırdan aldım.
Peygamber Aleyhisselam, tekrar:
'Git, bana Ensarın eşrafından otuz kişi çağır![1] buyurdu.
Bunun üzerine, gidip onları çağırdım, geldiler. Gelince, onlara:
'Yemek yiyiniz!' buyurdu.
Yediler. Önlerinden, ancak bir kısmını yiyebildiler!
Bu mucize karşısında, Peygamber Aleyhisselamın Resûlullah olduğuna şehadet ve oradan ayrılmadan Peygamber Aleyhisselama bey'at ettiler.
Peygamber Aleyhisselam, bundan sonra:
'Git, bana Ensarın eşrafından altmış kişi çağır!' buyurdu.
Vallahi, altmış kişi beni otuz kişiden daha çok korkuttu!
Gidip çağırdım.
Onlar da önlerinden ancak bir kısmını yiyebildiler!
Bu mucize karşısında, Peygamber Aleyhisselamın Resûlullah olduğuna şehadet ve daha oradan ayrılmadan Peygamber Aleyhisselama bey'at ettiler.
Bundan sonra, Resûlullah Aleyhisselam:
'Git, bana Ensarın eşrafından doksan kişi çağır![1] buyurdu.
Beni, bu doksan kişi, altmış ve otuz kişiden daha çok korkuttu.
Onları da gidip çağırdım. Yemekten yediler.
Onlar da önlerinden ancak bir kısmını yiyebildiler ve bu mucize karşısında Peygamber Aleyhisselamın Resûlullah olduğuna şehadet ve daha oradan ayrılmadan da Peygamber Aleyhisselama bey'at ettiler. İşte o zaman bu yemekten yüz seksen zât yedi ki, hepsi de Ensardan idiler."[179]
Yüce Allah, onların hepsinden razı olsun![180]

Ensar Kadınlarının Bey'at Edişi

Ensar kadınlarından Ümmü Atiyye'nin bildirdiğine göre:
Peygamberimiz Aleyhisselam, Medine'ye gelince, Ensar kadınlarını bir eve topladı.
Onlara Hz. Ömer'i gönderdi.
Hz. Ömer evin kapısına dikildi, selam verdi ve Peygamberimiz Aleyhisselamın selamını onlara söyledi ve:
"Ben size Resûlullah Aleyhisselamın gönderdiği elçiyim!" dedi.
Onlar da:
"Resûlullah'a ve Resûlullah'ın elçisine merhaba!" dediler.
Hz. Ömer:
"Allah'a hiçbir şeyi şerik koşmayacağınıza,
Zina etmeyeceğinize,
Çocuklarınızı öldürmeyeceğinize,
Ellerinizle ayaklarınız arasından bir iftira düzüp getirmeyeceğinize,
Mârufta (meşru olan hususlarda) Resûlullah'a karşı gelmeyeceğinize dair, bana bey'at ediniz!" dedi.
Kadınlar
"Olur!" dediler ve evin içinden, bey'at için, ellerini dışarıya doğru uzattılar.
Hz. Ömer de evin dışından elini onlara doğru uzattı.
Sonra da:
"Allah'ım! Şahit ol!" dedi.[181]
İbn Sa'd'ın Tabakâtü'l-kübrâ'sında isimleri ile kaydettiğine göre, Peygamberimiz Aleyhisselama bey'at eden Evsve Hazrec kabilesi kadınlarının sayısı 343tü.[182]
Rebiülevvel ayından ikinci yıl Safer ayına kadar, Medine'de, Evs kabilesinden Müslüman olmayan, müşrikliği bırakmayan yalnız Vâkıf, Hatma, Vâil ve Ümeyye oğulları kaldı.[183]
Peygamberimiz Aleyhisselam bey'at eden Ensar kadınlarından Ü mmü Âmir der ki:
Resûlullah Aleyhisselamın mescidimizde akşam namazını kıldığını görünce, hemen evime gelip biraz ekmekle hurma pekmezi (veya kuru üzüm) getirdim ve:
'Babam, anam sana feda olsun! Ye!' dedim.
Resûlullah, ashabına:
'Yiyiniz! Bismillah!' buyurdu.
Kendisi ve kendisiyle birlikte gelen ashabı ve evde bulunanlar da, ondan yediler.
Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; kırk kişilik erkekler cemaati, ne hurma pekmezinin (veya kuru üzümün) bir kısmını, ne de ekmeğin tamamını yiyebildiler!
Yanımda bulunan kırbadaki sudan da içtikten sonra, ayrıldılar.
Hastalandıkça veya hayır ve bereket umdukça bu kırbadaki sudan içtik durduk!"[184]

Ümmü Süleym Hatunun Oğlunu ve Kendisine Talip Olan Ebu Talha'yı Müslüman Edişi

Neccar oğullarından Milhan b. Malik'in kızı ve Ümmü Haram'ın kızkardeşi olan Ümmü Süleym Hatun, Malik b. N adr ile evli idi.
Ümmü Süleym Hatun Müslüman olup Peygamberimiz Aleyhisselama bey'atettiği sırada, oğlu Enes b. Malik yanında değildi.
Enes b. Malik, annesinin Müslüman olduğunu öğrenince, geldi ve ona:
"Sen dinden çıktın, saptın mı?!" dedi.
Ümmü Süleym Hatun:
"Ben dinden çıkmadım ve sapmadım! Fakat, şu (yurdumuza gelen) zâta iman ettim!" dedi ve Enes'e de İslâm dinini telkin etti. Eliyle işaret ederek:
"Haydi, sen de 'Şehadet ederim ki; Muhammed (Aleyhisselam) Allah'ın Resûlüdür de bakayım?" dedi.
Enes b. Malik, annesinin istediğini yapınca, babası Malik:
"Oğlumun itikadını bozma!" dedi.
Malik evden çıkıp gidince bir düşmanıyla karşılaştı ve öldürüldü.
Medineli müşriklerden Ebu Talha, Ümmü Süleym'le evlenmek istedi.
Ümmü Süleym Hatun, onunla evlenmeye yanaşmadı:
"Sen, sana ne zararı, ne de yaran olmayan bir taşa tapmayı nasıl uygun görürsün?!
Bir marangozun getirip senin için yonttuğu bir ağaç parçasının sana ne zararı, ne yararı dokunur?!" dedi.
Ümmü Süleym Hatunun sözü, Ebu Talha'nın kalbine tesir etti.
Ebu Talha, Ümmü Süleym Hatuna, evlenme talebini tekrarladı.
Ümmü Süleym Hatun:
"Ey Ebu Talha! Sen, sizin tapmakta olduğunuz putlarınızı filan ailenin marangoz kölesinin ağaçtan yontup yaptığını; ve ona bir ateş parlatacak olursanız hemen tutuşup yanacağını bilmez misin?!" deyince, Ebu Talha onun yanından ayrıldı.
Ebu Talha, başka bir gün gelip, evlenme talebini tekrarladı.
Ümmü Süleym Hatun, yine:
"Ey Ebu Talha! Senin tapmakta olduğun put, yerde biten ve filan oğullarının Habeşî kölesinin yonttuğu değil midir?" dedi.
Ebu Talha:
"Evet!" deyince, Ümmü Süleym Hatun:
"Sen, yerde biten ve filan oğullarının Habeşî kölesi tarafından yontulan birşeye tapmaya utanmaz mısın?!
Sen, Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına ve Muhammed (Aleyhisselam)ın Resûlullah olduğuna şehadet etsen de, senden bundan başka mihr istemeyerek sana varsam olmaz mı?" dedi.
Ebu Talha:
"Bırak beni, bir düşüneyim!" dedi, gitti.
Düşünüp taşındıktan sonra, geldi ve:
"Bana yaptığın teklifi kabul ettim: Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına ve Muhammed (Aleyhisselam)ın Resûlullah olduğuna şehadet ediyorum!" deyince, Ümmü Süleym Hatun, oğlu Enes b. Malik'e:

"Kalk ey Enes! Ebu Talhayı benimle evlendirmek için, gereğini yap!" dedi.[185]
Enes b. Malik der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam, Medine'ye geldiği zaman, ben sekiz-on yaşında idim.[186]
Annem bana başörtüsünün yarısını izar, yarısını da rida yaptı.[187] Beni elimden tutup Resûlullah Aleyhisselama götürdü ve:
'Yâ Rasûlallah! Ensar erkek ve kadınlarından sana hediye vermeyen kimse kalmadı. Ben, bu oğlumdan başka, sana hediye edecek birşeye malik değilim.[188]
Yâ Rasûlallah! Bu oğlum Enes'ciktir! Sana hizmet eder, senin hizmetçindir!
Onun hakkında Allah'a dua et!' dedi.
Bunun üzerine, Resûlullah Aleyhisselam:
'Allah'ım! Bunun malını ve evladını çoğalt![189]
Verdiğin şeylerde, onun için bereket ihsan et!' diyerek dua etti.[190]
Resûlullah Aleyhisselam, benim için üç şey hakkında dua etti.
İkisini dünyada gördüm:
Vallahi, malım pek çoktur!
Çocuklarımın ve çocuklanmın çocuklarının sayısı ise, bugün yüz civarındadır!
Üçüncüsünü de, âhirette göreceğimi umuyorum!"[191]
Yüce Allah, onlardan razı olsun![192]

Yahudi Alimlerinden Abdullah b. Selam'ın Müslüman Oluşu

Abdullah b. Selam[193], Yusuf Aleyhisselamın neslindendi.[194] Medine Yahudilerinin ulularından ve alimlerindendi.[195]
Medine'deki İsrail oğullarının alimlerinden başlıcaları[196] beş kişi olup, bunlardan birisi Abdullah b. Selam'dı.[197]
Abdullah b. Selam'ın babası Selam da Yahudi alimlerindendi.
Abdullah b. Selam der ki:
"Ben Tevrat'ı ve tefsirini, babamdan öğrenmiştim.
Babam, bir gün; âhir zamanda gelecek peygamberin sıfatını, alâmetini ve yapacağı işler hakkındaki âyeti bana anlattı ve:
'Eğer o Harun evladından gelecek olursa ona tâbi olurum, yoksa tâbi olmam!' dedi.
Peygamber Aleyhisselamın Medine'ye gelişinden önce, öldü.[198]
Resûlullah Medine'ye, Küba'ya gelip Amr b. Avf oğullarının evine ininceye kadar, sustum.
Ben kendime ait hurma ağacının üzerinde uğraşır,[199] yaş hurma toplarken,[200] Benî Nadîrlerden birisinin:
'Bugün, Arapların bekledikleri adamları geldi!' diye bağırdığını işittim ve bir kimse de gelip onun geldiğini bana haber verince,[201] beni bir titreme tuttu, yüksek sesle[202] 'Allahuekber!' diyerek tekbir getirdim.
O sırada, Halide binti Haris, hurma ağacının altında oturuyordu.[203]
Kendisi çok yaşlı idi.[204]
Tekbirimi işitince:
'Allah seni umduğuna erdirmesin, elini boşa çıkarsın ey habîs!
Vallahi Musa b. İmran'ın gelişini işitmiş olsaydın, bundan daha fazlasını yapmazdın!" diyerek çıkıştı.
Ona:
'Ey hala! Vallahi, o,[205] Musa b. İmran'ın kardeşidir.[206] Onun gibi, peygamberdir.[207] Onun dinindedir. Onun gönderildiği şeyle gönderilmiştir' dedim.
Bunun üzerine, halam:
'Ey kardeşimin oğlu! Yoksa, o Kıyamete yakın, gönderileceği bize haber verilmiş olan peygamber midir?' dedi.
'Evet!' dedim.
Halam:
'Peki öyleyse!' dedi.[208]
'Resûlullah geldi' denilince, onu görmek için, halkın arasında ben de gittim.
Resûlullah'ın yüzünü görünce, anladım ki, onun yüzü yalancı yüzü değildir."[209]
Abdullah b. Selam, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına varınca:
"Ben sana üç soru soracağım ki, bunların cevaplarını ancak peygamber olan bilebilir" dedi:
"1. Kıyamet alâmetlerinin evvelkisi nedir?
2. Cennetlikler Cennete girince ilk önce hangi yiyeceği yiyeceklerdir?
3. Çocuk ne sebeple babasına benzer ve hangi sebeple annesine benzer?" diye sordu.
Peygamber Aleyhisselam:
"Bu soruları, senin önün sıra, Cebrail (Aleyhisselam) bana gelip haber vermişti:
1. Kıyamet alâmetlerinin en öncesi bir ateştir ki, o insanları doğudan batıya sürecektir!

2. Cennetliklerin yiyeceği ilk yiyecek de, balık ciğerinin sarkmış olan fazlasıdır!
3. Çocuğun babaya veya anaya çekmesine gelince:
Cinsî münasebette erkeğin suyu kadınınkinin önüne geçerse, çocuk babaya benzer. Kadının suyu erkeğin suyunun önüne geçerse, çocuk anaya benzer!" buyurdu.
Bunun üzerine, Abdullah b. Selam:[210]
"Ben şehadet ederim ki; Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur![211]
Ben şehadet ederim ki; Sen, hiç şüphesiz, Allah'ın Resûlüsün![212]
Yâ Rasûlallah! Yahudiler, insanı hayrette bırakacak derecede yalan söyleyen, asılsız isnadve iftiralarda bulunan haksız bir kavimdir. Eğer, sen beni onlardan sormadan önce onlar benim Müslüman olduğumu öğrenirlerse, senin yanında bana akla gelmedik isnad ve iftiralarda bulunurlar.[213]
Sen beni odalarından birine koyarak gizledikten sonra, onlar arasındaki durumumu, nasıl olduğumu onlara sormanı; bunu Müslüman olduğumu öğrenmelerinden önce sana haber vermelerini istiyorum" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onu odalarından birisine koydu.[214]
Yahudilere haber saldı, geldiler.[215]
Onlara:
"Ey Yahudi cemaatı! Yazıklar olsun size!
Allah'tan korkunuz!
Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki: Siz benim Resûlullah olduğumu ve benim size hak ve gerçeği getirdiğimi muhakkak biliyorsunuzdur! Müslüman olunuz!" buyurdu.
Yahudiler, üç kere:
"Biz bunu bilmiyoruz!
Biz bunu bilmiyoruz!
Biz bunu bilmiyoruz!" dediler.[216]
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"İçinizde[217] Husayn,[218] Abdullah b. Selam, nasıl adamdır?" diye sordu.[219]
Yahudiler
"Bizim seyyidimizdirve seyyidimizin de oğludur![220]
Bizim en alimimizdirve en alimimizin de oğludur.[221]
Bizim hayırlı m izdir ve hayırlımızın da oğludur!" dediler.[222]
Resûlullah Aleyhisselam, onlara:
"İbn Selam Müslüman olduysa ne dersiniz?[223] Siz de Müslüman olur musunuz?" diye sordu.[224]
Yahudiler
"Hâşâ! O, Müslüman olmaz![225] Allah onu böyle şeyden korusun!" dediler.[226]
Bunun üzerine, Peygamber Aleyhisselam:
"Ey İbn Selam! Çık bunların yanına!" buyurdu.[227]
Abdullah b. Selam, hemen yanına çıkıp onlara:
"Ey Yahudi cemaatı! Allah'tan korkunuz!
Onun size getirdiği şeye yöneliniz!
Vallahi, siz de muhakkak biliyorsunuz ki, o Allah'ın Resûlüdür!
Onun ismini ve sıfatını yanınızdaki Tevratta da yazılı bulmuş bulunuyorsunuz.
Ben şehadet ederim ki, o Resûlullah'tır!

Ben ona iman etmiş, onu doğrulamış ve onun Resûlullah olduğunu bilmiş bulunuyorum!" dedi.[228]
Abdullah b. Selam;
"Ben şehadet ederim ki; Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur!
Ve yine şehadet ederim ki; Muhammed (Aleyhisselam) Allah'ın Resûlüdür!" diyerek iman ve ikrarda bulunduğu zaman,[229] Yahudiler ona türiü hakaret ve iftiralarda bulundular: [230]
"Bu, bizim en şerlimizdir ve en şerlimizin de oğludur![231]
Bu, bizim en cahilimizdir ve en cahilimizin de oğludur!" dediler.[232]
Abdullah b. Selam:
"Yâ Rasûlallah! Onların çok iftiracı, gaddar, yalancı ve fâcir bir kavim olduklarını sana haber vermemiş mi idim? (İşte böyle olduklarını gösterdiler)" dedi.
Bundan sonra, Abdullah b. Selam da, ev halkı da Müslümanlıklarını açıkladılar.[233]
Halaları Halide binti Haris Hatun da Müslüman oldu ve İslâm amelleri ile Müslümanlığını güzelleştir-di.[234]
Abdullah b. Selam Müslüman olduğu zaman, Yahudi alimlerinden:
1. Huyey b. Ahtab,
2. Ka'b b. Esed,
3. Ebu Râfi',
4. Eşya',
5. Şemvil b. Zeyd:
"Arapta peygamberlik olmaz! Senin adamın bir hükümdardır!" diyerek Müslümanlıktan vazgeçirmek istedilerse de. muvaffak olamadılar.[235]

Müslüman Olan Yahudi Alimlerinden Bazıları

1. Salebe b. Sa'ye,
2. Useyd b. Sa'ye,
3. Esed b. Ubeyd
ve daha başkaları, samimî olarak Müslüman oldular ve Müslümanlıkta sebat ettiler. Yüce Allah, onların hepsinden razı olsun! Yahudi alimlerinin ve kâfirlerinin bazıları ise: "Muhammed'e ancak bizim kötülerimiz tâbi oldu. Eğer onlar bizim hayırlılarımızdan olsalardı, atalarının dinini bırakmazlar, başka yola gitmezlerdi!" dediler.[236]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Yahudilerle Konuşmaya Gidişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Yahudilerin bayram gününde, Avf b. Malik'i yanına alarak, Medine'deki Yahudi havrasına (sinagoguna) gitti.
Yahudiler Peygamberimiz Aleyhisselamın gelmesinden hoşlanmadılar.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Yahudi cemaatı! Siz bize oniki kişi bildiriniz ki, onlar Allahtan başka hiçbir ilah olmadığına ve Muhammed'in Resûlullah olduğuna şehadet etsinler de, gök altındaki yeryüzünde bulunan bütün Yahudileri uğrayacakları ilahî gazab ve azabdan beri çeksinler!" buyurdu.
Yahudiler sustular.
Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına, onlardan hiçbirisi gelmedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, sözlerini tekrarladı.
Yahudiler, yine cevap vermediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, sözlerini üçüncü kez tekrarlayıp onlardan hiçbir cevap alamayınca:
"Siz yüz çeviriyor, kaçıyorsunuz, amma vallahi H âşir benim!
Âkıb benim!
Mustafa Peygamber benim!
Siz, ister inanınız, ister inanmayıp yalanlayınız!" diyerek, Avf b. Malikle geri döndüğü sırada, arkalarından bir adam Peygamberimiz Aleyhisselamın ismini anarak arkasından seslendi.
Seslenen zât, Yahudilere, kendisini nasıl tanıdıklarını sordu.
Yahudiler, ona:
"Vallahi, içimizde Allah'ın Kitabını ne senden, ne senden önceki babandan, ne de babandan önceki dedenden daha çok bilen, daha çok anlayan bir kimse tanımıyoruz!" dediler. O da:
"Öyle ise, ben Allah için şehadet ederim ki; bu zât, Allah'ın Kitabı Tevrat'ta ismini ve sıfatını yazılı bulduğumuz peygamberidir!" deyince, Yahudiler:
"Sen yalan söylüyorsun!" diyerek onun sözünü red ve kendisine kötülükler isnad ettiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Siz yalan söylüyorsunuz! Sizin sözünüze hiç güvenilmez. Biraz önce onun hakkında senalarda bulunanlar, onu övenler de siz idiniz!
İman ettiği zaman ise kendisini yalanladınız ve aleyhinde söyleyeceğinizi söylediniz. Sizin sözünüz kabul edilmez!" buyurdu; Avf b. Malik ve Abdullah b. Selamla beraber dışarı çıktı .[237]

Hazerde ve Seferde Namazın Nasıl Kılınacağı

Hz. Aişe'nin bildirdiğine göre; "Yüce Allah namazı farz kıldığı zaman seferde de, hazende de (gündüzün vitri olan) akşam namazından başkasını-ki o üç rekat olarak farz kılınmıştı-ikişer rekat, ikişer rekat olarak farz ki İmi ştı.
(Hicretten) sonra, sefer namazları oldukları gibi bırakıldı da, hazer namazları ikişer rekat arttırıldı."[238]
Bu da; Peygamberimiz Aleyhisselamın Medine'ye hicretinden bir ay sonra yapıldı .[239]
Abdullah b. Abbas da şöyle demiştir:
"Muhakkak ki, Yüce Allah; Peygamberimiz Aleyhisselamın dili ile, namazı hazerde dört, seferde iki, düşman korkusu halinde bir rekat olarak farz kıldı.[240]
Peygamber Aleyhisselam Medine'den Mekke'ye doğru yola çıkbğı ve yalnız Rabbü'l-âlemîn'den başkasından korkmadığı halde, dört rekat farzı iki kıldı.[241]
Biz Resûlullah Aleyhisselamla birlikte Mekke-Medine arasında yaptığımız seferde, Yüce Allah'tan başkasından korkumuz olmadığı halde, namazı iki rekat kılmışızdır.[242]
Peygamber Aleyhisselam, Fetih yılında, Mekke'de onyedi gün kaldı, dört rekat farzları ikişer kıldı" demiştir.237
Abdullah b. Ömer'e, bir gün, Ümeyye b. Abdullah:
"Ey Abdurrahman'ın babası! Biz Kur'ân'da korku halinde kılınacak namazı da, hazende kılınacak namazı da bulduk. Fakat seferde kılınacak namazı bulamadık?" demişti.
Abdullah b. Ömer, ona:
"Ey kardeşimin oğlu! Şüphe yok ki, Yüce Allah Muhammed Aleyhisselamı peygamber olarak gönderdi. Biz, ancak onun işlediğini gördüğümüz şeyi işlemekten başka birşey bilmeyiz.[243] Ben; Resûlullah ile, Ebu Bekir'le ve Ömer'le, sefer namazını hep iki rekat olarak kıldım" demiş;[244]
Resûlullah Aleyhisselamın, Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman'ın yolculuk esnasında öğle ve ikindi namazlarının farzlarını hep ikişer rekat kıldıklarını bildirmiştir.[245]
Abdullah b. Mes'ud da; Peygamberimiz Aleyhisselamla Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in dört rekat farzları seferde ikişer rekat olarak kıldıklarını ve bunu arttırmadıklarını söylemiştir.[246]
Peygamberimiz Aleyhisselam da, bir hadis-i şeriflerinde:
"Benim namazı nasıl kıldığımı gördünüzse, siz de namazı öyle kılınız!" buyurmuşlardır.[247]

Medine'de Endişeli ve Korkulu Geceler Geçirilişi

Ashab-ı Kiram'dan Übeyy b. Ka'b derki:
"Resûlullah Aleyhisselam ile ashabı Medine'ye geldikleri ve Ensar tarafından ban ndı rıl di klan zaman, bütün Araplar onları tek yaydan oka tuttular (bütün Arapların düşmanlıklarına hedef oldular).
Silahsız, ne geceleyebilirler, ne de sabahlayabilirlerdi.
Hatta 'Acaba, üzerimize emniyet gelip de silahsız yatıp kalktığımız, Allah korkusundan başka bir korku duymayacağımız günleri görecek miyiz?' dedikleri olurdu.
İşte bunun üzerine, Yüce Allah Nur sûresinin, indirdiği 55. âyetinde şöyle buyurdu:
"Allah, içinizden iman edip de güzel güzel amel ve hareketlerde bulunanlara yeminle vaad etti ki: Kendilerinden önce gelenleri nasıl kâfirlerin yerine getirdi, hakim kıldı ise, onlan da yeryüzünde muhakkak müşriklerin yerine geçirip hükümran edecek, onlara kendileri için beğendiği dini (İslâmiyeti) payidar kılacak, onların korkularını üzerlerinden kaldırdıktan sonra, hallerini kesin bir emniyete çevirecektir tâ ki onlar bu güvenlik içinde bana ibadet edeler, bana hiçbir şeyi eş, ortak tutmayalar. Kim bundan sonra nankörlük ederse, artık onlar fâsıkların ta kendisidirler."[248]
Hz. Âişe der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam[249] Medine'ye geldiği sıralarda,[250] bir gece uyuyamadı da:
'Keşke ashabımdan yararlı bir zât olsa da, geceleyin (nöbet tutup beni) korusa (beklese)' buyur-m ustu.
Bu halde iken bir silah hışırtısı işitince, Resûlullah Aleyhisselam:
'Kim o?' diye sordu.[251]
Gelen zât:
'Ben Sa'd b. Malik![252] Sa'd b. Ebi Vakkas!'[253] dedi.
Resûlullah Aleyhisselam, ona:
'Seni getiren nedir?' diye sordu.[254]
Sa'd b. Ebi Vakkas:
'İçime Resûlullah Aleyhisselam hakkında bir korku düştü de, onu[255] seni korumaya geldim!' dedi.[256]
Bunun üzerine, Resûlullah Aleyhisselam ona dua etti, sonra uyudu;[257] uykuya daldı."[258]
Enes b. Malik der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam, halkın en cesaretlisi idi.
Medine'de bir feryad, korkulu bir hal oldu mu, Peygamber Aleyhisselam hemen Ebu Talha'nın Mendub diye anılan atını emaneten alıp üzerine atlar, feryadın geldiği yere yetişirdi.
Hiçbir feryad ve imdad sesi duyulmazdı ki, Mendub'un oraya bir deniz gibi, su gibi akıp revan olduğunu görmeyelim!
Halbuki o çok yavaş ve ağır yürüyen bir attı. Hiç de yürügen değildi.
Bir gece, Medineliler bir feryad işitip çok korkmuşlar ve hemen sesin geldiği tarafa doğru gitmişlerdi.
Resûlullah Aleyhisselam ise, onları geride bırakarak ilerlemiş, sesin geldiği yere yetişmiş, durumu inceleyip dönerken halkla karşılaşmıştı.
Kendisi Ebu Talha'nın atının üzerinde, kılıcı da boynunda asılı bulunuyor ve:

'Korkmayınız! Korkmayınız!' buyuruyor ve Mendub için de: 'Onu deniz gibi, su gibi akıcı bulduk' diyordu."[259]

Mekkeli Müşriklerin Abdullah b. Übeyy b. Selûl'e Ültimatomları

Peygamberimiz Aleyhisselam Mekke'de iken, Kureyş müşrikleri Mekke'ye gelen yabancıları Peygamberimiz Aleyhisselamla görüştürmemek, İslâmiyetin yayılmasını önlemek için ellerinden geleni yapmaktan geri durmamışlardı.
Nitekim, Tufeyl b. Amr ile[260] Müslüman olmak için Mekke'ye gelen şairÂşâ'nın ve daha birçoklarının Müslüman olmasını engellemeye çalışmışlardı.[261]
Müşrikler Mekke'de yaptıkları ile de kalmadılar. Medine'de de, Peygamberimiz Aleyhisselam a karşı, daha o Medine'ye gelmeden Medineli münafıklarla işbirliği yaparak bir zümre oluşturdular.
Peygamberimiz Aleyhisselam Medine'nin Küba köyüne gelip Külsûm b. Hidm'le Sa'd b. Hayseme'ye konuk olduğu zaman, Amr b. Avf oğullarından bazı münafıklar geceleyin Peygamberimiz Aleyhisselamın kaldığı evi taşladılar ve Peygamberimiz Aleyhisselamı: "Bu nasıl komşuluk ve koruyuculuk?!" diyerek sitemlendirdiler.[262] Peygamberimiz Aleyhisselamın yerleşmeye ve tutunmaya başladığını gören Kureyş müşrikleri, Bedir savaşından önce Abdullah b. Übeyy b. Selûl ile Evs ve Hazrec'den onunla birlikte olan putperest Medinelilere gönderdikleri mektupta:
"Muhakkak ki, siz bizim adamımızı yanınızda barındırmakta bulunuyorsunuz. Andolsun ki, siz ya onu öldürürsünüz, ya da yurdunuzdan çıkarırsınız!
Aksi takdirde bütün Arap toplulukları ile birlikte üzerinize yürür, sizin savanlarınızı öldürür, kadınlarınızı kendimize helal kılarız!" dediler.
Bunun üzerine, Abdullah b. Übeyy b. Selûl ve onunla birlikte hareket eden Medineli müşrikler, Peygamberimiz Aleyhisselamla çarpışmak üzere biraraya geldiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, bunu haber alınca, onların yanına vardı, ve:
"Herhalde, Kureyşîlerin tehdidi sizi son derece etkilemiş olmalıdır. Onların tehdidi ile size vereceği zarar, sizin bizimle çarpışarak kendinize vermek istediğiniz zarardan daha fazla değildir!
Demek siz kendi öz oğullarınız ve kardeşlerinizle çarpışmak, onları öldürmek istiyorsunuz!?" buyu-runca, münafıklar dağıldılar.[263]

Müslümanlar Arasında Kardeşlik Kurulması

Peygamberimiz Aleyh iss elam; Medine'ye geldikten sonra, Mekkeli Müslümanlardan (Muhacirlerden) bazılarını, hem kendi aralarında birbirleriyle, hem deMedineli Müslümanlarla (Ensarla) ikişer ikişer kardeş yaptı.[264]
Bu kardeşlik, maddî ve manevî yardımlaşma ve birbirlerine çoluk ve çocuklarından önce varis olma esasına dayanıyor;[265] bilhassa yurttan yuvadan, kavim ve kabileden ayrı düşmenin verdiği garipliği, mahzunluğu gidermeyi, Mekkelileri Medine'ye ve Medinelilere ısındırmayı ve kendilerine destek ve güç kazandırmayı amaçlıyordu.[266]
Bu hadise Peygamberimiz Aleyhisselamın Medine'ye gelişinden beş ay sonra vuku bulmuş[267] ve Enes b. Malik'in evinde olmuştur.[268]
Rivayete göre; Peygamberimiz Aleyhisselama içinde kâfur kokusu bulunan yeşil toprak bir çanak getirilip verilmiş, Muhacirlerle Ensar onun içine ellerini batırarak antlaşmışiardır.[269]
İbn Sa'd'a göre; Enes b. Malik'in evinde ikişer ikişer kardeş yapılan Müslümanların sayısı 45'i Mekkeli Muhacirlerden, 45'i Medineli Ensardan olmak üzere 90 kişi idi.
Onların 50'si Muhacirlerden, 50'si de Ensardan olmak üzere, 100 kişi olduklarını söyleyenler de vardır.[270]
Belâzurî; 22'şerden 44 kişinin,[271]
İbn. Seyyid; 41'erden 82 kişinin,[272]
İbn Habîb; 56'şardan 112 kişinin ismini tesbit ve kaydetmiştir.[273]
Kaynaklarda isimleri açıklananların sayısının 124'ü bulduğu görülür.[274]
Kurulun kardeşlikten doğan varis olma hükmü Enfâl sûresinin Bedir savaşından sonra inen 75. âyeti ile kaldırılmış;[275] bu kardeşlik yardıma, yedirip içirmeye, bir de öğüde münhasır kalmıştır.[276]
Medineli Müslümanlar (Ensar), Muhacirleri, Medine'ye daha ilk geldikleri gün evlerine indirmek, ağırlamak için, birbirleri ile yarışa girmişler; anlaşamadıkları, onları paylaşamadıkları için, iki okla çekilmedikçe, Muhacirlerden hiçbiri onlardan hiçbirinin evine inememişti.[277]
Ensar, bu kadarla da kalmadılar:
"Yâ Rasûlallah! Hurmalıklarımızı da, Muhacir kardeşlerimizle aramızda bölüştür!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Hayır! Öyle olmaz!" buyurdu.
Bunun üzerine, Ensar Muhacirlere:
"Öyle ise, timarve sulama zahmetini siz üzerinize alınız da, sizi hurma mahsulüne ortak yapalım!" dediler.
Bunu Peygamberimiz Aleyhisselam da uygun gördü.
İki taraf da:
"İşittik ve itaat ettik!" diyerek bu yoldaki tensibi kabullendiler.[278]
Ensar, arazilerinin fazlalarını da, Peygamberimiz Aleyhisselama bağışladılar ve hatta:
"Yâ Rasûlallah! İstersen, evlerimizi de al!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara hayır dua etti. Bağışlanan arazileri, Muhacir sahabilerine bölüştürdü.[279]
Yüce Allah onların hepsinden razı olsun![280]

Aşura Günü ve Orucu

Aşura; İslâm'da, Muharremin onuncu gününe verilen isimdir.[281]
Muharrem orucunun Muharrem'in dokuzuncu gününden itibaren tutulmasının yerinde olacağı bildirilmiştir.[282]
Aşura günü, öteden beri, Kureyş müşriklerinin de oruç tuttukları, saygı gösterdikleri bir gündü.[283]
Kureyş müşriki erince, Aşura gününde Kabe'ye örtü örtülmesi de âdet edinilmişti.[284]
Aşura günü orucunu, Cahiliye devrinde Kureyş müşrikleri tuttukları gibi, kendisine peygamberlik gelmeden önce Peygamberimiz Aleyhisselam da tutardı.[285]
Rivayete göre; Aşura günü, Yüce Allah tarafından, Âdem Aleyhisselama tevbe hususunda vahyol-unduğu gündü.[286]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Aşura günü, Peygamberlerin oruç tuttukları bir gündür.
Siz de o gün oruç tutunuz!" buyurmuştur.[287]
Aşura günü, Yahudilerin de tazim ettikleri ve bayram edindikleri bir gündür.[288]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Medine'ye hicret edip gelince, Yahudilerin Aşura günü oruç tuttuklarını gördü:
"Nedir bu?" diye sordu.[289]
"Bu büyük,[290] hayırlı bir gündür.[291] Bugün, Allah'ın Musa'yı[292] ve İsrail oğullarını düşmanlarından kurtardığı,[293] Firavun'u ve adamlarını suda boğduğu,[294] Musa'nın da buna şükrâne olarak[295] oruç tutmuş olduğu bir gündür.[296] İşte biz bunun için bugün oruç tutuyoruz!" dediler.[297] Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben Musa'ya ve onun orucunu tutmaya, sizden daha yakın, daha lâyıkım!" buyurdu.
Aşura günü oruç tutmaya hem kendisi devam etti, hem de bunu Müslümanlara emretti[298] ve:
"Aşura günü orucu bir yılın keffaretidir![299] Sağ olursam, gelecek yıl dokuzuncu gününü de, inşaal-lah oruçlu geçireceğim ![300]
Dokuzuncu ve onuncu günü oruç tutup Yahudilere muhalefet ediniz!" buyurdu.[301]
Ramazan orucu farz kılınınca, Aşura günü oruç tutup tutmamakta Müslümanlar serbest bırakıldılar.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"O (Aşura günü) Allah'ın günlerinden bir gündür.[302]
Aşura günü orucunu tutmak isteyen tutsun, bırakmak isteyen de bıraksın" buyurdu.[303]

---

[1] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 139.
[2] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 236, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 87. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/31.
[3] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 1 46-1 47, Beyhakî, c. 2, s. 524-525, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, t 3, s. 214.
[4] Taberî, Târih, c. 2, s. 255-256, Kurtubî, Tefsir, c. 18, s. 98-99, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 213, Diyarbekrı,Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 339-340.
[5] Taberî, Târih, c. 2, s. 256, Mes'udî, Murûcu'z-Zeheb, c. 2, s. 285.
[6] Taberî, Târih, c. 2, s. 256.

[7] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 235.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/31-35.
[8] Kastalâni, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1 , s. 88, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 244.
[9] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 1 39, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 194.
[10] Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 256, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 340, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 244.
[11] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 236, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 266, Halebî, c. 2, s. 244.
[12] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/35-36.
[13] Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 256, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 340,
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/36.
[14] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 140, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 194.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/36.
[15] Semhûdi, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 257, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 340.
[16] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/36-37.
[17] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 140, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 194, Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 257.
[18] Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 257.
[19] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 140, İbn Seyyid, c. 1, s. 194, Semhûdî, c. 1, s. 257.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/37.
[20] Semhûdi, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 257.
[21] Veya Es'ad b. Zürâre'nin (Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 258).
[22] İbn İshak, İbn Hişam, Sire, c. 2, s. 140-141, Taberî, Târih, c. 2, s. 256, İbn Haim, Cevâmiu's-Sîre, s. 94, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 194-195, Semhûdî, Vefâu'l-vefa, c. 1, s. 261-262.
[23] Buhârî, Sahih, c. 4, s. 25 8, Zehebî, Târîhu 'l-İslâm, s. 3 34, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 88.
[24] Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 260.
[25] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/38-39.
[26] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 3, Müslim, Sahih, c. 4, s. 2311, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 266, İbn Hazm, Cevâmiu's-sTre, s. 95, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 341.
[27] Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 3, Müslim, c. 4, s. 2311, Zehebî, s. 332.
[28] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 236, Buhârî, c. 4, s. 260, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 331, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 527, Zehebî, s. 338.
[29] Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 414, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 291, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 246.
[30] Semhûdi Vefau'l-Vefâ. c. 1. s. 261.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/39.
[31] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 237, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 266-267, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 61.
[32] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 236, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 260, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvvıe, c. 2, s. 331, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve. c. 2. s. 527. Zehebî. TârÎhu'l-İslâm. s. 338.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/40.
[33] İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 612, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 89-90, Semhüdı, Vefâu'l-vefa, c. 1, s. 262-263, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 341.

[34] Semhûdı, c. 1, s. 262-263, Kastalânî, c. 1, s. 89-90, Diyarbekrî, c. 1, s. 341.
[35] Semhûdî, c. 1, s. 262-263, Diyarbekrî, c. 1, s. 341.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/40.
[36] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 234, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 3, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 260.
[37] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 3, Hâkim , Müstedrek, c. 3, s. 13.
[38] Müslim, Sahih, c. 4, s. 2311.
[39] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 3.
[40] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 3, Müslim, c. 4, s. 2311, Hâkim, c. 3, s. 13.
[41] Buhârî, c. 4, s. 260.
[42] Müslim, c. 4, s. 2311.
[43] Ahmed b. Hanbel, c.1 ,s.3.
[44] Hâkim, c. 3, s. 13.
[45] İbn Sa'd, c. 1, s. 234.
[46] İbn Sa'd, c. 1, s. 234, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 122.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/41.
[47] Ahmed b. Hanbel. c. 3. s. 301. EbuDâvud. Sünen. c. 3. s. 342.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/41.
[48] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.2, s. 144, Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 264.
[49] Ahmed b. Hanbel.Müsned. c. 5. s. 415. Müslim . Sahih. c. 3. s. 1623. Semhûdî. Vefâ.c.1. s. 264.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/42.
[50] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 525.
[51] İbn İshak, İbnHişam, Sîre.c.4, s. 314, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 288, 291, İbnMâce, Sünen, c. 1, s. 531.
[52] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 525.
[53] Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 525, Zürkânî, Mevâhibu'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 383.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/42-43.
[54] İbn Sa'd, Taba kât, c. 1, s. 237, Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 265-266.
[55] Semhûdî, Vefau'l-Vefâ, c. 1, s. 266.
[56] Semhûdî, Vefâu'l-Vefâ, c. 1, s. 266.
[57] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 144.
[58] Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 4, s. 279.
[59] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 462, Semhûdî, Vefau'l-vefa, c. 1,s.266.
[60] Müslim, Sahih, c. 3, s. 1623.
[61] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 144.
[62] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 267, Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 266.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/43-45.
[63] İbn Asâkir, Târih, c. 3, s. 334-335, Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 188-189.
[64] Mes'üdf, Murücu'z-zeheb, c. 1, s. 68-69, Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 1, s. 163.
[65] Vâkıdî, Fütûhu'ş-Şâm, c. 1, s. 33.
[66] İbn Asâkir, Târih, c. 3, s. 335.
[67] İbn Asâkir, Târih, c. 3, s. 335, Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 4, s. 1 76.
[68] İbn Asâkir, Târih, c. 3, s. 335.
[69] İbn Asâkir, Târih, c. 3, s. 335, Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 4, s. 1 76.

[70] Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 4, s. 176.
[71] İbn Asâkir, Târih, c. 3, s. 335, Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 4, s. 1 76.
[72] İbn Asâkir, Târih, c. 3, s. 335.
[73] İbn Asâkir, Târih, c. 3, s. 335, Bedrüddin Aynî, c. 4, s. 176.
[74] İbn Asâkir, Târih, c. 3, s. 335.
[75] İbn Asâkir, Târih, c. 3, s. 335, Bedrüddin Aynî, c. 4, s. 176
[76] İbn Asâkir, Târih, c. 3, s. 335.
[77] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 340.
[78] Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 4, s. 279-280, Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 4, s. 177, Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 265.
[79] Semhûdi, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 265.
[80] Eyyub Sabri Paşa, Mir'at-ı Medîne, s. 366-368.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/45-48.
[81] M. Feri d Vecdi, Dairetu'l-maârif, c. 8, s. 52 9.
[82] Eyyub Sabri Paşa, Mir'at-ı Medîne, s. 7.
[83] M. Ferid Vecdi, Dairetu'l-maârif, c. 8, s. 52 9.
[84] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 82.
[85] Eyyub Sabri Paşa, Mir'at-ı Medine, s. 36.
[86] M. Ferid Vecdi, Dairetu'l-maârif, c. 8, s. 52 9.
[87] Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 4, s. 291, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 1, s. 21, Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 156.
[88] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 83.
[89] Semhûdi, Vefâu'l-Vefâ, c. 1, s, 8, 27.
[90] Ahmed b. Hanbel, Müsned, t 5, s. 89, 94,96, Müslim, Sahih, c. 2, s. 1007.
[91] Nesâî, Sünen, c. 1, s. 221, 222, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 52, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 242, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 5-6.
[92] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 425.
[93] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 8, Taberî, Târih, c. 1, s. 103.
[94] Taberî, Târîh, c. 1, s. 1 03.
[95] Taberî, c. 1, s. 103, Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 84, Semhûdî, Vefâu'l-vefa, c. 1, s. 157.
[96] Taberî, Târîh.c.1, s. 1 06.
[97] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 16, Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 84, Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 157.
[98] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 84, Semhûdî, Vefa, c. 1, s. 157.
[99] Belâzurî, Fütûhu'lbuldan, c. 1, s. 15-16.
[100] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 16.
[101] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 17.
[102] Semhûdi, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 178.
[103] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 85, Semhûdî, Vefa, s. 1 , s. 178.
[104] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 197.
[105] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 85.
[106] Yâkût, c. 5, s. 85, Semhûdî, c. 1, s. 179.
[107] Semhûdi, c. 1 , s. 179.
[108] Yâkût, Mu'cem, c. 5, s. 85, Semhûdî, c. 1, s. 180-181.

M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/48-53.
[109] Ibn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 604, c. 4, s. 384.
[110] Buhârî.Sahîh.c. 4 . s. 221.
[111] Tevbe: 100.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/53-54.
[112] İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 1, s. 235, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 451 , Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 652, Dârimî,Sünen, c. 2, s. 188, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 423, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 13, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 922, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 265.
[113] İbn Sa'd, c. 1, s. 235, Tirmizî, c. 4, s. 652, Dârimî, c. 2, s. 188, İbn Mâce, c. 1, s. 423, Hâkim, c. 3, s. 13, İbn Abdilberr, c. 3, s. 922 İbn Esîr,c.3, s. 265.
[114] İbn Sa'd, c. 1 , s. 235, Ahmed b. Hanbel, c.5, s. 451, Tirmizî, c. 4, s. 652, Dârimî, c. 2, s. 188, İbn Mâce, c. 1, s. 423, Hâkim, c. 3, s. 13, İbn Abdilberr, c. 3, s. 922 İbn Esîr, c. 3, s. 265.
[115] İbn Sa'd, c. 1, s. 235, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 451, Dârimî, c. 2, s. 188, İbn Mâce.c.1, s. 423, Hâkim, c. 3, s. 13, İbn Abdilberr, c. 3, s. 922 İbn Esir, c. 3, s. 265.
[116] İbn Sa'd, c. 1, s. 235, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 451, Tirmizî, c. 4, s. 652, Dârimî, c. 2, s. 188, İbn Mâce, c. 1, s. 423, Hâkim, c. 3, s. 13, İbn Abdilberr, c. 3, s. 922 İbn Esîr, c. 3, s. 265.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/54.
[117] İbn Esîr, Nihâye.c. 2, s. 392, 393, Asım Efendi, Kamus Tercemesi, c. 3, s. 481.
[118] Buhârî, Edebü'l-müfred, s. 257.
[119] Haşr: 23.
[120] Nahl: 59.En'am: 54. 127. Vakıa: 90-91. Ahzab: 44. Yunus: 10. 25. Araf: 46. Yâsîn: 58.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/54-55.
[121] Buhârî, Sahih, c. 7, s. 1 25, Müslim , Sahih, c. 4, s. 2183.
[122] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 31, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 315, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 102, Müslim, c. 4, s. 2183-2184, Taberî, Târih, c. 1, s. 48, İbn Asâkir, Târih, c. 2, s. 344, İbn Esîr, Kâmil, c. 1, s. 30, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ye'n-nihâye, c. 1,s.87.
[123] İbn Sa'd, c. 1, s. 31, Taberi, c. 1, s. 48, İbn Esîr, c. 1, s. 30, Ebu'l-Fidâ, c. 1 , s. 87.
[124] Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 315, Taberî, c. 1, s. 48, İbn Esîr, c.1, s. 30, Ebu'l-Fidâ, c. 1,s.87.
[125] İbn Sa'd, c. 1, s. 31, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 31 5, Buhâri, c. 4, s. 102, Müslim, c. 4, s. 2184, İbn Asâkir, c. 2, s. 345.
[126] İbn Sa'd, c. 1, s. 31, Ebu'l-Fidâ, c. 1 , s. 87.
[127] Ahmet b. Hanbel, c. 2, s. 315, Buhârî, c. 4, s. 1 02, Müslim, c. 4, s. 2184, İbn Asâkir, c. 2, s. 345.
[128] İbn Sa'd, c. 1, s. 31, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 315, Buhârî, c. 4, s. 102, Müslim, c. 4, s. 2184, Taberi, Târih, 11, s. 49, İbn Asâkir, c. 2, s. 345, İbn Esîr, c. 1,s.3O.
[129] Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 315, Buhârî, c. 4, s. 1 02, Müslim, t 4, s. 2184, İbn Asâkir, c. 2, s. 344.
[130] İbn Sa'd, c. 1, s. 31, Taberi, c. 1, s. 48, 49, İbn Esîr, c. 1 , s. 30.
[131] Ahmed b. Hanbel. c. 2. s. 315. Buhârî. c. 4. s. 1 02. Müslim. c.4.s. 2184. İbn Asâkir. c. 2. s. 344.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/55-56.

[132] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 439, Buhârî, Edebü'l-müfred, s. 256, Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 350, Tirmizî, Sünen, c. 5, s.53, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 190.
[133] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 439, E bu Dâvud, c. 4, s. 350.
[134] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 439, Buhârî, Edebü'l-müfred, s. 256, Ebu Dâvud, c. 4, s. 350, Tirmizî, c. 5, s. 53, Dârimî, c. 2, s. 190.
[135] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 439-440, E bu Dâvud, c. 4, s. 350.
[136] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 440, Buhârî, Edebü'l-müfred, s. 256, Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 350, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 53, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 1 90.
[137] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 440, E bu Dâvud, c. 4, s. 350.
[138] Ahm ed b. Hanbel, c. 4, s. 440, Buhârî, Edebü'l-müfred, s. 256, Ebu Dâvud, c. 4, s. 350, Tirmizî, c. 5, s. 5, Dârimî, c. 2, s.190.
[139] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 438, Buhârî, Edebü'l-müfred, s. 256.
[140] Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 287, Buhârî, Edebü'l-müfred, s. 256, Ebu Dâvud, c. 4,353, Tirmizî, c. 5, s. 62, 63.
[141] Buhârî, Edebü'l-müfred, s. 256.
[142] Buhârî, Sahîh.c. 2, s. 70, Edebü'l-müfred, s. 257, Müslim, Sahîh, c. 4, s. 1075.
[143] Buhârî, Edebü'l-müfred, s. 268.
[144] Buhârî, Edebü'l-müfred, s. 281, Ebu Dâvud, c. 3, s. 7.
[145] Tirmizî. c. 5. s. 59.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/56-57.
[146] Buhâri, Edebü'l-müfred, s. 268.
[147] Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 444, Buhârî, Sahih, c. 127, Edebü'l-müfred, s. 258, Müslim, Sahîh, c. 4, s. 1703, EbuDâvud, Sünen, c. 4, s. 351, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 61-62, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 188.
[148] Buhârî, Sahîh, c. 7, s. 1 28, Edebü'l-müfred, s. 259, Ebu Dâvud, c. 4, s. 351, Tirmizî, c. 5, s. 61 .
[149] Ahmed b. Hantael, c. 1, s. 407, 408, Buhârî, Edebü'l-müfred, s. 270, Hâkim, Müstedrek, c. 4, s. 445-446, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 7, s. 329.
[150] Buhârî, Sahîh, c. 1, s. 9, Edebü'l-müfred, s. 270, Müslim, c. 1,s.65, Ebu Dâvud, c. 4, s. 350.
[151] Ahmedb. Hanbel, c. 6, s. 425, Buharı, c. 7, s. 110, Tirmizî, c. 5, s. 78.
[152] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 247, Ahmedb. Hanbel, c. 6, s. 282, Buhârî, c. 5, s. 141 , Müslim, c. 4, s. 1904.
[153] Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 398, Buhârî, c. 7, s. 133, 134, Edebü'l-müfred, s. 283, 284, Müslim, c. 4, s. 1705, 1706, Ebu Dâvud, c. 4, s. 353, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1219.
[154] Buhârî, Edebü'l-müfred, s. 251.
[155] İbn Esîr, Nihâye, c. 3, s. 34, Mütercim Âsim Efendi, Kâmusu'l-Muhît Tercemesi, c. 1, s. 490.
[156] İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1220.
[157] Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 75.
[158] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 289.
[159] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 289, Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 354, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 74, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1220.
[160] Buhârî, Edebü'l-müfred, s. 251.
[161] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 6, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 454.

[162] Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 114, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1489, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 960.
[163] Müslim, c. 3, s. 1489, İbn Mâce, c. 2,5.960.
[164] Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 114, Müslim, c. 3, s. 1489, İbn Mâce, c. 2, s. 960.
[165] Müslim, c. 3, s. 1489, İbn Mâce, c. 2, s. 960.
[166] Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 114, Müslim, c. 3, s. 1489, İbn Mâce, c. 2, s. 960.
[167] Ahmed b. Hanbel. c. 3. s. 212. Buhârî. Edebü'l-müfred. s. 251.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/57-60.
[168] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 86.
[169] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 619, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf.c. 1,s. 246.
[170] İbn .Abdilber, İstiâb, c. 1, s. 152-153, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 171.
[171] İbn Sa'd. Tabakât. c. 3. s. 620.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/60-61.
[172] Kâsâni, Bedâyiu's-sanâyi, c. 1, s. 311.
[173] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 88, 89, 91, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 342-347, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 478479, Nesâî, Sünen, c. 4, s. 70-72.
[174] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 368, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 211, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 344, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 480, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 4, s. 41.
[175] Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 203.
[176] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 91, Tirmizî, c. 5, s. 345.
[177] Ahmed b. Hanbel. c. 2. s. 27. Tirmizî. c. 3. s. 364.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/61-62.
[178] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 33, 34, İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 3, s. 243, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 136, Hâkim,
Müstedrek, c. 1, s. 344, 345, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 8, s. 199.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/62-63.
[179] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 428, Kadı İyaz, eş-Şifa, c. 1 , s. 243-244, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 1, s. 280, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 8, s. 303.
[180] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/63-64.
[181] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 7, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 85, c. 6, s. 409.
[182] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 315, 410.
[183] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 80, Taberî, Târih, c. 2, s. 237, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 440, İbn Hazm,Cevâmiu's-are, s. 73, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s, 98 İbn Seyvid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 161, Zehebî, Târıhu'l-İslâm, s. 297, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 153, İbn Haldun, Târih, c. 2 ks. 2, s. 12.
[184] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 319, 320, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 471.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/64-66.
[185] İbn Sa'd, Tabakatü'l-kübrâ, c. 8, s. 424, 427.
[186] Zehebî, Si yem a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 266.
[187] Müslim, Sahih, c. 4, s. 1929, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 267.
[188] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 266.
[189] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 1 94, Buhârî, Sahîh, c. 7, s. 154, Müslim, Sahîh, c. 4, s. 1929, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 267.
[190] Aynı kaynaklar.

[191] Müslim, Sahih, c. 4, s. 1929.
[192] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/66-68.
[193] Abdullah b. Selam'ın adı Husayn iken, Müslüman olunca, Peygamberimiz Aleyhisselam Husayn'ı Abdullah'a çevirmiştir (Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 451.
[194] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 921, Hâkim , Müstedrek, c. 3, s. 414, İbn Esîr.Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 264.
[195] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.2, s. 163-164.
[196] Şuara: 197.
[197] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 353.
[198] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 266.
[199] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 163, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 530.
[200] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 266.
[201] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 163.
[202] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 266.
[203] İbn İshak.İbnHişam, Sîre, c. 2, s. 163, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1,5.266.
[204] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 266.
[205] İbn İshak.İbnHişam, Sîre, c. 2, s. 163, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 530.
[206] İbn İshak.İbnHişam, c. 2, s. 163, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 266, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 530.
[207] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 266.
[208] İbn İshak.İbn Hişam, c. 2, s. 163, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 530, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 211, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 280.
[209] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 163, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 235, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c.5, s. 451, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 188, İbn Mâce, Sünen,c. 1, s. 423, Hâkim, Müstedrek, c.3,s. 13, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s.922, Beyhakî, Delâilü'n- nübüvve, c. 2, s. 531, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 265.
[210] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 108, 271, Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 102,103, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 528-529, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 207, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 211.
[211] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 108, 271 , Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 268, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 529, İbn Seyyid, Uyun, c. 1 , s. 207, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 211.
[212] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 271, Buhârî, c. 4, s. 103, Beyhakî, c. 2, s. 529, İbn Seyyid, c. 1, s. 207, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 211 .
[213] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 164, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 108, 271, Buhârî, c. 4, s. 103, Beyhakî, c. 2, s. 529, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 211 .
[214] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 164, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 531.
[215] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 271, Beyhakî, c. 2, s. 527, 528, İbn Seyyid, c. 1, s. 207, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 210.
[216] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 211, Beyhakî, c. 2, s. 528.
[217] . İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 164, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 108, Buhârî, c. 4, s. 103, Beyhakî, c. 2, s. 529, İbn Seyyid, c.1, s. 206, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 211.
[218] İbn İshak.İbnHişam, Sîre, c. 2, s. 164.
[219] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 164, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 108, 271, Buhârî, c. 4, s. 103, Beyhakî, c. 2, s. 529, İbn Seyyid, c. 1, s. 206, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 211.
[220] İbn İshak.İbnHişam, c. 2, s. 164, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 529.

[221] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 108, Buhârî, c. 4, s. 1 03, Beyhakî, c. 2, s. 529.
[222] İbn İshak.İbn Hişam, c. 2, s. 164, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 108, Buhârî, c. 4, s. 103, Beyhakî, c. 2, s. 529.
[223] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 108, Buhârî, c. 4, s. 1 03, Beyhakî, c. 2, s. 529.
[224] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 108.
[225] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 210.
[226] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 108, Buhârî, c. 4, s. 1 03, Beyhakî, c. 2, s. 529.
[227] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 271.
[228] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 164, Beyhakî, c. 2, s. 531.
[229] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 108, 271, Beyhakî, c. 2, s. 529.
[230] İbn İshak.İbnHişam, c. 2, s. 164, Buhârî, c. 4, s. 103, Beyhakî, c. 2, s. 529.
[231] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 271, Buhârî, c. 3, s. 1 03, Beyhakî, c. 2, s. 529, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 211.
[232] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 3, s. 108,271,272.
[233] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 164.
[234] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 164, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 78, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 280.
[235] İbn İshak.İbn Hişam, c. 2, s. 220, Buhârî, TârThu'l-kebfr, c. 1, ks. 1, s. 225.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/68-73.
[236] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 206.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/73-74.
[237] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 25, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 415-416
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/74-75.
[238] İbn İshak, İbn Hisam , Sîre, c. 1, s. 260, Mâlik, Muvatta, c. 1 , s. 1 46, Abdurrezzak, Musannef, c. 2, s. 51 5, İbn Ebi Şeybe,Musannef, c. 2,s. 451, Ahm ed b. Hanbel, M üsned, c. 6, s. 272, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 93, M üslim, Sahih, c. 1, s. 478, Ebu Dâvud,Sünen, c. 2, s. 3, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 293
[239] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 271, Taberî, Târih, c. 2, s. 258, İbn E ar, Kâmil, c. 2, s. 110.
[240] Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 1, s. 243, Müslim, Sahih, c. 1, s. 479,Nesâî, Sünen, c. 3, s. 119.
[241] Abdurrezzak, Musannef, c. 2, s. 51 6, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 215, Tirmizî, Sünen, c. 2, s. 431, Nesâî, Sünen, c. 3, s. 117.
[242] Nesâî, Sünen, c. 3, s. 118.
[243] Mâlik, Muvatta, c. 1, s. 145,146, Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 2, s. 94, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 339, Nesâî, Sünen, c. 3, s.117.
[244] Nesâî, Sünen, c. 3, s. 118.
[245] Tirmizî, Sünen, c. 2, s. 428.
[246] EbuHanife,Müsned, s. 18.
[247] Buhârî, Sahih, c. 1, s. 1 55, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 2, s. 345.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/75-77.
[248] Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 401, Vahidî, E sbâbu'n-nüzül, s. 222, Suyutî, Lübâbu'n-nükûl, s. 163.
[249] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 140-141, Buhârî, Sahih, t 3, s. 222, 223, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1875, Tirmizî, Sünen,c. 5, s. 650-651.

[250] Buhâri, Sahih, c. 3, s. 222, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1875, Tirmizi, Sünen, c. 5, s. 650-651.
[251] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 141, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 222, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1875, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 650-651.
[252] Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 141.
[253] Buhâri , Sahih, c. 3, s. 222, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1875, Tirmizi, Sünen, c. 5, s. 651.
[254] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 141, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1875, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 651.
[255] Müslim, Sahih, c. 4, s. 1875, Tirmizi, Sünen, c. 5, s. 651.
[256] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 141, Buhârî", Sahih, c. 3, s. 222, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1875, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 650-651.
[257] Müslim, Sahih, c. 4, s. 1875, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 651.
[258] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 141, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1875.
[259] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 373, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 185, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 228, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1802-1803, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 198-199.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/77-79.
[260] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 21, 22, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 237.
[261] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 28.
[262] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 41.
[263] Zühri, Mâgazf, s. 71, 72, Abdrrrezzak, Musannef, c. 5, s. 358-359, Ebru Dâvud, Sünen, c. 3, s.156, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvie,c.3,s.178,179.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/79-80.
[264] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre c. 2, s. 150-152
[265] İbn Sa'd, Tabakkatü'l-kübra, c. 1, s. 238, c. 3, s. 22.
[266] Süheylî, Ravıdu'l-ünüf, c. 4, s. 296.
[267] İbn Abdilberr, İstiab, c. 1, s. 42.
[268] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 238, 239, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 111, 281, Buhari, Sahih,
c. 3, s. 57 c. 8, s. 154, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1 960, Ebu Davud, Sünen, c. 3, s. 129.
[269] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 363, 364 (eski baskı).
[270] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 238.
[271] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 270-271.
[272] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 201-202.
[273] İbn Habıb, Kitâbu'l-muhabber, s. 71, 75.
[274] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 151, 152, İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 23, 600, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 270, 271.
[275] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 238, t 3, s. 22, Ebu Dâvud, c. 3, s. 128,129.
[276] Buhârî,Sahîh,c.3, s. 57, Ebu Dâvud, Sünen, t 3, s. 128.
[277] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 396, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 436, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 71.
[278] Buhârî,Sahırı,c.3, s. 67.
[279] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 5, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 270, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 195,196, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 343.
[280] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/80-82.
[281] İbn Esîr, Nihâye, c. 3, s. 240.

[282] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 3, s. 59, Müslim , Sahih, c. 2, s. 797, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 327, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 128-129.
[283] Mâlik, Muvatta, c. 1, s. 219, Abdurrezzak, Musannef, c. 4, s. 289, İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 3, s. 55, Ahmed b. Hanbel,Müsned, c. 4, s. 289, c. 6, s. 29, 30, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 250, Müslim, Sahih, c. 2, s. 792, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 326, TirmizP,Sünen, c. 3, s. 127.
[284] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 244, Buhârî, c. 2, s. 159.
[285] Mâlik, c. 1 , s. 21 9, Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 143,1 62, Buhârî, c. 2, s. 250, Müslim , c. 2, s. 792, Ebu Dâvud, c. 2, s. 386.
[286] Abdurreizak, Musannef, c. 4, s. 291.
[287] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 3, s. 55.
[288] İbn Ebi Şeybe, c. 3, s. *55,* Buhârî, c. 2, s. 251, Müslim, c. 2, s. 796.
[289] Abdurrezzak,c.4, s. 289, Buhârî, c. 2, s. 251 .Müslim, c. 2, s. 796, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 552.
[290] Abdurrezzak, c. 4, s. 289, Müslim, c. 2, s. 796.
[291] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 251.
[292] Abdurreizak, c. 4, s. 289, İbn Mâce, c. 1, s. 552.
[293] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 251.
[294] Abdurreizak, c. 4, s. 289, İbn Mâce, c. 1, s. 552.
[295] Abdurrezzak, c. 4, s. 289, İbn Mâce, c. 1, s. 552.
[296] Abdurrezzak, Musannef, c. 4, s. 289, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 251, İbn Mâce, Sünen, c. 1 , s. 552.
[297] Müslim, Sahih, c. 2, s. 796, İbn Mâce, c. 1, s. 552.
[298] Abdurrezzak, c. 4, s. 289, Buhârî, c. 2, s. 251 .Müslim, c. 2, s. 796, İbn Mâce, c. 1.S.552.
[299] Abdurrezzak, c. 4, s. 287, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 241, Tirmizî, c. 3, s. 129.
[300] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 3, s. 58, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 225, Müslim, c. 2, s. 798.
[301] Abdurrezzak, c. 4, s. 287, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 241, Tirmizî, c. 3, s. 129.
[302] Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 143, Müslim, c. 2, s. 793, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 326, Tirmizî, c. 3, s. 127.
[303] Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 244, Buhârî, c. 2, s. 250, Müslim, c. 2, s. 793, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 326, Tirmizî, c. 3, s.127.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/82-84.

PEYGAMBER ŞEHRİ OLARAK MEDİNE

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mescidinin Yapılışı

Peygamberimiz Aleyhisselam devesi Kasvâ'nın üzerinde bulunduğu ve devenin yuları da devenin başına dolanmış olduğu halde, deve Medine'nin içinde ilerleyerek Adiyy b. Neccar oğullarının evleri hizasına gelince, Peygamberimiz Aleyhisselamın yapılacak mescidinin kapısının konulacağı yere çökmüştü ki, orası o zaman Neccar oğullarından Sehl ve Süheyl isimlerinde iki yetim gence ait hurma serme ve kurutma yeri olup, adı geçen gençler Muaz b. Afrâ'nın[1] himayesi altında idiler.

Kasvâ çöktüğü zaman Peygamberimiz Aleyhisselam onun üzerinden inmemiş, Kasvâ ayağa kalkarak biraz daha gittikten sonra birdenbire geri dönüp ilk önce çöktüğü yere kadar gelmiş ve oraya tekrar çökmüş ve artık kalkmayarak boynunu ve göğsünü yere uzatıp böğürmeye ve deprenmeye başlamıştı.

Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, Kasvâ'nın üzerinden inmiş[2] ve:

"İnşaallah, menzil burasıdır!" buyurmuş[3] ve:

"Kimindi burası?" diye sormuştu.

Muaz b. Afra:

"Yâ Rasûlallah! Amr'ın oğulları Sehl ve Süheyl'indir!" demişti.[4]

Peygamberimiz Aleyhisselam, Sehl ve Süheyl'i çağırıp, mescid yapmak üzere, hurma serme ve kurutma yerlerini onlardan satın almak istedi ve:

"Bu arsanızın bedelini bana söyleyiniz, ödeyeyim?" buyurdu.

Gençler

"Hayır, yâ Rasûlallah! Biz orayı sana hediye ederiz!" dediler.

Peygamberimiz Aleyhisselam arsayı onlardan hediye olarak almaya razı olmadı.[5]

Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, Neccar oğullarının ileri gelenlerine haber gönderdi.

Geldikleri zaman, onlara:

"Ey Neccar oğulları! Şu arsanızın bedelini bana söyleyiniz de, ödeyeyim?" buyurdu.[6]

Neccar oğulları:

"Hayır![7] Vallahi, biz onun bedelini Allahtan başkasından istemeyiz![8] Onun bedelini hiçbir zaman almayız!" dediler.[9]

Peygamberimiz Aleyhisselamın onlar satıp bedelini almayı kabul edinceye kadar, arsayı bedelsiz almaya yanaşmadığı; en sonunda onlardan on dinar (altın)a satın alıp, bunu kendilerine ödemesini Hz. Ebu Bekir'e emir buyurduğu rivayet edilir.[10]

1- Mescid arsasının içinde, müşriklerin kabirleri, oyuk, tümsek, bakımsız harap yerler ve hurma ağaçları da bulunuyordu.

2- Peygamberimiz Aleyhisselam emir buyurdu.

Hurma ağaçları,[11] garkad ağaçlan kesildi.[12]

Müşriklerin kabirleri açılarak, kemikleri başka bir yere götürülüp gömüldü.

Bakımsız, harap yerleri[13] düzeltildi.[14]

Arsadaki, yağmur sularının akıntıları ve sızıntıları giderildi.[15]

Peygamberimiz Aleyhisselam; yapılacak mescid için kerpiç kesilmesini, hazırlanmasını emretti.

Kerpiç kesildi ve hazırlandı.[16]

3- Mescid yapılırken, Hadramevtli bir adam gelmişti ki, iyi çamur karardı.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Allah işini iyi yapana rahmet etsin!
Sen bu işe devam et!
Ben senin işini iyi yaptığını görüyorum!" buyurdu.[17]
Yemame halkından Benî Hanifelerden Talk b. Ali der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam mescidini yapar, Müslümanlar da kendisiyle birlikte çalışırlarken Resûlullah Aleyhisselamın yanına varmıştım.
Ben, çamur karma işinin ustası idim.
Düzlük ve ince kumluk yerden, kürekle toprak alıp karmaya başladım.
Resûlullah Aleyhisselam bana bakıyordu:
'Bu Hanifî, muhakkak çamur karma ustasıdır!' buyurdu.[18]
Benim toprağı düzlük ve ince kumluk yerden kürekle alışım ve çamur karışım kendisinin hoşuna gitmiş olmalı ki:
'Bu Hanifî'yi çamur karmaya çağırınız! Yaklaştırınız!
Çünkü, o, çamur karma işini en güzel yapanınızdır[1] buyurdu."[19]
4- Peygamberimiz Aleyhisselamın azadlı kölesi Sefine derki:
taşını benim taşımın yanına koysun! Sonra Ömer, taşını Ebu Bekir'in taşının yanına koysun! Sonra Osman, taşını Ömer'in taşının yanına koysun! Bunlar, benden sonra halifelerdir!' buyurdu.[20] E bu Bekir geldi. B ir taş getirip tem ele koydu. Sonra Ömer geldi. Bir taş getirip temele koydu. Sonra Osman geldi. Bir taş getirip temele koydu. Resûlullah Aleyhisselam:
'Bunlar, benden sonra işi yönetecek olanlardır!' buyurdu."[21] Yine Sefine:
"Resûlullah Aleyhisselamdan işittim: 'Halifelik otuz yıldır. Ondan sonra krallık olur[1] buyurdu" dedikten sonra:
"Ebu Bekir'in halifeliğini (yaklaşık olarak) iki yıl,
Ömer'in halifeliğini on yıl,
Osman'ın halifeliğini oniki yıl,
Ali'nin halifeliğini de altı yıl (olarak gözönünde) tut!
Bunların otuz yıl tuttuğunu buluruz!" demiştir.[22]
5- Mescidin temelleri taşla üç zira (arşın) kadar yükseltil dikten sonra, üzerine kerpiç örüldü.[23]
Taş duvar üzerine kerpiç örülürken de, kerpiçler birbiri üzerine gelecek biçimde;[24] erkekli dişili,
enlemesine boylamasına konularak, yani birbirlerine bağlanarak örüldü.[25]
6- Yapıda, çamurdan harç da kullanıldı.[26]
7- Mescidin Kıble tarafına direk olarak sıra ile hurma ağacı gövdeleri dizildi.
8- Kapıların yan söveleri taştan örüldü.[27]
9. Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre; mescidin tavanı ve direkleri hurma dalları ve gövdesindendi.[28]
10.Yapılan mescid murabba' (dörtgen) biçiminde, yükseltilen dört duvar ile bir mihrab ve üç kapıdan ibaretti.
11- Duvarların Kıble cihetinden beriye doğru uzunluğu yüz zira (arşın) idi.
Eni de; her iki tarafta, yüzer zira idi veya yüzer zinadan biraz eksikti.
12- Duvarların yüksekliği: üç zira'ı taştan, üst tarafı kerpiçten olmak üzere beş-yedi zira' kadardı.
13- Mescidin mihrabı (kıblesi), Beytü'l-Makdis'e (Kudüs'e) doğru idi.

14- Mescide konulan kapılardan birisi bugünkü Kıble tarafındaki Muahhara duvarında, geride olup,cemaat bu kapıdan girer çıkardı.
İkincisi: Bâb-ı Âtike, Bâbü'r-rahme diye anılan kapı idi.
Üçüncü kapı: Peygamberimiz Aleyhisselamın girip çıkuklan kapı olup, bugün Bâb-ı Cibril diye anılan Âl-i Osman kapısı idi.
Kıble Beytü'l-Makdisten Kabe tarafına çevrilince, Peygamberimiz Aleyhisselam birinci kapıyı kapattı.
Onun yerine, Şam duvarında başka bir kapı açtı.
İkinci ve üçüncü kapılar değiştirilmedi.[29]
15- Mescid yapılırken, Peygamberimiz Aleyhisselam; Müslümanları çalışmaya teşvik için, [30] kendiside çalışmaktan geri durmadı. Peygamberimiz Aleyhisselamın çalıştığını gören Muhacirve Ensar, çalış
maya giriştiler, koyuldular.[31]
Peygamberimiz Aleyhisselam kerpiç taşırken, Müslümanlardan birisi: "Yâ Rasûlallah! Onu bana ver (Ben taşıyayım)" demişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Git, sen de başkasını al, taşı!
Sen Allah'a benden daha muhtaç değilsin!" buyurdu.[32]
Müslümanlardan birisi:
"Peygamber çalışırken biz oturursak, andolsun ki, bu amel, bizim için ancak dalâlet olur!" mealli bir beyit söylemiştir.[33]
Müslümanlar, mescidde çalışırken,[34] Abdullah b. Revâha'nın söylemiş olduğu:[35]
"Ahiret yaşantısından başka yaşantı yoktur!
Ey Allah'ım! Ensara ve Muhacirlere rahmet et!"[36]
Diğer rivayete göre:
"Ey Allah'ım! Ahiret hayrından başka hayır yoktur!
Ensar ve Muhacirlere yardım et![37] mealli bir beyti okuyorlar;
Peygamberimiz Aleyhisselam da onlarla birlikte taş taşıyor[38] ve:
"Ahiret yaşantısından başka yaşantı yoktur!
Ey Allah'ım! Muhacirlere ve Ensara rahmet et!"[39]
Başka rivayete göre:
"Ey Allah'ım! Ahiret yaşantısından başka yaşantı yoktur. Ensarı ve Muhacirleri yarlığa!"
"Ey Allah'ım! Ahiret hayrından başka hayır yoktur! Ensara ve Muhacirlere yardım et!"[40]
"Ey Allah'ım! Ecir, ahiret ecridir! Ensara ve Muhacirlere rahmet et!"[41] diyerek, Müslümanların söylediklerine katılıyordu.[42]
16. Mescid yapılırken herkes kerpiçleri birer birer taşıdığı halde, Ammar b. Yâsir biri kendisi, birisi
de Peygamberimiz Aleyhisselam için olmak üzere ikişer ikişer taşırken,[43]
Peygamberimiz Aleyhisselam
onu görüp tozlarını silkmiş ve:
"Ey Ammar! Sen ne için kerpiçleri arkadaşların gibi birer birer taşımıyorsun?" diye sormuş, o da:
"Allah'tan, bunun ecrini diliyorum!" demişti.[44]

Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam onun sırtını sığamış ve "Ey Sümeyye'nin oğlu! Halkın bir ecri var, senin iki ecrin var!" buyurmuştur.[45]
Ammar b. Yâsir güçlü bir zât olduğundan, kendisine ağır taşlardan ikişer ikişer, kerpiçlerden de taşıyamayacağı kadar yükledikleri zaman, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Yâ Rasûlallah! Onlar kendilerinin taşıyamayacaklarını bana yüklüyoriar! Beni öldürecekler!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, eliyle onun tozlarını çırparken:
"Vâh Sümeyye'nin oğlu! Seni öldürecek onlar değiller![46]
Seni ancak azgın, isyankâr bir cemaat öldürecektir![47]
Ammar onları Cennet'e çağırır, onlarsa Ammar'ı! ateşe (Cehennem'e) çağırırlar![48]
Onun dünyadan en son içeceği de, bir içim sütten ibarettir!" buyurdu.[49]
Ammar b. Yâsir:
"Fitnelerden Allah'a sığınırım!" dedi.[50]
Hz. Ali, mescid için herkesle birlikte kerpiç taşırken, ashabdan birzâtın kerpiçleri götürüp bıraktıkça eğilerek üstünü başını silkelemeye durduğunu görmüş[51] ve:
"Mescidleri imar edenler, orada dikilmeyi, eğilmeyi, oturmayı âdet edinenlerle ve tozdan topraktan eğilmiş görülenlerle bir olmazlar!" recezini söylemişti.
Ammar b. Yâsir de, bunun kimin hakkında söylendiğini bilmeksizin, ezberleyip tekrarlamaya başlamıştı ki, bununla kendisine tariz ettiğini sanan zât, Ammar'ın yanına gelince:
"Ey Sümeyye'nin oğlu! Bugün söylediğini işittiğim sözü bir daha söylediğini işitirsem, şu değneği yüzüne vururum!" diyerek, elindeki değneği gösterdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ammar'a söylenilen sözü işitince; elini gözleri ile bumunun arasına koyup:
"Ammar, benim iki gözümle bumum arasındaki deridir! (Yani, o benim derim gibidir. Ona vuran bana vurmuş olur)" buyurdu.[52]
Ammar'a:
"Sen Peygamberimiz Aleyhisselamın kızmasına sebep oldun! Hakkımızda âyet inmesinden korkuyoruz!" dediler.
Amman
"Ben ona razıyım, bana kızsa da!" dedikten sonra:
"Yâ Rasûlallah! Bana mı, yoksa ashabına mı kızdın?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ne sana kızdım, ne de onlara!" buyurdu.
Ammar, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Onlar kerpiçleri birer birer taşıyorlar, bana ise ikişer üçeryüklüyorlar!" diyerek şikâyetlendi.[53]
16- Mescidin hurma dallan ve yapraklanyla örtülmüş bulunan tavanının üzerine, yağmuru geçinmeyecek çamurla bulgurlama yapılmış değildi.
Yağmur yağdığı zaman, mescid çamurla dolardı.[54]
Peygamberimiz Aleyhisselam; Ramazan'da mescidde itikafa çekildiği sırada yağan yağmur mescidin içine akmış, Peygamberimiz Aleyhisselam sabah namazını orada kıldırdığı zaman, alnında ve yüzünde çamur izleri görülmüştü.[55]
17- Bir gece, yine yağmur yağmış, yerler ıslanmış, Müslümanlardan birisi namaz kılmak için elbisesi ile kum getirip altına sermişti. Namaz kılınınca, Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Bu, ne kadar güzel!" buyurmuştur.[56]
Mescidin tabanına ilk kez Hz. Ömer Akîk vadisinden kum getirtip serdirmiştir.[57]
18- Mescide minber yapılmadan önce, mescidde bir hurma kütüğü vardı ki, PeygamberimizAleyhisselam hutbe esnasında ona dayanırdı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, sonradan kendisi için yapılan minberin üzerine çıktığı zaman kütükten gebe veya yavrusundan ayınlmış devenin bozulmasını, inlemesini andıran sesler gelmeye başlamış,[58] kütüğün bu halinden mescid çalkalanmıştı.[59]
Peygamberimiz Aleyhisselam minberden inip kütüğü kucaklayınca, kütük bir çocuk gibi hıçkıra hıçkıra susmuş, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"O, yanında yapılan zikrullahı dinlemekten uzak kaldığı için ağlamıştı!" buyurmuş[60] ve bir çukur kazılıp kütüğün oraya gömülmesini emretmiş, kütük minberin altına.[61] sağına ve soluna gömülmüş;[62] Mescid, Hz. Osman devrinde, yeniden yapılmak üzere yıkılıp temizlendiği sırada, bu kütüğü Ensar-ı Kiramdan Übeyy b. Ka'b almış, güvelenip toz toprak haline gelinceye kadar evinde saklamıştır.[63]
19- Peygamberimiz Aleyhisselama ashabından birisi:"Sana; Cuma günü, üzerine dikileceğin, halkın seni görebileceği ve hutbelerini işitebileceği birşey yapsak olmaz mı?" diye sormuştu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Olur!" buyurdu.[64]
Ensar kadınlarından, marangoz kölesi bulunan kadına:
"Benim için marangoz kölene söyle de, halka hitab ettiğim zaman üzerine oturabileceğim, tahtadan bir yer yapsın!" diye haber saldı.
Kadın da, Gâbe ağaçlığında yetişen esi (ılgın) ağacından onu yaptınp, Peygamberimiz Aleyhisselama gönderdi.[65]
Vaktiyle Kabe'yi yapım iş olan Rum marangoz Bakom'un:
"Ben Resûlullah'a tarfâ (ılgın) ağacından üç basamaklı bir minber yaptım" dediği de bildirilmekte-dir.[66]
Yapılan üç basamaklı minberin üçüncü basamağı, oturma yeri idi.[67]
Peygamberimiz Aleyhisselam üçüncü basamağa kadar çıkar, oturur, ayaklarını birinci basamağa koyardı.
Hz. Ebu Bekir, halifeliği zamanında, ikinci basamağa oturur, ayaklarını birinci basamağa koyardı.
Hz. Ömer, birinci basamağa oturur, ayaklarını yere koyardı.
Hz. Osman da, altı yıl, Hz. Ömer gibi yaptı.
Hicretin otuzuncu yılında, üçüncü basamağa çıkıp oturmaya başladı. İlk kez, minbere Mısır işi perde astıran da o olmuştur.[68]
Minber yapılıp mesciddeki yerine ilk konulduğu zaman, minberle Kıble arasında, bir koyun geçecek kadar açıklık vardı .[69]
Mervan b. Hakem, Muaviye b. Ebi Süfyan'ın emriyle altı basamak daha ekleyerek, minberin basamaklarını dokuza çıkardı.[70]
Hicretin 50. yılında, hacca gelen Muaviye b. Ebi Süfyan, Medine'ye uğrayınca, minberi yerinden söktürüp Şam'a, Dımaşk'a götürmek istemişti.
Minber söküldüğü sırada güneş tutulup gökte yıldızlar görünmeye başlayınca, ashabdan Ebu Hureyre'nin nasihati üzerine, Muaviye minberi götürmekten vazgeçmiş ve: "Ben ona

güve düşmesinden korkmuştum da, söküp altına bakmak istemiştim!" diyerek halktan özür dilemişti.
Halife Abdülmelik de, onun oğlu Velid de aynı teşebbüsü tekrarladılar.
Birincisi, Kabîsa b. Züeyb'in, ikincisi de Saîd b. Müseyyeb'in uyarısı ve öğüdü üzerine, götürmekten vazgeçtiler.
Halife Mehdi, İmam Malik b. Enes'e:
"Ben Peygamberimiz Aleyhisselamın minberini eski haline çevirmek [yani, Mervan'ın yaptığı ek basamaklan sökmek] istiyorum!" demişti.
İmam Malik:
"Bu, ılgın ağacından yapılmıştır. Sen onu sökecek olursan, minber harab olur" deyince, Mehdi kararından vazgeçmiştir.
Minberin birinci ve ikinci basamakları dört tarafından ince abanus tahtasıyla kaplanmış; üçüncü basamağına, kimsenin oturmaması için abanustan tahta bir levha geçirilip, üzerine bir de kubbe yapılmıştı.
Halk, ellerini sürerek onunla teberrük ederlerdi.
Minber, bu şekilde uzun zaman devam etti.
Abbasi halifeleri zamanında, yenilendikçe, minberin hurdaya çıkan enkazından taraklar yapılarak teberrük edilirdi.
Muhammed b. Cübeyr'in H icretin 578. yılında bizzat görüp anlattığına göre:
Minber, adam boyu yüksekliğinde veya biraz fazlaca idi.
Minberin genişliği beş kanştı.
Uzunluğu beş adımdı.
Basamaklarının sayısı sekizdi.
Kapısı kilitlenir, Cuma günü açılırdı.
Hicretin 654. yılında Mescid yanınca, bu mübarek minber de yanmıştır.
Yemen hükümdarı Muzaffer, Hicretin 656. yılında kokulu sandal ağacından bir minber yaptırıp Peygamberimiz Aleyhisselamın yanan minberinin yerine koydurdu.
Hicretin 666. yılında hükümdar Zahir Rüknüddin Baybars, eski minberi söktürerek, yerine dokuz basamaklı bir minber yaptırıp koydurdu.
Zahir Rüknüddin'in yaptırdığı minberi güveler yemeye başlayınca, Hicretin 797. yılında Mısır hükümdan Zahir
Berkuk onu söktürüp yerine kendisinin yaptırdığı minberi koydurdu.
Mısır hükümdarı Müeyyed Şah da, Hicretin 820. ve 822. yılında yeni bir minber yaptınp gönderdi.
Bu minber de, Hicretin 886. yılında mescidin ikinci yanışında yandı.
Bunun üzerine, halk minberin yerini temizleyip kerpiçten bir minber yaparak alçı ile sıvadılar.
Hicretin 888. yılında Mısır Sultanı kerpiç minberin yerine taştan bir minber yaptırdı.[71]
Hicretin 998. yılında Osmanlı padişahlarından Sultan Murad İstanbul'da mermerden on iki basamaklı bir minberyaptırıp Medine'ye gönderdi, Mısır Sultanının minberini de Küba Mescidine naklettirdi .
Halen Peygamberimiz Aleyhisselamın Mescidinde bulunan minber, Sultan Murad'ın yaptırıp gönderdiği minberdir.[72]
20- Mescid de, muhtelif tarihlerde genişletilmiş ve yenilenmiştir:
A. Peygamberimiz Aleyhisselamın devrinde Mescid cemaate dar gelmeye başladığı zaman,

Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Mescidi genişletmek üzere,[73] filan oğullarının hurma kurutma yerierini,[74] günahlan Allah tarafından bağışlanmak,[75] Cennette karşılığını almak üzere, hayrına[76] kim satın alır?" buyurunca;[77] Hz. Osman orayı onlardan yirmi veya yimnibeş bin dirheme satın alarak[78] Peygamberimiz Aleyhisselama vanp:
"Ben orayı satın aldım!" demiş, Peygamberimiz Aleyhisselam da:
"Orayı mescidimize bağışla, ecri senin olsun!" buyurmuş;[79] böylece Mescidin ilk genişletilmesi sağlan m ı ştır.[80]
B. Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre; Resûlullah Aleyhisselamın devrinde Mescidin direkleri hurma ağacı gövdesinden, üzeri de hurma dalları ile örtülü olup Hz. Ebu Bekir'in devrinde bunlar
çürüyünce, Hz. Ebu Bekir onları hurma gövdeleri ve dallanyla yenilemekle yetindi.[81] Mescidin
Peygamberimiz Aleyhisselamın devrinde olanına birşey eklemedi.
C. Hz. Ömer'in devrinde,[82] Hicretin 17. yılında,[83] mescid cemaati alamayacak derecede sıkışık birhale geldiği için, Hz. Ömer Peygamberimiz Aleyhisselamın amcası Hz. Abbas'a başvurarak onun evini
satın almak istemişse de Hz. Abbas satmaya yanaşmamış, fakat sonunda mescidlerini genişletmeleri
için onu Müslümanlara bağışlamıştır.[84]
Bunun üzerine, Hz. Ömer; Peygamberimiz Aleyhisselamın zamanında olduğu gibi, mescidin duvarlarını kerpiçle ördürmüş, üzerini hurma dallarıyla örttürmüş,[85] çürüyen[86] direklerini de hurma gövdeleriyle yeniletin iş,[87] bağışlanan evle de[88] mescidi biraz daha genişletmiştir.[89]
D. Hz. Osman'ın devrinde, Müslümanlar Cuma günleri mescidin darlığından ve namaz kılmak için meydanlara yayıldıklarından şikâyetlenip, mescidin genişletilmesini ondan istediler.
Hz. Osman da Ashabın görüş sahibi olanlanyla konuştu. Mescidin yıkılıp genişletilmesi hususunda görüş birliğine vanldı.[90]
Bunun üzerine, Hz. Osman mescidin yapısını değiştirdi. Ona birçok ilaveler yaptı. Duvarları yontma nakışlı taşlarla ve kireç harçla[91] çürüyen[92] direklerini yontma nakışlı taşla yaptırdı.
Mescidin tavanını sert ve dayanıklı sac ağacıyla kaplattı.[93] Yapının çakıl ve kumları Akîk deresinden taşındı.[94] Kerpici, Bakiyy'de kesildi. Mescidin temeli, adam boyu yükselinceye kadar, taşla örüldü.
Hz. Ömer devrinde olduğu gibi, mihrabın sağından, sol undan ve aksi istikametteki kısmından ikişer kapı olmak üzere, altı kapı konuldu.[95]
Yapılan değişiklikte, mescidin boyu 160 zira (arşın)a,
Eni 150 zira'a (veya 130 zira'a) çıkarıldı.[96]
Yapı işi, Hicretin 29. yılı Rebiülevvel ayının başında başladı, 30. yılın Muharremi girince, on ayda bitirildi.[97]
E- Velid b. Abdülmelik b. Mervan'ın devrinde, Mescidin Cuma günleri cemaata dar geldiği ve cemaatin Peygamberimiz Aleyhisselamın zevcelerine ait odalara taştığı görülünce, odaların yıkılarak

Mescide katılmasına kararverilip,[98] Velid b. Abdülmelik tarafından Rum kralına bir yazı yazıldı.[99]
Yazılan yazıda:
"Biz, Büyük Peygamberimizin Mescidini onarmak istiyoruz.
Bize bu hususta ustalar ve füseyfisa temininde yardımcı ol!" denildi.[100]
Rum kralı da:
Rum ve Mısır halkından, usta ve işçi olarak seksen[101] veya yüz Kişi.[102]
Kırk deve yükü füseyfisa (renkli tepe camlan),[103]
Yüklerle kandil zincirleri,[104]
Ayrıca da, seksen bini[105] veya yüz bin miskal altın gönderdi.[106]
Velid b. Abdülmelik; Mescidin yıkılıp yeniden yapılması için, Medine valisi Omerb. Abdülaziz'e yazı yazdı ve kendisine gelenlerin hepsini de ona gönderdi.[107]
Salih b. Keysan adındaki zâtı da bu işe bakmakla görevlendirdi. [108]
Mescidin ve odaların yıkılması hakkındaki yazı Medine'ye geldiği zaman, Medineliler, Peygamberimiz Aleyhisselamın vefatında ağlaştkları gibi ağlaştilar.[109]
Peygamberimiz Aleyhisselamın zevcelerine ait olup yıktırılan odalardan başka,
Abdurrahman b. Avf oğullarının evleri,
Abdullah b. Mes'ud'un Dârü'l-kurrâ diye anılan evi,
Hâşim b. Utbe'nin evi,
Talha b. Ubeydullah'ın evi,
E bu Sebre'nin evi,
Ammar b. Yâsir'in evi,
Hz. Abbas'ın evinden kalan kısmı,
Mervan'ın evinden bir kısmı,
Mescide katılmak üzere yıktın İdi.[110]
Mescidin temelleri taşla, duvarları birbirine uygun yontuna nakışlı taşlarla örüldü.
Yapıda kireçli harç kullanıldı. Kireç Nahl vadisinden taşındı.
Tepe camları ve mermerler yerlerine işlendi.
Mescidin tavanı, sac ağacı kerestesinden yapıldı ve altın suyu ile yaldızlandı.
Mescidin direkleri Haşa[1] mevkii taşlarından yapıldı ve demirle birbirlerine kenetlendi.
Renkli tepe camları yerlerine takıldı.
Ustalardan bazıları:
"Renkli tepe camlarını yapıp yerlerine taktığımız zaman, onların üzerlerinde Cennet ağaç ve köşklerinin suretlerini gördük!" demişlerdir.[111]
Mescidin Kıble cihetinden boyu 167.5 zira,
Eni de Şam cihetinden 135 zira oldu.[112]
Mescidin bu inşasına, Hicretin 88. yılında başlandı.[113]
Üç yılda bitirildi.[114]
F. Ömer b. Abdül aziz devrinde mescidin dört köşesine ilk defa birer minare yaptırıldı.
Bunlardan birisinin boyu: 60 zira,
İkisinin boyu: 55'şerzira, Birisininki de, 53 zira idi. Bu minarelerin enleri de, 8'erzira idi. [115]
G. Halife Mehdi, Hicretin 160. yılında, hac mevsiminden önce Medine'ye gelmiş, Mekke ve Medine mescidlerinin genişletilmesini emretmişti.
Medine Mescidinin eni ve boyu genişletilerek Hicretin 162. yılında yapı işini bitirdiler.

Mescidin boyu 300 zira'a, eni de 200 zira'a çıkarıldı.[116]
H. Halife Memun b. Reşid'in Hicretin 202. yılında mescidi genişlettiği, yenilediği, sağlamlaştırdığı ve nakışlattığı rivayet edilir.[117]
Mescidin daha sonraki durumu hakkında Eyyub Sabri Paşa'nın Mirat-ı Medine'sinde yeterli bilgi vardır. Günümüzde; Mescid-i Nebevî, Suudî Arabistan Krallığınca yaptırılan çevre düzenlemesinde, bütün hacıları içine alacak derecede genişletilmiştir.[118]

Mescidin Kandille Aydınlatılışı

Peygamberimiz Aleyhisselamın mescidi, önceleri yatsı ve sabah namazı vakitlerinde, kuru hurma dallan, yaprakları yakılarak aydınlatılırdi.[119]
Temimü'd-Dârî, Şam'dan Medine'ye gelirken, yanında birkaç altın kandil ile, kandil bağlan getirmişti.
Cuma gecesi, uşaklarından birine emretti; kandil bağlarını serdirdi.
Kandilleri astırdı.
Kandillerin içine, fitil ve zeytinyağı koydurdu.
Güneş batıp karanlık basınca, kandilleri yaktırdı.
Peygamberimiz Aleyhisselam mescide gelip de mescidin kandillerle aydınlandığını, parladığını görünce:
"Kim yaptı bunu?" diye sordu.
"Temimü'd-Dârîyaptı yâ Rasûlallah!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Sen İslâmiyeti nurlandırdın ve onun mescidini süsledin. Allah da seni dünyada ve ahirette nur-landırsın!" buyurdu[120] ve:
"Mescidimizin kandilini kim yakacak?" diye sordu.
Temimü'd-Darî:
"Şu uşağım!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Nedir onun adı?" diye sordu.
Tem im ü'd-Dârî:
"Fetih!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hayır! Onun adı Sirac!" buyurdu, Sirac oldu. [121]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mescidinin İlk Vazifelileri

Peygamberimiz Aleyhisselam; mescidinin ilk ve devamlı imamı, hatibi ve vaizi idi. Sefer ve gazalara çıkacağı zaman, yerine vekil olarak ekseriya İbn Ümmi Mektum'u bırakırdı.[122]
Mescidin müezzinlik vazifesi Peygamberimiz Aleyhisselam tarafından ilk günden itibaren Bilal-i Habeşî'ye verilmişti .[123]
İbn Ümmi Mektum da, Bilal-i Habeşî ile birlikte müezzinlik yapardı.
Bilal-i Habeşî, uyuyanları sabah namazına kaldırmak için, ezanı erkence okurdu.
İbn Ümmi Mektum ise, âmâ olduğu için, kendisine:
"Sabah oldu! Sabah oldu!" diye uyan yapılmadıkça, ezanı okumazdı.[124]
Bu iki müezzinden Bilal-i Habeşî ezan okuduğu zaman, İbn Ümmi Mektum kamet getirirdi.
Ezanı İbn Ümmi Mektum okuduğu zaman da, Bilal-i Habeşî kamet getirirdi.[125]
Peygamberimiz Aleyhisselam Rabbine kavuştuğu zaman, Bilal-i Habeşî müezzinlikten ayrıldı.
Hz. Ebu Bekir, Bilal-i Habeşî'nin yerine, Küba Mescidinin müezzini Sa'du'l-Kurazî'yı nakletti.
Sa'du'l-Kurazî vefatına kadar bu vazifede kaldı.
Ondan sonra da, oğulları, bu şerefli vazifeyi yerine getirmeye devam ettiler.[126]
Yüce Allah hepsinden razı olsun![127]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mescidinin Fazileti

Peygamberimiz Aleyhisselam: "Üç mescidden:
Mescid-i Haram'dan (Kabe Mescidinden),
Benim şu mescidimden,
Mescid-i Aksâ'dan
başka hiçbir mescide (ziyaret etmek, sevap kazanmak maksadıyla) sefier edilmez!" buyur-muşlardır.[128]
Mukaddes bir yerde namaz kılmış olmak için, Tur Mescidine kadar giden Basra b. Ebi Basra, dönüşünde, Ebu Hureyre ile karşılaştı.
E bu Hureyre, ona:
"Nereden geliyorsun?" diye sordu.
O da:
"Tur'dan geliyorum. Orada namaz kıldım!" dedi.
Ebu Hureyre:
"EğerTur'a gitmeden önce seninle görüşmüş olsaydım, gitmiş olduğun yere kadar hiç de gitmezdin.
Çünkü, ben Resûlullah Aleyhisselamın:
'Üç mescidden:
Mescid-i Haram'dan,
Benim şu mescidimden,
Mescid-i Aksa'dan başka mescidi ere (mukaddes bir yerde namaz kılmış olmak için) sefer edilmez![1] buyurduğunu işittim" dedi.[129]
Peygamberimiz Aleyhisselam da, bir gün kendisiyle vedalaşmaya gelen bir zâtla[130] vedalaşırken, ona:
"Nereye gitmek istiyorsun?" diye sorunca bu zât:
"Beytü'l-Makdis'e (Kudüs'e) gitmek istiyorum" dedi.[131]
Peygamberimiz Aleyhisselam ona bir hacet veya ticaret için mi gitmek istediğini sordu.
Erkam b. Ebi'l-Erkam:
"Hayır! Vallahi, yâ Nebiyyallah! Ben, sadece Beytü'l-Makdiste namaz kılmak istiyorum" dedi.[132]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Benim şu mescidimde kılınan bir namaz, Mescid-i Haram müstesna, başka mescidde kılınan bin namazdan daha hayırlı, daha faziletlidir" buyurdu.[133]
Erkam b. Ebi'l-Erkam da Beytü'l-Makdis'e gitmekten vazgeçti.[134] Bu husustaki hadis-i şerif; sudur sebebi açıklanmaksızın da rivayet olunmuştur. [135]
Hastalanan ve "Allah bana şifa verirse, gidip Beytü'l-Makdis'te namaz kılayım!" diyerek adakta bulunan bir kadın, hastalıktan kurtulunca, yol hazırlıklarını görmüş ve yola çıkacağı sırada Peygamberimiz Aleyhisselamın zevcesi Hz. Meymune onu uğramış, selamlaştıktan sonra kadın durumu anlatınca, Hz. Meymune ona:
"Evinde otur! Yol için yaptıklarını ye! Namazını da Resûlullah Aleyhisselamın mescidinde kıl!
Çünkü, ben; Resûlullah'ın, mescidinde kılınacak bir namazın, Kabe Mescidi müstesna, başka mescidlerde kılınacak bin namazdan daha faziletli olduğunu söylediğini işittim!" demiştir.[136]

Mescidin Yanına Peygamberimiz Aleyhisselamın Zevceleri İçin Odalar Yapılması

Mescidin yanına, kerpiçten, önce iki oda yapıldı ve bu odaların üzerleri de, hurma gövdeleri ve dallarıyla tavanlandı.[137]

Peygamberimiz Aleyhisselamın daha sonraki zevceleri için de, Hz. Âişe'nin odasıyla Kıble arasında, Mescidin doğusuna düşen kısmında odalar yapıldı ve yapılan odaların sayısı zamanla dokuzu buldu.[138] Odalardan dördü kerpiçten, beşi taştandı.[139]

Odalardan bazısı hurma gövdelerinden, Bağdadî tarzında yapılarak üzerleri çamurla sıvanmış, hurma dallarıyla tavanlanmıslardı.

Hasan b. Ebi'l-Hasan der ki:

"Ben, ergenlik çağına henüz basmış bulunduğum sırada, Peygamberimiz Aleyhisselamın odalarına girmiş, elimle uzanıp tavanına değmiştim.

Tavanına döşenen servi veya ardıç kütüğünün üzerine, kıldan dokunmuş bir çul gerilmişti. [140]

Odaların kapılarına da, kapı yerine, siyah kıldan dokunmuş perdeler tutulmuştu."![141]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mescid Yanındaki Evine Taşınışı

Peygamberimiz Aleyhisselam; Mescid ile yanındaki odalar yapılıncaya kadar Ebu Eyyub Halid b. Zeyd el-Ensarînin evinde kaldıktan sonra, kendi evine taşındı.[142] Ebu Eyyub el-Ensarî'nin evinde yedi ay kaldı.[143]

Ezan

Ezan; lügatta, bil dirin ek;[144] şeriat dilinde ise, namaz vakitlerini, kendisine mahsus olan lafızlarla bildirmek demektir.[145]
Müslümanları namaza davet için okunan ezan meşru olmadan önce, Müslümanlar davetsiz olarak biraraya toplanıp namaz vaktini beklerlerdi.[146] Namaz için nida edilmezdi.
Bir gün, bu husus hakkında konuşuldu.
Bazıları:
"Hıristiyanların çanı gibi, çan kullanılsın!"
Bazıları da:
"Çan olmasın da, Yahudilerin boruları gibi boru çalınsın!" dediler.
Hz. Ömer:
"Halkı namaza çağırmak için ne diye bir adam göndermezsiniz?" dedi.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Kalk ey Bilal! Namaz için seslen!" buyurdu.[147]
Bundan sonra, Bilal-i Habeşî:
"Essalâte câmiaten=Cemaatle namaza!" diyerek halkı toplardı.[148]
Müslümanlardan birisi de, Medine'nin sokaklarında:
"Essalât! Essalât!" diyerek koşa koşa dolaşır, Müslümanları namaza davet ederdi.
Davetin bu tarzı Müslümanlara zahmetli gelince:
"Yâ Rasûlallah! Namaza davet için, bir nâkus (çan) edinsek?" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bu, Hıristiyanlara mahsustur!" buyurdu.
"Boru edinip çalsak?" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bu da, Yahudilere mahsustur!" buyurdu.[149]
"Yüksek bir yerde ateş yaksak?" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bu da, Mecusîlere mahsustur!" buyurdu.[150]
Halkı namaza nasıl toplayabileceğini düşünürken, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Namaz vakti gelince, bir bayrak dik! Onu görenler birbirlerine haber verirler" denildi.
Peygamberimiz Aleyhisselam bunu da beğenmedi.[151]
Hicretin birinci yılında, Peygamberimiz Aleyhisselamın mescidi yapıldıktan sonra,[152] Müslümanların kendilerini namaza toplayacak birşey düşündükleri ve içlerinden bazılarının boru, bazılarının da çan çalınması teklifinde bulundukları,[153] Peygamberimiz Aleyhisselamın ise bunların hiçbirisini benimsemediği sırada idi ki,[154] Ensardan Abdullah b.Zeyd b. Abdi Rabbih'e, rüyasında ezan gösterildi.[155]
Abdullah b. Zeyd, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gidip, rüyasını anlattı:
"Yâ Rasûlallah! Bu gece[156] uyurken, elinde bir çan taşıyan,[157] üzerinde altlı üstlü iki parça yeşil elbise bulunan[158] bir adam yanıma çıkageldi. Ona:
'Ey Allah'ın kulu! Bu çanı bana satmaz mısın?' dedim.
Bana:
'Onu ne yapacaksın?' diye sordu.
Ona:
'Halkı onunla namaza çağıracağız!' dedim.

Bana:
'Ben sana bundan daha hayırlısını göstersem olmaz mı?' dedi.[159]
'Olur! Göster![160] Nedir o?' dedim .[161]
Bana:
'Allâhu ekber! Allâhu ekber!
Allâhu ekber! Allâhu ekber!
Eşhedü en lâ ilahe illallah!
Eşhedü en lâ ilahe illallah!
Eşhedü enne Muhammederresûlullah!
Eşhedü enne Muhammederresûlullah!
Hayye alessalah!
Hayye alessalah!
Hayye alelfelah!
Hayye alelfelah!
Allâhu ekber! Allâhu ekber!
Lâ ilahe illallah! dersin'[162] dedikten sonra, benden biraz uzaklaştı, sonra da:
'Namaza kalkacağın sırada da:
'Allâhu ekber! Allâhu ekber!
Eşhedü en lâ ilahe illallah!
Eşhedü enne Muhammederresûlullah!
Hayye alessalah!
Hayye alessalah!
Kad kametissalah!
Kad kametissalah
Allâhu ekber!
Allâhu ekber!' dersin' dedi."[163]
Abdullah b. Zeyd der ki:
"Sabaha çıktığım zaman, Resûlullah Aleyhisselamın yanına gittim.
Rüyada gördüğümü, kendisine haber verdim.
'İnşaallah, bu rüya hak ve gerçektir buyurdu.
'Bilal ile kalk da, gördüğünü ona telkin et, ezberlet de, ezanı o okusun! Çünkü, onun sesi seninkinden daha yüksek, daha gürdür! buyurdu.[164]
Bilal ile kalktım.
Ben ona telkin etmeye başladım, o da okumaya başladı."[165]
Peygamberimiz Aleyhisselama bu hususta vahiy de gelmişti.[166]
Hz. Ömer evinde bulunduğu sırada Bilal-i Habeşî'nin okuduğu ezanı işitir işitmez ridasını sürüyerek Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelip:
"Ey Allah'ın Peygamberi! Seni hak dinle gönderen Allah'a yemin ederim ki, onun (Abdullah b. Zeyd'in) gördüğü şeyin tıpkısını ben de görmüştüm!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Allah'a hamd ettikten sonra: [167]
"Vahiy seni geçti!" buyurdu.[168]
Neccar oğullarından bir hatun,[169] Zeyd b. Sabit'in annesi Nevar Hatun[170] derki:
"Benim evim, Mescidin çevresinde bulunan evlerin en yükseği idi.[171]
Resûlullah Aleyhisselamın mescidi yapılıncaya kadar,[172] Bilal her sabah[173] ezanı onun üzerinde okurdu.[174]

Seher vakti gelir, onun üzerine oturur, şafak sökünceye kadar gözler, şafağın söktüğünü görünce, ayağa kalkıp:
'Ey Allah'ım! Sana hamd eder, Kureyş müşriklerinin Senin dinine karşı koymalarına, ayaklanmalarına karşı yardımını dilerim' derdi.[175]
Vallahi, onun bu kelimeleri terkettiği bir tek gece bile bulunduğunu bilmiyorum.[176]
Sonra, ezanı okumaya başlardı.[177]
Mescid yapıldıktan sonra da, ezanı onun sırtında (üzerinde) okurdu.[178]

Ezanın Önemi ve Ezanla İlgili Bazı Faziletler

Meşruluğu Kitab[179] ve Sünnetle sabit olan[180] ezan iman ve İslâm alâmetlerinden olduğu için,[181] Peygamberimiz Aleyhisselam ezan sesi işitilen yere baskın yapmazdı.[182]
Gönderdiği askerî birliklere de:
"Birmescid gördüğünüz veya müezzinin ezanını işittiğiniz zaman, oradan hiç kimseyi öldürmeyiniz!" buyururdu.[183]
Hadis-i şeriflerde açıklandığı gibi:
1. Namaz için nida edildiği (ezan okunduğu) zaman, şeytan, ezanı işitmemek için yüzgeri edip kaçar!
Ezan bitince gelir, namaz için kamet getirilince yine yüzgeri edip kaçar. Kamet bitirilince, gelir insan ile insanın nefsi arasına sokulup:
'Filan şeyi hatırla! Filan şeyi hatırla!' diyerek namazdan önce hiç de aklında olmayan şeyleri hatırlatır durur, kaç rekat kıldığını bilmez oluncaya kadar insanı meşgul eder."[184]
2. "Müezzinin sesinin yetiştiği yere kadar, insan cin... hiçbir şey yoktur ki, ezanı işitsin de, Kıyamet gününde müezzin lehinde şehadette bulunmuş olmasın!"[185]
Müezzin, sesinin yetiştiği yer nisbetinde af ve mağfiret olunur, yaş kuru herşey onun lehinde şehadette bulunur.
3. Müezzinin davet ettiği cemaat namazına hazır olana da yirmibeş namaz (sevabı) yazılır ve onun
iki namaz arasındaki (küçük) günahları da, bağışlanır.[186]
4. Ezan ile kamet arasında yapılan dua geri çevirilmez.[187]
5. Sabah ezanında, ezana:"Essalâtu hayrun minennevm! Essalâtu hayrun minennevm!" eklenir.[188]
Beş vakit namazın kametleri getirilirken de:
"Kad kametissalah!
Kad kametissalah!" denilir.[189]
6. Namaz ezanı, abdestli olunduğu halde okunur.[190]
7. Müezzin:
"Allâhu ekber! Allâhu ekber!" dediği zaman
"Allâhu ekber! Allâhu ekber!" diyen,
Müezzin:
"Eşhedü en lâ ilahe illallah!" dediği zaman
"Eşhedü en lâ ilahe illallah!" diyen,
Müezzin:
"Eşhedü enne Muhammederresûlullah!" dediği zaman
"Eşhedü enne Muhammederresûlullah!" diyen,
Müezzin:
"Hayye alessalâh!" dediği zaman
"Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh!" diyen,
Müezzin:
"Allâhu ekber! Allâhu ekber!" dediği zaman
"Allâhu ekber! Allâhu ekber!" diyen,
Müezzin:

"Lâ ilahe illallah!" dediği zaman
Bütün kalbiyle "Lâ ilahe illallah" diyen kimse, Cennete girer.[191]
8. Her kim, müezzinin şehadet getirdiğini işitince:"Ben de Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına, O'nun bir ve şeriksiz olduğuna, Muhammed Aleyhisselamın da O'nun kulu ve resûlü olduğuna şehadet ederim.
Allah'ı Rabb, Muhammed Aleyhisselamı resûl, İslâmiyet] de din olarak kabul ettim" derse, günahları bağışlanır.[192]
9. Her kim, ezanı dinleyince; "Ey şu tam davetin ve kılınmak üzere olan namazın Rabbi olan Allah'ım! Muhammed Aleyhisselama vesileyi ve fazileti ihsan et! Kendisini, va'd buyurduğun Makam-ı Mahmud'a eriştiri[193] Şüphe yok ki, Sen va'd'inden dönmezsin!"[194] derse, Kıyamet gününde ona şefaat[195] vacip olur.[196]

Külsûm b. Hidm ile Es'ad b. Zürâre'nin Vefatları

Peygamberimiz Aleyhisselamın mescidinin ve zevcelerine ait odaların yapıldığı sırada Külsûm b. Hidm, Küba'da vefat etti. [197]
Allah ondan razı olsun.
Külsûm b. Hidm'in vefatından kısa bir müddet sonra da, Es'ad b. Zürâre vefat etti.[198]
Allah ondan razı olsun!
Peygamberimiz Aleyhisselam Şevval ayında Es'ad b. Zürâre'nin vefat ettiği sırada, yanında bulunuyordu.
Onu yıkadı. Üç parça bezle kefenledi.
Cenaze namazını kıldı.
Cenazesinin önünde yürüdü. Bakiyy kabristanına gömdü.
Bakiyy kabristanına Ensardan ilk gömülen, Es'ad b. Zürâre idi.[199] Es'ad b. Zürâre'nin ölümü, Yahudilere ve münafık Araplara Peygamberimiz Aleyhisselam aleyhinde propaganda yapmak üzere kötü bir vesile ve bahane oldu:
"Eğer o gerçekten peygamber olsaydı, sahabisi ölmezdi![200]
Sahabisinden ölümü önleseydi ya!" dediler.[201]
Es'ad b. Zürâre'nin ölümünden sonra, Neccar oğulları toplanıp Peygamberimiz Aleyhisselamin yanına geldiler ve:
"Yâ Rasûlalların[202] Bildiğin gibi, o[203] bizdendi.[204] Nakîbimiz [temsilcimiz] idi, öldü. [205]
Bizden, onun yerine, işimizi yürütecek bir adamı[206] nakîb[207] tayin et!" dediler.[208]
Peygamberimiz Aleyhisselam onlardan birini diğerine tercih etmeyi hoş görmeyerek:
"Siz benim dayılanmsınız.[209]
Ben sizdenim![210]
Sizin içinizde bulunuyorum![211]
Sizin nakibiniz benim!" buyurdu.[212]
Neccar oğulları, Peygamberimiz Aleyhisselamın kendilerine böyle nakîb olmasını kavimlerine karşı bir üstünlük sayarlar ve bununla iftihar ederlerdi.[213]

Selman-ı Fârisî'nin Kendi Dilinden Dinî Hayatı ve Müslüman Oluşu

Selman-ı Fârisî, Abdullah b. Abbas'a dinî hayatını ve Müslüman oluşunu şöyle anlatır:
"Ben; Isbahan halkından ve Ceyy denilen karyeden bir Farslı idim. Babam bu karyenin dihkanı, muhtarı idi.
Ben onun yanında Allah'ın yaratıklarının en sevgili olanı idim.
O beni bu aşın sevgisinden dolayı yanından hiç ayırmaz, kız hapseder gibi evinde hapsederdi.
Mecusîliğe (ateşperestliğe) kendimi o kadar kaptırmıştım ki, ateşgedeye bakma, ateş yakma işini bile üzerime almıştım.
Onun bir an olsun sönmesine meydan vermezdim.
Babamın büyük bir çiftliği vardı. Kendisi bir gün inşaat işiyle uğraşıyordu. Bana:
'Oğulcağızım! Ben bugün hep yapı işiyle uğraşacağım, çiftliğe gitmekten geri kalacağım. Oraya sen git![1] dedi ve bana, oradan kendisinin yapmayı istediği bazı şeyleri de emretti.
Sonra da, bana:
'Sakın ha! Oralarda oyalanıp da beni gözletme!
Çünkü, gecikirsen, beni çiftliğimden daha çok sen merakta bırakır, her işimden alıkorsun![1] dedi.
Babamın beni göndermek istediği çiftliğe gitmek üzere yola çıktım.
Yolda Hıristiyan kiliselerinden bir kiliseye rastladım.
Seslerini işittim.
Hıristiyanlar içeride ibadet ediyorlardı.
Babam beni hep evinde hapsedip hiç dışarı bırakmadığı için, insanların ne gibi işler yaptıklarını, ne gibi dinler tuttuklarını bilmezdim.
Rastladığım kilisedeki Hıristiyanların seslerini işitince, ne yapıyorlar bir bakayım, diye yanlarına vardım.
Yaptıklarını seyrettim. İbadetleri çok hoşuma gitti. Dinlerine imrendim.
'Vallahi, bu bizim tuttuğumuz dinden daha hayırlıdır[1] dedim ve güneş batıncaya kadar onların yanını bırakmadım.
Babamın çiftliğini bıraktım. Çiftliğe hiç gitmedim.
Onlara:
'Bu dinin aslı, kökü neredededir?' diye sordum.
'Şam'dadır[1] dediler.
Artık, akşamleyin, babamın yanına döndüm.
Babam adam gönderip beni aratmış, babamın işi gücü beni aratmak olmuş.
Yanına geldiğim zaman, babam:
'Oğulcuğum! Nerede idin?! Sen benim vermiş olduğum emirlere göre hareket edecek değil mi idin?!' dedi.
Ona:
'Babacığım! Kiliselerinde ibadet eden bazı kimselere rastladım. Onların dinlerine ait şeyleri gördüm. Çok hoşuma gitti. Vallahi, güneş batıncaya kadar yanlarından ayrılamadım' dedim.
Babam:
'Oğulcuğum! O dinde hayır yoktur. Senin dinin ve atalarının dini ondan daha hayırlıdır[1] dedi.

Babam, benim kaçacağımdan korkup, ayağıma bir bukağı vurdu, sonra da beni evinde hapsetti.
Kilisedeki Hıristiyanlara adam gönderdim.
'Yanınıza Şam'dan birticaret kafilesi geldiği zaman bana haber verin[1] dedim.
Yanlarına Şam'dan, Hıristiyan tüccarlarından bir kafile gelince, bana haber verdiler.
Onlara:
İşlerinizi bitirdiğiniz, memleketinize dönmek istediğiniz zaman bana haber verin' dedim.
Onlar memleketlerine dönüp gitmek istedikleri zaman bana haber verince, ayağımdan demir bukağıyı çıkarıp attım.
Onlarla birlikte Şam yolunu tuttum, Şam'a geldim.
Şam'a gelince:
'Şu din adamlarının ilim yönünden en üstünü kimdir?' diye sordum.
'Kilisedeki piskopostur' dediler.
Yanına gittim. Ona:
'Ben bu dine girmek, senin yanında bulunmak, kilisede hizmet etmek, Hıristiyanlığı senden öğrenmek, seninle birlikte ibadet etmek istiyorum' dedim.
Bana:
'Kiliseye gir![1] dedi.
Onunla birlikte içeri girdim.
Şam Piskoposu kötü bir adamdı.
Sadakalarını getirip vermelerini Hıristiyanlara emir ve onları buna teşvik eder, yanında toplanan şeylerden bir kısmını ise kendisi için gizler, yoksullara birşey vermezdi.
Hatta, böylelikle yedi küp dolusu altın ve gümüş biriktirmişti!
Onun böyle yaptığını gördükçe, kendisine son derecede kin tutuyordum. En sonunda, adam öldü.
Hıristiyanlar onu gömmek için toplandılar.
Onlara:
'Bu kötü bir adamdı. Sadaka vermenizi emir ve teşvik eder, onları kendisine getirdiğiniz zaman kendisi için saklar, yoksullara onlardan birşey vermezdi![1] dedim.
Bana:
'Sen bunu nereden biliyorsun?' diye sordular.
Onlara:
'Ben size onun mal gömüsünü gösterebilirim' dedim, gömünün yerini gösterdim.
Oradan, içinde altın ve gümüş dolu yedi küp çıkardılar.
Bunu görünce:
'Vallahi, biz onu hiçbir zaman gömmeyiz' dediler.
Onun ölüsünü astılar ve taşa tuttular!
Onun yerine, kiliseye başka bir din adamı getirdiler.
Beş vakit namaz kılmayanlar içinde, ben ondan (yeni din adamından) daha faziletli, dünyayı onun kadar hiçe sayan, ahirete onun kadar uyanık, gece gündüz ibadete onun kadar düşkün bir kimse görmedim.
Ondan önce hiç kimseyi, onu sevdiğim kadar da sevmedim!
Sonra bu zât ölüm döşeğine düştü.
Kendisine:
'Ey filan! Ben senin yanında bulundum.

Senden önce hiç kimseyi, seni sevdiğim kadarda sevmedim!
Görüyorsun ki, sana Yüce Allah'ın emri gelmiş; bana tavsiye ve ne yapmamı emredersin?[1] dedim.
Bana:
'Oğulcuğum! Bugün, benim yolum ve gidişatımda olan bir kimse bilmiyorum.
İyi din adamlan hep ölüp gittiler.
Yaşayanlar da, dinin öteden beri tatbik edegeldikleri hükümlerini değiştirdiler ve onların çoklarını da bıraktılar.
Yalnız Mevsıl'da [Musul] bir zât vardır ki, filandır.
O, benim tuttuğum yol ve bulunduğum hal üzeredir.
Sen onun yanına git!' dedi.
Bu muhterem zât öldüğü ve gömülüp ortadan kaybolduğu zaman, Mevsıl'daki arkadaşının yanına vardım.
Yanına varınca:
'Ey filan! Filan zât, öleceği sırada, senin de kendisinin yolunda ve halinde olduğunu bana haber verdi ve yanına gitmemi tavsiye etti' dedim.
'Olur! Yanımda otur!' dedi.
Yanında kaldım. Onu da, öbür arkadaşının yolunda ve halinde, çok hayırlı buldum.
Fakat, çok geçmeden o da öldü.
Öleceği sırada, kendisine:
'Ey filan! Filan zât seni bana tavsiye ve yanına gitmemi emretmişti.
Görüyorsun ki; sana da Allah'ın emri gelip çatmış bulunuyor.
Senden sonra kimin yanına gitmemi bana tavsiye ve ne yapmamı emredersin?' dedim.
Bana:
'Oğulcuğum! Vallahi, ben Nasîbin'deki [Nusaybin] filan zâttan başka, bizim yolumuz ve gidişatımızda bir kimse daha var mı bilmiyorum.
Sen, benden sonra onun yanına git![1] dedi.
Mevsıl'daki din adamı öldüğü ve gömülüp ortadan kaybolduğu zaman, Nasîtıin'deki arkadaşının yanına vardım. Durumumu ona anlattım. Mevsıl'daki arkadaşının bana ne gibi emir ve tavsiyede bulunduğunu bildirdim.
Bana:
'Olur! Yanımda otur!' dedi.
Yanında kaldım.
Onu da, önceki iki arkadaşının yolunda ve halinde buldum. Bu yararlı zâtın da yanında ve hizmetinde bulundum.
Vallahi, çok geçmeden, Nasîbin din adamına da ölüm geldi çattı.
Kendisi ölüm döşeğine düşünce:
'Ey filan! Filan zât bana kendisinden sonra falan zâtın yanına gitmemi tavsiye etmişti.
Falan zât da, kendisinden sonra senin yanına gitmemi bana tavsiye etti.
Sen bana, senden sonra kimin yanına gitmemi tavsiye ve ne yapmamı emredersin?[1] dedim.
Bana:
'Oğulcuğum! Vallahi, Rum topraklarından Ammûriye'deki zâttan başka, yanına gitmeni sana emredeceğim, bizim yolumuz ve gidişatımızda bir kimse daha kaldığını bilmiyorum.
O zât tıpkı bizim yolumuz ve gidişatımızdadır.
İstersen onun yanına git! İşte o bizim yolumuz ve gidişatımızdadır[1] dedi.

Nasîbin din adamı öldüğü ve gömülüp ortadan kaybolduğu zaman, Ammûriye'deki arkadaşının yanına vardım.
Durumumu ona da anlattım.
Nasîbin'deki arkadaşının bana ne gibi emir ve tavsiyede bulunduğunu bildirdim.
Bana:
'Olur! Yanımda otur!' dedi.
Öteki arkadaşlarının doğru yolları ve gidişatlarında olan bu hayırlı zâtın da yanında ve hizmetinde bulundum.
Ammûriye'de az çok birşeyler de kazandım.
Hatta biraz davarlarım ve ineklerim de vardı.
En sonunda Ammûriye din adamına da Allah'ın emri geldi çattı.
Kendisi ölüm döşeğine düşünce, ona:
'Ey filan! Ben filanın yanında idim.
O bana kendisinden sonra falan zâtın yanına gitmemi tavsiye etti.
Sonra, falan zât bana kendisinden sonra filan zâtın yanına gitmemi tavsiye etti.
Filan zât da bana kendisinden sonra senin yanına gitmemi tavsiye etti.
Şimdi sen bana senden sonra kimin yanına gitmemi tavsiye ve ne yapmamı emredersin?' dedim.
Bana:
'Oğulcuğum! Vallahi, bugün yeryüzündeki insanlardan yanına gitmeni sana emir ve tavsiye edebileceğim, bizim yolumuz ve gidişatımızda hiçbir kimse bulunduğunu bilmiyorum!
Fakat, ahir zaman peygamberinin gelmesi çok yaklaşmış, gölgesi üzerimize düşmüştür!
O peygamber İbrahim Aleyhisselamın dini üzere gönderilecektir!
Kendisi Arap toprağında ortaya çıkacak, iki kara taşlık arasındaki, hurma bahçeleri bulunan biryere hicret edecektir!
O, hediyeden yer, sadakadan yemez!
Onun iki dalı arasında da, peygamberlik mührü vardır!
Eğer o diyarlara gitmeye gücün yeterse, git; hemen yola düş![1] dedi.
Nihayet, Ammûriye din adamı da öldü ve gömülüp ortadan kayboldu.
Bundan sonra, Ammûriye'de, Allah'ın dilediği kadar oturdum.
Sonra, Kelb kabilesinden, ticaretle uğraşan bazı kimseler bana rastladılar.
Onlara:
'Beni Arap diyarına götürünüz de, şu davarlarımı, şu ineklerimi size vereyim' dedim.
'Olur![1] dediler.
Verdim ve beni yanlarında götürdüler.
Vâdi'l-kurâ'ya erişince, bana zulmettiler. Beni köle olarak bir Yahudiye sattılar.
Yahudinin yanında bir müddet kaldım.
Vadi'l-kurâ'daki hurma ağaçlarını görünce:
'Burası Ammûriye'deki efendimin bana tarif ettiği, ahir zaman peygamberinin göçeceği yer mi ola?' diye ümiüendimse de, buna kalbim pek de yatışmadı.
Ben Vâdi'l-kurâ'da Yahudi ağamın yanında bulunduğum sırada, Kurayza oğulları Yahudilerinden olan amcasının oğlu Medine'den geldi ve beni ağamdan satın alıp Medine'ye götürdü.

Vallahi, Medine'yi görür görmez, Ammûriye'deki efendimin tarif ettiği ahir zaman peygamberinin hicret yurdunun burası olduğunu tanıdım ve anladım.
Artık Medine'de oturdum durdum.
Halbuki, Resûlullah Aleyhisselam peygamber olarak gönderilmiş, Mekke'de ne kadar kalmışsa kalmış.
Fakat, ben kölelik meşguliyeti içinde bulunduğumdan onun hakkında hiçbirşey işitmemiştim.
Sonra, kendisi Medine'ye hicret edip gelmiş.
Vallahi, yine de haberim olmamıştı.
Ben, bir gün, hurma ağacının başında ağama ait işlerden bazılarını yapıyordum, ağam da altımda oturuyordu.
O sırada, ağamın amcasının oğlu gelip Yahudi ağamın başına dikildi ve:
'Ey filan! Allah, Kayle oğullarının [Evs ve Hazrec kabilelerinin] belâlarını versin!
Vallahi, onlar Mekke'den yanlarına gelen, peygamber dedikleri bir adamın başına Küba köyünde toplanmış bulunuyorlar!' dedi.
Bunu işitir işitmez beni öyle bir titreme tuttu ki, neredeyse ağamın üzerine düşeceğim sandım!
Ağamın amcasının oğluna:
'Ne dedin? Ne dedin?' diyerek hemen hurma ağacından indim.
Ağam kızdı, bana şiddetli bir tokat vurdu ve:
'Bu senin neyine gerek, seni ne ilgilendirir? Sen işinin başına git!' dedi. Ben de:
'Birşey yok! Ancak onun ne dediğini anlamak istedim' dedim.
Yanımda biriktirmiş olduğum biraz yiyecek vardı.
Akşam olunca, onları alıp Küba köyünde bulunan Resûlullah Aleyhisselama gittim, yanına girdim.
Kendisine:
'Senin salih bir zât olduğunu işittim. Yanında da, muhtaç, kimsesiz sahabilerin varmış!
Şu şeyleri, sadaka olarak vermek üzere, yanımda bulunduruyordum.
Buna, sizi başkalarından daha lâyık gördüm![1] diyerek, onları kendisine uzattım.
Resûlullah Aleyhisselam, ashabına:
'Alınız, bunu yiyiniz!' buyurdu, elini çekti ve ondan hiç yemedi.
Kendi kendime:
'Bu, bir!' dedim.
Sonra, onun yanından ayrılıp yerime döndüm.
Yine, biraz birşeyler biriktirmiştim.
O sırada, Resûlullah Aleyhisselam da Medine'nin içine gelmiş bulunuyordu.
Resûlullah Aleyhisselamın yanına vanp:
'Senin sadakadan yemediğini gördüm.
Bu, sana ikram olmak üzere hazırladığım bir hediyedir!' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam, hemen ondan yedi ve ashabına da emretti, onlar da kendisiyle birlikte yediler.
Bunun üzerine, kendi kendime:
'Bu, iki![1] dedim.
Bundan sonra, Resûlullah Aleyhisselamın Bakiyyü'l-Garkad'da bulunduğu sırada, yanına vardım.

Kendisi oraya ashabından birisinin cenazesi peşinde gitmişti.
Resûlullah Aleyhisselam, ashabı arasında oturuyordu.
Üzerinde, her tarafını bürüyen iki ihram vardı.
Kendisine selam verdim.
Sonra da, Ammûriye'deki efendimin bana tarif ettiği peygamberlik mührünü görebilir miyim diye arkalarına bakmak için, arka taraflarına geçtim.
Resûlullah Aleyhisselam, bana tarif edilen şeyi anlamak için arkaya geçtiğimi anlayınca, arkasından ridasını sıyırdı.
Peygamberlik mührünü görünce, tanıdım! Üzerine kapandım, öptüm ve ağlamaya başladım.
Resûlullah Aleyhisselam, bana:
'Bu tarafa dön!' buyurdu.
Gelip önlerinde oturdum.
Ey İbn Abbas! Sana anlattığım gibi, başımdan geçeni ona da anlatmıştım.
Benim bu kıssamı ashabının da işitmiş olmaları, Resûlullah Aleyhisselamın pek hoşuna gitmişti.
Esirlik, kölelik, bu Selman'ı uğraştırmış, oyalamıştır.
Bunun için, Bedir ve Uhud savaşlarında Resûlullah Aleyhisselamla birlikte bulunma imkânını bulamamışım dir."[214]

Peygamberimiz Aleyhisselamla Hz. Ebu Bekir'in Ev Halklarının Medine'ye Getirilişi ve

Peygamberimizin Hz. Âişe ile Evlenişi

Hz. Aişe der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam; Medine'ye hicret ettiği zaman, bizi ve kızlarını Mekke'de bırakmıştı.
Medine'den, azadlı kölesi Zeyd b. Harise ile Ebu Râfi'i, iki deve ve birde ihtiyaç duyacakları şeyi satın almak üzere, Ebu Bekir'den aldığı 500 dirhem harçlıkla birlikte bize, Mekke'ye gönderdi.
Ebu Bekir de, Abdullah b. Uraykıt'ı iki veya üç deve ile onların yanına katıp zevcesi annem Ü mmü Rûman'ı, beni ve kızkardeşim Esmayı (ki, Zübeyr b. Avvam'ın zevcesi idi) bindirerek göndermesini Abdullah b. Ebu Bekir'e yazdı, emretti.
Medine'den, konuşa konuşa yola çıktılar.
Kudeyd'e geldikleri zaman, Zeyd b. Harise, o 500 dirhemle üç deve daha satın aldı.
Talha b. Ubeydullah'a rastladılar.
O da, Ebu Bekir'in ev halkı ile birlikte Medine'ye hicret etmek istiyordu.
Hep birlikte yola çıktık.
Ebu Rafi' Fâtıma'yı, Ümmü Külsûm'u ve Şevde binti Zem'a'yı;[215]
Zeyd de Ümmü Eymen'i ve oğlu Üsâme'yi bindirip yola çıktı.
Hep birlikte konuşa konuşa Mina mevkiinden Beyz'a ulaştığımız zaman, devem kaçtı.
Ben Mahfe'nin içindeydim, annem de yanımda idi.
Annem:
'Eyvah kızağım! Eyvah gelinciğim!' diyerek çırpınıyordu.
Yüce Allah devemizi döndürüp, bizi devemize ve selamete kavuşturdu.
Nihayet, Medine'ye geldik.
Ben Ebu Bekir'in ev halkı ile birlikte idim,
O zaman, Mescid ve Mescid civarındaki odalar yapılmış bulunuyordu.
Resûlullah Aleyhisselamın ev halkı kendi odalarına indiler.
Biz de Ebu Bekir'in evinde bir müddet oturduk.
Sonra, Ebu Bekir:
'Yâ Rasûlallah! Ehlinle evlenmekten seni alıkoyan nedir?' diye sordu.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Mehrdir' dedi.
Bunun üzerine, Ebu Bekir, mehr olarak oniki buçuk ukiyye[216] gönderince,[217]
Resûlullah Aleyhisselam Şevval ayının içinde benimle evlendi."[218]
Hz. Âişe, Peygamberimiz Aleyhisselamla evlendiği zaman, dokuz[219] veya on yaşında idi. [220]
Düğün için, ne deve kesildi, ne de koyun. Yalnız, Sa'd b. Ubâde, Peygamberimiz Aleyhisselam a, büyük bir kapla yemek gönderdi.[221]

Ashabın Medine'de Hastalanışı ve Peygamberimiz Aleyhisselamın Medine Hakkında Dua Edişi

Hz. Aişe der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam Medine'ye geldiğinde[222] ve bizim Medine'ye geldiğimizde de, [223] orası vebalı (sıtmalı) bir yer idi.[224] Allah'ın en vebalı (sıtmalı) yeriydi.[225] Medine'nin Buthan vadisinden, acı ve pis bir su akar dururdu.[226]
Resûlullah Aleyhisselamın ashabı hastalandılar.[227]
Yüce Allah, peygamberini bu hastalıktan beri, uzak kıldı.
Ashab, namazlarını ayakta kılamaz, oturarak kılar oldular.
Ebu Bekir ile azadlıları Âmir b. Füheyre ve Bilal bir evde bulunuyorlardı ve hummaya tutulmuşlardı.[228]
Onları ziyaret için Resûlullah Aleyhisselamdan izin isteyip, izin verilince,[229] -ki bu, bize perde arkasına çekilme emrinden önce idi-[230] yanlarına girdim.[231]
Kendilerinde, şiddetini Allah'tan başkasının bilemeyeceği bir hastalık elemi vardı .[232]
Ebu Bekir'e:
'Babacığım! Kendini nasıl buluyorsun?' diye sordum.
'Her kişi ailesi içinde sabahlarken, ölüm ona ayakkabısının bağından daha yakındır' mealli beyti okudu.[233]
'Vallahi, babam ne dediğini bilmiyor!' dedim.
Sonra, Âmir b. Füheyre'nin yanına yaklaştım, ona:
'Ey Âmir! Kendini nasıl buluyorsun?' diye sordum. Bana:
'Muhakkak ki, ölümü daha onu tatmadan önce buldum.
Korkak kişinin ölümü, kendisinin tepesindedir
Her kişi, takati nisbetinde mücahede edicidir' mealli beyitleri okudu.
'Vallahi, Âmir de ne söylediğini bilmiyor!' dedim.[234]
Bilal'e de:
'Kendini nasıl buluyorsun?'[235] diye sordum .[236]
O da, kendisini sıtma nöbeti[237] tutmuş halde, odanın kapısının önüne serilip yatmış vaziyette,[238] sesini yükseltti ve:
'Bilmem ki, acaba bir gece daha Mekke'nin Fahh vadisinde çevremi ızhır ve kokulu celil otları sarmış olduğu halde geceler miyim ola?
Acaba bir gün olup da Mecenne sularının başına bir daha vanr mıyım ola?
Acaba Mekke'nin Şâme ve Tefîl dağlan, bana bir daha görünür mü ola?' mealli kıt'ayı terennüm etti[239] ve:
'Allah'ım! Şeybe b. Rebia, Utbe b. Rebia, Ümeyye b. Halef bizi yurdumuzdan çıkarıp veba yurduna gelmeye mecbur ettikleri gibi, Sen de onlara lanet et! (Kendilerini rahmetinden uzaklaştır!) diyerek ilendi.[240]
Resûlullah Aleyhisselama gelip, onlardan işittiklerimi haber verdim:
'Onlar, hummanın şiddetinden, sayıklıyorlar! Akılları başlarında değil' dedim .[241]
Bunun üzerine, Resûlullah Aleyhisselam semaya baktı[242] ve:
'Allah'ım! Bize Medine'yi sevdir! Mekke'yi sevdirdiğin gibi veya daha fazla sevdir![243] Allah'ım![244] Bizim İçin[245] Medine'yi sağlığa elverişli kıl![246]
Onun vebasını,[247] hummasını[248] Mehyea'ya,[249] Cuhfe'ye nakl ve havale et![250]

Allah'ım![251] Medine'nin müddü ve sâı hakkında bize bereket ihsan et!" diyerek dua etti.[252]
Müdd; bir rıtl ve sülüs rıti veya iki rıtl şeyi içine alan ölçeğin ismi olup, ne büyük ne de küçük olmayan bir adamın iki avucunun (kocam avucunun) dolusu demektir.[253]
Sâ'da; beş rıtl ile sülüs ntl ölçektir ki, ne büyük ne de küçük olmayan bir adamın iki kocam avucunun dört dolusunu alan ölçek demektir.[254]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Medine hakkındaki başka bir duasında da:
"Allah'ım! Mekke'ye verdiğin bereketin iki katını Medine'ye ver!" demiştir.[255]
Ashabdan Ebu Hureyre derki:
"İnsanlar (Medineli Müslümanlar), ilk çıkan turfanda meyveyi gördüler mi, onu Resûlullah Aleyhisselama getirirler; Resûlullah Aleyhisselam da, onu alınca:
'Allah'ım! Şüphe yok ki, İbrahim (Aleyhisselam), Senin kulun, halîlin ve peygamberindi. Ben de Senin kulun ve peygamberinim!
O sana Mekke için dua etmişti. Ben de, Sana Medine için dua ediyor; onun Mekke için yaptığı duasında Senden dilediğinin bir mislini, bir kat daha fazlasıyla biriikbe Medine için Senden diliyorum!' der,[256] sonra da, o turfanda meyveyi, orada bulunan çocuklardan[257] gördüğü[258] en küçüğünü[259] çağırarak[260] ona verirdi."[261]
Medine, Peygamberimiz Aleyhisselamın duası bereketiyle, sakinleri için o kadar mutlu bir şehir haline gelmişti ki, Hz. Ömer Allah yolunda şehit olmayı ve Resûlullah'ın şehri olan Medine'de ölmeyi özlüyor ve diliyordu![262]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Medine Yönetimini Üstlenişi ve Bu Husustaki Yönetmelik

Yazısının Tercümesi

Peygamberimiz Aleyhisselam; Medine'ye hicret edip geldiği zaman, ilk işi, Mekkeli ve Medineli Müslümanlar arasında-kendilerini mallarıyla, canlarıyla birbirlerine bağlayan-bir kardeşlik kurarak Medine'de güçlü bir İslâm toplumu oluşturmak olmuştu.[263]
Müşrik Medinelilerle Yahudilerden birçoklarının, aradaki akrabalık dolayısıyla, bu İslâm toplumuna karşı zaafları vardı.
Nitekim Mekkeli müşriklerin tehdit ve tahrikiyle Peygamberimiz ve Müslümanlar aleyhindeki teşebbüslerinden onları vazgeçirmeye, bu hususun hatırlatılması kâfi gelmişti.
İstekleri yerine getirilmeyen Mekkeli müşriklerin Medine'ye umumî bir baskın yapmaları ve orada Müslüman, müşrik ve Yahudi ayırmadan katliamda bulunmaları hiç de imkânsız değildi.
Çünkü, tehdit ve tahriklerinin neticesiz kaldığını öğrendikten sonra, Mekkeli müşrikler, Yahudilere de aynı tarzda tehdit ve tahrik mektubu göndermeyi ihmal etmem işlerdi.[264]
Bu da, Müslüman olmayan Medinelilerin Peygamberimiz Aleyhisselama yaklaşmalarına yol açtı.
Bundan başka; öteden beri, Evsliler ayrı, Hazrecliler ayrı, Yahudiler de ayrı birer topluluk halinde idiler ve her topluluk Medine'de yegâne söz sahibi topluluk olma dava ve sevdasında idi.
Nitekim, Hazrecîler liderleri Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün başına hükümdarlık tacı giydirmeye, krallık sarığı sardırmaya hazırlanmış bulunuyorlardı.[265]
Halbuki, ne Evsfler için Hazrecîbirbaş, ne Hazrecîler için Evsîbirbaş hoşa gider değildi.
Denilebilir ki; Peygamberimiz Aleyhisselamın Medine'ye geliverişi, bütün Medinelilere pek makbule geçti.
Evsî ve Hazrecîlerin müşrikleri de, Yahudiler de, Peygamberimiz Aleyhisselama yöneldiler.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam aşağıdaki yönetmelik yazısıyla Medine'nin yönetimini üzerine aldı:
"Bismiİlâhirrahmânirrahîm.[266]
Bu, Peygamber Muhammed (Aleyhisselam) tarafından, Kureyşli ve Yesribli (Medineli) mü'min ve Müslümanlar ile onlara bağlanmış ve katılmış olanlar ve onlarla birlikte savaşanlar arasında yazılan bir yazıdır:
Muhakkak ki, onlar, sair insanlardan ayn bir topluluktur.
Kureyş'ten olan Muhacirler kan diyetlerini aralarında-geleneğe göre-ortaklaşa ödeyecekleri gibi, esirlerinin kurtulmalık akçelerini de-mü'minler arasında maruf olan adil esaslar dairesinde-ödeyecek-I erdir.
Avf oğulları da, öteden beri olduğu gibi, kan diyetlerini-geleneğe göre-ortaklaşa ödeyecekleridir.
Her zümre, esirlerinin kurtulmalık akçelerini de-mü'minler arasında maruf olan adil esaslar dairesinde-ödeyeceklerdir.
Haris oğulları, öteden beri olduğu gibi, kan diyetlerini-geleneğe göre-ortaklaşa ödeyeceklerdir. Her zümre, esirlerinin kurtulmalık akçelerini de-mü'minler arasında maruf olan adil esaslar dairesinde-ortaklaşa ödeyeceklerdir.
Sâide oğulları, öteden beri olduğu gibi, kan diyetlerini-geleneklerine göre-ortaklaşa ödeyeceklerdir. Her zümre, esirlerinin kurtulmalık akçelerini de-mü'minler arasında maruf olan adil esaslar dairesinde-ortaklaşa ödeyeceklerdir.

Cüşem oğulları, öteden beri olduğu gibi, kan diyetlerini-geleneklerine göre-ortaklaşa ödeyeceklerdir.
Her zümre, esirlerinin kurtulmalık akçelerini de-mü'minler arasında maruf olan adil esaslar dairesinde-ortaklaşa ödeyeceklerdir.
Neccar oğulları, öteden beri olduğu gibi, kan diyetlerini-geleneklerine göre-ortaklaşa ödeyeceklerdir.
Her zümre, esirlerinin kurtulmalık akçelerini de-mü'minler arasında maruf olan adil esaslar dairesinde-ortaklaşa ödeyeceklerdir.
Amr b. Avf oğulları, öteden beri olduğu gibi, kan diyetlerini-geleneklerine göre-ortaklaşa ödeyeceklerdir.
Her zümre, esirlerinin kurtulmalık akçelerini de-mü'minler arasında maruf olan adil esaslar dairesinde-ortaklaşa ödeyeceklerdir.
Nebit oğulları, öteden beri olduğu gibi, kan diyetlerini-geleneklerine göre-ortaklaşa ödeyeceklerdir. Her zümre, esirlerinin kurtulmalık akçelerini de-mü'minler arasında maruf olan adil esaslar dairesinde-ortaklaşa ödeyeceklerdir.
Evs oğulları, öteden beri olduğu gibi, kan diyetlerini-geleneklerine göre-ortaklaşa ödeyeceklerdir. Her zümre, esirlerinin kurtulmalık akçelerini de-mü'minler arasında maruf olan adil esaslar dairesinde-ortaklaşa ödeyeceklerdir.
Mü'minler; borçlu ve çok çoluklu-çocuklu olanları kendi hallerine bırakmayarak, onların kurtulmalık
akçelerini veya kan diyetlerini-aralarında maruf olan adil esaslar dairesinde-ödeyeceklerdir.
****
Hiçbir mü'min diğer bir mü'minin mevlası[267] ile aleyhte bir anlaşma yapmayacaktır.
Takvalı mü'minler; içlerinden, azgınlık eden veya zulüm ve haksızlık yapmak isteyen veya günah işleyen veya düşmanlık eden, yahut mü'minler arasında kanşıklık çıkaran kimseye karşı cephe alacaklar ve-o kendilerinden birinin evladı da olsa-hepsinin elleri onun aleyhine kalkacaktır.
Hiçbir mü'min bir kâfir için bir mü'mini öldürmeyecek ve mü'mine karşı kâfire yardım da etmeyecektir.
Allah'ın ahdi ve te'minat birdir; onların, en hakir görülenlerine bile şâmildir. Çünkü, mü'minler, diğer insanlardan ayrı olarak, birbirlerinin m evlası di rlar.
Yahudilerden, bize tâbi olanlar da, hiçbir zulme uğratmaksızın ve aleyhlerinde bir yardımlaşma olmaksızın, yardım göreceklerdir.
Mü'minlerin sulhu, barışı birdir.
Hiçbir mü'min, Allah yolundaki bir savaşta, mü'minlerden ayrı olarak sulh yapmayacak; onlar, ancak
aralarında, müsavat ve adalet dairesinde hep birlikte sulh yapacaklardır.
****
Bizimle birlikte savaşa katılan bütün savaşçılar, aralarında, birbirleriyle nöbetleşeceklerdir.
****
Mü'minler, birbirlerinin Allah yolunda dökülen kanlarının öcünü almakla mükelleftirler.
Takvalı mü'minler, en güzel, en doğru yol üzeredirler.

Onlar hiçbir müşrik Kureyşlinin malını ve canını korumayacak, bu yolda bir mü'mine engel de olmayacaktır.
Bir kimsenin bir mü'mini sebepsiz yere öldürdüğü kesin delillerle sabit olunca, öldüren hakkında kısas hükmü uygulanacaktır.
Ölenin velîsi buna nza göstermediği takdirde, bütün mü'minler ona karşı cephe alacaklardır. Kendilerine, bundan başkası helal olmaz.
Bu sahifedekileri kabul ve ikrar eden, Allah'a ve ahiret gününe inanan bir mü'minin, ortaya kötü bir hadise çıkaran kimseye yardım etmesi ve onu barındırması helal değildir.
Öylesine yardım eden veya onu barındıran kimse, Kıyamet günü Allah'ın lanet ve gazabına uğrayacak; onun tevbesi de, kurtulmalık akçesi de kabul olunmayacaktır.
Herhangi bir şeyde ihtilafa düştüğünüzde, o, Yüce Allah'a ve Muhammed (Aleyhisselam)a arz ve
havale olunacaktır.
*****
Yahudiler; mü'minlerle birlikte savaşa devam ettikleri müddetçe, savaş masraflarına katılacaklardır.
Avf oğulları Yahudileri mü'minlerle birlikte bir topluluk oluşturacaklar; Yahudiler kendi dinlerinde, Müslümanlar da kendi dinlerinde olacaklardır.
Onların (Yahudilerin) mevlaları için de, kendileri için de, bu böyledir. Şu kadar ki, bunlardan bir
zulüm veya bir kötülük irtikap eden, ancak kendini ve ev halkını tehlikeye sokmuş olacaktır.
*****
Neccar oğulları Yahudileri için olan hüküm de, Avf oğulları Yahudileri için olan hüküm gibidir.
*****
Haris oğulları Yahudileri için olan hüküm de, Avf oğulları Yahudileri için olan hüküm gibidir.
Sâide oğulları Yahudileri için olan hüküm de, Avf oğulları Yahudileri için olan hüküm gibidir.
*****
Cüşem oğulları Yahudileri için olan hüküm de, Avf oğulları Yahudileri için olan hüküm gibidir.
Evs oğulları Yahudileri için olan hüküm de, Avf oğulları Yahudileri için olan hüküm gibidir.
Salebe oğulları Yahudileri için olan hüküm de, Avf oğulları Yahudileri için olan hüküm gibidir. Bunlardan, bir zulüm veya bir kötülük irtikap eden, ancak kendini ve ev halkını tehlikeye sokmuş
olacaktır.
Sa'lebe'nin bir kolu olan Cefne de, onlar gibi (Salebe gibi) mütalaa edilecektir.
*****
Şutaybe oğulları için olan hüküm de, Amr b. Avf oğulları Yahudileri için olan hüküm gibidir.
Şüphe yok ki, iyilik, kötülükten ayrı ve başkadır.
*****

Salebe oğullarının mevlalan da, Salebe gibidirler.
Yahudilere karışmış ve bağlanmış olanlar, Yahudiler gibidirler.
Onlardan (Yahudilerden) hiçbir kimse, Muhammed (Aleyhisselam)ın izni olmadan askerî bir sefiere
çıkamayacaktır.
***
Bir yaralamanın öcünü almak, yasaklanmayacaktır.
Fırsat kollayarak cinayet işleyen kimse, o cinayeti kendisine ve ev halkına işlemiş olacaktır. Zalime karşı işlenecek cinayet bundan müstesnadır. Allah bu hususta doğru ve iyi davranmış olanlardan hoşnut olur.
(Savaş halinde) Yahudilerin masrafları kendilerine, Müslümanların masrafları da kendilerine ait olacaktır.
Şu kadar ki, onlar bu Sahife sahiplerine harp açanlara karşı aralarında yardımlaşacaklar ve aralarında öğüt verme ve iyilik dileme esas olacaktır.
Elbette ki, iyilik, kötülükten ayrı ve başkadır.
Hiç kimse, müttefikine kötülük yapmayacak, mazluma mutlaka yardım edilecektir.
Yahudiler, mü'minlerle birlikte savaşa devam ettikleri müddetçe, savaş masraflarına ortak olacaklardır.
Yesrib vadisinin içerisi, bu Sahife sahipleri için, haram, dokunulmaz bir bölgedir.
Himaye altında bulunan kimse-zarar verici ve kötülük işleyici olmamak şartıyla- bizzat himayeci
gibidir.
Himaye verme hakkına sahip kimsenin izni müstesna, kimseye himaye hakkı verilemez.
Bu sahife sahipleri arasında herhangi bir hadise veya münazaa çıkar ve bunun onların aralarını bozmasından korkulursa, o, Yüce Allah'a ve Muhammed Resûlullah (Aleyhisselam)a arz ve havale edilecektir.
Şüphe yok ki, Allah, bu Sahifedekilere riayetsizlikten son derece sakınan, doğruluğu ve iyiliği şiar
edinenlerden hoşnut olur.
***
Ne Kureyşîler, ne de onlara yardım edenler, hiçbir suretle himaye olunmayacaklardır.
Yesrib'e saldıracak kimselere karşı, onlar (Müslümanlar ve Yahudiler) aralarında yardımlaşacaklardı r.
Onlar (Yahudiler) sulh akdetmeye veya sulh akdine katılmaya (mü'minler tarafından) davet edildiklerinde, o sulhu akdedecekler veya o sulhun akdine katılacaklardır. Din uğrunda savaşanlar bundan müstesnadır.
Herkes, kendine düşen kısımdan sorumlu tutulacaktır.
Bu Sahife sahipleri için konulan, kabul edilen hükümler, aynen Evs Yahudilerinin mevlalarına ve kendilerine de-bu Sahife sahipleri tarafından-iyiniyetle tatbik olunacaktır.
Şüphe yok ki, iyilik kötülükten ayrı ve başkadır.
Kazanıcının kazandığı ancak kendisinedir.
Muhakkak ki, Allah, bu Sahife'dekilere en doğru ve en iyi şekilde riayet edilmesinden hoşnut olur.
***
Bu yazı, bir zalimi ve suçluyu cezalandırmaya asla engel olmayacaktır.

Medine'den çıkan da emniyette, Medine'de oturan da emniyette bulunacaktır. Bir zulüm veya suç işleyen kimse bundan müstesnadır.
Allah'ın himayesi, iyilik yapan, kötülüklerden sakınan kimseler içindir. Muhammed (Aleyhisselam) Allah'ın Resûlüdür."[268]

Medine'nin Haremleştirilişi ve Sınırlanışı

Yüce Allah; Peygamberimiz Muhammed Aleyhisselamın diliyle, Medine'nin iki kara taşlığının (tepesinin) arasını harem, dokunulmaz kıldı.[269]
Medine'nin[270] Âir,[271] Ayr[272] ile Sevr arasındaki[273] bir berid'lik,[274] oniki millik[275] mesafeye kadar olan her köşesi koru haline getirildi.[276]
Berid, üç fersahtır.
Bir fersah, üç mildir.
Bir mil, üçbin beşyüz zira'dır.
Bir zira, yirmidürt parmaktır.
Bir parmak, yanyana konulmak üzere, üç arpadır.[277]
Hz. Ali'nin, Peygamberimiz Aleyhisselamdan işitip yazarak kılıcına bağladığı Sahife'deki hadis-i şeriflerinde de, Peygamberimiz Aleyhisselam şöyle buyurmuşlardır:
"İbrahim (Aleyhisselam) Mekke'yi harem, dokunulmaz kıldı.
Ben de Medine'yi harem, dokunulmaz kıldım:
Onun iki karataşlığının arası harem'dir, dokunulmazdır.
Onun tümü korudur:
Onun yaş otu biçilemez!
Onun avı ürkütülemez!
Onun yitiği alınamaz.
Ancak, onu ilan için alacak kimse bundan müstesnadır. Orada herhangi bir kimsenin savaş için silah taşıması, oradan ağaç kesmesi caiz değildir. Ancak, bir kimse orada devesini otlatabilir."[278]
"Medine, Ayr ile Sevr arası olmak üzere, harem'dir, dokunulmazdır! Orada kim bir günah işler veya günah işleyeni barındınrsa, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerindedir!
Kıyamet günü, Allah, onun tevbesini de, fidyesini de kabul etmez!
Müslümanların zimmeti birdir.
Bu zimmet uğrunda, onların en aşağı olanı da çaba gösterir.[279]
Kim bir Müslümanın verdiği ahdi bozarsa, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerindedir!
Onun tevbesi de, fidyesi de kabul olunmaz."[280]
Ashab-ı Kiram, Medine'nin haremliğine son derecede itina gösterirler, çocukların bile aykırı davranışlarına göz yummazlardı.
Zeyd b. Sabit, Şurahbil b. Sa'd'ın Medine çarşısında bulduğu bir kuşu elinden alarak saldıktan sonra, ona:
"Sen Resûlullah Aleyhisselamın Medine'nin iki kara taşlığı arasını haremleştirdiğini, dokunulma-zlaştırdığını bilmiyor musun?!" demiştir.[281]
Abdullah b. Ubâde Ebu İhab kuyusu mevkiinde serçe kuşlarını avlarken, babası Ubâde görüp ona elindeki kuşu bıraktırmış ve:
"Resûlullah Aleyhisselam; Medine'nin iki kara taşlığı arasını-İbrahim (Aleyhisselam)ın Mekke'yi harem leşti rdiği gibi-hareml eştirdi" demiştir.[282]
Ebu Hureyre de:

"Varlığım (Kudret) Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; eğer Medine'de bir geyik bulmuş olsam, onu asla telaşa ve sıkıntıya düşürmem!" diyerek, bu husustaki itinasının derecesini belirtmiştir.[283]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Yazıcıları

Peygamberimiz Aleyhisselam; Mekke'de iken, yazdıracağı yazılara, Kureyşîlerin yaptığı gibi "Bismikallâhümme=Ey Allah! Senin isminle başlarım!" diyerek başlatırdı.
Hûd sûresinin 42. âyeti nazil olunca, âyetteki "Bismillah" cümlesini yazılanın başına koydurmaya başladı.
İsrâ sûresinin 110. âyeti nazil olunca, âyette geçen "er-Rahmân" ismini de katarak, yazılarına "Bismillâhirrahmân!" başlığını koydurmaya başladı.
Nemi sûresinin, Besmele'nin tam şeklini içine alan 30. âyeti nazil olduktan sonra da, yazılarını "Bismillâhirrahmânirrahîm" ile başlatırdı.[284]
Peygamberimiz Aleyhisselamın yazıcıları şu kişilerdi:
1- Hz. Ebu Bekir,
2- Hz. Ömer,
3- Hz. Osman.[285]
Hz. Âişe, Cebrail Aleyhisselam Peygamberimiz Aleyhisselama vahiy getirdiği zaman, Peygamberimiz Aleyhisselamın "Ey Useym! Yaz!" buyurarak vahyi Hz. Osman'a yazdırdığını bildirmiştir.[286]
4- Hz. Ali.
Peygamberimiz Aleyhisselam; muahede ve musâlaha yaptığı zaman, bunlara ait yazılan genellikle Hz. Ali'ye yazdırırdı.[287]
Nitekim, Kureyş müşrikleriyle Hudeybiye'de yaptığı muahedeyi de ona yazdırmıştı.[288]
Hz. Ali, ayrıca, şahıslarla ilgili yazıları,[289] mülk fermanlarını da yazardı.[290]
5- Übeyy b. Ka'b,
6- Zeyd b. Sabit.
Medine'ye geldiği zaman Peygamberimiz Aleyhisselamın yazılarını Ensardan ilk yazan Übeyy b. Ka'b idi ve yazdığı yazıların sonuna "Filan oğlu filan yazdı" diyenlerin de ilki idi.
Medine'de Peygamberimiz Aleyhisselama inen vahiyleri Peygamberimiz Aleyhisselamın huzurunda ilk defa yazmaya başlayan Müslüman da Übeyy b. Ka'b idi.[291]
Übeyy b. Ka'b bulunmadığı zaman, Zeyd b. Sabit yazardı.[292]
Zeyd b. Sabit vahiyleri imlada üstaddı.[293]
Kendisinin vahiyden başka yazılacak yazıları yazdığı da olurdu.[294]
Peygamberimiz Aleyhisselam nazil olan âyetlerin hangi sûreye ve onun neresine konulacağını da yazıcıya bildirirdi.[295]
Bu da, Peygamberimiz Aleyhisselama Cebrail Aleyhisselam tarafından bildirilmiş bulunurdu.
Nitekim, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bana Cebrail (Aleyhisselam) geldi. Şu İnnallâhe ye'muru bil'adli...[1] âyetini şu sûrenin şurasına koymamı bana emretti" buyurmuştur.[296]
Zeyd b. Sabit der ki:
"Vahyi Resûlullah Aleyhisselamın huzurunda yazardım.
Yazıp bitirdiğim zaman:
'Yazdığını oku![1] buyururdu.
Eğer ondan yazılmayan birşey kalmışsa eklettirir, fazla birşey olmuşsa çıkarttırırdı.[297]
Bana:
'Ey Zeyd! Sen Yahudilerin yazısını benim için öğren!

Ben, vallahi, bana ait yazılar hakkında Yahudilere hiç emniyet edemem, güvenemem!' buyururdu.
Ben de, yanm ay geçmeden onu öğrendim ve hatta İbranice okuyup yazmakta maharet kazandım.
Yahudilere birşey yazacağı zaman, onu, Resûlullah Aleyhisselam için ben yazardım.[298]
Resûlullah Aleyhisselam bana:
'Sen Süryanice'yi de güzelce yazabilir misin? Bana Süryanice yazılar geliyor' buyurdu.
Ben:
'Hayır! Süryanice yazmasını bilmem!' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Sen onu da öğren!' buyurdu.
On yedi günde de, onu öğrendim..."[299]
Bunun üzerine, Zeyd b. Sabit, Peygamberimiz Aleyhisselama gelen Süryanice yazılan da okur-du.[300]
Vahiy yazılırken, kağıt yerine, kürek kemikleri,[301] yassı hurma dalları, beyaz ve yassı taşlar,[302] yazı yazmaya elverişli bez ve hırka parçaları... gibi şeyler kullanılırdı.[303]
7- Zübeyr b. Avvam,
8- Halid b. Saîd,
9- Eban b. Saîd,[304]
Halid b. Saîd, Besmele'yi ilk yazan zât idi.[305]
Peygamberimiz Aleyhisselam şahıslarla ilgili yazılarından bazılarını ona yazdırmiştir.[306]
10- Hanzaletü'l-Üseydî,
11- Alâ b. Hadramî,
12- Halid b. Velid,
13- Abdullah b. Revâha,
14- Muhammed b. Mesleme,
15- Abdullah b.Sa'd,
16- Abdullah b. Übeyy b. Selûl,
17- Mugîre b. Şube,
18- Amr b.Âs,
19- Muaviye b. Ebu Süfyan,
20- Cüheym b. Salt,
21- Muaykıb b. Ebi Fâtıma,
22- Şurahbil b. Hasene,[307]
23- Abdullah b.Zeyd,[308]
24- Erkam b. Ebi'l-Erkam,[309]
25- Ukbe,[310]
26- Alâ b. Ukbe.[311]
27- Sabit b. Kays b. Şemmas,[312]
28- Talha b. Ubeydullah,
29- Yezid b. Ebu Süfyan,
30- Ebu Eyyub Halid b. Zeyd el-Ensârî,
31- Büreyde b. Husayb,
32- Husayn b. Numeyr,
33- Ebu Seleme el-Mahzumî,

34- Abdullah b. Abdulesed,
35- Huvaytıb b. Abduluzzâ,
36- Ebu Süfyan b. Harb,
37- Hâtıb b. Amr.[313]
38- Abdullah b. Erkam,
Peygamberimiz Aleyhisselamın annesi Hz. Âmine, Abdullah'ın babası Erkam'ın halası idi. [314]
Peygamberimiz Aleyhisselama biryazı geldiği ve:
"Buna, benim tarafımdan, kim cevap yazar?" diye sorduğu zaman, mecliste Hz. Ömer gibi zâtlar bulunduğu halde, Abdullah b. Erkam:
"Ben!" derdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam da onayazdınr, mühürletirdi.
Kendisi güvenilir bir zât olduğu için, Peygamberimiz Aleyhisselam, hükümdarlardan gelen yazıları yanında saklamasını da ona emrederdi.
Abdullah b. Erkam, Peygamberimiz Aleyhisselamdan sonra, Hz. Ebu Bekir'in ve Hz. Ömer'in de yazı lan nı yazardı.[315]
Hz. Ömer onu Beytülmâl (Hazine) Bakanlığına da tayin etmişti.
"Ben Allah'a karşı Abdullah b. Erkam'dan daha haşyetli, daha korkulu ve saygılı bir kimse görmedim!" der;
Kendisine de:
"Eğer senin geçmiş kavimlerde bir benzerin olsaydı, ben hiçbirini sana tercih etmezdim!" derdi.
Hz. Osman da, Abdullah b. Erkam'ı Beytülmâl (Hazine) Bakanlığına otuz bin, diğer rivayete göre yıllık üçyüz bin dirhem tahsisatla tayin etmişse de, Abdullah b. Erkam kabul etmemiş;
"Ben bu vazifeyi Allah için yaptım. Benim ecrim de Allah'a düşer!" demiştir.[316]

Ölüsünü Yerin Dışarı Attığı Mürted Adam

Kur'ân-ı Kerîm'de de açıklandığı üzere; Ehl-i Kitabdan (Yahudilerden, Hıristiyanlardan) bir güruh, İslâmiyeti Medine'de önlemek için:

"Kendilerine indirilene iman edenlere gündüzün evvelinde inanınız ve gündüzün sonunda ise inkâr ediniz! Olur ki, mü'minler dinlerinden dönerler!" demekte idiler.[317]

Nitekim, Neccar oğullarından Hıristiyan bir adam vardı ki,[318] Müslüman olup Bakara ve Âl-i İmran sûrelerini ezberlemiş,[319] Müslümanlar arasında da, büyük bir itibar kazanmıştı.[320]

Kendisinin vahiy yazdığı da olurdu.

Tekrar Hıristiyanlığa döndü[321] ve:

"Muhammed, benim kendisine yazdığımdan başka birşey bilmiyor!" diyerek yaygaraya başlayınca, Allah onu öldürdü.[322]

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Yer onu kabul etmez!" buyurdu.[323]

Adamı gömdüler. Fakat, sabah olunca,[324] gömüldüğü yerin onu dışarı attığını gördüler.[325]

"Bu, Muhammed ile ashabının işidir!

Onların arasından çıkıp kaçtığı için bu adamımızın kefenini soydular ve onu meydanda bıraktılar!" diyerek iftira ettiler.

Tekrar, derin bir çukur kazarak, adamlarını oraya bıraktılar.

Sabah olunca, yerin onu dışarı attığını gördüler!

Yine:

"Bu da Muhammed ile ashabının işidir! Onların aralarından çıkıp kaçtığı için, kefenini soyup bu adamımızı kabrin dışına bıraktılar!" dediler.

Bu seter, güçlerinin yettiği derecede derin bir çukur daha kazarak, onu içine bıraktılar.

Sabah olup da yerin onu yine dışarı attığını gördükleri zaman, bu işin insanlar tarafından yapılmadığını anladılarve onu açıkta bıraktılar.[326] Adamın böyle açıkta bırakılmış olduğunu görüp "Nedir bu adamın hali?" diye sorulduğu zaman:

"Onu tekrar tekrar gömdüğümüz halde, yer kabul etmiyor!" dediler.[327]

Muhacirlere Medine'de Ev Yerleri, Arazi ve Hurmalık Dağıtılışı ve Tapu Fermanları Yazılıp Verilişi

Muhacirleri Medine'de birer yuva sahibi yapmak için, Ensar, arsa, arazi ve hurmalıklarının fazlalarını Peygamberimiz Aleyhisselama bağışladılar ve:
"Yâ Rasûlallah! İstersen, evlerimizi de bizden al!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam onlara hayırdua etti.[328]
Herkesten önce, evlerinden ve arazisinden bir kısmını ayırarak Peygamberimiz Aleyhisselama bağışlayan da, Harise b. Numan'dı.[329]
Peygamberimiz Aleyhisselam, bu bağış üzerine, Muhacirlerden her birine ev yerleri ayırdı.[330]
Amr b. Hureys'e verdiği ev yerinin hududunu bir yayla çizdi.[331]
Zübeyr b. Avvam'a arazi ve hurmalık.[332]
Abdurrahman b. Avf'a hurma fidanlığı verdi.[333]
Peygamberimiz Aleyhisselam; verdiği yerler hakkında da, yeni sahiplerine tapu fermanları yazdırıp verirdi.[334]
Peygamberimiz Aleyhisselamın verdiği fermanlardan ikisinde şöyle denilmektedir:
"Bismillâhirrahmânirrahîm.
Bu, Muhammed Resûlullah'ın, Seleme b. Malik es-Sülem?ye ayırıp verdiği yer hakkındaki yazıdır:
Resûlullah, Zâtü'l-Hanazî'den Zatü'l-Esâvid arasında olan yeri ona verdi.
O yerde hiç kimse hak iddia edemez. Hak iddia edenin iddiası bâtıldır, boştur. Hak, Seleme'nin hakkıdır.[335]
Ali b. Ebi Talib ve Hâtıb b. Ebi Beltea şahittir.[336]
"B ismi llâhirrahm ânirrahîm.
Bu, Muhammed Resûlullah tarafından Zübeyr b. Avvam'a verilen yazıdır
Ben, ona Şevak'ın yukarısını ve aşağısını verdim.
Hiç kimse onun üzerinde bir hak iddia edemez.
Ali yazdı."[337]

Medine Çarşısının Kuruluşu ve Ticarî Hayatın Düzene Konuluşu

Peygamberimiz Aleyhisselam Medineli Müslümanlara Yahudilerinkinden ayrı bir çarşı ve pazaryeri göstermek isteyerek, Zübeyr b. Avvam'a verdiği arazinin bir tarafına bir çadır kurdurup:
"Sizin pazaryeri ve çarşınız, şimdilik burasıdır!" buyurdu.
Fakat, Yahudilerin başkanlarından Ka'b b. Eşrefin gidip oradaki çadırın iplerini kestiği görülünce, oradan vazgeçildi.
Bir adam gelip:
"Yâ Rasûlallah! Ben Medine çarşısı için münasip bir yer gördüm, oraya da bir bakmaz mısınız?" deyince, Peygamberimiz Aleyhisselam oraya gitti ve ayağını yere vurarak:
"Sizin çarşınız, pazarınız burasıdır.
Şurasından hiçbir şey kısılmaz ve buraya vergi de salınmaz!" buyurdu.
Sonra da, Sâide oğullarının yanına vardı ve onlara:
"Kabristanınızı bana veriniz. Orayı çarşı ve pazar yeri yapacağım" buyurdu. Sâide oğullarının bazıları verdiler.
Bazıları ise:
"Orası bizim hem kabristanımız, hem de kadınlarımızın çıkma yeridir" dediler.
Fakat, sonradan, birbirlerini kınadılar. Vermek istemeyenler de verenlere katıldılar. Orayı çarşı ve pazar yaptılar.
Peygamberimiz Aleyhisselam; çarşı ve pazarla, alıcılar ve satıcılarla, alınan ve satılanlarla yakından ilgilenirdi.
Bir gün, Medine'nin yeni çarşısına uğramıştı.
Orada kurulmuş bir baraka gördü.
"Kimindir bu baraka?" diye sordu.
"Harise oğullarından filan adamın!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Yakınız onu!" buyurdu, yaktılar.
Peygamberimiz Aleyhisselamdan sonra, Dört Halife Devrinde de, bu çarşı ve pazaryerinin herhangi bir şekilde işgaline meydan verilmedi .[338]
Kays b. Ebi Garze der ki:
"Resûlullah Aleyhisselamın devrinde[339] bize simsarlar denirdi.[340]
Resûlullah Aleyhisselam, bize uğrayıp, bundan daha güzel [NesaPye göre: daha hayırlı] birisim vererek:
'Ey tacirler topluluğu![341] Muhakkak ki, alışverişte[342] şeytan, günah,[343] yalan,[344] boş Iaf[345] ve yemin bulunur.[346]
Bunun için, siz ona, alışverişinize sadaka karıştırınız!' buyurdu."[347]
Rifâa b. Râfi de der ki:
"Biz, Resûlullah Aleyhisselamla birlikte çıkıp gidiyorduk.
Bir de baktık ki, halk sabah erken alışveriş yapıyorlar!
Resûlullah Aleyhisselam onlara:
'Ey tacirler topluluğu!' diyerek seslendi.
Onlar boyunlarını uzattılar, gözlerini Resûlullah Aleyhisselama diktiler.[348]
Resûlullah Aleyhisselam:
'Şüphe yok ki, tacirler Kıyamet günü fâcirler olarak diriltilirler.

Ancak, Allah'tan korkup yeminine bağlı kalan ve sözünde doğru olan bundan müstesnadır[1] buyurdu "[349]
Ebu Hureyre'nin bildirdiğine göre; Peygamberimiz Aleyhisselam bir ekin yığınının yanına uğrayıp, elini onun içine daldırmıştı.
Parmaklarına ıslaklık dokununca:
"Ey ekin sahibi! Nedir bu?" diye sordu.
Ekin sahibi:
"Yâ Rasûlallah! Ona yağmur değmişti!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"O ıslak kısmı insanların görmeleri için ne diye ekinin üstüne çıkarmadın?!
Aldatan kimse[350] benden.[351] bizden[352] değildir!" buyurdu.[353]
Peygamberimiz Aleyhisselam;
Çarşı ve pazarda satılacak şeyleri çarşı ve pazara getirilmeden yolda karşı lam ayı,[354] satın alınan yiyeceği ve herşeyi tamamıyla teslim almadan satmayı,[355] veya yanında bulunmayan bir malı çarşıdan satın alıp müşteriye satın ayı,[356] birbirlerinin satışı üzerine satış yapmayı, müşteri kızıştırmayı., yasaklamış;[357]
"Satacağı zaman kolaylık gösteren, satın alacağı zaman kolaylık gösteren, hakkını isterken kolaylık gösteren[358] kişiye,[359] kula[360] Allah rahmet etsin!" buyurmuştur.[361]

Medine'de Adalet İşlerinin Düzenlenişi ve Yürütülüşü

Kur'ân-ı Kerîm'de açıklandığına göre; Peygamberimiz Aleyhisselam Medine'de Müslümanlar ve Müslüman olmayanlar tarafından kendisine getirilen her çeşit davayı ve anlaşmazlıkları adalet dairesinde hal ve fasi edecekti.[362]
Bu husus; mü'min, müşrik, Yahudi.. bütün Medineliler için yazılan Medine Yönetmeliğinde de kabullenilmiş ve açıklanmış bulunuyordu.[363]
Hâkimlik, aslında, şerefli olduğu kadar, ağır sorumluluk da taşıyan bir görevdir.
Peygamberimiz Aleyhisselam bu hususta şöyle buyurmuşlardır
"Kadılar (hâkimler) üçe ayrılır
Biri Cennette,
İkisi ateşte (Cehennemde)dir!
Hakkı bilen ve ona göre hüküm veren kişi Cennettedir!
Hakkı bilen ve fakat hükmünde zulme, haksızlığa sapan kişi ateşte (Cehennemde)dir!
Hakkı bilmediği halde insanlar arasında hüküm veren kişi de ateşte (Cehennemde)dir!"[364]
"Hâkim zulmetin edikçe, hiç şüphesiz Yüce Allah onunla birliktedir.
Haksızlığa saptığı zaman, onu nefsiyle başbaşa bırakır!"[365]
"Hâkim, hüküm verirken, içtihadda da bulunur.
İçtihadında isabet ederse, onun için iki ecir vardır.
Fakat, hüküm verirken, içtihadda bulunur da yanılırsa, ona bir ecir vardır."[366]
"Hiç kimse, sinirli olduğu halde, iki kişi arasında hüküm vermesin!"[367]
"Sizlerden biri Müslümanlar hakkında hüküm vermek durumunda kaldığı zaman, sinirli iken hüküm vermesin!
Onlara (davacıya ve dava olunana), bakışta, oturma yerinde ve işaret etmede kendilerine eşit davranılmasını
sağlasın."[368]
Peygamberimiz Aleyhisselam, muhakeme edeceği zaman, davacıyı da, dava olunanı da önünde oturturdu.[369]
Hz. Ali'yi Yemen'e kadı olarak gönderirken:
"Haklarında hüküm vereceğin iki kişiden birisi hakkında, ötekini dinlemedikçe hüküm verme! Böyle yaparsan, nasıl hüküm vereceğin sence belli olur!" buyurmuştur.[370]
Peygamberimiz Aleyhisselam, davacıdan, davasına delil ve şahit getirmesini ister; getiremediği takdirde, dava olunana yemin teklif eder[371] ve:
"Davacının sende birşeyi, bir hakkı bulunmadığına dair, Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin et!" buyurarak yemin ettirirdi .[372]
"Ben de, nihayet, bir beşerim. Siz bana davanızı getiriyorsunuz. Olur ki, bazınız hüccetini, delilini bazınızdan daha iyi anlatır da, ben de kendisinden dinlediğime göre hüküm vermiş bulunurum.
O halde, ben her kime din kardeşinin hakkından bu suretle birşey bölmüş olursam, onu hemen alıvermesin.[373] bıraksın.[374]
Çünkü, ben ona bununla ancak ateşten bir parça bölüp vermiş oluyorum demektir!" buyururdu.[375]
Biri Hadramevtten, diğeri Kinde'den iki kişi gelip,[376] Yemen'deki bir yer hakkında Peygamberimiz Aleyhisselama başvurdular.

Hadramevtli olan:
"Yâ Rasûlallah! Şu adam[377] ve babası,[378] bana babamdam kalan[379] yerimi gaspetti" dedi.[380]
Kindeli olan ise:
"Yâ Rasûlallah! O yerim bana babamdan miras kaldı.[381]
Orası benim elimde ekip biçtiğim biryerimdir.
Bunun orada hiçbir hakkı yoktur!" dedi.[382]
Hadramevtli ise, kendilerine ait olan bu yerin dava olunanın babası tarafından gaspedildiğini kendisinin de bildiğini ileri sürdü.[383]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Arazinin sana ait olduğu hakkında bir beyyinen (delilin) var mı?" diye sordu.
Hadramevtli:
"Yoktur!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Öyle ise, senin için, onun yemini var!" buyurdu.
Hadramevtli:
"Yâ Rasûlallah! Bu kişi birfâcirdir, yaptığı yemine aldırış etin ez! Hiçbir şeyin günahından da sakınır değildir!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ondan sana, yapacağı yeminden başka birşey yok!" buyurdu.
Kindeli yemin etmeye gidince,[384] hazırlanınca,[385] Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Eğer bu adam hakikaten onun malını haksız olarak yemek için yemin ederse, muhakkak, Yüce Allah'ın gazabına uğramış olarak huzura çıkar!" buyurdu.[386]
Bunun üzerine, Kindeli:
"O yer bunundur[387] ve babasınındır" dedi.[388]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Yalan yemini ile Müslüman bir kişinin hakkını alan kimseye, Yüce Allah Cenneti haram, Cehennemi vacip kılar!" buyurunca;
"Az birşey olsa da mı yâ Rasûlallah?" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"İrak ağacından birçubuk da olsa![389]
İrak ağacından birçubuk da olsa!
İrak ağacından birçubuk da olsa!" buyurdular.[390]
Eş'as b. Kays der ki:
"Benimle Yahudilerden bir adam arasında bir arazi vardı.
Yahudi, benim onun üzerindeki hakkımı inkâr etti.
Ben de onu Resûlullah Aleyhisselamın huzuruna götürdüm.
Resûlullah Aleyhisselam, bana:
'Senin bu hususta beyyinen (delilin) var mı?' diye sordu.
Ben:
'Yoktur!' dedim.
Bunun üzerine, Resûlullah Aleyhisselam, Yahudiye:
'Yemin et!' buyurdu.
Ben:
'Yemin ona düşünce, o yemin eder ve malımı götürür!' dedim ."[391]

Yemin ettirilecek kimseler Yahudi iseler, Peygamberimiz Aleyhisselam onlara:
"Musa (Aleyhisselam)a Tevrat'ı indiren Allah hakkı için and veriyor, soruyorum..." diyerek yemin verirdi.[392]
Anlattığımız hadise hakkında nazil olan[393] âyette şöyle buyuruldu:
"Onlar, Allah'ın ahdini ve kendi yeminlerini az bir değerle değiştiren, satanlardır-ki, işte onların, ahirette hiçbir nasibi yoktur.
Allah, Kıyamet günü, onlara Kelamıyla hitap etineyecek, onların yüzlerine bakmayacak, kendilerini temize çıkarmayacaktır.
Elem verici bir azab da, onlar içindir."[394]
Muhakeme sırasında taraflar sulh olmak istedikleri zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam onların bu isteklerini kabul eder ve:
"Müslümanlar arasında sulh caizdir. Ancak, haramı helalleştiren ve helali haramlaştıran sulh caiz değildir!" buyururdu.[395]
Peygamberimiz Aleyhisselamın, Müslümanlardan bazılarına, Müslümanlardaki alacaklarından bir kısmını bağışlamalarını teklif buyurduğu da olurdu.
Ka'b b. Malik, bir alacağından dolayı İbn Ebi Hadred'le çekişmişler ve seslerini yükseltmişlerdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, evinden, onların sesini işitti. Kapısının perdesini açıp, Ka'b b. Malik'e:
"Ey Ka'b!" diyerek seslendi.
Ka'b b. Malik:
"Buyuryâ Rasûlallah! Emrine amadeyim!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sana olan boncunun yarısını buna bırak!" diye eliyle işaret buyurdu.[396]
Ka'b b. Malik:
"Yaptırın[397] yâ Rasûlallah! Bıraktım!" dedi.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, İbn Ebi Hadned'e:
"Kalk, kalan borcunu öde ona!" buyurdu.[398]
Yahudi bilginlerinden Ka'b b. Esed, İbn Saluba b. Suriya, Şe's b. Kays, birbirlerine:
"Haydi Muhammed'e gidelim.
Olabilir ki, onu dininde bir fitneye, bir tuzağa düşürebiliriz! Nihayet, o da bir beşerdir!" diyerek, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldiler ve:
"Yâ Muhammedi İyi bilirsin ki, bizler Yahudilerin bilginleri, eşraf ve ulularıyız.
Biz sana tâbi olursak, Yahudiler de tâbi olurlar.
Onlar bize aykırı hareket etmezler.
Yalnız, bizimle kavmimizden bazıları arasında bir anlaşmazlık ve düşmanlık var.
Biz onlarla olan muhakememizi sana getirsek, sen onlar aleyhine ve bizim lehimize hüküm versen de, sana iman etsek, seni tasdik etsek olmaz mı?" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onların bu isteklerini yerine getirmekten kaçındı.
Yüce Allah, bu hususta indirdiği âyetlerde[399] şöyle buyurdu:
"Onların aralarında-Allah'ın sana indirdiğine göre-hüküm ver. Onların keyiflerine uyma! Allah'ın sana indirdiği hükümlerin bir kısmından seni saptıracaklar diye, sakın!
Eğer onlar yüz çevirirlerse, bil ki; Allah onların bazı günahları sebebiyle başlarına bir musibet getirmek istiyor.
İnsanlardan birçoğu, muhakkak, fâsıktırlar.

Onlar hâlâ Câhiliye devrinin o kötü hükmünü mü arıyorlar?!
İmanını yakın derecesine ulaştıran bir kavim nazarında, Allahtan daha güzel hüküm veren kim var?"[400]
Yahudilerden bir erkekle bir kadın zina ettiler. Yahudi bilginleri, Beytül-Midras'ta, bu işi konuşmak üzere toplanmışlardı.
Yahudi bilginleri:
"Bu adamı ve kadını Muhammed'e gönderiniz!
Bunlar hakkında nasıl hüküm verileceğini ona sorunuz bakalım?
Eğer o onlar hakkında sizin yaptığınız tecbiye gibi; elyaftan örülmüş zifte bulanmış bir iple dövüldükten sonra yüzlerinin karalanmasına, sonra da iki merkebe ters olarak bindirilmelerine hüküm verirse, ona tâbi olunuz!
Çünkü, o bir hükümdar demektir. Kendisini tasdik ediniz!
Eğer onlar hakkında recm cezası uygulanmasına hüküm verirse, o bir peygamberdir. Kendisinin elinizdekini, önünüzdekini çekip almasından sakınınız!" dediler.[401]
Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına, yüzü karalanmış, dayak atılmış bir Yahudi getirdiler.[402]
"Yâ Muhammedi Bu adam, evlendikten sonra, evli bir kadınla zina etti.
Sen bunlar hakkında hükmünü ver!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam kalkıp Beytü'l-Midnas'a kadar gitti.
Yahudilerin bilginleri de oraya gelmişlerdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Yahudi cemaati! Bilginlerinizi yanıma çıkarınız!" buyurdu.
Yahudiler Abdullah b. Suriya'yi, Ebu Yâsir b. Ahtab ve Vehb b. Yahuza ile birlikte çıkardılar ve:
"İşte, bunlar bizim bilginlerimizdir" dediler.
Abdullah b. Suriya'nın, Medine'de kalan Yahudi bilginlerinden, Tevrat'ı en iyi bilen kimse olduğunu da söylediler.
Abdullah b. Suriya, onların en genci idi.[403]
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Siz zina eden kimsenin haddini (cezasını) Kitabınızda böyle mi buluyorsunuz?" diye sordu.
Yahudiler
"Evet!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onların bilginlerinden bir adamı çağırıp,[404] ona:
"Ey Ibn Suriya! Ben sana Allah adına and veriyor ve Allah'ın İsrail oğullarını uğrattığı ibtila [bela] günlerini hatırlatarak s örüyorum:[405]
Musa'ya Tevrat'ı indiren Allah hakkı için söyle! Kitabınızda zina cezasını böyle mi buluyorsunuz?" buyurdu.
Abdullah b. Suriya:
"Hayır! Eğer sen bana bu sözle sormasa idin, sana haber vermezdim.
Biz onu recm olarak buluyoruz!
Fakat, ne yapalım ki, bu iş eşrafımız arasında çoğaldı.
O hale geldik ki, şerefli birini yakalarsak onu bırakıyoruz, zayıfı yakalarsak ona haddi vuruyoruz!
'Geliniz; soyluya da, soysuza da uygulayacağımız birşey üzerinde birleşelim!' dedik.

Kömüre boyamakla dayak atmayı, recm cezasının yerine koyduk![406]
Vallahi, yâ Ebe'l-Kâsım! Bunlar, senin gönderilen peygamber olduğunu çok iyi biliyorlar, fakat seni kıskanıyorlar!" dedi.
Bundan sonra, kendisi de aynı hastalığa tutulup, Peygamberimiz Aleyhisselamın peygamberliğini inkâr yoluna saptı.[407]
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Ellerinizde bulunan Tevrafı getiriniz!" buyurup, okutturdu.
Okuyan Yahudi, elini recm âyetinin üzerine koyup, onun önündekini ve sonundakini okudu.
Peygamberimiz Aleyhisselamın yanında bulunan ve Müslümanlığı kabul etmiş bulunan Abdullah b. Selam:
"Buna emir buyur da, elini kaldırsın!" dedi.
Yahudi elini kaldırınca, altındakinin recm âyeti olduğu görüldü![408]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Yazıklar olsun size ey Yahudi cemaatı! Allah'ın, elinizdeki hükmünü terk etmeye sizi davet eden ne idi?" buyurdu.
Yahudiler
"Vallahi, o bizim aramızda uygulanagelmekte iken, kral ailesinden ve eşrafımızdan bir adam,[409] kralın amcasının oğlu,[410] evlendikten sonra[411] zina edince, kral onu koruyup recm ettirmedi.
Bundan sonra, halktan birisi zina ettiği, kral onu recm etmek istediği zaman, krala:[412] 'Vallahi[413] kralın amcasının oğlu[414] filan kişi de recm edilmedikçe, bu da recm edilemez!' dedil-er.[415]
Aralarında toplanıp necm cezasını tecbiyeye çevirdiler,[416] terk ettiler.[417] Recimi anılmaz ve uygulanmaz ettiler, öldürdüler!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"O halde, Allah'ın emrini, Kitabını ilk ihya eden ve onunla amel eden benim![418]
Ey Allah'ım! Onlar Senin emrini uygulamayıp öldürdükleri zaman, Senin emrini ilk uygulayan, ihya eden benim!"[419] dedikten sonra, onları getirtti.[420]
Recm edilmelerini emir buyurdu, recm olundular.[421]
Yüce Allah, indirdiği âyette[422] şöyle buyurdu:
"Ey Resûl! Kalbleriyle inanmadıkları halde, ağızlarıyla inandık diyen (münafık)la Yahudilerden o küfür içinde alabildiğine koşuşanlar, seni mahzun etmesin!
Onlar durmadan yalan dinleyen, senin huzuruna gelmeyen bir kavim hesabına casusluk eden (kimse)lerdir.
Onlar, kelimeleri, yerlerine konulduktan sonra, bir tarafa atarlar.
'Size şu verilirse, onu alın! Verilmezse, onu kabul etmekten çekinin!' derler.
Allah, kimin sapkınlığını irade ederse, artık sen Allah'ın ona ait iradesini önlemeye hiçbir veçhile muktedir olamazsın!
Onlar öyle kimselerdir ki, Allah onların kalblerini temizlemek istememiştir.
Dünyada hor hakir olmak onların hakkıdır.
Ahirette de, onlara pek büyük bir azab vardır!"[423]
Bir Yahudi de,[424] Medine'de[425] Ensar'dan[426] bir kadını[427] giderken[428] yakalayıp, [429] üzerindeki zîneti[430] aldı.[431] Aldıktan sonra da, öldürmek maksadıyla[432] iki taş arasında onun başını[433] taşla vurup[434] ezdi.[435] Kadıncağıza,

son dakikalarını yaşadığı sırada yetiştiler.[436] Kendisi, iki taş arasında başı ezilmiş bir halde bulundu.[437]
Ona birbiri ardınca bazı kimseler gösterilip:
"Bu mu o? Bu mu o?" diye soruldu.
En sonunda katil Yahudi getirilip gösterilince, kadıncağız ona başıyla işaret etti.[438]
Kadıncağız, en son dakikalarını yaşadığı,[439] dili tutulduğu sırada[440] Resûlullah Aleyhisselama getirildi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona, sanıklardan:
"Seni filan kişi mi öldürdü?" diye sondu.[441]
Kadıncağız, başını kaldırarak,[442] başı ile "Hayır!" diye işaret etti.
Peygamberimiz Aleyhisselam, sanıklardan birisi hakkında:
"Seni filan kişi mi öldürdü?" diye sordu.[443]
Kadın başını kaldırarak:[444]
"Hayır!" diye başıyla işaret etti.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Seni filan kişi mi öldürdü?"[445] diye, Yahudinin ismini anarak sordu.[446]
Kadıncağız, başını önüne eğerek:[447]
"Evet!" diye başıyla işaret etti.[448]
Bunun üzerine, katil Yahudi yakalanıp[449] Peygamberimiz Aleyhisselamın huzuruna getirilerek sorguya çekilince, suçunu itiraf ve ikrar etti.
Kendisi de aynı şekilde öldürülüp cezalandırıldı.[450]

Müslümanlara İçme Suyu Sağlanışı ve Bahçe Sulama İşinin Düzene Konuluşu

Peygamberimiz Aleyhisselam; Medine'ye geldiği zaman, Medine'de Rûme kuyusundan başka tatlı su bulunmadığını görüp:
"Rûme kuyusunu; Cennette ondan daha hayırlısı karşılığında, kim satın almak[451] ve kendi kovasını Müslümanların kovalanyla eşit kılmak ister?" buyurunca, Hz. Osman onu[452] öz malından bir kısmiyia[453] satın alıp.[454] Peygamberimiz Aleyhisselama: "Rûme kuyusunu şu kadara satın aldım!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ecir ve sevabı sana ait olmak üzere, onu Müslümanlara vakfet, içir!" buyurdu.[455]
Rûme kuyusu, Akîkte,[456] Akîk vadisinin aşağısında, sel sularının biriktiği yerin yakınında idi.
Kuyunun çevresi taşla örülü, derinliği onsekiz, eni sekiz zira idi.
İki zira kadarı su ile dolu idi.
Rivayete göre; bu kuyuyu ilk önce Müzeyne kabilesinden bir adam kazdırmış, sonradan Rûmetü'l-Gıfârî'nin malı olmuştu.[457] Rûmetü'l-Gıfârî, kırbasını bir müdde (iki avuç dolusu şeye) satardı.[458]
Rûme kuyusu, birYahudinin de eline geçmişti.
Yahudi de, onun suyunu Müslümanlara satar, hiç kimseye parasız bir damla su içirmezdi.[459]
Hz. Osman Yahudiye gidip kuyuyu ondan satın almak istedi.
Fakat Yahudi tamamını satmaya yanaşmayınca, kuyunun yarı hissesini ondan oniki bin dirheme satın aldı ve ona:
"İstersen, su almak için iki gün benim hisseme ayır; istersen, bir gün bana, bir gün sana ayır!" dedi.
Yahudi:
"Olur! Bir gün senin için ayrılmış olsun, bir gün de benim için!" dedi.
Hz. Osman'ın su alma gününde, Müslümanların su alma ihtiyacına iki gün bile kâfi gelmedi.
Bunun üzerine, Yahudi:
"Sen benim kuyu işimi bozdun! Öteki yarı hisseyi de satın al!" dedi.
Hz. Osman onu da oniki bin dirheme satın aldı.[460]
Hz. Osman'ın Rûme kuyusunun tamamını otuzbeş veya kırk bin dirheme satın aldığı rivayeti de vardır.[461]
Peygamberimiz Aleyhisselam; Medinelilerin sulama işlerini de düzene koydu.
Medine'nin Mehzur[462] ve Müzeynib[463] sulan hakkında:
"Yukarıda bulunanın, suyu, ayak bileklerine yükselinceye kadar tuttuktan sonra aşağıdakine salmasına hükmetti.[464]
Bathan vadisi suyu hakkında da aynı şekilde hüküm verdi.
Mehzur suyu hakkında verdiği hükme göre; hurmalık sahipleri suyu ayak bileklerine, ekinciler ise nalın (takunya)larının tasmalarına yükselinceye kadar tutacaklar, bundan sonra, kendilerinden aşağıda bulunanlara salacaklardı.[465]
Peygamberimiz Aleyhisselam, suyun fazlasını satmayı da yasakladı.[466]
"Otların korunması için suyun fazlası esirgenmez."[467]
"Kuyunun suyu, su almaya gelenlerden esirgenmez!" buyurdu.[468]

Evlenme İşlerinin Yoluna Konuluşu

Abdullah b. Abbas'ın bildirdiğine göre; Cahiliye devri insanları ölen babalarının kadınlarıyla evlenme ve bir erkeğin iki kızkardeşle evlenmesi dışında, Allah'ın haram kıldıklarını haram kabul ederlerdi.[469]
Cahiliye devrinde, bir adam öldüğü zaman, oğlu ölen babasının karısına vâris ve mâlik olur, kalkıp onun üzerine elbisesini atar, isterse onunla mehir vermeksizin evlenirdi.[470]
Nitekim:
Ebu Kays b. Eslet; ölen babası Eslet'in zevcesi Ümmü Ubeyd binti Damrâ'ya,
Esved b. Halef; ölen babası Halefin zevcesi Ebu Kalha'nın kızına,
Safvan b. Ümeyye; ölen babası Ümeyye b. Halefin zevcesi Fâhite binti Esved'e,
Manzurb. Rebab; ölen babası Rebab'ın zevcesi Müleyke binti Hârice'ye[471] eş olmuş;
Kays b. Ebi Kays da; babası öldüğü zaman, kalkıp elbisesini babasının zevcesi Kübeyşe binti Ma'n'ın üzerine atınıştı.[472]
Kadın, ona:
"Ben seni bir oğul sayıyorum.
Sen kavminin salihlerinden, iyi halli kişilerindensin.
Ben Resûlullah Aleyhisselama gidip danışacağım!" dedi, Peygamberimiz Aleyhisselama gitti:
"Ebu Kays öldü!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hayra ersin!" buyurdu.
Kübeyşe Hatun:
"Onun oğlu benimle evlenmek istedi! O, kavminin salih, iyi hallilerinden bir kimsedir. Ben onu ancak bir oğul sayıyorum! Sen ne buyurursun?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Sen şimdi evine dön!" buyurdu.[473]
Yüce Allah Peygamberimiz Aleyhisselama bu münasebetle indirdiği âyetlerde şöyle buyurdu:
"Babalarınızla evlenmiş olan kadınlarla evlenmeyiniz!
Ancak, bundan önce olan olmuş, geçen geçmiştir.
Şüphe yok ki, o bir hayasızlıktı! Allah'ın hışmına uğramaya bir sebepti. O ne kötü bir yoldu!
Analarınız,
Kızlarınız,
Kızkardeşleriniz,
Halalarınız,
Teyzeleriniz,
Erkek kardeşlerinizin kızları,
Kızkardeşlerinizin kızları,
Sizi emziren süt analarınızla süt kızkardeşleriniz,
Zevcelerinizin anaları,
Kendileriyle gerdeğe girdiğiniz zevcelerinizden doğmuş olup himayelerinizde bulunan üvey kızlarınız ile evlenmek size haram kılındı. Eğer üvey kızlarınızın analarıyla gerdeğe girmemiş iseniz, onlarla evlenmenizde size bir sakınca yoktur.

Kendi sulbünüzden gelmiş olan oğullarınızın zevceleriyle evlenmeniz,
İki kızkardeşi birlikte almanız da size haram kılındı.
Ancak, bundan önce olan olmuş, geçen geçmiştir.
Çünkü, Allah gerçekten yarlıgayıcı ve çok esirgeyicidir.
Bir de, harb esiri olarak ellerinizde bulunanlar müstesna olmak üzere, evli kadınlar...
İşte bütün bunlar, size Allah yazısı olarak haramdır.
Bunlardan başkası ise, zinadan kaçınarak namuslu yaşamak üzere mallarınızla talep edesiniz diye, size helal kılındı.
O halde, hangilerinden nikâh ile müstefid oldunuzsa, mehirlerini kendilerine veriniz ki, farzdır; o mehri kesiştikten sonra aranızda rızalaştığınızda da, bir vebal yoktur.
Şüphe yok ki, Allah hakkıyla bilicidir ve mutlak hüküm ve hikmet sahibidir.
İçinizden her kim hür olan mü'min kadınları nikâh edecek genişliğe güç yetiremiyorsa, ona da ellerinizin altındaki mü'min cariyelerinizden var!
Allah kadrinizi imanınızla bilir.
Mü'minler hep birbirinizden sayılırsınız.
Onun için, fuhuşta bulunmayarak, gizli dost da edinmeyerek namuslu yaşadıkları halde, onları sahiplerinin izniyle nikâh ediniz ve mehirlerini güzellikle kendilerine veriniz.
Eğer evlendikten sonra bir fuhuş irtikap ederlerse, o vakit üzerlerine, hür kadınlar üzerine terettüp edecek cezanın yansı uygulanmak gerekir.
Bu, günaha girmek korkusu olanlarınız içindir.
Yoksa, sabretmeniz, sizin için daha hayırlıdır.
Bununla birlikte. Allah Gafûr'dur. Rahîm'dir."[474]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam;
Kadının halasının üstüne,
Halanın erkek kardeşinin kızının üstüne,
Kadının teyzesinin üstüne,
Teyzenin de kızkardeşinin kızının üstüne nikâhlanmasını menetti ve: "Ne büyük küçüğün üstüne, ne de küçük büyüğün üstüne nikâhlanabilir" buyurdu.[475]
İslâmiyetten önce, erkekler on kadınla veya ondan az yahut daha çok kadınla evlenirler ve yanlarında da, bakımını üzerlerine aldıkları yetim kız çocukları da bulunur, onların mallarını yemek için, onlardan bazılarıyla evlendikleri de olurdu.[476]
Feyrûz Deylemî der ki:
"Peygamberimiz Aleyhisselama gidip,[477] 'Yâ Rasûlallah![478] Ben nikâhım altında iki kızkardeş varken Müslüman oldum!?' dedim.[479]
Resûlullah Aleyhisselam:
'Onlardan birini,[480] hangisini istersen,[481] boşa!' buyurdu."[482]
Kays b. Haris de:
"Müslüman olduğum zaman nikâhım altında sekiz kadın bulunuyordu. Bunu Peygamberimiz Aleyhisselama anlatınca, Peygamberimiz Aleyhisselam:
'Onlardan dördünü kendine seç! (Diğerlerini bırak!)' buyurdu" demiştir.[483]
Gaylan b. Seleme'nin, Müslüman olduğu zaman, on kadını vardı. Onlar da Müslüman olmuşlardı. Peygamberimiz Aleyhisselam Gaylan'a on kadından dördünü tutmasını, ötekileri boşamasını emretmiştir.[484]
Sehl b. Sa'd derki:
"Bir kadın, Resûlullah Aleyhisselama gelerek:

'Yâ Rasûlallah! Ben kendimi sana hibe etmeye, bağışlamaya geldim!' dedi.[485]
Resûlullah Aleyhisselam, kadına baktıktan sonra, başını önüne eğdi.[486]
Kadın uzun bir süre ayakta dikildi.[487]
Resûlullah Aleyhisselamın kendisi hakkında bir karar vermediğini görünce, kadın olduğu yere oturdu.
Resûlullah Aleyhisselamın ashabından[488] bir zât, ayağa kalkarak:
'Yâ Rasûlallah! Eğer bu kadına senin ihtiyacın yoksa, onu bana nikâhla!' dedi.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Sende ona[489] mehr olarak[490] verecek birşey var mı?' diye sordu.[491]
O zât:
'Yok vallahi yâ Rasûlallah!' dedi.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Sen evine git de bak, birşey bulabilecek misin?' buyurdu.
O zât gitti. Sonra, dönüp:
'Yok vallahi, hiçbir şey bulamadım!' dedi.[492]
Resûlullah Aleyhisselam:
'Demirden bir yüzük olsun bulmaya çalış!' buyurdu.[493]
O zât gitti. Sonra, yine döndü:
'Yok vallahi, yâ Rasûlallah![494] Demirden bir yüzük de bulamadım! Ancak üzerimdeki şu kaftanım var! Onun yarısı, onun olsun!' dedi.
Resûlullah Aleyhisselam:
'O senin kaftanını ne yapsın?
Onu sen giymiş olsan, kadının üzerinde birşey kalmayacak!
Kadın giyse, senin üzerinde birşey kalmayacak!' buyurdu.
Bunun üzerine, adamcağız da oturdu. Bir hayli oturduktan sonra, kalktı. Dönüp giderken, Resûlullah Aleyhisselam onu gördü ve çağırılmasını emirbuyurdu.[495] Gelince, ona:
'Ezberinde Kur'ân'dan neler var?' diye sordu.[496]
O zât da, bildiği sûreleri:
'Filan filan sûreler ezberimdedir' diyerek saydı.[497]
Resûlullah Aleyhisselam:
'Onları ezberden okuyabilir misin?' diye sordu.[498]
O zât:
'Evet!' dedi. Bunun üzerine, Resûlullah Aleyhisselam:
'O kadını sana ezberindeki Kur'ân ile tezvic ve temlik ettim.[499] Haydi, git! Kadın ezbere bildiğin Kur'ân'la sana temlik olundu.[500] Ona Kur'ân öğret!' buyurdu."[501]
Amir b. Rebia'dan rivayet olunduğuna göre; Fezâre oğullarından bir kadın mehr olarak bir çift ayakkabı karşılığında nikâhlanmıştı. Resûlullah Aleyhisselam, ona:
"Nefsinin karşılığında (mehr olarak) bir çift ayakkabıya razı oldun mu?" diye sordu.
Kadın "Evet!" deyince, Peygamberimiz Aleyhisselam bu nikâhı da caiz gördü.[502]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Dinini ve ahlâkını beğendiğiniz bir kimse sizden bir kadına talip olursa, onu ona nikahlayınız! Eğer
yapmazsanız, yeryüzünde fitne ve büyük fesad olur!" buyurunca: "Yâ Rasûlallah! Kendisinde mal ve denklik bakımından noksanlık varsa da mı?" dediler. Peygamberimiz Aleyhisselam, üç kere:

"Dinini ve ahlâkını beğendiğiniz bir kimse sizden bir kadına talip olursa, onu onunla evlendiriniz! Dinini ve ahlâkını beğendiğiniz bir kimse sizden bir kadına talip olursa, onu onunla evlendiriniz! Dinini ve ahlâkını beğendiğiniz bir kimse sizden bir kadına talip olursa, onu onunla evlendiriniz!" buyurdu.[503]
Cabir b. Abdullah evlendiği zaman,[504] Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Muhakkak ki, kadınla:
Ya dini için,
Ya malı için,
Ya güzelliği için,[505]
Ya da soyluluğu için[506] evlenilir.
Sen dindar olanı ele geçirmeye bak!
Yoksa iki elin yokluğa ve darlığa düşer!" buyurmuştur.[507]
Bir hadis-i şeriflerinde de:
"Nikâhın hayırlısı, en kolay olanıdır!" buyurulmuştur.[508]

Peygamberimizin Meşgul Olduğu ve Ashabını Yetiştirdiği Başlıca Konular

Peygamberimiz Aleyhisselamın sözleri, işleri ve gidişlerinden başlıcalan, meşhur hadis ve sünnet mecmualarında konulara göre tasnif edilen kitaplarda ve onların batılarında gösterilmiş olup.yüzbinlerce hadis içinden, sadece yedisinde ve meselâ:
Buharî'nin el-Câmiu's-Sahîh'inde 97 kitapta, 2884 babda,
Müslim'in el-Câmiu's-Sahîh'inde 54 kitapta, 5771 babda,
Ebu Davud'un Sünen'inde 40 kitapta, 1814 babda,
Tirmizî'nin Sünen'inde 46 kitapta, 2124 babda,
İbn Mâce'nin Sünen'inde 37 kitapta, 1512 babda,
Nesâî'nin Sünen'inde 51 kitapta, 2525 babda,
Dârimî'nin Sünen'inde 23 kitapta, 1373 babda yer alan konular, başlıca:
1- Vahiy,
2- İlim,
3- İman esasları,
4- Taharet, abdest, gusül, teyemmüm, sular ve çeşitleri,
5- Namaz ve namaza ait hükümler,
6- Cenazeye ait hükümler,
7- Oruç ve oruca ait hükümler,
8- Zekât ve zekâta ait hükümler,
9- Hac ve hacca ait hükümler,
10- Bazı âyetlerin tefsir ve izahları,
11- Kurbana ait hükümler,
12- Eti yenen ve yenmeyen hayvanlara ait hükümler,
13- Yemin ve adaklar,
14- Keffaretler,
15- Köle ve cariyelerle onları azad etmeye ait hükümler,
16- Edeblere dair hükümler,
17- Yeme, içme, giyinip kuşanma edebleri,
18- İzin isteme edebleri,
19- Selamlaşma edebleri,
20- Kalb inceliğine ait hükümler,
21- Hısım ve akrabalık ilişkileri,
22- Ahiret nimet ve azabı,
23- Kaza ve kader meseleleri,
24- Sağlık ve tedavi,
25- Zuhur edecek fitne ve fesatlara dair haberler,
26- Ahlâklı ve takvalı yaşamanın gerekliliği,
27- Dualar,
28- Allah yolunda cihad,
29- Alışverişlere ait hükümler,
30- Ticaretlere ait hükümler,
31- Borçlanmaya ve ödemeye ait hükümler,
32- Akitlere ait hükümler,
33- Havalelere ait hükümler,

34- Kefaletlere ait hükümler,
35- Vekâletlere ait hükümler,
36- Şirketlere ait hükümler,
37- Sulhlara ait hükümler,
38- Şartlara ait hükümler,
39- Ziraat ortaklığına ait hükümler,
40- Ağaç mahsulü ortaklığına ait hükümler,
41- Ortak mal ve arazinin idaresine ve taksimine ait hükümler,
42- Şuf'aya ait hükümler,
43- Yitik şeylere ait hükümler,
44- Gasp ve yok etme suçlarıyla ilgili hükümler,
45- Şahitliklere ve beyyinelere ait hükümler,
46- Rehine ait hükümler,
47- Hacra ait hükümler,
48- Kiraya ait hükümler,
49- Veraset ve mirasa ait hükümler,
50- Vasiyetlerle ilgili hükümler,
51- Evlenme ve boşanma ile ilgili hükümler,
52- Nafakaya ait hükümler,
53- Hibeye ait hükümler,
54- Cinayetler ve diyetlere ait hükümler,
55- Suçlar ve mahiyetlerine göre uygulanacak cezalar,
56- İrtidadla ilgili hükümler,
57- Vergilere ait hükümler,
58- Davalarla ilgili hükümler,
59- Hakimlik ve hakimliğe ait hükümler... gibi daha pek çok hükümleri kapsar ki, bu kadarı bile,
Peygamberimiz Aleyhisselamın tebligat ve icraatının genişliğini ve ağırlığını göstermeye yeter.
İnsan gücünün bu kadar konulara bizzat eğilmeye ve yetiştirilecek olanları yetiştirmeye nasıl yete-bildiğinin cevabı ise, Peygamberimiz Aleyhisselamın zamanın sonuna kadar bütün insanlara peygamber olarak gönderildiğini[509] ve kendisinin bu husustaki üstün güç ve başarısının da ilahî destekten kay-naklandığını[510] unutmamaktan ibarettir.
Yukarıya sıralanan konulan oluşturan sayısız hadis ve sünnetleri, erkek kadın sahabiler, Peygamberimiz Aleyhisselamdan bizzat işitmek veya görmek, ya da birbirlerinden işitmek suretiyle rivayet etmiş olduklarına göre, kendilerinin de o konularda iyice bilinçlenmiş oldukları anlaşılır.
Hadis ve sünnet mecmualarına bakılınca, raviler arasında birçok kadınların da bulunduğu görülür.
Misal olarak, içinde en çok hadis ve sünnet toplanmış bulunan hadis mecmualarından, Ahmed b. Hanbel'in meşhur 6 ciltlik büyük hadis ve sünnet mecmuası olan Müsned'inin 6. cildini, başta Peygamberimiz Aleyhisselamın zevceleri olmak üzere, hemen hemen en çok kadınların rivayet ettikleri hadis ve sünnetler doldurur ki, bu, Müsned'deki hadislerin altıda biri demektir.
Hz. Ebu Bekir der ki:

"İnen Kur'ân ve Peygamberimiz Aleyhisselamın sünnetleri bize öğretildi de, biz bu sayede bilgi sahibi olduk, bilinçlendik."[511]
Ensardan Übeyy b. Ka'b da:
"Resûlullah Aleyhisselam; sabahımızda, akşamımızda, İslâm fıtratını, ihlası, Peygamberimiz Muhammed Aleyhisselamın sünnetini, hanif bir Müslüman olan, müşriklerden olmayan atamız İbrahim Aleyhisselamın dinini bize öğretirdi" demiştir.[512]
Bir gün, kadın sahabiler:
"Yâ Rasûlallah! Senin sözlerini dinlemek için, erkeklerden bize meydan kalmıyor![513]
Kendin, bizim için bir gün tahsis et!
Senin yanına gelelim de, Allah'ın sana öğrettiğini[514] bize öğret!" dediler.
Resûlullah Aleyhisselam da:
"Filan gün filan saatte filan yerde toplanınız!" buyurdu.
Kadınlar toplanınca, yanlarına gitti.
Kendisine Allah'ın öğretmiş olduğu şeyleri onlara öğretti.[515]

Eğitim İşleri: Suffa ve Ashab-ı Suffa

İslâmiyet; büyük küçük herkese, Peygatm berim iz Aleyhisselamın Medine'deki Mescidinde öğretilmekte idi. "Mescide gelen, başka birşey için değil, ancak hayır için, hayrı öğrenmek veya öğretmek için gelir"di.[516]

Ashab-ı Suffa, Mescidin devamlı, yatılı öğrencileri idiler.

Kıble Kabe tarafına çevrilmeden önce, Mescidin kuzey tarafında hurma dallarıyla bir gölgelik yapılmıştı ki, Medine'de kavim ve kabileleri, evleri barklan bulunmayan sahabiler orada otururlardı ve kendilerine Ashab-ı Suffa denirdi.[517]

Ashab-ı Suffa'nın sayıları, seksenden fazla idi.[518]

İçlerinden evlenen, ölen, sefere çıkan olursa, sayıları azalırdı.

Ashab-ı Suffa geceleri namaz kılmak, Kur'ân okumak ve ders görmekle geçirirler; gündüzleri de su taşırlar, odun toplayıp satarlar ve onunla yiyecek satın alırlardı.[519]

Ashab-ı Suffa'nın bazan geceleri yetmişinin birden bir öğreticinin başında toplanıp sabaha kadar ders gördükleri olurdu.[520]

Ashab-ı Suffaya kurrâ denir, kabilelere gönderilecek Kur'ân ve sünnet öğreticileri de onların arasından seçilip gönderilirdi.[521]

Peygamberimiz Aleyhisselam; hurmalık sahiplerine, hurmalarını ağaçlarından topladıkları zaman, her on vesk (yük) hurmadan Ashab-ı Suffa için Mescide bir salkım getirip asmalarını emrederdi.[522]

Ashab-ı Suffa; Müslümanların yıldan yıla zekât ve sadakalarını verecekleri gerçek fukara zümresinden idiler.[523]

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Kapı kapı dolaşmayı âdet edinip verilen bir-iki lokma veya hurma ile geri dönen, gerçekten yoksul değildir.

Gerçekten yoksul; zaruretini giderecek malı olmayan, buna rağmen dilenmekten sıkılan ve kendisine sadaka verilmesi için muhtaçlığı bilinmeyen kimsedir" buyurmuşlardır.[524]

Hicve Hicivle Mukabeleye İzin Verilişi

Hz. Aişe'nin bildirdiğine göre; Resûlullah Aleyhisselam Medine'ye gelince, Kureyş müşrikleri Resûlullah Aleyhisselamı ve onunla birlikte Ensarı da hicvetmeye başladılar. [525]
Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Yâ Rasûlallah! Ebu Süfyan b. Haris b. Abdulmuttalib de seni hicvediyor!" denildi.[526]
Kureyş müşriklerinden şair Abdullah b. Zibâra, Ebu Süfyan b. Haris, Amr b. Âs ve Dırâr b. Hattab Peygamberimiz Aleyhisselamı hicvedince, Müslümanlardan bir zât Hz. Ali'ye:
"Sen de onları hicvet!" demişti.
Hz. Ali:
"Resûlullah Aleyhisselam müsaade ederse yaparım!" dedi.
"Yâ Rasûlallah! Ona [Hz. Ali'ye] müsaade buyur!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bu istenilen şey onda yok!" buyurdu.[527]
Ensarın üç büyük şairi vardı:
Hassan b. Sabit,
Abdullah b. Revana,
Ka'b b. Malik.[528]
Ka'bb. Malik:
"Yâ Rasûlallah! Şiir söylemek hakkında ne buyurursun?" diye sormuştu.
Resûlullah Aleyhisselam:
"Mü'min; kılıcı ile de, dili ile de cihad eder."[529]
"Resûlullaha silahlarıyla yardımda bulunmuş olan bir kavmin, ona dilleri ile de yardımda bulunmalarına ne mani var?"[530]
"Siz de Kureyşîleri hicvediniz!
Çünkü, bu, onlara ok atmaktan daha ağır gelir!" buyurdu.[531]
Ka'b b. Malik; kahramanlık destanları tarzında şiirler söyler
"Siz bize ne yapmaya kalkışırsanız, biz de size öyle yapar, hakkınızdan geliriz!" diyerek müşrikleri tehdit ederdi.
Abdullah b. Revâha; müşriklerin inançlarını ve tapınmalarını yerer, küfür ve müşrikliğin kötülüğünü ve gülünçlüğünü belirtirdi.
Hassan b. Sabit; Ensar şairlerinin en büyüğü idi. Kureyş müşriklerinin soy ve ahlâkyönünden bütün ayıp ve kusurlarını ortaya döker, kötülükle geçmiş olan günlerini dile getirirdi. Ensar şairlerinden, sözleri Kureyş müşriklerine en ağır geleni idi.[532]
Peygamberimiz Aleyhisselam önce Abdullah b. Revâha'ya, sonra Ka'b b. Malik'e, daha sonra da Hassan b. Sâbit'e, "Kureyş müşriklerini hicvediniz!" diye haber saldı .[533]
Hassan b. Sabit gelip Peygamberimiz Aleyhisselamın huzuruna girince:
"Kuyruğu ile iki böğrüne çarpan bu arslana haber salmanızın, 'Gel artık!' demenizin zamanı gelmiş" diyerek, dilini çıkarıp oynatmaya başladı[534] ki, dili[535] yılan dili gibiydi veyanı[536] siyahtı.[537]
"Seni hak (din ve Kitab) ile (peygamber) gönderen Allah'a yemin ederim ki; onları (bu) dilimle deri parçalar gibi parçalayacağım!" dedi.
Fakat, Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Sen hele acele etme!

Ebu Bekir Kureyşîlerin neseplerini (soylarını soplarını) en iyi bilen kişidir.
Benim de Kureyşîlerin içinde nesebim var![538] Onların içindeki nesebim ne olacak?[539]
Ben onlardan olduğum halde, onları nasıl hicvedeceksin?"[540]
Sen o amcamın oğullarını hicvederken, onlarla birlikte bana da dokundurmuş olabileceğinden endişe ederim" buyurdu.[541]
Hassan b. Sabit:
"Ya Rasûlallah! Bana Ebu Süfyan'ı hiciv için izin ver?" dediği zaman da, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben onun akrabası olduğum, o benim amcamın oğlu olduğu halde.[542] sen onu nasıl hicvedeceksin?!" buyurdu.[543]
Hassan b. Sabit, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Seni kerîm kılan Allah'a yemin ederim ki, seni onlardan, tereyağdan kıl çeker gibi çeker çıkarırım!" dedi.[544]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sen hele Ebu Bekir'e git![545]
O, Kureyş kavminin neseplerini senden daha iyi bilir.[546]
O sana benim nesebimi hülasa ve ayırd etsin!" buyurdu.[547]
Hassan b. Sabit, Hz. Ebu Bekir'in yanına vardı.
Hz. Ebu Bekir:
"Filanı, filanı geç! Falanı, falanı diline dola!" dedi.[548]
Hassan b. Sabit, Hz. Ebu Bekir'le konuştuktan sonra, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına döndü ve:
"Yâ Rasûlallah! O bana senin nesebini hülasa ve ayırd etti.
Seni hak (din ve Kitab) ile peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki;[549] nesebini onlardan, tereyağdan kıl çeker gibi çekip çıkaracağım, onları dilime dolayacağım!" dedi. [550]
Peygamberimiz Aleyhisselam da:
"Sen Allah ve Resûlü adına savunmada bulundukça, hiç şüphesiz Rûhu'l-Kudüs (Cebrail) seni desteklemeye devam edecektir!" buyurdu.[551]
Hassan b. Sabit; Ebu Süfyan b. Hâris'e hitaben söylediği hicviyede şöyle dedi:
"Hiç şüphesiz, şerefin hörgücü, en yükseği Âl-i Hâşim'den binti Mahzum oğullarındadır. Senin baban ise,[552] köledir.[553]
Onlardan, Zühre oğullarını doğuranlar da şereflidirler.
Senin koca karıların ise, (şereflilik şöyle dursun), şerefe yaklaşamazlar bile!
Sen ne Abbas gibisin, ne onun anasının oğlu gibisin!
Fakat, sen, kendisi için şeref dikilemeyen bir asal etsizsin!
Sen, anası Sümeyye ve babasının anası da tanınmamış Semra olan bir adamsın!"[554]
"Sen kötü mayalısın!
Âl-i Hâşim içinde bir asalaksın, süvarinin arkasına asılan asalak gibi!"[555]
Abdulmuttalib'in oğullarından Ebu Talib ile Abdullah ve Zübeyr'in annesi Fâtıma binti Amr, b. Âiz, b. İmran, b. Mahzum'du.
Hz. Hamza ile Hz. Safiyye'nin annesi Hâle binti Üheyb (Vüheyb), b. Abdi Menaf, b. Zühreydi.
Hz. Abbas ile Dırâr b. Abdulmuttalib'in annesi Nüteyle binti Cenab, b. Küleyb, b. Malik, b. Amr, b. Âiz, b. Âmir, b. Nemr, b. Kâsıt'tı.[556]

Hassan b. Sabit, Ebu Süfyan b. Hâris'i anne tarafından asaletsizliğini başına kakarak susturmak istemiştir.[557]

Abdullah b. Übeyy'in Peygamberimiz Aleyhisselama Çatışı

Peygamberimiz Aleyhisselam; Bedir savaşından önce, bir gün,[558] üzerine Fedek işi saçaklı kadifeden palan vurulmuş bir merkebe binip (o sırada çocuk bulunan) Üsâme b. Zeyd'i de terkisine aldı .[559]
Haris b. Hazrec oğulları mahallesindeki evinde hasta bulunan[560] Sa'd b. Ubâdeyi ziyarete gitti.
Yolda, Abdullah b. Übeyy b. Selûl'e,[561] köşkünün gölgesinde oturduğu ve çevresinde de kavminden,[562] Müslümanlardan, putlara tapan müşriklerden ve Yahudilerden birtakım kimseler bulunduğu sırada rastladı ki, Abdullah b. Revâha da o mecliste bulunuyordu. [563]
Peygamberimiz Aleyhisselam; Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ü görünce, inip selamlamadan, görüşmeden geçmeyi uygun görmedi.[564]
Merkebin durunca kaldırdığı toz meclisi kapladı.
Abdullah b. Übeyy kaftanıyla bumunu kapadı ve:
"Üstümüzü tozlatma!" dedi.[565]
Peygamberimiz Aleyhisselam, merkepten inip onlara selam verdi.[566] Biraz oturdu.[567] Kur'ân-ı Kerim okudu. Orada bulunanları Yüce Allah'a imana ve İslâmiyete davet etti. [568] Allah'ı hatırlattı. Onları ahiret azabıyla korkuttu, ahiret nimetleriyle müjdeledi.
Abdullah b. Übeyy b. Selûl ise susuyor, hiç konuşmuyordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam sözlerini bitirdiği zaman,[569] Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Ey kişi! Senin bu söylediklerin hak ve gerçekse, bundan daha güzel birşey olamaz! Fakat, sen bizim meclisimize gelip de bizi bununla rahatsız etme! Konakyerine git! Sana gelen olursa, bunları onlara anlat![570]
Evinde otur!
Sana gelmeyen kimseyi bununla rahatsız etme ve onun meclisine de, onun hoşlanmadığı birşeyle gelme!" dedi.
Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün yanında bulunan Müslümanlardan[571] Abdullah b. Revâha ise:
"Hayır.[572] yâ Rasûlallah![573] Sen onu bize getir!
Her zaman meclislerimize, evlerimize, barklarımıza buyur![574]
Bizi meclislerimizde onunla bürü![575]
Vallahi, o bizim sevdiğimiz şeylerdendir. Bize Allah'ın ikram ettiği ve bizi kendisine hidayet eylediği şeylerdendir.[576]
Biz onu çok severiz!" der demez, Müslümanlarla müşriklerve Yahudiler birbirlerine sövüp saymaya, vuruşmaya başladılar.
Hatta, birbirlerini öldürecek dereceye vardılar.
Peygamberimiz Aleyhisselam onları teskine çalıştı, yatıştı I ar.[577]
Abdullah b. Übeyy b. Selûl; kavminden, o zamana kadar görmediği bir muhalefeti görünce, kendi kendine:
"Senin kölen senin hasmın olduğu zaman, zelil olur gidersin!
Seninle güreş tutanlar seni yıkarlar!
Şahin, kanadı olmadan, yerden fırlayabilir mi hiç?
Şayet bir gün onun yeleği kesilirse, o mutlaka düşer!" diyerek söylendi.[578]

Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, merkebine binerek Sa'd b. Ubâde'nin evine varıp girdi.[579]
Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün söylediği söz, Peygamberimiz Aleyhisselamın yüzünde okunuyordu.
Sa'd b. Ubâde:
"Vallahi, yâ Rasûlallah! Ben senin yüzünde birşey görüyorum!
Sanki, hoşuna gitmeyen birşey işitmiş gibisin!?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet! Öyle oldu.[580]
Ey Sa'd! Ebu Hubab'ın ne söylediğini duymadın mı?
O şöyle şöyle söyledi!" diyerek,[581] Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün söylediklerini Sa'd b. Ubâde'ye haber verdi.[582]
Sa'd b. Ubâde:
"Yâ Rasûlallah![583] Sen ona yumuşak davran![584] Onun kusurunu affet!
Sana Kitabı indiren Allah'a yemin ederim ki; Allah'ın iradesi sana peygamberlik vermek suretiyle tecelli etti.
Halbuki, şu beldeciğin (Medine'nin) halkı İbn Übeyy'e taç giydirmeye ve tacın üzerine de krallığa mahsus sarık sarmaya hazırlanmış bulunuyorlardı.
Fakat, Allah, sana ihsan buyurduğu peygamberlik hakkı ile, onların bu tasavvurlarını imkânsız hale koydu.
Bu mahrumiyetle, İbn Übeyy mahzun ve mükedder oldu.
Yâ Rasûlallah! İşte bu kederle, İbn Übeyy gördüğünüz çirkin harekette bulunmuştur.[585]
Vallahi, o umup durduğu krallığı kendisinden senin soyup aldığın görüşüne kapılmışür.[586]
Sen onu af buyur!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam da affetti.[587]
Zaten, Peygamberimiz Aleyhisselam da, ashabı da, Yüce Allah'ın bu husustaki buyruğuna[588] uyarak gerek müşriklerin, gerek Kitab Ehli olanların kusurlarını affediyor, işkencelerine katlanıyorlardı.
Nihayet, Yüce Allah onlarla savaşmaya izin verince, Bedir savaşı yapıldı.
Böylece, Yüce Allah Kureyş kâfirlerinin ulularını, azılılarını orada öldürdü.
Bunun üzerine, putlara tapan Medineli müşriklerden, İbn Übeyy'le birlikte hareket eden kişiler
"Artık, bu, zafer ve galebenin ona yöneldiğini açıkça gösteren bir vakıadır!" diyerek Peygamberimiz Aleyhisselama İslâmiyet üzerine bey'at edip Müslüman olmak zorunda kaldılar.[589]
Abdullah b. Übeyy b. Selûl de, kavminin böyle kendisinden ayrılıp uzaklaştığını ve İslâmiyete sarıldığını görünce, kalbinde taşıdığı olanca nifakı ve düşmanlığıyla birlikte, istemeyerek İslâmiyete girmek zorunda kaldı.[590]

---

[1] Veya Es'ad b. Zürâre'nin (İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 239, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 258).

[2] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre,c. 2, s. 140,141 .Taberî, Târih, c. 2, s. 256, İbn Hişam, Cevâmiu's-Sîre, s. 94, İbn Seyyid, Uyûnu'l- eser, c.1, s. 194-195.
[3] Zührî, Megâzî, s. 104, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 258, Zehebî, Târîhu'l-İslâm s. 334.
[4] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 140,141 , Taberî, c. 2, s. 256, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 195, Zehebî, s. 334.
[5] Zührî, Megâzî, s. 10 4, İ bn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 239, Buhâ rî, Sahih, c. 4, s. 258.
[6] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 212, Buhârî, c. 1, s. 111 .Müslim, Sahih, c. 1, s. 373, EbuDâvud, Sünen, c.1, s. 124, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 245.
[7] Buhârî, Sahih, c. 1, s. 111, İbn Mâce, Sünen, c. 1 , s. 245, Zehebî, M egâzî, s. 18.
[8] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 212, Buhârî, c. 1, s. 111 .Müslim, Sahih, c. 1, s. 373, EbuDâvud, Sünen, c.1, s. 124, Zehebî, Megâzi, s. 18.
[9] İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 245.
[10] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1 , s. 239, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 5, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 196.
[11] İbn Sa'd, Taba kât, c. 1, s. 239, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 123, Buhârî, c.1, s. 111, Müslim, c.1, s. 373, EbuDâvud, c.1,s.124.
[12] "Resûlullah Aleyhisselam mescidini yapacağı sırada, mescidinin temeline bir taş koyduktan sonra: 'Ebu Bekir İbn Sa'd, c. 1, s. 239, Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 326.
[13] İbn Sa'd, c. 1, s. 240, Buhârî, c. 1, s. 111 .Müslim, c.1 , s. 373, Ebu Dâvud, c. 1, s. 124.
[14] İbn Sa'd, c. 1, s. 240, Buhârî, c. 1, s. 111 .Müslim, c.1 , s. 373, Ebu Dâvud, c. 1, s. 124, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 95.
[15] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1,s.239, Semhûdî, Vefa, c. 1, s. 327, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1.S.343.
[16] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 239, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 5, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 196 .
[17] Semhûdi, Vefa, c. 1, s. 333, Diyarbekrî, c. 1 , s. 344.
[18] İbn Sa'd, Taba kâtü'l -kübrâ, c. 5, s. 552, Sem hû df, Vefâu'l -vefa, c. 1, s. 334, Diyarbekrî, Târfhu'l -hamîs, c. 1, s. 344.
[19] Semhûdi, Vefa, c. 1, s. 334, Diyarbekrî, c. 1 , s. 344.
[20] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 553, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 218, 219, Semhûdî, Vefa, c. 1, s. 333, Diyarbekrî, c. 1 , s. 344.
[21] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 13, Beyhakî, Delâil, c. 2, s. 553, Zehebî, Müstedrek Telhfsi, c. 3, s. 13, Semhûdî, Vefa, c. 1, s. 332, Diyarbekrî, c.1, s. 344.
[22] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 220, 221 Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 211, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 503, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 145, Zehebî, Târıhu'l-İslâm, s. 380, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 218-219.
[23] İbn Sa'd, c. 1, s. 239, Semhûdî, c.1, s. 335, 336, Diyarbekrî, c. 1,s.345.
[24] Semhûdi, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 335.
[25] Semhûdi, c. 1, s. 335, Diyarbekrî, c. 1, s. 346.
[26] Semhûdi, Vefâu'I-vefa, c. 1, s. 33 2, Diyarbek rî, Târîhu' l-hamîs, c. 1, s. 344.
[27] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 240, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 212, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 111, Müslim, Sahih, c. 1, s. 374, Ebu Dâvud, Sünen, c. 1 , s. 124, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 95.

[28] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 130, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 11 5, Ebu Dâvud, c. 1, s. 123.**

[29] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 239-240, Semhûdî, c. 1, s. 335, 337, Diyarbekrî, c. 1, s. 345-346.**

[30] **İbn İshak.İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 141, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1,s.195, Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 1,s.329.**

[31] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 1 41, İbn Sa'd, c. 1, s. 239-240, Taberî, Târih, c. 2, s. 256, İbn Seyyid, c. 1, s. 195, E bu'l-Fidâ,el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 216, Semhûdî, c.1, s. 329.**

[32] **Semhûdi, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 333.**

[33] **İbn İshak.İbn Hişam, c. 2, s. 141, İbn Seyyid, c. 1, s. 195, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 216, Semhûdî, Vefa, c. 1,s.329.**

[34] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 142, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 216.**

[35] **Semhûdi, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 329.**

[36] **İbn İshak.İbn Hişam, c. 2, s. 142, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 216.**

[37] **Semhûdi, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 328.**

[38] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 240.**

[39] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 142.**

[40] **İbn Sa'd, c. 1, s. 240, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 212, 244.**

[41] **Buhârî, Sahih, c. 1, s. 111, c. 4, s. 259, Semhûdî, c. 1, s. 328.**

[42] **İbn İshak.İbn Hişam, c. 2, s. 142, İbn Sa'd, c.1 , s. 240, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 212.**

[43] **Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 217.**

[44] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 91.**

[45] **Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 217, Semhûdî, c. 1, s. 331.**

[46] **İbn İshak.İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 142.**

[47] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 142, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 241.**

[48] **İbn İshak.İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 142, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 115.**

[49] **İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 15, s. 302-303, İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 257, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1139, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 129, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 303.**

[50] **Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 91, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 115.**

[51] **Semhûdi, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 329.**

[52] **İbn İshak.İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 142,143, Semhûdî, c.1 ,s.32, 330, Diyarbekrî, Hamîs.d, s. 345.**

[53] **Semhûdi, Vefâu 'I-vefa, c. 1, s. 33 0, D iyarbekrî, Tâ rîhu'l-hamîs, c. 1, s. 3 45.**

[54] **Semhûdî Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 339-340.**

[55] **Mâlik, Muvatta, c. 1, s. 319, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 137, Buhârî, c. 2, s. 256, 258, 259, Müslim, Sahih, c. 2, s. 825-826.**

[56] **Ebu Dâvud, Sünen, c. 1, s. 125.**

[57] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 284.**

[58] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 188, 251 ,252, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 1 37, Buhârî, c. 1, s. 220, Tirmizî, Sünen, c. 2, s. 379,İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 454, 455, Nesâf, Sünen, c. 3, s. 102.**

[59] **Dârimî, Sünen, c. 1, s. 119.**

[60] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 300, 304.**

[61] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 251.**

[62] **Semhûdi, Vefâu'l-vefâ, c. 2, s. 394.**

[63] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 252, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 137-138, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 401, 402, Semhûdî, Vefa, c. 2, s. 390.
[64] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 137, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 454.
[65] Ahmedb. Hanbel, c. 5, s. 339, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 220, E bu Dâvud, Sünen, c. 1, s. 283-284.
[66] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 191.
[67] İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 454, E bu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 403.
[68] Sem hûdf, Vefâu'l-vefâ, c. 2, s. 398.
[69] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 307.
[70] Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 2, s. 398400.
[71] Semhûdi, Vefâu'l-vefâ, c. 2, s. 400-410.
[72] Eyyub Sabri Paşa, Mir'at-ı Medine, s. 424.
[73] Dârekutnî, Sünen, c. 4, s. 196, Muhibbut-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 2, s. 122.
[74] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 70, Nesâf, Sünen, c. 6, s. 47, Dârekutnî, c. 4, s. 196, Muhibbul-Taberî, Rıyâd, c. 2, s.122.
[75] Ahmedb. Hanbel, c. 1, s. 70, Nesâf, c. 6, s. 47, Muhibbu't-Taberî, c. 2, s. 122.
[76] Dârekutni, Sünen, c. 4, s. 196, M uhibbut-Taberî, c. 2, s. 122, Sem hûd f, Vefâu'l -vefa, c. 1, s. 339.
[77] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 70, Dârekutnî, c. 4, s. 196, Muhibbu't-Taberî, c. 2, s. 196, Semhûdî, c. 1,s.339.
[78] Nesâi, c. 6, s. 47, Dârekutnî, c. 4, s. 196, M uhibb ut-Taberî, c. 2, s. 122, Semhûdî, c. 1, s. 399.
[79] Ahmedb. Hanbel, c. 1, s. 70, Nesâf, c. 6, s. 47, Muhibbu't-Taberî, c. 2, s. 122, Semhûdî, c. 1,s.339.
[80] Semhûdi, Vefa, c. 1, s. 339.
[81] Ebu Dâvud, Sünen, c.1, s. 123.
[82] Ahmedb. Hanbel, c. 2, s. 1 30, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 115, Ebu Dâvud, c. 1 ,s.123.
[83] Semhûdi, Vefa, c. 2, s. 481 .
[84] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 21 -22.
[85] Ahmedb. Hanbel, c. 2, s. 1 30, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 115, Ebu Dâvud, Sünen, c. 1,s.123.
[86] Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 4, s. 267.
[87] Ahmedb. Hanbel, c. 2, s. 1 30, Buhârî, c. 1, s. 115, Ebu Dâvud, c. 1 , s. 123.
[88] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 22.
[89] Ahmedb. Hanbel, c. 2, s. 1 30, Buhârî, c. 1, s. 115, Ebu Dâvud, c. 1 , s. 123.
[90] Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 2, s. 502.
[91] Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 1 30, Buhârî, c. 1, s. 115, Ebu Dâvud, c. 1 , s. 123.
[92] Semhûdi, Vefâu'l-vefâ, c. 2, s. 501.
[93] Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 1 30, Buhârî, c. 1, s. 115, Ebu Dâvud, c. 1 , s. 123.
[94] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 5.
[95] Semhûdi, Vefâu'l-vefâ, c. 2, s. 495.
[96] Semhûdi, Vefâu 'I-vefa, c. 2, s. 49 5, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 3 47.
[97] Semhûdi, Vefâu'l-vefâ, c. 2, s. 495, Diyarbekrî, c. 1, s. 347.
[98] Semhûdi, Vefâu'l-vefâ, c. 2, s. 51 6, 517.
[99] Dineverî, Kitâbu'l-ahbâr, s. 326, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 284, Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 2, s. 518.

[100] **Semhûdi, Vefâu'l-vefâ, c. 2, s. 51 8.**
[101] **Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 6, Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 2, s. 519.**
[102] **Yâkubî, Târih, c. 2, s. 284, Taberî, Târih, c. 8, s. 65, İbn Esîr, Kâmil, c. 4, s. 532.**
[103] **Dineveri, Kitâbu'l-ahbâr, s. 326, Yâkubî, c. 2, s. 284, Taberî, c. 8, s. 65.**
[104] **Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 6, Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 2, s. 519.**
[105] **Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 2, s. 519.**
[106] **Yâkubî, Târih, c. 2, s. 284, Taberî, Târih, c. 8, s. 65, İbn Esîr, c. 4, s. 532, Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 2, s. 519.**
[107] **Yâkubî, Târih, c. 2, s. 519.**
[108] **Belâzurî, Fütûh, c. 1, s. 6, Taberî, Târih, c. 8, s. 65.**
[109] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 499, Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 4, s. 268.**
[110] **Semhûdi, Vefâu'l-vefâ, c. 2, s. 517.**
[111] **Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 2, s. 519.**
[112] **S em hûdf .Vefâu'l-vefa, c. 2, s. 520, 684.**
[113] **Taberî, Târih, c. 8, s. 88.**
[114] **Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 2, s. 522.**
[115] **Semhûdi, Vefâu'l-vefâ, c. 2, s. 526, 527.**
[116] **Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 6.**
[117] **Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 4, s. 267, Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 2, s. 540.**
[118] **M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/85-101.**
[119] **Ibn Abdilberr, Istiâb, c. 2, s. 683, Ibn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 328, Ibn Hacer, el-lsâbe, c. 2, s. 18, Halebî, Insânu'l-uyûn, c.278.**
[120] **Şemhûdî, Vefâu'l-vetâ, c. 2, s. 596-597.**
[121] **İtan Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 683, İbnEar, Usdu'l-gâbe., c. 2, s. 328, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 17,18.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/101.
[122] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 205-206 İbn Kuteytoe, Kitâbu'l-maârif, s. 126, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1198, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 264, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 260-261, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 223.**
[123] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 155-156, Abdurrezzak, Musannef, s. 456-457, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 246-247,Ahmed b.Hanbel.Müsned, c. 4, s. 43, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 150, Müslim, Sahih, c. 1, s. 285, Ebu Dâvud, Sünen, c. 1, s. 134-135,Tiımizf, Sünen, c. 1, s. 359, 363, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 232, Dârimî, Sünen, c. 1 , s. 214, Nesaî, Sünen, c. 2, s. 3.**
[124] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 4,s. 207,Buhân, Sahih, c. 1,s.153.**
[125] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 207.**
[126] **İbn Abdilberr. İstiâb. c. 2. s. 593-594.**
[127] **M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/102.**
[128] **İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 2, s. 374, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 71, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 250, Müslim, Sahîh,c. 2, s. 1014, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 216, Tirmizî, Sünen, c. 2, s. 271 , İbn Mâce, Sünen, c. 1 , s. 452, Nesâf, Sünen, c. 2, s. 37, 38, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 271, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 10, s. 82.**
[129] **Mâlik, Muvatta, c. 1,s.1O9, Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 397, 398.**
[130] **Erkam b. Ebi'l-Erkam'la (Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 342).**
[131] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 77, Buhârî, Târîhu'l-kebfr, c. 4, s. 204, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 342, 343.**

[132] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 343.
[133] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 77, Buhârî, Târîhu'l-kebfr, c. 4, s. 204, Zehebî, Si yem a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 342,343.
[134] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübejâ, c. 2, s. 342,343.
[135] Mâlik, M uvatta, c. 1, s. 196, İbn E bi Şeybe, M usannef, c. 2, s. 371, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 53, 277, Buhârî, Sahîh, c. 2, s. 57, Müslim, Sahîh, c. 2, s. 1012,1014, Tirmizî, Sünen, c. 2, s. 147, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 450, 451, Nesâf, Sünen, c. 2, s. 35, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 370, 371 , Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 5, s. 246.
[136] Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 333, Müslim, Sahîh, c. 2, s. 1014.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/103-104.
[137] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 240.
[138] Şüheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 4, s. 267, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 346.
[139] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 500.
[140] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 4, s. 267, 268.
[141] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 500.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/104-105.
[142] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 143.
[143] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 237, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 267.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/105.
[144] İbn Esîr, Nihâye, c. 1, s. 34, Seyyid Şerif, Ta'rifât, s. 9.
[145] Seyyid Şerif, Ta'rifât, s. 9.
[146] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 154.
[147] Abdurrezzak, Musannef, c. 457, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 148, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 150, Müslim, Sahîh, c. 1 , s. 285, Tirmizî, Sünen, c. 1, s. 363, Nesâf, Sünen, c. 2, s. 2, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 214.
[148] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 246.
[149] Beyhakî, Sünenü'l -kübrâ, c. 1, s. 390, İ bn Hi bban'dan nak len Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-kârî, c. 5, s. 103.
[150] İbn Hibban'dan naklen Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 5, s. 103.
[151] Ebu Dâvud, Sünen, c. 1 , s. 134, Beyhakî, Sünen ü'l-kübrâ, c. 1, s. 39.
[152] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 913, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 247.
[153] Abdurrezzak, Musannef, c. 1, s. 455, 456.
[154] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 43.
[155] Abdurrezzak, Musannef, c. 456, Ebu Dâvud, Sünen, c. 1, s. 1 34, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 232.
[156] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 154.
[157] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 154, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 43, Ebu Dâvud, Sünen, c. 1, s. 134.
[158] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 154,155, Abdurrezzak, Musannef, c. 1, s. 461, İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 1, s. 203, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 232, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 214.
[159] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 155, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 43, Ebu Dâvud, Sünen, c. 1, s. 135.
[160] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 43, Ebu Dâvud, c. 1, s. 135.
[161] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 155, Ebu Dâvud, Sünen, c. 1,s.232.

[162] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 155, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 43, Ebu Dâvud, Sünen, c. 1, s. 135.
[163] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 43, Ebu Dâvud, Sünen, c. 1, s. 1 35.
[164] İbn İshak, İbn Hişam ,Sîre, c. 2, s. 155, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 43, Ebu Dâvud, Sünen, c. 1, s. 135, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 232, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 214.
[165] Ebu Dâvud, Sünen, c. 1 , s. 135.
[166] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 155, Abdurrezzak, Musannef, c. 1, s. 456, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 273.
[167] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 155, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 43, Ebu Dâvud, Sünen, c. 1, s. 135.
[168] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 156, Abdurrezzak, Musannef, c. 1, s. 456, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 273.
[169] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 156, Ebu Dâvud, Sünen, c. 1, s. 143, Beyhakî, S ünenü'l-kübrâ, c. 1, s. 425, Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 2, s. 529.
[170] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 420.
[171] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 2, s. 156, İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 420, E bu Dâvud, Sünen, c. 1, s. 143, Beyhakî, Sünen, c. 1, s. 425, Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 2, s. 529.
[172] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 420.
[173] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 156, Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 2, s. 529.
[174] İbn İshak, İbn Hisam , Sîre, c. 2, s. 156, İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 420, Ebu Dâvud, Sünen, c. 1, s. 143, Beyhakî, Sünen, c. 1, s. 425, Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 2, s. 529.
[175] İbn İshak.İbn Hişam, c. 2, s. 156, Ebu Dâvud, c. 1, s. 1 43, Beyhakî, c. 1, s. 425, Semhûdî, c. 2, s. 529.
[176] İbn İshak.İbn Hişam, c. 2, s. 156, Ebu Dâvud, c. 1, s. 1 43, Beyhakî, c. 1, s. 425.
[177] Ebu Dâvud, Sünen, c. 1 , s. 143, Beyhakî, Sünen, c. 1, s. 425.
[178] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 420.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/105-110.
[179] Cum'a: 9, Maide: 58.
[180] İbn İshak, İbn Hisam , c. 2, s. 155,156, Abdurrezzak, Musannef, c. 1, s. 456, Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 4, s. 43, Ebu Dâvud, Sünen, c. 1, s. 143, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 232, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 21 4.
[181] Abdurrezzak, Musannef, c. 1, s. 483.
[182] Buhârî, Sahîh, c. 1, s. 1 51, Ebu Dâvud, c. 3, s. 43, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 163, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 137.
[183] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 12, s. 367, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 448-449, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 43, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 120, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 108, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 315.
[184] Mâlik, Muvatta.c. 1,s. 69-70, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 313, Buhârî, Sahîh, c. 1, s. 1 51, Müslim, Sahîh, c.1 , s. 291, 292, E bu Dâvud, Sünen, c. 1, s. 142,143.
[185] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 35, Buhârî, Sahîh, t 1, s. 151, Nesâf, Sünen, c. 2, s. 12.
[186] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 411, Ebu Dâvud, c. 1, s. 142, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 240, Nesâf, Sünen, c. 2, s. 12.
[187] Abdurrezzak, Musannef, c. 1, s. 495, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 119, Ebu Dâvud, c. 1, s. 144, Tirmizî, Sünen, c. 1 , s. 416.

[188] İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 237, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 1, s. 417.
[189] Abdurrezzak, Musannef, c. 1, s. 463, Ebu Dâvud, Sünen, c. 1 , s. 140, Beyhakî, Sünen, c. 1, s. 417.
[190] Abdurrezzak, Musannef, c. 1, s. 465466, Tirmizî, Sünen, c. 1, s. 390.
[191] Müslim, Sahîh, c. 1 , s. 289, Ebu Dâvud, Sünen, c. 1, s. 145, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 1, s. 409, Begavf, Mesâbfhu's-sünne, c. 1, s. 33.
[192] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c.1, s. 181, Müslim, c.1, s. 290, Ebu Dâvud, c. 1, s. 145, Tirmizî, Sünen, c. 1 , s. 411, 412, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 238-239, Nesâf, Sünen, c. 2, s. 26.
[193] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 354, Buhârî, Sahîh, c. 1, s. 152, Ebu Dâvud, c. 1, s. 146, Tirmizî, c. 1, s. 413, İbn Mâce, c. 1, s. 239, Nesâf, c. 2, s. 27, Beyhakî, c. 1, s. 410.
[194] Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 1, s. 410.
[195] Şefaatim (Buhârî, Nesâf, BeyhakPnin rivayetine göre).
[196] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 354, Buhârî, c. 1, s. 152, Ebu Dâvud, c. 1 , s. 146, Tirmizî, c. 1,s.413, İbn Mâce, c. 1,s.239, Nesâf, c. 2, s. 27, Beyhakî, c. 1, s. 410.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/110-112.
[197] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1328.
[198] Taberî, Târih, c. 2, s. 256, 257, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1328, Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 4, s. 253.
[199] İbn Şa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 610, 612.
[200] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c.2, s. 153, Taberî, Târih, c.2,s. 257.
[201] İbn Şa'd, Tabakât, c. 3, s. 611, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 138.
[202] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 154, İbn Sa'd, c. 3, s. 611, Taberî, Târih, c. 2, s. 257.
[203] İbn İshak, İbn Hisam, c. 2, s. 154, Taberî, c. 2, s. 257.
[204] İbn İshak.İbnHisam, c. 2, s. 154, İbn Sa'd, c. 3, s. 611, Taberî, c. 2, s. 257.
[205] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 611.
[206] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 154, Taberî, c. 2, s. 257.
[207] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 611.
[208] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 154, İbn Sa'd, c. 3, s. 611, Taberî, c. 2, s. 257.
[209] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 154, Taberî, c. 2, s. 257.
[210] Taberî, Târih, c. 2, s. 257.
[211] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 154.
[212] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 154, İbn Sa'd, c. 3, s. 611, Taberî, c. 2, s. 257.
[213] İbn İshak.İbn Hişam, c. 2, s. 154, Taberî, c. 2, s. 257.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/112-113.
[214] İbrı İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 228-234, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 75-79, Ahmed b. Hanbel, Müsned.c.S, s.441443,EbuNuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 258-262, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvec. 2, s. 92-97, İbn E ar, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 417-419, İbn Seyvid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 60-64, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 95-101, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 332-335.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/114-122.
[215] Hz. Zeyneb, Medine'ye gitmesine kocası As b. Rebi' müsaade etmediği için, bir müddet daha Mekke'de kaldı (Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 269).
[216] 1 ukıyye; 40 dirhemdir. (Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 97, Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 177, İbn Esîr, Nihâye, c. 5, s. 56, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 23.
[217] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 62-63.

[218] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 58.
[219] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 293, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 211, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 252.
[220] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 283.
[221] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 211.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/122-123.
[222] . İbn İshak, İtan Hişam, Sîre, c. 2, s. 238, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 65, Buhârî, Sahîh, c. 2, s. 224.
[223] Müslim, Sahih, c. 2, s. 1003.
[224] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 260, Müslim, Sahih, c. 2, s. 1003.
[225] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 238, Buharı, Sahih, c. 2, s. 225.
[226] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 225.
[227] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 238, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 65.
[228] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 239.
[229] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 65.
[230] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 238.
[231] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 238, Mâlik, Muvatta, c. 2, s. 890, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 264.
[232] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 238.
[233] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 238, Mâlik, Muvatta, c. 2, s. 890, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 65.
[234] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 238-239.
[235] Buhârî, Sahih, c. 4, s. 264, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 3, s. 382.
[236] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 65, Buhârî, Sahîh, c. 2, s. 264, Beyhakî, Sünen, c. 3, s. 382.
[237] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c. 2, s. 239, Mâlik, Muvatta, c. 2, s. 891, Ahmed b.Hanbel, Müsned, c. 2, s. 83.Buhârî, Sahîh, c. 2, s. 224-225.
[238] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 239.
[239] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c. 2, s. 239, Mâlik, Muvatta, c. 2, s. 891, Ahmed b.Hanbel, Müsned, c. 6, s. 83,Buhârî, Sahih, c. 2, s. 224-225, Beyhakî, Sünen, c. 3, s. 382.
[240] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 83, 260, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 225.
[241] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 239.
[242] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 65.
[243] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 239, Mâlik, c. 2, s. 891, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 65, Buhârî, c. 2, s. 225, M udim, Sahih, c. 2, s. 1003, Beyhakî, c. 3, s. 382.
[244] Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 260, Buhârî, c. 7, s. 5.
[245] Buhârî, Sahîh, c. 2, s. 225.
[246] Mâlik, c. 2, s. 891, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 260, Buhârî, c. 2, s. 225, Müslim, Sahîh, c. 2, s. 1003, Beyhakî, c. 3, s. 382.
[247] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 239.
[248] Mâlik, c. 2, s. 891, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 260, Buhârî, c. 2, s. 225, Müslim, Sahih, c. 2, s. 1003, Beyhakî, c. 3, s. 382.
[249] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 239, Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 65.
[250] İbn İshak, İbn Hişam , c. 2, s. 239, Mâlik, c. 2, s. 891, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 65, Buhârî, c. 2, s. 225, Müslim, c. 2, s. 1003, Beyhakî, c. 3, s. 382.

[251] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 65, Buhârî, c. 225.
[252] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c. 2, s. 239, Mâlik, Muvatta, c. 2, s. 891, Ahmed b.Hanbel, Müsned, c. 2, s. 65.Buhârî, Sahîh, c. 2, s. 225, Müslim, Sahih, c. 2, s. 1003, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 3, s. 382.
[253] İbn Esîr, Nihâye, c. 4, s. 308.
[254] Firuzâbadi, Kâmüsu'l-muhft, c. 1, s. 349, c. 3, s. 55.
[255] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 142, Buhârî, Sahîh, c. 2, s. 224, Müslim, Sahîh, c. 2, s. 994.
[256] Mâlik, Muvatta, c. 2, s. 885, Müslim, Sahih, c. 2, s. 1000.
[257] Müslim, Sahîh, c. 2, s. 1000, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1105.
[258] Mâlik, Muvatta, c. 2, s. 885.
[259] Mâlik, Muvatta, c. 2, s. 885, Müslim, Sahîh, c. 2, s. 1000, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 11 05.
[260] Mâlik, Muvatta, c. 2, s. 885, Müslim, c. 2, s. 1000.
[261] Mâlik, Muvatta, c. 2, s. 885, Müslim, c. 2, s. 1000, İbn Mâce, c. 2, s. 1105.
[262] Buhârî, Sahîh, c. 2, s. 225.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/123-127.
[263] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 150-152, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1,s.238,c.3, s. 22.
[264] Zührî, Megâzî, s. 71, 72, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 358-359, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 156.
[265] İbn İshak, İbn Hişam ,Sîre,c. 2, s. 238, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 203, Bu hân , Sahih, c. 5, s. 173, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1423.
[266] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 147, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 197, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 224 .
[267] Mevlâ; köle azad eden kişi, azadlanmış köle, dost, yardımcı, antlaşılan kişi., gibi çeşitli mânâlara gelir. (İbn Kuteybe, Te'vflu Müşkili'l-Kur'ân, s. 352, Buharı, Sahih, 5, s. 178-179).
[268] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 147-150, E bu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 290-294, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 197-198, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 224-226.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/127-134.
[269] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 286, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 221 .
[270] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 221, Müslim, Sahih, c. 2, s. 995.
[271] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 221.
[272] Müslim, Sahih, c. 2, s. 995.
[273] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 221, Müslim, Sahih, c. 2, s. 995.
[274] Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 217.
[275] Müslim, Sahih, c. 2, s. 1000, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 5, s. 1 96.
[276] Müslim, Sahih, c. 2, s. 1000, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 217, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 5, s. 196, İbn E sfr, Usdu'l-gâbe, c.4,s.11.
[277] Semhûdi, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 1 03.
[278] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 119, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 217, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 5, s. 201.
[279] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 81, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 221, Müslim, Sahih, c. 2, s. 995, 998, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 21 6.

[280] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 156, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 221, Müslim, Sahih, c. 2, s. 999, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 216.
[281] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 308.
[282] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 159.
[283] Müslim, Sahih, c. 2, s. 1000, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 5, s. 1 96.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/134-136.
[284] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 263-264.
[285] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 69, İtan E ar, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 62,İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 315, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 339, Kastalânf, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 284, 285.
[286] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 250, Muhibbut-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 2, s. 129.
[287] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 69, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 62.
[288] İbn İshak.İbn Hişam, c. 3, s. 331, Vâkıdî, c. 2, s. 610, Abdurrenak, c. 5, s. 337, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 325, Buhârî, c.3,s.181.
[289] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 267, 268, 272.
[290] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 274, 285.
[291] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 68, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 62
[292] Taberî, Târih, c. 3, s. 182, İ bn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 68, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 62, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 340.
[293] Zehebî, Si yem a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 349.
[294] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 865.
[295] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 57, Ebu Dâvud, Sünen, c. 1, s. 208, 209, Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 330, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 2, s. 42.
[296] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 218, Ebu'l-Fidâ, Tefsfr, c.2,s. 583, Heysemî, Meonau'i-zevâid.c. 7, s. 48, 49,Suyûtî, Dürru'l-mensûr, c. 4, s. 128.
[297] Sehâvi", I râkPni n E Ifi yye şerhi F ethu' l-m uğfs, c. 2, s. 16 5.
[298] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 186.
[299] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 182, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 307.
[300] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 538.
[301] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 210.
[302] Buhârî, Sahih, c. 6, s. 98.
[303] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 185, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 210.
[304] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 69, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 62.
[305] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 421.
[306] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 265, 273, 274, 279, 284, 285.
[307] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 69, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 62, 63.
[308] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 266, 267.
[309] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 268, 269, 274.
[310] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 271 .
[311] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 271 - 273.
[312] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 286.
[313] İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 2, s. 315, 316.
[314] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 172.
[315] İbn Abdilberr, c. 3, s. 865-866, İbn E sfr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 173.

[316] İbn Abdilberr, c. 3, s. 866, İbn Esîr, c. 3, s. 173, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 344, 345.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/136-141.
[317] Al,-i İmran: 72, İbn İshak, İbn Hişam, Sine, c. 2, s. 202.
[318] Buhârî, SahiVı, c. 4, s. 1 81.
[319] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 120, Buhârî, SahıVı, c. 4, s. 1 81.
[320] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 120-121.
[321] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 120,121, Buhârî, c. 4,5.181 .
[322] Buhârî, SahıVı, c. 4, s. 181.
[323] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 121.
[324] Buhârî, SahıVı, c. 4, s. 1 81.
[325] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 121, Buhârî, SahıVı, c. 4, s. 181 .
[326] Buhârî, SahıVı, c. 4, s. 1 81.
[327] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 121.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/141-142.
[328] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 270, İtan Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 1 95-1 96, Semhüdf, Vefâu'l-vefa, c. 1, s. 326, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 343.
[329] Semhûdi, Vefâu'l-vefâ, c. 2, s. 718.
[330] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 51, 139,152,175,216, 240, 244,250,272.
[331] İbn Adilberr, İstiâb, c. 3, s. 1172.
[332] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 103.
[333] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 126.
[334] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 273, 274.
[335] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 285, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 432-433.
[336] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 285.
[337] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 274.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/142-143.
[338] Semhüdi, Vefâu'l-vefâ, c. 2, s. 747, 748.
[339] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 6, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3,s.242,İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 725.
[340] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 6, Ebu Dâvud, c. 3, s. 242, Tıımizf, c. 3, s. 514, İbn Mâce, c. 2, s. 725, Nesâf, c. 7, s. 14, Beyhakî, c. 5, s. 266.
[341] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 6, Ebu Dâvud, c. 3, s. 242, Tirmizî, c. 3, s. 514, İbn Mâce, c. 2, s. 725-726, Nesâf, c. 7, s. 14.
[342] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 6, Ebu Dâvud, c. 3, s. 242, Tirmizî, c. 3, s. 514, İbn Mâce, c. 2, s. 725, Nesâf, c. 7, s. 14.
[343] Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 514.
[344] Ebu Dâvud, c. 3, s. 242, Nesâf, c. 7, s. 14.
[345] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 6, Ebu Dâvud, c. 3, s. 242, İbn Mâce, c. 2, s. 726.
[346] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 6, Ebu Dâvud, c. 3, s. 242, İbn Mâce, c. 2, s. 726, Nesâi, c. 7, s. 14, 15.
[347] Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 4, s. 6, Ebu Dâvud, c. 3, s. 242, Tirmizî, c. 3, s. 514, İbn Mâce, c. 2, s. 726, Nesâf, c. 7, s.14, 15.
[348] Tirmizî, c. 3, s. 515, 516, İbn Mâce, c. 2, s. 726.
[349] Tirmizî, c. 3, s. 516, İbn Mâce, c. 2, s. 726, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 163.

[350] Müslim, Sahih, c. 1 , s. 99, Tirmizî, c. 3, s. 606.
[351] Müslim, c. 1, s. 99.
[352] Tirmizî, c. 3, s. 606.
[353] Müslim, c. 1, s. 99, Tirmizî, c. 3, s. 606.
[354] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 22, Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 28, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1156, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 269.
[355] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 215, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1159,1161, Ebu Dâvud, c. 3, s. 281, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 168.
[356] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 401, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 283.
[357] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 238, Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 28, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1154, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3,s. 269.
[358] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 340, Buhârî, c. 3, s. 9, Tirmizî, c. 3, s. 610, İbn Mâce, c. 2, s. 742.
[359] Buhârî, Sahıh, c. 3, s. 9, Tirmizî, c. 3, s. 610.
[360] İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 742.
[361] Buhârî, Sahıh, c. 3, s. 9, Tirmizî, c. 3, s. 610, İbn Mâce, c. 2, s. 742.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/143-146.
[362] Nisa: 58,59.
[363] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre., c. 2, s. 149, E bu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, c. 293, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 197, Etau'l- Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 225.
[364] E bu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 299, Tıımizf, Sünen, c. 3, s. 613, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 776, Hâkim, Müstedrek, c.4, s. 90, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 10, s. 116,117.
[365] İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 775, Hâkim , Müstedrek, c. 4, s. 93, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 10, s. 88.
[366] Buhârî, Sahih, c. 8, s. 157, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1342, E bu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 299, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 615, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1342, Nesâf, Sünen, c. 8, s. 224.
[367] Buhârî, Sahih, c. 8, s. 108,109, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1342, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 302, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 620, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 776.
[368] Dârekutnî, Sünen, c. 4, s. 205, Ebu Ya'lâ'nın Müsned'inden naklen Suyûtî, el-Câmiu's-sağfr, c. 1, s. 15, Alâüddin Ali,Kenzu'l-ummâl, c. 6, s. 102.
[369] Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 302.
[370] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 337, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 111, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 301, Tirmizî,Sünen, c. 3, s. 618.
[371] Buhârî, Sahih, c. 3, s. 11 6, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1 336, 1337, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 311, Tirmizî, Sünen, c.3, s.626, 627.
[372] Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 311, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 10, s. 180.
[373] Mâlik, Muvatta, c. 2, s. 719, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 308, Buhârî, Sahih, c. 8, s. 112, Müslim, Sahih, c. 3, s.1337, Ebu Dâvud, c. 3, s. 301, Tirmizî, c. 3, s. 624, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 777.
[374] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 308.
[375] Mâlik, c.2,s. 719, Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 308, Buhârî, c. 8, s. 112, Müslim, c. 3, s. 1337, Ebu Dâvud, c. 3, s. 301 , Tirmizî, c. 3, s. 624, İbn Mâce, c. 2, s. 777.
[376] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 212, Müslim, c. 1, s. 123, Ebu Dâvud, c. 3, s. 312, Tirmizî, c. 3, s. 625, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 10, s. 1 44.
[377] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 212, E bu Dâvud, c. 3, s. 221.

[378] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 212, Müslim, c. 1, s. 123, Ebu Dâvud, c. 3, s. 312, Tirmizî, c. 3, s. 625, Beyhakî, c. 10, s. 144.
[379] Ahmed b b. Hanbel, c. 5, s. 212, Ebu Dâvud, c. 3, s. 221.
[380] Müslim, c. 1, s. 123, Ebu Dâvud, c. 3, s. 312, Tirmizî, c. 3, s. 625, Beyhakî, c. 10, s. 144.
[381] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 212, Müslim, c. 1, s. 123, Ebu Dâvud, c. 3, s. 312, Tirmizî, c. 3, s. 625, Beyhakî, c. 10, s. 144.
[382] Müslim, Sahîh, c. 1 , s. 123, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 312, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 625.
[383] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 212, 21 3, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 312.
[384] Müslim, Sahîh, c. 1, s. 123, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 221, 312, Tirm izf, Sünen, c. 3, s. 625, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 10, s. 144.
[385] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 213.
[386] Müslim, Sahîh, c. 1, s. 124, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 221, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 625, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 10,s. 144.
[387] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 213, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 221.
[388] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 213.
[389] Mâlik, Muvatta, c. 2, s. 727, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 260, Müslim, Sahih, c. 1, s. 1 22.
[390] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 260.
[391] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 211, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 159, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 311, 312, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 569, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 778.
[392] Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 312, 313, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 780.
[393] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 211, Buhârî, c. 3, s. 159, Ebu Dâvud, c. 3, s. 31 2, Tirmizî, c. 3, s. 211, İbn Mâce, c. 2, s. 778.
[394] Âli-imran: 77.
[395] Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 304. Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 635, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 788.
[396] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 454, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 11 7,118, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1192, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 304, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s.. 811, Nesâf, Sünen, c. 8, s. 239.
[397] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 454.
[398] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 454, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 118, M üslim, Sahih, c. 3, s. 1192, Ebu Dâvud, c. 3, s. 304, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 811, Nesâf, Sünen, c. 8, s. 239.
[399] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 216, Taberî, Tefsir, c. 6, s. 273, 274, Vâhidf, Esbâbu'n-nüzûl, s. 132, Zemahşeri, Keşşaf, c. 1, s. 618, Kurtubf, Tefsir, c. 6, s. 213.
[400] Mâide: 49-50.
[401] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 213, Taberî, Tefsfr, c. 6, s. 232, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 8, s. 246, 247.
[402] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 286, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1327, Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 4, s. 154, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 855, Taberî, Tefsfr, c. 6, s. 232, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 8, s. 246.
[403] İbn İ sha k, İ bn H i şam, Sîre, c. 2, s. 213-214, Taberî, Tefsfr, c. 6, s. 232, B eyhak f, S ünenü'l -kübrâ, c. 8, s. 246-247.

[404] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 286, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1327, Ebu Dâvud, Sünen, c.4, s. 154, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 855, Taberî, Tefsfr, c. 6, s. 232, Beyhakî, Sünen, c. 8, s. 246.
[405] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 214, Taberî, Tefsfr, c. 6, s. 232, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 8, s. 247.
[406] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 286, Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 154, Taberî, Tefsfr, c. 6, s. 232, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 855, Beyhakî, Sünen, c. 8, s. 246.
[407] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 215, Taberî, Tefsfr, c. 6, s. 232, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 8, s. 246.
[408] Müslim, Sahîh, c.3, s. 1326, Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 153.
[409] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 215.
[410] Taberî, Tefsfr, c. 6, s. 233.
[411] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 215.
[412] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 215, Taberî, Tefsfr, c. 6, s. 233
[413] Taberî, Tefsfr, c. 6, s. 233.
[414] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 215, Taberî, Tefsfr, c. 6, s. 233.
[415] Taberî, Tefsfr, c. 6, s. 233.
[416] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 215.
[417] Taberî, Tefsfr, c. 6, s. 233.
[418] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 215.
[419] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 286, Müslim , Sahîh, c. 3, s. 1327, Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 1 54, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 855, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 8, s. 246, Vâhidf, Esbâbu'n-nüzûl, s. 130, 131.
[420] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 215, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 286, İbn Mâce, c. 2, s. 855.
[421] İbn İshak, İbn Hişam , c. 2, s. 215, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 286, Buhârî, c. 4, s. 186, Müslim, c. 3, s. 1327, İbn Mâce.c. 2, s. 855, Beyhakî, c. 8, s. 247.
[422] . İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 214, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 286, Taberî, c. 6, s. 233, Beyhakî, c.8,s. 247, Vâhidf, s. 130, 131.
[423] Mâide: 41.
[424] . Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 171, Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 89, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1299, E bu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 180, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 15, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 889, Nesâf, Sünen, c. 8, s. 22.
[425] Buhârî, Sahîh, c. 8,, s. 64.
[426] Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1299, Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 18.
[427] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 171, Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 89, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1299, Ebu Dâvud, Sünen, c.4, s. 180, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 15, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 889, Nesâf, Sünen, c. 8, s. 22.
[428] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 203, Buhârî, Sahîh, c. 8, s. 37, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 1 5, Nesâf, Sünen, c. 8, s. 22.
[429] Ahmed b. Hanbel, c.3, s. 262, Tirmizî, c. 4, s. 15, Nesâf, c. 8, s. 22.
[430] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 171, 203, Buhârî, c. 6, s. 1 76, Müslim, c. 3, s. 1299, Ebu Dâvud, c.4, s. 180, Tirmizî, c. 4, s. 15, İbn Mâce, c. 2, s. 889, Nesâf, c. 8, s. 22.
[431] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 262, Buhârî, c. 6, s. 1 76, Tirmizî, c. 4, s. 15, Nesâf, c. 8, s. 22.

[432] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 262.
[433] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 183, 262, Buhârî, c. 3, s. 89, Nesâf, c. 8, s. 22.
[434] Buhârî, Sahih, c. 8, s. 37, Ebu Dâvud, c. 4, s. 180.
[435] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 183, 262, Buhârî, c. 3, s. 89, Nesâf, c. 8, s. 22.
[436] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 262, Tirmizî, c. 4, s. 15, Nesâf, c. 8, s. 22
[437] Ahmed b. Hanbel, c.3, s. 269, Müslim, c.3, s. 1300, Ebu Dâvud, c. 4, s. 180...
[438] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 262, Nesâf, c. 8, s. 22.
[439] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 203, Buhârî, Sahîh, c. 6, s. 176, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1299, Ebu Dâvud, Sünen, c.4, s. 1 80, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 15, Nesâf, Sünen, c. 8, s. 22.
[440] Buhârî, Sahîh, c. 6, s. 1 76.
[441] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 171, Buhârî, c. 6, s. 176, Müslim, c. 3, s. 1299, Ebu Dâvud, c. 4, s. 180, Tirmizî, c.4,s. 15, Nesâf, c. 8, s. 22.
[442] Buhârî, Sahih, c. 8, s. 37.
[443] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 171, Buhârî, c. 6, s. 1 76, Müslim, c. 3, s. 1299, Ebu Dâvud, c. 4, s. 180, Tirmizî, c. 4, s. 1 5.
[444] Buhârî, c. 8, s. 37, Müslim, c. 3, s. 1299, Ebu Dâvud, c. 4, s. 180, Tirmizî, c. 4, s. 15.
[445] Buhârî, Sahih, c. 6, s. 176.
[446] Ahmed b. Hanbel, c.3, s. 193, Buhârî, c. 6, s. 1 76, Müslim, c.3, s. 1299, Ebu Dâvud, c. 4, s. 180, Tirmizî, c. 4, s. 15.
[447] Buhârî, Sahih, c. 8, s. 38.
[448] Ahmed b. Hanbel, c.3, s. 171, Buhârî, c. 6, s. 1 76, Müslim, c.3, s. 1299, Ebu Dâvud, c. 4, s. 180, Tirmizî, c. 4, s. 15.
[449] Ahmed b. Hanbel, c.3, s. 262, Buhârî, c. 3, s. 89, Müslim, c. 3, s. 1300, Ebu Dâvud, c. 4, s. 180, Tirmizî, c. 4,s.15.
[450] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 262, Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 89, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1300, Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 180. Tirmizî. Sünen. c. 4. s. 15. Nesâf. Sünen. c. 8. s. 22. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/146-158.
[451] Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 1, s. 75, Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 74, Tirmizi, Sünen, c. 5,. 627, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 6, s. 1 68, Begavf, Mesâbfhu's-sünne, c. 2 s. 198, Muhibbut-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 2, s. 123.
[452] Buhârî, Sahili, c. 3, s. 74, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 627, Beyhakî, Sünen, c. 6, s. 16, Begavf, Mesâbfhu's-sünne, c. 2, s.198.
[453] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 75, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 627, Beyhakî, Sünen, c. 6, s. 168, Begavf, Mesâbfhu's-sünne, c. 2, s. 198, Muhibbut-Taberî, c. 2, . 1 23.
[454] Ahmed b. Hanbel, c.1, s. 75, Buhârî, c. 3, s. 74, Tirmizî, c. 5, s. 627, Begavf, c. 2, s. 198.
[455] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 70, Muhibbut-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 2, s. 1 22.
[456] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 504.
[457] Semhûdi, Vefâu'l-vefâ, c. 3, s. 970, 971.
[458] Muhibbu1-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 2, s. 122, Semhûdî, Vetâu'l-vetâ, c. 3, s. 969.
[459] Semhûdi, Vefau'l-vefa, c. 3, s. 968.
[460] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1039,1040, Muhibbul-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 2, s. 122,123, Semhûdî, Vefâu'l-vefa, c. 3, s. 970.

[461] Semhûdi, Vefâu'l-vefâ, c. 3, s. 968-969.
[462] Mâlik, Muvatta, c. 2, s. 744, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 316, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 9.
[463] Mâlik, Muvatta, c. 2, s. 744, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 830, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 9.
[464] Mâlik, Muvatta, c. 2, s.744, İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 1 0, s. 161, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 16, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. . 830, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 9.
[465] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 10.
[466] Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1197, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 278.
[467] Mâlik, Muvatta, c. 2, s. 744, Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 75, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1198, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 277, Tirmizi, Sünen, c. 3, s. 572, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 6, s. 152.
[468] Mâlik, Muvatta, c. 2, s. 745, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 6, s. 1 52.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/158-160.
[469] Taberî, Tefsfr, c. 4, s. 318.
[470] Vâhidf, Esbâbu'n-nüzûl, s. 97.
[471] Taberî, Tefar, c. 4, s. 318, Vâhidf, Esbâbu'n-nüzûl, s. 97.
[472] Vâhidf, Esbâbu'n-nüzûl, s. 97.
[473] Ebu'l-Fidâ, Tefen-, c. 1, s. 468.
[474] Nisa: 22-26.
[475] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 426, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 224, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 432, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 60,61.
[476] Taberî, Tefefr, c. 4, . 232.
[477] Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 436, İ bn Mâce, Sünen, c. 1, s. 627.
[478] Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. . 272, Tirm izf, Sünen, c. 3, s. 436, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 627.
[479] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 232, Ebu Dâvud, Sünen, c. I 2, s. 272, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 436, İbn Mâce, Sünen, c. 1,5.627.
[480] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 232.
[481] Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 436, İ bn Mâce, Sünen, c. 1, s. 627.
[482] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 232, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 272.
[483] Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 272, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 628, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 7, s. 183.
[484] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 44, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 435, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 628, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 342.
[485] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 336, Buhârî, Sahîh.c. 6, s. 121, Müslim, Sahîh.c. 2, s. 1041, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 421, Nesâf, Sünen, c. 6, s. 113.
[486] Buhârî, Sahîh.c. 6, s. 1 21, Müslim, Sahîh, c. 2, s. 1041 , Nesâf, Sünen, c. 6, s. 113.
[487] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 336, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 421.
[488] Buhârî, Sahîh, c. 6, s. 1 21-1 22, Müslim, Sahîh, c. 2, s. 1041, Nesâf, Sünen, c. 6, s. 113.
[489] Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 336, Buhârî, c. 6, s. 1 22, Müslim, c. 2, s. 1041, Nesâf, c. 6, s. 113.
[490] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 336, Tirmizî, c. 3, s. 43 421 , 422.
[491] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 336, Buhârî, c. 6, s. 1 22, Müslim, c. 2, s. 1041, Nesâf, c. 6, s. 113.

[492] Buhârî, Sahih, c. 6, s. 1 22, Müslim, c. 2, s. 1041, Nesâf, c. 6, s. 113
[493] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 336, Buhârî, c. .6, s. 122, Müslim, c. 2, s. 1041, Tirmizî, c. 3, s. 421, Nesâf, c. 6, s. 113.
[494] Buhârî, c. 6, s. 122, Müslim, c. 2, s. 1041.
[495] Buhârî, Sahîh.c. 6, s. 1 22, Müslim, Sahîh, c. 2, s. 1041 , Nesâf, Sünen, c. 6, s. 113.
[496] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 336, Buhârî, Sahîh, c. 6, s. 122, Müslim, Sahîh, c. 2, s. 1041 , Nesâf, Sünen, c. 6, s.113.
[497] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 336, Buhârî, c. 6, s. 122, Müslim, c. 2, s. 1041, Tirmizî Sünen, c. 3, s. 422, Nesâf, c. 6, s. 113.
[498] Buhârî, c. 6, s. 122, Müslim, c. 2, s. 1041.
[499] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 336, Müslim, c. 2, s. 1041, Tirmizî, c. 3, s. 422.
[500] Buhârî, c. 6, s. 122, Müslim, c. 2, s. 1041.
[501] Müslim, Sahîh, c. 2, s. 1041.
[502] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 445, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 420, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 7, s. 138.
[503] Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 395, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 7, s. 82.
[504] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 302, Nesâf, Sünen, c. 6, s. 65.
[505] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 302, Buhârî, Sahîh, c. 6, s. 123, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 219, Tirmizî, Sünen, c. 3,s. 396, Nesâf, Sünen, c. 6, s. 65.
[506] Buhârî, Sahîh, c. 6, s. 1 23, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 219.
[507] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 302, Buhârî, Sahîh, c. 6, s. 123, E bu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 219, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 396, Nesâf, Sünen, c. 6, s. 65.
[508] Ebu Dâvud. Sünen. c. 2. s. 238.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/160-167.
[509] Sebe: 28, A'râf 158.
[510] Bakara: 151, Nisa: 113.
[511] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 183, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 591, Muhibbut-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 231.
[512] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 123.
[513] Buhârî, Sahih, c. 1, s. 34.
[514] Nisa: 113.
[515] Buhârî. Sahih. c. 8. s. 1 49.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/167-170.
[516] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 418, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 82, 83, Hâkim, Müstedrek, c. 1, s. 91.
[517] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 255.
[518] Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1, s. 34-385, c. 2, s. 3-34.
[519] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 255, c. 3, s. 51 4, Buhâıf, Sahih, c. 5, s. 41, 42.
[520] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 137.
[521] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 514, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 109, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 41, 42, Müslim, Sahih, c. 1, s. 469.
[522] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 359, 360, Ebu Dâvud, Sünen, c. 1,s.125.
[523] Tevbe: 60.
[524] Hemmam b. Münebbih. Sahife. 74. hadis.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/170-171.

[525] **Zehebî, Si yem a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 368.**
[526] **Hâkim, Müsiedrek, c. 3, s. 488.**
[527] **İtin Abdilberr, İsiiâb, c. 1, s. 341, 342, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 5.**
[528] **İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 344, c. 3, s. 1 324, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 6, c. 4, s. 488, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s:. 375.**
[529] **Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 456, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1 325, Begavf, Mesâbfhu's-sünne, c. 2, s. 109.**
[530] **İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 344, İ bn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 5.**
[531] **Müslim, Sahîh, c. 4, s. 1935, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 10, s. 238, Begavf, Mesâbfhu's-sünne, c. 2, s. 108, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 375.**
[532] **İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 344.**
[533] **Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 488.**
[534] **Müslim, Sahîh, c. 4, s. 1935, 1936, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 10, s. 238.**
[535] **Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 489, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 368.**
[536] **Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 368.**
[537] **Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 489, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 368.**
[538] **Müslim, Sahîh, c. 4, s. 1935, 1936, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 10, s. 238.**
[539] **Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 1 62, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 488.**
[540] **İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 342, İ bn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 5.**
[541] **Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 368.**
[542] **İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 342, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 5.**
[543] **Müslim, Sahîh, c. 4, s. 1934, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 10, s. 238.**
[544] **Müslim, Sahîh, c. 4, s. 1934, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 10, s. 238.**
[545] **Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 368-369.**
[546] **İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s:. 342, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 5.**
[547] **Müslim, Sahîh, c. 4, s. 1936, Beyhakî, Sünen, c. 10, s. 238, Zehebî, Siyeru a'lâm i'n-nübelâ, c. 2, s. 368.**
[548] **İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 341, İ bn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 5**
[549] **Müslim, Sahîh, c. 4, s. 1936, Beyhakî, Sünen, c. 10, s. 238, Zehebî, Siyeru a'lâm i'n-nübelâ, c. 2, s. 369.**
[550] **Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 162, Müslim, Sahîh, c. 4, s. 1936, Beyhakî, Sünen, c. 4, s. 238, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 368.**
[551] **Müslim, Sahîh, c. 4, s. 1936, Beyhakî, Sünen, c. 10, s. 238, Begavf, Mesâbfhu's-sünne, c. 2, s. 1 08.**
[552] **Ebu Süfyan b. Hâris'in annesi Sümeyye'nin babası Mevheb, Abdi Menaf oğullarının kölesi idi (Nevevf, Müslim Şerhi).**
[553] **Müslim, Sahih, c. 4, s. 1935, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 342, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 5.**
[554] **İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 343, İ bn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 5.**
[555] **İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 343.**
[556] **Mus'abu'i-Zübeyrf, Nesebi Kureyş, s. 1 7,18.**
[557] **M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/171-175.**
[558] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 203, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 174, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1422.**

[559] İbn İshak jbnHişam ,Sîre,c. 2, s. 236, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 203, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 172, Müslim, Sahih,c. 3, s. 1422.
[560] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 203, Buhârî, SahıVı, c. 5, s. 172, Müslim, SahıVı, c. 3, s. 1422.
[561] İbn İshak jbnHişam ,Sîre,c. 2, s. 236, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 203, Bu hân, SahıVı, c. 5, s. 172, Müslim, SahıVı, c. 3, s. 1422.
[562] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 236, 237.
[563] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 203, Buhârî, SahıVı, c. 5, s. 172,173, Müslim , Sahih, c. 3, s. 1422, 23.
[564] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 237.
[565] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 203, Buhârî, SahıVı, c. 5, s. 173, Müslim, SahıVı, c. 3, s. 1423.
[566] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 237, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 203, Buhârî, c. 5, s. 173, Müslim, c. 3, s. 1423.
[567] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 237.
[568] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 237, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 203, Buhârî, c. 5, s. 173, Müslim, c. 3, s. 1423.
[569] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 237.
[570] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 2, s. 237, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 203, Buhârî, S ahfh, c. 5, s. 173, Müslim, Sahîh,c. 3, s. 1423.
[571] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 237.
[572] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 237, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 203, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 173, Müslim, Sahîh.c.3, s. 1423.
[573] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 203, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 173, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1423.
[574] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 237.
[575] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 237, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 203, Buhârî, c. 5, s. 173, Müslim, c. 3, s. 1423.
[576] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 237.
[577] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 203, Buhârî, c. 5, s. 173, Müslim , c. 3, s. 1 423.
[578] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 237.
[579] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 203, Buhârî, c. 5, s. 1 73, Müslim, c. 3, s. 1423.
[580] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 237.
[581] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 203, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 173, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1423.
[582] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 237.
[583] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 238, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 203, Buhârî, c. 5, s. 173, Müslim, c. 3, s. 1423.
[584] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 238.
[585] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 203, Buhârî, c. 5, s. 1 73, Müslim, c. 3, s. 1423.
[586] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 238.
[587] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 203, Buhârî, c. 5, s. 1 73, Müslim, c. 3, s. 1423.
[588] Bakara: 1 09, Âl-i İmran: 186.
[589] Buhârî,Sahîh,c.5,s.172,Bev+ıakf,Sünenü'l-kübrâ,c.9, s. 10, Kurtubf, Tefsfr, c. 2, s. 72, 73, Ebu'l-Fidâ, Tefsfr, c. 1,s. 436.

[590] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 234, 235.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/175-179.

CİHAD EMRİ

Yüce Allah Tarafından Müşriklerle Savaşa İzin Verilişi

Peygamberimiz (a.s.); Akabe bey'atından önce, müşriklerle savaşmaya mezun değildi. Ancak müşrikleri Yüce Allah'ın birliğini kabule davet etmek, karşılaşılacak işkencelere katlanmak, cahillerin uygunsuz davranışlarına aldırış etmemek, göz yummakla memurdu. Kureyş müşrikleri ise; Peygamberimiz (a.s.)a tâbi olanları, dinlerinden döndürmek için, işkenceden işkenceye uğratmakta idiler. Müslümanlardan kimi işkenceler altında dinlerinden döndürülmüş, kimi yurtlarını yuvalarını bırakarak Habeşistan'a, kimisi de Medine'ye hicret etmiş, dağılmışlardı.
Kureyş müşrikleri; Yüce Allah'a karşı azgınlaştıkları, O'nun kendileri için dilediği nimetleri red ve Resûlünü tekzib ettikleri; Allah'ın tevhid ve ibadet ehli olan ve Resûlünü doğrulayan, dinine sarılan kullarını da işkenceden işkenceye uğrattıkları ve yurtlarında yuvalarında tedirgin ettikleri zaman, Yüce Allah Peygamberimiz (a.s.)a onlarla savaşma izni verdi.
O zalimlere ve azgınlara karşı kendisine yardım edeceğini de va'd buyurdu. Müşriklerle savaşmaya ilk defa izin veren ve kan dökmeyi, Peygamberimiz (a.s.)a mubah kılan âyetlerde[1] şöyle buyu-ruldu:
"Kendileriyle çarpışılan (Müslüman)lara, zulme uğradıklarından dolayı, çarpışmaya izin verildi.
Şüphe yok ki, Allah onlara yardım etmeye her yerde her zaman kadirdir. Onlar (Müslümanlar), 'Rabbimiz Allah'tır' demelerinden başka bir sebep olmaksızın, haksız yere yurtlarından çıkarıldılar.
Eğer Allah insanların bazısının şerrini bazısıyla def'etmemiş olsaydı, manastırlar, kiliseler, havralar ve içlerinde Allah'ın ismi çok anılan mescidler, muhakkak yıkılır giderdi.
Elbette ki, Allah kendisine yardım edenlere yardım eder.
Hiç şüphesiz, Allah Kavîdir. Kudretiyle herşeye üstün gelendir.
Onlara (Müslümanlara) yeryüzünde bir iktidar mevkii verirsek, namazı gereği gibi kılarlar, zekatı verirler. İyiliği buyururlar, kötülükten vazgeçirmeye çalışırlar.
İşlerin sonucu, döne dolaşa, Allah'a vanr."[2]
"Fitne kalmayıncaya kadar onlarla (müşriklerle) savaşın!
Vazgeçerlerse, artık, zalimlerden başkasına hiçbir husumet yoktur."[3]
Peygamberimiz (a.s.) müşrikler tarafından Mekke'den çıkarıldığı, çıkmak zorunda bırakıldığı zaman, Hz. Ebu Bekir
"Onlar peygamberlerini Mekke'den çıkardılar.
İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn=Biz Allah'ın kullarıyız ve hep O'na dönücüleriz.
Onlar (müşrikler), muhakkak, helak olacaklar!" demişti.
Yüce Allah "Kendilerine zulüm ve haksızlık yapılmış, harb açılmış olanlara, savaş için izin verildi. Şüphe yok ki, Allah onlara (Müslümanlara) yardıma elbette kadirdir" (Hacc: 39) ayetini indirdiği zaman da:
"Anladım ki, yakında bir çarpışma olacak!" demiştir.[4]

Gazâ ve Seriyyelerin Sayıları ve Gayeleri

Gaza; düşmanla çarpışmaya gitmek,[5]
Seriyye de; düşman üzerine gönderilen askerî birlikler demektir.[6]
Bunların en azı 5, en çoğu da 300-400 kişilik olur.[7]
Peygamberimiz (a.s.):
"Seriyyelerin hayırlısı 400 kişilik,
Ordunun hayırlısı da 4000 kişilik olanıdır.
12000 kişilik olan bir ordu ise, azlıktan dolayı yenilmez" buyurmuştur.[8]
Hadis ve siyercilerin genellikle kabul ettiklerine göre; Peygamberimiz (a.s.)ın bizzat hâzır bulundukları askerî hareketlere gazve; kendileri bulunmayıp Ashabdan herhangi birisinin kumandası altında düşman üzerine saldıkları askerî birliklere de seriyye denilmektedir.
Sayı bakımından en az olan askerî birliğe cerîde,
50 kişiden 400 kişiye kadar olan askerî birliğe seriyye,
100 kişiden 1000 kişiye kadar olan askerî birliğe ketîbe,
1000 kişiden 4000 kişiye kadar olan askerî birliğe ceyş,
4000 kişiden 12000 kişiye kadar olan askerî birliklere hamîs,
Birliklerin tümünü içine alan birliğe ise asker denilir.[9]
Peygamberimiz (a.s.)ın bizzat katıldıkları gazaların sayısı 27, Ashabdan birisinin kumandası altında gönderdiği seriyyelerin sayısı da 47 idi.[10]
Mes'ûdî, Hayber'den Vâdi'l-kurâ'ya dönüşü ayrı bir gazve saydığı için, gazaların sayısını 28, seriyyelerin sayısını da 35 olarak gösterir ve Vâkıdî'ye göre seriyye sayısının 48 olduğunu ve 66'dır diyenler de bulunduğunu açıklar.[11]
Gazalardan 9'unda:
1- Bedir,
2- Uhud,
3- Müreysi[1],
4- Hendek,
5- Kurayza,
6- Hayber,
7- Mekke'nin fethi,
8- Huneyn,
9- Taif gazalarında çarpışma yapılmıştır.
Bazılarına göre; Beni Nadîr'de de, Hayber'den dönülürken uğranılan Vâdi'l-kurâ'da da, Gâbe'de de çarpışma olmuştur.[12]
Peygamberimiz (a.s.); bir gazaya gitmek isteyince, gideceği ciheti ve maksadını tevriyen (başka mânâya da gelebilecek) kelimeler içinde gizlemeyi âdet edinmişti.[13]
Bunun içindir ki, kaynaklarda Bedir savaşından önceki seriyye ve gazvelerin gayeleri, cereyan tarzları ve neticeleriyle bağdaşamayacak şekilde telakki ve ifade edilmiştir. Halbuki, bu seriyye ve gazveler, herşeyden evvel, Sa'd b. Muaz'ın da Ebu Cehil'e dediği gibi, hac yollarını Müslümanlara tıkayan Kureyş müşriklerine, buna karşılık Müslümanların da Suriye ticaret yollarını kesmek suretiyle kendilerini ticarî ve iktisadî sıkıntıya düşürebilecekleri uyarısında bulunmayı; ve aynı zamanda onların Müslümanlara karşı ne gibi bir hazırlıkta bulunduklarını öğrenmeyi, ileride yapılacak savaşlarda bazı kabilelerin Kureyş müşriki eriyle birleşmelerini önlemeyi amaçlıyordu.[14]

Peygamberimiz (a.s.) da, vazifesinin esasını ve gayesini şöyle açıklamışlardır: "Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in de Resûlullah olduğuna şehadet getirinceye, namazı kılıncaya, zekat verinceye kadar, insanlarla savaşmak bana emrolundu. Onlar bunları yapınca, Müslümanlık hakkının gerektirdiği cezalar hariç olmak üzere, canlarını, mallarını elimden kurtarırlar." [15]
Ashabdan Abdullah b. Amr:
"Ya Rasûlallah! Bana cihad ve gaza hakkında bilgi ver?" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Ey Abdullah b. Amr! Eğer sen Allah'ın rızasını umarak ve güçlüklere katlanarak çarpışırsan, Allah da seni Kıyamet günü o hal üzere diriltir.
Eğer sen gösteriş ve övünme için çarpışırsan, Allah da seni Kıyamet günü o hal üzere diriltir!" buyurdu.[16]
Peygamberimiz (a.s.)a bir çöl Arabi gelip:
"Şeref ve şan kazanmak veya övülmek veya ganimet elde etmek veya gösteriş için çarpışan kimse hakkında ne buyurursun?" diye sordu.[17]
Başka birisi de:
"Yâ Rasûlallah! Allah yolunda çarpışmak nedir? Kimi kızarak, kimi hamiyetinden dolayı çarpışıyor?" diye sordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"Kim yalnızca Allah'ın Kelimesi en yüce olsun diye çarpışırsa, işte onunkisi Allah yolundadır!"[18]
Bir adam da:
"Yâ Rasûlallah! Bir adam Allah yolunda çarpışmak ve aynı zamanda dünya mallarından birşeyler de elde etmek isterse, buna ne buyurulur?" diye sordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"Ona bir ecir ve sevab yok!" buyurdu.
Halk, bu cevabı ağır bularak, adama:
"Sen Resûlullah (a.s.)a sorunu tekrarla!
Herhalde cevabı iyi anlayamadın!" dediler.
Adam:
"Yâ Rasûlallah! Bir adam Allah yolunda savaşmak ve aynı zamanda dünya mallarından da birşeyler elde etmek isterse ne buyurulur?" diye tekrar sordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"Ona sevab yok!" buyurdu.
Adama:
"Sorunu bir kez daha tekrarla!" dediler.
O da üçüncü kez sorusunu tekrarladı, Peygamberimiz (a.s.) da:
"Ona sevab yok!" buyurdu.[19]

Peygamberimiz (a.s.)ın Savaş Birlikleri Kumandanlarına Emir ve Tavsiyeleri

Peygamberimiz (a.s.); ezan sesi işitilen memleketler üzerine yürümezdi.[20]
Gönderdiği askeri birliklere de:
"Bir mescid gördüğünüz veya müezzinin sesini işittiğiniz zaman, oradan hiç kimseyi öldürmeyiniz!" buyururdu.[21]
Müslim b. Haris et-Temimî demiştir ki:
"Resûlullah (a.s.) bizi bir seriyye içinde göndermişti.[22]
Megar mevkiine ulaştık.[23]
Oradaki kavme hücum ettik.[24]
Ben atımı şaha kaldırdım.[25] Arkadaşlarımı geçtim.
Feryad eden[26] kadınlar ve çocuklarla karşılaştık. Onlara:
'Korunmak ister misiniz?' diye sordum.
'Evet!' dediler.[27]
'Öyleyse, Eşhedü en lâ ilahe illallah ve eşhedü enne muhammeden abduhû ve rasûlüh, deyiniz[28] de korununuz!' dedim.[29]
Dediler.[30]
Arkadaşlarım bana:
'Sen bizi hem ganimetin üzerine getirdin, hem de bizi ondan men[31] ve ganimeti bize haram ettin!'[32] diyerek beni kınadılar.
Resûlullah (a.s.)ın yanına döndüğümüz zaman da,[33] benim yapmış olduğum şeyi ona haber verdiler.
Resûlullah (a.s.) beni çağırıp, yaptığımı benim için güzel buldu[34] ve:
'Hiç şüphesiz, Allah sana onlardan her bir insan için şu kadar şu kadar ecir ve sevab yazdı!' buyur-du"[35]
Peygamberimiz (a.s.); bir orduya veya bir seriyyeye kumandan tayin ettiği,[36] bir orduyu veya askerî birliği göndereceği zaman, kumandana:[37]
Allah'a karşı takvalı ve yanındaki Müslümanlara karşı hayırlı olmayı, iyi davranmayı tavsiye eder, sonra da şöyle buyururdu:
"Allah'ın ismiyle, Allah'ın yolunda gaza ediniz! Allah'ı tanımayanlarla çarpışınız![38] Gaza ediniz![39]
Ganimet mallarına hıyanette bulunmayınız!
Gadr etmeyiniz! Burun, kulak kesmeyiniz! Küçük çocuk [Ebu Hanifeye göre; küçük çocuk ve yaşlı] öldürmeyiniz!
Müşriklerden olan düşmanımla [Ebu Hanife'ye göre; düşmanınızla] karşılaştığın [Ebu Hanife'ye göre; karşılaştığınız] zaman, onları[40] üç haslete,[41] üç hasletten birini kabule davet et![42]
Onların hangisinde sana icabet ederlerse, icabetlerini kabul et ve kendilerini serbest bırak!:
1) Onları İslâmiyete davet et![43] Davetine icabet ederlerse, onların icabetlerini kabul et ve kendilerini serbest bırak![44] Sonra, onları kendi yurtlarından Muhacirlerin yurtlarına göçmeye davet et ve kendilerine bildir ki; onlar bunu yaparlarsa Muhacirlere olan onlara da olacak, Muhacirlere olmayan onlara da olmayacaktır! Yurtlarından göçmeyi kabul etmezlerse, onlara bildir ki; kendileri Müslümanların bedevileri gibi olacaklar, kendilerine Allah'ın bedevî olan Müslümanlar hakkında cari olan hükmü uygulanacak; -

Müslümanlarla birlikte cihada katılmadıkları için-ganimet ve haraçta bir payları olmayacaktır.[45]
2) Eğer onlar Müslüman olmayı kabul etmezlerse,[46] onları cizye [vergi] vermeye davet et![47] Onlardan cizye vermelerini iste[48]
Buna icabet ederlerse, icabetlerini kabul et ve kendilerini serbest bırak!
3) İcabet etmezlerse, Allah'tan yardım dile, onlarla çarpış![49]
Sen bir kale halkını muhasara ettiğin zaman, onlar senden kendilerine Allah'ın ahdini ve Allah'ın peygamberinin ahdini vermeni isterlerse, kendilerine Allah'ın ahdini de, peygamberinin ahdini de verme!
Fakat, kendi ahdini,[50] babanın ahdini,[51] arkadaşlarının ahdini ver!
Çünkü, sizin kendi ahidlerinizi,[52] babalarınızın ahidlerini,[53] arkadaşlarınızın ahidlerini[54] bozmanız; Allah'ın ahdini ve Resûlünün ahdini bozmaktan[55] daha iyidir.
Bir kale halkını muhasara ettiğin zaman, onlar senden kendilerini Allah'ın hükmüne göre indirmeni isterlerse, sen onları Allah'ın hükmüne göre indirme! Ancak kendi hükmüne göre indir!
Çünkü, sen onlar hakkında Allah'ın hükmüne isabet edip edemeyeceğini bilemezsin!"[56]

Hz. Hamza'nın Sîfü'l-Bahr'e Gönderilişi

Seferin Tarihi ve Mevkii

Sîfü'l-Bahr seferi, Peygamberimiz (a.s.)ın Medine'ye hicretinden yedi ay geçtikten sonra, Ramazan ayında idi.[57] Sîfü'l-Bahr, lys nahiyesinde olup,[58] Cühenîlerin arazisindendir.[59]

Seferin Gayesi ve Sebebi

Kureyş müşrikleri Peygamberimiz (a.s.)ı Medine'de de rahat bırakmamakta; kendisini ter-ketmeleri için, Medineli Müslümanlara tehditli mektuplar göndermekte;[60] onu öldürmeleri veya Medine'den sürüp çıkarmaları için de, Abdullah b. Übeyy b. Selûl ile Evs ve Hazrec kabilesi müşriklerine ültimatomlar vermekte idiler.[61]

Aynı zamanda, Müslümanlara hac yollarını da kapamışlardı.

Bunun için, Suriye ticaret yollarını keserek, kendilerini ticarî ve iktisadî cihetten sıkıntıya düşürüp yola getirmek gerekiyordu.[62]

İslam Mücahidlerinin Sîfü'l-Bahr'de Müşriklerle Karşılaşmaları

Peygamberimiz (a.s.), Sîfü'l-Bahr'e göndermek üzere, ilk defa olarak Hz. Hamza için bayrak bağladı.[63]

Hz. Hamza'nın bayrağı beyazdı ve onu müttefiki Ebu Mersed b. Kennaz b. Husayn taşımakta idi.

Ebu Mersed, uzun boylu ve gür saçlı idi.[64]

Peygamberimiz (a.s.), Hz. Hamza'nın maiyyetine-hepsi de Muhacirlerden olmak üzere-30 süvari vermişti.[65]

Hz. Hamza'nın maiyyetine Ensardan hiç kimsenin verilmemesinin, Akabe Bey'atında Ensara sadece Peygamberimiz (a.s.)ı Medine'de koruma şartı koşulmuş olmasından ileri geldiği; bunun için, Peygamberimiz (a.s.)ın, Bedir savaşına çıkıncaya kadar, Ensardan hiç kimseyi askerî seferlere göndermediği, bu devrede onlara kendisini ve Muhacirleri korutmakla yetinmiş olduğu söylenir.[66]

Hz. Hamza'nın maiyyetindeki 30 süvari arasında:

1- Ebu Ubeyde b. Cerrah,
2- Ebu Huzeyfe Utbe b. Rebia,
3- Salim Mevlâ Ebi Huzeyfe,
4- Âmir b. Rebia,
5- Amr b. Sürâka,
6- Zeyd b. Harise,
7- Kennaz b. Husayn,
8- Mersed b. Kennaz,
9- Peygamberimiz (a.s.)ın azadlısı Enese de bulunuyordu.[67] İçlerinde Ebu Cehil b. Hişam'ın da bulunduğu, Mekkeli müşriklerden 300 süvarinin himayesinde Şam'dan dönüp Mekke'ye git mek isteyen ticaret kervanı Sîfü'l-Bahr'e (deniz sahiline) gelmiş bulunuyordu.[68] İki taraf, çarpışmak için saf bağladılar.[69]

Mecdi b. Amr el-Cühenî'nin Arabuluculuk Edişi

O sırada, iki tarafın da dostu ve müttefiki olan Mecdi b. Aımr el-Cühenî, yetişip araya girdi.
Kâh onlara, kâh bunlara gide gele, en sonunda iki tarafı da çarpışmaktan vazgeçirdi.
Hz. Hamza, arkadaşlarıyla birlikte Medine'ye döndü.
Ebu Cehil de, ticaret kervanı ve arkadaşlarıyla birlikte Mekke'ye yöneldi.[70] Hz. Hamza; Peygamberimiz (a.s.)ın yanına dönünce, Mecdi'nin araya girip yaptığı hizmetini haber verdi.[71]
Peygamberimiz (a.s.), Mecdi b. Amfin, Müslüman olmadığı halde[72] kendiliğinden bu arabuluculuğu yapıp çarpışmayı önleyişine memnun oldu ve bu husustaki başarısını tebrik ve takdir buyurduğunu açıkladı.
Mecdi'nin kendi cemaatından gönderdiği kimselere de elbiseler giydirdi.[73]

Ubeyde b. Hâris'in Râbığ'a Gönderilişi

Seferin Tarihi ve Mevkii

Râbığ seferi, Peygamberimiz (a.s.)ın Medine'ye hicretinin 8. ayının başında, Şevval ayında idi.[74]

Râbığ; hacıların Mekke'ye giderken geçtikleri, Ebvâ ile Cuhfe arasında bulunan bir vadi olup,[75] Cuhfe'ye uzaklığı üç mildir.[76]

Seferin Sebep ve Gayesi

Râbığ seferinin sebep ve gayesi de, Sîfü'l-Bahr seferi için gösterilmiş olan sebep ve gayenin aynısıdır.[77]

Râbığ Seferine Katılan Süvarilerin Sayısı

Peygamberimiz (a.s.); Ubeyde b. Hâris'i Râbığ'a gönderirken,[78] ona bir bayrak bağlamışti .[79] Bağlanan bayrak beyaz bezdendi.[80] ve Ubeyde b. Haris, Hz. Hamza'dan sonra, bayrağı bağlanan Müslümanların ilki idi.[81]

Ubeyde b. Hâris'in bayrağını Mıstah b. Üsâse taşımıştır.[82]

Ubeyde b. Hâris'in maiyyetine verilen süvarilerin sayısı 60[83] veya 80 idi.[84]

Onların hepsi Muhacirlerdendi.

İçlerinde Ensardan hiç kimse yoktu.[85]

Mücahidlerin Müşriklerle Karşılaşmaları

Muhacir mücahidler Hicaz'da Seniyetü'l-mere'nin aşağısında,[86] Râbığ vadisinde Ahyâ diye anılan bir suya eriştiler.[87]
Orada, Kureyşîlerden, büyük ve kalabalık bir cemaata rastladılar.[88]
Kureyşîler, Ebu Süfyan Sahrb. Harb'in kumandası altında 200 kişi idiler.[89]
Bu müşriklerin, İkrime b. Ebu Cehil'in veya Mikrez b. Hafs'ın kumandası altında bulundukları da söylenir.[90]
İki taraf da, hayvanlarını otlatmak için, yoldan saptılar.[91]
Çarpışmak için ne saf bağladılar, ne de kılıç sıyırdılar.
Ancak, aralarında hafif bir tutuşma, çatışma, ok gösterisi yapıldı.[92] Sa'd b. Ebi Vakkas o gün ilk oku attı ve İslâm'da ilk ok, onun tarafından orada atılmış oldu.[93]
Sa'd b. Ebi Vakkas arkadaşlarının önüne geçti, ok çantasını açtı.
Arkadaşları da onu kalkanlarıyla siperiediler.
Sa'd b. Ebi Vakkas, ok çantasındaki oklarını atıp tüketinceye kadar, müşriklere ok yağdırdı.
Sa'd b. Ebi Vakkas'ın çantasında yirmi ok vardı.
Kendisinin attığı hiçbir ok boşa gitmiyor, insan veya hayvandan, hangisine değiyorsa, onu ya öldürüyor, ya da yaralıyordu.[94]
Müşrikler, Müslümanlara yardımcı kuvvetler geleceğini sanarak korktular.[95]
İki taraf da, adamlarını esirgeyerek, birbirlerinden aynldılar.[96]
Sa'd b. Ebi Vakkas, Ubeyde b. Hâris'e:
"Ardlarına düşseydik, onları öldürürdük! Çünkü onlar korkarak dönüp gittiler" dedi.[97]

Mikdad b. Amr ile Utbe b. Gazvan'ın Müslümanlar Tarafına Kaçmaları

Müslüman oldukları halde o güne kadar Peygamberimiz (a.s.)ın yanına gelmeye muvaffak olamayan Mikdad b. Amr ile Utbe b. Gazvan, Müslümanlara kavuşabilmek umudu ile, müşriklerin yanına katılıp yola çıkmışlardı.
Müslümanları görünce, onların yanına kaçtılar.[98]

Sa'd b. Ebi Vakkas'ın Harrar'a Gönderilişi

Seferin Tarihi ve Mevkii

Harrar seferi, Peygamberimiz (a.s.)ın Medine'ye hicretinin 9. ayının başlarında, Zilkade ayında idi.[99]

Harrar, Hicaz'da[100] Cuhfe yakınında bir suyun adı olup,[101] Cuhfe'den Mekke'ye gelinirken Mahacca'nın solunda ve Gadîr-i Hum'un yakınındadır.[102]

Seferin Gayesi ve Sefere Katılanların Sayısı

Peygamberimiz (a.s.) Sa'd b. Ebi Vakkas için beyaz bir sancak bağladı. Harrar seferinde sancağı Mikdad b. Amrtaşıdı.[103] Sefere katılanların sayısı 8 idi.[104] 20 kişi oldukları da rivayet edilir.[105] Kervan halkı 60 kişi idi.[106] Sa'd b. Ebi Vakkas derki: "Resûlullah (a.s.), bana: 'Ey Sa'd! Harrar'a vanp kavuşuncaya kadar git! Çünkü, Kureyşîlerin kervanı oradan geçecektir" buyurdu.[107] Harrar'dan ileri geçmemeyi de tavsiye etti.[108] Gündüzleri sinip gizlenmekte, geceleri yürümekte idik.

Beşinci günün sabahında Harrar'da sabahladığımız zaman, kervanı, oradan bir gün önce geçip gitmiş bulduk. Resûlullah (a.s.) Harrar'dan ileri geçmem ekliği mi bana emretmişti. Böyle olmasaydı, onlara yetişmeyi arzu ederdim."[109] Mücahidler, hiçbir çarpışma yapmadan, Medine'ye döndüler.[110]

Ebvâ (Veddan) Gazâsı

Gazanın Tarihi ve Mevkii

Ebvâ (Veddan) gazası, Peygamberimiz (a.s.)ın Medine'ye hicretinin onbirinci ayının başlarında, Safer ayında vuku bulmuştur.[111]

Hicretin onikinci ayının başlarında vuku bulduğu da rivayet edilir.[112]

Ebv'â; Furu' ile Cuhfe arasında bir karye olup, Medine'ye uzaklığı 23 mil kadardır, yani beş günlüktür.

Peygamberimiz (a.s.)ın annesi Hz. Âmine'nin kabri buradadır.[113]

Peygamberimiz (a.s.) altı yaşlarında bulunduğu sırada, Hz. Âmine Medine'ye gidip zevci Hz. Abdullah'ın kabrini ziyaret ettikten sonra Mekke'ye dönerken Ebvâ'da vefat etmiş ve oraya gömülmüştü.[114]

Veddan ise, Medine ile Mekke arasında Füru' nahiyelerinden derli toplu biryer olup Herşâya 6 mil, Ebvâ'ya 8 mil uzaklıkta ve Cuhfe yakınında Damrâ, Gıfâr ve Kinanelere ait arazidendir.

Veddan'ın Cuhfe'ye uzaklığı bir merhaledir.[115]

Gazanın Sebep ve Gayesi

Peygamberimiz (a.s.)ın Ebvâ, Veddan seferinden maksadı; Kureyş müşriki eriyle karşılaşmak ve Damrâ b. Eiekr oğullarıyla da bir anlaşma yapmaktı.[116]

Ebv'â gazası, Peygamberimiz (a.s.)ın bizzat katıldıkları ilk gaza idi.[117] Peygamberimiz (a.s.), Ensardan Sa'd b. Ubâde'yi Medine'de yerine vekil bıraktı.[118]

Peygamberimiz Ateyhissefamm Sancağı ve Sancaktan

Ebv'â, Veddan gazasında Peygamberimiz (a.s.)ın sancağı beyazdı ve onu Hz. Hamza taşımakta idi.[119]

Mahşi b. Amr ed-Damrî ile Anlaşma Yapılışı

Ebva gazasında, Kureyş müşrikleriyle karşılaşılmadığından, bir çarpışma olmamış; ancak, Kinane soyundan gelen Damrâ oğulları kabilesinin o zaman seyyidi ve lideri bulunan Mahşi b. Amr ile Ebvâ'da bir anlaşma yapılmıştır.[120]

Buna göre, Peygamberimiz (a.s.) onlarla çarpışmayacağı gibi, onlar da Peygamberimiz (a.s.)la çarpışmayacaklar; Peygamberimiz Aieyhisseiama karşı yığınakyapmayacakiar, bir düşmana da yardım etmeyeceklerdi.[121]

Peygamberimiz (a.s.), bu hususta aralarında bir yazı da yazdırdı.[122]

Yazılan yazıda şöyle denildi:

"Bismillâhirrahmânirrahîm.

Bu, Muhammed Resûlullah'ın Benî Damrâlar için yazdığı yazıdır.[123]

Onların malları ve canları emniyettedir.

Onlar, Allah'ın dinine karşı çarpışmadıkça, düşmanlarının baskınına karşı yardım görecekler; deniz bir kıl parçasını ıslatabilecek suya malik olduğu müddetçe, Peygamber onlara yardım edecektir.

Peygamber onlan kendisine yardıma çağırdığı zaman da, onlar Peygamberin davetine icabet edeceklerdir. Bu, onlara, Allah'ın ve Resûlünün bir ahdi ve emânıdır. Yardım, onlardan, iyilik eden ve kötülüklerden sakınanları içindir."[124]

Medine'ye Dönüş

Ebvâ seferi 15 gece sürdü. Peygamberimiz (a.s.) bu sürenin sonunda Medine'ye döndü. [125]

Buvat Gazâsı

Gazanın Tarihi ve Mevkii

Buvat gazası Peygamberimiz (a.s.)in Medine'ye hicretinin onüçüncü ayının başlarında[126] Rebiülevvel ayında vuku bulmuştur.[127] Rebiülâhir ayında vuku bulduğu da rivayet edilir.[128] Buv'at; Radvâ nahiyesinde, Zîrıuşub'un yakınında, Cüheynîlerin dağlarından bir dağdır. Bunun Medine'ye uzaklığı dörtbürüd (36 mil) kadardır[129] Üç bürüd olduğu da söylenir.[130] Buvat'ın Bevat diye okunduğu da vardır.[131]

Radvâ; Yenbu yakınında, sulu, ağaçlı, vadili bir dağdır, Tihâme dağlarının ilkidir. Radvâ, Yenbu'ya bir günlüktür, Medine'ye yedi merhaleliktir.[132]

Gazanın Sebep ve Gayesi

Peygamberimiz (a.s.)ın maksadı bu sefierde Kureyş müşrikleriyle karşılaşmak,[133] o sırada yolda olup içlerinde Kureyş müşriklerinin ileri gelenlerinden Ümeyye b. Halefin de bulunduğu 100 kişilik bir kuvvetin himayesindeki 2500 develik Kureyş ticaret kervanına da rastla m aktı.[134]

Peygamberimiz (a.s.) Ensardan Sa'd b. Muaz'ı Medine'de yerine vekil bıraktı.[135]

Sâib b. Osman b. Maz'un'un vekil bırakıldığı da rivayet edilir.[136]

Buvat seferinde Peygamberimiz (a.s.)ın beyaz sancağını Sa'd b. Ebi Vakkas taşı m ıştır.[137]

Buv'at seferine katılan mücahidlerin sayısı 200 idi.[138]

Bu seferde Kureyşîlerle bir karşılaşma ve çarpışma olmadan Medine'ye dönülmüştür.[139]

Sefvan Gazâsı

Seferin Tarihi, İsmi ve Mevkii

Sefvan seferi; Peygamberimiz (a.s.)ın Medine'ye hicretinin onüçüncü ayının başlarında, Rebiülevvel ayında vuku bulmuştur.[140]

Sefvan seferine Bedrül-ûlâ, Bedrü'l-ewel=ilk Bedir seferi de denilir.[141] Sefvan; Bedir nahiyesinde bir vadinin adıdır.[142] Medine ile Bedir'in arası bir beridliktir.[143]

Sefvan Seterinin Sebebi ve Gayesi

Bu sefer, Medine'ye üç mil uzaklıktaki Akîk nahiyesinin Cürüf'e kadar uzanan Cemmâ dağında yayılmakta bulunan deve ve sığır gibi büyükbaş hayvanları sürüp götürmüş olan Kürz b. Cabirel-Fihrî'yi yakalamak maksadıyla yapılmıştır.[144]

Kürz b. Cabir bunu Müslüman olmadan önce yapmış, sonradan İslâmiyeti kabul etmiş, iyi bir Müslüman olmuştur.[145]

Peygamberimiz (a.s.), Sefvan seferine çıkarken, Medine'de yerine Zeyd b. Hâriseyi vekil bırakmıştır.[146]

Sefvan seferinde Peygamberimiz (a.s.)ın bağladığı beyaz sancağı Hz. Ali taşımıştır. [147]

Peygamberimiz (a.s.) İslâm mücahidleriyle birlikte Kürz b. Cabir'in arkasından Sefvan'a kadar gitmiş ise de, Kürz oralardan daha önce savuşup gitmiş bulunduğundan kendisine yetişilememiş, Medine'ye geri dönülmüştür.[148]

Zü'l-Uşeyre Gazâsı

Seferin Tarihi ve Mevkii

Zü'l-Uşeyre seferi, Peygamberimiz (a.s.)ın Medine'ye hicretinin onaltıncı ayının başlarında, Cumâdelâhir ayında yapılmıştır.[149]

Cumâdelûlâ ayında yapıldığı da rivayet edilir.[150]

Zü'l-Uşeyre; Mekke ile Medine arasında Yenbu nahiyelerinden bir nahiye olup, Müdlic oğullarına aitti.[151]

Zü'l-Uşeyre ile Medine'nin arası dokuz beridliktir.[152]

Zü'l-Uşeyre; Hayberve Medine'nin meşhur hurmaları müstesna olmak üzere, Hicaz'da en üstün ve en iyi cins hurma yetiştiren bir yerdi.[153]

Seferin Sebebi ve Gayesi

Zü'l-Uşeyre seferinden maksat, herşeyden evvel, oradaki Müdlic oğulları ve onların müttefikleri olan Damrâ oğullarıyla anlaşma yapmaktı.[154]

Peygamberimiz (a.s.)ın o sıralarda Kureyş müşriklerinin Şam'a yolladıklarını haber aldığı ticaret kervanlarına elkoymak istediği de rivayet edilir.[155]

Zü'f-Uşeyre Seferine Katılan Mücahidlerin Sayısı

Zü'l-Uşeyre seferine katılan mücahidler yüzelli-ikiyüz kişi kadardı[156] ve hepsi de Muhacirlerdendi. Hiçbiri sefere katılmak için zorlanmadı.
Nöbetleşe binilmek üzere, yanlarında otuz kadar da deve[157] ve bir adet de at bulunuyordu.[158] Peygamberimiz (a.s.), Ebu Seleme b. Abdulesed'i Medine'de yerine vekil bıraktı.[159] Zü'l-Uşeyre seferinde Peygamberimiz (a.s.)ın beyaz sancağını Hz. Hamza taşıdı.[160]

Müdlic ve Damrâ Oğulları ile Anlaşma Yapılışı

Peygamberimiz (a.s.) Zü'l-Uşeyne'cie Mücilic oğullarına uğradı.
Müdlic oğulları Peygamberimiz (a.s.)ı son derecede ağırladılar.[161]
Peygamberimiz (a.s.) orada hem Müdlic oğullarıyla, hem de onların müttefikleri olan Damrâ
oğullarıyla anlaşma yaptı.[162] Müdlic oğullarına da, daha önce Damrâ oğullarına yazılmış olan anlaşma
yazısının bir nüshası yazıldı.[163]

Hz. Ali'ye Şehit Edileceğinin Haber Verilişi

Ammar b. Yâsir der ki:
"Zü'l-Uşeyre gazasında Ali b. Ebi Talib'le iki yoldaştık.
Resûlullah (a.s.) Zü'l-Uşeyre'de konaklayınca, Müdlic oğullarından bazılarının su ve hurma üzerindeki çalışmalarına baktık.
Ali b. Ebi Talib bana:
'Ey Ebu Yakzan! Şu kavmin yanına vanp nasıl çalışıyorlar bir baksak olmaz mı?' dedi.
Ben de:
'Gitmek istiyorsan, gidelim' dedim.
Gittik, onların yanlarına vardık. Yaptıkları işleri bir müddet seyrettik. Sonra, bizi uyku tuttu. Ben ve Ali, gidip küçük bir hurma ağacının altına, yumuşak toprak üzerine uzanınca, uyuyakaldık.
Vallahi, Resûlullah (a.s.) yanımıza gelip ayağıyla kımıldatmadıkça, uyanamadık!
Uyuduğumuz sırada, toza toprağa bulanmışız!
Resûlullah (a.s.), Ali b. Ebi Talib'i tozlara topraklara bulanmış görünce:
'Sana ne oldu Ebu Turab?' diye sordu. Sonra da:
'Size halkın en haydudu, yaramazı olan iki kişiyi haber vereyim, söyleyeyim mi?' buyurdu.
'Evet yâ Rasûlallah! Haber ver, söyle!' dedik.
Resûlullah (a.s.):
'Biri, Salih Peygamberin dişi devesini ayaklarını keserek öldüren Semud kavminin Uhaymir'idir; diğeri de ey Ali, seni şöylece vuracak olandır!' buyurdu ve Ali'nin başının neresine vurulup nereye kadar kana boyanacağını sakalını tutarak işaret etti."[164]

Abdullah b. Cahş'ın Nahle'ye Gönderilişi

Seferin Tarihi ve Mevkii

Nahle seferi Peygamberimiz (a.s.)ın Medine'ye hicretinin onyedinci ayının başlarında,[165] Recep ayında idi.[166] Seferin mevkii olan Nahle vadisi Mekke'nin yakınındadır, İbn Âmir'in bostanı dır.[167] Mekke ile Taif arasındadır.[168]

Seferin Sebep ve Gayesi

Nahle seferinin gayesi; Kureyş müşriklerini gözetlemek, denetlemek, onlar hakkında edinilecek bilgileri Peygamberimiz (a.s.)a getirmekti.[169]
Abdullah b. Cahş derki:
"Resûlullah (a.s.), yatsı namazını kıldırınca, beni yanına çağırdı:
'Sabah vakti olur olmaz yanıma gel! Silahın da yanında bulunsun! Seni bir tarafa göndereceğim!' buyurdu.
Sabah olunca, Mescide gittim.
Kılıcım, yayım, ok çantam, kalkanım da yanımda idi.
Resûlullah (a.s.) halka sabah namazını kıldırdıktan sonra evine döndü.
Ben ondan önce davranmıştım. Beni kapısının önünde dikilir buldu. Kureyşîlerden (Muhacirlerden) benimle birlikte gidecek bazı kişiler buldu.[170]
Übeyy b. Ka'b'ı çağırdı.
Gelince, ona emretti. O da bir yazı yazdı.
Sonra beni çağırdı. Bana Havlan işi deri üzerine yazılmış bir mektup verdi.
'Seni şu kişiler üzerine tayin ettim' buyurdu."[171]
Nahle seferine memur edildiği zaman, Abdullah b. Cahş'a, ilk defa olarak "mü'minler emîri" unvanı verildi.[172]

Nahle Seferine Katılan Mücahidlerin Sayıları ve İsimleri

1- Abdullah b. Cahş,
2- Ebu Huzeyfe b. Utbe b. Rebia,
3- Vâkıd b. Abdullah,
4- Ükkâşe b. Mıhsan,
5- Halid b. Bükeyr,
6- Sa'd b. Ebi Vakkas,
7- Utbe b.Gazvan,[173]
8- Süheyl b. Beyzâ,[174]
9- Âmir b. Rebia,[175]
10- Âmir b. Füheyre,
11- Ammarb. Yâsir,[176]
12- Sa'db.Leys.[177]
Bunların hepsi Muhacirlerdendi.[178]

Mücahidlere Tahsis Edilen Binitler

Nahle'ye kadar nöbetle binmek üzere, her iki kişiye bir deve tahsis edildi.[179]

Abdullah b. Cahş'a Verilen Emir

Peygamberimiz (a.s.), Abdullah b. Cahş'a, iki gün gitmedikçe mektubu açmamasını, açtığı zaman da onda buyurulana göre hareket etmesini ve arkadaşlarından hiçbirini de kendisiyle birlikte harekete zoriamamasını emir buyurdu.[180]
Abdullah b. Cahş, Medine'den yola çıkacağı zaman da:
"Yâ Rasûlallan! Hangi taraftan gideyim?" diye sordu.[181]
Peygamberimiz (a.s.):
"Necdiyye yolunu tut![182] Kuyuya yönel!" buyurdu.
Abdullah b. Cahş, İbn Dumeyre kuyusuna eriştiği ve mektubu açıp baktığı zaman,[183] onda şöyle yazıldığını gördü:
"B ismillâhirrahmânirrahîm.
Emmâ ba'd:[184]
Benim bu mektubuma bakınca, yürümeye devam et! Mekke ile Taif arasındaki Nahle'ye in ve orada Kureyşîleri gözetle!
Onlar hakkında edineceğin haberleri bize bildir!"
Abdullah b. Cahş:
"İşittim ve buyruğuna boyun eğdim!" dedikten sonra, arkadaşlarına:
"Resûlullah (a.s.), bana Nahle'ye kadaryürüyüp gitmemi ve orada Kureyşîleri gözetlememi ve onlar hakkında edineceğim haberleri kendisine götürmemi emr ve bu yolda sizden herhangi bir kimseyi zorlamaktan da beni nehy buyuruyor.
O halde, sizden herkim şehitlik ister ve onu arzularsa, benimle gitsin. Kim de bundan hoşlanmazsa, geri dönsün!
Ben, Resûlullah (a.s.)ın buyruğunu yerine getiriciyim" dedi ve yürüdü.
Arkadaşları da onunla birlikte yürüdüler. Arkadaşlarından hiçbiri ondan geri kalmadı.
Abdullah b. Cahş arkadaşlarıyla birlikte Hicaz üzerinden Medine'ye kadar ilerleyip Buhran'a vardılar.
O sırada Sa'd b. Ebi Vakkas'la Utbe b. Gazvan nöbetle bindikleri develerini kaybettiler, onu aramak için geri kaldılar.[185]
Orada iki gün oyalandılar, arkadaşlarının arkasından gittilerse de buluşamadılar.[186]
Abdullah b. Cahş ile yanındaki arkadaşları ise Nahleye kadar ilerleyip oraya indiler.
Orada, Kureyşîlere ait, kuru üzüm ve deri gibi ticaret malları yüklü bir kervana rastladılar ki; müşriklerden Amr b. Hadramî, Osman b. Abdullah b. MugiYe ve kardeşi Nevfel b. Mugîre ile Hişam b. Mugîre'nin azadlısı Hakem b. Keysan bu kervanda bulunuyorlardı.[187]
Kervan Taiften gelip orada konaklamıştı.[188]
Kervandaki müşrikler, Müslümanların yakınlarına indiklerini görünce, korktular.
Fakat, Ükkâşe b. Mıhsan'ın başını tıraş etmiş olduğunu görünce de:
"Bunlar umrecilerdir, bunlardan size bir zarar gelmez!" dediler.[189]
Kervan halkı yüklerini çözüp develerini saldılar, yemek yapmaya da başladılar.[190]
Mücahidler kervan hakkında kendi aralarında görüştüler, konuştular.
Gün, Recep ayının son günü idi.
"Vallahi, eğer bunları bu gece bırakırsanız, Harem'e girerler ve kendilerini bununla korurlar.

Eğer onları bu gece öldürürseniz, muhakkak, Haram olan ayda öldürmüş olursunuz!" dediler, tereddüde düştüler, onların üzerine yürümekten çekindiler.[191]
İçlerinden birisi:
"Biz bugün haram olan aydan mıdır, değil midir; pek bilemiyoruz"
Başka birisi ise:
"Biz bugünün haram olan aydan başka bir gün olduğunu bilmiyoruz! Onu helalleştirmeyi uygun görmeyiz!" dedi.[192]

Haram Olan Aylar

Peygamberimiz (a.s.); Veda Haccı hutbesinde, haram olan aylar hakkında şöyle buyurmuştur:

"Allah katında ayların sayısı 12'dir[193] Bunlardan dördü haram aylardır. Üçü, birbiri ardınca gelir: Zilkade, Zilhicce ve Muharrem.

Biri de, iki Cumad ile Şaban arasında bulunan, Mudar'ın ayı Recep'tir."[194]

Mücahidlerin Kervan Mallarını İğtinam Edip Medine'ye Getirmeleri

Mücahidler, bir hayli tereddütten sonra, cesarete geldiler. Öldürebileceklerini öldürmeye ve yanlarındaki malları almaya kalktılar. Vâkıd b. Abdullah, Amr b. Hadram?yi bir okla vurup öldürdü, Osman b. Abdullah ile Hakem b. Keysan'ı esir aldı.
Nevfel b. Abdullah ise kaçıp onlardan kurtuldu, arkasından yetişemediler. Abdullah b. Cahş ve arkadaşları, ticaret kervanını ve iki esiri Medine'ye getirdiler.
Peygamberimiz (a.s.), onlara:
"Ben size haram olan ayda çarpışmayı emretmedim!?" buyurup, onlardan birşey almaktan çekindi.
Mücahidlerin elleri yanlarına düştü. Helak ve mahv olduklarını sandılar.[195]
Peygamberimiz (a.s.) onlara ne haram olan ayda, ne de haram olan ayın başkasında çarpışmayı emretmiş değildi; ancak Kureyşîlere ait haberleri sezmeye çalışmalarını emretmişti.[196]
Onlara, Medine'deki Müslüman kardeşleri de, yaptıkları bu işten dolayı çattılar:[197]
"Siz, buyurulmadığınız birisi işlediniz!
Çarpışmakla emrolunmadığınız halde, haram olan ayda çarpışma yaptınız!" dediler.[198]
Kureyş müşrikleri de:
"Muhammed ve ashabı haram olan ayı helalleştirdiler; onda kan döktüler, mal aldılar ve adamları esir ettiler!" diyerek, yapılan işi kınadılar.[199]
Mekke'de bulunan bazı Müslümanlar ise:
"Onlar bu yaptıklarını ancak Şaban ayında yapmışlardır" diyerek, müşriklerin sözlerini reddetmeye çalıştılar.[200]
Gerçekten de, Mücahidler, kervan halkının üzerine yürüdükleri günün haram olan aydan olup olmadığı hususunda şüphe ve tereddüt halinde idiler.[201]
Medine'de Yahudiler bu hadiseden Peygamberimiz (a.s.) aleyhinde geleceğe ait birtakım kehanetlerde bulunmakta, yorumlar yapmakta idiler:
"Amr b. Hadramî'yi Vâkıd b. Abdullah öldürdü. Amr harbi geliştirdi, yaşattı! Hadramî harbe yaklaştı! Vâkıd b. Abdullah harbi ateşledi!" demekte idiler.[202]
Halk bu hususta sözü çoğaltınca, Yüce Allah Resûlüne indirdiği âyette şöyle buyurdu:
"Sana haram olan ayı ve ondaki muharebeyi sorarlar.
De ki: O ayda muharebe etmek büyük günahtır.
İnsanları Allah yolundan men etmek, O'nu inkâr etmek, ziyaretçilerin Mescid-i Harama gitmelerine engel olmak, onun halkını oradan çıkarmak ise, Allah katında daha büyük günahtır.
Fitne, adam öldürmekten de beterdir!
Kâfirler, güçleri yetse, sizi dininizden döndürünceye kadar sizinle çarpışmaya devam edeceklerdir.
İçinizden kim dininden döner de kâfir olarak ölürse, o gibilerin yaptığı iyi işler, dünyada da, ahirette de boşa gitmiştir.
Onlar o ateşin (Cehennemin) arkadaşlarıdır.
Onlar orada (hiç çıkmamak üzere) temelli kalıcıdırlar."[203]
Yüce Allah bu âyeti indirip Müslümanların korku ve endişelerini dindirince, Peygamberimiz (a.s.) kendisine ayrılan ganimet payını ve iki esiri kabul etti. Kureyş müşrikleri esir edilen Osman b. Abdullah ve Hakem b. Keysan için kurtulmalık akçesi

gönderdiler.[204] Gönderilen kurtulmalık akçesi, her birisi için 40 ukıyye gümüştü. 1 ukıyye, 40 dirhem di r.[205]
Peygamberimiz (a.s.), kurtulmalık akçelerini getiren Kureyş elçilerine:
"İki sahabimiz Sa'd b. Ebi Vakkas'la Utbe b. Gazvan sağ salim gelinceye kadar, sizden kurtulmalık akçenizi kabul edemeyeceğiz.
Çünkü, bu iki arkadaşımızın akıbetinden korkuyoruz.
Eğer siz onları öldürürseniz, biz de sizin iki esirinizi öldürürüz!" buyurdu.[206]
Sa'd b. Ebi Vakkas derki:
"Nihayet, Resûlullah (a.s.)ın yanına geldik ki, onlar bizim öldürülmüş olduğumuzu sanıyorlardı.
Biz bu seferimizde çok açlık çektik.
Müleyha'danyola çıktık.
Müleyha ile Medine'nin arası 6 beridliktir.
Müleyha'dan bir cemaatla yola çıktığımız zaman, yanımızda tadacak hiçbir şey yoktu..
Dikenli ağaçlara rastladıkça onları yemekte, üzerine de, su içmekte idik.
Nihayet Medine'ye geldik
Medine'ye gelince, orada Kureyşîlerden bazılarını, esir adamlarının kurtulmalıklarını getirmiş bulduk.
Biz gelince, Resûlullah (a.s.) onların getirdikleri kurtulmalık akçelerini kabul etti."[207]

Hakem b. Keysan'ın Müslüman Oluşu ve Osman b. Abdullah'ın Kâfir Olarak Ölüşü

Peygamberimiz (a.s.) Hakem b. Keysan'ı İslâmiyete davet etti ve ona İslâmiyeti uzun uzadıya anlatmaya çalıştı.
Hz. Ömer:
"Yâ Rasûlallah! Bununla ne diye konuşup durursun? Vallahi bu hiçbir zaman Müslüman olmaz! Bırak beni, onun boynunu vurayım da anasının yanına (Cehenneme) kadar gitsin!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.) Hz. Ömer'in sözüne bakmadı, Hakem'e İslâmiyeti anlatmaya devam etti.
Hakem:
"İslâm nedir?" diye sordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"İslâm, Allah'a hiçbir şeyi eş, ortak koşmaksızın ibadet etmen ve Muhammed'in de O'nun kulu ve resûlü olduğuna şehadet getirmendir" Duyurunca, Hakem:
"Müslüman oldum!" dedi.
Bunun üzerine, Peygamberimiz (a.s.), ashabına dönerek:
"Eğer ben demin bu hususta size uyup onu öldürmüş olsaydım, Cehenneme girmiş gitmişti o!" buy urdu.[208]
Hakem, Müslüman olunca, Medine'de, Peygamberimiz (a.s.)ın yanında kaldı; Mekke'ye gitmedi.[209]
Hz. Ömer der ki:
"Hakem'in Müslüman olduğunu görünce, sanki bütün geçmiş ve gelecek şeyler beni tuttu ve sıktı! Kendi kendime:
'Peygamber (a.s.), benden daha iyi bilirken, ben nasıl, ne diye ona karşı birşeyi dilemeye kalkarım?!' dedim. Sonra da:
'Benim bu öğütten maksadım, ancak, Allah ve resûlünün rızasını kazanmaktı' diyerek kendimi teselli ettim.
Hakem Müslüman oldu. Vallahi, Müslümanlığını da güzelleştirdi: Allah yolunda cihad etti. Nihayet, Bi'r-i Maûne'de şehit edildi.
Resûlullah (a.s.) ondan hoşnut oldu, Hakem Cennetlere girdi."[210]
Nahle'de esir edilip Medine'ye getirilmiş bulunan Kureyş müşriklerinden Osman b. Abdullah ise, kurtulmalık akçesi ödenip serbest bırakılınca Mekke'ye gitti ve orada kâfir olarak öldü.[211]

Abdullah b. Cahş ile Arkadaşlarının Nahle Seferinden Dolayı Ecir Ummaları

Abdullah b. Cahş ve arkadaşları, haklarında âyet indiği zaman, Allah yolundaki cihadlarından dolayı ecir ve sevaba nail olmayı da ummuşlarve:
"Yâ Rasûlallah! Mücahidlere verilecek ecirden bizler de-gazamızdan dolayı-umabilir miyiz?" diye sormuşlardı.[212]
Yüce Allah, indirdiği âyette şöyle buyurdu:
"Şüphe yok ki, iman edenler ve Allah yolunda hicret edip de cihad edenler, işte onlar, muhakkak Allah'ın rahmetini umarlar.
Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir."[213]

Şam'dan Medine'ye Gelen İbn Heyyiban'ın Yahudilere Peygamberimiz (a.s.)ın Geleceğini

Haber Verişi ve Ona Uymayı Vasiyet Edişi

Şam Yahudilerinden İbn Heyyiban, İslâmiyetten birkaç yıl önce, Medine'ye gelip yerleşmişti.
Kendisi hayırlı ve salih bir zâttı.
Vefat edeceği sırada, Yahudilere:
"Ey Yahudi cemaat! Siz benim o yiyecekleri, içecekleri bol ülkeden şu yoksulluk ve açlık yurduna gelişimin sebebini biliyor musunuz?" diye sordu.
Yahudiler
"Sen daha iyi bilirsin!" dediler.
Bunun üzerine, İbn Heyyiban:
"Ben, buraya, ortaya çıkması çokyaklaşan peygamberin gelmesini beklemek üzere gelmiş bulunuyorum. Bu şehir, onun hicret yurdu olacaktır! Ben onun daha evvel gönderilmesini, benim de kendisine tâbi olmamı çok arzu ederdim! Onun geleceği zaman, çok yaklaşmıştır. Ey Yahudi cemaatı! Sakın, ona inanmak ve tâbi olmakta başkaları sizi geçmesin! O, kendisine muhalefet edecek olanların kanlarını dökmeye, çoluk çocuklarını ve kadınlarını esir almaya da memurdur. Siz bu hususta ona engel olamaz, ondan korunamazsınız da!" dedi, sonra da öldü.[214]
Allah ondan razı olsun!
İbn Heyyiban'ın vasiyeti ve öğüdü Yahudilerce dinlenmiş, fakat tutulmamış, bilakis Peygamberimiz (a.s.)a düşmanlıklarını arttırmaktan başka bir işe yaramamıştır.
Nitekim, Beni Nadîr Yahudilerinin başkanı ve bilgini Huyey b. Ahtab'la kardeşi Ebu Yâsir b. Ahtab, Peygamberimiz (a.s.)ı Küba'ya geldiği zaman gidip dinledikleri ve gelmesini bekledikleri peygamberin bütün sıfatlarını kendisinde gördükleri ve bunu itiraf da ettikleri halde, Yahudilerin İslâmiyete girmelerini önlemek için olanca gayretlerini sarfetmekten geri durmamışiardır.[215]

Yahudilerin, Gelmesini Bekleyip Durdukları Peygamberi, Gelince İnkâr Etmeleri

Evs ve Hazrec kabilelerinden oluşan Ensar, önce putperest idiler. Bunlar, kendi yurtlarında, Yahudilerle zaman zaman çarpışır dururlardı.
Yahudilerle aralan bozuldukça, Yahudiler:
"Bir peygamber gönderilmek üzeredir. Onun geleceği zamanın gölgesi düşmüştür.
O peygamber gelince biz ona tâbi ve onunla birlik olup, Âd ve İrem kavminin öldürüldükleri gibi, biz de sizi öldüreceğiz!" derlerdi.[216]
Yüce Allah, Hz. Muhammed (a.s.)ı Araplardan gönderince, Yahudiler onu inkâr ettiler.
Muaz b. Cebel ile Bişr b. Berâ' b. Ma'rur:
"Ey Yahudi cemaatı! Allah'tan korkunuz ve Müslüman olunuz!
Biz putperest iken, siz Muhammed (a.s.)la size yardım geleceğini umuyor, onun gönderilmek üzere bulunduğunu haber veriyor ve bize onun sıfatlarını belirtiyordunuz" dediler.
Sellam b. Mişkem:
"Bize, bildiğimiz birşey gelmemiştir ve gelen, bizim size anlattığımız peygamber değildir!" dedi.
Bunun üzerine, Yüce Allah, indirdiği âyette[217] şöyle buyurdu:
"Vaktâ ki, onlara-yanlarındakini tasdik edici (ve doğrultucu)-bir Kitab geldi ki, daha önce, küfredenlerin aleyhine böyle bir fetih istiyorlardı.
İşte, tanıdıkları o şey gelince, inkâra kalkıştılar.
Artık Allah'ın laneti o kâfiri ere dir."[218]
Peygamberimiz (a.s.) Yahudileri İslâmiyete davet edip Allah'tan başkasına tapmaktan ve bunun akıbetinden sakındırdığı zaman, Yahudiler Peygamberimiz (a.s.)ın davetine icabetten kaçındılar. Onun Allahtan getirip tebliğ ettiklerini inkâr ettiler.
Bunun üzerine, Muaz b. Cebel ile Sa'd b. Ubâde ve Ukbe b. Vehb, onlara:
"Ey Yahudi cemaatı! Allah'tan korkunuz! Vallahi, siz elbette bilirsiniz ki, o Allah'ın resûlüdür.
Andolsun ki; onun peygamber olarak gönderilmesinden önce, siz onu bize anıyor ve sıfatını bize tarif edip duruyordunuz!" dediler.
Râfi' b. Hüreymile ile Vehb b. Yahuza:
"Bunu, biz size hiçbir zaman söylemedik!
Allah da, Musa'dan sonra ne bir Kitab indirmiş, ve ondan sonra ne bir müjdeleyici, ne de bir korkutucu göndermiştir!" dediler.
Bunun üzerine, Yüce Allah, indirdiği âyette[219] şöyle buyurdu:
"Ey ehl-i kitab! Peygamberlerin arası kesildiği bir zamanda, size gerçekleri apaçık söyleyip duran Resûlümüz gelmiştir. Tâ ki, 'Bize ne bir rahmet müjdecisi, ne de bir azab habercisi gelmedi!' demenize meydan kalmasın.
İşte, size rahmet müjdecisi de, azab habercisi de, geldi artık!
Allah herşeye hakkıyla kâdirdir."[220]
Yahudi bilginlerinden Ebu Yâsir b. Ahtab, Nâfi' b. Ebi Nâfi', Azer b. Ebi Azer, İzar b. Ebi İzar ve Eşya', Peygamberimiz (a.s.)a gelerek; peygamberlerden kimlere iman edileceğini sordular.
Peygamberimiz (a.s.) da, onlara:

"'Biz Allah'a ve bize indirilene, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yâkub'a ve torunlara indirilenlere, Musa'ya ve İsa'ya verilenlere ve peygamberlere Rableri tarafından verilene iman ettik. Onlardan hiçbirini diğerinden ayırd etmeyiz. Biz Allah'a teslim olmuş Müslümanlarız' deyin" (Bakara: 136) mealli âyeti okudu.
İsa b. Meryem (a.s.) anılınca;
"Biz İsa b. Meryem'e iman etmeyiz!
Ona iman edene de iman etmeyiz!" dediler.
Bunun üzerine, Yüce Allah, indirdiği âyette[221] şöyle buyurdu:
"De ki: Ey ehl-i kitab! Sizin bizden hoşlanmayışınızın sebebi; bizim Allah'a ve bize indirilen ile daha önce indirilenlere iman ettiğimizden ve sizin de birçoğunuzun fâsık kimseler oluşunuzdan başka birşey değildir."[222]
Yahudi bilginlerinden Râfi' b. Harise, Sellam b. Mişkem, Malik b. Sayf, Râfi' b. Hureymile de:
"Ey Muhammed! İbrahim'in milleti ve dini üzerinde bulunduğunu ve Tevrat'tan yanımızdakilere inandığını söyleyen ve onların Allah tarafından gelen hak ve gerçek olduğuna şehadet eden sen değil misin?" diye sordular.
Peygamberimiz (a.s.):
"Evet! Amma, siz onda bulunmayan şeyleri ihdas ve onda Allah'ın sizden almış olduğu ahdi inkâr ettiniz. Onda insanlara açıklamakla em rol un d uğun uz şeyleri de, ketmedip gizlediniz.
Ben sizin kendiliğinizden ihdas ettiğiniz şeyleri kabul ve tasdikten uzağım!" buyurdu.
Onlar:
"Biz elimizde bulunan şeyle amel ederiz! Biz hidayet ve hak üzereyiz. Sana ne iman eder, ne de tâbi oluruz!" dediler.
Bunun üzerine, Yüce Allah, indirdiği âyette şöyle buyurdu:
"De ki: Ey ehl-i kitab! Tevrat'ı ve İncil'i ve Rabbinizden size indirileni dosdoğru tatbik ve icra edinceye kadar, siz hiçbir şey üzere değilsiniz! Andolsun ki; sana Rabbinden indirilen, onlardan birçoğunun taşkınlığını ve küfrünü arttıracaktır. O halde, o kâfirler güruhuna karşı gam çekme!"[223]
Yahudilerden Nahham b. Zeyd, Kardem b. Ka'b ve Bahri b. Amr, Peygamberimiz (a.s.)a gelerek:
"Ey Muhammed! Allah ile beraber ondan başka ilah bulunduğunu biliyor musun?" diye sordular.
Peygamberimiz (a.s.):
"Allah ki, O'ndan başka hiçbir ilah yoktur ve ben bunun için gönderildim ve buna davet ediyorum" buyurdu.
Bunun üzerine, Yüce Allah, indirdiği âyette[224] şöyle buyurdu:
"De ki: Şahit olmak bakımından, hangi şey daha büyük?
De ki: Benim aramla sizin aranızda Allah hakkıyla şahittir.
Şu Kur'ân, bana, sizi de, (sizden sonra kendilerine) erişecek olanları da inzar etmekliğim için vahy-olundu.
Allah ile beraber başka ilahlar da olduğuna gerçekten siz mi şahitlik ediyorsunuz?!
De ki: Ben buna asla şahitlik etmem!
De ki: O, ancak bir tek ilahtır. Sizin eş tutmakta olduğunuz şeylerle, muhakkak ki, benim hiçbir ilişiğim yoktur!"[225]

Seleme b. Selâme der ki:
"Abduleşhel oğulları mahallesinde, bizim Yahudi bir komşumuz vardı.
Bu Yahudi bir gün evinden çıkarak Abduleşhel oğullarının toplandıkları yere gelip durdu.
O zaman ben Abduleşhel oğulları içinde yaşça en genci idim.
Üzerimde Yemen işi bir aba vardı. Abaya bürünmüş olduğum halde, avlumuzda yere uzanmıştım.
Yahudi; Kıyamet gününden, ölülerin tekrar dirilmesinden, ahiret hesabından, Mizandan, Cennet ve Cehennemden bahsediyordu.
O, bunları inkâr eden, puflara tapan ve insanların öldükten sonra tekrar dirileceklerine inanmayan kimselere anlatıyordu.
Onlar, Yahudiye dönüp:
'Ey filan! Yazıklar olsun sana!
Sen insanların öldükten sonra tekrar dirilip Cennet veya Cehenneme gideceklerine inanıyor musun?' dediler.
Yahudi:
'Evet! Yemin ederim ki, inanıyorum! Oradaki Cehennemde yanacağım müddet yerine, bu dünyada en büyüktandırı kızdırarak beni içine atıp sonra ağzını kapatıp sıvasalar, oradaki Cehennem azabından kurtulmak için, kabul ederdim![1] dedi.
Yahudiye:
'Yazıklar olsun sana! Ey filan! Bu söylediğin şeylerin bir delili var mı?[1] diye sordular.
Yahudi:
'Evet, var! Şu beldelerden çıkacak olan bir peygamber bunun delilidir' dedi ve eliyle de Mekke ve Yemen tarafına işaret etti.
Onlar, Yahudiye:
'Peki, sen bu peygamberin ne zaman ortaya çıkacağını tahmin ediyorsun?[1] diye sordular.
Yahudi, bana baktı-ki, ben o zaman orada bulunanların yaşça en küçüğü idim.
'Şu çocuk, yaşarsa, onu görecektir!' dedi.
Vallahi, çok geçmeden Yüce Allah resûlü Muhammed (a.s.)ı peygamber gönderdi ki, o Yahudi o zaman aramızda yaşıyordu.
Biz Resûlullaha iman ettik, o ise azgınlığı ve kıskançlığı yüzünden onu inkâr etti.
Kendisine:
'Yazıklar olsun sana ey filan! Onun hakkında bize söylemiş olduğun şeyleri söyleyen sen değil miydin?' dedik.
'Evet! Fakat, bu, o gelecek olan değildir!" dedi.[226]
Safvan b. Assai der ki:
"Ehl-i Kitabdan[227] iki Yahudi[228] den biri, öbürüne,[229] arkadaşına:
'Haydi, şu peygambere gidelim de, İsrail oğullarının men olundukları şeyleri soralım' dediler.[230] Arkadaşı:
'Sen ona peygamber deme! O senin kendisine peygamber dediğini duyarsa (memnuniyetinden) dört gözlü olur!' dedi.
Gelip soracaklarını sordular.[231]
Peygamber (a.s.):
'1. Allah'a hiçbir şeyi şerik koşmayınız!
2. Çalmayınız!
3. Zina yapmayınız!

4. Allah'ın haram kılmış olduğu nefsi, haksız yere öldürmeyiniz!
5. Sihir (büyü) yapmayınız!
6. Riba (faiz) yemeyiniz!
7. Bir suçsuzu, öldürmesi için, devlet adamına götürmeyiniz!
8. Namuslu, iffetli bir kadına zina isnad etmeyiniz!
9. Savaştan kaçmayınız!
10. Siz Yahudilere mahsus olmak üzere, Cumartesi günü yasağına da tecavüz etmeyiniz!' buyurunca, onlar Resûlullah (a.s.)ın ellerini ve ayaklarını öptüler ve:
'Biz şehadet ederiz ki; sen, hiç şüphesiz, peygambersin!' dediler.
Resûlullah (a.s.), onlara:
'Sizin bana tâbi olmanızı ,[232] Müslüman olmanızı[233] engelleyen nedir?¹ diye sordu.
Onlar:
'Davud (a.s.), soyundan devamlı olarak peygamber gelip durması için Allah'a dua etmiştir. [234]
Eğer biz sana tâbi olur,[235] Müslüman olursak,[236] Yahudilerin bizi öldürmelerinden korkarız dediler."[237]

Yahudi Bilginlerinden Zebîr b. Bata'nın Gerçeği Önce İkrar ve Sonra İnkâr Edişi

Yahudi bilginlerinin büyüklerinden Zebir b. Bata; babasının ölümünden sonra ve Peygamberimiz (a.s.)ın peygamber olarak gönderilişinden önce;
"Ben babamın bana okuduğu bir kitap buldum ki, içinde 'Peygamber Ahmed karaz (selem ağacı) yurdundan çıkacaktır. Onun sıfatı da şöyle şöyle olacaktır![1] diye anılmaktadır" der dururdu.
Peygamberimiz (a.s.)ın Mekke'de zuhur ettiğini işitir işitmez, elindeki kitabı imha etti ve Peygamberimiz (a.s.)ın hal ve şanını gizledi:
"Onun hakkında hiçbir bilgi mevcut değildir" dedi.[238]

Yahudilerin Peygamberimiz (a.s.)ın Sıfatlarını Kitaplarında Okudukları ve Çocuklarına da

Öğrettikleri

Peygamberimiz (a.s.)ın peygamber olarak gönderilmesinden biraz önce, Kurayza, Nadir, Fedek ve Hayber Yahudileri de, onun sıfatlarını, hicret edeceği yerin Medine olacağını yanlarındaki kitaplarda yazılı bulmuşlardı.[239]
Benî Kurayza Yahudileri bunu çocuklarına da öğretiri erdi.[240]

Ölüm Döşeğinde Müslüman Olan Yahudi Genci

Peygamberimiz (a.s.), bir gün, Hz. Ebu Bekir'le Hz. Ömer'in arasında yürüyüp gittiği sırada, kardeşinin veya kendisinin hasta olan oğluna şifa için Tevrat okuyan bir Yahudiye rastladı.
Peygamberimiz (a.s.), ona:
"Ey Yahudi! Musa'ya Tevrat'ı indirmiş ve İsrail oğullarına denizi yarmış olan Allah aşkına doğru söyle! Sen Tevrat'ında benim na'tımı, sıfatımı ve zuhur edeceğim yeri yazılı bulmadın mı?" diye sordu.
Yahudi, başıyla işaret ederek:
'Hayır!' demek istedi.
Yahudinin yeğeni veya oğlu, bu inkâra dayanamadı:
"Musa'ya Tevrat'ı indiren, İsrail oğullarına denizi yaran Allah için şehadet ederim ki; o, senin natını, sıfatını, zamanını ve zuhur edeceğin yeri kitabında yazılı bulmuştur.
Ben şehadet ederim ki; Allah'tan başka ilah yoktur.
Sen de Allah'ın resûlüsün!" dedi.
Bunun üzerine, Peygamberimiz (a.s.):
"Yahudiyi arkadaşınızın başucundan kaldırınız!" buyurdu.
O sırada, hasta gencin de ruhu kabzolundu.
Allah ondan razı olsun!
Peygamberimiz onun cenaze namazını kıldı.[241]

Necidlinin Peygamberimiz (a.s.) Hakkında Tevrat ve İncil'de Bildirilenleri İtiraf Edişi

Ashabdan Feletan b. Âsım'ın bildirdiğine göre; Peygamberimiz (a.s.), bir gün Mescidinde ashabıyla birlikte otururken, birisinin gezindiğini gördü. Ona:
"Ey filan!" diyerek seslendi.
O da:
"Buyuryâ Rasûlallah!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Sen benim Resûlullah olduğuma şehadet ediyor musun?" diye sordu.
Adam:
"Hayır!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.), ona:
"Sen Tevrat okur musun?" diye sordu.
Adam:
"Evet!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.), ona:
"Sen İncil de okur musun?" diye sordu.
Adam:
"Evet!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.), ona:
"Sana and veriyorum: Sen beni Tevrat ve İncil'de yazılı bulmadın mı?" diye sordu.
Adam:
"Senin sıfatında, senin gibi birinin, senin çıktığın yerden ortaya çıkacağını yazılı bulduk. Amma, biz onun içimizden çıkmasını umuyorduk.
Sen ortaya çıkınca, baktık ki, sen bizim umduğumuz değilsin!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.), ona:
"Sen nerelisin?" diye sordu.
Adam:
"Necidliyim! O çıkacak peygamberin-korkusuz olarak Cennete girecek-yetmiş bin kişilik ümmetindenim.
Sizler ise azıcıklarsınız!" dedi.
Bunun üzerine, Peygamberimiz (a.s.), kelime-i tevhid ve tekbir getirerek:
"Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; ben, o peygamberim!
Benim ümmetim de yetmiş binden, yetmiş binden, yetmiş binden çoktur!" buyurdu.[242]

Hıristiyan Kıskançlığı ve İnkârcılığından da Bir Örnek

Uteybe'nin azadlı kölesi Sehl, anası ve amcasının himayesinde bir yetim olup, Hıristiyandı ve İncil okurdu.
Sehl der ki:
"Amcamın (İncil) Mushaf'ını alıp okurken, bir yaprağı geçeceğim sırada, yazısı hoşuma gitmedi. Yaprağı elimle yokladığım zaman, yaprağın diğerine tutkalla yapıştırılmış olduğunu gördüm.
Yaprağı birbirinden ayırınca, içinde Muhammed (a.s.)ın sıfatlarını yazılı buldum:
'O, ne kısa, ne de uzun boyludur.
Ak tenlidir.
İki bölük halinde örgülü saçlıdır.
İki omuzunun arasında peygamberlik hâtemi vardır.
Çoğu zaman, dizlerini dikip iki elini kavuşturarak oturur.
Sadaka kabul etmez.
Merkebe ve deveye biner.
Davar sağar.
Eskimiş gömleği giyer. Böyle yapan kişi kibirden uzak olur; işte o böyle yapar.
O İsmail'in soyundandır.
Kendisinin ismi Ahmed'dir!"
Kendisinin sıfatlarını buraya kadar okuyup bitirdiğim zaman, amcam geldi. Yapışık yaprağı ayırdığımı görünce, beni dövdü ve:
'Şu yaprağı açmak, okumak senin neyine gerek?!' dedi.
Ben:
'Onun içinde Ahmed Peygamber ((a.s.))ın sıfatları var!' dedim.
Amcam:
'O artık bundan sonra gelmeyecektir' dedi."[243]

Peygamberimiz (a.s.)ın Yumuşak Huyluluğunun Bir Yahudiyi Müslüman Edişi

Peygamberimiz (a.s.) bir Yahudiden belli bir vade ile 30 dinar borç almıştı.
Yahudi borç vadesinin bitmesine daha bir gün varken, Peygamberimiz (a.s.)ın yanına gelip:
"Ey Muhammedi Hakkımı öde!
Zaten siz Abdulmuttalib oğulları borcunuzun vaktini geçirir, uzatır durursunuz!" dedi.
Hz. Ömer, ona:
"Ey habis Yahudi! Vallahi, eğer Resûlullahın evinde olmasaydın, gözünü patlatırdım!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.), Hz. Ömer'e:
"'Allah seni yarlıgasın ey Hafs'ın babası! Biz, senden, bu davranışından başkasını beklerdik:
Sen bana borcumu güzellikle ödememi söyleyecek, ona da, hakkının tahsilinde yardımcı olmakla birlikte, alacağını isterken daha nazik davranmasını tavsiye edecektin!?" buyurdu.
Peygamberimiz (a.s.)ın bu derece uysal ve yumuşak davranışı, Yahudinin Peygamberimiz (a.s.)ın yumuşak huyluluğu hakkında Tevrat'tan edinmiş olduğu bilgiyi azaltmadı, arttırdı.
Peygamberimiz (a.s.), Yahudiye:
"Ey Yahudi! Senin bendeki alacağının müddeti ancak yarın sabah dolacaktır!" buyurduktan sonra, Hz. Ömer'e:
"Ey Hafs'ın babası! Onunla birlikte bahçeye git!
Beğenirse, ona şu kadar sa' hurma ver ve hakkından biraz fazla da ver.
Verirken, 'Sana şu kadar da fazla veriyorum' de!
Razı olmazsa, ona bahçeden şu kadar daha fazla ver!" buyurdu.
Yahudi, bahçeye gidip gördü ve beğendi.
Hz. Ömer ona Peygamberimiz (a.s.)ın dediği kadar hurma verdi.
Emir buyurulan fazlayı da ödedi.
Yahudi, hurmaları teslim alınca:
"Ben şehadet ederim ki; Allahtan başka ilah yoktur! Muhammed de Allah'ın Resûlüdür!" dedikten ve Peygamberimiz (a.s.)ın bütün sıfatlarıyla ve özellikle hilm sıfatıyla tavsif buyurulduğunu gördüğünü ve sırf bunu anlamak için ona bu şekilde davrandığını açıkladıktan sonra, Hz. Ömer'e:
"Sen şahit ol ki; bu hurma ile birlikte, malımın bir kısmını Müslümanların yoksullarından bir kısmına bağışladım" dedi.
Yüz yaşlarında bulunan tek ihtiyar dışında, bütün ev halkıyla birlikte Müslüman oldu. [244]
Allah ondan ve onun Müslüman olan ev halkından razı olsun![245]

Yahudi Bilginlerinden Başlıcaları

Peygamberimiz (a.s.) Medine'ye hicret edip geldiği zaman, Medine'de ve Medine'nin çevresinde pek çok Yahudi bilgini vardı.
Bunlar, Peygamberimiz (a.s.)a ve İslâmiyete karşı açıktan cephe almışlardı.
Yahudi bilginlerinin bütün düşmanlıkları, peygamberliğin kendilerinden alınıp Araplara verilmesinden duydukları kıskançlık ve kinden ileri geliyordu.
Bunlar; Evs ve Hazrec kabilesi müşrik ve münafıklarından birçoklarını da kandırarak kendi saflarına çekmeye muvaffak olmuşlar, Peygamberimiz (a.s.)ı yalanlamak ve İslâmiyeti reddetmekte birleşmişlerdi.
Yahudi bilginleri, Peygamberimiz (a.s.)ı uğraştırmak, müşkil duruma düşürmek, sıkıntıya sokmak maksadıyla birçok karışık, dolaşık sorular sormaktan da geri durmazlardı.
Muhtelif kabilelere mensup bulunan bu Yahudi bilginlerinden başlıcalan şunlardı:
Nadir oğulları kabilesinden olanlar:
1- Huyey b. Ahtab,
2- Ebu Yâsir b. Ahtab,
3- Cüdeyyb. Ahtab,
4- Sellam b. Mişkem,
5- Kinane b. Rebi' b. Ebi Hukayk,
6- Sellam b. Ebi Hukayk (Ebû Râfi' AVer)
7- Rebi' b. Rebi' b. Ebi Hukayk,
8- Amr b. Cahhaş,
9- Ka'b b. Eşref,
10- Haccac b. Amr,
11- Kardem b. Kays.[246]
"Şu muhakkak ki, küfredenleri inzaretsen de, etmesen de, onlarca birdir; inanmazlar. Allah onların kalbleri üzerine de, kulakları üzerine de mühür basmış, gözlerinin üzerine bir de perde çekmiştir. En büyük azab da onlar içindir"[247] mealli âyetlerin Huyey b. Ahtab'la kardeşleri hakkında nazil olduğu rivayet edilir.[248]
Kureyş müşriklerinin ileri gelenlerinden Ebu Süfyan Sahr b. Hart Medine'ye geldikçe Sellam b. Mişkem'e konuk olur, ondan gördüğü bol ikramdan memnun kalırdı.
Peygamberimiz (a.s.)a zehirli koyun kebabı ikram eden de, bu Sellam b. Mişkem'in karısı Zeyneb binti Haris idi.
Sa'febe oğulları kabilesinden o tan Yahudi bilginleri:
12- Abdullah b. Suriya Aver,
13- İbn Saluba,
14- Muhayrık.
Hicaz'da, o zaman, Tevrat'ı İbn Suriya kadar iyi bilen Yahudi bilgini yoktu. Başlangıçta İslâm'a düşmanlık gösteren Muhayrık ise daha sonra Müslüman olmuş ve Uhud savaşında şehit düşmüştür. Allah ondan razı olsun!
Kaynuka oğuiian kabilesinden olan Yahudi bilginleri:
15- Zeyd b. Lasit (veya Lusayt),
16- Sa'db.Huneyf,
17- Mahmud b. Seyhan,
18- Uzeyz b. Ebi Uzeyz,

19- Abdullah b. Sayf (veya Dayt),
20- Süveyd b. Haris,
21- Rifaa b. Kays,
22- Finhas,
23- Eşya',
24- Numan b. Eda',
25- Bahri b. Amr,
26- Şe's b. Adiyy,
27- Şe's b. Kays,
28- Zeyd b. Haris,
29- Sükeyn b. Ebi Sükeyn,
30- Adiyy b. Zeyd,
31- Numan b. Ebi Evfa,
32- Numan b. Amr,
33- Ebu Enes,
34- Mahmud b. Dahya,
35- Malik b. Sayf (veya Dayf),
36- Ka'bb.Raşid,
37- Âzer,
38- Rafi’ b. Ebi Rafi’,
39- Helid,
40- Ezar b. Ebi Ezar (veya Azer b. Azer),
41- Rafi’ b. Haris,
42- Rafi’ b. Hureymile,
43- Rafi’ b. Harice,
44- Malik b. Avf,
45- Rifaa b. Zeyd,
46- Abdullah b. Selam,
Abdullah b. Selam Yahudi bilginlerinin en bilgilisi olup, Müslüman olunca, Husayn olan adını Peygamberimiz (a.s.) Abdullah'a çevirmiştir.
Allah ondan razı olsun!
Benî Kurayza kabilesinden olan Yahudi bilginleri:
47- Zebir b. Bata,
48- Gazzal b. Şemvil,
49- Ka'b b. Esed,
50- Şemvil b. Zeyd,
51- Cebel b. Amr,
52- Nehham b.Zeyd,
53- Kardem b. Ka'b,
54- Vehb b.Zeyd,
55- Nafi'b.EbiNafi',
56- Ebu Nafi',
57- Adiyy b. Zeyd,
58- Haris b.Avf,
59- Kardem b. Zeyd,

60- Üsame b. Habib,
61- Rafi' b. Rümeyle,
62- Cebel b. Ebi Kuşeyr,
63- Vehb b.Yehuda,
Zurayk oğulları kabilesinden olan Yahudi bilgini:
64- Lebid b. A'sam.
Harise oğulları kabilesinden olan Yahudi bilgini:
65- Kinane b. Suriya.
Amr b. Avf oğulları kabilesinden olan Yahudi bilgini:
66- Kardem b. Amr.
Neccar oğulları kabilesinden olan Yahudi bilgini:
67- SiItıile b. Berham.
Bunlardan, Abdullah b. Selam ile Muhayrık hariç, hepsi Peygamberimiz (a.s.)a, ashabına düşmanlık, kötülük eden, kötü maksatlarla sorular soran Yahudi bilginlerinden başlıcalan idiler.[249]

Yahudi Bilginlerinin Birtakım Sorular Sorarak Peygamberimiz (a.s.)ı Oyalamaya

Çalışmaları

1. Rivayete göre İbn Abbas demiştir ki:
"Bir gün,[250] Yahudi bilginlerinden bir topluluk, Resûlullah (a.s.)a geldiler:[251]
'Ey Ebu'l-Kâsım[252] Ey Muhammed![253] Peygamberden başka kimsenin bilemeyeceği[254] dört şeyi sana soracağız.[255]
Sen bunu yapar (sorularımızı cevaplarsan, biz sana tâbi olur, seni doğrular, sana inanırız dediler.[256]
Resûlullah (a.s.), onlara:
'Siz istediğiniz şeyi sorunuz.
Eğer ben sizin sorduğunuz şeyi söyler,[257] size haber verirsem, beni doğrulayacağınıza,[258] İslâmiyet üzere bana tâbi olacağınıza[259] Allah ahd ve misakıyla[260] ve Yâkub ((a.s.))'un oğullarından aldığı söz üzere[261] söz veriniz' buyurdu.
Yahudi bilginleri:
'Olur.[262]
1. Tevrat indirilmeden önce, İsrail'in (Yâkub (a.s.)ın) kendisine haram kıldığı yemeğin hangisi olduğunu bize haber ver?
2. Kadının dölsuyu, erkeğin dölsuyu nasıldır, bize haber ver?
3. Dölsuyundan erkek nasıl olur ve dişi nasıl olur, bize haber ver?
4. Son zamanda gelecek olan şu ümmî peygamberin uykusu nasıldır ve meleklerden dostu hangi sidir, bize haber ver?' dediler.
Resûlullah (a.s.):
'Ben sorduğunuz şeyleri size haber verecek olursam muhakkak bana tâbi olacağınıza, Allah ahdiyle söz veriniz' buyurdu.
Yahudi bilginleri Resûlullah (a.s.)a istediği sözü verdiler.
Bunun üzerine, Resûlullah (a.s.):
'Musa'ya Tevrat'ı indiren Allah aşkına,[263] Allah'ın İsrail oğullarıyla geçen günleri aşkına![264]
Siz İsrail (Yâkub (a.s.))'in şiddetli bir hastalığa tutulup hastalığının uzaması üzerine, Yüce Allah şifa verirse hastalığından kurtarırsa kendisine en sevdiği içeceği ve en sevdiği yiyeceği haram kılmayı adadığını ve en sevdiği yiyeceğin deve eti, en sevdiği içeceğin de deve sütü olduğunu bilmez misiniz?' diye sordu.
Yahudi bilginleri:
'Allah için, evet!' dediler.
Resûlullah (a.s.):
'Allah'ım! Onların üzerine şahit ol!' dedi.[265]
'Musa'ya Tevrat'ı indiren ve Kendisinden başka hiçbir ilah olmayan Allah aşkına!
Erkeğin dölsuyunun beyaz ve yoğun, kadının döl suyunun ise sarı ve ince olduğunu;
Erkeğin dölsuyu kadının dölsuyuna üstün gelirse, Allah'ın izniyle çocuğun erkek olup ona benzediğini;
Kadının dölsuyu erkeğin dölsuyuna üstün gelirse, Allah'ın izniyle çocuğun kız olduğunu bilmez misiniz?' diye sordu.
Yahudi bilginleri:
'Allah için, evet!' dediler.

Resûlullah (a.s.):
'Allah'ım! Onların üzerine şahit ol!' dedi ve:
'Tevrat'ı Musa'ya indiren Allah aşkına!
Şu ümmî olan peygamberin gözünün uyuduğunu, fakat kalbinin uyumadığını bilmez misiniz?' diye sordu.
Yahudi bilginleri:
'Allah için, evet![1] dediler.
Resûlullah (a.s.):
'Allah'ım! Şahit ol!'dedi.
Yahudi bilginleri:
'Şimdi, sen bize, meleklerden dostun olanı da söyle!
Onun hakkında seninle ya birleşiriz, ya da ayrılırız' dediler.
Resûlullah (a.s.):
'Benim dostum Cebrail (a.s.)dır.
Allah hiçbir peygamber göndermemiştir ki, Cebrail ((a.s.)) onun dostu olmasın!' buyurdu.
Yahudi bilginleri:
'İşte, biz bu hususta senden ayrılırız!
Eğer senin dostun ondan başka bir melek olsaydı, muhakkak sana uyar ve seni doğrulardık[1] dediler.
Resûlullah (a.s.):
'Sizin onu doğrulamanıza engel olan nedir?' diye sordu.
Yahudi bilginleri:
'O, bizim düşmanımızdır[1] dediler.[266]
Resûlullah (a.s.):
'Allah aşkına! Allah'ın İsrail oğullarıyla geçen günleri aşkına!
Siz bana Cebrail'in geldiğini bilmez misiniz?' diye sordu.
Yahudi bilginleri:
'Allah için, evet! Biliriz!
Fakat, ey Muhammedi O bize düşmandır!
O ancak şiddet için, kan dökmek için gelen bir melektir.
Eğer o böyle olmasaydı, biz sana tâbi olurduk' dediler."[267]
Bunun üzerine, inen âyetlerde[268] şöyle buyuruldu:
"De ki: Kim Cibril'e düşmansa, bilsin ki; o Kur'ân'ı, kendisinden önceki kitablan tasdik edici ve mü'minlere bir hidayet ve müjde kaynağı olmak üzere senin kalbine-Allah'ın izniyle-o indirmiştir.
Her kim Allah'a, Allah'ın meleklerine ve peygamberlerine, Cebrail ve Mîkâil'e düşman olursa, bilsin ki; Allah da, kâfirlerin düşmanıdır.
Andolsun ki; Biz sana apaçık mucizeler indirdik. Bunları ancak fâsıklar inkâr ederler.
Ne zaman bir andlaşma ile bağlansalar, içlerinden bir grup onu bozup atıverecek, öyle mi?!
Zaten onların çoğu inanmazlar."[269]

Yahudi Bilgini Şe's b. Kays'ın Ensarı Birbirine Düşürüşü

Kaynuka oğulları Yahudilerinin bilginlerinden olan Şe's b. Kays, yaşlı kalbinde Müslümanlara karşı çok kin ve kıskançlık bağlayan, küfrü katı bir adamdı.
Peygamberimiz (a.s.)ın Evs ve Hazrec kabilelerine mensup sahabilerinden bir cemaatın oturup konuştuklarını, Cahiliye devrinde aralarında varolan düşmanlığın İslâmiyet sayesinde kalkarak aralarının düzeldiğini görünce, kızdı ve:
"Bu beldelerde Kayle oğullarının [Ensarın] ileri gelenleri biraraya gelip toplandılar hal? Hayır! Vallahi onların cemaat ve eşrafı oralarda toplandı mı, biz onlarla hiçbir zaman karar kılamayız" dedi.
Müslümanların yanında bulunan Yahudi gencini çağırdı ve ona:
"Şunların yanına var, yanlarında otur.
Sonra da, daha önce Buas gününde aralarında geçenleri an; o zaman birbirlerine karşı söylemiş oldukları şiirlerden bazılarını da oku" dedi.
Buas gününde zafer Hazrecîlere karşı Evste idi.
O gün, Evs'in başında Hudayr b. Simakel-Eşhelî, Hazrecilerin başında da Amrb. Numan el-Beyâzî vardı.
İkisi de öldürülmüşlerdi.
Yahudi genci, Şe's'in emrini yerine getirdi.
Bunun üzerine, orada bulunan, Evs ve Hazrec'e mensup sahabiler konuşmaya, tartışmaya ve birbirlerine karşı övünmeye başladılar.
Evs kabilesinden Evs b. Kayzî ile Hazrec kabilesinden Cebbar b. Sahr, birbirlerine meydan okudular ve birbirlerine:
"İsterseniz başa dönelim!" dediler.
Her iki kabile mensupları kızdılar ve:
"Yapalım! Buluşma yeriniz Sahîre (Harre)'dir! Silah başına! Silah başına![270] Ey Âl-i Evs! Ey Âl-i Hazrec!" diyerek, iki taraf kabilelerine seslendiler, silahlandılar, çarpışmak için toplandılar![271]
Peygamberimiz (a.s.), bunu haber alır almaz, Muhacirlerden, yanında bulunan sahabi-leriyle birlikte hemen oraya vardı ve:
"Ey Müslümanlar cemaatı! Allah! Allah!
Allah sizi İslâmiyete hidayet ettikten ve onunla şereflendirdikten, Cahiliye işlerini sizden kesip attıktan ve sizi küfürden kurtardıktan, kalblerinizi birbirinize ısındırıp birleştirdikten sonra ve ben de aranızda bulunduğum halde, demek siz o Cahiliye davasıyla ayaklandınız ha?!" buyurunca;[272] Evs ve Hazrec kavmi, kendilerini birbirine düşürecek, aralarını bozacak olan bu davranışlarının şeytandan geldiğini, Yahudi düşmanlarının kurdukları tuzaklardan olduğunu anladılar. Ağlayarak birbirlerinin boyunlarına sarıldılar.
Peygamberimiz (a.s.)la birlikte, söz dinler ve itaat eder oldukları halde oradan ayrıldılar.[273]
Yüce Allah, Allah düşmanı Şe's b. Kays'ın tuzağını böylece söndürdü.[274] İndirdiği âyette[275] şöyle buyurdu:
"De ki: Ey Ehl-i Kitab! Kendiniz (İslâm dininin hak olduğunu kitablarınızda okuyan) şahitler olduğunuz halde, iman edenleri Allah yolundan-onda bir eğrilik aramaya yeltenerek-niçin döndürmeye çalışıyorsunuz?! Şüphe yok ki, Allah yaptıklarınızdan gafil

değildir."[276] Yüce Allah, Evs b. Kayzî ile Cebbar b. Sahr ve her ikisinin kabilelerinden yanlarında bulunanlar hakkında indirdiği âyetlerde de:[277]
"Ey iman edenler! Eğer kendilerine Kitab verilenlerin içinden herhangi bir zümreye boyun eğecek olursanız, sizi imanınızdan sonra döndürüp kâfirler yaparlar.
Halbuki, siz nasıl küfredersiniz ki; hepinizin karşısında Allah'ın âyetleri okunup durmakta, O'nun resûlü de içinizde bulunmaktadır.
Kim Allah'a sımsıkı tutunursa, muhakkak ki, o doğru yola iletilmiştir.
Ey iman edenler! Allah'tan, nasıl korkmak lazımsa, öylece korkunuz!
Sakın, siz Müslümanlar olmaktan başka bir sıfatla can vermeyiniz!
Hepiniz toptan Allah'ın ipine sımsıkı sanlınız, parçalanıp ayrılmayınız.
Allah'ın, üzerinizdeki nimetini düşününüz.
Hani, siz birbirinizin düşmanlar idiniz de, O, kalblerinizi İslâm'a ısındırıp birleştirmişti.
İşte, O'nun bu nimeti sayesinde din kardeşleri olmuştunuz.
Ve yine, siz bir ateş çukurunun tam kenarında iken, oradan da sizi O kurtardı.
İşte, Allah size âyetlerini böylece, apaçık bildiriyor-tâ ki doğru yola eresiniz.
Bir de içinizden öyle bir cemaat bulunsun ki, onlar herkesi hayra çağırsın; iyiliği emretsin, kötülükten vazgeçirmeye çalışsın!
İşte onlar murada erenlerin ta kendisidirler.
Siz, kendilerine apaçık deliller, ayetler geldikten sonra parçalanıp aynlanlar, ihtilafa düşenler gibi olmayınız!
İşte onların hali! En büyük azab onlarındır."[278]

Yahudi Bilginlerinin Müşrikliği Müslümanlıktan Üstün Göstermeye Kalkışmaları

Yahudi bilginlerinden:
1. Huyey b. Ahtab,
2. Sellam b. Ebi Hukayk,
3. Ebu Ammar,
4. Vahvah b. Âmir,
5. Hevze b. Kays, Mekke'de Kureyş müşriklerinin yanına vardıkları zaman, Kureyş müşrikleri bir
birlerine:
"Bunlar Yahudilerin bilginleridir, ilk Kitabı bilenlerdir.
Bunlara sizin dininizin mi, yoksa Muhammed'in dininin mi daha hayırlı olduğunu bir sorun bakalım?" dediler.
Sordular.
Yahudi bilginleri, Kureyşlilere:
"Bilakis, sizin dininiz onun dininden daha hayırlıdır.
Siz ondan ve ona uyanlardan daha doğru yoldasınız" dediler.
Bunun üzerine, Yüce Allah, indirdiği âyetlerde[279] şöyle buyurdu:
"Bakmadın mı, şu kendilerine Kitabdan biraz nasip verilenlere?
Kendileri cibt ve tâğuta (Allah'tan başka şeylere) inanırlar (taparlar).
Küfredenler için de:
'Bunlar iman edenlerden (Müslümanlardan) daha doğru bir yoldadır' derler.
Bunlar Allah'ın kendilerine lanet ettiği kimselerdir.
Allah kime lanet ederse, artık ona hakikî hiçbir yardımcı bulamazsın!"[280]

Yahudi Bilginlerinden Münafık Olarak Müslüman Olanlar

Yahudi bilginlerinden, kötü maksatla[281] İslâm'a sığınan ve münafık olarak Müslüman olanlar vardı.
Kaynuka oğulları Yahudi bilginlerinden münafık olanlar:
1- Sa'd b. Huneyf,
2- Zeyd b. Lusayt.[282]
3- Numan b. Evfa b. Amr,
4- Osman b. Evfa,[283]
5- Süveyd,
6- Dâis,
7- Malik b. Ebi Kavkal.[284]
Peygamberimiz (a.s.); Hicr'den kalkıp Tebük'e doğru gittiği ve bir konak yerinde konaklayıp sabaha çıktığı zaman, Peygamberimiz (a.s.)ın devesi Kasvâ kayboldu. Ashabı onu aramaya gittiler.[285]
Ensardan Umâre b. Hazm'ın konvoyu içinde Yahudi münafıklarından Zeyd b. Lusayt bulunuyordu.
Umâre b. Hazm Peygamberimiz (a.s.)ın yanında bulunduğu sırada, Zeyd b. Lusayt:
"Kendisinin peygamber olduğunu söyleyen ve size gök haberlerinden haberler veren, Muhammed değil midir? Halbuki o, devesi nerededir; bilmiyor!?" diyerek söylendi.
Peygamberimiz (a.s.):
"Adamın, münafıkın biri:
'Muhammed, kendisinin bir peygamber olduğunu, size gök emriyle haber verdiğini söylüyor.
Halbuki, devesi nerededir; bilmiyor![1] diyor.
Vallahi, gerçekten de ben birşeyi, Allah bana bildirmedikçe, bilemem!
Fakat, Allah şimdi onu bana gösterdi:
O, işte şu vadinin içinde, vadinin içindeki şı'bda ve şı'b'ın da şöyle şöyle olan tarafında; bir ağaç onu yularından tutmuş bulunuyor!
Haydi, gidiniz de, onu bana getiriniz!" buyurdu.
Hemen gittiler, deveyi getirdiler.
Umare b. Hazm, konvoyuna döndü ve:
"Vallahi, Resûlullah (a.s.) az önce bize şaşılacak birşey söyledi. Bir adamın söylemiş olduğu sözü, Allah, resûlüne haber vermiş! Adam şöyle şöyle söylemiş!" diyerek Zeyd b. Lusayt'ın söylediklerini tekrarlayınca, o sırada Umâre b. Hazm'ın konvoyunda olup Peygamberimiz (a.s.)ın yanında bulunmayanlardan bir adam, (Umare b. Hazm'ın kardeşi) Amr b. Hazm:
"Vallahi, bu sözü, sen yanımıza gelmeden önce Zeyd söyledi!" dedi.
Amr b. Hazm hemen Zeyd'in üzerine yürüyüp boynuna vurmaya başladı ve:
"Ey Allah'ı n kul lan! Yanı m a geliniz!
Meğer Allah'ın belası benim konvoyumun içinde imiş de, ben bilmiyormuşum!
Hemen çık, git konvoyumdan ey Allah düşmanı! Sakın bana arkadaş olma!" dedi.[286]
Malik b. Kavkal, Peygamberimiz (a.s.)ın haberlerini Yahudilere taşırdı.[287]
Kurayza oğulları Yahudi bilginlerinden münafık olanlar:
8- Rafi' b. Hureymile,
9- Silsile b. Şerham,

10. Ki nane b. Suriya,
11. Rifaa b.Zeyd b. Tâbût.[288]
Rafi' b. Hureymile öldüğü zaman, Peygamberimiz (a.s.):
"Bugün, münafıkların büyüklerinden bir büyük münafık öldü!"[289]
Rifaa b. Zeyd b. Tâbut hakkında da:
"O, kâfirlerin büyüklerinden biridir!" buyurmuştur.
Beni Mustalık gazasından dönülürken, esen rüzgârdan Müslümanlar korktuğu sırada, Peygamberimiz (a.s.) "Korkmayınız!" buyurup kâfirlerin büyüklerinden birisinin öldüğünü haber vermiş; Medine'ye gelinince, Rifaa b. Zeyd'in rüzgâr estiği günde öldüğü anlaşılmıştır.[290]

Yahudilerle Düşüp Kalkan Ensar Münafıkları

Amr b. Avf oğullarından:
1- Züvey b. Haris,
Hubeyb oğullarından:
2- Cülas b. Süveyd,
3- Haris b. Süveyd.
Cülas; Tebük gazasında Peygamberimiz (a.s.)dan geride kalan kimselerden olup, Peygamberimiz (a.s.) aleyhinde:
"Andolsun, bu adam doğru ise, biz eşeklerden daha kötüyüzdür!" demişti.
Cülas'ın üvey oğlu olan Umeyr b. Sa'd:
"Vallahi ey Cülas! Sen bana insanların en sevgilisisin ve cömertlik bakımından benim katımda insanların en iyisi ve en güzelisin ve hoşa gitmeyen birşeyin kendisine isabet etmesi bana en ağırve en güç gelenisin!
Fakat sen öyle bir söz söyledin ki, eğer onu senin aleyhine açıklarsam, seni perişan ve rüsvay ederim!
Eğer o sözünün karşısında susarsam, dinim helak olur!
Bunlardan biri, bana ötekinden daha kolaydır!" dedikten sonra, Peygamberimiz (a.s.)a gidip Cülas'ın söylediği şeyi anlattı.
Cülas, Peygamberimiz (a.s.)ın huzurunda Allah'a yemin ederek:
"Umeyr benim hakkımda muhakkak yalan söylemiştir. Ben Umeyr b. Sa'd'ın söylediği şeyi söylemedim!" dedi.
Bunun üzerine, Yüce Allah, Cülas hakkında indirdiği âyette[291] şöyle buyurdu:
"Onlar (söyledikleri sözü) söylemedikleri hakkında Allah'a yemin ediyorlar.
Andolsun ki, onlar o küfür kelimesini söylemişlerdir.
Onlar Müslümanlıklarını açıkladıktan sonra da kâfir oldular.
Onlar, başaramadıklar birşeye de yeltendiler.
Halbuki, intikam almaya yeltenmeleri için, Allah ile peygamberinin lütuf ve inayetiyle onlan zengin-leştirmiş olmasından başka da (bir sebep) yoktu.
Eğer (nifaktan) tevbe ederlerse, onlar için hayırlı olur.
Yüz çevirirlerse, Allah onlan dünyada da, ahirette de pek acıklı bir azaba uğratır; yeryüzünde onlar için ne bir yar, ne de bir yardımcı vardır artık!"[292]
L evzan oğullarından:
4- Nebtel b. Haris.
Peygamberimiz (a.s.), bunun hakkında:
"Kim şeytana bakmak isterse, Nebtel b. Hâris'e baksın!" buyurmuştur.
Nebtel; iri yapılı, uzun boylu, tepesinin saçı kabarık, kıpkızıl gözlü, siyahımsı kızıl yanaklı bir adamdı.
Peygamberimiz (a.s.)in yanına gelir, onunla konuşur, onu dinler, onun sözlerini münafıklara nakleder ve:
"Muhammed ancak bir kulaktır!
Kim ona birşey haber verirse, onu doğrular!" derdi.
Cebrail (a.s.), Nebtel'in sakınılacak bir adam olduğunu bildirmiştir.
Yüce Allah, onun hakkında indirdiği âyette[293] şöyle buyurdu:

"(Yine o münafıkların) içinde öyleleri vardır ki, peygamberi incitirler ve 'O bir kulaktır!' derler.
De ki: O sizin için bir hayır kulağıdır!
Allah'a inanır, mü'minler(in sözün)e inanır.
İçinizden, iman edenler için de, bir rahmettir o!
Allah Resûlünü incitenler (yok mu, işte) en acıklı azab onlarındır."[294]
Dubay'a oğullarından:
5- Ebu Habibe b. Ez'ar,
Ebu Habibe, Dırar mescidini yapanlardandı.
6- Muatfib b. Kuşayr,
7- Rafi b.Zeyd,
8- Bişr.
Bunlarla Müslümanlar arasında çıkan bir ihtilaf üzerine, Müslümanlar Peygamberimiz (a.s.)a, bunlar da kâhinlere başvurmuşlardı.
Bunun üzerine, Yüce Allah, indirdiği âyette[295] şöyle buyurdu:
"Sana indirilene de, senden önce indirilmiş olanlara da her halde iman ettiklerini boş yere iddia edenlere bakmadın mı ki, -onlar, kendini inkâr etmeleriyle emrolundukları halde- yine sihirbazın huzurunda muhakeme olunmalarını isterler. Şeytan da onları (bir daha dönemeyecekleri kadar) uzak bir sapkınlıkla büsbütün saptırmak ister."[296]
Muattib b. Kuşayr, Uhud gününde de, şöyle demişti:
"Eğer bize bu işten birşey (bir pay) olsaydı, burada öldürülmezdik!"
Yüce Allah, bu hususta indirdiği âyette[297] şöyle buyurdu:
"... Bir zümre de, canları sevdasına düşmüş, Allah'a karşı, Cahiliye zannı gibi, hakka aykırı bir zan besliyorlar ve 'Bu işten bize ne?' diyorlardı.
De ki: Bütün iş Allah'ındır!
Onlar, sana açıklayamayacaklarını içlerinde saklıyorlar ve:
'Bu işten birşey (bir pay) olsaydı, burada öldürülm ezdik!' diyorlardı.
Onlara de ki: 'Siz evlerinizde olsaydınız bile, üzerlerine öldürülmesi yazılmış olanlar, yine muhakkak, yatacakları (vurulup düşecekleri) yerlere çıkıp gidecekti.
(Allah, bunu) sinelerinizin içindekini yoklamak, yüreklerinizdekini temizlemek için (yaptı).'
Allah, sinelerdeki özü hakkıyla bilendir."[298]
Muattib b. Kuşayr, Hendek savaşı gününde de;
"Muhammed bize Kayserin hazinelerini yiyeceğimizi va'd ediyor. Halbuki bizden birisi abdest bozmaya giderken bile güvenlik içinde bulunamıyor!" demişti.
Bunun üzerine, Yüce Allah, indirdiği âyette[299] şöyle buyurdu:
"O vakit, münafıklar ile kalblerinde bir hastalık bulunanlar; Allah ve Resûlü bize bir aldatıştan başka birşey va'd etmemiş!' demişlerdi."[300]
9- Sehl b. Huneyf'in kardeşi Abbad b. Huneyf,
10- Bahzac,
11- Amr b. Hizam,
12- Abdullah b. Nebtel.
Bunlar, Dırar mescidini yapanlardandı.
Sa'lebe oğullarından:
13- Cariye b. Âmir,

14- Yezid b. Cariye b. Âmir,
15- Mücemmi' b. Cariye b. Âmir.
Bunlarda, Dırar mescidini mescid edinenlerdendi.
Ümeyye oğullarından:
16- Vedia b. Sabit.
Dırar mescidini yapanlardan ve:
". . . Andolsun ki, biz ancak lafa dalmış, şakalaşıyorduk!" diyenlerdendi.
Yüce Allah, haklarında indirdiği âyette[301] şöyle buyurdu:
"Şayet kendilerine sorsan, 'Andolsun ki, biz ancak lafa dalmış bulunuyor, şakalaşıyorduk!' derler. De ki: Allah ile, O'nun âyetleriyle, O'nun resûlü ile mi eğleniyordunuz?!
Siz özür dilemeye kalkmayın!
Siz, iman ettiğinizi söyledikten sonra, küfrettiniz!
İçinizden bir zümreyi affetsek bile, diğer zümreyi, onlar cürümlerinde ısrar eden kimseler oldukları için, azabımıza uğratacağız.
Münafık erkekler de, münafık kadınlar da birbirinin parçasıdırlar.
Onlar kötülüğü emreder, iyilikten vazgeçirmeye uğraşırlar.
Ellerini yumarlar.
Onlar Allah'ı unuttular. Allah da onları unuttu!
Şüphe yok ki, münafıklar fâsıkların ta kendisidirler!
Allah, erkek münafıklara da, kadın münafıklara da, bütün kâfirlere de, kendileri içinde temelli kalmak üzere, Cehennem ateşini va'd etti. Bu, onlara yeter!
Allah onları rahmetinden kovdu! Onlara bitmez tükenmez bir azab vardır."[302]
Ubeyd b. Zeyd oğullarından:
17- Hizam b. Halid.
Dırar mescidi evinde yapılmış olan kişidir.
Nebit oğullarından:
18- Mirba' b. Kayzî,
Bu adam, Peygamberimiz (a.s.) Uhud'a giderken önüne çıkıp, bahçesinden geçirmek istememiş:
"Ey Muhammed! Eğer sen gerçekten peygambersen, bahçemin içinden geçmeni sana helal etmem!" diye konuşmuş ve eline bir avuç toprak alıp:
"Vallahi, ben bu toprağın senden başkasına değmeyeceğini bilsem, onu sana atardım!" demiş; Müslümanlar onu öldürmeye kalkıştıkları zaman, Peygamberimiz (a.s.):
"Bırakınız onu! O kördür! Onun kalbi de kördür! Görüşü de kördür!" buyurmuştur.
Abduleşhellerin kardeşi Sa'd b. Zeyd, yayı ile vurup onun başını yarmıştı.
19- Mirba' b. Kayzî'nin kardeşi Evs b. Kayzî.
Hendek savaşı gününde, Peygamberimiz (a.s.)a:
"Yâ Rasûlallah ! Evlerimiz açık bir haldedir. Bize izin ver de onlara dönelim!" demiştir.
Yüce Allah, bu hususta indirdiği âyette[303] şöyle buyurmuştur:
"... Onlardan bir kısmı da, 'Gerçekten, evlerimiz açıktır!' diyerek Peygamberden izin istiyordu. Halbuki, onların evleri açık değildi. Onlar kaçmaktan başka birşey arzu etmiyor!ardı ."[304]
Zafer oğullarından:
20- Hâtıb Ümeyye b. Râfi',

İri yapılı ihtiyar bir kimse olup, kendisinin Yezid b. Hâtib isminde Müslüman ve hayırlı bir oğlu vardı ki, Uhud savaşı gününde yaralanmış ve Zafer oğullarının evine götürülmüştü. Kendisi ölmek üzere iken, oradaki Müslüman erkek ve kadınlar onun yanına toplanmışlardı. Kendisini Cennetle müjdeledikleri zaman, babası Hâtıb, münafıklığını açığa vurarak: "Evet! Vallahi, yüzerlik otundan bir Cennet! Vallahi bu zavallıyı aldattınız!" demiştir.
21- Büşeyr b. Ubeynk.
Kendisi iki zırh hırsızı Ebu Tu'ma olup, Yüce Allah onun hakkında indirdiği âyette[305] şöyle buyurmuştur:
"Nefislerine hainlik etmiş kimselerden yana mücadele etme!
Çünkü, Allah hainlikte ileri gitmiş günahkarları sevmez."[306] ***Zafer oğullarının müttefiklerinden:***
22- Kuzman.
Peygamberimiz (a.s.), bunun hakkında:
"O muhakkak Cehennem ehlindendir!" buyurmuştu.
Uhud savaşı günü, şiddetli bir savaş oldu.
Müşriklerden birtakım kimseler öldürüldü.
Kuzman'da da yaralar açıldı.
Kendisini Zafer oğullarının evine götürdüler.
Müslümanlardan bazı kimseler, ona:
"Ey Kuzman! Müjdeler olsun, bugün ibtilâya uğradın. Sana, Allah yolunda, gördüğün şey isabet etmiştir!" dediler.
Kuzman:
"Ben ne diye müjdeleneyim? Vallahi, ben ancak kavmimden utandığımdan dolayı gayrete gelip savaştım!" dedi.
Kuzman, yaralarının ağrısına dayanamadığı zaman, ok çantasından bir ok alıp elinin damarlarını kesti ve intihar etti.[307]
Hazrec Kabilesinden olan münafıklar:
23- Rafi' b. Vedia,
24- Zeyd b. Amr,
Amr b. Kays,
Kays b. Amr b. Sehl.
Cüşem oğullarından:
27- Cedd b. Kays.
Cedd b. Kays; Peygamberimiz (a.s.)a:
"Yâ Muhammedi Bana izin ver, beni fitneye düşünme!" diyen kimsedir.
Yüce Allah, onun hakkında indirdiği âyetlerde[308] şöyle buyurdu:
"Onlardan kimi de 'Bana izin ver! Beni fitneye düşürme![1] diyecektir.
Haberin olsun ki; onlar zaten fitne çukuruna düşmüşlerdir.
Cehennem ise, o kâfirleri her halde ve her halde çepeçevre kuşatıcıdır.
Sana bir iyilik gelirse, bu onların fenasına gider.
Sana bir musibet erişirse, 'Biz daha önceden ihtiyat tedbiri erim izi almışızdır!' derler ve böbürlene böbürlene dönüp giderler.
De ki: Allah'ın bizim için yazdığından başkası asla bize erişmez! O bizim Mevlâmızdır. Onun için, mü'minler yalnız Allah'a güvenip dayansınlar.

De ki: Siz bizde iki güzelliğin birinden başkasını mı beklersiniz? Halbuki, biz sizde Allah'ın ya Kendi katından, ya da bizim elimizle bir azab getireceğini bekliyoruz. Haydi, siz bizim akıbetimizi bekleyedu-run; biz de sizinle
beraber bekleyiciyiz.
De ki: Gerek gönül rızasıyla, gerek istemeyerek harcayın, sizden hiçbir şey kat'iyyen kabul olunmayacaktır. Çünkü, siz fâsıklar güruhu oldunuz!
Onların nafakalarının kabul edilmesine engel olan da, sırf şudur
Çünkü, onlar Allah'a ve resûlüne küfrettiler.
Namaza da, ancak üşene üşene gelirler.
İştihasız olmadıkça da, harcamazlar."[309]
Abduleşhel oğullarından:
28- Dahhâk b. Sabit.
Hassan b. Sabit, söylediği bir şiirde Dahhâk b. Sabitin Yahudiliği sevdiğini ve Müslümanlığı sevmediğini açıklamıştır.[310]
Avf b. Hazrec oğullarından:
29- Abdullah b. Übeyy b. Selûl.
Münafıkların başı idi.
Yahudi bilginlerinin münafıklarından Vedia, Malik b. Ebi Kavkal, Süveyd ve Dâis, Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün yanında toplanırlardı.
Beni Mustalık gazasında:
"Medine'ye dönersek, andolsun ki, en şerefli ve en güçlü olan, en hakir ve en zayıf olanı, oradan mutlaka çıkaracaktır" diyen, o idi.[311]
Yüce Allah, bu hususta indirdiği âyette şöyle buyurdu:
"Onlar, 'Eğer Medine'ye dönersek, andolsun ki, en şerefli ve güçlü olan, oradan en hakir ve zayıf olanı muhakkak çıkaracaktır' diyorlardı.
Halbuki, şeref, güç ve galibiyet Allah'ındır, Allah'ın resûlünündür ve mü'minlerindir. Fakat münafıklar (bunu) bilmezler."[312]
Peygamberimiz (a.s.) Beni Nadîr Yahudilerini muhasara altına aldığı zaman, bunlar dessaslık yapmışlar;
"Siz yerinizde sabit durunuz! Vallahi, eğer siz yurdunuzdan çıkarılırsanız, biz de muhakkak sizinle birlikte çıkar gideriz! Sizin aleyhinizde, hiçbir kimseye itaat etmeyiz! Eğer sizinle çarpışılırsa, muhakkak ve muhakkak, biz size yardım ederiz!" demişlerdi. [313]
Bunun üzerine, Yüce Allah, indirdiği âyetlerde şöyle buyurdu:
"Ehl-i kitabdan da küfreden kardeşlerine, 'Andolsun ki, eğer siz yurtlarınızdan çıkarılırsanız, biz de muhakkak sizinle birlikte çıkar gideriz. Sizin aleyhinizde, hiçbir kimseye, hiçbirzaman itaat etmeyiz! Eğer sizinle çarpışılırsa, muhakkak ve muhakkak, biz size yardım ederiz!' demekte olan o münafıkları görmedin mi?
Halbuki, Allah şahitlik eder ki, onlar hakikaten ve kesin olarak yalancıdırlar.
Andolsun ki, onlar yurtlarından çıkanlacak olurlarsa, onlarla birlikte çıkmazlar, gitmezler.
Eğer onlar muharebeye tutulurlarsa, onlara yardım da etmezler.
Faraza yardım etseler bile, andolsun ki, mutlaka arkalarını dönerler.
Sonra da, kendileri yardım göremezler.
Herhalde sizin onların yüreklerinde yaşayan korkunuz, Allah'tan korkularından daha şiddetlidir.

Bu da, onların ince anlamazlar güruhundan oluşundandır.
Onlar müstahkem kasabalarda yahut duvarlar arkasında bulunmaksızın, sizinle toplu bir halde vuruşam azlar.
Kendi aralarındaki savaşları ise çetindir.
Sen onları derli toplu sanırsın. Halbuki, kalbleri darmadağınıktır.
Bu da, onların akıllarını kullanmaz bir kavim oluşundandır.
Onların hali, kendilerinden az zaman öncekilerin hali gibidir ki, onlar yaptıklarının akıbetini tatmışlardı.
Onlar için, âhirette de, çetin bir azab vardır.
Münafıkların hali de, şeytanın hali gibidir:
Çünkü, şeytan insana Küfret!' derde, o küfredince; 'Ben âlemlerin Rabbi olan Allahtan korkanm' der.
Nihayet, ikisinin de akıbeti, hakikaten, temelli ateşin içinde kalmaları olmuştur.
İşte, zalimlerin cezası budur!"[314]
Münâfıkûn sûresi de, işte, başta Abdullah b. Übeyy b. Selûl olmak üzere, bu münafıklar hakkında nazil olmuş[315] ve bu sünede şöyle buy uru I m ustur:
"Münafıklar, sana geldikleri zaman, 'Şehadet ederiz ki; sen, muhakkak ve mutlak, Resûlullah'sın' dediler.
Allah da bilir ki; sen elbette ve elbette O'nun resûlüsün.
Fakat, Allah o münafıkların hiç şüphesiz yalancılar olduğunu da biliyor.
Onlar yeminlerini bir kalkan edindiler de, Allah'ın yolundan saptılar.
Gerçekten, onların yapmakta olduklan şeyler ne kötüdür!
Onlar (zahiren) iman ettiler. Fakat, sonra da kâfir oldular.
Bu yüzden, kalblerinin üzerine (küfür) mühr(ü) basıldı.
Bunun için, onlar (imanın hakikatini) anlayamazlar.
Onları gördüğün zaman, gövdeleri (kalıplan, kıyafetleri belki) hoşuna gider.
Söyleseler, sözlerini dinlersin.
Halbuki, onlar (elbise) giydirilmiş kocaman odunlar gibidir!
Her gürültüyü kendi aleyhlerinde sanırlar.
Asıl düşman onlardır. Allah gebertsin onlan!
Nasıl olup da (haktan) döndürülüyorlar?
Onlara, 'Geliniz! Allah'ın Resûlü sizin için istiğfar ediversin' denildiği zaman, başlarını çevirdiler!
Gördün ki, onlar, kibirlerine yediremeyerek, hâlâ yüz döndürüyorlar!
Sen, onlar için ha istiğfar etmişsin ha etmemişsin, haklarında birdir Allah onlan kat'iyyen yarıiga-maz!
Şüphe yok ki, Allah, fâsıklar güruhunu doğru yola iletmez.
Oniaröyie kimselerdir ki: 'Resûlullahm yanındaki kimseleri beslemeyiniz-tâ ki dağılıp gitsinler!' diyorlardı.
Halbuki, göklerin ve yerin bütün hazineleri Allah'ındır!
Fakat o münafıklar ince anlamazlar.
Onlar, 'Eğer Medine'ye dönersek, andolsun ki, en şerefli ve güçlü olan, en hakir ve en zayıf olanı oradan muhakkak çıkaracaktır' diyorlardı.
Halbuki, şeref, kuvvet ve galibiyet Allah'ındır, Resûlullahındır ve mü'minlerindir.
Fakat o münafıklar bunu bilmezler."[316]

Müslümanların Yahudilerle Dost Olmaktan Men Edilmeleri

Müslümanlardan bazıları, vaktiyle antlaşma yaptıkları Yahudilerle dost idiler.
Yüce Allah, indirdiği, onları Yahudilerle dostluktan men ettiği âyetierde[317] şöyle buyurdu:
"Ey iman edenler! Sizden olmayanları dost edinmeyiniz!
Çünkü, onlar size şer ve fesad yapmakta hiç kusur etmezler.
Sizin sıkıntıya girmenizi arzu ederler.
Onların kinleri, kızgınlıkları ağızlarından taşmaktadır.
Göğüslerinde gizledikleri düşmanlıksa, daha büyüktür.
Siz o kimselersiniz ki, onları seversiniz; halbuki onlar sizi sevmezler!
Siz kitabların hepsine inanırsınız; onlar ise, sizinle buluştukları zaman 'İnandık' derler, aralarında başbaşa kaldıkları zaman da size olan kinlerinden dolayı parmaklarının uçlarını ısırırlar!
De ki: Kininizle geberin!
Hiç şüphesiz, Allah göğüslerin gizlediklerini hakkıyla bilir.
Size bir iyilik dokunsa, bu onları tasaya düşürür.
Başınıza bir musibet gelse, onunla ferahlanırlar.
Eğer siz güçlüklere göğüs gerer, korunursanız, onların hileleri size hiçbir zarar vermez. Çünkü, Allah onları kendi amelleriyle kuşatıcıdır."[318]
Mü'min olmadıkları halde Müslüman görünen Yahudi bilginlerinden Rifaa b. Zeyd ile Süveyd, bazı Müslümanlarla dost olmuşlardı. Yüce Allah, bu hususta indirdiği âyetierde[319] şöyle buyurdu:
"Ey iman edenler! Kendilerine sizden önce kitab verilmiş olanlarla kâfirlerden, dininizi bir eğlence ve bir oyun yerine tutanları, sakın dost edinmeyin! Eğer mü'minlerseniz, Allah'tan korkun!
Onlar birbirinizi namaza ezanla davet ettiğiniz zaman, onu bir eğlence ve bir oyun yerine tutarlar.
Onların böyle yapmaları, kendilerinin hakikaten akıllarını kullanmaz bir kavim olmalarındandır.
De ki: 'Ey ehl-i kitab! Sizin bizden hoşlanmayışınızın sebebi, bizim Allah'a inandığımızdan ve bize indirilenle daha önce indirilmiş olanlara iman ettiğimizden, sizin ise birçoğunuzun fâsık kimseler olduğunuzdan başka bir şey değildir.[1]
De ki: 'Size bundan daha kötüsünü haber vereyim mi?
Allah'ın lanet ve gazab ettiği, aralarından maymunlar ve domuzlar çıkardığı kimseler ile şeytana tapanlardır ki, işte Allah katında bunların yeri daha kötü ve doğru yoldan daha sapıktır. Onlar size geldikleri zaman İman ettik!' derler. Halbuki onlar muhakkak küfür ile girmişler, yine muhakkak küfür ile çıkmışlardır. Allah onların neler gizlemekte olduğunu çok iyi bilendir."[320]

Gerekli Bir Açıklama

Yüce Allah, Kur'ân-ı Kerîminde Yahudileri de, Hıristiyanlar! da kendimize dost edinmememizi emretmekte, onların ancak birbirlerine dost olacaklarını haber vermektedir.[321]

Yine Kur'ârvı Kerîm'de açıklandığına göre; Yahudiler Hıristiyanların dinen uymaya değer hiçbir şeye sahip olmadıklarını söylerler. Hıristiyanlar da, onlar hakkında aynı sözleri söyleyerek, birbirlerinin dinlerini red ve inkâr ederler.[322]

Hatta, Yahudiler Hıristiyanların tanrılaştırıp taptıkları İsa (a.s.)ı[323] öldürdüklerini ve astıklarını da iddia ederler.[324] Ona ve annesine en ağır küfür ve iftirada bulunurlar.[325]

Bütün bunlara rağmen, Hıristiyanların Yahudilerle dost olup gerek İsa (a.s.)ave gerek onun afif ve nezih annesine en derin saygıyı gösteren Müslümanlara düşman kesilmelerindeki mantıksızlığa şaşmamak elde değildir.

Kur'ân-ı Kerîm'in bin dörtyüz yıl sonra yaşanan bu i'cazkâr ihbarından Müslümanların hâlâ ibret alamamış olmaları karşısındaki hayretimiz de, bundan aşağı değildir.[326]

Kıblenin Kâbe'ye Çevrilişi

Kıble; aslında, herhangi bir tarafa yönelme haline denirken, namaz kılınacağı sırada yönelinen yere isim olmuştur.[327]
İslâm'da ilk kıble, İbrahim (a.s.)ın Kıblesi olan Kabe idi.[328]
Kabe, İbrahim (a.s.)ın kıblesi olduğu gibi, Arapların babası, atası olan İsmail (a.s.)ın da kıblesi idi.[329]
Kabe; insanlarve herkes için mübarek bir hidayet mahalli olmak üzere, yeryüzünde kurulmuş olan ilk mâbeddi.[330] İnsanların ilk kıblesi idi.[331] Kabe; ilk önce, Âdem (a.s.) tarafından yapılmıştı.[332] Sonra da, bu mabedin yeri İbrahim (a.s.)a Yüce Allah tarafından gösterilmiş;[333] o da oğlu İsmail (a.s.)la birlikte onun temellerini yükseltmişlerdi.[334]
Kabe'nin; tavaf edenler, ibadet etmek üzere gelip orada kalanlar, rükû ve sücud edenler için temiz tutulması da, kendilerine Allah tarafından em rol unm ustu.[335]
Musa (a.s.) da, Kudüste Sahra yanında namaz kılacağı zaman, Sahra'yı önünde bulundurarak Kabe'ye yönelirdi.
Salih Peygamber mescidi ile Zülkameyn mescidinin mihrablarının da Kabe'ye doğru olduğu rivayet edilir.[336]
E bu Zer-i Gıfârî:
"Yâ Rasûlallan ! Yeryüzünde ilk kurulan mescid hangisidir?" diye sormuştu.
Peygamberimiz (a.s.):
"Mescid-i Haram'dır!" buyurdu.
E bu Zer-i Gıfârî:
"Ondan sonra, hangisidir?" diye sordu.
Peygamberimiz (a.s.):
"Ondan sonra, Mescid-i Aksâ'dır!" buyurdu.[337]
Mekke'de bulunduğu sırada, Peygamberimiz (a.s.)a önceleri Kabe'ye; Medine'ye gelince de, Beytü'l-Makdis'e (Kudüs'e) doğru namaz kılması emir buyuru İm ustur.[338]
Bu, hikmet ve maslahat icabı idi:[339] Ehl-i kitabı, Yahudileri İslâmiyete ısındırmak içindi.[340]
Peygamberimiz (a.s.)ın Medine'ye hicretinden önce, Müslümanlar namazlarını Beytü'l-Makdis'e doğru yönelerek kılarlardı .[341]
Peygamberimiz (a.s.), Mekke'de bulunduğu sırada, namaz kılarken Beytü'l-Makdis'e doğru yönelir, Kabe de kendisinin önünde bulunurdu.[342]
Medine'ye hicret edince, kıbleyi böylece birleştirmek mümkün olmadı .[343]
Namazlarını Kabe tarafına yönelerek kılmayı ise, özlerdi.[344]
Nitekim, Cebrail (a.s.)a, bir gün:
"Ey Cebrail! Yüce Allah'ın yüzümü Yahudilerin kıblesinden Kabe'ye çevirmesini arzu ediyorum!" demiş, Cebrail (a.s.) da:
"Sen Rabbine niyaz et, bunu O'ndan iste!" demişti.
Bunun üzerine, Peygamberimiz (a.s.), Beytü'l-Makdis'e doğru namaz kılacağı zaman, başını sık sık semaya çevirir dururdu.[345]
Kıblenin Beytü'l-Makdis'ten Kabe'ye doğru çevirilişi, Peygamberimiz (a.s.)ın Medine'ye hicretinin onsekizinci ayının başlarında, Şaban ayında,[346] Şaban ayının yarılandığı sırada idi.[347]

Bunun, onyedinci ayın başlarında, Recep ayının ortalarında olduğu da rivayet edilir.[348]
Peygamberimiz (a.s.)la ashabının Beytü'l-Makdis'e doğru namaz kılmaları, Yahudilerin hoşlarına gider, sevinirlerdi.
Kabe'ye yöneldikleri zaman, bu kıbleyi inkâr ettiler:[349]
"Vallahi, Muhammed ve ashabı, biz kendilerine gösterinceye kadar, kıblelerinin de neresi olduğunu bilmiyorlardı!" diyerek yaygaraya başladılar;[350] ve hatta, Peygamberimiz (a.s.)ı dininden saptırmak maksadıyla, Yahudilerin bilginlerinden Rifaa b. Kays, Kardem b. Amr, Ka'b b. Eşref, Râfi' b. Ebi Râfi', Haccac b. Amr, Rebi' b. Rebi' b. Ebi Hukayk, Kinane b. Rebi' b. Ebi Hukayk gelerek:
"Ey Muhammed! Üzerinde bulunduğun kıbleden seni çeviren nedir?
Halbuki, sen İbrahim'in milleti, dini üzere bulunduğunu söylüyordun!?
Sen yine o kıblene dön de, biz sana tâbi olalım ve seni doğrul ayali m!" dediler.
Bunun üzerine, Yüce Allah, indirdiği âyetlerde[351] şöyle buyurdu:
"İnsanlardan, birtakım beyinsizler, 'Onları üzerinde durduklan kıblelerinden çeviren nedir?' diyeceklerdir.
Onlara de ki: 'Doğu da Allah'ındır, batı da! O, kimi dilerse, onu doğru yola iletir.'
Biz sizi doğru bir yola çıkarıp orta yolda yürüyen bir ümmet kıldık ki, siz bütün insanlara şahitler olasınız, Peygamber de sizin üzerinize şahit olsun!
Senin halen üzerinde bulunduğun Kabe'yi tekrar kıble yapışımız da, Peygambere uyanlan, iki ökçesi üzerinde geri döneceklerden ayırd etmemiz içindir.
Elbette ki bu, Allah'ın hidayet ettiği, doğru yola erdirdiği kimselerden başkasına muhakkak ağır gelecektir.
Şüphesiz ki, Allah sizin imanınızı zayi edecek değildir.
Çünkü, Allah insanları çok esirgeyendir ve onlara rahmetini saçandır.
Biz senin yüzünü çok kere göğe çevirip durduğunu görüyoruz.
Seni artık hoşnut olacağın bir kıbleye çevireceğiz!
Sen namazda yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir!
Sizler de (ey mü'minler!) nerede bulunursanız, namazda yüzlerinizi o tarafa çeviriniz!
Şüphe yok ki, kendilerine kitab verilenler, bunun Rablerinden gelen bir hak olduğunu çok iyi bilirler.
Allah onların yaptıklarından, yapacaklarından gafil değildir.
Andolsun ki; sen kendilerine kitab verilenlere her âyeti getirsen de, onlar senin kıblene uymazlar.
Sen de, onların kıblesine uyacak değilsin!
Zaten, onlar birbirlerinin kıblesine de uymazlar.
Andolsun ki, sana gelen bunca ilimden sonra faraza onların heva ve heveslerine uyacak olursan, o takdirde sen de muhakkak kendilerine yazık etmişlerden olursun!
Kendilerine kitab verdiklerimiz, onu kendi oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Böyle iken, içlerinden bir kısmı hakikati bile bile gizlerler.
O hak, Rabbindendir; o halde, sakın şüpheye düşenlerden olma!"[352]

Namaz İçinde Beytü'l-Makdis'ten Kâbe Tarafına Dönülüşü

Rivayete göre; Peygamberimiz (a.s.), Benî Selime semtinde oturan Bişr b. Berâ[1] b. Ma'rur'un annesini ziyarete gitmişti.

Kendisine yemek yapıldı. Yenildi.

Öğle vakti girince, oradaki mescidde ashabıyla birlikte iki rekat kıldıktan sonra, namaz içinde, Kabe tarafına dönmesi emrolundu, döndü ve arkasındaki cemaat da döndüler; ki bu, Hicretin onyedinci ayının başlarına doğru, bir Pazartesi gününe rastlamıştı.

Bunun için Benî Selime mescidine "İki Kıbleli Mescid" adı verildi.[353] Bu namazı Peygamberimiz (a.s.)la birlikte kılanlardan bir zât, mescidden çıkıp başka bir mescide uğramıştı ki, onlar rükû-da idiler.

Onlara "Ben Allah için şehadet ederim ki; namazımı Resûlullah (a.s.)la birlikte Mekke'ye doğru yönelerek kıldım" deyince, onlar da namazlarını bozmadan oldukları yerde Beytullah'a doğru yönelmişlerdir.[354]

Benî Selimelerden bir zât da, sabah namazının bir rekatını kılmış, rükûa varmış bir cemaata rastlayınca, onlara:

"Haberiniz olsun ki; kıble Kabe'ye çevrildi!" diyerek seslenmiş, onlar da oldukları yerde Kabe tarafına çevrilmişlerdi.[355]

Küba mescidine de, sabah namazında birzât gelip, Kabe'ye dönmesi için Resûlullah (a.s.)a vahiy geldiğini haber vermiş ve "Siz de o tarafa dönünüz!" deyince, Şam'a doğru yönelmiş bulunan cemaat, oldukları yerde yönlerini Kabe'ye çevirmişlerdir.[356]

Ensar kadınlarından Nevle (Nüveyle) binti Eşlem de der ki:

"Biz Benî Harise mescidinde Beytü'l-Makdis'e doğru yönelerek öğle veya ikindi namazını kılarken, ikinci secdede bize birzât gelip Resûlullah (a.s.)ın kıbleyi Beytü'l-Haram'a çevirdiğini haber verince, erkekler kadınların yerine, kadınlar da erkeklerin yerine geçti ve Beytü'l-Haram'a yönelmiş olarak namazımızı kıldık!"[357]

Mü'minlerin Kıble Hususunda Duydukları Endişelerin Giderilişi

Kıble değiştirilmeden önce, Beytü'l-Makdis'e doğru namaz kılarak vefat etmiş veya herhangi bir suretle öldürülmüş olan Müslümanlar vardı.
Bunun için:
"Yâ Rasûlallah! Bundan önce ölen kardeşlerimiz nasıl olacak?
Onlar Beytü'l-Makdis'e doğru namaz kılıp dururlarken ölmüşlerdi?" dediler.
Yüce Allah, onların yaptıkları ibadetlerin de boşa gitmediğini Bakara sûresinin 143. âyetiyle haber vererek, duyulan endişeleri giderdi.[358]

Ebu'd-Derda Uveymir (Âmir)'in Müslüman Oluşu

Ebu'd-Derda Uveymir (veya Amir) b. Salebe, Bedir seferi sırasında Müslüman oldu.[359]
Ensardan Müslüman olanların sonuncusu idi, evvelce puta tapardı.[360]
Ebu'd-Derda'nın ev halkı, kendisinden önce Müslüman olmuşlardı.[361]
Ebu'd-Derda, Abdullah b. Revâha ile, bir anneden doğma kardeş idi.[362]
Ya da, Abdullah b. Revâha, Ebu'd-Derda'nın öteden beri kardeşliği idi.[363]
Abdullah b. Revâha ile Muhammed b. Mesleme, Ebu'd-Derda'nın bulunmadığı bir sırada, evine girerek putunu kırdılar.
Ebu'd-Derda, eve dönüp putunun kırıldığını görünce, hem putun kırıklarını toplamaya, hem de:
"Yazıklar olsun sana! Sen ne diye mütecavizlere engel olmadın? Ne diye üzerinden defetmedin?" demeye başlamıştı.
Ebu'd-Derda'nın zevcesi Ümmü'd-Derda (Hayret) Hatun:
"Eğer o bir kimseye yarar verebilse veya gelecek bir zararı önleyebilse idi, kendisine gelen zararı önler, kendisine yarar verirdi!" deyince, Ebu'd-Derda uyandı[364] ve kendi kendine:
"Eğer bunda bir hayır olsaydı, kendisini korurdu" diye söylendi[365] ve Ümmü'd-Derda'ya:
"Gusletmek için bana su hazırla!" dedi.
Yıkanıp elbisesini giydikten sonra, Peygamberimiz (a.s.)ın yanına varıp Müslüman olmak üzere, yola çıktı. Ebu'd-Derda gelirken, Abdullah b. Revâha Peygamber (a.s.)ın yanında bulunuyordu ve:
"Yâ Rasûlallah! Bu, Ebu'd-Derda'dır! Ben onun ancak bizi aradığını sanıyorum!" dedi.
Peygamberimiz (a.s.):
"O, Müslüman olmakiçin geliyor! Çünkü, Rabbim Allah, Ebu'd-Derda'nın Müslüman olacağını bana va'd etti" buyurdu.[366]

Ramazan Orucunun Farz Kılınışı

Orucun Lügat Ve Şeriat Dilinde Mânâsı

Türkçesi oruç demek olan Arapça savm'ın lügatta mânâsı, tutmaktır.
Orucun şeriat dilinde mânâsı; sabahleyin tanyerinin ağarmaya başlamasından güneş batıncaya kadar olan müddet içinde, yemekten, içmekten, cinsel ilişkilerden-ibadet niyetiyle-geri durmak, nefsi alı koymaktır.[367]

Ramazan Orucunun Ne Zaman Ve Nasıl Farz Kılındığı

Ramazan orucu Peygamberimiz (a.s.)ın Medine'ye hicretinin onsekizinci ayının başlarında, kıblenin Kabe tarafına çevrilişinden sonra, Şaban ayında farz kılınmıştır.[368]
Ramazan ayında oruç tutulması, Kur'ân-ı Kerîm'de emredilmiş ve bu husustaki âyetlerde şöyle buy uru I m ustur:
"Ey iman edenler! Sizden öncekilere farz kılındığı gibi, size de-takvaya eresiniz, nefsinize hakim olasınız diye-oruç farz kılındı.
O, sayılı günlerdir.
İçinizden her kim o günlerde hasta olur, yahut seferde bulunursa, tutamadığı günler sayısınca, başka günlerde kaza eder, öder.
Oruç tutmaya güç yeti re m eyen I erin de, biryoksul doyumu fidye vermeleri gerekir.
Kim hayrına fidyesini arttınrsa, bu, onun için daha hayırlıdır.
Ramazan ayı öyle bir aydır ki, insanlara doğru yolu gösteren açık âyetleri kendisinde toplayan, hak ile bâtılı ayırd eden Kur'ân onda indirildi.
İmdi, sizden her kim o aya erişirse, onu oruçlu geçirsin.
Kim de hasta olur, yahut bir sefer üzerinde bulunursa, tutamadığı günler sayısınca, başka günlerde kaza etsin.
Allah size kolaylık diler, güçlük dilemez.
Bu da o sayıyı ikmal ve size olan hidayetine karşı Allah'ı tekbir etmeniz içindir; gerek ki şükre-desiniz!
Oruç gecesi kadınlarınıza yaklaşmak size helal kılındı.
Onlar sizin için libastır. Siz de onlar için libassınız.
Allah nefislerinize karşı zaafınızı bildiği için, kabul etti, sizi bağışladı.
Artık onlara yaklaşınız da, Allah'ın sizin için yazdığını isteyiniz!
Fecrin siyah ipliğinden beyaz ipliğini seçinceye kadar, yiyiniz, içiniz. Sonra, ertesi geceye kadar, orucu tam tutunuz!
Mescidlerde itikatta bulunduğunuz zaman, kadınlarınıza geceleri de yaklaşmayınız!
Bu hükümler, Allah'ın koyduğu sınırlardır. Sakın, onlara yaklaşmayınız! İşte, Allah âyeti erin i-korunsunlar diye-insanlara böyle açıklar."[369]

Ramazan Orucunun İslâm Dininin Beş Temelinden Biri Oluşu

Ramazan orucu, İslâm dininin beş temelinden birisidir.
Abdullah b. Ömer, Peygamberimiz (a.s.)ın bu hususta şöyle buyurduğunu bildirir:
"İslâm, beş şey üzerine kuruldu:
Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına ve Muhammed'in Resûlullah olduğuna şehadet etmek,
Namazı kılmak,
Zekâtı vermek,
Ramazan orucunu tutmak,
Hacc etmek."[370]

Ramazan Orucuna Ait Bazı Hükümler

1- Ramazan orucu, kamerî aya göre tutulur.
Bu da, bazan 30, bazan da 29 gün çeker.
2- Her yıl, Ramazan hilali görülünce tutulmaya başlanıp, Şevval hilalinin görülmesiyle sona erer.
3- Hava bulutlu veya kapalı olur da hilali görmek mümkün olmazsa, oruçların sayısı 30'a doldurulur.[371]
4- Oruç, güneş batar batmaz, açılır.[372] Tanyeri ağarmaya başlamadan biraz evvele kadar da,[373] sahur yemeğine devam edilebilir.[374]
Sahur vaktinin bitmesiyle sabah namazı vaktinin girmesi arasındaki müddet 50 âyet okuyacak kadar bir zaman[375] olup, bu da ortalama olarak 18-20 dakika tutar.
5- Kadınlar, hayız ve nifas hallerinde namaz kılamaz ve oruç tutamazlar. Ancak, orucu sonradan kaza eder, öderler.[376]
6- Sefer halinde, oruçlu oruçsuzu, oruçsuz da oruçluyu kınamaz.[377]
7- Hatırlanır hatırlanmaz geri durulup oruca devam edilmek şartıyla, unutarak birşey yemek ve içmekle oruç bozulmuş olmaz.[378]
8- Oruçlu iken, hiçbir mazeret ve zaruret olmaksızın bile bile oruç bozmak, gününe gün oruç tutmakla birlikte, ayrıca keffaret ve ceza olarak da bir köle azad etmeyi; buna gücü yetmezse, ara verme
den iki ay oruç tutmayı; buna da gücü yetmezse, 60 yoksulu akşamlı sabahlı doyurmayı gerektirir.[379]
Oruç açılırken, "Ey Allah'ım! Senin nzan için oruç tuttum. Senin verdiğin rızıkla da orucumu
açtım!" denilerek iftar duası yapılır.[380]

Teravih Namazı

Ramazan gecelerinde Teravih namazı kılınması Peygamberimiz (a.s.)ın sünnetidir.
Peygamberimiz (a.s.) bunu birhadis-i şeriflerinde:
"Yüce Allah, Ramazan ayında orucu farz kıldı.
Ben de, teravih namazını Müslümanlara sünnet kıldım!" buyurarak açıklamışlardır.[381]
Hz. Âişe der ki:
"Resûlullah (a.s.) Mescidde geceleyin teravih namazı kıldı. Müslümanlar da, kendisine uyarak teravih namazı kıldılar.
Erteki günü sabah olunca, Müslümanlar bunu birbirlerine anlattılar.
İkinci gece, Müslümanlar Mescidde önceki gecekinden ziyade toplandılar.
Resûlullah (a.s.), Mescide çıkıp onlara teravih namazı kıldırdı.
Sabah olunca, cemaat bunu da anlattılar.
Üçüncü gece, cemaat daha da çoğaldı.
Resûlullah (a.s.) çıkıp onlara teravih namazı kıldırdı.
Dördüncü gece Mescid cemaatı alamayacak bir hale gelince, Mescid cemaatla dolup taşınca, Resûlullah (a.s.) teravih namazını kıldırmak için cemaatın yanına çıkmadı.
Cemaattan bazıları namaz için toplandıklarını Resûlullah (a.s.)a hatırlatmak istedilerse de, Resûlullah (a.s.), sabah namazına kadar onların yanlarına çıkmadı.
Sabah namazını kıldırdıktan sonra, cemaata yöneldi. Şehadet getirdi ve:
'Biliniz ki; sizin, cemaatla teravih namazı kılmak hususunda yaptığınızı gördüm.
Beni sizin yanınıza çıkmaktan alıkoyan, ancak, bu namazın size farz kılınacağı, sizin de onun edasında acze düşeceğiniz, günaha gireceğiniz hakkındaki korkumdur[1]
buyurdu."[382]
Zeyd b. Sabit'in anlattığına göre de:
Cemaat Peygamberimiz (a.s.)ın teravihi kıldırmak için Mescide çıkmadığını görünce, uyuyakaldığını sanarak, uyansın da yanlarına çıksın diye, bazıları öksürür gibi yapmaya başladılar.
Peygamberimiz (a.s.) cemaatın yanına çıkınca:
"Ey insanlar! Teravih namazını Mescidde cemaatla kılmak hususunda gösterdiğiniz arzu ve iştiyakın sonu gelmeyeceğini gördüm de, bunun size farz kılınacağından, farz kılınınca da onu kılamayacağınız-dan korktum.
Ey insanlar! Siz onu evlerinizde kılınız!
Çünkü, kişinin farz namazlardan başka namazları evlerinde kılmaları efdaldir" buyurdu. [383]
İmam Zührî de, Peygamberimiz (a.s.)ın vefatına kadar teravih namazının böyle evlerde kılındığını ve Hz. Ebu Bekir'in halifeliği devrinde de, Hz. Ömer'in halifeliği devrinin başlarına kadarda, bu şekilde hareket edildiğini bildirdikten sonra; Urve b. Zübeyr'den Abdurrahman b. Abdulkari'nin şöyle dediğini rivayet eder:
"Bir Ramazan gecesi, Ömer b. Hattab (r.a.) ile Mescide gitmiştik.
Mescidde halk münferid ve dağınık bir halde teravih namazı kılıyordu.
Kimi kendi başına yalnızca namaz kılıyordu, kimi namaz kılıyor, bir kısım halk da onun namazına uyuyordu.
Ömer b. Hattab:

'Bunları bir kari' imam arkasında toplasam, daha iyi olur sanırım' dedi ve bunun üzerinde durdu.
Hakikaten, ertesi günü de, Übeyy b. Ka'b'ı teravih imamı tayin edip cemaati onun arkasında topladı.
Teravih namazı cemaatla kılınmaya başlandı.
Başka bir gece, yine, onunla birlikte Mescide gitmiştim.
Halk, imamları Ü beyy b. Ka'b'la birlikte teravih namazı kılıyorlardı.
Ömer b. Hattab:
'Şu namazın cemaatla kılınması ne güzel bir âdet oldu.
Fakat, namazlarını gecenin sonunda kılmak üzere erteleyip şu anda uyumakta olanlar, şimdi namaz kılanlardan daha ziyade fazileti haizdirler' dedi."[384]
Übeyy b. Ka'b'ın teravih namazını halka 20 rekat olarak kıldırdığı,
Hz. Ömer'in, Hz. Ali'nin de, halka teravih namazını 20 rekat olarak kıldırmalarını görevlilere emrettikleri,
Abdullah b. Ömer'in de kendilerine İbn Ebi Müleyke'nin teravih namazını 20 rekat olarak kıldırdığını bildirdiği,
Hz. Ömer'in, Ramazan'da teravih imamlarını çağırıp sür'atli okuyanlara her rekatta 30,
Orta derecede sür'atli okuyanlara her rekatta 25,
Ağır okuyanlara da her rekatta 20 âyet okumalarını emrettiği de rivayet edilir.[385]
Hz. Ömer'in teravih namazını böyle cemaatla kıldırmayı ihdas ve Medine'de biri erkeklere, diğeri kadınlara teravih kıldırmak üzere kari^Kur'ân okuyucu hafız tayin edişi ve bu hususta İslâm beldelerine de yazılı emirler verişi, Hicretin 14. yılı Ramazan ayında idi.[386]

Peygamberimiz (a.s.)ın Ashabı Ağlatan Konuşması

Birtakım kimseler istihza için, bazıları da ölen babaları hakkında, "Babam kim?" yahut, yitirdikleri develeri hakkında, "Devem nerede?" diyerek sorular sormaya başladılar.[387]
Peygamberimiz (a.s.), bu hususta ashabdan da bazı şeyler işitmiş bulunuyordu.[388]
Peygamberimiz (a.s.), hoşlanmadığı böyle şeyleri halkın gelip sormaya başladıklarını görünce, kızdı.[389]
Güneş batıya doğru eğildiği zaman, evinden Mescide geçti.
Öğle namazını kıldırdıktan sonra, ayakta dikilerek Kıyameti ve Kıyametten önce de büyük işler olacağını anlattı.[390]
Enes b. Malik der ki:
"O güne kadar bir benzerini daha işitmediğim bir hutbe irad buyurdu:[391]
'Kim bana birşey sormak istiyorsa, hemen sorsun!
Vallahi, bana soracağınız şeyi, şu makamımda durduğum müddetçe, size haber vereceğim!' buyurdu.[392]
Cemaat, Resûlullah (a.s.)dan bunu işitir işitmez, sustular; birfelâketle karşılaşmaktan korktular.
Sağa sola dönüp baktım: Herkes, elbisesini başına çekmiş, ağlıyordu.
Resûlullahın ashabına, o günkünden daha çetin bir gün gelmemişti.[393]
Resûlullah (a.s.):
'Haydi, soracağınızı sorsanıza bana?' buyruğunu tekrarlayıp durduğu sırada,[394] bir adam ayağa kalktı:
'Yâ Rasûlallah! Benim gireceğim yer neresi?[1] diye sordu.
Resûlullah (a.s.):
'Ateştir (Cehennemdir)!' buyurdu.[395]
Sonra, Abdullah b. Huzâfe ayağa kalktı:
'Yâ Rasûlallah! Benim babam kimdir?' diye sordu.
Resûlullah (a.s.):
'Senin baban Huzâfe'dir!' buyurdu.[396]
Abdullah b. Huzâfe kiminle çekişecek olsa, hemen kendisini başkasına nisbet ile tahkir ederlerdi.[397]
Başka bir adam da, kalkıp:
'Yâ Rasûlallah! Benim babam kimdir?' diye sordu.
Resûlullah (a.s.):
'Senin baban, Şeybe'nin azadlısı Sâlim'dir!' buyurdu.
Hz. Ömer, Resûlullah (a.s.)ın yüzüne bakınca,[398] onun kızdığını anladı,[399] iki dizinin üzerine çökerek:[400]
'Yâ Rasûlallah! Biz Yüce Allah'a tevbe ediyoruz![401]
Biz Allah'ı Rab, İslâm'ı din, Muhammed (a.s.)ı resûl olarak kabul ettik!' dedi.
Bunun üzerine, Resûlullah (a.s.) sustu, sakinleşti. Sonra da:
'Muhammed'in varlığı Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; bana, demin şu duvarın yüzünde Cennet ile Cehennem gösterildi!
Ben hayır ve şende bugünkü gibisini görmedim ![402]
Siz benim bildiğimi bilmiş olsaydınız, muhakkak ki, çok az güler, çok ağlardınız!' buyurdu."[403]

Rivayete göre; Yüce Allah, bunun üzerine indirdiği âyette[404] şöyle buyurdu:
"Ey iman edenler! Siz öyle şeylerden sormayınız ki, onlar size açıklanırsa ağırınıza gidecektir.
Halbuki, Kur'ân indirilmekte iken, sorarsanız, onlar size açıklanır. Allah onlardan sizi affetmiş, mükellef tutmamıştır.
Allah çokyarlıgayıcıdır, cezalandırmakta da aceleci değildir."[405]

Sa'd b. Muaz'ın Kâbe'de Ebu Cehil ile Tartışması

Abdullah b. Mes'ud der ki:
"Sa'd b. Muaz ile Ümeyye b. Halef, eskiden beri tanışık ve dost idiler. Sa'd b. Muaz, Mekke'ye gidince, onun evine inerdi. O da, Şam'a gidince, Medine'ye uğrar, Sa'd b. Muaz'ın evine inerdi.
Resûlullah (a.s.) Medine'ye geldikten sonra, Sa'd b. Muaz umre yapmak üzere Mekke'ye gitmiş, Ümeyye b. Halefin evine inmişti.
Sa'd b. Muaz, Ümeyye b. Halefe:
'Benim için tenha bir zaman kollasan da, Beytullah'ı tavaf etsem' dedi.
Ümeyye de:
'Günün ortalandığı, herkesin uykuya daldığı sırayı bekle' dedi.
Sa'd b. Muaz, o vakitte gelip tavafa başladı.
O sırada, Ebu Cehil çıkageldi. Ümeyye b. Halefe:
'Şu yanında bulunan, Kabe'yi tavaf eden kim?' diye sordu.
Ümeyye b. Halef:
'Sa'd'dırol' dedi.
Sa'd b. Muaz da:
'Sa'd'ım ben![1] dedi.
Ebu Cehil, Sa'd b. Muaz'a:
'Bak! Sen Kabe'yi emniyet içinde tavaf ediyorsun.
Halbuki, siz ortaya yeni bir din çıkarmış olan Muhammed'in ashabını barındınyor, onlara yardım ediyorsunuz!?
Vallahi, Ebu Salvan'ın yanında olmasaydın, sen buradan evine sağ salim dönemezdin!' dedi.
Sa'd b. Muaz, bağırarak:
'Eğer sen beni tavaftan men edersen, ben de vallahi sana daha ağırını yapar, senin Medine'deki Şam ticaret yolunu keserim!' dedi.
Ümeyye b. Halef, Sa'd b. Muaz'ı tutarak:
'Ey Sa'd! Sen bu vadi halkının büyüğü olan Ebu'l-Hakem'e karşı bağırma!' deyince, Sa'd b. Muaz kızdı ve:
'Ey Ümeyye! Sen de beni tutma, bırak!
Vallahi, ben Allah'ın Resûlü Muhammed (a.s.)ı, seni öldüreceğini söylerken işittim!' dedi.
Ümeyye b. Halef:
'Beni mi?' diye sordu.
Sa'd b. Muaz:
'Evet! Seni!' dedi.
Ümeyye b. Halef:
'Mekke'de mi?' diye sordu.
Sa'd b. Muaz:
'Bilmiyorum' dedi.
Bunun üzerine, Ümeyye b. Halef
'Vallahi, Muhammed yalan söylemez' diyerek, büyük bir korku ve heyecan içinde ailesinin yanına döndü ve ona:
'Ey Ümmü Salvan! Bizim Medineli kardeşlik Sa'd bana ne söyledi, bilir misin?' dedi.

Karısı:
'O sana ne söyledi?' diye sordu.
Ümeyye:
'Muhammed'i, beni öldüreceğini haberverirken işittiğini söyledi. Kendisine, 'Mekke'de mi?' diye sordum. 'Bilmiyorum' cevabını verdi' dedi.
Ümeyye b. Halefin karısı:
'Vallahi Muhammed yalan söylemez!' deyince, Ümeyye:
'Ben de vallahi Mekke'den dışarı çıkmam' dedi.
Bedir'e çıkış gününde, Ebu Cehil halka 'Develerinize bininiz!' dediği zaman, Ümeyye b. Halef Mekke'den çıkmak, ayrılmak istemedi.
Ebu Cehil geldi ve:
'Ey Ebu Safvan! Sen Mekke vadisinin eşrafındansın!
Halk senin geri kaldığını görürse, onlar da seninle birlikte geri kalırlar.
Sen, bir-iki gün olsun, sefere katıl!' diyerek kandırıncaya kadar, Ümeyye'nin yanından ayrılmadı.
En sonunda, Ümeyye b. Halef Mekke'nin en iyi, en süratli devesini satın aldı. Karısının yanına gelip:
'Ey Ümmü Salvan! Beni sefere çabuk hazırla!' dedi.
Karısı feryad ederek:
'Ey Ebu Safvan! Sana Medineli kardeşliğinin söylediğini unuttun mu?!' dedi.
Ümeyye b. Halef:
'Hayır, unutmadım. Onlarla birlikte bulunmayı ben de istemiyorum. Ancak azıcık bir müddet aralarında bulunacağım' dedi.
Bedir harbine katıldı. Çok geçmeden de, Yüce Allah onu Resûlullahın eliyle öldürdü.[406]

---

[1] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 110-111.
[2] Hacc: 3941.
[3] Bakara: 193.
[4] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 21 6, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 325, Nesâî, Sünen, c. 6, s. 2, Taberî, Tefsîr, c. 17, s. 172,
Târih, c. 2, s. 242, Vâhidî, Esbâbu'n-nüzül, s. 208.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/181-182.
[5] Râgıb, Müfredâtu'l-Kur'ân, s. 360, Fîruzâbâdî, Kâmûsu'l-Muhît, c. 4, s. 372.
[6] İbn Esîr, Nihâye, c. 2, s. 363.
[7] Fîruzâbâdî, Kâmûsu'l-Muhît, c. 4, s. 343.
[8] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 294, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 36, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 125, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 944, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 135.
[9] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 355, 356.
[10] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 5,6.
[11] Mes'ûdi, Murûcu'z-ZEheb, c. 2, s. 289.
[12] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 6.
[13] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 39, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 130, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 150.

[14] Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 400, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 2, 3.
[15] Hemmam b. Münebbih, Sahile, 80. hadis, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 339, Buhârî, Sahih, c. 21, s. 11, 12, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 44, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 218.
[16] Ebu Dâ'vud, Sünen, c. 3, s. 14,1 5, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 168.
[17] Müslim, Sahih, c. 3, s. 1512, 1513, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 14, Nesâî, Sünen, c. 6, s. 22.
[18] Buhârî, Sahih, c. 1, s. 40, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1513.
[19] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 290, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 1 4
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/182-186.
[20] . Buhârî, Sahih, c. 1, s. 151, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 43, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 163, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 137.
[21] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 12, s. 367, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 448-449, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 43, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 108, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 352-353, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 315.
[22] Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 321, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 166.
[23] Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 321.
[24] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 166.
[25] Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 321.
[26] Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 321, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 166.
[27] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 166.
[28] Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 321, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 166.
[29] Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 321.
[30] Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 321, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 166.
[31] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 166.
[32] Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 321.
[33] Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 321, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 166.
[34] Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 321.
[35] Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 321, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 166.
[36] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 352, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1357, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 135, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c.9,s.69.
[37] Ebu Hanife, Müsned, s. 33, İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 12, s. 328, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 37, Tirmizî, Sünen, c. 4,s. 162, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 49.
[38] Ebu Hanife, Müsned, s. 33, İbn Ebi Şeybe, Musannef, c.12,s. 328, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 352, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1357, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 162, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 135, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 49.
[39] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 1 2, s. 328, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 358, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1357, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 135, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 69.
[40] Ebu Hanife, Müsned, s. 33, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 352, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1357, Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 37, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 162, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 136, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 49.
[41] Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1357, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 49.
[42] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 352, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 37, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 1 62, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 136, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 49.
[43] Ebu Hanife, Müsned, s. 33, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 352, Müslim, c. 3, s. 13357, Ebu Dâvud, c. 3, s. 37, Tirmizî, c. 4, s.162, Dârimî, c. 2, s. 136

[44] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 352, Müslim, c. 32, s. 1357.
[45] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 358, Müslim, c. 3, s. 1357, Ebu Dâvud, c. 3, s. 37, Tirmizî, c. 4, s. 162, Dârimî, c. 2, s. 136, Beyhakî, c. 9, s. 49.
[46] Dârimî, Sünen, c. 2, s. 1 37.
[47] Ebu Hanife, Müsned, s. 33, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 352, Ebu Dâvud, c. 3, s. 37.
[48] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 358, Müslim, c. 3, s. 1357.
[49] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 352, Müslim, c. 3, s. 1357, Ebu Dâvud, c. 3, s. 37, Tirmizî, c. 4, s. 162, Dârimî, c. 2, s. 136, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 49.
[50] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 358, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1357, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 162, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 136.
[51] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 358, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 136.
[52] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 358, Müslim , Sahîh, c. 3, s. 1357, Tirmizî, Sünen, c. 4, bs. 162, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 136.
[53] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 358, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 136
[54] Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1358, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 162.
[55] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 358, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1358, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 162, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 136.
[56] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 358, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1358, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 1 62,163, Dârimî, Sünen, c. 2. s. 136.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/186-189.
[57] Vâkıdi, Megâzî, c. 1, s. 9, İ bn Sa'd, Tabakâtü'l -kübrâ, c. 2, s. 6.
[58] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 245, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 6.
[59] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 370.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/189.
[60] İbn Habıb, Kitâbu'l-muhabber, s. 271.
[61] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 358-359, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 156.
[62] Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 400, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 2, 3.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/189-190.
[63] İbn İshak.İbn Hişam, Sire.c.2, s. 245, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 9, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 6.
[64] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 6, 3, s. 47.
[65] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre.c.2, s. 245, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 10, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 6.
[66] Vâkicidi, Megâzî, c. 1, s. 11, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 6.
[67] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 9.
[68] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 245, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 9, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 6.
[69] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 9, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 6.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/190-191.
[70] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 1 0, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 6.
[71] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 1 0, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 136.
[72] Halebı, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 136.
[73] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 1 0, Halebî, İnsânu'l-uvûn, c. 3, s. 136.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/191.
[74] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 1 0, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 7.

[75] Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 3, s. 11.
[76] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 1 0, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 7.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/191-192.
[77] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 358, 359, İbn Habîb, Kitâbu'l-m uhabber, s. 271, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 400, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 2, 3, E bu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 156.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/192.
[78] Vâkıdı, Megâzî, c. 1, s. 1 0, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 7.
[79] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre., c. 2, s. 245.
[80] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 7.
[81] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 245, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 7
[82] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 7, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 111.
[83] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 241.
[84] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 241, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 1 00.
[85] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 241, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 7.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/192.
[86] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 241.
[87] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 1 0, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 7, c. 3, s. 51.
[88] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 241.
[89] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 1 0, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 7, c. 3, s. 51.
[90] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 242, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 1 01.
[91] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 7.
[92] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 1 0, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 7.
[93] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 241, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 10, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 7.
[94] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 1 0.
[95] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 357.
[96] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 241, 242, Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 10, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 7.
[97] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 11.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/192-193.
[98] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 242, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 1 01.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/193-194.
[99] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 11, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 7, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 371.
[100] İbn İshak.İbn Hişâm, Sîre,c.2, s. 251.
[101] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 350.
[102] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 7.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/194.
[103] İbn Şa'd, Tabakât, c. 2, s. 7.
[104] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 251.
[105] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 11, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 7.
[106] İbn İshak.İbn Hişâm, Sîre,c.2, s. 251, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1,5.371, Taberî, Târih, c. 2, s. 259.
[107] Vâkicif, Megâzî, c. 1, s. 11, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 7.

[108] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 11, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 7, Taberî, Târih, c. 2, s. 259.
[109] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 11.
[110] İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 1 04, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 111.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/194-195.
[111] Vâkıdî, Megâzî, c. 1. s. 11, 12.
[112] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 8, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 286.
[113] Yakut, Mu'cemu'l-buldan, c. 1, s. 79, Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 4,5.1118,1119.
[114] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1 , s. 177.
[115] Yâkût, M u'cemu'l-buldan, c. 5, s. 365.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/195.
[116] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 241, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 176.
[117] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 241, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 8, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 100, İbn Haldun, Târîh,c.2,ks, 2,5.176.
[118] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 8, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 287, Taberî, Târîh, c. 2, s. 261.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/195-196.
[119] İbn Sa'd. Tabakât. c. 2. s. 8. Taberî. Târîh.c. 2. s. 261.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/196.
[120] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre.,c.2, s. 241, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 12, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 8.
[121] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 8, Belâzurî, E nsâbu'l-eşrâf, t 1, s. 237.
[122] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 12, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 8.
[123] Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 5, s. 78, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 98.
[124] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 274, 275, Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 5, s. 78
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/196-197.
[125] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 12, İbn Sad, Tabakât, c. 2, s. 8.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/197.
[126] Vâkıdı, Megâzî, c. 1, s. 12, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 8.
[127] İbn İshak.İbn Hişâm, Sîre.c.2, s. 248, Vâkıdî, Megâzî, c. 1 ,s.12, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 8.
[128] Taberî, Târih, c. 2, s. 260.
[129] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 9.
[130] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 12.
[131] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 112.
[132] Semhûdı, Vefau'l-vefa, c. 4, s. 1218.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/197.
[133] İbn İshak. İbn Hişam, Sîre.c.2, s. 248, Taberî, Târih, t 2, s. 260, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 112.
[134] Vâkidi, Megâzî, c. 1, s. 1 2, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 9, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 287, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 112.
[135] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 8, Belâzurî, E nsâb, c. 1, s. 287, İbn Esîr, c. 2, s. 112.
[136] İbn İshak. İbn Hişâm, Sîre.c.2, s. 248.
[137] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 8, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 112.
[138] İbn Sa'd, c. 2, s. 8, 9, İbn Esîr, c. 2, s. 112.
[139] İbn İshak. İbn Hişâm, c. 2, s. 248, Vâkıdî, c.1 , s. 12, İbn Sa'd, c. 2, s. 9.

M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/197-198.
[140] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 12, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 9.
[141] İbn İshak, İbn Hisam , Sîre, c. 2, s. 251 , Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 12, Taberî, Târih, c. 2, s. 60, Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 3, s. 225.
[142] İbn İshak, İbn Hi^am, Sîre, c. 2, s. 251, Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 3, s. 225, Semhûdî, Vefâu'l-Vefâ, c. 4, s. 1233.
[143] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 1, s. 358.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/198.
[144] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 9.
[145] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1310, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 468.
[146] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 251, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s:. 9.
[147] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 9, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 112.
[148] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 251, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 9.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/198-199.
[149] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 12, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 9.
[150] İbn İshak. İbn Hişâm, Sîre.c.2, s. 249, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1.S.287.
[151] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 127.
[152] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 10, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefâ, c. 2, s. 675
[153] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 127.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/199.
[154] İbn İshak. İbn Hişâm, Sîre,c.2, s. 249.
[155] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 12, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 10, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 112.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/199-200.
[156] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 12, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 9.
[157] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 9, 10.
[158] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 287.
[159] İbn İshak. İbn Hişâm, Sîre,c.2, s. 248, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 9, Taberî, Târih, c. 2, s. 261.
[160] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 9, Taberî, Târih, c. 2, s. 261, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 112.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/200.
[161] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 287.
[162] İbn İshak.İbn Hişâm, Sîre,c.2, s. 249, İbn Sad, Tabakât, c. 2, s. 1 0..
[163] Kastalânî, M evâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 98.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/200.
[164] İbn İshak. İbn Hişâm, Sîre,c.2, s. 249-250, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 263, Taberî, Târih, c. 2, s. 261.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/201.
[165] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 13, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 10.
[166] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 252, Vâkidî, Megâzî, c. 1 ,s.13, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 1 0.
[167] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 10.
[168] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 252.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/201-202.

[169] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 252, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 69-70, Taberî, Târih, c. 2, s. 262, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 113, Zehebî, Megâzî, s. 29, İbn Haldun, Târih, c. 2,ks. 2, s. 18, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 223.
[170] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 13.
[171] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 13, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 271.
[172] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 19, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 11.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/202.
[173] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 252, Vâkıdî, Megâzî, c. s. 1 9.
[174] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s:. 252.
[175] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s:. 19, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 18.
[176] Taberi, Târih, c. 2, s:. 264.
[177] İbn Haldun, Târih, c. 2, ks:.2, s. 13.
[178] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s:. 252, Vâkıdî, Megâzî, c. 1 , s:. 19, Zehebî, Megâzî, s:. 29.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/203.
[179] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 17, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 10.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/203.
[180] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 252, Vâkıdî, c. 1, s. 13, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 69, Tabeıî, c. 2, s. 262, İbn Hişâm, Cevâmiu's-Sîre, s. 104, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 113, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 227, Zehebî, Megâzî, s. 29, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2,s.18.
[181] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 13.
[182] Vâkidi, Megâzî, c. 1, s. 13, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 371, 372.
[183] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 13.
[184] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 365.
[185] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c. 2, s. 252,253, Yâkubî, Târîh.c. 2, s. 69,70, Taberî.Târîh, c. 2, s. 262, İbn Hazm, Cevâmiu's- Sîre, s. 104,105, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 113,114, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 227, Zehebî, Megâzî, s. 29, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâyeve'n-nihâye, c. 3, s. 248-249, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 18.
[186] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 17, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 11 .
[187] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 253, Vâkıdî, c.1, s. 14, Yâkubî, c. 2, s. 70, Taberî, c. 2, s. 262, 263, İbn Hazm, s. 105, İbn Esîr, c. 2, s. 114, İbn Seyyid, c. 1, s. 228, Zehebî, s. 29,30, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 249, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 18.
[188] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 16, İbn Sa'd, t 2, s. 11.
[189] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 253, Vâkıdî, c. 1, s. 14, İbn Sa'd, c. 2, s. 10, Taberî, c. 2, s. 263, İbn Esîr, c. 2, s. 114, Zehebî s. 29, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 249.
[190] Vâkıdî, c. 1,s.14, İbn Sa'd, c. 2, s. 10.
[191] İbn İshak İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 253, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 14, Taberî, Târih, c. 2, s. 263, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre,s. 105, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 114, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 228, Zehebî, Megâzî, s. 29, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 18.
[192] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 14.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/203-205.
[193] Tevbe: 26.
[194] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 251, Vâkıdî, c. 3, s. 1112, İbn Sa'd, c. 2, s. 186, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 37, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 235, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 195, 196, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 110, Taberî, Tefsir, c. 10, s. 125.

M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/206.
[195] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 253-254, Vâkidî, c. 1 , s. 14-16, Taberî, c. 2, s. 263, İbn Seyyid, c. 1, s. 228, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 249.
[196] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 16.
[197] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 254, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 16, Taberî, Târih, c. 2, s. 263, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 114, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 228, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 249-250.
[198] Taberî, Târih, c. 2, s. 263.
[199] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 254, Vâkıdî, c. 1, s. 16, Taberî, c. 2, s. 263, İbn Seyyid, c. 1, s. 228, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 250.
[200] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 254, Taberî, c. 2, s. 263, İbn Seyyid, c.1, s. 228, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 250.
[201] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 10.
[202] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 254, Vâkıdî, c. 1, s. 16, Taberî, c. 2, s. 263, İbn Esîr, c. 2, s. 114, İbn Seyyid, c.1, s. 228, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 250.
[203] Bakara: 217.
[204] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 254, 255, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 17, Taberî, Târih, c. 2, s. 263, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 105-106, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 114, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 228, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 250.
[205] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 17.
[206] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 255, Taberî, c. 2, s. 263, İbn Seyyid, c.1, s. 229, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 250.
[207] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 16,17.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/206-209.
[208] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 15,16, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 137.
[209] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 255, Taberî, Târih, c. 2, s. 263, İbn Hazm, Cevâmiu's-sîre, s. 106, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 229, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 250.
[210] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 15, İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 137.
[211] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 255, Taberî, Târîh, c. 2, s. 263, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 106, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 229, Zehebî, Megâzî, s. 30, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 250.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/209-210.
[212] İbn İshak. İbn Hişâm, Sîre, c. 2, s. 255, Taberî, Tefsir, c. 2, s. 356, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1,s. 229, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ye'n-nirıâye, c. 3, s. 250.
[213] Bakara: 218.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/210.
[214] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 1, s. 227-228, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 160-161, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve c. 1, s. 81-82, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 114.
[215] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 165,1 66, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 212.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/210-211.
[216] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 70, Taberî, Târih, c. 2, s. 234, Tefsir, c. 1, s. 410, Ebu Nuaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 298, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 434, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 156, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 290, E bu'l-Fidâ, el -B idâye

ve'n-nihâye, c. 3, s. 148, 149, Kastalânî, Mevâhibu'l-ledünniye, c. 1, s. 76, Diyarbekrî, Târîhu 'l-hamîs, c. 1, s. 3 06.
[217] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 1 96, Taberî, Tefsîr, c. 1, s. 411, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 212, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c.1,s.124.
[218] Bakara: 89.
[219] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 212, Taberî, Tefsîr, c. 6, s. 166, Kurtubî, Tefsîr, c. 6, s. 122.
[220] Mâide: 19.
[221] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2,s. 21 6, Taberî, Tefsir, c. 1, s. 576, Kurtubî, Tefsîr, c. 2, s. 141.
[222] Mâide: 59.
[223] Mâide: 68.
[224] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 217, Taberî, Tefsîr, c. 1, s. 164.
[225] En'am: 19.
[226] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 417, 418, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 467, 468, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s.429.
[227] Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 8, s.166.
[228] Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 306, Kurtubî, Tefsîr, c. 10, s. 334.
[229] Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 306, Kurtubî, Tefsîr, c. 10, s. 334.
[230] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 239, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 306, Taberî, Tefsîr, c. 1 5, s. 172, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 8, s. 166, Begavî, Mesâbîhu's-sünne, c. 1, s. 6, Kurtubî, Tefsîr, c. 1, s. 335, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 67.
[231] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 239, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 306, Taberî, Tefsîr, c. 15, s. 172, Beyhakî, Sünen, c. 8, s. 166, Begavî, Mesâbîh, c. 1, s. 6, Kurtubî, c. 10 s. 335, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 67.
[232] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 239, Taberî, c. 15, s. 173, Beyhakî, c. 8, s. 166, Begavî, c. 1 , s 6, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 67.
[233] Tirmizî, c. 5, s. 306, Taberî, c. 15, s. 172, Kurtubî, c. 10, s. 336.
[234] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 239, Tirmizî, c. 5, s. 306, Taberî, c. 15, s. 1 72, Beyhakî, c. 8, s. 166, Begavî, c. 1, s. 6, Kurtubi, c. 10, s. 336, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 67.
[235] Taberî, Tefsir, c. 15, s. 173, Beyhakî, Sünen, c. 8, s. 166, Begavî, c. 1, s. 6.
[236] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 239, Tirmizî, c. 5, s. 306, Kurtubî, c. 10, s. 336, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 67.
[237] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 239, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 306, Taberî, Tefsîr, c. 15, s. 173, Beyhakî, Sünen, c. 8, s. 166, Begavî, Mesâbfhu's-sünne, c. 1, s. 6, Kurtubî, Tefsîr, c. 10, s. 33 6, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 3, s. 67.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/211-217.
[238] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 159.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/218.
[239] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 159-160.
[240] İbn Sa'd. Tabakât. 11. s. 160.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/218.
[241] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1.S.185, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 6, s. 171.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/218-219.
[242] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 368, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 209.

M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/219-220.
[243] İbn Sa'd. Tabakâtü'l-kübrâ. c. 1. s. 363.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/.220-221.
[244] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 361.
[245] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/221-222.
[246] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 160.
[247] Bakara: 6-7.
[248] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 283.
[249] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 160-163.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/222-226.
[250] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 174, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 278.
[251] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 1 91, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 174, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c.1, s. 278, Taberî, Tefsir, c. 1, s. 431, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 1, s. 129.
[252] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 174, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 278, Taberî, Tefsîr, c. 1, s. 431 , Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 1, s. 129.
[253] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 2, s. 191.
[254] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 174, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 278, Taberî, c. 1, s. 431 Ebu'l-Fidâ, c. 1,s.129.
[255] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 191, İbn Sa'd, c. 1, s. 174, Ahmed b. Hanbel, c.1 , s. 278, Taberî, c. 1, s. 431, Ebu'l-Fidâ, c.1,s.129.
[256] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 2, s. 191.
[257] İbn Sa'd, c. 1, s. 174,175, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 278, Taberî, c. 1, s. 431, Ebu'l-Fidâ, c. 21, s. 129.
[258] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 2, s. 191.
[259] İbn Sa'd, c. 1, s. 175, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 278, Taberî, c. 1, s. 431, Ebu'l-Fidâ, c. 1,s.129.
[260] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 1891, İbn Sa'd, c. 1, s. 175, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 278, Taberî, c. 1, s. 431, Ebu'l-Fidâ, c.1,s.129.
[261] İbn Sa'd, c. 1, s. 175, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 278, Taberî, c. 1, s. 431, Ebu'l-Fidâ, c. 1,s.129.
[262] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 191, İbn Sa'd, c. 1, s. 175, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 278, Taberî, c. 1, s. 431, Ebu'l- Fidâ, c. 1, s. 129.
[263] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 175, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 278, Taberî, Tefsir, c. 1, s. 431, 432, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 1 , s. 129.
[264] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 192.
[265] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 1 75, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 278, Taberî, Tefsîr, c. 1, s. 432, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 1 ,s. 129.
[266] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 175, Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 1, s. 278, Taberî, Tefsîr, c. 1, s. 432, E bu'l-Fidâ, Tefsir, c. 1,5.129.
[267] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 192, Taberî, Tefsîr, c. 1, s. 432-433, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 1, s. 129-130.
[268] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 1 92, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 175, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 278, Taberî, Tefsir, c. 1, s. 432, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 1, s. 130.
[269] Bakara: 97-100.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/226-229.

[270] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 204, Taberî, Tefsir, c. 4, s. 23.
[271] Kurtubi, Tefsir, c. 4, s. 155.
[272] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 205, Taberî, Tefsîr, c. 4, s. 23.
[273] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 2, s. 205, Taberî, Tefsîr, c. 4, s. 23, Kurtubî, Tefsîr, c. 4, s. 155.
[274] İbn İshak, İbn Hisam, c. 2, s. 205, Taberî, c. 4, s. 23.
[275] İbn İshak, İbn Hisam, c. 2, s. 205, Taberî, c. 4, s. 23, Kurtubî, c. 4, s. 155.
[276] Ali-İmran: 99.
[277] İbn İshak, İbn Hisam, c. 2, s. 205, Taberî, c. 4, s. 24.
[278] Ali-İmran: 100-105.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/230-232.
[279] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre,c.2, s. 210, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 1.S.513.
[280] Nisa: 51-52.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/232-233.
[281] Onların maksatları, Kur'ân-ı Kerim'de şöyle açıklanır:
"Kitaplılardan bir güruh şöyle dediler 'Kendilerine indirilene iman edenlere, gündüzün ewelinde iman ediniz; âhirinde inkâr ediniz! Olur ki, (mü'minler, dinlerinden dönerler)"' (£J-i İmran: 72).
[282] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 174, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1.S.284, 285.
[283] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 174.
[284] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 173, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1.S.285.
[285] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1009.
[286] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 166-167, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1009, 1010, Taberî, Târih, c. 3, s. 145.
[287] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 285.
[288] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 2, s. 175, Belâzurî, Ensâbu'l-esrâf, c. 1,s.285.
[289] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 2, s. 174.
[290] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 174-175.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/.233-235.
[291] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 166, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 2, s. 371.
[292] Tevbe: 75.
[293] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 168.
[294] Tevbe: 61.
[295] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 172-173.
[296] Nisa: 60.
[297] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 169.
[298] Ali-iİmran: 154.
[299] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 169.
[300] Ahzab: 12.
[301] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 170.
[302] Tevbe: 65-68.
[303] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 171.
[304] Ahzâb: 13.
[305] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 171.
[306] Nisa: 107.

[307] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 171-172.
[308] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 173.
[309] Tevbe: 49-54.
[310] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 172.
[311] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 173, Taberî, Tefsîr, c. 28, s. 112, Vâhidî, Estoâbu'n-nüzül, s. 287.
[312] Münâfikûn: 8.
[313] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 173-174.
[314] Haşr: 11-17.
[315] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 173-174.
[316] Münâfikûn: 1-8.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/235-245.
[317] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 207.
[318] Ali-iİmran: 118-120.
[319] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 217, Taberî, Tefsir, c. 6, s. 290.
[320] Mâide: 57-61.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/245-247.
[321] Bakara: 51.
[322] Bakara: 113.
[323] Mâide:116.
[324] Nisa: 157.
[325] Nisa: 156-158.
[326] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/247.
[327] Râgıb, Müfredatü'l-Kur'ân, s. 392.
[328] Taberî, Tefsir, c. 2, s. 5, 20.
[329] Nesefi, Medârik, c. 1, s. 83, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 233.
[330] ÂI-iİmran: 96.
[331] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 76.
[332] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 37, 43.
[333] Hacc 26.
[334] Bakara: 127.
[335] Bakara: 125, Hacc 26.
[336] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 237.
[337] Ahmed b. Hanbel, Müsned.c. 5, s. 150, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 117, Müslim, Sahih, c. 1, s. 370, Nesâî, Sünen, c. 2, s. 33, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 248.
[338] Taberî, Tefar, c. 2, s. 5, Ze mahşerî", Keşşaf, c. 1, s. 318.
[339] Zemahşeri, Keşşaf, c. 1, s. 317, Beyzâvf, TefaY, c. 1 , s. 86, Ebussuud, TefaY, c. 1, s. 172.
[340] Taberî, TefaY, c. 2, s. 4, Zemahşerf, Keşşaf, c. 1, s. 31 8, Kurtubî, TefaY, c. 2, s. 150, Neseff, Medârik, c. 1, s. 80, Beyzâvf, Tefar, c. 1, s. 87, Hâzin, TefaY, c. 1, s. 63, Ebussuud, Tefsîr, c. 1, s. 1 72.
[341] Taberî, Tefsir, c. 2, s. 12.
[342] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 243, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 325, Heysemî, Meonau'z-zevâid, c. 2, s. 12.
[343] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 115.

[344] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 241-243, Tirmizî, Sünen, c. 2, s. 169, Taberî, TefaY, c. 2, s. 5, 20, Târih, c. 2, s. 265.
[345] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 241.
[346] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre,c.2, s. 257, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 271.
[347] Taberî, Târîh, c. 2, s. 265.
[348] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre,c.2, s. 198, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 242, Taberî, Tefsir, c. 2, s. 3.
[349] Taberî, TefaY, c. 2, s. 3-5, E bu'l -F id â, TefaY, c. 1, s. 192.
[350] Taberî, Tefsir, c. 2, s. 20, Târih, c. 2, s. 265.
[351] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c.2, s. 199-200, Taberî, Tefsîr, c. 2, s. 3.
[352] Bakara: 142-147.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/247-251.
[353] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 241 -242, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 246, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 42, İbn Seyvid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 232, Diyarbekıi, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 368.
[354] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 242, 243, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 15, c. 5, s. 150-151, Tıımizf, Sünen, c. 2, s. 170.
[355] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1 ,s.242, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 284, Müslim , Sahîh, c. 1, s. 375.
[356] Mâlik, Muvatta, c. 1, s. 195, .^medb. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 113, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 151-153.
[357] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1919-1920, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, t 7, s. 284.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/251-252.
[358] İbn Sa'd, Tabak ât, c. 1, s. 243-244, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 347, Buharı Sahih, c. 1, s. 15, Taberı, Tefsir, c. 2, s.1.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/252-253.
[359] Zehebî, Si yem a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 246.
[360] Zehebî, Si yem a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 245.
[361] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 7, s. 391, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 6, s. 97.
[362] Zehebî, Siyem a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 1 66.
[363] İbn Sa'd, Tabakât, c. 7, s. 391 .
[364] Zehebî, Si yem a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 245-246.
[365] İbn Sa'd, Tabakât, c. 7, s. 391 .
[366] Zehebî, Si yem a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 246.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/253-254.
[367] Râgıb, Müfredatü'l-Kur'ân, s. 291, Se^id, Ta'rifât, s. 91.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/254.
[368] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 248.
[369] Bakara: 183,185,187.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/254-255.
[370] Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 26, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 8, Müslim, Sahih, c. 1, s. 45, Nesâî, Sünen, c. 8, s. 109.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/255.
[371] Mâlik, Muvatta, c. 1, s. 287, Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 1 , s. 256, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 229-230, Müslim, Sahih, c. 2, s. 760-762, E bu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 298-299.

[372] Mâlik, Muvatta, d, s. 288, Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 6, s. 173, Buharı, Sahih, c. 2, s. 241, Müslim, Sahih, c. 2, s. 771, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 305.
[373] Bakara: 1 87.
[374] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 173, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 231 .
[375] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 185, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 231 -232, Nesâî, Sünen, c. 4, s. 143, Dârimî, Sünen, c. 1 , s. 338.
[376] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 239.
[377] Mâlik, Muvatta, c. 1,s.295, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 238, Müslim, Sahih, c. 2, s. 787.
[378] Abdurrezzak.Musannef, c. 4, s. 173, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 385, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 234, Müslim , Sahih, c. 2, s. 809, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 315, Dârekutnî, Sünen, c. 2, s. 178.
[379] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 241, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 236, Müslim, Sahih, c. 2, s. 781-782, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 31 3.
[380] Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 306.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/256-257.
[381] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 2, s. 395-396, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 1 95, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 421.
[382] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 169, 177, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 252, Müslim , Sahih, c. 1, s. 524-525.
[383] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 182, Buhârî, Sahih, c. 8, s. 142, Begavî, Mesâbıhu's-sünne, c. 1, s. 64.
[384] Buhân, Sahih, c. 2, s. 252.
[385] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 2, s. 392-393.
[386] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 281-282.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/257-259.
[387] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 1 90, Taberî, Tefsîr, c. 7, s. 80.
[388] Müslim, Sahih, c. 4, s. 1832.
[389] Buhârî, Sahih, c. 1, s. 32, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1834.
[390] Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 162, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 136, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1834.
[391] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 1 90.
[392] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 162, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 136, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1832.
[393] Müslim, Sahih, c. 4, s. 1834.
[394] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 162, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 136, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1832-1833.
[395] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 162.
[396] Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 162, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 136, Müslim, Sahih, c. 4, s. 133.
[397] Müslim, Sahih, c. 4, s. 1834.
[398] Buhârî, Sahih, c. 1, s. 32, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1834.
[399] Müslim, Sahih, c. 4, s. 1835.
[400] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 162, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 32, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1835.
[401] Buhârî, Sahih, c. 1, s. 32, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1835.

[402] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 162, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 1, s. 136, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1832-1833.
[403] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 1 80, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 190, Müslim , Sahîh, c. 4, s. 1832, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 216.
[404] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 1 90, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1832, Taberî, Tefsîr, c. 18, s. 80.
[405] Mâide: 101.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/259-261.
[406] Ahmed b.Hanbel, Müsned, c. 1, s. 400, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 184-185, c. 5, s. 2, 3, Zehebî, Siyeıu a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 203, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 258-259.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/262-264.

BEDİR GAZÂSI

Gazânın Adı ve Mevkii

Mekke ile Medine arasında bulunan[1] Bedir hakkında çeşitli rivayetler olup, bir su kuyusunun veya onu kazanın ismi olduğu bildirilmektedir.[2]
Kureyş müşrikleriyle yapılan ilk savaşın yeri olan Bedir'in Medine'ye uzaklığı;
Medine'den Zâtülceyş'e kadar bir berid,
Zâtülceyş'ten Abud'a kadar bir berid,
Abud'dan Merg'a kadar bir berid,
Merg'dan Munsarafa kadar bir berid,
Mun sarartan Zâti Eczal'e kadar bir berid,
Zâti Eczal'den Ma'lâfa kadar bir berid,
Ma'lât'tan Üseyl'e kadar da bir berid olmak üzere, 7[3] beridliktir.[4]

Kur'ân-ı Kerîm'e Göre Bedir Seferinin Gayesi

Kur'ân-ı Kerîm'e göre; Bedir seferinin gayesi, müşriklerle çarpışıp onların İslâmiyete karşı olan mukavemetlerini kırmak, İslâmiyetin tutunmasını ve yayılmasını sağlamak, müşrikliği ortadan kaldırmaktı.
Nitekim, bu gerçek, Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle açıklanır:
"Hani, Allah, size iki taifeden birinin muhakkak sizin olacağını va'd etmişti. Siz ise, kuvveti ve silahı bulunmayanın (ticaret kervanının) size nasip olmasını arzu ediyordunuz. Halbuki Allah, emirleriyle, hakkı açığa vurmayı, kâfirlerin kökünü kesmeyi, hakkı yerleştirmeyi, bâtılı ortadan kaldırmayı istiyordu-mücrimler hoşlanmasa da!"[5]
Bedir'de yapılacak çarpışmada müşriklerin bozulup kaçacakları da, Peygamberimiz Aleyhisselam daha Mekke'de iken, Yüce Allah tarafından:
"Yakında o cemaat bozulacak, arkalarını dönüp kaçacaklar!"[6] buyurularak haber verilmiş bulunuyordu.
Hz. Ömer der ki:
"Bu âyet nazil olduğu zaman, kendi kendime:
'Acaba hangi cemaat bozguna uğratılacak ve kimlere galebe çalınacak?!' demiştim.
Bedir günü gelip de Resûlullah'ın zırhını giyinmiş olduğu halde bu âyeti okuduğunu görünce, anladım ki, Yüce Allah meğer Kureyş müşriklerini bozguna uğratacakmış!"[7]

Bedir Seferinin Gayesini Açıklamamanın Sebebi

Kureyş müşrikleriyle Bedir'de savaşılacağı Müslümanlara Peygamberimiz Aleyhisselam tarafından önceden açıkça ve kesin olarak haber verilmiş olsaydı, muhakkak, anlaşmazlığa düşülecekti.
Bu gerçeğe de, Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle değinilir
"O vakit, siz vadinin yakın bir kenarında idiniz.
Onlar (Kureyş müşrikleri de, aynı yerin) uzak bir kıyısında,
Kervan ise (sizden) daha aşağıda(ki sahil tarafında) idiler.
Eğer böyle muayyen bir yerde buluşmak hususunda sözleşmiş olsaydınız, muhakkak ki ihtilafa düşerdiniz.
Fakat, işlenmesi gerekli olan emri yerine getirmek için (Allah böyle yaptı); tâ ki helak olan apaçık bir delilden (gözü ile gördükten) sonra helak olsun, diri kalan da apaçık bir delilden (gözü ile gördükten) sonra hayatta kalsın!
Şüphe yok ki, Allah herşeyi işiten, herşeyi bilendir."[8]
Nitekim, Müslümanlardan, hakikat belli olduktan; Bedir'de Kureyş müşriki eriyle çarpışılacağı açıklandıktan sonra bile, çarpışmaya ölüme sürüklenir gibi isteksiz gidenler olduğu gibi,[9] kervan üzerine gidildiğini sanarak daha Medine'de iken ağırdan alan, hatta seferden geri kalanlar da vardı.[10]
Bilakis, müşriklerle çarpışıp şehit olmak için Bedir seferine katılmaya can atanlar ve bu yolda babalarıyla kur'a çekişenler de vardı. Nitekim, Sa'd b. Hayseme, babasına:
"Eğer bu seferin mükâfatı Cennetten başka birşey olsaydı, senden geri kalırdım! Ben burada bana şehitlik nasip olmasını umuyorum!" demişti. Babası Hayseme ise:
"Sen benden geri kal da, hamile kadınının yanında bulun!" dediği zaman Sa'd kabul etmemiş, Hayseme:
"İkimizden birisinin herhalde burada kalması lazım!" deyince de, aralarında kur'a çekmişler, kur'a Sa'd'a çıkmış, Bedir savaşına katılarak muradına ermiştir![11] Allah ondan razı olsun!
Ebu Ümâme b. Sa'lebe de hasta bulunan annesini bırakarak Bedir seferine katılmak istediği zaman, dayısı Ebu Bürde b. Niyar:
"Sen ananın yanında otur da, onunla ilgilen!" demiş, o da:
"Kızkardeşinin yanında sen otur da, onunla ilgilen!" diyerek karşılık vermiş; durum Peygamberimiz Aleyhisselama duyurulunca, Peygamberimiz Aleyhisselam Ebu Ümâme'ye annesinin yanında kalmasını emretmişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam Bedir savaşından döndüğü sırada Ebu Ümâme'nin annesi ölmüş ve cenaze namazı Peygamberimiz Aleyhisselam tarafından kıldırılmıştır.[12]
Henüz Müslüman olmamış bulunan Hubeyb b. Yesaf da, Kureyş müşriki eriyle çarpışılacağım anlayıp, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Kavmim benim savaşta ne derece başarılı olduğumu ve düşmanın bağrında yaralar açan bir kahraman olduğumu bilir.
Ben, Müslüman olmaksızın, ganimet maksadıyla senin yanında çarpışayım?" demişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Hayır! Sen önce Müslüman ol! Sonra da, çarpış!" buyurdu.[13]
Bedir'de Kureyş müşrikleriyle çarpışılacağım, yalnız erkeklerden değil, kadınlardan da bilenler vardı.

Ümmü Varaka Hatun bunlar arasında idi.
Ümmü Varaka Hatun, Bedir seferine çıkılırken, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Bana izin ver de, seninle birlikte ben de çıkayım.
Yaralarınızı tedavi eder, hastalananlarınıza bakarım.
Olur ki, Allah beni şehitliğe erdirir!" demişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Sen evinde Kur'ân oku! Muhakkak ki, Allah sana şehitlik nasip eder!" buyurdu; ve onu Şehide diye anardı.[14]
Allah ondan razı olsun![15]

Bedir Savaşında Sözkonusu Olan Kervan

Hicretin 2. yılında Kureyş kabilelerinden kadın erkek herkesin sermaye veya mal koyarak katıldığı 50.000 dinar kadar sermayeli, 1000 develik mal yüklü büyük ticaret kervanı, Şam'ın Gazze pazarına gönderilmişti.
Kervandaki malın en çok kısmı Ebu Uhayha Saîd b. Âs ailesine aitti. Kervana yüklenen malların ya bütünü onlarındı, ya da onlar malların kazancına Kureyş kavmiyle yan yarıya ortaktılar.
Mahzum oğulları, kervana 5000 veya 4000 miskal altın ve 200 deve ile,
Haris b. Âmir b. Nevfel, 1000 miskal altınla,
Ümeyye b. Halef, 2000 miskal altunla,
Abdi Menaf oğulları 10.000 miskal altınla katı İm ıslardı.[16]
Kervanda Ebu Süfyan Sahr b. Harb,[17] Muhammed b. Nevfel ve Amr b. Âs... gibi, Kureyş müşriklerinden 30,[18] veya 40,[19] ya da 70 kişi bulunuyor;[20] kervan Ebu Süfyan tarafından yönetiliyordu.[21]
Kureyş müşrikleri, Müslümanların hac yapmalarına engel oldukları için, onların da Şam ticaret yollarını kesmek isteyeceklerini biliyorlardı.
Nitekim, Sa'd b. Muaz dostu Ümeyye b. Halefin yanında Kabe'yi tavaf ederken üzerlerine gelen Ebu Cehil'in:
"Vallahi, sen şimdi Ebu Salvan'ın yanında olmasaydın, buradan evine sağ dönemezdin!" tehdidine, onun:
"Eğer sen beni tavaftan men edersen, ben de vallahi sana daha ağırını yapar, senin Medine'deki Şam ticaret yolunu keserim!" diyerek bağırışını Ebu Cehil henüz unutmamış bulunuyordu.[22]
Bunun için, Mekkeli müşrikler ticaret kervanları hakkında onlardan korkup duruyorlar, uyanık ve tedbirli olmaya çalışıyorlardı.
Mahreme b. Nevfel'in bildirdiğine göre; Şam'dan, korku içinde yola çıktılar.[23]
Ebu Süfyan, kervanda bulunan Zamzam (Damdam) b. Amr'ı,[24] 20 miskal altın (Belâzurî'ye göre 20 dinar)[25] ücretle kiralayıp,[26] Tebük'ten acele Mekke'ye gönderdi.[27]
Kureyşîlere, Peygamberimiz ve ashabının önlerine çıktığını, kervandaki mallarını korumalarını haber vermesini emretti.[28]

Hz. Âtike'nin Rüyası

Peygamberimiz Aleyhisselamın halası Hz. Atike binti Abdulmuttalib, Damdam'ın Mekke'ye gelişinden üç gece önce bir rüya gördü ve ondan korktu.
Kardeşi Hz. Abbas'a haber gönderip, onu yanına çağırdı ve:
"Kardeşim! Vallahi, geceleyin gördüğüm rüya beni çok sarstı. Kavminin başına bir felaket ve musibet gelmesinden korkuyorum!
Sana anlatacağım bu rüyayı gizli tut, kimseye söyleme!" dedi.
Hz. Abbas:
"Ne gördün, anlat" dedi.
Hz. Âtike:
"Gördüm ki; deveye binmiş bir adam gelip Ebtahta [Muhassab ile Mekke arasında] durduktan sonra, yüksek sesle:
'Ey vefasız cemaat! Üç güne kadar, muharebe mahalline, vurulup düşeceğiniz yerlere yetişiniz![1] diyerek üç kere bağırdı!
Onu gören halk, onun başına toplandılar.
Sonra o adam Mescid-i Haram'a girdi.
Halk da kendisini takip ediyordu.
Halk etrafını sarmış olduğu halde, devesi Kabe'nin arkasında durunca, o yine aynı şekilde yüksek sesle:
'Ey vefasız cemaat! Üç güne kadar, muharebe mahalline, vurulup düşeceğiniz yerlere yetişiniz![1] diyerek üç kere bağırdı.
Sonra, devesi Ebu Kubeys dağının başında durup, orada da aynı şekilde yüksek sesle:
'Ey vefasız cemaat! Üç güne kadar, muharebe mahalline, vurulup düşeceğiniz yerlere yetişiniz![1] diyerek üç kere bağırdı.
Sonra da, bir kaya tutup yuvarladı.
Kaya yukarıdan aşağıya doğru yuvarlanarak, dağın dibinde parçalandı.
Mekke evlerinden, o parçaların girip isabet etmediği ne bir ev, ne bir mahal kaldı!" dedi.
Hz. Abbas:
"Vallahi, bu çok mühim bir rüyadır! Sen onu gizli tut, hiç kimseye anlatma!" dedi.
Hz. Abbas, Hz.Âtike'nin yanından ayrılınca, dostu Velid b. Utbe ile karşılaştı.
Ona rüyayı anlatıp, gizli tutmasını söyledi.
Velid de, babası Utbeye nakletti.
Bu rüya, Mekke'de yayıldı. Kuneyşîlerin toplantılarında konuşulmaya başlandı.
Hz. Abbas der ki:
"Ertesi gün, Kabe'yi tavaf ediyorken, Ebu Cehil b. Hişam Kureyşîlerden bir cemaatla oturup, Âtike'nin rüyasını konuşuyorlardı.
Ebu Cehil, beni görünce:
'Ey Ebu'l-Fadl! Tavafını bitirince yanımıza gel!' dedi.
Tavafı bitirince, varıp yanlarına oturdum.
Ebu Cehil, bana:
'Ey Abdulmuttalib oğulları! Sizin şu kadın peygamberiniz de ne zaman türedi?!' dedi.
Ona:
'Nedir bu?' dedim.
'Âtike'nin gördüğü şu rüya meselesi!' dedi.

'O ne görmüş de?' dedim.
Ebu Cehil:
'Siz, erkeklerinizin peygamberliklerine kanaat etmediniz de, kadınlarınız da mı peygamberliğe kalkıştı?! Güya Âtike, birinin 'Üç güne kadar, vurulup düşeceğiniz yerlere yetişiniz!' dediğini rüyasında gördüğünü söylüyormuş! Bu üç gün içinde, sizi bekleyeceğiz. Eğer söylemiş olduğu söz doğru ise, elbette birşey zuhur edecektir. Eğer üç gün dolarda birşey zuhur etmezse, hakkınızda yazacağımız bir yazıda, Araplar arasında sizin kadınlarınızdan daha yalancı kadın bulunmadığını yayacağız' dedi.
Vallahi, benim için, bunu inkâr etmemden daha ağır birşey olmamıştır.
Onun herhangi birşey görmüş olduğunu inkâr ettim.[29]
Bundan sonra, birbirimizden ayrıldık.
Akşamleyin, Abdulmuttalib oğulları kadınlarından yanıma gelmedik hiçbir kadın kalmadı.
Onlar:
'Demek, siz şu fâsık, pis herifin erkeklerinize dil uzatmasını hoş gördünüz!
Sonra da, sen onun kadınlarınıza da dil uzattığını işittiğin halde, işittiğin şeylerden seni gayrete getirecek birşey bulamadın ha?!' dediler.
Onlara:
'Vallahi, öyle yaptım. Benim için bundan daha ağır birşey olmamıştır. Allah'a andolsun ki, o sözünü tekrarlayacak olursa ona saldıracağım ve sizin hesabınıza onun hakkından geleceğim' dedim.
Âtike'nin rüyasının üçüncü günü sabaha çıkınca, kaçırdığım fırsatı elde etmek arzusu ile çok kızgın ve hiddetli bir halde Mescid-i Haram'a girdim.
Onu görünce, vallahi, ona doğru yürüdüm.
Evvelce söylediklerinden bazılarını tekrarlayıp kendisine saldıracaktım.
Ebu Cehil zayıf yapılı, asık suratlı, acı dilli, sert bakışlı bir adamdı.
O Mescid-i Haram'ın Sehm oğulları kapısına doğru fırlayıp çıkınca, kendi kendime 'Allah'ın lanetine uğrayasıca, benim kendisine hakaret edeceğimden korktu da, benden uzaklaşıyor' dedim.
Halbuki, benim Damdam b. Amr"ın işitmemiş olduğum sesini, o işitmiş bulunuyormuş! Damdam; devesinin burnunu kesmiş! Semerini tersine çevirmiş! Gömleğinin önünü, arkasını yırtmış! Mekke vadisinin ortasında, deve üzerinde, avazının çıktığı kadar bağırıyor
'Ey Kureyş cemaatı! Muhammed ve ashabı, ticaret kervanınızın, Ebu Süfyan'ın yanındaki mallarınızın önüne gerildiler! Ona erişebileceğinizi sanmıyorum! İmdad! İmdad!' diyerek haykırıyordu. Başa gelen iş, beni de, onu da birbirimizle uğraşmaktan alıkoydu."[30]

Kureyş Müşriklerinin Acele Hazırlanmaları

Halk, acele hazırlandı ve:
"Muhammed ve ashabı, bunun da Hadramî'nin kafilesi gibi olacağını mı sanıyor?!
Hayır! Vallahi, bunun ondan başka türlü olduğunu öğrenecektir!" diyorlardı.
Sefere bütün Kureyş erkekleri katıldılar, katılamayanlar da, yerlerine adam tutup gönderdiler.
Kureyş eşrafından, Ebu Leheb'den başka hiç kimse geri kalmadı.
O da, iflas etimiş tüccarlardan Âs b. Hişam'ı 4000 dirhem alacağına karşılık kiralayarak, yerine bedel gönderdi.
Hasta olduğu için, kendisi Mekke'de kaldı.
Ümeyye b. Halef ise, oturduğu yerden kalkamaz, yaşlı, ağır gövdeli bir kimse olduğundan, seferden geri kalmak istemişti.
Mescid-i Haram'da, kavminin ortasında otururken, Ukbe b. Ebi Muayt, içinde ateş ve öd ağacı bulunan bir buhurdanlığı götürüp onun önüne koydu ve:
"Ey Ali'nin babası! Sen artık kadınlardan sayılırsın! Buhur yak!" deyince, Ümeyye b. Halef kızdı ve:
"Allah, senin de belanı versin; senin getirdiğin şeyin de belasını versin!" dedi.[31]
Bedir'e çıkış gününde Ebu Cehil halka "Develerinize bininiz!" dediği zaman, Ümeyye b. Halef Mekke'den çıkmak, ayrılmak istememişti.
Ebu Cehil geldi ve, onu kandırıncaya kadar, Ümeyye'nin yanından ayrılmadı.[32]
Ümeyye b. Halef de hemen hazırlanıp halk ile birlikte sefere çıktı. Kureyş müşrikleri hazırııkl arını iki veya üç günde bitirdiler. Silahlarını ortaya çıkardılar. Silahsızlar için silah satın aldılar. Zenginler, zayıflara ellerinden gelen yardımı yaptılar.
Kureyş'in ileri gelenlerinden Süheyl b. Amr:
"Ey Kureyş topluluğu! Muhammed ve gençlerinizden dinlerini bırakıp onun dinine girmiş ve yanına gitmiş olanlar, Yesriblilerle (Medinelilerle) birlikte sizin kervanınızın, Kureyşîlerin ticaret kervanının önüne gerildiler! Deve isteyene, işte deve! Yiyecek isteyene, işte yiyecek!" dedi.
Zem'a b. Esved:
"Lât ve Uzzâ'ya andolsun ki, sizin başınıza, Muhammed ve Yesriblilerin ticaret kervanınıza ve onda bulunan geçimliklerinize, hazinelerinize tamah ederek önüne gerilmeleri kadar büyük bir iş gelmemiştir!
Hepiniz çarpışmaya çıkınız! Sizden hiç kimse geri kalmasın!
Yiyeceği olmayana, işte yiyecek!
Vallahi, Muhammed ticaret kervanınızı ele geçirecek olursa, muhakkak, onunla üzerinize yürür, Mekke'ye de girer!" dedi.
Tuayme b. Adiyy de:
"Ey Kureyş cemaatı! Vallahi, başınıza bundan; içinde servetiniz, geçimliğiniz bulunan ticaret kervanınızın mubah sayılmasından, yağmalanmasından daha ağır bir iş gelmemiştir.
Vallahi ben, Abdi Menaf oğullarından bu kervana bir neşş (20 dirhem) ile olsun katılmamış ne bir erkek, ne de bir kadın kaldığını bilmiyorum.
Kimin yiyeceği yoksa, bizim yanımızda yiyecek var.
Onu bindirelim ve güçlendirelim" dedi.

Onlardan yirmi kişiyi yirmi deveye bindirip güçlendirdi.
Onların geride bıraktıkları ev halklarına da yardımda bulundu.
Yalnız Hanzale b. Ebi Süfyan ile Amr b. Ebi Süfyan:
"Vallahi, bizim şahsımıza ait malımız yoktur. Bu mallar Ebu Süfyan'a aittir!" diyerek, ne para verdiler, ne de binit!
Nevfel b. Muaviye, Kureyşlilerin varlıklı olanlarının yanlarına varıp, binitleri ve yiyecekleri bulunmadığı için sefere çıkamayanlara bağışta bulunulması hususunu konuştu.
Abdullah b. Ebi Rebia ortaya 500 dinar (altın) koydu.
Huvaytıb b. Abduluzzâ'dan da 200 veya 300 dinar aldı.
Utbe b. Rebia ile Şeybe b. Rebia zırh gömleklerini çıkarıp onları ve savaş âletlerini onarmaya başladıkları zaman, köleleri Addas, onlara:
"Ne yapıyorsunuz?" diye sordu.
"Taif'teki üzüm bağımızda kendisine üzüm gönderdiğimiz zâtı bilmiyor musun?" dediler.
Addas:
"Evet! Biliyorum!" dedi.
"İşte, biz gidip onunla çarpışacağız!" dediler.
Addas:
"Gitmeyiniz! Vallahi, o muhakkak peygamberdir!" dedi.
Fakat, Utbe ve Şeybe dinlemediler, gittiler.[33]
Müşriklerden çarpışmaya gidenlerin sayısı 950 idi.[34]
700 develeri,[35]
100[36] veya 200[37] atları vardı.[38]
Atlılar zırh gömlekli idi.
Kureyş müşrikleri, Amr b. Hâşim'in azadlı cariyesi Sâreyi,
Esved b. Muttalib'in azadlı cariyesi Azze'yi,
Ümeyye b. Halefin azadlı şarkıcı cariyelerini de yanlarına aldılar.[39]
Defler çaldırarak,[40] Müslümanları yeren şiirler okutarak yola çıktılar.[41]

Addas'ın Utbe ve Şeybe'yi Peygamberimiz Aleyhisselamla Çarpışmaktan Vazgeçirmeye Çalışması

Hakîm b. Hizam der ki:

"Beyzâ akabesine (yokuşuna) eriştiğimiz sırada, Addas'ın orada oturduğunu ve Utbe b. Rebia ile Şeybe b. Rebiayı görünce, sıçrayıp onların ayaklarına sarılarak:

'Babam, anam sizlere feda olsun!

Vallahi, o Resûlullah'tır!

Siz ancak vurulup düşeceğiniz yerlere gidiyorsunuz![1] diyerek ağladığını ve gözyaşlarının yanaklarına döküldüğünü gördüm."

Addas'ın yanına Âs b. Münebbih b. Haccac uğradı. Ona:

"Sen ne için ağlıyorsun?" diye sordu.

Addas:

"Mekke vadilerinin efendileri olan efendilerime ağlıyorum!

Onlar, vurulup düşecekleri yerlere gidiyorlar! Resûlullah ile çarpışacaklar!" dedi.

Önce Müslüman olmuş ve fakat kendisini şüphelerden kurtaramam iş gençlerden bulunan Âs b. Münebbih, ona:

"Muhammed gerçekten Resûlullah mıdır dersin?" deyince, Addas'ı bir titreme ve ürperti tuttu, tüyleri diken diken oldu. Sonra da, ağlamaya başladı.

"Vallahi, o, bütün insanlara gönderilen peygamberdir!" dedi.

Addas oradan geri döndü. Bedir savaşında bulunmadı.[42]

Allah ondan razı olsun![43]

Utbe ve Şeybe'nin Geri Dönmeye Meyletmeleri

Mekke'den ayrıldıkları sırada, Utbe b. Rebia ve Şeybe b. Rebia, Hz. Atike'nin rüyasını konuşuyorlar; biri öbürüne:
"Âtike binti Abdulmuttalib'in rüyasını bilmiyor musun? Andolsun ki, ben o rüyadan korkuyorum!" diyordu.
O sırada, Ebu Cehil onlara erişti ve:
"Ne konuşuyorsunuz?" diye sordu.
"Âtike'nin rüyasını anıyoruz!" dediler.
Ebu Cehil:
"Ne acayip şey! Abdulmuttalib oğullarının erkekleri bize peygamberlik taslamalarına kanaat getirmediler de, kadınları da mı bize peygamberlik taslayacaklar?!
Vallahi, Mekke'ye dönecek olursak, biz onlara yapacağımızı biliyoruz!" dedi.
Utbe:
"Onlarla aradaki hısımlık, akrabalık nerede kalacak?!" dedikten sonra, biri öbürüne:
"Dönecek misin?" diye sordu.
Ebu Cehil:
"Siz yola çıktıktan sonra geri dönüp de kavminizi rezil mi edeceksiniz?
Bari öcünüzün alındığını gözlerinizle gördükben sonra kavminizden ayrılın!
Siz Muhammed'in ve ashabının sizinle karşılaşabileceğini mi sanıyorsunuz?
Hayır! Vallahi, benim yanımda, kavmimden ve ailemden 180 kişi var ki, onlar benim indiğim yerde inerler, bindiğim yerde binerler!
Siz isterseniz dönün!" dedi.
Utbe ve Şeybe, ona:
"Vallahi sen kavmini helâka sürüklüyorsun!" dediler.
Ebu Cehil çıkıp gidince, Utbe, kardeşi Şeybe'ye:
"Bu, uğursuz bir adamdır!
Onun Muhammed ile yakın bir akrabalığı yoktur.
Fakat bizim Muhammed ile akrabalığımız vardır.
Hem de, oğlum onun yanındadır.
Sen onun lafını bırak! Hadi, biz dönelim?" dedi.
Şeybe:
"Ey Velid'in babası! Biz, hareket ettikten sonra geri dönecek olursak, vallahi âlemi kendimize sövdürürüz!" dedi.
Cuhfeye kadar gittiler.[44]

Cüheym b. Salt'ın Rüyası ve Ebu Cehil'in İddiası

Kureyş müşrikleri Cuhfe'de konakladıkları zaman, Cüheym b. Salt, b. Mahreme, b. Muttalib, b. Abdi Menaf, bir rüya gördü ve:
"Ben, uyuyan bir kimsenin gördüğü gibisini gördüm: Uyku ile uyanıklık arasında idim. Bir adam gördüm ki, at üzerinde gelip durdu, yanında da bir devesi vardı. Sonra da:
'Utbe b. Rebia,
Şeybe b. Rebia,
Ebu'l-Hakem b. Hişam,
Ümeyye b. Halef,
Filan filan... öldürüldü![1] diyerek, Bedir gününde Kureyş eşrafından öldürülen kimselerin isimlerini birer birer saydı.
Sonra, gördüm ki, o adam, devesinin göğsüne vurduktan sonra, onu ordunun içine saldı. Çadırlardan, onun kanından bulaşmadık hiçbir çadır kalmadı!" dedi.
Bu haber Ebu Cehil'e erişince:
"Al sana! Bir başka peygamber de Muttalib oğullarından!
Biz yarın sabah karşılaşırsak, kimlerin öldürüleceği görülecektir!" dedi.[45]
Bazı müşrikler de, Cüheym'e:
"Şeytan uykunda seninle oynamış!
Sen yarın sabah rüyada gördüğün şeyin ancak aksini, Muhammed'in ashabının en şereflilerinin öldürüldüklerini ve esir edildiklerini göreceksin!" dediler.
Utbe b. Rebia, ortalıktenhalaşınca, kardeşi Şeybe'ye:
"Sen geri dönmek hususunda ne dersin?
Bu rüya da Âtike'nin rüyasına benziyor!
Addas'ın sözüne benziyor!
Vallahi, Addas bize yalan söylemez!
Vallahi, eğer Muhammed davasında yalancı ise, Araplar içinde bizim adımıza onun hakkından bir gelen bulunur.
Eğer davasında sadıksa, biz, onun akrabası olduğumuz için, onun sayesinde Arapların en mutlusu oluruz!" dedi.
Şeybe'nin:
"Peki! Askerler arasından ne diyerek geri dönelim?" dediği sırada, Ebu Cehil üzerlerine çıkageldi ve:
"Ne yapmak istiyorsunuz?" diye sordu.
"Geri dönmek istiyoruz! Sen Âtike'nin rüyasını ve Cüheym b. S altın rüyasını ve bunlarla birlikte Addas'ın bize söylediği sözü bilmiyor musun?!" dediler.
Ebu Cehil:
"Vallahi, siz geri dönecek olursanız, kavminizle ilginizi kesmiş, onları rezil etmiş olursunuz!" dedi.
Utbe ve Şeybe de:
"Vallahi, sen de helak olacak ve kavmini de helak edeceksin!" dediler ve yollarına devam ettiler.[46]

Ebu Süfyan'ın Mekke'ye Dönmeleri İçin Kureyşîlere Haber Salışı

Ebu Süfyan, ticaret kervanını koruyup kurtardığı zaman, Kureyş ordusuna adam gönderdi ve: "Siz ancak kervanınızı, adamlarınızı ve mallarınızı korumak için yola çıkmıştınız. İşte, Allah onları kurtarmış bulunuyor. Artık geri dönünüz!" dedi. Ebu Cehil: "Vallahi, Bedir'e varmadan geri dönmeyeceğiz! Biz orada üç gün oturacağız. Develer keseceğiz, yiyeceğiz, içeceğiz. Oyuncu kadınlar oynayacaklar, şarkılar söyleyecekler. Çevredeki Araplar bizi işitecekler, bundan sonra hep bizden korkup duracaklar! Yürüyünüz!" dedi.[47]
Kureyş ordusunun Ebu Cehil'e uyarak geri dönmeyip Bedir'e gittiklerini elçi Hedde'de yetişip Ebu Süfyan'a haber verdiği zaman, Ebu Süfyan:
"Vâh kavmime! Bu Amr b. Hişam'ın [Ebu Cehil] işidir!
Kendisinin geri dönmek istememesi, halka baş olmak içindir! Azgınlıktır!
Azgınlık ise, eksikliktir ve uğursuzluktur!" dedi.[48]

Kureyş Müşriklerinden Ayrılıp Geri Dönenler

Zühre oğullarının müttefiki erin den Ahnes b. Şerik, Kureyş cemaatının Cuhfie'cie bulundukları sırada:
"EyZühre oğulları! Allah sizin mallarınızı kurtardı.
Adamınız Mahreme b. Nevfel'i de kurtardı.
Siz onu ve malınızı korumak için yola çıkmıştınız.
Siz korkaklığı bana yükleyiniz, geri dönünüz!
İhtiyaç olmadıkça, sefere çıkmanızın size bir gerekliliği yoktur.
Siz onun [Ebu Cehil'in] sözüne bakmayınız!" dedi.
Bunun üzerine, Zühre oğulları, Ahnes b. Şerikle birlikte döndüler. Zühre oğullarından hiçbir kimse Bedir'de bulunmadı.
Çünkü, Ahnes b. Şerik, onların arasında sözü dinlenir bir kişi idi.[49]
Diğer rivayete göre; Ahnes b. Şerik, Zühre oğullarına:
"Muhammed sizdendir, kızkardeşinizin oğludur.
Eğer o gerçekten peygamberse, siz onunla saadete erersiniz!
Eğer yalancı ise, onun hesabını sizden başkaları görsün!
Siz geri dönünüz!" demişti.
Zühre oğulları:
"Geri dönmek için nasıl yapalım?" diye sordular.
Ahnes b. Şerik:
"Biz Kureyş ile birlikte çıkarız, akşam olunca ben deveden düşerim. Size 'Haydi, hareket ediniz!' dedikleri zaman, 'Ahnes'i yılan soktu! Biz onun yaşayacağını veya öleceğini öğrenmeden, ölürse kendisini gömmeden, adamımızdan ayrılamayız!' dersiniz. Onlar hareket ettikleri zaman, geri döneriz" dedi.
Zühre oğulları böyle yaptılar.[50]
Dönenlerin sayısı 100'dü veya 100'den biraz eksikti.
Adiyy b. Ka'b oğulları da, Left seniyesinden, Merruz-Zahran'dan geri dönmüşlerdir.
Adiyy b. Ka'b oğulları Mekke'ye dönünce, Ebu Süfyan onların yanına vardı ve:
"Siz, kervanda da, seferde de bulunmadığınıza göre, nasıl geri döndünüz?" diye sordu.
Onlar da:
"Sen Kureyş'in geri dönmesi için adam gönderdiğin zaman geri döndük!" dediler.[51]

Müşriklerin Ordusunu Develer Kesip Doyuranlar

Müşriklerin ordusunu, aşağıda isimleri yazılı Kureyş eşrafından her gün birisi, develer keserek doyurdu:
Hâşim oğullarından:
1- Abbas b. Abdulmuttalib,
Abduşşems oğullarından:
2- Utbe b. Rebia,
Nevfel oğullarından:
3- Haris b. Âmir,
Esed oğullarından:
4- Hakîm b. Hizam,
Abduddar oğullarından:
5- Nadr b. Haris,
Mahzum oğullarından:
6- Ebu Cehil Amr b. Hişam,
Cumah oğullarından:
7- Ümeyye b. Halef,
Sehm oğullarından:
8- Nübeyh b. Haccac, Münebbih b. Haccac,
Âmir oğullarından:
9- Süheyl b. Amr.
Mahzum oğullarından Ebu Cehil, Merru'z-Zahran'da 10 deve kesti.
Âmir oğullarından Süheyl b. Amr, Kudeyd'de 10 deve kesti.
Abduşşems oğullarından Şeybe b. Rebia, deniz sahilinde yollarını şaşınp bir su başında oturduklarında, 9 deve kesti.
Utbe b. Rebia, Cuhfe'de 10 deve kesti.
Cumah oğullarından Kays, Revha'da 9 deve kesti.
Kesenin ismi ve kestiği yer bilinmeyen bir kimse tarafından 10 deve kesildi.
Nevfel oğullarından Haris b. Âmir 9 deve kesti.
Ebu'l-Bahterî, Bedir suyu başında 10 deve kesti.
Esed oğullarından Nübeyh b. Haccac ile Münebbih b. Haccac'ın kestikleri develerin sayısı ve kestikleri yerin adı bilinmemektedir.[52]

Kureyş Müşriklerinin Bedir'deki Karargâhları

Kureyş müşrikleri ilerleyerek Bedir'de kum tepelerinin arkasında bulunan Yelyel vadisinin en uzak kıyısının içinde konakladılar.

Yelyel vadisi; Bedir ile kum tepeleri arasında olup, Kureyşflerin kondukları yer kum tepelerinin arkasında idi.

Bedir'deki su kuyuları da, Yelyel vadisinin Medine'ye daha yakın kıyısında bulunuyordu. [53]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Medine'den Yola Çıkışı

Peygamberimiz Aleyhisselam; Ramazan ayından 8 gece[54] veya 12 gece geçtikten sonra, [55] Cumartesi[56] veya Pazar günü,[57] Abdullah b. Ümmi Mektum'u Medine'de halka namaz kıldırmak üzere yerine vekil bırakarak,[58] Muhacir ve Ensar sahabileriyle birlikte yola çıktı.[59]

Yola çıkan sahabilerin sayılan-rivayete göre-310 küsur olup, onlardan:

Hz. Osman, hasta olan zevcesine bakmak üzere, geri bırakıldı.

Ebu Lübâbe b. Abdulmünzir, Medine yönetimiyle görevlendirildi.

Âsim b. Adiyy, Medine'nin Âliye kısmında, Küba'da görevlendirildi.

Haris b. Hâtıb, Amr b. Avf oğulları ile ilgilenmek üzere görevlendirildi.

5-6. Talha b. Ubeydullah ile Saîd b.Zeyd'e, Kureyş kervanını gözetleme görevi verildi. 7-8. Haris b.Sımme ile Havvat b. Cübeyr,yolda hayvandan düşüp sakatlandıkları için geri çevrildiler.[60]

Peygamberimiz Aleyhisselam; beyaz sancağını Mus'ab b. Umeyr'e verdi.

İki siyah bayraktan Ukab adındakini Hz. Ali, öbürünü de Sa'd b. Muaz taşıyordu.[61]

İslam Mücahidlerinin Buku'da Durdurulup, Yaşları Küçük Olanların Geri Çevirilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam; Bedir seferine çıkarken, Medine'den Mekke'ye giden dağ yolunu takip etti.[62]
Medine'ye 1 mil uzaklıkta bulunan, Medine evlerine bitişik Buyûtu's-Sukyâ'da, Ebu İnebe kuyusu yanında mücahidleri durdurdu.
Yaşlarını küçük gördüğü:
1- Abdullah b. Ömer'i,
2- Üsâme b. Zeyd'i,
3- Rafi' b. Hadic'i,
4- Bera' b.Âzib'i,
5- Useyd b. Züheyr'i,
6- Zeyd b. Erkam'ı,
7- Zeyd b. Sâbit'i,
8- Umeyrb. Ebi Vakkas'ı oradan Medine'ye geri çevirdi.[63]
Sa'd b. Ebi Vakkas derki:
"Resûlullah Aleyhisselamın küçüklerimizi geri çevirmesinden biraz önce, kardeşim Umeyr b. Ebi Vakkas'ı göze görünmemeye çalışırken gördüm:
'Kardeşim! Sana ne oldu?' dedim.
'Resûlullah Aleyhisselamın beni küçük görüp geri çevirmesinden korkuyorum! Halbuki, ben sefiere çıkmayı arzu ediyor, Allah'ın bana şehitlik nasip etmesini umuyorum!' dedi.
Kendisi Resûlullah'a arzedilince, küçük görüp, ona:
'Sen geri dön!' buyurdu.
Umeyr ağlamaya başladı. Resûlullah Aleyhisselam da, müsaade buyurdu. Umeyr'in kılıcı uzun, kendisi de boysuz olduğu için, kılıcını bağlayamamış, ben bağlamıştım. Bedir'de şehit düştüğü zaman, 16 yaşlarında idi."[64]
Allah ondan razı olsun!
Hallad b. Amr Buyûtu's-Sukyâ'dan geceleyin ailesi yanına dönünce, babası Amr b. Cemuh:
"Siz gitmiştiniz, burada ne arıyorsun?!" dedi.
Hallad:
"Buku'da halk Resûlullah Aleyhisselama arzolunuyor!" deyince, Amrb. Cemuh:
"Ne güzel! Ne hayırlı fal!
Vallahi, Kureyş müşriklerine karşı zafere ve ganimete kavuşulacağını umarım!
Vaktiyle biz de bir gün bu yerimizden Huseyke'ye yürümüştük!" dedi.
Ensardan Abdullah b. Amr b. Haram da, Müslümanların böyle Buku'da durdurulup gözden geçirilerek yaşı küçük olanların geri çevrildiğini görünce, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına vardı:
"Yâ Rasûlallah! Senin bu yerde konaklamanı, ashabının orada durdurulup sana arzedilmesini, ben hayra yordum.
Biz de, vaktiyle bu yere, Selime oğullarına inip adamlarımızı şuracıkta gözden geçirmiş, silaha dayanabileceklere müsaade etmiş, silah taşımaktan aciz küçükleri geri çevirmiştik.
Sonra da, Huseyke Yahudilerinin üzerine yürümüştük.
O zaman, onlar bizden daha kuvvetli ve kudretli oldukları halde, onları öldürmüştük.

Artık, öteki Yahudiler, nasıl istedikse, bize öylece boyun eğmişlerdi!
Yâ Rasûlallah! Umarım ki, biz de Kureyşlilerle karşılaşırsak, Allah senin gözünü aydın edecektir!" dedi.[65]

Bedir Seferinde Nöbetleşe Binilen Develerle Atlar ve Teçhizat

İslâm mücahidlerinin Bedir seferinde 70 develeri vardı.[66]
İki attan biri Mikdad b. Amr'a, diğeri Mersed b. Ebi Mersed'e aitti.
Develere ikişer, üçer, dörder kişi nöbetle binmekte idiler.[67]
1- Peygamberimiz Aleyhisselam bir deveye Hz. Ali, Mersed b. Ebi Mersed veya Zeyd b. Harise ile nöbetle bindiler.[68]
Yürüme sırası Peygamberimiz Aleyhisselama geldiği zaman:
"Yâ Rasûlallan! Sen bin! Biz senin yerine yürürüz!" derler, Peygamberimiz Aleyhisselam ise:
"Siz yürümekte benden daha güçlü değilsiniz!
Ecir ve mükâfat hususunda da, ben sizden daha müstağni, ihtiyaçsız değilim!" buyurdu. [69]
2- Hz. Hamza; Zeyd b. Harise ve Peygamberimiz Aleyhisselamın azadlılarından Ebu Kebşe ve Enese ile bir deveye,[70]
3- Ubeyde b. Haris, Tufeyl b. Haris ve Husayn b. Haris bir deveye,
4- Osman b. Maz'un, Kudame b. Maz'un, Abdullah b. Maz'un ve Sâib b. Osman bir deveye,[71]
5- Mıstarı b. Üsâse Ubeyde b. Hâris'in su taşıma devesine,
6- Afra' oğulları Muaz, Avfve Muavviz ve mevlâlan Ebu'l-Hamra bir deveye,
7- Übeyy b. Ka'b, Umâre b. Hazm, Harise b. Numan bir deveye,
8- Hıraş b. Sımme, Kutbe b. Âmir, Abdullah b. Amr b. Haram bir deveye,
9- Utbe b. Gazvan, Tuleyb b. Umeyr, Suveybit b. Hamnele, Utbe b. Gazvan'ın devesine,
10- Mus'ab b. Umeyr, Suveybit b. Sa'd b. Hureymile, Mes'ud b. Rebi', Mus'ab'ın devesine,
11- Ammar b. Yâsir, Abdullah b. Mes'ud bir deveye,
12- Abdullah b. Ka'b, Ebu Davud, Salît b. Kays, Abdullah b. Ka'b'ın devesine,
13- Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Abdurrahman b. Avf bir deveye,
14- Sa'd b. Muaz, kendisine ait su taşıma devesine, kendisi, kardeşi ve kardeşi Haris b. Evs'in oğlu
ve Haris b. Enes ile nöbetleşe,
15- Sa'd b.Zeyd, kendisine ait su taşıma devesine Seleme b. Selâme, Abbad b. Bişr, Rafi' b. Yezid,
Haris b. Hazeme ile nöbetleşe binmekte idiler.
Sa'd b.Zeyd ve arkadaşlarının bir sa' (1040 dirhem) hurmadan başka azıkları yoktu.[72]
Mücahidlerden 9 veya 6'sında zırh gömlek vardı.[73]
Sa'd b. Muaz, zırh gömlek yerine sırbna softan bir cübbe giyinmiş ve müşriklerle çarpışmaya öyle çıkmıştı.
Ölüm döşeğine düştüğü zaman, yanına çağırdığı kimselere:
"Beni bu cübbeye sarıp defnediniz!
Çünkü, ben Bedir günü müşriklerle karşılaştığım zaman, üzerimdeki bu cübbe idi ve yalnız ona bürünmüş bulunuyordum" diye vasiyet etmişti.[74]

Mücahidlerin Sayılıp Peygamberimiz Aleyhisselama Tekmil Verilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam; Ebu İnebe kuyusu yanında, Kays b. Ebi Sa'saa'yı yayalar (piyadeler) üzerine çavuş tayin etti ve Müslümanların sayılmasını ona emir buyurdu. O da onları orada durdurup saydı ve Resûlullah Aleyhisselama tekmil haberi verdi:[75]

Muhacirlerden Olanlar

Hâşim ve Muttalib oğullarından:
1- Hz. Muhammed Aleyhisselam,
2- Hz. Hamza b. Abdulmuttalib,
3- Hz. Ali b. Ebi Talib,
4- Peygamber Aleyhisselamın azadlısı ve evlatlığı Zeyd b. Harise,
5- Peygamber Aleyhisselamının azadlısı Enese,
6- Peygamberimiz Aleyhisselamın azadlısı Ebu Kebşe,
7- Ebu Mersed Kennaz b. Husayn,
8- Mersed b. Ebi Mersed,
9- Ubeyde b. Haris,
10- Tufeyl b. Haris,
11- Husayn b. Haris,
12- Mıstarı Avf b. Üsâse.

Abduşşems oğullarından:
13- Hz. Osman b. Affan,
14- Ebu Huzeyfe Mihşem (Müheşşim) b. Utbe,
15- Salim (Ebu Huzeyfe'nin mevlâsı; azadlısı),
16- Subeyh (Ebu'l-Âs b. Ümeyye'nin azadlısı).

Abduşşems ve Esed oğullarının müttefiklerinden:
17- Abdullah b. Cahş,
18- Ükkâşe b. Mıhsan,
19- Süca'b.Vehb,
20- Ukbe b. Vehb,
21- Yezid b. Rukayş,
22- Ebu Sinan b. Mıhsan,
23- Sinan b. Ebi Sinan,
24- Muhriz b. Nadla,
25- Rebia b. Eksem,

Kebir oğullarının müttefiklerinden:
26- Sakf b. Amr,
27- Malik b. Amr,
28- Müdlic (Midlac) b. Amr,
29- Ebu Mahşiyy Süveyd b. Mahşiyy.

Nevfel oğullarından:
30- Utbe b. Gazvan,
31- Habbab (Utbe b. Gazvan'ın azadlısı)

Esed oğullarından:

32- Zübeyr b. Avvam,
33- Hâtıb b. Ebi Beltea,
34- Sa'd (Hâtib b. Ebi Beltea'nın azadlısı).

Abduddar oğullarından:
35- Mus'ab b. Umeyr,
36- Suveybıt b. Sa'd b. Hureymile.

Zühre oğullarından:
37- Abdurrahman b. Avf,
38- Sa'd b. Ebi Vakkas,
39- Umeyr b. Ebi Vakkas.

Zühre oğullarının müttefiklerinden:
40- Mikdad b. Amr,
41- Abdullah b. Mes'ud,
42- Mes'ud b. Rebi[1],
43- Züşşimaleyn Umeyr,
44- Habbab b. Enet.

Teym oğullarından:
45- Hz. Ebu Bekir, Abdullah b. Atik b. Osman,
46- Bilal b. Rebah (Hz. Ebu Bekir'in azadlısı),
47- Âmir b. Füheyre (Hz. Ebu Bekir'in azadlısı),
48- Suheyb b. Sinan (Abdullah b. Cüd'an'ın azadlısı)
49- Talha b. Ubeydullah.

Mahzum oğullarından:
50- Ebu Seleme Abdullah b. Abdulesed,
51- Şemmas b. Osman,
52- Erkam b. Ebi'l-Erkam,
53- Ammarb. Yâsir,
54- Muattib b. Avf,

Adiyy oğulları ve müttefiklerinden:
55- Hz. Ömerb. Hattab,
56- Zeydb.Hattab,
57- Mıhca' (Hz. Ömer'in azadlısı),
58- Amr b. Süraka,
59- Abdullah b. Süraka,
60- Vâkıd b. Abdullah,
61- Havlîb. Ebi Havlî,
62- Malik b. Ebi Havlî,
63- Âmir b. Rebia,
64- Âmir b. Bükeyr,

65- Âkil b. Bükeyr,
66- Halid b. Bükeyr,
67- İyas b. Bükeyr,
68- Saîd b. Zeyd (Hz. Ömer'in eniştesi).

Cumah oğulları ve müttefiklerinden:
69- Osman b. Maz'un,
70- Kudâme b. Maz'un,
71- Abdullah b. Maz'un,
72- Sâib b. Osman b. Maz'un,
73- Ma'mer b. Haris.

Sehm oğullarından:
74- Huneys b. Huzafe.

Âmir oğullarından:
75- Ebu Sebre b. Ebi Rühm,
76- Abdullah b. Mahreme,
77- Abdullah b. Süheyl,
78- Umeyr b. Avf (Süheyl b. Avf m azadlısı),
79- Sa'd b. Havle.

Haris oğullarından:
80- Ebu Ubeyde Âmir b. Abdullah b. Cerrah,
81- Amr b. Haris,
82- Süheyl b. Vehb (Beyzâ),
83- Safvan b. Vehb (Beyzâ),
84- Amr b. Ebi Şerh,[76]
85- İyaz b.Züheyr,
86- Ma'mer b. Ebi Şerh,
87- Amr b. Ebi Şerh.[77]

Bedir Seferine Katılan Ensar Mücahidleri

Evs Kabilesinden

Abduleşhel oğullarından:
1- Sa'd b. Muaz,
2- Amr b. Muaz,
3- Haris b. Evs,
4- Haris b. Enes.

Ubeyd b. Ka'b oğulları ve müttefiklerinden:
5- Sa'd b.Zeyd.

Zeûrâ oğullarından:
6-Seleme b. Selâme,
7- Abbad b. Bişr,
8- Seleme b. Sabit,
9- Rafi'b.Yezid,
10- Haris b. Hazeme,
11- Muhammed b. Mesleme,
12- Seleme b. Eşlem,
13- Ebu'l-Heysem b. Teyyihan,
14- Ubeyd (Atîk) b. Teyyihan,
15- Abdullah b. Sehl.

Zafer (Ka'b) oğullarından:
16- Katâde b. Numan,
17- Ubeyd b. Evs.

Ubeyd b. Rizah oğulları ve müttefiklerinden:
18- Nasr b. Haris,
19- Muattib b. Ubeyd,
20- Abdullah b. Târik.

Harise oğulları ve müttefiklerinden:
21- Mes'ud b. Abdi Sa'd,
22- Ebu Abs b. Cebr,
23- Ebu Bürde b. Niyar (Hâni[1]).

Amr oğullarından:
24- Âsim b. Sabit,
25- Muattib b. Kuşeyr,
26- Ebu Müleyl b. Ez'ar,
27- Amr (Umeyr) b. Ma'bed,
28- Sehl b. Huneyf,

Ümeyye oğullarından:
29- Mübeşşir b. Abdulmünzir,
30- Rifaa b. Abdulmünzir,
31- Uveym b. Sâide,
32- Rafi' b. Uncede,
33- Ubeyd b. Ebi Ubeyd,
34- Salebe b. Hâtıb,
35- Ebu Lübabe Beşirb. Abdulmünzir,
36- Haris b. Hâtıb,
37- Sa'd b. Ubeyd.

Ubeyd oğulları ve müttefiklerinden:
38- Üneys b. Katâde,
39- Ma'n b. Adiyy,
40- Sabit b. Aknem (Erkam),
41- Zeyd b. Eşlem,
42- Rib'î b. Râfi',
43- Âsim b. Adiyy.

Sa'lebe oğullarından:
44- Abdullah b. Cübeyr,
45- Âsim b. Kays,
46- Ebu Dayyah b. Sabit,
47- Ebu Habbe b. Sabit,
48- Salim b. Umeyr,
49- Haris b. Numan,
50- Havvat b. Cübeyr.

Cahcaba oğulları ve müttefiklerinden:
51- Münzir b. Muhammed,
52- Ebu Akîl b. Abdullah.

Ganm oğullarından:
53- Sa'd b. Hayseme,
54- Münzir b. Kudâme,
55- Malik b. Kudâme,
56- Haris b. Arîece,
57- Temim (Sa'd b. Hayseme'nin azadlısı).

Muaviye oğulları ve müttefiklerinden:
58- Cebr (Cabir) b. Atîk,
59- Malik b. Sabit b. Nümeyle,
60- Numan b. Asar.[78]

Hazrec Kabilesinden

İmriu'l-Kays oğullarından:
1- Hârice b. Zeyd,
2- Sa'd b. Rebi',
3- Abdullah b. Revâha,
4- Hallad b. Süveyd.

Zeyd oğullarından:
5- Beşirb. Sa'd,
6- Simâkb. Sa'd.

Adiyy oğullarından:
7- Sübey' b. Kays,
8- Abdullah b. Kays,
9- Abbad b. Kays.

A hmer oğullarından:
10- Yezid b. Haris.

Cüşem oğullarından:
11- Hubeybb. İsaf (Yesaf),
12- Abdullah b.Zeyd,
13- Hureyş b. Zeyd,
14- Süfyan b. Beşr (Nesr),

Cidâre oğullarından:
15- Temim b. Yi ar,
16- Abdullah b. Umeyr,
17- Zeyd b. Müzeyyen,
18- Abdullah b. Urfuta.

Hudre oğullarından:
19- Abdullah b. Rebi'.
Avf b. Hazrec (Hublâ) oğullarından:
20- Abdullah b. Abdullah b. Übeyy b. Selûl,
21- Evs b. Havlî.

Cez' b. Adiyy oğullarından ve müttefiklerinden:
22- Zeyd b. Vedia,
23- Ukbe b. Vehb,
24- Rifaa b. Amr,
25- Âmir(Amr) b. Seleme,
26- Ebu Humeyde Ma'bed b. Abbad (Ubâde),

27- Âmir b. Bükeyr (Âsim b. Ekber).

Salim oğullarından:
28- Nevfel b. Abdullah b. Kavkal.
Asram oğullarından:
29- Ubâde b. Samit,
30- Evs b. Samit.

Da'd oğullarından:
31- Numan b. Malik.

Kuryuş oğullarından:
32- Sabit b. Hezzal.

Merdaha oğullarından:
33- Malik b. Duhşum.
Levzan oğulları ve müttefiklerinden:
34- Rebi' b. İyas,
35- Varaka b. İyas,
36- Amr b. İyas,
37- Mücezzir b. Ziyad,
38- Ubâde b. Haşhaş,
39- Nehhab (Bahhas) b. Salebe,
40- Abdullah b. Sa'lebe,
41- Utbe b. Rebia.

Sâide oğullarından:
42- Ebu Dücâne Simâk b. Haneşe,
43- Münzir b. Amr.

Bediyy b. Âmir oğulları ve müttefiklerinden:
44- Ebu Useyd Malik b. Rebia,
45- Malik b. Mes'ud.

Tarif oğulları ve müttefiklerinden:
46- Abdi Rabbih b. Hakk,
47- Ka'b b. Hımar (Cemmaz),
48- Damrâ b. Amr(Bişr),
49- Ziyad b. Amr,
50- Besbes b. Amr,
51- Abdullah b.Âmir.

Cüşem oğullarından:
52- Hıraş b. Sımme,
53- Hubab b. Münzir,

54- Umeyr b. Humam,
55- Temim (Hıraş b. Sımme'nin azadlısı),
56- Abdullah b. Amr b. Haram,
57- Muaz b. Amr,
58- Mes'ud b. Amr,
59- Halladb.Amr,
60- Ukbe (Utbe) b.Âmir,
61- Habib b. Esved (bu ailenin azadlılan),
62- Sabit b. Sa'lebe (Ciz[1]),
63- Umeyr b. Haris.

Ubeyd oğulları ve müttefiklerinden:
64- Bişrb. Berâ' b. Ma'rur,
65- Tufeyl b. Malik,
66- Tufeyl b. Numan,
67- Sinan b. Sayfı,
68- Abdullah b. Cedd,
69- Utbe b. Abdullah,
70- Cebbar b. Sahr b. Ümeyye,
71- Hârice b. Humeyr,
72- Abdullah b. Humeyr.

Hunas oğullarından:
73- Yezid b. Münzir,
74- Ma'kıl b. Münzir,
75- Abdullah b. Numan,
76- Dahhâk b. Harise,
77- Sevad b. Zurayk (Rizn),
78- Ma'bed b. Kays,
79- Abdullah b. Kays.

Numan oğullarından:
80- Abdullah b. Abdi Menaf,
81- Cabirb. Abdullah,
82- Cüleyde b. Kays,
83- Numan b. Sinan (Yesar) (bu ailenin azadlılan dır).

Sevad oğullarından:
84- Ebu'l-Münzir Yezid b. Âmir,
85- Süleym b. Amr,
86- Kutbe b.Âmir,
87- Antere (Süleym b. Amr'ın azadlısıdır).

Adiyy b. Nâbi oğullarından:
88- Abs b.Âmir,

89- Sa'lebe b. Ganeme,
90- Ebu'l-Yeser Ka'b b. Amr,
91- Sehl b. Kays,
92- Amr b. Talk,
93- Muaz b. Cebel.

Zurayk oğullarından:
94- Kays b. Mıhsan (Hısn),
95- Ebu Halid Haris b. Kays,
96- Cübeyrb. İyas,
97- Ebu Ubâde Sa'd b. Osman,
98-Ukbe b. Osman,
99- Zekvan b. Abdi Kays,
100- Mes'ud b. Halde.

Halid oğullarından:
101- Abbas b. Kays.
Halde oğullarından:
102- Es'ad b. Yezid,
103- Fâke b. Bişr(Büsrb. Fâke),
104- Muaz b. Mâıs,
105- Âiz b. Mâıs,
106- Mes'udb.Sa'd.

Adan oğullarından:
107- Rifâa b. Râfi[1],
108- Hallad b. Râfi[1],
109- Ubeydb. Zeyd.

Beyaza oğullarından:
110- Ziyad b. Lebid,
111- Ferve b. Amr,
112- Halidb.Kays,
113- Rüceyle (Ruhayle) b. Salebe,
114- Atıyye b. Nüveyne,
115- Huleyfe (Uleyfe) b. Adiyy.

Habib oğulları ndan:
116- Râfi[1] b. Muallâ.

Neccar oğullarından:
117- Ebu Eyyub Halid b.Zeyd.
Üseyre oğullarından:
118- Sabit b. Halid.
Amr oğullarından:

119- Umâre b. Hazm,
120- Sürâka b. Ka'b.

Ubeyd b. Sa'lebe oğullarından:
121- Harise b. Numan,
122- Süleym b. Kays.

Âiz oğulları ve müttefiklerinden:
123- Süheyl b. Râfi[1],
124- Adiyy b.Zağbâ.

Zeyd oğullarından:
125- Mes'ud b. Evs,
126- Ebu Huzeyme b. Evs,
127- Râfi[1] b. Haris.

S evad oğulları ve müttefiklerinden:
128- Avfb. Haris,
129- Muavviz b. Haris,
130- Muaz b. Haris,
131- Numan (Nuayman) b. Amr,
132- Âmir b. Muhalled,
133- Abdullah b. Kays,
134- Usayma,
135- Vedia b. Amr,
136- Sabit b. Amr,
137- Ebul-Hamra[1] (Haris b. Afrâ'nın veya Rifaa'nın azadlısıdır).

Âmir b. Malik oğullarından:
138- Sa'lebe b. Amr,
139- Seril b.Atîk,
140- Haris b. Sımme (Revhâ'da deveden düşüp sakatlanmış, geri dönmüştür).

Amr b. Malik oğulları ndan:
141- Übeyyb. Ka'b,
142- Enes b. Muaz.

Adiyy b. Amr oğullarından:
143- Evs b. Sabit,
144- Ebu'ş-Şayh Übeyy b. Sabit,
145- Ebu Talha Zeyd b.Sehl.

A diyy b. Neccar oğulları ndan:
146- Amr b. Sa'lebe,
147- Salîtb. Kays,

148- Ebu Salît Üseyre b. Amr,
149- Amr Ebu Hârice b. Kays,
150- Sabit b. Hansa,
151- Âmir b. Ümeyye,
152- Muhriz b.Âmir,
153- Sevad b. Gaziyye.

Haram b. Cündüb oğullarından:
154- Ebu Zeyd Kays b. Seken,
155- Ebu AVer b. Haris (Haris b. Zâlim),
156- Süleym b. Milhan,
157- Haram b. Milhan.

Mazin b. Neccar oğulları ve müttefikien'nden:
158- Kays b. Ebi Sa'saa,
159- Abdullah b. Ka'b,
160- Usayma.

Hansa b. Mebzul oğulları ndan:
161- Ebu Davud Umeyr b. Âmir,
162- Sürâka b. Amr.

Sa'lebe b. Mazin oğulları ndan:
163- Kays b. Muhalled.
Dinar b. Neccar oğullarından:
164- Numan b. Abdi Amr,
165- Dahhâkb. Abdi Amr,
166- Süleym b. Haris,
167- Cabirb. Halid,
168- Sa'd b. Süheyl.

Kays oğullarından:
169- Ka'b b.Zeyd,
170- Büceyr b. Ebi Büceyr.[79]

Adan oğullarından:
171- Itbanb. Malik,
172- Müleyl b. Vebere,
173- Isma b. Husayn,
Bunlardan başka, Güşem oğullarından*:*
174- Hilal b. Muallâ'nın da, Bedir seferine katı İdi ğı rivayet edilir.[80]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mücahidler Hakkındaki Duası

Peygamberimiz Aleyhisselam, Buyûtu's-Sukyâ'dan ayrıldıkları sırada mücahidlerin haline baktı da:

"Allah'ım! Onlar yayadırlar! Sen onları bindir!

Onlar çıplaktırlar! Sen, onları giyindir!

Allah'ım! Onlar açtırlar! Sen onları doyur!" diyerek dua etti.

Peygamberimiz Aleyhisselamin duası, Bedir zaferiyle kabul buyurulmuş oldu.[81]

Hubeyb b. Yesaf (İsaf)'ın Müslüman Olarak Bedir Seferine Katılışı

Peygamberimiz Aleyhisselam Buyûtu's-Sukyâ'dan kalkıp Akîk vadisine vardı. Orada, Medinelilerden Hubeyb b. Yesaf (İsaf) ile Kays b. Muharriş gelip Peygamberimiz Aleyhisselama yetiştiler.
Hubeyb çok cesaretli, cenkçi bir adamdı.
Her ikisi de henüz Müslüman olmamışlardı, kendi dinlerinde bulunuyorlardı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hubeyb'i-miğferiyle yüzünü saklamış olmasına rağmen-tanıdı.
Sa'd b. Muaz'a dönerek:
"Sağında giden, Hubeyb b. Yesaf (İsaf) değil mi?" diye sordu.
Sa'd b. Muaz:
"Evet!" dedi.
Hubeyb gelip Peygamberimiz Aleyhisselamın devesinin yularından tuttu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hubeyb ile Kays b. Muharris'e:
"Siz bizimle mi yola çıktınız?" diye sordu.
Onlar:
"Sen bizim kızkardeşimizin oğlusun ve komşumuzsun!
Biz, kavmimizle birlikte, ganimet için çıktık.[82]
Hem biz, kavmimizin bulunduğu bir savaşta bulunmayışımızdan da utanırız" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Siz Müslüman oldunuz mu?" diye sordu.
Onlar:
"Hayır!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Biz, müşriklere karşı, müşriklerden yardım istemeyiz!" buyurdu.[83]
Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre; Peygamberimiz Aleyhisselam Bedir'e doğru yola çıkıp Harretü'l-Vebere'ye varınca, bir adam (Hubeyb b. Yesaf [İsaf]) gelip yetişti ki, kendisi güçlülüğü ve cesaretiyle tanınırdı. Ashab, onu gördükleri zaman, sevindiler.
Hubeyb, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Sana tâbi olmak, senin yanında bulunup elde edilecek ganimetten yararlanmak için geldim!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Sen Allah'a ve Resûlüne iman ediyor musun?" diye sordu.
Hubeyb:
"Hayır!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Öyleyse geri dön! Ben asla bir müşrikten yardım alamam!" buyurdu.
Hubeyb geri döndü.
Sonra, bir ağacın yanında, Peygamberimiz Aleyhisselama tekrar gelip yetişti ve ilk defa söylemiş olduğu sözü söyledi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Sen Allah'a ve Resûlüne iman ediyor musun?" diye tekrar sordu.
Hubeyb:
"Hayır!" dedi.

"Öyleyse geri dön! Ben bir müşrikin bana yardım etmesini istemem!" buyurdu.
Hubeyb geri döndü.
Peygamberimiz Aleyhisselam'ın Beyda'da bulunduğu sırada ona tekrar yetişti ve ilk defa söylemiş olduğu sözünü tekrarladı.
Peygamberimiz Aleyhisselam da, yine ona:
"Sen Allah'a ve Resûlüne iman ediyor musun?" diye sordu.
Hubeyb:
"Evet!" dedi.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Öyleyse, bizimle birlikte yürü, git!" buyurdu.[84]
Allah ondan razı olsun![85]

Bedir'e Giderken Uğranılan, Durulan Yerler

1- Peygamberimiz Aleyhisselam; Medine'den Mekke'ye doğru giden dağ içindeki yolu takip ederek
Akîk'e vandı.[86]
2- Akîkten İtin Ezher deresine kadar da, ıssız yollardan gitti.
İbn Ezher deresinde bir ağacın altına indi.
Hz. Ebu Bekir, kalkıp taşlarla küçük bir mescid yaptı.
Mescidin içinde Peygamberimiz Aleyhisselam la birlikte namaz kıldı.
Pazartesi sabahına kadar orada kaldılar.
Peygamberimiz Aleyhisselam, İbn Ezher deresinden kalkıp.[87]
3- Zü'l-huleyfie'ye, Zü'l-huleyfe'den sonra,
4- Zâtü'l-ceyş'e, Zatü'l-ceyş'ten sonra,
5- Türban'a vardı. Turhan'dan sonra,
6- Melel'e, Melel'den sonra,
7- Merereyn'den olan Gamîsü'l-hamam'a, Gamîsü'l-hamam'dan sonra,
8- Suhayratü'l-yemam'a, Suhayratü'l-yemam'dan sonra,
9- Seyyâle'ye, Seyyale'den sonra,
10- Feccü'r-revhâ'ya, Feccü'r-revhâ'dan sonra,
11- Senûkeye uğradı ki, mutedil yoldur. Nihayet,
12- Irku'z-zabya'ya vardı. Sonra,
13- Secsec'e indi ki, burası Revhâ kuyusudur.
Sonra, Secsec'den ayrıldı.
14- Munsarafa vardı, Munsaraf'a varınca,
15- Mekke yolunu solda bırakarak sağ taraftan, Naziye üzerinden Bedir'e doğru gitmeye devam etti.
16- Naziye ile Mazîk-ı Safra arasındaki Ruhkan vadisini geçti.
17- Mazîk'a vardı. Mazîktan sonra
18- Safra yakınına vardı.
Orada bulunduğu sırada Cühenilerden Besbes ile Adiyy b. Ebi'z-Zağba'yı; Ebu Süfyan b. Harb ve başkaları hakkında edinecekleri haberleri getirsinler diye Bedir'e gönderdi.
19- İki dağ arasında bir köy olan Saffa'ya varınca, Safra'yı solda bırakarak,
20- Sağ taraftan Zefiran vadisine doğru ilerledi.
21- Zefiran vadisini geçtikten sonra, konakladı.[88]

Besbes'le Adiyy'in Bedir'e Uğradıklarını Anlayan Ebu Süfyan'ın Kureyş Ticaret Kervanını

Bedir'den Deniz Sahiline Kaçırışı

Besbes b. Atmr ile Adiyy b. Ebi'z-Zağba Bedir'e gelip develerini suya yakın bir tepeciğe ıhdındıktan sonra, suyun başına vardılar. Kırbalarına su doldurdular.
O sırada, Cühenîlerden Mecdi b. Amr da su başında bulunuyordu. Su başına gelen kadınlardan ikisinin, aralarındaki bir borç ilişkisini konuşurken, borçlu olanın arkadaşına:
"Yarın ya da yarından sonra kafile gelir ve ben onlara iş görür, senin alacağın olan borcumu sana o zaman öderim!" dediğini, Mecdi'nin de bunu "Doğru söylüyorsun!" diyerek doğruladığını işittiler.[89] İşittiklerini gelip Peygamberimiz Aleyhisselama haber verdiler.[90]
Ebu Süfyan, kervandan önce, suyun başına geldi.[91]
Orada gördüğü Mecdi b. Amr'a:
"Muhammed'in gözcülerinden herhangi birini gördün mü?
Vallahi, Mekke'de yarım ukıyyesi (20 dirhemi) olup da onu bizimle ticarete sürmeyen kadın erkek hiçbir Kureyşî kalmamıştır.
Eğer sen düşmanımız hakkında birşey saklayacak olursan, denizler kıl parçasını ıslatmaya devam ettiği müddetçe, Kureyşilerden hiçbir kimse seninle barışmaz!" dedi.
Mecdi:
"Vallahi, seninle Yesrib arasında bir düşman yoktur!
Ben hoşlanmadığım, şüphelendiğim hiçbir kimse görmedim.
Eğer seninle Yesrib arasında bir düşman olsaydı, onu sana açıklamak bizi asla korkutmazdı. Onu senden saklamazdım.[92]
Ben tanımadığım hiç kimse görmedim. Anca, iki binitli kişi gördüm ki, onlar şu tepeciğe hayvanlarını ıhdırdıktan sonra, eski su kırbalarıyla gelip su aldılar ve gittiler" dedi.
Ebu Süfyan onların develerini ıhdırdıklan yere varıp develerin kığılarından aldı ve onu ezdi. Bir de bakü ki, onda hurma çekirdeği var!
"Bu vallahi Medine yemleridir!" dedi.[93]
Hemen arkadaşlarının yanına dönüp kervanın yönünü Bedir yolundan çevirdi. Bedirl solunda bırakarak sahile doğru hızla ilerledi.[94]

Kureyş Ordusunun Kervanlarını Korumak Üzere Gelmekte Olduğu Haberi Üzerine, Durumun Ashab ile Konuşuluşu

Kureyş müşriklerinin kervanlarını korumak üzere gelmekte oldukları haberi alınınca, Peygamberimiz Aleyhisselam durumu ashabına duyurdu[95] ve Müslümanları müşriklerle çarpışmaya hazırlamak istedi:[96]
"Yüce Allah, iki taifeden birisini bana va'd etti: ya kervan, ya Kuneyş ordusu! Kureyş ordusu Mekke'den çıkmış, size doğru geliyor! Ne dersiniz? Size kervan mı, yoksa Kureyş ordusu mu daha iyidir?" diye sordu.
"Hayır! Bize düşmanı karşılamaktan ise, kervanın üzerine düşmek daha iyidir!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselamın yüzünün rengi değişti ve:
"Kureyş ordusu Mekke'den çıkmış, size doğru geliyor!
Ne dersiniz? Size kervan mı, yoksa Kuneyş ordusu mu daha iyidir?" diyerek, sorusunu tekrarladı ve:
"Kervan deniz sahiline doğru geçti, gitti!
Şu Ebu Cehil ise, üzerinize geliyor!" buyurdu.
"Yâ Rasûlallah! Sen kervana bak! Düşmanı bırak!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam kızdı, ayağa kalktı.[97]
Bunun üzerine, önce Hz. Ebu Bekir, sonra da Hz. Ömer, kalkıp güzel sözler söylediler.[98]
Sonra, Mikdad b. Amr kalktı ve:
"Yâ Rasûlallah! Allah'ın emrettiği şeyi yerine getir! Biz senin yanındayız!
Vallahi, biz sana, İsrail oğullarının Musa Aleyhisselama dediği gibi, 'Sen ve Rabbin gidip savaşın! Biz muhakkak burada oturucuyuz!' demeyiz.
Fakat, 'Sen ve Rabbin gidip savaşın! Biz de sizinle birlikte savaşıcılarız!' deriz.
Seni hak din ve Kitabla peygamber gönderen Allah'a yemin ederiz ki, sen bizi Birkü'l-gımad'a kadar yürütecek olsan, oraya varıncaya kadar seninle birlikte gider, senin önünde savaşırız!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hayra eresin!" diyerek onun için hayır diledi.[99]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ensan da konuşturmak isteyerek:
"Ey insanlar! Siz de bana görüşünüzü açıklayınız!" buyurdu.[100]
Çünkü, onların sayılan çoktu. Akabe'de Peygamberimiz Aleyhisselamla yaptıkları bey'atta:
"Yâ Rasûlallah! Sen bizim diyarımıza gelinceye kadar, biz senin himayenden uzağız. Bize gelip kavuştuğun zaman, bizim himayemizdesin. Çocuklarımızı ve kadınlarımızı koruyup savunduğumuz şeylerden seni de korur ve savunuruz!" diye taahhütte bulunmuşlardı.
Bunun için, Peygamberimiz Aleyhisselam, Ensarın Medine dışında düşmanla savaşmak istemeyeceklerinden endişe ediyordu.
Çünkü, onlar Peygamberimiz Aleyhisselamı ancak Medine içinde koruyacaklarına, savunacaklarına söz vermiş bulunuyorlardı.[101]
Muaz b. Cebel:
"Yâ Rasûlallah! Sen galiba bizi konuşturmak istiyorsun gibi?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet!" buyurdu.

Bunun üzerine, Sa'd b. Muaz:
"Biz sana iman etmiş, seni doğrulamış, bize getirdiklerinin hak ve gerçekliğine şehadet getirmiş, bu yolda dinlemek ve itaat etmek üzere sana kesin sözler de vermiş bulunuyoruz!
Yâ Rasûlallah! Sen, istediğini yap! Seni hak peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki, sen bize şu denizi gösterip dalsan, seninle birlikte biz de dalarız, içimizden hiç kimse geri kalmaz!
Senin yarın bizi düşmanımızla karşılaştırmandan da hoşnutsuzluk göstermeyiz.
Savaşta sabır ve sebat göstermek, düşmanla karşılaşınca da sadakatten ayrılmamak, bizim şiarımızdır.
Umulur ki, Allah, sana bizden, gözünü aydın edecek şeyler gösterecektir!
Yürüt bizi Allah'ın bereketine doğru!" dedi.
Sa'd b. Muaz'ın sözleri Peygamberimiz Aleyhisselamı sevindirdi, neşelendirdi ve:
"Haydi, yürüyünüz Allah'ın bereketine doğru!
Size müjdelerim ki; Allah, bana iki taifenin birini va'd buyurdu.
Vallahi, şu anda, sanki o kavmin vurulup düşecekleri yerlere bakıyor gibiyim!" buyurdu.
[102]

Kureyş Müşrikleri Hakkında Süfyan-ı Damrî'den Bilgi Alınışı

Peygamberimiz Aleyhisselam, Zefiran'dan ayrılıp,
21- Esâfir diye anılan sarp yokuşlara doğru ilerledi. Oralardan da,
22- Debbe diye anılan bir beldeye indi.
23- Dağlar gibi büyük kum tepeleri olan Hannan'ı sağda bırakarak,
24- Bedir'in yakınına indi.
Peygamberimiz Aleyhisselamla Hz. Ebu Bekir, hayranlarına binerek, çevrede rastladıkları Süfyan-ı Damrî adındaki bir ihtiyarın yanında durdular.
Ona Kureyşten, Muhammed ve ashabından, oralarda kendisine gelen haberleri sordular.
İhtiyar
"Sizin kimlerden olduğunuzu bana haber vermedikçe, sorduğunuz şeyleri size haber vermeyeceğim" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sen bize haber verdiğin zaman, sana haber veririz!" buyurdu.
İhtiyar
"Buna karşı bu olur mu?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Olur!" buyurdu.
Bunun üzerine, ihtiyar:
"Bana haber geldi ki, Muhammed ve ashabı şu ve şu günde Medine'den çıktılar. Eğer bana haber veren doğru söylemişse, onlar bugün şu şu yerdedirler" dedi. (Peygamberimizle ashabının bulundukları yerleri söyledi.)
Bana şu haber de geldi ki, Kureyş şu şu günde çıktılar. Eğer bana haber veren doğru söylemişse, onlar bugün şu şu yerdedirler" dedi. (Kureyşflerin bulunduğu yeri söyledi.)
İhtiyar, vereceği haberi verdikten sonra:
"Peki, ya siz kimlerdensiniz?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Biz sudan [dölsuyundan]ız!" buyurup, onun yanından ayrılarak sahabilerinin yanlarına döndü.
İhtiyar
"'Sudanız!' demek, ne demektir? Irak'ın suyundan mı?" diye kendi kendine sordu durdu. [103]
24- Peygamberimiz Aleyhisselam Bedir'in yakınında bir yere indi.[104]

Bir Keşif Birliğinin Bedir Suyuna Gönderilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam; akşamleyin,
1- Hz. Ali,
2- Zübeyr b. Avvam,
3- Sa'd b. Ebi Vakkas ve
Ashabdan daha bazılarını, Kureyş müşrikleri hakkında bilgi edinmeleri için Bedir suyuna gönderdi.
Onlar, Kureyşîlere develerle su taşıyanlardan Benî Haccac'ın kölesi Eşlem ile Benî Âs b. Saîd'in kölesi Arîz Ebu Yesar'ı yakalayıp getirdiler ve onları sorguya çektiler.
O sırada, Peygamberimiz Aleyhisselam namaz kılıyor ve kıyamda bulunuyordu.
Sucu köleler:
"Biz, Kureyşîlerin su taşıyıcılarıyız!
Onlar bizi kendileri için su alalım diye gönderdiler!" dediler.
Ashab, onların verdikleri haberden hoşlanmadılar; onları, Ebu Süfyan'ın adamlarından olabileceklerini sanarak, dövdüler.
"Biz, Ebu Süfyan'ın adamlarıyız!" demek zorunda kalınca, bıraktılar.
Peygamberimiz Aleyhisselam, rükû etti, iki secdeyi de yaparak selam verdi ve:
"Size doğru söyledikleri zaman, onları dövdünüz!
Size yalan söyledikleri zaman, onları bıraktınız!?
Onlar doğru söylediler.
Vallahi, onlar Kureyş ordusunun adamlarıdırlar!" buyurduktan sonra, onlara:
"Bana Kureyşîlerden haber veriniz?" buyurdu.
Onlar:
"Vallahi, Kureyşîler işte şu gördüğünüz kum tepesinin arkasındaki vadinin öbür yakasındadıriar!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ordunuz ne kadardır?" diye sordu.
"Çoktur!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sayıları ne kadardır?" diye sordu.
"Bilmiyoruz!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Her gün, ne kadar deve boğazlıyorlar?" diye sordu.
"Bir gün 9, bir gün 10!" dediler.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Demek, 900 ile 1000 arasındadırlar!" buyurduktan sonra:
"Onların içlerinde, Kureyşîlerin eşrafından kimler var?" diye sordu. Sucular:
1- Utbe b. Rebia,
2- Şeybe b. Rebia,
3- Ebu'1-Bahterî b. Hişam,
4- Hakîm b. Hizam,
5- Nevfel b. Huveylid,
6- Haris b. Âmir b. Nüfeyl,
7- Tuayme b. Adiyy b. Nevfel,

8- Nadr b. Haris,
9- Zenrı'a b. Esved,
10- Ebu Cehil Amrb. Hişam,
11-Ümeyye b. Halef,
12- Nübeyh b. Haccac,
13- Münebbih b. Haccac,
14- Süheyl b. Amr,
15- Amr b. Abdi Vedd vardır" dediler.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, sahabilerine dönüp:[105]
"Mekke ciğerparelerini size atmış demektir!" buyurdu.[106]
Peygamberimiz Aleyhisselam, suculara:
"Kureyşîlerden, gelirlerken, yolda onlardan ayrılıp geri dönen kimseler oldu mu?" diye sordu.
Sucular:
"İbn Şerîk, BenîZührelerle geri döndü!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Kendisi doğru yolda olmadığı halde, BenîZührelere doğru yolu göstermiştir!" buyurdu ve:
"Onlardan başka, kimler geri döndü?" diye sordu. Sucular:
"Adiyy b. Ka'b oğulları!" dediler.[107]

Müşriklerin ve Müslümanların Bedir'deki Karargâhları

Kureyş müşrikleri Bedir'e daha önce gelerek bir kum tepesinin arkasındaki Yelyel vadisinin Medine'ye en uzak olan kıyısında konaklamışlardı.

Su kuyuları ise, Yelyel vadisinin Medine'ye en yakın olan kıyısında bulunuyordu.[108]

25- Peygamberimiz Aleyhisselam mücahidlerle birlikte Bedir'e en yakın olun suyun başına gelip ineceği zaman,[109] konak, karargâh hakkında Ensar ile istişarede bulundu.[110]

Hubab b. Münzir, bu hususta görüş sahibi olarak tanınırdı.[111]

Kendisi:

"Ben buraları, buralardaki kuyuları bilirim: Onların tatlı sulu, sulan çekilmez, kesilmiş olanları da benim mâlûmumdur!"[112]

"Biz harp ehliyiz[113] Yâ Rasûlallah! Burası, konak yeri olmaya elverişli değildir. Sen bizi buradan kaldır!

Kureyşîlere en yakın olan bir suyun başına gidelim ve orada konaklayalım. Başında konakladığımız suyun gerisindeki bütün kuyuları kapatalım.

Başına indiğimiz suyun üzerinde bir havuz yapalım ve içini su ile dolduralım.

Kureyşîlerle savaşırken biz havuzumuzdan içelim, onlar içemesinler (susuz kalsınlar)" dedi.

Peygamberimiz Aleyhisselam, Hubab'ın görüşünü, önerisini beğendi.

26- Hemen Müslümanlarla birlikte kalkıp Kureyşîlere en yakın yere indiler. Başına inilen suyun üzerinde bir havuz yapılarak içi su ile dolduruldu ve su içmek için, havuza kaplar da atıldı.[114]

İslam Karargâhında Peygamberimiz Aleyhisselam İçin Bir Gölgelik Yapılışı

Sa'd b. Muaz:
"Ey Allah'ın Peygamberi! Biz sana[115] hurma dallarından[116] içinde duracağın bir gölgelik yapalım.
Bineklerini de yanında bulunduralım.
Sonra, biz düşmanımızla karşılaşır, çarpışırız.
Eğer Allah, onlara karşı güç, kuvvet verir, bizi onlara galip kılarsa-ki, zaten arzu ettiğimiz şey de budur-ne âlâ!
Başka türlüsü olursa, sen binitine atlar, geride bıraküğımız ve bizden olan kimselerin yanına varır, ulaşırsın!
Ey Allah'ın Peygamberi! Onlar da seni bizim kadar çok severler.
Onlardan birçok cemaat geride kalmışlardır.
Eğer onlar senin savaşla karşılaşacağını bilselerdi, senden asla geride kalmazlardı.
Allah seni onlarla korur.
Onlar sana candan bağlıdırlar ve senin yanında cihad edicidirler" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Sa'd b. Muaz'a senada ve hayırla duada bulundu.[117]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Ebu Bekir ile birlikte bu gölgeliğin içine girip oturdu.[118]
Sa'd b. Muaz de, kılıcını sıyırıp, gölgeliğin kapısı önünde dikildi.[119]

Müslümanların ve Müşriklerin Sancaktarları

Muhacirlerin en büyük sancağı Mus'ab b. Umeyr'de, Hazrecîlerin sancağı Hubab b. Münzir'de, Evsîlerin sancağı Sa'd b. Muaz'da idi. Müşriklerin sancaktarları ise; Abduddar oğullarından Nadr b. Haris, Talha b. Ebi Talha, E bu Aziz b. Umeyr idi.[120]

Müslümanların Bedir Savaşında Parolaları

Bedir savaşında Muhacirlerin parolası "Yâ Benî Abdurrahman!",
Hazrecîlerin parolası "Yâ Benî Abdullah!",
Evsîlerin parolası "Yâ Benî Ubeydullah!",[121]
Müslümanların genel parolaları da "Yâ Mansur! Emit!"[122] veya "Ehad! Ehad!" idi.[123]

Savaşta Nasıl Çarpışılacağının Belirlenişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Bedir gecesinde, yanındaki mücahidlene:
"Siz, nasıl çarpışırsınız?" diye sordu.
Âsim b. Sabit kalkıp yay ve ok aldı.[124]
"Ey Allah'ın Resûlü![125] Kureyş kavmi 200 zira' [arşın][126] veya bunayakın[127] mesafede bulundukları zaman,[128] yayla[129] ok atışı olur!
Kureyş kavmi bize ve onlara mızrak erişecek kadar yakınımıza geldikleri zaman, kırılıncaya kadar, mızraklarla çarpışılır.
Mızraklar kırılınca, onlan bırakır, kılıçlan alırız!"[130] dedi. Kılıcı aldı, kuşandı, sıyırarak: [131]
"Çarpışma, kılıçlarla olur!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"İşte, çarpışmanın usûlü böyledir!
Çarpışacak kimse, Âsım'ın çarpışması gibi çarpışsın!" buyurdu.[132]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Bedir'de Müşrik Ulularının Vurulup Düşecekleri Yerleri Birer

Birer Gösterişi

Hz. Ömer, Bedir savaşını anlatırken;

"Resûlullah Aleyhisselam, Bedir'de akşamleyin, müşrik ulularının vurulup düşecekleri yerler hakkında:

'Şurası, yarın inşaallah filanın vurulup düşeceği yerdir![133]

Şurası, yarın inşaallah filanın vurulup düşeceği yerdiril[134]

Şurası, yarın inşaallah filanın vurulup düşeceği yerdir![1] buyurdu[135] ve elini de onların vurulup düşecekleri yerlere birer birer koydu.[136]

Onu hak ile peygamber gönderen,[137] varlığım Kudret Elinde bulunanı[138] Allah'a yemin ederim ki; onlardan hiçbiri, Resûlullah Aleyhisselamın elini, avucunu koyduğu yerden öteye geçmemiştir!" demiştir.[139]

Müslümanları Bedir'de Düştükleri Sıkıntılardan Allah'ın Kurtarışı

Müslümanların Bekir'deki karargâhları kumluktu, kolaylıkla yürünemiyor, yürürken ayaklar kuma gömülüyordu.
Ayrıca, su sıkıntısı da vardı.
Müslümanlardan bazıları ihtilam olmuşlardı.
Abdest ve gusül için bol su bulmakta zorluk çekiyorlardı.
Şeytan da, gerek bunlarla, gerek müşriklerin çokluğu ve güçlülükleri ile korku verip duruyordu.
O sırada, Yüce Allah, gökten yağmur yağdırdı. Vadiden seller aktı. Müslümanlar kaplarını doldurdular, abdest aldılar, guslettiler. Hayvanlarını suladılar.
Yağan yağmur, aynı zamanda, yerin tozlarını yatıştırdı ve pekiştirdi.
Yer, kumlara batmadan üzerinde yürünür hale geldi.
Kureyş müşrikleri ise, yağan yağmurdan, yerlerinden ayrılmaya güç yetiremediler, hareketsiz kaldılar.
Yüce Allah, Müslümanlara sükûnet verici, dinlendirici bir uyuklama da verdi.[140]
Hz. Ali'nin bildirdiğine göre; Bedir'de geceleyin yağan bir yağmura tutuldular, kalkanların ve ağaçların altında siperlendiler. Sonra, hepsi de, tatlı bir uykuya daldılar.
Yalnız Peygamberimiz Aleyhisselam idi ki, bütün gece namaz kılmak ve Yüce Allah'a dua etmekle meşgul olmuş:
"Ey Allah'ım! Şu bir avuç topluluğu helak edecek olursan, artık yeryüzünde Sana ibadet olunmaz!" demiş; şafak sökünce, tanyeri ağarmaya başlayınca da:
"Ey Allah'ın kulları! Namaza!" diyerek seslenmiş, sabah namazını kıldırıp onları savaşmaya teşvik buyurmuştur.[141]
Yüce Allah, Bedir gecesinde Müslümanlara olan lütfünu Kur'ân-ı Kerîm'inde şöyle açıklar:
"O (Allah), size o vakit Kendisinden bir eminlik olmak üzere, hafif bir uyku buruyordu. Sizi tertemiz yapmak, sizden şeytanın murdarlığını gidermek, kalblerinize rabıta vermek, ayaklarınızı pekiştirmek için de, gökten, üstünüze bir su indiriyordu."[142]

Hz. Ömer'in Kureyş Müşriklerine Elçi Olarak Gönderilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam Hz. Ömer'i Kureyşîlere göndererek:
"Geri dönüp gidiniz!
Sizden başkasıyla çarpışmak, bana, sizinle çarpışmaktan daha yeğdir!" buyurdu.
Hakîm b. Hizam:
"Bu, insaflı bir davranıştır! Onu hemen kabul ediniz!
Vallahi, bu insaflı davranıştan sonra, sizin hakkınızda insaflı davranılmaz!" dedi.
Ebu Cehil:
"Allah bize onlardan öç almak fırsatını verdikten sonra, öcümüzü almadıkça, andolsun ki, geri dönmeyeceğiz; onlara hadlerini bildireceğiz ki, bundan sonra ne gözcü çıkanlabilsin, ne de kervanımızın önüne geçilebilsin!" dedi.[143]

Müşriklerin İslam Mücahidleri Hakkındaki Keşif ve İntibaları

Kureyş müşrikleri, Cumah oğullarından Umeyr b. Vehb'i, Müslümanların sayılarını ve yanlarında bulunan şeyleri tahmin etmekle göreviendirip[144] gönderdiler.
"Bizim için, git! Muhammed'in ashabını tahmin et!" dediler.
O da, hemen atına atlayıp İslâm karargâhının çevresini dolaştıktan sonra, müşriklerin yanına döndü ve:
"300 kişidirler!
Bundan ya biraz fazla, ya da biraz eksiktir!er![145]
70 develeri, 2 de atları vardır.[146]
Yalnız, siz bana müsaade ediniz de, onların gizlenmiş veya arkalarında yardımcı olanları da var mı, bir bakayım?" dedi.[147]
Vadinin en uzak taraflarını gezip dolaştı.
Birşey göremeyince, müşriklerin yanına döndü:
"Ben birşey bulamadım[148] Fakat, ey Kureyş cemaatı! Ben kabirlere ölü indirilen keçeler, çullar, Yesrib'in [Medine'nin] saka develerinin ölüler taşıdıklarını gördüm (görür gibi oldum)!
Öyle bir cemaat gördüm ki; onların yanlarında kılıçlarından başka ne bir savunacakları, ne de bir sığınacakları var![149]
Onların, dilsiz gibi, konuşmadıklarını; engerek yılanlarının ağızlarındaki yiyecek kırıntılarını bulmak için dillerini dolaştırdıklarını görmüyor musunuz?!
Vallahi, benim gördüğüm şey; bizden bir adam öldürülmedikçe, onlardan bir adam öldürülmeyecektir![150]
Vallahi, onlar sizden bir adamı öldürmedikçe, kendilerinden bir adamın öldürüleceğini sanmıyorum.[151] Onlar sizden sayıları kadar adam öldürdükten sonra, yaşamakta ne hayır kalır?" dedi.
Kureyş müşrikleri, Umeyr b. Vehb'den sonra, süvarilerinden Ebu Üsâme el-Cüşemî'yi de gönderdiler.
Dolaşıp gelince, ona:
"Ne gördün?" diye sordular.
Ebu Üsâme el-Cüşemî:
"Vallahi, ben ne kısır, iri develer, ne atlar, ne de sayıca çokluk ve hazırlık gördüm!
Fakat, vallahi öyle bir cemaat gördüm ki, onlar ailelerine dönüp gitmeyi istemeyen, ölmeyi isteyen bir cemaattırlar!
Kendilerinin kılıçlarından başka ne bir savunakları, ne de bir sığınakları var!
Onlar, sanki, kalkanlar altında parıldayan gök gözler!" dedikten sonra, "Onların gizlenmiş olanları veya yardımcıları da bulunmasından korkarım!" deyip vadiyi tekrar dolaşarak geldi ve:
"Onların ne gizlenmiş olanları, ne de yardımcıları var!
Artık, siz gereğini ona göre düşününüz!" dedi.[152]

Hakîm b. Hizam'ın İyiniyetli Teşebbüs ve Temasları

Hakîm b. Hizam; Umeyr b. Vehb'in söylediklerini dinledikten sonra, halkın arasından geçip Utbe b. Rebia'nın yanına vardı.
Ona:
"Ey Velid'in babası! Sen Kureyşîlerin büyüğü, seyyidi, içlerinde sözü dinlenirisin! Sen zamanın sonuna kadar hayırla anılmanı istemez misin?" dedi.
Utbe:
"Ey Hakîm! Nedir o?" diye sordu.
Hakîm:
"Halkı seferden geri çevir! Müttefikin Amr b. Hadramî'nin işini (diyetini) üzerine al!" dedi.
Utbe:
"Yaptım gitti! Sen bunu bana bırak! Çünkü o benim müttefikim di r. Onun diyetini, kaybettiği malını ödemek bana düşer.[153]
Yalnız, sen Hanzaliye'nin oğluna [Ebu Cehil'e] git de, onunla bir görüş, konuş.
Ben buna ondan başkasının muhalefetinden korkmuyorum!" dedi. Sonra da, kalkıp bir nutuk irad etti ve nutkunda şöyle dedi:
"Ey Kureyş cemaatı! Vallahi, siz Muhammed ve ashabıyla karşılaşırsanız, birşey yapamazsınız!
Vallahi, onlardan birini öldürecek olan, ya amcasının, ya dayısının oğlunu ya da kabilesinden bir kimseyi öldürmüş, yüzüne hiç bakmak istemeyeceği bir kimsenin yüzüne bakmak zorunda kalmış olacaktır.
Siz geri dönünüz!
Muhammed ile sair Araplar arasından çekiliniz, onu onlarla başbaşa bırakınız!
Eğer onlar onu öldürürlerse-ki, zaten sizin de istediğiniz bu idi-istediğiniz olmuş olur.
Eğer bunun aksi olur (Muhammed onlara galebe çalar), size gelir kavuşursa, onun aleyhinde istediğiniz şeyden dolayı, size ondan bir zarar gelmez."
Hakîm b. Hizam, hemen Ebu Cehil'in yanına vardı.
Ebu Cehil o sırada zırhını hazırlıyordu.
Ona:
"Utbe, beni sana şöyle şöyle söyleyeyim diye gönderdi" diyerek, Utbe'nin söylediklerini nakletti.
Ebu Cehil:
"Vallahi, Muhammed'i ve ashabını görünce, Utbe'nin ödü kopmuş!
Hayır! Vallahi, Allah Muhammed'le bizim aramızda hükmünü verinceye kadar geri dönmeyeceğiz!
Utbe bu sözü ancak deve eti yiyici Muhammed ve ashabını görünce korktuğu için söylemiştir.
Onun oğlu da onların içindedir.
O sizleri bundan dolayı korkutuyor!" dedi.[154]
Hakîm b. Hizam, Mervan'ın sorusu üzerine, bu hadiseyi şöyle anlatır:
"Utbe b. Rebia'nın yanına gidip, ona:
'Ey Velid'in babası! Sen, sağ olduğun müddetçe, bugünün bütün şerefini alıp götürmez misin?' dedim.

Utbe:
'Nedir o, söyle bakayım?' dedi.
Ona:
'Siz Muhammed'den ancak Hadramî'nin oğlunun kanını istemiyor musunuz? O senin müttefikindir. Onun diyetini ödemeyi üzerine al! Halkı geri çevir![1] dedim.
Utbe:
'Ben onun diyetini ödemeyi üzerime alıyorum. Sen de Hanzaliye'nin oğluna [Ebu Cehil'e] git! Ona:
'Yanındakilerle birlikte, amcanın oğlu ile uğraşmaktan vazgeçip, bugün geri dönecek misin?' diye sor!' dedi. Hemen gittim.
Kendisi, önünü ardını sarmış bir cemaat içinde oturuyordu.
O sırada, İbn Hadramî de onun başında dikiliyor ve:
'Ben Abduşşems oğullarıyla olan antlaşmamı bozdum. Manzum oğullarıyla antlaştım!' diyordu.
Ebu Cehil'e:
'Utbe b. Rebia, sana:
'Sen, yanındakilerle birlikte, amcanın oğlu ile uğraşmaktan vazgeçip, bugün geri dön![1] diyor[1] dedim.
Ebu Cehil:
'Utbe senden başka gönderecek elçi bulamadı mı?' dedi.
Ona:
'Hayır! Bulamadı. Zaten, ben ondan başkasına elçi olmayı kabul edecek değilim!' dedim.
Ebu Cehil'in yanından ayrılıp, vakit geçirmeden haberi yetiştirmek için, Utbe'nin yanına vardım.
O sırada, Utbe, İmâ[1] b. Rahasatü'l-Gıfârî'ye dayanmış duruyordu.
İmâ'; Kureyş müşriklerine boğazlanacak 10 deve hediye etmişti.
Ebu Cehil, yüzünde şer tüter bir halde, Utbe'nin yanına çıkageldi. Utbeye:
'Senin ciğerin korkudan şişmiş, ödün kopmuş!' dedi.
Utbe:
Kiminkinin şiştiğini, koptuğunu öğreneceksin![1] diyerek karşılık verince, Ebu Cehil kılıcını sıyırıp sirtoyla Utbe'nin atının sırtna hızlıca vurdu!
İmâ' b. Rahasa:
'Bu, ne kötü fal![1] dedi."[155]
İmâ[1], Utbe'ye:
"Ey Velid'in babası! Nereye bu gidiş?" diye sordu.
Utbe:
"Bilmiyorum vallahi!" dedi.
İma':
"Sen, kavminin ulususun. Halkı geri döndürmekten ve müttefikinin kan bedelini üzerine almaktan seni alıkoyacak ne var?
Nahle'de müsadere edilen kervanı tazmin etmeyi üzerine alır, kavmine salma yaparsın.
Vallahi, Muhammed'den önce, onların istedikleri budur!
Ey Velid'in babası! Muhammed ve ashabıyla çarpışmayınız. Kendinizle çarpışmış olursunuz!" dedi.[156]

Ebu Cehil ile Âmir b. Hadramî'nin Harbi Kızıştırmaya Çalışmaları

Ebu Cehil, Amir b. Hadramî'ye:
"Müttefikin olan şu Uttıe, kardeşinin öcünün alındığını gözünle görmüş olacağın bir sırada, halkı geri çevirmek istiyor!
Kalk da, kardeşinin öldürülmüş olduğunu dile getir, müttefiklerin haklarına riayet ve ahde vefa etmelerini Kureyşîlerden iste!" dedi.
Bunun üzerine, Âmir b. Hadramî ortaya çıkıp:
"Vâh Amr! Vâh Amr!" diyerek bağırmaya başlayınca, sinirler gerildi, harp kızışmaya başladı.
Halk, üzerinde bulundukları serde toplandılar.
Utbe'nin davet ettiği görüş ters anlaşıldı, olumsuz sonuç verdi.
Utbe, Ebu Cehil'in:
"Vallahi, ciğeri korkudan şişmiş!" sözüne kızdı ve:
"Kimin ciğeri korkudan şişmiş? Benim mi, yoksa onun mu, öğrenecektir!" dedi.
Sonra, başına geçirmek için bir miğfer aradı. Başı büyük olduğu, kimsenin miğferi onun başına uymadığı için, miğfer yerine, başına bürüdünden sank sardı .[157]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Yardıma Gelen Huzeyfe ile Babasını Geri Çevirişi

Kureyş müşrikleri, Huzeyfie el-Yeman'la babası Huseyl veya Hısl'ı Bedir'e giderlerken yakaladılar ve onlara:
"Herhalde siz Muhammed'in yanına gitmek istiyorsun uz d ur?" dediler.
Onlar da:
"Bizim Medine'ye gitmekten başka bir maksadımız yok!" dediler.
Bunun üzerine, Medine'ye gitmek, Peygamberimiz Aleyhisselamla birlikte bulunmamak ve çarpışmaya katılmamak üzere, kendilerinden kesin söz aldılar.
Fakat, Huzeyfe ile babası, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldiler.
Başlarından geçeni Peygamberimiz Aleyhisselama anlattılar.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Medine'ye dönünüz! Onlara vermiş olduğunuz sözü yerine getiriniz!
Biz de, müşriklere karşı, Allah'ın yardımını dileriz!" buyurdu.[158]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mücahidleri Saf Nizamına Koyuşu ve Saydırışı, Sevad'ın

Mücahidleri Şaşırtan Bir Davranışı

Kureyş müşrikleri kondukları yerlerinden kalkıp Müslümanların karşısında yer almadan önce, Peygamberimiz Aleyhisselam, elindeki ok çubuğu ile mücahidleri:
"Beri gel!" "Geri git!" diyerek hizaya getirdikten sonra, saydırdı.[159]
Peygamberimiz Aleyhisselam, elindeki ok çubuğu ile safları düzeltirken, saftan ileri çıkmış bulunan Sevad b. Gaziyye'nin kamına dokunup:
"Ey Sevad! Hizaya gel!" buyurmuş,[160] çubuğun izi Sevad'ın kamında iz yapmıştı.[161]
Sevad:
"Yâ Rasûlallah![162] Canımı acıttın! Allah seni hakla,[163] adaletle[164] gönderdi.[165] Yâ Rasûlallah! Kısas!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Kısas ha?!" buyurdu[166] ve hemen kamını açtı.[167]
Ensar:
"Ey Sevad! Allah'ın Resûlüdür o!?" dediler.
Sevad:
"Adalette, hiçbir beşerin diğer bir beşere karşı üstünlüğü ve farkı yoktur!" dedi.[168]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Haydi, kısasını benden al!" buyurdu.
Sevad, boynunu uzatıp Peygamberimiz Aleyhisselamın kamından öptü! Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Sevad! Sen niçin böyle yaptın?"[169] diye sordu.[170]
Sevad:
"Görüyorsun ki,[171] savaşmaya hazırlanmış bulunuyoruz!
İstedim ki; benim en son anım, seninle olan an,[172] tenimin senin tenine değdiği an,[173] seni öptüğüm an olsun!" dedi.[174]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, ona hayırla dua etti.[175]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Ebu Eyyub Halid b. Zeyd'i Maiyyetine Alışı

Ebu Eyyub Halid b. Zeyd el-Ensârî der ki:

"Bedir günü, saf olduğumuz ve Resûlullah Aleyhisselam bizleri gözden geçirdiği sırada, beni ön safta görünce:

'Sen, benim yanımda, benim yanımda bulun!' buyurdu."[176]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Kureyş Müşriklerini Görünce Allah'a Dua ve Münâcatta Bulunuşu

Peygamberimiz Aleyhisselam; Kureyş müşriklerinin harp meydanına geldiklerini görünce:
"Ey Allah'ım! İşte Kureyşliler! Olanca kibir ve gururları, kendilerini beğenmişlikleri ve övünücülük-leriyle gelmişler, Sana düşmanlık etmekte ve Senin Resûlünü yalanlamaktalar!
Biz, Senden, onlara karşı bana va'd buyurmuş olduğun yardımını diliyoruz.
Ey Allah'ım! Sabahleyin onları helak et!" diyerek, Allah'a dua ve münâcatta bulundu.[177]
Hz. Ömer der ki:
"Bedir savaşı olduğu gün, Peygamberimiz Aleyhisselam, ashabına baktı: Onlar 300 küsurdu.
Bir de, müşriklere baktı: onlar 1000'di ve daha da çoktu.
Kıbleye döndü. İki elini uzattı (kaldırdı).
Üzerinde ridası ve izan vardı.
'Allah'ım! Bana yaptığın va'dini yerine getir!
Allah'ım! Şu bir avuç İslâm cemaatını helak edersen, artık Sana yeryüzünde ibadet olunmaz!' diyor, hiç durmadan Rabbinden yardım diliyor ve O'na yalvanyordu.
Ridası omuzundan kayıp düştü.
Ebu Bekir gelip onu Resûlullah Aleyhisselamın omuzuna koydu ve arkasından ayrılmadı.
Nihayet, Ebu Bekir dayanamadı:
'Ey Allah'ın Peygamberi! Rabbine niyaz ettiğin yetişir artk!
O, sana olan va'dini muhakkak yerine getirecektir!' dedi ."[178]
Bunun üzerine Yüce Allah Peygamberimiz Aleyhisselama indirdiği âyette:
"Hani, siz Rabbinizden imdad istiyordunuz da, o da, 'Muhakkak ki, ben size meleklerden birbiri ardınca bin melekle imdad edeceğim!' diyerek duanızı kabul etmişti" buyurdu.[179]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Müjdeli[180] Ey Ebu Bekir! Sana Allah'ın yardımı geldi!
İşte, şu Cebrail'dir. Nak' yokuşlarının üzerinde, atının gemini tutmuş,[181] harp silahı ve zırhı üzerindedir! H ucuma hazır haldedir!" buyurdu.[182]

Mücahidlerin Başlarına ve Göğüslerine Alâmet Takmaları

Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Melekler alâmetlidirler. Siz de kendinize birer alâmet yapınız!" buyurdu.
Bunun üzerine, mücahidler, miğferlerine, takyelerine alâmetler taktılar.[183]
Hz. Hamza deve kuşu kanadımı[184] goğsüne[185] taktı.
Hz. Ali ak yünden alâmet yaptı.
Zübeyr b. Avvam başına sarı bir bez,
Ebu Dücâne kırmızı bez,[186]
Ukbe b. Âmir de miğferinin üzerine yeşil bir bez bağladı.[187]

Utbe b. Rebia'nın Son Gayretinin de Boşa Gidişi

Hz. Ali der ki:
"Kureyş müşrikleri toplandılar ve bize çok yakındılar.
O sırada, deve üzerinde bir adam, Kureyş müşrikleri arasında dolaşıyordu.
Resûlullah Aleyhisselam, bana:
'Yâ Ali! Hamza'yı bana çağır![1] buyurdu.
Hamza, müşriklerin çok yakınında bulunuyordu.
Ona:
'Şu kırmızı develi kimdir? Onlara ne söylüyor?' diye sordu.
Sonra da:
'Eğer şu cemaat arasında hayn emreden bir tek adam olsaydı, şu kırmızı develi adam olurdu!' buyurdu.
Hamza, gelince:
'O, Utbe b. Rebia'dır. Kureyşîleri çarpışmaktan sakındırıyor ve onlara:
'Ey kavmim! Ben karşımda ölmeyi arzulayan bir kavim görüyorum!
Onlarla karşılaşmamanız, onlara yaklaşmamanız, sizin için hayırlıdır! Ey kavmim! Bugün siz benim başıma toplanınız ve 'Utbe b. Rebia, korktu![1] deyiniz, (razıyım). Bilirsiniz ki; ben hiç de sizin en korkağınız değilim!' diyor[1] dedi.
Ebu Cehil, Utbe'nin söylediği bu sözleri işitince, ona:
'Vallahi, senin bu söylediğini senden başkası söyleseydi, onu dişlerimle parçalardım! Senin ciğerin ve kamın korku dolmuş! dedi.
Utbe:
'Beni sen mi ayıplıyorsun ey sarı koku sürünen adam? Bugün hangimizin korkak olduğunu öğreneceksin!' dedi."[188]

Abdullah b. Süheyl'in Müslümanlar Tarafına Kaçması

Kureyş müşriklerinin ileri gelenlerinden Süheyl b. Atnr; Müslüman olan oğlu Abdullah'ı, Habeş ülkesinden Mekke'ye döndüğü zaman yakalayıp dininden döndürmek için bağlamış, Bedir seferine de kendisiyle birlikte çıkarmıştı.
Müslümanlarla müşrikler karşılaştıkları ve birbirlerini gördükleri zaman, Abdullah[189] Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına kaçmaya muvaffak oldu.[190]
Süheyl b. Amr oğlunun bu hareketine son derecede kızdı ve ona ağır sözler söyledi.
Abdullah ise:
"Yüce Allah bunu benim hakkımda çok hayırlı kıldı!" diyerek karşılık verdi.
Abdullah o zaman 27 yaşında idi.[191]
Allah ondan razı olsun![192]

Bazı Müşriklerin İslâm Havuzundan Su İçmeye Gelmeleri

İçlerinde Hakîm b. Hizam'in da bulunduğu birtakım müşrikler İslâm havuzundan su içmeye geldiler. Müslümanlar onlara engel olmak istedikleri zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam: "Bırakınız, içsinler!" buyurdu. İçtiler.
Hakîm b. Hizam'dan başka, su içenlerin hepsi, Bedir savaşında öldürülmüşlerdir.[193]
Hakîm b. Hizam sonradan Müslüman olmuş ve Müslümanlığını İslâm amelleriyle güzelleştirmiştir. Yeminine önem vermek istediği zaman:
"Hayır! Beni Bedir'de öldürülmekten kurtaran Allah'a yemin ederim ki!" derdi.[194]
Allah ondan razı olsun![195]

Esved b. Abdulesed'in Kendisini Havuza Atışı ve Öldürülüşü

Ebu Cehil'in mensup bulunduğu Manzum oğulları kabilesinden Esved b. Abdulesed, yaramaz ve kötü huylu bir adamdı.
Bedir günü:
"Ben Allah'a Ya onların havuzundan su içeceğim, ya onu yıkacağım, ya da onun önünde öleceğim[1] diye and içtim!" diyerek havuza doğru gelirken, Hz. Hamza havuzun önünde karşılayıp ona kılıçla bir darbe indirdi, ayağını baldırının yarısıyla birlikte kesti.
Esved sırtının üzerine düştü, ayağından, arkadaşlarına doğru kan fışkırmaya başladı.
Yeminini yerine getirmek için, havuza kadar elleri ve dizleri üzerinde sürünerek kendisini havuza attı.
Hz. Hamza da, arkasından yetişti. Kılıçla bir darbe daha indirip, onu havuzun içinde öldürdü.[196]

İslam Mücahidlerine Emirler Verilişi, Teşvik ve Tebşirlerde Bulunuluşu

Ramazan'ın 17. günü, Cuma günü, çok sıcak bir gündü. Güneşin harareti pek fazla idi. İki taraf, çarpışmak için, birbirlerine yaklaşmışlardı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, emir vermedikçe Kureyş müşriklerine saldırmamalarını mücahidlere emrederek:[197]
"Eğer Kureyş kavmi sizi sarar, kuşatırlarsa, onlan oka tutunuzu[198] Onlar sizi sarıp kuşatmadıkça, kılıçlarınızı sıyırmayınız!" buyurdu.[199]
Mücahidleri çarpışmaya teşvik etti ve:
"Muhammed'in varlığı Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; bugün her kim sabır ve sebat ederek ve ecrini Allah'tan beki ey erek varıp şu müşriklerle çarpışır ve öldürülürde geri dönemezse, Allah onu muhakkak Cennete koyar![200]
Kalkınız! Genişliği göklerle yer kadar olan[201] ve müttakîler [Allah'ın buyruklarını yerine getiren, yasakladıklarından sakınanlar] için hazırlanmış bulunan[202] Cennete!"[203] buyurunca, Umeyr b. Humam:
"Yâ Rasûlallah! Genişliği göklerle yer kadar olan Cennete hâ!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet!" buyurdu.
Umeyr b. Humam:
"Bak hele! Bak hele!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sana 'Bak hele! Bak hele!' dedirten şey nedir?" diye sordu.
Umeyr b. Humam:
"Hayır! Vallahi, yâ Rasûlallah! Cennet ehlinden olmamı ummaktan başka bir maksadım yok!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Öyleyse, sen onun ehlindensin!" buyurdu.
Bunun üzerine, Umeyr b. Humam, azık torbasından birkaç hurma çıkarıp yemeye başladı. Sonra da, kendi kendine:
"Eğer ben bu hurmaları yiyinceye kadar yaşayacaksam, bu gerçekten uzun bir yaşamdır!" diyerek hemen elindeki hurmaları attı, şehit oluncaya kadar müşriklerle çarpıştı.[204]
Allah ondan razı olsun![205]

Yüce Allah'ın Mü'minlere Emir ve Tavsiyeleri

Yüce Allah, Kur'ân-ı Kerîm'inde şöyle buyurur:
"Ey iman edenler! Toplu bir halde kâfirlerle karşılaştığınız zaman, onlara arkalarınızı çevirmeyiniz (kaçmayınız)!
Tekrar çarpışmak için bir tarafa çekilenin, yahut diğer bir fırkaya ulaşıp mevki tutanın hali müstesna olmak üzere, kim öyle bir günde onlara arka çevirirse, o muhakkak ki Allah'ın gazabına uğramıştır. Onun yurdu Cehennemdir. O ne kötü bir sonuçtur!"[206]
"Ey iman edenler! Bir düşman topluluğuna çattığınız zaman, sebat ediniz ve Allah'ı çok anınız ki, umduğunuza kavuşasınız!
Allah'a ve O'nun resûlüne itaat ediniz!
Birbirinizle çekişmeyiniz. Sonra, korku ile zaafa düşersiniz, rüzgârınız kesilir, elden gider. Bir de, sabır ve sebat ediniz!
Çünkü, Allah sabreden, güçlüklere göğüs gerenlerle beraberdir.
Sizler, yurtlarından çalım satarak, insanlara gösteriş yaparak çıkanlar, halkı Allah'ın yolundan men edenler gibi olmayınız!
Onlar ne yaparlarsa, Allah hepsini çepeçevre kuşatıcıdır!"[207]

Kutbe b. Âmir'in, Yere Attığı Taş Kaçmadıkça Savaştan Kaçmayacağını Söylemesi

Kutbe b. Amir, düşman saflarıyla İslâm safları arasına bir taş atarak: "Şu taş kaçmadıkça, ben de savaştan kaçmayacağım!" dedi.[208]

Müşriklerin Müslümanlar Karşısında Saf Bağlayıp Kılıçlarını Sıyırmaları

Kureyş müşrikleri, İslâm mücahidlerinin karşısında saf bağlayıp kılıçlarını sıyırdılar. Ebu Cehil, safta kısrağının üzerinde idi.
Başkumandan Utbe b. Rebia, kılıcını sıyırıp Ebu Cehil'in atının ayaklarına çarpınca, at arkasının üzerine çöktü!
Utbe b. Rebia, Ebu Cehil'e:
"İn! Bugün, binme günü değildir!
Senin bütün kavmin atlı değillerdir!" dedi.
Ebu Cehil atından hemen indi.
Utbe b. Rebia:
"Sabahleyin hangimizin kavmi için uğursuz olduğu belli olacak!" dedi.[209]

Müşriklerin Mekke'de ve Bedir'deki Duaları

Kureyş müşrikleri, Bedir'e çıkıp gelmeden önce, Mekke'de Kabe'nin örtüsüne yapışarak Allah'tan yandım istemişler
"Ey Allah! İki ordudan en azîzine, iki cemaattan en kıymetlisine, iki kabileden en hayırlısına yandım et!" diyenek dua etmişlendi.[210]
Kuneyş müşriki eni ve Müslümanlan Bedin'de birbirleriyle karşılaştı klanı zaman, Ebu Cehil de:
"Ey Allah'ım! Muhammed hısımlık ilişkilenini bize kestindi ve bize bilinmeyen binşeyle geldi.
Sabahleyin onu helak et!" dedi.
Kendisi aleyhinde ilk hüküm venen, kendisi oldu.[211]

Mücahidlere Meleklerin Yardıma Geldiklerinin Müjdelenişi

İslâm mücahidlerinin güçlü ve kalabalık düşman karşısında zayıf bir durumda bulundukları sırada Peygamberimiz Aleyhisselamı bürüyen vahiy hali açılınca, Peygamberimiz Aleyhisselam, meleklerin yardıma geldiklerini mücahidlere müjdeledi.[212]
Önce, benzeri görülmedik bir rüzgâr geldi, sonra geçip gitti.
Arkasından, ikinci bir rüzgâr geldi. O da geçip gitti.
Daha sonra, üçüncü bir rüzgâr geldi.
Birinci rüzgârda, Cebrail Aleyhisselam 1000 melekle gelip Peygamberimiz Aleyhisselamın yanında yer aldı.
İkinci rüzgârda Mikâil Aleyhisselam 1000 melekle gelip Peygamberimiz Aleyhisselamın sağında yer aldı.
Üçüncü rüzgârda İsrafil Aleyhisselam 1000 melekle gelip Peygamberimiz Aleyhisselamın solunda yer aldı.[213]
Melekler başlarına beyaz sank sarmışlar, sarıklarının uçlarını arkalarına salmışlardı.
Cebrail Aleyhisselamın sarığı ise san idi.[214]
Meleklerin hepsi de kır atlı idiler.
Atlarının alınlarında, sarkan perçemleri vardı.[215]
Şeytanın Sürâka b. Cu'şum'un suretinde müşriklere görünüp[216] Kinane oğullarının da kendilerine yardım için arkalarından gelmekte olduklarını söylediği[217] ve Müslümanların az ve zayıf olduklarını da haber verdiği ve "Bugün, halktan, sizi yenebilecek yok!" diyerek cesaretlendirmeye çalıştığı sırada, melek ordularının Bedir'e geldiklerini görür görmez, iki ökçesinin üzerinde arkasına dönüp oradan kaçtığı rivayet edilir.[218]
Bu hususta Kur'ân-ı Kerîm'de şu açıklama yapılır
"Hani, (müşriklerle) karşılaştığınız zaman, onları gözlerinizde az gösteriyor, sizi de onların gözünde azaltıyordu.
Çünkü, Allah, işlenmesi gereken işi yerine getirecekti.
Bütün işler ancak Allah'a döndürülür."[219]
"Siz düşmandan (sayı ve teçhizatça) zayıf iken, Allah size Bedir'de kat'î bir zafer verdi. Allah'tan sakınınız ki, şükretmiş olasınız.
O vakit, sen mü'minlere:
'İndirilen üç bin melekle Rabbinizin size imdad etmesi yetmez mi size?' diyordun."[220]
"O zaman, şeytan da onların yaptıklarını süslüyor; 'Bugün, size insanlardan galebe edecek hiç kimse yok! Ben de sizin muhakkak ki yardımcınızım!' diyordu.
Vaktâ ki, iki ordu (birbirine) göründü, şeytan onlara (müşriklere) 'Ben sizden uzağım! Gerçekten, ben, sizin göremeyeceğinizi görüyorum! Ben elbette Allahtan korkanm! Allah ukubetinde çok şiddetlidir!' diyerek iki ökçesi üzerinde arkasına dönüp kaçtı ."[221]

Meleklerin İslam Mücahidlerine Nasıl Yardım Ettikleri

Bedir savaşında; leğenlerin içine düşen ufak ve sert taşların çıkardıkları mâdenî sesler gibi, gökten yere sesler gelmeye başladı!
Bu sesler, müşriklerin önlerinde ve arkalarında çınlamakta, yüreklerini titretmekte idi. [222]
Abdullah b. Abbas'a, Gıfâr oğullarından bir zât şöyle anlatmıştır
"Amcamın oğlu ile gelip dağa çıkmıştık ki, dağın üzerinden Bedir görünüyordu.
O zaman, ikimiz de müşriktik.
Çarpışmada kimin yenileceğini gözetliyor,yenenlerle birlikte biz de yağmalayalım diye bekliyorduk.
Dağda bulunduğumuz sırada idi ki, bize yaklaşan bir bulutun içinde atların kişnemelerini işittik!
Ben, birisinin:
'Hayzum! İleri![223] dediğini de işittim.
Amcamın oğlu, korkudan yüreğinin zarı yırtılıp, olduğu yerde oluverdi!
Ben de az kalsın ölecektim, kendimi zor tuttum !"[224]
Gıfârî, Bedir'de bulutun altındaki yere kadar gidip Peygamberimiz Aleyhisselamla ashabını görmüş, fakat onların yanında buluttan işittiği şeylerden hiçbirini göremediğini söylemiştir.[225]
Bedir savaşında bulunanlardan Ebu Useyd Malik b. Rebia da:
"Eğer bugün Bedir'de olsaydım ve gözüm de yanımda görür halde bulunsaydı, ben size meleklerin çıkıp geldikleri dağ boğazını muhakkak gösterirdim! Bunda şek ve şüphe etmiyorum!" demiştir.[226]
İslâm mücahidlerine yardıma gelen melekleri, kaçan ve esir edilen müşriklerden görenler ve anlatanlar da vardır.
Huvaytıb b. Abduluzzâ der ki:
"Ben Bedir'de müşriklerle birlikte bulunmuş, ibret verici şeyler görmüş, melekleri görmüştüm ki, onlar gökle yer arasında Kureyşîleri öldürüyor, esir ediyorlardı .[227]
O zaman, kendi kendime:
'Bu adam [Muhammed Aleyhisselam] muhakkak Allah tarafından korunuyor!' dedim. [228] Gördüğüm şeyleri hiç kimseye anmadım."[229]
Süheyl b. Amr da:
"Bedir günü, gökle yer arasında alaca atlar üzerinde ak benizli ve sarıklı adamlar gördüm ki, onlar bizleri öldürüyorlar ve esir ediyorlardı!" demiştir.[230]
Hakîm b. Hizam da; Bedir günü, semadan ufku kaplayan alaca kilim gibi birşeyin vadiye düştüğünü ve dikkat edince, vadide siyah karınca seli gibi meleklerin aktığını gördüklerini ve bunun da gökten Muhammed Aleyhisselamın desteklendiğini gösteren birşey olduğunun kalbine doğduğunu söylemiştir.[231]
Ebu Davud el-Mâzinf der ki:
"Bedir gününde, müşriklerden bir adamı, vurup öldüreyim diye takip ettim.
Kılıcım daha onun başına erişmeden, başının yere düştüğünü gördüm!
Anladım ki; onu benden başkası öldürdü!"[232]
Sehl b. Huneyf de:

"Bedir gününde, herhangi birimiz bir müşrikin başına kılıcımızı vuracağımız zaman, kılıcımız daha onun başına erişmeden, başının bedeninden yere düştüğünü görüyorduk!" demiştir.[233]
İbn Abbas'ın bildirdiğine göre; "O gün (Bedir günü), Müslümanlardan birzât, önündeki müşriklerden bir adamın arkasından koşarken, onun üzerinde birdenbire bir kırbaç darbesi işitti ve bir süvarinin de:
'İlerle ey Hayzum!' diye seslendiğini işitti.
Bir de önündeki müşrike bakınca, onun boylu boyunca yere serilmiş, bumunun berelenmiş, yüzünün-kırbacın vurduğu şekilde-yanlmiş olduğunu gördü!
Ensarî gelip hadiseyi Resûlullah Aleyhisselama anlattı.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Doğru söyledin! Bu, semadan gelen üçüncü imdaddandır![1] buyurdu."[234]
Sâib b. Ebi Hubeyş:
"Vallahi, beni halktan hiç kimse esir etmedi!" deyince, kendisine:
"Öyleyse seni kim esir etti?" diye sorulmuştu.
Sâib:
"Kureyşîler bozguna uğrayınca, ben de onlarla bozguna uğradım.
Uzun boylu, ak benizli, gökle yer arasında, kır at üzerinde bir adam yetişip beni bağladı.
Abdurrahman b. Avf gelip beni bağlı bulunca, Müslümanlara:
'Bu, kimin esiri!' diye seslendi.
Hiç kimse beni esir ettiğini söylemedi.
Nihayet beni Resûlullah Aleyhisselama kadar götürdüler.
Resûlullah Aleyhisselam, bana:
'Ey Ebu Hubeyş! Seni kim esir etti?' diye sordu.
'Bilmiyorum!' dedim. Gördüğümü söylemek istemedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Seni meleklerden şerefli bir melek esir etti!
Ey İbn Avf! Al git esirini!' buyurdu."[235]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Müşrikler Arasında Bulunan Bazı Kişilerin Öldürülmemesini

Tavsiye Buyuruşu

Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Anladım ki, Hâşim oğullarından ve başkalarından bazı kişiler, Bedir'e zorlanarak çıkarılmışlardır. Bizim onlarla çarpışmamız gerekmez.
O halde, sizden her kim Hâşim oğullarından herhangi birisiyle karşılaşırsa, onu öldürmesin! Kim Ebu'l-Bahterî ile karşılaşırsa, onu öldürmesin! Kim Abbas b. Abdulmuttalib'le karşılaşırsa, onu öldürmesin! Çünkü, onlar ancak isteksiz olarak, zorlanarak Bedir'e çıkarılmışlardır" buyurdu. Bunun üzerine, Ebu Huzeyfe b. Utbe b. Rebia:
"Biz babalarımızı, oğullarımızı, kardeşlerimizi ve aşiretimizi öldüreceğiz de, Abbas'ı mı bırakacağız?!
Vallahi, eğer onunla karşılaşırsam, muhakkak onun yüzüne kılıçla vuracağım!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ebu Huzeyfe'nin böyle söylediğini işitince, Hz. Ömer'e:
"Ey Hafsa'nın babası! Resûlullah'ın amcasının yüzüne kılıçla vurulur mu?!" buyurdu.
Hz. Ömer:
"Yâ Rasûlallah! Beni bırak, onun boynunu kılıçla vurayım?
Vallahi o münafıklık yapmıştır!" dedi.
Ebu Huzeyfe, ağzından çıkan bu sözünden hayatı boyunca korkmuş durmuş ve:
"Benim o günde söylemiş bulunduğum o sözden eman içinde değilim!
Ondan hâlâ korkup duruyorum!
Buna ancak şehitlik keffaret olabilir!" derdi.
Yemâme savaşında da şehit olup, muradına erdi.[236]
Allah ondan razı olsun!
Peygamberimiz Aleyhisselamın Ebu'l-Bahterî'yi öldürmekten mücahidleri nehy buyurması da, Ebu'l-Bahterî'nin Mekke'de Peygamberimiz Aleyhisselamı çok savunan bir kişi olmaşırıdandı.
Kendisi Peygamberimiz Aleyhisselama hiç eziyet etmezdi. Peygamberimiz, ondan, hoşuna gitmeyen bir hareket görmemişti.
Ebu'l-Bahterî, Kureyş müşriklerinin Hâşim ve Muttalib oğulları aleyhinde yazdıkları Sahifeyi bozmak için ayaklanan kişilerdendi.
İslâm mücahidlerinden Mücezzer b. Ziyad, savaş meydanında Ebu'l-Bahterî'ye rastlayınca:
"Resûlullah Aleyhisselam seni öldürmekten bizi nehy buyurmuştur!" dedi.
Ebu'l-Bahterî'nin terkisinde Cünâde b. Müleyha adında bir binek arkadaşı bulunuyordu.
Ebu'l-Bahterî:
"Bu arkadaşım ne olacak?" diye sordu.
Mücezzer:
"Hayır! Vallahi, biz senin arkadaşını bırakacaklardan değiliz!
Resûlullah Aleyhisselam bize ancak bir tek senin hakkında emir verdi" dedi.
Ebu'l-Bahterî:
"Hayır! Vallahi, ölürsek, o ve ben birlikte ölürüz!
Ben binek arkadaşımı yaşamaya düşkünlüğümden dolayı bıraktığımı Mekke kadınlarına söyletmem!" dedi.

Mücezzer, Ebu'l-Bahterî'yi deveden indirip de o çarpışmaktan başkasına yanaşmadığı zaman, çarpıştılar ve Mücezzer onu vurup öldürdükten sonra Peygamberimiz Aleyhisselama geldi ve:
"Seni hak ile peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki; onu esir edip sana getireyim diye çok uğraştım.
O ise yanaşmadı, ancak benimle çarpıştı. Ben de onunla çarpıştım ve kendisini öldürdüm!" dedi.[237]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Haris b. Âmirb. Nevfel hakkında da:
"Onu esir ediniz! Öldürmeyiniz! Çünkü, o Bedir'e gönülsüz olarak çıkarıldı" buyurmuştu.
Fakat, Hubeyb b. Yesaf, onu bilmeyerek öldürdü.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onun öldürüldüğünü haber alınca:
"Eğer ben onu öldürülmeden önce bulsaydım, kendisini kadınlarına bırakırdım!" buyurdu.[238]
Hz. Ali derki:
"Abbas b. Abdulmuttalib'i Ensardan kısacık boylu bir zât esir edip Resûlullah Aleyhisselamın yanına getirince, Abbas:
'Yâ Rasûlallah! Vallahi beni bu adam esir etmedi.
Beni insanların en güzel yüzlüsü, başının saçı iki yana ayrılmış, kır bir ata binmiş, şu cemaat arasında göremediğim bir kimse esir etti!' dedi.
Ensârî:
'Yâ Rasûlallah! Onu ben esir ettim!' diyerek ısrar edince, Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
'Sesini çıkarma! Allah seni şerefli bir melekle destekledi!' buyurdu."[239]
Hz. Abbas'ı esir ettiğini söyleyen zât, Ensardan Ebu'l-Yeser Ka'b b. Amr olup, kendisi çelimsiz, kısa boylu idi.
Hz. Abbas ise gövdeli, iri yarı idi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ebu'l-Yeser'e:
"Ey Ebu'l-Yeser! Abbas'ı sen nasıl esir edebildin!?" diye sordu.
Ebu'l-Yeser:
"Yâ Rasûlallah! Onu esir edebilmek için, ne bundan önce, ne de bundan sonra hiç görmediğim bir zât bana yardımda bulundu. Onun şekil ve şemaili şöyle şöyle idi!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sen Abbas'ı esir alırken, Allah sana şerefli bir melekle yardım etmiş!" buyurdu.[240]
Ebu'l-Yeser Hz. Abbas'la karşılaştığı zaman, o, ayakta donmuş gibi duruyordu.
Ebu'l-Yeser, ona:
"Resûlullah Aleyhisselam seni öldürmekten bizi nehy buyurdu" deyince, Hz. Abbas "Bu, onun akraba hakkını ilk gözetmesi, onlara ilk iyiliği değildir!" dedi.[241]

Harp Ateşini İlk Önce Âmir b. Hadramî'nin Tutuşturuşu

Harp ateşini müşriklerden ilk önce tutuşturan, Amir b. Hadramî oldu.[242] Ona, Hz. Ömer'in azadlısı Mihca' b. Salih karşı çıktı. Âmir b. Hadramî onu şehit etti.[243]
Mihca'ın, kimin tarafından atıldığı bilinmeyen bir okla vurulup şehit edildiği de rivayet edilir.[244] Mihca', Muhacir Müslümanların Bedir'de verdikleri ilk şehitti.[245]
Mihca', Yemenli,[246] Âk b. Adnânîlerden bir köle olup,[247] sabah akşam Allah'ın rızasını ve cemâlini uman ve En'am sûresinin 52. âyetinin nüzulüne sebep olan Müslümanlar arasında idi.[248] Allah ondan razı olsun!
Ensardan ilk şehid de Harise b. Sürâka olup,[249] havuzdan su içerken[250] Hibban b. Arika veya bir başkası tarafından[251] atılan bir okla boğazından vurularak[252] şehit edildi.[253]
Allah ondan razı olsun!
Harise b. Sürâka'nın annesi Ümmü'r-Rebi' Hatun, Peygamberimiz Aleyhisselama gelip: [254]
"Yâ Rasûlallah! Oğlum Harise Cennette ise,[255] hayra uğradı ise[256] sabreder,[257] Allah'ın nzasını dilerim.[258]
Eğer onun hakkında bundan başkası olursa, olanca gücümle[259] Allah'a yalvarır, yakarır, [260] hüngür hüngür ağlar dururum!" dedi.[261]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Hârise'nin annesi! Şu muhakkak ki, Cennet içinde Cennetler vardır! Senin oğlun Firdevs-i âlâ'ya ermiştir!" buyurdu.
Firdevs; Cennetin en üstün, en yüce yeridir.[262]
Bunun üzerine, Hârise'nin annesi gülerek dönüp giderken, kendi kendine:
"Bak hele! Bak hele senin şu yüce nasibine ey Harise!" diyordu.[263]

Utbe b. Rebia, Şeybe b. Rebia ve Velid b. Utbe b. Rebia'nın Meydana Çıkıp Çarpışmak İçin Er

Dilemeleri

Utbe b. Rebia çarpışmaya hazırlandığı zaman, Hakîm b. Hizam ona:
"Velid'in babası! Biraz bekle!
Yoksa, men ettiğin birşeyi ilk işleyen sen olursun!" dedi.[264]
Fakat, Utbe ve kardeşi Şeybe ve Utbe'nin oğlu Velid, Hz. Ali'nin dediği gibi, sadece Cahiliye gururu ve gayretiyle meydana çıktılar ve:
"Bizimle çarpışacak kim var?" dediler.[265]
Onlara karşı, Ensar gençlerinden üçü;
Avf,
Muawiz,[266]
Muaz[267] ya da Abdullah b. Revana meydana çıktı.[268]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Müslümanlarla müşrikler arasındaki bu ilk savaşta, Ensarın müşriklerle karşılaşmalarını istemiyordu.[269]
Kureyş müşrikleri, karşılarına çıkan Ensara:
"Siz, kimlersiniz?" diye sordular.
Ensar gençleri:
"Ensardanız!" dediler.
Müşrikler:
"Bizim sizinle bir işimiz yok!" dediler.
Onlardan birisi.[270] Utbe b. Rebia:
"Biz bunlarla çarpışmak istemiyoruz![271]
Ey Muhammedi Sen kavmimizden, dengimiz olanları karşımıza çıkar![272]
Biz, Abdulmuttalib oğullarından, amcalarımızın oğullarıyla çarpışacağız!" dedi .[273]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, saflarına dönmelerini Ensar gençlerine emir ve kendilerine dua ettikten sonra:
"Kalkınız ey Hâşim oğulları! Allah'ın nurunu, bâtıllanyla söndürmek için gelenlere karşı, hak yolunda çarpışınız-ki, zaten Allah peygamberinizi de bunun için göndermiş bulunuyor![274]
Kalk ey Ubeyde b. Haris!
Kalk ey Hamza!
Kalk ey Ali!" buyurdu.[275]
Ubeyde b. Haris, Hz. Hamza ve Hz. Ali hemen kalkıp müşriklerin karşılarına vardıkları zaman, müşrikler:
"Siz, kimlersiniz?[276] Konuşunuz ki, sizi tanıyalım.
Eğer dengimiz iseniz, sizinle çarpışalım!" dediler.[277]
Ubeyde b. Haris:
"Ben, Ubeydeyim!"
Hz. Hamza:
"Ben, Hamzayım!"
Hz. Ali:
"Ben, Ali'yim!" dedi.
Bunun üzerine, Utbe b. Rebia:
"Değerli birer denklersiniz!" dedi.[278]
Kavmin en yaşlısı olan Ubeyde b. Haris, Utbe b. Rebia ile,

Hz. Hamza, Şeybe b. Rebia ile,
Hz. Ali de, Velid b. Utbe ile karşılaştı ve çarpıştı.
Hz. Hamza, Şeybe b. Rebiayı,
Hz. Ali de, Velid b. Utbe'yi öldürmekte gecikmedi.
Ubeyde b. Haris ile Utbe b. Rebia ise, karşılaştılar ve çarpıştılar.
İkisi de, ayakta duramayacak derecede birbirlerini yaraladılar.
Hz. Hamza ve Hz. Ali, kılıçlarıyla Utbe'nin üzerine yürüyüp, kendisinin ölümünü hızlandırdılar.
Ubeyde b. Hâris'i yüklenip, İslâm karargâhına getirdiler.[279]
Ubeyde'nin kesilen ayağının bileğinden kan ve ilikleri akmakta idi.[280]
Ubeyde b. Haris, o halinde yanağını Peygamberimiz Aleyhisselamın ayağının üzerine koyarak:[281]
"Yâ Rasûlalları! Ben şehit değil miyim?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet! Şehitsin!" buyurdu.
Ubeyde b. Haris:
"Vallahi, Ebu Talib sağ olsaydı, söylediği söze kendisinden ziyade benim lâyık olduğumu anlardı!" dedi ve Ebu Talib'in:
"Biz onun çevresinde, bize çoluklarımızı, çocuklarımızı unutturacak derecede çarpışıp yerlere ser-ilmedikçe, onu size teslim edeceğimizi mi sanıyorsunuz?" mealli beytini okudu. [282]
Ne mutlu o kişiye ki
Hayatının sonucunda
Bulur Şanlı Peygamberi
Kendisinin başucunda.
Ubeyde b. Haris, Bedirden dönülürken,[283] Safra'da vefat etti ve oraya gömüldü.[284]
Allah ondan razı olsun!
Peygamberimiz Aleyhisselam, Nâziye'de konakladığı ve ashabın:
"Biz, bir misk kokusu duyuyoruz!?" diyerek hayret ettikleri zaman:
"Duymanıza ne engel var? İşte, Ebu Muaviye'nin [Ubeyde b. Hâris'in] kabri oradadır!" buyurmuştur.[285]

Ebu Cehil'in Müşrikleri Müslümanlarla Çarpışmaya Kışkırtışı

Ebu Cehil; müşrikleri Müslümanlarla çarpışmaya kışkırtıyor ve:
"Sürâka b. Cu'şum'un ayrılıp yardımını kesmesi sizi aldatmasın!
O, ancak Muhammed'e ve ashabına vermiş olduğu sözün üzerinde durmuştur.
Kudeyd'e dönünce, onun kavmine ne yapacağımızı biliyoruz!
Utbe b. Rebia'nın, Şeybe b. Rebia'nın ve Velid b. Utbe'nin öldürülmeleri de, sizi korkutmasın!
Onlar çarpışacakları sırada acele ettiler, böbürlendiler.
Allah'a yemin ederim ki; bugün, Muhammed ve ashabını tutup urganlara bağlamadıkça dönmeyeceğiz!
Sizden her biriniz, onlardan birisini öldürebilirsiniz!
Fakat, onları öldürmeyiniz, yakalayınız!
Dinlerinden ayrılmak için yaptıkları şeylerin, atalarının yapageldikleri ibadetlerinden, Lât ve Uzzâ'dan yüz çevirmelerinin ne demek olduğunu onlara öğreteceğiz!" diyordu.[286]

Hz. Ebu Bekir'in Müşrikler Tarafından Çarpışmaya Çıkan Oğluna Kızıp Çarpışmaya Çıkmaktan

Alıkonuluşu

Hz. Ebu Bekir'in oğlu Abdurrahman, Kureyş müşriki eriyle birlikte Bedir'e gelmişti.[287]
Kendisi, müşriklerin en cesaretlilerinden ve keskin ok atıcı lan ndandı.[288]
Abdurrahman, meydana çıkıp kendisiyle çarpışacak er dileyince, Hz. Ebu Bekir hemen ayağa kalktı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Biz, senden yararlanıyoruz!" buyurarak, onun oğlu ile çarpışmasına müsaade etmedi. [289]
Hz. Ebu Bekir, oğlu Abdurrahman'a seslenerek:
"Ey habîs! Bana olan nisbetin nerede kaldı?!" dedi.
Abdurrahman:
"Aramızda; silahtan, uzun endamlı, hızlı koşan attan ve yolunu sapıtmış ak saçlı ihtiyarları öldüren keskin kılıçtan başka birşey kalmadı!" dedi.[290]

Müşriklerin Üzerine Kum Saçılıp Mücahidlerin Hücuma Kaldırılışı

Peygamberimiz Aleyhisselam; eline bir avuç kum alıp[291] Kureyş müşriklerine yöneldi ve:
"Kara olsun yüzleri!"[292]
Allah'ım! Onların kalblerine korku doldur! Ayaklarını, titret (tutmaz et!)"[293] diyerek elindeki kumu müşriklere doğru saçtı.[294]
Saçılan kumdan, yüzlerine, gözlerine dolmayan kimse kalmadı![295] Bundan sonra, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hep birden müşriklere hamle ediniz!" buyurup, İslâm mücahidlerini hücuma kaldırdı. [296]
Müşrikler, bozulmaya başladılar.
Yüce Allah; Kureyş müşriklerinin ulularından ve eşrafından öldürteceklerini öldürttü, esir ettireceklerini de esir ettirdi.[297]
Bu hususta Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurulur:
"Hani, Rabbin, meleklere:
'Şüphesiz ki, Ben sizinle beraberim!
Haydi, iman edenlere sebat ilham ediniz![1] diye vahyediyordu.
'Ben kâfirlerin yüreklerine korku salacağım.
Hemen vurunuz boyunlarının üzerine! Vurunuz onların her bir parmağına![1] buyuruyordu.
Bunun sebebi, şudur: Çünkü, onlar Allah'a ve Allah'ın Resûlüne karşı koydular.
Kim Allah'a ve Allah'ın Resûlüne karşı koyarsa, Allah'ın cezası, cidden çok çetindir."[298]
"Onları siz öldürmediniz! Fakat, Allah öldürdü onları!
Attığın zaman da, sen atmadın, ancak Allah attı ve bunu, mü'minleri Kendi tarafından güzel bir nimet imtihanı ile denemek için yaptı.
Şüphesiz, Allah herşeyi işiten ve bilendir."[299]

Tarafların Çarpışmaya İsteklenmeleri

Müslümanlarla müşrikler karşılaştıkları zaman, Allah tarafından, mü'minler müşrikleri az, müşrikler de mü'minleri az ve zayıf görmüşler ve iki taraf da çarpışmaya ısınmış ve isteklenmişlerdi.
Bu husus, Kur'ârvı Kerîm'de şöyle açıklanır:
"Hani, karşılaştığınız zaman, Allah onları (müşrikleri) gözlerinizde az gösteriyor, sizi de onların gözlerinde azaltıyordu.
Çünkü, Allah, işlenmesi gereken işi yerine getirecekti.
Bütün işler Allah'a döndürülür."[300]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Cesaret ve Metaneti

Hz. Ali der ki:

"Bedir günü, savaş şiddetlendiği zaman, Resûlullah Aleyhisselama sığınmıştık. O gün, insanların en cesaretlisi ve en kahramanı o idi. Müşriklerin saflarına ondan daha yakın olan kimse yoktu!"[301]

"Bedir günü, biraz çarpıştıktan sonra;

'Ne yapıyor bir bakayım?' diye acele Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldim.

Peygamberimiz Aleyhisselam, secdeye kapanmış, durmadan:

'Yâ H ayy yâ Kayyûm! Yâ Hayy yâ Kayyûm!' diyordu.

Çarpışmak için, savaş meydanına döndüm.

Resûlullahın yanına tekrar dönüp geldiğim zaman, o yine secdeye kapanmış, Yâ Hayy yâ Kayyûm!' diyordu. Sonra, tekrar çarpışmaya gittim. Tekrar dönüp geldiğim zaman, kendisi yine secdede bunu söylüyordu.

Yüce Allah, ona fetih ve zaferi ihsan etti."[302]

Ashabın Bedir'de Gösterdikleri Kahramanlıklardan Örnekler ve Ebu Cehil'in Öldürülüşü

Ümeyye b. Halef esir edildiği zaman, Abdurrahman b. Avf'a:
"Sizden, kendisine deve kuşu kanadıyla alâmetlenmiş olan o adam kimdir?" diye sormuştu.
Abdurrahman b. Avf:
"O, Hamza b. Abdulmuttalib'dir!" deyince, Ümeyye b. Halef:
"İşte, bize yapılanları, o yaptı!" dedi.[303]
Ebu Cehil'in mensup bulunduğu Manzum oğulları, birçok kimsenin öldürüldüğünü görünce:
"Ebu'l-Hakem b. Hişam'ın yanına yaklaşılamaz! Rebia'nın oğulları acele ettiler ve ölüp gittiler! Onlan, kabileleri koruyamadılar!" dediler ve Ebu Cehil'in etrafında deve sürüsü veya orman gibi oldular, onu ortalarına aldılar.
İçlerinden birisini Ebu Cehil'e benzetmeyi ve onun gibi giydirmeyi kararlaştırdılar.
EbuKays b. Fâke b. Mugîreyi Ebu Cehil'e benzeterek giydirdiler.
Hz. Hamza, onun üzerine yürüdü ve:
"Al bunu da, Abdulmuttalib'in oğlundan, benden!" diyerek, Ebu Cehil'in gözleri önünde vurup öldürdü!
Hz. Ali de, Ebu Cehil gibi giydirilen Abdullah b. Münzir'in üzerine:
"Al bunu da, Abdulmuttalib'in oğullarından, benden!" diyerek, Ebu Cehil'in gözleri önünde öldürdü. Mahzum oğulları, Harmele b. Amfi Ebu Cehil gibi giydirdiler. Hz. Ali ona doğru vardı. Onun da işini bitirdi.
Bunun üzerine, Ebu Cehil ve adamları, Halid b. A'lem'i Ebu Cehil gibi giydirmek istedilerse de, Halid yanaşmadı, kaçındı.[304]
Hz. Ali'nin anlattığına göre; o gün, gündüz ilerleyince, Müslümanlarla müşriklerin saflan birbirine karıştı.
Kum tepesinin üzerinde müşriklerin birisiyle Sa'd b. Hayseme çarpışıyordu. Müşrik, nihayet Sa'd b. Hayseme'yi şehit etti.
Müşrik başına miğfer geçirmişti ve atlı idi.
Hemen attan indi.
Hz. Ali'yi tanıdı.
Hz. Ali ise onu tanıyamadı.
Müşrik:
"Ebu Talib'in oğlu! Çarpışmak için, gel!" dedi.
Hz. Ali onunla çarpışmaya niyetlenince, müşrik yüksekten aşağı inip Hz. Aliye doğru geldi.
Hz. Ali, orta boylu olduğu için, o da müşrikin yaptığı gibi yapmak istedi.
Müşrik:
"Ey Ebu Talib'in oğlu! Kaçıyor musun?" dedi.
Hz. Ali:
"Hayır! Senin yakınında yer alacağım!" dedi ve ayağını pekiştirdikten sonra, döndü.
Müşrik, yaklaşıp Hz. Ali'ye kılıçla vurdu.
Hz. Ali kalkanına siperlendi.
Müşrikin kılıcı kalkana saplanıp kaldı.

Vurma sırası Hz. Ali'ye gelince, onu omuzundan göğsüne doğru kılıçla çaldı. Zırhını enlemesine biçti!
Müşrik, titredi ve sarsıldı.
Hz. Ali, kılıcının onu öldürdüğünü sandı.
O sırada, arkasından bir kılıcın parladığını ve şakıdığını görünce, Hz. Ali başını eğdi.
Kılıcı parlatan:
"Al bunu da, ben Abdulmuttalib'in oğlundan!" derken, müşrikin kellesi miğferiyle birlikte yere yuvarlandı!
Hz. Ali, dönüp arkasına baktığı zaman, Hz. Hamzayı gördü.[305]
Nevfel b. Huveylid, Müslümanlarla karşılaştığı zaman:
"Ey Kureyş cemaatı! Bugün, ululuk, yücelik günüdür!" diyerek haykırmaya başlayınca, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah'ım! Nevfel b. Huveylid'e karşı bana yardımcı ol, onun hakkından gel!" diyerek dua etmişti.
Nevfel b. Huveylid, Kureyş cemaatının dağılmaya başladığını görünce de; Ensar mücahidlerine seslendi:
"Kanlarımızı dökmekten, size ne fayda var? Sizin süte ihtiyacınız yok mu?" dedi.
Cebbar b. Sahr onu esir etti. Önüne düşürüp götürürken, Nevfel, Hz. Ali'nin kendisine doğru seğirterek geldiğini gördü ve:
"Ey Ensârî kardeş! Şu gelen, kimdir? Lât ve Uzzâ'ya and ederim ki; gördüğüm o adam beni öldürmek istiyor!" dedi.
Cebbar b. Sahr:
"O, Ali b. Ebi Talib'dir!" dedi.
Hz. Ali, yetişip onu kılıçla çaldı. Kılıç onun kalkanına battı.
Kılıcını kalkandan kurtardıktan sonra, vurup bacaklarını zırhıyla birlikte kesti. Sonra da, başını gövdesinden ayırdı.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Nevfel b. Huveylid hakkında kimde bilgi var?" diye sorunca, Hz. Ali "Ben onu öldürdüm!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allâhu ekber!" diyerek tekbir getirdi ve:
"Allah, onun hakkındaki duamı kabul buyurdu" dedi.[306]
Hz. Ömer der ki:
"Bedir günü, Âs b. Saîd b.Âs'ı, arslan gibi topraklan yırtıp saçarken gördüm.[307] Öküzün boynuzu ile kaşındığı, kazındığı gibi kaşınıyor, kazınıyordu. Ben ondan uzak durdum. Amcasının oğlu[308] Ali b. Ebi Talib, üzerine yürüyüp[309] onu öldürdü!"[310]
Hz. Ali, Bedir'de müşriklerin başlarını vurup vurup düşürüyordu.[311]
Ebu Cehil; uzun kuyruklu bir at üzerinde bulunuyor,[312] müşriklerin ordusu içinde, recezler söyleyerek, kendisinden hiçbir savaşta öç alınamayacağını iddia edip, "Beni anam bu gibi işler için doğurdu!" diyerek övünüp duruyordu.[313]
Abdurrahman b. Avf der ki:
"Bedir günü, sağıma soluma baktım, gördüm ki; Ensar gençlerinden, çok genç ikisinin arasındayım.
Ben ise, onlardan daha güçlü olanlar arasında bulunmak isterdim.
Onlardan biri bana:

'Ey amca! Sen Ebu Cehil'i tanır mısın?' diye sordu.
Ben de:
'Evet! Tanınm! Senin ona ne hacetin var ey kardeşimin oğlu?' dedim.
Genç:
'Haber aldım ki; o, Resûlullah Aleyhisselama sövermiş!?
Varlığım Kudret Elinde olan Allah'a yemin ederim ki; ben onu bir görecek olursam, ikimizden, eceli gelen ölmedikçe, şahsım onun şahsından ayrılmayacaktır!' dedi.
Gencin bu sözüne şaştım.
Öbür genç de, berikinin söylediği gibi söyledi.
Çok geçmeden, Ebu Cehil'i halkın arasında dönüp dururken gördüm ve:
'Görüyor musunuz? İşte, sorduğunuz adam!' dedim.
Gençler hemen kılıçlarını sıyırdılar. Ebu Cehil'e doğru seğirtip gittiler ve onu kılıçtan geçirdiler.
Bu gençler, Muaz b. Afra' ile Muaz b. Amr b. Cemuh idi."[314]
Ebu Cehil ile ilk karşılaşan, Muaz b. Amr b. Cemuh oldu.[315]
Muaz b. Amr b. Cemuh der ki:
"Ben kavimden işitmiştim.[316] Onlar:
'Ebu'l-Hakem [Ebu Cehil] orman içindedir! Hiç kimse ona erişemez! Ona yol bulamaz!' diyorlardı.[317]
O, orman içinde korunmaya alınmış gibi idi.[318]
Kureyş müşriklerinin onun hakkında söylediklerini işittiğim zaman,[319] onu kendime hedef yaptım, ona doğru
vardım. Fırsat bulunca, ona saldırdım.
Kılıcımla bir darbe indirip, ayağını baldırının yarısından uçundum!
Vallahi, düştüğü zaman, onu, yem için hurma çekirdeği ufaltan değirmenin altına giden hurma çekirdeklerinin o değirmende döğülürken sıçramasına benzettim.
Onun oğlu İkrime de, bana, omuzumun üzerinden kılıçla vurup kolumu kesti.
Elim, yanımdan, derime asılı kaldı!
Bunun üzerine, çarpışmak bana zor ve çetin geldi.
Gün boyunca, elim arkamda sürünür olduğu halde, savaşmaya devam ettim.
Beni rahatsız edince de, üzerine ayağımla bastım, onu koparıp attım![320]
Sonra, her yere sığınmaya çalıştığı sırada İkrimeye rastladım.
Eğer kolum yanımda (yerinde) olsaydı, o gün, muhakkak onu öldürmeyi arzu ederdim!"[321]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Acaba Ebu Cehil ne yapıyor? Kim gidip bir bakar?" buyurdu.[322]
Ebu Cehil'in ölüler arasında araştırılmasını emretti.[323]
Bunun üzerine, Abdullah b. Mes'ud onu aramaya gitti ve buldu.
"Â! Ebu Cehil! Sensin hâ!" dedi ve onun sakalından tuttu.[324]
Abdullah b. Mes'ud der ki:
"Ben onu son dakikalarını yaşadığı sırada buldum ve tanıdım, boynuna ayağımla bastım ve:
'Ey Allah düşmanı! Allah seni zelil ve hakîr kıldı, değil mi?[1] dedim. O, 'Allah beni ne ile zelil ve hakîr kıldı? Kavminin öldürdüğü adamdan, benden daha üstün kim var? Ey koyun

çobancığı! Sen çetin ve erişilmesi çok güç olan bir yere çıkmışsın! Sen onu bırak da, bana haber ver ki, bugün devran kimindir?' dedi.
'Allah'ın ve Resûlullahındır!' dedim.[325]
Kendisine 'Seni öldüreceğim!' dediğim zaman, bana:
'Efendisini öldüren ilk köle sen değilsin!
Benim için en ağır gelen şey, beni senin,[326] çiftçilerin [Medinelilerin] öldürüp[327] Mutayyibîn'den veya Ah lâftan bir adamın[328] öldürmüş olmamasıdır!' dedi.[329]
Ebu Cehil'in yanında iyi bir kılıç vardı.
Benim yanımdaki kılıç ise, eski ve işe yaramaz bir kılıçtı.
Kendi kılıcımla onun başını kesemeyince, elime Ebu Cehil'in kılıcını aldım. Kendisini kendi kılıcıyla öldürdükten sonra, Resûlullah Aleyhisselamın yanına vardım:
'Ebu Cehil'i öldürdüm!' dedim.
'Kendisinden başka ilah olmayan Allah aşkına, doğru mu?' diyerek bana üç kere yemin ettirdi.[330] Secdeye kapandı.[331] Allah'a hamd ü sena etti.[332] 'Allâhu ekber!' diyerek tekbir getirdikten sonra:
'Hamdolsun O Allah'a ki, va'dini doğruladı, kuluna yardım etti. Toplanan toplulukları, tek başına, hezimete, bozguna uğrattı' dedi.[333]
Ebu Cehil için de:
'Bu, bu ümmetin Firavunu idi' buyurdu."[334]
Abdulkays kabilesinden Ma'bed b. Vehb de, Bedir savaşında, iki elinde iki kılıç kullanarak çarpışmıştır.[335]
Peygamberimiz Aleyhisselam, gerek Ma'bed'i ve gerek Abdulkays kabilesinin öteki yiğitlerini: "Onlar, Allah'ın yeryüzündeki arslanlarıdır!" diyerek tebrik ve takdir buyurmuştur.[336]
Abdullah b. Mes'ud:
"Bedir günü, çarpışırken, Sa'd b. Ebi Vakkas'ı gördüm.
Piyadeler arasında atlı gibi çarpışmakta idi!" demiştir.[337]
Zübeyr b. Avvam derki:
"Bedir günü, ben, Ubeyde b. Saîd b. Âs'la karşılaştım.
O, baştan ayağa kadar zırha bürünmüş, gözlerinden başka bir yeri görünmez halde, at üzerinde bulunuyordu.
Büyük karınlı olduğu için, kendisine 'Ebu Zâtülkiriş' denilirdi.
'Ben, Ebu Zâtülkiriş'im! Ben, Ebu Zâtülkiriş'im!' diyerek, herkese meydan okuyordu.
Elimdekimi mızrağımı, hemen onun gözüne sapladım, yıkılıp öldü! Ayağımı yanağına bastım, mızrağımı olanca gücümle çekip çıkardım. Fakat, mızrağımın iki tarafı eğilmişti."[338]
Ükkâşe b. Mıhsan'ın, Bedir savaşı gününde, elindeki kılıcı kırılmıştı. Peygamberimiz Aleyhisselam ona ağaç dallarından bir dal verip:
"Ey Ükkâşe! Çarpış bununla!" buyurdu.
Ükkâşe o dalı alıp salladığı zaman, dal, elinde uzun boylu, dayanıklı, parlak bir kılıç oluverdi! Ükkâşe; Peygamberimiz Aleyhisselamla birlikte bulunduğu bütün savaşlarda bu kılıcı kullandı. Avn diye anılan bu kılıç, hayatı boyunca, kendisinin yanında kaldı.[339]
Müşriklerden Âsim b. Ebi Avf:

"Ey Kureyş cemaatı! Akrabalık haklarını gözetmeyen, topluluğunuzu dağıtan, bilinmeyen şeyi size getiren Muhammed'le çarpışınız! O kurtulursa, ben kurtulmayayım!" diyerek haykırırken, Ebu Dücâne Simâkb. Hareşe ile karşılaştılar ve çarpıştılar.
Ebu Dücâne onu bir vuruşta öldürdü.
Üzerindeki silahını, ötesini berisini almaya durunca, Hz. Ömer üzerlerine geldi:
"Bırak şimdi onun ötesini berisini! Biz daha düşmanla uğraşıp duruyoruz..." dedi.
O sırada, müşriklerden Ma'bed b. Vehb[340] gelerek Ebû Dücâne'ye arkasından kılıçla bir darbe indirdi.
Ebu Dücâne, deve çöker gibi, yere çöktü!
Hemen kalkıp, ona kılıç vurmaya başladı. Fakat onu öldüremedi.
Ma'bed, önünde göremediği bir çukura düşünce, Ebu Dücâne onun üzerine çöktü ve başını kesti.[341]

Ümeyye b. Halef'in Esir Edilişi ve Öldürülüşü

Abdurrahman b. Avf der ki:
"Ümeyye b. Halef,[342] Mekke'de,[343] Cahiliye devrinde[344] dostumdu.
İsmim de, Abdi Amr idi.[345]
İslâmiyet geldiği,[346] Müslüman olduğum zaman, Abdurrahman olarak isimlendim.[347]
Bizim Mekke'de bulunduğumuz sırada, o bana rastlarve:
'Ey Abdi Amr! Babanın seni isimlendirdiği bir isimden yüz mü çevirdin?!' der, ben de kendisine:
'Evet![348] Allah beni İslâmiyete erdirdi. Abdurrahman olarak isimlendim[349] derdim.
O da:
'Ben Rahman'ı tanımıyorum![350] Yemâme'deki Müseylime de Rahman adıyla adlanmışür. Ben seni bu adla çağırmam.[351]
Sen aramızda bundan başka bir isim kullan ki, ben seni onunla çağırayım.
Seni ilk isminle çağırdığım zaman, bana cevap vermiyorsun. Ben de seni bilmediğim birşeyle çağıramam!' derdi.
Gerçekten de, beni 'Ey Abdi Amr!' diye çağırdığı zaman, ona cevap vermezdim.
Kendisine:
'Ey Ali'nin babası! Dilediğini yap!' dedim.
Bunun üzerine, o bana:
'Sen, Abdulilâh'sın!' dedi.
Ona:
'Evet!' dedim.
Rastladıkça, bana 'Ey Abdulilâh!' dediği zaman ona cevap verir ve kendisiyle konuşurdum.
Bedir gününde, ona rastladım:
Oğlu Ali b. Ümeyye'nin elinden tutmuş, duruyordu.
Ben de, savaşta ele geçirdiğim birtakım zırhları yanımda taşıyordum.
Ümeyye b. Halef, beni görünce:[352]
'Ey Abdi Amr!' diye seslendi.
Kendisine cevap vermedim.
Bunun üzerine, bana:
'Ey Abdulilâh!' diye seslendi.
'Evet!' dedim.[353]
Ümeyye b. Halef, bana:
'Senin bende alacak birşeyin yok mudur?
Ben senin yanındaki zırhlardan daha hayırlı değil miyim?!' dedi.
Ona:
'Evet! Öyledir!' dedim.
Ellerimden zırhları atıp onun ve oğlunun ellerinden tuttum.
Ümeyye b. Halef:
'Doğrusu, ben bugünkü gibisini şimdiye kadar hiç görmemişimdir![354] Sizin süte ihtiyacınız yok mudur?' dedi.[355]
Ümeyye b. Halef, bu sözüyle, 'Beni kim esir ederse, ona fidye (kurtulmalık akçesi) olarak bol sütlü deve veririm' demek istemişti.[356]

Ben; Ümeyye b. Halef ile onun oğlu arasında, onların ellerinden tutmuş olduğum halde giderken, Ümeyye b. Halef, bana:
'Ey Abdulilâh! Sizden[357] göğsünde deve kuşu kanadıyla alâmetlenmiş olan o adam kimdir?[1] diye sordu.
Ona:
'O, Hamza b. Abdulmuttalib'dir![1] dedim.
İşte, bizim başımıza bütün bu işleri getirmiş olan odur![1] dedi.[358]
Vallahi, ben onlan önlerine düşüp götürüyordum ki, Bilal onu benimle birlikte gördü.
Ümeyye b. Halef Mekke'de ona İslâm'ı bırakması için işkence yapar, onu Mekke'nin güneşten kızmış kumluğuna yatırarak büyük bir kaya parçası getirip onun göğsünün üzerine konulmasını emreder, sonra da:
'Ya işte böylece devam edersin, ya da Muhammed'in dininden ayrılırsın!' derdi.
Bilal ise, bu işkencelere karşı:
'Allah birdir! Allah birdir! [Ehad! Ehad!][1] demekten geri durmazdı.
Bilal, onu görür görmez:
'Küfrün başı Ümeyye b. Halef ha!
O kurtulursa, ben kurtulmam![1] dedi.
Ona:
'Ey Bilal! O şimdi benim esirimdir![1] dedim.
Bilal:
'O kurtulursa, ben kurtulmam!' dedi.
Bilal'e:
'Beni dinlemiyor musun, ey karanın oğlu![1] dedimse de, o:
'Eğer o kurtulursa, ben kurtulmam![1] dedi ve sesinin çıkabildiği kadar:
'Ey Allah'ın Ensarı! İşte, küfrün başı Ümeyye b. Halef!
O kurtulursa, ben kurtulmam![1] diyerek bağırmaya başladı.
Birden, bizi kuşattılar, bilezik gibi halka içine aldılar.
Ben ise, onu korumaya ve savunmaya çalışıyordum.
İçlerinden bir adam, kılıcını sıyırdı.
Ümeyye'nin oğlunu, ayağından vurup yere düşürdü.
Ümeyye ise, şimdiye kadar bir benzerini daha işitmediğim bir çığlık kopardı.
Ona:
'Artık sen kendini kurtar! Senin için kurtuluş yoktur! Vallahi, ben senden hiçbir şeyi gideremem![1] dedim.
Ümeyye b. Halef ile oğlunu kılıçtan geçirdiler, işlerini bitirdiler.
Allah Bilal'e rahmet etsin ki, onun yüzünden hem zırhlarım elimden gitti, hem esirleri m !"[359]
Abdurrahman b. Avf'in Ümeyye b. Halefe göstermek istediği vefakârlık, aralarındaki yazılı bir sözleşmeden ileri geliyordu.
Bu sözleşmeye göre:
Abdurrahman b. Avf'm Mekke'deki mallarını ve akrabalarını korumayı Ümeyye b. Halef, Ümeyye b. Halefin Medine'deki mallarını ve akrabalarını korumayı da Abdurrahman b. Avf üzerine almış bulunuyordu.[360]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Kureyş Müşriklerinin Bozulup Kaçacakları Hakkındaki Âyeti

Okuyarak Çadırından Çıkışı

Peygamberimiz Aleyhisselam, zırh gömleğini üzerine giyinmiş olduğu halde çadırından dışarı çıkarken, Kamer sûresinin:
"Yakında o cemaat bozguna uğrayacak, onlar arkalarını dönüp kaçacaklar!" mealli 45. âyetini okumuştu. [361]
Bu âyet Mekke'de nazil olmuştur.[362]
Hz. Ömer der ki:
"Bu âyet nazil olduğu zaman, kendi kendime:
'Acaba hangi cemaat bozguna uğratılacak? Kime galebe çalınacak ola?!' demiştim.
Bedir günü gelip de Resûlullah Aleyhisselamın zırhını giyinmiş olduğu halde bu âyeti okuduğunu görünce, anladım ki, Yüce Allah meğer Kureyş müşriklerini bozguna uğratacakmış!' dedim.[363]
Bu âyetin tefsirini o gün öğrendim!"[364]

Müşriklerin Öldürülmeyip Esir Edilmelerinden Sa'd b. Muaz'ın Hoşnutsuzluk Göstermesi

Müşrikler bozguna uğradığı zaman, Müslümanlardan bir kısmı müşrikleri takip ve esir ediyor, bir kısmı da ganimet mallarını topluyordu.[365]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Sa'd b. Muaz'ın yüzünde, halkın yaptıkları şeyden (müşrikleri öldürmeyip esir etmelerinden) hoşnutsuzluk gösterdiğini gördü.
Ona:
"Vallahi, ey Sa'd! Halkın yaptığı şeyden hoşlanmıyor gibisin?" buyurdu.
Sa'd b. Muaz:
"Evet! Vallahi yâ Rasûlallah! Bu, Allah'ın Kureyş müşriklerinin başına getirdiği ilk musibetti. Bence onları öldürmek sağ bırakmaktan daha makbuldür!" dedi.[366]

Bedir Savaşında Öldürülen ve Esir Edilen Müşriklerin Sayısı

Bedir savaşında Kuneyş müşriklerinden 70 kişi öldürüldü ve bir o kadar da esir edildi. [367] Ebu Cehil, öldürülen müşriklerin altmışdokuzuncusu idi.[368]

Müşrik Ölülerinden Yirmidördünün Bedir'deki Pis Bir Kuyuya Atılışı

Peygamberimiz Aleyhisselam; Kureyş müşriklerinin ulularından yirmidört kişinin cesetlerinin birara-da kaldırılmasını emir buyurdu da, onlar Bedir kuyularından pis bir kuyuya atıldılar. Böylece, pis kuyu yeni pislikleri de içine almış oldu.[369]

Babasının Cesedi Kuyuya Atılırken Ebu Huzeyfe'nin Üzüntü Duyuşu ve Üzülmesinin Sebebi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Ebu Huzeyfe'nin babası Utbe'nin cesedi sürünüp kuyuya atılırken, Ebu Huzeyfe'nin üzüldüğünü ve yüzünün renginin değiştiğini görünce:
"Ey Ebu Huzeyfe! Galiba, babanın durumundan dolayı kalbine birşeyler girdi?" buyurdu.
Ebu Huzeyfe:
"Hayır! Vallahi, yâ Rasûlallah! Bana ne babamdan, ne de onun vurulup düşeceği yerden dolayı bir şüphe gelmiştir.
Fakat, ben babamda bulunduğunu bildiğim isabetli görüşlülük, usluluk ve faziletin kendisini er geç İslâmiyete kılavuz I a maya yeteceğini sanmakta ve ummakta idim.
Onun uğradığı musibeti görünce, küfür üzerine ölüp gittiğini düşündüm, bu bana üzüntü verdi" dedi.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam Ebu Huzeyfe için hayırla dua etti ve hayır diledi.[370]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Bedir Kuyusuna Cesetleri Atılan Müşriklere Hitabı

Düşman bir kavme galip olduğu zaman, oranın açık bir sahasında üç gün kalmak Peygamberimiz Aleyhisselamın âdeti idi.
Bedir savaşının üçüncü günü olunca da, Peygamberimiz Aleyhisselam devesinin getirilmesini emir buyurdu. Yol ağırlığı deveye yüklenip bağlandı. Bundan sonra, Peygamberimiz Aleyhisselam, yaya olarak yürümeye başladı.
Ashabı da, kendisinin ardı sıra yürüdüler ve birbirlerine:
"Herhalde, Resûlullah Aleyhisselam bir iş için gidiyor, sanırız" dediler.
Nihayet, Peygamberimiz Aleyhisselam, müşriklerden öldürülenlerin atıldığı kuyunun bir tarafında durdu ve onlara:
"Ey filanın oğlu filan! Ey filanın oğlu filan![371]
EyUtbe b. Rebia!
Ey Şeybe b. Rebia!
Ey Ümeyye b. Halef!
Ey Ebu Cehil b. Hişam!...' diye isimlerini birer birer sayarak seslendi[372] ve:
"Siz Allah'a ve Resûlullaha itaat etmiş olsaydınız, itaatiniz sizi sevindirir mi idi? (Elbette sevindirirdi.) [373]
Peygamberine en kötü davranan peygamber aşireti siz oldunuz:
Siz beni yalanladınız, başka insanlar ise beni doğruladılar!
Siz beni yurdumdan çıkardınız, başka insanlar ise beni barındırdılar!
Siz benimle çarpıştınız, başka insanlar ise bana yardım ettiler![374]
Allah'ın ve Resûlünün,[375] Rabbinizin[376] size va'd ettiği şeyi siz hak ve gerçek buldunuz mu?[377] Bulmuş bulunuyorsunuz, değil mi?[378] Ben, Rabbimin bana va'd ettiği şeyi hak ve gerçek buldum ![379]
Biz, Rabbimizin bize va'd ettiği şeyi hak ve gerçek bulduk!" buyurdu.[380]
Hz. Ömer[381] ve bazı sahabiler:[382]
"Ya Rasûlallah! Ölmüş,[383] ruhsuz cesetlere,[384] ölmüş.[385] kokmuş bir hale gelmiş[386] bir topluluğa mı sesleniyorsun?![387] Onlarla mı konuşuyorsun?!"[388] dediler.
Hz. Ömer:
"Yâ Rasûlallah! Onlar senin sözlerini nasıl işitsinler, sana nasıl cevap versinler ki, hepsi leş olmuşlar?!" dedi.[389]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Nefsim,[390] Muhammed'in nefsi[391] Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; [392] benim söylediklerimi, siz onlardan daha iyi işitir değilsiniz![393] Fakat, onlar cevap vermeye kadir olamazlar![394]
Onlar, Rablerinin kendilerine va'd ettiği akıbetin hak ve gerçek olduğunu öğrenmiş bulunuyorlar!" buyurdu.[395]

Toplanan Ganimetler Hakkında Mücahidler Arasında Çıkan Anlaşmazlığın Giderilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam; mücahidlerin karargâhta topladıkları malların biraraya getirilmesini emretti.
Mücahidler, bunun üzerinde anlaşmazlığa düştüler.
O malları toplayanlar
"Onlar bizimdir!" dediler.
Düşmanla savaşanlar, onları kovalayanlar:
"Vallahi, biz olmasaydık, siz o ganimetleri elde edemezdiniz! Kureyş müşriklerini oyalayıp sizin onu toplamanıza imkân veren biziz!" dediler.
Müşriklerin arkadan gelmesinden korkarak Resûlullah Aleyhisselamı koruyanlar da:
"Vallahi, siz bizden daha fazla hak sahibi değilsiniz! Allah onları bize yendirdiği zaman, biz de düşman öldürmesini ve o malları koruyan kimse bulunmadığı zaman onu almasını biliyorduk. Fakat, biz düşmanın Resûlullah Aleyhisselama saldımnasından korktuk da, onun önünde durduk. O halde, siz o mallara bizden daha müstahak değilsiniz!" dediler. [396]
Ubâde b. Sâmit der ki:
"Bedir ashabı olarak ganimet üzerinde anlaşmazlığa düştüğümüz ve onda ahlâkımızın kötüleştiği sırada, Enfâl sûresi hakkımızda nazil oldu.
Böylece, Allah o ganimetleri ellerimizden çıkarttı ve onu Resûlünün eline verdi.
Resûlullah Aleyhisselam da, onu Müslümanlar arasında eşit olarak bölüştürdü."[397]
Savaşta büyük yararlılık ve kahramanlık gösterenler, kendilerine, zayıf Müslümanlardan farklı bir hisse verileceğini sanıyorlardı.
Peygamberimiz Aleyhisselam ganimetlerin eşit olarak bölüştürülmesini emir buyurunca, Sa'd b. Ebi Vakkas:
"Yâ Rasûlallah! Zayıfların koruyucuları olan süvarilere de, zayıflar gibi mi hisse vereceksin?!" demişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Anan ağlasın[398] Sa'd'ın anasının oğlu![399] Sizler, yardıma ve rızka, zayıflarınız yüzünden nail olmuyor musunuz?!" buyurdu.[400]
Müslümanların bu hususta Allahtan korkmaları. Allah'a ve Resûlüne itaatleri, aralarını düzeltti.[401]

Cebrail Aleyhisselamın Peygamberimiz Aleyhisselamdan Müsaade Alıp Bedir'den Ayrılışı

Bedir'de savaş sona erince, Cebrail Aleyhisselaım, kısrak üzerinde, zırhlı, mızraklı olduğu halde Gubar seniyesinde görünüp:
"Ey Muhammedi Rabbin olan Yüce Allah beni sana gönderdi.
Sen razı oluncaya kadar senden ayrılmamamı da, bana emir buyurdu. Razı oldun mu?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet! Razı oldum!" buyurunca, Cebrail Aleyhisselam dönüp gitti.[402]

Bedir Şehitleri

Bedir savaşında, altısı Muhacirlerden, sekizi de Ensardan olmak üzere 14 şehit verildi.

Muhacirlerden olan şehitler

1- Ubeyde b. Haris,
2- Umeyr b. Ebi Vakkas,
3- Züşşimaleyn b. Abdi Amr,
4- Âkil b. Bükeyr,
5- Mihca',
6- Safvan b. Beyzâ.

Ensardan olan şehitler

1- Sa'd b. Hayseme,
2- Mübeşşir b. Abdulmünzir,
3- Yezid b. Haris,
4- Umeyr b. Humam,
5- Râfib. Mualla,
6- Harise b. Sürâka,
7- Avf b. Haris,
8- Muavviz b. Hâris.[403]

Bedir'den Ayrılıp Üseyl Vadisinde Geceleniși ve Zekvan'ın Gece Bekçiliği Edişi

Peygamberimiz Aleyhisselam; ganimet mallarının toplanıp taşınmasına Abdullah b. Ka'b'ı memur edip,[404] kendisine Ashabdan birisinin de yardımcı olmasını emir buyurdu.[405]
İkindi namazını Bedir'de kıldıktan sonra hareket edip Üseyl'e varıldı ve orada kalındı.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Geceleyin bizi koruyacak (bekleyecek) kim var?" diye sordu.
Herkes sustu.
Hemen, bir adam ayağa kalktı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Sen, kimsin?" diye sordu.
O:
"Zekvan b. Abdi Kays!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Otur!" buyurdu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bizi geceleyin koruyacak (bekleyecek) başka kim var?" diye tekrar sordu.
Bir adam ayağa kalktı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Sen, kimsin?" diye sordu.
O:
"İbn Kays!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona da:
"Otur!" buyurdu.
Bir müddet bekledikten sonra, Peygamberimiz Aleyhisselam sorusunu tekrarladı.
Yine, bir adam ayağa kalktı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Sen, kimsin?" diye sordu.
Adam:
"Ebû Sebu' (Ebû Süba')!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona da:
"Otur!" buyurdu.
Bir müddet sonra, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Üçünüz de kalkınız!" buyurdu.
Zekvan b. Abdi Kays yalnız başına ayağa kalkınca, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Öteki arkadaşların nerededir?" diye sordu.
Zekvan b. Abdi Kays:
"Yâ Rasûlalları! Bu gece senin bütün sorularını cevaplayan ben idim!" dedi.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Allah da seni korusun!" diye dua buyurdu.
Zekvan b. Abdi Kays, böylece gece bekçiliği yaptı.[406]
Allah ondan razı olsun![407]

Seyer'de Durulup Ganimet Mallarının Mücahidlere Bölüştürülmesi

Peygamberimiz Aleyhisselam; ganimet malları ve esirlerle birlikte Medine'ye doğru ilerleyerek Safra boğazından çıkınca, boğazla Naziye arasındaki Seyerdiye anılan otlak yerde konakladı.

Allah'ın müşriklerden Müslümanlara kazandırdığı harp ganimet mallarını orada mücahidlere bölüştürdü.[408]

Harp ganimet mallan şunlardı:

1- 150 adet deve,

2- 10 at (Belâzurî'ye göre 30 at),

3- Çok miktarda kırmızı kadife,

4- Çok miktarda harp âlet ve edevatı,

5- Sahtiyan,

6- Ev eşyası,

7- Giysiler...

Peygamberimiz Aleyhisselam, ganimet malları arasından Ebu Cehil'in devesini, safiyy (başkumandan hakkı) olarak aldı.

Peygamberimiz Aleyhisselam, bu deve üzerinde, Hudeybiye umresine kadar, savaşa çıkardı.

Hudeybiye umresinde, ona, kurbanlık olmak üzere nişan vurmuştu. Müşrikler o zaman 100 deve verip onu almak istedilerse de, Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Eğer kurbanlık diye ayırmamış, anmamış olsaydık, dileğinizi yerine getirirdim" buyurmuştur.

Ganimet malları 317 hisseye ayrıldı.

İzinli veya vazifeli bulunan 8 kişi ile Bedir'de şehit düşenler de hisseye katıldılar.

Mücahidlerden kimine bir deve ile birlikte ev eşyası,

Kimine iki deve,

Kimine sahtiyan vesaire düştü.[409]

Münebbih b. Haccac'ın kılıcı Zülfikâr da Peygamberimiz Aleyhisselama düştü.[410]

Peygamberimiz Aleyhisselam, Bedir savaşına ya Sa'd b. Ubâde'nin hediye ettiği kılıçla, ya da kılıçsız olarak çıkmıştı.[411]

Nadr b. Hâris'in Boynunun Vuruluşu

Kureyş müşriklerinden esir edilmiş olanlar, Üseyl'de Peygamberimiz Aleyhisselama arzedilmislerdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Nadr b. Hâris'i görünce, ona uzun uzun baktı.
Nadr, yanındaki adama:
"Muhammed vallahi beni öldürecek! O, bana, öldürecek gibi baktı!" dedi.
Yanındaki adam:
"Vallahi, korktuğun için, sana öyle geliyor!" dedi.
Nadr, Mus'ab b. Umeyr'e:
"Ey Mus'ab! Sen bana akrabalık yönünden bunlardan daha yakınsın.
Arkadaşlarım hakkında ne yaparsa, bana da öyle yapması için, sahibine söyle!
Vallahi, sen benim dediğimi yapmazsan, o beni öldürür!" dedi.
Mus'ab:
"Allah'ın Kitabında zikredildiği üzere, şöyle şöyle söyleyen; Peygamberine de şöyle şöyle söyleyen sen değil miydin?" dedi.
Nadr b. Haris, Mus'ab b. Umeyr'in söylediklerini duymazdan gelerek:
"Bana arkadaşlarım gibi muamele yapsın!
Onlar öldürülürse, ben de öldürüleyim.
Onlara eman verilirse, bana da eman verilsin!" dedi.
Mus'ab b. Umeyr, ona:
"Sen onun ashabına da çok işkence yapardın!" dedi.
Nadr b. Haris:
"İyi amma, vallahi, sen esir olsaydın, ben sağ oldukça seni hiçbir zaman Kureyş'e öldürtmezdim!" dedi.
Mus'ab b. Umeyr
"Senin bunu doğru söylediğine inanıyorum.
Fakat, ben senin gibi değilim.
İslâmiyet aramızdaki akrabalık bağlarını kesmiştir!" dedi.[412]
Peygamberimiz Aleyhisselam; Safra'da[413] Nadrb. Hâris'in boynunun vurulmasını Hz. Ali'ye emir buyurunca,[414] Mikdad:
"O, benim esirimdir! Ben ondan kurtulmalık akçesi alarak yararlanacağım" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Ali'ye:
"Vur onun boynunu!" buyurduktan sonra:
"Allah'ım! Mikdad'ı fazi u kereminle zengin yap!" diyerek, Mikdad hakkında dua buyurdu.[415]

Ukbe b. Ebi Muayt'ın Boynunun Vuruluşu

Ukbe b. Ebi Muayt; müşriklerin, Peygamberimiz Aleyhisselama Mekke'de secdede iken yapılmayacak işkenceleri yapan azılılarından olup,[416] Kabe'de secdede iken Peygamberimiz Aleyhisselamı boğmaya kalkışmış, Peygamberimiz Aleyhisselam Hz. Ebu Bekir tarafından kurtarılmıştı .[417]

Peygamberimiz Aleyhisselam Mekke'den Medine'ye hicret ettiği zaman da, söylediği iki beyitte:[418]

"Hicret edip bizden uzaklaştın ey Kasvâ adındaki devenin binicisi!
Göreceksin pek yakında beni atlı olarak karşında!
Saplayıp duracağım mızrağımı, sulayacağım onu kanınızla!
Kılıç da, bırakmayacak sizin hiçbir örtülü yerinizi!" demişti.[419]

Peygamberimiz Aleyhisselam, onun bu sözlerini işitince:

"Allah'ım! Onu boğazlanacak yerinin üzerine yüzükoyun düşür!" diyerek ilenmişti.

Ukbe b. Ebi Muayt, Kureyş ordusunun bozguna uğradığı sırada, atının başını yenip kaçamamış; Abdullah b. Selime de onu yakalayarak esir etmişti.[420]

Irkuz-zabya'da bulunulduğu sırada, Peygamberimiz Aleyhisselam Ukbe b. Ebi Muayt'ın boynunun vurulmasını emir buyurunca,[421] Ukbe b. Ebi Muayt:

"Vâh, yazık bana ey Kureyş cemaat! Şunlar arasında, burada ne diye bir tek ben öldürülüyorum?!" dedi.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Allah'a ve Resûlüne olan düşmanlığından dolayı!" buyurdu. [422]

Ukbe b. Ebi Muayt:

"Yâ Muhammedi Kavminden herkese yaptığını, bana da yap!
Onları öldürürsen, beni de öldür!
Onlara eman verirsen, bana da eman ver!
Onlardan kurtulmalık akçesi alırsan, benden de onlar gibi kurtulmalık akçesi al![423]
Yâ Muhammedi Sen beni öldürürsen, küçük çocuklara kim bakacak?" dedi.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Ateş![424] Git ey Âsim b. Sabit! Vur onun boynunu!" buyurdu.

Âsim b. Sabit, gidip onun boynunu vurdu.[425]

Ukbe b. Ebi Muayt'ın boynunun Hz. Ali tarafından vurulduğu da rivayet edilir.[426]

Ukbe b. Ebi Muayt öldürülünce, Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Vallahi, Allah'ı, Resûlünü ve Kitabını inkâr eden, Peygamberini işkenceden işkenceye uğratan, senin kadar kötü bir adam bilmiyorum! Allah'a hamd ederim ki; O seni öldürdü! Senin ölümünden dolayı gözümü aydın etti" buyurdu.[427]

Ebu Hind'in Peygamberimiz Aleyhisselama Yemek Getirişi

Peygamberimiz Aleyhisselam'ın Irku'z-zabya'da bulunduğu sırada, Ferve b. Amr'ın azadlısı Ebu Hinci, içinde hays[428] yemeği dolu bir tulumla Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldi.[429]
Ebu Hinci, Peygamberimiz Aleyhisselamın hacamatçısı idi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onun hakkında:
"Ebu Hind, Ensardandır. Ona kız veriniz! Ondan da kız alınız!" buyurmuş[430] ve Peygamberimiz Aleyhisselamın bu buyruğu yerine getirilmiştir.[431]

Abdullah b. Revâha ile Zeyd b. Hârise'nin Medine'ye Müjdeci Olarak Gönderilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam; Üseyl'den,[432] Yüce Allah'ın Resûlullah Aleyhisselama ve Müslümanlara ihsan buyurduğu fetih ve zaferi müjdelemek üzere,[433] Abdullah b. Revâha'yı Medine'nin Âliye kesimindeki halka, Zeyd b. Hârise'yi de Medine'nin aşağı kesimindeki halka göndermişti.[434]
Onlar, Pazar günü kaba kuşluk vaktinde, Akîk mevkiine gelince, Abdullah b. Revana Medine'nin Âliye tarafına, yani Amr b. Avf oğulları, Hatma, Vâil oğullarının oturdukları semte ayrıldı. Hayvanının üzerinde:
"Ey Ensar cemaatı! Müjdelerim size ki; Resûlullah Aleyhisselam selâmettedir! Müşrikler öldürüldüler ve esir edildiler!
Rebia'nın oğulları, Haccac'ın oğulları, Ebu Cehil öldürüldü!
Zem'a b. Esved, Ümeyye b. Halef öldürüldü!
Süheyl b. Amr esir edildi!
Esirler içinde birçok dişli kişiler de var!" diyerek seslenmeye başladı.
Âsim b. Adiyy:
"Ey Revâha'nın oğlu! Söylediğin gerçek midir?" diye sordu.
Abdullah b. Revâha:
"Evet! Vallahi gerçektir! İnşaallah, yarın Resûlullah Aleyhisselam da elleri bağlanmış bulunan esirlerle birlikte gelir!" dedi.
Abdullah b. Revâha, Âliye'deki Ümeyye b. Zeyd oğullarına kadar, Ensar mahallelerini ev ev dolaşıp onlara zaferi müjdeledi.
Çocuklar, sevinçlerinden koşuyorlar ve:
"Ebu Cehil fâsık öldürüldü!" diyerek bağırıyorlardı.
Zeyd b. Harise de, Peygamberimiz Aleyhisselamın devesi Kasvâ'nın üzerinde Medine'ye girip musallada (namazgahta) durdu.
Etrafını saran halka:[435]
"Utbeb.Rebia,
Şeybe b. Rebia,
Ebu Cehil b. Hişam,
Zem'a b. Esved,
Ebu'l-Bahterî b. Âs b. Hişam,
Ümeyye b. Halef,
Haccac'ın oğulları Nübeyh ve Münebbih öldürüldüler" diyordu.[436]
Halk ise, Zeyd b. Hârise'nin söylediklerini pek doğru I ayamı yor; 'Vallahi, bu ancak kaçarak gelmiştir!" diyorlardı .[437]
Münafıklar ise, Zeyd'in oğlu Üsâme'ye:
"Sahibiniz [Muhammed Aleyhisselam demek istiyorlar] ve onunla birlikte bulunanlar öldürülmüşlerdir!" demişlerdi.
Münafıklardan birisi de, Medine valisi Ebu Lübabe b. Abdulmünzir'e:
"Adamlarınız öyle dağıldılar ki, artık onlar bir daha biraraya toplanamazlar!
Ali ve arkadaşları da öldürüldüler!
Muhammed ve ashabı öldürüldüler!
Muhammed'in öldürüldüğünü, bu devesinden anlıyoruz!

Zeyd, korkusundan ne söylediğini bilmiyor!
Kendisi, geldi.
Muhammed de, sağ olsaydı, gelirdi!" dedi.
Ebu Uübabe, ona:
"Allah senin sözünü yalanlayacaktır!" dedi.
Yahudiler de:
"Muhammed sağ olsaydı, Zeyd gelmezdi" diyorlardı.
Üsâme b. Zeyd, babasının yanı tenhalaşınca,[438] ona:
"Babacığım! Söylediklerin gerçek midir?" diye sordu.
Zeyd:
"Evet! Vallahi gerçektir yavrucuğum!" dedi .[439]
Üsâme, münafıkın yanına dönüp:
"Sen Resûlullah ve Müslümanlar hakkında halkı sarsmak, ıztıraba düşürmek istiyorsun! Resûlullah Aleyhisselam gelince, senin boynunu vurduracağım!" dedi.
Münafık:
"Ben onu konuşurlarken halktan işittim!" dedi.[440]
Zeyd b. Harise ile Abdullah b. Revâha, müşriklerden Bedir'de öldürülenleri Medine'de yüksek sesle birer birer ilan edince, Yahudi şairi Ka'b b. Eşref de:
"Bu, gerçek midir?
Bu iki adamın, Abdullah b. Revâha ile Zeyd b. Hârise'nin isimlerini andıkları kimseleri Muhammed'in öldürdüğünü mü sanıyorsunuz?!
Nasıl olur bu?
Onlar, Arapların kralları ve halkın ulularıdırlar!
Vallahi, eğer Muhammed o kavmi musibete uğrattı ise, sizin için, yerin altı üstünden hayırlıdır!" demiş; ve verilen haberin doğruluğunu anlayınca da kalkıp Mekke'ye gitmiş, Muttalib b. Ebi Vedâa'nın evine inmiş, Bedir'de öldürülüp kuyuya atılan müşrik ulular üzerine mersiyeler söyleyerek ağlayıp ağlatmış, Mekkelileri Peygamberimiz Aleyhisselam aleyhinde ayaklandırmaya çalışmıştır.[441]

Bedir Savaşında Bulunmayan Bazı Müslümanların Peygamberimiz Aleyhisselamı Karşılayıp Zafer

Tebrikinde Bulunmaları

Medine'de kalan Ensardan Useyd b. Hudayr, P eygatm berim iz Aleyhisselaımı karşılayarak:

"Yâ Rasûl ali ah! Allah'a hamd olsun ki, seni muzaffer ve gözünü aydın kıldı. Vallahi, yâ Rasûlallah! Ben senin düşmanla çarpışacağını sanmıyor, kervan üzerine gideceğini sanıyordum.

Düşmanla çarpışacağını bilseydim, senden asla geri kalmazdım" dedi.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Doğru söyledin!" buyurarak onu doğruladı.[442]

Abdullah b. Üneys de, Peygamberimiz Aleyhisselamı Türban'da karşıladı.

"Yâ Rasûlallah! Selâmetle dönüşün ve zafere erişinden dolayı Allah'a hamd olsun!" diyerek tebrikte bulundu.[443]

Süheyl b. Amr'ın Kaçmaya Teşebbüs Edişi ve Yakalanışı

Kureyş müşriki erinden Süheyl b. Amr, Malik b. Duhşum tarafından esir edilmişti. Sukya ile Melel arasında bulunan Şenuke'de veya Revha'da[444] bulunulduğu sırada, Malik b. Duhşum'a:
"Beni def-i hacet için serbest bırak!" dedi.
Malik b. Duhşum onu serbest bırakıp başucuna dikilince, Süheyl b. Amr
"Ben utanıyorum. Yanımdan uzaklaş!" dedi.
Malik b. Duhşum uzaklaştığı zaman, Süheyl b. Amr yüzünün doğrusuna doğru çekip gitti. Ellerindeki ipi de çözüp attı.
Süheyl b. Amr'ın dönüşü gecikince, Malik b. Duhşum halka seslendi.
Halk da, Peygamberimiz Aleyhisselam da, onu aramaya başladılar.
Peygamberimiz Aleyhisselam onu ağaçların arasına gizlenmiş olduğu halde buldu.
Elleri boynuna bağlandı.
Ceza olarak Medine'ye kadar da yürütüldü, hayvana bindirilmedi.[445]

Şukran'ın Esirler Üzerine Çavuş Tayin Edilişi ve Esirleri Medine'ye Getirişi

Peygamberimiz Aleyhisselam; azadlı kölesi Şukran'ı, esirlerin üzerine çavuş tayin etmişti.
Mücahitlerden, kendilerine esir teslim edilenler de, Şukran'a bahşiş verdiler.[446]
Esirler Medine'ye gelince, Peygamberimiz Aleyhisselam onları ashabı arasında dağıttı ve:
"Esirlere iyi davranınız!" buyurdu.
Mus'ab b. Umeyrln kardeşi Ebu Aziz der ki:
"Beni Bediiden Medine'ye getirdikleri zaman, ben Ensardan bir aile içine düşmüştüm.
Onlar sabah akşam yemeklerini getirdikleri zaman, ekmeği özellikle bana verirler, kendileri hurma yerlerdi.
Çünkü, Resûlullah (Aleyhisselam) bizi onlara tavsiye etmişti.
Onlardan bir adamın eline bir ekmek kırığı düşmezdi ki, onu ikram olarak bana vermesin!
Ben ise, utanır, onu onlardan birine verirdim.
O da, onu hiç dokunmadan bana geri verirdi."[447]
Esirlerden Ebu'l-Âs b. Rebi[1] ve Velid b. Velid de, kendilerine aynı şekilde yapıldığını söylerler.
Hatta, Kureyş esirlerinden Yezid'in bildirdiğine göre; Medine'ye gelirken, esirler hayvanlara binmişler, Müslümanlar yaya olarak yürümüşlerdir.[448]

Bedir Savaşında Müslümanlar Tarafından Esir Edilenler

1- Hz. Abbas,[449]
2- Akîl b. Etli Talib,
3- Nevfel b. Haris,
4- beyde b. Amr,
5- Sâib b. Ubeyd,
6- Ukbe b. Ebi Muayt (yolda boynu vurulmuştur),
7- Haris b. Ebi Vecze,
8- Amr b. Ebi Süfyan,
9- Ebu'l-Âs b. Rebi[1],
10- Ebu'l-Âs b. Nevfel,
11- Ebu Rîşe b. Ebi Amr,
12- Amr b. Ezrak,
13- Ukbe b. Haris,
14- Adiyy b. Hıyar,
15- Osman b. Abdüşşems,
16- Ebu Sevr,
17- Ebu Aziz b. Umeyr,
18- Esved b. Âmir,
19- Sâib b. Ebi Hubeyş,
20- Huveyris b. Abbad,
21- Salim b. Semmah,
22- Halid b. Hişam,
23- Ümeyye b. Ebi Huzeyfe,
24- Velid b.Velid b. Mugîre,
25- Osman b. Abdullah,
26- Sayfi b. Ebi Rifaa,
27- Ebu'l-Münzir b. Ebi Rifaa,
28- Ebu Atâ Abdullah b. Ebi Sâib,
29- Muttalib b. Hantab,
30- Halid b. Alem,
31- Ebu Vedaa b. Dubeyre,
32- Ferve b. Kays,
33- Hanzale b. Kabfsa,
34- Haccac b. Kays,
35- Abdullah b. Übeyy b. Halef,
36- Ebu Azze Amr b. Ubeyd,
37- Fâke (Ümeyye b. Halefin azadlısı),
38- Vehb b. Umeyr,
39- Rebia b. Derrac,
40- Süheyl b. Amr,
41- Abd b.Zem'a,
42- Abdurrahman b. Meşnu[1] (Menşu[1]),
43- Tufeyl b. Ebi Kuney[1],

44- Utbe b. Amr,[450]
45- Akîl b. Amr,
46- Temim b. Amr,
47- Temim b. Amfin oğlu,
48- Halid b. Esîd,
49- Ebu'l-Arîz Yesar(Âs b. Ümeyye'nin azadlısı),
50- Nebhan (Nevfel oğullarının azadlısı),
51- Abdullah b. Humeyd,
52- Akîl,
53- Müsafi[1] b. İyaz,
54- Cabir b. Zübeyr,
55- Amr b. Übeyy,
56- Kays b. Sâib,
57- Ebu Rühm b. Abdullah
58- Cumah oğullarının müttefiki (ismi unutulmuştur),
59- Cumah oğullarının müttefiki (ismi unutulmuştur),
60- Nastas (Ümeyye b. Halefin azadlısı),
61- Ebu Râfi[1] (Ümeyye b. Halefin azadlısı),
62- Eşlem (Nübeyh b. Haccac'ın azadlısı),
63- Habib b. Cabir,
64- Sâib b. Malik,
65- şâfi[1],
66- Şefi,[451]
67- Nadr b. Haris (yolda boynu vurulmuştur),
68- Abdullah b. Osman,
69- Hişam b.Velid,
70- Umeyr b. Avf (Süheyl b. Amr'ın azadlısı),
71- İbn Cahdem.[452]
Müşriklerden öldürülenler yetmişten fazla idi, esir edilenlerde yetmişten fazla idi.[453]

Süheyl b. Amr'ın Ön Dişlerinden İkisinin Çekilmesi Hakkındaki Teklifin Peygamberimiz

Aleyhisselam Tarafından Kabul Edilmeyip, Kendisinin İleride Hoşa Gidebilecek Bir Konuşma da

Yapabileceğinin Haber Verilişi

Esirler arasında bulunan Süheyl b. Amr, Kureyşlilerin hatibi idi.[454] Kendisinin üst dudağı da yarıktı.[455] Hz. Ömer: "Yâ Rasûlallah![456] Şu Süheyl b. Amr, Kureyşlilerin hatibidir.[457]
Bırak beni, onun iki ön dişlerini çekeyim de,[458] dili dışarı sarksın![459] Artık hiçbir zaman hiçbir yerde senin aleyhinde hutbe irad edemesin" dedi.[460]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bırak onu![461] Ben, onun uzuvlarına, böyle birşey yaparak bir zarar vermem.
Eğer bunu yaparsam, peygamber olmama rağmen, Allah da bunu bana yapar.[462]
Belki o senin yermeyeceğin,[463] öveceğin bir makamda da bulunur, sen onu översin![464]
Belki bir gün o seni sevindirir de!" buyurdu.[465]
Süheyl b. Amr, Peygamberimiz Aleyhisselamın haber verdiği o övülmeye lâyık konuşmasını da, zamanı gelince yapmıştır.
Peygamberimiz Aleyhisselamın vefatı üzerine bazı Arap kabileleri temsilcilerinin Medine'ye gelerek zekât vermeyeceklerini açıkladıkları ve bunda direndikleri;[466]
Yer yer irtidad hareketlerinin görüldüğü, Mekke'nin çalkalandığı, Mekkelilerden bazılarının ağızlarının suyunun akmaya başladığı, Mekke halkının da az kalsın irtidad ed ive re çekleri;[467]
Mekke'nin genç valisi Attâb b. Esîd'in de korkup gizlendiği[468] bir sırada idi ki, Süheyl b. Amr halka bir hutbe irad etti.[469]
Kabe'nin yanında kalkıp irad ettiği hutbesinde:
"Muhammed Aleyhisselam kimin ilahı idiyse, Muhammed (Aleyhisselam) ölmüş bulunmaktadır.
Allah ise, Diridir ve hiç ölmez![470]
Ey Kureyş cemaatı! Sizler, Müslüman olanların en sonuncusu olmuş bulunduğunuz halde, irtidad edenlerin en öncüsü olmuş olmayınız![471]
Vallahi, ben iyi biliyorum ki; bu din, güneşle ayın doğuşu ve batışı devam ettikçe, devam edecek-tir![472]
Şu kendinizden olan kişi, sakın sizi aldatmasın!
Muhakkak ki, benim bu iş hakkındaki bildiklerimi o da biliyor.
Fakat, kendisinin Hâşim oğullarına olan kıskançlığı göğsünü, kalbini kaplamıştır!
Ey insanlar! Ben Kureyşlilerin mal bakımından en varlıklı olanıyım.
Siz emîrinizi büyük tanıyınız! Ona zekâtlarınızı ödeyiniz!
Eğer İslâmiyet işi sonuna kadar devam etmezse, ben sizin ödemiş olduğunuz zekâtlarınızı size geri vermeyi tekeffül ediyorum!" dedi ve ağladı.[473]
Süheyl b. Amr hutbesini bitirdiği zaman[474] halk yatıştı.[475] Vali Attâb b. Esîd de ortaya çıktı.
Kureyşlilerin İslâmiyette sebatları, Süheyl b. Amr'ın bu konuşmasıyla sağlanmış oldu.[476]
Allah ondan razı olsun!
Hz. Ömer, Süheyl b. Amr'ın bu konuşmasını işittiği zaman, Peygamberimiz Aleyhisselamın vaktiyle onun hakkındaki ihbarını hatırlamış ve:
"Senin Resûlullah olduğuna bir kez daha şehadet ederim!" demekten kendini alamamıştır.[477]

Esir Edilen Müşrikler Hakkında Ne Yapılacağının Konuşulması

Hz. Ömer'in bildirdiğine göre; Bedir günü Müslümanlar müşriklerle karşılaşınca, Yüce Allah müşrikleri hezimete, bozguna uğrattı.
Onlardan 70 kişi öldürüldü, 70 kişi de esir edildi.
Peygamberimiz Aleyhisselam esirlerin işini Hz. Ebu Bekir, Hz. Ali ve Hz. Ömer'le istişare etti.[478]
Hz. Ebu Bekir:
"Ey Allah'ın Peygamberi! Bunlar amca oğulları, akraba[479] ve kardeşlerdir.[480] Ben onlardan fidye (kurtulmalık akçesi) almanı uygun görürüm.[481] Onlardan aldıklarımız,[482] kâfirlere karşı bizim için bir güç, kuvvet olur. Belki de, Allah onlan doğru yola,[483] İslâmiyete[484] erdirir[485] de, onlar bizim için destek olurlar" dedi.[486]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Ömer'e:
"Ey İbn Hatfab! Senin görüşün nedir?" diye sordu.
Hz. Ömer:
"Hayır![487] Vallahi[488] yâ Rasûlallah![489] Ben, Ebu Bekir'in görüşünde değilim.[490] Benim bu husustaki görüşüm ,[491] onların boyunlarını vurmamıza izin vermendir![492]
Bana müsaade buyur! (Akrabamdan) filanın boynunu ben vurayım!
Ali'ye müsaade buyur! (Kardeşi) Akîl'in boynunu o vursun![493]
Hamzaya müsaade buyur! Kardeşi filanın [Hz. Abbas'ın] boynunu o vursun![494]
Tâ ki, Allah, kalblerimizde müşriklere karşı bir yumuşaklık ve zaaf bulunmadığını belli etsin![495]
Bu esirler müşriklerin eşrafı, önderleri,[496] küfür elebaşılarıdırlar!" dedi.[497]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Ebu Bekir'in görüşüne meyletti, Hz. Ömer'in görüşüne meyi etmedi.[498]
Müşriklerden Bedir"de alınan esirler, Medine'ye getirildikleri ve Peygamberimiz Aleyhisselam tarafından sahabilerine "Bu esirler hakkında ne dersiniz?" diye görüşleri sorulduğu zaman, Ensardan Abdullah b. Revâha da:
"Yâ Rasûlallah! Bak; ağacı çok bir vadi bulup onları oraya soktuktan, ağaçları tutuşturduktan sonra, ateşin içine at, yak onları!" demişti.
Hz. Abbas:
"Allah senin akrabalık bağını kesmiş!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, hiç cevap vermeyip sustuktan sonra, kalkıp kapalı bir yere girdi.
Müslümanlardan kimisi:
"Resûlullah Aleyhisselam Hz. Ebu Bekir'in sözünü kabul buyuracak!"
Kimisi:
"Ömer'in sözünü kabul buyuracak!"
Kimisi de:
"Abdullah b. Revâha'nın sözünü kabul buyuracak!" demekte idiler.
Nihayet, Peygamberimiz Aleyhisselam onların yanlarına çıktı ve:
"Muhakkak ki, Yüce Allah bazı kimselerin kalblerini sütten daha yumuşak oluncaya kadar yum uşat-mış, bazılarının kalblerini ise taştan daha sert oluncaya kadar sertleştirmiştir.
Ey Ebu Bekir! Senin halin İbrahim Aleyhisselamın haline benzer ki, o, Allah'a:

'Kim bana uyarsa, o bendendir. Kim de bana karşı gelirse, şüphe yok ki, Sen çok yarlıgayıcı ve esirgeyicisin!' [İbrahim: 36] demişti.
Ey Ebu Bekir! Senin halin İsa Aleyhisselamın haline de benzer ki, o, Allah'a:
'Eğer onlan azaba uğratırsan, Senin kullarındır. Eğer onlan yarlıgarsan, şüphe yok ki, kudretiyle herşeye üstün gelen, hikmetiyle her yaptığını yerli yerince yapan Sensin Sen!' [Mâide: 118] demişti.
Ey Ömer! Senin halin de, Nuh Aleyhisselamın haline benzer. O, Allah'a:
'Ey Rabbim! Yeryüzünde kâfirlerden yurt tutan hiç kimse bırakma!' demişti. [Nuh: 26]
Senin halin Musa Aleyhisselamın haline de benzer. O, Allah'a:
'Sen onların mallarını mahvet! Rabbimiz! Yüreklerini şiddetle sık ki, onlar, inletici azabı görünceye kadar iman etmeyeceklerdir!' [Yunus: 88] demişti" buyurdu.[499]
Cebrail Aleyhisselam, Peygamberimiz Aleyhisselama gelip şöyle buyurdu:
"Ey Muhammedi Yüce Allah, senin ashabının esir almalarını hoş görmedi. Allah, onları şu ikiden birini yapmakta muhayyer bırakmanı sana emrediyor: Ya ellerindeki esirleri getirirler, sen onların boyunlarını vurursun; ya da, ileride kendilerinden esirlerin sayısınca adam şehit olmak üzere, fidye alırlar!"
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, Müslümanları çağırıp, bunu onlara anlattı: [500]
"Bu Cebrail, esirler hakkında, onların boyunlarını vurmanız, ya da fidye (kurtulmalık akçesi) alıp gelecek yıl içinizden onların sayısı kadar kişinin şehit olması hususunda sizi muhayyer kıldı.[501]
İsterseniz onları öldürünüz, isterseniz fidyelerini (kurtulmalık akçelerini) alıp onunla yararlanınız.
Fidye alırsanız, sizden, onların sayısı kadar kişi şehit olacaktır!" buyurunca,[502]
Müslümanlar
"Yâ Rasûlallah! Onlar bizim akrabalarımız ve kardeşlerimizdir.[503]
Hayır! Biz onlardan fidye alalım.[504]
Bununla, düşmanımıza karşı güçlenelim, bizden de, esirlerin sayısı kadar şehit olacaksa, olsun!
Bu, hiç de, hoşlanmayacağımız birşey değildir!" dediler.[505]

Esirlerden Kurtulmalık Akçesi Alınmaya Başlanması

1-3- Hz. Abbas; esirler arasında Medine'ye getirilince, Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Ey Abbasi Kendin ve kardeşinin oğlu Akîl b. Ebi Talib ve Nevfel b. Haris ile antlaşmalın Utbe b. Amr için fidye (kurtulmalık akçesi) öde![506] Sen servet sahibisin!" buyurdu.[507]
Hz. Abbas:
"Yâ Rasûlallah! Ben, Müslümandım.
Kureyş kavmi beni zorlayarak yola çıkardılar!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Senin Müslümanlığını Allah bilir, dediğin doğru ise, Allah elbette onun ecrini sana verir. Amma, senin işin, görünüşte, bizim aleyhimize idi. Sen hele kurtulmalık akçelerini ödemeye bak!" buyurdu ve onun yanında bulunan 20 ukiyye (800 dirhem) altına da, harp ganimeti olarak elkoydu.
Hz. Abbas:
"Yâ Rasûlallah! Bari bunu kurtulmalık akçeme mahsub et!" deyince, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hayır! O Allah'ın senden bize nasip ettiği birşeydir, ganimettir!" buyurdu.[508]
Hz. Abbas:
"Yâ Rasûlallah! Demek, sen beni geri kalan şu ömrüm boyunca halktan dilenmeye terk ediyorsun?!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Abbas! Zevcen Ümmü Fadl'a verdiğin,[509] gömmüş olduğun[510] o mallar,[511] o altınlar[512] nereye gitti (ne oldu)?" diye sordu.[513]
Hz. Abbas:
"Hangi altınlar?" dedi.[514]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hani, sen Mekke'den yola çıkacağın gün, yanınızda zevcen Hâris'in kızı Ümmü Fadl ile ikinizden başka birkimse bulunmadığı sırada, Ümmü Fadl'a:[515]
'Bu seferimde başıma ne geleceğini bilmiyorum.[516] Eğer bir musibete uğrarsam,[517] şu kadarı senin içindir! Şu kadarı Ubeydullah içindir![518] Şu kadarı Fadl içindir! Şu kadarı Kuşem içindir! Şu kadarı da Abdullah içindir!' dediğin[519] mallar,[520] altınlar!" buyurdu.
Hz. Abbas:
"Bunu sana kim haberverdi?! Vallahi, bunu benden ve Ümmü Fadl'dan başka, halktan hiçbir kimse bilmiyordu!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bunu bana Allah haberverdi" buyurdu.[521]
Hz. Abbas:
"Seni hak ile peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki; bunu benden başka, Ümmü Fadl'dan başka, insanlardan hiçbir kimse bilmiyordu.
Ben iyi biliyorum ki; sen, hiç şüphesiz, Allah'ın resûlüsün![522]
Ben şehadet ederim ki; sen Allah'ın gerçekten resûlüsün ve doğrusun![523] Ben şehadet ederim ki; Allah'tan başka ilah yoktur ve sen de, hiç şüphesiz, Allah'ın resûlüsün!" dedi. [524]
Ensardan bazı zâtlar[525] Peygamberimiz Aleyhisselamdan izin istediler de:[526]

"Yâ Rasûlallah![527] Bize müsaade buyur da, kızkardeşimizin oğlu Abbas[528] b. Abdulmuttalib'in[529] kurtulmalık akçesini kendisine bırakalım" dediler.[530]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hayır![531] Vallahi,[532] bir dirhemini bile bırakamazsınız!" buyurdu.[533]
Hz. Abbas, kendisinin ve yeğeni Akîl'in kurtulmalık akçeleri olmak üzere, Medine'ye 80 ukiyye altın veya 1000 dinar gönderdi.
Antlaşmalısınınkini göndermedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Abbas'ın elçisi Ebu Râfi'i geri çevirdi.
Hz. Abbas, Ebû Râfi'e:
"Sen, yine ne demeye geldin?" dedi.
Ebu Rafi' de, anlaşmalısının kurtulmalık akçesini almaya geldiğini haberverdi. Hz. Abbas, ister istemez, onun kurtulmalık akçesini de gönderdi.[534]
(iman ve ihlas) varsa, O, size alınandan daha hayırlısını verir ve sizi yarlıgar da! Allah çok yarlı-gayıcıdır, çok esirgeyicidir'" (Enfâl: 70) mealli âyet Hz. Abbas hakkında nazil olmuştur.
Hz. Abbas der ki:
"Allah, bana, o 20 ukiyye altın yerine, her biri ortaklıktan 20 ukiyye kazandıran 20 köle verdi.[535]
Bana, ayrıca Zemzem'i (Zemzem'in idaresini) de verdi ki, onun karşılığında da, Mekkelilerin bütün servetini verseler, istemem![536]
Artık ben Rabbimden, va'd ettiği yarlı gaması m da diliyor ve bekliyorum ."[537]
Hz. Abbas Müslümanlığını gizli tutardı .[538]
Mekke'de bulunduğu müddetçe, müşriklerin tutum ve davranışlarını Peygamberimiz Aleyhisselama yazar, bildirir, Mekke'deki Müslümanlara güç ve destek de olurdu.
Medine'ye, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelmek istediği zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam ona:[539]
"Senin Mekke'de bulunman daha hayırııdır.[540] Sen, bulunduğun yerde güzel, yararlı cihad etmek-tesin!"[541] diye yazmış;[542] Mekke'de oturmasını emir buyurmuştu.[543]
4- Peygamberimiz Aleyhisselam, Nevfiel b. Hâris'e de:
"Ey Nevfel! Kurtulmalık akçesi ödeyip kendini esirlikten kurtar!" buyurunca, Nevfel:
"Yâ Rasûlallah! Kendimi esirlikten kurtarmak için verecek hiçbir şeyim yok!" demişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Cidde'de bulunan süngülerini versen ya!" buyurdu.[544]
Nevfel:
"Vallahi, benim Cidde'de süngülerim bulunduğunu benden ve Allah'tan başka kimse bilmiyordu![545]
Şehadet ederim ki; sen, Resûlullahsın!" dedi ve süngüleri verip kendisini esirlikten kurtardı ki, onlar
1000 tane idi.[546]
5- Sâib b. Ubeyd,
6- Ubeyd b. Amr,
Bu ikisinin malları olmadığından, hiç kimse de kendileri için kurtulmalık akçesi göndermediğinden, Peygamberimiz Aleyhisselam tarafından serbest bırakılmışlardır.
7- Haris b. Ebi Vecze,
Bunun 4000 dirhem kurtulmalık akçesini Velid b. Ukbe getirmiştir.

8- Ebu Rişe; kurtulmalık akçesini Amr b. Rebi' getirmiştir.
9- Amr b. Ezrak; kurtulmalık akçesinin gönderileceğine Amr b. Rebi' tarafından söz verilince, serbest bırakılmıştır.
10- Ukbe b. Haris; kurtulmalık akçesini Amr b. Süfyan getirmiştir.
11- Ebu'l-Âs b. Nevfel; kurtulmalık akçesini amcasının oğlu getirmiştir.
12- Adiyy b. Hıyar,
13- Osman b. Abdüşşems,
14- Ebu Sevr,
Bu üçünün kurtulmalık akçelerini Cübeyr b. Mut'im getirmiştir.
15- Ebu Aziz b. Umeyr,
16- Esved b. Âmir,
Bu ikisinin dört biner dirhemlik kurtulmalık akçeleri, Talha b. Ebi Talha tarafından ödenmiştir.
17- Sâib b. Ebi Hubeyş,
18- Haris (Huveyris) b. Abbad,
19- Salim b. Şemmah,
Bu üçünün dört biner dirhemlik kurtulmalık akçelerini Osman b. Ebi Hubeyş getiriştir.
20- Malik b. Abdullah b. Osman, Medine'de esir iken ölmüştür.
21- Halid b. Hişam b. Mugîre,
22- Ümeyye b. Ebi Huzeyfe b. Mugîre,
23- Osman b. Abdullah b. Mugîre,
Bu üçünün kurtulmalık akçelerini Abdullah b. Ebi Rebia göndermiştir.
24- Velid b. Velid b. Mugîre,
Kurtulmalık akçesini kardeşi Halid b. Velid ile Hişam b. Velid getirmiş, Velid Zü'l-huleyfe'de bulundukları sırada kaçıp Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelmiş ve Müslüman olmuştur.
25- Kays b. Sabit; 4000 dirhemlik kurtulmalık akçesi Ferve b. Sabit tarafından gönderilmiştir.
26- Sayfi b. Ebi Rifaa,
Malı olmadığından, serbest bırakılmıştır.
27- Ebu'l-Münzir b. Ebi Rifaa,
2000 dirhem kurtulmalık akçesi ödemiştir.
28- Ebu Atâ Abdullah b. Ebi Sâib,
1000 dirhem kurtulmalık akçesi ödemiştir.
29- Muttalib b. Hantab b. Haris,
Malı olmadığından, serbest bırakılmıştır.
30- Halid b. Alem,
Kurtulmalık akçesi İkrime b. Ebu Cehil tarafından gönderilmiştir.
31- Abdullah b. Übeyy b. Halef,
Kurtulmalık akçesi babası Übeyy b. Halef tarafından gönderilmiştir.
32- Vehb b. Umeyr b.Vehb.
Kurtulmalık akçesini babası Umeyr b. Vehb Medine'ye getirmiş, Umeyr Medine'de Müslüman olunca, oğlu kurtulmalık akçesi alınmaksızın serbest bırakılmıştır.
33- Rebia b. Derrac b. Anbes,
Malı olmadığından, kendisinden ehemmiyetsiz birşey alınıp, serbest bırakılmıştır.

34- Fâke, Ümeyye b. Halefin azadlısı idi.
35- Ebu Vedâa b. Dubeyre,
4000 dirhemlik kurtulmalık akçesi, oğlu Muttalib tarafından gönderilmiştir.
36- Ferve b. Huneys b. Huzâfe,
4000 dirhem kurtulmalık akçesini Amr b. Kays göndermiştir.
37- Süheyl b. Amr,
4000 dirhem kurtulmalık akçesini Mikrez b. Hafs getirmiştir.[547]
38- Amr b. Ebi Süfyan, Bedir'de Hz. Ali tarafından esir edilmişti.[548]
Ebu Süfyan'a:
"Oğlun[549] Amr'ın[550] kurtulmalık akçesini[551] ödesene?[552] Ödemeyecek misin?!"[553] denil-ince:[554]
Benim üzerimde, kan ve mal musibeti mi birleşecek?! Hanzaleyi öldürdüler![555] Hanzale öldürüldü.[556] Bir de, Amr için kurtulmalık akçesi ödeyeyim ha?[557] Ben bunu yapamam!
Fakat, onlardan bir adamı elime geçiri nceye kadar bekler, onu oğluma kurtulmalık yaparı m[558]
Bırakınız, varsın onlar oğlumu ellerinde istedikleri kadar tutsunlar!" dedi.
İşte, Amr b. Ebi Süfyan Medine'de Peygamberimiz Aleyhisselamın yanında tutuklu bulunduğu sıralarda, Amr b. Avf oğullarının kardeşi Muaviye oğullarından Müslüman ve yaşlı bir zât olan Sa'd b. Numan b. Ekkâl zevcesiyle birlikte umre yapmak üzere Mekke'ye gitmişti. Mekke'de tutuklanacağını sanmıyordu.[559]
Çünkü, Kureyşlilerin hac veya umre için gelenlere hiç dokunmayacakları, bilakis iyi davranacakları hakkında verilmiş sözleri vardı.[560]
Sa'd b. Numan b. Ekkâl, Münzir b. Amr ile birlikte umrelerini yapıp dönecekleri sırada, Ebu Süfyan b. Harb arkalarına düştü.
Sa'd b. Numan'ı yakalayıp esir etti.[561] Kendisini, oğlu Amr'ın yerine tutukladı.[562]
Söylediği bir kıt'ada da:
"Ey Ekkâl oğlunun cemaatı! Siz kır sakallı ulu kişinizi teslim etmeyeceğiniz hakkında antlaşmıştınız!
Onun çağrısına icabet ediniz!
Eğer Amroğulları bağlanmış esirlerinden bağını çözmezlerse, onlar en asâletsiz, en zelil kişilerdir!" dedi.[563]
Amr b. Avf oğulları Peygamberimiz Aleyhisselama geldiler, Amr b. Ebu Süfyan[564]'ı kendilerine vermesini istediler. Onun karşılığında adamlarını serbest bırakacaklarını bildirdiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam Amr b Avf oğullarının dileklerini yerine getirdi. Onlar da, Amr b. Ebu Süfyan'ı babasına gönderdiler. Sa'd b. Numan, böylece, tutukluluktan kurtarılmış oldu.
39- Bedir esirleri arasında, Peygamberimiz Aleyhisselamın damadı, yani Hz. Zeyneb'in kocası Ebu'l-Âs b. Rebi' de bulunuyordu.
Ebu'l-Âs Mekke'de zenginlikte, eminlikte, ticarette sayılı kişilerdendi.
Ebu'l-Âs'ın annesi Hâle binti Huveylid, Peygamberimiz Aleyhisselamın zevcesi Hz. Hatice'nin de kızkardeşi idi.
Hz. Hatice yeğeni Ebul-Âs'ı kızı Hz. Zeyneb'le evlendirmesini Peygamberimiz Aleyhisselamdan istemiş, Peygamberimiz Aleyhisselam da buna muhalefet etmemişti.

Bu evlenme işi, Peygamberimiz Aleyhisselama peygamberlik ve vahiy gelmeden önce idi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Zeyneb'i Ebu'l-Âs'la evlendirmişti.
Hz. Hatice Ebu'l-Âs'ı oğlu yerinde tutardı.
Yüce Allah Peygamberimiz Aleyhisselamı peygamberlikle şereflendirdiği zaman, Hz. Hatice ile kızları Peygamberimiz Aleyhisselama iman ve kendisinin Allah'tan getirip tebliğ ettiği şeyleri tasdik ve ikrar ederek
İslâmiyet üzere yaşamaya başladıkları halde, Ebu'l-Âs müşriklikte kalmıştı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Zeyneb gibi, kızları Hz. Rukayye ve Hz. Ümmü Külsûm'u da, Ebu Leheb'in oğullarına nişanlamıştı.
Peygamberimiz Aleyhisselam Yüce Allah'ın emirlerini açıklamaya başladığı zaman, Kureyş müşrikleri:
"Siz, Muhammed'in kızlarını almakla, onu derdinden kurtardınız!
Kızlarını geri çeviriniz de, o onlarla meşgul olsun, oyalansın!" dediler.
Ebu'l-Âs'a gittiler ve ona:
"Zevcenden ayrıl! Biz, Kureyş kadınlarından hangisini istersen, seni onunla evlendiririz!" deyince, Ebu'l-Âs:
"Hayır! Vallahi ben zevcemden ayrılmam ve onun yerine Kureyş kadınlarından bir kadının benim zevcem olmasını istemem!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ebu'l-Âs'ın hayırlı bir damat olduğundan bahis buyururdu.
Hz. Zeyneb'in Müslüman olmayan kocası Ebu'l-Âs'la yaşamalarına İslâmiyet mani olduğu halde, Peygamberimiz Aleyhisselam onları Mekke'de bulundukları müddetçe birbirlerinden ayırmak imkânını bulamamıştı.[565]
Kureyş müşrikleri Bedir'de bozguna uğradıkları zaman, Ebu'l-Âs b. Rebi' de esir edilen müşrikler arasında bulunuyordu.
Mekkeliler esirleri için kurtulmalık akçeleri göndermeye başladıkları zaman, Hz. Zeyneb de, Ebu'l-Âs b. Rebi' için biraz mal ile annesi Hz. Hatice'nin kendisine evlendiği sırada hediye etmiş olduğu gerdanlığı[566] göndermişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam, gerdanlığı görür görmez, son derecede rikkate geldi ve:
"Eğer onun [Hz. Zeyneb'in] esirini serbest bırakmayı ve malını da geri vermeyi uygun bulursanız, öyle yapınız!" buyurdu.
Müslümanlar
"Olur yâ Rasûlallah!" diyerek, Ebu'l-Âs'ı serbest bıraktılar.
Gönderilen mal ile gerdanlığı da, Hz. Zeyneb'e iade ettiler.[567]
Peygamberimiz Aleyhisselam Hz. Zeyneb'in Medine'ye gelmesine izin vermesi için ya Ebu'l-Âs'tan söz almış, yahut o kendiliğinden söz vermiş, ya da Ebu'l-Âs serbest bırakılırken böyle bir şart koşulmuştu.
Fakat, bu haber ne ondan, ne de Peygamberimiz Aleyhisselamdan çıkmayacak ve ne olduğu bilin-meyecekti.[568]

Kurtulmalık Akçelerinin Miktarları ve Bunu Ödemeyecek Durumdakilerden Yazı Yazmayı Bilenlerin Her Birinin Ensar Oğullarından On Çocuğa Yazı Yazmayı Öğretmekle Mükellef Kılınmaları

Müşriklerin esirlerinden, malî durumlarına göre, 1000 dirhemden 4000 dirheme kadar kurtulmalık akçesi alınmış; hiç malları olmayanlar, kurtulmalık akçesi alınmaksızın serbest bırakılmışlardır.[569]

Ancak, böylelerinden okur-yazar olanlardan her birinin, Ensarın erkek çocuklarından[570] on çocuğa yazı yazmayı iyice öğretmesi şart kılınmıştır.[571]

Zeyd b. Sabit, yazı yazmayı onlardan öğrenmiş olanlar arasında idi.[572]

Bedir Hezimeti Haberinin Mekke'ye Ulaşması

Kureyş müşriklerinin Bedir'de uğradıkları hezimeti Mekke'ye ulaşıp ilk haber veren, Huzâalardan Haysuman b. Abdullah oldu.[573]
Mekkeliler, ona:
"Arkandakilerden ne haber var?" diye sordular.
Haysuman:
"Utbe b. Rebia,
Şeybe b. Rebia,
Ebu'l-Hakem b. Hişam [Ebu Cehil],
Ümeyye b. Halef,
Zem'a b. Esved,
Haccac'ın iki oğlu Nübeyh ile Münebbih,
Ebu'l-Bahterî b. Hişam... öldürüldüler!" diyerek Kureyşflerin eşrafını saymaya başlayınca, o sırada Hicr'de oturmakta olan Safvan b. Ümeyye:
"Vallahi, bunun aklı varsa, benim durumumu da ona sorunuz!" dedi.
Onlar da, Haysuman'a:
"Salvan b. Ümeyye ne yapıyor?" diye sordular.
Haysuman da:
"İşte, o burada, Hicr'de oturmaktadır!
Vallahi, ben, onun babasını ve kardeşini, öldürdükleri sırada görmüşümdür!" dedi.[574]
Peygamberimiz Aleyhisselamın azadlısı Ebu Râfi[1] der ki:
"Ben Abbas b. Abdulmuttalib'in kölesi idim.
Bütün ev halkı Müslüman olduk:
Abbas Müslüman oldu. Ümmü Fadl da Müslüman oldu.
Ben de Müslüman oldum.
Abbas Kureyş kavminden korkarve onlara aykırı davranır görünmek istemez, Müslüman olduğunu gizlerdi.
Kendisi çok mal sahibi idi, malları da kavmine veresiye dağılmış bulunuyordu.
Ebu Leheb Bediiden geri kalmış ve yerine Âs b. Hişam b. Mugîreyi vekil göndermişti.
Çünkü, Kureyşliler savaştan geri kalınca yerlerine adam tutarlardı.
Kureyşlilerden Bedir seferine katılanların uğradıkları musibetin haberi Ebu Leheb'e gelince, Allah onu zelil ve hakir kıldı.
Biz de kendimizde kuvvet ve izzet bulduk.
Ben zayıf, cılız bir kimse idim.
Oklar yapar, onları Zemzem'in yanındaki çadırımda yontardım.
Yine, biraz orada oturup oklarımı yontuyordum.
Yanımda da Ümmü Fadl oturuyordu.
Gelen haberin bizi sevindirdiği bir sırada, Ebu Leheb iki ayağını şerle sürüyerek geldi ve çadırın bir tarafına oturdu.
Kendisinin sırtı, benim sırtıma karşı idi.
O sırada, halk:
'İşte, Ebu Süfyan b. Haris b. Abdulmuttalib geldi![1] dediler.
Ebu Leheb, ona:
'Yanıma gel! Hayatıma andolsun ki; haber muhakkak sendedir!' dedi.

Ebu Süfyan gelip onun yanına oturdu. Halk da ayakta dikildiler.
Ebu Leheb:
'Ey kardeşimin oğlu! Bana haber ver: Kureyş halkının işi nasıl oldu?[1] diye sordu.
Ebu Süfyan:
'Vallahi, biz, karşılaştığımız kavme omuzlarımızı, arkalarımızı teslim ettik: Onlar bizi nasıl istedilerse öyle öldürdüler! Onlar bizi nasıl istedilerse öyle esir ettiler!
Vallahi, bununla birlikte, Kureyş kavmini kınamadım: Gökle yer arasında alaca (kır) atlar üzerinde, ak benizli adamlarla karşılaştık ki, vallahi onlar hiçbir şeyi bırakmaz, onlara hiçbir şey de karşı koyamaz!' deyince, çadırımın kenarını elimle kaldırıp:
'İşte, vallahi onlar meleklerdir!' dedim.
Ebu Leheb elini kaldırdı ve yüzüme sert bir şamar indirdi.
Ben de ona doğru sıçradım.
Zayıf bir adam olduğum için, beni tutup yere yıktı ve dövmek için üzerime çöktü.
Ümmü Fadl hemen çadırın direklerinden bir direği alıp ona bir darbe indirdi, başını fena halde yardı ve:
'Efendisi burada olmayan bir köleyi zayıf mı buldun?!' diyerek ona çıkıştı.
Ebu Leheb kalkıp zelil bir halde gerisin geri gitti.
Vallahi, o ancak yedi gece yaşadı.
Allah, onu 'adese' denilen taun gibi öldürücü bir yara ile vurdu ve onunla öldürdü.[575]
Oğullan, iki veya üç gün, onu kabre gömmediler. Babalarının ölüsü, evinde koktu.
Kureyşîler, karahasba hastalığından, taundan sakındıkları gibi sakınıriardı.
Kureyşîlerden birisi, Ebu Leheb'in oğullarına:
"Yazıklar olsun size! Babanızın ölüsü evinde koktuğu halde, onun yanına uğramamaktan utanmıyor musunuz?!" dedi.
Onlar:
"Biz onun hastalığından korkuyoruz!" dediler.
Kureyşî:
"Hadi gelin; ben size yardım edeyim!" dedi.
Birlikte gittiler. Ebu Leheb'in ölüsünü yıkamadılar ve ona ellerini de sürmediler. Ancak, uzaktan üzerine su serptiler.
Mekke'nin yukarı taraflarında bir yere gömdüler, üzerini taşla kapattılar.[576]

Alınan Kurtulmalık Akçeleri Hakkında Âyetler İnişi

Yüce Allah, esirlerve onlardan alınan kurtulmalık akçeleri hakkında indirdiği âyetlerde şöyle buyurdu:
"Hiçbir peygamberin, yeryüzünde ağır basıp zaferler kazanıncaya kadar, esirler alması vâki olmamıştır.
Siz, geçici dünya malını arzu ediyorsunuz! Allah ise, sizin için, ahireti ister.
Allah, kudretiyle herşeye üstün gelen A^îz, her yaptığını yerli yerince yapan Hakîm'dir.
Eğer Allah'ın bu hususta geçmiş bir yazısı olmasaydı, aldığınız fidyede size her halde büyük bir azab dokunurdu!
Artık, elde ettiğiniz ganimetten helal ve temiz olarak yiyiniz! Allahtan korkunuz!
Şüphe yok ki, Allah çokyarıgayıcıdır, çok esirgeyicidir."[577]
Hz. Ömer der ki:
"Sabahleyin Resûlullah Aleyhisselamın yanına geldiğimde, o ve Ebu Bekir, oturmuşlar, ağlıyorlardı.
'Yâ Rasûl alları! Seni ve arkadaşını ağlatan nedir? Bana haber ver! Onu ağlanacak bir hal bulursam, ben de ağlayayım. Ağlanacak bir hal bulmazsam, ikinizin ağlamasına katılmaya çalışayım?' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Senin arkadaşlarının esirlerden aldıkları kurtulmalık akçelerinden dolayı, vay benim başıma gelene!
Uğrayacağınız azabın şu yakınındaki ağaçtan daha yakın olduğu bana gösterildi![1] buyundu."[578]

Bedir Savaşına Katılan Müslümanların Üstünlüğü

Rifâa b. Râfi'in Bedir ashabından olan babası Râfi'den rivayetine göre; Cebrail Aleyhisselam Peygamberimiz Aleyhisselama gelip:
"Bedir ashabının, aranızdaki mevkii nasıldır?" diye sormuştu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onlar, Müslümanların üstün kişilerindendir!" buyurdu.
Cebrail Aleyhisselam da:
"Meleklerden, Bedir savaşında bulunanlarda bunun gibidir!" dedi.[579]

Bedir Zaferinin Medineli Müşrikleri, Münafıkları ve Yahudileri Sindirişi

Bedir esirleri elleri boyunlarına bağlı olarak Medine'ye getirildikleri zaman, Yüce Allah, bununla Medine'deki müşrik, münafık olanlarla Yahudileri zillete uğrattı.[580]
Bedir savaşında müşriklerin en azılılarından birçokları öldürülünce, Abdullah b. Übeyy b. Selûl ile Medineli müşriklerden onunla birlikte hareket edenler "Artık, bu, zafer ve galebenin ona yöneldiğini açıkça gösteren bir vakıadır!" demişler, Peygamberimiz Aleyhisselama İslâmiyet üzere bey'at etmek zorunda kalmışlardır.[581]

Esir Olan Oğlunu Kurtarmak Bahanesiyle Medine'ye Gelip Peygamberimiz Aleyhisselamı Öldürmek İsteyen Umeyr b. Vehb'in Müslüman Olarak Mekke'ye Dönüşü

Umeyr b. Vehb, Kureyş müşriklerinin şeytanları ndan[582] ve kahramanı arı ndandı.[583]
Kendisi Mekke'de Peygamberimiz Aleyhisselamla ashabına ezâ eder dururdu.[584]
Umeyr'in oğlu Vehb, Bedir'de esir edilen müşrikler arasında bulunuyordu.[585]
Umeyr b. Vehb Bedir'de kamından kılıçla yaralanarak ölüler arasına düşmüş, ölmüş sanılarak bırakılmıştı.
Gecenin serinliği çökünce ayı İmiş, ölüler arasından çıkıp Mekke'ye dönmüş ve yarası iyileşmişti.[586]
Umeyrb. Vehb, Hicr'de Safvan b. Ümeyye ile oturup Bedir'de kuyuya atılanları ve uğradıkları musibetleri anlatınca,[587] Safvan b. Ümeyye:
"Vallahi, onlardan sonra, yaşamakta hayır yoktur![588]
Bedir'de ölenlerden sonra yaşamanın, Allah belâsını versin!" dedi.[589]
Umeyr b. Vehb:
"Vallahi doğru söyledin!
Vallahi eğer üzerimde olan ve ödeyecek karşılığı da bulunmayan borçla, benden sonra açlıktan ölmelerinden korktuğum çoluk çocuk olmasaydı, muhakkak gider, Muhammed'i öldürürdüm![590]
Hem benim için, onların kabul edecekleri[591] bir mazeret, bahane de vardır:[592] Oğlum onların ellerinde
Esirdir.[593] 'Şu esir olan oğluma geldim' derim.[594]
Haber aldığıma göre; o çarşılarda da dolaşırmış" dedi.[595]
Umeyr'in bu sözleri Salvan b. Ümeyye'yi sevindirdi[596] ve ona:
"Senin borcun bana aittir. Senin adına, onu ben öderim!
Çoluk çocuğuna da, kendi çoluk çocuğumla birlikte, sağ oldukları müddetçe bakar, geçimliklerini en geniş şekilde sağlarım![597]
Mekke'de çoluk çocuğunu benden daha geniş geçindiren bir kimse bulunmadığını sen de bilirsin!" dedi.
Umeyr b. Vehb:
"Ey Ebu Vehb! Biliyorum bunu![598] Sen benim işimi de, kendi işini de gizli tut!" dedi.
Safvan b. Ümeyye:
"Öyle yapan m!" dedi.
Umeyr, kılıcının keskinleştirilmesini ve zehirlenmesini emretti.[599]
Safvan b. Ümeyye, Umeyr'in hayvanını ve yolluğunu hazırlattı.[600]
Umeyr, Salvan'a:
"Medine'ye varıncaya kadar, haberimi gizli tut, hiç anma!" dedi.
Umeyr b. Vehb, Medine'ye gelip, Mescidin kapısında devesini ıh d irdi ve bağladı. Kılıcını kuşandı.[601]
Hz. Ömer, Müslümanlardan bazılarıyla birlikte Bedir gününden bahsediyorlar, Allah'ın kendilerine olan ikramlarını ve düşmanlarına gösterdiklerini konuşuyorlardı.
O sırada, Hz. Ömer Umeyr b. Vehb'i Mescidin kapısı önünde, hayvanını ıhdırmış, kılıcını kuşanmış görünce:
"Bu köpek, Allah düşmanı Umeyr b. Vehb'dir!

Vallahi, ancak şer için gelmiştir!
Aramızı bozan, Bedir gününde de Kureyşliler için sayımızı tahminleyen o değil miydi?" dedikten sonra, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına girdi ve:
"Ey Allah'ın Peygamberi! Şu Allah düşmanı Umeyrb. Vehb, kılıcını kuşanmış olarak gelmiş!?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onu benim yanıma gönder!" buyurdu.
Hz. Ömer geri geldi. Onun boynundaki kılıcının kayışını sımsıkı tutup göğsünde topladı. Ensardan, yanında bulunan zâtlara da:
"Resûlullah Aleyhisselamın yanına giriniz, yanında oturunuz ve kendisini bu habîsten koruyunuz!
Çünkü, o güvenilir bir kimse değildir!" dedikten sonra, onu Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına soktu.
Peygamberimiz Aleyhisselam Hz. Ömer'in Umeyr b. Vehb'in kılıcının kayışını sımsıkı tuttuğunu görünce, ona:
"Ey Ömer! Onu serbest bırak!
Sen de ey Umeyr! Bana yaklaş!" buyurdu.
Umeyr b. Vehb, Peygamberimiz Aleyhisselama yaklaşıp:
"Sabahınız hayrola!" diyerek Cahiliye devri selamı ile selam verdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Umeyr! Allah bize senin selamlaşmandan daha hayırlı bir selamlaşmayı, Cennetliklerin selam-laşmasıyla selamlaşmayı ikram etmiştir!" buyurdu.
U m eyr:
"Vallahi, ey Muhammedi Ben bu selamlaşmayı yeni işitiyorum!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Ey Umeyr! Seni buraya getiren nedir?" diye sordu.
U m eyr:
"Şu elinizde bulunan esir oğlum için geldim![602] Onun hakkında ihsanda bulununuz!" dedi.[603]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Öyle ise, şu boynunda asılı kılıcın işi ne?!" diye sordu.
U m eyr:
"Allah kılıçların belâsını versin! Onlar bize ne sağladı, ne işimize yaradı ki?" dedi.[604]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Umeyr b. Vehb'e:
"Bana doğru söyle: Sen buraya ne için geldin?" diye tekrar sordu.
U m eyr:
"Ben bundan başka birşey için gelmedim!
Ancak, esir oğlumun işi için geldim!" dedi.[605]
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Senin Hicr'de Safvan b. Ümeyye'ye koştuğun şart ne idi?" diye sorunca, Umeyr korktu ve:
"Ben ona ne şart koşmuşum da?!" dedi.[606]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet! Sen ve Safvan b. Ümeyye Hicr'de oturdunuz! Kureyş'ten, kuyuya atılan ölüleri andınız. Sonra da, sen:

'Eğer üzerimde borç olmasa, yanımda da geçindirilecek çoluk çocuk bulunmasa, muhakkak çıkar gider, Muhammed'i öldürürdüm!' dedin.
Safvan da, beni öldürmene karşılık, senin borcunu ödemeyi ve çoluk çocuğunu geçindirmeyi üzerine aldı!
Allah ise, yapacağın işle senin arana girdi, gerildi!" buyurdu.[607]
U m eyr:
"Sana bunu kim haber verdi?!
Vallahi, yanımızda bir üçüncü kişi bulunmamıştı !?[608]
Bu söz, senin dediğin gibi, benim aramla Safvan'ın arasında idi.
Buna, benden ve ondan başka hiç kimse vâkıf değildi.
Buraya gelinceye kadar geçireceğim geceleri de gizli tutup benden hiç söz etmemesini de Safvan'a emretmiştim" dedi.[609]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bunu bana Cebrail haber verdi!" buyurdu.[610]
Bunun üzerine, Umeyr b. Vehb:
"Ben şehadet ederim ki; sen, muhakkak Allah'ın resûlüsün[611] ve doğrusun![612]
Yâ Rasûlallah! Biz, göğün haberinden, bize getirmiş olduğun şeylerde ve sana inen vahiyde seni yalanlardık.
Bu işte, benden ve Safvan'dan başka kimse yoktu.
Vallahi, bu haberi sana ancak Allah getirmiştir!
Beni İslâmiyete hidayet eden ve işte şu yere sevkeden Allah'a hamd olsun!" dedikben sonra, hak şehadetiyle şehadet getirdi:[613]
"Ben şehadet ederim ki; Allah'tan başka ilah yoktur![614]
Ve yine şehadet ederim ki; Muhammed, Allah'ın kulu ve resûlüdür!" dedi.[615]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Kardeşinize, dinini iyice öğretiniz![616]
Kendisine Kur'ân da okuyunuz,[617] öğretiniz![618]
Onun esirini de serbest bırakınız!" buyurdu.
Buyruğu yerine getirildi.
Umeyr b. Vehb:
"Yâ Rasûlallah! Ben, Allah'ın nurunu söndürmeye çalışan ve dinindeki kimselere şiddetle işkence yapan birisi idim.
Ben şimdi istiyorum ki; bana izin veresin de, Mekke'ye gidip Mekkeli müşrikleri Allah'a, Resûlullaha ve İslâmiyete davet edeyim! Umulur ki, Allah onlara hidayet eder. Hidayet nasip olmayanlara da, daha önce senin ashabına dinleri hususunda yaptığım gibi işkence yapayım" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam da, ona izin verdi.
Umeyr b. Vehb, Medine'ye doğru yola çıktığı zaman, Safvan b. Ümeyye Mekkeli müşriklere:
"Birkaç gün içinde, gelecek olan haberle müjdeleneceksiniz. O, size, Bedir vak'asının acısını unutturacaktır!" der, gelen kafilelerden haber sorar dururdu.
Nihayet, gelen bir süvari, ona Umeyr'in Müslüman olduğunu haber verdi!
Safvan da, Umeyr ile hiç konuşmamaya ve kendisine hiçbir iyilik ve yardımda bulunmamaya yemin etti.
Umeyr ise, Mekke'ye gelince, halkı İslâmiyete davet etmeye koyuldu.

Kendisine karşı koyanlara şiddetle işkence yaptı.
Umeyr'in sayesinde birçok insan Müslüman oldu.[619]
Allah ondan razı olsun!
Umeyr b. Vehb, bir gün Kabe'nin yanında Salvan b. Ümeyye ile karşılaşıp, ona:
"Sen büyüklerimizden birisin! Bizim taşlara taptığımızı ve onlar için kurbanlar kestiğimizi görmüyor musun?! Din mi bu?!
Ben şehadet ederim ki; Allahtan başka ilah yoktur! Muhammed de, Allah'ın kulu ve resûlüdür!" dedi.
Safvan ona bir kelime ile bile cevap vermedi, sustu.[620]

Hz. Zeyneb'in Medine'ye Getirilişi

Bedir esirlerinden Ebu'l-As, serbest bırakılıp Mekke'ye ulaşınca, Hz. Zeyneb'in yolunu açtı.
Bedir savaşından bir ay veya biraya yakın bir müddet sonra, Peygamberimiz Aleyhisselam Zeyd b. Harise ile Ensardan bir zâtı göndererek, onlara:
"Zeyneb yanınıza gelinceye kadar, siz Ye'cec vadisinde bulununuz.
Zeyneb size orada rastlayacaktır, siz onu bana getirirsiniz" buyurdu.
Görevliler, Ye'cec vadisine gittiler.
Ebu'l-Âs, Hz. Zeyneb'e, babasının yanına gitmesini emretti.
O da hazırlığını görüp yola çıkacağı zaman, Ebu'l-Âs'ın kardeşi Kinane b. Rebi[1], Hz. Zeyneb'in bineceği deveyi getirdi.
Hz. Zeyneb devenin üzerindeki hevdecin içine girdi.
Kinane; yayını ve ok çantasını aldıktan sonra, güpegündüz devenin yularını çekerek Mekke'den yola çıktı.
Bu hadise Kureyş müşrikleri arasında konuşulmaya başlayınca, birtakım kimseler, Hz. Zeyneb'i geri çevirmek için acele yola çıktılar. Zftuvâ mevkiinde ona yetiştiler.
İlk yetişen de, Hebbar b. Esved ile Nâfi[1] b. Abdi Kays idi.
Hebbar, hevdec içinde bulunan Hz. Zeyneb'i mızrağı ile korkuttu.
Hz. Zeyneb, o zaman hamile idi.
Korkusundan, kamındaki çocuğu düştü.
Kinane yere çöküp ok çantasını açtı.
"Vallahi, bana hiçbir adam yaklaşmasın! Yoksa, ona bir ok saplarım!" deyince, gelenler dönüp takip etmekten vazgeçtiler.
Ebu Süfyan b. Harb, Kureyş müşriklerinin büyüklerinden bazılarıyla birlikte, oraya kadar geldi. Kinaneye:
"Ey adam! Bize ok atmaktan vazgeç. Seninle konuşacağız!" dedi.
Kinane ok atmayı bıraktı.
Ebu Süfyan, Kinane'nin yanına gelip üzerine dikildi ve:
"Sen doğru yapmadın!
Bir kadını halkın gözü önünde apaşikâryola çıkardın.
Halbuki, sen zahmet ve meşakkatlerimizi ve Muhammed'den başımıza gelenleri biliyorsun!
Onun kızını halkın gözü önünde böyle açıktan açığa aramızdan çıkarıp ona götürdüğün zaman, halk bunu uğradığımız musibetten ileri gelen bir zillet eseri, zaafımızın ve güçsüzlüğümüzün bir neticesi sanacaktır.
Hayatıma yemin ederim ki; Zeyneb'in babası yanına gönderilmeyip Mekke'de tutulmasına bizim için hiçbir hacet ve zaruret yoktur.
Bunda, bizim için, bir öç alma da sözkonusu değildir.
Sen beni dinle de, kadını şimdi geri çevir!
Söylentiler, sesler kesildikten, bizim onu geri çevirdiğimiz halk arasında konuşulmaya başladıktan sonra, gizlice Mekke'den çıkar, babasına kavuştur!" dedi.
Kinane de böyle yaptı.
Birkaç gece Mekke'de oturduktan ve itiraz seslerinin ardı arkası kesildikten sonra, bir gece, Hz. Zeyneb'le birlikte yola çıktı.

Onu, Ye'cec'de bulunan Zeyd b. Harise ile arkadaşına teslim etti. Onlar da, Hz. Zeyneb'i Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına getirdiler.[621]

Velid b. Velid'in Mekke'de Tutuklu Bulunan Ayyâş b. Ebi Rebia İle Seleme b. Hişam'ı Kurtarıp

Medine'ye Getirişi

Bedir esirleri arasında bulunup kurtulmalık akçesi ödendikten sonra, kardeşleri tarafından Mekke'ye götürülürken Cuhfe'den Medine'ye kaçarak Müslüman olan Velid b. Velid b. Mugîre'ye, Peygamberimiz Aleyhisselam Ayyaş b. Ebi Rebia ile Seleme b. Hişam'ın durumunu sormuştu.[622]
O da:
"Ben onları birinin ayağı diğerinin ayağına bağlanmış oldukları halde[623] bırakmıştım!" dedi.[624]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Benim için, Ayyaş b. Ebi Rebia ile Seleme b. Hişam'a kim gider?" diye sordu.
Velid b. Velid:
"Senin için, onlara ben giderim yâ Rasûlallah!" dedi.[625]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Velid![626] Sen Mekke'ye kadar[627] git!
Demirci filanın evine in!
O, Müslüman olmuştur. Onun evinde gizlen![628]
Ayyaş ve Seleme ile buluşmaya çalış![629]
Onlara, senin benim elçim olduğunu ve kendilerine benim yanıma gelmelerini emrettiğimi, Allah'ın hiç şüphesiz bu yolda onlara yardım ve kolaylık ihsan buyuracağını haber ver!" buyurdu.[630]
Velid b. Velid, Mekke'ye gitmek üzere, hemen yola çıktı.
Gizlice, Mekke'ye vardı.
Mekke'de rastladığı, yemek taşıyan bir kadına:
"Sen, nereye gitmek istiyorsun?" diye sordu.
Kadın da:
Ayyaş ve Seleme'yi kastederek:
"Şu iki tutukluya gidiyorum!" dedi.
Velid b. Velid, kadının ardından gitti ve onların yerlerini öğrendi. Ayyaş b. Ebi Rebia ile Seleme b. Hişam, tavansız bir odanın içinde hapsedilmiş idiler.
Velid b. Velid, akşam olunca, onların yanlarına indi.
Aldığı taşı ayaklarının altına koyup kılıçla ayak bağlarını kestikten sonra, onları devesinin üzerine bindirerek Medine yolunu tuttu.[631]
Kureyş müşriklerine onların kaçtıkları haberi gelince, Halid b. Velid, kavminden bazı kişilerle birlikte hemen aramaya çıktı. Usfan'a kadar gittilerse de, ne izlerine rastladılar, ne de kendileri hakkında bir haber alabildiler.
Velid b. Velid ve arkadaşları, deniz yolunu tutarak Emec'in üzerine ulaştılar ki, bu, Peygamberimiz Aleyhisselamın Medine'ye hicret ederken tutmuş olduğu yoldu.
Müşrikler tarafından yakalanmak ve dinlerinden döndürülmek korkusu ile, hiç durmadan dinlenmeden yola devam ettiler.[632]
Velid b. Velid, hep yaya olarak yürüdüğü için, ayaklan yarıldı.[633]
Medine'nin Harre mevkii arkasına gelip kavuştukları zaman,[634] Velid b. Velid'in ayağı sürçtü (kaydı), parmağı yarıldı, kanamaya başladı.
Velid b. Velid:
"Sen ancak kanayan bir parmak değil misin?

Başına gelen ise, Allah yolunda olan birşeydir!" dedi.[635]
Medine'ye bir mil uzaklıktaki Ebu İnebe kuyusu yanında vefat etti.[636]
Yüce Allah ondan razı olsun!
Peygamberimiz Aleyhisselamın zevcesi Hz. Ümmü Seleme, akrabası olan Velid b. Velid hakkındaki mersiyesinde şöyle demiştir:
"Ey göz, ağla Velid b. Velid b. Mugîre'ye ki, onun gibi bir zât kavim ve kabileye yeter!"[637]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Ümmü Seleme! Böyle söyleme! Fakat, 'Bir gün bakarsın ki, ölüm baygınlığı gerçek olarak gelmiş, İşte bu, senin kaçıp durduğun şeydir (denilmiştir)' [Kaf: 50/19] de!" buyurdu.[638]

---

[1] Taberî, Tefsîr, c. 4, s. 75, Râgıb, Müfredâtü'l-Kur'ân, s. 38, Yakût, M u'cem u'l - buldan, c. 1, s. 3 58.
[2] Taberî, Tefsîr, c. 4, s. 75.
[3] Belâzurî'ye göre (Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 288).
[4] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 1, s. 358.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/265.
[5] Enfâl: 7-8.
[6] Kamer 45.
[7] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 25, Taberî, Tefsir, c. 27, s. 108, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 4, s. 266, Beydâvî, Tefsir, c. 2, s. 439, Ebussuud.Tefsîr, c. 8, s. 174.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/265-266.
[8] Enfâl: 42.
[9] Enfâl: 5-6.
[10] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 288.
[11] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 482, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 20, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 189, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 588, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 346.
[12] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1601-1602, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, t 6, s. 17.
[13] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 47, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 588.
[14] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 457, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 405, Ebu Dâvud, Sünen, c. 1, s. 161, İbn Abdilberr, İstiâb, t 4, s. 1965, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 408.
[15] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/266-268.
[16] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 27,28.
[17] İbn İshak, İbn Hişam, Sire, c. 2, s. 257, Belâzurî, E nsâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 288, Taberî, Târîh, c. 2, s. 267, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 107, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 116, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 241, Zehebî, Megâzî, s. 31, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 256.
[18] İbn İshak, İbn Hişam, c. 257, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 28,İbnHazm, s. 107, İbn Esîr, Kâmil, c.2, s. 116, İbn Seyyid.c.1 , s. 241, Zehebî s. 31, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 256, İbn Haldun, Târîh, c. 2,ks. 2, s. 19.

[19] İbn İshak, İbn Hişam, c.2, s. 257, İbn Hazm.s. 107, İbn Esîr, c.2, s. 116, İbn Seyyid, c. 1, s. 241, Zehebî, Megâzî, s. 31 .
[20] Taberî, Târîh, c.2, s. 267, İbn Hazm,s.1O7, İbn Esîr, c. 2, s. 11 6, İbn Seyyid, c. 1, s. 241.
[21] İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 107, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 19.
[22] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 35, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 400, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 184-185, c. 5, s. 2, 3, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 203, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 258-259.
[23] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 28, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 290.
[24] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c.2, s. 258, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 28, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 290.
[25] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 28, Belâzurî, E nsâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 290.
[26] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 258, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 28, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 290.
[27] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 28, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 290.
[28] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 258, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 242, Zehebî, Megâzî, s. 31, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 257.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/268-270.
[29] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 2, s. 258-260, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 29-30, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-Kübrâ, c. 8, s. 43-44, Taberî, Târîh,c.2,s.270,271,Hâkim,Müstedrek,c.3, s. 19, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 116-117, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 242-243, Zehebî, Megâzî, s. 53-54, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 257.
[30] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/270-273.
[31] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.2,s. 260-261, Taberî, Târih, c. 2, s. 271-272, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 117-118, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 243-244, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 257-258.
[32] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 400, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 1 84-1 85, c. 5, s. 3, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 203, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 258-259.
[33] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 31-33.
[34] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 39, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 290, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 32, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 118, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 260.
[35] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 39, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 290, İbn Esîr, c. 2, s. 118, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 260.
[36] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 39, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 290, İbn Esîr, c. 1, s. 118.
[37] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 32, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 260.
[38] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 39, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 290, İbn Esîr, c. 2, s. 118, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 260.
[39] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 39, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 290.
[40] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 39, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 290, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 32.
[41] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 32, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 260.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/273-275.
[42] Vâkıdî, Megâzî.c.1, s. 35,İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 467.

[43] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/276.
[44] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 41, 42, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 291.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/276-277.
[45] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 270, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 42, Belâzuıf, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 292, Taberî, Târîh, c. 2, s. 275-276, İ bn Esîr, Kâ m il, c. 2, s. 121, İ bn Seyyid, U yûnu 'l-ese r, c. 1 , s. 2 50, E bu 'I-F idâ, eI-Bid âye ve'n-nih âye, c. 3, s. 265 -266.
[46] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 42-43.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/278-279.
[47] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre.c.2, s. 270, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 43, 44, Taben, Târih, c. 2, s. 276.
[48] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 43.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/279-280.
[49] İbn İsfıak.İbnHişam, Sîre.c.2, s. 271, Vâkıdî, c. 1,s.44,İbn Sa'd, c. 2, s. 14.
[50] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 4 4-45, İ bn Sa'd, Taba kâtül-kübrâ, c. 2, s. 14.
[51] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 45, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 14.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/280-281.
[52] Vâkidr, Megâzî, c. 1, s. 1 44-1 45, İbn Habto, Kitâbu'l-muhabber, s. 161,162, İbn Seyyid, Uvûnu'l-eser, c. 1, s. 249, 250.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/281-282.
[53] İbrı İshak.İbnHişam, Sîre,c.2, s. 271, Taberî, Târih, c. 2, s. 276, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 266.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/282.
[54] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 263.
[55] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 23, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 12, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 288.
[56] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 12, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1,s.288.
[57] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 12.
[58] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 263.
[59] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 12.
[60] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 12, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 289, Ta ben, TârfVı, c. 2, s. 296, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 245,246.
[61] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 263, İbn Seyvid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 246, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 260.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/283.
[62] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.2, s. 264.
[63] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 21, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 288.
[64] Vâkidf, Megâzî, c.1, s. 21, İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 149-150, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 36.
[65] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 22-23.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/284-285.
[66] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 264, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 26, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 12, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 289.
[67] Vâkidi, Megâzi, c. 1, s. 2 6, İ bn Sa'd, Tab akât, c. 2, s. 12, Bel âzurf, E nsâbu'l-eşrâ f, c. 1, s. 28 9.

[68] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 264, Vâkıdî, Megâzî, c. 1 , s. 24, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 12, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 289.
[69] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 21, Ahmed b.Hanbel, Müsned.c.1, s. 422.
[70] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 264, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 24, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 289.
[71] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 24-27, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 289.
[72] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 24.
[73] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 371.
[74] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 610.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/285-287.
[75] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 333-341 , Vâkıdî, Megâzî, c. 1 , s. 153-156, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 6-408, İbn Haim, Cevâmiu's-Sîre, s. 114-123, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 272-274.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/287.
[76] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 341-342, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 157, İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 409-418.
[77] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 157, İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 41 741 8.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/287-291.
[78] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/291-293.
[79] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 342-362, Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 156-172, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 419-601.
[80] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 263.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/293-301.
[81] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 26, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 20, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 79, Bevtıakf, Sünenü'l-kübrâ, c.9,s.57.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/301.
[82] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 47.
[83] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 534-535, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 418.
[84] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s.535, Ahmed b.Hanbel, Müsned, c. 6, s. 149,Müslim, Sahih, c. 3, s. 1449-1450, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 359.
[85] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/301-303.
[86] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.2, s. 264.
[87] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 26.
[88] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.2, s. 264-266.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/303-304.
[89] İ bn İ shak, İ bn H işam, S ine, c. 2, s. 2 69, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 41 , Tabe rf, T â rıh, c. 2, s. 275, Bey hakf, D e lâi lü'n-nübü v ve, c. 3, s. 33, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 250, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 265.
[90] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 269, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 40
[91] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 269.
[92] Vâkıdi, Megâzî, c. 1, s. 41.
[93] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 269-270, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 41, Taberî, Târih, c. 2, s. 275, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 33, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 250, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 265, İbn Haldun, TânTı, c. 2, ks. 2, s. 19-20.

[94] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 2, s. 270, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 41, Taberî, c. 2, s. 275, Beyhakî, Delâilü'n-nübüwe, c. 3, s. 33, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 250, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 265.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/304-305.
[95] İ bn İ shak, İ bn H işam, Sîre, c. 2, s. 2 66, Vâk ıdf, Megâzî, c. 1, s. 48, Tabe rf, T ârfh, c. 2, s. 273, Bey hakf, D e lâl lü'n-nübü v ve, c. 3, s. 33-34, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 120, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 247.
[96] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 293.
[97] Zemahşerf, Keşşaf, c. 2, s. 143, Fahru'r-Râzî, Tefsir, c. 15, s. 126, Neseff, Medârik, c. 2, s. 94, 95, Hâzin, TefsTr, c. 2, s. 385, Ebussuud, Tefsîr, c. 4, s. 5.
[98] İ bn İ shak, İ bn H işam, Sîre, c. 2, s. 2 66, Vâk ıdf, Megâzî, c. 1, s. 48, Tabe ıf, T ârfh, c. 2, s. 273, Bey hakf, D e lâi lü'n-nübü v ve, c. 3, s. 34, İbn Esîr, Kâm il, c. 2, s. 120, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 247, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 262.
[99] İbn İshak.İbnHişam, Sîre.c.2, s. 266, Vâki d f, Megâzî, c. 1, s. 48, Taberî, Târih, c. 2, s. 273, 274, Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1, s. 173, Beyhakî, Delâilü'n-nübüwe, c. 3, s. 34, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 120, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 247, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 262.
[100] İ bn İ shak, İ bn H işam, Sîre, c. 2, s. 2 67, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 48, Tabe rf, T ârfh, c. 2, s. 274, Beyhakî, D e lâi lü'n-nübü v ve,c. 3, s. 34, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 120, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 247, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 262.
[101] İbn İshak, İbn Hişam , c. 2, s. 267, Taberî, c. 2, s. 274, Beyhakî, c. 3, s. 34, İbn Esîr, c. 2, s. 1 20, İbn Seyyid, c. 1, s. 247,Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 262.
[102] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 267, Vâkıdî, c. 1, s. 4849, Taberî, c. 2, s. 274, Beyhakî, c. 3, s. 34, İbn Esîr, c. 2, s. 120, İbn Seyyid, c. 1, s. 247, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 262.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/306-308.
[103] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 267-268, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 50-51 , Taberî, Târih, c. 2, s. 274-275, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 248-249, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 264.
[104] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/308-309.
[105] İbn İshak, İbnHişam, Sîre, c. 2, s. 268-269, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 52-53, Taben, Târih, c. 2, s. 275, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvE.c. 3, s. 43, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 119-120, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 249, Zehebî, Megâzî, s. 32-33, Ebu'l-Fidâ,el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 265.
[106] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 269, Vâkıdî, c. 1, s. 53, Taberî, c. 2, s. 275, İbn Esîr, c. 2, s. 119-120, İbn Seyyid, c. 1 , s. 249, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 265.
[107] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 53.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/309-311.
[108] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 271, Taberî, c. 2, s. 276, Beyhakî, c. 3, s. 34-35, İbn Esîr, c. 2, s. 121, İbn Seyyid.c.1, s. 251, Zehebî, s. 33, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 266.
[109] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 272, Taberî, c. 2, s. 276, Beyhakî, c.3, s. 34-35, İbn Seyyid, c. 1, s. 251.
[110] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 567, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, t 1, s. 293.
[111] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 293.
[112] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 53, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 15.
[113] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 567.

[114] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/312.
[115] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 272, Taberî, Târîh, c. 2, s. 277, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 35, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 122, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 251, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 292.
[116] Vâkidt, Megâzî, c.1, s. 55, İbn Sa'd.Tabakât, c. 2, s. 15.
[117] İbn İsfıak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 272-273, Vâki dî, Megâzî, c. 1, s. 49, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 1 5, Ta ben, Târih, c. 2, s. 277, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 44, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 122, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 252, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 268.
[118] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 55, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 15, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 44, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 255
[119] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 5, İ bn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 15.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/313.
[120] Vâkıdî, c. 1, s. 58, İbn Sa'd, c. 2, s. 14-15, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 293.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/313-314.
[121] Vâkıdî, c. 1, s. 71-72, İbn Sa'd, t 2, s. 14, Beyhakî, c. 3, s. 70, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 274.
[122] Vâkıdî, c. 1. s. 71-72, İbn Sa'd, c. 2, s. 14, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1 , s. 378.
[123] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 287, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 274, Diyarbekrî, c. 1, s. 378.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/314.
[124] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 244, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 10, s. 403.
[125] Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 10, s. 403.
[126] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 245, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 10, s. 403.
[127] Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 10, s. 403.
[128] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 245, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 10, s. 403.
[129] Alâüddin Ali, Kenzu'l-um mâl, c. 10, s. 403.
[130] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 245, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 10, s. 403.
[131] Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 10, s. 403404.
[132] İbn Hacer. el-İsâbe. c. 2. s. 245. Alâüddin Ali. Kenzu'l-ummâl. c. 10. s. 404.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/314-315.
[133] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 26, Müslim, Sahîh, c. 4, s. 2203, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 58, Nesâî, Sünen, c. 4, s. 109, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 48.
[134] Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 1,s.26, c. 3, s. 219, Ebu Dâvud, c. 3, s. 58, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 48.
[135] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 219, Müslim, c. 3, s. 1404, Ebu Da\ud, c. 3, s. 58.
[136] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 219, Müslim, c. 3, s. 1404, Ebu Da\ud, c. 3, s. 58.
[137] Müslim, c. 4, s. 2203, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 48.
[138] Ebu Dâvud, Sünen, c.3,s. 58.
[139] Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 3, s. 219, Müslim, c. 3, s. 1 404, Ebu Dâvud, c. 3, s. 58, Beyhakî, c. 3, s. 48.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/315.
[140] Taberî, Tefsîr, c. 9, s. 194,197, Zemahşerî, Keşşaf, c. 2, s. 147, Fahru'r-Râzî, Tefsir, c.15, s. 1 33, Nesâî, Medârik, c. 2,s. 97, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 2, s. 291 , 292, Beyzâvî, Tefsir, c. 1, s. 387, Ebussuud, Tefsir, c. 4, s. 9.

[141] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 117-138, Taberî, Târîh, c. 2, s. 269, Tefsir, c. 9, s. 194-195, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 278, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 75.
[142] Enfâl: 11.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/316-317.
[143] Vâkıdı,Megâzî,c.1,s. 61.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/317.
[144] Belâzuırî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 292.
[145] İbn İshak, İbn Hişam, Sire, c. 2, s. 274, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 62, Taberî, Târîh, c. 2, s. 277, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvıe,
c. 3, s. 64, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 123, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 253, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 269.
[146] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 62.
[147] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 274, Taberî, Târih, c. 2, s. 278, İbn Seyyid, Uyunu'l-eser, c. 1,s. 253, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 269.
[148] İbn İshak, İbn Hişam.c. 2, s. 274, Ta beri, c. 2, s. 278, Beyhakî, c. 3, s. 64, İbn Seyyid, c. 1, s. 253, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 269.
[149] İbn İshak, İbn Hişam.c. 2, s. 274, Vâkıdî, c. 1, s. 62, Taberî, c. 2, s. 278, Beyhakî, c. 3, s. 64, 65, İbn Esîr, c. 2, s. 123, İbn Seyyid, c. 1, s. 253, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 269.
[150] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 62.
[151] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre c . 2, s. 274, Taberî, Târîh, c. 2, s. 278, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 65, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 123, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 253, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 269.
[152] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 62.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/317-319.
[153] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 274, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 63, Taberî, Târîh, c. 2, s. 278, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 65, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 123-124, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 253, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 270.
[154] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 274, Taberî, Târih, c. 2, s. 278, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c.3,s. 65-66, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 124, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 253-254, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 270.
[155] Zübeyr B. Bekkâr, Cemheretu Nesebi Kureyş, c. 1, s. 359-360, Taberî, Târîh, c. 2, s. 278, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3,5.270-271 .
[156] Vâkıdî, Megâzî, c. 1,s. 60.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/319-322.
[157] İbn İshak, İbn Hişam, Sire, c. 2, s. 275-276, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 64-65, Taberî, Târîh, c. 2, s. 279, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 65-66, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 1 24, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, t 1, s. 253-254, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3. s. 270.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/322-323.
[158] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 395, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1414, Zehebî, Siyeru a'lâm i'n-nübelâ, c. 2, s. 262.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/323.
[159] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 15.
[160] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 2, s. 278, Vâkidî, Megâzî, c. 1, s. 56, Taberî, Târih, c. 2, s. 280, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 484, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 271 .

[161] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 516.
[162] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 278, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 484, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 271 .
[163] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 278, Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 57, Taberî, Târih, c. 2, s. 280, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 484, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 271.
[164] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 278, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 271, Diysrbekrf, Târîhu'l-hamîs, c. 1 , s. 379.
[165] İbn İshak, İbn Hisam, c. 2, s. 278, Vâkıdî, c.1 , s. 57, Taberî, c. 2, s. 280, İbn Esîr, c. 2, s. 484, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 271.
[166] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 516.
[167] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 278, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 57, İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 516, Taberî, Târih, c. 2, s. 280, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 484, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye-ve'n-nihâve, c. 3, s. 271 .
[168] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 516.
[169] İbn İshak, İbn Hisam, c. 2, s. 278, Vâkıdî, c.1 , s. 57, Taberî, c. 2, s. 280, İbn Esîr, c. 2, s. 484, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 271.
[170] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 278, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe., c. 2, s. 484 Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 271.
[171] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 278, Vâkıdî, c.1 , s. 57, İbn Esîr, c. 2, s. 484, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 271.
[172] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 278, Vâkıdî, c.1 , s. 57, Taberî, c. 2, s. 280, İbn Esîr, c. 2, s. 484, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 271.
[173] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 278, Taberî, c. 2, s. 280, İbn Esîr, c. 2, s. 484, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 271.
[174] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 57.
[175] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 484, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 271.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/323-325.
[176] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 278, Taberî, c. 2, s. 280.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/325.
[177] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 273, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 59, Taberî, Târih, c. 2, s. 277, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c.3,s.35,İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 122-123, Zehebî, Megâzî, s. 80, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 268.
[178] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 30, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 601-602, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1383-1384, Tirmizi, Sünen, c. 5, s. 269, Taberî, Târih, c. 2, s. 280, Beyhâki, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 51.
[179] Enfâl: 9.
[180] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 279, Beyhakî, Delâilü'n-nübüwe, c. 3, s. 54, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 255, Zehebî, Megâzî, s. 37, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye vıe'n-nihâye, c. 3, s. 276.
[181] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 279, Vâkıdî, c. 1, s. 81 , Taberî, c. 2, s. 281, Beyhakî, c. 3, s. 54, İbn Esîr, c. 2, s. 125-126, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 255, Zehebî, Megâzî, s. 37, E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 276.
[182] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 1 4, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 54, İbn Seyyid, c. 1, s. 256.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/325-326.

[183] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 75,76, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 16.
[184] Vâkidi, 11, s. 76, İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 23,1 03.
[185] Taberî, Târih, c. 2, s. 283, Zehebî, Megâzî, s. 39.
[186] Vâkidi, c. 1, s. 76, İbn Sa'd, c. 3, s. 23, 103.
[187] İbn Sa'd. Tabakât. c. 3. s. 568.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/327.
[188] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 117, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 278, Heysemî, Meanau'z-zevâid, c. 6, s. 75-76.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/327-328.
[189] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 406.
[190] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 341.
[191] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 406.
[192] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/328.
[193] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 273, 274, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 61 , Taberî, Târih, c. 2, s. 277, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 123, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, t 1, s. 252, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 268.
[194] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 274, Taberî, Târîh, c. 2, s. 277, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 123, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 252, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 268.
[195] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/328-329.
[196] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 276, 277, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 68, Taberî, Târih, c. 2, s. 276, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 124, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 254, Zehebî, Megâzî, s. 36, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 273.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/329.
[197] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 278, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 67, Taberî, Târîh, c. 2, s. 280, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 125.
[198] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 278, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 498, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 227, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 155, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 1 25, Zehebî, Megâzî, s. 66.
[199] Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 52, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 155.
[200] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 279, Taberî, Târîh, c. 2, s. 281, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1214, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 1 26, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 1 , s. 257, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 278.
[201] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 565, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 1 36-137, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1510, Hâkim , Müstedrek, c. 3, s. 426
[202] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 565.
[203] Hadid: 21.
[204] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 565, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c.3,s. 137, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1510, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 426, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 43, Zehebî, Megâzî, s. 66.
[205] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/330-331.
[206] Enfal: 15-16.
[207] Enfal: 45-47.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/331.
[208] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 578, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1282, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 406.

M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/332.
[209] Vâkidi, Megâzî, c. 1, s. 66- 67.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/332.
[210] Taberî, Tefsîr, c. 9, s. 208, Etau'l-Fidâ, Tefsir, c. 2, s. 296.
[211] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 280, Vâkıdî, Megâzî, c.1 , s. 70, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 431, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 129, Taberî, Târîh, c. 2, s. 281, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvıe, c. 3, s. 74, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 257, Zehebî, Megâzî, s. 68, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 282.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/332-333.
[212] Vâkıdî, Megâzî, d, s. 70.
[213] Vâkıdî, Megâzî, c. 1 , s. 57, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 2, s. 16, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 55, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 256, Zehebî, s. 62.
[214] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 286, Taberî, Târih, c. 2, s. 284, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1,s.26O.
[215] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 76, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 16
[216] Musa b.Ukbe'nin M egâzîsinden naklen Zehebî, Megâzî, s. 80, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 71.
[217] Musa b. Ukbe'nin Megâzîsinden naklen Zehebî, Megâzî, s. 80.
[218] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 70-71, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 283.
[219] Enfâl: 44.
[220] Âli-İmran: 123-124.
[221] Enfâl: 48.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/333-334.
[222] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 95, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 80, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 283-284.
[223] Hayzum; Cebrail Aleyhisselamın atı nın adıdır (E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 281).
[224] İbn İshak. İbn Hişam. Sîre, c. 2, s. 285, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 76, 77, Taberî, Târih, c. 2, s. 283, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 129, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 259-260, Zehebî, Megâzî, s. 39, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 279-280.
[225] Vâkıdî, Megâzî, c. 1,s. 77.
[226] İbn İshak, İbn Hişam, Sire, t 2, s. 28 6, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 76, Taberî, Tefsir, c. 4, s. 77, Beyhakî, D e lâi lü'n-nübüv ve, c. 3, s. 81, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 260, Zehebî, Megâzî, s. 40, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 280.
[227] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 492, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 400, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 76.
[228] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 492.
[229] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 492, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 400, İbn Esid, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 76.
[230] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 76, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 57, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 281.
[231] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 80, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 61 , Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, C. 3, S. 281.

[232] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 2, s. 286, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 450, Taberî, Târih, c. 2, s. 283, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4,s.1644, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 95, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 260.
[233] Taberî, Târih, c. 2, s. 283-284. Hâkim , Müstedrek, c. 3, s. 409, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 129.
[234] Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1384-1385.
[235] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 79, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 281.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/334-337.
[236] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 281, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 10-11, Taberî, Târîh, c. 2, s. 282, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 140-1 41, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 1 28-1 29, Zehebî, Megâzî, s. 90-91.
[237] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2,s. 281-282, Taberî, Târih, c. 2, s. 282, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1459-1460, İbn Esîr,Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 64-65, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 285.
[238] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 81.
[239] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 117, Zehebî, Megâzî, s. 65, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 278, Heysemî,Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 76.
[240] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 12, Ahmedb. Hanbel, Müsned,c. 1 ,s. 353, Taberî, Târih,c. 2, s. 288,289, Ebu Nuaym ,Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 471-472.
[241] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 12.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/337-341.
[242] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 16.
[243] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 65, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 16, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 296, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c.1,5.257.
[244] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 279, Taberî, Târih, c. 2, s. 281, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1486, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 280.
[245] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 219, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 16.
[246] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1486, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 280.
[247] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1486.
[248] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 280.
[249] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 279, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 65, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 17, Taberî, Târih,c. 2, s. 281, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 308, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 1 26, İbn Seyvid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 257, Zehebî, Megâzi, s.37, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 304.
[250] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 279, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 65, Taberî, Târih, c. 2, s. 281, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1 , s. 308, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1 , s. 425, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 257.
[251] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 65, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 17, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 425, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 257.
[252] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 279, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 65, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 17, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 308, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 425, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 274.
[253] İbn İshak İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 279, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 65, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 17, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf,c. 1, s. 296, Taberî, Târih, c. 2, s. 281 , İbn Abdilberr,

İstiâb, c. 1, s. 308, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 425, İbn Seyyid, Uyunu'l-eser,c. 1, s. 257, Zehebî, Megâzî, s. 37, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 274.

[254] **Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 3, s. 260, Buhâri, Sahih, c. 3, s. 206, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 327, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c.9,s.167.**

[255] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 215, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 206, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 167, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 308, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 425.**

[256] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 210, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 327.**

[257] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 215, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 206, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 327, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 308, İbn Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 327.**

[258] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 215, Buhâri, Sahih, c. 5, s. 9, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 327, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1 , s. 308.**

[259] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 260, Buhâri, Sahih, c. 3, s. 206, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 167.**

[260] **Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 327.**

[261] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 260, Buhâri, Sahih, c. 3, s. 206, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 167.**

[262] **Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 3, s. 260, Buhâri, Sahih, c. 3, s. 206, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 327, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c.9,s.167.**

[263] **İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 426.**

M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/341-342.

[264] **Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 67.**

[265] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 117, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 71 Zehebî, Megâzî, s. 65, Ebu'l-Fidâ, el- Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 278, Heysemî, Meanau'i-ievâid, c. 6, s. 76.**

[266] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 277, Vâkıdî, Megâzî, c.1 , s. 68, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 17, Taberî, Târih, c. 2, s.279, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 72, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 125, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 54, Zehebî, Megâzî, s. 36.**

[267] **Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 68, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 17, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 273.**

[268] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 277, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s.68, Taberî, Târîh, c. 2, s. 279, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve,c. 3, s. 72, İbn Esîr, Kamil, c. 2, s. 125, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 254, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 273.**

[269] **Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 68, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 17.**

[270] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 277, Taberî, Târîh, c. 2, s. 279, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 72, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 254, Zehebî, Megâzî, s. 36, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 273.**

[271] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 117, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 71, Zehebî, Megâzî, s. 65.**

[272] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 277, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 68, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 17, Taberî, Târih, c. 2, s. 279, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 72, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 254, Zehebî, Megâzî, s. 36.**

[273] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 117, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 72, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 278.**

[274] **Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 68, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 17.**

[275] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 277, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 117 Taberî, Târîh, c. 2, s. 279, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 71-72, İbn Esîr, Kâmil, c.2,s. 125, İbn Seyyid, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 254, Zehebî, Megâzî, s. 37, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 278.
[276] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 277, Taberî, Târîh, c. 2, s. 279, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 71-72, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 125, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 254, Zehebî, Megâzî, s. 37, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 273.
[277] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 68, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 17, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 273.
[278] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 277, Taberî, Târîh, c. 2, s. 279, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 255, Zehebî, Megâzî, s. 37, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 277.
[279] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 277, Taberî, Târih, c. 2, s. 279, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 125, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 255, Zehebî, Megâzî, s. 37, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 277.
[280] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 69, Taberî, Târih, c. 2, s. 279.
[281] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 274.
[282] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 69-70, Taberî, Târih, c. 2, s. 279, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 188, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 125, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 274, Diyarbekri, Târîhu'l-hamîs, c.1, s. 278.
[283] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 188, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1021, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 557.
[284] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 50, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 188, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1021, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 554.
[285] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1021, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 554.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/343-346.
[286] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 71, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 283.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/346-347.
[287] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 414.
[288] İbn Abdilberr, jstiâb, c. 2, s. 825, Halebî, İnsanu'l-uyûn, c. 2, s. 414.
[289] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 824, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 414.
[290] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 291, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 291-292.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/347.
[291] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 2, s. 280, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 81, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 126, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 257, Zehebî, Megâzî, s. 37, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 281.
[292] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s.281, Vâkıdî, Megâzî,c. 1, s. 81, Beyhakî, Delâilü'n-nübüwe, c. 3, s. 81, İbn Esîr, Kâmil, c .2, s. 126, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 257, Zehebî, Megâzî, s. 37, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 281.
[293] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 81.
[294] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s.280, Vâkıdî, Megâzî,c. 1, s. 81, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 81, İbn Esîr, Kâmil,c. 2, s. 126, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 2, 7, Zehebî, Megâzî, s. 37, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 284.

[295] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s.81, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 257,Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c.3, s. 284, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 84.
[296] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 280, Taberî, Târîh, c. 2, s. 281, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 81, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 126, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 257, Zehebî, Megâzî, s. 37, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 284.
[297] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 280, Taberî, Târîh, c. 2, s. 281, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 81, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 126, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 257, Zehebî, Megâzî, s. 37, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 281
[298] Entâl: 12-13.
[299] Entâl: 17.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/347-348.
[300] Entâl: 44.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/349.
[301] İbrı Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 23, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 126.
[302] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 26, c. 1, s. 223, Bevtıakf, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 49, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihale, c. 3, s. 275-276.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/349.
[303] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 2, s. 284, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 83, Taberî, Târîh, c. 2, s. 283, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 127, Zehebî, Megâzî, s. 37, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 286.
[304] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 86-87.
[305] Vâkıdı, Megâzı, c. 1, s. 92-93.
[306] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 91 -92.
[307] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 622.
[308] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 288.
[309] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 622.
[310] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 288, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 622.
[311] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s:. 97.
[312] İbn EsPr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s:. 203.
[313] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 286-287.
[314] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 1 93, Buhârî, Sahih, c. 4, s:. 22, c. 5, s:. 11, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1372, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3,5.1413.
[315] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 287, Taberî, Târih, c. 2, s. 284.
[316] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 287, Taberî, Târih, c. 2, s:. 284, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s:. 84, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1410, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 202, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 260, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3,s:. 287.
[317] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s:. 287, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s:.87, Taberî, Târih, c. 2, s:. 284, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s:. 84, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1410, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 202, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 260, Zehebî, Megâzî, s:. 40, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 287.
[318] Vâkıdî, Megâzî, c. 1,s. 87.
[319] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 287, Taberî, Târih, c. 2, s:. 284, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s:. 84, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 141 0, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c.

5, s:. 202, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s:. 260, Zehebî, Megâzî, s. 40, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 2, s. 287.
[320] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 287, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s.87, Taberî, Târih, c. 2, s:. 284, Beyhakî,Delâilü'n-nübüvve,s:. 3, s. 84-85, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 141 0, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 1 27, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 260-261, Zehebî, Megâzî, s. 40, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 287.**
[321] **Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 87.**
[322] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 11 5, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 6, 20, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 86, Zehebî, Megâzî, s. 70, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 288.**
[323] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 115, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 6, 20.**
[324] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c.3, s. 115, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 6, Zehebî, Megâzî, s. 70, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 288.**
[325] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 288-289, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 89-90, Taberî, Târîh, c. 2, s. 284, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 85-86, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 127, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 261 , Zehebî, Megâzî, s. 41, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 288.**
[326] **Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 90, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 299, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 127.**
[327] **Buhârî, Sahih, c. 5, s. 20.**
[328] **M. Âam Koksal, İslâm Târihi, c. 1,18, Mekke Devri, c. 1 , s. 87-90'da Mutayyibfn ve Ahlâf hakkında izahat vardır.**
[329] **Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 90, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 299, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 127.**
[330] **Ahmed b. H anbel, M üsned, c. 1, s. 444, Zehebî, Megâzî, s. 70-71, E bul -F id â, el -B idâye ve'n-nihâ ve, c. 3, s. 288-289.**
[331] **İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 1 27, Zehebî, Megâzî, s. 71, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 289.**
[332] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.2,s. 289, Taberî, Târih, c.2,s. 284, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 86, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 261.**
[333] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 444, Zehebî, Megâzî, s. 71, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c.3, s. 289, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 88.**
[334] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 444, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 88, Zehebî, Megâzî, s. 71, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 289.**
[335] **İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 1428, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 223.**
[336] **İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 223, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 441**
[337] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 141, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 67.**
[338] **Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 85, 86, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 14, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 290.**
[339] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 290, Vâkıdî, Megâzî, c. 1 , s. 93, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 188, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 98, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1080, İbn Hazm, Cevâmiu's-are, s. 113, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 262, Zehebî, Megâzî, s. 74, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 290.**
[340] **Beni Kelb b. Avf b. Ka'b b. Amr b. Leylerden olup Benf Âmir b. Lüeyierin müttefiki, antlaşmalıa idi (İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 2,5.372).**

[341] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 86.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/349-358.
[342] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 283, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 82, Taberî, Târih, c. 2, s. 282, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvıe, c. 3, s. 91, Zehebî, Megâzî, s. 39, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 286.
[343] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 283, Taberî, c. 2, s. 282, Beyhakî, c. 3, s. 91, Zehebî s. 39, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 286.
[344] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 82.
[345] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 283, Vâkıdî, c. 1 , s. 82, Taberî, c. 2, s. 282, Beyhakî, c. 3, s. 91, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 286.
[346] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 82.
[347] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 283, Vâkıdî, c. 1 , s. 82, Taberî, c. 2, s. 282, Beyhakî, c. 3, s. 91, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 286.
[348] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 283, Taberî, c. 2, s. 282, Beyhakî, c. 3, s. 91, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s.. 286.
[349] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 91.
[350] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 283, Taberî, c. 2, s. 282, Beyhakî, c. 3, s. 91, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 286.
[351] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 82.
[352] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 283, Taberî, Târîh, c. 2, s. 282, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 91 , Ebu'l-Fidâ, el- Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 286.
[353] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 283-284, Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 83, Taberî, c. 2, s. 283, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 91, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 286.
[354] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 284, Taberî, c. 2, s. 283, Beyhakî, c. 3, s. 91, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 259, Zehebî, Megâzî, s. 39, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 286.
[355] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 284, Vâkıdî, c. 1, s. 83, Taberî, c. 2, s. 283, Beyhakî, c. 3, s. 91, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 259, Zehebî, s. 39, E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 286.
[356] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 284, Zehebî, s. 39.
[357] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 284, Taberî, c. 2, s. 283, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 286.
[358] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c. 2, s. 284, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 83, İbn Esîr, Kâmil, t 2, s. 127, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 259, Zehebî, Megâzî, s. 39, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 286.
[359] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 284, Taberî, Târih, c. 2, s. 283, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 91, 92, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 259, Zehebî, Megâzî, s. 39, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 286.
[360] Buhârî. Sahih. c. 3. s. 60.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/358-362.
[361] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 329, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 230, Taberî, Târih, c. 2, s. 280-281 , Tefsir, c. 27, s. 108- 109, Beyhakî, Delâilü'n-nübüwe, c. 3, s. 50, Zehebî, Megâzî, s. 60, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 276.
[362] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 276.
[363] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 25, Taberî, Tefsîr, c. 27, s. 1 08, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 4, s. 266, Beyzâvî, Tefsir, c. 2, s. 439, Ebussuud.Tefar, c. 8, s. 174.
[364] Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 4, s. 266, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 276.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/362.

[365] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 98, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 301.
[366] İbn İshak, İbnHişam, Sîre, c. 2, s. 280-281, Taberî, Târih, c. 2,s.281,İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 126, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 258, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 284.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/362-363.
[367] İbnİshak,İbnHişam, Sîre, c. 2, s. 374, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s.144,İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 2, s. 17-18, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1384-1385, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvıe, c. 3, s. 1 24, Zehebî, Megâzî, s. 37, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 300.
[368] E bu'l-Fidâ, Tefsir, c. 2, s. 293.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/363.
[369] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 29, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 8, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 92, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 283.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/363.
[370] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 294, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 111,112, TaberP, Târîh, c. 2, s. 285.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/363-364.
[371] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 145, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 8, Müslim , Sahih, c. 3, s. 2203, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c.3, s.92,İbnEsîr, Kâm il, c. 2, s. 129, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c.1, s. 263, Ebu'l-Fidâ.el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 293, Heysem f, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 91.
[372] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 292, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 112,Taberî,Târih, c. 2, s. 285, Beyhakî,Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 92, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 129, Zehebî, Megâzî, s. 41, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 292.
[373] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 145, c. 4, s. 29, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 8, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 92, Zehebî, Megâzî, s. 72, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 293.
[374] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 293, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 112, Taberî, c. 2, s. 285, Zehebî, Megâzî, s. 42, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 292.
[375] Müslim, Sahih, c. 3, s. 2203, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 1, s. 263.
[376] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 292, Vâkıdî, c. 1, s. 11 2, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 29. Buhârî, c. 5, s. 8, Müslim , c. 3, s. 2203, Taberî, c. 2, s. 285, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve., c. 3, s. 92, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 129, Zehebî, Megâzî, s. 41, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 293.
[377] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 292, Vâkıdî, c. 1, s. 112, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 145, Buhârî, c. 5, s. 8, Müslim, c.3, s. 2203, Taberî, c. 2, s. 285, Beyhakî, c. 3, s. 92, İ bn Esîr, c. 2, s. 129, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 263, Zehebî, s. 41, E bu'l-Fidâ,c.3, s. 293.
[378] Müslim, Sahih, c. 3, s. 2203.
[379] İbn İshak, İbn Hişam, Şfre, c. 2, s. 292, Vâkıdî, Megâzî, c.1 , s. 112, Müslim, Sahih, c.3, s. 2203, Taberî, Târih, c. 2, s.285, İ bn Esîr, Kâm il, c. 2, s. 129, İ bn Se yyid, U yûnu'l -e ser, c.1 , s. 393, Zeh ebf, M eg âzf, s. 41, E b u'l-F idâ, el-Bi dâye ve' n-ni hây e, c. 3, s. 292.
[380] Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 29, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 8, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 92, Zehebî, Megâzî, s. 72, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 293.
[381] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 145, c. 4, s. 29, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 8, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 2203, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s 92, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 263, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 293.

[382] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 292, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 112, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 170, Taberî, Târîh, c. 2, s. 285, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 129, Zehebî, Megâzî, s. 41, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 292.
[383] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 292, Vâkıdî, Megâzî, c. 1 , s. 112, İbn Esîr, Kâmil, c.2,s. 129, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c.3, s. 292.
[384] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 145, c. 4, s. 29, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 8, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 2203, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 92.
[385] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 292, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 112.
[386] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 292, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 1 70, Zehebî, Megâzî, s. 41.
[387] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 292, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 112, Taberî, Târîh, c. 2, s. 285, Zehebî, Megâzî, s. 41 ,Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ye'n-nihâye, c. 3, s. 292.
[388] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 292, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 145, c. 4, s. 29, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 8,Müslim, Sahîh, c. 3, s. 2203, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 92, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 263, Zehebî, Megâzî, s. 59,Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 293.
[389] Müslim, Sahîh, c. 3, s. 2203.
[390] Müslim, Sahîh, c. 3, s. 2203, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 92, Zehebî, Megâzî, s. 59, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 294.
[391] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 145, c. 4, s. 29, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 8, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s.293.
[392] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 145, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 8, Müslim , Sahîh, c. 3, s. 2203, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 92, Zehebî, Megâzî, s. 59, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 294.
[393] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 292, Ahmed b.Hanbel, Müsned, c.3,s. 145, Buhârî, Sahih, c. 5, s.8-9, Müslim, Sahih,c. 3, s. 2203, Taberî, Târîh, c. 2, s. 285, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 92, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 263, Zehebî, Megâzî, s. 59, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 3, s. 293.
[394] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c. 2, s. 292, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 2203, Taberî, Târîh, c. 2, s. 285, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 129, İbn Seyyid, Uyûn.c. 1, s. 263, Zehebî, Megâzî, s. 59, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 294.
[395] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 292, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 112.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/364-367.
[396] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 295, Taberî, Târîh, c. 2, s. 285, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 130, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 1, s. 264, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 301, 302.
[397] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 296, Taberî, Târih, c. 2, s. 286, Zehebî, Megâzî, s. 42, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 302.
[398] Vâkidi, Megâzî, c.1, s. 99, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 173.
[399] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1,s.173.
[400] Vâkıdı, Megâzî, c. 1, s. 99, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 173, Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 225.
[401] Taberî, Târîh, c. 2, s. 286.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/367-368.
[402] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 113, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 26, 27,Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s.

131, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 304.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/368.
[403] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c.2, s. 364, 365, Vâkıdî, Megâzî.d, s. 145-147, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 17-18.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/368-369.
[404] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 112, Taberî, Târih, c. 2, s. 286.
[405] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 112.
[406] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 113.
[407] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/369-370.
[408] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 297, Taberî, Târih, c. 2, s. 286.
[409] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 100-103.
[410] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 103, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 486, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 31 6.
[411] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 103.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/371-372.
[412] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 106-107.
[413] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 298, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 265, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s.305.
[414] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 298, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 107, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 265, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye vE'n-nihâye, c. 3, s. 305.
[415] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 107.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/372-373.
[416] Ahmed b.Hanbel.Müsned, c. 1, s. 417, Buhârî, Sahih, 11, s. 65,131, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1418, Nesâî, Sünen, c. 1 , s. 162, Belâzurî, E nsâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 125, Zehebî, Târihu'l-İslâm, s. 215, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 44, Heysem f, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 16.
[417] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 204, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 240, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 274, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 215.
[418] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 82, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 94.
[419] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 82.
[420] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 82, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 94.
[421] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 114, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 64, 65, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 305.
[422] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 114, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 64, 65, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 305.
[423] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 114, Beyhakî, Sünen ü'l-kübrâ, c. 9, s. 64, 65.
[424] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 2, s. 298, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 11 6, Beyhakî, Sünen ü'l-kübrâ, c. 9, s. 65, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 131, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 265, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 305.
[425] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 298, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 114, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 65.
[426] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 298, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 306.
[427] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 114, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 65.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/373-375.

[428] Çekirdeği çıkarıl mı ş hurma, tereyağı, yoğurt kurusu ve kavurulmuş unla iyice karıştırılarak yapılan yemektir (Ebu'l-Fidâ, eI-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 306, Fîruzâbâdî, Kâmûsu'l-muhft, c. 2, s. 21 7).
[429] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 298, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 11 6, Taberî, Târih, c. 2, s. 286, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 306.
[430] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 2, s. 298-299, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 114-116, Taberî, Târih, c. 2, s. 286-287, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1772, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 6, s. 322, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 306.
[431] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 2, s. 299, Taberî, Târih, c.2,s. 287.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/375.
[432] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 114, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 131, E bu'l-Fidâ el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 304.
[433] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 296, Taberî, Târih, c. 2, s. 287.
[434] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 296, Taberî, Târih, c. 2, s. 88, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvıe, c. 3, s. 1 87, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 130, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 265.
[435] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 114, 115.
[436] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 296-297, Vâkıdî, Megâzî, c. 1 ,s.114.
[437] Zührî, Megâzî, s. 65.
[438] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 115.
[439] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 297, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 115, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvıe, c. 3, s. 187.
[440] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 115.
[441] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 54-55, Taberî, Târih, c. 3, s. 3, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 188, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 298, Zehebî, Megâzî, s. 1 26.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/375-378.
[442] Vâkidi, Megâzî, c. 1, s. 116-117, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 3, s. 605.
[443] Vâkıdî Megâzî,c.1,s. 117.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/378.
[444] Vâkidi, Megâzî, c. 1, s. 105,117.
[445] Vâkidi, Megâzî, c. 1, s. 105,117.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/379.
[446] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 105, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 49, 50.
[447] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 299-300, Taberî, Târîh, c. 2, s. 287, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 306-307.
[448] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 119.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/379-380.
[449] İbn Şa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 10, 14, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 117, Taberî, Târih, c. 2, s. 288-289.
[450] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c.3, s. 3-7,Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 138-144.
[451] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 7, 8.
[452] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 138,143.
[453] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 144, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 348, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 305.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/380-382.

[454] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 303, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 669, İbnEsîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 480.
[455] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 2, s. 304, Mus'abu'z-Zübeyrf, Nesebi Kureyş, s. 418, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 670, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 480, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 300.
[456] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 289, İbn Abdilberr, c. 12, s. 669, İbn Esîr, c. 2, s. 480, Zehebî, Megâzî, s. 45, Ebu'l-Fidâ, c.3, s. 310.
[457] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 303.
[458] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 303.
[459] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 304, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 107, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 303, Mus'abu'z-Zübeyrf, Nesebi Kureyş, s. 418, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 310.
[460] İbn İshak, İbn Hişam, c.2, s. 304, Vâkıdî, c. 1 , s. 1 07, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c.1, s. 303, Taberî, Târih, c. 2, s. 289,Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 282, Zehebî, Megâzî, s. 46, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 310.
[461] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 303, Hâkim , Müstedrek, c. 3, s. 282.
[462] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 304, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 107, Taberî, Târîh, c. 2, s. 289, Zehebî, Megâzî, s. 46, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 310.
[463] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 304, Vâkıdî, c.1 , s. 107, Taberî, c. 2, s. 289, Zehebî, s. 46, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 310.
[464] M us'abu'z-Zübeyrf, Nesebi Kureyş, s. 418, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 303, İbn AbdiIberr, İstiâb, c. 2, s. 670. İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 480.
[465] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 282.
[466] Taberî, Târih, c. 3, s. 223.
[467] Mus'abu'z-Zübeyrf, Nesebi Kureyş, s. 418, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 670, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 480.
[468] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 480.
[469] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 282, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 670, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 480.
[470] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 282.
[471] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 480.
[472] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 670, İ bn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 480.
[473] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c.1, s. 304.
[474] Mus'abu'z-Zübeyrf, Nesebi Kureyş, s. 418, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 480.
[475] Mus'abu'z-Zübeyrf, Nesebi Kureyş, s. 418, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 304, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 480.
[476] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 480.
[477] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 107.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/382-385.
[478] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 30, Taberî, Târih, c. 2, s. 294, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 475, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 137, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 297.
[479] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 30, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1385, Taberî, Târih, c. 2, s. 294, EbuNuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 475, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 68, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 297.

[480] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 30, Taberî, c. 2, s. 294, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 68, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 297.
[481] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 30, Müslim, c. 3, s. 1385, Taberî, c. 2, s. 294, Ebu Nuaym, c. 2, s. 475, Beyhakî, c. 3, s. 137, Zehebî, s. 87, E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 297.
[482] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c.1, s. 30, Taberî, Târih, c.2, s. 294, Zehebî, Megâzî, s. 87, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 287.
[483] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 30, 31, Taberî, Târih, c. 2, s. 294, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 475, Ebu'l- Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 297.
[484] Müslim, Sahih, c. 3, s. 1385, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 475, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 68, Zehebî, Megâzî, s. 87.
[485] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 31 .Müslim, Sahih, c. 3, s. 1385, Taberî, Târih, c. 2, s. 294, EbuNuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 475, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 68, Zehebî, Megâzî, s. 87, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 297.
[486] Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 31 , Taberî, Târîh, c. 2, s. 294, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 68, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 297.
[487] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 31 , Müslim, Sahih, c. 3, s. 1385, Taberî, Târîh, c. 2, s. 294, EbuNuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 475, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 68, Zehebî, Megâzî, s. 68, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 297.
[488] Müslim, Sahih, c. 3, s. 1385, Taberî, Târih, c.2, s. 294, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 475, Zehebî, Megâif, s.87.
[489] Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 1, s. 31, Müslim , Sahih, c. 3, s. 1385, Taberî, c. 2, s. 294, Ebu Nuaym, c. 2, s. 475, Zehebî, s. 87, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 297.
[490] Müslim, Sahih, c. 3, s. 1385, Zehebî, Megâzî, s. 87.
[491] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 31, Müslim, c. 3, s. 1385, Taberî, c. 2, s. 294, Ebu Nuaym, c.2, s. 475, Beyhakî, c. 9, s. 68, Zehebî, s. 87, E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 297.
[492] Ahmed b. Hanbel, c.1, s. 31 , Müslim, c. 3, s. 1385, Taberî, c. 2, s. 294, Beyhakî, c. 9, s. 68, Zehebî, s. 87, Ebu'l-Fidâ, c.3, s. 297.
[493] Müslim, c. 3, s. 1385, Ebu Nuaym, c. 2, s. 475, Zehebî, s. 87.
[494] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 31, Müslim, c. 3, s. 1385, Taberî, c. 2, s. 294-295, Ebu Nuaym , c. 2, s. 475.
[495] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 31, Müslim, c. 3, s. 1385, Tataerf, c. 2, s. 295, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 297.
[496] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 31, Taberî, c. 2, s. 295, E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 297.
[497] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 31, Müslim, c. 3, s. 1385, Taberî, c. 2, s. 295, Ebu Nuaym, c.2, s. 475, Beyhakî, c. 9, s. 68, Zehebî, Megâif, s. 87, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 287.
[498] Müslim, Sahih, c. 3, s. 1385, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 475, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 68, Zehebî, Megâif,s. 87.
[499] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 383, Taberî, Târih, c. 2, s. 295, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 21-22, Zehebî, Megâzî, s. 87-88, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 297, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 86-87.
[500] Taberî, Tefsîr, c. 4, s. 166, Ebu'l-Fidâ, Tefefr, c. 1, s. 425.
[501] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 107.
[502] İbn Sa'd,Tabakâtü'l-kübrâ,c. 2, s. 22, Taberî, Tefsîr, c. 4, s. 166, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 68, Kurtubf, Tefsîr, c.4, s. 265, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 1 , s. 287.

[503] Taberî, Tefsir, c. 4, s. 166, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 1, s. 425.
[504] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 107, Taberî, Tefsîr, c. 4, s. 1 66, E bu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 1, s. 425.
[505] Taberî, Tefsir, c. 4, s. 166, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 1, s. 425.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/385-389.
[506] Denilir ki; "Ey Peygamber! Ellerinizdeki esirlere de ki: 'Eğer, Allah'ın ezelî ilmine göre, yüreklerinizde bir hayır İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 13,14, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 353, Taberî, Târih, c. 2, s. 290, Hâkim,Müstedrek, c. 3, s. 324, Ebu Nuaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 476, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 142, E bu'l-Fidâ, Tefsîr, c.2, s. 327, Heysem f, Mecmau'i-ievâid, c. 6, s. 85, 86.
[507] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 14 Taberî, Târih, c. 2, s. 20, Ebu Nuaym , Delâilü'n-nübüvvie, c. 2, s. 476.
[508] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 13-1 4, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 353, Ta beri", Târih, c. 2, s. 290, E bu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 476, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 142-143, Zehebî, Megâzî, s. 89, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 2, s. 327, Heysemî,Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 85-86.
[509] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 156, Ebu Nuaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 476.
[510] Beyhaki, D el âil ü'n-nübüvve, c. 3, s. E bu'l-F idâ, Tefsir, c. 2, s. 327.
[511] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 353, Taberî, Târih, c. 2, s. 290, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 476, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 142, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 133, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 2, s. 327, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 86.
[512] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 15.
[513] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 15, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 353, Taberî, Târih, c. 2, s. 290, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 476, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 142, İbn Esîr, c. 2, s. 133, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 327, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 86.
[514] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 15.
[515] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 353, Taberî, Târih, c. 2, s. 290, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 476.
[516] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 15.
[517] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 353, Taberî, Târih, c. 2, s. 290, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 324, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 476, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 142, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 86.
[518] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 15.
[519] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 15, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 353, Taberî, Târih, c. 2, s. 290, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 476, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s.142, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 86.
[520] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 353, Taberî, Târih, c. 2, s. 290, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 476, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 142, Heysemî, M ecmau'z-zevâid, c. 6, s. 86.
[521] İbn Sa'd, Tab akâtü 'l-kübrâ, c. 4, s. 15, Vahi df, E sbâbu 'n-n üzül, s. 162.
[522] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 353, Taberî, Târih, c. 2, s. 290, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 476, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 142-143, Heysemî, M ecmau'z-zevâid, c. 6, s. 86, E bu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 2, s. 327.
[523] İ bn Sa'd, Tab akâtü 'l-kübrâ, c. 4, s. 15, Vahi df, E sbâbu 'n-n üzül, s. 162.
[524] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 15.

[525] İbn Sa'd, Tabakât, c. 5, s. 14, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 30, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 22, Zehebî, Megâzî, s. 91, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 299.
[526] Buhârî, Sahih, c. 4, s. 30, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 22, Zehebî, Megâzî, s. 91, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 29.
[527] Buhâri, Sahih, c. 4, s. 30, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 22.
[528] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 14, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 30, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 22, Zehebî, Megâzî, s. 91, Ebu'l-Fidâ,el-Bidâye ye'n-nihâye, c. 3, s. 299.
[529] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 14.
[530] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 14, Buhâri, Sahih, c. 4, s. 30, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 22, Zehebî, Megâzî, s. 91, E bu'l-Fidâ,el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 299.
[531] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 14, Zehebî, Megâzî, s. 91, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 299.
[532] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 22, Zehebî, Megâzî, s. 91, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 299.
[533] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 14, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 30, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 22, Zehebî, Megâzî, s. 91 E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 299.
[534] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 14.
[535] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 15, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 324, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 1 43, Zehebî, Megâzî, s. 89, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 2, s. 327.
[536] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 15, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 390.
[537] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s.1 5, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 324, Vâhidf, Esbâbu'n-nüzûl, s. 162, Beyhakî,Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 143, Zehebî, Megâzî, s. 89, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 2, s. 327.
[538] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 812, İ bn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 165.
[539] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 31, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 812, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 165.
[540] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 812, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 165.
[541] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 31.
[542] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 31, İbn Abdilberr, c. 2, s. 812, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 165.
[543] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 31.
[544] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 46, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1 512, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 268.
[545] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1512, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 269, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 577.
[546] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 46, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1 512,13, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 269, İbn Hacer,el-İsâbe, c. 3, s. 577.
[547] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 138,14 3, Be lâzuri, E nsâbu'l -e şrâf, c. 1, s. 301 -305.
[548] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 30 5, Vâkıdî, M eg âzf, c. 1, s. 139, M us'ab u'z-Zübeyrf, N esebi Kureyş, s. 126, B elâzurf, E nsâbu'l -eşraf, c. 1, s. 301.
[549] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 305, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 378.
[550] İ b n İ shak, İ bn H i şam, Sîre, c. 2, s. 305, Mus'abu'z-Zübe yrf, N e sebi K ure yş, s. 1 26, Taberî, Tâ rih, c. 2, s. 290, İ bn Ab dil berr, İstiâb, c. 2, s. 606, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 378.
[551] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 305, Mus'abu'z-Zübeyrf, Nesebi Kureyş, s. 126, Taberî, Târih, c. 2, s. 290, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 606, İbn Esîr, Usd, c. 2, s. 378.

[552] İbn İshak, İbn Hisam, c. 2, s. 305, Taberî, c. 2, s. 290, İbn Esîr, c. 3, s. 378.
[553] Mus'abu'z-Zübeyrf, Nesebi Kureyş, s. 1 26, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 606.
[554] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 305, Mus'abu'z-Zübeyrf, Nesebi Kureyş, s. 126, Taberî, Târih, c. 2, s. 290, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 606, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 378.
[555] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 305, Taberî, Târih, c. 2, s. 290, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 378.
[556] Mus'abu'z-Zübeyrf, Nesebi Kureyş, s. 1 26, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 606.
[557] İbn İshak, İbn Hişam, c.2, s. 305, Mus'abu'z-Zübeyrf, Nesebi Kureyş, s. 126, Taberî, c. 2, s. 290, İbn Abdilberr, c.2, s. 606, İbn Esîr, c. 2, s. 378.
[558] Mus'abu'z-Zübeyrf, Nesebi Kureyş, s. 1 26.
[559] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 305, Taberî, c. 2, s. 290, İbn Esîr, c. 2, s. 378.
[560] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 305, Taberî, c. 2, s. 290.
[561] Mus'abu'z-Zübeyrf, Nesebi Kureyş, s. 1 26, İbn Abdilberr, c. 2, s. 606.
[562] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 305, 306, Taberî, c. 2, s. 290, İbn Esîr, c. 2, s. 378.
[563] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 305, 306, Mus'abu'z-Zübeyri, Nesebi Kureyş, s. 126, 127, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s.301, Taberî, c. 2, s. 290, İbn Abdilberr, c. 2, s. 606, İbn Esîr, c. 2, s. 378.
[564] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.2, s. 306, Taberî, Târih, c.2, s. 290, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 378.
[565] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 306, 307, Taberî, Târih, c. 2, s. 290, 291, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 311 ,312.
[566] Gerdanlık, Yemen işi gözboncuğundandı (İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 31).
[567] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.2, s. 308, Vâk ıdf, Megâzî, c. 1, s. 130,131 , İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 31, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 276, Taberî, Târih, c. 2, s. 291 , Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 6, s. 322, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 154, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 134, Zehebî, Megâzî, s. 46, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 312.
[568] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 308, Taberî, Târih, c. 2, s. 291.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/389-398.
[569] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c.2, s. 316, Vâkıdî, Megâzî, c. 1 ,s.129.
[570] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 22, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 247.
[571] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 22, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 247, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 287, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 395.
[572] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 22, Diyarfcıekrf, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 395.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/399.
[573] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 300, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 120, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 2, s. 19, Taberî, Târih, c. 2, s. 287, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 79, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 266, Zehebî, Megâzî, s. 44, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 308.
[574] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 300, Taberî, Târih, c. 2, s. 287, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 266, Zehebî, Megâzî, s. 44, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 308.
[575] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 301-302, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 73-74, Taberî, Târih, c. 2, s. 287-288,Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 321-322, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 1 45-1 46, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s 266-267, Zehebî,Megâzî, s. 4445, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 308-309.
[576] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 74, Taberî, Târih, c. 2, s. 288.

M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/399-402.
[577] Enfal: 67-69.
[578] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 31, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1385, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 475, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 137, Zehebî, Megâzî, s. 87, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 297.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/402-403.
[579] Buhâri, Sahih ,c.5, s. 13-14, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2,s.226,İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 287.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/403.
[580] Vâkidi, Megâzî, c. 1, s. 121.
[581] Buhârî, Sahîh.c.S, s. 172, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 10, Kurtubf, Tefsir, c. 2, s. 72-73, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c.1 , s. 435-436.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/403.
[582] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre.c. 2, s. 316, Taberî, Târîh, c. 2, s. 293, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 479, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 149, İbn Abdilbeır, İstiâb, c. 3, s. 1221, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 135, Zehebî, Megâzî, s. 49, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 313.
[583] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1221, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 300.
[584] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 316, Taberî, Târih, c. 2, s. 293, Ebu Muaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 479, Beyhakî,Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 149, İbn Abcliltoerr, İstiâb, c. 3, s. 1221, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 135, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c.3, s. 313.
[585] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 316, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 199, Taberî, Târîh, c. 2, s. 293, Ebu Muaym, c. 2, s. 479, Beyhakî, c. 3, s. 149, İbn Abdilberr, c. 3, s. 1221, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 135, Zehebî, Megâzî, s. 49, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 313.
[586] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 200.
[587] İbn İshak, İbn Hişam, c.2,s. 316, Taberî, c. 2, s. 293, Ebu Nuaym, c. 2, s. 479, Zehebî, Megâzî, s. 49, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 313.
[588] İbn İshak, İbn Hişam , c. 2, s. 316, Taberî, c. 2, s. 293, E bu Nuaym, c. 2, s. 479-480, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 135, Zehebî, Megâzî, s. 49, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 313.
[589] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 125, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 1 47, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 36.
[590] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 316, Taberî, c. 2, s. 293, Ebu Nuaym, c. 2, s. 480, İbn Esîr, c. 2, s. 135, Zehebî, s. 49, Ebu'l-Fidâ, c. 3,5.313.
[591] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 316, Taberî, Târîh, c. 2, s. 293, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 480.
[592] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 316, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 125, Taberî, Târîh, c. 2, s. 293, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve , c. 2, s. 480, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 1 47, Zehebî, Megâzî, s. 49, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 313.
[593] İbn İshak.İbn Hişam, c. 2, s. 316, Taberî, c. 2, s. 293, Ebu Nuaym, c. 2, s. 480, Zehebî, s. 49, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 313.
[594] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 125, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 1 47, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 36.
[595] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 125, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 304.

[596] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s 125, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 147, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 36.
[597] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 2, s. 316, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 1 256, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 480, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 313.
[598] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 125.
[599] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 316, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 125, Taberî, c. 2, s. 293, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 480, Zehebî, Megâzî, s. 49, E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 31 3.
[600] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 147, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 36.
[601] Vâkıdî, Megâzî, c 1, s. 125, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 147, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 36.
[602] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 317, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 126, Taberî, Târîh, c. 2, s. 293, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve , c. 2, s. 480, Beyhakî, D elâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 1 47, 148, İbn Seyyid, U yûnu'l -eser, c. 1, s. 270, Zehebî, M e gâzf, s. 49,Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 313.
[603] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 31 7, Taberî, Târîh, c. 2, s. 294, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 481, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 313.
[604] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 317, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 126, Taberî, Târîh, c. 2, s. 294, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 481, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 270, Zehebî, Megâzî, s. 49, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 313.
[605] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 317, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 126, Taberî, Târîh, c. 2, s. 294, Ebu Nuaym, Delâilü'n-übüvve, c. 2, s. 481, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 148, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 135, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 270,Zehebî, Megâzî, s. 49, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 313.
[606] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 126, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 200, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 148.
[607] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 317, Vâkıdî, c. 1, s. 126, Taberî, c. 2, s. 294, Ebu Nuaym, c. 2, s. 481, Beyhakî, c. 3, s. 148, İbn Seyyid, c. 1, s. 270, Zehebî, s. 49, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 313.
[608] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 201.
[609] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 127.
[610] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 201.
[611] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 317, Vâkıdî, c. 1, s. 126, İbn Sa'd, c. 4, s. 201, Taberî, c. 2, s. 294, Ebu Nuaym, c. 2, s. 481 ,Beyhakî, c. 3, s. 148, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 136, İbn Seyyid, c. 1 , s. 270, Zehebî, s. 49, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 313.
[612] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 126.
[613] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 317-318, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 126-127, Taberî, Târîh, c. 2, s. 294, Ebu Nuaym,Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 481, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 149, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 270,Ebu'l-Fidâ, el-Bidâyeve'n-nihâye, c. 3, s. 314.
[614] Vâkıdî, Megâzî, c. 1 , s. 126, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 201, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 148, Zehebî, Megâzî, s. 49.
[615] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 201.
[616] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 318, Taberî, c. 2, s. 294, Ebu Nuaym, c. 2, s. 481, Beyhakî, c. 3, s. 149, İbn Esîr, c.2, s. 136, Zehebî, s. 50, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 314.

[617] İbn İshak.İbn Hişam, c. 2, s. 317, Taberî, c. 2, s. 294, Ebu Nuaym, c.2, s. 481, Beyhakî, c. 3, s. 149, Zehebî s. 50.
[618] Vâkıdî, c. 1, s. 127, Taberî, c. 2, s. 294, Beyhakî, c. 3, s. 149, İbn Esîr, c. 2, s. 136, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 270, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 314.
[619] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 318, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 127, Taberî, Târîh, c. 2, s. 294, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 481, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 149, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 136, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 270,Zehebî, Megâzî, s. 50 Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 314.
[620] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 127-128, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 305.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/404-410.
[621] . İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 2, s. 308-310, Taberî, Târih, c. 2, s. 291 -292, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 154-156, Zehebî, Megâzî, s. 46-47, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 330.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/410-412.
[622] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 132, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 21 0.
[623] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 132.
[624] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 132, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 210.
[625] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 120.
[626] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 210.
[627] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 132.
[628] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 132, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 210.
[629] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 132.
[630] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 210.
[631] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2,s. 120.
[632] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 133.
[633] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1559, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 455.
[634] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 133.
[635] İbn İshak, İbn Hişam, Sıre, c. 2, s. 120, İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 132, İbn Atodiltaerr, İstiâb, c. 4, s. 1559, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 455.
[636] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1559, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 455.
[637] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 133-134, Mus'abu'z-Zübeyn, Nesebi Kureyş, s. 329, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 210, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1559, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 455.
[638] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 133, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 211.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/412-414.

BEDİR'DEN SONRA

İşkence ile Dinlerinden Döndürülenler Hakkında İlahî Af Çıkışı ve Hişam b. Âs'ın Medine'ye Gelişi

Hz. Ömer der ki:
"Fitneye uğratılarak dinlerinden döndürülenler hakkında:
'Allah artık bu kavmin ne fidyelerini, ne de tevbesini kabul eder.
Çünkü, bunlar, Allah'ı öğrendikten sonra, uğradıkları işkence üzerine küfre döndüler' derdik.
Onlar da, kendileri hakkında tıpkı böyle söylerler, İslâmiyete bir daha kabul olunmayacaklarını sanırlardı.
Resûlullah Aleyhisselam Medine'ye gelince, Yüce Allah'ın bu hususta gerek bizim söylediğimiz ve gerek onların kendileri hakkında söyledikleri söz üzerine indirdiği şu:
'(Tarafımdan) de ki: Ey nefislerine karşı hadden aşırı davranan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz! Çünkü Allah bütün günahları yarlıgar! Şüphesiz ki O çok yarlıgayıcıdır, çok esirgeyicidir.
Size azab gelip çatmadan, Rabbinize dönün, O'na teslim olun; sonra, yardıma mazhar olamazsınız!
Rabbinizden size indirilenin en güzeline-kendiniz farkında olmayarak ansızın başınıza azab gelme-den-tâbi olunuz!' (Zümer: 53-55) âyetlerini kendi elimle bir sahifeye yazıp Hişam b. Âs'a gönderdim."
Hişam b. Âs da der ki:
"Mektup bana geldiği zaman, onu Zîtuvâ'da okuyup anlamaya çalışıyor, çabalıyor, fakat bir türlü anlayamıyordum. Nihayet 'Allah'ım! Bundakini, bana anlat!' dedim.
Yüce Allah bunun ancak bizim hakkımızda indiğini; gerek bizim kendimiz hakkında söylediklerimiz, gerek bizim hakkımızda söylenenler hakkında olduğunu kalbime düşürdü, doğdurdu.
Hemen devemin yanına döndüm, üzerine oturdum, Medine yolunu tutup Resûlullah Aleyhisselama kavuştum ."[1]
Allah ondan razı olsun!
Peygamberimiz Aleyhisselamın azadlısı Sevban da:
"Resûlullah Aleyhisselamdan işittim: 'Bana dünyadan ve dünyadakilerden daha sevgilisi, şu 'Ey nefislerine karşı hadden aşın davranan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz! Çünkü Allah bütün günahları yarlıgar! Şüphe yok ki, Allah çok yarlıgayıcı ve çok esirgeyicidir âyetidir buyurdu" demiştir.[2]

Cündeb b. Damrâ'nın Medine'ye Hicret Ederken Ten'im'de Vefat Edişi

Cündeb b. Damrâ, Mekke'de otururdu. Hasta[3] ve çok yaşlı idi.[4] Kendisinin dört oğlu vardı.[5]
Peygamberimiz Aleyhisselam Medine'ye hicret etmiş,[6] Mekke'de kalan Müslümanların da Medine'ye hicret etmelerini emir buyurmuştu.[7]
Cündeb b. Damrâ ise hicrette gecikmişti.[8]
Nisa sûresinin 97. âyeti nazil olunca:
"Ey Allah'ım! Sen, mazeret sebep ve delillerini tebliğ ettin.[9]
Mekke'deki yerimde bulunduğum müddetçe,[10] benim için ne bir mazeret sebebi var, ne de mazeret delili![11]
Allah'ım! Beni müşriklerin yurdundan çıkarıp hicret yurduna, Muhacirlerle Ensar'ın yurduna kavuştur da, Peygamber Aleyhisselamın yanında bulunayım ve ona yardım edeyim" diyerek yalvardı. [12]
Oğullarına da:[13]
"Beni buradan,[14] Mekke'den[15] çıkarın![16] Belki biraz rahatlık bulurum!" dedi.[17]
Oğullan:
"Seni nereye götürelim?[18] Hangi tarafa götürmemizi istersin?" diye sordular.
"Ten'im'e doğru!" dedi[19] ve Medine'ye doğru eliyle işaret ederek:[20]
"Beni hicret yurduna taşıyın! Ben Peygamber Aleyhisselamın yanında bulunayım" dedi. [21]
Oğullan, onu Ten'im'e kadar götürdüler. Cündeb b. Damrâ, oraya ulaşınca:
"Allah'ım! Ben Sana hicret ediyorum!" dedikten sonra[22] sağ elini sol elinin üzerine koydu ve:
"Allah'ım! Şu Senin, şu da Resûlünün elidir. Resûlün Sana nasıl bey'at etti ise, ben de Sana öyle bey'at ediyorum!" diyerek, orada vefat etti.
Allah ondan razı olsun!
Ashab, onun halini haber alınca:
"Medine'ye kavuşup vefat etmiş olsaydı, ecri tastamam olurdu!" dediler.[23]
Bunun üzerine, inen âyette[24] şöyle buyuru I m ustur:
"... Her kim, Allah'a ve Peygamber'e hicret niyetiyle evinden çıkar da sonra kendisine ölüm yetişirse, muhakkak ki, onun ecri Allah'a düşer.
Allah çokyarııgayıcı ve çok esirgeyicidir!"[25]

Münafıkların Teşhir ve Mescidden Tard Edilişi

Münafıklar, bir gün toplanıp, İslâmiyet ve Müslümanlar aleyhinde konuşmuşlardı.[26]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Mescidde irad buyurduğu hutbesinde, Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra,[27] münafıklara hitaben:
"Sizlerden bazı kimseler toplandılar, şöyle şöyle söylediler!
Kalkın! Allahtan yarlıganmanızı dileyin! Ben de sizin için yarlıganmanızı dileyeyim" buyurdu.
Hiçbiri yerlerinden kımıldamadılar, ayağa kalkmadılar.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Siz niçin kalkmıyorsunuz? Kalkın ve Allah'tan yarıganmanızı dileyin! Ben de sizin için Allah'tan mağfiret dileyeyim" buyurdu ve sözünü üç kere tekrarlayıp
"Siz ya kendiliğinizden kalkarsınız, ya da ben sizi isimlerinizi anarak kaldıracağım!" buyurduktan sonra:[28]
Münafıklardan, ismini andığım ayağa kalksın!
Kalk ey filan!
Kalk ey filan!
Kalk ey filan!
buyurarak 36 kişinin ismini andı.[29]
İsimleri anılanlar, hor ve hakîr bir halde, ayağa kalktılar.[30]
Peygamberimiz Aleyhisselam onlara:
"Allah'tan korkunuz!" buyurdu.[31]
Yine bir gün, münafıklardan bazıları Mescidde toplanmışlardı.
Peygamberimiz Aleyhisselam onların birbirlerine apışmış bir halde fısıldaştıklarını görünce, Mescidden dışarı çıkarılmalarını emir buyurdu.
Onlar Mescidden itilerek, sürüklenerek dışarı çıkarıldılar.
Ebu Eyyûb Halid b. Zeyd el-Ensarî kalkıp Ganm b. Neccar oğullarından, Cahiliye devrinde onların putlarının bakıcısı olan Amr b. Kays'a doğru vardı.
Onu ayağından tutup sürükleyerek Mescidden dışarı çıkardı. Çıkarılırken, o, Ebu Eyyûb'a:
"Ey Ebu Eyyûb! Beni Salebe oğullarının hurma kurutma yerinden mi çıkarıyorsun?" diyordu.
Bundan sonra, Neccar oğullarından bir kimse olan Râfi¹ b. Vediaya doğru vardı, onu boynundan ridasıyla tutup şiddetli bir şekilde çektikten ve yüzüne bir şamar indirdikten sonra, Mescidden dışarı çıkardı. Dışarı çıkarırken de, ona:
"Ey habîs münafık! Yuh sana! Ey münafık! Resûlullah Aleyhisselamın Mescidinden, geldiğin yoldan geri dön!" diyordu.
Umâre b. Hazm kalkıp Zeyd b. Amr'a doğru vardı. Zeyd, uzun sakallı bir adamdı. Umâre onu sakalından tutup şiddetle çekti, mescidden dışarı çıkardıktan sonra, iki avucunu birleştirip göğsüne hızlıca bir yumruk indirdi.
Zeyd b. Amr, yere serildiği zaman:
"Ey Umâre! Beni çok hırpaladın!" dedi.
Umâre de, ona:
"Ey Zeyd! Allah seni rahmetinden uzak kılsın! Allah'ın senin için hazırladığı azab bundan daha şiddetlidir! Sen bir daha sakın Resûlullah Aleyhisselamın Mescidine yaklaşma!" dedi.

Neccar oğullarından Ebu Mes'ud b. Evs kalkıp Kays b. Amr b. Sehl'e doğru vardı.
Kays genç biriydi, ondan başka genç münafık yoktu.
Ebu Mes'ud kafasını sürterek onu Mescidden dışarı çıkardı.
Belhadre b. Hazreclerden Ebu Saîd el-Hudrînin kavminden Abdullah b. Haris kalkıp Haris b. Amr'a doğru vardı ki, Haris perçemli bir adamdı, onu perçeminden hızlıca tutup çekti. Yerden sürükleyerek Mescidden dışarı çıkardı.
Haris b. Amr, çıkarılırken, Abdullah b. Hâris'e:
"Ey Hâris'in oğlu! Andolsun ki, sen bana çok katı davrandın!" diyordu.
Abdullah b. Haris ise ona:
"Sen buna lâyıksın! Ey Allah düşmanı! Allah senin hakkında 'Resûlullah Aleyhisselamın Mescidine asla yaklaşma!' diye âyet indirdi. Çünkü sen necissin, pissin!" dedi.
Amr b. Avf oğullarından bir adam kalktı, kardeşi Züveyy b. Hâris'e doğru vardı. Onu şiddetli bir şekilde Mescidden dışarı çıkardı, ve: "Yuh sana! Şeytan ve şeytanın işi sana hâkim olmuş!" dedi.
İşte bunlar, o gün Mescidde bulunan ve dışarı çıkarılmaları Peygamber Aleyhisselam tarafından emirbuyurulan münafıklardandı.[32]

Sevık Gazası

Kureyş müşrikleri Bedir savaşında hezimete uğrayıp Mekke'ye döndükten sonra, Ebu Süfyan Sahr b. Harb;
Peygamberimiz Aleyhisselamla bir çarpışma yapıncaya,[33] Bedir'de Kureyş kavminden öldürülenlerin öcü[34] Peygamberimiz Aleyhisselam ile ashabından alınıncaya,[35] Medinelilerin hurmalık ve ekinliklerini ateşe verip yakıncaya kadar[36] başına su değdimnenneyi, yıkanmamayı,[37] başına yağ sürün-memeyi,[38] ailesine yaklaşmamayı[39] adamış,[40] bütün bunları kendisine yasaklamıştı .[41]
Ebu Süfyan, bu yeminini yerine getirmek üzere, Kureyşlilerden 200 kişilik bir süvari birliğiyle[42] Mekke'den korka korka yola çıktı .[43]
Necdiye'yi tuttu. Medine'ye bir beridlik veya buna yakın bir yerde konakladı. Gece karanlığından yararlanarak Benî Nadîr Yahudilerinin yurtlarına kadar ileriedi.[44]
Peygamberimiz Aleyhisselam ile ashabının haberlerini almak için,[45] Huyey b. Ahtab'ın kapısını çaldı.
Huyey b. Ahtab, Ebu Süfyan'a kapısını açmaktan çekindi ve korktu.
Ebu Süfyan oradan ayrılıp Sellam b. Mişkem'in kapısına vardı.
Sellam b. Mişkem, o zaman, Benî Nadîr Yahudilerinin lideri ve hazine bakanı idi.
Ebu Süfyan, yanına girmek için, ondan izin istedi.
Sellam b. Mişkem izin verip Ebu Süfyan'ı evine aldı .yedirip iç irip ağırladı. Kendisine Müslümanların bazı gizli hususları hakkında bilgiler verdi.
Ebu Süfyan, geceleyin Sellam b. Mişkem'in yanından ayrılıp arkadaşlarının yanına geldi. Onlardan bir kısmını Medine'nin Urayz[46] mevkiine saldı.[47] Rivayete göre; kendisi de, birlikte gitti.[48]
Urayz'daki hurmalığı yaktılar. Orada buldukları iki Müslümanı da şehit ettiler.[49]
Ebu Süfyan bununla kendisini yeminini yerine getirmiş sayarak ve takip edilmekten de korkarak hemen geri döndü.
Peygamberimiz Aleyhisselam, hadiseyi haber alınca, ashabını savaşa çağırdı.[50] Ebu Lübabe Beşir b. Münzirl Medine'de yerine vekil bırakarak,[51] 200 kişilik bir askerî birlikle[52] Ebu Süfyan'ı takibe çıktı. Karkaratü'l-küdr'e ulaşıldığı zaman, Ebu Süfyan ve arkadaşlarının, yüklerini hafifletmek, sür'atle kaçıp kurtulmak için yiyecekleri olan kavutlarını azık dağarcıklarıyla birlikte ekinler arasına atarak kaçıp gittikleri anlaşıldı.
Müslümanlar, bırakılan pek çok sevık dağarcıklarını almaya koşuştuklarından, bu gazaya Sevık Gazası adı verildi.[53]
Sevık gazasına Zilhicce ayından 5 gece geçtikten sonra çıkılmış, 5 gün sürmüştür.[54]
Peygamberimiz Aleyhisselam Müslümanlarla birlikte geri döndükleri zaman, Müslümanlar:
"Yâ Rasûlallah! Bizim için bir gazvenin olmasını umuyor musun?" diye sormuşlardı.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet" buyurdu.[55]

Ebu Âfek'in Öldürülüşü

Ebu Âfek'in Kimliği, Öldürülüş Sebebi ve Tarihi

Ebu Âfek, Amr b. Avf oğullarından olup,[56] 120 yaşındaydı[57] ve Yahudi idi .[58]
Peygamberimiz Aleyhisselam Medine'ye geldiği zaman,[59] şiirler söyler,[60] halkı Peygamberimiz Aleyhisselama karşı[61] düşmanlığa[62] tahrik ve teşvik eder,[63] Peygamberimiz Aleyhisselamı incitir dururdu.[64]
Peygamberimiz Aleyhisselam Bedir savaşına çıktığı ve Yüce Allah'ın ihsan buyurduğu zaferle Medine'ye döndüğü zaman, Ebu Âfek kıskançlık ve azgınlığını[65] söylediği bir şiirde şöyle açığa vurdu:
"Ben, uzun bir zamandan beri, yüzyıldan fazla yaşamış bulunuyorum.
İnsanlardan, fert ve cemaat olarak, çağrıldıkları zaman, akidleştikleri kimselere Kayle oğullarından [Evs ve Hazreclerden] daha sadık ve daha vefalı ne bir ev halkı, ne de bir cemaat gördüm!
Onların içinde dağlan devirenler, hiç kimseye boyun eğmeyenler vardır!
Onlara deve üstünde bir kimse geldi, onları darmadağın etti! Kendisiyle birlikte türlü helâller ve haramlar da geldi.
Siz izzet veya saltanatı benimser, doğrular olsaydınız [Yemen hükümdarlarından] Tübba'a tâbi olur, ona boyun eğerdiniz!" dedi.[66]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Benim için, şu pis adamın hakkından kim gelir?" buyurdu.
Bunun üzerine, Amr b. Avf oğullarının kardeşi[67] Salim b. Umeyr.
"Andım olsun ki; ben ya Ebu Âfiek'i ya öldüreceğim, ya da onun yanında öleceğim!" diyerek adakta bulundu[68] ve Şevval ayında[69] fırsat kollamaya başladı.
Salim b. Umeyr, Ebu Âfek'in bir yaz gecesinde Amr b. Avf oğulları mahallesindeki evinin önünde uyuduğu sırada,[70] yavaşça yanına vardı, göğsünün üzerine kılıcını koyup üstüne bastırdı. Kılıç ciğerini kesti, döşeğe işledi.
Ebu Âfek acı bir çığlık kopardı.[71]
Salim b. Umeyr hemen oradan uzaklaşıp kayboldu.[72]
Ebu Âfek'in çığlığını işitenler koşup yanına geldiler.
"Acaba kim öldürdü bunu? Vallahi bunu kimin öldürdüğünü bilseydik, biz de muhakkak onu öldürürdük!" dediler.[73]
Onu kimin öldürdüğünü bilemediler.[74]
Ebu Âfek'in ölüsü evinin içine alındı ve gömüldü.[75]
Salim b. Umeyr böylece adağını yerine getirmiş, Peygamberimiz Aleyhisselamı Ebu Âfek'in dilinden kurtarmış oldu.
Allah ondan razı olsun![76]

Asma' binti Mervan'ın Öldürülüşü

Asma'ın Kimliği, Öldürülüş Sebebi ve Tarihi

Asma' binti Mervan, Ümeyye b. Zeyd oğullarından Yezid b. Zeyd'in karısı idi.[77]
Bu Yahudi kadın,[78] söylediği şiirlerle İslâmiyeti,[79] Müslümanları[80] ayıplar,[81] Peygamberimiz Aleyhisselam aleyhinde kışkırtmalarda bulunmaktan geri durmaz.[82] hatta Peygamberimiz Aleyhisselamı öldürmeye de teşvik eder,[83] onu incitir, üzer dururdu.[84]
Ebu Âfek öldürüldüğü zaman, Asma' içini ve içinde taşıdığı niyeti şöyle açığa vurdu:[85]
"Düşman üzerine seğirterek birbirinizle yarışırcasına yürüyünüz Malik, Nebit, Avf oğulları! Düşman üzerine seğirterek birbirinizle yarışırcasına yürüyünüz Hazrec oğulları! Sizler, sizden olmayan, yanınıza gelen bir kimseye itaat ettiniz, boyun eğdiniz ki, o ne Mudar'dandır, ne de Mezhic'dendir! Başlan kestikten sonra, hâlâ ondan pişmiş çorba umulduğu gibi umuyorsunuz! Ondan birşey uman aldanır, umudundan kesilir" dedi.[86]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Asma'ın bu sözlerini haber alınca:
"Benim için Mervan'ın kızının hakkından gelecek bir kimse yok mu?" buyurdu.
Hatma oğullarından olup onlardan ilk önce Müslüman olmuş bulunan Umeyr b. Adiyy, Peygamberimiz Aleyhisselamın bu sözünü işitti ve:
"Nezrim olsun ki, o kadını öldüreceğim!" diyerek adakta bulundu.[87]
Peygamberimiz Aleyhisselamın Bedir savaşından dönüşünden sonra,[88] geceleyin Asma'ın evine girip yatağında onu öldürdü.
Sabahleyin Medine'ye gelip sabah namazını Peygamberimiz Aleyhisselamla kıldı.[89]
Peygamberimiz Aleyhisselam, namazdan sonra ona bakıp:[90]
"Mervan'ın kızını öldürdün mü?" diye sordu.
Umeyr b. Adiyy:
"Evet[91] yâ Rasûlallah! Anam babam sana feda olsun,[92] o kadını öldürdüm" dedi.[93]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah'a ve Resûlullaha yardım ettin!" buyurdu.[94]
Umeyr b. Adiyy, Asmâ'ı öldürmekte Resûlullaha karşı bir kusur işlemiş olmaktan korkuyordu.
"Yâ Rasûlallah! Bana bunda birşey, bir sorumluluk var mı?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onun hakkında sana iki dişi keçi bile lâzım gelmez![95] [Yani, bu hususta sana ne bir itirazda bulunulabilir, ne de birşey sorulabilir.] Çünkü onun kanı heder kılınmıştır" buyurdu.[96]
Peygamberimiz Aleyhisselam, çevresindekilere dönüp:
"Allah'a ve Resûlullaha gizlice yardım eden bir adama bakmak istediğiniz zaman, Umeyr b. Adiyy'e bakınız!" buyurdu.[97]
Umeyr b. Adiyy'in gözleri zayıftı.[98]
Hz. Ömer:
"Allah'a ibadet ve tâatta bulunan şu âmâya bakınız hele!" deyince, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ona âmâ deme![99] O basîrdir, çok iyi görüşlüdür!" buyurdu.[100]
Umeyr b. Adiyy, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanından ayrılıp Hatma oğulları yurduna döndüğü zaman, oğullarıyla birlikte bir topluluk, Asmâ'ı gömmekte idiler.
Onlar, Umeyrl görünce:

"Bunu sen mi öldürdün?" dediler.
U m eyr:
"Evet! Ben öldürdüm![101] Ey Hatma oğulları! Mervan'ın kızını ben öldürdüm![102] Bana istediğinizi yapınız! Haydi, beni bekletmeyiniz![103]
Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; 'Bunu sen mi öldürdün?' sözünü bütününüz söylüyor olsanız da, ya kendim ölünceye kadar, ya da sizin tümünüzü öldürünceye kadar şu kılıcımı size vuracağım!" dedi.[104]
İşte o gün, İslâmiyet Hatma oğulları yurdunda açıklığa kavuştu, yaygınlaştı.
Halbuki, Müslüman oldukları halde, kavim ve kabilelerinden korkarak Müslümanlıklarını gizleyenler vardı ki, onlarda o gün ortaya çıkabildiler.[105]
Umeyr b. Adiyy, Hatma oğulları içinde Müslümanlığı kabul edenlerin ilki idi.[106] Ondan başka, Abdullah b. Evs ile Huzeyme b. Sabit de Müslüman olmuşlardı.[107]
Umeyr b. Adiyy, Huzeyme b. Sabitle birlikte Hatma oğullarının putlarını kırmışlardır.[108] Umeyr b. Adiyy, Kâri' diye anılır.[109] Hatma oğullarına imamlık eder, namaz kıldırırdı.[110] Allah ondan razı olsun!
Mervan'ın kızının öldürüldüğü gün, artık, İslâmiyetin güçlendiğini gördükleri için, Hatma oğulların-dan bazı kimseler daha Müslüman olmuşlardır.[111]

Fıtır Sadakası ve Bayram Namazları

Peygamberimiz Aleyhisselam; mal zekatı farz kılınmadan önce.[112] Ramazan Bayramına bir-iki gün kala irad buyurduğu huttıesinde:[113]
"Küçük-büyük, hür-köle,[114] erkek-kadın,[115] zengin-fakir[116] her Müslüman için.[117] bayram namazına çıkmadan önce.[118] yoksullara[119] kuru hurmadan bir sa' (1040 dirhem),
Veya arpadan bir sa',[120]
Veya buğdaydan iki müdd (yanm sa'),[121]
Veya kuru üzümden bir sa',[122]
fitir sadakası verilmesini teşri ve vacib kıldı .[123]
"Onları bu günde aç dolaşmaktan müstağni kılınız!" buyurdu.[124]
Fitir sadakasının; küçük veya büyük,
Erkek veya kadın,
Hür veya köle,
Şehirde veya çölde oturan her Müslümanın üzerine düşen bir hak ve vacib (borç) olduğunu ilan da ettirdi.[125]
Yoksulların yiyeceğini sağlayan, oruçluyu söylediği boş sözlerden, işlediği çirkin işlerden arıtan fitir sadakasının bayram namazından önce verilirse makbul bir sadaka olacağı, namazdan sonra verilirse fitir sadakası dışındaki sadakalardan bir sadaka sayılacağı da açıklandı.[126]
Enes b. Malik'in bildirdiğine göre; Peygamberimiz Aleyhisselam Medine'ye geldiği zaman, Medinelilerin Cahiliye devrinden iki günleri vardık, onlar o günlerde oyun oynarlardı.[127]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ne yaparsınız bu iki günde?" diye sordu.
Onlarda:
"Cahiliye devrinde bu iki günde oyun oynardık!" dediler.[128]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Yüce Allah, size, iki bayramınıza bedel, onlardan daha iyilerini, hayırlılarını; Fitir [Ramazan] ve Kurban Bayramı günlerini tahsis kıldı" buyurdu.[129]

Bayram Namazlarının Kılınışı

Şevval ayının hilali zevalden sonra görülürse oruç açılır, fakat bayram namazının ertesi gün sabahleyin güneş doğduktan sonra kılınması gerekir.[130]
Peygamberimiz Aleyhisselam; Necran'da vazifeli bulunan Amr b. H azm'a gönderdiği yazıda:
"Kurban Bayramı namazını acele edip hemen kıldır.
Ramazan Bayramı namazını ise, biraz geciktirip halka vaz ve nasihatta bulun!" buyurmuştur.[131]
Bunun için, Kurban Bayramı namazı güneş bir mızrak boyu yükselince, Ramazan Bayramı namazı ise güneş iki mızrak boyu yükselince kılınır. [132]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ramazan Bayramında birşey yemeden namaza çıkmaz, Kurban Bayramında ise namazı kılmadıkça birşey yemezdi.[133] Namazı kıldırıp eve dönünce de, kurbanın etinden yerdi.[134]
Peygamberimiz Aleyhisselamın Ramazan Bayramında namazgaha çıkmadan önce yediği de, tek sayıda birkaç hurmadan ibaretti.[135]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ramazan ve Kurban Bayramı için, namazdan önce guslederdi.[136]
Hz. Ali de böyle yapar[137] ve:
"Biz ancak Muhammed Aleyhisselamdan yaptığını gördüğümüz şeyi yaparız!" derdi.[138]
Peygamberimiz Aleyhisselam bayram namazını daima Kesîr b. Sait'in evinin yanındaki Musalla (namazgâh)'da kıldırırdı.[139]
Yalnız, bir defa, bayram günü yağmur yağdığı için, bayram namazını Mescidde kıldırmıştır.[140]
Namazgaha gidilirken, Peygamberimiz Aleyhisselamın önünde bir mızrak taşınır,[141] namazgahta sütre olarak önüne dikilir, Peygamberimiz Aleyhisselam bayram namazını ona doğru yönelerek kıldınrdı.[142]
Mızrağı taşıma vazifesi Bilal-i Habeşî tarafından yerine getirilirdi .[143]
Peygamberimiz Aleyhisselam bayram namazlarını bayramın birinci gününde iki rekat olarak kıldırır, bu iki rekattan ne önce, ne de sonra hiçbir namaz kılmazdı.[144]
Hz. Ali'nin bildirdiğine göre; bayram namazları için namazgaha yürüyerek gitmek sünnettendir.[145] Peygamberimiz Aleyhisselam; Ramazan ve Kurban Bayramı namazlarına bir yoldan gider, başka bir yoldan dönerdi.[146]
Cabir b. Semûre de:
"Ben Resûlullah Aleyhisselamla birlikte bayram namazlarını, bir değil, iki değil, birçok defalar, ezan-sız ve ikametsiz olarak kiImısırrıdır" buyurur.[147]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ramazan ve Kurban Bayramı namazlarının birinci rekatında 7, ikinci rekatında ise 5 defa: "Allahuekber!" diyerek tekbir alırdı.[148]
7 tekbiri kıraattan önce, 5 tekbiri ise kıraattan sonra alırdı.[149]
Peygamberimiz Aleyhisselam; bayram namazının birinci rekatında Fâtiha'dan sonra Kaf sûresini,
İkinci rekâtında Fâtiha'dan sonra Kamer sûresini okurdu.[150]
Peygamberimiz Aleyhisselamın bayram namazının birinci rekatında Fâtiha'dan sonra A'lâ sûresini,
İkinci rekatında Fâtiha'dan sonra Ğaşiye sûresini okuduğu da olurdu.[151]

E bu Saîd el-Hudrî der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam, Ramazan ve Kurban Bayramı gününde namazgaha çıkar, ilk başladığı şey namaz kıldırmak olurdu.
Sonra, namazdan çıkıp, cemaat oldukları yerde saflarında otururlarken kendisi ayakta onlara dönüp vaz eder, tavsiyelerde bulunur, ne emredecekse emrederdi.
Hatta, o sırada kimleri nereye gönderecek olursa gönderir, yahut başka birşeyin yapılmasını emredecek olursa emreder, bundan sonra namazgahtan döner, evine giderdi."[152]
Peygamberimiz Aleyhisselam; Zilhicce ayının onuncu günü, namazgaha gitti.
Ezansız ve ikametsiz olarak iki rekat Kurban Bayramı namazını kıldırdıktan sonra irad buyurduğu hutbede kurban kesmelerini Müslümanlara emretti.[153]
Bu, Peygamberimiz Aleyhisselamın kıldırdığı ilk Kurban Bayramı namazı,[154] o gün kestiği kurban da ilk kurbandı.[155]
O gün, Selime oğulları mahallesinde kesilen kurbanların sayısı 17 idi.[156]
Peygamberimiz Aleyhisselam; Medine'de on yıl her Kurban Bayramında kurban kesti.[157]
Peygamberimiz Aleyhisselam kestiği kurbanları çift çift keser, birisini kesemeyen ümmeti için, diğerini de hem kendisi, hem ev halkı için keserdi.[158]
Hz. Ali de, kendisinin Peygamberimiz Aleyhisselamdan sonra iki koçu birden kurban ettiğini gören ve "Nedir bu?" diye soran Haneş'e:
"Resûlullah Aleyhisselam, vefatından sonra, kendisi için de kurban kesmemi bana vasiyet buyurmuştu.
İşte, ben onun vasiyetini yerine getirmek üzere kesiyorum![159] Daima da keseceğim!" demiştir.[160]

Teşrik Tekbiri ve Alınışı

Kurban Bayramının arefe sabah namazından bayramın dördüncü günü ikindi namazına kadar, 23 vakitte, yalnız başına veya cemaat]e kılınan farzların arkasından birer defa *"Allahuekber! Allahuekber! La ilâhe illallâhu vallahu ekber! Allahuekber ve lillâhilhamd!" diyerek* tekbir getirmek, erkek kadın, imam cemaat, mukim misafir... her Müslümana vacibdir.

Buna, teşrik tekbirleri denir.[161]

Kurbana Ait Bazı Hükümler

1- Peygamberimiz Aleyhisselam malî durumu elverişli olan[162] her Müslüman ev halkının her yıl Kurban Bayramında kurban kesmelerini emretmiştir.[163]
2- Kurban; bayramın birinci, ikinci ve üçüncü günleri kesilir.[164] Kurbanı, bayramın birinci günü kesmek daha faziletli ve sevaplıdır.[165]
3- Kurban, bayram namazı kılınmadan önce, kesilmez. Kesilecek olursa, onun yerine, bir kurban daha kesilmesi gerekir.[166]
4- Kurban, ancak deveden, sığırdan ve davardan olur.[167] Kurbanlık hayvanların yaş ve diş cihetinden kurban olabilecek yaşta bulunmaları şarttır. [168]
5- Devenin beş yaşını, sığırın iki yaşını, davarın da bir yaşını tamamlamış bulunmaları gerekir.[169] Ancak, davarın bir yaşını tamamlayanını bulmak kolay olmazsa, gösterişli 6-7 aylık toklusu da kurban
edilebilir.[170]
6- Deve ve sığır, yedi kişiye kadar ortaklaşa kurban edilebilir.[171]
7- Ebu Eyyûb Halid b. Zeyd el-Ensarî; bir Müslümanın kurban olmak üzere keseceği bir koyunun hem kendisi, hem ev halkı için yeterli olduğunu söylem iştir.[172]
8- Körlüğü açıkça belli olan tekgözlü,Hastalığı açıkça belli olan hasta, Topallığı açıkça belli olan topal,
İlikleri kurumuş, zayıf, cılız hayvanların kurban edilmeleri caiz değildir.[173]
Kurbanlık hayvanların kulaklarının ön ve arka taraflarının kesik ve kesiklerin yarıdan fazla olup
olmadıklarına, kulaklarının uzunlamasına ve enlemesine delinmiş olup olmadıklarına da dikkat edilme-
lidir.[174]
9- Peygamberimiz Aleyhisselam; kurbanın, keskin, bilenmiş bıçakla, zahmet vermeksizin kesilmesini emir buyurmuştur.[175]
10- Kurban kesilirken "Bismillâhi vallâhu ekber!" denilmesi gerekir.[176]
11- Kurbanın eti hem yenir, yedirilir, hem de fakirlere dağıt lir. Azıklık olmak üzere, evde de bir miktar bırakılabilir.[177]
12- Kurbanın ne eti, ne de derisi satılmaz. Ancak derisi evde kullanılabilir.[178]
13- Peygamberimiz Aleyhisselam bir hadis-i şeriflerinde:
"Âdemoğlu, Kurban Bayramı gününde, Allah katında, Allah için kurban kesip kan akıtmaktan daha sevgili bir amel işlememiştir.
Muhakkak ki, o kurban, Kıyamet günü, boynuzları, tüyleri, tımakları ve herşeyiyle dirilip Mahşere gelir! Kesilen kurbanın kanı, daha yere düşmeden, Yüce Allah'ın kabul ve rıza dergâhına düşer!
O halde kurbanınızı Yüce Allah'ın kabul buyurup sevabını bol bol vereceği bilinci ve inancıyla, gönüllü olarak, gönlünüzden kopa kopa kesiniz!" buyurmuşlardır. [179]

Karkaratü'l-küdr Gazası: Seferin Tarihi, Mevkii, Niçin ve Nasıl Yapıldığı

Peygamberimiz Aleyhisselam, Bedir savaşından döndükten yedi gece kadar sonra idi ki, [180] Süleym ile Gatafanların Medine'ye 8 beridlik mesafedeki Karkaratü'l-küdr mevkiinde toplandıklarını haber alınca, Abdullah b. Ümmi Mektum'u Medine'de yerine vekil bırakarak 200 kişilik bir kuvvetle Medine'den yola çıktı.
Beyaz sancağını Hz. Ali'ye taşıttı.
Küdr suyunun başına geldikleri zaman, hiç kimseyi bulamadılar. Fakat birçok hayvan izleri gördüler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ashabından bazılarını keşifle görevlendirip vadinin yukarı kısmına gönderdi. Kendisi de vadinin içine doğru ilerledi. Orada Yesar adında genç bir çobana rastladı. Ona halkın nerede olduklarını sordu.
Yesar:
"Benim onların nerede bulundukları hakkında bir bilgim yok! Ben ancak beş günlüğüne, develeri suya bırakmamak üzere buraya inmiş bulunuyorum. Bugün, dördüncü gündür. Halk su başlarına doğru çıkıp gitmişlerdi. Biz bekârlar, hayvanları görüp gözetmekle görevliyiz!" dedi.[181]
Gatafanlarla Süleymler, Peygamberimiz Aleyhisselamın hareketini haber alır almaz, dağılmışlardı.[182]
Onlarla hiçbir çarpışma olmadı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, orada üç gece kaldı.[183]
Süleymler ile Gatafanların orada bulunan develeri iğtinam edilerek oradan dönüldü.
Peygamberimiz Aleyhisselam; Medine'ye 3 mil uzaklıktaki Sirer mevkiine geldiği zaman, develerin beşte birini ayırdıktan sonra, kalan beşte dördünü mücahidler arasında bölüştürdü.[184] Mücahidlerden her birine 2'şer deve düştü.[185]
Peygamberimiz Aleyhisselam; develerin esir edilen çobanı Yesar'ın Müslümanlarla namaz kıldığını görünce, kendisini azad etti, serbest bıraktı.[186]
Peygamberimiz Aleyhisselam, kısa bir müddet sonra, Galib b. Abdullah el-Leysî'nin kumandası altındaki bir askerî birliği de, Süleym oğulları ile Gatafanlar üzerine gönderdi. Mücahidler yaptıklan çarpışmada onlardan bazılarını öldürdüler. Müslümanlardan da, üç kişi şehit oldu.
İğtinam ettikleri bir miktar deve, sığır ve davarla Medine'ye döndüler.[187]

Kaynuka Oğulları Yahudileri Medine'den Niçin ve Nasıl Sürüldüler?

Medineli olmayan ve Ensardan birisiyle evli bulunan,[188] Araplardan bir kadın; Kaynuka oğulları Yahudilerinin çarşısına gelip satacağı malı satmış,[189] ziynet eşyasını yaptırmak için de[190] bir kuyumcu Yahudinin dükkanına oturmuştu.[191]
Yahudiler kadının yüzünü açmasını istediler. Kadın ise yüzünü açmaktan kaçındı.[192]
Kuyumcu[193] veya Kaynuka oğulları Yahudilerinden bir adam, kadının haberi olmadan, arka tarafına oturup kadının eteğini bir dikenle sırtına iliştirdi.[194] Kadıncağız ayağa kalkıp edeb yeri açılınca, Yahudiler gülüşmeye başladılar.
Kadının feryadı üzerine, Müslümanlardan bir zât sıçrayıp[195] kuyumcunun ardına düştü[196] ve onu öldürdü. Yahudiler de, toplanıp o Müslümanı şehit ettiler.[197]
Müslümanlar da, Yahudilere karşı, Müslümanları imdada çağırdılar.
Böylece, Müslümanlarla Kaynuka oğulları Yahudilerinin araları bozuldu.[198]
Kaynuka oğulları Yahudileri, Yahudilerin en cesaretlileri idiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Medine'ye hicret edip geldiği zaman, onlarla da anlaşma yap-mışü.[199]
Yüce Allah'ın Peygamberimiz Aleyhisselama Bedir'de ihsan buyurduğu fetih ve zafer onların kıskançlıklarını ve taşkınlıklarını açığa vurdurdu.
Aradaki anlaşmayı bozdular.[200]
Kaynuka oğulları Yahudileri, Bedir'le Uhud arasında andlaşma bozan ve Peygamberimiz Aleyhisselamla çarpışmaya kalkan Yahudilerin ilki idi.[201]
Peygamberimiz Aleyhisselam, bunu haber alınca,[202] onları Kaynuka çarşısında topladı ve:
"Ey Yahudi topluluğu! Allah'ın Kureyş'e indirdiği ukubet ve musibet gibi bir ukubet ve musibetin sizin başınıza da gelebileceğinden sakınınız ve Müslüman olunuz!
Çünkü, siz benim gönderilen peygamber olduğumu biliyor ve bunu Kitabınızda ve Allah'ın size gönderdiği Ahd'de bulmuş bulunuyorsunuz" buyurdu.
Kaynuka oğulları Yahudileri:
"Ey Muhammedi Sen bizi kendi kavmin mi zannediyorsun?!
Kendilerinde harp ilmi olmayan bir kavimle karşılaşman seni mağrur etmesin, aldatmasın! Sen onlardan bir fırsata nail oldun (onları yenmiş bulundun).
Vallahi, biz eğer seninle harp edersek, muhakkak, bizim nasıl insanlar olduğumuzu o zaman öğrenirsin!" diyerek Peygamberimiz Aleyhisselama meydan okudular.
Bunun üzerine, inen âyet]erde[203] şöyle buyuruldu:
"O küfreden (Yahudi)lere de ki: Yakında, siz de mağlup olacaksınız ve (toptan) Cehenneme sürüleceksiniz! O ne kötü yataktır!
(Bedir'de) karşılaşan iki cemiyet hakkında sizin için muhakkak bir ibret vardır.
Onlardan bir cemiyet Allah yolunda dövüşüyordu. Diğeri ise kâfirdi.
Onlar, öbürlerini (Müslümanları) dış gözleriyle kendilerinin iki katı olarak görüyorlardı.
Allah, kimi dilerse, onu yardımı ile destekler.
Şüphe yok ki, bunda kalb gözleri açık olanlar için kesin bir ibret vardır."[204]
Kaynuka oğulları Yahudilerinin ne arazileri, ne ziraatları,[205] ne de hurmalıkları vardı. [206] Hepsi kuyumcu[207] ve tüccar idiler.[208]
Kaynuka oğulları Yahudileri hakkında ne yapılacağı da, bu hususta nazil olan âyette[209] şöyle açıklandı:

"Muahede eden bir kavmin hainliğini (anlar), kesin olarak endişeye düşersen, önce hak ve adalet üzere keyfiyeti kendilerine bildir ve ahitlerini at! Çünkü Allah hainleri sevmez!"[210]
Kaynuka oğulları Yahudilerinin 700 savaş erleri vardı.[211] Bunların 300'ü zırhlı, 400'ü zırhsızdı.[212]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben, Kaynuka oğulları Yahudilerinden korkuyorum!" buyurdu.[213]
Şevval ayının ortasında, Cumartesi günü,[214] Ebu Lübabe b. Abdulmünzir'i Medine'de yerine vekil bıraktı.[215]
Beyaz sancağını Hz. Hamza'nın eline verip,[216] Kaynuka oğulları Yahudilerinin üzerine yürüdü. Yahudiler kalelerine çekildiler. Ne ok attılar, ne de çıkıp çarpıştılar.[217]
Kalelerine çekilip sığınmalarını Kaynuka oğullarına Abdullah b. Übeyy b. Selûl emretmiş ve kendilerinin de onlarla birlikte kaleye gireceklerini söylemişse de, girmemişlerdir.[218]
Peygamberimiz Aleyhisselam onları on beş gece sıkı bir muhasara altında tuttu.[219]
Yüce Allah onların kalblerine korku düşürdü.[220] Peygamberimiz Aleyhisselamın emir ve hükmüne boyun eğerek kalelerinden inip teslim oldular.
Peygamberimiz Aleyhisselam onların bağlanmalarını emretti ve Münzir b. Kudâme'yi bununla görevlendirdi. Hepsinin elleri arkalarına çekilip bağlandı.[221] Kaynuka oğulları Yahudileri Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün andlaşmalısı idiler.[222]
Abdullah b. Übeyy, Münzir b. Kudâme'ye bağlanmış Kaynuka Yahudilerinin yanında rastlayınca:
"Çözün bağlarını ve serbest bırakın onlan!" dedi.
Münzir b. Kudâme:
"Resûlullah Aleyhisselamın bağlattığı bir kavmi mi çözdüreceksin?! Vallahi, onlardan hiçbir adam, boynu vurulmadıkça çözülemez!" dedi.
Bunun üzerine, Abdullah b. Übeyy b. Selûl fırlayıp Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına vardı, arkasından, elini zırh gömleğinin cebine soktu.[223] Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Ey Muhammedi Andlaşmalarım hakkında ihsanda bulun (affet onları)!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam kızdı, yüzünü ondan çevirdi. Yüzünün rengi değişti. Ona:
"Yazıklar olsun sana! Bırak beni!" buyurdu.
Abdullah b. Übeyy:
"Hayır! Vallahi,[224] beni Hadâikve Buas günü[225] aklara ve karalara karşı savunmuş olan 300 [veya 400] zırh gömlekli, 400 [veya 300] zırh gömleksiz andlaşmalılarım hakkında ihsanda bulunmadıkça, seni bırakmam![226]
Sen onları bir tek sabahta öldüreceksin,[227] öldürmek istiyorsun![228]
Ey Muhammedi Sen devrin aleyhimize dönmesinden, başa musibetler gelmesinden korkmaz mısın?[229]
Vallahi, ben devrin aleyhimize dönmesinden ve başımıza musibetler gelmesinden korkan bir kimseyim.[230] Ben devrin aleyhimize dönmeyeceğinden, başımıza musibetler gelmeyeceğinden emin değilim!" dedi.[231]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Abdullah b. Übeyy'in onları affettirmek için direnip durduğunu görünce:[232]
"Çözün onların bağlarını! Allah onlara lanet etsin ve onlarla birlikte olanlara da lanet etsin!" diyerek, Medine'den sürülüp çıkarılmalarını emir buyurdu.[233]

Abdullah b. Übeyy b. Selûl Kaynuka oğulları Yahudilerini öldürülmekten böylece kurtardıktan sonra, onları Medine'den sürülmekten de affettirip yerlerinde bıraktırmak için, Yahudilerle birlikte Peygamberimiz Aleyhisselamla konuşmak istedi.
Kapıda Uveym b. Sâideyi buldu.
İçeri girmek isteyince, Uveym b. Sâide, onu geriye itip:
"Resûlullah Aleyhisselam sana izin vermedikçe içeri giremezsin!" dedi.
Abdullah b. Übeyy içeri girmek için Uveym'i itti.
Uveym de kızıp onu itince, Abdullah b. Übeyy'in duvara çarpan yüzünden kan akmaya başladı.
Yahudi andlaşmalılarından, yanında bulunanlar, bağırarak:
"Ey Ebu Hubab! Biz senin yüzünü bu musibete uğratan bir yurtta hiçbir zaman oturmayız ve durumu değiştirmeye de gücümüz yetmez!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam Kaynuka oğulları Yahudilerinin mallarını teslim almaya Ubâde b. Sâmit'i memur etti.[234] Ubâde b. Sâmit de, Abdullah b. Übeyy b. Selûl gibi, Kaynuka oğulları Yahudilerinin andlaşmalısı idi.
Kaynuka oğulları Yahudileri Peygamberimiz Aleyhisselamla andlaşmalarım bozup savaşmaya kalkıştıkları zaman, Abdullah b. Übeyy onların işleriyle ilgilenmiş, onların yanında yer almış; Ubâde b. Sâmit ise Peygamberimiz Aleyhisselama gelip:
"Yâ Rasûlallah! Ben Allah'ı ve Allah'ın Resûlünü ve mü'minleri dost edindim! Kaynuka oğulları kâfirlerinin andlaşmalısı olmaktan ve onların dostluklarından kendimi uzak kıldım!" demiştir.
Bunun üzerine inen âyetlerde[235] şöyle buyurulmustur:
"Ey iman edenler! Yahudileri de, Nasranîieri de kendinize yârve dost edinmeyiniz! Onlar ancak bir birlerinin yaranıdırlar. İçinizden kim onları dost edinirse, o da onlardandır! Şüphesiz ki, Allah o zalimler güruhuna muvaffakiyet vermez.
İşte, kainlerinde bir maraz bulunan kimselerin 'Musibetin aleyhimize dönmesinden korkuyoruz![1] diyerek onların arasında koşuştuklarını görürsün. Belki Allah fetih veya kendi katından bir emir getirecek de, onlar yüreklerinde gizledikleri şeye karşı pişman olacaklardır.
İman edenler de, diyecekler ki: 'Her halde, sizinle beraber olduklarına dair yeminlerini te'kide çalışarak Allah'a and içenler, bunlar mı? Onların bütün yaptıkları boşa gitmiş, bu suretle onlar en büyük zarara uğrayan kimseler olmuşlardır![1]
Ey iman edenler! İçinizden kim dininden dönerse, Allah mü'minlere karşı alçakgönüllü, kâfirlere karşı onurlu ve zorlu, Kendisinin onları seveceği, onların da Kendisini seveceği bir kavim getirir ki, onlar Allah yolunda savaşırlar ve hiçbir kınayıcının kınamasından çekinmezler.
Bu, Allah'ın lütuf ve inayetidir ki, onu, kime dilerse ona verir. Allah ihsanı bol olan, en çok bilendir.
Sizin yârınız ancak Allah'tır, onun Resûlüdür, Allah'ın emirlerine boyun eğici olarak namazı dosdoğru kılan, zekatı veren o mü'minlerdir. Kim Allah'tan, Peygamberinden ve iman edenlerden yüz çevirirse, hiç şüphe yok ki, galebeyi kazanacak olanlar, Allah'ın yardımcılarının ta kendisidirler."[236]
Kaynuka oğulları Yahudileri, Ubâde b. Sâmit'e:
"Ey Velid'in babası! Biz senin andlaşmalın idik. Sen bize ne diye böyle yaptın?!" dediler.
Ubâde b. Sâmit, onlara:

"Siz Resûlullah Aleyhisselama savaş açtığınız zaman, ben Resûlullah Aleyhisselama gidip: 'Yâ Resûlullah! Ben onlardan ve onlarla yapmış olduğum andlaşmadan uzağım!' dedim" dedi.
Abdullah b. Übeyy de,
"Sen andlaşmalılarından uzaklaşün ha?! Onların bu hususta sende tutuştuğu eli vardı!?" dedi.
Ubâde b. Sâmit:
"Ey Hubab'ın babası; kalbler değişti. İslâmiyet ahidleri yok etti!" dedi.
Kaynuka oğulları Yahudileri ne üç gün içinde Medine'yi terketm eleri emredildi.
Verilen üç günlük mühlet bitince, Kaynuka oğulları Yahudileri Şam'a doğru yola çıktılar.
Ubâde b. Sâmit onlarla birlikte Zübab'ın arkasına kadar gidip oradan geri döndü.
Kadınlar ve çocuklar develere bindirilmişlerdi. Erkekler yaya yürümekte idiler.
Vadi'I-kura'ya varınca, orada bir ay oturdular.
Vâdi'l-kurâ Yahudileri onların yayalarına binek, kendilerine de yiyecek verdiler.
Kaynuka oğulları Yahudileri Ezriat'a kadar gidip orada yerleştiler.[237] Orada yaşamları da pek az sürdü.[238] Yok olup gittiler.[239]
Kaynuka oğulları Yahudilerinin kalelerinde pek çok silah ve kuyumculuk âlet ve edevatı bulunuyordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam; kendisi için: Ketum, Revha', Beyzâ diye anılan 3 yay ile, adet zırh gömlek,
adet kılıç,
3 adet de mızrak aldı.
Muhammed b. Mesleme ile Sa'd b. Muaz'a da birer zırh gömlek hediye etti.
Peygamberimiz Aleyhisselam; Kaynuka oğulları Yahudilerinin bıraktıkları mallarından başkumandanlık hakkı olarak beğendiği yay, kılıç ve zırh gömlekler ve mızraklarla beşte birini ayırdıktan sonra, kalan beşte dördünü Müslümanlar arasında bölüştürdü.[240]
Sağdıye diye anılan zırh gömlek, Davud Aleyhisselamın Calut'la çarpışmaya çıktığı zaman üzerinde bulunan zırh gömlekti.[241]

Osman b. Maz'un'un Vefat Edişi

Ensar kadınlarından Ümmül-A'lâ'nın bildirdiğine göre; Mekkeli Muhacirler Medine'ye hicret edip geldikleri zaman, Ensar (Medineli Müslümanlar) onları evlerine indirip ağırlamak için paylaşamadılar, nihayet kur'a çekiştiler.
Kur'ada Osman b. Maz'un kendilerine düştü.[242]
Osman b. Maz'un, onların yanlarında iken hastalanıp,[243] Bedir savaşından sonra,[244] Hicretin 30. ayında, Şaban ayının başlarında[245] vefat etti.[246]
Vefat ettiği zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam onun yanına girdi.[247] İki gözünün arasından[248] öptü.[249] Ağladı.[250] Gözlerinden akan yaşlar onun yanağına damladı . [251]
Osman b. Maz'un yıkandı, giydiği elbisesi ile de kefenlendi.[252]
Peygamberimiz Aleyhisselam, onun üzerine dört tekbirle namaz kıldı.[253]
Ümmü'l-A'lâ, Osman b. Maz'un'a:
"Ey Ebu Sâib! Allah seni rahmetine kavuşturdu! Allah'ın sana ikramda bulunduğuna ben şehadet ederim!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah'ın ona ikramda bulunduğunu sen nereden biliyorsun?" diye sordu.
Ümmü'l-A'lâ:
"Bilmiyorum! Babam, anam sana feda olsun yâ Rasûlallah! Allah ona ikram etmez de, kime eder?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ona Rabbinden ölüm gelmiş, şimdi o ölmüş bulunuyor.
Vallahi, ben onun hakkında ancak hayır dilerim.
Ben, Allah'ın Resûlü olduğum halde, bana ne yapılacağını ben bilmem!" buyurdu.[254]
Osman b. Maz'un'un zevcesi de:
"Osman b. Maz'un! Cennet sana kutlu olsun!" demişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam ona hiddetli bir bakışla bakıp:
"Sen bunu nereden biliyorsun?!" diye sordu.
Kadın:
"Yâ Rasûlallah! O senin süvarin ve sahabin ya!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Vallahi, ben onun iyiliğinden başka birşey bilmiyorum!
Ben Resûlullah olduğum halde, bana ne yapılacağını ben bilmem![255]
Onun hakkında, 'O Allah'ı ve Resûlünü severdi' demen yetişir!" buyurdu.[256]
Ümmü Hârice de Osman b. Maz'un'un vefatında onun mutluluğa erdiğini tebrik ve tebşir edince, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Kim bu konuşan?" diye sordu.
Ümmü Hârice:
"Yâ Rasûlallah! Osman b. Maz'un'durbu!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet! Osman b. Maz'un'dur bu! Onda biz hayırdan başka birşey görmedik!
Bununla birlikte, Resûlullah olduğum halde, vallahi bana ne yapılacağını ben bilmem!" buyurdu.[257]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Osman b. Maz'un gibi faziletli bir sahabi hakkında böyle buyurması ashaba çok ağır geldi, onları kaygılandırdı.[258]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Osman b. Maz'un için:
"Sen dünyadan hiçbir şeye bürünmeden çıkıp gittin!" buyurdu ve onu Bakiyy kabristanında hazırlanan kabrine gömdürdü.[259]
"Osman b. Maz'un; o, bizim ne güzel selefimizdir!"' buyurdu.[260]
Allah ondan razı olsun!
Osman b. Maz'un'un kabrinin başında, Peygamberimiz Aleyhisselamla birlikte, Osman b. Maz'un'un oğlu Sâib, Osman b. Maz'un'un iki kardeşi Abdullah ve Kudâme ile Hâris'in oğlu Ma'mer de ayakta dik-ildiler.[261]
Bakiyy kabristanına Muhacir Müslümanlardan ilk gömülen, Osman b. Maz'un oldu.[262]
Peygamberimiz Aleyhisselam kızı Hz. Rukayyeyi kabre koydururken de:
"Hayırlı selefimiz Osman b. Maz'un'a katıl!" buyurmuştur.[263]
Ümmü'l-A'lâ der ki:
"Osman b. Maz'un'dan dolayı mahzun bir halde uyuduğum zaman, rüyamda ona ait akar bir su gördüm. Gidip bunu Peygamber Aleyhisselama haberverdim. Peygamber Aleyhisselam 'Bu, onun amelidir!' buyurdu."[264]

Hz. Fâtıma'nın Hz. Ali ile Nikâhlanışı ve Evlenişi

Hz. Fâtıma'nın Talipleri

Hz. Fâtıma'ya ilk önce Hz. Ebu Bekir talip oldu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Ey Ebu Bekir! Ben onun hakkında ilahî hükmü bekliyorum" buyurdu.
Hz. Ömer Hz. Ebu Bekir'in yanına gelince, Hz. Ebu Bekir bunu ona haber verdi.
Hz. Ömer:
"Ey Ebu Bekir! Resûlullah Aleyhisselam seni reddetmiş!" dedi.
Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer'e:
"Fâtıma'yı Peygamber Aleyhisselamdan sen de iste!" dedi.
Hz. Ömer gidip isteyince, Peygamberimiz Aleyhisselam Hz. Ebu Bekir'e söylediği gibi:
"Ben onun hakkında ilahî hükmü bekliyorum!" buyurdu.
Hz. Ömer Hz. Ebu Bekir'e haber verdi.
Hz. Ebu Bekir ona:
"Ey Ömer! Resûlullah Aleyhisselam seni reddetmiş!" dedi .[265]
Kureyş eşrafından daha başka zâtlar da, Hz. Fatma'yı Peygamberimiz Aleyhisselamdan istediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, hepsine de, Hz. Ebu Bekir'e verdiği cevap gibi cevaplar verdi.[266]
Hz. Ali der ki:
"Azadlı kadın kölem, bana:
'Fâtıma'nın Resûlullah Aleyhisselamdan istenildiğini biliyor musun?' diye sormuştu. Ona: 'Bilmiyorum!' dedim.
'Resûlullah Aleyhisselama gidip Fâtımayı sana nikahlamasını istemekten seni alıkoyan nedir?' diye sordu.
'Yanımda, onunla evlenebileceğim birşeyim yok!' dedim.
'Resûlullah Aleyhisselama gidersen, onu muhakkak sana nikâhlar!' dedi.
Vallahi, bu hususta bana yalvarmaktan geri durmadı."[267]
Hz. Ali'ye akrabaları (Hâşim oğulları) da:
"Fâtıma'yı, Resûlullah Aleyhisselama gidip, bir de sen iste bakalım!" dediler.
Hz. Ali:
"Ebu Bekir ve Ömer'den sonra ha!?[268] Ebu Bekir ve Ömer reddedildikten sonra benim de reddedilmeyeceğimden emin değilim![269] Resûlullah Aleyhisselam, Fâtıma'yı, isteyen Kureyş eşrafından hiçbirine nikahlamadı" dedi.[270]
Hz. Ali'ye, akrabaları, kendisinin Resûlullah Aleyhisselamla olan yakın akrabalığını ileri sürerek[271] Hz. Fâtıma'yı ondan istemesi için baskı yaptılar.[272] Sa'd b. Muaz da, bu hususta Hz. Ali'yi teşvik ve ikna etti.[273]
Hz. Ali derki:
"Nihayet, Resûlullah Aleyhisselamın huzuruna girdim. Kendisinin bütün manevî vakar ve heybeti üzerindeydi.
Önüne oturdum, susup durdum, konuşmaya kadir olamadım.
Bana:
'Sen neye geldin, senin bir hacetin mi var?
Herhalde Fâtıma'yı istemeye geldin! buyurdu.
'Evet!' diyebildim."[274]

Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Ali'ye:
"Fâtıma'ya mehir olarak verebileceğin, yanında birşey var mı?" diye sordu.
Hz. Ali:
"Atım ve küçük bir zırh gömleğim var!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Atın sana lâzımdır. Zırh gömleğini sat!" buyurdu.[275]
Bunun üzerine, Hz. Ali zırh gömleğini Hz. Osman'a[276] 480 dirheme sattı.[277] Hz. Osman da, onu hediye olarak Hz. Ali'ye geri verdi.
Hz. Ali dirhemlerve zırh gömlekle gelince, Peygamberimiz Aleyhisselam Hz. Osman'a dua etti.[278]
Hz. Ali, 480 dirhemi Peygamberimiz Aleyhisselamın önüne koydu.
Peygamberimiz Aleyhisselam ondan bir avuç alarak Bilal-i Habeşî'ye verip koku alınmasını ve Hz. Fâtıma'ya çeyiz hazırlamalarını emir buyurdu.[279]

Hz. Fâtıma'nın Çeyizi ve Ev Eşyası

1- 1 adet kadife yorgan,[280]
Bunu uzunluğuna örtündükleri zaman sırtları açılır, enine örtündükleri zaman başları açılırdı.[281]
2- Yüzü deri, içi lif dolu, dayanılacak, yaslanılacak 1 adet yüz yastığı ,[282]
3- İkisinin içi lif, ikisinin içi de yün dolu 4 adet yastık,
4- Birinin yüzü keten bezi içi lif, diğerinin yüzü keten bezi içi ot dolu 2 adet döşek,[283]
5- Tabaklanmamış 1 adet koç postu.[284]
Uyuyacakları zaman, bu postun yünlü tarafını üstüne çevirip döşek yaparlar, başlarını da yüzü deriden, içi lif dolu yastığa koyarlardı.[285]
6- Hurma yaprağından bükülü iple örülmüş 1 adet şerir (somya),[286]
7- Gönden dikilmiş 1 adet su kırbası (tulumu),[287]
8- Topraktan (saksıdan) yapılmış 2 adet çanak çömlek,
9- Gönden dikilmiş 1 adet su bardağı ,[288]
10- 1 adet elek,
11- 1 adet silgi bezi.[289]
12- 2 adet el değirmeni.[290]
13- Ensar kadınlarından birisi tarafından Hz. Fâtıma ile Hz. Ali'ye hediye edilen, eski Yemen işi,
sanatlı, üzerleri gümüşle işlenmiş 2 kat elbise[291]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Nikâhta Hutbe İrad Edişi ve Nikâh Kıyışı

Enes b. Malik der ki:

"Günlerce sonra, PeygamberAleyhisselam, beni yanına çağırıp:

'Ey Enes! Git, bana Ebu Bekri's-Sıddık'ı, Ömerb. Hattab'ı, Osman b. Affan'ı, Abdurrahman b. Avf'ı, Sa'd b. Ebi Vakkas'ı, Talhayı, Zübeyr'i ve Ensardan bir hayli sayıda Ensarı benim yanıma çağır![1] buyurdu.

Ben de gidip onları çağırdım.

Onlar Peygamber Aleyhisselamın yanında toplandıkları zaman, Peygamber Aleyhisselam:

'Hamd olsun Allah'a ki, verdiği nimetlerle övülen O'dur!

Kuvvet ve kudretinden dolayı kendisine ibadet edilen O'dur!

Mülk ve saltanatından dolayı kendisine boyun eğilen O'dur!

Azabından korkulan, yanındaki nimetleri umulan O'dur!

Yerde ve göklerde hükmünü yürüten O'dur!

Kudretiyle halkı yaratan, hikmetiyle mümtaz kılan, izzetiyle sağlamlaştırman O'dur!

Gönderdiği dini ve Peygamberi Muhammed'le halkı şereflendiren O'dur!

Yüce Allah karşılıklı hısımlıkla nesebleri birbirine katmayı emir buyurmuş, Tarz kılmış ve bununla günahları ortadan kaldırmıştır.

Yüce Allah kazanın kadere göre, kaderin de kazaya göre cereyanını emir buyurmuştur.

Her kaderin eceli, her ecelin de Kitab'da yeri vardır.

Yemhullâhü mâ yeşâu ve yusbitu ve indehû ummu'l-kitâb [Ra'd: 39= Allah ne dilerse (onu yapar. Bazısını) imha eder (vücûda getirmez, bazısını da) vücuda getirir. Ana Kitab (LevM Mahfuz) O'nun nez dindedir].

Yüce Allah, Hatice'nin kızı Fatma'yı Ebu Talib'in oğlu Ali'ye nikahlamamı bana emir buyurdu.

Sizler şahit olunuz: Fâtıma'yı 400 miskal gümüş mehirle Ali'ye nikahladım[1] buyurdu.

Sonra da, bir tabak hurma koruğu, çağlası getirtip önümüze koydurdu ve kapıştırdı.

Fâtıma ile Ali hakkında da:

'Allah sizin dağınık işlerinizi toplasın! Nikâhınızı mübarek kılsın! İkinizden güzel ve pek çok nesil çıkarsın![292] Allah'ım! Bu evliliği ikisi hakkında da mübarek kıl!' diyerek dua etti."[293]

Gerdek Töreni ve Dua

Peygamberimiz Aleyhisselamın dadısı Ümmü Eymen Bereke Hatunun anlattığına göre;
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Fâtıma'yı gerdeğe koyacağı zaman, kendisi gelinceye kadar Hz. Fâtıma'nın yanına girmemesini Hz. Ali'ye emir buyurmuştu.
Peygamberimiz Aleyhisselam gelip kapıyı çaldı.
Ümmü Eymen Hatun karşıladı.
Peygamberimiz Al eyhisselam selam verdi. İçeri girmek için izin istedi. İzin verilince, içeri girdi ve:
"Kardeşim burada mı?" diye sordu.
Ümmü Eymen Hatun:
"Babam, anam sana feda olsun yâ Rasûlallah! Senin kardeşin kim?" dedi.
Peygamberimiz Al eyhisselam:
"Ali b. Ebi Talib!" buyurunca, Ümmü Eymen Hatun:
"Sen kızını onunla nikahladığına göre, o senin nasıl kardeşin olur?" dedi.
Peygamberimiz Al eyhisselam:
"Evet! Bu, böyledir! [Yâni, o benim dinde kardeşim olur, Fâtıma ile evlenmesinde dinen sakınca yoktur]" buyurdu.[294]
Sonra da, bir kapla su getirtti, abdest aldı.[295]
Hz. Ali'yi çağırdı. Abdest suyundan onun göğsüne ve iki omuzunun arasına serpti.
Sonra Hz. Fâüma'yı çağırdı.
Ona da aynısını yaptıktan, göğsüne ve iki omuzunun arasına su serptikten sonra, kendisini ev halkının en hayırlısına nikahladığını söyledi.[296]
Peygamberimiz Al eyhisselam, Hz. Fâtıma için, önünden ve ardından:
"Ey Allah'ım! Fâtıma ve zürriyeti hakkında, kovulmuş şeytandan sana sığınırım!" diyerek dua etti.
Hz. Ali için de aynı şekilde dua ettikten sonra, ona:
"Allah'ın ismi ve bereketiyle gir zevcenin yanına!" buyurdu.[297]
Peygamberimiz Al eyhisselam, evlenen bir kimseyi tebrik edeceği zaman :
"Allah bunu senin için mübarek kılsın!
Allah'ın bereketi senin üzerinde olsun!
Allah ikinizi hayırda birleştirsin!" diyerek dua ederdi.[298]

Velime Cemiyeti ve Ziyareti

Peygamberimiz Aleyhisselam, Bilal-i Habeşî'ye:
"Ey Bilal! Ben evlenme sırasında ümmetimin yemek yedirmelerini sünnet edinmelerini arzu ediyorum[299] Ali için bir velime ziyafeti gerekir!" buyurunca, Ensardan Sa'd b. Muaz:
"Benden bir koç var!"
Kimisi
"Benden şu var!"
Kimisi de:
"Benden şu kadar dan var!" dedi.[300]
Hz. Ali yarım ölçek arpa almak için zırh gömleğini birYahudiye rehin olarak bıraktı .[301]
Düğün yemeği hays diye anılan tatlı biryemekti[302] ki, çekirdeği çıkarılmış hurma, saf yağ ve yoğurt kurusu ile iyice karılıp karıştırılmak, bazan içine sevık (kavut) da katılmak suretiyle yapılan bir yemek-ti.[303]
Muhacirler ile Ensar takım takım gelerek yemek yiyip dağıldılar.[304]
Hz. Fâtıma'nın Hz. Ali ile evlenişi Hicretin 2. yılında, Bedir savaşından sonra,[305] Zilhicce ayında idi.[306]

Peygamberimiz Aleyhisselama Ev Halkı İçinde En Sevgili Olanları

Peygamberimiz Aleyhisselama, ev halkı içinde kadınlardan en sevgilisi Hz. Fâtıma, erkeklerden de
Hz. Ali idi.[307]

Peygamberimiz Aleyhisselam bir gazadan, bir seferden dönüp Medine'ye geldiği zaman, ilk önce Mescide gidip iki rekat namaz kılar, sonra Hz. Fâtıma'ya uğrar, daha sonra zevcelerinin yanına giderdi.[308]

Yeni Evlilerin Dilekleri

1- Yeni evliler bir müddet sonra Peygamberimiz Aleyhisselama başvurarak kendilerine bir ev vermesi için Neccar oğullarından Harise b. Numan'a söylemesini rica ettiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam onların bu isteğini Hârise'ye duyurmaktan utandı.
Fakat, Harise b. Numan bunu haber alınca, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldi ve:
"Yâ Rasûlallah! Haber aldım ki, F âtım a ayn bir eve taşınmak için sana başvurmuş.
Neccar oğulları evlerinin en yakını olan benim şu evlerim, senindir! Benim canım ve malım ancak Allah'ın ve Resûlünündür!
Vallahi yâ Rasûlallah! O mülkü benden alman, bana bırakmandan daha hoş, daha makbuldür" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam;
"Doğru söyledin! Allah senin mallarını bereketlendirsin!" buyurdu. Verilen eve Hz. Fâtıma'yı yerleştirdi.[309]
2- Hz. Ali, bir gün, Hz. Fâtımaya:
"Vallahi, değirmen taşı dişemek, bilemekten göğsüm rahatsızlaştı, ağnr oldu.
Yüce Allah babana esir göndermiştir. Gitsen de, esirin bana yardım etmesini babandan istesen!" dedi.
Hz. Fâtıma:
"Vallahi, benim de un öğütmekten ellerim kabardı" dedi ve kalkıp Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gitti.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Fâtımaya:
"Ey kızcağızım! Ne için geldin?" diye sordu.
Hz. Fâtıma:
"Sana selam vereyim diye geldim!" dedi, isteğini dile getirmekten utanıp geri döndü.
Hz. Ali, ona:
"Ne yaptın?" diye sordu.
Hz. Fâtıma:
"İsteğimi dile getirmekten utandım" dedi.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına ikisi birlikte gittiler.
Hz. Ali:
"Vallahi yâ Rasûlallah! Değirmen taşı dişemek, bilemekten göğsüm rahatsızlaştı, ağnr oldu" dedi.
Hz. Fâtıma da:
"Ün öğütmekten ellerim kabardı. Allah'ın sana gönderdiği esiri bize hizmet ettirsen de, biraz fer-ahlasak, güçlensek!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Vallahi, onu size hizmet ettirmek için veremem!
Ben daha Ehl-i Suffayı çağırıp da karınlarına sokacak, kendilerini giyindirecek birşey bulamadım.
Ben onu satıp Ehl-i Suffayı geçindireceğim!" buyurdu.
Hz. Fâtıma ve Hz. Ali, evlerine döndüler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onların yanlarına vardı ve:
"Ben size benden istediğiniz şeyden daha hayırlısını haber vereyim mi?" diye sordu.

"Olur! Haber ver!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Döşeğinize gireceğiniz zaman 33 defa 'Sübhânallah' diyerek teşbih ediniz.
defa 'Elhamdülillah' diyerek Allah'a hamd ediniz.
defa da 'Allahuekber![1] diyerek Allah'ı tekbir ediniz.[310]
Ey Fâtıma! Allah'tan kork! Rabbinin emrini yerine getir! Kocanın hizmetini de gör!" buyurdu.[311]
Bunun üzerine, Hz. Fâtıma:
"Ben Allahtan ve Allah'ın Resûlünden razıyım!" dedi[312] ve bunu iki kere tekrarladı.[313]

Yeni Evlilerin Altı Ay Sabah Namazlarına Kaldırılışı

Peygamberimiz Aleyhisselam; altı ay, sabah namazına çıkarken Hz. Fâtıma'nın kapısının önünde durup:

"Ey Muhammed'in ev halkı! Haydi namaza!" buyurmuş ve Ahzab sûresinin "...Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden günah kirini gidermek, sizi tertemiz yapmak ister!" mealindeki 33. âyetini okumuştur. [314]

Ziynet Eşyası Hususunda Hz. Fâtıma'nın Uyarılışı

Peygamberimiz Aleyhisselam bir gün Hz. Fâtıma'nın kapısına geldiği zaman, Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'in üzerlerine gümüşten birer bilezik dikildiğini görür görmez, içeri girmeden geri döndü.
Hz. F âtıma, Peygamberimiz Aleyhisselamın bu bileziklerden dolayı içeri girmediğini tahmin ederek, onları Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'in üzerlerinden söktü.
Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ağlaşmaya başlayınca, onları aralarında bölüştürdü. Ağıtları dinlemeden, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına vardılar.
Peygamberimiz Aleyhisselam bilezikleri alıp Sevban'a:
"Ey Sevban! Şunları filan oğullarına götür!
Fâtıma'ya deniz hayvanı dişlerinden yapılan bir gerdanlıkla fil kemiğinden yapılan iki bilezik satın al!
Çünkü, bunlar benim ev halkımdır!
Onların dünya hayatlarında, dünya metal arının üstünlerinden nasiplenmelerini arzu etmem!" buyur-du.[315]
Resûlullah Aleyhisselam bir gün Hz. Fâtıma'ya gelmişti. Kapının işlemeli, süslü perde ile perdelenmiş olduğunu görünce, içeriye girmeden dönüp geri gitti. Hz. Ali gelip Hz. Fâtıma'yı üzüntülü görünce: "Sana ne oldu?" diye sordu. Hz. Fâtıma da:
"Resûlullah Aleyhisselam bana gelmişti. Fakat içeri girmedi. Buna üzülüyorum! dedi. Hz. Ali hemen Resûlullah Aleyhisselamın yanına vardı ve:
"Yâ Rasûlallah! Sen Fâtıma'ya gelmiş, içeriye girmemişsin. Bu onu son derece üzmüş!" dedi. Resûlullah Aleyhisselam:
"Benim dünya ile ne işim var? Benim işlemeli perde ile ne işim var?" buyurdu. Hz. Ali Hz. Fâtıma'ya gelip Resûlullah Aleyhisselamın sözünü haberverdi. Hz. Fâtıma:
"Resûlullah Aleyhisselama sor: O perdeyi ne yapmamı emrediyor?" dedi. Resûlullah Aleyhisselam: "Fâtıma'ya söyle! O perdeyi filan oğullarına göndersin!" buyurdu..[316]

Zekat Farizası

Zekat ve Sadakanın Anlam ve Hikmetleri

Zekat; lugatta, temizlik, nema (artma, çoğalma), medih (övgü) demek olup, Kur'ân-ı Kerîm'de ve hadis-i şeriflerde bütün bu anlamlarda kullanılmıştır.[317]

Zekata zekat denilmesi, zekatı verilen malın dünyada halefi ile çoğalıp artmasından, ahirette de sevaba vesile olmasından dolayıdır.[318]

Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de:

"...(Hayır için), ne harcarsanız, O (Allah), bunun ardından (daha iyisini) lutfeder;"[319]

"Onların mallarından bir sadaka al ki, bununla kendilerinin (günahlardan) temizlenmelerine ve hasenelerinin çoğalarak muhlisler derecesine yükselmelerine sebep olur" buyumnuştur.[320]

Mallar zekatla, bedenler de fitır sadakası ile arınır.[321]

Sadaka da, zekat gibi, insanın malından bir kısmını Allah'a yakınlık maksadıyla ayırıp yoksullara verdiği şeye denilmekle birlikte; zekat, genel olarak farzlarda, sadaka ise nafilelerde kullanılagelmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm'de bazan zekat yerine sadaka sözü de kullanılmıştır.[322]

Zekatın Daha Önceki Peygamberlerin Şeriatlarında da Yer Alışı

Kur'ân-ı Kerîm'de açıklandığına göre; İbrahim, İshak ve Yâkub Aleyhisselamlara da zekat emredilmiş;[323] İsrail oğullarından da zekat için kesin söz alınmış,[324] zekat verenler azaptan kurtulup ilahî rahmete ermişlerdir.[325]
İsmail Aleyhisselamın da kavmine zekatı emrettiği;[326] İsa Aleyhisselama da zekatın emmiunduğu görülür.[327]
İslam Dininin Beş Temelinden Birisi Olan Zekatın Mahiyeti ve Farz Kılınış Tarihi
Zekat ve sadaka aslında zenginlerin fakirlere bir bağışlan değil, Yüce Allah'ın zenginlerin mallarına yoksullar için koymuş olduğu bir haktır,[328] İslâm dininin beş temelinden birisini oluşturan bir zenginlik vergisidir.[329]
Zekat, zengin Müslümanlara farz olarak emredilmiş,[330] Kur'ân-ı Kerîm'de 32 defa namazla birlikte anılmıştır.
Zekat, Hicretin 2. yılında, Ramazan'dan ve fıtır sadakasının vacib kılınmasından sonra farz kılın-mıştır.[331]
Zekat, farz ve vacib olmak üzere ikiye ayrılır. Farz olan zekat, mal zekatıdır. Vacib olan zekat da, fıtır sadakasıdır.[332]

Zekatın Nelerden ve Ne Kadar Verileceğinin Allah'ın Emriyle Peygamberimiz Aleyhisselam
Tarafından Bir Yazı ile Tesbit ve Tahsil Edilişi
Peygamberimiz Aleyhisselam, Yüce Allah'tan telakki eylediği emir üzerine,[333] zekat (in nelerden, kaçta kaç verileceği ve ne kadar malı olana farz kılındığı) hakkında yazdırdığı yazıyı kılıcına bağladı, vefatına kadar yanında bulundurdu ve ona göre amel etti.
Peygamberimiz Aleyhisselamdan sonra Hz. Ebu Bekir, Hz. Ebu Bekir'den sonra Hz. Ömer de ona göre amel etti.[334]
İmam Zührî (vefatı: 124 Hicrî) şöyle der
"Bu, Resûlullah Aleyhisselamın zekat hakkında yazdırdığı yazının bir nüshasıdır ki, (aslı) Ömer b. Hattab ailesi yanında bulunmaktadır.
Onu bana Salim b. Abdullah b. Ömer okuttu da, hepsini olduğu gibi ezberledim.
O, Ömer b. Abdülaziz'in, Abdullah b. Abdullah b. Ömer ile Salim b. Abdullah b. Ömer'e istinsah ettirdiği nüshadır."[335]
Ömer b. Abdülaziz; Medine valisi olduğu zaman, buna göre amel etmelerini zekat memurlarına emretmiş, Halife Velid b. Abdülmelik'e de bu hususta bir yazı yazmış, o da bu hususta yazılanlara göre amel etmelerini zekat memurlarına emretmiştir.
En sonunda, Hişam b. Hâni[1], bütün zekat memurlarına bu zekat yazısından birer nüsha göndererek buna göre amel etmelerini ve bunun dışına çıkmamalarını onlara emretmiştir.[336]
Hz. Ali de, Peygamberimiz Aleyhisselamın zekat hakkındaki yazısından yazdığı yazıyı kılıcına bağlamıştı.[337]

Deve Zekatı

1- Beş devede bir koyun,
2- On devede iki koyun,
3- Onbeş devede üç koyun,
4- Yirmi devede dört koyun verilir.
5- Develerin sayısı yirmibeşe erişince, otuzbeşe kadar, bir tane bint-i mehad (bir yaşını doldurmuş, iki yaşına basmış dişi deve),
6- Develerin sayısı otuzaltıya erişince, kırkbeşe kadar, bir tane bint-i lebun (iki yaşını doldurmuş, üç yaşına basmış dişi deve),
7- Develerin sayısı kırkaltıya erişince, altmışa kadar, bir tane hıkka (üç yaşını doldurmuş, dört yaşına basmış, puğur basacak dişi deve),
8- Develerin sayısı altmışbire erişince, yetimibeşe kadar, bir tane cezea (dört yaşını doldurmuş, beş yaşına basmış dişi deve),
9- Develerin sayısı yetmişaltıya erişince, doksana kadar, iki tane bint-i lebun (iki yaşını doldurmuş, üç yaşına basmış dişi deve),
10- Develerin sayısı doksanbire erişince, yüzyirmiye kadar, iki tane hıkka (üç yaşını doldurmuş, dört yaşına basmış dişi deve)'yi zekat olarak vermek vaciptir.
11- Develerin sayısı yüzyirm iden fazla olunca, her kırk devede, zekat olarak bir tane bint-i lebun (iki yaşını doldurmuş, üç yaşına basmış dişi deve),
12- Her elli devede de, bir tane hıkka (üç yaşını doldurmuş, dört yaşına basmış dişi deve)'yi zekat olarak vermek vardır.[338]
13- Sayısı dörtten fazla olmayan develer için zekat yoktur. Fakat, sahibi kendiliğinden vermek isterse, verir.
14- Bir kimsenin develerinin sayısı zekat olarak bir tane cezea (dört yaşını doldurmuş, beş yaşına basmış dişi deve) vermeyi gerektirir de develeri arasında bu yaşta dişi deve bulunmaz ve fakat hıkka
(üç yaşını doldurmuş, dört yaşına basmış dişi deve) bulunursa, zekat olarak bunu ve bununla birlikte ya
iki tane koyunu ya da yirmi dirhemi daha verir.
15- Bir kimsenin develerinin sayısı zekat olarak bir tane hıkka (üç yaşını doldurmuş, dört yaşına basmış dişi deve) vermeyi gerektirir de, develeri arasında hıkka bulunmaz, cezea (dört yaşını doldur
muş, beş yaşına basmış dişi deve) bulunursa-zekat tahsil memuru tarafından tahsil olunduğuna göre-
memurmal sahibinden cezeayı kabul eder, aradaki fark için mal sahibine ya yirmi dirhem ya da iki koyun
verir.
16- Bir kimsenin develerinin sayısı bir tane hıkka (üç yaşını doldurmuş, dört yaşına basmış dişi deve)'yi zekat olarak vermeyi gerektirir de, develeri arasında böylesi bulunmaz, bint-i lebun (iki yaşını
doldurmuş, üç yaşına basmış dişi deve) bulunursa, bunu zekat olarak vermekle birlikte aradaki fark için
de ayrıca ya iki koyun daha ya da yirmi dirhem daha verir.

17- Bir kimsenin develerinin sayısı zekat olarak (1) tane bint-i lebun (İki yaşını doldurmuş üç yaşına basmış dişi deveyi vermeyi gerektirirde, develere arasında hıkka (üç yaşını doldurmuş dört yaşına basmış dişi deve) bulunursa-zekatın zekat memuru tarafından tahsil olunduğuna göre-bu hıkka kabul olunur, aradaki fark için de mal sahibine ya yirmi dirhem ya da iki koyun verilir.

18- Bir kimsenin develerinin sayısı zekat olarak bir tane bint-i lebun (iki yaşını doldurmuş, üç yaşına basmış dişi deve) vermeyi gerektirir, develeri arasında böylesi bulunmaz da bint-i mehad (bir yaşını doldurmuş, iki yaşına basmış dişi deve) bulunursa, mal sahibi zekat olarak onu ve aradaki fark için de ya yirmi dirhem ya da iki koyunu daha verir.[339]

19-Bir kimsenin develerinin sayısı zekat olarak bir tane bint-i mehad (bir yaşını doldurmuş, iki yaşı na basmış dişi deve) vemneyi gerektirir de, yanında böylesi bulunmaz, ibn lebun (iki yaşını doldumnuş, üç yaşına basmış erkek deve) bulunursa, zekat olarak o verilir, onunla birlikte başka birşey verilmez.[340]

Sığır Zekatı

1- Her otuz sığırda zekat olarak bir tane tebi[1] veya tebia (bir yaşını doldurmuş erkek ve dişi buzağı),
2- Sığırların sayısı kırka erişince; bir tane müsinne (üç yaşına girmiş dişi düve),[341]
3- Sığırların sayısı altmışa erişince; iki tane tebi[1] veya tebia (biryaşını bitirmiş erkekveya dişi buzağı).
4- Sığırların sayısı yetmişe erişince; bir tane tebi[1] (bir yaşını doldurmuş erkek buzağı) ile bir tane müsinne (üç yaşına girmiş dişi düve),
5- Sığırların sayısı seksene erişince; iki tane müsinne (üç yaşına girmiş dişi düve),
6- Sığırların sayısı doksana erişince; üç tane tebi' (bir yaşını bitirmiş buzağı),
7- Sığırların sayısı yüze erişince; iki tane tebi[1] (bir yaşını bitirmiş erkek buzağı) ile birtane müsinne
(üç yaşına girmiş dişi düve),
8- Sığırların sayısı yüzona erişince; iki tane tebi[1] (bir yaşını bitirmiş erkek buzağı) ile bir tane müsinne (üç yaşına girmiş dişi düve),
9- Sığırların sayısı yüzyirmiye erişince; üç tane müsinne (üç yaşına girmiş dişi düve) verilir.
10- Mandaların zekatları da böyle hesaplanır.[342]

Koyun Zekatı

Koyun zekatı; kırk koyundan yüzyimni koyuna kadar, bir tane koyundur.
Yüzyimni koyundan ikiyüz koyuna kadar, iki tane koyundur.
İkiyüz koyundan üçyüz koyuna kadar, üç tane koyundur.
Üçyüz koyundan sonra, her yüz koyunda bir tane koyundur.
Üçyüz koyundan sonra, her yüzden eksik olan miktar yüze doluncaya kadar birşeyvermek lazım gelmez.[343]
Bir kimsenin otlakta yayılan koyunları kırktan bir tane eksik olursa, zekat vermek gerekmez.[344]
Fakat, kendiliğinden vermek isterse, verir.[345]
Yaşlı, kör, ağır derecede kusurlu hayvanlar, zekat olarak verilmez.[346]
Zekata tâbi malların zekatları, sahibinin yanında bir yıl bulunduktan sonra, verilir.[347]
Zekatlık hayvanların ne en iyisi, ne de en kötüsü verilmeyip, orta hallisi verilir.[348]

Altın ve Gümüş Zekatı

İkiyüz dirhem güm üsten-kırkta bir hesabıyla-beş dirhem zekat olarak verilmesi gerekir. İkiyüz dirhemden az olanından birşey verilmesi gerekmezse de, sahibi kendiliğinden vermek isterse, verir.[349]
İkiyüz dirhemden ziyadesinin zekatı da kırkta bir esasına göre hesaplanır.[350]
Her kırk dinar altında bir dinar,[351]
Her yirmi dinar altında da zekat olarak yarım dinar (altın) verilmesi gerekir.[352]
Yirmi dinar (altın)
dan,[353] yirmi miskalden[354] az olanından zekat vermek gerekmez.[355]
Kırk dinardan fazlasının zekatı ise, kırkta bir esasına göre hesaplanır.[356] Mücevherat,[357] yakut, parlak inci, zeberced gibi madenierden-ticaret maksadıyla olmadıkça-zekat vermek gerekmez.[358] Boncuklar da böyledir.[359]

Ticaret Malları, Hububat ve Meyve Zekatı

Bakara sünesinin:

"Ey iman edenler! İnfakı, kazandıklarınızın en güzellerinden ve sizin için yerden çıkardıklarımızdan yapın! Kendinizin göz yummadan alıcısı olmadığınız pek adi, bayağı şeylerden vermeye yeltenmeyin! İyi bilin ki, hiç şüphesiz, Allah herşeyden müstağnîdir, asıl hamde, övülmeye lâyık olan O'dur!" mealli 267. âyeti ile;[360]

En'am sûresinin:

"O çardaklı ve çardaksız, Cennet gibi (üzüm) bağlarını, o meyveleri ve tatları çeşitli hurmaları, mezruatı, zeytinleri, narları, birbirine hem benzer, hem benzemez bir halde yaratıp yetiştiren O'dur (Allahtır). Her biri mahsul verdiği zaman, mahsulünden yiyin! Onlar devşirildiği, toplandığı gün de, hakkını (sadakasını, zekatını) verin! İsraf etmeyin! Çünkü, O (Allah), israf edenleri sevmez!" mealli 141. âyeti, ticaret mallan, hububat ve meyve zekatları hakkında nazil olmuştur.[361]

Semüre b. Cündüb'ün bildirdiğine göre; Peygamberimiz Aleyhisselam da, "satmak için hazırladıkları şeylerin zekatını vermelerini sahabilerine emrederdi."[362]

1- Her çeşit ticaret malının üzerlerinden bir yıl geçince, altın veya gümüş nisabından-fukaranın lehinde olanına göre-zekatlan hesaplanarak verilir.[363]

2- Zekata tâbi hububat ve meyvelerden başlıcaları; buğday, arpa, kuru üzüm, kuru hurma...dır.[364]

3- Peygamberimiz Aleyhisselam, Mekke valisi[365] Attâb b. Esîd'e[366] Taif halkının[367] üzüm asmalarındaki yaş üzümlerin zekatı hakkında:

"Yaş hurmayı ağacında tahmin ettiğin gibi, yaş üzümü de tahmin et! Sonra da, ağacından tahmin-lenen yaş hurmanın kuru hurma olarak zekatını aldığın gibi, yaş üzümün zekatını da kuru üzüm olarak al!" buyurdu.[368]

Peygamberimiz Aleyhisselam; asmalardaki yaş üzümlerden tahmin edilirken, üçte birinin, hiç olmazsa dörtte birinin tahmin dışında bırakılmasını da emretti.[369]

4- Peygamberimiz Aleyhisselam, Muaz b. Cebel'e de, vazife mahallinde; buğdaydan, arpadan, kuru üzümden, kuru hurmadan zekat almasını emir buyurdu:[370]

a-Yağmurun, pınar (ırmak gibi akar sular)'ın ya kökünü ya da ince damarlarını suladığı ağaçlar ve ekinlerde vacib olan zekatın uşr (onda bir),

b- Dolapla sulananlarda ise yarım uşr (yirmide bir) olduğunu bildirdi.[371]

Zekatın Sarf Yerleri

Zekatın nerelere harcanacağı hakkında da, Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle Duyurulur "Sadaka (zekat)lar, Allah'tan, bir farz olarak, ancak:
Fakirlere,
Miskinlere,
Zekat, sadaka tahsil memurlarına,
Kalbleri İslâmiyete ısındırılmak istenilenlere,
Kölelere,
Esirlere,
Borçlulara (borç içinde boğulup kalmış olanlara),
Allah yolunda harcamalara ve yolda kalmış yolculara mahsustur. Allah, herşeyi bilen ve heryap-
tığını, yerli yerince yapandır."[372]

Zenginliğin ve Fakirliğin Ölçüsü

Elli dirhem gümüşü veya bunun değerinde altını bulunan kimseler, zekat vermekle mükellef olmasalar bile, dinen zengin sayılırlar.

"Yâ Rasûlallan! Zenginliğin ölçüsü nedir?" sorusuna, Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Elli dirhem gümüş veya bunun değerinde altın!"[373]

"Kırk dirhem gümüş veya bunun değerinde altın!"

"Elli dirhem gümüşü veya bunun değerinde altını olana, sadaka, zekat almak helal olmaz!" buyurdu.[374]

Zenginin ve Güçlü Kuvvetli Olan Fakirin Zekat Almasının Doğru Olmadığı

Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Zengine, ve güçlü kuvvetli ve sağlam vücutlu olana, zekat almak helal olmaz!" buyurmuştur.[375]
Enes b. Malik'in bildirdiğine göre; Ensardan bir adam Peygamberimiz Aleyhisselamdan birşeyler istemeye gelince, Peygamberimiz Aleyhisselam ona:
"Evinde hiçbir şeyin yok mu?" diye sordu.
Adam:
"Hayır! Ancak bir çul var ki, onun bir kısmını örtünüyor, bir kısmını da altımıza seriyoruz. Bir de, su içtiğimiz bir bardak var!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onları bana getir!" buyurdu.
Adam onları getirince, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bunları kim satın alır?" diye sordu.
Bir adam:
"Ben bunlan bir dirheme alırım!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, iki ve üç kere:
"Bunlara kim bir dirhemden fazla verir?" diye sordu.
Bir başka adam:
"Onları ben iki dirheme alırım!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam onları o adama verip ondan iki dirhemi aldı, Ensarîye verdi ve kendisine:
"Dirhemin biri ile yiyecek satın al da ailene götür, ver; diğer dirhemle de bir keser satın alıp bana getir!" buyurdu.
Ensarî keseri getirince, Peygamberimiz Aleyhisselam kesere bir sap taktı ve Ensarîye:
"Git, odun topla ve sat! Seni, onbeş güne kadar, görmeyeyim!" buyurdu.
Adam gitti. Odun toplayıp satmaya başladı. On dirhem biriktirmiş olarak geldi. Onun bir kısmıyla elbise, bir kısmı ile de yiyecek satın aldı.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bu, senin için, Kıyamet gününde yüzünde dilencilik lekesiyle gelmenden hayırlıdır.
Dilencilik ancak şu üç kişi için:
1- Şiddetli fakirlik çeken,
2- Çok ağır bir borç altında bulunan,
3- Can yakıcı kan diyeti ödemeyi yüklenen kişi için caiz olabilir!" buyurdu.[376]

Zekatı Verilen veya Verilmeyen Mallar Hakkında İki Meleğin Duaları

Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Kulların sabahladıkları hiçbir gün yoktur ki, iki melek inerek,[377] birisi:
'Allah'ım! Malını infak edene halef ver,'
Diğeri de:
'Allah'ım! Malını vermeyene telef ver' demesin!" buyurmuştur.[378]

Miskin Sözünün Anlamı ve Miskinin Durumu

Miskin; geçimlikten hiçbir şeyi bulunmayan kimseye cienir.[379]
Yüce Allah, bunlar hakkında indirdiği âyette şöyle buyurur:
"Sadakalar (zekatlar), Allah yoluna kendilerini vakfetmiş yoksullar içindir. Onlar yeryüzünde dolaşmaya güç yetiremezler.
Bilmeyen; iffet ve istiğnalarından dolayı, onları zengin sanır. Sen onları simalarından tanırsın. Onlar yüzsüzlük edip de insanlardan birşey istemezler.
Siz ne mal harcarsanız, şüphesiz ki, Allah onu hakkıyla bilicidir."[380]
Peygamberimiz Aleyhisselam da:
"Miskin, bir-iki hurma veya bir-iki lokma ile geri çevrilen dilenci değildir. Miskin, insanlardan birşey istemeyen, onlar tarafından hali bilinmediği için kendisine birşey verilmeyen kimsedir" buyumnuştur.[381]

Zekatı Geciktirilen Zinet Eşyasından Dolayı Azaba Uğranılacağı

Hz. Aişe der ki:
"Bir gün, Resûlullah Aleyhisselam yanıma geldi. Ellerim(in parmaklarındaki büyük gümüş yüzükleri gördü ve:
'Nedir bu yâ Âişe?' diye sordu.
Ben de:
'Yâ Rasûlallah! Onlan senin için süsleneyim diye yaptım!' dedim
Resûlullah Aleyhisselam:
'Onların zekatını veriyor musun?' diye sordu.
Ben:
'Hayır!' dedim veya buna benzer, Allah'ın söylememi dilediği birşey söyledim.
Bunun üzerine, Resûlullah Aleyhisselam:
'Bu, ateşten (nasiplenmen için) sana yeter!' buyurdu."[382]

Malının Zekatını Vermekten Kaçınan Sa'lebe'nin Akıbeti

Medineli Müslümanlardan Salebe b. Hâtıb,[383] Peygamberimiz Aleyhisselama gelip:[384]
"Yâ Rasûlallah![385] Bana mal vermesi için, Allah'a dua et!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Yazıklar olsun sana ey Salebe! Şükrünü yerine getirdiğin az, şükrünü yerine getiremeyeceğin çoktan hayırlı dir.[386] Ey Salebe! Hakkını ödeyeceğin az, hakkını ödemeye güç yetiremeyeceğin çoktan hayırlıdır!" buyurdu.[387]
Salebe, dönüp gittikten sonra, geri geldi.[388]
"Yâ Rasûlallah! Bana mal vermesi için, Allah'a dua et!" diyerek[389] dileğini tekrarladı.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sen Allah'ın Peygamberi gibi davranışlı olmaya razı değil misin?[390] Ben sana en güzel ömek değil miyim?[391]
Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; dağların altın ve gümüş olarak benimle birlikte yürümüş olmalarını istemiş olsaydım, muhakkak yürürlerdi!" buyurdu.[392]
Salebe:
"Yâ Rasûlallah! Sen, bana mal vermesi için, Allah'a dua et![393] Seni hak ile peygamber gönderen Allah'a andolsun ki;[394] sen bana dua edecek olursan,[395] Allah da bana mal verecek olursa.[396] her hak sahibine hakkını vereceğim!" dedi.[397]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Allah'ım! Salebeye mal ver!" diyerek dua etti.
Salebe bir koyun edindi.
Koyun bereketlendi.
Küçük böceklerin, kurtların üreyip çoğaldıkları gibi, çoğaldığı zaman, Medine ona dar geldi. Medine'den uzaklaşmak zorunda kaldı. Medine vadilerinden bir vadiye gidip kondu. Öğle ve ikindi namazlarını cemaatle kılıp diğerlerini terketmeye başladı.
Koyunlar daha da arttıkları zaman, Salebe Medine'den büsbütün uzaklaştı.
Cuma namazları dışında bütün namazları bıraktı.
Koyunlar küçük böceklerin, kurtların üreyip çoğaldıkları gibi çoğalınca, Salebe Cuma namazını da bıraktı.
Cuma günü, oradan geçen yolculardan, Medineliler hakkında haberler sormakla yetinir oldu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ashaba:
"Salebe ne yapıyor?" diye sordu.
Ashab:
"Salebe bir koyun edinmişti. Koyun üreyip çoğalınca, Medine ona dar geldi. O da Medine'den uzaklaşmak, Medine vadilerinden birine gidip konmak zorunda kaldı..." diyerek, Sa'lebe'nin işini haber verdiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Vâh Salebeye! Vâh Salebe'ye! Vâh Salebe'ye!" buyurdu.[398]
Yüce Allah:
"Onların mallarından bir sadaka (zekat) al ki, bununla kendilerini (günahlarından) temizlemiş, bununla onlan(n mallarını, hasenelerini) bereketlendirmiş olasın!.." mealindeki âyeti indirdi.[399]

Bu sadaka ve zekat âyeti inince, Peygamberimiz Aleyhisselam; biri Cüheyne, diğeri de Süleyım kabilesinden iki kişiyi zekat tahsildarı olarak çevredeki mal sahiplerine gönderdi. Müslümanların mallarından zekat ve sadakalarını ne kadar alacakları hakkında bir yazı yazdırıp onlara:
"Sa'lebeye ve Süleym oğullarından da filan zâta uğrayınız! Onlardan, zekat ve sadakalarını, buna göre alınız!" buyurdu.
Tahsildarlar gittiler, Salebeye vardılar. Ona Resûlullah Aleyhisselamın yazısını okuyup, kendisinden mallarının
sadaka ve zekatını istediler.
Salebe:
"Bu da ne?! Bu ancak bir cizyedir! Onun kızkardeşidir! Bu da ne? Bu, cizyeden başka birşey değil! Ben bilmiyorum bu nedir? Hele siz şimdi gidin! İşinizi bitirdikten sonra yanıma dönün!" dedi.
Tahsildarlar, Sa'lebe'nin yanından ayrılıp, Sülemî'nin yanına vardılar.
Sülemî, sadaka ve zekat hakkındaki yazıyı dinledikten sonra, develerinin en iyisine baktı ve onu sadaka ve zekat olarak ayırıp teslim etmek üzere tahsildarları karşıladı.
Tahsildarlar zekat için ayrılan deveyi gördükleri zaman:
"Senin bunu vermen gerekmez! Biz bunu senden almayı istemiyoruz!" dediler.
Sülemî:
"Hayır! Alınız bunu! Ben bunu gönül hoşluğuyla (gönlümden koparak) veriyorum. O da benimdir (Allah'ın emriyle verildiği için, benim demektir)," dedi.
Bunun üzerine, tahsildarlar Sülemî'nin ayırdığı zekat ve sadakasını aldılar.
Zekat toplama işini bitirince, dönüp Sa'lebe'ye tekrar uğradılar.
Salebe:
"Yazınızı bana gösterin!" dedi.
Yazının içine baktı:
"Nedir bu?! Ancak cizyedir!
Nedir bu? Ancak cizyenin kızkardeşi!
Siz, hele şimdi birdönüp gidin! Ben birdüşüneyim bakayım!" dedi.
Tahsildarlar, Sa'lebe'nin yanından ayrılıp, Peygamberimiz Aleyhisselam in yanına geldiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, daha onlar konuşmadan:
"Vâh Salebeye![400] Vâh Sa'lebe'ye!" buyurdu.[401]
Sülemî için de, bereket duası yaptı.
Tahsildarlar Sa'lebe'nin yaptığını da, Sülemî'nin yaptığını da, Peygamberimiz Aleyhisselam a haber verdiler.
Bunun üzerine, Yüce Allah, indirdiği âyetlerde meal olarak şöyle buyurdu:
"İçlerinden kimi de, Allah'a şöyle ahdetmişti:
'Bize lütuf ve kereminden ihsan ederse, andolsun, zekatını vereceğiz! Muhakkak, salihlerden olacağız!'
Allah, kendilerine fazi ve inayetinden verince de, onunla cimrilik edip arka çevirdiler. Onlar öyle dönektirler."
"Nihayet, Allah'a karşı va'd ettiklerini tutmadıkları, yalan söylemekte oldukları için, O da (bu fiillerinin) akıbetini kalblerinde, Kendisinin huzuruna çıkarılacakları güne kadar sürecek bir nifak yaptı." (Tevbe: 75-77)

Sa'lebe'nin akrabalarından olup Resûlullah Aleyhisselamın yanında bulunan bir zât, bunu işitince, Sa'lebe'nin yanına vardı ve:
"Yazıklar olsun sana ey Salebe! Allah senin hakkında şöyle şöyle âyetler indirdi!" dedi.
Salebe, hemen kalkıp Peygamberimiz Aleyhisselama geldi. Zekatını kabul buyurmasını istedi.
Peygamber Aleyhisselam:
"Allah senin zekatını kabul etmekten beni men etti!" buyurdu.
Salebe başına toprak saçınca, Resûlullah Aleyhisselam:
"Bunu sen kendin yaptın. Ben sana emretmiştim, beni dinlemedin!" buyurdu, onun zekatını almaya yanaşmadı, vefatına kadar da ondan hiçbir şey kabul etmedi.
Hz. Ebu Bekir halife olunca, Salebe onun yanına geldi:
"Sen benim Resûlullah Aleyhisselamın yanındaki mevkiimi, Ensar içindeki yerimi biliyorsun, zekatımı kabul et!" dedi.
Hz. Ebu Bekir:
"Resûlullah Aleyhisselamın kabul etmediğini ben kabul edeceğim ha!" dedi ve vefatına kadar onun zekatını kabul etmedi.
Hz. Ömer, halife olunca, Salebe ona geldi ve:
"Ey mü'minler emîri! Zekatımı kabul et!" dedi.
Hz. Ömer:
"Resûlullah Aleyhisselam senin zekatını kabul etmemiş, Ebu Bekir de etmemiş! Ben kabul edeceğim ha! Ben senin zekatını kabul edemem!" dedi ve vefatına kadar da, onun zekatını kabul etmedi.
Hz. Osman halife olunca, Sa'lebe onun yanına geldi ve zekatını kabul etmesini istedi.
Hz. Osman:
"Resûlullah Aleyhisselamın da, Ebu Bekir'in de, Ömer'in de kabul etmedikleri zekatı, ben de senden kabul edemem!" dedi ve kabul etmedi.
Sa'lebe, Hz. Osman'ın halifeliği devrinde ölüp gitti.[402]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Münafıkın alâmetleri üçtür
Söz söylerken, yalan söyler,
Va'd ettiği zaman, sözünde durmaz,
Kendisine birşey emniyet edildiği zaman, hıyanet eder!" buyurmuslardır.[403]

Ka'b b. Eşref'in Öldürülmesine Karar Verilmesi

Ka'b b. Eşrefin öldürülmesi hükmüne, şu sebepler yol açmıştı:

1- Ka'b b. Eşref, Benî Nadîr Yahudilerinden ve yöneticilerinden olup,[404] Yahudi şeytanlarındandı. "Onlar iman edenlerle karşılaştıkları zaman, 'Biz de iman ettik![1] derler, ayrılıp şeytanlarıyla başbaşa

kaldıklarında ise 'Biz gerçekten sizinleyiz! Biz ancak alay ediyoruz![1] derler" âyetindeki (Bakara: 14) şeytanlardan maksat:

a- Ka'b b. Eşref,

b- Huyey b. Ahtab,

c- Ebu Bürdetü'l-Eslemî,

d- İbnü's-Sevdâ,

e- Abduddar b. Hudayb idi.[405]

2- Ka'b b. Eşref şairdi. Söylediği hiciv şiirleriyle Peygamberimiz Aleyhisselamı ve Ashabı yererek incitir, müşrikleri Peygamberimiz ve Ashabı aleyhine kışkırtır dururdu.[406]

3- Ka'b b. Eşref, Yahudilerden bir cemaata yemek hazırlatmış, öldürtmek için, Peygamberimiz Aleyhisselamı davet ettirmişti.

Cebrail Al eyhisselam onların maksatlarını haber verince, Peygamberimiz Aleyhisselam onların yanlarından hemen ayrılmıştı.[407]

4- Ka'b b. Eşref, Bedir zaferini öğrenince:

"Vallahi, eğer Muhammed bu ulu kişileri öldürmüş ise,[408] bugün[409] yerin altı üstünden daha hayırlıdır!" diyerek[410] Mekke'ye çekip gitti. Bedir'de öldürülmüş olan müşrikler üzerine söylediği mersiyelerle ağladı ve Mekkelileri ağlattı.

Peygamberimiz Aleyhisselama karşı ayaklandırmaya çalıştı[411] Peygamberimiz Aleyhisselamla çarpışmalarını onlara emretti ve:

"Biz de, sizin yanınızda, onunla çarpışırız!" dedi.

Kureyş müşrikleri:

"Siz Kitablısınız, o da Kitab sahibidir. Bu sözünüzün bize karşı bir hileniz olmayacağından emin değiliz! Bizim seninle birlikte gitmemizi istiyorsan, şu iki puta secde ve onlara iman et!" dediler.

Ka'b b. Eşref, onların istediklerini yaptı.[412]

5- Ka'b b. Eşref, Mekkeli müşrikleri Peygamberimiz Aleyhisselamla çarpışmaya kararverdirmedikçe Mekke'den ayrılmadı. Medine'ye gelince de, düşmanlığını açığa vurmaktan,[413] Müslüman kadınlarını hicvederek incitmekten geri durmadı.[414]

6- Ka'b b. Eşref, bütün bu kötü tutum ve davranışlarıyla; aradaki anlaşmayı bozmak, çiğnemek ile, öldürülmeyi haketmişti.[415]

Kendisinin bu cezayı çarptırılması, Yahudilerin kutsal kitapları Tevrat'ın hükmüne de uygun bulunuyordu.[416]

Ka'b b. Eşref'in Öldürülüşü

Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah'ım! Beni, dilediğin şekilde, Eşrefin oğlundan kurtar! Çünkü o kötülüğünü şiirleriyle ilan ve neşr etmektedir" diyerek Allah'a dua etti.[417]
"Benim için,[418] Ka'b b. Eşrefin hakkından gelecek kim var? Çünkü o Allah'ı ve Resûlünü incit-miştir.[419] Bizim için, kim Eşrefin oğlunun hakkından gelir? Çünkü o bize karşı düşmanlığını ve hicivlerini açığa vurmuş, Kureyş müşriklerine gidip onları bizimle çarpışmaya hazırlamış bulunmaktadır. Bunu, Yüce Allah bana haber verdi" buyurdu. [420]
Abduleşhel oğullarının kardeşi Muhammed b. Mesleme:
"Yâ Rasûlallah! Senin için, onun hakkından gelecek, ben varım![421] Onu öldürmemi istiyorsan,[422] onu ben öldürürüm" dedi.[423]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Buna gücün yeterse,[424] evet,[425] yap!" buyurdu.[426]
Muhammed b. Mesleme, evine döndü. Üç gün bekledi. Birşey yemedi, içmedi. Kendi kendine düşündü durdu.
Bu durum Peygamberimiz Aleyhisselama anılınca, Peygamberimiz Aleyhisselam onu çağırdı ve kendisine:
"Sen ne için yemeyi içmeyi bıraktın?" diye sordu.
Muhammed b. Mesleme:
"Yâ Rasûlallah! Sana bir söz söylemiştim. Onu yerine getirebilecek miyim, yoksa getiremeyecek miyim; bilemiyorum" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sana ancak gücünün yetebileceğini yapmak düşer![427]
Sen onun işini Sa'd b. Muaz'la bir istişare et!" buyurdu.[428]
Muhammed b. Mesleme:
"Yâ Rasûlallah! Her halde, Ka'b'a, senin aleyhinde birşeyler de söylememiz gerekecek!?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"İstediğinizi söyleyiniz! Siz bu hususta serbestsiniz!" buyurdu.[429]
Muhammed b. Mesleme Sa'd b. Muaz'a gidip durumu anlatınca, Sa'd b. Muaz:
"Allah'ın bereketiyle git!
Kardeşimin oğlu Haris b. Evs b. Muaz ile Abbâd b. Bişr, Ebu Abs b. Cebr ve Ebu Naile b. Silkân'ı da yanına al!" dedi.[430]
Bunun üzerine;
Muhammed b. Mesleme,
Ebu Naile Silkân b. Selâme (Ka'b'ın sütkardeşi idi),
Abbâd b. Bişr,
Haris b. Evs b. Muaz,
Ebu Abs b. Cebr toplanarak Ka'b b. Eşrefi öldürme işini konuşup kararlaştırdılar.[431]
Muhammed b. Mesleme, Ka'b'ın yanına vardı. Ona (Peygamberimizi kasdederek):
"Şu kişi, bizden sadaka istedi ve bize ağır vergi teklif etti. Ben de, ödünç birşey almak için sana geldim!" dedi.
Ka'b b. Eşref de, Muhammed b. Mesleme'nin dediği gibi söylendi ve:

"Muhakkak, o, sizin usancınızı daha da arttıracaktır!" dedi.
Muhammed b. Mesleme:
"Ne yapalım ki, bir kez ona uymuş bulunduk!
Kendisini derhal bırakmak istemiyoruz.
Bakacağız: Onun hali ne olur? Sonuna kadar bekleyeceğiz!
Şimdi, biz senin bir vesk veya iki vesk[432] ödünç hurma vermeni istiyoruz!" dedi.
Ka'b b. Eşref:
"Peki! Siz bana bu hususta rehin veriniz!" dedi.
Muhammed b. Mesleme ile arkadaşlan:
"Rehin olarak ne istersin?" diye sordular.
Ka'b b. Eşref:
"Kadınlarınızı!" dedi.
Muhammed b. Mesleme ve arkadaşları:
"Kadınlarımızı sana nasıl rehin verebiliriz?! Sen bugün Arabın en yakışıklı simasısın!" dediler.
Ka'b b. Eşref:
"Öyle ise, oğullarınızı rehin ol arak veriniz!" dedi.
Muhammed b. Mesleme ve arkadaşları:
"Oğullarımızı nasıl rehin olarak verebiliriz?! Sonradan, bunlardan herhangi biri 'Bir-iki deve yükü hurmaya rehin olundu!' diye yerilir ki, bu, bizim için temelli bir ayıp olur. Fakat, biz sana silahlarımızı, zırhlarımızı terhin edelim[433] Silahta, borcu ödemede yeterlilik vardır" dediler.
Ka'b b. Eşref de:
"Silahta, borç ödeme yeterliliği var!" dedi.[434]
Kendisine gelmeleri için bir zaman da tayin etti.
Muhammed b. Mesleme, belirlenen gece, Ka'b b. Eşrefe geldi, kale dışarısından seslendi.
Yanında Ka'b'ın sütkardeşi Ebu Naile de vardı.
Ka'b, onlan kale içine davet etti ve karşılamak için de yanlarına indi.
Ka'b'ın karısı, Ka'b'a:
"Sen bu saatte nereye çıkıyorsun?!" diye itiraz etti ise de, Ka'b:
"Bu seslenen, Muhammed b. Mesleme ile sütkardeşim Ebu Nâile'dir!" diye karşılık verdi.
Kadın:
"Emin ol; ben bir ses işittim ki, ondan kan damlıyor!" dedi.
Ka'b:
"O, benim kardeşim Muhammed b. Mesleme ile sütkardeşim Ebu Nâile'dir!
Hem, kerim olan genç, geceleyin kılıç darbesine çağrılsa bile, o çağrıya muhakkak icabet eder!" dedi.
Muhammed b. Mesleme, kendisiyle birlikte Ebu Abs b. CEbii, Haris b. Evs'i ve Abbâd b. Bişr'i de kaleye soktu.
Muhammed b. Mesleme bu arkadaşlarına önceden şöyle direktif vermişti:
"Ka'b gelince, ben onun başını tutup saçını koklarım. Siz, Ka'b'ın başını benim sıkıca yakaladığımı görünce, hemen kılıçlarınızı sıyırıp Ka'b'a vurun!"
Ka'b b. Eşref; üstün giyimli, kuşamlı, hamâilli (kayışlı) olarak, etrafına güzel kokular saçarak misafirlerin yanına inince, Muhammed b. Mesleme:
"Bugünkü gibi güzel koku duymadım!" diyerek ona yaklaştı.

Ka'b b. Eşref:
"Sen ne sanıyordun? Arabın en güzel kokulu kadınlan benim göğsümde yaşıyor!" dedi.
Muhammed b. Mesleme:
"Senin başını, saçını koklamama müsaade eder misin?" diye sordu.
Ka'b b. Eşref:
"Evet! Ederim" dedi.
Muhammed b. Mesleme, onun saçını kokladı.
Arkadaşlarına da koklattıktan sonra, Ka'b b. Eşrefe:
"Senin saçını bir kez daha koklamama müsaade eder misin?" diye sordu.
Ka'b b. Eşref:
"Evet! Ederim" dedi.
Muhammed b. Mesleme, Ka'b'ın başını sımsıkı yakalar yakalamaz, arkadaşlarına:
"Vurun!" dedi.
Vurup öldürdüler.[435]
Ka'b vurulup yere düştüğü zaman öyle bir çığlık kopardı ki, çevredeki kalelerden, çıralarını yakmayan kalmadı.
Fedailer hemen oradan uzaklaştılar.
Haris b. Evs b. Muaz, Ka'b'a vurulan kılıçlardan birisinin dokunmasıyla yaralanmıştı. Arkadaşlarına yetişmekte güçlük çekiyor, gittikçe geride kalıyordu.
İslâm mücahidleri; Benî Ümeyye b. Zeyd mahallesi üzerinden, Benî Kurayzalara doğru gittiler, Buas mevkii üzerinden, Urays namesine yükseldiler.
Gerilerinde kalan Haris b. Evs'i orada biraz beklediler.
Onu taşıyarak gecenin sonuna doğru Medine'ye eriştiler.[436]
Yahudiler kaleden inip mücahidleri takipte başka bir yola saptıklarından, onları yakalamaya muvaffak olamadılar.[437]
Mücahidler, Allah düşmanı Ka'b'ı öldürdüklerini Peygamberimiz Aleyhisselama haber verdiler.
Ka'b b. Eşrefin öldürülüşü, Yahudileri korkuttu.[438]
Peygamberimiz Aleyhisselam, sahabilerine:
"Yahudi ricalinden, öldürmeye fırsat bulabildiklerinizi öldürün!" buyurdu.[439]
Çünkü, onlar Peygamberimiz Aleyhisselam ve ashabıyla yapmış olduklan anlaşmayı bozmuş, Allah ve Resûlullahla çarpışma yolunu tutmuşlardı.[440]
Ka'b'ın öldürülüşü, yalnız Yahudileri değil,[441] aynı zamanda, onlarla işbirliği yapan müşrikleri de[442] korkuttu.[443]
Ka'b b. Eşrefin öldürüldüğü gecenin sabahı olunca, Yahudilerden bir topluluk, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldiler[444] ve:
"Büyüklerimizden birisi olan adamımız geceleyin[445] hiç sebepsiz ve suçsuz olarak öldürüldü!?" dediler.[446]
Peygamberimiz Aleyhisselam; Ka'b b. Eşrefin yaptıklarını,[447] Kureyş müşriklerini Müslümanlarla çarpışmaya kışkırtıp hazırladığını, Müslümanlan rahatsız etmekten geri durmadığını hatırlattı[448] ve:
"O, kendinden olan diğer kimseler gibi yerinde ve kabında durmuş olsaydı, öldürülmezdi. Fakat, o bizi hep rahatsız eder, şiirle yerer dururdu. Sizden her kim böyle yaparsa, cezası kılıçtır!" buyurdu[449] ve onlan Müslümanlarla aralarında bir musalaha yazısı yazmaya davet etti.[450]

Bunun üzerine, Remle binti Hâris'in evinde, hurma ağacının altında bir musalaha yazısı yazıldı.[451]
Bu yazı, Hz. Ali'nin yanında bulunduruldu.[452]
Ka'b b. Eşref, Hicretin 25. ayında,[453] Rebiülevvel ayından 14 gece geçtikten sonra öldürülmüştür.[454]

Gatafan Gazâsı: Tarihi, İsimleri ve Sebebi

Peygamberimiz Aleyhisselamın bu sefere çıkışı, Hicretin 3. yılındaydı.[455]
Bu gaza; kaynaklarda Gatafan, Enmar, Zu Emerr, Necid gibi türlü isimlerle anılmış ve bazısı ayrı seferler sanılmıştır.
Peygamberimiz Aleyhisselam; Gatafan kabilesinden Salebe oğulları ile Muhariblerin Necid bölgesindeki Zu Emerr'de toplanıp Medine çevresini vurmaya, yağmalamaya hazırlandıkların haber aldı.
Bu baskını düzenleyen de, Du'sur (Gavres) b. Haris b. Muharib idi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, durumu Müslümanlarla görüşüp konuştuktan sonra, Hz. Osman'ı Medine'de yerine vekil bırakarak, aralarında atlılar da bulunan 450 kişilik bir kuvvetle yola çıktı .[456]
Münakka'yı ve Hubeyt boğazını geçtikten sonra Zülkassa'ya vardı.[457] Zülkassa'da, Benî Sa'lebelerden Cebbar adında bir adama rastladılar.[458]
Ona:
"Sen nereye gitmek istiyorsun?" diye sordular.
Cebbar
"Yesrib'e (Medine'ye) gitmek istiyorum" dedi.
Ona:
"Sen Yesrib'e gidip de ne yapmak istiyorsun?" diye sordular.
Cebbar
"Kendime bir elbise çaresine bakacağım" dedi.
Ona:
"Sen bir topluluğa rastladın mı?" diye sordular.
Cebbar
"Hayır! Ancak, Du'sur b. Hâris'in kavminden birtakım kişilerle ayrılıp gittiklerini haber aldım" dedi.[459]
Bunun üzerine, Cebbar'ı Peygamberimiz Aleyhisselamın huzuruna çıkardılar.[460]
Cebbar, Gatafanların haberlerini Peygamberimiz Aleyhisselama da verdi[461] ve:
"Yâ Muhammedi Onlar senin geldiğini işitirlerse, seninle karşılaşamazlar, korkarlar, dağ başlarına kaçarlar!
Ben seninle birlikte gidip onların gizlendikleri yerleri sana göstereyim mi?" dedi.[462]
Peygamberimiz Aleyhisselam Cebbar'ı İslâmiyete davet etti.
O da hemen Müslüman oldu.
Peygamberimiz Aleyhisselam Bilal-i Habeşî'yi Cebbar'a İslâmiyeti öğretmekle görevlendirdi.[463]
İslâm mücahidleri, Cebbardın kılavuzluğu ile, Muhariblerin üzerlerine kadar uzanan kum tepeleri yolunu tuttular.
Muharibler, daha önce, bütün hayvanlarını dağ kuytularına gizlemişler, çoluk çocuklarını da dağ başlarına yerleştirmişlerdi.[464]
Peygamberimiz Aleyhisselam, orada, onlardan hiçbir kimseye rastlamadı. Ancak, onların dağ başlarında bulunduklarını gördü.[465]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Zu Emerr'de konakladı, karargâhını kurdu.[466] Orada, şiddetli bir yağmura tutuldular ve ıslandılar.[467]

Du'sur'un Peygamberimiz Aleyhisselama Suikastı

Peygamberimiz Aleyhisselam, kazâ-yı hacet için, vadinin içerilerine kadar gitti. Islak elbisesini, kurutmak için, bir ağacın üzerine gerdi. Kendisi de, ağacın altına uzandı.[468]
Dağ başlarındaki çöl Arapları, Peygamberimiz Aleyhisselamın bütün yaptıklarını görüyor, seyrediyorlardı.
Seyyidleri ve en cesaretlileri olan Du'sur'a:
"İşte, Muhammed'i öldürme fırsatı eline geçti: O, ashabının yanından ayrılıp yalnız başına kaldı. Ashabı kurtarmaya gelip yetişinceye kadar, sen onu öldürürsün!" dediler.[469]
Du'sur, Muhariblerin kılıçlarından en keskinini seçip kuşandı.
Yavaş yavaş ilerleyerek Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına kadar vardı. Kılıcını sıyırıp,[470] üzerine dikildi.[471]
"Yâ Muhammedi Bugün[472] seni benden savunacak kim var?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah!" buyurunca, Gavres'in (Du'sur'un) kılıcı elinden yere düştü![473]
Peygamberimiz Aleyhisselam yere düşen kılıcı hemen eline alıp Gavres'in üzerine dikildi[474] ve:
"Bugün,[475] seni benden savunacak kim var?" buyurdu.[476]
Gavres:
"Hiçbir kimse![477] Sen kılıç tutucunun hayırlısı ol!" dedi.[478]
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Sen Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim de Resûlullah olduğuma şehadet ediyor musun?" diye sordu.
Du'sur
"Hayır! Fakat, hiçbir zaman seninle çarpışmamak ve seninle çarpışan toplulukların yanlarında da bulunmamak üzere, sana söz veriyorum!" dedi.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam onu serbest bıraktı.[479]
Du'sur
"Vallahi, sen benden daha hayırlısın!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Elbette, ben, böyle olmaya senden daha layı ki m!" buyurdu.[480]
Du'sur, kavminin yanına varırken de:
"Ben, sizin yanınıza, insanların en hayırlısının yanından geliyorum!" dedi.[481]
Du'sur'un Müslüman olduğu ve kavmini İslâmiyete davet ettiği de rivayet edilir.[482]
Gatafen seferi 11 gece sürmüş ve hiçbir çarpışma olmadan Medine'ye dönülmüştür.[483]
Bu Du'sur'un her ne kadar Gavres olduğu ve bu hadisenin Zâtü'r-Rika' gazasında vuku bulduğu da rivayet edilmekte ise de,[484] Gavres'in Müslüman olduğuna dair bir kayda rastlanmamakta; bu husustaki zan, kesinlik kazanmam aktadır.[485]

Ebu Râfi'in Öldürülüşü

Ebu Râfi'in Kimliği

Ebu Râfi' Sellam b. Ebi'l-Hukayk; Benî Nadîr Yahudilerinin din adamlarından olup,[486] Hayber'de kendisine mahsus kalede otururdu.[487] Hicaz'ın baş faizcisi idi.[488]

Ebu Râfi'in Öldürülüşünün Sebepleri

1- Ebu Râfi'; Peygamberimiz Aleyhisselam ile ashabına düşmanlıktan, oyalamak için birtakım soru lar sormaktan, İslâmiyeti önlemek ve söndürmek için çalışmaktan geri durmayan kötü kişilerdendi.[489]

2- Peygamberimiz Aleyhisselamı üzer, incitir ve,

3- Peygamberimiz aleyhindeki her harekete malî yardımda bulunurdu.[490]

4- Ka'b b. Eşref gibi, bu da, düşmanlık, münkirlik ve yaramazlıktan geri durmazdı.[491]

5- Gatafanlaria çevredeki Arap müşriklerini Peygamberimiz Aleyhisselamla çarpışmak üzere toplam işti.[492]

Evs kabilesinden olan sahabiler Uhud savaşından önce Ka'b b. Eşrefi Resûlullah Aleyhisselama olan düşmanlıkları[493] ve müşrikleri onunla çarpışmaya kıskırtmaları[494] yüzünden öldürdükleri zaman, Hazrec kabilesine mensup sahabiler, kendi kendilerine:

"Acaba hangi adam, Resûlullah Aleyhisselama, Ka'b b. Eşref gibi düşmandır?" dediler ve böyle bir adamın ancak Hayber'de oturan İbn Ebu'l-Hukayk olacağını hatırladılar, onu öldürmek için Peygamberimiz Aleyhisselamdan izin istediler,

Peygamberimiz Aleyhisselam da, onların onu öldürmelerine izin verdi.[495]

Ebu Râfi' Ne Zaman, Kimler Taratmdan ve Nasıl Öldürüldü?

Hicretin üçüncü yılında Cumâde'l-âhire ayının ortasında,[496]
Abdullah b. Atîk,
Mes'ud b. Sinan,
Abdullah b. Üneys,
Ebu Katâde Haris b. Rib'î,
Ve müttefikleri olan Huzâî b. Esved'den oluşan beş kişilik bir birlik, Abdullah b. Atîk'in kumandası
altında Hayber'e gitti.[497] Bu harekette, küçük çocuklarla kadınların öldürülmesinden sakınılması da
emir buyuruldu.[498]
Abdullah b. Atîk ile arkadaşları Hayber'e yaklaştıklarında güneş batmış, Hayber halkı da yaylım yerinden yaylım hayvanlarıyla birlikte dönmüşlerdi.
Abdullah b. Atîk, arkadaşlarına:
"Siz yerinizde durunuz da, ben Ebu Râfi'in kalesine gideyim ve kale kapıcılarına nezakette bulunayım. Bu suretle kaleye girebileceğimi umuyorum" dedi.
Kale kapısına doğru yürüdü ve kalenin kapısına yaklaşt. Kendisini belirsiz etmek için maşlahına büründü, sanki hacetini gideriyordu!
Halk, tamamıyla kaleye girmişti.
Bu sırada, kale kapıcısı:
"Ey Allah'ın kulu! Sen kaleye girmek istiyorsan, hemen gir! Ben kalenin kapısını kapamak istiyorum" dedi.
Abdullah b. Atîk hemen içeri girdi ve merkep ahırına gizlendi.
Halk kaleye girince, kapıcı kalenin kapısını kilitleyip anahtarları bir direğe astı.
Abdullah b. Atîk, kalkıp anahtarları alarak kapıyı açtı.
Ebu Râfi'in yanında, akşamdan sonra, gece sohbeti yapılırdı.
Bu sohbet, kalenin üst katlarında yapılırdı.
Bu gece sohbeti sona erip dostları Ebu Râfi'in yanından ayrılınca, Abdullah b. Atîk hemen onun yanına çıktı.
Ebu Râfi'in adamlarının kendisinin onun yanına girdiğini anlarlarsa onu öldürmesine fırsat vermeyeceklerini, engel olacaklarını düşünerek, her kapıyı açtıkça, içeriden sürgüledi.
Abdullah b. Atîk, böylece, Ebu Râfi'in yattığı odaya kadar vardı.
Ebu Râfi', karanlık bir oda içinde, ailesinin arasında uykuya yatmış bulunuyordu.
Abdullah b. Atîk; Ebu Râfi'in odanın neresinde olduğunu kestiremediğinden, anlamak için:
"Ebu Râfi'!" diyerek seslendi.
Ebu Râfi':
"Kim o?" dedi.
Abdullah b. Atîk, ses gelen tarafa yaklaşıp ona kılıçla ilk darbeyi indirdi. Fakat, bir iş görememiş olmanın heyecanı ve dehşeti içinde kaldı.
Ebu Râfi' çığlık koparınca, Abdullah b. Atîk, hemen dışarı çıktı.
Kısa bir müddet sonra, tekrar içeri girip sesini değiştirerek:
"Nedir bu feryad ey Ebu Râfi'?" dedi.

Ebu Râfi':
"Anan Cehenneme! Sen seslenmeden önce, birisi bana oda içinde kılıçla vurdu!" dedi.
Abdullah b. Atîk, ona kılıçla bir darbe daha indirip iyice yaraladı. Fakat, yine öldüremedi.
Sonra, kılıcın keskin ucunu kamına basınca, Ebu Râfi' arkasına devrildi.
Abdullah b. Atîk, onu öldürdüğünü anlayıp hemen kapıları birer birer açmaya ve kaçmaya başladı.
Kale merdivenlerinin son basamağına eriştiğini sanarak ayağını atınca merdivenden düşüp bacağı kırıldı.
Kınlan bacağını bir sargı ile sarıp kapıya kadar vardı. Orada oturdu.
Kendi kendine:
"Şu adamı öldürüp öldürmediğimi iyice anlayıncaya kadar, bu gece kaleden çıkmam!" dedi.
Horoz ötmeye başlayınca, ölü Hancısı, kale surunun üzerine durup:
"Hicaz ahalisinin taciri Ebu Râfi'in ölümünü bildiririm!" diyerek ilanatta bulundu.
Abdullah b. Atîk de, hemen arkadaşlarının yanına gitti ve:
"Artık halâs! Allah Ebu Râfi'i öldürdü! Haydi, yürüyün!" dedi.[499]
Kalede hemen ışıklaryandı. Yahudiler her tarafı aradılar. Umutlan kesilince, dönüp kalelerine girdiler.
Mücahidler de, Medine'ye gelip Allah düşmanı Ebu Râfi'i öldürdüklerini Peygamberimiz Aleyhisselama müjdelediler.[500]

Hassan b. Sabit'in Mücahidieri Övüşü

Şair Hassan b. Sabit de, Ebu Râfi' ile Ka'b b. Eşref hakkında söylediği bir şiirde; İslâm mücahid-lerinin Peygamberimiz Aleyhisselama yardım için herşeyi göze alarak zağlı kılıçlarla orman arslanlan gibi gidip kendilerine ölüm şerbetini içirdiklerini dile getirmiştir.[501]

İbn Süneyne (Sübeyne)'nin Öldürülüşü

İbn Süneyne Ka'b b. Yehuza, Yahudi tüccarlarındandı.[502]

Ensardan Muhayyısa b. Mes'ud, Peygamberimiz Aleyhiselamin:

"Yahudilerin ileri gelen adamlarından, öldürmektirsatını bulduğunuzu öldürünüz!" buyurduğunu işitince,[503] İbn Süneyne'yi öldürdü.

Muhayyısa'nın henüz Müslüman olmayan ağabeyi Huvayyısa b. Mes'ud ona vurmaya başladı ve:

"Ey Allah düşmanı! Onu öldürdün ha?! Vallahi, senin kamında onun malından pek çok içyağı vardır!" dedi.

Muhayyısa:

"Vallahi, onun öldürülmesini bana öyle birzât emretti ki, eğer o seni öldürmemi de bana emretsey-di, muhakkak senin boynunu da vururdum!" dedi.

Huvayyısa'nın İslâmiyete girmesine ilk sebep, bu cevap oldu.

Huvayyısa:

"Şaşılacak şey! Eğer Muhammed öldürülmemi sana emretse, gerçekten beni öldürür müsün?" dedi.

Muhayyısa:

"Evet! Vallahi, o senin boynunu vurmayı bana emretseydi, muhakkak, senin de boynunu vururdum!" dedi.

Huvayyısa:

"Vallahi, seni bu duruma getiren bir din, hayrete şayandır!" dedi ve Müslüman oldu.[504]

Allah ondan da, kardeşinden de razı olsun![505]

Hz. Hafsa ve Hz. Ümmü Külsûm'un Evlenmeleri

Hz. Ömer'in kızı Hz. Hafsa; ashabdan Huneyş b. Huzafe ile evli iken onun Bedir savaşında yaralanarak Medine'de vefat etmesi üzerine, dul kalmıştı. Hz. Ömer; Hz. Osman'ın zevcesi Hz. Rukayye'nin vefatından dolayı son derecede üzüldüğünü görünce,[506] ona:
"İstersen, Ömer'in kızı Hafsayı sana nikahlayayım?" dedi.
Hz. Osman:
"Ben bu işi bir düşüneyim" diyerek cevap verdi.
Hz. Osman, aradan birkaç gün geçtikten sonra, karşılaştıklarında, Hz. Ömer'e:
"Ben, şu günümde evlenmemin doğru olmadığını anladım" dedi.
Hz. Ömer, Hz. Ebu Bekir'e rastladığı zaman, ona da:
"İstersen, Ömer'in kızı Hafsayı sana nikahlayayım?" dedi.
Hz. Ebu Bekir susup hiç cevap vermeyince, ona, Hz. Osman'a kızdığından daha çok kızdı. Çünkü, Hz. Osman hiç olmazsa cevap vermiş, özür dilemişti.
Hz. Ebu Bekir, bundan sonra, Hz. Ömer'e rastlayınca:
"Ey Ömer! Hani sen Hafsa'yı bana teklif etmiştin de, sana cevap vermediğime darılmıştın sanırım, öyle mi?" dedi.
Hz. Ömer:
"Doğrudur!" dedi.
Hz. Ebu Bekir:
"Senin teklifine cevap vermekten beni birşey men edemezdi. Ancak, şu var ki, ben Resûlullah Aleyhisselamın Hafsa'yı almak istediğini bana söylediğini biliyordum da, Resûlullah Aleyhisselamın sırrını duyurmak istememiştim.
Eğer Resûlullah Aleyhisselam Hafsa hakkındaki düşüncesini bırakmış olsaydı, onu muhakkak ben kabul ederdim" dedi.[507]
Hz. Ömer, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına vardığı zaman:
"Yâ Rasûlallah! Ben Osman'a şaşıyorum. Hafsa'yı kendisine teklif ettim de, kaçındı, yanaşmadı!?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben sana Osman'dan daha hayırlı bir damat, Osman'a da senden daha hayırlı bir kayınpeder salık vereyim mi?" buyurdu.
Hz. Ömer:
"Salık veryâ Rasûlallah!" deyince, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sen kızın Hafsa'yı bana nikâhlarsın, ben de kızım Ümmü Külsûm'u Osman'a nikâhlarım. Çünkü, Allah Osman'ı senin kızından daha hayırlısına, senin kızını da Osman'dan daha hayırlısına nikahladı!" buyurdu.
Zâten, Hz. Osman da Peygamberimiz Aleyhisselamın kızı Hz. Ümmü Külsûm'la evlenmeyi umduğu için Hz. Ömer'in teklifini kabul etmekten kaçınmıştı.[508]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Hafsa ile, Uhud savaşından önce evlendi.[509]
Peygamberimiz Aleyhisselamın kızı Hz. Ümmü Külsûm, Hz. Fâtıma'nın büyüğü idi.[510]
Peygamberimiz Aleyhisselam, bir gün, Hz. Osman'a:
"Ben seni son derece üzgün görüyorum!?" buyurdu.
Hz. Osman:
"Yâ Rasûlallah! Bana olan, hiç kimseye olmadı. Resûlullah Aleyhisselamın yanımdaki kızının vefatıyla aramızdaki hısımlık, akrabalık ilişkisi kesilmiş oldu!" dedi.[511]

Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Osman! Şu Cebrail; Rukayye'nin kızkardeşi Ümmü Külsûm'u da aynı miktarda mehirle sana nikahlamamı, Yüce Allah tarafından, bana emretti" buyurdu[512] ve Hz. Ümmü Külsûm'u Hicretin 3. yılında Hz. Osman'a nikahladı.[513]

Buhran Gazası

Gazânın Tarihi, Mevkii ve Sebebi

Buhran gazasına Hicretin 3. yılında,[514] Hicretin 27. ayının başlarında Cumâde'l-ûlâ ayının[515] 6'sında çıkılmıştır.[516]
Buhran; Hicaz'ın Füru' nahiyelerinden olup.[517] Medine'ye uzaklığı 8 beridlik (konaklık)tır.[518]
Büyûtu's-sukyâ'nın solunda ve Mekke yolu üzerindedir.
İsmail Aleyhisselamla annesi Hz. Hacer'in Mekke'ye giderken uğramış oldukları ilkyerdir.[519]
Peygamberimiz Aleyhisselam; Süleym oğullarının Buhran'da büyük bir toplantı yaptıklarını haber alınca,[520] hemen hazırlandı. Medine'de yerine İbn Ümmi Mektum'u vekil bırakarak, ashabından 300 kişilik bir kuvvetle yola çıktı.[521] Peygamberimiz Aleyhisselam bu gazada Kureyş müşrikleriyle de karşılaşmayı istiyordu.[522]
Buhran'a doğru hızla ilerlediler.[523] Buhran yakınlarında, bir gece, Süleym oğullarından bir adama rastladılar. Kendisinden, Süleym oğulları ve toplantılarının sebebi hakkında bilgi istediler.
Adam; Süleym oğullarının bir gün önce dağıldıklarını ve sularının başlarına döndüklerini haber verdi.[524]
Buhran'a ulaştıkları zaman, gerçekten de, Süleym oğullarını oradan su başlarına dağılmış buldular.[525]
Hiçbir karşılaşma ve çarpışma olmaksızın oradan Medine'ye döndüler.[526] Buhran seferi on gece sürdü.[527]

Zeyd b. Hârise'nin Karde Seferi

Seferin Tarihi, ilffevkii ve Sebebi

Karde (Karade) seferi, Hicretin 28. ayının başında Cumâde'l-âhire ayında[528] ve kış mevsiminde idi.[529]
Karde (Karade) Necid sularından bir sudur[530] ve Rebeze ile Zât-i Irk'ın nahiyesi Gamer arasın-dadır.[531]
Kureyş müşrikleri Bedir hezimetinin öcünü almak üzere yapılacak savaşa Ebu Süfyan'ın Bedir'den kaçırıp kurtardığı ticaret kervanındaki mallarıyla yardımcı olmaya hazırlanmışlardı[532] ve yapacakları her ticaret seferiyle savaş güçlerini arttırmaya yönelmiş bulunuyorlardı.
Fakat, Bedir'de uğradıkları hezimetten sonra, korkarak, Şam'a gidemez, ticaret yapamaz olmuşlardı.[533]
Bir gün, Safvan b. Ümeyye:
"Muhammed ile ashabı ticaretimizi felce uğrattı. Onlara karşı ne yapacağımızı, nasıl hareket edeceğimizi bilmiyoruz.
Onun adamları sahil yollarını tutmuşlar, hiç bırakmıyorlar. Sahil boyu halkı da anlaşıp onlarla birlik olmuşlar, birlikte hareket ediyorlar. Nereye gideceğimizi bilmiyoruz!
Yurdumuzda oturup duracak olursak, şu sermayelerimizi yiyip tüketeceğiz.
Halbuki, biz bu sermayeleri yazın Şam, kışın da Habeşistan ticaretinde işletirdik!" diyerek şikâyetlendi.
Esved b. Muttalib:
"Sahil yolu tehlikeli ise, sen de Irak yolunu tut, ticaretine o yolla devam et!" dedi.
Safvan:
"Ben o yolu biliyor değilim ki!" dedi.
Esved b. Muttalib:
"Ben sana bir kılavuz salık vereyim mi ki, o seni gözü yumulu olarak oraya hiç şaşmadan götürü versin?" dedi.
Safvan b. Ümeyye:
"Kimmiş o?" diye sordu.
Esved b. Muttalib:
"Furat b. Hayyânü'l-İclî'dir!" dedi.
Safvan b. Ümeyye:
"Öyle ise, sen şimdi onu bana gönder!" dedi.
Furat gelince de, ona:
"Ben Şam'a gitmek istiyorum. Muhammed bizim Şam ticaretimizi felce uğrattı. Ticaret kervanımızın oraya gidecek yolunu kapattı. Şimdi ben oraya Irak yoluyla gitmek istiyorum" dedi.
Furat:
"Ben seni öyle bir Irak yoluyla götüreyim ki, oraya Muhammed'in ashabından hiçbiri inmeyi göze alamaz. Çünkü orası Necid arazisidir, susuz çöllerdir!" dedi.
Safvan, çölü kışın geçeceklerini ve suya pek az ihtiyaçları olacağını gözönünde tutarak hemen hazırlandı.
Hazırlanan ticaret kervanına Esved b. Muttalib 300 miskal altın ve ayrıca gümüş külçeleriyle,
Safvan b. Ümeyye 30.000 dirhem tutarında pek çok mal, gümüş külçeleri ve kaplarla,

Öteki Kureyşliler de çeşitli ticaret mallarıyla katılmış bulunuyorlardı.[534]
Ebu Süfyan da bu kervana külliyetli miktarda gümüşle katılmıştı. Zaten, Kureyş müşriklerinin ticaretlerinin büyük bir kısmını gümüş ticareti teşkil ediyordu.[535]
Kureyş müşriklerinden Salvan b. Ümeyye,
Abdullah b. Ebi Rebia,
Huvaytıb b. Abduluzzâ,[536]
Ebu Süfyan b. Harb de, kervanla birlikte gidenler arasında idi.[537]
Kureyş müşriklerinin ticaret kervanı, kiraladıkları Furat b. Hayyân'ın kılavuzluğumla Irak yol unu tutup gitti.[538]
O zaman müşrik olan Nuaym b. Mes'ud el-Eşcâî Medine'ye gelmiş, Nadîr oğulları Yahudilerinden Kinane b. Ebi'l-Hukayk'ın evine inmişti.
Nuaym b. Mes'ud ev sahibiyle içki içmiş, Müslümanlardan S al ît b. Numan da içki meclisinde bulun-m ustu.
Nuaym b. Mes'ud, konuşma sırasında, Safvan b. Ümeyye'nin ticaret kervanıyla yola çıktığını, yanında pek çok ticaret malı bulunduğunu ağzından kaçırmıştı.
Salit b. Numan, hemen gelip bunu Peygamberimiz Aleyhisselama haberverdi.[539]
Peygamberimiz Aleyhisselam da Zeyd b. Hârise'nin kumandası altında 100 kişilik bir askerî birliği yola çıkardı.[540]
Zeyd b. Harise Kureyş müşriklerinin ticaret kervanını Necid sularından Karde'de yakaladı.
Kervandaki adamlar kaçtılar, yakalanamadılar.[541]
Yalnızca kılavuz Furat b. Hayyân, yakalanıp esir edildi. Medine'ye getirildi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Müslüman olursan, seni öldürmeyelim" buyurdu.
O da Müslüman oldu.[542]
El konulan ticaret kervanındaki malın beşte biri 20.000 dirhem tutmuştu.
Kalan beşte dördü de, askerî birliğe katlan mücahidler arasında bölüştürüldü.[543]

Hz. Hasan'ın Doğumu

Hz. Hasan, Hz. Ali ile Hz. Fâtıma'nın oğlu olup,[544] Hicretin 3. yılında, Şaban ayının ortasında doğmuştur.[545]

Hz. Hasan'ın Ümmü'l-Fadl Hatun Tarafından Emzirilişi

Peygamberimiz Aleyhisselamın amcası Hz. Abbas'ın zevcesi Ümmü'l-Fadl Hatun, önce Hz. Hasan'ı, sonra da Hz. Hüseyin'i, oğlu Kuşem ile bir müddet emzirdi.[546]

Hz. Hasan'a Akîka Kurbanı Kesilişi ve İsim Takılışı

Doğan erkek ve kız çocukları için, doğumlarının 7. gününde kurban kesilir ve buna akîka kurbanı denir, çocuğun saçı kesilir ve ismi takılır.
Kesilecek kurban, erkek çocuklar için iki, kız çocuklar için bir koyundur.[547]
Abdullah b. Ömer'e göre; erkek veya kız çocukları için akîka kurbanı birer koyun kesilir.[548]
Akîka kurbanı doğumun 14. ve 21. günü de kesilebilir.
Kurban kesilirken, "Bismillâhi vallâhu ekber! Allah'ım! Bu, senin rızan için kesilen, ...nın akîka kurbanıdır" denir.
Peygamberimiz Aleyhisselam; Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in akîka kurbanlarından bir but gönderilmesini, kalanının da kemikleri kırılmaksızın yenilmesini ve başkalarına da yedirilmesini tavsiye buyurmuştur.
Akîka kurbanı pişirilerek konuya komşuya hediye edilebilir.[549]
Hz. Ali derki:
"Ben harbi darbı sever bir adamdım.[550]
Hasan doğduğu zaman, ona Hart ismini koydum.
Resûlullah Aleyhisselam geldi ve:
'Oğlumu gösteriniz banal' buyurup, 'Ne isim koydunuz ona?' diye sordu.
Ben:
'Harb ismini koydum' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Hayır! O, Hasan'dır[1] buyurdu."[551]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Koyacağınız isimleri, peygamberlerin isimlerinden koyunuz!
İsimlerin Allah'a en sevimli olanı Abdullah ve Abdurrahman'dır.
İsimlerin güzeli, Haris ve Hemmam'dır.
Çirkini de, Harb ve Mürre'dir."[552]
"Muhakkak ki, siz, Kıyamet günü, kendi isimleriniz ve babalarınızın isimleri ile çağrılacaksınız!
Öyle ise, isimlerinizi güzel koyunuz!" buyurmuştur.[553]
Hz. Fâtıma:
"Yâ Rasûlallah! Oğlum için, akîka kurbanı olarak bir deve veya iki koç kesmeyeyim mi?" diye sormuştu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hayır! Sen onun saçını kes! Saçının ağırlığında gümüşü, yoksullara sadaka olarak dağıt!" buyur-du.[554]
Hz. Hasan'ın kesilen saçının ağırlığınca gümüş, sadaka olarak dağıtıldı.[555]
Dağıtılan gümüş, bir dirhem veya bir dirhemin bir kısmı kadardı.[556]
Hz. Hasan'ın doğumunun 7. günü de iki koç kesildi.[557]
Hz. Hasan, aynı zamanda sünnet de ettirildi.[558]
Çünkü, erkekler için sünnet, sünnettir[559] ve fıtrat hasletlerindendir.[560]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Hasan'ın kulaklarına ezan okudu.[561]

Hz. Hasan ve Hz. Fâtıma'nın Peygamberimiz Aleyhisselama Benzerlikleri

Hz. Fâtıma ile Hz. Hasan kadar Peygamberimiz Aleyhisselama benzeyen hiç kimse yoktu[562] Hz. Hasan, Peygamberimiz Aleyhisselama çok benzerdi. Hiç kimse, Peygamberimiz Aleyhisselama onun kadar benzer değildi.[563]
Hz. Ebu Bekir, bir gün, Peygamberimiz Aleyhisselamın Mescidinde ikindi namazını kıldırdıktan sonra, çıkıp Hz. Ali ile birlikte biraz yürümüşler, Hz. Hasan'ın çocuklarla oynadığını görünce, Hz. Ebu Bekir onu tutup omuzuna almış ve:
"Babam feda olsun buna ki, bu, Peygamber'e benzer, Ali'ye değil!" demiş; Hz. Ali de, onlara bakarak gülümsemiştir.[564]
Hz. Fâtıma da, Hz. Hasan'a:
"Peygamber'e benzeyen, Ali'ye benzemeyen yavru!" derdi.[565]
Hz. Ali'nin bildirdiğine göre; Hz. "Hasan'ın Resûlullah Aleyhisselama benzerliği başında göğsüne kadar olan kısmında, Hüseyin'in benzerliği ise bundan aşağı kısmında idi."[566]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e Sevgisi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin hakkında:
"Bunlar, benim oğullarım ve kızımın oğullarıdır."[567]
"Allah'ım! Ben onları seviyorum, onlan Sen de sev!"[568]
"Onları seveni de sev!"[569]
"Onlar benim dünyada öpüp kokladığım iki reyhanımdır!"[570]
"Hasan ve Hüseyin'i seven beni sevmiş, onlara kin besleyen de bana kin beslemiş olur!"[571]
"Hasan ve Hüseyin, Cennetlik gençlerin iki seyyididir!" buyurmuştur.[572]
Sa'd b. Ebi Vakkas'ın bildirdiğine göre; Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Ali'yi, Hz. Fâtımayı, Hz. Hasan'ı ve Hz. Hüseyin'i yanına çağırıp:
"Ey Allah'ım! Bunlar, benim Ehl-i Beytim, ev halkımdır!" buyurmuştur.[573]
Hz. Âişe de der ki:
"Peygamber Aleyhisselam; üzerinde siyah yünden dokunmuş nakışlı bir örtü olduğu halde, sabahleyin evden çıktı.
Derken, Hasan b. Ali geldi.
Peygamber Aleyhisselam, onu örtünün içine aldı.
Sonra Hüseyin geldi.
O da Hasan'ın yanına girdi.
Sonra Fâtıma geldi.
Peygamber Aleyhisselam, onu da örtünün içine aldı.
Sonra Ali geldi.
Peygamber Aleyhisselam, onu da örtünün içine aldıktan sonra, Ahzâb sûresinin 33. ayetinden:
'Ey Ehl-i Beyt! Allah, sizden kiri gidermek ve sizi tertemiz yapmak ister!' [mealli] bölümünü okudu."[574]
Yüce Allah, hepsinden razı olsun![575]

Zekat ve Sadaka Yemenin Peygamberimiz Aleyhisselam ile Ehl-i Beytine Helâl Olmayışı

Peygamberimiz Aleyhisselam, bir gün, Hz. Hasan'ın Beytülmâl'e aitzekat, sadaka hurmasından bir tane alıp ağzına götürdüğünü görünce:[576]
"Kaka! Kaka! Kaka!" diyerek ağzından dışarı çıkarttırdı ve:
"Zekat, sadaka bize;[577] ne Muhammed'e, ne de Muhammed hanedanına helâl değildir! [578] Sen bizim zekat, sadaka yemediğimizi bilmiyor musun?" buyurdu.[579]
Hz. Hasan da, bu husustaki hatırasını şöyle anlatır:
"Zekat, sadaka hurmasından bir tane hurma alıp ağzımda çiğnerken, Resûlullah Aleyhisselam hemen onu ağzımdan ıslak ıslak çıkardı, hurma kümesinin içine attı.
'Yâ Rasûlallah! Şu yavrucuğun aldığı şu birtek hurmadan sana ne sorumluluk olacak?!' denildi.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Biz Muhammed hanedanıyız! Bize zekat, sadaka helâl değildir!' buyurdu.[580]

---

[1] İbn İshak, İbn Hişam, Sıre, c. 2, s. 119-120, Taberî, Tefsîr, c. 27, s. 15, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 462, Vâhidi, Esbâbu'n-nüzûl, s. 249, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 4, s. 60.
[2] Ahmed b. Han bel, Müsned, c. 5, s. 275, Taberî, Tefsîr, c. 24, s. 16, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 4, s. 58, Suyûtî, Câmiu's-sağir, c. 2, s. 141-142.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/17-18.
[3] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 73, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 265.
[4] İbn Adilberr, İstiâb, c. 1, s. 257, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 360.
[5] İbn Esir, Usdu'l-gâbe, t 1, s. 360.
[6] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 251.
[7] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 265.
[8] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 251.
[9] İbn Adilberr, İstiâb, c. 1, s. 257, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 360.
[10] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 73.
[11] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 73, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1 , s. 257, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 360.
[12] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1.S.359.
[13] BelâZurİ, E nsâbu'l -eşraf, c. 1, s. 265, İ bn Esîr, Usdu'l -gâb e, c. 1, s. 3 59.
[14] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 251.
[15] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 251.
[16] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 73, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 265, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 251 .
[17] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 73.
[18] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 265.
[19] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 73.
[20] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 265.
[21] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 359.
[22] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1.S.359.

[23] Vâkıdî, Esbâbu'n-nüzûl, s. 119.
[24] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 73, Belâzurî, Ensâ bu'l-eşrâf, c. 1, s. 265, İbn Alodi Iberr, İ stiâ b, c. 1 , s. 25 7, Vahidî, Esbâbu'n -nü zûl, s. 119, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 359, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 251.
[25] Nisa: 100.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/18-20.
[26] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 176.
[27] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 273.
[28] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 176.
[29] Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 273.
[30] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 176.
[31] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 273.
[32] İbn İshak. İbnHisam, Sîre,c.2, s. 175-177.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/20-22.
[33] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 47, Taberî, Târih, c. 2, s. 299, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 1 39, İbn Esîr, Uyûnu'l-eser, c. 1 ,s. 296, Zehebî, Megâzî, s. 109-110, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 344.
[34] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 1 81, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 310.
[35] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 1 81, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 30.
[36] Zehebî, Megâzî, s. 109.
[37] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 47, Taberî, Târîh, c. 2, s. 299, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 296, Zehebî, Megâzî, s.109.
[38] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 1 81, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 30, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 310, Zehebî, Megâzî, s. 109.
[39] Zehebî, Megâzî, s. 109.
[40] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 47, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 30, Taberî, Târîh, c. 2, s. 299, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 296, Zehebî, Megâzî, s. 109.
[41] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 1 81, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 30, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 310.
[42] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 47, Taberî, Târîh, c. 2, s. 299, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 139, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c.1, s. 296, Zehebî, Megâzî, s. 109, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 344.
[43] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 47, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 181, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 30, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s.310, Taberî, Târîh, c. 2, s. 299, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 1 53, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 139, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 296,Zehebî, Megâzî, s. 110, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 344, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 22.
[44] Zehebî, Megâzî, s. 109.
[45] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 47, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 181, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 30, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf,c. 1, s. 310, Taberî, Târîh, c. 2, s. 399, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 296, Zehebî, Megâzî, s. 110, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 344.
[46] Urayz'ın M edine'ye uzaklığı 3 mildir. (İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 30).
[47] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 47-48, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 181, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 30, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 310, Taberî, Târih, c. 2, s. 299, İbn Seyyid, UyÜnu'l-eser, c. 1, s. 296-297, Zehebî, Megâzî, s. 110, E bu'l-Fidâ,el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 344.

[48] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 30, Taberî, Târîh, c. 2, s. 299.
[49] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 47-48, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 181, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 30, Belâzurî,Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 310, Taberî, Târîh, c. 2, s. 299, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 296-297, Zehebî, Megâzî, s. 110, E bu'l-Fidâ,el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 344.
[50] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 181, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 30, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 310.
[51] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 48, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 182, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 31 0, Taberî, Târîh, c. 2, s. 300, İbn Hazm , Cevâmiu's-Sîre, s. 153, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 297, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 344.
[52] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 30, Taberî, Târîh, c. 2, s. 300, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 297.
[53] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 48, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 1 81-1 82, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 30, Belâzurî, Ensâb, c.1, s. 310, Taberî, Târîh, c. 2, s. 299-300, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 153, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 140, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c.1, s. 297, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 344, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 22.
[54] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 181, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 30, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 297.
[55] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 48, Taberî, Târîh, c. 2, s. 30, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 140, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 297, Zehebî, Megâzî, s. 110, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 344.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/22-25.
[56] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 284, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 174, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 28, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 373, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 293.
[57] Vâkidi, Megâzî, c.1, s. 174, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 28, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 293, Zehebî, Megâzî, s. 108.
[58] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 28, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 293, Zehebî, Megâzî, s. 108.
[59] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 174, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 28.
[60] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 28, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 293, Zehebî, Megâzî, s. 108.
[61] Vâkıdî, c. 1,s.174, İbn Sa'd, c. 2, s. 28, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1,s.373, İbn Seyyid, c. 1, s. 293, Zehebî, s. 108.
[62] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 174.
[63] Vâkıdî, c. 1.S.174, İbn Sa'd, c. 2, s. 28, Belâzurî, c. 1, s. 373, İbn Seyyid, c. 1, s. 293, Zehebî, s. 108.
[64] Zehebî, Megâzî, s. 108.
[65] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 1 74-1 75.
[66] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 285, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 175.
[67] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 285.
[68] Vâkıdî, c. 1, s. 174, İbn Sa'd, c. 2, s. 28, İbn Seyyid, c. 1,s.293, Zehebî, s. 108.
[69] Vâkıdî, c. 1, s. 175, İ bn Sa'd, Taba kât, c. 2, s. 28, Belâzurî, Ensâbu "l-eşrâf, c. 1, s. 373, İbn Seyyid, U yû nu'l-eser, c.1 , s.293, Zehebî, Megâzî, s. 108.

[70] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 1 75, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 28, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 293.
[71] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 175, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 28, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 293.
[72] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c.1, s. 373.
[73] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 175.
[74] Belâzurî, Ensâbu'1-es.râf, c. 1, s. 373-374.
[75] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 1 75, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 28.
[76] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/25-27.
[77] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 285, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 172, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 27, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 373, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 293.
[78] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 373.
[79] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 285-286, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 172, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 27, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 373, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 293, Zehebî, Megâzî, s. 106.
[80] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 285.
[81] İbn İshak, İbn Hişam, Sine, c. 4, s. 285, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 172, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 27, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 373, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 293, Zehebî, Megâzî, s. 106.
[82] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 172, İbn Sa'd.c. 2, s. 27, İbn Seyyid, c.1, s. 293, Zehebî, Megâzî, s. 106.
[83] İbn Abdilberr, İ stiâb, c. 3, s. 1218.
[84] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 373, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 293, Zehebî, Megâzî, s. 1 06, Kastalânî, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1 , s. 114.
[85] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 285-286.
[86] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 286, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 172, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 373.
[87] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 286-287.
[88] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 1 73.
[89] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 173, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 27, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 293.
[90] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 173.
[91] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 173, İbn Sa'd, Tabakât ü'l-kübrâ, c. 2, s. 28, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 293.
[92] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 173.
[93] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 173, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 28, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 373, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 293.
[94] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 286.
[95] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 286, Vâkıdî, c. 1 , s. 173, İbn Sa'd, c. 2, s. 28, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 373, İbn Seyyid, c. 1, s. 293, Kastalânî, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 114.
[96] Kastalâni, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 114.
[97] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 173.
[98] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1218.

[99] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 173.
[100] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 173, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 28.
[101] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 173.
[102] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 287.
[103] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 287, Vâkıdî, Megâzî, c.1 ,s.173.
[104] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 173.
[105] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 287, Vâkıdî, Megâzî, c.1 , s. 173-174.
[106] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 287, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 293.
[107] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 287.
[108] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 378, İbn Abdil berr, İstiâb, c. 3, s. 1218.
[109] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 287, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1218.
[110] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1218, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1,s.293.
[111] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 287.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/27-30.
[112] Abdurrezzak,Musannef, c.3,s.322, lbnSa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 248, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 23, c. 6, s. 6, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 585, Nesâî, Sünen, c. 5, s. 49.
[113] Abdurrezzak, Musannef, c. 3, s. 318, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 248, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 432, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 139, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 114, Dârekutnî, Sünen, c. 2, s. 148, Taberî, Târih, c. 2, s. 266.
[114] Abdurrezzak, c. 3, s. 312, İbn Sa'd, c. 1, s. 248, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 55, Buhârî, c. 2, s. 138, Müslim, Sahîh, c. 2, s. 677, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 112, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 585, Nesâî, c. 5 s. 48, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 329-330.
[115] Abdurrezzak, c. 3, s. 311, İbn Sa'd, c. 1, s. 248, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 63, Buhârî, c. 2, s. 138, Müslim, c. 2, s. 677, Tirmizi, Sünen, c. 3, s. 61, Nesâî, c. 5 s. 48, Dârimî, c. 1, s. 329.
[116] Abdurrezzak, c. 3, s. 311, Ebu Dâvud, c. 2, s. 114.
[117] Abdurrezzak, c. 3, s. 312, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 63, Müslim, c. 2, s. 677, Ebu Dâvud, c. 2, s. 112, Tirmizî, c. 3, s. 61 , Nesâi, c. 5 s. 48, Dârimî, c. 1, s. 329.
[118] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 248, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 97, Buhârî, c. 2, s. 138, Müslim, c. 2, s. 679, Ebu Dâvud, c. 2, s. 111, Tirmizî, c. 3, s. 62, İbn Mâce, c. 1, s. 585, Nesâî, c. 5, s. 54.
[119] İbn Sa'd, c.1, s. 248.
[120] Abdurrezzak, c. 3, s. 311, İbn Sa'd, c. 1, s. 248, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 63, Buhârî, c. 2, s. 138, Müslim, c. 2, s. 677, Ebu Dâvud, c. 2, s. 112, Tirmizî, c. 3, s. 61, İbn Mâce, c. 1 , s. 584, Dârimî, c.1, s. 329.
[121] Abdurrezzak, c. 3, s. 311 ,318 İbn Sa'd, c.1 , s. 248, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 351, Buhârî, c. 2, s. 1 39, Müslim, c. 2, s. 677, Ebu Dâvud, c. 2, s. 114, Tirmizî, c. 3, s. 60, 61 , İbn Mâce, c. 1, s. 584, Nesâî, c. 5, s. 52-53.
[122] Abdurrezzak, c. 3, s. 316, İbn Sa'd, c. 1, s. 248, Buhârî, c. 2, s. 138, Müslim, c. 2, s. 678, Ebu Dâvud, c. 2, s. 113, Tirmizi, c. 3, s. 59, İbn Mâce, c. 1, s. 585, Nesâî, c. 5, s. 51, Dârimî, c. 1, s. 330.
[123] Abdurrezzak, c. 3, s. 311, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 55, 63, 64, Buhârî, c. 2, s. 138, Müslim, c. 2, s. 677-678, Ebu Dâvud, f, c. 2, c. 2, s. 112, Tirmizî, c. 3, s. 61, İbn Mâce, c. 1, s. 586, Nesâî, c. 5, s. 48, Dârimî, c. 1, s. 329.
[124] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 248.

[125] Dârekutnî, Sünen, c. 2, s. 141.
[126] Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 111, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 585, Dârekutnî, Sünen, c. 2, s. 138, Hâkim, Müstedrek, c. 1 , s. 409.
[127] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 103, Ebu Dâvud, Sünen, c. 1, s. 295, Nesâî, Sünen, c. 5, s. 179, Hâkim, Müstedrek, c. 1, s. 294, Begavî, Mesâbîhu's-sünne, c. 1, s. 70.
[128] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 250, Ebu Dâvud, Sünen, c. 1, s. 295, Hâkim, Müstedrek, c. 1, s. 294, Begavi, Mesâbîhu's-sünne, c. 1, s. 70.
[129] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 250, Ebu Dâvud, c. 1, s. 295, Nesâî, Sünen, c. 5, s. 1 79-1 80, Hâkim , c. 1, s. 294, Begavi, c. 1. s. 70.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/30-32.
[130] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 57-58, Ebu Dâvud, c. 1, s. 300, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 529, Nesâî, Sünen, c. 3, s. 180, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 3, s. 316, Begavî, Mesâbîhu's-sünne, c. 1, s. 70.
[131] Begavi, Mesâbıhu's-sünne, c. 1, s. 71, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 151.
[132] Kâsâni, Bedâyiu's-sanâyi', c. 1, s. 276, İbn Hümam, Fethu'l-Kadîr, s. 424.
[133] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 352, Tirmizî, Sünen, c. 2, s. 426.
[134] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 353, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 314.
[135] İbn Ebî Şeybe, Musannef, c. 2, s. 160, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 126, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 23, Tirmizî, Sünen, c. 2, s. 427.
[136] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 78.
[137] Abdurezzak, Musannef, c. 3, s. 309, İbn Ebî Şeybe, Musannef, c. 2, s. 1 81.
[138] Mâlik, Muvatta', c. 1, s. 145, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 94, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 339, Nesâî, Sünen, c. 3, s. 117.
[139] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 2, s. 170, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 232.
[140] Ebu Dâvud, Sünen, c. 1 s. 301, İbn Mâce, Sünen, c. 1 , s. 416, Begavî, Mesâbîhu's-sünne, c. 1, s. 71, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 150.
[141] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 249, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 41 341 4, Taberî, Târih, c. 2, s. 266.
[142] Abdurrrezzak, Musannef, c. 3, s. 288, Buhârî, Sahîh, c. 2, s. 8, Nesâî, Sünen, c. 3, s. 183, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 414.
[143] Belâzuri, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 524.
[144] Abdurrezak,c.3, s. 275, İbn Ebî Şeybe, c. 2, s. 177-178, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 280, Buhârî, c. 2, s. 13, Müslim, c. 2, s. 606, Ebu Dâvud, c.1, s. 301, Tirmizî, c. 1 , s. 365-366, İbn Mâce, c. 1,5.410, Nesâî, c. 3, s. 193, Dârimî, c. 1.S.315.
[145] Abdurrezzak,c.3, s. 289, İbn Ebî Şeybe, c. 2, s. 410, Tirmizî, c. 1, s. 410, İbn Mâce, c. 1, s. 411.
[146] Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 109, E bu Dâvud, c. 1, s. 300, İbn Mâce, c. 1 , s. 412.
[147] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 2, s. 161, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 91, Müslim, Sahîh, c. 2, s. 604, Ebu Dâvud, c. 1, s. 298, Tirmizî, c. 2, s. 412-413.
[148] Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 70, Ebu Dâvud, c. 1, s. 299, İbn Mâce, c. 1, s. 407, Dârimî, c. 1, s. 315.
[149] Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 357, Dârimî, c. 1, s. 315.
[150] Mâlik, Muvatta', c. 1, s. 180, Abdurrezzak, Musannef, c. 3, s. 298, İbn Ebî Şeybe, Musannef, c. 2, s. 607, E bu Dâvud, Sünen, c. 1, s. 300, Tirmizî, Sünen, c. 2, s. 414, 415, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 408, Nesâî, Sünen, c. 3, s. 184.

[151] Abdurrezzak, c. 3, s. 298, İbn Ebî Şeybe, c. 2, s. 176, Tirmizî, c. 2, s. 413, İbn Mâce, c. 1 , s. 408, Dârimî, Sünen, c. 1,s. 315.
[152] Buhârî, Sahîh, c. 2, s. 4.
[153] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 249.
[154] Taberî, Târih, c. 2, s. 298.
[155] Taberî, Târih, c. 2, s. 298, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 138.
[156] Taberî, Târih, c. 2, s. 298.
[157] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 248, 249, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 92.
[158] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 356, 375, c. 6, s. 78, Müslim , Sahih, c. 3, s. 1557, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 94-95.
[159] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 107, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 94, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 82.
[160] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1,s.107.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/32-35.
[161] Mâlik, Muvatta', c. 1, s. 404, Tahâvî, Muhtasar, s. 28.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/35.
[162] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 321, İbn M âce, Sünen, c. 2, s. 1 044.
[163] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 215, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 93, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 99, İbn M âce, Sünen, c. 2, s. 1045.
[164] Mâlik, Muvatta', c. 2, s. 487, Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 21, s. 148.
[165] Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-kârî, c. 21, s. 148.
[166] Mâlik, Muvatta', c. 2, s. 484, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 11 3, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 235, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1555, Nesâî, Sünen, c. 7, s. 214, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1053.
[167] Serahsi, Mebsüt, c. 12, s. 9.
[168] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 31 2, c. 5, s. 368, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 95, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1049, Nesâî, Sünen, c. 7, s. 219.
[169] Serahsi, Mebsüt, c. 12, s. 9-10.
[170] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 312, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1555, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 95, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1049, Nesâî, Sünen, c. 7, s. 218.
[171] Mâlik, Muvatta', c. 2, s. 486, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 335, Müslim, c. 3, s. 1 555, Ebu Dâvud, c. 3, s. 98, Tirmizî, c. 4, s. 89, İbn Mâce, c. 2, s. 1047, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 6.
[172] Mâlik, Muvatta, c. 2, s. 486, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 91.
[173] Mâlik, Muvatta, c. 2, s. 482, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 284, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 97, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 85-86, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1050, Nesâî, Sünen, c. 7, s. 215, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 4.
[174] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 1 08, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 97-98, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 86-87, Nesâî, Sünen, c. 7, s. 21 6-218, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 4-5.
[175] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 123, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1548, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 100, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 23, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1058, Nesâî, Sünen, c. 7, s. 229-230, Dârimî, Sünen, c. 2,s.9.
[176] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 356, Buhârî, Sahîh, c. 6, s. 237-238, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1057, E bu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 95, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 84.
[177] Mâlik, Muvatta', c. 2, s. 484-485, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 51, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1561 -1562, Nesâi, Sünen, c. 7, s. 235, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 6.

[178] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 15, Buhârî, Sahîh, c. 2, s. 186.
[179] Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 83, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1045, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 361, Münzirî, et-Tergib vet-terhib, c. 2, s. 153-154.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/36-37.
[180] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 46, Taberî, Târîh, c. 2, s. 298, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 152, Zehebî, Megâzî, s. 107, Ebu'l-Fidâ.el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 344, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 21.
[181] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 182-183, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 31 , İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 297.
[182] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 310.
[183] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 46, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 152, Zehebî, Megâzî, s. 107, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 344, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 21-22.
[184] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 183, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 31, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 297-298.
[185] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 31, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 298.
[186] Vâkıdi, Megâzî, c. 1,s.183, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 31, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1,s.298.
[187] Taberî, Târîh, c. 2, s. 299, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 139, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 22.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/38-39.
[188] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 176, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 309.
[189] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 51, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 176.
[190] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 176, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 309.
[191] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 51, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 176, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 309.
[192] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 51, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 176.
[193] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 51.
[194] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 176, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 309.
[195] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 51, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 176-177, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 309.
[196] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 176, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 309.
[197] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 51, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 177, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 309.
[198] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 176, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 29, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 308, İbn Esîr, Kâmil, c.2,s.137.
[199] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 178, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 29.
[200] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 176, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s:. 29, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 308, İbn E sır, Kâmil, c. 2, s. 137.
[201] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 51, Zehebî, Megâzî, s. 116.
[202] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 137.
[203] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 50-51, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 176-177, E bu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 154-155, Belâzurî, Ensâbu'l -eşraf, c. 1, s. 3 08, Ta berf, Târih, c. 2, s. 297, Vâhidî, Estbâbu'n-nüzûl, s. 62, Beyhakî, Sünen ü'l-kübrâ, c. 9, s. 183, İbn Esîr, Kâmil,

c. 2, s. 137, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 294, Zehebî, Megâzî, s. 1 76, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 3, İbnHaldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 23.
[204] Âli-İmran: 12-13.
[205] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 179, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 309, Taberî, Târîh, c. 2, s. 298, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 154.
[206] İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 154.
[207] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 29, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 309, Taberî, Târîh, c. 2, s. 298, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 154.
[208] İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 154.
[209] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 177,180, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 29, Taberî, Târih, c. 2, s. 297, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 295, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 23.
[210] Enfâl: 58.
[211] İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 23.
[212] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 52, Vâki df, M egâzf, d, s. 177, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 309, Taberî, Târih, c. 2, s. 297, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 138, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 2996, Zehebî, Megâzî, s. 117, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 4, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 23.
[213] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 29, Taberî, Târih, c. 2, s. 297, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, 11, s. 295.
[214] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 176, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 28-29.
[215] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 3, s. 52, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 29, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 309, Taberî, Târih, c. 2, s. 298, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 154, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 295.
[216] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 29, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 295.
[217] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 177, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 29.
[218] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 178.
[219] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 52, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 1 77, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 29, Belâzurî, Ensâb, c. 1 , s. 309, Taberî, Târih, c. 2, s. 297, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 138.
[220] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 177, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 29, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 295, Zehebî, Megâzî, s. 117-118.
[221] Vâkidi, Megâzi, c. 1, s. 177, İ bn Sa'd, Tabak âtü'l -k übrâ, c. 2, s. 29, Bel azurÎ, E nsâbu'l -eşraf, c. 1, s. 309, Taberî, T âıih, c. 2, s. 297, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 1 38, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 295, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 23.
[222] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 51, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 177, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 309, Taberî, Târih, c. 2, s. 297, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 138, Zehebî, Megâzî, s. 117.
[223] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 51-52, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 177, Belâzurî, Ensâb, c. 1 , s. 309, Taberî, Târih, c. 2, s. 297, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 139, Zehebî, Megâzî, s. 116-117.
[224] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 52, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 177, Taberî, Târih, c. 2, s. 297.
[225] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 177, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, 11, s. 309.
[226] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 52, Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 177, Taberî, Târih, c. 2, s. 297-298, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 138, Zehebî, Megâzî, s. 117, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 4.

[227] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 52, Taberî, Târih, c. 2, s. 297-298, Zehebî, Megâzî, s. 117.
[228] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 177, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 309.
[229] Belâzurî, E nsâbu'l-eşraf, c. 1, s. 309.
[230] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 52, Vâkıdî, Megâzî, c. 1 , s. 178, Taberî, Târih, c. 2, s. 298, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 4.
[231] Taberî, Târîh, c. 2, s. 298.
[232] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 29.
[233] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 178, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 29.
[234] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 178.
[235] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 52-53, Taberî, Tefsir, c. 6, s. 275-276, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 2, s. 68-69.
[236] Mâide: 51-56.
[237] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 179-180.
[238] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 180, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 296, Zehebî, Megâzî, s. 118.
[239] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 309, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 138.
[240] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 178-179, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 29-30, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 309.
[241] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 318, Zehebî, Târîhu'l-İslâm , s. 513, Semhûdf, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 279.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/39-47.
[242] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 396, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 436, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 71.
[243] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 436, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 71.
[244] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 464.
[245] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 396, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1053.
[246] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 396, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 436.
[247] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 436, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 71, İbn Abdilbeır, İstiâb, c. 3, s. 1 055, İbn Esîr, Usdu'l- gâbe, c. 3, s. 600.
[248] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1053.
[249] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 396, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 436.
[250] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 206, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 315, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1055, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 3, s. 600, İ bn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 464.
[251] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 396, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 206.
[252] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 436, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 71.
[253] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 397.
[254] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 398, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 436, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 71.
[255] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 398, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 237, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 190, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1056, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 600.
[256] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 399.
[257] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 436.

[258] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 398, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 335, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 190, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3,s.1O56.
[259] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 397, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1055, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 600.
[260] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1053.
[261] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 399-400.
[262] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 397, Mus'abu'z-Zübeyrf, Nesebi Kureys, s. 393.
[263] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 395, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 335.
[264] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 398, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 436, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 601.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/47-50.
[265] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 19.
[266] Muhibbül-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 2, s. 240.
[267] İtan İshak, K itâbu' l-m übtedâ ve'l-m eb'a s, c. 4, s. 230, Beyhak f, D el âil ü'n-nübü vve ,c.3, s. 16 0, İ b n E sTr, Usd u'l-gâbe,, c.7, s. 221, Zehebî, Megâzî, s. 111, E tau'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 346.
[268] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 19.
[269] Belâzuıî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 402.
[270] Muhibbül-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 2, s. 240-241.
[271] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 11 9.
[272] Belâzurî, Ensâb, c. 1 , s. 402.
[273] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 20, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 403, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 221.
[274] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 160, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 221, Zehebî, Megâzî, s. 111, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 346.
[275] Muhibbül-Taberî, Rı yâdu'n-nadrâ, c. 2, s. 238, Kastalânî, M evâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 116, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledün-niye Şerhi, c. 2, s. 3.
[276] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 3.
[277] Muhibbüt-Taberî, Rı yâdu'n-nadrâ, c. 2, s. 238, Kastalânî, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 116, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 3.
[278] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 3.
[279] Muhibbül-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 2, s. 238, Kastalânî, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 116, Zürkâni, Mevâhib Şerhi, c.2, s. 34.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/50-52.
[280] İ bn Sa'd, Taba kâtü'l -kübrâ, c. 8, s. 25, Ahm ed b. Hanbel, M üsned, c. 1, s. 84,10 8, Bel âzurî, E nsâbu'l -eşraf, c. 1, s. 403, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 161, İbn Esîr, Nihâye, c. 2, s. 23, Zehebî, Megâzî, s. 112, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 346, Kastalânî, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 117.
[281] İbn Sa'd, Tab akât, c. 8, s. 25, D iyarb ekrf, T ârfhu'l -ha m fs, c. 1, s. 411, Zürkânf, M e vâhibü' l-ledün niye Şe rhi, c. 2, s. 7.
[282] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 25, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 84, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 403, Beyhakî, Delâil, c. 3,s. 161, İbn E ar, Nihâye, c. 2, s. 23, Zehebî, Megâzî, s. 112, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 346, Kastalânî, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1 , s. 117.
[283] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 411, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 4.

[284] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 23, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 2, s. 240, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 411, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 7.
[285] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 23.
[286] İ bn Sa'd, Tabak ât, c. 8, s. 2 3, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 2, s. 2 38, Kastalânî, Mevâhi bü'l-Iedünni ye,c.1,s.116, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 4.
[287] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 25, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 84, Belâzurî, Ensâbu'l-esrâf, c. 1, s. 403, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 161, İbn Esîr, Nihâye, c. 2, s. 23, Zehebî, Megâzî, s. 112, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 346, Kastalânî, Mevâhib, c. 1, s. 117.
[288] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 24, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 106.
[289] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 24.
[290] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 25, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 106.
[291] İbn Sa'd. Tabakâtü'l-kübrâ. c. 8. s. 24.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/52-54.
[292] Muhibbü 1-Taberî, Rıyâdun-n adrâ, c. 2, s. 241 -242, Kastalânî, M e vahi bü'l -I edünni ye, c. 1, s. 116-117, Zü rk ânf, M evâhibü' I-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 5-6.
[293] 1bn E ar, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 222, Diyarbekrî, Târîhu'l-ham fs, c. 1, s. 411, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 7.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/54-55.
[294] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 24.
[295] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 222.
[296] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 24, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 411.
[297] Muhibbül-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c.2, s. 239, Kastalânî, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1,s. 116, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 411, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 4.
[298] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 381, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 241 , Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 400, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 61 4, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 59.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/55-56.
[299] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 487.
[300] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 359.
[301] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 23, Kastalânî, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 117, Diyarbekrî, Hamfs, c. 1, s. 411 , Zürkâni, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 7.
[302] Kastalâni, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 11 7, Diyarbekrî, Hamfs, c. 1, s. 411, Zürkâni, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 7.
[303] Firuzâbâdi, Kâmûsu'l-muhft, c. 2, s. 217, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 7.
[304] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 488.
[305] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 22.
[306] Taberi Tarihi c.2. s. 300.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/56-57.
[307] Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 698, Hâkim , Müstedrek, c. 3, s. 155, İbn Abdi Iberr, İsti âb, c. 4, s. 1897.
[308] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 155, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1895.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/57.
[309] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 22-23.
[310] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 25, Ahmed b. Hantael, Müsned.c.1, s. 106-107.

[311] Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 151.
[312] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 153, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 151.
[313] Ahmed b. Hanbel. Müsned. c. 1. s. 153.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/57-59.
[314] Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 52, Taberî, Tefsir, c. 22, s. 6, Hâkim, Müstednek, c. 3, s. 158, İbn Ea"r, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 223, Zehebî, Siyeru alâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 97.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/59.
[315] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 275, Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 87.
[316] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 21, Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 72.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/60-61.
[317] İbn Esîr, Nihâye, c. 2, s. 307.
[318] Serahsf, Mebsût, c. 2, s. 149.
[319] Nisa: 39.
[320] Tevbe: 103.
[321] İbn Esîr, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 307.
[322] Râgıb, Müfredâtu'l-Kur'ân, s. 278.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/61.
[323] Enbiyâ: 73.
[324] Bakara: 83.
[325] A'râf 156.
[326] Meryem: 55.
[327] Meryem: 31.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/62.
[328] Zâriyât: 19, Meâric: 25.
[329] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 26, Buhârî, SahıVı, c. 1, s. 8, Müslim, Sahih, c. 1, s. 45, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 5, Nesaî, Sünen, c. 8, s. 109.
[330] Nur: 56, Müzzemmil: 20, Hacc: 78, Bakara: 110.
[331] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 248, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 585, Nesâî, Sünen, c. 5, s. 49.
[332] Kâsâni, Bedâyiu's-sanâyi', c. 1, s. 2.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/62.
[333] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 11, Buharı", Sahîh, c. 2, s. 124, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 96, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 575, Nesâî, Sünen, c. 5, s. 18-19, Dârekutnî, Sünen, c. 2, s. 115, Hâkim, Müstedrek, c. 1, s. 390, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 4, s. 86, Begavi, Mesâbîhu's-sünne, c. 1, s. 86.
[334] Ebu Yûsuf, Kitâbu'l-haraç, s. 76, Abdurrezzak, Musannef, c. 2, s. 25, İbn Ebî Şeybe, Musannef, c. 3, s. 131,133, Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 11-14, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 98, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 17, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 221, Hâkim,Müstedrek, c. 1, s. 392, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ,, c. 4, s. 88.
[335] Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 98-99, Dârekutnî, Sünen, c. 2, s. 116, Hâkim, Müstedrek, c. 1 , s. 393, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 4, s. 90.
[336] Dârekutnî, Sünen, c. 2, s. 116, Hâkim, M üstedrek, c. 1, s. 393, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 4, s. 90-91.
[337] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1,s.100.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/62-63.

[338] **Ebu Yûsuf, Kitâbu'l-harac, s. 76, Abdurrezzak, M usannef, c. 4, s. 5-6, İbn Ebî Şeybe, M usannef, c. 3, s. 121-122, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 11-12, c. 3, s. 35, Buhârî, Sahîh, c. 2, s. 1 24, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 96, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 17, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 574, Nesâî, Sünen, c. 5, s. 18-20, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 321, Tahâvı", Muhtasar, s. 43.**
[339] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 12, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 124, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 97, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 575, Nesâî, Sünen, c. 1, s. 20.**
[340] **Ebu Yûsuf, Kitâbu'l-harac, s. 79, Abdurrezzak, Musannef, c. 4, s. 24, İbn Ebî Şeybe, Musannef, c. 3, s. 126.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/63-65.
[341] **Ebu Yûsuf, Kitâbu'l-harac, s. 79, Abdurrezzak, Musannef, c. 4, s. 24**
[342] **Abdurrezzak, Musannef, c. 4, s. 24.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/65-66.
[343] **Ebu Yûsuf, Kitâbu'l-harac, s. 76, Mâlik, Muvatta', c. 1, s. 258-259, İbn Ebî Şeybe, Musannef, c. 3, s. 1 32, Ahmed b.Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 12, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 1 24, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 97, Tirmizi, Sünen, c. 3, s. 1 7, İbn Mâce, Sünen,c. 1, s. 577, Nesâî, Sünen, c. 5, s. 21, Dârimî, Sünen, c. 1 , s. 320.**
[344] **Ebu Yûsuf, Kitâbu'l-harac, s. 76, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 1 2, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 1 24.**
[345] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1,s.12, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 124.**
[346] **E bu Yûsuf, Kitâbu'l-harac, s. 78, Abdurrezzak, Musannef, c. 4, s. 7, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 1 2, Buhârî, c. 2, s. 124, Ebu Dâ'vud, Sünen, c. 2, s. 99, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 19.**
[347] **Ebu Yûsuf, Kitâbu'l-harac, s. 78, Mâlik, Muvatta', c. 1, s. 245, Abdurrezzak, c. 4, s. 75, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 148, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 101.**
[348] **Ebu Yûsuf, s. 77-78, Abdurrezzak, c. 4, s. 13, Tirmizî, c. 3, s. 19, 21 , c. 4, s. 393, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 4, s. 88.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/66-67.
[349] **Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 12, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 1 24, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 97, Nesâî, Sünen, c. 5, s. 23, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 322, Dârekutnî, Sünen, c. 2, s. 114, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 4, s. 85.**
[350] **Abdurrezzak, Musannef, c. 4, s. 88, 89, Dârekutnî, Sünen, c. 2, s. 92.**
[351] **Mâlik, Muvatta', c. 1, s. 246, Abdurrezzak, Musannef, c. 4, s. 4, s. 89, Dârekutnî, Sünen, c. 2, s. 92, Hâkim, Müstedrek, c. 1, s. 396, Beyhakî, Sünen, c. 4, s. 92.**
[352] **Abdurrezzak, Musannef, c. 4, s. 89, İbn Ebî Şeybe, Musannef, c. 3, s. 119, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 100-101 , Dârekutnî, Sünen, c. 2, s. 92.**
[353] **Mâlik, Muvatta', c. 1, s. 246, Abdurrezzak, Musannef, c. 4, s. 89, İbn Ebî Şeybe, Musannef, c. 3, s. 119, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 92.**
[354] **İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 3, s. 11 9, Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emval, s. 606, Tahâvî, Muhtasar, s. 47, Dârekutnî, Sünen, c. 2, s. 93.**
[355] **Mâlik, Muvatta, c. 1, s. 246, Abdurrezzak, Musannef, c. 4, s. 89, İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 3, s. 119, Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emval, s. 606, Ebi Dâvud, Sünen, c. 2, s. 101, Dârekutnî, Sünen, c. 2, s. 93.**
[356] **Abdurrezzak, Musannef, c. 4, s. 89-91 , İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 3, s. 119, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 101, Dârekutnî, Sünen, c. 2, s. 93, Beyhakî, Sünen, c. 4, s. 89.**

[357] Abdurrezzak, Musannef, c. 4, s. 84, İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 3, s. 123, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 4, s. 146.
[358] Abdurrezzak, Musannef, c. 4, s. 84, İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 3, s. 144, Beyhakî, Sünen, c. 4, s. 146.
[359] Abdurrezzak, Musannef, c. 4, s. 85, İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 3, s. 143.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/67-68.
[360] Taberî, Tefsîr, c. 4, s. 80, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 4, s. 1 46.
[361] Abdurrezzak, Musannef, c. 4, s. 1 45, Taberî, Tefsîr, c. 8, s. 53-54.
[362] Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 95, Dârekutnî, Sünen, c. 2, s. 128, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 4, s. 146-147, Begavi, Mesâbîhu's-sünne, c. 1, s. 88.
[363] Tahâvi, Muhtasar, s. 50.
[364] Abdurrezzak, Musannef, c. 4, s. 1 35, İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 3, s. 1 40.
[365] Abdurrezzak, Musannef, c. 4, s. 1 27.
[366] Abdurrezzak, Musannef, c. 4, s. 127, İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 3, s. 195, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 110, Nesâî, Sünen, c. 5, s. 109, Dârekutnî, Sünen, c. 2, s. 132, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 4, s. 1 22.
[367] Dârekutnî, Sünen, c. 2, s. 132.
[368] Abdurrezzak, Musannef, c. 4, s. 127, İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 3, s. 195, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 110, Nesâî, Sünen, c. 5, s. 109, Dârekutnî, Sünen, c. 2, s. 132-133, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 4, s. 1122.
[369] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 448, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 110, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 35, Nesâî, Sünen, c. 5, s. 42, Hâkim, Müstedrek, c. 1, s. 402, Beyhakî, Sünen, c. 4, s. 123.
[370] Abdurrezzak, Musannef, c. 4, s. 119, İbn E bf Şeybe, Musannef, c. 3, s. 144-145, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 228.
[371] Abdurrezzak, Musannef, c. 4, s. 134-136, İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 3, s. 145-146, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 341, 353, Buhârî, Sahîh, c. 2, s. 1 33, Müslim, Sahîh, c. 2, s. 675, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 109-110, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 52,İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 581, Nesâî, Sünen, c. 5, s. 41, 42.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/68-69.
[372] Tevbe: 60.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/70.
[373] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 388, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 116, TirmizT, Sünen, c. 3, s. 41, Nesâî, Sünen, c. 5, s. 97, Dâıimf, Sünen, c. 1, s. 325.
[374] Dârekutnî, Sünen, c. 2, s. 122.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/70.
[375] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 3, s. 207, 208, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 164, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 118, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 42, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 589, Nesâî, Sünen, c. 5, s. 99, Dârekutnî, Sünen, c. 2, s. 118-119, Hâkim, Müstedrek, c. 1, s. 407.
[376] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 114, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 120-121, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 522, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 740-741.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/70-72.
[377] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 120, Müdim, Sahih, c. 2, s. 700, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 4, s. 187, Begavî, Mesâbîhu's-sünne, c. 1, s. 90, Deylemf, Firdevs, c. 4, s. 51.

[378] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 197, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 120, Müslim, Sahih, c. 2, s. 700, Begavî, Mesâbıhu's-sünne, c. 1, s. 90.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/72.
[379] İbn Esir, Nihâye, c. 3, s. 462.
[380] Bakara: 273.
[381] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 384, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 132, Müslim, Sahih, c. 2, s. 719, Ebu Dâvucl, Sünen, c. 2, s. 118, Nesâ f, Sünen, c. 5, s. 85, Dârim f, Sünen, c. 1, s. 318.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/72.
[382] Ebu Dâ'vud, Sünen, c. 2, s. 95-96, Hâkim, Müstednek, c. 1, s. 389-390, Dârekutnî, Sünen, c. 2, s. 105-106, Münzirî, et-Tengıb vet^ertıb, c. 1, s. 556.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/73.
[383] Taberi, Tefsîr, c. 10, s. 189-190, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 289-290, Vâhidî, Esbâbu'n-nüzûl, s. 170-172, Zemahşerî, Keşşaf, c. 2, s. 203, Fahru'r-Râzî, Tefsîr, c. 16 s. 1 38-1 39, İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 283-285, Kurtubî, Tefsîr, c. 8, s. 209, Nesefî, Medârik, c. 2, s. 136-137, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 2, s. 374, Ebussuud, Tefsîr, c. 4, s. 85, Suyûtî, Dürru'l-mensur, c. 3, s. 260.
[384] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 290, Vâhidî, Esbâbu'n-nüzûl, s. 170, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 284, Suyûtî, Dürru'l-mensûr, c. 3, s. 260.
[385] Beyhaki, Delâil, c. 5, s. 290, Vahi df, E sbâbu 'n-n üzül, s. 170, Zemahşeri, Keş sâ f,c.2,s.203,Fahru'r-R âzf, Tefsîr, c. 16, s. 138, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 284, Nesefî, Medârik, c. 2, s. 137, Ebussuud, Tefsîr, c. 4, s.85, Suyûtî, Dürru'l-mensûr, c. 3, s. 260.
[386] Taberi, Tef sfr, c. 10, s. 189, B eyhaki, D el âil, c. 5, s. 290, Vahi df, E sbâb, s. 1 70, Zem ahşerf, Keşşaf, c. 2, s. 203, F ahru'r-Râzi, c. 16, s. 138, İbn Esîr, Usd, c. 1, s. 284, Kurtubî, Tefsîr, c. 8, s. 209, Nesefî, Medârik, c. 2, s. 137, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 2, s. 374.
[387] Ebussuud, Tefsir, c. 4, s. 85.
[388] Zemahşeri, Keşşaf, c. 2, s. 203, Fahru'r-Râzî, c. 16, s. 138, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 284, Kurtubî, c. 8, s. 209, Nesefi, Medârik, c. 2, s. 137.
[389] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 290, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 284.
[390] Taberî, Tefsîr, c. 10, s. 189, Vâhidî, Esbâbu'n-nüzûl, s. 170, Kurtubî, Tefsîr, c. 8, s. 209, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 374.
[391] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 284.
[392] Taberî, Tefsîr, c. 10, s. 189, Vâhidî, Esbâbu'n-nüzûl, s. 170, Beyhakî, D el âil, c. 5, s. 290, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 2, s. 374.
[393] Beyhakî, Delâil, c. 5, s. 290, Zemahşerî, Keşşaf, c. 2, s. 203, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 284, Kurtubî, Tefsîr, c. 8, s. 209.
[394] Taberî, Tefsîr, c. 10, s. 189, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 290, Vâhidî, Esbâbu'n-nüzûl, s. 170, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 284, Kurtubî, Tefsîr, c. 8, s. 209, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 2, s. 374, Ebussuud, Tefsîr, c. 4, s. 85.
[395] Taberî, c. 10, s. 189, Vâhidî, Esbâbu'n-nüzûl, s. 170, Kurtubî, c. 8, s. 209, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 374, Suyûtî, Dürru'l-menûr, c. 3, s. 260.
[396] Beyhakî, Delâil, c. 5, s. 290, Zemahşerî, Keşşaf, c. 2, s. 203, Fahru'r-Râzî, Tefsîr, c. 16, s. 138, Nesefî, Medârik, c. 2, s.137, Ebussuud, Tefsîr, c. 4, s. 85.
[397] Taberî, Tefsîr, c. 10, s. 189, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 290, Vâhidî, Esbâbu'n-nüzûl, s. 1 70-1 71, Zemahşeri, Keşşâf, c. 2, s. 203, F ahru'r-Râzî, Tefsîr, c. 16, s.

13 8, İ b n Esîr, U sdu'l-gâbe, c. 1, s. 284, Kurtubî, Tefsîr, c. 8, s. 209, Nesefi, Medârik, c. 2, s. 137, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 2, s. 374.
[398] Taberî, c. 10, s. 1 89, Beyhakî, c. 5, s. 290, Vâhidî, s. 1 71, Zemahşerî, c. 2, s. 203, Fahru'r-Râzî, c. 16, s. 138, İbn Esîr, c. 1, s. 284, Kurtubî, c. 8, s. 209, Nesefî, M edârik, c. 2, s. 137, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 2, s. 374, Ebussuud, Tefsîr, c. 4, s. 85.
[399] Tevbe: 103.
[400] Taberî, Tefsîr, c. 10, s. 189-190, Vâhidî, Esbâbu'n-nüzûl, s. 171, Zemahşerî, Keşşaf, c. 2, s. 203, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 284, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 2, s. 374.
[401] Zemahşeri, Keşşaf, c. 2, s. 203, Nesefî, Medârik, c. 2, s. 1 37.
[402] Taberî, Tefsîr, c. 10, s. 190-191, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 291-292, Vâhidî, Esbâbu'n-nüzûl, s. 171-172, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 284, Ebu'l-Fidâ, Tefsîr, c. 2, s. 374.
[403] Ahmed b. Hanbel. Müsned. c. 2. s. 357. Buhârî. Sahîh. c. 1. s. 14. Müslim. Sahîh. c. 1. s. 78. Nesâî. Sünen. c. 8. s. 117.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/73-78.
[404] Be yhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 190.
[405] İbn Habıb, Kitâbu'l-muhabber, s. 390.
[406] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 184, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 32.
[407] Semhûdi, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 280, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 413, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 148.
[408] İbn İshak, İbn Hişam, Sine, c. 3, s. *55,* Taberî, Târih, c. 3, s. 3, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 298, İbn Haldun, Târih, c.2,s.ks. 2,s.22.
[409] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 185, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 32.
[410] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 55, Vâkıdî, M egâzf, c. 1 , s. 1 85, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 32, Taberî, Târih, c. 3, s. 3, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 298, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 6, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 22.
[411] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 54-55, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 32, Taberî, Târîh, c. 3, s. 3, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 188, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 298, Zehebî, Megâzî, s. 126, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 22.
[412] Taberî, Tefsîr, c. 5, s. 134.
[413] E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 6.
[414] İbn İshak, İbn Hisam, c.3, s. 58, Taberî, c. 3, s. 3, İbn Esîr, c. 2, s. 143, İbn Seyyid, c. 1, s. 298, Zehebî, s. 126, Ebu'l-Fidâ, c. 4,5.6-7.
[415] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 193.
[416] Ahd-i atik, Tesniye.Bab: 20, Fıkra: 10-16.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/78-80.
[417] Vâkıdî, c. 1, s. 187, İbn Sa'd, c. 2, s. 32, Belâzurî, c. 1, s. 374, Beyhakî, c. 3, s. 191.
[418] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 58, Vâkıdî, M egâzî, c. 1 , s. 1 87, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 32, Taberî, Târih, c. 3, s. 3, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 143, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 299, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 7.
[419] Bu hân , Sahih, c. 5, s. 25, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1425, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 434, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 195, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 101, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 5.
[420] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 191 , İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 298-299.

[421] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 58, Vâkıdî, M egâzî, c. 1 , s. 1 87, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 32, Taberî, Târih, c. 3, s. 3, Hâkim, Müstedrek, s. 435, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 143, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 299, Zehebî, Megâzî, s. 128.
[422] Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 25, Müslim , Sahih, c. 3, s. 1 425, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 435, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 195, Zehebî, Megâzî, s. 128.
[423] İbn İshak, İbn Hisam , Sîre, c. 3, s. 58, Vâkidî, Megâzî, c. 1, s. 187, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 32, Buhârî, Sahih, c.5,s. 25, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1425, Taberî, Târih, c. 3, s. 3, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 191,195, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 143, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 299, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 7.
[424] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 58, Taberî, c. 3, s. 3, İbn Esîr, c. 2, s. 143, İbn Seyyid, c. 1, s. 299, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 7.
[425] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 25, Müslim , Sahih, c. 3, s. 1 425, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 191 , Zehebî, Megâzî, s. 128.
[426] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 58, Vâkıdî, M egâzf, c. 1 , s. 1 87, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 32, Taberî, Târih, c. 3, s. 3, İbn Esîr 1, c. 2, s. 1 43, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 299, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 7.
[427] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 58, Vâkıdî, c.1, s. 187, Taberî, c. 3, s. 3, İbn Seyyid, c. 1 , s. 299, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 7.
[428] Vâkıdî, Megâif, c. 1, s. 187, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 32, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 434.
[429] İbn İshak, İbn Hisam, c. 3, s. 58, Taberî, c. 3, s. 3, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 143, İ bn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 299, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 7.
[430] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 435.
[431] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.3,s.58, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 187, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 32, Taberî, Târih, c. 3, s. 4, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 435, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 199, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 143, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 299, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 7.
[432] 1 vesk: 60 sa'dır. 1 sa': 4 müd'dür. 1 müd: 1,5 veya 2 ntl'dır. (Abdurrrezzak, Musannef, c. 4, s. 142-143) 1 nti: 1 2 ukiyyedir. 1 ukiyye: 40 dirhem'dir. (Ffruzâbâdf, Kâmûsu'l-muhft, c. 3, s. 396).
[433] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 25, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1425, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 195-1 96, Zehebî, Megâzî, s. 128, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 5-6.
[434] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 59, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 188, Taberî, Târih, c. 3, s. 4, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 143, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 299, Zehebî, Megâzî, s. 131.
[435] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 25-26, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1425-1426.
[436] İ bn İ shak, İ bn H i şam, Sîre, c. 3, s. 60, Vâkıdî, M egâzf, c. 1 , s. 189-191, İ bn Sa'd, Tabak âtü'l -k übrâ, c. 2, s. 32-33, Taberî, Târih, c. 3, s. 4-5, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 155, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 144, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 300, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 7-8.
[437] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 466.
[438] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c. 3, s. 60, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 189-191, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 32-33, Taberî, Târih, c. 3, s. 4-5, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 155, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 144, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 300, Ebu'l-Fidâ, el- Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 7-8.

[439] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 62, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 191, Taberî, Târih, c. 3, s. 5, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 144, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 301, Zehebî, Megâzî, s. 131, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 5.
[440] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 1 02.
[441] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 192, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 34, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 154, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ.c. 9, s. 183.
[442] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 192.
[443] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 192, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 34, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 154, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 183.
[444] Aynı kaynaklar.
[445] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 192, E bu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 154, Beyhakî, Sünen, c. 3, s. 183.
[446] Vâkidi, Megâzî, c. 1, s. 192, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 34.
[447] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 34, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 154, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 183.
[448] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 34.
[449] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 192.
[450] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 192, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 34, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 154, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 183.
[451] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 192, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 183.
[452] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 34, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 183.
[453] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 3, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 31.
[454] İbn Sa'd. Tabakât. c. 2. s. 31.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/80-86.
[455] Belâzuıf, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 311, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 142.
[456] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 194, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 34-35, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 311, Beyhakî,Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 168, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 303, Kastalânî, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 118, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 415.
[457] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 194.
[458] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 194, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 35.
[459] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 194.
[460] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 194, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 35.
[461] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 35.
[462] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 194.
[463] Vâkidt, Megâzî, c. 1, s. 194, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 35.
[464] Vâkidi, Megâzî, c.1, s. 194-195.
[465] Vâkidi, Megâzî, c. 1, s. 195, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 35.
[466] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 195, Beyhaki, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 1 68.
[467] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/86-88.
[468] Vâkıdî, c. 1,s.195, İbn Sa'd, c. 2, s. 35, Beyhakî, c. 3,s.168,İbn E ar, t 2,s.16Ü,İbn Seyyid, d, s. 303.
[469] Vâkıdî, c. 1, s. 195, Beyhakî, c. 3, s. 1 68, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 160, Kastalânî, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 118, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 41 5.
[470] Vâkidi, c. 1, s. 195, İbn Sa'd, c. 2, s. 35.

[471] Vâkidt, Megâzî, c. 1,s.195, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 35, Ahmed b.Hanbel, Müsned, c. 3, s. 390, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 168, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 160, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 303, Zehebî, Megâzî, s. 202.
[472] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 1195, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 35, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 311, Beyhakî,Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 168, İbn E ar, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. Kadı lyaz, eş-Şifâ, c. 1, s. 80, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 303.
[473] Vâkıdî, c. 1, s. 195, İbn Sa'd, c. 2, s. 35, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 365, Belâzurî, c. 1, s. 3111, Beyhakî, c. 3, s.168, Kadı lyaz, c. 1, s. 80, İbn E ar, c. 2, s. 160, İbn Seyyid, c. 1 , s. 303, Zehebî, Megâzî, s. 202, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye,c.4,s.85.
[474] Vâkıdî, c. 1, s. 195, İbn Sa'd, c. 2, s. 35, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 365, Belâzurî, c. 1 , s. 311.
[475] Vâkıdî, c. 1, s. 195, İbn Sa'd, c. 2, s. 35, Belâzurî, c. 1, s. 311.
[476] Vâkıdî, c.1, s. 195, İbn Sa'd, c. 2, s. 35, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 390, Belâzurî, c. 1 ,s.311, Beyhakî, c. 3, s. 169, Kadılyaz, c. 1,s.8O, İbn E ar, c. 2, s. 160, İbn Seyyid, c. 1, s. 304, Zehebî, s. 202, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 85.
[477] Vâkıdî, c. 1 , s. 195, İbn Sa'd, c. 2, s. 35, Belâzurî, c. 1, s. 311, Beyhakî, c. 3, s. 169, Kadı lyaz, t 1,s. 80, İbn Esîr, c. 2, s. 160, İbn Seyyid, c. 1, s. 304.
[478] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 365, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 29, Kadı lyaz, eş-Şifâ, c. 1, s. 80, Zehebî, Megâzî, s.202, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 85, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1,s.415.
[479] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 365.
[480] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 1, s. 195, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 169, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 160.
[481] Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 3, s. 365, H â kim , M üstedrek, c. 3, s. 29-30, Zehe bf, Megâzi, s. 2 02, Ebu'l-F idâ, el-Bi dâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 85, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 415.
[482] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 195-196, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 35, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 169, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 304.
[483] Vâkıdî, M e gâzf, c. 1, s. 19 6, İ bn S a'd, Tabak âtü'l-k übrâ, c. 2, s. 3 5, Bel âzu rf, E nsâ bu'l-eşrâf, c. 1, s. 311, Be yhak f, D el âil, c. 3, s. 169, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 304, Kastalânî, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 118.
[484] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 215-21 6, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 61-62, Ahmed b.Hanbel, Müsned, c. 3, s. 364-365, 390, Ta ben, Târîh, c. 3, s. 40, İbn Hazm, Cevâmiu's-a^re, s. 183, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 374, 375, 376, İbn EaY, Kâmil, c. 2, s. 174, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 52, Zehebî, Megâzî, s. 201-202, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 84-85.
[485] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/88-90.
[486] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 160-163.
[487] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c. 3, s. 286, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 381, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 26, Taberî, Târih, c. 3, s. 6, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 37.
[488] Taberî, Târih, c.3, s. 7.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/90.
[489] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 160-163.
[490] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 26, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 37, Zehebî, Megâzî, s. 285, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 138.

[491] İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 24.
[492] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 91.
[493] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 286, Taberî, Târîh, c. 3, s. 7, İbn Hazm , Cevâmiu's-Sîre, s. 1 98, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 34, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 146, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 137.
[494] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 286, Taberî, Târîh, c. 3, s. 7.
[495] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 286-287, Taberî, c.3, s. 7, İbn Hazm, s. 198, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 34, İbn Esîr, c. 2, s. 146, Zehebî, Megâzî, s. 283, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 137.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/90-91.
[496] Taberî, Târîh, c. 3, s. 6.
[497] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 287, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 391, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 91, Taberî, Târîh,c. 3, s. 7, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 34, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 1 98, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 146, Zehebî, Megâzî, s.283-284, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 137.
[498] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.3, s. 287, Taberî, Târih, c.3, s. 7.
[499] Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 26-28, Taberî, Târîh, c. 3, s. 6-7, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 80, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 37-38, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 147-148, Zehebî, Megâzî, s. 285-286.
[500] İbn İshak, İbni Hişam, Sîre, c. 3, s. 288, Vâkıdî, M egâzf, c. 1, s. 393, İ bn S a'd, Tabakâtü'l-kü brâ, c. 2, s. 91, Taberî, T ârfh, c. 3, s. 8, Beyhakî, Delâilü'n-nübüwe, c. 4, s. 38, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 148, Zehebî, Megâzî, s. 284, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 137-138.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/91-94.
[501] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 288-289, Taberî, Târîh, c. 3, s. 8, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 138.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/94.
[502] İbn İshak, İbn Hişam.Sîre, c. 3, s. 62-63, Taberî, Târih, c. 3, s. 5, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1463, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 200, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 1 44, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 301, Zehebî, Megâzî, s. 131.
[503] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 63, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 191, Taberî, Târih, c. 3, s. 5, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvıe,c. 3, s. 200, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1463, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 144, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 301, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 5.
[504] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 62, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 191-192, Taberî, Târih, c. 3, s. 5, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 200, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1464, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 144, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 301, Zehebî, Megâzî, s. 1 31, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 5.
[505] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/94-95.
[506] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 82.
[507] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 82, Ahmedb. Hanbel, Müsned.c. 1 , s. 12, Buhârî, SahîVı, c.5, s. 17, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 423, Nesâî, Sünen, 6, s. 78, Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliya, c. 1, s. 361.
[508] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 82-83, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 423.
[509] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 83.

[510] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 384.
[511] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 402, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 384.
[512] İbn Sa'd. Tabakâtü'l-kübrâ. c. 8. s. 83.
[513] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/95-97.
[514] Belâzurî, Ensâbu'l-esrâf, c. 1, s. 311, İbn Haim, Cevâmiu's-Sîre, s. 154.
[515] Vâkıdî, c. 1, s. 196, İbn Sa'd, c. 2, s. 35, İbn Seyyid, c. 1, s. 304.
[516] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 196, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 35, Zehebî, Megâzî, s. 11 5.
[517] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 50, İbn Sa'd, c. 2, s. 35, Belâzurî, c. 1, s. 311.
[518] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 35.
[519] Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 252.
[520] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 196, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 35, Belâzurî, Ensâb, c. 1 , s. 311, İbn Esîr, Kâmil, c. 1, s. 142, İbn Seyyid, Uyun, c. 1 , s. 304..
[521] Vâkıdî, c. 1, s. 196, 197, İbn Sa'd, c. 2, s. 35-36, Belâzurî, c. 1, s. 311, İbn Esîr, c. 2, s. 142, İbn Seyyid, c. 1, s. 304, Kastalânî, c. 1, s. 119, Diyarbekrî, c. 1, s. 416.
[522] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 50, Taberî, c. 3, s. 2, Beyhakî, c. 3, s. 172.
[523] Vâkıdî, c. 1, s. 196, İbn Sa'd, c. 2, s. 36, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 304.
[524] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 196.
[525] Vâkıdî, c.1, s. 196, İbn Sa'd, c. 2, s. 36, Belâzurî, c. 1, s. 311, İbn Esîr, c. 2, s. 142, İbn Seyyid, c. 1, s. 304, Kastalânî, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 119, Diyarbekrî, c. 1, s. 416.
[526] İbn İshak, İbn Hişam , c. 3, s. 50, Vâkıdî, c. 1, s. 197, İbn Sa'd, c. 1, s. 36, Belâzurî, c. 1, s. 311, Taberî, c. 3, s. 2, Beyhakî, c. 3, s. 172, İbn Hazm.s. 153-154, İbn Esîr, c. 2,5.142, İbn Seyyid, c. 1, s. 304, Zehebî, s. 115, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 3.
[527] Vâkıdî, c. 1,s.197, İbn Sa'd, c. 2, s. 36, Belâzurî, c. 1, s. 311, Beyhakî, c. 3, s. 172, İbn Esîr, c. 2, s. 142, İbn Seyyid, c. 1. s. 304. Zehebî. s. 115.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/97-98.
[528] Vâkıdî, c.1, s. 3, İbn Sa'd, c. 2, s. 36, Beyhakî, c. 3, s. 171, İbn Sey/id, c. 1, s. 305, Zehebî, s. 124, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s.5.
[529] Taberî, Târîh, c. 3, s. 6, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 23.
[530] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 53, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 171, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1 , s. 416.
[531] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 36, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 374.
[532] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 64, Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 199-200, İbn Sa'd, Tabak ât, c. 2, s. 37, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 31 2, Taberî, Târîh, c. 3, s. 9-10, İbn Seyvid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 2, Zehebî, Megâzî, s. 134-135.
[533] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 53, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 197, Taberî, Târîh, c. 3, s. 5, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 170, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 304, Zehebî, Megâzî, s. 124, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 23.
[534] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 197-198, Taberî, Târîh, c. 3, s. 5-6.
[535] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 53, Taberî, Târîh, c. 3, s. 5, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 170, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c.1, s. 304.
[536] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 198, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 36, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 305, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 416.
[537] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 53, Taberî, Târîh, c. 3, s. 5, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 170, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 304, Zehebî, Megâzî, s. 124, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye vıe'n-nihâye, c. 4, s. 4, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 416.

[538] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 53, Taberî, Târîh, c. 3, s. 5.
[539] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 197-198, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 1 71.
[540] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 198, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 36, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvıe, c. 3, s. 171.
[541] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 53, Vâkıdî, Megâzf, c. 1 , s. 1 98, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 36, Taberî, Târih, c. 3, s. 6, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 1 71, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 305.
[542] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 198, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 36, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 376, Taberî, Târîh, c. 3, s. 6,Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 1 71, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1 , s. 305.
[543] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 198, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 36, Taberî, Târîh, c. 3, s. 6, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvie, c. 3, s.171, İ bn S eyyid, U yûn u'l-ese r, c. 1, s. 3 05, E bu'l-F idâ, el-Bi dâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 5, D iyarbek rf, T ârfhu 'l-ham fs, c. 1, s. 416.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/98-101.
[544] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 19.
[545] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 1 66.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/101.
[546] Ibn Sa'd. Tabakât. c. 8. s. 278. 279. Ahmed b. Hanbel. Müsned. c. 6. s. 339.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/101.
[547] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 12, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 105-107, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1056-1057, Nesâî, Sünen, c. 7, s. 166.
[548] Mâlik, Muvatta', c. 2, s. 501 .
[549] Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 302-304.
[550] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 1 65.
[551] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 98, Buhârî, Edebü'l-müfred, s. 213-214, Hâkim , Müstedrek, c. 3, s. 1 65, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 384, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 10, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 165, Hatfb et-Tebrizi, Mişkâtü'l-mesâbfh,c. 2, s. 440.
[552] Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 288, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 306.
[553] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 194, Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 287, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 204.
[554] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 1 66, Hatfb et-Tebrizf, Sünenü'l-kübrâ, c. 2, s. 439.
[555] Mâlik,Muvatta',c.2, s. 501, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 383, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 9, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 304.
[556] Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 99, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 304.
[557] Nesâî, Sünen, c. 7, s. 1 66, Hâkim, Müstedrek, c. 4, s. 237, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 383, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2,s. 9, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 164.
[558] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 418.
[559] Abdurrezzak, Musannef, c. 11, s. 174, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 75.
[560] Abdurrezzak, Musannef, c. 11, s. 174, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 264, Buhârî, Sahîh, c. 7, s. 143, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 107.
[561] Ahmed b. Hanbel. Müsned. c. 5. s. 9.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/102-103.
[562] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 164.

[563] **Abdurrezzak, Musannef.c. 11, s. 453, Ahmed b.Hanbel, Müsned, c. 4, s. 307, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 217, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 659.**
[564] **Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 1 64, 217, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 168.**
[565] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 283.**
[566] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 108, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 660, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 384, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ. c. 3. s. 167.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/104.
[567] **Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 657, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 167.**
[568] **Ahmed b. Hanbel, Müsned.c. 5, s. 369, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 661 , İbn Abdilberr, İsti âb, c. 1, s. 391, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 19, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 168, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 180.**
[569] **Ahmed b. Hanbel, Müsned.c. 2, s. 331, Tirmizî,Sünen, c.5, s.657, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 168, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 180.**
[570] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 85, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 217, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 657, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1 , s. 391, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 29.**
[571] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 288, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 51, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 1 71, İbn Asâkir, Târih, c. 4, s. 205, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 179.**
[572] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 62, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 656, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 391, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 19, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 168, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 184.**
[573] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 185, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1871, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 225.**
[574] **Müslim, Sahih, t 3, s. 1883, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 147.**
[575] **M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/104-105.**
[576] **İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 3, s. 21 5, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 409, 476, Buhârî, Sahîh, c. 2, s. 1 34.**
[577] **İbn Ebi Şeybe, c. 3, s. 214, 215, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 476, Buhârî, c. 2, s. 134, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 325.**
[578] **Mâlik,Muvatta', c. 2, s. 1000, Nesâî, Sünen, c. 5, s. 106.**
[579] **Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 409, Buhârî, c. 2, s. 135, c. 4, s. 36, Müslim, c.2,s. 751, Dârimî, c.2,s. 325.**
[580] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 200.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/106.

UHUD SAVAŞI

Uhud Savaşının Tarihi

Uhud savaşı; Buhran seferinden dönüldükten sonra,[1], Hicretin 3. yılında,[2] Recep, Şaban ve Ramazan ayları çıktıktan sonra,[3] Şevval ayında.[4] Cumartesi günü yapılmıştır.[5]

Savaşın Mevkii

Uhud; Medine şehrinin şimalinde, Medine'ye uzaklığı 1 mile yakın, kırmızımsı, mübarek bir dağdır.[6]

Uhud Savaşının Sebebi

Kureyş müşriklerinin ileri gelenlerinden Ebu Süfyan'ın Kureyş müşriklerine ait ticaret kervanını Bedir'den kaçırıp Mekke'ye ulaştırdığı, Müslümanlarla çarpışmak üzere Mekke'den gelen müşrik ulularından öldürülenler Bedir kuyusuna atıldıkları, kaçıp kurtulanlar da Mekke'ye döndükleri zaman,[7] Kureyş müşriklerinden:
1- Abdullah b. Ebu Rebia,
2- İkrime b. Ebu Cehil,
3- Safvan b. Ümeyye,[8]
4- Esved b. Muttalib,
5- Cübeyr b. Mut'im,
6- Haris b. Hişam,
7- Huvaytıb b. Abduluzzâ,
8- Huceyr b. Ebu İhab[9]
ve Kureyşlilerden babaları, oğulları ve kardeşleri Bedir'de öldürülmüş bulunan daha birtakım kişiler, Ebu Süfyan'ın yanına vardılar.
Kureyşlilerin ticaret kervanına aitolup[10] Dârü'n-Nedve'de tutulmakta olan[11] ticaret malları hakkında, Ebu Süfyan'la konuştular:
"Ey Ebu Süfyan! Senin Şam'dan getirip Dârü'n-N edve'de tuttuğun şu ticaret kervanındaki mallar, iyi bilirsin ki, Mekkelilerin, Kureyşlilerin ticaret kervanına aittir. Onlar bu ticaret mallanyla Muhammed'e karşı büyük bir ordunun hazırlanmasını candan, gönülden arzu etmektedirler.
Babalarımızdan, oğullarımızdan, kabilelerimizden nice kimselerin öldürülmüş olduklarını görmüş bulunuyorsun" dediler.
Ebu Süfyan, onlara:
"Kureyşliler bu fedakârlığı göze alıyorlar mı? Buna gönüllü ve istekliler mi?" diye sordu.
"Evet!" dediler.[12]
Bunun üzerine, Ebu Süfyan:
"Zaten ben bunu özleyenlerin ve kabul edecek olanların ilkiyim!
Abdi Menaf oğulları da benimle birliktedir. [13]
Vallahi, asıl mahvolan ve öcü alınacak olan, benim: Oğlum Hanzale ve kabilemin en şerefli kişileri Bedir'de öldürüldü!" dedi.[14]
Yukarıda adları anılan Kureyş müşrikleri ticaret kervanında malları bulunan Kureyşlilerle de konuştular ve:
"Ey Kureyş topluluğu! Muhammed sizi büyük bir musibete uğratmış, sizin en hayırlılarınızı öldürmüş bulunmaktadır! Öyle ise, ona karşı yapılacak savaşta bu mal ile bize yardım ediniz. Umulur ki, bizden öldürdüğü kimselerin intikamını, ondan böylece alırız!" dediler.
Kureyşliler de, istenilen yardımı yaptılar.[15]
Ticaret malları 1000 deve yükü ve 50.000 dinar (altın) sermayeli idi.[16]
Ticaret malları altın karşılığında satılıp, bir altına bir altın kazanç sağlandı.
Peygamberimiz Aleyhisselamla yapılacak savaşa sadece kazancın bağışlandığı bildirildiği gibi, kazançla birlikte sermayenin de bağışlandığı da bildirilmektedir. [17]
Bazı ilim adamlarına göre bu sebeple nazil olan âyette,[18] şöyle buyurulmaktadır:

"Şüphe yok ki, Allah yolundan alıkoymak için mallarını sarfedenler, onu yine de sarfedecekler. Sonra, bu, onlara yürek acısı olacak! Nihayet, mağlup olacaklar. Küfürlerinde ısrar edenler, toplanıp Cehenneme sevk edilecek, sürüleceklerdir"![19]

Kureyş Müşriklerinin Peygamberimiz Aleyhisselamla Çarpışma Hazırlığına Girişmeleri

Ebû Süfyan'ın önderliğindeki Kureyş müşrikleri, Peygamberimiz Aleyhisselamla yapacakları savaşla ilgili malî gücü ticaret kervanından sağlayınca, Kinanelerden ve Tihame halkından da askerî destek sağlamak üzere harekete geçtiler.[20]
Amr b. Âs ile Hübeyre b. Ebi Vehb'i, Abdullah b. Zibârâyı ve Ebu Azze'yi, çevredeki Arapları yardıma çağırmaları için görevlendirdiler.[21]
Müsafi' b. Abdi Menaf da, Benî Malik b. Kinanelere gidip, söylediği şiirlerle onları Peygamberimiz Aleyhisselamla savaşmaya davet ve teşvik etti.[22]
Ebu Azze, "Muhammed'in bana Bedir günü iyiliği var. Kendisine karşı hiçbir zaman düşmanlık yapmamaya yeminliyim" diyerek, bir müddet kaçınıp, propaganda gezisine çıkmaya yanaşmadı.[23]
Ebu Azze Bedir'de alınan esirler arasında iken, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Benim fakir, çoluklu çocuklu, muhtaç olduğumu iyi bilirsin! Lütfet de, benden kurtulmalık akçesi isteme. Beni serbest bırak" diyerek yalvarmış, Peygamberimiz Aleyhisselam da onu kurtulmalık akçesi alınmaksızın serbest bırakmıştı.
Safvan b. Ümeyye, ona:
"Ey Ebu Azze! Sen şair bir adamsın! Bizimle birlikte propagandaya çık. Bize dilinle yardımcı ol" dedi.
Ebu toe:
"Muhammed'in bana iyiliği var. Ben onun karşısında görünmek istemem" dedi.
Safvan b. Ümeyye:
"Peki! Dilinle yardım etme. Fakat, yanımızda bulun, bize şahsınla, görüntünle yardımcı ol! Eğer bu seferden sağ ve salim dönersem, seni zengin etmeyi, ölürsen senin kızlarını kendi kızlarımla varlıkta ve bollukta aralarında fark gözetmeden geçindirmeyi, Allah boynumun borcu kılsın!" dedi.[24]
Ebu Azze yine yanaşmadı.
Ertesi günü, Safvan b. Ümeyye, Cübeyrb. Mut'im'le birlikte onun yanına vardılar.
Safvan, önceki sözünü tekrarladı.
Ebu Azze yine yanaşmadı.
Cübeyrb. Mut'im de, gerektiğinde kendisini geçindireceğine söz verince, Ebu *Azıe* dayanamadı ve "Çıkıyorum!" dedi.[25]
Tihameye giderek söylediği şiirlerle Benî Kinaneleri Peygamberimiz Aleyhisselamla savaşmaya davet ve teşvik etti.[26]
Bunların davet ve teşvikleri neticesinde Sakîflerden, Kinanelerve daha başkalarından birçok topluluklar Mekke'de toplandı.[27]
Cübeyr b. Mut'im; mızrak atmakta ve attığı yerden vurmakta mahir olan kölesi Vahşi'yi yanına çağırıp, ona:
"Halk ile birlikte savaşa çık! Muhammed'in amcası Hamza'yı, amcam Tuayme b. Adiyy'in yerine öldürürsen, sen azadsın" demişti.[28]
Ebu Süfyan'ın karısı Hind de, Vahşi'ye rastladıkça:
"Ey Ebu Deşme! Şifa ver, şifalan!" der,[29] Hz. Hamza'yı öldürmeye teşvik ederdi.[30]

Ebu Âmir'in Müşriklere Yardım Edişi

Peygamberimiz Aleyhisselam Medine'ye hicret edip geldiği zaman, Dubay'a oğullarından Ebu Âmir Abdi Amr b. Sayfî kıskançlık ve kızgınlığından dolayı ne yapacağını şaşırmış, Peygamberimiz Aleyhisselamdan uzak kalmış olmak için, Evs kabilesinden kendisine uyan elli kişiyle birlikte Mekke'ye çekip gitmiş.[31] müşriklerle işbirliği yapmaktan geri durmamış, onların yanından ayrılmamıştır.[32] Müşriklere:

"Ben, kavmimin [Ensarın] yanına varacak olursam, onlardan iki kişi bile bana aykırı davranmaz.[33]

İşte kavmimden şu yanımda bulunan kişiler söylesinler!" der, yanındaki elli kişi de onun sözünü doğrularlardı.

Bunun için Kureyşliler Ebu Âmir'in Uhud savaşında kendilerine büyük çapta yardımının dokunacağı umuduna düşmüşlerdi.[34]

O da, yanındaki elli kişiyle birlikte Uhud savaşına katıldı.[35]

Savaş İçin Toplananların Sayıları ve Teçhizatları

Savaş için toplanan müşriklerin sayısı üç bin idi ve daha da çoktu. Bunlardan yüzü Sakif kabilesin-dendi.
Atların sayısı ikiyüz idi.
Develerin sayısı üç bin idi.
Askerlerin yediyüzü zırhlı idi.[36]
Yanlarında pek çok silah ve askerî malzeme de mevcuttu.[37]

Kureyş Askerlerinin Yola Çıkışı

Kureyş müşrikleri EbuSüfyan'ın kumandası altıncia,[38] olanca savaş ve savunma güçleri, hiddet ve şiddetleriyle, kendilerine katılan Benî Kinanelerve Tihame halkıyla ve onlara tâbi olanlarla beraber yola çıktılar.
Erkeklerin savaştan kaçmamaları, onlara cesaret vermeleri için, bazı erkeklerde kadınlarını kendileriyle birlikte develer üstünde hevdeçler içinde yola çıkardılar.[39]
Nevfel b. Muaviye kadınların orduya katılmalarının sakıncalı olacağını ileri sürmüşse de, kabul edilmeyerek;
1- Ebu Süfyan b. Harb, kansı Hind binti Utbe ile,
2- İkrime b. Ebu Cehil, kansı Ümmü Hakim binti Harisle,
3- Haris b. Hişam b. Mugîre, kansı Fâtıma binti Velid b. Mugîre ile,
4- Salvan b. Ümeyye, karısı Bene binti Mes'ud ile,
5- Amr b. Âs, karısı Reyta[40] binti Münebbih ile,
6- Talha b. Ebi Talha, karısı Sülâfe binti Sa'd ile,
7- Mus'ab b. Umeyr'in annesi Hunas binti Malik, oğlu Ebu Aziz b. Umeyr ile,
8- Amre binti Alkame, yalnız başına,[41]
9- Haris b. Süfyan, kansı Remle binti Tarık'la,
10- Kinane b. Ali b. Rebia, karısı Ümmü Hakim binti Tânk'la,
11- Süfyan b. Uveyf, kansı Kuteyle binti Amr ile,
12-13- Numan ve Cabir kardeşler, anneleri Duğunniye ile,
14- Gurab b. Süfyan, kansı Amre binti Hâris'le[42] daha başkaları da, kanlarıyla birlikte yola çıktı lar.[43] Kureyş ordusuna katılan kadınların sayısı onbeş idi.[44] Kureyş ordusuna katılan bu kadınlar, yanlarına defler de almışlardı.[45]
Onlar Bedir'de öldürülmüş olanları anacak,[46] ağlayacak,[47] erkekleri çarpışmaya kışkırtacaklardı.[48]

Müşriklerin Sancaktarları

Dârü'n-NecVe'de bağlanan üç sancaktan birincisini Süfyan b. Uveyf,

Birisini Ehâbişten bir adam[49]

Birisini de Talha b. Ebi Talha taşımakta idi.[50]

Müşriklerin Tutum ve Davranışlarını Hz. Abbas'ın Peygamberimiz Aleyhisselama Bildirişi

Peygamberimiz Aleyhisselamın amcası Hz. Abbas; Peygamberimiz Aleyhisselamın emriyle Mekke'de oturmakta, oradaki Müslümanlara kuvvet ve destek olmakta ve Mekke'de olup bitenleri Medine'ye bildirmekte idi.
Medine'ye gelmek istediği zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Sen bulunduğun yerde daha güzel cihad etmektesin. Senin Mekke'de oturman daha hayırlıdır" diye cevap yazdırmıştı.[51]
Hz. Abbas, Kureyş müşriklerinin çarpışmak için hazırlanıp Medine'ye yürüyecekleri sırada, durumu Peygamberimiz Aleyhisselama acele yazarak bildirdi.[52] Hz. Abbas, yazıp mühürlediği ve üç gün içinde Peygamberimiz Aleyhisselama yetiştirilmek şartıyla Gıfâr oğullarından kiraladığı bir adama teslim ettiği yazısında şöyle dedi:
"Kureyşliler senin üzerine yürümek üzere derlenip toplanmışlardır.[53] Üzerine yürüdükleri, geldikleri zaman, yapabildiğini, yapabileceğini yap![54] Hazırlanmakta onlardan öne geç, onlardan önce davran.[55]
Sana doğru yönelmiş bulunuyorlar. Üç bin kişidirler.
İkiyüz atlıları,
Yediyüz zırhlıları,
Üç bin develeri var.
Bütün silahlarını yanlarına almışlardır."
Hz. Abbas'ın gönderdiği adam Peygamberimiz Aleyhisselamı Medine'de bulamayınca, Küba'ya gidip, Küba mescidinin kapısından çıktığı ve merkebinin üzerinde bulunduğu sırada, yazıyı Peygamberimiz Aleyhisselama verdi.
Medineli Ensardan Übeyy b. Ka'b, yazıyı Peygamberimiz Aleyhisselama okudu.
Peygamberimiz Aleyhisselam yazı muhteviyatının gizli tutulmasını, hiç kimseye açıklanmamasını Übeyy b. Ka'b'a hatırlattıktan sonra, Ensardan Sa'd b. Rebi'in evine gitti ve ona:
"Evde yabancı kimse var mı?" diye sordu.
Sa'd b. Rebi': "Hiç kimse yoktur! İstediğini konuşalım" dedi.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam ona Hz. Abbas'ın yazısını haber verdi.
Sa'd b. Rebi':
"Yâ Rasûl ali ah! Vallahi, ben bunun hayırlı olacağını umuyorum!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, bu haberi gizli tutmasını Sa'd b. Rebi'den de istedi ve acele Medine'ye döndü.
Peygamberimiz Aleyhisselam Sa'd b. Rebi'in evinden dışarı çıkınca, Sa'd b. Rebi'in zevcesi Amre içeri girdi ve:
"Resûlullah Aleyhisselam sana ne söyledi?" diye sordu.
Sa'd b. Rebi':
"Bu seni ilgilendirecek birşey değil!" dedi.
Kadın:
"Ben sizin bütün konuştuklarınızı dinledim!" dedi ve işittiklerini anlattı. Sa'd b. Rebi' "İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn" âyetini okuyup:

"Ben senin işini Resûlullah Aleyhisselama söylerim" dedi ve kadını sıkıca tutup köprüde Peygamberimiz Aleyhisselama kavuştu ve:
"Yâ Rasûlallah! Karım sordu. Ben senin bana söylediklerini ona söylemedim. Gizli tuttum. Fakat, o 'Resûlullahın söylediklerini işittim!' diyerek hepsini dile getirdi.
Yâ Rasûlallah! Bu yolda senin sımnı ben açığa vurmuş olduğumu sanıyor ve korkuyorum!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bırak! Kadın evine gitsin!" buyurdu.[56]
Kureyş müşriklerinin Medine üzerine yürüdüğü haberi halk arasında birden yayılıverdi.
Medineli Yahudilerle münafıklar, korkularından titrediler ve sarsıldılar.[57]
"Muhammed'e, hiç de, istediği, hoşlandığı birşey gelmedi![58]
Mekke'den gelen şu adam, Muhammed'e hiç de iyi bir haber getirmedi!" dediler.[59]

Kureyş Müşrikleri Medine Yolunda

Kureyş müşriki erinin konakladıkları her yerde, kadınlar Bedir'de öldürülmüş olanları anmakta, yanlarındaki deflerle erkekleri çarpışmaya kışkırtmakta idiler. Her konak yerinde develer boğazlanıyor, yenilip içiliyordu.
Müşriklerin ordusu Ebvâ köyüne uğradıkları zaman, Kureyş müşrikleri birbirlerine:
"Siz kadınlarınızı yanınıza alarak çarpışmaya çıkmış bulunuyorsunuz. Biz kadınlarımızın hasımlarımıza esir düşmelerinden korkuyoruz.
Geliniz! Muhammed'in annesinin kabrini açıp kemiğini çıkaralım!
Çünkü kadın, en nazik, en esirgenilen bir varlıktır.
Eğer kadınlarımızdan herhangi birisi Muhammed'in eline esir düşerse, dersiniz ki: 'Bu, senin annenin çürük kemiğidir.'
Eğer dediğiniz gibi o annesi için hayırlı ise, size annesinin kemiği karşılığında kadınlarınızı geri verir.
Sizlerden birinin kadınını esir etmeye muvaffak olamadığı takdirde, annesine hayırlı, yararlı ise, annesinin kemiğini kurtarmak için size pek çok mal öder!" dediler.[60]
Ebu Süfyan'ın karısı Hind de:
"Eğer siz Muhammed'in annesinin kabrini açar, araştırır, onun kemiklerinden birer parça elde edecek olursanız, bunlar, sizlerden esir düşecek her insan için birer fidye (kurtulmalık akçesi) olur!" dedi.[61]
Ebu Süfyan, Kureyş müşriklerinin ileri gelenleriyle konuştu.[62]
Onlar:
"Sakın sen bu kapıyı üzerimize açma![63] Bundan hiçbir şey almayın! Eğer biz bunu yapacak olursak,[64] Bekir oğulları ,[65] Huzaalarda[66] ölülerimizin kabirlerini açarlar!" dediler.[67]

Evs b. Abdullah'ın, Kureyş Müşriklerinin Medine'ye Doğru Gelmekte Olduklarını Peygamberimiz

Aleyhisselama Haber Vermek Üzere Kölesi Mes'ud'u Salışı

Arc mevkiinde oturan Evs b. Abdullah el-Eslemî, Kureyş müşriklerinin Medine'ye doğru gelmekte olduklarını haber vermek üzere, kölesi Mes'ud b. Huneydeyi acele Peygamberimiz Aleyhisselama gönderdi.[68]

Müşriklerin Uhud'daki Karargâhları

Kureyş müşrikleri, Medine hizasına geldiler. Kanatta Sebha vadisi kenarında, Medine karşısındaki Ayneyn diye anılan tepenin yanına kondular.[69]

Medine'de Bazı Tedbirler Alınışı

Evs ve Hazrec kabileleri liderlerinden Sa'd b. Muaz, Useyd b. Hudayr, Sa'd b. Ubâde ve daha başkaları müşriklerin Medine'ye bir baskın yapmalarından korkarak silahlandılar, Cuma gecesini Mescidde Peygamberimiz Aleyhisselamın kapısı önünde geçirdiler. Medine'de, o gece sabaha kadar nöbet tutulup beklendi.[70]

Peygamberimiz Aleyhisselam Fadâle'nin oğulları Enesve Mûnis'i ve aynca Hubab b. Münzir'i gözcü olarak saldı, müşrikler hakkında bilgi edindi.[71]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Gördüğü Rüyayı Anlatıp Savaş Hakkındaki Görüşünü Açıklayışı

Peygamberimiz Aleyhisselam, Cuma gecesinde bir rüya gördü.[72] Müslümanlara:
"Vallahi ben hayırlı bir rüya görmüş bulunuyorum: Boğazlanmış bir bakar (öküz) gördüm! Kılıcımın ağzında bir kırık, gedik gedilmiş olduğunu gördüm. Ben elimi korunulacak bir zırhın içine soktuğumu da gördüm!" buyurdu.[73]
Başka bir rivayete göre; Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben kendimi sağlam bir zırh içinde gördüm.
Kılıcım Zülfikar'ın ağzında bir gedik açıldığını gördüm!
Boğazlanmış bir sığır gördüm!
Arkasından da bir koç gördüm!" buyurdu.[74]
"Yâ Rasûlallah! Bunları nasıl yorumladın?" diye sordular.[75]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sağlam zırh giyinmemi, Medine'ye yordum!" buyurdu.[76]
"Bana ait bir öküzün boğazlandığını görmekliğim, ashabımdan bazı kişilerin öldürülmeleridir!
Kılıcımın ağzında bir gedik açıldığını görmekliğim de Ehl-i Beytimden bir zâtın öldürülmesidir" buy urdu.[77]
Peygamberimiz Aleyhisselamın:
"Rüyada kılıcımı yere çarptım, ağzı kırıldı.
Bu, Uhud günü mü'm ini erden bazılarının şehit olacaklarına işarettir!
Kılıcımı tekrar çarptım, eski düzgün haline döndü.
Bu da, Allah'tan bir fetih geleceğine, mü'minlerin toplanacağına işarettir!" buyurduğu da bildirilmektedir.[78]
Peygamberimiz Aleyhisselam, gördüğü rüyadan dolayı, Kureyş müşriki eriyle Medine dışında çarpışmayı uygun görmemekte idi.[79]
"Eğer müşrikleri kondukları yerde kendi hallerine bırakıp Medine'de müdafaada kalmanızı uygun görürseniz, onlar orada kalırlarsa, kötü ve zor bir durumda kalmış olurlar.[80]
Eğer üzerinize yürür, Medine'ye girerlerse onlarla şehir içinde savaşırız.[81] Çünkü sokaklarda çarpışma usulünü biz onlardan daha iyi biliriz.[82] Onlan kalelerin, yüksek köşklerin üzerinden de oka, taşa tutarız!" buyurdu.[83]
Gerçekten de, Medine'nin her köşesi, birbirine bitişik sık evlerle, birer kale gibi idi.[84]

Müslümanların Savaş Hakkındaki Görüşleri

Peygamberimiz Aleyhisselam, Müslümanlardan, müşriklerle savaş hususundaki görüşlerini kendisine bildirmelerini istedi.[85]
Bedir savaşına katılma fırsatını kaçırmış olanlardan Uhud'da ve başka savaşlarda Yüce Allah'ın kendilerini şehitlikle şereflendireceği bazı Müslümanlar
"Yâ Rasûlallah! Bizi düşmanlarımızın karşısına çıkar! Bizim onlardan korktuğumuzu ve zayıf olduğumuzu anlamasınlar!" dediler.
Abdullah b. Übeyy b. Selûl ise Peygamberimiz Aleyhisselamın görüşünde idi:
"Yâ Rasûlallah! Medine'de kal! Sakın onlara karşı çıkma!
Çünkü, vallahi, biz ne zaman Medine'den düşmanımıza karşı çıkmışsak, muhakkak musibete ve yenilgiye uğramışızdır.
Bilakis, ne zaman da düşmanımız Medine'ye girip bizimle çarpışmışsa, musibete ve yenilgiye uğramıştır.
O halde, yâ Rasûlallah! Sen onları kendi hallerine bırak!
Eğer üzerimize yürür, şehrimize girerlerse, erkekler onlarla yüzyüze çarpışırlar, kadınlar ve çocuklar da damlardan onların üzerlerine taş yağdırırlar.
Eğer Medine'ye saldırmadan dönüp giderlerse, umduklarına eremeden, birşey elde edemeden, geldikleri gibi dönüp geri gitmiş olurlar" dedi.[86]
Müslümanlardan bazıları da:
"Yâ Rasûlallah! Vallahi, onlar (müşrikler), Cahiliye devrinde bile üzerimize yürüyüp girememişlerdir. İslâmiyet devrinde nasıl girebiliri er?[1]" dediler.[87]
Muhacir ve Ensarın yaşlılarından bazıları ise, Peygamberimiz Aleyhisselamın görüşünde idiler.
Hz. Hamza ile Evs ve Hazrec'den Numan b. Malik, Sa'd b. Ubâde ve daha başkaları da, gençlerin düşmanı Medine dışında karşılama yönündeki görüşlerini benimsediler ve:
"Yâ Rasûlallah! Düşmanımızın karşısına çıkmazsak, onlar, bizim kendileriyle karşılaşmaktan korktuğumuzu sanırlar. Bu da, onlara bize karşı cür'et ve cesaret kazandırmış olur. Yüce Allah bizi Bedir günü üçyüz küsur kişilik bir cemaatle onlara muzaffer kıldı. Bugün ise, biz daha çok sayıda kişileriz!" dediler.
Ebu Saîd el-Hudrînin babası Malik b. Sinan da:
"Yâ Rasûlallah! Biz, vallahi, iki iyiliğin arasında bulunuyoruz. Bu iyiliklerden birisi; Allah, bizi onlara galip ve muzaffer kılarsa-ki, böyle olmasını dileriz-bu da Bedir vak'ası gibi birvak'a olur, onlardan kaçıp kurtulanlardan başkası kalmaz.
Yâ Rasûlallah! Bu iki iyilikten birisi de, Yüce Allah'ın bize şehitlik nasip etmesidir. Vallahi, yâ Rasûlallah! Bence bu ikisinden hangisi olursa olsun, onda hayır vardır" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam sustu, cevap vermedi.
Hz. Hamza da:
"Sana Kitabı indirmiş olan Allah'a andolsun ki, şu kılıcımla Medine dışında Kureyş müşrikleriyle çarpışmadıkça birşey yemeyeceğim!" dedi.
Hz. Hamza o gün oruçlu bulunuyordu.[88]
Numan b. Malik de:
"Yâ Rasûlallah! Ben şehadet ederim ki; rüyada boğazlandığını gördüğün sığırın temsil ettiği ashabından birisi de benim![89] Beni Cennetten mahrum etme!

Kendisinden başka ilah olmayan o Allah'a yemin ederim ki; ben Cennete girsem gerektir!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ne ile?" diye sordu.
Numan b. Malik:
"Çünkü ben, Allah'tan başka ilah olmadığına ve senin Resûlullah olduğuna şehadet eder, Allah'ı ve Resûlünü severim! Düşmanla karşılaştığım gün de, yüz çevirip kaçmam!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Doğru söyledin!" buyurdu.[90]
İyaz b. Evs[91] ve Sa'd'ın babası Hayseme de, müşriklerle şehir dışında çarpışıp şehit olmayı Peygamberimiz Aleyhisselamdan istedi.
Enes b. Muaz da:
"Yâ Rasûlallah! İki iyiliğin biri ister şehitlik olsun, ister zafer ve ganimet!" dedi.[92]

Müslümanların Israrları Üzerine Peygamberimiz Aleyhisselamın Silahlanışı

Kureyş müşrikleriyle karşılaşıp çarpışmak özlemini taşıyan Müslümanlar, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanından ayrılmıyorlardı. Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam evine girdi, zırhını giyindi.[93]

Hz. Ebubekir ile Hz. Ömer de Peygamberimiz Aleyhisselamla birlikte içeri girip, Peygamberimiz Aleyhisselamın sarığını sarmasına, zırhını giyinmesine yardım ettiler. Peygamberimiz Aleyhisselam, zırhını, gömleğinin üzerine giyindi. Beline, kayıştan bir kılıç kemeri (palaska) bağladı ve boynuna kılıcını astı.[94] Kalkanını da sırtına yerleştirdi.[95]

Sa'd b. Muaz ile Useyd b. Hudayr'ın Müslümanları Uyarmaları

Sa'd b. Muaz ile Useyd b. Hudayr gelip de halkın saf saf dizilerek dikildiklerini ve Peygamberimiz Aleyhisselamın çıkmasını beklediklerini görünce, onlara:
"Medine'den çıkmak istemediği halde, siz çıkması için Resûlullah Aleyhisselama ısrar edip durdunuz!? Halbuki, ona emir gökten iner!
Siz bu işi ona bırakın. Onun emrettiği şeyi işleyin! Siz onun hakkında 'O kendiliğinden birşey söylemez'[1] [Necm: 3] buyurulduğunu görmediniz mi?
Siz onun emrine itaat edin" dediler.[96]
Peygamberimiz Aleyhisselam, zırhını giyinmiş, silahlanmış olarak evinden dışarı çıkınca, Müslümanlar yaptıklarına pişman oldular.[97] Kendi kendilerine:
"Resûlullah Aleyhisselama vahiy gelip dururken, biz ona görüşümüzü bildirmekle ne kötü bir iş yaptık!" dediler.[98]
"Resûlullah Aleyhisselamın istemediği birşey yaptık. Böyle yapmamız bize yaraşmazdı" dediler ve Peygamberimiz Aleyhisselama da:
"Yâ Rasûlallah! Biz senin istemediğin birşeyi yaptık. Bizim sana karşı böyle davranmamamız gerekirdi. Eğer Medine'de kalmak istiyorsan, Medine'de kal![99] Sen istediğini yap!" dediler.[100]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Birpeygamberzırhını giyindikten sonra,[101] müşriklerle karşılaşmadıkça,[102] savaşmadıkçal[103] ve Allah onunla düşmanları arasındaki hükmünü vermedikçe,[104] zırhını sırtından çıkarıp yere koyması lâyık olmaz![105]
Ben size ne buyurursam, onu işlemeye bakınız!
Haydi, Allah'ın ismiyle gidiniz![106] Sabır ve sebat ettiğiniz takdirde, Allah'ın yardımı sizinledir!" buyurdu.[107]

Malik b. Amr'ın Cenaze Namazının Kılınışı

Peygamberimiz Aleyhisselam zırhlanmış, silahlanmış olarak evinden dışarı çıktığı zaman, namazgaha bir cenaze konulmuş bulunuyordu.[108]
Bu, Neccar oğullarından Malik b. Amfin cenazesi idi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Cuma namazını kıldırdıktan sonra, cenaze namazını da kıldırdı.[109]

Amr b. Cemuh'un Uhud Seferine Katılışı

Amr b. Cemuh, çok topal ve aksaktı.
Kendisinin yetişmiş, arslan gibi dört oğlu olup, Peygamberimiz Aleyhisselamla birlikte savaşlara katılırlardı.
Peygamberimiz Aleyhisselam Uhud'a çıkacağı sırada Amr b. Cemuh da sefere katılmak istemiş,[110] oğullarına:
"Beni de sefere çıkarın!" demişti.
Oğullan ise:
"Sen cihadla mükellef değilsin![111] Yüce Allah seni mazeretli saydı.[112] Oğulların Peygamber Aleyhisselamla birlikte gidiyorlar işte!" dediler.[113]
Amr b. Cemuh, oğullarına:
"Siz benim Bedir savaşına çıkmama engel oldunuz! Uhud'a çıkmama da engel olmayınız![114] Siz, Bedir günü benim Cennete girmeme engel oldunuz! Vallahi, ben (bugün) sağ kalsam dahi, muhakkak, (birgün şehit olup) Cennete gireceğim!" dedi.[115]
Sonra, hanımına da:
"Bak hele! Cennete gidilirken, ben sizin yanınızda oturup duracağım ha!?" diyerek, hemen kalkanını aldı ve:
"Ey Allah'ım! Beni aileme geri çevirme!" diyerek dua ettikten sonra, Peygamberimiz Aleyhisselam m yanına geldi:
"Oğullarım beni Medine'de bırakmak istiyorlar, seninle birlikte savaşa çıkmaktan men ediyorlar!
Vallahi, ben şu topallığımla Cennete ayak basmayı arzuluyorum!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"İyi ama, Yüce Allah seni mazur görmüştür. Sana cihad farz değildir" buyurdu.[116]
Amr b. Cemuh:
"Yâ Rasûlallah! Sen benim Allah yolunda ölünceye kadar savaşarak şehit olup Cennette şu topal ayağımla yürümemi uygun görmez misin?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet, uygun görürüm!" buyurdu.[117]
Amr b. Cemuh'un oğullarına da:
"Sizin ona engel olmanız gerekmez.
Umulur ki, Allah onu şehitlikle nasiplendirir!" buyurdu.[118]

Amr b. Cemuh'un Duası

Amr b. Cemuh, kıbleye döndü ve:

"Allah'ım! Bana şehitlik nasip et![119] Mahrum veya me'yus olarak ev halkımın yanına döndürme!" diyerek dua etti.[120]

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; onu Cennette topallayarak yürür gördüm!" buyurmuştur.[121]

İbn Ümmi Mektum'un Medine'de İmam Vekili Olarak Bırakılışı

Peygamberimiz Aleyhisselam; halka Mescidde namaz kıldırmak üzere, İbn Ümmi Mektium'u yerine vekil bıraktı.[122]

İslâm Ordusunun Mevcudu, Düzeni ve Uhud'a Hareket Edişi

İslâm ordusu, Medine'den Uhud'a hareket ettiği zaman, bin kişilikti.[123]
Peygamberimiz Aleyhisselam; üç mızrak getirtip onlara üç sancak bağladı.[124]
Evsîlerin sancağını Useyd b. Hudayfa verdi.
Hazrecîlerin sancağını Hubab b. Münzir'e veya Sa'd b. Ubâde'ye verdi.
Muhacirlerin sarıcığını da, Hz. Ali'ye veya Mus'ab b. Umeyr'e verdi.[125]
Bundan sonra, Peygamberimiz Aleyhisselam, atına bindi. Yayını omuzuna astı, mızrağını eline aldı.
İslâm askerleri de silahlandılar.[126]
Zırhları olanlar zırhlandılar ki, yüz kişi kadar idiler.[127]
İslâm ordusunda, biri Peygamberimiz Aleyhisselama, diğeri de Ebu Bürde b. Niyar'a ait olmak üzere, iki de at bulunuyordu.[128] Abdullah b. Cübeyr, piyadelerin başına geçirilmişti.[129]
Sa'd b. Muaz ile Sa'd b. Ubâde, zırhlarını giyinmiş olarak önde; diğer Müslümanlar da, Peygamberimiz Aleyhisselamın sağında ve solunda yer almışlardı.
Bedâyi'-Hasâ yoluyla Şeyheyn'e kadar ilerlediler.[130]

Çarpışamayacak Yaşta Olanların Şeyheyn'den Geri Çevrilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam; Şeyheyn'de ordusunu gözden geçirdi.[131]

Savaşa katılmaya elverişli yaştaki gençlere izin verdi, elverişli olmayanları geri çevirdi.[132]

Semüre b. Cündüb ile Rafi b. Hadic, geri çevrilenler arasında idiler.

"Yâ Rasûlallah! Râfi' iyi ok atıcıdır!" denilince, Peygamberimiz Aleyhisselam onun savaşa katılmasına izin verdi.

"Yâ Rasûlallah! Semüre b. Cündüb, güreşte Râfi'i yıkar!" denildi, onun da savaşa katılmasına izin verdi.[133]

Peygamberimiz Aleyhisselamin geri çevirdiği gençler arasında:

1- Üsâme b. Zeyd b. Harise,

2- Abdullah b. Ömer b.Hattab

3- Zeyd b. Sabit,

4- Berâ' b.Âzib,

5- Amr b. Hazm,

6- Useyd b.Zuheyr,[134]

7- Zeyd b. Erkam,[135]

8- Arabe b. Evs,

9- Ebu Saîd el-Hudrî,[136]

10- Numan b. Beşiri [137] ve daha bazıları da[138] bulunuyordu.

Peygamberimiz Aleyhisselam, Hendek savaşında, onbeş yaşında bulunmalarına rağmen, bunların savaşa katılmalarına izin vermiştir.[139]

Medine'ye geri çevrilenlerden Ebu Saîd el-Hudrî der ki:

"Uhud günü Peygamber Aleyhisselama arzolunduğum zaman, onüç yaşında idim.

Babam, elimden tutup:

'Yâ Rasûlallah! Bu, bumunun suyu akıyor olsa da, iri kemiklidir. İzin verirsen, benimle gelsin!' dedi.

Peygamber Aleyhisselam, beni tepeden tımağa kadar süzdükten sonra,

'Geri çevir onu!' buyurdu.

Babam da beni Medine'ye geri çevirdi."[140]

Ordudan Geri Çevrilen Gençlerin Medine'de Görevlendirilmeleri

İbn Asâkir'in Urve b. Zübeyr'den nakline göre; yaşları küçük görülüp Medine'ye geri çevirilenler, Medine'de çocukları ve kadınları beklemek ve korumakla görevlendirildiler. [141]

Şeyheyn'de Geceleyiş

İslâm ordusu, geceyi Şeyheyn'de geçirdiler.
Peygamberimiz Aleyhi sselam, orada, Müslümanlara ikindi, akşam ve yatsı namazlarını kıldırdı. Muhammed b. Mesleme'yi elli kişilik bir muhafız birliğinin başına geçirip, onları ordunun çevresinde dönüp dolaşmakla görevlendirdi.
Kureyş müşrikleri de, Peygamberimiz Aleyhisselamın Şeyheyn'e gelip konduğunu görünce, süvarilerini topladılar. İkrime b. Ebu Cehil'i süvarilerin başına geçirdiler. Keşif ve devriye kolu olmak üzere görevlendirdiler.
Müşrik süvarileri geceyi durup dinlenmeden geçirdiler. Harre'ye kadar sokuldular, fakat oraya çıkamadılar. Harre mevkiinin sarplığından ve Muhammed b. Mesleme'den korkup geri döndüler.[142]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Gece Bekçisi

Peygamberimiz Aleyhisselam Şeyheyn'de yatsı namazını kıldırdığı zaman:
"Bu gece bizi kim bekler?" diye sordu.
Müslümanlar arasından bir zât ayağa kalkıp:
"Ben!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Sen kimsin?" diye sordu.
O zât:
"Zekvan b. Abdi Kays'ım!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Sen otur!" buyurdu.
Biraz sonra, Peygamberimiz Aleyhisselam, yine:
"Bu gece bizi kim bekler?" diye sordu.
Yine, Müslümanlar arasından bir zât ayağa kalkıp:
"Ben!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Sen kimsin?" diye sordu.
O zât:
"Ben Ebu Seb'im!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Sen otur!" buyurdu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, yine:
"Bu gece bizi kim bekler?" diyerek sorusunu tekrarlayınca, Müslümanlar arasından bir zât ayağa kalkarak:
"Ben!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Sen kimsin?" diye sordu.
O zât:
"Ben İbn Kays'ım!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Sen otur!" buyurdu.
Aradan bir müddet geçtikten sonra:
"Üçünüz de ayağa kalkınız!" buyurdu.
Yalnız Zekvan b. Abdi Kays kalkınca, Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Öteki arkadaşların nerede kaldılar?" diye sordu.
Zekvan b. Abdi Kays:
"Geceleyin her üç soruna da cevap veren bendim!" dedi.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Git, sen bizi bekle, koru! Allah da seni korusun!" buyurdu.
Zekvan b. Abdi Kays, hemen zırhını giyindi, kalkanını aldı. O gece nöbet tuttu, bekledi. [143]
Peygamberimiz Aleyhisselamın, Zekvan b. Abdi Kays hakkında:
"Yarın sabahleyin Cennetin yeşilliklerine ayak basacak bir kimseye bakmak isteyen, buna baksın!" buyurduğu da rivayet edilir.[144]

Baş Münafık ile Ona Bağlı Kişilerin İslâm Ordusundan Ayrılıp Geri Dönmeleri

Baş münafık Abdullah b. Übeyy b. Selûl ile kendisine bağlı birtakım kimseler, İslâm ordusuna katılmışlardı.
Abdullah b. Übeyy'e adamları:
"Sen, ona (Peygamber Aleyhisselama) şehir dışında savaşmamak hususundaki görüşünü açıkladın. Bunun, atalarından gelip geçmiş olanların görüşü olduğunu bildirdin. Onun görüşü de, senin görüşün gibi idi. O, neden ise, bu görüşünden vazgeçip yanında bulunan şu gençlerin görüşlerine uydu!" dediler.[145]
İslâm ordusunun içinde devekuşu gibi boynunu uzata uzata gelen Abdullah b. Übeyy b. Selûl;[146] Peygamberimiz Aleyhisselamın gençlerin sözünü dinlediğini bahane ederek[147] ve:
"Ey insanlar! Biz orada [Uhud'da] kendimizi ne için öldürecekmişiz, bilmiyoruz?!" diyerek, kavminden (Hazrecilerden) münafık olan ve kuşku içinde bulunan ve kendisine uyan insanlarla birlikte oradan geri döndü.
Benî Selâmenin kardeşi Abdullah b. Amr b. Haram, onlara:
"Ey kavmim! Ben size Allah'ı, O'ndan korkmanızı hatırlatırım.
Kavminizi ve peygamberinizi düşmanlarıyla karşılaştıkları zaman yardımsız bırakmamanız gerektiğini hatırlatın m.[148]
Size Allah'ı, dininizi ve peygamberinizi hatırlatırım.
O peygamberinizi ki, Medine'ye gelip sığındığı zaman, kendinizi, oğullarınızı koruyup savunduğunuz gibi, onu da koruyacağınız, savunacağınız hakkındaki şartı size hatırlatırım" dedi.[149]
Onlar:
"Biz sizin muhakkak çarpışacağınızı bilsek, size tâbi olurduk, sizi bırakmazdık. Fakat, biz bir çarpışma olacağını sanmıyoruz!" diyerek çekip gittikleri zaman, Abdullah b. Amr b. Haram, onlara:
"Ey Allah düşmanları! Allah kahretsin sizi! Allah belanızı versin sizin!
Allah, peygamberini,[150] mü'minleri ,[151] sizin yardımınızdan müstağni kılacaktır!" dedi.[152]
Geri dönenler, İslâm ordusunun üçte biri kadardı.[153] Üçyüz civarındaydı.[154]
İslâm ordusunun mevcudu yediyüz kişiye düştü.[155]
Abdullah b. Übeyy b. Selûl, böyle, kendisine uyanlarla birlikte İslâm ordusundan ayrılıp geri döndüğü zaman, İslâm ordusundan iki zümrenin; Haz recilerden Selime oğulları ile Evsîlerden Harise oğullarının elleri yanlarına düştü, onlar da geri dönmeye meylettiler.[156] Abdullah b. Amr b. Haram dönüp geldiği zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam Müslümanların saflarını düzeltmekte idi.[157]

İslâm Ordusundan Ayrılan Münafıklar Hakkında Âyetler İnişi

Münafıkların İslâm ordusundan ayrılıp Medine'ye dönmeleri üzerine nazil olan âyetlerde[158] şöyle buyuruIdu:

"İki ordu karşılaştığı gün size gelen musibetler, Allah'ın emriyle idi. Bu, mü'minleri ayırd etmesi, münafık olanları da açığa vurması içindi. Berikilere: 'Geliniz! Allah yolunda muharebe ediniz! Yahut, hiç olmazsa, düşmanın kendinize ve ailelerinize saldırmalarını önleyiniz!' denildi de, 'Biz muharebe olacağını bilseydik, elbette arkanızdan gelirdik!' dediler.

Onlar, o gün, imandan ziyade küfre yakın idiler. Ağızlarıyla, kalblerinde olmayanı söylüyorlardı.

Onlar ne gizlerlerse, Allah çok iyi bilicidir!"[159]

Mü'minlerden Başkasından Fayda Olmadığı

Münafıklar İslâm ordusundan ayrılıp Medine'ye döndükleri zaman, Ensar:

"Yâ Rasulallah! Yahudi müttefiklerimizden yardım istemeyelim mi?" diye sordular.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Bizim onlara ihtiyacımız yok!" buyurdu.[160]

Ebu Hayseme'nin Uhud'a Kadar Kılavuzluk Edişi

Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bize kılavuz olup, müşriklere uğratmadan, yakın bir yoldan onların yanına kadar götürecek kim var?" diye sordu.
Ebu Hayseme:
"Ben varım yâ Rasûlallah!" dedi ve İslâm ordusunu Benî Hârise'nin arazisi içinden geçirip gözü kör ve kendisi münafık olan Mirba' b. Kayzî'nin bahçesine uğratmıştı ki, Mirba',
Peygamberimiz Aleyhisselamla Müslümanların seslerini işitince, onların yüzlerine toprak atmak üzere kalktı ve:
"Eğer sen Resûlullah isen, sana benim bahçeme girmeni helâl etmiyorum!" dedi ve eline bir avuç toprak alıp:
"Vallahi ey Muhammedi Bu toprağı, senden başkasına isabet ettirmeyeceğimi bilseydim, muhakkak senin yüzüne atardım!" dedi.
Bunun üzerine ashab onu öldürmeye davranınca, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Öldürmeyin bunu! Bunun gözleri de kördür, kalbi de kördür!" buyurdu.
Fakat, Sa'd b. Zeyd Peygamberimiz Aleyhisselamın onun öldürülmesini men etmesinden önce davranarak, yayla vurup Mirba'ın başını yaralamış bulunuyordu.[161]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Uhud'da Karargâhını Kuruşu

Peygamberimiz Aleyhisselam, Ebu Hayseme'nin kılavuzluğu ile ilerleyip Uhud boğazına, vadinin dağa doğru olan yakasına kondu.
Arkasını Uhud dağına dayadı ve İslâm askerlerine:
"Sizden hiçbir kimse, biz kendisine çarpışmak için emir vermedikçe, çarpışmasın!" buyurdu.[162]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Okçulara Direktifi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Abdullah b. Cübeyfi elli kişilik okçular birliğinin üzerine kumandan tayin etti ve ona:
"Düşman atlılarını oklara tutup üzerimizden defet!
Durum ister lehimizde, ister aleyhimizde gelişsin, sen yerinde sabit kal ki, düşman atlıları arkamızdan, senin bulunduğun taraftan bize gelemesinler![163]
Eğer bizim düşmanı yenip ganimet toplamaya koyulduğumuzu görseniz de, sakın bize katıImayın![164]
Eğer bizi kuşlar kapar görseniz de, gelmeniz için ben size haber göndermedikçe, sakın şu yerinizden ayrı İmayın[165]
Bizim onları bozguna uğratıp tepelediğimizi[166] görseniz de, ben size haber göndermedikçe, sakın bulunduğunuz yerden ayrılmayın.[167]
Onların bizi[168] yendiklerini,[169] öldürdüklerini görseniz de, yerinizden ayrılıp bize yardım etmeyin!" buyurdu.[170]
Buna göre; okçular İslâm ordusunun arkasından hiç kimsenin gelmesine meydan ve imkân vermeyecek, gelmek isteyenleri oka tutacaklardı.[171]
Peygamberimiz Aleyhisselam, okçulara gereken emri verdikten sonra:
"Size yöneldikçe, düşman süvarilerini oka tutunuz! Çünkü süvariler atlan oklara doğru gelemezler!
Allah'ım! Onlara bunları tebliğ ettiğime seni şahit tutuyorum!" dedi.[172]

Peygamberimiz Aleyhisselamın İslâm Mücahidlerini Savaş Nizamına Koyuşu

Peygamberimiz Aleyhisselam, ordusunu saf nizamına koydu:
"Beri gel! Geri git!" diyerek safları düzeltti. Omuzlan bir hizaya getirdi. Müslümanlan oklar gibi dizdi.[173]
Ükkâşe b. Mıhsan'ı sağ kanada,
Ebu Seleme b. Abdulesed'i sol kanada,
Ebu Ubeyde b. Cerrah ile Sa'd b. Ebi Vakkas'ı öne,
Mikdad b. Amfi gerideki askerlerin başına,[174]
Hz. Hamza'yı da en öne, zırhsız askerlerin başına geçirdi.[175]
"Müşriklerin sancağını kim taşıyor?" diye sorup; "Abduddaroğulları!" denilince:
"Biz ahde onlardan daha çok bağlıyız! Mus'ab b. Umeyr nerededir?" diye sordu.
Mus'ab b. Umeyr
"Buradayım!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Al sancağı!" buyurdu.
Mus'ab b. Umeyr sancağı alıp Peygamberimiz Aleyhisselamın önüne geldi.[176]

İslâm Mücahidlerinin Uhud Savaşındaki Parolaları

Uhud savaşında Müslümanlar arasındaki parolalar: "Emit!=Öldür! Emit=Öldür!" sözleri idi.[177]

İslâm Mücahidlerinden Bazılarının Uhud Savaşındaki Alâmetleri

Çarpışmaya girmeden önce, Hz. Hamza devekuşu kanadından,
Hz. Ali beyaz yünden,
Zübeyr b. Avvam sarı bezden,
Ebu Dücâne kırmızı bezden,
Hubab b. Münzir yeşil bezden... kendilerine alâmet yapmışlardı.[178]

Yahudi Alimlerinden Muhayrık'ın Müslüman Olup Uhud'da Çarpışmaya Gidişi ve Şehit Oluşu

Muhayrık; Sa'lebe b. Fıtyevn oğullarından,[179] Benî Kaynuka veya Benî Nadîr Yahudiler[180] bilgin-lerindendi.[181]
Peygamberimiz Aleyhisselamı Tevrat'taki sıfatlarıyla tanırdı.
İlmen bulduğu şeyi, Uhud savaşına çıkılıncaya kadar, kendi dininin tesiri altında kalarak, açıklayamadı.[182]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Uhud savaşına çıktığı zaman, Yahudilere:
"Ey Yahudi topluluğu! Vallahi, siz Muhammed'in[183] peygamber olduğunu,[184] ona yardımın üzerinize düşen bir hak olarak gerektiğini pekâlâ biliyorsunuz!" dedi.
Yahudiler
"Bugün Cumartesi günüdür, hiçbir şeyle uğraşılmaz!" dediler.
Muhayrık:
"Sizin için Cumartesi diye birşey yoktur!" dedi.
Kılıcını ve harçlığını yanına alıp akrabalarından birisine:
"Eğer bugün öldürülürsem, bütün mallarım Muhammed'indir. O, onlar hakkında, Allah'ın kendisine gösterdiği şekilde, dilediğini yapar!" diyerek vasiyette bulundu.
Uhud'da savaşmaya gitti ve şehit oldu.[185]
Allah ondan razı olsun!
Uhud savaşında şehit olunca, bıraktığı yedi hurma bahçesini Peygamberimiz Aleyhisselam teslim alıp vakfetti.
Peygamberimiz Aleyhisselamın Medine'deki vakıfları genellikle Muhayrık'ın mallarındandır.[186]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Muhayrık, Yahudilerin hayırlısıdır!" buyurmuştur. [187]

Amr b. Sabit b. Akyeş'in (Vakş'ın) Müslüman Olarak Uhud'a Gidişi ve Müşriklerle Çarpışarak

Yaralanışı ve Cennete Girişi

Abduleşhel oğullarının kardeşi Amr b. Sabit b. Vakş[188] (Akyeş)'in Cahiliye devrinde halk üzerinde alacağı riba (faiz) paralan vardı. Onları almadıkça Müslüman olmak istemedi.
Uhud savaşına çıkıldığı gün, gelip amcalarının oğullarını göremeyince:
"Amcamın oğulları neredeler?" diye sordu.
"Uhud'dadır!" dediler.
"Filan kişi nerededir?" diye sordu.
"Uhud'dadır!" dediler.
"Filan kişi nerededir?" diye sordu.
"Uhud'dadır!" dediler.
Bunun üzerine, Amr b. Sabit, hemen zırhını giyinip atına binerek onlara doğru yöneldi, gitti.[189]
Amr, Uhud'da, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına vanp:
"Yâ Rasûlallah! Önce savaşayım mı, yoksa Müslüman mı olayım?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Önce Müslüman ol, sonra savaş!" buyurdu.
Bunun üzerine, Amr Müslüman oldu.[190]
Müslümanlar, onu Uhud'da görünce:
"Sen bizden uzak dur!" dediler.
Amr b. Sabit:
"Ben iman ettim, Müslüman oldum!" dedi ve Müslümanların yanında yaralanıncaya kadar çarpıştı.
Uhud'dan, ailesinin yanına ağır yaralı olarak getirildi.
Sa'd b. Muaz, Amfi ziyarete gelip, onun kızkardeşine:
"Amr'a bir sor bakalım" dedi ve şunu sormasını istedi:
"Sen kavmine olan hamiyetinden dolayı mı; yoksa Kureyş müşriklerine kızdığın için mi; ya da Allah için mi kızarak onlarla çarpıştın?"
Amr:
"Ben Allah ve Resûlullah için kızarak onlarla çarpıştım!" dedi. Allah'a bir vakit bile namaz kılamadan vefat etti ve Cennete girdi.[191]
Peygamberimiz Aleyhisselam, onun hakkında:
"Az amel etti, çok ecre erdi!" buyurmuştur.[192]
Ashabdan Ebu Hureyre de, bir gün, çevresindeki kişilere:
"Allah'a bir vakit bile namaz kılmadan, secde etmeden Cennete giren adamı bana haber veriniz?" deyip herkesin sustuğunu görünce:
"O, Abduleşhel oğullarının kardeşi Amr b. Sabit b. Vakş'tır!" dedi.[193]
Allah ondan razı olsun![194]

Kuzman'ın Uhud'a Gelip Müşriklerle Çarpıştıktan Sonra Yarasının Ağrısına Dayanamayarak

İntihar Edişi

Zafer oğulları arasında,[195] Kuzman adında,[196] çoluksuz çocuksuz,[197] garib[198] bir adam vardı ki, kendisinin kimlerden olduğu bilinmezdi.[199] Kendisi, savaşlarda gösterdiği kahramanlıkla tanınırdı.[200] Çok güçlü, kuvvetli idi.[201] Münafıklardandı. [202]
Peygamberimiz Aleyhisselama ondan bahsedildikçe, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"O, muhakkak, Cehennemliklerdendir!" buyururdu.[203]
Kuzman, Uhud savaşına kavmi ile birlikte çıkmaktan kaçınmıştı.
Sabaha çıkınca, Zafer oğullarının kadınları, ona:
"Ey Kuzman! Erkekler savaşa gitti, sen geride kaldın ha! Ey Kuzman! Sen şu yaptığın şeyden utanmıyor musun?
Sen kadından başka birşey değilsin! Kavminin erkekleri savaşa gittikleri halde, sen evde kaldın ha? Sen artık ev bekle!" diyerek kınamaya başlayınca, Kuzman evine girdi. Yayını, ok çantasını ve kılıcını alıp Uhud'a gitti.
Peygamberimiz Aleyhisselamın Müslümanların saflarını düzelttiği sırada, safların en arkasına durdu. Yavaş yavaş ilerleyerek ön safa girdi.
Çarpışma başlayınca, Müslümanlar içinde, ok atanların ilki oldu. Sonra da kılıcını sıyırdı. [204] Şiddetle çarpıştı.[205]
M üşri klerden altı veya yedi,[206] yedi veya sekiz,[207] sekiz veya dokuz[208] ki siyi öldürdü.[209] Kendi si de ağır şekilde yaralandı, Zafer oğullarının evlerine getirildi.
Müslümanlardan bazıları:
"Ey Kuzman! Sana müjdeler olsun!" dediler.
Kuzman:
"Ben neden dolayı müjdeleniyorum?" dedi.[210]
"Cennete gireceğin için!" dediler.[211]
Kuzman:
"Vallahi, ben ancak kavmimin şerefi için çarpıştım![212] Eğer anlattığınız şey için olsaydı, çarpışmazdım![213]
Vallahi, biz ne Cenneti umarak, ne de Cehennemin ateşinden korkarak çarpıştık! Biz ancak kavmimizin şerefi için çarpıştık!" dedi.[214]
Yarasının ağrısı şiddetlenince de, kendisini öldürmek için ok çantasından bir ok aldı, kolunun damarını deldi.[215] Kılıcını kamına dayayıp onun üzerine yüklenerek intihar etti.
Kuzman'ın bu hareketi Peygamberimiz Aleyhisselama anılınca, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"O, Cehennemliklerdendir![216] Şehadet ederim ki; ben Allah'ın Resûlüyüm!" buyurdu. [217]

Hanzale b. Ebu Amir'in Uhud'a Gidişi

Hanzale b. Ebu Amir, Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün kızı Cemile Hatunla nikahlanmış bulunuyordu.[218]

Uhud'a gidileceği sırada, gerdeğe girmek,[219] geceyi Medine'de, ailesinin yanında geçirmek üzere Peygamberimiz Aleyhisselamdan izin istedi ve aldı.

Sabah namazını kıldıktan sonra, Uhud'a gideceği sırada, eşiyle tekrar ilgilenmek zorunda kaldı ve yıkanamadı.[220]

Sabahleyin, Cemile Hatun, kabilesinden dört kişi çağırıp, Hanzale ile gerdeğe girdiklerine onları şahit tuttu.

Kendisine:

"Sen buna neden lüzum gördün?" diye sordular.

Cemile Hatun da:

"Bu gece rüyamda semanın açıldığını ve Hanzale onun içine girdikten sonra kapandığını gördüm. 'Bu, şehitliktir!' dedim," dedi.[221]

Hanzale, acele silahlanıp Peygamberimiz Aleyhisselamın Müslümanların saflarını düzelttiği sırada Uhud'a ulaştı.[222]

Huseyl b. Cabir'le Sabit b. Vakş'ın Uhud'a Savaşmaya Gidip Şehit Oluşu

Peygamberimiz Aleyhisselam müşriklerle savaşmak için Uhud'a gittiği zaman, çok yaşlı olan Huseyl b. Cabir ile Sabit b. Vakş, kadınlarve çocuklarla birlikte yüksek evlerin damına çıktılar.
Biri, öbürüne:
"Babasız kalasıca! Muhtaç olmayasıca! Daha ne bekliyorsun?!
Vallahi, ikimizin önünden, ancak iki yudum su içimlik, pek az bir zaman kalmıştır!
Vallahi, ya bugün, ya da yarın, ölüm kuşu üzerimizde ütecektir! Daha ne diye kılıçlarımızı alıp Resûlullah Aleyhisselamin yanına varmıyoruz?!
Belki, Allah Resûlullah Aleyhisselamın yanında bize şehitlik nasip eder!" dedi.
Hemen kılıçları aldılar, sonra da Uhud'a gittiler. İslâm mücahidlerinin içine girdiler.
Kendilerinin orduya katıldıkları bilinmedi.
Müşrikler, Sabit b. Vakş'ı şehit ettiler.
Allah ondan razı olsun!
Huseyl b. Cabir'i ise, İslâm mücahidleri, bilmeyerek kılıçtan geçirdiler, yere düşürdüler. [223]
Huzeyfetü'l-Yeman:
"Babam![224] Babam o!" dedi.[225]
İslâm mücahidleri:
"Vallahi, biz onu tanıyamadık!" dediler.
Huzeyfetü'l-Yeman:
"Allah sizi bağışlasın! O, merhametlilerin en merhametlisidir!" dedi.[226]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Huseyl b. Cabir'in diyetinin ödenmesini istedi ise de, Huzeyfetü'l-Yeman almayıp onu Müslümanlara bağışladı.[227]
Allah Ebu Huzeyfe'den de, Huzeyfe'den de razı olsun![228]

Müşriklerin Uhud'daki Karargâhları ve Harp Düzenleri

Müşrikler Uhud'a Çarşamba günü gelmişler; Çarşamba, Perşembe ve Cuma gününü orada geçirmişlerdi.[229]
Müşriklerin ordularında 200 at olup;
Halid b. Velid sağ kanattaki atlıların başına,
İkrime b. Ebu Cehil sol kanattaki atlıların başına geçirilmişti.[230]
Müşriklerin 100 okçusu olup;
Okçuların başına Abdullah b. Ebu Rebia geçirilmişti.
Müşriklerin sancağı Talha b. Ebi Talha'nın elinde bulunuyordu.[231]
Müşriklerin Uhud'da parolaları "Yâ le'l-Uzzâ! Yâ âl-i Hübel!" idi.[232]

Ebu Süfyan'ın Sancaktarlarını Gayrete Getirişi

Ebu Süfyan, Abduddar oğullarında olan sancaktarları sancak uğrunda çarpışmaya teşvik için:

"Ey Abduddar oğulları! Bedir gününde sancağımızı siz üstlenmiştiniz.

Gördüğünüz gibi, o musibet bize isabet etti.

Milletler bayraklarıyla yaşarlar. Bayrakları zail olduğu zaman, onlar da zail olurlar.

Ya sancağımızı siz taşır, onun hakkını yerine getirirsiniz, ya da bizimle onun arasından çekilirsiniz, onu biz taşırız!" dedi.[233]

Abduddar oğulları, Ebu Süfyan'ın bu sözüne kızdılar.[234]

"Sancağımızı sana teslim edeceğiz ha?![235] Bu hiçbirzaman olmayacaktır!" dediler.

Ebu Süfyan:

"Öyle ise, bir sancak daha edinelim?" dedi.

Abduddar oğulları:

"Olur! Fakat, onu da ancak Abduddar oğullarından birisi taşıyacaktır! Bundan başkası hiçbirzaman olamaz ve olmayacaktır! Sancağımızı gereği gibi koruyacağız![236] Yarın hasımlarımızla karşılaştığımız zaman, ne yapacağımızı[237] göreceksin!" dediler.[238]

Zaten, Ebu Süfyan'ın da onlardan istediği bu idi.[239]

Ebu Âmir'in Ensarı Ayartmaya ve Savaşı Kızıştırmaya Çalışması

Uhud bahsinin başında da açıklandığı gibi, Medineli Dubay'a oğullarından rahip taslağı Ebu Amir Abdi Amr b. Sayfî; Peygamberimiz Aleyhisselama kıskançlığından ve kızgınlığından ne yapacağını şaşırmış, Peygamberimiz Aleyhisselamdan uzak kalmış olmak için Evs kabilesinden kendisine uyan elli kişi ile birlikte Mekke'ye çekip gitmiş.[240] müşriklerle işbirliği yapmaktan geri durmamış, onların yanından ayrılmamıştı.[241]
Müşriklere:
"Ben kavmimin (Ensarın) yanına varacak olursam, onlardan iki kişi bile bana aykırı davranmaz[242] İşte, kavmimden şu yanımda bulunan kişiler söylesinler!" der, yanındaki elli kişi de onun sözünü doğrularlardı.
Bunun için, Kureyş müşrikleri, Ebu Âmirin Uhud savaşında kendilerine büyük çapta yardımının dokunacağı umuduna düşmüşlerdi.[243] Ebu Âmir, Uhud savaşına, yanındaki elli kişi ile birlikte katılmış bulunuyordu.[244]
Ebu Âmir, Uhud'a geldiği zaman, Müslümanların karargâh kurdukları yerde savaşırlarken Müslümanları düşürmek için yer yer çukurlar kazmış, kazdırmişti. Onun bu tuzağından, Müslümanların haberleri yoktu.[245]
Ebu Âmir, Uhud'daki müşriklerden, Müslümanların karşısına ilk çıkanlar arasında bulunuyordu.
"Ey fâsık (haktan sapmış kişi)![246] Sana merhaba, hoşgeldin demek yok![247] Allah sana göz nimeti versin (senin gözünü kör etsin)!" dediler.
Bunun üzerine, Ebu Âmir:
"Benden sonra, kavmime kötülük isabet etmiş!" dedi.[248]
Maiyetindekilerle birlikte müşriklerin yanına döndü.[249]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Müslümanları Cihada Teşvik Edişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Müslümanlara hitapta bulunarak onları cihada, savaşta sabır ve sebata teşvik buyurdu.[250]

Ebu Süfyan'ın Ensarı Ayartmaya Kalkışması

Müşriklerin başkumandanı Ebu Süfyan Sahr b. Harb, Ensara:
"Ey Evs ve Hazrec topluluğu! Siz, bizimle amcamızın oğlunun arasından çekiliniz (onu bizimle başbaşa bırakınız) da, biz sizden ayrılalım. Bizim sizinle çarpışmaya ihtiyacımız yok!" diyerek haber saldı.
Ensar, onu kendisinin hiç beklemediği, hoşuna gitmeyecek biçimde reddettiIer.[251]

Müşriklerin Kadınlarının Erkekleri Çarpışmaya Kışkırtmaları

Çarpışmak için iki taraf birbirlerine iyice yaklaştıkları zaman, Ebu Süfyan'ın karısı Hind binti Utbe, yanındaki kadınlarla birlikte, neşideler söyleyerek erkeklerini çarpışmak için kışkırtmaya başladılar.[252]

Müşrik Süvarilerinin Okçular Tepesine Hücuma Kalkmaları ve Püskürtülmeleri

Müşriklerin Hevazin süvarileri, İslâm okçularının korudukları okçu tepesindeki geçide hücuma kalkınca oka tutulup püskürtüldüler, yüzgeri edip dönmek zorunda kaldılar.[253]

Hz. Ali'nin Müşriklerin Sancaktarını Öldürüşü

Kureyş ordusunun sancaktan Talha b. Ebi Talha:
"Benimle çarpışmak için kim çıkar er meydanına?[254] Ey Muhammed'in sahabileri! Siz bizi kılıçlarınızla öldürünce Allah'ın bizi hemen Cehenneme sokacağını, siz bizim kılıçlarımızla öldürülünce de sizi hemen Cennete koyacağını söylüyorsunuz! Öyle ise, benim kılıcımla öldürülüp hemen Cennete girecek, yahut kılıcı ile beni öldürüp Cehenneme sokacak yok mu bir kimse?!" diyerek seslendi.
Bunun üzerine, Hz. Ali:
"Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; ben de, seni kılıcımla Cehenneme göndermedikçe, yahut senin kılıcınla Cennete girmedikçe senden ayrılmayacağım!" dedi.[255] Hemen karşısına vardı ve kılıcını onun başına hiddet ve şiddetle indirdi, başı çenesine kadaryarılıp ikiye ayrıldı. Talha yere yıkılınca, Peygamberimiz Aleyhisselam ve Müslümanlar tekbir getirdiler.[256]

Hz. Hamza'nın Osman b. Ebi Talha'yı Öldürüşü

Müşriklerin sancaktarı Talha'dan sonra, sancağı kardeşi Osman b. Ebi Talha aldı. Hz. Hamza da ona kılıçla vurup kolunu yere düşürdü, böğründen ciğeri göründü! Hz. Hamza: "Ben hacıları sulayan'ın oğluyum!" diyerek geri döndü.[257]

Sa'd b. Ebi Vakkas'ın Ebu Sa'd b. Ebi Talha'yı Öldürüşü

Müşriklerin yere düşen sancağını Ebu Sa'd b. Ebi Talha aldı. Sa'd b. Ebi Vakkas bir okla boğazından vurunca, onun dili ağzından dışarı sarktı.[258] Sa'd b. Ebi Vakkas kılıçla vurup sağ elini kesti. Ebu Sa'd b. Ebi Talha sancağı sol eline aldı.
Sa'd b. Ebi Vakkas onun sol elini de vurup kesince, Ebu Sa'd b. Ebi Talha, sancağı iki kollarıyla göğsüne bastı. Sonra da, sırtının üzerine düştü.
Sa'd b. Ebi Vakkas varıp onun başını kesip gövdesinden ayırdı.[259]

Asım b. Sabit'in Müsafi' b. Talha ile Cülas b. Ebi Talha'yı Öldürüşü

Müşriklerin yere düşen sancağını Müsafi' b. Talha eline almıştı.
İslâm mücahidlerinden Asım b. Sabit, onu da, ondan sonra, onun kardeşi Cülas b. Talha'yı da: "Al bunu da, benden! Ben Ebu Aklah'ın oğluyum!" diyerek birer okla vurunca, bunlar anneleri Sülâfe'nin yanına götürüldü, o da onların başını dizine koydu:
"Oğulcuğum! Sana kim vurdu?" diye sordu, onlar da birisinin kendilerini okla vurduğu zaman: "Al bunu da, benden! Ben Ebu Aklah'ın oğluyum!" dediğini işittiklerini söylediler. [260] Bunun üzerine, Sülâfe:
"Aklahî ha?! Vallahi, benim akrabamdan, bizden o ha!" dedi[261] ve onun başını eline geçirme fırsatını bulursa kafatasını kadeh gibi kullanarak içki içmeye yemin etti.[262] Sülâfe, Asım b. Sabit'in başını kesip kendisine getirecek olana da yüz deve vermeyi va'd etti.[263] Asım b. Sabit ise, daha önce, hiçbir müşrike el sürmemek üzere Allah'a söz vermiş, onların da kendisine el sürmesine meydan vermemesini Allahtan dilemiş bulunuyordu.[264]

Müşriklerin Sancaktarlarının Ardarda Öldürülüşü

Müşriklerin sancağını Kilab b. Ebi Talha almıştı.
Onu, Zübeyr b. Avvam öldürdü.
Ondan sonra sancağı Ertatb. Şurahbil aldı.
Onu da, Hz. Ali öldürdü.
Ertat'tan sonra, sancağı Şurayh b. Karlı aldı.
O da öldürüldü. Fakat, kendisinin kim tarafından öldürüldüğü kesin olarak bilinemedi.
Müşriklerin sancağını Şurayh'dan sonra, Abduddar oğullarının Habeşli kölesi Suvab aldı.
Kuzman vurup onun sağ elini kesti.
Suv'ab sancağı sol eline aldı.
Kuzman vurup onun sol elini de kesti.
Bunun üzerine, Suvab, sancağı kol ve pazulanyla tutmaya çalıştı, sonra da arkasına yıkıldı. [265] Ölürken de:
"Ey Abduddar oğulları! Ben artık mazur sayılır mıyım?" dedi.[266]
Müşriklerin sancaktarları birer birer öldürülünce, yerde kalan sancağın yanına kimse yanaşamaz oldu.[267]

Hz. Ebu Bekir'in Oğlu Abdurrahman'la Çarpışmaya Kalkışı ve Peygamberimiz Aleyhisselam

Tarafından Geri Bırakılışı

Hz. Ebu Bekir'in müşrikler arasında bulunan oğlu Abdurrahman, at üzerinde meydana çıkarak, kendisiyle çarpışacak er dilemişti. Tepeden tımağa kadar zırha bürünmüş olup, kendisinin gözlerinden başka biryeri görünmemekte idi.

Hz. Ebu Bekir onunla çarpışmak için davranınca, Peygamberimiz Aleyhisselam: "Sok kılıcını kınına, dön yerine! Biz senin kendinden yararlanmaktayız!" buyurdu.[268]

Zübeyr b. Avvam'ın Deve Üzerindeki Bir Müşriki Aşağı Düşürüp Öldürüşü

Bir müşrik deve üzerinde meydana çıkıp çarpışmak için er diledi. Herkesin kendisinden çekindiğini, geri durduğunu görünce, dileğini üç kere tekrarladı. Bunun üzerine, Zübeyr b. Avvam ona doğru vardı. Devenin üzerine sıçrayıp adamın boğazına sarıldı. Devenin üzerinde boğuşmaya başladılar. Peygamberimiz Aleyhisselam: "Onu yere, aşağı doğru düşür!" buyurdu. Müşrik yere düşünce, Zübeyr b. Avvam onun üzerine çöküp başını gövdesinden ayırdı.[269]

Halid b. Velid'in Saldırıya Geçtikçe Püskürtülüşü

Halid b. Velid'in İslâm karargâhına sol yandan yaptığı hücum İslâm mücahidleri tarafından püskürtüldüğü gibi, okçular tepesine yaptığı her hücum da, okçuların püskürttükleri oklarla, boşa giderilmişti.[270]

Zülfikar'ın, Hakkını Yerine Getirmek Üzere Ebu Dücâne'ye Verilişi

İki taraf arasında çarpışma başladığı ve kızıştığı sırada idi ki,[271] Peygamberimiz Aleyhisselam, elinde tuttuğu kılıç hakkında "Bu kılıcı kim alır?" diye sorunca, sahabiler almak için ona doğru baktılar[272] ve:
"Ben! Ben!" diyerek onu almak üzere ellerini açtılar.[273]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bu kılıcı, hakkını yerine getirmek üzere kim alır?" diye sorunca, onu almaktan çekindiler, geri durdular.[274]
Zübeyr b. Avvam, ayağa kalkıp:
"Ben alırım yâ Rasûlallah!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam ona vermeye yanaşmadı ve sorusunu tekrarladı.
Zübeyr b. Avvam, yine ayağa kalkıp:
"Ben alırım yâ Rasûlallah!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, yine ona vermeye yanaşmadı ve sorusunu tekrarladı.[275]
Bunun üzerine, Ensardan Ebu Dücâne Simâk b. Hareşe, ayağa kalkıp:
"Ben alırım yâ Rasûlallah!" dedi ve:
"Onun hakkı nedir?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onun hakkı; eğilip bükülünceye kadar, düşmana onunla vurmandır![276]
Onunla Müslüman öldürmemen, kâfirin önünden kaçmamandır![277]
Allah sana onunla zafer veya şehitlik nasip edinceye kadar Allah yolunda çarpışmandır!" buyurdu.[278]
Ebu Dücâne:
"Ben onu, hakkını yerine getirmek üzere alıyorum yâ Rasûlallah!" dedi.[279]
Ebu Dücâne, çok cesaretli, savaşta gururlu ve onurlu bir zât idi.
Başına kırmızı sarığını sardığı zaman, halk onun çarpışacağını anlardı.
Ebu Dücâne, Peygamberimiz Aleyhisselamın kılıcını aldığı zaman da, kırmızı sarığını çıkarıp başına sardı ve İslâm saflarıyla müşriklerin safları arasında, kurula kurula, çalımlı çalımlı yürümeye başladı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onun böyle yürüdüğünü görünce:
"Bu bir yürüyüştür ki, Allah onu bu yerden başkasında sevmez!" buyurdu.[280]
Zübeyr b. Avvam derki:
"Resûlullah Aleyhisselamdan kılıcı daha önce almak istediğim halde bana vermeye yanaşmayıp Ebu Dücâne'ye verince, içimde bir burukluk duydum.
Kendi kendime:
"Ben onun halası Safiyye'nin oğluyum, Kureyştenim de!
Oysa ki, ben kalkıp Ebu Dücâne'den önce kılıcı kendisinden istemiştim.
O ise, beni bırakıp kılıcı ona verdi!?
Vallahi, Ebu Dücâne'nin ne yapacağını göreceğim!" dedim, arkasından gittim.
Ebu Dücâne, kırmızı sarığını çıkarıp başına sardı. Ensar:
'Ebu Dücâne, ölüm sarığını başına sardı![1] dediler.
O sarığını başına sardığı zaman, böyle derlerdi.[281]
Ebu Dücâne, kırmızı sarığını başına sarınca:

'Ben o er kişiyim ki; dağın eteğindeki hurmalıkta dostumla bulunduğum sırada, hiçbir zaman savaş saflarının gerisinde kalmamak üzere sözleşmişimdir!
Ben (vurduğuma) Allah'ın ve Resûlünün kılıcı ile vururum!' recezini okumaya[282] ve karşısına çıkan herkesi kılıçtan geçirmeye başladı!
Müşriklerin içinde bir adam vardı ki, yaralananlarımızdan hiçbir kimseyi sağ bırakmıyor, öldürüyordu.
O ve Ebu Dücâne, birbirlerine yaklaştılar. Allah'tan, ikisinin arasını birleştirmesini diledim. Nihayet, ikisi karşılaştılar ve birbirlerine vuruştular.
Ebu Dücâne, müşrikin kılıç darbesinden, öküz gönünden yapılmış kalkanıyla korundu. Vuruş sırası Ebu Dücâneye gelince, onu vurup öldürdü![283]
Ebu Dücâne'nin, kılıcını Ebu Süfyan'ın eşi Hind binti Uttıe'nin başına dayadıktan sonra geri çektiğini de gördüm.[284]
Kendisine:
'Ben senin her yaptığını gördüm. Kadına kılıcı kaldırıp vurmaktan vazgeçtiğini de gördüm!' dedim.[285]
Ebu Dücâne:
'Kılıcımı başına dayadığım zaman feryada başlayınca, kendisinin bir kadın olduğunu gördüm.[286] Vallahi,[287] Resûlullah Aleyhisselamın kılıcını bir kadına vurmaktan, bir kadını onunla öldürmekten esirgedim!' dedi.[288]
Bunun üzerine, kendi kendime:
'Allah ve Resûlü, ne yapacağını herkesten daha iyi bilendir!' dedim ."[289]

Hz. Ali'nin Müşriklerden İki Topluluğu Bozguna Uğratışı

Müşriklerin sancaktarları öldürüldükten sonra, Peygamberimiz Aleyhisselam, müşriklerden bir topluluk görüp, Hz. Ali'ye:
"Hücum et onlara!" buyurdu.
Hz. Ali hemen hücum edip onları dağıttı ve Abdullah b. Amr el-Cumah?yi öldürdü.
Peygamberimiz Aleyhisselam, bir topluluk daha gördü ve Hz. Ali'ye:
"Hücum et onlara!" buyurdu.
Hz. Ali hemen hücum edip onları dağıttı ve Benî Amir b. Lüeyylerden Şeybe b. Malik'i öldürdü.
Cebrail Aleyhisselam:
"Yâ Rasûlallah! İşte, bu müvâsat (dostluk ve yardımcılıktır" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"O bendendir, ben de ondanım!" buyurdu.
Cebrail Aleyhisselam da:
"Ben de sizdenim!" dedi.[290]
O sırada, şöyle bir ses işittiler:
"Zülfikar'dan başka kılıç yok! Ali'den başka yiğit yok!"[291]

Rüşeydü'l-Fârisî İle Sa'd'ın Müşriklerden Uveyf'in Oğullarını Öldürmeleri

Muaviye oğullarının azadlı kölesi Ebu Ukbe Rüşeyciü'l-Fârisî; tepeden tımağına kadar silahlanmış, zırhlı, miğferli bir müşrikle karşılaştı ki, o:
"Ben İbn Uveyf'im!" diyerek haykırıyordu.
O sırada, Hâtıb'ın azadlı kölesi Sa'd, İbn Uveyf'e, onu ikiye bölen bir darbe indirdi.
Rüşeyd de:
"Al bunu da, ben Fârisî köleden!" diyerek kılıçla vurup, omuzunu zırhıyla birlikte ikiye ayırdı.
Peygamberimiz Aleyhisselam onların yaptıklarını görüyor, söylediklerini işitiyordu.
Rüşeyd'e:
"Sen 'Fârisî'den' demesen de, 'Ensarî'den' desen olmaz mı?" diye sordu.
O sırada İbn Uveyf'in kardeşi de:
"Ben İbn Uveyf'im!" diyerek gelip yetişti.
Rüşeyd, hemen:
"Al bunu, ben Ensarî köleden!" diyerek onun başına bir darbe indirdi. İbn Uveyf'in başını zırhıyla birlikte ikiye ayırdı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, gülümsedi.[292]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Abdullah b. Cahş'a Verdiği Hurma Dalının Kılıç Oluşu

Zübeyr b. Bekkâr'dan (172-256) rivayet edildiğine göre; Uhud günü savaşırken Abdullah b. Cahş'ın kılıcı kırılmıştı.
Peygamberimiz Aleyhisselam ona bir urcun (hurma dalı) verdi.
Hurma dalı, Abdullah b. Cahş'ın elinde bir kılıç oluverdi.
Abdullah b. Cahş, şehit oluncaya kadar, bu kılıcı kullandı.[293]
Urcun kılıcı diye anılan bu kılıç, Abdullah b. Cahş'ın varislerinin elinde bulunmakta iken, onu Türk beylerinden birisi ikiyüz dinara (altına) satın aldı. Bu Türk beyi, Halife Mu'tasım billah'ın Bağdat'taki kumandanlarındandı.[294]

Allah Yolunda Şehit Olanın Cennete Gireceği

Cabir b. Abdullah der ki:
"Uhud günü, Resûlullah Aleyhisselama, bir adam:
'Ben Allah yolunda savaşırken ölürsem, nereye giderim?[1] **diye sordu.**
Resûlullah Aleyhisselam:
'Cennete!' buyurunca, adam elindeki hurmaları atarak çarpışmaya girişti ve şehit oldu."[295]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Uhud günü:
"Gökler ve yer genişliğindeki Cennete kavuşmaya hazır olunuz!" buyurduğu zaman, Ensardan Ebu Amr:
"Ne iyi! Ne iyi!" dedi.
Kardeşi, ona:
"Ey Ebu Amr! Satış kârlı çıktı! Kabe'nin Rabbine andolsun ki, Cennet Uhud'un eteğindedir" diyerek seslendi.
Ebu Amr orada müşriklerle karşılaştı, çarpıştı, şehit oldu.[296]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Kalkınız! Müttakîler için hazırlanmış olan Cennete giriniz!" buyurduğu zaman, Amr b. Cemuh da, topal olduğu halde, hemen ayağa kalktı ve:
"Vallahi, biz Cennette mahzun olmayız!" dedi.
Müşriklerle çarpıştı ve şehit oldu.[297]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; onu Cennette topal haliyle görmüşümdür!" buyurmuştur.[298]
Allah ondan razı olsun.[299]

Müşriklerin Bozguna Uğrayıp Dağılmaya Başlamaları

Hz. Hamza iki elinde iki kılıç tutuyor,[300] Peygam berim iz Aleyhisselaımın önünde: "Ben Allah'ın arslanıyım!" diyerek, önüne arkasına döne döne, müşriklere kılıç vuruyordu.[301]

İki taraf şiddetle çarpışmaya giriştiler.

Hz. Hamza, Hz. Ali, Ebu Dücâne ve mücahidler, kılıçlarını sıyırıp müşriklerin saflarına daldılar.[302]

Hz. Hamza, Vahşi'nin dediği üzere, boz puğur deve gibi, karşılaştığı herkesi tepeliyor, kılıçtan geçiriyor, dokunduğu hiçbir şeyi sağ bırakmıyordu.[303]

Yüce Allah, Müslümanlara yardımını indirdi ve onlara olan zafer va'dini yerine getirdi. Müslümanlar, müşrikleri kılıçtan geçirdiler, karargâhlarından ayırdılar.

Müşrikler, kesin olarak yenilgiye uğramış bulunuyorlardı.[304]

Zübeyr b. Avvam'ın dediği gibi, müşriklerin başkumandanı Ebu Süfyan'ın karısı Hind binti Utbe ve hizmetçileri ve diğer müşrik karılan, yanlarına alabildikleri şeyleri alarak kaçışmaya başlamışlardı.[305]

Berâ' b.Âzib de:

"Vallahi, ben o sırada gördüm ki; müşrik kadınları elbiselerini toplamışlar, bacaklarındaki halhalları, baldırları görünerek sür'atle koşuşuyorlardı!" der.[306]

Mikdad b. Amr da, sancaktarları öldürülünce müşriklerin bozulduklarını, Müslümanların onların karargâhlarına kadar girip ganimet toplamaya koyulduklarını bildirir.[307]

Hamza'nın Şehit Oluşu

Hz. Hamza; müşriklerden Siba' b. Ümmü Enmar'ın:
"Var mı benimle çarpışacak bir er?!" diyerek Müslümanlara meydan okuduğunu[308] görünce:[309]
"Ey Siba'! Ey kadın sünnetçisi olan Ümmü Enmar'ın oğlu! Allah'a ve Resûlüne meydan mı okuyorsun?![310]
Ey kadın sünnetçisi olan kadının oğlu! Gel bana doğru!" diyerek[311] üzerine yürüyüp[312] ona kılıçla öyle bir vuruş vurdu ki,[313] Siba', sanki dünkü gün gibi, bir anda yok olup gitti![314]
Cübeyr b. Mut'im'in kölesi Vahşi b. Harb; Hz.Hamzayı vurmak için bir taşın arkasına sinmişti.
Hz. Hamza, Siba'ın işini bitirdikten sonra, Vahşi b. Harb'e doğru gelirken, sel suları arkında ayağı kaydı,[315] arkasının üzerine yıkıldı ve gömleğinin önünden, kamı açıldı. [316]
Vahşi b. Harb, hemen harbesini (kısa mızrağını), Hz. Hamza'nın kasığına ok gibi atip sapladı. Mızrağın ucu Hz. Hamza'nın iki uyluk üstünün arasından dışarı çıktı, mızrak Hz. Hamza'yı çökertti, şehit etti.[317]
Hz. Hamza, savaş arslanlarının başında gelen bir kahramandı. [318] Şehitlerin de ulusu idi.[319]
Allah ondan razı olsun.[320]

Hanzale b. Ebu Âmir'in Şehit Oluşu

Müşriklerin Uhud'da bozulup dağıldıkları sırada,[321] Hanzale b. Ebu Amir müşriklerin başkumandanı Ebu Süfyan'la karşılaştı.[322] Onun atının bacaklarına kılıçla vurdu. At kuyruğunu iki bacağının arasına sokup arkasına çökünce, Ebu Süfyan yere düştü.[323]
Hanzale, Ebu Süfyan'ın başını kesmek için, üzerine çıktı.[324]
Ebu Süfyan:
"Ey Kureyş cemaatı! Hanzale beni kılıçla boğazlamak istiyor!" diyerek bağırmaya başladı ise de, birçok kimseler feryadını işittikleri halde, onunla ilgilenmediler.[325]
Müşriklerden Esved b. Ebi Esved b. Şeub,[326] Hanzaleyi Ebu Süfyan'ın üzerine çıkmış görünce, vurup şehit etti.[327]
Ebu Süfyan, öldürülmekten kurtulunca, yaya olarak kaçıp müşriklerden bir topluluğa katıldı.[328]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hanzale hakkında:
"Meleklerarkadaşınızı yıkıyorlar!" buyurdu.
Uhud'dan Medine'ye dönülünce, Hanzale'nin durumu ailesinden soruldu.
O da, savaş çağrısını işitince Hanzale'nin yi kanamadan acele yola çıktığını bildirdi.[329]
Bu, Hanzale'nin Yüce Allah katındaki şeref ve mevkiini göstermeye kâfidir.[330]
Allah ondan razı olsun![331]

İslâm Okçular Birliğinin Kazanılan Zaferi Kaybettirmeleri

Ashabdan Berâ' b. Azib der ki:
"Peygamber Aleyhisselam, Uhud günü, piyade okçuların üzerine-ki, onlar elli kişi idiler- Abdullah b. Cübeyr'i kumandan tayin etmiş, onlara:
'Şu yerinizden sakın ayrılmayınız! Bizi kuşların kapıştığını görseniz de, bizim düşmanları bozup hezimete uğrattığımızı görseniz de, size haber göndermedikçe sakın yerinizden ayrılmayınız!" diyerek kesin emirvermişti.
Nihayet, harp başladı, kızıştı.
Müslümanlar müşrikleri bozguna uğrattılar.
Vallahi, ben o sırada gördüm ki; müşrik kadınları elbiselerini toplamışlar, bacaklarındaki halhalları görünerek sür'atle koşuyorlardı.
Bunun üzerine, Abdullah b. Cübeyr'in kumandası altındaki arkadaşları, birbirlerine:
'Ganimet! Ey kavim, ganimet! Kardeşleriniz işte düşmanı yendi. Siz burada daha ne bekliyorsunuz?!' dediler.
Kumandanları Abdullah b. Cübeyr, onlara:
'Resûlullah Aleyhisselam in size söylediğini unuttunuz mu?!' dedi.
Onlar:
'Vallahi, düşmanı yenenlerin yanına biz de gideceğiz ve ganimetten nasibimizi alacağız!' dedil-er."[332]
Kumandan Abdullah b. Cübeyr, okçuların bu tutumunu görünce, Allah'a ve Resûlüne itaat etmelerini onlara emir ve tavsiye etti ise de, dinlemediler, gittiler.
Abdullah b. Cübeyr'in yanında ancak on kadar okçu kaldı.
Geride kalanlar arasında bulunan Haris b. Enes, giden okçulara:
"Ey kavmim! Peygamberinizin sözünü size hatırlatırım! EmîYinize, kumandanınıza itaat edin!" dedi ise de, yanaşmadılar, tepe geçidini açık bırakarak müşriklerin ordugâhlarına dalıp ganimet toplamaya koyuldular.[333]
Müşriklerin süvari birliği kumandanı Halid b. Velid, İslâm okçularının azaldığını, tepenin ten-halaştığını, Müslümanların ganimet toplamakla uğraştıklarını, İslâm ordugâhının arkasının açıldığını görünce, süvarilerine seslendi ve hemen geri döndü.
İkrime b. Ebu Cehil ve diğerleri de onu takip ettiler.
Tepede kalan okçulara saldırdılar.[334]
Bozguna uğrayan müşrikler süvarilerinin geri dönüp saldırıya geçtiklerini görünce, onlar da geri döndüler ve Müslümanlara saldırmaya başladılar.[335]
Müşriklerin süvarileri geldikleri zaman, okçular birliği kumandanı Abdullah b. Cübeyr, yanında kalan okçu arkadaşlarına:
"Hemen açılın ve yayılın!" dedi.
Okçular, önleri düşmana ve güneşe karşı olmak üzere, saf halinde dizildiler. Müşrikleri oka tuttular.
Abdullah b. Cübeyr'in oku tükenince, mızrağıyla vuruşmaya ve onları yaralamaya başladı. Mızrağı kırılınca, kılıcını sıyırdı, onunla çarpışmaya devam etti. En sonunda, şehit oldu. [336] Müşriklerin süvari birlikleri, Abdullah b. Cübeyr'in yanından ayrılmayan ve onunla birlikte savaşan İslâm okçularını da şehit ettiler.[337]

Uhud Savaşında Peygamberimiz Aleyhisselamı Canla Başla Korumaya Çalışan Mücahidler

Önlerinden ve arkalarından müşriklerin saldırısına uğrayan Müslümanlar, bozuldular, dağıldılar. Dost, düşman belirsiz oldu. Acele ve dehşetten, bilmeyerek, birbirlerini yaralar, öldürür oldular.[338]

Peygamberimiz Aleyhisselamın yanında sebat eden, yedisi Muhacirlerden, yedisi de Ensardan olmak üzere, ondört kişi kalmıştı.[339]

Muhacirlerden olanlar:

1- Hz. Ebu Bekir,
2- Abdurrahman b. Avf,
3- Hz. Ali,
4- Sa'd b. Ebi Vakkas,
5- Talha b. Ubeydullah,
6- Ebu Ubeyde b. Cerrah,
7- Zübeyr b. Avvam.

Ensardan olanlar:

1- Hubab b. Münzir,
2- Ebu Dücâne,
3- Asım b. Sabit,
4- Haris b. Sımme,
5- Sehl b. Huneyf,
6- Useyd b. Hudayr,
7- Sa'd b. Muaz.

Sa'd b. Ubâde ile Muhammed b. Mesleme'nin de sebat edenler arasında olduğu rivayet edilir.[340] Uhud günü, üçü Muhacirlerden, beşi de Ensardan olmak üzere sekiz sahabi de, Peygamberimiz Aleyhisselamın önünde ölmek üzere bey'at etti.

Muhacirlerden olanlar:

1- Hz. Ali,
2- Zübeyr b. Avvam,
3- Talha b. Ubeydullah idi.

Ensardan olanlar:

1- Ebu Dücâne,
2- Haris b. Sımme,
3- Asım b. Sabit,
4- Sehl b. Huneyf,
5- Hubab b. Münzir idi.

Bunlardan hiçbiri Uhud'da şehit olmadı.[341]

Peygamberimiz Aleyhisselam, dağılan Müslümanlara:

"Allah'ın kulları! Bana doğru geliniz! Allah'ın kulları! Bana doğru geliniz!" diyerek seslendiği zaman,[342] toplanan otuz kişi:

"Senin yanından hiç ayrılmamak üzere, yüzüm yüzünün önünde siper ve kalkandır! Vücudum senin vücuduna fedadır! Allah'ın selamı senin üzerine olsun!" diyerek, sonuna kadar harp meydanından ayrılmadılar.[343]

Kureyş müşriklerinin, Peygamberimiz Aleyhisselamın etrafını sardığı ve Peygamberimiz Aleyhisselamın da:
"Kim bizim için Allah yolunda canını satar, feda eder?" diye sorduğu zaman, Ziyad b. Seken, Ensardan beş kişi ile birlikte ayağa kalktı.
Birer birer savaştılar ve şehit oldular.
Onlardan en son savaşan da, Ziyad (Zeyd) b. Seken idi ve ağır bir şekilde yaralanmıştı.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onu bana yaklaştırınız!" buyurdu.
Yaklaştırdılar.
Peygamberimiz Aleyhisselam ayağını onun başına yastık yaptı.
İbn Seken, yanağı Peygamberimiz Aleyhisselamın ayağı üzerinde olduğu halde can verdi ve yanağı Peygamberimiz Aleyhisselamın ayağında iz bıraktı.[344]
Cabirb. Abdullah derki:
"Uhud günü, Müslümanlar bozguna uğrayıp dağıldıkları sırada, Resûlullah Aleyhisselam bir köşede Ensardan oniki kişi ile sıkışıp kalmıştı.
Bu oniki kişi arasında, Muhacirlerden Talha b. Ubeydullah da bulunuyordu.
Müşriklerden bir grup gelip çatınca, Resûlullah Aleyhisselam:
'Şu müşriklere kim karşı koyar?' diye sordu.
Talha b. Ubeydullah:
'Ben!' dedi.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Sen yerinde dur!' buyurdu.
Ensardan bir zât kalkarak:
'Ben, yâ Rasûlallah!' dedi.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Peki, sen karşı koy!' buyurdu.
Ensarî, şehit oluncaya kadar, müşriklerle çarpıştı.
Resûlullah Aleyhisselam, müşriklerin yine saldırıya geçtiğini görünce:
'Şunlara kim karşı çıkar?' diye sordu.
Talha b. Ubeydullah:
'Ben!' dedi.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Sen yerinde dur!' buyurdu.
Ensardan bir zât:
'Ben çıkarım!' dedi.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Peki, sen çık!' buyurdu.
O zât çıktı ve şehit oluncaya kadar savaştı.
Resûlullah Aleyhisselam, müşriklerin yine saldırıya geçtiklerini görünce:
'Şunlara kim karşı çıkar?' diye sordu.
Talha b. Ubeydullah:
'Ben!' dedi.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Sen yerinde dur!' buyurdu.
Ensardan bir zât:

'Ben çıkarım!' dedi.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Peki, sen çık![1] buyurdu.
O zât çıktı ve şehit oluncaya kadar savaştı.
Bu, böylece devam etti.
Her defasında, Resûlullah Aleyhisselam aynı şekilde soruyor, Ensardan biri çıkıp çarpışıyor, savaşıyor, şehit oluyordu.
Nihayet, Resûlullah Aleyhisselamın yanında Talha b. Ubeydullah kaldı.
Resûlullah Aleyhisselam, saldırıya geçen müşrikleri önlemek için:
'Şu müşriklere kim karşı koyar?' diye sorunca, Talha b. Ubeydullah:
'Ben!' dedi ve kendisinden önceki onbir kişi gibi çarpıştı, elinden yaralanıp parmaklan kesilince, ağrısına dayanamayıp 'Ayy!' dedi.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Eğer Bismillah deseydin, melekler seni halkın gözü önünde göğe çıkarırlardı, sonra da Allah müşrikleri mağlup ederdi!' buyurdu."[345]
Enes b. Malik'in bildirdiğine göre; Peygamberimiz Aleyhisselam, Uhud savaşı günü, Ensardan yedi, Kureyşlilerden de iki kişinin içinde yalnız kalmıştı.
Müşrikler Peygamberimiz Aleyhisselamı kuşatınca, Peygamberimiz Aleyhisselam, yanındakilere:
"Şu müşrikleri bizden kim defeder ki, Cennet onun ola, yahut Cennette o benim refikim ola?" buyurdu.
Ensardan birisi ilerleyerek onlarla çarpıştı ve şehit oldu.
Müşrikler Peygamberimiz Aleyhisselamı tekrar kuşattılar.
Peygamberimiz Aleyhisselam, yine:
"Şu müşrikleri bizden kim defeder ki, Cennet onun ola, yahut Cennette o benim refikim ola?" buyurdu.
Yine, Ensardan bir zât, ilerleyerek onlarla çarpıştı ve şehit oldu.
Yedi kişinin hepsi de, böylece ilerleyip müşriklerle çarpışarak şehit oldukları zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam, herhalde, kendilerini düşmanla başbaşa bırakarak dağılanlar için olmalı ki;* "Sahabilerimiz bize karşı hiç de insaflı davranmadılar!" buyurdu.[346]
Talha b. Ubeydullah der ki:
"Gördüm ki, Resûlullah Aleyhisselamın ashabı bozuldular, müşrikler saldırıya geçtiler ve Resûlullah Aleyhisselamı her yandan kuşattılar.
Kendisini; önünden mi, arkasından mı, sağından mı,yoksa solundan mı gelen saldırılara karşı koyacağımı bilmiyordum.
Kılıcımı sıyırıp bir kere önünden, bir kere de arkasından gelenleri uzaklaştırdı m, nihayet dağıldılar."[347]
Sa'd b. Ebi Vakkas da şöyle der:
"Talha, Uhud günü, Resûlullah Aleyhisselama karşı bizim en cömert, en fedakâr davrananımızdı. Biz Resûlullah Aleyhisselamın başından oraya buraya dağılıp ayrıldığımız halde, o Resûlullah Aleyhisselamın yanından hiç ayrılmamıştı.
Resûlullah Aleyhisselamın yanına döndükçe, Talha'nın, hep onun çevresinde dönüp dolaşarak kendisini ona siperve kalkan yaptığını görmüşümdür.

Müşriklerin attığı yerden vuran keskin nişancı okçularından Malik b. Züheyr, nişan alarak Resûlullah Aleyhisselama bir ok atmıştı.
Talha b. Ubeydullah, okun Resûlullah Aleyhisselama isabet edeceğini anlayınca, Resûlullah Aleyhisselamı korumak için elini oka karşı tuttu. Ok parmağına değip elini çolak yapt ."[348]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Yeryüzünde gezen Cennetlik bir kimseye bakmak isteyen, Talha b. Ubeydullah'a baksın!" buyurmuştur.[349]
Hz. Ali derki:
"Resûlullah Aleyhisselamı kılıçların bürüdüğü, okların her yandan hedef aldığı bir sırada, yalnız Talha'nın onun önünde kendisini siperve kalkan yaptığını görmüşümdür.
O zaman, ben bir tarafta müşriklerin bir biti iğini üzerimizden atmaya uğraşıyordum.
Ebu Dücâne, başka bir tarafta müşriklerden bir birlikle uğraşıyordu.
Sa'd b. Ebi Vakkas da, onlardan, başka bir birlikle çarpışıyordu.
Müşriklerden bir birlik görmüştüm ki, içlerinde İkrime b. Ebu Cehil bulunuyordu.
Kılıcımı sıyırıp aralarına daldım. Çevremi sardılar. Onların sonuncusuna kadar hepsini kılıçtan geçirdim.
Sonra, içlerine ikinci bir dalış daha yaptım. Ecel gelmediği için, vardığım gibi sapasağlam geri döndüm.
Allah, mukadder işi yerine getirir.[350]
Resûlullah Aleyhisselamın yanından Müslümanlar uzaklaşınca, onu göremedim. Kendi kendime:
'Vallahi, onu göremiyorum. O, savaştan kaçacak bir zât değildir. Ölenler arasında da yok! O halde, Yüce Allah ona karşı yaptığımız uygunsuz hareketten dolayı bize gazab ederek peygamberini insanlar arasından kaldırmış! Benim için, çarpışa çarpışa ölmekten daha hayırlısı olamaz!' dedim.
Kılıcımın kınını kırdım. Kılıcımı çekip müşriklerin üzerine yürüdüm ve onları dağıttım. Dağıtınca, Resûlullah Aleyhisselamın onların aralarında kalmış olduğunu gördüm.[351]
Zekvan b. Abdi Kays'ın ardından atlı bir adam koşuyorve:
'Sen kurtulursan ben kurtulmam!' diyordu.
Hemen ona yetişip atını onun üzerine sürdü ve:
'Al bunu benden! Ben, llac'ın oğluyum![1] diyerek Zekvan'ı öldürdü.
Ona doğru koştum. Ben de onun bacağına kılıçla vurup uyluğunun yarısını kestim. Sonra, onu atından düşürerek üzerine çöküp öldürdüm.
O, Ebu'l-Hakem b. Ahnes b. Şerik b. İlacü's-Sakaff idi."[352]
Şemmas b. Osman da, Peygamberimiz Aleyhisselamın yoluna baş koyan, yanından ayrılmayan mücahidlerdendi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, sağına ve soluna dönüp baktıkça, Şemmas'ın hep kılıcıyla onu korumaya çalıştığını görmekte idi.
Peygamberimiz Aleyhisselam müşrikler tarafından kuşatıldığı zaman, Şemmas vücudunu Peygamberimiz Aleyhisselama kalkan yaptı ve Peygamberimizin önünde vurulup yere düştü.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onun hakkında:
"Şemmas'ı kendime siper ve kalkan gibi buldum" buyurmuştur.[353]
Allah ondan razı olsun.

Ensardan Ebu Talha da, Peygamberimiz Aleyhisselamın önünde kalkanlı olarak durup onu siperlemekte idi. Peygamberimiz Aleyhisselamın önüne ok çantasını serip kâh ok atmakta, kâh haykırmakta idi.
Peygamberimiz Aleyhisselam da:
"Ebu Talha'nın sesi orduda kırk kişiden hayırlı ve yararlıdır" buyurmakta idi.
Ebu Talha'nın Peygamberimizin önüne serdiği ok çantasında elli ok vardı.
Ebu Talha:
"Ya Rasûlallah! Vücudum senin vücudunun önünde sana fedadır!" diyordu.
Elli oku birer birer atarak tüketti.
Peygamberimiz Aleyhisselam onun arkasından ve onun başıyla omuzları arasından başını yükseltip okların düştükleri yerlere bakıyordu.
Ebu Talha son oku attığı zaman:
"Bizi işlet! Ok atmaktan durdurma! Allah beni sana feda etsin!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, yerden bir ağaç dalı alıp:
"Ey Ebu Talha! Bunu da iyi bir ok olarak at!" buyurdu.[354]
Ebu Talha ok yayını çok sert çeken bir okçu idi. Uhud günü iki-üç yay kırmıştı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, yanından ok dolu çanta ile kimin geçtiğini görse, ona:
"Ok çantanı Ebu Talha'ya boşalt!" buyurmakta idi.
Peygamberimiz Aleyhisselam onun arkasından müşriklere bakmak için yükselip başını kaldırdıkça, Ebu Talha:
"Ya Rasûlallah! Babam anam sana feda olsun! Yükselme! Belki sana müşriklerin oklarından birisi değer. Benim göğsüm senin göğsüne siper olsun. Sana değecek, bana değsin!" derdi.[355]
Sa'd b. Ebi Vakkas derki:
"Resûlullah Aleyhisselam, beni önüne oturttu. Ok atmaya başladım. Her atışta: 'Allah'ım! Atacağım ok, senin okundur. Onu düşmanına eriştir![1] diyordum. Resûlullah Aleyhisselam da: 'Allah'ım! Dua ettiği zaman, Sad'ın duasını kabul et! Allah'ım! Sad'ın atışını, okunu doğrult!
Ey Sa'd! Babam anam sana feda olsun! Durma at!' buyuruyordu. Hiçbir ok atmadım ki, Resûlullah Aleyhisselam: 'Allah'ım! Onun atışını doğrult! Duasını kabul et! Ey Sa'd! Durma, at![1] buyurmamış olsun.
Ok çantam boşalınca, Resûlullah Aleyhisselam kendi çantasındaki okları da birer bireryayıma yerleştirip attırdı.
Okları yaya yerleştirmekte, o herkesten daha çabuk ve g ay netliydi.[356] O bana okları veriyor ve: 'At! Babam anam sana feda olsun!' diyordu. Nihayet, bana kanatsız bir oku verdi ve: 'At bunu da!' buyurdu."[357]
Sehl b. Huneyf, müşriklere yağdırdığı oklarla Peygamberimiz Aleyhisselamı korumaya çalışmakta, Peygamberimiz Aleyhisselam da:
"Süheyl'e ok yetiştiriniz! Çünkü, ok ona kolaylaştırılmıştır" buyurmakta idi.[358]
Ebu Dücâne, atılan oklara karşı Peygamberimiz Aleyhisselamın üzerine eğilip kendisini ona kalkan yapmakta, Ebu Dücâne'nin sırtına düşen oklar sırtında toplanmakta, Peygamberimiz Aleyhisselama değmemekte idi.[359]
Ka'b b. Malik, Uhud'da Ebu Dücâne hakkındaki bir müşahedesini şöyle anlatır
"...Müşriklerin, Müslüman cesetlerinin uzuvlarını kesip biçtiklerini görünce, yakınlarına doğru vardım.

Müşriklerden zırh gömlekli bir adam Müslümanların önünü kesiyor, onlara:
'Boğazlanacak davarların toplandıkları gibi biraraya toplanın bakayım!' diyordu.
Müslümanlardan, üzerinde zırh gömlek bulunan bir adam da onu gözetliyordu.
Müslümanın arkasından ilerleyip, Müslümanı, kâfiri gözlerimle görebilecek derecede yanlarına yaklaşmıştım.
Onların gerek şekil gerek silah bakımından üstün olanı, kâfir olanıydı.
Birbirlerine gelip kavuşuncaya kadar, gözümü onlardan ayırmadım.
Birbirlerine kavuşur kavuşmaz, Müslüman kişi kâfirin omuzu ile boyun kökü arasına kılıçla öyle bir darbe indirdi ki, uyluk başına kadar gövdesini ikiye ayırdı!
Sonra da bana:
'Ey Ka'b! Nasıl gördün, nasıl buldun? Ben Ebu Dücâne!' diyerek kendisini tanıttı."[360]
Katâde b. Numan da, Peygamberimiz Aleyhisselamı korumak için Peygamberimiz Aleyhisselamın önüne
dikilerek, ok yayının başı eğilip bükülünceye kadar müşriklere ok attı.[361]
En sonunda kendisi de bir okla gözünden vuruldu. Gözbebeği yanaklarının üzerine aktı. [362] Katâdeyi böyle görünce, Peygamberimiz Aleyhisselamın gözleri yaşardı.[363]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Katâde'nin gözünü eliyle aldı, yerine koydu. O göz, iki gözünden en güzeli ve en keskin göreni oldu.[364]
Vehb b. Kâbus,yanında kardeşinin oğlu Haris b. Ukbe olduğu halde, Müzeyne dağından Medine'ye gelmişlerdi.
Onlar Medine'nin boşaldığını gördükleri zaman:
"Halk nereye gitti?" diye sordular.
Peygamberimiz Aleyhisselamın Kureyş müşrikleriyle çarpışmak üzere Uhud'a gittiğini öğrenince,[365] hemen Uhud yolunu tutup Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldiler. [366]
Peygamberimiz Aleyhisselam, müşriklerden hücuma hazırlanan bir topluluk hakkında:
"Şu topluluğu kim defeder?" diye sordu.
Vehb b. Kâbus:
"Ben, yâ Rasûlallah!" dedi. Hemen kalkıp onları oka tuttu, yüzgeri etti ve döndü.
Müşriklerden hücuma hazırlanan ikinci bir topluluk için de, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Şu topluluğu kim defeder?" diye sordu.
Yine Vehb b. Kâbus:
"Ben, yâ Rasûlallah!" dedi. Kılıcını sıyırıp onları yüzgeri edinceye kadar çarpıştı ve geri döndü.
Bundan sonra bir topluluk daha hücuma hazırlanınca, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Şu topluluğu defetmeye kim kalkar?" diye sordu.
Vehb b. Kâbus:
"Ben, yâ Rasûlallah!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Kalk, karşıla onları! Seni Cennetle müjdelerim" buyurdu.
Vehb b. Kâbus, sevinerek kalktı, kılıcını sıyırıp onların içlerine daldı. Peygamberimiz Aleyhisselam ve Müslümanlar, ona bakıyorlardı. Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah'ım! Ona rahmet et!" diye dua etti.
Müşrikler, mızraklarını ve kılıçlarını onun üzerine çevirdiler ve en sonunda onu şehit ettiler.

Vehb b. Kâbus'un cesedinin yirmi yerinde mızrak yarası vardı.
Vehb b. Kâbus'un kardeşinin oğlu da kalkıp aynı şekilde müşriklerle çarpıştı ve şehit oldu.
Allah ikisinden de razı olsun!
Hz. Ömer, Müzeynelinin öldüğü gibi ölmeyi özlerdi.[367]

Dört Azılı Müşrikin Peygamberimiz Aleyhisselamı Öldürmeye Ant İçmeleri

Müslümanlar bozulup dağılmaya başladıkları zaman, müşriklerden dört azılı müşrik:
1- Abdullah b. Şihabuz-Zührî,
2- Utbe b. Ebi Vakkas,
3- Abdullah b. Kamia,
4- Übeyyb.Halef
Peygamberimiz Aleyhisselamın hayatına son vermek üzere sözleştiler ve Peygamberimiz Aleyhisselamı görecek olurlarsa ya öldürmek ya da onun yakınında öldürülmek üzere ant içtiler.[368]
İbn Şihab:
"Muhammed'i gösteriniz bana! O kurtulursa, ben kurtulmam!" diye haykırıyordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam ise, onun hemen yanıbaşında bulunuyordu.
Kendisinin yanında da ashabından hiçbirisi yoktu.
İbn Şihab oradan geçip gitti.
Safvan b. Ümeyyeye rastlayınca, Safvan:
"Allah sana Muhammed'e vurmak fırsatını vermişken, ne diye onun yanından uzaklaştın?" dedi.
İbn Şihab:
"Sen onu gördün mü?" diye sorunca, Safvan:
"Evet, sen hemen onun yanında idin" dedi.
İbn Şihab:
"Biz dört kişi, onu öldürmek için aramızda sözleşmiş, antlaşmış durumdayız. Artık, o bizim elimizden kurtulacak değildir!" dedi.[369]
Ümmü Umare binti Ka'b'ın kocası ve iki oğlu* Uhud savaşına katılmışlardı.[370]
Ümmü Umare der ki:
"Halk ne yapıyor bir bakayım deyip, gündüzün başlangıcında Uhud'a gittim. Yanımda, içinde su bulunan bir su kırbası vardı.
O sırada, Resûlullah Aleyhisselam bazı sahabileri arasında bulunuyordu. Zafer ve galebe, Müslümanlarda idi.
Müslümanlar bozulunca, Resûlullah Aleyhisselamın yanına varıp düşmanı ondan kılıçla ve okla defetmeye çalıştım, yaralandım.[371]
Müslümanlar, Resûlullah Aleyhisselamın yanından uzaklaşmışlar, yanında on kişi bile kalmamıştı.
Benimle kocam ve iki oğlum Resûlullah Aleyhisselamın önünde çarpışıyor, müşrikleri ondan uzaklaştırmaya çalışıyorduk.
Resûlullah Aleyhisselam, benim yanımda kalkan bulunmadığını gördü. Yanında kalkan bulunan birisine:
"Ey kalkan sahibi! Kalkanını çarpışana bırak!" buyurdu. Bırakınca onu Resûlullah Aleyhisselam aldı, ben de ondan alıp kalkanla korundum.
Bize ancak süvariler yapacaklarını yaptılar!
At üzerinde bir adam gelip bana bir kılıç darbesi indirdi.
Ben de onun atinin ayaklarına kılıçla vurunca, at arkasının üzerine yıkıldı.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
'(Ey Ümmü) Umare'nin oğlu! Annene, annene yardım et![1] diyerek oğluma seslendi.

Oğlum bana yardım edince, müşriki öldürdüm.[372]
Müslümanlar Resûlullah Aleyhisselamın yanından uzaklaştıkları zaman, İbn Kamia:
'Bana Muhammed'i gösteriniz! Eğer o kurtulursa, ben kurtulmam![1] diyordu.
Bunun üzerine, ben, sancaktar Mus'ab b. U meyrve Resûlullah Aleyhisselamın yanında sebat eden bazı sahabiler, Resûlullah Aleyhisselamın önüne gerildik.
İşte o zaman, İbn Kamia kılıçla vurup beni de ağır şekilde yaraladı.
Ben de ona kılıçla darbeler indirdim. Fakat, Allah düşmanının üzerinde iki kat zırh gömlek bulunuyordu."[373]
Ümmü Umare H atunun oniki-onüç yerinde yarası vardı. En büyüğü ve ağırı ise İbn Kamia'dan aldığı omuz yarası olup, bir yıl onun tedavisi ile uğraştı.[374]
Peygamberimiz Aleyhisselam onun omuzundan aldığı yarayı görünce, oğlu Abdullah'a:
"Annenin yarasını sar. Ev halkınızı Allah mübarek kılsın!
Senin annenin makamı, filan ve filanların makamından hayırlıdır. Senin makamın da filan ve filanların makamından hayırlıdır.
Allah sizin ev halkınıza rahmet etsin!" buyurdu.
Ümmü Umare Hatun, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Allah'a dua et de, Cennette sana komşu olalım" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah'ım! Bunları bana Cennette komşu ve arkadaş et!" diyerek dua etti.
Bunun üzerine Ümmü Umare Hatun:
"Eh, bu yeter bana. Dünyada ne musibet gelirse gelsin artık!" dedi.[375]
İslâm sancaktan Mus'ab b. Umeyr, Müslümanların bozulup dağıldıkları sırada, Peygamberimiz Aleyhisselamı müşriklerden korumak için onun önünde çarpışanlar arasında bulunuyordu.
Atlı müşriklerden İbn Kamia, Mus'ab b. Umeyr'e kılıçla vurup sağ elini kesti.
Mus'ab b. Umeyr sancağı sol eline aldı.
İbni Kamia vurup onun sol elini de kesince, Mus'ab b. Umeyr sancağı kollarıyla tutup göğsüne bastırdı.
İbni Kamia onu mızraklayarakyere düşürdü, şehit etti.[376]
İbni Kamia, şehit ettiği Mus'ab b. Umeyr'in Peygamberimiz Aleyhisselam olduğunu sanarak müşriklerin yanına döndüğü zaman:
"Ben Muhammed'i öldürdüm!" dedi.[377]
Bir bağına da:
"Muhammed öldürüldü!" diye bağırdı.[378]

Müslümanlar Arasındaki Bazı Münafıkların Müslümanları Çarpışmaktan Vazgeçirmeye ve

İrtidad Ettirmeye Çalışmaları

İslâm mücahidleri arasında bulunan münafıklar, "Muhammed, öldürüldü!" diyerek yaygaraya başladılar.[379]

Onlardan, "Keşke Abdullah b. Übeyy'e gidecek bir adamımız olsa da, o bize Ebu Süfyan'dan bir eman alıverse!" diyenler olduğu gibi;

"Ey Müslümanlar! Muhammed öldürüldü artık! Ebu Süfyan gelip sizi öldürmeden önce, kavminizin yanına (Medine'ye) dönün!" diyenler,[380]

Hatta, müşriklerle savaşan mücahidleri birer birer dolaşarak onları savaşmaktan vazgeçirmeye çalışanlar da vardı.

Nitekim, Malik b. Duhşum böyle yapmış; çalı çırpı üzerine oturup dinlendiği ve onüç yerinden yaralanmış bulunduğu bir sırada Hârice b. Zeyd'in yanına varıp:

"Muhammed'in öldürüldüğünü bilmiyor musun?" demişti.

Hârice b. Zeyd:

"Muhammed öldürülmüşse, hiç şüphesiz, Allah, Hayy ve Lâyemût'tur, ölümsüzdür! Muhammed, Rabbinin elçilik vazifesini yerine getirmiştir. Yapılması gereken tebliğleri yapmıştır. Senin dininin uğrunda da çarpışmıştır!" dedi.

Malik b. Duhşum kalkıp Sa'd b. Rebi'in yanına vardı. O da, oniki yerinden yaralanmış bulunuyordu. Ona da:

"Muhammed'in öldürüldüğünü biliyor musun?" dedi.

Sa'd b. Rebi':

"Ben Muhammed'in Rabbi tarafından verilen elçilik ve tebliğ vazifesini yerine getirdiğine ve senin dinin uğrunda da çarpıştığına şehadet ederim.

Şayet Muhammed öldürülmüşse, hiç şüphesiz, Allah Hayy ve Lâyemût'tur, ölümsüzdür" dedi.

Mâlik b. Duhşum:

"Resûlullahın öldürüldüğü muhakkaktır. Artık sizler de, daha önce dönenler gibi, kavminizin yanına dönün! Şimdi onlar evlerine sağ salim girmiş bulunuyorlar" dedi.[381]

Enes b. Nadr'ın Kahramanlıklar Göstererek Şehit Oluşu

Kahraman mücahidi erden Enes b. Nadr, gerek bozulup dağılan Müslümanların ve gerek Müslümanlar arasındaki münafıkların uygunsuz tutum ve davranışlarından büyük üzüntü duymakta ve:
"Ey Müslümanlar! Eğer Muhammed öldürülmüşse, Muhammed'in Rabbi de öldürülmedi ya!
Muhammed'in çarpıştığı dâva uğrunda siz de çarpışınız![382]
Allah'ım! Şu Müslümanların yapmış oldukları şeylerden dolayı Senden af ve özür dilerim! Şu müşriklerin Resûlullah Aleyhisselama karşı işledikleri cinayetlerden beni uzak tutman için de, Sana sığınırım!" diyerek kılıcını sıyırıp çarpışmaya gitti.[383]
Giderken, Sa'd b. Muaz'la karşılaştı ve ona:
"Ey Ebu Amr! Sen nereye gidiyorsun? Haydi, gel benimle!
Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, ben Cennetin kokusunu Uhud'da alıyor ve buluyorum!" dedi.[384]
Sa'd b. Muaz:
"Ben de senin yanındayım!" deyince, Enes:
"Ey Sa'd b. Muaz! İşte Cennet! Nadr'ın Rabbine yemin ederim ki; ben Cennetin kokusunu Uhud'da alıyor, buluyorum!" dedi.[385]
Enes b. Nadr, Muhacir ve Ensardan bazılarıyla birlikte bulunan Hz. Ömer ve Talha b. Ubeydullah'ın da yanına vardı. Baku ki, ellerini savaştan çekmişlerdi. Onlara:
"Sizi böyle oturtan nedir?" diye sordu.
"Resûlullah Aleyhisselam şehit edilmiş!" dediler.[386]
Enes b. Nadr:
"Resûlullah Aleyhisselam şehit edildiyse, hiç şüphesiz Allah Hayy'dır.[387]
Resûlullah Aleyhisselamdan sonra siz sağ kalıp da ne yapacaksınız? Kalkın! Siz de Resûlullah Aleyhisselamın can verdiği dava uğrunda can verin!" dedi.
Müşriklerle çarpışa çarpışa şehit oldu.[388]
Allah ondan razı olsun!
Enes b. Nadr'ın cesedinde seksenden fazla kılıç, mızrak ve ok yarası vardı.[389]
Müşrikler onun bumunu, kulaklarını ve sair uzuvlarını keserek cesedinden öç almak istemişler, onu tanınmaz hale getirmişlerdi.[390]
Hz. Ömer, Enes b. Nadr hakkında:
"Ben Allah'ın Kıyamet günü onu tek başına bir ümmet olarak ba's edeceğini umarım" demiştir.[391]

Hz. Ömer ile Kardeşinin Şehitlik İçin Soyunmaları

Hz. Ömer, kardeşi Zeyd b. Hattab'a:
"Al şu zırhımı! Zırhımı senin giymen için yemin ettim" dedi.
Zeyd b. Hattab, onu giyinip Hz. Ömer'in yeminini yerine getirdikten sonra, zırhı sırtından çıkardı.
Hz. Ömer ona:
"Ne için çıkardın?" diye sordu.
Zeyd:
"Senin kendin için istediğin şeyi, şehitliği, ben de kendim için istiyorum!" dedi.
İkisi de şehitlik için soyundular.[392]

Uhud Savaşı Günü Peygamberimiz Aleyhisselamın Başına Gelenler

İbn İshak'la İtin Hişam'ın bildirdiklerine göre; Uhud günü Müslümanlar bozulup dağılınca, düşmanlar Müslümanları musibete uğrattılar. O gün, onlara ibtilâ ve imtihan günü oldu. Allah onunla o gün Müslümanlara şehitlik ikram ve ihsan etti.
Hatta, düşmanlar Resûlullah Aleyhisselama kadar yaklaşmaya yol buldular ve attıkları okları, taşları rebaiye dişine isabet ettirdiler.[393] Peygamberimiz Aleyhisselamın rebaiye dişi kırıldı, dudağı ve yüzü yaralanıp kanadı. Kan yüzüne akmaya başladı!
Peygamberimiz Aleyhisselamın alt dudağını yaralayan, rebaiye dişini, yani ön dişleriyle azı dişi arasındaki dişini kıran da, Utbe b. Ebi Vakkas idi.
Abdullah b. Şihâbu'z-Zührîise Peygamberimiz Aleyhisselamın alnını, İbn Kamia da yanağının üst tarafını yaraladı.
Miğferin halkalarından iki halka Peygamberimiz Aleyhisselamın yanağının üst tarafına girdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam Ebu Âmir Fâsık'ın Uhud'da Müslümanları düşürmek için kazdığı, kazdırdığı çukurlardan birinin içine düştü.
Hz. Ali Peygamberimiz Aleyhisselamın elinden tuttu, Talha b. Ubeydullah da ayağa kaldırıp çukurdan çıkardı.[394]
Ebu Ubeyde b. Cerrah, Peygamberimiz Aleyhisselamın yüzüne batan miğfer halkalarından birisini dişiyle çekip çıkardı, kendisinin ön dişi de çıktı. Öteki halkayı çıkarırken de bir dişi daha çıktı. Bunun için kendisinin ön dişlerinden ikisi eksikti.[395]
Hz. Ebu Bekir der ki:
"Uhud günü halk Resûlullah Aleyhisselamın yanından dağılıp uzaklaştıkları zaman, ben onun yanına yetişenlerden ilki idim.
Arkamdan kuş gibi birisinin de Resûlullah Aleyhisselamın yanına erişmek istediğini gördüm.
O, Ebu Ubeyde b. Cerrah'ti.
Resûlullah Aleyhisselamın miğferinin halkalarından ikisinin iki şakağına battığını görünce, Ebu Ubeyde bana:
'Senden dilerim Allah aşkına! Benimle Resûlullah Aleyhisselamın arasından sen çekil! Beni bırak da, Resûlullah Aleyhisselamın şakağından halkayı ben çıkarayım![1] dedi.
Halkalardan birisini ön dişlerinden birisiyle çekip çıkarırken, bir dişi çıktı. Sonra Resûlullah Aleyhisselamın öteki yanağına baktı. Yine, bana:
'Allah aşkına! Benimle Resûlullah Aleyhisselamın arasından sen çekil!' dedi.
Halkalardan ikincisini de ön dişlerinden ikincisiyle çekip çıkarırken, ikinci dişi çıktı. Bunun için Ebu Ubeyde b. Cerrah'ın iki dişi eksikti."[396]
Peygamberimiz Aleyhisselam yüzünün kanını silerken:
"Kendilerini Rablerine imana davet ederken peygamberlerinin yüzünü kana bulayan bir kavim nasıl felah bulur?" diyerek şikayetlenince, Yüce Allah, indirdiği âyetlerde:
"Ey Resûlüm! Kulların işinden hiçbir şey sana ait değildir. Allah ya onların tevbelerini kabul eder, ya da onları-zalim oldukları için-azaplandırır.
Göklerde ne var, yerde ne varsa, hepsi Allah'ındır. O kimi dilerse yarlıgar, kimi dilerse azaplandırır. Allah çokyarlıgayıcı ve esirgeyicidir" (Âl-i İmran: 128-129) buyurdu.[397]
Uhud savaşında Peygamberimiz Aleyhisselamın yüzüne kılıçla yetmiş defa vurulmuş, hepsinde Yüce Allah onun zararından Peygamberimiz Aleyhisselamı korumuştur.[398]

Uhud günü Peygamberimiz Aleyhisselamın dişi kırıldığı ve yüzü yaralandığı zaman, bu Ashab-ı Kiramın son derecede ağırına gitti ve onlar:
"Kureyş müşriklerine beddua etsen, ilensen!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben lânetleyici olarak gönderilmedim. Fakat, doğru yola davet edici ve rahmet olarak gönderildim.
Allah'ım! Kavmime doğru yolu göster! Çünkü onlar bilmiyorlar!" diyerek dua etti.[399]
Abdullah b. Mes'ud der ki:
"Peygamber Aleyhisselamı o halde görünce, kendisinin vaktiyle anlatmış olduğu peygamberlerden bir peygamberi; kavmi tarafından vurulup kan içinde bırakılan, öyle iken de hem yüzünü eliyle silen, hem de 'Allah'ım! Kavmimi bağışla! Çünkü onlar bilmiyorlar!' diyen peygamberi gözümle görür gibi oldum ."[400]
Sehl b. Sa'd da:
"Peygamber Aleyhisselam, 'Allah'ım! Kavmimi bağışla! Çünkü onlar bilmiyorlar!' diyerek dua etti" demiştir.[401]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah'ın gazabı, Allah'ın Peygamberinin yüzünü yaralayan kavim hakkında şiddetlendi!" buyurduğu zaman.[402] Sa'd b. Ebi Vakkas:
"Vallahi, kardeşim Utbe b. Ebi Vakkas'ı öldürmek için gösterdiğim hırs kadar, hiçbir kimseyi öldürmeye hırs göstermedim!" demiştir.[403]

Ka'b b. Malik'in Peygamberimiz Aleyhisselamı Sağ Salim Görüp Müslümanlara Seslenişi

"Muhammed öldürüldü!" şayiası üzerine Müslümanlar bozguna uğradıktan sonra[404] Peygamberimiz Aleyhisselamın sağ olduğunu ilk gören kişi Ka'b b. Malik olup, demiştir ki: "Onun miğferinin altından gözlerinin parıldadığını görünce hemen tanıdım ve en yüksek sesimle,[405] 'Ey Müslümanlar topluluğu![406] Ey Ensar topluluğu![407] 5evininiz![408] İşte, Resûlullah Aleyhisselâm![409] Sağdır ve öldürülmemiştir[410] diyerek seslendiğimde, o bana 'Sus!' diye işaret verdi."[411]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Übeyy b. Halef'i Yaralayışı ve Öldürüşü

Peygamberimiz Aleyhisselam, yanında Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Ali, Talha b. Ubeydullah, Zübeyr b. Avvam, Haris b. Sımme ve Müslümanlardan bir toplulukla birlikte Uhud dağı eteğine yürüyerek gittiği sırada idi ki,[412] Übeyy b. Halef:
"Ey Muhammedi Sen kurtulursan, ben kurtulmam!" diyerek seslendi.
Müslümanlar
"Ya Rasûlallah! Şunun üzerine bizden birisi atılsın mı?" diye sordular.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bırakın, gelsin o!" buyurdu.
Übeyy b. Halef yaklaştığı zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam Haris b. Sımme'den kargısını alıp, puğur devenin silkinmesi gibi silkindi ve onları devenin silkinip sırtından sinekleri uçurttuğu gibi başından dağıttı.[413]
Peygamberimiz Aleyhisselam davranınca, Übeyy b. Halef dönüp kaçmaya başladı.
Peygamberimiz Aleyhisselam ona:
"Eyyalancı! Nereye kaçıyorsun!?" buyurdu.[414]
Ve onu boynundan, miğferle zırh gömleğinin yakası arasındaki yerinden mızrakla vurup hafifçe yaraladı.
Übeyy b. Halef, öküz böğürür gibi böğürerek atından yere düştü, yuvarlandı.[415]
Kendisinin kaburga kemiklerinden bazısı da kırıldı.[416]
Übeyy b. Halef müşriklerin yanına döndüğü zaman:
"Vallahi, Muhammed beni öldürdü!" dedi.
Müşrikler:
"Vallahi, senin korkudan yüreğin gitmiş![417] Sendeki yaranın hiç önemi yok![418] Eğer sendeki yaranın aynısı herhangi birimizde olsaydı, bize hiçbirzararvermezdi, biz ona hiç aldırış etmezdik!" dediler.[419]
Fakat Übeyy b. Halef:
"Vallahi, o benim üzerime tükürse bile yine beni öldürür![420] Lât ve Uzzâya yemin ederim ki; eğer bende olan bu yara Zülmecaz Panayırı halkında olsaydı, hepsi de çoktan ölüp giderierdi.[421]
Hatta bütün Rebia ve Mudar kabileleri halkı da olsa, hepsini öldürürdü bu![422]
O; 'Seni ben öldüreceğim!' dememiş miydi?" dedi.[423]
Übeyy b. Halef Mekke'de Peygamberimiz Aleyhisselamla karşılaştıkça:
"Ey Muhammed? Benim öyle bir atım var ki, ona her gün onaltı ölçek darı yemi yediriyorum. Bir gün o ata biner, seni öldürürüm!" derdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam da:
"Hayır! Belki, inşaallah ben seni öldürürüm!" buyururdu.[424]
Übeyy b. Halef kurtulmalık akçesini öderken de bu sözünü aynen tekrarladığı gibi, Peygamberimiz Aleyhisselam da Mekke'de ona söylediğini aynen tekrarlamıştır.[425]
Übeyy b. Halef Uhud'da Peygamberimiz Aleyhisselamın hayatına son vermek için and içen müşrikler arasında idi.[426]
Allah düşmanı Übeyy b. Halef, Kureyş müşrikleriyle Mekke'ye dönerken, Mekke'ye altı mil uzaklıktaki Şerifte öldü.[427]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Yüzünün Kanının Mihras Suyu ile Yıkanışı ve Müşriklerin

Kendilerinden Yukarıya Çıkmalarına Meydan Vermemesi İçin Allah'a Dua Edişi

Peygamberimiz Aleyhisselam sahabileriyle bitlikte Uhud boğazında bulundukları sırada, Hz. Ali kalkanına Mihras suyundan doldurup Peygamberimiz Aleyhisselama getirdi.[428]
Peygamberimiz Aleyhisselam o suyun rengi ve tadı bozuk olduğu,[429] onda bir koku da hissettiği için, ondan içmedi. Yüzünün kanı onunla yıkandı ve başına da o sudan döküldü.[430]
O sırada, Kureyş müşriklerinden Halid b. Velid'in kumandası altındaki atlı[431] bir topluluk Uhud kayalıklarına doğru çıkmaya başlayınca,[432] Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah'ım! Onları üstümüzde bulundurma!" diyerek, onlara bu imkânı vermemesini Allah'tan diledi.[433]
Hz. Ömer ile bazı Müslümanları onlara doğru dönderdi.[434]
Onlar, attıkları taşlaria,[435] oklarla müşrikleri geri çevirdiler.[436] Dağdan indirdiler.[437] Rivayete göre; müşrikler dağa çıkmaya başlayınca, Peygamberimiz Aleyhisselam Sa'd b. Ebi Vakkas'a:
"Geri çevir şunları!" buyurmuştu.
Sa'd b. Ebi Vakkas:
"Yanımda bir tek okum var. Onları bir tek okumla nasıl gerileteyim?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam emrini üç kere tekrarlayınca, Sa'd b. Ebi Vakkas ok çantasındaki bir tek oku alıp müşriklere attı ve onlardan birisini öldürdü.
Sa'd b. Ebi Vakkas derki:
"Sonra ok çantama elimi sokup bir ok aldım ki, onun atmış olduğum ok olduğunu tanıdım. Onu attım, bir adam daha öldürdüm!
Sonra bir ok daha aldım ki, onun da atmış olduğum ok olduğunu tanıdım. Onu da atıp bir adam daha öldürdüm.
Bunun üzerine müşrikler oldukları yerlerinden aşağı inmek zorunda kaldılar.
Kendi kendime:
'Bu, mübarek bir oktur!' dedim. Onu hep ok çantamda bulundurdum."
Bu ok, Sa'd b. Ebi Vakkas'ın vefatına kadar kendisinin yanında, vefatından sonra da oğullarının yanında kaldı.[438]
Müşrikleri dağdan indiren Müslümanlar arasında Ebu'd-Derdâ da gösterdiği yararlılıkla Peygamberimiz Aleyhisselamın hoşnutluğunu kazanmış bulunuyordu.[439]

Talha b. Ubeydullah'ın Peygamberimiz Aleyhisselamı Uhud Kayalığına Sırtında Çıkarışı

Zübeyr b. Avvatm'cian rivayet edildiğine göre; Peygamberimiz Aleyhisselam Uhud kayalığındaki bir kayanın üzerine çıkmak için ayağa kalkmak istedi ise de, yaralarından dolayı dermansız kaldığı, sırtında da iki kat zırh gömleği bulunduğu için, kalkmaya güç yetiremedi. Ancak Talha b. Ubeydullah'ın sırtında kayanın üstüne çıkıp oturdu.

Talha b. Ubeydullah yapması gereken şeyi yaptığı zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam: "Talha Cenneti hak etti!" buyurdu.[440]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Öğle Namazını Oturarak Kılışı

Peygamberimiz Aleyhisselam, aldığı yaralardan dolayı, öğle namazını ancak oturarak kıldı.[441] Müslümanlarda, namazlarını Peygamberimiz Aleyhisselamın arkasında oturarak kıldılar.[442]

Yüce Allah'ın Müslümanları Uyutup Dinlendirişi

Zübeyr b. Avvam derki:

"Uhud'da korkunun üzerimize en çok çöktüğü bir sırada, ben Resûlullah Aleyhisselamın yanında idim.

Derken, Allah bize bir uyku verdi.

Mü'minlerden bir kimse yoktu ki, çenesi uykudan göğsüne eğilmiş, düşmüş olmasın!

Ben uyuklarken, rüya görür gibi, Muattib b. Uşeyr'in:

'Peygamberin va'dettiği ilahî yardım ve zaferden bize bir nasip verilseydi, biz şuracıkta öldürülmezdik![1] dediğini de işitmiş, ezberlemişimdir."[443]

Ebu Talha da Uhud günü kendilerini uyku saranlar arasında olup, uyurken iki-üç kere kılıcı yere düşmüş:[444]

"Başımı kaldırıp baktığım zaman, hiçbir kimse görmedim ki, kalkanının altında uzanıp uykuya dalmış olmasın!" demiştir.[445]

Bu uyku ancak mü'minleri sarmıştı. Münafıkların ve şüphecilerin ise gözlerine uyku girmemişti. Onlar o sırada hep düşünüyor, müşriklerin gelip kendilerini öldürmelerinden korkuyorlardı.[446]

Müşriklerin Müslüman Cesetlerine İşkence Yapmaları

Ebu Süfyan'ın zevcesi Hinci binti Utbe ve yanındaki kadınlar, Müslüman cesetlerinin kulaklarını ve burunlarını kestiler. Hatta, Hind binti Utbe şehitlerin kesilen kulaklarından ve burunlarından halhallar, gerdanlıklar ve küpeler yaptı.
Ayrıca, Hz. Hamza'nın çıkanları ciğerinden dişleriyle kopardığı bir parçayı çiğneyip yutmaya çalıştıysa da, yutamadı, ağzından dışarı attı.[447]

Ebu Süfyan'ın Ebu Âmir (Fâsık)'la Harb Meydanında Dolaşması

Ebu Süfyan:
"Ey Kureyş topluluğu! Muhammedi öldüren hanginizdi?" diyerek sormuş, İbn Kamia da: "Onu ben öldürdüm!" deyince, Ebu Süfyan:
"Senin koluna, Acemlerin (İranlıların) kahramanlarına yaptıkları gibi pazuband takacağız!" demişti.
Ebu Süfyan Ebu Âmirle birlikte harp meydanında ölüler arasında "Muhammed'in cesedini görebilir miyiz?" diye dolaşırken, Hârice b. Zeyd'in cesedine rastladılar.
Ebu Amir
"Ey Ebu Süfyan! Bu ölüyü biliyor musun, kimdir?" diye sordu.
Ebu Süfyan:
"Hayır! Bilmiyorum" dedi.
Ebu Âmir
"Bu, Hârice b. Zeyd'dir. Hazrecîlerin seyyidi ve ulu kişisidir" dedi.
Hârice b. Zeyd'in cesedinin yanında Abbas b. Ubâde'nin cesedine rastladılar.
Ebu Âmir
"Bu da, İbn Kavkal'dır. Eşraftandır" dedi.
Sonra Zekvan b. Abdi Kays'a rastladılar.
Ebu Âmir
"Bu da, onların seyyidlerinden, ulu kişilerindendir" dedi.
Ebu Âmir oğlu Hanzale'nin cesedine rastlayınca, Ebu Süfyan Ebu Âmir'e:
"Kimdir bu, Ebu Âmir?" diye sordu.
Ebu Âmir
"Bu, bence, buradakilerin en şerefli olanıdır. Bu, Ebu Âmirin oğlu Hanzale'dir" dedi.[448]
Ebu Âmir Hanzale'nin göğsünü ayağıyla teperek, "Sen iki dine [ikinci dine] girmekle felâkete uğradın.
Ben senin vurulup düştüğün bu yere kadar gelmiş bulunuyorum, ey şeref kirletici oğul! Eğer sen evlatlık vazifesini yapmış, babanın sözünü dinlemiş olsaydın, hiç şüphesiz, Allah seni yaşatır, öldürmezdi" dedi.[449]
Ebu Âmir, Hz. Hamza ile Abdullah b. Cahş'ın cesetlerine yapılanları gördükten sonra Hanzale'nin cesedinin başında durdu ve Peygamberimiz Aleyhisselamı kastederek:
"Eğer seni şu adamdan alıkoyabilseydim, şu vurulup düşmekten tutmuş, alıkoymuş olurdum.
Vallahi, sen sağlığında en iyi huylu idin. Ölün de, arkadaşlarının ve onların en şereflilerinin yanında bulunmuştur.
Eğer Allah şu ölüyü [Hz. Hamza'yı] yahut Muhammed'in ashabından herhangi birisini hayırla mükâfatlandı rırsa, seni de hayırla mükâfatlandırsın!
Ey Kureyş toplulukları! Sakın Hanzale'nin uzuvlarını kesmeyin. Siz bana aykırı davranırsanız, ben de size aykırı davranırım" dedi.
Diğer Müslüman şehitlerin kulak ve burunları kesilirken Hanzale bırakıldı, onun kulak ve bumu kesilmedi.[450]

Huleys b. Zebban'ın Ebu Süfyan'ı Kınaması

Ebu Süfyan Hz. Hamza'nın cesedine rastlayıp avurduna kargısının dipçiğiyle vurarak: "Ey azgın! Çek azgınlığının cezasını!" dediği sırada, Ehâbiş'in lideri Huleys b. Zebban gördü ve:
"Ey Kinane oğulları! Şu Kureyş lideri-gördüğünüz gibi-kendisini savunmaya güç yetiremeyecek et
yığını halindeki amcasının oğluna bakın ne yapıyor?!" diyerek seslendi. Bunun üzerine, Ebu Süfyan: "Yazıklar olsun sana! Benden gördüğün şu davranışı aman gizli tut! Bu, bir sürçme ve yanılgıdır,
oldu bir defa" dedi.[451]

Ebu Süfyan'ın Peygamberimiz Aleyhisselamın Sağ Olup Olmadığı Hakkında Kuşkuya Düşmesi

Ebu Süfyan:
"Muhammed'in vurulup düştüğü yeri göremedik! Eğer o öldürülmüş olsaydı, görürdük! Demek ki, İtin Kamia yalan söylemiş!" dedi.
Ebu Süfyan Halid b. Velid'e rastlayınca:
"Senin kanaatince, Muhammed öldürülmüş müdür?" diye sordu.
Halid b. Velid:
"Ben onu ashabının bazıları arasında dağa çıkarlarken gördüm!" dedi.
Ebu Süfyan:
"Gerçek olan budur! İbn Kamia'nın onu öldürdüğünü söylemesi yalandır!" dedi.[452]
Ebu Süfyan Uhud'dan ayrılıp gitmek istediği ve Müslümanlarda Uhud dağının göğsünde bulunduğu sırada, kızıl, karamtırak bir kısrak üzerinde olduğu halde Müslümanların yakınına doğru geldi.[453]
Üç kere:
"Topluluğunuzun içinde Muhammed var mı?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Cevap vermeyiniz ona!" buyurdu.
Ebu Süfyan, yine üç kere:
"Topluluğunuzun içinde Ebu Kuhâfe'nin oğlu var mı?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Cevap vermeyiniz ona!" buyurdu.
Ebu Süfyan yine üç kere:
"Topluluğunuzun içinde Hattatı'in oğlu Ömer var mı?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Cevap vermeyiniz ona!" buyurdu.
Bunun üzerine Ebu Süfyan, arkadaşlarına dönerek:
"Herhalde bunların hepsi de öldürülmüş! Eğer sağ olsalardı, cevap verirlerdi!" dedi.
Hz. Ömer, dayanamayarak:
"Ey Allah düşmanı! Vallahi sen yalan söylüyorsun! İsimlerini saydığın kişilerin hepsi de sağdırlar! Bir gün senin hakkından gelecek gücümüz bakidir" dedi.[454]
Ebu Süfyan:
"Ey Ömer! Sen biraz bana doğru gelsen a!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Ömer'e:
"Git, gör nedir onun derdi?" buyurdu.
Hz. Ömer ona doğru varınca, Ebu Süfyan:
"Ey Ömer! Sana Allah adına and veriyorum: Biz Muhammedi öldürdük mü?" diye sordu.
Hz. Ömer:
"Vallahi, hayır! Öldürmediniz! Şimdi o senin söylediklerini dinliyor![455]
İşte Resûlullah Aleyhisselam! İşte Ebu Bekir! İşte Ömer! Hepimiz sağız!" dedi.[456]
Ebu Süfyan:
"Sen bence İbn Kamia'dan daha doğru sözlü ve daha iyisindir![457]
Siz öldürülmüş olanlarınızın içinde burunları ve kulakları kesilmiş bazı kimseler bulacaksınız![458]

Ben bunu emretmedim. Bununla birlikte, bu bana, bize fena da görünmedi.[459]
Vallahi, ben buna ne razı oldum, ne de kızdım. Ben bunu ne emrettim, ne de nehyettim. [460]
Bu, bizim ileri gelenlerimizin reyleriyle olmamıştır.[461] Bunun Cahiliye gayretinden ileri gelen birşey olduğunu anladık, öyle olunca da, onu pek de fena görmedik![462]
Harp talihi sıra iledir Kuyunun iki kovası gibi, biri iner, biri çıkar!
Bu Uhud günü de o günün [Bedir gününün] karşı lığıdir![463]
Yüce ol Hübel! Yüce ol Hübel!" dedi.[464]
Peygamberimiz Aleyhisselam, ashabına:
"Ona cevap vermeyecek misiniz?" buyurdu.
"Yâ Rasûlallah! Ne şekilde cevap verelim?" diye sordular.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"'Allah en Yücedir! Allah en Yücedir!' deyiniz" buyurdu.[465]
Hz. Ömer:
"Biz sizinle bir değiliz: Bizim ölenlerimiz Cennette, sizin ölenleriniz Cehennemdedir!" dedi.[466]
Ebu Süfyan:
"Bu, sizin sözünüzdür![467] Bizim Uzzâ'mız var, sizin Uzzâ'nız yoktur!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ona cevap vermeyecek misiniz?" buyurdu.
"Yâ Rasûlallah! Ne şekilde cevap verelim?" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"'Allah bizim Mevlâmızdır! Sizin Mevlânız yoktur!' deyiniz" buyurdu.[468]
Ebu Süfyan ve yanındakiler, Uhud'dan ayrılır, uzaklaşırken:
"Gelecek yıl buluşup çarpışma yerimiz Bedir'dir" diyerek seslendiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam ashabından birisine (Hz. Ömer'e):
"'Olur! Gelecek yıl Bedir bizim ve sizin buluşma ve çarpışma yerimizdir' de!" buyurdu. [469]

Müşriklerin Uhud'dan Ayrıldıktan Sonra Ne Yapacakları Hakkında Bilgi Edinmek İstenilişi

Müşrikler Uhud'dan ayrılıp gitmiş iseler de, Peygamberimiz Aleyhisselam onların geri dönmeyeceklerinden emin değil, endişede idi.[470] Bunun için, Hz. Ali'ye:
"Git! Müşrikleri takip et. Bak bakalım: Onlar ne yapmak istiyorlar?
Eğer onlar develerine biniyor ve atlan yedeklerine alıyorlarsa, Mekke'ye dönmek istiyorlardır.
Eğer atlara biniyorve develeri önlerinde sürüp götürüyor!arsa, onlar Medine üzerine yürümek istiyorlardı r.
Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, Medine üzerine yürüyecek olurlarsa, ben de arkalarından varır, kendilerini cezalandırırım" buyurdu.
Hz. Ali derki:
"Ne yapıyorlar bir bakayım diye müşrikleri izledim. Onlar atlan yanlarına aldılar ve develeri binek edindiler. Mekke'ye doğru yönelip gittiler."[471]

Müşriklerin Revha'dan Geri Dönüp Peygamberimiz Aleyhisselamın Sağ Kalan Sahabilerini de

Yok Etmeye Kalkışmaları

Ebu Süfyan ordusuyla birlikte Mekke'ye gitmek üzere Uhud'dan ayrıldığı ve Revha'da konakladığı sırada, Medine'ye dönmeye kalkıştılar ve kendi kendilerine:
"Muhammed'in sahabilerini, en şerefli ve yiğit adamlarını öldürdüğümüz halde, onların tamamıyla köklerini kurutmadan Mekke'ye dönüp gideceğiz ha?!
Andolsun ki, geri dönüp onlardan kalanlarının da üzerine saldıracak, kendilerinden kurtulacağız!" dediler.[472]
Safvan b. Ümeyye b. Halef
"Sakın ha, bunu yapmayın! Çünkü, onlar bize çok kızgındırlar. Korkarız ki, hiç çarpışmadıkları bir çarpışmayla çarpışırlar!" dedi.[473]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Safvan b. Ümeyye'nin bu sözünü işittiği zaman:
"Salvan, reşîd olmadığı halde, onları irşad etmiştir!" buyurdu.[474]
O zaman müşrikler arasında bulunan Amr b. Âs'a göre, müşriklerden bazıları:
"Mekke'ye dönüp gidersek, zafer ve galebe bizde olur" dediler.
Evs ve H azrec halkından olan, Müslümanların üçte biri kadar bir topluluğun, Abdullah b. Übeyy b. Selûl ile birlikte Medine'ye geri gittikten sonra, gittiklerine pişman olup geri dönerek kendilerine saldırmayacaklarından da emin değillerdi.
Aralarında bir hayli yaralılar da vardı. Umumiyetle süvariler ve süvari atları da, atlan oklarla yaralanmış bulunuyordu.[475]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Sa'd b. Rebi' Hakkında Bilgi İstemesi

Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sa'd b. Rebi'in ne yaptığına, onun canlılar arasında mı, yoksa ölüler arasında mı bulunduğuna, benim için kim gidip bakar?[476] Kim bana ondan bir haber getirir?" diye sordu.[477]
Ensardan bir zât:
"Yâ Rasûlallan! Sa'd'ın ne yaptığına, senin için ben gider bakarım!" dedi ve gitti.
Onun ölülerin arasında, yaralı ve ölmek üzere bulunduğunu gördü.
Kendisine:
"Resûlullah Aleyhisselam senin diriler içinde mi, yoksa ölüler içinde mi bulunduğuna bakıp kendisine haber götürmemi bana emir buyurdu" dedi.
Sa'db.Rebi':
"Ben artık ölüler arasındayım! Resûlullah Aleyhisselama selamımı ilet! Ve kendisine:
Sa'd b. Rebi', Allah seni bizden dolayı, ümmetini doğru yola kılavuzlayan bir peygamber olarak en hayırlı, en üstün bir mükâfatla mükâfatlandırsın!' diyor, de.[478]
Kavmine (Ensara) de, selamımı ilet[479] Onlara da:
Sa'd b. Rebi', size, 'Allah! Allah! Siz Akabe gecesinde Resûlullah Aleyhisselamı korumak üzere muahede yapmadınız mı?![480] Gözleriniz kımıldarken Peygamberiniz Aleyhisselama düşmanlar tarafından zarar vermeye yol bulunursa, Allah katında sizin için ileri sürülebilecek hiçbir mazeret bulunmaz!' diyor, de!" dedi.
Aramaya gidip gelen zât Sa'd b. Rebi'in söyleyeceklerini söyledikten sonra dünyaya gözlerini kapadığını haber verdi.[481]
Zeyd b. Sabit'e göre; Sa'd b. Rebi', Peygamberimiz Aleyhisselama "Yâ Rasûlallah! Ben artık Cennetin kokusunu almaya, bulmaya başladım!" dediğinin de haber verilmesini istemiştir.[482]
Peygamberimiz Aleyhisselam kıbleye döndü ve:
"Allah'ım! Ondan razı ol!" diye dua etti[483] ve:
"Allah Sa'd'a rahmet etsin! O, diri olarak da, ölü olarak da Allah ve Resûlü için halkı öğütleyici olmuştur" buyurdu.[484]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hz. Hamza'nın Vurulup Düştüğü Yeri Sorması

Müşrikler Uhud'dan çekilip gittikten sonra, başta Peygamberimiz Aleyhisselam olmak üzere, Müslümanlar şehitlerin yanına vandılar.[485]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hamza'nın şehit düştüğü yeri göreniniz var mı?" diye sordu.
Birzât
"Halkın bozulup çarpışmaktan yüz çevirdikleri sırada, şu ağaçların yanında, Hamzayı:
'Ben Allah'ın ve Resûlünün arslanıyım!
Allah'ım! Şu Ebu Süfyan'la arkadaşlarının başa getirdikleri kötülüklerden uzak durur, Sana sığınırım!
Şu Müslümanların yaptıkları bozgunculuklardan dolayı da Senden özür ve af dilerim' derken gördüm" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam Hz. Hamza'nın cesedine doğru ilerledi. Yanına varıp da cesedinin kesilip biçildiğini görünce dayanamadı, hıçkırarak ağladı.[486]
Hz. Hamza'nın cesedi, karnı yarılıp ciğeri çıkarılmış,[487] burnu ve kulakları kesilmişti.[488]
Peygamberimiz Aleyhisselam Hz. Hamza'nın cesedinin başında durunca:
"Hiçbir zaman, bir daha seninki gibi bir musibete uğranmayacaktır. Hiçbir yer de, şu durduğum yer kadar beni kızdırıcı olmamıştır.
Cebrail bana geldi de, 'Hamza b. Abdulmuttalib yedi kat gökler halkı içinde Allah'ın ve Resûlünün arslanıdır, diye yazılıdır' dedi.
Andolsun ki, Allah Kureyşîlere karşı beni muzaffer kılacak olursa, ben de onlardan otuz ölüye böyle yapacağım![489]
Eğer benim gördüğüm şeyleri görünce Safiyye binti Abdulmuttalib'i üzmek ve benden sonra da bir sünnet ve âdet olmak korkusu olmasaydı, Hamza'nın cesedini gömmez, yırtıcı hayvanların karınlarına ve kuşların kursaklarına girsin diye olduğu gibi bırakırdım.[490]
Eğer Safiyye içinde bir üzüntü hissetmeyecek olsaydı, Hamzayı kurtlar kuşlar yesin de Kıyamet günü onların karınlarından haşredilsin diye, defnetmez, olduğu gibi bırakırdım!" buyurdu.[491]
Müslümanlar da, Peygamberimiz Aleyhisselamın amcasına yapılanlara son derece üzüldüğünü ve müşriklere kızdığını gördükleri zaman:
"Vallahi, eğer Allah bizi herhangi bir zamanda onlara galip kılarsa, Araplardan hiçbir kimseye yapılmadık bir şekilde onların burun ve kulaklarını keseceğiz!" dediler.[492]

Hz. Safiyye'nin Uhud'a Gelip Hz. Hamza'nın Cesedini Görmek İstemesi

Hz. Safiyye, Hz. Hamza'ya ne yapıldığını görmek için Uhud'a gelmişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Zübeyr b. Avvam'a:
"Ananı karşıla ve geri çevir, kardeşine yapılan şeyi görmesin!" buyurdu.
Zübeyr b. Avvam:
"Ey anacığım! Resûlullah Aleyhisselam seni geri çevirmemi bana emir buyurdu" dedi.
Hz. Safiyye:
"Ne için geri çevrileceğim? Ben zaten kardeşimin cesedinin kesilip biçildiğini işitmişimdir.
Bu, ona Allah yolunda yapılmış birşeydir. Biz buna razıyız.
Bunun mükâfatını Allah'tan bekleyeceğim ve inşaallah sabredeceğim!" dedi.
Zübeyr b. Avvam, dönüp annesinin söylediklerini haber verince, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Öyleyse, serbest bırak onu!" buyurdu.
Hz. Safiyye gidip Hz. Hamza'nın cesedine bakti ve:
"İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn [Biz Allah'ın kuluyuz ve O'na dönücüleriz]" dedi.
Hz. Hamza için Allahtan rahmet ve mağfiret diledi.[493]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Şehit Edildiği Şâyiası Üzerine Medine'nin Çığlıklarla Sarsılışı ve

Ondört Kadının Uhud'a Koşup Gelişi

Enes b. Malik'in bildirdiğine göre; Uhud günü "Muhammed Aleyhisselam şehit oldu!" haberi Medine'de duyulduğu zaman, Medine'nin her tarafı koparılan çığlıklarla çalkalandı.

Müslümanların bozguna uğradığı ve Peygamberimiz Aleyhisselamın şehit edildiği haberi Medine'ye eriştiği zaman, ondört kadın da Uhud'a koşup gelmişti.[494]

Enes b. Malik der ki:

"Uhud savaşında halk bozulup dağıldıkları zaman, Âişe binti Ebu Bekir ile Ümmü Süleym binti Milhan'ı gördüm. Arkalarında su kırbalarıyla çabuk çabuk su taşıyorlar, yaralıların ağızlarına su boşaltıyorlardı.

Kırbaları boşaldıkça hemen geri dönüp geliyorlar, kırbalarını doldurduktan sonra acele gidip yaralıların ağızlarına boşaltıyorlardı."[495]

Uhud'da Kabirler Kazılıp Şehitlerin Gömülüşü

Peygamberimiz Aleyhisselam, Uhud şehitlerinin, üzerlerindeki demirden ve deriden olan şeylerin soyularak kanlan ve elbiseleriyle gömülmelerini emir buyurdu.[496]
Uhud şehitlerinin sayısı çok, üzerlerindeki elbiselerinin üzerine sarılacak elbise azdı.[497]
Zübeyr b. Avvam derki:
"Annem, yanında getirdiği iki hırkayı çıkarıp, 'Bunları kardeşim Hamza'ya kefen olarak sarasınız diye getirdim' dedi. Onları alıp Hamza'ya kefen olarak sarmak üzere, yanına gittik.
Hamza'nın yanında Ensardan birisinin de şehit olduğunu görünce, Hamzaya iki hırkayı sarıp Ensarîyi kefensiz bırakmaktan utandık. 'Hırkanın birisi Hamza'ya, öbürü de Ensarîye kefen olsun' dedik.
Hırkanın birisi büyük, diğeri küçüktü. Bunun için de, aralarında kura çektik."[498]
Hz. Hamzaya sarılan büyük hırka Hz. Hamza'ya kısa geldiğinden, baş taraflna çekilince ayakları açıldı, ayaklarına çekilince de baş tarafı açıldı.
Peygamberimiz Aleyhisselam hırkanın baş tarafına çekilmesini, ayaklarının ızhır otuyla kapanmasını emir buyurdu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, başını kaldırınca, ashabın ağladıklarını gördü. Ve onlara:
"Ne için ağlıyorsunuz?" diye sordu.
"Yâ Rasûlallah! Amcanı saracak geniş bir kefen bulamadığımız için!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Halkın kasaba, köy ve çiftliklere gidecekleri, oralarda bol refah içinde yaşayacakları ve ev halklarına da:
'Siz de bizim yanımıza geliniz! Siz ne diye çekirgelik, ağaçsız yerde duruyorsunuz?' diye yazı yazacakları, haber salacakları bir zaman da gelecektir!
Bilseler, onlar için Medine daha hayırlı idi" buyurdu.[499]
Uhud savaşında, Müslümanlardan şehit olanlar da,[500] yaralananlar da çok sayıdaydı.[501]
Yaralıların yaralarının ağrıları şiddetlenince,[502] Peygamberimiz Aleyhisselama şikâyet yollu:
"Yâ Rasûlallah! Şehit olan her insan için çukur ve (kabir) kazmak çok zor olacak![503] Onların gömülmeleri hususunda ne buyurursun?" dediler.[504]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Çukur (kabir) kazınız ve genişçe kazınız.
Şehitlerden ikisini veya üçünü bir kabre yanyana koyunuz" buyurdu.
"Yâ Rasûlallah! Bir kabre konulacaklardan, hangisini önce koyalım?" diye sordular.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Kur'ân'ı daha çok bilenleri daha önce koyunuz" buyurdu.[505]
Böylece, şehitlerden Kufân-ı Kerîm'i daha çok bilenler kabre önce indirilmek suretiyle, ikisi, üçü yan yana konuldular.[506]
Hz. Hamza'yı kabre Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Ali ve Zübeyr b. Avvam indirdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, kabrin başında oturdu.[507]
Abdullah b. Cahş da, Hz. Hamza'nın yanına konuldu.
Hz. Hamza, Abdullah b. Cahş'ın dayısı idi.[508]
Allah onlardan razı olsun![509]

Bir Kabre İkişer Üçer Gömülen Şehitlerden Bazıları

Peygamberimiz Aleyhisselam, şehitlerin gömülmesini emrettiği zaman, Amr b. Cemuh ile Abdullah b. Amr b. Haram hakkında:

"Onlar dünyada bir safta omuz omuza idiler.[510] Birbirlerini severlerdi.[511] Onların ikisini yanyana bir kabre koyunuz!" buyurdu.[512]

Allah onlardan razı olsun!

Hârice b. Zeyd ile Sa'd b. Rebi' bir kabre birlikte gömüldüler.[513] Allah onlardan razı olsun!

Mücezzer b. Ziyad ile Numan b. Malik ve Abde b. Hashas, bir kabre birlikte konuldular.[514] Allah onlardan razı olsun!

Vehb b. Kâbusu'l-Müzenî'nin cesedinin üzerine örtülen örtü, uzunlamasına onun başına doğru çekilince, bacaklarının yarısına ulaştı. Biraz üzerlik otu toplattırılarak ayaklarının üzerine konuldu. Peygamberimiz Aleyhisselam, Vehb b. Kâbus'un ayak ucuna dikildi ve: "Allah senden razı olsun! Ben de senden razıyım!" buyurdu.[515] Allah ve Resûlullah ondan razı olsun!

Habbab b. Eret derki:

"Mus'ab b. Umeyr Uhud günü şehit olunca, kendisini saracak kısa bir hırkadan başka birşey bulunmadı.

Hırkayı baş tarafına çektik, ayakları açıldı.

Ayaklarına doğru çektik, baş tarafl açıldı.

Resûlullah Aleyhisselam, bize:

'Hırkayı baş tarafına çekiniz, ayaklarını ızhır otu ile kapatınız!' buyurduktan sonra, kardeşi Ebu'r-Rum b. Umeyr ile Âmir b. Rebia ve Suvayt b. Harmele'nin Musab b. Umeyri kabre indirmelerini emir buyurdu.[516]

Allah ondan razı olsun![517]

Uhud Şehitlerinin Şehit Düştükleri Yerde Gömülmelerinin Emir Buyuruluşu

Müslümanlardan bazıları şehitlerini Medine'ye taşıyıp Medine'de gömmüşlerdi. Peygamberimiz Aleyhisselam, Müslümanları böyle yapmaktan men etti ve: "Onları vurulup düştükleri yerde gömünüz!" buyurdu.[518]

Uhud Şehitlerinin Sayısı

Ensardan Übeyy b. Kab' a göre;

Uhud günü Ensardan 64 kişi , Muhacirlerden de içlerinde Hz. Hamza olmak üzere, 6 kişi şehit olmuştur.[519]

Diğer rivayetlere göre;

Muhacir ve Ensardan şehit olanların sayısı 65 idi.[520] 70 veya 74 idi.[521] 70'i Ensardandı.[522]

Belazuri' ye göre;

Ensar ve Muhacirlerden70 veya 73-74 kişi idi.[523]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Uhud Şehitleri Hakkındaki Müjdeleri

Peygamberimiz Aleyhisselam Uhud şehitlerinin Allah yolunda can verdiklerine Kıyamet günü tanıklık edeceğini[524] ve onların Allah yolunda aldıkları yaraların kanlarının kan renginde, kokularının ise misk kokusunda olarak Mahşere geleceklerini müjdeledi.[525]
Şehitlerin kanlı elbiseleriyle sarılıp gömülmelerini de emir buyurdu.[526]
İbn Abbas tarafından rivayet edilen bir hadis-i şeriflerinde de, Peygamberimiz Aleyhisselam, şöyle buyurmuşlardır
"Uhud'da kardeşlerimiz şehit oldukları zaman, Yüce Allah onların ruhlarını yeşil kuşların içlerine koydu. Onlar, Cennetin ırmaklarından sulanır, meyvelerinden yer, Arşın gölgesinde asılı altın kandillere gidip yuvalanır, tünerler. Onlar, böyle, yiyecek ve içeceklerinin hoşluğunu, güzelliğini görünce:
Keşke Allah'ın bize neler ikram ettiğini kardeşlerimiz bilselerdi de, cihad etmekten çekinmeseler, çarpışmaktan kaçınmasalardı![1] dediler.
Yüce Allah:
'Tarafınızdan, Ben onlara bu söylediklerinizi tebliğ eder, ulaştırırım!' buyurup, indirdiği âyetlerde şöyle buyurdu:
'Allah yolunda öldürülenleri, sakın öldüler sanma! Bilakis, onlar Rableri katında diridirler.
Öyle ki, Allah'ın lütuf ve inayetinden kendilerine verdiği şehitlik mertebesiyle hepsi de sevinerek Cennet nimetleriyle nzıklanıriar. Arkalarından şehitlikle henüz kendilerine katılamayanlar hakkında da: Onlara hiçbir korku yoktur, onlar mahzun da olacak değiller, diye müjde vermek isterler.
Onlar Allah'tan gelen bir nimetle, hatta daha fazlasıyla ve Allah'ın mü'minlere olan mükâfatını zayi etmeyeceği müjdesiyle sevinirler."[1] (Âl-i İmran: 169-171)[527]
Abdullah b. Mes'ud'un Peygamberimiz Aleyhisselamdan rivayetine göre de:
"Yüce Allah Uhud şehitlerine görünüp:
'Ey kullarım! Canınız neyi çekiyorsa söyleyiniz! Size onu ziyadesiyle tattırayım!' buyurdu.
Onlar:
'Ey Rabbimiz! Bize verdiğin nimetlere üstün bir nimet yok ki, isteyelim! Biz, Cennette istediğimiz şeylerden yiyip duruyoruz ya!' dediler.
Sonra, Yüce Allah, onlara tekrar göründü ve:
'Ey kullarım! Canınız neyi çekiyorsa söyleyiniz! Size onu ziyadesiyle tattırayım!' buyurdu.
Onlar, yine:
'Ey Rabbimiz! Senin bize verdiğin nimetlere üstün bir nimet yok ki, isteyelim! Biz, Cennette istediğimiz şeylerden yiyip duruyoruz ya!' dediler.
Sonra, Yüce Allah onlara tekrar görünüp:
'Ey kullarım! Canınız neyi çekiyorsa söyleyiniz! Size onu ziyadesiyle tattırayım!' buyurdu.
Onlar, yine:
'Ey Rabbimiz! Senin bize verdiğin nimetlere üstün bir nimet yok ki, isteyelim! Biz, Cennette istediğimiz şeylerden yiyip duruyoruz ya!
Biz, istesek istesek, dünyaya döndürülmemizi ve Senin yolunda çarpışarak tekrar öldürülmemizi isteriz!' dediler."[528]
Câbirb. Abdullah derki:
"Resûlullah Aleyhisselam, bana:

'Ey Câbir! Seni müjdeleyeyim mi?' diye sordu.
Ben:
'Evet! Müjdele, ey Allah'ın peygamberi![1] dedim.
Resûlullah Aleyhisselam dedi ki:
'Baban Uhud'da şehit olunca, Yüce Allah babanı diriltti. Sonra, ona:
'Ey Abdullah b. Amr b. Haram! Sana ne yapmamı arzu edersin?[1] diye sordu.
O da:
'Ey Rabbim! Beni tekrar dünyaya göndermeni ve Senin yolunda çarpışarak bir kez daha öldürülmemi dilerim!' dedi.[529]
Yüce Allah:
'Ben, şehitler geri dönmeyecekler, diye hükmettim![1] buyurdu.[530]
Abdullah b. Amr b. Haram:
'Öyle ise yâ Rab! Geride kalanlara bunu ulaştır' dedi.'"
İbn Abdilberr'e göre, Âl-i İmran sûresinin 169-171. âyetleri bunun üzerine nazil oldu.[531]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Varlığım Kudret Elinde olan Allah'a yemin ederim ki, hiçbir mü'min yoktur ki, dünyadan ayrılsın da, bütün dünya ve içindekileri karşısında gündüzden bir saat bile ona dönmeyi arzu etsin! Ancak şehit, dünyaya geri gelip Allah yolunda bir kez daha öldürülmeyi ister" buyurmuştur.[532]
Uhud şehitleri anıldığı zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Vallahi, ashabımla birlikte ben de şehit olup Uhud dağının dibinde gecelemeyi ne kadar isterdim!" buyururdu.[533]
Peygamberimiz Aleyhisselam, bir hadis-i şeriflerinde de:
"Varlığım Kudret Elinde olan Allah'a yemin ederim ki, ben Allah yolunda öldürülüp sonra diriltilineyi, sonra öldürülüp sonra diri İtilmeyi, sonra öldürülüp sonra diriltilmeyi, sonra öldürülmeyi pek arzu ederdim!" buyurmuştur.[534]

Uhud Şehitlerinin Ziyaret Edilip Selamlanmasının Fazileti

Attaf b. Halid'in sahih bir senedle Peygamberimiz Aleyhisselamdan rivayetine göre;
Peygamberimiz Aleyhisselam Uhud meşhedini ziyaret edip:
"Allah'ım! Bu kulun ve resûlün bunların şehit olduklarına ve Kıyamet gününe kadar kendilerini ziyaret eden ve selamlayanların selamlarına mukabelede bulunacaklarına şehadet eder!" buyurmuştur.[535]
Peygamberimiz Aleyhisselam her yıl Uhud şehitlerini ziyaret ederdi. Oraya vardığı zaman, yüksek sesle:
"Sabrettiğiniz için, selam olsun size! Ahiret saadeti ne güzeldir!" (Ra'd: 24) mealli âyeti okurdu.
Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman da böyle yapardı .[536]
Hz. Fâtıma'nın da iki günde, üç günde bir amcası Hz. Hamza'nın kabrini ziyaret ederek orada ağladığı ve dua ettiği,[537] ve kabri düzelttiği de rivayet edilir.[538]
Attaf b. Halid'in halası der ki:
"Hamza'nın kabri yanında hayvanımdan indim. Orada, Allah'ın benim için dilediği kadar namaz kıldım.
Vadide, hayvanımın başını tutup duran uşağımdan başka, ne bir seslenici, ne de ona cevap verici kimse vardı.
Namazımı bitirince, elimle şöylece kabre işaret ederek; 'Esselâmu aleyküm![1] dedim.
Yerin altından gelen bir sesin selamıma karşılık verdiğini işittim!
Yüce Allah'ın beni yarattığını, geceyi gündüzü nasıl şüphesiz biliyorsam, bunu da öylece biliyorum!
Selamıma karşılık verildiği zaman, tüylerim ürperdi!"[539]
Yine Attaf b. Halid'in, halasından işittiğine göre; halası Uhud şehitliğini ziyaret ettiği ve yanında da binek hayvanının başını tutan iki çocuktan başka kimse bulunmadığı halde Uhud şehitlerini selamladığı sırada, selamına karşılık verildikten sonra:
"Vallahi, biz, birbirimizi tanıdığımız gibi, sizi de tanıyoruz" dediklerini işitince, vücudunun tüyleri ürpermiş ve hemen "Ey çocuk! Katırımı yaklaştır!" deyip katırına binerek meşhedden ayrılmıştır.[540]

Uhud Şehitlerinin İlk Gömüldükleri Kabirlerinden Kırkaltı Yıl Sonra Çıkarılıp Yeni

Kabirlerine Konuluşu

Cabir b. Abdullah der ki:

"Muaviye b. Ebu Süfyan Uhud'da su çıkarmak istediği zaman,[541] ona:

'Uhud'da, şehit kabirlerinden başka yerden su çıkarmaya güç yetiremeyeceğiz!' diye cevap yazdılar. Bunun üzerine, Muaviye b. Ebu Süfyan:

'Şehitlerin kabirlerini açıp, kemiklerini başka bir yere naklediniz!' diye yazı yazdı.[542]

Nihayet, Uhud'da şehitleri gömülü olanların orada hazır bulunmaları Medine'de ilan ettirildi.[543] Amr b. Cemuh ile Abdullah b. Amr b. Haram, Uhud'da bir kabirde gömülü idiler. Kabir açılınca, sanki daha akşam vefat etmiş gibi, cesetlerinin hiç bozul madiği,[544] uyur gibi oldukları görüldü![545]

Onlardan birisi,[546] Abdullah b. Amr b. Haram, Uhud savaşında yüzünden yaralanmış ve o zaman, elini yarasının üzerine koymuş olduğu halde gömülmüştü.[547]

Kendisi yeni kazılan kabre konulurken eli yarasının üzerinden ayrılıp yanına uzatılmak istenilince, yara kanamaya başladı!

Eli eski yerine, yarasının üzerine tekrar konulduğu zaman, kanama dindi, kesildi.[548]

Şehitlerin ilk gömüldükleri kabirleri kırkaltı yıl sonra yeni kabirlerine taşınmak üzere açıldığı zaman, misk kokusu gibi bir koku yayıldı.[549]

Uhud şehitleri, sanki uyuyoriarmış gibi, omuzlara alınarak yeni kabirlerine taşındılar.[550] Hatta, taşınırken, Hz. Hamza'nın bir ayağına demir küreğin ucu değmiş ve ayağı kanamıştı ."[551] Cabir b. Abdullah'ın bildirdiğine göre; babasının kabri açılınca, aradan kırkaltı yıl geçmiş olduğu halde, ne yüzüne örtülen örtüde, ne de ayaklarına örtülen üzerlik otunda hiçbir değişiklik olmadığını, aynen eski hallerinde bulunduklarını görmüştür![552]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Uhud'dan Ayrılacağı Sıradaki Duası

Müşrikler Uhud'dan çekilip gittikten[553] ve Uhud şehitlerinin gömülme işleri tamamlandıktan sonra, Peygamberimiz Aleyhisselam atına bindi[554] ve;
"Diziliniz ki, Azîz ve Celîl olan Rabbime hamd ü sena ve dua edeceğim" buyurdu.[555]
Bunun üzerine, sahabiler, Peygamberimiz Aleyhisselamın arkasında saf oldular.
Peygamberimiz Aleyhisselam, şöyle dua etti:
"Allah'ım! Bütün hamdler Sana mahsustur.
Allah'ım! Senin genişlettiğini daraltacak yoktur!
Senin uzaklaştırdığını yaklaştıracak yoktur!
Senin yaklaştırdığını da uzaklaştıracak yoktur!
Senin vermediğini verecek yoktur!
Senin verdiğini de engelleyecek yoktur!
Senin doğrulttuğunu saptıracak yoktur!
Senin saptırdığını da doğrultacak yoktur!
Allah'ım! Bereketlerini, rahmetini, fazlını ve rızkını yay üstümüze!
Allah'ım! Değişmeyen ve kaybolmayan, tükenmez Cennet nimetlerini Senden isterim!
Allah'ım! İhtiyaç gününde Senden nimet, korku gününde de Senden emniyet isterim!
Allah'ım! Bize verdiğin şeyin şerrinden de, vermediğin şeyin şerrinden de Sana sığınırım!
Allah'ım! Bize imanı sevdir ve onu kalbimizde süsle!
Küfrü, fışkı ve isyanı da bize hoş gösterme, sevimsiz göster!
Bizi doğru yola gidenlerden eyle!
Allah'ım! Bizi Müslümanlar olarak öldür!
Bizi Müslümanlar olarak da dirilt ve perişanlıkla fitneye düşmeksizin bizi salih kimselere kavuştur!
Allah'ım! Senin yolundan yüz çeviren ve Peygamberini inkâr eden kâfirleri öldür! Onlara musibet ve azabını ver!
Allah'ım! Kendilerine Kitab verilen ve İslâm'ı kabul etmeyen kâfirleri de öldür! Ey Gerçek İlah!"[556]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Uhud'dan Medine'ye Dönüşü, Sevgi ve Saygı Tezahürüyle

Karşılanışı, Hamne Hatunun Kocasının Şehadeti Haberine Dayanamayarak Feryad Edişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Medine'ye gitmek üzere, Uhud'dan ayrıldı.[557]
Ensar kadınları; Peygamberimiz Aleyhisselamın sağ salim geldiğini görmek için yollara dökülmüşler, bakışıyorlardı.[558]
Mus'ab b. Umeyr'in zevcesi Hamne binti Cahş, Peygamberimiz Aleyhisselamla mücahidleri karşılayan kadınlar arasında bulunuyordu.
Kendisine; kardeşi Abdullah b. Cahş'ın şehit olduğu haberi verildi.
Hamne Hatun:
"İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn=Biz, Allah'ın kullarıyız ve O'na döneceğiz!" dedi, Abdullah b. Cahş için Allah'tan mağfiret diledi.
Bundan sonra, Hamne Hatuna, dayısı Hz. Hamza'nın şehit olduğu haberi verildi.
Hamne Hatun, yine:
"İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn=Biz, Allah'ın kullarıyız ve O'na döneceğiz!" dedi ve Hz. Hamza için Allah'tan mağfiret diledi.
Hamne Hatuna eşi Mus'ab b. Umeyrln şehit olduğu haberi verildiği zaman dayanamayıp feryad edince, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Kadın için, kocası bir yana, herşey biryanadır![559]
Hamne kardeşinin ve dayısının ölüm haberine dayandı; kocasının ölüm haberine gelince, feryad etti!" buyurdu.[560]

Sümeyrâ Hatunun Peygamberimiz Aleyhisselamı Sağ Salim Görünce Kendi Şehitlerine Üzülmeyişi

Dinar oğulları kadınlarından[561] Sümeyrâ Hatunun iki oğlu Numan b. Abdi Amrve Süleym b. Haris ile,[562] kocası, kardeşi ve babası Uhud'da şehit olmuşlardı.[563]
Bunların şehit oldukları kendisine haber verildiği zaman, Sümeyrâ Hatun:
"Resûlullah Aleyhisselam ne yapıyor? Nasıldır?" diye sormuştu.
Ona:
"Ey filanın anası! O iyidir, Allah'a hamd olsun, senin istediğin gibidir!" dediler.
Sümeyrâ Hatun:
"Onu bana gösteriniz de, ona bir bakayım?" dedi.
Sümeyrâ Hatuna, Peygamberimiz Aleyhisselamı işaretle gösterdiler. Sümeyrâ Hatun, Peygamberimiz Aleyhisselamı görünce:
"Senden (sen sağ olduktan) sonra, her musibet bizim için hiçtir, önemsizdir!" dedi.[564]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Namazlarını Mescidde Kılışı

Peygamberimiz Aleyhisselam kapısının önüne kadar at üzerinde geldi.
Yardım edilmedikçe, attan inemedi.
İki dizinin arızalanmış, tutulmuş olduğu görüldü.
Sa'd b. Muaz ile Sa'd b. Ubâde'ye dayanarak evine girdi.
Güneş batınca, Bilal-i H abeşî ezan okudu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, yine Sa'd b. Muaz ile Sa'd b. Ubâde'ye dayanarak Mescide çıktı.
Akşam namazını kıldıktan sonra evine döndü.
Yatsı namazını da Mescidde kıldı.
Hazrec ve Evs kabilelerinin ileri gelenleri, Mescidde Peygamberimiz Aleyhisselamın kapısında, Kureyş müşriklerinden herhangi bir birliğin baskın yapması ihtimaline karşı, Peygamberimiz Aleyhisselamı beklediler.
Sa'db.Ubâde,
Sa'd b. Muaz,
Hubab b. Münzir,
Evs b. Havlî,
Katâde b. Numan,
Abd b. Evs... bekleyenler arasında idi.[565]

Peygamberimiz Aleyhisselamla Hz. Ali'nin Kılıçlarının Kanını Hz. Fâtıma'ya Yıkatmaları ve

Peygamberimiz Aleyhisselamın "Allah Bize Fethi Nasip Edinceye Kadar, Müşrikler Bir Daha Bizi

Bunun Gibi Bir Musibete Uğratamayacaklardır!" Buyuruşu

Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Fâtımaya:
"Ey kızcağızım! Bunun kanını yıka!
Vallahi, bu kılıcım bugün bana sadakat gösterdi, görevini yerine getirdi!" buyurdu.
Hz. Ali de, kılıcını Hz. Fâtimaya uzatıp:
"Bunun da kanını yıka!
Vallahi, bu da bana sadakat gösterdi, görevini yerine getirdi!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Aliye:
"Sen çarpışmakta nasıl sadakat gösterdinse, andolsun ki, Sehl b. Huneyf de, Ebu Dücâne de, seninle birlikte hakkıyla çarpışmışlardır!
Allah bize fetih nasip edinceye kadar, artık müşrikler bir daha bizi bunun gibi bir musibete uğrata-mayacaklardır!" buyurdu.[566]

Mücahidlerin Yaralarına Bakmayarak Hamrâü'l-Esed Seferine Katılmaları

Peygamberimiz Aleyhisselam, Cumartesi günü Uhud'dan Medine'ye döndükten, Pazar günü sabah namazını Mescidde kıldırdıktan sonra, müezzinine (Bilal-i Habeşiye):[567]
"Resûlullah Aleyhisseiam düşmanınızı takip etmenizi size emrediyor! Dün Uhud'da bizimle birlikte çarpışmada bulunmayanlar gelmeyecek! Ancak çarpışmada bulunanlar gelecekler!" diye seslenerek duyurmasını emir buyurdu.[568]
Peygamberimiz Aleyhisselamın bu tedbire başvurması, müşriklere Müslümanların hâlâ güçlü olduklarını hissettirmek, yenilgiye uğramış olmalarının kendilerini korkutmadığını gösterip onları korkutmak için idi.[569]
Müşrikler her ne kadar Mekke'ye dönmek üzere Uhud'dan ayrılmış iseler de, onların geri dönüp Medine üzerine yürüyebileceklerinden endişelenilmekte idi. Bunun için:
"Düşmanların ardısıra kim gidip onları takip eder?" buyurulunca, bu davete İslâm mücahidlerinden yetmiş kişi hemen icabet etti.[570]
Sa'd b. Muaz, kabilesi olan Abduleşhel oğullarının yanlarına varıp:
"Resûlullah Aleyhisseiam düşmanınızı takip etmenizi size emir buyuruyor" dedi.[571]
Abduleşhel oğullarından[572] Abdullah b. Sehl ile Râfi' b. Sehl[573] Peygamberimiz Aleyhisselamla
birlikte savaşmışlar ve yaralı olarak da Medine'ye dönmüşlerdi.
Peygamberimiz Aleyhisselamın düşmanı takip için Müslümanları davet ettirdiğini işittikleri zaman: "Resûlullah Aleyhisselamla birlikte olan bir savaşı kaçırır mıyız hiç? Vallahi, bizim için bir binit de
yok! Hem yaralıyız da!?" dedilerse de, yarası diğerine nazaran hafif olan ağır olanı gâh yürüttü, gâh
sırtında taşıdı, düşmanı takip seferinden geri kalmadılar.[574]
Useyd b. Hudayr, yaralarının tedavisiyle uğraşmayı bırakarak:
"Ben Allah'ın ve Resûlünün davetini işittim ve ona boyun eğdim!" dedi ve hemen silahlanıp Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldi.
Sa'd b. Ubâde de, acele hazırlanıp hareket etmelerini Benî Sâidelere emretti. Onlar da, hemen silahlarını kuşanıp geldiler.
Ebu Katâde de, Hurbâ halkına:
"Şu seslenen kişi düşmanınızı takibe çıkmanızı Resûlullah Aleyhisselamın size emrettiğini bildiriyor!" deyince, onlar da yaralarının tedavisini bırakarak silaha sanldılar.[575]
Düşmanı takip için Hamrâül-Esed seferine çıkanların hemen hepsi yaralı idiler
Bu cümleden olarak:
Peygamberimiz Aleyhisselamın rebaiye dişi kırılmıştı. Dudağı, yüzü ve alnı yaralı idi.[576]
Abdurrahman b. Avf, yirmi yerinden,[577]
Talha b. Ubeydullah, yirmidört yerinden,[578]
Hıraş b. Sımme, on yerinden,[579]
Useyd b. Hudayr, ondokuz yerinden,
Kâ'b b. Malik, ondokuz yerinden,
Kutbe b. Âmir, dokuz yerinden,
Tufeyl b. Nûman, onüç yerinden,[580]
Ebu Dücâne, birçok yerlerinden,[581]
Ümmü Umâre Nuseybe Hatun onüç yerinden yaralı idi.[582]

Benî Selimelerden dörtyüz ağır yaralı vardı.
Peygamberimiz Aleyhisseiam, onları görünce:
"Allah'ım! Selime oğullarına rahmet et!" diyerek dua etti.[583]
Sa'd b. Muaz'ın mensup olduğu Abduleşhel oğullarından sağ kalanların hemen hepsi,[584] otuzu yaralı idi.[585]
Bu yaralı mücahidler de, hazırlanıp Ebu İnebe kuyusunun yanında Peygamberimiz Aleyhisselamın safına katıldılar.[586]
Peygamberimiz Aleyhisseiam; düşmanı takibe çıkmalarını mücahidlere emrettiği zaman, baş münafık Abdullah b. Übeyy b. Selûl de:
"Ben de hayvanıma binip seninle birlikte takibe çıkayım mı?" diye sormuştu.
Peygamberimiz Aleyhisseiam, ona: "Hayır!" buyurdu.[587]
Peygamberimiz Aleyhisseiam, Mescide girip iki rekat sefer namazı kıldı Mücahidler, Mescidin çevresinde toplanmış bulunuyorlardı.
Takip birliğinin erzakı, Sa'd b. Ubâde tarafından bağışlanan üç deve yükü hurma ile, et ihtiyaçları için yanlarına aldıkları boğazlanacak birkaç deveden ibaretti.[588]
Peygamberimiz Aleyhisseiam, bağlanmış sancağını getirtip Hz. Ali'ye verdi. Sancağını Hz. Ebu Bekir'e verdiği de rivayet edilir.[589]
Peygamberimiz Aleyhisseiam, Medine'de yerine yine İbn Ümmi Mekbum'u vekil bıraktı. [590]

Takip Birliği Hamrâü'l-Esed'de

Peygamberimiz Aleyhisselam; gündüzün odun toplamalarını, gece olunca da herkesin birer ateş yakmalarını emir buyurdu.[591]
Bunun üzerine herkes birer ateş yakınca, beşyüz ateş yandı.
Yanan ateşlerin ışıkları en uzak yerlerden görünür, düşmanları korkutur oldu.[592]
Müşrikler Hamrâü'l-Esed'e gecenin ilk saatlerinde inmişler, sonra da oradan kalkıp gitmişlerdi.
Müşriklerin şairlerinden Ebu *Azıe* ise, güneş yükselinceye kadar, orada uyuyakalmıştı.
İslâm mücahidleri Hamrâü'l-Esed'e geldikleri zaman uyanıp sağına soluna bakmaya başlamış, Asım b. Sabit onu yakalamıştı.[593]
Ebu Azze:
"Yâ Muhammedi Ben Uhud seferine zorlanarak çıktım. Bakıma muhtaç kızlarım var! Lütfet, beni serbest bırak!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Senin bana evvelce vermiş olduğun kesin söz nerede kaldı?[594]
Vallahi, bundan sonra sen bir daha ellerini yanaklarına süremeyecek ve İki kere Muhammed'i aldattım ve onunla eğlendim[1] diyemeyeceksin.[595]
Mü'min bir yılanın deliğinden iki kere sokulmaz, ısırılmaz![596]
Vur boynunu şunun ey Zübeyr!" buyurdu.[597]
Ebu Azze'nin boynunun Asım b. Sabit tarafından vurulduğu da rivayet edilir.[598]

Ma'bed b. Ebi Ma'bed'in Ebu Süfyan'ı Korkutarak Medine'ye Dönmek, Baskın Yapmaktan

Vazgeçirip Ona Mekke Yolunu Tutturuşu

Huzâa kabilesinin Müslümanları ve müşrikleri, Peygamberimiz Aleyhisselamın Tihame bölgesindeki sırdaşları idiler.
Olan biten hiçbir şeyi Peygamberimiz Aleyhisselamdan gizlemezlerdi.
Ma'bed, o zaman, müşrikti.
Uhud musibetinden dolayı, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Ey Muhammedi Vallahi, senin ve ashabının musibete uğramanız bizim çok ağırımıza, gücümüze gitti.
Biz, onların içinde, sana Allahtan afiyet dilerdik?" dedi ve Hamrâü'l-Esed'den ayrılıp yoluna devam etti.
Ma'bed; Revha'da Ebu Süfyan b. Harb ve onunla birlikte olanlara rastladı ki, onlar geri dönüp Peygamberimiz Aleyhisselamla ashabına tekrar saldırmaya azmetmiş bulunuyorlardı.
Ebu Süfyan, Ma'bed b. Ebi Ma'bed'i görünce, ona:
"Ey Mâbed! Arkandakilerden, gerindekilerden ne haber var?" diye sordu.
Ma'bed:
"Muhammed ashabıyla birlikte çıkmış, öyle bir toplulukla sizi arıyor ki, ben şimdiye kadar bunun bir benzerini daha görmemişimdir!
Onlar size karşı öyle kızgınlık ateşiyle yanıyor, diş biliyorlar ki, sorma!
Sizin çarpışma gününüzde ondan geri kalan kimseler de, yaptıklarına pişman olarak toplanmışlar!
Kendilerinde, size karşı, bir benzerini daha görmediğim bir kızgınlık var!" dedi.
Ebu Süfyan:
"Yazıklar olsun sana! Ne söylüyorsun sen?!" dedi.
Ma'bed:
"Vallahi, sen buradan daha ayrılmadan, onların atlarının alınlarını göreceksin!" dedi.
Ebu Süfyan:
"Vallahi, biz onların arkada kalanlarının da köklerini kazımak üzere saldırmaya karar vermiştik!" dedi.
Ma'bed:
"Ben seni bundan men ederim.
Vallahi, gördüğüm şey üzerine, onlar hakkında birkaç beyit söylemekten kendimi alamadım!" dedi.
Ebu Süfyan:
"Söylediğin beyitlerde neler söyledin bakalım?" diye sordu.
Ma'bed:
"Şöyle söyledim!" diyerek okuduğu beyitlerde şöyle dedi:
"Askerlerinin çokluğundan ve gürültülerinin dehşetinden, hayvanım az kalsın yere çökecekti!
Sanki yeryüzünde at ve insan seli akıyor!
Yanlarında, mızrak ve kalkanları bulunmayan, silahsız, bodur ve şanlı arsi anlar koşuyorlardı!
Onların ağırlıklarından yeryüzü ağdıracak sandım!
Acele, yanlarından uzaklaştım.

Onlar, yalnız ve yardımsız bulunmayan liderleriyle yükselmişler!
Onlar, sizinle karşılaşınca, Batha vadisi ve sakinleri ırgalanıp sallanacak!
Yazık oldu, dedim, Harb'in oğlu Ebu Süfyan'a!
Ben güneş altında kavrulan Mekkeliler ve onlardan her düşünen kişi için, sonucun dehşetini haber veren bir uyarıcıyım!
Anlatmaya çalıştığım ordu Ahmed'in ordusudur ki, o düşük ve bayağı insanlardan derlenmem iştir.
Benim tavsiflerim ve uyarılarım boş laflardan ibaret değildir!"
Ebu Süfyan ve yanındakiler, Ma'bed'in şiirini beğendiler ve övdüler.[599]
Ebu Süfyan'la arkadaşlarının kalblerine korku düştü.
Medine'ye dönmekten vazgeçip acele Mekke yolunu tuttular.
Ma'bed b. Ebi Ma'bed, Peygamberimiz Aleyhisselama Huzâalı bir adam göndererek durumu haber verdi.[600]

Ebu Süfyan'ın Mekke'ye Giderken Peygamberimiz Aleyhisselama Tehdit Haberi Salışı

Mekke'ye yöneldiği sırada, Ebu Süfyan'a Abdulkays oğullarından bir kafile rastladı.
Ebu Süfyan, onlara:
"Nereye gitmek istiyorsunuz!" diye sordu.
Abdulkays oğulları:
"Medine'ye gitmek istiyoruz!" dediler.
Ebu Süfyan:
"Ne için gidiyorsunuz?" diye sordu.
Abdulkays oğulları:
"Yiyecek almak için gidiyoruz!" dediler.
Ebu Süfyan:
"Sizi, benim tarafımdan söylenecek sözleri Muhammed'e söylemek üzere elçi olarak göndersem, bu vazifeyi yerine getirince de yarınUkaz panayırında develerinize kuru üzüm yüklesem olur mu?" dedi.
Abdulkays oğulları "Olur!" dediler.
Ebu Süfyan:
"Ona, kavuştuğunuzda haber veriniz ki; biz onun ve ashabının üzerine yürümeye ve köklerini kazımaya karar verdik!" dedi.
Abdulkays oğulları Peygamberimiz Aleyhisselama Hamrâü'l-Esed'de rastlayıp, Ebu Süfyan'ın söylediği sözleri bildirdiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hasbünallah ve ni'mel vekîl=Allah bize yeter! O ne güzel VekîTdir![601] Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; onlar (dediklerini yapmaya kalkacak olurlarsa) Allah tarafından azab alâmeti olarak hazırlanacak taşlara tutulurlar, orada kalıp sabahlarlarsa, geçmiş gün gibi silinir giderlerdi!" buyurdu.[602]
*** * ***
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hamrâü'l-Esed'de üç gün oturduktan sonra, Medine'ye döndü.[603]

Münafıklarla Yahudilerin Nifak ve Fesada Koyulmaları

Uhud savaşı bir belâ, bir imtihan, herkesin içindekini dışına vurma günü olmuş; mü'mini, münafıkı ayini etmişti.[604]
Münafıklar; Müslümanların şehitlerine ağlayıp sızlamalarını Müslümanları Peygamberimiz Aleyhisselamdan ayırmak için bir fırsat saydılar.
Yahudilerin hıyanet ve yaramazlıkları da açığa çıktı.
Medine'de nifak ve fesad kazanı kaynamaya başladı.
Yahudiler, Peygamberimiz Aleyhisselam hakkında:
"Eğer gerçekten peygamber olsaydı, Kureyş müşriklerini yener, onlara yenilmezdi! Kendisinin hükümdarlıktan, saltanattan başka bir maksadı yoktur!" diyorlardı.
Münafıklarda aynı şeyi söylüyor, yaralı Müslümanlara:
"Bize itaat etmiş olsaydınız, uğradığınız musibete uğramazdınız!" diyorlardı.[605]
Abdullah b. Übeyy b. Selûl ve onunla birlikte olan münafıklar, Peygamberimiz Aleyhisselamla saha-bilerinin yaralanmış olmalarına seviniyorlar, çirkin sözler söylüyorlar, yaygara koparmaktan geri durmuyorlardı.
Abdullah b. Übeyy b. Selûl, Uhud'da yaralanmış olan oğluna:
"Sen benim görüşümü dinlemeyen, gençlerin görüşüne uyan Muhammed'le Uhud'a gitmeşeydin, bu musibete uğramazdın! Vallahi, ben işin bu sonuca varacağını görür gibiydim!" diyor, oğlu Abdullah ise:
"Allah'ın Resûlüne ve Müslümanlara yapmış olduğu şeyde, muhakkak, hayır ve hikmet vardır!" diyerek cevap veriyordu.[606]

Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün Mescidden Kovuluşu

Peygamberimiz Aleyhisselam Medine'ye hicret edip geldikten ve Mescid yapıldıktan sonra, Abdullah b. Übeyy b. Selûl her Cuma günü Mescide gelir, daima Mescidin belli bir yerinde oturur, hiç kimse ona itiraz etmez, kendisinin mevkiine ve kavmine hürmeten, bu hareketi hoş görülürdü.
Peygamberimiz Aleyhisselam Cuma günü Mescidde Müslümanlara hutbe irad edip oturunca, Abdullah b. Übeyy b. Selûl ayağa kalkar ve:
"Ey insanlar! Allah'ın aranızda bulundurup sizi onunla galip ve üstün kıldığı, şereflendirdiği bu Resûlüne yardım ediniz ve saygı gösteriniz! Onun sözlerini dinleyiniz ve kendisine itaat ediniz!" der, otururdu.
Abdullah b. Übeyy b. Selûl, Uhud günü, yapılmayacak şeyi yaptığı, kendisine uyan halk ile geri döndüğü zamana kadar, hep böyle yapardı.
Peygamberimiz Aleyhisselam Hamrâü'l-Esed seferinden döndükten sonra, Cuma günü, Abdullah b. Übeyy b. Selûl yine öteden beri yapmakta olduğunu yapmak için ayağa kalkınca, Müslümanlar elbisesinin eteklerinden çekerek, ona:
"Otur ey Allah düşmanı! Sen buraya lâyık değilsin! Sen yapacağın kötülüğü yaptın!" dediler.[607]
Ebu Eyyub Halid b. Zeyd el-Ensârî ile Ubâde b. Sâmit, orada bulunanların, Abdullah b. Übeyy b. Selûl'e en sert ve katı davrananı idiler.
Muhacirlerden, ona müdahale eden olmadı.
Ebu Eyyub İbn Übeyy'in sakalından tuttu, Ubâde b. Sâmitde boynundan itti ve:
"Sen buraya lâyık değilsin!" dediler.[608]
Abdullah b. Übeyy b. Selûl, ne yapacağını şaşırdı, dışan çıktı.
"Sanki ben büyük bir kabahat işlemişim, kötü bir söz söylemişim?! Vallahi ben onun işini pekiştirmek için ayağa kalkmıştım!" diyerek dert yanmaya başladı.[609]
Mescidin kapısında bir adamla, Muavviz b. Afra ile karşılaştı.
Muavviz, ona:
"Yazıklar olsun sana! Ne oldu sana?" diye sordu.
İbn Übeyy:
"Onun işini pekiştirmek için ayağa kalkmıştım. Sanki büyük bir kabahat işlemişim, kötü bir söz söylemişim gibi, onun ashabından birtakım adamlar yerlerinden fırlayıp üzerime yürüdüler, beni çekmeye, itmeye, suçlamaya, azarlamaya başladılar. Halbuki, ben onun işini pekiştirmek için kalkmıştım!" dedi.
Muavviz:
"Yazıklar olsun sana! Dön de, Resûlullah Aleyhisselam senin için Allah'tan af ve mağfiret dilesin!" dedi.
İbn Übeyy:
"Vallahi onun benim için af ve mağfiret dilemesini istemiyorum!" dedi.[610]
Mescidde Müslümanlarla birlikte oturduğunu gördüğü[611] oğluna da:
"Muhammed beni Sehl ve Süheyl'in hurma kurutma yeri olan(!) Mescidden çıkardı!" dedi.[612]

Bir Şehit Yavrusunun Evlat Edinilişi

Beşir (Bişr) b. Akrebe der ki:
"Babam Akrebe, Peygamber Aleyhisselamın yanında bazı gazalarda,[613] Uhud'da[614] şehit olup da ağladığım bir sırada, Peygamber Aleyhisselam yanıma uğradı[615] ve bana:
'Ey sevgilicik! Ağlama![616] Sus![617] Ben senin baban olursam, Âişe de annen olursa, razı olmaz mısın?' buyurdu.[618]
'Babam, anam sana feda olsun yâ Rasûlallah![619] Evet! Razı olurum!' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam, başımı sığadı.
Başımın saçları ağardığı halde, Resûlullah Aleyhisselamın elinin değdiği yerlerin saçları siyah kaldı, hiç ağarmadı.
Dilimde de pelteklik vardı.
Resûlullah Aleyhisselam ağzıma püskürünce, peltekliğim de geçti.[620]
Resûlullah Aleyhisselam, bana:
'Senin adın ne?' diye sordu.
'Bişr!' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Hayır! Sen, Beşir'sin!' buyurdu."[621]

Uhud Savaşı Durumunun Âl-i İmran Sûresinde Açıklanışı

Yüce Allah'ın Peygamberimiz Aleyhisselama indirdiği Al-i İmran sûresinin altmış âyeti, Uhuc! savaşı durumu ile ilgili idi.[622]
Misver b. Mahreme Uhud savaşı haberini sorduğu zaman, Abdurrahman b. Avf:
"Âl-i İmran sûresinin 120. âyetinden sonrasını oku! Bizimle Uhud'da bulunmuş gibi olursun!" demiştir.[623]
Âl-i İmran sûresinde, bu hususta şöyle buyurulur
"Hani, sen mü'minleri muharebeye elverişli yerlerde yerleştirmek üzere, erkenden ailenden ayrılmıştın.
Allah, herşeyi işiten ve bilendi."
"O zaman, içinizden iki zümre (ordunun iki kanadını teşkil eden Hazrecîlerden Selime oğulları ile Evsîlerden H ârise oğulları) zaaf göstermek istemişti.
Halbuki, onların yardımcısı Allah'tı.
Mü'minler, ancak Allah'a güvenip dayanmalıdır."
"Andolsun ki; siz sayıca çok az, kuvvetçe çok zayıf iken, Allah size Bedir'de yardım etmişti.
(Allah'ın buyruklarını yerine getirmek, yasakladıklarından geri durmak suretiyle) Allah'tan sakının ki, şükretmiş olasınız!"
"O vakit, sen, mü'minlere:
İndirilen üç bin melekle, Rabbinizin size imdad etmesi yetmez mi?' diyordun."
"Evet! Siz sabır ve sebat eder ve itaatsizlikten sakınırsanız, şunlar da ansızın üzerinize geliverirlerse, Rabbiniz size belirli alâmetleri olan beş bin melekle imdad edecektir."
"Allah, bu imdadı, size zaferin bir müjdesi olsun, kalbleriniz onunla yatışsın diye yaptı.
Yoksa, yardım ve zafer, ancak yegâne galib ve yegâne hikmet sahibi olan Allah tarafındandır."
(Bir de, Allah'ın bu imdadı) küfredenlerden ileri gelenlerin bir kısmını bölmek, öldürmek veya esir etmek veya onları perişan ve helak etmek ve böylece maksatlarına eremeden elleri boş döndürmek içindi."
**"(Ey Resûlüm! Kulların) iş(lerin)den hiçbir şey sana ait değildir.*
(Allah) ya onların tevbesini kabul eder, yahut onları zalim oldukları için azaba uğratır?"**
"Göklerde ne var, yerde ne varsa, hepsi Allah'ındır.
O, kimi dilerse yarlıgar, kimi dilerse azaba uğratır.
Allah çokyarıigayıcıdır, çok esirgeyicidir."
"Allah'a ve Resûle itaat ediniz ki, rahmete kavuşturmasınız."
"Rabbinizin mağfiretine, ve takva sahipleri için hazırlanmış olan, göklerle yer enindeki Cennete koşuşunuz!"
"Onlar (o takva sahipleri) ki, bollukta ve darlıkta infak edenler, kızdıkları zaman öfkelerini yutan (yenen)ler, insanların kusurlarını affedip geçenlerdir.
Allah iyilik edenleri sever."
"Onlar ki, bir kabahat yaptıkları veya nefislerine zulmettikleri zaman, Allah'ı anarak hemen günahlarının
bağışlanmasını isteyenlerdir.
Günahları, Allah'tan başka kim bağışlayabilir?
Hem onlar ki, işledikleri günah üzerinde, bilip dururlarken, ısrar da etmeyenlerdir."

"İşte onlar ki, kendilerinin mükâfatı, Rablerinden gelecek bir bağışlama ve altından ırmaklar akan Cennetlerdir ki, orada temelli kalıcıdırlar.
Böyle yapanların mükâfatı ne güzeldir!"
"Sizden önce, birçok vak'alar, şeriatlar gelmiş geçmiştir.
Onun için, yeryüzünde gezin, dolaşın da (Âd, Semûd, Lût, Medyen kavmi gibi şirke sapmış), peygamberleri yalanlamış olanların akıbetleri ne olmuş bir görün!"
"Bu, bütün insanlara bir beyan, Allah'ın buyruklarını yerine getirenler, yasakladıklarından da geri duranlar için bir hidayet ve bir öğüttür!"
"Ey mü'minler! (Uğradığınız musibetlerden dolayı) gevşemeyiniz! Ümitsizliğe düşmeyiniz! Mahzun da olmayınız!
Sizler (Peygamberimi ve onun Benim tarafımdan size getirip tebliğ ettiğini doğrulayan) mü'minler iseniz, (düşmanlarınıza) üstünsünüzdür!"
"Eğer size (Uhud'da bir yara değmiş bulunuyorsa, Bedir savaşında) o kavme (müşriklere) de o kadar yara değmiştir.
O günler (öyle günlerdir) ki, biz onları insanlar arasında (gâh lehlerinde, gâh aleyhlerinde olmak üzere) döndürür dururuz.
Bu da, Allah'ın Ezeldeki ilmini iman edenlere açıklaması, içinizden şehitler edinmesi, mü'minleri tertemiz yapması, kâfirleri de murdar ölümle helak etmesi içindir.
Allah zalimleri sevmez."
"Yoksa, siz Allah içinizden savaşanları (savaşmayanları) belli etmeden, sebat edenleri (sebat etmeyenleri) belli etmeden, Cennete girivereceğinizi mi sandınız?"
"Andolsun ki; siz, ölümle karşılaşmadan önce, onu arzulamıştınız.
İşte, onu gördünüz de!
Fakat, siz (seyirciler gibi) bakıyordunuz!"
"'Muhammed öldürüldü!' şayiası üzerine bozguna uğrayıp düşmanlarınızdan kaçtınız!)
Muhammed, bir resûlden başka (birşey) değildir.
Ondan önce de, nice resûller gelmiş geçmiştir.
Şimdi, o ölür ya da öldürülürse, ökçelerinizin üzerinde gerisin geri mi döneceksiniz?!
Kim böyle iki ökçesi üzerinde ardına dönerse, elbette, Allah'a hiçbir şeyle zarar vermiş olmaz!
Allah şükür ve sebat edenlere mükâfat verecektir."
"Allah'ın izni olmadıkça, hiçbir kimseye ölme yoktur!
O, kararlaştırılmış bir yazıdır.
Kim (ahiret sevabını istemez) dünya menfaatini isterse, kendisine ondan veririz. (Onun ahiret nasibi olmaz!)
Kim de ahiret sevabını isterse, (dünyadaki rızkıyla birlikte) ona da ondan veririz.
Biz şükredenleri (Allah'ın buyruklarını yerine getirenleri, yasakladıklarından da sakınanları) mükâfatlandıracağız."
"Nice peygamberler geldi geçti ki) onların yanlarında Allah adamlarından birçokları bulunup savaştılar da, Allah yolunda başlarına gelen (belâ)dan dolayı ne gevşeklik, ne de zaaf gösterdiler.
Onlar düşmana boyun da eğmediler.
Hiç şüphesiz, Allah sabır ve sebat edenleri sever.
İşte, onların sözleri de:

'Ey Rabbimiz! Bizim günahlarımızı ve işimizdeki taşkınlığımızı bağışla! Cihad meydanında ayaklarımızı sabit kıl! Kâfirler cemaatına karşı bize yardım et!' demelerinden başka birşey değildi.
(Peygamberleri şehit edildiği halde, onlar, sizin yaptığınız gibi yapmadılar.)"
"Nihayet, Allah da onlara hem dünya nimetini, hem de ahiretin güzel (istihkaklarından fazla olan) sevabını verdi.
Allah iyi hareket edenleri sever."
"Ey iman edenler! Eğer siz küfür ve inkâr edenlere itaat edecek olursanız, sizi ökçelerinizin üstünde (gerisin geri küfre) çevirirlerde, (dünyada da, ahirette de) büyük zarara uğrayanların haline dönersiniz!"
"Hayır! Sizin Mevlânız, yardımcınız Allahtır!
O, yardım edenlerin, edeceklerin en hayırlı sı dır."
"Hakkında Allah'ın hiçbir hüccet (delil) indirmediği şeyleri ona eş tanıdıklarından dolayı küfredenlerin kalbine şiddetli bir korku salacağız.
Onların yurtlan ateştir!
Zalimlerin dönüp varacağı yer, ne kötüdür!"
"Andolsun ki; Allah'ın size olan va'di-O'nun izniyle onları (düşmanlan) kolayca öldüregeldiğiniz, hatta sevmekte olduğunuz (zaferi) de size gösterdiği zamana kadar-yerine gelmişti.
Sonra, siz isyan ettiniz, verilen emir hakkında çekiştiniz, yılgınlık gösterdiniz!
İçinizden kimi dünyayı istiyor, kimi ahireti diliyordu.
Sonra, Allah size ibtilâ vermek için, onları (düşmanlan) geri çevirdi.
(Bununla beraber), sizi muhakkak bağışladı da.
Zaten, Allah mü'minler hakkında bol lütuf ve inayet sahibidir."
"O zaman, siz (harp meydanından) boyuna uzaklaşıyor, kimseye dönüp bakmıyordunuz!
Resûlullah ise, arkanızdan sizi çağırıp duruyordu!
Bunun üzerine, Allah sizi keder üzerine kederle cezalandırdı ki, ne elinizden giden (zafer)e, ne de başınıza gelen musibete mahzun olmayasınız.
Allah bütün yaptıklarınızdan, yapacaklarınızdan haberdardır."
"Sonra (Allah) o kaderin arkasından üzerinize öyle bir uyku indirdi ki, o, içinizden birzümreyi örtüp buruyordu.
Bir zümre de canlarının sevdasına düşmüştü. Allah'a karşı, haksız yere, Cahiliye zannı gibi kötü zanlarda bulunuyor ve 'Bu işten bize ne var?' diyorlardı.
De ki: 'Bütün iş, Allah'ındır!'
Onlar, sana açmayacaklarını içlerinde saklıyorlar, 'Bize o va'dolunan işten bir pay olsaydı, burada öldürülmezdik!' diyorlardı.
Onlara şöyle de: 'Siz Uhud'a çıkmayıp da evlerinizde oturmuş olsaydınız bile, öldürülmeleri üzerlerine yazılmış, takdir edilmiş olanlar, yine muhakkak vurulup düşecekleri yerlere çıkıp gidecekti (öldürüleceklerdi).'
Allah bunu göğüslerinizdekini yoklamak ve kalblerinizdekini temizlemek için yaptı.
Allah sinelerde saklanan herşeyi bilendir."
"Şüphe yok ki, iki ordu karşılaştığı gün, içinizden geri dönenler var ya, onları irtikap ettikleri bazı şeyler yüzünden ancak şeytan kaydırmak istedi.
Andolsun ki; Allah, yine, onları affetti.
Çünkü Allah çok yarlıgayıcıdır, cezalandırmakta acele edici değildir."

"Ey iman edenler! Siz o küfredip de yeryüzünde seyahat ve seferde yahut gazada bulundukları zaman ölen kardeşleri hakkında 'Bizim yanımızda olsalardı, ölmezler, öldürülmezlerdü' diyenler gibi olmayınız!
Allah bunu onların yüreklerinde bir hasret kalması için yaptı.
Allah hem diriltir, hem öldürür.
Allah ne yaparsanız hakkıyla görendir."
"Andolsun ki; eğer Allah yolunda ölür veya öldürülürseniz, Allah'ın bir yarıgaması ve esirgemesi, onların toplayacakları bütün şeylerden (dünyalıklardan) muhakkak daha hayırlıdır."
"Andolsun ki; ölseniz de, öldürülseniz de, muhakkak hepiniz Allah'ın huzurunda toplanacaksınız!"
"(Müslümanlar, başından dağıldıktan sonra dönüp yanına geldikleri zaman) sen Allah'tan gelen bir esirgeme sayesindedir ki, onlara yumuşak davrandın,
Eğer kaba, kat yürekli olsaydın, onlar etrafından herhalde dağılır giderlerdi.
Artık sen onlan bağışla. Allah'tan da, günahlarının bağışlanmasını iste.
İş hususunda da onlarla müşavere et!
Bir kere de azmettin mi, artık Allah dayan!
Çünkü Allah kendisine dayananlan sever."
"Allah size yardım ederse, artık sizi yenecek yoktur!
Şayet sizi yardımsız bırakırsa, O'ndan sonra, size yardım edebilecek kim var?
Mü'minler ancak Allah'a güvensin, dayansınlar?"
"Allah'ın rızasını tâbi olan kimse, Allah'ın hışmına uğrayan ve durağı Cehennem olan adam gibi midir?
O, ne kötü dönüş yeridir!"
"Onlar (Allah'ın rızasına tâbi olanlar) ise, Allah katında derece derecedir.
Allah, (kim) ne yaparlarsa, hakkıyla görendir."
"Andolsun ki; mü'minler daha önce apaçık ve kesin bir sapkınlık içinde bulunuyoriarken, Allah, içlerinden ve kendilerinden, onlara âyetlerini okur, onlan tertemiz yapar, onlara Kitab ve hikmeti öğretir bir resûl göndermiş olduğu için, büyük bir lutufta bulunmuştur."
"Sizin (Bedir'de) iki katini onların başlarına getirdiğiniz bir bela (Uhud'da) kendinize çatmış olduğu için mi 'Bu nereden geldi?' dediniz!
De ki: 'O, kendi katınızdandır!'
Şüphesiz ki, Allah herşeye hakkıyla kadirdir."
"İki ordunun karşılaştığı gün size gelen musibet, Allah'ın emriyle idi.
Bu da, Allah'ın mü'minleri, ayırd etmesi, münafık olanları da açığa vurması içindi.
Berikilere: 'Geliniz, Allah yolunda muharebe ediniz! Yahut, hiç olmazsa, düşmanın kendinize ve ailelerinize saldırmasını önleyiniz!' denildi de:
'Biz muharebe etmeyi bilseydik, elbette ki arkanızdan gelirdik!' dediler.
Onlar, o gün, imandan ziyade küfre yakındılar.
Kalblerinde olmayanı, ağızlarıyla söylüyorlardı.
Onlar ne gizlerlerse, Allah çok iyi bilendir."
"Kendileri (evlerinde) oturarak, kardeşleri için 'Eğer bizi dinleselerdi, ölmeyeceklerdi!' diyen o adamlara de ki:
'Öyleyse, kendi nefislerinizden ölümü geri çeviriniz! Eğer doğru söyleyici (kimse)ler iseniz?'

"Allah yolunda öldürülenleri, sakın ölüler sanma!
Bilakis, onlar Rableri katında diridirler!"
"(Öyle ki, Allah'ın) lütuf ve inayetinden kendilerine verdiği şeylerle hepsi de şâd olarak (Cennet nimetleriyle) nzıklanıriar!
Arkalarından henüz onlara katılamayanlar hakkında da:
'Onlara hiçbir korku yoktur! Onlar mahzun da olacak değillerdir!' diye müjde vermek isterler."
"Onlar, Allahtan (gelen) bir nimetle, (hatta) daha fazlasıyla ve Allah'ın mü'minlere olan mükâfatını zayi etmeyeceği müjdesiyle de sevinirler."
"Kendilerine yara isabet ettikten sonra, yine Allah'ın ve Resûlünün davetine icabet edenler, hele içlerinden iyilik yapanlar ve fenalıktan sakınanlar için, pek büyük mükâfat vardır."
"Onlar öyle kimselerdir ki, halk kendilerine '(Düşmanınız olan) insanlar size karşı ordu hazırladılar! O halde onlardan korkun!' dedi de, bu söz onların imanını arttırdı ve 'Allah bize yeter! O ne güzel Vekîl'dir!' dediler."
"Bunun üzerine, kendilerine hiçbir fenalık dokunmadan, Allahtan bir nimet ve fazi ile (Hamrâü'l-Esed'den) geri dönüp (Medine'ye) geldiler.
Bu suretle, Allah'ın nzasına da uymuş bulundular.
Allah çok büyük lütuf ve inayet sahibidir."
"(Size o haberi getiren adam) mutlaka (sizi) kendi dostlarından korkutmakta olan o şeytandır.
Öyleyse, siz onlardan korkmayın, Benden korkun-eğer mü'minler iseniz!"
"O küfre koşuşanlar seni tasalandırmasın! Çünkü onlar Allah'a hiçbir şeyle zarar veremezler.
Allah onlara ahirette hiçbir nasip vermemeyi irade eder. Onlar için pek büyük bir azap vardır."
"İmanı bırakıp küfrü satın alan onlar, Allah'a hiçbir şeyle zarar veremezler. Onlar için pek acıklı bir azap vardır."
"O küfredenler, kendilerine zaman (ve meydan) vermemizi nefisleri için asla hayırlı sanmasın!
Onlara fırsat verişimiz ancak günahlarını arttırmaları içindir!
Onlara hor ve hakîr edici bir azap vardır."
"Allah halis mü'minleri üzerinde bulunduğunuz şu halde bırakacak değildir.
Nihayet, m urdan temizden ayıracaktır.
Bununla birlikte, Allah size gaybı da bildirecek değildir.
Fakat, Allah resûllerinden kimi dilerse, seçer. (Gaybı ona bildirir.)
Onun için, siz, Allah'a ve resûllerine iman ediniz!
Eğer iman eder ve günahlarınızdan sakınırsanız, size de pek büyük mükâfat vardır."[624]

İslâmî Hükümlere Göre Yapılan İlk Miras Taksimi

Cabir b. Abdullah derki:
"Sa'd b. Rebi', Uhud'da şehit oldu.
Resûlullah Aleyhisselam Medine'ye döndü, sonra Hamrâü'l-Esed'e gitti.[625]
O sırada, Sa'd b. Rebi'in kardeşi gelip Sa'd'ın mirasını aldı.
Sa'd b. Rebi'in iki kız çocuğu vardı. Zevcesi* de, hamile idi.
Müslümanlar, Cahiliye devrinde olduğu şekilde, birbirlerinden miras alırlardı.
Sa'd b. Rebi' şehit olduğu zaman, miras âyeti daha inmemişti.[626]
Sa'd b. Rebi'in zevcesi, iki kızı ile birlikte Peygamber Aleyhisselamın yanına geldi ve:
'Yâ Rasûlallah! Şuncağızlar, Sa'd b. Rebi'in kızlarıdır. Babalan senin yanında Uhud günü çarpışırken şehit oldu.
Kızların amcası gelip bütün mallarını aldı, şuncağızlara hiçbir mal bırakmadı. Bilirsin ki, malları olmadıkça, hiçbir zaman evlenemezler!' dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
'Her halde, Allah bu hususta hükmünü verir' buyurdu.
Bunun üzerine, Yüce Allah, Peygamber Aleyhisselama miras âyetini indirdi[627] ve orada şöyle buyurdu:
"Allah size miras hükümlerini şöyle tavsiye ve emr eder:
Çocuklarınız hakkındaki hüküm:
Çocuklardan erkeğe, iki dişi payı kadar vardır.
Eğer çocuklar, hepsi dişi olmak üzere ikiden çok iseler, ölünün bıraktığı malın üçte ikisi onlarındır.
Dişi tek ise, o zaman, malın yansı onundur.
Ölünün bir tek çocuğu varsa, ölünün ana ve babasından her birine terikenin altıda biri verilir.
Fakat, çocuğu yoksa, ölüye yalnız ana ve babası varis oluyorsa, terikenin üçte biri anasınındır, geri kalan da babasının hakkıdır.
Eğer ölenin erkek, dişi kardeşleri varsa, annesinin hissesi altıda birdir.
Bu hükümler, ölünün borcu ödendikten ve yaptığı vasiyeti yerine getirildikten sonradır.
Siz, babalarınız ve oğullarınızdan hangisinin fayda bakımından size daha yakın olduğunu bilmezsiniz.
Bu hükümler, bu hisseler, Allah'tan birer farîzadır. Şüphesiz ki, Allah herşeyi bilen ve yerli yerince hükmedendir.[628]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, Sa'd b. Rebi'in zevcesini ve Sa'd b. Rebi'in kardeşini çağırttı.[629]
Sa'd b. Rebi'in kardeşi Belharis b. Hazrecler arasında bulunuyordu.
Kendisi, çok yorgun bir halde Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldi.[630]
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Sa'd'ın iki kızına malın üçte ikisini, kızların annesine de sekizde birini ver!
Geri kalanı da senindir!" buyurdu.[631]
Amre Hatun kendisini tutamadı, yüksek sesle "Allahuekber!" diyerek tekbir getirdi.
Mescidde bulunanlar, onun tekbirini işittiler.[632]
İslâm'da ilahî hükümlere göre ilk miras taksimi, Sa'd b. Rebi'in veresesi arasında böylece yapılmıştır.[633]

---

[1] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 63.
[2] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 63, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 311, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 3, Ebu'l-Fidâ,el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 9, İ bn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 23, Kastalânî, Mevâhibü'l ledünniye, c. 1, s. 119.
[3] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 63.
[4] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 63, Vâkıdî, Megâzî, c. 1 , s. 199, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 36, Belâzurî, Ensâb, c. 1 ,s. 311, Taberî, Târîh, c. 3, s. 11, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 204, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 2, Zehebî, Megâzî, s. 1 32, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 9, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 148.
[5] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 199, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 36, Belâzurî, c. 1, s. 311, Taberî, c. 3, s. 11, Beyhakî, c.3, s. 201 ,İbn Seyyid, c. 2, s. 2, Zehebî, s. 132, E bu'l-Fidâ, c. 4, s. 9, Kastalânî, c. 1, s. 199.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/107.
[6] Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 1, s. 108.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/107.
[7] İbn İshak, İbn Hişam , c. 3, s. 64, Taberî, c. 3, s. 9-10, Beyhakî, c. 3, s. 201, İbn Seyyid, c. 2, s. 2, Zehebî, s. 134, E bu'l-Fidâ, c. 4, s. 10, Kastalâni, c. 1, s. 199.
[8] İbn İshak, İbn Hişam , c. 3, s. 64, Vâkıdî, c. 1, s. 1 99, Belâzurî, c. 1, s. 312, Taberî, c. 3, s. 10, Beyhakî, c. 3, s. 224, İbn Esîr, c. 2, s. 148, İbn Seyyid, c. 2, s. 2, Zehebî, s. 134, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 1 0.
[9] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 199, Belâzurî, Ensâb, c.1 , s. 312.
[10] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 64, Taberî, Târîh, c. 3, s. 10, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 148, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c.2, s. 2, Zehebî, Megâzî, s. 134, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 10, Kastalânî, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 119,Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 41 9.
[11] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 199, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 419.
[12] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 199-200.
[13] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 200, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 37.
[14] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 200.
[15] İbn İshak, İbn Hişam , c. 3, s. 64, Taberî, c. 3, s. 10, Beyhakî, c. 3, s. 224, İbn Seyyid, c. 2, s. 2, Zehebî, s. 134-135, Ebu'l-Fidâ, c. 4,s.1O.
[16] Vâkıdî, c. 1 ,s.200, İbn Sa'd, c. 2, s. 37, İbn Seyyid, c. 2, s. 2, Kastalânî, c. 1, s. 120, Diyarbekrî, c. 1 , s. 419.
[17] Vâkıdî, c. 1,s.200, İbn Sa'd, c. 2, s. 37, Belâzurî, c. 1, s. 312, İbn Seyyid, t 2, s. 2, Diyarbekrî, c. 1,s. 419.
[18] İbn İshak, c.3, s. 64, Vâkıdî, c.1, s. 200, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 2, s. 37, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 225,İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 2, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 10, Kastalânî, Mevâhibül'-ledünniye, c. 1, s. 120,Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 41 9.
[19] Enfâl: 36.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/107-109.

[20] İbn İshak, İbn Hişam,c.3, s. 64, Taberî, Târîh, c. 3, s. 10, Beyhakî, c. 3, s. 225, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 149, İbn Seyyid, c.2,s.2, Zehebî, Megâzî, s. 135, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 10, Diyarbekrî, c. 1.S.419.
[21] Vâki cif, Megâzî, c.1, s. 201, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 312, İbn Esîr, c. 2, s. 149.
[22] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 65, Taberî, c. 3, s. 10, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 10.
[23] Vâki di, Megâzî, c. 1, s. 201.
[24] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 65, Taberî, Târîh, c. 3, s. 10, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 3, Zehebî, Megâzî, s. 1 35, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 10.
[25] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 201.
[26] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 65, Taberî, c. 3, s. 10, Zehebî, s. 135, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 10.
[27] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 312.
[28] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 65, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 149, İbn Seyyid, c. 2, s. 3, Zehebî, s. 135, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâyeve'n-nihâye, c. 4, s. 11.
[29] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 66, Taberî, c. 3, s. 10, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 11 .
[30] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 11.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/110-111.
[31] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 71, Vâkıdî, c. 1, s. 205-206, Belâzurî, c. 1, s. 282, 313, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 2-3, İbn EaY, c. 2, s. 149, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 16.
[32] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 205, Belâzurî, c. 1, s. 31 3.
[33] İbn İsfıak.İbnHişam, c. 3, s. 71, Vâkıdî, c.11 , s. 206, İbn Esîr , c. 2, s. 149, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 16.
[34] Vâkıdı, Megâzı.c. 1,s.2O6.
[35] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 37.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/111-112.
[36] Vâkıdî, c. 1, s. 203, İbn Sa'd, c. 2, s. 37, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 3, s. 313, Taberî, Târih, c. 3, s. 12, İbn Esîr, Kâmil,c. 2, s. 151, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 24, Kastalânî, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 1 21, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s.422.
[37] Vâkidi, c. 1, s. 203-204.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/112.
[38] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 66, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 47, İbn Esîr, c. 2, s. 149, Zehebî, Megâzî, s. 136, İbn Haldun, c. 2, ks.2,s. 24.
[39] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 66, Taberî, c. 3, s. 10, Zehebî, s. 135-136, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 11 , Diyarbekrî, c. 1 , s. 419.
[40] Vâkidi, c. 1, s. 203.
[41] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 66, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 202-2, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 312-313, Taberî, Târîh, c. 3, s. 1 0, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 1 49, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 11.
[42] Vâkıdî, c. 1, s. 202-203.
[43] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 11.
[44] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 37, Taberî, c. 3, s. 1 2, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 24, Kastalânî, Mevâhibü'l-ledün-niye, c. 1, s. 121, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 422.

[45] Vâkıdî, c. 1,s.2O6, Belâzurî, c. 1 , s. 323, İbn Esîr, c. 2, s. 149, İbn Haldun, c. 2,ks. 2, s. 24, Diyarbekrî, c. 1, s. 420.
[46] Vâkıdî, c. 1,s.2O2, İbn Sa'd, c. 2, s. 37, Belâzurî, c. 1, s. 313, İbn Esîr, c. 2, s. 149, Diyarbekrî, c. 1, s. 420.
[47] Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 313, İbn Esîr, c. 2, s. 149, İbn Haldun, c. 2, s. 24.
[48] Vâkıdî, c. 1,s.2O2, İbn Sa'd, c. 2, s. 37, Belâzurî, c. 1, s. 313, İbn Esîr, c. 2, s. 149, Diyarbekrî, c. 1, s. 420.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/112-114.
[49] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 203.
[50] İbn İshak, İbnHişam, c. 3, s. 134, Vâkıdî, c. 1, s. 203, İbn Sa'd, c. 2, s. 40, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 226, EbuFidâ. c. 4. s. 12.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/114.
[51] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 31, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 812, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 72.
[52] İbn Sa'd, c. 2, s. 37, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 2-3.
[53] Vâkidî, Megâzî, c. 1, s. 203-204.
[54] Vâkidi, c. 1, s. 204, Belâzurı, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 31 3.
[55] Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 313-314.
[56] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 204, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 31 4, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1 , s. 420, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 489.
[57] Vâkıdî, c. 1, s. 204, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 37.
[58] Aynı kaynaklar.
[59] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 420.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/114-116.
[60] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 206.
[61] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 272, Halebî, İnsanu'l-uyûn, c. 2, s. 490.
[62] Vâkıdî, c. 1,s.2O6.
[63] Ezrakî, c. 2, s. 273, Halebî, c. 2, s. 490.
[64] Vâkıdî, c. 1 ,s.2O6.
[65] Vâkidi, t 1, s. 206, Ezrakî, c. 2, s. 272.
[66] Vâkıdî, c. 1,s.2O6.
[67] Vâkıdî, c. 2, s. 206, Ezrakî, c. 2, s. 273, Halebî, c. 2, s. 490.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/116-117.
[68] İbn Esîr.Usdu'l-gâbe, c. 1.S.173.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/117.
[69] İbn İshak, İbn Hişam, Sine, c. 3, s. 67, Taberî, Târih, c. 3, s. 1 O, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 225, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 150, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 3, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4,10.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/117-118.
[70] Vâkıdî, c. 1 ,s.2O8, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 37, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1,s.314.
[71] Vâkıdî, c. 1, s. 206-207, Diyarbekrî, Târıhul-Hamîs, c. 1, s. 421.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/118.
[72] Vâkıdî, c. 1,5.208, İbn Sa'd, c. 2, s. 37-38.

[73] İbn İshak, İbn Hisam, c. 3, s. 66-67, Vâki di, 11, s. 208-209, İbn Sa'd, c.2, s. 38, Belâzurî, c. 1, s. 314, Taben, Târih, c. 3, s. 11, Beyhakî, c. 3, s. 225-226, İbn Esîr , c. 2, s. 150, İbn Seyyid, c. 2, s. 3, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 11.
[74] Vâkıdî, c. 1.S.209, İbn Sa'd, c. 2, s. 37-38, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 271, Belâzurî, c. 1.S.314.
[75] Vâkıdî, c. 1.S.209, İbn Sa'd, c. 2, s. 38, Belâzurî, c. 1, s. 314.
[76] İmam Zührî, Megâzî, s. 76, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 209, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 363, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 38, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 27.
[77] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 67, Vâkıdî, c. 1, s. 209, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 3.
[78] Buhâri, Sahîh, c. 5, s. 39, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 54-55.
[79] İbn İshak, İbn Hisam, c. 3, s. 67, Vâkıdî, c.1, s. 209, İbn Sa'd, c. 2, s. 38, Taberî, c. 3, s. 11.
[80] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 67, Taberî, c. 3, s. 11, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 226, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 150, İbn Seyyid, c.2, s. 3.
[81] İbn İshak, İbn Hişâm , c. 3, s. 67, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 55, Taberî, c. 3, s. 11, Beyhakî, c. 3, s. 26, İbn Esîr, c. 2, s. 150, İbn Seyyid, c.2, s. 3.
[82] Vâkıdî, c. 1.S.210.
[83] Vâkıdî, c. 1,5.210, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 12.
[84] Vâkıdî. c. 1. s. 210. Abdurrezzak. c. 5. s. 363. Ebu'l-Fidâ. c. 4. s. 12.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/118-119.
[85] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 209.
[86] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 67, Taberî, Târih, c. 3, s. 11.
[87] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 45, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 351, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 55.
[88] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 210.
[89] Vâkıdî, c. 1, s. 211, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 315, Taberî, Târîh, c. 3, s. 11, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s.12.
[90] Vâkıdî, c. 1 ,s.211 , İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1504-1505, Taberî, t 3, s. 11, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 12.
[91] Vâkıdî, c. 1, s. 211-212, Belâzurî, c. 1,s.315.
[92] Vâkıdî, c. 1,s.213.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/120-122.
[93] İbn İshak. İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 67.
[94] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 213, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 38, İbn Sevvid, U\ ûnu'l-eser, c. 2, s. 8.
[95] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 38.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/122.
[96] Vâkıdî, c. 1, s. 213, 214, İbn Sa'd, c. 2, s. 38.
[97] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 67-68, Taberî, Târih, c. 3, s. 11, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 226.
[98] Taberî, Tânh, c. 3, s. 11.
[99] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 68, Taberî, c. 3, s. 11 , Beyhakî, c. 3, s. 226, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 150, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâyeve'n-nihâye, c. 4, s. 13.
[100] Taberî, Târîh, c. 3, s. 11, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 10.

[101] Zührî, Megâzî, s. 77, İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 67-68, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 214, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 355, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 38, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 55, Taberî, Târih, c. 3, s. 12, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 226, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 150, Zehebî, Megâzî, s. 1 33, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 13.
[102] Zührî, Megâzî, s. 77, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 365.
[103] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 68, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 55, Taberî, c. 3, s. 12, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 226, İbn Esîr, c. 2, s. 1 50, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 13, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 24, Kastalânî, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1 , s. 120.
[104] Vâkıdî, c. 1, s. 214, İbn Sa'd, c. 2, s. 38, Zehebî, s. 133, Kastalânî, c. 1, s. 120.
[105] Zührî, s. 77, İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 68, Vâkıdî, c. 1 , s. 214, Abdurrezzak, c. 5, s. 365, İ bn Sa'd, c. 2, s. 38, Dârim f, *2.* 2, s 55, Taberî, c. 3, s. 12, Beyhakî, c. 3, s. 226, İbn Esîr, c. 2, s. 150, Zehebî, s. 133, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 13, İbn Haldun, c. 2, ks.2, s. 24.
[106] Vâkıdî, c. 1, s. 214, İbn Sa'd, c. 2, s. 68.
[107] Vâkıdî, c. 1, s. 214, İbn Sa'd, c. 2, s. 38, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, t 1, s. 315.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/122-124.
[108] Vâkıdî, c. 1, s. 214, İbn Seyyid.Uyûnu'l-eser.c. 2, s. 4, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 37.
[109] İbn İshak.İbnHişam, c. 3, s. 67, Beyhakî, c. 3, s. 226, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 13.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/124.
[110] İbn İshak, İbn Hisam, c. 3, s. 96, Vâkıdî, c. 1 , s. 264, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 24.
[111] Vâkıdî, Megâzî, c. 1 ,s.264.
[112] İbn İshak, İbn Hisam, c. 3, s. 96, Vâkıdî, c. 1 , s. 264, İbn Esîr , Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 28, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 37.
[113] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 264.
[114] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 208.
[115] Zehebî, Megâzî, s. 176.
[116] İbn İshak, İbn Hişam ,Sîre,c.3,s. 96, Vâki d f, Megâzî, c.1, s. 264, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ,c.9,s. 24, Delâilü'n-nübüvvie, c. 3, s. 246, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 208, Zehebî, Megâzî, s. 176, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 37.
[117] İbn Hacer, el-İsâtbe, c. 2, s. 530.
[118] İbn İshak, İbn Hişam. c. 3 ,s.96, Vâkıdî, c.1 , s. 264, Beyhakî, c. 9, s. 24, c.3, s. 246, İbn Esîr, c. 4, s. 208, Zehebî, s. 176, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 37.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/124-125.
[119] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1168, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 208.
[120] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 264, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1168, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 208.
[121] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1169, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 208.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/125-126.
[122] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 68, Vâkidî, Megâzî, c. 1, s. 199, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 39, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 150, İbn Seyyid, Uvûnu'l-eser, c. 2, s. 4, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 13, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 24, Kastalânî, Mevâhib, c. 1, s. 121.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/126.

[123] İbn İshak, İbn Hişam, c.3, s. 68, İbn Sa'd, c. 2, s. 39, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 316, Yâkubî, Târîh, c. 2, s. 47, Taberî, Târih, c. 3, s. 1 2, Beyhakî, Delâil ü'n-nübü *vve*, c. 3, s. 208, 221, 226, Zehebî, Megâzî, s. 133, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 13.
[124] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 215, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 38.
[125] Vâkıdî, c. 1, s. 215, İbn Sa'd, c. 2, s. 38-39, İbn Seyvid, c. 2, s. 8, Zehebî, s. 137, Semhûdî, Vetâu'l-Vefâ, c. 1, s. 283, Kastalânî, c. 1, s. 121-122.
[126] Vâkidi, c. 1, s. 215, İbn Sa'd, c. 2, s. 39.
[127] Vâkıdî, c. 1.S.215, İbn Sa'd, c. 2, s. 39, Belâzurî, c. 1, s. 316, Taberî, c.3, s. 12.
[128] Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 316, Taberî, Târîh, c. 3, s. 12, İbn Seyyid, Uyûn,c. 2, s. 7.
[129] Buhâri, Târîhu'l-kebir, c. 3, Ks. 1, s. 34.
[130] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 215, Semhûdî , Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 283.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/126-127.
[131] Vâkidi, Megâzî, c. 1, s. 216, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 39.
[132] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 39, Taberî, Târih, c. 3, s. 12-13.
[133] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 70, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 216, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 31 6, Taberî, Târih, c. 3, s. 12-13, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 15.
[134] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 70, Vâkıdî, c. 1 , s. 216, Belâzurî, Ensâb, c. 1 , s. 316, Taberî, c. 3, s. 12, İbn Haldun, Târîh, c.2,ks. 2,s.25.
[135] Vâkıdî, c. 1, s. 216, Belâzurî, c. 1, s. 316, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 25.
[136] Vâkıdî, c. 1.S.216, Belâzurî, c. 1,s.316, Taberî, c. 3, s. 12, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 25.
[137] Vâkıdî, c. 1.S.216.
[138] İbn Seyyid-Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 7.
[139] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 70.
[140] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 563.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/127-128.
[141] Alaüddin Ali, Müsned haşiyesi Kenzu'l-ummâl, c. 4, s. 117.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/128.
[142] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/128-129.
[143] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 216, 21 7, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 475476.
[144] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1 , s. 482.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/129-130.
[145] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 219.
[146] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 219, İbn Sa'd, c. 2, s. 39, Belâzurî, c. 1, s. 315.
[147] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 219.
[148] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 68, Taberî, Târîh, c. 3, s. 12, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 4, Zehebî, Megâzî, s. 136, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 14.
[149] Vâkidi, Megâzî, c.1, s. 219.
[150] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 68, Vâkıdî, c. 1, s. 219, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 315, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 4, Zehebî, Megâzî, s. 136, Ebu'l -Fidâ, c. 4, s. 14, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 494.
[151] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 219.
[152] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 68, Vâkıdî, c.1, s. 219, İbn Seyyid, c. 2, s. 4, Zehebî, s. 136, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 14.

[153] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 68, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 365, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 220, İbn Esîr, Kâm il, c. 2, s. 150, İbn Seyyid, c. 2, s. 4, Zehebî, s. 136, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 24, Semhûdi, Vefâu'l-vefa, c. 1, s. 284.
[154] İbn Sa'd, c. 2, s. 39, Belâzurî, c. 1, s. 315, Taberî, Târîh, c. 3, s. 1 2, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 31, Delâil, c. 3, s. 221.
[155] İbn Sa'd.c. 2, s. 39, Taberî, Tefsir, c. 4, s. 73, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 221, İbn Esîr, c. 2, s. 151, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 13, Semhûdî , c.1, s. 284.
[156] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 112, Taberî, Tefsîr , c. 4, s. 73, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 221, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 4, Zehebî, Megâzî, s. 133.
[157] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 219, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 4, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 14.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/130-132.
[158] İbn İshak. İbnHişam, Sîre.c.3, s. 125, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 167-168, Taberî, Tefsir, c. 4, s. 167-168.
[159] Ali İmran: 166-167.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/132.
[160] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 68, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 4-5, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4. s. 14.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/132.
[161] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 69, Taberî, Târih, c. 3, s. 13, İbn Esîr , Kâmil, c. 2, s. 151, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 14.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/133.
[162] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/133.
[163] İbn İshak, İbn Hişam , c. 3, s. 69-70, Taberî, Târîh, c. 3, s. 13, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 227, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 1 52, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 2, s. 5, Zehebî, Megâzî, s. 136, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 14-15.
[164] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 40, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 288, Hâkim , Müstedrek, c. 2, s. 296.
[165] İbn Sa'd, c. 2, s. 47, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 293, Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 26, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 51.
[166] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 224, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 40.
[167] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 293, Buhârî, Sahili, c. 4, s. 26, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 51-52.
[168] Vâkidi, c. 1, s. 224, İbn Sa'd, c. 2, s. 40, Buhârî, c. 5, s. 29.
[169] Buhâri,Sahih,c.5, s. 29.
[170] Vâkıdî, c. 1.S.224, İbn Sa'd, c. 2, s. 40, Buhârî, c. 5, s. 29, Taberî, c. 3, s. 14.
[171] İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 158, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 24-25.
[172] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 224.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/133-134.
[173] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 221.
[174] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 423.
[175] Taberî, Târih, c. 3, s. 14.
[176] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 225, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 40.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/135.

[177] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 72, Vâkıdî, Megâzî , c. 1, s. 234, Belâzurî, Ensâbu'l-eş'âf, c. 1 , s. 317, İbn Hazım, Cevâmiu's-sîre, s. 160.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/135.
[178] Vâkidi, Megâzî, c. 1, s. 259.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/135-136.
[179] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 94, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 325, Taberî, Târih, c. 3, s. 26, Zehebî, Megâzî, s. 167.
[180] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 325.
[181] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 164, Vâkıdî, Megâzî, t 1, s. 262, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 325.
[182] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 165, Ebu Nuaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 1 , s. 78, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 208.
[183] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 165, Vâkıdî, Megâzî, c. 1 , s. 263, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 325, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 78, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 208, Zehebî, Megâzî, s. 167.
[184] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 263, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 325.
[185] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 165, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 263, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 325, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1,s. 78, İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 208, Zehebî, Megâzî, s. 167, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 36.
[186] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s.1 65, Vâkıdî, Megâzî, c. I ,s. 263, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 501, Ebu Nuaym, Delâil, c.1,s.79,İbn Seyyid, Uyun, c. 1, s. 208, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 37.
[187] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 94, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 263, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 502, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 79, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 208, Zehebî, Megâzî, s. 167, E bu'l-Fidâ, c. 4, s.36.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/136-137.
[188] İbn İshak. İbnHişam, Sîre.c.3, s. 129, Vâkıdî, Megâzî, c. 1 , s. 262.
[189] Ebu Dâvud, Sünen, c.3,s. 20, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s.1 67, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s.247-248, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 193.
[190] Buhari Sahih. C 3, s. 206.
[191] Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 20, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 1 67, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 247-248, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 193.
[192] Buhârî,Sahih,c.3, s. 206.
[193] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 262.
[194] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/137-138.
[195] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 263.
[196] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre,c.3, s. 93, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 263.
[197] Vâkıdî, Megâzî, c. 1,s. 263.
[198] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 93.
[199] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 93, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 263.
[200] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 263.
[201] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 93, Zehebî, Megâzî, s. 1 66.
[202] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 223.
[203] İbn İshak, İbn Hisam, c. 3, s. 93, Vâkıdî, c.1, s. 224,İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 163, Zehebî, Megâzî, s. 166.

[204] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 223-224.
[205] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 93, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 263, İbn Esîr , Kâmil, c. 2, s. 162.
[206] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 263.
[207] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 93, Zehebî, Megâzî, s. 1 66.
[208] Taberî, Târîh, c. 3, s. 26, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 162.
[209] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 93, Vâkıdî, c.1, s. 263, İbn Esîr, c. 2, s. 162.
[210] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 93, İbn Esîr , c. 2, s. 162, Zehebî, Megâzî, s. 166.
[211] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 263.
[212] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 93, Vâkıdî, c.1, s. 263, İbn Esîr, c. 2, s. 162.
[213] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 93-94, Zehebî, Megâzî, s. 166.
[214] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 264.
[215] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 94, Taberî, Târih, c. 3, s. 26.
[216] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 264.
[217] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 162.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/138-140.
[218] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 273, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüwe, c. 2, s. 485, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 427.
[219] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 5, s. 463.
[220] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 273, Hâkim , Müstedrek, c. 3, s. 204, Ebu Muaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 485.
[221] Vâkıdî, c. 1, s. 273, Ebu Nuaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 485, Diyarbekrî, c. 1, s. 427-428.
[222] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 273, Diyarbekrî, c. 1, s. 428.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/140-141.
[223] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 93, Vâkidî, Megâzî, c. 1, s. 233, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 322, Taberî, Târih, c. 3, s. 26, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 16, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 16, Zehebî, Megâzî, s. 166.
[224] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 93, Vâkidî, Megâzî, d, s. 233, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 322, Taberî, Târih, c. 3, s. 26, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 16, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 16.
[225] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 233, Belâzurî, Ensâb u'l-eş râf, c. 1, s. 322, İbn Esîr, Usdu'l -gâb e,c.2,s.17, İbn Seyyid, Uyûnu'1-eser, c. 2, s. 16.
[226] Vâkıdî, Megâzi, c. 1, s. 233-234.
[227] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 93, Vâkıdî, Megâzî , c. 1, s. 233-234, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 322, Taberî, Târih, c. 3, s. 26, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 16-17, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 16.
[228] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/141-142.
[229] Taberî, Târih, c. 3, s. 11.
[230] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 70, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 220, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 40, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 316, Taberî, Târih, c. 3, s. 13, Beyhakî, Delâilü'n-nübüwe, c. 3, s. 220, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 151-152, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 7, Zehebî, Megâzî, s. 136, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 25.
[231] Vâkidi, Megâzî, c. 1, s. 239, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 40, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 316-317.

[232] Vâkıdı, Megâzı, c. 1, s. 239, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 42.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/142-143.
[233] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 72, Taberî, Târih, c. 3, s. 16, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 152, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 9.
[234] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 221.
[235] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 72, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 221, Taberî, Târih, c. 3, s. 16, İbn Seyvid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 9.
[236] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 221.
[237] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 72, Taberî, Târih, c. 3, s. 16, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 152, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 9.
[238] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 72, Taberî, Târih, c. 3, s. 16, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 152, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 9.
[239] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 72, Taberî, Târih, c. 3, s. 16, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 152, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 9.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/143.
[240] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 71, Vâkıdî, Megâzî, c. 1 , s. 205-206, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 282, 313, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 2-3, İbn Esîr , Kâmil, c. 2, s. 149, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 11.
[241] Vâkidi, Megâzî, c. 1, s. 205, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 313.
[242] İbn İshak, İbn Hişam, Sıre, c. 3, s. 73, Vâkıdı, Megâzî, c. 1, s. 206, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 149, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 16.
[243] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 206.
[244] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 37.
[245] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 244, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 12.
[246] İbn İshak, İbn Hisam, c. 3, s. 71, Vâkıdî, c. 1, s. 223, İbn Sa'd, c. 2, s. 48, Belâzurî, c. 1, s. 320, Taberî, Târîh, c. 3, s. 16, İbn Seyyid, c. 2, s. 9, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 16.
[247] Vâkıdî, c. 1, s. 223, İbn Sa'd, c. 2, s. 40, Belâzurî, c. 1, s. 320.
[248] İbn İshak, İbn Hisam, c. 3, s. 71, Vâkıdî, c. 1, s. 223, İbn Sa'd, c. 2, s. 40, Taberî, c. 3, s. 16, İbn Seyyid, c. 2, s. 9, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 16.
[249] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 40.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/144-145.
[250] Vâkidi, Megâzı, c. 1, s. 221-223, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 316, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 495-496.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/145.
[251] Taberî, Târih, c. 3, s. 16, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 151.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/145.
[252] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 72, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 225, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 40, Taberî, Târih, c. 3, s. 16, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 9.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/145.
[253] İbn Sa'd. Tabakât. c. 2. s. 40.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/145-146.
[254] Vâkıdî, t 1, s. 225, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 41.
[255] Taberî, Târıh,c.3, s. 15.
[256] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 226, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 41.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/146.

[257] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/146.
[258] Vâkidi, Megâzî, c. 1, s. 227, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 41.
[259] Vâkıdî, Megâzî.c. 1,s. 227.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/146-147.
[260] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 79.
[261] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 228.
[262] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 79, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 228.
[263] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 228, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 462.
[264] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 79.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/147.
[265] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 228.
[266] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 228, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. *55,* Taberî, Târih, c. 3, s. 17.
[267] İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 154,İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, t 2, s. 11.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/148.
[268] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 257, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 321, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 499
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/148.
[269] Beyhaki, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 227, Zehebî, Megâzî, c. 138.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/149.
[270] Vâkidi, Megâzî, c. 1, s. 229.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/149.
[271] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 72, Taberî, Târih, c. 3, s. 16, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 9, Zehebî, Megâzî, s. 138.
[272] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 556, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 123.
[273] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 556, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1917.
[274] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 556, Ahımed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 123.
[275] Taberî, Târih, c. 3, s. 15, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 230, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 233, Zehebî, Megâzî, s. 137.
[276] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 71, Taberî, Târih, c. 3, s. 15, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 6, s. 96, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 9, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 15.
[277] Taberî, Târih, c. 3, s. 15, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 230, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 233, Zehebî, Megâzî, s. 137.
[278] Zehebî, Siyem a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 1 76.
[279] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 71, İbn Sa'd, c. 3, s. 556, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 1 23, Taberî, c. 3, s. 15, Hâkim, c. 3, s. 230, Beyhakî, c. 3, s. 233, İbn Esîr, c. 6, s. 96, İbn Seyyid, c. 2, s. 9, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 1 76.
[280] İbn İ shak, İ bn H i şam, Sîre, c. 3, s. 71, Vâkıdî, Megâzî , c. 1, s. 25 9, Taberî , Târih, c. 3, s. 16, Beyhakî, Delâi lü'n-nübüvve, c. 3, s. 234, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 6, s. 96, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 9, Zehebî, Megâzî, s. 137, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 15.
[281] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 72, 73, Taberî, Târih, c. 3, s. 15-16, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 230-231, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 233, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 9-1 0, Zehebî, Megâzî, s. 137-138, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 16-17.

[282] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 73s. 557, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 9, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 176-177, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 16.
[283] İbn İshak, İbn Hişam, s. 3, s. 73, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 16-17.
[284] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 73, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 1 0.
[285] Taberî, Târih, c. 3, s. 15, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 231.
[286] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 73.
[287] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 231, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 233.
[288] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 73, Taberî, Târih, c. 3, s. 15, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 231 , Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 233, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 1 0, Zehebî, Megâzî, s. 137, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 1 7.
[289] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 73, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 17.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/149-152.
[290] Taberî, Târîh, c. 3, s. 17, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 154, Muhibbül-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 2, s. 227, Taberâniden naklen Alâüddin Ali, Keniu'l-umm âl, c. 13, s. 143-144.
[291] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 106, Taberî, Târih, c. 3, s. 17, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 154, Muhibbü't-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ. c. 2. s. 227. Keniu'l-umm âl. c. 1 3. s. 143-144.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/152-153.
[292] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 261, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 496, İbn Esîr , Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 222.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/153-154.
[293] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 879, Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 6, s. 45, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 195, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 20, Zehebî, Megâzî, s. 149, E bu'l-Fidâ, el-Bidâ ye ve'n-nihâye, c. 44, s. 42, Kastalânî, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 125.
[294] Kastalâni, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 125, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 433.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/154.
[295] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 308, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 30, Nesâf, Sünen, c. 6, s. 33, Bevtıakf, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 43, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 243.
[296] İbn Esîr. Usdu'l-aâbe. c. 6. s. 226.
[297] Zehebî, Siyeru a’lami’n-nübela, c. 1, s.183.
[298] İbn Abdilberr, İstiâb, c.3, s.1169, İbn Esîr. Usdu'l-gâbe. c. 4, s.208.
[299] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/154-155.
[300] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 12, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 243, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 373, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 53, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 131.
[301] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 12, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 243.
[302] Taberî, Târih, c. 3, s. 16, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 227, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 153, Zehebî, Megâzî, s. 138.
[303] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 74, 76, Taberî, Târîh, c. 3, s. 18.
[304] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.3,s. 82,Taberî, Târih, c. 3, s. 16, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 227, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 11, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 22, Kastalânî, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 122.
[305] İbn İshak, İbn Hisam , Sîre, c. 3, s. 82, Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 229, Taben, Târih, c. 3, s. 16-1 7, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 228, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 11, Zehebî, Megâzî, s:. 144, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 22.

[306] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 47, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 293, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 26.
[307] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 239.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/155-156.
[308] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 36, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 242, Zehebî, Megâzî, s. 146.
[309] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 76, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 129, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 18.
[310] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 501, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 37, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 242, Zehebî, Megâzî, s. 1 46.
[311] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 76, Vâkıdî, Megâzî , c. 1, s. 285, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 501, Belâzurî,Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 322, Taberî, Târih, c. 3, s.1 8, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 156, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 10, Zehebî, Siyerua'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 129, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 19.
[312] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 501, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 37, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 242, Zehebî, Megâzî , s. 146, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 19.
[313] İbn İshak, İbn Hişam , c. 3, s. 76, Taberî, c. 3, s. 1 8, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 156, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 10, Zehebî,Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 129, E bu'l-Fidâ, c. 4, s. 18.
[314] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 501, Buhârî, c. 5, s. 37, Beyhakî, c. 3, s. 242.
[315] Vâkıdî, Megâzî , c. 1, s. 285.
[316] Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 243, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1 , s.373, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 53, Zehebî, Megâzî, s. 146.
[317] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 76, Vâkıdî, c. 1 , s. 285, 286, 287, Buhârî, c.5,s. 37, Taberî, c. 3, s. 18, Beyhakî, c. 3, s. 242, İbn Esîr, c. 2, s. 156, İbn Seyyid, c. 2, s. 1 0, Zehebî, s. 146-147.
[318] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 1 27.
[319] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 372, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 127.
[320] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/156-157.
[321] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 273.
[322] İ bn İ shak, İbn Hi şam, Sîre, c. 3, s. 79, Vâkıdî, Megâzî , c. 1, s. 27 3, Taberî , Târih, c. 3, s. 21, Beyhakî, D e lâi lü'n-nübüvve, c. 3, s. 246.
[323] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 273, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 88.
[324] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 79, Vâkıdi, Megâzi, c. 1, s. 27 3, Taberi, Târih, c. 3, s. 21, Beyhakî, De lâi lü'n-nübüvve, c. 3, s. 246, Sünen, c. 9, s. 88.
[325] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 273-274, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 88.
[326] İbn İshak, İbn Hisam , Sîre, c. 3, s. 79, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 273, Taberî, Târîh, c. 3, s. 21, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 88.
[327] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 79, Vâkidi, M e gâzi, c. 1 , s. 273-274, Ta ben, Târih, c. 3, s. 21 , Beyhaki, Sünenü'l-k übrâ, c. 9, s. 88, Zehebî, Megâzî, s. 152, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 21.
[328] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 274, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 88.
[329] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 79, Taberî, Târîh, c. 3, s. 21, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c.3, s. 246, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 381, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 66, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 11, Zehebî, Megâzî, s. 152, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 21.

[330] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 66.
[331] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/157-158.
[332] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 47, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 293, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 26, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 25.
[333] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 229-230, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 475-76.
[334] Vâkidi, c. 1, s. 229-230, İbn Sa'd, c. 2, s. 41-42, c. 3, s. 475-476, Taben, c. 3, s. 15.
[335] Taberı, Târih, c. 3, s. 15.
[336] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 232.
[337] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 232, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 476.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/159-160.
[338] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 42.
[339] Vâkidî, c. 1, s. 240, İbn Sa'd, c. 2, s. 42, İbn Seyyid, t 2, s. 12.
[340] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 240, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl (Müsned haşiyesinde), c. 4, s. 114-115.
[341] Vâkıdı, Megâzî, c. 1, s. 240, Belâzurî, Ensâbu'l-esrâf, c. 1 , s. 318.
[342] Taberî, Târih, c. 3, s. 20, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 23.
[343] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 240, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 46, Taberî, Târfi-ı, c. 3, s. 20, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 23.
[344] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 86, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 241,Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 234, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 2, s. 13, Zehebî, Megâzî, s. 140.
[345] Nesâi, Sünen, c. 6, s. 29-30, Zehebî, Siyeru a'lâm i'n-nübelâ, c. 1, s. 16-17.
*** İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 106.**
[346] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 286, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 141 5, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 234-235, Zehebî, Megâzî, s. 140.
[347] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 254, İbn Asâkfr, Târîh, c. 7, s. 78.
[348] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 254, İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 217, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 1 58.
[349] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 85, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 254-255, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 644, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 376.
[350] Vâkidi, Megâzî, c. 1, s. 256.
[351] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 98, Heysemî, Mean au'z-zevâid, c. 6, s. 11 2, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl (Müsned haşiyesi), c. 4, s. 111-112.
[352] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 283.
[353] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 257, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 245-246.
[354] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 243.
[355] Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 33, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1443, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 246, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 20, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 27.
[356] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 26.
[357] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 87, Taberî, TârıVı, c. 3, s. 1 8, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 239, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 66-67, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 27.
[358] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 253, İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 471, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 49, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s.662-663, Zehebî, Siyeru a'lâm i'n-nübelâ, c. 1, s. 37.

[359] İbn İshak, Sîre, c. 3, s. 87, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 34, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 113.
[360] Vâkıdî, c. 1, s. 260, 261, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 17.
[361] Ebu Muaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 484, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 113.
[362] İbn İshak, c. 3, s. 87, Vâkıdî, c. 1, s. 242, İbn Sa'd, c. 3, s. 453, Taberî, Târîh, c. 3, s. 18, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 295, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 251-252, İbn Abdilberr, c. 3, s. 1275.
[363] Ebu Nuaym, Delâil, c. 2, s. 484, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 113.
[364] İbn İshak, c. 3, s. 87, Vâkıdî, c.1, s. 242, İbn Sa'd, c. 3, s. 453, Taberî, c. 3, s. 18, Ebu Nuaym, c. 2, s. 484, Beyhakî, c.3, s. 251, İbn Abdilberr, c. 3, s. 1275, Zehebî, Megâzî, s. 156.
[365] Vâkıdî, c. 1, s. 274-275, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 326, İbn Abdilberr, c. 1, s. 297, c. 4, s. 1562, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 462.
[366] İbn Abdilberr, c. 1, s. 297, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1 , s. 406, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 284.
[367] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 275, Belâzurî, Ensâbu'l-esrâf, c. 1 , s. 326, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 284.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/160-172.
[368] Vâkıdî, c. 1, s. 243-244, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 4, s. 125, Belâzurî, c. 1, s. 319, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 154-155.
[369] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 238, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 109, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 30.
[370] Vâkıdî, c. 1, s. 268, İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 412, Belâzurî, c. 1, s. 325, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1948, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 371 , Zehebî, Siyer, c. 2, s. 202.
[371] İbn İshak, c. 3, s. 86-87, Vâkıdî, c. 1, s. 268-269, İbn Sa'd, c. 8, s. 413, İbnSeyyid, Uyun, c. 2, s. 13, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 34.
[372] Vâkıdî, c. 1, s. 270, İbn Sa'd, c. 8, s. 413-414, Zehebî, c. 2, s. 202.
[373] İbn İshak, c. 3, s. 87, Vâkidf, c. 1, s. 269, İbn Sa'd.c. 8, s. 41 3, İbn Seyyid, c. 2, s. 13-1 4, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 34.
[374] Vâkıdı, c. 1, s. 270, İbn Sa'd, c. 8, s. 413.
[375] Vâkıdî, c. 1, s. 269, İbn Sa'd, c. 8, s. 413-415.
[376] İbn Sa'd, Tab akâtü 'l-kübrâ, c. 3, s. 120, D iyarb ekrf, T ârfhu'l -ha m fs, c. 1, s. 426, H aleb f, İ nsânu'l -uyun, c. 2, s. 544.
[377] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 77, Taberî, Târih, c. 3, s. 18, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 238, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 155, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 1 03.
[378] Taberî, Târîh, c. 3, s. 17, Zehebî, Megâzî, s. 143.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/172-175.
[379] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 27.
[380] Taberî, c. 3, s. 20, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 1 56.
[381] Vâkidi, Megâzı, c. 1, s. 280, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 326-327.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/175-176.
[382] Taberî, TâriTı, c. 3, s. 20, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 157.
[383] Ahmed b. Hanbel, Müsnecl, c. 3, s. 201, Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 205, Taberî, c. 3, s. 20, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 44, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 108, İbn Esîr, c. 2, s. 1 57,

İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 23, Zehebî, Megâzî, s. 148, Ebu'l-Fidâ,el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 31.
[384] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 253, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1512, Beyhakî, c. 9, s. 44, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 31.
[385] Buhârî, t 3, s. 205, İbn Abdilberr, c. 1 ,s.1O9, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1 , s. 155, Zehebî, s. 148.
[386] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 88, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 245.
[387] Ebu Yûsuf, Kitâbu'l-harac, s. 43.
[388] İbn İshak, c. 3, s. 88, Taberî, c. 3, s. 19, Zehebî, s. 152.
[389] Ahmedb. Hanbel, c. 3, s. 253, Beyhakî, c. 9, s. 44, İbn Esîr, c. 1 , s. 155.
[390] Buhârî, c. 3, s. 205, İbn Abdilberr, c. 1, s. 109, Beyhakî, c. 3, s. 245, İbn Esîr, c. 1, s. 1 55, İbn Seyyid, c. 2, s. 23.
[391] Vâkıdî, Megâzî , c. 1, s. 280.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/176-178.
[392] İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 3, s. 378, İbn Abdilberr, c. 2, s. 550, İbn Esir, c. 2, s. 286, İbn Seyyid, c. 2, s.
24, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 216.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/178.
[393] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 84-85, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvıe, c. 3, s. 274, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 12-13, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 22-23.
[394] İbn İshak, c. 3, s. 85, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 243-245, İbn Seyyid, c. 2, s. 12-13, Zehebî, Megâzî, s. 155,156, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 23-24.
[395] İbn İshak, c. 3, s. 85, Vâkidf, c. 1, s. 243-244, Belâzurî, Ensâbu'l-eşraf,c.1, s. 319-321, İbn Seyyid, c. 2, s. 13.
[396] Vâkıdî, c. 1, s. 246-247, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 410, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 27, Beyhakî, c. 3, s. 263.
[397] İbn İshak, c. 3, s. 85, Vâkıdî, c. 1, s. 245, İbn Sa'd, c. 2, s. 45, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 201, İmam Muhammed, Şiyeru'l-kebfr, c. 1, s. 127, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 35, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1336, Belâzurî, c. 1, s. 320-321 , Beyhakî, c. 3, s. 262, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 155, İbn Seyyid, c. 2, s. 12, Zehebî, s. 152, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 24-29.
[398] İmam Zührî, Megâzî, s. 78, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 367.
[399] Kadı lyaz, eş-Şifâ, c. 1, s. 78-79.
[400] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 441, Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 151 .
[401] Musa b. Ukbe'den naklen İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 24, Taberânfden sahih bir senedle naklen Heysemî,
M ecm au'z-zevâid, c. 6, s. 117.
[402] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 91, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 288, Buhârî, c. 5, s. 37-38, Taberî, Târih, c. 3, s. 20, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 1, s. 269.
[403] İbn İshak, c. 3, s. 91, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 245, Taberî, Târih, c. 3, s. 20, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 265, İbn Seyyid, c. 2, s. 15, Zehebî, s. 155, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 30.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/178-181.
[404] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 88.
[405] Zührî, Megâzî, s.77, İbn İshak, c. 3, s. 88, Abdurrezzak, c. 5, s. 365, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 46, Taberî, c.3, s. 19, İbnEsîr, Kâmil, t 2, s. 157, İbn Seyyid, c. 2, s. 14, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 35.

[406] İbn İshak, c. 3, s. 88, Taberî, c. 3, s. 19, İbn Esîr, c. 2, s. 157, İbn Se^id, c. 2, s. 14, Zehebî, s. 147, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 35.
[407] Vâkidî, Megâzî, c. 1,s. 236.
[408] İbn İshak, c.3, s. 88, Vâkıdî, c.1, s. 236, Taberî, c. 3, s. 19, İbn Esir, c. 2, s. 157.
[409] Zührî, s. 77, İbn İshak, c. 3, s. 88, Vâkidî, c. 1, s. 236, Abdurrezzak, c. 5, s. 365, İbn Sa'd, c. 2, s. 46, Taberî, c. 3, s. 19, İbn Esîr, c. 2, s. 1 57, İbn Seyyid, c. 2, s. 14, Zehebî, s. 147, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 35.
[410] İbn Esîr, c. 2, s. 157.
[411] Zührî, s. 77, İbn İshak, c.3, s. 88, Vâkıdî, c. 1, s. 236, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 365, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 46, Taberî, c. 3, s. 19, İbnEsîr, c. 2, s. 157, İbn Seyyid, c. 2, s. 14, Zehebî, s. 147, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 35.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/181-182.
[412] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 3, s. 89, Taberî, Târih, c. 3, s. 19, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 237, İbn Esîr , Kâmil, c. 2, s. 157.
[413] İbn İshak, c. 3, s. 89, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s 251, Taberı, c. 3, s. 19, Beyhakî, c. 3, s. 237-238, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 32.
[414] Taberî, c. 3, s. 20.
[415] İbn İshak, c. 3, s. 89, Vâkidi, c. 1, s. 251, Taberî, c. 3, s. 20, Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 327, Beyhakî, c. 3, s. 237-238.
[416] Vâkıdî, c. 1,s.25O, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 46, Hâkim, c. 2, s. 327, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 15.
[417] İbn İshak, c. 3, s. 89, Taben, c. 3, s. 19, İbn Seyyid, c. 2, s. 16.
[418] İbn İshak, c. 3, s. 89, Vâki cif, c. 1, s. 251, Taberî, c. 3, s. 19, İbn Esîr, c. 2, s. 157.
[419] Vâkıdî, c. 1,s.251.
[420] İbn İshak, c. 3, s. 89, Taberî, c. 3, s. 19, İbn Esîr, c. 2, s. 157, İbn Seyyid, c. 2, s. 15, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 35.
[421] Vâkıdî, c. 1, s. 252, Hâkim, c. 2, s. 327, Beyhakî, c. 3, s. 259, Zehebî, s. 1 44, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 32.
[422] Taberî, c. 3, s. 20.
[423] Vâkıdî, c. 1, s. 252, İbn Sa'd, c. 2, s. 46.
[424] İbn İshak, c. 3, s. 89, Taberî, c. 3, s. 20, İbn Esîr, c. 2, s. 157, İbn Seyyid, c. 2, s. 15.
[425] Vâkıdî, c. 1,5.251, İbn Sa'd, c. 2, s. 46, Zehebî, s. 144.
[426] Vâkıdî, c. 1, s. 243-244, İbn Sa'd, c. 4, s. 125, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 31 9.
[427] İbn İshak, c. 3, s. 89, Vâkıdî, c. 1, s. 252, Taberî, c. 3, s. 19, İbn Esîr, c. 2, s. 15, İbn Seyyid, c. 2, s. 15, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 35.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/182-184.
[428] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 90-91, Vâkıcif, Megâzi, c. 1, s. 249, İ b n S a'd, Tabakâtü "l-kübrâ, c. 2, s. 48, Taberî, T ârîh, c. 2, s. 20, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvıe, c. 3, s. 215, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 157, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 2, s. 15, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ye'n-nihâye, c. 4, s. 35-36.
[429] Vâkıdî, c.1, s. 249.
[430] İbn İshak, c. 3, s. 90-91, Taberî, c. 3, s. 20, Beyhakî, c. 3, s. 215, İbn Seyyid, c. 2, s. 15, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 35-36.
[431] İbn İshak, c. 3, s. 91, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 36.
[432] İbn İshak, c. 3, s. 91, Taberî, c. 3, s. 21, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 36.

[433] İbn İshak, c. 3, s. 91, Vâkıdî, 11 , s. 295, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 88, Taberî, c. 3, s. 21, Beyhakî, c. 3, s. 238, İbn Esîr, c. 2, s. 1 59, İbn Seyyid, c. 2, s. 15, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 244, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 36.
[434] İbn İshak, c. 3, s. 91, Taberî, c. 3, s. 21.
[435] Taberî, c. 3, s. 21.
[436] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 1 06.
[437] İbn İshak, c. 3, s. 91, Taberî, c. 3, s. 21.
[438] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 106.
[439] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 244.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/184-185.
[440] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 91 -92, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 365, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 643-644, Taberî, Târih, c. 3, s. 21, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 238, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 158, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 2, s. 15, Zehebî, Megâzî, s. 1 48, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 36.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/185-186.
[441] İbnİshak,c.3,s.92, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 294, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 104, İbn Seyyid, c. 2, s. 16, Ebu'l-Fidâ, c. 4,s.36.
[442] İbn İshak,c.3,s. 92, İbn Seyyid, c. 2, s. 16, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 36.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/186.
[443] Vâkıdî, c. 1, s. 295, Beyhakî, c. 3, s. 273.
[444] Buhâri , Sahıh, c. 5, s. 34.
[445] Belâzuri, Ensâb, c. 1, s. 327, Beyhakî, c. 3, s. 272, Zehebî, Megâzî, s. 158.
[446] İbn İshak, c. 3, s. 122, Vâkıdı, c. 1, s. 296.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/186-187.
[447] İbnİshak,İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 96-97, İbn EsTr,Kâmil,c. 2,s. 159, İbnSeyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 18, Zehebî, Megâzî, s. 167, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâve, c. 4, s. 37.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/187.
[448] Vâkidi, Megâzî, c. 1, s. 236-237.
[449] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 1 32.
[450] Vâkidi, Megâzî, c. 1, s. 274, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 329-330.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/187-189.
[451] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 99, Taberî, TârıVı, c. 3, s. 24, İbn Esîr , Kâmil, c. 2, s. 160, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n- c. 4, s. 38.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/189.
[452] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 236-237.
[453] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 296, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 327.
[454] İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 2, s. 47, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 293, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 27, Taberî, Târih, c. 3, s. 24, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvıe, c. 3, s. 268, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 160, Zehebî, Megâzî, s. 139.
[455] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 3, s. 99, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 297, Taberî, Târih, c. 3, s. 24, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 160, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 18.
[456] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 288, Belâzurî, E nsâb, c. 1, s. 327, Hâkim, M üstedrek, c. 2, s. 297, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 3, s. 270-271, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 111.

[457] İbn İshak, İbn Hisam, c. 3, s. 99, Vâkıdî, c.1, s. 297, Taberî, c. 3, s. 24, İbnEsîr, c. 2, s. 160, İbn Seyyid, c. 2, s. 18.
[458] Zührî, Megâzî, s. 77, İbn Sa'd, c. 2, s. 47, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 293, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 27, Taben, c. 3, s. 24, Beyhakî, c. 3, s. 268, Zehebî, Megâzî, s. 139.
[459] İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 2, s. 47, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 293, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 27, Taberî, Târih, c. 3, s. 24, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvıe, c. 3, s. 268, Zehebî, Megâzî, s. 139.
[460] İbn İshak, İbn Hisam.Sîre, c. 3, s. 99, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 297, Taberî, c. 3, s. 24, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 160, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 18.
[461] Zühri, Megâzî, s. 77-78, Vâkıdî, c. 1, s. 297, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 288, Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 297, Beyhakî, c. 3, s. 271, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 111.
[462] Vâkıdî, c. 1,s.297, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 288, Hâkim, c. 2, s. 297, Beyhakî, c. 3, 271, Heysemî, c. 6, s. 111.
[463] İbn İshak, c. 3, s. 99, Vâkıdî, c. 1, s. 296-297, İbn Sa'd, c. 2, s. 47, Müsned, c. 4, s. 293, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 27, Taberî, c. 3, s. 24, Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 297, Beyhakî, c. 3, s. 271, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 160, İbn Seyyid, c. 2, s. 15, Zehebî, s. 139, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 38, Heysemî, c. 6, s. 111.
[464] İbn Sa'd, c. 2, s. 47, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 293, Buhârî, c. 4, s. 27, Taberî, c. 3, s. 24, Beyhakî, c. 3, s. 268, İbn Esîr, c. 2, s. 160.
[465] İbn Sa'd, c. 2, s. 48, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 293, Buhârî, c. 4, s. 27, Taberî, c. 3, s. 24, Beyhakî, c. 3, s. 268, İbn Esîr, c. 2, s. 160, Zehebî, s. 139.
[466] İbn İshak, c. 3, s. 99, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 288, Hâkim, c. 2, s. 297.
[467] Vâkıdî, c. 1, s. 297, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 288.
[468] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 48, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 293, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 27, Taberî, Târih, c. 3, s. 24, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 268, İbn Esîr, c. 2, s. 160, Zehebî, Megâzî, s. 139, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 40.
[469] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 100, Vâkidi, Megâzi, c. 1, s. 297, İ bn Sa'd, Tabak âtü'l -k übrâ, c. 2, s. 59, Taberî, Târih, c. 3, s. 24, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 19, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 38.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/189-192.
[470] Buhâri , Sahih, c. 5, s. 38.
[471] İbn İshak,c.3,s. 100, Taberî, c. 3, s. 24, İbn Esîr , c. 2, s. 160-161, İbn Se^id, c. 2, s. 19, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 38.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/193.
[472] İbn İshak, c. 3, s. 108-110, Taberî, c. 3, s. 28, Beyhakî, t 3, s. 315, İbn Esîr, c. 2, s. 164, İbn Seyyid, c. 2, s. 37, Zehebî, s. 182, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 51.
[473] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 110, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 51.
[474] Vâkıdı,Megâzı,c.1,s. 339.
[475] Vâkıdı, Megâzî, c. 1, s. 299.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/193-194.
[476] İbn İshak, c. 3, s. 1 00, Taberî, Târih, c. 3, s. 24, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 285, İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 349, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 1 9, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 230, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 39.
[477] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 523, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 590.
[478] İbn İshak, c. 3, s. 100, Taberî, c. 3, s. 24, Beyhakî, c. 3, s. 285, İbn Esir.c. 2, s. 249.

[479] İbn İshak, c. 3, s. 100, Vâkıdî, c. 1, s. 293, İbn Abdilberr, c. 2, s. 590, Beyhakî, c. 3, s. 285, İbn Esîr, c. 2, s. 349, İbn Seyyid, c. 2, s. 19, Zehebî, Siyeru a'lâm i'n-nübelâ, c. 1, s. 230, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 39.
[480] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 293, İbn Abdilberr, c. 2, s. 590, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 349.
[481] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 100-101, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 293, Taberî, Târih, c. 3, s. 24, Hâkim, M üstedrek, c. 3, s. 201, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 285, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 590, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 249, İbn Seyyid,Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 19, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 230, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 39.
[482] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 201, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1 , s. 231.
[483] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 293.
[484] İbn Abdilberr, c. 2, s. 590, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 349.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/194-195.
[485] Vâkıdî, Megâzî.c. 1,s. 309.
[486] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 199, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 134.
[487] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 286, Taberî, Tarih, c. 3, s. 25, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1 , s. 373, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 285, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe,c.2, s. 53, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 19, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 39.
[488] İbn İshak, c.3, s. 101, Taberî, c. 3, s. 25, İbn Abdilberr, c. 1, s. 373, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 39.
[489] İbnİshak,c. 3, s. 101, Vâkıdî, c. 1, s. 290, Taben, c.3, s. 25, Beyhakî, c. 3, s. 286, İbn Abdilberr, c.1, s. 373, Zehebî, Siyer, t 1, s. 132, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 39.
[490] İbn İshak, c. 3, s. 101, Teberi, c. 3, s. 25, Beyhakî, c. 3, s. 386, İbn Esîr , Kâmil, c. 2, s. 161, Zehebî, Megâzî, s. 166, Ebu'l-Fidâ, c. 4,s.39.
[491] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 14, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 128, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 336.
[492] İbn İshak, c.3, s. 101-102, Taberî,c.3, s. 25, Beyhakî, c.3, s. 286, İbn Esîr, c. 2, s. 1 61, Zehebî, s. 166, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 39.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/196-197.
[493] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 103, Taberî, TârıVı, c. 3, s. 25, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 286, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 161-1 62, Zehebî, Megâzî, s. 169-170.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/197-198.
[494] EbuNuaym,Hilyetü'l-evliyâ, c. 2, s. 71, Vâkıdî, Megâzî, c. 1,5.249.
[495] Buhârî , Sahih, c. 3, s. 221 -222.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/198.
[496] Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 195, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 485-488.
[497] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 14, Ahmed b. Hanbel, Müsned,c.3, s. 128, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 195.
[498] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 165.
[499] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 311, İbn Sa'd, c. 3, s. 14-16, Heysem t, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 119.
[500] Nesâf, Sünen, c. 4, s. 81.
[501] Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 19, Nesâf, Sünen, c. 4, s. 81.

[502] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 19, Nesâf, c. 4, s. 83, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 4, s. 34.
[503] Nesâi, Sünen, c. 4, s. 81, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 4, s. 34.
[504] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 20, Belâzurî, E nsâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 336.
[505] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 19, Belâzurî, Ensâb, c. 1 , s. 336, Nesâf, c. 4, s. 83, Beyhakî, c. 4, s. 34.
[506] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 104, Belâzurî, c. 1, s. 336.
[507] İbn S'ad Tabakat, c.3, s.10, Belâzurî, c.1, s. 336.
[508] İbn İshak, c. 3, s.103, İbn S'ad c.3,s.10.
[509] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/198-200.
[510] İbn İshak, c. 3, s.104, İbn S'ad, c.3, s.562 ,Taberi, Tarih, c.3, s.26-27.
[511] İbn Sa'd, c. 3, s. 562.
[512] İbn İshak, c. 3, s. 104, İbn Sa'd, c. 3, s. 562, Taberî, c. 3, s. 26.
[513] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 44, İbn Seyyid, Uvûnu'l-eser, c. 2, s. 20-21.
[514] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 553, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 21.
[515] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 277.
[516] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 121-122.
[517] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/200-202.
[518] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 103, Taberî, TârıVı, c. 3, s. 26, Bevfıakf, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 290, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 162, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 43.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/202.
[519] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s.135, Tirmizi Sünen, c.5, s.299.
[520] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 133.
[521] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 300.
[522] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 43.
[523] Belâzuri, Ensâbu'l-eşraf, c.1, s.328.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/202.
[524] İbn İshak.c. 3, s. 103-104, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 431 .Buhârî, Sahîh, c. 2, s. 94, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 196, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 485, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 4, s. 11 , İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 21, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 42.
[525] İbnİshak, c. 3, s. 104, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 309, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 431, Nesâf, c. 4, s. 78, Beyhakî, c. 4, s. 11 , İbn Seyyid, c. 2, s. 21, Zehebî, Megâzî, s. 151 , Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 42.
[526] Vâki dr, c. 1, s. 309, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 431 , Nesâf, c. 4, s. 78, Beyhakî, c. 4, s. 11 , İbn Seyyid, c. 2, s. 21, Zehebî, c. 151, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 42.
[527] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 126, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 325-326, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 265-266, Ebu Dâ'vud, Sünen, c. 3, s. 15, Taberî, Tefsîr , c. 4, s. 1 70-1 71, Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 88, 297-298.
[528] İbn İshak, c. 3, s. 127, Vâkıdî, c. 1, s. 326, Müslim , Sahîh, c. 3, s. 1 502-1503, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 231, Taberî, c. 4, s. 171, Beyhakî, c. 9, s. 163.
[529] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 127.
[530] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 120, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1 , s. 237.
[531] İbn Abdilberr, İsti âb, c. 3, s. 955-956, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 237.
[532] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 127-128.

[533] Vâkıdî, Megâzî , c. 1, s. 313, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 375, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 28, Zehebî, c. 1, s. 237, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 44.
[534] Mâlik,Muvatta', c. 2, s. 460, Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 203, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1497.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/203-206.
[535] Hâkim, Müstednek, c. 3, s. 29.
[536] Vâkıdî, c. 1.s.313, Taberî, Tefar, c. 13, s. 142, Ebu'l -Fidâ, c. 4, s. 35.
[537] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 313, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 45.
[538] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 19.
[539] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye vıe'n-nihâye, c. 4, s. 45.
[540] Hâkim. Müstednek. c. 3. s. 29.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/206-207.
[541] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 267, İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 563, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 291, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 22, Zehebî, Siyer, c. 1, s. 236.
[542] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 11 , Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 1443.
[543] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 267, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 294, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 22, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 236, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 43, Semhûdî , Vefâu'l-vefâ, c. 3, s. 937-939.
[544] Mâlik, Muvatta', c. 2, s. 470, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 267, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 562, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 398, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 293.
[545] Vâkıdî, Megâzî , c. 1, s. 267, İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 562, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 293, Zehebî, Siyer, c. 1, s. 236, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 43, Semhûdî , Vefâu'l-vefâ, c. 3, s. 938.
[546] Mâlik, Muvatta', c. 2, s. 470.
[547] Mâlik, Muvatta', c. 2, s. 470, Vâkıdî, c. 1, s. 267, İbn Sa'd, c. 3, s. 562, İbn Seyyid, c. 2, s. 22, Zehebî, c. 1, s. 236, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 43, Semhûdî , c. 3, s. 938.
[548] Mâlik, c. 2, s. 470, Vâkıdî, c. 1, s. 267, İbn Sa'd, c. 3, s. 562, Beyhakî, c. 3, s. 293, İbn Seyyid, c. 2, s. 22, Zehebî, c. 1 ,s. 236.
[549] Vâkıdî, c. 1, s. 268, Beyhakî, c. 3, s. 294, E bu'l-Fidâ, c. 4, s. 43, Semhûdî , c. 3, s. 939.
[550] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 11 , Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 443.
[551] İbn Sa'd, c. 3, s. 11, Beyhakî, c. 3, s. 291, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 55, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 43.
[552] Vâkıdî, c. 1.S.267, İbn Sa'd, c. 3, s. 562-563, Beyhakî, c. 3, s. 293, İbn Kayy,m, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 1 09.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/207-208.
[553] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 424, Buhârî, Edebül'-müfred, s. 181, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 23, Zehebî, Megâzî,s. 160, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 38.
[554] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 314.
[555] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 424, Buhârî, Edebül'-müfred, s. 181, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 23, Zehebî, Megâzî, s. 160, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 38.
[556] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 315, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 424, Buhârî, Edebül'-müfred, s. 181, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 23, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 38, Heysem f, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 121-122.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/208-209.
[557] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 104, Taberî, Târîh, c. 3, s. 27, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvıe, c. 3, s. 301, İbn Esir, Kâmil,c. 2, s. 163, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 46.

[558] Vâkıdî, Megâzî.c.1, s. 315.
[559] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 104, Tabeıî, c. 3, s. 27, Beyhakî, c. 3, s. 301, İbn Esîr, c. 2, s. 163, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 46.
[560] İbn İshak, İbn Hisam, c. 3, s. 104, Taberî, c. 3, s. 27, Beyhakî, c. 3, s. 301, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 47.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/210.
[561] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 105, Taberî, c. 3, s. 27, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 23, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 47.
[562] Vâkıdî, c. 1, s. 292, İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 520-521, c. 8, s. 428, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 334.
[563] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 105, Taberî, c. 3, s. 27, İbn Seyyid, c. 2, s. 23, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 47.
[564] İbn İshak, İbn Hişam, Sine, c. 3, s. 105, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 292, Taberî, Târih, c. 3, s. 27, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvıe,c. 3, s. 302, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 1 63, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 23, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 47.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/211.
[565] Vâkıdî.Megâzî.d.s. 334.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/211-212.
[566] İbnİshak, İbn Hişam.Sîre.c. 3, s. 106, Taberî, Târih, c. 3, s. 27, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser,c. 2, s. 24, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 47.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/212.
[567] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 334, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 49.
[568] İbn İshak.İbn Hişam, c.3, s. 107, Vâkıdî, c. 1,s.334, İbn Sa'd, c. 2, s. 49, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 338, Taberî,c.3, s. 28, Beyhakî, Delâilü'n-nübüwe, c. 3, s. 314, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 164, İbn Seyyid, c. 2, s. 37, Zehebî, Megâzî, s. 181 ,Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 49.
[569] İbn İshak, İbn Hişam, c.3, s. 107, Taberî, c.3, s. 28, Beyhakî, c. 3, s. 314, İbn Seyyid, c. 2, s. 37, Zehebî, s. 181, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 49.
[570] Buhari, Sahîh, c. 5, s. 38.
[571] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 334.
[572] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 107, Vâkıdî, Megâzî, c. 1 ,s.335.
[573] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 335.
[574] İbn İshak, İbn Hişam, c.3, s. 107, Vâkıdî, c.1, s. 335-336, Taberî, T ârfh, c. 3, s. 28, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvıe, c. 3, s. 314-315, Zehebî, Megâzî, s. 181-182, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 49.
[575] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 334-335.
[576] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 84-85, Vâkıdî, c. 1, s. 243, 244, 247, İbn Seyvid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 1 2, Zehebî, s. 155, 156, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 23-24.
[577] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 88.
[578] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 217.
[579] Vâkıdî, c. 1, s. 335, İbn Sa'd, c. 3, s. 564.
[580] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 334-335.
[581] Vâkidi, Megâzî, c.1, s. 241.
[582] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 269.
[583] Vâkidt, Megâzî, c. 1, s. 334-335.
[584] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 335.

[585] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 316.
[586] Vâkidt, Megâzî, c. 1, s. 334-335.
[587] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 217, Zehebî, Megâzî, s. 181, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 49.
[588] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 336, 338.
[589] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 336, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 49, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 38.
[590] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.3, s. 108, Taberî, T ârfh, c.3, s. 28, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 37.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/213-216.
[591] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 338.
[592] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 338, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 49, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 38.
[593] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 309, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 335-336.
[594] Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 65.
[595] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 110, Vâkıdî, Megâzî, c. 1 , s. 309, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 49, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 335, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 65, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 51.
[596] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 111, Vâkıdî, c. 1, s. 309, İbn Sa'd, c. 2, s. 43, Belâzurî, c. 1, s. 335, Beyhakî, c. 9, s. 65, İbnEsir, Kâmil, c. 2, s. 165, E bu'l-Fidâ, c. 4, s. 51.
[597] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 11 0, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 51.
[598] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 111, Vâkıdî, c. 1, s. 309, İbn Sa'd, c. 2, s. 43, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 335, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 65, E bu'l-Fidâ, c. 4, s. 51.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/216-217.
[599] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 108-109, VâkidP, Megâzî, c. 1, s. 338-339, Taberî, Târih, c. 3, s. 28-29, Beyhakî,Delâilü'n-nübüwe, c. 3, s. 315-316, Zehebî, Megâzî , s. 182-183, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 49-50.
[600] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 340.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/217-219.
[601] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 109, Vâkıdî, c.1 , s. 339-340, Taberî, c. 3, s. 29, Beyhakî, c. 3, s. 316-31 7, İbn Esîr, Kâmil,c.2,s.164-165,Zehebî, Megâzî, s. 182,184, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 49-50.
[602] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 11 0, Vâkıdî, c. 1, s. 339, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 38, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 51.
[603] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 108, Taberî, Târih, c. 3, s. 28, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 315, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 37.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/219-220.
[604] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 112.
[605] Beyhaki, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 216-217, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye vıe'n-nihâye, c. 4, s. 48.
[606] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 317.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/220-221.
[607] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 111, Beyhakî, Delâilü'n-nübüwe, c. 3, s. 318, Zehebî, Megâzî, s. 184, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 51.

[608] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 318, Zehebî, Megâzî, s. 1 84, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 51.
[609] İbn İshak, İbn Hişam, Sine, c. 3, s. 111, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 318, Zehebî, Megâzî, s. 184, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 51.
[610] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 3, s. 111, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 318-319, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 318, Zehebî, Megâzi, s. 1 84, E bu'l-F idâ, el-Bi dâye ve 'n-n ihâye, c. 4, s. 51 -52.
[611] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 319. Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 319.
[612] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 319, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 489.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/221-223.
[613] Buhârî, Târîhu'l-kebfr, c. 1, ks. 2, s. 78, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1 , s. 153.
[614] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 176, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 62.
[615] Buhârî, Târih, c. 1,ks. 2, s. 78, İbn Abdilberr, İstiâb, d, s. 1 76, İbn Asâkfr, Târih, t 3, s. 269, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1 , s. 153.
[616] İbn Asâkir, Târih, c. 3, s. 269.
[617] Buhâri, Tâıîh.d.ks. 2, s. 78, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 153.
[618] Buharı, c.1, ks.2, s. 78, İbn Abdilberr, c. 1, s. 176, İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 62, İbn Asâkfr, c. 3, s. 269, İbn Hacer, c.1,s.153.
[619] Buhâri , Târîhu'l-kebir, c. 1, ks. 2, s. 78.
[620] Buhâri, Târîh, c. 1, ks. 2, s. 78, İbn Hacer, c. 1,s.153.
[621] İbn Asâkir. Târih. c. 3. s. 269.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/223-224.
[622] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 112, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 274-275, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 27, Zehebî, Megâzî, s. 159.
[623] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 327, Belâzurî, Ensâbu'l-eşr af, c. 1, s. 327.
*** Al-i İmran: 121-179, İbn İshak, İbn Hişam.Sîre, c. 3, s. 112-1 28, Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 319-340.**
[624] Al-i İmran: 121-179, İbn İshak, İbn Hişam.Sîre, c. 3, s. 112-1 28, Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 319-340.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/224-231.
[625] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 329.
*** Amre binti Haim (İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 359).**
[626] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 329, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 338.
[627] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 524, Ahmed b. Hanbel, Müsned,c.3, s. 352, EbuDâvud, Sünen, c. 3, s. 121, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 41 4, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 909.
[628] Nisa: 11.
[629] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 331, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3,s.524,Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 121.
[630] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 331.
[631] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 331, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 524, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 121, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 414, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 909.
[632] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 331.
[633] Ahmed b. Hanbel. Müsned. c. 3. s. 375.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/232-233.

UHUD'DAN SONRA:SEFERLER, ŞEHİTLER VE ZAFERLER

Katan Seferi

Seferin Mevkii

Katan; Necid nahiyelerinden[1] Feyd'de,[2] Benî Sa'd'lara ait bir dağın[3] su başlarından bir suyun adıdır.[4]

Seferin Tarihi

Peygamberimiz Aleyhisselamin Medine'ye hicretinin 35. Muharrem ayının başıdır.[5]

Seferin Sebebi

Tayyi' kabilesinden Velid b. Züheyr'in ashabdan Tuleyb b. Umeyrln zevcesi bulunan yeğenini ziyaret için Medine'ye geldiği zaman,[6] söz arasında, Esed oğulları kabilesinde Huveylid'in iki oğlu Tulayha ile Seleme'nin kendi kavimlerini ve kendilerine bağlı olanları Resûlullah Aleyhisselamla çarpışmaya davet ve teşebbüs ettiğini haber vemnesidir.[7]

Benî Esedler Üzerine Askerî Bir Birlik Gönderilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam; Esed oğullarından Huveylid'in iki oğlu Tulayha ile Seleme'nin Esed oğulları ve müttefiklerini Peygamberimiz Aleyhisselamla çarpışmaya davet ve teşebbüs ettiğini öğrenince, Ebu Seleme b. Abdulesed'i çağırıp ona bir sancak bağladı ve maiyyetine de Muhacirler ve Ensardan 150 kişi vererek:
"Seni bu askerî birliğe kumandan tayin ettim. Bunları Benî Esedlerin yurduna götür! Onlar sana gelmeden, sen onların üzerine yürü! Baskın yap!" buyurdu.
Allah'ın emirlerine aykırı tutum ve davranışlardan sakınmasını ve maiyyetindeki Müslümanlar için hayırlı olmasını da ona tavsiye etti.[8]
Mücahidler; Velid b. Züheyrln kılavuzluğumla, ıssız ve sapa yollardan hızla giderek Esed oğullarının toplandıkları su başlarından biri olan Katan'a yaklaştılar. Orada, Esed oğullarının bir kısım yaylım hayvanlarını bulup iğtinam ettiler. Esed oğullarının çobanlarından üçünü yakaladılar. Kaçan çobanlar, İslâm muvahhidlerinin sayılarının çokluğunu haber vererek Esed oğullarını korkuttular. Esed oğulları, her yerde dağılmaya başladılar.[9]
Bu sefierde Mes'ud b. Urve şehit oldu.[10]
Allah ondan razı olsun![11]

Halid b. Süfyan Ne Zaman, Ne İçin ve Nasıl Öldürüldü?

Abdullah b. Üneys der ki:

"Resûlullah Aleyhisselam beni çağırdı da:

'Bana erişen habere göre; Halid b. Süfyan b. Nübeyhü'l-Hüzelî benimle çarpışmak için halkı başına toplamakta ve kendisi de şimdi Nahle'de veya Urene'de bulunmaktadır. Git de, öldür onu![1] buyurdu.[12]

'Yâ Rasûlallah! Ben onu tanımıyorum.[13] Onu bana tarif et de, tanıyayım' dedim.[14]

Resûlullah Aleyhisselam:

'Sen onu gördüğün zaman, sana şeytanı hatırlatacak;[15] vücudunda bir titreme ve ürperme de bulacak,[16] ondan korkacaksın!' buyurdu.

'Yâ Rasûlallah! Ben adamlardan,[17] hiçbir şeyden korkmam' dedim.[18]

Resûlullah Aleyhisselamdan, gerektiğinde, aleyhinde birşeyler söylememe izin vermesini istedim.

Dilediğimi söylememe izin verilince,[19] kılıcımı kuşandım,[20] Huzâalara doğru yola çıktım, Kudeyd'e ulaştım.

Orada, Huzâalardan birçok kimseler buldum.

Onlar bana binit ve arkadaşlar vermek istedilerse de, kabul etmedim.

Şerife ve nihayet Ureney'e ulaştım.[21]

Orada Halid b. Süfyan'ın kadın çobanına rastladım. Ona:

'Sen kimin çobanısın?' diye sordum.

'Süfyan'ın oğlunun!' dedi.

'O nerededir?' diye sordum.

'Şimdi gelir!' dedi.

Çok geçmeden, Halid b. Süfyan, elindeki asasına dayanarak,[22] arkasında da her çeşit halk bulunduğu halde geldi.

Kendisini görür görmez tanıdım, titredim, tüylerim ürperdi!

Kendi kendime:

'Allah ve Resûlü doğru söyler' dedim.[23]

Yanına vardığım zaman, benim için:

'Bu adam da kim?!' dedi.[24]

'Ben Araplardan,[25] Huzâalardan bir adamım![26] Seni ve senin o adamla [Peygamberimiz Aleyhisselam kastediliyor] çarpışmak üzere adamlar topladığını işittim. Bunun için, yanına geldim.[27] Sana yardım edeyim,[28] senin yanında olayım diye geldim!' dedim.

Bana:

'Evet! Öyledir! Ben bu işin üzerindeyim![29] Onun için adamlar toplamaktayım dedi.

Kendisiyle konuşmaya ve çadırına varıncaya kadar birlikte yürümeye devam ettim.

Çevresinde dönüp dolaşan adamları yakınındaki konak yerlerine dağıldıkları, halk uykuya daldığı ve onu öldürmek fırsatı hasıl olduğu zaman kılıçla vurup öldürdüm! H emen dağa çıktım, bir mağaraya girip gizlendim. Atlılar ve yayalar beni her tarafta aramaya koyuldularsa da, bulamadılar.

Geceleri yürümek, gündüzleri gizlenmek suretiyle, Medine'ye gelip kavuştum.

Resûlullah Aleyhisselamı Mescidde buldum.[30]

Resûlullah Aleyhisselam, beni görünce:

'Muradına erdin!' buyurdu.[31]
'Yâ Rasûlallah! Onu öldürdüm!' dedim.
'Doğru söyledin!' buyurdu.
Sonra, evine götürüp bana bir asa verdi ve:
'Ey Abdullah b. Üneys! Bu asayı yanında tut!' buyurdu.
Halkın yanına asa ile varınca, bana:
'Nedir bu asa?' diye sordular.
'Bunu bana Resûlullah Aleyhisselam verdi ve yanımda tutmamı emir buyurdu!' dedim.
'Resûlullah Aleyhisselamın yanına dön de, bunu sana ne için verdiğini kendisine sor!' dediler.
Ben de Resûlullah Aleyhisselamın yanına döndüm ve:
'Yâ Rasûlallah! Bu asayı bana ne için verdin?' diye sordum.
Resûlullah Aleyhisselam:
'O aramızda Kıyamet gününde bir alâmet olsun diye verdim. O zaman, asalara dayanan insanlar pek azdır!' buyurdu."[32]
Abdullah b. Üneys'in Halid b. Süfyan'ı öldürmeye gidişi ve öldürüp dönüşü 18 gece sürdü. Muharrem ayının çıkmasına yedi gün kala, Cumartesi günü Medine'ye geldi.[33]
Abdullah b. Üneys; Peygamberimiz Aleyhisselamın verdiği asayı, kılıcı ile birleştirdi. Ölünceye kadar, o asa kendisinin yanında kaldı. Sonra, onu kefeninin içine konulsun diye vasiyet etti.
Öldüğü zaman, ikisi birlikte defnedildiler.[34]
Allah ondan razı olsun![35]

Reci' Seferi Ne Zaman, Ne İçin ve Nasıl Yapıldı?

Seferin Tarihi

Reci[1] seferi, Peygamberimiz Aleyhisselamın Medine'ye hicretinin 36. Safer ayında,[36] 3. yılın sonunda, Saferayının ortalarında idi.[37]

Seferin Adı ve Mevkii

Seferin adı Reci'dir.

Reciˈ; H icaz'da Hüzeyl kabilesine ait bir su olup, Hed'et'in yukarısındadır.[38] Mekke ile Usfan arasındadır.[39]

Reci'in Hed'et'e uzaklığı 7 mil, Hed'et'in Usfan'a uzaklığı da 7 mildir.[40]

Seferin Sebebi

1- Hun b. Hüzeyme b. Müdrike soyundan, Adal ve Kare kabilesinden birtakım kişiler, Medine'ye gelerek:

"Yâ Rasûlallah! İslâmiyet kabilemiz içinde yer almaya başladı. Ashabından bazı kimseleri bizimle birlikte gönder de, onlar bize dinî bilgileri öğretsinler, Kur'ân okusun ve okutsunlar! Bize İslâm şeriatını öğretsinler!" dediler.[41]

2- Kureyş müşriklerinin lideri Ebu Süfyan b. Harb; Hamrâü'l-Esed'den ayrılıp Mekke'ye giderken, Abdulkays oğullarından rastladığı bir kafile ile, Peygamberimiz Aleyhisselama: "Biz, onun ve ashabının üzerine yürümeye ve köklerini kazımaya karar verdik"! diyerek haber göndermiş bulunuyordu.[42]

Peygamberimiz Aleyhisselam, Kureyş müşriklerinin Müslümanlara karşı askerî bir hareket hazırlığı içinde bulunup bulunmadıklarından vaktinde haberdar olmak için[43] ashabından bazılarını Mekke taraflarına gözcü olarak göndermek niyetinde idi.[44]

Bunun için, Adal ve Kare kabilesinden gelip Müslüman olduklarını söyleyen kişilerin kabilelerine din öğretmeni gönderilmesi hakkındaki dileklerini, Peygamberimiz Aleyhisselam müsait karşıladı.[45]

Gözcü ve Din Öğretmeni Olarak Gönderilenlerin Sayısı

Adal ve Kare kabileleri temsilcilerinin istekleri üzerine gönderilen sahabilerin sayısı altı[46] yahut yedi[47] ya da on idi.[48]

İçlerinden Mersed b. Ebi Mersed[49] yahut Asım b. Sabit kumandan tayin edilmişti.[50] Kastalânî, en doğrusunun bu olduğu söyler.[51]

Gözcü ve Din Öğretmeni Olarak Gönderilen Sahabilerden Bazılarının İsimleri ve Nasıl Gadr ve

Hıyanete Uğradıkları

1- Mersed b. Ebi Mersed,
2- Asım b. Sabit,
3- Halici b. Bükeyr,
4- Hubeyb b. Adiyy,
5- Zeyd b. Desinne,
6- Abdullah b. Târık,[52]
7- Muattib b. Ubeyd... olup, bunlar Mekke ile Usfan arasında bulunan ve Hüzeyllere ait olan su başı
na, Hed'et'in yakınına vardıkları zaman, Adal ve Kare temsilcilerinin gadr ve hıyanetine uğradılar.[53]
Adal ve Kare kabileleri, Lihyan oğulları diye anılan Hüzeyl kabilesine haber salıp, onlardan, Müslümanlara karşı kendilerine yardım etmelerini istediler.
Gelen yüze yakın Hüzeyl okçuları, İslâm gözcü ve irşad birliğini izlemeye ve aramaya başladılar.
Onların indikleri ve Medine hurmasını yiyip çekirdeklerini attıkları yeri buldular.
"İşte, Yesrib (Medine) hurması çekirdekleri!" diyerek bağrışıp, Müslüman gözcü ve irşad birliğinin izlerini sürmeye başladılar. En sonunda, Asım b. Sabitle arkadaşlarına-sığındıklan dağın tepesinde-kavuştularve çevrelerini sardılar. Onlara:
"Eğer yanımıza inerseniz, sizlerden hiçbir kimseyi öldürmeyeceğimize kesin söz veriyoruz![54]
Vallahi, biz sizi öldürmek istemiyoruz!
Biz sizi ancak Mekkelilere teslim edip onlardan birşeyler* almak istiyoruz.
Sizi öldürmemek üzere, Allah'a söz veriyoruz!" dediler.
Asım b. Sabit, Mersed b. Ebi Mersed ve Halid b. Bükeyr:
"Vallahi, biz müşrikten hiçbir zaman ahd ve akd kabul etmeyiz!" dediler.[55]
Asım b. Sabit:
"Allah'ım! Günün başında ben senin dinini korudum!
Günün sonunda da, sen benim etimi, tenimi koru![56]
Allah'ım! Halimizden, Peygamberini haberdar et!" diyerek dua etti ve:
"Vallahi, ben kâfirin himayesine girmem ve aşağı inmem!" dedi.
Müşrikler onları oka tuttular.
İçlerinde Asım b. Sabit'in de bulunduğu yedi sahabiyi şehit ettiler.[57]
Yüce Allah bu şehitleri ilahî rahmet ve rızasına mazhar kılsın![58]

Sülâfe'nin Asım b. Sabit Hakkındaki Adağı

Asım b. Sabit, Uhud savaşında müşrik kadınlarından Sülâfe'nin iki oğlunu okla vurup öldürmüş, Sülâfe de Asım b. Sabit'in başını ele geçirecek olursa kafatası ile şarap içmeyi adamış[59] ve onun başını kendisine getirecek olana da yüz deve vermeyi vaad etmişti. Bunu bütün Araplar ve Lihyan oğulları bilmekte idiler.[60]
Asım b. Sabit ise, kendisine hiçbir müşrikin dokunmaması, kendisinin de hiçbir müşrike el sürmemesi hakkında Allah'a söz vermiş bulunuyordu.
Hüzeyller Asım b. Sabit'in başını alıp Sülâfe'ye satmak için cesedine doğru vardıkları zaman, aralarına giren anlardan, cesede yaklaşamadılar.
"Bırakın onu! Akşam olup arılarbaşından dağılınca alırız!" dediler.
Fakat, Yüce Allah'ın gökte bul ut yokken gönderdiği sel Asım'ın cesedini hiç bulunamayacak biryere alıp götürdü![61]

Hubeyb b. Adiyy İle Zeyd b. Desinne'nin Başlarına Gelenler

Hubeyb b. Adiyy ile Zeyd b. Desinne ve Abdullah b. Târik müşriklerin sözlerine kanarak bulundukları yerden yanlarına inip teslim oldukları zaman, müşrikler onların ellerini yay telleriyle sımsıkı bağladılar.[62]
Mekkelilere satmak için, Mekke'ye doğru götürdüler.
Mekke yakınındaki Zahran'a vardıkları zaman, Abdullah b. Tank, bağladıkları ipten elini çıkarıp kılıcına yapıştı.
Hüzeylîler geri çekildiler, onu taşa tuttular ve taşla şehit ettiler.
Kendisinin kabri Zahran'da bulunmaktadır.[63]
Yüce Allah ondan razı olsun!
Hüzeylîler, Hubeyb b. Adiyy ile Zeyd b. Desinne'yi Mekke'ye götürüp satılığa çıkardılar.
Hubeyb'i Huceyr b. Ebi İhab, öldürülmüş olan babasının karşılığı olarak öldürmek üzere, satın aldı.
Zeyd b. Desinne'yi de, babası Ümeyye b. Halefin karşılığı olarak öldürmek üzere, Salvan b. Ümeyye satın aldı.
Hubeyb b. Adiyy, Maviye adlı kadının evindeki bir hücrecikte; Zeyd b. Desinne de Salvan b. Ümeyye'nin kölesi Nıstas'ın evinde hapsedildi.[64]
Huceyr b. Ebi İhab'ın (sonradan Müslüman olan) kölesi Maviye Hatun der ki:
"Hubeyb, benim yanımda, evimde hapsolunmuştu.
Bir gün, Hubeyb'in yanına varınca gördüm ki, elinde adam başı gibi büyük bir üzüm salkımı bulunuyor ve o ondan yiyordu![65]
O zaman, Mekke'de,[66] hatta Allah'ın bütün yeryüzünde üzümün tanesi bile var mıydı, bilmiyorum ![67]
Kendisi zincirle bağlı olduğu halde, bunu ona nzık olarak ancak Allah veriyordu!
Ben Hubeyb'den daha hayırlı bir esir görmedim![68]
Hubeyb Kur'ân okur, teheccüd namazı kılardı.
Onun okuduğu Kur'ân'ı dinleyen kadınlar rikkate gelir, ağlarlardı.
Hubeyb'e:
'Ey Hubeyb! Senin herhangi bir ihtiyacın var mı?' diye sormuştum.
'Hayır! Senin bana tatlı su içirin enden, putlar adına kesilen hayvanların etlerini tattırmamandan, bir de, öldürülmek istenildiğim zamanı bana haber vermenden başka birşeye ihtiyacım yok!' dedi.
Haram olan aylar çıkıp kendisini öldürmeye karar verdiklerini bildirdiğim zaman, vallahi, onun bundan hiçbir korku ve kaygı duyduğunu görmedim.[69]
Öldürüleceği gün gelip çatınca, Hubeyb:
'Bana bir bıçak (ustura) gönder ki, onunla (ölüm için) etek temizliği yapayım?' dedi.[70]
Bunun üzerine, üvey oğlum Ebu Hüseyn'e[71] bir ustura verdim ve:
'Bunu, şu evdeki adamın yanına gir de, kendisine ver!' dedim.
Sonra da, kendi kendime:
'Ben ne yaptım?! Vallahi, adam bu çocuğu öldürmekle öcünü alır, böylece adama karşı adam öldürülmüş olur!?' dedim.
Hubeyb usturayı çocuğun elinden aldı.[72]
Çocuğun Hubeyb'in dizine oturmuş ve usturayı da Hubeyb'in elinde olduğunu görür görmez, son derece korktum.

Hubeyb, korktuğumu anlayınca, bana:
'Çocuğu öldürürüm diye mi korkuyorsun?!
Korkma! İnşaallah, ben böyle birşey işlemem ![73]
Haksız yere cana kıymak bizim hal ve şanımızdan değildir!' dedi.[74]
Bunun üzerine, ona:
'Ey Hubeyb! Ben sana Allah'ın emânıyla emniyet ettim.
Sana verdiğim usturayı senin İlâhın için verdim. Yoksa, oğlumu öldüresin diye vermedim!' dedim.
Hubeyb:
'Ben senin oğlunu öldürecek bir kimse değilim! Dinimizde haksız yere cana kıymak bize helâl değildir!' dedi.
Kendisini, hapisten çıkaracaklarını ve ertesi günü sabahleyin de, öldüreceklerini haber verdim."
Müşrikler; öldürmek üzere kararlaştırdıkları gün gelince, Hubeyb ile Zeyd'in zincirlerini çözdüler ve kendilerini Mekke Haremi dışında bulunan, Mekke'ye iki fersah uzaklıkta olan Ten'im'e götürdüler. Kadın, çocuk, köle.. Mekke halkının hemen hepsi, seyretmek için birlikte gittiler.[75] Hubeyb ile Zeyd Ten'im'e götürülürlerken, başlarına gelene karşı sabırlı olmayı, katlanmayı birbirlerine tavsiye ettiler.[76]
Müşrikler Ten'im'de bir çukur kazdılar, kuru ve uzun bir ağaç gövdesini o çukura diktiler. Hubeyb'i onun yanına götürdüler.[77]
Hubeyb:
"İki rekat namaz kılmak için bana müsaade ediniz!" dedi.
Kendisini, namaz kılmak için, bıraktılar.
Hubeyb, hafifçe iki rekat namaz kıldıktan sonra:
"Vallahi, eğer hakkımda ölümden korktu da namazı bunun için uzatıyor diye zannetmeyecek olsaydınız, namazımı uzatırdım!" dedi ve:
"Bunların hepsini helak et, birer birer canlarını al! Hiçbirini sağ bırakma![78]
İlâhî! Ben şuracıkta düşman yüzünden başka yüz göremiyorum ![79]
İlâhî! Şuracıkta, Resûlüne elçi olarak gönderilecek bir kimse bulamıyorum! Resûlüne selâmımı sen tebliğ et![80]
İlâhî! Biz Senin Resûlünün elçiliğini tebliğ ettik.
Sen de bize yapılanı sabahleyin Resûlüne tebliğ et!" diyerek dua etti.[81]
Cebrail Aleyhisselam, gelip bunu Peygamberimiz Aleyhisselama haber verdi.[82]
Hubeyb'i darağacına kaldırıp sıkıca bağladılar.[83]
Urve b. Zübeyr ve Musa b. Ukbe'den rivayet edildiğine göre;[84] Bediide öldürülen müşriklerin oğulları darağacında bağlı olan Hubeyb'i silahlarıyla yarmaya, yırtmaya giriştiler.[85]
Hubeyb, okuduğu beyitlerde:
Her taraftan birçok halkın, çoluk çocukların kendisinin başına toplandığını,
Asılmak üzere uzun bir ağaç gövdesine yaklaştırıldığını,
Bağlı olduğu için herkesin elinden geldiği kadar kendisine düşmanlık ettiğini,
Hem çektiği mihnet ve meşakkat, hem de garipliğinden dolayı Cenab-ı Hakka şikayetlendiğini,
Din düşmanlarının yaptıkları, özellikle etlerini yarıp yırtmak suretiyle reva gördükleri işkencelerden dolayı kurtuluş ümidi kalmadığından Yüce Arş Sahibinden sabır istediğim,

Uğradığı bu musibetin Allah yolunda olduğu cihetle, kesilen, biçilen, yarılan, yırtılan uzuvlarından dolayı me'curolacağını,
Teklif ettikleri küfür ve irtidadı kabul etmektense, ölümün kendisine daha kolay olduğunu,
Her ne kadar bir ara gözleri yaşla dolar gibi olmuşsa da yaş akmadığını ve er geç öleceği cihetle, kendisinin ölümden çekincesi olmayıp ancak Cehennem ateşinin hararetinden korktuğunu, hiçbir suretle düşmanlara boyun eğmeyeceğini,
Sabırsızlık göstermeyeceğini,
Dönüş yerinin huzûr-u ilahî olacağını... dile getirdi.[86]
Beyitlerinin sonunda da:

"Ben Müslüman olarak öldürülmüş olduktan sonra, ölümüm ne suretle olursa olsun, aldırış etmem!
Çünkü, onların hepsi Allah yolundadır!
O, dilerse, bu tarumar olan vücuduma feyiz ve bereket ihsan eder!" dedi.[87]
Haris b. Bersâ der ki:
"Hubeyb b. Adiyy beddua ederken, ben de hâzır bulunmuştum
Vallahi, bizden hiç kimsenin sağ kalmayacağını sanmıştım!"[88]
Muaviye b. Ebu Süfyan da:
"Hubeyb b. Adiyy'in öldürüleceği gün hâzır olanlar içinde, (babam) Ebu Süfyan'la birlikte orada ben de bulundum.
Hubeyb'in duasından korkarak yere yattım.
'Bir adamın üzerine beddua edildiği zaman, adam yanının üzerine yatarsa, o beddua ondan gider' derlerdi" demiştir.[89]
Diğer rivayete göre; babası Ebu Süfyan hemen yere yatmış ve oğlu Muaviye'yi de birden çekip arkasının, kuyruk sokumunun üzerine düşürdüğü için onun rahatsızlanmasına sebep olmuş, rahatsızlığı bir müddet geçmemiştir.[90]
Huvaytıb b. Abduluzzâ, yapılan duayı işitmekten korkarak parmaklarını kulaklarına tıkamış, oradan kaçmıştır!
Cübeyr b. Mut'im, o zaman, Hubeyb'in bedduasından korkup, adamların arasına karışmıştır.[91]
Saîd b. Amir'e, arada sırada baygınlık gelirdi.
Hz. Ömer, halifeliği sırasında, Saîd b. Âmirin bu halini işitip sebebini sorunca, Saîd b. Âmir: "Ey mü'minler emîri! Bende bir hastalık yoktur.
Fakat, ben Hubeyb b. Adiyy'in öldürülmesi sırasında orada hâzır olanlar içinde bulunmuş, onun bedduasını dinlemiştim.
Vallahi, bunu ne zaman bir mecliste hatırlasam, muhakkak, üzerime baygınlık gelir!" dedi.[92]
Nevfel b. Muaviye de der ki:
"Hubeyb beddua ederken, ben de orada ve ayakta idim. Onun bedduasından korkarak hemen yere yattım!
Orada bulunup da Hubeyb'in bedduasından korkarak kaçışmayan bir kimse görmedim!
Bir ay ve daha da fazla bir zaman, Kureyş'in meclislerinde Hubeyb'in bedduasından başka bir söz konuşulmamıştır."[93]

Hubeyb'in Darağacında Can Verişi

Müşrikler, Bedir savaşında öldürülmüş bulunanların oğullarından kırk çocuk bulup, her birine birer mızrak verdiler ve:
"Sizin babalarınızı bu öldürdü! Onu hafif hafif mızraklayınız!" dediler.[94]
Ukbe b. Haris, darağacında bağlı bulunan Hubeyb'e doğru vardı, onu mızrakladı.[95]
Hubeyb'in göğsünden saplanan mızrağın ucu, sırtından dışarı çıktı!
Hubeyb:
"Eşhedü en lâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abduhû ve resûlüh=Şehadet ederim ki; Allah'tan başka ilah yoktur! Ve yine şehadet ederim ki; Muhammed (Aleyhisselam) O'nun kulu ve resûlüdür!" diyerek şehadet getirdikten sonra, ruhunu Yüce Allah'a teslim etti .[96]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"O benim Cennette refîkimdir!" buyurmuştur.[97]
Yüce Allah, onu rahmet ve rızasına mazhar kılsın!
Ukbe b. Haris ise: "Vallahi, Hubeyb'i ben öldürmedim! Çünkü, ben daha küçüktüm.[98] O zaman, çocuktum.[99]
Fakat, Abduddar oğullarının kardeşi Ebu Meysere, mızrağı alıp benim elime verdi. Sonra, elimden tutup, mızrağı ona sapladı ve onu öldürdü!" demiştir.[100]

Zeyd b. Desinne'nin Tutukluluk Hayatı ve Şehit Edilişi

Zeyd b. Desinne'yi, Salvan b. Ümeyye, babası Ünneyye'nin karşılığında öldürmek üzene satın almıştı.[101] Zincirle bağlı ve tutuklu olarak bulunduruyordu.
Zeyd b. Desinne, geceleri teheccüd namazı kılar, gündüzleri oruç tutardı.
Kendisine getirilen et yemeklerini yememesi, Safvan b. Ümeyye'nin ağırına gitti.
Safvan b. Ümeyye, ona et yemeğini ne için yemediğini sordu.
Zeyd b. Desinne:
"Ben Allahtan başkasının adına kesilen hayvanın etini yemem. Fakat, sütü içerim" dedi.
Bunun üzerine, Safvan, ona her gün büyükçe bir kapla süt götürülmesini emretti.
Zeyd b. Desinne sütle oruç tutar, orucunu da onunla açardı.[102]
Zeyd b. Desinne'nin şehit edileceği zaman, Safvan b. Ümeyye onu kölesi Nıstas'la-Harem dışındaki-Ten'im'e gönderdi.
Orada, müşriklerden birçok kimse toplanmıştı.[103]
Ten'im'e aynı günde götürülen Zeyd b. Desinne ile Hubeyb b. Adiyy, karşılaştıkları ibtilâ hakkında birbirlerine sabır tavsiye ettiler. Ten'im'de kendisi için darağacı dikildiği zaman, Zeyd b. Desinne de:
"İki rekat namaz kılayım!" dedi, kıldıktan sonra, kendisini darağacına kaldırıp bağladılar.
Müşrikler, Zeyd b. Desinne'ye:
"Gel, şu sonradan ortaya çıkarılan dininden dönüp bizim dinimize bağlan da, seni serbest bırakalım" dediler.
Zeyd b. Desinne:
"Hayır! Vallahi, ben hiçbirzaman dinimden ayrılmam!" dedi.[104]
E bu Süfyan:
"Sana Allah adına and veriyor ve soruyorum: Şimdi yanımızda, senin yerine Muhammed bulunup da onun boynunu vurmamızı, senin ise ailenin içinde sağ salim yaşamanı arzu etmez misin?" dedi.
Zeyd b. Desinne:
"Vallahi, ben ailem içinde sağ salim oturup da Muhammed (Aleyhisselam)'ın-değil sizin yanınızda, hatta şimdi bulunduğu yende bile-ayağına bir dikenin batmasına, batıp incitmesine razı olamam!" dedi.
E bu Süfyan:
"Ben, insanlar içinde, ashabının Muhammed'i sevdiği gibi, hiçbir kimsenin hiçbir kimseyi sevdiğini görmemişimdir!" demekten kendini alamadı.[105]
Müşrikler, Zeyd b. Desinne'yi, dininden döndürmek için oka tuttular.
Fakat, bu da onun imanını ve İslâmiyete bağlılığını arttırmaktan başka bir işe yaramadı. [106]
Zeyd b. Desinne'yi Safvan'ın kölesi Nıstas şehit etti.[107]
Yüce Allah, Zeyd b. Desinneyi rahmet ve rızasına mazhar kılsın!
Reci' haberi Medine'de yayılınca, münafıklardan bazı adamlar: "Yazık oldu şu işkenceye uğratılan ve öldürülenlere!
Onlar ne çoluk çocuklarının içinde sağ salim oturdular, ne de adamlarının elçiliğini yerine getire-bildiler!" diyerek bozgunculuğa ve yaygaraya başladılar.[108]
Bi'r-i Maûne Seferi Ne Zaman, Ne İçin ve Nasıl Yapıldı?

Uhud savaşından dört ay sonra, Hicretin dördüncü yılı Safer ayında, Ebu Berâ' Amir b. Malik b. Cafer, Medine'ye gelerek, Peygamberimiz Aleyhisselamı ziyaret etmişti.[109]
Kendisi Âmir b. Sa'saa oğulları kabilesinin seyyidi, lideri idi.[110]
Ebu Berâ', getirdiği iki afla iki deveyi[111] hediye etmek istedi ise de, Peygamberimiz Aleyhisselam onun hediyesini kabul etmedi[112] ve:
"Ey Ebu Berâ'![113] Ben müşrikten hediye kabul edemem[114] Eğer hediyeni kabul etmemi istiyorsan, Müslüman ol!" buyurdu ve İslâmiyette neler olduğunu, Allah'ın mü'min kullarına vereceğini va'dettiği sevap ve mükâfatları haber verdi ve Kur'ân-ı Kerîm okudu.[115]
Ebu Berâ' ne Müslüman oldu, ne de ondan uzak kaldı.[116]
"Ey Muhammedi Ben senin işini pek güzel ve pek şerefli görüyorum![117] Kavmim benim arkam-dadır, ne dersem yaparlar.[118]
Ashabından, Necid halkına birtakım adamlar göndersen ve onlar da onları senin işine davet etsel-er,[119] umarım ki onlar senin davetine icabet ederler, işine tâbi olurlar.[120]
Tâbi olunca da, arbk davet ettiğin işin öyle parlar ve güçlenirsin ki, diyecek yok![121]
Sen istediğin kişileri Necid halkına gönder!" dedi.[122]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben göndereceğim kişilere Necidlilerin fenalık etmelerinden korkarım!" buyurdu.[123]
Ebu Berâ':
"Ben onları himayeme alır, korurum.[124] Korkma! Necid halkından hiç kimse onlara engel olamaz, dokunamaz![125] Göndereceğin kişileri gönder! Halkı senin işine davet etsinler!" dedi.[126]
Rı'l, Zekvan, Usayya ve Lihyan oğullarından da bazı kimseler, gelip Müslüman olduklarını söylemişler;[127]
"Bize Kur'ân ve sünneti öğretecek;"[128] aynı zamanda kavimlerinden muhalefet edenlere karşı kendilerine yardım edecek adamlar göndermesini Peygamberimiz Aleyhisselamdan istemişlerdi.[129]
Ebu Berâ', Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Ben kavmimin yanına döner, göndereceğin kişileri görür gözetirim!" diyerek,[130] Medine'den ayrılıp Necid bölgesine doğru gitti.
Peygamberimiz Aleyhisselamın ashabını himayeye aldığını bildirerek, onlara dokunmamalarını Necidlilere sıkı sıkı tenbih etti.
Necidliler de:
"Ebu Berâ'ın himaye taahhüdü bozulmayacak, onun taahhüdüne aykırı davranışlarda bulunulmayacaktır" dediler.
Fakat, Ebu Berâ'ın yeğeni Âmir b. Tufeyl amcasının isteklerini yerine getirmeye yanaşmadı, ona aykırı davrandı.[131]
İslâm İrşad Birliğinin Gönderilişi
Peygamberimiz Aleyhisselam; Ebu Berâ'ın gönderilecek irşad birliğini koruyacağı hakkında verdiği kesin söz üzerine, Sâide oğullarının kardeşi Münzirb. Amr'ın kumandası altında kırk kişilik[132] veya otuz kişilik[133] veya yetmiş kişilik[134] irşad birliğini o taraflara yolladı.[135]
İrşad birliğine katılan ashabın dördü Muhacirlerden, diğerleri Ensardandı.[136]

Gönderilen irşad birliğinin önce kırkının, arkasından da otuzunun takviye olarak gönderilmiş olduğu ve gönderilenlerin sayısının böylece yetmişi bulduğu göz önünde tutulacak olursa, her üç rivayetin de doğru olduğu anlaşılır.
İrşad birliği; Süleym oğullarından Muttalib'in kılavuzluğu ile Maûne Kuyusuna doğru yollarına devam edip, bir sabah Bi'r-i Maûne'nin başına indiler.[137]
Bi'r-i Maûne; Âmir oğulları yurdu ile Süleym oğulları yurdu arasında olup, her ikisinin bölgesine yakındır. Fakat, Süleym oğullarının kara taşlıklarına daha yakındır.[138]
Bi'r-i Maûne, Süleym oğullarına ait sulardandır.[139] Mekke ile Usfan arasındaki bölgededir.[140]
İslâm irşad birliği Bi'r-i Maûne'nin başına indikleri zaman, binek develerini otlatmak üzere, Amr b. Ümeyye ile Münzirb. Muhammed'i mer'aya gönderdiler.[141]
Peygamberimiz Aleyhisselam; Necid halkı ve Âmir oğulları liderlerine verilmek üzere, bir mektup da göndermişti.[142]
İslâm irşad birliği, Bi'r-i Maûne'nin üst tarafında bulunan bir mağarada oturup dinlendikten sonra, birbirlerine:
"Hanginiz şu su çevresi halkına Resûlullah Aleyhisselamın elçiliğini yapar?" diye sordular.
Haram b. Milhan:
"Ben yaparım!" dedi.[143]
Biri Benî Ümeyye'den, diğeri de topal olan iki arkadaşını yanına alıp gitti.[144]
Benî Âmirlerin kardeşi Âmir b. Malikle karşılaştı. İzin verilince, Peygamberimiz Aleyhisselamın mektubunu onlara okudu.[145]
Haram b. Milhan; Âmir b. Tufeyl'in topluluğuna yaklaşınca, arkadaşlarına:[146]
"Ben size gelinceye kadar, siz yerinizde durunuz.[147]
Ben onların yakınına varıncaya kadar, benden uzak durmayınız.
Eğer onlar bana Resûlullah Aleyhisselamdan aldığımız emri kendilerine tebliğ edinceye kadar eman ve imkân verirlerse ne âlâ!
Yok eman vermezler, beni öldürürlerse, siz zaten benden uzakta değilsiniz, hemen gider, durumu arkadaşlara haber verirsiniz!" dedi.
Haram b. Milhan; Âmir b. Tufeyl'in topluluğuna:
"Resûlullah Aleyhisselamın elçiliğini tebliğ için bana eman ve izin verir misiniz, yanınıza gelip sizinle konuşayım?" dedi.
"Olur!" dediler.[148]
Bunun üzerine, Haram b. Milhan yanlarına vardı ve onlara:
"Ey Maûne Kuyusunun çevresi halkı! Ben size Resûlullah Aleyhisselamın gönderdiği elçisiyim!
Ben şehadet ederim ki; Allah'tan başka ilah yoktur! Muhammed Aleyhisselam da Allah'ın kulu ve resûlüdür!
O halde, siz de Allah'a ve Resûlüne iman ediniz!" dedi.[149]
Âmir b. Tufeyl, Haram b. Milhan'ın sunduğu, Peygamberimiz Aleyhisselamın mektubuna hiç bakmadı bile!
Hemen üzerine saldırıp Haram b. Milhan'ı şehit etti.[150]
Diğer rivayete göre; Haram b. Milhan konuşurken, Amir b. Tufeyl'in işaret ettiği bir adam Haram b. Milhan'a arkasından mızrağını sapladı. Mızrağın ucu Haram b. Milhan'ın göğsünden dışarı çıktı![151]
Mızrak vücuduna saplanır saplanmaz, Haram b. Milhan:

"Allahuekber! Kabe'nin Rabbine andolsun ki* kazandım gitti!" dedi[152] ve fışkıran kanından avuçlayıp, onu yüzüne ve başına sürdü![153]
Âmir b. Tufeyl:
"Andolsun ki, bu tek başına gelmemiştir!" dedi .[154]
Haram b. Milhan'ın gerisinde bulunan Müslüman topluluğunu da kuşatıp imha etmek için Âmir oğulları kabilesini yardıma çağırdı.
Âmir oğulları, Âmir b. Tufeyl'in davetine icabet etmekten çekindiler:
"Biz, Ebu Berâ'ın ahdini asla bozmayız![155] Ebu Berâ'ın onlar için bir ahdi ve kendilerini koruyacağı hakkında bir taahhüdü var!" dediler.[156]
Bunun üzerine, Âmir b. Tufeyl, Süleym oğullarından Usayya, Ri'1,[157] Zekvan,[158] Kare[159] kabilelerine başvurup kendisine fiilî yardı m da bulunmalarını istedi.
Onlar Âmir b. Tufeyl'in davetine icabet ederek toplanıp, Müslümanları kuşattılar.[160]
İslâm irşad birliği:
"Vallahi, bizim sizinle hiçbir işimiz yok! Biz ancak Peygamber Aleyhisselamın bir işi için yolumuza gidiyoruz. Biz Resûlullahın elçileriyiz!" dedilerse de, müşriklere dinletemediler.[161]

Urve b. Esmâ'nın Müşrikler Tarafından Verilen Emanı Reddedişi

Urve b. Esmâ'nın mensup bulunduğu Süleytm oğulları kabilesiyle Amir b. Tufeyl arasında dostluk vandı.

Bunun için, İslâm irşad birliğini çepeçevre kuşatan müşrikler, Urve'ye eman vererek kendisini kurtarmak istediler. Fakat, Urve:

"Ben ne onların emanını kabul ederim, ne de şu arkadaşlarımın vurulup düşecekleri yerden kendimi ayırmak, kayırmak isterim!" diyerek, onların emanlarını reddetti.[162]

Âmir b. Füheyre'nin Şehit Edilişi ve Göğe Çekilişi

Cebbar b. Sülma der ki:

"Müslümanlardan, beni İslâmiyete davet eden bir adama, iki dalı arasından, mızrağımı sapladım! Mızrağımın demirinin onun göğsünden çıktığını gördüm!

Kendisinin:

'Vallahi, kazandım gitti![1] dediğini işittim.

Kendi kendime:

'Neyi kazandı ki?! Ben adamı öldürmüş değil miyim?!' dedim.[163]

Müslümanlığı benimsememe de, ondan görmüş olduğum şey, cesedinin göğe yükseltil işini görmem sebep oldu."[164]

İslâm İrşad Birliğinin Son Kelam ve Selamları

Bi'r-i Maûne'cie müşrikler tarafından çepeçevre kuşatılan İslâm irşad birliği, şehit olacaklarını anlayınca:

"Ey Allah! Şuracıkta, Resûlüne bizim selamımızı tebliğ edecek, Senden başkasını bulamıyoruz. Ona bizden selam söyle!" dediler.

Cebrail Aleyhisselam gelip bunu Peygamberimiz Aleyhisselama tebliğ edince, Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Allah'ın selamı, onlara da olsun!" buyurdu.[165]

İslâm irşad birliği, Bi'r-i Maûne'de çevrelerini saran müşriklere karşı kendilerini savunmak için kılıçlarını sıyırdılar, son nefeslerine kadar çarpışa çarpışa şehit oldular. İçlerinden, yalnız Ka'b b. Zeyd, can verir bir halde bırakıldığı için sağ kaldı. Hendek savaşında o da şehit oldu.[166] Yüce Allah onlardan razı olsun![167]

Münzir b. Amr'ın Müşrikler Tarafından Verilen Emanı Reddedişi

İslâm irşad bitliğinden sağ kalan Münzir b. Amr'a:
"İstersen, sana eman verelim" dediler.
Münzir b. Amr da onların emanını kabul etmedi, reddetti.[168]

İslâm İrşad Birliğinin Toptan Şehit Edildiklerinin Peygamberimiz Aleyhisselama Haber Verilişi

Cebrail Aleyhisselam gelip İslâm irşaci birliğinin şehit olarak Rablerine kavuştuklarını, Rablerinin onlardan razı olduğunu ve kendilerini de razı kıldığını haber verince;[169]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Allah'a hamd ü sena ettikten sonra:
"Kardeşleriniz, müşriklerle karşılaşıp, kendilerinden bir kimse kalmaksızın şehit oldular! 'Ey Rabbimiz! Bizim Senden razı olduğumuzu, Senin de bizden razı olduğunu kavmimize tebliğ et![1] dediler.
Ben onların Allah'tan razı olduklarını, Allah'ın da onlardan razı olduğunu haber vermek için size elçiyim!" buyurdu.[170]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Bi'r-i Maûne haberini aldığı zaman:
"Bu Ebu Berâ'ın işidir! Bu işi Ebu Berâ' getirdi başımıza! Ben zaten onları ancak Ebu Berâ'ın ısrarı üzerine, istemeye istemeye, korka korka göndermiştim!" buyurdu.
Ebu Berâ', vermiş olduğu himaye taahhüdünün yeğeni Âmir b. Tufeyl tarafından bozulmuş olmasına son derecede üzüldü.
Çünkü, Peygamberimiz Aleyhisselamın ashabının başlarına gelene, kendisinin himaye taahhüdü sebep olmuş bulunuyordu.[171]
Enes b. Malik der ki:
"Resûlullah Aleyhisselamın Bi'r-i Maûne'de şehit olan ashaba yanıp üzüldüğü kadar, hiçbir şeye yanıp üzüldüğünü görmedim!"[172]
Bi'r-i Maûne şehitlerinin hemen hepsi Ashab-ı Suffa'dan olup, Kur'ân ve sünnet öğrencileri ve öğreticileri idiler.[173]

Bi'r-i Maûne Katliamından Kurtulanlar

Bi'r-i Maûne'de müşriki er tarafından kuşatılan İslâm irşad birliğinde Ka'b b.Zeyd'i müşrikler şehitler arasında can çekişir bir halde, ölür diye bırakmışlardı.
Amr b. Ümeyye ile Münzir b. Muhammed ise, arkadaşlarının başlarına gelenlerden habersiz olarak uzaklarda develeri otlatmaktalar iken, arkadaşlarının bulundukları yerin havasında yırtıcı bir kuşun dönüp dolaştığını görünce:
"Vallahi, bu kuşun oralarda dönüp dolaşmasında bir iş var!" dediler. Yüksekçe bir yerden o tarafa bakınca, arkadaşlarının kanlar içinde yerlere serilmiş olduklarını gördüler!
Münzir b. Muhammed, Amr b. Ümeyye'ye:
"Şimdi ne yapalım dersin?" diye sordu.
Amr b. Ümeyye:
"Hemen dönüp başa gelen bu işi Resûlullah Aleyhisselama haber vermemizi uygun görürüm!" dedi.
Münzir b. Muhammed:
"Fakat, ben ne Münzir b. Amfin şehit olduğu yerden kendimi ayırmayı, ne de sağ kalıp soranlara şehitlerin acı haberlerini haber vermeyi arzu ederim" dedi.
Şehit oluncaya kadar, müşriklerle çarpıştı.
Müşrikler Amr b. Ümeyye'yi yakaladılar, kendisinin Mudarlardan olduğunu anlayınca, Âmir b. Tufeyl anasının bir köle azad etme adağını yerine getirmek üzere, alnının perçemini kesip azad etti[174] ve: "Sahibine dön de, başınıza gelenleri kendisine anlat!" dedi.[175]

Âmir b. Tufeyl'in Amr b. Ümeyye'den Şehitler Hakkında Bilgi Alması

Amir b. Tufeyl, Amr b. Ümeyye'ye:
"Sen bütün arkadaşlarını tanır mısın?" diye sordu.
Amr b. Ümeyye:
"Evet! Tanırım!" dedi.
Âmir b. Tufeyl, şehiüer arasında dolaşarak Amr b. Ümeyyeye her birinin isimlerini ve neseplerini sorduktan sonra:
"Arkadaşlarından, burada cesedini görmediğin kimse var mı?" diye sordu.
Amr b. Ümeyye:
"Ebu Bekir'in azadlısını göremedim!" dedi.
Âmir b. Tufeyl:
"Onun aranızda mevkii nasıldır?" diye sordu.
Amr b. Ümeyye:
"O, bizim üstün ve hayırlı olanlarımızdan ve Peygamberimizin ilk ashabındandı!" dedi.
Âmir b. Tufeyl:
"Ben onun işini, sana haber vereyim mi?" dedi ve bir adama (Cebbar b. Sülmaya) işaret ederek: "Şu adam ona mızrağını sapladı ve çekip çıkardıktan sonra, adam göklere yükseldi! Yükseldi ve kayboldu! Vallahi onu bir daha göremedim!" dedi.
Amr b. Ümeyye:
"İşte o, Âmir b. Füheyre'dir!" dedi.[176]

Ebu Bera'ın Oğlu Rebia'nın Âmir b. Tufeyl'I Öldürmeye Teşebbüs Edişi

Ebu Berâ'ın oğlu Rebia, Amir b. Tufeyl'e rastlayıp onu mızraklayarak atından yere düşürdü ise de, öldüremedi.
Âmir b. Tufeyl:
"Bu, amcam Ebu Berâ'ın işidir! Ölürsem, kanım amcama helâl olsun! Onun peşine düşmesinler. Yaşarsam, başıma gelen şey hakkında ne yapacağımı kendim düşünür, icabına bakarım!" dedi.[177]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Allah'a ve Resûlüne Asi Olan Kabileler Aleyhinde Dua Edişi

Peygamberimiz Aleyhisselam; kendisine Bi'r-i Maûne faciasının haberi eriştiği gece, sabah namazında, birinci rekattan sonra, ikinci rekatın rükûundan doğrulunca;[178] Allah'a ve Allah'ın Resûlüne asi olan Rı'l, Zekvan, Usayya ve Lihyan... kabileleri aleyhinde dua etti ve bu duasına bir ay devam etti.[179] Cemaat da, "Âmin!" dediler.[180]

Bu asi kabileler, yanlarına gelecek İslâm irşad birliğine dokunmayacakları, bilakis onları koruyacakları hakkındaki taahhüdlerine rağmen,[181] Bi'r-i Maûne'de onları kuşatarak, son neferlerine kadar şehit etmişlerdir.[182]

Ebu Süfyan Tarafından Peygamberimiz Aleyhisselam İçin Bir Katil Kiralanıp Medine'ye Gönderilişi

Kureyş müşriki erinin lideri Ebu Süfyan b. Hattı, bir gün, Kureyş'ten bazı kişilere:
"Çarşıda gezerken Muhammed'i ansızın öldürecek bir kimse yok mudur?" diye sormuştu.
Çöl Araplarından bir adam, Ebu Süfyan'ın evine varıp:
"Ben kendimi adamların kalbce en katısı, tutuş ve yakalayışça en serti, saldırışça en hızlısı ve çabuğu bulmaktayım.
Eğer sen benim yiyeceğimi sağlarsan, gidip onu ansızın öldürürüm!
Yanımdaki kartal kanadını andıran hançeri onun tepesine vurur, sonra yolcu kafilesi içine karışırım, süratte herkesi geride bırakır geçerim!
Çünkü ben en tenha ve kestirme yolları da bilen kılavuz kişiyim!" dedi.
Ebu Süfyan:
"Sen bizim dostumuz, arkadaşımızsın!" dedi.
Ona bir deve ile yiyecek verdi ve:
"Haydi, göreyim seni! Maksadını gizli tut, bunu hiç kimseye açma![183] Çünkü, ben bunu senden işitecek kimsenin Muhammed'e yetiştirmeyeceğinden emin değilim!" dedi.
Eiedevî:
"Bunu hiç kimse bilmeyecektir!" dedi.[184]
Bedevî, hazırlanıp geceleyin yola çıktı.
Deve üzerinde beş gün gidip, sabahleyin Medine harresinin arkasına erişti. Altıncı günün sabahını orada geçirdikten sonra, Peygamberimiz Aleyhisselamın nerede bulunduğunu soruşturmaya başladı. Nerede olduğu kendisine gösterildi.
Bedevî, devesini bağladıktan sonra, Peygamberimiz Aleyhisselama doğru gitti. O sırada, Peygamberimiz Aleyhisselam Abduleşhel oğullarının mescidinde bulunuyor,[185] ashabından bir topluluk içinde konuşuyordu.[186]
Peygamberimiz Aleyhisselam, bedevîyi görür görmez, ashabına:
"Şu adam muhakkak bir suikast yapmak istiyor[187] Fakat, Allah onun ile yapmak istediği şey arasına geriliyor!" buyurdu.[188]
Bedevî gelip dikilerek:
"İçinizde Abdulmuttalib'in oğlu hanginizdir?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Benim Abdulmuttalib'in oğlu!" buyurdu.[189]
Bedevî Peygamberimiz Aleyhisselama doğru yönelip giderken, Useyd b. Hudayr onu izarının eteğinden tutup hızla çekince, elbisesinin içinde gizlediği hançer göründü.
Bedevînin elleri yanlarına düştü!
Useyd b. Hudayr, hemen onun boğazını şiddetle sıktı.[190]
Bedevî:
"Yâ Muhammmed![191] Kanımı! Kanımı! Bana bağışla!" dedi.[192]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sen bana doğruyu söyle! Buraya ne için geldin?[193]
Eğer sen bana doğruyu söylersen, doğruluk sana fayda verir.
Yalan söylersen, bu, senin için iyilik getirmez!
Senin yapmaya kalkıştığın işten, zaten haberim vardır!" buyurdu.
Bedevî:

"Ben eman verilmiş bulunuyor muyum? Emniyette miyim?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sen emniyettesin!" buyurunca, bedevî Medine'ye ne için geldiğini, Ebu Süfyan'ın yaptıklarını birer birer haber verdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Useyd b. Hudayr'a, bedevîyi yanında tutmasını emretti.
Ertesi günü, sabahleyin, onu çağırttı ve:
"Ben sana eman vermiştim. Haydi, nereye gitmek istersen git! Yahut, istersen, senin için daha hayırlı olanı tercih et!" buyurdu.
Bedevî:
"Nedir o daha hayırlı olan?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim de Allah'ın Resûlü olduğuma şehadet etmendir!" buyurdu.
Bunun üzerine, bedevî:
"Şehadet ederim ki; Allah'tan başka ilah yoktur! Sen de, muhakkak, Allah'ın Resûlüsün!
Vallahi yâ Muhammedi Ben senin yanındaki adamlardan korkmamı sırrıdır!
Fakat, ben seni görünce aklım başımdan gitti ve zaafa düştüm!
Sonra, sen benim yapmak istediğim şeyi de anladın!
Halbuki, bundan hiç kimsenin haberi olmamış, Medine'ye gelirken hiçbir atlı da beni geçmemişti.
Anladım ki, sen Allah tarafından korunmaktasın ve hiç şüphesiz hak üzeresin!
Ebu Süfyan'ın cemaatı ise, şeytan cemaatıdır!" dedi[194] ve Müslüman oldu.[195]
Medine'de bir müddet oturduktan sonra, Peygamberimiz Aleyhisselamdan izin alarak Medine'den ayrıldı.[196]
Allah ondan razı olsun![197]

Amr b. Ümeyye ile Bir Arkadaşının Mekke'ye Gönderilişi

Seferin Sebebi

Seferin iki sebebi olup, birisi Hubeyb b. Adiyy'in gelenler geçenler görsünler de her tarafa yaysınlar diye ağaçta asılı bırakılan, teşhir edilmek istenilen[198] cesedinin ağaçtan indirilerek gömülmesini sağlamak;

İkincisi de, Ebu Süfyan tarafından Peygamberimiz Aleyhisselama yaptırılmak istenilen suikasta mukabele etmekti.

Peygamberimiz Aleyhisselam, Hubeyb b. Adiyy'in cesedini bağlandığı ağaç gövdesinden ayıran, indirenin Cenneti kazanacağını müjdeledi.[199]

Seferin Tarihi

Peygamberimiz Aleyhisselam; Hubeyb b. Adiyy ile arkadaşlarının şehit edilmelerinden sonra[200] Mekke'ye gönderdiği Amrb. Ümeyye ile Ensârî arkadaşına, öldürmekfırsatını bulurlarsa[201] Ebu Süfyan b. Harb'i öldürmelerini de emir buyurdu.[202]
İbn Hişam'ın güvenilir ilim adamlarından rivayetine göre, Amr b. Ümeyye der ki:
"Hubeyb ve arkadaşlarının şehadetlerinden sonra, Resûlullah Aleyhisselam beni Mekke'ye gönderdi ve benimle birlikte Ensardan bir zâtı da* gönderdi ve bize:
'Gidiniz de, Ebu Süfyan b. Harb'i öldürünüz!' buyurdu.
Ben arkadaşımla birlikte yola çıktım.
Benim binit olarak devem vardı. Arkadaşımın devesi yoktu, kendisinin ayağı da rahatsızdı. Onu da deveme bindirdim.
Ye'cec'e kadar vardık.
İki dağ arasında, ağaçlık bir yerde devemizi bağladık.
Biz de dağın yamacında siperlendik.
Arkadaşıma:
'Kalk, Ebu Süfyan'ın evine varalım.
Ben öldürmek için ona saldırırım.
Eğer aramızda çarpışma olduğunu görür veya herhangi birşeyden korkarsan, sen hemen dönüp devene atla, Medine'ye kavuş, Resûlullah Aleyhisselamın yanına var, olanı biteni ona haber ver! Sen şimdi benim yanımdan ayrıl, beni kendi halime bırak!
Ben bu şehri çok iyi bilir, içerisinde cesaretle, bacakları sıvayarak gezebilirim![1] dedim.
Birlikte Mekke'ye girdik.
Kartal kanadını andıran hançerim yanımda bulunuyordu. Onu, bana karşı gelen insanı öldürmek için hazırlamıştım.
Arkadaşım, bana:
'Kabe'yi yedi defa tavaf edip iki rekat tavaf namazı kılmak suretiyle işe başlasak olmaz mı?[1] dedi.
Kendisine:
'Ben Mekkelileri senden daha iyi bilirim. Onlar karanlık basınca, evlerinin çevresine su serperler, orada otururlar. Ben onları ayaklan sekili attan daha iyi tanırım!' dedim.
Nihayet, Kabe'ye vardık.
Onu yedi kere tavaf ettik. İki rekat da tavaf namazı kıldıktan sonra, Kabe'den çıktık.
Kureyş topluluklarından bir topluluğun yanından geçerken, içlerinden bir adam* beni tanıdı ve en yüksek sesiyle:
'İşte! Amr b. Ümeyye!' diyerek bağırdı.
Bunun üzerine, Mekkeliler üzerimize üşüştüler ve:
'Vallahi, Amr hayra gelmemiştir! O hiçbir zaman kötülükten başka birşey için gelmez!* dediler ve beni ve arkadaşımı aramaya koyuldular.
Arkadaşıma:
'Koş haydi! Korktuğum şey başımıza geldi işte! Artık adamın [Ebu Süfyan'ın] yanına varmaya yol bulmak mümkün değil! Sen hemen kendini kurtarmaya bak!' dedim.
Hızla koşarak dağa çıktık.
Mekkeliler de dağa çıkmaya ve bizi aramaya başladılar.
Biz dağın tepesine doğru yükselince, bizi yakalamaktan ümitlerini kestiler.

Biz de, geri dönüp, dağda bir mağaraya girdik.
Mağaraya girince, mağaranın ağzını taşlarla kapatıp izleyicilerden gizlendik. Gecemizi mağaranın içinde geçirdik.
Bizi izleyenler, yakalamaktan âciz kalınca, geri döndüler.
Arkadaşıma:
'Vallahi, onlar bizi bu gece ve gündüzün akşama kadar arayacaklardır' dedim.
Mağarada bulunduğumuz sırada, atı için ot biçen Osman b. Malik b. Ubeydullah, mağaramızın kapısına kadar gelip dikildi.
Arkadaşıma:
'Vallahi, bu, Malik'in oğludur! Eğer o bizi görecek olursa, muhakkak Mekkelilere haber verir; yakalanırve öldürülürüz!' dedim.
Hemen yanına çıkıp, kendisini memesinin altından hançerledim!
Osman b. Malik hançerlenince öyle bir çığlık kopardı ki, çığlığını Mekkelilere duyurdu.
Hcıııcıı duı ıufj maydı dddkı ycıııııc yıdıııı.
Arkadaşıma:
'Yerinde dur, hiç kımıldama!' dedim.
Mekkeliler sesi takip ederek Osman'ın bulunduğu yere kadar geldiler, onu ölmek üzere buldular.
'Vâh senin başına gelene! Kim vurdu sana?[1] dediler.
'Amr b. Ümeyye![1] dedi ve öldü.
Mekkeliler bulunduğumuz yeri ondan öğrenmek imkânını bulamadılar.
'Vallahi, biz zaten onun hayır için gelmediğini biliyorduk!' dediler*
Ölen adamlarıyla uğraşmaları, bizi aramaya devam etmelerine engel oldu.
Ölüyü oradan yüklenip götürdüler.[203]
Arkadaşıma:
'Akşama kavuşursak, kurtulduk demektir!' dedim.[204]
Mağarada iki gün bekledik.
Bizi aramaları sona erince, geceleyin mağaradan çıkıp Ten'im'e vardık. Hubeyb'in asıldığı darağacı Ten'im'de bulunuyordu.
Arkadaşım, bana:
'Hubeyb'i darağacından indirmek istemez misin?' dedi.
'Nerededir o?' diye sordum.
Arkadaşım:
'İşte, o, şu gördüğün yerdedir!' dedi.
'Olur! İndireyim onu darağacından! Yalnız, sen bana müsaade et ve yanımdan uzaklaş!' dedim.
Hubeyb'in cesedini bekçiler kuşatmışlar, bekliyorlardı.[205]
Bekçilerin yanından geçerken, onlardan biri:
'Vallahi, bu geceki gibi, Amrb. Ümeyye'nin yürüyüşüne benzeyen bir yürüyüş daha görmedim! Eğer kendisi Medine'de olmamış olsa, muhakkak bu odur, derdim' dedi.
Kendi kendime:
'Amr b. Ümeyye odur işte!' dedim.[206]
Ensârî arkadaşıma:
'Eğer sen birşeyden korkarsan, hemen deveye giden yolu tut, onun üzerine atla, Resûlullah Aleyhisselama kavuş, olan bitenleri ona haber ver!' dedim.

Ben de hemen darağacının yanına vardım. İplerini çözdüm. Hubeyb'in cesedini sırtıma aldım.
Vallahi ben kırk arşın (adım) yürümem iştim ki, andıma düşen bekçiler gelip bana kavuştular!
Cesedi hemen yere bıraktım.
Cesedin yere düştüğü zaman çıkardığı sesi hâlâ unutmam ışı m di r![207]
Sonra, cesedin üzerine, ayağımla çabuk çabuk toprak ittim.[208]
Sanki yer onu yutuvermişti.[209]
Bekçiler beni yakalamak için arkamdan hızla takip ettiler.
Ben Safra[1] yolunu tutunca, yoruldular, geri döndüler.
Arkadaşım devenin yanına varıp üzerine bindi, Peygamber Aleyhisselama kavuştu. İşimiz hakkında kendilerine bilgi verdi.
Ben de, yürüyerek Galil'e geldim. Galil'in en yüksek kısmına kadar çıktım. Mekke yakınında bulunan Dacnan dağındaki bir mağaraya girdim.
Yayım ve oklarım yanımda idi.
Mağarada bulunduğum sırada, yanıma Di'l b. Bekroğullarından, bir gözü kör, uzun boylu, kendisine ait davarı sürüp götüren bir adam geldi.
Beni görünce:
'Kim bu adam?' diye sordu.
'Bekir oğullarından bir adamım' dedim.
O da:
Ben de, Di'l oğullarının Bekir oğullarındanım!' dedi ve yanının üzerine uzanıp yattı.
Yüksek sesle teganni ediyor ve:
'Ben sağ oldukça ne Müslüman olurum, ne de Müslümanların dinine göre hareket ederim!' diyordu.
Ona, içimden:
'Biraz sonra, Müslüman olmamayı görür, öğrenirsin!' dedim.
Adam çok geçmeden uyudu, uykuya daldı, horlamaya başladı.
Yavaşça kalkıp yanına vardım. Kendisini hiç kimsenin hiç kimseyi öldürmediği kötü bir öldürüşle öldürdüm: Yayımın başındaki demiri onun sağ olan gözüne dayayıp kafasından öbür tarafa çıkıncaya kadar, yayımın üzerine yüklendim!
Bundan sonra, mağaradan çıktım, kartal gibi kanatlanıp geniş yolu tuttum ve kurtuldum. [210]
Mekke yolunda bir menzil olan Arc'a geldim.[211]
Sonra, Mekke ile Medine arasında sarp ve yokuş yerdeki Rakûbe yolunu tuttum.
Medine'ye iki gecelik uzaklıkta ve Müzeynelere ait bir yer olan Nakı'a indim.
Resûlullah Aleyhisselamın neler yaptığını öğrenmek maksadıyla Kureyş müşriklerinin Medine'ye yolladıkları Mekkeli iki adama Nakı'da rastlayıp kendilerini tanıdım ve:
'Ben sizi esir edeceğim!' dedim.
Bana:
'Biz mi esir olacağız sana?!' dediler.
Hemen onlardan birini okla vurup öldürdüm ve ötekine:
'Esir ol!' dedim.
Esir olunca, ellerini sıkıca bağladım, Medine'ye geldim.
Medine'de Ensarın yaşlılarından bazılarının yanlarından geçip giderken, onlar:

İşte, vallahi Amr b. Ümeyye!' dediler.
Çocuklar onların sözünü işitince, geldiğimi Resûlullah Aleyhisselama koşup haber verdiler.
Ben esirimi yayımın kirişiyle başparmağından sıkıca bağlamıştım.
Peygamber Aleyhisselam, onu görünce, azı dişleri görününceye kadar güldü.
Sonra, benden, bütün olan bitenleri sordu. Ben de kendilerine naklettim.
'Hayra eresin!' diyerek bana hayır dua etti."[212]

Cabir b. Abdullah'ın Hurma Mahsulünün Bütün Borçlarını Ödeyecek Kadar Bereketlenişi

Cabir'in babası Abdullah b. Amr b. Haram, Uhud savaşında şehit olmuş, arkasında altı kız çocuğu ile bir hayli de borç bırakmıştı[213]
Abdullah b. Amfin, içinde çeşitli hurma ağaçları bulunan iki bahçesi bulunmakla beraber, bunların mahsulü bıraktığı borçları karşılayacak derecede değildi[214]
Cabir'in borçtan bir kısmının düşülmesi isteği alacaklılarca kabul edilmediği gibi,[215] borcun ertelenmesi isteği de kabul edilmemişti.[216]
Bunun üzerine, Cabir, Peygamberimiz Aleyhisselama gelerek:
"Yâ Rasûlallah! Biliyorsun ki, babam Abdullah, Uhud günü şehit oldu.
Bana birçok borç bıraktı.
Alacaklılara, hurma bahçesinin bütün mahsulünü vermeyi teklif ettiğim halde, kabul etmediler!" dedi.[217] ve alacaklı Yahudi ile görüşüp aracılık etmesini, yardımcı olmasını rica etti.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Cabir'in boynundaki borca karşılık hurmalığın meyvesinin bütününü almasını Yahudiye teklif etti. Fakat, Yahudi buna yanaşmadı.
Peygamberimiz Aleyhisselam Yahudi ile tekrar konuştu. Ona alacağını ertelemesini teklif etti. Yahudi bunu da kabul etmedi.[218]
Peygamberimiz Aleyhisselamın; bu yıl borcun bir kısmının, gelecek yıl da bir kısmının ödenmesi teklifini de kabul etmediler.[219]
Hatta, ödenecek hurmanın hepsinin iyi cinsten olması hususunda da direndiler.[220]
Ertesi gün, Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'le birlikte, Cabifin hurma bahçesine gitti.
Cabir:
"Merhaba! Hoşgeldiniz, safa geldiniz!" diyerek Peygamberimiz Aleyhisselam ile arkadaşlarını karşıladı.
Peygamberimiz Aleyhisselam;
"Ey Cabir! Haydi, bizi şu hurma bahçende bir dolaştır, gezdir!" buyurdu.
Cabir:
"Olur" dedi.
Hurma bahçesini birlikte dolaştılar.
Cabir içi hurma lifinden doldurulmuş, yüzü kıldan dokunmuş bir yastık getirip Peygamberimiz Aleyhisselamın altına koydu.
Sonra, ortaya, yeni kestikleri keçinin etinden pişirilmiş et yemeği ile, yaş ve kuru hurma getirildi.
Peygamberimiz Aleyhisselam ile arkadaşları, onlardan yediler.
Cabir, edeb ve saygısından dolayı, sofraya birlikte oturmadı.
Bahçeden ayrılacakları sırada, Cabir'in hanımı:
"Yâ Rasûlallah! Senden dua bekleriz!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet! Allah size mübarek kılsın!
Evet! Allah size mübarek kılsın!" diyerek bereket duası yaptı .[221]
Cabir'e de:

"Git! Hurmanı toplayıp tasnif et: Acveyi (iyi cinsi) bir boy, Azk-ı Zeyd'i (erginini) de bir boy yaptıktan sonra, bana haber gönder!" buyurdu.
Cabir bu emri yerine getirdikten sonra, Peygamberimiz Aleyhisselam geldi.[222]
Cabir, aynı zamanda, alacaklılara da haber salmıştı.
Onlarda, eşekler ve çuvallarla bahçeye geldiler.
Cabir; başka bir yerden iyi cins hurma satın alıp babasının borcunu alacaklılara ödemeyi bile göze almıştı.[223]
Peygamberimiz Aleyhisselam hurma öbeklerinin en büyüğünün çevresini üç kere dolaştı . [224]
Hurma harmanının başına veya ortasına oturduktan sonra, orada bekleşen alacaklılara işaret ederek, Cabir'e:
"Haydi, şu kavmin matluplarını ölç, ver!" buyurdu.
Cabir de, alacaklılara haklarını ölçüp ölçüp tamamıyla verdi.
Geri kalan hurma, sanki aslından birşey eksilmemiş gibi idi![225]
Tek babamın borcu ödensin de kızkardeşlerimin yanına bir tek hurma tanesiyle bile dönmeyeyim diye düşünen, buna razı olan[226] Cabir'e, bütün borçlar ödendikten sonra, onyedi vesk (deve yükü) hurma kalmış bulunuyordu![227]
Cabir ikindi namazında buluşup durumu Peygamberimiz Aleyhisselama arzedince, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah'ım! Hamd olsun sana!
Allah'ım! Hamd olsun sana!" diyerek Allah'a hamd etti.[228]
Cabir'e de:
"Sen bunu Ömerb. Hattab'a da haber ver!" buyurdu.
Cabir gidip Hz. Ömer'e haber verince, Hz. Ömer:
"Ben zaten Resûlullah Aleyhisselam hurma bahçesini gezip dolaştığı zaman, Allah'ın hurmalığı muhakkak bereketlendireceğini anlamıştım!" dedi.[229]
O da Allah'a hamd etti.[230]
Cabir Hz. Ömer'le oturduğu sırada da, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelip, hurma bahçesinin mahsulünden borçlan tamamen ödedikten sonra kendilerine bir hayli hurma kaldığını tekrar söyleyince, Peygamberimiz Aleyhisselam Hz. Ömer'e dönerek:
"Ne söylüyor, dinle!" buyurdu.
Hz. Ömer de:
"Biz zaten senin Resûlullah olduğunu kat'iyyen biliyoruz!
Vallahi, sen muhakkak Allah'ın Resûlüsün!" dedi.[231]

---

[1] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 260.
[2] İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 2, s. 50, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 38.
[3] İbn Sa'd, c. 2, s. 50, Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 374.
[4] İbn İshak.İbn Hişam, c. 4, s. 260, Vâkıdî, c.1, s. 342, İbn Sa'd, c. 2, s. 50.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/235.
[5] Vâkıdî, c. 1, s. 343, İbn Sa'd, c. 2, s. 50, İbn Seyyid, c. 2, s. 38, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 61.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/235
[6] Vâkıdî, Megâzî.c. 1 ,s.341, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 320-321.

[7] Vâkıdı, c.1,3. 341-342, İbn Sa'd, c. 2, s. 50, Beyhakî, c. 3, s. 320-321, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 38.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/235.
[8] Vâkıdî, c. 1 .s.341-345, İbn Sa'd, t 2, s. 50, Beyhakî, c. 3, s. 320-321 , İbn Seyyid,c.2, s. 38-39, Zehebî, Megâzî, c. 186, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 61.
[9] Vâkıdî, c. 1, s. 342-343, İbn Sa'd, c. 2, s. 50, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 450.
[10] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 260, Vâkıdî, c. 1, s. 345, Taberî, c. 3, s. 171, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1393, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 164
[11] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/236.
[12] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 4, s. 267, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 496, Taberî, Târih, c. 3, s. 1 72, Ebu Nuaym ,Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 518, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 42, Zehebî, Megâzî, s. 288, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c.4,s.140.
[13] İmam Muhammed, Siyeru'l-Kebîr, c. 1, s. 267, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 532.
[14] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 267, Vâkıdî, c. 2, s. 532, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 51, Ahmed b. Hanbel, Müsned,c. 3, s. 496, Taberî, Târîh, c. 3, s. 172, Ebu Nuaym, Delâil, c. 2, s. 518, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 42, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 39, Zehebî, s. 288, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 140, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 203.
[15] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 267, Vâkıdî, c. 2, s. 532, İbn Sa'd, s. 2, s. 51, Taberî, c. 3, s. 1 72, Ebu Nuaym, c. 2, s. 518, İbn Seyyid, c. 2, s. 39.
[16] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 267, Vâkıdî, c. 2, s. 532, İbn Sa'd, c. 2, s. 51, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 496, Taberî, c. 3, s. 172, Ebu Nuaym , c. 2, s. 51 8, Beyhakî, c. 4, s. 42, Zehebî, s. 288, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 140, Heysemî, c. 6, s. 203.
[17] İmam Muhammed, c. 1, s. 267, Vâkıdî, c. 2, s. 532, İbn Sa'd, c. 2, s. 51, Beyhakî, c. 4, s. 42, Zehebî, s. 288, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 140, Heysemî, c. 6, s. 203.
[18] Heysemi, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 204.
[19] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 532, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 51.
[20] Taberî, c. 3, s. 172, Ebu Nuaym, c. 2, s. 518, Beyhakî, c. 4, s. 42, İbn Seyyid, c. 2, s. 39, Zehebî, s. 288, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 140.
[21] Vâkıdî, c. 2, s. 532, İbn Sa'd, c. 2, s. 51, İbn Seyyid, c. 2, s. 39.
[22] İmam Muhammed, c. 1, s. 267.
[23] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 532, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 51, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 39.
[24] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 267, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 532, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 51, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 496, Taberî, Târîh, c. 3, s. 1 72, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 518, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 42, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 39, Zehebî, Megâzî, s. 288, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 140.
[25] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 267, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 496, Taberî, c. 3, s. 172, Ebu Nuaym, c. 2, s. 518, Beyhakî, c. 4, s. 42, Zehebî, s. 288, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 140.
[26] Vâkıdî, c. 2, s. 532, İbn Sa'd, c. 2, s. 51, İmam Muhammed, c. 1,s.267.
[27] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 267, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 496, Taberî.c.3, s. 171, Ebu Nuaym ,c.2, s. 518, Beyhakî, c. 4, s. 42, İbn Seyyid, c. 2, s. 39, Zehebî, s. 288, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 1 40.
[28] İmam Muhammed, c. 1, s. 268.

[29] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 267, Vâkıdî, c. 2, s. 532, İbn Sa'd, c. 2, s. 51, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 496, Taberî, c. 3, s. 171, Ebu Nuaym , c. 2, s. 51 8, Beyhakî, c. 4, s. 42, İbn Seyyid, c. 2, s. 39, Zehebî, s. 288, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 140.
[30] İmam Muhammed, c. 1, s. 265-266, Vâkıdî, c. 2, s. 532-533, İbn Sa'd, c. 2, s. 51, İbn Seyyid, c. 2, s. 39.
[31] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 268, İmam Muhammed, Siyeru'l-Kebîr, c. 1, s. 266, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 533, İbn Sa'd,Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 51, Ahmedb.Hanbel, Müsned, c. 3, s. 496.Taberî, Târih, c.3, s.1 71, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 518, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 42, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 39, Zehebî, Megâzî, s. 288, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 140.
[32] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 268, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 496, Taberî, Târîh, c. 3, s. 172, Ebu Nuaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 518-519, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 42-43, Zehebî, Megâzî, s. 288-289, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 140, Heysemî, Meanau'z-zevâid, c. 6, s. 203.
[33] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 3, İbn Sa'd, Tabakâtü'l -kübrâ, c. 2, s. 51, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 39.
[34] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 268, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 496, Taberî, c. 3, s. 172, Ebu Nuaym, c. 2, s. 518-519, Beyhakî, c. 4, s. 4243, Zehebî, s. 288-289, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 140, Heysemî, c. 6, s. 203.
[35] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/236-240.
[36] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 3-4, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 55, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 323, İbn Seyyid, Uyûnu'l-es:er, c. 2, s. 40.
[37] İbn Hazm, Cevâm iu's-Sîre, s. 176.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/240.
[38] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 179.
[39] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 40.
[40] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, t 2, s. 55.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/240.
[41] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 178, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 354, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 55, Taberî, Târih, c. 3, s.39, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 328, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 167, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 41, Zehebî, Megâzî, s. 189.
[42] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 109, Vâkıdî, c. 1, s. 339-340, Taberî, c. 3, s. 29, Beyhakî, c. 3, s. 316-317, İbn Esîr, c. 2, s. 164-165, Zehebî, s. 182-1 84, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 49-50, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 121.
[43] Vâkıdî, c. 1.S.354, Beyhakî, c. 3, s. 323, Zehebî, s. 187, Heysemî, c. 6, s. 199.
[44] Zührî, Megâzî, s. 67, Vâkıdî, c. 1, s. 354, Abdurrezzak, Musannef, c.5,s. 353, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 294, Buhâri, Sahih, c. 5, s. 40, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 51, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 506, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 323-324.
[45] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s:. 178, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s:. 354, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. *55,* Taberî, Târih, c.3, s:.39, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s:. 328, İbn Esîr, Kâmil, c. 2,s:. 167, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c.2, s.41 .Zehebî, Megâzî, c. 189, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 63.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/240-241.

[46] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 178, Taberî, c. 3, s. 29, Beyhakî, c. 3, s. 327, İbn Esîr, c. 2, s. 167, İbn Seyyid, c. 2, s. 41 ,Zehebî, s. 189, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 63, Heysemî, c. 6, s. 1 99, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 27, Kastalânî, Mevâhibü'l-ledünniye, c.1.s.130.
[47] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 355.
[48] Vâkıdî, c. 1, s. 355, İbn Sa'd, c. 2, s. 55, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 294, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 51, Beyhakî,c. 3,3.324,327, Zehebî, s. 187.
[49] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 178, Vâkıdî, c. 1, s. 355, Belâzuri, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 375, Taberî, c. 3, s. 30, İbn Esîr, c. 2, s. 1 67, Zehebî, s. 189, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 63, Heysemî, c. 6, s. 1 99, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 27.
[50] Zührî, Megâzî, s. 67, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 353, Vâkıdî, c. 1 , s. 355, İbn Sa'd, c. 2, s. 55, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 294, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 40, E bu Dâvud, c. 3, s. 51, Belâzurî, c. 1, s. 375, E bu Nuaym, Delâilü'n-nübü we, c. 2, s. 506.
[51] Kastalâni, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 130.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/241.
[52] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 178, Vâkıdî, c. 1, s. 355, İbn Sa'd, c. 2, s. 55, Taberî, c. 3, s. 29-30, Beyhakî, c. 3, s. 327, İbn Seyyid, c. 2, s. 41, Zehebî, s. 189, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 63-64, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 27.
[53] İbn İshak, İbn Hişam , c. 3, s. 179, Vâkıdî, c. 1, s. 355, Taberî, c. 3, s. 30, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, c. 176, İbn Seyyid, c. 2, s. 4142, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 64, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 27.
[54] Zührî, Megâzî, s. 67, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 353-354, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 294, Buhârî, Sahih, c.4, s. 29-30, c. 5, s. 40, Ebu Nuaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 506, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 324, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 12 0-1 21, İ bn Seyyi d, Uyûnu'l -eser, c. 2, s. 40, Zehebî, Megâzî, s. 187, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 62.
*** Fidye (İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 27).**
[55] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 179, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 355, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 55, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 42, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 64.
[56] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, t 3, s. 463.
[57] Zührî, Megâzî, s. 67, Abdurrezzak, c. 5, s. 354, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 294, Buhârî, c. 4, s. 29, c. 5, s. 40, Ebu Nuaym , c. 2, s. 506, Beyhakî, c. 3, s. 324, İbn Esîr, c. 2, s. 120, İbn Seyyid, c. 2, s. 40, Zehebî, s. 187, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 62.
[58] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/242-243
[59] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 79, Vâkıdî, c. 1, s. 228, İbn Sa'd, c. 3, s. 462, Taberî, c. 3, s. 19, Beyhakî, c. 3, s. 328, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 168, İbnSeyyid, c. 2, s. 42, Zehebî, s. 189, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 64.
[60] Vâkıdî, Megâzî.c.1, s. 228, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 462, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 42
[61] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 180, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 356, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 463.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/243-244.
[62] Zührî, Megâzî, s. 67, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 354, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 294, Buhârî, Sahîh, c. 4, s.29, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 506, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 324, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 120, İbn Seyyid, c. 2, s.40, Zehebî, Megâzî, s. 187, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 62, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 199.

[63] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 180, Vâkıdî, c. 1, s. 357, İbn Sa'd, c. 2, s. 56, Taberî, c. 3, s. 30, Beyhakî, c. 3, s. 327, İbn Seyyid, c. 2, s. 42, Zehebî, s. 190, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 64-65.
[64] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 357, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 56.
[65] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 181, Vâkıdi, Megâzî, c. 1, s. 357, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 302, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 331, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 65.
[66] Zührî, Megâzî, s. 68, Abdurrezzak, M usannef, c. 5, s. 354, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 41, Taberî, Târîh, c. 3, s. 31, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 440, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 121, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 325, Zehebî, Megâzî, s. 188, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 63.
[67] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 181, Vâkıdî, c.1, s.357, İbn Sa'd, c.8, s. 302, Beyhakî, c.3, s. 331, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 65.
[68] Zühri, Megâzî, s. 68, Vâkıdî, c. 1, s. 357, Abdurrezzak, c. 5, s. 354, İbn Sa'd, c. 8, s. 301-302, Ahmed b. Hanbel, Müsned,c. 2, s. 294, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 4, 1 Taberî, c. 3, s. 31, İbn Abdilberr, c. 2, s. 440, Beyhakî, c. 3, s. 325, İbn Esîr, c. 2, s. 121, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 41, Zehebî, s. 188, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 63.
[69] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 358, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 302.
[70] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 181, Vâkıdî, c.1, s. 358, İbn Sa'd, c. 8, s. 302.
[71] Vâkıdî, c. 1,5.358, İbn Sa'd, c. 8, s. 302.
[72] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 181, Vâkıdî, c.1, s. 358, İbn Sa'd, c. 8, s. 302.
[73] Zührî, Megâzî, s. 68, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 354, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 294, Buhârî, Sahîh, c. 5, s.41, Taberî, Târih, c. 3, s. 31, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 440, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 325, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 120-121, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 41 , Zehebî, Megâzî, s. 188, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 63.
[74] Taberî, Târîh, c. 3, s. 31.
[75] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 358, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 302.
[76] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 362, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 456.
[77] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 358, İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 302.
[78] Zührî, Megâzî, s. 68, İmam Muhammed, Siyer, c. 1, s. 227, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 355, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 294, Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 29, c. 5, s. 41, Taberî, Târîh, c. 3, s. 31 , Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 507, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 325, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 121 , İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 41, Zehebî, Megâzî, s. 189, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 63, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 200.
[79] İmam Muhammed, Siyer, c. 1, s. 226, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 360, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 326, İbn Seyyid, c. 2, s. 43, Heysemî, c. 6, s. 200.
[80] İmam M uhammed, Siyer, c. 1, s. 226, Vâkıdî, c. 1, s. 360, Ebu Nuaym, c. 2, s. 508, Beyhakî, c. 3, s. 326, 331, İbn Seyyid, c.2,5.43.
[81] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 182, Zehebî, s. 178, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 66.
[82] Vâkıdî, c. 1, s. 360, Ebu Nuaym , c. 2, s. 508, Beyhakî, c. 3, s. 326.
[83] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 182, Vâkıdî, c.1, s. 360, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 66.
[84] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 66.
[85] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 200.
[86] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 1 85-1 86, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 328-329, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 441 , İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 121 -122, Zehebî,

Megâzî, s. 190, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 121 -122, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 67.
[87] Zührî, Megâzî, s. 68,İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 185-186, İmam Muhammed, Siyer, c. 1, s.227, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 355, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 294, Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 30, c. 5, s. 41, İbn Abdilberr, c. 2, s. 441, Beyhakî, c. 3, s. 325, İbn Esîr, c. 2, s. 121, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 41, Zehebî, s. 188, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 63, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 200.
[88] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 359, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 177.
[89] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 182, Zehebî, Siyer, c. 1, s. 177, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 66.
[90] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 359.
[91] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 359, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 456.
[92] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 182-183, Vâki df, Megâzî, c. 1, s. 359-360, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 392, E bu'l-Fidâ,el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 66.
[93] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 360.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/244-250.
[94] Vâkıdı, Megâzî, c.1, s. 361.
[95] Zührî, Megâzî, s. 68, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 355, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 294, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, s. 325, Zehebî, Megâzî, s. 188, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 63, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 200.
[96] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 361, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 458.
[97] İmam Muhammed, Siyeru'l-Kebîr, c. 1, s. 227.
[98] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 1 82, Vâkıdî, Megâzî, c. 1 , s. 361, Zehebî, Megâzî, s. 190, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 66.
[99] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 361.
[100] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 182, Vâkıdî, c.1, s. 361, Zehebî, s. 190, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 66.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/251.
[101] İbn İshak, İbn Hisam, c. 3, s. 180-181, Vâkıdî, c. 1, s. 357, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 56, Taberî, Târîh, c. 3, s. 30, Beyhakî,Delâil.c. 3, s. 327, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 42, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 65.
[102] Vâkıdî, Megâzî.c.1, s. 361-362.
[103] İbn İshak, İbn Hisam , c. 3, s. 181, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 56, Taberî, c. 3, s. 31 , İbn Seyyid, c. 2, s. 42, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 65.
[104] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 361 -362.
[105] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre.c. 3, s. 181, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 362, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 56, Taberî, Târih, c. 3, s. 31, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 178, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 287, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 42, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 65.
[106] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 326, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 43, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 66.
[107] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 181, Taberî, c. 3, s. 31 , Beyhakî, c. 3, s. 327, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 168, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 42, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 65.
[108] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 183, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 67.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/252-253.

[109] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 193, Taberî, Târih, c. 3, s. 33, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 338, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 43, Zehebî, Megâzî, c. 1, s. 192, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 72, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 128.
[110] Taberî, Târîh, c. 3, s. 33, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 171.
[111] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 346.
[112] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 52, Taberî, Târîh, c. 3, s. 33.
[113] Taberî, Târîh,c.3, s. 33.
[114] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 346, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 382, Taberî, c. 3, s. 33-34, E bu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 51 2, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 343, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 171, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 127.
[115] Taberî, Târih, c. 3, s. 33.
[116] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 193, Vâkıdî, c. 1, s. 346, Taberî, c. 3, s. 34, Beyhakî, c. 3, s. 338-339, İbn Esîr, c. 2, s. 171, İbn Seyyid, c. 2, s. 44, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 73, Heysemî, c. 6, s. 128.
[117] Vâkıdî, c. 1, s. 346, Taberî, c. 3, s. 34, İbn Esîr, c. 2, s. 1 71.
[118] Vâkıdî, c. 1,s.346.
[119] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 193-194, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 339, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 27.
[120] Vâkıdî, c. 1, s. 346, İbn Sa'd, c. 2, s. 52, Beyhakî, c. 3, s. 339.
[121] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 346.
[122] Abdurrezzak, M usannef, c. 5, s. 383.
[123] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 194, Vâkıdî, c. 1, s. 346, İbn Sa'd, c. 2, s. 52, Taberî, c. 3, s. 34, Beyhakî, c. 3, s. 329, İbn Esîr, c. 2, s. 171, İbn Seyyid, c. 2, s. 44, Zehebî, s. 192-193, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 72, Heysemî, c. 6, s. 128, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 27.
[124] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 194, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 346, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 383, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 52, Taberî, Târîh, c. 3, s. 34, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 339, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 171, İbn Seyyi d, U yûnu'l -eser, c. 2, s. 44, Zehebî, Megâzî, s. 192, Ebu'l -Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâ ye, c. 4, s. 73, Heysemî, Mecmau 'z-zevâid,c. 6, s. 127, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 27.
[125] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 346-347, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 52.
[126] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 194, Taberî, c. 3, s. 34, Beyhakî, c. 3, s. 339, İbn Esîr, c. 2, s. 171, İbn Seyyid, c. 2, s. 44.
[127] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 109.
[128] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 514, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1511, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 343.
[129] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 109, Beyhakî, c. 3, s. 348, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 71, Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 296.
[130] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 375.
[131] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 347.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/254-256.
[132] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 194, Vâkıdı, c. 1, s. 347, Belâzurı, c. 1, s. 375, Taberı, c.3, s. 34, Beyhakı, c. 3, s. 339, İbn Esîr, c.2, s. 171, Zehebı, s.193, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 73, Heysemı, c. 6, s. 128, İbn Haldun, c. 2, ks.2, s. 27.
[133] İbn Habıta, Kitâbu'l-muhabber, s. 118, Kastalânî, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 134, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 452.

[134] Vâkidî, Megâzî, c. 1, s. 347, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 52, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 1 09, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 42, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1511, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 375, Taberî, Târih, c. 3, s. 34, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c.3, s. 342, İbn EsiY, Kâmil, c. 2, s. 171, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 44, Zehebî, Megâzî, s. 194, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 71, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 126.
[135] İbn İshak, İbnHişam, Sîre, c.3, s. 194, Vâkıdî, c. 1, s. 347, İbn Sa'd, c. 2, s. 52, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 109, Buhârî, c.5,s. 42, Müslim, c. 3, s. 1511, Belâzurî,c. 1, s. 375, Taberî, c. 3, s. 34, Beyhakî, c. 3, s. 339, 343, İbn Esîr, c. 2, s. 171, İbn Seyyid, c. 2, s. 44, Zehebî, s. 193-194, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 71 , 73, Heysemî, c. 6, s. 126, 128.
[136] İbn Habîb, Kitâbu'l-muhabber, s. 118, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 452.
[137] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 347, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 127.
[138] İbn İshak, İbn Hişam, c.3, s. 194, Vâkıdî, c. 1, s. 347, Taberî, c. 3, s. 34, Beyhakî, c. 3, s. 339, İbn Seyyid, c.2, s. 44, Heysemî, c. 6, s. 128.
[139] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 347.
[140] Kastalâni, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 133.
[141] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 347, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 453.
[142] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 194, Vâkıdî, c.1 , s. 347.
[143] Taberî, Târih, c.3, s. 36.
[144] Ahmed b. Hanbel, c.3, s. 210, Buharı, c. 3, s. 204, Zehebı, s. 195.
[145] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 342.
[146] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 210, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 204, Zehebî, Megâzî, s. 195.
[147] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 473, Zehebî, Megâzî, s. 195.
[148] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 210, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 204, Taberî, Târih, c. 3, s. 36, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 346, İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 473, Zehebî, Megâzî, s. 195.
[149] Taberî, Târih, c.3, s. 36, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 452.
[150] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.3, s. 194, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 347, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c.2, s. 52, Beyhakî, Delâil, c.3, s. 339, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 171, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c.2, s. 44, Zehebî, s. 193, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c.6, s. 128, İbn Haldun, Târih, c. 2,ks. 2, s. 28, Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 7, s. 19.
[151] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 210, Buhârî, c. 3, s. 204, c. 5, s. 43, Beyhakî, c. 3, s. 347, Zehebî, s. 195, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 72.
*** Zührî, Megâzî, s. 95, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 383-384, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 43, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 72.**
[152] Zührî, Megâzî, s. 95, Abdurrezzak, M usannef, c. 5, s. 383-384, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 210, Buhârî, c. 3, s. 204, c. 5, s. 43, Beyhakî, c. 3, s. 347, 349, Zehebî, s. 195-196, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 72.
[153] Zührî, Megâzî, s. 95, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 383-384, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 43, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 72.
[154] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 348.
[155] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c. 3, s. 194, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 347, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 52, Taberî, Târih, c. 3, s. 34, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 339, İbn Esîr, Kâmil, c.2, s. 171, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 44, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 73, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 128, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 28.

[156] Taberî, Târih, c. 3, s. 34, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 339-340, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 171, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 44, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 73, Heysemî, c. 6, s. 128.
[157] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 194, Vâkıdî, c. 1, s. 347, İbn Sa'd, c. 2, s. 52, Taberî, c.3, s. 34, Beyhakî, c. 3, s. 340, İbn Esîr, c.2, s. 171, İbn Seyyid, c. 2, s. 44, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 73, Heysemî, c. 6, s. 128, İbn Haldun, c.2, ks. 2, s. 28, Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 7, s. 19.
[158] İbn İshak, İbn Hişam, c.3, s. 194, İbn Sa'd, c. 2, s. 52, Taberî, c. 3, s. 34, Beyhakî, c. 3, s. 340, İbn Esîr, c. 2, s. 171 , Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 73, Heysemî, c. 6, s. 128, İbn Haldun, c.2, ks.2, s. 28, Aynî, c. 7, s. 19.
[159] Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 340, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1351, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 73.
[160] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 194, Vâkıdî, c. 1, s. 347, İbn Sa'd, c.2, s. 52, Taberî, c. 3, s. 34, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1450-1451, Beyhakî, c.3, s. 340, İbn Esir, c.2, s. 171, İbn Seyyid, c. 2, s. 44, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 73, Heysemî, c. 6, s. 128.
[161] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 41.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/256-259.
[162] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 352, Ibn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 378, Ibn Abdilberr, Istiâb, c. 3, s. 1064-1065, Ibn Esîr, Usdu'l-gâbe, C.4.S.26.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/259-260.
[163] İbn İshak. İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 196, Taberî, Târih, c. 3,s. 35.
[164] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 349, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüwe, c. 2, s. 514.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/260.
[165] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 52, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 47, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 127.
[166] İbn İshak. İbnHişam, c. 3, s. 194, Vâkıdî, c. 1, s. 348, İbn Sa'd.c. 2, s. 52, Taberî, c. 3, s. 34, Beyhakî.Delâilü'n-nübüvvıe, c. 3, s. 340, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 171, İbn Seyyid, Uyûnu' l-eser, c. 2, s. 44, Zehebî, Megâzî, s. 193, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 73, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 128, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 28, B. Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 7, s. 19.
[167] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/260-261.
[168] Vâkidi, Megâzî, c. 1, s. 348, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 52.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/261.
[169] Buhârî, Sahîh,c.3, s. 204.
[170] Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 111 , Beyhakî, Delâilü'n-nübüvye, c. 3, s. 344, Suyûtî, Hasâisu'l-kübrâ, c. 1, s. 556.
[171] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 195-196, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 349,Taberî, Târih, c. 3, s. 35, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 341, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 45, Zehebî, Megâzî, s. 193, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 73, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 129.
[172] Zührî, Megâzî, s. 95, *Akı*duırezzak, Musannef, c. 5, s. 384, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 54, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 137, Müslim , Sahîh, c. 1, s. 469, Beyhakî, c. 3, s. 349, İbn Seyyid, c. 2, s. 47.
[173] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 514-515, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 109, Buhârî, c. 5, s. 41 42, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1511.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/261-262.

[174] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c. 3, s. 1 94-1 95, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 348-349, Taberî, Târih, c. 3, s. 34, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 340, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 122, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 44, Zehebî Megâzî, s. 193, Ebu'l-Fidâ, el -B idâye ve'n-nihâ ye, c. 4, s. 73, Heysemî, Mecmaau'z-zevâi d, c. 6, s. 1 28-1 29.**
[175] **Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 342.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/262-263.
[176] **Vâkidi, Megâzi, c. 1, s. 3 48-3 49, Ebu Nuaym , Delâil ü'n-nübü vve, c. 2, s. 513, Beyhakî, Delâil ü'n-nübü vve, c. 3, s. 353, Suyûtî, Hasâisu'l-kübrâ, c. 1, s. 556.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/263.
[177] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 197, Taberî, Târih, c. 3, s. 35-36, Beyhakî, Delâil., c. 3, s. 3, s. 341, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 45, Zehebî, Megâzî, s. 193, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 74, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 129.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/264.
[178] **Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 349, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 53, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 451 .**
[179] **Zührî, Megâzî, s. 95, Abduırezzak, Musannef, c. 5, s. 384, Vâkıdî, Megâzî, c. 1 , s. 349, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 53,d b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 109, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 42, Müslim, Sahîh, c. 1, s. 468-469, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 348, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 2, s. 47, Zehebî, Megâzî, s. 195, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 72.**
[180] **Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 68.**
[181] **Buhârî. Sahih. c. 5. s. 44.**
[182] **M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/264.**
[183] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 93-94, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 333, İbn Seyyid, Uvûnu'l-eser, c. 2, s. 112, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 69, Suyûtî, Hasâisu'l-kübrâ, c. 1, s. 553.**
[184] **Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 333, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 112, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 49, Suyûtî, Hasâisu'l-kübrâ, c. 1.S.553.**
[185] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 94, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 333-334, İbn Seyyid, c. 2, s. 112, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 69.**
[186] **Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 334, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 69.**
[187] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 94, Beyhakî, c. 3, s. 334, İbn Seyyid, c. 2, s. 112, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 49, Suyûtî, Hasâisu'l-kübrâ, c.1, s. 553-554.**
[188] **Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 334, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 69, Suyûtî, Hasâisu'l-kübrâ, c. 1, s. 554.**
[189] **Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 334, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 69.**
[190] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 94, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 2, s. 112, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 69.**
[191] **Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 334, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 69.**
[192] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 94, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 334, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 112, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 69.**
[193] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 94, Beyhakî, c. 3, s. 334, İbn Seyyid, c. 2, s. 112, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 69, Suyûtî, Hasâisu'l-kübrâ, c.1, s. 554.**
[194] **Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 334, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 69, Suyûtî, Hasâisu'l-kübrâ, c. 1, s. 554.**
[195] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 94, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 21 3.**

[196] Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 334, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 69, Suyûtî, Hasâisu'l-kübrâ, c. 1, s. 554.
[197] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/264-267.
[198] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 458, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 160.
[199] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 458, Halebî, İnsânu'l-uyün, c. 3, s. 161 .
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/267-268.
[200] İbn Hişam. Sîre.c. 4, s. 282, Taberî, Târih, c. 3, s. 32, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 169.
[201] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 94, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 335, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 112, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 70.
[202] 196.İbn İshak,İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 282, İbn Sa'd, c. 2, s. 94, Taberî, Târih, c. 3, s. 32, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 335, İbn Esîr, c. 2, s. 169, İbn Seyyid, c. 2, s. 112, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 70.
*** Cebbar b. Sahr (İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 282) veya Seleme b. Eşlem (İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 293).**
*** Muaviye b. Ebu Süfyan, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 94).**
*** Gerçekten de, Amr. B. Ümeyye, Cahiliye devrinde elinden her kötülük gelen cin gibi bir adamdı. (Taberi Tarih, c. 3, s. 32).**
*** Ebu Süfyan da, bunu söyleyenler arasında idi (E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 70).**
[203] Taberî, Târih, c. 3, s. 32.
[204] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 283.
[205] Taberî, Târih, c. 3, s. 32, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3,s. 336, İbn Esîr, Kâmil, c. 2,s. 170 , Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 70.
[206] Taberî, Târih, c. 3, s. 32, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 336, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 170, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 70.
[207] Taberî, Târih, c. 3, s. 32, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 336, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 170, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 70.
[208] Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 213, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 70.
[209] Taberî, Târih, c. 3, s. 31, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 332, İbn Esîr, c. 2, s. 1 70, Zehebî, Megâzî, s. 191 , Ebu'l-Fidâ, c.4, s. 67.
[210] Taberî, Târih, c. 3, s. 32-33, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 336-337, İbn Esîr, Kâm il, c. 2, s. 170.
[211] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 4, s. 283.
[212] Taberî, Tâ rîh, c. 3, s. 33, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 336-337, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 170, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 70-71 , Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 459.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/268-273.
[213] Buhârî , Sahih, c. 3, s. 1 99, Nesâf, Sünen, c. 6, s. 244.
[214] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 373, 391, Nesâf, Sünen, c. 6, s. 246.
[215] Buhân, Sahîh, c. 3, s. 21, Nesâf, Sünen, c. 6, s. 245.
[216] Buhârî,Sahîh,c.3, s. 84, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 119, İbnMâce, Sünen, c. 2, s. 813.
[217] Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 199.
[218] Buhân , Sahîh, c. 3, s. 84, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 119, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 813-814.
[219] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 391, Nesâf, Sünen, c. 6, s. 246.

[220] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 373.
[221] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 373, 391.
[222] Buhân, Sahih, c. 3, s. 21-22, Nesâf, Sünen, c. 6, s. 245.
[223] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 373.
[224] Buhân, Sahih, c. 3, s. 199.
[225] Buhân, Sahîh, c. 3, s. 21-22, Nesâf, Sünen, c. 6, s. 245.
[226] Buhân, Sahîh, c. 3, s. 1 99.
[227] Buhân, Sahîh, c. 3, s. 84.
[228] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 373.
[229] Buhân, Sahîh, c. 3, s. 84, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 814.
[230] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 373.
[231] Buhân. Sahih. c. 3. s. 1 38.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/273-276.

BENÎ NADÎR YAHUDİLERİ MEDİNE'DEN SÜRÜLÜYOR

Benî Nadîr Yahudilerinin Medine'den Sürülme Sebepleri

1- Kureyş müşrikleri, Medine'deki Benî Nadîr Yahudilerine, Bedir savaşından sonra bir yazı göndererek, onda:
"Sizler silah ve kale sahibi bir toplumsunuz.
Siz bizim adamımızı yanınızda barındırmış, korumuş bulunuyorsunuz!
Andolsun ki; siz ya onunla çarpışırsınız, ya da biz size şöyle şöyle yaparız da, bizim ile kadınlarınızın ayak bilezikleri arasına birşey giremez!" dediler.
Benî Nadîr Yahudileri, bu yazıyı alınca, Peygamberimiz Aleyhisselama suikast düzenlemeye karar vererek:
"Sahabilerinden otuz kişi çıksın, bizim bilginlerimizden de otuz kişi çıksın! Seninle bizim aramızdaki filan yerde buluşulsun! Bilginlerimiz seni dinlesinler.
Eğer onlar seni doğrular, sana iman ederlerse, hepimiz sana iman ederiz!" diye haber gönderdiler.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam otuz sahabisiyle birlikte istenilen yere gitti.
Benî Nadîr Yahudileri de, otuz bilginleri ile oraya geldiler.
Peygamberimizi Aleyhisselamı, önünde ölmeyi göze almış, ölmeyi özleyen otuz sahabisinin içinde görür görmez, menfur emellerini gerçekleştiremeyeceklerini anladılar ve:
"İki taraftan, otuzardan altmış kişi! Aramızda nasıl söz birliği olabilecek?!
En iyisi; sen ashabından üç kişi çıkar, biz de bilginlerimizden üç kişi çıkaralım.
Bilginlerimiz seni dinlesinler.
Eğer onlar sana iman ederlerse, hepimiz sana iman ederiz! Seni doğrularız!" dediler.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam üç sahabisiyle birlikte Benî Nadîr Yahudilerinin yurduna doğru hareket etti.
Benî Nadîr Yahudilerinin temsilcileri, Peygamberimiz Aleyhisselamı öldürmek için yanlarına hançer almışlardı!
Fakat, Benî Nadîr Yahudilerinden iyi halli, hayır öğütlü bir kadın, Müslüman olan kardeşinin oğluna gidip, Benî Nadîr Yahudilerinin bu menfur emellerini haber verdi.
O da, Benî Nadîr Yahudilerinin yurduna varmadan Peygamberimiz Aleyhisselama yetişip bunu haber verince, Peygamberimiz Aleyhisselam oradan geri döndü.[1]
2- Amr b. Ümeyye Bi'r-i Maûne'de İslâm irşad birliğini Âmir oğullarının şehit ettiklerini sanarak onlar
dan öç almak maksadıyla Âmirîlerden iki kişiyi öldürmüştü ki, onların diyetlerinin ödenmesi gerekiyordu.
Çünkü, onlar Medine'ye gelerek Peygamberimiz Aleyhisselamla görüşmüşler, Peygamberimiz Aleyhisselam da onlara eman ve dokunulmazlık taahhüdünde bulunmuştu.[2]
Benî Nadîr Yahudileri, Benî Âmirlerin de müttefiki idiler.[3]
Medine'de yapılan umumî muahedeye göre de, bütün Medineli Yahudiler diyet ödeme halinde Peygamberimiz Aleyhisselama yardım etmekle mükellef bulunuyorlardı .[4]
Bunun için, Peygamberimiz Aleyhisselam; Medine'ye hicretinin otuzyedinci ayının başında, Rebiülevvel ayında, Cumartesi günü, yanında Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Ali.Zübeyrb. Avvam, Talha, Sa'd b. Muaz, Useyd b. Hudayr ve Sa'd b. Ubâde olduğu halde Küba mescidine gidip orada namaz kıldıktan sonra, Benî Nadîr Yahudilerinin yurduna gitti.

Onları toplantı yerlerinde buldu, yanlarına oturdu.[5]
Benî Nadîr Yahudileri:
"Olur ey Ebu'l-Kasım![6] İstediğin yardımı yaparız![7] Sen hele bir otur bakalım. Biz sana yemek yedirelim.[8] Senin için bir derlenip toparlanalım" dediler.[9]
Peygamberimiz Aleyhisselam; Benî Nadîr Yahudilerinin evlerinden bir evin duvarının dibine oturdu.[10]
Hz. Ebu Bekir Peygamberimiz Aleyhisselamın sağına, Hz. Ömer soluna, Hz. Ali de önüne oturdu.[11]
O sırada, Benî Nadîr Yahudileri bir tenhaya çekilip Peygamberimiz Aleyhisselamı öldürmeyi aralarında konuştular ve:
"Siz onu şu bulunduğu halden daha elverişli bir halde asla bulamazsınız!
Hemen şu evin damına çıkarak onun üzerine bir kaya atıp ondan bizi kurtaracak, rahata kavuşturacak kim var?" dediler.[12]
Huyey b. Ahtab da:
"Ey Yahudi topluluğu! Muhammed, ashabından on kişiyi bile bulmayan kimselerle yanınıza gelmiş bulunuyor.
Şimdi şu evin dibinde bulunduğu sırada damdan bir kaya parçasını bırakın, kendisini öldürün!
O öldürülünce, Kureyşlilerden, onun yanına gelip katılmış olan yakın sahabileri dağılır giderler!
Evs ve Hazrec'den, şurada müttefikleriniz olan kişiler kalır, bir gün gelir, onlara da istediğinizi yaparsınız!" dedi.[13]
Benî Nadîr Yahudilerinden biri olan[14] Amr b. Cahhaş b. Ka'b:[15]
"Bu iş için ben varım[16] Ben hemen evin damına çıkar, onun üzerine kaya parçasını atar, bırakırım!" dedi.[17]

Sellâm b. Mişkem'in Benî Nadîr Yahudilerini Uyarışı

Yahudi bilginlerinden Sellâm b. Mişketm:
"Ey kavmim! Gelin, bu sefer bana itaat edip sözümü dinleyin de, tek, bütün devir boyunca bana karşı gelin! Vallahi siz böyle bir işe kalkışacak olursanız, bu ona vahiyle bildirilir! Biz bununla ancak kendimize yazık etmiş oluruz. Hem bu, onlarla bizim aramızdaki muahedeyi de bozar. Sakın böyle birşey yapmayın! Vallahi, eğer böyle birşey yapmaya kalkışacak olursanız, Yahudilerin köklerinin kazınmasını ve Müslümanların dini olan İslâmiyetin de yükselip Kıyamete kadar ayakta durmasını istemiş olursunuz!" dedi.[18]
O sırada, Peygamberimiz Aleyhisselamın üzerine atılmak üzere, büyük bir kaya parçası hazırlandı.[19]
Amr b. Cahhaş; içlerinde Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Ali'nin de bulunduğu bir topluluk arasında bulunduğu sırada Peygamberimiz Aleyhisselamın üzerine bu kaya parçasını atmak için evin damına çıktı.
Cebrail Aleyhisselam Benî Nadîr Yahudilerinin yapmayı tasarladıkları suikast haberini getirince, Peygamberimiz Aleyhisselam oturduğu yerden[20] acele bir haceti için davranır gibi kalkıverip, sezdirmeden Medine'nin yolunu tuttu.[21]
Peygamberimiz Aleyhisselam, oradan ayrılırken de, ashabına:
"Ben gelinceye kadar yerinizden ayrılmayın!" buyurdu.[22]
Ashab; Peygamberimiz Aleyhisselamın ihtiyacını gidermek için kalktığını sanarak bir müddet konuştular, durdular.[23]
Fakat, Peygamberimiz Aleyhisselamın dönüşü gecikince, kendisini aramaya kalktılar. Medine'den gelen bir adama rastlayıp sordular.
Adam Peygamberimiz Aleyhisselamı Medine'nin içinde gördüğünü söyleyince, oradan ayrılıp hemen Medine'ye geldiler.[24]
Mescidde oturduğu sırada, Peygamberimiz Aleyhisselamla buluştular.[25]
Hz. Ebu Bekir:
"Yâ Rasûlallah! Sen hemen kalkıp gittin, sebebini anlayamadık?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Yahudiler beni öldürmeyi tasarladılar!
Allah bana bunu haber verince, kalktım!" buyurdu.[26]
Yahudilerin kendisine ne yapmak istediklerini haber verdi ve Benî Nadîr Yahudileriyle çarpışmak için hazırlanmalarını emir buyurdu.[27]
Benî Nadîr Yahudileri ise:
"Ebu'l-Kasım nerede tutulup kaldı ki?!" diyerek söylenmeye başladılar.[28]
Huyey b. Ahtab:
"Ebu'l-Kasım acele etti. Halbuki biz onun dileğini yerine getirecek, kendisine yemek de yedirecektik!" dedi.[29]

Kinane b. Suriya'nın Benî Nadîr Yahudilerini Uyarışı ve Öğütleyişi

Kinane b. Suriya, Yahudilere:
"Muhammed'in ne için kalkıp gittiğini biliyor musunuz?" diye sordu.
Yahudiler
"Hayır! Vallahi biz bilmiyoruz! Sen biliyor musun?" dediler.
Kinane:
"Evet, biliyorum. Tevrat'a andolsun ki; ben, sizin tasarladığınız suikastın Muhammed'e haber verildiğini biliyorum!
Siz kendinizi boşuna aldatmayın. Vallahi, o Resûlullahtır!
O ancak sizin tasarladığınız suikast kendisine haber verilince kalkıp gitti! Hiç şüphesiz, o peygamberlerin sonuncusudur.
Siz onun Harun oğulları soyundan gelmesini umuyordunuz. Allah ise, dilediğinden seçip gönderdi.
Biz Tevrat dersimizde en son gelecek olan 'O Peygamberin doğum yeri Mekke'dir. Hicret yurdu Yesrib (Medine)'dir' diye hiç değiştirmeden yazmışızdır.
O gelecek peygamberin sıfatı da, buna tamamıyla uymaktadır. Kitabımızdakine bir harf bile aykırılığı yoktur.
Ondan önce sizinle çarpışan kimse olmayacaktır.
Ben sizin eşyalarınızı develere yükleyip göç ettiğinizi, çocuklarınızın feryatlarını, mallarınızı, evlerinizi barklarınızı arkanızda bırakarak gittiğinizi görür gibi oluyorum!
Halbuki, sizin şeref ve itibarınız ancak bırakıp gideceğiniz şeylerledir!
Gelin! Siz iki hususta bana itaat edip sözümü dinleyin! Üçüncüsünde hayır yoktur!" dedi.
Benî Nadîr Yahudileri:
"Nedir o hususlar?" diye sordular.
Kinane:
"Müslüman olmanız, Muhammed'in ashabı arasına girmenizdir.
Bu suretle mallarınızı ve evlatlarınızı emniyet ve selamete kavuşturmuş olur, Peygamberin sahabilerinin yükseklerinden olmuş bulunursunuz!
Mallarınız, servetiniz ellerinizde kalır, yurdunuzdan, yuvanızdan da sürülüp çıkarılmazsınız!" dedi.
Benî Nadîr Yahudileri:
"Biz Tevrat'tan ve Musa'nın ahdinden asla ayrılmayız!" dediler
Kinane:
"O size Yurdumdan çıkıp gidiniz![1] diye de haber gönderecektir!" dedi.
Benî Nadîr Yahudileri:
"Evet!" dediler.
Kinane:
"O zaman, size orada ne kan dökmek, ne de mala sahip olmak helâl olmaz. Elinizde kalan mallarınızı ise, isterseniz satarsınız, isterseniz elinizde tutarsınız!" dedi.
Benî Nadîr Yahudileri:
"İşte, bu ne güzeldir!" dediler.
Kinane:
"Fakat, vallahi, bana bundan başkası hayırlıdır.

Vallahi, ben sizin en çok kınanacak, yerilecek kişiniz olmasaydım, Müslüman olurdum!" dedi.[30]
Sellâm b. Mişkem de, onlara:
"Siz bu işe teşebbüs ettiğiniz zaman, ben hoşlanmamıştım.
O bize 'Yurdumdan çıkıp gidiniz!' diye haber gönderdiği zaman, ey Huyey! Arbk onun sözünün sonucunu bekleme! Yurdundan çıkmayı nimet bil, yurdundan çık, git!" dedi.
H uyey:
"Öyle yapacağım, çıkıp gideceğim!" dedi.[31]

Benî Nadîr Yahudilerine Medine'yi Terketmelerinin Emredilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Benî Nadîr Yahudilerinin yurdundan Medine'ye dönünce:
"Muhammed b. Mesleme'yi bana çağırınız!" buyurdu.[32]
Muhammed b. Mesleme gelince:
"Sen Benî Nadîr Yahudilerine git! Onlara:
'Resûlullah Aleyhisselam, beni size 'Beldemden çıkıp gidiniz![33] Artık burada benimle birlikte oturmayınız! Siz, bana suikast için, düşünülmeyecek şeyi düşündünüz, tasarlanmayacak şeyi tasarladınız! Size on gün mühlet veriyorum! Bu müddetten sonra buralarda sizlerden kim görülürse, onun boynunu vururum!' diyeyim diye gönderdi' de!" buyurdu.[34]
Muhammed b. Mesleme, Benî Nadîr Yahudilerinin yanına vardı ve:
"Resûlullah Aleyhisselam beni size birelçilikle gönderdi.
Fakat, ben sizin bildiğiniz birşeyi size hatırlatmadıkça bu elçiliği size anmayacağım!
Mûsâ Aleyhisselama Tevrat'ı indirmiş olan Allah aşkına doğru söyleyin!
Muhammed Aleyhisselam peygamber gönderilmeden önce, Tevrat önünüzde iken, size geldiğim ve şu meclisinizde bana Yahudilik teklif ettiğiniz zaman 'Vallahi ben Yahudi olmam!' dediğimde, siz de bana:
'Dinimize girmekten seni men eden nedir? Yahudi dininden başka din yoktur! Senin aradığın, istediğin, duyduğun, işittiğin hanif dininin tıpkı sı dır o! Ebu Âmir Rahib de hanif din üzere değildir!
Size gelecek peygamber, hem şeriat sahibidir, hem savaşçıdır! Onun gözlerinde biraz kırmızılık vardır. Kendisi Yemen tarafından gelecek, deveye binecek, ihrama bürünecek, az etli kemiğe bile kanaat edecek, kılıcı boynunda asılı bulunacak, kendisinde başka nişan ve alâmet bulunmayacak; konuştuğu zaman, hikmetli, yerli yerince konuşacak; vallahi, şu yurdunuzda çarpışmalar, ölenlerin elbiselerini soymalar, burunlarını, kulaklarını kesmeler... olacaktır!' demediniz miydi?" dedi.
Benî Nadîr Yahudileri:
"Allah hakkı için, evet! Biz sana bunları söylemiştik, ama geleceğini sana haber vermiş olduğumuz peygamber bu değildir!" dediler.
Muhammed b. Mesleme, söyleyeceğini söyleyip bitirdikten sonra, onlara:
"Resûlullah Aleyhisselam beni size gönderdi ve:
'Siz, aranızdaki ahdi, anlaşmayı bozdunuz ve beni öldürmeye teşebbüs ettiniz!' diyor" dedi.
Bu hususta aralarında neler konuştuklarını ve en sonunda Amr b. Cahhaş'ın kayayı Resûlullah Aleyhisselamın üzerine bırakmak için evin damına çıktığını haber verince, sustular, tek kelime bile konuşamadılar.
Muhammed b. Mesleme, sözlerine devamla:
"Resûlullah Aleyhisselam, size:
'Artık yurdum dan çıkıp gidiniz!
Size on gün mühlet veriyorum.!
Bundan sonra buralarda kim görülürse, boynunu vururum!' buyuruyor" dedi.[35]
Benî Nadîr Yahudileri:
"Ey Muhammed b. Mesleme! Bize Evs kabilesinden bir kimsenin böyle çetin bir haber getireceğini hiç ummuyor, sanmıyorduk!" dediler.

Muhammed b. Mesleme:
"Kalbler değişti. İslâmiyet eski ahidleri ortadan kaldırdı, yok etti" dedi.
Benî Nadîr Yahudileri:
"Biz de, göçü yükleriz!" dediler.[36]

Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün Benî Nadîr Yahudilerini Direnmeye Teşvik Edişi

Benî Nadîr Yahudileri, birkaç gün içinde yol hazırlığına başladılar.
Zülcedr melasında bulunan binek develerini getirtmek için adam gönderdiler.
Eşca[1] kabilesi halkından da, develer kiraladılar.
Onların böyle hazırlanmakta oldukları sırada, münafıkların başı Abdullah b. Übeyy b. Selûl, onlara, adamlarından Süveyd ile Dâis'i gönderdi.
Bunlar, Nadîr oğulları Yahudilerine gidip:
"Abdullah b. Übeyy, size:
'Sakın yurdunuzu ve mallarınızı bırakıp gitmeyiniz! Kalenizde oturunuz!
Benim yanımda bulunan kavmimden ve başka Araplardan iki bin kişi sizinle birlikte kalenize girecekler, hepsi ölmeyi göze alacaklardır!
Kurayza oğulları Yahudileri de size yardım ederler, sizi bırakmazlar!
Gatafan'dan olan müttefikleriniz de size yardım ederler![1] diyor" dediler.[37]
Abdullah b. Übeyy b. Selûl, Benî Nadîr Yahudi leriyle Peygamberimiz Aleyhisselam arasında çarpışma olmasını çok istiyor, Huyey b. Ahtab'a haber gönderip onu çarpışmaya teşvik etmekten geri durmuyordu.
Huyey b. Ahtab da, onun sözüne aldanarak:
"'Bizim yurdumuzu ve mallarımızı bırakıp gitmeyeceğimizi bilsin, elinden geleni geri koymasın,yapsın!' diye Muhammed'e haber gönderirim.
Kalelerimizi onarır, içlerine gireriz.
Büyük kapı ve sokakları tutarız.
Kalelerimize taş taşırız.
Yanımızda bir yıl yetecek kadaryiyeceğimiz de var!
Kal elerim izdeki suyumuzun da kesilmesinden korkumuz yok!
Muhammed bizi bir yıl muhasara etmeyi göze alabilir mi? Bunu göze alamaz!" dedi .[38]
Kardeşi Cüdeyy b. Ahtab'ı Peygamberimiz Aleyhisselama gönderdi ve:
"Biz yurdumuzdan çıkıp gitmeyeceğiz, elinden geleni yap, geri bırakma!" dedirtti.[39]

Sellâm b. Mişkem'in Huyey'e Tehditte ve Uyarıda Bulunuşu

Benî Nadîr Yahudilerinin bilginlerinden Sellâm b. Mişkem:
"Ey H uyey! Vallahi, hiç şüphesiz, nefsin seni boş şeylerle aldatıyor, gurura ve kuruntuya düşürüyor!
Eğer sen değersiz görüşünde ısrar edecek olursan, bana uyanlarla birlikte senden ayrılırım!
Yapma ey Huyey! Vallahi, hiç şüphesiz, sen de bilirsin, seninle birlikte olanlar da bilirler ve hepimiz biliriz ki; Muhammed, Resûlullahtır!
Onun vasıfları da, yanımızdaki kitablarda mevcuttur!
Ona tâbi olmayışımız, onu kıskandığımızdan, son peygamberin Harun oğulları arasından çıkmasını ummamızdandır!
Gel, bize verilen emanı kabul edelim ve yurdundan çıkıp gidelim!
Sen, benim suikast husundaki karşı görüşüme muhalefet ettiğini de biliyorsun.
Emanı kabul edip gidersen, mahsul zamanı geliriz veya bizden bazı kimseler gelir, mahsulü satar veya dilediği gibi hareket eder, sonra yanımıza döner.
Sanki yurdumuzdan hiç çıkmamış gibi oluruz. Mülklerimiz, ellerimizde kalmış olur.
Bence, kavmimizin şeref ve itibarı, mallarımız ve üzüm bağlarımızladır.
Mallarımız ellerimizden çıkıp gitti mi, başka Yahudiler gibi, biz de zillet ve idama mahkûm oluruz!
Muhammed üzerimize yürürse, bizi bir günde şu kalelerimizde kuşatır!" dedi.
Huyey b. Ahtab:
"Muhammed kat'iyyen bizi kuşatamaz!
Bize mağlup olur, bizi yenmeye fırsat bulamayarak döner, gider!
Bana Abdullah b. Übeyy b. Selûl, hiç göremeyeceğin, düşünemeyeceğin şeyler va'detti!" dedi.
S el lam b. Mişkem:
"Übeyy'in oğlunun sözü birşey değildir.
Übeyy'in oğlu, seni ancak helak uçurumuna sürüklemek, bizi Muhammed'le harbe tutuşturmak ister!
O, seni harbe tutuşturduktan sonra, evine çekilip oturur, seni kendi haline bırakır!
Ka'b b. Esed'den yardım elde etme isteğine Ka'b yanaşmadı ve:
'Ben sağken, Kurayza oğullarından hiç kimse aradaki muahedeyi bozamaz![1] dedi ve somurttu.
Übeyy'in oğlu, müttefiklerinden Kaynuka oğullarına da, sana yaptığı vaad gibi vaadlerde bulun-m ustu.
Onlar Muhammed'le aralarındaki muahedeyi bozup savaşa kalkışınca, kalelerinde kuşatıldılar. Übeyy'in oğlundan yardım bekleyip durdular.
O ise, evine çekilip oturdu!
Muhammed de, Kaynuka oğullarının üzerine yürüdü. Onları kalelerinden indirinceye kadar kuşattı.
Übeyy'in oğlu bu müttefiklerine bir yardımda bulunamadı.
O kadar halktan hiçbir kimse de, onları Muhammed'e karşı koruyamadı.
Übeyy'in oğlu ne Yahudi dininde bulunan bir Yahudidir, ne Muhammed'in, hatta ne de kendi kavminin dinindedir!

Onun söylediği söz, nasıl kabul edilebilir?!" dedi.
Huyey b. Ahtab:
"Nefsim, Muhammed'e düşmanlıktan ve onunla çarpışmaktan başkasına yanaşmıyor!" dedi.
Sellâm:
"Vallahi, bu tutum, yurdumuzdan sürülmemize, mallarımızın elimizden gitmesine, şerefimizin kaybolmasına, nesil ve zü niyetlerim izin öldürülmesine ve esir edilmesine sebep olur!" dedi.
Huyey b. Ahtab, Peygamberimiz Aleyhisselamla savaşmaktan başkasına yanaşmadı.
Ebu'l-Hukayk'ın kıt akıllı oğlu Sarük (Sazük):
"Ey Huyey! Sen uğursuz bir adamsın! Nadir oğullarını helak edeceksin!" dedi.
Huyey, kızdı ve:
"Biz yurdumuzdan ve mallanmızdan ayrılmayacağız! Sen ne yapabilirsen yap!" demek üzere, kardeşi Cüdeyy b. Ahtab'ı Peygamberimiz Aleyhisselama gönderdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam ashabıyla otururken Cüdeyy b. Ahtab gelip söyleyeceğini söyleyince, Peygamberimiz Aleyhisselam tekbir getirdi.
Müslümanlar da, Peygamberimiz Aleyhisselamın tekbirine uyarak, tekbir getirdiler.
Cüdeyy b. Ahtab, hemen oradan ayrılıp, durumu habervermek üzere, evinde müttefiklerinden bazı kimselerle oturduğu sırada Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün yanına varmıştı ki, Peygamberimiz Aleyhisselamın münâdisi Benî Nadîr Yahudilerinin üzerine yürüneceğinin İslâm mücahidlerine emir buyurulduğunu seslenerek duyurmaya başlamıştı.
Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün oğlu Abdullah, hemen sırtına zırh gömleğini giyinip kılıcını eline alarak dışarı çıktı.
Cüdeyy b. Ahtab; Abdullah b. Übeyy'in böyle evinin bir köşesinde rahatça oturduğunu ve oğlunun Benî Nadîrierle savaşmak üzere silahlandığını görünce, onun kendilerine yardım edeceğinden umudunu kesti, Huyey b. Ahtab'ın yanına döndü.
Huyey b. Ahtab, ona:
"Arkadan da ne haber var?" diye sordu.
Cüdeyy:
"Şer var! Ben senin kendisine söylememi istediğin şeyi haber verince, Muhammed tekbir getirdi, bizimle harb edeceğini söyledi" dedi ve Abdullah b. Übeyy b. Selûl'de bir hayır görmediğini, onun "Ben sizinle birlikte kalelerinize girmeleri için müttefiklerime haber salarım" demekle yetindiğini haber verdi.[40]

Benî Nadîr Yahudilerinin Kalelerinde Kuşatılışı

Peygamberimiz Aleyhisselam; Benî Nadfr Yahudileriyle hattı etmek üzere hemen hazırlanmalarını İslâm mücahidlerine emretti.[41]

Hicretin dördüncü yılında,[42] Rebiülevvel ayında[43] Rebiülevvel'in onikisinde, Salı günü,[44] Medine'de yerine İbn Ümmi Mektum'u vekil bırakarak[45] Benî Nadîr Yahudilerini Medine'nin ağaçlık bir nahiyesinde, Hatma oğulları makberesi yakınında bulunan yurtlarında,[46] kendileri evlerine ve kalelerine sığınmış oldukları halde, kuşattı.[47]

Peygamberimiz Aleyhisselam ikindi namazını Benî Nadîr Yahudilerinin bağ ve hurmalıkları arasındaki meydanda kıldı.

Benî Nadîr Yahudileri, yanlarında oklar ve taşlar bulunduğu halde, kalelerinin duvarları üzerine dikildiler.[48]

Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:

"Siz, benimle yeni bir muahede yapmadıkça, benim katımda güvenilir ve güvencede değilsiniz!" buy urdu.[49]

Benî Nadîr Yahudileri, Peygamberimiz Aleyhisselamla muahede yapmaya yanaşmadılar.

Peygamberimiz Aleyhisselam, o gün, onlarla savaştı.

Ertesi günü sabahleyin, Benî Nadîr Yahudilerini kuşatmayı bırakıp Benî Kurayza Yahudilerinin üzerine yürüdü ve kendilerini muahedeye davet etti.

Benî Kurayza Yahudileri muahede yaptıkları zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam, onları bırakıp, Benî Nadîr Yahudilerini tekrar kuşattı .[50]

Benî Nadîr Yahudilerine Yapılan Son Teklif

Peygamberimiz Aleyhisselam, Benî Nadir Yahudileri ne:
"Medine'den çıkıp gidiniz!" buyurdu.
Benî Nadîr Yahudileri buna yanaşmadılar ve:
"Ölüm, bize, senin teklif ettiğin şeyden daha kolaydır!" dediler ve çarpışmaya giriştiler. [51]
Yahudilerden bir hayli insan öldürüldü.[52]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Benî Nadîr Yahudileriyle çarpışırken, onların kapı üzerine, ev üzerine çıkıp savaştıklarını, yenilince de bunların arkasına sindiklerini görünce, çarpışma meydanını genişletmek için, duvarları yıktırdı.[53]
Yüce Allah, Resûlünün işini korudu; ona doğru olanı gösterdi. O da, en yakınından başlayarak Yahudi evlerinin birer birer yıkılmasını, hurma ağaçlarının da kesilmesini ve yakılmasını emretti.
Bunun üzerine, Yahudiler, yıkılan evlerinin arkasından çıkıp Müslümanlara mani olma kudret ve cesaretini gösteremediler.
Yüce Allah, Yahudilerin de, onlara yardım vaadinde bulunan münafıkların da kalblerine korku düşürdü.[54]
Benî Nadîr Yahudileri, son evleri yıkılıncaya kadar, münafıklardan ve başkalarından hep yardım bekleyip durdularsa da, Allah onlara yardım vaadinde bulunanların da kalblerine korku düşürdü. Onlar da, vaad ettikleri yardımı yapamadılar.[55]
Hurma ağaçları kesilir ve yakılırken, Yahudiler:
"Ey Muhammedi Sen fesattan nehyetmekte ve onu işleyenleri ayıplamakta ve kınamakta idin. Şimdi onları kesmek ve yakmak nasıl olur?!" diyerek bağırdılar.[56]
Yahudilerin bu sözleri, hurma ağaçlarını kesmek ve yakmak hususunda Müslümanlardan bazılarını tereddüde ve endişeye düşürmüştü.
İbn Abbas'ın bildirdiğine göre; Benî Nadîr Yahudilerinin mevzilendikleri kalelerinden indirilmeleri istenilip hurma ağaçları kesilmeye başlanınca, Müslümanlar:
"Biz hurma ağaçlarından bir kısmını kestik, bir kısmını da bıraktık. Kestiklerimizden dolayı bize ahirette bir ecir, veya kesmeyip bıraktıklarımızdan dolayı bir vebal var mıdır; Resûlullah Aleyhisselamdan soracağız!" dediler.[57]
Abdullah b. Ömer de, bu hususta şöyle der
"Resûlullah Aleyhisselam Benî Nadîrlerin yaş hurma ağaçlarını (harp gereği olarak) yaktırdı ve kesilmesini emretti ki, bu yakılan ve kesilen ağaçlar Benî Nadîrlerin hurmalığı olan Büveyre'de idi."[58]
Bunun üzerine, Yüce Allah, indirdiği âyette:
"Siz hangi hurma ağacını kestinizse veya kökleri üzerinde dikili bıraktınızsa, bu, hep Allah'ın izniyledir ve fâsıkları perişan etmek içindir" buyurdu.[59]
Mü'minlerin duydukları endişeler, böylece giderilmiş oldu.[60]

Benî Nadîr Yahudilerinin Yurtlarını Bırakıp Gitmeleri İçin Eman Dilemeleri

Peygamberimiz Aleyhisselam; Benî Nadîr Yahudilerini onbeş gün,[61] hatta yirmiüç gün,[62] onlara ulaşabildikleri her yende ulaşıncasına sıkı bir kuşatma altında tuttu, onlarla çarpıştı.[63]
Benî Nadîr Yahudileri; münafıklardan da, başkalarından da bekledikleri yardımlardan ümitlerini kestikieri[64] ve birçok hurma ağaçlarının kesilmeye ve yakılmaya başlandığını gördükleri zaman,[65] korktular. Keza, onlara yardım vaad edenler de korktular.[66]
Benî Nadîr Yahudileri:
"Biz, artık yurdundan çıkıp gideceğiz!" dediler.[67]
Yanlarında altın, gümüş ve silah götürmemek, ev eşyalarını develere yükleyerek yurtlarından çıkıp gitmek şartıyla sulh istediler.[68]
İbn Haldun'a göre; Benî Nadîr Yahudilerinin kanlarının dökülmesinden vazgeçilip develere yükleye-bilecekleri mallarıyla sürülmelerini, Abdullah b. Übeyy b. Selûl, Peygamberimiz Aleyhisselamdan dilemiş ve sağlamıştı.[69]
Teklif ve kabul edilen sulh şartlarına göre;
Benî Nadîr Yahudil erinden her üç kişiye bir deve verilecek.[70]
Verilecek develere, -her çeşit harp silahlan, zırh ve miğfer gibi harp eşyası hariç olmak üzere[71] istedikleri ev eşyası ile yiyecek içecek gibi şeyleri,[72] develerin kaldırabilecekleri kadar meta ve malı yükleyip götürebileceklerdi.[73]
Benî Nadîr Yahudileri, Medine'den ayrılacakları zaman, Müslümanların harp gereği olarak yıkmış oldukları evleri dışında kalan evlerini de, kendi elleriyle yıktılar.[74]
Müslümanlar oturmasınlar, yararlanmasınlar diye evlerinin direklerini devirdiler, tavanlarını çöktürdüler.[75] Evlerinin kapılarını, tahtalarını,[76] hatta kapılarının üzerindeki süslü şeyleri bile söküp develere yüklediler.[77]
Ebu'l-Hukayk oğullarının yanlarında pek çok gümüş kaplar götürdükleri görüldü.[78]
Sellâm b. Ebu'l-Hukayk, zinet eşyasını bir deve derisine doldurmuştu.*
"Biz, bunu, dünyayı alçaltmak ve yükseltmek için hazırladık!
Burada hurma bahçelerimizi bıraktıksa, Hayber'deki hurma bahçelerimize varacağız!" diyerek bağırdı.[79]

Ensarın Yahudilerce Alınıp Büyütülmüş Olan Adak Oğulları Sorunu

İslâmiyetten önce, çocuğu yaşamayan bir kadın, çocuğu yaşadığı takdirde onu Yahudi olarak yetiştireceği hakkında adakta bulunurdu.
Yanlarında böyle adanmış, büyütülmüş birçok Ensar oğulları da bulunan Benî Nadir Yahudileri Medine'den sürülüp çıkarılacakları zaman, Ensar:
"Biz çocuklarımızı bırakmayız[80] Yâ Rasûlallah! Onların arasında bulunan oğullarımız ve kardeşlerimiz ne olacak?" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam cevap vermeyip sustu.
Bunun üzerine, Yüce Allah:
"Zorlama, dinde yoktur!.." (Bakara: 256) âyetini indirdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ensara:
"Adamlarınızı, iki taraftan birisini tercihte serbest bırakınız!
Eğer sizi tercih ederlerse, onlar sizdendirler.
Eğer Yahudileri tercih ederlerse, onları Yahudilerle birlikte sürgün ediniz!" buyurdu.[81]

Benî Nadîr Yahudilerinin Medine'den Çıkış Gösterileri

Sürüldüklerine üzülmediklerini göstermek için, kadınlar atlas, ipek, deniz koyunu yününden dokunmuş, yeşil, kırmızı kadifeden elbiselerini giyinmişler, altın ve gümüş zinetlerini takınmışlardı.[82]

Kadınlar ve çocuklar, develere bindirilmişlerdi.[83] Yanlarında davullar, zumalar, oynayan oyuncu kadınlar vardı.[84]

Benî Nadîr Yahudileri altıyüz develik bir kafile teşkil ediyorlardı. Develer birbiri ardınca dizilmişlerdi.[85]

Beni Nadîr Yahudileri, defler, düdükler çalarak, Medine çarşısından büyük bir gösteri ile geçip gittiler.[86]

Benî Nadîr Yahudilerine Mahşer'e Gitmelerinin Emredilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Benî Nadîr Yahudileri ne:
"Medine'den çıkıp gidiniz!" buyurduğu zaman, onlar:
"Ey Muhammedi Nereye gidelim?" diye sormuşlar, Peygamberimiz Aleyhisselam da:
"Haşr'e, Mahşere (yani sürülecek yeriniz olan Şam'a) gidiniz!" buyurmuştu.[87]
Benî Nadîr Yahudilerinden bir kısmı Hayber'e, bir kısmı da Şam'a doğru gittiler. Hayber'e gidenler içinde Benî Nadîr Yahudilerinin eşrafından Sellâm b. Ebu'l-Hukayk, Kinane b. Rebi[1] b. Ebu'l-Hukayk ve Huyey b. Ahtab vardı.
Bunlar, Hayber halkından hısımlarının evlerine indiler.[88]
Şam'a doğru gidenler, Şam'a, Ezriat'a,[89] Eriha'ya kadar gittiler.[90]
Benî Nadîr Yahudileri, Benî İsrail torunlarındandı.
Bunların Şam'a sürülmeleri, Yüce Allah'ın İsrail oğullarına yolsuzlukları yüzünden yazdığı ve o güne kadar uğramadıkları sürgün cezasının ilki idi.
Peygamberimiz Aleyhisselam onlan sürgün etmemiş olsaydı, dünyada, Benî Kurayza Yahudileri gibi öldürülmek ve esir edilmek cezasıyla cezalandırılacaklardı.[91]

Benî Nadîr Yahudilerinden Yamin ile Ebu Sa'd'ın Müslüman Oluşu

Benî Nadîr Yahudilerinden olan Yamin b. Umeyr ile Ebu Sa'd b. Vehb'den[92] biri öbürüne: "Vallahi, hiç şüphesiz sen de biliyorsun ki, o [Muhammed Aleyhisselam], Resûlullahtır! Daha ne duruyorsun? Hemen Müslüman olalım, kanlarımızı, mallarımızı güvenceye alalım!" dedi. Geceleyin indiler.[93] Müslüman oldular. Kanlarını ve mallarını korudular.[94]

Benî Nadîr Yahudilerinden Kalan Menkul ve Gayrimenkuller

Benî Nadîr Yahudileri Medine'den sürgün edilince, onlardan Müslümanlara kalanlar
340 adet kılıç,
50 adet zırh gömlek,
50 adet miğfer gibi menkuller ile;[95]
Su kuyuları,[96]
Araziler, ekinlikler,
Hurma bahçeleri gibi gayrimenkullerdi.[97]

Benî Nadîr Yahudilerinden Kalan Malların Muhacirlere Bölüştürülmesi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Ensardan Sabit b. Kays'ı yanına çağınp, ona:
"Kavmini bana çağır!" buyurdu.
Sabit b. Kays:
"Yâ Rasûlallah! Hazrecileri mi çağırayım?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hepsini [Hazrecileri de, Evsîleh de] çağır!" buyurdu.
Sabit b. Kays, Evsfleri ve Hazrecileri, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına çağırdı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Allah'a hamd ve senada bulunduktan sonra, Ensarın Muhacirlere nasıl iyilikler yaptıklannı; onları evlerine indirip nasıl barındırdıklarını, her hususta onları kendilerine nasıl tercih ettiklerini andı.[98] Sonra da:
"Muhacir kardeşlerinizin mallan yoktur.[99]
İsterseniz, Nadîr oğulları mallarından Allah'ın bana verdiği malları sizinle Muhacirler arasında bölüştüreyim de, Muhacirler yine evlerinizde oturmakta ve mallarınızdan yararlanmakta devam etsinler.
İsterseniz, Nadîr oğullarının mallarını yalnız Muhacirlere vereyim de, onlar evlerinizden ve mallarınızdan çıksınlar, el çeksinler?" buyurdu.[100]
Ensardan Sa'd b. Ubâde ile Sa'd b. Muaz:[101]
"Hayır yâ Rasûlallah! Sen Nadîr oğullarının mallarını Muhacirler arasında bölüştür! Onlar, şimdiye kadar olduğu gibi, yine evlerimizde oturmakta devam etsinler.[102]
Hatta, istersen, bizim mallanmızı da onlarla bölüştür!" dediler.[103]
Peygamberimiz Aleyhisselamın yanında bulunan Ensar topluluğu da, hep birden:
"Razıyız ve boyun eğiyoruz yâ Rasûlallah!" diyerek seslendiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah'ım! Ensara ve Ensarın oğullarına rahmet et, acı!" diyerek dua etti.[104]
Hz. Ebu Bekir de:
"Ey Ensar cemaatı! Allah sizi hayırla mükâfatlandırsın! Vallahi, bizim de benzerimiz yok, sizin de benzeriniz yok!" dedi.[105]
Ensarın gösterdikleri bu yüksek semahat ve sehâvetleri üzerine inen âyette şöyle buyuruldu:
"Onlardan önce, Medine'yi yurt ve iman evi edinmiş olan kimseler (Ensar) da, kendilerine hicret edenlere sevgi beslerler.
Onlara (Muhacirlere) verilen şeylerden dolayı da, göğüslerinde hiçbir ihtiyaç meyli bulmazlar!
Kendilerinde bir ihtiyaç olsa bile, onlan (Muhacirleri), öz canlarından üstün tutarlar!
Kim nefsinin mala olan hırsından ve cimriliğinden korunursa, işte, korktuklarından kurtulan, umduklarına erenler onlardır!" (H aşr: 9).[106]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, Benî Nadîr Yahudilerinin mallarını yalnız ilk Muhacirlere bölüştürdü.
Biraz da, Ensardan, muhtaç olan iki zâta;[107] Sehl b. Huneyf ile Ebu Dücâne'ye verdi.[108]
Sa'd b. Muaz'a da, İbn Ebul-Hukayk'ın kılıcını verdi.[109]

Peygamberimiz Aleyhisselam; Benî Nadîr Yahudilerinin Muhacirlere bölüştürdüğü mallar arasından kendisine ayrılan hurma bahçelerindeki hurma ağaçlarının altlarına[110] ve tarlalara, arazilere[111] çokça ekin ektirirdi.[112]
Peygamberimiz Aleyhisselam,[113] Abdulmuttalib oğullarının[114] yıllık geçimlerini[115] arpa ve hurma mahsulünden[116] karşılar, artanı ile de Allah yolunda yapılacak cihad için hayvanlar, atlar ve silahlar alırdı.[117]

Münafıklar ile Benî Nadîr Yahudilerinin Tutum ve Davranışlarının Kur'ân-ı Kerîm'de Açıklanışı

Medineli münafıklarla Benî Nadîr Yahudilerinin tutum ve davranışları ve akıbetleri hakkında inen âyetlerde şöyle duyurulur
"Ehl-i Kitabdan o küfreden kardeşlerine:
'Andolsun, eğer siz yurdunuzdan sürülür, çıkarılırsanız, biz de muhakkak sizinle çıkar, gideriz!
Sizin aleyhinizde, hiçbir kimseye hiçbir zaman itaat etmeyiz!
Eğer sizinle harp edilirse, muhakkak ve muhakkak, biz size yardım ederiz![1] demekte olan o münafıkları görmedin mi?!
Halbuki, Allah şehadet eder ki, onlar muhakkak yalancıdırlar!
Andolsun ki; onlar yurtlarından çıkarılacak olurlarsa, bu münafıklar onlarla birlikte çıkıp gitmezler!
Eğer onlar muharebeye tutuşurlarsa, yardım da etmezler!
Şayet yardım etseler bile, andolsun ki, mü'minler karşısında dayanamayarak arkalarına dönüp kaçarlar!
Sonra da, kendileri hiçbir yerde yardım göremezler!
Muhakkak ki, onların yüreklerinde, Allah'tan ziyade, sizin korkunuz var!
Bu da, onların anlamaz bir kavim olmalarıdır.
O münafıklar ve Yahudiler, müstahkem kasabalarda yahut duvarlar arkasında, surlar, hisarlar içinde siperlenmeden, sizinle toplu bir halde çarpışamazlar.
Onların kendi aralarında çarpışmaları şiddetlidir.
Sen onları derli toplu sanırsın.
Halbuki, onların kalbleri darmadağınıktır.
Bu da, onların akıllarını kullanmaz bir kavim olmalarındandır.
O Nadîr oğullarının hali, kendilerinden az öncekilerin (Kaynuka oğullarının) hali gibidir ki, onlar yap-tıklarının kötü akıbetini dünyada tatmışlardır.
Onlar için, ahirette de çetin bir azap vardır.
Nadîr oğullarını muharebeye teşvik eden münafıkların hali de, şeytanın hali gibidir:
Çünkü, şeytan insana 'Küfret!' der de, o küfredince:
'Ben gerçekten senden uzağım! Çünkü, ben Âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım![1] der.
Nihayet, ikisinin de akıbeti, gerçekten, temelli ateşin içinde kalmaları olmuştur!
İşte, zalimlerin cezası budur!"[118]
Nadîr oğulları Yahudilerinin sürgün edilmeleri üzerine inen âyetlerde de, şöyle buyurulmustur:
"Ehl-i Kitabdan küfredenleri ilk sürgünde yurtlarından çıkaran O'dur, Allah'tır!
Siz onların çıkıp gideceklerini sanmamıştınız.
Onlar da, kalelerinin Allah'ın azabına gerçekten mani olacağını sanmışlardı.
İşte, onlara hesaba katmadıkları cihetten Allah'ın azabı geliverdi!
O, bunların yüreklerine korku düşürdü.
Öyle ki, evlerini hem kendi elleriyle, hem mü'minlerin elleriyle harap ediyorlardı!
İşte ey akıl sahipleri! Siz bundan ibret alın!

Eğer Allah onlara bu sürgünü yazmamış olsaydı bile, hiç şüphesiz, dünyada kendilerini yine şiddetle azapl andıracaktı.
Çünkü, onlar gerçekten Allah'a ve Peygamberine aykırı hareket ettiler.
Kim Allah'a aykırı hareket ederse, şüphe yok ki, Allah çetin azaplıdır."[119]
Benî Nadîr savaşı münasebetiyle inen âyetlerde mü'minlere de şöyle uyarı ve açıklama yapılmıştır:
"Siz herhangi bir hurma ağacını kestiniz yahut kökleri üzerinde bıraktınız ise, hep Allah'ın izniyledir. Bu izin de* fâsıkları rüsvay edeceği için (verilmiş)'dir.
Allah'ın onların mallarından Peygamberine verdiği fey'e (zahmetsiz ganimete) gelince, siz bunun için ne ata, ne deveye binip koşmadınız!
Fakat, Allah, peygamberlerini dileyeceği kimselere galip kılar.
Allah herşeye hakkıyla kadirdir.
Allah'ın fethedilen memleketler ahalisinden peygamberine verdiği fey (ganimet):
Allah'a,
Peygamberine,
Hısımlara,
Yetimlere,
Yoksullara,
Yolda kalmış olanlara aittir; tâ ki, bu mallar içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir devlet olmasın!
Peygamber size ne verdi ise, onu alınız!
Size neyi yasak etti ise, ondan da sakınınız!
Allah'tan korkunuz! Çünkü, Allah'ın azabı çetindir.
Özellikle, fey; hicret eden fakiri ere aittir ki, onlar Allah'tan birfazl ve inayet ve hoşnutluk ararlar ve Allah'a ve Peygamberine (canlarıyla, mallarıyla) yardım ederler.
Onlar, Allah'a ve Peygamberine yardım ederlerken, yurtlarından ve mallarından mahrum edilerek çıkarılmışlardır.
İşte bunlar, sadıkların ta kendisidirler!"[120]

İçki Ne Zaman ve Nasıl Haram Kılındı?

İçkinin Haram Kılındığı Tarih

İçki, Hicretin dördüncü yılında Benî Nadîr Yahudilerinin Medine'den sürülüp çıkarıldıkları zamanda haram kılındı.[121]

İçkinin Nelerden Yapıldığı

O zaman içki, genellikle üzümden, hurmadan, buğdaydan, arpadan, baldan yapı lirdi.[122]
Medineliler, en çok büsr denilen hurma koruğu ile temr denilen kuru hurmadan yapıp fatih adını taktıkları içkiyi içerlerdi.
Medine'de üzüm içkisi az bulunurdu.[123]
Yemenlilerin içkisi, baldan yaptıkları biti[1] ile arpadan ve darıdan yaptıkları mizr idi.[124]
Habeşliler de, darıdan yaptıkları ve gubeyra=sükrüke dedikleri içkiyi içerlerdi.[125]

İçkinin Üç Safhada Haram Kılınışı

İçki, tedricen ve üç safrıada haram kılınmıştır
1- Peygamberimiz Aleyhisselam Medine'ye hicret buyurdukları zaman, Müslümanlar içki içer, kumardan elde ettikleri paralan da yerlerdi.
Peygamberimiz Aleyhisselamdan, bunların hükmünü sordular.
Bunun üzerine, Yüce Allah, indirdiği âyette şöyle buyurdu:
"Sana şarabı ve kumarı sorarlar. De ki: 'Onlarda, hem büyük günah, hem insanlar için faydalar vardır. Günahları ise, faydalarından daha büyüktür...'"[126]
Halk:
"Bu âyete göre, içki ve kumar bize haram kılınmış değildir. Ancak, bunlarda büyük günah olmakla birlikte, halkın menfaatinin de bulunduğu bildirilmiştir.[127] Bu gelen âyette bir müsaade ve ruhsat var gibidir. Kumarın kazancını yiyelim, içkiyi de içelim. Bunlardan dolayı da, Allahtan yarlıganmak dileyelim ![128] Yâ Rasûlallah! Bırak da, Yüce Allah'ın buyurduğu gibi, bundan faydalanalım?" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam onlara cevap vermedi, sustu.[129]
Müslümanlardan bir kısmı içmeye davet ettiler, bir kısmı da bıraktılar.[130]
2- Muhacirlerden veya Ensardan bir zât, akşam namazını kıldırırken, kıraati, yanlış mânâ çıkacak derecede karıştırdı.
Bunun üzerine:
"Ey iman edenler! Siz, sarhoş iken, ne söyleyeceğinizi bilinceye; ve cünüb iken de, yolcu olmanız müstesna, gusledinceye kadar, namaza yaklaşmayınız!" (Nisa: 43) mealli âyet nazil oldu.[131]
Müslümanlar
"Yâ Rasûlallah! Biz namaz vakti yaklaşınca içmeyiz!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, yine, onlara cevap vermedi, sustu.[132] Müslümanlardan içki içenler azaldı.[133] Namaz kılınacağı zaman, Peygamberimiz Aleyhisselamın nida edicisi:
"Hiçbir sarhoş namaza yaklaşmasın!" diyerek seslenirdi.[134]
3- Hz. Ömer:
"Allah'ım! İçki hakkında bize açık ve kesin bir beyanda bulun!" diyerek Allah'a dua etti.
Bunun üzerine:
"Ey iman edenler! İçki, kumar, dikili taşlar ve fal okları, şeytanın murdar ve kötü işinden başka birşey değildir!
Bunun için, onlardan kaçınız ki, korktuklarınızdan kurtulup umduklarınıza erebilesiniz!
Şeytan; içkide ve kumarda, ancak, aranıza düşmanlık ve kin düşürmek, sizi Allah'ı anmaktan ve namaz kılmaktan alıkoymak ister!
Artık vazgeçtiniz, değil mi?" (Mâide: 90-91) mealindeki âyetler nazil oldu.
Hz. Ömer çağırılıp, ona bu mealdeki âyetler okundu. Âyetteki "Arbk vazgeçtiniz, değil mi?" sorusuna, Hz. Ömer:
"Vazgeçtik! Vazgeçtik yâ Rab!" dedi.[135]
Yalnız Hz. Ömer değil, bütün Müslümanlar da:
"Artık içkiden, kumardan vazgeçtik Rabbimiz!" dediler.[136]

İçki Yasağının İlan Edilişi ve İçkilerin Sokaklara Dökülüşü

İçkiyi haram kılan âyetler nazil olunca, Peygamberimiz Aleyhisselamin emriyle, münâdi: "Haberiniz olsun ki, içki haram kılınmıştır!" diyerek Medine sokaklarında seslendi.[137]
Tulumlarından delinip boşaltılan[138] ve küplerinden dökülen içkiler, Medine sokaklarında su gibi aktı.[139]
Abdullah b. Ömer der ki:
"Resûlullah Aleyhisselamla birlikte Mescidde bulunuyordum.
'Kimin yanında şu içkiden varsa, onu bana haber versin, getirsin' buyurdu.
Halk, yanlarındaki içkileri getirmeye başladılar.
Kimi:
'Benim yanımda büyük bir kırba içki var!'
Başka biri:
'Benim yanımda büyük bir kırba içki var!'
Daha başka biri de:
'Benim yanımda bir tulum yahut Allah'ın olmasını dilediği kadar içki var!' diyordu.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Onları Bakiyy'e şöyle şöyle biraraya toplayınız! Sonra, bana haber veriniz!' buyurdu.
Öyle yaptılar. Biraraya getirdikten sonra, Resûlullah Aleyhisselama haberverdiler.
Resûlullah Aleyhisselam, kalkıp yürüdü.
Ben de kalktım, sağ tarafında yürüdüm. Kendisi, yürürken, bana dayanıyordu.
Ebu Bekir arkamızdan gelip bize yetişince, ben Resûlullah Aleyhisselamın yanından geriledim, soluna geçtim.
Ebu Bekir benim yerimi aldı.
Sonra, Ömer b. Hattab gelip bize kavuştu.
Ben yine geriledim, Resûlullah Aleyhisselamın sol yanına o geçti.
Resûlullah Aleyhisselam, ikisi arasında, içkilerin toplanmış olduğu yere kadar yürüyüp durdu.
Orada bulunan halka içkiyi göstererek:
'Bunu biliyor musunuz?' diye sordu.
'Evet yâ Rasûlallah! İçkidir bu!' dediler.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Doğru söylediniz!' buyurdu. Sonra da:
'Muhakkak ki, Allah,
İçkiye,
Onu sızdırana,
Onun sızdırıldığı yere,
Onu içene,
Onu içirene,
Onu taşıyana,
Onu satana,
Onu satın alana,
Onun bedelini, kazancını yiyene lanet etmiştir!" buyurdu.[140]

İçkinin Her Kötülüğün Başı ve Kaynağı Oluşu

Peygamberimiz Aleyhisselam içki hakkındaki hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuşlardır

"İçki her kötülüğün anahtarıdır."[141]

"...İçki her kötülüğün başıdır."[142]

"...İçki ümmü'l-habâistir; murdarlıkların, kötülüklerin anasıdır."[143]

"Her sarhoşluk veren şey, içkidir. Her sarhoşluk veren içki de, ha ram d ir."[144]

"Çoğu sarhoşluk veren şeyin azı da haram dır."[145]

"İçki içen, onu mü'min olarak içemez."[146]

"İçki içenin kırk sabah namazı kabul olunmaz. Eğer tevbe ederse, Allah onun tevbesini ve namazını kabul eder."[147]

"Allah'a ve ahiret gününe inanan kişi, üzerinde içki içilen sofraya oturmaz."[148]

"Allah'a ve ahiret gününe inanan kişinin, üzerinde içki içilen sofraya oturması helâl olmaz."[149]

"İlmin ref'olunması, cehlin kökleşmesi, şarabın içilmesi, zinanın çoğalması, Kıyamet alametlerindendir.[150]

"Ümmetimden birtakım kimseler, içkinin adını başka bir adla değiştirerek[151] onu helâlleştjrmek isteyecekler[152] ve içecekler!"[153]

Yahudilerin Müslümanları İçki Hususunda Üzüntüye Düşürmeleri

İçkiyi haram kılan âyetler inince, Yahudiler:
"İçki içip dururken ölmüş olanlar sizin kardeşleriniz değiller miydi?!" diyerek, Müslümanların zihinlerini kanştırmak, huzurlarını kaçırmak istediler.[154]
Müslümanlar da:
"Yâ Rasûlallah! Bizden bazıları içki içer, kumar parası yiyip dururken Allah yolunda öldürüldüler yahut döşeklerinde öldüler.
Allah ise, içkiyi, kuman, şeytanın işlerinden birer murdar kötülük olarak tavsif etti ve saydı.
Hal böyle olunca, öldürülen veya ölenlerin hali ne olacak?[155]
Birtakım kimseler savaşlarda öldürüldüler ki, yasaklanan içki onların karınlarında bulunuyordu!" dediler.[156]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Eğeronlara da bunlar haram kılınmış olsaydı, sizin bıraktığınız gibi, onlarda bunları derhal bırakırlardı!" buyurdu.[157]
Yüce Allah da, Müslümanları düşürüldükleri bu şüphe ve üzüntülerden kurtarmak için, indirdiği âyette şöyle buyurdu:
"İman edip de güzel amel ve hareketlerde bulunanlar, (bundan sonra haram olan şeylerden de) sakındıkları, iman(larında sebat ile) iyi işlere devam ettikleri, sonra (haram edilen şeylerden daima) sakınıp (haram olduklarına) iyice inandıkları şeylerden yine sakınmakta devam ve ısrar ile güzel işler(i arayıp onlar)la iştigal ettikleri takdirde, haram kılınmazdan önce tattıklarında, uhdelerine hiçbir beis, vebal yoktur.
Allah iyi hareket edenleri sever" (Mâide: 93).[158]

Amr b. Su'da ile İbn Heyyeban'ın Benî Kurayza Yahudileri Hakkındaki Öğüt ve Uyarıları

Benî Nadîr Yahudileri Medine'den sürülüp çıkarıldıktan sonra, Beni Kurayza Yahudilerinden Amr b. Su'da, Nadîr oğulları Yahudilerinin yurtlarına gitti. Oralarda bir müddet gezip dolaştı. Nadîr oğullarının evlerinin birer harabe haline geldiklerini görünce, düşünceye daldı.

Sonra, oradan ayrılıp Benî Kurayza Yahudilerinin yanına döndü. Onları, mabedlerinde buldu.

Davet borusu çalınınca, Kurayza oğulları orada toplandılar.

Zebir b. Bata, Amr. B. Su'da'ya:

"Ey Ebu Saîd! Sen şimdiye kadar nerelerde idin? Kiliseden hiç ayrılmazdın?" diye sordu.

Gerçekten de, Amr b. Su'da kiliseden hiç ayrılmaz, Yahudilik ibadetiyle meşgul olur dururdu.

Amr b. Su'da, Zebir b. Bataya:

"Bugün ben hepimize ders olacak bir ibret gördüm: İzzet, cesaret, üstün şeref, üstün akıl sahibi olan kardeşlerimizin yurtlarını boşaltarak; mallarını, mülklerini başkalarına bırakarak nasıl zilletle çıkıp gittiklerini düşündüm.

Tevrat'a andolsun ki; Allah o kavme hiçbir zaman böyle bir musibet vermemişti!

Bundan önce, Eşrefin oğlu evinde emin bir halde yatarken öldürüldü ki, onların izzet ve şeref sahibi adamı idi.

İbn Süneyne öldürüldü ki, onların seyyidi ve lideri idi.

Kaynuka oğulları öldürüldüler, yurtlarından sürüldüler ki, onlar Yahudilerin cedleri, ataları idi.

Halbuki, onlar cesaretli, silah ve mal bakımından da hazırlıklı kişiler idiler.

Fakat birden kuşatıldılar. Yerlerini, yurtlarını bırakarak Yesrib'den (Medine'den) sürülüp çıkarılacakları kendilerine söylenildi.

Ey kavmim! Siz hiç görmediğiniz şeyleri gördünüz!

Beni dinleyiniz! Geliniz! Muhammed'e tâbi olalım, Müslüman olalım!

Vallahi, siz de biliyorsunuz ki, o, geleceği ve dini bize müjdeleyen peygamberdir!

Yahudilerin en bilginleri olan İbn Heyyeban, Ebu Umeyr ile İbn Hıraş bize gelmişler, 'O Peygamberin hemen gelmek üzere bulunduğunu haber vermişler ve kendisine tâbi olmamızı da bize emirve tavsiye etmişlerdi.

Onlar, Beytü'l-Makdis (Kudüs)'ten gelmişler, kendilerinden 'O Peygamber'e selamlarını söylememizi de bize emretmişlerdi.

Sonra onlar 'O Peygamberin dini üzerinde öldüler ve şu kara taşlığımıza da gömüldüler" dedi.

Orada bulunan Yahudi topluluğu, hep sustular, durdular. İçlerinden hiçbir konuşan olmadı.

Amr b. Su'da, biraz sonra, bu sözünü tekrarladı ve ona benzer bazı sözler daha söyledi.

Kurayza oğulları Yahudilerini de, harple, esirlik ve yurtlarından sürülüp çıkarılmak gibi musibetlere uğramakla korkuttu.

Zebir b. Bata: "Tevrat'a and içerim ki; ben de 'O Peygamberin sıfatını Musa Peygambere inmiş olan ve babam Bata tarafından istinsah edilmiş bulunan Tevrat kitabında okumuşumdur!" dedi.

Ka'b b. Esed, Zebir b. Bata'ya:
"EyAbdurrahmanin babası! Seni 'O Peygamber'e tâbi olmaktan alıkoyan nedir?" diye sordu.
Zebir b. Bata:
"Sensin ey Ka'b!" dedi.
Ka'b b. Esed:
"Sen niçin böyle söylüyorsun? Tevrat'a andolsun ki; ben seninle 'O Peygamberin arasına hiçbir zaman girmedim, gerilmedim!" dedi.
Zebir b. Bata:
"Evet! Sen de bizim ahd ve akde yetkili adamımızsın.
Eğer sen 'O Peygamber'e tâbi olursan, biz de ona tâbi oluruz!
Sen 'O Peygamber'e tâbi olmaktan kaçınırsan, biz de kaçınınz!" dedi.
Amr b. Su'da, Ka'b b. Esed'e dönüp, bu hususta Zebir b. Bata ile aralarında konuşulan şeyleri ona da andı, ulaştırdı ve en sonunda:
"'O Peygamberin işi hakkında, benim, söylediğimden başka söyleyecek sözüm yok! Benim gönlüm ona tâbi ve Müslüman olmayı özler!" dedi.[159]

Üç Gencin Benî Kurayza Yahudilerini Uyarmaları ve Müslüman Olmaları

Asım b. Ömer b. Katâde'ye, Kurayla oğulları Yahudilerinden bir şeyh:
"Kurayza oğullarının kardeşi Hedl oğullarından Salebe b. Sa'ye, Useyd b. Sa'ye ile Esed b. Ubeyd-ki bunlar Cahiliye devrinde Benî Kurayza Yahudileriyle birlikte idiler, İslâmiyet devrinde onların seyyid-leri olmuslardır-ne için ve nasıl Müslüman olduklarını biliyor musun?" diye sormuştu.
Âsim b. Ömer de:
"Hayır! Vallahi, bilmiyorum!" deyince, Yahudi şeyh:
"İslâmiyetten birkaç yıl önce, Şamlı Yahudilerden İbn Heyyeban diye anılan bir adam yurdumuza geldi. Vallahi, beş vakitte namaz kılmayanlar içinde ondan daha faziletli bir adam görmemişizdir.
O, bizim yanımızda oturdu, yerleşti. Yağmur kesildiği zaman, ona:
'Ey İbn Heyyeban! Bizim için yağmur duasına çık![1] derdik.
O da:
'Hayır! Vallahi, siz mallarınızın sadakalarını takdim etmedikçe, yağmur duasına çıkış yerinize çıkmam!' derdi.
Ona:
'Verilecek sadaka ne kadardır?' diye sorardık.
O:
'Hurmadan bir sa', yahut arpadan iki mü d[1] derdi.
Biz mallarımızdan bu sadakalan ayırıp verdikten sonra, kara taşlığımıza çıkar, bizim için Allah'tan yağmur dilerdi.
Vallahi, çok geçmeden gök bulutlanır ve bizi sulardı.
O bunu bize bir kere, iki kere, üç kere değil, birçok kereler yapmıştı.
Sonra o, yanımızda bulunduğu sırada, ölüm döşeğine düştü.
Öleceğini anladığı zaman, bize:
'Ey Yahudi cemaatı! Beni Şam gibi yiyecekleri, içecekleri bol bir yerden çıkarıp bu darlık, yoksulluk ve açlık yerine getiren nedir, bilir misiniz?' diye sordu.
Kendisine:
'Sen daha iyi bilirsin!' dedik.
O:
'Ben bu beldeye ancak gelme zamanı yaklaşmış bulunan peygamberin gelmesini gözleyeyim diye gelmişimdir. Burası onun hicret edeceği yerdir. Ben onun gönderilmesini ve ona tâbi olmamı ne kadar arzu etmekte idim.
Size, onun zamanı çok yaklaşmıştır. Ey Yahudi cemaatı! Ona inanmak ve tâbi olmakta başkaları sizin önünüze geçmesin!
Çünkü, o, kendisine muhalefet edenlerin kanlarını dökmek, çocuk ve kadınlarını esir etmek yetkisiyle de gönderilecektir. Siz de bu akıbete düşmekten kendinizi koruyamayacaksınız!' dedi.
Resûlullah Aleyhisselam peygamber olarak gönderildiği ve Kurayza oğullarını yurtlarında kuşattığı zaman, pek genç olan Salebe b. Sa'ye, Useyd (Esid) b. Saye ile Esed b. Ubeyd:
'Ey Kurayza oğulları! Vallahi, bu zât, muhakkak, İbn Heyyeban'ın size bahsetmiş olduğu ve kendisine uymanızı emir ve tavsiye etmiş olduğu peygamberdir!' dediler.
Kurayza oğulları ise;

'Bu, İbn Heyyeban'ın geleceğini haber verdiği peygamber değildir!' dediler.
Gençler
'Hayır! Vallahi, gelecek peygamberin Kitabda yazılı sıfatlan onda tamamıyla mevcuttur!' dediler.
Kaleden indiler, Müslüman oldular.
Kanlarını, mallarını ve çoluk çocuklarını korudular."[160]
İbn İshak bunun Yahudi bilginleri tarafından da haber verildiğini açıklar.[161]

---

[1] İmam Zührî, Megâzî, s. 72-73, Abdumezzak, Musannef, c. 5, s. 359-360, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 156-157, Beyhakî,Delâilü'n-nübüwe, c. 3, s. 179, Vâhidî, Esbâbu'n-nü zül, s. 278-279, Zehebî, Megâzî, s. 119-120, Ebu'l -F id â, Tefsîr, c. 4, s. 330 -331 , Semhûdi, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 297-298.
[2] İbn İshak,İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 1 95-199.
[3] İbn İshak, İbn Hişam , c. 3, s. 199, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 364, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 57, Taberî, Târih, c. 3, s. 37.
[4] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 1 47-1 50, Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 290-297.
[5] Vâkıdî, Megâzî, c. 1,s.364.
[6] Ebu Nuaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 489.
[7] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 199, Vâkıdî, c.1 ,s. 364, İbn Sa'd, c. 2, s. 57, Taberî, c. 3, s. 37, Ebu Nuaym, c. 2, s. 489,Beyhakî, c. 3, s. 354, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 173, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 48, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâyeve'n-nihâye, c. 4, s. 75.
[8] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 364, Ebu Nuaym, c. 2, s. 490, Zehebî, Megâzî, c. 121.
[9] Ebu Nuaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 489.
[10] İbn İshak, İbn Hişam, Sine, c. 3, s. 1 99, Vâkıdî, Megâzi, c. 1, s. 36 4, Taberi, Târih, c. 3, s. 37, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve,c. 3, s. 354, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 1 73, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 48, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 75.
[11] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 489.
[12] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 199, Taberî, c. 3, s. 37, Beyhakî, c. 3, s. 354, İbn Seyyid, c. 2, s. 48, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 75.
[13] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 364, Ebu Nuaym, Delâil, c. 2, s. 491.
[14] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 199.
[15] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 199, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 364.
[16] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 199, Beyhakî, c. 3, s. 354, İbn Seyyid, c. 2, s. 48.
[17] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 364-365, Ebu Nuaym, Delâil, c. 2, s. 491.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/277-280.
[18] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 365, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 57, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 491, Zürkâni, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 80-81.
[19] Vâkıdî, c. 1,s.365, Ebu Nuaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 491-492.
[20] İbnİshak,İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 199-200, Vâkidi, c. 1, s. 365, İbn Sa'd, c. 2, s. 57, Taberî, Târih, c. 3, s. 37, İbn Seyvid, Uyünu'l-eser, c. 2, s. 48.
[21] Vâkıdî, c. 1, s. 365, İbn Sa'd, c. 2, s. 57, Taberî, c. 3, s. 37, Ebu Nuaym, c. 2, s. 492.
[22] Taberî, c. 3, s. 37, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvıe, c. 3, s. 355, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 173.

[23] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 365.
[24] İbn İshak. İbn Hişâm, Sîre, c. 3, s. 200, Taberî, c. 3, s. 37, Beyhakî, c. 3, s. 355, İbn Esîr, c. 2, s. 173.
[25] Taberî, Tarih,c. 3, s. 37.
[26] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 366, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 57.
[27] İbn İshak. İbn Hişam, c. 3, s. 200, Taberî, c. 3, s. 37, Beyhakî, c. 3, s. 355, İbn Esîr, c. 2, s. 1 73, İbn Seyyid, c. 2, s. 48.
[28] Taberî, Târîh,c.3, s. 37.
[29] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 365, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 492.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/280-281.
[30] Vâkidi, Megâzî, c. 1, s. 365-366, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 492-493.
[31] Vâkıdı, Megâzı.c. 1, s. 366.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/282-283.
[32] Taberî, Târih.c. 3, s. 37.
[33] Vâkidi, c. 1, s. 366, Taberî, c. 3, s. 37.
[34] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c.2,s. 57, Taberî, Târih, c. 3, s. 37.
[35] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 366-367, E bu Nuaym, Delâilü'n-nübüvvıe, c. 2, s. 494-495.
[36] Taberî, Târîh,c.3, s. 37.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/283-285.
[37] Vâkıdı, Megâzı, c. 1, s. 367-368, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 57.
[38] Vâkıdı, Megâzî, c.1, s. 368.
[39] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 370, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 57, Taberî, Târih, c. 3, s. 38.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/285-286.
[40] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 368-370.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/287-289.
[41] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 200, Taberî, Târih, c. 3, s. 37, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 181 , İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 2, s. 48, Zehebî, Megâzî, s. 122.
[42] İbn İshak, İbn Hişam, c.3, s. 199, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 57, İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 113, Belâzurî, Ensâbu'l-Eşrâf, c. 1, s. 339, Taberî, c. 3, s. 36, İbn Hazm, s. 181 , Zehebî, s. 198, İbn Kayyı m, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 80.
[43] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 200, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 4, İbn Sa'd, c. 2, s. 57, İbn Habib, s. 113, Belâzûrî, c. 1, s. 339, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 75, İbn Kayyım, c. 2, s. 180.
[44] İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 11 3.
[45] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 200, Vâkıdî, c. 1, s. 371, İbn Sa'd, c. 2, s. 58, Belâzûrî, c. 1, s. 339, Taberî, c. 3, s. 39, İbns Esîr, Kâmil, c. 2, s. 174, İbn Seyyid, c. 2, s. 50, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 28.
[46] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, t 2, s. 57.
[47] Zührî, Megâzî, s. 73, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 360, İbn Sa'd, c. 2, s. 58, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 157, Vâhidi, Esbâbu'n-nüzûl, s. 279, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 232, Zehebî, s. 122.
[48] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 371, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 58, İbn Seyyid, c. 2, s. 50.
[49] Zührî, Megâzî, s. 73, Abdurrezzak, c. 5, s. 360, Ebu Dâvud, c. 3, s. 157, Beyhakî, c. 9, s. 232, Delâil, c. 3, s. 179.

[50] Zühri̇̂, s. 73, Abdurrezzak, c. 5, s. 360, E bu Dâvud, c. 3, s. 157, Vâhidi, Esbâbu'n-nüzûl, s. 279, Beyhakî,
Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 232.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/289-290.
[51] Vâkıdî, Megâzî, s. 289, 1367-1948, Mısır baskısı tek cilt, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 462, Halebî, İnsanu'l-uyûn, c. 2, s. 562.
[52] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 49.
[53] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 358.
[54] Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 1 80, Zehebî, Megâzî, s. 122.
[55] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 200-201.
[56] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 200, Taberî, Târih, c. 3, s. 37, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 335, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 49, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 4, s. 331.
[57] Tirmizi, Sünen, c. 5, s. 408, Taberî, Tefsîr, c. 18, s. 34.
[58] Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 1 40, Buhârî, c. 6, s. 58, Tirmizî, c. 5, s. 408.
[59] Haşr: 5, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 140, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 58, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 408.
[60] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 359.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/290-292.
[61] Vâkıdi, Megâzî, c. 1, s. 374, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 58, Belâzurî, E nsâbu'l-Eşrâf, c. 1, s. 339, Taberî, Târî h, c. 3, s. 38, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 50, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 75.
[62] İbn Habıb, Kitâbu'l-muhabber, s. 11 3.
[63] Zühri̇̂, Megâzi, s. 73, Vâkıdî, Megâzi, c. 1, s. 374, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 358, 360, İbn Sa'd, Tabak ât, c. 2, s. 58,Belâzurî, Enssâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 339, Taberî, c. 3, s. 38, Beyhakî, D el âil, c. 3, s. 35 9, E bu'l -Ferec İbn Cevzî, el -Vefa, c. 2, s. 690, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 50, Zehebî, Megâzî, s. 119.
[64] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 201, İbn Sa'd, c. 2, s. 58, Beyhakî, c. 3, s. 181,182.
[65] Vâkıdî, c. l.s.373, İbn Sa'd, c. 2, s. 58, Taberî, c. 3, s. 38, Beyhakî, c. 3, s. 181.
[66] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 201, İbn Sa'd, c. 2, s. 58, Taberî, c. 3,s. 38, Beyhakî, c. 3, s. 181.
[67] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 373, İbn Sa'd.c. 2, s. 58.
[68] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 49.
[69] İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 28.
[70] Vâkidi, Megâzî, tek cilt, s. 289,M iar 1367-1948 baskısı, Taberî, Târih, c. 3, s. 38.Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 359, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye vıe'n-nihâye, c. 4, s. 75, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 462.
[71] Zühri̇̂, Megâzî, s. 73, İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 201, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 374, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 358, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 58, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 48, Taberî, Târih, c. 3, s. 38, İbn Hazm , Cevâmiu's-Sîre, s. 182, İbn Ea"r, Kâmil, c. 2, s. 173, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 49, E bu'l-Fidâ, c. 4, s. 75.
[72] Vâkıdî, Megâzî, s. 289, tek cilt, 1367-1948 baskısı, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 48, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 179, Zehebî, Megâzî, s. 120.
[73] Zühri̇̂, Megâzî, s. 73, İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 201, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 374, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 358, İbn Sa'd, c. 2, s. 58, Belâzurî, Ensâb, c. 1 ,s.339,

Yâkubî, Târih, c. 2, s. 48, Taberî, Târîh, C. 3, S. 38, Beyhakî, C. 3, S.179, İbn Hazm, s. 1 82, İbn Esîr, c. 2, s. 173, İbn Seyyid, c. 2, s. 49, Zehebî, s. 120, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 75.
[74] Zührî, Megâzî, s. 73, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 360, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 58.
[75] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 462.
[76] Zührî, Megâzî, s. 73, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 360, Beyhakî, c. 3, s. 179.
[77] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 201, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 374, Taberî, c. 3, s. 38, Beyhakî, c. 3, S. 179, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 49, Zehebî, s. 120, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 75.
[78] Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 182, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 49, Zehebî, s. 122.
*** Bu hazine, Hayber'in fethinde, gömüldüğü yerden çıkarıldı.**
[79] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 372, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 565-566.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/292-294.
[80] Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 59, Taberî, Tefsir, c. 3, s. 14-15, Vâhidi, Esbâbu'n-nüzül, s. 52, Kurtubi, Tefsir, c. 3, s. 280, Suyûtî, Düırü'l-mensur, c. 1, s. 329.
[81] Taberî, Tefsir, c. 3, s. 1 5, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 186, Hâzin, Tefsir, c. 1, s. 185-186, Suyûtî, Dürrü'l-m ensûr, c. 1, s. 329.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/294-295.
[82] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 374-375, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 58.
[83] İbn İshak.İbn Hişâm, Sîre.c.3, s. 201, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 374, İbn Sa'd, c. 2, s. 58.
[84] İbn İshak, İbn Hişam , c. 3, s. 201, Vâkıdî, c. 1, s. 375, Taberî, Târîh, c. 3, s. 38-39, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 76.
[85] Vâkidi, Megâzî, c.1, s. 374, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 58.
[86] Vâkıdi c. 1 s. 374-375, İbn Sa'd,c. 2, s.58, Ebu'l-Fidâ, c. 4 s. 76.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/295.
[87] Ebu Nuaym.Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 491, Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 6, s. 233-234, İbn Asâkir, Târih, c. 6, s. 1, 41.
[88] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 201, Taberî, Târih, c. 3, s. 38, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, c. 182, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 77, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 28, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 566.
[89] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvıe, c. 3, s. 359, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 462.
[90] Diyarbekrî, Târıhu'l-hamis, c. 1, s. 462.
[91] Zührî, Megâzî, s. 73, İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 202, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 358, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 177-178, Zehebî, Megâzî, s. 119.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/295-296.
[92] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 202.
[93] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 373, Halebî, İnsânu'l-uvun, c. 2, s. 566.
[94] İbn İshak, İbn Hişam, c.3, s. 202, Vâkıdî, c. 1, s. 373, Taberî, Tânh.c. 3, s. 39,İbn Hazm, Cevâmiu's-are, s. 182, Mâverdî, Ahkâmu's-sultâniye, s. 169, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 172, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 49, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 76, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 28, Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 2, s. 299.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/296.
[95] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 377, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 58, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 50, Kastalâni, Mevâhibü'l-ledünniye, s. 137.
[96] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 58, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1 , s. 463.

[97] Zühri, Megâzî, s. 73, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 378, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 360, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 18, Mâverdî, Ahkâmu's-sultaniye, s. 169, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 76.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/296-297.
[98] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 379, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 50, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 568.
[99] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1 , s. 22, Semhüdi, Vefau'l-vefâ, c. 2, s. 299, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 463, Halebî, İnsan, c. 2, s. 568, Zürkâni, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 86.
[100] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 379, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 22, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 51, Semhûdi, Vefâu'l-vefâ, c. 2, s. 299, Halebî, İnşân, c. 2, s. 568, Zürkâni, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 86, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 463.
[101] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 379, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 50, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 463, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 568, Zürkâni, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 86.
[102] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 379, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 22, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 463.
[103] Vâkıdî, c. 1, s. 379, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 22, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 51, Semhûdi, Vefâu'l-Vefâ, c. 2, s. 299, Diyarbekrî, c. 1, s. 463, Halebî, c. 2, s. 569, Zürkâni, c. 2, s. 86.
[104] Vâkıdî, c. 1,s.379, İbn Seyyid, c. 2, s. 51 .Diyarbekrî, c. 1 , s. 463, Halebî, c. 2, s. 568.
[105] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 21, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 51, Sem hûdi, c. 2, s. 299, Zürkâni, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 86.
[106] Vâkıdî, c. 1, s. 382, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 21, Semhûdi, c. 2, s. 299, Diyarbekrî, c. 1, s. 463, Halebî, c. 2, s. 568, Zürkâni, c. 2, s. 86.
[107] Zühri, Megâzî, s. 73, İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 202, Vâkıdî, c. 1, s. 379, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 360, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 143.
[108] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 201, Vâkıdî, c. 1, s. 379, Belâzurî, c. 1, s. 19, Taberî, Tâiîh.c.3, s. 39, Beyhakî, Delâil.c. 3, s. 182, Mâverdi, Ahkâmu's-sultâniyye, s. 169, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 174, Zehebî, Megâzî, s. 122, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 76, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 28.
[109] Vâkıdî, c. 1.S.379, Beyhakî, c. 3, s. 182, İbn Seyyid, c. 2, s. 51, Zehebî, s. 122, Diyarbekrî, c. 1, s. 463, Halebî, c. 2, s. 568.
[110] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 378, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 18, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 51 , Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 569.
[111] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 18, Zürkâni, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 85.
[112] Vâkıdî, c. 1, s. 378, Belâzurî, c. 1, s. 18, İbn Seyyid, c. 2, s. 51, Halebî, c. 2, s. 569.
[113] Vâkıdî, c. 1, s. 378, Buhârî, Sahîh, c. 6, s. 58, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1 376-1377, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 141, Tirmizi,Sahih, c. 4, s. 216, Belâzurî, c. 1, s. 1 8, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, S. 185, İbn Seyyid, UyÛnu'l-eser, C. 2, S. 51 .
[114] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 378, Zürkâni, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 85.
[115] Vâkıdî, c. 1 , s. 378, Ebu Dâvud, c. 3, s. 141 , Belâzurî, c. 1, s. 1 8, Beyhakî, c. 3, s. 185, İbn Seyyid, c. 2, s. 51, Halebî, c.2, s. 569, Zürkâni, c. 2, s. 85.
[116] Vâkıdî, c. 1, s. 378, Zürkâni, c. 2, s. 85.

[117] Vâkıdî, c. 1, s. 378, Buhârî, c. 6, s. 58, Müslim, c. 3, s. 1377, Ebu Dâvud, c. 3, s. 141 , Tirmizî, c. 4, s. 216, Belâzurî, c. 1 , s. 20, Beyhakî, c. 3, s. 185-186, İbn Seyyid, c. 2, s. 51 , Halebî, c. 2, s. 569, Zürkâni, c. 2, s. 85.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/297-299.
[118] Haşr: 11-17, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 382-383, Taberî, Tefsîr, c. 28, s. 45-51.
[119] Haşr:2-4.
***** Fesad için değil (jbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 202, Taberî, Tefsir, c. 18, s. 35).**
[120] Haşr 5-8, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 380-382, Taberî, Tefsîr, c. 28, s. 3240.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/300-302.
[121] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 200, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 181, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 123, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 2, s. 48, Zehebî, Megâzî, s. 198.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/302.
[122] Abdurrezzak, Musannef, c. 9, s. 233-234, Buharıî, Sahih, c. 6, s. 242-243, Nesâî, Sünen, c. 8, s. 295, Dârekutnî, Sünen, c. 4, s. 248, 252.
[123] Buhârî, Sahih, c. 6, s. 242, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1572.
[124] Abdurrezzak, c. 9, s. 220, Müslim, c. 3, s. 1586, Nesâî, c. 8, s. 300.
[125] Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 329.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/302-303.
[126] Bakara: 219.
[127] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 351.
[128] Taberî, Tefsir, c. 7, s. 33.
[129] Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 2, s. 93.
[130] Zemahşeri, Keşşaf, c. 1, s. 258.
[131] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 351, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 325.
[132] Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 2, s. 93.
[133] Zemahşeri, Keşşaf, c. 1, s. 258.
[134] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 53, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 325, Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 143. Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 53, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 325, Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 143.
[135] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 53, Nesâî, Sünen, c. 8, s. 287, Hâkim, Müstedrek, c. 4, s. 143.
[136] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 351.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/303-304.
[137] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 1 90, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1570, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 325-326, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 36.
[138] Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 133, Nesâı, c. 8, s. 287.
[139] Buhârî,Sahıh,c.5, s. 1 90, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1570.
[140] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 71, 97, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 326, Hâkim, Müstednek, c. 2, s. 32, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 5, s. 327.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/304-306.
[141] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 8, s. 10, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1119, Hâkim, Müstedrek, c. 4, s. 145.
[142] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 238.
[143] Dârimî, Sünen, c. 2, s. 7, Dârekutnî, Sünen, c. 247.

[144] Mâlik, Muvatta', c. 2, s. 845, Abdumezzak, Musannef, c. 9, s. 221, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 16, 29, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 242, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1587,1588, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 327, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1124.
[145] Abdumezzak, c. 9, s. 221-222, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 167, Ebu Dâvud, c. 3, s. 327, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 292, İbn Mâce, c. 2, s. 1124-1125, Nesâî, c. 8, s. 300-301, Dârimî, c. 2, s. 39, Dârekutnî, c. 4, s. 250,-251, 254, Beyhakî, c. 8, s. 296.
[146] İbn Ebi Şeybe, c. 8, s. 6-7, Buhârî, c. 6, s. 241, Nesâî, c. 8, s. 313.
[147] Abdurrezzak.c. 9, s. 235, 238, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 35, Ebu Dâvud, c. 3, s. 327, Tirmizî, c. 4, s. 290-291, Mesâf, c. 8, s. 317, Dârimî, c. 2, s. 37.
[148] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 20, Dârimî, c. 2, s. 37.
[149] Abdurrezak, Musannef, c. 9, s. 248, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 20, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 37.
[150] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 176, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 28.
[151] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 237, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 329, Nesâî, Sünen, c. 8, s. 312-313, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1223, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 39.
[152] Abdurrezzak, c. 9, s. 234, Buhârî, c. 6, s. 243, Dârimî, c. 2, s. 39.
[153] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 237, Ebu Dâvud, c. 3, s. 329, Nesâî, c. 8, s. 312-13.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/306-307.
[154] Hâkim, Müstedrek, c. 4, s. 143-144.
[155] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 351-352.
[156] Buhârî, c. 5, s. 190, Müslim, c. 3, s. 1570.
[157] Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 352.
[158] Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 351 -352.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/307-308.
[159] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 496498, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 361 -362, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 80-81, Suyûtî, Hasâisu'l-kübrâ, c. 1, s. 526-527.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/308-310.
[160] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.d, s. 226-228, Vâkidî'den naklen İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 160-161, Ebu Nuaym ,Delâilü'n-nübüyve, c. 1 , s. 81-82, Bevtıakf, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 31-32, Suyûtî, Hasâisu'l-kübrâ, c. 2, s. 7-8.
[161] İbn İshak, İbn Hişam, Sire.c.1, s. 228.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/310-312.

ÖLÜMLER, EVLİLİKLER, DOĞUMLAR

Hz. Ali'nin Annesi Fâtıma Hatunun Vefatı

Fâtıma Hatunun Kimliği ve Fazileti

Hz. Ali'nin annesi Fâtıma Hatun, Hâşim oğulları kadınlarından olup, Peygamberimiz Aleyhisselamin amcası Ebu Talib'in zevcesi idi.
Kendisinin gerek Ebu Talib'le ve gerek Peygamberimiz Aleyhisselamla soyu Hâşim'de birleşir.[1]
Fâtıma Hatun; Hâşim oğulları kadınları içinde, Hâşimî erkek sulbünden ilk erkek çocuğu dünyaya getiren hatundu.[2]
Hâşim oğulları kadınlarından, halife annesi olanların da ilki idi.
Ondan sonra, Peygamberimiz Aleyhisselamın kızı Hz. Fatma gelir ki, Hz. Hasan'ı dünyaya getir-miştir.[3]
Fâtıma Hatun; Peygamberimiz Aleyhisselama-dedesi Abdulmuttalib'in ölümü üzerine-sekiz yaşından itibaren mürebbilik, annelik yapmıştı: Kendi çocukları aç dururken Peygamberimiz Aleyhisselamın kamını doyurur, kendi çocuklarının üstleri başları tozlu topraklı dururken, o önce Peygamberimiz Aleyhisselamın saçını başını tarar, gülyağlanyla yağlardı.[4]
Peygamberimiz Aleyhisselam onu sık sık ziyaret ederdi.[5]
Fâtıma Hatun, faziletli, salih amelli bir İslâm hatunu idi.[6]
Kendisi, H icretin dördüncü yılında,[7] Medine'de[8] vefat etti.[9]
Allah ondan razı olsun!
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bugün annem vefat etti!" buyurdu.[10]
Kendi gömleğini ona kefen olarak sardırdı.[11] Cenaze namazını kıldırdı. Kabrinin içine indi. Sanki genişletir gibi, kabrin köşelerine eliyle işaret etti ve kabrin içine uzandıktan sonra kabirden çıktı.
Gözleri yaşarmış, gözyaşı kabre damlamıştı.[12]
Peygamberimiz Aleyhisselamın sahabileri:
"Senin buna yaptığını gördüğümüz şeyi hiç kimseye yaptığını görmemiştik!?" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ebu Talib'den sonra, bunun kadar bana iyiliği dokunan bir kimse olmamıştır!
Kendisine Cennet elbiselerinden giydirilsin diye, gömleğimi kefen olarak giydirdim!
Kabir hayatı kendisine mülayim ve kolay gelsin diye de, kabirde yanına uzandım!" buyurdu.[13]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Torunu ve Hz. Osman'ın Oğlu Abdullah'ın Vefatı

Peygamberimiz Aleyhisselamin kızı ve Hz. Osman'ın zevcesi Hz. Rukayye'den bir erkek çocuk doğmuş, ona Abdullah adı konulmuştu.

Abdullah, altı yaşında bulunduğu sırada, bir horoz onun yüzünü ve gözünü gagalamış, şişirmişti.

Bunun üzerine tutulduğu hastalıktan kurtulamayarak, Hicretin dördüncü yılında Cumâdelûlâ ayında vefat etti.

Peygamberimiz Aleyhisselam onun cenaze namazını kıldırdı. Hz. Osman da onu kabrine indirdi.[14]

Peygamberimiz Aleyhisselam Abdullah'ın kabrinin başına bir taş dikti. Gözleri yaşarmış olduğu halde:

"Yüce Allah, kullarından, merhametli ve yufka yürekli olanlara rahmet eder!" buyurdu. [15]

Zeyd b. Sabit'in Yahudi Yazısını Öğrenişi

Peygamberimiz Aleyhisselam; Hicretin dördüncü yılında, Zeyci b. Sabit'e Yahudilerin yazısını öğrenmesini emredip:[16]
"Ben, yazılarımı onların değiştirmeyeceklerinden emin değilim!" buyurdu.[17]
Zeyd b. Sabit der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam, bana:
'Ey Zeyd! Sen benim için Yahudi yazısını öğren[18] Çünkü, vallahi, ben, yazacağım şeyler hakkında Yahudilere itimad edemem, güvenemem![1] buyurdu.
Bunun üzerine, ben de, yarım ay geçmemişti ki, onu öğrenmiş, hatta onda maharet kazanmıştım.
Peygamber Aleyhisselam Yahudilere birşey yazacağı zaman onu ben yazar; kendisine Yahudilerden gelen yazıları da ben okurdum ."[19]
Yine Zeyd b. Sabit der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam, bana:
'Süryanice'yi güzelce okuyup yazabilir misin? Çünkü, bana Süryanice yazılar geliyor![1] buyurdu.
Ben:
'Hayır! İyi okuyup yazamam!'dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Sen onu iyice öğren!' buyurdu.
Onyedi günde öğrendim ."[20]
Allah ondan razı olsun![21]

Hz. Zeyneb'in Vefatı ve Peygamberimiz Aleyhisselamın Hz. Ümmü Seleme ile Evlenişi

Peygamberimiz Aleyhisselamın zevcesi Hz. Zeyneb binti Huzeyme, Hicretin dördüncü yılında Rebiülâhir ayının sonunda vefat etti.[22]

Allah ondan razı olsun!

Peygamberimiz Aleyhisselam, cenaze namazını kıldırdıktan sonra, onu Bakiyy kabristanına defnet-ti.[23]

Peygamberimiz Aleyhisselamın hayatında, Hz. Hatice ile Hz. Zeyneb'den başka zevcesi vefat etmem iştir.[24]

Hz. Zeyneb, Cahiliye devrinde, yoksullara çok sadaka verdiği için, "Miskinler Annesi" diye anılırdı.[25]

Ebu Seleme b. Abdulesed Hicretin dördüncü yılında Cumâdelâhir'in sonuna doğru vefat edince, zevcesi Ümmü Seleme Hind dul kalmıştı.[26]

Kendisinin Ebu Seleme'den Zeyneb, Seleme, Ömer, Rukayye isimlerinde dört çocuğu vardı.[27]

Hz. Ümmü Seleme, okuma bilir, yazı yazmayı bilmezdi.[28]

Kadın sahabilerin fıkhı en iyi bilenlerindendi.

Peygamberimiz Aleyhisselamdan 378 hadis rivayet etmiştir.[29]

Hz. Ümmü Seleme der ki:

"Ebu Seleme bir gün Resûlullah Aleyhisselamın yanından yanıma geldi de:

'Resûlullah Aleyhisselamdan bir söz işittim, ona sevindim: Müslümanlardan, musibete uğrayan bir kimse, musibete uğradığı zaman 'İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn=Biz Allah'ınız (Allah'ın kullarıyız) ve muhakkak O'na dönücüleriz![1] [Bakara: 156] der ve 'Musibetimin arkasından bana daha hayırlısını ihsan buyur![1] diye dua ederse, muhakkak, Allah bunun gereğini yapar, buyurdu[1] dedi.

Ebu Seleme'den, bunu ezberledim."[30]

Hz. Ümmü Seleme'nin Kocası Ebu Seleme ile Ahidleşmek İstemesi

Hz. Ümmü Seleme, bir gün, kocası Ebu Selemeye:
"Bana erişen habere göre; Cennetlik kocası ölen Cennetlik bir kadın, sonradan başka birisi ile evlenmezse, muhakkak Allah onu Cennette kocası ile biraraya getirecekmiş!
Yine bunun gibi, Cennetlik zevcesi ölen Cennetlik bir erkek de, sonradan başka bir kadınla evlenmezse, Allah muhakkak onu da Cennette kocası ile biraraya getirecekmiş!
Öyleyse, gel, seninle ahidleşelim: Ne sen benden sonra evlen, ne de ben senden sonra evleneyim!" demişti.
Ebu Seleme, ona:
"Sen bana itaat eder, sözümü dinler misin?" diye sordu.
Hz. Ümmü Seleme:
"Ben sana ancak itaat etmek, söylediğini dinlemek için danışırım" dedi.
Bunun üzerine, Ebu Seleme:
"Ben öldüğüm zaman sen evlen!" dedikten sonra:
"Allah'ım! Benden daha hayırlı, onu hor görmeyecek, incitmeyecek bir koca nasip et!" diyerek dua etti.[31]
Hz. Ümmü Seleme der ki:
"Ebu Seleme vefat ettiği zaman, Peygamber Aleyhisselama gidip:
'Yâ Rasûlallah! Ebu Seleme vefat etti. Ne diyeyim, nasıl dua edeyim?' diye sordum.
Resûlullah Aleyhisselam:
"Allah'ım! Beni de, onu da yarlığa! Bana, onun ardından, ondan daha hayırlı, daha güzel bir bedel ihsan et!' de' buyurdu.[32]
Kendi kendime:
'Benim için, Resûlullah Aleyhisselamın sahabisi Ebu Seleme'den daha hayırlı kim olabilir? [33]
Müslümanların hangisi Ebu Seleme'den daha hayırlıdır?
O; ailesiyle birlikte Resûlullah Aleyhisselama hicret eden ilk hanedir dedim.[34]
Sonra, Allah bana bir azim verdi de, Resûlullah Aleyhisselamın tavsiye buyurduğu duayı okumaya devam ettim."[35]
Hz. Ümmü Seleme'nin iddeti; dört ay on günlük bekleme, evlenmeme müddeti (Bakara: 234) dolunca, ona Hz. Ebu Bekir talip oldu.
Hz. Ümmü Seleme onu reddetti.
Sonra, Hz. Ömer talip oldu.
Hz. Ümmü Seleme onu da reddetti.[36]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, kendisi için dünürlük yapmak üzere, Hâtıb b. Ebi Belteayı Hz. Ümmü Selemeye gönderdi.[37]
Hz. Ümmü Seleme:
"Resûlullah Aleyhisselama ve elçisine merhaba!
Tarafımdan Resûlullah Aleyhisselama haber ver ki; ben kıskanç bir kadınım!
Aynı zamanda çoluklu çocukluyum.
Şahit olarak da, yanımda velilerimden bir kimse yok!" dedi.[38]
Aradan kısa bir müddet geçmiş yahut geçmemişti ki, Peygamberimiz Aleyhisselam Hz. Ümmü Seleme'ye gidip kapısına dikildi.

Ümmü Seleme Hatuna talip olduğunu, velisi bulunan kardeşinin oğluna veya onun kendi oğluna açtı.
Hz. Ümmü Seleme, velisine:
"Çoluklu çocuklu olduğumu ileri sür, Resûlullah Aleyhisselama olumsuz cevap ver!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ertesi günü sabahleyin gelip dileğini tekrarlayınca, Hz. Ümmü Seleme, önceki gibi söyledikten sonra, velisine:
"Eğer Resûlullah Aleyhisselam tekrar gelirse, beni kendisine nikâhla!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam geri geldi.[39]
Hz. Ümmü Seleme der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam, yanıma girmek üzere izin istedi.
O sırada, ben içeride deri tabaklıyordum. Ellerimi karaze yaprağı ile yıkadım, kendisine 'Buyur!'
dedim.
Yüzü deri, içi hurma lifi dolu yüzyastığını yere koydum. Yastığın üzerine oturdu.[40]
Aramızda perde olduğu halde benimle konuştu ve evlenme teklifinde bulundu.[41]
Sözlerini bitirdiği zaman:
'Yâ Rasûlallah! Benim için, sende rağbet edilmeyecek birşey yoktur. Fakat ben çok kıskanç bir kadınım. Korkarım ki, benden uygunsuz bir hareket görürsün de, Allah beni ondan dolayı azaba uğratır.
Aynı zamanda, ben yaşlıyım ve çoluk çocukluyum da!' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Kıskançlıktan bahsettin. Senin çoluk çocuğun, benim de çocuğumdur!' buyurdu."[42]
Diğer rivayete göre:
"Resûlullah Aleyhisselam:
'Sen dedin ki: 'Ben yaşlı bir kadınım.' Kendisinden daha yaşlı erkekle evlenmesi, kadına ayıp değildir.
Sen dedin ki: 'Ben yetimler annesiyim!' Onların geçimleri Allah'a ve Resûlüne aittir.
Sen dedin ki: 'Ben çok kıskancım!' Ben onu senden gidermesi için Allah'a dua ederim.[43]
Sen, 'Yanımda velilerimden kimse yok!' dedin. Onlardan, hâzır veya gaib, bulunan veya bulunmayandan, bana razı olmayacak bir kimse yoktur!' buyurdu."
Bunun üzerine, Hz. Ümmü Seleme, oğluna:
"Kalk! Beni Resûlullah Aleyhisselama nikâhla!" dedi.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Zevcem filanca kardeşine mehir olarak verdiğim şeylerden, sana eksik vermeyeceğim![44]
Yanımızda, kendisine kışın elbise, yazın da mefruşat olmak üzere bir miktar kadife kumaş,
Yüzü deri, içi hurma lifi dolu bir yastık,
Hububat öğütmek için iki adet el değirmeni,
Topraktan yapılmış bir su testisi,
Bir adet un çömleği,
İçinde hamur yoğurulacak ve tirit yapılacak büyük bir çanak var!" buyurdu.
Hz. Ümmü Seleme:
"Kabul ettim!" dedi.[45]
İşte, Hz. Ümmü Seleme'nin mehir ve çeyizi böyle idi. Yani:
2 adet el değirmeni,
1 adet su testisi,

1 adet yüzyastığı (ki yüzü deridendi, içine hurma lifi doldurulmuştu),[46]
1 adet döşek (ki içine hurma lifi doldurulmuştu).[47]
Hz. Ümmü Seleme derki:
"'Ey Allah'ım! Beni ve Ebu Selemeyi yarlığa! Bana, onun ardından, ondan daha hayırlı, daha güzel bir bedel ihsan et!' diyerek dua etmeye devam edince, Allah, bana ondan daha hayırlı olan Muhammed Resûlullah Aleyhisselamı ihsan etti!"[48]
Hz. Ümmü Seleme'nin iddeti Şevval ayının sonuna on gün kala tamamlanınca, Şevval'in son gecelerinde Peygamberimiz Aleyhisselamla evlendi.[49]
Kendisine, vefat eden "Yoksullar Anası" Hz.Zeyneb'in odası verildi.[50]
Hz. Ümmü Seleme'nin bildirdiğine göre:
Hz. Zeyneb'in odasında 1 adet toprak çanak, 1 adet el değirmeni, 2 adet çömlek (ki, birisi taştan yapılmıştı) bulunuyordu.
Çanağın içinde biraz arpa, çömlekten birisinin içinde de erimiş biraz yağ vardı.
Hz. Ümmü Seleme, arpayı el değirmeninde çektikten, öğüttükten sonra, onu çanak-çömlekte yağla kardı, karıştırdı.
Bu yemek, Peygamberimiz Aleyhisselamın ve ev halkının düğün gecesindeki yemeği idi! [51]

Hz. Ümmü Seleme'nin Cebrail Aleyhisselamı Görmesi

Üsâme b. Zeyd'den rivayet edildiğine göre; bir gün Cebrail Aleyhisselam Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelmişti.
O sırada, Hz. Ümmü Seleme Peygamberimiz Aleyhisselamla konuştuktan sonra kalkıp gitti.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Ümmü Seleme'ye:
"Kimdir bu?" diye veya benzeri kelimelerle, kim olduğunu sordu.
Hz. Ümmü Seleme:
"Dıhye'dir bu!" dedi.
Hz. Ümmü Seleme:
"Allah'a yemin ederim ki; Peygamber Aleyhisselamın Cebrail Aleyhisselamdan aldığı vahyi ashaba haber vermek üzere irad buyurduğu hutbesini dinleyinceye kadar, Cebrail Aleyhisselamı Dıhye sanmıştım!" demiştir.[52]
Hz. Ümmü Seleme'nin Odasını Kerpiç Duvarla Ördürmesi Üzerine Uyarılışı
Abdullah b. Zeyd der ki:
"Ümmü Seleme'nin kerpiçten evini, odasını görmüştüm.
Ümmü Seleme'nin oğluna sordum.
Bana dedi ki:
'Resûlullah Aleyhisselam Dûmetü'l-Cendel gazasında iken, Ümmü Seleme odasını kerpiçten yaptırdı.
Resûlullah Aleyhisselam, Medine'ye dönünce, Ümmü Seleme'nin yanına vardı. Kerpiçten örülen duvarlara baktı da:
'Nedir bu bina?' diye sordu.
Ümmü Seleme:
'Yâ Rasûlallah! Halkın gözlerinden gizlenmeyi, korunmayı arzu ettim ve kerpiçten duvar ördürdüm!' dedi.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Ey Ümmü Seleme! H iç şüphesiz, Müslümanların mallarının içinde şer bulunanı ve hayırsız olanı, yapıya giden, bağlanandır!' buyurdu."[53]
Fatebiru yâ uli'l-ebsâr! Ey basiret sahipleri, bundan ibret alınız![54]

Hz. Hüseyin'in Doğumu

Hz. Hüseyin'in Doğum Tarihi

Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hasan Hicretin üçüncü yılında Ramazan'ın ortasında doğduktan[55] elli gece sonra, Hz. Fâtıma Hz. Hüseyin'e hamile kaldı.[56]

Hicretin dördüncü yılında, Şaban ayından beş gece geçince de, Hz. Fâtıma'dan Hz. Hüseyin doğdu.[57]

Hz. Hüseyin'in Ümmü't-Fadf Hatun Tarafından Emziritişi

Peygamberimiz Aleyhisselamın amcası Hz. Abbas'ın zevcesi Ümmü'l-Fadl Hatun, hem Hz. Hasan'ı, hem de Hz. Hüseyin'i, oğlu Kusem'le birlikte bir müddet emzirdi.[58]

Akika Kurbanı ve Hz. Hüseyin'e Akika Kurbanı Kesilişi

Akika kurbanı, çocuğun doğumunun yedinci günü kesilir, çocuğun ismi takılır ve başının saçı kestirilir.[59]
Akika Kurbanı, çocuğun doğumunun ondördüncü ve yirmibirincigünü de kesilebilir.
Kurban kesilirken:
"Bismillâhi vallahu ekber! Allah'ım! Bu, Senin rızan için kesilen akika kurbanıdır" denilir.[60]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Hüseyin'in doğumunun yedinci günü akika kurbanı kestirdi, ismini koydu ve:
"Ey Fâtıma! Hüseyin'in saçını kes! Saçının ağırlığınca sadaka ver!" buyurdu.
Hz. Hüseyin'in saçı tartıldı, saçının ağırlığı bir dirhem geldi.[61]
Hz. Fâtıma, kesilen saçın ağırlığınca gümüşü fakirlere dağıttı.[62]
Peygamberimiz Aleyhisselam, kesilen akika kurbanından, ebeye bir but gönderilmesini, kalanının da kemikleri kırılmadan pişirilip yenilmesini ve başkalarına da yedirilmesini tavsiye buyurdu.[63]

Hz. Hüseyin'e İsim Takılışı

Hz. Ali derki:
"Ben, harbi-darbı sever bir adamdım.[64]
Hasan doğduğu zaman, ona Harb ismini koymuştum.
Resûluiiah Aleyhisselam geldi. 'Gösteriniz oğlumu bana! Ne isim taktınız ona?' buyurdu.
'Harb ismini koydum!' dedim.
'Hayır! O, Hasan'dır!' buyurdu.
Hüseyin doğduğu zaman da, ona Harb ismini koymuştum.
Resûluiiah Aleyhisselam geldi. 'Gösteriniz oğlumu bana! Ne isim koydunuz ona?' buyurdu.
'Harb ismini koydum!' dedim.
'Hayır! O, Hüseyin'dir!' buyurdu.
Üçüncü oğlan doğduğu zaman, ona da, yine Harb ismini koydum.
Resûluiiah Aleyhisselam geldi. 'Gösteriniz oğlumu bana! Ne isim koydunuz ona?' buyurdu.
'Harb ismini koydum!' dedim.
'Hayır! O, Muhassin'dir!
Ben, bunlara, Harun Aleyhisselamın oğulları olan Şebber, Şebirve Müşebbir'in isimlerini koydum.[65]
Bunların her birinin ismini değiştirmekliğim bana emrolundu' buyurdu."
Hz. Alide:
"Allah ve Resûlü daha iyi bilir!" dedi.[66]
Peygamberimiz Aleyhisselam, isimlerle ilgili bazı hadis-i şeriflerinde de:
"...İsimlerin Allah'a en sevimli olanı Abdullah ve Abdurrahman'dır. İsimlerin güzeli Haris ve Hemmam, çirkini de Harb ve Mürre'dir."[67]
"Muhakkak ki, siz, Kıyamet günü kendi isimleriniz ve babalarınızın isimleri ile çağrılacaksınız. Öyle ise, isimlerinizi güzel koyunuz!" buyurmuşlardır.[68]

Hz. Hüseyin'in İsmi Konulurken Kulağına Ezan Okunuşu

Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Hüseyin'in ismini koyarken, kulağına ezan okudu.[69]

Hz. Hüseyin'in Sünnet Ettirilişi

Cabir b. Abdullah'tan rivayet edildiğine göre; Hz. Hüseyin, doğumunun yedinci günü sünnet ettir-ilmiştir.[70]

Sünnet olmak, erkekler için sünnettir.[71] Fıtrat hasletlerindendir.[72]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e Olan Sevgisi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin hakkında:
"Bunlar, benim oğullarım ve kızımın oğullarıdır.[73]
Allah'ım! Ben onları seviyorum! Onları sen de sev![74] Onları seveni de sev!" dedi[75] ve bunu üç kere tekrarl a di.[76]
Ebu Eyyub el-Ensârî der ki:
"Bir gün, Resûlullah Aleyhisselamın huzuruna girmiştim. Hasan ile Hüseyin, önünde oynuyorlardı.
'Yâ Rasûlallah! Sen bunları çok mu seviyorsun?' diye sordum.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Nasıl sevmem?[77] Onlar benim dünyada öpüp kokladığım iki reyhanım dır?' buyurdu. "[78]
Peygamberimiz Aleyhisselamın amcası Hz. Abbas, Peygamberimiz Aleyhisselam hastalandığı sırasında, ziyaretine gelmişti.
Ondan sonra, Hz. Ali de, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'le birlikte içeri girdi.
Hz. Abbas:
"Yâ Rasûlallah! Bunlar, senin oğullarındır!" dedi.
"Evet, amca! Onlar senin de oğullarındır!" buyurdu.
Hz. Abbas:
"Ben onları seviyorum!" dedi.
Peygamberimiz Al eyhisselam:
"Senin onları sevdiğin gibi, Allah da seni sevsin!" buyurdu.[79]
Peygamberimiz Aleyhisselam şöyle buyurmuştur:
"Hasan ve Hüseyin'i seven beni sevmiş, onlara kin besleyen de bana kin beslemiş olur!"[80]
"Hasan ve Hüseyin, Cennet halkı gençlerinin iki seyyidi, efendisidir!"[81]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Ehl-i Beytini Örtü İçine Alıp Dua Edişi

Peygamberimiz Aleyhisselamın üvey oğlu Ömer b. Ebu Seleme der ki:
"Şu 'Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden kiri, günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak ister' [Ahzab: 33] âyeti Peygamber Aleyhisselama Ümmü Seleme'nin evinde nazil oldu.
Peygamber Aleyhisselam, Fâtıma'yı, Hasan'ı, Hüseyin'i çağırdı.
Onları bir örtü ile bürüyüp örttü.
O sırada, Ali arkada, geride bulunuyordu.
Onu da örtü ile bürüdü, örttü. Sonra da:
'Allah'ım! Bunlar, benim Ehl-i B eyf imdir! Bunlardan günah kirini gider, kendilerini tertemiz yap!' diyerek dua etti.
Ümmü Seleme:
'Yâ Rasûlallah! Ben de onlarla birlikte miyim?' diye sordu.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Sen, yerindesin! Ve bana hayırlısın!' buyurdu."[82]
Bu hadise, Hz. Ü mmü Seleme ve daha başkaları tarafından da anlatılmıştır.[83]
Hz. Âişe de, bu hadiseyi şöyle anlatır
"Peygamber Aleyhisselam, üzerinde siyah yünden yapılmış nakışlı bir örtü (kilim) olduğu halde, sabahleyin erkenden çıkınca, yanına Hasan b. Ali geldi.
Peygamber Aleyhisselam, onu örtünün içine aldı.
Sonra, Hüseyin geldi. Onu da örtünün içine aldı.
Sonra, Fâtıma geldi. Onu da örtünün içine aldı.
Sonra da:
'Ey Ehl-i Beyt! Allah, ancak ve ancak, sizden kiri gidermek ve sizi tertemiz yapmak ister' [Ahzab: 33] âyetini okudu."[84]

Hz. Hüseyin'in Şehit Edileceği Hakkındaki Müşahede ve Haberleri

Enes b. Malik'in bildirdiğine göre; yağmur meleği* Rabbimizden izin alarak Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelmişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Ümmü Seleme! Kapıyı üzerimize kapa, yanımıza kimseyi bırakma!" buyurdu.
O sırada, Hz. Hüseyin koşarak kapıya geldi.
Hz. Ümmü Seleme onu içeri bırakmadı.
Fakat, Hz. Hüseyin kapıyı zorlayıp içeri daldı, kendisini Peygamberimiz Aleyhisselamın kucağına attı.
Peygamberimiz Aleyhisselam onu boynuna, omuzuna aldı, öptü, sevdi.
Melek, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Onu çok mu seviyorsun?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet!" buyurdu
Melek:
"İyi ama, ümmetin onu öldürecektir!" dedi.[85]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Demek, onu öldürecek olanlar mü'minler ha?!" buyurdu.
Melek:
"Evet![86] İstersen, onun öldürüleceği yeri de sana göstereyim" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet! Göster!" buyurunca, melek orayı Peygamberimiz Aleyhisselama gösterdi. Oradan getirdiği bir avuç ıslak toprağı da, Peygamberimiz Aleyhisselama verdi. Hz. Ümmü Seleme, onu alıp elbisesinin eteğine koydu.[87]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Ümmü Seleme'ye:
"Bu toprak, senin yanında emanettir!
O kana tahavvül ettiği zaman, bil ki, Hüseyin öldürülmüştür!" buyurdu.[88]
Hz. Ümmü Seleme, onu bir çanağın içine koydu. Ona bakar dururdu.[89]

Hz. Ali'nin ve Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'daki Hatıraları

Hz. Ali'nin mataracısının anlattığına göre; Hz. Ali Sıffin'e giderken Ninova hizasına gelince:
"Ebu Abdullah! Fırat kıyısında biraz dur!
Ebu Abdullah! Fırat kıyısında biraz dur!" diyerek seslendi.
Mataracı Ebu Abdullah:
"Ne için duracağız?" diye sorunca, Hz. Ali:
"Ben bir gün Peygamber Aleyhisselamın yanına gitmiştim. Gözlerinden yaşlar dökülüyordu.
'Ey Allah'ın Peygamberi! Seni gözlerinden yaşlar akıtacak dereceye bir getiren mi oldu?' diye sordum.
'Evet! Biraz önce, Cebrail yanımda idi. Hüseyin'in Fırat kıyısında şehit edileceğini bana haber verdi. Onun toprağından sen de koklar mısın?' dedi.
'Evet!' dedim.
Bunun üzerine, elini uzattı. Bir avuç toprak avuçlayıp bana verdi. Gözlerimin yaşını tutmaya kadir olamadım" dedi.[90]
Hz. Hüseyin de der ki:
"Babam, Sıffin'e giderken, buraya, Kerbelâ'ya uğramıştı. Ben de yanında idim. Durdu. Burasının neresi olduğunu sordu. İsmi kendisine haber verilince:
'Onların hayvanlarından aşağı indirilecekleri yer, işte burasıdır!
Kanlarının döküleceği yer, işte burasıdır!' dedi.
Bunun ne demek olduğu kendisinden sorulunca da:
'Muhammed hanedanının yükleri, ağırlıkları, işte burada indirilecektir!' dedi."[91]

Hz. Ümmü Seleme'nin Rüyası ve Çanaktaki Toprağın Kan Haline Gelişi

Selma Hatun der ki:
"Ümmü Seleme'nin yanına girmiştim. Ağlıyordu. Kendisine:
'Ne için ağlıyorsun?' diye sordum.
'Resûlullah Aleyhisselamı rüyada gördüm. Başında ve sakalında toz toprak vardı. Kendisine:
'Ne oldu sana yâ Rasûlallah?' diye sordum. 'Az önce, Hüseyin'in öldürülüşüne şahit oldum!' buyurdu' dedi."[92]
Hz. Ümmü Seleme, Hz. Hüseyin'in şehit edildiği gün de, çanakta sakladığı Kerbelâ toprağının kan haline geldiğini gördü.[93]
"Vâh Hüseyin'im! Vâh Resûlullahın oğlu!" diyerekferyad etti.[94]
"Allah ona bunu yapanların evlerine ve kabirlerine ateş doldursun!" dedi ve bayıldı.[95]

Abdullah b. Abbas'ın Hz. Hüseyin Hakkındaki Rüyası

Abdullah b. Abbas, Hz. Hüseyin'in şehadeti ile ilgili rüyasını şöyle anlatmıştır:
"Resûlullah Aleyhisselamı rüyada gördüm. Kendisi, son derece üzüntülü ve tasalı idi. Elinde sırça bir çanak, çanağın içinde de, toplanmış kan vardı. Kendisine:
'Yâ Rasûlallah! Bu nedir?' diye sordum.
'Bu, Hüseyin'in ve ashabının kanıdır. Allah'a götürüyorum!' buyurdu."
İbn Abbas'ın rüyayı gördüğü gün sayılınca, Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edildiği güne rastladığı görülmüştJür.[96]
Yüce Allah, Hz. Hüseyin'den ve Kerbelâ'da şehit olan ashabından razı olsun.
(Kerbelâ faciasının nasıl cereyan ettiği hakkında daha geniş bilgi için, Hz. Hüseyin ve Kerbelâ Faciası adlı kitabımızı okuyunuz.)[97]

Zeyd b. Hârise'nin Hz. Zeyneb'le Evlenişi ve Ondan Ayrılışı

Hz. Zeyneb, Peygatm berim iz Aleyhisselamın halası Ümeyme binti Abdulmuttalib'in kızı idi.[98]

Peygamberimiz Aleyhisselam Zeyd b. Harise için dünürlük ettiği halde, Hz. Zeyneb Peygamberimiz Aleyhisselamın kendisi için dünürlük ettiğini sanarak razı olmuştu. Fakat, Zeyd b. Harise için istenildiğini anlayınca:[99]

"Yâ Rasûlallah! Ben nefsime danışıyorum; soy sopça ondan daha hayırlıyım.[100] Yâ Rasûlallah! Ben ona varmaya razı olmam! Ben Kureyş'ten bir bakireyim!" diyerek nikâhlanmaktan kaçındı.

Peygamberimiz Aleyhisselam ise:

"Fakat, ben onu senin için kabul ettim!" buyurdu.[101]

"Allah ve Allah'ın Peygamberi bir işe hükmettiği zaman, mü'min erkekle mü'min kadın için, işlerinde kendilerine muhayyerlik yoktur.

Kim Allah'a ve Allah Resûlüne isyan ederse, muhakkak ki, o apaçık bir sapkınlıkla yolunu saptirmıştr"[102] âyeti nazil olunca, Zeyneb Hatun:

"Yâ Rasûlallah! Sen benim onunla evlenmemi istiyor musun?" diye sordu.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Evet!" buyurdu.

Zeyneb Hatun:

"Resûlullaha asi olmadığımı bildir, onunla evleneyim" dedi.[103]

Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam Zeyd'i Zeyneb Hatuna Kitabullahı ve Resûlullahın sünnetini öğretsin diye nikahladı.[104]

Zeyneb Hatunun Mehri ve Çeyizi

Peygamberimiz Aleyhisselam; Zeyd tarafından Zeyneb Hatuna ımehr ve çeyiz olarak şunları takdir etti:

1- On dinar (altın lira),[105]
2- Altmış dirhem gümüş,
3- Bir adet başörtüsü,
4- Bir adet çarşaf,
5- Bir adet gömlek,
6- Bir adet entari,
7- Elli müdd (ölçek) erzak,[106]
8- On müdd[107] veya otuz sa' hurma.[108]

Zeyd b. Hârise'nin Zeyneb Hatundan Şikâyetlenişi ve Onu Boşamaya Kalkması

Zeyneb Hatun; Zeyd b. Hârise'nin yanında bir yila yakın veya bir yıldan biraz fazla bir süre kaldı.[109]
Zeyd b. Harise, bir gün, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelip:
"Yâ Rasûlallah! Ben ailemden ayrılmak istiyorum!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sen ondan niçin ayrılacaksın? Yoksa, kendisinden, şüpheleneceğin birşey mi gördün?" diye sordu.
Zeyd b. Harise:
"Hayır, vallahi yâ Rasûlallah! Ben ondan şüphelenebileceğim hiçbir şey görmüş değilim. Ondan, hayırdan başka birşey görmedim![110]
Fakat, o kendisini şerefçe üstün görüyor, bana karşı hep büyükleniyor ve dili ile beni üzüp duruyor![111] Kendisi, dayanı lam ayacak kadar hırçın huylu!" diyerek, boşamak istediğini söyledi.[112]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Zeyd'e:
"Tut onu, boşama! Allah'tan kork!" buyurdu.[113]
Halbuki, Peygamberimiz Aleyhisselam, Zeyd'e bunu söylediği zaman, onun Zeyneb Hatunu muhakkak boşayacağını ve iddeti dolduktan sonra da onun kendisine zevce olacağını biliyor, Allah tarafından kendisine böyle haber verilmiş bulunuyor,[114] fakat münafık halkın:
"Muhammed, evlatlığın boşadığı kansı ile evlendi!?" diyerek yaygara koparmalarından çekinerek, bunu kalbinde gizli tutuyordu.[115]
Cahiliye devri geleneğine göre; bir kimse birisini evlat edinirse, halk evlatlığı onun adı ile anar; evlatlık, öz oğul gibi, o kimsenin mirasından da yararlanırdı.
Bu gelenek:
"Allah, evlatlıklarınızı, öz oğullarınız gibi tanımadı. Bu, sizin ağızlarınızdaki lafınızdır. Allah hakkı söyler ve O doğru yolu gösterir.
Siz onları öz babalarına nisbetle çağırınız. Bu, Allah katında daha doğrudur. Eğer onların babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, o halde, onlar, dinde kardeşleriniz olmakla beraber, dost-larınızdır da.
Hata ettiklerinizde ise, size bir vebal yoktur.
Allah çokyarlıgayandır, çok esirgeyicidir" (Ahzâb: 4-5) mealindeki âyetler indirilinceye kadar devam etti.
Bu âyetler inince, azadlı köleler ve evlatlıklar, öz babaları adına iade edildiler. Öz babaları bilinmeyenler de, eski efendilerine dinde dost ve kardeş oldular.[116]
Fakat, münafıklar, Cahiliye devri geleneğine göre evlatlığın boşadığı karısını almayı haram sayıp, bunu Peygamberimiz Aleyhisselam aleyhinde bir propaganda vesilesi yaptılar.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Zeyneb'i zevceliğe kabul ettiği zaman:
"Muhammed, evladın boşadığı kansı ile evlenmeyi haram kıldı. Kendisi ise, evlatlığı Zeyd'in boşadığı kansı ile evlendi!?" diyerek yaygaraya başladılar.[117]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hz. Zeyneb'le Evlenişinin Vahiyle Gerçekleşmesi ve Bu Yoldaki şı

Yersiz Geleneğin Ortadan Kaldırılışı

Zeyd b. Hârise Hz. Zeyneb'i boşadıktan ve onun iddeti de dolduktan sonra, bir gün, Peygamberimiz Aleyhisselamın Hz. Âişe ile oturup konuştuğu sırada, kendisine vahiy hali geldi ve vahiy hali açılınca, gülümseyerek:
"Zeyneb'e kim gidip Allah'ın onu bana gökte nikahladığını müjdeler?" buyurdu ve telakki eylediği vahyi okudu.[118]
Okuduğu vahiyde şöyle buyuruluyordu:
"Hatırla o zamanı ki; Allah'ın kendisine nimet (İslâmiyet) verdiği, senin de yine (kölelikten azad etmek suretiyle) lutufta bulunduğum zâta (Zeyd'e):
'Sen zevceni tut, boşama! Allah'tan kork!' diyordun da, Allah'ın açığa çıkaracak olduğu şeyi (onun boşandıktan sonra seninle evlendirileceği hususundaki ilahî emri) kalbinde gizliyor, insanların dedikodularından korkuyordun. Halbuki, Allah, Kendisinden korkmana daha çok layıktı.
Vaktâ ki,Zeyd o kadından ilişkisini kesti, onu boşadı. (O da iddetini tamamladı). Biz de, onu sana zevce yaptık. Tâ ki, oğullukların kendilerinden ilişkilerini kestikleri zevcelerini almakta mü'minler üzerine günah olmasın!
Allah'ın emri yerine getirilmiştir. Allah'ın, üzerine farz ve takdir ettiği herhangi birşeyi ifa etmesinde, peygambere hiçbir vebal olmaz. Nitekim, daha önceki peygamberlerde de, bu, Allah'ın uyguladığı âdetidir (kanunudur). Allah'ın emri, mutlaka yerini bulan bir kaderdir.
O peygamberler, Allah'ın gönderdiklerini tebliğ edenler, O'ndan korkanlar ve Allahtan başka hiçbir kimseden korkmayanlardır. Hesap görücü olarak Allah yeter.
Muhammed, adamlarınızdan hiçbirinin öz babası değildir. Fakat, o, Allah'ın Resûlü ve peygamberlerin sonuncusudur.
Allah, herşeyi hakkıyla bilendir."[119]

Hz. Zeyneb'in Allah Tarafından Evlendirilmiş Olması ile İftihar Edişi

Hz. Aişe:
"İşlerin en büyüğü ve en üstünü, ona (Zeyneb'e) yapılan idi ki, Allah onu gökte nikahlamıştı.
'Zeyneb, bize karşı, bununla iftihar edecek, övünecektir' dedim" der.[120]
Gerçekten de, Hz. Zeyneb, Peygamberimiz Aleyhisselamın diğer zevcelerine karşı:
"Onları kendilerinin ev halkları evlendirmiştir. Beni ise, yedi kat göklerin üstünde, Allah evlendirdi!"
diyerek övünürdü.[121]
Çünkü, Yüce Allah, onu Kitabının nassı ile, velisiz ve şahitsiz olarak Peygamberine nikahlamıştı.[122] Hz. Zeyneb Peygamberimiz Aleyhisselama, böyle, Allah tarafından nikahlanmış olunca, kendisine,
öteki zevceler gibi bir mehir de verilmemiştir.[123]

Zeyd'in Hz. Zeyneb'e Peygamberimiz Aleyhisselam İçin Dünürlük Edişi

Enes b. Malik der ki:
"Zeyneb binti Cahş, Zeyd'den boşandıktan sonra, iddeti tamamlanınca, Resûlullah Aleyhisselam, Zeyd'e:
'Kendime senden daha emniyetli bir kimse bulamadım. Zeyneb'e git. Ona, benim için dünürlük et!' buyurdu.[124]
Zeyd, gidip Zeyneb'in kapısını çaldı.
Zeyneb:
'Kim o?' diye sondu.
Zeyd:
'Zeyd!' dedi.
Zeyneb:
'Zeyd, beni boşadıktan sonra, benden ne ister?!' dedi.
Zeyd:
'Beni sana Resûlullah Aleyhisselam gönderdi' dedi.
Zeyneb:
'Öyleyse, hoşgeldi Resûlullahın elçisi!' dedi, kapıyı açt .[125]
Hz. Zeyneb, o sırada ekmek hamurunu mayalamakta idi."[126]
Zeyd der ki:
"'Ey Zeyneb! Sana müjdelerim: Resûlullah Aleyhisselam beni kendisi için dünürlük edeyim diye sana gönderdi' dedim.
Zeyneb:
'Ben, Rabbime danışmadıkça, birşey yapmam' dedi ve hemen namaz kılma yerine gitti. [127]
'Allah'ım! Resûlün beni istiyor. Layık isem, beni ona zevce kıl!' diyerek dua etti."
Hz. Zeyneb'in Peygamberimiz Aleyhisselamla evleneceğine çok sevindiği ve Allah'a şükür secdesi yaptığı, Allah rızası için iki ay oruç tutmayı adadığı,[128] hatta Allah tarafından nikâhlandığını müjdeleyene ziynetlerini bahşiş olarak verdiği de rivayet edilir.[129]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mucizeli Düğün Ziyafeti

Enes b. Malik der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam.Zeyneb binti Cahş'la gerdeğe gireceği gün, annem Ümmü Süleym, bana:
'Ey Enes! Resûlullah Aleyhisselam bugün gerdeğe girecektir. Sanıyorum ki, yanlarında hiç yiyecekleri de yoktur. Şu yağ tulumunu buraya getir!' dedi.
Getirdim.
Annem, yalnız Resûlullah Aleyhisselam ile zevcesine yetecek kadar halis Medine hurmasını toprak bir çanak içinde yağla karıştırarak, hays yaptı.[130]
'Ey Enes! Bunu Resûlullah Aleyhisselama götür de:
'Sana bunu annem gönderdi. Kendisi sana selam söylüyor. Bu sana tarafımızdan küçük, az bir hediyedir yâ Rasûlallah!' diyor de' dedi.
Onu Resûlullah Aleyhisselama götürdüm ve:
'Annem sana selam söylüyor. Bu sana tarafımızdan küçük, az bir hediyedir yâ Rasûlallah!' diyor,' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Bırak onu!' buyurdu.[131]
Onu, kendisi ile duvar arasındaki boş yere koydum.
Bana:
'Ebu Bekir'i, Ömer'i, Osman'ı ve Ali'yi çağır!' buyurdu.
Ashabı olan halktan da, birçoklarının ismini andı, saydı. Resûlullah Aleyhisselamın azıcık bir yiyecek için birçok kimseleri yanına çağırmayı bana emir buyurmasına şaştım!
Bununla beraber, emrine aykın hareket etmeyi uygun görmeyip, onların hepsini çağırdım.
Bana:
'Bak! Mescidde kim varsa, onları da çağır!' buyurdu.
Öyle yaptım. Mescide gidip, namaz kılan veya orada uyuyan kimi buldumsa, onlara:
'Resûlullah Aleyhisselamın düğün ziyafetine buyurun!' dedim.
Geldiler. Nihayet, sofa doldu.
Bana:
'Mescidde kimse kaldı mı?' diye sordu.
'Hayır!' dedim.
Bana:
'Bak! Yolda kim varsa, onları da çağır!' buyurdu.
Çağırdım.
Bana:
'Gelmeyen kimse kaldı mı?' diye sordu.
'Hayıryâ Rasûlallah! Kalmadı' dedim.[132]
Sofa ve odalar doldu. Bana:
'Haydi, çanağı getir!' buyurdu.[133]
Çanağı getirip önüne koydum.[134]
'Onar onar, herkes halka olsun ve herkes önüne konulan yemekten yesin!' buyurdu.
Bu minval üzere cemaat takım takım gelip yemek yediler ve doydular. Bir takım çıktı, başka bir takım girdi. Böylece, herkes yemek yedi.
Bana:

Kaldır artık sofrayı ey Enes!' buyurdu.
Ben de kaldırdım. Ama, çanaktaki yemek sofraya koyarken mi daha çoktu, yoksa kaldırırken mi daha çoktu, bilemiyorum.[135]
Çanağı zevcesinin yanına koyduktan sonra, annemin yanına vardım, görmüş olduğum hadiseye şaşakaldığımı söyledim.
Annem, bana:
'Hiç şaşma! Eğer Allah bütün Medinelilerin yemesini murad buyurmuş olsaydı, hepsi de yerler ve doyarlardı!' dedi "[136]
O zaman gelip yemek yiyenlerin sayısının 300 kadar olduğu bildirilmiştir.[137]

Hz. Zeyneb'in Peygamberimiz Aleyhisselamla Evleniş Tarihi ve Bazı Faziletleri

Hz. Zeyneb, Peygamberimiz Aleyhisselamla Hz. Ümmü Seleme'den sonra evlenmiştir.[138]
Kendisi, o zaman, 35 yaşında idi.[139]
Hz. Âişe der ki:
"Ben, dinde, Zeyneb'den daha hayırlı, ondan daha Allah korkulu, ondan daha doğru sözlü, akraba hakkını ondan daha çok gözeten, ondan daha eli açık, kendisini Yüce Allah'a yaklaştırmak için yoksullara sadakayı ondan daha çok saçan bir kadın görmemişimdir."[140]
"Allah, Zeyneb binti Cahş'a rahmet etsin!
O, şu dünyada erişemeyeceği şerefe erişmiş; Allah onu dünyada peygamberine zevce yapmış ve Kur'ân'da zikretmiştir.
Bir gün, bizim Resûlullah Aleyhisselamın çevresinde çevrelendiğimiz sırada, Resûlullah bize:
'Sizin kulacı en uzun olanınız, bana Cennette en önce gelip kavuşanınızdır!' buyurmuştu.
Peygamber Aleyhisselamın vefatından sonra evde toplanmış, duvara uzanarak, kollarımızın uzunluğunu ölçüşmüştük.
Biz bunu yaptıktan bir müddet sonra, içimizden, Zeyneb binti Cahş vefat etti.
Kendisi kısa boylu idi, bizden uzun değildi.
O zaman anladık ki, en uzun elli, en uzun kollu olmak, hayra ve sadaka vermeye eli en çok uzanır olmak demekmiş!"[141]
Bereze b. Râfi' der ki:
"Halka ihsan dağıtıldığı, Ömer b. Hattab'ın Zeyneb binti Cahş'a ihsanını gönderdiği sırada, Zeyneb'in yanına varmıştım.
Zeyneb:
'Allah Ömer'i yarlıgasın! Öteki kardeşlerimin hakkı da bunun içinde mi?' diye sordu.
'Bunun hepsi senindir!' dediler.
Zeyneb:
'Sübhânallah!' dedi ve elbisesine büründü, ihsanını göremez oldu.
İhsanı örttüler, üzerine bir örtü gerdiler.
Zeyneb, bana:
'Elini sok! Ondan birer avuç al! Filan oğullarına, filan oğullarına... götür, ver!' diyerek, akrabalarına ve yetimlerine gönderdi.
Nihayet, örtünün altında ne kaldı ise, o kadarcık birşey kaldı!
'Ey mü'minlerin annesi! Allah seni yarlıgasın! Vallahi, bunda bizim de hakkımız vardı!?' dedim.
Bana:
'Örtünün altında kalan da, sizindir!' dedi.
Örtünün altında, ancak 85 dirhem bulduk.
Zeyneb binti Cahş, ellerini göğe kaldırıp:
'Ey Allah'ım! Artık, bu yılımdan sonra, beni Ömer'in ihsanını almaya eriştirme!' diyerek dua etti."
Hz. Ömer, bunu haber alınca, ona nafaka (geçimlik) olmak üzere 1000 dirhem gönderdi. [142]
Hz. Zeyneb'in tahsisatı 12.000 dirhemdi.

Bunu bir yıl alıp dağıtılacak yerlere dağıtmış, ikinci yıl tahsisatını almadan vefat etmiştir. [143]
Vefat ettiği zaman, ne bir dirhem, ne bir dinar (altın) bırakmamış, eline geçeni yoksullara dağıtmıştır.
Kendisi, yoksulların sığınağı idi.[144]
Hz. Âişe'nin dediği gibi; yetimler, dullar, onun ölümüyle, en övülmeye layık yardımcılarını, büyük hanı m efendilerini kaybetm işlerdi.[145]
Yüce Allah ondan razı olsun![146]

---

[1] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 222.**
[2] **Mus'abu'z-Zübeyrf, Nesebi Kureyş, s. 40.**
[3] **İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 217.**
[4] **Yâkubî, Târih, c. 2, s. 14.**
[5] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 222.**
[6] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 222, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 14.**
[7] **Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 467.**
[8] **İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1 891, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 217.**
[9] **İbn AbdidiIberr, c. 4, s. 1891, İbn E ar, c. 7, s. 217, Diyarbekrî, c. 1, s. 467.**
[10] **Yâkubî, Târih, c2,s.14.**
[11] **Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 108, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1891.**
[12] **Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 108.**
[13] **İbn Abdilberr.İstiâb.c. 4, s. 1891, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 217, Zehebî, Siyer, c. 2, s. 87.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/313-314.
[14] **İbnSa'd,Tabakâtü'l-kübrâ,c.3,s.53-54, c. 8, s. 36, İbn Abdiltberr, İstiâb, c. 4, s. 1840, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 114.**
[15] **Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 401.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/314-315.
[16] **Buhârî, Sahih, c. 8, s. 120, Taberî, Târih, c. 3, s. 42.**
[17] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l -kübrâ, c. 2, s. 358, Tabe ıî, Târih, c. 3, s. 42.**
[18] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 186.**
[19] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 186, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 358-359, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 67-68, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 3, s. 583.**
[20] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 182, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 422, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 307.**
[21] **M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/315-316.**
[22] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 116, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 316.**
[23] **İ bn Sa'd, Taba kât, c. 8, s. 116, Bel âzurî, E nsâbu'l -eşraf, c. 1, s. 429.**
[24] **Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 154.**
[25] **İbn Sa'd.Tabakât, c. 8, s. 115, İbn Atodilberr, İstiâb, c. 4, s. 1853, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 129, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 31 5.**
[26] **Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 343-344.**
[27] **İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.4, s. 294, İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 86-87, c. 3, s. 239.**

[28] Belâzurî, Fütûhu'lbuldan, c. 3, s. 581.
[29] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 143,148.
[30] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 27.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/316-317.
[31] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 88, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 143.
[32] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 88, Müslim , Sahih, c. 2, s. 633, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 146.
[33] İbn Sa'd, c. 8, s. 89, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 27, c. 6, s. 309, Müslim, c. 2, s. 632.
[34] Müslim, Sahih, c. 2, s. 632.
[35] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 309, Müslim , Sahih, c. 2, s. 633.
[36] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 89, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 313, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 144.
[37] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 313, Müslim , Sahih, c. 2, s. 632.
[38] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 313.
[39] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, t 8, s. 88.
[40] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 27-28, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 91.
[41] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 9, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 144, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 91.
[42] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 27-28, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 91.
[43] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 91 -92.
[44] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 89-90, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 295, 31 3, 314.
[45] Belâzuri, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 431.
[46] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 90, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 295, 31 4.
[47] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.4, s. 294.
[48] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 88, Müslim , Sahih, c. 2, s. 633.
[49] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c.8,s. 87.
[50] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 92.
[51] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 92, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 431.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/317-321.
[52] Buhâri Sahih. c. 4. s. 185.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/321-322.
[53] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 499.
[54] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/322.
[55] Mus'abu'z-Zübeyrf, Nesebi Kureyş, s. 40.
[56] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 4, 4, Taberî, Târih, c. 3, s. 29, İtan Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 393.
[57] Musabu'z-Zübeyrî, c. 40, Belâzurî, c. 1, s. 404, İbn Abdilberr, c. 1, s. 392, İbn Asâkfr, c. 4, s. 316, İbn E ar, c. 2, s. 19, Zehebî, c. 3, s. 188, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 90.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/322-323.
[58] İbn Sa'd, c. 8, s. 278, 279, İbn Asâkir, c. 4, s. 316, Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 339.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/323.
[59] Tirmizi, Sünen, c. 4, s. 101.
[60] Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 302-304.
[61] Hâkim, Müstedrek, c. 4, s. 237.

[62] Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 304, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 166.
[63] Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 302.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/323.
[64] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 165.
[65] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 98, Buhârî, Edebü'l-müfred, c. 213-214, Hâkim, Müstedrek.c. 3, s. 165-166, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 8, s. 52.
[66] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 159, Heysemî, Meanau'z-zevâid, c. 8, s. 52.
[67] Ebu Dâ'vud, Sünen, c. 4, s. 288, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 306.
[68] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 194, Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 287, Dâıimf, Sünen, c. 2, s. 204, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9,5.306.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/323-324.
[69] Hâkim, Müstednek, c. 3, s. 179.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/325.
[70] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 41 8.
[71] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 369, Tirmizî, c. 5, s. 75.
[72] Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 229, Buhârî, Sahîh,c.7, s. 56, Müslim, Sahih, c. 1, s. 221, Ebu Davud, Sünen, c. 4, s. 84, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 91, Nesai, Sünen, c. 8, s. 181.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/325.
[73] Tirmizi, Sünen, c. 5, s. 656-657, İbn Asâkfr, Târîh, c. 4, s. 319, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 167-168.
[74] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 369, Tirmizî, c. 5, s. 657, İbn Asâkfr, c. 4, s. 319, Zehebî, c. 3, s. 168, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 179.
[75] Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 331 , Tirmizî, c. 5, s. 657, İbn Abdilberr, İstiâb.c.1 , s.191 .Zehebî, c. 3, s. 168, Heysemî, c. 9, s. 180.
[76] Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 331, İbn Asâkfr, c. 4, s. 205.
[77] İbn Asâkir, Târîh, c. 4, s. 317, Zehebî, Siyeru a'l âm i' n-nü belâ, c. 3, s. 189.
[78] Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 85, Buhârî, Sahîh,c.4, s. 217, Tirmizî, c. 5, s. 657, İbn Abdilberr, c. 1, s. 391, İbn Asâkfr, c. 4, s. 317, İbnEsîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 20.
[79] Taberâri, Mu'cemu's-sağfr, c. 1, s. 90, İbn Asâkfr, Târîh, c. 4, s. 206.
[80] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 288, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 51, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 1 71, İbn Asâkir, Târîh, c. 4, s. 205, 207, 217, 311, Heysemî, Meonau'z-zevâid, c. 9, s. 179.
[81] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 3, 62, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 656, İbn Asâkfr, c. 4, s. 209, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 168, Heysemî, Meonau'z-zevâid, c. 9, s. 184.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/325-326.
[82] Tirmizi, Sünen, c. 5, s. 663, Taberî, Tefsir, c. 22, s. 8.
[83] Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 304, Taberî, Tefsir, c. 22, s. 6-7, H âk im , M üstedre k, c. 2, s. 416, Vahi di", Esbâbu'n-nüzûl, s. 239.
[84] Müslim. Sahih. c. 4. s. 1883.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/326-327.
*** Veya Cebrail Aleyhisselam (Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 194).**
[85] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 242, İbn Asâkfr, Târih, c. 4, s. 328, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 194, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 187.
[86] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 194.

[87] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 242, 265, İbn Asâkfr, c. 4, s. 328, Zehebî, c. 3, s. 194, Heysemî, Meanau'i-zevâid, c. 9, s. 187.
[88] İbn Asâkir, Târih, c. 4, s. 328.
[89] Yâkubî. Târih. c. 2. s. 245-246. İbn Asâkfr. Târih. c. 4. s. 328.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/327-328.
[90] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 85, İbn Asâkfr, Târih, c. 4, s. 328, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 193, Heysemi, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 187.
[91] Dineveri, Kitâbu'l-ahbâr, s. 251-253.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/328-329.
[92] Tirmizi, Sünen, c. 5, s. 657.
[93] İbn Esîr, Kâmil.c. 4, s. 93.
[94] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 246.
[95] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 21 5.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/329-330.
[96] İbn Esir, Kâmil, c. 4, s. 93, Zehebî, Siyer, c. 3, s. 213, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 6, s. 231 .
[97] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/330.
[98] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 1 01, İbn Habfb, Kitâbu'l-muhabber, s. 85, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 199, Hâkim, Müstedrek, c. 4, s. 23, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1849.
[99] Taberî, Tefsir, c. 22, s. 11 , Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 501.
[100] Taberi, Tefsir, c. 22, s. 11 ,12, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 483.
[101] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 101, Hâkim, Müstedrek, c. 4, s. 23.
[102] Ahzâb: 36.
[103] Ahzâb: 36.
[104] Taberî, Tefar, c. 22, s. 11.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/330-331.
[105] Mukâtil'den naklen Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 145, Tef ar, c. 3, s. 491.
[106] ZemahşerÎ, Keşşaf, c. 3, s. 261, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 145, Tefsir, c.3, s. 491.
[107] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 145, Tefsir, c. 3, s. 491.
[108] Zemahşeri, Keşşaf, c. 3, s. 261, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 145, Tefsir, c. 3, s. 491.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/331-332.
[109] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 145, Tefsir, c. 3, s. 491.
[110] Taberî, Tefsir, c. 2, s. 132.
[111] Nesefi, Medârik, c. 3, s. 304, Diyarbekri, Târîhu'l -hamis, c. 1, s. 501.
[112] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 434.
[113] İbn Sa'd.Tabakât.c. 8, s. 102.
[114] Taberî, Tefsir, c. 22, s. 13, Zemahşeri, c. 3, s. 262, E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 491.
[115] Nesefi, Medârik, c. 3, s. 304.
[116] Buharı, Sahih, c. 6, s. 122.
[117] İbn Adilberr, İsti âb, c. 4, s. 1849-1850, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 126.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/332-333.
[118] Ibn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 102.

[119] Ahzâb: 37-40.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/334.
[120] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 102.
[121] İbn Sa'd.Tabakât.c. 8, s. 103, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 355.
[122] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 149.
[123] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 103.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/335.
[124] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 104.
[125] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 501.
[126] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 104.
[127] Nesâf, Sünen, c. 6, s. 79.
[128] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 102, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 436.
[129] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 436.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/335-336.
[130] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 104.
[131] Müslim, Sahih, c.2, s. 1051.
[132] Müslim, Sahih, c. 2, s. 1051.
[133] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 105, Müslim, Sahih, c. 2, s. 1051.
[134] İbnSa'd,Tabakât, c. 8, s. 105.
[135] Müslim, Sahih, c. 2, s. 1051.
[136] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 105.
[137] Müslim, Sahih, c. 2, s. 1051.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/336-338.
[138] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 125.
[139] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 11 4.
[140] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1851.
[141] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 108.
[142] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 109-110.
[143] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ.c. 8, s. 110
[144] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 114.
[145] İbn Sa'd. Tabakât. c. 8. s. 110.
[146] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/338-340.

YENİ GAZVELER

Zâtürrika' Gazvesi

Gazvenin Adı, Mevkii, Tarihi ve Sebebi

Zâtürrika' Nahl yakınında, Sa'd ile Şukra arasında, üzerinde yama gibi kırmızı, siyah ve beyaz yerler bulunan bir dağın adı olduğu için; [1]
Yahut arazi yamalı gibi siyahlı beyazlı bulunduğu için;[2]
Yahut mücahidler orada bayraklarına yamalar koyduklan için;
Ya da orada Zâtürrika' diye anılan bir ağaç bulunduğu için;[3]
Yahut mücahidlerin sıcakta yürümekten ayakları yarılıp ayaklarına bez parçaları sarmış olmalarından dolayı;
Bu gazveye Zâtürrika' gazvesi denildiği bildirilmektedir.[4]
Süheylî'ye göre, sonuncu rivayet, en sağlam rivayettir.[5]
Nahl, Necd bölgesinde Salebe oğullarının menzillerinden olup, Medine'ye iki günlüktür.
Zâtürrika' da, Nahl'de, Kays, Fezare, Eşca', Enmar kabilelerinin vadisi olan Şadh vadisindedir.
Sa'd ile Şukra arası 3 günlüktür.[6]
Zâtürrika' gazvesine Hicretin 4. yılında Cumâdelûlâ'nın bir kısmı Medine'de geçirildikten sonra,[7] Peygamberimiz Aleyhisselamın Medine'ye hicretinin 47. ayının başlarında, 10 Muharrem Cumartesi gecesi[8] veya Hicretin 5. yılında,[9] Muharrem'in 10'undan sonra çıkıldı.[10]
Ticaret maksadı ile Necd bölgesinden Medine'ye gelen bir adamın, Enmar ve Sa'lebe oğulları kabilelerinin[11] ve Gatafan kabilelerinden Muharib ve Sa'lebe oğullarının[12] Müslümanlarla çarpışmak üzere yığınak yaptıklarını gördüğünü haber vermesi üzerine, [13] Peygamberimiz Aleyhisselam, Medine'de yerine Ebu Zerri'l-Gıfârî'yi veya Hz. Osman'ı vekil bırakarak,[14] 400 veya 700 mücahidle birlikte[15] Necd'de Gatafanlardan Muharib ve Sa'lebe oğullarıyla karşılaşmak ve çarpışmak üzere Medine'den yola çıktı.
Zâtürrika'da, Gatafanlardan büyük bir toplulukla karşılaşıldı. İki taraf birbirine yaklaştılarsa da, aralarında bir çarpışma olmadı.[16] Müşrikler, İslâm mücahidlerini görünce, çarpışmaktan yüz çevirdiler. [17] Dağ başlarına kaçtılar. [18] Peygamberimiz Aleyhisselamı öldürmek için fırsat kollamaya başladılar.[19]
Zâtürrika'da namaz vakti girince, İslâm mücahidleri namazlarını kılarken düşmanın saldırılarına uğramaktan korktular.[20]
Korku halinde kılınacak namaz hakkında Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurulur:
"Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman, kâfirlerin size fenalık (ansızın baskın) yapacağından endişe ederseniz, namazdan kısaltmanızda size bir vebal yoktur.
Şüphesiz ki, kâfirler sizin apaçık düşmanınızdır.
Böyle, korku halinde, sen de içlerinde bulunup namaz kıldıracağın vakit, onlardan yalnız birtakımı seninle birlikte namaza dursunlar.
Silahlarını da, üzerlerinde bulundursunlar.
Onlar bu suretle secde ettiler mi (bir rekat kıldılar mı?), hemen sizin arka tarafınıza geçsinler (namaza durur gibi, düşman karşısında dikilip dursunlar, bir iş işlemesinler, sizi gözetsinler).
Bundan sonra, henüz namazlarını kılmamış olan öbür takım gelip seninle birlikte namazlarını kılsınlar.
Bunlar da, hem uyanık davransınlar, hem de silahlarını elden bırakmasınlar (namazlarını silahlı olarak kılsınlar).

Çünkü, kâfirler, silahlarınız ile eşyalarınızdan gafil olmanızı, böylece size baskın yapmayı arzu ederler.
Eğer size yağmur yüzünden eza verir yahut hasta bulunursanız, namazda iken silahlarınızı üzerinizde taşımamanızda ise, size bir vebal yoktur.
Fakat, bu takdirde de, yine tedbirli olunuz (düşmanınızın ansızın baskın yapmamaları için uyanık bulununuz).
Şüphe yok ki, Allah kâfirleri hor ve hakir edici bir azap hazırlamıştı]r."[21]
Abdullah b. Ömer der ki:
"Resûlullah Aleyhisselamla birlikte Necd'e doğru gazaya çıkmıştım.
Düşmanın hizasına geldik. Onlara karşı saf bağladık.
Namaz vakti gelince, Resûlullah Aleyhisselam, bize namaz kıldırmak üzere namaza durdu.
Mücahidlerden birtakımı da, Resûlullah Aleyhisselamla birlikte namaza durdular.
Öbür takımı ise, yönlerini düşmana doğru çevirdiler.
Resûlullah Aleyhisselam, yanında bulunanlarla birlikte rükua vardı ve iki kere secde yaptı.
Sonra, onlar, henüz kılmamış olan takımın yerine çekildiler.
Bu sefer, ötekiler de gelip Resûlullah Aleyhisselamın arkasına durdular.
Resûlullah Aleyhisselam, onlarla da bir rüku ve iki secde yaptı. Sonra, selam verdi.
Bundan sonra, o iki takımın her biri nöbetleşe namaza durup kendi kendilerine birer rüku ve iki secde daha yaptılar.[22]
Abdullah b. Ömer:
"Korku ve düşmanın bundan da ziyade olduğu zamanlarda, namazını ister binitli, ister yaya, ayak üzeri (rükusuz ve secdesiz) olarak imâ ile kıl!" demiştir.[23]
Benî Muharib ve Gatafanlardan Gavres isimli kişinin, Peygamberimiz Aleyhisselamı bu gazvede öldürmeye teşebbüs ettiği bildirildiği gibi, [24] aynı teşebbüsün daha önce Gatafan gazvesinde ve Du'sur diye anılan kişi tarafından yapıldığı ve sonradan kendisinin Müslüman olduğu da bildirilir. Hâdisenin nasıl cerayan ettiği hakkındaki bilgi için, oraya bakınız.[25]

Müşriklerden İğtinam Edilen Mallar

Zâtürrika'da, müşriklerin davar, sığır ve deve gibi yaylım hayranlarından ele geçirilebilenler, harp ganimeti olarak sürdürüldü.[26]

Peygamberimiz Aleyhisselam, Medine'ye dönmek üzere, Zâtürrika'dan ayrıldı.[27]

Abbâd b. Bişr'in Gece Nöbeti Sırasında Namaz Kılarken Atılan Oklarla Yaralanışı

Cabir b. Abdullah'ın bildirdiğine göre; Zâtürrika'da, müşriklerden birisinin karısı öldürülmüştü.
Peygamberimiz Aleyhisselamın İslâm mücahidleri ile Zâtürrika'dan ayrıldığı sırada, kadının başka bir yerde bulunan kocası karısının durumunu öğrenince, Peygamberimiz Aleyhisselamın ashabından kime yetişirse onun kanını dökmeye yemin etmiş ve mücahidlerin peşlerine düşmüştü.[28]
Peygamberimiz Aleyhisselamla ashabı, konak yerlerinden bir vadinin boğazında konakladıkları sırada, Peygamber Aleyhisselam:
"Gecemizde, bizi kim bekleyecek?" diye sordu.
Muhacirlerden Ammar b. Yâsir ve Ensardan da Abbâd b. Bişr, hemen:
"Biz bekleriz yâ Rasûlallah!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"İkiniz, vadinin ağzında bulununuz ve göz kulak olunuz!" buyurdu.
Ammar b. Yâsir ile Abbâd b. Bişr, boğazın ağzına doğru gittiler.
Abbâd b. Bişr, Ammar b. Yâsir'e:
"Sen gecenin hangi kısmında; önünde mi, yoksa sonunda mı beklemek istersin?" diye sordu.
Ammar b. Yâsir:
"Ben gecenin önünde beklemek isterim!" dedi ve yanının üzerine uzanınca uyuyuverdi.
Abbâd b. Bişr ise, kalkıp namaza durdu.
O sırada, kadının kocası çıkageldi.
Uzaktan bakınca, onun Müslümanların ileri karakolu, gözcüsü olduğunu anladı. Hemen, ona bir ok atıp sapladı!
Abbâd b. Bişr, saplanan oku çekip yere bıraktı ve namaz kılmaya devam etti.
Kadının kocası, ona ikinci bir ok daha atıp sapladı.
Sonra, ona üçüncü bir ok daha attı ve sapladı.
Abbâd b. Bişr, saplanan oku yine çekip yere bırakarak rükûa ve secdeye vardı. Selam verdikten sonra, Ammar b. Yasini uyandırdı ve:
"Kalk, otur! Ben kımıldayamayacak halde yaralandım!" dedi.
Ammar b. Yâsir, hemen kalkıp oturdu.
Oku atan adam, onları görünce, kendisini farkettiklerini anladı, hemen dönüp kaçtı.
Ammar b. Yâsir, Abbâd b. Bişr'den kanlar aktığını görünce:
"Sübhânallah! Adam sana oku ilk attığında beni uyandırsaydın a?!" dedi.
Abbâd b. Bişr
"Ben sûreyi okumaya başlamıştım, onu bitirmedikçe kesmek istemedim!
Oklar üzerime ardarda gelmeye başlayınca, uyandırıp sana haber vermek için, okumayı kestim, rükûa vardım.
Vallahi, Resûlullah Aleyhisselamın korumayı emrettiği boğaz ağzı nöbetini zayi etmekliğim korkusu olmasaydı, sûreyi okumaya devam ederdim. Sûreyi bitirmeden de, adam benim işimi bitirirdi!" dedi.[29]

Cuayl b. Süraka'nın Medine'ye Müjdeci Olarak Gönderilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Pazar günü İslâm mücahidleri ile bitlikte Sirer'e geldi.
Siner, Medine'ye üç mil uzaklıkta, Irakyolu üzerinde biryerolup, orada Cahiliye devrinden kalma bir su kuyusu bulunmaktadır.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Sirer'den, kendisinin ve Müslümanların selamet haberini ulaştırmak için, Cuayl b. Sürakayı Medine'ye müjdeci olarak gönderdi.
Zâtürrika[1] seferi, onbeş gece sürdü.[30]

Ana Kuşun Yavrusu İçin Kendisini Tehlikeye Atmasına Ashabın Hayret Edişi

Cabir b. Abdullah der ki:

"Resûlullah Aleyhisselamla birlikte bulunduğumuz sırada, ashabından bir zât, bir kuş yavrusu bulup getirmişti.

Resûlullah Aleyhisselam ona bakarken, yavrunun anası ile babası veya onlardan birisi, gelip yavrusunu tutan elin içine kendisini atıverdi. Müslümanlar, bunu görünce, hayrette kaldılar.

Bunun üzerine, Resûlullah Aleyhisselam:

'Siz, yavrusunu tuttuğunuz şu kuşun yavrusu için kendisini avucunuza atmasına mı hayret ediyorsunuz?!

Vallahi, Rabbinizin size olan rahmeti, şu kuşun yavrusuna olan şefkatinden daha fazladır![1] buyurdu.[31]

Cabir b. Abdullah'ın Yorulup Hızlandırılan Devesinin Satın Alınıp Kendisine Bağışlanışı

Cabir b. Abdullah derki:
"Zayıf erkek devemin üzerine olduğum halde, Resûlullah Aleyhisselamla birlikte Zâtürrika[1] gazvesine çıkmıştım.
Seferden dönüşte, yanımızdaki arkadaşlarımız ilerlerken, ben geride kalmaya başladım.
Resûlullah Aleyhisselam bana gelip kavuştu ve bana:
'Ey Cabir! Sana ne oldu da geride kaldın?[1] diye sordu.
'Yâ Rasûlallah! İşte, benim şu erkek devem yorulup beni geciktirdi!' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Çoktur onul' buyurdu; çöktürdüm. Deveyi çöktürdükten sonra, Resûlullah Aleyhisselam:
'Şu elindeki değneği bana ver! Yahut, benim için, ağaçtan bir değnek kes!' buyurdu.
Ben de, bana buyurulanı yaptım.
Resûlullah Aleyhisselam, değneği aldı ve deveme onunla birkaç kere vurdu.
Sonra da, bana:
'Bin![1] buyurdu.
Devenin üzerine bindim, yola devam ettik.
Kendisini hak (din ve Kitab)la gönderen Allah'a yemin ederim ki; devem, sür'atte, onun bindiği dişi devesi ile yanşırcasına gidiyordu.
Giderken, Resûlullah Aleyhisselamla sohbet ediyorduk.
Resûlullah Aleyhisselam, bana:
'Ey Cabir! Sen bu bindiğin deveyi bana satar mısın?' diye sordu.
'Yâ Rasûlallah! Bilakis, ben onu sana hediye ederim' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Onu bir dirheme satın aldım!' buyurdu.
'Hayıryâ Rasûlallah! Böyle olursa, beni aldatmış olursun!' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Öyleyse, iki dirhem olsun![1] buyurdu.
'Hayır!' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam, benim için onun bedelini yükseltmeye, bir ukiyyeye kadar devam etti.
Ben:
'Ya Rasûlallah! Razı oldun mu, kabul ettin mi?' diye sordum.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Evet!' buyurdu.
Ben:
'O halde, o senindir[1] dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Aldım!' buyurduktan sonra, bana:
'Ey Cabir! Evlendin mi?[1] diye sordu.
'Evetyâ Rasûlallah' dedim.
'Dul mu aldın, yoksa kız mı?' diye sordu.
'Dul aldım yâ Rasûlallah! Babam Uhud günü şehit olup arkasında yedi kız çocuğu bıraktı. [32] Doğrusu, ben bunların arasına kendileri gibi küçük bir kız daha getirmeyi uygun

görmedim de, yaşlı başlı dul[33] bir kadınla evlenmeyi, onun da onların saçlarını başlarını taramasını, onlar üzerinde birmüreb-biye olmasını daha hayırlı buldum' dedim.[34]
Resûlullah Aleyhisselam:
'Allah zevceni hakkında hayırlı ve mübarek kılsın![35] (Böyle yapmakla) inşaallah çok isabet etmişsindir' buyurdu.
Sabahladığım zaman, erkek devenin başından tutup götürdüm, Resûlullah Aleyhisselamın kapısının önünde çöktürdüm.
Sonra, Mescidde, Resûlullah Aleyhisselamın yakınında oturdum.
Resûlullah Aleyhisselam, Mescidden çıktı, erkek deveyi gördü.
'Nedir bu?' diye sordu.
'Cabir'in getirdiği devedir!' dediler.
'Cabir nerede?' diye sordu.
Ben kendisinin yanına çağrıldım.
Bana:
'Ey kardeşimin oğlu! Devenin başından tut. O senindir!' buyurduktan sonra, Bilal'i çağırdı ve ona:
'Cabirl götür. Ona bir ukiyye ver!' buyurdu.
Ben de Bilal ile birlikte gittim. Bilal, bana bir ukiyye verdi ve biraz da fazla verdi.
Vallahi, o bir ukiyye, yanımda artmaya devam etti.
Evimizde onun tesiri, bereketi, başımıza Harre günü musibeti gelinceye kadar görüldü durdu."[36]

Harre Vak'ası

Aralarında, Medine eşrafından Abdullah b. Hanzale, Abdullah b. Ebu Amrve Münzir b. Zübeyr'in de bulunduğu bir heyet, Şam'a gidip Yezid b. Muaviye ile görüşmüşlerdi.
Heyet, Medine'ye döndükleri zaman, Yezid'in dinsiz olduğunu, içki içtiğini, çalgı çaldırdığını, yanında şarkıcı kadınlar bulundurduğunu... söyleyerek, kendisini halifelikten hal'ettiklerini açıklamışlar; bunun üzerine, Medineliler ayaklanarak henüz çocuk denilecek yaşta bulunan Medine valisi Osman b. Muhammed b. Ebu Süfyan'ı Medine'den sürüp çıkardıkları gibi, Medine'deki Emevîleri de Mervan b. Hakem'in evinde muhasara etmişlerdi.
Emevîlerin acele imdad istemeleri üzerine, Yezid, Müslim b. Ukbeyi oniki bin kişilik bir ordu ile Medine ve Mekke halkını tepelemeye memur etmişti.
Müslim, Medine'de Kureyş'ten ve Ensardan birçok kişiyi asıp kesmiş, istendiği gibi yağmacılık ettikten sonra Mekke üzerine yürümüş, Müşellel'e gelince ölmüştü.
Ölürken, Husayn b. Numeyr'i yerine bırakmıştı. O da mancınıklar kurdurarak Mekke'yi taşa tutmuş, Mescid-i Haram'ın duvarları yıkılmış, Kabe'nin örtüsü ve ahşap kısmı yanmış, o sırada Yezid de ölmüştü.
Husayn b. Numeyr, Yezid'in öldüğünü haber alınca, muhasarayı kaldırarak Şam'a dönmüştü.[37]

Bedru'l-mev'id Gazvesi

Gazvenin is İsimleri ve Sebebi

Bedru'l-mev'id gazvesine Bedru'l-âhire,[38] Bedru's-safra,[39] Bedru's-suğra[40] ve Bedru's-sâniye denilir.[41] Sadru's-sâlise denildiği de vardır.[42]
Ebu Süfyan ile yanındakiler, Uhud'dan ayrılacakları sırada:
"Gelecek yıl buluşma, çarpışma yerimiz Bedir'dir!" diyerek seslenmişler, Peygamberimiz Aleyhisselam da Hz. Ömer'e:
"'Olur![43] İnşaallah[44] gelecek yıl Bedir bizimle sizin buluşma ve çarpışma yerimiz olsun![1] de" buyurmustu .[45]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Zâtürrika[1] gazvesinden dönünce, Ebu Süfyan'a vermiş olduğu sözü yerine getirmek üzere, Hicretin dördüncü yılında İslâm mücahidlerini Bedir'e çıkarmaya hazırlandı ve çıkardı.[46]
Kureyş müşriklerinin lideri Ebu Süfyan da, verdiği söze uyarak Bedir'e gitmek üzere hazırlandı.
Fakat, Mekke'den hareket edeceği gün yaklaşınca, kararını değiştirdi. Gitmekten vazgeçmek iste-di.[47]
O sırada, henüz Müslümanlığı kabul etmemiş bulunan Nuaym b. Mes'ud el-Eşcâî, umre yapmak üzere Medine'den Mekke'ye gitmiş bulunuyordu.
Kureyş müşrikleri ona:
"Ey Nuaym! Ne taraftan geliyorsun?" diye sordular.
Nuaym:
"Yesrib'den (Medine'den)!" dedi.
Müşrikler:
"Muhammed'in hareketleri hakkında bir görgün, bilgin var mı?" diye sordular.
Nuaym:
"Onu sizinle çarpışmak için hazırlıklara girişmiş olarak geride bıraktım!" dedi.[48]
Ebu Süfyan:
"Ben Muhammed'in ashabına 'Bedir'de buluşalım, vuruşalım' diye söz vermiştim. Bu vakit gelmiş, çatmış bulunuyor.
Halbuki, bu yıl, kuraklık, kıtlık biryıldır. Bizim için sert, kurakyıl değil, belki yumuşak, otlu, sulu, bolluk yıl daha iyi ve elverişlidir. Çünkü, böyle olan yılda, develere yayılacakları ot, bize de içeceğimiz su bulunur.
Ben bu yıl Muhammed'le karşılaşmak istemiyorum. Fakat, karşılaşmadığım takdirde, o bize karşı cesaretlenecektir.[49]
Sen hemen Medine'ye yetiş! Şimdi benim yanımda kendilerinin dayanamayacakları kadar kuvvet toplamış olduğumu bildirerek, Muhammed'in ashabını Bedir'de bizimle çarpışmaktan vazgeçin Caymanın onlardan gelmesi, bizim tarafımızdan gelmesinden, bence daha iyidir.[50]
Bu işi başarmana karşılık, sana yetişkin yirmi deve verelim. Süheyl b. Amr da, bunu sana ödemeye kefil olsun!" dedi.[51]
O sırada, Süheyl b. Amr, yanlarına çıkageldi.
Nuaym:
"Ey Ebu Yezid! Muhammed'e gidip onu vazgeçirmeme karşılık bu develerin bana verilmesine sen kefil olur musun?" diye sordu.
Süheyl b. Amr "Evet!" dedi.[52]

Nuaym'ın Yaptığı Propagandalarla Müslümanları Tereddüde ve Korkuya Düşürüşü

Nuaym, devesine atlayıp, son süratle Medine'ye geldi.[53] Müslümanları savaş hazırlığı içinde buldu.[54] Onlara:
"Siz nereye gitmek, ne yapmak istiyorsunuz?" diye sordu.
Müslümanlar
"Bedru's-safra'da bu mevsimde buluşmak, çarpışmak için Ebu Süfyan'a söz verdik!" dediler.
Nuaym:
"Ne kötü görüş, ne kötü karar!
Bana bakın! Siz evlerinize gidip oturun! Eğer Bedir"e gitmeye kalkarsanız, sizden, dağılıp kaçabilenlerden başkası kurtulmaz!" dedi.[55]
Ebu Süfyan'ın yanında bol sayıda kuvvet topladığını haber verdi.[56] Müslümanların arasında dolaştı durdu. En sonunda, onların kalblerine korku düşürmeye muvaffak oldu. [57]
"Sizin Kureyş'le tekrar çarpışmaya kalkışmanız hakkındaki bu tutum ve davranışınız yerinde değildir. Muhammed'in kendisi bile yaralanmadı mı? Birçok ashabı öldürülmedi mi?" dedi. Müslümanları, Kureyş müşrikleri ile çarpışmaktan vazgeçirecek dereceye getirdi .[58]

Münafıkların Müslümanları Seferden Alıkoymaya Çalışmaları

Müslümanlar arasında bulunan münafıklar da, Müslümanları oyalamaya, seferden alıkoymaya çalışmaktan geri durmadılar.[59]

Peygamberimiz Aleyhisselam durumu öğrenince:

"Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; yanımda hiç kimse gitmese de ben tek başıma Bedir'e gideceğim!" buyurdu.

Yüce Allah Müslümanlara yardım etti, onlardan korkuyu kaldırdı.[60] Kalb gözlerini açtı, onları Nuaym'ın tuzağından kurtardı.[61]

Mücahidlerin Ticaret Mallarını da Yanlarına Alarak Bedir'e Hareket Etmeleri

Peygamberimiz Aleyhisselam, Medine'de yerine Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün oğlu Abdullah'ı[62] veya Abdullah b. Revâha'yı vekil bırakarak,[63] onu atlı olmak üzere[64] binbeşyüz kişilik bir kuvvetle Medine'den Bedir'e doğru hareket etti.[65]
Atlı olanlar:
Peygamberimiz Aleyhisselam,
Hz. Ebu Bekir,
Hz. Ömer,
Ebu Katâde,
Saîd b. Zeyd,
Mikdad b. Amr,
Habbab,
Zübeyr b. Avvam,
Abbâd b. Bişr ve bir başka sahabi daha idi.[66]
Cihad birliğinin sancaktarı Hz. Ali idi.[67]
Müslümanlar, kendilerine ait ticaret mallarını da yanlarında götürdüler.[68]
"Ebu Süfyan'ı bulursak onunla çarpışırız, bulamazsak Bedir pazarında alışveriş yaparız!" dediler.[69]
Müslümanların Bedir'e gelişleri Bedir panayırı zamanına rastladığı için, yanlarında getirmiş oldukları ticaret mallarını orada sattılar. Bir dirheme bir dirhem kazanç sağladılar.[70]
Bir dirheme iki dirhem kazanç sağladıkları da rivayet edilir.[71]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ebu Süfyan'a vermiş olduğu sözde durarak, Bedir'de onu bekledi.
O sırada Mahşiy b. Amr ed-Damrî, Bedir'e geldi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onunla, Veddan gazvesi sırasında Damre oğulları adına antlaşma yapmış bulunuyordu.
Mahşiy:
"Ey Muhammedi Sen Kureyş ile karşılaşmak, vuruşmak için mi şu su üzerine geldin?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet! Ey Damre oğullarının kardeşi!
Eğer sen de böyle birşey istiyorsan, aramızda bulunan antlaşmayı sana reddeder, sonra da, Yüce Allah aramızda hükmünü verinceye kadar seninle de çarpışırız!" buyurdu.
Mahşiy:
"Hayır, vallahi yâ Muhammedi Sana karşı böyle birşey yapmak bize düşmez, gerekmez!" dedi.
Ma'bed b. Ebu Ma'bed el-Huzâîde, Bedir'e uğramıştı. Peygamberimiz Aleyhisselamın orada bulunduğunu gördüğü sırada, devesi ürkerek koşmaya başladı. Ma'bed durduramadığı devesinin üzerinde geçip giderken söylediği kıt'ada şöyle dedi:
"Devem ürküp Muhammed'e arkadaşlıktan ve Medine'nin siyah kuru üzüm gibi olan en iyi Acve hurmasından uzaklaştı.
O deve, babasının eski âdetine bağlı ve düşkündür.

Artık, kavuşulacak yer, Mekke yakınındaki Kudeyd suyu, yarın kuşluk vakti de Dacnan suyu olacaktı r!"[72]
Ma'bed b. Ebu Ma'bed, Mekke'ye varınca, Peygamberimiz Aleyhisselamın iki bin kişilik ashabı ile gelerek Kureyşlileri beklemek suretiyle vermiş olduğu sözü yerine getirdiğini, her taraftan gelip toplanmış bulunan halkın Peygamberimiz Aleyhisselamın ashabının çokluğunu gördüklerini ve Mahşiy'e söylediği şeyleri, işittiklerini müşriklere ilk duyuran kişi olmuştu.[73]

Ebu Süfyan'ın Ordusu ile Birlikte Yola Çıkışı ve Yolda Korkuya Düşüp Mekke'ye Dönüşü

Sefer için bütün hazırlıkları yapmış bulunan Ebu Süfyan, Kureyş müşriklerinden, 50'si atlı olmak üzere, 2.000 kişilik bir kuvvetle Mekke'den yola çıktı.[74] Merru'z-zahran nahiyelerinden Mecenne'ye kadar ilerledi.[75] Hatta, bazılarına göre, Usfan'a erişti.[76] Yüce Allah, Ebu Süfyan'ın kalbine korku düşürdü.[77] Oradan geri dönmek aklına uygun geldi.[78]
Ebu Süfyan ve adamları, biraraya gelip konuştular.[79]
Ebu Süfyan:
"Ey Kureyş topluluğu! Biz, Nuaym b. Mes'ud'u, Muhammed'in ashabını Bedir'e çıkarmaktan vazgeçirmesi için göndermiştik. O, bunu başarıcı kişidir.
Fakat, biz yola çıkmış bulunuyoruz. Bir-iki gece gittikten sonra döneceğiz demektir.[80]
Ey Kureyş topluluğu! Sizin sefiere çıkacağınız yılın, içinde hayvanlarınızı ağaçlardan yaymaya, kendinizin de içeceğiniz sütü bulmaya elverişli bolluk bir yıl olması gerekir.
Sizin şu yılınız ise, kuraklık ve kıtlık bir yıldır.
Ben buradan geri dönüyorum, siz de dönün!" dedi.[81] Dönüşün gerekçesi olarak, yılın kuraklık ve kıtlık yılı oluşunu ileri sürdü.[82]
Safvan b. Ümeyye ise, Ebu Süfyan'a:
"Ben seni Müslümanlara karşı hazırlanıp çıkmaktan men etmiştim. Sen benim sözümü dinlemedin.
Şimdi onlar verdiğimiz sözden caydığımızı görünce bize karşı cesaretlenecekler ve yiğitleşecekler!" dedi.[83]
Ebu Süfyan, oradan, ordusu ile birlikte geri dönüp Mekke'ye gelince, Mekke halkı onlara: "Sizler ancak sevık (kavut) içmek için gittiniz!" diyerek, "Sevık askeri" adını taktılar.[84]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mücahidlerle Birlikte Medine'ye Dönüşü

Peygamberimiz Aleyhisselam, mücahidlerle birlikte Bedir'de sekiz gün veya gece Ebu Süfyan'ın gelmesini bekledikten sonra,[85] hiçbir yaramazlıkla karşılaşmadan, elde edilen[86] ticaret kazancı ile[87] Medine'ye döndü.[88]

Bedru'l-mev'id seferi onaltı gece sürdü.[89]

Zina Eden İki Yahudinin Cezalandırılmaları İçin Peygamberimiz Aleyhisselama Başvurulması

Peygamberimiz Aleyhisselamın Müslümanlar ile Yahudiler ve müşrik olan bütün Meciineliler için düzenlediği Medine Yönetmeliği belgesine göre Yahudiler kendi dinlerinde, Müslümanlar kendi dinlerinde olacaklar; herhangi birşeyde anlaşmazlığa düşüldüğü zaman, bu, Yüce Allah ve Muhammed Aleyhisselama arz ve havale edilecektir. [90]
Hicretin dördüncü yılında Zilkade ayında idi ki, [91] evli bir Yahudi erkeği ile evli bir Yahudi kadın zina etmişlerdi.
Beytü'l-Midrasta toplanan Yahudi bilginleri:
"Bu adamı ve kadını Muhammed'e gönderin ve onlar hakkındaki hükmün nasıl olduğunu sorun ve kendisini onlar hakkında vereceği hükümde serbest bırakın!
Eğer, o bunlar hakkında, sizin yaptığınız tecbiyye gibi, elyaftan örülmüş, katrana bulanmış kamçı ile dövüldükten sonra yüzlerinin karalanmasına, sonra da iki merkebe yüzleri ters olarak bindirilip dolaştırılmalarına hüküm verirse, ona tâbi olun.
Çünkü, o bir hükümdar demektir; kendisini doğrulayın!
Eğer, o bunlar hakkında recm cezasının uygulanmasına hüküm verirse, kendisi peygamberdir.
Onun bir gün ellerinizdekini çekip almasından sakının!" dediler.[92] Peygamberimiz Aleyhisselam Mescidde ashabı ile birlikte otururken.[93] Yahudiler gelip:
"Yâ Muhammed! Zinadan korunacak vasıfta bulunan bu adam, zinadan korunacak vasıfta bulunan şu kadınla zina etti. Seni bunlar hakkında hüküm vermeye yetkili kıldık!" dediler[94] ve kendisini Medine'nin Kuflf adındaki vadisine davet ettiler.[95]
Peygamberimiz Aleyhisselam, giderken, yolda yüzü karalanmış ve kendisi kamçı ile dövülmüş bir Yahudiye rastladı.
Oradaki Yahudileri çağırıp, onlara:
"Siz zina edenin cezasını Kitabınızda böyle mi buluyorsunuz?" diye sordu.
Yahudiler
"Evet!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onların ilim adamlarından birisini çağırıp ona:
"Tevratı Musa'ya indiren Allah aşkına, doğru söyle! Zina edenin cezası böyle midir?" diye sordu.
Yahudi bilgini:
"Hayır! Eğer sen bana yemin vermemiş olsaydın, sana doğrusunu haber vermezdim.
Biz, zina edenin cezasını Kitabımızda recm olarak bulmaktayız.
Ama, eşraf ve yüksek tabakamızdan zina edenler çoğalınca, onlardan recm için yakaladıklarımızı bırakır, zayıf halk tabakasına mensup olanlardan yakaladıklarımıza recm uygular olduk.
Bunun üzerine 'Gelin! Birşey üzerinde birleşip, eşraf-halkayırmadan herkese o cezayı uygulayalım' dedik ve recm cezası yerine, böyle yüzü karalama ve dayak atma cezası üzerinde birleştik" dedi.[96]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Beytü'l-Midras'a yürüyerek gitti ve:
"Ey Yahudiler topluluğu! Bilginlerinizi karşıma çıkarınız" buyurdu.
Yahudiler, Abdullah b. Suriya ile Ebu Yâsir b. Ahtab ve Vehb b. Yahuzayı çıkardılar ve:

"İşte, bizim bilginlerimiz bunlardır" dediler.[97]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Musa'ya Tevrafı indiren Allah aşkına doğru söyleyiniz.
Zinadan korunacak vasıfta bulunduğu halde zina eden bir adam hakkında Tevrat'ta siz ne gibi bir hüküm buldunuz?" diye sordu.[98]
Yahudiler
"Hiçbir şey bulamadık![99]
Zina edenler, tecbiyye olunur; karalanır, kamçılanır, merkebe ters bindirilip dolaştırılarak teşhir edilir" dediler.[100]
Abdullah b. Selam:
"Yalan söylüyorsunuz! Tevrat'ta recm âyeti vardır!" dedi. [101]
Yahudi bilginlerinin en genci olan Abdullah b. Suriya ise, hiç ağız açmamakta, hep susmakta idi.[102]
Peygamberimiz Aleyhisselam, onunla başbaşa kalınca, Kitablarında recm âyeti bulunup bulunmadığını tekrar sordu ve:
"Ey Suriya'nın oğlu! Sana Allah adına and veriyor, Allah'ın İsrail oğullarının başına getirdiği günleri hatırlatarak soruyorum:
Evlendikten sonra zina eden bir kimse hakkında Allah'ın Tevratta recm ile hükmettiğini bilmiyor musun?" buyurdu.
İbn Suriya:
"Allah hakkı için, evet! Biliyorum.
Vallahi, ey Ebu'l-Kasım! Onlar hiç şüphesiz senin peygamber olduğunu biliyorlar, fakat seni kıskanıyorlar" dedi.
Ne yazık ki, kendisi de, sonradan küfür ve inkâr yoluna saptı.[103]
Yahudiler, Kitablarında recm cezası bulunmadığında direndikleri zaman, Yahudi bilginlerinden birisi gelerek Kitabı açtı ve okumaya başladı. Recm âyetine gelince, elini recm âyetinin üzerine koyarak üst ve alt tarafta kalan satırları okudu.
Abdullah b. Selam, ona:
"Kaldır elini!" dedi.
Yahudi bilgini elini kaldırınca, recm âyeti göründü.[104]
Abdullah b. Selam:
"İşte recm âyeti, ey Allah'ın peygamberi! Onu sana okumaktan kaçınıyor!' dedi.[105]
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Yazıklar olsun size Yahudi topluluğu! Kitabınız elinizde bulunduğu halde sizi Allah'ın hükmünü ter-ketmeye sevkeden nedir?" buyurdu.
Yahudiler
"Vallahi, o, bizim içimizde uygulanmakta idi.
Bizim kralların ailesinden ve eşraftan olan bir adam, evlendikten sonra zina etti. Kral da onu recm-den korudu.
Ondan sonra, halktan bir adam zina etti. Kral onu recmetmek istedi.
Krala:
"Hayır! Vallahi, eşraftan filan kimseyi recm etmedikçe, bunu recmedemezsin!" dediler.
Bunun üzerine, toplandılar. Zinakârları tecbiyye etmek, dayak atmak, karalamak, merkebe tersine bindirip dolaştırmak, işlerine elverişli geldi.

Böylece recmin adını andırmadılar, onunla ameli yok ettiler" diyerek itirafta bulundular. [106]
Peygamberimiz Aleyhisselam, çağırdığı Abdullah b. Suriya ile başka bir Yahudi bilgine and vererek zina fiiline tam bir görgü ile dört şahit tanıklık ettikleri takdirde recm cezasının uygulanacağı hükmünün de Kitablarında bulunduğunu onlara itiraf ettirdikten sonra, Yahudilerden dört tanık getirtti. Tanıklar, zina fiilini şüphe edilmeyecek bir görüşle gördüklerine tanıklık ettikleri zaman, recm cezasının uygulanması hükmünü verdi ve infazını emretti. [107] Recm edildiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah'ın ve Kitabının uygulanmasını emrettiği recm hükmünü ilk ihya eden, benim!" buyurdu.[108]

İslâm Ceza Hukukuna Göre Zina Cezası ile İlgili Bazı Hükümler

İslâm ceza hukukunda, zina, meşru bir akde dayanmaksızın yapılan haram bir birleşme olup, bunu işleyen erkeğe zâni, kadına da zâniye denir.
Zina eden erkek ve kadın hakkında şöyle buyurulur:
"Zina eden kadınla zina eden erkekten her birine yüzer celde (değnek) vurunuz. Eğer Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız, bunlara acıyacağınız tutmasın! Mü'minlerden bir zümre de, bunların cezalarına şahit olsun."[109]
Celde; ete geçmemek üzere yalnız deriye tesir edecek derecede vurmak demektir.
Bu da, ne ince, ne de kalın olmayan, budaksız, kenarsız, düğümsüz bir değnekle yapılır.
Bunların hepsinin bir günde vurulması gerekmeyip, yansının ertesi güne bırakılması caizdir.
Celde vurulurken, başa, yüze, tenasül uzvuna vurulmaz.
Zina fiilinden dolayı ceza uygulanabilmesi için, en başka akıl ve erginlik çağına ermiş olmak üzere, birtakım ağır şartlar vardır.
Zina fiilinin sübutu için de, ikrar ve şehadet şart olduğu gibi, bu ikrarve şehadetin makbul ve muteber olması için de ayrıca birtakım kayıt ve şartlar vardır. [110]
Karısını yabancı bir erkekle birarada bulan kimsenin, onun zina ettiğini dört tanık getirip ispatlaması gerekir.[111]
Zorla zina yapılan kadına hadd vurulmaz.[112]
İyileşinceye, akıllanıncaya kadar deliden,
Uyanıncaya kadar uyuyandan,
Âkil ve baliğ oluncaya kadar çocuktan kalem kaldırılmış olduğuna göre, zina eden delilere ve bunaklara da hadd vurulmaz.[113]
Zina eden erkek zina eden veya müşrik olan kadından başkası ile evi enemeyeceği gibi, zina eden kadın da zina eden veya müşrik olan erkekten başkası ile evlenemez. Aksine hareket, mü'minlere haramdır.[114]

Ay ve Güneş Tutulması, Yerin Sarsılması

Hicretin 5. yılında Cumâcielâhir ayıncia[115] veya Ramazan'ın ilk gecesinde[116] Ay, [117] Ramazan'ın ortasında ise Güneş tutuldu.[118] yer de sarsıldı.[119]
Ay tutulduğu zaman, Yahudiler, "Ay büyülendi!" diyerek tas çalmaya başladılar.[120]
Peygamberimiz Aleyhisselam, irad buyurduğu hutbelerinde:
"Cahiliye devri insanları 'Güneş ve Ay, ancak yeryüzü halkının büyüklerinden bir büyük için tutulur' derler, öyle sanırlardı.
Hal hiç de böyle değildir. [121] Eğer insanlar 'Şu Ayın tutulması ve şu yıldızların doğdukları yerlerden batmaları yeryüzü büyüklerinin ölümlerinden dolayıdır' derlerse, yalan söylemiş olurlar.[122]
Şüphesiz ki; Güneş ve Ay, hiçbir kimsenin ne vefatı, ne de hayatı için tutulmazlar!
Fakat, bunlar, Allah'ın varlığını, kudretini, yüceliğini gösteren âyetlerinden iki âyettirler.
Siz, onların tutulduklarını gördüğünüz zaman, namaz kılınız, dua ediniz!" buyurdular. [123]
İbn Hibban'ın Sahîh'inde rivayetine göre; Ayın tutukluğu geçinceye kadar, Peygamberimiz Aleyhisselam Müslümanlara ay tutulma namazı kıldırmıştır.[124]

Güneş ve Ay Tutulma Namazı

Güneş ve ay tutulma namazı sünnettir. Rükû ve secdeleri, nafile namazlarda olduğu gibi yapılır. İstenilirse, uzatılır, kısaltılır. Güneş, Ay açılıncaya kadar dua ile meşgul olunur. İmamın güneş tutulma namazını halka cemaatle kıldırmasında bir sakınca yoktur. Ay tutulma namazı da, güneş tutulma namazı gibidir, fakat cemaatsiz kılınır.[125]
Güneş ve ay tutulma namazlarının Mescidde kılınması da sünnettir. [126] Güneş ve ay tutulma namazları için ezan ve kamet okunmaz. Ancak, güneş tutulma namazı için: "Haydi toplayıcı namaza!" diyerek halka seslenilir.[127]
Peygamberimiz Aleyhisselam, güneş tutulma namazını kıyam, kıraat ve rüku ile secdelerini uzatmak, ikinci rekatı birinciden biraz kısa tutmak suretiyle kiIdırmıştır. [128]
Altı rükû, dört secde ile, [129]
Sekiz rükû, dört secde ile iki rekat kıldırdığı da, rivayet edilir.[130]

Yer Sarsılması Namazı

Hicretin beşinci yılında, Medine'de yer sarsıldı. [131]

Peygamberim iz Aleyhisselam:

"Hiç şüphesiz, Rabbiniz sizi hoşnut olacağı duruma döndürmek istiyor. Öyle olunca, siz de O'nun hoşnutluğunu dileyiniz" buyurdu.[132]

Abdullah b. Abbas'ın, Basra'da bulunduğu sırada, güneş ve ay tutulma namazına kıyasla[133] dört secde ve alü rükû ile yer sarsılma namazı kıldırdığı bil dirilmektedir. [134]

Abs Oğullarından Bir Topluluğun Müslüman Oluşu

Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına, Abs oğullarından:
1. Meysene b. Mesruk,
2. Haris b. Rebi[1] (Kâmil),
3. Kenan b. Dâri[1],
4. Bişr b. Haris b. Ubâde,
5. Hidm b. Mes'ade,
6. Siba[1] b.Zeyd,
7. Ebu'l-Hısn b. Uukman,
8. Abdullah b. Malik,
9. Ferve b. Husayn b. Fedâle adlarında dokuz kişilik bir cemaat gelip Müslüman oldular ve Medine'ye yerleştiler.
Bunlar, Medine'ye gelip yerleşen ilk muhacirlerden idiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, bu Abs oğullarına:
"Bana sizi 10'a dolduracak bir adam daha bulun da, sizin için sancak bağlayayım?" buyurdu.
Talha b. Ubeydullah aralarına girince, Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara bir sancak bağladı. Savaşlarda parolalarını da "Yâ Aşere!=Ey Onlar!" olarak belirledi.[135]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Abs Oğullarına Halid b. Sinan'ı Soruşu ve Onlara Onun Başına

Gelenleri Haber Verişi

Abs oğullarından Medine'ye üç kişi daha geldi.
Peygamberimiz Aleyhisselam onlara Halid b. Sinan'ı sordu ve onun başından geçenleri onlara anlattı.[136]
Peygamberimiz Aleyhisselam da, Enuşervan (Nûşirevan) devrinin sonlarına doğru doğmuştu.[137]
Peygamberimiz Aleyhisselamın geleceğini, İsa Aleyhisselam gibi, Halid b. Sinan da müjdelemişti. [138]
Halid b. Sinan Abs oğulları kabilesini doğru yola kılavuzlamak istediği zaman, onlar ona inanmadılar.
İçlerinden, Kays b. Züheyr:
"Eğer şu kayalıktan üzerimize bir ateş çağırır, akıtırsan, sana tâbi oluruz. Çünkü, sen bizi ancak ateşle korkutabilirsin! Sen bize böyle bir ateş akıtmayacak olursan, seni yalanlar dururuz!" dedi.
Halid b. Sinan:
"Bu, aramızda bir ahd ve misak olsun mu?" dedi.
Abs oğulları:
"Evet!" dediler.
Bunun üzerine Halid b. Sinan abdest aldı, sonra da:
"Ey Allah'ım! Beni yalanladılar. Sen şu kayalıktan üzerlerine bir ateş seli akıtmadıkça, bunlar bana inanmayacaklar!" diyerek dua etti.
Abs oğulları kabilesinin Hidsan dedikleri, deve boynu gibi uzanan bir ateş zuhur etti!
Ateşin ışığı, gece karanlığında, sekiz gecelik yere kadar olan mesafeyi aydınlattı.
Ateş, uzandığı yerde hiçbir şey bırakmadı, kastı, kavurdu!
Abs oğulları:
"Ey Halid! Sen onu geri çevir! Biz artık sana inanacağız!" dediler.
Halid b. Sinan, Abs oğullarına:
"Ey kavmim! Size zarar veren bu ateşi söndürmemi, Allah bana emretti. Her aileden bir adam, benimle birlikte gelsin!" dedi.[139]
Abs oğullarından Umare b. Ziyad:
"Ey Halid! Vallahi, sen bize şimdiye kadar hak ve gerçekten başka şey söylememiştin! Şimdi, ateşi söndüreceğini söylüyorsun! Ama, senin ateşe karşı halinin, ateşin de sana karşı halinin ne olduğunu pek bilmiyoruz!" dedi.
Bunun üzerine, Halid b. Sinan, ona:
"Sen benimle birlikte gel!" dedi.
Umare b. Zeyd, yanına Abs oğullarından otuz kişi alarak, birlikte gittiler. Dağ tarafındaki Eşca[1] kayalığına doğru ilerlediler.
Halid b. Sinan, orada bir çizgi çizdi, onları orada oturttu.[140]
Onlara:
"Sakın, sizden hiç kimse bu çizgiden ileri geçmesin! İleri geçen yanar![141]
Eğer ben gecikirsem, sakın beni ismimle çağırmayınız! Ben al at gibi yanınıza döner gelirim.[142] Eğer sizden birisi beni ismimle çağıracak olursa, ben helak olurum!" dedi. [143]
Halid b. Sinan, ateşe doğru ilerledi ve elindeki asası ile:

"Dağılınız! Dağılınız! Çıktığınız yere çekiliniz!" diyerek ateşe vurmaya başladı.[144]
Ateşi, geriledikçe, kayalığın ortasındaki, çıkmış olduğu kuyunun içine soktu ve söndürdü. [145]
Halid b. Sinan'ın dönmesi gecikince, Umare b. Zeyd:
"Vallahi, adamımız sağ olsaydı, bu kadar zamandan sonra, yanınıza döner, gelirdi" dedi.
Arkadaşları da:
"Onu ismi ile çağırın bari! Herhalde o ismi ile çağıralım diye bizden gizlenmiştir!" dediler.
Halid b. Sinan'ı ismi ile çağırmaya başladılar.
O da, başını elleri ile tutarak yanlarına geldi ve onlara:
"Ben sizi ismimle çağırmaktan men etmemiş miydim?! Vallahi, siz beni öldürdünüz! Beni taşıyın ve gömün arbk!" dedi.[146]
Abs oğulları, yurtlarından çıkan bu ateş dolayısıyla ibtilâya uğradılar: Onun ışığına taparak Mecûsîleşmeye başladılar.[147]
Sözlerine güvenilir kişilerin bildirdiklerine göre; deniz ortasında, tepesine hiç kimsenin kolay kolay çıkamayacağı büyük bir dağın en yüksek tepesindeki bir mağarada, duru beyaz sofdan ihrama bürünmüş, elleri başında, uyuyormuş gibi, hiçbir şeyi değişmemiş bir zât görmüşler, o taraf halkından bir cemaat da, bunun Halid b. Sinan olduğunu söylemişlerdir. [148]

Selman-ı Fârisî'nin Kölelikten Kurtarılışı

Selman-ı Fârisî; İran İsbahan (İsfahan) halkından olup, Ammuriye'den Kelb kabilesi tacirleri tarafından Vadi'I-kura'ya getirilince, bir Yahudiye köle olarak satılmış, satın alan Yahudi de onu Medineli Kurayza oğulları Yahudilerinden bir Yahudiye satmış; böylece o Medine'ye gelmiş bulunuyordu.[149]
Hicretin 5. yılına kadar, yakasını kölelikten kurtaramadı.[150]
Selman-ı Fârisî der ki:
"Bir gün, Resûlullah Aleyhisselam, bana:
'Ey Selman! Kendini kölelikten kurtarmak için, ağan (efendin) ile kesişme yapsan al' buyurdu.
Bunun üzerine, çukurlarını da kazmak şartıyla 300 hurma ağacı dikmek ve ayrıca 40 ukiyye (600 dirhem) altın vermek üzere, ağam (efendim) ile antlaştım.
Resûlullah Aleyhisselam, ashabına:
'Kardeşinize yardım ediniz!' buyurdu.
Bunun üzerine, ashabın kimi on fidan, kimi yirmi fidan, kimi onbeş fidan, kimi on fidan; hülasa, herkes yanlarındaki hurma fidanları nisbetinde bana yardımda bulundular.
Nihayet, benim için gerekli 300 hurma fidanı toplandı.
Resûlullah Aleyhisselam, bana:
'Ey Selman! Git de, şu fidanlar için çukurlar kaz! Çukurları kazıp bitirdiğin zaman bana gel de, onları ben kendi elimle dikeyim" buyurdu.
Hurma fidanları için çukurlar kazmaya başladım. Arkadaşlarım da bana yardım ettiler.
Çukurları kazıp bitirince, Resûlullah Aleyhisselama gidip haber verdim.
Resûlullah Aleyhisselam, hurma fidanı dikilecek yere benimle birlikte gitti.
Biz, dikilecek hurma fidanlarını onun yanına yanaştırıyorduk.
Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; [Resûlullah tarafından] dikilen hurma fidanlarından bir tane bile tutmayan, kuruyan olmadı, hepsi tuttu.
Böylece, hurma ağacından olan borcumu ödemiş oldum.[151]
Ancak, dikilen fidanlardan birisi tutmamıştı.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Kim dikti bunu?' diye sordu.
'Ömer!' dediler.[152]
Resûlullah Aleyhisselam onu söküp kendisi tekrar dikti, o da tuttu. Bu suretle dikilen hurma fidanları yılında meyve vermeye başladı ve meyvesi yendi. [153]
Üzerimde yalnızca mal, altın borcu kalmıştı."[154]

Yumurta Kadar Bir Altın Külçesinin Yarısının Bütün Altın Borcunu Ödemeye Yetmesi

Resûlullah Aleyhisselam bazı gazalarda, madenlerden, tavuk yumurtası kadar bir altın külçesi getirmişti.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Ağası (efendisi) ile azadlanmayı kesişen Selman ne yaptı?' diye sorduğu zaman, kendisinin yanına çağrıldım.
Resûlullah Aleyhisselam, bana:
'Ey Selman! Şunu al da, üzerindeki borcu öde!' buyurdu.
'Yâ Rasûlallah! Üzerimde bulunan o kadar borca, bu kadarcık altın parçası nereden, nasıl yetecek?!' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam altın külçesini eline alıp diline sürdükten sonra:
'Al bunu! Yüce Allah, muhakkak, senin üzerindeki borcu bununla ödeyecektir!' buyurdu.
Bunun üzerine, onu aldım. Alacaklıya, ondan tartıp tartıp verdim.
Selman'ın varlığı Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; o altın külçesinden 40 ukıyye (600 dirhem) tartıp alacaklıya verdim! [155]
Resûlullah Aleyhisselamın bana yardım ettiği yumurta kadar altın eğer Uhud dağıyla tartılmış olsaydı, muhakkak, ondan daha ağır gelirdi. [156]
Peygamberimiz Aleyhisselamın Selman-ı Fârisî'ye verdiği yumurta kadar altından, alacaklıya verildiği kadar, Selman-ı Fârisî'nin yanında da kalmıştı.[157]
Selman-ı Fârisî kölelikten yakası m kurtardıktan sonra Hendek savaşına hür olarak katılmış, bundan sonra hiçbir savaşta Peygamberimiz Aleyhisselamın yanında bulunma fırsatını kaçırmamıştır.[158]
Yüce Allah ondan razı olsun![159]

Medine'de At ve Deve Yarışları Yaptırılışı

Peygamberimiz Aleyhisselaım; Hicretin 5. yılında,[160] atlar, [161] develer arasında[162] yarışlar yaptırdı.[163]
Hz. Ali'ye:
"Halk arasındaki şu at yarışı yönetmeye seni memur ettim" buyurdu.
Bunun üzerine, Hz. Ali, gidip Sürâka b. Malik'i çağırdı. Ona:
"Ey Sürâka! Peygamber Aleyhisselamın bu yarışta boynuma yüklediği şeyi ben senin boynuna da yükledim:
Yarış meydanına gidip, yarışa salınacak atları sırala! Sonra da, halka:
'Meydan düzeltici, genç binici, at çulunu alıcı kim var içinizde?' diyerek üç kere seslen!
Bu davetine kimse icabet etmezse, üç kere tekbir al, üçüncü tekbirle birlikte atlan yarışa sal!
Allah, halkından, dilediğini yarışta mutlu kılar" dedi.
Hz. Ali yansın bitiş noktasında oturdu. Bitişe boydan boya bir çizgi çizdi. Çizginin iki tarafına karşılıklı iki kişi durdurdu.[164]
Yapılan deve yanşlarında Peygamberimiz Aleyhisselamın devesi Kasvâ yarıştığı develeri geçmiş; Lizaz veZarib adındaki atları da, yarıştığı atları geride bırakmıştı.
Kasvâ'nın üzerinde, Bilal-i Habeşî bulunuyordu.
Lizaz ve Zarib'in binicisi de, Ebu Useyd es-Sâidî idi.[165]
Peygamberimiz Aleyhisselamın Lizaz, Zarib ve Sekb adlarındaki üç atı arasında yarış yaptırdığı da olmuş; Lizaz birinci, Zarib ikinci, Sekb ise üçüncü gelmiştir.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ebu Useyd es-Sâidî'yi Lizaz'dan dolayı Yemen elbisesi ile, Zarib'den dolayı da Yemen bürüdü ile ödüllendirmiştir. [166]
Abdullah b. Ömer der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam, yarış için idmanlanmış, yarışmaya elverişli hale getirilmiş atlarla yarış yaptırdı.
Buyansın başlangıcı Hafya, bitim yeri Seniyyetü'l-Vedâ idi.
Yarış için idmanlanmamış, yarışa elverişli hale getirilmemiş atlar arasında da yarış yaptırdı.
Bunun başlangıcı Seniyyetü'l-Vedâ, bitim yeri Benî Zurayk Mescidi idi.
Abdullah b. Ömer de yarışma yapanlardandı !"[167]
Hafya ile Seniyyetü'l-Vedâ arasındaki uzaklık 5, 6 veya 7 mildir.
Seniyyetü'l-Vedâ ile Benî Zurayk Mescidi arasındaki uzaklık ise, 1 mildir. [168]
Yine Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre; Peygamberimiz Aleyhisselam, birçok atlar arasında yanşlar yaptırmış ve sonunda, 5 yaşını bitirmiş olan atlan çok üstün tutmuştur. [169]
Ebu Lebid, Enes b. Malik'e:
"Ey Ebu Hamza! Siz Resûlullah Aleyhisselamın devrinde at yarıştırır mıydınız? Resûlullah Aleyhisselam da at yarıştırmış mıydı?" diye sorunca, Enes b. Malik:
"Evet! Vallahi, Resûlullah Aleyhisselam, Sebha diye anılan atının üzerinde yarışçı olarak yarış yapmış ve herkesi geçmişti!" demiştir. [170]
Yine Enes b. Malik'in bildirdiğine göre; Resûlullah Aleyhisselamın Adbâ diye anılan devesini yarışta hiçbir deve geçemezdi.
Bir bedevî, iki yaşında bir erkek deve köşeği üzerinde gelip yarışa katıldı ve Adbâ'yı geçti.

Bu, Müslümanların çok gücüne ve ağırına gitti.
Resûlullah Aleyhisselam, onların yüzlerinde beliren hoşnutsuzluğu gördü.
"Yâ Rasûlalları! Adbâ geçildi?!" dediler.
Resûlullah Aleyhisselam:
"Allah'ın dünyaya ait şeylerden, yükselttiğini alçaltması, hakikîdir.[171]
Halk birşeyi yükselttikleri veya yükseltmek istedikleri zaman, Allah onu alçaltır!" buyurdu.[172]

Yarış Ödülü Hakkındaki İslâmî Hükümler

Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Kim atını yarışta iki at arasına sokar ve yanşa soktuğu atın ötekileri geçip yarışı kazanacağından emin olmazsa, bu kumar değildir.
Kim de, geçeceğine emin olarak atını iki at arasına sokarsa, bu kumardır!" buyurmuştur. [173]
İki yarışçıdan biri, diğerine:
"Sen beni geçersen, ben sana şu kadar ödeyeceğim!
Ben seni geçersem, senden birşey istemem!" derse, caiz olur; bu yarışma kumar olmaz.
Fakat, iki kişi yarışa girecekleri sırada, biri diğerine:
"Sen beni geçersen, ben sana şu kadar vereceğim.
Ben seni geçersem, sen bana şu kadar vereceksin!" derse, bu, iki taraflı olduğu için, kumar olur.[174]
Ancak araya bir muhalin, yani yansı kazanacağından emin olmayan üçüncü bir atlı girer, kazanırsa, yanşmayı kumarlıktan kurtarmış, helâlleştimniş ve ödülü de helâl olarak o almış olur.[175]
Peygamberimiz Aleyhisselam, atlar arasında yaptırdığı yanşta, en önde gelene ödül vermiş[176] ve:
"Deve, at ve atış yansından başkasında ödül yoktur!" buyurmuştur. [177]

Dûmetü'l-Cendel Gazvesi

Gazvenin Adı, Mevkii, Sebebi, Tarihi

Duma, İsmail Aleyhisselamın oğlunun adıdır.[178]
Cendel; lugatta, taşlı yer ve değirmi taş anlamındadır.[179]
İsmail b. İbrahim Aleyhisselamın oğlu vaktiyle Dûmetü'l-Cendel'in bulunduğu yere gelip konduğu ve orada taştan bir kale yaptığı için, orası Dûmetü'l-Cendel diye anılmıştır.
Dûmetü'l-Cendel, akarsuyu, hurmalık ve ekinlikleri bulunan bir yerdir. [180]
Şam (Suriye) yollarının ağzında olup Dımaşk'a 5, Medine'ye 15 veya 16 gecelik uzaklıktadır.[181] Şam'ın (Suriye'nin) Medine'ye en yakın beldelerindendir. Tebük şehrinin yakınındadır.[182]
Dûmetü'l-Cendel büyük bir panayır ve tüccar merkezi olduğundan, birçok Arap kabilesi Medine'ye yaklaşmak için oraya yerleşmişti.
Mallarını satmaya gelenler, orada işkencelere uğrarlardı. [183]
Dûmetü'l-Cendel, Şam'a giden yol ağızlarındandı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Rum kayserini korkutmak için, Şam'a yaklaşmak istiyordu. [184]
Kudaa ve Gassan kabileleri, Hicaz'a saldırmak maksadıyla Dûmetü'l-Cendel'de toplanmışlardı.[185]
Peygamberimiz Aleyhisselam bunu haber alınca[186] ashabını topladı. Durumu onlarla konuştuktan sonra, Medine'de yerine Siba' b. Urfutatu'l-Gıfârî'yi vekil bıraktı.[187]
Hicretin 5. yılında,[188] Rebiülevvel ayında,[189] Rebiülevvel'in çıkmasına beş gece kala, [190] Uzre oğulları kabilesinden Mezkûr adındaki kişinin kılavuzluğuyla yola çıktı.
Geceleri yürüdüler, gündüzleri gizlendiler. Dûmetü'l-Cendel'e yaklaştılar. [191]
Kılavuz Mezkûr, Dûmetü'l-Cendel halkının deve, sığır ve davar izlerini buldu.
O sırada, Dûmetü'l-Cendel halkı uzakta bulunuyorlardı.
Mezkûr, izi sıra geri dönüp, gördüğünü Peygamberimiz Aleyhisselama haber verdi.
Bunun üzerine, Müslümanlar, Dûmetü'l-Cendel halkının deve, sığır ve davar gibi yaylım hayvanları ve çobanlarına baskın yaptılar.
Her yanda, ölenler öldü, kaçanlar kaçtı, kurtuldu.
Baskın haberini alır almaz, Dûmetü'l-Cendel halkı dağıldılar.[192]
Dûmetü'l-Cendel kralı Ukeydir b. Abdulmelik, Kindelerdendi. Hıristiyandı.[193]
Peygamberimiz Aleyhisselam onu yakalamak istemişse de,[194] kendisi Peygamberimiz Aleyhisselamın geldiğini haber alınca, çarşıyı boşaltmış[195] ve kaçmıştı.[196]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Dûmetü'l-Cendel meydanında konakladı.
Birkaç gün orada oturdu. Etrafa askerî birlikler saldı.
Birlikler, Dûmetü'l-Cendel halkından, bir tek kişiden başka kimseyi yakalayamadılar.[197]
Onu da, Muhammed b. Mesleme yakalamıştı.[198]
Peygamberimiz Aleyhisselam, yakalanan kişiye, Dûmetü'l-Cendel halkının nereye gittiklerini sordu.
Adam:
"Onlar kendilerine ait deve, sığır ve davarları senin iğtinam ettiği işitince, kaçtılar!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam İslâmiyet] anlatıp Müslüman olmasını teklif edince, adam Müslüman oldu.
Allah ondan razı olsun!

Dûmetü'l-Cendel'den, hiçbir zayiat verilmeden, Rebiülâhir ayından on gece kala, Medine'ye dönüldü.[199]

Sa'd b. Ubâde'nin Annesi Amre Hatunun Vefatı ve Onun Adına Hayırlar Vakfı Yaptırılışı

Ensar eşrafından Sa'd b. Ubâde'nin annesi Amre binti Mes'ud Hatun, Hicretin 5. yılında, Rebiülevvel ayında, Peygamberimiz Aleyhisselamın Dûmetü'l-Cendel'de bulunduğu sırada vefat etti.
Allah ondan razı olsun!
Amre Hatunun vefatı sırasında, oğlu Sa'd b. Ubâde Peygamberimiz Aleyhisselamın yanında bulunuyordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, seferden dönünce, Amre Hatunun kabrine gidip cenaze namazını kıldı.[200]
Sa'd b. Ubâde:
"Yâ Rasûlallah! Annem vefat etmiş bulunuyor. Vefat etmeden benimle konuşma imkânını bulabilseydi, muhakkak, bir hayır, bir vakıf yapmayı vasiyet ederdi, sanırım. Şimdi, ben onun adına bir hayır, bir vakıf yapabilir miyim?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet!" buyurdu.[201]
Sa'd b. Ubâde:
"Hayrın, vakfın efdal ve üstünü hangisidir?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bir kuyu kazdırıp su içirmektir!" buyurdu.
Bunun üzerine Sa'd b. Ubâde, bir kuyu kazdınp:
"Bu, Sa'd b. Ubâde'nin annesi tarafındandır!" dedi.[202]
İşte, Medine'deki Sa'd b. Ubâde hanedanının su vakfı böyle meydana gelmiştir.[203]
Sa'd b. Ubâde, annesi için ayrıca bir bostan da vakfetmek isteyerek:
"Yâ Rasûlallah! Ben yanında değilken annem vefat etmiş bulunuyor. Onun adına bir hayır, bir vakıf yapacak olursam, ona bir faydası dokunur mu?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet!" buyurdu.
Sa'd b. Ubâde:
"Şahit ol ki; bana ait bostan da onun hayn ve vakfıdır!" dedi.[204]
Yüce Allah ondan razı olsun![205]

Benî Mustalık (Müreysi') Gazvesi

Gazvenin Ad fan, Mevkii, Sebebi ve Tanhi

Benî Mustalık gazvesine, Müreysi' gazası da denir.
Benî M ustalıklar, Huzaalara bağlı küçük bir kabile, obadır.
Mustalık lakap olup, asıl adı Cüzeyme b. Sa'd b. Amr'dır.[206]
Benî M ustalı ki ar, Benî Müdliclerin de müttefiklerindendi.[207]
Müreysi'; sahile doğru uzanan Kudeyd nahiyesinde Huzaalara ait su kuyularından bir kuyunun adıdır.[208]
Benî M ustalıklar, Müreysi' kuyusunun başına iner, konarlardı.
Müreysi', Furu'a yaklaşık olarak bir günlük uzaklıktadır. Furu' ile Medine arası ise sekiz beridliktir.[209]
Berid, 12 mildir.[210]
Benî Mustalıkların lideri Haris b. Ebi Dırar, kavmi arasında dolaşarak onları ve Araplardan söz geçirebildiklerini Peygamberimiz Aleyhisselamla çarpışmaya davet etmiş; daveti kabulle karşılanınca, atlar ve silahlar satın alarak hep birlikte Peygamberimiz Aleyhisselamın üzerine yürümek için hazırlanmışlardı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, bunu haber alınca, durumu incelemek ve öğrenmek üzere Büreyde b. Husayb el-Eslemî'yi Haris b. Ebi Dinar'ın yurduna gönderdi.[211]
Büreyde; Benî Mustalıkların şerlerinden korunabilmek için, gerektiğinde gerçeğe aykırı birşeyler söylemesine müsaade buyurmasını da Peygamberimiz Aleyhisselamdan istedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam müsaade edince, Büreyde Benî Mustalıkların yurduna gitti, yanlarına vardı, topluluklarını gördü.
Benî M ustalıklar, Büreydeyi görünce:
"Kimdir bu adam?" diye sordular.
Büreyde:
"Ben sizlerden bir adamım! Şu adam [Peygamberimiz Aleyhisselam] için derlenip toplandığınızı işittim.
İstedim ki, ben de kavmim ve bana boyun eğenlerle birlikte gideyim. Onların [Müslümanların] köklerini kazıyıncaya kadar sizinle el ve iş birliği yapalım!" dedi.
Haris b. Ebi Dırar:
"Biz de bu iş üzerindeyiz! Haydi, yanımıza gelmekte acele et!" dedi.
Büreyde:
"Şimdi hayvanıma atlar, kavmimden büyük bir cemaatle yanınıza gelirim!" diyerek oradan ayrıldı.[212] eygamberimiz Aleyhisselama haber verdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, durumu ashabı ile konuştuktan sonra, yola çıkmak üzere acele askerî bir birlik hazırladı.[213] Hazırlanan birlik 700 kişilikti.[214]
Hazırlanan birliğin içinde 10'u Muhacirlere, 20'si Ensar'a ait olmak üzere 30 at da bulunuyordu.[215] Peygamberimizin Lizaz ve Zarib adlı atları da bunlar arasında idi.
Başka seferlere hiç katılmayan münafıklardan birçok kimseler de, cihad için değil, ancak dünya menfaati için, çokça katılmış bulunuyorlardı.[216]
Peygamberimizin Aleyhisselam Benî Mustalık gazvesine Hicretin 5. yılında, Şaban ayında, [217] Medine'de yerine Ebu Zerri'l-Gıfârî'yi veya Nümeyle b. Abdullah el-leysî'yi[218] ya da Zeyd b. Hârise'yi[219] vekil bırakarak yola çıktı.[220]
Peygamberimiz Aleyhisselam, gideceği yeri gizli tutmak maksadı ile:

"Tihame halkı, bu yılımızda kendimize geleceğimizi sanmazlar. Fakat, Şam'ın Tihame halkına casuslar, gözcüler saldığını işitiyorum!" buyurdu.
Müslümanlar, Benî Mustalıklar için gidilmediğini sandılar.
Zaten, Peygamberimiz Aleyhisselam da, savaş birliği ile Medine'den yola çıkarken, Ensardan Benî Selimelerin mahallelerine yönelip Şam'a doğru gidiyormuş gibi yapmış, o gün yoluna böylece devam etmişti.
Akşam olunca, olduğu yerde konaklamış, sonra kalkıp Tihame tarafına yönelerek sür'atle yol almaya başlamıştı.[221]
Peygamberimiz Aleyhisselamın konakladığı Halâık'ta* Abdulkays kabilesi halkından bir adam, gelip Peygamberimiz Aleyhisselama selam verdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Senin ev halkın neredesdir?" diye sordu.
Adam:
"Revhâ'dadır!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Benim yanıma gelmekten maksadın nedir? Ne yapmak istiyorsun?" diye sordu.
Adam:
"Sana iman etmek için geldim. Ben şehadet ederim ki; senin getirdiğin din hak ve gerçektir. Senin yanında, düşmanınla çarpışacağım!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Seni İslâmiyete hidayet ve irşad eden Allah'a hamd olsun!" buyurdu.
Adam:
"Yâ Rasûlallah! Amellerin, Allah'a en sevgili ve makbul olanı hangisidir?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"İlk vaktinde kılınan namazdır!" buyurdu.
Bundan sonra, adam öğleyi, ikindiyi, akşam namazını ilk vaktinde kılmaktan geri durmadı [222]
Onu Müslüman olmaya Mes'ud b. Hüneyde teşvik etmişti.[223]
Allah ikisinden de razı olsun![224]

Benî Mustalıkların Casusunun Yakalanıp Boynunun Vuruluşu

Haris b. Ebi Dırar'ın Peygamberimiz Aleyhisselam hakkında kendisine bilgi getirsin diye salmış olduğu casusu, Bak'â'da yakalanarak "Geride ne haber var? Halk neredeler?" diyerek sorguya çekildi.
Fakat o:
"Benî Mustalıklar hakkında benim hiçbir bilgim yok!" dedi.
Hz. Ömer:
"Ya doğrusunu söylersin, yahut boynunu vururum!" dedi.
Casus:
"Ben Benî Mustalıklardan bir adamım.
Haris b. Ebi Dinar'ı, sizin için pek çok topluluklar meydana getirmiş ve birçok halkı kendisine çekmekte olduğu bir sırada gerimde bırakmıştım.
O, beni, sizin Medine'den hareket haberinizi kendisine getireyim diye size salmıştı" dedi.
Hz. Ömer onu Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına götürdü ve ondan aldığı bilgiyi kendisine arzetti.
Peygamberimiz Aleyhisselam adama İslâmiyeti anlattı ve Müslüman olmasını söyledi.
Adam Müslüman olmaktan kaçındı ve:
"Kavmimin ne yaptığını görmedikçe, sizin dininize tâbi olucu değilim.
Onlar dininize girerlerse, onlardan bir fert olarak, ben de dininize girerim.
Eğer onlar dinlerinde sebat ederlerse, ben de, onlardan birisi olarak dinimde dururum!" dedi.
Hz. Ömer:
"Yâ Rasûlallah! Şunun boynunu vur gitsin!" dedi.
Adamın boynu vuruldu.[225]
Benî Mustalıkların başkanı Haris b. Ebi Dırar ile yanında bulunanlar, Peygamberimiz Aleyhisselamın yurtlarına doğru gelmekte olduğunu ve casuslarının yakalanarak öldürüldüğünü haber alınca, son derece korktular.
Yardım için Benî Mustalıkların yanına gelmiş bulunan birçok Araplar da, Benî Mustalıkları bırakıp dağıldılar.[226]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Müreysi' Kuyusu Başına Karargâhını Kuruşu, Mücahidleri Savaş

Düzenine Koyuşu

Peygamberimiz Aleyhisselam, Müreysi' kuyusuna gelip erişince, kuyunun başına kendisi için deriden bir çadır kuruldu.

Peygamberimiz Aleyhisselam, Muhacirlerin sancağını Hz. Ebubekir'e, Ensarın sancağını da Sa'd b. Ubade'ye verdi.[227]

O gün, İslam mücahidlerinin parolaları "Ya Mansur! Emit! Emit!" idi.[228]

Peygamberimiz Aleyhisselam, Beni Mustalıkları yurtlarında, geceleyin, kendilerinin gafil bulundukları ve yayılım hayvanlarının da su başında sulandıkları bir anda ansızın bastırmıştır.[229]

Benî Mustalıkların Müslümanlarla Çarpışmayı Tercih Etmeleri

Peygamberimiz Aleyhisselam, Benî Mustalıklara:
"'Lâ ilahe illallah=Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur![1] deyiniz de, canlarınızı ve mallarınızı koruyunuz!" diyerek seslenmesini, Hz. Ömer'e emretti.
Fakat, onlar Hz. Ömer'in bu teklifini kabullenmekten kaçındılar ve ilk ok atan da onlardan birisi oldu.[230]
Bunun üzerine, Müslümanlar bir müddet onlarla ok savaşı yaptıktan sonra, Peygamberimiz Aleyhisselam onlara hep birden bir koldan hücum etmelerini emir buyurdu.
Benî M ustalıkların savaşa girişenlerinden hiç kimse kaçınlmadı; yalnız, on kişi öldürüldü. [231]
Hz. Ali onlardan Malik ile oğlunu, Abdurrahman b. Avf da Benî Mustalıkların süvarilerinden Ahmer'i (veya Uhaymer'i) öldürdü.[232]
Ebu Katâde da onların sancaktarı Salvan Zü'ş-şukr'u öl dürdü.[233]
Benî Mustalıkların bütün erkekleri, kadınları ve çocukları esir; deve, sığır ve davarları da iğtinam edildi.[234] Esir edilenlerin 200 ev halkı olduğu rivayet edilir.
Bu savaşta, Müslümanlardan, yanlışlıkla öldürülen bir kişiden başka öldürülen olmadı. [235]
O da Benî Kelb kabilesinden Hişam b. Subâbe olup, kendisini, Ensardan Abdullah b. Sâmit'in cemaatinden birisi, düşman sanarak öldürmüştür.[236]
Benî Mustalıklardan alınan esirlerin elleri boyunlarına bağlanıp, Büreyde b. Husayb onların üzerlerine memur edildi.
Ganimet malları, biraraya toplandı.
Peygamberimiz Aleyhisselamın azadlısı Şükran (Salih) onların üzerine dikildi.
Çocuklar da bir tarafta toplandı.
Ganimetlerden ayrılan beşte bir ile mücahidlerin hisseleri üzerine Mahmiyye b. Cez' memur edildi.[237]

Ganimetlerin Bölüştürülmesi

Esirler gazilere bölüştürüldü ve kendilerine teslim edildi.
Deve ve davarlar da bölüştürüldü.
Bir deve on davara eşit tutuldu.
Süvarilere biri at, biri de kendisi için olmak üzere iki hisse; piyadelere bir hisse verildi.[238]
İğtinam edilen develerin sayısı 2.000, davarların sayısı 5.000 idi.[239]
Geleneğe göre; ganimet bölüştürülmeden önce, başkumandan hakkı olmak üzere, ganimetlerin içinden bir köle veya bir cariye veya bir kılıç veya bir zırh veya bir at., seçilip alınırdı.
Peygamberimiz Aleyhisselam da böyle yaptı.
Sonra da, ganimet mallarını beş parçaya bölüp kur'a çekti.
Kur'ârvı Kerîm'e göre; gerekli yerlere harcamak üzere, beşte biri aldı. Geride kalan beşte dördün içinden mücahidlerle birlikte kendisine ve atlarına düşen hissesini de aldı.[240]
Harp ganimetinden hisse alanlara zekat ve sadaka verilmezdi.
Zekat ve sadakadan yetimler, miskinler ve zayıflar yararlanırlardı. Yetimler erginlik çağına erince, zekat ve sadakadan çıkarılıp ganimet hisseleri arasına katılır ve kendileri cihadla mükellef tutulurdu.
Eğer cihaddan hoşlanmaz ve kaçınırlarsa, kendilerine zekat ve sadakadan birşey verilmezdi.
Bununla beraber, Peygamberimizin Aleyhisselam hiçbir istekliyi boş çevirmezdi.[241]

Kölelikten Azadlanan Mes'ud b. Hüneyde'nin Sefere Katılıp Aldığı Ganimet Develerinin Hayatı

Boyunca Onun Maişetine Yetmesi

Mes'ud b. Hüneyde; Peygamberimiz Aleyhisselama Bak'â'cia rastlamıştı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Ey Mes'ud! Sen nereye gitmek istiyorsun?" diye sordu.
Mes'ud:
"Sana selam vereyim diye geldim. Ebu Temim beni azad etti, serbest bıraktı" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah, hakkında mübarek eylesin! Sen ev halkını nereye bıraktın?" buyurdu.
Mes'ud:
"Sana selam vereyim diye geldim. Ebu Temim beni azad etti, serbest bıraktı" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah, hakkında mübarek eylesin! Sen ev halkını nereye bıraktın?" buyurdu.
Mes'ud:
"Onları Cederat diye anılan yerde bıraktım. Ora halkı iyi insanlardır. Halkın İslâmiyete meyil ve rağbeti eri vardır; İslâmiyete isteklenenler, çevremizde çoğalmışlardır" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onlara doğru yolu gösteren Allah'a hamd olsun!" buyurdu.
Mes'ud:
"Yâ Rasûlallah! Beni gördüğün akşam, Abdulkayslardan bir adama rastlamış, kendisini İslâmiyete davet ve teşvik etmiştim. O da Müslüman olmuştu" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onun senin önünde ve elinde Müslüman olması, senin için, güneşin üzerine doğup battığı herşey-den daha hayırlıdır!
Düşmanımıza kavuşuncaya kadar, bizimle birlikte sen de gel!
Düşmanın mallarını Allah'ın bize ganimet olarak ihsan edeceğini umuyorum" buyurdu.
Mes'ud, İslâm ordusu ile birlikte sefere katıldı. Kendisine:
"Ganimet mallarından kur'a çekimine mi katılırsın?
Yoksa, beşte bir Beytülmâl hakkından mı almak istersin?" diye soruldu.
Mes'ud:
"Vallahi, ne yapacağımı bilmiyorum!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona ganimetten bir miktar deve ile bir miktar davar verdi.
Mes'ud:
"Yâ Rasûlallah! Yanımda davarlar varken, develeri nasıl sürüp götürmeye kadir olabilirim? Ya hepsini davar yap veya hepsini deve yap!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam gülümsedi ve:
"Sence, bunların hangisi daha sevgili, daha makbuldür?" diye sordu.
"Hepsini deve yap!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"On deve ver ona!" diye, ganimet görevlisine emir buyurdu.
Kendisine on deve verildi.
Mes'ud b. Hüneyde derki:
"Vallahi, bu günümüze kadar, o ganimetin hayır ve bereketi bizden eksilmedi."[242]

---

[1] **Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 395, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 2, s. 61, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 340, Taberî, Târih, c. 3, s. 39, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 372, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 174, Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 3, s. 56, Zehebî, Megâzî, c. 200, İbn Haldun, Târîh, c. 2, s. ks. 2, s. 29.**
[2] **Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 371, Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 6, s. 241 , Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 3, s. 56, İbn Seyyid, UyÜnu'l-eser, c. 2, s. 52.**
[3] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 214, Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 3, s. 56, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 52, Zehebî, Megâzî, s. 201, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 83, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1 , s. 138.**
[4] **Buhârî, Sahîh, c. 2, s. 181 .**
[5] **Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 6, s. 242.**
[6] **Semhûdf, Vefâu'l-vefâ, c. 4, s. 131 9.**
[7] **İbn İshak, İbn Hişam , c. 3, s. 213, Taberî, Târîh, c. 3, s. 39, İbn Hazm, Cevâmiu's-sfne, s. 182, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 370, Zehebî, Megâzî, s. 200, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 83, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 28, Kastalânf, Mevâhib, c. 1 , s. 137.**
[8] **Vâkıdî, c. 1, s. 395, İbn Sa'd, c. 2, s. 61, Beyhakî, c. 3, s. 371, Zehebî, s. 200.**
[9] **Belâzurî, c. 1, s. 340, Taberî, c. 3, s. 39, Kastalânf, c. 1, s. 1 37.**
[10] **Belâzurî, c. 1, s. 340.**
[11] **Vâkıdî, Megâzf, c. 1, s. 395, İbn Sa'd, Taba kât, c. 2, s. 61, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 371, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 53, Zehebî, Megâzî, s. 201.**
[12] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 214.**
[13] **Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 395, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 61, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 371, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 2, s. 53, Zehebî, Megâzî, s. 201.**
[14] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 214, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, c. 1 83, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 28.**
[15] **Vâkıdî, c. 1, s. 396, İbn Sa'd, c. 2, s. 61, Beyhakî, c. 3, s. 371 , İbn Seyyid, c. 2, s. 53, Zehebî, s. 201, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 83.**
[16] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 214.**
[17] **Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 340.**
[18] **Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 396, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 61 .**
[19] **Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 340.**
[20] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 61.**
[21] **Nisa: 101-102.**
[22] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 1 50, Buhârî, Sahîh, c. 1, s. 226, Müslim, Sahîh, c. 1, s. 574, Nesâf, Sünen, c. 3, s. 171-173, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 379.**
[23] **Müslim, Sahîh, c. 1, s. 574.**
[24] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 215-216, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 61-62, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 364, 365, Taberî,Târîh, c. 3, s. 40, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 183, Beyhakî, Delâil, c. 3, s. 374-376, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 174, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 2, s. 52, Zehebî, Megâzî, s. 201 -202, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 84-85.**
[25] **M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/341-344.**
[26] **Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 340.**
[27] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 61.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/344.

[28] İbn İshak, İbn Hişam, Sfre, c. 3, s. 218, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 39 7, Tab en", Târih, c. 3, s. 39, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 378, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 1 77, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 85.
[29] İbn İshak.İbnHişam, Sire.c.3, s. 219, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 397, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 343-344, Taberî, Târîh, c. 3, s. 39, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 378, İbn E ar, Kâmil, c. 2, 3.175, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 85.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/345-346.
[30] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 61.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/346.
[31] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 398, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, 86, Halebî, İnşânu'l-uyûn, c. 2, s. 577.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/347.
[32] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 217, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 374, 376.
[33] Müslim, Sahih, c. 2, s. 1222.
[34] Buhârî, Sahih, t 3, s. 15.
[35] Şuh ân, Sahih, c. 6, s. 194.
[36] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 217-218, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 375-376.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/347-349.
[37] Ezrakî, Ahbânj M ekke, c. 1, s. 196-204, İtan Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferfd, c. 4, s. 387-391 , Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 4, s. 42, Taberî. Târîh. c. 7. s. 3-5.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/349-350.
[38] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 320, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvıe, c. 3, s. 384, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 83.
[39] Vâkıdî, M egâzf, c. 1, s. 3 84, İ bn Sa'd, Ta bakât ü'l-küb râ, c. 2, s. 59-60, Bel âzurf, E nsâ bu'l-eş râf, c. 1, s. 339-340.
[40] İbn Sa'd, c. 2, s. 60, Zehebî, s. 204, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 29.
[41] Taberî, Târîh, c. 3, s. 41, İbn EsiY, Kâmil, c. 2, s. 1 75.
[42] İbn Hazm, Cevâm iu's-Sîre, s. 184.
[43] İbn İshak, İbn Hişam.c. 3, s. 100, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 297, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 59, Taberî, Târih, c. 3, s. 24, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 19.
[44] Vâkıdî, c. 1, s. 384, İbn Sa'd, c. 2, s. 59, Diyarbekrî, c. 1, s. 465.
[45] İbn İshak, İbn Hisam, c. 3, s. 100, Vâkıdı, c. 1, s. 297, İbn Sa'd, c. 2, s. 59.
[46] İbn İshak, İbn Hisam, c. 3, s. 220, Taberî, c. 3, s. 42, İbn Hazm, s. 1 84, Zehebî, s. 204, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 89.
[47] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 59.
[48] Taberî, Târîh, c. 3, s. 41.
[49] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c.2,s. 59.
[50] Taberî, Târîh, c. 3, s. 42.
[51] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 59.
[52] Taberî. Târîh. c. 3. s. 42.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/350-352.
[53] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 59.
[54] Taberî, Tânh.c. 3, s. 42.
[55] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 523.
[56] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 59.

[57] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 386, Halebî, İnsânu'l-u^ûn, c. 2, s. 580.
[58] Taberî, Târîh,c.3, s. 42.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/352-353.
[59] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 89.
[60] Vâki cif, c. 1.S.387, İbn Sa'd, c. 2, s. 59, Taberî, c. 3, s. 42.
[61] Taberî, Târîh, c. 3, s. 42.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/353.
[62] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 220, Ebu'l-Fidâ, c. 4,s.87,İbn Haldun, Târih, c. 2,ks. 2, s. 29.
[63] Vâkıdî, c.1, s. 384, İbn Sa'd, c. 2, s. 59, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 340, Taberî, c. 3, s. 42, İbn Hazm, Cevâmiu's-sfne, s. 184, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 1 76, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 54, Zehebî, Megâzî, s. 204, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 140.
[64] Vâkıdî, c. 1.S.387, İbn Sa'd, c. 2, s. 59, İbn Seyyid, c. 2, s. 54, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 140.
[65] Vâkıdî, c. 1, s. 387, İbn Sa'd, c. 2, s. 59, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 388, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 54, Zehebî, s. 204, Kastalânf, c. 1, s. 1 40.
[66] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 387, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 54.
[67] Vâkıdî, c. 1, s. 388, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 59.
[68] Vâkıdî, c. 1, s. 387, İbn Sa'd, c. 2, s. 59-60.
[69] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 385, Zehebî, Megâzî, s. 202, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 89.
[70] Vâkıdî, c. 1.S.387, İbn Sa'd, c. 2, s. 60, Zehebî, c. 204.
[71] Taberî, Târîh, c. 3, s. 42, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 87, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 140.
[72] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 220-221, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 388-389, Taberî, Târîh, c. 3, s. 41, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve , c. 3, s. 385, 387.
[73] Vâkıdî, M egâzf, c. 1, s. 388-389.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/353-355.
[74] Vâkıdî, c. 1, s. 388, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 2, s. 60.
[75] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 220, Vâkıdî, c. 1 ,s.388, İbn Sa'd, c. 2, s. 60, Taberî, c. 3, s. 41, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, c.184, Beyhakî, c. 3, s. 386.
[76] İbnİshak, İbn Hişam, c. 3, s. 220, Taberî, c. 3, s. 41, İbn Hazm, s. 184, Beyhakî, c. 3, s. 387, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 175, İbn Seyyid,c.2, s. 53, Zehebî, s. 203, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 87, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 29.
[77] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 465.
[78] İbn İshak, İbn Hisam, c. 3, s. 220, Taberî, c. 3, s. 41, İbn Hazm, s. 184, Beyhakî, c. 3, s. 387, İbn Seyyid, c. 2, s. 53, Kastalânf, c. 1 ,s.14O.
[79] Zehebî, Megâzî, s. 203.
[80] Vâkıdî, Megâzî, c. 1,s.387.
[81] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 220, Vâkıdî, c. 1, s. 388, İbn Sa'd, c. 2, s. 60, Taberî, c. 3, s. 41, Beyhakî, c. 3, s. 387, İbn Seyyid, c. 2, s. 53-54, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 87.
[82] İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, c. 184, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 29.
[83] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 389, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 60.

[84] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 200, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 388, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 60, Taberî, Târîh, c. 3, s.41, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 387, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 175, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 53-54.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/355-356.
[85] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 220, Vâkıdî, c. 1, s. 384, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 340, Taberî. c. 3. s. 41. İbn Hazm. Cevâmiu's-sîre. s. 184.
[86] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 60, İbn Habfb, Kitâbu'l-muhabber, s. 113, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 89.
[87] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 60, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 89.
[88] İbn Sa'd, c. 2, s. 60, İbn Habıb, s. 11 3, Zehebî, Megâzî, s. 203, Ebu'l-Fidâ, c. 4,s. 89.
[89] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 384.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/356-357.
[90] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.2, s. 147-150, Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 290-294.
[91] Diyarbekrî, Târıhu'l-ham fs, c. 1, s. 467.
[92] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 213, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 7, s. 246-247.
[93] Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 155.
[94] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 213.
[95] Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 155.
[96] İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 855.
[97] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.2, s. 213.
[98] Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 155.
[99] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 170.
[100] Ebu Dâ'vud, Sünen, c. 4, s. 155.
[101] Buhar, Sahih, c. 4, s. 186.
[102] Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 155.
[103] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.2, s. 214.
[104] Buhârî, Sahıh,c.4, s. 1 86, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1326.
[105] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.2, s. 215.
[106] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.2, s. 215.
[107] Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 156.
[108] İbn İshak.İbnHişam, c. 2, s. 215, Buhârî, c. 4, s. 186, Ebu Dâvud, c. 4, s. 154.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/357-360.
[109] Nur: 2.
[110] Ömer Nasuhi, Istılâhat-ı Fıkhiye Kamusu, c. 3, s. 208-241.
[111] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 465.
[112] Tirmizî, Sünen, c. 4, s. *55.*
[113] Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 139-141.
[114] Nur: 3, Tirm izf, Sünen, c. 5, s. 329.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/361-362.
[115] Ebut-Tayyib, Ikdu's-simfn, c. 1, s. 249, Semhûdf, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 300, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 469.
[116] Dârekutnî, Sünen, c. 2, s. 65.
[117] Dârekutnî, Sünen, c. 2, s. 65, Ebut-Tayyib, Ikdu's-simfn, c. 1, s. 249, Semhûdf, Vefa, c. 1, s. 300, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 469.
[118] Dârekutnî, Sünen, c. 2, s. 249.

[119] Ebut-Tayyib, Ikdu's-simfn, c. 1, s. 249.
[120] Semhûdf, Vefa, c. 1, s. 300, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 469.
[121] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 267, İbnMâce, Sünen, c. 1, s. 401, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 3, s. 333-334.
[122] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 16, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 154.
[123] İbn Ebf Şeybe, Musannef, c. 2, s. 467, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 318, Buhârî, Sahîh, c. 2, s. 24, 25, 29, Müslim , Sahih, c.1, s. 628,630.
[124] İbn Hibbân'ın Sahîh'inden naklen. Semhûdf. Vefa. c. 1. s. 300.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/362.
[125] Tahâvf, Muhtasar, s. 39.
[126] İbn Ebf Şeybe, Musannef, c. 2, s. 470471.
[127] İbn Ebf Şeybe, Musannef, c. 2, s. 471, Ahmed b.Hanbel, Müsned, c. 6, s. 98, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 25, Müslim, Sahih, c. 2, s. 620, 627.
[128] Buhârî, c. 2, s. 4-25, 31, Müslim, c. 2, s. 620, Tirmizî, c. 2, s. 447.
[129] Müslim, Sahih, c. 2, s. 621, 623, E bu Dâvud, Sünen, c. 1, s. 306, Tirmizî, Sünen, c. 2, s. 448-449.
[130] Müslim, Sahih, c. 2, s. 627, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 297, Dârekutnî, Sünen, c. 2, s. 64.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/363.
[131] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 29.
[132] İbn Ebf Şeybe, Musannef, c. 2, s. 472, 473, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 29.
[133] Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 3, s. 343.
[134] İbn Ebf Şeybe, Musannef, c. 2, s. 473, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 3, s. 343.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/363.
[135] Ibn Sa'd. Tabakâtü'l-kübrâ. c. 1. s. 295-296.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/364.
[136] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 200.
[137] Dineuerf, Kitâbu'l-ahbâr, s. 74.
[138] Mes'ûdf, Murûcu'z-zeheb, c. 2, s. 226.
[139] Semhûdf, Vfefâu'l-vefâ, c. 1, s. 1 53-154.
[140] Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 599.
[141] Semhûdf, "vefa u'l-vefa, c. 1, s. 1 53.
[142] Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 599.
[143] Semhûdf, Vfefâu'l-vefâ, c. 1, s. 1 54.
[144] Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 599.
[145] Mes'ûdf, Murûcu'z-zeheb, c. 2, s. 68.
[146] Semhûdf, Vfefâu'l-vefâ, c. 1, s. 1 54.
[147] Mes'ûdf, Murûcu'z-zeheb, c. 2, s. 67-68.
[148] Hâkim. Müstedrek. c. 2. s. 599-600.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/364-366.
[149] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 228-234, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 75-79, Ahmed b. Hanbel, Müsned.c.5, s. 541 -543, E bu N ua ym, D elâi lü'n-nübü we, c. 1, s. 258 - 262, Beyhak f, D ela ilü "n-n übü we, c. 2, s. 92-9 7, İ bn E sf r, U sdu 'l-gâbe, c. 2, s. 417-419, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 60-64, Zehebî, Târîhu'l-İslâm , s. 95, 101, Heysemî, Meanau'z-zevâid, c. 9, s. 332-335.
[150] Semhûdf, Vfefâu'l-vıefâ, c. 1, s. 300, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 468.

[151] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 234-235, İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 79, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 443, Ebu Nuaym, Delâil, c. 1, s. 263-264, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 10, s. 321 -322, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 64, Zehebî, Târîhu'l-İslâm, s. 101-102.
[152] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 635, İ bn Asâkfr, Târîh, c. 6, s. 198-199, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 65.
[153] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 635, Kadı I yaz, eş-Şifâ, c. 1, s. 277-278, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 65.
[154] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/367-368
[155] İbn İshak.İbnHişam , Sîre, c. 1, s. 235, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 79-80, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 443- 444, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 264, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 10, s. 322, İbn Asâkfr, Târih, c. 6, s. 196-197, İbn Seyyid, Uyun, c. 1 , s. 64, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 367-368, Heysemî, M eanau'z-zevâid, c. 9, s. 335-336.
[156] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 41 9.
[157] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 185, Kadı lyaz, eş-Şifâ, c. 1, s. 278.
[158] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 1, s. 235, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 79-80, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 443-444, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 264, İbn Asâkfr, Târih, c. 6, s. 196-197, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c.1, s. 64, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 367-368, Heysemî, M eanau'z-zevâid, c. 9, s. 335-336.
[159] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/368-369.
[160] Ebut-Tayyib, Ikdu's-simfn, c. 1, s. 249, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1,s.468.
[161] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 426, E but-Tayyib, Ikdu's-sim m, c. 1, s. 249, Diyarbekrî, c. 1, s. 468.
[162] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 426.
[163] Vâki dr, c. 2, s. 426, Ebu't-Tayyib, Ikdu's-amın, c. 1, s. 249, Diyarbekrî, c. 1, s. 468.
[164] Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 10, s. 22, Dârekutnî, Sünen, c. 4, s. 304, 305, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 4, s. 463.
[165] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 426.
[166] Belâzuıî, Ensâb, c. 1 , s. 510.
[167] Mâlik, Muvatta', c. 2, s. 467-468, Ahmed b. Han bel, M üsned, c. 2, s. 5, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 219-220, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1491 -1492, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 29, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 205, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 510, Dârekutnî, Sünen, c. 4, s. 299.
[168] Buhârî, Sahih, c. 3, s. 219-220, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 510, Dârekutnî, Sünen, c. 4, s. 300.
[169] Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 29.
[170] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 160, 256, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 132, Dârekutnî, Sünen, c. 4, s. 301, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 10, s. 21.
[171] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1,s.493, Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 220, Nesâf, Sünen, c. 6, s. 227.
[172] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 493.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/369-371.
[173] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 505, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 30, İtan Mâce, Sünen, c. 2, s. 960, Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 114, Dârekutnî, Sünen, c. 4, s. 111, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 10, s. 20.

[174] **Kâsânf, Bedâyiu's-sanâyi', c. 6, s. 206.**
[175] **Mâlik, Muvatta', c. 2, s. 468, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 10, s. 20.**
[176] **Mâlik, Muvatta', c. 2, s. 468.**
[177] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 256, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 29, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 205, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 960, Nesâf, Sünen, c. 6, s. 226.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/372.
[178] **Taberî, Târih, c.1, s. 163.**
[179] **Ffruzâbâdf, Kâmûsu'l-muhit, c. 2, s. 362.**
[180] **Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 487.**
[181] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 62.**
[182] **Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 581 .**
[183] **Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 403, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 62, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 2, s. 54, Zehebî, Megâzî, s. 212, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye vıe'n-nihâye, c. 4, s. 92.**
[184] **Vâki dr, c. 1.S.403, Zehebî, s. 212, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 92.**
[185] **Belâzuıî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 341.**
[186] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 62, Taberî, Târih, c. 3, s. 43, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 54.**
[187] **Vâkıdî, c. 1, s. 402, İbn Sa'd, c. 2, s. 62, İbn Seyyid, c. 2, s. 54, Zehebî, s. 21 2.**
[188] **Vâkıdî, c. 1, s. 402, İbn Sa'd, c. 2, s. 62, İbn Habfb, Kitâbu'l-muhabbet-, s. 114, Belâzun, c. 1, s. 341, Taberî, c. 3, s. 43, İbn Hazm , Cevâmiu's-Sîre, s. 185, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 1 77, İ bn Seyyid, c. 2, s. 54, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 92, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks.2,s.29.**
[189] **İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 224, Vâkıdî, c. 1, s. 402, İbn Sa'd, c. 2, s. 62, Belâzun, c. 1, s. 341, Taberî, c. 3, s. 43, İbn Hazm, s. 185, İbn Esîr, c. 2, s. 177, Zehebî, s. 212, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 92.**
[190] **Vâkıdî, c. 1, s. 402, İbn Sa'd, c. 2, s. 62, İbn Seyyid, c. 2, s. 54.**
[191] **Vâkıdî, c. 1, s. 402-403, İbn Sa'd, c. 2, s. 62, İbn Seyyid, c. 2, s. 54, Zehebî, Megâzî, s. 212.**
[192] **Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 403, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 62.**
[193] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 169, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1025, İbn Sa'd, c. 2, s. 166, Taben, Târih, c. 3, s. 146.**
[194] **Zehebî, Megâzî, s. 212.**
[195] **İbn Habıb, Kitâbu'l-muhabber, s. 114.**
[196] **İbn Habıb, Kitâbu'l-muhabber, s. 114, Zehebî, Megâzî, s. 212.**
[197] **Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 403, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 62.**
[198] **Vâkıdî, c. 1, s. 404, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 54, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 92.**
[199] **Vâkıdî, c. 1, s. 403-404, İbn Sa'd, c. 2, s. 62-63, İbn Sey/id, c. 2, s. 54.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/372-375.
[200] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 451.**
[201] **Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 51, Buharı, c. 2,s.193,Nesâr,c.6, s. 250.**
[202] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 7, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1 , s. 469, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 583.**
[203] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 7, Nesâf, Sünen, c. 6, s. 255.**
[204] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 451.**
[205] **M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/375-376.**
[206] **Kastalânf, c. 1, s. 141, Diyarbekrî, c. 1, s. 470.**

[207] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 404, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 63, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 47, Zehebî, egâzî, s. 215.
[208] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre, c. 302, Taberî, Târih, c. 3, s. 64, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 203,204, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 93.
[209] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 63.
[210] Ffruzâbâdf, Kâmûsu'l-muhft, c. 1, s. 287.
[211] Vâkıdî, c. 1, s. 404, İbn Sa'd, c. 2, s. 63, Beyhakî, c. 4, s. 47, İbn Seyyid, c. 2, s. 92, Kastâlânf, c. 1, s. 141, Diyarbekrî, c. 1, s. 470, Halebî, c. 2, s. 583-584.
[212] Vâkıdî, M eg âzf, c. 1, s. 404-405, Ha lebî, İ nsânu' l-uyÛn, c. 2, s. 58 3-58 4, Zürk ânî, M e vahibü'l-l edünni ye Ş erh i, c. 2, s. 96-97.
[213] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 405, İ bn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 63, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 47, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 2, s. 92, Halebî, İ nsân, c. 2, s. 584, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 97.
[214] Zehebî, Megâif, s. 214, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 1 56.
[215] Vâkıdî, c. 1, s. 405, İbn Sa'd, c. 2, s. 63, İbn Seyyid, c. 2, s. 94, Halebî, c. 2, s. 584.
[216] Vâkıdî, c. 1, s. 405, İbn Sa'd, c. 2, s. 63, Halebî, c. 2, s. 584.
[217] Vâkıdî, c.1 , s. 404, İbn Sa'd, c. 2, s. 63, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf.c.1 , s. 341 .Zehebî, Megâzî, s. 21 4,Ebut-Tayyib, Ikdu's-simfn, c. 1, s. 249, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1 , s. 141.
[218] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 302, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 342, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 203, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 92, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 156, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 33, Halebî, c. 2, s. 584.
[219] İbn Sa'd, c. 2, s. 63, Zehebî, Megâzî, s. 214, Kastalânf, c. 1, s. 141, Diyarbekn, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 470, Halebî, c. 2, s. 584.
[220] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 302, İbn Sa'd, c. 2, s. 63, Belâzurî, c. 1, s. 342, İbn Hazm, s. 203, İbn Seyyid, c. 2, s. 92, Zehebî, s. 214, Ebu'l-Fidâ, c.4,s. 156, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 33, Kastalânf, c. 1, s. 141, Diyarbekrî, c. 1, s. 470, Halebî, c. 2, s. 584.
[221] Vâkıdî, M egâzf, 1367-1948 baskı sı, s. 30 5.
*** Belka: Medine yakınında, ekinlikleri, kuyuları çok bir yerdir (Zürkânf, c. 2, s. 97).**
[222] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 406.
[223] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 409.
[224] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/376-379.
[225] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 406, Halebî, İnsânu'l-uvûn, c. 2, s. 584-585, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şertıi, c. 2, s. 97.
[226] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/379-380.
[227] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 407, İbn Sa'd, Tabakatu'l-Kübra, c. 2, s. 63-64, Beyhaki, Delailu'n-nübüvve, c. 4, s. 47-48; İbn Seyyid, Uyunu'l-eser, c. 2, s. 92, Kastalani, Mevahibu'l-ledünniyye, c. 1, s. 141, Diyarbekri, Tarihu'l-hamis, c. 1, s. 470.
[228] İbn İshak, İbn Hişam, Sire, c. 3, s. 306, Vakidi, Megazi, c. 1, s. 407, Beyhaki, Delal, c. 4, s. 48, İbn Esir, Usdu'l-Gabe, c. 2, s. 463, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 95, Ebu'l-fida, el-Bidaye ve'n-nihaye, c. 4, s. 158, Heysemi, Mecmau'z-Zevaid, c. 6, s. 142, Diyarbekri, c. 1, s. 470, Halebi, İnsanu'l-uyun, c. 1, s. 585.
[229] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 31, Buhari, Sahih, c. 3, s. 122, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1356, Ebu Davud, Sünen, c. 3, s. 42, Belazuri, Ensabu'l-Eşraf, c.1, s. 342, Beyhaki, Delal,

c. 4, s. 48, İbn Seyyid, c. 2, s. 92, Zehebi, Megazi, s. 215, Ebu'l-Fida, c. 4, s. 156, Kastalani, c. 1, s. 141, Diyarbekri, c. 1, s. 470.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/380-381.
[230] **Vâkıdî, Megâzî, c. 1 , s. 407, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 48, Zehebî, Megâzî, s. 21 5, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 156, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 585, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 97.**
[231] **Vâkıdî, c. 1, s. 407, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 64, Beyhakî, c. 4, s. 48, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 92, Zehebî, s. 215, E bu'l-Fidâ, c. 4, s. 156, Kastalânf, ç. 1, s. 141, Diyarbekrî, c. 1, s. 470, Halebî, c. 2, s. 585.**
[232] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 306, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 95.**
[233] **Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 48.**
[234] **Vâkıdî, c. 1, s. 407, İbn Sa'd, c. 2, s. 64, Beyhakî, c. 4, s. 48, Kastalânf, c. 1, s. 1 41, Diyarbekrî, c. 1, s. 470.**
[235] **Vâkıdî, c. 1, s. 407, 410, İbn Sa'd, c. 2, s. 64, Diyarbekrî, c. 1, s. 470.**
[236] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 302, Vâkıdî, c. 1, s. 407-408, Taberî, Târîh, c. 3, s. 64, İbn Haim, Cevâmiu's-Sîre, s. 204, İbn Esîr, Kâm il, c. 2, s. 192, İbn Seyyid, c. 2, s. 93, E bu'l-Fidâ, c. 4, s. 156, Diyarbekrî, c. 1, s. 470-471.**
[237] **M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/381-382.**
[238] **Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 410, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 64.**
[239] **Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 410,İbn Sa'd, Tabakât.c. 2, s. 64, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 93, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 470, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 585, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 98.**
[240] **Belâzuıî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 342.**
[241] **M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/382-383.**
[242] **Vâkidi, Megâzı, c. 1, s. 409-410.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/383-384.

MÜNAFIKLAR İŞ BAŞINDA

Muhacirlerle Ensar Arasında Çıkacak Kavganın Önlenişi

Peygamberimiz Aleyhisselamin Müneysi' suyu başındaki ordugâhında bulunduğu sırada idi ki, Hz. Ömer'in Benî Gıfâr'dan ücretle tutmuş olduğu seyisi Cahcah b. Mes'ud'la Benî Avf b. Hazrec'in müttefiki olan Sinan b. Veber el-Cühenî su üzerine niza ederek vuruştular.[1] Sinan; Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün müttefiki idi.[2]
Müreysi' kuyusunda az su vardı.
Salınan kovanın ancak yarısı dolabiliyordu.
Benî Salimlerin müttefiki olan Sinan b. Veber el-Cühenî Salim oğulları gençlerinden bazıları ile birlikte su içmek için geldikleri zaman, orada Muhacirlerle Ensardan bir topluluk buldu.
Hz. Ömer'in ücretlisi Cahcah, Sinan'ın yakınında kova ile su çekiyordu.
Bir ara, Sinan'ın kovası ile Cahcah'ın kovası birbirine karıştı, iki kovadan birisi yukarı çıkmıştı.
Çıkan kova Sinan'a aitti.
Sinan:
"Çıkan, benim kovam!" dedi.
Cahcah:
"Vallahi, o ancak benim kovamdır!" dedi.
Bunun üzerine, niza ve münakaşaya başladılar.
En sonunda, Cahcah elini kaldırıp Sinan'a vurunca,[3] Sinan:
"Yetişin ey Muhacir cemaatı!" diyerek bağırdı.[4]
Muhacirler, acele koşup geldiler. Evsve Hazrec kabilelerinden olanlarda geldiler. İki taraf kılıçlarını sıyırdılar.[5]
Az kalsın, büyük bir fitne kopacak, Müslümanlar birbirlerine gireceklerdi.[6]
Muhacirlerle Ensarın ileri gelenlerinden bazıları uyarıcı ve yatıştırıcı konuşmalar yaptılar.[7]
Muhacirlerden bazıları, Sinan'a:
"Gel, sen hakkından, davandan vazgeç!" dediler.
Sinan'ın kavim ve kabilesi ise, bunun ancak Peygamberimiz Aleyhisselamın emriyle olabileceğini, aksi takdirde Cahcahtan kısas suretiyle ödeşilmesi gerektiğini ileri sürmekte idiler.
Bundan sonra, Muhacirler, Sinan'ın müttefiklerinden Ubâde b. Sâmit'le ve daha başkaları ile konuştular.
Onlar da Sinan'la konuştular.
En sonunda, Sinan, davasını Peygamberimiz Aleyhisselama götürmekten vazgeçti. [8]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
Bu Cahiliye davası da ne oluyor?!" buyurduktan sonra:
"Nedir bunların dertleri?" diye sordu.
Muhacirin Ensârîye vurduğunu söylediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bırakınız şu Cahiliye davasını! Çünkü o, bir murdarlıktır, kokmuş birşeydir!" buyurdu.[9]
Bunun üzerine, Sinan, Cahcah hakkındaki davasından vazgeçti, banştılar.[10]

Baş Münafıkın Nifak Ateşinin Alevlenişi

Baş münafık Abdullah b. Übeyy b. Selûl, Sinan ile Cahcah arasındaki hadise cereyan ettiği sırada, münafıklardan:
Malik, Dâis, Süveyd, Evs b. Kayzî, Muattib b. Kuşeyr (veya Kays), Zeyd b. Lusayt (veya Salt), Abdullah b. Nebtel ve daha başkaları ile birlikte oturuyordu. Cahcah'ın "Ey Kureyş hanedanı! Yetişin!" diyerek haykırdığını işitince: [11]
"Ey Evs oğulları! Ey Hazrec oğulları! Dostunuz ve müttefikiniz olan Sinan b. Veber el-Cühenî'ye yardımcı olunuz!" dedi.[12]
Abdullah b. Übeyy b. Selûl, bu kadarla da kalmadı; yanında kendi kavminden, kabilesinden bazı kimseler ve o sırada pek genç olan Zeyd b. Erkam da bulunduğu halde: [13]
"Demek onlar böyle yaptılar ha?![14] Kendi yurdumuzda bize hakim oldular, çoğaldılar, bize karşı soy sopları ile, çokluklarıyla iftihar ettiler!*
Vallahi, Kureyşlilerin kalın izarıı Müslümanları ile misalimiz, ancak, evvelkilerin şu mesellerinde dedikleri gibidir: 'Besle köpeğini, yesin seni![1] [Besle kargayı, oysun gözünü!] [15]
Amma vallahi, Medine'ye dönersek, muhakkak, en şerefli ve güçlü olan şerefsiz ve güçsüz olanı oradan sürüp çıkaracaktır!" dedikten sonra,[16] kavminden, yanında bulunanlara yöneldi ve:
"Bu, sizin kendi kendinize yaptığınız birşeydir: Beldelerinizi onlara helâl ettiniz, peşkeş çektiniz! Mallarınızı onlarla bölüştünüz!
Vallahi, eğer siz ellerinizdekini tutar, onlardan esirgerseniz, muhakkak, sizin yurdunuzdan başka bir diyara yönelir, giderier![17]
Sizler onların uğrunda ölüp evlatlarınızı yetim ettiniz ve azaldınız, onlar ise çoğaldılar.[18]
Onun [Resûlullahın] yanındakilere nafaka [zekat ve sadaka] vermeyin ki, onlar onun etrafından dağılıp gitsinler!" dedi. [19]

Zeyd b. Erkam'ın Baş Münafık Abdullah b. Übeyy'den İşittiği Sözleri Gelip Peygamberimiz

Aleyhisselama Haber Verişi

Zeyd b. Erkam; Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün meclisinden kalkıp Peygamberimiz Aleyhisselamin yanına geldi. Abdullah b. Übeyy'den işittiklerini haber verince, Peygamberimiz Aleyhisselam renkten renge girdi!
Peygamberimiz Aleyhisselamın yanında, Hz. Ebu Bekir, Hz. Osman, Sa'd b. Ebi Vakkas, Muhammed b. Mesleme, Evs b. Havlî, Abbâd b. Bişr gibi, Muhacir ve Ensar ashabından bazıları bulunuyordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Zeyd b. Erkam'a:
"Ey çocuk! Ona (karşı herhangi birşeyden dolayı) kızmış olmayasın?" diye sordu.
Zeyd b. Erkam:
"Hayır! Vallahi, ben bunları ondan işittim!" dedi.
Peygamberimiz Al eyhisselam:
"İşittiklerinden, yanılmış olmayasın?" diye sordu.
Zeyd b. Erkam:
"Hayır yâ Rasûlallah! Yanlışım yok!" dedi.
Peygamberimiz Al eyhisselam:
"Onun hakkında sen bir benzetme, bir yakıştırma yapmış olmayasın?" diye sordu.
Zeyd b. Erkam:
"Hayır, vallahi yâ Rasûlallah! Ben bunları ondan işittim!" dedi.
Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün söyledikleri, ordugâha yayıldı.
Halk arasında, onun sözünden başka, konuşulan söz yoktu.
Ensardan bir topluluk, Zeyd b. Erkam'ı tevbeye davet ettiler ve:
"Sen, kavminin büyüğüne söylemediği şeyi söyledi demekle büyük zulüm ve haksızlık ettin! Akrabalık haklarını kopardın!" diyerek kınadılar.
Zeyd ise:
"Vallahi, H azrec kavmi arasında, bana Abdullah b. Übeyy'den daha sevgili bir adam yoktu.
Vallahi, bu sözleri babamdan da işitmiş olsaydım, ben onu Resûlullah Aleyhisselama eriştirirdim!
Yüce Allah'ın peygamberine bu hususta vahiy indirip, benim mi yoksa başkasının mı yalancı olduğunu bildireceğini ve Resûlullah Aleyhisselamın benim sözlerimi doğrulayacağını umuyorum" dedi ve:
"Allah'ım! Peygamberine, benim sözlerimi doğrulayacak vahyini indir!" diyerek yalvardı. [20]

Hz. Ömer'in Peygamberimiz Aleyhisselema Bir Teklifi

Hz. Ömer:

"Yâ Rasûlallah! Bırak beni de, İbn Ü beyy'in boynunu vurayım.

Yâ Rasûlallah! Eğer onu Muhacirlerden birisinin öldürmesini uygun görmezsen, Sa'd b. Muaz'a veya Muhammed b. Mesleme'ye emret! Onu onlar öldürsünler![21] Yahut, emret; Abbâd b. Bişr gidip öldürsün onu!" dedi.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Nasıl olur yâ Ömer! Bu kim?! Halk, aralarında, 'Muhammed ashabını öldürüyor!?[1] demezler mi?

Hayır! Ben böyle birşey yapmayacağım!

Sen hemen yolculuğa hazırlanmaları için Müslümanlara seslen!" buyurdu.

Bunun üzerine, Müslümanlar, yerlerini bırakarak yola çıktılar.[22]

Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün Söylediklerini İnkâr Edişi

Abdullah b. Übeyy b. Selûl; Zeyd b. Erkam'ın işittiği şeyi Peygamberimiz Aleyhisselama bildirmiş olduğunu haber alınca, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldi ve:
"Allah'a yemin ederim ki; Zeyd'in sana söylemiş olduğu sözleri ben söylemedim ve konuşmadım!" dedi.
O sırada, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanında bulunan Ensardan bazı sahabiler de, Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün kavmi içinde şerefli ve itibarlı bir kişi oluşundan dolayı kendisini savunmakve kayırmak için:
"Yâ Rasûlallah! Çocuk, vermiş olduğu haberinde, belki de İbn Übeyy'in öyle söylediğini sanmış, işittiği sözü aklında iyi tutamamış olabilir" dediler.[23]

Useyd b. Hudayr'ın Abdullah b. Übeyy İçin Özür ve Af Dileyişi

Medine'ye doğru hareket edildiği sırada, Useyd b. Hudayr, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına vanp kendisine peygamberlik selamıyla selam verdikten sonra:
"Ey Allah'ın Peygamberi! Vallahi, bilinmeyen bir saatte hareket ettin. Sen böyle bir saatte yola çıkmazdın!?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Adamınızın söylediği şey sana haber verilmedi mi?" diye sordu.
Useyd b. Hudayr
"Hangi adam yâ Rasûlallah?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Abdullah b. Übeyy!" diye buyurdu.
Useyd b. Hudayr
"Ne söylemiş o?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"O, 'Medine'ye dönersek, muhakkak, aziz olan zelil ve hakir olanı oradan çıkaracaktır[1] demiş!" buyurdu.
Useyd b. Hudayr
"Vallahi yâ Rasûlallah! İstersen, sen onu Medine'den sürer çıkarırsın!
Vallahi, zelil olan odur! Aziz olan ise sensin!
Yâ Rasûlallah! Ona sen yine de şefkatle muamele buyur!
Vallahi, Allah seni bize getirdiği sırada, kavmi olan Hazreciler onun başına giydirecekleri krallık tacı için cevherler diziyorlardı! O, elinden saltanatı senin çekip aldığını sanıyor!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, o gün, Müslümanlarla birlikte akşama kadar ve bütün gece yola devam etti. Sabah olup güneşin harareti bunaltmaya başlayınca, orada konakladılar.
Müslümanlar, yorgunluk ve uykusuzluktan, kendilerini yere atıp hemen uykuya daldılar.
Peygamberimiz Aleyhisselamın böyle yapması, Müslümanları Abdullah b. Übeyy tarafından söylenmiş olan sözlerle uğraşmaktan alıkoymak içindi.
Peygamberimiz Aleyhisselam oradan kalkarak Müslümanlara Hicaz yolunu tutturdu.
Bak'â diye anılan su başına indi.[24]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Rifaa b. Zeyd b. Tâbût'un Öldüğünü Haber Verişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, kendisinin ve İslâmiyetin azılı düşmanlarından olup.[25] münafıkların da sığınağı ve dayanağı bulunan Kaynuka oğulları Yahudilerinin büyüklerinden Rifaa b. Zeyd b. Tâbût'un öldüğünü haber verdi.[26]
Ubâde b. Sâmit, Abdullah b. Übeyy'e:
"Yâ Ebâ Hubab! Dostun öldü!" dedi.
Abdullah b. Übeyy:
"Hangi dostum?" diye sordu.
"Ölümü İslâmiyet ve Müslümanlar için bir fetih ve inkişaf olan kimse!" dedi.
Abdullah b. Übeyy:
"Kimdir bu?" diye sordu.
"Rifaa b.Zeyd b. Tâbut!" dedi.
"Eyvah! Vallahi olan oldu! Yâ Ebe'l-Velid! Onun öldüğünü sana kim haber verdi?" diye sordu.
Ubâde b. Sâmit:
"Resûlullah Aleyhisselam şu saatte onun öldüğünü haber verdi?" dedi.
Abdullah b. Übeyy son derece üzüldü. Kendisinin elleri yanlarına düştü![27]

Abdullah b. Übeyy'in Oğlu Abdullah'ın Babasını Kendisinin Öldürmesini Peygamberimiz

Aleyhisselamdan Dilemesi

Baş münafık Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün oğlu Abdullah, babasının söylediklerinden haberdar olduğu zaman, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldi ve:
"Yâ Rasûlallah! Bana haber verildi ki; sen, babam Abdullah b. Übeyy'i, ondan sana gelen birşey hakkına öldürmek istiyormuşsun.
Eğer bunu muhakkak yapmak gerekiyorsa, bana emret! Ben onun başını kesip sana getireyim?
Vallahi, Hazrec oğulları, babasına karşı, benden daha hayırlı ve saygılı bir kimse bulunmadığını bilirler.
Korkarım ki; onu öldürmeyi benden başka birisine emredersin de, o da onu öldürür; ben de Abdullah b. Übeyy'in katilinin halk arasında gezmesine tahammül edemeyip, fırsat vermeyip onu öldürür; bir kafire karşı birmü'mini öldürmüş olurum ve Cehenneme girerim!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hayır! Bilakis, ona yumuşak davranınız. Aramızda kaldığı müddetçe, kendisiyle iyi arkadaşlık yaparız!" buyurdu.[28]

Abdullah'ın Babası Abdullah b. Übeyy'e Allah ve Resûlünün Aziz ve Kendisinin Zelil Olduğunu

İkrar ve İtiraf Ettirişi

Peygamberimizin Aleyhisselam Akik vadisine geldiği zaman, baş münafık Abdullah b. Übeyy'in Abdullah ilerleyip babasının önünü kesti.[29] Ona:
"İzzet ve kuvvetin Allah ve Resûlüne ait olduğunu ikrar ve itiraf edinceye kadar, senden ayrılmayacağım!" dedi.[30]
Abdullah b. Übeyy:
"Demek, sen beni bu kadar insanın arasında Medine'ye bırakmayacaksın ha!" dedi.
Abdullah:
"Evet! Ben, bugün, insanlar arasında en aziz kimdir, en zelil kimdir; bunu sana öğretinceye kadar seni bırakmayacağım![31] İzzet ve kuvvetin Allah ve Resûlüne ait olduğunu ikrar ve itiraf etmeyecek olursan, senin boynunu vuracağım!" dedi.
İbn Übeyy:
"Yazıklar olsun sana! Sen gerçekten bu işi işleyecek misin?" dedi.
Abdullah:
"Evet!" dedi.
İbn Übeyy, oğlunun kararlı olduğunu anlayınca:
"Ben şehadet ederim ki; izzet ve kuvvet Allah'a ve Resûlüne ve mü'minlere aittir!" demek zorunda kaldı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Abdullah'a:
"Allah seni Resûlünden ve mü'm ini erden dolayı hayırla mükâfatlandırsın" diyerek dua etti ve babasının yolunu açmasını da emir buyurdu.[32]

Hz. Âişe'nin Yiten Gerdanlığını Ararken Orduyu Kaçırıp Tek Başına Geride Kalışı

Hz. Aişe der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam, bir sefere çıkmak istediği zaman, zevceleri arasında kur'a çekerdi.
Onlardan hangisinin kur'ası çıkarsa, Resûlullah Aleyhisselam la yola o çıkardı.
Benî Mustalık gazasına çıkmak istenildiğinde de, öteden beri olduğu gibi, Resûlullah Aleyhisselam zevceleri arasında kur'a çekti de, benim ismim çıkınca, sefere Resûlullah Aleyhisselam ile ben çıktım.
Bu sefier, hicab âyeti inzal buyurulduktan sonra idi.
Bunun için, ben hevdeç içinde taşınıyor, konak yerinde hevdeç içinde indiriliyordum.
Bu suretle gittik. Nihayet, Resûlullah Aleyhisselam gazasını bitirip geri döndüğü ve Medine'ye yaklaştığımız bir sırada (bir konak yerine inip gecenin bir kısmını orada geçirdikten sonra) göç edilmesini bildirdi.
Hareket emri verildiği zaman, ben hemen kalktım, yürüdüm. Kazâ-yı hacet için, ordugâhtan aynldım.
Kazâ-yı hacetten sonra, hevdecimin yanına gelip de göğsümü yoklayınca, gördüm ki, Yemen boncuğundan dizilmiş gerdanlığım kopmuş! Hemen geri dönüp gerdanlığımı aramaya başladım.
Onu aramak beni alıkoydu.
Benim bindiğim deveye, beni hevdecin içinde sanarak, boş hevdeci yüklemişler, devenin başını çekip gitmişler!
Hevdecin içinde kimse bulunmadığının, boş olduğunun farkına varmamışlar.
O zaman, kadınlar az yemek yerlerdi. H afif etli idiler. Şişman değillerdi.
Ben ise zaten çok genç bir kadındım.
Gerdanlığımı bulup bulunduğum yere döndüğüm zaman, orada ne bir çağıran var, ne de cevap veren var!
Herkes çekilmiş, gitmişti!
Benim hevdeçte bulunmadığımı anlayınca, döner, beni aramaya gelirler, sanıyordum.[33]
Elbiseme burundum.[34] Otururken, gözlerimi uyku bürüdü. Olduğum yerde uyuyakalmışım.
Safvan b. Muattal* ordunun arkasında kalıp, gecenin sonunda benim bulunduğum yerde uyuyan birinsan karaltısı görerek yanıma gelmiş ve beni görünce tanımış. Çünkü, o, hicab âyeti inmeden önce, beni görürdü.
'İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn=Biz Allah'ınız (Allah'ın yaratıklarıyız) ve muhakkak dönüp O'na varıcılarız!' dediği zaman, onun sesine uyandım, hemen yüzümü elbisemle örttüm. [35]
Vallahi, o ne benimle bir tek kelime konuştu, ne de ben ondan istircadan başka bir kelime işittim.[36]
Safvan, binmem için, devesini bana yaklaştırdı.[37] Ön ayağına basıp, deveyi çöktürdü.[38]
Kendisi benden geriye çekildi[39] ve:
'Bin!' dedi.[40]
Ben de, deveye bindim.[41]

Safvan, bindiğim devenin başını (yularını) yederekyola koyuldu.
Nihayet, orduya, öğle sıcağı basıp konakladıklar sırada yetişebildik."[42]

Medine'ye Geliş

Peygamberimiz Aleyhisselam; 28 gün sonra, Ramazan hilali doğduğu zaman Medine'ye geldi.[43]

Hz. Âişe Aleyhinde İftira Yaygarası Koparılışı

Ordu ardcısı Şalvarı b. Muattal; Hz. Âişeyi deve üzerinde getirirken, kabilesinden birtopluluk içinde bulunduğu sırada, baş münafık Abdullah b. Übeyy'e rastlamışlardı.
Abdullah b. Übeyy:
"Kimdir bu?" diye sordu.
"Âişe'dir!" dediler.
Abdullah b. Übeyy:
"Ne Âişe o adamdan dolayı kurtulur, ne de o adam Âişe'den dolayı kurtulur.[44]
Demek peygamberinizin ailesi bir adamla gecelemiş, sabaha kadar kalmış!
Sonra da, adam devesinin yularından tutup onunla yanınıza gelmiş hâ?l" diyerek ilk yaygarayı koparmıştı .[45]
Hz. Âişe der ki:
"İşte, iftiracılar, aleyhimde söyleyeceklerini söylemişler, ordugâh çalkalanmış. Vallahi, benim bunların hiçbirinden haberim yoktu.[46]
Aleyhimde iftira ederek helak olanlar helak olmuş! İftiranın en büyüğüne ve en çoğuna girişen de, Abdullah b. Übeyy imiş!
Medine'ye gelince, hastalandım*
Meğer, bu sırada, iftiracıların uydurdukları iftiralar halkın dillerinde dolaşır olmuş.[47]
Bu hususta bana hiçbir haber erişmemişti. Halbuki, annem ve babam bundan haberdar olmuşlardı. Fakat, onlar bana bundan ne az, ne de çok, hiçbir söz etmiyorlardı.[48]
Hastalığıma annem gelip bakıyordu.[49]
Resûlullah Aleyhisselam yanıma gelir, selam verir, 'Nasılsın?' derdi.[50]
Aradan yirmi şu kadar gece geçtikten sonra idi ki, hastalığımı atlatmış, nekahet devresine girmiştim.
Biz Arap kavmi, o zaman, Arap olmayanların evleri yanında edindikleri şu helaları, kokusundan iğrendiğimiz için, evlerimizin yanında bulundurmaz, Medine'nin kırlarına çıkardık.
Kadınlar oraya, her gece, ihtiyaçlarını gidermek için çıkarlardı .[51]
O zaman, bizim halimiz, çöl Araplarının kırda hacetlerini gidermelerine benzemekte idi.
Ben, yine, bir gece, Mıstah'ın annesi ile, hacet giderme yerimiz olan Menâsı' tarafına çıkmıştım.
Buraya, ancak geceden geceye çıkardık. Bu da, evlerimizin yanında helalar edinmemizden önce idi.
Mıstah'ın annesi Ebu Rühm b. Abdulmuttalib'in kızı Selma'dır.
Onun annesi Reyta da, Sahr b. Âmir'in kızı olup, Ebu Bekir'in halasıdır.
Selma Hatunun oğlu Mıstah, (Avf) b. Üsâse, b. Abbâd, b. Muttalib, b. Abdi Menafin oğludur.
İşte, ben ve Mıstah'ın annesi hacetimizi gidermek üzere Menâsı'a çıktığımız sırada, Mıstah'ın annesi çarşafına takılarak düşünce:
'Mıstah yüzünün üzerine düşsün, kahrolsun!' diyerek oğluna beddua etti, ilendi.[52]
Ben:
'Ey anacığım! Sen ne diye oğluna sebbediyor, kötü söylüyorsun?!' dedim.
Sustu, cevap vermedi.
İkinci kez ayağı çarşafına dolaşıp düştü. Yine:

'Mıstah yüzünün üzerine düşsün, kahrolsun!' dedi.
Ben, yine:
'Ey anacığım! Sen oğluna ne diye beddua ediyor, kötü söylüyorsun?![53]
Sen ne kötü söylüyorsun! Bedir savaşında bulunmuş olan bir zâta mı sebbediyorsun?!' dedim. [54]
'Vallahi, ben ona ancak seninle ilgili şeyden dolayı beddua ediyor, kötü söylüyorum![55]
Bak hele şu tâzeye![56] Sen onun söylediklerini işitmedin mi?!' dedi.
'O neler söylemiş?' dedim.
Bunun üzerine Mıstah'ın annesi iftiracıların söylediklerini bana birer birer haber verince, hastalığımın üzerine bir hastalık daha katlandı!"[57]

Hz. Âişe'nin Aleyhindeki İftiraları İşitince Hastalığının Ağırlaşması

"Evime döndüğüm zaman, Resûlullah Aleyhisselam yanıma gindi. Selam verdikten sonra: 'Hastalığın nasıldır?' diye sordu.
'Yâ Rasûlallah! Benim anne ve babamın evine gitmeme izin verir misin?' dedim.
Gidip onlardan, hakkımdaki haberin içyüzünü öğrenmek, anlamak istiyordum.
Resûlullah Aleyhisselam bana izin verdi.[58]
Yanıma bir uşak katıp, beni babamın evine gönderdi.
Eve geldiğimde, annem Ümmü Rûman'ı aşağıda, babamı da evin damında Kur'ârvı Kerîm okur bir hale buldum.
Annem:
Kızcağızım! Sen, ne için geldin?' diye sordu.[59]
Anneme:
'Allah seni yarlıgasın! Halk benim aleyhimde neler söyleyip duruyormuş da, siz bana onlardan hiçbir şey sızdımnadınız?![60] Anneciğim! Halkın benim aleyhimdeki söylentileri nelemniş?' dedim.
Annem:
'Ey kızcağızım! Rahat ol! Üzülme! Vallahi, bir kadın senin gibi güzel ve zevcinin yanında sevgili olsun ve birçok ortaklan bulunsun da, onu kıskanmasınlar, onun aleyhinde birtakım laflar etmesinler, pek azdır' dedi.
'Sübhânallah! Demek, halk benim aleyhimde böyle birtakım kötü şeyler söylüyorlar, konuşuyorlarmış ha?!' dedim.
Anneme:
'Babamın bundan haberi var mı?' diye sordum.
Annem:
'Evet! Var!'dedi.
'Resûlullah Aleyhisselamın da haberi var mı?' diye sordum.
Annem:
'Evet! Var!'dedi.
Gözlerim yaşla doldu, ağladım.
Babam Ebu Bekir damda Kur"ân okuyordu. Sesimi işitince, anneme:
'Nedir bunun hali?' diye sordu.
Annem:
'Kendisi hakkındaki söylentilerden haberi olmuş!' dedi.
Evime döndüm. [61]
O gece, sabaha kadar hep ağladım durdum.
Ne gözümün yaşı diniyordu, ne de gözüme uyku girdirebiliyordum. Ağlaya ağlaya sabaha çıktım.[62]
Babamla annem yanımdan aynlmadılar."[63]

Hz. Âişe'nin Bayılışı

Hz. Âişe'nin annesi Ümmü Rûman Hatunun bildirdiğine göre; kendisi Hz. Âişe ile otururlarken, Ensar kadınlarından birisi içeri girdi ve:
"Allah filana yapacağını yapsın! Filana da yapacağını yapsın!" diyerek beddua etti, ilendi.
Kendisine:
"Sen ne için böyle söylüyorsun?" diye sorulunca, kadın:
"Oğlum, ortada dolaşan söylentileri çıkaran ve yayanların içinde idi!" dedi.
Kendisine:
"Ne imiş o söylentiler?" diye soruldu.
Kadın:
"Şöyle şöyle söylentiler!" diyerek onları anlatınca, Hz. Âişe:
"Bunu Resûlullah Aleyhisselam işitti imi?" diye sordu.
"Evet! İşitti!" denildi.
Hz. Âişe:
"Bunu Ebu Bekir de işitti mi?" diye sordu.
"Evet! İşitti!" denilince, Hz. Âişe titreyerek arkasının üzerine düşüp bayıldı! Elbisesini üzerine ört-tüler.[64]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Durum Hakkında Erkek, Kadın Bazı Kişilerle Konuşması

Hz. Aişe der ki:
"İşim hakkında vahyin gelmesi gecikince, Resûlullah Aleyhisselam, durumu ashabına danıştı.
Ali b. Ebu Talib:
'Yâ Rasûlallah! Allah sana dünyayı daraltmamıştır. Ondan başka kadın çoktur[65]
Bununla beraber, sen, bir de onun hizmetçisi olan kadına sor! O sana doğrusunu söyler!" dedi.
Bunun üzerine, Resûlullah Aleyhisselam Berire'yi çağırttı, ona:
'Ey Beri re! Âişe'de seni şüphelendirecek birşey gördün mü?' diye sordu.
Behre:
'Hayır! Seni hak ve gerçek (din ve Kitabla) peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki; benim onda kusur olarak görebileceğim şey ancak şudur:
Kendisi çok genç yaşta bir kadın olduğu için, ev halkının hamurunu yoğururken uyuyakalırdı da, evde beslenilen koyun gelir, hamuru yerdi!' dedi.[66]
Resûlullahın ashabından birisi de, Berire'yi azarladı da:
'Resûlullah Aleyhisselama doğruyu söyle!' dedi.
Behre:
'Sübhânallah! Vallahi, onun hakkında, kuyumcu san altın külçesi hakında neyi biliyorsa, ben de onu biliyorum!' dedi.
Bu mesele, hakkında dedikodu edilen zâtın (Safvan b. Muattarın) kulağına varınca:
'Sübhânallah! Vallahi, ben hiçbir zaman hiçbir dişinin eteğini açmamışımdır[1]* dedi.[67]
Resûlullah Aleyhisselam Üsâme b. Zeyd'i de yanına çağırdı ve ondan bu husustaki görüşünü sordu.
Üsâme b. Zeyd:
'Yâ Rasûlallah! Onlar, senin ailelerindir. Biz onlar hakkında hayırdan başka birşey bilmiyoruz![68] Onun aleyhinde söylenenler, ancak, yalan ve boş laflardan ibarettir![1] dedi. [69]
Resûlullah Aleyhisselam, Zeyneb binti Cahş'a da:
'Ey Zeyneb! Âişe hakkında bildiğini, gördüğünü, duyduğunu bana söyle!' diyerek işimi sormuştu.
Zeyneb:
'Yâ Rasûlallah! Ben işitmediğimi işittim demekten kulağımı; görmediğimi gördüm demekten gözümü korurum!
Ben, vallahi, onun hakkında hayırdan başka birşey bilmiyorum' dedi.
Zeyneb, Peygamber Aleyhisselamın zevceleri arasında güzelliği ve Peygamber yanındaki mevkii ile kendisini bana eşit görür ve rekabet ederdi.[70] Ben onun benim hakkımdaki kıskançlığından hep korkar dururdum.[71]
Yüce Allah, onu dinindeki verâ ve takvası sebebiyle korudu.
İftiracıların söylediklerini benimseyip körükörüne anlatmaya ve yaymaya koyulan kızkardeşi Hamme binti Cahş ise, iftiralar ile helak olan kimseler arasında helak olup gitti. [72]
Bundan sonra, Resûlullah Aleyhisselam, beni (kendisinin dadısı) Ümmü Eymen'e sordu.

O da:
'Ben işitmediğim birşeyi işittim demekten kulağımı; görmediğim şeyi gördüm demekten gözümü sakınırım!
Ben, onun hakkında hayırdan başka birşey olabileceğini bilmiyor ve sanmıyorum!' dedi. **[73]**
Ebu Eyyub Halid b. Zeyd el-Ensârî'nin zevcesi Ümmü Eyyub, kocasına:
'Ey Ebu Eyyub! Halkın Âişe aleyhinde söyledikleri şeyleri işittin mi?' diye sorunca, Ebu Eyyub:
'Evet! İşittim. Onların hepsi yalan ve uydurmadır!
Ey Ümmü Eyyub! Sen böyle bir kötülük işledin mi?' diye sordu.
Ümmü Eyyub:
'Hayır! Vallahi, ben kat'iyyen öyle bir kötülük işlememişimdir!' dedi.
Ebu Eyyub:
'Sen böyle olunca, vallahi, Âişe senden daha hayırlıdır![1] dedi."[74]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mesciddeki Hitabesi

Yine Hz. Aişe der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam, Mescidde minberde ayakta dikilerek halka bir hutbe irad edip, hutbesinde şehadet getirdikten ve Allah'a layık olduğu şekilde hamd ve senada bulunduktan sonra:
'Aileme töhmet isnad eden birtakım kimseler hakkında yapılması gereken iş hususundaki görüşlerinizi bana açıklayınız!
Allah'a yemin ederim ki; ben ailem hakkında hiçbir kötülük bilmiyorum! Onların zevcemi itham ettikleri kişi hakkında da, vallahi, hiçbir kötülük bilmiyorum.
O, benim evime, ben yanında olmaksızın hiç girmemiştir. Ne zaman bir sefere çıktımsa, o da benimle birlikte çıkmıştr'[75] buyurduktan ve iftiracı Abdullah b. Übeyy hakkında konuşacağı için mazur görülmesini istedikten sonra:
'Ey Müslümanlar cemaatı! Ailem hakkındaki iftirasıyla beni üzüntüye düşüren bir adama karşı bana kim yardım eder?
Halbuki, vallahi, ben ailem hakkında hayırdan başka birşey biliyor değilim.
Onlar öyle bir adamın da adını ortaya attılar ki, ben onun hakkında da hayırdan başka birşey bilmiyorum.
O, ailemin yanına,[76] evlerimden bir eve de hiçbir zaman yalnız girmezdi;[77] ancak benimle birlikte girerdi'[78] buyurdu.
Bunun üzerine, Abduleşhel oğullarının kardeşi Sa'd b. Muaz, ayağa kalkıp:
'Yâ Rasûlallah! Bana izin ver! Onun boynunu vuralım![79]
Eğer o Evsten ise, onun hemen boynunu vururuz!
Eğer Hazrec kardeşimizden ise, bize emredersen, onun hakkındaki emrini de yerine getiririz!' dedi.[80]
Bunun üzerine, Sa'd b. Ubâde ayağa kalktı-ki, kendisi Hazrec kabilesinin seyyidi, ulu kişisi idi; bundan önce, iyi halli idi. Fakat, kabile taassup ve gayretine kapılarak:
'Allah'ın beka ve ebediyetine yemin ederim ki; sen yanılıyorsun! Sen onu öldüremezsin, öldürmeye güç yetiremezsin![81]
Eğer iftiracılar Evs kabilesinden olmuş olsalardı, onların boyunlarını vurmak istemezdin[82] ve böyle konuş mazdın![83]
Sen bize Cahiliye devrindeki davayı tutturmak, güttürmek, onu aramıza yeniden sokmak mı istiyorsun?! Halbuki Allah onu yok etmiştir!' dedi.[84]
Bunun üzerine, Useyd b. Hudayr ayağa kalktı ve Sa'd b. Ubâde'ye:
'Allah'ın beka ve ebediyetine yemin ederim ki; sen yanılıyorsun!
Vallahi, biz muhakkak onu öldürürüz!
Sen muhakkak münafıksın ki, münafıklar hesabına bizimle mücadele ediyorsun!' dedi.[85]
Nihayet, iki kabile ayaklandılar, hatta birbirleriyle çarpışmaya niyetlendiler!
Resûlullah Aleyhisselam, minberde ayakta durarak, onları yatıştırmaya çalıştı.
Nihayet, onlar sustular. Resûlullah Aleyhisselam da sustu."[86]

Sa'd b. Muaz'la Sa'd b. Ubâde Arasındaki Gerginliğin Giderilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Sa'd b. Muaz ile Sa'd b. Ubâde arasındaki kırgınlığı gidermek için Sa'd b. Muaz'ın elini tutarak bazı Evsîlerie birlikte Sa'd b. Ubâde'nin evine gitti. Orada, görüşüp konuştular.

Sa'd b. Ubâde yemek çıkardı, hep birlikte yediler ve dağıldılar.

Aradan bir müddet geçtikten sonra, Sa'd b. Ubâde'nin elini tutarak bazı Hazrecîlerle birlikte Sa'd b. Muaz'ın evine gitti. Oturup konuştular.

Sa'd b. Muaz yemek çıkardı, hep birlikte yediler ve dağıldılar.[87]

İftiracılar

"İftiracılar, başta Abdullah b. Übeyy b. Selûl ve Haz recilerden yanında bulunanlar olmak üzere, Hassan b. Sabit, Mıstah b. Üsâse ve Hamne binti Cahş ile halktan birtakım kimselerdi.
Mıstarı, Hamne ve Hassan, bu iftirayı dillerinden düşürmeyenlerdendi.[88]
Abdullah b. Übeyy b. Selûl'e gelince, o, bu iftirayı kurcalayan, ortaya çıkaran, açıklayan, yayan ve derleyip toparlayan kimse idi.
Günahın en büyüğünü yüklenen de, onunla Hamne idi.[89]
Hamne binti Cahş, aklınca, kızkardeşi Zeyneb binti Cahş'a rekabetimi kırmak için, bu yolda yayılmayacak şeyler yayıyordu.[90]
Resûlullah Aleyhisselamın Mescidde halka hitapta bulunduğu o günümü bütün ağlamakla geçirdim.
Ne gözümün yaşı diniyordu, ne de gözüme uyku giriyordu.
Ben böylece iki gece, bir gündüz ağladım.
O kadar gözyaşı döktüm ki, annemle babam, ağlamaktan ciğerlerim parçalanacak sandılar.
Annem ve babam yanımda oturdukları ve ben de ağlayıp durduğum sırada, Ensardan bir kadın benimle birlikte ağlamak için benden izin istemiş, ben de kendisine izin vermiştim. O da, oturup benimle birlikte ağlıyordu.
Biz bu durumda iken, Resûlullah Aleyhisselam, ansızın içeri girdi. Selam verdikten sonra, oturdu.
Halbuki, Resûlullah Aleyhisselam, bundan önce, aleyhimde dedikodular başladığı günden beri, yanımda hiç oturmamıştı.
Bir ay beklediği halde, benim hakkımda kendisine birşey de vahyolunmamıştı.
Resûlullah Aleyhisselam, oturunca, şehadet getirdikten sonra:
'Ey Âişe!' diyerek söze başladı ve:
'Senin aleyhinde bana şöyle şöyle sözler erişti!
Eğer sen bu isnadlardan berî, uzak isen, yakında Allah senin onlardan benliğini, uzaklığını açıklayacaktır. Şayet böyle bir günaha yaklaştınsa, Allah'tan yarlıganmak dile ve ona tevbe et!
Çünkü, kul günahını itiraf ve arkasından da tevbe ettiği zaman, Allah onun tevbesini kabul buyurur' dedi.
Resûlullah Aleyhisselam sözlerini bitirince, gözümün yaşı kesiliverdi. Öyle kesiliverdi ki, ağlamak için ondan bir damla bile bulamıyordum.
Hemen, babama dönüp:
'Resûlullah Aleyhisselama benim tarafımdan cevap ver!' dedim.
Babam:
'Vallahi, Resûlullah Aleyhisselama ne diyeceğimi bilmiyorum!' dedi.
Anneme:
'Resûlullah Aleyhisselama bu hususta benim tarafımdan cevap ver!' dedim.
Annem de:
'Vallahi, Resûlullah Aleyhisselama ne diyeceğimi bilmiyorum!' dedi.[91]
Vallahi, o günlerde Ebu Bekir ailesinin başına gelen şeyin hiçbir ailenin başına geldiğini bilmiyorum.

Babam ve annem hakkımda konuşamadıkları zaman, ağladım.
'Vallahi,' dedim, 'ben senin andığın, olmayan birşeyden dolayı hiçbir zaman Allah'a tevbe etmeye-ceğim!'[92]
Ben yaşı küçük bir kadın olduğum için, Kur'ân'dan kendimi savunacak kadar âyet okuyamazdım.
'Vallahi,' dedim, 'anladım ki; siz bu lafları işitmişsiniz ve hatta onlar gönüllerinizde yer etmiş, onları doğrulamışsınız![93]
Şimdi, ben size 'O kötülükten berîyim, uzağım!' desem-ki Allah biliyor, ben ondan berîyim-beni doğrulam azsınız.
Faraza 'Ben kötü bir iş yaptım!' desem-ki Yüce Allah biliyor, ben böyle birşeyden berîyim, uzağım-siz beni hemen doğrularsınız.
Vallahi, ben kendimle size verecek misal bulamıyorum.
Ancak, Yûsuf'un babasının dediği gibi ki, o, 'Bana düşen artık güzelce sabredip katlanmaktır. Sizin anlatmakta olduğunuz şeye karşı yardımına sığınılacak, ancak Allahtır' [Yûsuf: 18] demişti,' dedim.
Dönüp döşeğime yattım."[94]

Hz. Âişe'nin Yapılan İftiralardan Vahyolunan Âyetlerle Tebrie ve Tenzih Edilişi

"Vallahi, o zaman, ben yapılan iftiradan berî olduğumu, Allah'ın muhakkak beni ondan beraat ettireceğini biliyordum.
Fakat, vallahi, Yüce Allah'ın hakkımda Kur'ân'da tilavet edilir bir vahiy indireceğini sanmıyor, ummuyor; şahsımı ilgilendiren bir iş için Kur'ân'da Allah tarafından dile getirilmekten kendimi uzak ve aşağı görüyordum.
Ancak, Resûlullah Aleyhisselamın uykuda göreceği bir rüya ile Allah'ın beni iftiralardan beraat ettireceğini, aklayacağını umuyordum.
Vallahi, daha Resûlullah Aleyhisselam yerinden kalkmamış ve ev halkından hiçbiri de dışarı çıkmamış idi ki, vahiy geldi, kendisini vahyin ağırlık ve şiddetinden terlemek gibi vahiy alâmetleri bürüdü.
Nitekim, vahiy sırasında, kış gününde bile kendisinden inci taneleri gibi ter dökülürdü.[95]
Resûlullah Aleyhisselam, Allahtan gelen emirle, kendisinden geçti. Elbisesiyle örtüldü. Başının altına da, yüzü deriden bir yastık konuldu.
Vallahi, ben, bunlan gördüğüm zaman,[96] hiç korkmuyor, telaşlanmıyor, aldırış etmiyordum.[97] Bilakis, seviniyordum.[98]
Çünkü, atılan iftiralardan berî, uzak olduğumu biliyordum. Ben böyle olduğum halde, elbette, Yüce Allah bana zulmedecek değildi.
Fakat, anne ve babama gelince, Âişe'nin varlığı Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; Resûlullah Aleyhisselam o vahiy halinden çıkmadan Allah olayı doğrulayacaktır diye korkularından, neredeyse öleceklerdi!
Kendisini bürüyen o uyku hali geçince, Resûlullah Aleyhisselam oturdu.
Alnından inci taneleri gibi dökülen ter damlalarını eliyle silerken[99] gülüyordu ve kendisinin bana ilk söylediği söz:
'Müjde yâ Âişe! Allah seni beraat ettirdi!' sözü oldu.[100]
O sırada, çok öfkeli idim.
Annem ve babam, bana:
'Kalk, yanına varda, Resûlullah Aleyhisselama teşekkür et!' dediler.
'Vallahi, ben ne kalkıp onun yanına varırım, ne ona, ne de sizlere teşekkür ederim.
Fakat, ben ancak sizlerin işitip inkâr etmediğiniz ve gayrete gelemediğiniz o kötü şeylerden beni berî ve uzak tutan âyetler indirmiş bulunan Allah'a hamd ve şükür ederim!' dedim ."[101]
Yüce Allah Hz. Âişe hakkında indirdiği âyetlerde şöyle buyurdu:
"O uydurma haberi getirenler, içinizden bir zümredir. Onu siz kendiniz için bir şer sanmayınız! Bilakis, o sizin için bir hayırdır.
Onlardan, herkesin, kazandığı günah vardır. Onlardan, günahın büyüğünü üzerine alan, yüklenen kimseye de* büyük bir azab vardır.
Ne olurdu, onu işittiğiniz zaman, erkekve kadın mü'minler, kendi nefislerine kıyas ederek hüsnüzan etselerdi de, 'Bu açık bir iftiradır!' deselerdi ya!
O iftiracılar buna dört şahit getirselerdi ya!
Şahitleri getiremeyince, onlar, Allah katında, muhakkak yalancıdırlar.
Eğer dünyada ve ahirette Allah'ın fazi ve rahmeti üzerinizde bulunmasaydı, içine daldığınız o iftiradan dolayı, sizi muhakkak büyük bir azab çarpardı.
Ortaya atıldığı zaman, siz o iftirayı dillerinizle birbirinize yetiştiriyordunuz.

Hiç bilginiz olmayan şeyi ağızlarınızla söylüyorve bunu kolay sanıyordunuz.
H albuki, bu, Ali ah katı nda büyük bir vebaldir.
Ne olurdu, onu işittiğiniz zaman, 'Bunu söylemek bize yakışmaz! Hâşâ! Bu, büyük bir bühtandır!' deseydiniz ya!
Eğer siz gerçekten iman eden kimseler iseniz, hiçbir zaman, bir daha bunun gibi birşeye dön-meyesiniz diye, Allah size öğüt veriyor ve sizin için Allah âyetlerini açıkça bildiriyor.
Allah herşeyi hakkıyla Bilendir. Tam bir hüküm ve hikmet sahibidir.
Mü'minler içinde fena sözlerin yayılıp duyulmasını arzu edenler yok mu? Onlar için, dünyada ve ahirette çok elem verici bir azab vardır.
Onların kimler olduğunu Allah biliyor, sizler bilmiyorsunuz.
Ya üzerinizde Allah'ın fazi ve rahmeti olmasaydı; haliniz nice olurdu?
Gerçekten, Allah, sizin için çok re'fetli ve merhametli bulunuyor!"[102]

Hz. Âişe'nin Tebriesindeki Üstünlük

İbn Abbas'a göre; Yüce Allah, dört insanı dört şeyde beraat ettirmiş,yapılan isnadlardan onları berî ve uzak kılmıştır:

1. Yûsuf Aleyhisselamı, ehlinden getirilen şahidin dili ile,

2. Musa Aleyhisselamı, Yahudilerin dedikodularından, elbisesini alıp götüren taşla,

3. Hz. Meryem'i, kucağındaki yeni doğmuş oğlunu konuşturmak suretiyle,

4. Hz. Âişe'yi ise, zaman boyunca tilavet edilecek olan Kur'ân-ı Kerîm'deki o azametli âyetlerle
beraat ettirmiştir ki, beraatin bu derece belagatlısı görülmemiş olup, Yüce Allah bunu Resûlünün mer
tebesinin yüceliğini açıklamak için yapmıştır.[103]

Hz. Âişe der ki:

"Yüce Allah beraatim hakkındaki bu âyetleri indirince, babam Ebu Bekir, akrabalığından ve fakirliğinden dolayı nafaka (geçimlik) vermekte bulunduğu Mıstah b. Üsâse için:

'Âişe'ye bu iftirayı söyledikten sonra, vallahi, ben de Mıstah'a hiçbir zaman birşey vermem' diye yemin etmişti.

Bunun üzerine, Yüce Allah:

'Sizden, fazilet ve servet sahibi olanlar, akrabasına, yoksullara, Allah yolunda hicret edenlere vermelerinde kusur etmesin, onları affetsin! Onların yaptıklarına bakmasın! Siz, Allah'ın sizi yarlıgamasını istemez misiniz? Allah, çok yarlıgayıcı ve çok merhamet edicidir' [Nûr: 22] âyetini indirdi.

Bunun üzerine, Ebu Bekir

'Vallahi, ben, Allah'ın beni yarıigamasını elbette arzu ederim' dedi, Mıstah'a veregeldiği nafakayı, geçimliği vermeye başladı ve:

'Vallahi, ben artık bunu ondan hiçbir zaman kesmem!' dedi."[104]

İftiracıların Cezalandırılışı

"Resûlullah Aleyhisselam, beraatım hakkında Allah'tan telakki eylediği âyetleri halka okuduktan sonra, iftirayı dilleriyle yaymakta en ileri gidenlerden iki erkekle bir kadına hadd vurulmasını emir buyurdu.[105]

Mıstah b. Üsâse ile Hassan b. Sabite ve Hamne binti Cahş'a hadleri vuruldu.[106]

Hadd vurulanlar arasında Abdullah b. Übeyy b. Selûl de vardı."[107]

Münafıklar Hakkında Sûre İnişi

Baş münafık Abdullah b. Übeyy b. Selûl ve onunla birlikte olan münafıklar hakkında Münâfikûn sûresi indi.[108] İnen sûrede onların tutum ve davranışları şöyle açıklandı:
"Münafıklar, sana geldikleri zaman: 'Şehadet ederiz ki; sen muhakkak Allah'ın peygamberisin![1] dediler.
Allah da bilir ki; sen elbette O'nun peygamberisin.
Fakat, Allah, o münafıkların hiç şüphesiz yalancılar olduğunu da bilir.
Onlar, yeminlerini bir kalkan edindiler de, Allah'ın yolundan saptılar.
Hakikaten, onların yapmakta oldukları şeyler ne kötüdür!
Bu da, onların zahiren mü'min, kalben kâfir olmaları yüzündendir.
Onların kalblerinin üstüne küfür mührü basıldığından, imanın hakikatini anlayamazlar.
Onları gördüğün zaman, belki gösterişleri, kalıp ve kılıkları hoşuna gider. Söz söylemeye başlarlarsa, sözlerini dinlersin.
Halbuki, onlar giydirilmiş kocaman kütükler gibidirler.
Her gürültüyü kendi aleyhlerinde sanırlar.
Asıl düşman onlardır.
O halde, sen onlardan sakın.
Allah gebertsin onları! Onlar nasıl da haktan döndürülüyorlar?!
Onlara: 'Geliniz! Allah'ın Peygamberi sizin için istiğfar ediversin (affedilmenizi Allah'tan dilesin)!' denildiği zaman, başlarını çevirdiler. Gördün ki, onlar, özür dilemeyi bile kibirlerine ye diremeyerek hâlâ yüz döndürüyorlar!
Sen onlar için ha istiğfar etmişsin, ha etmemişsin, birdir!
Allah onları kat'iyyen yarlıgamaz!
Şüphe yok ki, Allah kâfirler güruhunu doğru yola iletmez!
Onlar öyle kimselerdir ki, Allah'ın Peygamberinin yanında bulunan kimseleri beslemeyiniz de, dağılıp gitsinler!' diyorlardı.
Halbuki, göklerin ve yerin bütün hazineleri Allah'ındır! Fakat, o münafıklar anlamazlar!
Onlar:
'Eğer Medine'ye dönersek, andolsun ki, en şerefli ve güçlü olan, en hakîr ve zayıf olanı oradan muhakkak çıkaracaktır![1] diyorlardı.
Halbuki, şeref ve güç Allah'ındır, Allah'ın Peygamberinin ve mü'minlerindir.
Fakat, münafıklar bunu bilmezler."[109]
Bu âyetler nazil olduğu zaman, baş münafık Abdullah b. Übeyy'e:
"Ebu Hubab! Senin hakkında pek şiddetli âyetler nazil oldu!
Resûlullah Aleyhisselama git de, senin için Allah'tan mağfiret dilesin!" denilmişti.
Fakat, o, başını çevirip:
"Benim ona iman etmemi emrettiniz, iman ettim!
Malımın zekatını vermemi emrettiniz, verdim!
Muhammed'e secde etmemden başka birşey kalmadı!" dedi.[110]
Abdullah b. Übeyy bir hadise çıkardıkça, herkesten önce, onu kendi kavmi ayıplamakta, kınamakta idiler.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Ömer'e:
"Ey Ömer! İş nasıl oldu, nereye vardı, gördün ya?

Vallahi, sen bana 'Onu öldür!' dediğin zaman eğer onu öldürseydim, onun için yer yerinden oynardı!
Fakat, bugün öldürülmesini emretsem, o muhakkak öldürülür!" buyurdu.
Hz. Ömer, kendi kendine:
"Vallahi, şimdi bildim, anladım ki; Resûlullah Aleyhisselamın işinde, benim işimden daha büyük bereket ve hayır vardır!" demiştir.[111]

Allah Yolunda Görevini Kulağı ile Yerine Getiren Genç

Münâfıkûn sûresi nazil olunca, Peygamberimiz Aleyhisselam Zeyd b. Erkam'ın kulağını tuttu.
Sonra da:
"İşte bu, Allah yolunda kulağı ile vazifesini yerine getirmiş olan gençtir.[112]
Ey Zeyd! Yüce Allah seni doğruladı!" buyurdu.[113]

Hz. Cüveyriye'nin Müslüman Oluşu ve Peygamberimiz Aleyhisselamla Evlenişi

Hz. Cüveyriye'nin Kimliği ve Esir Olarak Medine'ye Getirilişi

Hz. Cüveyriye, Benî Mustalıkların başkanı Haris b. Ebi Dırar'ın kızı olup, amcasının oğlu Müsafi' b. Salvan'la evli idi.[114]

Kendisinin kocası savaşta öldürülünce, dul kalmıştı.[115]

Peygamberimiz Aleyhisselam, esirleri mücahidler arasında bölüştürdüğü zaman, esir kadınlar arasında bulunan Hz. Cüveyriye de, Sabit b. Kays b. Şemmas ile amcasının oğlunun hissesine düşmüştü.[116]

Hz. Cüveyriye, onlarla, dokuz ukiyye altın karşılığında serbest bırakılmak üzere, kesişme yapmışü.[117]

Hz. Cüveyriye, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelip:

"Yâ Rasûlallah! Ben, Benî Mustalıkların başkanı Haris b. Ebi Dinar'ın kızıyım.

Bildiğin gibi, esirlik belasına uğramış, Sabitb. Kays ile amcasının oğlunun hissesine düşmüş, kendimi dokuz ukiyye altın karşılığında serbest bıraktırmak üzere kesişme yapmış bulunuyorum.

Ödemek zorunda kaldığım kurtulmalık akçesine senden yardım dilemeye geldim" dedi.[118]

Peygamberimiz Ateyhissefamm Hz. Cüveyriyeye Hayırlı Bir Teklifi

Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Senin için bundan daha hayırlı olanı yok mudur?" diye sordu.
Hz. Cüveyriye:
"Nedir o hayırlı olan?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Senin tarafından kurtulmalık akçesini benim ödemem ve seni zevceliğe kabul etmemdir!" buyurdu.
Hz. Cüveyriye:
"Olur yâ Rasûlallah!" dedi.[119]
Hz. Cüveyriye der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam bizim taraflara doğru geldiği sırada, biz Müreysi[1] suyu üzerinde bulunuyorduk.
Çok geçmeden, gözüme tasvir ve tarif edemeyeceğim kadar çok sayıda insanlar, atlar ve silahlar görünmüştü!
Müslüman olduğum ve Resûlullah Aleyhisselam tarafından zevceliğe kabul buyurulduğum zaman Müslümanlara baktım, onlar hiç de evvelce gözüme görünmüş oldukları kadar çok sayıda değildiler.
Anladım ki; Allah tarafından, müşriklerin kalblerine korku düşürülmek için böyle çok gösterilmişlerdi.[120]

Hâris b. Ebi Dırar ile Oğullarının Medine'ye Gelişleri ve Müslüman Oluşları

O sırada, Haris b. Ebi Dırar da, kızının kurtulmalığı olmak üzere yanına develer alarak Medine'ye doğru gelmekte idi.
Akik vadisinde iken, develere baktı, ikisine tamah ederek kıyamadı. Onları Akik'te iki dağ arasında bir kuytuya sakladıktan sonra, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldi ve:
"Yâ Muhammedi Siz benim kızımı esir etmiştiniz! [121]
Benim kızım gibi bir kadın esir olarak tutulamaz! Bu, benim mevkiim ve şerefimle bağdaşmaz!
Sen onu serbest bırak!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onu, dilediğini seçmekte serbest bırakmamızı uygun ve güzel bulur musun?" diye sordu.
Haris b. Ebi Dırar:
"Evet! Sen, bunu yaparsan, üzerine düşeni yerine getirmiş olursun" dedi ve kızının yanına vanp:
"Şu zât, seni dilediğin yolu seçmekte serbest bıraktı. Sen sakın bizi rezil ve rüsvay etme!" dedi.
Hz. Cüveyriye:
"Ben Resûlullah Aleyhisselamı tercih ediyorum!" deyince, Haris:
"Vallahi, sen bizi rezil ve rüsvay ettin" dedi.[122]
Haris b. Ebi Dırar, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Şu develer, kızımın kurtulmalığıdır!" dediği zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Akikte, filan dağ arasında, filan kuytuya saklamış olduğun iki deve nerede kaldı? Onları ne diye getirmedin?" buyurunca, Haris b. Ebi Dırar
"Ben şehadet ederim ki; Allah'tan başka ilah yoktur! Sen Muhammed de, Allah'ın resûlüsün! Vallahi, bunu Allah'tan başka bilen yoktu!" diyerek; hem kendisi, hem de kendisiyle birlikte iki oğlu ve kavminden yanında bulunan kişiler Müslüman oldular.[123]
Yüce Allah hepsinden razı olsun!
Peygamberimiz Aleyhisselam, Sabit b. Kays'a haber gönderip, Hz. Cüveyriye'yi istedi.
Sabit b. Kays:
"Babam, anam sana feda olsun yâ Rasûlallah! Onu sana bağışladım!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, kurtulmalık akçesini ödeyip Hz. Cüveyriyeyi serbest bıraktıktan[124] ve babasına teslim ettikten sonra, onu, zevceliğe kabul etmek üzere babasından istedi. Haris b. Ebi Dırar da, buna muvafakat etti.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Cüveyriye'ye 400 dirhem mehirverdi.[125]
Hz. Cüveyriye'nin asıl adı Berre iken, Peygamberimiz Aleyhisselam onu Cüveyriye adına çevirdi.[126]
Hz. Âişe derki:
"Resûlullah Aleyhisselamın Cüveyriye ile evlendiğini haber alınca, Müslümanlar, ellerindeki Benî Mustalık esirlerini, 'Resûlullah Aleyhisselamın hısımlarıdır!' diyerek serbest bıraktılar.
Böylece, Benî Mustalık kadınlarından 100 kadın serbest bırakılmış oldu.
Ben, kavmi için, Cüveyriye'den daha hayırlı bir kadın bilmiyorum !"[127]
Hz. Cüveyriye çok oruç tutar, çok namaz kılar.[128] günlerinin yarısını Allah'ı zikirle geçirirdi.[129]

Yüce Allah ondan razı olsun![130]

Müzeynelerin Müslüman Olmaları

Müzeynelerin İlk Kafilesi

Hicretin 5. yılında Müzeynelerden 10 kişilik bir heyet gelip Müslüman oldular. Heyete katılanların isimleri:
1. Huzâî b. Abdi Nühm,
2. Bilal b. Haris,
3. Numan b. Mukarrin,
4. Ebu Esma,
5. Üsâme,
6. Ubeydullah b. Dürre,
7. Bişrb. Muhtefir,
8. Dümeyn b. Saîd,
10. Amr b. Avf idi.[131]
Huzâî b. Abdi Nühm, Müzeynelerin Nühm adındaki putunun bakıcısı idi.
Peygamberimiz Aleyhisselamın Medine'de İslâm dinini yaymakta olduğunu işitince, putun yanına vanp onu kırmış, söylediği bir şiirde bunu şöyle anlatmıştır
"Her zaman yaptığım gibi, yine, Recep ayında kurban kesme merasimini yanında yapayım, kurban keseyim diye Nühm'ün yanına varmıştım.
Orada aklım başıma gelince, kendi kendime:
'Hiç böyle dilsiz, akılsız ilah mı olur?' dedim ve hemen Nühm'den ve onun için kurban kesmekten vazgeçtim.
Artık, benim bugün dinim Muhammed'in dinidir.
İlah da, ancak, göklerin yüce şanlı ilahıdır!"
Bundan sonra, Huzâî, Medine'ye gelip Peygamberimiz Aleyhisselamla görüşerek Müslüman oldu ve kavmi olan Müzeynelerin de Müslüman olacakları hakkında Peygamberimiz Aleyhisselama söz verdi.[132]
Kendisi, Peygamberimiz Aleyhisselama şahsen bey'at ettiği gibi,[133] Müzeyneler adına da bey'atta bulunmuştu.
Müzeynelerin yanına döndüğü zaman onları umduğu ve sandığı gibi bulamayınca, utancından Medine'ye dönemedi, yurdunda oturdu, kaldı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hassan b. Sabit'i çağırdı ve:
"Huzâî'ye, kabilesi adına yapmış olduğu bey[1] atı, kendisini zemmetmeden, yermeden hatırlat!" buyurdu.
Hassan b. Sabit de, söylediği dört beyitlik şiirde:
Verilen sözü yerine getirmenin kabahatleri yıkayıp gidereceğini,
Kendisinin Osman b. Amrların en ulusu ve şereflisi bulunduğunu,
Resûlullaha yaptığı bey'at'ın hayra hayır eklemiş olduğunu,
Kendisini birşeyler yapmaktan âciz görmemesini,
Mensubu bulunduğu Addâların hiç de âciz olmadıklarını... açıklayarak Huzâî'yi harekete getirdi.
Bunun üzerine, Huzâî, kalkıp kavminin yanına vardı ve:
"Ey kavmim! Şu şair adam Allah için size hitab ediyor, sizin Müslüman olmanızı istiyor!" dedi.
"Bizim sana karşı bir diyeceğimiz yok!" diyerek ona boyun eğdiler, Müslüman oldular ve Peygamberimiz Aleyhisselama bir heyet gönderdiler.

Hicretin 5. yılında Recep ayında, Müzeynelerin Mudar kolundan Müslüman olmak üzere Medine'ye gelen heyet400 kişilikti.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onları, yurtlarında durmalarına rağmen Muhacir saydı ve:
"Siz nerede olursanız olun Muhacirsiniz!
Muhacirlik şerefini kazandınız! Mallarınızın başına dönünüz!" buyurdu.
Bunun üzerine, Müzeyneler, yurtlarına döndüler.[134]

Müzeynelere İkram Edilen Yol Azığında Müşahade Edilen Mucize:

Müzeynelerden Numan b. Mukarrin der ki:
Dörtyüz Müzeyneli, Resulullah Aleyhisselamın yanına geldik. Resulullah Aleyhisselamın bize buyuracağını buyurdu.
Bazıları:
'Ya Rasulallah! Bizim yolda yiyeceğimiz, azığımız yok!' dedi.
Peygamber Aleyhisselam, Ömer'e:
'Onlara azık hazırla!' buyurdu.
Ömer:
'Benim yanımda, fazla olarak bir yığın hurmadan başka bir şey yok!
O kadarcık hurmanın da, bunların ihtiyaçlarını karşılayabileceğini sanmıyorum" dedi.
Peygamber Aleyhisselam:
'Git de, onlara azık hazırla!' buyurdu.
Ömer bizi kendisine ait çardağa götürdü. Orada, boz deve gibi bir hurma yığını vardı.
Ömer:
'Alınız!' dedi.
Müzeyne cemaatı, ondan, ihtiyaçları kadar hurma aldılar.
Ben, onların en sonra alanlarının içinde idim.
Dönüp hurma öbeğinde baktım, onu hiç eksilmiş bulmadım!
Halbuki ondan dörtyüz kişi hurma yüklemişlerdi!"[135]

Kurban Etlerini Üç Günden Sonrası İçin Biriktirmenin Yasaklanışı:

Hicretin 5. yılında,[136] Kurban bayramında, kesilecek kurbanların etlerinden yararlanmak için pek çok sayıda fakir çöl Arabı Medine'ye akın edip gelmişlerdi.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, kurban kesen müslümanlara:
"Kendinize üç günlük et alıkoyunuz, geride kalanını dağıtınız![137]
Sizden her kim kurban keserse, bayramın üçüncü gecesinden sonra evinde kurban etinden bir şey bulunduğu halde sabahlamasın!" buyurdu.[138]
Bundan sonrakiKurban Bayramı gelince, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Ya Rasulallah! Evvelki seneki bayramda, halk kurbanlarından yararlanıyor, onların yağını eritiyor, derilerinden de su tulumları yapıyorlardı. Bunlar hakkında ne buyurursun?" diye soruldu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bunda ne sakınca var?" buyurdu veya buna benzer bir söz söyledi.
Bunun üzerine müslümanlar:
"Ya Rasulallah! Geçen yıl sen bize üç günlük nafakadan fazlası için et biriktirmeyi, alıkoymayı yasaklamıştın?" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben bunu geçen yıl yardım istemek için gelen fakir çöl Araplarının çokluğundan dolayı size yasaklamıştım" buyurdu.[139]
Ashab:
"Ya Rasulallah! Kurban etini geçen yıl yaptığımız gibi mi dağıtacağız?" diye sordular.[140]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Artık bu yıl hem kendiniz yiyiniz, hem başkalarına yediriniz, hem biriktiriniz, hem de fakirlere tasadduk ediniz, dağıtınız!" buyurdu.[141]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Rahatsızlanışı ve Namazı Oturarak Kılışı, Kıldırışı

Peygamberimiz Aleyhisselam, Hicretin 5. yılında, Zilhicce ayında,[142] attan hurma kütüğünün üzerine düşüp, bacağının sağ yanının derisi sıyrıldı. Namazlarını oturarak kılmak zorunda kaldı. Kendilerini ziyarete gelen sahabilerine de, oturdukları halde namaz kıldırdı.
Namaz bitince:
"İmam, kendisine uyulması için imam olmuştur.
Böyle olunca, imam tekbir aldı mı, siz de tekbir alınız!
İmam rükua vardı mı, siz de rükua varınız!
İmam 'Semiallahü limen hamiden' diyerek rükudan doğrulunca, siz de 'Rabbena ve lekelhamd!' diyerek doğrulunuz!
İmam secde edince, siz de secde ediniz!
İmam secdeden başını kaldırınca, siz de secdeden başınızı kaldırınız!
İmam namazı oturarak kılarsa, siz de toptan oturarak kılınız!" buyurdu.[143]

---

[1] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 303.
[2] Nesefi, Medâıik, c. 4, s. 258.
[3] Vâkıdî, M egâzf, c. 1, s. 41 5.
[4] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 303.
[5] İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 2, s. 65.
[6] Vâkıdî, M egâzf, c. 1, s. 41 5, Halebî, İnsânu'l-uvûn, c. 2, s. 595.
[7] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 65, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 392, 395.
[8] Vâkıdî, M egâzf, c. 1, s. 41 541 6.
[9] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 338, Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 160, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1998-1 999, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 418.
[10] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, t 2, s. 65.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/385-386.
[11] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 416. 12.
[12] Taberî, Tefsir, c. 28, s. 11 3-114.
[13] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 303.
[14] İbn İshak.İbnHişam, c. 3, s. 303, Buhârî, t 6, s. 67, Müslim, c. 3, s. 1999.
*** Muhacirler, Medine'ye geldikleri zaman, salıca Ensardan az idiler. Sonradan, Muhacirler çoğalmış, E nsar azalmıştır (Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 393, Buhâri", c. 6, s. 66).**
[15] İbn İshak.İbnHişam, Sîre, c. 3, s. 303, Taberî, Tefsir, c. 28, s. 114.
[16] İbn İshak.İbnHişam, Sîre, c. 3, s. 303, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 393, Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 160, Müslim, Sahih, c.3, s. 1999, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 418.
[17] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 303.
[18] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 416417, Halebî, İnsânu'l-uvûn, c. 2, s. 596.
[19] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 373, Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 64-65.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/387-388.
[20] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 417, Taberî, Tefsfr.c. 28, s. 114.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/388-389.

[21] Taberî, Tefar, c. 28, s. 11 4.
[22] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/389.
[23] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/389-390.
[24] İbrı İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 304.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/390-391.
[25] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.2, s. 209.
[26] İbrı İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 304.
[27] Vâki cif, Megâzr,c.2, s. 423, Halebî, İnsânu'l-uvûn, c. 2, s. 600.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/391.
[28] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 305.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/392.
[29] Zemahşerf, Keşşaf, c. 4, s. 110, Diyarbekıf, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 472, Halebî, İnsanu'l-uvûn, c. 2, s. 602.
[30] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, t 2, s. 65.
[31] Sem hûdf, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 315.
[32] Zemahşerf, Keşşaf, c. 4, s. 110.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/392-393.
[33] Zührî, Megâzî.s. 116-117, İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 310, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 195, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 55-56, Müslim, Sahih, c. 4, s. 2130, Taberî, Tefsir, c. 18, s. 90, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 63, 65.
[34] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 311, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 428.
*** Ashabdan olup, gazalarda ordunun arkasında kalarak Müslümanların eşyalarından düşmüş, kalmış olanları toplamak ve sahiplerine teslim etmekle görevli idi (Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 6, s. 437)**
[35] Zührî, s. 117, İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 311, Vâkıdî, c. 2, s. 428, Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 195, Buhârî, c. 5, s. 56, Müslim, c. 4, s. 2131, Taberî, c. 1 8, s. 90, Beyhakî, c. 4, s. 65-66.
[36] Zührî.s. 117, Vâkıdî, c. 2, s. 428, 429, Ahmed b. Hanbel, o. 6, s. 195, Müslim, o. 4, s. 21 31, Taberî, c. 28, s. 90, Beyhakî, c. 4, s.66.
[37] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 311, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 429.
[38] Zührî, Megâzî, s. 117, İbn İshak, İbn Hişam , c. 3, s. 311, Vâki df, c. 2, s. 429, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 195, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 56, Müslim, Sahîh, c. 4, s. 2131, Taberî, Tefsfr, c. 1 8, s. 90, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 66.
[39] İbn İshak, İbn Hişam, o. 3, s. 311 , Vâkıdî, c. 2, s. 429.
[40] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 311
[41] Zührî, s. 117, İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 311, Vâkıdî, c. 2, s. 429, Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 195, Buhârî, c. 5, s. 56, Müslim, c. 4, s. 2131.
[42] .Zührî, s. 117, Vâkıdî, c. 2, s. 429, Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 195, Buhârî, c. 5, s. 56, Müslim, c. 4, s. 2131, Taberî, Tefsfr, o. 18, s. 90, Beyhakî, o. 4, s. 66.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/393-395.
[43] İbn Sa'd. Tabakât. c. 2. s. 65.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/395.
[44] Zemahşerf, Keşşaf, c. 3, s. 52, Neseff, Medârik, c. 3, s. 134.
[45] Taberî, Tefsfr, c. 18, s. 89, Zemahşerf, Keşşaf, c. 3, s. 52.
[46] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 311 , Vâkıdî, c. 2, s. 429.

[47] Zührî, s. 118, Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 195, Buhârî, c. 5, s. 56, Müslim, c. 4, s. 2131, Taberî, Tefsfr, c. 18, s. 90, Beyhakî, c. 4, s.69.
*** Hi. Âişe'nin hastalığı humma idi (Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 6, s. 367).**
[48] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 311, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 429.
[49] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 311.
[50] Zührî, Megâzî, s. 11 8, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 429, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 195, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 57, Müslim, Sahîh, c. 4, s. 2131, Taberî, Tefsfr, c. 18, s. 90, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 67.
[51] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 311-312.
[52] Zührî, Megâzî, s. 118, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 1 95, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 57, Müslim, Sahîh, c. 4, s. 2131.
[53] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 59-60, Buhârî, Sahîh, c. 6, s. 11, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 332-333.
[54] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 195, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 57, Müslim , Sahîh, c. 4, s. 2132.
[55] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 60, Buhârî, Sahîh, c. 6, s. 11, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 333.
[56] Zührî, Megâzî, s. 118, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 1 95, Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 155, Müslim, Sahîh, c. 4, s. 2132.
[57] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/395-398.
[58] Zührî, Megâzî, s. 118-119, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 429, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 195, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 57, Müslim, Sahih, c. 4, s. 2132.
[59] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 60, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 11-12, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 333.
[60] İbn İshak.İbnHisam, Sîre.c.3, s. 312, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 429.
[61] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 60, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 12, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 333.
[62] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 195, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 57, Müslim , Sahih, c. 4, s. 2133.
[63] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 60.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/398-399.
[64] Buhârî, Sahih, c. 6, s. 60-61.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/399-400.
[65] Hz. Ali, halk arasında çalkalanan dedikodulardan Peygamberimiz Aleyhisselam m son derecede üzülmekte olduğunu görünce, bu üzüntülerden kurtulması için, belki de, yarayı ateşle dağlayarak tedavi etmek kabilinden ve son bir çare olmak üzere, ayrılma hususuna hiçbir ardniyeti olmaksızı n işaret etm ek istemişti (İbn Kayyı m, Zâdu'l-m ead, c. 2, s. 126).
[66] Zührî, Megâzî, s. 11 9, İbn İshak.İbn Hişam.Sîre, c. 3, s. 313-314, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 430, Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 196, Buhârî, c. 6, s. 7.
*** Gerçekten de, kendisi hasür bir kimse idi. Kadınlarla olacak bir işi yoktu (İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 3, s. 319, Zehebî, Megâzî, s. 232).**
[67] Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 6, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 1 2, Müslim, Sahih, c. 4, s. 21 38, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 334.

[68] Zührî, Megâzî, s. 119, İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 313, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 196, Müslim, Sahih, c. 4, s. 2133.
[69] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 313.
[70] Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 197, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 9.
[71] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 430.
[72] Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 60, 197, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 9.
[73] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 430, 431 .
[74] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 315, Vâkıdî, Megâzı, c. 2, s. 434, Taberı, Tefsir, c. 18, s. 96.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/400-402.
[75] Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 59, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 11, Müslim, Sahîh, c. 4, s. 2137-21 38, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 332.
[76] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 196, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 58, Müslim , Sahih, c. 4, s. 2133-2134.
[77] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 312.
[78] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 312, Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 196, Buhârî, c. 5, s. 58 Müslim , c. 4, s. 2133-2134.
[79] Buhârî, Sahih, c, 6, s. 11, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 332.
[80] Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 1 96, Buhârî, c. 6, s. 7, TirmizT, c. 5, s. 332.
[81] Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 1 96, Buharı, c. 6, s. 7, Tirmizî, c. 4, s. 21 34.
[82] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 59, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 11, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 332.
[83] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 313.
[84] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 431.
[85] Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 196, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 7-8, M üslim, Sahîh, c. 4, s. 2134. 82.
[86] Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 1 96, Buhârî, c. 6 s. 8, Müslim, c. 4, s. 2134.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/402-404.
[87] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 435.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/404.
[88] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 312, .Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 60, Buhârî, c. 5, s. 56.
[89] Buhârî, c. 6,s.13, Müslim, c. 4, s. 2138, Tirmizî, c. 5, s. 335.
[90] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 313.
[91] Zührî, Megâzî, s. 120-121 , Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 432, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 196, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 58-59, Müslim, Sahîh, c. 4, s. 2134-2135, Taberî, Tefsir, c. 18, s. 91 -92.
[92] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 314, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 433.
[93] Zührî, Megâzî, s. 1 21, Vâkıdî, c. 2, s. 432, Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 1 96, Buhârî, c. 5, s. 59, Müslim, c. 4, s. 2135.
[94] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/404-406.
[95] Zührî, Megâzî, s. 121, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 432-433, Ahmed b. Hanbel, Müsned,c.6, s. 197 Buhârî, Sahih, c. 5, s. 59, Müslim, Sahih, c. 4, s. 2135-36.
[96] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 314-315, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 433.
[97] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 315.
[98] Vâkıdi, Megâzî, c. 2, s. 433.

[99] İbn İshak.İbnHisam, Sîre.c.3, s. 315, Vâkıdî, Megâzî, c. 2. s. 433.
[100] Zührî, s.121, Vâkıdî, c. 2, s. 433-434, Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 197, Buhârî, t 5, s. 59, Müslim, c. 4, s. 2136.
[101] Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 60, Buhâıf, c. 6, s. 13, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 335, Taberî, Tefsfr, c. 18, s. 94.
*** Günahın en büyüğünü yüklenen, Abdullah b. Übeyy ile onun evinde toplanan kimseler idi (Taberî, Tefsfr, c. 18, s. 89).**
[102] Nûr sûresi: 11-20.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/407-409.
[103] Zemahşerf, Keşşaf, c. 3, s. 57, Neseff, Medâıik, c. 3, s. 138.
[104] Zührî, Megâzî, s. 1 22, İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 316-31 7, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 197, Buhârî, SahıVı, c. 5, s. 60, c. 6, s. 9, Müslim, Sahih, c. 4, s. 2136.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/409-410.
[105] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 315, Ahmed b.Hanbel, Müsned, c. 6, s. 35, Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 162, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 857, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 8, s. 250.
[106] İbn İshak. İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 315, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 35.
[107] Zemahşerî, Keşşaf, c. 3, s. *55,* Nesefî, Medârik, c. 3, s. 136, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 535.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/410.
[108] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 305.
[109] M ün âti kûn sûresi: 1-8.
[110] Taberî, Tefsir, c. 28, s. 110.
[111] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 305.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/410-412.
[112] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 305.
[113] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 373, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 64.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/412.
[114] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, t 8, s. 116, İbn Habto, Kitâbu'l-muhabber, s. 89.
[115] İbn Sa'd Tabakât, c. 2, s. 64, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 441.
[116] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 307.
[117] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 64, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 411.
[118] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/413.
[119] İbn İshak, İbnHisam, Sîre,c.3, s. 307, İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 116-117, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6,s.277,Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 22.
[120] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 408-409, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 594.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/413-414.
[121] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 308.
[122] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 118-119.
[123] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 308.
[124] Vâkıdî, Megâzî.c.2, s. 411.
[125] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 308.
[126] İbn Şa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 118.

[127] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 307-308, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 117, Ahmed b. Hanbel, Müsned,c.6, s. 277.
[128] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 119.
[129] İbn Sa'd, Tabakât.c. 8, s. 119, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 430, Müslim, Sahîh, c. 4, s. 2090, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 81 , Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 556, İbn Mâce, Sünen, c. 1251-1252, Nesâf, Sünen, c. 3, s. 77.
[130] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/414-416.
[131] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 291.
[132] Ebu'l-Münzir Hişam, Kitâbu'l-asnâm, s. 3940.
[133] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 132.
[134] İbn Sa'd, Tab akâtü 'l-kübrâ, c. 1, s. 291 -292.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/416-418.
[135] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 445, Beyhaki, Delailü'n-nübüvve, c.5, s.365-366, Suyuti, Hasaisü'l-Kübra, c. 2, s. 165-166, Zürkani, Mevahibu'l-ledünniyye Şerhi, c. 2, s. 37.
[136] Semhudi, Vefau'l-Vefa, c. 1, s. 310, Diyarbekri, Tarihu'l-Hamis, c. 1, s. 503.
[137] Malik, Muvatta', c. 1, s. 484, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 51, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1561, Ebu Davud, Sünen, c. 3, s. 99, Nesai, Sünen, c. 7, s. 235.
[138] Buhari, Sahih, c. 6, s. 239, Müslim, Sahih
[139] Malik, Muvatta' c.2, s.454, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c.6, s.51, Müslim, c.3, s.1561, Ebu Davud, c.3, s.99, Nesai, c.7, s.235.
[140] Buhari, Sahih, c. 6, s. 239.
[141] Malik, c. 2,s.484, Ahmed b. Hanbel, c.6, s.51, Buhari, c.6, s. 239, Müslim, c. 3, s. 1561, Ebu Davud, c. 3, s. 99, Nesai, c. 7, s. 235.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/419-420.
[142] İbn Hibbân'dan naklen İbn Hacer, Fethu'l-bârî, c. 2, s. 149.
[143] Mâlik, Muvatta', t 1,s. 135, ^med b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 110-300, Buharı, Sahih, c. 1, s. 110, Müslim, SahiTı, c. 1, s. 308, EbuDâvud, Sünen, c. 1,s.164, Tirmizî, Sünen, c. 1, s. 230, Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ, c. 2, s. 303.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 4/420.

HENDEK (AHZAB) SAVAŞI

Hendek Savaşının Tarihi ve Sebebi

Hendek (Ahzab) savaşı, Hicretin 5. yılında,[1] Şevval[2] ile Zilkade arasında vuku buldu. [3]

Benî Nadîr Yahudileri yurtlarından sürülüp çıkarıldıkları zaman, onlardan bir kısmı Şam'a, bir kısmı da Hayber'e gelip yerleşmişlerdi.

Sellâm b. Ebi'l-Hukayk ile Kinane b. Rebi' b. Ebi'l-Hukayk ve Huyey b. Ahtab, Hayber'deki akrabalarının yanına inmişlerdi.[4]

Hayber'de hazırlıklı, cesaretli, çok sayıda Yahudi cemaati bulunuyordu.[5]

İçlerinde Sellâm b. Ebi'l-Hukayk en-Nadrî ile Huyey b. Ahtab en-Nadrî, Kinane b. Rebi' b. Ebi'l-Hukayk en-N adrîve Hevze b. Kays el-Vâilî ve Ebu Ammarel-Vâilîve BenîNadîrve BenîVâillerden bazı kimseler,[6] Vahvah b. Amrve onun kabilesinden bazıları,[7] Dubay'a oğullarından Ebu Âmir (Fâsık) Abdi Amr b. Sayfî'nin de bulunduğu 19 kişilik bir heyet; Mekke'ye giderek Kureyş müşriklerini ve onlara bağlı bulunan kabileleri Peygamberimiz Aleyhisselamla çarpışmaya davet ettiler

"Onun işini bitirinceye kadar, biz de sizin yanınızda bulunacak, sizinle el ve iş birliği yapacağız!" dediler.[8]

Ebu Süfyan, onlara:

"Siz bu işte azimli ve kararlı mısınız?" diye sordu.

Heyet:

"Evet! Muhammed'e düşmanlık ve onunla çarpışmak hususunda sizinle antlaşma yapalım diye geldik!" dediler.

Ebu Süfyan:

"Öyle ise, hoşgeldiniz, safa geldiniz! Muhammed'e düşmanlıkta yardımcı olanlar, bizim katımızda insanların en sevgilisi ve makbulüdür!" dedi.[9]

Kâbe Örtüsü Arasında Antlaşma Yapılışı ve Müşrikliğin İslâmiyetten Üstün Gösterilmek İstenilişi

Heyetten bazıları, Ebu Süfyan'a:
"Kureyş'in her kabilesinden 50 kişi getir ve sen de içlerinde bulun!
Siz ve biz, Kabe örtüsünün arasına girip göğüslerimizi Kabe'ye yapıştırarak; birbirimizden ayrılmamak, birbirimizi bırakmamak üzere, hepimiz birden Allah'a ant içelim. Bizlerden tek adam kalmayıncaya kadar, şu adam [Peygamberimiz Aleyhisselam kastediliyor] hakkında sözbirliği yapalım!" dediler.
Öyle yaptılar ve antlaştılar.
Kureyş müşrikleri, birbirlerine:
"Medine'nin reisleri, bilgi ve ilk kitab sahipleri, ayağınıza kadar gelmiş bulunuyorlar. 'Biz mi, yoksa Muhammed mi; hangimiz daha doğru yolda?' Onlardan bir sorun bakalım?" dediler.
"İyi olur!" diyerek bu tavsiyeyi benimsediler.[10]
Bunun üzerine, Ebu Süfyan, onlara:
"Ey Yahudi cemaati! Sizler, kendilerine ilk semavî kitab inmiş, ilim sahibi bir kavimsiniz! Muhammed'le anlaşamadığımız meselede bizi aydınlatın: Bizim dinimiz mi, yoksa, onun dini mi daha hayırlı?[11]
Biz, Beytullah'ı imar ve ona develer kurban ederiz.
Hacca gelenlerin su ihtiyaçlarını karşılarız!
Putlara taparız!
Buna göre, biz mi daha doğru yoldayız, yoksa Muhammed mi daha doğru yolda?" diye sordu.
H eyet:
"Allah için söylenecekse, siz hakka ondan daha yakınsınız:
Çünkü, siz şu Beytullah'a hürmet ve tazimde bulunuyorsunuz.
Hacıların su ihtiyaçlarını karşılıyorsunuz.
Develerden kurbanlar kesiyorsunuz.
Atalarınızın tapageldikleri putlara tapıyorsunuz.[12]
Evet! Sizin dininiz onun dininden daha hayırlıdır ve siz hakka ondan daha yakınsınız!" dediler.
Yahudi heyetinin bu sözleri Kureyş müşriklerini çok sevindirdi.
Yahudi heyeti Peygamberimiz Aleyhisselamla çarpışmaya davet ettiği zaman, Kureyş müşrikleri bunu sevinerek benimsediler; bu yolda hemen derlenip toparlandılar ve hazırlıklara giriştiler.
Kureyş müşriklerinin sorularına Yahudi heyetinin verdiği cevaplar üzerine inen âyetlerde şöyle buyuruldu:
"Görmedin mi şu kendilerine Kitab'dan biraz nasip verilmiş olanları?!
Kendileri haça, şeytana inanıyorlar, diğer kâfirler için de 'Bunlar, iman edenlerden daha doğru bir yoldadır!' diyorlar.
Bunlar, Allah'ın kendilerine lanet ettiği kimselerdir!
Allah kime lanet ederse, artık ona gerçek hiçbir yardımcı bulamazsın!
Yoksa onların yeryüzünün mülk ve saltanatından bir hissesi mi var?!

Fakat, öyle olsaydı, insanlara çekirdeğin arkasındaki minicik bir tomurcuğu bile vermezlerdi.
Yoksa onlar Allah'ın fazi u kereminden insanlara verdiği şeylere, nimetlere karşı haset mi ediyorlar?
Biz gerçekten İbrahim hanedanına da kitab ve hikmet vermişizdir. Onlara başkaca büyük bir mülk ve saltanat da bahşetmişizdir.
İşte, onlardan kimi ona (Muhammed Aleyhisselama) iman etti, kimi de ondan yüz çevirdi! Çılgın bir ateş olarak Cehennem yeter bunlara (bu yüz çevirenlere)!"[13]

Yahudi Propaganda Heyetinin Arap Kabilelerini Dolaşarak Peygamberimiz Aleyhisselamla

Çarpışmaya Davet ve Teşvik Etmeleri

Yahudi propaganda heyetinden bazı kimseler Kays b. Aylanlardan Gatafanlara giderek, onları Peygamberimiz Aleyhisselamla çarpışmaya davet ettiler.
Çarpışmaya kalktıkları zaman kendilerinin yanlarında bulunacaklarını ve Kureyşîlerin de bu yolda kendilerine tâbi olacaklarını biİdirdiler.[14]
Bu yolda kendilerine yardımcı oldukları ve KureyşIilerMuhammed Aleyhisselamın üzerine yürüdükleri zaman onlarla birlikte hareket ettikleri takdirde, Hayberin bir yıllık hurma mahsulünü onlara bırakacaklarını va'd edince, Gatafanlarla anlaştılar.
Yahudilerin bu davetine Uyeyne b. Hısn'dan daha çabuk icabet eden olmadı.[15]
Mürre oğullarının kardeşi Ebu Haris b. Avf, önce Uyeyne b. Hısn ile kendi kavminden olan Gatafanlara:
"Ey kavmim! Beni dinleyiniz! Şu adamla [Peygamberimiz Aleyhisselamla demek istiyor] çarpışmaya kalkmaktan vazgeçiniz! Siz onu Araplardan düşmanı olanlarla başbaşa bırakınız, aralarına girmeyiniz!" diyerek öğüt vermişti.
Fakat, şeytan onlan da tamaha düşürdü.
Esed oğulları ile Gatafanlar, müttefik idiler. Gatafanlar, Peygamberimiz Aleyhisselamla çarpışmak için, Esed oğullarına yazı yazdılar.[16]
Yahudi heyeti, Gatafanlardan sonra, Süleym b. Mansur oğullarına başvurdular, kararlarını bildirdiler ve bu yolda onların da yardımlarını istediler.[17]
Süleym oğulları, Kureyşliler harekete geçtiği zaman onlarla birlikte hareket edecekleri hakkında, Yahudi heyetine söz verdiler.[18]
Yahudi heyeti, çevredeki bütün Arap kabilelerine uğradılar ve hepsini ayaklandırdılar.[19]
Benî Sa'dlardan, müttefikleri olanlara da, Kureyş müşriklerinin yardımına gelmeleri için yazı yazdılar.[20]

Kureyş Müşriklerinin Arap Kabilelerini Peygamberimiz Aleyhisselamla Çarpışmak Üzere

Kendilerine Yardıma Çağırmaları

Kureyş müşrikleri de, aralarında akrabalık bulunan Süleym oğullarının ileri gel enlerine yazı yazarak, Peygamberimiz Aleyhisselamla çarpışmak üzere kendilerine yardım etmelerini istediler.[21]

Hatta, bütün Arap kabilelerine başvurarak, onları bu hususta kendilerine yardımcı olmaya çağırdılar. Ehâbiş ile bunlara bağlı bulunan kabileler, Kureyş müşriklerinin davetine hemen icabet ettiler.[22] Kureyş müşrikleri, Arap kabilelerinden bazılarını da, ücretle kiraladılar.[23]

Kureyş Müşrikleri ile Yardımcılarının Hazırlanıp Yola Çıkmaları

Kureyş müşrikleri, hazırlıklarını tamamladılar.[24]

Ehâbiş ile onlara bağlı kabileler biraraya toplanmış, 4000 kişilik bir ordu meydana gelmişti. Kureyş ordusu için Dârü'n-Nedve'de sancak bağlandı.[25] Sancaktar, Osman b. Talha b. Ebi Talha idi.[26] Kureyş ordusunda 300 at, 1500 deve bulunuyordu. Ordu, Ebu Süfyan b. Harb'in kumandası altında yola çıktı.[27]

Yolda Gelip Kureyş Ordusuyla Birleşen Arap Birlikleri ve Sayıları

Kureyş ordusunun Merru'z-zahran'da bulunduğu sırada, Süleym oğulları gelip onlara kavuştular-ki, 700 kişi idiler. Süleym oğullarına, Harb b. Ümeyye'nin müttefiki olan ve Sıffîn'de Hz. Ali'ye karşı Muaviye b. Ebu Süfyan b. Harb'in yanında yer almış bulunan Ebu Aver es-Sülemî'nin babası Süfyan b. Abduşşems kumanda ediyordu.

Bunlarla birlikte, Esed oğulları kabilesi de, Tulayha b. Huveylid el-Esed?nin kumandası altında gelip kavuştular.

Fezâre oğulları kabilesi, bütün cenk, savaş erleri ile yola çıktılar ve 1000 kişi idiler. Kendilerine Uyeyne b. Hısn kumanda etmekte idi. Bunların hemen hepsi hecinsüvar idiler. [28]

Eşca' kabilesi 400 kişilik cenkçi, savaşçı ile yola çıktılar. Bunların kumandanları, Mes'ud b. Ruhayla idi.

Mürre oğulları da, Haris b. Avf'ın kumandası altında 400 cenkçi, savaşçı ile yola çıktılar. [29]

Kinanelerden, Sakîflerden ve daha başka kabilelerden birçok cenk, savaş birlikleri de, başlarında kumandanları, liderleri olduğu halde, Ebu Süfyan'ın ordusuna gelip katıldılar. [30]

Çeşitli kabilelerden toplanan ve sayıları 10.000'i aşan bu orduların başlıca üç ordugâhı vardı; üçü de, Ebu Süfyan'ın emrine bağlı bulunuyordu.[31]

Müşrik Ordularının Hareketleri Hakkında Alınan Haber Üzerine Alınacak Tedbirlerin Konuşulması

Kureyş müşriklerinin Medine'ye yürüme hazırlıklarına giriştikleri sırada, Huzâa kabilesinden bir süvari dört gecede Medine'ye yetişip Kureyş müşriklerinin Mekke'den Medine üzerine yürüme hazırlıkları içinde bulunduklarını Peygamberimiz Aleyhisselama haber verdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Müslümanları acele toplayıp, düşmanlarının kararlarını onlara bildirdi. Müşriklerle nasıl savaşılacağını Müslümanlarla konuştu.
Allah'ın emirlerine aykırı davranışlardan sakındıkları, güçlüklere katlandıkları takdirde, kendilerine Allah'ın yardımının erişeceğini vaad etti.
Allah'ın ve Resûlünün emirlerine boyun eğmelerini emir ve tavsiye buyurdu.
Yapılacak işi onlara danıştı.
Çünkü, savaş konusunda ashabına danışmak, onların görüşlerini almak, Peygamberimiz Aleyhisselamın âdeti idi.
Peygamberimiz Aleyhisselam bu sefer de onlara:
"Medine dışında çarpışalım mı, yoksa Medine'de kalarak kazacağımız hendeklerin arkasına mı çekilelim? Yahut düşmanların yakınına varıp arkamızı şu dağa vererek müdafaa savaşı mı yapalım?" diye sordu.
Ashab, birbirine aykırı görüşler ileri sürdüler.[32]

Müdafaa Hendekleri Kazılmasının Kararlaştırılması

Yüce Allah, hendek kazılması hususunu Peygaım berim iz Aleyhisselama ilham etti.[33]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, müdafaa hendekleri kazılmasını Müslümanlara emir ve tavsiye buyurdu.[34]
Selman-ı Fârisî de:
"Yâ Rasûlallah! Biz de Fars toprağında düşman süvarilerinin baskınlarından korktuğumuz zaman etrafımızı hendekle çevirip savunurduk.
Yâ Rasûlallah! Hendek arkasına çekilip savunmamızı emretme işi sana ait değil midir?" dedi.
Selman-ı Fârisî'nin Medine'nin hendekle savunulması hakkında Peygamberimiz Aleyhisselamin tavsiyesini destekleyen bu görüşü, Müslümanların hoşuna gitti.
Uhud günü, Peygamberimiz Aleyhisselamın, Medine dışına çıkmayıp Medine'de savunmada kalmaya kendilerini davet etmiş olduğunu da hatırladılar.
Bunun için, kendileri de, Medine dışına çıkmak istemediler ve Medine'de müdafaada kalmayı benimsediler.[35]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hendek ve Karargâh Keşfine Çıkışı

Peygamberimiz Aleyhisselam, hemen atına bindi. Muhacir ve Ensarın ileri gelenlerinden bazılarını yanına aldı.[36]
Medine'nin savunulması için hendek kazılması gereken yerleri tayin ve tesbit etmek üzere keşifte bulundu.[37]
Medine, yalnız bir tarafından açık ve tehlikeli idi.[38]
Medine'nin diğer tarafları ise, birbirine girmiş binalarla, kale gibi çevrili idi.[39]
Ayrıca, sık hurma ağaçları ile de, geçit vermez bir halde idi.[40]
Peygamberimiz Aleyhisselam, hendek kazılmak üzere, düşmana açık olan tarafı seçti.[41]
Peygamberimiz Aleyhisselam ordugâh için de elverişli biryer aradı. Buna en uygun, en elverişli yer, Sel' dağının eteği idi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, karargâhını oraya kurmayı ve arkalarını ona dayamayı uygun gördü[42]

Hendek Kazılacak Yerin Belirlenişi ve Her Cemaate Kazacakları Yerin Gösterilişi

Kazılacak hendekler Mezad'dan başlayacak, Zübab'a uğrayacak, oradan da Ratic'e kadar uzanacaktı. [43]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Şeyheyn hisarlarından Mezad'a kadar uzanan bir çizgi çizip, her on kişiye kırk arşın uzunluğunde yer ayırdı.[44]
Muhacirlere de, Ensara da, kazacakları yerleri "Şuradan şuraya kadar!" diyerek ayrı ayrı belli etti.[45]
Muhacirler, Ratic'den Zübab'a kadar olan kısmı;
Ensar da, Zübab'dan Benî Ubeyd dağına kadar uzanan kısmı kazacaklardı ,[46]
Zübab, Sel[1] ve Benî Ubeyd, Medine dağlarındandır.[47]
Ratic; Medine'de Yahudi kulelerinden bir kule idi[48] ve birkaç el değiştirmiş, en sonunda ZaVerâ oğullarına geçmişti.[49]
Ratic'in sekenesi, içlerinde henüz Müslüman olmayan bazı kişiler bulunmakla beraber, Amrb. Malik b. Evs oğulları, Mürre b. Malik b. Evs oğulları idi.[50]
Bunlar, Abduleşhel oğullarının kardeşi ve müttefiki idiler.
Bunun için, Abduleşhel oğulları, kendilerine ayrılan hendeği, Ratic'den, Benî Hâriseler tarafında bulunan kayalıklara doğru kazmıslandı.[51]

Benî Kurayza Yahudilerinden Emaneten Araç ve Gereçler Alınışı

Peygamberimiz Aleyhisselam, hendek kazma işinde kullanılmak üzere, Benî Kurayza Yahudilerinden emaneten balta, zenbil, keser, ip, kürek gibi birçok araçlar aldı.

O zaman, Peygamberimiz Aleyhisselamla Benî Kurayza Yahudileri arasında bansıklık vardı. Bunlar, Kureyş müşriklerinin Medine'ye gelmesini istemiyorlardı.[52]

Hendek Kazma İşine Hızla Girişilişi

Hendek kazı işine nezaret etmek üzere, Peygamberimiz Aleyhisselama, kıldan bir Türk cadın kuruldu.[53]
Kurulan çadır, Zübab dağı üzerinde idi.[54]
Hendek kazma işine, Muhacirler, Ensar, genç ihtiyar., bütün Müslümanlar katıldılar.
Kazılan topraklar zenbillere doldurulup başlarda taşınıyor, dönerken dezenbillere Sel[1] dağından taş doldurulup getiriliyordu.
Topraklar Peygamberimiz Aleyhisselamın bulunduğu tarafa yığılıyor, taşlar diziliyordu.
Taşlar, düşmanlara atmak için, Müslümanların en büyük silahlarındandı.[55]
Müslümanlardan, hendek kazmayan veya toprak taşımayan bir kimse yoktu.[56]
Bizzat Peygamberimiz Aleyhisselam da, zenbille toprak taşımakta ve yer kazmakta idi.[57]
Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer gibi sahabiler de, bir an bile çalışmaktan geri durmuyor, zenbil bulamadıkları zaman etekleriyle toprak taşıyorlardı.
Berâ[1] b. Âzib der ki:
"Resûlullah Aleyhisselamı, Ahzab günü, bizimle toprak taşırken gördüm ki; yüklendiği toprak kamının beyazlığını örtmüş olduğu halde, Abdullah b. Revâha'nın:
'Allah'ım! Sen bize doğru yolu göstermemiş olsaydın, biz ne hidayete erebilir, ne sadaka verebilir, ne de namaz kılabilirdik![58]
Bize tecavüz eden, bizim çekindiğimiz fitne ve fesadı bize yapmak isteyen düşmanlarımızla karşılaştığımızda, kalblerimize sükûnet indir![59] Ayaklarımızı sabit kıl![60] mealli recezini okuyor ve son kısmını okurken de, sesini yükseltiyordu."[61]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Müslümanları ahiret sevabına teşvik için, onlarla birlikte çalışmaktan geri durmuyordu.[62]
Soğuk bir günün sabahında Ensar ve Muhacirler hendek kazmaya devam ettikleri sırada, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah'ım! Gerçek hayır, ahiret hayrıdır! Ensar ile Muhacirleri mağfiret eyle!" diyerek dua etmişti.
Ensar ve Muhacirler de:
"Bizler, sağ oldukça, yaşadıkça, Muhammed Aleyhisselam a, İslâmiyet ve cihad üzere söz vermiş kişileriz!" diyerek mukabelede bulundular.[63]
Peygamberimiz Aleyhisselamın:
"Allah'ım! Gerçek hayır, ahiret hayrıdır! Onu Ensar ve Muhacirlere hayırlı kıl!" diyerek dua ettiği de olmuştur.[64]

Selman-ı Fârisî'ye Göz Değişi

Selman-ı Fârisî; içlerinde Amr b. Avf, Huzeyfe b. Yeman, Numan b. Mukarrin ile Ensardan altı kişinin bulunduğu takıma ayrılmış bulunuyordu.
Kendisi çok güçlü, kuvvetli idi. [65]
Hendek kazma işinde bilgili ve becerikli idi. On kişinin kazdığı yeri yalnız başına kazardı.
Kendisine ayrılan beş arşın uzunluğunda, beş arşın derinliğindeki yeri vaktinde kazıp bitirince, Kays b. Sa'saa'nın ona gözü değmiş, Selmân-ı Fârisî'nin birdenbire yere yıkıldığı görülmüştü!
Ne yapmak gerektiği Peygamberimiz Aleyhisselama sorulmuş, Peygamberimiz Aleyhisselam da:
"Kays b. Sa'saa'ya uğrayınız! Selman için bir kapta abdest alsın! Selman, o abdest suyu ile yıkansın! Su kabı, Selman'ın arkasında, başaşağı çevrilsin!" buyurmuştu.
Peygamberimiz Aleyhisselamın buyurduğu yapılınca, Selman-ı Fârisî, devenin diz bağından boşalıp kurtuluverdiği gibi kurtulmuş, açılmıştı.[66]

Selman-ı Fârisî'nin Ehl-i Beyt'ten Sayılışı

Selman-ı Fârisî hendekte çalışırken, Ensar.
"Selman bizdendir!"
Muhacirler de:
"Selman bizdendir!" diyorlar, onu kendilerinden başka takıma vermek istemiyorlardı. [67]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Selman bizdendir, Ehl-i Beyttendir!" buyurarak, tartışmaya son verdirdi.[68]

Müslümanların Birbirlerini Korkutacak Şakalardan Sakındırılışı

Zeyd b. Sabit toprak taşırken, Sa'd b. Muaz Peygam berim iz Aleyhisselamın yanında oturup dinleniyordu.
Zeyd b. Sabit'in çalıştığını görünce:
"Yâ Rasûlallah! Allah'a hamd olsun ki, beni sağ bıraktı da, sana iman etme şerefini bana nasip etti.
Buas kavgası günü, ben bunun babası Sabit b. Dahhâkile boğaz boğaza boğuşmuştum!" dedi.
Peygam berim iz Aleyhisselam:
"Fakat, onun bu oğlu ne iyi çocuktur!" buyurdu.
Zeyd b. Sabitin bir ara gözlerini uyku bürümüş, kendisi uyuyakalmıştı! Kendisinin kalkanı, oku, yayı ve kılıcı yanında olduğu halde; hendekte çalışmakta olan Müslümanlar onu hendeğin kenarında uyurbir halde bırakarak hendeği dolaşmaya gitmişlerdi.
Yanına varan Umâre b. Hazm şaka için onun silahını alıp saklamış, Zeyd b. Sabit'in bundan hiç haberi olmamıştı.
Zeyd b. Sabit uyanıp silahlarını bulamayınca, çok heyecanlandı ve korktu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, bunu işitince, Zeyd'i yanına çağırttı ve ona:
"Ey uykucu! Sen uykuya daldın! Nihayet, silahların da kaybolup gitti!" buyurduktan sonra:
"Bu çocuğun silahlarının nerede olduğunu kim biliyor?" diye sordu.
Umâre b. Hazm:
"Yâ Rasûlallah! Ben biliyorum. Silahlar benim yanımdadır!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Silahlarını teslim et ona!" buyurdu ve şaka olarak da olsa Müslümanları korkutmayı veya onların herhangi bir şeyini alıp saklamayı yasakladı. [69]

Bir Avuç Hurmanın İslâm Ordusunu Doyuruşu

Beşir b. Sa'd'ın kızı, Nunnan b. Beşir'in kızkardeşi der ki:
"Annem Amre binti Revâha beni çağırdı. Eteğime iki avuç hurma koyduktan sonra: 'Kızcağızım! Git de, baban ile dayın Abdullah b. Revâha'nın gıdalarını kendilerine ver![1] dedi. Giderken, Resûlullah Aleyhisselama rastladım, babamla dayımın nerede olduklarını sordum. Resûlullah Aleyhisselam: 'Kızcağızım! Beri gel! Yanındaki nedir?' buyurdu.
'Yâ Rasûlallah! Bu, hurmadır! Annem bunu yesinler diye babam Beşir b. Sa'd ile dayım Abdullah b. Revâha'ya gönderdi' dedim. Resûlullah Aleyhisselam: 'Getir onu!' buyurdu. Ben de, onu Resûlullah Aleyhisselamın iki avucuna döktüm, avuçlarını doldurmadı. Sonra, bir örtü getirilmesini emretti. Örtü getirilip serildi. Hurmayı örtünün üzerine yayıp dağıttıktan sonra, yanındakilere: "Yemeğe geliniz![1] diyerek hendek halkına sesleniniz![1] buyurdu. Hendek halkı toplanıp ondan yemeye koyuldular. Hurmalar yendikçe artmış, örtünün etrafından dolup taşmıştı."[70]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Kazma İşlemezYeri Bir Darbe ile Kum Haline Getirişi

Cabirb. Abdullah derki:
"Hendek kazma günü, biz kazarken, çok sert bir yere rastlamıştık.
Peygamber Aleyhisselamin yanına varıp, hendekte kazma kürek işlemez sert bir yer tabakasına rastladıklarından şikâyetlendiler.
Resûlullah Aleyhisselam, bir kap içinde su istedi.
Ağzına aldığı suyu onun içine püskürdükten ve Allah'ın dilediği kadar dua ettikten sonra, bu suyu o sert yerin üzerine serpti.
Orada bulunanlar:
'Onu hak din ve Kitabla peygamber gönderen Allah'a andolsun ki, o sert yer öyle dağıldı ki, sanki kum haline geldi!
Artık ne kazmaya, ne de demir küreğe karşı koyarıığı, dayanırlığı kalmadı![1]
demişlerdir."[71]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hendekte Parçaladığı Kaya Münasebetiyle Verdiği Fütuhat Müjdesi

Amr b. Avf der ki:
"Ben, Selman, Huzeyfe b. Yeman, Numan b. Mukarrin ve Ensardan alt kişi, kendimize ayrılmış olan kırk arşınlık yeri kazıyorduk.
Zübab'ın dibinden kazarak nemli tabakaya kadar inmiştik ki, Allah hendeğin kamından karşımıza ak ve parlak bir kaya çıkardı.
Onunla uğraşırken, balyoz, kazıma, kürek, külünk.. gibi demir araçlarımız kırıldı, kazı işinden aciz kaldık.
Bunun üzerine, Selman'a:
'Ey Selman! Resûlullah Aleyhisselama git de, şu kayadan dolayı çektiğimizi haber ver![1] dedik.
Resûlullah Aleyhisselam o sırada kıldan dokunmuş bir Türk çadırının içinde dinleniyordu.
Selman:
'Yâ Rasûlallah! Babalarımız, analarımız sana feda olsun!
Hendeğin kamından, karşımıza ak bir kaya çıktı.
Onunla uğraşırken, bütün demir araçlarımız kırıldı, kazmaktan aciz kaldık!
Çizmiş olduğun çizgiden sapılacak olan yer yakın olduğuna göre, o kayanın yanından biraz sapıverelim mi, yoksa bu hususta bize vereceğin bir emir var mı?
Biz senin çizdiğin çizgiyi aşmak istemiyoruz?' dedi.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Ver bana balyozu ey Selman!' buyurdu.
Selman'ın balyozunu aldıktan sonra, hendeğin içine, yanımıza indi.
Biz, dokuz kişi, hendeğin bir tarafına çekildik.
Resûlullah Aleyhisselam kayaya elindeki balyozla öyle bir darbe indirdi ki, kaya yarılıverdi!
Ondan bir şimşek çıkıp Medine'nin iki kayalığı (dağı) arasını aydınlattı!
Resûlullah Aleyhisselam Allahuekber!' diyerek fetih ve zafer tekbiri getirdi.
Biz de tekbir getirdik.
Sonra, kayaya balyozla ikinci bir darbe daha indirdi.
Yine, ondan karanlık bir evdeki kandil gibi Medine'nin iki kayalığı (dağı) arasını aydınlatan bir şimşek çaktı.
Resûlullah Aleyhisselam Allahuekber!' diyerek fetih tekbiri getirdi.
Biz de tekbir getirdik.
Resûlullah Aleyhisselam balyozla üçüncü darbeyi indirince, kayayı parçaladı.
Darbeyi indirdiği zaman, yine, ondan Medine'nin iki kayalığı (dağı) arasını aydınlatan bir şimşek çaktı.
Resûlullah Aleyhisselam, yine Allahuekber![1] diyerek fetih tekbiri getirdi.
Biz de tekbir getirdik.
Selman, elinden tutarak, Resûlullah Aleyhisselamı hendekten yukarı çıkardı.
Selman:
'Babam, anam sana feda olsun yâ Rasûlallah! Ben şimdiye kadar hiç görmediğim şeyi gördüm!' dedi.
Resûlullah Aleyhisselam, yanındakilere:

'Selman'ın gördüğünü siz de gördünüz mü?' diye sordu.
'Evet! Babalarımız, analarımız sana feda olsun yâ Rasûlallah!
Sen vurduğun zaman kayadan dalga gibi şimşek çaktığını biz de gördük!
Sen tekbir getirdin, biz de tekbir getirdik.
Biz bu ışık parıltısından başka birşey görmedik!' dediler.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Doğru söylediniz!
Ben kayaya ilk darbeyi indirdiğim zaman çıkan, sizin de gördüğünüz şimşek, bana Hîre şehrinin köşklerini ve Kisrâ'nın Medâin'ini aydınlattı da, onlar bana köpeğin altlı üstlü yan dişleri gibi göründü! Cebrail de, ümmetimin oralara hakim olacaklarını haber verdi.
Kayaya ikinci darbeyi indirdiğim zaman çıkan, sizin görmüş olduğunuz şimşek, bana Rum ülkesinin kızıl köşklerini, saraylarını aydınlattı da, onlar bana köpeğin altlı üstlü yan dişleri gibi gözüktüler! Cebrail de, ümmetimin oralara hakim olacaklarını bana haber verdi!
Sonra, kayaya üçüncü darbeyi indirdiğim zaman, sizin de görmüş olduğunuz şimşek, bana San'a diyarının köşklerini, saraylarını aydınlattı da, onlar bana köpeğin altlı üstlü yan dişleri gibi gözüktüler!
Cebrail de, ümmetimin oralara hakim olacaklarını bana haber verdi.
Sevininiz ki; ümmetim, yardıma ve zafere nail olacaklardır!
Sevininiz ki; ümmetim, yardıma ve zafere nail olacaklardır!
Sevininiz ki; ümmetim, yardıma ve zafere nail olacaklardır!' buyurdu.
Buyandım va'di kendilerine müjdelenince, Müslümanlar
'Allah'a hamd olsun ki, O, va'dinde sâdıktır. Kuşatıldıktan sonra yardıma nail olacağımızı bize va'd buyuruyor!' diyerek sevindiler."[72]
Selman-ı Fârisî de der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam kayaya bir darbe indirince, balyozun altından bir şimşek parıldadı!
Sonra, ona bir darbe daha indirdi.
Yine, balyozun altından bir şimşek daha parıldadı!
Daha sonra, kayaya üçüncü darbeyi indirdi!
Yine, balyozun altından bir şimşek daha parıldadı!
'Babam, anam sana feda olsun yâ Rasûlallah! Kayaya balyozu vurduğun zaman balyozun altından çıkan şu görmüş olduğum parıltılar nedir?'diye sordum.
Bana:
'Ey Selman! Sen onları gördün mü?' buyurdu.
'Evet! Gördüm!' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Birinci parlamada, Allah bana Yemen'i fethetti, açtı!
İkinci parlamada, Allah bana Şam ve Mağrib'i fethedip açtı!
Üçüncü parlamada, Allah bana Maşnk'ı fethedip açtı!' buyurdu."[73]
Orada bulunan sahabiler de, her defasında:
"Yâ Rasûlallah! Oraları fethetmeyi bize nasib etmesi için Allah'a yalvar!" diye ricada bulundular.
Resûlullah Aleyhisselam da, Allah'a yalvardı.[74]
Berâ' b. Âzib de, bu mucizeli hadiseyi şöyle anlatır

"Resûlullah Aleyhisselam balyozu alıp 'Bismillah!' diyerek kayaya bir darbe indirdi. Kayanın üçte biri parçalandı!
'Allahuekber! Bana Şam'ın anahtarları verildi!
Vallahi, şu bulunduğum yerden, oranın kızıl köşklerini görüyorum!' buyurdu.
Sonra 'Bismillah!' deyip kayaya ikinci darbeyi indirdi.
Kayanın üçte biri daha parçalandı!
'Allahuekber! Bana Fars'ın anahtarları verildi!
Vallahi, şu bulunduğum yerden, Medâin'i ve onun beyaz köşkünü görüyorum!' buyurdu.
Daha sonra 'Bismillah!' diyerek kayaya üçüncü darbeyi indirdi.
Kayanın kalan son kısmını da parçaladı.
'Allahuekber! Bana Yemen'in anahtarları verildi!
Vallahi, şu bulunduğum yerden San'a'nın kapılarını görüyorum!' buyurdu."[75]
Peygamberimiz Aleyhisselam Kisrâ'nın Medâin'deki beyaz köşkünü tarif edince, Selman-ı Fârisî:
"Doğru buyurdun!
Seni hak din ve Kitabla peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki; onun vasfı aynen böyledir! Senin Resûlullah olduğuna şehadet ederim!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Selman! Bu fetihler ki, Allah onları benden sonra size nasib edecektir!
Şam muhakkak fethol una çaktır!
Herakliyus ülkesinin en uzak yerine kadar kaçacak, çekilecek!
Siz bütün Şam'a hakim olacaksınız!
Hiç kimse size karşı koyamayacaktır.
Yemen muhakkakfetholunacaktır!
Ondan sonra, Kisrâ öldürülecektir!" buyurdu.
Selman-ı Fârisî:
"Ben bütün bunların vuku bulduğunu gömnüşümdür!" demiştir.[76]
Resûlullah Aleyhisselamın anmış olduğu yerler, Hz. Ömer'in, Hz. Osman'ın devrinde ve onlardan sonraki devirlerde birer birer fetholundukça, ashabdan Ebu Hureyre:
"Bu fetihleriniz, sizin için birer başlangıçtır! Ebu Hureyre'nin varlığı Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; fethedeceğiniz veya Kıyamete kadarfetholunacak hiçbir şehir yoktur ki, sânı yüce olan Allah onların anahtarlarını Muhammed Aleyhisselam a önceden vermiş olmasın!" derdi.[77]

Münafıkların Fetih Müjdeleriyle Sevinen Mü'minlerin Maneviyatını Bozmaya Çalışmaları

Peygamberimiz Aleyhisselamin fetih tebşirlerine karşı, münafıklar:

"O size Yesrib (Medine)'den Hîne'nin köşklerini ve Kisrâ'nın Medâin'ini gördüğünü ve oraları fethedeceğinizi haber veriyor, sizler ise düşmanlarınıza karşı ortaya çıkmaya güç yetiremiyor, hendek kazmaya çalışıyorsunuz!?" diye söyleniyorlardı.[78]

Amr b. Avf oğullarının kardeşi olan Muattib b. Kuşeyr de bu bozguncu münafıklar arasında idi ve:

"Muhammed, Kisrâ ve Kayserin hazinelerinden yararlanacağımızı bize va'd edip duruyor! Halbuki, bugün hiçbirimiz abdest bozmaya gidip de sağ döneceğinden emin bulunmuyor!" demişti.[79]

"Allah ve Allah'ın Resûlü, bize bir aldatıştan başka birşey va'd etmemiştir!" diyenler, ancak bu gibi münafıklar ile kalblerinde hastalık bulunan kimselerdi.[80]

.

Kazılan Hendeğin Vasıfları

Hendek kazma işi, altı gün sürdü.[81]

Selman-ı Fârisî'nin günde 5 arşın derinliğinde ve 5 arşın uzunluğunda yer kazdığı bildirildiğine göre; hendek, boydan boya beş arşın derinliğinde kazılmıştı.[82] En ünlü süvarilerin bile kolay kolay atlayıp geçemeyecekleri, şaşırıp kalacakları kadarda geniş tutulmuştu.[83]

Yalnız, hendeğin bir tek yeri, aceleye geldiğinden, derin ve geniş kazılamamış, dar kalmıştı. Bunun için, Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Müşriklerin buradan başka bir yerden geçip gelebileceklerinden korkmuyorum" buyurarak endişesini açıklar ve o gediği de, nöbet tutturup bekletirdi.[84]

Peygamberimiz Aleyhisselam, hendeğin münasip yerlerine giriş çıkış kapıları da koymuş, [85] kapılara her kabileden bekçiler dikmiş, onların üzerine Zübeyr b. Avvam'ı kumandan tayin etmiş, bir çarpışma yapıldığını görür görmez çarpışmaya katılmasını da kendisine emir buyurmuştu.[86]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Kazdırdığı Hendeğin Asırlarca Sonraki Durumu

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hicretin 5. yılında kazdırmış olduğu bu büyük hendek, İbnü'n-Neccahn (d. 578, ö. 643 Hicrî) zamanına kadar kalmıştı.

Fakat, sonradan, Küba köyünden getirilen su hendek harabesinin içinden geçirilerek Medine'nin alt tarafından ve Feth Mescidi havalisinde Sîh hurma bahçelerine akıtılmış, zamanla hendekler doldurulup oralara hurma ağaçlan dikilmiş olduğundan, hendeklerin duvarları yıkılmış ve bugün, oraları düz bir arsa haline gelmiştir.[87]

Hendek Savaşında Müslümanların Parolası

Hendek kazı işine devam edildiği ve Ebu Süfyan'ın gece gelip baskın yapmasından korkulduğu sırada, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Eğer siz geceleyin baskına uğrarsanız, parolanız 'Hâ Mîm Lâyünsarûn=Andolsun ki, onlar yardım olunmayacaklarl'dır.
Müşriklerin size ancak geceleyin baskın yapacaklarını sanıyorum. Parolanız 'Hâ Mîm Layünsarûn[1] olsun!" buyurdu.[88]

Müşrik Ordularının Karargâhlarını Kurdukları Yerler

1. Peygamberimiz Aleyhisselam hendek kazma işini tamamlamak üzere bulunduğu sırada, Kureyş müşrikleri, Ehâbiş ile Kinane ve Tihâme halkından kendilerine bağlı bulunan 10.000 kişilik ordularla gelip Rûme kuyusu mevkiindeki sellerin, suların toplandığı, Cüruf ve Zegabe arasındaki yere, Akik vadisine kondular.[89]

Kureyş müşriklerinin Cüruf ile Zegabe arasında kondukları yere Rûme denir. Hz. Osman'ın Medine'ye hicret edince satın alıp vakfetmiş olduğu Rûme kuyusu da buradadır. [90] Cüruf, Medine'ye 3 mil uzaklıkta, Şam tarafına düşen biryerdir. Hz. Ömer'in ve Medinelilerin mülkleri orada idi. Orada, Cüşem ve Hamel adıyla anılan iki su kuyusu bulunuyordu.[91] Zegabe; Akik, Kanat ve Bathan vadileri sularının toplandığı yerdir.[92] Akik; Medinelilerin mülkleri bulunan bir vadi olup, orada kuyular ve hurma bahçeleri bulunmaktadır. Akik, yerine göre, Medine'ye 2, 3, 6, 7 mil kadar uzaklıktadır.[93]

2. Gatafanlar da, Necd halkından kendilerine bağlı bulunanlarla birlikte gelip Nakmâ'nın ucundan, Zegabe'den Uhud tarafına doğru uzanan mevkide ordugâhlarını kurdular.[94]

Gatafanların Necdlilerle birlikte gelip kondukları Nakmâ, Ebu Talib hanedanına ait Medine arazisin-dendi.[95]

Düşman Ordularının Hayvanlarını Doyurmakta Güçlüklerle Karşılaşmaları

Kureyş müşrikleri, develerini, Akik vadisindeki dikenli ağaçlardan yayılsınlar diye saldılar.

Orada atların yiyecekleri, yayılacakları birşey yoktu. Ancak, yanlarında taşıdıkları bir miktar yem, dan bulunuyordu.

Gatafanlar da develerini, Zegabe'deki ılgın ağaçlarından ve Cüruf teki dikenli ağaçlardan yayılsınlar diye saldılar.

Müşrikler Irz'a, Cüruf'e geldikleri zaman, Müslümanlar ekin mahsullerini biran önce yolmuş, biçmiş, zahirelerini anbarlarına, samanlarını da samanlıklarına koymuş bulunuyorlardı.

Gatafanlar, kendilerine ait 300 ati, Irz'daki ekinlerin kalıntılarını, döküntülerini yayılmaya bıraktılar.

Bir müddet sonra, develer, karınlarını doyuracak birşey bulamadıkları için arıklamaya ve ölmeye yüz tuttular.

Müşrikler Medine'ye geldikleri sırada, Medine'de kıtlık hüküm sürüyordu.[96]

İslâm Ordusunun Hendekte Toplanıp Savaş Düzenine Konuluşu ve Tedbirler Alınışı

Müşrikler gelip karargâhlarını kurunca, Peygamberimiz Aleyhisselam Medine'de yerine İtin Ümmi Mektum'u vekil bırakarak, sayıları 3.000'i bulan İslâm mücahidleriyle birlikte acele hendeğe hareket etti.
Arkaları Sel' dağına gelmek üzere, karargâhını Sel' dağının eteğinde kurdu. Kazılmış bulunan hendek önlerinde bulunuyor, düşmanla aralarını ayırıyordu.[97]
Muhacirlerin sancağını Zeyd b. Harise, Ensarın sancağını da Sa'd b. Ubâde taşıyordu.[98]
Müslümanların 36 süvarisi vardı.
Sel' dağında, Feth Mescidinin bulunduğu yerde, İslâm askerleri Peygamberimiz Aleyhisselama arzedildi.[99]
Peygamberimiz Aleyhisselam onbeş yaşına basmamış çocukları evlerine geri çevirdi. Onbeş yaşına basmış olanların savaşa katılmalarına izin verdi.[100] Bütün çocuklarla kadınların kalelere ve hisarlara yerleştirilmelerini emretti.[101]
Medine'de, Harise oğullarının kale ve hisarlarından daha sağlam ve emniyetli bir kale ve hisar bulunmadığından, Peygamberimiz Aleyhisselam kadın ve çocukları oraya gönderdi. [102] Bazılarını da Fari' hisarına yolladı.[103] Kale ve hisarlara çıkarılmayan Müslüman kadın ve çocukları kalmadı.
Harise oğulları, çocuklarını kendi kale ve hisarlarına kaldırdılar. Çünkü, orası çok sağlam bir sığınaktı. Hz. Âişe de oraya götürülmüştü.
Amr b. Avf oğulları da, kadın ve çocuklarını kale ve hisarlara kaldırdılar.
Bazıları, Küba'da kale ve hisarlarının çevresine hendek kazdılar.
Amr b. Avf oğulları ve cemaatleri, Küba'da kalelerine sığındılar.
Hatma, Ümeyye, Vâil ve Vâkıf oğullarının çoluk ve çocukları da, kendi kale ve hisarlarında bulunuyor! ardı.[104]

Benî Kurayza Yahudilerinin Peygamberimiz Aleyhisselamla Olan Muahedelerini Bozup

Müşriklerle İşbirliği Yapmaları

Benî Nadîr Yahudilerinin başkanı Huyey b. Ahtab, Medine'ye doğru gelmekte oldukları sırada, Ebu Süfyan ile diğer Kureyş müşriklerine:
"Benim kavmim olan Benî Kurayza Yahudileri sizinle birlikte bulunacaklardır! Onların pek çok zırhlıları ve 750 savaş erleri vardır" demişti.
Ebu Süfyan, Medine'ye yaklaştığı zaman, ona:
"Kavminin yanına git! Muhammed ile aralarındaki muahedeyi bozsunlar!" dedi.[105]
Ka'b b. Esed, Benî Kurayza Yahudilerinin muahede yapmaya yetkili adamı ve başkanı idi. Peygamberimiz Aleyhisselam, onun kavmi olan Benî Kurayza ile de, onunla da muahede ve mukavele yapmış bulunuyordu.[106]
Peygamberimiz Aleyhisselam, daha önce, Medine'ye geldiği zaman da, Müslümanlar ile Müslüman olmayanlar arasında umumî bir muahede ve mukavele yapmıştı.
Bu muahede hükümleri arasında:
"Yahudilerin Müslümanlarla bir topluluk teşkil ettikleri kabul olunmakta, Peygamberimiz Aleyhisselamın izni ve müsaadesi olmadıkça kendilerinin herhangi bir askerî harekatta bulunamayacakları, ne Kureyşîleri, ne de onlara yardım edenleri hiçbir suretle korumayacakları, Medine'ye bir taarruz vukuunda elbirliği ile Medine'nin savunulacağı hükmü yer almakta idi. [107]
Huyey b. Ahtab müşriklerden Zü'l-huleyfe mevkiinde ayrılıp Usbe yolunu tuttu, geceleyin Ka'b b. Esed'in yurduna vardı.
Muhammed b. Ka'b el-Kurazî der ki:
"Huyey b. Ahtab, uğursuz bir adamdı.
Kendi kavmi olan Benî Nadîr Yahudilerinin başlarına, yurtlarından sürdürmek gibi bir uğursuzluk getirmişti.
Onun uğursuzluğu Benî Kurayza Yahudileri ne de sıçramış, onların öldürülmelerine sebep olmuştu.
Huyey b. Ahtab, Benî Kurayza Yahudilerinin başına geçmeyi, onlar yanında itibarlı olmayı özlerdi. Kendisinin durum ve tutumu, Kureyş müşrikleri içinde Ebu Cehil b. Hişam'a benzerdi.
Huyey b. Ahtab Benî Kurayza Yahudilerinin yurduna gittiği zaman, Benî Kurayza Yahudileri onu evlerine sokmak istemediler.
Huyey b. Ahtab'ın ilk buluştuğu kimse, Gazzal b. Semev'el idi.
Huyey b. Ahtab, ona:
'Artık seni Muhammed'den rahata kavuşturacak şeyi getirdim sana!
İşte, Kureyş Akik vadisine, Gatafanlar da Zegabe'ye gelmiş, ordugâhlarını kurmuş bulunuyorlar!' dedi.
Gazzal:
'Vallahi, sen bize zamanın horiuğunu, hakîrlik ve zelilliğini getirmişsindir!' dedi.
Huyey b. Ahtab:
'Böyle söyleme!' dedikten sonra, Ka'b b. Esed'in kapısına doğru yöneldi ve kapıyı çaldı. [108]
Ka'b b. Esed, Huyey b. Ahtab'ın kendisiyle konuşmaya geldiğini işitince, kapısını kapatmıştı.

Huyey b. Ahtab içeri girmek için izin istedi. Fakat Ka'b kapıyı ona açmaktan kaçındı [109] ve kendi kendine:
'Huyey b. Ahtab'ı yanıma sokmayacağım!
Uğursuz adam, kavminin başına uğursuzluk getirmişti.
Şimdi o beni de Muhammed'le aramızdaki muahedeyi bozmaya davet edecektir' diyerek söylendi.
O sırada, Huyey b. Ahtab kapıyı çaldı [110] ve:
'Ey Ka'b! Yazıklar olsun sana! Kapıyı aç bana!' diyerek seslendi.
Ka'b:
'Ey Huyey! Sana da yazıklar olsun! Sen uğursuz bir adamsın![111] Kavmine uğursuzluk getirdin. Onları mahvettin!
Sen bizden geri dönüp git! Sen ancak benim ve kavmimin başına felâket getirmek istiyorsun!' dedi.
Huyey b. Ahtab, geri dönüp gitmeye yanaşmadı. [112]
Ka'b:
'Ey Huyey! Ben Muhammed'le muahede yapmış bulunuyorum! Aramızdaki bu muahedeyi bozucu değilim! Çünkü, ben onda vefakârlıktan ve doğruluktan başka birşey görmedim! [113]
Vallahi, onun bize karşı ne bir ahid zimmetini bozmuşluğu, ne de bir perdemizi yırtmışlığı vardır! O bize en iyi komşuluk yapmış bulunuyor![1] dedi.
Huyey b. Ahtab:
'Yazıklar olsun sana ey Ka'b! Ben sana uğursuzluk değil, zamanın bütün kuvvet ve şerefini, denizler gibi dalgalanan orduları getirdim!' dedi.[114]
Ka'b b. Esed:
'Nedir bu?' diye sordu.[115]
Huyey b. Ahtab:
'Ben sana başlarında kumandanları ve lideriyle birlikte bütün Kureyşîleri ve Kinaneleri getirip Rûme'ye, suların toplandığı yere kondurdum!
Ben sana başlarında kumandanları ve lideriyle birlikte bütün Gatafanları getirip Zegabe'den Nakmâ'ya, Uhud'a kadar uzanan yere kondurdum![116]
Atlıların, hecinsüvarların sayısı on bini bulmaktadır!
Bin at ve pek çok da silah vardır!
Muhammed, artık bu galeyanımızdan, kaynaşmamızdan kurtulamayacaktır![117]
Muhammed'le ashabının köklerini kazıyıncaya kadar ayrılmamaları, gitmemeleri için de, benimle ahid ve akid yapmış bulunuyorlar![1] dedi.
Ka'b b. Esed:
'Vallahi, sen bana zamanın zillet ve horiuğunu getirmişsindir!
Sen bana yağmurunu boşaltmış, şimşekler çakan, gürültüler koparan, içi boş, yağmursuz bir bulut getirmişsindir![118]
Ben derin, dibi görünmez bir deniz içindeyim ki, evimdekilerden ne bir kimseye erişmeye kadirim, ne de yanımda çoluk çocuğum var!
Sen benim yanıma hiç uğramadan dön, git! Senin getirdiğin şey bana gerekmez![119]
Yazıklar olsun sana ey Huyey! Sen beni bırak da, yapmış olduğum muahedeye sadık ve bağlı kalayım!

Çünkü, ben Muhammed'den şimdiye kadar sadıklıktan, vefakârlıktan başka birşey görmedim!' dedi.
Huyey b. Ahtab:
'Yazıklar olsun sana! Kapıyı aç da, seninle konuşacağım' dedi.
Ka'b b. Esed:
'Yapamayacağım! Sana kapıyı açamayacağım!' dedi.
Huyey b. Ahtab:
'Vallahi, senin bana kapını kapaman, halisa yemeğinden bana kendinle birlikte yedirmek istemeyişinden başka birşey için değildir! Yemeğin senin olsun! Orada o önüme konulmasın!' dedi.[120]
Huyey b. Ahtab böyle pintilik atfederek Ka'b b. Esed'i kızdırdığı için, o da ona kapıyı açtı.
Huyey b. Ahtab, içeri girince, Ka'b'ı kandırmak, aldatmak için elinden geleni yapmaktan geri durmadı.[121]
En sonunda Ka'b:
'Sen bugün yanımdan ayrıl, git! Ben bu işi Yahudi büyükleriyle bir konuşayım!' dedi.
Huyey:
'Onlar ahid ve akid yapma yetkisini sana vermişlerdir. Sen onlarla neyi görüşüp konuşacaksın?!' dedi ve o kadar üzerine düştü ki, nihayet onu bu yoldaki görüşünden vazgeçirdi.
Bunun üzerine, Ka'b b. Esed:
'Ey Huyey! Görüyorsun ki, bu yola istemeyerek girmiş bulunuyorum! Muhammed öldürülemez, Kureyşîler de kendi memleketlerine dönüp gitmek zorunda kalırlar, sen de ev halkının yanına döner gidersin de, ben ve yanımda bulunanlaryurdumuzun ortasında yapayalnız kalırız ve hepimiz öldürülürüz diye korkuyorum!' dedi.
Huyey b. Ahtab:
Tûr-u Sînâ günü Musa'ya indirilen Tevrat'taki ahidler üzerine sana söz veriyorum: [122]
Eğer bu kaynaşma ve dalgalanmada Muhammed öldürülmez de Kureyş ve Gatafanlar yurtlarına dönüp gidecek olurlarsa, seninle birlikte kalene gireceğim! Senin başına gelecek felâket benim başıma da gelinceye kadar yanından ayrılmayacağım. [123]
Sen Kureyşîlerle Gatafanlardan senin yanında rehine olarak bulunmak üzere yetmiş kişi almadıkça, çarpışmaya girme!' dedi.
Ka'b b. Esed:
'O halde ey Huyey! Adamlarının her kabilesinden rehine olarak yanımızda bulundurmak üzere bize yetmiş kişi almadıkça, Muhammed'e karşı onlarla birlikte çarpışmaya çıkmayız!' dedi"[124] ve Peygamberimiz Aleyhisselamla aralarındaki muahedeyi bozdu. [125]
Huyey b. Ahtab, Peygamberimiz Aleyhisselamın Benî Kurayza Yahudileriyle yapılmış olan muahede hakkında yazdırdığı yazıyı getirtip yırttı.
Böylece, barışıklık işinin bozulduğu ve harp haline girildiği bilindi.[126]

Benî Kurayza Yahudilerinin İleri Gelenlerinden Beşinin Ka'b b. Esed'e İtiraz ve Muhalefet Edişi

Ka'b b. Esed, Benî Kurayza Yahudilerinin ileri gelenlerinden beşini;
1. Zebir b. Bata,
2. Nebbaş B. Kays,
3. Gazzal b. Semev'el,
4. Ukbeb.Zeyd,
5. Ka'b b. Zeyd'i yanına çağırttı.
Onlara Huyey b. Ahtab'la yaptığı işi anlattı ve onun dönüp aralarına gireceğini ve başa gelecek her türlü felâkete birlikte uğramaya yemin ettiğini söyledi.
Zebir b. Bata:
"Sen öldürülürken Huyey b. Ahtab'ın seninle birlikte öldürülmesi senin neyine gerek, ne işine yarar ki?" dedi.
Ka'b b. Esed sustu.
Ötekiler de:
"Biz senin bu yoldaki görüşünü beğenmiyor ve benimsemiyoruz, ona karşıyız!" dediler.
Ka'b b. Esed yaptığı işe pişman oldu.[127]

Huyey b. Ahtab'ın Benî Kurayza Yahudilerini Kandırmaya ve Amr b. Su'dâ'nın İse Onları

Uyarmaya Çalışması

Huyey b. Ahtab Ka'b b. Esed'in yanından ayrılıp Benî Kurayza Yahudilerinin ileri gelenlerinin yanına gitti.
Onlar Ka'b b. Esed'in konağının çevresinde bulunuyorlardı, durumu onlara haber verdi.
Zebir b. Bata:
"Eyvah! Yahudiler mahvoldu! Kureyşîler ve Gatafanlar bizi yurdumuzun ortasında, mallarımızın ve çocuklarımızın içinde bırakır, memleketlerine dönüp giderler! Bizde ise Muhammed'e karşı kendimizi savunabilecek güç yoktur!
Zaten, aklını kullanarak gecelemiş bir Yahudi görülmemiştir!
Artık, Yesrib (Medine)'de Yahudilik hiçbir zaman tutun amaya çaktır" dedi.[128]
Amr b. Su'dâ da, güzel bir konuşma yaptı. Benî Kurayzalara Peygamberimiz Aleyhisselamla yapmış oldukları yardımlaşma ahid ve mîsakını hatırlattı. En sonunda: "Eğer ona yardım etmeye çekseniz, bari kendisini düşmanlarıyla başbaşa bırakın, birde siz onunla çarpışmaya kalkmayın![129] Doğrusu, ben Muhammed'e hiçbirzaman gadrve hıyanet edemem!" dedi ve Benî Kurayza Yahudilerinin Peygamberimiz Aleyhisselama yaptıkları hıyanete katılmaktan kaçındı.[130]
Huyey b. Ahtab:
"Yazıklar olsun size ey Benî Kurayza! Siz beni bir dinleyin!
Hiç şüphesiz, Allah şu adamdan ve ashabından uzaktır! Onların bugünlerde yok edilmeleri için bütün hazırlıklar yapılmıştır.
Siz de onların üzerine yürüyün! Toplanıp gelmiş olan şu kavimler tarafından yapılacak çarpışmada yerinizi ve onlardan hakkınızı alın!
Eğer siz böyle yapmayacak olursanız, Kureyşîlerin ve diğerlerinin Muhammed'le ashabının işlerini bitirdikten sonra sizin üzerinize yönelip yürümelerinden korkarım!
Ben size içlerinde liderleri de bulunmak üzere onbeş bine yakın Arap ordularını getirmiş bulunuyorum!" dedi.
Benî Kurayza Yahudileri:
"Yazıklar olsun sana ey Huyey!
Eğer biz Muhammed'le yapmış olduğumuz muahedeyi bozar, aramızdaki dostluk münasebetlerini kesip atarsak, Muhammed ve ashabının evvelce olduğu gibi müşrikleri yenip bizim üzerimize de yürümesinden korkarız!
O zaman bize ne biryardım eden, ne de işimize bakan bir kavim bulunur!
Ey Huyey! Müslümanlardan bize gelecek zarardan sen zararianmazsın, kaçar, kendini kurtarırsın!
Sen bize iyilik edeceksen, Muhammed'le aramızdaki ahidde durmayı bize emirve tavsiye etmelisin!
Eğer böyle olması hayırlı ise, bu senin için de hayırlı olur.
Eğer aksi olursa, senin yüzünden kavminin ve ev halkının başına getirdiğin uğursuzluk gibi, bize de uğursuzluk gelir çatar!" dediler.
Huyey b. Ahtab:
"Musa'ya Tevrat'ı indiren Allah'a yemin ederim ki; müşrikler Muhammed ve ashabına yenilirlerse-ki, bunu onların yapabileceklerini hiç sanmam-size gelir, kalenize girerim.

Sizin yanınızda bulunurum. Sizin başınıza gelecek felâkete ben de uğramaya razıyım!" dedi.
Benî Kurayza Yahudileri, bu hususta Huyey b. Ahtab'dan en kuvvetli yeminlerle söz aldılar ve:
"Eğer sen bir iş yapacaksan, senin yapacağın iş; müşrikleri getir, aramızdaki ahdi yenile! Onların süvarilerinden ve eşrafından yetmiş kişiyi kalemize getir, koy! Onlar bizim kalemizde bulunsunlar.
O zaman biz de Muhammed'e karşı hazırlanalım, onların arkalarından, üzerlerine yürüyelim!" dediler.
Bunun üzerine, Huyey b. Ahtab müşriklerin yanına gitti.
Müşriklerin eşraf ve süvarilerinden Benî Kurayzalara yetmiş kişi gönderilmek ve onların kalelerinde yanlarında bulunmak şartıyla Benî Kurayzalar adına müşriklerle anlaşma yaptı.
Bu anlaşmaya göre:
Benî Kurayza Yahudileri, çarpışma sona erinceye kadar, belli günlerde, on gece, müşriklerin
yanında Peygamberimiz Aleyhisselam ve ashabına karşı çarpışacaklardı.
Müşrikler için silah tedarik edecek ve toplayacaklardı.
Pazarları, müşrik ordularının bulundukları yerlere nakledeceklerdi.[131]

Benî Kurayza Yahudilerinin Ebu Süfyan'a Elçi Göndermeleri

Benî Kurayza Yahudileri, Ebu Süfyan'a, yanında Uyeyne b. Hısn'ın bulunduğu sırada elçi göndermişler;

"Siz sebat ediniz! Biz Müslümanlara arkalarından saldıracağız, onların köklerini kazıyacağız!" demişlerdi.[132]

Benî Kurayza Yahudilerinin Tutum ve Davranışlarının Peygamberimiz Aleyhisselama Haber

Verilişi

Peygamberimiz Aleyhisselalmın, deri çadırının içinde Hz. Ebu Bekir'le oturduğu, Müslümanların hendek üzerinde nöbet tuttukları, süvarilerden ikisinin de hendeğin iki yanı arasında dolaşıp durduğu sırada, Hz. Ömer gelerek:
"Yâ Rasûlallah! Bana erişen habere göre, Benî Kurayza Yahudileri muahedeyi bozmuşlar ve harbe girmişler!" dedi.
Bu haber Peygamberimiz Aleyhisselamın üzerinde ağır tesir yaptı.[133]
"Hasbunallâh ve ni'mel vekfl=Allah bize yeter! O ne güzel Vekfl'dir" dedi.[134]

Zübeyr b. Avvam'ın Tecessüs İçin Görevlendirilişi

Cabirb. Abdullah derki:
"Hendek günü, iş ağırlaşınca, Resûlullah Aleyhisselam:
'Bize Benî Kurayzanın tutum ve davranışını öğrenip gelebilecek bir adam yok mu?' diye sordu.[135]
Zübeyr b. Avvam:
'Ben gider, öğrenir gelirim!' dedi.[136]
Gitti, onların tutum ve davranışlarını öğrenip geldi.
Yine, işler ağırlaşıp kötüleşince, Resûlullah Aleyhisselam:
'Bize Benî Kurayzanın tutum ve davranışlarını öğrenip gelebilecek bir adam yok mu?' diye sordu.[137]
Zübeyr b. Avvam:
'Ben gider, öğrenir gelirim!' dedi.[138]
Gitti, onların tutum ve davranışlarını öğrenip geldi.
Yine, işler ağırlaşıp kötül eşince, Resûlullah Aleyhisselam:
'Bize Benî Kurayzanın tutum ve davranışını öğrenip gelebilecek bir adam yok mu?' diye sordu.[139]
Zübeyr b. Avvam:
'Ben gider, öğrenir gelirim!' dedi.[140]
Gitti, onların tutum ve davranışlarını öğrenip geldi.[141]
'Yâ Rasûlallah! Onların kalelerini onarmakta, yollarında harp talim ve manevraları yi a alıştırıl makta olduklarını, hayvanlarını derleyip toparladıklarını gördüm!' dedi.[142]
Resûlullah Aleyhisselam:
'Her peygamberin bir havarisi vardır. Benim havarim de Zübeyr'dir![1] buyurdu."[143]
Benî Kurayza Yahudilerinin tutum ve davranışlarını gözetlemekve öğrenmek üzere Peygamberimiz Aleyhisselamın gönderdiği kişilerin ilki Zübeyr b. Avvam'di. [144]

Havvat b. Cübeyr'in Benî Kurayza Yahudilerine Elçi Olarak Gönderilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam; Benî Kurayza Yahudilerini sulha ve barışıklığa davet etmek üzere, Havvat b. Cübeyr'i gönderdi.

Benî Kurayza Yahudileri:

"Bizim halimiz iki kanatlı, kollu bir adama benzer ki, kanatlarından, kollarından birisi kesilmiş [yani Benî Nadîr Yahudileri Medine'den sürülmüş], diğeri bırakılmıştır!" dediler, barışa yanaşmadılar.[145]

Benî Kurayza Yahudilerine Bir Heyet Gönderilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam;
1. Evs kabilesinin lideri Sa'd b. Muaz b. Numan'ı,
2. Hazrec kabilesinin lideri Sâide oğullarından Sa'd b. Ubâde'yi,
3. Hazrecîlerden Haris oğullarının kardeşi Abdullah b. Revâhayı,
4. Amr b. Avf oğullarının kardeşi Havvat b. Cübeyr'i Benî Kurayza Yahudilerine gönderdi. Gönderirken, kendilerine:
"Gidiniz, bakınız! O kavimden bize erişen haber gerçek midir, değil midir?
Eğer gerçekse, onu bana halkın anlayamayacağı biçimde kapalı bir dil kullanarak bildirirsiniz, ben onu anlarım.
Açıkça söyleyip de halkın kalblerine korku ve zaaf düşürmeyiniz, kollarını kırmayınız!
Şayet onlar aramızdaki muahedeye sadık ve bağlı bulunuyorlarsa, bunu halka açıklayabilirsiniz!" buyurdu.
Elçiler Benî Kurayza Yahudilerinin yurtlarına gittiler; onları işittiklerinden de kötü durum ve tutumda buldular.[146]
Elçi heyeti, işler karışıp harbe dönüşmeden önce eski hallerine dönmeleri ve Huyey b. Ahtab'ın sözünü dinlememeleri için, onlara Allah ve aradaki antlaşmalar üzerine ant verdiler.
Fakat, Ka'b b. Esed:
"Biz hiçbir zaman o barışıklık haline dönmeyeceğiz! Ben o barışıklığı şu ayağımın sandalının orta parmak arasına geçen tasması gibi koparıp atmış bulunuyorum!" dedi. [147]
Elçiler, onları bozdukları muahedeyi yenilemeye davet ettiler.[148]
Benî Kurayza Yahudileri:
"Siz BenîNadîrYahudilerini Medine'den sürüp çıkarmakla bizim kanadımızı kırdınız![149] Resûlullah da kim oluyormuş? Muhammed'le aramızda ne ahid vardır, ne de akid!" dediler.
Bunun üzerine, Sa'd b. Muaz, onlara ağır sözler söyledi.
Kendisi, celalli bir zâttı.
Sa'd b. Ubâde, Sa'd b. Muaz'a:
"Bırak onlarla sövüşmeyi! Bizimle onlar arasındaki iş, sövüşmekten daha büyükve önemlidir!" dedi.
Sa'd b. Muaz, Sa'd b. Ubâde ve arkadaşları, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına döndüler. Selam verdikten sonra, kısaca:
'AdaI ve Kare!' dediler.
Bununla, Benî Kurayza Yahudilerinin tutum ve davranışlarını Adal ve Kare kabilelerinin irtikap ettikleri gaddarlık ve vefasızlığa benzetmek istediler. [150]
Benî Kurayza Yahudilerinden son haber geldiği zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam, elbisesine bürünüp yatmış* uzunca bir müddet öylece kalmıştı.
Müslümanlar, Peygamberimiz Aleyhisselamın böyle yatıp kaldığını görünce, Benî Kurayza Yahudilerinden hayır gelmeyeceğini anlamışlardı.
O sırada, Peygamberimiz Aleyhisselam, yattığı yerden başını kaldırıp: [151]
"Allahuekber! Ey Müslümanlar cemaati! Sevininiz!" buyurdu.[152]

Benî Kurayza Yahudilerinin Medine'ye Baskın Yapmak Üzere Kureyşîlerle Gatafanlardan Biner

Kişi İstemeleri

Benî Kurayza Yahudilerinin Huyey b. Ahtab'ı müşriklere göndererek Medine'ye geceleyin baskın yapmak üzere Kureyşflerle Gatafanlardan biner kişi istedikleri haberi alınınca, bela büsbütün büyümüştü.[153]

Seleme b. Eslem ile Zeyd b. Hârise'nin Medine Muhafızlığına Tayin Edilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, herhangi bir saldırıya karşı Medine'yi korumak üzere, Seleme b. Eslem'i 200, Zeyd b. Hârise'yi de 300 kişilik bir kuvvetle Medine'de görevlendirdi.

Bunların yanlarında da, Müslüman süvarilerinden bazıları bulunuyordu. Bu muhafızlar Medine'yi bekleyecekler ve yüksek sesle tekbir getirerek Medine sokaklarında devriye gezeceklerdi. [154]

Benî Kurayza Yahudilerinin baskınına uğramadan sabaha çıkıldığı zaman, geniş bir nefies alınmakta idi.

Hz. Ebu Bekir:

"Medine'de çoluk çocuklarımız hakkında Benî Kurayza Yahudilerinden duyduğumuz korku, Kureyş ve Gatafan ordularından duyduğumuz korkudan daha fazla idi.

Zaman zaman, Sel' dağının tepesine çıkıp Medine evlerine bakar, onları sükûnet ve esenlik içinde gördükçe, Allah'a hamd ve şükr ederdim!" demiştir. [155]

Sel' dağının cenub göğsündeki bir kaya üzerine eski Kûfî yazısıyla Hz. Ömer tarafından yazıldığı anlaşılan bir yazıda da:

"Ömer ve Ebu Bekir, akşam ve sabah, harbin her türlü mihnet ve meşakkatlerinden şikâyetlerini Allah'a arzederier.

Allah, Ömer'in duasını kabul etsin!

Allah, Ömer hakkında mağfiretle muamele buyursun!" denilmektedir.[156]

Bundan, Hz. Ömer'in de, Hz. Ebu Bekir gibi, endişesini gidermek için Medine'yi tarassut etmekten geri durmadığı anlaşılmaktadır.[157]

Havvat b. Cübeyr'in Başına Gelenler

Havvat b. Cübeyr der ki:
"Hendekte kuşatılmış bulunduğumuz bir sırada, Resûlullah Aleyhisselam beni çağırdı ve:
'Benî Kurayzalara git de, bak, gör: Onlar, bir gece baskını yapmaya mı hazırlanıyorlar? Yoksa bir yerden, bir gedikten içeri sızmaya mı çalışıyorlar? Bana haberini getir![1] buyurdu.
Güneş batacağı sırada, Resûlullah Aleyhisselamın yanından ayrıldım.
Sel[1] dağından aşağı doğru indim. Güneş batınca, akşam namazını kıldıktan sonra, hareket ettim. Ratic'i tuttum.
Sonra Abduleşhellerin, sonra Zührelerin mahallelerine, daha sonra da Buas mevkiine eriştim.
Benî Kurayzalara yaklaştığım zaman, kendi kendime 'Onlardan gizlenmeliyim[1] dedim, gizlendim.
Bir müddet kaleleri gözetledim.
Sonra beni uyku bürümüş, uyuyakalmışım!
Ben uyurken ve haberim yokken, bir adamın beni yüklendiğini, omuzlayıp yürüyüverdiğini görünce, korktum.
Anladım ki, bu adam, BenîKurayza casuslarındandır.
O zaman, Resûlullah Aleyhisselamdan son derece utandım.
Çünkü, onun korkulu yerlerde, sınır kapılarında çok dikkatli, uyanık ve tetikte bulunmaklığım hususunda bana yapmış olduğu tenbih ve tavsiyelerine göre davranmayı ihmal etmiş bulunuyordum.
Adam beni alelacele kalelerinin önüne kadar götürdü. Kendisi Yahudice konuşuyordu. Adamın:
'Boğazlanıp ölüsü kürü ara kuşlara sunulacak besili bir davarla müjdelerim sizi!' dediğini anladım.
Benî Kurayza Yahudilerinden hiçbirinin hiçbir zaman bellerinde baltaları bulunmadıkça bir yere gitmediklerini hatırladım.
Ellerimi yavaşça uzatıp, adamın belinden baltasını sezdirmeden aldım.
Adam kale üzerindekilerle konuşmakla meşgul iken, balta ile birden vurup adamın ciğerini söktüm, çıkardım!
Adamın:
'Canavar!' diye bağırmasıyla sesinin kesilmesi bir oldu!
Yahudiler kulelerinde hurma yaprak ve dallarını yakarak ortalığı aydınlattılar.
Adam ölü olarak yere düşmüştü.
Ben de hemen oradan uzaklaştım. Dahasını bilmiyorum.
Gelmiş olduğum yoluma yönelerek izim sıra geri döndüm.
Cebrail Aleyhisselam Resûlullah Aleyhisselama gelip bunu haber verince, Resûlullah Aleyhisselam:
'Ey Havvat! Muzaffer ve muvaffak oldun!' buyurmuş, sonra da ashabının yanına çıkarak, onlara:
'Havvat'ın başından şöyle şöyle işler geçti!' diyerek bütün olup bitenleri birer birer haber vermiş.

Ashabıyla oturduğu ve onların birbirleriyle konuştukları bir sırada, Resûlullah Aleyhisselamın yanına vardım.
Resûlullah Aleyhisselam, beni görünce:
'Kurtulduğun, yüzünden belli!' buyurdu.
'Senin yüzünden de belli yâ Rasûlallah!' dedim.
'Başından geçenleri haber ver!' buyurdu.
Ben de kendisine birer birer haberverdim.
Peygamber Aleyhisselam:
'Cebrail de bana bunları böylece haber vermişti' buyurdu.
Orada bulunanlar da:
'Resûlullah Aleyhisselam bize bunlan böylece söylemişti[1] dediler."[158]

Benî Kurayza Yahudilerinden Nebbaş b. Kays ve Arkadaşlarının Medine'nin İçine Kadar Sokulmaları

Abdullah b. Ebu Bekir b. Haram'ın bildirdiğine göre; Benî Kurayza Yahudilerinin ileri gelenlerinden Nebbaş b. Kays, bir gece yanında Yahudilerin azılılarından ve azgınlarından on kişi olduğu halde, "Belki Müslümanlardan bazılarını ansızın avlamaya muvaffak oluruz!" diyerek kalelerinden çıkıp Medine'ye yönelmişler, Bakîu'l-Garkad'a erişmişlerdi.
Seleme b. Eslem'in arkadaşlarından bazılarıyla karşılaştılar ve birbirlerini oka tuttular.
Yahudiler dayanamadılar, bozuldular, dağıldılar ve geri çekildiler.
Seleme b. Eşlem, Benî Harise mahallesinde arkalarından yetişti. Arkadaşlarıyla birlikte, onları kalelerine kadar takip ettiler.
Benî Kurayzaların kalelerinin çevresinde dolaşmaya başlayınca, Yahudiler korktular.
Kulelerinde ateşler, ışıklar yaktılar ve:
"Geceleyin belaya uğradık!" demeye başladılar.
Müslümanlar, Benî Kurayza Yahudilerine ait Kama kuyusunu ve kuyunun üzerindeki iki kuleyi yıktılar.
Benî Kurayza Yahudileri, kalelerinden dışarı çıkmak kudret ve cesaretini kendilerinde bulamadılar, şiddetli bir korkuya tutuldular.[159]

Hendekte Toplanan İslâm Ordusundaki Mü'min ve Münafıkların Müşrik Orduları Karşısındaki

Tutum ve Davranışları

Kur'ân-ı Kerîm'in bu husustaki açıklatması şöyledir:
"Vaktâ ki onlar (müşrik orduları) hem üstünüzden (Medine'nin doğusundan), hem altınızdan (Medine'nin batısından) size gelmişlerdi.
O zaman, gözler çukurlarından fırlamış, yürekler gırtlaklara dayanmıştı.
Sizler Allah'a karşı türlü zanlarda bulunuyordunuz.
İşte orada mü'minler de sıkı bir imtihana çekilmiş, şiddetli bir sarsıntı ile sarsılmışlardı. (Mü'min münafıktan ayırt edilmiş, belli olmuştu).
O zaman, münafıklarla kalblerinde hastalık (itikad zayıflığı, şüphecilik) bulunanlar: 'Allah ve Resûlü, bize aldatıştan başka birşeyva'd etmemiştir!' diyorlardı."[160]
Medine'yi üst tarafından vuracak olan düşman Benî Kurayza Yahudileri; alt tarafından vuracak olan düşmanlar da Ebu Süfyan'ın kumandası altındaki Kureyş, Ehâbiş, Kinane, Gatafan, Esed ve Süleymlerden oluşan ordulardı.[161]
Benî Kurayza Yahudilerinin müşriklere yardım ettikleri, Kufân-ı Kerîm'de "Ehl-i Kitabdan, onlara müzaheret ve yardımda bulunanlar" (Ahzab: 26) denilerek açıklanmıştır. [162]
Bu müzaheret, Benî Kurayza Yahudilerinin Kureyş müşriki eriyle yaptıkları muahedede belirlenmişti.[163]
Hendekte toplanan İslâm ordusunu oluşturanların hepsi, Allah'ın ve Resûlünün buyruklarına sımsıkı bağlanmış, Allah yolunda her güçlüğe seve seve göğüs germe olgunluğuna ermiş kişiler değillerdi.
Kur'ârvı Kerîm'de de açıklanmış olduğu üzere, Müslümanlar arasında münafıklar ile iman ve iradeleri zayıf birtakım insanlar da bulunuyordu.
Bunun için, müşrik ordularının çokluğu ve güçlülüğü, Müslümanlar arasındaki münafıklarla zayıf iradeli, zayıf imanlı olanların gözlerini korkutmuş, yüreklerini titretin işti. [164]
Münafıklarla kalbleri hastalıklı olanlar:
"Allah ve Resûlü, bize aldatıştan başka birşey va'd etmemiştir! Muhammed bize Fars ve Rum diyarının fietholunacağını va'd ediyor! Halbuki biz şurada, düşmanlar tarafından kuşatılmış bulunuyor ve hiçbirimiz, abdest bozmak için bile, korkudan dışarı çıkamıyoruz!" diyorlardı.
Münafıklardan birisi de, ashabdan birisine:
"Ey filan! Resûlullah, Kayser öldükten sonra, yerine Kayser gelmeyecektir. Kisrâ öldükten sonra da, yerine Kisrâ gelmeyecektir. Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; bunların hazineleri de muhakkak Allah yolunda harcanacaktır!' diyormuş! Hiçbirimiz korkudan abdest bozmaya bile çıkamıyoruz!
Allah ve Resûlü, bize aldatıştan başka birşey va'd etmiyor!" demişti.
Sahabi:
"Sen yalan söylüyorsun! Ben seni Resûlullaha haber vereceğim" diyerek Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelmiş ve münafikın sözünü Peygamberimiz Aleyhisselarma bildirmişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam o münafıkı çağırtıp ona:
"Sen böyle mi söyledin?" diye sorunca, münafık:

"Yâ Rasûlallah! Bana iftira ediliyor! Ben böyle birşey söylemedim! Şu ağzımdan hiçbir zaman böyle birşey çıkmamıştır!" diyerek inkâr etmişti. [165]
Münafıklar, İslâm ordugâhından birtarafa savuşup gitmek yo I unu tuttu ki an gibi, kendi kabilelerinden veya başka kabilelerden olup hendekte savaşacak olanları da türlü türlü fitne ve fesatlarla ayartmaya, dağıtmaya çalıştılar.
Kur'ârvı Kerîm'de açıklandığına göre,[166] onlardan birtakımları:
"Ey Yesrib (Medine) halkı! Sizin için, burada durmak imkânı yok! Hemen dönüp gidiniz!" demişlerdi.
Münafıklardan birtakımı da:
"Evlerimiz açık kalmıştır!" diyerek Peygamberimiz Aleyhisselamdan izin istiyordu. Halbuki, onların evleri açık değildi. Onlar kaçmaktan başka birşey düşünmüyorlardı. [167]
Nitekim, Harise oğulları kabilesinden Evs b. Kayzî, Peygamberimiz Aleyhisselama gelerek: "Yâ Rasûlallah! Evlerimiz düşmana açık bir durumdadır. Medine dışındadır. Bize izin ver de, dönüp evlerimize gidelim!" demişti.[168]
Harise oğulları da:
"Evlerimiz açıktır. Evlerimize hırsızların girmesinden korkuyoruz! [169]
Yâ Rasûlallah! Ensar evlerinden hiçbiri, bizim evlerimiz gibi değildir. Gatafan ordusuyla bizim aramızda, onların şerrini bizden giderecek kimse yoktur.
İzin ver de, evlerimize dönelim, çocuklarımızı ve kadınlarımızı koruyalım!" demişlerdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam da, onların dönüp gitmelerine izin vermişti.
Sa'd b. Muaz, Harise oğullarının dönmek için hazırlandıklarını haber alınca, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldi.
"Yâ Rasûlallah! İzin verme bunlara! Vallahi, biz ne zaman bir musibete uğrasak, daralsak, onlar hep böyle yaparlar!" dedikten sonra, Harise oğullarının yanına vardı.
"Biz sizden temelli böyle hareketler mi göreceğiz?! Biz ne zaman bir musibete uğrasak, daralsak, siz hep böyle yapar durursunuz" diyerek onlara çıkıştı.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam onların dileklerini kabulden vazgeçti.[170]
Münafıkların ne samimiyetleri, ne de İslârmiyete bağlılıkları vardı.
Kur'ân-ı Kerîm'de açıklandığına göre:
"Eğer Medine'nin etrafından üzerlerine girilmiş olup da İslârmiyetten şirke dönmeleri müşrikler tarafından istenilmiş olsaydı, muhakkak ki onlar bu isteği yerine getirmekte fazla gecikmezlerdi!
Halbuki, onlar düşmana arka çevirmeyecekleri hakkında daha önce Allah'a kesin söz vermiş de bulunuyorlardı.
Allah'a verilen sözden dolayı sorumluluk vardır."[171]
Gerçekten de, Harise oğulları, Selime oğullarıyla birlikte, Uhud savaşından da kaçmak istemişler, fakat bundan vazgeçmişler, bir daha böyle bir harekette bulunmamaya yemin etmişlerdi.[172]
Bu iki kabileyi hendekte, ancak Allah, rahmetiyle tutmuştu.[173]
Hendek savaşında gerçek mü'minlerin tutum ve davranışlarına gelince, yine Kur'ân-ı Kerîm'de açıklandığına göre:
"Mü'minler, orduları gördükleri zaman, İşte, bu, Allah'ın ve Resûlünün bize va'd ettiği şeydir! Allah ve Peygamberi doğru söylemiştir!' dediler.
Bu, onların imanlarını ve teslimiyetlerini arttırmaktan başka birşey yapmadı.

Mü'minler içinde, Allah'a verdikleri sözde sadakat gösteren nice erler vardır ki, onların kimi adadığını ödedi (şehit oldu), kimi de bunu (yerine getirmeyi) bekliyor.
Onlar, hiçbir suretle, ahidlerini değiştimnediler!"[174]
Yüce Allah'ın mü'minlere olan imtihanının, va'd'inin ne olduğu da, Kufân-ı Kerîm'de şöyle açıklanmıştır:
"Ey mü'minler! Yoksa siz sizden önce gelip geçenlerin hali başınıza gelmeden Cennete girivereceğinizi mi sandınız?
Onlara öyle yoksulluklar, öyle sıkıntılar gelip çattı ve öyle belalarla sarsılmışlardı ki, hatta peygamberi, maiyyetindeki mü'minlerle birlikte Allah'ın yardımı ne zaman yetişecek?' diyordu.
Gözünüzü açın, iyi bilin ki; Allah'ın yardımı muhakkak yakındır!"[175]
Bunun içindir ki, hendekte düşman ordularıyla sarıldıklarını görmeleri, mü'minlerin ancak Allah'a olan imanlarını, yani Allah'ın rmü'rminlene yardım edeceği hususundaki va'dine inançlarını, her türlü ibtilâya sarsılmadan göğüs germe azimlerini, Allah'ın takdirine teslimiyetlerini arttırmıştı. [176]
Münafıklar Medine'yi saran orduların Peygamberimiz Aleyhisselam ile ashabını ortadan kaldırıvere-ceklerini zanneder ve hatta umarlarken, mü'minler Allah'ın kendilerine yardım edeceği ve İslâmiyeti bütün dinlere üstün kılacağı va'dinin er geç gerçekleşeceği inancını taşıyor ve bu inançlarıyla da ağır bir imtihanda münafıklardan ve zayıf imanlılardan ayrılmış bulunuyorlardı.[177]

Benî Kurayza Yahudilerinin İkinci Baskın Denemesi ve Hz. Safiyye'nin Kahramanlığı

Peygamberimiz Aleyhisselaımin halası ve Zübeyr b. Avvam'ın da annesi olan Hz. Safiyye, şair Hassan b. Sabit'in Fâri'deki köşkünde bulunuyordu.
Benî Kurayza Yahudilerinin ileri gelenlerinden Gazzal b. Semev'el'in kumandası altında on kişilik bir Yahudi birliği gelip köşkü oka tuttular ve içeriye girmeye çalıştılar. İçlerinden birisi, köşkün kapısına kadar yaklaşıp içeri girmek istedi.[178]
Hz. Safiyye der ki:
"Hassan b. Sabit, köşkte bizim yanımızda idi. Bizimle birlikte kadınlar ve çocuklar da bulunuyordu.
Yahudilerden birisi, bulunduğumuz köşkün çevresinde dolaştı, bize doğru geldi.
Benî Kurayza Yahudileri bizimle harp halinde idiler. Resûlullah Aleyhisselamla aralarındaki muahedeyi bozmuşlardı. Hiç kimse, aramızdaki gerginliği gideremezdi.
Resûlullah Aleyhisselam ile ashabı, hendekte düşmanlarıyla uğraşıyordu. Düşmanlardan sıyrılıp, ayrılıp bize gelme gücüne ve imkânına sahip değillerdi. Bize ancak gelebilirlerse geleceklerdi.
Hassan b. Sabit'e:
'Ey Hassan, şu Yahudi gördüğün gibi köşkü dolaşıp duruyor!
Vallahi, ben onun açık yerlerim izi öğrenip arkamızdaki Yahudilere kılavuzluk etmeyeceğinden emin değilim!
Düşmanla meşgul bulunan Resûlullah Aleyhisselam ile ashabının, bizden pek haberleri de olmaz!
Sen in de öldür şunu![1] dedim.
Hassan b. Sabit:
'Allah seni yarlıgasın ey Abdulmuttalib'in kızı! Vallahi, sen de iyi bilirsin ki, ben bu işin adamı değilim.[179]
Ben gücü dilinde olan kimselerdenim. Kılıç ve mızrak erlerinden değilim.[180]
Hayır! Vallahi dediğini yapamam! Eğer bende bunu yapabilecek cesaret ve kudret olsaydı, Resûlullah Aleyhisselamla birlikte savaşa çıkardım' dedi.[181]
Hassan bana böyle söyleyince ve onda bu işi başaracak güç göremeyince, başıma sıkıca bir tülbent bağladıktan sonra elime bir sırık aldım, köşkten aşağı indim.[182]
Köşkün kapısını açtım. Adamın arkasından yavaşça vardım.[183] Sırıkla vurup başını parçaladım, işini bitirdim![184] Başını kestim.
Hassân'a:
'Al şu başı da, aşağıdaki Yahudilere doğru fırlatıp at!' dedim.
Hassan:
'Bende bu güç ve cesaret nerde?' dedi.
Bunun üzerine, Yahudinin başını alıp Yahudilere doğru attım.
Yahudiler
'Bize Müslümanların ailelerini yanlarında adam bulundurmaksızın kimsesiz ve yalnız bıraktıkları haber verilmişti!' diyerek dağılıp gittiler. [185]
'Ey Hassan! Haydi, öldürdüğüm Yahudinin yanına in de, elbisesini soy, al!' dedim.
Onun elbisesini soymaktan beni alıkoyan şey, kendisinin erkek oluşu idi.
Hassan:

'Ey Abdulmuttalib'in kızı! Onun elbisesini soymaya benim ihtiyacım yok! Onun soykası bana gerekmez!' diyerek bu işi yapmaktan da kaçındı."[186]

Müslüman Kadınlarını Tehdit Eden Necdan'ın Öldürülüşü

Râfi' b. Hadic'in bildirdiğine göre; Hendek Savaşı sırasında, Benî Harise kalelerine yerleştirilen kadınlarla çocukların yanlarında kendilerini koruyabilecekleri silahları da yoktu.
Salebe b. Sa'd oğulları kabilesinden Necdan adındaki kişi, bir gün at üzerinde hisarın dibine kadar gelip, kadınlara:
"Yanıma inin! Sizin için hayırlı olur" demeye ve kılıcını oynatmaya başladı.
Resûlullah Aleyhisselamın ashabından bir topluluk, onu görünce, kuleye doğru koştular. Harise oğullarından Züheyr b. Râfi[1] adındaki zât da içlerinde idi.
Züheyr:
"Ey Necdan! Gel, çarpışalım!" dedi ve hemen üzerine saldırarak onu öldürdü.[187]

Münafıkların Hendekten Dağılmaları

Münafıkların evlerinin Medine dışında ve duvarlarının da alçak olup düşmana ve hırsıza açık bulunduğunu bahane ederek hendekten dağıldıkları gecede, Peygamberim iz Aleyhisselamın yanında 300 kişiden başka kimse kalmamıştı.[188]

Müşriklerin Baskın İçin Fırsat Kollamaları

Müşrikler, Peygamberimiz Aleyhisselam ile ashabını hendekte kuşattıkları müddetçe, baskın yapmak için her gece gözcüler salmaktan geri durmadılar. [189]

Peygamberimiz Aleyhisselam ile ashabı da, önce Allah'ın açıkladığı gibi, bu müddeti mihnet, meşakkat, düşmanlarının altlarından üstlerinden gelip baskın yapacakları endişesi içinde geçirdiler.[190]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Müslümanlara Ferahlatıcı Müjdeler Verişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, halktaki sıkıntının günden güne arttığını ve büyüdüğünü gördükçe:

"Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; karşılaştığınız sıkıntılar sizlerden muhakkak kaldırılacak, sizler feraha çıkarılacaksınız?

Beyt-i Atık olan Kabe'yi de korkusuzca tavaf etmemi ve Yüce Allah'ın Kabe anahtarlarını bana teslim etmesini umuyorum!

Muhakkak ki, Allah Kisrâyı ve Kayser'i yok edecek, onların hazineleri de Allah yolunda harcanacaktır!" buyurarak Müslümanları sevindirmekte idi.[191]

Hendeğin En Dar Yerinde Peygamberimiz Aleyhisselamın Yerine Sa'd b. Ebi Vakkas Tarafından

Nöbet Tutulup Beklenmesi

Hz. Aişe der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam hendekteki gediği, dar yeri beklemek için gidip geldiği sırada, soğuk kendisini titretmiş, gelip ısınmak için yanıma sokulmak zorunda kalmıştı.
Biraz ısındıktan sonra, yine o gediği beklemeye gideceği sırada:
'Ben düşmanların oradan başka bir yerden geçip gelebileceklerinden korkmuyorum. Keşke bu gece iyi bir adam olsa, benim yerime oraya beklese!' buyurmuştu.
O sırada, bir silah ve demir âlet şıkırtısı işittim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Kim o?' diye sordu.
'Sa'db.Ebi Vakkas!'dedi.
Resûlullah Aleyhisselam, ona:
'Bu gediği sana havale ediyorum! Sen orayı bekle!' buyurdu ve kendisi de uyumaya başladı. Uyurken, nefesinin çıkardığı hışıltısını işittim."[192]

Ebu Süfyan Kumandasındaki Süvari Birliğinin Bozguna Uğratılışı

Hz. Ümmü Seleme der ki:
"Hendekte Resûlullah Aleyhisselamla birlikte bulundum. Orada ve bulunduğu her yerde, kendisinden hiç ayrılmadım.
Resûlullah Aleyhisselam hendeği bizzat beklemekte idi. O sırada şiddetli bir soğuğa da tutulmuştuk.
Resûlullah Aleyhisselama bakıyordum. Resûlullah Aleyhisselam Allah'ın dilediği kadar namaz kılmak üzere namaza durmuştu. Sonra, gidip bir müddet hendeğe doğru baktı ve: 'Şunlar herhalde müşriklerin süvarileridir, hendeği dolaşıyorlar! Onlara karşı koyacak kim var?' buyurduğunu işittim.
Sonra:
'Ey Abbâd b. Bişrl' diye seslendi.
Abbâd:
'Lebbeyk= Buyur!' dedi.
Resûlullah Aleyhisselam, ona:
'Yanında kimse var mı?[1] diye sordu.
Abbâd b. Bişr
'Evet! Ben ve ashabından bazıları senin çadırının çevresinde bulunuyoruz!' dedi.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Arkadaşlarınla birlikte gidip hendek boyunca dolaş! Şu görünen süvariler herhalde düşman süvar-ilerindendir, sizin için dolaşıyorlar, gafletinizden yararlanarak ansızın baskın yapıp bazılarınızı öldürmeyi umuyorlar!' buyurdu ve:
'Ey Allah'ım! Onların serlerini, kötülüklerini bizden uzaklaştır! Onlara karşı bize yardım et ve bizi onlara galip kıl! Senden başka, bizi onlara galip kılacak yoktur![1] diyerek dua etti.
Abbâd b. Bişr, arkadaşlarıyla birlikte gitti.
O sırada, Ebu Süfyan, müşriklerin bir süvari birliğiyle hendeğin dar yerini dolaşıyordu.
Müslümanlar oraya yetiştiler, onları taşa ve oka tuttular. Ben de onlarla birlikte durdum, müşrik süvarilerine ok ve taş attık. Nihayet, attığımız ok ve taşlarla onları zayıflattık, yıprattık.
Onlar bozuldular, yerlerine dönmek zorunda kaldılar.
Resûlullah Aleyhisselamın yanına döndüğüm zaman, kendisini namazda buldum.
Namazını bitirdikten sonra, durumu öğrenince, uykuya yattı ve nefesinin hışıltısını duydum.
Tan yeri ağarıncaya ve Bilal-i Habeşî sabah ezanını okuyuncaya kadar, kendisini uyandırmadım.
Resûlullah Aleyhisselam çadırından çıkıp Müslümanlara sabah namazını kıldırdı.
Allah Abbâd b. Bişr'e rahmet etsin!
O herzaman Resûlullah Aleyhisselamın çadırını beklemeye devam eden ashabdandı."[193]

Halid b. Velid ve Amr b. Âs Kumandasındaki Süvari Birliklerinin Püskürtülüşü

Useyd b. Hudayr, arkadaşlarıyla birlikte hendeği beklemekte idi.
Amr b. Âs'ın kumandası altında keşif ve tecessüsle vazifeli yüz kadar müşrik süvarisi, hendeğin sıçrayınca geçilebilecek yerine kadar gelip dayanmışlardı.
Bunlar, Müslümanlara ansızın baskın yapmak istiyorlardı.
Useyd b. Hudayr, arkasında arkadaşları olduğu halde, onlara doğru ilerledi.
Onları taşa ve oka tutarak geri püskürttüler.
O gece savaşan Müslümanlar arasında bulunan Selman-ı Fârisî, Useyd b. Hudayr'a:
'Bu yer hendeğin en dar tutulmuş olan yeridir. Biz zaten müşriklerin süvarilerinin buradan sıçrayıp geçmelerinden korkuyorduk![1] dedi.
Gerçekten de, halk orayı kazmakta işi aceleye getirmişler, gerektiği gibi geniş ve derin kaza-mam ı şiardı. Müslümanlar nöbet tutup orayı bekliyorlar, şiddetli bir soğuk ve açlık içinde kıvranıyorlardı.
Cabirb. Abdullah derki:
"Hendeği beklemekte olduğumuz sırada, müşrik süvarilerinin ansızın baskın yapmak için hendeğin dar bir yerini araştırıp oradan hücuma kalkmak istediklerini gördüm.
Bunu, Amr b. Âs ile Halid b. Velid idare ediyorlar, Müslümanların gaflet zamanlarını kolluyorlardı.
Biz Halid b. Velid'e yüz kişilik süvari birliğinin başında atını şaha kaldırıp süvarilerini geçirmek için hendeğin en dar bir yerini araştırdığı sırada rastlamıştık.
Onları hemen oka tuttuk ve geri püskürttük!"
Muhammed b. Mesleme de şöyle der:
"Halid b. Velid o gece yüz süvarinin başında geldi.
Onlar Akik vadisinden çıkıp geldiler, Mezad'da durakladılar.
Peygamber Aleyhisselamın çadırına yaklaştılar.
Peygamber Aleyhisselamın çadırını bekleyen ve o sırada ayakta durarak namaz kılmakta bulunan Abbâd b. Bişr'e hemen haber verdim.
Abbâd b. Bişrrükûa, sonra secdeye gitti.
Halid b. Velid yanında üç kişi olduğu halde geldi, dördüncüsü kendisi idi.
'İşte Muhammed'in çadırı! Oka tutunuz' dediklerini eşittim.
Çadıra ok atmaya başladılar.
Biz hendeğin bu kıyısında, onlar öbür kıyısında durup birbirimize oklar yağdırdık.
Biz arkadaşlarımızın yanına döndük, onlar da arkadaşlarının yanına döndüler.
Bizim aramızda da, onların arasında da, pek çok yaralananlar oldu.
Sonra, onlar hendek kıyılarını takip ederek gittiler, biz de onları takip ederek gittik.
Müslümanlar onların nöbet tutup gittikleri yere, ileri karakollarına kadar vardılar. Hangi karakola uğradıksa, orada bizimle çarpışmaya duran bir birlikle, direnen bir birlikle karşılaştık.
Ratic'e kadar vardık, dayandık.
Onlar orada uzunca bir müddet durakladılar.
Onlar Benî Kurayza Yahudilerinin gelmelerini bekliyorlar, Medine'ye ansızın bir baskın yapmak istiyorlardı.
Seleme b. Eşlem b. Hureyş'in süvarilerinin Medine'de bulunduğunu ve Medine'yi beklemekte olduğunu biliyorduk.

O sırada, Seleme b. Eşlem Ratic'in arkasından geliverdi.
Halid b. Valid'in süvari birliğiyle karşılaşıp çarpıştılar ve birbirlerine karıştılar.
Bir koyun sağılacak kadar vakit geçmiş geçmemişti ki, Halid b. Velid'in süvarilerinin dönüp kaçtıklarını gördüm!
Seleme b. Eşlem, ardlarına düşüp onları çıkıp geldikleri yere kadar kovaladı."
Halid b. Velid sabaha çıkınca, Kureyş müşrikleriyle Gatafanlar kendisini ziyaret ettiler ve: 'Hendekte bulunanlara veya sana karşı koyanlara neler yaptın, söyle bakalım?' dediler.
Halid b. Velid:
'Ben bütün gece oturdum. Onlar birtakım süvariler gönderdiler, ne yapacaklar diye onları gözetledim durdum!' dedi.[194]

Kureyşîlerle Gatafan Süvarilerinin Müşterek Hücumlarının Tekrar Tekrar Püskürtülüşü

Hz. Ümmü Seleme der ki:
"Vallahi, ben geceleyin Peygamber Aleyhisselamın çadırında bulunuyordum. O da, uyuyordu.
O sırada, korku verici bir ses işittim:
Birisi:
'Ey Allah'ın süvarileri!' diyerek sesleniyordu.
Resûlullah Aleyhisselam, Muhacirlerin parolalarını 'Ey Allah süvarileri' olarak tayin etmişti.
Resûlullah Aleyhisselam, onun sesinden hemen uyanıp çadırından dışan çıktı. Çadırının yanında ashabından bazıları bulunuyor ve çadırını bekliyorlardı.
Abbâd b. Bişr, onlar arasında idi.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Halk ne haldedir?' diye sordu.
Abbâd b. Bişr
'Yâ Rasûlallah! Bu ses Ömer b. Hattab'ın sesidir! Bu gece, onun nöbeti ve sırasıdır. O 'Ey Allah süvarileri!' diyerek sesleniyor, halk da ona doğru sıçraşıyorlar. Kendisi Hüseyke nahiyesindedir' dedi.
Resûlullah Aleyhisselam, Abbâd b. Bişr'e:
'Git, gör! İnşaallah, yanıma döner, gördüklerini bana haber verirsin!' buyurdu.
Çadırın kapısına dikilip, bütün konuşulanları dinledim.
Resûlullah Aleyhisselam ayaktaki duruşundan daha ayrılmamıştı ki, Abbâd b. Bişr geldi.
'Yâ Rasûlallah! Bu, Amr b. Abd'dir, müşriklerin süvarilerine kumanda ediyor.
Kendisinin yanında da, Gatafan süvarilerinin başında Mes'ud b. Ruhayle vardır!
Müslümanlar onları oka ve taşa tutmaktadırlar!' dedi.
Resûlullah Aleyhisselam hemen çadırına girdi, zırh gömleğini ve miğferini giydi, atına bindi.
Yanında ashabı olduğu halde hareket etti, hendeğin o dar yerine, gediğe kadar gitti. Çok geçmeden geri döndü. Kendisi, sevinçli idi:
'Allah onları yüz geri etti, içlerinden pek çokyaralananlar oldu![1] buyurdu. Sonra uykuya yattı ve hatta nefesinin hışıltısını işittim.
Korku verici bir ses daha işittim.
Resûlullah Aleyhisselam hemen uyandı.
'Ey Abbâd b. Bişr!' diye seslendi.
Abbâd b. Bişr
'Lebbeyk=Buyur!' dedi.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Bir bak, nedir bu ses?[1] buyurdu.
Abbâd b. Bişr gitti ve sonra dönüp geldi ve:
'Bu, Dırâr b. Hattab'dır! Kureyş süvarilerine kumanda ediyor! Gatafan süvarilerinin başında da Uyeyne b. Hısn vardır! Müslümanlar onları taşa ve oka tutuyorlar![1] dedi.
Resûlullah Aleyhisselam tekrar zırhını giydi ve atına bindi. Ashabıyla birlikte hendeğin darve gedik yerine gitti.

Seher vaktine kadar, yanımıza gelemedi.
Seher vakti dönüp gelince:
'Düşmanlar sinmiş olarak geri döndüler. İçlerinde pek çok yaralananlar oldu!' buyurdu.
Sonra, ashabına sabah namazını kıldırıp oturdu.
Ben Resûlullah Aleyhisselamın yanında, içinde çarpışmalar ve korkular bulunan Müreysi', Hayber, Mekke'nin fethi, Huneyn gibi birçok gazalarda ve Hudeybiye'de de bulunmuşumdur.
Bizim katımızda, bunların hiçbiri, Resûlullah Aleyhisselam için, Hendekten daha zahmetli ve daha korkulu olmamıştır.
Benî Kurayza Yahudilerinin çoluk çocuklarımıza baskın yapmayacaklarından emin değildik.
Medine sabahlara kadar bekleniyordu.
Orada korkudan sabahlara kadar Müslümanların getirdikleri tekbir sesleri işitiliyordu."[195]

Müşriklerden Her Gün Birisinin Kumandasında Süvarilerin Hücuma Getirilişi

Müşrikler aralarında nöbet ve sıra ile hücuma geçiyorlardı. Bir gün Ebu Süfyan b. Harb adamlarıyla birlikte hücuma kalkıyor, Bir gün Hübeyre b. Ebu Vehb,
Bir gün İkrime b. Ebu Cehil,
Bir gün Dırâr b. Hattab,[196]
Bir gün Halid b. Velid,
Bir gün de Amr b. Âs... hücumu idare ediyordu.[197]
Bunlar, süvarilerini Mezad ile Ratic arasında gâh dağıtıyorlar, gâh toplayıp hücuma geçiyorlar ve böyle yapmaktan geri durmuyorlardı[198]

Hücumların Sıklaştırılışı ve Peygamberimiz Aleyhisselamın Çadırının Oka Tutuluşu

Bela, ibtila büyütmüş, herkesi büyük bir korku bürümüştü.
Müşriklerin Hıbban b. Arika, Ebu Üsâmetü'l-Cüşemî gibi ünlü, ve bunlardan başka, bilinmeyen daha birçok Arap okçuları da yanlarında gelmiş bulunuyordu.
Bir gün, hep birden, Peygamberimiz Aleyhisselamın çadırını nişan alarak okyağdırmaya başladılar.
O sırada, Peygamberimiz Aleyhisselamın üzerinde zırh gömlekve başında da miğfer vardı. Kendisi ayakta dikiliyordu.[199]
Üç gün, gecenin geç saatlerine kadar, şiddetli çarpışmalar oldu.[200]
Peygamberimiz Aleyhisselamın sahabileri, her yetişilecek yere yetişmeye çalışmakta idiler. [201]

Çarpışmaktan İkindi Namazını Kılmaya İmkân ve Fırsat Bulunamayışı

Müşrikler, bir gün, Peygamberimiz Aleyhisselamın bulunduğu yere olanca güçleriyle hücuma geçtiler.

O gün ne Peygamberimiz Aleyhisselam, ne de sahabilerinden hiçbiri, ikindi namazını kılmak fırsatını bulabildi.[202]

Fakat, Allah hendeği geçmek fırsatını müşriklere vermedi. Kahraman sahabiler yetişip yağdırdıkları oklar ve taşlarla onları geri püskürttüler. [203]

Peygamberimiz Aleyhisselam, Hendek günü, müşrikler hakkında:

"Onlar nasıl güneş batıncaya kadar uğraştırıp bizi orta (ikindi) namazından alıkoydularsa (üzdülerse), Allah da onların evlerine, karınlarına, kabirlerine ateş doldursun (kendilerine azab etsin)!" diyerek beddua etti, ilendi. [204]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Sa'd b. Habte'ye İltifatı ve Duası

Peygamberimiz Aleyhisselam, İslâm mücahidleri arasında Sa'd b. Habte'nin yaşının küçük olmasına rağmen müşriklerle şiddetle savaştığını görünce, onu yanına çağırdı ve: "Sen kimsin ey genç?" diye sordu. Sa'd:
"Sa'd b.Habte'yim!" dedi. Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah seni mesut ve bahtiyar kılsın!" diyerek dua etti ve: "Yaklaş yanıma!" buyurdu.
Sa'd b. Habte yaklaşınca, Peygamberimiz Aleyhisselam onun başını sığadı.[205]

Sa'd b. Muaz'ın Kolundan Okla Vuruluşu

Hz. Aişe der ki:
"Hendek savaşı günü, savaşan halkın ardından gittim.
Arkamdan bir ses geldiğini işittim. Dönüp bakınca, Sa'd b. Muaz ile kardeşinin oğlu Harise b. Evs'i gördüm.
Ben olduğum yere çöktüm.
Sa'd b. Muaz'ın sırtında dar bir zırh gömlek vardı. Kendisinin kolları zırhtan dışarı çıkmıştı.
Sa'd b. Muaz halkın en iri yapılısı ve uzunu idi.
Kendisi:
'Biraz bekle, çarpışmaya katıl Hamel!
Ölmek ne güzel, gelince ecel!' recezini söylüyordu. [206]
Sa'd b. Muaz'ın elinde harbe (kısa mızrak) vardı, acele gidiyordu.
Annesi ona:
'Ey oğulcağızım! Koş, Resûlullah Aleyhisselama kavuş! Geciktin vallahi!' diyordu.
Sa'd'ın annesine:
'Ey Sa'd'ın annesi! Ben Sa'd'ın zırh gömleğinin parmaklarına kadar vücudunu örtmesini arzu ederdim' dedim.
Vallahi, Sa'd'ın açık kalan kollarından, okla vurulur diye korkmuştum. [207]
Sa'd'ın annesi:
'Allah takdirini, hükmünü yerine getirir!' dedi.[208]
Ben bir bahçeye varıp girdim.
Orada Müslümanlardan birkaç kişi bulunuyordu. İçlerinde, Ömer b. Hattab ile gözlerinden başka bir yeri görünmeyen miğferli bir zât da vardı.
Ömer, bana:
'Sen ne diye geldin?! Vallahi, sen gerçekten çok cür'etli ve cesaretlisin! Sen bir felâkete uğramayacağından emin olabilir misin?' diyerek çıkıştı.
O beni böyle kınadığı zaman, yer yarılıp yerin dibine geçmeyi isterdim.
Miğferli zât, miğferini yüzünden yukarı doğru kaldırdı. Meğer Talha b. Ubeydullah imiş!
Talha:
'Ey Ömer! Allah senin iyiliğini versin! Sen bugün çok oldun! Doğru ve isabetli görüşlülük veya Yüce Allah'a doğru kaçış nerede kaldı?!' dedi.[209]
Nihayet, Sa'd b. Muaz açık kolundan bir okla vurulmuş, kolunun damarı kesilmişti.[210]
Bu, koldaki 'ekhal' dedikleri orta damardı ve hayat daman idi."[211]
Böyle kol damarı kesilen kimsenin kanı durmadan akacağı için, ölümden kurtulması mümkün değildi.[212]
Sa'd b. Muaz'ı kolundan okla vuran, Kureyş müşriklerinden Hıbban b. Kays b. Arika idi. [213]
Ebu Üsâmetü'l-Cüşemî'nin vurduğu da rivayet edilir.[214]
Hıbban oku Sa'd b. Muaz'a atarken:
'Al benden! Benim Arika'nın oğlu olduğumu bil!' demişti.
Sa'd b. Muaz, kolundan vurulunca, ona:
'Allah da Cehennemde senin yüzüne ter döktürsün![1] diyerek ilenmişti.[215]
Bu bedduayı Peygamberimiz Aleyhisselamın yaptığı da rivayet edilir.[216]

Sa'd b. Muaz'ın Yüce Allah'tan Dilekleri

Sa'd b. Muaz, yarasının ağır ve öldürücü olduğunu anlayınca:
"Ey Allah'ım! Eğer Kureyş müşriki eriyle herhangi bir çarpışma daha bıraktınsa, beni de o çarpışmada bulunmak üzere sağ bırak!
Çünkü, Resûlüne işkence ve kötülük yapan, onu yalanlayan ve yurdundan çıkaran o Kureyş kavmiyle çarpışmayı özlediğim kadar, çarpışmak istediğim bir kavim daha yoktur.
Ey Allah'ım! Eğer bizimle onlar arasındaki çarpışma bu kadarla kalacaksa, aldığım yarayı benim için şehitliğe sebep kıl![217] Beni manevî huzuruna al![218]
Fakat, Benî Kurayza Yahudilerinin akıbetlerini, cezalandırılmalarını görüp gözüm aydın oluncaya ve sevininceye kadar da beni öldürme, yaşat![219]
Onların Sana, Senin Peygamberine ve Senin dostlarına olan düşmanlıklarının cezasını çektiklerini görmekle sevineyim!" diyerek dua etti.[220]
Sa'd b. Muaz dua eder etmez, kanı dindi, bir damla bile akmadı![221]

Müşriklerin Süvari Kumandanlarının Umumî Taarruz Keşifleri ve Denemeleri

Kureyş müşriki erinin namlı süvarilerinden:
Amr b. Abd,
İkrime b. Ebu Cehil,
Hübeyre b. Ebu Vehb,
-Nevfelb. Abdullah,
Dırâr b. Hattab, çarpışmak için giyinip kuşandılar, atlarına bindiler, Kinane oğullarına uğradılar ve:
"Ey Kinane oğulları! Çarpışmak için hazırlanın! Bugün, süvarilerin kimler ve nasıl olduklarını
öğreneceksiniz!" dediler.[222]
Düşman kumandanları, umumî taarruz için biraraya geldiler.
Sabahleyin, başlarında Ebu Süfyan olmak üzere, İkrime b. Ebu Cehil, Dırârb. Hattab, Halid b.Velid, Amr b. Âs, Hübeyre b. Ebu Vehb, Nevfel b. Abdullah, Amr b. Abd, Nevfel b. Muaviye ve daha birçokları, yanlarına Gatafan liderlerinden Uyeyneb. Hısn'ı, Mes'ud b. Ruhayle'yi, Haris b. Avf'ı, Süleymlerin liderlerini, Benî Esedlerin lideri Tulayha b. Huveylid'i aldılar ve yerlerine de adamlar bıraktılar.
Peygamberimiz Aleyhisselamla ashabı üzerine bütün süvari birliklerinin bir uğurdan saldırıya geçebilecekleri dar bir yer araştırmak için hendek boyunca dolaşmaya başladılar.
Hendeğin en dar yerine, Müslümanların acele edip gereği gibi kazamadan dar bırakmış oldukları yere kadar geldiler. Oradan hücuma geçmeyi kararlaştırdılar.
Hendek, süvarilerin hiç de hoşlarına gitmedi.[223]
Müşriklerin askerleri de, kumandanlarının ardısıra, hendeğin kıyısına kadar geldiler. Hendekle karşılaşınca, onlar da durakladılar ve şaşırdılar
"Vallahi, bu, Arapların hiç yapmadığı, başvurmadığı bir harp hilesi, harp tedbiridir! Herhalde onun [Peygamberimiz Alayhisselamın demek isteniyor] yanındaki Farslı adam bunu onlara tavsiye etmiş olmalıdır!" dediler.[224]

Hendeğin Dar Yerinden Beş Müşrik Süvarisinin Sıçrayıp Geçişi

Müşriklerin kumandanları:
"Hendeğin şu dar yerinden kim atlayıp geçebilir?" diye birbirlerine sordular.
İkrime b. Ebu Cehil,
Nevfel b. Abdullah,
Dırârb. Hattab,
Hübeyre b. Ebu Vehb,
Amr b. Abd, atlayıp geçmeye hazırlandılar.[225]
Bunlar, hendekle Sel[1] dağı arasındaki çorak ve sert yerde hendeğin dar gediğine doğru atlarını dörtnala kaldı rdılar.[226] Hendeğin o dar yerinden ati ayıp geçmeye muvaffak oldular.[227] Diğer müşrikler, geçemeyip hendeğin arkasında sıralandılar. Geçenler, Ebu Süfyan'a; "Sen ne için geçmiyorsun?" diye sordular. Ebu Süfyan:
"Siz geçtiniz. Eğer bize ihtiyacınız olursa, bizler de geçeriz!" dedi.[228] Müşriklerin geçtiğini görünce, Hz. Ali Müslümanlardan birkaç kişi ile acele gidip o gediği tuttu.[229]

Amr b. Abd'in Müslümanlara Meydan Okuması

Hendeği geçenlerden Amr b. Abd, Bedir savaşında ağırca yaralanmış olduğundan Uhud savaşında bulunamamıştı.
Kendisinin kim olduğu bilinsin diye bir alâmet takırımıştı.[230]
O zaman, kendisi doksan yaşında idi.[231]
Peygamberimiz Aleyhisselamdan ve Peygamberimiz Aleyhisselamın ashabından öcünü almadıkça, koku sürünmeyi kendisine yasaklamıştı.[232]
Arapların namlı kahramanlarından, yiğitlerindendi. [233]
Tepeden tımağa kadar demirlere, zırhlara bürünmüştü.[234]
Amr b. Abd, atının başını çekip:
"Benimle çarpışacak kim varsa, çıksın meydana!" diyerek seslendi.[235]
Müslümanlar, Amr b. Abd'in yaman bir adam olduğunu bildikleri için, başlarına kuş konmuş gibi, kımıldamadılar, susup kaldılar.[236]

Hz. Ali'nin Amr b. Abd'le Çarpışmak İçin Sabırsızlanması ve Çarpışması

Hz. Ali fırlayıp ayağa kalktı ve:
"Yâ NebiyyalIah! Ben çarpışayım onunla!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sen otur! O, Amr'dır" buyurdu.
Amr b. Abd:
"Hani sizden öldürülünce Cennete gireceğini iddia ettiğiniz kimseler nerede kaldılar?! İçinizden meydana çıkıp benimle çarpışacak bir kimse yok mu?" diye tekrar seslendi.
Hz. Ali yine fırlayıp kalktı ve:
"Yâ Rasûlallah! Ben çarpışayım onunla!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sen otur! O, Amr'dır!" buyurdu.
Amr b. Abd, üçüncü kez seslenerek kendisiyle çarpışacak er diledi ve:
"'O toplulukta benimle çarpışacak er var mı?' diye bağıra bağıra kısıldı gitti sesim!" diye başlayan dört beyitlik bir kıt'a söyledi.
Yine Hz. Ali fırlayıp ayağa kalktı ve:
"Ben çarpışayım onunla yâ Rasûlallah!" dedi.
Peygamberimiz Alayhisselam:
"O, Amr'dır!" buyurdu.
Hz. Ali:
"Amr olursa olsun!" dedi.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam Hz. Ali'nin Amr'la çarpışmasına müsaade buyur-du.[237]
Peygamberimiz Aleyhisselam Hz. Ali'nin Amr b. Abd'le çarpışmasına müsaade buyurunca, kendi kılıcını (Zülfikar'ı) ona verdi. Zırh gömleğini ona giydirdi. Sarığını da onun başına sardı.[238]
"Allah'ım! Ona yardımını ihsan et!" diyerek dua etti.[239]
Abdullah b. Ömer, Peygamberimiz Aleyhisselamın Hendek günü altı kişinin; Muhacirlerden Talha, Zübeyr, Ali ve Sa'd b. Ebi Vakkas ile Ensardan Ebu Dücâne ve Haris b. Sımme'nin üzerine titreyip durduğunu bildirmiştir.[240]
Hz. Ali, Amr b. Abd'e:
"Acele etme! Ben sesine, davetine icabetle, aciz olmayarak geliyorum sana!
Her iyiniyet, basiret ve sadakat sahibi kişi, muhakkak düşmanına galebe çalmış ve necata ermiştir!
Ben de seni Zülfikar'ın bir darbesiyle devirip cenazeler ağıtçısı gibi başucuna dikileceğimi umuyorum!" diyerek Amr b. Abd'a doğru vardı.
Amr b. Abd, ona:
"Sen kimsin?" diye sordu.
Hz. Ali zırha bürünmüştü. Gözlerinden başka yeri görünmüyordu.
"Ben Ali'yim!" dedi.
Amr b. Abd:
"Abdi Menafin oğlu Ali mi?" diye sordu.
Hz. Ali:
"Ben Ebu Talib'in oğlu Ali'yim!" dedi.

Amr b. Abd:
"Ey kardeşimin oğlu! Amcalarından, senden başka, daha yaşlı bir kimse yok mu? Ben senin kanını dökmek istemem! Çünkü, senin baban benim dostumdu" dedi.
Hz. Ali:
"Vallahi, ben senin kanını dökmek isterim!" dedi.
Bunun üzerine Amr b. Abd kızdı, kılıcını sıyırarak atını Hz. Ali'nin üzerine sürdü. Kılıcının yalını ateş gibi parlıyordu.
Hz. Ali:
"Ben seninle nasıl çarpışabileyim? Ben yayayım, sen atının üzerindesin! Atından, yanıma in!" dedi.[241]
Amr b. Abd hemen atından yere atladı.
Atının sinirlerini kılıçla vurup kesti ve yüzüne de çarptıktan sonra, Hz. Ali'nin karşısına gelip dikildi. Hz. Ali ona:
"Ey Amr! Ben senin Kureyş'ten bir kimse ile karşılaştığında onun iki veya üç dileğinden birisini kabul edip yerine getireceğin hakkında Allah'a söz verdiğini işittim, doğru mudur bu?" diye sordu.
Amr:
"Evet! Doğrudur!" dedi.
Hz. Ali:
"Öyleyse, ben seni Allah'a ve Resûlullaha imana ve İslâmiyeti kabule davet ediyorum!" dedi.[242]
Amr:
"Bu bana gerekmez!
Ey kardeşimin oğlu!
Geç bunu, benden böyle birşey isteme!" dedi.[243]
Hz. Ali:
"Öyleyse, bizimle çarpışmayı bırak!
Yurduna dön, git!
Eğer Muhammed Aleyhisselamın işi yoluna girip kendisi düşmanlarına galebe çalarsa, sen bu hareketinle ona yardım etmiş olursun!
Şayet düşmanları onu ortadan kaldırırsa, senin arzun onunla çarpışmaksızın yerine gelmiş olur" dedi.
Amr:
"Bu sözü hiçbir zaman Kureyş kadınları bile söylemezler!
Ben adağımı yerine getirecek güçte olduğum halde, onu yerine getirmeden nasıl dönüp giderim?!
Ben adayacağımı adamış ve intikam almadıkça başıma yağ ve koku sürmeyi kendime yasaklamış bulunuyorum![244]
Sen üçüncü dileğini söyle!" dedi.
Hz. Ali:
"Öyleyse, seni benimle çarpışmaya davet ediyorum!" dedi.[245]
Amr b. Abd güldü ve:
"Doğrusu, ben bu haslette Araplar içinde benden korkmadan benimle çarpışmak isteyecek bir kimse bulunabileceğini sanmazdım![246]
Sen ne diye benimle çarpışmak istiyorsun ey kardeşimin oğlu?

Vallahi ben seni öldürmek istemiyorum! Senin baban benim dostumdu. Sen geri dön, git! Sen genç bir yiğitsin!
Ben ancak Kureyş'in Ebu Bekir, Ömer gibi yaşlıca ve olgunca olanlarıyla çarpışmak isterim!" dedi.[247]
Hz. Ali:
"Fakat ben seni öldürmek isterim!" deyince, Amr'ın kan başına sıçradı! Birbirlerine saldırdılar.[248]
İlk saldıran Amr oldu. Hz. Ali'ye kılıçla şiddetli bir darbe indirdi.
Hz. Ali Amr'ın darbesini sığır derisinden yapılmış kalkanıyla karşıladı. Amr'ın kılıncı Hz. Ali'nin kalkanına saplandı ve kılıcın ucu Hz. Ali'nin başını yaraladı.
Sıra Hz. Ali'ye geldi.
Hz. Ali Amr'ın boyun köküne Zülfikar'la indirdiği şiddetli bir darbe ile kellesini uçurdu ve gövdesini yere düşürdü!
Çığlıklar koptu!
Hz. Ali "Allahuekber!" diyerek tekbir getirdi .[249]
Hz. Ali'nin tekbirine uyarak, Müslümanlar da tekbir getirdiler.[250]
Peygamberimiz Aleyhisselam, tekbir sesini işitince, Hz. Ali'nin Amr'ı öldürmüş olduğunu anladı .[251]
Hz. Ali Amr b. Abd'in işini bitirince, Dırâr b. Hattab'la Hübeyre b. Ebu Vehb Hz. Ali'nin üzerine yürür gibi olmuşlardı,
Hz. Ali onlara doğru yönelince; Dırâr, Hz. Ali'nin yüzüne bakar bakmaz, arkasını dönüp kaçmaya başladı.
Sonradan, Dırâr'a kaçmasının sebebi sorulduğu zaman:
"Ölüm hayali surete bürünmüş, bana görünmüştü!" demiştir.
Hübeyre b. Ebu Vehb Hz. Ali ile çarpışmaya yeltendi ise de, Hz. Ali'nin bir kılıç darbesi onun zırh gömleğinden tenine erişince, o da dönüp kaçtı.
Nevfel b. Abdullah da, kaçarken atıyla birlikte hendeğe düştü, boynu kırıldı. [252]
Müslümanlar onu hendeğin içinde taşa tuttular.
Nevfel:
"Ey Arap topluluğu! Beni bundan daha iyi bir öldürüşle öldürseniz olmaz mı?" diye seslendi.
Bunun üzerine, Hz. Ali hendeğin içine indi. Onu kılıçla vurup öldürdü. [253]
Nevfel b. Abdullah, Peygamberimiz Aleyhisselamın hayatına hatime çekmek için and içen, diş bileyen azılı müşriklerdendi.
İkrime b. Ebu Cehil ise, mızrağını atarak kaçıp kurtulmuştu. [254]
Harp meydanlarından kaçıp canlarını kurtaranlar, ordugâhlarına kavuşunca, Amr b. Abd'le Nevfel b. Abdullah'ın öldürüldüklerini haber verdiler.
Bunun üzerine Kureyş müşrikleri gevşediler ve ümitsizliğe düştüler. Ebu Süfyan, Fezârelerin kaçmalarından ve Gatafanların da dağılmalarından korkmaya başladı[255] ve:
"Bugün, bizim için hiçbir faydası olmayan bir gün olmuştur! Yerlerinize dönünüz!" dedi, dağıldılar.
Kureyşîler Akik'e, Gatafanlarda karargâhlarına döndüler.[256]

Hz. Ali'nin Harp Meydanından Peygamberimiz Aleyhisselamın Yanına Dönüşü

Hz. Ali sağ kalan müşrik süvarilerini de hendeğe kadar kovaladı. Öldürdüklerinin soykalarını almaya tenezzül etmedi. "Lâ ilahe illallah Muhammedun Resûlullah!" diyerek Peygamberimiz Aleyhisselamin yanına döndü.[257]

Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Ali'ye:

"Amr b. Abd'i öldürdükten sonra kendini nasıl, ne durumda bulmuştun?" diye sordu:

Hz. Ali:

"Bütün Mekkeliler bir taraf olsalardı, ben de bir taraf olsaydım, kendimi onların hepsini yenebilecek güçte bulmuş, hissetmiştim!" dedi.[258]

Amr'ın kızkardeşi, Amfin ölüsünün soyulmamış olduğunu görünce:

"Onu ancak onun dengi ve eşiti olan şerefli bir kişi öldürmüştür!" dedikten sonra, kimin öldürdüğünü sordu.

"Ali b.EbuTalib öldürdü!" dediler.

Bunun üzerine, kadın, söylediği beyitlerde:

"Eğer onu ondan [Hz. Ali'den] başkası öldürmüş olsaydı, ona temelli ağlar dururdum!" dedi.[259]

Nevfel b. Abdullah'ın Cesedinin Satın Alınmak İstenilmesi

Nevfel b. Abdullah'ın ölüsünün hendekte kalması müşriklere ağır geldi.
Peygamberimiz Aleyhisselama adam göndererek:
"Nevfel'in ölüsünü, gömmek üzere bize ver de, sana diyetini ödeyelim?" dediler[260] ve 10.000 dirhem gönderdiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bize onun ne cesedi, ne de cesedinin bedeli lâzımdır![261] Biz ölü bedelini yemeyiz.[262] Onlara ölülerini veriniz! O habis bir ölüdür, onun diyeti de habistir" buyurdu.
Bu hususta onlardan hiçbir şey kabul etmedi.[263] Ölülerinin cesedini alıp götürmekte kendilerini serbest bıraktı.[264]

Düşmanların Süvari, Piyade Bütün Askerî Güçlerini Saldırıya Geçirmeleri

Kureyş orduları Akik'e, Gatafan orduları da karargâhlarına döndükten sonra, hiçbiri geri kalmamak ve hep birden hücuma kalkmak üzere hazırlıklara giriştiler.

Kureyşîler ve Gatafanlar, bütün geceyi adamlarını hazırlamak ve düzenlemek ile geçirdiler.

Askerî yığınaklarını Müslümanlara karşı kale gibi diktiler. Hendeği her taraftan tuttular.

Peygamberimiz Aleyhisselam da, güneş doğmadan önce, hendeğin kıyısına geldi. Ashabını sıraladı ve savaş için hazırladı.

Sabır ve sebat eder, güçlüklere göğüs gererek katlanırlarsa, Allah'ın yardımına kavuşacaklarını va'd etti.[265]

Müşrik orduları, tek kişileri bile geri kalmamak üzere, hendeğin her tarafından hücuma geçtiler.

Müslümanlar da, hendek arkasında siperlenerek onlarla savaştılar.[266]

Cabirb. Abdullah derki:

"Müşrikler o gün hiç durmadan bizimle çarpıştılar. Ordularını takım takım ayırdılar. Halid b. Velid kumandasındaki büyük ve ağır bir fırkalarını Resûlullah Aleyhisselama doğru yönelttiler. O gün gecenin geç saatlerine kadar çarpıştılar.

Ne Resûlullah Aleyhisselam, ne de Müslümanlardan herhangi birisi, yerlerinden ayrılmak; ne öğle, ne ikindi, ne akşam, ne de yatsı namazını kılmak imkân ve fırsatını bulabildi.

En sonunda, Yüce Allah düşmanları bozguna uğrattı, dağıldılar.

Kureyşîlerle Gatafanlar karargâhlarına döndüler, Müslümanlarda Resûlullah Aleyhisselamın çadırına doğru çekildiler.[267]

Tufeyl b. Numan'ın Şehit Oluşu

Useyd b. Hudayr, Müslümanlardan 200 kişilik bir kuvvetle hendek üzerinde nöbetçi kaldı. Nöbetçiler, hendeğin kıyısında bulundukları sırada, Halid b. Velid'in kumandası altındaki süvari birliğinin ansızın hücumuna uğradılar.

Nöbetçiler, bir müddet, onlara karşı koydular.

Bu çarpışmada, müşrikler arasında bulunan Vahşî, Selime oğullarından Tufeyl b. Numan'ı mızrak-layıp şehit etti.[268]

Müşrikler bozuldular, geri çekildiler.[269]

Savaş Yüzünden Kılınamayan Namazların Geceleyin Kaza Edilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam çadırının bulunduğu yerde Bilal-i Habeş?ye emretti, ezan okuttu. Bir ezan ve kametle, önce kazaya kalan öğle namazını olduğu gibi güzelce kıldırdıktan sonra, her namaz için ayrı kamet getirterek, kazaya kalan öteki namazları da olduğu gibi güzelce kıldırdı.[270]

Korkuya Düşen Müslümanlara Tavsiye Buyurulan Dua

Ebu Saîd el-Hudrî der ki:
"Hendek günü:
'Yâ Rasûlallah! Yürekler korkudan gırtlaklara dayanmış bulunuyor! Okuyabileceğimiz bir dua var mı?¹ dedik.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Evet, var 'Ey Allah'ım! Açık ve korkulu yerlerimizi kapa! Bizi bütün korktuklarımızdan emin kıl!¹ diyerek dua ediniz¹ buyurdu."[271]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Ardarda Dua Edişi ve Duasının Kabul Buyuruluşu

Cabir b. Abdullah'ın bildirdiğine göre; Peygamberimiz Aleyhisselam Ahzab Mescidinin yerinde ridâsını bırakıp ayağa kalktı. Ellerini kaldırdı. Toplanıp gelmiş bulunan müşrik kabileleri aleyhine dua etti.

Namaz kılmadan oradan ayrıldı.

Tekrar oraya vardı. Yine müşrikler aleyhine dua etti ve orada namaz kıldı.

Peygamberimiz Aleyhisselam, orada Pazartesi, Salı ve Çarşamba gününde dua etti.

Çarşamba günü, öğle namazıyla ikindi namazı arasında, duasının kabul buyurulduğu kendisine vahyedildi.

Ashab bunu Peygamberimiz Aleyhisselamın yüzünde dalgalanan sevinçten anladılar.[272]

Peygamberimiz Aleyhisselam, yaptığı dualarında:

"Ey Kitabı indiren, hesabı en çabuk gören, kabileleri hezimetlere, bozgunluklara uğratan Allah'ım! Sen şu kabileleri de hezimete uğrat, sars onları Allah'ım![273] Onlara karşı bize yardım et![274]

Ey Allah'ım! Ben Senden, bana olan ahdini ve va'dini yerine getirmeni diliyorum.

Sen şu bir avuç Müslümanların helakini dilersen, artık hiç ibadet olunmazsın.[275]

Ey darda, tasalarda olanların imdatlarına yetişen! Ey muhtaç ve çaresiz kalmışların dualarına icabet eden Allah'ım! Üzüntümü, sıkıntımı kaldır artık! Benim halimi, ashabımın hallerini görüyor ve biliyorsun!" dedi.[276]

Gatafanları Kureyş Müşriklerinden Ayırma Denemesi

Peygamberimiz Aleyhisselam muhasaranın uzayıp gittiğini, soğuğun, kıtlığın ve açlığın günden güne arttığını görünce, Gatafanların kumandanları Uyeyne b. Hısn ile Haris b. Avf'a; Müslümanları muhasaradan vazgeçerek askerleriyle birlikte dönüp yurtlarına giderlerse kendilerine Medine'nin yıllık hurma mahsulünün üçte birinin verilebileceğini bildirmişti.[277]
Uyeyne b. Hısn:
"Eğer bize Medine'nin bu yi İki mahsulünü verirsen, biz aradan çıkar, seni kavminle başbaşa bırakarak dönüp gideriz!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hayır!" buyurdu.[278]
Haris b. Avf:
"Yâ Muhammedi Ya Medine'nin hurmasını seninle yarı yarıya bölüşürüz, yahut üzerine süvarilerle piyadeleri yığar, doldururum!" dedi.[279]
Peygamberimiz Aleyhisselam üçte bir üzerine birşey arttırmayınca, üçte bire razı oldular, on kişilik bir heyetle Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldiler.[280]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Sa'd b. Muaz ile Sa'd b. Ubâde'ye haber saldı.
Gatafan heyeti otururken, Peygamberimiz Aleyhisselam, Sa'd b. Muaz ve Sa'd b. Ubâde ile gizlice konuşup bir barışıklık meydana getirmek istediğini onlara açıkladı.[281]
Uyeyne b. Hısn, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Haydi, aramızdaki anlaşmamıza dair bir yazı yaz!" dedi.[282]
Sa'd b. Muaz ile Sa'd b. Ubâde:
"Yâ Rasûlallah! Bu, yapmamızı senin istediğin birşey midir? Yoksa bu, Allah'ın sana emrettiği ve bizim de muhakkak yerine getirmemiz gereken birşey midir? Yahut, yapılmasını bize bıraktığın birşey midir?[283]
Bu sana semâdan verilmiş bir emir ise, hemen onu yerine getir!
Bu iş sana Allah tarafından buyurulmayan ve fakat senin bir görüşünden ibaret birşey ise, yine de onu yerine getir, biz emrini dinler ve buyruğuna boyun eğeriz.[284]
Bu, kendin için yapmak istediğin birşey midir?[285]
Yoksa, bununla bizim hayatimizi korumak, esirgemek mi istiyorsun?" dediler.[286]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Eğer bunu yapmaya Allah tarafından emrolunsaydım, size danışmaz, gereğini hemen yerine getirirdim.
Bu, sizin kabul edip etmemekte serbest bulunduğunuz bir görüşten ibarettir![287] Evet! Bu, sırf sizin için yapmak istediğim birşeydir! Vallahi, ben ancak bütün Arapların sizi tek yaydan oka tuttuğunu, her yandan üzerinize saldırdığını gördüğüm için böyle birşey yapmayı düşünmüş, bununla da o birleşmiş Arapların bir müddet için kuvvetlerini kırmak istemiştim!" buyurdu.
Sa'd b. Muaz:
"Yâ Rasûlallah! Biz ve şu kavim (Gatafanlar), birzamanlar Allah'a şerik koşar, putlara tapar, Allah'a ibadet etmez, onu tanımaz iken bile, bunlar-misafiriikveya birşey satın alma dışında-Medine'den bir tek hurma yemeyi um amamı şiardır.
Şimdi, Allah bizi İslâmiyetie şereflendirdiği, onunla doğru yolu buldurduğu ve seninle ve onunla bizi güçlendirdiği bir sırada mı mallarımızı bunlara (haraç olarak) vereceğiz?!

Vallahi, bizim için, böyle bir anlaşma yapmaya hacet yoktur!
Vallahi, Yüce Allah aramızda hükmünü verinceye kadar, onlara kılıçtan başka birşey sunmayacağız!" dedi.[288]
Peygamberimiz Aleyhisselam, onların sözlerine sevindi.
Haris ile arkadaşlarına:
"Bunlar ne söylüyorlar, işittiniz ya?" buyurdu.
Haris ve arkadaşları:
"Yâ Muhammedi Sen bize gadrettin" dediler.[289]
Sa'd b. Muaz, barış sahifesini alıp içinde yazılı şeyleri sildi.[290] Peygamberimiz Aleyhisselam da onu alıp yırttı.[291]
Uyeyne b. Hısn ile Haris b. Avf'a yüksek sesle:
"Dönüp gidiniz artık. Size kılıçtan başka birşey sunmayacağız. Aramızdaki anlaşmazlığı kılıç halledecektir!" buyurdu.[292]
Uyeyne b. Hısn:
"Vallahi, siz kendiniz için hayırlı olan birşeyi geri bıraktınız! Sizin o kavme (Kureyşlilere) karşı dayanabilecek gücünüz yoktur!" diyerek ayağa kalktı.
Abbâd b. Bişr
"Ey Uyeyne! Sen bizi kılıçla mı korkutuyorsun? Hangimizin korkak olduğunu öğreneceksin! Vallahi, Resûlullahın meclisinde olmasaydınız, kavminizin yanına sağ dönemezdiniz!" dedi.
Uyeyne b. Hısn ile Haris b. Avf, dönüp giderlerken, kendi kendilerine
"Vallahi, biz onlardan birşey koparabileceğimizi sanmıyoruz! Onlar müşriklere karşı doğru bir yol tutmuşlar, çok basiretli ve uyanık bulunuyorlar!
Vallahi, ben ancak şu kavim (Kureyşliler) üzerime düştüğü ve beni tesir altında bıraktığı için, istemeyerek bu işe katılmış bulunuyordum! Biz onlarla birlikte bulunmakla, hiç de iyi bir yerde ve durumda bulunmuş olmadık.
Bununla beraber, Kureyşliler bizim Muhammed'le görüşüp konuştuğumuzu öğrenecek olurlarsa, bizi terkederlerve bize hiç yardım etmezler!" diye söyleniyorlardı.
Uyeyne b. Hısn:
"Vallahi, bu iş öyle olacaktır!" dedi.
Haris b. Avf:
"Biz Kureyşlilere yardım için Muhammed'e saldırmakla birşey elde edemeyeceğiz! Vallahi, eğer Kureyşliler Muhammed'e galebe çalacak olurlarsa, bu hususta kazanacak olan, Araplardan başkası, yani Yahudiler olacaktır.
Bununla beraber, ben Muhammed'in işinin açık ve üstün bir iş olduğunu görüyor ve sanıyorum. Vallahi, Hayber Yahudilerinin bilginleri, Harem halkından, Muhammed'in sıfatında bir peygamberi Kitablarında yazılı bulduklarını söyler dururlardı!" dedi.
Uyeyne b. Hısn da:
"Vallahi, biz Kureyşten yardım görelim diye gelmedik. Kureyş'ten yardım isteğinde bulunsaydık, onlar bize ne yardım ederlerdi, ne de Mekke Haremlerinden çıkıp bizimle birlikte gelirlerdi.
Fakat, ben bu hususta elimize ganimetten birşey geçmeyecek olduğuna göre, bari Medine hurmasını alalım diye umutlanmıştım.
Bununla beraber, bizi şuraya çekip getiren Yahudi müttefiklerimizden yardım görebileceğimizi umuyordum" dedi.

Haris b. Avf:
"Vallahi, Evs ve Hazrec kabileleri, kılıçtan başka birşeye yanaşmalmaktadırlar. Vallahi, onlar değil hurma yüzünden, hatta şu hurma ağaçlarının dal, budak, yaprakları yüzünden bile, kendilerinden tek kişi kalmayıncaya kadar, yerimizde durdukça, bizimle çarpışacaklardır!
Halbuki, her tarafı kıtlık sarmış bulunuyor. Yaşlı develer, aüarda ölmeye başladılar" dedi.
Uyeyne b. Hısn:
"Bize hiçbir şey yok!" dedi.[293]
Uyeyne b. Hısn ile Haris b. Avf, son derecede ümitsiz ve üzüntülü olarak karargâhlarına döndüler.
Ensarın ihlas ve samimiyetini ve Peygamberimiz Aleyhisselamın emirlerine göre hareket hususunda ittifak halinde bulunduklarını görüp, Medine'yi ele geçirmeye hiçbir suretle yol bulamayacaklarını anladılar. İşlerinde büyük bir ümitsizliğe düştülerve sarsıldılar.[294]
Karargâhlarına geldikleri zaman, Gatafanlar, onlara:
"Gerinizden ne haber getirdiniz?" diye sordular.
"İş tamamlanamamıştır.
Biz son derecede basiretli, uyanık ve adamlarının [Peygamberimiz Aleyhisselam denilmek isteniliyor] önünde canlarını seve seve feda edecek bir kavim gördük!
Biz de mahvolduk, Kureyşîler de mahvoldular!
Kureyşfler Muhammed'e birşey diyemeden, yapamadan geri dönüp gidecekler!
Muhammed de, Benî Kurayza Yahudilerinin üzerine düşecek!
Biz geri dönüp gidince, onların hepsini, ellerini uzatıp boyunlarına bağlattırıncaya kadar, kalelerinde kuşatacaktır!" dediler.
Haris b. Avf:
"Gebersinler, Cehennem olsunlar! Muhammed bize Yahudilerden daha sevgilidir!" dedi. [295]
Peygamberimiz Aleyhisselamın düşündüğü ve başvurduğu tedbir, Gatafanlar üzerinde istenilen tesiri böylece göstermeye başlamış oldu.[296]

Nuaym b. Mes'ud'un Kureyş Müşrikleriyle Benî Kurayza Yahudileri Arasındaki Birliği Bozuşu

Nuaym b. Mes'ud der ki:
"Benî Kurayza Yahudileri, şeref ve servet sahibi idiler.
Biz Arap kavminin ise, ne hurma bahçesi, ne de üzüm bağı bulunurdu. Bizler ancak deve ve davar sahibi idik.[297]
Ben Ka'b b. Esed'in yanına gider, onların yanında günlerce kalırdım. İçkilerini içer, yemeklerini yerdim. Sonra onlar hayvanıma yanlarında bulunan hurmalardan yüklerlerdi, ev halkımın yanına dönerdim.
Kabileler Resûlullah Aleyhisselamın üzerine yürüdükleri sırada, ben de kavmimle birlikte gelmiştim.
O zaman, kavmimin dininde idim.
Resûlullah Aleyhisselam da, beni tanırdı.
Kabileler Medine'de karargâhlarını kurup oturdular.
Nihayet, kıtlık etrafı sardı.
Yaşlı develer, atlar ölmeye başladı.
Yüce Allah kalbime İslâmiyet sevgisini düşürdü. Müslüman oldum. Müslüman olduğumu kavmimden gizli tuttum.
Akşamla yatsı arasında Resûlullah Aleyhisselamın yanına gittim. Kendisini namazda buldum.
Beni görünce, oturdu. Selam verdikten sonra, bana:
'Ey Nuaym! Ne haber getirdin?' diye sordu.
Kendisine:
'Ben seni tasdik, senin getirdiğin şeyin hak ve gerçek olduğuna şehadet edeyim diye geldim. Yâ Rasûlallan! Sen ne istersen, bana emret![298]
Vallahi, benim emredeceğin şeyi muhakkak yerine getirdiğimi göreceksin![299]
Yâ Rasûlallah! Ben Müslüman oldum. Kavmim olan Gatafanlar benim Müslüman olduğumu bilmiyorlar' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Elinden gelirse, bizi kuşatmış olan kavimlerin arasına gir de, onları birbirlerinden ayırmaya çalış![300] Çünkü, harp aldatmaktan ibarettir!' buyurdu.[301]
'Ben bu işiyapanm. Fakat yâ Rasûlallah! Gerektiğinde gerçeğe aykırı birşeyler söylememe izin vermelisin!' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'İstediğini söyle! Sana helâldir!' buyurdu.[302]
Benim Uyeyne b. Hısn ve Ebu Süfyan'ın yanında bulunduğum sırada idi ki, onlara Benî Kurayzaların elçisi geldi de:
'Siz sebat ediniz! Biz Müslümanlara arkalarından saldıracağız!' dediklerini bildirdi.[303]
Bunun üzerine, ben Benî Kurayza Yahudilerinin yanına gittim.[304]
Onlar beni görünce:
'Merhaba! Hoşgeldin!' dediler.
Hal hatır sordular, önüme yiyecek içecek çıkardılar.
Onlara:

'Ben size böyle yemek içmek gibi şeyler için gelmiş değilim. Ben ancak sizin hakkınızda korktuğum birşey üzerindeki görüşümü size açıklayayım diye geldim.[305]
Ey Kurayza oğulları! Benim size olan sevgimi ve aramızdaki hususiyeti, dostluğu biliyorsunuzdur' dedim.[306]
Kurayza oğulları:
'Doğru söylüyorsun. Sen bizim katımızda, bize karşı kötü bir tutum ve davranışla suçlanmış bir kimse değilsin.[307] Biz seni böyle biliyoruz. Sen bizim katımızda doğruluğundan ve iyiliğinden dolayı sevilen bir kimsesin![1] dediler.[308]
Onlara:
'Öyleyse, benden işiteceğiniz şeyleri gizli tutun, hiç kimseye birşey sızdırmayın!' dedim.
'Öyle yaparız!' dediler.[309]
'Şu adamın [Peygamberimiz Aleyhisselam denilmek isteniliyor] işi hiç şüphesiz bir belâdır! Onun BenîKaynukalara, Benî Nadîrlere yaptıklarını görmüş bulunuyorsunuz. O, onların mallarını müsadere ettikten sonra, kendilerini de yurtlarından sürüp çıkardı.
İbn Ebi Hukayk bize kadar gelmişti. Biz size yardım için onunla birlikte toplanıp geldik. Ben, sizin de gördüğünüz gibi, işlerin uzayıp gittiğini gördüm.
Vallahi, siz Muhammed'e karşı Kureyşîlerve Gatafanlarla bir durumda değilsiniz. Kureyşîlerve Gatafanlar, seyyar, konar göçer bir kavimdirler. Onların nereye gelip konduklarını da gördünüz.[310]
Kureyşîlerle Gatafanlar, sizin gibi değillerdir.
Bu yurt, sizin yurdunuzdur. Bütün mallarınız, mülkleriniz, çoluk çocuklarınız buradadır. Onları buradan başka bir yere nakletmeye de kadir olamazsınız!
Kureyşîlerve Gatafanlar buraya Muhammed ve ashabıyla çarpışmak üzere gelmiş bulunuyorlar. Siz de Muhammed'e karşı onlara yardımcı oldunuz.
Halbuki, onların yürü arı, malları mülkleri, çolukları çocukları sizin gibi burada değil, başka yerdedir.
Onlar sizin gibi değillerdir. Onlar fırsat ve imkân bulabilirlerse, yenerler, ganimetlerini toplarlar. Bunun aksi olursa, buradan savuşurlar,yurtlarına döner kavuşurlar. Sizi yurdunuzda o adamla başbaşa bırakıp aradan çekiliverirler.
Siz onunla başbaşa kalınca da, sizde ona karşı koyacak güç, kuvvet yoktur.[311]
Muhammed tarafı, Kureyşîlerve Gatafanlar üzerine ağır basmaya başladı:
Onların ileri gelenlerinden Amr b. Abd'i öldürdüler, bazıları da yaralanarak kaçtılar.[312]
Siz onların eşrafından bazı kimseleri elinizde bulunmak üzere sağlam teminat ve rehine olarak almadıkça, sakın Kureyşîlerve Gatafanların yanlarında, Muhammed'le çarpışmayınız!
Rehineler elinizde bulunursa, onlar sizi yalnız bırakıp gidemezler, size yaptıkları taahhütlerini yerine getirirler!' dedim."[313]

Nuaym b. Mes'ud'un Kureyşîler ve Gatafanlarla Konuşması

Nuaym b. Mes'ud, Benî Kurayzalandan sonra Kureyşîlerin yanına gitti. Ebu Süfyan b. Harb'e ve Kureyş'in ileri gelenlerinden onunla birlikte olan adamlarına:
"Benim size olan dostluğumu ve Muhammed'e olan uzaklığımı ve ayrılığımı biliyorsunuz! Benim aklıma bir fikir geldi ki, bunu size öğüt olmak üzere bildirmemi üzerime bir borç ve vazife biliyorum.
Yalnız, bu fikrin benden geldiğini gizli tutunuz!" dedi.
Kureyşîler
"Öyle yaparız!" dediler.[314]
Nuaym b. Mes'ud:
"Siz de biliyorsunuz ki; Yahudi cemaati Muhammed'le aralarındaki musalaha üzerinde yaptıklarına, yani musalahalarını bozduklarına pişman olmuş bulunuyorlar.[315] Onu düzeltmek ve eski duruma dönmek istiyorlar.
Ben yanlarında bulunuyordum.[316] Onlar:
'Biz yaptığımıza pişman olduk. Şu iki kabilenin, Kureyşîlerle Gatafanların eşrafından senin için alacağımız kişileri* boyunlarını vurmak üzere sana teslim etmemize, Kureyşîlerle Gatafanlardan geri kalanların köklerini kazımak üzere seninle birlikte savaşmamıza razı olur musun?[317]
Buna karşı sen de kesmiş olduğun kanadımızı, yani Benî Nadîr Yahudilerini yurtlarına geri çevirmelisin?[1] diye ona haber gönderdiler.[318]
O da, onlara 'Olur!' diye cevap verdi.[319]
Eğer Yahudiler size haber gönderir, sizin ileri gelen adamlarınızdan rehineler isteyecek olurlarsa, sakın onlara adamlarınızdan bir tek kişi bile göndermeyin![320] Eşrafınız hakkında onlardan sakının!
Fakat, benden işittiklerinizi gizli tutun, bunlardan hiç kimseye bir hart bile söylemeyin!" dedi.
Kureyşîler
"Söylemeyiz!" dediler.[321]
Nuaym b. Mes'ud, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelerek:
"Kureyşîler, Kurayza oğullarına:
'Burada oturmamız uzamış, kıtlık da bizi sarsmış bulunuyor. Muhammed'le ashabının işini bitirip bir an önce rahata kavuşmak istiyoruz!' diye haber gönderdiler" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam da:
"Kurayza oğulları, Nadîr oğullarını yurtlarına ve servetlerine iade ettiğim takdirde, beni barışa davet ettiler" buyurdu.[322]
Nuaym b. Mes'ud Gatafanların yanına vardı. Onlara:
"Ey Gatafan cemaati! Sizler benim köküm ve kabilemsiniz. Halkın bana en sevgili olanısınız!
Sanırım ki, sizler beni kötü bir tutum ve davranışta bulunmuş olmakla suçlayamazsınız" dedi.
Gatafan I ar:
"Doğru söylüyorsun. Sen bizim katımızda, bize karşı herhangi bir kötülükle suçlanmış bir kimse değilsin" dediler.
Nuaym b. Mes'ud:

"Öyleyse, benden işiteceğiniz şeyleri gizli tutun, hiçbir kimseye birşey çıtlatmayın!" dedi. Gatafan I ar:
"Sen ne emredersen yaparız!" dediler.
Bunun üzerine, Nuaym b. Mes'ud, Kureyşîlere söylediklerinin benzerini onlara söyledi. Kureyşîleri kaçındırdığı, sakındırdığı şeylerden, Gatafanları da kaçındırdı, sakındırdı. [323]
"Ben sizin yardımcınızım. Yahudilerin sizlerle yaptıkları muahedelerini bozduklarını öğrendim. Muhammed hiçbir zaman yalan söylemez. Ben ondan işittim: Kurayza oğulları, kardeşleri olan Nadîr oğullarını yurtlarına ve mallarına iade ettiği takdirde, Muhammed'le barış yapacaklarım iş!" dedi.[324]
Onlardan bir adam da, Nuaym b. Mes'ud'u doğruladı.[325]

Yahudilerin Karar ve İsteklerini Kureyşîlere Tebliğ Etmeleri

Benî Kurayza Yahudileri, Gazzal b. Semev'el'i Ebu Süfyan ile diğer Kureyş eşrafına gönderdiler.
Gazzal, onlara:
"Sizin burada oturmanız uzayıp gittiği halde, hiçbir şey yapamadınız. Sizin işiniz, görüşünüz yerinde değildir.
Siz bize Muhammed'in üzerine bir taraftan sizin yürüyeceğiniz, bir taraftan Gatafanların yürüyeceği günü belli etmiş olsaydınız, başka bir taraftan da, hiçbirimiz geri kalmaksızın, biz yürürdük.
Fakat siz bize eşrafınızdan yanımızda rehine olarak bulunmak üzere bazı kimseleri göndermedikçe, artık biz sizin yanınızda Muhammed'le çarpışmaya çıkamayacağız!
Çünkü, sizin istemediğiniz bir yenilgiye uğrayıp bizi yurdumuzun ortasında Muhammed'in düşmanlığıyla başbaşa bırakarak acele yurdunuza dönüp gitmenizden korkuyoruz!" dedi ve geri döndü.
Kureyşîlerle Gatafanlar, Benî Kurayza Yahudilerine, istedikleri rehinelerden bir tek kişi bile gönder-mediler.
Ebu Süfyan:
"Bu, herhalde Nuaym'ın söylemiş olduğu şeydir!" dedi.
Nuaym b. Mes'ud, Benî Kurayzaların yanına gitti. Onlara:
"Ey Benî Kurayza cemaati! Ben Ebu Süfyan'ın yanında iken, rehineler isteyen elçiniz gelmişti.
Dönerken, elçiye Ebu Süfyan tek kişi bile vermediği gibi; 'Onlar benden keçi oğlağı bile istemiş olsalardı, onlara rehine olarak onu da vermezdim! Demek ben onlara arkadaşlarımın üstünlerini rehine olarak vereceğim de, onlar da öldürsün diye onları Muhammed'e teslim edecekler ha![1] dedi.
Siz rehine alma hususundaki görüşlerinizde durup direnin. Çünkü, siz Muhammed'le çarpışmayacak olursanız, Ebu Süfyan dönüp gider. Siz de ilk muahedenizin üzerinde durmuş olursunuz" dedi.
Ka'bb.Esed:
"Biz Muhammed'le çarpışmazdık. Vallahi, ben zaten böyle olmasını istemiyordum. Fakat Huyey! Âh o uğursuz adam!" dedi.
Zebir b. Bata:
"Eğer Kureyşîler ve Gatafanlar Muhammed'e yenilirlerse, bizim için kılıçtan başka birşey kabul edilmez!" dedi.
Nuaym b. Mes'ud:
"Ey Ebu Abdurrahman! Sen böyle birşeyden korkma!" dedi.
Zebir b. Bata:
"Hayır! Tevrat'a andolsun ki; harp işinde Yahudilerin en yerinde görüşü, Kureyşten rehineler istemeksizin Muhammed'in üzerine yürümektir! Kureyşîler bize hiçbir zaman rehineler vermeyecektir!
Kureyşîler bize ne diye rehine verecekler? Onlar sayıca bizden daha çoktur. Onların yanlarında atlar var, bizim yanımızda at yok! Onlar kaçmak isterlerse kaçabilirler. Biz onları önlemeye kadir olabilir miyiz?

Şu Gatafanlar, Evsîlerin hurmalarından bir kısmının kendilerine verilmesi için Muhammed'in yanına kadar gittiler ve geri döndüler. Muhammed kılıçtan başkasına yanaşmadı. Onlar, umduklarına ereme-den, ellerine hiçbir şey geçmeden geri döndüler" dedi.[326]

İkrime b. Ebu Cehil'in Benî Kurayza Yahudilerine Gönderilişi

Benî Kurayza Yahudilerinden beklemedikleri haberi alınca, KureyşîlerEbu Süfyan'a:
"Yahudilerin haberi hakkında inceleme yap da, işin içyüzünü biröğren bakalım?" dediler.
İkrime b. Ebu Cehil'i onlara gönderdiler.
İkrime, Cuma günü güneş batarken, Benî Kurayza Yahudilerinin yanına vardı.
"Ey Yahudi cemaati! Burada eğlenip durmamız uzadı. Develer, atlar ölmeye başladı. Hertarafı kıtlık sardı.[327]
Biz bu yerde böyle hep oturup duracak değiliz! Yarın sabah çarpışmaya hazırlanın! Aramızdaki anlaşmazlığı bir sonuca erdirinceye kadar, Muhammed'le çarpışacağız!" dedi.
Benî Kurayza Yahudileri:
"Yarınki gün Sebt (Cumartesi) günüdür. Biz Sebt gününde hiçbir iş tutmayız.[328] Bizden Sebt gününde iş tutmuş olan kimselerin felâkete uğradıkları sizce meçhul değildir.[329]
Bununla birlikte, Sebt günü çıktıktan sonra adamlarınızdan teminat olarak bize rehineler vermedikçe de sizin yanınızda Muhammed'le çarpışacak değiliz!
O rehineler yanımızda sağlam bir teminat olarak bulundukça, Muhammed'le çarpışabiliriz!" dediler.[330]
İkrime:
"Hangi rehineler?" diye sordu.
Ka'b b. Esed:
"Bize şart olarak vermeyi kabul ettiğiniz rehineler!" dedi.
İkrime:
"Sizin tarafınızdan, bunu şart koşan kimdir?" diye sordu.
Benî Kurayza Yahudileri:
"Huyeyb. Ahtab'dır![331]
Biz, çarpışmanın size zor ve ağır gelmesi halinde sizin bizi yalnız bırakarak acele memleketlerinize dönüp gitmenizden korkuyoruz!
Halbuki, (çarpışacağımız) adam [Peygamberimiz Aleyhisselam kasd ediliyor] bizim memleke-timizdedir. Bizde ise, ona karşı koyabilecek güç ve kuvvet yoktur![332]
Bizim çocuklarımız, kadınlarımız ve mallarımız da yanımızda bulunuyor!" dediler.
İkrime b. Ebu Cehil, Ebu Süfyan'ın yanına dönünce:
"Gerindekilerden ne haber getirdin?" diye sordular. İkrime:
"Allah'a yemin ederim ki; Nuaym'ın getirmiş olduğu haber doğru imiş! Allah düşmanları hainlik ettiler!" dedi.[333]
İkrime rehine meselesi hakkında Benî Kurayza Yahudileriyle konuştuklarını da Ebu Süfyan'a haber verince, Ebu Süfyan, Huyey b. Ahtab'a:
"Ey Yahudi! Biz sana şöyle şöyle söylemedik mi?" dedi.
Huyey b. Ahtab:
"Hayır! Vallahi böyle söylemedin!" dedi.
Ebu Süfyan:
"Evet! Bu, Huyey'den görülen bir vefasızlık ve hainliktir!" dedi.
Huyey b. Ahtab, Ebu Süfyan'ın kendisinin dediği gibi söylemiş olduğuna, Tevrat üzerine yemin etti.[334]

Mes'ud b. Ruhayle ve Arkadaşlarının Benî Kurayzalara Gönderilişi

Gatafanlarda, Ebu Süfyan'ın gönderdiği gibi, içlerinden bazı adamlarla birlikte Mes'ud b. Ruhayle'yi Benî Kurayza Yahudilerine gönderdiler.
Benî Kurayza Yahudileri, onlara da Ebu Süfyan'a verdikleri cevap gibi cevap verdiler.
Gatafanlar da, kendi kendilerine:
"Allah'a yemin ederiz ki; Nuaym'ın bize vermiş olduğu haber doğru imiş!" dediler.
Kureyşîlerin daha fazla duramayacaklarını, dönüp gideceklerini anlayınca da, elleri yanlarına düştü.
Ebu Süfyan onları harekete geçirebilmek için uğraştı durdu.[335]

Kureyşîlerin Karar ve İsteklerini Benî Kurayzalara Bildirmeleri

Kureyşîler, Benî Kurayza Yahudilerine:
"Biz, vallahi size rehine olarak adamlarımızdan birtekkişi bile vermeyiz. Siz kendiliğinizden çarpışmak isterseniz, çıkın, çarpışın![336]
Bizim yanımızda çarpışmaya gelirseniz, ne âlâ! Aksi takdirde, aramızdaki antlaşma hükümsüzdür!" diyerek haber gönderdiler.[337]
Benî Kurayza Yahudileri, birbirlerine:
"Demek Nuaym b. Mes'ud'un söylemiş olduğu şey doğru imiş! Kureyş ve Gatafan kavimleri Muhammed'le çarpışacaklar. Eğer onu yenmek imkân ve fırsatını bulabilirlerse, yenip ganimet alacaklar. Bunun aksi olursa, acele memleketlerine dönüp gidecekler, yurdumuzda bizi o adamla başbaşa bırakacaklar!" dediler ve Kureyşîlerle Gatafanlara:
"Siz bize kendi adamlarınızdan rehineler vermedikçe, biz de vallahi sizin yanınızda Muhammed'le çarpışmayız!" diyerek haber gönderdiler.[338]

Müşriklerle Yahudilerin Birbirlerinden Yardım Görme Umutlarını Kesmeleri

Yahudiler de, Kureyşîler de, Gatafanlar da:
"Nuaym'ın dediği çıktı!" diyorlardı.
Bunlar onlardan, onlar da bunlardan yardım görme umutlarını kestiler. İşleri karıştı. Aralarında anlaşmazlığa düştüler.[339]
Ebu Süfyan, ayağa kalkarak, bütün arkadaşlarına şöyle seslendi:
"Ey Kureyş cemaati ve burada bulunan kişiler! Ben maymun ve domuzların kardeşleri olan Yahudilerden yardım beklemeyi uygun görmüyorum!
Ey Tanrı! Ben Kurayza oğullarının andlarından uzağım!"
Bunları söyledikten sonra da:
"Yarın sabah, hep birden, Muhammed'in üzerine saldırmaya hazırlanınız!
Hendekten geçmek imkân ve fırsatını elde edinceye kadar, bütün güçlük ve çetinlikleri yenmeye çalışacaksınız!" dedi.[340]

Ebu Süfyan'ın Huyey b. Ahtab'a Çatması

Benî Kurayza Yahudileri İkrime b. Ebu Cehil'e söyleyeceklerini söyledikten sonra, Ebu Süfyan, Huyey b. Ahtab'a:
"Kavminin, bize va'd etmiş olduğun yardımı nerede kaldı?!
Bak, şimdi onlar bize karşı ahdlerini yerine getirmemek, hainlik etmek maksadıyla bizden ayrılmış bulunuyorlar!?" dedi.
Huyey b. Ahtab:
"Hâşâ! Tevrat'a andolsun ki; böyle birşey yoktur. Fakat, Sebt günü boş durma ve oturma günüdür. Biz Sebt yasağına saygısızlık etmeyiz. Sebt hükmünü çiğneyerek Muhammed'e karşı yaptığınız savaşta size nasıl yardım edebilirdik?
Pazar günü olunca, Muhammed ile ashabının üzerlerine yürüyüp ateş yakar gibi onların canlarını yakacağız!" dedi.[341]

Huyey b. Ahtab'ın Benî Kurayza Yahudilerini Kandırmaya Çalışması

Huyey b. Ahtab, Ebu Süfyan'la konuştuktan sonra Benî Kurayza Yahudilerinin yanına gitti. Onlara:
"Babam, anam sizlere feda olsun!
Kureyşîler sizi ahde vefasızlık ve hainlikle suçladılar. Beni de sizinle birlikte suçladılar.
Düşmanımızla bir işiniz çıktığı zaman, sizin için Sebt yasağı yoktur, ona riayetsizlik etseniz de!" dedi.
Ka'b b. Esed kızdı ve:
"Muhammed onları tek kişi bırakmayı ne ay a kadar öldürse bile, biz Sebt yasağını bozmayız!" dedi.
Huyey b. Ahtab, Ebu Süfyan'ın yanına döndü.
Ebu Süfyan:
"Ey Yahudi! Kavminin ahde vefasızlık ve hainlik etmek istediklerini sen de öğrendin mi?" dedi.
Huyey b. Ahtab:
"Hayır! Vallahi onlar ahde vefasızlık yapmak istemiyor, belki Pazar günü çarpışmaya çıkmak istiyorlar" dedi.
Ebu Süfyan:
"Sebt ne demektir?" diye sordu.
H uyey:
"Yahudilerin içinde çarpışma yapmalarının ağır günah sayıldığı, günlerden bir gündür.
Biz Yahudi oğullarından bazıları, Sebt günü balık avlayıp yediler.
Allah da, onları maymunlara ve domuzlara çevirdi!" dedi.
Ebu Süfyan:
"Öyleyse, ben maymunların, domuzların kardeşleri olanların yardımını istemeyi uygun görmüyorum!
Ben İkrime ile arkadaşlarını onlara göndermiştim.
Onlar:
'Bize eşrafınızdan rehineler göndermedikçe çarpışmayız![1] dediler.
Bundan önce de, Gazzal b. Semev'el onların elçisi olarak bize gelmişti.
Lâfa yemin ederim ki; sizin bu tutumunuz vefasızlık ve hainlikten başka birşey değildir!
Ben senin de o Yahudi cemaatinin vefasızlık ve hainliklerine dahil bulunduğunu sanıyorum!" dedi.
Huyey b. Ahtab:
"Tûr-u Sînâ'da Musa'ya indirilen Tevrat'a yemin ederim ki; ben vefasızlık ve hainlik etmedim!
Ben onların yanından ayrılıp senin yanına geldiğim zaman, onlar halkın Muhammed'e en çok düşmanı olanı ve onunla çarpışmaya da en isteklisi idiler.
Fakat Pazar gününe kadar burada bulunmayacaklar ve seninle birlikte çarpışmaya katılmayacaklar!" dedi.
Ebu Süfyan:
"Hayır! Vallahi, sizin vefasızlığınızı ve hainliğinizi beklemek için, halkı artık bir saat bile durdurmam!" dedi.
Huyey b. Ahtab, Ebu Süfyan'ın bu sert çıkışından, hayatı hakkında endişeye düştü.[342]

Medine'yi Kuşatan Düşmanların Aralarında Tefrikaya ve Anlaşmazlığa Düşmeleri

Medine'yi kuşatan düşman kabileler, a rai arında tefrikaya ve ihtilafa düştüler.[343]
Herkes birbirinden çekiniyor, sakınıyordu.[344]
Gatafanlar, Süleymler
"Vallahi, Muhammed bize Yahudilerden daha sevgilidir ve bizce daha öncelik taşır!" demeye başladılar.[345]
Kıtlık etrafı sarmıştı. Kureyşîler de hendekte oturup durmaktan bıkmışlar, iyice sıkılmaya başlamışlardı.
Ebu Süfyan, ise, hep Medine'ye baskın yapmak umut ve arzusunu taşımakta idi.[346]

Ebu Süfyan'ın Gönderdiği Ültimatom Yazısını Peygamberimiz Aleyhisselamın Cevaplayışı

Müşrik ordularının başkumandanı Ebu Süfyan b. Harb, emri altındaki o kadar güçlü ordularla haftalarca çabaladığı halde hendeği geçip Müslümanlarla meydan savaşı yapmadığına ve Müslümanları ortadan kaldıramadığına son derecede sinirlenmekte idi.
O, bu kızgınlıkla Peygamberimiz Aleyhisselama bir yazı yazmış ve yazısında şöyle demişti:
"Ey Allah! Senin isminle başlarım!
Ben Lâfa, Uzzâ'ya* yemin ederim ki; senin kökünü kazıyalım da, bir daha seninle uğraşmayalım diye bütün topluluğumuzun, ordularımızın başında senin üzerine yürümüş, gelmiştim![347]
İyi bilirsin ki, ben Kureyşîlere aitbirticaret kervanı üzerinde, Rabığ'da, Ahyâ suyunun başında senin ashabınla karşılaşmıştım.
Ashabın, çarpışmak için, bizi kuşatmışlardı.
Yaptığımız savunma karşısında, oradan geçip gitmemize ister istemez razı olmuşlar, ben de Kureyş kervanının üzerinde kavmime varmış, kavuşmuştum.
Ashabın bize yetişememiş, kavuşamamışlardı.
Kavmimi yenilgiye uğrattığın vak'ada [Bedir'de] ben bulunamadım. Sonra, yurdunuzun ortasındaki Sevık'ta sizinle cenk etmeye gittim. Adamlar öldürdüm, bir hurmalığı, ekini ve iki evi yaktım*
Ondan sonra, Uhud günü, bütün topluluğumuzun, ordumuzun başında seninle cenk ettim. Sizin bizi Bedir'de yendiğiniz gibi, biz de orada sizi yenmiştik.
En sonra, bütün topluluğumuzun ve ordumuzun başında, üzerinize yürüdük. Hendek günlerinde topluca karşımıza kim çıktı?!
Siz hep kalelerde korunmak, hendeklerin ardında siperlenmek yolunu tuttunuz![348]
Senin bizimle karşılaşmak istemediğini, dar yerlere ve hendeklere sığındığını,[349]
Arapların bilmedikleri tedbirlere başvurduğunu görıdüm![350]
Ne olurdu, bunu sana kimin öğrettiğini de bir bilseydim?[351]
Arapların sığınak olarak bildikleri şey, ancak mızraklarının gölgesi ve kılıçlarının ağzıdır!
Senin bu tutum ve davranışın, kılıçlarımızdan ve bizimle karşılaşmaktan kaçmak yolunu tutmaktan başka birşey değildir.[352]
Eğer size tekrar döner gelirsek, tarafımızdan size Uhud günü gibi acı bir gün daha hazırlanmış olduğunu ve o günde kadınların açıldığını, serbest kılındığını göreceksiniz!"
Ebu Süfyan, bu yazıyı Ebu Üsâmetü'l-Cüşemî ile göndermişti.
Yazı getirilince, Peygamberimiz Aleyhisselam ashabdan Übeyy b. Ka'b'ı çağırdı. Onunla birlikte çadırına girdi.
Übeyy b. Ka'b, Ebu Süfyan'ın yazısını Peygamberimiz Aleyhisselam okudu.
Peygamberimiz Aleyhisselam Ebu Süfyan'ın yazısına şöyle cevap verdi:
"Muhammed Resûlullah'tan Ebu Süfyan b. Harb'e!
Emmâ bâd*
Yazdığın yazı bize geldi.[353]
Seni nefsin eskiden beri Allah'a karşı hep aldatıp duruyor.[354]
Ey Galib oğullarının ahmağı ve onların beyinsizi![355]
Sen bütün topluluğunuzun ve ordunuzun başında bize geldiğini ve kökümüzü kazımadıkça da dönmek istemediğini hatirlatıyorsun![356]

Bu öyle bir iştir ki, Allah senin ile yapmak istediğin o iş arasına geriliyor ve bize de bir daha Lât ve Uzzâ adını ağzına alamayacağın kadar güzel bir akıbet ve sonuç hazırlıyor. Yapmış olduğumuz hendek hakkındaki 'Bunu sana kim öğretti?' sözüne gelince; hiç şüphesiz, seni ve senin arkadaşlarını kızdırmak için, onu bana Yüce Allah ilham etti! Elbette ve elbette, sana öyle bir gün gelecektir ki, o gün bana karşı savunmak, korunmak, bir tarafa savuşup gitmek imkân ve fırsatını bulamayacaksın.[357]
Elbette ve elbette, sana öyle bir gün gelecektir ki, o günde Lât'ı, Uzzâ'yı, İsafı, Nâile'yi, Hübel'i kıracağım![358]
Ve o gün, ben bunları sana hatırlatacağım![359] Ey Galib oğullarının akılsız ve beyinsizi!"[360]

Dehşetli Bir Rüzgârın Esmeye Başlayıp Müşrikleri Tedirgin ve Perişan Edişi

Cebrail Aleyhisselamın Allah tarafından müşriklerin üzerine salınacağını ve onları perişan edeceğini Peygamberimiz Aleyhisselama önceden haber vermiş olduğu rüzgâr, kasırga, [361] Sebt (Cumartesi) gecesi gürlemeye başladı.[362]
Bu, en soğuk kış gecelerinde esen soğuk, dondurucu bir rüzgârdı.[363]
Peygamberimiz Aleyhisselam, bu rüzgâr hakkında:
"Ben, Allah tarafından, Sabâ, yani gündoğusu yeli ile yardım olundum!
Âd kavmi ise batı yeli ile helak oldular!" buyurmuştur.[364]
Bu rüzgâr, tozları, toprakları müşriklerin gözlerine dolduruyordu.
Onları kendi başlarının derdine düşürmüş, ordugâhlarına çekilmek, sinmek zorunda bırakmıştı. [365]
Rüzgâr çadırların bezlerini, derilerini yırtıyor, direklerini söküyor, koparıyor, sergileri kumlara gömüyor, hiç kimse hiç kimsenin yanına gidemiyordu.[366]
Yakılan ateşler, ışıklar sönüyor; develer, atlar birbirlerine karışıyordu.[367]
Müşrikler ordugâhlarında tekbir ve silah sesleri de işitiyorlardı. [368]
Müşriklerin kalblerine büyük bir korku düşmüştü.[369]
Bu husus, Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle hatırlatılır ve açıklanır:
"Ey mü'minler! Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayınız ki, o zaman size ondular saldırmışlardı da, Biz onlara karşı bir rüzgâr ve sizin görmediğiniz ordular (melekler) salmıştık. Allah ne işlerseniz hepsini hakkıyla görendir."[370]
Peygamberimiz Aleyhisselam Sel' dağındaki Feth Mescidinin yerinde bulunuyordu.[371]
Gecenin üçte biri geçince, namaz kılmaya kalktı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, bir sıkıntı ve üzüntüye uğradığı zaman, namaz kılmayı arttırırdı.[372]
Huzeyfe b. Yeman der ki:
"Ahzab gecesi, halk Resûlullah Aleyhisselamın başından dağıldılar, yanında oniki kişiden başka kimse kalmadı.[373]
Biz saf halinde oturmuştuk.
Ebu Süfyan ve onunla birlikte bulunan kuvvetler üst tarafımızda, Benî Kurayza Yahudileri aşağımızda idi. Çoluk çocukların üzerine baskın yapıverecekler diye korkup duruyorduk.
Bize öyle bir gece gelip çatmıştı ki, ondan daha karanlık bir gece görmemiştik.
Gökgürültülerini andıran gürültülerle, korkunç bir rüzgâr da gelip çatmıştı bize!
Öyle bir karanlık çökmüştü ki, hiçbirimiz uzattığı parmağını göremiyondu.[374]
Resûlullah Aleyhisselam müşriklerin aralarında anlaşmazlığa düştüklerini ve Allah'ın onların topluluklarını dağıttığını haber almıştı.[375]
Resûlullah Aleyhisselam, gecenin bir kısmını namaz kılarak geçindikten sonra, bize doğru yöneldi ve:
'Bizim için şu kavmin ne yaptığını gördükten sonra benim yanıma dönecek bir kimse var mı ki, ben onun Cennette bana arkadaş olmasını Yüce Allahtan dileyeyim?' buyurdu.
Orada bulunanlardan hiçbiri, duydukları şiddetli korku ve karşılaştıkları şiddetli açlık ve şiddetli soğuk yüzünden, ayağa kalkamadı. [376]
Resûlullah Aleyhisselam:

'Bana şu kavmin haberini getirecek bir adam yok mu ki, Allah onu Kıyamet günü benimle haşrede?' buyurdu.
Biz sustuk. Kendisine bizden hiçbir kimse cevap veremedi.
Sonra, tekrar:
'Bize şu kavmin haberini getirecek bir adam yok mu ki, Allah onu Kıyamet günü benimle birlikte haşrede?' buyurdu.
Biz yine sustuk. Kendisine bizden hiç kimse cevap veremedi.
Üçüncü kez:
'Bize şu kavmin haberini getirecek bir adam yok mu ki, Allah onu Kıyamet gününde benimle birlikte haşrede?' buyurdu.
Biz yine sustuk. Kendisine bizden hiç kimse cevap veremedi.[377]
Bunun üzerine, Resûlullah Aleyhisselam benim yanıma geldi.
Üzerimde, ne düşmandan korunabileceğim kalkanım, ne de soğuktan korunabileceğim elbisem vandı.
Zevcemin entari üzerinden giydiği, boyu dizlerimi geçmeyen kısa bir ceketten başka bir şeyim yoktu.
Resûlullah Aleyhisselam yanıma gelince, dizlerimin üzerine çöküp büzüldüm. Benim için:
'Kim bu?' diye sordu.
'Huzeyfe!' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Huzeyfe hâ?' buyurdu.
'Evet yâ Rasûlallah! Huzeyfe'yim!' dedim.[378]
Resûlullah Aleyhisselam:
'Sen geceden beri benim sesimi işitmedin mi? Ne için ayağa kalkmadın?' diye sordu.
'Seni hak din ile peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki; ben kendimdeki açlıktan ve karşılaştığım soğuktan dolayı davetine icabet edemedim![1] dedim.[379]
Ben oradaki halkın en çok korkanı, en çok da soğuktan üşüyeni idim.[380]
Resûlullah Aleyhisselam:
'Git de, bana şu kavmin haberini getir!
Git, şu kavim ne yapıyor bir bak! Yanıma dönüp gelinceye kadar da, onlara ne ok, ne taş atacak, ne mızrak saplayacak, ne de kılıç vuracaksın!' buyurdu.[381]
'Yâ Rasûlallah! Onlar beni öldürürier diye korkmuyorum. Fakat, beni esir edip keserler, biçerler diye korkuyorum!' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Sen benim yanıma dönüp gelinceye kadar ne sıcaktan, ne de soğuktan zarar görmeyeceksin![382]
Senin için esir edilmek, kesilip biçilmek sakıncası da mevcut değildir' buyurdu.
Resûlullah Aleyhisselamın 'Senin için bir sakınca yoktur![1] buyurmasından ilk anladığım şey, bana bir zarar gelmeyeceği oldu.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Git, şu kavmin içine gir! Ne söylüyorlar bir bak![383] Bana şu kavmin haberini getir, ama onları aleyhime kaldıracak birşeyi yapmaktan sakın![1] buyurdu.[384]
'Allah'ım! Onu önünden, ardından, sağından, solundan, üstünden, altından koru!' diyerek dua etti.[385]
Kılıcımı, yayımı aldım. Üzerimdeki ötemi berimi sıkıladım.

Müşriklere doğru yürüyüp gitmeye başladım.[386] Sanki hamamda yürüyor gibi idim! [387] Vallahi, içimde ne bir korku, ne de bir üşüme kalmış, hepsi içimden çekilip gitmişti! İçimde bunlardan hiçbir şey duymuyordum artık![388]
Nihayet, müşriklerin ordugâhının yanına vardım.
Ebu Süfyan'ı yanmış bir ateşin başında ve birtakım adamların içinde buldum.[389]
Ebu Süfyan, kara, iri yan bir adamdı. İki elini ateşe tutup koltuklarına sürüyor ve: 'Göçüp gitmek gerek! Göçüp gitmek gerek!' diyordu.
Kendisini bundan önce hiç görmemiştim, tanımıyordum.[390]
Ebu Süfyan sırtını ateşe tutup ısıtmaya başladığı sırada idi ki,[391] kendi kendime: 'Ben daha ne bekliyorum? Allah düşmanının yerini görmüş bulunuyorum!' dedim.[392]
Ok çantamdan bir ok çıkarıp, yayımın ortasına yerleştirdim. Ateşin ışığından yararlanarak onu atıp vurmak istedim.
Hemen, Resûlullah Aleyhisselamın:
'Benim yanıma dönüp gelinceye kadar bir hadise çıkarmayacaksın!' buyruğunu hatırlayınca geri durdum, okumu çantama koydum. Kendimde bir cesaret buldum.[393]
Onların içlerine girdim.
Rüzgâr ve Allah'ın gözle görülmeyen ordusu onlara yapacağını yapıyor; onların tencere ve tavalarını deviriyor, ateş ve ışıklarını söndürüyor, çadırlarını başlarına yıkıyordu![394]
O sırada, ateşin başına kadar varmış, müşriklerin yanlarına oturmuştum.
Ebu Süfyan, ayağa kalkıp:
'İçinizde casuslar, gözcüler bulunmasından sakınınız! Her adam yanında bulunanın kim olduğuna baksın.[395] Sizden her biriniz, yanında oturanın elini tutsun![396] Kim olduğunu tanısın!'* dedi.[397]
Hemen sağ elimi uzatıp yanımda oturan kimsenin elini tuttum[398] ve ona:
'Sen kimsin?' dedim.[399]
'Amr b.Âs![1] dedi.[400]
Hemen sol elimi de uzatıp sol yanımda oturan kimsenin elini tutarak[401] kendisine:
'Sen kimsin?' dedim.[402]
'Muaviye b. Ebu Süfyan!' dedi.[403]
Ben tanınırım diye korkumdan böyle yaptım.[404]
Bundan sonra, Ebu Süfyan:
'Ey Kureyş cemaati! Vallahi, siz durulacak bir yerde durup sabahlamadınız![405] Vallahi, siz durulacak gibi bir yerde değilsiniz![406]
Atlar, develer ölmeye başladı.[407] Kıtlık her tarafı sardı.[408] Benî Kurayza Yahudileri de bize karşı aksilik etmeye başladılar. Onlardan, hoşumuza gitmeyecek haberler aldık. Rüzgârlardan başımızı gelenleri görüyorsunuz! Ne tencerelerimizi, ne ateşimizi, ne de barınacağımız çadırlarımızı yerinde bırakıyor!
Hemen göç edip gidiniz! İşte, ben göç edip gidiyorum![1] dedi.
Sonra da, devesine doğru vardı. Devenin bir dizi bağlı idi, üzerine oturdu, yürütmek için ona vurdu. Deve üç ayağı üzerine sıçrayıp kalktı. Vallahi, devenin ayak bağı ayakta iken çözüldü!
Eğer Resûlullah Aleyhisselamın:
'Bana dönüp gelinceye kadar bir hadise çıkarmayacaksın!' buyruğu olmasaydı ve isteseydim, onu okla vurup öldürmüş gitmiştim.[409]
Halkın en yakınında bulunanı, Âmir oğulları idiler.

Onlarda:
'Ey Âmir oğulları hanedanı! Buradan göç edip gidiniz! Buradan göç edip gidiniz! Burası sizin için durulacak gibi bir yer değildir!' diyorlardı.
Rüzgâr ordugâhlarını altüst ederken, onlar ordugâhlarından bir karış bile ileri geçecek durumda değillerdi.
Vallahi, onların büyük halıları ve döşekleri üzerine rüzgârın yağdırdığı taşların çıkardıkları sesleri işitiyordum.[410]
İkrime b. Ebu Cehil, Ebu Süfyan'a:
'Sen kavmin lideri ve orduların başkumandanı olduğun halde, halkı nasıl geride bırakıp gidiyorsun?!' deyince, Ebu Süfyan utandı.
Hemen devesini ıhdırdı ve yularını eliyle çekip durdu ve halka:
'Haydi, göç ediniz!' dedi.
Ebu Süfyan dikilip dururken, halk göç etmeye başladılar.
Ebu Süfyan, askerinin takip edilmesinden korkarak Amr b. Âs'a:
'Ebu Abdullah! Benim ve senin burada kalmamız gerekleşmiştir. Muhammed'le ashabının takiplerinden gafil ve süvarilerimizin de himayesinden uzak bulunuyoruz. Askerimiz çekilip gidinceye kadar takip edilmeyeceğimizden de emin değiliz!' dedi.
Amr b.Âs:
'Peki, ben geride kalayım' dedi.
Ebu Süfyan, Halid b. Velid'e de:
'Ebu Süleyman! Sen ne dersin?' diye sordu.
Halid b. Velid:
'Ben de onun gibi geride kalayım' dedi. [411]
Böylece, takip edilmekten korktukları için, Amr b. Âs ile Halid b. Velid ardcı olarak ikiyüz atlı ile geride kaldılar."[412]
Bunlar, seher vaktine kadar ordugâhta beklediler.[413]
Kureyşîlerin orduları böylece Medine'den ayrılıp gittiler.
Medine'ye kuşatan diğer müşrik ordularına gelince, Tulayha b. Huveylid:
"Muhammed size kötülük etmeye, sizi büyülemeye başladı! Hemen buradan savuşup kurtulmaktan başka çare yok! Hemen buradan savuşup kurtulmaktan başka çare yok!' diyerek kavmine sesleniyordu.
Her kabilenin lideri, kavmine:
"Ey filan oğulları! Yanıma geliniz!" diyerek sesleniyor ve kabileleri yanlarında toplandıkları zaman da:
"Hemen buradan savuşup kurtulmaktan, hemen buradan savuşup kurtulmaktan başka çare yok!" diyorlardı. [414]
Kureyşîlerin çekilip gittiklerini işitince, Fezâre ve Gatafanlar da yurtlarına döndüler. [415]
Huzeyfe b. Yeman, Gatafanların ordugâhlarına gittiği zaman, onları göçüp gitmiş, ordugâhlarını boşalmış buldu.
Gatafanlar göç edinceye kadar, Mes'ud b. Ruhayle ile süvari arkadaşları, Benî Süleymlerden de bazı kimseler, ardcı olarak geride kalmışlardı. [416]

Huzeyfe b. Yeman'ın Beyaz Sarıklı Süvarilere Rastlayışı

Huzeyfe b. Yeman der ki:

"Müşriklerin ordugâhından döndüğüm zamanda da, yine, hamamda yürüyor gibi idim! [417]

Resûlullah Aleyhisselama doğru giderken, yolu yarıladığım veya yarıya yakın yol aldığım sırada gördüğüm yirmi kadar beyaz sarıklı süvari, bana:

'Sahibine haber ver Allah, düşman askerlerine karşı ona kâfi gelmiştir![1] dediler.[418]

Resûlullah Aleyhisselamın yanına döndüğüm zaman, kendisi zevcelerinden birisine ait Yemen işi bir kilim üzerinde namaz kılıyordu.[419]

Vallahi, döner dönmez, bütün üşümelerim gerisin geri bana gelmişti; tirtir titriyordum. [420]

Resûlullah Aleyhisselam yaklaşmamı eliyle işaret edince, yanına yaklaştım.

Yaklaşınca, kilimin bir ucunu benim üzerime sarkıtıp saldı. [421]

Namazını bitirince:

'Yeman'ın oğlu! Otur! Müşrikler hakkında ne haberin var?[1] diye sordu.

'Yâ Rasûlallah! Halk Ebu Süfyan'ın başından dağılmış, başında ancak bir cemaat kalmış! Ateş yakmışlar. Allah, bizim üzerimize boşalttığı soğuk gibi, onların üzerine de soğuk boşaltmaktadır!

Fakat, biz buna karşılık Allah'tan onların dilemedikleri ecri dileriz!' dedim.[422]

Kendisine müşriklerin bütün haberlerini verdim ve onları göçüp giderlerken geride bıraktığımı söyledim.[423]

Peygamber Aleyhisselam, azı dişleri görününceye kadar güldü.[424]

Resûlullah Aleyhisselam beni iki ayağı arasına, ayak ucuna yatırdı. Örtünün bir ucunu üzerime bıraktı.[425] Örtünün içinde sabaha (sabah namazı vaktine) kadar uyumaktan ayrılamadım. Sabaha eriştiğim zaman, Resûlullah Aleyhisselam:

Kalk artık ey uykucu!' buyurdu."[426]

Peygamberimiz Aleyhisselam sabaha çıktığı zaman, oradaki düşman ordugâhlarında bir tek kişi bile geride kalmamıştı.[427] Müşriklergötüremedikleri bazı meta'larını da bırakıp gitmişlerdi.[428]

Müşrikler öğleye doğru Melel'e, ertesi gün de Seyyâle'ye vardılar.[429]

Ebu Süfyan'ın Kureyş ordularıyla Tihâme bölgesine kavuştuğu sırada, Uyeyne b. Hısn ile yanındaki Necdliler, Ebu Süfyan'ın arkasından yetiştiler.

Benî Kurayza Yahudileri de, dönüp kalelerine sığındılar.[430]

Benî Nadîr Yahudilerinin başkanı Huyey b. Ahtab ise, Ebu Süfyan'la birlikte Revhâ'ya kadar korka korka gittikten sonra, Ka'b b. Esed'e vermiş olduğu sözü yerine getirmiş olmak için oradan ayrılarak, geceleyin Benî Kurayza Yahudileriyle birlikte kalelerine girdi.[431]

Benî Kurayza Yahudilerinden Nebbaş b. Kays'ın Karısının Rüyası ve Benî Kurayza Yahudilerinin

Akıbetlerinden Korkmaya Başlamaları

Müslümanların hendekte müşrikler tarafından kuşatıldıkları sırada, Benî Kurayza Yahudilerinden Nebbaş b. Kays'ın karısı, hendeğin boşaldığını, hendekte hiç kimsenin kalmadığını ve Müslümanların Benî Kurayza Yahudilerini kalelerinde kuşatarak davar boğazlar gibi boğazladıklarını rüyasında görmüş; bu, Yahudi bilginlerinden Zebir b. Bata'ya anlatılınca, Zebir b. Bata:
"Onun güzleri bunu görmek için mi uyumuş?! Uyumaz olasıca!
Kureyşîler dönüp gidecekler, Muhammed de gelip bizi kuşatacak!
Tevrat'a yemin ederim ki; kuşatmadan sonraki şeyler, ondan daha şiddetli, daha ağır olacaktır!" diye yorumlamıştı .[432]
Benî Kurayza Yahudileri, Kureyş müşrikleri çekilip gittikten sonra:
"Muhammed üzerimize yürüyecektir!" dediler, son derecede korkmaya başladılar.[433]

Kur'ân-ı Kerîm'in ve Peygamberimiz Aleyhisselamın Dağılan Müşrik Orduları Hakkındaki

Açıklamaları

Peygamberimiz Aleyhisselamla ashabının köklerini kazımak maksadıyla toplanıp Medine'yi kuşatan müşrik orduları, hiçbir şey yapamadan, olanca öfkeleriyle dönüp gitmek zorunda kalmışlardı [434]
Bu vakıa, Kufârvı Kerîm'de şöyle açıklanır:
"Allah, o kâfirleri (inkarcıları) hiçbir hayra eremedikleri halde, olanca öfkeleriyle red ve yüzgeri etti.
Allah, muharebe hususunda mü'minlere kâfi geldi.
Allah, Kavî'dir; herşeye galib ve üstündür."[435]
Peygamberimiz Aleyhisselam da, hendekten dönecekleri sırada:
"Artık Kureyşîler bu yılınızdan sonra gelip sizinle çarpışamayacaklar, fakat siz onlarla çarpışacak-sınız![436]
Artık bundan böyle müşriklerin üzerine biz yürüyüp onlarla çarpışacağız! Fakat onlar gelip bizimle çalışamayacaklardır" buyurdu.[437]

Hendek Şehidleri

Sa'd b. Muaz (Hendekte yaralanmış, kısa bir müddet sonra, yarası deşilerek vefat etmiştir.)
Enes b. Evs b. Atık,
Abdullah b. Seni,
Tufeyl b. Numan,
Salebe b. Ganeme,
Ka'b b.Zeyd.[438]
Yüce Allah hepsinden razı olsun!
Peygamberimiz Aleyhisselam, hendekten Medine'ye dönünce, Mescidde Sa'd b. Muaz'ın üzerine bir çadır kurulmasını emir buyurdu.[439]
Hemen bir çadır kurulup Rüfeyde Hatun tarafından tedavisine başlandı.[440] Hendek kuşatması ve savunması 23 gün sürmüştür.[441]

---

[1] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 224, Vâkıdî, M egâzf, c. 1, s. 4, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 2, s. 65, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, t 1, s. 343, Taberî, Târih, c. 3, s. 42, 43.
[2] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 224, Taberî, Târîh, c. 3, s. 43, İbn Haim, Cevâmiu's-Sîre, s. 1 85, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 178, İbn Sevvid, U\ûnu'l-eser, c. 2, s. 55, Zehebî, Megâzî, s. 233, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 93.
[3] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 4, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 65, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 343, Zehebî, Megâzî, s. 233.
[4] İbn İshak, İbn Hisam.c. 3, s. 201, Taberî, c. 3, s. 38, İbn Hazm.s. 182, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 77, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 28, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 566.
[5] Vâkıdî, M egâzf, c. 2, s. 441.
[6] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 225.
[7] Vâkıdî, M egâzf, c. 2, s. 441.
[8] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 225, Vâkıdî, c. 2, s. 441.
[9] Vâkıdî, M egâzf, c. 2, s. 441, 442
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/19-20.
[10] Vâki di, M egâzf, c. 2, s. 4 41, 442.
[11] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 225, Vâki df, Megâzî, c. 2, s. 442.
[12] Vâkıdı, Megâzî, c. 2, s. 442.
[13] Nisa: 51-55, İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 225, 226,Taberî, Târîh, c.3, s. 44, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 55, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 94, 95.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/20-22.
[14] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 226.
[15] Vâki cif, Megâzr,c.2, s. 443.
[16] D iyarbekrf, Târîhu'l -ham fs, c. 1, s. 48 0.
[17] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 343.
[18] Vâkıdî, Megâzî.c.2, s. 442,443.
[19] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 343.
[20] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/22-23.
[21] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 480.
[22] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 442.

[23] Vâki di, Megâzı 1367/1948 Kahire baskıa, s. 290.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/23.
[24] Ibn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 66.
[25] Vâkidf, Megâzî.c.2, s. 443, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 66.
[26] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, t 2, s. 66.
[27] Vâkıdî, Megâzî.c.2, s. 443, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 66.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/23-24.
[28] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, t 2, s. 66.
[29] Vâkıdî, Megâzî,c.2, s. 443, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 66.
[30] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 343.
[31] Vâkıdî, Megâzî,c.2, s. 444, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 66.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/24.
[32] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 444, 445.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/25.
[33] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 493.
[34] İbn Hazm, Ceyâmiu's-are, s. 186, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 178, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 55, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 95, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 29, İbn Hacer, Metâlibu'l-âliye, c. 4, s. 229.
[35] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/25-26.
[36] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 445.
[37] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 481.
[38] Sem hûdf, Vetâu'l-vetâ, c. 4, s. 1206.
[39] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 446, 450, İtan Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 66.
[40] Sem hûdf, Vetâu'l-vçtâ, c. 4, s. 1206.
[41] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 486.
[42] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/26.
[43] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 445. 41 .
[44] Taberî, Târîh, c. 3, s. 45.
[45] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 482.
[46] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 446, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 66.
[47] Sem hûdf, Vetâu'l-vetâ, c. 4, s. 1216.
[48] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 3, s. 12.
[49] Sem hûdî, Vetâu'l-vetâ, c. 4, s. 1215.
[50] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 3, s. 12, Semhûdf, Vetâu'l-vetâ, c. 4, s. 1215.
[51] İbn Hazm, Cemhere, s. 338, 345, 346.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/27.
[52] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 445, 446, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 481.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/27-28.
[53] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c.2,s. 83, Taberî, Târih, c. 3, s. 45. 51 .
[54] Semhüdî, Vetâu'l-vetâ, c. 3, s. 845, c. 4, s. 1206.
[55] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 446.
[56] Vâkıdî, Megâzı,c.2,s.448.
[57] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 446.
[58] Vâkıdî, Megâzî.c. 2, s. 449, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 71 , Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 282, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 47, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1 430.

[59] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 71, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 282, Buhârî, c. 5, s. 47, Müslim , c. 3, s. 1430.
[60] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 71, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 282, Buhârî, c. 5, s. 47.
[61] İbn Sa'd, c. 2, s. 71, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 282, Buhârî, c. 5, s. 47, 48, Müslim, c. 3, s. 1431 .
[62] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 226.
[63] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 70, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 187, 188, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 45, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1431,1432.
[64] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 70, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 212, c. 5, s. 45.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/28-29.
[65] lbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, t 4, s. 83.
[66] Vâkıdî, Megâzî.c.2, s. 446,447.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/29-30.
[67] Taberî, Târîh, c. 3, s. 45.
[68] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 235, İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 83, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 446, 447, Taberî, Târîh, c. 3, s. 45, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 418, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 421, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 130.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/30.
[69] Vâkıdî, Megâzî.c.2, s. 448.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/30-31.
[70] İbn İshak.İbnHişam , Sîre, c. 3, s. 228, 229, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 476, E bu Nuaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 499, 500, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 427, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 57, Zehebî, Megâzî, s. 235, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 99, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 572.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/31-32.
[71] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 228, Bevtıakf, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 415.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/32.
[72] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 83, 84, Taberî, Târih, c. 3, s. 45, 46, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 419, 420, İbn Esîr, Kâmil,c.2, s. 179.
[73] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 230, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvıe, c. 3, s. 41 7, 418, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 58, Zehebî, Megâzî, s. 236, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye vıe'n-nihâye, c. 4, s. 99.
[74] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye vıe'n-nihâye, c. 4, s. 101,102.
[75] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 303.
[76] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 450.
[77] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 230, Taberî, Târih, c. 3, s. 46
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/32-37.
[78] Taberî, Târîh, c. 3, s. 46, Bevhakf, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 420, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 179.
[79] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 233, Vâki cif, Megâzî, c. 2, s. 459, 460, Taberî Târîh, c. 3, s. 46.
[80] Ahzab: 12.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/37.
[81] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 454, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 67.
[82] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 447, Diyarbekıi, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 482.

[83] İbn İshak.İbnHişam, Sîre.c.3, s. 235, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 470.
[84] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 452, Diyarbekıİ, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 484, 485.
[85] Vâki cif, Megâzî, c. 2,s. 452, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 50.
[86] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 50.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/37-38.
[87] Semhûdf. Vetâu'l-vetâ. c. 4. s. 1204.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/38.
[88] İbrı Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 72.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/38-39.
[89] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 230, 231.
[90] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 3, s. 104.
[91] Yâkût, t 2,5.128.
[92] .ûüdulkuddüs, Âsâru'l-Medfne, s. 125.
[93] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 139.
[94] Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 3, s. 104.
[95] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 300.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/39.
[96] Vâki cif, Megâzî, c. 2, s. 444.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/40.
[97] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 231.
[98] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, t 2, s. 67.
[99] Sem hûdî, Vetâu'l-vetâ, c. 3, s. 830.
[100] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 453.
[101] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 237, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 72.
[102] Heysemi, M ecmau'z-zevâi d, c. 6, s. 133.
[103] Semhûdî, Vfetâu'l-vela, c. 1, s. 302.
[104] Vâki cif, Megâzî, c. 2, s. 451.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/40-41
[105] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 454.
[106] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre,c.3, s. 231.
[107] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre,c.2, s. 147,1 50, Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 290,294.
[108] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 454, 455.
[109] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 231.
[110] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 455.
[111] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 231
[112] Vâki dr, Megâzî, c.2, s. 455.
[113] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 231.
[114] Vâki cif, Megâzî, t 2 ,s.455.
[115] E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 103.
[116] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 232, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 455.
[117] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 455.
[118] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 232, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 455, 456.
[119] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 456.
[120] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 456.
[121] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 231-232, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 456.

[122] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 456.
[123] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 232, Vâkıdî, Megâzî, c. 2,5.456.
[124] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 456.
[125] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 232, Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 456.
[126] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 456.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/41-46.
[127] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/46.
[128] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 457.
[129] Musa b. Ukbe'den naklen E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 103.
[130] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre.c.3, s. 249.
[131] Vâkıdı, Megâzî 1367/1948 Kahire baskıa , s. 290.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/47-49.
[132] Zührî, Megâzî, s. 80, Abdumezzak, M usannef, c. 5, s. 368.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/49.
[133] Vâkidi, Megâzı, c. 2, s. 457.
[134] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 67.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/49.
[135] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 314.
[136] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 105, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 305, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 49.
[137] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 314.
[138] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 105, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 365, Buhârî, Sahih, c.5,s. 49.
[139] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 314.
[140] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 106, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 365, Buhârî, c. 5, s. 49.
[141] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 314.
[142] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 457.
[143] Vâkıdî, c. 2, s. 457, İbn Sa'd, c. 3, s. 106, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 364-365, Buhârî, c. 5, s. 49.
[144] Vâkıdi.Megâzî, c. 2, s. 457.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/49-50.
[145] İbn Hacer, Metâlibu'l-âliye, c. 4, s. 229.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/51.
[146] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 232.
[147] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 458.
[148] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 104.
[149] Vâkıdî, Megâzî, 1367/1948 Kahire baskısı, s. 294.
[150] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 233, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 459.
*** Sel' dağında Fetih Mescidinin bulunduğu yerde (Semhûdf, Vefâu'l-yefâ, c. 3, s. 835, 836).**
[151] Musa b. Ukbe'den naklen E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 104.
[152] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 3, s. 233, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 430, Zehebî, Megâzî, s. 237, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 104.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/51-52.
[153] Vâkidi, Megâzî, c. 2, s. 460.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/53.

[154] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 460, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 67.
[155] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 460.
[156] İbrahim Rıfat Paşa, Mir'atü'l-Haremeyn, c. 1, s. 389, Abdulkuddûs, Âsâru'l-Medfne, s. 146,147.
[157] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/53-54.
[158] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 460, 461.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/54-55.
[159] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 460, 461.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/55-56.
[160] Ahzab: 33/10-12.
[161] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 257, 230, 231, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 494, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 344, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 484.
[162] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 495, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 71
[163] Vâki dr, Megâzî 1367/1948 Kahire baskısı , s. 292, 293.
[164] Ahzâb: 10-12.
[165] Taberî, Tefsir, c. 21, s. 131,132.
[166] Ahzâb: 13.
[167] Taberî, Tefsir, c. 21, s. 135.
[168] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 233.
[169] Taberî, Tefsfr, c. 21, s. 135,136.
[170] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 463.
[171] Ahzâb: 15.
[172] Taberî, Tefsir, c. 21, s. 137.
[173] İbn Hazm, Cevâ miu's-sîre, s. 188.
[174] Ahzâb: 22-23, İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 84.
[175] Bakara: 214.
[176] Taberî, Tefsfr, c. 21, s. 144.
[177] Taberî, Tefsfr, c. 21, s. 132.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/56-60.
[178] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 462.
[179] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 239.
[180] İmam Muhammed, Siyeru'l-kebfr, c. 1, s. 201.
[181] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 133, Semhûdf, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 302, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 489.
[182] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 133, Semhûdf, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 302.
[183] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 639.
[184] Vâki cif, Megâzî, c. 2, s. 463.
[185] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 133, 134, Semhûdf, Vefa, c. 1, s. 302, Diyarfcekrf, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 489.
[186] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 239.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/60-62.
[187] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 133, Taberânî'den naklen Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 301, 302, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs. c. 1. s. 489.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/62-63.

[188] E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 114, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 147, Halebî, Insânu'l-uyûn, c. 2, s. 651.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/63.
[189] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 69, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 345.
[190] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 240.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/63.
[191] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 459, 460, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye re'n-nihâye, c. 4, s. 109.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/63-64.
[192] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/64.
[193] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/64-65.
[194] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/66-67.
[195] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/68-69.
[196] Vâkidr, Megâzı, c. 2, s. 463, 467, 468.
[197] İbn Sa'd. Tabakâtü'l-kübrâ. c. 2. s. 67.
[198] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/69-70.
[199] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 468, 469.
[200] Semhûdf, Vfefâ u'l-vıefâ, c. 1, s. 303, 304.
[201] Vâkıdî, Megâzî 1367/1948 Kahire baskıa , s. 291.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/70.
[202] Musa b. Ukbe'den naklen Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 109.
[203] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 484.
[204] Vâkıdî.Megâzî, c. 2, s. 474, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 69, 72, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c.1, s. 126, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 48, Müslim, Sahih, c. 1, 736, 737, Beyhakî, Sünen, c. 1, s. 460.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/70-71.
[205] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 514, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 339.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/71.
[206] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 421, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 141, Taberî, Târih, c. 3, s. 49.
[207] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 237, 238, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 469.
[208] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 469.
[209] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 422, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 141, Taberî, Târih, c. 3, s. 49, 50.
[210] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 238.
[211] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 146.
[212] Taberî, Târih, c. 3, s. 50, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 182.
[213] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 238.
[214] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 238, Vâkidf, Megâzî, c. 2, s. 469, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 67, Taberî, Târih, c. 3, s. 50.
[215] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 238.
[216] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 469, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 67, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 182.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/71-73.
[217] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 3, s. Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 525, Taberî, Târîh, c. 3, s. 49, İbn Hazm , Cevâmiu's-Sîre, s. 189-190, İbn E ar, Kâmil, c. 2, s. 182.
[218] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 423.

[219] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 238, Vâkıdî, c. 2, s. 525, Taberî, c. 3, s. 49, İbn Haim, s. 189,190, İbn Esir, c. 2, s. 182.
[220] Vâkıdı, Megâzı,c.2,s. 525.
[221] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 350, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 156, İbn Esir, c.2, s. 182.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/73-74.
[222] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 238, Taberî, c. 3, s. 48, İbn Se^id, c. 2, s. 61 .
[223] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 470.
[224] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/74-75.
[225] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 470, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 68.
[226] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 235, İbn Seyyid, c. 2,s. 61.
[227] Vâki dr, Megâzî, c. 2, s. 470, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 68.
[228] Vâkıdı, Megâzî, c. 2, s. 470.
[229] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/75-76.
[230] İbn İshak, İtan Hişam, Sîre, c. 3, s. 235.
[231] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 470, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 68.
[232] Vâki cif, Megâzî, c. 2, s. 470.
[233] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 1 31.
[234] İbn Seyyid,c.2, s. 61.
[235] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 236.
[236] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 470, 471, Diyarbekrî, Târftıu'l-hamîs, c. 1, s. 486.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/76.
[237] Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 6, s. 316, 317, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 61, 62.
[238] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 471.
[239] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 471, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 68, İbn Seyyid, UyÛnu'l-eser, c. 2, s. 61.
[240] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 135.
[241] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 32, 33, Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 6, s. 317, 319, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 61, 62, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 486, 487 Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 641, 642.
[242] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 236, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 32, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 61, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 487, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 642.
[243] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 471.
[244] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 487, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 642.
[245] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 471, Hâkim , Müstedrek, c. 3, s. 32, İbn Seyyid, c. 2, s. 61.
[246] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 471, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 642.
[247] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 236.
[248] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 236, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 61.
[249] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 68.
[250] Halebî, İnsânu'l-uyÛn, c. 2, s. 642.
[251] Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 6, s. 313, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 62, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 106, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 487, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 642.
[252] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 487.

[253] Taberî, Târîh, c. 3, s. 49.
[254] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 237.
[255] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 487.
[256] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 472.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/76-81.
[257] Süheylî, Ravdu'l-ünüf, c. 6, s. 319, 320.
[258] Fahru'r-Râzî'nin Tefsirinden naklen Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 643, A. Zeynî Dahlan, Sîre, c. 2, s. 7.
[259] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 487.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/81-82.
[260] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 474.
[261] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 265, Taberî, Târih, c. 3, s. 49.
[262] Bevhakf, Delâilü'n-nübüvvıe, c. 3, s. 438,.
[263] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 248.
[264] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 265, Taberî, Târih, c. 3, s. 49.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/82.
[265] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 472, 473.
[266] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 345, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 487.
[267] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 472, 473.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/82-83
[268] Vâki cif, Megâzı, c. 2, s. 472, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 68.
[269] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 68.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/83.
[270] Vâki cif, Megâzî, c. 2, s. 473, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 68, 69.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/84.
[271] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 3, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 111.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/84.
[272] Vakıdı, Megâzî, c. 2, s. 488, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 2, s. 73.
[273] Vâki df, M egâzf, c. 2, s. 487, İ bn S a'd, Taba kâtü' l-kübrâ, c. 2, s. 74, Ahm ed b. H anbe I, M üsned ,0.4,5.353, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 49, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1363, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 195, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 152, Zehebî, Megâzî, s. 250, Ebu'l- Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 111.
[274] Müslim, Sahih, c. 3, s. 1363, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 42, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 152, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 111.
[275] İmam Muhammed, S iyem'l-kebf r, c. 5, s. 1693, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 477, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 367, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 73.
[276] Kastal ânf, M evâhi bü'l-le dünniye, c. 1, s. 147, Sem hû df, Vetâu'l -vefa, c. 3, s. 833, D iyarto ekrf, T ârfhu'l -ham fs, c. 1, s. 487
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/84-85.
[277] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 234.
[278] İmam Muhammed, Siyeru'l-kebfr, c. 5, s. 1 693.
[279] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 113.
[280] Vâki dr, Megâzî, c. 2, s. 477.
[281] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 478.
[282] İmam Muhammed, Siyeru'l-kebfr, c. 5, s. 1 694.

[283] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 234.
[284] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 478.
[285] İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 30.
[286] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 132.
[287] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 73, Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 235, 236, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 346, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 597.
[288] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 234.
[289] Heysemî, Mecmau'z-zevâ id, c. 6, s. 132.
[290] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 234.
[291] İmam Muhammed, Siyeru'l-kebfr, c. 5, s. 1 694.
[292] İmam Muhammed, Siyeru'l-kebfr, c. 5, s. 1 694, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 479, İbn Abdülberr, İstiâb, c. 2, s. 597.
[293] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 479, 480.
[294] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 487.
[295] Vâkıdî, MegâZÎ, c. 2, s. 479, 480.
[296] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/85-89.
[297] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 480.
[298] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 480, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 277, 278.
[299] Vâkidi, Megâzî, c. 2, s. 480.
[300] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 240, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 480, İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 278.
[301] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 240.
[302] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 480, 481, İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 278.
[303] Zührî, Megâzî, s. 80.
[304] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 480, 481, İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 278.
[305] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 481.
[306] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 240, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 481.
[307] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 240.
[308] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 481.
[309] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 481.
[310] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 481.
[311] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 240.
[312] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 481.
[313] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 240, 241, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 481, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 278.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/90-93.
[314] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 241.
[315] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 241, Vâkıdî, c.2,s. 481, 482, İbn Sa'd, c. 4, s. 278.
[316] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 482, İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 278.
*** Nfetmiş kişivi (Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 482, İbn Sa'd, c. 4, s. 278).**
[317] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 241.
[318] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 482, İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 278.
[319] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 241.
[320] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 241, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 482, İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 278.

[321] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 482.
[322] Bevhakf, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 405, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 113, Suvutf, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 578.
[323] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 241.
[324] Beyhaki, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 305, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 1, s. 578.
[325] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 482, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 278.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/93-95.
[326] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/95-96.
[327] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 483.
[328] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 241, 242, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 483.
[329] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.3, s. 242.
[330] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 242, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 483.
[331] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 485, 486.
[332] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 242.
[333] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 483.
[334] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 486.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/96-98.
[335] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 484.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/98.
[336] İbn İshak, İtan Hişam, Sîre, c. 3, s. 242.
[337] İbn Sey\id,c.2, s. 65.
[338] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 242.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/99.
[339] Vâki cif, Megâzî, c. 2, s. 484.
[340] Vâki cif, Megâzî, 1367/1948 Kahire baskısı, s. 296.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/99-100.
[341] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/100.
[342] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 484, 485.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/100-101.
[343] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 242, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 147.
[344] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 69.
[345] Belâzuıî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 345.
*** Lât'a, Uzzâ'ya, İsafe, Naile veHübel'e (Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 344, Makrizf, en-Nizâ ye't4ahâsum, s. 15, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 657).**
[346] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/102.
[347] Vâkıdî,Megâzî,c.2,s. 492.
*** Hadisenin mahiyetini anlamak için eserimizin 4. cildine bakınız.**
[348] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 493.
[349] Vâkıdî, M egâzf, c. 2, s. 492, Belâzurî, E nsâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 344, Makrizf, en-Nizâ ve14ahâsum , s. 15, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 657.
[350] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 657.
[351] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 492.
[352] Halebî, İnsânu’l-uyun, c. 2, s. 657.
***Yani, Besmeleden sonra (Halebî, İnsân, c. 2, s. 657)**
[353] Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 344, Makrizf, s. 1 5,16, Halebî, c. 2, s. 657.

[354] Vâkıdî, c. 2, s. 492, Belâzurî, c. 1, s. 344, Makrizf, s. 16.
[355] Belâzurî, c. 1, s. 344, Makrizf, s. 16.
[356] Vâkıdî, c. 2, s. 492, 493, Halebî, c. 2, s. 657.
[357] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 493.
[358] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 493, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 344, Makrizf, en-Nizâ vel^ahâsum, s. 16.
[359] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 493, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 657.
[360] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 344, Makrizf, en-Nizâ vet-tahâsum, s. 16, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 657.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/102-104.
[361] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 71.
[362] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 488, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 69.
[363] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 242.
[364] Vâkidî, c. 2, s. 476, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 324, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 22, Müslim, Sahih, c. 2, s. 617, Beyhakî, Sünen, c. 3, s. 364.
[365] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 35.
[366] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 71.
[367] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 491.
[368] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 148.
[369] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 491.
[370] Ahzâb: 9, İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 257, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 71.
[371] Semhûdı, Vefâu'l-vefâ, c. 3, s. 835.
[372] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 488.
[373] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 31, İ bn Hacer, Metâlibu'l-âliye, c. 4, s. 226.
[374] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 451 , 452.
[375] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 242.
[376] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 243, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 392.
[377] Müslim, Sahih, c. 3, s. 1414, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 449.
[378] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 114.
[379] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 489.
[380] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 114.
[381] Vâkidi, Megâzî, c. 2, s. 489.
[382] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 31, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 451, Zehebî, Megâzî, s. 249.
[383] Vâkıdî, Megâzî,c.2,s. 489.
[384] Müslim, Sahih, c. 3, s. 1414.
[385] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 489, Ebu Nuaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 501, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 65, 66, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 114, Diyarbekrî, Târıhu'l-ham fs, c. 1 .s. 4 91, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 652.
[386] Ebu Muaym, Delâil, c. 2, s. 501, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 491.
[387] Müslim, Sahih, c. 3, s. 1414.
[388] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 114, 115.
[389] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 31.
[390] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 115.
[391] Müslim, Sahih, c. 3, s. 1414.

[392] İbn Hacer, Metâlibu'l-âliye, c. 4, s. 228.
[393] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 115.
[394] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 243, Vâkıdî, c. 2, s. 489, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 392.
[395] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 489.
[396] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 31, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 136.
* Ebu Süfyan, aralarına bir yabancının sızdığını sezmişti (İbn Hacer, Metâlibu'l-âliye, c. 4, s. 226).
[397] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 652.
[398] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 31, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 136.
[399] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 243.
[400] Vâkıdî, Megâzî,c.2,s. 489.
[401] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 31, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 136.
[402] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 243.
[403] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 489.
[404] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 66, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 652.
[405] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 243.
[406] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 490, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 69.
[407] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 490.
[408] Vâkidt, Megâzî, c. 2, s. 490, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 69.
[409] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 243, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 490, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 392.
[410] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 115.
[411] Vâkıdî, Megâzî,c.2,s. 490.
[412] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 69.
[413] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 490.
[414] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 653, 654.
[415] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 244.
[416] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 490.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/104-112.
[417] Müslim, Sahih, c. 3, s. 1414.
[418] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 115, Diyarbekrî, Târîhu'l-ham fs, c. 1 , s. 492.
[419] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 244.
[420] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 115.
[421] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 31.
[422] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 31, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 451.
[423] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 115.
[424] Beyhakf, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 455, D iyarbekrf, T ârfViu'l -h am fs, c. 1, s. 492.
[425] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 1 84.
[426] Müslim, Sahih, c. 3, s. 1414, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 149.
[427] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 491, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 69, 70.
[428] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 148.
[429] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 485.
[430] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 422.

[431] Vâkıdî,Megâzî,c.2,s. 485.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/112-113.
[432] Vâkıdı, Megâzı, c. 2, s. 496, 497.
[433] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 266.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/114.
[434] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 260, 261, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 467, 468, Belâzurî, E nsâbu'l-eşrâf, c. 1 ,s. 345, Taberî, Tefsir, c. 21, s. 148,149, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 115.
[435] Ahzâb: 25.
[436] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 266.
[437] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 262 Buhârî, Sahih, c. 5, s. 48,Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 3, s. 457,İbn E ar, Kâmil, c. 2, s. 184, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 66, Zehebî, Megâzî, s. 251, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 115.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/114-115.
[438] İbn İshak, İtan Hişam, Sîre, c. 3, s. 264.
[439] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 422, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 13.
[440] İbn İshak, İbn Hisam.Sîre, c. 3, s. 250, İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 427, 428, Buhân, Edebü'l-mütred, s. 289, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 11 0,111, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 302, 303.
[441] M. Apaydın, Resûlullah'ın Günlüğü, s. 1 22.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/115.

BENÎ KURAYZA GAZASI

Benî Kurayza Gazası Niçin ve Nasıl Yapıldı?

1. Peygamberimiz Aleyhisselam Medine'ye geldiği zaman, Müslümanlar ile Müslüman olmayanlar arasında umumî bir muahede ve mukavele yapmıştı.
Bu muahede hükümleri arasında: Yahudilerin de mü'minlerie bir topluluk teşkil ettikleri kabul olunmakta; Peygamberimiz Aleyhisselamın izin ve müsaadesi olmadıkça kendilerinin herhangi bir askerî harekâtta bulunamayacakları, ne Kureyşîleri, ne de onlara yardım edenleri hiçbir suretle korumayacakları, Medine'ye bir taarruz vukuunda da elbirliğiyle müdafaada bulunacakları hükmü yer almakta idi.[1]
2. Benî Nadîr Yahudileri, öteden beri, kendilerini Benî Kurayza Yahudilerinden üstün tutarlardı. Benî Kurayza Yahudilerinden biri Benî Nadîr Yahudilerinden birini öldürdüğü zaman, katil kısas
olarak öldürülürdü.
Fakat, Benî Nadîr Yahudilerinden biri Benî Kurayza Yahudilerinden birini öldürecek olursa, yüz vesk (deve yükü) hurma öderdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, nihâî merci sıfatıyla, aynı soydan gelen her iki cemaati eşit muameleye tâbi tutmak suretiyle aradaki imtiyazı kaldırmış, Benî Kurayza Yahudilerini Benî Nadîr Yahudilerinin seviyesine yükseltmişti.[2] Benî Kurayza Yahudileri, bu iyiliğe karşı nankörlük ettiler.
3. Benî Nadîr Yahudileri sözü geçen muahede ve mukaveleyi bozarak Peygamberimiz Aleyhisselama karşı harbe kalkıştıkları zaman, Benî Kurayza Yahudileri de Benî Nadîr Yahudilerine katıldılar.
Peygamberimiz Aleyhisselam; Benî Nadîr Yahudilerini muhasara ederek yurtlarından sürüp çıkardığı halde, Benî Kurayza Yahudilerini affetti ve yeni bir muahede ile onları yerlerinde bıraktı.[3]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Benî Kurayza Yahudileriyle de, onların muahede yapmaya yetkili adamları olan Ka'b b. Esed'le de muahede yapmış bulunuyordu.[4]
Huyey b. Ahtab'ın Kureyş müşriklerine söylediğine göre; Benî Kurayza Yahudileri Peygamberimiz Aleyhisselama karşı fırsat kollamak ve Kureyş müşriki eriyle işbirliği yapmak üzere Medine'de oturmak ta idiler.[5]
Müşrik orduları gelip Müslümanları kuşattıkları zaman, Benî Kurayza Yahudileri, müşterek vatan larını koruyacakları, Müslümanlara yardım edecekleri yerde, aradaki muahedeyi bozmuşlar,[6] muahede yazısını yırtmışlar,[7] Amr b. Su'dâ gibi bazı insaflı kimselerin "Eğer ona yardım etmeyecekseniz, bari kendisini düşmanlarıyla başbaşa bırakınız!" yollu öğütlerini de dinlememişlerdi.[8] Peygamberimiz Aleyhisselamın göndermiş olduğu tahkik ve sulh heyeti, onları işitmiş oldukların- dan daha kötü ve azgın bir tutumda buldular.[9] İşler kızışıp harbe dönüşmeden önceki hallerine dön meleri ve Huyey b. Ahtab'ın sözünü dinlememeleri için onlara and verdiler.
Ka'b b.Esed:
"Hiçbirzaman o barışıklık haline dönmeyeceğiz! Ben o barışıklığı şu ayağımdaki sandalın orta parmağıyla yanındaki parmak arasına geçen tasması gibi kopanp atmış bulunuyorum!" dedi.[10]
Benî Kurayza Yahudileri de:
"Resûlullah da kim oluyormuş?! Muhammed'le aramızda ne ahid vardır, ne de akid!" dediler.[11]

Peygamberimiz Aleyhisselama sövdüler:
"Muhammed, kendisine diş bileyenler birleşip çevresinde halkalandıkları zaman, bize adamlar salıp sulh ve muahede istiyor!
Hayır! Hayır!
Onun üzerine hep birden saldırıp kendisini avlamak için and içilmiştir!
Biz de, o kardeşlerimize muhakkak arka ve yardımcı olacağız!" dediler.[12]
Bu, Benî Kurayza Yahudilerinin muahedeyi ikinci bozuşları idi.
Onlar, muahedeyi bozmakla, Peygamberimiz Aleyhisselamı ve Müslümanları en nâzik ve tehlikeli bir sırada, ölüm kalım savaşlarında yardımsız ve yalnız bırakmış; müşterek vatanın düşmanların eline düşüp talan edilmesine rıza göstermiş oluyorlardı.
7. Benî Kurayza Yahudileri, bu kadarla da kalmadılar.
Medine'yi yağmalamak ve başta Peygamberimiz Aleyhisselam olmak üzere Müslümanları ve Müslümanlığı ortadan kaldırmak için Medine'ye gelen düşmanlarla anlaşma yaptılar. Onlara yardım ettiler. Müslümanları birtaraftan da onlarkuşattılar.[13]
8. Mekke müşriklerine; Ebu Süfyan'a ve Uyeyne b. Hısn'a: "Siz sebat ediniz! Biz Müslümanları şehirlerinde arkalarından vuracağız!" diyerek haber saldılar.[14]
9. Huyey b. Ahtab'ı müşriklere göndererek, Medine'ye geceleyin baskın yapmak üzere, Kureyşîler ile Gatafanlardan biner kişi istediler. [15]
10. Medine'ye, geceleri baskın yapmak üzere, keşif birlikleri göndermekten geri durmadılar. [16] Benî Kurayza Yahudilerinin müşriklere yardım ettikleri Kur'ân-ı Kerîm'de de açıklanmış bulunmak tadır. [17]
Müslümanlar Hendekten dönüp Medine'ye, evlerine gelince, silahlarını çıkardılar.[18]
Peygamberimiz Aleyhisselam da, Hendekten Medine'ye döndüğü zaman Hz. Âişe'nin evine geldi.[19] Üzerinden silahını çıkarıp yere koydu.[20] Vakit öğle vakti idi.[21] Yıkanmak üzere, gusulhâneye girmişti.[22] Başını yıkadı.[23] Gusletti. Buhurlanmak için, buhurdanlığını getirtti.[24]
O sırada, başına beyaz bir sarık sarmış, eğerinin üzeri atlas örtülü bir katıra binmiş olduğu halde, Cebrail Aleyhisselam geldi.[25]
Cebrail Aleyhisselamın sarığının taylasanı iki omuzunun arasına salınmıştı. Sırtında da zırh gömlek vardı.[26]
Cebrail Aleyhisselam Mescidin kapısında, cenazelerin konulduğu yerin yanında durdu.[27]
Başından tozlan silkti[28] ve:
"A! Ey Allah'ın Resûlü! Sen silahını çıkardın mı?! dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet!" buyurdu.[29]
Cebrail Aleyhisselam:
"Vallahi, biz daha silahlarımızı çıkarınadık![30]
Düşman senin üzerine geleliden beri,[31] melekler silahlarını çıkarmadılar ve müşrikleri takip etmedikçe de dönmediler![32]
Kalk, silahını kuşan![33] Onların üzerine yürü!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Nereye? Kimlerin üzerine?" diye sordu.
Cebrail Aleyhisselam:
"İşte, oraya!" dedi ve eliyle de Benî Kurayzalara doğru işaret etti.[34]
Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Ashabım çok yorulmuşlardır! Birkaç gün onların dinlenmelerini beklesen olmaz mı?" dedi.[35]
Cebrail Aleyhisselam:
"Yâ Muhammed! Yüce Allah, Benî Kurayza üzerine hemen yürümeni sana emrediyor! Şimdi ben yanımdaki meleklerle onların kalelerine gidiyorum![36] Allah onları düz ve sert taş üzerine yumurtayı çarpar gibi çarpacaktır![37]
Ben binitimi onların kalelerinde üzerlerine sürüp kendilerini perişan ve darmadağın edeceğim!" diyerek dönüp gitti.[38]
Enes b. Malik der ki:
"Cebrail Aleyhisselamın kumandası altındaki melek süvarileri Ensardan Ganm oğullarının sokaklarından geçip giderlerken yerden kalkan tozlan şimdi bile görür gibiyimdir!"[39]

Peygamberimiz Aleyhselamın Müslümanlara Benî Kurayza Yurduna Hemen Hareket Etmelerini

Emredişi ve Kendisinin de Onlarla Birlikte Yola Çıkışı

Cebrail Aleyhisselam gider gitmez, Peygamberimiz Aleyhisselam sıçrayıp ayağa kalktı[40] ve halka şöyle seslenmesini Bilal'e emir buyurdu:[41]
"İşiten ve itaat eden kişi, ikindi namazını Benî Kurayza yurdundan başka yerde kılmasın![42] Ey Allah süvarileri! Siz de atlarınıza bininiz!"[43]
Peygamberimiz Aleyhisselam takyesini, miğferini, zırhını getirtti. Takyesini ve miğferini başına geçirdi. Zırhını sirtona giydi. Kılıcını beline bağladı. Kalkanını arkasına çevirdi. Mızrağını eline aldı. Atına bindi.
Kendisinin yanında iki, üç atı bulunuyordu. Bindiği, Lahf veya Lühayf isimli atı idi.[44]
Hz. Ali'yi çağırdı.
Sancağı ona verdi ve önden onu yola çıkardı .[45]
Abdullah b. Ümmi Mektum'u Medine'de yerine vekil bıraktı.[46]

İslâm Mücahidlerinin Sayıları ve Yola Çıkışları

İslâm mücahidlerinin sayısı 3000 idi. 36 süvarileri vardı.[47]

İslâm mücahidlerinin Benî Kurayza gazası sırasındaki yiyeceklerini de, Sa'd b. Ubâde, develere yüklediği hurmalarla karşıladı.[48]

Müslümanlar hemen silahlandılar, süvariler de atlarına bindiler.

Süvariler ve piyadeler, Peygamberimiz Aleyhisselamı aralarına aldılar.[49]

Peygamberimiz Aleyhisselam, Cebrail Aleyhisselamin izi sıra yola çıktı .[50]

Peygamberimiz Aleyhisselam Benî Kurayza yurduna erişmeden önce Benî Kurayzaların yurdu üzerinde bulunan Savreyn'de ashabından bazı kişilere rastlamıştı.[51]

Mescidin komşusu Ganm oğulları idi.[52] Harise b. Numan da onların içinde bulunuyordu. Hepsi silahlanmış ve dizilmişlerdi.[53]

Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:

"Yanınızdan bir kimse geçip gitti mi?" diye sordu.

"Evet yâ Rasûlallah! Eğerinin üstüne atlas kadife örtülmüş ak bir katır üzerinde Dıhyetü'l-Kelbî yanımızdan geçip gitti.[54] Silahlanmamızı bize emretti. Silahlarımızı yanımıza aldırdı. Bizi de saf yaptı ve:

'Şimdi size Resûlullah Aleyhisselam gelecektir![1] dedi" dediler.[55]

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"O, Cebrail Aleyhisselam idi!

Kalelerini sarsmak, kalblerine korku salmak için Benî Kurayzalara gönderilmişti" buyurdu.[56]

Bundan sonra, asıl Dıhyetü'l-Kelbî gelip onların yanlarından geçti.[57]

Dıhyetü'l-Kelbî suretinde görülen Cebrail Aleyhisselamın yüzü ve sakalı tamamıyla Dıhyetü'l-Kelbî'nin yüzüne ve sakalına benziyordu.[58]

Harise b. Numan:

"Hayatım boyunca Cebrail Aleyhisselamı iki kere görmüşümdür.

Biri Savreyn gününde, diğeri de Huneyn'den dönüşümüz gününde, cenazelerin konulduğu yerde idi" derdi.[59]

Hz. Ali'nin Sancağını Benî Kurayza Yahudilerinin Kalelerinin Dibine Dikişi, Yahudilerin

Peygamberimiz Aleyhisselama ve Mü'minlere Sövüşü

Hz. Ali, Benî Kurayza Yahudilerinin kalelerine yaklaştı. [60] Sancağını kalenin dibine dikti.[61] Benî Kurayza Yahudileri, kalenin üzerinden, Peygamberimiz Aleyhisselama ve mü'minlene sövmeye başladılar.[62] Mü'minlene yalancılık ve sihirbazlık isnad ettiler. Peygamberimiz Aleyhisselama ve Peygamberimiz Aleyhisselamın zevcelerine dil uzattılar. [63]
Ebu Katâde der ki:
"Biz onlara karşılık vermeyip sustuk.
'Onlarla aramızdakini kılıç halledecektir![1] dedik.
Ali b. Ebu Talib, sancağı beklememi bana emretti."[64]
Hz. Ali, Benî Kurayza Yahudilerinin Peygamberimiz Aleyhisselama ve zevcelerine çirkin sözler söylediklerini işitince,[65] hemen geri dönüp:
"Yâ Rasûlallan! Şu pislerin, kötülerin yakınlarına kadar senin varman gerekmez!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ne için gerekmez?" diye sordu.[66]
Hz. Ali Yahudilerden işittiği çirkin sözleri tekrarlamaya utandı, sustu.[67]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sanırım ki; sen onlardan beni üzecek birtakım laflar işitmişsindir?" buyurdu.
Hz. Ali:
"Evet yâ Rasûlallah!" dedi.[68]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Musa Peygamber bundan daha ağın ile karşılaşmış, daha çok üzülmüştü.
Git! O Allah düşmanları[69] beni görecek olurlarsa, söylemiş oldukları kötü şeylerden hiçbirini söyleyemeyeceklerdir!" buyurdu.
Benî Kurayza Yahudilerinin mallarının bulunduğu nahiyedeki kuyularından Üna veya Enna veya Enni diye anılan kuyunun başına indi.
Benî Kurayza Yahudilerinin kalelerine yaklaştı .[70]

Useyd b. Hudayr'ın Benî Kurayza Yahudilerine Çıkışması

Useyd b. Hudayr, Peygamberimiz Aleyhisselamdan önce davranıp:

"Ey Allah düşmanları! Sizler açlıktan ölünceye kadar, kalenizi kuşatmaktan ayrılmayacağız! Sizler ancak yuvalarına tıkılmış tilki hükmündesiniz!" dedi. Benî Kurayza Yahudileri:

"Ey Hudayr'ın oğlu! Biz Hazrecîlerin değil, sizin müttefikiniz bulunuyoruz!" dediler ve korktular. Useyd b. Hudayr "Artık sizinle aramızda ne ahid, ne de antlaşma vardır!" dedi. [71]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Benî Kurayza Yahudilerinin İleri Gelenlerine Seslenişi ve

Karşılıklı Konuşmalar Yapılışı

Peygamberimiz Aleyhisselam, kale dibine kadar vardı. Sahabiler, Peygamberimiz Aleyhisselamı kalkanı arıyla korumakta idiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, kaledeki Yahudilerin ileri gelenlerinden bazı lan na-isimlerini anarak-seslendi. İsimleri anılan Yahudi eşrafı, kalenin burcuna çıkarak:
"Ey Ebu'l-Kasım! Ne var? Ne istiyorsun?" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey maymunların kardeşleri! Allah sizi rahmetinden uzak kılsın![72]
Nihayet Allah sizi hor, hakîr kıldı mı? Belâsını, azabını üzerinize indirdi mi?[73]
Demek, siz bana sövüyorsunuz ha?!" buyurdu.[74]
Yahudiler
"Musa'ya indirilmiş olan Tevrat üzerine yemin ederiz ki, biz sana böyle birşey yapmadık!" diye karşılık verdiler.[75]
Birbirlerine de:
"Bu, Ebul-Kasım. O bize şimdiye kadar böyle ağır kelimelerle konuşmamıştı!" dediler.[76]
Peygamberimiz Aleyhisselama da:
"Ey Ebu'l-Kasım! Sen sözünü bilmezlerden değildin![77] Sen bundan önce hiç ağır kelime kullanmazdın!" dediler.[78]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Yahudilerden bu sözleri işitince, onlara o kadarcık söylemiş olduğundan bile utandı. Asası elinden, ridası omuzundan düştü.[79] Bunun, kendisinin aleyhinde söylemiş oldukları çirkin ve üzücü sözlerinden ileri geldiğini onlara hatırlattı. [80] Kendilerini Müslümanlığa davet etti. Onlar yanaşmadılar.[81]
"Öyleyse, Allah'ın ve Resûlünün emrine boyun eğerek kaleden ininiz! Teslim olunuz!" buyurdu.
"Hayır ey Ebu'l-Kasım!" dediler. Bu teklifi de reddettiler. [82]
Bunun üzerine, çarpışma başladı.[83]
Peygamberimiz Aleyhisselam, sabahleyin okçuların yanına vardı. Onları savaş düzenine koydu. Okçular Benî Kurayza Yahudilerinin kalelerini sardılar. Mücahidler oklarını Yahudilere yetiştirebilecekleri yerde durarak ok ve taş yağdırmaya başladılar.
Benî Kurayza Yahudileri de, kalelerinden, mücahidlere en şiddetli şekilde ok ve taş yağdırdılar.
Münafıklar, Benî Kurayza Yahudilerine:
"Siz teslim olmayınız!
Medine'den çıkıp gitmenizi isterlerse, çıkıp gitmeyiniz!
Müslümanların isteklerine yanaşmayacak ve çarpışmakta devam edecek olursanız, biz size canımızla, silahlarımızla yardım ederiz!
Sizin yanınızda bulunur, malımızı ve canımızı sizden esirgemeyiz!
Size, hiçbirimiz, hiçbir zaman aykırı davranmayız.
Eğer Medine'den çıkarılacak olursanız, sizden sonra Medine'de biz de kalmayız. Kısa bir müddet sonra, gelir, size kavuşuruz!" diyerek gizlice haber saldılar.[84]
Benî Kurayza Yahudileri, kalelerinde 15 gün[85] veya 25 gece kuşatıldı. [86]
Kendilerini kalelerinde olanca sıkıntı ve üzüntü tuttu.[87]
Muhammed b. Mesleme der ki:
"Benî Kurayza Yahudilerini en sıkı bir şekilde kuşattık, kuş uçurmadık!

Bir gün, fecirden önce kalelerinin dibine kadar sokulup, akşama kadar hiç aynlmadan, onlara oklar yağdırdık.
Resûlullah Aleyhisselam, bizi cihada ve güçlüklere katlanmaya teşvik etti durdu.
Geceyi bulunduğumuz yerde geçirdik. Bizimle çarpışmayı bırakmadıkça Benî Kurayza Yahudilerinden el çekmedik ve karargâhımıza dönmedik.
Benî Kurayza Yahudileri yok edileceklerine kanaat getirdiler.[88] Münafıkların va'd ettikleri yardımdan da umutlarını kestiler.[89]
Kuşatmanın uzaması, şiddetlendihlmesi onları iyice sıkmaya başladı. Allah da, kalblerine korku düşürdü."[90]

Benî Kurayza Yahudilerinin Barış İstemeleri

Benî Kurayza Yahudileri, çaresiz kalınca:
"Konuşalım!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Olur!" buyurdu.
Bunun üzerine, Benî Kurayza Yahudileri, Peygamberimiz Aleyhisselamla konuşmak üzere, Nebbaş b. Kays'ı kalelerinden aşağı indirdiler.
Nebbaş:
"Yâ Muhammedi Benî Nadîr Yahudilerinin teslim oldukları veçhile, mallar ve silahlar senin olsun!
Kanımızı dökme, esirge!
Kadınlarımız ve çocuklarımızla birlikte memleketinden çıkıp gidelim.
Her çeşit silah hariç olmak üzere, her aile için, bir devenin taşıyabileceği gerekli şeyleri götürmemize müsaade et!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Nebbaş'ın bu teklifini kabul etmedi.
Nebbaş:
"Öyleyse, kanlarımızı esirge, dökme!
Kadınlarımızla çocuklarımızı bize teslim et.
Develere mal yükleyip götürmek de bize gerekmez" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hayır! Kayıtsız şartsız hükmüme boyun eğmekten, teslim olmaktan başka çareniz yok!" buyurdu.
Nebbaş, Peygamberimiz Aleyhisselarından aldığı cevapla adamlarının yanına döndü.[91]

Benî Kurayza Lideri Ka'b b. Esed'in İtirafları ve Benî Kurayza Yahudilerine Teklifleri

Benî Kurayza Yahudilerinin liderlerinden Ka'b b. Esed:
"Ey Yahudi topluluğu! Şu gördüğünüz felâket başımıza gelip çatmış bulunuyor!
Ben size üç şey öneriyorum: Onlardan hangisini isterseniz, onu yapınız!" dedi.
Benî Kurayza Yahudileri:
"Nedir onlar?" diye sordular.
Ka'b b. Esed:
"Üç önerimden birisi; şu adama [Peygamberimiz Aleyhisselam kasd ediliyor] tâbi olur, kendisinin peygamberliğini doğrularız.
Vallahi, belli olmuştur ki; o, sizin için gönderilmiş bir peygamberdir ve elbette Kitabınızda vasfını yazılı bulduğunuz zâttır.
Kendisine iman edecek olursanız, kanlarınızın, mallarınızın, çocuklarınızın, kadınlarınızın güvenliğini sağlamış olursunuz![92]
Bizi ona tâbi olmaktan alıkoyan, ancak Araplara karşı duyduğumuz kıskançlıktır ve onun İsrail oğullarından gelen bir peygamber olmayışındandır.
Halbuki, bu, Allah'a ait bir iştir.
Ben onunla olan muahedeyi de istemeyerek bozdum.
Gerek bizim başımıza, gerek kendi kavminin başına gelen bütün belâlar, felâketler, ancak şu oturan adamın [Huyey b. Ahtab'ın demek istiyor] yüzündendir!
Onun kavmi, bizden de düzgündü.
Muhammed, onlardan, kendisine tâbi olanlardan tek kişi bile bırakmadı, hepsini sürgün etti.
İbn Hıraş'ın yanınıza geldiği zaman size söylediği şeyler hatırınızda değil midir? O:
'Ben Şam gibi her türlü yiyeceği, içeceği getir diye istenilebilen bolluk bir yeri bırakıp su kırbasından, hurma ve arpadan başka birşeyi bulunmayan bir yere geldim![1] demişti.
Kendisine 'Bununla ne demek istiyorsun?' diye sorulunca, o:
'Şu kariyyeden (Mekke'den) bir peygamber çıkacaktır!
Eğer ben sağ iken çıkarsa, ona tâbi olur, yardım ederim.
Eğer benden sonra çıkarsa, siz ona karşı hile ve aldatma yoluna gitmekten sakınınız! Ona tâbi olunuz!
Onun yardımcıları ve dostları olunuz!
Böylece, her iki Kitaba, hem önceki, hem sonraki Kelamlara iman etmiş olursunuz!' dememiş mi idi?
Gelin, ona tâbi olalım. Getirip tebliğ ettiği şeyleri doğrulayalım da, kanlarımızı, çocuklarımızı, kadınlarımızı ve mallarımızı güvenliğe ve selâmete çıkaralım. Onun yanında, sahabileri mevkiinde bulunalım" dedi.
Benî Kurayza Yahudileri:
"Biz, bizden başkasına tâbi olmayız!
Biz, Kitab ve peygamber sahibi bir topluluğuz.
Biz, bizden başkasına tâbi olmayız![93]
Biz hiçbir zaman ne Tevrat'ın hükmünden ayrılırız, ne de onu başka birkitabla değiştiririz!" dediler.
Ka'b b. Esed:

"Madem benim bu önerimi kabul etmiyorsunuz, geliniz, çocuklarımızı ve kadınlarımızı öldürelim, arkamızda bir ağırlık bırakmayalım, sonra da kılıçlarımızı sıyırıp Muhammed ile ashabının üzerine yürüyelim. Allah aramızda hükmünü verinceye kadar Muhammed'le çarpışalım!
Ölürsek, arkamızda korkacağımız bir nesil bırakmamış olarak ölmüş oluruz.
Eğer galip olursak, vallahi, yeniden kadınlar edinebilir, evlatlar yetiştirebiliriz" dedi.
Benî Kurayza Yahudileri:
"Şu zavallıları ellerimizle öldüreceğiz ha?!
Onları öldürdükten sonra, bizim için, yaşamanın ne hayn, ne kıymeti kalır?" dediler.[94]
Huyey b. Ahtab, Ka'b b. Esed'in bu husustaki teklifine güldü ve:
"Şu zavallıların günahı nedir (ki öldürülecekler)!?" dedi.[95]
Ka'b b. Esed:
"Eğer bu öneriyi de kabul etmiyorsanız, bu gece Cumartesi gecesidir!
Bu gecede, Muhammed ile ashabı herhangi bir harekette bulunmayacağımızdan emin ve gafil, hazırlıksız bulundukları bir sırada, ansızın kaleden aşağı inerek Muhammed ile ashabı hakkındaki matlubumuza nail olabiliriz!" dedi.
Benî Kurayza Yahudileri:
"Biz demek bu gece birşeyler yapacağız, Cumartesi çalışma yasağımızı bozacağız ha?!
Sen de bilirsin ki: Bizden önce kim böyle birşey yaptıysa, muhakkak mesh [hayvana çevrilme] felâketine uğramıştır!" dediler.
Bunun üzerine, Ka'b b. Esed:
"İçinizden hiçbir adam, anasından doğalı beri, zaman boyunca, bir gece bile gecelemem iştir!" dedi.[96]
Huyey b. Ahtab:
"Ben seni buna, Kureyşîlerve Gatafanlarla birlikte çarpışmada bulunmak üzere davet etmiştim de, Cumartesi gününün yasaklığını bozmuş olmayı ileri sürerek yanaşmamıştın!? Eğer sen benim sözümü dinleseydin, Yahudiler de dinlerler ve bu işi yaparlardı" dedi.
Benî Kurayza Yahudileri:
"Biz Sebt gününün yasaklığını bozam ayız!" diyerek bağırıştılar.
Nebbaş b. Kays:
"Onları ansızın nasıl baskın yapıp öldürürüz? Sen onların her gün işlerinin şiddetlendiğini görmüyor musun? Onlar önceleri ancak çarpışmak için gündüzleri bizi kuşatıyor, geceleri dönüp karargâhlarına gidiyorlardı. O zaman, sen, 'Onlar bizi geceleri de kuşatacak olurlarsa, halimiz nice olur?!' diye bir söz söylemiştin.
İşte, şimdi onlar gece ve gündüz bizden ayrılmıyorlar!
Nasıl ve ne gibi bir baskınla onları öldürebileceğiz?!
Bu, doğrusu, büyük ve çetin bir öldürülme hadisesidir! Bir belâ ve ibtilâdır ki, bize takdir ve hükmedilmiştir!" dedi.
Birbirlerine ileri geri sözler söylemeye başladılar. Elleri yanlarına düştü. Yaptıklarına son derecede pişman oldular.[97]

Sa'ye Oğullarının Benî Kurayza Yahudilerini Öğütlemeleri

Sa'ye'nin oğulları Salebe ve Esîd ile bunların amcalarının oğlu Eseci b. Ubeyd:
"Ey Benî Kurayza cemaati! Vallahi, siz iyi bilirsiniz ki; o, Resûlullahtır. Kendisinin sıfatları da bizce malumdur.
O sıfatları bize hem kendi bilginlerimiz, hem Benî Nadîr bilginleri söylemişlerdir.
O bilginlerin ilki de, şu Huyey b. Ahtab ile bizim katımızda halkın en doğru sözlüsü olan İbn Heyyeban'dır.
O, öleceği sırada, bu peygamberin sıfatlarını bize haber vermişti" dedi.[98]
Benî Kurayza Yahudileri:
"Bu, o gelecek peygamber değildir!" dediler.
Sa'ye oğulları:
"Evet! Vallahi, bu, o gelecek olan peygamberin sıfatlarındadır![99] Allah'tan korkunuz! Ona iman ediniz!" dediler.[100]
Benî Kurayza Yahudileri:
"Biz Tevrat'tan ayrılmayız!" dediler. [101]
.

Sa'lebe ve Esid'in Müslüman Olmaları

Asım b. Ömer b. Katâde der ki:
"Bana Benî Kurayza halkının yaşlılarından bir adam:
'Sen Benî Kurayzaların kardeşi Benî Hedl'den Salebe b. Sa'ye, Esîd b. Sa'ye ve Esed b. Ubeyd'in nasıl Müslüman olduğunu biliyor musun?' diye sordu.
Ben:
'Hayır! Vallahi bilmiyorum!' dedim.
Benî Kurayzanın yaşlılarından olan zât dedi ki:
'Şamlı bir Yahudi vardı. Ona İbn Heyyeban denirdi.
İslâmiyetten iki yıl önce, bu zât bizim yanımıza geldi. Aramıza girdi, hepimizin üstünü oldu.
Hayır! Vallahi, beş vakit namaz kılmayanlar arasında, hiçbir zaman, ondan daha faziletli ve daha üstün bir adam görmedik!
O, yanımızda oturdu, kaldı.
Yağmursuzluktan kıtlığa uğradığımız zaman, ona:
'Ey İbn Heyyeban! Bizim için yağmur duasına çık!' derdik.
O da:
'Hayır! Vallahi, zekât ve sadakanızı getirip önüme koymadıkça, olmaz!' derdi.
Kendisine:
'Zekât ve sadaka ne kadardır?' diye sorardık.
O da:
'Hurmadan bir sa', yahut arpadan iki müd!' derdi.
Bunu kendisine götürürdük.
O da, kayalığımızın üstüne çıkar, Allah'tan bizim için yağmur dilerdi.
Vallahi, bulunduğumuz yerden daha ayrılmadan, yağmura tutulur ve sulanırdık.
Bunu iki veya üç kere değil, defalarca yapmıştı.
Sonra, aramızda, o ölüm döşeğine düştü.
Öleceğini anlayınca:
'Ey Yahudi cemaati! Yemesi içmesi bol bir yerden, beni bu yoksulluk ve açlık yurduna getirenin ne olduğunu sanırsınız?' diye sordu.
'Sen daha iyi bilirsin!' dedik.
'Ben bu memlekete, ancak, gelme zamanı çok yaklaşmış bulunan ve buraya hicret edecek olan O Peygamberi gözlemek üzere geldim!
Onun yakında peygamber olarak gönderilmesini ve benim de ona tâbi olmamı umuyorum, Onun gelme zamanı size çok yakındır.
Ey Yahudi cemaati! Ona tâbi olmakta sizi kimse geçmesin!
Çünkü, o, kendisine aykın hareket edenlerin kanlarını dökmek, çocuklarını ve kadınlarını esir etmek yetkisiyle gönderilecektir!
Siz bu hususta ondan korunamazsınız!' dedi.
Resûlullah Aleyhisselam peygamber olarak gönderildiği ve Benî Kurayza Yahudilerini kuşattığı zaman, yetişmiş, delikanlılık çağında bulunan bu gençler'Ey Kurayza oğulları! Evet! Vallahi, bu, gelecek olan O Peygamberin sıfatındadır!' dediler, geceleyin kaleden inip Müslüman oldular, kanlarını, mallarını, çoluk çocuklarını kurtardılar.'"[102]
Bunlar, ne Kurayza, ne de Nadîr oğulları soyundandı.

Fakat, yukarı kuşaklarda, onların amcaoğulları soyundan gelmiş oluyorlardı.[103] Bunlar da, Abdullah b. Selam gibi, Peygamberimiz Aleyhisselamın peygamberliğine inanan ve Yahudileri İslâmiyete teşvik eden Yahudi bilginlerinden idiler. [104]

Amr b. Su'dâ'nın Benî Kurayzaları Kınadıktan ve Öğütledikten Sonra Kaleden Ayrılışı

Amr b. Su'dâ, Benî Kurayza Yahudilerine:
"Ey Yahudi cemaati! Muhammed'in size vermiş olduğu söze karşı, siz de, onun düşmanlarından hiçbir kimseye yardım etmemek, kendisini ansızın gelip bastıracak ve kuşatacak olanlara karşı ona yardımda bulunmak üzere söz vermiştiniz!
Siz aranızdaki bu muahedeyi bozdunuz!
Ben sizin bu hainliğinize girmedim ve katılmadım.
Eğer onun dinine girmekten kaçınıyorsanız, Yahudilikte kalınız, ona cizye, haraç veriniz. Fakat, o bunu kabul eder mi, yoksa etmez mi, orasını pek bilemem!" dedi.
Benî Kurayza Yahudileri:
"Biz Araplara haraç verme zilletini yüklenmeyiz, kabul etmeyiz. Ölmek, bize bundan daha hayırlıdır!" dediler.
Amr b. Su'dâ:
"Ben sizden, sizin tutum ve davranışınızdan uzağım!" dedi ve o gece Saye oğulları ile birlikte kaleden indi.[105]
Kaleden indiği zaman, Muhammed b. Mesleme'nin kumandası altındaki devriye koluna rastladı. Muhammed b. Mesleme, onun karaltısını görünce:
"Kim o?" diye sordu.
Amr b. Su'dâ:
"Ben Amrb. Su'dâyım!" dedi.
Muhammed b. Mesleme:
"Ey Allah'ım! Beni kerîm olan kişilerin hatalarını gidermekten mahrum bırakma!" diyerek onun yolunu açtı, kendisini istediği yere gitmekte serbest bıraktı.
Amr b. Su'dâ da, o gece Medine'ye doğru yönelip gitti. Resûlullah Aleyhisselamın Mescidinin kapısına kadar geldi.[106]
Geceyi Mescidde geçirdi.[107] Sabaha çıkınca kendisinin yeryüzünden nereye yönelip gittiği, bugüne kadar bilinemedi.
Amr b. Su'dâ'nın hali Peygamberimiz Aleyhisselama anlatılınca, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ahde vefakârlığından dolayı Allah'ın kurtardığı bir adamdır o!" buyurdu.[108]

Benî Kurayza Yahudilerinin Konuşmak ve İşlerini Danışmak Üzere Ebu Lübâbe'yi İstemeleri

Kuşatma, son derecede şiddetlendirilmişti.[109]
Benî Kurayza Yahudileri:
"İşimizi konuşmak ve danışmak üzere, Amrb. Avf'ın kardeşi Ebu Lübâbe b. Abdulmünzir'i bize gönder!" diyerek Peygamberimiz Aleyhisselama haber saldılar.[110]
Ebu Lübâbe'nin malları, ailesi ve çocukları, Benî Kurayzaların yurdunda bulunuyordu.[111]
Ebu Uübâbe der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam beni çağırdı.
'Müttefiklerinin yanına git! Onlar, Evsîler arasında seni istediler' buyurdu.
Kuşatma şiddetlendirildi ği sırada, onların yanlarına vardım. [112]
Benî Kurayzanın erkekleri, beni görünce, kalkıp karşıladılar. Kadınlar ve çocuklar, ağlayarak benden yardım umdular.
'Ebu Lübâbe! Biz, bütün halka karşı senin müttefikin bulunuyoruz!' dediler.
Ka'b b. Esed:
'Ebu Beşîr! Hadâikve Buas günlerinde senden ve kavminden dolayı bize neler yapıldığını biliyorsun.
Siz her çarpışmada orada idiniz.
Kuşatma bize şiddetlendirildikçe şiddetlendirildi, mahvolduk!
Biz kendisinin hüküm ve emrine uyarak teslim olmadıkça, Muhammed kalemizden ayrılmamıza yanaşmayacaktır!
Ne olur, üzerimizden ayrılsa da, Şam'a veya Hayber'e çıkıp gitsek, yahut kendisinin toprağında bulunmasak ve kendisine karşı hiçbir zaman toplantı ve yığınak yapmasak olmaz mı?' dedi.
Huyey b. Ahtab'a işaret ederek:
'Bu sizin yanınızda bulundukça, helâket ve felâket sizi bırakmayacaktır!' dedim.
Ka'b b. Esed:
'Vallahi, o bana getireceğini getirdi, sonra da onu benden geri çevirmedi' dedi.
Huyey b. Ahtab:
'Ben ne yaptım? Nihayet, seni bu işe karışmaya isteki en d irdi m.
Seni kendim yanılttığım ve üzüntüye soktuğum için de, senin başına gelecek felâket benim başıma da gelecektir!' dedi."
Benî Kurayza Yahudileri:
"Ey Ebu Lübâbe! Senin görüşün nedir? Sen ne yapmamızı emredersin?
Bizde çarpışmaya takat ve güç yok!
Ey Ebu Lübâbe! Muhammed'in emrine, hükmüne boyun eğerek teslim olmamızı sen uygun görür müsün?" dediler.
Ebu Lübâbe:
"Evet!" dedi ve eliyle de boğazına işaret etti ve "Bu, boğazlanmaktır!" dedi.[113]
"Muhammed Aleyhisselamın hükmüne göre teslim olursanız, sizi boğazlar!" demek istedi.[114]
Ebu Lübâbe der ki:

"Vallahi, onların yurdundan daha ayaklanm ayrılmamıştı ki, bu hareketimle Allah'a ve Allah'ın Resûlüne karşı hainlik etmiş olduğumu anladım! [115] Çok nadim ve pişman oldum. 'İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn!' dedim.
Ka'b b. Esed, bana:
'Ey Ebu Lübâbe! Sana ne oldu?' dedi.
'Allah'a ve Allah'ın Resûlüne hainlik ettim!' dedim.
Gözlerimden akan yaşlar sakalımı ıslattı.
Kaleden aşağı indim.
Halk benim dönüşümü bekliyorlardı.
Ben kalenin arkasından başka bir yol tutup, Mescide kadar gittim. Mesciddeki direğe kendimi bağlattım![116]
'Allah kalbimi biliyor!' dedim.
'Allah bana nasuh birtevbe ihsan edinceye kadar, vallahi ben Resûlullah Aleyhisselamın yüzüne de bakamam![117]
Allah işlediğim günahtan tevbemi kabul etmedikçe, bu yerimden ayrılmayacağım!
Artık ben bir daha ne Benî Kurayzalara yaklaşırım, ne de içinde Allah'a ve Allah'ın Resûlüne hainlik ettiğim bir memleketi görmek isterim!' dedim."
Yüce Allah, bu hususta indirdiği âyette şöyle buyurdu:
"Ey iman edenler! Allah'a ve Allah'ın Resûlüne hainlik etmeyiniz! Siz kendi emanetlerinize bile bile hainlik eder misiniz?!"[118]
Ebu Lübâbe'nin kendisini bağlattığı direk, Peygamberimiz Aleyhisselamın zevcesi Hz. Ümmü Seleme'nin kapısının önünde idi.
Hava çok sıcaktı.
Ebu Lübâbe, geceli gündüzlü bir hafta, üzüntüsünden hiçbir şey yemedi ve içmedi. Nihayet, kendisinin kulakları işitmez oldu.[119]
Benî Kurayza Yahudilerinin kalesinden karargâha dönmesi gecikince, Ebu Lübâbe'nin işini Peygamberimiz Aleyhisselama anlattılar.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Eğer o doğruca benim yanıma gelmiş olsaydı, kendisinin yarlıganmasını Allahtan dilerdim.
Madem ki o yapacağını yapmış, kendisini bağlatmış bulunmaktadır.
Artık, Allah tevbesini kabul edinceye kadar, ben onu bulunduğu yerden salıveremem!" buyurdu.
Ebu Lübâbe, altı gece, Mescidin hurma gövdesinden dikilmiş direğinde bağlı kaldı.
Her namaz vaktinde, zevcesi gelerek namaz için onun bağını çözer, namaz kıldıktan sonra da onu tekrar direğe bağlardı.
Peygamberimiz Aleyhisselamın Hz. Ümmü Seleme'nin evinde bulunduğu sırada, Ebu Lübâbe'nin tevbesinin kabul olunduğu hakkında âyet indi.
İnen âyette şöyle buyuruldu:
"Onlardan diğer bir kısmı da, günahlarını itiraf ettiler.
Onlar iyi bir ameli başka bir kötü ile karıştırmışlardır.
Ola ki, Allah onların tevbelerini kabul eder.
Çünkü, Allah çokyarlıgayıcıdır, çok esirgeyicidir."[120]
Hz. Ümmü Seleme derki:
"Seher vakti, Resûlullah Aleyhisselamın güldüğünü işittim.

'Yâ Rasûlallah! Ne için gülüyorsun? Allah senin dişlerini güldürsün![1] dedim.
'Ebu Lübâbe'nin tevbesi kabul olundu!' buyurdu.
'Yâ Rasûlallah! Müjdeleyeyim mi?' diye sordum.
'Olur! Müjdelemek istiyorsan, müjdele!' buyurdu."
Bunun üzerine, Hz. Ümmü Seleme, odasının kapısına dikilerek:
"Ey Ebu Lübâbe! Seni müjdelerim: Allah senin tevbeni kabul buyurdu!" dedi.
Halk, Ebu Lübâbe'yi bağlı bulunduğu direkten çözüp salıvermek için, ona doğru koşuştular.
Ebu Lübâbe:
"Hayır! Vallahi, beni Resûlullah Aleyhisselam salıvemnedikçe, bağlandığım direkten ayrılmam!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, sabah namazına giderken, yanına uğrayıp onu salıverdi. [121]
Ebu Lübâbe direğe kıldan iple bağlandığı için, ip onun iki kolunu kertmiş, kesmişti. Uzun müddet bunun tedavisiyle uğraşıldığı halde, ipin kertikleri geçmemiş, kollarında onun izi kalmıştı.[122]

Ebu Lübâbe'nin Malının Üçte Birini Keffaret Olarak Tasadduk Edişi

Ebu Lübâbe, Peygatn berim iz Aleyhisselamın yanına gelip:

"Ben o günahı içinde işlemek musibetine uğradığım kavmimin yurduna göçeceğim.[123] Halbuki 'İçinde Allah'a ve Allah'ın Resûlüne hainlik ettiğim bir memleketi hiçbirzaman görmek istemem!' diye de, Allah'a söz vermiş bulunuyorum.[124] Kefaret olarak malımdan ne kadar çıkarılmak gerekiyorsa çıkarılsın!" dedi.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Üçte birini çıkarmak senin keffaretine yeter!" buyurdu.

Bunun üzerine, Ebu Lübâbe, malının üçte birini çıkarıp tasadduk etti ve kavminin yurduna göçtü, gitti.

Dünyadan ayrılıncaya kadar, kendisinden, hayırdan başka birşey görülmedi.[125]

Hz. Ali'nin Benî Kurayza Yahudilerinin Kalelerini Fetih İçin Yemin Edişi

Hz. Ali, bir gün:
"Ey imanlılar ordusu!" diyerek Müslümanlara seslendikten sonra, Zübeyr b. Avvam'la birlikte ileri atıldı:
"Vallahi, ya ağzıma bir tane tadacak şey koyup tatmayacağım, ya da onların kalelerini fethedeceğim!" diye yemin etti.[126]
Bunun üzerine, Benî Kurayza Yahudileri, teslim olmaktan başka çare kalmadığını anladılar.[127]
Kendileri hakkında hüküm vermek ve onun vereceği hükme göre teslim olmak üzere, bir hakem tayinini istediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ashabımdan, istediğiniz kimseyi hakem seçiniz!" buyurdu.
Benî Kurayza Yahudileri, Sa'd b. Muaz'ı hakem seçtiler[128] ve:
"Yâ Muhammedi Biz, Sa'd b. Muaz'ın hükmüne göre ineceğiz ve teslim olacağız!" dediler. [129]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Peki! Onun hükmüne göre ininiz, teslim olunuz" buyurdu.[130]
Kendisine ait bir yetkiyi, Sa'd b. Muaz'a bıraktı.[131]

Benî Kurayza Yahudilerinin, Bağışlanmaları çin Evsîlerin Yardımını Dilemeleri

Benî Kurayza Yahudileri, Evsîlere:
"Hazrecîlerin müttefik kardeşleri olan Kaynuka oğullarını tutup kurtardıkları gibi, siz de, müttefik kardeşleriniz olan bizleri tutmaz, kurtarmaz mısınız?" diyerek haber saldılar.
[132]
Peygamberimiz Aleyhisselamın bir tarafa çekilip oturduğu sırada, Evsîler Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldiler ve Benî Kurayza Yahudileri hakkında:
"Yâ Rasûlallah! Bunlar, Hazrecîlerin değil, bizim müttefiklerimizdir.
Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün müttefiki olan Benî Kaynuka Yahudileri hakkında bir akşam yaptığın muameleyi biliyorsun:
Onların 400 zırhlı, 300 de silahsız savaş erlerini, Abdullah b. Übeyy'e bağışlamıştın[133]
Bu müttefiklerimiz, muahedelerini bozmak suretiyle yapmış oldukları şeylere pişman olmuşlardır.
Onları bize bağışlayıver!" dediler.[134]
Peygamberimiz Aleyhisselam susuyor, konuşmuyordu.
Evsîler bu husustaki isteklerini ısrar derecesine vardırdılar ve hepsi birden konuşmaya başladılar.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Evs topluluğu! İçinizden birisinin onlar hakkında hakem olup hüküm vermesine razı mısınız?" diye sordu.
Evsîler:
"Evet! Razıyız!" dediler.[135]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bu iş, Benî Kurayzaların istekleri üzerine, Sa'd b. Muaz'a havale edilmiş bulunmaktadır" buyurdu.[136]

Sa'd b. Muaz'ın Benî Kurayza Yahudileri Hakkında Hüküm Vermek Üzere Getirilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Müslüman kadınlarından Rüfeyde (Küaybe) Hatun için Mescidde bir çadır kurdurmuştiu.
Bu faziletli hatun, Yüce Allah'ın rızasını kazanmak için, orada, kimsesiz, yaralı Müslümanların bakım ve tedavileri ile uğraşmakta idi.
Sa'd b. Muaz da Hendekte yaralandığı zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam, Sa'd b. Muaz'ın kavmine:
"Onu Rüfeyde'nin çadırında bulundurunuz ki, yakından, sık sık ziyaret edebileyim" buyurmuştu.
Sa'd b. Muaz Benî Kurayza Yahudileri hakkında hüküm vermek üzere seçilince, kavmi onun yanına vardılar.
Merkebin üzerine deriden yatak serdikten sonra, onu merkebe bindirdiler. [137] Kendileri de, onun çevresinde yürüyerek, Peygamberimiz Aleyhisselamın karargâhına doğru yollandılar. [138]
Evsîler, yolda Sa'd b. Muaz'a:
"Ey Ebu Amr! Müttefiklerin hakkında iyi davran!
Zaten, Resûlullah Aleyhisselam da seni bu işe onlar hakkında iyi davranasın diye memur etmiştir! [139]
Abdullah b. Übeyy'in müttefiklerine nasıl iyilik ettiğini gördün!" diyorlardı.
Dahhâkb. Halife:
"Ey Ebu Amr! Onlar senin müttefiklerindir. Onlar seni her yerde korumuşlardır. Onlar seni hakemlikte başkalarına tercih etmekle sana sığınmışlar, senin affını ummuşlardır. Onlarda senin için hazırlanmış [rüşvet] develer vardır! [140]
Sen onları arzulamalısın, onların sağ kalmalarını ummalısın!
Onlarda senin için hazırlanmış [rüşvet] develer var!" diyor ve sözlerini tekrarlamaktan ve: "Sen bana bu hususta bir cevap vermeyecek misin?" diyerek sıkıştırmaktan geri durmuyordu.[141]
Seleme b. Selâme b. Vakş da:
"Ey Ebu Amr! Müttefiklerine ve dostlarına karşı iyi davran!
Şüphe yok ki, Resûlullah Aleyhisselam, temelli kalacak olan hayn ve iyiliği sever.
Onlar sana Buas ve Hadâik günlerinde ve daha birçok yerlerde yardım etmişlerdir.
Kötülük yönünden, İbn Übeyy gibi olma!" diyordu.[142]
Sa'd b. Muaz, kavminin baskılarını arttırdığı zaman, kendi kendine:
"Vallahi, Sa'd'ın Allah yolunda hiçbir kınayıcının kınamasına aldırış etmeyeceği an gelmiştir!" dedi.[143]
Dahhâkb. Halife:
"Vâh o kavmin başına geleceklere!" dedi ve Evsîlerin yanına dönüp, onlara Benî Kurayza Yahudilerinin ölüm haberlerini verdi.
Muattib b. Kuşeyr:
"Fena bir felâket haberi verdi!" dedi.
Hâtıb b. Ümeyyetü'z-Zaferî de:
"Kavmim, temelli gitti!" dedi.[144]
Sa'd b. Muaz Peygamberimiz Aleyhisselam ile ashabının yanına gelirken:

"Kalkınız, büyüğünüzü karşılayınız![145] İndiriniz onu!" buyurdu.[146]
Sa'd b. Muaz gelince, Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Şunlar (Benî Kurayza Yahudileri) senin hükmüne göre teslim olmayı kabul ettiler. [147] Haydi, onlar hakkındaki hükmünü açıkla!" buyurdu.
Sa'd b. Muaz:
"Ben iyi biliyorum ki; Allah sana onlar hakkında bir emir vermiştir. Sen Allah'ın emrettiğini işle!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet! Öyledir!
Fakat, sen de onlar hakkındaki hükmünü bana açıkla!" buyurdu.[148]
Sa'd b. Muaz:
"Hüküm vermeye Allah ve Allah'ın Resûlü daha layıktır! [149]
Yâ Rasûlallah! Onlar hakkında, Allah'ın hükmüne uygun hüküm verememekten korkuyorum!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sen onlar hakkında hükmünü ver!" buyurdu.[150]
Bunun üzerine, Sa'd b. Muaz, Evsîlere:
"Onlar (Benî Kurayza Yahudileri) hakkında bir hüküm verdiğimde onu kabul edeceğinize dair, bu yolda Allah'ın ahd ve mîsakıyla bana söz veriyor musunuz?[151]
Benî Kurayza Yahudileri hakkında vereceğim hükme razı mısınız?" diye sordu.
Evsîler:
"Evet! Razıyız. Zaten, sen burada yok iken, senin hükmüne razı olduk.
Senden başkasının Benî Kaynukadan olan müttefiklerine yaptığı gibi iyilik yapacağın umularak aramızdan sen seçildin!
Sen yapacağın ikramı bize yapacaksın!
Biz sana bugün muhtaç olduğumuz kadar muhtaç olmadık!" dediler.
Sa'd b. Muaz:
"Siz, zahmet ve meşakkat vermekte acele etmeyiniz!" dedi.
Evsîler, Sa'd b. Muaz'a:
"Sen bu sözünle ne demek istiyorsun?" diye sordular.
Sa'd b. Muaz:
"Onlar (Benî Kurayza Yahudileri) hakkında bir hüküm verdiğimde, o hükmü kabul edeceğiniz hakkında bana Allah'ın ahd ve mîsakıyla söz veriyor musunuz?" diye tekrar sordu.
Evsîler:
"Evet! Söz veriyoruz!" dediler.
O sırada, Peygamberimiz Aleyhisselam, oraya yakın bir yerde, bazı sahabileriyle birlikte oturuyordu.
Sa'd b. Muaz, Peygamberimiz Aleyhisselama olan derin saygısından dolayı, yüzünü başka tarafa çevirerek:
"Şurada bulunan zât da, bu yolda vereceğim hükmü kabul buyuracağına dair, bana Allah'ın ahd ve mîsakıyla, sizin gibi, söz veriyor mu?" diye gaib sîgasıyla sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam da, yanındakilerle birlikte:
"Evet!" buyurdu.[152]

Sa'd b. Muaz vereceği hükme razı olacakları hakkında her iki taraftan da böylece kesin söz aldıktan sonra, Benî Kurayza Yahudilerinin kalelerinden inip teslim olmalarını ve silahlarını bırakmalarını emretti.
Benî Kurayza Yahudileri emri yerine getirdiler.[153]

Benî Kurayza Yahudileri Hakkında Sa'd b. Muaz Tarafından Verilen Hüküm

Sa'd b. Muaz:
"Ben, onlar (Benî Kurayza Yahudileri) hakkında:
(Ustura tutunan, ergenlik çağına enen) erkekler öldürülsün!
Mallan (Müslümanlar arasında) bölüştürülsün!
Çocuklar ile kadınlar esir edilsinler, diye hükmettim!" dedi.[154]
Sa'd b. Muaz Benî Kurayla Yahudileri hakkında bu hükmü verince, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sen Yüce Allah'ın yedi kat gökler üstündeki (Levh-i Mahfuzdaki) hükmüne uygun hüküm verdin!
Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; onlar hakkında bana açıkladığın hükmü, Allah bana emretmişti.[155]
Sen onlar hakkında Yüce Allah'ın ve Resûlünün hükmüne göre hüküm verdin!" buyurdu. [156]
Sa'd b. Muaz'ın Benî Kurayza Yahudileri hakkında verdiği hüküm, Musa Aleyhisselamın şeriatında yer alan hükme uygun bulunuyordu.
Yahudilerin kutsal kitabı olan Tevratta böyle azgınlık eden bir kavim hakkında uygulanacak ceza şöyle açıklanmaktadır:
"Bir şehre cenk içün yaklaştığında, anı, sulha davet edesün ve eğer sana sulh cevabını verüb sana kapularını açar ise, içinde bulunan kavmin kâffesi sana haracgüzar olup hizmet etsünler.
Lâkin, eğer, senün ile musaleha etmeyüp cenk eder ise, anı, muhasara edesün. Ve Allah'ın Rab, anı, senün elüne teslim ettikte, erkeklerinin cümlesini kılıçtan geçüresün!
Amma nisvan ile çocukları ve hayvanları ve bütün ganimetü, yani ol şehirde bulunanun kâffesünü yağma edüp Allah'ın Rabbın sana verdüğü düşmanların ganimetünü yiyesün.
Bu taifelerin şehirlerinden olmayıp senden pek uzak olan şehirlerin cümlesüne böyle yapasın!
Amma Allah'ın Rabbın sana mîras olmak üzere verdüğü bu kavmların şehirlerinden hiçbir can sağ bira km ayasın!" [157]
Tevrat'tan, Tevrat'ın hükmünden hiçbir zam an ayrılmayacaklarını söyleyen Benî Kurayza Yahudileri, Sa'd b. Muaz'ın haklarında vermiş olduğu hükme itiraz edemediler.
Bu ceza ve akıbetin onlar için mukadder bulunduğunu söylemelerinde de, onu ha ketti ki erin i zımnen itiraf vardı.[158]

Benî Kurayza Yahudileri ve Malları Hakkında Yapılan İşlemler

1. Kalelerinden indirilen Benî Kurayza Yahudilerinin erkekleri, elleri boyunlarına bağlanarak, götürülecekleri yere götürüldüler.
2. Kadınlarla çocuklar, aynı bir yerde toplandılar.
3. Kalelerde 1500 kılıç, 300 zırh gömlek, 2000 mızrak, 1500 kalkan bulundu.
4. Ayrıca, pek çok ev eşyası, kap kaçak,
5. Erzak,
6. Mal, koyun, sığır ve saka develeri de bulunup biraraya toplandı.
Küplerde, kaplarda bulunan bütün içkiler döküldü ve kapları kırıldı.[159] Alınan ganimet malları Remle binti Hâris'in evine taşındı.
Deve ve davarlar da, orada yayılmaya bırakıldı.[160]

Tutuklanan Erkeklerin Sayısı

Benî Kurayra Yahudilerinden elleri boyunlarına bağlananların sayısı 600 veya 700'dü. [161] Cabir b. Abdullah'ın bildirdiğine göre, 400 kişi idiler.[162]

Benî Kurayza Erkekleriyle Kadın ve Çocuklarının Kaldıkları Yerler ve Kendilerine Yiyecek Dağıtılışı

Benî Kurayza Yahudilerinin erkekleri Üsâme b. Zeyd'in konağına, kadınları ve çocukları da Remle binti Hâris'in konağına gütürüldüler.[163]

Peygamberimiz Aleyhisselamin emriyle-yemeleri için de-kendilerine yüklerle hurma dağıtıldı.[164]

Peygamberimiz Aleyhisselam, öldürülecek olanlara bile iyi ve güzel muamele edilmesini; kendilerine öğle vaktinde süt içirilmesini, su içirilmesini, onların üzerinde güneşin sıcaklığıyla kılıcın sıcaklığının birleştiriliri ermesini emir buyurdu.

Öğle vaktinde onlara süt içirtti, su içirtti ve yemek yedirtti.[165]

Huyey b. Ahtab'ın Boynu Vurulmak Üzere Getirilişi

Huyey b. Ahtab, elleri boynuna bağlı olarak, boynu vurulmaya getirildi.
Kendisinin üzerinde, kırmızı erişli, süslü bir elbise vardı.
Fakat, soykası hiç kimsenin işine yaramasın diye, onu her yanından didik didik etmişti. [166]
Huyey b. Ahtab, orada bulunan Peygamberimiz Aleyhisselama baktı. [167]
Huyey b. Ahtab'ın oğlu da birlikte getirilmişti.
Huyey b. Ahtab, evvelce Peygamberimiz Aleyhisselamla yapmış olduğu muahedede Peygamberimiz Aleyhisselamın düşmanlarından hiçbirine yardım etmemeyi taahhüt etmiş ve bu sözüne Allah'ı da şahit tutmuş bulunuyordu.
Bunun için, Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Senin kefil ve şahit tuttuğun Allah, ahdini yerine getirdin[168]
Ey Allah düşmanı! Nasıl, Allah bana seni yenmek, ele geçirmek imkân ve fi rsatını vermez mi imiş?!" buyurdu.
Huyey b. Ahtab:
"Evet, verdü[169] Vallahi, sana karşı duyduğum düşmanlıkta kendimi asla kınamıyor, kusurlu bulmuyorum! [170]
Ben kendisinde kuvvet ve kudret bulunduğunu sandığım, umduğum her yere başvurdum.
Her yeri dolaşıp, her hareket edebilecek olanı hareket ettirdim ve ayaklandırdım! [171]
Fakat Allah kabul etmedi. Beni yenmek ve ele geçirmek imkân ve fırsatını ancak sana verdi! [172]
Allah'ın düşürdüğü, muhakkak düşer!" dedikten sonra, oradaki halka yönelerek.
"Ey insanlar! Allah'ın emrinde mahzur ve zarar yoktur!
Bu, bir yazgıdır, kaderdir. Büyük ve çetin bir öldürülme hadisesidir ki, Allah onu İsrail oğullarına yazmıştır!" dedi.
Oturunca, kendisinin boynu vuruldu. [173]
Huyey b. Ahtab'dan sonra, oğlunun da boynu vuruldu. [174]

Zebir b. Bata ile Aile Efradının Bağışlanışı

Ensardan Sabit b. Kays'a, Cahiliye devrinde, Buas günü, Zebir b. Bata'nın iyiliği dokunmuştu.
O zaman, Sabit b. Kays, yakalanıp alnının saçı kesildikten sonra serbest bırakılmıştı.
Zebir b. Bata, elleri boynuna bağlanan Benî Kurayza Yahudileri arasında bulunuyordu. Kendisi çok yaşlı idi.[175] Hem de kördü.[176]
Sabit b. Kays, yanına vararak, ona:
"Ey Ebu Abdurrahman! Beni tanıdın mı?" diye sordu.
Zebir b. Bata:
"Benim gibi bir adam senin gibi bir adamı tanımaz olur mu?[177] Sen Sabit'sin!" dedi. [178]
Sabit b. Kays:
"Ben senin vaktiyle bana uzatmış olduğun yardım eline şimdi mukabele etmek istiyorum" dedi.
Zebir b. Bata:
"Hiç şüphesiz, iyiler iyilere iyilikle mukabele ederler.[179] Ben bugün sendeki o iyiliğe son derecede muhtaç bulunuyorum" dedi.[180]
Bunun üzerine, Sabit b. Kays Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldi ve:
"Yâ Rasûlallah! Zebir b. Bata'nın bana iyiliği dokunmuştur. [181] Buas günü esir olunca, alnımın saçını kesip beni salıvermişti.
O, bana, 'Senin üzerindeki bu iyiliği hatırla!' diyerek bunu bana hatırlattı.[182]
Ben onun minneti altında bulunduğum iyiliğine bugün mukabele etmek istiyorum.
Onun kanını bana bağışlayıver?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"O, sana bağışlanmıştır!" buyurdu.
Sabit b. Kays, Zebir b. Bata'nın yanına geldi ve:
"Resûlullah Aleyhisselam, 'O, sana bağışlanmıştır![1] buyurarak senin kanını bana bağışladı!" dedi.
Zebir b. Bata:
"Çokyaşlanmış bir ihtiyar, ailesiz, evlatsız, Yesrib (Medine)'de yaşayıp da ne yapacak?!" dedi.
Sabit b. Kays, dönüp Peygamberimiz Aleyhisselama geldi ve:
"Babam, anam sana fieda olsun yâ Rasûlallah! Bana onun karısını ve oğlunu da bağışlayıver?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onlar da sana bağışlanmıştır" buyurdu.
Sabit b. Kays, Zebir b. Bata'nın yanına geldi ve:
"Resûlullah Aleyhisselam 'Onlar da sana bağışlanmıştır!' buyurarak aileni, oğlunu da sana bağışladı" dedi.
Zebir b. Bata:
"Malsız mülksüz bir ev halkı H icaz'da bu hali ile kalabilir, yaşayabilir mi?" dedi.
Sabit b. Kays, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına tekrar geldi ve:
"Yâ Rasûlallah! Onun malını da, benim için, bağışlayıver?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:

"O da senin için bağışlanmıştır!" buyurdu.
Sabit b. Kays, Zebir b. Bata'nın yanına vardı ve:
"Resûlullah Aleyhisselam 'O da senin için bağışlanmıştır' buyurarak, malını da sana bağışladı!" dedi.[183]
Zebir b. Bata:
"Ey Sabit! Çin aynasını andıran parlakyüzüne bakan kızların yüzünde kendilerini gördükleri Ka'b b. Esed'e ne yapıldı?" diye sordu.
Sabit b. Kays:
"O, öldürüldü!" dedi.
Zebir b. Bata:
"Şehirliler ve kırlılar ulusu,[184] her iki kabilenin [Benî Nadîr ile Benî Kurayzanın] ulusu, harpte onları hücuma kaldıran, kıtlıklarda doyuranı [185] H uyey b. Ahtab'a ne yapıldı?" diye sordu.
Sabit b. Kays:
"O da öldürüldü!" dedi.
Zebir b. Bata:
"Hücuma geçişimiz zamanında öncümüz, kaçış zamanımızda ardamız ve koruyucu olan Gazzal b. Semev'el'e ne yapıldı?" diye sordu.
Sabit b. Kays:
"O da öldürüldü!" dedi.[186]
Zebir b. Bata:
"Önüne düşmediği cemaatler dağılan, onsuz bağlanan düğümler çözülen yönetici, evirip çevirici Nebbaş b. Kays'a ne yapıldı?" diye sordu.
Sabit b. Kays:
"O da öldürüldü!" dedi.
Zebir b. Bata:
"Harplerde Yahudilerin sancaktarı Vehb b. Zeyd'e ne yapıldı?" diye sordu.
Sabit b. Kays:
"O da öldürüldü!" dedi.
Zebir b. Bata:
"Tevrat okumaktan geri durmayan Amfi ara ne yapıldı?" diye sordu.
Sabit b. Kays:
"Onlar da öldürüldüler!" dedi.[187]
Zebir b. Bata:
"Çifte Meclislere [Ka'b b. Kurayza ve Amr b. Kurayza oğullarına] ne yapıldı?" diye sordu.
Sabit b. Kays:
"Onlar da gittiler, öldürüldüler!" dedi.[188]
Zebir b. Bata Benî Kurayza kavminin ileri gelenlerini vasıflarıyla anarak "Filana ne yapıldı? diye sormaya, Sabit b. Kays da "Öldürüldü!" diye cevap vermeye devam etti.[189]
Zebir b. Bata:
"Ey Sabit! Bunlardan sonra, yaşamakta hayır yoktur!
Ben onların içinde yaşamış oldukları yurda onlardan sonra kalmak üzere mi döneceğim?! Böyle olmak bana gerekmez![190]
Ey Sabit! Senin üzerinde bulunan iyiliğim hakkı için, beni o kavme hemen kavuşturmanı dilerim!

Vallahi, onlardan sonra, yaşamakta hayır yoktur!
Allah'a yemin ederim ki; sevdiklerime kavuşuncaya kadar, kuyuya kova salınıp su çıkarılmasını beklemeye bile benim sabrım yoktur![191] And vererek senden dilerim: Benî Kurayza esirlerini öldüren şu öldürücüler arasından, yanıma doğru gel!
Sonra da, beni kavmimin boyunlarının vurulduğu yere götür!
Benim keskin kılıcımı bulup eline al! Onunla hızlı bir darbe indirip beni öldür! Ey Sabit! Artık, ben sevdiklerime kavuşuncaya kadar, kuyuya salınan kovanın suyunu boşaltmasını beklemeye bile sabre-demeyeceğim!" dedi.[192]
Hz. Ebu Bekir, Zebir b. Bata'nın:
"Sevdiklerime kavuşuncaya kadar..." sözünü işitince:
"Vallahi, onlar Cehennem ateşine atılmışlardır ve orada temelli kalıcıdıriar.[193]
Yazıklar olsun sana ey Bata'nın oğlu! O, kovanın su boşaltması değildir. Fakat, temelli azabdır!" dedi.
Zebir b. Bata:
"Ey Sabit! Tez yanıma gel, öldür beni!" dedi.
Sabit b. Kays:
"Ben seni öldürmeyeceğim!" dedi.
Zebir b. Bata:
"Beni sen öldürmeyeceksin de, ya kim öldürecek?
Fakat ey Sabit! Karımı ve çocuğumu sen gör, gözet! Onlar ölümden korkuyorlar. Arkadaşından [Peygamber Aleyhisselamdan demek istiyor] onları azadlamasını, mallarının mülklerinin başına çevirmesini dile!" dedi.
Bunun üzerine, Sabit b. Kays Zebir b. Bata'yı Zübeyrb. Avvam'ın yanına götürdü.Zübeyr b. Avvam da, onun boynunu vurdu.
Sabit b. Kays, Zebir b. Bata'nın karısını, malını ve oğlunu Peygamberimiz Aleyhisselamdan istedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam da, onun karısını ve oğlunu esirler arasından çıkardı. Onlara, silahlar hariç olmak üzere, hurmalıklarını, deve, davar ve sığır gibi hayvanlarıyla bütün eşya ve emtialarını geri verdi.
Zebir b. Bata ailesi, Sabit b. Kays hanedanıyla birlikte bulundular.[194]

Benî Kurayza Yahudileri Kadınlarından Nübâte'nin Boynunun Vuruluşu

Hz. Aişe der ki:
"Benî Kurayza kadınlarından ancak bir tek kadın öldürülmüştür.
Resûlullah Aleyhisselam çarşıda onların erkeklerinin boyunlarını vurdururken, vallahi, o kadın [Nübâte] yanımda bulunuyor, benimle konuşuyor, dışından ve içinden gülüp duruyor,[195] 'Benî Kurayza esirleri öldürülüyor![1] diyordu.
Bir çağırıcı:
'Ey Nübâte![196] Filanca kadın nerede?' diyerek seslenince,[197] kadın:
'Vallahi, ben çağrılıyorum!' dedi.[198]
Ona:
'Yazıklar olsun sana! Senin neyin var? Seni ne için çağırıyorlar?' diye sordum.
Kadın:
'Öldürülmek için! Kocam beni öldürdü!' dedi.
Kadın tatlı dilli bir kadındı.
Kendisine:
'Kocan seni nasıl öldürdü?' diye sordum.
Kadın:
'Zebir b. Bata'nın hisarında idim. Kocam bana emretti, ben de Muhammed'in ashabının üzerine değirmen taşını bıraktım. Onlardan birisinin başı parçalandı ve kendisi hemen öldü!
Ben onun için öldürüleceğim!' dedi, kalkıp gitti.
Hallad b. Süveyd'e karşı, kadının boynu vuruldu.[199]
Vallahi, öldürüleceğini bildiği halde onda gördüğüm kaygısızlığa, bol bol gülüşe, hâlâ şaşmakta ve onu unutamam aktayım!" [200]

Benî Kurayza Yahudilerinden Alınan Ganimetlerin Bölüştürülüşü ve Ganimetten, Savaşacak

Müslümanlar İçin Silahlar ve Atlar Satın Alınışı

Benî Kurayza savaşına katılan Müslümanların sayısı 3000 idi. 36 da at vardı. Ganimet mallarının ilk önce beşte biri Allah yolundaki harcamalar için çıkarıldıktan sonra; kalan beşte dördü, 3072 hisseye bölünüp, atlıya ikişer, yayaya birer hisse verilmek suretiyle, Müslümanlara bölüştürüldü.[201] Ganimetten, savaşacak erler için silahlar ve atlarda satın alındı. [202]

Reyhâne Hatunun Peygamberimiz Aleyhisselamın Zevceliğine Nâil Oluşu

Reyhâne Hatun der ki:

"Esir kadın ve çocuklar Müslümanlara bölüştürüldükten sonra, Resûlullah Aleyhisselam yanıma geldi.

Kendisinden utandım.

Beni çağırıp önüne oturttu ve:

'Eğer sen Allah'ı ve Resûlünü tercih edersen, Resûlullah seni kendisine zevce olarak alacaktır!' buyurdu.

Kendisine:

'Ben Allah'ı ve Resûlünü tercih ediyorum!' dedim.

Müslüman olduğum zaman, Resûlullah Aleyhisselam beni azad edip zevceliğe kabul buyurdu ve, öteki kadınlarında olduğu gibi, bana da 12 ukıyye 1 neşş mehir verdi.

Ümmü'l-Münzir'in evinde benimle evlendi.

Öteki zevcelerinde olduğu gibi, bana da, yanıma gelme günü ayrıldı.

Ben de perde arkasına alındım."[203]

Benî Kurayza Yahudilerinin Başlarına Gelenlerin Medine'yi Kuşatan Müşriklere Yardımda

Bulunmalarından İleri Geldiğinin Kur'ân-ı Kerîm'de Açıklanışı ve Mü'minlere Yeni Bir Fethin de

Müjdelenişi

Yüce Allah, Kur'ân-ı Kerîtn'inde şöyle buyurur:
"Allah, kendilerine Kitab verilmiş olanlardan (Benî Kurayza Yahudilerinden) onlara (Medine'yi kuşatan müşriklere) yardımda bulunanları da, yüreklerine korku düşürerek kalelerinden indirdi.
Siz onlardan bir kısmını (çarpışan erkeklerini) öldürüyordunuz, bir kısmını da (kadın ve çocuklarını da) esir ediyordunuz.
Onların yerlerine, yurtlarına, mallarına ve henüz ayak basmadığınız başka bir yere (Hayber'e) de sizi vâris kıldı.
Allah herşeye hakkıyla kâdirdir."[204]

Sa'd b. Muaz'ın Yarası Birdenbire Deşilip Vefat Edişi

Sa'd b. Muaz Benî Kurayza Yahudileri hakkındaki hükmünü verdikten kısa bir müddet sonra, Hendekte aldığı yara deşiliverdi.[205]
Hz. Âişe der ki:
"Mescidde Sa'd b. Muaz'ın bulunduğu çadırın yanıbaşında, Gıfâr oğullarından bazı kişilere ait bir çadır daha vardı.
Onlar kendi hallerinde oturup dururlarken, birde bakmışlar ki, kendilerine doğru bir kan akıp geliyor!
'Sizin tarafınızdan bize doğru akıp gelen bu kan nedir?!' dediler.
Meğer Sa'd'ın yarası deşilmiş, kan akıp duruyormuş![206]
Peygamberimiz Aleyhisselam, bunu haber alınca, hemen onun yanına vardı, başını tutup dizinin üzerine koydu. Üzerine beyaz bir örtü örttürdü, ayakları açıkta kaldı.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
'Ey Allah'ım! Sa'd, Senin Resûlünü tasdik ve Senin yolunda cihad etti, bu yolda vazifesini yaptı.
Ruhlarını kolayca alıp manevî huzuruna kabul buyurduğun kulların arasında, onun da ruhunu kolayca al ve huzuruna kabul buyur!' diyerek dua etti.
Sa'd b. Muaz, Peygamberimiz Aleyhisselamın sözlerini işitince, gözlerini açti ve:
'Selam sana yâ Rasûlallah! Ben senin Resûlullah olduğuna şehadet ediyorum!' deyip gözlerini kapadı!"
Sa'd b. Muaz'ın ev halkı, Peygamberimiz Aleyhisselamın böyle Sa'd b. Muaz'ın başını dizine aldığını ve onun konuştuğunu görünce, korktular.[207]
Sa'd b. Muaz geceleyin ruhunu teslim ettiği zaman, Cebrail Aleyhisselam başına ak atlastan bir sank sarmış olduğu halde Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelerek:
"Yâ Muhammedi Kimdir bu ölü ki, kendisi için gök kapıları açıldı ve Allanın Arş'ı titredi!" dedi. [208]
"Arş-ı Rahman'ın titremesi, Sa'd b. Muaz'ın vefatına sevincinden ve ona kavuşmaktan ileri geliyordu" denilmiştir.[209]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Geceleyin, Sa'd'dan daha ağır bir hasta bulunduğunu bilmiyorum. Acaba Sa'd ne yapıyor, nasıldır?" buyurunca, ashab:
"Yâ Rasûlallah! Herhalde, onun ruhu kabzolunmustur! Kavmi gelip onu evlerine götürmüşler" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam sabah namazını kıldıktan sonra Müslümanlarla birlikte hızla yürüyüp gittiler.[210]
Mahmud b. Lebid der ki:
"Resûlullah Aleyhisselamla birlikte biz de gittik.
Resûlullah Aleyhisselam o kadar hızla yürüyordu ki, nihayet, ayakkabılarımızın tasmaları koptu, ridalarımız boyunlarımızdan düştü.
Ashabdan bazıları:
'Yâ Rasûlallah! Hızla yürümekten yorulduk artık!' diyerek şikâyetlendiler.[211]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
'Hanzale'yi yıkamada olduğu gibi, meleklerin yine bizi geçip Sa'd'ı yikayıvereceklerinden korktum!" buyurdu.[212]

Resûlullah Aleyhisselam eve eriştiği zaman, Sa'd yıkanıyor, annesi de:
'Vay Sa'd'ın annesinin başına gelenlere!' diye başlayan ağıtını yakıyor; ağlıyordu.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Ölü üzerine ağlayan her kadın, olmadık iyilikler sayarak yalan söyler! Fakat, Sa'd b. Muaz'ın annesi bundan müstesnadır ki, o onun hakkında ne söylerse yalan söylemiş olmaz!' buyurdu."
Seleme de:
"Biz kapının önünde idik. Resûlullah Aleyhisselamın arkasından eve girmek istiyorduk.
Resûlullah Aleyhisselam içeri girdi.
Evde, üzerine kilim örtülmüş olan Sa'd'dan başka kimse yoktu.
Resûlullah Aleyhisselamın yaklaştığını görünce, durdum. Kendisi bana 'Dur!' diye işaret edince, geri döndüm.
İçeride birmüddet kaldıktan sonra, çıktı.
'Yâ Rasûlallah! Ben içeride kimse görmedim! Halbuki, senin yavaşladığını gördüm!' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Oturmaya kadir olamadım. Ancak meleklerden birisi kanatlarını benim için toplayıp bükünce otura-bildim!' buyurdu ve Sa'd b. Muaz için de:
'Bu, sana ihsandır ey Ebu Amr!
Bu, sana ihsandır ey Ebu Amr!
Bu, sana ihsandır ey Ebu Amr!' buyurdu.[213]
Sa'd'ın annesine de:
'Artık gözyaşın akmayıp dinse ve üzüntün gitse olmaz mı?
Çünkü, senin oğluna ilk gülen Allah ve ilk titreyen de Arş olmuştur![214] Sa'd b. Muaz Rabbine kavuşmayı dünyadan ayrılıncaya kadar dilemiş, özlemiş durmuştur!' buyurdu."[215]

Sa'd b. Muaz'ın Yıkanışı ve Kefenlenişi, Cenazesinin Taşınışı, Cenaze Namazının Kılınışı

Sa'd b. Muaz yıkanırken, Peygam berim iz Aleyhisselaım onun yanında bulunuyor, Haris b. Evs b. Muaz ile Useyd b. Hudayrve Seleme b. Selâme su döküyordu.
Önce su ile, sonra su ve sidr ile, üçüncüsünde su ve kâfurla yıkandı. Yıkandıktan sonra, kızıl boz, üzeri yollu üç parça beze sarıldı.
Sonra, üzerinde cenaze taşınan şerir getirilerek, Sa'd b. Muaz onun üzerine konulup evden dışarı çıkarıldı.[216]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Sa'd b. Muaz'ın cenazesinde bulunmak üzere yeryüzüne yetmiş bin meleğin inmiş olduğunu haber verdi.[217]
Sa'd b. Muaz'ın cenazesi taşınırken, annesi kendisini tutamadı, yaktığı ağıtını tekrarladı.
Peygamberimiz Aleyhisselam da:
"Her ağıtçı yalan söyler. Sa'dın ağıtçısı müstesna!" buyurdu.[218]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Sa'd b. Muaz'ın cenazesini, evinden dışarı çıkarıncaya kadar, otuz arşın taşıdıktan sonra, cenazenin önünde yürüdü.[219]
Sa'd b. Muaz iri gövdeli bir zât olduğu halde, halk, onu taşırken çok hafif buldular.
Hatta, münafıklardan bazıları da:
"Vücutlu olduğu halde, bundan daha hafif bir cenaze taşımadık![220] Biz bundan daha hafif bir cenaze görmedik!" diyerek, birbirlerine:
"Bunun neden ileri geldiğini biliyor musunuz?" diye sordularve:
"Herhalde, Benî Kurayza Yahudileri hakkında verdiği hükümden dolayı olsa gerek!" dediler.[221]
Bu konuşulanlar Peygamberimiz Aleyhisselama bildirilince, Peygamberimiz Aleyhisselam: "Hayır! Öyle değildir.[222] Onu taşıyan, sizden başkalarıdır!
Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; melekler Sa'd'ın ruhuyla sevindiler ve Arş da onun için titredi!" buyurdu.[223]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Sa'd b. Muaz'ın cenaze namazını kıldırdı. [224]

Sa'd b. Muaz'ın Kabrinin Kazılışı ve Gömülüşü

Ebu Saîd el-Hudrî der ki:
"Bakiyy kabristanında Sa'd b. Muaz'ın kabrini kazanlar arasında ben de bulunuyordum.
Kabri kazdığımız müddetçe, toprağın her damlasından, üzerimize misk püskürülüyordu! **[225]**
Resûlullah Aleyhisselam da, başucumuzda bulunuyordu.
Kazı işinden boşalınca, kabrin yanına su ve kerpiç hazırladık.
Kabri, Akıl b. Ebu Talib'in evinin yanında kazdık.
Bakiyy kabristanının halk ile dolduğunu gördüm ."[226]
Cabir b. Abdullah'ın bildirdiğine göre; kabrin içine Haris b. Evs b. Muaz ile Useyd b. Hudayr, Ebu Naile Silkân b. Selâme ve Seleme b. Selâme indi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ayakta dikilmekte idi.
Sa'd b. Muaz kabre konulunca, Peygamberimiz Aleyhisselamın benzi değişti ve üç kere "Sübhânallah!" dedi.
Müslümanlar da üç kere "Sübhânallah!" dediler.
Bakiyy kabristanı teşbih sesleriyle sarsıldı.
Bundan sonra, Resûlullah Aleyhisselam üç kere tekbir getirdi.
Ashab da üç kere tekbir getirdiler.
Bakiyy kabristanı, getirilen tekbirlerle sarsıldı.
"Yâ Rasûlallah! Yüzünüzün değiştiğini ve üç kere 'Sübhânallah!' dediğinizi gördük. Bunun sebebi nedir?" diye soruldu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Arkadaşınıza kabri darlaşmış, onu öyle bir sıkışla sıkmıştı ki, eğer bundan bir kimse kurtulabilsey-di, elbette Sa'd kurtulurdu!
Nihayet, Allah onu bundan kurtardı" buyurdu.[227]
Bu hadiseyi İbn İshak'la Ahmed b. Hanbel'in de, biraz daha kısa olarak, kitaplarına kaydettikleri görülür.[228]
Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre; Peygamberimiz Aleyhisselam o gün kabrin içine de inip kabrin genişlemesi için Allah'a dua etmişti.[229] Sa'd b. Muaz kabre konulurken, oraya gelen annesinin oğluna bakmasına engel olunmak istenilmişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bırakınız onu!" buyurdu.
Anne hatun, kabre kerpiç örülüp üzerine toprak örtülünceye kadar baktı, durdu da: "Allah katında ondan dolayı ecir dilerim!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, orada ona taziyede bulundu.
Müslümanlar kabrin üzerine toprak ittiler, toprağı düzelttiler ve sonra su serptiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, kabrin üzerinde durup dua ettikten sonra, oradan ayrıldı. **[230]**
Hz. Âişe:
"Resûlullah Aleyhisselam ile iki arkadaşından [Ebu Bekir ile Ömer'den] sonra, vefatı Müslümanlara Sa'd b. Muaz'ınkinden daha ağır gelen bir kimse yoktur![231]
Ebu Bekir ile Ömer'in ona ağladıklarını odamdan işittim!" demiştir.[232]
Yüce Allah ondan razı olsun![233]

Hayber Yahudilerinin Telaşlanmaları ve Peygamberimiz Aleyhisselamla Çarpışmak İçin Hzırlanmaları

Benî Kurayza Yahudilerinin erkekleri öldürüldükleri zaman, Huseyl b. Nüveyretü'l-Eşcâî, iki günde Hayber'e varmıştı.
Benî Nadîr Yahudilerinden Sellâm b. Mişkem ve Kinane b. Rebi¹ b. Ebi'l-Hukayk ile Hayber Yahudileri toplanıp oturmuşlar, Benî Kurayza Yahudileri hakkında bir haber almak istiyorlardı.
Çünkü, Peygamberimiz Aleyhisselamın Benî Kurayza Yahudilerini kalelerinde kuşattığını haber almışlardı, fakat sonucunun ne olduğunu bilmiyorlardı.
Huseyl'i görünce, ona:
"Arkanda bıraktıklarından ne haber getirdin?" diye sordular.
Huseyl:
"Şer getirdim. Benî Kurayzaların çarpışan bütün askerleri, esir edildikten sonra, kılıçla öldürüldüler!" dedi.
Kinane b. Rebi¹:
"Huyey'e ne oldu?" diye sordu.
Huseyl:
"Esir edildikten sonra, boynu vuruldu!" dedi ve esir edilenlerden:
o Ka'b b. Esed'in,
o Gazzal b. Semev'el'in,
o Nebbaş b. Kays'ın ve sairlerinin getirilip Peygamberimiz Aleyhisselamın önünde öldürüldüklerini haber verdi.
Sellâm b. Mişkem:
"Bunların hepsi Huyey b. Ahtab'ın işidir ve onun yüzündendir!
Onun bize ilk uğursuzluğu, görüşümüze aykırı davranışlarıyla başladı, bizi mallarımızdan ve şerefimizden mahrum etti.
Demek kardeşlerimiz öldürüldüler ha!
Çoluk çocukların esir edilmeleri ise, öldürülmekten de ağır ve çetindir!
Artık Yahudilik Hicaz'da hiçbir zaman tutunamaz!
Yahudilerin ne işe yarar azimleri, ne de görüşleri vardır!" dedi.
Hayber kadınları, Benî Kurayzaların haberini alınca, çığlıklar kopardılar, yakalarını yırttılar, saçlarını yoldular, yaslar tuttular.
Müşrik Arap kadınları da, haber sormak ve teselli vermek için onlara geldiler gittiler.
Hayber Yahudileri korktular. Sellâm b. Mişkem'e gidip, ona:
"Ey Ebu Amr! Ey Ebu'l-Hakem! Sen ne düşünüyorsun? Senin bu yoldaki görüşün nedir?" diye sordular.
Sellâm b. Mişkem:
"Siz ne görüşü tamamıyla yerine getirirsiniz, ne de ondan bir harf alırsınız" dedi.
Kinane b. Rebi¹:
"Şimdi, azarlama, kınama zamanı değildir! Başa gelip çatan iş hakkındaki görüşün ne ise, sen onu söyle!" dedi.
Sellâm b. Mişkem:
"Muhammed, Yesrib (Medine) Yahudilerinden boşalınca, sizin üzerinize yürüyüp meydanınıza konacak, Benî Kurayzalara yaptığını size de yapacaktır!" dedi.

Hayber Yahudileri, ona:
"Pekâlâ! Sen bu yolda ne yapmamızı uygun görüyorsun?" diye sordular.
Sellâm b. Mişkem:
"O bizim üzerimize yürümeden, biz Hayber Yahudileriyle birlikte onun üzerine yürüyelim!
Onlar her ne kadar sayıca bizden çok iseler de, biz de Teymâ, Fedek ve Vâdi'l-kurâ Yahudilerini çekip yanımıza alalım, Araplardan hiç kimsenin yardımını istemeyelim.
Çünkü, Arapların size neler yaptıklarını; Hendek savaşında Hayber'in hurma mahsulünü almayı şart koştuktan sonra, bu yoldaki ahidlerini nasıl bozup sizi bıraktıklarını görmüş bulunuyorsunuz!
Onlar, ahidlerinden dönmek için, Evsî ve Hazrecîlerin bir kısım hurma mahsulünü de Muhammed'den istediler.
Bununla beraber, Nuaym b. Mes'ud da, hepsince belli bir kimse olduğu halde, Muhammed hesabına, onların hepsine hile etmiştir.
Biz, Muhammed'in üzerine yürüyüp, yurdunun ortasında, onunla eski yeni bütün hıncımızla çarpışalım!" dedi.
Hayber Yahudileri:
"İşte, yerinde görüş budur!" dediler.
Kinane b. Rebi[1]:
"Benim haber aldığıma göre; Araplar da ona son derecede kızgın ve hınçlı imişler!
Orada (Medine) bizim bu kalelerimiz gibi kaleler yoktur.
Muhammed bizi ve kalelerimizi iyice bilmediği için, hiçbir zaman üzerimize yürüyemez!" dedi.
Sellâm b. Mişkem:
"O, kendisine boyun eğilmedikçe, bilinemeyen bir adamdır!" dedi.[234]

---

[1] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 1 47,150, Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emval, s. 290, 294.**
[2] **Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 168.**
[3] **Zühri̇̂, Megâzî, s. 73, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 360, Buhâıf, Sahih, c. 5, s. 22, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1388, Ebu Dâvud, Sünen,c.3, s. 157, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 232, 233, Vâhidf, Esbâbü'n-nüzûl, s. 279.**
[4] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 231.**
[5] **Vâkıdî, M egâzf, 1367/1948 K ahire b ask ı a, s. 290.**
[6] **İbn İshak.İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 231, 232.**
[7] **Vâkıdî, M egâzf, c. 2, s. 457, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 103.**
[8] **Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 1 03.**
[9] **İbn İshak.İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 232.**
[10] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 458.**
[11] **İbn İshak, İbn, Hişam, Sîre, c. 3, s. 232.**
[12] **Vâkıdî, M egâzf, 1367 /1948 K ahire bask ı sı, s. 295.**
[13] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 230, 231, 257, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 494, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 71 , Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 344, Taberî, Tefsfr, c. 21, s. 1 50, İbn Hazm , Cevâmiu's-Sîre, s. 118.**

[14] İmam Zührî, Megâzî, s. 80.
[15] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 460.
[16] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 239, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 462.
[17] Ahzâb: 21, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 495, İ bn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 71.
[18] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 244.
[19] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 497, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 74, 75.
[20] Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 56, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 49.
[21] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 244.
[22] Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 280, Belâzurî, Fütühu'l-büldân, c. 1, s. 23.
[23] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c.2,s. 75.
[24] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 497.
[25] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 244.
[26] Halebî, İnsânu'l-uyÜn, c. 2, s. 657.
[27] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 74, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 118.
[28] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 51 , Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 347, 348.
[29] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 244.
[30] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 49.
[31] İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 2, s. 68.
[32] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 244, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 497.
[33] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c.2,s. 68.
[34] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 56, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 49.
[35] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 77.
[36] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 244, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 497.
[37] Vâkıdî, Megâzî, 1367/1948 Kahire baskısı, s. 297, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 2, s. 68.
[38] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c.2,s. 77.
[39] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 76, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 50.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/117-121.
[40] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye vıe'n-nihâye, c. 4, s. 117, Heysemî, Meanau'z-zevâid, c. 6, s. 140.
41 .
[41] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 497, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 74.
[42] İbn İshak.İbnHişam, Sîre.c.3, s. 244, 245, Vâkidf, Megâzî, c. 2, s. 497.
[43] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 68, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 1 49.
[44] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 497,498.
[45] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 245.
[46] Vâki cif, Megâzı, c. 2, s. 496, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 74.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/122.
[47] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 74.
[48] Vâkıdî, Megâzî.c.2, s. 500.
[49] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 497.
[50] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 119.
[51] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 245.
[52] H eysem f, M ecm au'z-zevâi d, c. 6, s. 137.
[53] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 498.
[54] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 245, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 498, 499.
[55] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 499.

[56] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 245.
[57] İbn Hazm, Cevâm iu's-Sîre, s. 191.
[58] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 422, Taberî, Târih, c. 3, s. 53, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 137.
[59] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 499.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/122-123.
[60] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 245. 61 .
[61] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 499.
[62] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 499, İbn Hazm , Cevâmiu's-Sîre, s. 192, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 493, 494.
[63] Vâkidt, Megâzî, 1367/1948 Kahire baskısı, s. 297.
[64] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 499.
[65] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 119, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 494.
[66] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 245.
[67] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 119.
[68] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 245.
[69] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 77.
[70] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 245.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/124-125.
[71] Vâkıdî, Megâzî.c.2., s. 499.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/125.
[72] Vâkidi, M egâzf, 1367/1948 Kahire baskıa, s. 298.
[73] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 245.
[74] İmam Muhammed, Siyeru'l-kebfr, c. 2, s. 587, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 500.
[75] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 500.
[76] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 77.
[77] İbn İbn İshak, İbn Hişam.Sîre, c. 3, s. 245.
[78] Vâki di, Megâzî, 1367/1948 Kahire baskıa, s. 298.
[79] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 494.
[80] Vâki df, M egâzf, 1367/1948 Kahire baskı a, s. 298.
[81] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 21 6, 370.
[82] İmam Muhammed, Siyeru'l-kebfr, c. 2, s. 587.
[83] Vâkıdî, Megâzî, 1367/1948 baskıa, s. 298, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 216,370.
[84] Vâkıdî, Megâzî, 1367/1948 Kahire baskıa, s. 298.
[85] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 496, İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 113, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 23, Ebut-Tayyib, Ikdu's-simfn, c. 1, s. 251.
[86] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 246, Taberî, Târîh, c. 3, s. 53, İbn Ea>, Kâmil, c. 2, s. 185, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 69, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 130, İbn Haldun, c. 2, ks, 2, s. 31, Ebul-Tayyib, Ikdu's-simfn, c. 1, s. 251.
[87] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 77.
[88] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 501.
[89] Vâkıdî, Megâzî, 1367/1948 Kahire baskıa, s. 298.
[90] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 246.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/125-128.
[91] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s.501

M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/128.
[92] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 246.
[93] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 501,502.
[94] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 246.
[95] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 502.
[96] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 246,247.
[97] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/128-131.
[98] Vâkıdî, Megâzî.c.2, s. 503.
[99] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 228.
[100] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 33.
[101] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 503.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/131-132.
[102] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 227, 228, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1.S.160,161, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 114.
[103] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 249, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 114.
[104] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 206.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/132-134.
[105] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 503, 504.
[106] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 249, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 504.
[107] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 504, Taberî, Târih, c. 3, s. 55.
[108] İbn İshak.İbnHişam, Sîre.c.3, s. 249, Vâkıdî .Megâzî, c. 2, s. 504.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/134-135.
[109] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 505.
[110] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 247.
[111] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 495, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 663.
[112] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 506.
[113] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 247
[114] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 151.
[115] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 247.
[116] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 506, 507.
[117] E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 119.
[118] Enfâl: 27, İbn İshak, İbn Hisam , Sîre, c. 3, s. 247, Taberî, Tefsfr, c.9,s. 221.
[119] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 507.
[120] Tevbe: 102.
[121] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 248,249.
[122] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 508.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/135-139.
[123] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 509.
[124] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 247.
[125] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 509.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/139.
[126] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 251.
[127] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 151, Semhûdf, Vefau'l-vıefa, c. 1, s. 307.
[128] Heysemî, Mecmau'z-zevâ id, c. 6, s. 138.
[129] Taberî, Târîh, c. 3, s. 53, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 122.

[130] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 422.
[131] İbn Sa'd, Tab akâtü "l-kübrâ, c. 3, s. 426, H eysem f, Meon au'i-ievâi d, c. 6, s. 139.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/139-140.
[132] Vâkıdi, Megâzî, 1367/1948 Kahire baskısı, s. 299.
[133] Peygamberimiz Aleyhisselam, Abdullah b. Übeyy'in hatırı için değil, onun bıktırıcı ve kızdırıcı ısrarı üzerine, kendilerinin yurtlarından çıkıp gitmelerine, istemeyerek 'evet' demişti. (İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 51, 52).
[134] Vâkıdı, Megâzî, c.2, s. 510.
[135] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 250, Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 510.
[136] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 510, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 138, Semhûdf, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 307.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/140-141.
[137] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 250.
[138] İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 194.
[139] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 250, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 511.
[140] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 511.
[141] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 139.
[142] Vâkidi, Megâzî, c.2, s. 511.
[143] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c. 3, s. 250, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 511, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 423, İbn Hazm, C evâm iu' s-Sîre, s. 194, İ bn E sfr, Kâm i I, c. 2, s. 186, İ bn S eyyid, U yû nu'l-eser, c. 2, s. 72, Zehebî, M egâzf, s. 260, E bu' I-Fi dâ el-Bi dâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 121, Semhûdf, Vefâu'l-vefâ, c. 1 , s. 307.
[144] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 511.
[145] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 250, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 1 42.
[146] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 423.
[147] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 71, Buhârî, Sahih, c. 7, s. 135.
[148] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 425.
[149] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 152, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 666.
[150] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 424.
[151] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 250, Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 512.
[152] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 250, 251, Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 512, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 497
[153] Vâkıdî, Megâzî, 1367/1948 Kahire baskısı, s. 299.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/141-144.
[154] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.3, s. 251 , Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 512, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 426, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 56, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 51, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1389, Taberî, Târih, c. 3, s. 56, İbn Hazm, Cevâmiu's-sfne, s. 195, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 186, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 2, s. 72, Zehebî, Megâzî, s. 259, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 121 , İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 31 , Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 138.
[155] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 425, Zehebî, S iyem a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 209.
[156] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 56, 141.
[157] Tevrat, Tesniye: B âb 20:1 0-16.
[158] İbn İshak.İbnHişam, Sîre, c. 3, Sine c.3 s.253.Vakidi,Megazi,c.2,s.503,506,514.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/144-146.

[159] Vâkıdı, Megâzı, c. 2, s. 509, 510.
[160] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 513.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/146.
[161] İbn İshak.İbnHişam, Sîre.c.3, s. 252, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 518.
[162] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 350, Tıımizf, Sünen, c. 4, s. 1 45, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 156.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/146.
[163] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 512,513.
[164] İmam Muhammed, Siyeru'l-kebfr, c. 3, s. 1 029, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 512, 513.
[165] Vâkıdî, Megâzı, c. 2, s. 514.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/146-147.
[166] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 252, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 513.
[167] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 252.
[168] Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 243, Belâzurî, Fütûhu'l-buldan, c. 1, s. 23, 24.
[169] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 513, 51 4.
[170] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 252, Vâki d f, Megâzî, c. 2, s. 514.
[171] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 514, Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 6, s. 337.
[172] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 514.
[173] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 252, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 514.
[174] Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 243, Belâzuıî, Fütûhu'l-buldan, c. 1, s. 24.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/147-148.
[175] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 253.
[176] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 141.
[177] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 253.
[178] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 141.
[179] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 253, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 518.
[180] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 518.
[181] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 253.
[182] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 519.
[183] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 253, 254.
[184] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 254, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 519.
[185] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 519.
[186] İbn İshak, İ bn Hişam, Sîre, c. 3, s. 254, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 519.
[187] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 519.
[188] İbn İshak, İ bn Hişam, Sîre, c. 3, s. 254.
[189] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 498.
[190] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 519.
[191] İbn İshak, İ bn Hişam, Sîre, c. 3, s. 254.
[192] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 519, 520.
[193] İbn İshak, İ bn Hişam, Sîre, c. 3, s. 254.
[194] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 520
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/148-152.
[195] İbn İshak.İbnHişam, Sîre.c.3, s. 252,253. 194.
[196] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 517.
[197] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 253.

[198] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 517.
[199] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 517.
[200] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 253, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 517.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/152-153.
[201] Vâki cif, Megâzî, c. 2, s. 522, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 74-75.
[202] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 256.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/153-154.
[203] İbn Sa'd. Tabakâtü'l-kübrâ. c. 8. s. 129. 130.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/154.
[204] Ahzâb: 26-27, İbn İshak, İbnHişam, Sîre,c.3,s. 261, 262.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/154-155.
[205] İbrı İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 262.
[206] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 426, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 11 9.
[207] İbn Şa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 327.
[208] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 262, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 526.
[209] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 434 Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 206.
[210] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 423, 424.
[211] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 526, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 427, 428.
[212] Vâkıdî, Megâif, c. 2, s. 528, İbn Sa'd, c. 3, s. 428.
[213] Vâkıdî, Megâif, c. 2, s. 526, 527, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 428, 429.
[214] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 434, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 206.
[215] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 216.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/155-157.
[216] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 527, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 432.
[217] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 429, 430, Zehebî, c. 1, s. 213, 214.
[218] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 263, 264.
[219] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 431.
[220] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 263.
[221] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 528, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 430.
[222] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 207.
[223] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 263.
[224] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 433, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 360.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/157-158.
[225] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 528, İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 431, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 209, 214.
[226] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 528, İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 431, 432.
[227] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 529, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 431 , 432.
[228] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 263, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 360.
[229] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 433, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 206.
[230] Vâkıdı, Megâzî, c. 2, s. 529, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 432, 433.
[231] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 433, Zehebî, c. 1, s. 214.
[232] İbn Esîr.Kâmil.c.2. s. 187.
[233] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/158-160.
[234] Vâki cif, Megâzî, c. 2, s. 530, 531.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/160-162.

BENÎ KURAYZA'DAN SONRA

Mugîre b. Şûbe'nin Müslüman Oluşu

Muğîre b. Şube, Sakîf kabilesindendir. Ebu İsa künyesini taşırdı.[1]
Kendisi, Arap dahilerinden sayılırdı.[2] En sıkışık durumlarda, bir çıkar yol bulurdu.[3]
Muğîre b. Şube, Hendek savaşı yılında Müslüman oldu.[4]
Muğîre b. Şube der ki:
"Biz, Araplar içinde, dinine son derecede bağlı ve Lât putunun bakıcısı bir kavim idik.
Kavmimizin Müslüman olduğunu görecek olsam bile, onlara tâbi olmayacağımı sanırdım.
Malik oğullarından bir heyet, Kral Mukavkıs'a gitmek ve hediye sunmak üzere derlenip toplanmışlardı.
Onlarla birlikte ben de gitmek üzere derlenmiştim.
Amcam Urve b. Mes'ud'a danıştım. Gitmekten beni men etti ve:
"Babanın oğullarından hiç kimse senin yanında değil!" dedi.
Ben onun sözünü dinlemedim, "İlle gideceğim!" dedim. Onlarla birlikte yola çıktım.
Malik oğullarının müttefiklerinden, yanlarında, benden başka kimse yoktu.
Nihayet, İskenderiye şehrine vardık.
O sırada, Mukavkıs deniz üzerinde bulunuyormuş.
Küçük bir vapura binip, oturduğu yerin hizasına kadar vardım.
Mukavkıs bana baktı ve birisine emretti ki; ben kimim ve ne istiyorum, öğrenilsin.
Memur benden sordu. İşimizi ve kendisini görmeye geldiğimizi haber verdim.
Kiliseye indirilmemizi ve orada ağırlanmamızı emretti. Ağırlandık.
Sonra, bizi çağırdı, huzuruna girdik.
Mukavkıs, Malik oğullarının liderine baktı, onu yakınına getirtti.
Birlikte oturdular.
Sonra, ona:
'Bütün bunlar, Malik oğullarından mıdırlar?' diye sordu.
O da:
'Evet! Ancak bir tek kişi müttefiklerdendir' dedi ve beni ona tanıttı.
Oradaki cemaatin Mukavkıs'a en önemsiz olanı, bendim.
Malik oğulları hediyelerini Mukavkıs'ın önüne koydular.
Mukavkıs sevindi ve onların alınmasını ve kendilerine bahşişlerinin de verilmesini emretti.
Bahşiş verilirken, onların bazısını bazısına üstün tuttular.
Bana gelince; anmaya değmez, az ve önemsiz birşey verdiler.
Mukavkıs'ın huzurundan çıktık.
Malik oğulları ailelerine hediyeler satın aldılar, sevinçli idiler.
Onlardan hiç kimse de, bana hiçbir fedâkârlıkta bulunmadılar.
Yola çıktılar ve yanlarına da içki aldılar, içki içmeye başladılar. Ben de onlarla birlikte içiyordum.
Ben içmeyi bıraktım.
'Taife dönünce, kavmime Mukavkıs'ın beni hor, hakîr gördüğünü haber verecekler!' diye, onları öldürmeyi tasarladım!
Irakta, Bassak nehri yanında bulunduğumuz sırada, yalandan hastalandım ve başımı bağladım.
Bana:
'Neyin var?' diye sordular.

Onlara:
'Başım ağnyor!' dedim.
İçkilerini ortaya koydular ve beni çağırdılar.
Onlara:
'Başım ağnyor, ben içemeyeceğim. Fakat sizinle oturur, size içirebilirim![1] dedim.
Bana hiç itiraz etmediler.
Oturup onlara içki içirmeye başladım. Kadehten sonra kadeh içildi. Kadehler ardanda yetiştirilince, iştihalandılar. Kendilerine geri çevirdiğim boş kadehlerin bile farkına varamaz, düşünemez hale gelip sızakaldılar!
O zaman, ben de onların üzerlerine çöküp hepsini öldürdüm!
Yanlarında bulunan bütün malları alıp Peygamber Aleyhisselamın yanına geldim.
Kendisini, Mescidde ashabıyla birlikte otururken buldum.
Üzerimde yolcu elbisesi vardı.
Kendisine İslâm selamıyla selam verdim.
Ebu Bekir b. Ebi Kuhâfe, bakınca beni tanıdı ve:
'Sen Urve'nin kardeşinin oğlusun galiba?[1] dedi.
'Evet! Allahtan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Resûlullah olduğuna şehadet ediyorum!' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Allah'a hamd olsun ki, seni İslâmiyete hidayet etti[1] buyurdu.
Ebu Bekir, bana:
'İskenderiye şehrine emniyet ve selametle vardınız mı?[1] diye sordu.
'Evet!' dedim.
'Seninle birlikte bulunan Malikîlere ne oldu? Onlar nasıllar?[1] diye sordu.
'Onlarla bizim aramızda olan, bazı Araplar arasında olan şeydir. Biz şirk dinindeyizdir, onları öldürdüm! Elbiselerini soyup Resûlullaha getirdim. Beşte birini çıkarsın! Yahut onlar hakkında ne yapmayı uygun görürse, öyle yapsın! O, müşriklerden bir ganimettir! Ben Muhammed Aleyhisselamı tasdik eden bir Müslümanım!' dedi.
Resûlullah Al eyhisselam:
'Senin Müslümanlığını kabul ettim. Fakat, onların mallarından, ben ne birşey, ne de beşte bir alınm! Çünkü, o bir gadrdir, gadrde ise hayır yoktur!' buyurunca, sanki yakında uzakta ne varsa, hepsi beni tuttu, tutu I a kal di m!
'Yâ Rasûlallah! Ben ancak kavmimin dininde bulunduğum sırada onları öldürmüş, sonra da Müslüman olup huzuruna gelmiş bulunuyorum!' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'İslâmiyet, kendisinden önce olup bitenleri düşürür, siler![1] buyurdu.[5]
Maliklerden öldürülenler 13 kişi olup, öldürüldükleri haberi Taifte Sakîflere erişince, iki taraf çarpışmak için çağnştılar.
Urve b. Mes'ud benim tarafımdan 13 diyet ödemeyi yüklenince, barıştılar. Peygamber Aleyhisselamın yanında Hudeybiye umresine kadar kaldım."[6]

Kays b. Nüşbe'nin Müslüman Oluşu

Peygamberimiz Aleyhİ5Selamı ve Müslümanları Hendekte kuşatan müşrik orduları yurtlarına dönüp gittikten sonra, Süleym oğulları kabilesinden Kaysb. Nüşbe, Medine'ye, Peygamberimiz Aleyhisselamin yanına gelmişti.[7]
Kendisi, Cahiliye devrinde Allah'ı arayan, kitaplar okuyan bir adamdı.
Peygamberimiz Aleyhisselamın zuhurunu haber alınca, onunla görüşmeye can attı.
Medine'ye geldiği zaman, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Sen Allah'ın Resûlü müsün?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet!" buyurdu ve soyunu da ona haber verdi.
Kays:
"Demek, sen kavminin içinde şerefli bir mevkiye sahip ve peygamber ailesine mensupsun?!" dedikten sonra:
"Senin kabule davet ettiğin şeyler nelerdir?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam ona İslâmiyeti açıkladı ve İslâmiyetin yapılmasını emrettiği veya yasakladığı şeyleri de anlattı.
Kays:
"Demek, sen ancak iyilikleri buyuruyor, kötülüklerden de sakındırıyorsun!
Ben gerimdeki kavmimin elçisiyim!
Onlar bana itaat ederler.
Ben sana bazı sorular soracağım ki; onları kendisine vahiy gelenden başkası bilemez!
Haydi, sen bana Kâh'ın ne olduğunu haber ver?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Semâdır!" buyurdu.
Kays:
"Sen bana Mahal'in ne olduğunu haber ver?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Arzdır!" buyurdu.
Kays:
"Bunlar kimindir?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah'ındır!" buyurdu.
Kays yedi kat göklerden ve onlarda bulunanlardan, onların yedikleri, içtikleri şeylerden sordu.[8]
Peygamberimiz Aleyhisselam da ona yedi kat gökleri, melekleri, onların Allah'a nasıl ibadet ettiklerini , yeri ve yerdekileri anlattı. [9]
Kays Peygamberimiz Aleyhisselamın anlattıklarını can kulağı ile dinledi ve benimsedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam onu İslâmiyete davet etti.[10]
Kays:
"Sen doğrusun! Ben senin Resûlullah olduğuna şehadet ediyorum!" diyerek[11] Müslüman oldu.
Kavmi olan Süleym oğullarının yanına döndül[12] ve onlara:
"Ey Süleym oğulları! Ben Rumların ve Farsların tercemelerini, Arapların, kâhinlerin şiirlerini, Himyerîlerin tekerlemelerini dinlemiş, işitmisimdir.

Fakat, onların kelamlarından hiçbirisi, Muhammed'den işitmiş olduğum Kelama benzememekte-dir. [13]
Siz bana Muhammed hakkında itaat edin![14] Ondan nasibinizi alın![15]
Çünkü, sizler onun dayısı sayılırsınız!
Eğer o muvaffak ve muzaffer olursa, bundan sizler de yararlanır ve mes'ud olursunuz.[16]
Ben taştan daha katı olan kalbimle onun yanına girmiştim; sözlerini bitirmedikçe, yanından aynla-madım!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Kays'a "Süleym oğullarının en bilgilisi" adını takmıştı.
Onu göremediği zaman:
"Ey Süleym oğulları! Sizin en bilgiliniz nerede?" diye sorardı.[17]
Allah ondan razı olsun![18]

Eşca' Kabilesinin Medine'ye Gelip Müslüman Olmaları ve Peygamberimiz Aleyhisselamla

Muahede Yapmaları

Benî Eşca'lar, Adnan'ın soyundan gelen Kahtan kabilelerinden olup babalarının adıyla Eşca' diye anılırlar, Medine çevresinde otururlardı. [19]
Hendek yılında Eşca' kabilesinden 400 kişilik bir savaş birliği, Mes'ud b. Ruhayle'nin kumandası altında gelip P eygam berim iz Aleyhisselama karşı Ebu Süfyan'ın ordusuna katılmıştı.[20]
Benî Kurayza savaşından sonra, başlarında yine Mes'ud b. Ruhayle olduğu halde, 100, diğer rivayetlere göre 700 kişilik bir kafile, Medine'ye gelerek Sel' dağının vadisine kondular.
Peygamberimiz Aleyhisselam onların yanlarına gitti. Onlar için hurma yükletilip getirilmesini ashabına emir buyurdu.
Eşca'lar:
"Ey Muhammedi Kavmimiz olan Araplar içinde yurtları sana bizden daha yakın, sayılan bizden daha az olan kimseler bulunduğunu bilmiyoruz.
Biz, seninle çarpışmaktan, senin kavminle çarpışmaktan sıkılıyoruz!
Bunun için, seninle anlaşma yapmaya geldik!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam onlarla anlaşma yaptı.
Benî Eşca'lar, muahede yaptıktan sonra, Müslüman oldular.[21]
Allah onlardan razı olsun![22]

Kurata Seriyyesi

Kurataların Kimlikleri ve Yurtları

Kuratalar; Kurt, Karit, Kureyt oğulları, Abdullah b. Ebu Bekir b. Kilâb oğulları kabilesinden idiler.[23]

Kuratalar; Şerebbe diye anılan ve kendilerine ait bulunan Darıyye nahiyesindeki Bekerat suyunun başına konarlardı.[24]

Dariyye; Necd'de, Basra'dan Mekke'ye giden yol üzerinde olup,[25] Basra'ya 7 merhale uzaklık-tadır.[26]

Medine'ye ise 7 geceliktir.[27]

Kurata Seferi Ne Zaman, Niçin ve Nasıl Yapıldı?

Kurata seferine, Hicretin altıncı yılında[28] Muharrem'in onuncu günü çıktıktan sonra çıkı İmi ştır.[29]
Kırk kişilik İslâm irşad birliğini Bi'r-i Maûne'de kuşatarak şehit eden Âmirb. Tufeyl.[30] Benî Kilâbların Cafer b. Kilâb oğulları kulundandı .[31]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ensardan Muhammed b. Mesleme'nin kumandası altında, içlerinde Abbâd b. Bişr, Seleme b. Selâme b. Vakş ve Haris b. Hazeme'nin de bulunduğu 30 kişilik askerî bir birliği, Bekr b. Kilâb oğulları üzerine gönderdi .[32]
Bu mücahidlerin hepsi binitli olup,[33] bir kısmı at, bir kısmı da deve üzerinde idiler.[34]
Peygamberimiz Aleyhisselam, mücahidlere, gündüzleri gizlenip geceleri ilerlemelerini ve düşmana birdenbire ve her yandan baskın yapmalarını emir ve tavsiye buyurdu.[35]
Muhammed b. Mesleme ile arkadaşları, gündüzleri gizlenerek, geceleri ilerleyerek Şerebbe'ye ulaştılar.[36]
Mücahidler Şerebbeye, Darıyye'ye eriştikleri sırada idi ki, üzerlerinde çoluk çocuk taşınan hevdeçli develere rastladılar.
Muhammed b. Mesleme, göç sahiplerinin kimler olduklarını sorup öğrenmek üzere arkadaşlarından birisini onların yanına gönderdi.
Elçi gidip geri döndü ve:
"Onlar Muharib kabilesinden bir cemaat imiş!" dedi.[37]
Peygamberimiz Aleyhisselam Hicretin 4. yılında Gatafan kabilelerinden Muharib ve Salebe oğullarının[38] Müslümanlarla çarpışmak üzere yığınak yaptıklarını haber alınca üzerlerine yürümüş,[39] fakat onlar çarpışmaktan korkarak dağ başlarına kaçmışlardı. [40]
Muharibler, bu sefer, Müslümanların yakınlarında konakladılar.
İslâm mücahidleri, onları, develerini salıp dinlendirinceye ve develerine çoluk çocuklarını bindirinc-eye kadar beklediler, sonra da onlara birdenbire baskın yaptılar.
Muhariblerden bazıları öldürüldü, sağ kalanları da kaçtılar. Kaçanlar takip edilmedi.
Mücahidler, Muhariblerin çoluk çocuklarına dokunmadılar. Ancak, deve ve davarlarını sürüp götürdüler.
Mücahidler, Benî Bekrlerin yurtlarına doğru ilerlediler.
Onların gözle görülebilecekleri birmevkie ulaştıkları zaman, Muhammed b. Mesleme, onların tutum ve davranışlarını öğrenmek üzere Abbâd b. Bişr'i ileri gönderdi.
Abbâd b. Bişr, Benî Bekrlerin bulundukları yere kadar sokuldu.
O sırada Benî Bekrler hayvanlarını dinlendirmekte, sağmakta, develerini sulayıp ıhdırmakta idiler.
Abbâd b. Bişr, geri dönüp, gördüklerini Muhammed b. Mesleme'ye bildirdi.
Muhammed b. Mesleme ile arkadaşları hemen hareket ettiler, Benî Bekrlere birden ve her yandan baskın yaptılar. Benî Bekrierden on kişi öldürdüler. İğtinam ettikleri davar ve develeri Medine'ye doğru sürdüler.
Bir-iki gece yol alarak Dariyye'de sabahladılar.
Sabahleyin Dariyye'den ayrılıp Nahl vadisine indiler.
Müşrikler tarafından takip edilmekten korktukları için, davarları Adâseye kadar develerle birlikte at sürüsü gibi hızla sürüp akıttılar. Davarlar Rebeze'de yoruldular, yürüyemez hale geldiler.

Muhammed b. Mesleme, davarları yavaş yavaş sürüp götürmeleri için, arkadaşlarından bazılarını geride bıraktı.[41]
Nahl, Medine'ye iki merhalelik (konaklık) biryerdir.[42]
Rebeze de, Hicaz yolu üzerinde ve Zât-i Irk'ın yakınında, Medine'ye üç günlük bir kariyyedir.[43]

Ganimet Mallarının Bölüştürülüşü ve Medine'ye Dönülüşü

Muhariblerle Benî Sekilerden iğtinam edilen mallar; 150 deve ile 3000 davardı. Muhammed b. Mesleme, bunların beşte birini Peygamberimiz Aleyhisselam için ayırıp, kalanlarını (beşte dördünü) arkadaşlarına bölüştürdü. B ir deve, on koyuna denk sayı İdi. Mücahidlerden her biri, deve ve davarlardan hisselerine düşenleri aldılar.[44] Kurata seferi 19 gün sürdü. Muharrem'in son gecesinde Medine'ye dönüldü.[45]

Sümâme b. Üsal'in Yakalanışı ve Müslüman Oluşu

Sümâme b. Üsal'in Kimliği ve Geçmişi

BenîHanîfe kabilesinden Sümâme b. Üsal, Yemâme halkının seyyidi ve ulu kişisi idi. [46]
Kendisi, daha önce, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına uğrayarak canına kasdetmiş, amcası
bu cinayete engel olmuştu.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam Sümâme'nin kanının dökülmesini mubah saymış,[47]
onu ele geçirme imkânını elde etmesi için de, Allah'a dua etmişti.[48]

Sümâme'nin Yakalanışı

Hicretin 6. yılı başlarında idi ki,[49] umre haccı yapmak maksadıyla Mekke'ye giderken, İslâm süvarileri Sümâme'yi Medine yakınlarında yakalayıp Peygamberimiz Aleyhisselamın huzuruna getirdiler.[50]

Yakalayanlar, onun kim olduğunu bilmiyorlardı.

Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:

"Siz kimi yakalamış olduğunuzu biliyor musunuz?

Bu, Sümâme b. Üsalü'l-Hanefî'dir! Ona iyi muamele yapınız! Kendisini hoş tutunuz, incitmeyiniz!" buy urdu.[51]

Sümâme'yi Mescidin direklerinden bir direğe bağladılar.[52]

Peygamberimiz Aleyhisselam ev halkının yanına döndü ve onlara:

"Yanınızda bulunan yiyeceklerden toplayıp Sümâme'ye gönderiniz!" buyurdu.

Sağılan devenin sütünden sabah akşam içirilmesi için de emir verdi.

Sümâme'yi bağlı bulunduğu yerden ayırmadılar.[53]

Peygamberimiz Aleyhisselam’ın Sümâme'ye Islamiyeti Teklif Edişi ve Gönlünden Ne Geçirdiğini Soruşu

Peygamberimiz Aleyhisselam, Sümâme'nin yanına vardıkça;
"Ey Sümâme! Müslüman ol!" buyuruyor[54] ve:
Ey Sümâme! Gönlünde ne var? İçinden ne geçiriyorsun?" diye soruyor, Sümâme de:
"Ey Muhammedi Gönlümde hayr var!
Eğer sen beni öldürecek olursan, kanlı bir katili öldürmüş olursun!
Eğer sen bana iyilik eder, beni bağışlarsan, iyiliğe şükreden, iyilik bilen bir kimseye iyilik etmiş olursun!
Eğer kurtulmalık için benden mal istersen, dilediğin kadar iste, al!" diyordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam onu kendi haline bırakıyor, ertesi gün olunca, Peygamberimiz Aleyhisselam Sümâmeye:
"Ey Sümâme! Gönlünde ne var? Neler düşünüyorsun?" diye soruyor, Sümâme de:
"Gönlümde, dün sana söylemiş olduğum şey var!
Eğer beni öldürecek olursan, kanlı bir katili öldürmüş olursun!
Eğer bana iyilik eder, beni bağışlarsan, iyiliğe şükreden, iyilik bilen bir kimseye iyilik etmiş olursun!
Eğer kurtulmalık için benden mal istersen, dilediğin kadar iste, al!" diyordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, yine onu kendi haline bırakıyor, ertesi gün Sümâmeye:
"Ey Sümâme! Gönlünde ne var? Sen neler düşünüyorsun?" diye soruyor, Sümâme de:
"Gönlümde, dün sana söylemiş olduğum şey var!
Eğer beni öldürecek olursan, kanlı bir katili öldürmüş olursun!
Eğer bana iyilik edersen, iyiliğe şükreden, iyilik bilen bir kimseye iyilik etmiş olursun!
Eğer benden kurtulmalık mal istersen, istediğin kadar iste, al!" diyordu.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sümâme'yi salıveriniz!" buyurdu.[55]

Sümâme'nin Müslüman Oluşu

Sümâme bağlı bulunduğu direkten salıverilip serbest bırakılınca, Yüce Allah onun kalbine İslâm sevgisini düşürdü.[56]

"Şehadet ederim ki; Allahtan başka ilah yoktur ve yine şehadet ederim ki; Muhammed Allah'ın Resûlüdür!" dedi.[57]

Peygamberimiz Aleyhisselam, ona, Ebu Talha'nın bahçesine gidip gusletmesini emretti.[58]

Sümâme hemen gidip güzelce guslettikten sonra, geldi. Peygamberimiz Aleyhisselama İslâmiyet üzerine bey'at edip Müslüman oldu. Allah ondan razı olsun!

Akşamleyin yemeğini getirdiler.

Sümâme o yemekten ancak az bir miktarını yedi. Sağılan devenin sütünden de az bir miktarını içti.

Müslümanlar buna hayret ettiler.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Siz gündüzün evvelinde kâfir midesiyle yiyen ve gündüzün sonunda Müslüman midesiyle yiyen bir adamdan mı hayrete düştünüz?[59] Kâfiryedi mide ile yer, Müslüman ise bir tek mide ile yer!" buyurdu.[60]

Sümâme'nin Kalbine İslâmiyet Sevgisinin Nasıl Düşürüldüğü

Sümâme b. Üsal demiştir ki:

"Ey Muhammed! Vallahi, akşamleyin yanına geldiğim zaman, yeryüzünde bana senin yüzünden daha sevimsiz gelen bir yüz yoktu!

Fakat, sabaha çıkınca, senin yüzün bana bütün yüzlerin en sevimlisi ve sevgilisi olmuştur!

Vallahi, akşamleyin yanına geldiğimde, bana senin dininden daha sevimsiz gelen bir din yoktu!

Fakat, sabaha çıkınca, senin dinin bana dinlerin en sevimlisi ve en sevgilisi olmuştur!

Vallahi, akşamleyin senin yanına geldiğimde, bana senin yurdundan daha sevimsiz gelen bir yurt yoktu!

Fakat, bu sabaha çıkınca, senin yurdun bana yurtların en sevimlisi ve sevgilisi olmuştur!"[61]

Sümâme b. Üsal'ın Umre Yapmak Üzere Mekke'ye Gidişi

Sümâme b. Üsal:
"Yâ Rasûlallah! Ben umre yapmak istediğim sırada, senin süvarilerin beni yakalamışlardı. Şimdi ne buyurursun? Ne yapayım?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam Sümâmeyi selametle müjdeledi ve niyetlenmiş olduğu umreyi yapmasını kendisine emretti. [62]
Sümame:
"Lebbeyk! Allâhümme lebbeyk! İnnel hamde ve'n-nimete leke vel mülke lâ şerike lek!" diye telbiye ederek Mekke'ye girince, Kureyş müşrikleri onu yakaladılar ve:
"Demek sen bize karşı davranmaya kalkışıyorsun ha!" dediler.
Sümâme'nin boynunu vuracakları sırada, içlerinden birisi:
"Bırakınız onu! Siz yiyecekleriniz hususunda Yemâıme halkına muhtaçsınız!" dedi.
Bunun üzerine, Sümâme'yi serbest bıraktılar ve:
"Ey Sümâme! Demek sen dinden çıktın?!" dediler.
Sümâme:
"Hayır! Ben dinden çıkmadım. Fakat, ben dinin hayırlısı olan Muhammed'in dinine tâbi oldum.[63] Ben İslâmiyet! kabul, Muhammed'i tasdik ve ona iman ettim.[64]
Vallahi, Allah'ın Resûlü olan Muhammed izin vermedikçe, size Yemâme'den bir buğday tanesi bile gelem eyecek![65]
Ben, şu Beyt'in (Kabe'nin) Rabbine and içmişimdir ki; son ferdinize kadar hepiniz Muhammed'e tâbi olmadıkça, size Yemâme'den yararlanacağınız hiçbir şey erişemeyecek!" dedi.
Kureyşîlerin her çeşit erzak ve menfaatleri hep Yemâme'den sağlanırdı.[66]
Sümâme b. Üsal, umre yaptıktan sonra, Yemâmeye gitti. Yemâme halkını Mekkeye herhangi birşey yükleyip salmaktan men etti.[67]
Sümâme b. Üsal Mekkelilere Yemâme'den hububat yüklenmesine engel olunca, Kureyş müşrikleri son derecede daraldılar.[68] Kıtlık yüzünden, deve yününü kanla yoğurup yemeye başladılar![69]
Peygamberimiz Aleyhisselama biryazı yazıp:
"Sen hem akraba hukukunu gözetmeyi emretmektesin! Hem de, bizimle akrabalık bağlarını koparıp babaları kılıçtan geçirmekte, çocukları açlıktan öldürmektesin!?[70]
Bak! Sümâme bizim yiyeceklerimizi kesti ve bizi zararlandırdı.
Eğer sen yiyeceklerimizle aramıza gerilmemesi için ona biryazı yazmayı uygun görürsen, yazıver emi" dediler.[71]
Kureyş müşriklerinin lideri Ebu Süfyan da, kalkıp Medine'ye kadar geldi.
Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Âlemlere rahmet olarak gönderilmiş olduğunu söyleyen sen değil misin?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam "Evet!" buyurunca, Ebu Süfyan:
"Fakat, sen babaları kılıçla, bebeleri de açlıktan öldürmektesin!" diyerek çıkıp gitti.[72]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Mekkeli müşriklerin müracaatları ve ricaları üzerine, Yemâme'den Mekkelilere zahire satışına engel olmaması için Sümâmeye yazı yazdı.[73]
Yazısında:
"Kavmimle yiyecekleri arasından çekil! Kendilerinin Yemâme'den erzak yüklemelerine engel olma!" buy urdu.[74]

Sümâme de Peygamberimiz Aleyhisselamın buyruğunu yerine getirdi.[75]

Behî Lihyan Seferi

Seferin Tarihi ve Sebepleri

Benî Lihyan seferi, Hicretin 6. yılında Rebiülevvel ayının başında vuku bulmuştur.[76]
Cumâdelûlâ ayında vuku bulduğu da rivayet edilir.[77]
Lihyan b. Hüzeyl b. Müdrike oğulları, Usfan nahiyesinde otururlardı.[78] Hicretin 4. yılında, Benî Lihyan, Rı'l, Zekvan ve Usayya kabileleri, Peygamberimiz Aleyhisselamdan, kendileri için din adamları ve yardımcıları istemişler; gönderilince de, onları Bi'r-i Maûne'de şehit etmişlerdi.[79]
Benî Lihyan kabilesi, ayrıca, Adal ve Kare kabilelerine yaşlı develer verip; buna karşılık, onlardan, Peygamberimiz Aleyhisselamla görüşmelerini ve kendilerini İslâmiyete davet etmek üzere ashabından bazılarını göndermesini sağlamalarını istemişlerdi.
Onlar, bu suretle ashabdan ele geçirdiklerinden bir kısmını, öldürülmüş olan adamları Süfyan b. Halid el-Hüzelîye karşılık öldürecekler, geri kalanlarını da Mekke'ye götürüp Kureyş müşriklerine satacaklardı.
Çünkü, Kureyş müşriklerinin ashabdan bazılarını ele geçirip Bedir'de öldürülen adamlarına karşılık işkencelerle öldürmeleri kadar, özledikleri birşey yoktu.
Hicretin 4. yılında Adal ve Kare kabilelerinden yedi kişi gelip Müslüman olduklarını söylemişler ve:
"Aramızda İslâmiyet yayılmaya başladı. Ashabından bazılarını bizimle birlikte gönder de, onlar bize dini iyice anlatsınlar, Kur'ân okutsunlar ve İslâm şeriatını öğretsinler!" demişlerdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam da, zaten, Kureyş müşriklerinin askerî bir hazırlıkta bulunup bulunmadıklarından haberdar olmak ve ona göre tedbir almak üzere ashabından bazılarını görevlendirip Mekke'ye göndermeye hazırlanmış bulunuyordu. Bunun için, Adal ve Kare davetçilerinin isteğini müsait karşılamış, Asım b. Sabit ve Mersed b. Ebi Mersed'in kumandası altında yedi veya on kişilik bir birliği onlarla birlikte yollamıştı.
Reci' mevkiinde Benî Lihyan kabilesinden elleri kılıçlı 100 okçu tarafından bu İslâm irşad birliği kuşatılarak birçokları şehit edilmiş; birkaçı da esir edilip Kureyş müşriklerine satılmış, bir müddet sonra onlar da şehit edilmişlerdi.[80]
Bi'r-i Maûne faciası haberinin Peygamberimiz Aleyhisselama geldiği gece, Reci' faciası haberi de gelmişti.[81]
Asım b. Sabitle arkadaşlarının başlarına gelenler, Peygamberimiz Aleyhisselamı son derecede üzmekte idi.[82]
Bunun için, Peygamberimiz Aleyhisselam, Benî Unvanlara ansızın bir baskın yapmayı tasarladı.[83]
Hemen sefere hazırlanmalarını ashabına emretti.[84]
Benî Lihyan seferi, aynı zamanda Kureyş müşriklerini korkutacak askerî bir gösteri idi. [85]

Peygamberimiz Aleyhisselamın İslâm Mücahidleriyle Birlikte Yola Çıkışı

Peygamberimiz Aleyhisselam, Medine'de yerine İbn Ümmi Mektum'u vekil bırakarak, 200 kişilik bir kuvvetle yola çıktı. [86]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Benî Lihyanlara gafil iken baskın yapmak için, Medine'den çıkışını, Şam'a doğru gitmek istiyormuş gibi gösterdi.[87]
Gündüzün başlangıcında Medine'nin Cüruf tarafında bulunan Madnbu'l-kubbe mevkiine indi.
Güneş batıp hava serinledikten sonra, hareket edip[88] Şam yolu üzerinde bulunan, Medine tarafına düşen Gurab dağı yolunu tuttu.
Sonra Mahisa, sonra Betra'ya vardı.
Sonra Zâtülyesar'a meyledip Medine yakınında bir vadi olan Bîn üzerine vardı.
Sonra, Suhayratül-Yemâme'ye vardı.
Sonra, Mekke yolundan geniş bir yol üzerine yönelip gidişlerini hızlandırdı.
Nihayet Guran'a vardı ve orada konakladı ki; Guran, Benî Unvanların menzillerinden olup, Emec'le Usfan arasında bulunan ve Saye diye anılan beldeye kadar uzanan bir vadidir.[89]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Reci' Şehitlerini Rahmet ve Mağfiretle Anışı

Asım b. Sabitle arkadaşları Guran vadisinde şehit edilmişlerdi.

Peygamberimiz Aleyhisselam, onları rahmetle andı.[90] Kendilerinin yarlıganmaları için dua[91] ve şehitliklerini tebrik etti.[92]

Benî Lihyanların Kaçıp Dağ Başlarına Sığınmaları

Benî Lihyanlar, Peygamberimiz Aleyhisselamın geldiğini işitince,[93] korktular,[94] dağ başlarına kaçtılar[95] ve orada korundular.[96]
Peygamberimiz Aleyhisselam, orada birkaç gün oturup her tarafa birlikler gönderdi[97] ise de, Benî Lihyanlardan hiç kimse ele geçirilemedi.[98]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"EğerUsfan'a inseydik, Mekke halkı bizim Mekke'ye geldiğimizi sanırdı" buyurup, ashabından 200 binekli kişi ile Usfan'a indikten sonra, iki atlı kişiyi Kurâu'l-gamîm'e gönderdi. Onlar oraya gidip geri döndüler.[99]
Peygamberimiz Aleyhisselamın Usfan'a kadar gidişi, Kureyş müşriklerini korkutmak içindi.[100] Hz. Ebu Bekir'e:
"Usfan'a gelişimin haberi Kureyş müşriklerine ulaşmış, onlar şimdi, üzerlerine yürüyeceğim diye korkuya düşmüşlerdir.
Sen de, hemen on süvariyle birlikte Gamîm'e kadar gidiver!" buyurdu.
Hz. Ebu Bekir de, on süvariyle birlikte Gamîm'e kadar gitti. Hiçbir kimseye rastlamadan, geri döndü.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bu gelişimizi haber almaları, Kureyş müşriklerini çok korkutmuştur. Onlar, üzerlerine yürümemizden korkuyor!ardır" buyurdu.[101]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Medine'ye Dönüşü

Peygamberimiz Aleyhisselam, İslâm m üc ahi elleriyle birlikte Medine'ye döndü ve dönerken de: "Biz, Allah'a dönücüleriz! İnşaallah, tevbe edicileriz. Rabbimize ibadet ve hamd edicileriz.

Seferin meşakkatlerinden, dönüşün üzüntüsünden, mal ve ev halkı hakkında da kötü görüntüden Allah'a sığınırım" diyerek Allah'a dua etti.[102] Benî Lihyan seferi ondört gece sürdü.[103]

Gâbe (Zû Kared) Gazası

Gazanın Tarihi, İsmi ve Mevkii

Gâbe (Zû Kared) gazası, Hicretin 6. yılında, Rebiülâhir ayının dördünde vuku bulmuştur. [104] Rebiülevvel ayında vuku bulduğu da rivayet edilir.[105] Bu gazaya Gâbe gazası da, Zû Kared gazası da denir.[106]

Gâbe; Şam yolu üzerinde, Medine yakınında, Medine'ye bir beridlik, yani oniki millik, [107] Sel[1] dağına sekiz millik uzaklıktadır. Sık ağaçlı bir yerdir.[108] Bol suludur.[109]

Zû Kared de; Medine ile Hayber arasında, Medine'ye iki günlük uzaklıkta bir sudur.[110] Talha b. Ubeydullah, bu suyu satın alıp, yoldan gelip geçenlerin içmeleri için vakfetmiştir. [111]

Gâbe (Zû Kared) Gazası Niçin ve Nasıl Yapıldı?

Peygamberimiz Aleyhisselamın sağmal 20 devesi vardı.[112] Bunlar, beşte bir ganimet malların-dandı. Beyzâ'da ve Beyzâ yakınında yayılıyorlardı.
O sırada Medine çevresinde kuraklık olduğundan, bu develer Gâbe ormanlığına kadar ilerlemişler, oralarda ılgın ve dikenli ağaçlarla, ekşili, acılı otlardan yayılmakta idiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, bu develeri otlağa uşağı Rebah ile göndermişti.
Bu çoban, her akşam onları sağandı. [113] Sağılan sütler her gece iki büyük kırba ile Medine'ye getirilir, Peygamberimiz Aleyhisselamın ev halkı onunla geçinirdi.[114]
Ebu Zerri'l-Gıfârî, bu develerin yanına gitmek için, Peygamberimiz Aleyhisselamdan izin istedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben o taraflarda senin ansızın bir baskına uğramandan korkarım. Uyeyne b. Hısn ve adamlarına hiç güvenemeyiz. Orası, onun semtlerinden bir semttir" buyurdu.
Ebu Zerri'l-Gıfârî:
"Yâ Rasûlallah! Bana izin ver, oraya gideyim?" diyerek ısrar edince, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben senin muhakkak oğlunun öldürüleceğini, kadınının yakalanıp götürüleceğini, senin de değneğine dayanarak yanıma dönüp geleceğini görür gibi oluyorum!" buyurdu.[115]
Ebu Zerri'l-Gıfârî; kendisine yapılan bu kadar açık uyarmaya rağmen, kadınını, oğlunu, gelinini yanına alarak, develerin yayıldığı Gâbe'ye gitmişti.[116]
Ebu Zerri'l-Gıfârî der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam 'Oraya gidersen, başına şöyle şöyle işler geleceğini görür gibi oluyorum!' diyerek uyardığı halde benim 'İlle oraya gideyim!' diye direnişim, doğrusu, şaşılacak şeydi!
Nihayet, vallahi, Resûlullah Aleyhisselamın dediği oldu! Haber verdiği şey, başıma geldi! [117]
Vallahi, biz yerlerimizde bulunuyorduk. Yatsılayın develer suvarılmış, ağıllarına alınmış, sağılmış, biz de uykuya dalmıştık ki; geceleyin, Uyeyne b. Hısn, kırk atlı ile gelip bizi kuşattı, başuçlarımızı dikilip bize seslendi.
Oğlum onların yanına varınca, onu öldürdüler.
Sağmal develerin diz bağlarını çözmeye uğraşırlarken, ben onların yanından bir köşeye sıvıştım.
Peygamber Aleyhisselamın yanına gelip olan bitenleri kendisine haber verdim.
Peygamber Aleyhisselam gülümsedi."[118]
Ebu Zerri'l-Gıfârî'nin şehit edilen oğlu Zerr olup, develeri gütmekte idi.[119]
Ebu Zerri'l-Gıfârî'nin baskıncılar tarafından yakalanıp götürülen kadınının ismi ise, Leylâ Hatundu. [120]
Baskından üç kişi kurtul muştu.[121]
Ebu Zerri'l-Gıfârî ile gelini (şehit edilen Zerr'in zevcesi) kurtulanlar arasında idi.[122]

Seleme b. Ekvâ'nın Baskını Medine Halkına Duyuruşu

Seleme b. Ekvâ der ki:
"Sabahleyin, Resûlullah Aleyhisselamin develerinin sütlerini Resûlullah Aleyhisselama getirmek üzere, Gâbe'ye doğru yola çıkmıştım. [123]
Gâbe dağının yokuşuna vardığım zaman, Abdurrahman b. Avf'ın uşağı bana kavuştu. Çok heyecanlı idi.
Ona:
'Allah iyiliğini versin, ne oldu sana?[1] dedim.
'Peygamber Aleyhisselamın sağmal develeri tutulup götürüldü!' dedi.
Ona:
Kim tutup götürdü?[1] diye sordum.
'Gatafan ve Fezâreler![1] dedi."[124]
Seleme b. Ekvâ, Abdurrahman b. Uyeyne b. Hısn ile yanındaki süvarilerin çobanı şehit ederek Peygamberimiz Aleyhisselamın develerini sürüp götürdüklerini haber alınca, Peygamberimiz Aleyhisselamın uşağına:
"Ey Rebah! Şu atı al! Hemen Talha b. Ubeydullah'a ulaştır! Resûlullah Aleyhisselama da, otlaktaki develerinin baskına uğrayarak sürülüp götürülmüş olduklarını haber ver!" dedi. [125]
Sonra da, Seniyyetü'l-vedâ'nın tepesine çıktı. Baskıncı müşriklerin atlılarına bakıp, bazılarını gördü.[126] Medine'ye yönelerek, üç kere:
"Yâ Sabâhâh! Baskına uğradık! Yetişiniz! Baskın var! Savaş var!" diyerek bağırdı.[127]
Sesini Medine'nin iki kara taşlığı arasındaki halka duyurdu.[128]

Seleme b. Ekvâ'nın Baskıncıları Tedirgin Edişi ve Develerden Bazısını Kurtarışı

Seleme b. Ekvâ'nın kılıcı ve yayı yanında bulunuyordu.
Baskıncı müşriklerin arkasından can alıcı, yırtıcı gibi koştu; onlara yetişti. Hemen yayına ok yerleştirip onlara ok yağdırmaya başladı .[129] Okları atarken de:
"Al bunu benden! Ben Ekvâ'nın oğluyum! Bugün, yaramazların öleceği gündür!" diyordu. [130]
Seleme b. Ekvâ der ki:
"Onlardan, binitli bir adama yetişip:
'Al şunu benden! Ben Ekvâ'nın oğluyum! Bugün, yaramazların öleceği gündür![1] diyerek bir ok attım. Okun demiri adamın omuzuna değdi! Vallahi, onlara hiç durmadan ok atıyor, onları öldürüyordum!
Ağaçlık biryerde idim. Bir süvari dönüp bana doğru gelmeye başlayınca, bir ağacın dibine oturdum. Sonra da bir ok atıp onu öldürdüm.[131] Bana yönelip de kendisini öldürmediğim hiçbir atıı yoktu.[132]
Dağ yolu darlaşıp müşrikler boğazın dar, ok yetişmez yerine girdikleri zaman, ben de dağın üzerine çıktım ve onlara taş atmaya başladım!
Allah'ın yarattığı mahluklardan olup Resûlullah Aleyhisselama ait bulunan sağ develeri ellerinden kurtarıp gerime alıncaya kadar, onları oka ve taşa tutmaktan geri durmadım, arkalarını bırakmadım. Onlara ok, taş yağdırmaya devam ettim.
Baskıncı müşrikler hafifleyip kaçabilmek için otuzdan fazla mızraklarını ve otuzdan fazla kaftanlarını bırakmak zorunda kalmışlardı. Bıraktıkları her bir şeyi yol üzerinde toplayıp, Resûlullah Aleyhisselam ve ashabı tanısınlar diye üzerlerine taşlardan işaretler koymakta idim.
Müşrikler dağ yolunun dar bir yerine erişmiş bulunuyorlardı."[133]

Uyeyne b. Hısn'ın Baskıncı Müşriklere İmdada Gelişi

Kaba kuşluk vakti olmuştu ki, Uyeyne b. Hısn baskıncı müşriklere yardıma geldi.[134]
Oturup, kuşluk yemeklerini yemeye başladılar.[135]
Ben de, onların üst taraflarındaki küçük bir dağın tepesine çıkıp oturdum.
Uyeyne:
'Sizde görmüş olduğum şu hal perişanlığı nedir?' diye sordu.
Onlar:
'Şu adam canımıza tak dedirtti. Vallahi, seherden, sabahın karanlığından beri arkamızdan hiç ayrılmadı! E İlerim izdeki herşeyi bıraktın ne ay a kadar, bize ok yağdırdı durdu!' dediler. [136]
Uyeyne:
'Onun gerisinde bıraktı klan nızı araştırmış olsaydınız, iyi olurdu. İçinizden birkaç kişi kalkıp ona doğru varsın!' dedi.
Onlardan dört kişi, kalkıp bana yaklaşmak için dağa tırmandılar.
Sesimi, sözümü işitecekleri bir mesafeye yaklaştıkları zaman, onlara:
'Beni tanıyor musunuz?' diye sordum.
'Hayır! Tanıyamadık! Sen kimsin?' dediler.
Onlara:
'Ben Seleme b. Ekvâyım! Muhammed'in zâtını peygamberlikle şereflendiren Allah'a yemin ederim ki; ben sizden yakalamak istediğim kimseye muhakkak yetişirim! Sizden, beni yakalamak isteyen kimse ise, bana asla yetişemez!' dedim.
İçlerinden birisi, onlara:
'Ben de bunun böyle olduğunu sanıyorum' deyince, dönüp geri gittiler.'" [137]

Mücahidlerin Peygamberimiz Aleyhisselamın Yanında Toplanmaları

Seleme b. Ekvâ'nın "Yâ Sabâhâh!" diyerek bağırdığı Peygamberimiz Aleyhisselama haber* ince:
"Yetişiniz! Yetişiniz! [138]
Ey Allah'ın süvarileri! Atlarınıza atlayınız!" denilerek seslenildi.[139]
İslâm süvarileri, birbirleriyle yarışırcasına, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geln başladılar.
Savaş davetini işitir işitmez Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına koşa koşa gelen süvarilerir Mikdad b. Amr (Esved) idi. [140]
Mikdad b. Amfin üzerinde zırh gömlek, başında da miğfer vardı, kılıcını sıyırmıştı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, mızrağına bir sancak bağlayarak, onun eline verdi.[141]

Baskıncı Müşrikleri Yakalamak İçin Harekete Geçen Öncü Süvari Bölüğü

Baskıncı müşrikleri yakalamak için harekete geçen öncü süvari bölüğünde;
Muhacirlerden:
Mikdad b. Amr (Esved),
Muhriz b. Nadle,
Ükkâşe b. Mıhsan.
Ensardan:
Sa'd b.Zeyd,
E bu Ayyaş Ubeyd b. Zeydü'z-Zürakî,
Abbâd b. Bişr,
Useyd b. Hudayr,
Ebu Katâde Haris b. Rib'î[142] bulunuyordu.
Süvariler gelip toplandıkları zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam Sa'd b. Zeyd'i onlara kumandan tayin etti ve ona:
"Ben sana halk ile birlikte gelip kavuşuncaya kadar baskıncı müşriklerin arkalarından git!" buyurdu.
Ebu Ayyaş derki:
"Atımın üzerinde geldiğim zaman, Resûlullah Aleyhisselam, bana:
Keşke, sen bu atı senden daha iyi binici bir kimseye versen de, o, baskıncı müşriklere yetişiverse!' buyurdu.
'Yâ Rasûlallah! Ben halkın en iyi ata bineniyim!' diyerek atımı koşturmaya başladım.
Vallahi, daha 50 zira bile gitmemiştim ki, at beni sırtından yere atıvermişti!
Resûlullah Aleyhisselamın:
Keşke, sen bu atı senden daha iyi binene vermiş olsaydın!' buyurmalarına karşı, benim:
'Ben halkın en iyi ata bineniyim!' diye cevap verişime şaştım![143]
Attan düşünce, ayağım kırıldı.
Kendi kendime:
'Allah ve Allah'ın Resûlü, elbette doğru söyler!' dedim.
Atıma amcamın oğlu Muaz b. Mâisüz-Zürakî bindi."[144]

Ebu Katâde'nin Savaş Atında Gördüğü Şaşılacak Hal

Ebu Katâde, bir gün eteğine hurma yemi koyup atına götürünce, at başını kaldırdı, kulaklarını dikti!
Ebu Katâde:
"Allah'a yemin ederim ki; at, süvari atı kokusu almıştır!" dedi.
Annesi, ona:
"Vallahi, oğulcuğum! Biz Cahiliye devrinde bile kâhinlik etmez, gaibden yalan yanlış haber almaya ve vermeye kalkmazdık!
Muhammed Aleyhisselam geldikten sonra, böyle şeylerle nasıl uğraşırız?!" dedi.
At tekrar başını kaldırıp kulaklarını dikti.
Ebu Katâde:
"Allah'a yemin ederim ki; at, süvari atı kokusu almıştır!" dedi .[145]
Ebu Katâde der ki:
"Başımı, yıkıyordum. Başımın bir tarafını yıkadığım sırada idi ki, Cerve (Havze)'nin kişnediğini ve ayaklarını yere vurduğunu işittim.
'Bu, savaşa hazırlanma işaretidir!' dedim.
Başımın kalan yansını yıkamaksızın kalktım, ata bindim.
Üzerimde kaftanım vardı.
O sırada, Resûlullah Aleyhisselamın seslenicisi:
'Yetişiniz! Yetişiniz!' diyerek seslenmekte idi.[146]
Resûlullah Aleyhisselam:
'Ey Ebu Katâde! Hemen hareket et! Allah yoldaşın olsun!' buyurdu."[147]

Muhriz b. Nadle'nin Züllimme İsimli At Üzerinde Savaşa Çıkışı

Mahmud b. Mesleme'nin atı, bahçede bir hurma ağacına urganla bağlanıp bakılmakta idi. Züllimme, süvari atlarının kişnediklerini işitince, kişnemeye ve ayaklarını yere vurmaya başladı.
Abduleşhel oğullarından bir kadın, atın böyle bağlı bulunduğu yerde ayaklarını yere vurup durduğunu görünce:
"Ey Kumeyr (ey Ahrem)! Şu ata binsen, Resûlullah Aleyhisselam ve Müslümanlara katılsan da savaşsan olmaz mı?" dedi.
Muhriz b. Nadle:
"Olur!" deyince, kadın atı ona teslim etti.[148]
Atın sahibi Mahmud b. Mesleme, o sırada Medine dışında bulunuyordu.[149]
Muhriz b. Nadle, hiç durup dinlenmeksizin atı sürdü, baskıncı müşriklere yetişti, onların önlerini kesti ve:
"Durunuz ey yaramazların, kötülerin dölleri!" diyerek bağırdı.
Baskıncı müşriklere yetişen süvarilerin ilki, Muhriz b. Nadle idi.[150]
Baskıncı müşrikleri tek başına oklar ve taşlarla takip eden Seleme b. Ekvâ der ki:
"Resûlullah Aleyhisselamın imdada gelen süvarilerini görünceye kadar, bulunduğum yerden ayrılmadım.
Süvariler, ağaçların arasına girmeye başladılar. Onların ilki, Ahrem (Muhriz) idi. Onun arkasında, Resûlullah Aleyhisselamın süvarisi Ebu Katâde, Ebu Katâde'nin arkasında da Mikdad b. Esved vardı.
Baskıncı müşrikler, süvarileri görünce, dönüp kaçtılar.
Ben de, dağdan inip Ahrem'in önünü kestim ve atının gemini tuttum ve:
'Ey Ahrem! Şu kavimden sakın! Resûlullah Aleyhisselamla sahabileri gelip kavuşuncaya kadar, onların seni kalbinden vurup şehit etmeyeceklerinden emin değilim![1] dedim.
Ahrem:
'Ey Seleme! Eğer sen Allah'a ve ahiret gününe inanıyor, Cenneti hak ve gerçek, Cehennemi de hak ve gerçek tanıyorsan, benimle şehitlik arasına gerilme!' deyince, atının gemini bıraktım.
Ahrem baskıncı müşriklere yetişince, Abdurrahman b. Uyeyne b. Hısn, döndü. Birbirlerine mızraklarla saldırdılar.
Ahrem onu mızraklayıp yaraladı. Abdurrahman b. Uyeyne de, onu* mızraklayarak şehit etti.[151] Muhriz b. Nadle atından yere düştü.[152] Muhriz yere düşünce, atı şahlandı. Benî Abduleşhellerin mahallesindeki ahırına gelip duraklayıncaya kadar, hiç kimse onun ne önüne geçebildi, ne de durdurup üzerine binebildin[153]
Ümmü Âmir binti Yezid b. Seken der ki:
"Resûlullah Aleyhisselamın savaşına katılmak üzere Muhriz'i hazırlayanlar arasında bulunuyordum.
Vallahi, hisarımızdan Mahmud b. Mesleme'nin atı Züllimme'nintozu dumana katarak ahırına kadar gelip kavuştuğunu görünce:
'Vallahi, Muhriz şehit olmuştur!' dedim."[154]
Muhriz b. Nadle şehit olunca, Ebu Katâde Abdurrahman b. Uyeyne b. Hısn ile karşılaştı. Birbirlerine mızraklarla saldırdılar.
Abdurrahman, Ebu Katâde'yi yaraladı. Ebu Katâde de, onu mızraklayıp öldürdü.[155]

Abdurrahman'ın öldürülmesinde, Ebu Katâde'ye Mikdad b. Esved, yardımcı oldu.[156]
Seleme b. Ekvâ der ki:
"Muhammed Aleyhisselamı peygamberlikle şereflendiren Allah'a yemin ederim ki; baskıncı müşrikleri yaya olarak tekrar takibe başladım.
O kadar ilerledim ki, artık arkamda ne Peygamber Aleyhisselamın ashabından, ne de onların yerden kaldırdıkları tozlardan hiçbir şey göremiyordum!
Güneş batmadan önce idi ki, baskıncı müşrikler Zû Kared denilen sulu bir vadiye saptılar.
Çok susamışlardı. Su içmek istediler. Dönünce, benim arkalarında bulunduğumu gördüler.
Onları oradan da tedirgin ettim, uzaklaştırdım! Sudan bir damla bile tadamadılar!
Oradan ayrılarak Zî Bi'r tepesine hızla ilerlemeye başladılar.
Güneş batmıştı.
Onlardan birisinin arkasından yetişip:
'Al benden! Ben Ekvâ'nın oğluyum! Bugün, kötülerin öleceği gündür!' diyerek bir ok attım.
Onu kürek kemiğinin oynak yerinden vurdum.
Bana:
'Ey anası ağlayasıca! Yoksa, bu sabahın erkeninden beri bize göz açtırmayan, bizi tedirgin eden Ekvâî sen mi idin?!' dedi.
Ben de:
'Evet! Ey kendisinin düşmanı! Sabahın erkeninden beri sana ok yağdıran Ekvâî benim!' dedim, hemen bir ok daha atıp onun ardına düştüm, kendisine iki ok yapıştırdım.
Baskıncı müşrikler, son derece yorup yürüyemez hale getirdikleri iki atı tepe üzerinde, arkalarında bırakarak gittiler." [157]

Mikdad b. Esved'in Mes'ade İle Çarpışması

Mikdad b. Esved'in anlattığına göne; kendisi, Yüce Allah'tan şehitlik dileyerek yola çıkmıştı.
Heyfâ mevkiinde, düşmanın hayvanları yorulup en arkada kalanlarına, sonra da Mes'adetü'l-FezârPye yetişti, onu ucunda bayrak bağlı mızrağıyla mızrakladı, mızrak kaydı.
Mes'ade de dönüp Mikdad'ı mızrakladı, pazusundan yaraladı, kaçti. Mikdad'ı kendisine yetişmekten âciz bıraktı.
Mikdad b. Esved, bayrağını, sancağını arkadaşları görsün diye oraya dikti. O sırada, Ebu Katâde de gelip kavuştu.
Ebu Katâde, kendi atinin üzerinde idi. Tanınmak için, başına san bir sarık sarmıştı.
Bir müddet, birlikte ilerlediler.
İkisi de, Mes'ade'nin arkasından bakıyorlardı.[158]
Mikdad, Mes'ade'nin Muhriz b. Nadleyi şehit ettiğini Ebu Katâdeye haber verdi.[159]
Ebu Katâde, Mikdad b. Esved'e:
"Ey Ebu Ma'bed! Ben ya öleceğim, ya da Muhriz'i öldüreni öldüreceğim!" diyerek Mikdad'ı geçti.
Ebu Katâde'nin atı, Mikdad'ınkinden daha iyi ve yürügendi, Mikdad'ı gerilerde bıraktı. Artık Mikdad onu göremez olmuştu.[160]
Ebu Katâde, Mes'ade ile nasıl karşılaştığını ve onu nasıl öldürdüğünü şöyle anlatır
"Baskıncı müşriklere yetişip saldırdığım zaman, alnımdan, bir okla vuruldum. Oku alnımdan çekip çıkardım.
Güçlü ve yavuz bir atlı üzerime geldi. Kendisinin miğferi yüzünü kapatmıştı.
Bana:
'Ey Ebu Katâde! Allah beni sana kavuşturdu!' diyerek miğferini kaldırıp yüzünü açtı.
Meğer Mes'adetü'l-Fezârî imiş!*
Bana:
'Sen çarpışmak mı, yahut mızraklaşmak mı, yoksa güreşmek mi; hangisini istersin?' diye sordu.
Ona:
'Ben bunu sana bırakıyorum!' dedim.
Bana:
'Öyleyse, güreş!' dedi, hemen atından inip kılıcını bir ağaca astı.
Ben de atımdan inip kılıcımı bir ağaca astım.
Sonra, sıçraştık.
Allah onu yenmemi bana nasip etti. Yere yıkıp göğsünün üzerine oturdum.
O sırada, başıma birşey dokundu. Dokunan, Mes'ade'nin ağaçta asılı kılıcı imiş!
Hemen uzanıp kılıcı elime aldım ve sıyırdım.
Mes'ade, kılıcı elimde görünce, elime sarılıp:
'Ey Ebu Katâde! Beni sağ bırakmanı, öldürmemeni senden dilerim!' dedi.
Ben:
'Hayır! Vallahi, seni sağ bırakmayacağım!' dedim.
Mes'ade:
'Ya bizim küçükler kime kalacak?' dedi.

'Cehenneme!' dedim, sonra da onu öldürdüm. Kendi kaftanımı çıkarıp üzerine örttüm, atına bindim. Çünkü, bizim çarpışmaya tutuştuğumuz sırada, atım kaçıp karargâha dönmüş, onu tanımışlar.
Sonra, ilerledim. Mes'ade'nin kardeşinin oğlunun üzerine geliverdim.
Kendisi, 17 kişilik bir süvari birliğinin içinde bulunuyordu.
Mızrağımı onun sırt omurgasına sapladım!
Yanındaki süvariler bozulup dağıldılar.[1]"![161]
Mikdad b. Esved, Ebu Katâde'yi kaftansız görünce:
"Sen ne yaptın?" diye bağırdı.
Ebu Katâde:
"Hayır yaptım! Sana onun atla yaptığı gibi!" dedi.[162]
Mikdad b. Esved de, Faraka (yahud Karafa) b. Malik b. Huzafe'yi öldürdü.[163]

İslâm Süvarilerinin Baskıncı Müşrikleri Bozguna Uğratmaları

İslâm süvarileri, baskıncı müşriklere yetişerek onlarla en şiddetli şekilde çarpıştılar ve onları Allah'ın yardımıyla bozguna uğrattı I ar. [164]
Müşriklerin önderleri öldürüldü, sağ kalanlarda mızraklarını, kaftanlarını atarak kaçıp gittiler.[165]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Medine'den Hareket Edişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Medine'de yerine İbn Üımımi Mektum'u vekil bıraktı.
Sa'd b. Ubâde'yi de, Hazrecîlerden 300 kişilik bir kuvvetle, Medine'yi beklemek üzere görevlendirdi.
Çarşamba günü, zırhını sırtına giydi, miğferini başına geçirdi, silahlandı. 500 veya 700 kişilik bir kuvvet]e yola çıktı. [166]
Müslümanlar, yolda Ebu Katâde'nin öldürdüğü Mes'ade'nin üzerine örttüğü kaftanını görünce, tanıdılar.
"Ebu Katâde öldürülmüş! İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hayır! Ebu Katâde öldürülmem iştir. Fakat, o ölü, onun öldürmüş olduğu bir müşriktir! Ebu Katâde, onu kendisinin öldürdüğünü bilsinler diye kendisine ait kaftanı onun üzerine örtmüştür" buy urdu. [167]
Hz. Ömer veya Hz. Ebu Bekir, koşarak gitti, ölünün üzerindeki örtüyü açıp Mes'ade'nin yüzü meydana çıkınca:
"Allahuekber! Allah ve Allah'ın Resûlü doğru söyler!" dedi .[168]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Zû Kared'de Tepe Üzerinde Karargâhını Kuruşu

Peygamberimiz Aleyhisselam, Zû Kareci'e gelip, tepe üzerinde karargâhını kurdu.[169]
Savaş davetini işitir işitmez, Amr b. Avf oğullarının atlıları hemen yola çıktılar. Onların arkasından da, yayaları yollandılar.
Bir cemaat de, develer, merkepler üzerinde gelip, Zû Kared'de Peygamberimiz Aleyhisselamin ordusuna katıldılar. [170]
Zû Kared'de Müslümanların parolaları "Emit! Emit!" idi.[171]

Ebu Katâde'nin Alnındaki Yarasının İyileştirilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Ebu Katâde'ye:
"Mes'adeyi sen mi öldürdün?" diye sordu.
Ebu Katâde:
"Evet!" dedi.[172]
Peygamberimiz Al eyhisselam:
"Yüzüne ne oldu?" diye sordu.
Ebu Katâde:
"Bir okla vuruldum yâ Rasûlallah!" dedi.
Peygamberimiz Al eyhisselam:
"Yanıma yaklaş!" buyurdu.
Ebu Katâde yaklaşınca, Peygamberimiz Aleyhisselam onun yarasının üzerine püskürdü. Hiçbir ağrısı, sızısı kalmadı.[173]
Ebu Katâde'nin öldürdüğü Mes'adeyi Sa'd b. Zeyd soymuştu.
Peygamberimiz Al eyhisselam:
"Hayır! Onu Ebu Katâde öldürmüştür. Onun elbisesini ve silahını da Ebu Katâde'ye teslim et!" buyurduktan sonra, Mes'ade'nin atını da Ebu Katâdeye verip:
"Allah sana bunlan mübarek kılsın!" diyerek dua etti.[174]

Sa'd b. Ubâde'nin Peygamberimiz Aleyhisselamın Duasına ve İltifatına Nail Oluşu

Sa'd b. Ubâde, İslâm mücahidlerine erzak olmak üzere, Peygamberimiz Aleyhisselama on deve yükü hurma göndermişti.[175]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah'ım! Sa'd'ı ve Sa'd hanedanını rahmetinle esirge!" diyerek dua ettikten sonra:
"Sa'd b. Ubâde ne iyi adamdır!" buyurdu.
Haz reciler:
"Yâ Rasûlallah! O, bizim aramızda büyüğümüzdür, büyüğümüzün de oğludur!
Onlar kıtlık yıllarında halkın karınlarını doyururlar, yolda belde kalan aileleri taşırlar; misafirleri ağırlarlar; musibet ve ihtiyaç zamanlarında verirler; kabileleri yurtlarına göçürürlerdi!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"İslâmiyet devrinde halkın hayırlıları, Cahiliye çağında da insanların hayırlısı idiler!" buyurdu.[176]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Seleme ve Ebu Katâde Hakkındaki Takdir ve İltifatları

Seleme b. Ekvâ der ki:
"Baskıncı müşriklerin, yorup tepede bıraktıkları iki atı önüme katıp Resûlullah Aleyhisselama getirirken, amcam Âmir de, bir tulum sulandırılmış süt ve birtulum da su ile bana yetişti.
Su ile abdest aldım, sütten de içtim. Sonra, Resûlullah Aleyhisselamın yanına geldim. Kendisi, baskıncı müşrikleri su içmekten men ettiğim suyun başında, Zû Kared'de idi. Yanında da 500 kişilik bir cemaat bulunuyordu.
Baskıncı müşriklerin elinden kurtarıp gerimde bıraktığım develer ile müşriklere bıraktırdığım herşeyi; bütün mızrakları, okları, kaftanları.. Resûlullah Aleyhisselamın almış olduğunu, Bilal'in de benim düşmandan kurtardığım develerden bir dişi deveyi boğazlayıp, onun ciğerinden, hörgücünden, Resûlullah Aleyhisselamın yemesi için kızartmakta olduğunu gördüm.[177]
'Yâ Rasûlallah! Yanıma yüz kişi versen de, onları sıkboğaz edip senin sağmal develerinden onların ellerinde kalanları da kurtarsaydım![178]
Yâ Rasûlallah! Bana müsaade buyur da, şu yanındaki cemaatten yüz adam seçeyim ve düşmanı takip edeyim de, onlardan, tepelemediğim hiçbir haberci kalmasın' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam güldü, hatta gündüzün ışığında yan dişleri göründü ve:
'Yâ Seleme! Seni bıraksam, acaba birşey yapacağını sanır mısın?'[179] buyurdu.
'Evet!' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Şüphesiz ki, onlara şimdi Gatafan toprağında ziyafet verilmektedir!
Gücün yetti mi, yumuşak davran, bağışlayıcı ol, sertliği bırak![1] buyurdu.[180]
O sırada, Gatafan'dan bir adam gelerek:
'Onlar için filan kişi bir deve boğazladı, amma derisini açtıkları, yüzdükleri zaman, uzaktan bir toz görüp; 'Müslüman cemaati sizi takip ederek geliyor!' dediler, hemen oradan kaçıp gittiler!' dedi.[181]
Sabaha çıktığımız zaman, Resûlullah Aleyhisselam:
'Bugün süvarilerimizin hayırlısı Ebu Katâde idi, yayalarımızın hayırlısı da Seleme olmuştur!' buyurduktan sonra, bana biri süvari, birisi de yaya hissesi olmak üzere iki hisse verdi ve ikisini benim için birleştirdi."[182]
Baskıncı müşriklerin sürüp götürdükleri yirmi deveden onu kurtarılmış, geri kalan onu ise kaçıp giden müşriklerin elinde kalmıştı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, etrafı araştırmak ve haber almak için, Zû Kared'de bir gün bir gece oturdu.
Mücahidlerden her yüz kişiye de, boğazlanıp yenmek üzere birer deve verdi ki, mücahidlerin sayısı 500 veya 700 idi.[183]

Talha b. Ubeydullah'ın Na'man Kuyusunu Satın Alıp Vakfetmesi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Zû Kared'de Beysan diye anılan bir suya uğramış ve suyun adını sormuştu.
"Yâ Rasûlallah! Onun adı Beysan'dırve o çok tuzlu ve acıdır!" denildi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hayır! Onun adı Na'man'dır ve suyu da tatlıdır!" buyurdu.[184]
Peygamberimiz Aleyhisselam onun adını değiştirince, Yüce Allah tadını da değiştirdi, acılığını giderdi.
Talha b. Ubeydullah, bu kuyuyu da satın alarak vakfetti. [185]
Aynı zamanda, bir deve boğazlayarak halka ziyafet verdi.[186]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam;
"Ey Talha! Sen Talhatü'l-Feyyaz'sın!" buyurdu.
Bundan sonra, o, Talhatü'l-Feyyaz diye anıldı.[187]

Medine'ye Dönülürken Koşu Yapılışı

Seleme b. Ekvâ der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam beni devesinin terkisine almıştı.
Medine'ye dönülüp girilmek üzere bulunulduğu sırada idi ki, Ensardan, koşuda önüne geçilemeyen bir zât:
'Medine'ye kadar benimle koşu yansı yapabilecek yok mu bir yarışçı? Var mı bir yarışçı?' diye seslenmeye ve bunu tekrarlamaya başladı.
Onun sözlerini işitince, kendisine:
'Senin ne bir kerîme, ne de bir şerîfe ikramın yok mudur?[1] diye sordum.
Bana:
'Yoktur! Ancak, o Resûlullah Aleyhisselam olursa, o bundan müstesnadır!' dedi.
Bunun üzerine:
'Yâ Rasûlallah! Babam, anam sana fieda olsun! Bana izin ver de, şu adamla koşuşarakyarışayım?' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Yarışmak istiyorsan, yarış!' buyurdu.
Adama:
'Haydi, sen Medine'ye doğru koş!' dedim.
Ben de hemen deveden atladım.
Ayaklarımı pekiştirerek koşmaya başladım.
Ona karşı, bir veya iki yüksekçe yerde soluğumu devamlı kılayım, soluyup kalmayayım diye soluğumu kestim, tuttum.
Sonra da, onun ardından koşmaya başladım.
Nihayet, ona yetiştim. Onun iki küreği arasına ellerimle vurup:
'Vallahi, senin önüne geçildi!' dedim.
O da, güldü ve:
'Ben de öyle olduğunu sanıyorum!' dedi.
Medine'ye kadar onun önünde koştum."[188]

Gâbe (Zû Kared) Seferinin Ne Kadar Sürdüğü?

Gabe (Zû Kared) seferi 5 gece sürmüş,[189] Pazartesi gecesi Medine'ye gelinmiştir. [190]

Ebu Zerri'l-Gıfârî'nin Zevcesinin Baskıncıların Yurdundan Kaçıp Kurtuluşu ve Bindiği Deveyi

Kurban Etmeyi Adayışı

Peygamberimiz Aleyhisselamın Adbâ adıyla anılan devesi, baskıncı müşriklerin sürüp götürdükleri develer arasında bulunuyordu.[191]
Baskıncı müşrikler, Ebu Zerri'l-Gıfârî'nin zevcesini de esir edip yanlarında götürmüşlerdi.[192]
Kadıncağız bağlı bulunmakta, baskıncılar da evlerinin önünde develeri dinlendirmekte idiler.[193]
Baskıncılar gece uykuya daldıkları sırada idi ki,[194] kadıncağız bağından kurtuldu ve hemen bir devenin yanına yaklaştı. Deve böğürünce, onu bıraktı.[195]
Binmek için hangi devenin yanına vanp üzerine elini koymuşsa, o deve böğürmeye başlamişti. [196]
Nihayet, yanına vardığı Adbâ hiç böğürmemiş, sesini çıkarmam işti. [197] Çünkü, o, yumuşak başlı, uysal bir dişi deve idi.[198]
Kadıncağız, Adbâ'nın üzerine oturdu, sonra onu kaldırdı.[199]
Başını, Medine cihetine yöneltti ve:
"Eğer," dedi, "Yüce Allah beni bu devenin üzerinde kurtaracak olursa, adıyorum ki, onu muhakkak boğazlayacağım ![200] Ciğerinden ve hörgücünden de yiyeceğim !"[201]
Baskıncılar kadının deveye binip kaçtığını anladılar ve hemen onu aramaya koyuldularsa da, yakalamaktan âciz kaldılar.
Kadın da nihayet kurtulup Medine'ye geldiği ve halk onu Adbâ'nın üzerinde gördükleri zaman:
"Aaa! Resûlullah Aleyhisselamın devesi Adbâ!" dediler.
Kadın ise:
"O, adaktır! 'Allah onun üzerinde kurtaracak olursa, o muhakkakboğazlanacaktır!' diye adanmıştır!" dedi.
Onun bu sözünü Peygamberimiz Aleyhisselama duyurdukları zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sübhânallah! Adbâ'ya ne fena bir mukabele! Bu nasıl adak?!
Allah onu Adbâ'nın üzerinde kurtaracak! O ise onu tutup boğazlayacak hâ?!" buyurdu.[202]
Hemen bir adam gönderip Ebu Zerri'l-Gıfârî'nin zevcesini getirtti.[203]
Kadın başından geçenleri Peygamberimiz Aleyhisselama haber verdi ve arkasından da:
"Yâ Rasûlallah! Eğer Allah beni bu devenin üzerinde kurtarırsa onu boğazlamayı Allah'a adamış bulunuyorum!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam gülümsedi, sonra da:
"Adbâ'ya ne fena bir mukabele bu!?
Allah seni onun üzerinde taşısın ve seni onunla kurtarsın, sen de tutup onu boğazlayasın!?
Ne Allah'a mâsiyet şeyde, ne maliki bulunmadığın şeyde adamak olur![204]
Sen maliki ve sahibi bulunmadığın bir deveyi boğazlayamazsın![205]
Senin bu adaman, adak değildir!
Adak, ancak Allah'ın rızasını onunla kazanmayı dilediğin şeydir![206]
Adbâ, benim develerimden dişi bir devedir.[207]
Ne Allah'a mâsiyet teşkil eden birşey hakkında yapılan adama, nede kulun, âdemoğl unun malik ve sahip bulunmadığı birşey üzerinde yaptığı adama yerine getirilir.[208]

Haydi, sen Allah'ın bereketiyle ev halkının yanına dön!" buyurdu.[209]

Gamr (Gamre) Seferi

Seferin İsmi, Mevkii, Tarihi ve Sebepleri

Seferin ismi Gamr veya Gamre'dir. Gamrveya Gamre, Necd yolu üzerindedir.[210] Buna, Gamr-i Merzuk denilir.
Feyd'den Medine'ye giden ilk yol üzerinde, iki gecelik uzaklıkta, Esed oğullarına ait bir sudur.[211]
Gamr (Gamre) seferi, H icretin 6. yılında Rebiülâhir ayında vuku bulmuştur.[212]
Bunun, Rebiülevvel ayında vuku bulduğu rivayeti de vardır.[213]
Esed oğulları, Uyeyne b. Hısn'ın mensup olduğu Gatafanlarla müttefik idiler.
Gatafanlar, Hicretin 5. yılında Hendek savaşından önceki günlerde Peygamberimiz Aleyhisselamla çarpışmaya hazırlanmaları için Esed oğullarına yazı yazmışlardı.[214]
Kureyş müşriklerinin ordusu Merru'z-zahran'a gelip konduğu sırada, Esed oğulları da Tulayha b. Huveylid el-Esedî'nin kumandası altında gelip Kureyş ordusuna katılmışlardı. [215]
Esed oğulları, böylece, Müslümanlar ve Müslümanlık için bir ölüm kalım savaşı olan Hendek (Ahzab) savaşında müşrikler ve Benî Kurayza Yahudileriyle işbirliği yapmış bulunuyorlardı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, 40 kişilik askerî bir birliği Ükkâşe b. Mıhsan'ın kumandası altında Gamr'e yolladı [216]
Esed oğulları, İslâm mücahidlerinin kendilerine doğru gelmekte olduklarını haber alınca, sularının başından kaçıp dağıldılar, yurtlarının yüksek kısımlarına, yaylalarına çekildiler.
İslâm mücahidleri, Esed oğullarının sularının başına geldikleri zaman, yurtlarını bomboş buldular.
Ükkâşe b. Mıhsan, Esed oğullarını araştırmak, soruşturmak veya onlar hakkında bir ize rastlamak maksadıyla, etrafa gözcüler saldı.
Etrafa salınanlardan Şüca' b. Vehb, izi sıra geri dönüp yakınlarında deve izleri gördüğünü haber verdi.
Hemen kalkıp oraya doğru gittiler.[217]
Mücahidler, Esed oğullarının geceleri ses dinlemekle görevlendirdikleri casusunu, uyurken yakaladılar.
Kendisine:
"Halk nerededir?" diye sordular.
Casus:
"Onlar şimdi yurtlarının yüksek yerlerine, yaylalarına erişmiş bulunuyorlar" dedi.
Ona:
"Esed oğullarının develeri nerededir?" diye sordular.
Casus:
"Yanlarındadır" dedi.
Mücahidlerden birisi elindeki kırbaçla dövmeye kalkınca, casus:
"Kanımı bağışla! Bana eman ver de, sana onların amca oğullarına ait develeri göstereyim?" dedi.
Mücahidler:
"Olur!"dediler.[218]
Casus tarafından gösterileceği bildirilen develer, Esed oğullarına aitti.[219]
Mücahidler, Esed oğullarının casusu ile bir hayli gittiler.

Adam araştırmayı uzatınca, casus tarafından tuzağa düşürüleceklerinden korkmaya başladılar.
Casusun yanına yaklaşarak:
"Vallahi, ya bize doğruyu söyleyeceksin, ya da boynunu vuracağız!" dediler.
Casus:
"Onları şu tepenin üzerinde göreceksiniz!" dedi.
Tepeye varınca, develerin orada yayılmakta olduklarını gördüler.
Mücahidler birden baskın yaptılar. Bedevî müşrikler bozulup etrafa kaçışmaya başladılar.
Ükkâşe b. Mıhsan, kaçanlan takip ettirmedi.[220]
Esed oğullarının eman verilen casusu serbest bırakıldı. [221]
Esed oğulları yurdunda ele geçirilen 200 deve, sürülüp Medine'ye getirildi.[222]

Zülkassa Seferi

Seferin ismi, Mevkii, Tarihi ve Sebebi

Muhammed b. Mesleme on arkadaşıyla birlikte Salebe ve Uval oğullarının oturdukları Zülkassa'ya gittiği için, bu sefere Zülkassa seferi denilmiştir.[223]
Zülkassa, Rebezeyolu üzerinde olup, Medine'ye 24 mil uzaklıktadır.[224]
Zülkassa seferi, Hicretin 6. yılında Rebiülâhir ayında yapılmıştır.[225]
Rebiülevvel'de olduğunu söyleyenler de vardır.[226]
Salebe ve Enmar oğullarının yurtlarında kuraklık hüküm sürüyor, Meraz'dan Tâlemeyn'e kadar uzanan bölgeye ise yağmur düşmüş bulunuyordu.[227]
Benî Muharib b. Hasafa, Benî Sa'd b. Sa'd ve Benî Enmar b. Bagîz kabileleri, Meraz'dan Tâlemeyn'e kadar uzanan bölgeye gelmişler, orada toplanmışlardı.[228]
Bunlar, Medinelilerin yaylım hayvanlarını yağmalamak hususunda söz birliği etmişlerdi.
O sırada, Medinelilerin yaylım hayvanları, Heyka vadisi yaylımında yayılmakta idi.[229]
Heyka'nın Medine'ye uzaklığı 7 mildir.[230]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ensardan Muhammed b. Mesleme'yi, yanına on kişi katarak, Zülkassa'da oturan Benî Sa'lebeler ile aynı kabileden Benî Uvallere saldı.
Bu keşif birliği, geceleyin onların üzerlerine vardılar.[231]
Salebe ve Uval oğulları, İslâm keşif birliğinin yurtlarına geldiklerinin farkına vararak gizlendiler.
Muhammed b. Mesleme ile arkadaşlarını, uykuya daldıkları sırada, yüz kişi ile kuşattılar ve oka tuttular.
Muhammed b. Mesleme sıçrayıp kalktı, yayı üzerinde idi.
Arkadaşlarına:
"Silah başına!" diyerek bağırdı.
Onlar da sıçrayıp kalktılar.[232]
Geceleyin, bir müddet birbirlerine ok yağdırdılar.
Bundan sonra, Sa'lebeve Uval oğulları, İslâm keşif birliğinin üzerine mızraklarla saldırdılar.[233]
Üç kişiyi şehit ettiler.
Müslümanlarda, onlardan bir adam öldürdüler.
Salebe ve Uval oğulları, tekrar mızraklarla saldırarak, geri kalanlan da şehit ettiler.[234]
Muhammed b. Mesleme de ağır şekilde yaralanarak yere baygın düştü.[235]
Şehit olanlar arasında Müzeynelerden iki, Gatafanlardan da bir kişi vardı. [236]
Salebe ve Uval oğulları, Muhammed b. Mesleme'nin topuğuna vurup, kımıldamadığını görünce, ölmüş sanarak elbisesini soydular, çekilip gittiler.
Müslümanlardan bir zât oradan geçerken, şehitlere rastladı.[237]
"İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn=Bizler Allah içiniz ve O'na dönücüleriz" dedi.
O sırada ayılan Muhammed b. Mesleme, bunu işitince, onun Müslüman olduğunu anladı ve kendisinin sağ olduğunu ona anlatmak için kımıldadı.[238]
O da, gelip Muhammed b. Meslemeyeyemekve su ikram etti.[239] Sonra da, bindirip onu Medine'ye getirdi.[240]

Ebu Ubeyde b. Cerrah'ın Zülkassa'ya Gönderilişi

Hicretin 6. yılında, Rebiülâhir ayında, akşam namazı kılındıktan sonra, Peygamberimiz Aleyhisselam Ebu Ubeyde b. Cerrah'ı Müslümanlardan 40 kişilik bir kuvvetle Zülkassa'ya yolladı.[241]

Maksat hem Medinelilerin Heyka (Heyfa)'da yayılan hayvanlarına yapılması muhtemel bir baskını önlemek,[242] hem de Muhammed b. Mesleme'ye ve arkadaşlarına yaptıklarından dolayı Zülkassa topluluklarını cezalandırmaktı. [243]

Ebu Ubeyde ve arkadaşları, bütün gece yürüyüşe devam ederek, sabaha karşı Zülkassa'ya ulaştılar ve orada toplanmış bulunan müşrik Bedevilere birden baskın yaptılar.

Bedeviler dağılıp dağ başlarına kaçtılar.

Muharib, Salebe ve Enmar kabilelerinin kaçarlarken geride bıraktıkları develerle elbise ve ev eşyaları iğtinam edildi.[244]

İğtinam edilen mallar arasında davar da bulunuyordu.[245]

Zülkassa'da yakalanarak Medine'ye getirilen adam ise, Müslüman olunca, Peygamberimiz Aleyhisselam tarafından serbest bırakıldı. [246]

Cemum Seferi

Seferin Adı, Mevkii, Tarihi ve Sebebi

Seferin adı Cemum'dur. Cemuh denildiği de vardır.[247]
Cemum; Süleym oğullarının yurdu olup.[248] Nahl ovası ile Nakre arası ndadır.[249] Nahl ovasının sol-undadır.
Nahl ovasının Medine'ye uzaklığı 4 berid'dir*[250]
Cemum seferi, Hicretin 6. yılında, Rebiülâhir ayında vuku bu I muştur. [251]
Âmir b. Tufeyl'in davetine icabetle, kendi su başları olan Bi'r-i Maûne'de ashabdan 40 kişilik İslâm irşad heyetinin canlarına kıyan Usayya, Rı'l ve Zekvanlar, Süleym oğulları kabilesine mensup idiler.[252]
Müslümanlığı ve Müslümanları ortadan kaldırmak için Mekke'ye giden Yahudi propaganda heyetine, Süleym oğulları, Kureyşîler harekete geçtiği zaman onlarla birlikte hareket edecekleri hakkında söz vermişlerdi.[253]
Kureyş ordusunun Merru'z-zahran'a geldiği sırada, Süleym oğulları da Ebu Âverü's-Sülemî'nin babası Süfyan b. Abduşşems'in kumandası altında 700 kişilik bir kuvvetle gelip Kureyş ordusuna katılmışlar ve Medine'yi onlarla birlikte kuşatmışlardı.[254]
Bunun için, Süleym oğullarına da bir darbe indirilmesi gerekmiş bulunuyordu.[255]

Zeyd b. Hârise'nin Cemum'a Gönderilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Zeyd b. Hâriseyi, askerî bir birliğin başında Süleym oğullarına saldı.
Zeyd b. Harise Cemum'a vardığı zaman, orada Müzeynelerden Halime adında bir kadını bulup yakaladılar.
Halime, İslâm mücahidlerine, Süleym oğullarının konak yerlerinden birisini gösterdi.
İslâm mücahidleri de, oraya birden baskın yapıp bir hayli deve, davar ve esir alarak Medine'ye döndüler.
Yakalanan Halime'nin kocası da, esir edilen müşrikler arasında bulunuyordu.
Zeyd b. Harise, Medine'ye dönünce, her ikisini Peygamberimiz Aleyhisselama teslim etti. [256] Peygamberimiz Aleyhisselam da onlan serbest bıraktı. [257]

Iys Seferi

Seferin Mevkii, Tarihi ve Sebebi

lys; Süleym oğulları yurdunda bir yerdir.[258] Medine'ye dört gecelik, Zü'l-merveye bir geceliktir.[259] Ağaçlı bir vadidir.[260]
lys seferi, Hicretin 6. yılında Cumâdelûlâ ayında vuku bulmuştur.[261]
Şam'dan Kureyş müşriklerinin bir ticaret kervanının gelmekte olduğu öğrenilmişti.[262]
Kureyş müşrikleri, daha önce de, Ebu Süfyan'ın idaresindeki büyük ticaret kervanının bağışlanan kazancıyla güçlenerek Uhud'a kadar gelip Peygamberimiz Aleyhisselamla çarpışmış bulunuyorlardı. [263] Kureyş müşrikleri iktisaden güçlü durumda bulundukça, Hendek savaşında olduğu gibi, kabileleri yanlarına alarak, Medine'ye saldırın aktan;[264] bilakis, Sümame b. Üsal'in Yemâme'den Mekke'ye hububat yüklenmesinde[265] veya Ebu Basîr'in Şam ticaret yollarını kesmesinde[266] olduğu gibi, başlan dara geldikçe de, Peygamberimiz Aleyhisselama yalvarmaktan geri durmuyorlardı.[267]
O halde, Kureyş müşriklerinden selamette kalabilmek için, zaman zaman onları iktisaden zayıflatmak, güç duruma düşürmek gerekiyordu.
Bunun için, Peygamberimiz Aleyhisselam, Şam'dan gelmekte olan Kureyş ticaret kervanına elkoy-mak üzere, Zeyd b. Hârise'nin kumandası altında 170 kişilik bir süvari birliğini yola çıkardı.[268]
Peygamberimiz Aleyhisselamın kızı Hz.Zeyneb'in kocası Ebu'l-Âs b. Rebi' de ticaret için Şam'a gitmişti.
Kendisi, henüz Müslüman olmamakla beraber, güvenilir bir kişi idi.
Ebu'l-Âs'ın yanında Kureyş müşriklerine ait pek çok mal bulunuyor ve kendisi de kafile ile Şam'dan dönüyordu.[269]
İslâm mücahidleri Kureyş ticaret kervanını yakaladılar, kervanda bulunan malları, bilhassa Safvan b. Ümeyye'ye ait pek çok gümüşleri ele geçirdiler.
Kervanda bulunan kimseleri de esir ettiler.[270]
Ebu'l-Âs b. Rebi' de esir edilenler arasında idi.[271]
İğtinam edilen mallar, mücahidler arasında bölüştürüldü.[272]

Ebu'l-Âs'ın Himayeye Alınışı

Ebu'l-As, seher vakti, Peygamberimiz Aleyhisselamın kızı Hz. Zeyneb'e:[273]
"Babandan, benim için eman al!" diye haber gönderdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam Müslümanlara sabah namazını kıldırdığı sırada, Hz. Zeyneb başını hücresinin kapısından çıkararak:
"Ey insanlar! Ben Resûlullah'ın kızı Zeyneb'im![274] Ben Ebu'l-Âs'ı himayeme aldım!" diyerek seslendi.[275]
Peygamberimiz Aleyhisselam, selam verince, yüzünü halka çevirdi ve:
"Ey insanlar! Benim işittiğimi siz de işittiniz, değil mi?" diye sordu.
Cemaat:
"Evet!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; sizin şimdi işitmiş olduğunuz şeyi ben de şimdi işitinceye kadar, bu hususta hiçbir şey bilmiyordum. [276]
Mü'minler, birbirlerine karşı tek kişi, tek el hükmündedirler.
Bunun için, onlara, yakınlarını himaye etmeleri yaraşır.[277] Müslümanlara, yakınlarını himaye etmeleri düşer!" buyurdu.[278]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Mescidden dönünce, kızı Hz. Zeyneb'in yanına vardı[279] ve:
"Senin himayeye almış olduğun kişiyi biz de himayemize aldık!" buyurdu.[280]
Hz. Zeyneb, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Ebu'l-Âs akrabadır, amca oğludur. Hem de, çocuğumun babasıdır. Bunun için, onu himayeme aldım!" dedi.[281]
Hz. Zeyneb'in, Ebu'l-Âstan, Ali ve Ümame isimlerinde iki çocuğu vardı.[282]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hz. Zeyneb'e Emri ve Ebu'l-Âs'a Mallarının Geri Verilişi

Peygamberimiz Aleyhisselann, Hz. Zeyneb'e:
"Ey kızcağızım! Makamını şerefli tut, gözet! Ebu'l-Âs sana yaklaşmaya yol bulmasın! Çünkü, sen ona helâl değilsin;[283] o müşriklikte devam ettiği müddetçe!" buyurdu.[284]
Hz. Zeyneb, Ebu'l-Âs'ın iğtinam edilmiş olan malını istemeye geldiğini söyledi[285] ve onların kendisine geri verilmesini diledi.[286]
Peygamberimiz Aleyhisselam, mücahidlere haber saldı.
Gelip yanında toplandıkları zaman, onlara:
"Şu adamın (Ebu'l-Âs'ın) bizden olduğunu biliyorsunuzdur.
Siz onun ve ondan başkalarının mallarını iğtinam etmiş bulunuyorsunuz. O mallar size Allah'ın müşriklerden nasip ettiği ganimetlerdendir.[287]
Eğer ona malını geri vermenizi uygun görürseniz, geri veriniz![288]
Geri vermekten kaçınırsanız, zaten onlar sizin hakkınızdır!" buyurdu.
Mücahidler:
"Hayır yâ Rasûlallah! Biz o malları ona geri vereceğiz!" dediler.[289]
Her biri, almış oldukları şeylerin hepsini-küçük ve eski su kırbasına veya abdest matarasına veya ipe varıncaya kadar-yanlarında az veya çok hiçbir şey bırakmaksızın getirip ona verdiler.[290]

Ebu'l-Âs'ın Kureyş Müşriklerine Ait Malları Teslim Ettikten Sonra Müslüman Olup Medine'ye

Dönüşü

Ebu'l-As, aldığı mallarla Mekke'ye döndü.
Her hak sahibine hakkını, mallarını teslim edip işini bitirdikten sonra:
"Ey Kureyş cemaati! Herhangi birinize, yanımdaki mallarından, vermediğim birşey kaldı mı?" diye sordu.[291]
"Hayır! Vallahi kalmadı!" dediler.[292]
Ebu'l-Âs:
"Size olan ahdimi yerine getirdim mi?" diye sordu.
"Evet! Vallahi yerine getirdin![293] Allah seni hayırla mükâfatlandırsın! Biz seni şerefli ve vefalı bulduk!" dediler.
Ebu'l-Âs:
"Vallahi, sizin yanınıza gelmeden önce Müslüman olmamı engelleyen şey; mallarınızı götürmek istediğim için Müslüman olduğumu sanmanız korkusundan başka birşey değildir![294]
Ben şehadet ederim ki; Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur ve yine şehadet ederim ki; Muhammed Allah'ın kulu ve resûlüdür!" dedi.[295]
Ebu'l-Âs Mekke'den Medine'ye, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına döndü.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona Hz. Zeyneb'i eski nikâhı ile veya yeni bir nikâhla ve yeni bir mehirle verdi. [296]

Tarf Seferi

Seferin Mevkii, Tarihi ve Sebebi

Tart; Mıraz yakınında, Nuhayl'ın arkasında, Medine'ye 36 mil uzaklıkta, Mahacca üzerindeki Bakara yolunda bir sudur.[297] Su kaynağı di r.[298]
Tartta birçok kuyular ve su birikintileri de vardır.[299]
Tart, Zülkassa gibi, Benî Sa'lebelerin konak yerlerindendir.[300]
Tart seferi, Hicretin 6. yılında, Cumâdelâhir ayında vuku bulmuştur.[301]
Salebe oğullarının Hicretin 4. yılında Enmar kabileleriyle birleşerek Müslümanlarla çarpışmaya hazırlandıkları haber alınıp Zâtü'r-rikâ'ya kadar gidilmişti.[302]
Medine yaylımındaki hayvanları yağmalamaya hazırlanan ve Muhammed b. Mesleme kumandasındaki on kişilik keşif birliğini Zülkassa'da kuşatarak şehit eden Sa'lebe ve Uval oğullarına,[303] Ebu Ubeyde b. Cerrah, 40 kişilik bir kuvvetle Zülkassa'da ilk darbeyi indirmişti.[304]
Sa'lebe oğullarına ikinci darbeyi de, Tarf'ta Zeyd b. Harise indirecekti.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Zeyd b. Hârise'yi, onbir kişilik bir kuvvetle Tarta, Benî Sa'lebelere saldı. [305]
Sa'lebe oğulları Zeyd b. Hârise'nin birliğini Tarf'ta görünce, Peygamberimiz Aleyhisselamın üzerlerine yürüdüğünü sanarak korkup kaçtılar.[306]
Sa'lebe oğulları, Zeyd b. Hârise'nin birliğini, Peygamberimiz Aleyhisselamın öncü birliği sandılar.[307]
Zeyd b. Harise birliğinin parolaları "Emit! Emit!" idi.
Zeyd b. Harise, Sa'lebe oğullarının yirmi devesi ile ele geçindikleri davarlarını sürüp bir sabah Medine'ye getirdi.[308]
Salebe oğulları, Zeyd b. Hârise'nin öncü birliği olmadığını ve kendilerine başkaca kuvvet gelmediğini, gelmeyeceğini anlayınca, Zeyd b. Hârise'yi ve birliğini takibe koyuldularsa da, onlara yetişemedil-er.[309]
Tartta Sa'lebe oğullarıyla bir çarpışma olmamıştır.[310]
Tart seferi dört gece sürmüştür.[311]

Zeyd b. Hârise'nin ve Arkadaşlarının Başlarına Gelenler

Hicretin 6. yılında, Recep ayında, Zeyd b. Harise, ashabdan bazılarının ticaret mallarını Şam'a götürüp satmak için yola çıkmıştı. [312]

Zeyd b. Harise ve arkadaşları atlı idiler.[313]

Zeyd b. Harise ve arkadaşları, ticaret mallarıyla Vâdi'l-kurâ'ya yaklaştıkları sırada, Fezâre ve Bedr kabilesinden birtakım adamlar bunların önlerini kestiler, Zeyd b. Harise ile arkadaşlarını kılıçtan geçirdiler.

Hepsinin öldüklerine kanaat getirerek, yanlarındaki bütün mallan gasbedip gittiler.

Zeyd b. Harise ağır yaralı olarak baygın bir halde yere düştü, ölme derecesine geldi.

Bir müddet sonra ayılıp, şehit arkadaşları arasından kalkarak yavaş yavaş Medine'ye geldi.

Başlarına gelenleri Peygamberimiz Aleyhisselama haber verdi.[314]

Zeyd b. Harise, Benî Fezârelerle çarpışmadıkça yıkanmayacağına,[315] koku sürünmeyeceğine yemin etti.[316]

Abdurrahman b. Avf'ın Dûmetü'l-Cendel'e Gönderilişi

Seferin Mevkii, Tarihi ve Sebebi

Dûmetü'l-Cendel; Şam yollarının ağzında olup, Dımaşk'a 5, Medine'ye 15 veya 16 gecelik uzaklık-ta,[317] Şam'ın Medine'ye enyakın beldelerinden olup, Tebükyakınında,[318] akarsuları, humnalıkve ekinlikleri bulunan bir yerdi.

Büyük bir panayır ve ticaret merkezi idi.[319]

Dûmetü'l-Cendel seferi, Hicretin 6. yılında, Şaban ayında vuku bulmuştur.[320]

Seferin sebebi, İslâmiyeti yaymaktı.[321]

Abdullah b. Ömer der ki:

"Resûlullah Aleyhisselam Abdurrahman b. Avf'ı yanına çağırdı ve ona:

'Hazırlan! Ben seni inşaallah bugün veya yarın sabah askerî bir birliğin başında göndereceğim!' buyurdu.[322]

Ben bunu işitince, kendi kendime:

'Mescide gireceğim. Sabah namazını Peygamber Aleyhisselamla kılacağım. Peygamber Aleyhisselamın Abdurrahman b. Avf a tavsiyelerini dinleyeceğim!' dedim.

Mescidde sabahladım, sabah namazını Mescidde kıldım.

Mescidde, Resûlullah Aleyhisselamın ashabından şu on kişilik cemaatinin:

1. Ebu Bekir,
2. Ömer,
3. Osman,
4. Ali,
5. Abdurrahman b. Avf,
6. Abdullah b. Mes'ud,
7. Muaz b. Cebel,
8. Huzeyfe b. Yeman,
9. Ebu Saîd el-Hudrî,
10. Benim Resûlullah Aleyhisselamla birarada bulunduğumuz sırada, Ensardan bir zât gelip

Resûlullah Aleyhisselama selam verdikten sonra, oturdu ve:

'Yâ Rasûlallah! Allah'ın salâtve selamı senin üzerine olsun! Mü'minlerin en üstünü hangisidir?' diye sordu.

Resûlullah Aleyhisselam:

'Onların, ahlâkı en güzel olanıdır!' buyurdu.

Ensarî:

'Mü'minlerin en zekisi, en akıllısı hangisidir?' diye sordu.

Resûlullah Aleyhisselam:

'Onların, ölümü en çok hatırlayanı, ölüm gelmeden önce ona en iyi, en çok hazırlananıdır! İşte, asıl akıllı kimseler onlardır!' buyurdu.[323]

Sonra da, bize yönelerek:

'Ey Muhacirler cemaati! Beş şey vardır ki; siz onlarla imtihan edilirseniz, onlar başınıza gelirse, haliniz yaman olur! Ben sizin onlara erişmenizden Allah'a sığınırım!

1. Bir kavimde fuhuş (zina) zuhur eder ve bu açıktan işlenecek derecede yayılırsa, muhakkak o kavimde veba, geçmişlerinde olmayan birtakım hastalıklar zuhur eder ve yaygınlaşır!

2. Bir kavim ölçüyü ve tartıyı eksik yaparsa, o kavim muhakkak kıtlığa, şiddetli geçim sıkıntısına ve hâkim zulmüne uğrar!
3. Bir kavim mallarının zekâtını vermekten kaçınırsa, o kavim muhakkak yağmurdan men edilir (kuraklığa uğrar). Hayvanları olmasa, onlara hiç yağmur da yağdırılmaz!
4. Bir kavim Allah'a ve Allah'ın Resûlüne verdikleri sözü bozarsa, Allah o kavme muhakkak kendilerinden olmayan düşmanı musallat kılar! Düşman da, onların ellerindekinden bir kısmını çeker, alır!
5. İmamları Allah'ın Kitabıyla hükmetmez, Allah'ın indirdiklerine karşı kibirlenirse, Allah onları aralarında (çıkacak fitne ve fesatlarla) azaba uğratır!' buyurdu."[324]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Dûmetü'l-Cendel'e hareket ve ora halkını İslâmiyete davet etmesini Abdurrahman b. Avf'a emretti.
Dûmetü'l-Cendel'e gidecek mücahidlerin sayısı 700 idi .[325]
Bunlar, seher vakti Medine dışında Cürüf'teki karargâhlarında toplandılar.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Abdurrahman b. Avf'ın onlardan geri kaldığını görünce, ona:
"Sen arkadaşlarından ne için geri kaldın?" diye sordu.
Abdurrahman b. Avf:
"Yâ Rasûlallah! En son görüşmemin, konuşmamın seninle olmasını arzu ettim. Yolculuk elbisem üzerimdedir!" dedi.[326]
Abdurrahman b. Avf, sabahleyin başına siyah pamuklu bezden, gelişigüzel bir sarık sarmış bulunuyordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam onu önüne oturttu.[327] Abdurrahman b. Avf'ın sarığını çözüp tekrar sardı. Sarığın bir ucunu, onun omuzunun arasından, dört parmak veya dört parmak kadar sarkıttı. Sonra da:
"Ey İbn Avf! Sarığı işte böyle sar![328] Çünkü, sangın böyle sarılışı daha güzel, daha uygundur!" buyurdu.
Abdurrahman b. Avf'a verilmek üzere bir sancak getirilmesini Bilal-i Habeş?ye emretti. Yüce Allah'a hamd ü senada ve kendisine de salât ü selamda bulunduktan sonra, sancağı ona uzatıp:
"Al bunu ey İbn Avf! Hepiniz Allah yolunda cihad ediniz!
Allah'ı inkâr edenlerle çarpışınız!
Ganimet mallarına hıyanet etmeyiniz!
Öldürdüklerinizin burun-kulak gibi uzuvlarını kesmeyiniz!
Küçük çocukları öldürmeyiniz!
Bunlar, size Allah'ın ahdi ve Peygamberinin sünnetidir!" buyurdu.[329]
"Eğer Allah sana fetih ve zafer ihsan eder,[330] onlar senin davetini kabul edip Müslüman olurlarsa,[331] onların krallarının, liderlerinin kızı ile evlen!" buyurdu.[332]
Abdurrahman b. Avf, askerlerinin başında Medine'den hareket etti.
Dûmetü'l-Cendel'e varınca, orada üç gün kaldı. Ora halkını İslâmiyete davet etti.[333]
Dûmetü'l-Cendel halkı:
"Biz kılıçtan başka birşey vermeyiz!" dediler.[334]
İslâmiyeti kabulden kaçındılar.
Abdurrahman b. Avf'a ilk önce böyle kılıç gösterdiler. Üçüncü gün olunca, Asbağ b. Amr el-Kelbî Müslüman oldu.
Kendisi Hıristiyandı ve Dûmetü'l-Cendel halkının kralı idi.[335]

Asbağ Müslüman olunca, kavminden birçok kimse de Müslüman oldu.[336]
Abdurrahman b. Avf, durumu ve Dûmetü'l-Cendel'de evlenmek istediğini, Peygamberimiz Aleyhisselama bir yazı ile arzetti.
Yazıyı, Cüheynelerden Râfi' b. Mekis isminde birisiyle Medine'ye gönderdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Abdurrahman b. Avf'a gönderdiği cevabî yazısında, Asbağ'ın kızı Tümazırla evlenmesini bildirdi.
Bunun üzerine, Abdurrahman b. Avf, Dumetülcendel'de Tümazır'la evlendi.[337]
Dumetülcendel halkından Müslüman olmayıp kendi dinlerinde kalmak isteyenler ise, heryıl seksen bin dirhemin sekizde birinin dörtte birini vergi olarak ödemek üzere, Abdurrahman b. Avf'la anlaşma yaptı lar.[338]
Abdurrahman b. Avf, yeni hanımını yanına alarak, İslâm mücahidleriyle birlikte, Dûmetü'l-Cendel'den Medine'ye döndü.[339]

Hz. Ali'nin Fedek'te Toplanan Benî Sa'dlara Gönderilişi

Seferin Tarihi, Mevkii ve Sebebi

Fedek seferi, Hicretin 6. yılında Şaban ayında vuku bulmuştur.[340]
Fedek; Hicaz'da bir kariyyedir. Medine'ye iki-üç günlüktür.[341]
Seferin sebebi: Peygamberimiz Aleyhisselam, Sa'd b. Bekr oğulları kabilesinin HayberYahudilerine yardım etmek üzere Fedekte toplandıklarını haber almıştı.[342]
Sa'd b. Bekr oğulları kabilesi, bu yolda yapacakları yardıma karşılık, kendilerine Hayber"in hurma mahsulünü vermelerini Hayber Yahudil erinden istem işlerdi. [343]
Sa'd b. Bekir oğullarının yardıma gelmeleri boşuna değildi.
Hayber Yahudileri bir yıldan beri Peygamberimiz Aleyhisselamla çarpışma hazırlığı içinde idiler.
Benî Kurayza Yahudileri cezalandınldığı zaman, Hayber Yahudileri, toplanıp yapılacak işi araların-da konuşmuş; Teymâ, Fedek ve Vadi'l-kurâ Yahudileriniyanlarına alarak Medine üzerine yürümeye, eski yeni bütün hınçlanyla çarpışmaya karar vermiş bulunuyorlardı. [344]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Ali'yi 11 kişilik askerî bir birliğin başına geçirerek Fedek'te toplanan Benî Sa'd b. Bekrlere saldı.
Mücahidler geceleri gittiler, gündüzleri gizlendiler, Hemec'e ulaştılar.[345]
Hemec; Hayber'le Fedek arasında bir su kaynağıdır.
Mücahidler, Hemec'de bir adam yakaladılar.[346] Yakalanan adam, Benî Sa'dların casusu idi.[347]
Ona:
"Sen nesin? Arkandaki Benî Sa'dların toplantılarından malumatın var mı?" diye sordular.
Adam:
"Bende bu hususta bilgi yok!" dedi.
Mücahidler onun üzerine yürüyünce, kendisinin Benî Sa'dların casusu olduğunu, Hayber Yahudilerine yardım karşılığında Hayber hurma mahsulünün Benî Sa'd'lara tahsisini istemek üzere kendisini göndermiş olduklarını ona söylettiler.
Kendisine:
"Benî Sa'dlar neredeler?" diye sordular.[348]
Casus:
"Bana eman verirseniz, onların yerlerini size haber veririm" dedi.
Eman verdiler.[349]
Casus:
"Onlardan 200 kişilik bir cemaati geride bırakmıştım. Onların liderleri de Veber b. U leym'dir!" dedi.
Mücahidler:
"Önümüze düş, onların yerini bize göster!" dediler.
Casus:
"Eğer bana eman verirseniz, gösteririm!" dedi.
Mücahidler:
"Eğer sen bizi götürüp onların yerlerini ve yaylım hayvanlarını bize gösterirsen, sana eman veririz, aksi takdirde senin için eman yok!" dediler.

Casus, göstermeye razı oldu. Önlerine düşüp mücahidleri götürdü durdu. Öyle ki, casustan şüphelenecek, kendisinin bir kötülük düşündüğünü, tuzağa düşürmek istediğini sanacak kadar götürdü!
Dümdüz ve büyük çöllere, yüksek yüksek yerlere eriştirdi.
Sonra bir ovaya indirdi ki, orada pek çok develer, davarlar vardı.
"İşte, Benî Sa'dların develeri ve davarlan bunlar!" dedi.
Mücahidler birden baskın yapıp develeri ve davarlan ele geçirdiler.
Casus:
"Bırakınız beni artık!" dedi.
Mücahidler:
"Hayır! Onların arkamızdan gelmeyeceklerinden emin oluncaya kadar, seni bırakmayacağız!" dediler.
Develerin ve davarların çobanı ise, kaçarak, soluğu Benî Sa'dların toplandıkları yerde almış; Sa'd b. Bekr oğullarını uyarmış, korkutmuştu.
Sa'd b. Bekr oğulları kaçıp etrafa dağıldılar.
Casus:
"Siz beni daha ne diye tutuyorsunuz? İşte, Bedevî Araplar darmadağın oldular! Çobanları onları uyardılar ve korkuttular" dedi.
Hz. Ali:
"Biz onların karargâhlarına daha ulaşmadık!" dedi.
Casus, mücahidleri oraya kadar da götürdü. Fakat, orada hiçbir kimse göremediler.
Bunun üzerine, casusu serbest bıraktılar.[350]
Rivayete göre, İsa b. Alîle'nin dedesi demiş ki:
"Ben, Hemec'den Bedi'a kadar uzanan vadide Sa'd b. Bekr oğullarını, kadınlarını hayvanlara bindirip kaçarlarken görmüştüm.
Kendi kendime:
'Bugün onların başına bir felâket mi geldi ki?!' dedim.
Yanlarına yaklaştım. Liderleri Veber b. Uleym'le karşılaştım.
Ona:
'Nereye bu gidiş?!' diye sordum.
Veber:
'Şerre, kötülüğe! Muhammed'in cemaatleri üzerimize yürüdü! Ona karşı koymaya bizde güç yok! Daha çarpışmaya tutulmadan, rüzgârına tutulduk!
Hayber"e gönderdiğimiz elçimizi yakaladılar! O bizi onlara haber verdi, yapılmayacak şeyi bize yapti!' dedi.
Kendisine:
'Kimdir o elçiniz?' diye sordum.
Veber:
Kardeşimin oğludur! Biz Araplar içinde kalbi ondan daha sağlam, dayanıklı bir genç bulunmaz sanırdık!' dedi.
Ona:
'Ben görüyorum ki; Muhammed'in işi, güvenliğe eren ve büyüyen bir iş oldu.
O Kureyşîleri çökertti!
Onlara, yapılamayacak şeyi yaptı!

Daha sonra, sırasıyla Yesrib'deki kaleleri, yani Kaynukaları, Benî Nadirleri, Benî Kurayzalan ve şu Hayber'd eki I ere kadar sairlerini de hep o çökertti, yerlere serdi!' dedim.
Veber, bana:
'Sen bundan korkma!
Hayber"de nice adamlar var!
Kendilerini saldıranlardan koruyucu kaleler, hiç kesilmeyen sular var!
Muhammed hiçbir zaman onlara yaklaşamaz!
Yurdunun ortasında bile, onlarla çarpışmak liyakatini kendisinde bulamaz' dedi.
Ona:
'Bu senin görüşün mü?' diye sordum.
Veber:
'Bu onların (Hayber Yahudilerinin) görüşleri ve mütalaalarıdır!' dedi."[351]
Benî Sa'd b. Bekrlerden iğtinam edilip Medine'ye getirilen, 500 deve ile 2000 davardı.[352]
Bunların beşte biri Beytü'l-mâl için çıkanldıktan sonra, kalan beşte dördü mücahidler arasında bölüştürüldü.[353]

Zeyd b. Hârise'nin Vâdi'l-kurâ'ya Benî Fezarelere Gönderilişi

Seferin Mevkii, Tarihi ve Sebepleri

Seferin mevkii Vâdi'l-kurâ nahiyesi olup Medine'ye yedi geceliktir.[354] Sefer, Hicretin 6. yılında, Ramazan ayında yapılmıştır.[355]

Seferin Sebepleri

Peygamberimiz Aleyhisselamın Gâbe yaylımında yayılmakta bulunan yirmi devesini Uyeyne b. Hısn el-Fezârî, Gatafan ve Fezârelerden 40 atlı salarak baskın yaptırıp sürdürmüş, Ebu Zerri'l-Gıfârî'nin oğlunu da şehit ettirmişti.[356]

Diğer rivayete göre; baskıncıları yollayan, Rebia b. Bedr'in kızı ve Malik b. Huzeyfe b. Bedr'in karısı Ümmü Kırfe idi.

Ümmü Kırîe, kendi kabilesinden 40 kişiyi "Medine'ye giriniz!" diyerek Peygamberimiz Aleyhisselamın üzerine salmıştı.[357]

Bu Ümmü Kırîe; oğullarından ve oğullarının oğullarından 30 atlı hazırlayıp, onlara: "Medine'ye gidiniz, Muhammedi öldürünüz!" demişti.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Ey Allah'ım! Oğullarını ona kaybettir!" diyerek onun aleyhinde dua etmişti.[358]

Ümmü Kırîe on oğlan doğurmuş, onların hepsi de lider olmuşlardı.[359]

Ümmü Kırîe'nin kavmi arasında şerefli bir mevkii vardı. Kavminin kraliçesi idi.[360] Araplar arasında, dillere destandı. Araplar, "Ümmü Kırfe'den daha emniyette olanı, daha şereflisi yok!" derlerdi.

Ümmü Kırîe'nin evinde 50 kişinin kılıcı asılı dururdu ki; hepsi de Ümmü Kırîe'nin mahremi, ev halkı idiler.[361]

Zeyd b. Harise ve arkadaşları Şam'a ticaret mallarıyla giderlerken, Vâdi'l-kurâ yakınlarında Fezârelerden bir cemaat tarafından kılıçtan geçirilmişler ve ticaret malları da yağmalanmıştı.

Zeyd b. Harise şehitler arasında bir müddet baygın kaldıktan sonra kalkıp Medine'ye gelmiş,[362] Benî Fezârelerle çarpışmadı kça yıkanım amaya,[363] başına yağ ve koku sürünmem eye and içmiş, kendisini Benî Fezâreler üzerine göndermesini Peygamberimiz Aleyhisselamdan dilemişti.[364]

Zeyd b. Hârise'nin yaraları iyileşince, Peygamberimiz Aleyhisselam, onu askerî bir birlikle Benî Fezârelere gönderdi.[365]

Gönderilen birlik, büyükçe bir süvari birliği idi.[366]

Peygamberimiz Aleyhisselam, gönderirken, onlara:

"Gündüzleri gizleniniz, geceleri gidiniz!" buyurdu.[367]

Kılavuz, Zeyd b. Harise ve arkadaşlarının önüne düşüp Benî Fezârelere doğru yollandı. Bedir oğulları ise, kendilerine bir gözcü tayin etmişlerdi.

Her gün, sabaha çıktıkları zaman, gözcü kendilerine ait bir dağın tepesine çıkıp, yoldan kendilerine doğru gelenlere bakar, gelenleri bir günlük uzaklıktan haber verir ve: "Rahatça uyuyunuz! Bu gecenizde size gelebilecek bir tehlike, bir zarar yok!" derdi.

Zeyd b. Harise ve arkadaşları bir gece kadar gittikten sonra, kılavuz yanıldı, başka bir yola saptı. Akşama kadar, o yanlış yola devam ettiler. Yanıldıkianm aniadıiar.[368]

Benî Fezâreler, İslâm mücahidlerinin geldiklerini haber aldılar.[369]

Zeyd b. Harise ve arkadaşları, Benî Fezâreleri geceleyin gafil iken basmayı bekleyerek sabahladılar.

Sabaha çıktıkları zaman, Benî Fezâreleri yurtlarından dağılıp gitmiş buldular. O sırada, Benî Fezârelerden, dağılmamış küçük bir topluluğa rastladılar ve onları kuşattılar.

Zeyd b. Harise tekbir getirdi, arkadaşları da tekbir getirdiler.[370] Şiddetle çarpıştılar. Benî Fezâreler bozguna uğradılar.[371]

Zeyd b. Harise, Benî Fezâreleri araştırmak için ileri gitmekten, arkadaşlarını men etti. Benî Fezârelerin belli başlı adamlarından Abdullah b. Mes'ade ile Kays b. Numan b. Mes'ade öldürüldü.[372]
Öldürülenlerin Mes'ade b. Hakeme'nin iki oğlu Numan'la Ubeydullah olduğu da rivayet edilir.[373]
Seleme b. Ekvâ da, Benî Fezârelerden birinin ardına düşüp onu öldürdükten sonra, araştırmaya devam ederek, Ümmü Kırfe Fâtıma binti Rebia'nın kızı Cariye binti Malik b. Huzeyfe b. Bedr'i, Fezâre oğullarının çadırlarından birisinde yakaladı.[374]
Seleme b. Ekvâ, içlerinde kadın ve çocukların da bulunduğu bir topluluğun dağa doğru seğirttiklerini görüp, ok atarak onlarla dağın arasını kesti. Kendilerinin dağa kaçmalarını engelledi.[375]
Mücahidlerden Kays b. Muhassir de, Ümmü Kırîe'nin ardına düşüp, onu yakaladı.[376]
Ümmü Kırîe, çok yaşlı, koca bir karı idi.[377]
Peygamberimiz Aleyhisselama sövüp saymaya başlayınca,[378] Zeyd b. Harise onu öldürmesini Kays b. Muhassir'e emretti.[379] Kays b. Muhassir de onu öldürdü.[380]
Benî Fezârelerin ele geçirilebilen malları iğtinam edildi.[381]
Zeyd b. Harise, Ümmü Kırîe'nin zırh gömleğini Peygamberimiz Aleyhisselama gönderdi.[382] Seleme b. Ekvâ, Malik b. Huzeyfe b. Bedr'in kızı Cariye'yi esir edip Medine'ye getirmişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Seleme! Demek sen bir kadın esir aldın?" buyurdu ve bunu birkaç kere tekrarlayınca, Seleme onu Peygamberimiz Aleyhisselamın istediğini sanarak, Peygamberimiz Aleyhisselama bağışladı.
Peygamberimiz Aleyhisselam da, onu, alır almaz, Hazn b. Ebi Vehb'e bağışladı ki;[383] Hazn, Ebu Seleme'nin dayısı idi.[384]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mescidde Yağmur Duası Yapışı

Hicretin 6. yılında, her yeri kuraklık ve kıtlık sardığından,[385] Ramazan ayında,[386] Cuma günü[387] Peygamberimiz Aleyhisselam Mescidde yağmur duası yaptı. [388]
Enes b. Malik der ki:
"Resûlullah Aleyhisselamın devrinde bir kıtlık yılı gelip çatmıştı.
Bir Cuma günü, Resûlullah Aleyhisselam ayakta hutbe irad buyururken, bir adam minberin karşısında Dârü'l-kaza tarafındaki eski kapıdan içeri girip Resûlullah Aleyhisselamın karşısında ayakta durdu[389] ve:
'Yâ Rasûlallah! Yağmur kıtaldi! Her yeri kuraklık ve kıtlık sardı! [390] Mallar,[391] develer, sığırlar, davarlar,[392] atlar ve davar sürüleri kırıldı! [393]
Çoluk çocuklar aç kaldılar![394] Çoluk çocuklar da, insanlar da helak oldular![395]
Yollar kapandı! [396] Memleketleri kıtlık sardı! [397]
Allah'a dua et de, bize yağmur versin![1] dedi. [398]
Mescidde bulunanlardan bazıları da, ayağa kalkarak seslendiler
'Yâ Rasûlallah! Yağmurlar kıtaldi! Ağaçlar kurudu! Hayvanlar kırıldı! [399] Her yeri kuraklık sardı! [400]
Yâ Rasûlallah! Mallar helak oldu!
Bizim için Allah'tan yağmur dile![401] Allah'a dua et de, bize yağmur yağdırsın!' dediler. [402]
Bunun üzerine, Resûlullah Aleyhisselam ellerini kaldırdı.
Halk da, Resûlullah Aleyhisselamla birlikte ellerini kaldırdılar.
Resûlullah Aleyhisselam ellerini o kadar kaldırmıştı ki, koltuklarının altlarını görmüştüm. [403]
Resûlullah Aleyhisselam:
'Ey Allah'ım! Bize yağmur ver! Ey Allah'ım! Bize yağmur ver! Ey Allah'ım! Bize yağmur ver![1] diyerek dua etti.[404]
Vallahi, o sırada biz gökyüzünde ne yoğun ne de ince hiçbir bulut, hiçbir şey görmüyorduk. Bizimle Sel' dağı arasında ne bir ev, ne de bir mahalle vardı.[405] Gökyüzü ayna gibi parlaktı.
Resûlullah Aleyhisselam dua edince, birden bir rüzgâr koptu.[406]
Sel[1] dağının arkasından, kalkan şeklinde bir bulut parçası belirdi, semanın ortasına gelince yayıldı.[407]
Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; bulutlar gökyüzünü kaplamadıkça, Resûlullah Aleyhisselam ellerini indirmedi![408]
Yağmurun yağmaya başladığını görünce de:
'Ey Allah'ım! Bu yağmuru bardaktan boşanırcasına yağdır ve hakkımızda hayırlı kıl![1] diyerek dua etti .[409]
Toplanan bulutlardan, kırbadan boşanır gibi yağmurlar boşanmaya başladı.[410]
Yağmur damlalarının Resûlullah Aleyhisselamın sakalına doğru süzülüp yuvarlandıklarını gördüm![411]
Üzerimize öyle yağmur yağdı ki, neredeyse evlerimize gitmeye yol bulamayacaktık![412]
Evlerimize varıncaya kadar, sulara dala dala yürüdük.[413]
Öyle ki, güçlü kuvvetli veya evi yakın olan gençlere bile, ev halklarının yanına dönmek bir dert oldu.[414]

O gün, ertesi gün, daha ertesi gün, tâ öteki Cumaya kadar hep üzerimize yağmuryağdı durdu.[415]
Vallahi, yedi gün güneş yüzü görmedik![416]
Cuma günü, Resûlullah Aleyhisselamın ayakta hutbe irad ettiği sırada, aynı kapıdan bir kimse içeri girdi. Resûlullah Aleyhisselamın karşısında ayakta dikildi.[417]
'Yâ Rasûlallah! Evler yağmurdan yıkılmaya,[418] hayvanlar sularda boğulmaya başladı! [419] Yollar kesildi.[420] Yolcular yollarından geri kaldılar, zarariandılar.[421] Allah'a dua et de, artık şu yağmuru dindirsin, bizden kessin!' dedi.[422]
Mescidde bulunan cemaat de seslendiler:[423]
'Yâ Rasûlallah! Evler yağmurdan yıkılmaya başladı! Yollar kapandı![424]
Yâ Rasûlallah! Yağmurdan dubarlar yıkılıyor! Suların içinde boğulmaktan korkuyoruz!
Yâ Rasûlallah! Sular içinde boğulmaya başladık![425]
Allah'a dua et de, şu yağmuru bizden kessin!' dediler.[426]
Resûlullah Aleyhisselam, âdemoğlunun bu kadar çabuk usanmasına gülümsedi.[427]
Yine ellerini kaldırdı ve:
'Ey Allah'ım! Çevremize yağdır, üzerimize değil![428]
Ey Allah'ım! Dağlara, tepelere, vadi içlerine ve ormanlara yağdır!' diyerek dua etti.[429]
Dua ederken de, eliyle semanın neresine, neredeki buluta işaret etti ise, orası açıldı ve Medine üstü açık bir meydan gibi oldu![430]
Bulutların sağa sola parçalandığını gördüm![431] Bulutlar, Medine'nin üzerinden, elbise sıyrılıp çıkarılır, dürülürgibi sıyrıldı![432] Medine'nin üzeri tamamıyla açıldı. Artık bulutlardan Medine'ye bir damla bile düşmüyordu!
Medine'ye baktım: Medine, taç giyinmiş gibi panldıyondu![433]
Biz de, güneşte yürümeye çıktık.[434]
Kanat vadisinin seli, bir ay durmadan aktı![435]
Hangi yandan kim geldiyse, bol yağmur yağdığını söylemekte, haber vermekteydi."[436]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Yağmur Dualarının Sayısı ve Çeşitleri

Peygamberimiz Aleyhisselamın altı türlü yağmur duası yaptığı sabit olmuştur.[437]
1. Peygamberimiz Aleyhisselamın yapmış olduğu yağmur dualarının ilki, Hicretin 6. yılında Ramazan ayında-yukarıda ani attı ğımız-yağm ur duası olup, Peygamberimiz Aleyhisselam bu duasına:
"Ey Allah'ım! Bize yağmur ver!" diyerek duaya başlayınca, Ebu Lübâbe b. Abdulmünzir. "Yâ Rasûlallah! Hurmalar daha kurutma yerlerinde bulunuyor!" demişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam, duasına devamla:
"Ey Allah'ım! Ebu Lübâbe çırılçıplak koşup hurma kurutma yerinin su deliğini kendi fotasıyla tıkamak zorunda kalıncaya kadar, bize yağmur ver!" dedi.
O sırada, gökyüzünde hiçbir bulut görünmediği halde yağmur boşanmaya başlamış idi ki, Ensar Ebu Lübâbe'nin çevresinde toplanıp:
"Ey Ebu Lübâbe! Herhalde sen Resûlullah Aleyhisselamın dediğini yapmadıkça gökyüzü açılmayacak, yağmurun arkası kesilmeyecek!" dediler.
Bunun üzerine, Ebu Lübâbe kalkıp hurma kurutma yerine gitti. Hurma kurutma yerinin deliğini kendi fotası yi a tıkayınca, gökyüzü açıldı! Yağmur kesildi.[438]
2. Hz. Âişe'den rivayet edildiğine göre; halk Peygamberimiz Aleyhisselama yağmur kıtlığından şikâyetlendiler.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam bir minber kurulmasını emretti. Namazgahta kendisi için bir minber kuruldu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, halka yağmur duasına çıkacakları bir gün de tayin etti.
O gün, güneşin ziyası vurduğu zaman, namazgaha gitti.
Minbere oturup tekbir getirdi.Yüce Allah'a hamdü sena etti.Sonra da:
"Siz.yurtlarınızın kuraklık ve kıtlığından,yağmurun uzun zaman üzerinizden uzaklaşmış,gecikmiş olmasından şikayetlendiniz.
Zaten.Allah da Kendisine duada bulunmanızı size emretmiş,duanızı kabul buyuracağını da va'd eylemiştir"buyurduktan sonra:
"Hamd,alemlerin Rabbi,Rahman,Rahim,Kiyamet gününün sahibi Allah'a mahsustur.
Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur.
O Allah, dilediğini yapar.
Ey Allah'ım! Allah, yalnız Sensin!
Senden başka hiçbir ilah yoktur!
Ganî olan Sen'sin!
Bizler ise, fakîr ve yoksullarız!
Sen, bize yağmurunu indir!
İndirdiğini de, bizim için, bir zamana kadar kuvvet kıl ve yetir!" dedi ve sonra da ellerini kaldırdı; tâ koltuklarının ak yeri görününceye kadar, ellerini kaldırmakta devam etti.
Sonra cemaate arkasını döndü. Ellerini kaldırmış olduğu halde cübbesini çevirdi, sonra cemaata döndü. Minberden inerek iki rekat namaz kıldı.
Derken, Allah bir bulut yarattı.
Gök gürlemeye, şimşek çakmaya başladı.
Allah'ın izniyle öyle yağmur yağdı ki, Resûlullah Aleyhisselam Mescidine gelemedi!
Sellerin aktığını, halkın siperlenecek yerlere koşuştuklarını görünce, azı dişleri görününceye kadar güldü ve:

"Şehadet ederim ki; Allah herşeye kadirdir! Ben de, O'nun kulu ve Resûlüyüm dür!" buyurdu.[439]
3. Peygamberimiz Aleyhisselam Cumadan başka bir günde de Medine'de yağmur duası yapmış,
fakat bu dua sırasında namaz kıldığı rivayet edilmemiştir.[440]
Peygamberimiz Aleyhisselama bir çöl Arabi gelip:
"Yâ Rasûlallah! Ben senin yanına öyle bir kavmin yanından geliyorum ki; onların ne azığını koyacak çobanları kalmıştır, ne de yayılacak hayvanları!" demişti.[441]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Allah'ım! Mudarları kuraklık ve kıtlık yılına uğratarak onlara karşı bana yardım et!" diyerek dua etmişti. [442]
Mudarlardan bir adam gelip:
"Yâ Rasûlallah! Kuraklık ve kıtlık yılına uğramaları için Mudarlar aleyhinde dua etmiştin.
Mudarlar mahvoldu!
Artık onların ne böğüren develeri, ne de bağıran küçük çocukları kaldı! [443]
Ey Allah'ın Peygamberi! Aşın dereceyi bulan kuraklık ve kıtlıkyüzünden, bizde ne kulaklarını kımıldatacak deve, ne de azığını koyacağımız bir çoban kaldı!" dedi.
Adamcağız, bu sözünü tekrarladıktan sonra, dönüp bir müddet bekledi. [444]
Peygamberimiz Aleyhisselam onu çağırdı ve kendisine:
"Sen ne demiştin?" diye sordu.
Mudarî sözünü tekrarı adı. [445]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam minbere çıktı,
Allah'a hamd ü sena etti.[446]
"Ey Allah'ım! Sana dua ediyorum, duamı kabul buyur!
Senden dilekte bulunuyorum. Dileğimi ver![447]
Ey Allah'ım! Sen bizi kıtlıktan kurtarıcı, güzel ve iyi sonuçlu, her yanı kaplayıcı, bol, iri da mi alı, [448] hiç zarar vermeyen, yararlı,[449] sağanaklı biryağmurla acele olarak sula!" diyerek dua etti.[450]
Daha yatsı vakti olmadan, gökyüzünü bulutlar kapladı, yağmur yağmaya başladı.
Hangi yandan kim geldi ise, "Ot ve su bolluğundan, hayat bulduk!" demekte; yağmur haberi vermekte idi. [451]
Yedi gün geçmeden, halk hayvanları için oüara ve sulara kanmış,[452] yeni bir hayata kavuşmuşlardı.
Gelenlere:
"Su ve ot bolluğundan, develer kulaklarını kımıldatmaya başladılar mı?" diye sordukları zaman, onlar:
"Onlar böğürmeye bile başladılar!" diyorlardı.[453]
4. Âbi'l-lahm oğullarının azadlısı Umeyr'in görüp bildirdiğine göre; Peygamberimiz Aleyhisselam, Zevrâ yakınında bulunan Ahcâru'z-zeyt yanında ayakta dikilerek ellerini kaldırmış, yüzünü Kıbleye dönüp yağmur duası yapmıştır.[454]
Ahcâruz-zeyt, Harre mevkiinde idi. Taşları kara ve parlak olduğundan, "Ahcâruz-zeyt=Yağlı taşlık" adını almıştır.
Ahcâruz-zeyt Medine çarşılarından birisi olup, Peygamberimiz Aleyhisselam orada yağmur duası yapardı. [455]

5. Halk kuraklık ve kıtlığa uğrayınca, Peygamberimiz Aleyhisselam, başına siyah bir sank sarmış, sangının bir ucunu arkasına salmış, omuzuna da Arapvâri bir yay asmış olduğu halde, Medine'den çıkıp Bakîu'l-Garkad'a kadar gitti.
Ayakta Kıbleye döndü, tekbir getirdi.
Açıktan okuyarak ashabına iki rekat namaz kıldırdı.
Birinci rekatta tekbir getirdi. İkinci rekatta Duhâ suresini okudu.
Sonra da, kıtlıkyılının değişmesi için olmalı ki, cübbesini tersine çevirdi.
Sonra, Yüce Allah'a hamd ve senada bulundu.
Daha sonra, ellerini kaldırdı ve:
"Ey Allah'ım! Memleketlerimiz boşaldı. Toprağımız küle döndü! Hayvanlarımız azaldı.
Ey bereketleri oldukları yerden indiren,
Rahmeti rahmet madenlerinden,
Yağmuru bulundukları yerlerinden çıkarıp yayan Allah'ım!
Küçük günahlardan bile mağfiret Senden dilenir.
Öyle ise, toptan günahlarımızın yarlıganmasını da Senden diler, büyük günahlarımızdan dolayı da Sana tevbe ederiz!
Ey Allah'ım! Bulutları akıntılı, bol, ve iri damlalı ve İlâhî Arşının altından bize yararlı olacak biçimde bereketlenmiş olarak üzerimize boşalt!
Yağdıracağın yağmur, bizim için kurtarıcı olan, sıkıntı vermeyen, tekrar tekrar gelen, eksilmeyen, mahsul yetiştiren, her yeri kaplayan, ucuzluk, bolluk veren biryağmur olsun ki; otlar onunla çabukça bitip yetişsin, bizim için bereket çoğalsın, hayırların her çeşidi bizi karşılasın, geri kalmasın!
Ey Allah'ım! Sen, Kitabında, 'Biz, diri olan herşeyi sudan yarattık!' buyurdun.
Ey Allah'ım! Sudan yaratılmış olanların, sudan başka birşeyle yaşaması mümkün değil.
Ey Allah'ım! İnsanlar ümitsizliğe düştüler.
Onlardan ancak ümitsizliğe düşenler düştüler ve kötü zanlar beslemeye başladılar.
Onların yaşlanmış hayvanları susuz kalmıştır.
Yavrusuz kalan ana yavruları için nasıl inlerse, onlar da öylece inlemekteler!
Gökten yağmur damlalan kesildi.
Bu yüzden, onların kemikleri inceldi, etleri gitti, yağlan eridi!
Ey Allah'ım! İnleyenlerin iniltisine, güçsüzlükten sesi çıkmayanların ağlamasına, Senden başka rızkını verecek kimsesi bulunmayanlara acı!
Ey Allah'ım! Susuz yabanî hayvanlara, yaylım için salınmış ehlî hayvanlara, yemekten içmekten ağızları bağlanmış çocuklara acı!
Ey Allah'ım! Belleri bükülmüş yaşlılara, emzikteki yavrulara, otlak arayan hayvanlara acı!
Ey Allah'ım! Bize bağışladığın gücü, kuvveti, daha çok kuvvet vererek arttır. Bizi mahrum olarak geri çevirme!
Şüphe yok ki, dua ve dilekleri işitip rahmetinle karşılayacak ancak Sensin ey merhametlilerin en merhametlisi olan Allah!" diyerek dua etti.[456]
Resûlullah Aleyhisselam daha duasını bitirmeden, hava birden değişiverdi: Öyle yağmur yağmaya başladı ki, orada bulunan herkes, evlerine nasıl dönebileceklerini bilemediler! [457] Peygamberimiz Aleyhisselam, yağmur duasına çıktığı zaman, genellikle:
"Ey Allah'ım! Kullarını, dilsiz hayvanlarını sula! Rahmetini yay! Ölmüş beldelerini ıslatıp dirilt!" diyerek dua edendi.[458]

6. Tebük seferi sırasında, Müslümanlar, sabaha çıkınca, yanlarında su bulunmadığından, susuzluktan Peygamberimiz Aleyhisselama şikâyetlendiler.[459]
Müslümanlar arasında bulunan münafıklardan bazıları da:
"Eğer Muhammed bir peygamber olsaydı, Musa Peygamberin kavmine Allah'tan yağmur dileyip yağmur yağdırdığı gibi, o da Allahtan yağmur diler, yağmur yağdırırdı!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, bunu işitince:
"Demek onlar böyle söylediler hâ?i
Rabbinizin sizi yağmurla sulayacağını umarım!" buyurdu.[460]
Hz. Ömer der ki:
"Konak yerlerinden biryere konmuş ve orada dayanılmaz bir susuzluğa uğramıştık ki, susuzluktan boyunlarımız kopacak sanmıştık!
Adam çıkıp su aramaya gidiyor, su araya araya boynunun koptuğunu sanacak dereceye gelmedikçe, geri dönmüyordu!
Hatta, adam boğazladığı devesinin işkembesindeki tersini sıkıp suyunu bile içiyordu! [461]
O sırada, Ebu Bekir:
'Yâ Rasûlallah! Hiç şüphesiz, Allah Senin duanı hayırla karşılar. Bizim için dua ediversen?' dedi.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Sen benim dua etmemi istiyor musun?' diye sordu.
Ebu Bekir
'Evet!' dedi.
Bunun üzerine, Resûlullah Aleyhisselam ellerini kaldırdı, daha ellerini indimnemişti ki, gök eğildi, karardı, gökten yağmur boşanmaya başladı!
Halk, yanlarındaki bütün kaplarını doldurdular.
Gidip baktığımızda, yağan yağmuru, ordugâhın ötesine geçmiş bulmadık!"[462]
Abdullah b. Ebi Hadrad da, bu yoldaki müşahedesini şöyle anlatır:
"Resûlullah Aleyhisselamın Kıbleye dönüp dua ettiğini gördüm:
Vallahi, gökte hiçbir bulut görmüyordum.
Resûlullah Aleyhisselam daha duasını bitirmemişti ki, her yandan kaynaşan bulutlara bakıyordum.
Resûlullah Aleyhisselam bulunduğu yerden daha aynlmadan, gök, suyunu üzerimize boşalttı!
Resûlullah Aleyhisselamın, boşanan yağmur sırasında getirdiği tekbirini hâlâ işitiyor gibiyimdir!
Kendisinin, o sırada:
'Şehadet ederim ki; ben Allah'ın Resûlüyümdür!' buyurduğunu da işitmişimdir.
Bir müddet sonra, Allah üzerimizden buluttan dağıttı.
Yağmur ancak yeryüzünden bir kısmına yağmıştı.
Halk en sonuncusuna kadar içtiler ve suya kandılar."[463]

Yağmur Duası ile İlgili Bilgiler

Yağmur duası; istiğfar ve hatnci ü sena ile Allahtan yağmur dilemektir. Kitab ve sünnetle, icma ile meşrudur.[464]

Hz. Ali:

"Yağmur duasına çıktığınızda, Allah'a hamd ediniz, O'na lâyık olduğu üzere senada bulununuz!

Peygamber Aleyhisselama salât ü selam getiriniz!

Allah'tan yarlıganmak dileyiniz!

Çünkü, yağmur duasına çıkmak istiğfardır, Allahtan yarlıganmak dilemektir" demiştir. [465]

Hz. Ömer, halifeliği sırasında, halkı namazgaha çıkardı. Orada, Allah'a dua ve istiğfarda bulundu. Fakat, namaz kıldırmadı. Böyle, istiğfar üzerine birşey arttırmaksızın dönünce, kendisine:

"Ey mü'minler emîri! Biz senin yağmur duan gibisini görmedik!?" dediler.

Hz. Ömer, Nuh Aleyhisselamın:

"Artık Rabbinizden mağfiret dileyiniz ki, O çok yarıgayıcıdır; böylelikle, gökten, üzerinize bol bol yağmur salıversin! Üstelik, sizin mallarınızı, oğullarınızı da çoğaltsın! Size bağlar, bostanlar versin, ırmaklar akıtsın!"[466]

"Ey kavmim! Rabbinizden mağfiret dileyiniz!

Sonra, O'na tevbe ve rücu' ediniz ki, üstünüze gökten bol bol feyzini göndersin, kuvvetinize daha fazla kuvvet katsın!" dediğini anlatan âyetleri okudu.[467]

Ömer b. Abdulaziz de, Meymun b. Mihran'a yazdığı yazıda şöyle demiştir:

"Ben, 'Filan ayda filan günde yağmur duasına çıksınlar! Oruç tutmaya gücü yeten kişiler oruç tutsunlar! Sadaka vermeye gücü yetenler de sadaka versinler![1] diye, şehirler halkına yazı yazdım.

Çünkü, Yüce Allah, 'Gerçekten iyi temizlenen ve Rabbinin ismini zikredip de namaz kılan kimse, umduğuna ermiştir[1] [A'lâ: 14-15] buyuruyor.

Atanız Âdem ve ananız Havva'nın dediği gibi; 'Ey Rabbimiz! Biz kendimize yazık ettik. Eğer Sen bizi bağışlamazsan, muhakkak, biz hüsrana düşenlerden oluruz!' [A'râf: 23] deyiniz!

Nuh'un dediği gibi deyiniz ki; o, 'Ey Rabbim! Ben, bilmediğim şeyi senden istemekten Sana sığınırım! EğerSen beni yarlıgamazsan, hüsrana düşenlerden olurum!' [Hûd: 47] dedi.

Musa'nın dediği gibi de deyiniz ki; 'O, 'Ey Rabbim! Ben gerçekten kendime yazık ettim! Artık Sen beni yarlığa!' dedi. Bunun üzerine Allah da onu yarlıgadı. Çünkü, O çok yari ıgayıcı, çok esirgeciyidir.' [Kasas: 16]

Yunus'un dediği gibi de deyiniz ki; o, 'Senden başka hiçbir ilah yoktur. Seni her noksandan uzak tutarım. Ben gerçekten kendisine yazık edenlerden oldum!' [Enbiyâ: 87] dedi."[468]

.

Yağmur Duasına Nasıl Çıkılır ve Çıkılınca Neler Yapılır?

Yağmur duasına üç gün ardarda çıkılır. Çıkılmadan önce, yoksullara sadakalar verilir. Tevbeler yenilenir. Müslümanlar için, Allah'tan yarııganmak dilenilir. Yapılagelen bütün zulümler, haksızlıklar bırakılır. Ehlî hayvanlar yavrularıyla birlikte götürülüp, duaya çıkılan yerde birbirlerinden ayrılarak aralarında meydana gelen meleşmeler, böğürüşlerle... ihtiyacın ağırlığı sergilenir, herkes rikkate, heyecana getirilir. Çok yaşlanmış ihtiyarlar ile küçük çocuklar da birlikte götürülür. Çünkü, rahmetin inmesi, zayıflar yüzündendir.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Sizler ancak zayıflarınız yüzünden geçindiriliyor, yardım olunuyor değil misiniz?" buyurmuştur.[469]

Yağmur duasına yürünerek gidilir. Temiz ve fakat eski, hatta yamalı elbise giyilir. Başlar önlere eğilir, boyunlar bükülür. Tevazulu, alçakgönüllü, huzû ve huşûlu olunur.

Yağmur duası için, kır yere çıkılır.

Ancak, Mekkeliler Mescid-i Haram'da, Medineliler Peygamberimiz Aleyhisselamın Mescidinde, Kudüslüler de Mescid-i Aksâ'da toplanırlar.

Şüphesiz ki, kutsal, şerefli mekânlar, rahmetin daha çabuk ve çok inmesine sebep olurlar. Medine'de, Peygamberimiz Aleyhisselamın huzurundan başka yerde yağmur ve rahmet istenilmez. Çünkü, onun hakkında Yüce Allah, "Biz seni âlemlere rahmet olarak gönderdik" [Enbiyâ: 107] buyurmuştur. O, günahkârların şefaatçi sı dır.

Hayvanlar, Medine'de Mescidin kapısında durdurulur.

Yağmur duasında imam Kıbleye döner, ellerini kaldırır, dua eder; cemaat de, oturmuş oldukları halde, imamın duasına "Amîn!" derler.

Yağmur duasına çıkılınca iki rekat namaz kılmak da caizdir (Şürünbilâlî, Merâkı'l-felâh, s. 451-453).

Peygamberimiz Aleyhisselamın, yağmur duasında, bayram namazlarında olduğu gibi, açıktan okuyarak iki rekat namaz kıldığı da olmuştLjr.[470]

İmam Malik bu husustaki bir soruyu cevaplarken der ki:

"İmam namaza hutbeden önce başlar. İki rekat namaz kılar. Sonra Kıbleye döner. Kıbleye dönerken, cübbesini çevirir. Cübbesinin sağını solunun üzerine, solunu da sağının üzerine koyar. (Cübbenin alttan sol eteği sağ elle, sağ eteği sol elle tutulur. Eller arkadan çevrilerek, sağ elle tutulan etek sol omuza, sol elle tutulan etek de sağ omuza atılır. Böylece, cübbenin aşağısı yukarıya, sağı sola, solu da sağa gelmiş olur). Cemaat de, yönleri Kıbleye doğru olmak üzere oturmuş bulunurlar. İmam ayakta hutbe okur ve dua eder."[471]

İmam Ebu Yusuf'a göre; imam halkı yağmur duasına çıkarır. Onlara iki rekat da namaz kıldırır. Rekatların ikisinde de, açıktan okur. Sonra, orada, ayakta dikilerek halka yüzünü döndürür, hutbe okur. Hutbeye başlayacağı sırada, cübbesini çevirir. Bunu, cübbesinin yukarısını aşağıya, aşağısını yukarıya getirerek yapar. Çevrilecek sof elbise ise, onun sağ eteğini sol omuzuna, sol eteğini de sağ omuzuna koyar.

Halk imamın karşısında bulunur. Onlar, cübbelerini çevirmezler.

İmam hutbesinde Allah'a dua eder, boynunu büküp yalvarır, Allah'tan mü'minler için yarlıganmak diler.[472]

Hz. Ali; Ramazan ve Kurban bayramlarında ve yağmur duası namazında birinci rekatta yedi, ikinci rekatta beş tekbir alır, hutbeden önce namaz kılar, namazda okuyacağı sûreleri açıktan okurdu.
Peygamberimiz Aleyhisselam da, Hz. Ebu Bekir de, Hz. Ömerve Hz. Osman da böyle yapardı. [473]
Peygamberimiz Aleyhisselamın kıldığı iki rekat yağmur duası namazının birinci rekatında Tekvir, ikinci rekatında Duhâ sûresini;[474] birinci rekatında Şems, ikinci rekatında Leyi sûresini;[475] birinci rekatında A'lâ, ikinci rekatında Gâşiye sûresini okuduğu da rivayet edilmiştir.[476]
Yağmur duası için ezen okunmadığı gibi, kamet de getirilmez.[477]

Kürz b. Cabir'in Ükl ve Uranîleri Yakalamaya Gönderilişi

Seferin Tarihi, Mevkii ve Sebebi

Sefer, Hicretin 6. yılında, Şevval ayında idi.[478]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Zû Kared'den dönüşünden sonra olduğu da rivayet edilir.[479]

Seferin mevkii olan Zülcedr, Küba nahiyelerinden olup, Medine'ye uzaklığı, deve yürüyüşüyle altı mil kadardır, Ayr dağının yakınındadır.[480] Buthan vadisi, suyunu oradan alır.[481]

Başka rivayete göre; seferin mevkii Cemmâ idi.[482]

Cemmâ; Medine'ye, Akik nahiyesinden Cüruf[1] e kadar 3 mil uzaklıkta küçük bir dağdır. Oradaki iki küçük dağdan en küçüğüdür.[483]

Seferin Sebebi Olan Hadise

Benî Muharib ve Sa'lebelerie yapılan savaşta alınan esirlerden, Peygamberimiz Aleyhisselama Yesar adında bir köle düşmüştü.[484]

Peygamberimiz Aleyhisselam, onun gizlice namaz kılmakta olduğunu görünce, kendisini kölelikten azad etmişti.[485]

Bundan sonra, Peygamberimiz Aleyhisselam Yesar'ı Cemmâ nahiyesi yaylımındaki develerini görüp gözetmekle görevlendirmişti.[486]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Cemmâ yaylımında yayılan develeri 15 kadardı.[487]

Orada, yayılan zekat develeri de vardı.[488]

Müslüman halkın develeri de Cemmâ'da yayılmakta idi.[489]

Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına, Becîle kabilesinden,[490] Uraynelerden 8 kişi gelmişti.[491]

Bunların dördü Uranîlerden, üçü Ükllerden,[492] birisi de Süleym oğullarındandı.[493]

Uranîler, Kahtan; Ükller ise, Adnan soyundan idiler.[494]

Medine'ye gelen bu adamlar, açlıktan son derecede zayıflamışlar, arıklamışlar, neredeyse ölecek hale gelmişlerdi.[495]

Çok hastalıklı ve sıtmalı idiler, karınlan da şişmişti.[496] Sararmış, solmuşlardı.[497]

Bunlar, Peygamberimiz Aleyhisselama:

"Sana İslâmiyet üzerine bey'at edeceğiz!" dediler, bey'at ederek Müslüman oldular,[498] kelime-i tevhidi söylediler.[499]

Halbuki, onlar yalancı idiler. Müslüman olmayı özlerinden istiyor değillerdi.[500]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mescidinin Suffasında oturdular.[501]

Medine'nin havasını kaldıramadılar, daha çok hastalandılar.[502] Vebaya,[503] dalak sancısına tutul-dular.[504]

Rivayete göre; onların tutuldukları hastalık Medine humması (sıtması) idi.[505]

Onlar, Medine'den çıkıp gitmeyi istemeye başladılar:

Medine'nin yemekleri; abdest, gusül, cihad... kendilerinin hoşlarına gitmedi, işlerine gelmedi.

"Yâ Rasûlallah! Bizi barındır, yedir, geçindir![506] Yâ Rasûlallah! Bize süt bul!" dediler.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Siz Resûlullahın develerinin yanına gitmedikçe, size burada içirecek süt bulamam!" buyurdu.[507]

"Yâ Rasûlallah! Şu ağrılar başımıza gelmiş bulunuyor. İzin versen de, biz develerin yanına gitsek?[508]

Yâ Rasûlallah! Bizler hayvan sahipleriyiz. Ekin ve arazi sahipleri değiliz.[509] Medine'nin havası bize ağır geldi!" dediler.[510]

Hallerinden şikâyetlendiler.[511] Medine'nin dışında bir yana gönderilip orada bakılmalarını istediler.[512]

Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:

"İsterseniz, siz zekat develerinin bulundukları yere kadar gidip onların sütlerinden ve sidiklerinden* içebilirsiniz!" buyurdu[513] ve:

"Develerin sütlerinden ve sidiklerinden nasiplenmeniz için çobanımızla gidebilir misiniz?" diye sordu.

"Evet!" dediler, çıkıp gittiler.[514]

Üç ay kadar, develerin yanında kaldılar.[515]
Develerin sütlerinden ve sidiklerinden içerek sıhhat buldular.[516] Benizleri yerine geldi. [517] Hastalıklarından kurtulup sıhhat buldukları zaman, çok semizlediler ve hatta, semizlemekten, karınlarında büklümler bile meydana geldi. [518]
O sırada, Medine'de mum, yâni birsam denilen bir çeşit akıl bozukluğu hastalığı da zuhur etmişti.[519]
Mum; birsamla birlikte gelen humma hastalığı olup, bunun yüzde ve bedende çiçek sivilcelerinden daha küçük sivilceler çıkan bir hastalık olduğu da söylenmiştir.[520]
İyileşip Medine'ye gelen bu adamlar:
"Yâ Rasûlallah! Medine'de şu mum hastalığı zuhur etmiş bulunmaktadır. Bize izin verilse de, develerin yanına dönsek?" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Olur! Gidiniz, orada bulununuz!" buyurdu.
Gittiler.[521]
Bu nankör adamlar, Harre nahiyesinde bulundukları sırada, kâfirlik yoluna saptılar.[522]
Sabahleyin, Peygamberimiz Aleyhisselamın develerinin yanına vardılar, onları sürüp götürdüler.[523]
Peygamberimiz Aleyhisselamın azadlısı Yesar, yanına birkaç kişi alıp, onlara yetişti.[524]
Gaddar adamlar çobanların üzerlerine yürüdüler,[525] Yesar'ı yakaladılar,[526] boğazladılar.[527] Ellerini, ayaklarını kestiler. Son nefesini verinceye kadar onun diline ve gözlerine diken batındılar, çekip gittiler.[528]
Amr b. Avf oğulları kadınlarından bir kadın, merkebinin üzerinde oradan geçerken, bir ağacın altında Yesar'ın cesedini gördü. Kavminin yanına dönünce, gördüğünü, onlara haber verdi.
Onlar da, Yesar'ın ölüsünün bulunduğu yere doğru gittiler, ölüsünü Küba'ya getirdiler. [529] Küba'da gömdüler.[530]
Facianın habercisi "İmdad!" diye seslenerek Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldi[531] ve:
"Çobanı öldürdüler, develeri sürüp götürdüler!" dedi.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Allah'ın süvarileri! Hayvanlarınıza bininiz!" denilerek İslâm mücahidlerine seslenilmesini emretti.
Süvariler hemen atlandılar.[532]
Haber Peygamberimiz Aleyhisselama gündüzün başında erişmişti.[533]
Peygamberimiz Aleyhisselam, canileri yakalamak üzere, arkalarından acele 20 süvari saldı. [534]
Süvari birliğine Kürz b. Cabir"i kumandan tayin etti.[535]
Kumandanlığa Saîd b. Zeyd'in tayin edildiği de rivayet edilir.[536]
Canilerin izlerini sürmek üzene, süvarilerin yanlarına bir iz sürücü de katıldı. [537]
Peygamberimiz Aleyhisselam, süvari birliğini gönderirken, Ükl ve Uranîler aleyhinde:
"Ey Allah'ım! Onlara, yollarını kör et! Yollarını, tek deve yolundan daha dar ve çıkmaz et!" diyerek dua etti.[538]
Süvariler, Ükl ve Uranîlere, Münakka'nın üst tarafında yetiştiler.[539]
Münakka; Medine'nin doğusunda, Irak yolunda biryerdir.[540]
Ükl ve Uranîler, Harre'de yattılar Sabaha çıkınca, yemeklenini yediler

İslâm süvarileh, onların ne tanafa savuşup gittiklenini bilemediler
O sınada, deve küneği, kolu taşıyan bin kadına rastladılar, onu tuttular.
Kendisine:
"Yanında taşıdığın nedir?" diye sordular.
Kadın:
"Bir cemaate rastlamıştım. Onlar bir deve kesmişlerdi, bunu bana onlan verdiler" dedi.
İslâm süvarileri:
"Şimdi onlar nerededir?" diye sordular.
Kadın:
"Onlar şuradaki çölün kana taşlığındadırian.
Onaya doğnu gittiğinizde, kendilerinin ateşlerinin tüttüğünü gürünsünüz!" dedi.
İslâm süvarileh hemen onaya doğnu gittiler.
Ükl ve Unanîlenin yemekten kalktıkları sırada onları kuşattılar, teslim olmalarını istediler.
Hiçbirini kaçırmadan, hepsini esir ettiler,[541] bağladılar, terkilerine alıp Medine'ye getirdiler
O sınada Zegabe'de bulunan Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına vandılan.[542]
Ükl ve Unanîleni seyretmek üzene, Enes b. Malik ile bazı çocuklar da, süvarilerin ankasından, oraya geldiler.[543]
Gündüz epeyce ilenlemişti.[544]

Ükl ve Uranîlerin Suçları

Ükl ve Uranîler, Peygamberimiz Aleyhisselamın azadlısı ve çobanı olan Yasar'ı ellerini, ayaklarını kesmek, gözlerine ve diline diken batırmak suretiyle şehit etmişlerdi.[545] Bunlar, hem hırsızlık yapmışlar, hem adam öldürmüşler, hem de İslâm olduklarını söyledikten sonra kâfirlik yoluna sapmışlar,[546] irtidad etmişler,[547] Allah'a ve Resûlüne karşı harp açmışlardı.[548]

Ükl ve Uranîlere Uygulanan Ceza

Ükl ve Uranîlerin, ceza hukukunca, yaptıklarının aynı kendilerine yapılmak suretiyle cezalandırılmaları gerekiyordu.[549]

Bunun için, Peygamberimiz Aleyhisselam, İslâm süvarilerine emretti: Ükl ve Uranîlerin elleri ve ayakları kesildi, gözlerine de mil çekildi.[550]

Enes b. Malik der ki:

"Onlar çobanın gözlerine diken batırdıkları için, Peygamber Aleyhisselam da, buna karşılık, onların gözlerine mil çektirmişti.[551]

Mil çekilmeden önce, milleri kızdırdılar, onları canilerin gözlerine sürdüler.

El ve ayaklarının kesilen yerlerini de, kanlarının dinmesi için, dağlamadılar.[552]

Sonra da, teşhir için, asıldılar.[553]

Öylece Harre'de bırakıldılar, ölüp gittiler.[554]

Ükl ve Uranîlerin Kısas Suretiyle Cezalandırılmalarının Sebebi ve Hikmeti

Ükl ve Uranîlerin böyle cezalandırılmaları, İslâm çobanını aynı şekilde öldürmüş olmalarından ileri gelmiş, kendileri de aynı şekilde cezalandırılmışlardı.[555]

Bu, bir kısas idi.[556] Kısasta ise hayat vardı.[557] Kötüleri, zalimleri yaptıklarının, yapacaklarının aynı ile cezalandırılacaklarını gözlerinin önüne sererek korkutmak; kendilerini bu kötü tutum ve davranışlarından alıkoymak; ve özellikle, Müslümanların hayatını korumayı sağlamak vardı.[558]

Kur'ân-ı Kerîm'in bu husustaki hükmü de şöyledir:

"Allah'a ve Allah'ın Resûlüne harp açanların, yeryüzünde yol kesmek suretiyle fesatçılığa koşanların cezası, ancak, öldürülmeleri, yahut asılmaları, ya da sağ elleri ile sol ayaklarının çaprazvari kesilmesi, ya da bulundukları yerden sürülmeleridir.

Bu, onların dünyada rüsvaylığıdır. Âhirette ise, onlara pek büyük bir azap da vardır."[559]

Ükl ve Uranîlerden Kurtarılan Develerin Zülcedr Yaylımına Gönderilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam Zegabe'den Medine'ye gelip Mescidinde oturduğu sırada, Seleme b. Ekvâ ile Ebu Rühm el-Gıfârî, canilerin ellerinden kurtardıkları 14 deveyi Mescidin kapısı önüne getirmişlerdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam onlara doğru varıp baktı da, Hına diye anılan deveyi göremeyince:
"Ey Seleme! Hına nerede?" diye sordu.
Seleme:
"Ükl ve Uranîler onu boğazlamışlar, ondan başkasını boğazlayamamışlar!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Git, bak, bir yer bul; bunlar orada yayılsınlar!" buyurdu.
Seleme b. Ekvâ, onlar için Zülcedr kadar uygun bir yer bulunamayacağını söyledi.
Bunun üzerine, develer tekrarZülcedr'e gönderildiler ve orada kaldılar.
Her gece develerin sütleri sağılıp Peygamberimiz Aleyhisselama getirilirdi.[560]

---

[1] İbrı Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ,c.4, s. 284, 285, İbn Abdilberr, İstiâb, t 4, s. 1445, İbnEsîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 247.
[2] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1 445, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 248.
[3] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 285.
[4] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1 445.
[5] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 285, 286.
[6] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 17.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/163-166.
[7] İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 448.
[8] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 260, 261.
[9] İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 448, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 260.
[10] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 307.
[11] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 261.
[12] İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 448.
[13] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 307, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 448, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 260.
[14] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 448, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 260.
[15] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 307.
[16] İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 448, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 260.
[17] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 260.
[18] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/166-168.
[19] Kalkaşandf, Nihâyetü'l-ereb, s. 40.
[20] Vâki cif, Megâzî, c.2, s. 443, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 66.
[21] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 306.
[22] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/168-169.
[23] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 78, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 376.
[24] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, t 2, s. 78.
[25] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 3, s. 457.

[26] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 2.
[27] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 3, s. 457.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/169.
[28] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 78.
[29] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 534, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 78.
[30] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 348, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 52, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 240.
[31] İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 1, s. 311.
[32] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 534.
[33] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 78.
[34] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 154.
[35] Vâki dr, Megâzı, c.2, s. 534, İbn Sa'd, t 2, s. 78.
[36] Vâki df, Megâzı, c.2, s. 534.
[37] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 534.
[38] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 214.
[39] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 396, İbn Sa'd,Tabakâtü'l-kübrâ,c.2,s.61 ,Beyhakî, Delâilü'n-nübüwe,c. 3,s. 371 Zehebî, Megâzî, s. 201, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 83.
[40] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 396, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 61.
[41] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 534,535.
[42] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 276, 277.
[43] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, C. 3, S. 24.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/169-171.
[44] Vâkıdî, Megâzî.c.2, s. 535, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 78, İbnSeyyid, Uyünu'l-eser, c. 2, s. 78.
[45] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 78, İbn *5eyf\d,* U^nu'l-eser, c. 2, s. 78.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/171-172.
[46] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 452, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1387, İbn Atodilberr, İstiâb, c. 1.S.213.
[47] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c.5,s. 550.
[48] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 203.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/172.
[49] Sem hûdf, Vetâu'l-vela, c. 1, s. 31 0.
[50] İbn Şa'd, Tabakâtü'l-kübra, c.5,s. 550.
[51] İbn İshak.İbnHisam, Sîre,c.4, s. 287.
[52] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 452, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 11 7. 51
[53] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/172-173.
[54] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 287.
[55] Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 452, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 11 7,118, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1386.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/173-174.
[56] Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 246.
[57] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 452, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 11 7,118, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1386.
[58] Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 483.
[59] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 288.

[60] İbn İshak, İbn Hisam ,Sîre, c. 4, s. 288, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 145, Buhârî, Sahîh, c. 6, s. 200, 201, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1084, 1085, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 25, 26, Heysemî, Mecmau'i-ievâid, c. 5, s. 31.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/175.
[61] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 288, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 246, 247, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 118, Müslim , Sahih, c. 3, s. 1386, İbn Abdilberr, İstiâb, c. l.s.215, İbn E ar, Usdu'l-gâbe, c. 1 ,s.294.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/175.
[62] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 452, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 11 8.
[63] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 288.
[64] İbn E ar, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 295.
[65] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 288, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 452, Buhân Sahih, c. 5, s. 118, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1387.
[66] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 214, 21 5.
[67] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 288.
[68] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 5, s. 550, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 215.
[69] Halebî, İnsânu'l-uyün, c. 3, s. 172.
[70] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 288.
[71] İbn Abdilberr, İ stiâb, c. 1, s. 215.
[72] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 146.
[73] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 288.
[74] İbn ^Jûdilberr, İ stiâb, c. 1, s. 215.
[75] İbn EsTr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 295, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 3.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/175-177.
[76] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 535, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 78, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 83.
[77] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 292, Taberî, Târîh, c. 3, s. 59, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 200, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 188, Zehebî, Megâzî, s. 275, İbn Haldun, Târîh, c. 2,ks. 2, s. 32.
[78] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 348.
[79] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 53.
[80] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre.c. 3, s. 1 78,193, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 354, 355, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 55, 56, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 94, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 40, İbn Kayyım, Zâdu'l-m ead, c. 1, s. 367.
[81] Vâkıdî, Megâzî, d, s. 355, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 53.
[82] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 535, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 78, 79.
[83] İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 200, İbn Haldun, Târîh, c. 2, s. 32.
[84] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 4, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 677.
[85] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre,c.3, s. 392, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 536, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 79, Taberî, Târîh, c.3, s. 59, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 83, Zehebî, Megâzî, s. 275, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1 , s. 155.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/177-179.
[86] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 292, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 79, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 83, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 154.

[87] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 292, Tabeıf, c. 3, s. 59, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 188 İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 83, Zehebî, Megâzî, s. 275, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 1 49, Kastalânf, Mevâhib, c. 1, s. 154, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 3, 4, Halebî, İnsânu'l-uyün, c. 2, s. 677.
[88] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 536.
[89] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 292, Taberî, c. 3, s. 59, Diyarbekrî, c. 2, s. 3,4.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/179.
[90] Vâkıdî, c. 2, s. 536, İbn Sa'd, c. 2, s. 79, Kastalânf, c. 1, s. 155, Diyarbekrî, c. 2, s. 4, Halebî, c. 2, s. 677, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 147.
[91] İbn Sa'd, c. 2, s. 79, Kastalânf, c. 1, s. 155, Diyarbekrî, c. 2, s. 4, Halebî, c. 2, s. 677, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 147.
[92] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 536.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/179-180.
[93] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 536, İbn Sa'd, c. 2, s. 79, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 348, Ebut-Tayyib, Ikdu'ssimfn, c. 1, s. 251, Kastalânf, c. 1, s. 1 55, Halebî, c. 2, s. 677, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 147.
[94] Vâkıdî, Megâzî, c.2,s.536.
[95] Vâkidf, Megâzî, c. 2, s. 536, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 79, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 188, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 83, Zehebî, Megâzî, s. 275, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 149, Ebul-Tayyib, Ikdu's-simfn, c. 1, s. 251 , Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 155, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 4, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 677, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 147.
[96] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 292, Taberî, Târih, c. 3, s. 59, İbn Haim, Cevâmiu's-Sîre, s. 201, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 188, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 83, Zehebî, Megâzî, s. 275, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 149, Diyarbekrî, Târîhu'l- hamîs, c. 2, s. 4.
[97] Vâkıdî, M egâzf, c. 2,s.536,İbn Sa'd,Tabakât,c.2, s. 79, E bu't-Tayyib, I k du's-sim fn, c. 1, s. 251, Kast alânf, M evâhib, c. 1, s. 1 55, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 4, Halebî, c. 2, s. 677, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 147.
[98] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 546, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 79.
[99] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 292, 293, Taberî, c. 3, s. 59, 60, İbn Seyyid, c. 2, s. 83.
[100] İbn Esîr, Kâm il, c. 2, s. 188.
[101] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 536.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/180-181.
[102] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 293, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 537, İbn Sa'd, c. 2, s. 7 79, İbn Se^id, c. 2, s. 83, Diyarbekrî, c. 2, s. 4, Halebî, c. 2, 677, Zürkânı, c. 2, s. 1 47.
[103] Vâki di, Megâzı, c. 2, s. 537, İbn Sa'd, c. 2, s. 79, Kastalânf, c. 1, s. 1*55,* Diyarbekn, c. 2, s. 4, Halebî, c. 2, s. 677, Zürkânı, c.2,s.148.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/181.
[104] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 537.
[105] İbn Sa'd, Tabak âtü'l -k übrâ, c. 2, s. 80, Bel âzuıî, E nsâbu 'l-eşrâf, c. 1, s. 349, E bu'l -F erec İ b nü'l-C evzf, el -Vefa, c. 2, s. 696, Ebul-Tayyib, Ikdu's-simfn, c. 1, s. 252, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 155, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 5, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 148.

[106] Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 348,349, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 84, Semhûdf, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 311.
[107] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 80.
[108] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 182.
[109] Semhüdî, Vfetâu'l-vela, c. 4, s. 1 276.
[110] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 321.
[111] Semhüdî. Vetâu'l-vefâ. c. 4. s. 1 288.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/181-182.
[112] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 538, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 492.
[113] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 538.
[114] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 494.
[115] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 539.
[116] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 149.
[117] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 538.
[118] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 539.
[119] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 481.
[120] Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 1 49.
[121] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 539, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 149.
[122] Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 1 49.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/182-183.
[123] VâkıclP, Megâzî, c. 2, s. 539.
[124] Bu hân , Sahih, c. 4, s. 27.
[125] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 82, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 52, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1436.
[126] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 294.
[127] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 539, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 82, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 52, Müslim, Sahîh, t 3, s. 1436.
[128] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 539, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 27, c. 5, s. 71 .Müslim, Sahih, c. 3, s. 1432.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/184.
[129] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 82, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 52.
[130] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 294, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 540, Bu hân, Sahih, c. 4, s. 27, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1436.
[131] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 82, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 52, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1436.
[132] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 82, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 52.
[133] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 82, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 52-53, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1436,1437.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/185.
[134] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 82, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 53.
[135] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 53, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1437.
[136] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 82, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 53, Müslim, SahıVı, c. 3, s. 1437.
[137] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 82, 83, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 53, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1437.

M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/186.
[138] İbn İshak.İbnHişam, SiYe,c.3, s. 294.
[139] İbn Şa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 80, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 187.
[140] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 294, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 187.
[141] Vâki cif, Megâzî, c. 2, s. 539, 540.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/187.
[142] İbn İsfıak.İbn Hişam, Sîre.c.3, s. 294, 295, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 541,542.
[143] İbn İshakjbn H işam, S îre, c. 3, s. 295, Vâki cif, Megâzî, c.2, s. 542, Taberî, Târih, c. 3, s. 62.
[144] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 143, 144.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/187-188.
[145] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 191 , Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 2, s. 48, 49.
[146] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 544, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 321.
[147] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvıe, c. 4, s. 191 , Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. c. 2, s. 49.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/188-189.
[148] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 295, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 542, Taberî, Târih, c. 3, s. 63.
[149] İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 202.
[150] İbn İshak.İbnHişam, Sîre.c. 3, s. 297,298.
*** Mes'ade b. Hakeme ve Evbar (Üsar)'ın yardımlarıyla (Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 151).**
[151] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 83, Ahmed b. Han bel, Müsned, c. 4, s. 53, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1437.
[152] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 368.
[153] İbn İshak.İbnHişam, SPre,c.3, s. 296.
[154] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 543.
[155] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 83, Ahmed b. Han bel, Müsned, c. 4, s. 53, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1438.
[156] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 150.
[157] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 83, Ahmed b. Han bel, Müsned, c. 4, s. 53, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1437.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/189-192.
[158] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 540.
[159] Zehebî, Si yem a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 321.
[160] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 540.
*** Mes'ade, baskıncı müşriklerin başı ve kumandanı idi (İbnSeyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 86).**
[161] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 192, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 2, s. 49, Halebî, İnsanu'l-uyûn, c. 2, s. 683, 684.
[162] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 540.
[163] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 546, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 80, 81.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/192-194.
[164] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 86.
[165] Ahmed Zeynf Dahlan, Sîre, c. 2, s. 70
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/194.

[166] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 539, 546, 547, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 2, s. 80, 81, 83.
[167] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 297, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 544, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 322.
[168] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 193, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 2, s. 50.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/194-195.
[169] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 297.
[170] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 542, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 81.
[171] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 546.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/195.
[172] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 480 İtan Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1732.
[173] Vâki cif, Megâzı, c. 2, s. 55, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 480, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1731,1732, İbn E ar, Usdu'l-gâbe, c. 6, s. 250, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 322.
[174] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 544, 545.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/195-196.
[175] Vâkıdî, c. 2, s. 547, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 81, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 50, 51.
[176] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 547.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/196.
[177] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 83, 84, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 53, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1438, 1439.
[178] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.3, s. 297, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 541, Taberî, Târih, c. 3, s. 63, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 86, Zehebî, Megâzî, s. 277, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 151,152, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 156, Sem hûdf, Vefâu 'l-vıefâ, c. 1, s. 311, D i yarbek rf, T ârîh u'l-ham fs, c. 2, s. 7, H al ebf, İ n sânu'l -uyun, c. 2, s. 684.
[179] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 84, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 53, Müslim , Sahih, c. 3, s. 1437, Taberî, Târih, c. 3, s. 61, İbnEsîr, Kâmil, c. 2, s. 191.
[180] Vâkıdî, c. 2, s. 541, İbn Sa'd, c. 2, s. 81 , Buharı, Sahîh, c. 4, s. 28, c. 5, s. 71, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1433, İbn Esîr, Nihâye, c. 2, s. 242, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 152, Kastalânî, c. 1, s. 156, Diyarbekrî, c. 2, s. 7, Halebî, c. 2, s. 685.
[181] İbn Sa'd, Tabakât, c.2,s. 84. Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 53, Müslim, c.3, s. 1439. Taberî, Târih, c.3, s. 61,62, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 191, Zehebî, Megâif, s. 280, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 1 53.
[182] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 84, Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 53, Müslim , Sahih, c. 3, s. 1 439, Taberî, Târih, c. 3, s. 61, 62, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 191, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 88, Zehebî, Megâif, s. 281, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n- nihâye, c. 4, s. 153, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 8.
[183] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 542-546, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 81, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 87.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/197-198.
[184] Kadı I yaz, eş-Şifâ, c. 1, s. 277, Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 1, s. 527, Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 4, s.1153,1159,Suyûtî,Hasâisü'l-kübrâ, c. 2, s. 51, Diyarbekrî, c. 2, s. 9.
[185] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 1, s. 527, Zübeyr b. Bekkâr'dan naklen Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 2, s. 9.

[186] Zehebî, Si yem a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 1 8.
[187] Zehebî, Si yem a' lam i "n-nübel â,c.1,s.18,D iyarbekrf, Târîhu'l -ham fs, c. 2, s. 9, Sem hûdf, Vefâu' l-vefâ, c. 4, s. 1159.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/198-199.
[188] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 84, Ahmed b. Hantael, Müsned, c. 4, s. 53-54, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1439, 1440, Taberî, Târîh, c. 3, s. 63, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 1 91, Zehebî, Megâzî, s. 281, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye vre'n-nihâye, c. 4, s. 153.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/199-200.
[189] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 537, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 87, Ebut-Tayyib, Ikdu's-simfn, c. 1, s. 252.
[190] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 537, İbn Sa'd, Tabakatü'l-kübrâ, c. 2, s. 87.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/200.
[191] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 430, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 239.
[192] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 149.
[193] Müslim, Sahih, c. 3, s. 1263.
[194] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 430, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 240.
[195] Müslim, Sahih, c. 3, s. 1263.
[196] Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 24.
[197] Müslim, Sahih, c. 3, s. 1263.
[198] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 430, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1263, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 240.
[199] Müslim, Sahih, c. 3, s. 1263.
[200] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 430.
[201] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 548, Dârekutnî, Sünen, c. 4, s. 163.
[202] Müslim, Sahih, c. 3, s. 1263.
[203] Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 240.
[204] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 297, 298, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 548.
[205] ^Jodurreiiak, Musannef, c. 8, s. 435.
[206] Dârekutnî, Sünen, c. 4, s. 163.
[207] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 297, 298, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 548.
[208] £bdurrezzak, Musannef, c. 8, s. 434, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1263, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 105, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 686 Nesâf, Sünen, c. 7, s. 1 9.
[209] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 298
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/200-202.
[210] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 212, Semhûdf, Vetâu'1-vefa, c. 4, s. 1278.
[211] İ bn Sa'd, Tab akâtü 'l-kübrâ, c. 2, s. 84.
[212] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 4, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 377, Taberî, Târih, c. 3, s. 82, İtan Esîr, Kâmil, c. 2, s. 207, Zehebî, Megâzî, s. 293, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 178.
[213] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 84, 85, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 2, s. 1 04, Zehebî, Megâzî, s. 293, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 178, Ebut-Tayvib, Ikdu's-simfn, c. 1, s. 252, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1 , s. 156.
[214] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 480.
[215] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 443, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 66.

[216] Vâkıdî, c. 2, s. 551, İbn Sa'd, c. 2, s. 85, Taberî, c. 3, s. 82, İbn Esîr, c. 2, s. 206, 207, İbn Seyyid, c. 2, s. 103-104, Zehebî, s. 293, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 178, Ebut-Tayyib, c. 1, s. 252, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 134, Kastalânf, c. 1,s.156.
[217] Vâkıdî, c. 2, s. 550, İbn Sa'd, c. 2, s. 85, Halebî, c. 3, s. 174.
[218] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 550.
[219] Taberî, Târîh, c. 3, s. 82, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 134, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 9, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 174.
[220] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 550.
[221] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 174.
[222] Vâkıdî, M egâzf, c. 2, s. 550, 551, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 85, Taberî, Târîh, c. 3, s. 82, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 2, s. 104 Zehebî, Megâzî, s. 293, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 178, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 134, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 156
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/202-205.
[223] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 511, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 85.
[224] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 85, Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 366.
[225] Vâki cif, Megâzî, c. 1, s. 4, c. 2, s. 551, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 85.
[226] Tabeıf, Târih, c. 3, s. 83, İbn E sfr, Kâmil, c. 2, s. 207, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 134, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 158.
[227] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 552, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 86.
[228] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 552, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 86, Belâzurî, Ensâbu'l-eşfâf, c. 1 , s. 377, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c.2,s.105.
[229] Vâkıdî, c. 2, s. 552, İbn Sa'd, c. 2, s. 86, İbn Seyyid, c. 2, s. 105.
[230] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 86.
[231] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 551, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 85.
[232] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 551, Halebî, İnsânu'l-uyün, c. 3, s. 1 74, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 154.
[233] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 551, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 85, Halebî, c. 3, s. 174, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 154.
[234] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 551.
[235] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 551, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 85.
[236] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 551.
[237] Vâkıdî, c. 2, s. 551, İbn Sa'd, c. 2, s. 85, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 104,Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 174, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 154.
[238] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 551, Halebî, İnsânu'l-uyün, c. 3, s. 1 74.
[239] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 551.
[240] Vâkıdî. c. 2. s. 551. İbn Sa'd. c. 2. s. 85. Halebî. c. 3. s. 174.175. Zürkânf. c. 2. s. 154.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/205-207.
[241] Vâki cif, c. 2, s. 552, İbn Sa'd, c. 2, s. 86.
[242] Vâkıdî, c. 2, s. 552, İbn Sa'd, c. 2, s. Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 377, İbn Seyyid, c. 2, s. 105.
[243] Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 154,155.
[244] Vâkıdî, c. 2, s. 552, İbn Sa'd, c. 2, s. 86, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 73, Taberî, Târih, c. 3, s. 83, İbn Se^id, c. 2, s. 105.
[245] Belâzurî, c. 1, s. 377, Halebı, c. 3, s. 175.

[246] Vâki dr, Megâzî, c. 2, s. 252, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 86.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/207.
[247] Semhûdf, Vefâu'l-vıefâ, c. 4, s. 1178, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 156.
[248] Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 163.
[249] Vâkıdî, Megâzı, c.1, s. 5.
*** 4 bürüd 16 fersahtır. 1 fersah 3 mildir. 1 mil de 4 bin zira'dır (İbn Esîr, Nihâye, c. 1, s. 116).**
[250] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 86.
[251] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 5, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 86.
[252] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 194, Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 347, 348, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 384, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 72.
[253] Vâki cif, Megâzî, c. 2, s. 442, 443.
[254] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 443, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 66.
[255] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/208.
[256] İbn Sa'd, c. 2, s. 86, Yâkubî, c. 2, s. 71, Taberî, Târih, c. 3, s. 83, İtan Esîr, Kâmil, c. 2, s. 207, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s., s. 134, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 105, 106, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 178.
[257] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 207, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 178.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/208-209.
[258] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 173.
[259] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 87.
[260] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 156.
[261] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 5, c. 2, s. 553, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 87, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 377.
[262] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 553, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 87.
[263] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 64, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 199, 200, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 37.
[264] İbn İsfıak, İbn Hişam, c. 3, s. 226, Vâkıdî, c. 2, s. 442, 444, İbn Sa'd, c. 2, s. 66.
[265] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 288, İbn Sa'd, c. 5, s. 550, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 21 5.
[266] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 338.
[267] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 388, İbn Sa'd, c. 5, s. 550, İbn Abdilberr, c. 1, s. 215.
[268] Vâkıdî, c. 2, s. 553, İbn Sa'd, c. 2, s. 87.
[269] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 1 34.
[270] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 553, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 87.
[271] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 553.
[272] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 1 34.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/209-210.
[273] Vâkidi, Megâzî, c. 2, s. 553, İbn Sa'd, Tabakât, c. 5, s. 33.
[274] Hâkim, Müsiedrek, c. 4, s. 45.
[275] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 553, İbn Sa'd, Tabakât, c. 48, s. 33, Hâkim, Müstedrek, c. 4, s. 45, İbn Atadilberr, İstiâb, c. 4, s. 1702, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 6, s. 185.
[276] Vâkıdî, c. 2, s. 553, İbn Sa'd, c. 8, s. 33, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1702, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 6, s. 85.

[277] Vâkıdî, Megâif, c. 2, s. 553, İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 33, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 176.
[278] Hâkim, Müstedrek, c. 4, s. 45, İ bn ^dilberr, c. 4, s. 1702, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 6, s. 1 85.
[279] İbn Abdilberr, c. 4, s. 1702, İbn Esîr, c. 6, s. 185, Halebî, c. 3, s. 176.
[280] Vâkıdî, c. 2, s. 553, İbn Sa'd.c. 8, s. 33, Hâkim, c. 4, s. 45, İbnSeyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 106, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1 , s. 157, Halebî, c. 3, s. 176.
[281] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 156.
[282] Hâkim, Müstedrek, c. 4, s. 44.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/210-211.
[283] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1702, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 6, s. 185, Halebı, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 176, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 156.
[284] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 553, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 33.
[285] İbn Atodilberr, İstiâb, c. 4, s. 1702, İbn E ar, Usdu'l-gâbe, c. 6, s. 185.
[286] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 553, İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 33, Halebî, İnşân, c. 3, s. 176.
[287] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1702, İbn E ar, Usdu'l-gâbe, c. 6, s. 185, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 134.
[288] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 1 34.
[289] İbn Abdilberr, c. 4, s. 1702, İbn Esîr, c. 6, s. 185, İbn Kayyım, c. 2, s. 134.
[290] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 553, 554, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 1 34.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/212.
[291] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 554, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1703.
[292] Vâkidi, Megâzî, c. 2, s. 554, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 134.
[293] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 177, Zürkânî, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 156.
[294] İbn Atocliltoerr, İstiâb, c. 4, s. 1703, İbn E ar, Usdu'l-gâbe, c. 6, s. 185, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 134, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 177, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 156.
[295] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 554, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1703, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 6, s. 1 85, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 134.
[296] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 554, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 32, 33, Hâkim , Müstedrek, c. 3, s. 638, 639, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1703, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 6, s. 185, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1 , s. 176, 177.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/212-213.
[297] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 87.
[298] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 31.
[299] Semhûdî, Vfefâu'l-vefâ, c. 4, s. 1 258.
[300] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 555, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 85.
[301] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 5, c. 2, s. 555, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 87, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 377, Taberî, Târih, c. 3, s. 83, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 207.
[302] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 395, 396, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 61.
[303] Vâkıdı, Megâzî, c. 2, s. 551, 552, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 85.
[304] Vâkıdî, c. 2, s. 552, İbn Sa'd, c. 2, s. 86, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 73, Taberî, c. 3, s. 83, İbn Seyyid, UyÛnu'l-eser, c. 2, s. 105.
[305] Vâkıdı, c. 2, s. 555, İbn Sa'd, c. 2, s. 87, Belâzurî, c. 1, s. 377, Yâkubî, c. 2, s. 72, Taberî, c. 3, s. 83, İbn Esîr, c. 2, s. 207.

[306] Vâkıdî, c. 2, s. 555, İbn Sa'd, c. 2, s. 87, Belâzurî, c. 1, s. 377, Yâkubî, c. 2, s. 72, Taberî, c. 3, s. 83, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 134, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 106.
[307] Zürkânî, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 158.
[308] Vâkıdî, c. 2, s. 555, İbn Sa'd, c. 2, s. 87, İbn Seyyid, c. 2, s. 106.
[309] Vâkıdî, c. 2, s. *555,* Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 178, Zürkânî, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 158.
[310] Vâkıdî, c. 2, s. 555, İbn Sa'd, c. 2, s. 87, Yâkubî, c. 2, s. 72.
[311] Vâkıdî. c. 2. s. 555. İbn Sa'd. c. 2. s. 87. Taberî. c. 3. s. 83.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/213-215.
[312] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 564, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 90.
[313] Yâkubî, Tâiîh, c. 2, s. 71.
[314] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 90.
[315] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 265, Taberî, Târih, c. 3, s. 84, İbn *Sey-ftâ,* U\ûnu'l-eser, c. 2, s. 1 08.
[316] Yâkubî. Târih. c. 2. s. 71.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/215.
[317] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 62.
[318] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 581 .
[319] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 581 .
[320] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 560, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 89, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 378.
[321] Vâki dr, Megâzî, c. 2, s. 560, İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 1 29.
[322] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 280, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 560, Hâkim, Müstedrek, c. 4, s. 540, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 183, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 161.
[323] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 4, s. 280, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 561, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1 332, 1 333, Hâkim , Müstedrek, c. 4, s. 540.
[324] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 4, s. 280, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 561, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1 332, 1 333, Hâkim, Müstedrek, c. 4, s. 540, Deylemf, Firdevs, c. 5, s. 288, Münzirf, et-Tergfb ve'tterhfb, c. 1, s. 543, 544, Alâüddin AJi, Kenzü'l-ummâl, c. 16, s. 80, 81, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 184, 185.
[325] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 560, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 129, Halebî, c. 3, s. 183, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 1 61.
[326] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 560.
[327] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 560, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 89, İbn Seyyid, c. 2, s. 108.
[328] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 280, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 560-561, Hâkim, Müstedrek, c. 4, s. 540, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 11.
[329] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 281, Hâkim, c. 4, s. 540, Diyarbekrî, c. 2, s. 12, Halebî, c. 3, s. 183,184, Zürkânf, c. 2, s. 161.
[330] Yâkubî, Târîh, c. 2, s. 75, İbn Abdilberr, c. 2, s. 845, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 480.
[331] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 561, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 89.
[332] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 561, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 89, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 378, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 845, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 480.

[333] Vâkıdî, c. 2, s. 561, İbn Sa'd, c. 2, s. 89.
[334] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 184.
[335] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 561.
[336] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 89.
[337] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 561, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 129, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 184.
[338] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 75.
[339] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 562, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 89.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/215-220.
[340] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 5, c. 2, s. 562, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 89,Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 378, Taberî, Târîh, c. 3, s. 83.
[341] Yâkût, Mu'cemu'l-büjdân, c. 4, s. 238.
[342] Vâkıdî, c. 2, s. 562, İbn Sa'd, c. 2, s. 89, Belâzurî, c. 1, s. 378, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 73,74, Tabeıî, c. 3, s. 83, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 209, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 109, Zehebî, Megâzî, s. 295, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 179, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 135, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 158, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 12, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 185.
[343] Vâkıdı, c. 2, s. 562, Taberî, c. 3, s. 83, İbn Esîr, c. 2, s. 209, İbn Kayyım, c. 2, s. 1 35, İbn Seyyid, c. 2, s. 110, Zehebî, s. 295, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 179.
[344] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 530, 531.
[345] Vâkıdî, c. 2, s. 562, İbn Sa'd, c. 2, s. 90.
[346] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 90, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 109.
[347] Vâkıdî, c. 2, s. 562, İbn Esîr, c. 2, s. 209, İbn Seyyid, c. 2, s. 110, İbn Kayyım, c. 2, s. 135, Zehebî, s. 295, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 179, Halebî, c. 3, s. 185, Zürkânf, c.2, s. 162.
[348] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 562.
[349] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 90, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 109, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 185.
[350] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 563.
[351] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 563.
[352] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 563, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 90, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 109, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1 , s. 158, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 12, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 186, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 162.
[353] İbn Sa'd, c. 2, s. 90, İbn Seyyid, c. 2, s. 110, Halebî, c. 3, s. 186, Zürkânf, c. 2, s. 162.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/220-223.
[354] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 90.
[355] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 564, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 90, Belâzurî, E nsâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 378, Taberî, Târih, c. 3, s. 83.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/224.
[356] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 80, Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 27, Belâzurî, Ensâb.c. 1, s. 348, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 188,189, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 87, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 1 55.
[357] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 71.
[358] Ebu Nuaym, c. 2, s. 534, 535, Suyûtî, c. 2, s. 69.
[359] BelâiurT, E nsâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 378.

[360] Kastalânf, c. 1, s. 158, Diyarbekrî, c. 2, s. 1 3.
[361] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 110, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 13.
[362] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 564, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 90.
[363] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 265 Yâkubî, Târîh, c. 2, s. 71, Taberî, Târîh, c. 3, s. 84.
[364] Yâkubî, Târîh, c. 2, s. 71.
[365] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 265, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 564, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 90.
[366] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 71.
[367] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 564, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 90.
[368] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 564.
[369] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 90.
[370] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 564, 565.
[371] Yâkubî, c. 2, s. 71.
[372] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 565.
[373] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 90, 91.
[374] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 565.
[375] Taberî, Târîh, c. 3, s. 84.
[376] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 90, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 158.
[377] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 265, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 565, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 90 Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1 , s. 158.
[378] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 110.
[379] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 265, Taberî, Târih, c.3,s. 84.
[380] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 565, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 90.
[381] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 565.
[382] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 535.
[383] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 565, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 1 81.
[384] Taberî, Târîh, c. 3, s. 84.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/224-227.
[385] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 104, Nesâf, Sünen, c. 3, s. 165.
[386] Taberî, Târih, c. 3, s. 83, Mes'üdf, Murücu'z-zeheb, c. 2, s. 296, İtan Esir, Kâmil, c. 2, s. 210, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledün-niye, c. 1, s. 171.
[387] Mâlik, Muvatta',11, s. 191 , Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 104,187, Bu hân, Sahih, c. 2, s. 1 6.
[388] Buhârî,Sahih,c.2, s. 16,176, Müslim, Sahih, c. 2, s. 61 2, Nesâf, Sünen, c. 3, s. 161.
[389] Buhârî,Sahıh,c.2, s. 1 6, Müslim, Sahih, c. 2, s. 612.
[390] Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 104, Nesâf, Sünen, c. 3, s. 165.
[391] Ahmedb. Hanbel, c. 3, s. 104, Buhârî, c. 1, s. 224, c. 2, s. 17, Müslim, c. 2, s. 612.
[392] Mâlik, c. 1, s. 191, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 194, Buhârî, c. 2, s. 16.
[393] Buhârî, Sahih, c. 1, s. 224, E bu Dâvud, Sünen, c. 1, s. 305.
[394] Ahmedb. Hanbel, c. 3, s. 256, Buhârî, c. 1, s. 224, c. 2, s. 614, Nesâf, c. 3, s. 166.
[395] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 21.
[396] Mâlik, c. 1, s. 191, Buhârî, c. 2, s. 16, Müslim, c. 2, s. 612.
[397] Nesâf, Sünen, c. 3, s. 159.
[398] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 256, Buhârî, c. 2, s. 1 6, Ebu Dâvud, Sünen, c. 1 , s. 305.

[399] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 1 9, Müslim, Sahih, c. 2, s. 614, Nesâf, Sünen, c. 3, s. 1 60.
[400] Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 187.
[401] Ahmed b. Hanbel, , Müsned, c. 3, s. 271.
[402] Nesâf, c. 3, s. 16D.
[403] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 21.
[404] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 1 7, Müslim, Sahih, c. 2, s. 613, Nesâf, Sünen, c. 3, s. 1 61.
[405] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 1 6, Müslim, Sahih, c. 2, s. 613.
[406] Ebu Dâvud, Sünen, c. 1 , s. 305.
[407] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 1 6, Müslim, Sahih, c. 2, s. 613.
[408] Buhârî, Sahih, c. 1,s.234.
[409] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 21.
[410] Ebu Dâvud, Sünen, c. 1 , s. 305.
[411] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 256, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 224.
[412] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 1 7.
[413] Ebu Dâvud, Sünen, c. 1 , s. 305.
[414] Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 104, 271.
[415] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 22.
[416] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 1 6,19, Müslim , Sahih, c. 2, s. 613.
[417] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 16,17.
[418] Mâlik, c. 1, s. 191, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 104, Buhârî, c. 1, s. 224, c. 2, s. 18, 22, E bu Dâvud, c. 1, s. 305.
[419] Buhârî, c. 1,s.24,c. 2, s. 18, 22, Nesâf, c. 3, s. 167.
[420] Mâlik, c. 1, s. 191, Buhârî, c. 2, s. 16,19, Müslim, c. 2, s. 613.
[421] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 21.
[422] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 1 7.
[423] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 1 9, Nesâf, Sünen, c. 3, s. 161.
[424] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 104, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 19, Nesâf, Sünen, c. 3, s. 161,166.
[425] Abdurreizak, Musannef, c. 3, s. 91,92.
[426] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 261, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 19.
[427] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 104, Nesâf, Sünen, c. 3, s. 166.
[428] Abdurreizak, Musannef, c. 3, s. 92, Ahmed, Müsned, c. 3, s. 104, Buhârî, c. 1, s. 224, c. 2, s. 17, Müslim, c. 2, s. 613, 614, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 404.
[429] Mâlik, c. 1, s. 191, Buhârî, c. 2, s. 17, Müslim, c. 2, s. 614, Nesâf, c. 3, s. 162.
[430] Buhârî, c. 1,5.224,0.2, s. 22, Müslim, o. 2, s. 613, 614, Nesâf, c. 3, s. 167.
[431] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 1 8.
[432] Mâlik, c. 1, s. 191, Buhârî, c. 2, s. 18.
[433] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 19-20.
[434] Buhârî, c. 2, s. 17, Nesâf, c. 3, s. 162,163.
[435] Buhârî, c. 1, s. 224, o. 2, s. 22, Müslim, o. 3, s. 614.
[436] Buhârî, c. 1, s. 224, o. 2, s. 22, Müslim, o. 2, s. 614, Nesâf, c. 3, s. 167.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/227-230.
[437] İbn Kayyım, t 1, s. 156.
[438] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 450, Beyhakî, Sünen, c. 3, s. 354, İbn Kayvım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 156,157, Heysem t, Mecmau'i-ievâid, c. 2, s. 215.

[439] Ebu Dâvud, Sünen, c. 1 , s. 304, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 328.
[440] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 1 56.
[441] İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 404, 405.
[442] Abdurreizak, Musannef, c. 3, s. 89.
[443] Abdurreizak, Musannef, c. 3, s. 91.
[444] Abdurrezzak, Musannef, c. 3, s. 89.
[445] Abdurreziak, Musannef, c. 3, s. 91.
[446] İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 405.
[447] Abdurreizak, Musannef, c. 3, s. 89.
[448] Abdurreizak, c. 3, s. 89, 90, İbn Mâce, c. 1, s. 405.
[449] Abdurreizak, Musannef, c. 3, s. 90.
[450] Abdurreizak, c. 3, s. 90, İbn Mâce, c. 1, s. 405.
[451] İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 405.
[452] Abdurreizak, Musannef, c. 3, s. 91.
[453] Abdurrezzak, Musannef, c. 3, s. 90.
[454] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 223, Ebu Dâvud, Sünen, c. 1, s. 303, Tirmizî, Sünen, c. 2, s. 443, Nesâf, Sünen, c. 3, s. 1 59, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 1, s. 156.
[455] Semhüdf, Vefâu'l-vefâ, c. 4, s. 1121, 1123.
[456] HattâbPden ve İbn Asâkir'den naklen Alâüddin Ali, Kenzü'l-ummâl, c. 7, s. 734-735, Nebhânf, Hüccetullah, s. 635.
[457] Nebhanf, Hüccetullah, s. 635.
[458] Mâlik, Muvatta', c. 1, s. 91, Abdurrezzak, Musannef, c. 3, s. 92, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 305.
[459] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 165, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1008.
[460] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 1 56.
[461] Taberî, Tefsir, c. 2, s. 55, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 523, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 231, Zehebî, Megâzî, s. 526, 527, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 9, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 194, 195.
[462] Taberî, Tefsfr, c. 111, s. 55, Ebu Nuaym, Delâil, c. 2, s. 523, Beyhakî, Delâil, c. 5.s. 231, Zehebî, Megâzî, s. 527, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 9, Heysemî, c. 6, s. 194, 195, İbn Huzeyme, İbn Hıbban, Hâkim ve BeyhakPden naklen Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 2, s. 105, 106.
[463] Vâkıdî, Megâif, c. 3, s. 1008,1 009.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/231-237.
[464] Sürünbilâlf, Mera ki'I-felah Şerhi Nûru'l-ızah, s. 449, 550.
[465] Abdurrezzak, Musannef, c. 3, s. 88.
[466] Mûh: 10-12
[467] Hûd: 52, Abdurrezzak, Musannef, c. 3, s. 88, İbn Ebi Şe^tae, Musannef, c. 2, s. 474.
[468] Abdurrezzak, Musannef, c. 3, s. 87, 88.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/238-239.
[469] Buharî, Sahîh, c. 3, s. 225.
[470] İbnEbiŞeybe, Musannef, c. 2, s. 473, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 16, Müslim , SahiTı, c. 2, s. 611, Tirmizî, Sünen, c. 2, s. 442, Nesâf, Sünen, c. 3, s. 163, 614.
[471] Mâlik, c. 1, s. 190.
[472] Tahâvf, Muhtasar, s. 39, 40.
[473] ^bdurrezzak, Musannef, c. 3, s. 85.

[474] Nebhânf, Hüccetullah, s. 635.
[475] £bdurrezzak, Musannef, c. 3, s. 86.
[476] Hâkim, Müsiedrek, c. 3, s. 326.
[477] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 2, s. 473, Buhârî, Sahîh, c. 2, s. 20.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/239-241.
[478] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 5, c. 2, s. 568, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 93, Belâzurî, Ensâbu'l-eş/âf, c. 1, s. 378, Taberî, Târih, c. 3, s. 84.
[479] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 290.
[480] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 93 Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 114, Semhûdf, Vefâu'l-vefâ, c. 4, s. 1174.
[481] Semhûdî, Vefa, c. 4, s. 1174.
[482] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 290.
[483] Yâkût, Mu'cem, c. 2, s. 158 Semhûdf, Vefa, c. 4, s. 1177.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/241-242.
[484] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 290.
[485] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 161.
[486] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 290.
[487] Vâkıdî, c. 2, s. 570, İbn Seyyid, c. 2, s. 90, Kastalânf, c. 1, s. 161.
[488] İbn Seyyid, c. 2, s. 90, Kastalânf, c. 1 , s. 161, Diyarbekrî, c. 2, s. 12.
[489] Müslim, Sahih, c. 3, s. 1296.
[490] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 290.
[491] Vâkıdî, c. 2, s. 569, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 93, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 205, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1296.
[492] Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 163, 233, Bu hân, Sahîh, c. 5, s. 70, Müslim, c. 3, s. 1297, 1298.
[493] Taberî, Tefsfr, c. 6, s. 207.
[494] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 162.
[495] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 88.
[496] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 161.
[497] Halebî, c.3, s. 180, Zürkânf, c. 2, s. 173.
[498] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 186, Buhârî, Sahîh, c. 8, s. 43, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1297.
[499] Buhârî,Sahıh,c.5, s. 70, Zürkânf, c. 2, s. 172.
[500] Taberî, Tefsfr, c. 6, s. 207.
[501] Buhârî, Sahîh, c. 8, s. 1 9.
[502] Ahmedb. Hanbel, c.3, s. 186, Buhârî, c. 8, s. 43, Müslim, c. 3, s. 1297.
[503] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 290, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 569, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 93.
[504] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 290.
[505] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 163, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 173.
[506] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 173.
[507] Buhârî, Sahih, c. 8, s. 19.
[508] Ebu Avane'den naklen Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 173.

[509] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 170, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 70, Taberî, Tefsfr, c. 6, s. 206, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c.2,s.135.
[510] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 233, Taberî, Tefsfr, c. 6, s. 206, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 1 35.
[511] Ahmed b. Hanbel, c.3, s. 186, Buhârî, c. 8, s. 43, Müslim, c. 3, s. 1297.
[512] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 88, 89, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 189.
*** Develer, çölde yavşan ve marsama otu yedikleri için onların sidikleri ve sütleri, içilecek ilaçların içine konulurdu (İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 9). Deve sidiği, mide ishaline iyi gelirdi (Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 1 73).**
[513] Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1296.
[514] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 186, Buhârî, Sahîh, c. 8, s. 43, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1297.
[515] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 161.
[516] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 186, Buhârî, c. 8, s. 43, Müslim, c.3, s. 1297.
[517] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 173.
[518] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 290.
[519] Müslim, Sahih, c.3, s. 1297.
[520] İbn Esîr, Nihâye, c. 4, s. 373.
[521] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 179.
[522] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 1 63, 233, Buhârî, c. 5, s. 70, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 179, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 135, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 161.
[523] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 569, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 93.
[524] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 290, Vâkıdî, c. 2, s. 569, İbn Sa'd, c. 2, s. 93.
[525] Müslim, Sahîh, c.3, s. 1296.
[526] Vâkıdî, Megâif, c. 2, s. 569.
[527] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 161, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 175.
[528] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 290, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 569, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 93.
[529] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 93.
[530] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 51 6.
[531] Taberî, Tefsfr, c. 6, s. 207, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 1 79.
[532] Taberî, Tefsfr, c. 7, s. 207.
[533] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 93, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 163, Buhârî, Sahîh, c. 8, s. 19, Müslim, Sahîh, c.3, s. 1296, Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 130.
[534] Vâki df, M egâzf, c. 2, s. 569, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 93, Taberî, Târih, c. 3, s. 84 İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 21 0, İbn Seyyid, U yû nu'l-eser, c. 2, s. 89, İ bn K ayy ı m, Zâdu'l - m ead, c. 2, s. 135, Zehe bf, M egâzf s. 295, Ebu'l-F idâ, c. 4, s. 17 9, E but -Tayyib, I kdu's-simfn, c. 1, s. 254, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1 , s. 161.
[535] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 290, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 569, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 93.
[536] Vâkıdî, M egâzf, c. 2, s. 57 0, İ bn Seyyi d, U yû nu'l-eser, c. 2, s. 89, K astal ânf, M evâhi b, c. 1, s. 161, S em hûdf, Vefâu 'l-vefâ, c. 1,s.31 3.
[537] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c.3,s.1 98, Müslim, c.3, s. 1298, E bu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 131 Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 87, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 179.

[538] Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 88, İbn Kayy,m, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 136, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 180, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 2, s. 22, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 174.
[539] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 89.
[540] Semhûdf, Vefâu'l-vefâ, c. 4, s. 1 314.
[541] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 569.
[542] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 569, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 93.
[543] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 570.
[544] Buhârî. Sahih. c. 8. s. 20. Ebu Dâvud. Sünen. c. 4. s. 130.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/242-247.
[545] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 569, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 93. 541.
[546] Buhârî,c. 8,s.20,Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 130.
[547] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 193.
[548] Buhârî. SahıVı. c. 8. s. 20. Ebu Dâvud. Sünen. c. 4. s. 130.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/247.
[549] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 1 36.
[550] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 290, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 570, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 93, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 186, Buhârî, Sahih , c. 5, s. 70-71 ,c. 8, s. 19, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1297, E bu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 130, Belâzurî, Ensâbu'l-esrâf, c. 1, s. 378.
[551] Müslim, c. 3, s. 1298.
[552] Bu hân , Sahih, c. 8, s. 1 9, Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 130.
[553] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 570, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 93.
[554] Buhâri , Sahih, c. 5, s. 70, 71, Müslim , Sahih, c. 3, s. 1296.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/247-248.
[555] İbn Esîr, Nihale c. 2, s. 403.
[556] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 177.
[557] Bakara: 179.
[558] Taberı, Tefsir, c. 11, s. 114,115.
[559] Mâide: 33.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/248-249.
[560] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 570, 571.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/249.

HUDEYBİYE SEFERİ

Seferin Tarihi, Mevkii, İsmi ve Sebebi

Sefer, Hicretin 6. yılında Zilkade ayında vuku bulmuş,[1] Peygamberimiz Aleyhisselam, Zilkade ayının başında, Pazartesi günü, devesi Kasvâ'ya binip Müslümanlarla birlikte yola çıkmıştır.[2]

Hudeybiye; ne büyük, ne de küçük, orta büyüklükte bir köy olup, altında Peygamberimiz Aleyhisselama bey'at edilen ağaçtan* dolayı Şecere Mescidi diye anılan mescidin yanındaki kuyunun ismini almıştır.

Hudeybiye ile Mekke arası bir merhaleliktir. Medine ile arası ise dokuz merhaleliktir.

Hudeybiye'nin bir kısmı Harem, bir kısmı da Hıll'dir, yani Harem dışıdır.

Hudeybiye'nin Harem dışı kalan yerleri Beytullah'a daha uzaktır.[3]

Peygamberimiz Aleyhisselam; bir gece rüyasında ashabıyla birlikte korkusuzca girip Beytullah'ı (Kabe'yi) tavaf ettiklerini, ashabdan bazılarının saçlarını kazuttıklarını.bazılarınında saaçlarını kısalttıklarını görmüştü.[4]

Peygamberimiz Aleyhisselam .rüyasını ashabına:

"Ben rüyada gördüm ki; siz muhakkak Mescid-i Haram'a gireceksiniz, başlarınızı kazıtacak, saçlarınızı kısalttıracaksınız!" diyerek haber verdi.[5]

Peygamberimiz Aleyhisselam, gördüğü bu rüya üzerine, umreye, Kabe'yi tavaf ve ziyaret etmeye niyeti endi.[6]

Ashab çok sevindiler. Hemen o yıl Mekke'ye gireceklerini sandılar ve umdular.[7]

Peygamberimiz Aleyhisselamın bu rüyası, Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle açıklanır

"Andolsun ki; Allah, Resûlünün gördüğü rüyanın hak ve gerçek olduğunu doğrulamıştır. İnşaallah, hepiniz, emniyet içinde, kiminiz başlarınızı kazıtarak, kiminiz de saçlarınızı kısaltarak, Mescid-i Haram'a korkusuzca muhakkak gireceksiniz..."[8]

Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, umre için hazırlanmalarını ashabından bazılarını söyledi.

Onlar da, yola çıkmak üzere, hemen hazırlandılar.[9]

Ashabdan Bazılarının Medine'de Görevlendirilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, ashabdan İbn Ümmi Mektum'u Medine'de yerine vekil bıraktı.[10]

Nümeyle b. Abdullah el-Leysî'nin,[11] Ebu Rühm Külsûm b. Husayn el-Gıfârî'nin vekil bırakıldığı da rivayet edilir.

İbn Ümmi Mektum, namaz kıldırmakla görevlendirilmişti.

Her üçünün vekil bırakıldıkları da söylenmiştir.[12]

Sanıldığına göre; Nümeyle b. Abdullah ile Külsûm b. Husayn, Medine'nin korunma ve idare işlerine bakacaklardı.[13]

Medine'den Yola Çıkış ve Yola Çıkanların Sayısı

Peygamberimiz Aleyhisselam, guslettikten sonra, Yemen işi iki elbise giydi.[14]
Peygamberimiz Aleyhisselamla birlikte yola çıkanların sayısı 1400 idi.[15] 1500,[16] 1525 veya 1600[17] veya 1700 kişi oldukları da rivayet edilir. [18]
Sanıldığına göre; 1400'den fazlası, Bedevî Arapların yolda gelip katılmalarından ileri gelmiştir.[19] Bunlardan 100 kişi, Eşlem kabilesindendi. 70 kişi oldukları da rivayet edilmiştir.
Sefere, kadınlardan da:
1. Peygamberimiz Aleyhisselamın zevcesi Hz. Ümmü Seleme,
2. Ümmü Umâre,
**3. Ümmü Meni', **
4. Ümmü Âmirü'l-Eşheliyye de katılmış bulunuyordu.[20]

Hazırlanan Kurbanlık Develerin Sayısı

Kurban edilmek üzere 70 deve hazırlanmıştı .[21]

Ebu Cehil'in Bedir savaşı neticesinde ele geçirilen ve Zülcedr'de yayılan devesi de, kurban edilecek develer arasında bulunuyordu.

Hz. Ebu Bekir, Abdurrahman b. Avf, Hz. Osman, Talha b. Ubeydullah ve Sa'd b. Ubâde, kurbanlık develerini kendileri hazırlamış olan zengin sahabiler arasında idiler.

Zülcedr yaylımında yayılmakta bulunan develerin Medine'ye getirilip Zülhuleyfeye kadar sürülerek götürülmesi, Peygamberimiz Aleyhisselam tarafından Naciye b. Cündüb el-Eslemî'ye emredilmişti.[22]

Müslümanların Atlıları ve Yanlarında Taşıdıkları Silahlar

Yola çıkan Müslümanlardan 200'ü atlı idi.[23]

Müslümanların yanlarında, kınlarında sokulu olan kılıçlarından başka silahları da bulunmuyordu.[24]

Bu da, yolcu silahı idi.[25]

Bir Süvari Birliğinin Öncü Olarak Yola Çıkarılışı

Peygamberimiz Aleyhisselam, Muhacir ve Ensardan 20 kişilik bir süvari birliğini, Sa'c! b. Zeyd el-Eşhelî'nin kumandası altında öncü olarak yola çıkardı.

1. Mikdad b. Amr,
2. Ebu Ayyaş ez-Zürakî,
3. Hubab b. Münzir,
4. Âmir b. Rebia,
5. Saîd b. Zeyd,
6. Ebu Katâde,
7. Muhammed b. Mesleme... yola çıkarılan süvari birliği arasında bulunuyordu.

Peygamberimiz Aleyhisselam, Abbâd b. Bişr"i de, 20 kişilik süvari birliği içinde, Kureyş müşriklerinin
tutum ve davranışlarını gözetlemek üzere gönderdi.

Peygamberimiz Aleyhisselam, yola çıkardığı öncü süvari birliğinin arkasından, Naciye b. Cündüb'ü de, yanına Eşlemlerden bazı gençleri katarak, kurbanlık develerle birlikte yola çıkardı. [26]

Medine Çevresindeki Bedevî Arapların Sefere Katılmaktan Kaçınmaları

Medine çevresinde oturan Cüheyne ve Müzeyne bedevîlerinden, sefere katılmaları istenilmişti. [27]

Gerek bunlar, gerek Bekr oğulları, mallarını ve çoluk çocuklarını bahane ettiler ve aralarında da:

"Muhammed, bizi atlar ve silahlarla desteklenmiş düşman bir kuvvetle çarpıştırmak mı istiyor?!

Muhammed'le ashabı, boğazlanacak yemlik develer gibidirler! Onlardan hiçbirisi, bu seferlerinden sağ olarak dönemeyeceklerdir!

Çünkü, kendileri, yanlarında silahlan bulunmayan, sayıca da çok olmayan bir cemaattirler.

Bedir'de öldürülmüş olan adamları için öç almaya and içmiş bir kavmin üzerine gidiyorlar!?" diye konuştular. [28]

Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına katılarak gitmekten kaçındılar.

Kureyş müşriklerinin, Peygamberimiz Aleyhisselama karşı, ya çarpışmaya, ya da onun Beytullah'ı ziyaretine engel olmaya kalkışacaklarından korktular; Peygamberimiz Aleyhisselamın bu yoldaki daveti karşısında hareketsiz kaldılar.[29]

Yüce Allah, onların bu uygunsuz tutum ve davranışlarını Kur'ân-ı Kerîm'de açıklayıp yerdi.[30]

Hz. Ömer'le Sa'd b. Ubâde'nin Endişeleri

Peygamberimiz Aleyhisselam, Zülhuleyfe'ye geldiği zaman, Hz. Ömer
"Yâ Rasûlallah! Seninle harp halinde bulunan bir kavmin üzerine silahsız ve atsız olarak varıp girecek misin?![31] Ebu Süfyan ve adamlarının bize saldırmalarından endişe etmiyor musun? Gerektiğinde onlarla çarpışmak için yanımıza silahlarımızı almayalım mı?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bilmiyorum! Ben, umreye niyetlenmiş iken, silah taşımak istemem!" buyurdu.
Sa'd b. Ubâde de:
"Yâ Rasûlallah!
Keşke yanımızda silah taşısaydık, onların şüpheli bir hareketlerini görürsek, üzerlerine yürürdük!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben silah taşımam! Ben ancak umreye niyetlenerek yola çıkmışım dır!" buyurdu.[32]

Zülhuleyfe'de İhrama Giriliş

Peygamberimiz Aleyhisselam, Zülhuleyfe'de öğle namazını kıldı.[33] İhrama girdi.[34] İki rekat namaz kıldı. [35]
Kıbleye döndü ve:
"Lebbeyk! Allâhümme lebbeyk!
İnnel hamde ve'n-nîmete leke vel mülke lâ şerîke lek!" diyerek telbiye etti.
Müslümanlar da, orada ihrama girdiler.[36]
Zülhuleyfe'de ihrama girememiş olanlar ise, Cuhfe'de ihrama girdiler.[37]

Kurbanlık Develerin Alâmetlenişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, kurbanlık develerden getirtip üzerlerine çul örttü. Onlardan birisinin boynuna, kendisi için, boğmuklarını taktı. Hörgücünü bıçakla çizip kanatarak nişanladı, kalanlarını da nişanlaması, alâmetlemesi için, Naciye b. Cündüb'e emir buyurdu; nişanlandı. Müslümanlarda, kurbanlık develerini böylece nişanladılar.[38]

Büsr b. Süfyan'ın Tecessüs İçin Mekke'ye Gönderilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Büsr b. Süfyan'ı çağındı. Gözcü olarak Mekke'ye gönderdi ve: "Benim umre yapmak istediğimi Kureyşîlere ulaştır. Onlardan elde edebileceğin bilgileri de, dönüp bana bildir!" buyurdu.[39]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Zülhuleyfe'den İtibaren Uğradığı Yerler

Peygamberimiz Aleyhisselam; Zülhuleyfe'den ayrılıp Beyda yolunu tuttu.[40]
Beydâ: Zülhuleyfe ileZâtülceyş arasındadır. Beydâ'nın başlangıcı, Zülhuleyfe'nin sonudur. [41]
Zâtülceyş, Zülhuleyfe'ye 6 mildir. Medine'nin Akik vadisine 10-12 mil kadardır.
Nizar b. Maadd ile oğlu Rebia b. Nizar'ın kabirleri Zatülceyştedir.[42]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Salı günü Melel'de sabahladı. Akşam yemeğini Seyyâle'de yedi.[43]
Melel; Mekke yolunda bir vadidir. Melel'in Medine'ye uzaklığı 28 mildir.[44] Başka rivayete göre; 21-22 mildir.[45]
Seyyâle, sel vadisidir. Seyyâle'nin Medine'ye uzaklığı 30 mildir.[46]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Melerden hareket ederek Revhâ'da sabahladı.[47]
Revhâ; Medine'ye 36-40 mil kadar uzaklıkta bir vadi olup, Mudarb. Nizar'ın kabri buradadır.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Revhâ vadisi hakkında:
"Bu vadi, Cennet vadilerindendir!" buyurmuştur.
Musa Aleyhisselam, yetmiş bin kişi ile buraya uğramış, yetmiş peygamber gelip bu vadide namaz kılmıştr.[48]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Revhâ'da, Nehd oğulları aşiretinden bir cemaate rastladı, onları İslâmiyete davet etti.
Onlar İslâmiyeti kabul etmekten kaçındılar.
Nehd oğullarının yanlarında deve ve davarları da bulunuyordu.
Onlar, adamlarından birisiyle, Peygamberimiz Aleyhisselam a hediye olarak süt gönderdiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onların hediyelerini kabul etmedi ve:
"Ben müşriklerin hediyesini kabul etmem!" buyurdu. Fakat, onlardan sütün satın alınmasını emretti.
Bunun üzerine, bedevî Müslümanlar, sütü satin aldılar.
Nehd oğulları, buna memnun oldular.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Nehd oğullarından birisini yanına çağırdı ve ona:
"Siz nereye gitmek istiyorsunuz?" diye sordu.
O da:
"Yâ Muhammedi Bir aydan beri, Melel otlağına yağmur düştüğü bize haber verilmişti. Adamlarımızdan birisini gönderip yağmurlu ve otlu yerleri arattırdık. Adamımız yanımıza dönüp Melel'de davarların karınlarının doyduğunu, toplanmış su havuzlarından dolayı develerin yürümekte güçlük çektiklerini, sulama gölcüklerinin çokluğunu haber verdi. Oraya kavuşmak istiyoruz" dedi.[49]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Revhâ'dan sonra, Ebvâya varıp kondu.[50]
Ebv'â, Füru' ile Cuhfe arasında bir karyedir.
Ebvâ'nın Medine'ye uzaklığı 23 mildir, yani 5 günlüktür.
Peygamberimiz Aleyhisselamın annesi Hz. Âmine'nin kabri Ebvâ'dadır.[51]
Peygamberimiz Aleyhisselamın altı yaşında bulunduğu sırada, Hz. Âmine, Medine'ye gidip eşi Hz. Abdullah'ın kabrini ziyaret ettikten sonra Mekke'ye dönerken Ebvâ'da vefat etmiş ve oraya gömülmüştü.[52]

Ebvâ'da ve Veddan'da Peygamberimiz Aleyhisselama Getirilen Hediyeler

Peygamberimiz Aleyhisselamın Ebvâ'da bulunduğu sırada, İmâ b. Rahasa, iki deveye süt yükleyip, bir miktar deveyi ve yüz kadar da davan hediye olarak oğlu H uf afi a birlikte Peygamberimiz Aleyhisselama gönderdi.
Hufaf, gelince, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Babam şu develeri ve sütü sana göndendi!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hufaf a:
"Siz buralara ne zaman geldiniz?" diye sordu.
Hufaf:
"Yakında geldik! Bulunduğumuz yerde su vardır. Kuraklık olunca hayvanlarımızı oralardaki suya götürüp suluyoruz" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Oralardaki yerler nasıldır?" diye sordu.
Hufaf:
"Develerimizi besliyor; davarlara gelince, anmaya değmez!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hufaf in getirdiği hediyeleri kabul etti. Davarların ashabına dağılmasını emir buyurdu. Sütü de, tükeninceye kadar, tas tas içtiler. Peygamberimiz Aleyhisselam, Hufaf'a:
"Allah, mallarınızı size mübarek ve hayırlı kılsın!" diyerek dua etti.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ebvâ'dan sonra, Veddan'a geldi.[53]
Veddan; Damre, Gıfar ve Kinanelere ait Füru' nahiyelerinden bir karyedir. Veddan'ın Ebvâ'ya uzaklığı 8 mildir, Cuhfe'ye uzaklığı 1 merhaledir.[54]
Peygamberimiz Aleyhisselama, Veddan'da bulunduğu sırada, üç şey; ekmek, ıtr ve acur hediye edildi.[55]
Itr; dağınık biten, kökü kesilince süt gibi su çıkan bir nebattır.[56] Bu, belki de, ciltlik dediğimiz veya o cinsten bir yeşilliktir.
Peygamberimiz Aleyhisselam, o yeşillik ile acurdan yedi ve hoşlandı. Zevcesi Hz. Ümmü Seleme'ye de götürülmesini emretti. Kendisinin hoşuna giden bu turfanda hediyeyi ona da göstermek, tattırmak istedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Veddan'dan sonra, Cuhfe'ye gelip konakladı.[57]
Cuhfe; ihrama girme yerlerindendir.
Cuhfe'nin Medine'ye uzaklığı 5 merhale ve 2 sülüs merhale kadardır.
Mekke'ye de dört buçuk merhaledir.[58]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Cuhfe'de su bulamayınca, su kırbasıyla Harra^a bir adam gönderdi.[59]
Harrar, Cuhfe yakınında bir sudur.[60]
Adam, gittikten biraz sonra, boş kırba ile geri döndü ve:
"Yâ Rasûl ali ah! Yürüyerek gitmeye güç yetiremedim, korktum!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Sen otur!" buyurdu.
Suya başka bir adam gönderdi.
O adam da, su kırbasıyla gitti. İlk adamın erişip korkuya düştüğü yere varınca, o da geri döndü.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:

"Sana ne oldu?" diye sordu.
Adam:
"Seni hak din ve Kitabla peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki; korktum da, gitmeye güç yetiremedim!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Sen de otur!" buyurdu.
Bundan sonra, başka bir adam gönderdi. O adam da, kendisinden önceki kişilerin erişip korktukları yerde korkuya düşerek geri döndü.
Bundan sonra, Peygamberimiz Aleyhisselam, ashabından birisini çağırarak onu su kırbasıyla gönderdi.
Bazı sucular da onunla birlikte gittiler.
Çünkü, bunlar, daha önceki kişilerin gidip geri döndüklerini görmüşlerdi. Bunun da, onlar gibi geri döneceğinden şüphe etmiyorlardı. Harrar'a vardılar. Su çektiler, kırbalarını doldurup geldiler.[61]

Kureyş Müşriklerinin Kararları ve Bir Süvari Birliğini Kurâu'l-Gamîm'e Göndermeleri

Kureyş müşrikleri, Peygamberimiz Aleyhisselamın Mekke'ye gelmek üzere bulunduğunu işitince, görüş sahibi olan adamlarını topladılar.
Durumu aralarında konuştular ve:
"Araplardan işitildiğine göre; o herhalde umre yapmak bahanesiyle askerlerini Mekke'ye sokmak istiyordur!
Mekke'ye sulhen girse de, onunla aramızda, çarpışmaktan başka birşey olmayacaktır!
Vallahi, kımıldayan gözlerimiz bulundukça, buna imkân verilmeyecektir!
Haydi, reylerinizi, görüşlerinizi ortaya koyunuz!" dediler.
Nihayet, aralarında görüş birliğine vardılar.
Bu işi yönetmeyi de, rey ve görüş sahibi adamlarından Safvan b. Ümeyye, Süheyl b. Amr ve İkrime b. Ebu Cehil'e havale ettiler.
Safvan, Kureyş müşriklerine:
"Biz, size danışmadıkça, hiçbir işi sonuçlandırmayacağız!
Biz, 200 atlıyı Kurâu'l-Gamîm'e göndermeyi ve üzerine de yavuz bir kişiyi kumandan tayin etmeyi uygun görüyoruz!" dedi.
Kureyş müşrikleri:
"Ne güzel görüşün var!" dediler.[62]
Başlarında Halid b.Velid veya İkrime b. Ebu Cehil olmak üzere, süvarileri acele Kurâu'l-Gamîm'e yolladılar.[63]

Kureyş Müşriklerinin Ehâbiş'ten Kendilerine Tâbi Olanlar ile Sakîf'leri Yanlarına Almaları ve

Ehâbiş'e Evlerinde Ziyafet Çekmeleri

Kureyş müşrikleri Ehâbiş'ten kendilerine tâbi olanları ve Sakîf kabilelerini yanlarına aldılar.
Ehâbiş'ten kendilerine katılan kabileleri, yedirip içirmek için topladılar.
Dârü'n-NeoVe'de,
Safvan b. Ümeyye'nin evinde,
Süheyl b. Amr'ın evinde,
İkrime b. Ebu Cehil'in evinde,
Huvaytıb b. Abduluzzâ'nın evinde olmak üzere beş evde onlara ziyafet çektiler.[64]
Ehâbiş, Kinane b. Huzeymelerden bir koldur.
Hun b. Huzeyme oğulları ile Mustalık oğulları, Mekke'nin aşağısındaki Hubşi dağının dibinde toplanıp; gecenin karanlığı ve gündüzün aydınlığı devam ettiği ve Hubşi dağı yerinde durduğu müddetçe, düşmanlarına karşı el ve iş birliği yapmak üzere, Kureyş müşrikleriyle antlaşmalardı.
Bunun için, onlara, Hubşi dağına izafetle, Ehâbiş adı verilmiştir.[65]
Hubşi dağının Mekke'ye uzaklığı 6 mildir.[66]

Kureyş Müşriklerinin Dağ Başlarına Gözcüler Dikmeleri ve Karargâhlarını Beldah'ta Kurmaları

Kureyş müşrikleri, Mekke dağlarından Vezer(Vir) ve Vezaı dağlarına varıncaya kadar, dağ başlarına gözcüler diktiler.
Bunlar, on kişi idiler.
Gözcülerin başına Hakem b. Abdi Menafi koydular.
Gözcüler
"Muhammed şöyle şöyle yapıyor!" diye, gördüklerini birbirlerine fısıldamakta idiler.
Kureyş müşrikleri, Beldah'a kadar bu şekilde ilerlediler.
Beldah'a gelince, orada çadırlarını ve karargâhlarını kurdular. Kadınlarını ve çocuklarını da oraya götürdüler. [67]
Beldah, Mekke'nin batı tarafında birvadidir.[68]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Gadîrü'l-Eştat'a Gelişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Gadîrü'l-Eştat'a kadar ilerleyip geldi.[69]

Gadîrü'l-Eştat, Usfan'a 3 mil uzaklıktadır.[70] Sel sularından kalma gölcükleri bulunan bir vadidir.[71] Hudeybiye hizasındadır.[72] Kuaykıan dağının yakınındadır.[73]

Büsr b. Süfyan'ın Kureyş Müşrikleri Hakkında Edindiği Bilgiler

İslâm gözcüsü Büsr b. Süfyan, Mekke'ye girip Mekkelilerin konuştuklarını, görüşlerini dinledikten sonra, dönüp Usfan'ın arkasındaki Gadîrü'l-Eştat mevkiinde Peygamberimiz Aleyhisselama kavuştu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onu görünce:
"Ey Büsr! Arkandakilerden ne haber var?" diye sordu.
Büsr:
"Yâ Rasûlallah! Senin kavmin olan Ka'b b. Lüeyy ile Âmir b. Lüeyy, senin geldiğini işitmişler.
Üzerlerine zorla gireceğinden korkarak, sana karşı, Ehâbiş ile kendilerine bağlı kabilelerin ittifaklarını sağlamış; Ehâbiş ile kendilerine katılanlara, develer keserek, yüksek binalarda ve evlerinde ziyafetler çekmiş; Halid b. Velid'in kumandası altında ikiyüz atlıyı ileri sürmüşler-ki, onlar şimdi Gamım 'deler.
Dağ başlarına gözcüler ve gözetleyiciler dikmiş; sütlerinden faydalanacakları sağmal ve yavrulu develerini., hâsılı döllerini döşlerini yanlarına almış; seni Mescid-i Haram'dan men için kaplan postu giyinmiş; Beldah vadisine kadar gidip orada çadırlarını kurmuş oldukları halde, onları gerimde bırakmış bulunuyorum.[74]
Gerimde bıraktığım Ka'b b. Uüeyyve Âmirb. Lüeyyler, senin için Ehâbiş'i toplamışlar. Beytullah'tan men etmek için seninle çarpışacaklar![75]
Müşrikler sana karşı pek çok yığınak yapmışlardır; muhakkak seninle çarpışacak, Beytullahtan, Beytullah'ı ziyaretten seni men edeceklerdir.[76]
Seni Mekke'ye sokmamak için and içmişlerdir!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Eyvah! Kureyş helak oldu!
Zaten harp onları yiyip tüketmiştir.
Ne olurdu, kendileri, benimle öteki Araplar arasından çekilseydiler, beni onlarla başbaşa bıraksay-dılar!
Onlar beni yenecek olurlarsa, zaten kendilerinin de istedikleri bu olduğuna göre, istekleri gerçekleşmiş olurdu.
Eğer Allah beni onlara galip kılacak olursa, ya onlar akın akın İslâmiyete girerlerdi, yahut savaşırlardı.
Kureyş müşrikleri ne sanıyorlar?
Vallahi, Allah'ın yaymak üzere beni göndermiş olduğu din için çarpışmaya devamdan geri durmayacağım!
Allah ya bu dini galip ve üstün kılar, ya da bu yolda şu boynumun yanı gider!" buyurdu. [77]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Müslümanlara:
"Halid b. Velid, birtakım Kureyş süvarileriyle gözcü olarak Gamîm mevkiinde bulunuyor. Siz şimdi yolun sağ tarafını tutup gidiniz!" buyurdu.
Halid b. Velid, Peygamberimiz Aleyhisselamla yanındakilerin orada olduklarını anlayamadı. Ancak, kalkan kara tozlan görünce, ayağıyla tepip hayvanını koşturarak, Müslümanların geldiğini Kureyşîlere haber vermeye gitti.
Peygamberimiz Aleyhisselam da, Müslümanlarla biriikte yollarına devam etti.[78]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Gamîm'de Durup Ashabına Hitabda Bulunması ve Durum

Hakkındaki Görüşlerini Sorması

Peygamberimiz Aleyhisselam, Gamîm mevkiine gelip kondu.[79]
Gamîm; Usfan'la Dacnan arasında, Usfan'ın önünde bir vadidir.
Kura da, vadinin Harre tarafında, vadi boyunca uzanan kara bir dağdır.
Gamîm'in Usfan'a uzaklığı 8 mildir.[80]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Müslümanların yanına varıp ayakta durdu.[81] Şehadet getirdi, Allah'a hamd etti,[82] O'na lâyık olduğu üzere senada bulundu.
"Emmâ ba'd=İmdi, bundan sonra[83] ey Müslümanlar cemaati!" diyerek söze başladı ve şöyle buyur-du:[84]
"Kureyş müşrikleri Ehâbiş'e (kabileler topluluğuna) tirit yedirerek Beytullah'ı tavaftan bizi alıkoymak istiyorlar?[85]
Bu yoldaki görüşlerinizi bana söyleyiniz?[86]
Doğruca Beytullah'a yönelip ilerlememizi ve bizi ondan alıkoymak isteyenlerle çarpışmamızı mı uygun görüyorsunuz;[87] yoksa bu yolda bize karşı Kureyş'e yardımcı olanları gerimizde bırakıp müşriklerin çoluk çocuklarının üzerlerine mi yürüyelim?
Bu takdirde, onlar oldukları yerde oturup kalırlarsa, yağmalanmış, tasalanmış olarak oturup kalmış olurlar.
Eğer bizi takibe kalkarlarsa, zayıf ve bitkin olarak takibe kalkmış olurlar.
Allah da onları rezil ve rüsvay eder" buyurdu.[88]
Hz. Ebu Bekir:
"Allah ve Allah'ın Resûlü daha iyi bilir.[89]
Yâ Rasûlalları! Sen şu Beyt-i Haram'ı tavaf, ziyaret maksadıyla yola çıktın.
Ne bir kimseyi öldürmek, ne bir kimse ile çarpışmak istemezsin.
Hal böyle olunca, sen Kabe'ye doğru yürü![90]
Kim bizi Kabe'den men etmeye kalkarsa, biz de onunla çarpışırız![91]
Yâ Rasûlallah! Biz Mekke'ye, Mekkelilere doğru yürümemizi uygun görüyoruz.
Şüphe yok ki, Yüce Allah sana yardım eder. O, senin yardımcındır" dedi.[92]
Diğer sahabiler de:
"Allah ve Allah'ın Resûlü daha iyi bilir!
Ey Allah'ın Peygamberi! Biz ancak umre için ihrama girip buraya gelmiş bulunuyoruz.
Yoksa, hiçbir kimse ile çarpışmaya gelmedik.
Fakat, Beytullah'la aramıza girecek, ziyaretimize engel olmaya kalkışacak olanlar olursa, onlarla çarpışırız!" dediler.[93]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Haydi, öyleyse, Allah'ın ismiyle yürüyünüz!" buyurdu.[94]
Akşam olunca, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Kureysilerin gözcüleri, casusları, Merru'z-zahran'da veya Dacnan'dadırlar!" buyurdu ve:
"Zâtü'l-Hanzal seniyyesini hanginiz biliyor?" diye sordu.
Büreyde b. Husayb el-Eslemî:
"Yâ Rasûl allah! Ben biliyorum!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Düş önümüze!" buyurdu.
Büreyde b. Husayb, akşamdan önce, süvari dağlarının önündeki Asal'ı tuttu.[95]

Biraz daha gidince, ayakları taştan yarıldı ve cerahatlandı. Kendisi, çalılara çırpılara takıldı kaldı.
Hararetten, hiçbir şeyi anlamaz hale geldi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onun, böyle yürümekten kaldığını görünce:
"Haydi, sen hayvanına bin!" buyurdu.
Büreyde b. Husayb, hayvanına bindi.[96]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bizi müşriklerin bulunduğu yoldan başka bir yola çıkaracak kim var?[97] Bize Zâtü'l-Hanzal yolunu kim gösterir?" diye sordu.
Amr b. Abdi Nühm el-Eslemî, hayvanından inip:
"Yâ Rasûl ali ah! Orayı sana ben göstereyim!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Haydi, önümüzden yürüyüp git!" buyurdu.
Amr öne düşüp gitti.
Peygamberimiz Aleyhisselam, bir tepecik görünce:
"Yoksa, Zâtü'l-Hanzal tepeciği bu mu?" diye sordu.
Amr:
"Evet, yâ Rasûlallah!" dedi.
Zâtü'l-Hanzal tepesini aşmak için bir müddet durup dinlendiler.
Kılavuz Amr, içinde yürünmesi güç olan dağlar arasında, çukurluklar arasında, yürüyenler için çok meşakkatli taşlık bir yoldan götürdü.
Vadinin kesintisinde bir düzlüğe indiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"'Allah'tan yarlıganmak dileriz ve O'na tevbe ederiz!' deyiniz" buyurdu.
Müslümanlarda, bunu söylediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Vallahi, bu söz Hıtta'dır ki, Allah tarafından İsrail oğullarına, "Ey Allah'ım! Bizden sâdır olan günahlarımızı bağışla' deyiniz[1] sözü olup, İsrail oğullarına teklif edildi de, onlar bunu söylememişlerdi" buy urdu.[98]

Zâtü'l-Hanzal Tepesinin Fazileti ve Kızıl Develiden Başkalarının Yarlıganışı

Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; Yüce Allah'ın İsrail oğullarına "...Kapıdan secde ederek giriniz ve Dileğimiz, günahlarımızın dökülüp düşmesidir' deyiniz!' [Bakara: 58] diye haber verdiği kapı müstesna olmak üzere, bu tepedeki gecenin bir benzeri daha yoktur! Bu gece bu tepeyi aşacak olan kimseyi, Allah muhakkak yarlıgayaçaktır!" buyurdu.[99]
İsrail oğullarının secde ederek girecekleri kapı, Beytü'l-Makdis'in kapısı idi.[100]
Ebu Saîd el-Hudrî, tepenin üzerine dikilip:
"Resûlullah Aleyhisselam:
'Hiçbir kimse, yarlıganmadıkça, bu tepeyi geçmeyecektir!' buyuruyor" diyerek seslendi.
Bunun üzerine, Müslümanlar seğirterek tepeden aşağı inmeye başladılar.
Tepeyi halkın en sonunda geçeni, Ebu Saîd el-Hudrî'nin ana bir kardeşi olan Katâde b. Numan idi.
Tepeden inince, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Kimin yanında yol azığı varsa, onu pişirsin!" buyurdu.
Hemen herkesin yol azığı hurma idi. Peygamberimiz Aleyhisselamın azıktan maksadı, un idi.
"Yâ Rasûlallah! Ateş yakarsak Kureyş müşrikleri tarafından görülmekten korkarız!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onlar sizi göremezler! Yüce Allah, onlara karşı size yardım edecektir!" buyurunca, beşyüzden fazla ateş yakülar.
Ekmek, yemek yapmak isteyenler, istediklerini yaptılar.
Sabaha çıkılınca, Peygamberimiz Aleyhisselam, sabah namazını kıldıktan sonra:
"Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; Yüce Allah, kızıl develi tek kişi müstesna olmak üzere, bütün binitlileri yarıgamiştir!" buyurdu.
İslâm cemaati arasında ve karargâhta böyle bir kişi arandı ise de, bulunamadı.
Zera nahiyesine varıldığı zaman, Sîfü'l-Bahr halkından Saîd b.Zeyd adında bir adama rastlandı.
Ona:
"Resûlullah Aleyhisselam şöyle şöyle buyurdu" denildi.
Saîd b. Zeyd, bunu kendisine söyleyene:
"Yazıklar olsun sana! Resûlullaha sen git de, senin için yarlıganmak dilesin!
Benim devem, vallahi, benim için yarıganmak dilenmesinden daha önemlidir!" dedi.
Meğer, adam devesini yitirmiş, onu oralara kadar aramaya gitmiş imiş!
Adam;
"Devem sizin karargâhınızda bulunuyordu. Onu bulup bana veriniz! Benim başıma gelenin, büyük bir felâketten başka birşey olduğunu sanmıyor ve bilmiyorum!" dedi.
Karargâhta hacetini giderdikten sonra, tekrar, devesini aramaya gitti.
Sürâvi' dağlarında bulunduğu sırada, ayakkabısı kayarak yere düştü ve öldü.
Cesedi vahşi ve yırtıcı hayvanlar tarafından parçalanıp yenilinceye kadar, kendisi hakkında bilgi alınamadı.[101]
Cabir b. Abdullah da, bu hadiseyi şöyle anlatmıştır

"Resûlullah Aleyhisselam:
'Kim şu Seniyyetü'l-mirar'a çıkarsa, İsrail oğullarından düşürülen günahlar, ondan da düşürülür!' buyurdu.
Bunun üzerine oraya ilk çıkanlar, bizim süvarilerimiz, yani Hazrec oğullarının süvarileri oldu.
Sonra, herkes çıkıp orada tamamlandılar.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Şu kızıl devenin sahibinden başka, hepiniz yarlıganmıştır![1] buyurdu.
Biz hemen o kızıl devenin sahibine gittik.
Kendisine:
'Gel de, Resûlullah Aleyhisselam senin için yarlıganmak dilesin!' dedik.
Adam:
'Vallahi, benim yitirmiş olduğum devemi bulm aklığı m, bana, sizin sahibinizin benim için yarlıganma dilemesinden daha sevimlidir!' dedi.
Kendisi, bunu söylerken, yitirdiği devesini soruşturuyor ve arıyordu."[102]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hamd'ın iki sırtı arasındaki sağ taraf yolunu tutmalarını emretti ki, bu yol Mekke'nin aşağı kısmından Hudeybiyeye inen yer, Seniyyetü'l-mirar'a (Mirar'a) çıkan yoldur.[103]

Kasvâ'nın Çöküşü ve Peygamberimiz Aleyhisselamın Kureyş Müşrikleri Hakkındaki Va'di

Mekke Haremi hududuna ve hudut taşlarına erişilmiş,[104] Seniyetü'l-mirar'a (Mirar'a) gelinmişti ki, oradan Kureyş müşriklerinin karargâhları üzerine inilirdi.
Orada, Peygamberimiz Aleyhisselamın bindiği Kasvâ adlı devesi çöktü!
Müslümanlar
"Kasvâ harınlaştı! Kasvâ harınlaştı!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Kasvâ harınlaşmaz! Onun böyle çökme huyu da yoktur! Fakat, vaktiyle Fil'i (yaptırılmak istenilen şeyden) tutup alıkoyan, şimdi de Kasvâyı tutup alıkoydu!
Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; Kureyş müşrikleri Allah'ın Harem'inde* işlenmesini yasakladığı şeylere tazim maksadıyla benden ne kadar müşkil talepte bulunurlarsa, muhakkak, ben onu kabul edeceğim, onların bu yoldaki isteklerini yerine getireceğim!" buyurdu.[105]**
Bundan sonra, Kasvâ, kaldırılmak istenilince, sıçrayıp kalktı.[106] Sonra, geri dönüp, başladığı yere kadar gitti.[107]
Peygamberimiz Aleyhisselam, onu Kureyşîlerden başka yana doğru sürdü.[108]
Sahabilerine de, gidecekleri yeri eliyle işaret ederek:
"Oraya geliniz!" buyurdu. [109]
Pek az sulu olan Semed çukuru yolu üzerindeki, Hudeybiye'nin en son, en uzak noktasına indi.[110] Müslümanlara da:
"Siz de hayvanlarınızdan ininiz!" buyurdu.
"Yâ Rasûlallah! Susuz bir vadiye iniyoruz!?" denildi.[111]
Müslümanlar, Semed kuyusundaki birikmiş azıcık suyu da alıp tükettiler.[112]

Kasvâ'nın Çöküşündeki Hikmet

İlerlemeye devam edilip Mekke'ye zorla girilseydi, muhakkak, Müslümanlarla müşrikler arasında çarpışmalar olacak, kanlar dökülecek, mallar yağmalanacaktı.[113]
Bundan başka, Mekke'de, Müslümanların henüz tanımadıkları, Müslümanlıklarını gizli tutan, erkek kadın birçok Müslüman da vardı. Onlardan birçokları, çarpışma sırasında, bilinmeden öloürüleleceklerdi.[114] Bunun için, Yüce Allah, vaktiyle Fil'i çöktürüp Kabe üzerine yürütmediği gibi, Kasvâyı da Mekke'ye girmekten alıkoymuştu.[115]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Namazlarını Hudeybiye'nin Harem Hududu İçine Giren Yerinde Kılışı

Peygamberimiz Aleyhisselamın çadırı, Hudeybiye'de Mekke Haremi dışında kalan bir yerde kurulmuştu.

Fakat, Peygamberimiz Aleyhisselam, Hudeybiye'de bulunduğu müddetçe, bütün namazlarını, Mekke Haremi sınırlarının içine giren yere giderek orada kılardı.[116]

Susuz Kuyudan Su Fışkırtılması Mucizesi

Müslümanlar, Hudeybiye'de, Peygamberimiz Aleyhisselama su darlığından şikâyetlendiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ok çantasından bir ok çıkarıp onun Semed kuyusunun dibine saplanmasını emretti.[117]
Oku ashabdan birisi alıp kuyunun içine indi.[118] Ok kuyunun dibine saplanır saplanmaz, su fışkırmaya başladı ![119]
Müslümanlar, kuyunun kıyısına oturarak, su kaplarını doldurdular.[120] Develerini de çöktürüp suvardılar.
Kuyunun içine okla inen sahabi, kurbanlık develerin sürücüsü Naciye b. Cündüb idi.
Naciye b. Cündüb'ün kuyunun içinde halkın salınan kovalarını doldurmakla uğraştığı sırada, bir kadın elinde bir kova ile kuyunun başına gelip:
"Ey kovalan dolduran kişi! Benim kovam öndedir. Onu da dolduruver! Görüyorum ki; halk seni övüyorlar, seni hayırla anıyorlar, sana tazimde bulunuyorlar" demişti.
Naciye b. Cündüb de, kuyunun içinde halkın kovalarını doldururken:
"Yemenli kadın, benim kovaları doldurduğumu ve adımın da Naciye olduğunu öğrenmiştir.
Ben oku düşmanların göğüslerine hızla sapladığım gibi saplayıp su sızma yerini genişletmişimdir!" diyerek şiir söylem iştir. [121]
Berâ' b. Azib'in.[122] Halid b. Abbâd el-Gıfârî'nin* de o gün kuyuya okla girmiş oldukları söylenmiştir.[123]
Bunların üçü de, gerek bu kuyudan, gerek başka kuyulardan su çıkarma işinde bir tek kişi başa çıkamayacağına göre, herhalde, birbirlerine yardımcı olmuşlardır.[124]
Berâ' b. Âzib'in bildirdiğine göre; Hudeybiye kuyusunun suyu çekilmiş, içinde bir damla bile su kalmamıştı.
Durum Peygamberimiz Aleyhisselama arzedildi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, kuyunun başına gelip oturdu. İçinde biraz su bulunan bir kab istedi. Getirilen su ile abdest aldıktan sonra, ağzını çalkaladı ve içinden, dua etti.
Abdest aldığı ve ağzında çalkaladığı suyu kuyunun içine döktü.
Peygamberimiz Aleyhisselamın emriyle, kuyu, biraz kendi haline bırakıldı.
Sonra, kuyu sulandı.
Müslümanlar da, Müslümanların hayvanları da, ondan kana kana içtiler.[125]
Kuyunun suyundan içenler, 1400 kişi idi.[126]
Seleme b. Ekvâ da der ki:
"Biz, Resûlullah Aleyhisselamın maiyyetinde Hudeybiye'ye geldik.
Biz, o gün, yüzer kişilik ondört bölüktük.
Kuyunun yanında, henüz suvarılacak elli koyun da vardı ki, kuyu onları bile sulayamıyor, suya kandı ramıyordu.
Resûlullah Aleyhisselam, kuyunun kıyısına oturup dua etti ve ağzına alıp çalkaladığı suyu kuyuya bırakınca, kuyunun suyu yükseldi.
Biz ondan hem hayvanları suladık, hem de kendimiz su aldık."[127]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Parmağından Pınar Gibi Su Akıtması

Cabir b. Abdullah'ın bildirdiğine göre; Hudeybiye günü halk susuz kalmış, Resûlullah Aleyhisselamın önünde bulunan su ibriğinden abdest aldığı sırada ona doğru varmışlardı.
Resûlullah Aleyhisselam, onlara:
"Size ne oluyor!" diye sordu.[128]
"Mahvoldukyâ Rasûlallah! Mahvoldukyâ Rasûlallah!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben sizin aranızda iken, siz mahvolmayacaksınız!" buyurdu.[129]
"Yâ Rasûlallah! Yanımızda, senin ibriğindekinden başka, ne abdest alacağımız, ne de içeceğimiz suvar!?" dediler.[130]
Bunun üzerine, Resûlullah Aleyhisselam elini ibriğin üzerine koydu.[131]
"Alınız, Bismillah=Allah'ın ismiyle" buyurdu.[132]
Kaynaklardan kaynar gibi, hemen parmaklarının arasından su akmaya başladı!
Müslümanlar, ondan hem su içtiler, hem de abdest aldılar. [133]
Cabir b. Abdullah'a:
"O zaman siz kaç kişi idiniz?" diye soruldu.
Cabir:
"Onbeş yüz kişi idik!" dedi.[134]

Hudeybiye'de Peygamberimiz Aleyhisselamın Duasıyla Yağmur da Yağışı ve Yağmuru Yıldızın

Yağdırdığını Söylemenin İmansızlık Oluşu

Müslümanlar, Hudeybiye'de, Peygamberimiz Aleyhisselamın duasının bereketiyle, yağmura da kavuştular. [135]
Ebu'l-Müleyh el-Hüzelî'nin babası Üsâme'den rivayetine göre; Hudeybiye'de yağmura tutulunca, Resûlullah Aleyhisselamın emriyle, münadi:
"Namazlarınızı, ağırlığınızın yanında kılınız!" diyerek seslenmişti.[136]
"Hudeybiye'de bir gece üzerimize yağmur yağmış,[137] geceleyin yağmış olan yağmurdan sonra, Resûlullah Aleyhisselam bize sabah namazını ki İdi rm işti.
Sonra, halka yüzünü döndürüp:
'Bilir misiniz, Rabbiniz ne buyurdu?' diye sordu.
'Allah ve Allah'ın Resûlü daha iyi bilir!' dediler.
Bunun üzerine, Resûlullah Aleyhisselam:
'Allah; 'Kullarımdan kimisi bana iman etmiş, kimisi de kâfir olarak sabaha çıkmıştır! Kim ki, Allah'ın fazlve rahm etiyle üzerimize yağmur yağdı, dediyse o Bana iman etmiş; kim de, şöyle şöyle oldu da bize yıldız sayesinde yağmur yağdı, dedi ise, işte o, Beni inkâr, yıldızlara iman etmiştir!' buyurdu' dedi."[138]
Ebu Katâde de:
"Biz Hudeybiye'de bulunduğumuz ve üzerimize yağmur yağdığı sırada, Abdullah b. Übeyy'in, 'Bu, güz mevsimi yıldızının işidir! Şi'râ yıldızından dolayı bize yağmur yağdı!' dediğini işittim" demiştir. [139]

Büdeyl ile Arkadaşlarının Peygamberimiz Aleyhisselama Kureyş Müşriklerinin Hazırlıkları ve

Maksatları Hakkında Bilgi Vermeleri ve Peygamberimizin Söylediklerini Müşriklere Aktarmaları

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hudeybiye'de bulunduğu sırada, Huzâa kabilesinden Büdeyl b. Verka', Huzâalardan bazı adamlarla birlikte Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldi.
Mekke ve çevresindeki Tihâme kabileleri arasında, Huzâalar-Müslüman olsun, olmasın; hepsi-öte-den beri, Mekke'de olup biten herşeyi Peygamberimiz Aleyhisselamdan saklamazlar, onları Peygamberimiz Aleyhisselama gizlice bildirirlerdi.[140]
Büdeyl ile arkadaşları, develerini ıhdırdıktan, çöktürdükten sonra, gelip Peygamberimiz Aleyhisselama selam verdiler. [141] Oturdular, Peygamberimiz Aleyhisselamla konuştular. Hudeybiye'ye ne için geldiğini sordular.[142]
Büdeyl:
"Biz, sana, kavmin olan Ka'b b. Lüeyy ile Âmirb. Lüeyy kabilelerinin yanlarından gelmiş bulunuyoruz.[143]
Onları; Ehâbiş ile kendilerine bağlı bulunan birçok kabileleri sana karşı çağırıp toplamış, sütlü ve yavrulu develeri, kadınları ve çocukları da yanlarında bulundukları,[144] Hudeybiye'nin hiç kesilmeyen sularının başlarına konmuş oldukları halde geride bıraktım, geliyorum! [145]
Onlar, muhakkak, seninle çarpışacaklar![146]
Cemaatleri dağılıncaya kadar, Beytullah ile senin arana gerilmeye and içmişlendir![147]
Beytullah'ı ziyaretten seni alıkoyacaklardır!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Biz, hiç kimse ile çarpışmak için gelmiş değiliz.
Ancak, umre yapmak, Beytullah'ı tavaf ve ziyaret etmek üzere gelmiş bulunuyoruz! [148]
Bununla beraber, kim Beytullah'ı ziyaretten bizi men etmeye kalkışırsa, onunla çarpışınz! [149]
Muhakkak ki, harpler Kureyşîleri çok yıpratmış, zayıflatmış, birçok zararlara uğratmıştır. Eğer onlar isterlerse, yine de, taraflarca bir mütâreke, silahları bırakma müddeti belirleyeyim.[150]
Bu müddet içinde, kendileri benden emniyet ve selamette bulunsunlar.[151]
Kendileri, benimle sair halk arasına girmesinler, beni onlarla başbaşa bıraksınlar![152]
Benimle karşılaşacak olan insan toplulukları, kendilerinden daha kal abalı ktırlar.[153]
Eğer ben o insan topluluklarına üstün gelir, kendilerini İslâm dinine sokarsam, eğer Kureyş müşrikleri de, halkın girdikleri dine girmeyi arzu ederlerse, girebilirler.[154]
Şayet ben, zannettikleri gibi, insan topluluklarına üstün gelemez, yenilirsem, o halde, kendileri de rahata kavuşmuş, güçlenmiş bulunurlar, benimle çarpışırlar Zaten, çarpışmak için toplanmışlardır [155]
Eğer Kureyş müşrikleri böyle bir mütârekeden kaçınırlar, beni kendilerinin dışındaki insan topluluklarıyla başbaşa bırakmaya yanaşmazlar, benimle çarpışmaya kalkışırlarsa, varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; şu yaymaya çalıştığım din uğrunda, başım gövdemden ayrılıncaya kadar, onlarla çarpışacağım!
O zaman, Allah da, bana yardım edeceği hakkındaki va'dini muhakkak yerine getirecektir!" buyurdu.[156]
Büdeyl b. Verka':

"Ben, senin söylediğin şeyleri onlara ulaştıracağım!" dedi.[157]

Kureyş Müşriklerinin Büdeyl ve Arkadaşlarına Karşı Kötü ve Sert Davranışları

Büdeyl b. Verka', Peygamberimiz Aleyhisselamın söylediklerini ezberleyip hayvanına bindi ve arkadaşlarıyla birlikte Kureyş müşriklerine doğru yollandılar.
Amr b. Salim de bunların yanlarında bulunuyor ve kendi kendine:
"Vallahi, bu zâtın üzerine yürüyecek olanlar, hiçbir zaman yardım göremezler ve başarıya eremezler!" diye söyleniyordu.
Bunlar, Kureyş müşriklerinin yanına vardılar.
Müşriklerden bazıları:
"Bu gelenler, Büdeyl ve adamlarıdır.
Onlar ancak sizden haber sormak, toplamak maksadıyla gelmişlerdir.
Siz, onlardan tek harf bile sormayınız!" dediler.
Büdeyl ile arkadaşları, Kureyş müşriklerinin kendilerinden birşey sormak istemediklerini görünce, Büdeyl:
"Biz Muhammed'in yanından geldik. Size ondan haber vermemizi istemiyor musunuz?" diye sordu.
İkrime b. Ebu Cehil ile Hakem b. Âs:
"Hayır! Vallahi, senin ondan haber vermeni istemiyoruz! Bize ondan haber verilmesine bizim ihtiyacımız yoktur!
Fakat, sen bizden ona haber ver ki; o ne bu yıl, hatta ne de hiçbir zaman, bizden tek kişi sağ kalmayıncaya kadar, sakın yanımıza uğramasın! Mekke'ye girmesin!" dediler.
Urve b. Mes'ud:
"Vallahi, ben bugünkü kadar şaşılacak bir görüş görmedim!
Siz ne diye Büdeyl ve arkadaşlarını dinlemek istemiyorsunuz?
Onların söyleyecekleri şeyi, eğer hoşunuza gider, işinize gelirse, kabul edersiniz. Hoşunuza gitmez, işinize gelmezse, bırakırsınız!
Böyle dikkafalılık eden kavim, hiçbir zaman felah bulmaz!" dedi.[158]
Bunun üzerine, Büdeyl, Kureyş müşriklerine:
"Biz şimdi o zâtın yanından çıkıp sizin yanınıza geldik.
Onun söylediğini işittiğimiz sözünü size arzetmemizi isterseniz, arzedelim?" dedi.
Kureyşflerin beyinsizleri tekrar atıldılar ve:
"Bizim ondan birşey haber verilmesine ihtiyacımız yoktur!" dediler.
Fakat, içlerinden görüş sahibi olanlardan birisi:[159]
"Haydi, ondan işittiğin ne ise, söyle bakalım?" dedi.
Büdeyl:
"Onun şöyle şöyle söylediğini işittim" diyerek, Peygamberimiz Aleyhisselamın söylediklerini birer birer nakletti.[160] Kureyş müşriklerine, Peygamberimiz Aleyhisselamın bir müddet için mütâreke yapılması teklifini de anlattı. [161]

Urve b. Mes'ud'un Konuşması

Urve b. Mes'ud, ayağa kalktı ve:
"Ey kavmim! Ben sizin evladınız değil miyim?"[162] diye sordu.
Kureyş müşrikleri:
"Evet!" dediler.
"Ben sizin babanız yerinde değil miyim?" diye sordu.
"Evet" dediler. [163]
Urve b. Mes'ud:
"Ey kavmim! Siz benim babam (yerinde) değil misiniz?" diye sordu.
Müşrikler:
"Evet!" dediler. [164]
Urve b. Mes'ud:
"Siz beni herhangi bir kötülükle suçlar mısınız?" diye sordu.
Kureyş müşrikleri:
"Hayır!" dediler.
Urve b. Mes'ud:
"Ukâz panayırı halkını kitle halinde size yardıma çağırdığımı ve onların bundan kaçınmaları üzerine kendi ailem, çocuklarım ve sözümü dinleyenlerle birlikte size yardıma koşup geldiğimi de biliyorsunuz, değil mi?" diye sordu.
Kureyş müşrikleri:
"Evet! Öyle yapmıştın!" dediler.[165]
Bunun üzerine, Urve b. Mes'ud:
"Ben sizin için öğütçüyüm ve size çok şefkat] iyim di r. Sizden, hiçbir öğüdü esirgememişimdir.
Doğrusu, Büdeyl size iyilik ve barış yolunu göstermek üzere gelmiştir ki, kötülük yolunu tutandan başka hiçbir kimse, hiçbirzaman onu reddetmez [166]
Siz onun tekliflerini kabul ediniz!
Beni de bırakınız, gidip onunla [Peygamberimiz Aleyhisselamla demek istiyor] bir konuşayım.[167]
Ey kavmim! Ben hükümdarlar görmüş ve onlarla konuşmuşumdur.
Siz beni Muhammed'e gönderiniz.[168]
Size onun yanından en doğru haberi getireyim.
Onun yanındakilere de bakayım.
Sizin için bir casus olup onun haberini size getireyim?" dedi.[169]
Kureyş müşrikleri Urveye, "Muhammed'e git! Fakat, kendi görüşünü bize haber verme!" dediler.[170]

Urve b. Mes'ud Peygamberimiz Aleyhisselamın Huzurunda

Urve b. Mes'ud, kalkıp Peygatn berim iz Aleyhisselamın karargâhına doğru geldi. Devesini ıhdırdık-tan, çöktürdükten sonra, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldi.[171]
Önüne oturdu.[172]
"Yâ Muhammedi Sen birtakım derme, devşirme insanları başına toplamış, sonra da onları kavim ve kabilenin yanına kadar getirmişsin!?[173]
Yâ Muhammedi Ben senin kavmin olan Ka'b b. Lüeyy ve Âmir b. Lüeyy kabilelerini, Hudeybiye'nin hiç kesilmeyen sularının başlarına konmuş; sütlü ve yavrulu develeri, kadın ve çocukları da yanlarında bulundurdukları, sana karşı Ehâbiş ile kendilerine bağlı bulunan birçok kabileleri de davet edip toplamış oldukları halde gerimde bıraktım geldim.[174] Onlar kaplan postu giymişler; [175] seninle Beytullah arasına gerilip ölmedikçe, seni oraya,[176] hiçbir zaman yanlarına sokmamak,[177] bırakmamak için and içmiş bulunuyorlar!" dedi.[178]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Urve'ye Cevabı ve Teklifleri

Urve b. Mes'ud, sözlerini söyleyip bitirince, [179] Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Urve! Allah için söyle! Şu kurbanlık develerin kurban edilmelerine, şu Beytullah'ı ziyaret ve tavafa engel olunur mu?![180]
Biz savaşmak için gelmedik!
Biz ancak umremizi eda edip kurbanlarımızı kesmek için geldik.
Sen kavmine git! Onlar benim de kavim ve kabilemdir.
Harp onları korkutmuştur.
Onlar şunu iyi bilsinler ki, harpte bir hayır yoktur. Harp ancak onlardan yiyip tüketeceğini yiyip tüketir!
Onlarla benim aramda çarpışmayı bırakmak için bir müddet belirleyelim.
Böylelikle nesiller çoğalır, kötülüklerden de emniyet ve selamette kalınır.
Onlar benimle Beytullah arasından çekilsinler, umremizi eda edelim ve kurbanlık develerimizi keselim!
Sonra, onlar sair insanlarla benim arama girmekten de vazgeçsinler.
Eğer insanlar bana galip gelirlerse, zaten kendilerinin istedikleri de budur.
Eğer Allah beni insanlara galip kılarsa, o zaman, kendileri şu iki şeyden birisini seçerler: Ya hazırlanmış olarak benimle çarpışırlar, ya da toptan İslâmiyet dairesine katılırlar.
Vallahi, ben, bu din uğrunda, başım gövdemden ayrılıncaya (ölünceye), Allah'ın bu husustaki hükmü yerine gelinceye kadar, insanların aklarına, karalarına karşı savaşacağım!" buyurdu.[181]

Urve b. Mes'ud'un Tekrar Konuşmaya Başlaması

Urve b. Mes'ud:
"Sen onlarla çarpışmaya kalkışırsan, iki şey arasında bulunacak, muhakkak onlardan birisiyle karşılaşacaksın.[182]
Söyle bakayım:
Sen kendi kavmini yok etmeni uygun görür müsün?! Sen, senden önce, Araplardan böyle kendi aslını, kökünü kazıyan bir kimse çıktığını hiç işittin mi?[183] Biz işitmedik[184] Eğer ikinci durum ile karşılaşılacak olunursa,[185] yani senin yanında görünenlerin seni bırakıp dağılmaları gibi bir durumla karşılaşacak olursan,[186] hal nice olur?!
Gerçi, senin yanında Mekkeli ve Medineli bazı önemli kişiler görüyorum.
Fakat, her biri bir başka yerden gelmiş, derme, devşirme, karmakarışık, başları dara gelince başından dağılıp kaçışıverecek, seni yapayalnız bırakacak, ayaktakımı sayılabilecek insanlar da görüyorum [187] ki, ben onların ne eşraftan olduklarını, ne de soylarını biliyor değilim.[188]
Allah'a yemin ederim ki; bunlar yarın başından dağılacaklardır!" dedi.[189]
Urve b. Mes'ud konuşurken, Hz. Ebu Bekir Peygamberimiz Aleyhisselamın arkasında ayakta dikilmiş, duruyordu.[190] Urve'nin sözüne çok kızdı [191] ve ona:
"Ashaba dil uzatmayı bırak! Sen Lât putunun* bilmemneresini emmene bak!
Biz mi onun başından kaçıp dağılacak ve onu yapayalnız bırakacağız?!" diyerek Urveye çıkıştı.[192]
Urve b. Mes'ud:
"Yâ Muhammedi Bu da kim?!" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bu, Ebu Kuhâfe'nin oğludur!" buyurdu.[193]
Orada bulunan sahabiler de:
"Bu, Ebu Bekir'dir!" dediler.
Urve b. Mes'ud:
"Varlığım Kudret Elinde Bulunana yemin ederim ki; eğer senin üzerimde bulunup da henüz ödeyemediğim yardım elin, iyiliğin olmasaydı* elbette sana cevap verir, sözünün altında kalmaz,[194] bu hususta sana yeterdim!
Fakat, ne yapayım ki, o iyiliğin boynumu büküyor!" dedi .[195]

Urve b. Mes'ud'u Yeğeni Mugîre'nin Tehdit Edişi

Urve b. Mes'ud, Peygatm berim iz Aleyhisselamla konuşmaya devam ettiği sırada eliyle Peygamberimiz Aleyhisselamın sakalını okşuyor, Muğîre b. Şube de, yanında kılıç, başında miğfer bulunduğu halde, Peygamberimiz Aleyhisselamın başucunda dikilip nöbet tutuyordu.**

Urve b. Mes'ud'un Peygamberimiz Aleyhisselamın sakalına her dokunuşunda, Muğîre hemen kılıç kınının ucu ile Urve'nın elini itip:

"Çek elini! Resûlullah'ın sakalından elin kesilip senden ayrılmadan önce![196] Müşrik elinin ona dokunması lâyık değildir" demekte idi.[197]

Urve b. Mes'ud ise, Muğîre'nin bu hareketine sinirlenip duruyordu.[198]

En sonunda, başını kaldırıp ona baktı [199] ve:

"Yazıklar olsun sana! Sen ne kötü huylu, ne kaba adamsın!" dedi.[200] Sonra da:

"Yâ Muhammedi Ashabının arasında beni incitip duran bu adam kim?! Vallahi, içinizde, ondan daha yergin, daha üzücü, ondan daha kötü bir kimse bulunabileceğini sanmıyorum! [201] Onun kim olduğunu öğrenebilir miyim?" dedi.[202]

Peygamberimiz Aleyhisselam gülümsedi ve:

"Bu, senin kardeşinin oğlu Muğîre b. Şûbe'dir!" buyurdu.[203]

Urve, Muğîre'nin babası Şûbe'nin amcası idi.[204]

Urve büsbütün sinirlendi ve Muğîre'ye:

"Sensin hâ bunu bana yapan?![205] Ey hain![206] Ben hâlâ senin işlediğin cinayetin zararını ödemeye çalışıp duruyor değil miyim?" dedi.[207]

Urve'nin Peygamberimiz ve Peygamberimiz Aleyhisselamın Ashabı Hakkındaki Müşahedelerini

Müşriklere Anlatışı

Urve b. Mes'ud; ashabın Peygamberimiz Aleyhisselama nasıl davrandıklarını, ne yaptıklarını gözu-cuyla süzmeye, inceleyip durmaya başladı.[208]
Ashabın Peygamberimiz Aleyhisselama bağlılıklarını, davranışlarını gözleriyle gördükten sonra, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanından ayrıldı,[209] hayvanına bindi,[210] Kureyş müşriklerinin yanına döndü ve onlara:
"Ey Kureyş cemaati![211] Bilirsiniz ki; sizler benim dayılarım ve kabilem olursunuz ve bana halkın en sevgili olanısınız.
Halkı toplantı yerlerinde sizin için toplamaya çalışmış, onlar yardıma gelmedikleri zaman da, ev halkımla yanınıza gelmiş, size yardım etmek arzusu ile aranızda oturmuş durmuşumdur. Bilirsiniz ki; siz öldükten sonra, ben de yaşamak istemem![212]
Ey kavmi m! Vallahi, ben vaktiyle birçok hükümdarın; Kayser'in, Kisrâ'nın, Necaşî'nin huzurlarına elçi olarak çıkmışımdır.[213]
Vallahi, ben bunlardan hiçbir hükümdarın adamlarının onları Muhammed'in ashabının Muhammed'i saydıkları, ululadıkları gibi saydıklarını, ululadıklarını görmedim! [214]
Vallahi, ben kavmi arasında Muhammed'in ashabı arasındaki itibarı gibi itibarlı olan hiçbir hükümdar görmedim [215]
Bilirsiniz ki; ben birçok ulu kişiler görmüş, hükümdarların yanlarına varmışı m dır.
Allah'a yemin ederim ki; ashabı arasında Muhammed'den daha büyük sayılan ne bir hükümdar, ne de bir ulu kişi görmüşümdür!
Muhammed'in ashabından herhangi birisi, konuşacağı zaman ondan izin istemekte; kendisine izin verilirse konuşmakta, izin verilmezse susmaktadır.[216]
Vallahi, aksınr, öksürürken onun tükrüğü sıçrasa, ashabı hemen onu elleriyle yüzlerine ve derilerine sürüyorlar![217]
Muhammed'in başından bir kıl parçası düşse, hemen onu alıp saklıyorlar![218]
Muhammed onlara birşey buyurduğu, işaret ettiği zaman, onlar hemen onu yerine getirmek için üşüşüyorlar!
Abdest aldığı zaman, abdest suyunu, birbirlerine girercesine, birbirleriyle yarışırcasına kapışıyorlar!
Ashabı, onun yanında konuşurlarken, seslerini yükseltmiyor, kısıyorlar. Ona besledikleri derin saygılarından dolayı, onun yüzüne dikkatlice bakmıyorlar, gözlerini önlerine eğiyorlar![219]
Ben bu kavmi iyice ölçtüm biçtim.
Siz isterseniz ona karşı kılıçlarınıza el atabilirsiniz.
Fakat, ben öyle bir kavim gördüm ki, ne yapılsa, onlar onu koruyacaklar ve ona hiçbir zararın erişmesine meydan vermeyeceklerdir![220] Ben öyle bir kavim gördüm ki, onlar hiçbir zaman onu bırakmayacaklar, onun bir kılını bile teslim etmeyecekler, kimseyi onun tenine dokundurmayacakları^.
Artık siz iyice düşününüz![221]
Görüşlerinizde zaafa ve gevşekliğe düşmekten sakınınız![222]
Muhammed size güzel bir barış ve iyilik yolu, mütâreke teklif etmiş bulunuyor.
Siz bunu hemen kabul ediniz.[223]
Ey kavmim! Size yaptığım öğüdümü kabul ediniz!
Ben sizin için hayırlı bir öğütçüyüm.

Bununla beraber, ben bu hususta halk tarafından size değil ona yardım olunacağından korkarım.
Adamcağız şu Beytullah'ı tazim için gelmiştir, kendisinin yanındaki kurbanlık develeri kesecek ve dönecektir" dedi.[224]
Bütün gördüklerini ve Peygamberimiz Aleyhisselamın söylediklerini, onlara birer birer anlattı. [225]
Kureyş müşrikleri, Urveye:
"Sen bir daha böyle konuşma ey Ebu Yâfur!
Eğer bunu senden başkası söyleseydi, onu kınar, rezil ve rüsvay ederdik! [226]
Biz onu bu yılımızda Beytullah'ı ziyaretten alıkoyacağız!
Gelecek yıl, dönebilir ve Mekke'ye girip Kabe'yi tavaf edebilir" dediler. [227]
Urve b. Mes'ud, Kureyş müşriklerine:
"Benim görüşüme göre, siz felâketten başka birşeye uğramayacaksınız!" dedi ve yanındakilerle birlikte dönüp Taife gitti. [228]

Hıraş b. Ümeyyetü'l-Huzâî'nin Müşriklere Elçi Olarak Gönderilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Hıraş b. Ümeyyetü'l-Huzâî'yi, Sâleb adındaki devesine bindirip, ne için geldiklerini Kureyş eşrafına tebliğ etmek üzere elçi olarak gönderdi.
Hıraş, Peygamberimiz Aleyhisselamın Kureyş müşriklerine gönderdiği ilk elçi idi.[229]
Hıraş, Kureyş müşriklerinin yanına varıp:
"Biz buraya ancak umre yapmak maksadıyla ihrama girmiş olarak geldik.
Yanımızda da, kurban için alıkonulmuş develer bulunuyor.
Beytullah'ı tavaf edeceğiz, ihramdan çıkıp geri döneceğiz!" dedi.[230]
Kureyş müşrikleri, elçi Hıraş'ın bindiği deveyi boğazladılar.[231]
Bunu yapan da, İkrime b. Ebu Cehil'di. Hıraş'ı da öldürmek istedi ise de, Hıraş'ın kavminden orada bulunan bir adam onu himayesine alarak serbest bıraktırdı.[232]
Başka rivayete göre; Hıraş'ı himayelerine alarak serbest bıraktıranlar, Ehâbiş idi.[233]
Hıraş, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına güçbela dönebildi ve başına gelenleri haber verip:
"Yâ Rasûlallah! Sen onlara oradaki koruyucuları benimkinden daha çok olan birisini gönder!" dedi.[234]

Huleys b. Alkame'nin Müşrikler Adına Peygamberimiz Aleyhisselamla Konuşmaya Gelişi

Kinanelenden Huleys b. Al kame, Kureyş müşriklerine:
"Bırakınız, onun yanına bir de ben gideyim!" dedi.
Kureyş müşrikleri:
"Haydi, kalk git!" dediler.[235]
Huleys, o zaman Ehâbiş'in başkanı idi.[236]
Huleys, Peygamberimiz Aleyhisselamla ashabına doğru gelirken,[237] Peygamberimiz Aleyhisselam, onu görünce:[238]
"Bu gelen, filan kişidir!
Kendisi, kurbanlık develere saygı gösteren,[239] ibadete ve Allah'ın emirlerini yerine getirmeye özenen bir kavimdendir.[240]
Kurbanlık develerin hepsini ona doğru sürünüz de, görsün!" buyurdu.[241]
Müslümanlar, kurbanlık develeri ona doğru sürdüler. Huleys'i de:
"Lebbeyk! Allahümme lebbeyk!.." diyerek karşıladılar.[242]
Huleys, Harem'de kurban edilmek üzere nişan vurulmuş, boyunlarına boğmukları takılmış, uzun müddet tutulmaktan, yünlerini yiyip tüketmiş, vadiye doğru akıp giden kurbanlık develere bakınca,[243] gözleri yaşardı[244] ve:
"Sübhânallah! Bunların Beytullah'ı tavaf ve ziyaretten alıkonulmaları hiç de lâyık ve yerinde bir hareket değildir![245]
Lahm, Cüzam, Kinde ve Himyer kabileleri halkının haccına engel olunmuyor da, Abdulmuttalib'in oğlunun haccına engel olunuyor!?[246]
Kabe'nin Rabbine andolsun ki; Kureyşîler, bu uygunsuz tutum ve davranışlarıyla helak olacaklardır!
Halbuki, bunlar umre yapmaktan başka bir maksatla gelmemişlerdir!" diyerek bağırmaktan kendisini alamadı.[247]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Huleys'in söylediği sözü uzaktan işitince:
"Evet! Öyledir ey Kinane oğullarından olan kardeş!" buyurdu.[248]
Huleys, bütün bunları gördükten sonra, duyduğu saygıdan dolayı, Peygamberimiz Aleyhisselam m yanına kadar varmadı, varmaya gerek görmedi.[249]
Peygamberimiz Aleyhisselama ve ashabına tek kelime bile söylemedi.[250]
Olduğu yerden, adamlarının (Kureyş müşriklerinin) yanına döndü.[251]
Kureyş müşriklerine:
"Ey Kureyş cemaati! Ben onu Beytullah'tan alıkoymanın helâl olmadığı görüşündeyim! [252]
Ben, kurban develerini, boyunlarına boğmuklar takılmış, hörgüçleri çizilip kanatılarak alâmetlen-miş,[253] kurban yerinde kurban edilmek üzere uzun müddet tutulmaktan yünlerini yiyip tüketmiş,[254] adamları da şu Beytullah'ı tavaf etmek maksadıyla koku sürünmeyi bırakmış, üstleri başlan kirlenmiş bir halde gördüm" dedi.[255]
Huleys böyle konuşunca, Kureyş müşrikleri ona hakaret ettiler:
"Biz senden hoşnut değiliz! Seni tarafımızdan nereye gönderdikse, senden memnun olmadık![256]
Sen hele bir otur, yerinde dur! Sen nihayet bir çöl Arabısın! Cahilsin, bilgisizsin! Senin böyle şeylere aklın ermez!" dediler.[257]

Huleys kızdı ve:
"Ey Kureyş cemaati! Vallahi, biz, Beytullah'ın Haremliğini gözeterek ona tazimde bulunmak ve onun hakkını yerine getirmek maksadıyla gelecek olanlara engel olalım diye sizinle ne antlaşmısızdır, ne de bu hususta bir bağlantı kurmuşuzdur!
Beytullah'a tazimde bulunmak üzere gelen bir kimse nasıl ondan alıkonabilir?! Huleys'in varlığını Elinde Bulundurana yemin ederim ki; ya Muhammed'le yapmak için geldiği şey arasına girilmeyecek, kendisinin Beytullah'ı tavaf ve ziyaretine engel olunmayacaktır; ya da bütün Ehâbiş'i, tek kişi bırakmamak üzere, buradan dağıtacağım, alıp götüreceğim!" dedi.[258]
Bunun üzerine, Kureyş müşrikleri:
"Senin Muhammed'le ashabından görmüş oldukların, bir tuzaktan, bir aldatmadan başka birşey değildir![259]
Ey Huleys! Sen şimdi böyle birşey yapmaktan vazgeç!
Kendimiz için kabul edebileceğimiz bir anlaşma sağlayıncaya kadar, bizi kendi halimize bırak!" dediler.[260]

Müşriklerin Mikrez b. Hafs'ı Elçi Olarak Göndermeleri

Mikrez b. Hafs, Kureyş müşriklerine:
"Bırakınız, Muhammed'e bir de ben gideyim" dedi.
Müşrikler:
"Haydi, ona sen de git bakalım!" dediler,[261] Mikrez'i Peygamberimiz Aleyhisselama gönderdiler.[262]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Mikrez b. Hafs'ın geldiğini görünce:
"Bu, Mikrez'dir; kötü ve gaddar bir adamdır!" buyurdu.[263]
Mikrez gelince; Peygamberimiz Aleyhisselam, ona da, ötekilere söylediklerine benzer sözler söyledi.
Mikrez kendisine söylenenleri müşriklere anlattı.[264]

Hz. Ömer'in Kureyş Müşriklerine Elçi Olarak Gönderilmek İstenilişi ve Onun Yerine Hz.

Osman'ın Gönderilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam; Mekke'ye gelmekteki maksatlarının ne olduğunu Kureyş müşriklerine gidip eriştirsin, açıklasın diye, önce Hz. Ömer'i yanına çağırdı.[265]
Hz. Ömer:
"Yâ Rasûlalları! Ben hayatım hakkında Kureyş müşriklerinden korkarım.
Mekke'de, Adiyy b. Ka'b oğullarından olup beni koruyabilecek hiç kimsem yoktur.
Kureyş müşrikleri ise, benim kendilerine ne kadar düşman olduğumu,[266] ne kadar kat ve sert davrandığımı bilirler.[267]
Bununla beraber, yâ Rasûlallah! Muhakkak benim gitmemi istiyorsan, onların yanlarına gideyim" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam hiçbir şey söylemedi, sustu.
Hz. Ömer:
"Bu işe, elçiliğe, Mekke'de benden daha sayılır, Mekkeliler yanında benden daha nüfuzlu, orada ailesi ve koruyucusu benden daha çok olan[268] bir kimseyi sana gösterebilirim ki; Osman b. Affan'dır!" dedi.
Hz. Ömer'in böyle mazeretini arz ve elçiliğe Hz. Osman'ı tavsiye etmesi üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam Hz. Osman'ı yanına çağırttı, Ebu Süfyan'a ve Kureyş eşrafına elçi olarak onu gönderdi.
Gönderirken de:
"Kureyşîlere git! Onlara haber ver ki; biz buraya hiç kimse ile çarpışmak için gelmedik! Biz ancak şu Beytullah'ı ziyaret ve onun Haremliğine riayet ve tazim edici olarak gelmiş bulunuyoruz.[269]
Yanımızdaki kurbanlık develeri kesecek ve döneceğiz![270]
Sonra, onları İslâmiyete de davet et!" buyurdu.
Mekke'deki erkek kadın mü'minlerie görüşmesini, Mekke'nin yakında fethedileceğini kendilerine müjdelemesini, Yüce Allah'ın dinine yardımcı olduğunu, Mekke'de imanın gizlenmeyip açığa vurulacağı günün yakın olduğunu haber vermesini de emir buyurdu. [271]
Hz. Osman kalkıp Beldah'a kadar gitti. Kureyş müşriklerini orada buldu.
Kureyş müşrikleri, ona:
"Sen nereye gidiyor ve ne yapmak istiyorsun?" diye sordular.
Hz. Osman:
"Resûlullah Aleyhisselam beni size gönderdi. Sizi Allah'a ve İslâmiyete davet ediyor. Hepiniz İslâm dinine gireceksiniz! Şüphe yok ki, Allah dinini yayacak, Peygamberini aziz kılacaktır!
Bu hususta ona karşı koyan siz olmayın, sizden başkası olsun.
Eğer sizden başkaları ona karşı koyar ve galebe çalarlarsa-zaten sizin istediğiniz de budur-iste-diğiniz yerine gelmiş olur.
Şayet Muhammed Aleyhisselam onlara galebe çalarsa, siz o zaman muhayyersiniz: Ya halkın girdiği dine siz de girersiniz, ya da çarpışırsınız-ki, çarpışabilecek sayıda çokluksunuz.
Muhakkak ki, harpler sizi çok zayıflatmış ve zarara uğratmıştır. İçinizden, birçok seçkin kişileri silip süpürüp götürmüştür!

Bundan başka, Resûlullah Aleyhisselam size haber veriyor ki; kendisi buraya hiç kimse ile çarpışmak için gelmemiştir, ancak umre yapmak için gelmiştir.
Yanında da, boyunlarına boğmuklar takılmış, nişanlar vurulmuş kurbanlık develer bulunuyor. Onları kesecek ve dönüp geri gidecektir!" dedi.
Kureyş müşrikleri, Hz. Osman'ı dinledikten sonra:
"Söylediklerini işittik.
Bunlar hiçbir zaman olamayacaktır!
Kendisi, üzerimize gelip zorla Mekke'ye giremeyecektir!
Sahibinin katına dön, ona haber ver de, sakın bize yaklaşmasın!" dediler.
Eban b. Saîd b. Âs gelip Hz. Osman'a doğru vardı ve:
"Hoşgeldin" dedi, istediğini yapmakta ona yetki tanıdı ve:
"Dilediğini hiç kısma!" dedi.
Kendi atından inip, Hz. Osman'ı atın eğerine bindirdi. Kendisi ise, onun terkisine bindi. Mekke'ye girdiler.
Hz. Osman, gerek Beldahta, gerek Mekke'de, Ebu Süfyan, Safvan b. Ümeyye ve diğer Kureyş esnafıyla birer birer buluşup konuştu.
Hepsi de Hz. Osman'ın tekliflerini reddettiler.
Hz. Osman, Mekke'de oturan zayıf ve koruyucusuz kadın erkek birçok mü'minin yanlarına vardı ve onlara:
"Resûlullah Aleyhisselam size Mekke'nin fethedileceğini müjdeliyor!
'Mekke'de imanın gizlenmeyeceği, açığa vurulacağı günün gölgesi üzerinize düşmüştür!' buyuruyor" dedi.
Hz. Osman der ki:
"Mekke'de görüştüğüm mü'minlerden bir erkekle bir kadına Resûlullah Aleyhisselamın müjdesini haber verdiğim zaman, onlar sevinçlerinden hüngür hüngür ağlamaya başladılar. O kadar ağladılar ki, ağlamaktan ölecekler sandım.
Onlar:
'Resûlullah Aleyhisselama bizden selam söyle! Onu Hudeybiye'ye indiren Allah, Mekke'nin içine girdirmeye de kadirdir!" dediler.[272]

Hz. Osman'ın Kâbe'yi Yalnız Olarak Tavaf Teklifini Reddedip Müşrikleri Kızdırışı

Hz. Osman Kuneyş müşriklerine Peygamberimiz Aleyhisselamın dilinden söylenilecek olanları söyledikten, elçilik vazifesini tamamıyla yerine getirdikten sonra, Kureyş müşriklerinin ululları ona: "Sen Beytullah'ı tavaf etmek istersen, tavaf et!" dediler. Hz. Osman:

"Resûlullah Aleyhisselam onu tavaf etmedikçe, ben tavaf etmem!" dedi.[273] Kureyş müşrikleri Hz. Osman'a kızdılar.[274] Onu bir müddet yanlarında tuttular, bırakmadılar.[275] Hz. Osman Mekke'de üç gün kaldı.[276]

Hz. Osman'ın Kâbe'yi Herkesten Önce Tavaf Etmiş Olmasına Ashabın İmrenmeleri

Sahabiler:

"Yâ Rasûlallah! Osman (Mekke'ye girip) Beytullah'a kavuştu, onu tavaf etti, ne mutlu!" dediler.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Bizi er tavaftan alıkonulmuş bir halde iken, sanmam ki Osman Beytullah'ı bizsiz tavaf etsin!" buyurdu.

Sahabiler

"Yâ Rasûlallah! Osman Beytullah'a varıp kavuşmuş iken, Kureyşîler ona ne diye engel olsunlar?" dediler.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Benim bu husustaki zannıma göre, Beytullah'ı biz tavaf etmedikçe, Osman da tavaf etmez!" buyurdu.[277]

Hz. Osman'ın Öldürüldüğü Haberi Üzerine "Rıdvan Bey'atı"nın Yapılışı

Müslümanlar, müşriklerin Hz. Osman'ı Mekke'de tutup, bırakmamalarına çok kızdılar. [278]
Kureyş müşriklerine elçi olarak gönderilmiş bulunan Hz. Osman'ın Mekke'de Kureyşîlerce bir müddet tutulduktan sonra öldürüldüğü hakkında haberler gelince,[279]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hal böyleyse, bu kavimle (Kureyş müşriki eriyle) çarpışmadıkça, buradan ayrılmayacağız!" buyurdu.[280]
Ümmü Umâre der ki:
"Resûlullah Aleyhisselamla Kureyş müşrikleri arasında elçiler gelip gittiği sırada, bir gün, Resûlullah Aleyhisselam bizim bulunduğumuz yere uğradı.
Ben kendisinin bir iş için geldiğini sandım.
O sırada, Osman b. Affan'ın öldürüldüğü haberi de kendisine gelmiş bulunuyordu.
Resûlullah Aleyhisselam, yanımıza oturunca:
'Yüce Allah bana bey'at yapılmasını emretti!' buyurdu.[281]
Halkı kendisine bey'at'a çağırdı.[282]
'Rûhu'l-Kudüs (Cebrail) Resûlullah Aleyhisselama indi ve bey'at yapılmasını emretti. Allah'ın ismiyle gidip bey'at ediniz!' diye sesleniimesini emir buyurdu."[283]
O sırada, Müslümanlar ağaçların altlarına dağılmışlar, gölgeleniyorlardı .[284]
Hz. Ömer zırh gömleğini giymiş;[285] Müslümanlar yanlarında bulunan, yolcu silahı olan kılıçlarını kuşanmışlardı.
Ümmü Umâre'nin kocası Gaziyye b. Amr kılıcı kuşanmış, Ümmü Umâre de çadır için kullandıkları sırıka doğru varıp onu eline almış, ev bıçağını beline bağlamış, kendi kendine:
"Kim bana yaklaşırsa, umarım ki, onu bunlarla öldürebilirim!" demişti.[286]
Abdullah b. Ömer der ki:
"Babam Ömer'le birlikte ben de gittim.
Kendisi bey'at için sesleniyor,[287] 'Ey insanlar! Bey'ata geliniz! Bey'ata geliniz!' diyordu. [288]
Seslenmesini bitirdiği zaman, bey'at işinin halka haber verildiğini arzedeyim diye, beni Peygamber Aleyhisselama gönderdi.
Resûlullah Aleyhisselamın yanına vardığım zaman, halkı ona bey'at'a başlamış buldum. Ben de, kendisine ikinci kez bey'at yaptı m.[289]
O sırada, Resûlullah Aleyhisselam, semüre ağacının altında oturuyordu. Halk da ona doğru akın akın geliyordu.[290]
Bey'at için Resûlullah Aleyhisselamın çevresini sarmışlardı.[291]
Resûlullah Aleyhisselamın üzerinde pamukludan bir gömlek, içi astarlı bir cübbe, bir de aba vardı. Kendisi, kılıcını da kuşanmış bulunuyordu.[292]
Resûlullah Aleyhisselama bey'at yapılırken, Numan b. Mukarrin el-Müzenî'nin Resûlullah Aleyhisselamın başucuna dikilerek, ağacın dalını başının üzerine kaldırıp gölgelediğini gördüm.
Halkın ağaç altında Resûlullah Aleyhisselama bey'atları sırasında, ben de ağacın dallarından bazısını tutup kendisini gölgelemişimdir."[293]

Ma'kıl b. Yesar'la Abdullah b. Mugaffel de, ağacın dallarından bazılarını tutup Peygamberimiz Aleyhisselamı gölgeleyen ve arkasına dokunan dalları yukarı kaldırmak suretiyle koruyan sahabiler arasında idi.[294]
Müslümanlar Peygamberimiz Aleyhisselama bey'at ederlerken, Hz. Ömer de Peygamberimiz Aleyhisselamın elini tutup desteklik etmekte idi.[295]

Yapılan Rıdvan Bey'atının Şekli

Peygamberimiz Aleyhisselam Hudeybiye günü ağaç altında halkı kendisine bey'ata davet ettiği zaman, Sinan b. Ebi Sinan:

"Yâ Muhammed![296] Yâ Rasûlallah![297] Uzat elini, bey'at edeyim sana?" dedi.

Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:

"Sen bana ne üzerine bey'at edeceksin?" diye sordu.[298]

Sinan b. Ebi Sinan:

"Yâ Rasûlallah! Senin gönlünde ne varsa, onun üzerine sana bey'at ediyorum!" diyerek bey'at etti.[299]

Diğer Müslümanlar da, Peygamberimiz Aleyhisselama, Sinan b. Ebi Sinan'ın bey'atı üzere bey'at ettiler.[300]

Bey'at ederken de:

"Biz de, Sinan'ın sana yaptığı bey'at üzere bey'at ediyoruz!" dediler.[301]

Buna göre; Müslümanlar, çarpışmaktan kaçmaksızın, ya fetih ve zaferi gerçekleştirecekler, ya da şehit olacaklardı.[302] Bu yolda and içmişlerdi.[303]

Müslümanlardan bir kısmı, Peygamberimiz Aleyhisselama bey'atlarında:

"Senin önünde, ölünceye kadar çarpışmaktan geri durmayacağız!"

Diğer bir kısmı da:

"Senin önünde, çarpışmaktan yüz çevirip kaçmayacağız!" demişlerdi.[304]

Münafık Cedd b. Kays'ın Bey'attan Kaçışı ve Kaçınışı

Hudeybiye'de bulunan herkes Peygatn berim iz Aleyhisselama bey'at etmiş, ancak Seleme oğullarından münafık Cedd b. Kays bey'at yapmaktan kaçmış, kaçınmıştı.
Cabirb. Abdullah derki:
"Vallahi, ben onun devesinin kamının altında, halktan saklandığını gördüm! Sanki o devesinin kamına yapışmıştı!"[305] O sırada, Ebu Katâde de, bir arkadaşıyla birlikte Cedd'in yanına varmış ve:
"Yazıklar olsun sana! Seni buralara kadar sokan şey nedir?" diye sormuştu.
Cedd:
"Korkunç bir düşman sesi işittim de, korktum!" deyince, Ebu Katâde'nin arkadaşı, ona: "Senden bu korku temelli ayrılmasın! Zaten sende hayır yoktur!" diyerek çıkışmıştır.[306]
Rıdvan Bey'afı üzerine, Kureyş müşrikleri, Peygamberimiz ile ashabının Hudeybiye'den üzerlerine ansızın iniverceklerinden korkmaya başladılar.[307]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hz. Osman İçin Bey'at Yapışı

Peygamberimiz Aleyhisselama semüre (sakız) ağacının altında bey'at yapılırken, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Osman, Allah'ın işi, Allah'ın Resûlünün işi için gitmiştir.[308] Ben onun için de bey'at yapıyorum!" buyurdu.[309]
Bey'at yaparken de, sağ elini tutup "Bu, Osman'ın eli yerindedir!" buyurduktan sonra, sol eliyle onun üzerine vurup, "İşte, bu bey'at da Osman içindir!" buyurdu.[310]
Hz. Osman, müşrikler tarafından serbest bırakılınca, Hudeybiye'ye döndü.[311]
O zaman, bey'at tamamlanmış bulunuyordu.[312]
Hz. Osman, bey'at ağacının altında Peygamberimiz Aleyhisselama yalnız başına tekrar bey'at yapti.[313] Abdullah b. Ömer:
"Resûlullah Aleyhisselamın Osman için uzattığı eli, Osman'ın kendisi için uzattığı elinden daha hayırlı idi!" demiştir.[314]

Hz. Osman'la Müslümanlar Arasında Geçen İbretli Bir Konuşma

Hz. Osman Mekke'den Hudeybiyeye dönüp gelince, Müslümanlar ona:
"Ey Ebu Abdullah! Herhalde Beytullah'ı tavaf edip içini soğutmuş, yatıştırmışsındır?" dediler.
Hz. Osman:
"Siz benim hakkımda ne kadar kötü zanda bulunuyorsunuz!
Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; Mekke'de bir yıl kalsaydım ve Resûlullah Aleyhisselam da Hudeybiye'de oturur olsaydı, Resûlullah Aleyhisselam onu tavaf etmedikçe, yine de kendim yalnız başıma tavaf etmezdim!
Gerçi Kureyşîler Beytullah'ı tavaf etmekte beni serbest bırakmışlardı, fakat ben tavaftan kaçındım!" dedi.
Bunun üzerine, Müslümanlar
"Vallahi, Resûlullah Aleyhisselam bizden daha iyi bilendir ve bizden daha iyi zanlıdır!" dediler.[315]

Bey'atta Bulunan Müslümanların Sayıları ve Faziletleri

Abdullah b. Ebi Evfâ; Hudeybiye'de ağaç altında Peygamberimiz Aleyhisselama bey'at eden ve "Ashâbü'ş-Şecene" diye anılan Müslümanların 1300 kişi olduklarını ve Eşlem kabilesinden olanların da Muhacirlerin sekizde birini teşkil ettiklerini söylem iştir. [316]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ağaç altında bey'at yapanlardan hiçbiri Cehenneme girmeyecektir" buyurmuştur.[317]
Peygamberimiz Aleyhisselama Hudeybiye'de semüre ağacının altında bey'at yapan Müslümanlar hakkında Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurulmuştur
"Sana gerçekten bey'at yapmış olanlar, ancak Allah'a bey'at yapmış oluyorlar!
Allah'ın Eli, onların elleri üzerindedir!
Şu halde, kim bu bağı çözerse, kendi aleyhine çözmüş olur!
Kim de, Allah ile sözleştiği şeye vefa eder, onu yerine getirirse, O da ona büyük bir ecir verecektir.'[318]
"Andolsun ki, Allah mü'minlerdervağacın altında seninle bey'at ya parlarken-razı olmuştur da, kalb-lerindeki ihlas ve sadakati bilerek, üzerlerine sekîneti (sabır, sebat ve kalb rahatlığını) indirmiştir."[319]
Müşriklerin Muhtemel Bir Saldırılarına Karşı Tedbir Alınışı
Peygamberimiz Aleyhisselamla Kureyş müşrikleri arasında, elçiler birbiri ardınca gelip gidiyor-du.[320]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ensardan Evs b. Havlî, Abbâd b. Bişrve Muhammed b. Mesleme'yi, Hudeybiye'de, geceleri sabaha kadar sıra ile nöbet tutup karargâh çevresinde dolaşmak üzere kumandan tayin etmişti.
Hz. Osman'ın Mekke'de müşriklerce tutulup serbest bırakılmadığı sıralarda, bir gece, Muhammed b. Mesleme, Peygamberimiz Aleyhisselamın atı üzerinde dolaşıyordu.
O gece, Kureyş müşrikleri, Mikrez b. Hafs'ın kumandası altında 50 kişi göndermişler.[321] bu baskın birliğini gönderirken de, onlara Peygamberimiz Aleyhisselamın karargâhının çevresinde dönüp dolaşmalarını, Müslümanlardan herhangi birini yakalamalarını,[322] veya ansızın baskın yapıp onlara zarar verdirmelerini emretmişlerdi.
Muhammed b. Mesleme ile arkadaşları, onları yakalayıp Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına getirdiler.[323]
Mikrez b. Hafs kaçtı, yakalanamadı.
Kureyş müşriklerinin esirleri, İslâm karargâhında bir müddet tutuklandılar.[324]
Bunlar, İslâm karargâhını oka ve taşa tutmuşlardı.
Peygamberimiz Aleyhisselam onları affetti, serbest bıraktı.[325]
Adamlarının yakalanıp hapsedildiklerini haber alınca, Kureyş müşrikleri Peygamberimiz Aleyhisselamla ashabının üzerine bir askerî birlik daha saldılar.
Taşlar ve oklarla çarpışıldı .[326]
Peygamberimiz Aleyhisselamla ashabının sabah namazını kılmakta oldukları sırada, Mekkeli müşriklerden silahlı 80 kişi, ansızın baskın yapmak üzere, Ten'im dağından iniverdiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onları da, yakalattıktan sonra serbest bıraktı[327] ve kendilerine:
"Siz buraya herhangi bir kimsenin taahhüdü üzerine mi, yoksa emanı üzerine mi geldiniz?" diye sordu.

Onlar:
"Hayır!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam onları da serbest bıraktı.[328]

Ebu Cehil'in Bedir'de İğtinam Edilen Devesinin Mekke'ye Kaçışı

Ebu Cehil'in Bedir savaşında ganimet malları arasında ele geçirilen, bumu gümüş halkalı iyi cins devesi de, kurban edilecek olan develer arasında bulunuyordu.[329]
Bu deve, kurbanlık develerle yayıldığı sırada kaçıp hiç durmadan gitti, Ebu Cehil'in evine vardı, dayandı. Müşrikler, onu görünce, tanıdılar. Amrb. Ganemetü's-Sülemî de, devenin ardından gitti.
Mekke'nin beyinsiz, kıt akıllı delikanlılarından birtakımları, deveyi Amr'a teslim etmekten kaçındılar. Süheyl b. Amr:
"Onu Amr'a teslim ediniz!" dedi.
Amr'a, bu deveye karşılık 100 deve vermeyi teklif ettiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Eğer biz ona kurbanlık adını takmamış olsaydık, dileğinizi yerine getirirdik" buyurdu. [330]

Hudeybiye Muahede ve Mütarekesi

Müslümanların semüre (sakız) ağacının altında Peygamberimiz Aleyhisselama bey'at için üşüştükleri, bey'at yapanların da çarpışmak için hani harıl hazırlık yapmakta oldukları sırada, Kureyş müşriklerinin elçilerinden Süheyl b. Amr, Huvayöb b. Abduluzzâve Mikrez b. Hafs da, Kureyş casuslarıyla birlikte Hudeybiye'ye gelmiş bulunuyorlardı.
Bunlar durumu gözleriyle görünce, korkuları arttı ve biran önce anlaşmaya gayret ettiler. [331] Acele Kureyş müşriklerinin yanına döndüler. Sahabilerin Peygamberimiz Aleyhisselama bey'at için nasıl üşüştüklerini, bey'at ettiklerini onlara haber verdiler.[332]

Kureyş Müşriklerinin Süheyl b. Amr'a Yetki ve Direktif Vermeleri

Kureyş müşriki erinden rey ve görüş sahibi olanlar
"Bu yıl hemen geri dönüp gitmek, gelecek yıl dönmek üzere Muhammed'le barış yapmamız, doğru değildir.
Fakat, o bu yıl Mekke'ye, yanımıza girmeksizin yurdumuzda üç gün kalsın, kurbanlık develerini oldukları yerde kessin, geri dönüp gitsin.[333] Gitsin de, Araplardan herkes, onun Kabe'yi tavaf etmesine engel olduğumuzu işitsin!" dediler.[334]
Bunun üzerinde görüş birliğine vardılar.
Barış yapmak üzere, Süheyl b. Anrır[1]!, yanına Huvaytıb b. Abduluzzâ ile Mikrez b. Hafs'ı katarak Hudeybiye'ye gönderdiler.[335] Gönderirken de:
"Muhammed'e git! Onunla barış yap!
Fakat, bu yılımızda buradan dönüp gitmedikçe de, onunla barış yapmak olamaz![336]
Yapacağın barışta, muhakkak, kendisinin bu yıl Mekke'ye girmeyeceği hükmü bulunsun! [337]
Yoksa, vallahi, üzerimize yürünüp zorla boyun eğdirildik diye, Araplar bizi dillerine dolar, dedikodu ederler" dediler.[338]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Süheyl'in gelmekte olduğunu görünce, isminin kolaylık ifade edişini hayra yorarak:
"Artık işiniz bir dereceye kadar kolaylaştı![339] Kureyş müşrikleri, barış yapmak istedikleri zaman, hep bu adamı gönderirler!" buyurdu.[340]
Kureyş müşriklerinin elçisi Süheyl b. Amr, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına kadar geldi.[341]
Süheyl b. Amr, Kureyş müşrikleri tarafından gelen elçilerin sonuncusu idi.[342]
Süheyl'in yanında, Huvaytıb b. Abduluzzâ ile Mikrez b. Hafs bulunuyordu.[343]
Süheyl b. Amr, Peygamberimiz Aleyhisselamın önünde iki dizinin üzerinde yere çöktü. Müslümanlar da, Peygamberimiz Aleyhisselamın çevresinde oturdular.[344] Hz. Ali, Peygamberimiz Aleyhisselamın önünde oturdu.[345] Peygamberimiz Aleyhisselam ise, bağdaş kurmuş olduğu halde oturmakta idi. Abbâd b. Bişr ile Seleme b. Eslem, silahlı olarak, Peygamberimiz Aleyhisselamın başucunda, ayakta dikilmiş duruyorlardı.[346]

Süheyl b. Amr'ın Konuşması

Süheyl b. Amr, konuşmaya başladı. Konuşurken, kendisinin üst dudağının yangından, altlı üstlü sivri dişleri gözüküyordu.
Süheyl sesini yükseltince, Abbâd b. Bişr ile Seleme b. Eşlem, ona:
"Resûlullah Aleyhisselamın yanında sesini kıs!" diyerek ihtarda bulundular.[347]
Süheyl b. Amr:
"Hudeybiye'ye gelip seninle çarpışanlar; ne bizim rey, görüş sahiplerimizdendirler, ne de akıllı uslu kişilerimizdendirler!
Biz onların yaptıklarını benimsemedik, işitinceye kadarda, bundan haberimiz yoktu.
Onlar, bizim beyinsiz, akılsız olanlarımızdandır" dedi.[348]
Süheyl b. Amr, gelip gidip Peygamberimiz Aleyhisselamla konuştu durdu.[349]
Uzun uzadıya konuşmalardan, geliş gidişlerden sonra,[350] aralarında anlaştılar, kararlaştırılan hususların yazılı hale getirilmesinden başka iş kalmadı.[351]
Süheyl b. Amr:
"Haydi, (hokka, kalem, kâğıt) getir! Bizimle sizin aranızda (yazılması gereken) bir yazı yaz!" dedi.[352]
Yazı malzemesi hazırlanınca, Peygamberimiz Aleyhisselam, aradaki anlaşmayı yazacak bir adam çağırmak istedi ve Evs b. H avlî'yi çağırdı.
Sühey b. Amr:
"Bunu iki kişiden; amcanın oğlu Ali'den veya Osman b. Affan'dan başkası yazmasın!" dedi.[353]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam Hz. Ali'yi çağırdı[354] ve ona:
"Yaz!" buyurdu: "Bismillâhirrahmânirrahîm!"[355]
Süheyl b. Amr hemen Hz. Ali'nin elini tuttu[356] ve:
"Ben bunu bilmiyorum![357] 'Bismillâh'ı anladık ama, 'Bismillâhirrahmânirrahîm' nedir? Bilmiyoruz ![358]
Vallahi, ben Rahman sözünün mahiyeti nedir, bilmiyorum" dedi.[359]
Kureyş müşriklerinin öteki elçileri de:
"Hayır! Vallahi, biz sulh yazısının başına hiçbir zaman bu Besmeleyi yazmayız, yazdırmayız!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Öyleyse, nasıl yazalım?" diye sordu.[360]
Süheyl b. Amr:
"Sen, bizim bildiğimiz şeyi,[361] senin de yazılarında yazdığın, yazdırageldiğin gibi,[362] bizim de yazılarımızda yazdığımız gibi,[363] 'Bismikallâhümme=Allah'ım! Senin İsminle başlarım!' diye yaz, yazdır!" dedi.[364]
Süheyl ve arkadaşlarının Besmeleye böyle itiraz etmeleri, Müslümanların canlarını sıkt. [365]
"Vallahi, biz Besmeleden başkasını yazmayız!" dediler.[366]
Süheyl b. Amr:
"Öyle ise, ben de, hiçbir şey üzerinde barış yapmam, işi olduğu yerde bırakırım!" dedi. [367]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bu 'Bismikallâhümme' de güzeldir!" buyurduktan sonra,[368] Hz. Ali'ye:

"Haydi, yaz" buyurdu: "Bismikallâhümme."[369]
Hz. Ali öyle yazdı.[370]
Bundan sonra, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Yaz[371] yâ Ali!" buyurdu:[372] "Bu, Muhammed Resûlullahın,[373] Süheyl b. Amr1a[374] üzerinde anlaşmaya vanp imzaladığı barış yazısıdır."[375]
Süheyl b. Amr, tekrar Hz. Ali'nin elini tuttu[376] ve Peygamberimiz Aleyhisselama:
"'Muhammed Resûlullah' yazma, yazdımna![377] Vallahi, biz senin Resûlullah olduğunu bilseydik, doğrulasaydık, seni Beytullah'ı, Kabe'yi ziyaretten men etmez, seninle çarpışmaya kalkmazdık.[378]
En iyisi, sen bildiğimiz şeyi yaz, yazdır!" dedi.[379]
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Peki, nasıl yazalım?" diye sordu.[380]
Süheyl b. Amr:
"'Muhammed b. Abdullah' diye, kendi ismini ve babanın ismini yaz, yazdır!" dedi.[381]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bu da güzeldir! Öyle yazınız![382]
Ben vallahi hem 'Muhammed b. Abdullah'ım! Ben vallahi hem de 'Resûlullah'ım![383]
Vallahi, siz beni ne kadaryalanlasanız da, ben hiç şüphesiz Resûlullahım.[384]
Barış belgesine kendi ismimi ve babamın ismini yazmak, yazdırmak, benim peygamberliğimi gider-mez!" buyurdu.[385] Sonra da:
"Yâ Ali! Sil onu![386] 'Resûlullah' kelimesini sil de,[387] 'Muhammed b. Abdullah' yaz!" buyurdu.[388]
Müslümanlar kendilerini tutamadılar, seslerini yükselterek bağırıştılar.
Ashabdan bazıları, ayağa kalktılar ve:
"Biz 'Muhammed Resûlullah'tan başkasını yazmaz, yazdırmayız!' dediler.
Useyd b. Hudayr ile Sa'd b. Ubâde, Hz. Ali'nin elini tutarak:
"Sen 'Muhammed Resûlullahtan başkasını yazma!
Aksi takdirde, aramızı ancak kılıç halleder!
Biz ne diye dinimiz uğrunda, bu eksikliği, bu hakareti kabul ediyoruz?!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara seslerini kısmalarını ve susmalarını eliyle işaret buyurdu, sustular.[389]
Hz. Ali:
"Hayır! Vallahi, ben 'Resûlullah' kelimelerini silemem.[390]
Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; ben onu silemeyeceğim![391]
Hayır! Vallahi, ben senin Resûlullah sıfatını hiçbir zaman silemem!" dedi.[392]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Ali'nin yüzüne bakarak:
"Ey Ali! Senin de başına böyle birşey gelecek,[393] muhakkak sen de bunun gibisine davet olunacak, istenileni kabullenmek zorunda kalacaksın!"* buyurdu.[394]
Hz. Ali "Resûlullah" kelimelerini silemeyeceğine yemin edince, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bana onların yerini göster!" buyurdu.
Hz. Ali de gösterince,[395] Peygamberimiz Aleyhisselam onu eliyle sildi.[396]
Onun yerine "Muhammed b. Abdullah" yazıldıktan sonra, Peygamberimiz Aleyhisselam Hz. Ali'ye banş maddelerini şöyle yazdırmaya başladı:

"1. Halkın [Müslümanlarla müşriklerin] emniyet ve selamet içinde yaşamaları ve birbirlerini zararlandırmaktan el çekmeleri için, harp onlardan 10 yıl müddetle kaldırılmak üzere,
Bu anlaşma aramızda ağzı kilitli heybe gibi olup, anlaşma hükümleri herhangi bir suretle bozul
maktan veya geri bırakılmaktan korunmak; taraflar, birbirlerine karşı olan her türlü kinlerini, düşmanlık
larını heybede kilitlemek, onlan açığa vurmaktan kaçınmak üzere,
Aramızda ne hırsızlık, ne de hainlik olmamak üzere,[397]
Muhammed ile ashabı bu yıl geri dönüp gitmek; gelecek yıl olunca, yanlarında yalnız yolcu silahı
olarak kınlarında sokulu kılıçlar bulunduğu halde Mekke'ye girip orada üç gün kalmak üzere..."[398]
Peygamberimiz Aleyhisselam, bu 4. maddeyi, Süheyl b.Amr'a:
"Beytullah'ı bu yıl tavaf etmemiz için siz aradan çekilmek, onu tavafta bizi serbest bırakmak üzere" diye teklif etmişti.
Süheyl b. Amr:
"Vallahi, üzerimize yürünüp zorla boyun eğdirildik diye Araplar bizi dillerinden düşürmezler, temelli konuşur dururlar.
Fakat bu, gelecek yıl olur.[399]
Sen bu yılında yanımızdan geri dönüp gidecek, yanımıza uğramayacak, Mekke'ye girmeyeceksin!
Gelecekyıl, girdiğinde, biz Mekke'den çıkacağız, sen ashabınla birlikte oraya girecek, orada üç gün kalacaksın.
Yanında da, yolcu silahı olarak kınında sokulu kılıçlar bulunacak, oraya bundan başka silahla girmeyeceksin![400]
Kurban edilecekleri yere bırakmayıp, oldukları yerde tuttuğumuz şu kurbanlık develeri de Mekke'deki kurban yerine salmayacaksın!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onları biz salarız, yüzlerini oradan siz geri çevirirsiniz!" buyurdu. Hz. Ali, maddeyi buna göre yazdı.[401]
"5. Muhammed, Mekkelilerden, kendisine tâbi ve Müslüman olmak isteyenlerden hiçbir kimseyi yanında götürmemek, Mekke'de oturmak isteyen ashabından hiçbirine de engel olmamak üzere,[402]
6. Muhammed'in ashabından olup da, hac veya umre yapmak niyetiyle veya Yemen'e yahut Taife geçmek veya Allah'ın fazlından kazanç sağlamak maksadıyla gelen kimsenin canı ve malı emniyet ve selamette bulunmak üzere,
7. Müşriklerden, Şam'a veya Maşrık'a, Mısır'a geçmek için Medine'ye gelen kimsenin de canı ve malı emniyet ve selamette bulunmak üzere,[403]
8. Muhammed'in akd ve ahdine girmek isteyen kimse, ona girmekte serbest olmak üzere,
9. Kureyş'in akd ve ahdine girmek isteyen kimse, ona girmekte serbest olmak üzere,[404]
10. Kureyşîlerden, velisinin izni ve haberi olmaksızın Muhammed'in yanına gelecek kimseler Kureyşîlere geri çevrilmek üzere,
11. Muhammed'in yanında bulunanlardan Kureyşîlere gelecek olanlar Muhammed'e geri çevrilmemek üzere, muahede ve musalaha yapılmıştır."

Süheyl b. Amr, 10 ve 11. maddeleri, Peygamberimiz Aleyhisselama şöyle teklif etmişti: "Sana bizden gelecek olan kişiyi, senin dininde bile olsa, muhakkak bize geri çevireceksin! [405] Sizden bize gelecek olan kişiyi ise, biz geri çevirmeyeceğiz!" Müslümanlar, Süheyl b. Amr'ın bu acayip teklifine şaştılar ve: "Sübhânallah! Müslümanların yanına gelmiş olan bir Müslüman nasıl geri çevrilir?[406] Yâ Rasûlallah! Bu şartı da kabul edecek misin?!" dediler.[407] Hz. Ömer:
"Yâ Rasûlallah! Bu şartı da kabul edecek misin?" diye sordu. Peygamberimiz Aleyhisselam, gülümsedi[408] ve: "Evet! Bizden onlara gidecek olanları, Allah bizden ırak etsin.[409]
Onların yanından bize gelip geri vereceğimiz kimselere gelince; Allah kendilerini biliyordur ve onlar için elbette bir genişlik, bir çıkar yol yaratacaktır" buyurdu.[410]

Muahede Belgesine Yazılan Şahitler

Peygamberimiz Aleyhisselam, muahedeyi yazdırma işinden boşaldığı zaman, ona, Müslümanlarla müşriklerden şu kişileri şahit yazdırdı: Müslümanlardan:

1. **Hz. Ebu Bekir,**
2. **Hz. Ömer,**
3. **Hz. Osman,**
4. **Hz. Ali,**
5. **Abdurrahman b. Avf,**
6. **Ebu Ubeyde b. Cerrah,**
7. **Sa'd b. Ebi Vakkas,**
8. **Muhammed b. Mesleme,**

Müşriklerden de:

9. **Mikrez b. Hafs,**
10. **Huvaytıb b. Abduluzzâ.**[411]

Süheyl b. Amr'ın Oğlu Ebu Cendel'in Mekke'den Kaçıp Hudeybiye'de Peygamberimiz

Aleyhisselama Sığınışı

Muahede maddeleri yazdırılıp bitirildiği sırada, Süheyl b. Amfin oğlu Ebu Cendel, ayaklarına bukağı, köstek vurulmuş bir halde, zincirini sürüyerek Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına kadar gelmişti.[412]

Ebu Cendel, Müslüman olduğu için zincire vurulmuş,[413] Mekke'nin aşağı tarafından ıssız bir yerden kaçmış,[414] Hudeybiyeye kadar gelip kendisini Müslümanların arasına atmıştı. [415]

Kureyş müşriklerinin elçisi Süheyl b.Amr, başını kaldırıp bakınca, oğlu Ebu Cendel'i gördü. Hemen kalkıp ona doğru vardı. Ebu Cendel'in boynundan tuttu. Elindeki dikenli, budaklı ağaç dalını onun yüzüne çarptı.[416]

Peygamberimiz Aleyhisselama:

"İşte, ey Muhammedi Üzerinde seninle anlaştığım anlaşma gereğince bana geri çevireceğin kişilerin ilki!" dedi.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Biz, banş ve anlaşma yazısını daha imzalamadık!" buyurdu.[417]

Süheyl b. Amr:

"Ey Muhammedi Aramızdaki muahede hükümleri, oğlum senin yanına gelmeden önce, kararlaşmış ve tamamlanrmştır.[418]

Vallahi, ben de, seninle hiçbir madde üzerinde barış yapmış olmam!" dedi.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Onu benim için anlaşma hükmünün dışında tut ve yazıyı imza et!" buyurdu.

Süheyl b. Amr:

"Ben onu asla anlaşma dışında tutmam ve sana bırakmam!" dedi.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Hayır! Benim için bunu yapacaksın!" buyurdu.

Süheyl b. Amr:

"Yapamam!" dedi.[419]

Ebu Cendel'i Peygamberimiz Aleyhisselamın yanında bırakmaya yanaşmadı .[420]

Mikrez b. Hafs ise:

"Haydi, onu biz senin için anlaşma ve işkence dışında tutuyoruz!" dedi.[421]

Süheyl b. Amr, Ebu Genden çeke çeke Kureyşîlerin yanına götürdü.[422]

Ebu Cendel, götürülürken:

"Ey Müslümanlar cemaati! Müslüman olarak yanınıza geldiğim halde, şimdi ben müşriklere iade mi ediliyor, geri çevriliyorum?!

Uğradığım işkenceleri görmüyor musunuz?![423]

Yâ Rasûlallah! Ey Müslümanlar cemaati! Siz bana işkence yapsınlar, beni dinimden döndürsünler diye mi müşriklere geri çeviriyorsunuz!?" diyerekferyad ediyordu.[424]

Ebu Cendel, Allah yolunda en ağır işkencelere uğratılmakta idi.[425]

Müslümanlar, Ebu Cendel'in feryadına, sözlerine dayanamayarak ağladılar.[426]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Ebu Cendel'i Teselli Edişi ve Öğütleyişi

Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Ebu Cendel! Şu kavimle (Kureyş müşrikleriyle) aramızda yazılan barış yazısı tamamlandı.[427]
Ey Ebu Cendel!
Sen biraz daha katlan! Allah'tan da, bunun ecrini, mükâfatını dile!
Hiç şüphesiz, Yüce Allah senin için ve senin yanında bulunan zayıf Müslümanlar için bir genişlik ve çıkar yol yaratacaktır!
Biz şu kavim ile (müşriklerle) aramızda bir barış anlaşması yapmış ve bu yolda kendilerine Allah'ın ahdiyle söz vermiş bulunuyoruz.
Onlar da, bize Allah'ın ahdiyle söz vermiş bulunuyorlar.
Biz onlara vermiş olduğumuz söze vefasızlık edemeyiz.[428] Verdiğimiz sözde durmamak, bize yaraşmaz!" buyurdu.
Süheyl b. Amr'a da:
"Gel, etme! Sen onu (Ebu Cendel'i) bana bağışlayıver!" diyerek dileğini tekrarladı ise de, Süheyl b. Amr:
"Hayır! Bağışlayamam!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Öyle ise, onu benim için himayene al!" diye rica etti.
Süheyl b. Amr:
"Hayır! Onu himayeme de alamam!" dedi.[429]
Süheyl b. Amfin, oğlu Ebu Cendel hakkındaki dilekleri kabul etmemekte direndiğini görünce, Mikrez b. Hafs ile Huvaytıb b. Abduluzzâ:
"Ey Muhammedi Senin hatırın için, onu biz himayemize alıyoruz! Ona işkence yaptırmayacağız!" dediler.[430]
Peygamberimiz Aleyhisselam, böylece, Huvaytıb'la Mikrez'in korumaları şartıyla, Ebu Cendel'i müşriklerle birlikte geri çevirmiş oldu.[431]
Onlar da, Ebu Cendel'i kıldan dokunmuş bir Türk çadırına kapatıp korudular.
Bunun üzerine, Süheyl b. Amr da ondan elini çekti, ona işkenceden vazgeçti.[432]

Huvaytıb'la Mikrez'in Peygamberimiz ve Ashabı Hakkındaki Görüşleri

Kureyş müşriklerinin elçi ve temsilcilerinden Huvaytıb b. Abduluzzâ, Mikrez b. Hafs'a:
"Muhammed'in ashabının Muhammed'e ve kendilerine tâbi olan Müslümanlara ve birbirlerine karşı gösterdikleri derin sevgi kadar sevgi gösteren hiçbir kavim görmedim! Ben sana derim ki; arbk bundan sonra, gelip Mekke'ye zorla girinceye kadar, Muhammed'den hiçbir şey alamayacak, koparamayacaksın!" dedi.
Mikrez b. Hafs:
"Benim görüşüm de böyledir!" dedi.[433]

Hz. Ömer'le Ebu Cendel Arasında Geçen Konuşmalar

Ebu Cendel götürülürken, Hz. Ömer onun yanına sokulup onunla birlikte yürüyor ve ona: "Sabret, katlan ey Ebu Cendel! Şüphe yok ki, onlar müşriklerdir ve onların her birinin kanı köpek kanı gibi değersizdir!" diyor, aynı zamanda, kılıcını Ebu Cendere doğru yaklaştırıyordu!
Hz. Ömer:
"Ben," diyor, "Ebu Cendel'in kılıca el atıp babasının boynunu uçuracağını ummuştum. Ne çare ki, adam babasına pintilik etti, kıyamadı !"[434]
Hz. Ömer, nihayet, açıkça:
"Ey Ebu Cendel! İnsan Allah yolunda babasını da öldürebilir![435]
Sen de öldür gitsin şu babanı?[436]
Vallahi, biz babalarımıza yetişseydik, Allah yolunda, onları öldürürdük!
O (baban) bir adamsa, sen de bir adamsın!
Yanında da kılıcın var!" dedi.
Ebu Cendel, Hz. Ömer'e dönerek:
"Onu sen ne diye öldürmüyorsun?" diye sordu.
Hz. Ömer:
"Resûlullah Aleyhisselam onu ve başkalarını öldürmekten beni men etti" dedi.
Ebu Cendel:
"Sen Resûlullah Aleyhisselama itaate herhalde benden daha lâyık ve müstahak değilsindir!" dedi.[437]
Ebu Cendel Kureyş müşriklerine teslim edilirken, Hz. Ömer
"Yâ Rasûlallah! Bunu Kureyşîlere ne için geri veriyoruz? Din işin hakkında bu hakarete ne diye razı oluyoruz?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Biz bu iş hakkında onlarla anlaşma yapmış bulunuyoruz. Dinimizde ahde vefasızlık yoktur!" buyurdu.[438]

Peygamberimiz Aleyhisselamla Kureyş Müşriklerinin Akit ve Ahitlerine Katılanlar

Hudeybiye muahede ve musalahasının yazdırma işi bittiği sırada idi ki,[439]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Yanıma katılacak kişiler için de, bu yoldaki taahhüt ve şartlarımın tıpkısı vardır!" buyurunca,[440] Huzâalarve Ka'b oğulları sıçraştılar ve:
"Biz Muhammed'in akdine ve ahdine girdik![441]
Yâ Rasûlalları! Biz senin yanındayız!
Bizim bu sözümüz, gerimizdeki kavmimizden olan kişilerin de adınadır!" dediler.[442]
Kureyş müşrikleri de:
"Yanımıza katılacak olan kişiler için de, bizim bu yoldaki taahhüt ve şartlarımızın tıpkısı vardır" dedil-er.[443]
Bunun üzerine, Bekir oğulları:
"Biz de, Kureyşîlerin akdine ve ahdine girdik![444] Biz de Kureyşîlerin yanındayız![445]
Bizim bu sözümüz, gerimizdeki kavmimizden olan kişilerin de adınadır!" dediler.
Huvaytıb b. Abduluzzâ, Süheyl b. Amr'a:
"Şu dayılarının bize düşmanlıklarına bak! Onlar bizim yanımıza hiç uğramamışlar, bizden saklanmışlardı da, şimdi Muhammed'in akit ve ahdine girdiler!?" dedi.
Süheyl b. Amr:
"Senin dediğin kimseler, bunlar değildir, daha başkalarıdır.
Muhammed'in akit ve ahdine girmiş olan şu kişiler ise, bizim akrabalarımızdan ve kavim I erim izdendirler.
Bunlar kendileri için bir iş seçmişlerse, biz onlara ne diyebiliriz, ne yapabiliriz?" dedi.
Huvaytıb b. Abduluzzâ:
"Bunlara karşı, biz de müttefikimiz olan Bekir oğullarına yardım ederiz!" dedi.
Süheyl b. Amr:
"Sakın! Bekir oğulları senden böyle birşey işitmesinler! Çünkü, onlar uğursuz, yaramaz kişilerdir. Huzâalara musallat olurlar. Muhammed de, müttefiki olan Huzâalara yapılandan kızar, aramızdaki muahedeyi bozar!" dedi.
Huvaytıb:
"Vallahi, sen zaten her zaman her yönden dayılarına bir pay çıkarırsın!" dedi.
Süheyl b. Amr:
"Sen, dayılanmın bana Bekir oğullarından daha kıymetli, daha üstün olduğunu mu sanıyorsun?!
Vallahi, Kureyşîler ne zaman birşey yapmışsa, ben de onu yapmışımdır.
Huzâalara karşı Bekir oğullarına bir yardım yapılacağı zaman, ben de ancak Kureyşîlerden bir kişiy-imdir, o zaman, elimden geleni yaparım.
Kaldı ki, Bekir oğulları, bana dayı düşen şu kişilerden, soykütüğünce, daha yakındırlar.
Bununla beraber, Bekir oğullarından senin de tanıdığın birtakım kimseler, heryerde ve bu cümleden olmak üzere Ukâz günü, bize hiç de iyilik etmiş değiller!" dedi.[446]

Muahede ve Musalaha Yazısından Bir Nüsha Daha Yazılarak Süheyl b. Amr'a Verilişi

Musalaha yazısı yazılınca, Süheyl b. Amr
"Bu yazı benim yanımda bulunacak!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hayır! Benim yanımda bulunacaktır!" buyurdu, Süheyl b. Amr için de, bir nüsha daha yazıldı.
İlk nüshayı Peygamberimiz Aleyhisselam, ikincisini de Süheyl b. Amr aldı.[447]
İkinci nüshayı, birincisine bakarak Muhammed b. Mesleme yazdı.[448]
Muahede ve musalaha sona erince, Süheyl b. Amr ile arkadaşları, Hudeybiye'den ayrıldılar.[449]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Muvaffak ve Muzaffer Olacağına Huvaytıb'ın Kanaat Getirişi

Hudeybiye'den dönüp giderlerken, Huvaytıb b. Abduluzzâ:

"Muhammed'in muvaffak ve muzaffer olacağına iyice kanaat getirdim!" dedi.[450]

Hudeybiye Muahedesinin Ashabı Hayal Kırıklığına Uğratışı ve Hz. Ömer'in Peygamberimiz

Aleyhisselama İtiraz Yollu Sorular Soruşu

Sahabiler, Peygamberimiz Aleyhisselamın görüp haber vermiş olduğu rüyaya bakarak, fetih ve zafer elde edeceklerinden hiç şüpheleri olmaksızın Hudeybiye'ye gelmişlerdi.
Peygamberimiz Aleyhisselamın, böyle, Beytullah'ı (Kabe'yi) tavaf etmeden dönmek ve daha birtakım şartlar yüklenmek suretiyle muahede yapması gibi hiç beklemedikleri bir durumla karşılaşmaları, kendilerine çok ağır ve çetin geldi. Neredeyse helak olacaklardı [451]
Hz. Ömer, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına varıp:
"Sen, Allah'ın hak ve gerçek peygamberi değil misin?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet! Ben Allah'ın hak ve gerçek peygamberiyim!" buyurdu.
Hz. Ömer:
"Düşmanlarımız bâtıl üzerinde, biz ise hak üzerinde bulunuyor değil miyiz?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet! Biz hak üzerindeyiz, düşmanlarımız ise bâtıl üzerindedirler!" buyurdu.[452]
Hz. Ömer:
"Bizler Müslüman değil miyiz?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet! Biz Müslümanız!" buyurdu.[453]
Hz. Ömer:
"Karşımızdakiler müşrik değiller mi?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet! Müşriktirler!" buyurdu.[454]
Hz. Ömer:
"Bizim ölülerimiz Cennette, onların ölüleri Cehennemde değil midir?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet! Bizim ölülerimiz Cennette, onların ölüleri Cehennemdedir!" buyurdu.[455]
Hz. Ömer:
"Öyle ise, biz ne diye dinimizi aşağı düşürmeye meydan veriyoruz[456] da, Allah onlarla aramızda daha bir hüküm vermemişken geri dönüyoruz?!" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Hattab'ın oğlu![457] Ben Allah'ın kulu[458] ve resûlüyümdür.[459] Ben Allah'ın emrine aykırı hareket edemem!" buyurdu.[460]
Hz. Ömer:
"Biz ne diye dinimizi aşağı düşürecek şeylere meydan veriyoruz?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben Allah'ın Resûlüyüm!
Ben bu muahede hükümlerini kabul etmekle Allah'a isyan etmiş, karşı gelmiş değilim.[461]
O, beni hiçbir zaman zayi etmez!" buyurdu.[462]
Hz. Ömer:
"Sen bize 'Beytullah'a varıp onu tavaf edeceğiz!' diye söylemiş değil miydin?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet, söylemiştim. Ama sana 'Biz bu yıl gidip onu tavaf edeceğiz!' diye de haber verdim mi?" buyurdu.

Hz. Ömer:
"Hayır!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Yine de söylüyorum: Sen muhakkak Beytullah'a gidecek ve onu tavaf edeceksin!" buyurdu.[463]

Hz. Ömer'in Hz. Ebu Bekir'e Başvuruşu

Hz. Ömer, sabırsızlığını ve kızgınlığını yenemeyerek Hz. Ebu Bekir'in yanına vardı[464] ve ona:
"Ey Ebu Bekir! Bu zât (Peygam berim iz Aleyhisselam) Allah'ın hak ve gerçek peygamberi değil midir?" diye sordu.
Hz. Ebu Bekir:
"Evet! Öyledir!" dedi.[465]
Hz. Ömer:
"Biz hak üzerinde bulunuyor değil miyiz? Düşmanlarımız ise bâtıl üzerinde bulunuyor değiller mi?" diye sordu.
Hz. Ebu Bekir:
"Evet! Öyledir!" dedi.[466]
Hz. Ömer:
"Bizim ölülerimiz Cennette, onların ölüleri Cehennemde değil mi?" diye sordu.
Hz. Ebu Bekir:
"Evet! Öyledir!" dedi.[467]
Hz. Ömer:
"Öyle ise, biz ne diye dinimizi aşağı düşürmeye meydan veriyoruz[468] da, Allah onlarla aramızda daha bir hüküm vermemişken geri dönüyoruz?!" dedi.[469]
Hz. Ebu Bekir:
"Be adam![470] Ey Hattab'ın oğlu![471] Ey Ömer![472] O, Allah'ın Resûlüdür! Kendisi, bu muahedeyi yapmakla Rabbine asi olmuş, karşı gelmiş değildir! Allah onun yardımcı sı di r.[473] Sen ölünceye kadar[474] O'nun emrine sanl!
Vallahi, Muhammed (Aleyhisselam) hak üzeredir![475] Ona emrolunan da haktır.
Biz, Allah'ın emrine karşı gelemeyiz!
Allah onu zayi etmez![476] Ben şehadet ederim ki; o, Resûlullah'tır!" dedi.
Hz. Ömer:
"Ben de onun Resûlullah olduğuna şehadet ediyorum ![477]
O, bize 'Beytullah'a varacağız ve onu tavaf edeceğiz![1] diye söylemiş değil miydi?" dedi.
Hz. Ebu Bekir:
"Evet! Ama sana 'Beytullah'a bu yıl gidecek ve tavaf edeceksin' diye de haber vermiş miydi?" dedi.
Hz. Ömer:
"Hayır!" dedi.
Hz. Ebu Bekir:
"Sen muhakkak Beytullah'a gidecek ve onu tavaf edeceksin!" dedi.[478]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hz. Ömer ve Arkadaşlarına Son Cevabı

Müşriklerle yapılan ve içinde Müslümanlar açısından bazı oldukça ağır şartlarda taşıyan muahede gereğince, tavaf edilmeden kurban kesip ihramdan çıkarak geri dönülecek olması ashaba çok güç ve ağır geliyor, bunu bir türlü içlerine sindiremiyorlardı.[479]
Peygamberimiz Aleyhisselama olanca bağlılıklarına ve saygılarına rağmen, Hz. Ömer, yanında bazı sahabilerle birlikte gelerek:
"Yâ Rasûlallah! Sen bize Mescid-i Haram'a girileceğini, Kabe anahtarının ele alınacağını söylememiş miydin?
Halbuki, ne kurbanlık develerimiz Beytullah'a kavuştu, ne de biz kavuştuk!?" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Ben size bunun bu seferiniz sırasında olacağını söyledim mi?" diye sordu.
Hz. Ömer "Hayır!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Yine de size söylüyorum: Beytullah'a girilecektir. Kabe'nin anahtarını alacağım!
Mekke'de başımı kazıttıracağım! Siz de başlarınızı kazıttıracaksınız!
Ben, bunun olacağını, bilenlerle birlikte biliyorum!" buyurdu.[480]

Ebu Ubeyde b. Cerrah'ın Hz. Ömer'i Öğütleyişi ve Hz. Ömer'in Davranışlarına

Tevbe ve Nedamet Edişi

Ebu Ubeyde b. Cerrah da, Hz. Ömer'e:
"Ey Hattab'ın oğlu! Resûlullah Aleyhisselamın söylediği sözü işitmiyor musun?! Şeytandan Allah'a sığın, görüşünü kına!" diyerek öğütlüyordu.
Hz. Ömer der ki:
"Utancımdan, 'Eûzu billahi mineş şeytânir racîm!' diyerek Eûzu çektim. Ben hiçbir zaman o günkü gibi bir musibete uğramadım, sürçüp kaymadım!
Peygamber Aleyhisselama hiçbirzaman başvurmadığım biçimde, o gün başvurmuştum! Vallahi, o gün düştüğüm şüphelerden dolayı, kendi kendime 'Eğer benim görüşümde yüz adam olsaydı, hiçbirzaman bu muahede ve musalahayı kabul etmezdik!' diyordum![481]
Müslüman olduğum günden beri hiç duymadığım şüpheyi, o gün duymustum![482]
Nihayet, Yüce Allah işin sonunu hayır ve rahmet kıldı.
Resûlullah Aleyhisselam, böyle olacağını çok iyi biliyormuş.
Resûlullah Aleyhisselama karşı yapmış olduğum şeyi tenhalarda hatırladıkça, tasalarım büyüdü, arttı .[483]
O gün Resûlullah Aleyhisselama karşı sarfetmiş olduğum sözlerimden duyduğum korkudan dolayı, akıbetin hayrolmasını umarak oruçlar tutmaktan, sadakalar vermekten, nafile namazlar kılmaktan, köleler azad etmekten geri durmadım!"[484]

Çılgınlık Etmeye Kalkışıp Yakalanan Müşriklerin Serbest Bırakılışı

Seleme b. Ekvâ der ki:
"Bizler Mekkelilerle anlaşma yaptığımız ve birbirlerimize karıştığımız sırada, bir ağacın yanına gidip dallarından dökülen dikenlerini süpürmüş ve altına uzanmıştım.
Mekkeli müşriklerden dört kişi yanıma geldiler, Resûlullah Aleyhisselama atıp tutmaya başladılar.
Onlara kızıp başka bir ağacın altına geçtim.
Onlarda silahlarını astılar ve ağacın altına uzandılar.
Böyle, uzanıp yatukları sırada idi ki, vadinin aşağısında bir seslenici:
'Yetişiniz ey Muhacirler topluluğu! Züneym'in oğlu öldürüldü![1] diyerek seslendi.
Hemen kılıcımı sıyırdım.
Sonra da, uyumakta olan dört kişinin ağaçta asılı silahlarını alıp elimde demetledim ve:
'Muhammed Aleyhisselamı peygamberlikle şereflendiren Allah'a yemin ederim ki; eğer sizden birisi başını kaldıracak olursa, onun iki gözünün bulunduğu başına kılıcımı vururum!' dedikten sonra, onları Resûlullah Aleyhisselamın yanına götürdüm.
Amcam Âmir de, Kureyşîlerin Abele kolundan Mikrez'in oğlunu yetmiş kadar müşriğin başında, üzeri çullu bir at üzerinde bulunduğu halde, önüne katarak Resûlullah Aleyhisselamın yanına getirdi.
Resûlullah Aleyhisselam, onlara baktı da:
'Bırakınız onları! Varsın, kötülüğün başı da, sonu da onların olsun!' buyurdu, hepsini affetti."[485]

Kurbanlarını Kesip Tıraş Olmalarının Müslümanlara Emredilişi

Muahede ve musalaha işi bittikten ve Kureyş müşriklerinin elçileri çekilip gittikten sonra, [486] Peygamberimiz Aleyhisselam, Hudeybiye'de ayağa kalkarak:
"Ey insanlar![487] Kalkınız, kurbanlarınızı kesiniz! Sonra da, başlarınızı tıraş ediniz ve ihramdan çıkınız![488] diyerek ashabına seslendi.
Onlardan hiç kimse, yerinden kımıldamadı! [489]
Peygamberimiz Aleyhisselam, bu emrini bir kez daha tekrarladı.
Yine, kalkan olmadı!
Peygamberimiz Aleyhisselam, emrini üçüncü kez tekrarladı.
Yine, kalkan olmadı!
Peygamberimiz Aleyhisselam, dönüp zevcesi Hz. Ümmü Seleme'nin yanına gitti.[490]
Hz. Ümmü Seleme:
"Yâ Rasûlallah! Senin neyin var?!" diye sordu.[491]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Ümmü Seleme! Nedir halkın bu tutumu?![492] Şaşılacak şey doğrusu![493]
Onlara; 'Kurbanlarınızı kesiniz! Başlarınızı tıraş ediniz de, ihramdan çıkınız!' diye tekrar tekrar söylüyorum.
Onlar sözlerimi işitiyor, yüzüme bakıyorlar da, içlerinden hiçbiri benim emrimi yerine getirmeye kalkmıyor!?" buyurup şikâyetlendi.[494]
Hz. Ümmü Seleme:
"Yâ Rasûlallah! Görmüş olduğunuz hal, halka, her nasılsa gelmiş çatmış bulunuyor.[495]
Ey Allah'ın Peygamberi! Sen bu işi yapmak istiyor musun?
Yapmak istiyorsan, hemen git, kurbanlık develerini kesinceye, berberini çağırıp tıraş oluncaya kadar ashabından hiçbir kimseye hiçbir şey söyleme![496]
Sen kurbanını kesecek, tıraş olacak olursan, halk da öyle yaparlar.[497] Muhakkak sana uyarlar!" dedi.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, ihramını sağ koltuğu altından çıkarıp sol omuzuna attı. Eline bir harbe alıp yüksek sesle 'Bismillâhi Allahuekber!' diyerek kurbanlık develerini kesti.[498]
Ashab, Peygamberimiz Aleyhisselamın kurbanını kestiğini görür görmez, onlarda kalkıp develerini kesmeye koyuldular.[499]
Hz. Ümmü Seleme der ki:
"Müslümanlar kurbanlıklara doğru öyle sıçraştılar ve öyle yığıldılar ki, birbirlerini ezeceklerinden korktum !"[500]
Talha b. Ubeydullah, Abdurrahman b. Avf ve Hz. Osman da, kendileri için Medine'den sürdürüp getirttikleri develeri kestiler.[501]
O gün yetmiş deve kurban edildi.[502]
Develer, Beytullah'ın yanında kurban edilmekben alıkonuldukları zaman, yavrularına böğürdükleri gibi böğürdüler![503]
Ebu Cehil'in Bedir savaşında ele geçirilen devesi de kurbanlıklar arasında bulunuyordu. [504] Onun kurban edilmesi Kureyş müşriklerini kızdırmıştı.[505]
Her yedi kişi için bir deve kurban edilmiştir.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Kesilen kurbanlara sizden her fert muhakkak ortak olsun, katılsın!" buyurdu.[506]

Kurbanlar, Hudeybiye kuyusunun üst tarafında kesildi.[507]
Peygamberimiz Aleyhisselam, o gün, kurbanların etlerinden istemek için oraya gelmiş olan genç dilencilere, kurban etlerini ve derilerini, kendileri istemeden verdi.
Müslümanlar, kestikleri kurbanların etlerinden hem kendileri yediler, hem de bulunan yoksullara yedirdiler.[508]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Merve yanında kurban edilmek üzere, Eşlem kabilesinden Naciye ismindeki zâtla Mekke'ye yirmi deve gönderdi. Naciye onları Merve yanında kesti ve etlerini oradaki yoksullara dağıttı.[509]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Başını Kazıtması

Peygamberimiz Aleyhisselam, kurbanlarını kestikten sonra, kırmızı meşinden yapılmış çadırına girdi.[510] Orada başının saçını kazıttı. O gün, Peygamberimiz Aleyhisselamın başının saçını kazıyan Hıraş b. Ümeyye b. Fadlu'l-Huzâî idi.[511]

Hıraş, Peygamberimiz Aleyhisselamın başının kazımış olduğu saçlarını yanıbaşlarındaki yeşil semüre ağacının üzerine attı.

Ümmü Umâre; ağacın başına atılan saçları halkın alıp bölüştüklerini ve kendisinin de halkın aralarına sokulup saçlardan bir demet almış olduğunu bildirmiştir.[512]

Hz. Ümmü Seleme İle Ümmü Umâre'nin Saçlarını Kısaltmaları

Hz. Ümmü Seleme:
"O gün, ben de saçlarımı yanlarından kısalttım;"
Ümmü Umâre de:
"O gün, ben de yanımdaki makasla saçlarımı kısalttım" demiştir.[513]

Müslümanların Başlarını Tıraş Ettirmeye Koyulmaları

Sahabiler, Peygamberimiz Aleyhisselamın başının saçlarını kazıttığını gördükleri zaman, onlarda başlarını tıraş ettirmeye koyuldular. [514] Kimisi kurban kesiyor, kimisi kurbanını kestikten sonra başını tıraş ettiriyordu. Bir ara öyle yığıldılar ki, az kalsın birbirlerini ezivereceklerdi.[515]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Saçlarını Kazıtanlara Duası

Peygamberimiz Aleyhisselaım, ashabından kimisinin başını kazıtmakta, kimisinin saçlarını kırptırmakta, kısalttırmakta olduklarını görünce,[516] çadırından başını çıkarıp:[517]
"Allah, başlarını kazıttıran I ara rahmet* etsin!" diyerek dua etti.
Sahabiler.
"Yâ Rasûlallah! Saçlarını kırptıran, kısalttıranlara da!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah, başlarını kazıttıran I ara rahmet etsin!" diyerek dua etti.
Sahabiler
"Yâ Rasûlallah! Saçlarını kırptıran, kısalttıranlara da!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah, başlarını kazıttıran I ara rahmet etsin!" diyerek dua etti.
Sahabiler
"Yâ Rasûlallah! Saçlarını kırptıran, kısalttıranlara da!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah, saçlarını kırptıran, kısalttıranlara da rahmet etsin!" diyerek dua etti.
Sahabiler
"Yâ Rasûlallah! Ne için saçlarını kırptıran, kısalttır ani arı hariç tutup, kazıttır ani ara rahmet dileyerek yardım ettin?" diye sordular.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Çünkü, onlar (ötekiler gibi) şüpheye düşmediler!" buyurdu.[518]

Kasırganın Kesilen Saçları Havalandırıp Harem İçine Savuruşu

Gerek Peygamberimiz Aleyhisselam, gerek sahabiler kurbanlarını kestikten, saçlarını kazıttırdıktan, kırptırdıktan sonra, Yüce Allah bir kasırga gönderdi. Ashabın Harem dışında kalan saçlarını havalandırıp Harem içine savurdu, ulaştırdı.[519]

Sahabiler, bunu, umrelerinin kabul olunduğuna işaret olarak birbirlerine müjdelediler. [520]

Bir Açıklama

Başta Ashab-ı Kirâm olmak üzere, bütün Müslümanlar Peygamberimiz Aleyhisselamın buyruklarını yerine getirmek, yasakladıklarından da sakınmakla mükellef bulunduklarına göre, (Haşr: 7) Peygamberimiz Aleyhisselamın buyruklarını Müslümanların dinlemeyecekleri düşünülemez.[521]

Verilen emri yerine getirmekte ağır davranmaları ise, nihayet, şartlarını ağır buldukları muahede hükümlerinin vahiy ile ortadan kaldırılacağını sanmalarından,[522] hiç değilse, bu yıl başladıkları umre amellerini tamamlayabilmek için Mekke'ye girmelerinin sağlanacağını ummalarından ve bunun gerçekleşmesi zamanını beklemelerinden ileri gelmekte idi.[523]

Bu husustaki ümitleri kesilince, Peygamberimiz Aleyhisselamın buyruklarını yerine getirmeye gir-işivermeleri bunu göstermektedir.[524]

Hz.Ebu Bekir'in Hudeybiye Muahedesi Hakkındaki Görüşü

Hz. Ebu Bekir der ki:
"İslâm'da, Hu dey biye fethinden daha büyük bir fetih olmamıştır.
Fakat, Muhammed Aleyhisselamla Rabbi arasındaki şey hakkında halkın görüşleri kısa ve dardı.
Kullar, acele ederler.
Yüce Allah ise, dilediği işi kıvamına gelip olgunlaşmadıkça yapmakta, kullar gibi acele etmez."[525]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hudeybiye'den Ayrılışı ve Fetih Sûresinin Nazil Oluşu

Peygamberimiz Aleyhisselam, Hudeybiye'de 19 gün kadar veya 20 gece oturduktan sonra, Medine'ye dönmek üzere oradan ayrıldı.
Merru'z-zahran'a, daha sonra Usfan'a gelip kondu.[526]
Usfan'dan ayrılıp Kurâu'l-Gamîm'e doğru ilerledi.
Kurâu'l-Gamîm'de bulunulduğu sırada Fetih sûresi nazil oldu.[527]
Hz. Ömer der ki:
"Hudeybiye'den dönerken, Resûlullah Aleyhisselamın yanında gidiyordum. [528]
Resûlullah Aleyhisselamdan birşey sordum.
Resûlullah Aleyhisselam bana cevap vermedi.
Tekrar sordum. Yine cevap vermedi.
Üçüncü kez sordum, yine cevap vermedi.
Kendi kendime:
'Ey Hattab'ın oğlu Ömer! Anan kaybetsin de, sana ağlasın!
Bak! Resûlullah Aleyhisselama üç kez soru sordun durdun da, Resûlullah soruların hepsinde de sana cevap vermedi![529]
Sen aleyhinde nazil olmasını hakettin![1] dedim.[530]
Aleyhimde Kur'ân nazil olmasından korkarak, devemi sürüp halkın tâ önüne geçtim. [531]
Yakın, uzak., herşey beni tuttu, sıktı ve bunalttı.
Halkın en önünde, tasalı, üzüntülü olarak gidiyordum.[532] Çok beklememiştim ki,[533] münâdi (seslenici):
'Ey Ömer b. Hattab![534] Nerededir Ömer!' diyerek sesleniyordu![535]
Münâdinin bana seslendiğini işitince, kendi kendime:
'Ben zaten aleyhimde Kur'ân nazil olmasından korkmuştum!' dedim.[536]
Kalbime ne kadar korku düştüğünü, Allah çok iyi biliyor.[537]
Hemen döndüm.
Hakkımda birşey nazil olduğunu sanıyordum.[538]
Resûlullah Aleyhisselamın huzuruna vardım, Kendisine selam verdim.[539] O da selamıma karşılık verdi. Çok sevinçli idi.[540]
Bana:
'Ey Hattab'ın oğlu![541] Bana bu gece bir sûre indi ki, o, bana[542] üstüne güneş doğan herşeyden[543] daha sevgilidir!' buyurduktan sonra, onu, 'İnnâ fetahnâ leke fethan mübînen=Biz gerçekten sana apaçık bir fetih ve zafer kapısı açtık! Bu da, geçmiş ve gelecek günahını Allah'ın bağışlaması, senin üzerindeki nimetini tamamlaması, seni bu sayede doğru yola iletmesi içindir'[544] diyerek okudu."[545]

Müslümanların Tutum ve Davranışlarından Dolayı Azaba Uğramaktan Korkuya Düşmeleri

Mücemmi' b. Câriye de, Fettı sûresinin inişi sırasında halkın nasıl korku geçirdiklerini şöyle anlatır: "Halk, korka korka, develerinin yanlarına dağılmışlardı. Birbirlerine:

'Halka ne oluyor?[1] diye soruyorlardı. 'Resûlullah Aleyhisselama vahiy gelmiş![1] dediler.

Biz de, halk ile birlikte, korka korka Resûlullah Aleyhisselamın yanına doğru vardık.

Resûlullah Aleyhisselam, Kurâu'l-Gamîm'in yanında ayakta duruyordu. Halk kendisinin yanında toplanınca, onlara:

İnnâ fetahnâ leke fethan mübînen...' diyerek Feth sûresinin âyetlerini okudu. Sahabilerden birisi:

'Yâ Rasûlallah! Bu muahede bir fetih midir?[1] diye sordu. Resûlullah Aleyhisselam:

'Evet! Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; bu muahede muhakkak bir fetihtir!' buyurdu."[546]

Cebrail Aleyhisselamla Sahabilerin Peygamberimiz Aleyhisselamı Tebrik Etmeleri

Cebrail Aleyhisselaım, Feth sûresini indirdiği zaman:
"Yâ Rasûl allan! Sana mübarek ve kutlu olsun!" diyerek Peygamberimiz Aleyhi sselamı tebrik etti.[547] Enes b. Malik'in bildirdiğine göre; Peygamberimiz Aleyhisselam, sahabilerine: "Bana bir âyet indi ki, o bana yeryüzünde ki I erden daha sevgilidir!" buyurduktan sonra, onu okudu. Sahabiler
"Ey Allah'ın Peygamberi! Sana mübarek olsun!
Yüce Allah, senin için neler yapılacağını açıklamıştır. Acaba, bizlere ne yapacak?" diye sordular. Bunun üzerine, Yüce Allah, Resûlullah Aleyhisselama:
"Bütün bu lütuf la r, erkek mü'minlerle kadın m erminleri, altlarından ırmaklar akan Cennetlere-içlerinde temelli olarak kalmak üzere-koymak, günahlarını da yarlıgamak içindir.
İşte bu, Allah katında en büyük kurtuluş ve saadettir! (Feth: 5) mealli âyeti indirdi.[548]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Müslümanlara Eski Günlerini ve Hallerini Hatırlatışı

Müslümanlar arasında bulunan biradam:
"Beytullah'ı tavaftan alıkonulmuşuz!
Kurbanlıklarımızın Harem'de kurban edilmelerine de engel olunmuş! Müslüman olarak bize gelip sığınan iki kişiyi de, Resûlullah onlara (müşriklere) geri çevirmiş!
Bu nasıl, ne biçim fetihtir?!" diyerek söylenmişti.
Onun bu sözleri Peygamberimiz Aleyhisselama haber verilince, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bu, ne kötü sözdür!
Evet! O [Hudeybiye muahedesi] en büyük fetihtir!
Müşrikler sizin kendi beldelerine gidip gelmenize ve işinizi görmenize razı olmuş, gidip gelirken de emniyet ve selamet içinde bulunmanızı istemiştir.
Onlar, şimdiye kadar istemedikleri, hoşlanmadıkları şeyi, İslâmiyeti de böylece sizlerde görecek, öğreneceklerdir.
Allah sizi onlara muzaffer kılacak, gittiğiniz yerden sağ salim, kazançlı olarak döndürecektir. Bu ise, fetihlerin en büyüğüdür![549]
Sizler, Uhud savaşı günü, savaş meydanından boyuna uzaklaştığınızı ve hiç kimseye dönüp bakmadığınızı ve o zaman benim de sizi arkanızdan çağırıp durduğumu unuttunuz mu?!
Ahzab (Hendek) savaşı günü de, onların (müşriklerin) hem üstünüzden, hem alt tarafınızdan size geldiklerini, o zaman gözlerin döndüğünü, yüreklerin gırtlaklara dayandığını ve sizlerin Allah'a karşı türlü zanlarda bulunmuş olduğunuzu unuttunuz mu?! [550]
Sizler filan gün şöyle şöyle, filan gün şöyle şöyle yaptığınızı unuttunuz mu?" buyurarak, onlara, geçmişteki işlerini birer birer hüürlattı .[551]
Müslümanlar, Peygamberimiz Aleyhisselamı dinledikten sonra:
"Allah ve Allah'ın Resûlü doğrudur.
O muahede, fetihlerin en büyüğüdür!
Vallahi, ey Allah'ın Peygamberi! Bizler, bunu senin düşündüğün gibi düşünmemiştik! Muhakkak ki, sen Allah'ı ve Allah'ın emrini bizlerden daha iyi bilirsin!" dediler.[552]
Peygamberimiz Aleyhisselam; Hudeybiye muahede ve musalahasının, Müslümanlar aleyhine imiş gibi görünmesine rağmen, Müslümanlar için genişlik ve rahmet, İslâmiyet için de bir yayılma olacağını biliyordu ve bunu kendisine Rabbi bildirmişti.[553]
Hudeybiye'den dönülüp Medine'ye gelindiği zaman, Müslümanlardan birisi de:
"Yâ Rasûlallan! Sen bize 'Mekke'ye korkusuzca gireceksiniz!' dememiş miydin?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet, dedim. Ama, size 'Bu yılımda gireceksiniz!' dedim mi?" buyurdu.
Adam:
"Hayır! 'Bu yıl gireceksiniz!' demedin" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"O, Cebrail'in (Allah tarafından) bana dediği gibidir" diyerek,[554] şu âyetleri okudu:

"Andolsun ki, Allah, Resûlünün gördüğü rüyanın hak ve gerçek olduğunu doğrulamıştır. İnşaallah, hepiniz emniyet içinde, kiminiz başlarınızı kazıtarak, kiminiz saçlarınızı kısaltarak, korkusuzca, mutlaka Mescid-i Haram'a gireceksiniz."[555]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Medine'ye Gelişi ve Sefere Katılmayan Bazı Kabilelerin Özür

Dilemeleri

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mekke'ye giderken kendileriyle birlikte gitmeye çağırdığı halde, şunu bunu bahane ederek gitmekten kaçınan Müzeyne, Cüheyne ve Benî Bekr kabileleri, Peygamberimiz Aleyhisselamın sağ salim olarak Medine'ye geldiğini görünce, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldiler ve:

"Seninle birlikte gitmekten kaçındığımız için yarııganmamızı, Rabbinden dileyiver?" dediler.[556] Yüce Allah, onların gelip böyle söyleyeceklerini ve fakat bunda samimi olmadıklarını, yolda indirmiş olduğu Feth sûresinde Peygamberimiz Aleyhisselama haber vermişti.[557]

Hudeybiye Muahedesi Üzerine Feth Sûresinin İnişi

Hudeybiye seferi ve muahedesi münasebetiyle nazil olan Feth sûresinde şöyle buyurulur:
1-3. "Muhakkak ki, Biz sana apaçık bir fetih yolu açtık.
Tâ ki, Allah senin günahından geçmişini ve geleceğini bağışlaya, senin üzerindeki nimetini tamamlaya ve seni dosdoğru bir yola ilete!
4. Allah, imanlarına iman katsınlar diye, Müslümanların kalbine sekînet indirdi. Göklerin ve yerin
orduları hep Allah'ındır! Allah herşeyi hakkıyla bilendir, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir.
5. (Bütün bu lütuf I ar) erkek mü'minlerie kadın mü'minleri, altlarından ırmaklar akan Cennetlere-
içlerinde temelli kalmak üzere-koymak, günahlarını yarlıgamak içindir.
İşte, Allah katında en büyük kurtuluş budur.
6. Allah, bu fethi, bundan hoşlanmayan; 'Allah şu peygambere ve mü'minlere yardım etmeyecek!
Onlar evlerine de asla sağ dönemeyecekler!' diyerek Allah'a karşı kötü zanda bulunan erkek münafık
larla kadın münafıkları, erkek müşriklerle kadın müşrikleri azaba uğratmak için ihsan etti.
O kötülük girdabı, onların başlarına gelsin!
7. Allah, onlara gazab etmiş, lanet etmiş; kendilerine Cehennemi hazırlamıştır. Ne kötü birvarış yeridir orası!
Evet! Göklerin ve yerin (azab) orduları da Allah'ındır! Allah, kudretiyle herşeye üstün gelen Azîz,
hikmetiyle her yaptığını yerli yerince yapan Hakîm'dir.
8. Hiç şüphesiz, Biz, seni (Allah'ın birliğine) şahit, o şehadeti kabul ve gereğince hareket edenleri
(Cennetle) müjdeleyici, kabul ve gereğince hareket etmeyenleri de (Cehennem azabıyla) korkutucu,
uyarıcı olarak gönderdik.
9. Ki, hepiniz (ey insanlar), Allah'a ve Allah'ın Peygamberine iman edesiniz, ona yardım edesiniz ve
onu büyük tanıyasınız; sabah akşam da, Allah'ı teşbih edesiniz diye.
10. Muhakkak ki, sana bey'at edenler, ancak Allah'a bey'at etmişlerdir! Allah'ın Kudret Eli, onların ellerinin üzerindedir!
Şu halde, kim (bu bey'attan) cayarsa, sırf kendi aleyhine caymış olur!
Her kim de Allah'a verdiği sözü yerine getirirse, Allah da ona büyük bir ecir verecektir.
11. Bedevi'lerden olup da (Kureyş müşriklerinden korkarak) geride kalanlar; 'Bizleri mallarımız ve ailelerimiz oyaladı. Bunun için bize mağfiret dile!' diyeceklerdir.
Onlar, kalblerinde olmayan şeyi ağızlarıyla söylüyorlar.
Sen onlara de ki:
'Eğer Allah size bir zarar dilerse, yahut bir yarar dilerse, Allah'a karşı, kim birşey yapabilir?
Muhakkak ki, Allah, yapmakta olduğunuz herşeyden haberdardır!

12. Doğrusu, siz Peygamberin de, mü'minlerin de ailelerine ebediyyen dönemeyeceklerini sandınız; bu, sizin kalblerinizde allandı pullandı da, kötü zanna düştünüz!
Bu yüzden, helâka mahkum bir kavim oldunuz!
13. Her kim Allah'a ve Allah'ın Resûlüne inanmazsa, iyi bilsin ki, Biz kâfirler için çılgın bir ateş hazır-
lamışızdır!
14. Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Allah dilediğini bağışlar, dilediğine de azab eder. Allah çok
yarlıgayıcıdır, çok merhametlidir.
Siz ganimetler almak için gittiğiniz vakit, o geride kalanlar diyecekler ki: 'Bırakınız bizi, arkanız
dan gelelim.'
15. (Allah o ganimetleri Hayber savaşına katılanlara va'd etmiş iken) onlar, Allah'ın kelamını değiştirmek isterler.
Onlara de ki: 'Siz bizim arkamızdan asla gelemeyeceksiniz! Sizin hakkınızda Allah daha önce böyle buyurdu.'
Onlar: 'Hayır! Siz bizi kıskanıyorsunuz!' diyecekler.
Hayır! Onlar, ancak, pek az anlayan kimselerdir.
16. O (Hudeybiye'ye gelmeyip) geri kalan Bedevilere de ki:
'Siz yakında çetin bir savaş ehli olan bir kavme-kendileriyle savaşmak, yahut çarpışmasız onların Müslüman olmalarını sağlamak üzere-davet olunacaksınız. Eğer itaat ederseniz, Allah size güzel bir mükâfat verir. Eğer bundan önce döndüğünüz gibi dönerseniz, Allah sizi elem verici bir azapla azaplandırır.
17. Âmâya, gözsüze, savaştan geri kalmak hususunda sakınca yok! Topala sakınca yok! Hastaya sakınca yok!
Kim Allah'a ve Allah'ın Resûlüne itaat ederse, Allah onu altından ırmaklar akan Cennetlere koyar. Kim de yüz çevirirse, onu da elem verici bir azabla azablandırır.
18-19. Andolsun ki; Allah mü'minlerden-ağacın altında seninle bey'at ederlerkervrazı ve hoşnut oldu da, kalblerindekini bilerek üzerlerine o sekîneti indirdi.
Onları yakın bir fetih ve zaferle ve daha binçok ganimetlerle mükâfatlandırdı.
Allah kudretiyle herşeye üstün gelen A^îz, her yaptığını yerli yerince yapan Hakîm'dir.
20. Allah, size daha birçok ganimeti er de va'd etti, Şimdilik bunu (Hayber ganimetlerini) size peşin verdi, sizden insanların ellerini çekti; ki bu da, mü'minlere bir delil olması ve sizi dosdoğru biryola hidayet buyurması içindir.
21. Allah, size daha başka (ganimetler de va'd etti ki), o henüz elinize geçmemiştir. Allah, bütün bunları (ilmiyle) kesinlikle kuşatmıştır. Allah herşeye kadirdir.
22. Eğer kâfirler sizinle (Hudeybiye'de) savaşsalardı, muhakkak, arkalarına dönüp kaçarlardı.
23. Allah'ın öteden beri cari olan sünneti (kanunu) budur. Allah'ın sünnetinde (kanununda) bir değişiklik bulamazsın.
24. Allah Mekke vadisinde kâfirlere karşı size zafer verdikten sonra, onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan çeken de O (Allah) idi.
Allah, ne yaparsanız hakkıyla görendir.
25. Onlar o kimselerdir ki, hakkı inkâr etmişlerdir ve sizi Mescid-i Haram'dan o bekletilen kurbanlıkları da (Mina) mevkiine varmaktan men ettiler.

Eğer onların arasında sizin bilmediğiniz iman etmiş erkekler ve iman etmiş kadınlar bulunmasaydı ve onları bilmeyerek çiğnemenizden dolayı size bir vebal gelecek olmasaydı, o mü'minler (kâfirlerin içinden) seçilip ayrılabilselerdi, veya savaşın olmamasıyla Allah'ın dilediğini rahmetine sokma durumu olmasaydı, Biz, onlardan kâfir olanları, muhakkak elem verici bir azaba uğratırdık.
26. O vakit ki, o kâfirlerin kalblerinde asabiyet, Cahiliye asabiyeti kaynadığı sırada; ona karşı, Allah gerek Resûlünün, gerek mü'minlerin üzerine sekînetini indirdi ve onları takva sözü üzerinde durdurdu.
Zaten, onlar buna lâyık ve ehil idiler. Allah herşeyi hakkıyla bilendir.
27. Andolsun ki; Allah, Resûlünün gördüğü rüyasını doğru çıkardı. İnşaallah, hepiniz Mescid-i Haram'a emniyet içinde, kiminiz başlarınızı kazıtarak, kiminiz saçlarınızı kısaltarak, korkusuzca, muhakkak gireceksiniz.
Allah sizin bilmediğinizi bildi de, size bundan önce yakın bir fetih verdi.
28. O Allah, Resûlünü hidayet ve hak din ile gönderdi ki, o dini bütün dinlerin üzerine çıkarsın. Senin bu gönderildiğine şahit olarak da, Allah, yeter!
29. Muhammed, Allah'ın Resûlüdür. Onun yanında bulunanlar da, kâfirlere karşı çok sert, çetin, kendi aralarında ise pek merhametlidirler.
Onların, daima rükû ve secde ederek, Allah'tan, lütuf ve rızasını istediklerini görürsün.
Yüzlerinde secdelerin eserinden dolayı nuranflik vardır.
Bu, onların Tevrat'taki vasıflarıdır.
Onların İncil'deki vasıfları da; filizini çıkarmış, gitgide onu kuvvetlendirmiş, kalınlaşmış, sonra da sapları üzerine doğrulup kalkmış bir ekine benzer ki; bu, ekincilerin de hoşuna gider.
Ashab hakkında bu temsiller, onlarla kâfirleri öfkelendirmek içindir.
Allah, onlardan, iman edip iyi amel işleyenlere, hem bir mağfiret, hem büyük bir ecir va'd buyur-muştur."[558]

Feth Sûresinin Bazı Âyetleri Hakkında Açıklama

Feth sûresinin 1. âyetinde geçen "feth" sözü; lügatta, kapalı şeyi açmak, kapalılığı gidermek demek-tir.[559]
Feth; hüküm ve kaza mânâsına da kullanılır ki, müşkil ve kapalı dâvaları halletmek demek olur.[560]
Kureyşîlerle yapılan anlaşma, nimetin en büyüğü olup, Peygamberimiz Aleyhisselama apaçık bir hüküm ve hükümet yolunun açıldığını ifade eder.[561]
Gerçekten de, müşrikler, Uhud'da ve Hendek'te kökünü kazımak istedikleri İslâm devlet ve hükümetini ilk defa olarak Hudeybiye muahedesiyle, ister istemez kabul etmiş, tanımış bulunuyorlardı.
İmam Zührî, Hudeybiye muahede ve musalahasının sonucunu, Peygamberimiz Aleyhisselamın bu yoldaki hadislerinden* yararlanarak şu sözleriyle açıklar:
"İslâm'da, Hudeybiye musalahasından önce, ondan daha büyük bir fetih olmamıştır. Müslümanlarla müşrikler nerede karşılaşırlarsa, aralarında ancak vuruşmalar, çarpışmalar olurdu.
Hudeybiye barışı olunca, harp ve çarpışma bırakıldı.
İki taraf, birbirlerinden emniyet ve selamette kaldılar. Birbirlerine kavuşup karıştılar. Sözde ve dâvalarda birbirlerine yardım etmeye başladılar.
İslâmiyetten kime söz açılsa, o biraz düşünmekte ve hemen ona girmekte idi.
İki yıl içinde İslâmiyete girenler, bundan önce o güne dek Müslüman olanların sayısı kadardı ve daha da çoktu.[562]
İbn Hişam, buna şu sözleri ekler
"Cabir b. Abdullah'ın söylediğine göre; Resûlullah Aleyhisselam, Hudeybiyeye 1400 kişinin başında gitmişti.
Bundan iki yıl sonra, Mekke'nin fethi yılında ise, 10.000 kişinin başında gitmiştir ki, bu, Zührî'nin sözünün yerinde olduğunu gösterir.[563]
Bu müddet içinde İslâmiyet, Arabistan'ın her köşesine yayılmış ve açıklanmış, müşriklerin harpte ve şirkte en ileri gidenlerinden Amr b. Âs, Halid b. Velid ve benzerleri Müslüman olmuşlardı.[564]
Hudeybiye musalahası üzerine, Müslümanlar müşriklerle biraraya gelmeye ve onlara Kur'ân-ı Kerîm dinletmeye, İslâmiyet üzerinde onlarla açıktan açığa ve korkusuzca konuşmaya, Müslümanlıklarını gizleyenlerde onu açığa vurmaya başlamışlardı.[565]
Halbuki, Hudeybiye barışından önce, iki taraf birbirine karışamıyordu. Barıştan sonra ise, müşrikler Medine'ye serbestçe geliyorlar, Müslümanlarda Mekke'ye serbestçe gidiyorlar; orada ev halkları, dostları ve başkalarıyla oturup kalkıyorlardı.
Artık, Peygamberimiz Aleyhisselamın hal ve hareketleri, mucizeleri, ahlâkı ve yolunun güzelliği hakkında Müslümanların verdikleri bilgiler ve öğütler dinlenir olmuş, müşriklerin kalbleri yumuşayıp İslâmiyete meyletmeye başlamıştı.
Bâdiyelerde, çöllerde oturan Araplar da, Müslüman olmak için, Kureyş müşriklerinin Müslüman olmalarını bekliyorlardı.[566]
Feth sûresinin 6. âyetinde anılan münafıklar ile, 11, 12, 15, 16. âyetlerinde sözü geçen bedeviler, Mekke ve Medine arasında oturan Müzeyne, Cüheyne ve Benî Bekr kabileleri halkı olup; Peygamberimiz Aleyhisselam onları Hudeybiye'ye doğru götürmek istediği

zaman, onlar Kureyş müşriklerinden korkmuşlar, ev halklarını ve mallarını bahane ederek Hudeybiye seferinden geri kalmışlardı.
Peygamberimiz Aleyhisselamla ashabının sağ salim döndüklerini görünce de:
"Seninle gidemediğimiz için Allah'tan yarlıganmamızı dile" diyerek dil ucuyla niyazda bulunmuşlardı.[567]
Hayber gazasına ise, ganimet almak için katılmak istemişlerdi.
16. âyette bahsi geçen sert ve çetin savaşçı kavim; Arap olmayan kavimler, veya Rumlar, yahut Hevâzin, ya da Benî Hanifelerdi.[568]
18. âyette sözü geçen yakın fetih, Hudeybiye musalahası;
20. âyette çabuk olarak verildiği bildirilen ganimet de, Hayber ganimeti idi.[569]
26. âyette geçen, "kalbleri taassupla kaplanmış olanlardan birisi de, Kureyş müşriklerinin elçisi Süheyl b. Amr idi.
Besmeleyi ve Peygamberimiz Aleyhisselamın Resûlullah sıfatını yazdırmamak için, direnmiş dur-m ustu.
Âyette geçen takva sözü ise, "Lâ ilahe illallah Muhammedün resûlullah" kelime-i tevhidi ve kelime-i şehadet idi.
27. âyetteki yakın bir fetih, Hudeybiye musalahası, barışı idi.[570]
29. âyette Ashab-ı Kiram için, İncil'de geçtiği açıklanan; "Filizini çıkarmış, onu kuvvetlendirmiş, kalınlaşmış, gövdesi üzerinde dimdik yükselmiş, ekincilerin hoşuna giden bir ekin gibidir!" mealli bir temsille, önce onların az olacakları, sonra artmaya başlayacakları, ondan sonra çoğalacakları, daha sonra da gövdeleşerek güçlüleşecekleri anlatılmıştır.[571]
Bugün İncil tercemeleri olmak üzere ellerde dolaşan ve kutsal sayılan bazı kitaplarda da, şu temsiller görülmektedir:
"Anlara bir temsil daha irad edüp dedi ki: Semâ melekûtu, bir âdemin alup tarlasına ektiği hardal dânesine benzer.
Cümle tohumların en küçüğü ise de, büyüdüğü zaman, sebzevatın hepsinden büyük olup ağaç olur. Şöyle ki; hava kuşları gelüp anın dallarına konarlar."[572]
"Ve dedi ki; Allah'ın melekûtu böyledir:
Güya, bir âdem tohumu yere atar ve gece gündüz uyuyup kalkar ve tohum anın bilmediği surette biterve büyür. Zira, yer kendiliğinden evvelâ otu, sonra başağı ve daha sonra, başakta mükemmel buğdayı husule getürür ve mahsul kemale erdüğü gibi, orağı salar. Zira, hasad vakti yetişmiştir."[573]
"İsa dahi anlara hitaben: Yapıcıların reddettikleri taş, köşe taşı oldu! Bu, Rabb tarafından olup gözlerimiz önünde acâibdir!' kelamını bir vakit kitaplarda okumadınız mı?
Bunun içün size derim ki: 'Melekûtullah, sizden alınıp mahsûlünü getüren bir ümmete verilecektir ve bu taş üzerine düşen, parçalanacaktır. Ol dahi, kimin üzerine düşerse, anı ezecektir!' dedi. [574]

Ebu Basîr'in Mekke'den Kaçışı ve Kureyşîlerin Ticaret Yollarını Kesişi

Ebu Basîr'in İsmi, Soyu ve Kimliği

Ebu Basîr'in ismi ve soyu; Ubeyd (veya Utbe) b. Esîdb. Cariye olup Sakîf kabilesindendi. [575] Zühre oğullarının müttefiki idi.[576]
Mekke'de müşriklerce hapsedilmiş olan Müslümanlar arasında bulunuyordu.[577]

Ebu Basîr'in Medine'ye Kaçışı ve Müşriklere İade Edilişi

Ebu Basîr, Peygamberimiz Aleyhisselamın Hudeybiye'den Medine'ye dönüşünden sonra, [578] bir fırsatını bulup, Mekke'den yaya olarak kaçti.[579]

Ahnes b. Şerik es-Sakafî ile Ezher b. Avf ez-Zührî; Âmir b. Lüeyy oğullarından İbn Lebun Huneys b. Cabir"i, erkek bir deve vermek üzere kiraladılar.

Peygamberimiz Aleyhisselama da, aradaki musalaha ve muahedeyi hatırlatan ve Ebu Basîr'in kendilerine iadesini isteyen bir yazı yazdılar.

Huneys b. Cabir, azadlı kölesi Kevser'i devesinin terkisine alarak Medine yolunu tuttu.

Huneys ile Kevser, Medine'ye geldiler.

Huneys, Peygamberimiz Aleyhisselama:

"İşte, sana yazı!" dedi.

Peygamberimiz Aleyhisselam, Übeyy b. Ka'b'ı çağırdı. Übeyy b. Ka'b, yazıyı Peygamberimizi Aleyhisselama okudu.

Yazıda:

"Adamlarımızdan, senin yanına gelecek olanların bize geri çevrilmesi hakkında sana ne şart koştuğumuzu ve aramızdaki anlaşmaya da şahitler tuttuğumuzu biliyorsundur. Öyleyse, adamımızı bize gönder" deniliyordu.[580]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Ebu Basîr'i Öğütleyişi ve Teselli Edişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Ebu Basîr'e:
"Ey Ebu Basîr! Biliyorsun ki, biz şu Kureyş kavmiyle bir anlaşma yapmış ve onlara söz vermiş bulunuyoruz.
Dinimize göre; verdiğimiz sözde durmamak bize yaraşmaz!
Hiç şüphe yok ki, Yüce Allah, senin için ve seninle birlikte bulunan zayıf, koruyucusuz Müslümanlar için, bir genişlik, bir çıkar yol yaratacaktır!
Haydi, kavminin yanına git!" buyurdu.
Ebu Basîr
"Yâ Rasûlallah! Bana işkence yapsınlar, beni dinimden döndürsünler diye mi müşriklere geri çeviriyorsun?!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Git diyorum sana! Hiç şüphesiz, Yüce Allah, senin için, seninle birlikte bulunan zayıf, koruyucusuz Müslümanlar için bir genişlik, bir çıkar yol yaratacaktır!" buyurdu.[581]
Ebu Basîr' i Âmirî ile adamına teslim etti.
Ebu Basîr müşriklerin yanına düşüp giderken, Müslümanlar Ebu Basîrln yanında yürüyor ve:
"Ey Ebu Basîr! Sana müjdeler olsun! Hiç şüphesiz, Yüce Allah senin için bir çıkar yol yaratacaktır! Yerine göre, bir adam bin adamdan daha hayırlı olur! Sen de git, işini gör! Sen de git, işini gör!" diyorlar; sanki ona yanındakilerin bir çaresine bakmasını, ellerinden kurtulmasını duyuruyor, buyuruyorlardı.[582]

Ebu Basîr'in Kendisini Götürenlerden Birisini Öldürüp Kurtuluşu

Zülhuleyfe'ye varıp kavuştukları zaman, öğle vakti olmuştu.
Ebu Basîr, Zülhuleyfe Mescidine girip iki rekat yolcu namazı kıldı. Mescidin duvarının dibine oturdu. Yanında taşıdığı hurma azığındaki hurmalardan yemeye başladı.
İki arkadaşına da:
"Yaklaşınız, siz de yiyiniz!" dedi.
Onlar:
"Senin yemeğin bize gerekmez!" dediler.
Ebu Eiasîr.
"Fakat, siz beni yemeğinize davet etmiş olsaydınız, ben davetinizi kabul eder, yemeğinizden sizinle birlikte yerdim" dedi.
Bunun üzerine, utandılar, yaklaştılar, Ebu Basîr'le birlikte hurmaya ellerini uzatmaya başladılar.
Kendilerine ait sofradaki az etli kemiği de, getirip ortaya koydular ve hep birlikte yediler.
Ebu Basîr onlara ısındı.
Âmin de, boynunda taşıdığı kılıcını duvardaki taşın üzerine astı.
Ebu Basîr, Âmirî'ye:
"Ey Benî Âmirlerden olan kardeş! Senin ismin nedir?" diye sordu.
Âmirî:
"İsmim Huneys'tir!" dedi.
Ebu Basîr
"Kimin oğlusun?" diye sordu.
Huneys:
"Cabir'in oğluyum!" dedi.[583]
Ebu Basîr
"Ey Benî Âmirlerden Cabir'in oğlu kardeş! Bu kılıcın keskin midir?" diye sordu.
Huneys:
"Evet!" dedi.[584]
Ebu Basîr
"Ey Huneys! Vallahi, ben de şu kılıcının çok iyi olduğunu sanıyorum!" dedi.
Kılıç sahibinin arkadaşı, kılıcı kınından sıyırarak:
"Vallahi, bu kılıç çok iyidir! Onu ben tekrar tekrar denemişim di r!" dedi.[585]
Ebu Basîr
"Ben ona bir bakabilir miyim?" diye sordu.
Huneys:
"İstiyorsan, al, bak!" dedi.[586]
Kılıcın kabzasını Ebu Basîr, kınını da Huneys tutuyordu.[587]
Ebu Basîr birden Huneys'in üzerine yürüyüp işini bitirdi.[588]
Bunu gören Kevser, Medine'ye doğru hızla kaçmaya başladı.
Ebu Basîr Huneys'in elbisesini soyup onun ve Kevser'in eşyalarını deveye yükledikten sonra, Kevser'in ardına düştü. Fakat, Kevser onu kendisine yetişmekten âciz bıraktı.
Ebu Basîr
"Vallahi, yetişebilseydim, onu da muhakkak adamının yoluna düşürürdüm!" demiştir. [589]

Kevser'in Medine'ye Gelip Durumu Peygamberimiz Aleyhisselama Haber Verişi

Peygamberimiz Aleyhisselamın ikindiden sonra Mescidde ashabıyla oturduğu sırada, Kevser koşa koşa gelip Medine'ye kavuştu.[590] Koşarak Mescide girdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onu görünce:
"Muhakkak, şu adam korkunç birşey görmüştür!" buyurdu.
Kevser, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Yazıklar olsun sana! Ne oldu sana?" diye sordu.
Kevser:
"Adamınız adamımı öldürdü![591] Ben ondan kaçtım![592] Vallahi, o, efendimi öldürdü! Ele geçir-ilseydim, ben de öldürülmüş, gitmiştim!" dedi.[593]

Ebu Basîr'in Medine'ye Gelişi ve Kendisini Savunuşu

Kevser ayakta dikildiği yerinden daha ayrılmamıştı ki, Ebu Basîr de çıkageldi.[594]
Devesini Mescidin kapısında çöktürdü. Huneys'in kılıcını kuşanmış olarak Mescide gindi. [595]
Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına kadar ilerleyip ayakta durdu[596] ve:
"Yâ Rasûlallah! Vallahi, sen üzerine düşeni yerine getirdin!
Vermiş olduğun sözü sana Allah eda ettirdi: Beni düşman kavmin eline teslim ettin![597]
Ben de dinim hakkında işkencelere tutulup dinimden döndürülmekten dinimi korudum! [598] Allah beni onlardan kurtardı!" dedi.[599]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ebu Basîr'in cesaret ve atılganlığına şaştı da:[600]
"Ne adam yâhû! Sanki ateş köseğisi, savaş kışkırtıcısı, kızıştıncısı!
Hele, yanında birtakım adamlar da bulunsa, elinden gelmeyecek şey yok!" buyurdu.[601]
Ebu Basîr, Peygamberimiz Aleyhisselamın bu sözlerini işitince, kendisini tekrar Kureyş müşriklerine teslim edeceğini sandı. [602]
Ebu Basîr, Huneys'in elbisesi, eşyası ve kılıcı hakkında:
"Yâ Rasûl ali ah! Bunların beşte birini ayır, al!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben bunun beşte birini ayırıp aldığım zaman, onlarla bu yolda yapmış olduğum muahedeye riayet etmemiş olurum.
Fakat, senin tutumun da, öldürdüğün adamın soykası ve eşyası da, seni ilgilendirir!" buyurduktan sonra, Kevser'e de:
"Haydi, sen de adamlarının yanına dön!" buyurdu.
Kevser:
"Yâ Muhammedi Ben hayatımı düşünüyorum. Bende Ebu BasîVe karşı kendimi koruyacak ne bir güç, ne de eller var!" dedi.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, Ebu Basîr'e:
"Haydi, nereyi istersen, çık git oraya!" buyurdu.[603]

Ebu Basîr'in İys Sahilinde Üstlenişi

Peygamberimiz Aleyhisselam Ebu Basîr'i böyle istediği yere gitmekte serbest bırakınca, o da, Zülhuleyfeye indi.[604]
Oradan da, deniz sahilindeki Zülhuleyfe nahiyesinin İys vadisine kadar gitti.[605]
Giderken, bir avuç hurma azığı ile üç gün idare etti.[606]
İys, Kureyş müşriklerinin Şam'a işleyen ticaret kervanlarının yolları üzerindedir.[607]
Zülmerveye bir geceliktir.[608] Ağaçlık bir vadidir.[609]

Mekke'de Tutuklu Bulunan Müslümanların Kaçıp Ebu Basîr'in Yanında Toplanmaları

Mekke'de tutuklu bulunan Müslümanlar, Peygamberimiz Aleyhisselamın, Ebu Basîr hakkında: "Ne adam yâhû! Sanki ateş köseğisi! Savaş kışkırtıcısı, kızıştırıcısı! Hele,yanında birtakım adamlar da bulunsa, arbk onun elinden gelmeyecek şey yok!" buyurduğunu işitmişlerdi.[610]

Bunu onlara Hz. Ömer bir mektupla bildirmiş, Ebu BasîVin deniz sahilinde, Kureyş kervanlarının yolları üzerinde bulunduğunu da salık vermişti.[611]

Müşriklerin arasından, ilk önce Ebu Cendel, kaçarak Ebu Basîr'le buluştu.[612]

Mekke'deki Müslümanlar, birer birer kaçarak Ebu Basîr'in yanında toplandılar ve 70 kişi kadar oldular.[613]

Ebu Basîr'in arkadaşları, günden güne artmakta ve çoğalmakta idiler.[614] Gıfâr, Eşlem, Cüheyne ve sair kabile halkından birçok kimseler gelmişlerdi.[615] Ebu Basîr'in başında toplananların sayısı 300'ü buldu.[616]

Ebu Basîr ve Arkadaşlarının Müşrikleri Tedirgin Etmeye Başlamaları

Ebu Basîr ve arkadaşları, Kureyş müşriklerini iyice sıkıştırmaya ve tedirgin etmeye başladılar.
Onlar, müşriklerden yakaladıklarını öldürüyorlar, müşriklerin oradan gelen ticaret kervanlarının hemen yollarını kesiyorlar,[617] mallarını iğtinam ediyorlardı.[618]
Ebu BasîY'le arkadaşlarının en son yollarını kesip mallarını iğtinam ettikleri, Kureyş müşriklerinin Şam'a gitmek isteyen ve yanlarında 30 deve bulunan ticaret kervanı idi.
Bu kervandan, her birinin hissesine otuzar dinar düşmüştü.
İçlerinden bazıları:
"Bunun beşte birini ayırıp Resûlullah Aleyhisselama gönderiniz!" demişlerdi.
Ebu Basîr.
"Resûlullah Aleyhisselam bunu kabul etmez. Öldürdüğüm Âmirî'nin soyduğum elbisesini vesairesi-ni götürmüştüm de, kabul etmeye yanaşmamış ve 'Ben bunu yaparsam onlara karşı vermiş olduğum sözümü yerine getirmemiş olurum![1] buyurdu" dedi.[619]

Ebu Basîr'in İys'te Toplananlara Başkan Oluşu

Deniz sahilinde, İyste toplanmış bulunan Müslümanlar, Ebu Basîr'i kendilerine başkan ve kumandan seçtiler.
Ebu Eiasîr, onlara imam olup namazlarını kıldırıyor, şeriat hükümlerini uyguluyor, Cuma namazlarını kıldırıyordu.
Hepsi Ebu Basîr'i dinliyorlar, onun buyruklarına boyun eğiyorlardı.[620]
Süheyl b. Amr Ebu Basilin H uneys'i öldürdüğünü haber alınca; bu kendisinin son derecede ağırına gitti ve:
"Vallahi, biz Muhammed'le böyle musalaha yapmadık!" dedi.
Kureyşîlerin ileri gelenleri:
"Muhammed bunun sorumluluğundan uzaktır: O size adamınızı teslim etmiş, adamınız da onu öldürmüştür! Bunda Muhammed'e ne sorumluluk var?" dediler.[621]
Süheyl b. Amr, sırtını Kabe'nin duvarına dayayarak:
"Vallahi, o adamın (Huneys'in) diyeti ödenmedikçe, sırtımı Kabe'den ayırmayacağım!" diyerek yemin etti.
Ebu Süfyan b. Harb:
"Vallahi, bu, hiç şüphesiz, akılsızlıktır!
Vallahi, Müslümanlar diyeti ödemezler!
Vallahi, Müslümanlar diyeti ödemezler![622]
O diyeti ancak Kureyşîler öder.
Huneys'i Zühre oğulları göndermedi mi?" dedi.
Süheyl b. Amr:
"Vallahi, doğru söyledin! Huneys'in diyetini ödemek, ancak Zühre oğullarına düşer. Onu onlar gönderdiler. Onun diyetini de, onlardan başkaları çıkarmazlar, ödemezler. Çünkü, katil onlardandır, diyet ödemek de onlara düşer" dedi.
Ahnes b. Şerik:
"Vallahi, biz diyeti ödemeyiz: Huneys'i ne biz öldürdük, ne de onun öldürülmesini emrettik.
Onu öldüren, dinimize muhalif bulunan ve Muhammed'e uyan bir kimsedir.
Muhammed'e haber salınız! Onun diyetini o ödesin!" dedi.
Ebu Süfyan:
"Hayır! Muhammed'e ne bir diyet, ne de ödeme düşer.
Muhammed bu işin sorumluluğundan uzaktır. Muhammed üzerine düşeni fazlasıyla yapmış, iki elçiye onu teslim etmiştir" dedi.
Ahnes b. Şerik:
"Eğer umumiyetle Kureyş diyeti ödemeyi üzerine alırsa, Zühre oğulları da, Kureyş soyundan bir kol olmaları hasebiyle, onlarla birlikte diyeti ödemeye katılırlar. Eğer Kureyş diyeti ödemezse, biz de onu hiçbir zaman ödemeyiz!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselamın Mekke'yi fethe geldiği yıla kadar, Huneys'in diyeti ödenmedi.[623]

Kureyş Müşriklerinin Muahedede Bir Değişiklik Yapılması İçin Peygamberimiz Aleyhisselama

Başvurmaları

Ebu Basîr'le arkadaşları Kureyş müşriklerini tedirgin ettikleri, canlarından bezdirdikleri zaman,[624] Kureyş müşrikleri Peygamberimiz Aleyhisselama bir yazı yazdılar.[625]
Yazdıkları yazıda şöyle dediler
"Allah ve akrabalık aşkına! Sen onlara [Ebu BasîYle arkadaşlarına] muhakkak haber sal ki, bundan böyle her kim Medine'ye, senin yanına gelirse, o emniyet ve selamettedir; onun için, geri çevrilme yoktur![626]
Biz, muahede şartlarından, iade şartını düşürdük!
Mekke'den Muhammed'in yanına gelen kimse, emniyet ve selamette olacak, geri çevrilmeyecek-tir![627]
Ebu BasîYle arkadaşlarını Medine'ye alsan, koysan olmaz mı?[628]
Artık onların bize gereği yoktur!" dediler.[629]
Onların Medine'ye kabul edilmelerini,[630] Medine'de barındırılmalarını and vererek dilediler.[631]
Yazdıkları yazıyı da, bir adamla gönderdiler.[632]
Rivayete göre; yazıyı Ebu Süfyan b. Harb getirmişti.[633]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Ebu Basîr'e Yazılı Emri

Kureyş müşriklerinin müracaatları ve ricaları üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, Ebu Basîr ile Ebu Cendel'e ve Müslümanlardan yanlarında bulunanlara, artk memleketlerine, ailelerine dönmeleri,[634] Kureyşflerden herhangi bir kimseye veya onlara ait bir kervana rastladıkları zaman dokunmamaları için yazı yazdırdı.[635]

Ebu Basîr'in Vefatı

Peygamberimiz Aleyhisselamin yazısı, Ebu Basîr'e, ölüm döşeğinde iken gelmişti.
Ebu Basîr, mektubu eline alıp okurken ruhunu teslim etti.
Ebu Cendel ile arkadaşları, onun cenaze namazını kıldılar ve cenazesini oraya gömdüler.
Allah ondan razı olsun!
Ebu Basîrın kabrinin üzerine bir mescid yapıldı.[636]

Ebu Cendel ile Arkadaşlarının Medine'ye Dönüşü

Ebu Cendel, yanındaki arkadaşlarıyla birlikte, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına döndü. Diğerleri de, ailelerinin yanlarına döndüler.[637] Medine'ye dönenler, 70 kişi idi.[638]

Kardeşlerinin Ümmü Külsum Hatûnu Götürmek İçin Medine'ye Gelişi

Ümmü Külsûm Hatunun Kimliği ve Medine'ye Hicret Edişi

Ümmü Külsûm Hatun, Peygamberimiz Aleyhisselamın Mekke'deki azılı düşmanlarından Ukbe b. Ebi Muayt'ın kızıdır.
Ümmü Külsûm Hatunun annesi Erva binti Küreyz olup.[639] Hz. Osman'ın da annesi idi.
Ümmü Külsûm Hatun Mekke'de Müslüman olmuş, Peygamberimiz Aleyhisselama bey'at etmişti.[640]
Yüce Allah ondan razı olsun!
Allah yolunda Müslüman ve Muhacir olarak ana baba ocağından çıkıp giden, Ümmü Külsûm Hatundan başka Kureyşî bir kadın yoktur.[641]
Ümmü Külsûm Hatun der ki:
"Ten'im veya Hashas nahiyesinde, kendimize ait olup ev halkımın bazısının oturduğu kıra sık sık gider, orada üç dört gün kalır ve ev halkımın yanına dönerdim.
Ev halkım benim oraya gidişimi yadırgamazlardı.
Oraya gidip gelmeyi sıklaştırdı m.
Yine, bir gün, her zaman gitmekte olduğum kıra gitmek i stiyorm usum gibi, Mekke'den çıkıp gittim.
Yolun en son noktasına vardığım zaman, Huzâalardan bir adam, bana:
'Sen nereye gitmek istiyorsun?' diye sordu.
Ona:
'Bir hacetim var. Sana sorabilir miyim? Sen kimsin?[1] dedim.
'Ben Huzâalardan bir adamım!' dedi.
Huzâa adını anınca, ona içim ısındı.
Çünkü, Huzâalar Resûlullah Aleyhisselamın muahedesine katılmışlardı.
Ona:
'Ben Kureyşîlerden bir kadınım. Resûlullah Aleyhisselamın yanına gitmek istiyorum. Fakat yolu bilmiyorum!' dedim.
Huzâî:
'Biz gece, gündüz gidilecekyolları iyi bilen kimseleriz. Ben, seni Medine'ye eriştirinceye kadar, sana yoldaş olurum!' dedi.
Sonra, bana bir deve getirdi, ona bindim.
Devenin yularını tutup yola girdi.
Vallahi, adamcağız benimle tek kelime daha konuşmadı.
Deveyi ıhdırınca, hemen yanımdan uzaklaşıyor; deveden indiğimde, gelip deveyi ağaca bağladıktan sonra ağaçlar arasına çekiliyor, gidileceği ve deve açlıktan böğürdüğü zaman, onun yanına gelip bana arkasını dönüyor; deveye bindiğimde, devenin yularını tutup ininceye kadar arkasına bakmadan gidiyordu.
O, böyle yapmaktan geri durmadı.
Nihayet, Medine'ye geldik.
Allah o yoldaşı hayırla mükâfatlandırsın!
Huzâa kabilesi ne iyi kabiledir!
Peygamber Aleyhisselamın zevcesi Ümmü Seleme'nin yanına vardım. Yüzüm örtülü olduğu için, beni tanıyamadı. Kim olduğumu söyleyip yüzümü açınca, beni tanıdı, bırakmadı.
Bana:

'Sen Allah'a ve Allah'ın Resûlüne hicret mi ettin?' diye sordu.
'Evet!' dedim ve ilave ettim:
'Resûlullah Aleyhisselam, erkeklerden Ebu Cendel b. Süheyl ile Ebu Basîr'i müşriklere geri gönderdiği gibi, beni de gönderir diye korkuyorum!
Ey Ümmü Seleme! Erkeklerin hali kadınların hali gibi değildir.
Mekkelilerin yanlarından ayrıldığım günden bu yana sekiz gün geçmiş, dönüşüm, bulunmayışım uzamıştır.
Şimdi, onlar nerede kaybolduğumu konuşacaklar, sonra da beni arayacaklar, bulamayınca da, bana doğru geleceklerdir!' dedim."[642]

Ümmü Külsûm Hatunun Peygamberimiz Aleyhisselama Halini Arzedişi

Ümmü Külsûm Hatunun Hz. Ümmü Seletme'nin evinde bulunduğu sırada, Peygamberimiz Aleyhisselam oraya geldi.
Hz. Ümmü Seleme, Ümmü Külsûm Hatunun işini, Peygamberimiz Aleyhisselama haber verdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ümmü Külsûm Hatuna:
"Hoşgeldin!" dedi.
Ümmü Külsûm Hatun:
"Yâ Rasûlallah! Ben, dinim uğrunda, senin yanına kaçıp geldim. Beni koru! Müşriklere geri çevirme! [643]
Beni kâfirlere geri çevirirsen, onlar bana işkence yaparlar ve beni dinimden döndürmeye uğraşırlar.
Ben işkenceye dayanamam. Ben, nihayet, bir kadınım!
İyi bilirsin ki; kadınların hali, zayıfların haline varır.[644]
Müşriklere iki kişi iade ettiğini ve onlardan birisinin kendisini koruduğunu gördüm. Fakat, ben nihayet bir kadınım!" dedi.
Resûlullah Aleyhisselam:
"Şüphe yok ki, Yüce Allah, kadınlar hakkındaki ahdi bozar, hükümsüz bırakır!" buyurdu. [645]
Bunun üzerine, inen âyette şöyle buyuruldu:
"Ey iman edenler! Size mü'min kadınlar muhacir olarak geldikleri zaman, onların gerçekten iman edip etmediklerini deneyiniz.
Allah onların imanlarını çok iyi bilendir.
Fakat, siz onların mü'min kadınlar olduklarına bilgi edinirseniz, artık, onları kâfirlere geri çevirmeyiniz!
Bunlar onlara helâl değildir, onlar da bunlara helâl olamazlar.
Kâfir olan kocalarının bu kadınlara sarfettikleri mehri onlara (kâfirlere) veriniz!
Mehirierini verdiğiniz takdirde, onları sizin almanızda size bir günah yoktur.
Artık, kâfir olan kadınlarınızı da, nikâhınız altında tutmayınız! Onlara sarfettiğiniz mehri de isteyiniz.
Kâfirlerde, size hicret eden kadınlara harcadıkları mehri istesinler. Bu, Allah'ın hükmüdür. Aranızda, O hükmeder.
Allah, herşeyi hakkıyla bilen, her yaptığını yerli yerince yapandır."[646]

Kardeşlerinin Ümmü Külsum Hatûnu Götürmek İçin Medine'ye Gelişi

Bir sabah, Ümmü Külsûm Hatunun kardeşleri Velid b. Ukbe ile Umare b. Ukbe, Medine'ye, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldiler ve:

"Yâ Muhammedi Muahedemizde, bizden senin yanına gelenleri bize geri vermek hususunda koşmuş olduğumuz şartımızı yerine getir!" dediler, Ümmü Külsûm Hatunu alıp götürmek istediler.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Muahededeki o şartın hükmünü, Allah kadınlar hakkında bozdu, ortadan kaldırdı!" buyurdu.

Ümmü Külsûm Hatunu onlara teslim etmedi.

Velid'le Umare de, Mekke'ye döndüler ve durumu Kureyş müşriklerine bildirdiler.[647]

Ümmü Külsum Hatunun Zeyd b. Hârise ile Evlenişi

Ümmü Külsûm Hatun Medine'ye gelince, Zübeyrb. Avvatn, Zeyd b. Harise ve Abdurrahman b. Avf ona talip oldular.
Ümmü Külsûm Hatun, bir anneden doğma kardeşi olan Hz. Osman'a danıştı.
Hz. Osman da, bunu Peygamberimiz Aleyhisselama danışmasını işaret etti.
Bunun üzerine, Ümmü Külsûm Hatun, bunu Peygamberimiz Aleyhisselama gelip sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam da Zeyd b. Harise ile evlenmesini ona tavsiye buyurunca, Ümmü Külsûm Hatun Zeyd b. Harise ile evlendi.
Ümmü Külsûm Hatunun, Zeyd b. Hârise'den, Zeyd ve Rukayye isimlerinde bir oğlu ile bir kızı oldu.[648]

Ümmü Külsûm Hatunun Annesi Erva binti Küreyz Hatunun Medine'ye Hicret Edişi

Ümmü Külsûm Hatundan sonra, annesi Erva binti Küreyz de, Medine'ye hicret edip geldi.
Erva Hatunun annesi, Peygamberimiz Aleyhisselamın halası Beyzâ binti Abdulmuttalib'di. [649]
Erva Hatun, Mekke'de, ilk sıralarda; Talha, Ammar b. Yâsir, Hz. Ebu Bekir, Zübeyr b. Avvam ve Abdurrahman b. Avf'ın anneleriyle birlikte Müslüman olmuştu.[650]
Yüce Allah hepsinden razı olsun!
Erva Hatun, ilk önce, Affan b. Ebi'l-Âs ile evlenmiş, ondan [Hz.] Osman ile Âmine isminde iki çocuğu;
Sonra, Ukbe b. Ebi Muayt'la evlenip, ondan da, Velid, Umare, Halid, Ümmü Külsûm, Ümmü Hakim ve Hind adlarındaki oğulları ve kızları olmuştu.[651]

Cüzamların Müslüman Oluşu

Cüzamların Kimliği

Kahtan'ın soyundan gelen Cüzamların ata soyları şöyle sıralanır:

Cüzam Amr b. Adiy, b. Haris, b. Mürre, b. Üded, b. Zeyd, b. Yeşcüb, b. Ureyb, b. Zeyd, b. Kehlan, b. Sebe[1].

Cüzam Amfin Haram ve Cüşem adlarında iki; Haram'ın da, Gatafan ve Efsa adlarında iki oğlu vardı.

Benî Dubeybler ile Benî Ba'celer ve daha başkaları da, Cüzam'a mensup oymaklardandır. [652]

Rifâa b. Zeyd ile Arkadaşlarının Medine'ye Gelişi

Rifâa b. Zeyd el-Cüzamiyyü'd-Dübeybî, Hudeybiye barışından sonra, Hayber gazasından önce, kavminden bir cemaatle Medine'ye geldi. Peygamberimiz Aleyhisselama bir köle hediye etti ve Müslüman oldu. Kendisiyle gelen Cüzamîler de Müslüman oldular.
Allah hepsinden razı olsun!
Rifâa'nın hediye ettiği kölenin adı Mid'am (Med'am), doğum yeri Hışma idi. Künyesi Ebu Selam'dı. Kendisi, Zenci idi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Rifâa b. Zeyd için bir sancak bağlayıp, onu kavmine başkan yaptı.
Rifâa b. Zeyd, bir müddet Medine'de oturdu.
Yurduna döneceği zaman, yanında götürmek üzere bir yazı yazmasını Peygamberimiz Aleyhisselamdan istedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam da, onun dileğini yerine getirdi, yazdırdığı yazıda şöyle buyurdu:
"B ismi İlâhirrahm ânirrahîm!
Bu, Muhammed Resûlullah'tan, Rifâa b. Zeyd için yazılan yazıdır:
Ben onu bütün kavmine gönderdim.
Onlar, aralarına girmiş, kendileriyle birlik kurmuş olanları, Allah'a ve Allah'ın Resûlüne (Müslümanlığa) davet edeceklerdir.
Onların davetine yönelenler, Allah'ın ve Resûlünün cemaati arasına girmiş olurlar. İslâmiyetten yüz çevirenlere, kaçınanlara ise, iki ay eman mühleti vardır."
Rifâa b. Zeyd Peygamberimiz Aleyhisselam m yazısını kavmine götürüp okuyunca, Cüzamlar Müslüman oldular>
Allah onlardan razı olsun!
Cüzamlar, Haneye, Recla Harresine gidip orada oturdular.[653]
Cüzamlara zekat hakkında da yazı yazılıp; onda, hayvan zekatının nasıl ve ne kadar verileceği bildirildi. Bu zekat ile beşte bir verginin Übey b. Anbese'ye veya onların gönderecekleri kişilere teslimi de emir buyuruldu.[654]

Ferve b. Amr el-Cüzamî'nin Müslüman Oluşu ve Şehit Edilişi

Ferve b. Amr'ın Kimliği ve Müslüman Oluşu

Ferve b. Amr el-Cüzamî; Rumların Arabistan'a doğru uzanan bölgelerinin valisi olup, Şam toprağından Muan ve çevresinde otururdu.
Müslüman oldu.[655] Müslüman olduğunu Peygamberimiz Aleyhisselama bir yazı ile bildirdi.[656]
Yazısında şöyle dedi:
"B ismi İlâhirrahm ânirrahîm
Peygamber Muhammed Resûlullah'a!
Ben İslâmiyeti (İslâmiyetin hak ve gerçekliğini) ikrar etmiş ve kalbimle de onu doğrulamış bulunuyorum.
Ben şehadet ederim ki; Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur.
Ve yine şehadet ederim ki; Muhammed, Allah'ın kulu ve resûlüdür.
O, İsa b. Meryem (Aleyhisselam)ın kendisinden sonra geleceğini müjdelemiş olduğu peygamberdir!
Selam olsun sana!"[657]
Ferve b. Amr, bu mektubu, kavminden Mes'ud b. Sa'd adındaki bir adamla gönderdi.
Aynı zamanda, Peygamberimiz Aleyhisselama ak bir katır, bir at, bir merkep ile ince elbiseler ve altın sırmalı bir kaftan da hediye etti.[658]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ferve'nin mektubunu okuttu. Elçisinin ağırlanmasını Bilal-i Habeşî'ye emir buyurdu.
Elçi Mes'ud b. Sa'd dönmek istediği zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam, Ferve b. Amr'm yazısına şöyle cevap yazdırdı:
"Muhammed Resûlullah'tan Ferve b. Amr'a!
Selam olsun sana!
Ben senden dolayı Allah'a hamd ederim-ki, O'ndan başka hiçbir ilah yoktur![659]
İmdi, gönderdiğin elçin yanımıza geldi. Kendisiyle göndermiş olduğun hediyeler de bize erişti.
Elçin, bize, tarafınızdan gereken bilgileri verdi ve İslâmiyet haberini getirdi. Yüce Allah seni o doğru yoluna* hidayet etmiş bulunmaktadır.
Eğer sen işini, gidişini düzeltirsen, Allah'ın ve Resûlünün buyruklarına boyun eğersen, namazı kılar, zekat verirsen,[660] Cennete girersin!
Selam olsun sana!"[661]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ferve b. Amr'm elçisine oniki buçuk ukiyye gümüş bahşiş verilmesini de Bilal-i Habeşî'ye emir buyurdu.[662]

Ferve b. Amr'ın Hapis ve İdam Edilişi

Rum Hükümdarı (Kayser), Ferve b. Amr'ın Müslüman olduğunu haber alınca, onu huzuruna getirtti ve kendisine:
"Dininden dön, valiliğini sana geri verelim" dedi.
Ferve b. Amr:
"Muhammed'in dininden hiçbir zaman ayrılmam!
İsa'nın kendisinden sonra onun geleceğini müjdelediğini, sen de pekâlâ biliyorsun.
Fakat, sen hükümdarlığını esirgeyip bunu açıklayamıyorsun!" dedi.
Bunun üzerine, Kayser, Ferve b. Amr'ı hapsetti.[663]
Ferve b. Amr, boynu vurulmak üzere hapisten çıkarılıp götürülürken:
"Rabbim için varlığımdan ve makamımdan geçip selamete erdiğimi, Müslüman olduğumu, mü'min-lerin en yücesine tebliğ et!" diyordu.[664]
Rumlar, Filistin'de Afra suyunun üzerinde toplandılar.
Ferve b. Amr'ın orada boynunu vurup, cesedini Afra suyunun üzerine astılar.[665]
Yüce Allah ondan razı olsun![666]

Zıhar Hakkında Âyet Nazil Oluşu

Zıharın Mânâları

Zıhar, lügatta, iki şeyin birbirine tatbik edilmesi, sırt sırta gelmesi;
Şeriatta da, kocanın, eşine "Sen bana anamın sırtı gibi ol!" diyerek yemin etmesi demektir.[667]
Cahiliye devrinde, bir kimse eşine "Sen bana anamın sırtı gibi ol!" dedi mi, artık eş ona haram olur, bu söz boşama sayılırdı.[668]
İslâm'da ilkzıharı yapan, Ubâde b. Sâmit'in kardeşi Evs b. Sâmit idi.[669]
Kendisi çok yaşlı ve hırçın huylu idi.[670] Kızdığı zaman, aklı başından gider, gelirdi. Amcasının kızı Havle (Huveyle) binti Salebe ile evli idi.[671]
Evs b. Sâmit bir gün Havle Hatundan bir istekte bulunmuş,[672] Havle Hatun onun isteğini yerine getimneyince, Evs kızmış, aklı başından gitmiş,[673] Havle Hatuna "Sen bana anamın sırtı gibi ol!" demiş,[674] evden çıkıp gitmiş; biraz sonra eve gelip dileğini tekrarlamış, Havle Hatun da:
"Hayır! Havle'nin varlığı Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; senin söylediğin söz üzerine Allah ve Resûlü hakkımızda hükmünü verinceye kadar dileğin yerine getirilemez!" diyerek Evs'e karşı koymuş[675] ve:
"Vallahi, sen ağır bir söz söyledin. Bunun sonucunun nereye varacağını bilmiyorum" demişti.
Evs'in aklı başına gelip söylediğine pişman olunca:
"Zannetmem ki, sen bana haram olmuş olmayasın!" dedi.[676]
Havle Hatun:
"Sen yine de böyle söyleme! Allah boşamayı sevmez![677]
Sen talaktan, boşamaktan hiç bahsetmedin ki!
Böyle bir yasaklama hükmü, ancak Yüce Allah'ın bize Resûlünü göndermesinden önceki zamanda idi.
Sen istersen git, yaptığın şeyi Resûlullah Aleyhisselama bir sor!" dedi. Evs b. Sâmit:
"Ben bunu ondan sormaya utanırım! Resûlullah Aleyhisselama sen git! Onun şu içine düştüğümüz şeyden bir çare bulup bize hayır kazandırması umulur. Bu işleri en iyi bilen odur!" dedi.[678]

Havle Hatunun Peygamberimiz Aleyhisselama Başvuruşu ve Yalvarıp Yakarışı

Havle Hatun, komşusundan emaneten bir elbise alıp giydi.[679]
Hz. Âişe'nin odasında bulunduğu sırada, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına vardı. [680] Önüne oturdu[681] ve:
"Yâ Rasûlallah! İyi bilirsin ki, Evs oğlumun babasıdır. Amcamın oğludur. Halkın, bana en sevgili olanıdır.
Kendisinin akıl muvazenesizliğine uğradığını, güçten kuvvetten düştüğünü, dilinin ağırlaştığını, konuşurken de incitir olduğunu; benim onun yanına dönmem, onun da benim yanıma dönmesi kadar uygun birşey olamayacağını da herkesten daha iyi bilirsin![682]
Yâ Rasûlallah! Evs b. S amit beni genç, zengin ve aile sahibi olduğum zaman aldı. Malımı, [683] gençliğimi yiyip bitirdi. Ben ona birçok çocuk da doğurdum.
Şimdi, kocayıp yaşlılar arasına girdim, çoluk çocuktan kesildim.[684] Kemiklerim inceldi. [685] Ailem dağıldı.[686]
Ben bu duruma düştüğüm zaman, o bana zıhar yaptı. 'Sen bana anamın sırtı gibisin![1] dedi. Sana Kitabı indiren Allah'a yemin ederim ki; o, boşama sözünü hiç anmadı" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Zannetmem ki, sen ona haram olmamış olasın!" buyurdu.[687]
Havle Hatun:
"Böyle söyleme ey Allah'ın Peygamberi! Vallahi, o, boşama sözünü hiç anmadı" dedi.[688]
Peygamberimiz Aleyhisselam cevabını tekrarladı ve:
"Ey H üreyle! Senin işin hakkında bize Allah tarafından henüz birşey emrolunmadı. Sen şimdi evine dön! Eğer, inşaallah birşey emrolunursa, onu sana açıklarım!" buyurdu.[689]
Havle Hatun:
"Yâ Rasûlallah! Kocamla birarada yaşamamı uzat![690] Biz, ayrılırsak mahvoluruz![691] Yâ Rasûlallah! Benim için bir çare bulursan, beni onunla birarada yaşat!" dedi .[692]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sen ona haram olmuşsundur!" buyurdu.[693]

Havle Hatunun Allah'a Yalvarışı ve Peygamberimiz Aleyhisselama Vahiy Gelişi

Bunun üzerine, Havle Hatun Yüce Allah'a yöneldi ve:
"Ey Allah'ım! Ben bugün halimin perişanlığını, üzüntülerimi, kocamdan ayrılmanın üzerimdeki zahmet ve meşakkatini.. Sana şikâyet ediyorum![694] Yoksulluğumu Sana şikâyet ediyorum! [695]
Körpe çocuklarım var! Onları ona koysam, zayi olur, ölür giderler; kendi yanıma alsam, aç kalır-lar.[696]
Ey Allah'ım! Şikâyetlerim ancak Sanadır![697]
Ey Allah'ım! Bu yolda bizim için genişlik, çıkar yol olacak şeyi, Peygamberinin diline indir!" diyerek ağlamaya başladı.
O sırada Hz. Âişe'nin odasında bulunanlar da, ona acıdıklarından, ağladılar.
Havle Hatun, Peygamberimiz Aleyhisselamın önünde hem ağladığı,[698] hem de:
"Yâ Rasûlallah! Halime bak! Sana kurban olayım yâ Nebiyyallah! Bana bak! Allah beni sana feda etsin!" diyerek yalvarıp durduğu sırada,[699] vahiy hali Peygamberimiz Aleyhisselamı bürüdü.
Peygamberimiz Aleyhisselamın gözleri yumuldu. Alnından inci taneleri gibi terler dökülmeye başladı .[700]
Hz. Âişe, Havle Hatuna:
"Sus!" diye işaret etti.
Havle Hatun konuşmaya devam edince:
"Ey Havle! Konuşmanı ve hitaplarını kes artık! Görmüyor musun, Resûlullaha vahyolunuyor![701] Gelen vahiy herhalde senin hakkındadır" dedi.
Havle Hatun:
"Ey Allah'ım! Sen benim hakkımda hayırlı olanı ihsan et! Ben Senin peygamberinden ancak hayırlı olanı diler ve umarım" dedi.
Vahiy hali kendisinden sıyrılınca, Peygamberimiz Aleyhisselam gülümseyerek doğruldu ve:
"Ey Havle!" diye seslendi.
Havle Hatun:
"Lebbeyk!=Buyur, emrine amadeyim!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Yüce Allah, ikinizin (senin ve kocanın) hakkında vahiy indirdi.[702] Seni müjdelerim!" buyurdu.
Havle Hatun:
"Hayırlı olmasını dilerim!" dedi.[703]
Peygamberimiz Aleyhisselam inen âyetleri ona okudu-ki, inen âyetlerde şöyle buyurulmakta idi:
"Ey Resûlüm! Kocası hakkında seninle direşip duran, halinden Allah'a da şikâyet etmekte olan kadının sözünü, Allah işitmiştir.
Allah, sizin konuşmanızı zaten işitiyordu.
Çünkü, Allah hakkıyla işitici, hakkıyla görücüdür.
İçinizdenzıharyapmakta olanların kanları, onların anaları değildir. Onların analan, kendilerini doğurandan başkası değildir.
Şüphe yok ki, zıhar yapmakla, onlar çirkin ve yalan bir söz söylemiş oluyorlar.
Elbette, Allah çok bağışlayıcı ve çokyarııgayıcıdır.

Kadınlardan zıhar ile ayrılmak isteyip de, sonra, dediklerini geri alacaklar için, birbirleriyle temas etmezden önce, bir köle azad etmek gerekir.
İşte, size bununla öğüt veriliyor.
Allah, ne yaparsanız, hakkıyla haberdardır
Fakat, kim bunu bulamazsa, yine, birbirleriyle temas etmezden önce, aralıksız olarak iki ay oruç tutsun!
Buna da güç yetiremezse, altmış yoksul doyursun!
Cezadaki bu hafifletme, Allah'a ve Allah'ın Peygamberine imanda sebat etmekte olduğunuz içindir.
Bu hükümler, Allah'ın koyduğu hadlerdir.
Bunları kabul etmeyen kâfirler için ise, elem verici bir azap vardır."[704]

Keffâretler Hakkında Havle'nin Kocası Evs b. Samit'le Konuşma Yapılması

Zıhar hakkındaki âyetlerin inmesi üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, Havle Hatunun kocasına haber saldı.
Evs b. Sâmit gelince, ona:
"Sen Havle hakkında yapmış olduğun yeminini ne niyetle yapmıştın?" diye sordu.
Evs b. Sâmit:
"Onun için bir keffâret, bir kurtulmalık var mıdır?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bir köleyi azad edeceksin!" buyurdu.[705]
Havle Hatun:
"Hangi köleyi azad edecek?!
Vallahi, o azad etmek için köle bulamaz!
Onun benden başka hizmet edicisi yok!" diyerek söze karıştı .[706]
Evs b. Sâmit de:
"Köle satın alıp azad etmek benim bütün servetimi götürür. Zaten, benim azıcık bir servetim var!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam; ona:
"Öyleyse, ardarda iki ay oruç tutmaya gücün yeter mi?" diye sordu.[707]
Havle Hatun:
"Vallahi, yâ Rasûlallah! O buna güç yetiremez!
O her gün filan filan vakitlerde birer kere yer, içer.
Eğer o zayıf bedeniyle iki ay oruç tutacak olursa, gözlerini kaybeder, kendisinin hurdası, kaburgası çıkar!" diyerek yine söze karıştı.[708]
Evs b. Sâmit:
"Hayır! Vallahi, yâ Rasûlallah! Tutamam!
Eğer ben günde üç öğün yemek yemeyecek olursam, gözlerimi kaybederim!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Öyleyse, altmış yoksulu doyurmaya gücün yeter mi?" diye sordu.[709]
Havle Hatun:
"Altmış yoksulu doyurmak buna mı kalmış?!
Bu, ancak düşkün bir yiyicidir!" dedi.
Evs b. Sâmit de:
"Vallahi, bunu da yapacak gücüm yok!
Sen beni ancak yardımınla, duanla destekleyip bundan kurtarabilirsin!" dedi.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben sana 15 sa' hurma yardım edeceğim ve senin için bereket duası yapacağım!" buyurdu.[710]
Havle Hatuna da:
"Ümmü'l-Münzir binti Kays'a uğra! Ondan yanm vesk (15 sa') hurma al! Onu 60 yoksula sadaka olarak ver.[711] Altmış yoksulu doyurunca, kocanın evine dönersin!" buyurdu. [712]

Havle Hatunun Ümmü'l-Münzir'e Başvuruşu

Havle Hatun, hemen Ümmü'l-Münzir Hatuna gitti. Onu, kapısının önünde oturmuş, kendisini bekler bir halde buldu. Ümmü'l-Münzir Hatun, ona:

"Ey Havle! Arkanda ne haber var?" diye, durumu sordu.

Havle Hatun, ona:

"Hayır var! Sen kırıkları sancı, yarı klan sıvayıcısın! Resûlullah Aleyhisselam, bana, 'Ümmü'l-Münzir binti Kays'a git! Ondan yarım vesk hurma al. Onu 60 yoksula sadaka olarak dağıt![1] buyurdu" dedi.[713]

Peygamberimiz Aleyhisselam onlara böyle yardımda bulununca, Yüce Allah kendilerini biraraya getirdi, araları düzeldi.[714]

Peygamberimiz Aleyhisselam, Havle Hatuna:

"Ey Huveyle! Amcanın oğlu çok yaşlanmıştır. Onun hakkında Allah'tan kork! Ben sana amcanın oğluna karşı hayırlı olmanı, iyi davranmanı tavsiye ederim!" buyurdu.

Havle Hatun da:

"Öyle yapacağım!" diyerek söz verdi.[715]

Havle Hatunun Hz. Ömer'i Durdurup Onunla Uzun Uzun Konuşması

Hz. Ömer bir gün yanında bazı kişilerle birlikte giderken, yolda çok yaşlı bir kadına rastlamıştı.
Kadın Hz. Ömer'in durmasını istedi. Hz. Ömer durdu, onunla bir hayli konuştu.
Yanındaki adamlardan birisi, dayanamayarak, Hz. Ömer'e:
"Ey mü'minler emîri! Şu kocakarı için bu kadar halkı ayakta tuttun, beklettin!?" dedi.
Hz. Ömer, ona:
"Yazıklar olsun sana! Kimdir bu kadın bilir misin?
Bu kadın, şikâyetlerini yedi kat göklerin üstünde Allah'a duyurmuş olan bir kadındır!
Bu Havle binti Sa'lebe'dir ki, onun hakkında, Yüce Allah, 'Ey Resûlüm! Kocası hakkında seninle direşip duran, halinden Allah'a da şikâyet etmekte olan kadının sözünü Allah işitmiştir..." buyurmuştur.
Vallahi, o, geceye kadar durup benimle konuşsaydı, namazdan başka birşey için onun yanından ayrılmaz; namazı kıldıktan sonra, tekrar onun yanına dönerdim!" dedi.[716]

---

[1] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 321, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 5, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 95, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 349, Taberî, Târih, c. 3, s. 71 İbn Haim, Cevâmiu's-Sîre, s. 207, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 91, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 200.
[2] Vâkıdî, M egâzf, c. 2, s. 573, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 95.
*** Sakız ağacından veya dikenli ağaçtan (Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 216).**
[3] Yâküt,c.2, s. 229.
[4] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 336, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 572, Taberî, Tefsfr, c. 26, s. 107.
[5] Taberî, Tefsfr, c. 26, s. 107.
[6] İbn İshak,İbn Hişam, Sîre, c. 3,s. 321, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 573, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 95, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 323.
[7] Zemahşerf, Keşşaf, c. 3, s. 549, Neseff, Medârik, c. 4, s. 163.
[8] Feth: 27.
[9] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/251-252.
[10] Vâki di, M egâzı, c. 2, s. 572, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 95.
[11] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 321.
[12] Belâzurî, Ensâb, c. 1 , s. 350.
[13] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 689, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 1 80.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/252-253.
[14] Vâkıdî, Megâzî.c.2, s. 573, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 95.
[15] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 322, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 574, İbn Sa'd Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 95.
[16] İbn Seyyid,c.2, s. 113.
[17] Vâki cif, c. 2, s. 574, İbn Sa'd, c. 2, s. 95.
[18] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 163.
[19] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 180.
[20] Vâkıdî, Megâzî.c.2, s. 574.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/253.

[21] İbn İshak.İbnHişam, Sîre.c.3, s. 322, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 573, İbn Sa'd Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 95. 21 .
[22] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 572, 573
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/253-254.
[23] Halebî, İnsânu'l-u^ûn, c. 2, s. 690, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 1 81.
[24] Vâkidf, Megâzî.c.2, s. 572, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 95.
[25] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 163.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/254.
[26] Vâkıdî, Megâzî.c.2, s. 574,575.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/254.
[27] Ta beri, Tefar, c. 26, s. 77.
[28] Vâkıdî, Megâzî.c.2, s. 374,375.
[29] İbrı İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 322.
[30] Feth:11, 12.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/255.
[31] Taberî, Târîh.c.3, s. 72.
[32] Vâki cif, Megâzî, c.2, s. 573, Halebî, İnsânu'l-uvûn, c. 2, s. 689, 690.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/255-256.
[33] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 573.
[34] £bdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 330, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 163.
[35] Züritânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 182.
[36] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 574.
[37] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 574, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 18.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/256.
[38] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 573.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/256.
[39] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 573.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/257.
[40] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 574.
[41] Sem hûdî, Vefâu'l-vetâ, c. 4, s. 1157,1158.
[42] Sem hûdî, Vefâu'l-vetâ, c. 4, s. 1180.
[43] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 575.
[44] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 194, Semhûdî, Vetâ, c. 4, s. 1312.
[45] Sem hûdî, Vefâu'l-vetâ, c. 4, s. 1312.
[46] Sem hûdî, Vefâu'l-vıefâ, c. 4, s. 1240.
[47] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 575.
[48] Sem hûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 4, s. 1222.
[49] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 575,576.
[50] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 577.
[51] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c.1, s. 79, Semhûdî, Vetâu'l-vefa, c. 4, s. 1118-1119.
[52] İbn İshak, İtan Hişam, Sîre, c. 1, s. 177, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 116-11 7, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 94, Taberî, TârîVı, c. 2, s. 131, Ebu'l-Ferecİbn Cevzî, Vefa, c. 1 , s. 117, İbn Esir, Kâmil, c. 1 , s. 467, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 37, Zehebî, TânTiu'l-İslâm, s. 50, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 2, s. 279.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/257-259.

[53] Vâkıdî, Megâzî.c.2, s. 577.
[54] Sem hûdf, Vefâu'l-vefâ, c. 4, s. 1330.
[55] Vâkidf, Megâzî, c.2, s. 577.
[56] İbn Esir, Nihaye, c. 3, s. 177.
[57] Vâkıdî, Megâzî.c.2, s. 577, 578.
[58] Sem hûdf, Vefâu'l-vefâ, c. 4, s. 1174.
[59] Vâkidf, Megâzî, c.2, s. 579.
[60] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 350.
[61] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/259-261.
[62] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 579.
[63] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 579, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 95.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/261.
[64] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 579, 581 , 582.
[65] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 214, Kalkaşandf, Nihâyetü'l-ereb, s. 1 64.
[66] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 214.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/262.
[67] Vâkidf, Megâzî, c.2, s. 579.
[68] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 1, s. 480.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/262-263.
[69] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 67.
[70] Sem hûdf, Vefâu'l-vefâ, c. 4, s. 1277.
[71] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 188.
[72] Zürkânf, Mevâ hibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 181.
[73] Ta ben. Tefsir, c. 26. s. 97.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/263.
[74] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 580.
[75] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 328.
[76] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 330, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 67.
[77] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 322, 323, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 323, Taberî, Târih, c. 3, s. 73, İbn Esîr, Kâm il, c. 2, s. 200, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 2, s. 114, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye vıe'n-nihâye, c. 4, s. 165.
[78] Abdurreizak, Musannef, c. 5, s. 331, 332, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 178.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/263-265.
[79] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 200.
[80] Yâk ût, M u'ce m u'l-bül dân, c. 4, s. 443, Sem hûd f, Vefâu'l -vefa, c. 4, s. 1279.
[81] Vâkidf, Megâzî, c.2, s. 580.
[82] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 208.
[83] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 208, Vâkıdî, M egâzî, c. 2, s. 580.
[84] Vâki cif, Megâzî, c.2, s. 580.
[85] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 208, İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 14, s. 430.
[86] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 208, İbn Ebi Şeybe, c. 14, s. 430, Ahmed b.Hanbel, Müsned,c.4, s. 328.
[87] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 580.
[88] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 208, Vâkıdî, c. 2, s. 580, İbn Ebi Şeybe, c. 14, s. 430.
[89] Vâkıdî, c. 2, s. 580, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 328.

[90] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 67.
[91] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 328, Buhârî, c. 5, s. 67.
[92] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 208.
[93] Abdutrezzak, Musannef, c. 5, s. 331.
[94] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 67.
[95] Vâki dt, Megâzî, c.2, s. 583.
[96] Vâki df, Megâzî, c.2, s. 583,584.
[97] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 323.
[98] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 323,324.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/265-268.
[99] Vâkıdî, M egâzî, c.2,s.584,585, İbn Sa'd, Taba kâtü'l -kübrâ, c. 4, s. 318, 319.
[100] Vâkıdî, M egâzî, c. 2, s. 585.
[101] Vâkıdî, M egâzî, c. 2, s. 584, 586.
[102] Müslim, SahıVı, c. 4, s. 2144, 2145.
[103] İbn İshak.İbnHisam Sıre, c. 3, s. 323,324.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/268-270.
[104] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 208.
*** Çarpışmak *ve* kan dökmek gibi (Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 693, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 2, s. 1 85).**
**** Akrabalık haklan nı gözetmemek gibi (İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 324).**
[105] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 324 Ebu Yûsuf, Kitâbu'l-haraç, s. 208, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 587, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 332, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 96, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 323, BuhârT, Sahih, c. 3, s. 178.
[106] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 332, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 178.
[107] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 587.
[108] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 587, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 332.
[109] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 208.
[110] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 587, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 332.
[111] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre.c. 3, s. 324, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 323, Be^tıakf, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 112.
[112] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 587 Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 332, Buhârî, c. 3, s. 178.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/270-271.
[113] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 184.
[114] Feth: 25.
[115] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 184.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/271-272.
[116] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 333, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 614, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 326..
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/272.
[117] Vâkıdî, M egâzf, c. 2, s. 587 Aüdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 332 İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 96, İbn Ebi *Şeyhe*, Musannef, c. 4, s. 430, 431.
[118] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 324, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 323.
[119] İbn İshak, İbnHisam, Sîre, c. 3, s. 324, Vâkıdî, c. 2, s. 587, İbn Sa'd, c. 4, s. 314, 31 5, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 323.
[120] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 587, İbn Sa'd, c. 2, s. 96.

[121] İbn İshak, İbn Hişam,c.3, s. 324, Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 209, Vâkidf, c. 2, s. 587, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 323, Taberî, Târîh, c. 3, s. 73, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 11 2, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 200, 201, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 15, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 165, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 693.
[122] İbni, İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 324, Vâkıdî, M egâzf, c. 2, s. 589.
*** Veya Abbâd b. Halid el-Gıfârf (İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 315).**
[123] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 589.
[124] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 185.
[125] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 290, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 62, 63.
[126] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 409, 410.
[127] Ahmed b. Hanbel. Müsned. c. 4. s. 48. Müslim . Sahîh. c. 3. s. 433.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/272-274.
[128] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 63, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 407.
[129] İbn Asâkfr'den naklen Alâüddin Ali, Kenzü'l-ummâl, c. 10, s. 475, 476.
[130] Buhârî , Sahih, c. 5, s. 63, Ebu Nuaym, Delâil, c. 407.
[131] Buhân , Sahih, c. 5, s. 63, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 98, Ebu Nuaym , Delâil, c. 2, s. 467.
[132] Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 153.
[133] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 98, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 63, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 407.
[134] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 93, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 63, Ebu Nuaym, Delâil, c. 2, s. 407, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4. s. 115.116.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/274-275.
[135] Vâkidr, Megâzî, c. 2, s. 589, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 96.
[136] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 589, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 1 05, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 74.
[137] Buhârî,Sahıh,c.5, s. 62.
[138] Mâlik, Muvatta', c. 1 , s. 192, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 589, 590, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 117, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 62, Müslim, Sahih, c. 1 , s. 85, Be^hakf, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 131,132.
[139] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 599.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/275-276.
[140] İbrı İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 325, 326, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 593, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 333, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 323.
[141] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 593.
[142] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 325.
[143] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 593.
[144] Vâki cif, Megâzî, c. 2, s. 593, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 96.
[145] Abdurrezzak, c. 5, s. 333, Buharı, c. 3, s. 179, Taberî, Târih, c. 3, s. 74, İbnEsîr, Kâmil, c.2, s. 2, s. 201.
[146] Vâkıdî, c. 2, s. 593, Abdurrezzak, c. 5, s. 333, İbn Sa'd, c. 2, s. 96.
[147] Vâkıdî, c. 2, s. 593, İbn Sa'd, c. 2, s. 96.
[148] Vâkıdî, c. 2, s. 593 Abdurrezzak, c. 5 s. 333, İbn Sa'd, c. 2, s. 96, Buhârî, c. 3, s. 179.
[149] Vâkıdı, c. 2, s. 593, İbn Sa'd, c. 2, s. 96.

[150] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 593, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 333, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 179, Taberî, Târih, c. 3, s. 74.
[151] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 593.
[152] Vâkıdî, c. 2, s. 593, Abdurrezzak, c. 5, s. 333, Buhârî, c. 3, s. 179, Taberî, c. 3, s. 74.
[153] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 593.
[154] Vâkıdî, c. 2,5.593, Abdurrezzak, c. 5, s. 333, Buhârî, c. 3, s. 179, Taberî, c. 3, s. 74.
[155] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 593.
[156] Vâkıdî, c. 2, s. 593, Abdurrezzak, c. 5, s. 333, Buhârî, c. 3, s. 1 79, Taberî, c. 3, s. 74, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 138.
[157] Abdurrezzak, c. 5, s. 333, Buhârî, c. 3, s. 179, Taberî, c. 3, s. 74.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/276-278.
[158] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 594, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 188.
[159] Safvan b. Ümeyye ve Haris b. Hişam gibi (Vâkıdî, c. 2, s. 594).
[160] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 334, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 179, Taberî, Târih, c. 3, s. 74.
[161] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 594.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/278-279.
[162] Urve b. Mes'ud'un annesi Sübey'a binti Abduşşems idi (İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 327).
[163] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 334.
[164] Vâki dr, Megâzî, c.2, s. 594, Buharı, Sahih, c. 3, s. 179, Taberî, Târih, t 3, s. 74.
[165] Vâkıdı, Megâzî, c. 2, s. 594, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 334, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 179.
[166] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 594.
[167] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 334, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 179, Taberî, Târih, c. 3, s. 74.
[168] İbn Hacer, Metâlibu'l-âliye, c. 4, s. 235.
[169] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 594, 595.
[170] Ebu Yusuf. Kitâbu'l-haraç. s. 209.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/279-281.
[171] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 595.
[172] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 327, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 324.
[173] İbn İshak.İbnHişam, c. 3, s. 327, Ebu Yusuf, Kitâbu'l-harac, s. 09, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 324.
[174] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 594, 595.
[175] İbn İshak.İbn Hişam.c. 3, s. 327, Ebu Yusuf, Kitâbu'l-harac, s. 209, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 324, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 201.
[176] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 595.
[177] İbn İshak.İbnHisam, Sîre,c.3, s. 327.
[178] İbn İshak.İbnHisam, c. 3, s. 327, Vâkıdı, c. 2, s. 595.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/281.
[179] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 595.
[180] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 54.
[181] Ebu Yusuf. Kitâbu'l-haraç. s. 209. 210.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/281-282.

[182] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 595.
[183] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 335, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 179.
[184] Vâki dr, Megâzî, c. 2, s. 595.
[185] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 335, Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 179, Taberî, Târîh, c. 3, s. 74.
[186] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 595.
[187] Abdurrezzak, c. 5, s. 335, Buhârî, c. 3, s. 179, Taberî, c. 3, s. 74,75.
[188] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 595.
[189] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 327, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 324, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 201.
[190] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 327, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 324.
[191] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 595.
*** Lât putu Urve'nin ve kabilesin in taptığı puttu (Taberî, Târîh, c. 3, s. 75).**
[192] Vâkidt, Megâzî, c. 2, s. 595.
[193] Vâki dr, Megâzî, c. 2, s. 595.
*** Urve'nin yüklendiği kan diyeti için ona on deve vermişti (Vâkıdî, c. 2, s. 595).**
[194] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 595, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 335, Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 179, Taberî, Târîh, c. 3, s. 75.
[195] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 327, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 324, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 201.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/282-284.
[196] ** Böyle yapmak, baplarda âdet idi ve sam im iyet ifade ederdi (Zürkânf, Mevâ hibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 1 91).
İbn İshak.İbnHişam, c. 3, s. 327, Vâkıdî, c.2,s. 595, Abdurrezzak, c. 5, s. 335, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 324, Buhârî, c. 3, s. 187, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 85.
[197] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 697, Zürkânf, Mevâ hibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 191.
[198] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 595.
[199] Abdurrezzak ,c. 5, s. 335, Buhârî, c. 3, s. 180, Taberî, c. 3, s. 75.
[200] İbn İshak.İbn Hişam, c. 3, s. 327, 328, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 324.
[201] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 20, Halebî, c. 2, s. 697, Zürkânf, c. 2, s. 1 91.
[202] Vâkıdî, c. 2, s. 595, Halebî, c. 2, s. 697.
[203] İbn İshak.İbnHişam, c. 3, s. 328, Vâkıdî, c. 2, s. 595, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 324.
[204] Halebî, İnsânu'l-uyÜn, c. 2, s. 698, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 191.
[205] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 595.
[206] İbn İshak.İbn Hisam,c.3, s. 328, Vâkıdî, c. 2, s. 595, Abdurrezzak, c. 5, s. 336, Buhârî, c. 3, s. 180, Taberî, Târîh, c. 3, s. 75.
[207] Abdurrezzak, c. 5, s. 336, Buhârî, c. 3, s. 180, Taberî, c. 3, s. 75.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/284-285.
[208] Aynı kaynaklar.
[209] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 328, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 324.
[210] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 598.
[211] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 328, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 324.
[212] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 210.
[213] Vâkidr, c. 2, s. 598, Abdurrenak, c. 5, s. 336, Buhârî, c. 3, s. 180, Taberî, c. 3, s. 75.
[214] Abdurrezzak, c. 5, s. 336, Buhârî, c. 3, s. 180, Taberî, c. 3, s. 75.

[215] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 328, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 324.
[216] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 210.
[217] Abduırezzak, c. 5, s. 336, Buhârî, c. 3, s. 180, Taberî, c. 3, s. 75.
[218] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 328, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 324.
[219] Vâkidf, c. 2, s. 598, Buhâıî, c. 3,5.180, Taberî, c. 3, s. 75, İbn Esir, c. 2,5.202.
[220] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 598.
[221] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 328, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 598, 599, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 24.
[222] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 599.
[223] Vâkıdî, c. 2, s. 599, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 336, Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 180, Taberî, Târîh, c. 3, s. 75.
[224] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 599.
[225] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 202.
[226] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 599.
[227] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 599, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 96.
[228] İbn Hacer, Metâlibu'l-âliye, c. 4, s. 235, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 700, Zürkânî, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 193.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/285-287.
[229] İbn İshak, İtan Hişam, Sîre, c. 3, s. 328, Vâkıdî, c. 2, s. 600, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 96.
[230] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 600.
[231] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 328, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 600, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 96, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 324.
[232] Vâkıdî, c. 2, s. 600, İbn Sa'd, c. 2, s. 96, Taberî, Târih, c. 3, s. 77.
[233] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 328, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 324.
[234] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 600.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/288.
[235] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 336, Bu hân, Sahih, c. 3, s. 18Ü,Taberî, c. 3, s. 75.
[236] İbn İshak, İtan Hişam, c. 3, s. 326, Vâkıdî, c.2,s. 599.
[237] Abdurrezzak, c. 5, s. 336, Buhârî, c. 3, s. 180, Taberî, c. 3, s. 75.
[238] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 75.
[239] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-harac, s. 209, Abdurrezzak, c. 5, s. 337, Ahm ed b. Hanbel, c. 4 s. 324, Buhâıf, c. 3, s. 180, Taberî, c.3,s.75.
[240] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 326, Vâkıdî, c.2,s. 599, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 324, Taberî, c. 3, s. 75.
[241] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 326, Ebu Yusuf, Kitâbu'l-harac, s. 209, Vâkıdî, c. 2, s. 599, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 324.
[242] Vâkıdî, c. 2, s. 599, Abdurrezzak, c. 5, s. 337, Buhârî, c. 3, s. 180.
[243] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 326, Vâkıdî, c. 2, s. 599, İbn Sa'd, c. 2, s. 96, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 324, Taberî, c. 3, s. 75.
[244] Vâkıdî, c. 2, s. 599, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 19.
[245] Abdurrezzak, c. 5, s. 337, Buhârî, c. 3, s. 180, Taberî, c. 3, s. 75.
[246] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 696, Zübeyr b. Bekkâr'dan naklen Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 1 93.
[247] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 1 9, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 193.

[248] Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 193.
[249] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 326, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 599, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 324.
[250] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-harac, s. 209.
[251] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 326, Ebu Yusuf, s. 209, Vâkıdî, c. 2, s. 599.
[252] Vâkıdî, c. 2, s. 599, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 324.
[253] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 337, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 324 Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 180, Taberî, Târîh, c. 3, s. 75.
[254] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 599, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 324.
[255] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 599.
[256] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-harac, s. 209.
[257] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 326, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 324, Taberî, Târîh, c. 3, s. 75, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 202.
[258] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 3, s. 326, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 599, 600, Taberî, Târîh, c. 3, s. 75, 76, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 302.
[259] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 600.
[260] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 326, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 600, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 96, Taberî, Târîh, c. 3. s. 76. İbn Esîr. Kâmil. c. 2. s. 202.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/ 288-291.
[261] Abdurrezzak.Musannef, c. 5, s. 337, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 180, Taberî, c. 3, s. 76.
[262] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 599.
[263] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 599, Abdumezzak, Musannef, c. 5, s. 337, Buhârî, c. 3, s. 180, Taberî, c. 3, s. 76.
[264] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 599, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 96.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/ 291-292.
[265] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 329, Vâkıdî, c.2,s. 600, Taberî, c. 3, s. 77.
[266] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 329, Vâkıdî, c. 2, s. 600, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 324, Taberî, c. 3, s. 77.
[267] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 329, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 324.
[268] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 600.
[269] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 329, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 600, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 97, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 324, Tabeıİ, Tarîh, c. 3, s. 77.
[270] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 600, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 97.
[271] İbn Kayym, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 1 37.
[272] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 600, 601.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/292-294.
[273] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 329, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 324.
[274] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 20.
[275] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 329.
[276] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 602.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/294-295.
[277] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 601, 602, Aiâüddin Ali, Kenzü'l-um mâl, c. 10, s. 483 .
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/295.
[278] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 170.

[279] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 329, 330, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 325.
[280] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 330, Taberî, Târih, c. 3, s. 77, İbn EsTr, Kâmil, c. 2, s. 203.
[281] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 603.
[282] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 330.
[283] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 604, İbn Ebi Şeybe *ve* İbn Asâkfr'den naklen Alâüddin Ali, Kenzü'l-ummâl, c. 10, s. 482.
[284] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 69.
[285] Aynı kaynak.
[286] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 603.
[287] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 604.
[288] Taberî, Târih, c. 3, s. 78.
[289] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 604.
[290] Taberî, Tefsir, c. 26, s. 86.
[291] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 69.
[292] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 146.
[293] Aynı kaynak.
[294] İbn Sa'd, , c. 2, s. 99, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 25, 54, Müslim , Sahih, c. 3, s. 1 485, Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 461.
[295] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 603, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 1 00, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 355, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1485, Dârimî. Sünen. c. 2. s. 1 39.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/295-297.
[296] İbn Adilberr, İstiâb, c. 4, s. 1685.
[297] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 146.
[298] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1685, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 6, s. 157.
[299] Vâkidf, Megâzî, c.2, s. 603, İbn £bdilberr, c. 4, s. 1685, İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 6, s. 157, Zehebî, Megâzî, s. 321.
[300] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 603, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 125.
[301] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 125, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 704.
[302] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 701.
[303] İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 209, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 34.
[304] Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 15.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/298.
[305] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 330.
[306] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 591.
[307] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvıe, c.4,s. 133, İbn Ebi Şeybe ve İbn Asâkfrden naklen Alâüddin Ali, Keniü'l-ummâl, c. 10 s. 481.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/298-299.
[308] Vâkıdî, M egâzf, c. 2, s. 605, İ bn Sa' d, Tabakatü'l-kü brâ, c. 2, s. 97, H âki m, M üsted nek, c. 3, s. 98, İ bn E sfr, U sdu'l-gâbe, c. 3, s. 589.
[309] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 605.
[310] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 120, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 204, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 137.
[311] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 605.
[312] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 1 37.

[313] Vâkidi, Megâzî, c. 2, s. 605.
[314] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1038.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/299-300.
[315] Vâki d f, c. 2, s. 602, Be yhak f, D el âi lü'n-nübüvve, c. 4, s. 134,135, İbn E bi Ş eybe vıe İ bn Asâkfr'den nak len Al âüddi n Ali, Keniıü'l-
ummâl, c. 10, s. 483, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 1 37.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/300.
[316] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 98, Buhân, Sahih, c. 5, s. 63, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1484.
[317] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 350, Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 213, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 695.
[318] Feth: 10.
[319] Feth: 18.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/300-301.
[320] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 603, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 97.
[321] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 602.
[322] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 329, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 602.
[323] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 602.
[324] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 705.
[325] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 329.
[326] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 602.
[327] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 124, 125, Taberî, Tefsir, c. 26, s. 94.
[328] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 87, Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 461.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/301-302.
[329] İbn İshak, İtan Hişam, c. 3, s. 334, Vâkıdî, c.2,s. 614, İbnSa'd.c.2, s. 103.
[330] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 614.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/302-303.
[331] Vâki cif, Megâzî, c. 2, s. 604, 605, Halebî, İnsânu'l-u^ûn, c. 2, s. 705.
[332] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/303.
[333] Vakidi, Megazi. c. 2, s. 605.
[334] Ebu Yusuf, Kitabu'l-Harac, s. 210.
[335] Vakidi, Megazi. c. 2, s. 605.
[336] İbn İshak, İbn Hişam, Sire, c. 3, s. 331, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 325, Beyhaki, Delailu'n-Nübüvve, c. 4, s. 145.
[337] Vakidi, Megazi. c. 2, s. 605.
[338] İbn İshak, İbn Hişam, Sire, c. 3, s. 331, Vakidi, Megazi. c. 2, s. 605, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 325, Beyhaki, Delailu'n-Nübüvve, c. 4, s. 145, Ebu'l-Fida, Bidaye ve'n-Nihaye, c. 4, s. 168.
[339] Zühri, Megazi, s. 54, Vakidi, Megazi. c. 2, s. 603, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 337, Buhari, Sahih, c. 3, s. 181, Beyhaki, Delail, c. 4, s. 145, İbn Kayyim, Za'du'l-Mead, c. 2, s. 138, Kastalani, Mevahibu'l-ledünniyye, c. 1, s. 168, Diyarbekri, Tarihu'l-Hamis, c. 2, s. 21.
[340] İbn İshak, İbn Hişam, Sire, c. 3, s. 331, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 325, Taberi, Tarih, c. 3, s. 78, Ebu'l-Fida, Bidaye ve'n-Nihaye, c. 4, s. 168, Diyarbekri, Tarihu'l-Hamis, c. 2, s. 21, Halebi, c. 2, s. 705.

[341] İbn İshak, İbn Hişam, Sire, c. 3, s. 331, Taberi, Tarih, c. 3, s. 78, İbn Hazm, Cevamiu’s-Sire, s. 208, Beyhaki, Delailu’n-Nübüvve, c. 4, s. 145, İbn Esir, Kamil, c. 2, s. 203, 204.
[342] İbn Haldun, Tarih, c. 2, ks. 2, s. 34.
[343] Vakidi, Megazi. c. 2, s. 605.
[344] Vakidi, Megazi. c. 2, s. 606, Halebi, İnsanu’l-Uyun, c. 2, s. 705, Zürkani, Mevahibu’l-ledünniyye Şerhi, c. 2, s. 194.
[345] Hakim, Müstedrek, c. 2, s. 461.
[346] Vakidi, Megazi. c. 2, s. 605, 606.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/303-305.
[347] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 606.
[348] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 604.
[349] İbn İshak, İtan Hişam, Sîre, c. 3, s. 331, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 325.
[350] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 610.
[351] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 331, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 325, Taberî, Târih, c. 3, s. 78, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 145, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 168.
[352] Zührî, Megâzî, s. 54, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 337, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 330, Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 181 , Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 105, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 138, 139, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 166, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 21 .
[353] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 610.
[354] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 331, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 610, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 325.
[355] Zührî, Megâzî, s. 54, İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 331, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 610, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 337, Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 325, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 181, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1 411, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 226, 227.
[356] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 86.
[357] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 332, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 349, Taberî, Târih, c. 3, s. 79.
[358] Müslim, Sahih, c. 3, s. 1411 .
[359] Zührî, Megâzî, s. 54, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 337, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 330, Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 181.
[360] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 210.
[361] Müslim, Sahîh, t 3, s. 1411 .
[362] Zührî, Megâzî, s. 54, Abdurrezzak, c. 5, s. 337, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 330, Buhârî Sahîh, c. 3, s. 181.
[363] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 610.
[364] Zührî, Megâzî, s. 54, İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 332, Vâkıdî, c. 2, s. 610, Abdurrezzak, c. 5, s. 337, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 330, Buhârî, c. 3, s. 181.
[365] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 610.
[366] Zührî, Megâzî, s. 54, Abdurrezzak, c. 5, s. 337, Buhârî, c. 3, s. 181.
[367] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 610.
[368] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 210.

[369] Zührî, Megâzî, s. 54, İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 332, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 610, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 337, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 86.
[370] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 332, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 86.
[371] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 332, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 342.
[372] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 342.
[373] Zührî, Megâzî, s. 55, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 611, Abdurrezzak, c. 5, s. 337, 338, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 342.
[374] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 332, Vâkıdî, c. 2, s. 311, İbnSa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 97, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 325.
[375] Zührî, Megâzî, s. 55, İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 332, Abdurrezzak, c. 5, s. 337, 338, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 97, Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 181, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1410, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 85, Taberî, Târih, c. 3, s. 80.
[376] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 87.
[377] Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 1 67.
[378] Zührî, Megâzî, s. 55, Abdurrezzak, c. 5, s. 338, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 330, Buhârî, c. 3, s. 181, Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 233.
[379] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 87, Taberî, Tefsir, c. 26, s. 94.
[380] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 20.
[381] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 332, Ebu Yusuf, Kitâbu'l-harac, s. 210, Vâkıdî, c. 2, s. 610, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 268, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1411.
[382] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-harac, s. 210.
[383] Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 71.
[384] Zührî, M eg âzf s. 55, Abdurrezzak, M usann ef, c. 5, s. 3 38, B uhârf, Sa hfh, c. 4 .s. 71.
[385] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 54.
[386] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 342.
[387] Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1410.
[388] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 342, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1410.
[389] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 610, 611.
[390] Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1410.
[391] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 291, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1409.
[392] Dârimî, Sünen, c. 2, s. 155.
[393] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 23, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 707-708.
*** Otuzbir yıl sonra, Hz. AJi, Muaviye b. Ebu Süfyan'ın elçisi Aınr b. Asla aralarında yazdırdığı barış yazısındaki "Emfrü'l-mü'minfn" kelimelerinin silinerek kendi ismiyle babasının isminin yazılması isteğini kabullenmek zorunda kalınca, Hudeybiye hadisesini hatırlayıp "Allâhuekber!" diyerek hayretini açıklamaktan kendisini alamamıştır (İbn Esîr, Kâmil, c. 3, s. 319, 32).**
[394] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 147, İbn Esîr, Kâmil, c. 3, s. 320, Suyûtî, Hasâis, c. 2, s. 40.
[395] Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1411 , Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 21.
[396] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 291.
[397] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 332, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 611 , İbn Sa'd, c. 2, s. 97, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 325, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 350, Taberî, Târîh, c. 3, s. 79, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 145.

[398] İbn Sa'd, c. 2, s. 101 , Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 350, 351 Taberî, Tesir, c. 26, s. 96.
[399] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 338, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 330, Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 181
[400] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 332, Vâkıdî, c. 2, s. 611, 612, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 97, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 325, Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emval, s. 232. Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 350, Taberî, Târîh, c. 3, s. 79.
[401] Taberî, Tefsfr, c. 26, s. 97, İbn Ebi Şeybe'den naklen AJâüddin Ali, Kenzü'l-ummâl, c. 10, s. 480.
[402] Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 233, Taberî, Târîh, c. 3, s. 80.
[403] Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 231, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 351, Taberî Tefsfr, c. 26, s. 96.
[404] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 332, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 611 , İbn Sa'd, c. 2, s. 97, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 325, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 350.
[405] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 332, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 611, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 350, Taberî, Târîh, c.3,s.76.
[406] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 338, Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 181.
[407] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 268, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1411.
[408] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 21.
[409] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 268, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1411.
[410] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 268, Müslim, c. 3, s. 1411, Taberî, Tefsfr, c. 26, s. 97, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c.2, s. 140, AJâüddin Ali. Kenzü'l-umm âl. c. 10. s. 480.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/305-312.
[411] İbn İshak, İbn Hişam, Sine, c. 3, s. 233, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 612, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 97, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 350, Taberî, Târih, c. 3, s. 80.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/312.
[412] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 338, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 181.
[413] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-harac, s. 211.
[414] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 607.
[415] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 338, Bu hân, Sahih, c. 3, s. 181.
[416] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 607, 608.
[417] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 608, Abdurrezak, Musannef, c. 5, s. 338, BuhâıÎ, Sahîh, c. 3, s. 181 .
[418] İbn İshak, İtan Hisam, Sîre,c.3, s. 333, Ebu Yusuf, Kitâbu'l-harac, s. 211, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 325.
[419] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 338, 339, Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 181.
[420] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 608.
[421] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 3 38, 339, Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 181.
[422] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 333.
[423] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 339, Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 182.
[424] İbn İshak, İbn Hisam , c. 3, s. 333, E bu Yusuf, Kitâbu'l-harac, s. 211, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 325, Taberî, Târîh, c. 3, s. 79.
[425] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 339, Buhârî, c. 3, s. 182.
[426] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 608.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/313-314.

[427] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 97.
[428] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 333, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 608.
[429] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 211.
[430] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 608.
[431] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 608, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 220.
[432] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 608, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 221.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/314-315.
[433] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 608.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/316.
[434] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 333, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 608, 609, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 325, 326.
[435] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 609, Belâzurî, Ensâb, c. 1 s. 221.
[436] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 221.
[437] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 609.
[438] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 221
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/316-317.
[439] Aynı kaynak.
[440] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 210.
[441] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre,c.3, s. 332, Vâkıdî, Megâzî, c. 2,5.612, Belâzurî E nsâbu'l-eşrâf, c. 1,s.35O.
[442] Vâki dr, Megâzî,c.2,s. 612.
[443] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 210.
[444] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 332, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 612, Belâzurî, c. 1, s. 350.
[445] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 210.
[446] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 612.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/317-319.
[447] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 612.
[448] Halebî, İnsânu'l-u^ûn, c. 2, s. 709.
[449] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 613, İbn Sa'd, c. 2, s. 98.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/319.
[450] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 701, Su^utf, Hasâisü'l-kübrâ, c. 2, s. 40.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/319.
[451] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 332, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 607, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 325, Taberî, Târih, c. 3, s. 79, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 204.
[452] Zührî, Megâzî, s. 55, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 608, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 339, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 330, Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 182.
[453] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 331, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 606.
[454] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 331.
[455] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 486, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 45, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1412.
[456] Zührî, Megâzî, s. 55, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 339, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 486, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 45, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1412.
[457] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 486.
[458] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 331, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 606.

[459] Zührî, Megâzî, s. 55, İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 331 , Vâkıdî, c. 2, s. 606, Buhârî, c. 3, s. 183.
[460] Zührî, Megâzî, s. 55, İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 331 , Vâkıdî, c. 2, s. 606.
[461] Zührî, s. 55, Vâkıdî, c. 2, s. 608, Abdurrezzak, c. 5, s. 339, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 330, Buhârî, c. 3, s. 182.
[462] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 331, Vâkıdî, c. 2, s. 608, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 486, Buhârî, c. 5, s. 46, Müslim, Sahih, c.3,s.1412.
[463] Zührî, Megâzî, s. *55,* 56, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 339, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 330, Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 182.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/319-321.
[464] Müslim, Sahih, c. 3, s. 1412.
[465] Zührî, s. 56, Abdurrezzak, c. 5, s. 339, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 330.
[466] Aynı kaynaklar.
[467] Müslim, Sahih, c. 3, s. 1412.
[468] Abdurrezzak, M usannef, c. 5, s. 339, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 330, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 182, Müslim, Sahih,c.3,s.1412.
[469] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 486, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1412.
[470] Zührî, Megâzî, s. 56, Abdurrenak, Musannef, c. 5, s. 339, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 330, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 182.
[471] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 486, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1412.
[472] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 331.
[473] Zührî, s. 56, Abdurrenak, c. 5, s. 339, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 330.
[474] Zührî, Megâzî, s. 56, Abdurrezzak, M usannef, c. 5, s. 339.
[475] Zührî, Megâzî, s. 56, Abdurrezzak, M usannef, c. 5, s. 339, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 330.
[476] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 606.
[477] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 331.
[478] Zührî, Megâzî, s. 56, Abdurrezzak, c. 5, s. 340, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 330, 331 Buhârî, Sahih, c. 3, s. 182.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/322-323.
[479] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 211.
[480] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 609.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/323-324.
[481] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 606, 607.
[482] Zührî, Megâzî, s. 55, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 607, Abdumezzak, Musannef, c. 5, s. 339, Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 6, s. 490.
[483] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 607.
[484] İbn Seyyid,c.2, s. 119.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/324-325.
[485] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 49, Müslim , Sahih, c. 3, s. 1434,1435.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/325.
[486] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 613, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 98.
[487] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 211, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 326.
[488] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 211.

[489] Zührî, Megâzî, s. 56, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 340, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 326, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 182.
[490] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 613, Abdumezzak, Musannef, c. 5, s. 340, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 326, Buhârî, Sahîh, c.3,s.182.
[491] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 613.
[492] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 326.
[493] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 613.
[494] İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 35.
[495] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 326.
[496] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 340, Ahm ed b. Hanbel, c. 4, s. 331, Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 182, Taberî, Târîh, c. 3, s. 80.
[497] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 326.
[498] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 613.
[499] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 333, Vâkıdî, c. 2, s. 613, Abdurrezzak, c. 5, s. 340, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 331, Buhârî, c. 3, s. 182.
[500] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 613.
[501] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 614.
[502] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 614, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 103.
[503] Ebu'l-Fidâ, Tefsfr, c. 4, s. 200, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 2, s. 40, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 209.
[504] İbn İshak, İbn Hisam, c. 3, s. 334, Vâkıdî, c. 2, s. 614, İbn Sa'd c. 2, s. 103.
[505] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 334.
[506] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 103.
[507] İbn Sa'd, c. 2, s. 100.
[508] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 615, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 26, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 209.
[509] Aynı kaynaklar.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/326-328.
[510] Vâkıdı, Megâzı,c.2,s. 615.
[511] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 233, Vâkıdı, c. 2, s. 615, 616.
[512] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/328.
[513] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 615.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/328-329.
[514] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 333.
[515] Abdurreizak,c.5, s. 340, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 331, Buhârî, c.3, s. 182.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/329.
[516] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 334.
[517] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 615.
*** Mağfiret (İbn Sa'd, c.2, s. 103, 104).**
[518] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 334, Taberî, Târih, c. 3, s. 81.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/329-330.
[519] İbn Sa'd, , c. 2, s. 104, Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 6, s. 493-494, Muğultaydan naklen Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 1 70, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 26, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 209.

[520] Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c.6, s. 494, Halebt, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 71 3, Zürkânı, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 209.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/330.
[521] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 713, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 209.
[522] İbn Kayyım, c. 2, s. 144.
[523] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 209.
[524] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/330-331.
[525] Vâkıdî, M e gâzf, c. 2, s. 610, İbnAsâk fı^de n nak len Alâüdd in Ali, Keniü'l-um m âl, c. 10, s. 472, Ha lebf, İ nsâ n, c. 2, s. 721
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/331.
[526] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 616.
[527] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 420.
[528] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 617, Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 1, s. 31 .
[529] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 617, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 31, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 43, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 385.
[530] Tirmizî, Sünen, c. 5, 385.
[531] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 617, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 31 , Buhârî, Sahîh.c. 6, s. 43, 44.
[532] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 617.
[533] Buhârî, Sahîh, c. 6, s. 44, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 385.
[534] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 617.
[535] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 31.
[536] Buhârî, Sahih, c. 6, s. 44.
[537] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 617.
[538] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 31.
[539] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 617, Buhârî, Sahîh, c. 6, s. 44.
[540] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 617.
[541] Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 385.
[542] Vâkıdî, c. 2, s. 617, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 31, Buhârî, c. 6, s. 44, Tirmizî, c. 5, s. 385.
[543] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 31.
[544] Feth: 1 -2, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 31.
[545] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 617, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 44.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/331-333.
[546] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 105, Taberî, Tefsir, c. 26, s. 71, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 156,1 57.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/333.
[547] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 618, Taberî, Tefsir, c. 26, s. 70, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 123, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 210.
[548] Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 385, Taberî, Tefsir, c. 26, s. 69, 70, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvıe, c. 4, s. 157, 159.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/333-334.
[549] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 160, Musa b.Ukbe'den naklen İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 13, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 715.

[550] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 609, Musa b. Ukbe'den naklen İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2 s. 123, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvıe, c. 4, s. 165, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 715, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 211.
[551] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 609.
[552] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 609, İbn Seyyid, c. 2, s. 123, Halebî, c. 2, s. 715, Zürkânf, c. 2, s. 211 .
[553] İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 209, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 34.
[554] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre,c.3, s. 341, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 122.
[555] Feth: 27.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/334-336.
[556] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 619.
[557] Feth: 11.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/336.
[558] Feth: 1-29.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/336-340.
[559] Ffruzâbâdf, Kâmûsu'l-muhft, c. 1, s. 247, Râgıb, Müfredâtü'l-Kur'ân, s. 370.
[560] Râgıb, Müfredâtü'l-Kur'ân, s. 370, 371.
[561] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 618.
*** İbn Seyyid,c.2, s. 1 23.**
[562] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 336, 337, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 624, Taberî, Târîh, c. 3, s. 81.
[563] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 336, 337, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 624.
[564] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 624.
[565] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 1 44.
[566] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 168.
[567] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 619.
[568] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 335, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 620.
[569] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 621.
[570] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 336, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 623.
[571] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 623.
[572] Matta İncili, 13:31-33.
[573] M ark os İncili, 4:26-29.
[574] Matta İncili. 21:42-44.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/340-343.
[575] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1612.
[576] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 624.
[577] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 337, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 205.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/343-344.
[578] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 337, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 624.
[579] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 624.
[580] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 624, 625.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/344.
[581] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 337, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 625.
[582] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/344-345
[583] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 625.

[584] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 337, Ebu Yusuf, s. 211, Vâkıdî, c. 2, s. 625.
[585] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 341, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 183.
[586] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 337.
[587] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 626.
[588] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 337, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 625, 626.
[589] Vâkidi, Megâzî, c. 2, s. 626.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/345-347.
[590] Aynı kaynak.
[591] İbn İshak, İtan Hişam, Sîre, c. 3, s. 338, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 626.
[592] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 626.
[593] Abduırezzak. Musannef. c. 5. s. 341. Buhârî. Sahih. c. 3. s. 183.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/347.
[594] İbn İshak, İtan Hişam, Sîre, c. 3, s. 338, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 626.
[595] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 626.
[596] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 338, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 626.
[597] Aynı kaynaklar.
[598] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 338, Ebu Yusuf, Kitâbu'l-harac, s. 211,Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 626.
[599] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. s. 341, Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 1 83.
[600] İbn Esîr, Nihâye, c. 5, s. 236.
[601] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 338, Ebu Yusuf, Kitâbu'l-harac, s. 211, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 626, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 341, Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 183.
[602] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 341, Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 183.
[603] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 626, 627.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/347-348.
[604] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 211.
[605] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 338, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 267.
[606] Vâkıdî, Megâzî,c.2,s. 267.
[607] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 338, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 627, Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 173.
[608] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 87.
[609] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 156.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/349.
[610] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 338, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 627.
[611] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 627.
[612] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 342, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 183.
[613] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 338, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 627.
[614] Süheyli Ravdu'l-ünüf, c. 6, s. 493.
[615] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1614, İbnSe^id, c. 2, s. 129.
[616] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1614, Süheylf, Ravtiu'l-ünüf, c. 6, s. 493
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/349-350.
[617] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 338, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 627.
[618] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 342, Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 183.
[619] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/350.
[620] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 627.

[621] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 627, 628.
[622] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 338, Vâki d f, Megâzî, c. 2, s. 628, Taberî, Târih, c. 3, s. 82.
[623] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 628.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/350-352.
[624] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 627.
[625] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 338, Ebu Yusuf, Kitâbu'l-harac, s. 212.
[626] Abdurrezzak.Musannef, c. 5, s. 342, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 183, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1613, İbn E ar, Kâmil, c. 2, s. 206.
[627] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 28. 61 9.
[628] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 629.
[629] İbn İshak.İbnHisam, c. 3, s. 338, Ebu Yusuf, s. 212, Vâkıdî, c. 2, s. 629.
[630] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-harac, s. 212, İbn Hazm, Cevamiu's-Sîre, s. 211, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks.2, s. 35.
[631] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 338, İbn Esir, c. 2, s. 206, İbn Seyyid, c. 2, s. 1 28.
[632] Vâkıdı, c. 2, s. 629, Abdurrezzak, c. 5, s. 342, Buhârî, c. 3, s. 183.
[633] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 27, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 720.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/352.
[634] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 1614 İbn Se^id, U^nu'l-eser, c. 2, s. 129.
[635] Diyarbekn, Târıhu'l-hamıs, c. 2, s. 20.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/353.
[636] Vâkıdî.Megâzî, c.2, s. 629, Ibn Sa'd.Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 134, Ibn Atodiltaerr, Istiâb, c. 4, s. 1614, Ibn Seyyid, Uyûnu' eser, c. 2, s. 129.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/353.
[637] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 129.
[638] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 629, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 134.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/353.
[639] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 491.
[640] İbn Sa'd.Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8,s.229,İbn Abdilberr, el-İsâbe, c. 4, s. 1954, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 8,İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 491.
[641] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 629, İbn Sa'd, Tabakât., c. 8, s. 230.
[642] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/353-355.
[643] Vâkidi, Megâzî, c. 2, s. 629, 631.
[644] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 631, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 231.
[645] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 631.
[646] Mümtahine: 10.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/355-356.
[647] Vâkidi, Megâzî, c. 2, s. 631, 632.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/356-357.
[648] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ c. 3, s. 45.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/357.
[649] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 229.
[650] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 8, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 228.
[651] İbn Sa'd. Tabakâtü'l-kübrâ. c. 8. s. 229.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/357-358.

[652] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/358.
[653] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 243.
[654] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 270.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/358-359.
[655] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 237, 238, İbn Sa'd, c. 1, s. 355.
[656] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 355.
[657] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 1 47.
[658] İbn, Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 281, Ebu'l-Ferec İbn Cevzf, el-Vefâ, c. 2, s. 740, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 299, 300, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 147.
[659] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 1 47.
*** İslâmiyete (Diyarbekrî, c. 2, s. 1 47).**
[660] İbn Sa'd, c. 1, s. 281 , Ebu'l-Ferec., c. 2, s. 741, Diyarbekrî, c. 2, s. 1 47.
[661] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 1 47.
[662] E bu'l -Ferec İ bn C evzf, el -Vefa, c. 2, s. 741, Kastalânf, M e vâh ibü'l -I edünni ye, c. 1, s. 300, D iya rbek rf, T ârîhu 'l-ham fs, c. 2,
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/359-361.
[663] İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 1, s. 281, Ebu'l-Ferec İbn Cevzf, el-Vefa, c. 2, s. 740, 741, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 263.
[664] İbn İshak.İbn Hişam.Sîre, c. 4, s. 238, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 355, İbnSeyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 244, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 148.
[665] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 4, s. 238, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 357, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 244, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 147,148.
[666] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/361.
[667] İbn Esîr, Nihâye, c. 3, s. 165, Ffruzâbâdf, Kâmûsu'l-muhft, c. 2, s. 85.
[668] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 379, Taberî, Tefsir, c. 28, s. 6, 8, İbn Esîr, Nihâye, c. 3, s. 165.
[669] Taberî, Tefsir, c. 28, s. 6.
[670] Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 410.
[671] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 378, 379.
[672] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 41.
[673] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 379.
[674] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 379, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 410.
[675] Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 410.
[676] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 378, 379.
[677] Taberî, Tefsfr, c. 28, s. 4.
[678] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 379.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/361-363.
[679] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 411
[680] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 379.
[681] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 411 .
[682] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 379.
[683] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 26.
[684] İbn Mâce, Sünen, c. 1 s. 666, Taberî, Tefsir, c. 28, s. 2.
[685] Taberî, Tefsfr, c. 28, s. 2.
[686] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 26.

[687] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 379, Taberî, Tefsfr, c. 28, s. 4.
[688] Taberî, c. 28, s. 4.
[689] Taberî, Tefsfr, c. 28, s. 3.
[690] Taberî, Tefsfr, c. 28, s. 1.
[691] Taberî, Tefsfr, c. 28, s. 6.
[692] Taberî, Tefsfr, c. 28, s. 3.
[693] Taberî, Tefsfr, c. 28, s. 1.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/363-364.
[694] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 379, Taberî, Tefsir, c. 28, s. 4.
[695] Taberî, Tefsir, c. 2, s. 2.
[696] Diyarbekn, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 26.
[697] Taberî, Tefar, c. 28, s. 6.
[698] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 379.
[699] Taberî, Tefar, c. 28, s. 4.
[700] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 379.
[701] Taberî, Tefar, c. 28, s. 4.
[702] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 379, 380.
[703] Taberî, Tefsir, c. 28, s. 3.
[704] Mücâdele: 1-4.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/364-366.
[705] Taberî, Tefar, c. 28, s. 3.
[706] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 380.
[707] Taberî, Tefar, c. 28, s. 3.
[708] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 300.
[709] Taberî, Tefar, c. 28, s. 3.
[710] Taberî, Tefar, c. 28, s. 3.
[711] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 380.
[712] Taberî. Tefar. c. 28. s. 3.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/366-368.
[713] Ibn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 380.
[714] Taberî, Tefsir, c. 28, s. 2, 3.
[715] Ahmed b. Hanbel. Müsned. c. 6. s. 411 .
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/368.
[716] İbn Atocliltoerr, İstiâb, c. 4, s. 1830, İbnEsîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 93, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 290.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/368-369.

PEYGAMBERİMİZ ALEYHİSSELAMIN ELÇİLERİ HÜKÜMDARLARI İSLAMİYETE DAVET EDİYOR

Elçilerin Gönderiliş Tarihi

Peygamberimiz Aleyhisselam; Hicretin 6. yılında, Zilhicce ayında, Hudeybiye'den Medine'ye döndükten sonra[1] veya Hicretin 7. yılı Muharrem ayında[2] bir gün, ashabının yanlarına varıp:
"Ey insanlar! Hiç şüphesiz, Yüce Allah, beni herkese rahmet olarak göndermiştir! Havarilerin İsa b. Meryem'in emrinde ihtilaf ettikleri gibi, siz de benim emrimde ihtilaf etmeyiniz!" buyurdu.
Ashab:
"Yâ Rasûlalları! Havariler nasıl ihtilaf ettiler?" diye sordular.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Benim sizi davet edeceğim şeye, o da havarileri davet etmişti.
Yakındaki bir yere gönderdiği kimseler razı oldular ve selameti buldular. Uzak bir yere gönderdiği kimseler ise, suratlarını astılar ve ağır davrandılar.
İsa da bunu Allah'a şikâyet etti.
Bunun üzerine, ağır davrananlar, gönderildikleri halkın diliyle konuşur oldukları halde sabaha çıktılar!" buyurdu.[3]

İsa Aleyhisselamın Kimleri, Nerelere Gönderdiği?

İsa Aleyhisselam, havarilerden ve etbaından uzak yerlere gönderdiği kişilerden;

1. Butrus'u, havari olmayan etbaından Buluş ile birlikte, Rûmiye'ye,
2. Enderais ile Menta'yı, halkı adam yiyen Yamyamîler diyarına,
3. Tomas'ı, Maşrık'ta Babil diyarına,
4. Flübüs'ü, Kartacannaya (Afrika'ya),
5. Yuhannes'i, Efsus'a (Ashab-ı Kehf gençlerinin karyesine),
6. Yakubüs'ü, Oraşalim'e (Beytül-Makdis karyesi İlya'ya),
7. İbn Selmayı, göçebe Araplara (Hicaz toprağına),
8. Simun'u, Berber toprağına,
9. Havarilerden olmayan Yahuda'yı da, Yudis'in yerine, göndereceği yere göndermişti.[4]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Ashabdan Kimleri, Kimlere Gönderdiği?

Peygamberimiz Aleyhisselamın Muhacir sahabileri, ayağa kalkarak:
"Sen bizi nereye göndermek istersen, oraya gönder! Biz senin emrini yerine getiririz![5] Vallahi, hiçbir şey hakkında sana muhalefet etmeyiz. Bize emret ve göndereceğin yere gönder bizi!" dediler.[6] Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, ashabından:
1. Dıhye b. Halîfe el-KelbFyi, Rum hükümdarı Kayser'e;
2. Abdullah b. Huzâfe es-Sehmîyi, Acem şahı Kisrâ'ya,
3. Amr b. Ümeyye ed-Damrî'yi, Habeş hükümdarı Necaşî'ye,
4. Hâtıb b. Ebi Beltaa'yı, İskenderiye hükümdarı Mukavkıs'a,
5. Şüca' b. Vehb'i, Gassan hükümdarı Hevze b. Ali'ye gönderdi[7]
Yola çıkarılan bu elçiler de, Peygamberimiz Aleyhisselamın bildirdikleri gibi, gönderildikleri milletlerin dillerini konuşur oldukları halde sabaha çıktılar.[8]
Peygamberimiz Aleyhisselam, gönderdiği elçilerin yanlarına varacakları hükümdarlara da, bireryazı yazdırdı .[9]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Yazdırdığı Yazıları Mühürlemesi

Peygamberimiz Aleyhisselam Acem şahına, Rum Kayserine ve Habeş Necaşî'sine mektup yazdırmak istediği zaman:[10]
"Yâ Rasûlallah! Onlar, bir mektubu, mühürlü olmadıkça, okumazlar!" denilmişti.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam gümüşten bir mühür yüzük edindi ki, kaşına, üç satır üzerine Allah Resûl Muhammed nakşedilmişti.[11]
Mühür yüzükteki yazı; aşağıdan yukarıya doğru, 'Muhammed' bir satır, 'Resûl' bir satır, Allah' da bir satır olmak üzere üç satır halinde idi.[12]
Peygamberimiz Aleyhisselam, bu mühür yüzüğü sol elinin serçe parmağına takardı .[13]
Sağ elinin parmağına taktığı da olurdu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onun kaşlı tarafını avucunun içine çevirir, getirirdi.[14]
Peygamberimiz Aleyhisselam, bu mühür yüzük parmağında olduğu halde vefat etmiştir. [15]
Peygamberimiz Aleyhisselamın bu mühür yüzüğünü, Hz. Ebu Bekir, ondan sonra Hz. Ömer, Hz. Ömer'den sonra Hz. Osman parmağına takmıştır.
Hz. Osman bir gün Eriş kuyusunun başında oturduğu sırada onu parmağından çıkarmış, elinde evirip çevirirken kuyunun içine düşürmüş, kuyunun bütün suyu çektirildiği, üç gün gidilip gelinip arandığı halde bu yüzük bulunamamıştır.[16]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hükümdarlara Elçiler Göndermesinin Sebebi

Hudeybiye'de Kureyş müşriklerine de açıklanmış olduğu üzere, Kureyş müşrikleri Peygamberimiz Aleyhisselamı uğraştırmadıkları takdirde, Peygamberimiz Aleyhisselam İslâmiyet] başka kavim ve kabileler arasında yaymaya çalışacaktı .[17]

Peygamberimiz Aleyhisselam Hudeybiye'de Kureyş müşrikleriyle yaptığı muahede ile çarpışmayı bırakarak on yıl barış içinde yaşamayı sağlayınca;[18] Yüce Allah'ın:

"De ki: 'Ey İnsanlar! Ben Allah'ın hepinize gönderdiği peygamberim!'"[19] buyruğuna uyarak, en yakınından en uzağına kadar, komşu hükümdarlara ve kabile başkanlarına İslâmiyeti duyurmak, kendilerini İslâmiyete davet etmek sırası gelmişti.

Bunun için, ashabından bazılarını hükümdarlara gönderdi ve yazdırıp ellerine verdiği mektuplarla onları İslâmiyete davet etti.[20]

Amr b. Ümeyye'nin Habeş Necaşi'sine* Gönderilişi

Gönderiliş Tarihi

Amr b. Ümeyye ed-Damrî'nin Habeş Necaşî'sine gönderilişi, Hicretin 7. yılı Muharrem ayında idi.[21] Amr b. Ümeyye, hükümdarlara gönderilen elçilerin ilki idi.[22]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Habeş Necaşî'sine gönderdiği, Muhammed Resûlullah mührü ile mühürlü mektubunda şöyle buyurdu:
"Bismillâhirrahmânirrahîm
Bu, Peygamber Muhammed'den, Habeşlerin ulusu Necaşî'ye yazılan yazıdır:
Doğru yola tâbi olanlara; Allah'a ve Allah'ın Resûlüne iman edenlere; Allahtan başka hiçbir ilah olmadığına, O'nun şeriksiz bir tek ilah olduğuna, kendisinin hiçbir eş ve oğul edinmediğine, Muhammed'in de O'nun kulu ve resûlü olduğuna şehadet getirenlere, selam olsun!
Ben seni Allah'ın davetiyle (İslâmiyete) davet ediyorum!
Ben O'nun Resûlüyüm!
Sen Müslüman ol ki, selamete eresin!
'Ey Ehl-i Kitab! Geliniz: Bizim aramızla sizin aranızda eşit ve ortak bir sözde (kelime-i tevhidde) birleşelim de, Allahtan başkasına ibadet etmeyelim ve O'na hiçbir şeyi şerik koşmayalım!
Allah'ı bırakıp da, birbirimizi rabler edinmeyelim!
Eğer bu davetten yüz çevirirsen, Hıristiyan kavminin vebali senin üzerindedir!"[23]
İbn İshak'a ve daha başka kaynaklara göre; Peygamberimiz Aleyhisselamın Necaşî'ye gönderdiği mektupta şöyle buyurdukları da rivayet edilir:
"Bismillâhirrahmânirrahîm
Allah'ın Resûlü Muhammed'den, Habeş Kralı Necaşî Ashama'ya!
Selam olsun sana!
Senin temelli selamette olmanı diler,[24] sana olan nimetinden dolayı Allah'a hamd ü sena ederim-ki, O'ndan başka ilah yoktur! O Melik'tir, Kuddûs'tür, Selam'dır, Mü'min'dir, Müheymin'dir![25] Şehadet ederim ki; İsa b. Meryem, Allah'ın çok temiz, iffetli, dünyadan el etek çekmiş olan Meryem'e ilka ettiği Ruhu ve Kelimesidir ki, Meryem böylece ona gebe kalmış, Yüce Allah onu Ruhundan nefhedip yarat-mıştır. Nasıl ki, Âdem'i de, Kudret Eliyle ve nefhiyle öyle yaratmıştı.
Ben seni, Bir olan, eşi ortağı bulunmayan Allah'a ve O'na ibadet ve tâata, bana tâbi olmaya ve Allah'tan getirip tebliğ etmiş olduğum şeylere iman etmeye davet ediyorum.
Çünkü, ben Allah'ın Resûlüyüm!
Amcamın oğlu Cafer'i, bazı Müslümanlarla birlikte sana göndermiştim. Yanına geldikleri zaman, zulmü bırak, onları ağırlamaya bak!
Ben seni ve askerlerini Yüce Allah'a ibadet ve tâata davet ediyorum.
Sana gereken tebligatı yapmış, öğüdü vermiş bulunuyorum.
Öğüdümü kabul ediniz!
Doğru yola uyan gidenlere selam olsun!"[26]

Amr b. Ümeyye'nin Necaşi'nin Huzuruna Küçük Kapıdan Girmekten Kaçınışı

Amr b. Ümeyye, Habeş ülkesine gittiğinde, adamların Necaşî'nin huzuruna küçük bir kapıdan eğilerek girdiklerini gördü. Kendisi de, kapıya kadar vardı. Hemen oradan geri döndü.
Amr b. Ümeyye'nin bu davranışı oradakilerin ağırlarına gitti. Amrb. Ümeyyeyi hırpalamak, tartaklamak istediler.
Necaşî, Amr b. Ümeyye'ye:
"Seni küçük kapıdan içeri girmekten alıkoyan nedir?" diye sordu.
Amrb. Ümeyye:
"Bizler Peygamberimize böyle yapmayız! Onun yanına, eğilerek girmeyiz!" dedi.
Necaşî:
"Doğru söyledin!" dedi ve adamlarına da:
"Serbest bırakınız onu!" diye emir verdi[27]

Amr b. Ümeyye'nin Necaşi'nin Huzurundaki Hitabesi

Amr b. Ümeyye, Peygamberimiz Aleyhisselamın mektubunu Necaşî'ye sunduktan sonra, şöyle hitab etti:
"Ey Ashama! Bana düşen söylemek, sana düşen de dinlemektir:
Sen bize ne kadar şefkat ve nezaket gösterdinse, bizim de sana o derece güvenimiz olmuştur.
Biz senden hangi hayrı ve iyiliği ummuşsak, muhakkak ona kavuşmuşuzdur.
Biz senden hiçbirzaman hiçbir hususta hiçbir korku ve endişe duymamış; daima emniyet ve güvenç içinde bulunmuşuzdur.
Zaten, biz senden, 'Sizinle bizim aramızda, İncil, reddolunmaz bir şahit, haksızlık etmez, bu yolda kesip aralayıcı hüküm verir bir hâkim olsun! Şu kadar ki, Yahudilerin İsa b. Meryem hakkındaki davranışları gibi, sen de şu ümmî peygamber hakkında kötü davranmayasın![1] diye bir hüccet ve teminat da almış bulunuyorduk.
Peygamber Aleyhisselam elçilerini ayırıp hükümdarlara yolladığı zaman, ben, o elçilerin kendileri için ummadıkları şeyi senden umduğum ve onların korktukları şey hakkında ben senden emniyet içinde bulunduğum halde, geçmişteki hayır ve iyiliklere göre ecir ve mükâfat bekleyerek gelip huzuruna çıkmış bulunuyorum!" dedi.[28]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mektubunun Okunuşu ve Necaşi'nin Müslümanlığını Açıklayışı

Necaşî, Peygamberimiz Aleyhisselamın mektubunu Amr b. Ümeyye'den alınca, gözlerine sürdü.[29] Öpüp başına koydu.[30] Hemen tahtından indi, tevazu göstererek yere oturdu ve Müslümanlığını açıkladı. Şehadet getirdi ve:
"Eğer yanına kadar gitmeye imkân bulsaydım, muhakkak giderdim![31]
Allah'ı şahit tutarak söylerim ki: O, Kitab Ehli olan Yahudilerle Nasrânîlerin [Hıristiyanların] geleceğini bekleyip durdukları ümmî peygamberdir!
Musa Peygamber, 'Merkebe biner!' diyerek İsa Peygamberin geleceğini müjdelediği gibi; İsa Peygamber de, Deveye biner!' diyerek Muhammed Peygamberin geleceğini öylece müjdelemiştir!
Gözle görmek, bu müjde haberinden daha tatmin edici, daha içe sindirici değildir![32]
Fakat, ne yapayım ki, Habeşlilerden pek az yardımcılarım vardır. Yardımcılarımın çoğalmasını ve kalblerin İslâmiyete ısınmasını bekliyorum" dedi.[33]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mektubunun Kutu İçinde Saklanışı

Necaşî, fil kemiğinden (dişinden) yapılmış bir kutu getirtip Peygaım berim iz Aleyhisselamın mektuplarını onun içine koydu ve:

"Bu mektuplar aralarında bulundukça, Habeşlerde hayır ve bereket devam edecektir!" dedi.[34] Rivayete göre; Peygamberimiz Aleyhisselamın mektupları, Habeş Necaşî'lerinin ellerinde bulunmakta devam etmiş, Necaşîler tarafından bu mektuplara büyük saygı ve itina gösterilegelmiştir.[35]

Halen Şam'da Bulunan ve Peygamberimiz Aleyhisselama Ait Olduğu Sanılan Mektup

D. M. Dunlop'un verdiği bilgiye göre; Peygamberimiz Aleyhisselamın Necaşîye göndermiş olduğu mektuba benzeyen bir mektup halen Şam'da bir şahsın elinde bulunmaktadır.
Sözü edilen şahıs; bunu birkaç yıl önce, bir Habeş pazarından aldığını söylemiştir.
Mektup, yaklaşık olarak 23x33 cm. eb'âdında bir deri üzerine kahverengi mürekkeple yazılmıştır.
Mektubun 17. satırının sonunda yuvarlak mühür izi vardır.
Bu mühür, 2/5 cm. çapındadır ve aşağıdan yukarıya doğru 'Muhammed' bir satır, 'Resûl' bir satır, 'Allah' da bir satır olmak üzere üç satır halindedir.[36]

Amr b. Ümeyye'nin Öldürülmek Üzere Necaşi'den İstenilişi

Kureyş müşriklerinden Amr b. As, Hendek savaşından sonra, bazı kafadarlanyla birlikte, Habeş ülkesinde oturmayı, Peygamberimiz Aleyhisselamla müşriklerden hangi taraf kazanırsa o tarafa katılmayı kararlaştırmışlar; tabaklanmış bir hayli meşin toplayıp Habeş ülkesine gitmişlerdi.
Bunların Habeş ülkesinde bulundukları sırada, Peygamberimiz Aleyhisselam da, Amr b. Ümeyye'yi elçi olarak oraya göndermişti. Amr b. Âs, Amr b. Ümeyye'nin Necaşî'nin yanına girip çıktığını görünce, arkadaşlarına:
"Bu, Amr b. Ümeyye'dir!
Eğer Necaşf'nin yanına girersem, onu bana teslim etmesini, Necaşî'den isteyeceğim! Bana verdiği zaman da, onun boynunu vuracağım!" diyerek Necaşî'nin yanına girdi.
Öteden beri yaptığı gibi, Necaşî'nin huzurunda yere kapandı.
Necaşî, ona:
"Hoşgeldin dostum! Memleketinden bana hediye olarak birşeyler getirdin mi?" dedi.
Amr b.Âs:
"Evet! Ey hükümdar! Sana birçok meşin hediye edeceğim!" dedi, getirdiği meşinleri Necaşî'nin yanına yaklaştırdı.
Meşinler Necaşî'nin hoşuna gitti.
Bunun üzerine, Amr b. Âs:
"Ey hükümdar! Ben senin yanından bir adamın çıktığını gördüm ki, o, bize düşman bir adamın elçi-sidir!
Onu bana teslim et de, öldüreyim?
Çünkü, o, eşrafımızdan ve hayırlılarımızdan bazı kişileri öldürmüştür!" dedi.
Amr b.Âs derki:
"Ben bunu söyler söylemez, Necaşî kızdı; sonra da, elini uzatıp bumuma öyle bir çarptı ki, bumumu kırdı sandım!
Eğer o sırada yer benim için yanlsaydı, korkumdan yerin dibine girerdim!"
Bundan sonra, Amr b. Âs:
"Ey hükümdar! Vallahi, bundan hoşlanmadığını bilseydim, onu senden dilemezdim" dedi.
Necaşî:
"Demek, sen Musa Peygambere gelmiş olan Nâmûs-u Ekber (Cebrail)'in kendisine gelip durduğu bir zâtın elçisini öldürmek üzere sana vermemi istiyorsun ha?" dedi.
Amr b.Âs:
"Ey hükümdar! O, gerçekten, böyle bir peygamber midir?" diye sordu.
Necaşî:
"Yazıklar olsun sana ey Amr! Sen benim sözümü dinle de, ona tâbi ol!
Çünkü, o, vallahi hak üzeredir! Kendisine karşı koyanlara galebe çalacaktır-Musa Peygamberin Firavuna ve ordusuna galebe çaldığı gibi!" dedi.
Amr b.Âs:
"Öyleyse, sen benim ona İslâmiyet üzere bey[1] atı mı alır mısın?" diye sordu.
Necaşî:
"Olur!" dedi ve elini uzattı.
Amr b.Âs da, ona İslâmiyet üzere bey'at ettikten sonra, arkadaşlarının yanına döndü ve Müslüman olduğunu onlardan gizli tuttu.[37]

Habeş Halkının Necaşi'ye Karşı Ayaklanışı

Habeş halkı toplanıp Necaşîye:
"Sen dinimizden ayrıldın!" diyerek ayaklandılar.
Necaşî, Hz. Cafer'le arkadaşlarına haber gönderdi, gemiler hazırlattı ve:
"Gemilere biner, bir müddet onların içinde bulunursunuz.
Eğer ben şu halka yenilirsem, siz istediğiniz yere kavuşmak üzere çıkıp gidersiniz.
Eğer ben onlan sindirir, kendime boyun eğdirmeyi başarabilirsem,yine burada kalırsınız!" dedikten sonra yazılı bir kağıdı eline aldı.
Kağıttaki yazıda:
"Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına, Muhammed Aleyhisselamın Allah'ın kulu ve resûlü olduğuna, İsa b. Meryem Aleyhisselamın da Allah'ın kulu ve resûlü ve Allah'ın Meryem'e ilka eylediği Ruhu ve Kelimesi olmaktan başka bir vasfı bulunmadığına şehadet" ediliyordu.
Necaşî, bu yazıyı kaftanının içinden sağ omuzuna doğru yerleştirdikten sonra, Habeş halkının yanlarına doğru vardı.
Onlar, Necaşî için sıralanmışlardı.
Necaşî, onlara:
"Ey Habeş cemaati! Ben size insanların en yakını ve en lâyıkı değil miyim?" diye sordu.
"Evet! Öylesin!" dediler.
Necaşî:
"Siz, benim aranızdaki hal ve gidişatımı nasıl buluyorsunuz?" diye sordu.
Habeşliler:
"En hayırlı bir hal ve gidişat olarak görüyor ve buluyoruz!" dediler.
Necaşî:
"O halde, siz benden ne istiyorsunuz?" diye sordu.
Habeşliler:
"Sen dinimizden ayrıldın, İsa'nın bir kul olduğunu söyledin!" dediler.
Necaşî:
"Ya siz, İsa hakkında ne dersiniz?" diye sordu.
Habeşliler:
"'O, Allah'ın oğludur!' deriz" dediler.
Bunun üzerine, Necaşî elini göğsüne ve kaftanına bastırarak:
"Bu, şehadet eder ki; İsa b. Meryem, bundan [göğsümdeki yazıda olandan] başka birşey değildir!" dedi.
Habeşliler, Necaşî'nin bu sözünden hoşnut oldular, karşısından çekilip gittiler.[38]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mektuplarını Necaşi'nin Cevaplayışı

Necaşî, Peygamberimiz Aleyhisselamın mektuplarını şöyle cevaplandırdı:
"Bismillâhirrahmânirrahîm
Allah'ın Resûlü Muhammed'e Necaşî Ashama tarafındandır
Ey Allah'ın Peygamberi!*[39]
Kendisinden başka hiçbir ilah olmayan ve beni İslâmiyete hidayet eden Allah'ın selamı, rahmet ve bereketleri senin üzerine olsun[40]
Bundan sonra, arzederim ki yâ Rasûlallah! İçinde İsa'nın işi anılan mektubun bana erişti.
Göklerin ve yerin Rabbine yemin ederim ki; İsa da, kendisi hakkında, senin andığından zerre kadar fazla değildir.
O, ancak senin dediğin gibidir.
Senin bize neleri tebliğ etmek üzere gönderildiğini öğrenmiş, amcanın oğlu ve arkadaşlarıyla tanışmış, kendilerini ağırlamış bulunuyoruz.
Şehadet ederim ki; sen, muhakkak, sözlerinde doğru olan ve kendinden önceki peygamberleri de doğrulayıcı olarak gönderilmiş bulunan Resûlullahsın!
Ben sana bey'at için amcanın oğluna bey'at etmiş; âlemlerin Rabbi olan Allah'a, onun önünde boyun eğip Müslüman olmuşumdur.
Oğlum Erha b. Ashama b. Ebcer'i de sana gönderiyorum.
Ben, kendimden başkasına güç yetirememekte, söz geçirememekteyim.
Eğer benim de muhakkak yanına gelmemi istiyorsan, ben onu da yaparım yâ Rasûlallah!
Ben senin söylediğin şeylerin hak ve gerçek olduğuna şehadet ediyorum!
Selam olsun sana yâ Rasûlallah!"[41]

Necaşi'nin Muhacir Müslümanları Gemilere Bindirip Medine'ye Yollayışı

Necaşî; Muhacir Müslümanların yol hazırlıklarının görülmesini, düzenlenmesini ve Amr b. Ümeyye ile birlikte iki gemiye bindirilmelerini adamlarına emretti.[42]
Hemen, kaptanlanyla birlikte, iki gemi tahsis edildi.[43]
Kureyş müşriklerinin liderlerinden Ebu Süfyan'ın kızı olup Habeşistan'da mürted kocası ölünce Peygamberimiz Aleyhisselama nikahlanan Hz. Ümmü Habibe de, onlarla birlikte bu gemilere bindirildi.[44]
Necaşî, Hz. Cafer'le arkadaşlarının yanına 70 kişi de kattı ki, bunların 62'si H abeşli, B'i Şamlı idi.[45]
Hepsinin üzerlerinde softan cübbeleri vardı.
Hepsi de, kilise ve din adamlarının iyilerinden ve yürekleri yufka, gözleri yaşlı olanlarındandılar.[46]
Hz. Ümmü Habibe'nin bildirdiğine göre;
Necaşî'nin gemicileri, Müslümanları Car limanına kadar getirip karaya çıkardılar.[47]
Car; Kulzum denizinin sahilinde bir şehirdir.
Car ile Medine arası, bir gün bir geceliktir.
Car ile Eyle arası üç merhale, Cuhfe sahiline doğru da üç merhale kadardır.
Car; Habeş, Mısır, Aden, Çin ve diğer Hind beldelerinden gelen gemilerin çıkış yeri, limanıdır.
Car'ın yarısı denizde, ada üzerindedir; yarısı da sahildedir.
Pek çok köşkleri ve yalıları olan bir yerdir.[48]
Yolcular, Car'a çıkınca, oradan, develere binerek Medine'ye gittiler.[49]

Necaşi'nin Peygamberimiz Aleyhisselama Gönderdiği Bazı Hediyeler

Necaşi'nin Peygamberimiz Aleyhisselama, hediye olarak gömlekler, donlar, kaftanlar, iki çift ince ve yumuşak mest.. gönderdi.[50]

Necaşi'nin Oğlu Erha ile Yanına Katılanların Gemilerinin Batıp Denizde Boğulmaları

Necaşî, Hz. Cafer'le arkadaşlarının arkasından, oğlu Erha'yı da, 60 Habeşli ile birlikte bir gemiye bindirip Peygamberimiz Aleyhisselama yollamıştı.

Denizin ortalarına geldikleri zaman, bunların gemileri battı, hepsi de suda boğularak öldüler.[51]

Dıhye b. Halife'nin Rum Kayseri Herakliyus'a Gönderilişi

Gönderiliş Tarihi ve Gönderiliş Sebebi

Dıhye b. Halife'nin Rum Kayseri Herakliyus'a gönderilişi, Hicretin 7. yılı Muharrem ayında idi.[52] Peygamberimiz Aleyhisselam, Kayser Herakliyus'u İslâmiyete davet etmek üzere, ashabından

Dıhye b. Halife'yi bir mektupla ona gönderdi. Mektubu, Kayser'e sunması için, Busra emîrine teslim etmesini de, Dıhyeye emir buyurdu.[53]

Dıhye b. Halife, Peygamberimiz Aleyhisselamın mektubunu alıp Busra'ya hareket etti.[54]

Kayser'in Adağı ve Adağını Yerine Getirişi

Kayser Herakliyus:

"Eğer Allah İranlıların askerlerini bozguna uğratırsa, Hımstan İlyaya (Kudüs'e) kadar yaya olarak yürüyeyim!" diye adakta bulunmuş;[55] ülkesine giren Acem ordusunu yenip, onları toprağından çıkarmaya ve iğtinam ettikleri en büyük salibi, haçı da geri almaya muvaffak olmuştu.[56]

Herakliyus, adağını yerine getirmek üzere, Hıms'tan İlya'ya kadar yaya yürümeye kalkmış, kendisinin yoluna döşekler serilmiş,[57] yürüyüp giderken üzerine kokular serpilmiş durmuş, böylece Kudüs'e erişmiş, adağını yerine getirmişti.[58]

Dıhye'nin Gassan Emîrine Başvuruşu ve Kudüs'e Gönderilişi

Herakliyus'un Kudüste bulunduğu sıralarda, Dıhye b. Halife de, Peygamberimiz Aleyhisselamin mektubunu Kayser'e sunmayı sağlamak üzere Busra'daki Gassan emîri Hâris'e başvurdu.[59]
O da, Dıhye'yi Herakliyus'a götürmesi için, Adiyy b. Hâtim'i vazifelendirdi.
Adiyy b. Hatim de, Dıhye'yi alıp Kudüs'e götürdü.[60]
Dıhye'ye, kavim ve kabilesinden bazı kişiler:
"Kayser'in yanına vardığın ve kendisini gördüğün zaman, yere kapan! Kayser izin verinceye kadar da, başını secdeden kaldırma!" dediler.
Dıhye:
"Ben bunu hiçbir zaman yapmam ve Allah'tan başkasına hiçbir zaman tapmam!" dedi.
"Eğer sen böyle yaparsan, o ne mektubunu alır, ne de sana bir cevap yazar!" dediler.
Dıhye:
"İsterse almasın!" dedi.
İçlerinden bir adam:
"Ben sana birşey daha salık vereyim mi ki, sen öyle yapınca hem mektubun alınsın, hem de ona secde etmek zorunda kalmayasın?" dedi.
Dıhye:
"Nedir o?" diye sordu.
Adam:
"Kayser'in her eşiğine oturacağı bir minberi vardır.
Sen gider, sahifeni minberin üzerine bırakırsın.
Kayser onu alınca sahibini çağırır; o zaman sen de Kayser'in yanına varırsın!" dedi.
Dıhye:
"Bak, işte bunu yapabilirim!" dedi.[61]

Kayser'in Tasalanışı

Kudüs'te oturan ve Şam Hıristiyanların a piskopos tayin edilen İtin Nâtur'un bildirdiğine göre; Herakliyus, Kudüs'e geldiği sıralarda,[62] günün birinde, pek üzüntülü ve tasalı göründü.
Meclisindeki devlet adamlarından bazıları, ona:
"Biz senin halini başka türlü görüyoruz!?" dediler.[63]
Herakliyus, yıldızlara bakar, kâhinlikten anlardı.
"Ben, bu gece yıldızlara baktığımda, Hitan Melikini (Sünnetliler Hükümdarını)zuhur etmiş gördüm!
Bu ümmet içinde sünnet olanlar kimlerdir?" dedi.
"Yahudilerden başka, sünnet olan yoktur! Onlardan da, sakın endişelenme! Hükmün altındaki şehirlere yaz: Oradaki Yahudileri öldürsünler!" dediler.[64]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mektubunun Okutturuluşu

Kayser'in yıldızlara bakarak tasalandığı sırada, Dıhye gelip, Peygamberimiz Aleyhisselamin mektubunu Kayser'in üzerinde oturup dinlendiği minberlerden birisinin üzerine bırakmıştı.
Kayser mektubu getirtti. Mektubun Arap dili ve yazısıyla yazıldığını görünce, Arapça yazıyı okumayı bilen bir tercüman çağırttı.
Mektuba:
"Allah'ın kulu ve resûlü Muhammed'den Rumların sahibi, büyüğü Herakliyus'a!" diye başlandığını görünce, Herakliyus'un kardeşinin oğlu kızdı, tercümanın göğsüne şiddetli biryumruk indirip adamı yere oturttu ve mektubu da elinden çekip aldı.
Herakliyus, ona:
"Sana ne oluyor ki, mektubu çalıp kaçıyorsun?!" dedi.
Yennek:
"Adamın mektubunu görmüyor musun?! Mektubuna hem senin isminden önce kendi ismiyle başlamış; hem de senin hükümdar olduğunu anmayarak 'Rumların sahibi, büyüğü Hrakl'a[1] demiş!?
Neden 'Rumların Hükümdan!' diye yazmamış ve senin isminle başlamamış!
Onun mektubu bugün okunamaz!" dedi.
Herakliyus:
"Vallahi, sen ya küçük bir akılsızsın ya da büyük bir delisin!
Ben senin böyle olduğunu bilmiyordum.
Ben daha adamın mektubunun içindekine bakmadan, onu yırtıp atmak mı istiyorsun?!
Hayatıma yemin ederim ki; eğer o dediği gibi gerçekten Resûlullah ise, mektubuna benim ismimden önce kendi ismiyle başlamakta ve beni 'Rumların büyüğü ve sahibi' diye anmakta haklıdır.[65]
Ben ancak onların (Rumların) sahibiyimdir, hükümdarları değilimdir.
Fakat, Allah onları bana uysal kılmıştır.
Allah dileseydi Farsların Kisrâ üzerine yürüyüp onu öldürdükleri gibi, onları da benim üzerime yürütürdü!" dedi.[66]
Kardeşinin oğlu hakkında da:
"Dışarı çıkarınız bunu!" diye emretti.
Uskufu yanına çağırttı.
Uskuf; görüşü alınır, sözü dinlenir danışman kişi idi.[67]
Hıristiyan bilginlerinin ve Hıristiyanların başkanı idi .[68]
Peygamberimiz Aleyhisselamın mektubu okunduğu zaman, uskuf Herakliyus'a:
"Vallahi, o, Musa ve İsa'nın bize geleceğini müjdelemiş olduğu peygamberdir. Zaten biz onun gelmesini bekleyip duruyorduk!" dedi.
Herakliyus:
"Sen bana bu yolda ne yapmamı tavsiye edersin?" diye sordu.
Uskuf:
"Benim görüşüm, ona tâbi olmanızdır!" dedi.
Herakliyus:
"Ben senin dediğin şeyi yapmanın gerekliliğini çok iyi biliyorum!
Fakat, ben ona tâbi olmaya güç yetinemeyeceğim!

Çünkü, hem hükümdarlığım elden gider, hem de Rumlar beni öldürürler!" dedi.[69]

Dıhye b. Halife'nin Sünnetli Olup Olmadığının Muayene Ettirilişi

Herakliyus, adamlarına:
"Gidiniz de, bu adam sünnetli midir, değil midir; bir bakınız!" dedi.[70]
Dıhye'yi soyup baktıkları zaman, onun sünnetli olduğu görüldü.
Herakliyus:
"Vallahi, gördüm onu! Elbisesini veriniz de, giysin o!" dedi.[71]
Herakliyus, Arapların sünnetli olup olmadıklarını, Dıhye'den sorunca, Dıhye:
"Araplar sünnet olurlar!" dedi.
Bunun üzerine, Herakliyus:
"Bu ümmetin meliki, hükümdarı zuhur etmiş bulunuyor!" dedi.[72]

Herakliyus'un Roma'daki Dostu Dagatır'a Peygamberimiz Aleyhisselam Hakkında Yazı Yazışı ve Şam Taraflarında Bulunan Ebu Süfyan'a Sorular Soruşu

Herakliyus Rûmiye'de (Roma'da) oturan ve bilgide kendisinin dengi olan bir dostuna (Dagatır'a) Peygamberimiz Aleyhisselam hakkında yazı yazdı .[73]
Herakliyus'un bu dostu, İbranice okur, yazardı.[74]
Herakliyus, ayrıca:
"Peygamber olduğunu söyleyen şu kişinin kavminden, buralarda bir kimse var mıdır?" diye sor-m ustu.
"Vardır!" dediler.[75]
Herakliyus, Kudüs emniyet amirini çağırdı ve ona:
"Peygamber olduğunu söyleyen şu kişinin soyundan, kabilesinden Şam'da bir adam bulunuz ve onu muhakkak benim yanıma getiriniz!" diye emir verdi.[76] Kendisi, kalkıp Hıms'a gitti.
Daha Hımstan ayrılmadan, Roma'daki dostundan, Peygamberimiz Aleyhisselamın zuhuru ve gerçekten peygamber olduğu hakkındaki görüşüne uygun bir mektup geldi.[77]
O sırada, Ebu Sülyan b. Harb, ticaret için Şam'a giden bir Kureyş kafilesinin içinde, Herakliyus da Kudüste bulunuyordu.[78]
Ebu Süfyan'ın bildirdiğine göre; Gazze'de bulundukları sırada, Herakliyus'un emniyet amiri, üzerlerine saldırır gibi gelip:
"Siz, şu Hicaz'daki zâtın kavminden misiniz?" diye sordu.
Ebu Süfyan'la arkadaşları:
"Evet" deyince, emniyet amiri:
"Haydi, benimle birlikte hükümdarın yanına kadar gideceksiniz!" dedi.[79]
Herakliyus'un emniyet âmiri, Ebu Süfyan'la arkadaşlarını oradan Kudüs'e götürüp Herakliyus'un huzuruna çıkardı.
Herakliyus, çevresinde Rumların büyükleri olduğu halde oturmuş, başına da tacını giymişti.[80]
Herakliyus, Ebu Süfyan'la 30 kişi olan Mekkelileri, İlya (Kudüs) Kilisesinin içinde kabul etti.[81]
Tercümanını çağırdı.[82]
Ebu Süfyan'la arkadaşlarına:
"Peygamber olduğunu söyleyen o zâta soyca en yakın olan hanginizdir?" diye sordu.
Ebu Süfyan der ki:
"'Onların soyca ona en yakın olanı benim' dedim.
Gerçekten de, kafile içinde, o zaman Abdi Menaf oğullarından benden başka kimse bulunmuyordu.
Bunun üzerine, Kayser:
'Onu benim yakınıma getiriniz.[83]
Onun arkadaşlarını da ona yaklaştırınız!
Onlar bunun arkasında dursunlar' dedi.[84]
Beni, Herakliyus'un önüne, arkadaşlarımı da benim arkama oturttu I ar. [85]
Herakliyus:

'Aranızda zuhur edip peygamberlik davasında bulunan şu kişi hakkında bana bilgi ver' dedi.
Ben, onun işini ve gidişini küçültmek istedim de:
'Ey hükümdar! Sen onun işine pek o kadar önem verme! Onun hali, sana eriştirilmiş olandan düşük ve küçüktür!' dedim.
Herakliyus benim bu sözümü hiç umursamadı.
'Sen onun hakkında soracağım şeylere cevap ver!' dedi.
İstediğini sor' dedim.[86]
Bundan sonra Herakliyus, tercümanına:
'Söyle onun arkadaşlarına: Peygamber olduğunu söyleyen o zât hakkında, ben bundan birtakım şeyler soracağım!
Eğer bu kişi, sorduğum şeyler hakkında bana yalan söylemeye kalkışırsa, kendisini yalanlasınlar!' dedi.
Vallahi, onun (Peygamber Aleyhisselamın) bana sorulacak şeyler üzerinde uyduracağım yalanımı, arkadaşlarımın orada-burada anlatıp durmalarından utanma saydı m[87] muhakkak yalan uydururdum!
Fakat, benim yalan söylediğimi anlatacaklarından utandığım için, Herakliyus'a doğrusunu söyledim ![88]
Bundan sonra, Herakliyus'un bana onun hakkındaki ilk sorusu,[89] tercümanına:
'Söyle ona: Peygamber olduğunu söyleyen o kişinin içinizdeki soyu nasıldır?' diye sormak oldu.[90]
'O, aramızda en iyi soyludur.[91] Soy yönünden en seçkinimizdir' dedim.[92]
Herakliyus:
'Sizden, bu peygamberlik sözünü ondan önce söylemiş hiçbir kimse var mıydı?' diye sordu.
'Yoktu!' dedim.
Herakliyus:
'Onun ataları içinde hiçbir hükümdar gelmiş mi idi?' diye sordu.
'Hayır!' dedim.
Herakliyus:
'Ona halkın eşrafı mı, yoksa zayıf ve fakirleri mi tâbi oluyorlar?' diye sordu.
'Hayır! Ona halkın zayıf ve fakirleri,[93] gençler ve kadınlar tâbi oluyorlar! Kavminin yaşlılarından ve eşrafından ona tâbi olan yoktur!' dedim.[94]
Herakliyus:
'Ona tâbi olanlar artıyor mu, yoksa eksiliyor mu?' diye sordu.
'Evet! Artıyor!' dedim.
Herakliyus:
'Onlardan, onun dinine girdikten sonra, beğenmeyerek, kızarak ondan dönen bir kimse var mı?' diye sordu.
'Yoktur!' dedim.
Herakliyus:
'Peygamberlik sözünü söylemeden önce, onu hiç yalanla suçladığınız, kötülediğiniz olmuş mu idi?' diye sordu.
'Hayır!' dedim.
Herakliyus:
Kendisinin hiç ahdini bozduğu, sözünde durmadığı var mıdır?' diye sordu.

'Hayır! Ancak, biz şimdi onunla bir müddet için çarpışmayı bırakarak anlaşma yapmış bulunuyoruz.[95] Kendisinin bu müddet içinde ne yapacağını bilmiyoruz![96] Bu yoldaki ahdini bozacağından korkuyoruz!' dedim.[97]
Vallahi, verdiğim cevaplara bu sözden başka birşey katmak imkân ve fırsatnı bulamadım ! [98]
Arkadaşlarımın yalanımı anlatıp yaymalarından korkma s ay di m, yine de, onu başka şeylerle kusuriamaya çalışırdım!
Herakliyus:
'Siz onunla hiç çarpıştınız mı? Yahut, o sizinle hiç çarpıştı mı?' diye sordu.
'Evet!' dedim.
Herakliyus:
'Sizin onunla yaptığınız, onun sizinle yaptığı harp nasıl sonuçlandı?' diye sordu.
'Yenme, aramızda sıra ve nöbetle sonuçlandı: Bir kez o bizi yendi, bir kez de biz onu yendik!' dedim.
Herakliyus:
'O size ne emrediyor?' diye sordu.
'Yalnız bir Allah'a ibadet etmeyi ve O'na hiçbir şeyi eş, ortak tutmamayı bize emr, atalarımızın tapmış oldukları şeylerden de bizi nehy ediyor.
Namaz kılmayı, doğru olmayı, yoksullara sadaka vermeyi, haramlardan sakınmayı, verilen sözde durmayı, emaneti sahiplerine vermeyi, akraba ile ilgilenmeyi, onları görüp gözetmeyi emrediyor' dedim.[99]
Ben bunları Herakliyus'a söylediğim zaman, Herakliyus, tercümanına:
'Ona de ki: Ben senden onun içinizde soyunun nasıl olduğunu sordum. Sen kendisinin içinizde en soylu[100] olduğunu söyledin.
Zaten, peygamberler de, böyle, kavimlerinin en soyluları içinden seçilip gönderilirler.
Ben sana 'Bu peygamberlik sözünü, ondan önce, içinizde söyleyen bir kimse var mı idi?' diye sordum. Sen 'Hayır! Yoktur' dedin.
Eğer ondan önce bu sözü söylemiş bir kimse olsaydı, 'Bu da, belki, kendisinden önce söylenmiş bir söze uymak istemiş bir kimsedir' diye söyleyebilirdim. Ben sana, 'Onun atalarından bir melik, bir hükümdar var mı idi?' diye sordum. Sen 'Hayır! Yoktur!' dedin.
Eğer onun atalarından gelmiş bir melik, bir hükümdar olsaydı, 'Bu da, belki, babalarının saltanatını elde etmeye çalışan bir kimsedir' diye söyleyebilirdim.
Ben sana, 'Bu peygamberlik sözünü etmeden önce, onu hiç yalanla suçlamış mı idiniz?' diye sordum. Sen 'Hayır!' dedin.
Benim bildiğime göre; insanlara karşı hiç yalan söylememiş olan kişi, Allah'a karşı asla yalan söylemez!
Ben sana, 'Ona tâbi olanlar insanların eşrafı mıdır? Yoksa, zayıf ve fakir takı mı mıdır?' diye sordum. Sen halkın zayıf ve fakir takı m inin ona tâbi olduklarını söyledin!
Zaten, Peygamberin tabileri de onlardır.
Ben sana, 'Ona tâbi olanlar artıyor mu, yoksa eksiliyor mu?' diye sordum. Sen onların arttıklarını söyledin.
Zaten, iman işi de, tamamlanıncaya kadar, hep böyle gider!
Ben sana, 'Onun dinine girdikten sonra, beğenmeyerek, kızarak dininden dönen oldu mu?' diye sordum. Sen 'Hayır!' dedin.

Zaten, iman işi de böyle olur; taşıdığı ferahlık ve neşe kalbe karışıp kökleşince, hiç kimse onu beğenmemezlik etmez.
Ben sana, 'O hiç ahdini, sözünü bozar mı idi?' diye sordum. Sen 'Hayır!'[1] dedin.
Zaten, peygamberler de böyle olur!
Ben sana, 'Siz onunla hiç çarpıştınız mı ve o sizinle hiç çarpıştı mı?' diye sordum. Sen, sizin onunla çarpışma yaptığınızı, onun da sizinle çarpışma yaptığını ve bir kez onun sizi yendiğini, ikincisinde de sizin onu yendiğinizi söyledin.
Zaten peygamberlerde, böyledir İbtilâlara uğratılırlar. Sonunda, güzel akıbet ve sonuç onların olur.
Ben sana, 'O neler emrediyor size?' diye sordum. Sen de, onun Yüce Allah'a ibadet etmeyi ve ona hiçbir şeyi eş ve ortak koşmam ayı size emr, atalarınızın tapmış oldukları şeylerden de sizi nehy ettiğini; namaz kılmayı, sadaka vermeyi, doğru olmayı, haramlardan sakınmayı, verilen sözde durmayı, emaneti sahiplerine teslim etmeyi size emrettiğini söyledin.
Bunlar, peygamberde bulunan sıfatlardır.
Zaten, ben onun zuhur edeceğini biliyordum. Fakat, sizden olacağını ummuyor, sanmıyordum.
Eğer onun hakkında söylediklerin doğru ise, o, şu ayaklarımın bastığı yere yakında hâkim olacaktır!
Eğer onun yanına varabileceğimi bilsem, kendisine kavuşmak için her zahmete katlanırdım!
Yanında olsaydım, ayaklarını yıkardım!'[1] dedi.[101]
Vallahi, ben bu gılıflı (sünnetsiz Herakliyus)'dan daha keskin görüşlü, daha zeki bir adam görmedim !"[102]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Herakliyus'a Hitaben Yazdırıp "Muhammed Resûlullah" Mührü ile Mühürlediği Mektubun Türkçe Tercemesi

"Bismillâhirrahmânirrahîm

Allah'ın kulu ve resûlü Muhammed'den Rumların büyüğü Herakliyus'a.

Hidayete uyan, doğru yolu tutanlara selam olsun!

Bundan sonra, derim ki: Ben seni İslâm davetiyle Müslümanlığa davet ediyorum.

Müslüman ol, selameti bul da, Allah sana ecrve mükâfatını iki kat versin!

Eğer bu davetimi kabul etmezsen, yoksul çiftçilerin, bütün tebaan olan halkın vebali senin boynuna olsun[103]

'De ki: Ey Ehl-i Kitab! Gelinil, bizim aramızla sizin aranızda eşit ve ortak bir sözde (kelime-i tevhid-de) birleşelim de, Allahtan başkasına ibadet etmeyelim ve O'na hiçbir şeyi eş, ortak tutmayalım! Allah'ı bırakıp da, birbirimizi rabler edinmeyelim!

Eğer onlar bu davetten yüz çevirirlerse: Siz şahit olunuz ki, bizler muhakkak Müslümanlarız, deyin![1]"[104]

Herakliyus'un Mektubu Saklayışı, Mektuba Rumların Tepkileri

Herakliyus:

"Ben, Süleyman Peygamberden sonra, böyle Besmele ile başlayan bir mektup görmemiştim!" dedi.[105] Mektubu okuttuktan sonra, dürüp beline soktu, sakladı.[106]

E bu Süfyan der ki:

"Herakliyus diyeceğini dedikten ve mektubu okutma işini bitirdikten sonra, Herakliyus'un yanında gürültüler çoğaldı, sesler yükselmeye başlad.[107]

Fakat, ben ne söylediklerini anlayamadım.[108]

Herakliyus bizim dışarı çıkarılmamızı emretti, dışarıya çıkarıldık.

Dışarıya çıkınca, arkadaşlarıma:

'İbn Ebi Kebşe'nin[109] işi iyice büyümeye başladı! Baksanıza! Benî Asf arlar in hükümdarı bile ondan korkuyor![1] dedim.[110]

Vallahi, hiç de istemediğim halde, Yüce Allah kalbime İslâmiyeti sokuncaya kadar, onun davasının zafer ve başarıyla sonuçlanacağına kesin olarak inanmakta devam ettim."[111]

Dıhye'nin Herakliyus'u Uyarışı ve İslâmiyete Davet Edişi

Peygamberimiz Aleyhisselamın elçisi Dıhye b. Halife, Herakliyus'a:
"Ey Kayser! Beni sana Hıms'tan bir kimse gönderdi ki, o, senden hayırlıdır!
Allah'a yemin ederim ki; beni ona göndermiş olan zât ise, hem ondan, hem de senden daha hayırlıdır!
Sen benim sözlerimi tevâzuyla, alçakgönüllülükle dinleyip, verilen öğüdü kabul et!
Çünkü, sen tevazu gösterir, alçakgönüllülük edersen, öğütleri anlarsın. Öğüdü kabul etmezsen, insaflı olmazsın!" dedi.
Kayser Herakliyus:
"Devam et!" dedi.
Dıhye:
"Biliyor musun, Mesîh (İsa Aleyhisselam) namaz kılar mıydı?" diye sordu.
Kayser:
"Evet!" dedi.
Dıhye:
"Öyleyse, ben seni Mesîh'in Kendisi için namaz kılmış olduğu Allah'a davet ediyorum!
Ben seni, Mesîh daha annesinin kamında iken gökleri ve yeri yaratıp idare etmekte bulunan Allah'a davet ediyorum!
Ben seni, önceden Musa'nın, ondan sonra Meryem oğlu İsa'nın geleceğini müjdelediği, haber verdiği şu ümmî peygambere imana davet ediyorum!
Eğer sende bu hususta eskiden kalma biraz ilim varsa, eğer kendin için dünya ve ahiret mutluluğunu elde etmek istiyorsan, onları gözlerinin önüne getir, dök!
Aksi takdirde, ahiret mutluluğu elinden gider, dünyada küfür ve şirk içinde kalırsın!
Şunu da iyi bil ki, senin Rabbin olan Allah, cebbarları helak edici ve nimetleri değiştiricidir!" dedi.
Kayser Herakliyus, Peygamberimiz Aleyhisselamın mektubunu öpüp gözlerine sürdü, başına koydu. Sonra da:
"Vallahi, ben ne elime geçen biryazıyı okumadan, ne de yanıma gelen bir bilgini bilmediklerimi kendisine sorup öğrenmeden bırakırım!
Bunda da, ancak hayır ve iyilik görürüm.
Sen bana, Mesîh'in Kendisine namaz kılmış olduğu Zâtı düşünüp buluncaya kadar, mühlet ver!
Ben bugün senin davet ettiğin şeyi kabul etmeyi uygun bulmuyorum.
Yarın sabaha kadar, ondan daha iyisi var mı diye düşüneceğim!" dedi.[112]

Kayser'in İtirafları, Endişeleri ve Dıhye'yi Dagatır'a Gönderişi

Kayser Herakliyus, Dıhye'ye:
"Allah senin iyiliğini versin, rahmetine endirsin!
Vallahi, ben çok iyi biliyorum ki; senin sahibin, Allah tarafından insanlara gönderilen peygamberdir!
Zaten, biz de onun gelmesini bekleyip duruyorduk.
Kitablarımızda da, onun ismini ve vasfını yazılı bulmuştuk.
Fakat, ben hayatım hakkında Rumlardan korkuyorum! Eğer korkm asaydı m,[113] kendisi ülkemde bulunsaydı, ona hemen tâbi olur ve yardım ederdim!" dedi.[114] Dıhyeyi Uskuf Dagatır'a gönderdi ve gönderirken de:
"Sahibinin işini ona anlat! Vallahi, o, Rumların içinde, benden daha ulu kişidir. Kendisinin sözü de, Rumlar katında, benim sözümden daha geçerlidir! O sana ne diyecek, bir bak!" dedi.[115]
Bu hususta yazdığı bir mektubu da, Dıhye'nin eline verdi.[116]
Peygamberimiz Aleyhisselam da, Uskuf Dagatır'a bir mektup yazdırıp Dıhye'ye teslim etmiş ve onda şöyle buyurmuş bulunuyordu:
"İman edenlere selam olsun!
Hiç şüphesiz, İsa b. Meryem, Allah'ın pâk ve nezih Meryem'e ilka eylediği Ruhu ve Kelimesidir.
Ben Allah'a ve Allah tarafından bize indirilenlere, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yâkub'a ve esbâta indirilenlere, Musa'ya ve İsa'ya verilmiş olanlara ve bütün peygamberlere Rableri tarafından verilenlere inanırım.
Biz, onlardan hiçbirini diğerlerinden ayırt etmeyiz; hepsinin peygamberliğine inanırız.
Biz, Allah'a boyun eğen Müslümanlarız!
Doğru yola tâbi olanlara selam olsun!"[117]

Dagatır'ın Müslüman Oluşu ve Şehit Edilişi

Dıhye, Kayser'in yanından ayrılıp Dagatır'a gitti.
Peygamberimiz Aleyhisselam tarafından Herakliyus'a ne için geldiğini ona haber verdi ve kendisini de İslâmiyete davet etti.
Dıhye'nin bildirdiğine göre, Dagatır:
"Vallahi, senin sahibin, Allah tarafından gönderilmiş peygamberdir!
Biz, onun sıfatlarını tanıyoruz, ismini de Kitablanmızda yazılı bulmuşuzdur!" dedi.[118]
Nasrânîler, her Pazar toplanırlar; Uskuf Dagatır da, yanlarına vanp onlara öğütler verdikten, kıssalar anlattıktan sonra, öteki Pazara kadar evinde otururdu.
Pazar günü gelince, Nasrânîler Dagatır'ın dışarı çıkmasını beklediler.
Dagatır, hastalığını bahane ederek çıkmadı.
Bunu birkaç kez yaptı.
En sonunda, Nasrânîler
"Ya o bizim yanımıza çıkacaktır, ya da biz onun yanına gireceğiz!
Şu Arap geleliden beri, biz senin tutumundan hoşlanmıyoruz!" diyerek Dagatır'a haber saldılar.
Dıhye derki:
"Uskuf Dagatır, bana:
'Sahibine (Resûlullah'a) git, benden selam söyle. Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına, Muhammed'in Resûlullah olduğuna, İsa'nın da Allah'ın kulu ve temiz, iffetli, dünyadan el etek çekmiş Meryem'e ilka eylediği Ruhu ve Kelimesi olduğuna şehadet ettiğimi haber ver!' dedi.[119]
Dagatır odasına girip üzerindeki siyah elbiseyi attı, üzerine beyaz bir elbise giydi. Sonra, asasını eline aldı. Kilisede toplanmış bulunan Rumların yanına vardı[120] ve:
'Ey Rum cemaati! Bize Ahmed Peygamberden bir mektup geldi.
Mektubunda, bizi Yüce Allah'a davet ediyor.
Ben şehadet ederim ki; Allahtan başka hiçbir ilah yoktur! Ahmed de, Allah'ın kulu ve resûlüdür!' dedi.
Dagatır bunu der demez, Rumlar hep birden onun üzerine atıldılar. Döve döve onu şehit ettiler!"[121]
Yüce Allah ondan razı olsun![122]

Kayser Herakliyus'un Rumları İslâmiyete Davet Edişi

Kayser Herakliyus da, Hınıs'taki köşküne Rutin ulularını çağırıp, kapıların kapatılmasını emretti. Sonra, yüksek bir yere çıktı[123] ve:
"Ey Rum cemaatin[124] Siz, temelli kurtuluşu ve doğru yola kavuşmayı, hâkimiyetinizin devamlı olmasını,[125] İsa b. Meryem'in söylediğine uymayı istemez misiniz?" dedi.
Rumlar
"Ey hükümdar! Bunları elde etmek için ne yapalım?" diye sordular.
Herakliyus:
"Ey Rum cemaati! Ben sizi, hayırlı bir iş için topladım:
Bana o zâtın mektubu geldi. Beni dinine davet ediyor!
Vallahi, o, gelmesini bekleyip durduğumuz, Kitablarımızda kendisini yazılı bulduğum uz,[126] alâmetlerini ve zamanını bildiğimiz[127] peygamberdir!
Geliniz, ona tâbi olalım da, dünyamız ve ahiretimiz bize selamet olsun![128] der demez, homurdanarak, dışarı çıkmak için kapılara doğru koşuştular. Fakat, kapıları kapalı buldular.[129]
Herakliyus, Rumların İslâmiyetten böyle tedirgin olduklarını görünce, iman etmelerinden ümidini kesti.[130] Kendi hayatı hakkında da, endişeye düştü.[131]
Adamlarına:
"Onları geri çeviriniz!" diye emretti.[132]
Rumlar geri dönüp gelince, onlara:
"Ey Rum cemaati ![133] Ben size demin söylemiş olduğum sözlerimi, dininize bağlılığınızın sağlamlığını öğrenmek, sınamak için söylemiştim.[134]
Dininize bağlılığınızın sağlamlığını gösteren ve beni sevindiren halinizi, tutum ve davranışınızı,[135] sizden umduğum, beklediğim şeyi gözlerimle görmüş bulunuyorum!" dedi.[136]
Bunun üzerine, Rumlar Herakliyus'a secde ettiler ve kendisinden hoşnut oldular.[137]
Herakliyus emretti, köşkün kapıları açıldı, Rumlar köşkten çıkıp gittiler.[138]

Dagatır'ın Şehit Edilişinden Sonra Dıhye'nin Herakliyus'un Yanına Dönüşü

Dıhye b. Halife; Dagatır'ın Rumlar tarafından şehit edilmesi üzerine, oradan hemen dönüp Kayser Herakliyus'a durumu haber verdi. Herakliyus:

"Sana 'Biz hayatımız hakkında Rumlardan korkarız![1] demiştim ya! İşte, dediğim çıktı! Vallahi, Dagatir Rumlar katında benden daha ulu kişi idi ve onun sözü de benim sözümden daha geçerli idi!" dedi.[139]

Kayser Müslüman olmaya niyetlenmiş, fakat Rumların baskın çıkmaları üzerine bundan vazgeçmiş, Müslüman olmam ıştır.[140]

Kayser Herakliyus'un Peygamberimiz Aleyhisselamın Mektubuna Cevap Yazışı

Herakliyus, Dıhye b. Halife'ye bahşişler, kıymetli hediyeler ve elbiseler verdi.[141]
Peygamberimiz Aleyhisselamin mektubuna da, cevap yazdı.
Yazısında şöyle dedi:
"İsa'nın müjdelemiş olduğu Allah'ın Resûlü Muhammed'e Rum Hükümdarı Kayser tarafındandır:
Elçin, mektubunla birlikte bana geldi.
Ben şehadet ederim ki; sen Allah'ın Resûlüsün!
Biz zaten seni yanımızdaki İncil'de yazılı bulmuştuk. İsa b. Meryem, seni bize müjdelemişti.
Rumları sana iman etmeye davet ettimse de, yanaşmadılar, kaçındılar. Onlar beni dinleselerdi, kendileri için muhakkak ki hayırlı olurdu.
Ben senin yanında bulunup da sana hizmet etmeyi, senin ayaklarını yıkamayı ne kadar arzu ederdim !"[142]

Dıhye'nin Medine'ye Dönüşü ve Yolda Başına Gelenler

Dıhye b. Halife, Kayser Herakliyus'tan aldığı bahşişler, kıymetli hediyeler ve elbiselerle dönüp Hısma'ya geldi.[143] Cüzamlardan birtakım adamlar, üzerindeki eskimiş elbiseden başka, yanındaki herşeyi yağmaladılar.
Dıhye, Medine'ye gelince, daha evine girmeden, doğruca Peygamberimiz Aleyhisselamın kapısına kadar vardı, kapıyı çaldı.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Kim o?" diye sordu.
Dıhye:
"Dıhyetü'l-Kelbf!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"İçeri gir!" buyurdu.
Dıhye içeri girdi.
Bütün olan bitenleri, başından sonuna kadar, Peygamberimiz Aleyhisselama birer birer haber verdi.[144]
Kayser'in mektubu okununca, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onun için, bir müddet daha kalmak vardır! Onlar bir müddet daha kalacaklardır![145]
Onun saltanatı bir müddet daha devam edecektir![146]
Mektubum yanlarında bulundukça, onların saltanatları sürecek, devam edecektir!" buyurdu.[147]
Dıhye:
"Yâ Rasûlallah! Kayser'in yanından dönüp gelirken, Hısma'da bulunduğum sırada, Cüzamlardan bir cemaat beni baskına uğrattı. Hiçbir şey bırakmaksızın, yanımdaki şeyleri yağmaladılar. Nihayet, Medine'ye şu eski püskü elbisemle gelebildim!" dedi.[148]
Dıhye'yi soyanlar, Cüzamlardan Huneyd b. Us (VâkıdT ve İbn Sa'd'a göre Arız) ile oğlu Us (yahud Ârız)[149] ile aynı kabileden bazı kimselerdi.[150]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mektubunun Kayser ve Kayser Hanedanınca Korunuşu

Kayser Herakliyus; Peygamberimiz Aleyhisselamın gönderdiği mektubu atlas bir ipeğe sardı.[151] Altından bir kutunun içine koyup sakladı.
Kayser hanedanı katında nesilden nesile devredilegelen bu mübarek mektup, Alfons b. Ferdinand'ın Tulaytıla üzerine yürüyüp Endülüs memleketlerinden ele geçireceği yerleri ele geçirdiği tarihte (Hicrî 464) onun nezdinde idi.
Alfons'tan sonra da, kızının oğlunun nezdinde kaldı.[152]
Yine Süheylî'nin (doğumu H. 508, vefatı H. 581) bir arkadaşından, onun da mektubu gören tanınmış İslâm kumandanlarından Abdülmelik b. Safd'den sorup öğrenmiş bulunan birzâttan rivayetine göre; Abdülmelik demiştir ki:
"Mektubu, kral getirip bana gösterdi. Ben onu okumak ve öpmek isteyince, mektubu korumak için elimi tutup beni men etti, yapmak istediğim şeyi benden esirgedi."[153]
İbn Hacer el-Askalânîye (doğumu H. 773, ölümü H. 852) birçok kişinin Kadı Nûreddin b. Sâıgu'd-Dımaşkî'den rivayet ederek bildirdiklerine ve ona da Seyfeddin Kılıcu'l-Mansûrî'nin söylediğine göre; [154] Seyfeddin Kılıç demiştir ki:
"Melik Mansur Kılavunu's-Sâlihî (ölümü H. 689), beni bazı hediyelerle Mağrib ülkesi kralına gönderdi.
Mağrib kralı da, beni arabuluculuk için Efrenc (Avrupa) kralına yolladı.
Avrupa kralı, arabuluculuğumu kabul ve yanında kalmaklığımı bana teklif etti. Fakat, ben onun yanında kalmaktan kaçındım.
Bana:
'Ben sana yüce bir armağan sunacağım!' deyip, altından kaplamalı bir kutu ve kutunun içinden altından bir boru, borunun içinden de bir mektup çıkarıp gösterdi.[155]
Mektup, ipek bir beze yapıştırılmıştı.[156]
Mektubun, zamanla, birçok harfleri silinmiş bulunuyordu.
Kral:
'Bu, sizin peygamberinizin atam Kayser'e göndermiş olduğu mektubudur!
Biz ona bugüne kadar elden ele tevarüs etmekten geri kalmadık.
Bize ata ve babalarımızdan tavsiye ve tenbih edilmiştir ki; bu mektup yanımızda bulundukça, saltanat bizden gitmeyecektir!
Biz onu son derecede titizlikle korumakta ve ona saygı göstermekteyiz.
Saltanatımızın sürüp gitmesi ve yaşaması için, onun yanımızda bulunduğunu, Nasranîlerden de gizli tutmaktayız!' dedi."[157]

Abdullah b. Huzâfe'nin İran Şahı Kisra'ya Gönderilişi

Gönderiliş Tarihi ve Sebebi

Hicretin 6. yılında Zilhicce ayında Hudeybiye'den dönüldükten sonra, Hicretin 7. yılında Muharrem ayında İslâmiyete davet etmek üzere birer mektupla hükümdarlara gönderilen altı zâttan birisi de Abdullah b. Huzâfe olup, Acem Şahı Kisrâ'ya gönderilmişti.[158]
Peygamberimiz Aleyhisselam, mektubunu Kisrâya sunmak üzere, Bahreyn valisine vermesini de, Abdullah b. Huzâfe'ye emir buyurdu.[159]
Peygamberimiz Aleyhisselam; yazdırdığı "Muhammed Resûlullah" mührüyle mühürlü mektubunda şöyle buyurdu:
"B ismi İlâhirrahm ânirrahîm
Allah'ın Resûlü Muhammed'den Farsların büyüğü Kisrâya!
Hidayete uyan, doğru yolu tutanlara, Allah'a ve Resûlüne iman edenlere, Allah'tan başka hiçbir ilah ve mâbud olmadığına, O'nun eşi, ortağı bulunmadığına ve Muhammed'in de O'nun kulu ve resûlü olduğuna şehadet getirenlere selam olsun!
Ben seni Allah'a imana davet ediyorum!
Çünkü, ben, Allah'ın kalbleri diri ve akılları başında olanları uyarmak, kâfirler hakkında da o azap sözü gerçekleşmek üzere bütün insanlara göndermiş olduğu peygamberiyim!
Öyleyse, Müslüman ol, selameti bul!
Davetimden yüz çevirirsen, kaçınırsan, bütün Mecusîlerin günahı senin boynuna olsun!"[160]
Abdullah b. Huzâfe; Peygamberimiz Aleyhisselamın bu mektubunu, Kisrâya sunmak üzere, Bahreyn valisi Münzirb. Sâvâ'ya başvurdu. O da, onu Kisrâ'ya yolladı.[161]
Abdullah b. Huzâfe'nin bildirdiğine göre; kendisi Kisrâ'nın kapısına kadar vardı, yanına girmek için izin istedi.[162]
Kisrâ, önce köşk salonunun süslenmesini emretti. Sonra Fars devlet adamlarının, daha sonra da Peygamberimiz Aleyhisselamın elçisinin içeri alınmasına müsaade etti.[163]
Abdullah b. Huzâfe içeri girdi.[164]
Kisrâ, mektubun elçiden alınmasını emretti.
Abdullah b. Huzâfe:
"Onu, Resûlullah Aleyhisselamın buyruğu üzere, sana kendim vereceğim!" dedi.
Kisrâ:
"Öyleyse, haydi, yanıma yaklaş!" dedi.
Abdullah b. Huzâfe, yaklaşıp Kisrâ'ya mektubu verdi.
Kisrâ, mektubu okutmak için Hîre'li kâtibini çağırdı, mektubu ona okuttu.
Kâtip, mektubu:
"Allah'ın Resûlü Muhammed'den, Farsların büyüğü Kisrâ'ya!" diyerek okumaya başlayınca, Kisrâ mektuba Resûlullah Aleyhisselamın ismiyle başlanmış olmasına son derecede kızdı, bağırdı, çağırdı.
Daha mektubun içinde ne denildiğini anlamadan,[165] mektubu alıp yi itti [166] ve:
"O, benim bir kölem durumunda bulunduğu halde, bana böyle yazıyor ha?!" dedi.[167]

Abdullah b. Huzâfe İle Kisrâ'nın Karşılıklı Konuşmaları

Abdullah b. Huzâfe, Kisrâ'nın huzurunda yaptığı konuşmasında:
"Ey Fars cemaati! Sizler, peygambersiz, Kitabsız ve yeryüzünden ancak ellerinizde bulunan bir kısmına hakim olarak sayılı günlerinizi geçiriyor, bir düş hayatı yaşıyorsunuz!
Halbuki, yeryüzünün hakim olamadığınız kısmı daha çoktur.
Ey Kisrâ! Senden önce, nice dünyalık ve ahiretlik hükümdarlar gelmiş ve hüküm sürmüşlerdir.
Onlardan, ahiretlik olanlar, dünyadan da nasiplerini almışlardır.
Dünyalık olanlar ise, ahiret nasiplerini yitirmişlerdir.
Sana getirip teklif ettiğimiz bu iş sence küçümseniyor; amma, vallahi, nerede olursan ol, küçümsediğin şey gelince, ondan korkacak ve korunamayacaksın!
Sen, vaktiyle girmiş olduğun yerden sürülüp çıkarıldığını da yalanlayamazsın!
Zikar vak'asındaki durum, bunun delilidir!" dedi.
Kisrâ da, yaptığı konuşmasında, özet olarak:
"Mülkve saltanat bana münhasırdır!
Benim bu hususta ne yenilgiye uğramaktan, ne de bana bir ortak çıkacağından korkum vardır!
Firavun, İsrail oğullarına hakim olmuştu.
Siz, onlardan daha iyi, daha güçlü değilsiniz!
Benim sizi hemen hakimiyetim altına alıvermeme ne engel var?
Ben Firavun'dan daha iyi ve daha güçlüyüm dür![168]
Zikar vak'asına gelince, o, Şam vak'asıdır" dedi.[169]
Kisrâ, Abdullah b. Huzâfe'nin dışarı çıkarılmasını adamlarına emretti, Abdullah b. Huzâfe dışarı çıkarıldı.[170]

Abdullah b. Huzâfe'nin Medine'ye Dönüşü

Abdullah b. Huzâfe, Kisrâ'nın huzurundan çıkar çıkmaz, hayvanının üzerine atlayıp Medine yolunu tuttu.
Kendi kendine:
"Vallahi, benim için, iki yoldan hangisi olursa, gam çekmem.
Resûlullahın mektubunu verilecek yere vermiş, vazifiemi yapmış bulunuyorum ya!" dedi.
Kisrâ, öfkesi geçtikten sonra, elçinin içeri alınmasını emretti ve onu Hîre'ye kadar arattırdı ise de, bulduramadı.[171]
Abdullah b. Huzâfe, Medine'ye gelip, durumu Peygamberimiz Aleyhisselama haber verdi. [172]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Kisrâ Aleyhindeki Duası

Abdullah b. Huzâfe Kisrâ'nın mektubu yırttığını söyleyince, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onlar da parça parça olsunlar[173]
O benim mektubumu parçaladı ha?[174] Allah da onun mülk ve saltanatını parçalasın! [175]
O, kendi eliyle mülk ve saltanatını parçalamış oldu![176]
Allah'ım! Onun mülk ve saltanatını parçala!" dedi.[177]

Kisrâ'nın Peygamberimiz Aleyhisselam Hakkında Yemen Valisine Emir ve Direktif Verişi

Kisrâ, Yemen valisi Bâzân'a Peygamberim iz Aleyhisselam hakkında bir yazı gönderdi ve yazısında şöyle dedi:
"Mekke'de, Kureyşten biri ortaya çıkmış! Kendisinin peygamber olduğunu söylüyormuş[178]
Ona söyle: Kendisi ya bu peygamberlik dâvasından vazgeçer, ya da onu ve kavmini öldürecek adamları üzerlerine salarım![179]
Sen, yanındaki güçlü kuvvetli adamlarından ikisini ona sal[180] Kavminin dinine muhalefet etmiş olan kişiye, kavminin dinine dönmesini emret![181]
Dönmekten kaçınırsa, kendisinin başını kesip bana gönder!"[182]
Kisrâ'nın Yemen valisi Bâzân, Kisrâ'nın mektubunu alır almaz, yazıcı, muhasip ve Farsça okur yazar vekilharcı olan Bâbeveyh'i, yanına Farslılardan Hurre Hüsre adındaki bir adamı da katarak, Peygamberimiz Aleyhisselama gönderdi.
Kisrâ'ya gitmesi için, Peygamberimiz Aleyhisselama yazdığı bir yazıyı da, ellerine verdi.
Vekilharcı olan Bâbeveyh'e, Peygamberimiz Aleyhisselam için:
"Şu zâtın memleketine git![183] Haline, gidişatına bir bak![184] Kendisiyle konuş![185] Kendisini imtihan et![186] Onun haberini bana getir![187] İşin içyüzünü anla, bana anlat!" dedi.[188]
Bâbeveyhle Hurre Hüsre, Mekke'ye doğru yollandılar.
İlk önce, Taife vardılar.
Taif'in Nahb deresinde Kureyş müşriklerinden bazı adamlara rastladılar.[189]
Kureyş eşrafından Ebu Süfyan'la Salvan b. Ümeyye ve daha başkaları, rastladıkları kişiler arasında idi.[190]
Elçiler onlara Peygamberimiz Aleyhisselamın nerede bulunduğunu sordular.
Kureyşfler de;
"O, Medine'dedir!" dediler.
Kureyş müşrikleri, vali Bâzân'ın mektubunda yazılı olanı elçilerden sorup öğrenince, çok sevindiler ve birbirlerine:
"Sevininiz! Hükümdarlar Hükümdarı olan Kisrâ onun karşısına dikilince, artık siz onun hakkından kolayca gelebilirsiniz!" dediler.
Bâzân'ın elçileri, Taif'ten Medine'ye, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldiler.[191]
Peygamberimiz Aleyhisselam, onların münasip bir yere kondurulup ağırlanmalarını ashaba emir buyurdu.
Onlar birkaç gün oturup dinlendikten sonra, haber salıp onlan yanına çağırdı.[192]
Bâbeveyhle Hurre Hüsre, gelip Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına girdiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Oturunuz!" buyurdu.
Onlar, dizlerinin üzerine çöktüler.[193]
Yemen valisi Bâzân'ın bu elçileri, sakallarını dibinden kazıtmışlar, bıyıklarını ise alabildiğine uzatmışlar, büyütmüşlerdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam onları böyle görünce, hoşlanmadı ve onlara:
"Yazıklar olsun size, bu kılığa girmenizi size kim emretti?" diye sordu.
Elçiler

"Böyle yapmamızı Rabbimiz Kisrâ emretti bize!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Fakat, benim Rabbim bana sakalımı salmamı, bıyığımı ise kesmemi emretti" buyurdu.
Elçi Bâbeveyh, şöyle konuşmaya başladı:
"Şahlar Şahı, Hükümdarlar Hükümdarı Kisrâ, vali Bâzân'a yazı yazıp, seni kendisine getirmek üzere sana adam göndermesini emretti.
Bâzân da, yanıma düşüp gitmen için, beni sana yolladı!
Eğer benimle birlikte gidersen, Yemen valisi, Hükümdarlar Hükümdarına senin lehinde mektup yazar, seni bağışlatır!
Eğer benimle gelmekten kaçınırsan, sen de bilirsin ki, Kisrâ seni de senin kavmini de yok eder, memleketini de yıkar!" dedi[194] ve Bâzân'ın mektubunu Peygamberimiz Aleyhisselama sundu.[195]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Bâbeveyh'i dinledi, mektupta yazılanları da öğrendi.[196] Gülümsedi ve elçileri İslâmiyete davet etti.
Bâbeveyh'le Hurre Hüsre, Peygamberimiz Aleyhisselamın huzurunda duydukları manevî heybetten hem titriyorlar,[197] hem de cesaretli cesaretli konuşmaktan geri durmuyorlardı.
Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Eğer bizimle gelmeyeceksen, vali Bâzân'ın mektubuna cevap yaz!" dediler.[198]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Eğer ben bu işi kendiliğimden yapmış olsaydım, vazgeçerdim!
Fakat, beni sânı yüce olan Allah gönderdi .[199]
Siz bugün yanımdan ayrılıp konutunuza dönünüz! Yarın sabahleyin yanıma geliniz!
Ne yapmak istediğimi, o zaman size haber vereyim!" buyurdu.[200]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Kisrâ Hakkında Allah'tan Aldığı Haberi Elçilere Bildirişi

Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Yüce Allah, Kisrâya oğlu Şfreveyh'i musallat kıldı: Şîreveyh onu filan ayda, filan gecede ve gecenin de filan filan saatleri geçince öldürdü!" diye vahiy geldi.
Ertesi gün, Peygamberimiz Aleyhisselam, elçileri yanına çağırıp, bunu onlara haber verdi[201] ve:
"Sahibinize (Bâzân'a) tebliğ ediniz ki; benim Rabbim olan Allah, onun rabbi Kisrâ'yı bu gece, geceden yedi saat geçince, gecenin yedinci saatinde öldürmüştür!" buyurdu.[202]
Bâbeveyh'le arkadaşı şaşırdılar[203] ve Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Sen ne söylediğini biliyor musun?!
Üzerine yürüyüp seni cezalandırmamız, bizim için, bu söylediğini vali Bâzân'a haber vermekten daha kolaydır!
Biz senden işittiğimiz bu sözü gerçekten ona yazalım ve hükümdara haber verelim mi?!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet! Bunu benden işittiğinizi ona haber veriniz! Hem de ona deyiniz ki: 'Benim dinim ve hakimiyetim Kisrâ'nın mülk ve saltanatının ulaştığı yerlere kadar ulaşacak, atların ve develerin ayak basacakları en uzak yerlere kadar uzanacaktır!'
Yine ona deyiniz ki: 'Eğer sen Müslüman olursan, idaren altında bulunan yerleri sana vereceğim! Seni, Ebnâlardan, Yemen'deki Farslılardan olan kavmine hükümdar yapacağım![1]" buyurdu.
Peygamberimiz Aleyhisselam; elçilere söyleyeceklerini söyledikten sonra, Hurre Hüsre'ye altın ve gümüşle işlenmiş bir kemer verdi.
Bunu, Peygamberimiz Aleyhisselama, hükümdarlardan birisi hediye etmişti.
Hurre Hüsre'ye, bu kemerden dolayı, "Zülmaceze=Kemerii" derlerdi.
Hurre Hüsre'nin soyundan gelen oğulları ve torunları da bu adla anıldılar.[204]

Elçilerin Gördüklerini ve Duyduklarını Vali Bâzân'a Anlatmaları

Bâbeveyh'le Hurre Hüsne, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanından ayrıldılar.
Bir hayli yolculuktan sonra Bâzân'ın yanına geldiler ve ona, Peygamberimiz Aleyhisselamda gördüklerini ve kendisinden işittiklerini., haber verdiler.
Bâzân:
"Vallahi, onun bu sözü hükümdar sözü değildir!
Ben öyle sanıyorum ki; bu zât, dediği gibi, bir peygamberdir!
Kendisinin Kisrâ hakkında söylemiş olduğu sözün neticesini bekleyelim.
Eğer kendisi bu husustaki sözünde doğru çıkacak olursa, o gerçekten Allah tarafından insanlara gönderilmiş bir peygamberdir.
Eğer onun söylediği doğru çıkmazsa, o zaman, hakkında gereğini düşünürüz!" dedi.[205]
Bâzân, Bâbeveyh'le Hurre Hüsre'ye:
"Siz onu nasıl buldunuz?" diye sordu.
Bâbeveyh'le Hurre Hüsre:
"Biz, ondan daha heybetli, onun kadar hiçbir şeyden korkmayan, muhafızları bulunmayan, ondan daha tevazulu, alçakgönüllü, halk arasında yaya yürüyen bir hükümdar görmedik!
Ashabı, onun yanında, seslerini yükseltmiyor, kısıyorlar..." dediler.[206]

Kisrâ Şîreveyh'in Vali Bâzân'a Mektubu, Bâzân'la Ebnâların Müslüman Olmaları

Aradan çok geçmemişti ki, Vali Bâzân'a, Kisrâ'nın oğlu Şîreveyh'ten bir yazı geldi.
Gelen yazıda şöyle deniliyordu:
"Bundan sonra, derim ki: Ben Kisrâyı öldürdüm!
Ben onu, ancak, Fars eşrafından birçok kimseleri öldürmeyi, onları hudut boylarında toplayıp tutuklamayı mubah saymasına kızdığım için öldürdüm!
Bu mektubum sana gelince, halkın benim için bey'atını al!
Kisrâ'nın sana yazı yazmış olduğu zât hakkında da, buyruğum gelinceye kadar bekle, onun üzerine pek düşme!"
Şîreveyh'in mektubu okunup sona erince, Vali Bâzân, Peygamberimiz Aleyhisselam hakkında:
"Bu zât, muhakkak, Allah tarafından insanlara gönderilmiş bir peygamberdir!" diyerek Müslüman oldu.
Aslen Farslı olup Yemen'de oturan Ebnâlar da Müslüman oldular.[207]
Allah hepsinden razı olsun!
Kisrâ'nın öldürüldüğü haberi geldiği sırada, Bâzân hasta idi.
Süvarileri, Bâzân'ın başında toplandılar ve:
"Sen birisini bizim başımıza vali tayin et!" dediler.
Bâzân:
"Sizin için gelecek bir hükümdar, herisin önünü sonunu gören, gözeten bir hükümdar vardır: Siz şu zâta uyunuz, O'nun dinine giriniz, Müslüman olunuz!" dedi.
Bâzân öldükten sonra, Ebnâların başkanı, Peygamberimiz Aleyhisselam a bir heyet göndererek, Müslüman olduklarını bildirdi.[208]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Kisrâ'ya Gönderdiği Mektubun Ele Geçişi

Peygamberimiz Aleyhisselamın İran Şahına göndermiş olduğu mektubun aslı, Lübnan Dışişleri Bakanlığında bulunmuş olan Mr. Henri Pharaon'un babası tarafından Birinci Dünya Savaşı sonunda Şam'da 150 altına satın alınmış olup; 1962 yılı Kasım'ının sonuna doğru Dr. Selahaddin el-Müneccid'e okutturulmak için başvurulması üzerine ortaya çıkmıştır.

Dr. Selahaddin Müneccid'in tarif ve tasvirine göre; parşümen üzerine yazılmış bulunan bu mübarek mektubun rengi zamanla değişmiş ve dokuması eskimiş yeşil bir kumaşa yapıştırılmıştır.

Mahfaza, ayrıca, camdan bir çerçeve tarafından muhafaza edilmiş olup parşümen oraya yapışık kalmıştır.

Parşümen eski ve yumuşaktır.

Parşümenin rengi, koyu kahverengidir.

Sahife kenarları, bu yüzden, siyahlanın ıştır.

Mektubun boyu 28 cm, eni 21,5 cm .dir.

Mektubun eb'âdı ince uzun ise de, üst kısmı alt kısmından geniştir.

Mektupta, yerine göre uzunlukları 21,2 cm.den 21,5 cm.ye kadar değişen 15 satır vardır.

Satırların en altında dairemsi bir mühür izi olup, bunun çapı 3 cm.dir.

Mektupta, yukarıdan aşağıya doğru akmış su izleri vardır.

Bunlar, bazı yerlerde harfleri veya kelimeleri silmiş, bazı yerlerde mürekkep izini hafifletmiş ve mührün ortasına doğru bulunan Resûl kelimesindeki R hani hariç olmak üzere, mühürdeki yazıyı da silmiştir.

Denilebilir ki; mektup yırtılmak istenilmiştir.

Gerçekten de, yırtık, başlangıçtaki ufkî 3. satırdan, bu satırın ortasına kadar inmekte; böylece, yırtık izi, tersine bir L harfi manzarası arz etmekte d ir.

Yırtık, mektubun yazıldığı parşümenden ayırt edilebilen ve daha sonraki devre ait deriden yapılmış ince bir iplikle dikilmiştir.

Mektubun yazı karakteri, Hendek savaşı sırasında Sel' dağındaki grafit kaya üzerine yazılmış bulunan en eski yazı karakterine uymakta d ir.[209]

Hâtıb b. Ebi Beltea'nın Mukavkıs'a Gönderilişi

Gönderiliş Tarihi ve Sebebi

Peygamberimiz Aleyhisselamın İslâmiyete davet etmek üzere Hicretin 7. yılında[210] Muharrem ayında[211] hükümdarlara birer mektupla gönderdiği altı elçiden birisi de Hâtıb b. Ebi Beltea olup, Peygamberimiz Aleyhisselam onu İskenderiye hükümdarı, Kıbtîlerin büyüğü Mukavkıs'a göndermişti. [212]

Peygamberimiz Aleyhisselam, onu göndermeden önce:

"Ey insanlar! Ecir ve sevabını Allah ödemek üzere, şu mektubu Mısır hükümdarına hanginiz götürür?" diye sorunca, Hâtıb b. Ebi Beltea sıçrayıp ayağa kalktı ve Peygamberimiz Aleyhisselama doğru vardı ve:

"Yâ Rasûlallah! Ben götürürüm!" dedi.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Ey Hâtıb! Allah bu vazifeni senin hakkında mübarek kılsın!" buyurdu.

Hâtıb b. Ebi Beltea mektubu Peygamberimiz Aleyhisselamdan aldı, vedalaşıp evine gitti. Hayvanının çulunu, kolanını sıkılaştirdı. Ailesiyle de vedalaştıktan sonra yola çıktı.

Hâtıb, önce Mısır'a gitti. Mukavkıs'ı orada bulamayınca, İskenderiye'ye gitti.[213]

Mukavkıs'ın saray kapıcısının yanına vardı. Ne için geldiğini ona haber verdi. Kapıcı, Hâtıb'a çok hürmet etti. Onu hiç bekletmedi.[214]

Mukavkıs, o sırada, deniz üzerinde bir mecliste bulunuyordu.

Hâtıb, bir sandala binip Mukavkıs'ın meclisi hizasına kadar vardı; Peygamberimiz Aleyhisselam m mektubunu, baş ve şehadet parmağı arasına alarak ona gösterdi.

Mukavkıs, mektubu görünce, Hâtıb b. Ebi Beltea'yı önüne getirmelerini adamlarına emretti.[215]

Mukavkıs, Peygamberimiz Aleyhisselamın mektubunu Hâtıb'ın elinden aldı,[216] okuttu.

"Muhammed Resûlullah" mührü ile mühürlü mektupta şöyle buyuru I uy ordu:

"B ismi İlâhirrahm ânirrahîm

Allah'ın kulu ve resûlü Muhammed'den Kıbtîlerin büyüğü Mukavkıs'a!

Hidayete uyan, doğru yolu tutanlara selam olsun

İmdi, ben seni İslâm davetiyle Müslümanlığa davet ediyorum.

Müslüman ol, selameti bul da, Allah sana ecir ve mükâfatını iki kat versin!

Eğer bu davetimi kabul etmez, kabul etmekten kaçınırsan, Kıbtîlerin günahı senin boynuna olsun!

'De ki: Ey Ehl-i Kitab! Geliniz! Bizim aramızla sizin aranızda eşit ve ortak bir Kelime'de birleşelim de, Allah'tan başkasına tapmayalım! Ona hiçbir şeyi eş, ortak tutmayalım! Allah'ı bırakıp da, birbirimizi rab diye tanımayalım!

Buna rağmen, onlar bu davetten yüz çevirirlerse, onlara: Siz şahit olunuz ki, bizler muhakkak Müslumanlarız, deyiniz.'"[217]

Peygamberimiz Aleyhisselamın mektubu okununca, Mukavkıs, Hâtıb b. Ebi Beltea'ya "Hayırlı olsun!" dedi.[218]

Mukavkıs'ın Hâtıb b. Ebi Beltea ile Konuşmaları ve Tartışmaları

Hâtıb b. Ebi Beltea derki:
"İskenderiye hükümdarı Mukavkıs, haber gönderip beni yanına getirtti. Patriklerini de yanına topladı.
Bana:
'Ben anlamak istediğim bazı şeyleri sana soracak ve seninle konuşacağım!' dedi.
Kendisine:
'Buyurunuz, konuşalım!' dedim.
Mukavkıs:
'Bana haber ver: Senin efendin bir peygamber değil midir?' diye sordu.
'Evet! O, Allah'ın Resûlüdür!' dedim.
Mukavkıs:
'O gerçekten böyle bir peygamber idi ise, kendisini öz yurdundan çıkarıp başka bir yurda sığınmak zorunda bırakan kavminin aleyhinde ne için Allah'a dua etmedi?' diye sordu.
Ona:
'Sen İsa b. Meryem'in Resûlullah olduğuna şehadet edersin değil mi?
O gerçekten peygamber olduğuna göre, kavmi onu yakalayıp asmak istedikleri zaman; kendisini dünya semasına kaldırıp yükselteceğine, kavmini helak etmesi için Allah'a dua etse olmaz mı idi?' dedim.[219]
Mukavkıs söyleyecek söz bulamadı. Bir müddet sustuktan sonra:
'Sözünü tekrarla!' dedi.
Tekrarladım. Mukavkıs yine sustu.[220] Sonra da:
'Güzel söyledin! Sen bir hakîmsin, yerli yerince konuşuyorsun. Hakîm olan, yerli yerince konuşanın da yanından geliyorsun!' dedi."[221]
Bundan sonra, Hâtıb la Mukavkıs, konuşmaya şöyle devam ettiler:
Hâtıb, Mukavkıs'a:
"Senden önce, burada bir adam, kendisinin en yüce Rab olduğunu iddia etmiş;[222] o Firavun, kavmine, 'Ben sizin en yüce Rabbinizim!' diyerek bağırmıştı.[223]
Yüce Allah onu dünya ve ahiret azabıyla yakalayıp cezalandırdı, ondan intikam aldı.
Sen, senden başkasından ibret al da, başkasına ibret olma!" dedi.[224]
Mukavkıs:
"Bizim için, bir din vardır! Biz, bu dinimizi, ondan daha hayırlısı olmadıkça, bırakmayız!" dedi.[225]
Hâtıb:
"Senin bağlı bulunduğun ve daha hayırlısı olmadıkça bırakmayacağını söylediğin dininden daha hayırlı olan din, hiç şüphesiz İslâmiyettir![226] Biz seni İslâmiyete davet ediyoruz ki, Allah din olarak insanlara onu yeterli kılmıştır, dahası da yoktur![227]
Bu peygamber [Muhammed Aleyhisselam], İslâmiyete yalnız seni değil, bütün insanları davet etti.
Onlardan, kendisine karşı en katı, en sert ve kaba davrananlar, Kureyş müşrikleri oldu!
Ona karşı en azgın düşmanlığı da Yahudiler yaptılar!
İnsanlardan, ona en çok yakınlık gösterenler ise, Hıristiyanlar oldu.

Hayatım üzerine yemin ederim ki;[228] Musa Peygamber nasıl İsa Peygamberi haber vermiş ve onun geleceğini müjdelemiş ise, İsa Peygamber de Muhammed Aleyhisselamı öylece haber vermiş, geleceğini müjdelemiştir![229]
Bizim seni Kur'ân'ı kabule davet etmemiz, senin Tevrat'a bağlı olanları İncil'i kabule davet etmen gibidir.
Her peygamber bir kavme yetişmiş olup, o kavim o peygamberin ümmetinden sayılmış, o peygambere itaat edenler de o ümmete katılmıştır.
Sen ise, bu peygambere (Muhammed Aleyhisselama) yetişenlerdensin![230]
Biz, seni İslâm dinine davet etmekle, İsa Peygamberin dininden men ediyor değiliz! Bilakis, onunla, onun gerçek tebligatıyla amel ve hareket etmeni sana teklif etmiş oluyoruz" dedi.[231]
Mukavkıs:
"Ben bu peygamberin işini, dinini inceledim. Gördüm ki, onda ne dünyadan el etek çekilmesi emrediliyor, ne de mergub ve makbul şeyler yasaklanıyor!
Kendisini de, ne yolunu şaşırmış bir sihirbaz, ne de gaibden haberler aldığını iddia eden yalancı bir kâhin olarak bulmuş değilim!
Fakat, kendisinde benim bulduğum; gaibi, gizli, kapalı şeyleri keşfedip haber vermek gibi peygamberlik alâmetleridir.
Bununla beraber, ben biraz daha düşünmek isterim!" dedi.[232]
Mukavkıs, bir gece haber salıp Hâtıb'ı huzuruna getirtti.
Mukavkıs'ın yanında, Arapça tercümanından başka kimse yoktu.
Mukavkıs, Hâtib'a:
"Onun (Muhammed Aleyhisselamın) hakkında soracağım şeylere doğru cevap verir misin? Ashabının arasından, sahibinin seni niçin seçip gönderdiğini biliyorum.[233]
Ben sana üç şey soracağım!" dedi.
Hâtıb:
"İstediğini sor! Ben sana ancak doğruyu söyleyeceğim!" dedi.[234]
Mukavkıs:
"Muhammed insanları nelere davet ediyor?" diye sordu.
Hâtıb:
"Yalnız Allah'a ibadet etmeye davet ediyor. Gece gündüz, beş vakitte namaz kılmayı emrediyor! Ramazan orucunu tutmayı, Beytullah'ı hacc ve ziyaret etmeyi, verilen sözde durmayı... emrediyor. Ölmüş hayvanın etini yemekten ve kandan men ediyor!" dedi.[235]
Mukavkıs:
"Onun (Muhammed Aleyhisselamın) şekil ve şemailini (fizikî yapısını) bana tarif et, anlat!" dedi.
Hâtıb kısaca tarif etti.
Mukavkıs:
"Anlatmadığın daha bazı şeyler kaldı: Gözlerinde biraz kırmızılık, sırtında iki omuzu arasında da peygamberlik hâtemi (mührü) vardır. Merkebe biner, sırtına harmani giyer, hurma ve az etli kemikle geçinir, amcaları ve amca oğulları tarafından korunur!" dedi.
Hâtıb:
"Bunlar da onun sıfatıdır!" dedi.[236]
Mukavkıs:

"Ben, gelecek bir peygamber daha kaldığını biliyordum. Fakat, onun Şam'dan çıkacağını sanıyordum.[237] Çünkü, daha önceki peygamberler hep oradan çıkmışlardı.
Gerçi, son peygamberin Arabistan'da, sertlik, darlık, yoksulluk ülkesinden çıkacağını da Kitablarda görmüştüm.[238]
Allah'ın Kitabında sıfatlarını yazılı bulduğumuz peygamberin zuhuru zamanı da, tam bu zamandır!
Biz, onun vasfını, İki kızkardeşi bir nikâh altında birleştirmez! Hediyeyi kabul eder, sadakayı kabul etmez! Fakiri er, yoksullarla oturur kalkar!' diye de, Kitabda yazılı bulmuştuk![239]
Ona uymak hususunda Kıbtîler beni dinlemezler![240]
Ben saltanatımdan da ayrılmaya kıyam ayacağı m! Bu hususta çok cimriyim dir![241]
Ben Kıbtîlere bundan ne bir kelime ananm, ne de hiç kimseye bu konuşmamı bildirmeyi, duyurmayı isterim!" dedi[242] ve Arapça yazı yazan bir yazıcı çağırdı.
Peygamberimiz Aleyhisselamın mektubuna şöyle cevap yazdırdı:
"B ismi İlâhirrahm ânirrahîm
Muhammed b. Abdullah'a Kıbtîlerin büyüğü Mukavkıstan!
Selam olsun sana!
Bundan sonra, arzederim ki; mektubunu okudum.
Mektubunda andığın ve beni davet ettiğin şeyleri anladım.[243]
Gelecek bir peygamber daha kaldığını biliyor ve fakat onun Şam'dan çıkacağını sanıyordum.
Elçini ağırladım.
Sana Kıbtîler katında mevkileri yüksek iki cariye ile elbiseler gönderdim.
Binmen için, sana bir de katır hediye ettim.
Selam olsun sana!"
Mukavkıs, bundan fazla ne birşey yaptı, ne de Müslüman oldu.[244]
Mukavkıs, Hâtıb'a:
"Sakın hâ! Kıbtîler senin ağzından tek kelime bile işitmesinler!" diye tenbihatta bulundu.[245]

Mukavkıs'ın Peygamberimiz Aleyhisselama Gönderdiği Hediyeler

1. İki cariye (Mâriye ile kızkardeşi Şîrîn),
2. Bin miskal altın,
3. İki binit hayvanı (bir katırla bir merkep),
4. Yirmi kat Mısır işi ince elbise,[246]
5. Bir adet billur kadeh,[247]
6. Kokulu bal,[248]
7. Sarık,
8. Kabâtî Mısır keten kumaşı,
9. Öd, misk gibi güzel koku,
10. Gülyağı,
11. Kutu içinde sürmelik,
12. Tarak,
13. Makas,
14. Misvak,
15. Ayna,
16. İğne,
17. İplik,
18. Baston.

Mukavkıs Hâtıb'a Peygamberimiz Aleyhisselam hakkında:
"Sürme kullanır mı?" diye sormuştu.
Hâtıb:
"Evet! Aynaya bakar, saçını tarar; seferde ve hazerde, aynayı, sürmedanlığı, tarağı, misvağı yanından ayırmaz!" demişti.[249]

Mukavkıs'ın Peygamberimiz Aleyhisselama hediye ettiği iki cariyeye Hâtıb Müslüman olmalarını teklif etti, onlar da Müslüman oldular. Mâriye'yi Peygamberimiz Aleyhisselam zevceliğe kabul etti, Sîrîn'i de Hassan b. Sabite verdi.

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hz. İbrahim adındaki oğlu, Hz. Mariye'den doğmuştur. [250]

Mukavkıs'ın hediye ettiği katır Düldül, merkep de Ufeyr, Yâfur diye anılırdı .[251] Bunlar, iyi cins binit hayvanlarındandı.[252] Her ikisi de gri tüylü idi.[253] O güne kadar, Arabistan'da ak tüylü katır görülmemişti. İslâm'da ilk görülen ak tüylü katır, Düldül oldu. [254]

Peygamberimiz Aleyhisselam, hediye edilen billur kadehle de su içerdi.[255] Mukavkıs tarafından Hâtıb'a verilen hediye, 100 dinar (altın) ile 5 kat elbise idi.[256]

Hâtıb'ın Medine'ye Yollanışı

Hâtıb'ın bildirdiğine göre; kendisi, Mukavkıs'ın yanında, kısa bir müddet, beş gün kaldı ve son derecede ağırlandı.[257]

Yabancı heyetler ise, Mukavkıs'ın yanında bir ay ve bir aydan da fazla kalmakta idiler. [258]

Hâtıb, beş günden sonra, Mukavkıs'ın ülkesinden ayrıldı.[259]

Mukavkıs Hâtıb'ı Cezîretü'l-Arab'a muhafız askerlerle yolladı.

Bunlar Arabistan'a ayak bastıkları sırada, Şam'dan Medine'ye gitmekte olan bir kafileye rastladılar.

Hâtıb, Mukavkıs'ın askerlerini geri çevirip kafileye katıldı.[260] Medine'ye gelip kavuştu.

Peygamberimiz Aleyhisselam, Mukavkıs'ın hediyelerini kabul etti.[261]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mukavkıs Hakkındaki Sözleri

Hâtıb b. Ebi Beltea Mukavkıs'ın sözlerini Peygamberimiz Aleyhisselama anlatınca,[262] Peygamberimiz Aleyhisselam: "Yaramaz adam saltanatına kıyamadı! Esirgediği saltanatı ise, kendisinde kalmayacaktır!" buyurdu.[263]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mukavkıs'a Gönderdiği Mektubunun Saklanışı ve Son

Zamanlarda Ele Geçişi

Mukavkıs, Peygamberimiz Aleyhisselamın mektubunu filciişinden yapılmış bir kutu içine koyup kutuyu mühürledi ve cariyesine teslim etti.[264]
Hicretin 1267. yılında Mısır'ın Ahmim beldesinde eski bir manastırdaki Kıbt kitapları arasında bulunan ve Peygamberimiz Aleyhisselamın Mukavkıs'a gönderdiği mektup olduğu anlaşılan mektup, Abdülmecid Han tarafından satın alınarak İstanbul Topkapı Sarayı Müzesinde Mukaddes Emanetler Bölümünde saklanmaktadır.
Mektup; 16x19 cm. eb'âdında, kahverengi bir deri üzerine siyah mürekkeple yazılmış olup, oniki satırdır.
Mektubun altında Peygamberimizin mührü bulunmaktadır.
Mektupta yer yer güve yenikleri vardır.[265]

Şüca' b. Vehb'in Hâris b. Ebi Şimr el-Gassanî'ye Gönderilişi

Gönderiliş Tarihi ve Sebebi

Hicretin 7. yılında,[266] Muharrem ayında,[267] İslâmiyete davet etmek üzere hükümdarlara gönderilen altı elçiden birisi de Şüca' b. Ebi Vehb olup, Peygamberimiz Aleyhisselam onu Şam sınırı hükümdarı Haris b. Ebi Şimr el-Gassanî'ye göndermişti.[268]
Haris b. Ebi Şimr, Hıristiyan Arapların hükümdarı idi.[269]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Haris b. Ebi Şimr'e gönderdiği "Muhammed Resûlullah" mührü ile mühürlü mektubunda şöyle buyurdu:
"B ismi İlâhirrahm âhirrahîm
Allah'ın Resûlü Muhammed'den Haris b. Ebi Şimr'e!
Doğru yola uyan, tâbi olanlara, Allah'a iman eden ve Resûlünü doğrulayanlara selam olsun!
Ben seni eşi, ortağı olmayan Bir Allah'a imana davet ediyorum!
Davetimi kabul edersen, hüküm ve saltanatın yine sende kalacaktır."[270]
Şüca' b. Ebi Vehb, mühürlenip kendisine verilen bu mektupla yola çıktı.[271] Şüca' b. Ebi Vehb der ki:
"Haris b. Ebi Şimr'e gittim.
Kendisi, o sırada Dımaşk'ın Gota bölgesinde* bulunuyor, Kayser Herakliyus'a yapılacak kondurma, ağırlama ve armağan hazırlıklarıyla uğraşıyordu.
Kayser Herakliyus, Hıms'tan İlyaya (Kudüs'e) gelmişti.[272]
Hâris'in kapısında iki veya üç gün kadar oturup onu bekledim.
Hâris'in kapıcısına:
'Ben Resûlullah Aleyhisselamın Hâris'e gönderdiği elçisiyim![1] dedim.
Kapıcı:
'Sen onunla buluşamazsın! O ancakfilan gün, filan saatte çıkar![1] dedi.
Kapıcı Rum'du ve kendisinin adı da Mira idi.
Mira, Resûlullah Aleyhisselamı benden sondu.
Ben de, Resûlullah Aleyhisselamın sıfatlarını ve Haris b. Ebi Şimr'i nelere davet ettiğini anlatınca, içi kabardı, en sonunda kendisini tutam ayarak ağlamaya başladı.
Ağlarken de;
'Ben İncil'i okudum. Bu peygamberin sıfatlarını[273] ve onun insanları nelere davet edeceğini[274] İncil'de aynen yazılı buldum![275]
Fakat, ben onun Şam'dan çıkacağını sanıyordum. Kurazîlerin yurdundan (Medine'den) çıktığını gördüm![276]
Ben ona iman ve kendisinin peygamberliğini tasdik ediyorum. Fakat, Haris beni öldürür diye, imanımı açıklamaktan korkuyorum!' diyor, ondan hayır gelmeyeceğini üzülerek haber veriyor, bana ikramda bulunuyor, beni en güzel şekilde ağırlıyordu.
En sonra, Haris bir gün çıkıp tahtına oturdu, başına tacını koydu.
Kendisinin yanına girmeme izin verildi. Girip Resûlullah Aleyhisselamın mektubunu ona sundum.
Haris, mektubu okuduktan sonra, yere attı ve:
'Saltanatımı benden kim sökebilecekmiş göreyim?!
O Yemen'de de olsa, halkla üzerime gelmeden, ben ona gideceğim!' dedi.
Gece gelip kavuşuncaya kadar, oturduğu yerden ayrılmadı. Sonra, kalkıp atların nallanmasını emretti.

Bana da:
'Sahibine, gördüğünü haber ver!' dedi.
Kayser'e bir mektup yazıp elçiliğimin haberini bildirdi ve Resûlullah Aleyhisselamın üzerine yürümeye hazırlandı.[277]
O sırada, Kayser Herakliyus Kudüste, Dıhyetü'l-Kelbî de Kayser'in yanında bulunuyordu. [278]
Kayser Herakliyus, Hâris'in mektubuna yazdığı karşılıkta:
'Sakın, onun üzerine varayım deme! İlya'da benimle buluş!' dedi.
Kayser'den mektubunun cevabı gelince, Haris beni huzuruna çağırdı ve bana:
'Sahibinin yanına ne zaman gitmek istiyorsun?' diye sordu.
'Yarın!' dedim.
Bana yüz miskal altın bahşiş verilmesini emretti.
Hâris'in kapıcısı Mira da, bana yol için azık ve elbise yetiştirip:
'Resûlullah Aleyhisselama benden selam söyle![279] Dinine tâbi ve Müslüman olduğumu haber ver!' dedi.[280]
Medine'ye dönüp Haris b. Ebi Şimr'in dediklerini ve davranışını Peygamber Aleyhisselama haber verdim.
Peygamber Aleyhisselam:
'Onun saltanatı yok olsun!' buyurdu.
Mira'nın selam söylediğini ve dediklerini de haber verdim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Doğrudur!' buyurdu."[281]
Haris b. Ebi Şimr, Mekke'nin fethi (Hicretin 8.) yılında öldü.[282]
Onun ölümü ile Gassanî saltanatı Cebele b. Eyhem'e geçti ve onda da sona erdi.[283]

Salît b. Amr'ın Yemame Hükümdarı Hevze b. Ali'ye Gönderilişi

Gönderiliş Tarihi ve Sebebi

Hicretin 7. yılında[284] Muharrem ayında[285] İslâmiyete davet etmek üzere hükümdarlara gönderilen altı elçiden birisi de Salît b. Amr olup, Peygamberimiz Aleyhisselam onu Yemâme hükümdarı Hevze b. Ali'ye göndermişti.[286]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hevze b. Ali'ye gönderdiği, "Muhammed Resûlullah" mührü ile mühürlü mektubunda şöyle buyurmuştu:
"B ismi İlâhirrahm ânirrahîm
Allah'ın Resûlü Muhammed'den Hevze b. Ali'ye!
Doğru yola tâbi olan, uyanlara selam olsun!
İyi bil ki; benim dinim develerin ve atların ayak basacakları en uzak yerlere kadar uzanacak, bütün dinlere galip ve üstün gelecektir! Sen de Müslüman ol, selameti bul! Müslüman olursan, idaren altındaki yerlerin idaresini yine sana bırakırı m !"[287]
Salît b. Amr Peygamberimiz Aleyhisselamın bu mühürlü mektubu ile vardığı zaman, Hevze b. Ali Salît'i konukladı ve ağırladı.
Mektup kendisine okununca, Peygamberimiz Aleyhisselamın davetini, redden başka türlü bir redle, yani kibarca reddetti.[288]

Salît b. Amr'ın Hevze b. Ali'yi Öğütleyişi

Salît b. Amr, Hevze b. Ali'ye:
"Ey Hevze! Şüphe yok ki, sen de kavminin ulu kişisisin!
Senin ulu sandığın, kendilerine yöneldiğin kimselerin cesetleri çürümüş, canları da Cehenneme girmiş bulunmaktadır!
Seyyid, ulu kişi, ancak, imanla korunmuş, sonra da, Allah'ın emirlerini yerine getirmeyi, yasaklarından sakınmayı kendisine ahiret azığı edinmiş olan kişidir.
Eğer bir kavim iman mutluluğuna ermişse, sakın onları kendi görüşünle doğru yoldan saptırayım deme!
Ben yapılması emrolunan hayrı sana emr, yapılması yasaklanan şenden de seni men ederim!
Yani, ben Bir olan Allah'a ibadeti sana emr, şeytana tapmaktan da seni men ederim!
Çünkü, Allah'a ibadet insanı Cennete, şeytana tapmak da Cehenneme götürür!
Eğer bu öğütlerimi kabul edersen, umduğuna erer, korktuğundan da kurtulursun!
Öğütlerimi kabul etmekten kaçınır, yüz çevirirsen, bizim aramızla senin anandaki perde kalkar, aramız açılır!" dedi.
Hevze b. Ali:
"Ey Salît! Sen beni seyyidlikle, ulu kişilikle şereflendirip yücelttin! Benim görüşüm; işleri önce inceleyip düşünmem, sonra da onu dilememdir. Şimdi, sen bana biraz mühlet ve genişlik ver. Ben düşünür, danışırım; inşaallah, davetini kabul ederim!" dedi.[289]

Hevze b. Ali'nin Durumu Eregün'le Konuşması

Hevze b. Ali'nin yanına, Hıristiyan ulularından Dımaşk ulusu Enegün gelmişti. Enegün, Hevze'den, Peygamberimiz Aleyhisselamı sondu. Hevze:
"Onun bana mektubu gelmişti. Beni İslâmiyete davet ediyordu. Ben onun davetini kabul etmedim" dedi.
Enegün:
"Niçin kabul etmedin?" diye sordu.
Hevze:
"Dinimi esirgedim.
Bununla beraber, ben kavmimin hükümdarı bulunuyorum.
Ona tâbi olsaydım, hükümdarlık yapamayacaktım!" dedi.
Eregün:
"Hayır! Vallahi, sen ona tâbi olsaydın, o sana yine hükümdarlık yaptırırdı.
Senin için hayırlı ve yararlı olan, ona tâbi olmaktı.
Muhakkak ki, o, İsa b. Meryem'in geleceğini müjdelemiş olduğu Arap peygamberdir!
O, yanımızdaki İncil'de 'Muhammed Resûlullah' diye yazılı bulunmaktadır" dedi.[290]
Hevze:
"Anlattığın şeyi ben de İncil'de okumuştum" dedikten sonra, Eregün'e:
"Peki, sen ona niçin tâbi olmuyorsun?" diye sordu.
Eregün:
"Ona kıskançlıktan ve içki içmekten vazgeçememekten!" dedi.
Hevze:
"Herakliyus bu hususta ne yaptı?" diye sordu.
Eregün:
"Kendi dininde kaldı, saltanattan ayrılmaya kıyamadı, cimrilik etti!" dedi.[291]

Hevze b. Ali'nin Peygamberimiz Aleyhisselamın Mektubuna Cevap Yazışı

Hevze b. Ali, Peygamberimiz Aleyhisselamın mektubuna yazdığı karşılıkta:
"Davet ettiğin şey ne kadar güzel, ne kadar iyidir!
Ben kavmimin şairi ve hatibiyim!
Araplar, benim kavmimden korkar ve titrerler!
Sen bana işinden bazı yetkiler ver de, sana tâbi olayım" dedi.
Hevze b. Ali, elçi S al it b. Amr'a bahşişler ve iyi dokunmuş kumaştan elbiseler verdi.
Salıt b. Amr, Hevze'nin verdiği hediyeleri Peygamberimiz Aleyhisselama getirdi. Hevze'nin sözlerini haber verdi ve mektubunu da okudu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Yerdeki bir hurma koruğunu bile dilese, ona vermem! Onun ellerindeki herşeyiyok olsun, yok!" diyerek dua etti.
Mekke'nin fethi yılında (Hicretin 8. yılında), Mekke'den dönerken, Cebrail Aleyhisselam Hevze b. Ali'nin öldüğünü Peygamberimiz Aleyhisselama haberverdi.[292]

---

[1] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 258, Taberî, Târih, c. 3, s. 84, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 180, Kastalânf,
Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 290.
[2] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 258.
[3] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 254, 255, Taberî, Târîh,c.3, s. 85.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/371.
[4] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 255.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/372.
[5] Taberânî'den naklen Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 5, s. 305, 306, Alâüddin Ali, Kenzü'l-um m âl, c. 11 , s. 444, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 30, Halebî, İnsanu'l-uyûn, c. 3, s. 283.
[6] Zehebî, Megâzî, s. 423.
[7] İbn İsfıak.İbnHişam, Sîre,c.4, s. 254, İtan Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 1, s. 258, 262, E bu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 29,32,
34, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 531, Yâkubî, TârıVı, c. 2, s. 77, 78, Taberî, Târih, c. 3, s. 84, 91, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s.
29, 31,Ebu'l-FerecİbnCevzf, el-Vetâ, c. 2, s. 717, 738, İbn Ear, Kâmil, c. 2, s. 210, 215, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 71,74, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 259, 271, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 180, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 289, 296, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 29, 40.
[8] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 258, İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 14, s. 339.
[9] İbn Sa'd, Tabak âtü'l-k übrâ, c. 1, s. 259.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/372-373.
[10] Müslim, Sahih, c. 3, s. 1657.
[11] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 258, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 223, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 24, c. 3, s. 235, c. 7, s. 53, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1657, Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 88.
[12] Buhârî, Sahih, c. 7, s. 54.
[13] Müslim, Sahih, c. 3, s. 1659.

[14] Müslim, Sahih, c. 3, s. 1655, 1656, İbnMâce, Sünen, c. 2, s. 1202.
[15] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 250, İbn ^bdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1178.
[16] Buhâıf, Sahih, c. 7, s. 54.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/373-374.
[17] İbn İshak, İtan Hişam, Sîre, c. 3, s. 321 ,Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 209, 210, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 323,
Taberî, Târîh, c. 3, s. 73, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 200.
[18] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 332, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 611, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 2, s. 97, Ahmed b.
Hanbel, Müsned, c. 4, s. 325, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 350, Taberî, Târîh, c. 3, s. 79, İbn Seyvid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 214, İbn
Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 37.
[19] A'râf. 158.
[20] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 254.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/374.
*** Rum ülkesi krallarına Hrakl, Kayser; Fars (İran) krallarına Kisrâ, Mısır krallarına Firavun; Yemen krallarına Tübba'; Habeş krallarına**
Necaşf; Türk krallarına Hakan denirdi. (E bu'l-Fidâ, c. 3, s. 78, Diyarbekıf, c. 2, s. 3).
[21] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 258, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 531 .
[22] İbn Şa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 258.
[23] İbn İshak, Kitâbu'l-mübtedâ ve'l-meb'as, c. 4, s. 210.
[24] Taberî, Târîh, c. 3, s. 89, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 264.
[25] Taberî, Târîh, ç. 3, s. 89, Ebu'l-Ferec İbn Cevzf, el-Vefâ, c. 2, s. 735, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 264, İbn Kayyım ,
Zâdu'l-mead, c. 2, s. 71, İbn Haldun, Târih,c. 2, ks.2, s. 36, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c.1, s. 291, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs,
c. 2, s. 30, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 293.
[26] İbn İshaktan naklen Taberî, Târîh, c. 3, s. 89, VâkıdPden naklen İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 264, İbn Kayyım, Zâdu'l-
mead, c. 3, s. 71, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 36, 37, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 291 ,292, Diyarbekrî, Târîhu'l-
hamîs, c. 2, s. 30, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 293.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/374-376.
[27] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 120,121.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/376-377.
[28] İbn İshaktan naklen İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 71, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 264, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 294, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 344.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/377.
[29] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 258, Ebu'l-Ferec İbn Cevzf, el-Vefâ, c. 2, s. 735, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1 , s. 299, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 30, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 293, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 344.
[30] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 293.

[31] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 258, Ebu'l-Ferec İbn Cevzf, el-Vetâ, c. 2, s. 735, 736, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 299, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 30, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 3, s. 344.
[32] İbn İshaktan naklen İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 71, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 264, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 294, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 3, s. 344.
[33] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 292, Halebî, İnşân, c. 3, s. 294, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 3, s. 344.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/377-378.
[34] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 258, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 299, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 31, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 293.
[35] Diyarbekrî, Târîhu'l-ham fs, c. 2, s. 31 .
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/378.
[36] Prof. M. Hamidullah, İslâm P eygam beri, c. 1, s. 201.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/379.
[37] Aynı kaynaklar.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/379-381.
[38] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 365, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 315, 316.

*** "Ey Allah'ın Resûlü!" İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 37, Kastalânf, Mevâhib, c. 1, s. 292, Diyartoekrf, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 30.**
[39] Taberî, Târih, c. 3, s. 89, Ebu'l-Ferec İbn Cevzf, el-Vetâ, c. 2, s. 735, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 71, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 264, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 293.
[40] Taben, Târih, c. 3, s. 89, Ebu'l-Ferec, t 2, s. 735, İbn Kayyım , c. 3, s. 71, İbn Seyyid, c. 2, s. 264, İbn Haldun, c. 2,ks. 2, s. 37, Kastalânf, c. 1, s. 292, Diyarbekrî, c. 2, s. 30, Halebî, İnşân, c. 3, s. 293.
[41] İbn İshaktan naklen Taberî, Târih, c. 3, s. 89, Ebu'l-Ferec İbn Cevzf, el-Vetâ, c. 2 s. 735, 736, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 71, 72, İ bn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 264, 265, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 37, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1 , s. 292, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 30, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 293.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/382-383.
[42] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 259.
[43] Taberî, Tânh.c.3, s. 89,90.
[44] İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 37.
[45] Kastalânf, Mevâhib, c. 1, s. 292, Diyarbekrî, c. 2, s. 30, Zürkânf, c. 3, s. 345.
[46] Taberî, Tefar, c. 7, s. 4, Diyarbekrî, c. 2, s. 31.
[47] Taberı, Tânh.c.3, s. 90.
[48] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 92, 93.
[49] Taberî, Tâıfh,c.3, s. 90.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/383-384.
[50] Sevatiul-envar dan naklen M. Hamidullah, el-Vesaiku’s-siyasa, s.48.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/384.
[51] Taberî, c. 3, s. 89, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 735, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 213, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 37, Kastalânf, c.1, s. 292, Diyartoekrf, c.2, s. 31.

M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/384.
[52] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 258, c. 4, s. 251, İbnEsTr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 30.
[53] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 259, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c.1, s. 262, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 2, E bu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2. s. 343.
[54] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 29.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/385.
[55] Müslim, Sahih, c. 3, s. 1367.
[56] Taberî, Târîh, c. 3, s. 85.
[57] Ahmedb. Hanbel, c. 1, s. 262, Taberî, c. 3, s. 85, Be^akf, c. 4, s. 381,382.
[58] Diyarbekrî, c. 2, s. 31, 32 Halebî, İnsânu'l-uvûn, c. 3, s. 289, 290.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/385.
[59] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 31.
[60] Halebî, İnsânu'l-uvûn, c. 3, s. 284.
[61] Muhyiddin b. Arabf, Muhâdarâtu'l-ebrâr, c. 2, s. 129,1 30, Diyarbekıi, TârıViu'l-hamfs, c. 2, s. 32, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3. s. 284.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/385-386.
[62] Buhârî, Sahih, c. 1, s. 6, Taberî, Târih, c. 3, s. 85, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 382, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 362.
[63] Zührî, Megâzî, s. 58, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 6, Taberî, Târih, c. 3, s. 85, 86, Beyhakî, D ela il, c. 4, s. 382, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 362.
[64] Zührî, M egâ zf, s. 5 8, Abdurrezzak, Musanne f, c. 5, s. 34 3, Buhârî, Sah ıh, c. 1, s. 6,7 Taberî, T ârîh, c. 3, s. 85, 86, Beyhak f, Delâil, c. 4, s. 382, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 4, s. 362, 363.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/386-387.
[65] Muhyiddin b. Arabf, Muhâdarâtu'l-ebrâr, c. 2, s. 130, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 32, Halebî, İnşânu'l-uyûn, c. 3, s. 288, 289, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 3, s. 339.
[66] Muhyiddin b.Arabf, M uhâdarâtu'l-ebrâr, c. 2, s. 130.
[67] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 347.
[68] İbn Esîr, Nihâye, c. 2, s. 279.
[69] Ebu Nuaym, Delâil, c. 2, s. 347, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 267, Heysemî, Meonau'z-ZBvâid, c. 5, s. 306,
Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 2, s. 123.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/387-388.
[70] Buhârî, Sahfi-ı, c. 1, s. 7, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 263.
[71] Taberî. Tan h. c. 3. s. 86. Ebu'l-Ferec İbn Cevzf. el-Vetâ. c. 2. s. 720.
[72] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/389.
[73] Buhârî, Sahih, c. 1, s. 7, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 263.
[74] Taberî, Târîh,c.3, s. 87.
[75] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 344, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1394.
[76] Taberî, Târîh, c. 3, s. 86, Ebu'l-Fenec, c. 2, s. 720.
[77] Buhârî, Sahih, c. 1, s. 7, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 266.
[78] Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 262, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 5.
[79] Taberî, Târîh, c. 3, s. 86.
[80] Ahmedb. Hanbel, c.1, s. 262,
[81] Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 266,

[82] **Abdurrezzak, c. 5, s. 344, Buhârî, c. 4, s. 3, Müslim, c. 3, s. 1294**
[83] **Ahmedb. Hanbel, c. 1, s. 262, Ebu Nuaym, c. 2, s. 343-344.**
[84] **Buhârî, c. 1,s.5.**
[85] **Abdurrezzak, c. 5, s. 344, Buhârî, c. 4, s. 3, Müslim, c. 3, s. 1294.**
[86] **Taberî, c. 3, s. 86**
[87] **"Korkmasaydım" (Müslim, c. 3, s. 1394).**
[88] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 262, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 3, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 344, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 378.**
[89] **Buhârî, Sahih, c. 1,s.5.**
[90] **Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 344, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 262, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 3, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1394.**
[91] **Abdurrezzak, c. 5, s. 344, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 262, Buhârî, c. 1, s. 5, c. 4, s. 3.**
[92] **Taberî, Târîh, c. 3, s. 86.**
[93] **Abdurrezzak, c. 5, s. 345, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 262, Buhârî, c. 1. s. 5, c. 4, s. 3.**
[94] **Taberî, Târîh, c. 3, s. 86.**
[95] **Abdurrezzak, c. 5, s. 344, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 262, Buhârî, c. 1, s. 5, c. 4, s. 3.**
[96] **Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 345, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 5, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1394.**
[97] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 262, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 3.**
[98] **Abdurrezzak, c. 5, s. 345, Ahmed b. Hanbel, c. 1 ,s.262, Buhârî, c. 1, s. 5,c.4, s. 3, Müslim, c. 3, s. 1395, Ebu Nuaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 344.**
[99] **Abdurrezzak, c. 5, s. 346, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 262, Buhârî, c. 1, s. 5, Müslim, c. 3, s. 1395.**
[100] **Soy yönünden en seçkininiz (Taberî, Târih, c. 3, s. 86).**
[101] **Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 345, 346, Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 1, s. 262, 263, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 3, 4, Müslim , Sahih, o. 3, s. 1395, E bu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 344, 345 Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, o. 4, s. 382.**
[102] **Taberf, Târîh, c. 3, s. 8 6, Be yhak f, D el âil ü'n-nübüvve, c. 4, s. 382.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/389-395.
[103] **Zührî, Megâzî, s. 60, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 346, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 263, Buhârî, Sahih, c. 1 , s. 6, t 4, s. 4, S.c.S, s. 169, Müslim, Sahih, t 3, s. 1 369, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 77, Taberî, Târih, c. 3, s. 87, Ebu Nuaym, Delâil, c. 2, s. 345, 346, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 384, Ebu'l-Ferec İbn Cevzf, el-Vetâ, c. 2, s. 724 İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 261, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 71, Zehebî, Megâzî, s. 415, 416, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 36, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 290, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamfs, c. 2, s. 33.**
[104] **Âli İmran: 64.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/395-396.
[105] **Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 34.**
[106] **Taberî, Târîh,c.3, s. 85.**
[107] **Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 347, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 263, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 5, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1 397, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübü we, c. 2, s. 346.**
[108] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 263, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 5, Ebu Nuaym , Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 346.**

[109] Ebu Kebşe Huzâa kabilesinden bir adam olup, putlara tapmakta Kureyş müşriklerinden ayrılarak Şi'râ yıldızına tapmıştı. Peygamberimiz Aleyhisselam ise halkı putlara tapmaktan alıkoymaya kalkınca, Kureyş müşrikleri, Peygamberimiz Aleyhisselamı ona benzeterek kendisine "İbn Ebi Kebşe=Ebu Kebşe'nin oğlu" künyesini takmışlardı. Başka bir rivayete göre de: Ebu Kebşe, Peygamberimiz Aleyhisselamın anneleri taralından dedesi olup, Kureyş müşrikleri, Peygamberimiz Aleyhisselama böyle söylemekle, kendisinin baba tarafından dedesine değil de, anne tarafından dedesine çektiğini anlatmak isterlerdi (İbn Esîr, Nihâye, c. 4, s. 144).
[110] Ahmedb. Hanbel, c.1 , s. 263, Buhârî, o. 4, s. 5, Müslim, c. 3, s. 1397, Ebu Nuaym ,c.2, s. 346, Ebu'l-Ferec İbn Cevzf, el-Vetâ, o. 2, s. 724.
[111] Ahmed b. Hanbel, c.1, s. 263, Buhârî, c. 4, s. 5, Ebu Nuaym, c. 2, s. 346.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/396.
[112] Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 616, 617.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/397-398.
[113] İbn İshaklan naklen Taberî, TârıVı, c. 3, s. 87, 88, Ebu'l-Ferec İbn Cevzf, el-Vefa, c. 2, s. 724, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 267.
[114] İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 76.
[115] Taberî, c. 3, s. 88, E bu'l-Fidâ, c. 4, s. 267, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 34.
[116] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 34.
[117] İbn Sa'd. Tabakâtü'l-kübrâ. t 1. s. 276.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/398-399.
[118] TaberP, Târîh, c. 3, s. 88, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 211, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 267.
[119] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 347.
[120] Taberî, Târih, c. 3, s. 86, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 267.
[121] Taberî, c. 3, s. 88, İbn Esîr, Kâm il, c. 2, s. 211, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 55, 56, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 267.
[122] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/399-400.
[123] Buhârî, Sahîh, c. 1, s. 7, Taberî, Târih, c. 3, s. 87.
[124] Zührî, M egâzf, s. 61, İ bn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 259.
[125] Zührî, s. 61 , İtan Sa'd, t 1, s. 259, Buhâıî, c. 1, s. 7.
[126] TabeN.c3, s. 87, Ebu'l-Ferecİbn Cevzf, el-Vetâ, c. 2, s. 725.
[127] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 384.
[128] Taberî, c. 3, s. 87, Beyhakî, c. 4, s. 384, E bu'l-Ferec, c. 2, s. 725.
[129] Zührî, s. 61, Taberî, c. 3, s. 87, Beyhakî, c. 4, s. 384, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 725.
[130] Buhârî, Sahih, c.1, s. 7.
[131] İbn Sa'd, c. 1, s. 259, Taberî, c. 3, s. 87, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 725.
[132] Buhârî, Sahih, c.1, s. 7.
[133] Taberî, Târih, c. 3, s. 87, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 384, Ebu'l-Ferec İbn Cevzf, el-\tefâ, c. 2, s. 725.
[134] Zührî, Megâzf, s. 61, İ bn Sa'd, Tabakât ü'l-küb râ, c. 1, s. 259, Buh ârf, c. 1, s. 7.
[135] İbn Sa'd, c. 1, s. 259, Taberî, c. 3, s. 87, Beyhakî, c. 4, s. 384, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 725.
[136] Zührî, s. 61 Abdurreziak, Musannef, c. 5, s. 347.
[137] Zührî, s. 61 Buhârî, c.1 ,s.7.
[138] Taberî, c. 3, s. 87, Beyhakî, c. 4, s. 384, E bu'l-Ferec, c. 2, s. 725.

M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/400-401.
[139] Taberî, c. 3, s. 88, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 211 Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 267, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c.2,s.34.
[140] İbn Hazm, Cevâ miu's-aYe, s. 30.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/401-402.
[141] VâkiDi, Megâzî, c.2, s. 555, İbn Sa'd, c. 2, s. 88, Taberî, c. 3, s. 83,İbn Kayy,m, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 1 35.
[142] Yâ kubf, T âriVı, c. 2, s. 77, 78, Ferid un B ey M ünşe atı ndan nakl en M . H am fdul lan, el -Vesaik u's-siyâ si yye, s. 51, 52.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/402-403.
[143] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 555, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 88, Taberî, Târîh, c. 3, s. 83, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 135.
[144] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 555.
[145] Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 34.
[146] Kastalânf, M evâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 291.
[147] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 78.
[148] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 556.
[149] İbn İshak.İbnHişam, Sîre.c.4, s. 260, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 556, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 88.
[150] İbn Sa'd. Tabakâtü'l-kübrâ. c. 2. s. 88.
[151] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 347, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 339.
[152] Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 365, Bedrüddin Aynf, Umdetü'l-kârf, c, c. 1, s. 99, İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 1, s. 42.
[153] Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 365 İbn Hacer, Fethu'l-bârî, c. 1, s. 42, Kettânf, et-Terâtfbu'l-idâriyye, c. 1, s. 1 57.
[154] İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 1, s. 42, Kettânf, et-Terâtfb, c. 1, s. 157, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 3, s. 342.
[155] Bedrüddin Aynf, Umde, c. 1, s. 99, İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 1, s. 42, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1 , s. 291 ,Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 3, s. 342.
[156] İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 1, s. 42, Kastalânf, c. 1, s. 291, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 2289, Zürkânf, M evâhib Şerhi, c. 3, s. 342, Kettânf, c. 1 , s. 157.
[157] Bedrüddin Aynf, c. 1 , s. 99, İbn Hacer, c. 1, s. 42, Kastalânf, c. 1, s. 291, Halebî, c. 3, s. 289, ZÜrkânî, C. 3, S. 343, Kettânf, c. 1, s. 157.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/404-405.
[158] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 258, 259.
[159] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 189, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 305, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 136, Muhyiddin b. Arabf, Muhâdarâtu'l-ebrâr, c. 2. s. 164.
[160] Yakubi, Târih, c. 2, s.77,İbn İshaktan naklen Taberî, Târih, c. 3, s. 90, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 349, Ebu'l-
Ferecİbn Cev^f, el-Vefâ, c. 2, s. 732, İbn E ar, Kâmil, c. 2, s. 2, 3, Muhyiddin b. Arabf, c. 2, s. 184, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s.
262, 263, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 269, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 71, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 37,
Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 290, 291 , Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 34,

35, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 291 ,
Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 3, s. 340, 341.
[161] Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 3, s. 341 .
[162] İbn Seyyid, c. 2, s. 263, Halebî, c. 3, s. 291.
[163] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 268, 269.
[164] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 263.
[165] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 269, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 291.
[166] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 260, Taberî, Târih, c. 3, s. 90, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvvıe, c. 2, s. 349, Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 6, s. 590, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 213, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 269, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 71, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 34.
[167] Taberî, Târih, c. 3, s. 90, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 349, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 213, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 269, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 37, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 34.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/405-407.
[168] Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 6, s. 589, 590, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 35.
[169] Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 6, s. 590.
[170] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/407-408.
[171] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 269.
[172] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 269, Halebî, İnşânu'l-uyûn, c. 3, s. 291.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/408.
[173] Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 33, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 24, c. 3, s. 225, Ebu'l-Ferec İbn Cevzf, el-Vefa, c. 2, s. 732.
[174] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 35.
[175] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 71 , Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 269, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 37, Diyarbekrî, Târîıu'l-hamfs, c. 2, s. 35.
[176] Taberî, Târih, c. 3, s. 90, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 263.
[177] İbn Sa'd. Tabakâtü'l-kübrâ. c. 1. s. 260.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/408-409.
[178] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 8, s. 287, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 35.
[179] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 8, s. 287, 288.
[180] İ bn Sa'd, Tabak âtü'l -k übrâ, c. 1, s. 260, Ta berî, T ârfh, c. 3, s. 80, E bu N uaym, D el âil ü'n-nübüvve, c. 349, E bu'l-F ene c İ b n CevzT, el-Vefâ, c. 2, s. 732, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 214.
[181] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 263.
[182] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 263, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 35, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 291.
[183] Taberî, Târîh, c. 3, s. 90, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 269.
[184] Ebu Nuaym, Delâil, c. 2, s. 349, E bu'l-Ferec, el-Vefâ, c. 2, s. 732, Diyarbekrî, c. 2, s. 35.
[185] Taberî, c. 3, s. 90, Ebu Nuaym, c. 2, s. 349, E bu'l-F erec, c. 2, s. 732, Diyarbekrî, c. 2 s. 35.
[186] İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks.2, s. 37.
[187] Taberî, c. 3, s. 90, Ebu Nuaym, c. 2, s. 349, E bu'l-F erec, c. 2, s. 732, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 269.

[188] İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 37.
[189] Taberî, Târîh, c. 3, s. 90.
[190] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 35.
[191] Taberî, c. 3, s. 90, Ebu Nuaym, c. 2, s. 349, E bu'l-Ferec, c. 2, s. 733, E bu'l-Fidâ, c. 4, s. 269, Diyarbekrî, c. 2, s. 35, Halebî, c. 3, s. 291,292.
[192] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 263.
[193] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 35.
[194] Taberî, Târîh, c. 3, s. 90, 91, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 349, 450, E bu'l-Ferec İbn Cevzf, el-Vefâ, c. 2, s. 733, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 213, 21 4, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 269, 270, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks.2, s. 37, 38, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 35, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 292.
[195] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 260, Diyarbekrî, TâriViu'l-hamfs, c. 2, s. 35.
[196] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 35.
[197] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 260.
[198] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 35.
[199] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 8, s. 288.
[200] İbn Sa'd. Tabakâtü'l-kübrâ. c. 1. s. 260.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/409-412.
[201] Taberî, Târih, c. 3, s. 91 ,Ebu Muaym, Delâilü'n-nübüwe, c. 2, s. 350, Ebu'l-Ferecİbn Cevzf,el-Vefâ, c. 2, s. 733, İbn Esîr,
Kâmil, c. 2, s. 214, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 270, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 38, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamfs, c. 2,s.36.
[202] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 260.
[203] İbn Haldun, Târih, c. 2, ks.2, s. 38.
[204] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/412-413
[205] İbn İshaklan naklen Taberî, Târih, c. 3, s. 91, E bu Nuaym, Delâilü'n-nübüwe, c. 2, s. 350, Ebu'l-Fenecİbn Cevzf, el-Veta,
c.2, s. 733, 734, İbnEsîr, Kâmil, c. 2, s. 214, 215, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c.4, s. 270, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2 s.
38, D iyarbe krf, T ârıtıu'l -ham fs, c. 2, s. 37.
[206] Ebu Muaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 348, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 5, s. 309.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/413-414.
[207] Taberî, Târih, c. 3, s. 91, Ebu Nuaym, Delâil, c. 2, s. 350,351 , Ebu'l-Fenec, c. 2, s. 734, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 214, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 38.
[208] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 263, 264, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamfs, c. 2, s. 37.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/414-415.
[209] Beyrut el-Hayat gazetesinin Hicrf 27.12.1382, M il adi" 22.5.1963 tarihli ve 5242 numaralı 1, 7. nüshasından naklen M. Hamfdullah, İslâm Peygamberi, c. 1, s. 237, 239.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/415-416.
[210] İbn Sad, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 258, Belâzurî, Ensâbu'l-esrâf, c. 1, s. 448.
[211] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 258.
[212] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 254, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 258, 260.
[213] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 293, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 295, 296.
[214] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 37.

[215] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 530, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 293, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 296.
[216] Diyarbekrî, Târjhu'l-hamfs, c. 2, s. 37.
[217] Âl-i İmran: 64, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 2, s. 265, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 72, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 292, 293, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 37, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 295, 296, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 347.
[218] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 260.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/3416-417.
[219] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1 , s. 315, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 272.
[220] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 531.
[221] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 315, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 272.
[222] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 265, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 72, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 531.
[223] Nâziât: 23,24.
[224] İbn Seyyid, c. 2, s. 265, İbn Kayyım , c. 3, s:. 72, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s:. 293, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s:. 37, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 296.
[225] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s:. 72, Kastalânf, Mevâhib, c. 1, s. 293.
[226] Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s:. 517, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 531.
[227] Süheylf, c. 7, s. 517, İbn Kayyım, c. 3, s. 72, Kastalânf, c. 1, s. 293.
[228] Süheylf, c. 7, s. 517,51 8, İbn Kayyım, c. 3, s. 72, İbn Seyyid, c. 2, s. 265, Kastalânf, Mevâhib, c. 1, s. 293.
[229] Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 518, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 265, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 531, Kastalânf, Mevâhib, c. 1, s. 293.
[230] Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 518, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 72, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 265, Kastalânf, Mevâhib, c. 1,s.293.
[231] Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 518, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 265, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 72, İbn Hacer,
el-İsâbe, c. 3, s. 531, Kastalânf, Mevâhib, c. 1, s. 293.
[232] Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 518, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 265, 266, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 72,Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 293, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 296.
[233] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 37.
[234] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 531, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 37, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 350.
[235] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 531, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 3, s. 350.
[236] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 531, Diyarbekrî, Târîhu'l-ham fs, c. 2, s. 37.
[237] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 260, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 531, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 37, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 350.
[238] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 531, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 3, s. 350.
[239] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 531.
[240] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 266, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 531 , Diyarbekrî Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 37, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 3, s. 350.
[241] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 266, Diyarbekrî, c. 2, s. 37, Zürkânf, c. 3, s. 350.

[242] İbn Seyyid, c. 2, s. 266, İbn Hacer, c. 3, s. 531, Diyarbekrî, c. 2, s. 37, Zürkânf, c. 3, s. 350.
[243] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 266, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 72, İbn Hacer, c. 3, s. 531 Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1 , s. 293, Diyarbekrî, c. 2, s. 37, Halebî, İnşân, c. 3, s. 296, 297, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 3, s. 349.
[244] İbn Sa'd, Tabakât.c.1, s. 260, İbn Seyyid, c. 2, s. 266, İbn Kayyım, c. 3, s. 72, İbn Hacer, c. 3, s. 531, Kastalânf, c. 1 ,s.
293, Diyarbekrî, c. 2, s. 37, Halebî, c. 3, s. 296, 297, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 3, s. 349, 350.
[245] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 266, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 38.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/418-422.
[246] Belâzurî, Ensâbu'l-esrâf, s. 449, İtan Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 266, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 38.
[247] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 485, Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 519, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 266.
[248] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 531, Diyarbekrî, c. 2, s. 38, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 350.
[249] Halebî, İnsan, c. 3, s. 296, 297.
[250] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 212, 214, BelâzurT, Ensâb, c. 1, s. 449,Taberî, Târih, c. 3, s. 139, İbn E ar, Kâmil, c. 2, s. 225,226.
[251] İbn Sa'd, c. 1, s. 492, c. 8, s. 21 2, Belâzurî, c. 1, s. 449, Taberî, c. 3, s. 99, İbn Hacer, c. 3, s. 531 .
[252] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 531.
[253] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 531.
[254] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 261, 491.
[255] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 485, Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 519 Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 38, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 297, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 350.
[256] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 266, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 38.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/422-423.
[257] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 261, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 266.
[258] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 266, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 38.
[259] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 266.
[260] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 299.
[261] İbn Hacer. el-İsâbe. c. 3. s. 531.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/424.
[262] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 266, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 299.
[263] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 260, 261, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 266, Diyarbekrî, c. 2, s. 38, Halebî, c. 3, s. 299, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 3, s. 350.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/424-425.
[264] İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, t 1, s. 260,134, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 265, 266 İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 72, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 293, Halebî, İnsan, c. 3, s. 296, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 349.
[265] Tahsin Öz. Hırka-i Saadet Dairesi ve E mânât-ı Mübâreke. s. 29. 30.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/425.

[266] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 258, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 351.
[267] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 258.
[268] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 254, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 261, c. 3, s. 94 Ebu'l-Ferec İbn Cevzf, el-Vefâ, c. 2, s.737, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 270.
[269] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 254, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 268.
[270] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 270, İbn Kayyı m, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 72, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 268, Kastalânf, Mevâhibü'l-
ledünniye, c. 1 , s. 296, Diyarbekrî, Târîhu'l-ham fs, c. 2, s. 38, 39, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 304, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 356.
[271] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 39.
[272] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 261 , Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 737, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 270, Diyarbekrî, c. 2, s. 39.
[273] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 261, Ebu'l-Ferec, el-Vefâ, c. 2, s. 737, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 270, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 39, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 305, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 357.
[274] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 39, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 3, s. 357.
[275] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 261, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 737, İbn Seyyid, c. 2, s. 270, Diyarbekrî, c. 2, s. 39, Halebî, c. 3, s. 405, Zürkânf, c. 3, s. 357.
[276] Diyarbekrî, c. b.2, s. 39, Halebî, c. 3, s. 305 Zürkânf, c. 3, s. 357.
[277] İbn Sa'd.c.1, s. 261, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 737, 738, İbn Seyyid, c. 2, s. 270, 271 .Diyarbekrî, c. 2, s. 39, Halebî, c. 3, s.
305, Zürkânf, c. 3, s. 357.
[278] Diyarbekrî, c. 2, s. 39, Halebî, c. 3, s. 305, Zürkânf, c. 3, s. 357.
[279] İbn Sa'd.c.1, s. 261, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 737, 738, İbn Seyyid, c. 2, s. 270, 271 .Diyarbekrî, c. 2, s. 39, Halebî, c. 3, s.
305, Zürkânf, c. 3, s. 357.
[280] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 271, Diyarbekrî, c. 2, s. 39, Halebî, c. 3, s. 305, Zürkânf, c. 3, s. 357.
[281] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 261, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 271, Diyarbekrî, c. 2, s. 39, Halebî, İnşân, c. 3, s. 305, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 3, s. 357.
[282] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 261 , Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 738, Diyarbekrî, c. 2, s. 39.
[283] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 305.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/425-428.
[284] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 258, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 351.
[285] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 258.
[286] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 254, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 262, Ebu'l-Ferec, el-Velâ, c. 2, s. 738, İbn Seyvid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 270,271.
[287] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 269, İbn Kayyım, Zâdu'l-m ead, c. 3, s. 74, Kastalânf, Me vâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 295,
Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 39, Halebî, İnsânu'l-uyün, c. 3, s. 303, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 3, s. 355.
[288] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 262, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 269, İbn Kayyım, Zâdu'l-m ead, c. 3, s. 74, Kastalânf, Mevâhib,
c. 1, s. 295, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamfs, c. 2, s. 39, Halebî, İnsânu'l-uyün, c. 3, s. 303, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 3, s. 255, 256.

M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/428-429.

[289] Süheyl, Ravdu'l-ünüf, c. 6, s. 590, 591 , Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 304, Züılîânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 355.

M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/429-430.

[290] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 270, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 3, s. 74, Diyarbekrî Târıîıu'l-hamfs, c. 2, s. 39, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 3, s. 356.

[291] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 355, 356.

M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/430-431.

[292] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 262, Ebu'l-Ferec İbn Cevzf, el-Vefa, c. 2, s. 738, 39, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 269, 270, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 74, Kastalânf, Mevâ hibü'l-ledünniye, c. 1, s. 295, 296, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamfs, c. 2, s. 40, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 303. Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 356.

M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/431.

APAÇIK BİR ZAFERE DOĞRU

Zeyd b. Hârise'nin Cüzamları Te'dib İçin Hısma'ya Gönderilişi

Seferin Tarihi, Mevkii ve Sebebi

Hısmâ seferi, Hicretin 7. yılı başlarında vuku bulmuştur.[1]
Hısmâ; Şam toprağında bir kırdır. Vâdi'l-kurâ'ya iki gecelik uzaklıktadır. Cüzamların konak yeridir.[2]
Peygamberimiz Aleyhisselamın elçisi Dıhye b. Halife Kayser Herakliyus'un yanından Medine'ye dönerken, Hısma'ya geldiği sırada, Cüzamlardan Huneyd ve Huneyd'in oğlu ile daha bazı adamlar, önünü keserek Kayser'in vermiş olduğu birçok kıymetli hediyeleri soymuşlar, Medine'ye ancak üzerindeki eski elbise ile gelebilmişti.[3]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, Zeyd b. H ârise'yi, 500 kişilik askerî birte'dib birliğinin başında Cüzamlara yolladı.
Dıhye b. Halifeyi de Zeyd b. Hârise'nin yanına kattı.
Benî Uzrelerden bir adam da, kılavuz olarak yanlarına katıldı.[4]
Zeyd b. Harise ve askerleri, kılavuzlarıyla birlikte, geceleri yürüyorlar, gündüzleri gizleniyorlardı.[5]
İslâm mücahidi erinin Cüzamların yurtlarına geldikleri sırada, Cüzamların ileri gelenlerinden Rifâa b. Zeyd Müslüman olup Peygamberimiz Aleyhisselamın mektubu ile kavminin yanına dönmüş, Cüzamlardan bütün Gatafanlarve Vâillerile Selaman ve Sa'd-ı Hüzeymlerden ve Behralardan birçok kişilerde, Harretü'r-Reclâ'ya gelip konmuşlardı.
Rifâa b.Zeyd de, Benî Dubayblardan bazı kişilerle birlikte Kurâ-i Rebbe'de, öteki Benî Dubayblar ise Harre nahiyesinin Medan vadisinde bulunuyorlardı.
Zeyd b. Hârise'nin gelip saldıracağından hiçbirinin haberi yoktu.
Kılavuz, İslâm mücahidlerini Harre'nin Evlac tarafından getirmişti.[6] İslâm mücahidleri, sabahleyin, Huneyd ve oğlunun konak yerine ve onların yanında bulunanlara ansızın baskın yaptılar.
Huneyd ile oğlu öldürüldü.
Benî Ahnef veya Ecneflerden de iki kişi öldü.[7]
1000 deve ile 5000 davar iğtinam edildi.[8]
Rifâa b. Zeyd'in cemaatinden, Benî Dubayblardan yeni Müslüman olmuş bulunan bazı kişiler, Huneyd ile oğlunun Dıhye b. Halifeyi soyduklarını haber alır almaz toplanmış, onların üzerlerine yürüyüp çarpışmış, yağmaladıkları şeyleri-Dıhye'ye teslim etmek üzere-ellerinden kurtarmış bulunuyorlardı.[9]

Dubayb Oğulları Temsilcisinin Zeyd b. Hârise ile Konuşması

Dubayb oğulları, İslâm mücahidlerinin Medan çölünde bulunduklarını öğrenince, onlardan Hassan (Vâkıdî'ye göre Hıbbas) b. Melle Süveyd b. Zeyd'in Acace adındaki atına, Üneyf b. Melle ise Melle'nin Rıgal adındaki atına, Ebu Zeyd b. Amr da Şemr adlı kendi atına binip gittiler.
Bunlar İslâm mücahidlerine yaklaşınca, Ebu Zeyd'le Hassan, Üneyf b. Melleye:
"Sen bizden ayrıl, dönüp git! Çünkü, biz senin dilinden korkuyoruz!" dediler, onun üzerine dikildiler ve atının üzerinden ayrılmadıkça, yanından uzaklaşmadılar.
Üneyf ise:
"Ben de, iki atlının yaya yürüyücüsü olurum!" diyerek arkalarından koştu ve yetişti. Ona:
"Sen bizimle gel, ama şimdiye kadar yapageldiğin şeyleri bugün sakın yapma! Biz konuşurken, sen dilini tut! Bugün bize bir uğursuzluk getirme!" dediler.
İçlerinden, yalnız Hassan b. Melle'nin konuşmasını kararlaştırdılar. Bunlar, Cahiliye çağında aralarında bazı kelimelerle (parolalarla) birbirlerini tanırlardı. "Kavedî" dedikleri de, olurdu.[10]
Herhangi bir kimse kendilerine kılıçla vurmak istediği zaman "Bûrî" veya "Sûrî" parolasını kullanırlardı.[11]
Temsilciler İslâm mücahidlerinin yanlarına doğru varırlarken, onlar da bunlara doğru gelmeye başladılar.
Hassan, İslâm mücahidlerine:
"Biz, Müslüman bir cemaatiz!" dedi.
Siyah bir at üzerinde Müslümanların yanına götürülen, varan ilk kişi o oldu.
Üneyf:
"Bûrî"[12] veya "Kavedî" dedi.[13]
Hassan, ona:
"Sabırlı ol!" dedikten sonra, Zeyd b. Hârise'nin yanına kadar varıp durdu.
Zeyd b. Harise:
"Öyleyse, Ümmü'l-Kitâbı [Fatiha sûresini] okuyunuz bakayım?" dedi.
Hassan Fatiha sûresini okuyunca, Zeyd b. Harise:
"Askerlere sesleniniz ki; Yüce Allah, şu kavmin içinden çıkıp geldikleri yeri bize haram ve dokunulmaz kılmıştır. Ahdini bozan, bundan müstesnadır!" dedi.[14]
Zeyd b. Harise, onlardan yalnız birisini Fatiha sûresinden imtihan etti, başka birşey yapmadı.[15]
Zeyd b. Harise esirleri Dubayb oğullarına iade etmek istediği zaman, arkadaşlarından bazıları, onların işlerinde karışıklık bulunduğunu haber verdiler.
Bunun üzerine, Zeyd b. Harise iade işini bir müddet için geri bıraktı ve:
"Onlar hakkında, Allah hüküm verecektir!" dedi.[16]
Hassan b. Melle'nin kızkardeşi de esirler arasında idi.
Zeyd b. Harise, Hassan b. Melle'ye:
"Al, götür onu!" dedi.
Ümmü'l-Fezer ed-Dulaiye, Hassan b. Melle'ye:
"Kızlarınızı götürüyorsunuz da, analarınızı mı bırakıyorsunuz?!" dedi.
Hasib oğullarından birisi de:
"Onlar Dubayb oğullarındandır. Her zaman, onların dilleri büyülüdür!" diye mırıldandı.

Mücahidlerden bazısı bunu işitip Zeyd b. Hâriseye haber verdiler.
Bunun üzerine, Zeyd b. Harise emretti, Hassân'ın kızkardeşinin elindeki bağ çözüldü.
Zeyd, Hassân'a:
"Yüce Allah şu amcanın kızları hakkında hükmünü verinceye kadar, sen de onlarla birlikte burada otur!" dedi.
Elçiler dönmek istediler.
İslâm askerleri, onların gelmiş oldukları vadilerine inip gitmelerine engel oldular.
Onlar da ev halklarının yanında akşamladılar.[17]
Dubayb oğulları temsilcileri, Zeyd b. Harise ile arkadaşlarını gözetlemeye başladılar; ve onların uyuduklarını anlayınca,[18] gecenin bir kısmını geçirdikten sonra, hayvanlarına binip Rifâa b. Zeyd'in yanına vardılar.
Ebu Zeyd b. Amr,
Ebu Şemmas b. Amr,
Süveyd b. Zeyd,
Ba'ce b. Zeyd,
Berza' b. Zeyd,
Muharribe b. Adiyy,
Üneyf b. Melle,
Hassan b. Melle, Leylâ Harresi kuyusunun üzerindeki Kurâ-i Rebbe'de Rifâa b. Zeyd'in yanında sabahladılar.[19]
Sabahleyin, Hassan b. Melle, Rifâa b. Zeyd'e:
"Sen oturup keçi sütü içmeyi düşünüyorsun! Cüzam kadınları ise, baskın yapılıp esir edilmiş bulunuyorlar!?
Halbuki, senin elinde, Peygamberden getirmiş olduğun mektup da var!" dedi.[20]
Başlarına geleni ona haber verdi.[21]
Rifâa b. Zeyd, devesinin getirilmesini istedi, sıçrayıp onun üzerine bindi.
Baskın sırasında Hasiblerden öldürülmüş olanın kardeşi Ümeyye b. Zafere de yanlarında olduğu halde, üç gecede Medineye yetiştiler.
Rifâa b. Zeyd'le arkadaşları Mescide kadarvardılar.
Müslümanlardan birisi, onlara bakıp:
"Develerinizi ıhdırmayınız!" deyince, temsilcilerin elleri yanlarına düştü. Hayvanlarından indiler, hayvanlarını ıhdırmayıp ayakta durdurdular.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onları görünce:
"Halkın arka tarafına geliniz!" diye eliyle işaret buyurdu.
Rifâa b. Zeyd, söze başlamak istediği sırada, halktan birisi ayağa kalkıp:
"Yâ Rasûlallah! Bunlar, insanı ücretsiz olarak zorla çalıştıran bir kavimdir!" dedi.
Rifâa b. Zeyd, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Allah seni rahmetiyle esirgesin! Sen o gün bize hayırdan başkasını vermemiştin!" dedikten sonra, Peygamberimiz Aleyhisselamın kendisi için yazdırmış olduğu yazıyı Peygamberimiz Aleyhisselam m önüne koydu ve:
"Yâ Rasûlallah! Önündeki, Rifâa b. Zeyd'e daha önce yazıp [yazdırıp] vermiş olduğun yazıdır.
Ona sonradan yapılan vefasızlık da ortadadır!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Oku onu ey oğul! Dileğini de açıkla!" buyurdu.

Rifâa b. Zeyd yazıyı okuduğu zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam ondan haberi sordu.[22]
Temsilciler, Zeyd b. Hârise'nin yaptığını, Peygamberimiz Aleyhisselama anlattılar.[23]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ya öldürülmüş olanları ne yaparım?" buyurdu[24] ve bunu üç kere tekrarladı..
Rifâa b. Zeyd:
"Yâ Rasûlallah! Sen daha iyi bilirsin: Sen kendine helâl olanı haram kılma! Kendine haram olanı da helâl kılma![25]
Sen bizim için de, helâl olanı haram kılma! Haram olanı da bize helâl kılma!" dedi.[26]
Temsilcilerden Ebu Zeyd b. Amr:
"Yâ Rasûlallah! Sen, bizden sağ olanlan salıver! Öldürülmüş olanlara gelince; onlar şuracıkta ayaklarımın altında kalıversin gitsin! Onlardan dolayı hiçbir hak istenilmesin!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ebu Zeyd doğru söyledi!" buyurdu.[27]
Temsilciler:
"Yâ Rasûlallah! Zeyd b. Hâriseye bizimle birlikte bir adam gönder de, o, ailelerimizin ve mallarımızın arasından çekilsin!" dediler.[28]

Hz. Ali'nin Zeyd b. Hârise'ye Gönderilişi

Cüzam temsilcilerinin istekleri üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Ali'ye:
"Haydi, yâ Ali! Bin de, onlarla birlikte git!" buyurdu.
Hz. Ali:
"Yâ Rasûlallah! Zeyd bana boyun eğmez!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Al şu kılıcımı!" buyurdu ve kılıcını Hz. Ali'ye verdi.[29]
Hz. Ali:
"Yâ Rasûlallah! Benim üzerine bineceğim bir hayvanım da yok!" dedi.
Temsilciler:
"İşte sana deve!" dediler.
Hz. Ali, temsilcilerden birisinin devesine bindi ve birlikte yola koyuldular.[30] Yolda, Zeyd b. Harise tarafından Ebi Vebr'in Şemr adındaki hayvanına bindirilip Peygamberimiz Aleyhisselama gönderilmiş olan elçi[31] Râfi' b. Mıkyes'e rastladılar.[32]
Cüzam temsilcileri, Râfi'i devenin üzerinden indirdiler.
Râfi':
"Yâ Ali! Ya benim halim ne olacak? Ben neye bineceğim?" dedi.
Hz. Ali:
"O, onların malıdır. Onu görünce, tanıdılar ve aldılar" dedi.[33]
Râfi'i terkisine aldı.[34] Gittiler, Fahleteyn çölünde Zeyd b. Harise ile askerlerine kavuştular.[35]
Hz. Ali, Zeyd b. Hârise'ye:
"Resûlullah Aleyhisselam, şu kavme, elinde bulunan esirlerin ve malların hepsini iade etmeni sana emrediyor!" dedi.
Zeyd b. Harise:
"Resûlullah Aleyhisselam tarafından geldiğine bir alâmet, bir işaret var mıdır?" diye sordu.
Hz. Ali:
"Bu kılıcıdır!" dedi.
Zeyd b. Harise, Peygamberimiz Aleyhisselamın kılıcını görünce, tanıdı.
Hemen hayvanından inip askerlere seslendi:
Askerler kendisinin yanında toplanınca, onlara:
"Kimin elinde esirlerden veya maldan ne varsa, onu hemen Resûlullah Aleyhisselamın şu elçisine iade etsin!" dedi.[36]
Herkes, Cüzamlardan almış oldukları herşeyi geri verdiler.[37]

Sihir ve Kehanetin Mânâları, Çeşitleri, Tarihçeleri; ve Yahudi Sihirbazı Lebid'in Peygamberimiz

Aleyhisselamı Sihirle Öldürmeye Kalkışı

Sihrin Çeşitli Mânâları

Sihir sözü, Araplarca, birşeyi yönünden çekip çevirmek, değiştirmek yerine de kullanılır.[38]
Sihir, lügatta, sebebi gizli ve ince olan şeye; şeriat teriminde de, sebebi gizli olan ve aslına uymayan, gözbağcılık, düzenbazlık, oyunculuk biçimindeki şeylere denir.[39]
Sihir, kötü kişilerde görülen, itiraz ve reddedilmesi güç olmayan olağanüstü işler diye de tarif edilir.[40]
Sihrin Türkçe'de karşılığı, büyü ve cadılıktır.
Sihir, aslında, insanın ciğerine vurarak sersemletmek mânâsına masdar olup; sonradan, cadılıkta kullanıl mıştır.[41]
Sihrin üç türlü mânâsı vardır:
1- Aslı ve hakikati olmayan zihnî hayallemeler, kuruntular, düzen ve oyunlardır ki; hokkabazların el çabukluğuyla gözlerden kaçırmak ve koğucuların da yaldızlı sözlerle kulakları avutmak suretiyle yaptıkları şeyler sihrin birinci bölümündendir.
Yüce Allah, bu çeşit sihir ve sihirbazlar hakkında: "...Halkın gözlerini büyülediler ve onlara korku saldılar."[42]
"Onların ipleri ve değnekleri, sihirleri yüzünden, kendisine, gerçekten koşuyormuş hayalini verdi" buyurmuştur.[43]
O zaman, imansızlar Mûsâ Aleyhisselamı da böyle bir sihirbaz sandıkları için, ona: "Ey sihirbaz! Bizim için Rabbine dua et!" diye[44] hitap etmişlerdi.
2- Sihrin ikinci mânâsı; herhangi bir suretle yaklaşıp şeytanın yardımını sağlam aktır ki, Yüce Allah, bu hususta da:
"Şeytanın, kimlerin üzerine indiğini size haber vereyim mi? Onlar her günahkâr yalancının üzerine inerier.[45] Fakat, o şeytanlar, kâfirlerdir ki, insanlara sihri (büyüyü) öğretiyorlardı"[46] buyurmuştur.[47]
Sihrin bu çeşidi, ikinci çeşit olarak hayırlı ve mü'min olan cinlerle kâfir şeytan olan cinlerden yardım biçiminde gösterilmiştir.[48]
3- Suret ve tabiatların değiştirilmesine güç yetirilebileceğine ve meselâ bir insanın merkep yapılabileceğine inanılan şeydir ki, bu çeşit sihrin ilim adamları katında aslı ve hakikati yoktur.[49]
Böyle olmakla beraber, sihrin insanlar üzerinde etkili olduğu ve sinirlenen, büyülenen kişinin boş yere kendisini eşek sanarak eşeklenmeye yeltendiği de görülür.[50]
İbn Haldun da, bu hususta şu bilgiyi verir
"Sihir ve tılsım bir ilim olup, insan ruhu bunlarla ya doğrudan doğruya, ya da dolayısıyla temel elemanlara tesir edebilir.
Doğrudan doğruya olanına sihir, dolayısıyla olanına tılsım denir.
İnsanlar ruhları itibarıyla bir cinsten iseler de taşıdıkları bazı özellikleri dolayısıyla sınıflara ayrılırlar ve her sınıf da ayrı bir özellik taşır.
İnsanlar üzerindeki tesirleri itibarıyla, sihirbazların ruhları üç gruba ayrılır:
1. İstediklerini doğrudan doğruya kalb ile etkilerler ki; filozofların sihir adını verdikleri budur.
2. Feleklerin tabiat ve mizaçlarından, yahut temel elemanlardan, ya da sayıların özelliklerinden birisiyle etki yaparlar ki; buna tılsım denir ve bu, tesir yönünden birinci gruptakine nisbetle çok zayıf ve düşük kalır.

3. Hariçte hiç aslı ve vücudu olmadığı halde, yapılan ruhî tesir ve telkinlerle birtakım suretler ve hay aller hissettirilir ki; filozoflar, buna da, gözbağcılık adını verirler. Sihirbazların ruhlarındaki özellik, sair beşerî özellikler, kendilerinde yaratılıştan mevcut olup, bunun fiil alanına çıkması ya riyâzâtla, ya da şeytanlara itaat ve tapmakla olabilir. Peygamberlere gelince; onların ruhlarında öyle bir özellik vardır ki, onlar bu özellikleriyle Allah'ı marifet ederler, Allah tarafından gelen meleklerle görüşür ve konuşurlar. Allah'ın izni ve yardımıyla birtakım mucize ve harikalar gösterirler."[51]

Sihrin Peygamberlik Sıfatları ve Vazifeleri Üzerinde Tesirinin Olmadığı

Sihir; peygamberlerin ne peygamberlik sıfatlarına, ne de peygamberlik vazifelerine tesir edemez.

Ancak, peygamberlerin birer insan olmaları itibarıyla, hastalanmaları nasıl tabiî ise, sihrin de kısa bir müddet için kendilerinin bazı dış organları üzerinde az çok bir sarsıntı yapabileceği, bir donukluk, durgunluk meydana getirebileceği mümkün görülmüştür.[52]

Sihrin Keramet ve Mucize ile İlgisinin Bulunmadığı

Sihir, fâsık, dinle ilgisi kesilmiş kimselerde görülür. Böyle olan kişilerde keramet zuhur etmez.
Sihirbaz, yapmak istediği şeyi oluşturuncaya kadar, hertürlü sözden ve işten yararlanmaya çalışır. Keramette ise, böyle şeylere gerek ve ihtiyaç duyulmaz. Keramet, ancak şeriata son derecede bağlı, dince tehlikeli sayılan tutum ve davranışlardan son derecede çekingen olan Allah dostlarından, kendiliğinden zuhur eder.
Mucizeye gelince; peygamberlerin, peygamberliklerini isbatlamak üzere Allah'ın izniyle gösterip inkarcılara meydan okudukları birtakım olağanüstü işlerdir ki, bu vasıflarıyla kerametten de ayrılırlar ve üstünlük taşırlar.[53]

Sihrin İslâm'da Yasaklığı

Peygamberimiz Aleyhisselam, bir gün:
"İnsanı helâka sürükleyen yedi şeyden çekininiz!" buyurmuştu.
"Yâ Rasûlallan! Nedir bu tehlikeli şeyler?" diye sordular.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"1. Allah'a şerik koşmak,
2. Sihir yapmak,
3. Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı nefsi haksız yere öldürmek,
4. Ribâ (faiz) yemek,
5. Yetim malı yemek,
6. Savaş meydanında dönüp kaçmak,
7. Zinadan korunan, böyle birşey hatırından bile geçmeyen Müslüman kadınlarına zina isnad etmek!" buyurdu.[54]
Yine Peygamberimiz Aleyhisselamın buyurduklarına göre:
"Birşeye düğüm vurup efsun yapan kişi sihir yapmış; sihir yapan da küfre sapmış (büyük bir günah işlemiş) olur!"[55]
"Muhabbet vesaire için efsun yapmak, iplik okumak veya nüsha yazmak suretiyle sihir yapmak, şirk-tir!"[56]
"Kim bir sihirbaza veya kâhine veya yıldızlara bakıp gaibden haber veren kimseye gider, ondan birşeyler sorar ve onun söylediklerini de doğrularsa, Muhammed Aleyhisselama indirilmiş olanı inkâr etmiş olur!"[57]
"Sihre inanan kişi, Cennete giremez!"[58]

Sihrin ve Sihirbazlığın Tarihçesi

Sihir ve sihirbazlık, öteden beri, birçok milletlerde; Araplarda, Rumlarda, Hintlilerde, Acemlerde (İranlılarda),[59] Mısırlılarda.. görülegelen tarihî bir vâkıadır.[60]

Nuh Aleyhisselamın torunu Erfahşed'in oğlu Kaynan, sihirbazdı.[61]

Dahhâk b. Ulvan b. Amlîk b. Âd, Babile taraflarına vanp orada yerleştikten sonra Babil'i kurmuş, etrafta ne kadar sihirbaz varsa hepsini Babil'de toplamış, sihri öğrenmiş ve hatta sihirbazlıkta önder olmuştu.[62]

Dahhâktan sonra, Babil'de Nemrud (Nümrud) b. Ken'an (Feridun) hüküm sürdü. Kendisi, hey'et ilmine vâkıftı. Her taraftaki hey'et bilginlerini Babil'de topladı. İbrahim Aleyhisselamı ateşe atan, bu idi.[63]

Musa Aleyhisselamın karşısına 72 sihirbaz çıkarılmıştı. Bunların 70'i İsrail oğullarındandı, ikisi de Farslı idi.[64]

İsrail oğullarından olan sihirbazlar, Musa Aleyhisselamın mucizesi karşısında Müslüman olmuşlar ve Firavun tarafından astırılmışlardı.[65] Farslı olan sihirbazlar ise, Müslüman olmamışlar ve kaçmışlardı.[66]

Süleyman Aleyhisselamın devrinde de, sihirbazlık çok yaygındı. Süleyman Aleyhisselam, bu hususta yazılan kitapları toplattırıp bir sandık içinde, kürsüsünün altına gömdürmüştü. Süleyman Aleyhisselamdan sonra, bu kitaplar ortaya çıkarılarak:

"Bu, Allah'ın Süleyman'a indirdiği, onun da halktan esirgediği, gizlediği ilimdir!" dediler ve onu din edindiler.

Yahudiler arasında sihirbazlık sürdü gitti.[67]

Sihirbazlıkla kâhinlik arasında sıkı bir münasebet vardı.

Musa Aleyhisselamın karşısına çıkarılan sihirbazlar, Mısır başkâhinleri idi.[68]

İsa Aleyhisselamın devrinde de birçok başkâhinin bulunduğu ve hatta İsa Aleyhisselamın asılmasını en başta onların istedikleri ve bu hususta en çok direnenin de kâhin-i âzam olduğu görülür.[69]

Kehânet ve Çeşitleri

Kehânet; gaibden haber vermek, falcılık, bakıcılık etmek demektir.
Kişinin işlerini gözeten, yöneten kimseye de, kethüda mânâsına olarak, kâhin denilir.[70]
Kâhin; gelecek zamanda olacak şeylerden haber veren ve kâinatın sırlarına, gayb ilmine vâkıf olduğunu iddia eden kimse demektir.[71]
Kâhinler; kendilerinin cinlerden tabileri bulunduğunu, onların görünüp kendilerine haberler getirdiklerini söylerlerdi.
Kâhine arrâf ve müneccim de denilir.
Araplar, her ilim sahibine müneccim, tabibe de kâhin ismini verirlerdi.
Arrâflar sözün gelişinden, işten, halden soruşturup birşeyler anlarlar; bununla da, herşeye vâkıf olduklarını, çalınmış şeyleri, yitiklerin yerlerini vesâireyi bildiklerini iddia ederlerdi.
Medine Yahudilerinden Kurayza ve Nadir kabilelerine de, kitab sahibi, anlayış ve bilgi sahibi oldukları için "Kâhinân=iki kâhin kabile" denirdi.[72]
Önceleri, cinler, şeytanlar göklere çıkmaktan men edilmedikleri için, göklerin ses dinleme yerlerine sinerek, yeryüzünde vuku bulacak ölüm, yağmur... gibi hadiseler hakkında meleklerin kelamlarından işitebildiklerini gelip kâhinlere haber verirler, onlar da bunları birtakım yalan dolanlarla doldurulmuş olarak halka söylerlerdi.[73]
Peygamberimiz Aleyhisselamın peygamber olarak gönderilmesi üzerine, cinler ve şeytanlar, göklere çıkmaktan, haber hırsızlığından men edildiler.[74]

Kehânetin Tarihçesi

Kehânetin tarihi de, Tûfan'dan çok öncelerine çıkar.
Nuh Aleyhisselamın devrinde kâhinlik çok yaygındı. Nuh Aleyhisselama muarız olan kral, çevre halkına yazı yazarak, tapılmakta olan putlardan başka ilahlar olduğunu bilip bilmediklerini sormuştu.[75] Nuh Aleyhisselamın öldürülmesini emreden de, o zamanın kâhini idi.[76]
İdris Aleyhisselamın öldüğünü ortalığa yayan ilk kâhin de, şeytandı.[77]
Kâhinlerin en büyükleri, Mısır'da bulunuyordu.
Kâhinlerin kehânetleri, yıldızlar üzerine idi. Kâhinler; bütün ilimlerin kendilerine yıldızlardan geldiğini ve gayb haberlerinin onlar tarafından verildiğini, tabiat sırlarının onlar tarafından öğretildiğini, bütün gizli ilimlerin onlar tarafından gösterildiğini iddia ederlerdi.
Kâhinler; türlü türlü tılsımlar düzerler, konuşur heykeller yaparlar, yürür sureti er çizerler, yüksek yüksek binalar çatarlar, tıp ilimlerini taşların üzerine kazırlar, düşmanları yurtlarından men edecek birtakım şaşılacak şeyler yaparlardı.
Kâhinlerin Mısır'da 85 şehri olup, bunlardan 45'i yeraltında, 4O'ı da yerüstünde idi. Her şehirde kâhinlerden bir başkan bulunmakta, kâhinlerin sayıları da binleri aşmakta idi.
Kâhinler; kâinatı yönettiğine inandıkları 7 yıldızdan birine yedi yıl taparlar ve Mahir adını alırlardı.
Mahir, yedi yıldızdan her birine yedişer yıl taptıktan sonra, Kaaatır diye anılırdı.
Kaaatırlık mertebesine erişen kâhin, kral ile oturur kalkardı.
Kral; kaaatırın görüşü ve reyi ile hükmeder, onu görünce ayağa kalkar, ona saygı gösterirdi.
Kaaatır, her gün, kralın yanında bulunmak üzere; giyinip kuşandıktan sonra, gider, kralın yanına otururdu.
Sonra, diğer kâhinler de, sanat ve hüner sahipleriyle birlikte içeri girerler ve kaaatırın hizasında dururlardı.
Kâhinlerden her biri, bir yıldıza hizmet eder ve Arapların Abduşşems diye ad taktıkları gibi, bunlara da Yıldız Kulu mânâsına gelen Abdulkevkeb adı verilirdi.
Kaaatır, mahir adını taşıyan kâhinlerden birine:
"Sahibin nerede?" diye sorar, o da:
"Filan burçta, filan derecede, filan dakikada!" diye cevap verirdi.
Kaaatır, yıldızların bulundukları yeri öğreninceye kadar, hizasındaki mahirlere sorusunu tekrarladıktan sonra, krala döner ve:
"Kralın bugün şöyle şöyle yapması, şunu şunu yemesi, şu vakitte cinsel münasebette bulunması yararlı görünüyor ve bütün göreceği şeyler yararlı görünüyor!" derdi.
Kaaatırın önünde duran kâtip de, kaaatırın bütün söylediklerini yazardı.
Bundan sonra, kaaatır sanat ve hüner sahiplerine döner; birer birer, onlara:
"Sen taş üzerine şöyle bir sureti şöylece çiz!" derdi.
Sanat sahipleri Dârü'l-Hikme merasimine gittikleri zaman da, o gün yapmaları yararlı olacak işler, kendilerinin önlerine konulurdu.
Kral da kaaatırın söylediklerine göre hareket ederdi.
Böyle, olan biten bütün şeyler, o gün, bir sahifeye kaydedilir, sahife dürülüp bükülür, kralın mahzenine konulurdu.[78]

Tûfan'dan sonra, Mısır'da bir müddet Nuh Aleyhisselamın dini üzere kalındı. Kâhin adı ayıp sayıldı. Bunun yerine, buyruklarına karşı gelinmez mânâsına olarak hâkim adı taşındı.[79]
Araplanda ilk kâhin de, Şıkk b. Huveyl, b. İrem, b. Sam, b. Nuh idi.[80]
Arap kâhinleri arasında Satîh, erişilemeyecek bir dereceye erişmiş, kendisine "Kâhinler Kâhini" diye ad verilmişti.
Satîh gaibden haber verir, şaşılacak şeyler anlatırdı.[81]
Yemen kralı Rebia b. Nasr, bir rüya görmüş, ondan ürkmüştü.
Ülkesinde ne kadar kâhin, sihirbaz, falcı ve müneccim varsa, hepsini yanına toplamış ve onlara:
"Ben bir rüya gördüm, ondan ürktüm. Bunun yorumunu bana bildiriniz?" demişti.
Onlar:
"Rüyanı bize anlat da, sana yorumunu bildirelim?" dediler.
Kral:
"Ben rüyamı size anlatırsam, bildireceğiniz yorumun doğruluğuna emin ve mutmain olamam.
Rüyamı anlatmadan onu bilemeyen kimse, onun doğru yorumunu da bilemez!" dedi.
İçlerinden birisi:
"Eğer kral böylesini istiyorsa, Satîh'a haber salsın!
Çünkü, ondan daha bilgili kimse yoktur![82] Bu hususta sözlerine inanılabilecek en bilgili kişi odur!" dedi.[83]
Satîh'ın muasın olan Şıkk b. Yeşkür de, Araplar arasında yetişen İkinci Şıkk idi.
Kendisi, Arapların hakîmlerindendi.[84]

Yahudiler Peygamberimiz Aleyhisselamı Ne Zaman ve Nasıl Sihirle Öldürmeye Kalkıştılar?

Hicretin 7. yılında idi ki; Müslüman olduğunu açıkladığı halde münafıklıktan ayrılmayan ve sihirbazlıkta çok maharetli olan Yahudi Lebid b. A'sam'a, Yahudilerin elebaşıları:
"Ey Ebu'l-A'sam! Sen bizim en bilgili sihirbazımızsın!
Muhammed bizim erkeklerimizi ve kadınlarımızı sihirledi, büyüledi.
Biz ona karşı birşey yapamadık!
Sen onun bize neler yaptığını, dinimize nasıl aykırı davrandığını, bizden kimleri öldürdüğünü veya sürgün ettiğini gördün!
Biz, bütün yaptıklarına karşı onu sihirleyip cezalandırmak üzere seni tutuyor, görevlendiriyoruz!" dediler ve Peygamberimiz Aleyhisselama sihir yapması için de üç dinar (altın) verdiler.
Lebid b. A'sam, Peygamberimiz Aleyhisselamın tarağıyla başından taranmış saçlarını elde etmeye girişti.[85]
Yahudilerden bir genç; gelir gider, Peygamberimiz Aleyhisselamın işini tutardı.
Yahudiler, Peygamberimiz Aleyhisselamın saç ve sakal tarantısıyla bazı tarak dişlerini elde edinceye kadar bu gencin üzerine düştüler.[86]
Yahudi genci, Peygamberimiz Aleyhisselamın saç tarantısıyla tarak dişlerini alıp Yahudilere verdi.[87]
Lebid b. A'sam, istediğini ele geçirince, ona birtakım düğümler dövdü ve üfledi.
Bu düğümlenmiş ve üflenmiş saç tarantılarını, erkek hurmanın kurumuş çiçek kapçığının içine koydu. Sonra, onu götürüp kuyunun içindeki basamak taşının altına yerleştirdi.[88]
Bu kuyu, Zurayk oğullarına aitti.[89]
Lebid b. Asam sihir yaptıktan sonra, Peygamberimiz Aleyhisselam hastalandı.[90] Başının saçları dökülmeye başladı.[91] Peygamberimiz Aleyhisselam, yapmadığı bir işi yapmış;[92] zevcesine yaklaşmadığı halde, yaklaşmış gibi sanır oldu![93] Peygamberimiz Aleyhisselamın gözlerinin feri de azaldı.
Ashab-ı Kiram, hastalığını yoklamaya geldiler.[94]
Hastalığı günlerce sürdü.[95] Yemekten içmekten., kaldı.[96]
Peygamberimiz Aleyhisselam hastalanınca, Lebid b. A'sam'ın kızkardeşlerinden birisi, Hz. Âişe'nin yanına gelmişti.
Kadın, Peygamberimiz Aleyhisselamın hastalandığını öğrenince, dönüp bunu kızkardeşlerine ve Lebid'e haber verdi.
Onlardan birisi:
"Eğer o gerçekten peygamberse, kendisine bu iş haber verilir. Aksi takdirde, bu sihir kendisine nereden gösterilir? En sonunda, aklı başından gider. Böylece de, kavmimiz ve dindaşlarımız, umduklarına ermiş olur!" dedi.
A'sam'ın kızları, Lebid'den daha sihirbaz, daha beter idiler.
Yüce Allah, Peygamberine yapılan sihrin kim tarafından ve nasıl yapıldığını ve konulan yerini gös-terdi.[97]
Hz. Âişe derki:
"Nihayet, Resûlullah Aleyhisselam, günün birinde tekrar tekrar dua etti. Sonra da, bana: 'Ey Âişe! Yapmış olduğum duamı Allah'ın kabul buyurduğunu biliyor musun? Bana meleklerden iki melek geldi[98] Onlardan birisi:

'Sihirlenmiştir!' dedi.
Biri, öbürüne:
'Kim sihir yapmış ona?' diye sordu.
Öbürü:
'Lebid b. A'sam!' dedi.
Biri, öbürüne:
'Sihir ne ile yapılmıştır?[1] diye sordu.
Öbürü:
'Erkek hurmanın kurumuş çiçek kapçığı, tarak, saç sakal tarantısıyla!' dedi.
Biri, öbürüne:
'Nerededir o?' diye sordu.
Öbürü:
'Zervan kuyusunda,[99] basamak taşının altındadır!' dedi.
Biri, öbürüne:
'Onun şifa bulması ne iledir?' diye sordu.
Öbürü:
'Kuyu suyunun tamamıyla çekilip içindeki basamak taşının kaldırılması ve altındaki kurumuş erkek hurma çiçeği kapçığının çıkarılması suretiyledir!' dedi.
Bundan sonra, melekler havalanıp gittiler."[100]

Yapılan Sihrin Zervan Kuyusundan Çıkarılışı ve Peygamberimiz Aleyhisselamın Kurtuluşu

Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Ali ile Ammar b. Yâsir'i çağırdı. Meleklerden işittiği şeyleri onlara beyan ve Zervan kuyusuna hemen gitmelerini emir buyurunca, Hz. Ali ile Ammar b. Yâsir, Zervan kuyusuna gittiler. Kuyunun suyu kınaya boyanmış,[101] kuyunun başındaki hurma ağaçlarının başları da, şeytan başları gibi idi.[102]
Hz. Ali ile Ammar b. Yâsir, kuyunun suyunu çekip boşalttılar, içindeki basamak taşını kaldırdılar.
Taşın altındaki hurma çiçeği kapçığı.[103] Peygamberimiz Aleyhisselamın tarağı, başının saç tarantısı, üzerine iğneler saplanmış mumdan bir heykeli, yine üzerine onbir düğüm vurulmuş ve iğneler saplanmış bir yay kirişi bulunup çıkarıldı .[104]
Yay kirişi üzerindeki düğümleri çözmeye güç yetirilemedi.[105]
Cebrail Aleyhisselam gelip Felak ve Nâs sûrelerinin âyetlerini okudukça, düğümler çözülmeye başladı!
Peygamberimiz Aleyhisselam, her düğüm çözüldükçe, önce elem, sonra rahatlık duymakta idi.[106]
En son düğüm çözüldüğü zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam, diz bağından boşanmış, kurtulmuş gibi açılıverdi.[107]
Yemek yemeye, su içmeye başladı.[108]

Zervan Kuyusunun Kapatılışı ve Lebid b. A'sam'ın Sorguya Çekilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, emredip Zervan kuyusunu kapattırdı.[109] Lebid b. A'sam'a haber gönderdi ve:
"Allah bana senin yaptığın sihri haber verdi ve yerini de gösterdi. Sen bunu ne için yaptın?" diye sordu.
Lebid:
"Dinar (altın) sevgisinden dolayı!" dedi.[110]
Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Yâ Rasûlallan! Onu öldürsen!" denildi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onun sonunda göreceği ilahî azab, daha şiddetlidir!" buyurdu.[111]
Bir daha onun ne yüzünü gördü, ne de bu suçunu anıp başına kaktı.[112]
Hayatına kasdetmiş olan Zurayk oğulları Yahudilerinden hiç kimseyi öldürmedi.[113]

Eban b. Saîd b. Âs'ın Müslüman Oluşu

Eban b. Said'in Kimliği

Eban b. Saîd b.Âs'ın soyu, Peygamberimiz Aleyhisselamın soyu ile Abdi Menaf'ta birleşir. [114]

Eban'ın babası Ebu Uhayha Saîd b. Âs, Kureyş müşriklerinin ulularındandı. Ebu Uhayha'nın oğullarından Halid ile Amr, ilk sıralarda Müslüman olmuşlardı.[115]

Eban, Ebu Cehil'in halasının oğlu idi.[116] Ebu Cehil gibi, o da, Peygamberimiz Aleyhisselamın azılı düşmanlarındandı.[117]

Kardeşleri Halid'le Amr Müslüman oldukları zaman, onları, söylediği bir şiirle kınamıştı. [118]

Eban'ın Müslüman Oluşunun Sebebi

Eban b. Saîd, Hudeybiye seferinden önce, ticaret için Şam'a gitmiş, orada bir Hıristiyan papazla karşılaşmıştı.
Eban, ona:
"Ben Kureyş kabilesinden bir adamım. İçimizden bir adam çıktı. Kendisinin Resûlullah olduğunu; Musa ve İsa gibi, kendisini de Allah'ın peygamber olarak gönderdiğini iddia ediyor! Sen buna ne dersin?" diyerek Peygamberimiz Aleyhisselam hakkındaki görüşünü sorunca, papaz:
"O adamınızın adı nedir?" diye sordu.
Eban:
"Muhammedi" dedi.
Papaz:
"Ben onu sana tarif edeyim!" diyerek Peygamberimiz Aleyhisselamın şekil ve şemailini (fizikî yapısını),yaşını, babasını, dedesini, soyunu anlattı.
Eban:
"O da, aynen böyledir!" dedi.
Papaz:
"Öyleyse, vallahi, o, önce Araplara, sonra da bütün yeryüzüne galip ve hakim olacaktır! Sen o salih zâta benden selam söyle!" dedi.
Eban, Mekke'ye döndüğü zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam ve ashabı hakkında, bizatihî, birşey söylemeden soruşturmalar yaptı. Aldığı bilgiler, papazın söylediği gibi idi.
Eban; Peygamberimiz Aleyhisselamın H udeybiye'den dönüşünden sonra, Hudeybiye musâlahasıy-la Hayber seferi arasında, yani Hicretin 6. yılının sonu ile 7. yılı arasında Müslüman oldu ve Müslümanlığını güzel amellerle güzelleştirdi.[119]
Allah ondan razı olsun![120]

Haccac b. Ilâtu's-Sülemî'nin Müslüman Oluşu

Haccac'ın Kimliği ve Müslüman Oluşunun Sebebi

Haccac, Süleym oğulları kabilesindendi.[121] Kendisi çok zengindi. Süleym oğulları yurdundaki altın madenleri ona aitti.[122]
Haccac; Süleym oğulları kabilesinden bazı kimselerle birlikte, hayvanlarına binip Mekke'ye doğru yola çıkmışlardı.
Korkunç bir vadide bulundukları sırada, gece karanlığı basınca, orada oturakaldılar, yollarına devam edemediler.
Arkadaşları, Haccac'a:
"Ey Ebu Kilâb! Kalk da, kendin ve arkadaşların için bir eman ve selamet çaresine bak!" dediler.
Haccac, ayağa kalkıp arkadaşlarını korumak üzere, onların çevresinde dolaşmaya ve:
"Selametle dönünceye kadar, kendim ve arkadaşlarım ve binitlerimiz için şu vadideki her cinnîden Tanrı'ya sığınırım!" demeye başladı.
O sırada, birisinin:
"Ey cin ve insan toplulukları! Göklerin ve yerin bucaklarından geçip gitmeye gücünüz yeterse, haydi, geçip gidiniz! Allah'ın bahşedeceği bir kudretle olmadıkça, asla geçip gidemezsiniz!"[123] (Rahman: 33) diyerek seslendiğini işitti.
Haccac, Mekke'ye varınca, Kureyş müşriklerinin toplandıkları bir mecliste, bunu onlara haber verdi.
Kureyş müşrikleri:
"Vallahi, ey Ebu Kilâb! Sen dinden çıktın, sapıttın.
Muhammed de, bu sözün kendisine vahyedildiğini söylüyordu" dediler.
Haccac:
"Vallahi, ben bu sözü kulaklarımla işitin isimdir! Bunu şu arkadaşlarım da işitm işlerdir" dedi.[124]
Haccac, Peygamberimiz Aleyhisselamın nerede olduğunu sordu.
"Medine'dedir" denildi.[125]
Haccac; Peygamberimiz Aleyhisselamın Hayber'de bulunduğu sırada Müslüman oldu ve Hayber'in fethinde Peygamberimiz Aleyhisselamın yanında bulundu.[126]
Haccac; Medine'ye hicret ederek, Ümeyye b. Zeyd oğulları yanında bir ev yapıp yerleşti ve orada bir mescid de yaptı.[127]
Allah ondan razı olsun![128]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hayber Yahudilerini Hakkı İtirafa, Allah'a ve Allah'ın Resûlüne

İmana Davet Edişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Hayber Yahudilerine bir yazı göndererek onları hakkı itiraf ve kabule davet etti.
Onlara gönderdiği yazısında şöyle buyurdu:
"Bismillâhirrahmânirrahîm
Musa'nın ve kardeşinin dostu ve Musa'nın getirdiklerinin doğrulayıcısı Muhammed Resûlullah tarafı ndandır.
Ey Tevrat ehli topluluğu!
Allah size Kitabınızda:
'Muhammed, Allah'ın Resûlüdür! Onunla birlikte bulunanlar da, kâfirlere karşı çok şiddetli, kendi aralarında ise çok merhametlidirler. Onları, hep rükû ve sücud halinde, Allah'tan lütuf ve hoşnutluk dilerlerken görürsün. Onlar yüzlerindeki secde eserinden tanınırlar. Bu, onların Tevrat'taki tavsif ve temsilleridir.
Onların İncil'deki tavsif ve temsilleri de, filizini çıkarmış, onu kuvvetlendirmiş, kalınlaşmış, gövdesi üzerinde dimdik yükselmiş, ekincilerin hoşuna giden bir ekin gibidir. Onlar, kâfirleri kızdırmak için yetiştirilmişlerdir. Allah, onlardan iman eden, salih amellerde bulunanlara, hem yarlıganma, hem büyük mükâfat va'd etmiştir'[129] diye buyurmadı mı?
Siz bunu Kitabınızda muhakkak yazılı bulmuşsunuzdur.
Ben, size Allah hakkı için and veriyorum!
Üzerinize indirilmiş olanlar için and veriyorum!
Sizden önceki torunlara kudret helvası, selva kuşu eti yediren Allah için and veriyorum!
Babalarınızı Firavun'dan ve onun yaptığı kötülüklerden kurtarıncaya kadar denizi kurutan Allah için and veriyorum!
Allah'ın size indirdiği Kitabda, Muhammed'e iman edeceğiniz hakkındaki âyetleri bulmadığınızı bana haber verebilir misiniz?![130]
Eğer bunu Kitabınızda bulmadınızsa, size zorlama yok![131]
'Artık iman ile küfür apaçık belli olmuştur...'[132]
Sizi Allah'a ve O'nun Peygamberine imana davet ediyorum!"[133]

---

[1] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 377.
[2] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 258, 259.
[3] İbn İshak, İbn Hişam ,Sîre,c. 4, s. 260, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 555-556, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c.2, s. 88, Taberî, Târih,c. 3, s. 83, İbn Kayyim, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 135, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 179, Zürkânî, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s.158.
[4] Vâkidî, Megâzî, c. 2, s. 557, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 88, İbn Seyyid, Uvün, c. 2, s. 1 07.
[5] Vâkıdı, Megâzî, c. 2, s. 557, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2 s. 88.
[6] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 261, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 557.
[7] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 261.
[8] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 260,261 , Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 556, 557, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 88.
[9] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 260, 261 , Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 556, 557, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 88.

M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/433-434.
[10] İbn İshak. İbn Hişâm, Sîre,c.4, s. 261,262.
[11] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 558.
[12] İbn İshak. İbn Hişâm, Sîre,c.4, s. 262.
[13] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 558.
[14] İbn İshak. İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 262.
[15] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 558.
[16] İbn Esîr, Kâm il, c. 2, s. 208.
[17] İbn İshak. İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 262.
[18] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 558.
[19] İbn İshak. İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 262,263.
[20] İbn İshak. İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 263, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 559, İbn Esîr, Kâmil, c.2, s. 208.
[21] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 559.
[22] İbn İshak. İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 263.
[23] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 559.
[24] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 263, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 559, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 88, İbn Esîr, Kâmil, c.2, s. 208.
[25] İbn İshak. İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 263.
[26] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 559, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 88, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 107.
[27] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 264, Vâkıdî, c. 2, s. 559, İbn Sa'd, c. 2, s. 88.
[28] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 559.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/434-438.
[29] İbn İshak. İbn Hişâm, Sîre.c.4, s. 264, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 559.
[30] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 559.
[31] İbn İshak. İbn Hişâm, Sîre,c.4, s. 264.
[32] Vâkıdı, Megâzî, c.2, s. 559, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 88.
[33] İbn İshak. İbn Hişâm, Sîre,c.4, s. 264.
[34] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 559.
[35] İbn İshak. İbn Hişâm, c. 4, s. 264, Vâkıdî, c.2, s. 559, İbn Sa'd, c. 2, s. 88.
[36] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 559, 560.
[37] İbn İshak. İbn Hişâm, Sîre,c.4, s. 264, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 560, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 88.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/439-440
[38] İbn Esîr, Nihâye, c. 2, s. 346, Ebu'l-Beka, Külliyât, s. 208.
[39] Firuzâbâdi, Kâm ûsu'l -muhît, c. 3, s. 305.
[40] Ebu'l-Beka, Külliyet, s. 208, Bedrüddin Aynî, Umdetü'l-Kârî, c. 1, s. 277.
[41] Mütercim Asım Efendi, Kâmûs Tercemesi, c. 2, s. 382.
[42] A'râf 116.
[43] Taha: 66.
[44] Zuhruf 49.
[45] Şuarâ: 221, 222.
[46] Bakara: 102.
[47] Râgıb, Müfredâtü'l-Kûr'ân, s. 226.

[48] Fahru'r-Râzî, Tefsîr, c. 3, s. 206.
[49] Râgıb, Müfredâtü'l-Kûr'ân, s. 226.
[50] Mütercim Asım Etendi, Kâmûs Tercemesi, c. 2, s. 382.
[51] İbn Haldun, Mukaddime, c. 1, s. 414, 41 5.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/440-442.
[52] Kadı Iyaz, eş-Şifâ,c.2, s. 197,199.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/442.
[53] Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 21, s. 277.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/442-443.
[54] Buhârî, Sahih, c. 3, s. 195, Müslim, Sahih, c. 1 ,s.92, Beyhakî, Sünen, c. 6, s. 284.
[55] Abdurrezzak, Musannef, c. 11, s. 17, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 195, Müslim, Sahih, c. 1, s. 92, Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c.21, s. 278,279.
[56] Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 9,10.
[57] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 5, s. 118.
[58] Ahm ed b. Hanbel. Müsned. c. 3. s. 399.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/443.
[59] Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 21, s. 277.
[60] İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 388.
[61] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 79.
[62] Dîneverî, Kitâbu'l-ahbâr, s. 4.
[63] Dineverî, Kitâbu'l-ahbâr, s. 8.
[64] İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 288.
[65] A'râf 115, 117, 126,Tâhâ: 62, 69, İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 388.
[66] İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 388.
[67] Taberî, Tefsîr, c. 1, s. 444, 446.
[68] Mes'ûdî, Ahbâru'z-zamân, s. 102.
[69] Markos İncili, 14:53-64.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/444-445.
[70] Fîruzâbâdî, Kâmûsu'l-muhît, c. 4, s. 266.
[71] İbn Esîr, Nihâye, c. 4, s. 214, Seyyid Şerif, Ta'rifât, s. 122.
[72] İbn Esîr. Nihâye, c. 4, s..214, 215.
[73] Taberî, Tefsîr, c. 1, s. 444.
[74] Cinn: 8-9.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/445-446.
[75] Mes'ûdî, Ahbâru'z-zamân, s. 150.
[76] Mes'ûdî, Ahbâru'z-zamân, s. 59.
[77] Mes'ûdî, Ahbâru'z-zamân, s. 56.
[78] Mes'ûdî, Ahbâru'z-zamân, s. 102,1 03.
[79] Mes'ûdî, Ahbâru'z-zamân, s. 106.
[80] Mes'ûdî, Ahbâru'z-zamân, s. 97.
[81] Mes'ûdî, Ahbâru'z-zamân, s. 93.
[82] İbn İshak. İbn Hişâm, Sîre.c.1, s. 15,16.
[83] Mes'ûdî, Ahbâru'z-zamân, s. 94.
[84] Mes'ûdî. Ahbâru'z-zamân. s. 98.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/446-448.

[85] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 197.
[86] Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 4, s. 574, Diyarbekrî, Târîhu'l-Hamîs, c. 2, s. 40, 41 .
[87] Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 4, s. 574.
[88] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 197, Semhûdî, Vefa, c. 4, s. 11 37.
[89] Semhûdî, Vefa, c. 4, s. 1135.
[90] İbn Ebi Şeybe'den naklen İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-Ferîd, c. 6, s. 277, Diyarbekrî, Târıhu'l-ham fs, c. 2, s. 41.
[91] Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 4, s. 574.
[92] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 197, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 75, Buhârî, Sahih, c. 7, s. 28, 29, Müslim, Sahih, c. 4,s. 1720, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1173.
[93] Buhârî, Sahih, c. 7, s. 88.
[94] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, t 2, s. 196, 197.
[95] Ahm ed b. Hanbel, c. 4, s. 367, İbn Abdi Rabbih, Ikd, c. 6, s. 277.
[96] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 198.
[97] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 197, 198.
[98] İki m elekten, soran İsrafil, cevaplayan da Cebrail Aleyhisselam di (Bedrüddin Aynî, Um detu'l-Kârî, c. 21, s. 280).
[99] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 196,198, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 57, Buhârî, Sahih, c. 7, s. 28, 29, Müslim, Sahih, c. 4. s. 1720. İbn Mâce. Sünen. c. 2. s. 1173.
[100] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/448-451.
[101] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 198,1 99, Semhûdî, Vefau'l-vefâ, c. 4, s. 1138, Kastalânî, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 2, s. 201.
[102] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 57, Buhârî, Sahîh, c. 7, s. 29.
[103] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 198, Semhûdî, Vefâu'l-vefa, c. 4, s. 1138, Kastalânî, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 2, s. 201.
[104] Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 21, s. 282, Kastalânî, Mevâhib, c. 2, s. 201 .
[105] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 41.
[106] Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 21, s. 282, Kastalânî, Mevâhib, c. 2, s. 201 .
[107] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s, 397, İbn Abdi Rabbih, İkdu'l-Ferîd, c. 6, s.. 277, Ebu'l-Fidâ, Tefîr, c, 4, s, 574, Târihe hamîs, c. 2, s. 41.
[108] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 199.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/451.
[109] Buhârî,Sahıh, c.7, s. 29, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1721, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1173.
[110] İbn Hacer.Fethu'l-Bârî, c. 10, s. 197, Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 4, s. 1137.
[111] Bedrüddin Aynî, Umdetu'l-Kârî, c. 21, s. 282.
[112] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 199.
[113] Abdurrezzak, Musannef, c. 6, s. 65, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 1 99.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/452.
[114] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 46.
[115] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 13.
[116] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 189.
[117] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 46.
[118] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 4, s. 4, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 62, İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 46.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/452-453.

[119] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1 , s. 62, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 46, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 41.
[120] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/453.
[121] İbn Abdilberr, İstiâb, c.1 , s. 325, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 456, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1,s.313.
[122] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 702, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 326.
[123] Rahman: 33.
[124] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 325, 326, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 456, 457, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 313.
[125] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1 , s. 313.
[126] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 702, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1,s.313.
[127] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 325, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 456.
[128] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/454-455.
[129] Feth: 29.
[130] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 193, Beyhakî, Sünen, c. 10, s. 180, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 10, s. 469.
[131] Bakara: 256.
[132] İbn İshak. İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 193, Beyhakî, Sünen, c. 10, s. 180, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 10, s. 469.
[133] Aynı kaynaklar.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 5/455-456.

HAYBER GAZASI

Gazanın Tarihi, Mevkii ve Sebepleri

Peygamberimiz Aleyhisselam; Hudeybiye'den döndükten ve Zilhicce ayı ile Muharrem'in bir kısmını Medine'de geçirdikten sonra, Hicretin 7. yılında, Muharrem ayının sonuna doğru Hayber üzerine yürümüştür.[1]
Gazanın mevkii, Hayber'dir.
Hayber; Şam yolu üzerinde, Medine'ye sekiz beridlik,[2]yani 48 millik uzaklıkta,[3] birçok ekinlikleri ve hurma bahçeleri bulunan bir şehirdir.
Hayber; Yahudice, kale demektir.[4]
Amâlik kavminden, Hayber b. Kaniye b. Mehlail adında bir adam Hayber'e gelip yerleştiği için şehre Hayber ismi verildiği ve, yine bunun gibi, Semûd kavminden Vatîh b. Mazin adındaki kimseden dolayı da Vatîh kalesine Vatfh isminin verildiği rivayet edilir.[5]
Hayber şehri:
Natat,
Şıkk,
Ketibe diye üç bölgeye ayrılır ve her bölge de kalelerden meydana gelir.
Natat bölgesi:
1- Nâim,
2- Sa'b b. Muaz,
3- Zübeyr kalelerinden oluşur.
Şıkk bölgesi:
1- Übeyy (Sümran),
2- Nizar (Beriyy) kalelerinden oluşur.
Ketibe bölgesi:
1- Kamus,
2- Vatîh,
3- Sülalim kalelerinden oluşur.[6]
Hayber gazasının birçok sebepleri vardır
Benî Nadîr Yahudileri aradaki muahedeye rağmen Peygamberimiz Aleyhisselamın üzerine damdan kaya yuvarlamak suretiyle hayatına kasdettikleri için yurtlarından çıkarılıp sürüldükleri zaman, onlardan bir kısmı Şam'a, bir kısmı da Hayber'e gelip yerleşmişlerdi. Sellâm b. Ebi'l-Hukayk'la Kinane b. Rebi' b. Ebi'l-Hukayk ve Huyey b. Ahtab, Hayber'deki akrabalarının evlerine inmişlerdi.[7]
Medine'den ayrılacakları sırada, Ebu RâfT Sellâm b. Ebi'l-Hukayk hazinelerini içinde sakladıkları deve tulumunu kaldırarak:
"Bu, bizim dünyayı alçaltmak ve yükseltmek üzere hazırladığımız şeydir! Biz buradaki hurmalıklarımızı bırakıyorsak, Hayber'in hurmalıklarına varıyoruz!" diyerek bağırmıştı. [8]
Hayber'de, hazırlıklı, cesaretli sayıda Yahudi cemaati bulunuyordu.[9]
İçlerinde Benî Nadîr Yahudileri eşrafından Sellâm b. Mişkem ile[10] Benî Nadîr reisi Huyey b. Ahtab ve Kinane b. Rebi' b. Ebi'l-Hukayk, Vâil oğullarından Hevze b. Kays ve Ebu Ammar,[11] Varr/ah b. Amr ve onun kabilesinden bazıları ile[12] Dubay'a oğullarından Ebu Âmir Abdi Amr b. Sayfî'nin de bulunduğu 19 kişilik bir heyet,[13] Mekke'ye giderek Kuneyş müşriklerini ve onlara bağlı kabileleri Peygamberimiz Aleyhisselamla çarpışmaya davet etmişler ve Kureyş müşriklerine:

"Onun işini bitirinceye kadar, biz de sizin yanınızda bulunacak ve sizinle el ve iş birliği yapacağız[14] Muhammed'e düşmanlık ve onunla çarpışmak hususunda sizinle antlaşma yapalım diye geldik!" demişler ve Kabe'nin örtüsü arasına girerek anıtlaşmışlardı.[15]
Bu Yahudi propaganda heyeti; Kays b. Aylanlardan Gatafanlara gitmişler, onları da kendileriyle birlikte Peygamberimiz Aleyhisselamla çarpışmaya davet ve kendilerine Hayber'in bir yıllık hurma mahsulünü vermeyi taahhüt etmişler,[16] çevredeki bütün Arap kabilelerine uğramışlar, hepsini ayaklandırmışlar,[17] en sonunda müşriklerin on bin kişilik ordular topluluğu ile Mekke'den gelip Medine'yi kuşatmalarını sağlamışlardı.[18]
Peygamberimiz Aleyhisselamın Hendek savaşından boşalır boşalmaz Benî Kurayza Yahudilerini cezalandırması üzerine, Hayber Yahudileri korkmuşlar ve Sellâm b. Mişkem'e gidip bu yolda ne düşündüğünü sormuşlardı.
Sellâm b. Mişkem:
"O bizim üzerimize yürümeden, bütün Hayber Yahudileriyle birlikte, biz onun üzerine yürüyelim! Teymâ, Fedek ve Vâdi'l-kurâ Yahudilerini de yanımıza alalım. Yurdunun ortasında, onunla, eski ve yeni bütün hıncımızla çarpışalım!" demiş, Hayber Yahudileri de: "İşte, yerinde görüş budur!" demişlerdi.[19]
Ebu Râfi' öldürülünce, Yahudiler, kendilerine Üseyr b. Zarim'i (veya Büseyr b. Rizam'ı) lider seçmiş bulunuyor! ardı.[20]
Üseyr (veya Büseyr), gözüpek, korkmak bilmez bir adamdı.
Bir gün, Yahudilerin meclisinde ayağa kalkarak:
"Vallahi, Muhammed ashabından her kimi Yahudilerden istediği her kime göndermişse, muhakkak onu öldürmüştür![21] Fakat, ben ona kendisinin adamlarıma yapamadığını yapacağım!" dedi.
Yahudiler
"Onun senin adamlarına yapamadığı ve fakat senin ona yapmayı istediğin şey nedir?" diye sordular.
Üseyr:
"Gatafanların yanına gideceğim. Onları, Muhammed'le çarpışmak için toplayacağım!" dedi.[22]
Üseyr, dediğini yaptı.
Gatafanlara ve daha başkalarına başvurarak, onları Peygamberimiz Aleyhisselamla çarpışmak üzere biraraya getirdi.[23]
Gatafanları Hayber'de topladı[24] ve Yahudilere:
"Ey Yahudi cemaati! Yurdunun ortasında bulunduğu bir sırada, Muhammed'in üzerine yürüyeceğiz!
Çünkü, hiç kimse yoktur ki, yurdunun ortasında çarpışılsın da, düşmanı umduklarından bir kısmını elde etmemiş, koparmamış olsun!" dedi.
Yahudiler
"Ne güzel görüşün var!" diyerek Üseyr'i alkışladılar.[25]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hayber Yahudilerinin bu hazırlıklarını haber aldı.
Hicretin 6. yılında, Ramazan ayında[26] Abdullah b. Revâha'yı, üç kişinin başında,[27] gözcü olarak Hayber'e gönderdi.
Gönderirken de, Abdullah b. Revâha'ya:
"Hayberl gözetle! Halkın içine gir. Onlar ne yapmak istiyorlar, neler konuşuyorlar, öğren!" buyurdu.

Abdullah b. Revâha, arkadaşlarıyla birlikte Hayber'e gitti.
Arkadaşlarından birini Natat, birini Şıkk, birini de Ketibe kalesine gönderdi.
Üseyr'den ve başkalarından işittikleri şeyleri ezberlediler.
Hayber'de üç gün kaldıktan sonra, Ramazan'ın son gecelerinde Medine'ye dönüp, bütün gördüklerini, işittiklerini Peygamberimiz Aleyhisselama haber verdiler.[28]
Daha sonra, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına Hârice b. Huseyl el-Eşcâî gelmişti.
Hârice:
"Üseyr b. Zarim'i, Yahudilerin birçok askerî birlikleriyle birlikte senin üzerine yürür bir halde gerimde bırakmış bulunuyorum!" dedi.[29]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, Üseyr'i Hayber'e vali yapmayı ve böylece çarpışmayı durdurup barışı sağlamayı tasarladı ise de,[30] Üseyr buna önce isteklenir gibi olmuş, fakat sonradan hainlik yoluna sapmıştır.[31]
Yine, Hicretin 6. yılında, Sa'd b. Bekr oğulları kabilesinin de Hayber Yahudilerine yardım için Fedek'e geldikleri ve yapacakları yardıma karşılık Hayber'in hurma mahsulünü Hayber Yahudilerinden istedikleri haber alınmış, Peygamberimiz Aleyhisselam Hz. Ali'yi yüz kişilik askerî bir birlikle Fedek'e gönderip onları dağıtmıştı.[32]
Hayber Yahudilerinin Peygamberimiz Aleyhisselamı ve Müslümanları ortadan kaldırmak üzere Mekkelilerle aralarında yapmış oldukları antlaşmalarına göre, Peygamberimiz Aleyhisselam Hayber Yahudilerinin üzerine yürüyecek olursa, Mekke müşrikleri Medine'ye baskın yapacaklar; Peygamberimiz Aleyhisselam Mekke müşrikleri üzerine yürüyecek olursa, Hayber Yahudileri Medine'ye baskın yapacaklardı.[33]
Bütün bunlar, Hayber'in gün geçtikçe Müslümanlık ve Müslümanlar için önlenmesi güçleşen bir tehlike teşkil ettiğini gösteriyordu.
Bununla beraber, Kureyş müşrikleriyle barış yapmadan Hayber işini halletmeye kalkmak çok tehlikeli olabilirdi.
Bunun için, Peygamberimiz Aleyhisselam umre seferini düzenleyip Hudeybiye'ye kadar varmış ve Kureyş müşriklerine:
"Muhakkak ki, savaş Kureyşîleri çok yıpratmış, zayıflatmış, birçok zararlara uğratmıştır. Eğer onlar isterlerse, yine de, kendilerine bir mütareke müddeti bel iri ey ey im .[34]
Bu müddet içinde, kendileri benden emniyet ve selamette bulunsunlar.[35] Benimle sair halk arasına girmesinler. Beni onlarla başbaşa bıraksınlar.[36]
Eğer insanlar beni yenerierse, zaten, kendilerinin istedikleri budur. Eğer Allah beni insanlara galip kılarsa, o zaman, kendileri şu iki şeyden birisini seçerler: Ya hazırlanmış olarak benimle çarpışırlar, ya da topluca selamet dairesine girerler.
Yoksa, vallahi, Yüce Allah şu İslâm dinini yeryüzüne yayacağı hakkındaki va'dini yerine getirinceye ve benim de başım gövdemden ayrılıncaya kadar, onlarla çarpışıp duracağım!"[37] buyurması üzerine, müşriklerle Hudeybiye barışını sağlamıştı.[38]
İşte, Peygamberimiz Aleyhisselam, Mekkeli müşriklerle muahede yapıp onlardan gelecek tehlikeyi önledikten sonradır ki, Hayber üzerine yürü muştur.[39]

Cihad Hazırlığına Girişilmesi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Hayber gazası için hazırlanmalarını ve hakkıyla çarpışacak olanları çevresinde toplamalarını ashabına emir buyurdu.[40]

Hudeybiye umresi seferine katılmaktan çekinerek, kaçınarak geri kalmış olanlar ise, Hayber' in yiyecek, yağ ürünü ve servet bakımından Hicaz'ın en verimli, bereketli ve ucuzluk bir şehri olduğunu bildikleri için, ganimet maksadıyla Hayber seferine katılmak istemişler ve:

"Haybefe biz de sizinle birlikte gidelim!" dem işlerdi.[41]

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Cihad etmek, Allah yolunda çarpışmak isteyenlerden başkası, bizimle birlikte gidemeyecekler![42]Onlara ganimetten de birşey verilmeyecektir!" buyurdu.

Medine içinde de:

"Allah yolunda çarpışmak isteyenden başkaları, bizimle birlikte gidemeyeceklerdir! Onlara ganimetten de hiçbir şey verilmeyecektir!" diyerek nida ettirildi.[43]

Medine Yahudilerinin Telaşlanmaları, Alacakları İçin Müslümanları Sıkıştırmaları

Müslümanların Hayber'e gitmek üzere hazırlanmaları, Peygamberimiz Aleyhisselamla antlaşmalı bulunan Medine Yahudilerini çok kaygılandırdı ve harekete geçirdi.
Bunlar; Peygamberimiz Aleyhisselamın Kaynuka, Naûîr ve Kurayza oğulları Yahudilerini silip süpürdüğü gibi Hayber Yahudilerini de silip süpüreceğini anladılar.
Müslümanlarda az çok alacağı olup da onu tahsil için Müslümanların yakasına sarılmayan Medineli Yahudi kalmadı.
Yahudi Ebu'ş-Şahm'ın, Abdullah b. Ebi Hadrad el-Eslemî'de beş dirhem alacağı vardı. Abdullah, ev halkı için bu Yahudi den arpa satın almıştı.
Ebu'ş-Şahm yakasına sarılınca, Abdullah:
"Bana biraz mühlet ver! Ben inşaallah yanına gelip alacağını sana ödeyeceğimi umuyorum. Çünkü, Yüce Allah, Peygamberine Hayber ganimetini va'd buyurmuştur.
Ey Ebu'ş-Şahm! Biz, Hicaz'ın, yiyecek ve servetçe en zengin şehrine gidiyoruz" deyince, Ebu'ş-Şahm'ın kıskançlığı ve azgınlığı kabardı ve:
"Sen Hayber savaşını Araplardan karşılaştığınız gibi mi sanıyorsun?! Tevrat üzerine yemin ederim ki; orada savaşçı on bin kişi vardır!" dedi.
Abdullah b. Ebi Hadrad:
"Ey Allah düşmanı! Sen bizim himayemiz altında bulunuyorsun!
Vallahi, seni Resûlullahın huzuruna çıkaracağım!" dedi.
Onu tutup Peygamberimiz Aleyhisselamın huzuruna getirdi ve:
"Yâ Rasûlalları! Bu Yahudi neler söylüyor, dinle!" dedi ve Ebu'ş-Şahm'ın söylediklerini haber verdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam sustu, ona hiçbir şey söylemedi. Yalnız, dudaklarının kımıldadığı görüldü. Fakat, ne söylediği işitilemedi.
Yahudi:
"Ey Ebu'l-Kâsım! Bu, bana haksızlık etti. Yiyeceğimi aldı, hakkımı tuttu, ödemedi!" dedi. [44]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Abdullah b. Ebi Hadrad'a:
"Ver şunun hakkını!" buyurdu.[45]
Abdullah b. Ebi Hadrad:
"Seni hak din ve Kitab'la peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki; onu ödeyecek güçte değilim!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Abdullah b. Ebi Hadrad'a tekrar
"Ver şunun hakkını!" buyurdu.
Abdullah b. Ebi Hadrad:
"Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; onu ödeyecek güçte değilim! Senin bizi Hayber'e götüreceğini, bize Hayber ganimetinden birşeyler düşeceğini umduğumu ve dönünce borcumu ödeyeceğimi kendisine haber vermiştim!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ver şunun hakkını!" buyurdu.
Bunun üzerine, Abdullah b. Ebi Hadrad, kalkıp çarşıya gitti.
Başından itibaren omuzuna aldığı atkıyı çıkardı. Omuz atkısının yerine, sarığına büründü. Yahudiye:

"Şu omuz atkısını benden satın al!" dedi.
Yahudi, atkıyı Abdullah'tan dört dirheme satın aldı.[46]
Abdullah, kalan borcunu da bulup buluşturup Yahudiye ödedi.[47]
Sarığına bürünmüş olarak gelirken, yaşlı bir kadın Abdullah b. Ebi Hadrad'a rastladı ve:
"Ey Resûlullahın sahabisi! Bu ne hal?!" diye sordu.
Abdullah b. Ebi Hadrad da, ona durumu haber verdi.
Kadıncağız hemen üzerindeki atkısını çıkarıp ona verdi ve:
"İşte sana omuz atkısı!" dedi.[48]
Abdullah b. Ebi Hadrad'la Ebu Abs b. Cebr'in Hayber Gazasına Nasıl Katılabildikleri
Abdullah b. Ebi Hadrad, Hayber gazasına, Seleme b. Eslem'in verdiği elbise ile gidebildi.
Ebu Abs b. Cebr de, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Yâ Rasûlallah! Elimizde ne çoluk çocuklar için geçimlik, ne yol azığı, ne de yolculuk elbisesi var!?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam ona bir elbise verdi.
Ebu Abs elbiseyi sekiz dirheme satıp iki dirhemine yol azıklığı için hurma satın aldı. İki dirhemini, geçimlik için ev halkına bıraktı. Dört dirhemine de, kendisine elbise satın aldı.[49]

Medine Yahudilerinin Müslümanların Maneviyatlarını Sarsmaya, Bozmaya Çalışmaları

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hayber'e gitmeye hazırlandığı sırada, Medine'deki Yahudiler, Müslümanlara:
"Vallahi, Hayber'in kalelerini ve savaş erlerini görmüş olsaydınız, daha onların yanlarına varmadan, geri dönerdiniz!
Dağların tepelerinde yükselen kaleler, orada!
Hiç kesilmeyen, sürekli akan sular, orada!
Zırh gömlekli on bin savaş eri orada!
Esed ve Gatafan kabileleri de onları koruyorlar!
Siz Hayber'e nasıl dayanabileceksiniz?!" demekte;
Ashab-ı Kiram da:
"Yüce Allah, Peygamberine, Hayber ganimetini elde edeceğini va'd buyurmuştur" diyerek cevap vermekte idiler.[50]

Hayber Gazasına Katılan Mücahidlerin Sayısı ve İslâm Kadınlarının Adları

Hayber gazasına katılan Mücahidlerin 1400'ü piyade, 200'ü de, atlı idi.[51] Hayber seferine katılan Müslüman kadınları da:

1- Peygam berim iz Aleyhisselamın zevcesi Hz. Ümmü Seleme,
2- Peygamberimiz Aleyhisselamın halası Hz. Safiyye binti Abdulmuttalib,
3- Peygamberimiz Aleyhisselamın dadısı Ümmü Eymen Bereke,
4- Peygamberimiz Aleyhisselamın azadlısı Ebu Râfi'in zevcesi Leyla,
5- Asım b. Adiyy'in zevcesi,
6- Ümmü Umâre Nesîbe binti Ka'b,
7- Ümmü Meni' (Ümmü Şübas),
8- Küaybe binti Sa'd el-Eslemiyye,
9- Ümmü Muta el-Eslemiyye,
10- Ümmü Süleym binti Milhan,
11- Ümmü Dahhâk binti Amr b. Haram,
12- Hind binti Amr b. Haram,
13- Ümmü'-A'lâ el-Ensariyye,
14- Ümmü Âmir el-Eşheliyye,
15- Ümmü Atiyye el-Ensariyye,
16- Ümmü Salît,
17- Ümeyye binti Kays,
18- Abdullah b. Uneys'in zevcesi Hubla,
19- Ümmü Sinan,
20- Hazrec b. Ziyad el-Eşcâî'nin babaannesi idi.[52]

Ümeyye binti Kays der ki:
"Gıfâr oğulları kadınlarının arasında, Resûlullah Aleyhisselamın yanına ben de gittim.
'Yâ Rasûlallan! Biz yaralıları tedavi edelim ve gücümüzün yettiği şeyle Müslüman erkeklere yardımcı olalım diye seninle birlikte bu sefere katılmak istiyoruz' dedik.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Allah'ın bereketi üzere, gidiniz!' buyurdu.[53]
Sefere katılan bu Müslüman kadınları yanlarında götürdükleri ilaçlarla yaralıları tedavi etmekle kalmayacaklar, aynı zamanda mücahidlerin yemeklerini pişirecekler, ip eğirecekler.. Allah yolunda ellerinden geleni yaparak onlara yardımcı olmaktan geri durmayacaklardı.[54]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Medine'de Yerine Siba' b. Urfuta'yı Vekil Bırakışı

Peygamberimiz Aleyhisselam, ashabdan Siba' b. Urfutayı, Medine'de yerine vekil bıraktı.[55] Peygamberimiz Aleyhisselamın Nümeyle b. Abdullah el-Leysîyi vekil bıraktığı da rivayet edilir.[56]

Hayber Ordusunun Sancaktarı, Parolası ve Düzeni

Peygamberimiz Aleyhisselam, Hayber gazasına çıkarken, beyaz sancağını Hz. Ali'ye verdi. [57]

Hayber gazasında kullanılacak parola "Yâ Mansur! Emit! Emit!" sözleri idi.[58]

Ukkâşe b. Mıhsan el-Esedî, ordu öncüsü olarak ileri sürüldü.

Hz. Ömer sağ kol kumandanlığına, ashabdan başka bir zât da sol kol kumandanlığına tayin edildi.[59]

Hayberyolculuğu için Eşca' kabilesinden Huseyl b. Hârice ile Abdullah b. Nuaym kılavuz tutuldu.[60]

Huseyl b. Hârice derki:

"Davar satmak üzere Medine'ye gelmiştim. Davarları sattıktan sonra, Resûlullah Aleyhisselamin yanına vardım.

Resûlullah Aleyhisselam:

'Sana yirmi sa' hurma vereyim de, ashabıma kılavuz olup Hayber yolunu göster!' buyurdu. Öyle yaptım.

Resûlullah Aleyhisselam Hayber'e varıp onu fethettikten sonra da, kendisinin yanına vardım. Bana yirmi sa' hurmayı verdikten sonra, Müslüman oldum."[61]

Baş Münafık Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün Hayber Yahudilerine Haber Salışı

Baş münafık Abdullah b. Übeyy b. Selûl, Hayber Yahudilerine:

"Muhammed size doğru geliyor! Tedbirinizi alınız! Mallarınızı kalelerinize doldurunuz! Onunla çarpışmak için dışarı çıkarsınız.

Ondan hiç korkmayınız! Çünkü, sizin hazırlığınız da, sayınız da çoktur! Muhammed'in cemaati hem az, hem de silahsızdır. Silahlan olsa bile, pek azdır!" diye haber saldı.[62]

Medine'den Sahbâ'ya Kadar Gidiş

Peygamberimiz Aleyhisselam, Hayber'e gitmek üzene Medine'den yola çıktı.
Önce Seniyetü'l-Veda'ya vardı.
Sonra Zegabe üzerini tuttu.
Sonra Nakmâ'ya;
Nakmâ'dan sonra Müstenah'a;
Müstenah'tan sonra Asr'a (Asr veya Asar'a) vardı.[63]
Seniyetü'l-Veda; Medine'ye gelinirken giriş, Medine'den Mekke'ye gidilirken de yolcuların uğurlanış ve çıkış yolu olan yokuştur.[64]
Nakmâ; Medine'nin ağaçlık dene içlerindendir.[65] Uhud dağının yakınındadır.[66]
Isr, Medine ile Füru' arasında bir dağdır.[67]
Isr'ın Medine'ye uzaklığı bir merhaledir.[68]
Isr'da, Peygamberimiz Aleyhisselam için bir mescid yapıldı.[69]
Isr Mescidi, Peygamberimiz Aleyhisselamın Hayber'e giderken içinde namaz kıldıkları mescidlerin meşhurlarındandır.[70]

Hayber'e Götürecek En Uygun Yolun Araştırılışı

Peygamberimiz Aleyhisselam kılavuzları çağırdı.[71]
Huseyl b. Hârice ile Abdullah b. Nuaym gelince, Huseyl'e:
"Önümüze düş! Bizi öyle vadilere tutup götür ki, Hayber'le Şam arasındaki yoldan Hayber'e varalım; Hayber Yahudileriyle Şam arasına girmiş, onlarla müttefikleri olan Gatafanlar arasına gerilmiş olalım!" buy urdu.[72]
Huseyl:
"Ben seni öyle bir yere götüreceğim, ulaştıracağım ki, orada birçok yollar vardır. Yâ Rasûlallah! Orası yolların kavşağıdır. Bütün yollar oradan gelir geçer" dedi.[73]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"O yolların isimlerini bana söyle!" buyurdu.
Peygamberimiz Aleyhisselam ismin güzelini arar, sever; kötüsünden ise hoşlanmaz, onu uğurlu saymazdı.[74]
Huseyl:
"Hayberln bir yolu var ki, ona 'H azen[1] denilir" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"O yolu tutma!" buyurdu.
Huseyl:
"Hayberln bir yolu daha var ki, ona 'Şaş' (Şe's) denilir" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"O yolu da tutma!" buyurdu.
Huseyl:
"Hayberln bir yolu daha var ki, ona 'Hâtıb' denilir" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"O yolu da tutma!" buyurdu.
Hz. Ömer, Huseyl'e:
"Ben senin Resûlullah Aleyhisselama haber vermek için bu gecede olduğu kadar kötü isimler bulduğunu görmedim!" dedi.
Huseyl:
"Hayberln bir yolu daha var ki, artık ondan başka yolu kalmamıştır!" deyince, Hz. Ömer:
"İsmini söyle!" dedi.
Huseyl:
"Onun ismi 'Merhab'dır!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Olur! O yolu tut!" buyurdu.
Hz. Ömer, Huseyl'e:
"Bu yolun ismini önce söyleseydin ya!" dedi.[75]

Âmir b. Ekvâ'ya Recez Söylettirilişi

Seleme b. Ekvâ'nın bildirdiğine göre; Seleme'nin amcası Amir b. Ekvâ (Sinan) da, Hayber seferine katılanlar arasında bulunuyordu.[76]
Kendisi, şairdi.[77]
Bir gece, Peygamberimiz Aleyhisselamla birlikte giderlerken,[78] İslâm mücahidlerinden birisi, ona:
"Ey Âmir! Bize recezlerinden [kısa vezinli şiirlerinden] bir parça dini etsen ya!" demişti.
Bunun üzerine, Âmir hayvanından indi[79] ve:
"Ey Allah'ım! Sen bize hidayet ve rahmet ihsan etmemiş olsaydın, biz muhakkak dalâlet ve sapkınlık içinde kalırdık!
Bizim üzerimize yürüyen kâfirler, bizim kaçındığımız fitne ve fesadı [dinden döndürme kötülüğünü] bize yapmak istedikleri ve bizimle karşılaştıkları zaman, kalblerimize sükûnet ve metanet indir, ayaklarımıza sebat ver![80]
Biz bağırışlarla çarpışmaktan korkutulmak istenilsek de, çarpışmaya çağırıldığımız zaman, gelir ve ondan geri kalmayız!
Düşmana arka çevirip kaçmaktan da kaçınınz!"[81] mealli kıt'asını okuyunca,
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Şiir okuyup develeri hızlandıran kimdir?" diye sordu.
Sahabiler.
"Âmir b. Ekvâ'dır!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah ona rahmet etsin!" diye dua etti.[82]
Peygamberimiz Aleyhisselam herkime rahmet ve mağfiretle dua ederse, o muhakkak şehit olurdu.
Hz. Ömer, Peygamberimiz Aleyhisselamın Âmir için rahmet dileğini işitince:[83]
"Vallahi yâ Rasûlallah! Bu duanızla, Âmir'e cennetlik gerçekleşti! Keşke onu bize bağışlasaydın da, kendisinden bir müddet daha yararlansaydık!" dedi.
Gerçekten de, Âmir b. Ekvâ, Hayber'de şehit oldu.[84]

Keşif Birliği Tarafından Yakalanan Casusun Sorguya Çekilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam; bazı süvarileri, Abbâd b. Bişr'in kumandası altında, keşif ve tecessüs için öncü olarak ileri sürmüştü.
Abbâd b. Bişr; Eşca[1] kabilesinden olup Yahudiler hesabına casusluk yapan bir bedevî (çöl Arabi) yakaladı ve ona:
"Sen kimsin?" diye sordu.
Bedevî:
"Ben kaybettiğim devemi arayan bir arayıcıyım!" dedi.
Abbâd b. Bişr
"Sende Hayber hakkında bir bilgi var mı?" diye sordu.[85]
Bedevî:
"Sen benden Hayber hakkında mı, yoksa Hayberliler hakkında mı; hangisinden bilgi istiyorsun?" dedi.
Abbâd b. Bişr
"Yahudilerden!" dedi.
Bedevî:
"Olur!
Kinane b. Ebi'l-Hukayk ve Hevze b. Kays, Gatafan'dan olan müttefiklerinin yanına gitti.
Onlardan asker toplayıp Hayber'in bir yıllık mahsulünü onlara vermeyi va'd ettiler.
Gatafanlar, Utbe b. Bedr'in kumandası altında, atları, silahları ve hazırlıklarıyla gelip Yahudilerin kalelerine girdiler.
Onlar şimdi Yahudilerle birlikte kalelerdedirler.
Kalelerde 10.000 savaş eri bulunuyor.[86] Onlar, Muhammed ve ashabı ile çarpışmak için bekliyor-lar![87]
Onlar, oklarla vurulmaz, başa çıkılmaz kalelilerdir!
Kendilerinin yanlarında da, pek çok silahlan ve yiyecekleri vardır.
Yıllarca kuşatılacak da olsalar, yine, bunlar kendilerine yeterlidir.
Onların kalelerinde içecekleri, devamlı akar sulan davardır.
Onlara hiç kimsenin dayanabileceğini sanmıyorum!" dedi.
Abbâd b. Bişr, kamçısını kaldırıp ona birkaç kamçı vurdu ve:
"Sen ancak onların bir casusudur! Bana doğrusunu söyle! Yoksa boynunu vururum!" dedi.
Bedevî:
"Sana doğrusunu söylersem, bana eman verir, kanımı bağışlar mısın?" diye sordu.
Abbâd b. Bişr
"Evet!" dedi.
Bunun üzerine, Bedevî:
"Onlar, Yesrib Yahudilerine (Benî Kurayza ile Benî Nadîriere) yapmış olduğunuz şeyden korkuya düşmüş bir cemaattirler.
Medine Yahudileri, Medine'ye emtia satın almaya giden amcamın oğlunu buldular. Sizin sayıca az, atlarınızın ve silahlarınızın da az olduğunu haber vermek üzere, onu Kinane b. Ebi'l-Hukayk'a göndermişler.
Ona:
'Muhammed, şimdiye kadar sizin gibi iyi çarpışan bir kavimle karşılaşmamıştır.

Muhammed'in; harp malzemelerinizin, sayınızın, silahınızın çokluğunu, kalelerinizin sarplığını bilemeyerek üzerinize yürümesine, Kureyşîler ve Araplar sevinmektedirler. Kureyşîlerve başkaları, durumu dikkatle izliyorlar.
Kureyşîler
"Hayber Yahudileri Muhammed'i yenecektir! Eğer Muhammed muzaffer olursa, bu temelli horluk olur!' diyorlar' demişler.
Ben bütün bunları işitmiş bulunuyorum.
Kinane b. Ebi'l-Hukayk, bana:
'Sen git de, yolda onların önlerine geç!
Onlar senin ne iş üzerinde bulunduğunu anlayamazlar.
Sen onları bizim hesabımıza korkut!
Bir dilenci gibi, yanlarına sokul.
Onlara sayımızın ve yardımcılarımızın çokluğunu anlat!
Kendileri hakkında edineceğin haberlerle yanımıza dönmekte acele et![1] dedi."[88]
Abbâd b. Bişr bedevîyi Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına getirdi ve kendisinden aldığı bilgileri Peygamberimiz Aleyhisselama arzetti.
Hz. Ömer:
"Vurun onun boynunu" dedi.
Abbâd b. Bişr
"Ben ona eman verdim!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Abbâd! İş belli oluncaya kadar, sen onu yanında tut!" buyurdu.[89]
Bedevî bir iple bağlandı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hayber'e varınca, Bedevîye İslâmiyeti anlattı ve:
"Seni üç kere İslâmiyete davet edeceğim. Müslüman olmazsan, boynundan ip çıkan İm ayacaktır!" buyurunca, bedevî Müslüman oldu.[90]

Hayber Yahudilerinin Gatafanların Desteğini Sağlamaları

Bedevinin dediği doğru idi:

Kinane b. Ebi'l-Hukayk ile Hevze b. Kays, yanlarına Yahudilerden 14 kişi alarak müttefikleri bulunan Gatafanlara gitmişler, Hayberln bir yıllık hurma mahsulünün yarısını vermeyi taahhüt edip onların yardımını sağlamışlardı.

Gatafanlar, Utbe b. Bedr'in kumandası altında hazırlıklı ve atlı olarak Hayber'e gelip Yahudilerle birlikte kalelere girmişlerdi.[91]

Peygamberimiz Aleyhisselam Hayber'e gelmeden üç gün önce, Uyeyne b. Hısn da, Yahudilere yardım etmek üzere, Gatafanlardan 4.000 kişi ile gelip Natat kalesine girmiş bulunuyordu.[92]

Mücahidlerin Yolda Yüksek Sesle Tekbir Getirmekten Men Edilmeleri

İslâm mücahidleri, bir vadiye erişince:
"Allahuekber! Allahuekber! Lâ ilahe illallâhu vallâhu ekber!" diyerek hep birden yüksek sesle tekbir getirmeye başlamışlardı.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Nefeslerinize acıyınız!
Çünkü, sizin dua ettiğiniz Allah ne sağırdır, ne de gaibdir!
Siz en çok işiten ve en yakın olan Allah'a dua ediyorsunuz"[93] buyurdu.[94]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Varışı ve Allah'a Dua Edişi

Kılavuz; İslâm mücahidlerini Şerir vadisine kadar götürdü.[95]
Şerir; Hayberyakınında bir vadidir.[96]
Karkara vadisine erişilince, namaz vakti girmişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam, vadiden çıkıncaya kadar namazı kılmadı.[97]
Karkara Hayber'e altı mildir.[98] İslâm mücahidleri, Karkaraya ininceye kadar vadiyi takip ettiler.[99]
Pegyamberimiz Aleyhisselam, Şıkk ile Natat arasında konakladı.
Oradaki böğürtlen, Sincan dikenlik ve çalılığı üzerinde namazını kıldı. Namaz kıldığı yer, çevresi taşla çevrilerek mescid haline getirildi.[100]
Sonra, doğrulup Şıkk kalesiyle Natat kalesi arasından, Hayber'e doğru ilerlediler.[101]
Peygamberimiz Aleyhisselam, o sırada "Durunuz!" buyurarak mücahidleri durdurdu ve Allah'a şöyle dua etti:
"Ey göklerin ve gölgelediklerinin Rabbi olan Allah'ım!
Ey yerlerin ve yüklenip taşıdıklarının Rabbi olan Allah'ım!
Ey şeytanların ve saptırdıklarının Rabbi olan Allah'ım!
Ey rüzgârların ve savurduklarının Rabbi olan Allah'ım!
Biz Senden bu kentin hayrını ve iyiliğini, bu kent halkının hayrını ve iyiliğini ve kentte bulunan herşeyin hayrını ve iyiliğini dileriz!
Bu kentin şerrinden, bu kent halkının şerrinden, bu kentte bulunan herşeyin şerrinden de Sana sığınırız!
Haydi ilerleyiniz, Bismillah!"[102]

Hayber Yahudilerinin Zanları, Görüşleri ve Savaşmaya Hazırlanıp Aralarında Anlaşmazlığa Düşmeleri

Hayber Yahudilerinin 10.000 kişilik savaş erleri[103] her gece tanyeri ağarmadan önce silahlarını kuşanıp savaş düzenine göre saf bağlarlar;[104] kalelerine, kalelerinin sarplığına, silahlarının ve sayılarının çokluğuna bakarak Peygamberimiz Aleyhisselamın kendileriyle çarpışamayacağını sanırlar ve:
"Muhammed mi bizimle çarpışacak?! Ne kadar uzak!" diyerek gururlanırlardı.[105]
Peygamberimiz Aleyhisselam geceleyin meydanlarına gelip konuncaya kadar, Hayber Yahudilerinin haberleri olmadı.
Hayber Yahudileri, aralarında anlaşmazlığa da düştüler.
Haris Ebu Zeyneb adındaki Yahudi kaleler dışında karargâh kurmalarını ve Peygamberimiz Aleyhisselamla kaleler dışında çarpışmalarını teklif ve tavsiye etmiş ve:
"Benim gördüğüm, Muhammed tarafından kuşatıldıktan sonra onun emrine boyun eğerek kalelerinden inmek zorunda kalanlar için hayat hakkı kalmamış, onlardan kimisi esir edilmiş, kimisi de sonradan öldürülmüştür!" demişti.
Yahudiler
"Bizim bu kalelerimiz, senin o misal getirdiğin kalelere benzemez! Bu sarp kaleler, dağların tepeleri üzerindedir!" demişler, Hâris'in görüşünü benimsememişler ve kalelerine sığınmışlardı.[106]
Yahudilerin ileri gelenlerinden Sellâm b. Mişkem Hayber'in Sa'b b. Muaz kalesinde idi. Yahudi casuslarından birtopluluk onun evine gittiler.
Ona, kaleden dışarı çıkıp da mı, yoksa kalelere sığınarak mı çarpışılmasının uygun olacağını danıştılar.
Sellâm, onları kaleden dışarı çıkarak çarpışmaya teşvik etti ve:
"Yerinde olan görüş; Abdullah b. Übeyy'in öğüt yoluyla size işaret eylediğidir!" dedi.
Fakat, Hayberliler kalelerden dışarı çıkmaya cesaret edemeyerek kalelerinde kaldılar.[107]
Peygamberimiz Aleyhisselamın İslâm mücahidleriyle birlikte Hayber'e geldiği gece Hayberliler hep uykuya dalmışlar, hiç kımıldamamışlar, horozları bile ötmem işti. Güneş doğunca, tarlalarına gitmek üzere kalelerinin kapılarını açmışlardı.[108]
Enes b. Malik der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam bir kavimle çarpışacağı zaman, sabah olmadıkça onlara ansızın baskın yapmaz, ezan sesi işitirse baskın yapmaktan vazgeçer, ezan sesi işitmezse baskın yapardı.
Hayber'e geceleyin inmiştik.
Resûlullah Aleyhisselam orada geceyi geçirdi.[109]
Sabah namazını Hayber'in yanıbaşında, daha karanlık iken kıldık.[110]
Sabah olup Hayber'den ezan sesi işitmeyince,[111] hayvanına bindi.
Bizler de hayvanlarımıza bindik.
Ben Ebu Talha'nın terkisine bindim.
Giderken, benim dizim Resûlullah Aleyhisselamın dizine değmekte idi.[112]
Sabahleyin, Hayber işçileriyle karşılaştık.[113]
İşçiler, kaleden çıkıp, araçları, zenbilleri, kovaları ile[114] tarlalarına gidiyorlardı.
Resûlullah Aleyhisselamla askerlerini görür görmez:

İşte Muhammed ve Hamîs![115] İşte Muhammed ve Hamîs! Vallahi, Muhammedi İşte Muhammed ve Hamîs!'[116] diyerek bağırıştılar ve hemen arkalarına dönüp kaçtılar.[117]
Resûlullah Aleyhisselam, ellerini kaldırdı [118] ve:
'Allahuekber! Allahuekber! Harab olup gitti Hayber!
Biz düşman bir kavmin yurduna baskın yapıp girdik mi, uyarılmış olan o kâfirlerin hali yaman olur!' buyurdu [119] ve bunu üç kere tekrarladı ."[120]
Hamîs; ordu,[121] büyük askerî birlik demektir.
Cahiliye çağında da, orduya hamîs denirdi.[122]
Orduya hamîs denilmesi de beş kısımdan; yani öncü, ardcı, orta, sağ ve sol yan birliklerinden oluştuğu içindir.[123]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Menzile mevkiine kadar ilerledi, hayvanından indi, yürüyerek oradaki bir kayaya doğru gitti.[124]
Hayvanın yularını çekmek istediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hayvanı kendi haline bırakınız!" buyurdu.
Hayvan kayanın yanına varıp çöktü.[125]
Peygamberimiz Aleyhisselam, ağırlıklarının yanına bırakılmasını, mücahidlerin de oralara inmelerini em retti.[126]
Hayber'e, hurmaların koruk ve ham bulunduğu bir sırada gelinmişti.
Hava ise çok sıcak ve sıcaklık da tehlikeli derecede idi.[127]
Menzile karargâhında, Peygamberimiz Aleyhisselam için bir mescid yapıldı.[128]
Peygamberimiz Aleyhisselam nafile (teheccüd) namazını orada kıldı.
Menzile adını taşıyan bu mescid taştan yapılmıştı.[129]
Menzile Mescidi, içinde bayram namazları da kılınan en büyük ve geniş mesciddir.
Peygamberimiz Aleyhisselamın namaz kılarken yöneldiği kaya da bu mescidin içindedir. [130]

Hubab b. Münzir'in Karargâh Hakkında Arzettiği Görüşünü Peygamberimiz Aleyhisselamın

Benimseyip Muhammed Mesleme'ye Karargâh İçin Elverişli Bir Yer Aratışı
Hubab b. Münzir:
"Yâ Rasûlallah! Burası Natat kalesine çok yakındır. Hem de, Hayber'in bütün savaşçıları orada toplanmıştır.[131]
Ben Natat kalesi halkını çok iyi tanırım.
Onlar kadar uzaklara ok atabilen ve onlar kadar oklarını isabet ettiren bir kavim yoktur.
Bununla birlikte, onlar bizim üst tarafımızda da bulunuyorlar.[132]
Bizim bütün tutum ve davranışlarımızı görebilecek, öğrenebilecek bir mevkidedirler.
Biz ise, onların tutum ve davranışlarını görebilecek, öğrenebilecek mevkide değiliz![133]
Onların okları, yukarıdan aşağı doğru hızla iner,[134] bizim oklarımız ise onlara ulaşmaz![135]
Bununla birlikte, onların evlerinden sık sık çıkıp sık hurma ağaçlan içinde siperlenmeyeceklerinden de emin değilim.[136]
Burası, humna bahçeleri arasında tehlikeli bir yerdir.
Tehlikelerden, bozukluklardan uzak bir yeri karargâh edinmeyi emretseniz olmaz mı?[137]
Hiç değilse, şu kara taşlık, kayalık yeri aramızda bulunduralım.
Yahudilerin atacakları oklar bize erişemesin!" dedi.[138]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hubab b. Münzir'e:
"İşaret ettiğin görüş yerindedir!" buyurdu[139] ve Muhammed b. Mesleme'yi yanına çağırarak, ona:
"Bak! Yahudilerin kalelerinden ve bataklık hastalığından uzak, Yahudi evlerinden yapılabilecek saldırılardan emniyet ve selamette kalabileceğimiz, karargâh edinmeye elverişli bir yer araştır!" buyurdu.
Muhammed b. Mesleme etrafı dolaşarak Reci'e kadar vardıktan sonra, geceleyin Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına döndü ve:
"Senin için, karargâh edinmeye elverişli bir yer buldum!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah'ın bereketi onun üzerinde olsun!" buyurdu.[140]

Sellâm b. Mişkem'in Teşviki Üzerine Yahudilerin Savaşmaya Karar Vermeleri

Hayber Yahudileri, Peygamberimiz Aleyhisselamın ordusu ile birlikte Hayber'e geldiğini görünce, kalelere çekilmişler, Sellâm b. Mişkem'e gidip durumu haber vermişlerdi.
Sellâm b. Mişkem:
"Siz benim sözümü dinlemediniz! Muhammed'in üzerine yürümekte kusur ettiniz!
Bari burada onunla çarpışmakta kusur etmeyiniz!
Onunla çarpışa çarpışa ölmeniz, sizin için, tek başınıza kalmanızdan hayırlıdır" dedi.
Bunun üzerine, Yahudiler, sonuna kadar savaşmaya kararverdiler.
Mallarını, çoluk ve çocuklarını Ketibe kalesine götürdüler.
Erzak ve yiyeceklerini de Nâim kalesinde depoladılar.
Bütün savaş erlerini Natat kalesinde topladılar.
Sellâm b. Mişkem de, hasta olduğu halde, onlarla birlikte Natat'a geldi. Yahudileri savaşmaya kışkırttı durdu ve orada da öldü.[141]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mücahidleri Öğütleyişi ve Cihada Teşvik Buyuruşu

Peygamberimiz Aleyhisselam, Hayber Yahudilerinin savaşmaya hazırlandığını anlayınca, geceleyin mücahidleri Natat kalesinde toplanan Yahudilerle çarpışmak üzere hazırladı. Sabır ve sebat ettikleri takdirde muhakkak zafere ve ganimete ereceklerini onlara müjdeledi ve kendilerini çarpışmaya teşvik etti.

Yahudiler İslâm karargâhına ok yağdırmaya başladılar.[142]

Yahudilerin attıkları oklar İslâm karargâhının gerisine düşmekte,[143] İslâm mücahidleri de bu okları toplayıp yaylarına yerleştirerek onlara atmakta idiler.[144]

İslâm mücahidleri o gün Natat'taki Yahudi topluluğu ile akşama kadar savaştılar.

İlk günde, Natat Yahudilerinin attıkları oklarla yaralanan mücahidlerin sayısı elliyi buldu.

Hubab b. Münzir:

"Yâ Rasûlallah! Karargâhı hemen değiştirsen iyi olur" dedi.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Akşam olunca, inşaallah değiştiririz!" buyurdu.

Akşamleyin, Peygamberimiz Aleyhisselam, yakınlarındaki evlerden gelebilecek tehlikelerden ashabını korumak için, karargâhın yeni yere değiştirilmesini emretti.

Mücahidler karargâhı Reci'e taşıdılar.

Hz. Osman da Reci[1] karargâhında görevlendirildi.[145]

Natat ve Nâim Kaleleri Önünde Savaşa Devam Edilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam; her gün sabahleyin silahlanarak İslâm mücahidleri ile birlikte bayraklarını çekip gelmekte, Natat'ın üst tarafında akşama kadar Yahudi kuvvetleriyle savaşmakta, akşam olunca da Reci[1] karargâhına dönmekte idi.
Yaralanan mücahidler, Reci[1] karargâhına götürülüp tedavi edilmekte idiler.
İlk günde yaralananlar da orada tedavi edilmişlerdi.[146]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hastalanışı ve Savaşa Bazı Sahabilerin Kumandası Altında Devam Edilişi

Büreyde b. Husayb'ın bildirdiğine göre; Peygamberimiz Aleyhisselam, tutulup bir-iki gün süren yanm baş ve yüz ağrısından dolayı Müslümanların yanına çıkamamış,[147] aksancağını Hz. Ebu Bekir'e verip onu Yahudilerle çarpışmaya göndermişti.
Hz. Ebu Bekir mücahidi erle gitti, şiddetle çarpıştı. Fakat, kaleyi ele geçiremedi.[148] Bozguna uğradı, geri döndü.[149]
Ertesi günü, mücahidlerle birlikte Hz. Ömer gönderildi. O da, Hayber Yahudileriyle şiddetle çarpıştı. Fakat, ona da kaleyi fethetmek nasip olmadı.[150] Mücahidlerle birlikte bozulup geri döndüler ve birbirlerini korkaklıkla suçladılar.[151]
Hz. Ömer tekrar gitti. Yine zafer elde edemedi.[152]
Peygamberimiz Aleyhisselam, sancağını Ensardan bir zâta (Sa'd b. Ubâde'ye) verdi.
O da, gitti, bir iş yapamadan geri döndü.[153]

Yahudilerin Saldırıya Geçişi ve Mücahidleri Bozguna Uğratışı

Yahudilerin hücum birlikleri, önlerinde Haris Ebu Zeyneb olduğu halde, yerleri sarsa sarsa ilerlemeye başladılar.
Ensar sancaktarı, İslâm mücahidleriyle birlikte onları karşıladı, kalelerine girinceye kadar, onları geriletti.
Fakat, Merhab'ın kardeşi Üseyr, kaleden askerleriyle çıkıp Ensar sancaktarının kumandası altındaki Müslümanları bozguna uğrattı. Peygamberimiz Aleyhisselamın bulunduğu yere kadar gelip dayandılar.
Peygamberimiz Aleyhisselam, mücahidlere kızdı, Allah'ın Müslümanlara dünyadaki ve ahiretteki vaadlerini hatırlattı. Üzgün olarak akşamladı.
Ensar sancaktarı Sa'd b. Ubâde de yaralandı.
Ensar ve Muhacir sancaktarlanyla arkadaşları, birbirlerini geç ve ağır davranmakla suçlamakta ve:
"Hep sizin yüzünüzden!" demekte idiler. [154]
Yedi gün, Reci[1] karargâhından gelinip, Natat'a üst tarafından hücumlar yapıldı.[155]

Mahmud b. Mesleme'nin Üzerine Bırakılan Taşla Şehit Edilişi

Yazın en sıcak bir günü idi. Mahmud b. Mesleme, hararetten ve çarpışmaktan yorgun ve bitkin düşmüştü. Silahlarının hepsi de üzerinde bulunuyordu. Gölgelenmek ve dinlenmek için Nâim kalesinin dibine oturmuştu.

Nâim kalesinde savaşçı bulunmadığını, orada ancak erzak ve eşya bulundurulduğunu sanıyordu.

Merhab[156] yukarıdan Mahmud b. Mesleme'nin üzerine el değirmeni taşını bıraktı. Taş, onun başına düşünce, miğferini ezdi, alnının derisini yüzüne kadar yüzüp indirdi. Mahmud b. Mesleme, Reci'deki İslâm karargâhına götürüldü. Aldığı yaradan, üç gün sonra, Merhab'ın öldürüldüğü gün, dünyaya gözlerini yumdu.[157]

Âmir b. Ekvâ'nın Merhab'la Çarpışırken Kendi Kılıcıyla Yaralanıp Şehit Oluşu

Hayberli Yahudilerin kumandanlarından ve ünlü kahramanlarından Merhab, kılıcını sallaya sallaya kaleden dışarı çıktı.[158]
Merhab'ın kılıcında:
"Bu kılıç Merhab'ın kılıcıdır ki, onu kim tadarsa helak olur!" diye yazılı idi.[159]
Merhab, dışarı çıkınca:
"Hayber halkı iyi bilir ki; ben gelip çatan harplerin tutuştuğu, kızıştığı zamanlarda, tepeden tımağa kadar silahlanan, cesareti ve kahramanlığı denenip durmuş olan Merhab'ımdır!" diye övünerek, kendisiyle çarpışacak er diledi.
İslâm mücahidlerinden Âmir b. Ekvâ da, onunla çarpışmak için ortaya çıkıp:
"Hayber halkı iyi bilir ki; ben de, tepeden tımağa kadar silahlı, kendisini savaşın dehşetleri ve şiddetleri içine atmaktan çekinmeyen Âmir'imdir!" dedi.
Hemen birbirleriyle vuruştular.[160]
Önce, Merhab Âmir'e kılıçla saldırdı.
Âmir kalkanı ile korundu.
Merhab'ın kılıcı kalkana saplandı.
Âmir kılıcını kaldırıp Merhab'ın bacağına, aşağıdan yukarıya doğru olanca hızıyla çaldı[161]
Âmir b. Ekvâ'nın kılıcı kısa idi.[162]
Âmir, Merhab'ın bacağına kılıcını hızla vurduğu zaman, kılıcın ağzı kendisine yönelip kendi bacağının orta damarını kesiverdi![163]
Bu yara, kendisinin şehit olmasına sebep oldu.[164]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Reci'den Menzileye döndüğü zaman, Âmir b. Ekvâ yaralanmış bulunuyordu.
Kendisi hemen Reci'e götürüldü.[165]
Peygamberimiz Aleyhisselam, onu Reci'deki bir mağaraya Mahmud b. Mesleme ile birlikte gömdü.[166]
Yüce Allah, ikisinden de razı olsun![167]

Hayber Yahudilerinin İslâmiyete Davet Edilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Yahudilere bir şeytan gelmiş de:
'Muhammed, ancak, mallarınızı ele geçirmek için sizinle çarpışıyor![1] demiş.
Onlara:
'Öyle ise, Lâ ilahe illallah deyiniz de, mallarınızı, canlarınızı koruyunuz! Ahiretteki hesabınız ise Allah'a aittir![1] diye sesleniniz!" buyurdu.
Yahudilere seslendiler.
Yahudiler
"Musa'nın aramızdaki Kitabı olan Tevrafa yemin ederiz ki; biz ne istediğiniz şeyi yaparız, ne de dinimizi bırakırız!" diyerek karşılık verdiler.[168]

Natat Çevresindeki Hurma Ağaçlarının Kesilişi

İslâm mücahidi eriyle Yahudi kuvvetlen arasında sık ağaçlı hurma bahçeleri bulunuyor ve Yahudilerin bunlar arasında siperleneceklerinden endişe ediliyordu.[169]

Yahudilerin yegâne iktisadî güçleri de, Medine'de yitirip Hayber'de buldukları hurma bahçeleri idi.

Nitekim, Medine'den ayrıldıkları sırada, Sellâm b. Ebil-Hukayk:

"Biz, buradaki hurmalıklarımızı bırakıyorsak, Hayber'in hurmalıklarına varıyoruz!" diyerek bağır-mıştı.[170]

Bunlar, onlara, evlatlarından daha sevgili idi.[171]

Hayberliler Gatafanları ne zaman kendilerine yardıma çağımnışlarsa, onlara hep Hayber'in hurma mahsulünden vermeyi taahhüt etmişlerdi .[172]

Düşmanın iktisadî gücünü sarsmak, ona indirilecek darbenin en etkilisi ve en yenicisi idi.

Bunun için, Hubab b. Münzir, Peygamberimiz Aleyhisselama:

"Yâ Rasûlallah! Hurma ağaçları, Yahudilere evlatlarından daha sevgilidir. Onların hurma ağaçlarını kes de, ümitleri ve direnme güçleri kırılsın!" demişti.

Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, hurma ağaçlarının kesilmesini emretti.

Müslümanlar, Natat hurma bahçelerinden, dört yüz ağaçtan başka ağaç kesmediler.[173]

Yahudilerden Ayrılıp Gitmesi İçin Uyeyne b. Hısn'la Konuşulması

Gatafanların başkanı Uyeyne b. Hısn'ın Gatafan savaş erleriyle gelip Hayber kalesine girdiği ve Yahudilerin yanında bulunduğu sıralarda, Peygamberi m iz Aleyhisselam ona Sa'd b. Ubâde'yi gönderdi.
Sa'd b. Ubâde, kalenin dibine kadar varıp:
"Ben Uyeyne b. Hısn'la konuşmak istiyorum!" diyerek onlara seslendi.
Uyeyne b. Hısn Sa'd b. Ubâde'yi içeri almak isteyince, Merhab:
"Onu içeri sokma!
O, kalemizin bozuk yerlerini görür, gelinecek köşelerini öğrenir!
Fakat, sen onun yanına git!" dedi .[174]
Merhab'ın köşkü ile kardeşi Yâsir'in konağı da Natat'ta idi.[175]
Uyeyne b. Hısn:
"Kalenin sarplığını, çetinliğini ve kaledeki savaş erlerinin çokluğunu görsün diye onu içeri sokmak isterdim" dedi.
Merhab, Sa'd b. Ubâde'nin içeri sokulmasına yanaşmadı.
Bunun üzerine, Uyeyne b. Hısn, kalenin kapısına vardı.
Sa'd b. Ubâde, ona:
"Resûlullah Aleyhisselam beni sana gönderdi.
'Yüce Allah bana Hayberln fethini va'd buyurdu. Siz geri dönüp gidiniz!
HayberYahudilerine galebe çaldığımız zaman, Hayberln bir yıllık hurma mahsulü sizin olsun!' buyuruyor" dedi.
Uyeyne b. Hısn:
"Biz, vallahi, müttefiklerimizi hiçbir şey için geri bırakmayız!
Biz, senin de, senin yanında bulunan kimselerin de şuracıktaki gücünün ne olduğunu çok iyi biliyoruz.
Şu Yahudi kavminin müstahkem kaleler halkı olduğunu, savaş erlerinin sayılarının ve silahlarının çokluğunu da biliyoruz.
Eğer sen ve yanındakiler burada daha fazla kalırsanız, mahvolacaksınız.
Eğer çarpışmak isterseniz, savaş erlerini ve silahlarını üzerinize çekmekte acele etmiş olacaksınız!
Hayır! Vallahi, şu Hayberliler ansızın baskın yapıp sizi mağlup eünek maksadıyla üzerinize yürümüş ve bunu başaramayarak geri dönüp gitmiş olan Kureyş kavmi gibi değillerdir.
Bunlar savaşta size öyle tuzaklar kuracaklar ve onu öyle uzatıp duracaklar ki, en sonunda onlara eğilmek zorunda kalacaksınız!" dedi.
Sa'd b. Ubâde:
"Ben şüphesiz olarak bilir ve sana da bildiririm ki; sana teklif ettiğimiz şeyi içinde bulunduğun şu kalede bir gün dilemek zorunda kalacaksın da, sana kılıçtan başka karşılık vermeyeceğiz
Ey Uyeyne! Yesrib Yahudilerinden yurtları yanıbaşımızda olanların neye uğradıklarını, nasıl darmadağın olduklarını görmüşsündür" dedi ve Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına dönüp Uyeyne'nin söylediklerini Peygamberimiz Aleyhisselama haber vererek, şunları söyledi:

"Yâ Rasûlallah! Yüce Allah sana olan va'dini yerine getirecek ve sana yardım edecektir! Sen şu çöl Arabına bir tek hurma bile verme!
Yâ Rasûlallah! Onlar, kendilerine kılıçların sıyrıldığını görecek olurlarsa, daha önce Hendek'te yaptıkları gibi, yurtlarına kadar kaçarlar!" dedi.[176]
Gatafanlardan Benî Fezâre cemaatine de, Hayber Yahudilerine yardım etmekten vazgeçtikleri, dönüp yurtlarına gittikleri takdirde Hayber'in bir yıllık hurma mahsulünden verileceği teklif edilmiş, bunlar da Peygamberimiz Aleyhisselamın bu teklifine-Uyeyne b. Hısn gibi-yanaşmamışlardır.[177]

Gatafanların Acele Yurtlarına Dönüşü ve Yahudilerin Hayal Kırıklığına Uğrayışı

Peygamberimiz Aleyhisselam, mücahidlerin hücumlarını Gatafanların bulundukları kaleye yöneltmelerini emir buyurdu.
Peygamberimiz Aleyhisselam bu emri zeval vakti ile akşam vakti arasında ve Gatafanların Natat, Nâim kalesinde bulundukları sırada vermişti.
Peygamberimiz Aleyhisselamın seslenicisi:
"Gatafanların içinde bulundukları Nâim kalesi yanında bayraklarınızı çekip sabahlayacaksınız!" diyerek seslenince, Gatafanlaro gecelerini korku içinde geçirdiler.
Bu geceden sonra, gökten mi, yoksa yerden mi geldiğini pek anlayamadıkları bir bağırıcının:
"Ey Gatafan cemaatı! Hayfâ'da bulunan ev halkınız! Ev halkınız! İmdad! İmdad! Ne dere kaldı, ne mal!" diyerek üç kere bağırdığını işittiler, acele Hayber'den ayrılıp yurtlarına gittiler.
Sabaha çıkılınca, Ketibe kalesinde bulunan Kinane b. Ebi'l-Hukayk'a, Gatafanların gittikleri haber verildi.
Kinane'nin elleri yanlarına düştü, zelil oldu. Yok olunacağını anladı ve:
"Biz, şu çöl Araplanyla hep boşuna biraraya geldik durduk.
Biz onların yanına vardık. Bize yardım va'd etmemiş olsalardı, biz Muhammed'le savaşıcı olmazdık.
Sellâm b. Ebi'l-Hukayk'ın:
'Şu çöl Araplarından hiçbir zaman yardım istemeyiniz!
Biz onlan hep denemiş dumnuşuzdur.
Onlar Benî Kurayzalara yardım için çağırılmışlardı. Onları aldattılar.
Biz onlarda bize karşı hiçbir vefakârlık göremedik.
Huyey b. Ahtab da, onların yanına kadar gitmişti.
Fakat, onlar Muhammed'den barış dileğinde bulundular.
Sonra Muhammed BenîKurayzalar üzerine yürüyünce, Gatafanlar dağılarak ev halklarının yanlarına döndüler[1] dediğini unutmamalı idik" dedi.[178]

Gatafanların Hayber'den Döndüklerine Üzülmeleri

Gatafanlar, Hayfâ'daki halklarına gelip kavuştukları zaman, onları eskiden oldukları durumda buldular ve onlara:
"Sizi herhangi bir sürükleyici oldu mu?" diye sordular.
"Hayır! Vallahi, biz sizin ganimet alıp getirdiğinizi sanmıştık.
Halbuki, yanınızda ne bir ganimet, ne de bir hayır görüyoruz!?" dediler.
Uyuyne b. Hısn, adamlarına:
"Vallahi, bu, Muhammed ve ashabının aldatmalarındandır!
Vallahi, biz aldatıldık!" dedi.
Haris b. Avf:
"Siz hangi şeyle aldatıldınız?" diye sordu.
Uyeyne b. Hısn:
"Natat kalesinde iken, gecenin ilk üçte biri sıralarında, bir bağırıcının:
'Hayfâ'daki ev halkınız! Ev halkınız! Ne dere kaldı, ne mal!' diyerek üç kere bağırdığını işittik.
Sesin gökten mi, yoksa yerden mi geldiğini anlayamadık!" dedi.
Haris b. Avf:
"Ey Uyeyne! Vallahi, sağlığında bundan yararlanabilirsin!
Vallahi, işitmiş olduğun ses, gökten gelmiştir!
Vallahi, Muhammed herkesi yenecek; dağların başında olanlara bile, dilerse, erişecektir!" dedi.
Uyeyne b. Hısn, ev halkının yanında birkaç gün oturduktan sonra, adamlarını Yahudilerin yardımına gitmek için yanına çağırdı.
Haris b. Avf, gelip:
"Ey Uyeyne! Sen beni dinle de, evinde otur! Yahudilere yardımı bırak!
Bununla birlikte, sanıyorum ki; Hayber'e döndüğünde, Muhammed orayı fethetmiş, ele geçirmiş bulunacaktır!
Senin bu tutum ve davranışınla, hakkında iyi davranılacağından emin değilim!" dedi.
Uyeyne, Hâris'in sözlerini kabulden kaçındı ve:
"Ben müttefiklerimi hiçbir şey için geri bırakmam!" dedi.[179]

İki Mülteci Yahudinin Hayber ve Hayberliler Hakkında Bilgiler Vermeleri

Ka'b b. Malik der ki:
"Reci'deki karargâhımızda bulunduğumuz sırada, Natat halkından Simâk adlı bir Yahudi:
'Eğer bana eman verirseniz, yanınıza geleyim' diyerek seslendi.
Biz:
'Olur!' dedik, hemen onun yanına koştuk.
Kendisinin yanına ilk varan, bendim.
Ona:
'Sen kimsin?' diye sordum.
'Yahudilerden bir adamım' dedi.
Kendisini alıp Resûlullah Aleyhisselamın yanına koyduk.
Yahudi:
'Ey Ebu'l-Kasım! Yahudilerin sakıncalı, gizli, önemli yerlerinden bazılarını sana göstermek şartıyla bana ve ev halkıma eman verir misin?' diye sordu.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Evet!' buyurdu.
Yahudi Simâk, Yahudilerin kalelerini ele geçirmeye elverişli yerlerini Resûlullah Aleyhisselama haber verdi.
Bunun üzerine, Resûlullah Aleyhisselam ashabını yanına çağırdı, onları Yahudilerle çarpışmaya teşvik etti.
Yahudilerin aralarında anlaşmazlık çıktığını ve müttefikleri olan Gatafanların da kaçtıklarını bildirdi."[180]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Reci' karargâhında kaldığı yedi günde, geceleri ashabı arasında sıra ile karargâhı bekleme nöbeti tutturdu.
Altıncı gecede, nöbet sırası Hz. Ömer'de idi.
Hz. Ömer'in arkadaşlarıyla birlikte gece yarısı ordugâh çevresinde dolaştığı sırada, Yahudilerden bir adam bulunup getirildi.
Hz. Ömer, onun boynunun vurulmasını emretti.
Yahudi:
"Beni Peygamberinizin yanına götürünüz! Onunla konuşacağım!" deyince, Hz. Ömer onu öldürmekten vazgeçti.
Yahudi ile birlikte Peygamberimiz Aleyhisselamın çadırına kadar gittiler. Peygamberimiz Aleyhisselamı namazda buldular.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Ömer'in geldiğini işitince, selam verdi.
Hz. Ömer, Yahudi ile birlikte içeri girdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Yahudiye:
"Gerinde ne haber var ve sen kimsin?" diye sordu.
Yahudi:
"Ey Ebu'l-Kasım! Bana eman ver, sana doğrusunu söyleyeyim?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Olur!" buyurdu.
Yahudi:
"Ben Natat halkının yanından geliyorum. Onların hiç düzenleri kalmamıştır.
Onları bu gece kaleden çıkıyor oldukları halde geride bıraktım!" dedi.

Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onlar nereye gidiyorlar?" diye sordu.
Yahudi:
"Öteden beri içinde bulundukları Şıkk kalesine zelil olarak gidiyorlar!
Kendileri senden son derecede korkmuş bulunuyorlar!
Onların yürekleri, korkularından duracak gibi çarpıyor!
Yahudilerin silah, erzak ve yağlan bu kalede depolanmıştır.
Birbirleriyle çarpışırlarken kullanmış oldukları kale araçlarını içinde sakladıkları yeraltındaki ev de bu Natat kalelerindedir" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Nedir o araçlar?" diye sordu.
Yahudi:
"Bir adet mancınık[181]
İki aded debbabe (kale yapım ve yıkımında kullanılan araç),[182]
Birçok zırh gömlek,
Miğferler,
Kılıçlar., gibi silahlardır.
Yarın, kaleye girdiğinde, oraya da girersin!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"İnşaallah!" buyurdu.
Yahudi:
"İnşaallah, seni onun üzerine kadar götürüp durduracağım.
Orayı, Yahudilerden, benden başka hiç kimse bilmez!
Dahası da var!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Nedir o dahası da?" diye sordu.
Yahudi:
"Araçları çıkardıktan sonra, onu Şıkk kalesine dikmedir!
Debbabenin de altına adamlar girip kalenin dibini kazar ve delerler! Orayı bir günde fetheder, ele geçirirsin!
Ketibe kalesinde de böyle yaparsın!" dedi.
Hz. Ömer:
"Yâ Rasûlallah! Sanırım ki, bu adam doğru söylüyor" dedi.
Yahudi:
"Ey Ebu'l-Kasım! Bana eman verecek, kanımı dökmeyeceksin, değil mi?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sen emniyet ve selamettesin" buyurdu.
Yahudi:
"Nizar kalesindeki karımı da bana bağışla!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onu da sana bağışladım!" buyurdu ve ona:
"Yahudiler çoluk çocuklarını Natat kalesinden ne için ayırdılar?" diye sordu.
Yahudi:
"Serbestçe çarpışabilmek için onları yanlarından ayırdılar, çoluk çocukları Şıkk ve Ketibe kalelerine gönderdiler" dedi.

Peygamberimiz Aleyhisselam, Yahudiyi İslâmiyete davet etti.
Yahudi:
"Bana birkaç gün mühlet ver!" dedi.[183]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hayber'in Fethedileceğini Müjdeleyişi ve Onu Fethedecek Yiğidin

Vasıflarını Bildirişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, ashabına:

"Yarın sancağı öyle bir yiğide vereceğim ki, Allah ve Allah'ın Resûlü onu sever,[184] o da Allah'ı ve Allah'ın Resûlünü sever![185]

O, Hayber'i fethetmedikçe, arkasına dönmeyecektir[186]

O, Hayber'i zorla alacaktır![187] Allah, fethi onun eli ile gerçekleştirecektir. [188] Kendisi düşmandan yüz çevirici, kaçıcı kişi de değildir!" buyurdu.[189]

Sancağın Kime Verileceğinin Ümit ve Merakla Beklenişi

Sehl b. Sa'd'ın bildirdiğine göre; sahabiler geceyi sancağın kime verileceğini konuşarak geçirmişler, hemen hepsi de sancağın kendilerine verileceğini ummuş durmuşlardı.[190]
Büreyde b. Husayb der ki:
"Yarın Hayber'in fethi nasip ve müyesser olacak diye geceyi gönül rahatlığı ve ferahlığı içinde geçirdik.
Sabah namazı vakti olunca, Resûlullah Aleyhisselam sabah namazını kıldırdıktan sonra ayağa kalktı ve sancağın getirilmesini istedi.
Mücahidler Resûlullah Aleyhisselamın karşısında saf bağlamışlardı.[191]
Resûlullah Aleyhisselam, getirilen sancağı eline alıp salladı, sonra da:
"Bunu, hakkını yerine getirmek üzere, kim alır?" diye sordu.
Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve hemen bütün Kureyş Muhacirleri, sancağı almak için boyunlarını uzatıp durdular.
Sa'd b. Ebi Vakkas, önce, Peygamberimiz Aleyhisselamın hizasına çöktü. Sonra da, kalkıp önünde durdu.[192]
Büreyde b. Husayb da sancağa uzananlar arasında idi.[193]
Zübeyr b. Avvam, gelip:
"Sancağı ben alır, onun hakkını yerine getiririm!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Geç!" buyurdu.
Sonra, başka birisi geldi ve:
"Ben alır, onun hakkını yerine getiririm!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona da:
"Geç!" buyurdu.
Daha başka birisi kalkıp:
"Ben alır, onun hakkını yerine getiririm!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona da:
"Geç!" buyurduktan sonra:
"Muhammed'in zâtını peygamberlikle şereflendiren Allah'a andolsun ki; ben bu sancağı öyle birer kişiye vereceğim ki, o, düşmandan kaçmak nedir bilmez!" buyurdu.[194]
Hz. Ömer;
"Benim, kumandanlığı o günkü kadar arzuladığım hiç olmamıştır!" demiştir.[195]

Hayber Fatihliğinin Hz. Ali Üzerinde Gerçekleşmesi

Peygamberimiz Aleyhisselam, bir müddet bekledikten sonra: "Ali neredeydir?" diye sordu. "Yâ Rasûlallah! Onun gözleri ağrıyor!" dediler.[196] Peygamberimiz Aleyhisselam: "Onu bana çağırınız?" buyurdu.[197]
Seleme b. Ekvâ kalkıp gitti, Hz. Ali'yi elinden tutarak Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına getirdi.[198]
Hayber"in tozundan, Hz. Ali'nin gözleri ağrımakta idi.[199]
Ashab-ı Kiram, onun gelebileceğini hiç beklemiyorlardı. Birdenbire onunla karşılaşınca: "İşte, Ali geldi!" dediler.[200]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"İşte, bununla fetih gerçekleşecek!" buyurdu.[201]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hz. Ali İçin Duası

Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Ali'ye:
"Yanıma yaklaş!" buyurdu.[202]
Hz. Ali:
"Yâ Rasûlallah! Görüyorsun ki; ayaklarımın bastığı yeri bile göremeyecek bir haldeyim!" dedi.[203]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Ali'nin ağrıyan gözlerine puf diyerek püskürdü.[204]
Elleri ile de gözlerini meshedip sığadı.[205]
Şifa vermesi için de, Yüce Allah'a dua etti.
Ağrı, sızı birden geçti!
Hz. Ali'nin gözleri, hiç ağrımamış gibi oluverdi![206]
Hz. Ali derki:
"Resûlullah Aleyhisselam, gözlerim ağrıdığı ve adam salıp beni getirttiği zaman:
'Yâ Rasûlallah! Gözlerim ağrıyor![1] dedim.
Gözlerime puf diyerek püskürdükten sonra:
'Ey Allah'ım! Sıcağın, soğuğun sıkıntısını bundan gider!' diyerek dua etti.
O günden beri, sıcaktan da, soğuktan da hiç rahatsız olmadım!"[207]
Gerçekten de, Hz. Ali en sıcak günde en kalın elbise giyer, sıcaktan bunalmazdı. En soğuk günde de en ince elbise giyer, soğuktan üşümezdi.
Bunun sebebi sorulunca, Peygamberimiz Aleyhisselamın Hayber'de kendisi için bu hususta dua etmiş olduğunu söylem iştir.[208]

Hz. Ali'nin Giydirilip Kuşattırılışı ve Görevinin Kendisine Bildirilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam Hz. Ali'ye zırh gömlek giydirdi.
Zülfikah onun beline bağladı.
Ak sancağını ona uzatarak:[209]
"Al bu sancağı ![210]
Allah sana fethi nasip edinceye kadar,[211] git, çarpış![212] Arkana bakınma!" buyurdu. [213]
Hz. Ali biraz gittikten sonra durdu, ama arkasına bakmadı ve:
"Yâ Rasûlalları! Ben insanlarla ne üzerine çarpışacağım?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onlar 'Allahtan başka hiçbir ilah yoktur ve Muhammed Allah'ın kulu ve resûlüdür![1] diye şehadet getirinceye kadar, onlarla çarpış!
Onlar bunu yaptılar mı, kanlarını ve mallarını senden korudular demektir!
Ancak, hakkıyla olursa, o başka!
Kendilerinin hesaplan da Allah'a kalmıştır!" buyurdu.[214]
Hz. Ali:
"Yâ Rasûlallah! Onlarla, bizim gibi Müslüman oluncaya kadar mı çarpışacağım?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"(Kalelerine) yavaşça gir! Tâ onların sahasına in! Sonra, kendilerini İslâmiyete davet et!
İslâm'da, kendilerine vâcib olan Allah hakkını, İslâmî umdeleri onlara haberver!
Vallahi, senin sayende Allah'ın bir adama hidayet vermesi, senin için, kırmızı tüylü develerin [dünya nimetlerinin en kıymetlilerinin] sana bahşolunmasından daha hayırlıdır!" buyurdu.[215]
Hz. Ali'ye ve arkadaşlarına yardım etmesi için de, Allah'a yalvardı.[216]

Hz. Ali'nin Sancağı Kalenin Dibine Dikişi ve Yahudilerle Kale Dışında Çarpışılışı

Seleme b. Ekvâ der ki:
"Vallahi, Ali sancağı alınca, silkelene silkelene gitti.
Biz de, onun ardına, izine düşüp gittik!
Ali b. Ebu Talib, sancağını kalenin dibindeki bir taş yığınına dikti.
Kalenin üzerinden bir Yahudi, ona:
'Sen kimsin?[1] diye sordu.
Ali b. Ebu Talib:
'Ben, Ali b. Ebu Talib'iml' dedi.
Bunun üzerine, Yahudi, Yahudilere:
'Musa'ya indirilmiş olanlara andolsun ki; siz yenilgiye uğrayacaksınız!' dedi."[217]
Natat kalesinin arkasına üç kat duvar örülmüştü.
Yahudiler, Müslümanlarla çarpışmak için kaleden ve duvarlardan geçerek dışarı çıktılar.[218]
Hz. Ali ve arkadaşlarıyla çarpışmak için kaleden adamlarıyla birlikte ilk çıkan da, Merhab'ın kardeşi Haris oldu.
Haris, cesareti ve yavuzluğu ile tanınırdı.
Hz. Ali onunla çarpıştı ve vurup onu öldürdü.[219]
Başına kırmızı sarıkla tuğ yapmış bulunan Ebu Dücâne, Hayber süvarilerinden Haris (EbuZeyneb) ile karşılaştı ve onu öldürdü.
Yahudi savaşçılarından Üseyr ve Âmirde, Haris gibi, başlarına tuğ yapmışlardı.[220]
"Benimle çarpışacak kim var?" diyerek haykırıyordu.
Muhammed b. Mesleme, ona doğru vardı.
Birbirlerine kılıç vuruştular.
Muhammed b. Mesleme, onu öldürdü.
Yâsir de, Yahudilerin yavuz savaşçılarındandı.
Müslümanlardan kaçacak olanları toplayıp götürmek için yanında kısa bir mızrak taşıyordu.
Hz. Ali hemen ona doğru vardı.
Zübeyr b. Avvam:
"Allah aşkına! Sen aramıza girme!" diye and verince, Hz. Ali geri durdu.[221]
Yâsir
"Hayber halkı iyi bilir ki; ben tepeden tımağa kadar silahlanıp er meydanlarında dolanan Yâsir'imdir!" diye recez söyleyerek övünüyordu.[222]
Zübeyr b. Avvam'ın annesi Hz. Safiyye binti Abdulmuttalib:
"Yâ Rasûlallan! Oğlumu öldürecek o!" diye feryad edince, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hayır! Belki inşaallah oğlun onu öldürecektir!" buyurdu.[223]
Zübeyr b. Avvam da:
"Hayber halkı iyi bilir ki; ben de, güçlü, kuvvetli, hiçbir kavimden yüz çevirip kaçmaz, zaaf göstermez ulu bir kişiyimdir!
Şan ve şereflerini koruyanların, hayırlı kişilerin oğluyumdur!
Ey Yâsir! Kâfirlerin topluluğu seni aldatmasın!
Onların topluluğu ağır ağır çekilip giden serap gibidir!" recezini okuyarak ona doğru vardı.[224]

Çarpıştılar. Zübeyr b. Avvam, Yâsir'i vurup öldürdü.[225]

Hz. Ali'nin Âmir ve Merhab'la Karşılaşıp Onları Öldürüşü

Âmir; iri ve uzun boylu bir adamdı. Üzerine iki kat zırh gömlek giymiş, demirlere bürünmüş idi ve:
"Karşıma çıkacak kim var?" diyerek haykırıyor, kılıcını sallayıp duruyor ve Müslümanlara saldırmaya hazırlanıyordu.
Hz. Ali onu karşıladı. Bacaklarına Zülfikarla vurup çökertti ve başını gövdesinden ayırdı. [226]
Merhab'a gelince; kendisi, HimyerYahudilerindendi.[227]
Hayberliler içinde, Merhab'dan daha cesaretli kimse yoktu.[228]
Merhab, kendisine mahsus kalenin başkanı ve kumandanı idi.[229]
Merhab, kardeşi Yâsir'in öldürüldüğünü görünce, silahlanıp askerleriyle birlikte kaleden dışarı çıktı.
Üzerine iki kat zırh gömlek giymiş, iki kılıç kuşanmış, başına da iki kat sarık sanrım işti. [230]
Başına aspur boyasıyla boyalı Yemen işi[231] bir miğfer, onun üzerine de yumurta biçiminde, taştan oyulmuş ikinci bir miğfer geçinin işti.[232]
Merhab'ın karşısında, benim diyen en babayiğit adam bile dayanamazdı.[233] Kendisi, kızmış, köpürmüş bir puğur deve gibi idi[234] Kılıcını sallayarak:[235]
"Hayber halkı iyi bilir ki, ben, gelip çatan harplerin tutuştuğu, kızıştığı zamanlarda tepeden tımağa kadar silahlanmış, cesaret ve kahramanlığı denenmiş Merhab'ımdır![236]
Ben, kükreyerek geldikleri zaman, arslanlan bile kâh mızrakla, kâh kılıçla vurup yere sermişimdir!" diyerek recez söylüyor ve övünüyordu.[237]
Hz. Ali de:
"Ben oyum ki, anam bana Haydar [Arslan] adını takmıştır.
Ben, ormanların heybetli görünüşlü arslanı gibiyimdir!
Sizi geniş ölçüde ve çarçabuk tepeleyici bir er kişiyimdir!" diye recez söyleyerek Merhab'ın karşısına dikildi.[238]
Merhab; o gece, düşünde, kendisini birarslanın parçaladığını görmüştü.[239]
Belki de, Yüce Allah, Merhab'a düşünü hatırlatmak ve kendisinin kalbine korku düşürmek için, Hz. Ali'ye recezini böyle söyletmişti.
"Korkanın elinde, silah taşımaya güç kalmaz" denilir.
Hz. Ali ile Merhab, karşılaşınca, birbirlerine kılıç vurdular.
Hz. Ali Merhab'ın tepesine kılıçla öyle bir darbe indirdi ki,[240] kılıç Merhab'ın siperlendiği kalka-nını[241] ve demirden miğferini kesti.[242] Başını ikiye ayırdı![243]
Dişlerine kadar işledi!
Karargâh halkı da kılıcın çıkardığı madenî, acı sesi işittiler.[244]
Hayber karargâhında bulunan Hz. Ümmü Seleme de:
"Merhab'ın dişlerine kadar inen kılıcın çıkardığı madenî acı sesi, ben de işittim!" demiştir. [245]
Merhab, cansız olarak yere düştü![246]
Merhab ve Yâsir öldürüldüğü zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sevininiz! Hayber işi artık rahatı aştı, kolaylaştı!" buyurdu.[247]
Hz. Ali, o gün, Yahudilerin ulu ve namlı kişilerinden sekizini öldürdü.

Müslümanlar da hücuma geçtiler. Yahudilerden, savaşan birçok kimseleri öldürdüler. Geride kalanlar da, bozguna uğrayarak kalelerine kaçıp sığındılar. Mücahidler de, kaçan Yahudileri takip ettiler.[248]

İslâm Mücahidlerinin Natat'a Girişi

Ümmü Sinan derki:

"Resûlullah Aleyhisselam, her sabah, üzerinde zırh gömlek olduğu halde, çarpışmak, çarpışmayı yönetmek için, Reci' karargâhından ayrılır; akşamleyin yanımıza dönerdi. Böylece, yedi gün kalındı. Nihayet, Yüce Allah Natat'ın fethini nasip etti."[249]

Peygamberimiz Aleyhisselamın haber vermiş olduğu gibi, Yüce Allah, Hayber'in fethini Hz. Ali'nin eliyle gerçekleştirmişti.[250]

Hz. Ali başta olmak üzere, İslâm mücahidi eri kaçışan Yahudilerin arkasından Natat'a daldılar.

Ka'b b. Malik'in bildirdiğine göre; Natat boşaltılmıştı. Natat sokaklarında, bir kısım çoluk çocuktan başka kimse bulamadılar.

Yahudiler, Natat'ı boşaltmışlardı.[251]

Natatta ilk olarak ele geçirilen BenîKımme mahallesi olup, Merhab'ın kardeşi Yâsir'in konağı burada idi.[252]

Natat'ın üç kalesi vardı:

1. Nâim,

2. Sa'b b. Muaz,

3. Kulle (Zübeyr kalesi).[253]

Nâim Kalesinin Kuşatılışı ve Ele Geçirilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam üzerine iki kat zırh gömlek giydi, başına miğfer geçirdi. Yayı ile kalkanını eline aldı. Zarib adındaki atına bindi. Ashab-ı Kiram da, Peygamberimiz Aleyhisselamın çevresini sardılar.[254] Peygamberimiz Aleyhisselam İslâm mücahidi eriyle birlikte Natat'ın Nâim kalesine kadar ilerledi. Nâim'in müteaddit kaleleri vardı. Peygamberimiz Aleyhisselam, mücahidleri savaş düzeninde sıraladı. Kendisi emir vermedikçe, çarpışma yapmayı yasakladı.

Fakat, Eşca' kabilesinden birisi Yahudilere saldırmak istedi ve Yahudiler tarafından öldürüldü. Mücahidler:

"Yâ Rasûlallah! Filan kişi şehit edildi!" dediler. Peygamberimiz Aleyhisselam: "Ben çarpışmayı yasaklamadım mı?" diye sordu. "Evet! Yasakladın!" dediler. Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Cennet âsi olana helâl değildir!" diye ilan edilmesini emir buyurdu.[255] Yahudiler, o gün mücahidlere ok yağdırdılar, mücahidler de kalkanlanyla korundular.[256] Peygamberimiz Aleyhisselam, mücahidleri çarpışmaya teşvik etti.[257] Şidddetle çarpışıldı Yahudilerin en sabatlı, en cesaretli, en kahraman adamları, Nâim savaşında öldürüldü.[258]

Mücahidlerden de:

1. Evs b.Habib,[259]

2. Üneyf b. Vâil şehit oldu.[260] Allah onlardan razı olsun![261]

Müslüman ve Aynı Zamanda Şehit Olan Çoban

Hayber Yahudilerinden Amirin Yesar adında Habeşli (Zenci) bir kölesi vardı ve onun davarını güderdi.[262]
Yesar; Peygamberimiz Aleyhisselamın Hayber kalelerinden bazısını kuşattığı sırada[263] Hayberlilerin silaha sanldıklarını görünce, onlara:
"Siz ne yapmak istiyorsunuz?" diye sormuştu. Onlar da:
"Şu peygamber olduğunu söyleyen kişi ile çarpışacağız!" demişlerdi.
Peygamber sözü, kalbine işledi.
Davarını sürüp Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldi.[264]
Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Ey Muhammedi Sen neler söylüyor ve nelere davet ediyorsun?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"İslâmiyete, Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına şehadete, Allahtan başkasına ibadet etmemeye ve benim de Resûlullah olduğuma şehadete davet ediyorum!" buyurdu.[265]
Yesar:
"Ben böyle şehadet getirir ve Allah'a iman edersem, bana ne var?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bu iman ve şehadet üzerine ölürsen, sana Cennet var!" buyurunca,[266] Yesar:
"Yâ Rasûlallah! Bana İslâmiyet], nasıl Müslüman olacağımı anlat!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam İslâmiyeti anlatınca, Yesar Müslüman oldu.
Peygamberimiz Aleyhisselam İslâmiyete davette hiç kimseyi hor görmez, küçümsemezdi.[267]
Yesar, Müslüman olunca:
"Yâ Rasûlallah! Ben şu davarların sahibinin işçisiyim. Bu davarlar benim yanımda bir emanettir.
Şimdi ben bunları ne yapayım?" diye sordu.[268]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onları karargâhtan dışarı çıkar, onlara bağır ve ufak taşlar at!
Muhakkak ki, Yüce Allah sana emanetini eda ettirecek,[269] onlar sahipleri yanına döneceklerdir!" buyurdu.[270]
Yesar hemen kalkıp yerden bir avuç kum aldı, davarların yüzlerine attı ve:
"Sen sahibine dön! Vallahi, ben artık sana sahip olamayacağım!" dedi.[271]
Davarlar, sanki çoban tarafından sürülüyorlarmış gibi, kaleye girinceye kadar, topluca gittiler, sahiplerinin yanına döndüler.[272]
Yesar'ın Müslüman olduğunu anladılar.[273]
Hz. Ali'nin sancağı çekip kaleye dalarak çarpıştığı sırada, Yesar da Hz. Ali'nin yanında çarpıştı .[274]
Daha Allah'a bir vakit bile namaz kılamadan, bir tek secde bile yapamadan şehit oldu![275]
Yesar, Yahudilerin attıkları taşla veya okla şehit oldu.
Yesar, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına getirilip arkasının üzerine yatırıldı, üzerine de bir örtü örtüldü.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona dönüp baktı.
Ashab-ı Kiram da, dönüp baktılar.

Peygamberimiz Aleyhisselam, ondan, hemen yüzünü başka tarafa çevirdi.
Ashab:
"Yâ Rasûlallah! Sen ondan ne için yüzünü çevirdin?" diye sordular.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Şimdi, onun yanında Cennet hurilerinden iki zevcesi bulunduğunu,[276] onların onun elbisesiyle vücudu arasına girmekte birbirleriyle nizalaştıklarını gördüm![277]
Allah, bu kuluna yardım edip, onu Hayber'e şevketti" buyurdu.[278]
Huriler, Yesar'ın yüzünden tozları silerlerken:
"Allah seni toza toprağa bulayanın yüzünü toza toprağa bulasın! Seni öldüreni öldürsün!" demekte idiler.[279]

Eslemlerin Peygamberimiz Aleyhisselama Açlıktan Şikâyetlenmeleri

İslâm ordusunun erzakı çoktan tükenmişti.
Mücahidler, günlerden beri, aç olarak çarpışıyorlardı.
Eşlem kabilesi mücahidleri, toplanarak Esma b. Hârise'ye:
"Muhammed Resûlullaha git de; 'Eşlemler sana selam söylüyorlar. Biz açlığa dayanamaz hale geldik, diyorlar' de!" dediler.
Eiüreyde b. Husayb:
"Vallahi, ben hiçbir zaman Araplar arasında bugünkü gibi yapılan birşey görmedim!" dedi.
Hind b. Harise:
"Vallahi, biz Resûlullah Aleyhisselama adam göndermenin hayır kapısını açacağını umuyoruz!" dedi.
Esma b. Harise, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelip:
"Yâ Rasûlallah! Eşlemler, 'Biz açlığa ve zaafa dayanamaz hale geldik! Bizim için Allah'a dua et!' diyorlar" dedi.[280]
Peygamberimiz Aleyhisselamın yanında, onlara verilecek birşey yoktu.[281]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Vallahi, benim elimde onlara yetecek kadar yiyecek yoktur!" buyurdu ve sonra da, herkese işittirecek kadar yüksek sesle:
"Ey Allah'ım! Sen onların halini, hiç yiyecekleri kalmadığını ve benim de elimde onlara verebileceğim hiçbir şey bulunmadığını biliyorsundur. Onlara genişlik verecek yiyeceği ve et yağı en çok olan kalelerden en büyüğünün fethini nasip et!" diyerek Allah'a dua etti. [282]

Açlıktan Eşek Eti Yemeye Kalkılışı

Ebu Rühm el-Gıfârî der ki:
"Hurmaların koruk ve ham olduğu zamanda Hayber'e varıp konmuştuk. Hayber, çok sıcak ve sıcaklığı da tehlikeli bir yerdi. Orada, son derecede açlığa uğramıştık.
Sa'b b. Muaz kalesini kuşattığımız sırada idi ki, kaleden yirmi veya otuz kadar ehlî eşek dışarı çıkmıştı.
Yahudiler, onları içeri sokamadılar.
Müslümanlar, onları tutup boğazladılar.
Yer yer ateş yakıp eşeklerin etlerini pişirmeye başladılar.[283]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bu ateşler nedir? Bunları ne için yakıyorlar?" diye sordu.
"Et pişirmek için!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hangi eti, ne etini pişirmek için?!" diye sordu.
"Ehlî" eşeklerin etini pişirmek için!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Dökünüz onu! Onların kaplarını da kırınız!" buyurdu.
Ashabdan birisi:
"Yâ Rasûlallah! Etlerini döksek de, kaplarını yıkasak olmaz mı?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ya da öyle yapınız!" buyurdu.[284]
Enes b. Malik, Peygamberimiz Aleyhisselama gelip:
"Eşeklerin eti yeniyor!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam sustu.
Enes b. Malik, ikinci kez gelip:
"Eşeklerin eti yeniyor!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, yine sustu.
Enes b. Malik, üçüncü kez gelip:
"Eşeklerin eti yeniyor!" dedi.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah ve Resûlü, sizi ehlî eşeklerin etini yemekten nehyeder.
Çünkü, o murdardır!
Onlardan hiç yemeyiniz. Onları dökünüz!" diyerek halka seslenilmesini emir buyurdu.
Et tencereleri döküldü.[285]
Seslenen zât, Ebu Talha idi.[286]

Sa’b b. Muaz Kalesinin Kuşatılışı ve Fethedilişi:

Peygamberimiz Aleyhisselam, Hubab b. Münzir’e sancağı verdi., mücahidleritoplayıp savaşmaya hazırladı.
Sa’b b. Muaz kalesine varıp dayandılar.
Eslemler, kaleye kavuşanların ilki idiler.
Sa’b b. Muaz kalesinde Yahudilerin 500 savaşçısı bulunuyordu.
Onlardan Yuşa’ adındaki savaşçı, kaleden dışarı çıkıp kendisiyle çarpışacak er diledi.
Hubab b. Münzir ona karşı vardı.
Birbirlerine kılıç vurdular. Hubab b. Münzir onu öldürdü.
Zeyyal adında başka bir yahudi meydana çıktı.
Ona, Umare b. Ukbetü’l-Gıfari karşı vardı ve:
“Al bunu, benden! Ben Gıfarların uşağıyım!” diyerek Zeyyal’ın tepesine kılıçla bir darbe indirip işini bitirdi!
Müslümanlar:
“O, bu sözü söylemekle, cihadı boşa giderdi!” dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onların bu sözünü işitti ve:
“Onun öyle söylemesinde bir sakınca yoktur!
Kendisi ecre erer ve övülür!” buyurdu.
Sa’d b. Ubade’nin kumandası altında çarpışıldığı gün, Müslümanlar bozguna uğradılar. [287]
Muhammed b. Mesleme der ki:
“Peygamber Aleyhisselamı kalkanlarıyla koruyanlar arasında bulunuyor, okla çarpışılırken mücahidlere:
“Kalkanlarınızla koruyunuz!” diye bağırıyordum.
Mücahidler de öyle yaptılar.
O gün öyle oka tutulduk ki, yerimizden sökülüp atılacağımızı sandım.
Ok atarken, Resûlallah Aleyhisselama bakıyordum. Rasûlallah Aleyhisselam, attığı oklardan hiçbirini boşa gidermiyordu. Bana bakıp gülümsedi.
Nihayet, yahudiler dağıldılar ve kalelerine girdiler.”
İki gün, Hubab b. Münzirin kumandası altında en şiddetli şekilde çarpıştılar.
Üçüncü gün olunca, tan yeri ağarırken, Peygamberimiz Aleyhisselam mücahitlerle birlikte Sa’b b. Muaz kalesi karşısında durdular.
Kaleden, gemi direği gibi bir Yahudi çıktı. Kendisinin elinde, mızrağı vardı.
Yahudi piyadeleri de onunla birlikte dışarı çıktılar ve çıkar çıkmaz Müslümanlara ok yağdırmaya giriştiler.
Ashab-ı Kiram, Peygamberimiz Aleyhisselamı kalkanlarıyla korudular.
Yahudiler, çekirgeler gibi oklar yağdırdıktan sonra Müslümanlara hep birden saldırdılar ve onları bozguna uğratılar.
Müslümanlar, Peygamberimiz Aleyhisselamın bulunduğu yere kadar gerilediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam atından inmişti.
Atı, Peygamberimiz Aleyhisselamın azadlı kölesi Mid’am tutuyordu.
Sancaktar Hubab b. Münzir ise, yerinde sebat etmekte idi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, mücahitleri cihada teşvik etti.

Yüce Allah'ın Hayber fethini ve ganimetini kendilerine vaat buyurmuş olduğunu haber verdi.
Yanına toplanan mücahitleri sancaktarlarının yanına gönderdi.
Bunun üzerine, Hubab b. Münzir mücahitlerle birlikte, Yahudilere azar azar yaklaşarak onları püskürttüler, kaçırdılar.
Yahudiler, kalelerine girip kapılarını kapattılar.
Kalenin kademeli duvarlarının üzerine çıktılar, oradan Müslümanlara taş yağdırdılar.
Müslümanlar, Hubab b. Münzir'in bulunduğu yere kadar gerilemek zorunda kaldılar.
Yahudiler, aralarında, kendi kendilerini kınıyorlar:
" Bizler ne diye sağ kalkak istedik?! " diyorlardı.
Çünkü, sebat ve cesaret sahipleri hep Naim kalesi savaşında öldürülmüşlerdi.
Sa'b b. Muaz kalesi savaşçıları, ölüme susamış olarak kaleden dışarı çıktılar.
İslam mücahitleri de, dönüp onlarla kale kapısında en şidetli bir şekilde çarpıştılar.
Yahudilerden birçok kimseler öldürüldü.
Yahudiler, öldürülenleri kaleden içeri taşımakta idiler.
Hubab b. Münzir, mücahitlerle birlikte hücuma geçti.
Yahudiler, kalelerine girmek zorunda kaldılar.
İslam mücahitleri, Yahudilerin arkalarını bırakmayarak kaleye girdiler.
Mücahitlerin kaleden içeri girdiklerini görünce , Yahudiler şaşkına döndüler, uysallaştılar.
Onlardan karşı koyannlar öldürüldü, bir kısmı da esir edildi.
Yahudiler, her tarafta , binit hayvanlarının iyilerine binip Kulle (Zübeyr) kalesine doğru kaçmak istiyorlardı.
Fakat, İslam mücahitlerini görünce, oraya buraya kaçıştılar.
Mücahitler, duvarların üzerlerine çıkarak yüksek sesle tekbir getirmeye başladılar.
Tekbirler Yahudilerin kollarını kırdı.
Eslem ve Gıfâr kabilelerinin gençleri de, kalenin üzerine çıkıp tekbir getirdiler.
Sa'b b. Muaz kalesinin kuşatılması ve alınması üç gün sürdü.
Sa'b b. Muaz kalesi savaşında mücahitlerden Ebu Dayyah Numan b. Sabit ile Haris b. Hatıb ve Adiyy b. Mürre şehit oldular.[288]
Allah onlardan razı olsun!
Ebu Dayyah Numan b. Sabit'i, Yahudilerden birisi, kılıçla vurup tepesinden: Haris b. Hatıb'ı da, bir yahudi kale üzerinden attığı okla tepesinden vurup şehit etmişti.[289]
Adiyy b. Mürre'yi ise, Yahudilerden birisi, göğsünden mızraklayarak şehit etmiştir.[290]
Yüce Allah, Peygamberimiz Aleyhisselamın duası bereketiyle,[291] Müslümanlara Sa'b b. Muaz kalesinin fethini nasib etti ki, Hayber kaleleri içinde, yiyeceği, et yağı bu kaleden daha bol olan bir kale yoktu.[292]
İslam mücahitleri, Sa'b b. Muaz kalesinde pek çok miktarda arpa , hurma, tereyağı , bal, zeytinyağı ve etten sızdırılmış yağ buldular ki, orada bu kadar ganimet elde edebileceklerini umuyorlardı.
Peygamberimiz Aleyhisselamın münadisi:
" İstediğiniz kadar yiyniz! Hayvanlarınızı da yemleyiniz! Fakat, memleketlerinize bir şey götürmeye kalkmayınız! diyerek seslendi.
Mücahitler, orada bulundukları müddetçe, kendi yiyeceklerini ve hayvanlarının yemlerini aldılar.

Kalede çok miktarda, kumaş, elbise, kab kacak , taşınamayacak kadar büyük eşya ve içkiler de bulundu. İçki küplerini kırılması emredildi. Küpler kırıldığı zaman, içkiler seller gibi aktı.
Mücahitler; Yahudilerin içinde yemek yedikleri bakır kaplar, su ve içki içtikleri toprak çanak ve bardaklar hakkında ne yapılacağını da Peygamberimiz Aleyhisselama sordular.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
“Onları yıkayınız. İçlerinde yemeklerinizi pişiriniz, yiyiniz, içiniz!” buyurdu.
Sa’b b. Muaz kalesinden, çok sayıda davar, sığır, merkep gibi hayvanlardan başka; pek çok savaş araçları, mancınık, debbabe, mallardan ve silahlardan, gelecek için hazırlanıp depolanmış pek çok şeyler çıkarıldı.
Sa’b b. Muaz köşklerinden de, Yemen işi yirmi çuval kumaş ve elbise, 1500 kadife, on yük de kuru tahta çıkarıldı.
Yahudiler; kalenin zaman boyunca hep kendilerinde kalacağını ve kendilerinin malı olacağını sanmışlardı.[293]

Ganimet Malına Hıyanet Etmenin Cezası

Peygamberimiz Aleyhisselamın münadisi:
"Bölüşülmeden ganimet mallarından aldığınızı, bir iğne ve iplik bile olsa, geri veriniz! Çünkü, ganimet mallarına hıyanet etmek çok ayıptır ve Kıyamet gününde ateştir" diyerek seslendi.
O gün, ganimet memuru Ferve b. Amr, emtia satışı yapmış, güneşten gölgelenmek için de, başına ganimet eşyasından birşey bağlamış bulunuyordu.
Başına sardığı şeyle durak yerine döndüğü zaman, Peygamberimiz Aleyhisselamın emri kendisine hatırlatılınca, o da hemen gidip başına sardığı şeyi ganimet eşyası arasına bıraktı.
Ferve'nin bu hareketi Peygamberimiz Aleyhisselama haberverilince, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Cehennem ateşinden bir bağı başına bağlamış!" buyurdu.[294]
Hz. Ömer der ki:
"Hayber günü, Resûlullah Aleyhisselamın ashabından bazıları gelip 'Filan kişi şehit oldu! Filan kişi şehit oldu![1] dediler.
Hatta, vurulup yere düşmüş bir adama rastladılar ki, onun hakkında, 'Filan da şehit oldu!' dediler.
Bunun üzerine, Resûlullah Aleyhisselam:
'Hayır! Öyle söylemeyiniz! Ben onu, ganimet malından aşırdığı bir hırka veya aba yüzünden, Cehennem ateşinin içinde gördüm!' buyurdu. Sonra da:
'Ey Hattab'ın oğlu! Git de, halkın arasında:
'Cennete Müslümanlardan başka girmez, diye seslen!' buyurdu.
Ben de; Resûlullah Aleyhisselamın yanından ayrılıp:
'Haberiniz olsun ki; Cennete mü'minlerden başkası girmez!' diyerek seslendim."[295]
Abdullah b. Abbastan rivayet edilen hadis-i şerife göre:
"Bir kavimde ganimet mallarına hıyanet yaygınlaştı mı, muhakkak, onların kalblerine korku düşürülür!
Bir kavimde zina yaygınlaştı mı, muhakkak, onlarda ölüm çoğalır!
Bir kavim ölçeceklerini, tartacaklarını eksik ölçmeye, eksik tartmaya başladı mı, muhakkak, onların rızıkları, geçimlikleri eksilir!
Bir kavim haksız hüküm verdi mi, muhakkak, içlerinde kan dökülmesi yaygınlaşır!
Bir kavim verdikleri sözden döndü mü, muhakkak, Allah da onların üzerine düşmanlarını musallat kılar!"[296]

Şehit Olmak İçin Müslüman Olan ve Şehit Olan Kişi

Bir çöl Arabi, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelerek iman edip Müslüman olmuş ve:
"Senin yanına hicret edeceğim!" demişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam da, onu kollamalarını bazı sahabilerine tavsiye buyurmuştu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hayber gazasında ele geçirdiği ganimet hayvanlarını mücahidler arasında bölüştürürken, bu çöl Arabına da hisse ayırmıştı.
Bu zât ganimet hayvanlarını her gün karargâh arkasında gütmekte, yaymakta idi.
Karargâha geldiği, hissesini ona verdikleri zaman:
"Nedir bu?" diye sordu.
"Resûlullah Aleyhisselamın senin için ayırdığı hissedir!" dediler.
Onları alıp Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldi ve:
"Yâ Rasûlallan! Nedir bu?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sana bölüştürdüğüm hissendir!" buyurunca:
"Yâ Rasûlallah! Ben sana bunun için iman ve ittiba etmedim!" dedikten sonra, boğazına işaret ederek:
"Şuramdan okla vurulayım da Cennete gireyim diye iman ve ittiba etmiştim!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sen Allah'ı doğrularsan, Allah da seni doğrular" buyurdu.
Bunun üzerine, bu zât hemen hazırlandı, çarpışmaya gitti, çarpıştı. Çarpışma sırasında, kendi eliyle işaret ettiği yerden (boğazından) bir okla vurulup şehit edilmiş olarak Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına getirilince, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bu, o garib midir?" diye sordu.
"Evet!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bu Allah'ı doğruladı, Allah da onu doğruladı!" buyurdu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onu kendisinin cübbesine sardı. Cenaze namazını kıldıktan sonra:
"Allah'ım! Bu kulun, Senin yolunda muhacir olarak geldi ve şehit olarak da öldürüldü! Ben onun böyle olduğuna şehadet ediyorum!" buyurdu.[297]

Kulle (Zübeyr) Kalesinin Kuşatılıp Fethedilişi

Yahudiler; Nâim ve Sa'b b. Muaz kalesinden ve bütün Natat'tan Külle kalesine geçtiler.
Natat kalelerinden bazılarının sarp yerlerinde ancak bir-iki Yahudi kalmıştı.
Onlar, üzerlerine varanları, muhakkak vurup öldürüyorlardı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onları gözetlemek üzere, mücahidlerden bazılarını görevlendirdi.[298]
Peygamberimiz Aleyhisselam, mücahidlerle birlikte yavaş yavaş ilerleyerek Külle kalesine yaklaştı ve onu kuşattı.
Yahudiler, kalenin kapılarını kilitlediler.
Külle kalesi, en sarp ve en sağlam bir kale idi.
Kaleye, bu sarplığından, en sağlamlığından dolayı, ne süvari, ne de piyade çıkabilirdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Külle kalesini üç gün kuşattı.[299]
Yahudilerden, Gazzal adında birisi, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldi ve:
"Ey Ebu'l-Kasım! Ben seni Natattan kaçan halk üzerine götürecek şeye kılavuzlasam ve sen Şıkk halkına gidecek olursan-ki, Şıkk halkı senden korkularından neredeyse helak oluverecekler-bana eman verir, kanımı dökmez misin?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona ve onun ev halkına eman verince, Gazzal:
"Sen bir ay oturup kuşatacak olsan, bu kaleyi fiethedemez, ele geçiremezsin. Fakat, onların yeraltında su kanal ve ırmakları vardır ki, geceleri gidip oradan su alır, içerler, sonra da kalelerine döner, senden korunurlar! Eğer onların sularını kesersen, susuzluktan, bağıra bağıra helak olurlar!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, hemen gidip onların su yollarını kestirdi.
Suları kesilince, kale halkı, siperlendikleri yerde daha fazla kalmaya dayanamadılar, çıkıp şiddetle çarpıştılar.
O gün, Müslümanlardan bazıları şehit oldu.
Yahudilerden de, on kişi öldürüldü.
Natat kalelerinin sonuncusu olan Külle kalesi de, böylece fethedilmiş oldu.[300]

Reci' Karargâhının İlk Karargâh Yeri Olan Menzile'ye Getirilişi ve Şıkk Kalelerinin Fethedilişi

Natat halkı, Yahudilerin en azılı ve en cesaretlilerinden oldukları için, İslâm karargâhı da Natat evlerinden ve hurma bahçelerinden uzakça bir yer olan Reci'e nakledilmek zorunda kalınmıştı.
Natat kaleleri fethedilince, Peygamberimiz Aleyhisselam karargâhın Reci'den ilk yerine (Menzileye) taşınmasını emir buyurdu.[301]
Şıkk'ın:
Übeyy (Sümran),
Nizar (Beriyy) adıyla anılan iki kalesi vardı .[302]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Külle kalesini fethettikten sonra, Şıkk kalesine geçti.
Übeyy (Sümran) kalesi üzerinde durdu.
Sümran kalesi, Şıkk'ın ilk kalesi idi.[303]
Sümran, bir dağ olup; kale onun üzerinde kurulmuştu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Sümran dağının başında namaz kıldı.[304]
Sümran kalesi halkı ile de şiddetle çarpışıldı.
Sümran kalesinden, Gazzal adında bir Yahudi çıkıp, kendisiyle çarpışacak er diledi.
Hubab b. Münzir, ona doğru vardı. Vuruştular.
Hubab b. Münzir, vurup Gazzal'ın sağ elini-kolunun yarısından-kesti!
Gazzal'ın kılıcı, elinden yere düştü.
Silahsız kalan Gazzal, kaleye doğru kaçmaya başladı.
Hubab b. Münzir onun arkasını bırakmadı, kılıçla vurup ökçesini de kesti, yere yıkılınca da başını gövdesinden ayırdı!
Başka bir Yahudi de meydana çıkıp:
"Benimle kim çarpışır?" diyerek seslendi.
Cahş hanedanından bir Müslüman ona karşı vardı. Vurulup şehit oldu.
Yahudi, yerinde durarak kendisiyle çarpışacak er diledi.
Ebu Dücâne, hemen onun karşısına çıktı.[305]
Kendisi, miğferinin üzerine kırmızı bir sarık sarmıştı,
Başka bir tarafa gider gibi yapt ve birden dönüp bir vuruşta Yahudinin bacaklarını biçti! [306]
Yere yıkılan Yahudinin başını gövdesinden ayırdı!
Önlerinde Ebu Dücâne olduğu halde, mücahidler hep birden tekbir getirerek hücuma geçtiler ve kalenin içine daldılar.
Kalede çarpışan Yahudiler, geyikler, keler ve tilkiler gibi, duvarlara doğru olanca hızlarıyla kaçmaya başladılar. Soluklarını, Şıkk'ın Nizar kalesinde aldılar!
Natat kalelerinden kaçıp kurtulabilenler de, Nizama gelip sığınmışlardı.
İslâm mücahidleri, Sümran kalesinde bir hayli ev eşyası, yiyecek, giyecek şeyler ve davarlar iğti-nam ettiler.
Sümran'dan kaçanlar, Şıkk'ın ikinci kalesi olan Nizar kalesinde üslendiler.
Orada, son derecede savundular ve korundular.[307]

Nizar Kalesine Mancınıkla Taş Yağdırılışı

Peygamberimiz Aleyhisselam, Sa'b b. Muaz kalesinde ele geçirilen[308] mancınığın onanldıktan sonra dikilmesini ve Nizar kalesinin taşa tutulmasını emir buyurdu.
Mancınığı hazırladılar. Nizar kalesine mancınıkla taş yağdırmaya başladılar.[309]
Yahudiler de, mücahidi eri ok ve taş yağmuruna tuttular.
Peygamberimiz Aleyhisselam, çarpışan Müslümanların yanında bulunuyordu.
Yahudilerin attıkları oklardan birisi, Peygamberimiz Aleyhisselamın elbisesine değdi ve üzerine asılı kaldı.[310]

Nizar Kalesinde Alınan Esirler ve Ganimetler

Peygamberimiz Aleyhisselam, yenden bir avuç kum alıp kaleye doğru attı. Yahudiler sarsıldılar ve yere serildiler.[311]

Nizar Kalesinde Alınan Esirler ve Ganimetler

Nizar kalesinden başka, ne Natat'ta, ne de Şıkkta, Yahudilerin çoluk ve çocuklarından esir edilenler olmadı.

Yahudiler, Nataftan çekilince, çok sarp ve sağlam olan Nizar kalesindekiler hariç olmak üzere, bütün çoluk ve çocuklarını Ketibe kalesine göndermişlerdi.

Nizar kalesinde bulunan çoluk ve çocuklar esir edildiler.[312]

Yahudi Simâk'a Karısının Teslim Edilişi ve Kendisinin Müslüman Oluşu

Peygamberimiz Aleyhisselama Hayberln fethini çabuklaştırmaya ve gerçekleştirmeye yarayan bilgileri vermiş olan Yahudi Simâk'a, esirler arasında bulunan karısı Nüfeyle teslim edildi.

Vatîh ve Sülalim kaleleri fethedildiği zaman da, Simâk Müslüman oldu. Hayber'den çıkıp gitti ve bir daha adı sanı duyulmadı.[313]

Bozguna Uğrayan Yahudilerin Ketibe Kalelerinde Üslenişleri

Natat ve Şıkk kalelerinde tutu nam ayan, yenilgiye uğrayan Yahudiler, Ketibe'de, Kamus, Vatîh ve Sülalim kalelerinde üslendiler, İslâm mücahidlerine karşı savundular, korundular.[314]
Ketibe; Kamus, Vatîh ve Sülalim kalelerinden müteşekkildi.[315]
Kamus Haybefde bir dağ olup, Yahudi Ebi'l-Hukayk'ın kalesi bu dağın üzerinde bulunuyordu.[316]
Kamus kalesi, çok sarp ve sağlam bir kale idi[317] ve Hayber kalelerinin en büyüğü idi . [318]
Kinane b. Ebi'l-Hukayk, Vatîh ve Sülalim kalelerinde otururdu.
Bu kaleler, kapılan açılamaz, üzerlerinden aşılamaz kalelerdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam bunların fethi için mancınık kurdurmak istedi ise de, bunun tehlikeli olacağını anlayınca, vazgeçti. Ondört gün kuşatmakla yetindi.
Bu müddet içinde, kaleden hiç kimse çarpışmaya çıkmadı.[319]
Kamus kalesinin Yahudi savaşçıları, hazırlanıp kalenin kapısında dikildiler.
Kinane b. Ebi'l-Hukayk, ok atmaya hazırlandı.
Okun yayını çekmek isteyince, elleri titremeye başladı.
Ok atmaya hazırlanan okçulara da, "Atmayınız!" diye işaret etti.
Yüce Allah, Yahudilerin kalblerine korku düşürdü.[320]
Onlar, yok olacaklarını anladılar, kanlarının bağışlanıp sürgün edilmelerini istediler.[321]
Kinane b. Ebi'l-Hukayk, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Yanına inip seninle konuşacağım!" diye, Şemmah adındaki Yahudi ile haber saldı.
Mücahidler Şemmah'ı Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına getirdiler.
Şemmah, Kinane'nin elçisi olarak geldiğini haber verdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Kinane'nin dileğine, "Olur!" buyurdu.
Ebi'l-Hukayk hanedanından bir cemaat:
"Hep Yesrib (Medine) Yahudilerinin kötülük ve yaramazlıkları yüzünden!" diyerek yakınmakta idiler.[322]

Üzerlerinde Anlaşmaya Varılıp Kararlaştırılan Maddeler

Kinane b. Ebi'l-Hukayk, Yahudilerden bazı adamlarla birlikte kaleden indi ve:

1. Kalede çarpışma yapmış olan Yahudilerin kanları dökülmemek,

2. Yahudilerin çocukları kendilerine bırakılmak, Hayber'den ve Hayber arazisinden çocuklarıyla birlikte çıkıp gitmelerine müsaade olunmak,

3-5. Yanlarında birer hayvan yükünden başka birşey götürmem ek; safra ve beyzâ (altın, gümüş), menkul ve gayrimenkul bütün malları ile, yay, miğfer, at, cübbe, zırh gömlek... gibi askerî araç ve gereçleri ve-üzerlerindeki elbiselerinden başka-bütün elbiseler ile kumaşları Resûlullaha bırakmak,

6. Resûlullaha bırakılması gereken herhangi birşeyi gizlememek ve gizleyecek olanlar Allah'ın ve Resûlullahın eman ve himaye taahhüdünün dışında kalmak... üzere anlaşma ve barış yapıldı.[323]

Kinane b. Ebi'l-Hukayk, bu maddelere bağlı kalacağına yemin etti.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Eğer siz ganimet mallarından bana teslim etmeniz gereken herhangi birşeyi benden gizleyecek, gaib edecek olursanız, Allah'ın ve Resûlullahın eman ve himaye taahhüdünden uzak kalırsınız!" buyur-du.[324]

Vatîh ve Sülalim Kalelerinden Teslim Alınan Ganimet Malları

Peygamberimiz Aleyhisseiamm adamlar göndererek Vatîh ve Sülalim Yahudilerinden teslim aldırdığı ganimet malları:

1. Canlı mallar ve gayrimenkuller,
2. Kumaşlar ve elbiseler,
3. Yüz adet zırh gömlek,
4. Dört yüz adet kılıç,
5. Bin adet mızrak,
6. On çantalı (500 adet) Arap işi yay,
7. Çeşitli silahlar vs.den ibaretti.[325]

Hayber'in Diğer Kalelerinden Teslim Alınan Ganimet Malları

Hayber'in Natat, Şıkkve Ketibe bölgesindeki bütün ganimet malları toplandı.[326]
Bunlar:
1. Pek çok sayıda ev eşyası,
2. Kumaş ve elbiseler,
3. Saçaklı havlı kaftanlar,
4. Pek çok sayıda silahlar,
5. Davarlar,
6. Sığırlar,
7. Çeşitli yiyecekler,
8. Pek çok miktarda sahtiyan ve tabaklanmış deriler,
9. Hayvan yemleri,[327]
10. Develer,[328]
11. Müteaddit Tevrat nüshaları idi.
Yahudiler, Tevrat nüshalarının kendilerine verilmesini istediler. Peygamberimiz Aleyhisselam da, onları Yahudilere geri verdi.[329]

Mücahidlerin İhtiyaçlarının Ganimet Mallarından Karşılanışı

Ganimet mallan bölüşülünceye, herkese hissesi verilinceye kadar mücahidlerin katık ve hayvan yemi ihtiyacı ganimet mallarından karşılandığı gibi, gerektiğinde, mücahidlere emanet olarak silahlar da verildi .[330]

Ebi'l-Hukayk Hanedanına Ait Hazine Hakkında Soruşturma Yapılışı ve Hazinenin Gömülü

Bulunduğu Yerden Çıkarılışı

Hayber fethedilince, birçok emtia ile sığır, deve, davar vesaire ele geçirildi. Fakat, Hayber'dekilerin ne altınlarına, ne de gümüşlerine rastlanabildi.[331]
Halbuki, Benî Nadfr Yahudileri Medine'deki yurtlarından çıkıp Hayber'e giderlerken, Ebu Râfi' Sellâm b. Ebi'l-Hukayk; içinde altın, gümüş ve kıymetli madenlerle zinet eşyası saklanılan deve tulumunu kaldırarak:
"Bu, bizim dünyayı alçaltmak ve yükseltmek için hazırladığımız şeydir!" diyerek bağırmıştı.[332]
Bu hazine; önce koyun tulumuna doldurulmuştu. Çoğalınca, öküz tulumuna, daha çoğalınca da deve tulumuna konulmuştu.[333]
Bu hazine; Ebi'l-Hukayk hanedanının büyüklerinden, büyüklerine devredile edile saklanmakta idi.
Mekke eşrafı, düğünleri olunca, Hayber'e gidip Ebi'l-Hukayk'ın büyüğüne başvurarak bu zinet eşyasından bazısını rehine karşılığında ondan bir ay süre ile emaneten alırdı.[334]
Hatta, bir kez, bu zinet eşyasından birşey kaybolmuştu.
Onu kaybeden kişi, bedelini 10.000 dinar (altın) olarak ödemişti.
İbn Ebi'l-Hukayk; bu hazineyi ve daha pek çok malları Peygamberimiz Aleyhisselamdan saklamıştı.[335]
Kinane b. Rebi' b. Ebi'l-Hukayk ile Kinane'nin kardeşi ve amcasının oğlu Rebia, Peygamberimiz Aleyhisselamın huzuruna getirildiler.[336]
Peygamberimiz Aleyhisselamın huzuruna getirilenler arasında Huyey b. Ahtab'ın amcası Sa'ye (Salebe) b. Sellâm (Amr) b. Ebi'l-Hukayk da bulunuyordu.[337]
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Ey Ebi'l-Hukayk oğulları! Ben sizin Allah'a ve Allah'ın Resûlüne karşı duyduğunuz düşmanlığınızı biliyorum!
Bununla birlikte, sizin bu düşmanlığınız, adamlarınıza verdiğim eman ve himaye taahhüdünü size de vermeme engel olmamış; ganimet mallarından herhangi birşeyi benden gizlememek, kaçırmamak şartıyla size eman vermişimdir!
Benden birşey gizleyecek olursanız, kanlarınızı dökmek, bizim için helâl olur![338] Allah'ın ve Resûlünün eman ve himaye taahhüdünden uzak kalırsınız!" buyurdu[339] ve:
"Sizi Medine'den sürüp çıkardığım zaman, Medine'den getirdiğiniz,[340] Mekkelilere emaneten veregeldiğiniz zinet eşyasıyla nakitleri içinde sakladığınız hazine tulumlarınız nerededir?[341]
Filandaki, filandaki hazine tulumlarınızı ne yaptınız?" diye sordu.[342]
"Ey Ebu'l-Kasım! Biz onları savaşlarımızda harcadık!
Vallahi, elimizde onlardan hiçbir şey kalmadı ![343]
Bizi Medine'den çıkardığın zaman, onlarla geçindik.[344]
Savaşlar ve geçimler, onların hepsini sürüp götürdü.[345]
Onlardan, elimizde hiçbir şey kalmadı!" dediler ve bu husustaki sözlerini de yeminler ederek pekişti rdiler.[346]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Söylediklerinize dikkat ediniz![347] (Aradan) geçen zaman az, (gizlenen) mal ise ondan çok fazladır!? (Az zamanda o kadar çok mal nasıl harcanıp tükenir?)[348] Ne dersiniz? Bu hazineyi, sizin yanınızda bulursam, sizi öldüreyim mi?" diye sordu.

"Evet! Öldür!" dediler.[349]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bu hazine sizin yanınızda çıkacak olursa, Allah'ın ve Resûlünün hakkınızda vermiş olduğu eman ve himaye taahhüdü sizden uzak kalsın mı?" diye sordu.
"Evet! Uzak kalsın!" dediler.[350]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Eğer benden birşey sakladığınızı tesbit edersem, kanlarınızı dökmeyi ve çoluk ve çocuklarınızı esir etmeyi helâl sayarım ![351]
Bütün mallarınızı almak, kanlarınızı dökmek, bana helâl olur.
Size vermiş olduğum eman ve himaye taahhüdü ortadan kalkar!" buyurdu.
"Olur! Eğer senden birşey sakladığımız anlaşılırsa, bize verdiğin eman sözünü geri al ve kanlarımızı dök!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onların bu sözlerine Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Ali ve Zübeyrb. Avvam ile Yahudilerden on kişiyi şahit tuttu.[352]
Yahudilerden bir adam, kalkıp Kinane b. Ebi'l-Hukayk'a doğru vardı ve yavaşça:
"Muhammed'in senden istediği şey senin yanında ise veya bunun hakkında birşey biliyorsan ona bildir de, kanını, canını kurtar!
Aksi takdirde, vallahi, o muhakkak bunu elde etmeye muvaffak olacak, Allah onu bundan başkasına da, bizim bildirmediğimiz şeylere de vâkıf kılacaktır!" dedi.
Kinane b. Ebi'l-Hukayk azarlayınca, Yahudi bir köşeye çekilip oturdu.[353]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Kinane b. Ebi'l-Hukayk'a:
"Ne dersin, hazineyi senin yanında bulacak olursak, senin boynunu vurayım mı?" diye tekrar sordu.
Kinane:
"Evet! Bulursan, vur!" dedi.[354]

Sa'ye b. Sellâm'ın Sıkıştırılınca Gerçeği Söylemesi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Kinane b. Ebi'l-Hukayk'tan sonra Saye (Salebe) b. Sellâm b. Ebi'l-Hukayk'a da:
"Huyey b. Ahtab'ın tulum içinde saklanan hazinesi nerededir?" diye sordu.
Sa'ye:
"Savaşlar ve geçimler, onu giderdi, eritti!" dedi.[355]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Sa'ye'yi, sıkıştırması için, Zübeyrb. Avvam'a havale etti. Zübeyrb. Avvam onu sı kıstırdı .[356]
Sa'ye, zayıf, hafif akıllı bir adamdı.
Sıkıştırılınca, eliyle bir harabeye işaret ederek:
"Ben Kinane'nin her sabah şu harabede dolaştığını görüyordum! Benim bu hususta bundan başka bilgim yok! Eğer o oraya birşeyler gömmüşse, o oradadır!" dedi.[357]
Gerçekten de, Peygamberimiz Aleyhisselam, Natat kalelerini fethetmeye başladığı ve Natat halkının kalblerine korku düştüğü sırada, Kinane b. Ebi'l-Hukayk tehlikeyi sezmiş, deve tulumu içindeki hazineyi, zinet eşyasını, geceleyin Ketibeye götürüp kazdığı bir çukura kimse görmeden gömmüş ve üzerini toprakla kapatmıştı. Sa'ye (Salebe) de, Kinane'nin her sabah o harabede dolaştığını görmüştü. [358]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Sa'yeyi, Zübeyrb. Avvam ve Müslümanlardan bazılarıyla birlikte, o harabeye gönderdi.
Sa'ye de, onlara, Kinane'nin dolaştığı yeri gösterdi.
Orası kazıldı.[359] Hazinenin bir kısmı oradan çıkarıldı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, hazinenin geri kalan kısmının da nerede olduğunu, Kinane b. Ebi'l-Hukayktan sordu.
Kinane onları da teslime yanaşmadı.[360]
Peygamberimiz Aleyhisselam; hazinenin geri kalanını getirip teslim etmesi için Kinane b. Ebi'l-Hukayk'ı sıkıştırmasını Zübeyr b. Avvam'a emretti.
O da, Kinaneyi söyletmek için, göğsünde çakmak çakıp kıvılcım çıkararak s öy I etmeye zorladı ise de, söyletemedi.[361]
Yüce Allah, Yahudilerin bu hazineyi nerede sakladıklarını Peygamberimiz Aleyhisselam a haber verdi.[362]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ensardan bir zâtı çağırıp, ona:
"Şu tarlaya doğru, şöyle şöyle git! Sonra, hurma ağacına doğru var! Sağındaki ve solundaki hurma ağacına bak! Orada göreceğin yüksek hurma ağacının dibinde bulacağın şeyleri çıkar, bana getir!" buyurdu.
Ensârî gitti, oradaki hazine tulumunu da bulup getirdi.[363]

Çıkarılan Hazinenin Cinsi ve Miktarı

İçinde hazine bulunan tulum, Peygamberimiz Aleyhisselamın önüne getirilip açıldı Bunlar:

1. Altın bilezikler,
2. Altın pazubandlar,
3. Altın halhallar (ayak bilekleri için),
4. Altın küpeler,
5. Mücevher gerdanlıklar,
6. Zümrüt gerdanlıklar,
7. Kaşlı altın yüzükler,
8. Kaşsız halka yüzükler (Bunlar, bir hayvan çulunu dolduracak kadardı),
9. Altınlı Yemen gözboncuğundan gerdanlıklar,
10. İnci gerdanlıklar vs .den ibaretti.[364]
11. Yahudi cemaati tarafından ayrıca nakit olarak 10.000 dinar (altın) getirilip teslim edildi.[365]

Ebi'l-Hukayk Oğullarının Cezalandırılmaları

Ebi'l-Hukayk oğullarının sakladıkları hazine ortaya çıkarıldığı zaman,[366]
Peygamberimiz Aleyhisselam, muahede gereğince cezalandırılmak ve Mahmud b. Mesleme'ye karşı boynunu vurmak üzere, Kinane b. Rebi' b. Ebi'l-H ukayk'ın Muhammed b. Meslemeye teslimini emretti.
Muhammed b. Mesleme de, onun boynunu vurdu.[367]
Ebil-Hukayk oğullarından diğerinin de, Bişr b. Berâ'nın velileri tarafından boynu vuruldu. [368]
Bunların çoluk çocukları da, esirler arasına katıldılar.[369]
Ebi'l-Hukayk'ın iki oğlu ile birlikte, aynı aileden daha bazıları da, ahdi bozdukları için, boyunları vurularak cezalandınldılar.[370]

Uyeyne b. Hısn ile Fezârelerin Hayber Ganimetinden Pay İstemeye Gelmeleri

Uyeyne b. Hısn, Gatafan askerleriyle birlikte Hayfâ'ya gidip ev halklarıyla görüştükten sonra, tekrar Hayber'e geldi.
Hayber yakınındaki Hatam mevkiinde, gecenin bir kısmını geçirdi.
Askerlerine:
"Size müjdelerim: Bu gece, düşümde Zü'r-Rukaybe'nin bana verildiğini gördüm!
Vallahi, Muhammed'in boynundan, yakasından tutacağım!" dedi.
Uyeyne b. Hısn Hayber'e geldiği zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam Hayberl fethetmiş ve ganimetleri toplamış bulunuyordu.
Uyeyne b. Hısn:
"Yâ Muhammedi Müttefiklerimden aldığın ganimetlerden, bana da pay ver!
Çünkü, ben senden ve seninle çarpışmaktan vazgeçtim, müttefiklerimi yalnız bıraktım.
Senin üzerine, askerlerimi yığmadım. Dört bin savaş eriyle geri dönüp gittim!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Yalan söylüyorsun!
Seni ancak işitmiş olduğun o bağırıcı, ürkütüp ev halkının yanına kadar götürdü!" buyurdu.
Uyeyne b. Hısn:
"Öyle ise, bana bir ihsanda bulun!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Haydi, Zü'r-Rukaybe senin olsun!" buyurdu.
Uyeyne b. Hısn:
"Zü'r-Rukaybe nedir?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"O bir dağdır ki, onu uykuda gördüğün düşünde almıştın!" buyurunca, Uyeyne eli boş olarak Peygamberimiz Aleyhisselamın yanından ayrıldı.[371]
Gatafanların bir kolu olan Benî Fezâreler de Hayberlilere yardıma gelmişlerdi.
Yahudilere yardımdan vazgeçtikleri, yurtlarına dönüp gittikleri takdirde onlara da Hayber"in hurma mahsulünden verileceği hakkında haber salınmış, fakat Benî Fezâreler bu teklifi kabul etmekten kaçınmışlardı.[372]
Uyeyne'den sonra, Benî Fezârelerden bazı kişiler de, Peygamberimiz Aleyhisselama gelerek:
"Bize va'detmiş olduğun payımızı ver!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara da:
"Sizin payınız, Hayber dağlarından Zü'r-Rukaybe dağıdır!
Haydi, Zü'r-Rukaybe sizin olsun!" buyurdu.
BenîFezârîler:
"Öyle ise, biz de sizinle çarpışırız!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bizimle çarpışmak için buluşma yeriniz Cenefâ olsun!" buyurdu.
Fezârîler, Peygamberimiz Aleyhisselamdan bunu işitir işitmez, kaçıp gittiler.[373]
Cenefâ, Benî Fezârelerin yurtlarından bir yer, sularından bir sudur.[374]

Uyeyne b. Hısn'ın Yahudileri Kışkırtmaya Çalışması

Kendisine Hayber ganimetinden bir pay verilmesi isteği reddedildikten sonra ve Ebi'l-Hukayk oğulları öldürülmezden önce, Uyeyne b. Hısn, Yahudilerin yanına varıp onları ayartmaya çalıştı ve:
"Ben bugünkü gibi bir iş daha görmedim. Vallahi, ben Muhammed'i sizden başkasının yere sere-bileceğini sanmaz ve kendi kendime:
'Bunlar, kalelere, askere, güce ve servetlere sahiptirler![1] derdim.
Sizler, şu sarp ve aşılmaz kaleler içinde olduğunuz, şu bol yiyecek ve içecekler, hiç kesilmeyen sular önünüzde bulunduğu halde, demek ellerinizi ona teslim ettiniz, bağlattınız hâ?!" dedi.
Yahudiler
"Biz, Zübeyr kalesinde korunmak ve direnmek istemiştik.
Fakat, su kanalımız kesildi.
Hararet bastı. Orada tutunmak, yaşamak, bizim için mümkün olmadı!" dediler.
Uyeyne b. Hısn:
"Siz Nâim kalelerinden kaçıp Zübeyr kalesine gitmiştiniz. Orada kimler öldürüldü?" dedi.
Yahudiler, öldürülenleri haberverdiler.
Uyeyne b. Hısn:
"Vallahi, cesaret ve sebat sahipleri hep öldürülmüşler!
Artık, Hicaz'da Yahudiler için dirlik düzenlik yoktur!" dedi.
Salebe b. Sellâm b. Ebi'l-Hukayk, Uyeyne'nin söylediklerini işitti.
Kendisinin akılca zayıf ve sözlerini birbirine karıştırır bir kimse olduğu sanılırdı.
Salebe:
"Ey Uyeyne! Sen onları aldattın! Onlardan ayrıldın.
Muhammed'le yaptıkları çarpışmalarında onları yalnız bıraktın!
Sen bundan önce Benî Kurayzalara da böyle yapmıştın!" dedi.
Uyeyne b. Hısn:
"Muhammed ev halkımız hakkında bize tuzak kurdu: Biz, o bağırıcıyı işittiğimiz zaman, Muhammed'in ev halkımıza arkamızdan baskın yaptığını sanmış, hemen yanlarına dönmüştük. Fakat, kendilerinde böyle birşey göremeyince, size yardım edelim diye tekrar gelmiştik!" dedi.
Salebe:
"Kendilerine yardım edeceğin kim kaldı ki?! Öldürülenler öldürüldü, kalanlar da Muhammed'e köle oldu!
Muhammed hepimizi esir ve mallarımızı iğtinam etti!" dedi.[375]
Uyuyne b. Hısn; Müslümanların Sa'b b. Muaz kalesindeki yiyecekleri, hayvan yemlerini, kumaş ve elbiseleri taşıdıklarına bakıp:
"Ne diye hiç kimse hayvanlarımıza yem vermiyor ve bizler şu ele geçirilen yiyeceklerden yedirilmiy-oruz?!
Halbuki, bu kale halkı, yanlarına gelenlere ikramda bulunurlardı!" dedi.
Müslümanlar
"Resûlullah Aleyhisselam sana Zü'r-Rukaybeyi ayırdı ya!" deyince, Uyeyne sustu, konuşmasını kesti.[376]
Yine, elleri boş olarak ev halkının yanına döndü.

Uyeyne b. Hısn yurduna dönünce, Haris b. Avf gelip:
"Ben sana 'Eline birşey geçmez!' diye söylemedim mi?
Vallahi, Muhammed doğu ile batı arasındaki herkesi yenecektir!
Yahudiler bunu bize haber verir dururlardı.
Ebu Râfi' Sellâm b. Ebi'l-Hukayk'ın:
'Biz, peygamberlik hususunda, Muhammedi, Harun oğulları arasından çıkmamıştır diye kıskanıyoruz. Halbuki, o, insanlara gönderilmiş olan peygamberdir! Fakat, Yahudiler beni dinlemezler! Bizim için, iki kez boğazlanmak vardır! Biri Yesrib'de, diğeri Hayber'de!' dediğini kulaklarımla işittiğime şehadet ederim!
O zaman, Sellâm'a:
'O, yeryüzüne hakim olacak mı?' diye sormuştum.
'Musa'ya indirilmiş olan Tevrat üzerine yemin ederim ki; evet! Fakat, Yahudilerin bu hususta söylediğim şeyi öğrenmelerini istemem!' demişti" dedi.[377]

Yahudilerin Peygamberimiz Aleyhisselamı Zehirlemeye Kalkışmaları

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hayber'i fethedip dinlenmekte bulunduğu sırada, Sellâm b. Mişkem'in karısı Zeyneb:
"Muhammed davar etinin neresini, hangi yerini yemeyi en çok sever?" diye sormuştu.
"Kol, kürek etini yemeyi çok sever!" denildi.[378]
Zeyneb, Merhab'ın da kızkardeşi idi.[379]
Zeyneb, Yahudilerle görüşüp konuştu.
Bir davar kızartılıp hepsinin zehirlenmesi hususunda söz birliği ettiler.[380]
Zeyneb, hemen dişi keçisinin yanına vardı. Onu kesti. Kızarttı, kebap yaptı.
Vakit geçirmeden, öldürücü zehirle zehirlemeye kalktı.[381]
Kebabın her yerine zehir sürdü. Kol ve küreklerini ise, daha çok zehirledi.
Akşam olunca, Peygamberimiz Aleyhisselamın akşam namazını kıldıktan sonra konak yerine dönüp oturduğu sırada, Zeyneb geldi ve Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Ey Ebu'l-Kasım! Bunu sana hediye ediyorum!" dedi.[382]
Peygamberimiz Aleyhisselam; hediye edilen şeyi yer, sadaka olarak verilen şeyi yemezdi.[383]
Kendisine ev halkından başkası yiyecek birşey getirdiklerinde sorar, eğer hediye olduğu söylenirse onu yer, "Sadakadır!" denilirse ashabına "Siz yiyiniz!" buyurur, kendisi ondan hiç yemezdi.[384]
Zeyneb, getirdiği keçi kebabını Peygamberimiz Aleyhisselamın[385] ve ashabından orada bulunanların önüne koydu.[386]
Bişr b. Berâ' b. Ma'rur da, orada bulunan sahabiler arasında idi.[387]
Peygamberimiz Aleyhisselam, davar kebabının kolundan bir parça koparıp ağzına aldı, fakat, onu yutmayarak hemen dışarı attı.
Bişr b. Berâ' b. Ma'rur da, Peygamberimiz Aleyhisselamınki gibi bir parça koparıp ağzına aldı.
Fakat, o, ağzına aldığı et parçasını çiğneyip yuttu.[388]
Peygamberimiz Aleyhisselamın ağzına aldığı etin kürek eti olduğu da rivayet edilir.[389]
Peygamberimiz Aleyhisselam, ağzına aldığı et parçasını ağzından hemen dışarı çıkarmakla beraber, sahabilerine de:
"Ellerinizi kebaptan çekiniz![390]
Şu kürek eti, zehirlenmiş olduğunu bana haber verdi!" buyurmuştu.[391]
Bişr b. Berâ', zehirlendikten bir yıl sonra, bu yüzden vefat etti.
Yüce Allah ondan razı olsun!
Peygamberimiz Aleyhisselam ise, bu hadiseden sonra, üç yıl daha yaşadı.[392]
Peygamberimiz Aleyhisselam, ağzına alıp çıkardığı zehirli etin tesirinden kurtulmak için, iki omuzu-nun arasından kan aldırdı.[393]
Bişr b. Berâ'nın annesi der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam vefatıyla sonuçlanan hastalığa tutulduğu zaman, yanına varmıştım. Kendisi, humma nöbeti geçiriyordu.
Alınlarına elimle dokundum ve:
'Yâ Rasûlallah! Seni hiç kimsenin tutulmadığı hummaya tutulmuş gördüm!?' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:

'Bize verilecek ecir ve mükâfat kat kat olduğu gibi, ibtilâlar da bize böyle kat kat olur!' buyurdu ve:
'Halk, benim hastalığıma ne diyor?' diye sordu.
Halk:
'Resûlullahtaki hastalıkzâtülcenptir diyorlar[1] dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Allah bana o hastalığı musallat etmiş değildir. Bu, ancak, şeytanın bir telkini ve vesvesesidir!' buyurdu.[394]
'Yâ Rasûlallah! Sen bu hastalığın neden ileri geldiğini sanıyorsun? Ben, oğlumun ölümünün, ancak Hayber'de yemiş olduğu zehirli davar kebabından ileri geldiğini sanıyorum!' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Ey Ümmü Bişr! Ben de bu hastalığımın ancak ondan ileri geldiğini sanıyorum![395]
Hayber'de onunla birlikte tatmış olduğum zehirli etin acısından, şu anda kalb damarımın koptuğunu duymaktayım![396]
Zaman zaman onun ağrısını ve sızısını duyuyorum!' buyurdu."[397]
Hz. Âişe de; Peygamberimiz Aleyhisselamın vefatıyla sonuçlanan hastalığı sırasında, Peygamberimiz Aleyhisselamın:
"Ey Âişe! Hayber'de tatmış olduğum zehirli etin sancısını zaman zaman duyuyorum! Şu anda, kalbimin damarının koptuğunu duymaktayım!" buyurduğunu bildirir.[398]
Enes b. Malik de:
"Resûlullah Aleyhisselamın küçük dili üzerinde bu zehrin izini görür dururdum!" demiştir.[399]
Peygamberimiz Aleyhisselam; bu zehirlenme yüzünden şehit olarak vefat etmiş, kendisini peygamberlikle şereflendiren Yüce Allah, şehitlikle de şereflendirmiştir.[400]

Yahudi Kadını Zeyneb ile Hayber Yahudilerinin Sorguya Çekilmeleri

Peygamberimiz Aleyhisselam, adam gönderip, Yahudi kadını Zeyneb binti Hâris'i getirtti. [401]
Ona:
"Bu davar kebabını, şu küreği sen mi zehirledin?" diye sordu.
Zeyneb:
"Zehirlediğimi, sana kim haber verdi?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Şu önümde bulunan kürek kemiği haber verdi" buyurdu.
Zeyneb:
"Evet! Ben zehirledim!" diyerek suçunu itiraf etti.[402]
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Sen bunu ne için yapmak istedin?" diye sordu.[403]
Zeyneb:
"Sen benim babamı, amcamı ve kocamı öldürdün! Kavmime, senin yapmadığın kalmadı ! [404]
Senin için, kendi kendime:
'Eğer o gerçekten peygamberse, yaptığım şey, kendisine muhakkak Allah tarafından haber ver-ilir.[405] Zehir ona zarar vermez!
Eğer o bir yalancı ise, bir hükümdarsa, bu zehirden ölür de, biz böylece kendisinden kurtulmuş, rahata ermiş oluruz![1] dedim!" dedi.[406]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah, bunu bana yapacak gücü ve hakimiyeti sana vermemiştir!" buyurdu.[407]
Ashab-ı Kiram, Peygamberimiz Aleyhisselama, Yahudi kadını hakkında:
"Onu öldürelim mi?" diye sordular.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hayır![408] Ona ne dokunulacak, ne de işkence yapılacaktır![409]
Şu Hayber'de bulunan Yahudileri de benim yanımda toplayınız!" buyurdu.
Yahudiler yanında toplanınca, Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Ben sizden birşeyler soracağım. Bana doğru cevap verecek misiniz?" diye sordu.
Yahudiler
"Evet, ey Ebu'l-Kasım! Doğru cevap vereceğiz!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Sizin babanız kimdir?" diye sordu.
Yahudiler
"Babamız filan, filan!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Yalan söylediniz! Sizin babanız, filan, filan!" buyurdu.
Yahudiler
"Doğru söyledin!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Ben sizden birşey daha soracağım! Bana doğru cevap verecek misiniz?" diye sordu.
Yahudiler
"Evet, yâ Ebe'l-Kasım! Sana doğru cevap vereceğiz!

Biz sana yalan söylesek bile, sen, babamızın kim olduğunu bildiğin gibi, yalan söylediğimizi de bilirsin!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Cehennemlikler kimlerdir?" diye sordu.
Yahudiler
"Kısa bir müddet, Cehennemde biz bulunacağız!
Sonra, oraya ardımız sıra giren sizler olacaksınız!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Haydi oradan! Vallahi, biz hiçbir zaman Cehennemde size halef olacak değiliz!" buyurdu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Ben sizden birşey daha soracağım. Bana doğru cevap verecek misiniz?" diye sordu.
Yahudiler
"Evet, yâ Ebe'l-Kasım! Sana doğru cevap vereceğiz!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Şu davar kebabını zehirlediniz mi?" diye sordu.
Yahudiler
"Evet! Zehirledik!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Bunu yapmaya sizi sürükleyen nedir?" diye sordu.
Yahudiler
"Eğer sen bir yalancı isen, zehirli kebabı yer, ölürsün, biz de senin elinden kurtulur, rahata ereriz!
Eğer gerçekten peygambersen, zehir sana zarar vermez diye düşündük!" dediler.[410]

Hz. Safiyye'nin Kimliği ve Başkumandan Hakkı Olarak Peygamberimiz Aleyhisselam Tarafından Seçilişi

Hayber'in Kamus kalesi fethedilince, esir edilen kadınlar arasında Hz. Safiyye ile amcasının kızı da buIunuyordu.[411]

Hz. Safiyye; Benî Nadîr Yahudilerinin reisi Huyey b. Ahtab'ın kızı olup, önce Sellâm b. Mişkem'le evlenmiş, ondan ayrılınca da Kinane b. Rebi' b. Ebi'l-Hukayk'la evlenmiş, Hayber savaşlarında esir düşmüş, Kinane b. Rebi' b. Ebi'l-Hukayk'ın öldürülmesiyle de, dul kalmıştı.[412]

İslâm mücahidlerinden Dıhye b. Halife, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelip:

"Ey Allah'ın Peygamberi! Esir alınan kadınlardan, bana bir kadın ver" dedi.

Peygamberimiz Aleyhisselam da, ona:

"Git, bir kadın al!" buyurdu.

Dıhye b. Halife de, Hz. Safiyye'yi aldı.

Mücahidlerden birisi, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelerek:

"Yâ Rasûlallah! Beni Kurayza ve Benî Nadirlerin reisi Huyey'in kızı Safiyye'yi Dıhyeye vermen, vallahi doğru olmaz! Onu ancak sen almalısın!" dedi.

Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, Dihye'yi yanına çağırdı.

Ona:

"Safiyye'nin yerine, başka bir kadın al!" buyurdu[413] ve Hz. Safiyye'nin amcasının kızını ona verdi.[414]

Bilal-i Habeşî Hz. Safiyye ile amcasının kızını Yahudi erkeklerinden öldürülmüş iki kişinin yanından geçirirken, Hz. Safiyye'nin amcasının kızı onları görür görmez, çığlık kopardı, yüzünü yırttı, toprakları başına saçtı .[415]

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Ey Bilal! Senden acıma duygusu sökülüp atıldı mı ki, bu kadıncağızları ölülerinin yanından geçirdin?!" buyurdu.[416]

Hz. Safiyye'nin amcasının kızı için de:

"Bu, şeytandan başka birşey değildir.[417] Onu yanımdan uzaklaştırın!" buyurdu ve Hz. Safiyye'yi arka tarafına almalarını emretti ve onun üzerine omuz atkısını örttü.

Bunun üzerine, Müslümanlar, Peygamberimiz Aleyhisselamın ganimet arasından başkumandan hakkı olarak Hz. Safiyye'yi seçtiğini anladılar.[418]

Peygamberimiz Aleyhisselam; ganimet içinden-geleneğe göre-başkumandan hakkı olarak, ya bir köle, ya bir cariye, ya da bir at alır ve buna Safiyy denirdi.[419]

Hz. Safiyye'nin asıl adı Zeyneb olup, Peygamberimiz Aleyhisselam onu ganimet içinden seçip aldığı için Safiyye adıyla anıldı.[420]

Hz. Safiyye'nin Gerdek Gecesinde Gördüğü Rüyası ve Müslüman Oluşu

Hz. Safiyye; Peygamberimiz Aleyhisselamın Haybefe gelişinden birkaç gün önce Kinane b. Ebi'l-Hukayk ile nişanlanarak develer boğazlanıp Yahudilere ziyafetler çekilmiş ve Sülalim bölgesine gelin götürülmüştü .[421]
Hz. Safiyye, gerdek gecesinde, düşünde; bir ayın Medine tarafından gelip kucağına düştüğünü görmüş, bunu Kinane b. Ebi'l-Hukayk'a anlatınca, Kinane öfkelenmiş:
"Sen ancak Hicaz hükümdarı Muhammed'e varmak istiyorsun!" diyerek yüzüne bir tokat vurup gözünü gövertmiş, morartmıştı.
Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına getirildiği zaman, Hz. Safiyye'nin gözünde o tokatın izi duruyordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Nedir bu?" diye sorunca, Hz. Safiyye Peygamberimiz Aleyhisselama hadiseyi anlattı . [422]
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona İslâmiyeti anlatıp:
"Biz seni kendi dininde bulunuyorsun diye zorlayacak veya senin bu halini hoş görmeyecek değiliz [423]
Eğer sen Müslümanlığı,[424] Allah'ı ve Allah'ın Resûlünü tercih edersen,[425] ben seni kendime alıkoyacak, zevce edineceğim![426]
Eğer Yahudiliği tercih edecek olursan, ben seni azad ederim, sen de gider, kavmine kavuşursun!" buyurdu.[427]
Hz. Safiyye; böyle azad edilip Peygamber zevcesi olarak kalmak veya kavminin yanına dönmek hususlarından birini seçmekte serbest bırakılınca, azad edilip Peygamberimiz Aleyhisselamın zevcesi olmayı tercih etti, seçti [428] ve:
"Yâ Rasûlallah! Sen beni İslâmiyete davet etmeden önce, konak yerine geldiğim zaman, ben Müslüman olmayı özlemiş ve seni doğrulamış bulunuyordum.
Benim ne Yahudilikte bir emelim, ne de Hayber'de bir babam veya kardeşim var!
Sen beni küfür ile İslâmiyetten birini seçmekte serbest bırakıyorsun!
Allah ve Allah'ın Resûlü, bana, azadlanmamdan ve kavmimin yanına dönmemden daha sevgi-lidir![429]
Evet! Ben Allah'ı ve Allah'ın Resûlünü tercih ediyorum!" dedi.[430]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam onu azad edip zevceliğe kabul buluyordu. [431]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hayber'de Mücahidlere Yasakladığı Şeyler

Ensardan Rüveyfi' b. Sabit'in bildirdiğine göre; Hayber günü, Peygamberimiz Aleyhisselam ayakta dikilerek yaptıkları bir hitabelerinde şöyle buyurdular:

"Allah'a ve ahiret gününe inanan bir erkek için, dölsuyu ile yabancı bir tarlayı sulaması (yani esir kadınlarla temasta bulunması) helâl olmaz!

Allah'a ve ahiret gününe inanan bir erkek için, esir bir kadına-hayızlı ise, hayızdan temizlenmedikçe, hamile ise doğurmadıkça-dokunmak da, helâl olmaz!

Allah'a ve ahiret gününe inanan bir erkek için, bölüşülmedikçe, Müslümanların ganimet mallarından bir hayvana zayıflatıp iade edinceye kadar binmek helâl olmaz!

Allah'a ve ahiret gününe inanan bir erkek için, Müslümanların ganimet mallardan bir elbiseyi, eskitip iade edinceye kadar giymek helâl olmaz!"[432]

Peygamberimiz Aleyhisselam, Hayber günü:

Ehlî eşeklerin etini yemeyi,

Her yırtıcı, azı dişli hayvanın etini yemeyi,

Ganimet mallarını, bölüşülmeden, satmayı veya satın almayı da yasakladı.[433]

Hayber"de muahede yapıldıktan sonra, bazı Yahudilerin Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelip:

"Bize ait bahçelere ashabından bazıları girerek oradan hububat ve sarımsak aldılar!?" diye şikâyetlenm eleri üzerine de, Peygamberimiz Aleyhisselam tarafından Abdurrahman b.Avf'a emir verilip:

"Resûlullah Aleyhisselam, 'Muahedeyapmış olanların mallarından, hakkınız olandan başka, hiçbir şey size helâl kılınmamıştır![1] buyuruyor!" diyerek mücahidlere seslenildi. [434]

Hayber Şehitleri

Hayber savaşında İslâm mücahidi erinden şehit olanlar, yirmiden fazla idi[435]

1. Rebia b. Eşlem b. Sahbere,[436]
2. Sakf (Sıkaf) b. Amr b. Sumeyt,[437]
3. Rifâa b. Mesruh,[438]
4. Abdullah b. Ebi Ümeyye b. Vehb (Hübeyb veya Hubeyb),[439]
5. Bişr b. Berâ' b. Ma'rur,[440]
6. Fudayl b. N um an, [441]
7. Mes'ud b. Sa'd. [442]
8. Mahmud b. Mesleme, [443]
9. Ebu Dayyah Sabit b. Numan, [444]
10. Haris b. Hâtıb, [445]
11. Urve (veya Adiyy) b. Mürre b. Sürâka, [446]
12. Evs b. Fâid (veya Fâke veya Fâtik),
13. Evs b. Habib (veya Cebr el-Ensârî),
14. Üneyf veya Hubeyb b. Vâile, [447]
15. Sabit b. Esle. [448]
16. Talha, [449]
17. Umâre b. Ukbe b. Abbâd b. Müleyl, [450]
18. Âmir b. Ekvâ, [451]

Âmir, Hayber Nâim kalesinde Merhab'la çarpışmış, kısa olan kılıcı ile Merhab'ın bacağına aşağıdan yukarı doğru hızla vurunca kılıcın ağzı kendisine yönelip kendi kılıcıyla yaralanmış ve şehit olmuştu. Kendisinin bu biçimde ölüşü bazılarınca hayra yorulmamış, şehit sayılmayacağı sanılmıştı.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Hayır! Hatta, ona iki ecir vardır!" buyurmuştur. [452]

19. Zenci köle çoban Yesar, [453]
20. Mes'ud b. Rebia, [454]
21. Evsb.Katâde, [455]
22. İsmi bilinmeyen bir bedeu\[456]

Yüce Allah hepsinden razı olsun!

Hayber'de öldürülen Yahudilerin sayısı ise 93 idi. [457]

Hayber Ganimetlerini Toplamak ve Bölüştürmekle Görevlendirilenler

Peygamberimiz Aleyhisselam; Hayber ganimetlerini toplamak ve korumak görevini Ferve b. Amr el-Beyâzîye vermiş, o da, Hayber ganimetlerini üç bölgede:
1. Natat,
2. Şıkk,
3. Ketibe kalelerinde toplamış bulunuyordu.[458]
Mücahidler, emaneten aldıkları silahların hepsini Ferve b. Amr'a getirip teslim ettiler.[459]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Zeyd b. Sabit'i de, Hayber gazasına katılan mücahidleri saymakla görevlendirdi.[460]
Hayber ganimetini hesaplamaya ve ayırmaya, Zeyd b. Sabitten başka, Selime oğullarından Cebbar b. Sahr'ın da görevlendirildiği de rivayet edilir.[461]

Hayber Ganimetinin Kimlere ve Nasıl Bölüştürüldüğü

Hayber ganimeti, Hayber'de bulunsun bulunmasın, Hudeybiye seferine katılmış olanlar arasında bölüştürüldü.[462]
Çünkü, Hayber ganimeti, Hudeybiye seferine katılan Müslümanlara Yüce Allah tarafından Feth sûresinde (âyet: 20) va'd edilmiş bulunuyordu.[463]
Onlarda, 1400 kişi idiler.[464] Ayrıca, 200 de atlı vardı.[465]
Menkul ganimet malları ilk önce beş parçaya ayrıldı.
Beş parçadan birisinin üzerine "Allah'a ait,"
Diğer parçaların üzerlerine de "Ağfal" sözleri yazıldı.
Allah'a ait olan beşte bir parça, Peygamberimiz Aleyhisselama teslim edildi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, diğer dört parçanın satışa çıkarılmasını, satın almak istedikleri şeylerin mücahidlere arttırma yoluyla satılmasını emretti.
Ferve b. Amr el-Beyâzîyi de, satış memuru yaptı.[466]
Satılacak mallar hakkında da:
"Allah'ım! Bunlara sürüm ihsan et!" diyerek dua etti.
Ferve b. Amr der ki:
"Halkın, başıma üşüşüp satılacak mallan iki günde tükettiklerini gördüm!
"Halbuki, malın çokluğundan, başa çıkamayacağımızı, kolay kolay satıp kurtulamayacağımızı sanmıştım.
Resûlullah Aleyhisselam da, kendisine teslim edilen beşte bir hisseden ev halkı ile Abdulmuttalib oğulları hanedanının erkek ve kadınlarına, Müslümanların yetimlerine ve isteyenlerine elbise, boncuk ve ev eşyası verdi.[467]
Peygamberimiz Aleyhisselam, ganimet mallarından satılanların paralarını mücahidler arasında bölüştürdü.[468]
Hayber"e gelen Devsîlerle Eş'arîlerin Hayber ganimetinden yararlandırılmalarını ashabıyla konuştuktan sonra, onlara da hisse verdi.[469]
Menkul ganimetten beşte dört parçası 1400 piyade ve 200 süvariye göre ve piyadelere birer; soy at ve develere de ikişer hisse verilmek üzere 1800 parçaya bölündü.
Bunlar da, yüzer hisselik 18 kümede toplandı.[470]
Peygamberimiz Aleyhisselam; savaşa iki atla katılanlara dördü iki at, biri de at sahibi olmak üzere beş hisse verdi.
İki attan fazlası için bir at hissesi verdi.
Süveyd b. Numan, at üzerinde geceleyin Hayber evlerini gözetlerken attan düşüp eli kırılmış, Hayber'in fethine kadar, karargâhtan çıkamamıştı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona da süvari hissesi verdi.[471]
Medine Yahudilerinden olup Peygamberimiz Aleyhisselamla birlikte Hayber savaşına katılan on Yahudiye de, Hayber ganimetinden birşeyler verildi.
Yahudi Ebu'l-Lahm'ın azadlı kölesi Umeyr:
"Bana Hayber ganimetinden hisse ayrıldı. Ancak, ev eşyası verildi. Ben Hayber'de köle olarak bulundum. Peygamber Aleyhisselam, Hayber'i fethettiği zaman, bana bir kılıç verdi ve 'Bunu kuşan!' buyurdu" demiştir.[472]
İslâm ordusuna katılan yirmi kadına da ganimetten hisse ayrılmamış, ancak kendilerine ganimetten birşeyler verilmiştir.[473]
Bu cümleden olmak üzere;

Ümeyye binti Kays'a bir gerdanlık,[474]
Ümmü'l-A'lâ'ya üç boncuk,
Başka birisine bir altın küpe,
Ümmü Sinan'a boncuktan ve gümüşten takılar,
Ümmü Umâre'ye kırmızı boncuk...
Hâsılı, yirmi kadından her birine boncuklar, kadife ve Yemen kumaşları ve ikişer dinar (altın) verildi.
Hayber'de bulunan veya orada doğan Müslüman çocuklarına da, Hayber ganimetinden az çok birşeyler verildi.[475]

Gayrimenkul Ganimetlerin Bölüştürülüşü

Hayber arazisi ve varidatı; Şıkk, Natat ve Ketibe mülkleri olarak bölüştürüldü.
Şıkkve Natat mülkleri, Müslümanların (beşte dört) hisselerine karşılık tutuldu.
Ketibe mülkleri ise, Allah'a ait (beşte bir) hisse olarak Peygamberimiz Aleyhisselama bırakıldı.[476]
Başka rivayete göre; batan Hayber mülkleri, ilk önce her biri yüzer hisselik 36 kümeye ayrıldı.
Bundan, Natat ve Şıkk mülkleri, yüzer hisselik 18 küme halinde Müslümanlar arasında bölüştürüldü.
Vatîh, Ketibe ve Sülalim mülklerini ise Peygamberimiz Aleyhisselam işletip; gelirlerinden, kendi ev halkının geçimleri ile karşılaşılacak önemli hadiseleri, musibet ve felaketleri, halkın umumî ihtiyaçlarını, Medine'ye gelecek heyetlerin masraflarını karşılamak üzere vakıf olarak elinde tuttu.[477]
Peygamberimiz Aleyhisselam, bundan, akrabaları ile yetimlerin, yoksulların, yolcuların ve sulh için Medine'ye gidip gelmiş olanların yiyeceklerini de karşılamakta idi.
Nitekim, Muhayyısa b. Mes'ud'a verdiği otuz vesk (deve yükü) arpa ile otuz vesk hurma bu mülklerin gelirierindendi.[478]
Ganimetin Allah'a ve Allah'ın Resûlüne ayrılan beşte bir parçası da, dörde bölünüp:
Dörtte biri Allah ve Resûlü ve Resûlullahın akrabaları için,
İkinci dörtte biri yetimler için,
Üçüncü dörtte biri miskinler, yoksullar için,
Dördüncü dörtte biri Müslümanların yanlarına gelen fakir konuklar için ayrılırdı.[479]
Natat mülkleri 5'e,
Şıkk mülkleri de 13'e bölündü.
Bunlar da, 1400 piyade ve 200 süvari hissesi olmak üzere yüzer hisselik 18 gruba ayrıldı.
Hisse sahiplerine hisselerini dağıtmak üzere, heryüz hisse için de birer başkan, yönetici tayin edildi.
Yüzer hisselik onsekiz grubun isimleri:
1. Hz. Ali grubunun hisseleri,
2. Zübeyr b. Avvam grubunun hisseleri,
3. Talha b. Ubeydullah grubunun hisseleri,
4. Hz. Ömer grubunun hisseleri,
5. Abdurrahman b. Avf grubunun hisseleri,
6. Asım b. Adiyy grubunun hisseleri,
7. Useyd b. Hudayr grubunun hisseleri,
8. Belharis b. Hazrec grubunun hisseleri,
9. Benî Beyâzâlar grubunun hisseleri,
10. Benî Ubeydler grubunun hisseleri,
11. Benî Selimelerden Benî Haramlar grubunun hisseleri,
12. Benî Hâriselerden Ubeyd es-Sehham b. Evs'in hissesi (rivayete göre; Ubeyd bu hisseyi Hayber
ganimet hisselerinden satın almıştı),
13. Benî Sâideler grubunun hisseleri,
14. Benî Neccarlar grubunun hisseleri,

15. Harise b. Hâriseler grubunun hisseleri,
16. Evsîler grubunun hisseleri,
17. Gıfârve Eşlemler gruplarının hisseleri,[480]
18. Nâim'deki hisseler (Avf b. Hazrec oğulları ile Müzeynelere ve ortaklarına ait) idi.[481]
Peygamberimiz Aleyhisselam; Natat'ta Hav ve Süreyr mevkiinde ilk önce Zübeyr b. Avvam'ın hiss esini ayırdı.
İkinci olarak Beyâzâların,
Üçüncü olarak Useyd b. Hudayr'ın
Dördüncü olarak Benî Haris b. Hazreclerin,
Beşinci olarak Benî Avf b. Hazreclerie Müzeynelerve ortaklarının Nâim'deki hisselerini ayırdı.
Bundan sonra, Şıkk'a çıktılar.
Şıkkta ilk ayrılan hisse, Benî Aclanların kardeşi Asım b. Adiyy'in hissesi idi ki, Peygamberimiz Aleyhisselamın hissesi de onun yanında idi.
Sonra, Abdurrahman b. Avf'ın,
Sonra, Sâidelerin,
Sonra, Neccariarın,
Sonra, Hz. Ali'nin,
Sonra, Talha b. Ubeydullah'ın,
Sonra, Gıfârlarla Eşlemlerin,
Sonra, Hz. Ömer'in,
Sonra, Seleme b. Ubeyd ve Haram oğullarının,
Sonra, Hâriselerin hisselerini,
Sonra, Abdu's-Sehham'ın hissesini,
Sonra, Evslerin (ki, Ellefif diye anılan ve Cüheyneler ile sair Araplardan, Hayber savaşına katılanlara ait bulunan) hisseler topluluğunu ayırdı.
En sonra da, Peygamberimiz Aleyhisselamın onların sırasındaki hissesi aynldı ki, Asım b. Adiyy'in hissesi içine düşmüş bulunuyordu.[482]

Hâs (veya Hals) Vadisi Mahsullerinin Bölüştürülüşü

Peygamberimiz Aleyhisselam, mülkleri bölüştürdükten sonra, Ketibe'nin Hâs (veya Hals) vadisindeki mülklerin buğday, arpa, hurma ve hurma çekirdeği vesair mahsullerini, ihtiyaçlarına göre, akrabaları, zevceleri, Müslüman erkek ve kadınlar arasında şöyle bölüştürdü:

1. Hz. Fâtıma'ya 200 vesk (yük, yani 12.000 saı),
2. Hz. Ali'ye 100 vesk (yük),
3. Üsâme b. Zeyd'e 200 vesk (yük),
4. Hz. Âişeye 200 vesk (yük),
5. Hz. Ebu Bekir'e 100 vesk (yük),
6. Akîl b. Ebu Talib'e 100 vesk (yük),
7. Hz. Cafer'in oğullarına 50 vesk (yük),
8. Rebia b. Hâris'e 100 vesk (yük),
9. Salt b. Mahreme ile iki oğluna 100 vesk (bunun 40 veski Salt'a aitti),
10. Ebu Benîk'a 50 vesk (yük),
11. Rükâne b. Abdi Yezid'e 50 vesk (yük),
12. Kays b. Mahremeye 30 vesk (yük),
13. Ebu'l-Kasım b. Mahreme'ye 40 vesk (yük),
14. Ubeyde b. Hâris'in kızlarına 40 vesk (yük),
15. Benî Ubeyd b. Abdi Yezid'e 60 vesk (yük),
16. Evs b. Mahremeye 30 vesk (yük),
17. Mıstah b. Üsâse'ye ve İbn İlyas'a 50 vesk (yük),
18. Ümmü Rümeyseye 40 vesk (yük),
19. Nuaym b. Hind'e 30 vesk (yük),
20. Buhayne binti Hâris'e 30 vesk (yük),
21. Uceyr b. Abdi Yezid'e 30 vesk (yük),
22. Ümmü Hakim binti Abdi Yezid'e 30 vesk (yük),
23. Cümâne binti Ebu Talib'e 30 vesk (yük),
24. İbn Erkam veya Ü mmü'l-Erkam'a 40 vesk (yük),
25. Abdurrahman b. Ebu Bekir'e 40 vesk (yük),
26. Hamne binti Cahş'a 30 vesk (yük),
27. Ümmü'z-Zübeyr'e 40 vesk (yük),
28. Dubâa binti Zübeyr'e 40 vesk (yük),
29. İbn Ebi Huneys'e 30 vesk (yük),
30. Ümmü Talib binti Ebu Talib'e 40 vesk (yük),
31. Ebu Basra'ya 20 vesk (yük),
32. Nümeyletü'l-Kelbî'ye 50 vesk (yük),
33. Abdullah b. Vehb'e ve iki kızına 90 vesk (yük) (bunun 40 veski iki oğluna aitti),
34. Ümmü Habibe binti Cahş'a 30 vesk (yük),
35. Melkü b. Abde'ye 30 vesk (yük),
36. Peygamberimiz Aleyhisselamm Hz. Aişe'den başka olan bütün zevcelerine 700 vesk (yük),[483]
37. Abbas b. Abdulmuttalib'e 200 vesk (yük),
38. Kasım b. Mahreme b. Muttalib'e 50 vesk (yük),

39. Hind b. Üsâseye 30 vesk (yük),
40. Safiyye binti Abdulmuttalib'e 40 vesk (yük),
41. Husayn, Hatice ve Hind b. Ubeyde b. Hâris'e 100 vesk (yük),
42. Ümmü Hani binti Ebu Talib'e 40 vesk (yük),
43. Muhayyısa b. Mes'ud'a 30 vesk (yük),
44. Ebu Süfyan b. Haris b. Abdulmuttalib'e 100 vesk (yük),
45. Mikdad b. Amr'a 15 vesk (yük), (Mikdad b. Amr'ın heryıl Hayber'den aldığı bu 15 vesk arpa
hakkı, Muaviye b. Ebu Süfyan tarafından 100.000 dirheme satın alınmıştır)
Hz. Fâtıma ile Hz. Ali'nin 300 vesk hissesinden 85 veski arpa idi.
Üsâme b. Zeyd'in hissesinden 40 veski arpa, 50 veski hurma çekirdeği idi.
Salt b. Mahreme'nin hissesi, Vâkıdî'ye göre 40 değil, 30 vesk idi.
Kays b. Mahreme'nin hissesi, VâkıdPye göre, 30 vesk değil, 50 vesk idi.
Ümmü Rümeyse'nin hissesinden 5 veski arpa idi.
Ebu Basra'nın hissesi, 20 vesk değil, 40 vesk idi.
Peygamberimiz Aleyhisselamm zevcelerinden her birinin hissesine 80 vesk hurma, 20 vesk arpa düşmüştü.[484]
Peygamberimiz Aleyhisselam tarafından yazdırılmış olan bir belgeye göre de; heryıl Hayber'in buğday mahsulünden:
Peygamberimiz Aleyhisselamm zevcelerine 180'er vesk,
Hz. Fâtıma'ya 85 vesk,
Üsâmeye 40 vesk,
Mikdad b. Amr'a 15 vesk,
Ümmü Rümeyse'ye 5 vesk buğday verilmiştir.[485]
İhtimal ki, aradaki fark, arpa yerine buğday ekilmiş olmasından ileri gelmiştir.
Peygamberimiz Aleyhisselam; Abdullah es-Sakaff'nin zevcesi Zeyneb'e de 50 vesk hurma, 20 vesk arpa vermiştir.[486]

Hisse Satışları

Peygamberimiz Aleyhisselam, Benî Gıfârlardan, hissesini satmak isteyen bir kimsenin hissesini iki deveye satın aldı. Sonra, ona:
"Ben, senden alacağım hissenin sana vereceğimden hayırlı ve sana vereceğimin alacağım hisseden düşük olduğunu biliyorum.
Hal böyle olduğuna göre, sen istersen develeri alıp hisseni bana devret, istersen hisseni elinde tut, bana devretme!" buyurarak uyardı.
Gıfârî develeri aldı.
Hz. Ömer de, Peygamberimiz Aleyhisselamın ashabından satın almış olduğu Evsîlerin Lefif diye anılan 100 kişilik ganimet hissesini Peygamberimiz Aleyhisselamdan satın aldı.
Muhammed b. Mesleme de, Eşlemlerle Gitarların her ikisinin hisselerini kendilerinden satın aldı ki, Eşlemler yetmiş küsur, Gitarlar da, yirmi küsur kişi olup her ikisi yüz kişiyi bulmakta idiler.[487]

Hayber Yahudilerinin Hayber Topraklarını Yarıcı Olarak İşletmeleri

Hayber Yahudileri, hususan Vatîh ve Sülalim Yahudileri, kendilerine Peygamberimiz Aleyhisselam tarafından verilen eman ve söz üzerine, bütün mallarını, mülklerini bırakarak Hayber'den çıkıp gideceklerdi.[488]
Peygamberimiz Aleyhisselamın onları Hayber'den sürüp çıkarmak istediği sırada, Yahudiler:
"Bizi Hayber'de bırak da, şu Haybertoprağında bulunalım, onları imar edelim, görüp gözetelim.[489]
Yâ Muhammedi Biz mal mülk sahipleriyiz.[490] Mülk bakımını, işletmesini, biz sizden daha iyi bilir ve başarı rız.[491]
Sen bu mülkleri bize işlettir!" dediler.[492]
Hayber mülkleri üzerinde yarıcı olarak çalışmak istediler.[493]
Gerçekten de, ne Peygamberimiz Aleyhisselamın, ne de ashabının Hayber mülklerine bakabilecek işçileri bulunmadığı gibi, kendilerinin orayı bizzat görüp gözetmeye de vakitleri yoktu.[494]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"İstiyorsanız, şu mallan işlemek üzere size vereyim, mahsul ve meyveler aramızda bölüşülsün!
Sizi bu mallar üzerinde Allah'ın durdurduğu müddetçe durdurayım!" buyurdu.
Hayber Yahudileri kabul ettiler.[495]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sizi çıkarmak istediğimiz zaman, çıkarmamız şartıyla!" diyerek ve mahsulü yarı yarıya bölüşmek üzere, onlarla anlaşma yaptı.
Hayber arazisini, böylece, onlara işletti.[496]
Buna göre; Yahudiler çalışacaklar, ekecekler, dikecekler, elde edilecek ekin ve hurma mahsullerinin yansını hizmetlerinin karşılığı olarak alacaklardı.[497]
Abdurrezzak'ın İmam Zührî'den rivayetine göre de; Peygamberimiz Aleyhisselam, Hayber Yahudilerini, Hayber'den çıkıp gidecekleri sırada yanına çağırdı.
Mahsulünü yarı yanya bölüşmek üzere Hayber hurmalık ve ekinliklerini onlara teslim etti ve kendilerine:
"Allah sizi durdurdukça, bu iş üzerinde duracaksınız" buyurdu.
Hayber'de, ne Peygamberimiz Aleyhisselam, ne de ashabı hesabına, Yahudilerden başka işçi çalıştın İm amıştır.[498]
Ketibe'de yetişmiş 400.000 hurma ağacı vardı.[499]
Peygamberimiz Aleyhisselam, mahsul zamanında Abdullah b. Revâha'yı, sonra da Cebbar b. Sahr'ı Hayber'e gönderir, mahsul ve meyveleri adalet ve hakkaniyet üzere tahminlettirip yan yarıya bölüştürürdü.
Abdullah b. Revâha, mahsulü tahminleyip ikiye böldükten sonra, istedikleri bölüğü almakta Yahudileri serbest bırakır, yahut onlara:
"Siz tahminleyip bölünüz, birisini almakta beni serbest bırakınız" derdi.[500]
Buna rağmen, Yahudilerin Abdullah b. Revâha'ya:
"Bize haksızlık ettin!" diyecek kadar ileri gittikleri olur, Abdullah b. Revâha:
"İsterseniz, bize düşen sizin olsun! Size düşen de bizim olsun!" diyerek olgunluk gösterirdi.[501]

Yahudiler, kadınlarının zinet takıntılarını toplayıp Abdullah b. Revâha'ya:
"Bunlar senin olsun da, bize bölüştürmede iyilik et! Göz yum!" dediler.
Abdullah b. Revâha:
"Ey Yahudi cemaati! Vallahi, siz bana Allah'ın yaratıklarının en sevimsizi ve iğrencisinizdir!
Sizin bana teklif ettiğiniz ücret, bir rüşvettir. Rüşvet ise haramdır! Biz onu ağzımıza koymayız, yemeyiz!" dedi.[502]
Yahudiler
"Gökler ve yer durdukça, hak ve gerçek olan da budur!" diyerek, rüşvetin kendilerince de haram olduğunu itiraf ettiler.[503]
Abdullah b. Revâha, mahsulü 40.000 vesk olarak tahminlemiş, her iki tarafa yirmişer bin vesk düşmüştü.[504]
Hayber Yahudileri, Abdullah b. Süheyl'i öldürünceye kadar, Müslümanlardan hiçbir sert muamele görmediler.
Peygamberimiz Aleyhisselamın vefatından sonra, Hz. Ebu Bekir de, Hayber Yahudileri hakkında aynı şekilde hareket etti.
Hz. Ebu Bekir'in vefatından sonra da, Hz. Ömer, Hayber Yahudileri hakkında, onlar işi azıtıncaya kadar, böyle hareket etti.[505]
Hz. Ömer'in devrinde Müslümanların elinde işçiler çoğalmış, toprağı işlemek kolaylaşmış, Yahudilere pek ihtiyaç kalmam işti.[506]
Ketibe'nin yıllık hurma mahsulü tahminen S.OOOvesk idi. Bunun yarısı olan4.000 vesk hurma yarıcı olan Yahudilere bırakılıyordu.
Ketibe'de ekilen arpanın yıllık hasılatı 3.000 sa' idi. Bunun yarısı olan 1.500 sa' arpayı Peygamberimiz Aleyhisselam alıyor, 1.500 sa'ını da Yahudilere bırakıyordu.
1.000 sa' tutan hurma çekirdeğinin de yarısı Peygamberimiz Aleyhisselama aitti.
Peygamberimiz Aleyhisselam, bütün bu arpa ve hurma mahsulleriyle hurma çekirdeğinden, Müslümanlara vermekte idi.[507]

Kureyş Müşriklerinin Hayber Savaşında Yahudilerin mi, Yoksa Müslümanların mı Kazanacağı

Hakkında Birbirleriyle Bahse Girişmeleri

Peygamberimiz Aleyhisselam Hayber üzerine yürüdüğü zaman, savaşın sonucu hakkında Kureyş müşrikleri aralarında bahse girişmişlerdi.
Huvaytıb b. Abduluzzâ der ki:
"Hudeybiye sulhundan Mekke'ye döndüğümde, Muhammed'in bütün halka galebe çalacağına kanaat getirmiştim.
Fakat, şeytan beni Muhammed'e tâbi olmaktan kaçındırdı ve dinime 5 an İttirdi!
Abbas b. Mirdas es-Sülemî Mekke'ye, yanımıza gelip Muhammed'in Hayberliler üzerine yürüdüğünü ve Hayberier halkının pek çok askerler topladığını ve Muhammed'in onların elinden kolay kolay kurtulamayacağını bize haber verdi ve:
Kim isterse, Muhammed'in kurtulamayacağı hakkında, onunla bahse girerim!' dedi.
Ona:
'Ben de, seninle bahse girerim![1] dedim.
Safvan b. Ümeyye ile Nevfel b. Muaviye:
'Ey Abbas! Ben senin yanında ve görüşündeyim!' dediler.
Kureyşflerden bazıları, benim görüşüme meylettiler.
Aramızda, arttıra artüra, 100 deveye kadar bahse giriştik!
Ben ve benim tarafımı tutanlar
'Muhammed galebe çalacaktır!' diyorduk.
Abbas ve onun tarafını tutanlar ise:
'Yahudilerve müttefiki Gatafanlar, galebe çalacaktır!' diyorlardı.
Sesler yükselmeye başladı.
E bu Süfyan b. Harb:
'Lât üzerine yemin ederim ki; Abbas b. Mirdas tarafını tutanların bahsi kaybedeceklerinden korkuyorum!' dedi.
Safvan b. Ümeyye kızdı ve:
'Senin korkak olduğunu anladım!' dedi.
E bu Süfyan sustu."
Peygamberimiz Aleyhisselamın Hayberlileriyendiği haberi gelince, Huvaytıb b. Abduluzzâ, kesiştiklerini,[508] yani 100 deveyi aldı.[509]

Haccac b. Ilâtü's-Sülemî'nin Peygamberimiz Aleyhisselamdan İzin Alıp Mekke'deki Mallarını

Toplamaya Gidişi

Hayber'in fethedildiği sırada, Haccac b. Ilâtü's-Sülemî, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Yâ Rasûlallah! Benim gerek Mekke'deki karım Ümmü Şeybe binti Ebi Talha'nın yanında, gerek Mekkeli tüccarlarda dağınık bir halde mallarım var.[510]
Yâ Rasûlallah! Bana izin ver de,[511] gidip bu mallarımı alayım.
Eğer Müslüman olduğumu anlarlarsa, mallarımdan hiçbir şeyi ele geçiremem" dedi.[512]
Peygamberimiz Aleyhisselam ona izin verince, Haccac:
"Yâ Rasûlallah! Mallarımı kurtarabilmem için, senin hakkında uygunsuz birşeyler söylemem de gerekecektir.[513]
Senin hakkında uygunsuz şeyler söylemem de bana helâl olur mu?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, kendisi hakkında istediğini söylemesine de izin verdi.[514]
Haccac derki:
"Mekke'ye gittim. Seniyetü'l-Beyzâ-ki, Ten'im'dedir-mevkiine erişince, orada Kureyş müşriklerinden bazı kişiler buldum ki, onlar Resûlullah Aleyhisselamın Hayber üzerine yürüdüğünü haber almışlardı.
Hayberln Hicaz ülkesinde en mamur, en bol mahsul veren, ucuzluk, aynı zamanda sarp ve sağlam, savaş erleri çok olan bir yer olduğunu da biliyorlar; giden, gelen yolculardan, harekât sonucu hakkındaki haberleri işitmek ve öğrenmek istiyorlardı.
Hayber harekâtının sonucu hakkında aralarında mal koyup bahse de girişmiş bulunuyorlardı.
Onlar, beni görünce:
'Vallahi, haber bundadır![1] dediler.
Bana:
'Ey llât'ın oğlu! Hoşgeldin! Şu akrabalık bağlarını kesen kişi hakkında sende bir haber var mı?[1] dediler.
Onlara:
'Söyleyeceklerimi gizli tutmak şartıyla, evet![1] deyince, gizli tutacaklarına söz verdiler ve:
'Yâ Ebâ Muhammedi Haydi, bize haber ver! Biz, o akrabalık bağlarını kesip atmış olan kişinin Hayber üzerine yürüdüğünü işittik.
Hayber bir Yahudi memleketidir ve Hicaz'ın en mamur ve mahsuldar bir yeridir[1] dediler. [515]
Onlar, benim Müslüman olduğumu bilmiyorlardı.[516]
Onlara:
'Muhammed'in Hayber üzerine yürüdüğünü, ben de işittim.[517] Bu hususta edindiğim, getirdiğim haber, sizi sevindirecek mahiyettedir!' der demez, devemin yanını sardılar, üzerime örüldüler, sabırsızlandılar:
'Ey Haccac! Haydi, ne olduğunu bize tezce söyleyiver! Bildiriver!' dediler.[518]
Kendilerine:
'Muhammed'le ashabı, şimdiye kadar, çarpışmayı, savaşmayı Hayberlilerden daha iyi bilen başka bir kavimle karşılaşmamıştı.
Hayberiiler, asker toplamak üzere Arap kabilelerine de başvurmuşlar, on bin kişilik bir ordu toplamışlardı.[519]
Muhammed'le ashabı, hiçbir zaman bir benzerini daha işitmediğiniz bir bozguna, yenilgiye uğradı ![520]

Muhammed'in ashabı, hiçbir zaman bir benzerini daha işitmediğiniz bir öldürülüşle öldürüldüler![521]
Muhammed de, esaretin en biçimsizi ile esir edildi![522]
Hayberiiler
'Muhammed'i biz öldürmeyelim, Mekkelilere gönderelim de, onu Mekkeliler, öldürülmüş olan adamlarına karşılık, kendileri, gözleri önünde öldürsünler![523]
Yahut, onu bizden ve onlardan öldürülenlere karşılık, Mekkelilerin gözleri önünde, biz öldürelim!
Onlar, eski hallerinin iadesi için kavim ve kabilelerine başvurarak sizden eman dileyecek olurlarsa, onların size yaptıklarını siz de onlara yapmadıkça, dileklerini kabul etmeyiniz!' dediler[1] dedim.[524]
Sonra, Mekke'ye geldik. Müşrikler, Mekke'de:
'Bu Haccac, size haber getirdi. Muhammed esir edilmiş![525] Onun yanınıza getirilmesini bekleyiniz! Mekke'ye getirilince, kendisi, gözlerinizin önünde öldürülecek![1] diyerek bağırdılar."[526]

Haccac'ın Mekke'de Müşriklerdeki Alacağını Müşriklere Toplatışı

"Kureyş müşriklerine:
'Mekke'deki mallarımı, bonçl ulardaki alacaklarımı toplamak hususunda siz de bana yardım ediniz ki, hezimete uğrayan Muhammed ile ashabının satılacak ganimet mallarını satın almakta başka tüccarlar benden önce davranmadan Hayber'e kendim yetişmek istiyorum![1] dedim.
Mekkeliler, hemen kalkıp Mekke'deki mallarımı (alacaklarımı) toplayıp verdiler.[527]
Müşrikler, sevine sevine içkiler içtiler.[528]
Sonra, karımın yanına vardım.
Onun yanında da, bana ait mallar bulunuyordu.[529]
Ona:
'Haydi, yanındaki mallarımı[530] toplayıp yanıma getiriver![531] Tüccarlar benden önce davranmadan Hayber'e yetişeceğim![532] Muhammed ile ashabının satılacak ganimetlerinden biraz şeyler satın almak istiyorum.
Çünkü, onlar Hayberliler tarafından yenilgiye uğratılarak kanlan helâli eştirilmiş, malları da yağ-malanmıştır!' dedim.
Bu acı haber, Mekke'de çabucak yayılmıştı.
Müslümanlar, tasalarından, mahvoldular!
Müşrikler ise, sevinçlerinden, kaplarına sığmadılar."[533]

Hz. Abbas'ın Üzüntüden Bayılışı

Hz. Abbas, bu haberi işitir işitmez, arkasının üzerine yi kıldı.[534] Evine güçlükle götürüldü.[535]
Hz. Abbas'ı, oğlu Kusem, sedirine yatırdı.[536]
Hz. Abbas, kapısının açık tutulmasını emretti.
Kapının önünde toplanan kadın erkek Müslümanlar, işittikleri haberi doğru sanarak, küfür ve azgınlığın bu galebesinden mahvolmuş gibi idiler.
Hz. Abbas ise, üzüntüsünü, tasasını belli etmemek için, düşmanlara duyuracak derecede sesini yükselterek recez söylüyordu.
Müslümanlar Hz. Abbas'ın durumunun iyi olduğunu görünce, ferahladılar, zindeleştiler ve güçlendiler.[537]

Hz. Abbas'ın Acı Haberi Haccac'dan Soruşturuşu

Hz. Abbas, kölesi Ebu Zübeybe'yi[538] yanına çağırdı ve ona:
"Haccac'a git! Abbas, sana 'Sânı en yüksek, en yüce olan Allah aşkına! Senin ağzından verilmiş olan haber gerçek midir?[539] Senin getirdiğin haberin mahiyeti nedir? Senin söylediğin nedir? Allah'ın (Resûlüne ve Müslümanlara) va'd ettiği hayır, senin getirdiğin haber olamaz! (Getirdiğin haberle bağdaşamaz!)' diyor, de!" dedi.
Haccac, Hz. Abbas'ın kölesine:
Ebu'l-Fadl'a benden selam söyle!
Evlerinden, ıssız, tenha bir yer hazırlasın!
Ben kendisinin yanına geleceğim.
Vereceğim haber kendisini sevindirecektir.[540]
Yalnız, benden işittiklerini gizli tutsun!" dedi.[541]
Ebu Zübeybe, Hz. Abbas'ın kapısının önüne gelip kavuşunca:
"Müjde yâ Ebel-Fadl!" diyerek seslendi.
Hz. Abbas, sevincinden sıçrayıp kalktı ve Ebu Zübeybe'nin alnından öptü.
Ebu Zübeybe Haccac'ın söylediklerini bildirince, sevincinden, Ebu Zübeybe'yi azad etü[542] ve:
"On köle daha azad etmek boynuma borç olsun!" dedi.[543]
Haccac der ki:
"Tüccar çadırlarından bir çadırın içinde bulunduğum sırada, Abbas b. Abdulmuttalib gelip yanımda durdu ve:
'Ey Haccac! Senin şu getirmiş olduğun haberin içyüzü nedir?' diye sordu.
Kendisine:
'Sana onu emanet olarak söyleyecek olursam, gizli tutabilecek misin?' diye sordum.
'Evet! Gizli tutacağım!' dedi.
'Öyle ise, şimdi sen benden biraz geri dur! Ben seninle bir tenhada buluşurum!
Görüyorsun ki; şimdi ben halk üzerinde alacağım olan mallarımı toplamaya uğraşıyorum.
Ben bu işlerden boşalıncaya kadar, yanımdan ayrılıp git!' dedim.
Mekke'deki bütün mallarımı toplama işini bitirdikten ve yola çıkmak üzre derlenip toparlandıktan sonra Abbas'la bul ustum."[544]

Haccac'ın Hz. Abbas'a Hayber'in Fethedilmiş Olduğunu Bildirişi

Haccac, bir gün, öğle vaktinde Hz. Abbas'ın yanına gelip, ona:
"Allah aşkına! Benden işiteceğin haberleri, üç gün, hiç kimseye söylemeyeceksin!" diye yemin verdi.
Hz. Abbas da, üç gün içinde bu hususta hiç kimseye hiçbir şey söylemeyeceğine yemin etti. [545]
Haccac:
"Yâ Ebe'l-Fadl! Sana söyleyeceklerimi muhakkak gizli tutmalısın. Üç gün içinde Mekkelilerin arkamdan gelip beni yakalamalarından korkarım.
Üç gün sonra, istediğini söyleyebilirsin" dedi.
Hz. Abbas:
"Öyle yaparım" diye söz verdi.[546]
Haccac:
"Ben Müslüman olmuşumdur.
Karımın yanında ve Mekke halkı üzerinde de bir hayli alacaklarım vardı.
Eğer Müslüman olduğumu anlasalardı, bana hiçbir şey vermez I erdi.[547]
Vallahi, ben Resûlullah Aleyhisselamı, o kardeşinin oğlunu, Hayberl fethetmiş, orada Hayber ganimetinden Allah ve Resûlünün hisselerini ayırıp almış, sahabilerine hisselerini dağıtmış, Hayber hükümdarının kızı Safiyye ile de evlenmiş olarak gerimde bırakmış bulunuyorum!" dedi.[548]
Hz. Abbas:
"Ey Haccac! Sen neler söylüyorsun?![549]
Ben Hayber'i iyi bilirim. Orası, Hicaz'ın en mamur, en verimli, en ucuzluk ve bolluk bir yeridir.
Hayberliler ise sayıca çoklukturlar, savaş için çok hazırlıklı ve güçlüdürler!
Gerçek mi dersin bu söylediklerin?!" dedi.[550]
Haccac:
"Evet! Vallahi, iş böyledir![551]
Ebil-Hukayk'ın oğlu öldürüldü![552]
Resûlullah Aleyhisselam, Huyey'in kızı Safiyye'yi kendisine ayırdı ve azad edip zevceliğe kabul olunmak veya ev halkına iade edilmek arasında serbest bıraktı.
O da, azadlanıp zevce olmayı tercih etti.
Ben, buraya, alacaklarımı toplayıp götürmek için gelmiş bulunuyorum.
Resûlullah Aleyhisselamdan izin istedim. İstediğimi söylemem için de, kendisi bana izin verdi.
Sen benden işittiklerini üç gün gizli tut, sonra istediğini söyle![553] İşini açıkla!
Vallahi, o, senin hoşuna gidecek bir halde ve durumdadır!" dedi.
Hz. Abbas, üç gün geçince, üzerine kaftanını giydi, koku süründü, asasını eline aldı.[554]
Haccac b. I lâfın evine kadar gitti. Kapıyı çaldı ve:
"Haccac nerede?" diye sordu.
Haccac'ın karısı:
"Yahudilerin hezimete, yenilgiye uğrattıkları Muhammed ile ashabından aldıkları ganimet mallarını başka tüccarlardan önce davranıp satın almak üzere Hayber'e gitti.[555]
Ey Ebe'l-Fadl! Allah seni hor ve hakîr etmesin!

Sana erişmiş olan haber, bize de çok ağır ve çetin geldi!" dedi.
Hz. Abbas:
"Evet! Allah beni hor ve hakîr etmemiştir ve hamdolsun, vâki olan da ancak hoşlandığımız, arzuladığımız şeyden ibarettir
Yüce Allah, Resûlüne Hayberln fethini müyesser kılmış, onların ganimet mallan Müslümanlar arasında bölüşülmüş, Resûlullah Aleyhisselam Safiyyeyi kendisine seçmiştir!
Eğer sana kocan lazımsa, git, ona kavuş![556] Kocan Haccac Müslüman olmuş ve Resûlullah Aleyhisselamla Hayber'in fethinde bulunmuştur.
Sen, onun dinini istemedikçe, karısı değilsindir!
O, buraya malını alıp götürmek için gelmiş, malını alınca da, senden ve senin ailenden kaçmıştır!" dedi.
Kadın:
"Yâ Ebe'l-Fadl! Gerçek mi söylüyorsun?!" diye sordu.
Hz. Abbas:
"Evet! Vallahi, söylediklerim gerçektir!" dedi.[557]
Kadın:
"Vallahi, sanırım ki, sen herhalde doğru söylüyorsun d ur" dedi.
Hz. Abbas:
"Ben vallahi doğru söylüyorum! İş, sana haber verdiğim şekildedir" dedi.[558]
Kadın:
"Bunları sana kim haber verdi?" diye sordu.
Hz. Abbas:
"Sana acı haberi veren, haber verdi!" dedi.[559]
Kadın:
"Söylediklerin, inanılabilecek, güvenilebilecek şeylerdir. Sen herhalde doğrusundur, doğru söylüy-orsundur!" dedi, kalkıp durumu ailesi halkına haber verdi.[560]

Hz. Abbas'ın Kâbe'yi Tavaf Etmesi ve Kureyş Müşrikleriyle Konuşması

Hz. Abbas, Haccac b. Ilât'ın evinden dönüp Kabe Mescidine kadar gitti.
Kureyş müşrikleri, o sırada, Haccac'ın işini konuşuyorlardı.[561]
Hz. Abbas, Kabe'yi tavaf etti.[562]
Müşrikler Hz. Abbas'a ve onun haline bakıyorlar; kaslarıyla, gözleriyle birbirlerine işaret ederek kendisinin felâket ve musibet karşısındaki soğukkanlılığına ve dayanıklığına şaşıyorlardı.
Beytullah'ı tavaf sırasında,[563] ona:
"Yâ Ebe'l-Fadl! Senin bu halin, vallahi, musibet ve felaket ateşine karşı son derecede bir dayanık-lılıkve soğukkanlılıktır![564]
Sen üç günden beri hiç görünmedin, nerede idin?[565]
Sana, senin başına (bir daha) hayırdan başka birşey gelmesin!" dediklerinde, Hz. Abbas:
"Evet! Allah'a hamdolsun ki, bana hayırdan başka birşey de gelmemiştir.[566]
Hayır! Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederek size bildiririm ki;
Muhammed Aleyhisselam Hayber'i fethetmiş ve (fethi gerçekleştirmek üzere de) onların reisi Huyey b. Ahtab'ın kızı Safiyye ile orada evlenmiş, Hayber'deki mallara ve herşeye el koymuştur! Şimdi, Hayber'deki bütün mallar onun ve ashabınındır![567]
Yesrib ve Hayber'de Nadir oğulları Yahudilerinin görmüş bulunduğunuz elebaşıları Ebi'l-Hukayk oğullarının boyunları vurulmuş,[568] Hayber ganimetleri Müslümanlar arasında bölüştürülmüştür!" dedi.[569]
Kureyş müşrikleri:
"Bunu sana kim haber verdi?[570] Bu haberi sana kim getirdi?" diye sordular.
Hz. Abbas:
"Size o haberi getirmiş olan kişi, bu haberi de getirmiş;[571] bunu üç gün gizli tutmamı, açıklama-maklığımı benden istemiştir.
Kendisi, buraya, Müslüman olarak ve buradaki mallarını alıp götürmek üzere gelmiştir. [572]
Malını alıp Muhammed Aleyhisselamla ashabına kavuşmak ve onun yanında bulunmak üzere, buradan savuşup gitmiştir.[573]
İsterseniz, karısına haber salar, gidip gitmediğini sorabilirsiniz!" dedi.
Kureyş müşrikleri, Haccac'ın karısına hemen bir adam saldılar.
Haccac'ı, karısının bile haberi olmadan, malını alıp gitmiş buldular.
Yaptıkları soruşturma neticesinde, Hz. Abbas'ın söylediklerinin hepsinin doğru olduğunu anladılar.
Aradan beş gün bile geçmemişti ki, bu hususta Kureyş müşriklerine haber geldi: Hayberln gerçekten fethedildiği öğrenildi.[574]
Kureyş müşrikleri, Mekkelilere:
"Ey Allah'ın kulları! Allah düşmanı[575] Haccac bizi aldatmış![576] Mallarını toplayıp kaçmış!
Vallahi, biz bunun böyle olduğunu bilseydik, bizimle onun arasında iş olur biterdi!" dediler.[577]
Hz. Abbas Müslümanların yanlarına gitti, durumu onlara haber verdi.
Evlerinden tasalı ve kaygılı çıkan Müslümanların yüzlerini güldürdü, kendilerini sevince boğdu.

Yüce Allah, Mekke'deki Müslümanların üzerlerindeki bütün tasaları, kaygıları müşriklerin üzerlerine itiverdi.[578]

---

[1] İbrı İshak, İbnHişam, Sîre, c. 3, s. 342, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 634, İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 115, İbn Esîr, Kâmil,c. 2, s. 21 6.
[2] Berid, 4 fersahtır. 1 fersah, 3 mildir. 1 mil, 4000 adımdır. 1 adım da, 3 ayaktır. (Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 43).
[3] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 106, Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 409.
[4] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 409.
[5] Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 6, s. 545.
[6] İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 2, s. 106, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 176.
[7] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 201.
[8] Vâkıdı, M egâzf, c. 1, s. 375, Halebî, İnsan, c. 2, s. 565, 566.
[9] Vâkıdı, Megâzî, c. 2, s. 441.
[10] İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 186, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 130.
[11] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 225.
[12] Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 232.
[13] Vâkıdı, Megâzî, c.2, s. 441.
[14] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 225, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 441.
[15] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 441,442.
[16] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 443.
[17] Vâkıdî, c. 2, s. 442, 443, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 ,s.343.
[18] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 227, 230, 231, Vâkıdî, c. 2, s. 444, 494, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 66, Belâzurî,Ensâb, c. 1, s. 344, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 484.
[19] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 530,531 .
[20] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 566, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 92.
[21] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 566.
[22] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 566, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 186.
[23] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 92, Yâkubî, Târîh, c. 2, s. 74, Taberî, Târîh, c. 3 s. 171, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 15, Halebî, c. 3, s. 186.
[24] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 266.
[25] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 566.
[26] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 566, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 92, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 111, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 160.
[27] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 566, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 92.
[28] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 566.
[29] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 566, 567.
[30] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 187.
[31] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 567, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 92, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 111, Halebî, İnşân, c. 3, s. 187.

[32] Vâkıdî, c. 2, s. 562, 563, İbn Sa'd, c. 2, s. 89, 90, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 3 378, Yâkubî, Târîh, c. 2, s. 73, 74, Taberî, Târîh, c. 3, s. 83, İbn Esîr, Kâmil, c.2, s. 209, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 111 , İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 135.
[33] İmam Muhammed, Siyeru'l-kebfr, c. 1, s. 298, Serahsf, Mebsût, c. 10, s. 86.
[34] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 593, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 333, Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 179, Taberî, Târîh, c. 3, s. 74.
[35] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 593.
[36] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 593, Abdurrezzak, c. 5, s. 333, Buhârî, c. s. 179, Taberî, c. 3 s. 74.
[37] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 209, 210.
[38] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 334, Vâkıdî, c. 2, s. 611, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 97, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 325, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 351 , Taberî, Târîh, c. 3, s. 79.
[39] Serahsf, Siyeru'l-kebfr Şerhi, c. 1, s. 298.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/19-24.
[40] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 634, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 106.
[41] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 634.
[42] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 634, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 106.
[43] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/24-25.
[44] Vâkidf, Megâzî, c.2, s. 634,635.
[45] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 635, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 423.
[46] Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 423.
[47] Vâkıdî,Megâzî,c.2,s.635.
[48] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 423.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/25-27.
[49] Vâkidi, Megâzî, c. 2, s. 635.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/27.
[50] Vâkidf, Megâzî, c.2, s. 637.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/27-28.
[51] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 364, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 689, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 107, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 238, İbn Hazm, Cevâmiu's-are, s. 214, İbn E ar, Kâmil, c. 2, s. 216, İbn Seyvid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 139, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 202, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 2, s. 1 53, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 38, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 173, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 55.
[52] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 685,687.
[53] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 357, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 685.
[54] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 271, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 205.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/28-29.
[55] Vâkıdî, Megâzî, c. 636, İtan Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 106, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 345, Taberî, Târih, c. 3, s. 91 .Hâkim, Müstednek, c. 3, s. 36,37,İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 216, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 181.
[56] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 342, İbn Hazm, Cevâmiu's-a>e, s. 211, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 181.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/29.

[57] İbrı İ shak, İbn_Hişam, Sîre, c. 3, s. 342, Vâki d t, Megâzî, c. 2, s. 649, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 106, İbn Hazm Cevâmiu's-aYe, s. 21 2, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 38.
[58] İbn İshak.İbnHişam, Sîre, c. 3, s. 347, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 644, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 106.
[59] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 43.
[60] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 638.
[61] İbn Ea"r, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 17, Heysemî, Meonau'z-zevâid, c. 6, s. 148.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/30.
[62] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 43, Halebî, İnsânu'l-u^ûn, c. 2, s. 730.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/30.
[63] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 640, 642.
[64] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 86.
[65] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 300.
[66] Sem hûdf, Vefâu'l-vıefâ, c. 4, s. 1323.
[67] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 128, Semhûdf, Vefa, c. 4, s. 1267.
[68] Semhûdf, Vefâu'l-vefâ, c. 3, s. 1027.
[69] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 244, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 638.
[70] Sem hûdf. Vefâu'l-vefâ. c. 3. s. 1028.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/31.
[71] Sem hûdî, Velau'l-vela, c. 3, s. 1028.
[72] Semhûdî, Velau'l-vela, c. 3, s. 1028.
[73] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 639, 640.
[74] Diyarbekrî, Târihu'l-hamîs, c. 2, s. 44.
[75] Vâkıdi, M egâzî, c.2,s.639,640, Diyarbekrî, Târıhu'l -hamis, c. 2, s. 44.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/31-32.
[76] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.3, s. 342.
[77] Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 47, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 72.
[78] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 72.
[79] Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 47, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 72.
[80] İbn İshak, İbn Hişam, Sıre, c. 3, s. 342, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 638, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 2, s. 111 , Ahmed b.
Hanbel, Müsned, c. 3, s. 431 , Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 148.
[81] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 638, İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 308, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 48, Buhârî, Sahih, c. 72.
[82] Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 48, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 72.
[83] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 111.
[84] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 3, s. 343, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 700, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 111, c. 4, s. 303, Ahmed b. Hanbel. Müsned. c. 4. s. 48. Buhârî. Sahih. c. 5. s. 72.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/32-34.
[85] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 640, Diyarbekıf, Târîhu'l-hamfs, c. 2, s. 44.
[86] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 640.
[87] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 44.
[88] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 640, 641 .
[89] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 641, Diyarbekıf, TânTiu'l-hamfs, c. 2, s. 44.

[90] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 641.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/34-36.
[91] Vâki cif, Megâzî, c. 2, s. 640, 642.
[92] Vâkidf, Megâzî, c. 2, s. 650.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/36-37.
[93] Kays b. Abbâd, "Resûlullah Aleyhisselamın ashabı, üç yerde, 1) çarpışma arasında, 2) cenaze sırasında, 3) zikir sırasında sesi yükseltmekten hoşlanmazlardı" der. (İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 12, s. 462, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 153).
[94] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 394, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 75.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/37.
[95] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 641.
[96] Sem hûdf, Vefâu'l-vefâ, c. 4, s. 1233.
[97] Sem hûdf, Vefa, c. 3, s. 1028.
[98] Semhûdf,Vefâ, c. 4, s. 1288.
[99] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 641.
[100] Semhûdf, Vefa, c. 3, s. 1028.
[101] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 641,642.
[102] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 343, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 642, Beyhakî, Delâilü'n-nübüwe, c. 4, s. 203, 204, İbn Ea>,
Kâmil, c. 2, s. 217, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 131, Zehebî, Megâzî, s. 21 7, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 148, Ebu'l-Fidâ,
el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 183, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 45, Halebî, İnşân, c. 3, s. 729, Zürfcânf, Mevâhibü'l-ledünniye
Şerhi, c.2, s. 221.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/37-38.
[103] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 637, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 730.
[104] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 642.
[105] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 637, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 730.
[106] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 737, 738.
[107] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 44, 45.
[108] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 642.
[109] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 343, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 183.
[110] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 109, Buhârî, Sahîh, c. 1, s. 97.
[111] İbn İshak, İ bn Hişam, Sîre, c. 3, s. 343.
[112] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 343, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 109, Buhârî, c. 1, s. 98, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 183.
[113] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 343, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 183.
[114] Baltalan *ve* kazmalanyla (Vâkıdî, c. 2, s. 642, İbn Sa'd, c. 2, s. 106).
[115] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 343, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 111.
[116] Mâlik, M uvatta', c. 2, s. 468, İbn Sa'd, c. 2, s. 108, Buhârî, c. 5, s. 73.
[117] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 343, Vâkıdî, c. 2, s. 642, 643, İbn Sa'd, c. 2, s. 108,1 09.
[118] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 111, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 113.
[119] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 344, Mâlik, Muvatta', c. 2, s. 468, 469, Vâkıdî, c. 2, s. 643, İbn Sa'd, c. 2, s. 109, Buhârî, c.

1, s. 98, c. 5, s. 73, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 121 Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 153, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 148.
[120] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 111, Buhârî, c. 1,s.98.
[121] Buhârî, Sahîh, c. 1, s. 228, İbn Esîr, Nihâye, c. 2, s. 79.
[122] Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 6, s. 551.
[123] Süheylf, c. 6, s. 551, İbn Esîr, Nihâye, c. 2, s. 79, Aynf, Umdetu'l-kârf, c. 17, s. 237, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 1 75, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 45, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 730.
[124] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 643.
[125] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 643, Semhûdf, Vetâu'l-vetâ, c. 3, s. 1028.
[126] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 643.
[127] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 660.
[128] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 643, Semhûdf, Vefa, c. 3, s. 1028, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 45.
[129] Semhûdf, Vetâ, c. 3, s. 1028, Diyarbekrî, c. 2, s. 45.
[130] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 45.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/38-41.
[131] Diyarbekıİ, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 46.
[132] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 643, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 731.
[133] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 46.
[134] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 643, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 731.
[135] Diyarbekıi, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 46.
[136] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 643, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 731.
[137] Diyarbekıİ, Târîhu'l-hamfs, c. 2, s. 46.
[138] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 643.
[139] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 46, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 731.
[140] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 644, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 731.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/41-42.
[141] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 45.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/43.
[142] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 45, 46).
[143] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 644.
[144] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 644, Diyarbekrî, Târîîıu'l-hamfs, c. 2, s. 46.
[145] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/43-44.
[146] Vâkidi, Megâzî, c. 2, s. 644, 646.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/44.
[147] Taberr,Târıh,c.3, s. 93, Hâkim, Müstedrek, t 3, s. 37, İbnEsîr, Kâmil, c. 2, s. 219.
[148] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 349, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 353, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 37, Heysemî, Mecmau'i-ievâid, c. 6, s. 150.
[149] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 37.
[150] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 349 Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 353, Hâkim , Müstedrek, c. 3, s. 37, Heysemî,
Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 150.
[151] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 37.
[152] Diyarbekrî, Târihu'l-hamfs, c. 2, s. 48.

[153] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/44-45.
[154] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 653.
[155] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 645.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/45.
[156] Yahut, Kinane b. Ebi'l-Hukayk (İmam Muhammed, Siyeru'l-kebfr, c. 1, s. 281, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamfs, c. 2, s. 46).
[157] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 645, 648.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/45-46.
[158] İtan Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 110,111, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 51, 52, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1440.
[159] İmam Muhammed, Siyeru'l-kebfr [Serahsf Şerhi], c. 2, s. 606.
[160] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2,3.110,111, Ahmed ta. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 51, 52, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1440.
[161] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 111, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 52, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 49.
[162] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 176, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 49.
[163] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 111, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 52, Kastalânf, c. 1,s.176, Diyarbekrî, c. 2, s. 49.
[164] Vâkıdî, c. 2, s. 658, Kastalânf, c. 1, s. 176, Diyarbekrî, c. 2, s. 49, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 729.
[165] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 658.
[166] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 658, İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 303.
[167] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/46-47.
[168] Vâkıdı,Megâzı,c.2,s. 653.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/47-48.
[169] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 643, Halebî, İnsânu'l-uvûn, c. 2, s. 731.
[170] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 375, Halebî, İnsânu'l-uvûn, c. 2, s. 565, 566.
[171] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 644.
[172] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 640, 642, 643.
[173] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 644, 645.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/48.
[174] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 650.
[175] Diyarbekrî, Târflıu'l-hamfs, c. 2, s. 48.
[176] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 650, 651.
[177] Musa b. Ukbe'den naklen Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 172, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 154, Semhûdf, Vefâu'l-vefâ, c. 4, s. 1170, Diyartoekrf, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 55.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/49-50.
[178] Vâkıdı, Megâzı, c. 2, s. 651, 652.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/50-51.
[179] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 652.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/52-55.
[180] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 646, 648.
[181] Mancınık; en eski savaş araçlarından büyük bir sapan idi ki, savaşlarda düşman taralına, düşmanlara ve kalelerine büyük büyük taşlar atmak için kullanılırdı (M. Salahf,

Kâmûs-u Osm ânf, c. 4, s. 383). Bugün, onun yerini top almıştır (Mütercim Âsi m E fendi, Kâm üs Tercem esi, c. 3, s. 80).
[182] Debbâbe; kalın deri ve tahtalardan yapılmış, kale duvarlarını yükseltirken işçi ve ustaların içine girip çalışabilecekleri, üzeri kapalı seyyar iskeledir ki, savaşlarda da, kuşatılan kalelerin delinmesi, alınması için surlara yanaştırılır, içine askerler girer, onları üzerlerine atılacak taş ve oklardan korurdu. (Ibn Esîr, Nihâye, c. 2, s. 96).
[183] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 647, 648, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 733.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/52-55.
[184] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 349, Vâkıdî, M egâzf, c. 2, s. 653, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 111, Ahmed b. Hanbel,
Müsned, c. 5, s. 553, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 207, c. 5, s. 77, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1441, Yâkubî, TânTı, c. 2, s. 56, Taberî, TânTı,
c. 3, s. 93, Beyhakî, D elâi lü'n -nüb üwe, c. 4, s. 205, 209, İ bn E siY, K âm il, c. 2, s. 219, Zehebî, M egâzf, s. 339, E tau'l-F idâ, el-Bi dâye
ve'n-nihâye, c. 4, s. 186, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 149, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 175, Diyarbekrî, Târîhu'l-
hamfs, c. 2, s. 48, Halebî, İnsanu'l-uyûn, c. 733, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 223.
[185] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 111, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 353, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 207, c.5, s. 77,
Müslim, Sahih, c. 3, s. 144 Yâkubî, Târih, c. 2, s. 56, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 205, 209, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 150.
[186] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 353.
[187] Tabeıî, Târih, c. 3, s. 94, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 211 , İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 21 9 Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4,s. 187.
[188] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 349, Vâkıdı, Megâzî, c. 2, s. 653, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 57, s. 5, s. 76, Müslim, Sahih,
c.3, s. 1872, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 56, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 38, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 132, İbn Hacer, Metâlibu'l-
âliye,c.4,s.239.
[189] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 349, Vâkıdî, c. 2, s. 653, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 99, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 56, Beyhakî, Delâil, s. 4, s. 209, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 151.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/56.
[190] Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 207, c. 5, s. 76.
[191] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 553, 554.
[192] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 48.
[193] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 354, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 151.
[194] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 16, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 209, Heysemî, Meanau'i-ievâid, c. 9, s. 124.
[195] Müslim. Sahih. c. 4. s. 1872.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/56-57.
[196] Bu hân, Sahih, c. 5, s. 76, 77, Müslim , Sahih, c. 4, s. 1872.
[197] Müslim, Sahih, c. 4, s. 1871, Heysemî, Meonau'z-zevâid, c. 6, s. 151.
[198] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 49, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 734.
[199] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 153.

[200] Müslim, Sahîh, c. 4. s. 1873.
[201] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 734.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/58.
[202] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 220, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 187.
[203] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 151, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 735.
[204] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 349, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 654, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 111, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 99, c. 5, s. 354.
[205] Beyhakî, Sünen, t 9, s. 132.
[206] Bu hân , Sahîh, c. 5, s. 77, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1872.
[207] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 99, Heysemî, Meanau'z-zevâid, c. 6, s. 124, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 49, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 735.
[208] Süheyif, Ravdu'l-ünüf, c. 6, s. 560.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/58-59.
[209] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 49, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 737.
[210] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 349, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 210, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 135, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 186, İbn Hacer, Metâlibu'l4liye, c. 4, s. 240, Halebî, c. 2, s. 737.
[211] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 349, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 2, s. 110, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 210,
İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 135, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 186, İbn Hacer, Metâlibu'l-âliye, c. 4, s. 240, Halebî,
İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 737.
[212] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 11 0, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 206, Zehebî, Megâzî, s. 340, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 185.
[213] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 110, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1872, Beyhakî, c. 4, s. 206, Zehebî, s. 340, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 185, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 49.
[214] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 110, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 384, 385, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1872, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 38, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 4, s. 206, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 133, Zehebî, s. 340.
[215] Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 333, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 76, 77, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1 872, Beyhakî, c. 4, s. 205, Zehebî, s. 339, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 185, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 1 49, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 224.
[216] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 654, Halebî, İnsânu'l-uyÛn, c. 2, s. 737.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/59-60.
[217] İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 220, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 186, İtan Hacer, Metâlibu'l-âliye, c. 4, s. 240, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 49.
[218] İmam Muhammed, Siyeru'l-kebfr, c. 1, s. 72, 73.
[219] Vâkidi, Megâzı, c. 2, s. 654, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 737.
[220] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 654.
[221] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 657.
[222] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 219.
[223] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 348, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 657, Taberî, Târîh, c. 3, s. 93, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 189.
[224] Taberî, Târih, c. 3, s. 93.
[225] Vâkıdî, Megâzı, c. 2, s. 657, Taberî, Târih, c. 3, s. 93.

M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/60-62.
[226] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 657.
[227] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 348.
[228] Diyarbekri, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 50.
[229] Müslim, Sahih, t 3, s. 1440, Taberî, Târih, c. 3, s. 94, İbn EsTr, Kâmil, c. 2, s. 220.
[230] Diyarbekri, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 50, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 737.
[231] Taberî, Târih, c. 3, s. 94.
[232] Taberî, Târih, c. 3, s. 94, Diyarbekri, c. 2, s. 50, Halebî, c. 2, s. 737.
[233] Diyarbekri, Târihu'l-hamfs, c. 2, s. 50.
[234] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 655.
[235] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 52.
[236] İbnSa'd, Tabakât, c. 2, s. 112, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 52, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1441, Hâkim , Müstedrek, c.3,s.39.
[237] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 347, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 357, Taberî, c. 3, s. 93, Heysemî, Meonau'i-zevâid, c. 5, s.
150, Diyarbekrî, s. 2, s. 50,51 .
[238] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 112, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 52, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1441, Taberî, Târih,
c. 3, s. 94, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 39, Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 6, s. 566, İbn Abdilberr, İsti âb, c. 2, s. 787, İbnEsîr, Kâmil, c. 2,s. 220.
[239] Diyarbekri, Târihu'l-hamfs, c. 2, s. 50, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 738.
[240] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 112, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 358, Müslim, c. 3, s. 1441, Heysemî, Meanau'i-zevâid, c. 6, s.150.
[241] İbn Esîr, c. 2, s. 220, Diyarbekri, c. 2, s. 50, Halebî, c. 2, s. 738.
[242] Taberî, c. 3, s. 94, Diyarbekri, c. 2, s. 50, Halebî, c. 2, s. 738.
[243] İbn Sa'd, c. 2, s. 112, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 52, Hâkim, c. 3, s. 39, Diyarbekrî, c. 2, s. 50.
[244] Ahmedb. Hanbel, c. 5, s. 358, 359, Heysemî, c. 6, s. 150, Diyarbekrî, c. 2, s. 50.
[245] Heysemî, Mecmau'i-ievâid, c. 6, s. 152.
[246] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 220.
[247] Vâkıdî, Megâzî, c. 2. s. 657.
[248] Diyarbekri, Târihu'l-hamfs, c. 2, s. 51.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/62-64.
[249] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 687.
[250] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 349, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 653, Buhân, Sahih, c. 4, s. 57, c. 5, s. 36, Müslim, Sahîh, c. 4, s. 1872, Yâkubî, TâriVı, c. 2, s. 56, İbn Hacer, Metâlibu'l-âlive, c. 4, s. 239.
[251] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 647.
[252] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 48, Halebî, İnsan, c. 2, s. 740.
[253] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, 653, Halebî, c. 2, s. 732.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/64-65.
[254] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 653, Halebî, c. 2, s. 732.
[255] İmam Muhammed, Siyeru'l-kebfr, c. 1, s. 63, 64, Vâkıdî, c. 2, s. 648, 649.
[256] Vâkıdı, Megâzî, c. 2, s. 652.
[257] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 649.

[258] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 657, 658.
[259] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 700, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 377, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 85.
[260] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 649, İbn Abdilbeır, İstiâb, c. 1 , s. 85.
[261] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/65-66.
[262] Aynı kaynaklar.
[263] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 358, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 85, Beyhakî Delâilü'n-nübüvvıe, c. 4, s. 220, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 142.
[264] Vâkıdî, c. 2, s. 649, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 220, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c.2,s. 150, Zehebî, Megâzî, s. 347, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 190.
[265] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 649, Beyhakî, c. 4,s. 220, İbn Kayyım, c. 2, s. 150, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 190,191.
[266] İmam Muhammed, Siyeru'l-kebfr, c. 1, s. 287, 288, Beyhakî, c. 4, s. 220, İbn Kayyım, c. 2, s. 150, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 190,
191.
[267] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 359, İbn Abdilberr, c. 1, s. 85, İbn Seyyid, c. 2, s. 142.
[268] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 359, İbn Abdilberr, c. 1, s. 85, Beyhakî, c. 4, s. 220, Zehebî, s. 347, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 191 .
[269] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 649, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 220, İbn Kayyım Zâdu'l-mead, c. 2, s. 150, Zehebî, M egâ zf, s. 3 47, E bu'l-F idâ, el-Bi dâye ve 'n-n ihâye, c. 4, s. 191.
[270] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 359, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 85, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 220, İbn Seyyid, Uyûnu'l-
eser, c.2, s. 142, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 191.
[271] Vâkıdî, c. 2, s. 649, Beyhakî, c. 4, s. 220, İbn Seyyid, c. 2, s. 142.
[272] Aynı kaynaklar.
[273] Vâkıdî, c. 2, s. 649, Beyhakî, c. 4, s. 220, İbn Kayyım, c. 2, s. 150, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 191.
[274] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 649.
[275] İbn İshak, İtan Hişam, c. 3, s. 359, Zehebî, s. 347, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 191 , İbn Kayy,m, c. 2, s. 150.
[276] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 359, İbn Abdilberr, c. 1, s. 85, 86, İbn Seyyid, c. 2, s. 1 42.
[277] Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 221, Zehebî, s. 348, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 191, İbn Kayyım, c. 2, s. 150.
[278] Beyhakî, c. 4, s. 220, E bu'l-Fidâ, c. 4, s. 1 91, İbn Kayyım, c. 2, s. 150.
[279] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 359, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 142.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/66-69.
[280] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 658, 659.
[281] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 346.
[282] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 346, Vâkidî, Megâzî, c. 2, s. 659.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/69.
[283] Vâki cif, Megâzî, c. 2, s. 660, 661.
[284] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 50, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 72, Müslim , Sahih, c. 3, s. 1429,1 540.

[285] Bu hân , Sahih, c. 5, s. 73, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1540.
[286] İbn Sa'd. Tabakâtü'l-kübrâ. c. 2. s. 113. Müslim. Sahih. c. 3. s. 1540.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/69-71.
[287] Vakıdi, Megazi, c.2, s. 659, 661; Halebi, İnsanu'l-Uyun, c. 2, s. 741.
[288] Vakıdi, Meğâzi, c. 2, s. 663-700.
[289] Vakıdi, Meğâzi, c. 2, s. 663, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c.3, s. 461.
[290] Vakıdi, Meğâzi, c. 2, s. 663, İbn Hacer, el-İsâbe, c.2, s. 471.
[291] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre,c.3, s. 346, Vakıdi, Meğâzi, c. 2, s. 659, Taberi, Tarih, c.3, s. 93.
[292] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre,c.3, s. 346.
[293] Vakıdi, Meğâzi, c. 2, s. 664-665.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/71-74.
[294] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 681.
[295] Aynı kaynaklar.
[296] Mâlik, Muvatta', c. 2, s. 460, Zürkânf, c. 3, s. 322.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/74-76.
[297] Beyhakî, Sünen, c. 4, s. 16, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 150, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 191.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/76-77.
[298] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 666.
[299] Vâkıdî, Megâzı, c. 2, s. 666, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 742.
[300] Vâkıdî, Megâiı, c. 2, s. 666, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 198, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 742, 743.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/77-78.
[301] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 667.
[302] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 667, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 106.
[303] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 667, 669.
[304] Semhûdf, c. 4, s. 1236.
[305] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 667, 668, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 198, Halebî, İnşânu'l-uyûn, c. 2, s. 743.
[306] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 668.
[307] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 668, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 198, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 743.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/78-79.
[308] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 664.
[309] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 648.
[310] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 668, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 753.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/80.
[311] Vâkıdî, M egâzf, c. 2, s. 668, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 198, Suyûtî, Hasâisu'l-kübrâ, c. 2, s. 56, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 743.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/80.
[312] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 669.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/80.
[313] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 648.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/80-81.

[314] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 670, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 151, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 199.
[315] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 106.
[316] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 398.
[317] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 670.
[318] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 48, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 744.
[319] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 670, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 199.
[320] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 670.
[321] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 351, 352.
[322] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 670, 671.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/81-82.
[323] İmam Muhammed, Siyeru'l-kebîr, c. 1, s. 279, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 671, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 110, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 157, 158, Belâzurî, Fütûhu'l-buldân, c. 1, s. 25, 26, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 225-226, 231-232, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 251, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 199.
[324] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 671.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/82-83.
[325] Vâkidif Megâzî, c. 2, s. 671, Halebî, İnsânu'l-u^ûn, c. 2, s. 680.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/ 83.
[326] İbn İshak, İtan Hişam, Sîre, c. 3, s. 352, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 680.
[327] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 680.
[328] Bu hân , Sahîh, c. 5, s. 81.
[329] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 680, 681, Halebî, İnsânu'l-uvûn, c. 2, s. 745.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/83-84.
[330] Vâkidi, Megâzî, c. 2, s. 680, 681.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/84.
[331] Buhârî,Sahîh,c.5, s. 81.
[332] Vâki dr, Megâzî, c. 2, s. 375. Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 565, 566, 746.
[333] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 46, Halebî, İnsan, c. 2, s. 746.
[334] İmam Muhammed, Siyeru'l-kebfr, c. 1, s. 279, Vâki d f, Megâzî, c. 2, s. 671, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 46, Halebî, İnsan, c. 2, s. 746.
[335] İmam Muhammed, Siyeru'l-kebfr, c. 1, s. 279.
[336] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 112.
[337] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 138, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 745.
[338] Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 242, Belâzurî, Fütûhu'l-buldan, c. 1, s. 30.
[339] İmam , Muhammed, Siyeru'l-kebfr, c. 1, s. 279, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 671, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 151.
[340] İmam Muhammed, Siyeru'l-kebfr, c. 1, s. 279, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 2, s. 151.
[341] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 112, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 746.
[342] Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 242, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 30.
[343] İmam Muhammed, Siyeru'l-kebfr, c. 1 , s. 279, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 671, Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 242, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1,s.3O.
[344] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 152.

[345] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 26, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 137, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 1 38, İbn Kayyım ,
Zâdu'l-mead, c. 2, s. 151, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 199, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 745.
[346] İmam Muhammed, Siyeru'l-kebfr, c. 1, s. 279, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 671.
[347] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 152.
[348] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1 , s. 26, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 137, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 2, s. 151 , Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 199, Halebî, c. 2, s. 746.
[349] İmam Muhammed, Siyeru'l-kebfr, c. 1, s. 279.
[350] İmam Muhammed, Siyeru'l-kebfr, c. 1, s. 280, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 671, 672.
[351] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 112, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 152.
[352] İmam Muhammed, Siyeru'l-kebfr, c. 1, s. 280, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 672.
[353] İmam Muhammed, Siyeru'l-kebfr, c. 1, s. 280, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 672, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 46.
[354] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 351, Taberî, Târîh, c. 3, s. 93, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 746.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/84-87.
[355] Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 158, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 138.
[356] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 138.
[357] İmam Muhammed, Siyenj'l-kebfr, c. 1, s. 280, 281, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 672, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 2, s. 26, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye vıe'n-nihâye, c. 4, s. 197.
[358] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 672.
[359] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 672, Diyarbekıf, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 47.
[360] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 351.
[361] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 351, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 762.
[362] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 672, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 746.
[363] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 112, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 746.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/87-88.
[364] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 46, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 745.
[365] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 746.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/88-89.
[366] Belazuri, Futuhu'l-Buldan, c. 1, s. 130.
[367] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 351, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 672, 673.
[368] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 673.
[369] Vâkıdî, c. 2, s. 673, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 112, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 138, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 151.
[370] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 199.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/89.
[371] Vâkıdı, Megâzı, c. 2, s. 675, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 154.
[372] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 172.
[373] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 172, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 154, Semhûdf, Vetâu'l-vefâ, c. 4, s. 1179, Diyarbekrî, Târflıu'l-hamfs, c. 2, s. 55.
[374] İbn Esîr, Nihâye, c. 1, s. 307, Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 172, Semhûdf, Vefâu'l-vefa, c. 4, s. 1179.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/90.

[375] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 677.
[376] Vâkıdı, Megâzı, c. 2, s. 665, 666.
[377] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 677, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 154, 155, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 211 , 212.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/91-93.
[378] İbn İshak, İ bn Hişam, Sîre, c. 3, s. 352, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 677, Taberî, Târih, c. 3, s. 95.
[379] İmam Muhammed, Siyeru'l-kebfr, c. 4, s. 1 421, E bu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 673.
[380] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 677, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 1 81.
[381] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 181 .
[382] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 677.
[383] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 677, E bu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 174.
[384] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 338.
[385] İbn İshak, İ bn Hişam, Sîre, c. 3, s. 352, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 181.
[386] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 181 .
[387] İbn İshak, İ bn Hişam, Sîre, c. 3, s. 352, Kastalânf, Mevâhib, t 1. s. 181.
[388] İbn İshak, İ bn Hişam, Sîre, c. 3, s. 352, Taberî, Târih, c. 3, s. 95, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 214.
[389] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 678, E bu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 174.
[390] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 678, E bu Dâvud, Sünen, c.4, s. 174, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 210, Heysemi, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 153.
[391] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 352, Vâkıdî, Megâzî, ç. 2, s. 678, Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 175, Taberî, Târih, c. 3,
s.95, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre,s. 214, İbn Esîr,Kâmil, c. 2, s. 221, İbn Haldun, Târih, c.2,ks. 2, s. 39, Heysemî,Meonau'z-zevâid,
c. 6, s. 398, 399, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 210, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 181.
[392] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 678, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 155, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 310, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 153, 154.
[393] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 678, Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 175, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 209.
[394] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 679, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 314.
[395] Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 175, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 21 9, Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 6, s. 572.
[396] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 353, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 679, İbn Sa'd, Tabak ât, c. 8, s. 314, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâyeve'n-nihâye, c. 4, s. 210.
[397] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 679, İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 314, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 2, s. 155.
[398] Bu hân , Sahih, c. 5, s. 1 37.
[399] Müslim, Sahih, c.4, s. 1721.
[400] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 3, s. 353, Taberî, Târih, c. 3, s. 95, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 222, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 155, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 210, 211.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/93-96.

[401] İbn İshak, İbn Hisam, c. 3, s. 352, Vâkıdî, M egâzf, c. 2, s. 678, Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 1 74, Taberî, Târîh, c. 3, s. 95.
[402] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 678, Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 174, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 222, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 210.
[403] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 352, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 678, Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 1 74, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 210.
[404] İmam Muhammed, Siyeru'l-kebfr, c. 4, s. 1 421, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 678.
[405] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 352, İmam Muhamm ed, Siyer, c. 4, s. 1421, Vâki df, c. 2, s. 678, Taberî, c. 3, s. 95, İbn Esîr, c. 2, s. 222.
[406] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 352, İmam Muhammed, Siyeru'l-kebfr, c. 4, s. 1 421, Vâkıdî, c. 2, s. 678, Ebu Dâvud, c. 4, s. 174, Taberî, c. 3, s. 95, İbn Esîr, c. 2, s. 222.
[407] Müslim, Sahih, t 4, s. 1721, Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 173,174.
[408] Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 173, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 155.
[409] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 1 55.
[410] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 115, 116, ^med b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 451, Buhârî, Sahih, c. 7, s. 32, İbn Kayyı m, Zâdu'l-m ead, c. 2, s. 155, Zehebî, Megâzî, s. 362, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 208, 209.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/96-99.
[411] İbn İshak, İtan Hişam, Sîre, c. 3, s. 350.
[412] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 210.
[413] Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 102, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 153.
[414] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 674.
[415] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 350, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 220, 221.
[416] İbn İshak İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 350, 351, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 673, İtan Estr, Kâmil, c. 2, s. 220,221.
[417] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 674, 675.
[418] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 350, 351.
[419] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 22, Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emval, s. 19, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 152.
[420] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 230.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/99-100.
[421] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 674.
[422] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 351, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 674, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 121, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 26, 27, İbn E ar, Kâmil, c. 2, s. 221, İbn Ka^ım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 152.
[423] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 707.
[424] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 123.
[425] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 707.
[426] Vâkıdî, c. 2, s. 707, İbn Sa'd, Tabakât, c. 8. s. 123.
[427] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 123.
[428] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 138.
[429] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 123.
[430] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 707, İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 1 21.
[431] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 707, İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 1 25, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 99.

M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/101-102
[432] İbnİsJıak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 345, 346, Vâkıdî, c. 2, s. 682, İbn Sa'd, c.2, s. 115, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 108, 109.
[433] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 345, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 125, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 2, s. 133.
[434] İmam Muhammed, Siyeru'l-kebfr, c. 1, s. 1 33.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/102-103.
[435] İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 39.
[436] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 357, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 699.
[437] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 357, Vâkıdî, c. 2, s. 699, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 107.
[438] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 357, Vâkıdî, c. 2, s. 699-700, İbn Sa'd, c.2, s. 107.
[439] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 357-358, Vâkıdî, c. 2, s. 700.
[440] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 358, Vâkıdî, c. 2, s. 700.
[441] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 358, Vâkıdî, c. 2, s. 700.
[442] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 358, Vâkıdî, c. 2, s. 700.
[443] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 358.
[444] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 358, Vâkıdî, c. 2, s. 700.
[445] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 358, Vâkıdî, c. 2, s. 700.
[446] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 358, Vâkıdî, c. 2, s. 700.
[447] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 700, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 107.
[448] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 358.
[449] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 358.
[450] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 357, Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 700, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 107.
[451] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 358, Vâkıdî, c. 2, s. 700, İbn Sa'd, c.2, s. 107.
[452] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 111, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1441.
[453] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 358, Vâkıdî, c. 2, s. 700, İbn Sa'd, c.2, s. 107.
[454] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 358.
[455] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 358.
[456] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 681, 700, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 107.
[457] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 700, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 1 07.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/103-104
[458] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 680, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 107.
[459] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 680.
[460] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 680, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 1 07, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 55.
[461] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 139, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 202.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/104-105
[462] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 364, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 684.
[463] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 684.
[464] İbn İnak,İbn Hişam, c. 3, s. 322, Vâkıdî, c. 2, s. 574, İbn Sa'd, c. 2, s. 95, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 202.
[465] Vâkidf, c. 2, s. 689, İbn Sa'd, c. 2, s. 107 Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 202, Diyarbekrî, c. 2, s. 55, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 690, Zürkânf, M evâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 181.

[466] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 680, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 1 07.
[467] Vâkıdî,Megâzî,c.2,s. 680.
[468] Vâkidi, Megâzî, c. 2, s. 689, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 107.
[469] İbn Şa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 108.
[470] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 364, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 689.
[471] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 688, 689.
[472] Ebu Yusu f, Kitâbu'l-haraç, s. 198.
[473] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 356, Vâkıdî, c. 2, s. 685, 686.
[474] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 357, Vâkıdî, c. 2, s. 686.
[475] Vâkidt, Megâzî, c. 2, s. 686, 688.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/105-107
[476] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 363.
[477] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 113, 11 4, Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emrâl, s. 79, E bu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 159,160, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 28, 29.
[478] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 363, 364, Taberı, Târih, c. 3, s. 97.
[479] Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 453.
[480] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 364, 365, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 689, 690.
[481] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 365.
[482] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/107-110
[483] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 365, 367.
[484] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 693, 695.
[485] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 367.
[486] Heysemi, Meonau'z-zevâid, c. 6, s. 7.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/110-112
[487] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 690.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/112.
[488] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 3, s. 351 , 352, İmam Muhamm ed, Siyeru'l-kebfr, c. 1, s. 279, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 670, 671.
[489] Belâzurî, Fütûhu'l-buldan, c. 1, s. 26, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 137.
[490] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 50.
[491] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 352, Ebu Yusuf, Kitâbu'l-harac, s. 50.
[492] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-harac, s. 50.
[493] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 352.
[494] Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 79, Belâzurî, Fütûhu'l-buldan, c. 1, s. 26.
[495] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 371, Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl s. 79.
[496] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 352, Ebu Yusuf, Kitâbu'l-harac, s. 50, 51.
[497] Buhârî, Sahili, c. 5, s. 84, Belâzun, Fütûhu'l-büldân, t 1, s. 25, 26.
[498] Abdurreizak, Musannef, c. 5, s. 372, 373.
[499] Ebu Dâvud,Sünen,c.3,s. 161, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 162.
[500] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-harac, s. 50.
[501] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 369, Taberî, Târîh, c. 3, s. 98.
[502] Mâlik.Muvatta', c. 2, s. 703, 704.
[503] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 369, Mâlik, Muvatta', 4, c. 2, s. 704, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 138.
[504] Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 109.

[505] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 369, 371, Taberî, TârPh, c. 3, s. 98.
[506] Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 79, 80, 142.
[507] Vâkıdî,Megâzî,c.2,s. 693.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/113-115.
[508] Vâki cif, Megâzî, c. 2, s. 701, 702.
[509] Belâzuıî, Ensâb, c. 1 , s. 352.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/115-116.
[510] İbrı İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 359.
[511] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 359, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 702.
[512] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 702.
[513] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 359, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 702.
[514] £Jodurrezzak, Musannef, c. 5, s. 566, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 138.
[515] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 360, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 703.
[516] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 360.
[517] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 703.
[518] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 360, Vâkıdî, Megâzî, c. 2. s. 703.
[519] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 703.
[520] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 360, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 703.
[521] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 360.
[522] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 360, Vâkıdî, Megâzî, c. 2. s. 703.
[523] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 360.
[524] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 703.
[525] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 382.
[526] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 360, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 382.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/117-119.
[527] İbn İshak, İtan Hişam, Sîre, c. 3, s. 260, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 703, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 269.
[528] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 57.
[529] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 360, Vâkıdî, c. 2, s. 703, İbn Sa'd, c. 4, s. 269.
[530] Ziynet eşyaayla birtakım emtiayı (Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 468, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 1 38,139).
[531] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 466, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 138.
[532] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 360, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 703, İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 270.
[533] Abdurreiiak, Musannef, c. 5, s. 466, 467, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 138.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/119-120.
[534] Vâkıdî, c. 2, s. 703, 704, Abdurrezzak, c. 5, s. 467, İbn Sa'd, c. 4, s. 270, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 138.
[535] Vâkıdı, Megâzı,c.2,s. 704.
[536] Abdurrezzak, c. 5, s. 467, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 138.
[537] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 704.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/120.
[538] VâkıdPye göre; Ebu Zübeyne.
[539] Vâki cif, Megâzî, c. 2, s. 704, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 270.
[540] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 467, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 138.

[541] Vâkıdı, Megâzî, c. 2, s. 704, Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 4, s. 270.
[542] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 467, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 138.
[543] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 704.
[544] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 360, 361, Taberî, Târîh, c. 3, s. 97.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/120-121
[545] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 704, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 361.
[546] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 361.
[547] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 704, İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 270.
[548] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 361, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 704, İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 270.
[549] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 361.
[550] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 704.
[551] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 361, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 704.
[552] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 704, İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 270.
[553] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 467, 468, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 138.
[554] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 361, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 705, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 270.
[555] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 705, İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 270.
[556] Abdurrezzak, Musannef, c. 4, s. 468, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 139, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 156.
[557] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 705, İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 270.
[558] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 468, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 139, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 156.
[559] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 1 56.
[560] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/121-124
[561] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 705, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 270.
[562] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 361.
[563] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 705.
[564] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 361, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 705.
[565] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 705.
[566] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 468, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 139, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 156.
[567] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 361.
[568] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 705, İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 270.
[569] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 468, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 130.
[570] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 705, İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 270.
[571] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 361.
[572] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 468, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 139.
[573] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 361.
[574] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 705, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 270.
[575] Müşrikler, "Allah düşmanı" yerine, "putlarım izin düşm anı" deseler, gerçeği söylemiş olurlardı.
[576] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 458.
[577] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 361.

[578] Abdurrezzak, M usannef, c. 5, s. 468, 469, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 139, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 156, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 155.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/124-126.

Abdullah b. Sehl'in Diyetinin Zekat Develeriyle Ödenişi 21

HAYBER'DEN SONRA

Devsîlerin Medine'ye Gelişi ve Kendilerine Hayber Ganimetinden Hisse Verilişi

Devs kabilesinden ilk Müslüman olan kişi, Tufeyl b. Amr idi ve onun İslâm'la şeneflenişi İslâm'ın ilk yıllarında gerçekleşmişti.
Hicretin 7. yılında, Peygamberimiz Aleyhisselamın Hayber'de bulunduğu sırada, Devs kabilesinden, Tufeyl b. Amr'a uyup Müslüman olan 70 veya 80 ev halkı, Medine'ye hicret edip geldi.[1]
Gelenlerin 80 veya 90 ev halkı oldukları da rivayet edilir.[2]
Devsîler, Hayber'e kadar giderek, orada Peygamberimiz Aleyhisselamla buluştular. [3]
Devsîler:
"Yâ Rasûlallah! Bize savaşta sağ yanında yer ver ve Yâ Mebrûrl' sözünü de bize savaş parolası yap!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, öyle yaptı. [4]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Devsîlere, Hayber ganimetinden hisse verdi. [5]

Ebu Hureyre'nin ve Annesinin Müslüman Oluşu

Devs kabilesinden Tufeyl b. Amr'ın İslâmiyete davetine ilk icabet eden, Ebu Hureyne idi. [6] Ebu Hureyre, Devsîlerle Medine'ye gelirken, uzayıp giden gece yolculuğundan sıkılıyor, (Medine'ye bir an evvel kavuşmak için) sabırsızlanıyor ve:
"Ey yolculuk gecesi! Ben bıktım onun uzunluğundan ve sıkıntısından!
Fakat, kurtaran da odur beni küfürve inkâr yurdundan!" mealli beyti okuyordu. [7]
Ebu Hureyre, Devsîlerle birlikte Hayber'e vardığı zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam Natat kalesini fethetmiş, Ketibe kalesini de kuşatmış bulunuyordu. [8]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ebu Hureyreyi görünce, ona:
"Sen kimlerdensin?" diye sordu.
Ebu Hureyre:
"Devs'tenim!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben, Devs içinde kimi gördümse, onda hayır gördüm!" buyurdu. [9]
Ebu Hureyre, gelirken, yolda kölesini kaybetmişti.
Peygamberimiz Aleyhisselamla oturduğu sırada, köle oraya çıkageldi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ebu Hureyreye:
"İşte, kölen geldi!" buyurdu.
Ebu Hureyre:
"Sen şahit ol ki, o hürdür! Ben onu Allah nzası için azad ettim!" dedi. [10]

Ebu Hureyre'nin "Ebu Hureyre" Künyesiyle Anılışının Sebebi

Ebu Hureyre, "Kedicik Babası" demektir. Kendisine:
"Sen ne için Ebu Hureyre künyesini aldın?" diye sorulmuştu. Ebu Hureyre:
"Ben ev halkıma ait davarları güderdim.
Benim bir de kediciğim vardı. Onu geceleri otların içine koyardım. Gündüz olunca, onu yanımda taşır, onunla oynardım.
Beni 'Ebu Hureyre' diye bununla künyelediler.[11]
Medine'de de, bir gün, kaftanımın yeninin içinde bir kedicik taşıyordum.
Resûlullah Aleyhisselam beni gördü ve bana:
'Nedir bu?' diye sordu.
'Bir kediciktir!' dedim.
Bunun üzerine, Resûlullah Aleyhisselam, bana:
'Yâ Ebâ Hureyre! Ey Kedicik Babası!' buyurdu" demiştir.
Bundan sonra, o hep Ebu Hureyre künyesiyle anılmış, [12] asıl adı unutulmuştur.
Ebu Hureyre der ki:
"Anam müşrik bir kadındı.
Kendisini İslâmiyete davet ettikçe, hep bundan kaçınır dururdu.
Yine, bir gün, onu İslâmiyete davet etmiştim.
Bana, Resûlullah Aleyhisselam aleyhinde, hoşlanmayacağım sözler işittirdi.
Ağlayarak, Resûlullah Aleyhisselamın yanına vardım ve:
'Yâ Rasûlallah! Ben anamı İslâmiyete davet edip duruyorum. O ise, hep bana karşı koyuyor.
Bugün, onu tekrar İslâmiyete davet etmiştim. Kendisi bana senin aleyhinde, hoşlanmayacağım şeyler söyledi.
Ebu Hureyre'nin anasını hidayete erdirmesi için Allaha dua et!' dedim.
Bunun üzerine, Resûlullah Aleyhisselam:
'Allah'ım! Ebu Hureyre'nin anasına hidayet ver, doğru yolu göster!' diyerek dua etti.
Ben hemen Allah'ın Peygamberinin bu duasını anama müjdelemek için gittim.
Kapının önüne geldiğim zaman, kapı kilitlenmiş bulunuyordu.
Anam, ayaklarımın sesini iş itmişti. Bana:
'Ey Ebu Hureyre! Dur olduğun yerde!' diye seslendi.
İçeriden, su çağıltısı işittim.
Anam yıkanıp gömleğini giydi, başörtüsünü başına almadan kapıyı açtı ve:
'Gir içeri ey Ebu Hureyre!' dedi.
İçeri girdim. Anam:
'Eşhedü en lâ ilahe illallah! Ve eşhedü enne Muhammeden abduhû ve resûlüh=Ben şehadet ederim ki; Allahtan başka hiçbir ilah yoktur! Ve yine şehadet ederim ki; Muhammed, Allah'ın kulu ve resûlüdür!' dedi.
Hemen, dönüp Resûlullah Aleyhisselamın yanına vardım. Sevincimden ağlamakta idim.
'Yâ Rasûlallah! Müjde! Allah senin duanı kabul etmiş! Ebu Hureyre'nin anasını İslâmiyete hidayet buyurmuş!' dedim.
Bunun üzerine, Resûlullah Aleyhisselam, Allah'a hamd ü sena etti ve:
'Hayırlı olsun!' buyurdu.

'Yâ Rasûlallah! Beni ve anamı bütün mü'min kullarına sevdirmesi, onlan da bize sevdirmesi için Allah'a dua etsen!' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Allah'ım! Şu kulcağızını ve anasını mü'min kullarına sevdir. Mü'minleri de onlara sevdir!' diyerek dua etti.
Artık, beni işiten ve gören hiçbir mü'min halk olunmadı ki, beni veya anamı sevmiş olmasın!" [13]

Hz. Cafer ve Arkadaşlarının ve Eş'arîlerin Habeşistan'dan Medine'ye Gelişi

Peygamberimiz Aleyhisselamın amcası Ebu Talib'in oğlu Hz. Cafer ile arkadaşlarının ve Eş'arîlerin Habeş ülkesinden Medine'ye gelişleri, Hudeybiye muahedesinden sonra, Peygamberimiz Aleyhisselamın Hayber'de bulunduğu sırada.[14] Hicretin 7. yılında idi. [15]
Eş'arîler, 52 veya 53 kişi idiler. [16]
Ebu Musa el-Eş'arî der ki:
"Biz Eş'arîler Yem en'de iken, Peygamber Aleyhisselamın ortaya çıkışı haberi bize erişmişti.
Bunun üzerine, biz, ben ve iki kardeşim-ki, onların biri Ebu Bürde, diğer Ebu Rühm olup, ben onların en küçüğüyüm dür-kavm im izden 53 veya 52 kişi ile birlikte, Resûlullah Aleyhisselam tarafına muhacir olarak yola çıktık, bir gemiye bindik.
Gemimiz, bizi, havanın elverişsizliği yüzünden, Habeş Necaşîsinin ülkesine bıraktı. [17]
Cafer b. Ebu Talib'le arkadaşları, Necaşî'nin yanında idiler. [18]
Orada, Cafer b. Ebi Talib[19] ve yanındaki arkadaşlarıyla buluştuk.
Cafer:
'Resûlullah Aleyhisselam bizi buraya yolladı ve burada bir müddet oturmayı bize emretti. Siz de bizimle birlikte burada bir müddet oturun!' dedi. [20]
Bunun üzerine, biz de, orada, Cafer'in yanında oturduk. [21]
Nihayet, oradan, gemiye bindirilerek Resûlullah Aleyhisselama gönderildik. [22]
Hep birlikte Medine'ye geldik.
Hayberl fethettiği sırada, Resûlullah Aleyhisselama kavuştuk. [23]
Peygamber Aleyhisselam, bizlere de, Hayber ganimetinden pay ayırdı veya o ganimetten birşeyler vendi.
Halbuki, Hayber fethinde bulunmayan hiçbir kimseye, ganimetten hiçbir şey vermedi, ancak Hayber'de kendisiyle birlikte olanlara pay verdi.
Bundan, Cafer ve arkadaşlarıyla birlikte gemimizde bulunanları müstesna tutup, Hayber mücahid-leriyle birlikte onlara da bir pay verdi." [24]

Fedek Yahudileriyle Anlaşma Yapılması

Peygamberimiz Aleyhisselam; Hayber üzerine yürüdüğü ve Hayber'e yaklaştığı sırada, Muhayyısa b. Mes'ud'u, Hayberiilerle olduğu gibi, Fedeklilerle de çarpışacağını bildirerek kendilerini korkutmak ve İslâmiyete davet etmek üzere, elçi olarak Fedek'e göndermişti. [25]

Muhayyısa'nın, Hayber'den dönüldüğü sırada gönderildiği de rivayet edilir. [26]

Benî Kurayza Yahudileri Hendek savaşında görülen hıyanetleri üzerine cezalandırıldıkları zaman, Hayber Yahudileri; Fedek, Vâdi'l-kurâ ve Teymâ Yahudilerini yanlarına alarak Medine üzerine yürümeyi kararlaştırmışlardı. [27]

Hicretin 6. yılında, Sa'd b. Bekr oğulları kabilesi de, Peygamberimiz Aleyhisselama karşı girişecekleri askerî harekatta Hayber Yahudilerine yardım etmek üzere, Fedek'te toplanmışlardı. [28]

Fedek'in Mevkii ve Tarihçesi

Fedek, Şam'ın Hicaz bölgesinde ve Hayber tarafındadır.[29] Fedek, Hicaz karyelerinden olup, Medine'ye iki veya üç günlüktür. Fedek'te yerden fışkıran sular ve pek çok hurma bahçeleri vardır.
Buraya, Nuh Aleyhisselamın torunu Fedek b. Hâm gelip konan ilk kişi olduğu için, Fedek ismi ver-ilmiştir. [30]

Fedekli Yahudilerin Direnişleri

Muhayyısa, Fedek'e vanp, Fedekli Yahudilere söyleyeceklerini söyledi.[31]
İki gün onların yanlarında oturdu.
Fedekliler durumu dikkatle gözetliyorlar ve:
"Natatta, Âmir, Yâsir, Umeyr, Haris ve Yahudilerin seyyidi, ulu kişisi Merhab var!
Muhammed'in onlara yaklaşabilecek, dayanabilecek güçte olduğunu sanmıyoruz!
Çünkü, onların yanında 10.000 savaş eri bulunuyor!" diyorlardı. [32]
Muhayyısa, onlarda barış meyli göremeyince, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına dönmek istedi.
Fedek Yahudileri:
"Biraz sabırlı ol! Durumu kavmimizin büyükleriyle görüşüp konuşuncaya kadar buradan ayrılma! [33]
Bizim için banş sağlamak üzere, seninle bazı adamlar gönderelim" dediler.[34]
Fedekliler, Hayber Yahudilerinin Peygamberimiz Aleyhisselama karşı kolayca savunabileceklerini, korunabileceklerini sanıyorlardı.
Çok geçmeden, Fedeklilere, Nâim halkının ve onların en babayiğitlerinin öldürüldükleri, [35] Nâim kalesinin Peygamberimiz Aleyhisselam tarafından fethedildiği[36] haberi geldi.
Fedeklilerin kolları kırıldı ! [37] Yüce Allah, onların kalblerine büyük korku düşürdü. [38]
Muhayyısa'ya:
"Sana söylemiş olduğumuz şeyleri bizden işitmemiş ol! Gizli tut! Şu takılar senin olsun!" diyerek, kadınlarından topladıkları birçok takıları vermek istediler!
Muhayyısa:
"Hayır! Sizden işitmiş olduğum sözler, Resûlullah Aleyhisselama haber verilecektir!" dedi.
Fedekli Yahudiler; yok edileceklerini anlayan Hayberli Yahudilerin, kanlan bağışlanıp bütün mal ve mülklerini bırakarak yurtlarından çıkıp gitmeyi istediklerini işitince, bunlarda, kanlan bağışlanmak, bütün mal ve mülklerini bırakarak yurtlarından çıkıp gitmek üzere anlaşma yapmaya isteklendiler. [39]
Fedek Yahudilerinin başkanı Nun b. Yûşa, Fedekli Yahudilerden bazılarını yanına alarak, Muhayyısa ile birlikte Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldi.
Bütün gayrimenkul mallarının ürünlerini toplayıp yurtlarından gitmek, Peygamberimiz Aleyhisselama birşey bırakmamak, geride bir kırık malları kalacak olsa gelip onu da almak şartıyla barış teklifinde bulundu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Fedekli Yahudilerin bu teklifini kabul etmedi.
Muhayyısa, onlara:
"Sizin korunabilecek ne gücünüz, ne savaş erleriniz, ne de kaleleriniz var!
Resûlullah Aleyhisselam üzerinize yüz kişi gönderecek olsa, hepinizi kendisinin yanına sürer, getirirler!" dedi. [40]
Yahudiler, birçok konuşmalardan sonra, [41] Fedek arazisinin yarısı kendilerine bırakılmak, yarısı da Peygamberimiz Aleyhisselama ait olmak üzere anlaşma yapmaya razı oldular.
Peygamberimiz Aleyhisselam da bunu kabul etti ve buna göre anlaşma yaptı. [42]
Yapılan anlaşmaya göre; Fedek arazisinin ve hurmalıklarının yarısı Peygamberimiz Aleyhisselama ait oluyordu.[43]

Fedek; Haşr sûresinin 6. âyetine göre, hiçbir askerî harekat yapılmadan barış yoluyla fethedildiği için, Hayber'de olduğu gibi Müslümanlar arasında bölüştürülmeyip, Peygamberimiz Aleyhisselama ait olmak üzere kaldı. [44]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Fedek gelirlerinden, konuklara harcardı. [45]

Hakem b. Saîd b. Âs'ın Fedek ve Çevreleri Valiliğine Atanışı

Peygamberimiz Aleyhisselam; Hakem (Abdullah) b. Saîd b. Âs'ı, Fedekve çevreleri valiliğine tayin etti.[46]

Peygamberimiz Aleyhisselam; Fedek Yahudileriyle de anlaşma yaptıktan sonra, Hayber'den ayrılıp Vâdi'l-kurâya doğru yollandı. [47]

Vâdi'l-kurâ Gazası

Seferin Tarihi, Mevkii, Tarihçesi ve Sebebi

Vadi'1-kura seferi, Hicretin 7. yılında, Cumâde'l-âhire ayında, Peygamberimiz Aleyhisselamin Hayber'den dönüşü sırasında vuku bulmuştur.[48]
Vâdi'l-kurâ, Şam'la Medine arasında uzun bir vadidir.
Teymâ ile Hayber arasında bulunan Vâdi'l-kurâ'd a birçok karyeler bulunduğu için, oraya Vâdi'l-kurâ adı verilmiştir. [49]
Vâdi'l-kurâ, Medine'ye 7 geceliktir. [50]
Vâdi'l-kurâ, Hıcr ve Cinab, önce Kudâaların, sonra da Cüheyne ve Uzrelerin konak yerlerinden olmuştu.
Şam hacıları, oradan gelir geçerler.
Vâdi'l-kurâ; eskiden, Semûd ve Âd kavimlerinin konak yerleri idi.
Yüce Allah, onları yolsuzlukları yüzünden orada yok etmişti.
Vâdi'l-kurâ'da, hâlâ onların eserlerinin kalıntıları vardır.
Semûd veÂd kavminden sonra, oraya Yahudiler gelip yerleştiler, kapanmış su kuyularının ağızlarını açtılar. Oraya hurma ağaçları diktiler.
Vâdi'l-kurâ'ya kabileler gelip konmaya başlayınca, Yahudiler onlarla aralarında anlaşma yaptılar.
Yapılan anlaşmaya göre; Yahudiler kabilelerin yıllık yiyeceklerini üzerlerine alacaklar, onlar da Araplara karşı Yahudileri koruyacaklardı.
Kudâa kabileleri, böylece, Yahudileri Arapların saldırılarından korumuşlardı.
Rivayete göre; Muaviye b. Ebu Süfyan, halifeliği devrinde Vâdi'l-kurâ'ya uğradığında, Yüce Allah'ın:
"Sizler, buradaki nimetlerin içinde, bağların, su kaynaklarının içinde, ekinlerin ve tomurcukları nazik, yumuşak hurma ağaçlarının içinde hep öyle emîn emîn bırakılacak mısınız?" (Şûra: 146-148) mealli âyetlerini okuduktan sonra:
"Bu âyetler, bu memleket halkı hakkında inmiştir. Burası da, Semûd kavminin memleketlerindendir. Âyetlerde haber verilen su kaynakları, hani neredelerdir?" diye sormuştu.
Bir adam, ona:
"Allah, o sözünde doğrudur.
Su kaynaklarının ortaya çıkarılmasını istiyor musun?" dedi.
Muaviye b. Ebu Süfyan:
"Evet!" deyince, hemen kazıya başlanıp seksen tane su kaynağı ortaya çıkarıldı.
Bunun üzerine, Muaviye b. Ebu Süfyan:
"Allah, Muaviye'den daha doğrudur!" dedi. [51]
Vâdi'l-kurâ seferinin sebebine gelince; Benî Kurayza Yahudileri, Hendek savaşında görülen hıyanetleri üzerine cezalandırıldıkları zaman, Hayber Yahudileri, Vâdi'l-kurâ, Fedek ve Teymâ Yahudilerini yanlarına alarak Medine üzerine yürümeyi kararlaştırmışlardı. [52]
Bunun için, Peygamberimiz Aleyhisselam, Hayber dönüşünde Vâdi'l-kurâ Yahudileri üzerine de yürümeyi gerekli gördü ve yürüdü. [53]
Önce Sibar'da, sonra da, Sahbâ'da konakladı. [54]
Akşam üzeri, güneş batarken, Vâdi'l-kurâya kavuşup orada konakladı. [55]

Vâdi'l-kurâ'da konakladığı sırada, Vâdi'l-kurâ Yahudilerinin yanında Araplardan bazı konuklar bulunuyordu. [56]
Vâdi'l-kurâ Yahudileri, Peygamberimiz Aleyhisselamın geldiğini işitince, çarpışmak için hazır-landılar. [57]
Köşklerinin üzerlerinden, bağırmaya, çağırmaya başladılar ve Peygamberimiz Aleyhisselamı oklarla karşıladılar![58]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mücahidleri Savaş Düzenine Koyuşu ve Yahudileri İslâmiyete Davet Edişi

Peygamberimiz Aleyhisselam Müslümanları çarpışmak için düzenledi, sıraladı.

Sa'db.U badeye sancak, Sehl b. HuneyfileAbbâdb.Bişr'e[59]ve Hubabb.Münzir'e de birer bayrak verdi. [60]

Sonra da, Vâdi'l-kurâ Yahudilerini İslâmiyete davet etti.

Müslüman oldukları takdirde, mallarını iğtinam edilmekten ve kanlarını dökülmekten koruyacaklarını, kalblerinde taşıdıklarının hesabının ise Allah'a ait olduğunu kendilerine bildirdi. [61]

Vâdi'l-kurâ Yahudilerinin Bir Müddet Çarpıştıktan Sonra Teslim Olmaları

Vâdi'l-kurâ Yahudileri, Peygamberimiz Aleyhisselamın teklifini kabule yanaşmadılar, Peygamberimiz Aleyhisselamla savaşmaya kalktılar.[62]
Peygamberimiz Aleyhisselam, onları bir gün kuşattı, çember içine aldı. [63]
Vâdi'l-kurâlılardan bir adam, çarpışmak için meydana çıktı.
Zübeyr b. Avvam, onu karşılayıp öldürdü.
Yahudilerden başka birisi daha çarpışmaya çıktı, Zübeyr b. Avvam onu da öldürdü.
Yahudilerden çıkan üçüncüsünü ise, Hz. Ali öldürdü. [64]
Yahudilerden çarpışmaya çıkan dördüncüsünü ve beşincisini ise, Ebu Dücâne öldürdü. [65]
O gün, öldürülen Yahudilerin sayısı 11'i buldu. [66]
Namaz vakti girince, Peygamberimiz Aleyhisselam, ashabına namaz kıldırdı.
Vâdi'l-kurâ Yahudilerini tekrar Allah'a ve Resûlüne imana davet etti, sonra da onlarla akşama kadar çarpıştı.
Ertesi günü, erkenden, Vâdi'l-kurâ Yahudilerinin üzerlerine yürüdü.
Güneş daha bir mızrak boyu yükselmemişti ki, Vadi 1-kurâlılar teslim olmak zorunda kaldılar. [67]
Vâdi'l-kurâ'dan, pek çok ev eşyası, mal, yiyecek ve giyecek şeyler iğtinam edildi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, menkul ganimet mallarını beşe böldürüp, beşte dördünü mücahidler arasında bölüştürdü.
Hurma bahçeleriyle arazileri ise, Hayberiiler gibi işletip mahsulünü yarı yanya bölüşmek üzere, Vâdi'l-kurâ Yahudilerinin ellerinde bıraktı. [68] Peygamberimiz Aleyhisselam, Vâdi'l-kurâ'da dört gün oturdu. [69]

Amr b. Saîd'in Vâdi'l-kurâ Valiliğine Atanışı

Peygamberimiz Aleyhisselam; Amr b. Saîd'i, Vâdi'l-kurâ valiliğine tayin etti, atadı.[70]

Vâdi'l-kurâ'da Peygamberimiz Aleyhisselama Sorulan Sorular ve Cevapları

Peygamberimiz Aleyhisselamın Vâdi'l-kurâ'da bulunduğu sırada, bir adam gelerek: "Yâ Rasûlalları! Sen nelerle emrolundun?" diye sordu. Peygamberimiz Aleyhisselam:

"'Allah'a, hiçbir şeyi şerik koşmaksızın ibadet edesiniz, namazı kılasınız, zekatı veresiniz!' diye emrolundum" buyurdu. Adam:

"Yâ Rasûlallah! Şunlar (Yahudiler), nasıl kişilerdir?" diye sordu. Peygamberimiz Aleyhisselam: "Gazaba uğramış kişilerdir!" buyurdu. Adam:

"Ya şunlar (Hıristiyanlar) nasıl kişilerdir?" diye sordu. Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Onlar da, doğru yoldan sapmış olanlardır!" buyurdu. "Ganimet malları, kimler içindir?" diye sordu. Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Bir hisse Allah için, dört hisse de, şunlar, şu mücahidler içindir!" buyurdu. "Ganimete bu kimselerden daha lâyık kimseler yok mudur?" diye sordu. Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Hayır! Yoktur!" buyundu.[71]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hz. Safiyye ile Evlenişi

Hz. Safiyye Haybefde iken âdetinden temizlenmiş ve kendisiyle evlenilmesinde dinen bir engel kalmamış bulunuyordu.
Fakat, Peygamberimiz Aleyhisselam Hayber'de onunla evlenmemiş;[72] bu evlenme işi, Hayber'den altı mil uzaklaşıldığı ve Sibar mevkiine gelindiği zaman da Hz. Safiyye istemediği için, geri kalmıştı.
Hayber'den bir beri d (oniki mil) uzaklaşıldığı, Sahbâ mevkiine gelindiği zaman ise, Hz. Safiyye muvafakat etmişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"İlk durak olan Sibar'da konmak istediğim zaman bana aykın davranışının sebebi ne idi?" diye sordu.
Hz. Safiyye:
"Yâ Rasûlallah! Yahudilerin yakınında sana bir zarar gelebileceğinden korkmuştum. Onlardan uzaklaşınca, emniyete kavuştum!" dedi.
Kendisinin Peygamberimiz Aleyhisselama bağlılığı anlaşıldı, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanında itibarı arttı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ümmü Süleym Hatuna:
"Arkadaşın Safiyye'nin yanına git! Onun saçını, başını tara!" buyurdu ve orada Hz. Safiyye ile evlenmek istedi.
Ümmü Süleym Hatun der ki:
"Yanımızda, ne çadır, ne de siperlenecek duvar dibi vardı.
İki elbise alıp, onları bir ağacın üzerine gererek kapattım.
Safiyye'nin saçını, başını orada taradım ve kendisine koku sürdüm." [73]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Safiyye için bir çadır kurdurdu. [74]
Ümmü Sinan el-Eslemiyye de, Peygamberimiz Aleyhisselamın Hz. Safiyye ile evlenmesi sırasında kendisinin de hazır bulunduğunu, Hz. Safiyye'yi birlikte tarayıp kokuladıklarını, onun süslendiği zaman son derecede güzelleştiğini, o gecedeki kadarda güzel bir koku koklamamış olduklarını ve Hz. Safiyye'yi hazırladıktan sonra Peygamberimiz Aleyhisselamın geldiğini ve ona doğru vardığını, yapılmış olan tavsiyeye uyarak Hz. Safiyye'nin Peygamberimiz Aleyhisselam için ayağa kalktığını ve o sırada yanlarından ayrılıp ikisini başbaşa bıraktıklarını bildirir. [75]

Ebu Eyyûb Halid b. Zeyd el-Ensârî'nin Peygamberimiz Aleyhisselamın Çadırını Bekleyişi

Benî Neccar oğullarının kardeşi Ebu Eyyûb Halid b. Zeyd el-Ensârî ise, kılıcını kuşanıp, kendiliğinden, sabaha kadar Peygamberimiz Aleyhisselamı çadırının çevresinde dolaşarak bekledi.
Peygamberimiz Aleyhisselam erkenden çadırından çıkınca, Ebu Eyyûb Halid b. Zeyd el-Ensârîtekbir getirdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onu elinde kılıç olduğu halde çadırının yanında görünce:
"Ey Ebu Eyyûb! Nedir bu halin?" diye sordu.
Ebu Eyyûb Halid b. Zeyd el-Ensârî:
"Yâ Rasûlallah! Şu yanına girdiğin kadından sana birzarar gelebileceğinden korktum. Bu kadından ki, babasını, kardeşini, kocasını, amcasını ve bütün kavim ve kabilesini öldürmüştün!
Kendisi de, biraz önce küfür üzere idi, yeni Müslüman olmuştu.
Bunun için, senin hakkında ondan korktum![76]
Sana ondan zarar gelmeyeceğinden emin olamadım!" dedi. [77]
Peygamberimiz Aleyhisselam, gülümsedi[78] ve:
"Allah seni hayra erdirsin! [79] Ey Allah'ım! Beni koruyarak gecelediği gibi, sen de Ebu Eyyûb'u koru!" diyerek dua etti. [80]
Ümmü Süleym el-Eslemiyye'nin bildirdiğine göre; ertesi günü, sabahleyin, erkenden, arkadaşlarıyla birlikte vanp Hz. Safiyyeye guslettirdiler.
Kendisinin Peygamberimiz Aleyhisselamdan hoşnut olduğunu ve Peygamberimiz Aleyhisselam m bütün gece uyumayıp onunla konuşup durduğunu öğrendiler.
Sabaha çıkınca, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Kimin yanında fazla yiyecek varsa, onu bize getirsin!" buyurdu.
Ashabdan birisi, yanında bulunan fazla un kavurmasıyla hurma ve tereyağını getirdi. Başkaları da, yanlarındaki fazla yiyecekleri getirdiler. Bir hayli yiyecek toplandı .[81]
Böylece, ashabdan kimi keş peyniri (çökelek), kimi tereyağı, kimisi de hurma getirince, bunlardan hays yapıldı. [82]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Safiyye için, küçük deri sofra üzerinde düğün yemeği hazırlattı ve Enes b. Malik'e:
"Çevredekilere haber ver!" buyurdu. [83]
Davetlilere, tereyağı, keş peyniri ve hurmanın birbirleriyle karıştırılarak yapılmasından meydana gelen hays ile un kavurması ve hurma ikram edildi.
Peygamberimiz Aleyhisselam da, sofrada bulunup onlarla birlikte yemek yedi. [84]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Sahbâ'da üç gün oturdu. [85]

Teymâ Yahudilerinin Haraca Bağlanışı

Teymâ Seferinin Tarihi, ilfievfûi ve Sebebi

Teymâ seferi, Vâdi'l-kurâ Yahudilerinin teslim oldukları tarihi müteakip vuku bulmuştur. [86]
Teymâ; Şam'la Vâdi'l-kurâ arasındadır.
Şam ve Dımaşk hacılarının yollan üzerindedir.
Teymâ arazisi, geniş ise de, bol sulu değildi. [87]
Dağın dibinden çıkan bir tek su kaynağı vardır. [88]
Teymâ, Medine'ye sekiz merhale uzaklıkta ve Medine ile Şam arasında olup, sonradan Medine'ye bağlanmıştır. [89]
Teymâ Yahudileri de, Vâdi'l-kurâ ve Fedek Yahudileri gibi Hayber Yahudilerinin Medine'ye saldırmak için yanlarına almayı kararlaştırdıkları Yahudilerdendi. [90]

Teymâ Yahudilerinin Haraca Bağlanarak Yerlerinde Bırakılmaları

Teymâ Yahudileri; Peygamberimiz Aleyhisselamın Hayber, Fedek ve Vâdil-kurâ Yahudilerini hâkimiyeti altına aldığını işitince, cizye, haraç vermek üzere, Peygamberimiz Aleyhisselamla anlaşma yaptılar.

Böylece, yurtlarında oturmak ve topraklarını ellerinde tutmak imkânını buldular.[91]

Yezid b. Ebu Süfyan'ın Teymâ Valiliğine Atanışı

Peygamberimiz Aleyhisselam; Yezid b. Ebu Süfyan'ı, Mekke'nin fethinde Müslüman olunca, Teymâ valiliğine tayin etti.[92]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Çarpışmak İçin Benî Fezârelere Haber Salışı

Gatafanların bir kolu olan Benî Fezâreler de, Gatafanlar gibi, Hayber Yahudilerine yardıma gelmiş bulunuyorlardı.
Yahudilere yardımdan vazgeçtikleri, yurtlarına dönüp gittikleri takdirde, kendilerine de Hayber'in humna mahsulünden verileceği hakkında haber gönderilmiş, fakat Benî Fezâreler bu teklifi kabul etmekten kaçınmışlardı.
Gatafanların başkan ve kumandanı Uyeyne b. Hısn'dan sonra, bunlardan bazı kişiler de, Peygamberimiz Aleyhisselama gelerek:
"Bize va'd etmiş olduğun payımızı ver!" demişlerdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, bunlara da, Uyeyne b. Hısn'a dediği gibi:
"Sizin payınız, Hayber dağlarından Zü'r-Rukaybe dağıdır! Haydi, Zü'r-Rukaybe sizin olsun!" buyur-m ustu.
Fezârîler:
"Öyle ise, biz de sizinle çarpışırız!" diye çıkışmak istemişler, Peygamberimiz Aleyhisselam da:
"Bizimle çarpışmak için buluşma yeriniz, Cenefâ olsun!" buyurmuştu.
Fezârîler, Peygamberimiz Aleyhisselamdan bu cevabı işitir işitmez, kaçıp gitmişlerdi.[93]
Cenefâ; Benî Fezârelerin yurtlarından ve sularındandır. [94]
Benî Fezâreler, Peygamberimiz Aleyhisselamla çarpışmak istemişler ve bunun için de toplanmış bulunuyorlardı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Haybefden dönerken, çarpışmak için haber salınca, onlar birden tedirgin olmuşlar, her tutulacak yolu tutmuşlar, her kaçılacak yere kaçmışlardır. [95]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hayber'den Medine'ye Yönelişi

Peygamberimiz Aleyhisselam; Hayber, Fedek, Vâdi'l-kurâ ve Teymâ Yahudilerinin işlerinden boşaldıktan sonra, alınmış olan ganimetlerle Medine yolunu tuttu.[96]
Medine'ye yaklaştı. Sabah namazından biraz önceye kadar, bütün gece yola devam etti.
Dinlenmek için bir yerde konaklayıp:
"Sabah namazı vaktimizi gözIeriyle-bizim için-kollayacak (uyumayacak) elverişli ve koruyucu kim var? [97] Belki biz uyuyup kalabiliriz" buyurdu. [98]
Bilal-i Habeşî:
"Ben varım yâ Rasûlallah!" dedi. [99]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam da, mücahidler de, başlarını yere koyup uyudular. [100]
Bilal-ı Habeşî, namaz kılmaya durup, Yüce Allah'ın dilediği kadar namaz kıldı. Sonra, çökmüş devesine dayanarak sabah namazı vaktini gözlemeye başladı.[101]
Hz. Ebu Bekir, vakit vakit:
"Ey Bilal! Gözlerine sahip ol! Sakın uyuyup kalma hâ!" diyordu.
Bilal-i Habeşî der ki:
"Abama bürünmüş, dizlerimi dikmiş, iki elimi kavuşturup oturmuş, sabah namazı vaktini gözlemeye başlamıştım.
Yanımı ne zaman yere koyduğumu, nasıl uyukladığımı pek bilemiyorum!
Halkın:
'İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn!' diye okuduklarını işitmedikçe, [102] güneşin sıcaklığını duymadıkça, uyanamadım ! [103]
İlk uyanan ve telaşlanan da, Resûlullah Aleyhisselam oldu[104] ve:
'Ey Bilal! Nedir bu yaptığın bize?!' diye sitem etti. [105]
'Babam, anam sana feda olsun yâ Rasûlallah! Senin ruhunu tutan, bırakmayan Kudret, benim de ruhumu tuttu, bırakmadı!' dedim.[106]
Resûlullah Aleyhisselam gülümsedi[107] ve:
'Doğru söyledin!' buyurdu. [108]
Ashab, beni dillediler durdular.
Bu hususta onların bana en katı ve sert davrananı da, Ebu Bekir'di.
Halkın beni en hafif kınayanı ise, Resûlullah Aleyhisselamdı. [109]
Uyukladığımız vadiden yürünerek çıkılınca, Resûlullah Aleyhisselam:
'Burası, şeytanların eğleştiği birvadidir! [110] Haceti olanlar, hacetini gidersin!' buyurdu.
Halk, ağaçların altlarına dağıldılar. [111]
Resûlullah Aleyhisselam, devesini çöktürüp abdest aldı.
Halk da, abdest aldılar. [112]
Resûlullah Aleyhisselam:
'Ey Bilal! İlk ezanı oku!' buyurdu.
Seferlerin hepsinde böyle yapardım.
Ezanı okuduğum zaman, halk toplandı.
Resûlullah Aleyhisselam, onlara:
'Sabah namazının sünnetini kılınız!' buyurdu.
Halk, sünneti kıldılar. Sonra, bana:
'Ey Bilal! Kamet getir![1] buyurdu.

Kamet getirdim.
Resûlullah Aleyhisselam, öne geçip halka namaz kıldırdı.
Namaz kılarken, insan, güneşin sıcağından, alnının terini silecek dereceye gelmişti.
Resûlullah Aleyhisselam, selam verince, cemaate yöneldi ve:
'Bizim ruhlarımız, Allah'ın Kudret avucundadır!
İsterse onu tutar, alıkor. Buna, bunu yapmaya, O en lâyıktır.
Ruhlarımızı bize geri çevirdiği zaman, bizim için, namazımızı kılmak mümkün olur. [113]
Herhangi biriniz uyur veya unutur da namazını geçirirse, onu nasıl vaktinde kılıyor idiyse, yine öylece kılsın, kaza etsin! [114] Çünkü, Yüce Allah 'Beni anmak için, namaz kıl!' buyurmuştur' dedi ." [115]
Bundan sonra, Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Ebu Bekir'e dönüp:
"Şeytan Bilal'e geldi. O sırada, Bilal namaz kılıyordu.
Onu yanının üzerine yatırdı. Uyuyuncaya kadar, kendisini, çocuk tıpışlar gibi tıpışlamaktan geri durmadı!" buyurdu.
Sonra da, Bilal-i Habeşî'yi yanına çağırdı.
Ona, başından geçeni sordu.
Bilal-i Habeşî de, Peygamberimiz Aleyhisselamın Hz. Ebu Bekir'e haber verdiği gibi haberverdi.[116]
Hz. Ebu Bekir, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Senin Resûlullah olduğuna şehadet ederim!" dedi. [117]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Medine'ye girerken:
"Bizler, Rabbimize yönelici; günahlarımızdan tevbe, Rabbimize kulluk edici olarak dönüyoruz!" diyerek dua etti.
Müslümanlarda, Medine'ye varıp ininceye kadar, bunu tekrarlamaktan geri durmadılar. [118]

Devsîlerin Deccac Harresine Yerleştirilişi

Devsîler, Hayber"in fethinden sonra, Peygamberimiz Aleyhisselamla birlikte Medine'ye geldiler.

Devsîlerin başkanı Tufeyl b. Amr:

"Yâ Rasûlallah! Benimle kavmimin arasını ayır: Onları, Deccac Harresine kondur!" dedi.

Devsîlerden Abdullah b. Üzeyhir de:

"Yâ Rasûlallah! Benim kavmim içinde soy sop ve mevkice bir üstünlüğüm vardır. Bunun için, beni onlara başkan yap!" dedi.

Peygamberimiz Aleyhisselam, Abdullah b. Üzeyhir'e:

"Ey Devsli kardeş! İslâmiyet garib, yapayalnız ve yadırganır olarak başlamıştır. O, bir gün gelecek, yine başladığı gibi garib, yapayalnız ve yadırganır hale dönecektir! Cennet, o gariblere mahsustur.

Allah'ı tasdik eden kurtulmuş, bundan başkası ise helak olmuştur!

Şüphe yok ki, senin kavminin sevab cihetinden büyüğü, iman ve sadakati büyük olandır! Çok sürmeyecek, hakkın bâtıla galebesi gerçekleşecektir!" buyurdu.[119]

Gerçekten İslâmiyetin başlangıcında olduğu gibi, Müslümanlar, zamanın sonunda da az olacaklar, garib, yapayalnız kalacaklardır.

Cennete, mutluluğa ise, zamanın sonundaki Müslümanlar da müstahak olacaklardır.

Bu da, onların, evvel ve âhir, imansızlara karşı koyup, karşılaştıkları işkence ve güçlüklere göğüs germelerinin ve İslâm dinine sarılmalarının mükâfatı dır. [120]

Devsîler içinde bulunan Ebu Hureyre, Medine'ye gelince, Peygamberimiz Aleyhisselamın Mescidinin Suffasındaki Muhacirler arasına katılmıştır. [121]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hz. Cafer'in Gelişine Sevinişi ve Ona Mescidin Yanında Ev Yaptırışı

Peygamberimiz Aleyhisselam, Hayber'den döndüğü zaman, Hz. Cafer'le karşılaşıp onun iki gözünün arasından, alnından öptü, kucakladı, bağrına bastı.
O kadar sevinç duydu ki:
"Ben hangisine; Hayber'in fethine mi, yoksa Cafer'in gelişine mi sevineceğimi bilemiyorum!" buyurdu.[122]
Mescidin yanında, onun için bir ev yaptırdı. [123]
Enes b. Malik'in bildirdiğine göre; Rum hükümdarı, Peygamberimiz Aleyhisselama, atlastan, altın sırmalı, uzun yenli bir kürk hediye etmişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam onu sırtına giyince, halk:
"Yâ Rasûlalları! Bu, sana semadan mı indirildi?!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Pek mi hoşunuza gitti bu? Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; Sa'd b. Muaz'in Cennetteki peşkirlerinden bir peşkir (havlu) bile bundan daha hayırlı, daha güzeldir!" buyurmuş; sonra da, onu sırtından çıkarıp Hz. Cafer'e göndermiştir.
Hz. Cafer onu sırtına giyince, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben bunu sana giyesin diye göndermemiştim!" buyurdu.
Hz. Cafer:
"Onu giymeyip de ne yapacağım?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Kardeşin Necaş?ye gönder!" buyurdu. [124]

Habeş Ülkesinden Gelen ve Müslüman Olan Din Adamları

Habeş Necaşîsi; Medine'ye Hz. Cafer'le birlikte 62'si Habeşli, B'i de Şamlı 70 kişi yollamıştı.[125] Onların hepsi de, kilise ve din adamlarının en iyilerinden ve yürekleri yufka, gözleri yaşlı olanlarından idiler. [126]
Hepsinin üzerlerinde softan cübbeleri vardı. [127]
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara Yâsîn sûresini okudu. [128]
Onlar, sûreyi sonuna kadar dinlediler.[129] Ağladılar. [130] Gerçeği anladılar. [131] "Bu, İsa Aleyhisselama indirilenin en çok benzeridir!" dediler, iman ettiler, Müslüman oldular. [132]

Ensarın Muhacirlere Bağışladıkları Hurma Bahçeleri ve Ağaçların Ensara Geri Verilişi

Hayber ganimetinden Muhacirlerin hisselerine mal ve hurmalıklar düştüğü ve artık malî durumları oldukça düzeldiği için, Ensarın onlara önceden bağışlamış veya yararlanmak üzere emaneten vermiş oldukları hurma bahçeleri ve hurma ağaçlarını, Peygamberimiz Aleyhisselam Ensara geri verdi.

Enes b. Malik'in annesi Ümmü Süleym, Peygamberimiz Aleyhisselama hurma ağaçları vermiş, Peygamberimiz Aleyhisselam da onları dadısı ve Üsâme b. Zeyd'in annesi Ümmü Eymen'e bağışlamıştı.

Peygamberimiz Aleyhisselam bu hurma ağaçlarını da Ümmü Süleym'e geri verip, Ümmü Eymen'e, kendi hissesine düşen hurma bahçesinden her on hurma ağacı yerine, hurma ağaçlan verdi.[133]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Sıkıntıya Düşen Mekkeli Müşriklere Yardımda Bulunuşu

Peygamberimiz Aleyhisselam; Mekkelilerin kuraklık, kıtlık ve ihtiyaç içinde kıvrandıklarını haber alınca, Mekke'ye Amr b. Ü meyye ile arpa, altın veya altınla hurma çekirdeği gönderdi.

Bunların, Ebu Süfyan b. Harb ile Safvan b. Ümeyye b. Halef ve Süheyl b. Amfin her üçüne teslim edilmesini emir buyurdu.

Safvan'la Süheyl b. Amr, bunları almaktan kaçındılar.

Fakat, Ebu Süfyan hepsini teslim alıp Kureyşîlerin fakirlerine dağıttı ve:

"Allah kardeşimin oğlunu hayırla mükâfatlandırsın! Çünkü, o, akrabalık hakkını gözetti!" diyerek, duyduğu memnunluğu dile getirdi.[134]

Peygamberimiz Aleyhisselam, Ebu Süfyan'a da, yine Amr b. Ümeyye ile hediye olarak Acve hurması gönderip, buna karşılık kendisine meşin hediye etmesi için yazı yazdırmış; Ebu Süfyan da, Peygamberimiz Aleyhisselamın istediği meşini hediye olarak göndermişti. [135]

Hz. Ömer'in Türebe'ye Gönderilişi

Seferin Tarihi, Mevkii ve Sebebi

Tünebe seferi, Hicretin 7. yılında, Şaban ayında yapılmıştır.[136]

Türebe; Mekke'ye dört gecelik uzaklıkta bir vadidir. Mekke'den San'â ve Necran'a giden yol üzerindedir. [137]

Türebe'nin Medine'ye uzaklığı altı mildir. [138]

Hilal oğulları ile Âmir b. Rebiaların ortaklaşa oturdukları bu vadi, Taif'teki Serat'tan başlayıp Necd'e kadar uzanan, yirmi günde gidilebilecek büyüklükte bir vadidir.

Türebe'nin çevresinde Yesum ve Ferkad dağları bulunmaktadır.

Türebe vadisinde hurma ve çeşitli meyve bahçeleri ile ekinlikler vardır.[139]

Hevâzinlerden dört oymak:

1- Cüşem b. Muaviye b. Bekr,

2- Nasr b. Muaviye b. Bekr,

3- Sa'd b. Bekr,

4- Sakf b. Münebbih b. Bekr b. Hevâzin oğulları[140] Türebe'de toplanmış bulunuyorlardı.[141]

Sa'd b. Bekr oğulları, Hicretin 6. yılında da Hayber Yahudilerinin Medine'ye yapacakları baskında onlara yardımcı olmak üzere Fedek'te toplanmışlar ve yardımlarına karşılık olarak da bir yıllık hurma mahsulünün kendilerine verilmesini istemişlerdi. [142]

Peygamberimiz Aleyhisselam; onların böyle Türebe'de toplanmış olduklarını haber alınca, Hz. Ömer'i 30 kişilik bir birliğin başına geçirerek Türebeye gönderdi.

Hz. Ömer, Hilal oğullarından bir kılavuzla yola çıktı.

Geceleri yürüdüler, gündüzleri gizlendiler.

İslâm birliğinin kendilerine doğru gelmekte olduğunu haber alınca, Hevâzinler kaçülar. [143]

Hz. Ömer, Hevâzinlerin yurtlarında hiç kimseye rastlayamadığından, Medine'ye dönmek üzere Necd yolunu tuttu.

Cedr nahiyesine eriştiği sırada, kılavuz, Hz. Ömer'e:

"Has'am oğullarından başka bir topluluğu bırakıp gidecek misin-ki, onlar, yurtlarındaki kuraklık yüzünden, buralara kadar gelmiş bulunuyorlar?" dedi.

Hz. Ömer:

"Resûlullah Aleyhisselam onlarla çarpışmamı bana emretmemiş, ancak Türebe'de Hevâzinlerle çarpışmayı gaye edinmemi emretmiştir!" dedi ve Medine'ye döndü. [144]

Hz. Ebu Bekir'in Necd'deki Hevâzinlere Gönderilişi

Seferin Tarihi ve Sebebi

Hz. Ebu Bekr'in Necd seferi, Hicretin 7. yılında olup,[145] Hz. Ömer'in Türebe seferinin devamı sayılabilir.

Seleme b. Ekvâ'nın bildirdiğine göre; Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Ebu Bekir'i de askerî bir birliğin başına geçirerek Necd'e doğru yola çıkardı.

Geceleri parolaları "Emit! Em it!" sözü idi.

Mücahidler, Hevâzinlerin yurduna geceleyin ansızın baskın yaptılar.

Hevâzinlerden bazılarını öldürdüler.[146] Bazılarını da, esir aldılar. [147]

Hevâzinlerin mallarından ellerine geçirebildiklerini iğtinam ettiler. [148]

Beşir b. Sa'd'ın Fedek'te Benî Mürrelere Gönderilişi

Seferin Tarihi ve Sebebi

Sefer Hicretin 7. yılında Şaban ayında idi.[149]
Hicretin 5. yılında, Peygamberim iz Aleyhisselamı ve İslâmiyeti yok etmek üzere Kureyş müşrik-erinden Ebu Süfyan b. Harb'in kumandası altında gelip Medine'yi kuşatan on bin kişilik askerî harekatın 100 kişisini, Haris b. Avf'ın kumandası altındaki Mürre oğulları teşkil etmişlerdi. [150]
Peygamberimiz Aleyhisselam, otuz kişilik askerî bir birliği, Beşirb. Sa'd'ın kumandası altında Mürre oğullarına gönderdi. [151]
Mürre oğulları, Fedek'e komşu idiler. İşleri güçleri orası ile olurdu. [152]
Beşir b. Sa'd, rastladığı davar çobanlarına Mürre oğullarının nerede bulunduklarını sordu. Çoban-ar:
"Onlar vadilerindedirler!" dediler. [153]
Gerçekten de, o sırada, susuzluk yüzünden, Mürre oğulları, kışlık vadilerine çekilmiş bulunuyorardı. [154]
Mücahidler, Mürre oğullarının oralarda bulabildikleri davar, deve ve sığırlarını Medine'ye doğru îürüp yol almaya başladılar.
Çobanlardan birisi "İmdad! İmdad!" diye koşup giderek, durumu Mürre oğullarına haber verdi.
Mürre oğulları, Medine'ye yönelen İslâm birliğinin ardından, pek çok sayıda adamlarını koşturdular, geceleyin İslâm birliğine yetiştiler ve birden baskın yaptılar.
Sabah oluncaya ve Müslümanların okları tükeninceye kadar çarpıştılar.
Sabahleyin, hep birden Müslümanların üzerlerine saldırdılar.
Beşir b. Sa'd'ın arkadaşları şehit oldular.[155]
İçlerinden, kurtulup dönebilenler döndü. [156]
Beşir b. Sa'd, çarpışa çarpışa yere baygın düştü.
Canlı olup olmadığı anlaşılmak için ayak topuğuna vuruldu, kımıldamayınca "Ölmüştür!" denilip bırakıldı.
Mürre oğulları, davar, deve ve sığırlarını geri çevirip yurtlarına döndüler.
İslâm birliğinden, sağ olarak Medine'ye gelip başlarına geleni Peygamberimiz Aleyhisselama ilk ıaber veren, Ulbe b. Zeyd el-Hârisî oldu. [157]
Beşir b. Sa'd ise, şehitler arasında akşama kadar kaldı. [158]
Akşam olunca, canını dişine takarak Fedek'e kadar gelip ulaştı. Orada, birYahudinin yanında gün-erce kaldı. [159] Yaraları iyileşti. [160] Yola gidebilecek gücü kazandı.[161] Dönüp Medine'ye geldi. [162]

Galib b. Abdullah el-Leysî'nin Meyfaa'ya Gönderilişi

Seferin Tarihi, Mevkii ve Sebebi

Meyfaa seferi, Hicretin 7. yılında, Ramazan ayında yapılmıştır.[163]
Meyfaa veya Minfaa; Necd taraflarında, Batn-ı Nahl'in arkasına düşen Nakra doğrultusunda bir yerdir.
Meyfaa'nın Medine'ye uzaklığı sekiz berid (merhale)dir. [164]
Uval ve Abdi Sa'lebe oğulları, Meyfaa'da otururlardı. [165]
Hicretin 4. yılında, Sa'lebe ve Enmar kabilelerinin Peygamberimiz Aleyhisselamla çarpışmak üzere toplandıkları haber alınınca, Zâtü'r-rikâ'ya kadar gidilmişti. [166]
Medine yaylımındaki hayvanları yağmalamaya hazırlanan ve Muhammed b. Mesleme kumandasındaki on kişilik keşif birliğini Zülkassa'da kuşatarak şehit etmiş olan Sa'lebe ve Uval oğulları na[167] Hicretin 6. yılının Rebiü'l-âhir ayında Ebu Ubeyde b. Cerrah Zülkassa'da baskın yapmışsa da, onlar dağlara kaçmışlardı. [168]
Aynı yılda, Cumâde'l-âhire ayında Tarifte Zeyd b. Hârise'nin onbeş kişilik keşif birliğini görünce Peygamberimiz Aleyhisselamın büyük bir kuvvetle geldiğini sanarak kaçışan Sa'lebe oğulları, işin böyle olmadığını anlayınca, Zeyd b. Hârise'nin arkasına düşmüşlerdi. [169]
Sa'lebe oğulları, Gatafanlardandı. [170]
Gatafanlar ise, Hayber Yahudilerinin yardımına koşmuşlar, yardımdan vazgeçmeleri için yapılan teklifi de reddetmişlerdi.[171]
Uval ve Abdi Sa'lebe oğullarına bir darbe indirmek sırası gelmişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam; Galib b. Abdullah'ı 10 kişilik askerî bir birlikle Uval ve Abdi Sa'lebe oğullarının üzerine gönderdi. [172]
Çoban köle Yesar, Küdr gazvesinde esir alınmış ve Müslüman olunca, Peygamberimiz Aleyhisselam tarafından azad edilmişti. [173] Yesar Habeşli idi. [174]
Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Yâ Rasûlallah! Ben Abdi Sa'lebe oğullarına ansızın saldırmanın yolunu bilirim. Beni, onlara göndereceğin birlikle birlikte yolla!" demişti. [175]
Yesar, böylece, Meyfaa seferinde mücahidi ere kılavuz oldu. [176]
Yesar, mücahidleri başka bir yoldan götürdü.
Azıklar tükendi. Mücahidler açlık sıkıntısı çekmeye, hurmaları sayı ile bölüşmeye başladılar.
Bütün gece yola devam ettikten sonra, kılavuz Yesar hakkında yanlış zanna düştüler. Kendisinin gerçek ve sağlam Müslüman olmadığını sandılar.
Sellerin oyduğu bir yere eriştiler.
Yesar orayı görünce tekbir getirdi ve:
"Vallahi, umduğunuzu elde ettiniz! Şu çukuru geçinceye kadar yola devam ediniz!" dedi.
Mücahidler, gizli bir duygu ve sezgi ile hiç konuşmadan ve ses çıkarmadan, kara taşlık yerdeki tepeciğe kadar yürüdüler. Yesar, arkadaşlarına:
"Sesini o cemaate eriştirecek kadar gür sesli bir adam olsa da, gidip bağırsa, uygun görür müsünüz?" diye sordu.
Galib b. Abdullah:
"Ey Yesar! Ben ve sen, ikimiz gidelim, gizlenmiş olarak onlan çağıralım!" dedi.
Öyle yaptılar. Düşmanı gözleriyle görebilecekleri, halkın, çobanların ayaklarının takırtısını, sağılan sütlerin fısırtısını duyabilecekleri bir yere kadar sokuldular.

Acele, mücahidlerin yanına dönüp hep birlikte geldiler, düşmanın bir kabilesinin yakınına kadar ilerlediler.
Birliğin kumandanı Galib b. Abdullah, mücahidleri öğütledi ve cihada teşvik etti.
Kaçanları, yakalamak için izlemekten, araştırmaktan nehyetti.
Mücahidlerin aralarındaki anlaşmazlık ve kırgınlıkları giderdi ve:
"Ben tekbir getirince, siz de tekbir getiriniz!" dedi ve hemen tekbir getirdi.
Mücahidler de, hep birlikte tekbir getirdiler. [177] Hep birlikte saldırdılar. [178]
Meydanlarının ortasına vardılar. Düşmanların ileri gelenlerinden bazılarını öldürdüler.
Ele geçirebildikleri davar, deve ve sığırları Medine'ye doğru sürdüler. Hiçbir esir alamadılar.[179]

Beşir b. Sa'd'ın Cinab'a Gönderilişi

Seferin Tarihi, Mevkii ve Sebebi

Sefer, Hicretin 7. yılında Şevval ayında yapılmıştır.[180]
Cinab; Gatafanların topraklarından, [181] Fezâre oğullarının Medine ile Feyd arasındaki yurtların-dandır. [182]
Hayber seferi sırasında kılavuzluk yapmış olan Eşca' kabilesinden Huseyl b. Nüveyre, Medine'ye gelmişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Arkanda bıraktığın yerlerden ne haber var?" diye sormuş, Huseyl de:
"Gatafanları Cinab'da toplanmış olarak bırakmış bulunuyorum! [183]
Uyeyne b. Hısn, onlara:
'Siz mi bizim yanımıza gelirsiniz? Yoksa biz mi sizin yanınıza gelelim?' diye haber salmış!
Onlar da:
'Sen bizim yanımıza gel de, hep birlikte Muhammed'in üzerine yürüyelim!' diye haber salmışlar!
Onlar, ya seni, ya da senin yanındakilerden bazılarını öldürmek istiyorlar!" demişti.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer'i yanına çağırdı.
Aldığı haberi onlara anlattı.
Her ikisi de:
"Beşirb. Sa'd'ı yolla!" dediler. [184]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Beşir b. Sa'd'ı çağırdı.
Ona bir sancak bağladı.
Yanına 300 kişi katarak, onu hemen yola çıkardı. [185]
Huseyl b. Nüveyreyi de, kılavuz olarak yanlarına kattı.[186]
Geceleri yürüyüp gündüzleri gizlenmelerini, kendilerine emretti.
Mücahidler, Hayberln aşağılarına kadar ilerlediler. [187]
Cinab taraflarında Fedek'le Vâdi'l-kurâ arasındaki Yümn veya Cebar'a eriştiler. [188]
Cebar, Gatafanların Cenab tarafındaki topraklarındandır. [189]
Mücahidler, Selah mevkiinde konakladılar. [190]
Selah, Hayber'in aşağısında biryerdir.[191]
Mücahidler, Selah'tan ayrılarak ilerlemeye devam ettiler, Gatafanlara yaklaştılar.
Kılavuz Huseyl:
"Gatafanlarla aranızdaki uzaklık, bir günün üçte biri veya yarısı kadardır.
İsterseniz siz gizlenin, ben sizin casusunuz olarak gidip edineceğim haberleri size getireyim, isterseniz hep birlikte gidelim" dedi.
Mücahidler:
"Hayır! Önce seni ileri gönderelim!" dediler, Huseyl'i gönderdiler.
Huseyl, bir müddet ortadan kaybolduktan sonra, geri döndü ve:
"Onların yaylım hayvanlarının ilk kısımları şuradadır. Baskın yapıp onları ele geçirmek ister misiniz?" dedi.
Mücahidler:
"Önce ganimet mallarını ele geçirelim, sonra da Gatafanları araştıralım" dediler.
Deve, sığır gibi büyükbaş yaylım hayvanlarına baskın yaptılar. Çobanlar, dağılarak hızla uzaklaştılar. Pek çok hayvan ele geçirildi. Mücahidlerin elleri, ganimet mallarından, dolup taştı .[192]

Gatafan cemaatleri önce çarpışmaya hazırlandılar, sonra da dağıldılar.
Sonra, tekrar hazırlanıp yurtlarının yüksek yerlerine sığındılar.
Beşir b. Sa'd, mücahidlerle birlikte Gatafanların konak yerlerine gitti. Fakat, orada hiç kimse bulamadılar.
Ele geçirdikleri ganimet mallarıyla geri döndüler. [193]
Selah mevkiine geldikleri sırada, Uyeyne b. Hısn'ın casusuna rastladılar, onu tutup öldürdüler.
Sonra, Uyeyne b. Hısn'ın cemaatine rastladılar.
Uyeyne, mücahidlerin Gatafanları kaçırıp mallarını iğtinam ettiklerini bilmiyordu.
Mızrak ve kargılarla çarpışmaya giriştiler.
Uyeyne b. Hısn'ın cemaati bozuldu ve dağıldı.
Mücahidler onların arkalarına düştüler, iki kişi yakaladılar. [194]
Uyeyne b. Hısn ile adamları, her tarafa kaçışıp kurtuldular. [195]
Mücahidler, aldıkları esirleri Medine'ye getirdiler. Kendileri Müslüman olunca, Peygamberimiz Aleyhisselam onları yurtlarına gönderdi. [196]

Hâris'in Uyeyne'yi Öğütlemesi ve Birlikte Müslüman Olmaya Niyetlenmeleri

Uyeyne b. Hısn; bozguna uğrayarak, yakalanmamak için Atîk adlı atının üzerinde hızla kaçıp giderken, Haris b. Avf'la karşılaştı.[197]
Haris b. Avf, ona:
"Dur!" dedi.[198] Onu durdurmak istedi.
Uyeyne:
"Hayır! Durmaya gücüm yetmez! Muhammed'in ashabı beni yakalamak için arkamdan geliyor!" diyor ve durmadan atını tepiyordu. [199]
Haris b. Avf:
"Senin için, durum ve tutumunu gözönünde tutup düşünmek zamanı daha gelmedi mi?! [200]
Ey Uyeyne! Sen bu kısa görüşlülüğünden daha vazgeçmeyecek misin? [201]
Muhammed memleketler fethedip duruyor, sen ise başka konular üzerinde bulunuyorsun!?" dedi.
Haris b. Avf der ki:
"Muhammed'in süvarilerinin yolundan, öyle bir köşeye çekildim, sindim ki, ben onları görebiliyordum, onlar beni göremiyorlardı. [202]
Güneşin zevalinden geceye kadar, orada oturdum.
Ne bir kimseyi görebildim, ne de Uyeyne'yi yakalamak isteyeni!
Görebildiğim, ancak, onun kalbine dolmuş olan korku idi." [203]
Haris b. Avf, Uyeyne'nin yanına vanp, ona:
"Seni arayan bir kimse gördün mü?" diye sordu.
Uyeyne:
"Benim bu kaçışım, şunun içindir: Ben esir düşmekten korktum!
Sen başka bir yerde benim nasıl tutulacağımı bilebilir misin?" dedi.
Haris b. Avf:
"Be adam! Benî Nadirlerin, Hendek günü Benî Kurayzaların, ondan önce de Benî Kaynukaların ve nihayet Hayberlilerin işlerini sen de açıkça gördün, biz de açıkça gördük!
Halbuki, bunların hepsi de, Hicaz Yahudilerinin en şereflileri ve en güçlüleri idiler.
Kendilerinin cesaret ve sehavetleri dillerde destandı.
Onlar, geçilmez, aşılmaz kalelere sahiptiler. Hurmalıklar sahipleri idiler.
Vallahi, bütün Araplar onlara sığınsalardı, kendileri Arapları koruyacak güçte idiler.
Harise b. Evs, kavmiyle aralarında çıkan savaştan dolayı onlara sığınınca, onlar bütün halka karşı onları korumuşlardı.
Fakat, onlar kuşatılıp teslim oldukları zaman, bu yiğitlik ve kahramanlıklarının nasıl tükenip gittiğini, nasıl ağır şartlar yüklendiklerini görmüşsündür!" dedi.
Uyeyne b. Hısn:
"Evet! Bütün bunlar vallahi öyle oldu. Fakat, bir türlü içime sinmiyor" dedi.
Haris b. Avf:
"Git, Muhammed'le birlikte bulun!" dedi.
Uyeyne:
"Ben ona tâbi olurum, ama ona benden önce tâbi olmuş bulunanlar, kendilerinden sonrakilere:

'Biz Bedir'de ve başka savaşlarda bulunmuşuzdur!' diyerek övünmeye kalkacaklardır!" dedi.
Haris b. Avf:
"Bu, ancak senin görüşündür.
Eğer ona tâbi olmakta önce davranmış olsaydık, biz de, muhakkak onun yüksek sahabilerinden olurduk.
Bununla birlikte, onlardan sonraya kalan, yalnız biz değiliz.
Onun kendi kavminden de, onlardan sonraya kalıp, muahede ile bulundukları hali devam ettirenler de vardır" dedi.
Uyeyne b. Hısn:
"Vallahi, bu görüşü benimsedim!" dedi.
Her ikisi, Medine'ye hicret etmeye, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gitmeye hazırlandılar.
Uyeyne b. Hısn ile Haris b. Avf, yolda Ferve b. Hübeyretü'l-Kuşeyrîye rastladılar.
Ferve, umre yapmak için Mekke'ye gidiyordu.
Uyeyne ile Haris, Ferve ile konuştular.
Üzerinde durdukları işi, yapmak istedikleri şeyi ona haber verdiler.
Ferve:
"Bence, şu Hudeybiye musalahası süresi içinde, kavminin ona ne yapacağını görünceye ve onlardan edineceğim haberi size getirinceye kadar, acele etmeseniz iyi olur!" dedi.
Bunun üzerine, Haris b. Avf'la Uyeyne b. Hısn, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gitmeyi geri bıraktılar.
Ferve b. Hübeyre, Mekke'ye vardı.
Kureyşîlerin haberlerini araştırıp incelediği zaman, onların Peygamberimiz Aleyhisselama karşı son derecede düşmanlık beslediklerini, kendisine hiçbir zaman boyun eğmek istemediklerini gördü.
Onlara Peygamberimiz Aleyhisselamın Hayberlileri nasıl yere serdiğini haber verdi ve:
"Oraların ileri gelenlerini de, sizin Muhammed'e karşı beslediğiniz düşmanlık kadar düşman olarak geride bıraktım!" dedi.
Kureyşîler
"Ya senin görüşün nedir? Sen göçebe halkın ulususun!" dediler.
Ferve:
"Sizinle onun aranızdaki şu musalaha müddeti içinde dâvamızı halledeceğiz. Bütün Arapları kendimize çekeceğiz! Sonra da, yurdunun ortasında onunla çarpışacağız!" dedi.
Ferve, Mekke'de oturduğu müddetçe, Kureyşîlerin danışma meclislerine katıldı.
Nevfel b. Muaviye ed-Di'lî, Ferve'nin Mekke'ye geldiğini ve Kureyşîlerin meclislerine katıldığını işitince, Ferve'nin çölüne indi.
Ferve, Kureyşîlere neler söylediğini Nevfel'e haber verdi.
Nevfel:
"O halde, ben sizde muhakkak birşeyler bulacağım demektir.
Bizim için, düşman, yurdu yakın olandır! Onlar, Muhammed'in samimî heybesi gibidirler. İşlerimizden bir harf bile, onlara gizli kalmaz" dedi.
Ferve:
"Kimdir bunlar?" diye sordu.
Nevfel:

"Kim olacak? Huzâalar! Hayırsız, kötü Huzâalar, Muhammed'in sağ yanına oturdular" dedi.
Ferve:
"Bu da ne demek?!" diye sordu.
Nevfel:
"Sen, Huzâalara karşı Kureyşîlerin bize yardım etmelerini sağla! Ötesine karışma!" dedi.
Ferve:
"Ben size bu hususta yeterim!" dedi ve Nevfel'e yardımlarını sağlamak için Kureyşîlerin Safvan b. Ümeyye, Abdullah b. Rebia ve Süheyl b. Amr gibi başkan ve liderleriyle buluştu.
Onlara:
"Başınıza neler geldiğini görüyor musunuz?
Siz, Muhammed'in selametle gelip gitmesini sağlamayı kabul ettiniz!?" dedi.
Kureyşîlerin bu başkan ve liderleri:
"Bizler, böyle yapmasaydık, başka ne yapabilirdik? Ne yapabiliriz ki?" dediler.
Nevfel:
"Size düşman olan Huzâalara karşı, Nevfel b. Muaviye'ye pekâlâ yardım edebilirsiniz?" dedi.
Kureyşîlerin lider ve başkanları:
"O zaman, Muhammed bizimle çarpışır, bize galebe çalar. Çiğnenirve onun hükmüne boyun eğmek zorunda kalırız!
Halbuki, biz şimdi barış süresi içinde ve dinimize bağlı bulunuyoruz!" dediler.
Ferve, Kureyşîleıie görüştükten, konuştuktan sonra Nevfel ile buluşup ona:
"Kureyş kavminde iş yok!" dedi ve obasına döndü.
Sonra, Uyeyne b. Hısn ve Haris b. Avf'la buluştu. Onlara, Kureyş müşriklerinin durumunu bildirdi ve:
"Gördüm ki; Muhammed'in kavmi, onun muzaffer olacağına kesin olarak kanaat getirmişler, onun üzerine yürümeye yeltenir gibi oluyorlar, fakat işin sonucunu düşünüp geri duruyorlar! Ayaklarının birini ileri atarlarsa, diğerini geriye atıyorlar!" dedi.[204]

Abdullah b. Sehl'in Hayber'de Öldürülüşü

Ensardan Abdullah b. Sehl b. Zeyd ile Muhayyısa b. Mes'ud b.Zeyd Hayber'e gitmişlerdi. [205]
O sırada, Hayber Yahudileriyle barış yapılmış bulunuyordu. [206]
Peygamberimiz Aleyhisselamın, kaza umresi için Mekke'ye gidişinden biraz önce idi.
Gerek Abdullah b. Sehl'in, gerek Muhayyısa'nın ev halkları, son derecede yoksulluğa düşmüşlerdi. [207]
Bunlar, ev halkları için, Hayber'den hurma tedarik edeceklerdi. [208]
Muhayyısa b. Mes'ud der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam Hayber'i fethedip Medine'ye geldikten sonra, arkadaşlarıma:
'Siz ne diye Hayber'e gitmek ihtiyacını duymazsınız? Yoksulluğa, açlığa uğramış bulunuyoruz!' dedim.
Arkadaşlarım:
'Oralar, şimdi eskisi gibi değildir. Bizler, Müslüman cemaatindeniz. Bundan önce ise, birşeye tapın azdık.
Şimdi gidersek, İslâmiyete ve Müslümanlara düşman olan, kin besleyen bir cemaatin yanına varacağız demektir!?' dediler.
Biz yola çıktık, Hayber'e vardık.
Öyle bir kavmin yanına vardık ki, topraklar, hurmalıklar, eskiden olduğu gibi kendilerinin ellerinde değildi.
Resûlullah Aleyhisselam, toprak ve hurmalıkları, mahsulünü yarı yarıya bölüşmek üzere, onlara (Yahudilere) teslim etmişti.
Yahudilerin Ebi'l-Hukayk, Sellâm b. Mişkem, Ka'b b. Eşref gibi ululan ve zenginleri öldürülmüşlerdi.
Ancak, malsız, servetsiz, ellerinin emeğiyle geçinen işçi takımları kalmıştı.
Şıkkta bir gün, Natat'ta bir gün kaldık. Ketibe'de de bir gün kaldıktan sonra, orayı bizim için daha hayırlı ve yararlı gördüğümüzden, orada günlerce kaldık.
Arkadaşım Abdullah b. Sehl, Şıkk'a gitti. Orada, yanında ben olmaksızın geceledi.
Doğrusu, onun hakkında, Yahudilerden korkmaya başladım. Sabahleyin, hemen izine düştüm. Onu sora sora Şıkk'a kadar vardım.
Yahudilerin ev halkları:
'O, güneş battığı zaman bize uğramıştı. Natat'a gitmek istiyordu' dediler.
Natat'a eriştim.
Yahudi uşaklarından birisi:
'Gel, sana arkadaşını göstereyim!' dedi.
Beni susuz bir kuyu başına kadar götürüp orada durdurdu.
Çukurdan kara sinekler çıkıp duruyordu.
Arkadaşım öldürülmüştü! [209]
Boynu kırılmış,[210] kanlara bulanmış, [211] oradaki derin olmayan, ağzı geniş bir çukura bırakılın ıştı. [212]
Şıkk halkına:
'Onu siz öldürdünüz![1] dedim.
'Hayır! Vallahi onu biz öldürmedik! [213] Bizim bu hususta hiçbir bilgimiz de yok!' dediler.

Yahudilerden bazı kimselerin bana yardım etmelerini istedim.
Arkadaşım Abdullah b. Sehl'in cesedini oradan çıkardım. Kefenledim ve gömdüm.
Sonra, acele Medine'ye gelip onun başına geleni kavmime haber verdim.
O sırada, Resûlullah Aleyhisselamı Umretü'l-kazıyye (kaza umresi) maksadıyla yola çıkmak üzere buldum.
Kalkıp Resûlullah Aleyhisselamın yanına gittik.
Bizim büyüğümüz, kardeşim Hu^ayyısa idi.
Öldürülen Abdullah b. Sehl'in kardeşi Abdurrahman da, yanımızda bulunuyordu.
Abdurrahman, benden daha gençti.
Kendisi Resûlullah Aleyhisselamın önünde diz çöktü. Biz de, çevresinde oturduk.
Resûlullah Aleyhisselam, cinayet haberini işitmiş bulunuyordu.
Abdurrahman:
'Yâ Rasûlallah! Kardeşim öldürüldü!' dedi[214] ve amcalarının oğullarından önce konuşmaya başladı. [215]
Resûlullah Aleyhisselam, ona:
'Sözü, ilk önce, yaşı büyük olana bırak!' buyurdu.[216]
Abdurrahman sustu, geri durdu. [217]
Ben konuşmak istedim. Bana da:
'Sözü, ilk önce, büyük olana bırak!' buyurdu.
Ben de sustum. Büyük kardeşim Huvayyısa konuştu." [218]
Huvayyısa:
"Yâ Rasûlallah! Biz, Abdullah'ı, Hayber"in kör kuyularından bir kuyuda, çukurda, öldürülmüş olarak bulduk!" dedikten sonra, Yahudileri ve onların kötülüklerini, düşmanlıklarını anlattı. [219]
Huvayyısa'dan sonra, Muhayyısa konuştu, [220] hadiseyi anlattı. [221] En sonra, Abdurrahman konuştu: [222]
"Yâ Rasûlallah! Adamımız Hayber'de saldırıya uğramış ve öldürülmüştür! Hayber"de ise, Yahudilerden başka bir düşman yoktur!" dedi. [223]

Diyet Hakkında Kasâme Usûlüne Göre Hüküm Verilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Adamınızı kimin öldürdüğü hakkında açık bir delil getirebilir misiniz?" diye sordu.
"Bizim elimizde hiçbir delil yok!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Katilinizin ismini bildiriniz, sonra adamınızı onun öldürdüğüne de elli defa yemin ediniz! Bundan sonra, onu, kısas edilmek üzere size teslim edeyim!" buyurdu.[224]
"Yâ Rasûlallah! Biz iyice bilmediğimiz, [225] hazır bulunmadığımız ve gözlerimizle görmediğimiz birşey hakkında nasıl yemin edebiliriz?" dediler. [226]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Öyle ise, Yahudiler, adamınızı öldürmedikleri ve öldüreni de bilmedikleri hakkında elli defa yemin eder, iddianızdan beraat ederler!" buyurdu.[227]
"Yâ Rasûlallah! Onlar [Yahudiler) Müslüman değiller ki! [228]
Yâ Rasûlallah! Kâfir olan bir cemaatin yeminlerini nasıl kabul ederiz? [229] Ki, günah üzerine yemin edip en büyük küfrü işlemekten çekinmeyenler, onlar arasındadır!" dediler. [230]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Adamınızı öldürdükleri sabit olursa, onlar ya onun kan bedeli olan diyetini öderler, ya da hükmünüze boyun eğmekten kaçınmış, ahidlerini bozmuş, bize karşı savaş açmış sayılacakları kendilerine bildirilir!" buyurdu ve bunu HayberYahudilerine de böylece yazdı, yazdırdı. [231]
Yazılan yazıya:
"Öldürülen kişinin cesedi, sizin evlerinizin arasında bulunmuştur!" cümlesi de eklendi. [232]
Hayber Yahudileri, Peygamberimiz Aleyhisselamın yazısına:
"Biz vallahi onu öldürmedik! [233] Onu öldüreni de bilmiyoruz!" diye cevap yazdılar. [234]

Kasâme Ne Demektir ve Nasıl Olur?

Bu cinayet dâvasında, İslâmiyetten önceki çağlarda uygulanmakta olan ve kasâme diye anılan muhakeme usulüne başvurulmuştu.

Peygamberimiz Aleyhisselam, bu usulü olduğu gibi bıraktı.[235]

Kasâme; lügatta, güzel olmak, Müslümanlarla düşmanları arasında barış yapılmak mânâlarına geldiği gibi, birşey hakkında yemin edip onu almak, veya o şey hakkında tanıklık etmek mânâsına da gelir. [236]

Şeriat teriminde; sadece belli sebeple belli sayıdaki belli kişilerin usulüne göre yaptıkları yeminde kullanılmıştır. [237]

Buna da, ya öldürülenin velileri tarafından kan bedeline hak kazanılmak için, ya da kendilerinin talepleri üzerine, karşı taraftan, içlerinde çocuk, kadın, deli ve köle bulunmamak şartıyla seçilecek elli kişiye yemin ettirilip kan bedelinden kurtulmak için başvurulur.

Meselâ; öldürülen kişinin cesedi bir kavmin yurdunda bulunur ve onu kimin öldürdüğü bilinmez ve fakat o kavmin öldürdüğü iddia edilir ve elli kişi de bu hususta yemin ederse, diyet almaya hak kazanılır.

Eğer davacı karşı taraftan elli kişi seçerek onları yemin etmeye davet eder, onlar da öldürülenin kendileri tarafından öldürülmediğine ve öldüreni de bilmediklerine yemin edecek olurlarsa, diyet ödemekten kurtulurlar.

Yemin edecek tam elli kişi bulunmazsa, mevcut kişiler yeminlerinin sayısını elliye doldururlar. [238]

Abdullah b. Sehl'in Diyetinin Zekat Develeriyle Ödenişi

Peygamberimiz Aleyhisselam; Abdullah b. Sehl'in kanının boşa gitmesini uygun gömnedi. [239]
Onun kan bedelini, zekat develerinden yüz deve vererek ödedi. [240]
Bu yüz devenin
25'i beş yaşına,
25'i dört yaşına,
25'i üç yaşına basmış;
25'i de bir yaşını doldurmuştu.
Sehl b. Ebi Hasme der ki:
"Abdullah b. Senl'in vereselerine yüz devenin teslim edildiğini görmüşüm dür.
Ben o zaman gençtim. [241] Vallahi, içlerinden, kızıl tüylü bir devenin beni teptiğini de daha unutmam ışı m dır !" [242]
Abdullah b. Sehl'in diyetini Peygamberimiz Aleyhisselamın kendisinin ödemesi; gerginliği gidermek, arayı bulmak, [243] çıkacak karışıklığı önlemek, barışıklığı sağlamak hususundaki ince siyasetinden ileri geliyordu. [244]

---

[1] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 3, s. 24, Vâki d t, Megâzî, c. 2, s. 636, İ bn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 4, s. 239, 327, c. 1, s. 353.
[2] İbn ^bdilberr, İstiâb, c. 2, s. 761, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 250.
[3] İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 1, s. 353.
[4] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 239, c. 1, s. 353, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 259,260.
[5] İbn Sa'd. Tabakat. c. 1 . s. 353. c. 4. s. 239.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/127.
[6]İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 226.
[7] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 326, Ahmed b. Hanbel, Müsned.c.2, s. 286, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 119,120, c.S.s. 123.
[8] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 328.
[9] Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 685, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 425.
[10] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, t 4, s. 326, Ahmed b. Hanbel, Müsned.c.2, s. 286, Buharı, Sahih, c. 3, s. 119,120.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/127-128.
[11] İtan Sa'd.Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 329, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 689, İtan Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 6, s. 319, 320.
[12] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1770,1 771, İtan Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 6, s. 319.
[13] İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 4, s. 328, Ahmed b. Hantael, Müsned, c. 2, s. 320, Müslim, Sahih, c. 4, s. 938, 939, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 428.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/128-130.
[14] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 3.
[15] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4,s. 34, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1.S.242.
[16] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 106, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 80.
[17] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 80, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1946, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 275.

[18] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 106.
[19] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 80.
[20] Müslim, Sahih, c. 4, s. 1946.
[21] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 80, Müslim, Sahih, c. 4, s. 106.
[22] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 106.
[23] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 80, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1946.
[24] Müslim. Sahih. c. 4. s. 1946.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/130-132.
[25] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 706.
[26] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 33.
[27] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 530.
[28] Vâkidf, Megâzî, c. 2, s. 562, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 2, s. 89, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 378, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 73, Taberî, Târîh, c. 3, s. 83, İbn EsTr, Kâmil, c. 2, s. 209, Diyarbekıf, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 12, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 185.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/132.
[29] İbn Kayym, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 163.
[30] Semhûdı, Vefau'l-retâ, c. 4, s. 1281.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/132-133.
[31] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 58.
[32] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 706.
[33] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 58.
[34] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 706, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamfs, c. 2, s. 58.
[35] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 706.
[36] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 58.
[37] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 706.
[38] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 368, Taberî, Târîh, c. 3, s. 98, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 58.
[39] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 352, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 706, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1 , s. 34, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks.2,s.4O.
[40] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 706,707.
[41] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 58.
[42] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 368, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 707, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 33, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 58.
[43] Ebu Ubeyd,Kitâbu'l-em\£l,s.16, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1 ,s.33, Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 238.
[44] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 368, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 33, 36, Yâküt, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 238.
[45] Belâzurî. Fütûhu'l-büldân. c. 1. s. 33. Yâkût. Mu'cemu'l-büldân. c. 4. s. 239.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/133-135.
[46] İbn Habib, Kitâ bu'l-muhabber, s. 1 26,1bn Hazm , Cevâmiu's-aYe, s. 24.
[47] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 707.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/135.
[48] Bel âzurf, E nsâbu'l -eşraf, c. 1, s. 352, F ütûhu 'l-büld ân, c. 1, s. 40, İ bn Sey-yi d, U yûn, c. 2, s. 142.
[49] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 238.

[50] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 90.
[51] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 238.
[52] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 530.
[53] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 353, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 707, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 353, Fütühu'l-büldân, c.1,s.39.
[54] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 709, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 121.
[55] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 353, Taberî, Târih, c. 3, s. 96.
[56] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 710, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 2, s. 162.
[57] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 58.
[58] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 710, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 2, s. 162, Semhûdf, Vefâu'l-vefâ, c. 4, s. 1328.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/135-137.
[59] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 710, İbn Kayy,m , Zâdu'l-mead, c. 2, s. 162.
[60] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 162.
[61] Vâkidi, Megâzı, c.2, s. 710, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 2, s. 162.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/137.
[62] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1 , s. 39, Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 345, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 143, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 58.
[63] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 353, İbn Seyvid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 144.
[64] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 710, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 2, s. 162.
[65] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 710.
[66] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 710, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 162, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 58, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 775.
[67] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 710, 711, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 2, s. 162,163.
[68] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 710, 711, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 39, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 143, 144, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 162,1 63.
[69] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 711.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/138-139.
[70] İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 1 26, Belâzurî, Fütûhu'l-buldan, c. 1, s. 40, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 24.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/139.
[71] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 353.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/139.
[72] Ibn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 121.
[73] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 707, 708, İtan Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 121,122.
[74] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 123.
[75] İbn Sa'd. Tabakât. c. 8. s. 122.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/140-141.
[76] İbn İshak.İbnHişam, Sîre.c.3, s. 354, 355, Vâkidf, Megâzî.c.2, s. 708.
[77] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c.8,s. 126, Hâkim, Müstedrek, c. 4, s. 29.
[78] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 708, İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 126, Hâkim, Müstedrek, c. 4, s. 29.
[79] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 126, Hâkim, Müstedrek, c. 4, s. 29.
[80] İbn İshak.İbnHişam, Sîre.c.3, s. 354, 355, Vâki df, Megâzî.c.2, s. 708.
[81] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, t 8, s. 122, 123.

[82] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 102.
[83] Buhârî, Sahih, c. 3, s. 42.
[84] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 708, İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 122.
[85] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 196.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/141-142.
[86] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 530.
[87] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 67.
[88] Vâkidf, Megâzî, c. 2, s. 713.
[89] Semhûdî, Velâu'l-velâ, c. 4, s. 1164.
[90] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 530.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/142-143.
[91] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 711, İbn Ka^ım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 163, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 775.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/143.
[92] Ibn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 1 26, Belâzurî, Fütûhu'l-buldan, c. 1, s. 40, Ibn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s.23.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/143.
[93] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 172, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 154, Semhûdf, Vefâu'l-vıefa, c. 4, s. 1179, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 55.
[94] İbn Esir, Nihâye, c. 1.S.307, Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 172, Semhûdf, Vefâu'l-vefâ, c. 4, s. 1179.
[95] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 212.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/143-144.
[96] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 353 Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 711, Taberî, Târih, c. 3, s. 96, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 2, s. 163.
[97] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 355, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 711.
[98] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 355, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 711.
[99] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 355 Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 711.
[100] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 711.
[101] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 355, Halebî, İnsanu'l-uyûn, c. 2, s. 775.
[102] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 711.
[103] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 355, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 711.
[104] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 355, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 163, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 213, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 775.
[105] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 355, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 163, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 213.
[106] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 355, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 712, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 163, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 213.
[107] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 712, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 776.
[108] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 355, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 776.
[109] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 711, 712.
[110] İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 2, s. 163.
[111] Vâkıdî, Megâzî, c. 2,5.711, 712.
[112] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 355.
[113] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 712.

[114] İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 2, s. 163.
[115] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 355, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 213.
[116] İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 2, s. 163, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 776.
[117] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 776.
[118] İbn Sa'd.Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 123,124, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 58.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/144-147.
[119] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, t 1, s. 353.
[120] İbn Esîr, Nihâye, c. 3, s. 348.
[121] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 206.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/147-148.
[122] İbn Sa'd,Tabakâtü'l-kübrâ,c.4,s.34, 35,Yâkubî, Târih, c.2,s. 56, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 211, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 242, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 342.
[123] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 242, İ bn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 342.
[124] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 229.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/148-149.
[125] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 292, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 31, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 345.
[126] Taberî, Tefsir, c. 7, s. 4.
[127] Taberî, Tefsir, c. 7, s. 4, Kastalânf, Mevâhib, c. 1, s. 292, Diyarbekrî, c. 2, s. 31, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 3, s. 345.
[128] Taberî, Tefar, c. 7, s. 4.
[129] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 292, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 31, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 345.
[130] Taberî, Tefsir, c. 7, s. 4, Kastalânf, Mevâhib, c. 1, s. 292, Diyarbekrî, c. 2, s. 31, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 3, s. 345.
[131] Taberî, Tefsir, c. 7, s. 4.
[132] Kastalânf, M evâhib, c. 1, s. 292, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 31, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 3, s. 345.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/149.
[133] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 1 64.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/150.
[134] Yâkubî, Târih, c. 2.S.56.
[135] Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 367.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/150.
[136] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 5, c. 2, s. 722, İtan Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 11 6, Belâzurî, Ensâb, c. 1 , s. 379.
[137] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 117.
[138] Vâkıdî, Megâzî, c. 1 s. 5, Halebî, İnsânu'l-uyün, c. 3, s. 191 .
[139] Yâ küt, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 21.
[140] Belâzurî, Ensâb, c. 1 , s. 379.
[141] Vâkıdı, Megâzî, c.2, s. 722.
[142] Vâki d f, Megâzî, c.2, s. 562, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 89, Belâzurî, Ensâbu'l-esrâf, c.1 , s. 378, Yâkubî, Târih, c. 2, s.73, 74, Taberî, Târîh, c. 3, s. 83, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 209, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 11 0, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 2,s. 135 Diyarbekrî, Târîhu'l-ham fs, c. 2, s. 12, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 185.

[143] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 722, İbn Sa'd, Tabakât,c. 2, s. 117, Taberî, Târîh, c. 3, s. 99 İbn Seyyid,Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 145.
[144] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 722 Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 221 İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 164, Halebî, İnşân, c. 3, s. 191.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/151-152.
[145] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 5, c. 2, s. 722, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 379, Taberî, Târih, c. 3, s. 99.
[146] Vâkidi, Megâzî, c.2, s. 722, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 46.
[147] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 118, İtan Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 146, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 60, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 191.
[148] Belâzurî, Ensâb, c. 1 , s. 379.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/152.
[149] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 5, c. 2, s. 723, İbn Sa'd, Tabakât ü'l-kübrâ, c. 2, s. 11 8, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 379.
[150] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 443, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 66.
[151] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 723, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 119, İbn Esîr, Kâm il, c. 2, s. 226, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 221, 222.
[152] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 250.
[153] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 723, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 119, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 2, s. 1 46, İbn Kayyım, Zâdu'l-ıead, c. 2, s. 164.
[154] Vâkıdî, Megâzî, c.2,s. 723.
[155] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 723, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 119.
[156] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 723, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 119, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 164.
[157] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 723, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 119, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 250.
[158] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 723.
[159] Vâkidf, Megâzî, c. 2, s. 723, İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 532. E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 222, İbn Kayyım ,!âdu'l-mead, c. 2, s. 164.
[160] Vâkıdî, c. 2, s. 723, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 164, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 60, Zürkânf, M evâhib Şerhi,:.2,s.25O.
[161] Halebî, İnsânu'l-uyün, c. 2, s. 192.
[162] Vâkıdî, c. 2, s. 723, İbn Sa'd, c. 2, s. 119, c. 3, s. 532, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 226.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/153-154.
[163] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 5, c. 2, s. 726, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 119, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 147.
[164] İbn Sa'd, Tab akâtü "l-kübrâ, c. 2, s. 119, İ tan Seyyi d, U y ûnu'l-eser, c.2, .147, Sem hûd f, Vefâu'l-vefa, c. 4, s. 1317.
[165] İbn Sa'd, Tab akâtü 'l-kübrâ. c. 2, s. 119.
[166] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 395, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 61.
[167] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 551, 552, İbn Sa'd, Tab akâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 85.
[168] Vâki dr, Megâzî, c. 2, s. 552, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 86, Yâkubî, TâriTı, c. 2, s. 73, Taberî, Târih, c. 3, s. 83, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c.2, s. 105.

[169] Vâkıdî, c.2, s. 555, İbn Sa'd, c. 2, s. 87, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 377, Yâkubî, c. 2, s. 72, Taberî, c. 3, s. 83, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 207, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 134, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 106.
[170] Kalkasandf, Nihâyetü'l-ereb, s. 370.
[171] Vâkıdî, c. 2, s. 640, 642, 650, 651, Diyarbekrî, Târihu'l-hamfs, c. 2, s. 44.
[172] İbn Sa'd, Tab akâtü 'l-kübrâ, c. 2, s. 119.
[173] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 138, İbn Sa'd, c. 2, s. 31.
[174] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 667, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 250.
[175] Vâkıdî, Megâzı, c. 2, s. 726, Taberî, Târih, c. 3, s. 99.
[176] İbn Sa'd, Tab akâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 119, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 147.
[177] Vâkıdî, Megâzı, c. 2, s. 726, 727.
[178] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 727, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 119, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c.2, s. 147.
[179] Vâkıdî, c. 2, s. 727, İbn Sa'd, c. 2, s. 119, İbn Seyyid, c. 2, s. 1 47, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 192.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/154-157.
[180] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 6, c. 2, s. 727, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 120, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 379, Taberî, TâriVı, c.3,s.99.
[181] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 148, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 252.
[182] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 164, 165.
[183] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 727, Taberî, Târîh, c. 3, s. 99, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 165, 166.
[184] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 727, 728, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 165,166.
[185] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 728, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 120, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 166.
[186] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 278, Taberî, Târih, c. 3, s. 99.
[187] Vâkidi, Megâzî, c. ,2 s. 728, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 166.
[188] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 120, c. 3, s. 532, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 148.
[189] Semhûdi, Vefâu'l-vefâ, c. 4, s. 1173.
[190] Vâkidi, Megâzî, c. 2, s. 278, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 1 20, İbn Seyyid, c. 2, s. 148.
[191] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 3, s. 233.
[192] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 728.
[193] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 728, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 120, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 166.
[194] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 278, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 166.
[195] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 532.
[196] Vâkidi, Megâzî, c. 2, s. 278, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 120, İbn Kayyım , Zâd, c. 2, s. 166, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c.2, s. 148.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/157-159.
[197] Vâkıdî,Megâzî,c.2,s. 729.
[198] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 1 66.
[199] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 729.
[200] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 729, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 166.

[201] Taberî, Târih, c. 3, s. 99.
[202] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 729.
[203] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 729, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 166.
[204] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 729, 731.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/159-163.
[205] Mâlik, Muvatta[1], c. 2, s. 577, 578, Buharı, Sahih, c. 5, s. 11 9, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1293.
[206] Buhârî,Sahîh,c.3, s. 169, c. 4, s. 17, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1293.
[207] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 713, 71 4.
[208] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 369, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 3.
[209] Vâkidi, Megâzî, c. 2, s. 713, 71 4.
[210] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 369 Ahmed, b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 3.
[211] Buhârî, Sahih, c. 4, s. 68.
[212] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 369, Mâlik, Muvatta', c. 2, s. 877, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 3, Buhârî, c. 8, s. 119.
[213] Mâlik,Muvatta[1], c. 2, s. 877, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 714, Buhârî, c. 8, s. 119, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1294.
[214] Vâkidi, Megâzî, c. 2, s. 714.
[215] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 370, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 3.
[216] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 370.
[217] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 2, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1291.
[218] Mâlik, Muvatta[1], c. 2, s. 877, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 714.
[219] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 2.
[220] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 370, Mâlik, Muvatta[1], c. 2, s. 877, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 714, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 3, Buhârî, Sahih, c. 8, s. 120.
[221] Vâkidt, Megâzî, c. 2, s. 714.
[222] İbn İshak.İbnHişam, Sîre, c. 3, s. 370, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 3.
[223] Ahmed b. Hanbel. Müsned. c. 4. s. 3.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/163-166.
[224] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 370, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 3.
[225] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 370.
[226] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 370, Vâki d f, Megâzî, c. 2, s. 714, 71 5, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 2, 3, Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 68, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1292.
[227] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 370 Mâlik, Muvatta[1], c. 2, s. 877.
[228] Mâlik, Muvatta'.c. 2, s. 878, Vâkidf, Megâzî, c. 2, s. 714, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 3, Buhârî, c. 8, s. 120, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1295.
[229] Mâlik, Muvatta[1], c. 2, s. 878, Buhârî, c. 4, s. 68, Müslim, c. 3, s. 1292,1293 .
[230] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 370, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 3.
[231] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 370, 371, Mâlik, Muvatta[1], c. 2, s. 877, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 714, Buhârî, Sahîh, c. 8, s. 1 20, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1295.
[232] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 370.
[233] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 370, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 71 4, Mâlik, Muvatta[1], c. 2, s. 877 Buhârî, c. 8, s. 120, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1295.
[234] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 370.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/166-167.

[235] Vâkıdı, Megâzı, c. 2, s. 715, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1295, İbn Esîr, Nihâye, c. 4, s. 62.
[236] Firuzâbâdi, Kâmûsu'l-muhft, c. 4, s. 166.
[237] Kâsânf, Bedâyiu's-sanâyi', c. 7, s. 286.
[238] İbn Esîr, Nihâye, c. 4, s. 62.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/168.
[239] Buhârî, Sahih, c. 4, s. 42, 43.
[240] Serahsf, M ebsût, c. 26, s. 1 07.
[241] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 715.
[242] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 370.
[243] Bedrüddin Avnf, Umdetu'l-karf, c. 24, s. 59.
[244] İbn Hacer. Fethu'l-barî. c. 12. s. 206.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/168-169.

UMRETÜ'L-KAZÂ SEFERİ

Umrenin Mânâları, Hükmü ve Fazileti

Umre; lügatta, ziyaret mânâsına gelir.[1]

Şeriat teriminde, Beytü'l-Haram olan Kabe'yi, hususî şartlarına ve usulüne göre ziyaret etmek demektir. [2]

Umre, sünnettir. [3]

Peygamberimiz Aleyhisselam; umrenin yoksulluğu ve günahları gidereceğini, [4] bir umrenin, gelecek umreye kadar, aralarında işlenmiş günahlara keffâret olacağını haber vermiştir. [5]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Yaptığı Umrelerin Sayısı

Peygamberimiz Aleyhisselam, Medine'ye hicretten sonra, dört umre yapmıştır:

1- Hudeybiye umresi,

2- Hudeybiye muahedesine göre, ertesi (7.) yılda yapılması kararlaştırılmış ve yapılmış olan umretü'l-kazâ,

3- Huneyn ganimetinin taksiminden sonra, Ci'râne'den gelip yaptığı umre,

4- Veda Haccıyla birlikte yaptığı umre.

Veda Haccıyla birlikte yapılan umre hariç olmak üzere, diğer umrelerin hepsi Zilkade ayında yapılmıştır.[6]

Umretü'l-Kazâ Seferi Ne Zaman ve Nasıl Hazırlandı ve Yapıldı?

Hicretin 6. yılında, Hudeybiye'de Kureyş müşriki eriyle yapılan muahede uyarınca, ertesi yılda yapılacak umrenin zamanı gelmişti.

Hicretin 7. yılı Zilkade ayı girince, Peygamberimiz Aleyhisselam, Hudeybiye seferine katılanlardan, şehit olan veya ölenler hariç, hiçbiri geri kalmaksızın umreye hazırlanmalarını ashabına emretti.[7]

Umreye hazırlanmalar için de, halka seslenildi. [8]

Çevrelerden gelip de o sırada Medine'de bulunan Araplar:

"Vallahi, yâ Rasûlallah! Bizim ne azığımız, ne de bizi doyuracak bir adamımız var!" dediler.

Peygamberimiz Aleyhisselam, ihtiyacı olanlara Allah için sadaka vermelerini, yardım etmelerini Medine halkına duyurdu. [9]

Umre için hazırlanan Müslümanların sayısı 2.000'i bulmuştu. [10]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Medine'de Kimleri Vekil Bıraktığı

Peygamberimiz Aleyhisselam, Medine'de yerine Uveyf b. Azbetü'd-Di'lî'yi vekil bıraktı. [11] Peygamberimiz Aleyhisselamın Medine'de yerine Ebu Rühm el-Gıfârî'yi[12] veya Ebu Zerri'l-Gıfârî'yi vekil bıraktığı da rivayet edilir. [13]

Hazırlanan Kurbanlık Develer ve Sürücüleri

Kurban edilmek üzere 60 deve hazırlandı.[14]
Naciye b. Cündüb el-Eslemî de, kurbanlık develeri yayarak sürüp götürmekle görevlendirildi. [15]
Naciye'nin yanına da, Eşlemlerden dört genç yardımcı olarak verildi.
Ubeyd b. Ebu Rühm ile Ebu Hureyre de, sürücü yardımcıları arasında idi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, kurbanlık devesine kendi eli ile nişan vurdu. [16]

Hazırlanan Silahlar ve Süvarilerle Yola Çıkılışı

Peygamberimiz Aleyhisselam; yanlarına miğfer, zırh gömlek ve mızrak... gibi askerî silahlarla yüz de at aldı.
Yüz atlı süvariyi önceden yola çıkardı ve onların başına da Muhammed b. Meslemeyi kumandan tayin etti.
Beşir b. Sa'd'ı da, silah kafilesiyle görevlendirdi.
"Yâ Rasûlallah! Kureyşîler, yolcu silahı olan, kınlarında sokulu kılıçlardan başka silahlarla yanlarına girmem ekliğim izi bize şart koşmuşlardı. Halbuki, sen silah taşımaktasın?" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Biz, o silahlan Harem'de Kureyşîlerin yanlarına sokacak değiliz.
Fakat, onlar yakınımızda, elimizin altında olacak!
Kureyş cemaatinden, bize yapılabilecek bir saldırıya karşı, silahlar yakınımızda bulunacaktır!" buyurdu.
"Yâ Rasûlallah! Bu hususta Kureyşîlerden korkuyor musun?" diye sordular.
Peygamberimiz Aleyhisselam cevap vermedi, sustu.
Zü'l-huleyfie'y[6] gelindiği zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam süvarileri ileri sürdü. Silah yükleriyle kurbanlık develeri de ileri gönderdi.[17]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Zü'l-huleyfe'de, mescidin kapısında ihrama girdi[18] ve telbiyeye başladı. [19]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Müslümanlarla birlikte telbiye ederekZü'l-huleyfe'den ayrılıp yollarına devam ettiler.[20]

Kureyş Müşriklerinin Korkuya ve Telaşa Düşmeleri

Muhammed b. Mesleme, kumandası altındaki süvari birliğiyle Merru'z-zahran'a vardı, Orada, Kureyş müşriklerinden bazı adamlara rastladı.[21] Onlar, süvarilerle gelişinin sebebini Muhammed b. Meslemeye sordular. [22]
Muhammed b. Mesleme:
"Bunlar, Resûlullah Aleyhisselamın süvarileridir.
İnşaallah, kendileri de, yarın sabah burada, bu yerde bulunacaklardır!" dedi. [23]
Onlar, Beşir b. Sa'd'ın yanında da pek çok silahlar bulunduğunu görünce, acele Mekke'ye gittiler, gördükleri süvarileri ve silahlan Kureyş müşriklerine haber verdiler.
Kureyş müşrikleri çok korktular ve birbirlerine:
"Vallahi, biz hiçbir hadise çıkarmadık ki!
Yazımıza ve anlaşmamıza bağlı bulunuyoruz da!
Hal böyle iken, Muhammed ne diye ashabıyla gelip bizimle çarpışacak?! Anlayamadık!" dediler. [24]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Merru'z-zahran'a gelince, bütün silahları, Batn-ı Ye'cec'e (veya Ye'cic'e) gönderdi.[25]
Batn-ı Ye'cec'e konulan silahlar arasında oklar, yaylar ve kalkanlarda bulunuyordu. [26]
Batn-ı Ye'cec; Mekke'ye 3 mil yakınlıkta bir yer olup, [27] onun neresinden bakılsa Mekke Hareminin dikili taşları görünür.
Peygamberimiz Aleyhisselam silahlara sahip olmak üzere, 200 kişiyi de orada bıraktı ve başlarına da Ensardan Evs b. Havlîyi dikti. [28]
Peygamberimiz Aleyhisselam Merru'z-zahran'a gelip konduğu zaman, sahabiler, kendileri hakkında müşriklerin "Onlar, zayıflıktan, geceleri hiç uyuyamıyorlarmış!" dediklerini işittikleri için:
"Keşke yük develerimizden bazısını kesseydik, etinden yiyip çorbasından içseydik de, yarın sabah o Kureyş cemaatinin yanına olanca gücümüz ve zindeliğimizle varsaydık!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Böyle yapmayınız! Azıklarınızdan, kalanları, benim yanımda toplayınız!" buyurdu.
Azıkları topladılar ve deriden sofralar üzerine yaydılar ve yediler.
Her biri, dağarcıklarında kalanları da, kurtlara, kuşlara bıraktılar. [29]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Kureyş Temsilcileriyle Konuşması

Peygamberimiz Aleyhisselam, Batn-ı Ye'cec'de ashabıyla birlikte bulunduğu ve kurbanlık develerle silah yüklerinin oraya gelip kavuştukları sırada idi ki, Kureyş müşrikleri, Mikrez b. Hafs'ı, yanına Kureyşîlerden bazılarını katarak, Peygamberimiz Aleyhisselama göndermişlerdi.
Kureyş temsilcileri Peygamberimiz Aleyhisselamla buluşunca;
"Yâ Muhammedi Herhalde, bizim sana küçük veya büyük herhangi bir hıyanetimiz, vefasızlığımız haber verilmiş değildir.
Buna rağmen, Harem'e, kavminin yanına böyle silahla mı gireceksin?!
Halbuki, oraya, yolcu silahı olan, kınlarına sokulu kılıçlardan başkasıyla girmemek şartını kabullenmiş bulunuyordun!?" dediler.[30]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Yine de, öyledir! Biz oraya kınlarına sokulu kılıçlardan başkasıyla girecek değiliz! [31]
Onların (kavmimin) yanına da silahla girmeyeceğim! [32]
Ben çocukluğumda da, olgunluğumda da ancak vefakârlıkla tanınmışı m dır.
Onların (kavmimin) yanına silah sokmak istiyor da değilim!
Fakat, silahların bana yakın bir yerde bulunmasını isterim!" buyurdu. [33]
Mikrez b. Hafs:
"Zaten, senden beklenen, sana yaraşan da budur; iyilik ve vefakârlıktır!" dedi. [34]

Mikrez b. Hafs'ın Durumu Müşriklere Duyuruşu ve Kâbe Tavafı İçin Mekke'nin Boşaltılışı

Mikrez b. Hafs, acele Mekke'ye, adamlarının yanına döndü[35] ve:
"Muhammed, Mekke'ye silahla girmeyecektir.
O, bize vermiş olduğu söz ve şart üzerinde duruyor!" dedi. [36]
Mikrez Peygamberimiz Aleyhisselamdan bu haberi getirince, Kureyş müşriklerinin ileri gelenleri Mekke'yi boşalttılar, dağ başlarına çıkıp gittiIer[37] ve:
"Ne onu, ne de onun ashabını görmeyelim!" dediler. [38] Müşrik ulularının, böyle Mekke'den çıkıp gitmeleri, Allah'a ve Allah'ın Resûlüne karşı besledikleri düşmanlıktan; Peygamberimiz Aleyhisselamla ashabının Beytullah'ı tavaflarını görmeye katlanamamalarından; 37 kin, kızgınlık ve kıskançlıklarından ileri geliyordu. [39]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Muhacir Sahabilerine Emir ve Tavsiyeleri ve Mekke'ye Girişi

Peygamberimiz Aleyhisselam; Mekke'ye girmek için hazırlandığı sırada, Muhacir sahabilerine:
"Kavminiz olan Kureyş müşrikleri, yarın sizi görmek isteyeceklerdir. Onlar sizi muhakkak güçlü ve dayanıklı görmelidirler" buyurdu[40] ve kurbanlık develerin de öne geçirilip Zî Tuvâ'ya götürülmesini ve orada bırakılmasını emretttì.
Peygamberimiz Aleyhisselam, devesi Kasvâ'nın üzerinde, sahabileri de kılıçlarını kuşanmış, Peygamberimiz Aleyhisselamı ortalarına almış oldukları halde, yüksek sesle:
"Lebbeyk! Allâhümme lebbeyk! Lebbeyk! Lâ şerike leke lebbeyk! İnnel hamde ve'n nîmete leke vel mülke lâ şerîke lek!" diye telbiye ederek Zî Tuvâ'ya kadar ilerlediler. [41]
Peygamberimiz Aleyhisselam, *T* Tuvâ'ya gelince, durdu.
Sonra, yine, kendisi devesi Kasvâ'nın üzerinde bulunduğu ve Kasvâ'nın yuları Abdullah b. Revâha'nın elinde olduğu, Müslümanlarda çevresinde yürüdükleri halde, Hacun tepeciği üzerine çıkılan Seniye'den, yokuştan Mekke'ye girdiler. [42]
Zaten, Mekke'ye giriş, Mekke'nin yukansındaki Bathâ'daki Seniyetü'l-ulyâ'dan; Mekke'den çıkış da, Mekke'nin aşağı tarafındaki Seniyetü's-süflâ'dan yapılır. [43]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Mekke'nin gölgelik barakalarına gelinceye kadar telbiyeye devam etti. [44] Umrede, Mescid-i Haram'a girilince, telbiye kesilir. [45]

Abdullah b. Revâha'nın Recez Söyleyerek Peygamberimiz Aleyhisselamın Önünde Yürümesi ve Hâşim Oğulları Çocuklarının Sevinçlerinden Koşuşmaları

Abdullah b. Revâha; Peygamberimiz Aleyhisselamın devesi Kasvâ'nın yularını çekerek Peygamberimiz Aleyhisselamın önünde yürümekte ve:
"Ey kâfirlerin dölleri! Onun (Resûlullahın) yolundan çekiliniz! Çekiliniz ki, Rahman olan Allah ona Kur'ân'ı indirmiştir.
Her hayır ve iyilik, Resûlullahta ve onun yolundadır!
En hayırlı ölüm de, onun yolunda çarpışarak ölmektir!
Ben, onun gerçekten Resûlullah olduğuna şehadet etmişimdir.
Yâ Rab! Ben onun sözlerine, buyruğun üzere, inanmış; onun sözlerini kabul etmenin ilahî bir gerçek olduğunu anlamışımdır!
Kur'ân'ın Allah tarafından indirildiğini inkâr ettiğinizde, başları boyun ve gövdelerden ayıran, dosta dostunu unutturan darbeleri size indirdiğimiz gibi, onun mânâsını inkâr ettiğinizde de, size darbeler indiririz!" diyerek recez söylemekte idi.[46]
Peygamberimiz Aleyhisselamı sevinçle karşılayan Haşim oğullarının küçük çocuklan ise, Peygamberimiz Aleyhisselamın gâh önünden, gâh arkasından koşuşmakta idiler.[47]

Müşriklerin Peygamberimiz Aleyhisselam ve Ashabı Hakkındaki Konuşmaları

Kureyş müşrikleri, geçen yıl Hudeybiye'de muahede yapıldığı sıralarda, birbirlerine: "Burunları kurtlanıp ölesiye kadar, Muhammed'i de, ashabını da kendi hallerine bırakınız![48]
Yanımızdan çıkıp gittikten sonra, Muhammed'in ashabı yoksulluğa ve hastalığa uğramışlar! [49]
Muhammed ve ashabı, darlık, yokluk ve sıkıntı içinde imişler! [50]
Yanınıza bir cemaat gelecek ki, Yesrib'in (Medine'nin) humması (sıtması) onları çok zayıf düşür-müş! [51]
Yesrib'in humması, Muhammed'i de, ashabını da çokzayıflatmış! [52] Onlar, zayıflıktan, geceleri hiç uyuyamıyoriarmış!" [53] diyerek konuşmaktan geri durmamakta idiler.
Yüce Allah, müşriklerin bütün bu konuşmalarını Peygamberimiz Aleyhisselama bildirmiştir! [54]
Müşriklerin ileri gelenleri, Peygamberimiz Aleyhisselamla Müslümanları görmemek için dağ başlarına çıkmışlardı. [55]
Mekkeli halkın erkek, kadın, çoluk çocukları ise, Peygamberimiz Aleyhisselamla ashabını seyretmek için Dârü'n-Nedve'de sıralanmışlardı. [56]
Bazıları da, Hicr (Hatfm)'in bir tarafında oturmakta idiler. [57]

Beytullah'ın Silkelene Silkelene Çalımlıca Tavaf Edilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Mescid-i Haram'a girince, omuz ihramının bir ucunu sağ koltuğunun altından alıp sol omuzunun üzerine attı ve sağ om uzunu açtı. Sonra da:
"Bugün kendisini şu müşriklere güçlü ve zinde gösterecek olan er kişileri Allah rahmetiyle yarlı-gasın, esirgesin![58]
Sakın Kureyş cemaati sizde bir gevşeklik ve eksiklik görmesinler![59]
Müşriklerin gücünüzü görmeleri için, Beytullah'ı tavafın ilk üç devresinde remel yapınız!" buyurdu. [60]
Yani, tavafın ilk üç devresinde omuzlarını açık bulundurmalarını; [61] adımlarını kısaltıp omuzlarını silkeleyerek hızlıca ve çalımlıca, [62] iki rükün arasında ise ağır ağır yürümelerini ashabına emir buyurdu. [63]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Kasvâya bindi.
Abdullah b. Revana, Kasvâ'nın yularından tuttu.
Müslümanlar, Peygamberimiz Aleyhisselam gibi, sağ omuzlarını açtılar, tavaf için sıralandılar.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hacerü'l-Esved'e yaklaştı. Elindeki değneğin ucuyla ona dokunarak istilam etti[64] ve değneğin ucunu öptü. [65]
Sahabiler de, Hacerü'l-Esved'e ellerini ve yüzlerini sürdüler. [66]
Kabe'yi tavafa, silkelene silkelene, hızlıca ve çalımlıca dolaşmaya başladılar. [67]
Kabe'nin Yemen köşesine eriştiler; oradan, Hacerü'l-Esved köşesine kadar ağır ağır yürüdüler.
Sonra, tekrar, Yemen köşesine kadar, silkelene silkelene, çalımlıca ve hızlıca; oradan, Hacerü'l-Esved köşesine kadar ağır ağır yürüdüler. Üç tavafı böylece yaptlar. [68]
Peygamberimiz Aleyhisselamın Mecsid-i Haram'a yürüyerek girdiği, tavaf ve koşmaları yaya olarak yaptığı da rivayet edilir. [69]
Abdullah b. Revâha, tavafta da recez okumaya başlayınca, Hz. Ömer, ona:
"Sen Resûlullah Aleyhisselamın önünde, Allah'ın Hareminde bu şiiri söyleyip duracak mısın?!" dedi. [70]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Ömer'e:
"Ona engel olma! Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; onun sözleri, bu Kureyş müşriklerine ok yağdırmaktan daha çabuk, daha çok tesirlidir! [71] İbn Revâha! Devam et!" buyurduktan sonra, [72] Abdullah b. Revâhaya:
"'Allah'tan başka hiçbir ilah ve mabud yoktur! Bir olan O'dur!
Va'dini gerçekleştiren O'dur!
Bu kuluna yardım eden O'dur!
Askerlerini güçlendiren O'dur!
Toplanmış olan kabileleri bozguna uğratan da yalnız O'dur!' de!" buyurdu.
Abdullah b. Revâha bunu söylemeye başlayınca, Müslümanlar da, onun söylediği gibi söylemeye başladılar. [73]

Müslümanların Tavafta Yaptıkları Remellerin Müşrikleri Hayal Kırıklığına Uğratması

Müslümanlar tavafın üç dolaşımında remel yaptıkları, silkelene silkelene, çalımlıca ve hızlıca yürüdükleri zaman, müşrikler:

"Demek, Medine'nin humması onları hiç de zayıflatmam iş[74] Demek, bunlar hâlâ zinde, sapasağlam imişler! [75] Size, bunların sıtmadan zayıf düştükleri anlatılmıştı. Halbuki, bunlar, bizden daha zinde, daha diridirler! [76] Baksanıza! Bunlar, yürümeye razı olmuyorlar, kanaat etmiyorlar da, geyiklerin sıçrayışı, zıplayışı gibi sıçrıyorlar!" dediler. [77]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Tavafta Okudukları ve Okunmasını Tavsiye Buyurdukları Dualar

Tavafın geri kalan dört dolaşımı ise, ağır ağır yürünerek yapıldı.[78]
Peygamberimiz Aleyhisselam tavafta Hacerü'l-Esved köşesine geldikçe, orada durup Hacerü'l-Esved'e elindeki değnekle işaret etmekte ve tekbir getirmekte idi. [79]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Kabe'yi tavaf ederken, Yemen köşesinde 'Allâhümme innî es'elüke'l-afve vel âfiyete fid dünyâ vel âhire! Rabbena âtinâ fid dünyâ ve fil âhireti haseneten ve kına azâbennâr![1] diye dua eden kişiye, vazifeli yetmiş melek 'Amîn' derler" buyurdu. [80]
Peygamberimiz Aleyhisselamın, tavaf sırasında, Hacerü'l-Esved'le Hatîm arasında: "Rabbena âtinâ fid dünyâ ve fil âhireti haseneten ve kına azâbennâr!" diyerek dua ettiği de işitil mistir. [81]

Tavaf Namazı Kılınışı ve Sa'y Yapılışı

Peygamberimiz Aleyhisselam, Kabe'yi yedi defa tavaf ettikten ve iki rekat namazı kıldıktan sonra, say yapmak üzere Safa tepeciğine gitti.[82]

Safa tepeciği ile Merve tepeciği arasında, yine, Kasvâ'nın üzerinde olduğu halde, yedi kere sa'y yaptı.

Yedincisinde, Merve üzerinde sayini tamamladı. [83]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Safa ile Merve arasında say yaparken Kasvâ'yı hızlandırması, Kureyş müşriklerine, güçlülüğünü ve zindeliğini-ashabı gibi-göstermek içindi. [84]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Safâ ve Merve Tepeciklerindeki Tekbir, Tehlil ve Duaları

Peygamberimiz Aleyhisselam, Safa ve Merve tepeciklerinde durdukları zaman üç kene tekbir getirmiş, üç kere "Lâ ilahe illallâhu vahdehû lâ şerîke leh. Lehül mülkü ve lehül hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr" demiş ve dua etmiştir.[85]

Ashabdan Abdullah b. Ebi Evfâ der ki:

"Resûlullah Aleyhisselamla birlikte umre yaptığımız zaman, kendisi, Kabe'yi tavaf etti. Onun yanında, biz de tavaf ettik.

O Makam-ı İbrahim'in arkasında namaz kıldı. Biz de, onun yanında (tavaf namazı) kıldık. [86]

O, Safa ile Merve arasında say yaptı. [87] Biz, onu Mekkeli müşriklerin ve onların akılsız delikanlılarının herhangi birşeyle rahatsız etmelerinden koruduk! [88]

Ona hiçbir kimse birşey yapamadı ." [89]

Kurbanların Kesilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, sa'y'ini Merve'de tamamladığı zaman, kurban kesmek için orada durdu ve:

"Burası, kurban kesim yeridir. Mekke'nin her caddesi de, kurban kesim yeridir" buyurdu ve kurbanını orada, Merve'de kesti.[90]

Müslümanlara da, kurbanlarını kesmelerini emretti.

Deve bulan, deve kesti. Bulamayanların da, sığır kesmelerine müsaade edildi. [91] O sırada, bir adam, Mekke'ye sığır getirmişti. Sığır kesecek olanlar da, ondan sığır alıp kestiler. [92]

Hudeybiye'de bulunmuş olanlar, kesilen kurbanlara ortak oldular. Hudeybiye seferine katılmamış olanlar ise, kurban kesmediler. [93]

Kurban Kesiminden Sonra Tıraş Olunuşu

Peygamberimiz Aleyhisselam, Merve'de kurbanını kestikten sonra, orada başının saçını kazıttı.[94]

Peygamberimiz Aleyhisselamın başının saçını kazıyan, Hıraş b. Ümeyye idi. Bu işi yapanın Ma'mer b. Abdullah el-Adevî olduğu da rivayet edilir.[95] Müslümanlar da tıraş oldular.[96]

Ye'cec'deki Sahabilerin Umrelerini Yapmak Üzere Getirilip Yerlerine Başkalarının Gönderilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Ye'cec vadisinde bulunan sahabilerinin de gelip umrelerini yapmaları için, Müslümanlardan bazılarının Ye'cec'deki silahları beklemeye gitmelerini emretti. Peygamberimiz Aleyhisselamın bu emri hemen yerine getirildi.[97]

Kâbe Üzerinde Okunan Ezanın Müşrikleri Tedirgin Edişi

Peygamberimiz Aleyhisselam Bilal-i Habeşî'ye emretti, Kabe'nin üzerinde öğle ezanını okuttu.[98] Bilal-i Habeşî'nin ezanını işitince, Kureyş müşriklerinden İkrime b. Ebu Cehil:
"Allah, Ebu'l-Hakem'e [Ebu Cehil'e], bu kölenin söylediğini işittirmemek lutfunda bulunmuştur!" dedi. Safvan b. Ümeyye:
"Allah'a şükürler olsun ki; bunları görmeden önce, babamı alıp götürdü!" dedi. Halid b. Esîd de:
"Allah'a şükürler olsun ki; babamı öldürdü de, o bugünü, Ümmü Bilal'in oğlu Bilal'in Kabe'nin üzerine dikilip anırdığı (hâşâ) zamanı görmedi!" dedi.
Süheyl b. Amr ile yanında bulunan kişiler ise, bu ezanı işittikleri zaman, yüzlerini kapadılar! [99]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mekke'de Bulunduğu Müddetçe Çadırdan Başka Yerde Oturmayışı

Peygamberimiz Aleyhisselam, Mekke'de üç gün oturdu.[100] Mekke evlerinden hiçbir evin çatısı altına girmedi. Zaten, seferi erinde evlerde oturmazdı.
Bu umre seferinde de, Mekke'den ayrılıncaya kadar, Ebtah'ta kendisi için kurulmuş bulunan deri çadırda kaldı.[101]

Hz. Abbas'ın Tavsiye ve Teklif Ettiği Hz. Meymûne'yi Peygamberimiz Aleyhisselamın Zevceliğe Kabul Edişi

Hz. Meymûne; Hz. Abbas'ın zevcesi Ümmü'l-Fadl ile Hz. Cafer'in zevcesi Esmâ binti Umeys'in kızkardeşi olup,[102] İslâmiyetten önce Mes'ud b. Amr es-Sakaff ile evli iken ondan ayrılıp Ebu Rühm b. Abduluzzâ ile evlenmiş; Ebu Rühm'ün ölümü ile de dul kalmıştı. [103]

Hz. Abbas, Hz. Meymûne'yi Peygamberimiz Aleyhisselama övmüş; [104] Peygamberimiz Aleyhisselam da umre için Medine'den yola çıkmadan önce, Ebu Rafı' ile Ensardan bir zâtı (Evs. b. Havlî'yi) dünürlük etmek üzere Mekke'ye göndermiş bulunuyordu. [105]

Peygamberimiz Aleyhisselam umre için yola çıkıp Cuhfe'de bulunduğu sırada da, Hz. Abbas'la buluşunca, Hz. Abbas:

"Yâ Rasûlallah! Meymune binti Haris dul kaldı. Onu kendine zevceliğe alsana" demişti. [106]

Hz. Meymûne, Peygamberimiz Aleyhisselamın kendisiyle evlenmek istediği haberini deve üzerinde bulunduğu sırada alınca:

"Deve de, üzerindeki de Resûlullah Aleyhisselamındır!" dedi. [107]

Kendisini Peygamberimiz Aleyhisselama bağışladı[108] ve gereğinin yapılmasını da, kızkardeşi Ümmü'l-Fadl'a, o da zevci Hz. Abbas'a bıraktı. Bunun üzerine, Hz. Abbas, Peygamberimiz Aleyhisselamdan 400 dirhem mehir alarak Hz. Meymûneyi Peygamberimiz Aleyhisselama nikahladı. [109]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mekke'de Üç Gün Daha Kalma Teklifinin Müşriklerce Kabul Edilmeyişi

Hudeybiye anlaşmasına göre; Peygamberimiz Aleyhisselamın Mekke'de kalacağı üç günlük müddet dolmuş bulunuyordu.[110]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Kureyş müşriklerine:
"İsterseniz, zevcemle evlenme törenini yapmak üzere burada üç gün daha oturayım ve çekeceğim düğün ziyafetine sizi de çağırayım" diye Hz. Osman'la haber saldı. [111]
Peygamberimiz Aleyhisselam, bu vesile ile onları kendisine ısındırmak istemişti.
Kureyş müşrikleri, Hz. Ali'nin yanına geldiler ve:
"'Artıkyanımızdan ayrılıp git! Müddet dolmuştur![1] diye sahibine söyle!" dediler. [112]
Peygamberimiz Aleyhisselama Hz.Ali ile haber saldılar. [113]
Kureyş müşrikleri, Peygamberimiz Aleyhisselamla ashabını Mekke'den çıkarma işini Huvaytıb b. Abduluzzâ'ya havale etmişlerdi. [114]
Huvaytıb b. Abduluzzâ ile Süheyl b. Amr, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldiler. [115]
O sırada, Peygamberimiz Aleyhisselam, Medineli Müslümanların meclislerinden bir mecliste oturup konuşuyor ve yanında da Sa'd b. Ubâde bulunuyordu. [116]
Kureyş temsilcileri:
"Yâ Muhammed! [117] Müddetin dolmuştur! Çık, git artık yanımızdan!" dediler. [118]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben sizden bir kadını nikâhlamışüm. Onunla evlenme törenini yapıncaya kadar bırakılmamdan size ne zarar gelirdi"[119]
Ne olurdu, beni bıraksaydınız da, evlenme törenimi aranızda yapsaydım, sizin için yapacağımız düğün yemeğimizde de bulunsaydınız?
Böyle yapmak, size düşmez, yaraşmaz mıydı?" dedi.
Kureyş temsilcileri:
"Senin düğün yemeğinde bulunmak, bize gerekmez! [120]
Bize ne sen, ne de düğün yemeğin gerek![121]
Hemen çık git artık yanımızdan! [122]
Yâ Muhammedi Allah aşkına söyle! 'Toprağımızdan muhakkak çıkıp gideceksin!' diye aramızda seninle muahede yapmadık mı?
İşte, o üç günlük müddet de dolmuştur!" dediler.
Sa'd b. Ubâde, onların Peygamberimiz Aleyhisselama karşı böyle kaba ve sert konuştuklarını görünce, son derecede kızdı[123] ve Süheyl b. Amfa:
"Ey anasının bilmem nesini yiyesice! [124] Sen yalan söylüyorsun! Burası ne senin toprağındır, ne de senin babanın toprağıdır! [125] Resûlullah Aleyhisselam, buradan, kendisi istemedikçe çıkmaz! [126] Vallahi, o buradan ancak muahedeye uyarak rızasıyla çıkar gider. Yoksa, zorla çıkıp gitmez!" dedi.
Sa'd b. Ubâde'nin bu sözleri üzerine, Huvaytıb b. Abduluzzâ ile Süheyl b. Amr sustular ve sindiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam gülümsedi, sonra da:
"Ey Sa'd! Konak yerimizde, kavmimizden bizi ziyarete gelenleri incitme!" buyurdu. [127]

Akşama Kadar Mekke'yi Terketmelerinin Müslümanlara Duyuruluşu ve Yola Çıkılışı

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Müslümanlardan hiç kimse burada akşamlamayacak, yola çıkacaktır!" diyerek göç halkına seslenmesini Ebu Râfi'e emir buyurdu.[128]

Peygamberimiz Aleyhisselam da, hemen devesine bindi. Derlenip toparlanabilen Müslümanlarla birlikte Mekke'den ayrılarak Şerif mevkiinde konakladı.

Arkadan gelen Müslümanlar da orada toplandılar, tamamlandılar.[129]

Hz. Meymûne'nin Mekke'den Çıkarılıp Serif'e Getirilişi ve Evlenme Töreninin Serif'te Yapılışı

Peygamberimiz Aleyhisselam, Mekke'den ayrılmadan önce, Ebu Râfi'i Hz. Meymûne'nin göç hazırlığını görüp Şerife getirmekle görevlendirmişti.[130]
Ebu Râfi' akşama kadar Hz. Meymûne'nin işiyle uğraştı. Akşamleyin, Peygamberimiz Aleyhisselamın arkasından, Hz. Meymûne ve yanındakiler de yola çıktılar.
Yolda, Anâ' mevkiinde, müşriklerin ayaktaki m I arıyla karşılaştılar. Onlar, Peygamberimiz Aleyhisselama[131] ve Hz. Meymûneye[132] dil uzatmaya başladılar.
Ebu Râfi', onlara:
"Siz bizden ne istiyorsunuz?!
İşte, vallahi, süvariler ve silahlar, Batn-ı Ye'cec'de bekliyor! [133]
Siz anlaşmayı bozmak mı istiyorsunuz?!" deyince, müşrikler başlarını önlerine eğdiler, hemen dönüp gittiler. [134]
Ebu Râfi' ve yanında bulunanlar Batn-ı Ye'cec'e vardılar. Oradaki süvarilerle birlikte, bütün gece yola devam ederek Şerife geldiler. [135]
Hz. Meymûne'nin Mekke'de yapılamayan evlenme töreni Şerifte yapıldı. [136]

Fetih ve Umre Hakkındaki İlahî Vaadlerin Gerçekleşmesi

Yüce Allah, Hudeybiye muahedesinden sonra indirdiği âyette (Feth: 27) vaad buyurduğu fethi Hayber'i fethettirmek suretiyle yerine getirdiği gibi, Resûlünün umre hakkında gördüğü rüyayı da yaptırdığı bu umre ile doğru çıkarmıştır.[137]

Hz. Hamza'nın Kızı Ümâme'nin Medine'ye Getirilişi

Hz. Hamza'nın kızı Ümâme, Mekke'de bulunuyordu.
Peygamberimiz Aleyhisselamın Mekke'ye vardığı sırada, Hz. Ali, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Amcamızın biricik yetim kızını müşriklerin arasında ne diye bırakalım?" demiş, Peygamberimiz Aleyhisselam da bu teklifi olumsuz karşılamamıştı.[138]
Hz. Ali, Ümâme'yi erkeklerin arasında Kabe'yi tavaf ederken görüp elinden tutarak Hz. Fâtıma'nın yanına getirmiş: [139]
"Amcanın kızı senin yanında dursun!" demiş,[140] Hz. Fâtıma'nın hevdecine koymuştu. [141]
Peygamberimiz Aleyhisselam Mekke'den ayrılırken de, Ümâme:
"Amca! Amca!" diye seslenerek Peygamberimiz Aleyhisselamın arkasından koşmuştu. [142]
Peygamberimiz Aleyhisselam da, onu Mekke'den Medine'ye getirmişti. [143]

Ümâme'ye Kimin Bakması Gerekeceğinin Belirlenişi

Zeyd b. Harise ile Hz. Cafer ve Hz. Ali, Umâmeye bakmak için isteklendiler.
Aralarında tartışmaya başladılar.
Peygamberimiz Aleyhisselam, bu hususta, aralarında kendisinin hüküm vereceğini bildirdi ve:
"Ey Cafer! Ümâme'yi görüp gözetmeye, sen daha lâyıksın! Çünkü, onun teyzesiyle evli bulunuyorsun! Kadın, ne teyzesi, ne de halası üzerine nikahlanıp gelemez!" buyurdu, Ümâme'yi Hz. Cafer'in görüp gözetmesine hüküm verdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam bu hükmü verince, Hz. Cafer sevincinden ayağa kalkıp, Peygamberimiz Aleyhisselamın çevresinde, tek ayağı üzerinde seke seke yürümeye başladı.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Cafer! Nedir bu?!" diye sordu.[144]
Hz. Cafer:
"Bu, Habeşlilerin sevinçlerinden krallarına yaptıklarını gördüğüm birşeydir. [145]
Yâ Rasûlallah! Necaşî de, bir kimseden hoşlandı mı, kalkar, onun çevresinde, tek ayağı üzerinde seke seke yürürdü!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ümâme'yi, Hz. Ümmü Seleme'nin oğlu Seleme b. Ebu Seleme ile evlendirmiştir. [146]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Umre seferinden Zilhicce ayında Medine'ye dönmüştür. [147]

---

[1] Ffruzâbâdf, Kâm ûsu'l-m uhft, c. 2, s. 99.
[2] İbn Esîr, Nihâye, c. 3, s. 297.
[3] Mâlik.Muvatta', c. 1, s. 347, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 316, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 270.
[4] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 387, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 15, Nesâf, Sünen, c. 5, s. 115.
[5] Mâlik, Muvatta', c. 1, s. 346, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 246, Müslim , Sahîh, c. 2, s. 983, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 272. Nesâf. Sünen. c. 5. s. 115.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/171.
[6] Ibn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 1 70,171, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 134, Müslim, c. 2, s. 916, Ebu Da\ud, Sünen, c. 2, s. 205. 206. Tirmizî. c. 3. s. 180. İbnMâce. Sünen. c. 2. s. 999. Hâkim. Müstednek. c. 3. s. 50.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/171-172.
[7] Vâkidi, Megâzi, c. 2, s. 731, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 120.
[8] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 168, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 227, İbn Hacer, Fethu'l-bârî, c. 7, s. 383.
[9] Vâkıdî, Megâzi, c. 2, s. 732, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 254.
[10] Vâkidi, Megâzi, c. 2, s. 731, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 120, İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 7, s. 383, Kastalânf,Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 184, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 62.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/172.
[11] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 12, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 353.

[12] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c.2,s. 120, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 149.
[13] Belazuri, Ensâb, c. 1, s. 353.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/172-173.
[14] Vâki dr, Megâzî, c.2, s. 732, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 121, Belâzuıî, Ensâb.c.1, s. 353, Taberî, Târih, c. 3, s. 101.
[15] Vâkıdî, c. 2,5.732, İbn Sa'd, c. 2, s. 120, 121, Belâzurî, c. 1, s. 353.
[16] Vâkidi, Megâzı, c. 2, s. 732,733.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/173.
[17] Vâkıdî, Megâzî,c.2, s. 733, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 121.
[18] Vâkıdî, Megâzî,c.2, s. 733, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 121, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 62.
[19] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 145.
[20] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/173-174.
[21] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 734, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 121.
[22] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 255.
[23] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 734, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 121, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 231.
[24] Vâkidi, Megâzî, c. 2, s. 734, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 231, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 780, Zürkâni, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 255.
[25] Vâkıdî, c. 2, s. 734, İbn Sa'd, c. 2, s. 121, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 231, Diyarbekrî, c. 2, s. 62, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s.255.
[26] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 168.
[27] İbn ESİr, Nihâye, c. 5, s. 291.
[28] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 734, 735, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 121, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 62, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 255.
[29] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 305, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 231 .
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/174-175.
[30] Vâkidi, Megâzî, c. 2, s. 734, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 231, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 780, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 255.
[31] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 734.
[32] Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 231, Halebî, c. 2, s. 780, Zürkânf, c. 2, s. 255.
[33] Taberî, Tarîh, c. 3, s. 101.
[34] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 231, Halebî, c. 2, s. 780, Zürkânf, c. 2, s. 255.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/175-176.
[35] Vâkidi, Megâzî, c. 2, s. 734, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 231, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 780, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 255.
[36] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 734.
[37] Vâkidi, c. 2, s. 734, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 2, s. 121, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 231 Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 255.
[38] Vâki dr, Megâzî, c. 2, s. 734, E bu'l-Fidâ, c. 4, s. 231 .
[39] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 148, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 255.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/176-177.
[40] Diyarbekrı, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 62, Halebı, c. 2, s. 780, 781, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 255.

[41] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 734, 735, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 121, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 23, Diyarbekrı, c. 2, s. 62, 63, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 255.
[42] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 735, İbn Sa'd, c. 2, s. 121, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 184.
[43] Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 142, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 111.
[44] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 735, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 121.
[45] Mâlik. Muvatta', c. 1.S.343.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/177-178.
[46] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 4, s. 13, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 736, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 121, Nesâf, Sünen, c.5, s. 212, Taberî, Târîh, c. 3, s. 106, İbn E ar, Kâmil, c. 2, s. 227, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 228, 229, 231, İbn Hacer, Fethu 'l-bârf, c. 7, s. 383, 384, Kastalânf, Mevahibü'l-ledünniye, c. 1, s. 184,185, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 63, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 783, 784, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 255, 257.
[47] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 204, Nesâf, Sünen, c.5, s. 212.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/178.
[48] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 232.
[49] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 353.
[50] İbn İshak.İbnHişam, Sîre, c. 4, s. 12, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 227, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 232.
[51] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 123, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 86, Müslim, Sahih, c. 2, s. 923, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 178, Nesâf, Sünen, c. 5, s. 230, Kastalânf, Mevâhib, c. 1, s. 185.
[52] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 306.
[53] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 305.
[54] Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 178, Nesâf, Sünen, c. 5, s. 230, 231.
[55] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 231.
[56] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 12, Taberî, Târih, c. 3, s. 100, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 227, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 227.
[57] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 123, Müslim , Sahîh, c. 2, s. 923, Mesâf, Sünen, c. 5, s. 231.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/178-179.
[58] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.4, s. 12,13, Taberî, Târih, c. 3, s. 100, İbn Esir, Kâmil,c. 2, s. 227.
[59] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 305.
[60] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 123, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 306, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 229, 231, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1 , s. 185.
[61] Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 229, 231, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 168.
[62] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 123, Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 161, c. 5, s. 86, Müslim, Sahih, c. 2, s. 923, E bu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 178, Nesâf, Sünen, c. 5, s. 231, İbn Kayyım , Zâd, c. 2, s. 168, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 148, Kastalânf, Mevâhib, 1, s. 185.
[63] Nesâf, Sünen, c. 5, s. 231.
[64] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 735, İbn Sa'd, t 2, s. 121.
[65] İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 983.
[66] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 735, 736, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 121.
[67] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.4, s. 13.

[68] İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 984.
[69] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.4, s. 12,13.
[70] Nesâi, Sünen, c. 5, s. 212, Diyartoekrf, Hamfs, c. 2, s. 63, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 784.
[71] Nesâf, Sünen, c. 5, s. 212, Diyartoekrf, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 63, Halebî, c. 2, s. 784.
[72] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 122.
[73] İbn Sa'd, Taba kât, c. 2, s. 122, Halebî, c. 2, s. 7 84, Zürkânf, M evâhibü 'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 257.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/179-181.
[74] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 123, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 306.
[75] Nesaî, Sünen, c. 5, s. 231.
[76] Müslim, Sahih, c. 2, s. 923, Ebû Davud, Sünen, c. 2, s. 178.
[77] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 305.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/181-182.
[78] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 13, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 984.
[79] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 162,163, 166.
[80] İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 985.
[81] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 4, s. 108.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/182.
[82] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 160,163, 165-166, İbnMâce, Sünen, c. 2,5.996.
[83] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 736, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 122.
[84] Buhârî. Sahıh.c.2.s.171 . c. 5. s. 86. Müslim. Sahih. c. 2. s. 923. Tirmizî. Sünen. c. 2. s. 217. Nesâf. Sünen. c. 5. s. 243.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/182.
[85] Nesâf, Sünen, c. 5, s. 240.
[86] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 355, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 995,996.
[87] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 355.
[88] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 355, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 86, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 257.
[89] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 311, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 96.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/183.
[90] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 736, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 2, s. 122, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 181, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 63.
[91] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 737.
[92] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 737, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 785.
[93] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 736, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 259.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/183.
[94] Ibn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 122.
[95] Vâkidt, Megâzî, c.2, s. 737
[96] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/184.
[97] Vâkidi c. 2, s. 740, İbn Sa'd, c. 2, s. 122, Kastalânf, c. 1, s. 195, Diyarbekrî, c. 2, s. 63.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/184.
[98] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 738, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 122.
[99] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 737, 738, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 232.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/184-185.

[100] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 14, İtan Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 122, Taben, Târih, c. 3, s. 100, İbn Esîr, Kâmil, c.2, s. 227.
[101] Vâkıdı, Megâzı,c.2,s.740.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/185.
[102] İbn Abdilber İsti âb, c. 4, s. 1915, 1916.
[103] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 132, Hâkim, Müstedrek, c. 4, s. 30.
[104] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 142.
[105] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 132, 133, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 170.
[106] İbn Abdilberr, İstiâb,c.4, s. 1916, İbn E ar, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 273, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 64.
[107] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 29, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 233.
[108] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 132, Hâkim , Müstedrek, c. 4, s. 33, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1916 Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 233.
[109] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 14, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 122.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/185-186.
[110] Hâkim, Müstedrek, c. 4, s. 31, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 234.
[111] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 64.
[112] E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 234.
[113] İbnEsîr, Kâmil, c. 2, s. 227.
[114] İbn İshak, İbnHişam, Sîre,c.4,s. 14.
[115] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 739, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 122.
[116] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 739, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 169, Diyarbekrî, c. 2, s. 63,64.
[117] İbn Abdilberr, İsti âb, c. 4, s. 1917.
[118] İbn İshak, İbn Hisam , Sîre, c. 4, s. 14, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 739, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 122, Taberî, Târîh, c. 3, s. 100, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 229.
[119] İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 2, s. 169, Diyarbekrî, TârıTiu'l-hamfs, c. 2, s. 64.
[120] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 14, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 739, 740, Taberî, Târîh, c. 3, s. 100, Hâkim, Müstedrek, c. 4, s. 31.
[121] İbn Abdilberr, İsti âb, c. 4, s. 1917.
[122] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 1 4, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 740, Taberî, Târîh, c. 3, s. 100, Hâkim, Müstedrek, c. 4, s. 31, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 191 7, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 229.
[123] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 740, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 33.
[124] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1917, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 229, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 64.
[125] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 740, İbn Kayyı m, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 169, E bu'l-Fidâ, c. 4, s. 229, Diyarbekrî, c. 2, s. 64, Halebî,c. 2, s. 783, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 262.
[126] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1917-1918, Diyarbekrî, c. 2, s. 64.
[127] Vâkıdî, c. 2, s. 740, Diyarbekrî, c. 2, s. 64, Halebî, c. 2, s. 783, Zürkânf, c. 2, s. 242.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/186-188.
[128] Vâkıdî, c. 2, s. 740, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 2, s. 122, Halebî, c. 2, s. 783.
[129] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 740, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 122.

M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/188.
[130] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 14.**
[131] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 740, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 169, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 229.**
[132] **Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 783.**
[133] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 740, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 783.**
[134] **Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s:. 783.**
[135] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s:. 740.**
[136] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s:. 14, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s:. 741, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s:. 1 22.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/188-189.
[137] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 14, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 89.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/189.
[138] **235 Vâkıdî, M egâzf, c. 2, s. 738, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 158, 159.**
[139] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 35.**
[140] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 98, İbn Kaybım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 171, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 234.**
[141] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 35.**
[142] **Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 98, İbn Kayyım, c. 2, s. 171, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 235 Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 185, Diyarbekrî, Târîıu'l-hamfs, c. 2, s. 63, 64, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 785.**
[143] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 98.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/189-190.
[144] **Vâkidi, Megâzı, c.2, s. 738, 739, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 159,160.**
[145] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 35, 36.**
[146] **Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 739, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 160.**
[147] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 14, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 234.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/190-191.

YENİ SEFERLER, YENİ İHTİDALAR

Ahrem b. Ebi'l-Avcâ'ın Süleym Oğullarına Gönderilişi

Seferin Tarihi, Mevkii ve Sebebi

Ahrem b. Ebi'l-Avcâ'ın Süleym oğullarına gönderilişi, Hicretin 7. yılında, Zilhicce ayında, umre yapılarak Medine'ye dönüşten sonra idi.[1]
Süleym oğullarının yurtları; Hayber yakınında ve Necd'in yukarılarında idi.
Süleym oğulları, Süleym ve Narharreleri ile Vâdi'l-kurâ ve Teymâ'da otururlardı. [2]
Nahl ovası ile Nakra arasındaki Cemum da, Süleym oğullarının yurtlarındandı. [3]
Seferin sebebi; Süleym oğullarını İslâmiyete davet idi. [4]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Süleym oğullarından Ahrem b. Ebi'l-Avcâ'ı, 50 kişilik askerî bir birliğin başına geçirerek İslâmiyete davet etmek üzere Süleym oğullarına yolladı.
Süleym oğulları hesabına casusluk yapan bir adam da, bu askerî birliğe katılmış bulunuyordu.
Mücahidler Medine'den ayrıldıklan zaman, Süleym oğullarının casusu, kavminin yanına bunlardan önce yetişip, 50 kişilik askerî bir birliğin kendilerinin üzerine gelmekte olduğunu haber verdi ve onları uyardı.
Süleym oğulları, çok sayıda asker topladılar ve çarpışmak için hazırlandılar.
İslâm mücahidleri onları, onlarda İslâm mücahidlerini gördüler.
Ahrem b. Ebi'l-Avca', gidip Süleym oğullarını İslâmiyete davet etti.
Süleym oğulları:
"Senin davet ettiğin şey bize gerekmez!" dediler.
Ahrem'in sözlerini dinlemediler. Müslümanlara ok yağdırmaya başladılar.
Bir müddet oklarla çarpışıldı.
Kendiler
ine yeni yardımcılar gelince, Süleym oğulları Müslümanları her taraftan kuşattılar, ortalarına aldılar, Müslümanlarla en şiddetli bir şekilde çarpıştılar.
İslâm mücahidlerinin hemen hepsi şehit oldu.
Yüce Allah hepsinden razı olsun!
Birlik kumandanı Ahrem de, ağır yaralar alarak şehitler arasına düştü. [5] Süleym oğulları, onu öldü sanarak bıraktılar. [6]
Ahrem, ayılıp şehitler arasından kalktı, yavaş yavaş Medine yolunu tuttu. [7]
Arkadaşlarından sağ kalabilenler de, onunla birlikte Medine'ye girdiler. [8]
Ahrem'in sağ kalan arkadaşları iki veya ikiden fazla olup, Medine'ye gelirken Ahrem'e yardım ettiler. [9]
Ahrem'in Medine'ye gelişi, Hicretin 8. yılında Safer'in ilk gününde idi. [10]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Kızı Hz. Zeyneb'in Vefatı

Peygamberimiz Aleyhisselamın kızı Hz. Zeyneb, Hicretin 8. yılının başında vefat etti.[11]
Yüce Allah, ondan razı olsun!
Hz. Zeyneb'in vefatının sebebi; deve üzerinde hevdeç içinde Mekke'den Medine'ye hicreti sırasında, Kureyş müşriklerinden Hebbar b. Esved'le Fihrî bir arkadaşının Zî Tuvâ'da mızrakla vurup devesinden kaya üzerine düşürmesiyle kamındaki çocuğunun düşerek kendisinin hastalanmış olması idi. [12]
Hz. Zeyneb akan kan yüzünden hastalandı ve vefatına kadar da bu hastalıktan kurtulamadı. [13]

Hz. Zeyneb'in Yıkanışı, Kefenlenişi, Cenaze Namazının Kılınışı ve Kabre Konuluşu

Hz. Zeyneb'i, Peygamberimiz Aleyhisselamın zevcelerinden Hz. Şevde ve Hz. Ümmü Seleme ile Peygamberimiz Aleyhisselamın dadısı Ümmü Eymen Bereke ve Ensar kadınlarından Ümmü Atiyye yi kadı.[14]
Hz. Zeyneb'i yıkarlarken, Peygamberimiz Aleyhisselam, onların yanlarına varıp:
"Onu yıkamaya, sağ tarafından ve abdest azalarından başlayınız!
Su ve sidrle tek sayıda; üç veya beş, ya da yedi kere, hatta gerekli görürseniz, bundan da fazla yıkayınız!
Sonuncusunda, suya kâfur, yahut kâfurdan biraz koku koyunuz!
Yıkama işini bitirip boşalınca, bana bildiriniz!" buyurdu.
Yıkayıcılar, Hz. Zeyneb'in saçlarını taradılar, üçe ayırıp her birini bir bukle yaptılar. Buklelerden ikisi, Hz. Zeyneb'in yan taraflarındaki, biri de ön tarafındaki saçlarındandı.
Yıkayıcılar, yıkama işini bitirdiklerini bildirince, Peygamberimiz Aleyhisselam onlara hıkvesini (beline bağladığı fotasını) verip:
"Bunu Zeyneb'e iç gömleği yapınız!" buyurdu. [15]
Sonra, Hz. Zeyneb'in cenaze namazını kıldı. [16] Düşünceli ve üzüntülü olarak onun kabrinin içinde indi ve biraz durduktan sonra, sevinerek dışarı çıktı ve:
"Zeyneb'in zayıflığını düşünüp, ona kabir sıkıntısını ve hararetini hafifletmesini Yüce Allahtan diledim. Yüce Allah da, bu dileğimi kabul buyurup, ona bunları hafifletti" buyurdu. [17]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Zeyneb'i ilk defa olarak üzerinde taşındığı şerirle kabre koydu. Kabre de, damadı, Hz. Zeyneb'in zevci Ebu'l-Âs'ın yardımıyla indirdi. [18]

Amr b. Âs'ın Müslüman Oluşu

Amr b. Âs'ın Soyu, Künyesi ve Kişiliği

Amr b. Âs'ın soyu, Peygamberimiz Aleyhisselamın soyu ile Ka'b b. Lüeyy'de birleşir.
Amr b. Âs'ın künyesi, Ebu Abdullah, Ebu Muhammed'dir.
Annesi, Nâbiga Selma binti Harmele'dir.[19]
Babası Âs b.Vâil, Kureyşîlerin eşrafındandı. [20]
İmam Şa'bî'ye göre; Amr b. Âs Arapların dört dahisinden, cin fikirlisinden birisi olup, karışık ve içinden çıkılmaz sorunları çözmekte maharetli idi. [21] Hz. Ömer, bir kimsenin aklını ve görüşünü zayıf gördüğü ve beğenmediği zaman:
"Ben seni de, Amr b. Âs'ı da yaratanın Bir olduğuna şehadet ederim!" der ve bununla, Allah'ın zıt-lar yaratıcılığını anlatmak isterdi. [22]
Amr b. As, şairdi ve Kureyşîlerin Cahiliye devrinde süvarilerindendi. [23]
Kendisi, kısa boylu idi. [24]
Amr b. Âs der ki:
"Ben, Müslümanlıktan inatla yüz çevirici bir kimse idim.
Bedir savaşında müşriklerle birlikte bulundum ve kurtuldum.
Sonra, Uhud savaşında bulundum ve kurtuldum.
Kendi kendime:
'Vallahi, Muhammed Kureyşîleri yenecektir!' dedim.
Halk ile düşüp kalkmayı azalttım.
Vaht mevkiindeki mallarımın başına döndüm, onlarla uğraşmaya başladım.
Bunun için, ne Hudeybiye'de, ne de Hudeybiye'de yapılan anlaşmada bulundum.
Resûlullah Aleyhisselam anlaşma yapıp Medine'ye, Kureyşîler de Mekke'ye döndüler.
Ve yine, kendi kendime:
'Gelecek yıl, Muhammed ashabıyla birlikte gelip Mekke'ye girecektir! Artık, ne Mekke, ne de Taif, benim için, oturulacak bir yer değildir. Buralardan çıkıp gitmekten daha iyisi yoktur!' dedim.
İslâmiyete büsbütün düşman kesildim! Bütün Kureyşîler Müslüman olacak olsalar, ben hiçbir zaman Müslüman olmam sanıyordum.[25]
O zaman, insanlardan Resûlullah Aleyhisselama olduğu kadar kin ve hınç beslediğim bir kimse bulunmadığı gibi, bir fırsatını bulup onu öldürmemden daha makbulü deyoktu! [26]
Hendek savaşından kabilelerle birlikte döndüğümüz sıralarda idi ki, Kureyşîlerden, kavmimden bazı adamları topladım. Ki, onlar benim her husustaki görüşümü benimserler, sözlerimi dinlerlerdi. [27]
Onlara:
'Aranızda benim mevkiim, yerim nasıldır?' diye sordum. [28]
'Sen bizim görüş sahibi, koruyucu, uğurlu ve işi bereketli bir adamımızsın!' dediler. [29]
Onlara:
İyi biliniz ki; vallahi, ben Muhammed'in işinin muhakkak her işten üstün gelen bir işe dönüşeceğini görüyor ve bu yolda birşey düşünmüş bulunuyorum!' dedim.
Bana:
'Nedir o düşündüğün şey?' diye sordular.
Onlara:
'Düşündüm ki; Necaşî'nin yanına gidip onun yanında bulunalım.

Eğer biz Necaşî'nin yanında bulunduğumuz sırada Muhammed kavmimiz olan Kureyşîlere galip gelirse, Muhammed'in eli altında bulunmamızdan, Necaşî'nin eli altında bulunmamız, bizim için daha iyi, daha yeğdir!
Şayet kavmimiz olan Kureyşîler Muhammed'e galip gelecek olurlarsa, [30] hemen yanlarına döneriz. [31] Onlardan da, bize ancak hayır ve iyilik gelir!' dedim.[32]
'İşte, yerinde olan görüş budur!' dediler.
Onlara:
'Öyle ise, Necaşîye hediye edilecek şeyi yanımıza toplayınız!' dedim.
Necaşî'ye yapılacak hediyenin en makbulü ve sevimlisi, yurdumuzda çıkan meşindi.
Pek çok meşin toplayıp yükledikten sonra, yola çıktık.
Nihayet, Necaşî'nin yanına vardık.
Vallahi, bizim Necaşî'nin yanına vardığımız sırada, Amrb. Ümeyye ed-Damrî de oraya çıkageldi. [33]
Resûlullah Aleyhisselam, onu Cafer ve arkadaşlarının işi[34] ve Ümmü Habibe binti Ebu Süfyan'ı kendisine nikahlaması için, yazdığı bir mektupla göndermişti.[35]
Amr b. Ümeyye NecaşPnin yanına girdi. Sonra, yanından dışarı çıktı.
Arkadaşlarıma:
'Bu, Amr b. Ümeyye'dir! Eğer Necaşî'nin yanına girersem, onu kendisinden isterim. Bana teslim ederse, öldürürüm!
Bunu yaptığımı, Muhammed'in elçisini öldürmeyi başardığımı Kureyşîler işitirlerse, sevinirler!' dedim.
Necaşî'nin yanına girdim. Her zaman yaptığım gibi, önünde yere kapandım.
Necaşî, bana:
'Merhaba, hoşgeldin dostum!' dedi ve:
'Bana memleketinden birşeyler hediye edecek misin?' diye sordu.
'Evet, ey hükümdar! Sana birçok meşin hediye edeceğim!' dedim ve sonra da, hediye edilecek meşinleri kendisine yaklaştırdım.
Meşinler, Necaşî'nin çok hoşuna gitti. [36]
Necaşî, meşinlerden bir kısmını ayırıp devlet adamları ve kumandanları arasında bölüştürdü.
Geri kalanının belli bir yere konulmasını, yazılıp saklanmasını emretti.
Necaşî'nin neşelendiğini görünce: [37]
'Ey hükümdar! Ben senin yanından bir adamın çıktığını gördüm ki, o bize düşman bir adamın elçi-sidir! Onu bana teslim et de, öldüreyim!
Çünkü, o eşrafımızdan ve hayırlılarımızdan bazı kişileri öldürmüştür! [38]
Ben, ona rastlayınca, boğazını sıkıp dayak attım!' dedim. [39]
Necaşî, benden bu sözleri işitince, [40] kızdı.
Sonra, elini uzatıp bumuma öyle bir çarptı ki, bumum kırıldı sandım [41]
Bumumun deliklerinden fışkıran kan, elbiseme sıçradı! Üzerime zillet ve mahcubiyet çöktü[42]
Eğer o sırada yer benim için yanlsaydı, korkumdan, yerin dibine girerdim!
Sonra, kendimi toparladım ve:
'Ey hükümdar! Vallahi, bundan hoşlanmayacağını bilseydim, onu senden istemezdim!' dedim.
Necaşî:

'Ey Amr! Demek, sen Musa ve İsa Peygambere gelmiş olan Nâmûs-u Ekber (Cebrail)'in kendisine gelip durduğu bir zâtın elçisini, öldürmek üzere sana vermemi istiyorsun hâ?! [43]
Vallahi, eğer onu öldürmüş olsaydın, sizden sağ bir kimse bırakmazdım!
Resûlullahın elçisi öldürülür mü hiç?!' dedi . [44]
Allah, kalbimi, üzerinde bulunduğum hali birden değiştirdi.[45] Kalbimi İslâmiyete açtı. [46]
Kendi kendime:
'Araplar da, Arap olmayanlar da İslâmiyet gerçeğini tanı maktalar! Sen ise hâlâ ona muhalefet edip durmakta ve karşı koymaktasın!?' dedim. [47] Kendimi kınadım. [48]
Necaşî'ye:
'Ey hükümdar! O gerçekten böyle bir peygamber midir?
Sen, onun böyle Resûlullah olduğuna şehadet ediyor musun?' diye sordum. [49]
Necaşî:
'Yazıklar olsun sana eyAmr! [50]
Evet! Ben onun Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğuna şehadet ediyorum!
Sen benim sözümü dinle de, ona tâbi ol!
Çünkü, vallahi o muhakkak hak üzeredir ve kendisine karşı koyan herkese galip gelecektir! Musa Peygamberin Firavun'a galip geldiği gibi!' dedi.
'Öyleyse, sen benim ona İslâmiyet üzerine bey'atımı alır mısın?' dedim.
Necaşî:
'Olur!' dedi ve elini uzattı.
Ona İslâmiyet üzerine bey'at ettim. [51]
Necaşî, benim için büyük bir tas (leğence) getirtti. Bumumun kanını yıkattı. Bana yeni bir elbise giydirdi.
Çünkü, bumuma dolan kanı silerek elbisemi kirletmiştim.
Bundan sonra, Necaşî'nin yanından ayrılıp arkadaşlarımın yanına vardım.
Arkadaşlarım, Necaşî'nin bana verdiği elbiseyi görünce, çok sevindiler ve:
'Dostun Necaşî'den istediğin şeyi de koparabildin mi?' diye sordular.
Onlara:
'Kendisiyle daha ilk buluşmada dileğimi dile getirmeyi uygun bulmadım. Yanına tekrar varacak, dileğimi söyleyeceğim!' dedim. [52]
'Yerinde olan, senin görüşündür[1] dediler. [53]
Müslüman olduğumu sakladım, arkadaşlarıma açmadım. [54]
Amr b. Ümeyye'nin yanına gittim, boynuna sarılıp onu kucakladım, o da boynuma sarılıp beni kucakladı. [55]
Bir işim için ayrılı yormuş um gibi, arkadaşlarımın yanından ayrıldım. Doğruca, gemilerin bulunduğu yere, iskeleye vardım.
Orada, ağaç (kereste) yüklenmiş bir gemi buldum. Ona bindim.
Şuaybe'ye varınca, ağaçları (keresteleri) orada boşalttılar.
Ben de, Şuaybe'den ayrıldım.
Yanımda bir miktar harçlığım vardı. Bir deve satın alıp Medine'ye gitmek üzere yola çıktım. Merru'z-zahran'ı geçtim.
Hedde'de bulunduğum sırada idi ki, iki kişinin, benden biraz önce geçip bir konak yeri aradıklarını

gördüm.
Onlardan birisi çadırın içinde bulunuyor, diğeri ise ayakta durarak binit hayvanlarını tutuyordu.
Dikkatlice baktığımda, bir de ne göreyim? Halid b. Velid! [56]
'Ebu Süleyman hâ?!' dedim.
'Evet!' dedi. [57]
Kendisine:
'Ey Ebu Süleyman! Sen nereye ve ne için gitmek istiyorsun?' diye sordum. [58]
Halid:
'Vallahi, tutulacak yol belli oldu, iş aydınlandı: Bu zât, muhakkak peygamberdir!
Vallahi, ben hemen gidip Müslüman olacağım!
Daha ne zamana kadar ve ne diye bekleyip duracağım?! [59]
Aklı başında olan kimselerden, Müslümanlığa girmeyen kalmadı. Vallahi, biz böyle oturup duracak olursak, sırtlanların inlerinde yakalandıkları gibi, Muhammed de bizi boyunlarımızdan yakalayacaktır!' dedi.
Ona:
'Vallahi, ben de Muhammed'in yanına gitmek ve Müslüman olmak istiyorum' dedim.
O sırada, Osman b. Talha çadırdan dışarı çıktı ve bana:
'Merhaba=Hoşgeldin!' dedi.
Üçümüz, bir yerde konakladık.
Sonra, birlikte yoldaşlık ederek Medine'ye geldik.
Ebu İnebe kuyusunda bir adamın bize rastladığı sırada 'Yâ Rebah! Yâ Rebah!' diyerek bağırdığını hâlâ unutmam ışı m dır.
Adamın bu sözünü hayra yorduk ve yolumuza devam ettik.
Adamın bize tekrar bakıp:
'Mekke, artık, şu ikisinden sonra, yakasını, idaresini bize vermiştir!' dediğini işittim.
Sanırım ki; o bu sözüyle beni ve Halid b. Velid'i kasdetmişti.
Adam hemen ardına dönüp koşarak Mescide kadar gitti. Zannımca, bizim geldiğimizi Resûlullah Aleyhisselama müjdelemeye gitmişti. Zan ve tahmin ettiğim gibi de olmuş.
Harre mevkiinde develerimizi indirdik. Üzerimize temiz elbiselerimizi giydik. Sonra, ikindi ezanı okundu.
Kalkıp Resûlullahın yanına vardık. Resûlullahın yüzü parıl panl parlıyordu.
Müslümanlar çevresini sarmışlardı.
Bizim Müslüman olmamıza sevinmekte idiler. [60]
Resûlullah Aleyhisselam, bizleri görünce:
'Mekke, ciğerparelerini kucağınıza attı!' buyurdu. [61]
Önce, Halid b. Velid bey'at etti, Müslüman oldu.
Sonra, Osman b. Talha bey'at etti, Müslüman oldu.
Sonra da, ben vardım. Vallahi, kendimi birden Resûlullahın önüne oturmuş buldum!
Kendisine karşı utancımdan dolayı, başımı kaldırıp yüzüne bakamadım ! [62]
'Yâ Rasûlallah! Sağ elini aç da, sana bey'at edeyim' dedim.
Resûlullah elini açınca, ben elimi geri çektim!
Resûlullah:
'Sana ne oldu ey Amr?!' diye sordu.
'Bey'at için şart koşmak istiyorum?' dedim.

Resûlullah:
'Nedir şartın?' diye sordu.
'Şartım; geçmişteki günahlarımın bağışlanıp yarlıganmasıdır! [63]
Yâ Rasûlallah! Ben, geçmişte olan günahlanm bağışlanmak, yarlıganmak üzere sana bey'at edeceğim!' dedim. [64]
Resûlullah Aleyhisselam:
'Ey Amr! Bey'at et! [65] Şüphe yok ki, İslâmiyet daha önce olanları siler, yok eder. Hicret de, daha önce olanları siler, yok eder! [66]
Hacc da daha önce işlenmiş günahları yıkar, yok eder!' buyurdu. [67]
Ben, geçmişte işlediğim ve gelecekte işleyeceğim günahlarım bağışlanıp yarlıganmak üzere bey'at etmeyi içimden geçirmiştim.
Halbuki, bey'at ettiğim zaman:
'Geçmişte işlediğim günahlanm bağışlanmak üzere' dedim de, 'gelecekte işleyeceğim günahlarım' demeyi unuttum. [68] Aklıma gelmedi. [69]
İnsanlardan hiçbiri, bana, Resûlullah Aleyhisselamdan daha sevgili ve ondan daha yüce olmamıştı r! [70]
Vallahi, Müslüman oluşumuzdan beri, mühim işlerde Resûlullah Aleyhisselam beni ve Halid b. Velid'i ashabının hiçbirinden ayırmadı. [71]
Bey'attan sonra, ben Mekke'ye döndüm. [72]

Amr b. Âs'ın Müslümanlığı Kabulde Gecikmesinin Sebebi

Amr b. Âs'a:
"Sen akıllı, aklı başında bir adamdın. İslâmiyeti kabulde seni geciktiren ne idi?" diye sorulmuştu.
Amr b. Âs şu cevabı verdi:
"Biz, bizden önceki kuşaktan, yaşlı başlı, bize hakim bir toplulukla birarada bulunuyorduk.
Onlar karşılıklı dağlar arasındaki bir dağ yolunu tutup gittiler.
Biz de, ovaya çıkıncaya kadar, onlara uyduk:
Onlar Peygamber Aleyhisselarm inkâr ettiler. Onlarla birlikte, biz de inkâr ettik!
O zaman, işimiz üzerinde hiç düşünmedik. Sadece onları taklit ettik.
Onlar ölüp gidince, iş bizlere kaldı.
Peygamber Aleyhisselamın işine bakıp gerçekliği belli olunca, İslâmiyet sevgisi kalbime düştü.
Herkes Kureyşîlerin işleri hakkında yardımlarına koşup dururken, onlar benim ağırdan almaya, geri kalmaya başladığımın farkına vardılar, kendilerinden, bir genci bana gönderdiler.
Genç, bana:
'Yâ Ebâ Abdillah! Kavmin, senin Muhammed'e meylettiğini sanıyor[1] dedi.
Ona:
'Ey kardeşimin oğlu! Eğer bende ne olduğunu öğrenmek istiyorsan, Hira dağının dibinde seninle buluşup konuşalım!' dedim.
Orada buluştuk.
Ona:
'Senin Rabbin, senden öncekilerin Rabbi ve senden sonrakilerin Rabbi olan Allah aşkına doğru söyle! Biz mi daha doğru yoldayız? Yoksa, Farslar ve Rumlar mı daha doğru yoldadırlar?' dedim.
Genç:
'Elbette, biz daha doğru yoldayızdır![1] dedi.
Ona:
'Geçim hususunda biz mi daha genişiz? Yoksa, onlar mı daha geniştirler?[1] diye sordum.
Genç:
'Onlar daha geniştirler!' dedi.
Ona:
'Şu dünyada bir yararı olmayacaksa, doğru yolda onlara üstün olmamızın bize ne yaran vardır?
Kaldı ki, onlar dünyada bu ve diğer hususlarda bizden daha ileri ve üstündürler!
Bunun içindir ki, iyinin iyiliğinin karşılığını, kötünün de kötülüğünün karşılığını görmek üzere öldükten sonra dirilecekleri hakkında Muhammed'in söylemiş olduğu şeyin gerçekliği, içime, kalbime sinmiş bulunmaktadır.
İşte ey kardeşimin oğlu! Benim içime sinen, kalbime sinen bu gerçekten sonra, herhalde boş şeyler üzerinde direnip durmakta hayır yoktur!' dedim." [73]

Halid b. Velid ile Osman b. Talha'nın Müslüman Oluşu

Hafid b. Velid'in Soyu, Künyesi ve Kişiliği

Halid b. Velid'in soyu, Peygamberimiz Aleyhisselamın soyu ile Mürre b. Ka'b'da birleşir. [74]
Halid b. Velid'in künyesi Ebu Süleyman ve Ebu'l-Velid'dir.
Annesi; Lübâbetü's-suğra binti Haris olup, Peygamberimiz Aleyhisselamın zevcesi Hz. Meymûne ile Hz. Abbas'ın zevcesi Ümmü'l-Fadl, Lübâbe'nin kızkardeşi idi.
Halid b. Velid, Cahiliye çağında, Kureyşîlerin eşraflndandı.
Savaşlarda, askerî araç ve gereçlerle ilgilenme, ordunun çadırlarını kurdurma ve süvari birliği kumandanlığı gibi önemli görevler kendisine verilmişti. [75]
Kureyşîlerin babayiğitlerindendi. [76]
Osman b. Talha'nın Soyu ve Kişiliği
Osman b. Talha'nın soyu da, Peygamberimiz Aleyhisselamın soyu ile Kusayy'da birleşir. [77]
Osman b. Talha'nın annesi Sülâfe binti Sa'd b. Şüheyd'dir. [78]
Osman b. Talha, Kureyş müşriklerinin eşrafındandı. [79]
Hicâbe (Kabe'nin kapıcılığı, Kabe'nin anahtarlarını taşıma ve saklama) görevi, Osman b. Talha'larda idi .[80]
Osman b. Talha der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam Umretü'l-kazâ için Mekke'ye gelip girdiği zaman, Allah, kalbimin öteden beri bulunduğu hali değiştirdi. Bulunduğum o hali ki, işitmez, görmez, yarar veya zarar vermez, taştan yontulmuş putlara nasıl tapıp durduğumuzu düşündüm. Birde, Resûlullah Aleyhisselamla ashabına ve onların gidişatlarına ve kendilerini dünyadan nasıl alıkoyduklarına baktım da, bunun te'siri altında kaldım ve kendi kendime: 'Şu kavmin amelinin karşılığı, öldükten sonra, muhakkak, sevab ve mükâfat olacaktır!' dedim.
Resûlullah Aleyhisselamı Ebtah'taki konak yerine gitmek üzere Benî Şeybe kapısından çıkarken gördüğüm zaman, yanına varmayı ve elini tutup Müslüman olmayı istedimse de, bu benim için mümkün olmadı. Resûlullah Aleyhisselam Medine'ye dönmek üzere Mekke'den ayrıldıktan sonra ona gitmeyi tasarladım..." [81]
Halid b. Velid de derki:
"Yüce Allah, benim hayrımı dilediği zaman, kalbime İslâmiyet sevgisini düşürdü. Beni, hayır ve şerri anlayacak hale getirdi.
Kendi kendime:
"Ben," dedim, "Muhammed'e karşı, her savaş yerinde bulundum.
Bulunduğum savaş yerinden hiçbirisi yoktu ki, dönerken, aykırı ve yanlış bir iş üzerinde bulunduğumu ve Muhammed'in muhakkak galip geleceğini içimde sezmiş olmayayım!
Resûlullah Aleyhisselam Hudeybiye'ye çıkıp geldiği zaman, ben de, müşrik süvarilerinin başında yola çıktım. Usfan'da, Resûlullah Aleyhisselamla ashabına yaklaşıp gözüktüm.
Resûlullah Aleyhisselam bizden emin bir surette, ashabına öğle namazını kıldırıyordu. Üzerlerine birden baskın yapmayı düşündükse de, gerçekleşmedi. Böyle olması da, hayırlı oldu.
Resûlullah Aleyhisselam kalbimizden geçenleri sezmiş olmalı ki, ikindi namazını salât-ı havf (korku halinde namaz) olarak kıldırdı.
Bu, beni çok etkiledi.

Kendi kendime:
'Bu zât herhalde Allah tarafından korunuyordur![1] dedim.
Birbirimizden ayrıldık.
Resûlullah, süvarilerimizin bulunduğu taraftan sağa yöneldi, sağ taraftaki yolu tutup gitti.
H udeybiye'de Kureyşîlerie barı ş yapı p Kureyşîler onu öğle vaktinden geceye kadar olan vakitte geri çevirince:
'Geride ne ve hangi şey kaldı ki?!
Nereye; NecaşPye mi gideceğim? Halbuki, o da Muhammed'e bağlanmış bulunuyor!
Ashabı da, onun yanında emniyet ve selamet içinde barınıp duruyor!
Yoksa, Herakliyus'un yanına gideyim de, dinimi bırakıp Hıristiyan mı olayım? Ya da Yahudiliğe mi gireyim?! Yahut, kendilerine tâbi olarak, İranlılar, Acemlerle birlikte mi oturayım?!
Yoksa, kavmimden sağ kalanlar arasında evimde mi oturayım?!' diye kendi kendime söylendim, düşündüm durdum!
Ben bu düşünceler ve tereddütler içinde bulunduğum sırada Resûlullah Aleyhisselam Umretü'l-kazıyye için Mekke'ye gelip girince, ondan gizlendim.
Kendisinin Mekke'ye girişini görmedim.
Kardeşim Velid b. Velid, Peygamber Aleyhisselamla birlikte, Umretül-kazıyye için Mekke'ye girmişti.
Beni arayıp bulamayınca, bana bir mektup yazmış ve mektubunda şöyle demişti:
'Bismillâhirrahmânirrahîm
Allah'a hamd ü sena ve Resûlullaha salât ve selamdan sonra, derim ki:
Doğrusu, ben, senin İslâmiyetten böyle tedirgin olmak ve yüz çevirip gitmekteki görüşün kadar şaşılacak bir görüş görmedim!
Halbuki, eğri yola gitmekten seni alıkoyacak bir aklın da var! Aklını kullansana!
İslâmiyet gibi bir dini kim bilmez, tanımaz olur?!
Resûlullah Aleyhisselam seni bana sordu:
'Halid nerededir?' dedi.
Ben de:
'Allah onu getirir!' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Onun gibi bir adam, İslâmiyeti bilmez ve tanımaz olabilir mi?
Keşke o bütün savaş ve çabalarını, Müslümanların yanında, müşriklere karşı gösterseydi, kendisi için ne kadar hayırlı olurdu!
Biz, kendisini başkalarına tercih eder, üstün tutardık' buyurdu.
Ey kardeşim! En elverişli, en yararlı yerlerde kaçırmış bulunduğun fırsatlara acele yetiş!'
Bana kardeşimin bu mektubu gelince, Medine'ye gitmek için acele ettim.
İslâmiyete olan isteğim de arttı.
Resûlullah Aleyhisselamın söyledikleri ise, beni çok ferahlattı.
Uyurken, rüyamda da, çok dar, sıkıntılı ve kurak yerlerden, yemyeşil ve geniş biryere çıktığımı görmüştüm.
Kendi kendime:
'Bu rüya herhalde boş değil! Medine'ye varınca, bunu Ebu Bekir'e anlatır, yordururum![1] dedim.

Resûlullah Aleyhisselamın yanına gitmek için derlenip toparlandığım zaman, kendi kendime:
'Acaba Resûlullaha kadar, bana kim arkadaş ve yoldaş olur?' dedim.
Safvan b. Ümeyyeye rastladım. Ona:
'Yâ Ebâ Vehb! Sen bizim içinde bulunduğumuz durumu şöyle bir gözönüne getirsen ya?
Biz, ancak, bir azınlık ve yiyinti halindeyiz!
Muhammed ise, Araplara ve Arap olmayanlara galip gelmiş bulunuyor!
Muhammed'in yanına gitsek de, ona tâbi olsak olmaz mı?
Çünkü, Muhammed'in şerefi, bizim için de bir şeref teşkil eder!' dedim.
Safvan, bu teklifime, karşı koymanın en ağırı ile karşı koydu ve:
'Kureyşil erden, benden başka hiç kimse kalmasa, yine de ben ona hiçbir zaman tâbi olmam!' dedi.
Birbirimizden ayrıldık.
Kendi kendime:
'Bu, kinci bir adamdır; kin güdüyor. Babası ve kardeşi Bedir savaşında öldürülmüş bulunuyor!' dedim.
İkrime b. Ebu Cehil'e rastladım. Ona da Salvan'a söylediklerimin tıpkısını söyledim.
O da bana Safvan'ın söylediği gibi söyleyince, ona:
'Bari, sana açtığım şeyi gizli tut, açığa vurma!' dedim.
İkrime:
'Onu kimseye anmam![1] dedi.
Evime gittim. Hayvanımı dışarı çıkarmalarını emrettim. Hayvanıma bindim. Osman b. Talha ile buluşmak üzere yola çıktım.
Kendi kendime:
İşte bu, muhakkak bana yoldaş ve arkadaş olur!
Keşke maksadımı daha önce ona açsaydım!' dedim.
Sonra da, baba soylarından (Uhud savaşında) öldürülmüş olanları hatırlayarak, maksadımı kendisine açıklamayı uygun görmedim.
Yine, kendi kendime:
'Şu saatte hayvanımın üzerinde yola çıkmış iken, böyle şeyleri düşünmek, benim ne üstüme gerek!' dedim. Olan biten işi ona söyledim ve:
'Biz, ancak, deliğinde sıkışıp kalan ve üzerine yukarıdan kova ile su dökülünce dışarı fırlamak zorunda kalan birtilki durumundayız!' dedim.
Ona da, iki dostuma söylemiş olduklarımın tıpkısını söyledim.
Osman b. Talha, teklifimi tereddütsüz kabul ediverdi. Ona:
'Sen bugün dur! Yarın, sabah vaktini kolla! Ben de yarın sabah vaktini kollayacağım. Şu hayvanım Mekke'nin Fahh vadisinde bulunacaktır' dedim.
Kendisiyle Ye'cec'de buluşmaya söz verdim.
Eğer o benden önce gelirse, orada durup beni bekleyecekti. Ben ondan önce gelirsem, orada durup onu bekleyecektim. [82]
Ertesi gün, seher vakti yola çıktık. Tan yeri ağarmadan Ye'cec'de buluştuk.
Kuşluk vakti Hedde'ye ulaştık.
Amrb.Âs'ı orada bulduk.
O, bize:
'Hoşgeldiniz kavmim!" dedi.

Biz de, ona:
'Sen de hoşgeldin![1] dedik.
O, bize:
'Siz, nereye ve ne için gidiyorsunuz?' diye sordu.
Biz de, ona:
'Sen, ne için ve nereye çıkıp gidiyorsun?' diye sorduk ve:
'Biz İslâmiyete girmeye, Muhammed'e tâbi olmaya gidiyoruz!' dedik.
Amr b. Âs da:
'Beni getiren de budur! [83] Ben de ancak Müslüman olmak için geldim. [84]
Vallahi, artık tutulacak yol belli oldu. İş iyice aydınlandı. Bu zât, muhakkak peygamberdir!
Vallahi, ben gidip Müslüman olacağım. Daha ne zamana kadar bekleyip duracağım? [85]
Aklı başında olanlardan, Müslüman olmayan kimse kalmadı.
Vallahi, biz böyle oturup duracak olursak, sırtlanların inlerinde yakalandıkları gibi, Muhammed de bizi boyunlarımızdan tutup yakalayacaktır!' dedi." [86]
Hep birlikte yoldaşlık ve arkadaşlık ederek Medine'ye geldiler.
Harre mevkiinin arkasında develerini ıhdırdılar.
Geldikleri Peygamberimiz Aleyhisselama haber verilince, Peygamberimiz Aleyhisselam çok sevindi.
Üç arkadaş, elbiselerinin en iyilerini giydikten sonra, Peygamberimiz Aleyhisselamla görüşmeye hazırlandılar.
O sırada, Halid b. Velid'in kardeşi Velid, gelip Halid b. Velid'e:
"Acele et! Çünkü, senin geldiğin Resûlullah Aleyhisselama haber verilmiş, gelişin kendisini çok sevindirmiştir.
O şimdi sizleri bekliyor!" deyince, hareketlerini hızlandırdılar. [87]
Resûlullah Aleyhisselam, onları görünce, ashabına:
'Mekke, ciğerparelerini kucağınıza attı!" buyurdu. [88]
Halid b. Velid, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına varırken, Peygamberimiz Aleyhisselam ona gülümseyip duruyordu.
Halid b. Velid, Peygamberimiz Aleyhisselama peygamberlik selamıyla selam vendi.
Peygamberimiz Aleyhisselam da, onun selamına mukabele etti.
Halid b. Velid:
"Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına, senin de Resûlullah olduğuna şehadet ediyorum!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Halid b. Velid'e "Beri gel!" buyurduktan sonra:
"Sana hidayet eden, doğru yolu gösteren Allah'a hamd olsun!
Ben senin akıllı olduğunu biliyor, bunun er geç seni selamet ve hayra erdireceğini umuyordum!" buyurdu.
Halid b. Velid:
"Yâ Rasûlallah! Sen benim sana karşı açılan savaşların hepsinde-haktan inatla uzaklaşmış olarak-hazır bulunduğumu biliyorsun.
Benim bu yoldaki günahlarımı bağışlaması, yarıugaması için Allah'a dua et!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"İslâmiyet, kendisinden önce işlenmiş günahları keser atar!" buyurdu.
Halid b. Velid:

"Yâ Rasûlallah! Sen benim için böylece de dua etsen?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah'ım! Halid'in, kullarını Senin yolundan çevirmek için gösterdiği bütün çabalarından ileri gelen günahlarını bağışla!" diyerek dua etti.
Halid b. Velid:
"Vallahi, Müslüman olduğum günden beri, Resûlullah Aleyhisselam, beni önemli işlerde ashabının hiçbirinden ayırmadı" demiştir. [89]
Hicretin 8. yılında, Safer ayının ilk gününde,
Önce Halid b. Velid,
Sonra Osman b. Talha,
Ondan sonra da Amr b. Âs, Peygamberimiz Aleyhisselama bey'at edip Müslüman olmuslardır. [90]
Yüce Allah hepsinden razı olsun!
Peygamberimiz Aleyhisselam, Halid b. Velid'e, evinin yanında bir yer verdi. [91]
Savaşlarda da, kendisini süvari birliği kumandanlığında bulundurdu ve bu görevden hiç ayırmadı. [92]
Osman b. Talha da, Peygamberimiz Aleyhisselamın vefatına kadar, Medine'de oturdu. [93]

Galib b. Abdullah'ın Benî Mülevvahlara Gönderilişi

Seferin Tarihi, Mevkii ve Sebebi

Kedid seferi, Hicretin 8. yılında Safer ayında idi.[94]
Kedid; Mekke ile Medine arasında, bir suyu bulunan sert topraklı bir vadidir. [95]
Mekke'ye, Medine'den daha yakındır. Mekke'ye 42 mildir, Usfan'la Emec arasındadır. [96]
Hicretin 5. yılında, Peygamberimiz Aleyhisselamı ve İslâmiyeti ortadan kaldırmak maksadıyla toplanıp Medine'yi kuşatan Arap kabileleri arasında Sakîf ve sair kabilelerle birlikte Kinane kabilelerinden de birçok aile toplulukları bulunuyordu. [97]
o Abdi Menatb. Kinane oğulları: Leys, Dil, Damrâ, Urebe kollarına;
o Leys b. Bekr b. Abdi Menat kabilesi: Âmir, Cunda', Sa'd kollarına;
o Âmirb. Leys kabilesi de: Ka'b, Şicc, Kays, Utvâre kollarına ayrılır.
İşte, Benî Mülevvah b. Ya'merler de; Benî Ka'b b. Âmir b. Leys b. Bekr b. Abdi Menat b. Kinanelerdendi. [98]
Demek ki, Benî Mülevvahlar Benî Leyslere. [99] Benî Leysler de Bekr b. Abdi Menat b. Kinanelere mensuptu. [100]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hudeybiye'de kendisini sair Arap kabileleriyle başbaşa bırakmaları için Kureyş müşriklerine teklifte bulunmuş;[101] on yıllık bir mütareke yapmıştı.[102]
Hudeybiye musalahası sırasında, Kureyş müşrikleri temsilcileri:
"Bizim bu yoldaki taahhüt ve şartlarımız, bize katılacak olanlar için de aynen cari ve muteberdir!" [103] dedikleri zaman, Kinanelerden Bekr oğulları:
"Biz Kureyşîlerin akdine ve ahdine girdik! [104] Biz Kureyşîlerin yanındayız!" [105] diyerek Kureyşîlere sığınmışlar, emniyetlerini sağlamışlardı.
Kinanelerden Benî Leyslere mensup Mülevvah oğulları ise, muahede dışında kalmışlardı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, büyük küçük, Arap olan olmayan İslâm düşmanlarını, önem derecelerine göre, te'dib hareketlerine başlamış bulunuyor; Benî Mülevvahlara da bir darbe indirip, İslâmiyete karşı direnişlerini kırmak gerekiyordu.
Cündüb b. Mekîs el-Cühenî der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam, BenîKelb b. Avflardan biri olan Galib b. Abdullah el-Leysîyi, bir askerî birliğin başında Benî Mülevvahlara gönderdi.
Ben de, gidenlerin içinde idim.
Resûlullah Aleyhisselam, Kedid'de oturan ve Benî Leyslerden olan Benî Mülevvahlar üzerine her taraftan ve birden baskın yapmasını ona emir buyurdu." [106]
Benî Mülevvahlar üzerine gönderilen birliğin mevcudu 19 kişi kadardı. [107]
Cündüb b. Mekîs, anlatmaya devam ederek der ki:
"Yola çıktık.
Kudeyd'de bulunduğumuz sırada Haris b. Malik b. Bersâ el-Leysî'ye rastladık, kendisini yakaladık.
'Ben Müslüman olmak istiyorum ve Resûlullah Aleyhisselama gitmekten başka bir maksatla da yola çıkmadım!' dedi.
Ona:
'Eğer sen gerçekten Müslüman isen, bir gece bir gündüz iple bağlanmak sana zarar vermez.
Eğer bundan başka türlü isen, senden emniyette kalmış bulunuruz!' dedik.

Kendisini bir iple sıkıca bağladık. Sonra, arkadaşlarımızdan birisini (Süveyd b. Sahr'ı) onu beklemek üzere arkamızda bıraktık ve kendisine:
'Eğer sana düşmanlığa ve galebe çalmaya kalkarsa, başını kes!' dedik. [108]
'Dönülüp sana uğrayıncaya kadarda, burada onunla birlikte otur!' diye emir verdik. [109]
Sonra, yolumuza devam edip, güneş battığı sırada Kedid'e vardık. Vadinin bir köşesine sindik.
Arkadaşlarım beni gözcü (casus) olarak Benî Mülevvahlara gönderdi.
Gittim, su başlarında oturan cemaatin üzerine çıkaran tepeciğe kadar ilerledim.
Orada, bir müddet etrafa göz gezdirdim. Tepeciğin en yüksek noktasına kadar yükseldim.
Tepe üzerinde yüzükoyun yatıp su başlarındaki cemaati gözetlemeye başladım ki, vallahi, Benî Mülevvahlardan bir adam, gölgeliğinden çıkıp, karısına:
'Ben şu tepeciğin üzerinde bir karaltı görüyorum ki, bu günümün başında, ben bunu hiç görmemiştim.
Bir de sen bak ona! Gözlerinle araştır bakalım, birşeyler görebilir misin?
Orada köpekler bazı şeyler tutup çekiştiriyor olmasın?' dedi.
Kadın baktı ve:
'Hayır! Vallahi, ben gözlerimle birşey göremiyorum!' deyince, adam:
'Bana yayımı, iki okla getir, ver!' dedi.
Kadın yayı iki okla birlikte ona götürüp verdi.
Adam bir ok attı. Vallahi, hiç şaşmadan, böğrüme saplandı.
Oku böğrümden yavaşça çıkarıp yere bıraktım. Yerimden hiç kımıldamadım.
Adam ikinci oku attı. Ok omuzumun başına saplandı!
Onu da yavaşça çıkarıp yere bıraktım. Yine, yerimden hiç kımıldamadım. [110]
Adam:
'Eğer canlı, kımıldar bir hayvan[111] veya yabancı bir kavmin gözcüsü (casusu) olsaydı. [112] muhakkak ki mil dardı.
Oklarım onu karıştırdı, altüst etti.
Sen, başarabilirsen, sabaha çıkınca, oklarımı orada bul, al, bana getir!
Köpeklerin etini çiğnemek bana gerekmez!' dedi, sonra çadırına girdi. [113]
BenîMülevvahların deve ve davar gibi yaylım hayvanları, yaylımdan döndüler.
Benî Mülevvahlar, sütlü davarları sağdılar, develeri suvarıp su başına ıhdırdılar. [114]
Onları bir müddet kendi hallerine bıraktık. [115] Sükûnete erince, uykuya daldılar. [116]
Seher vakti girmişti. [117]
Süvarilerimizi dağıtıp hertaraftan onlara birden baskın yaptık. [118]
Benî Mülevvahlardan, çarpışanları öldürdük. [119]
Develeri, [120] davarları[121] iğtinam ederek sürdük, [122] acele, geri döndük. [123]
Medine'ye doğru inip gidiyorduk. [124]
BenîMülevvahların 'İmdad!' diye bağıncısı onlara doğru koşarak gitti.
Benî Mülevvahlardan büyük bir topluluk, bize doğru gelmeye başladı.
Haris b. Bersâ el-Leysî'ye ve arkadaşlarına uğrayıp onu ve arkadaşlarımızı yanımıza aldık.
Benî Mülevvahlar bize yetiştiler, [125] çokyaklaştılar. [126]
Onlarla aramızda, ancak Kudeyd vadisi vardı. [127]
Bize doğru baktılar ve yöneldiler.
Yüce Allah, Kudeyd vadisinde Müslümanların imdadına yetişti. [128] Vadiye, hiç görmediğimiz, bulutsuz, yağmursuz birsel gönderdi. [129]

Vallahi, o gün, selden önce ne bir bulut, ne de yağmur gördük!
Vadinin iki yanı, sel suyu ile doldu! [130]
Sel onlarla bizim aramıza gerildi, engel oldu. [131]
Hiçbirinin seli geçip yanımıza gelmeye gücü yetmedi. [132]
BenîMülevvahların sadece durup bize bakıştıklarını gördüm. [133]
O sırada, biz Kudeyd vadisinin üzerindeki Müşellel tepesine sığınmıştık. [134]
Benî Mülevvahlardan hiçbiri seli geçip bizi takip etmeye imkân bulamadı. Onları geride bırakıp[135] Medine'ye geldik." [136]

Galib b. Abdullah'ın Fedek Çevresindeki Benî Mürrelere Gönderilişi

Seferin Tarihi, Mevkii ve Sebebi

Benî Mürre seferi, Hicretin 8. yılında Safer ayında yapılmıştır.[137]
Benî Mürrelerin yurdu, Fedek yakınında idi.
Benî Mürrelerin işleri güçleri, Fedek ile ol urdu. [138]
Hicretin 5. yılında, Peygamberimiz Aleyhisselamı ve İslâmiyeti yok etmek için Kureyş müşriklerinden Ebu SüfÇan b. Harb'in kumandası altında gelip Medine'yi kuşatan 10.000 kişilik ordular birliğinin 400 kişisi, Haris b. Avf'ın kumandası altındaki Mürre oğulları idiler. [139]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hicretin 7. yılında, Şaban ayında, [140] 30 kişilik askerî bir birliği Beşir b. Sa'd'ın kumandası altında Mürre oğullarına göndermişti. [141]
O sırada, Mürre oğulları, susuzluk yüzünden kışlık vadilerine çekilmiş bulunuyorlardı. [142]
Beşir b. Sa'd, Mürre oğullarının orada bulabildikleri davar, deve ve sığırlarını iğtinam ederek onlara bir darbe indirmek istemiş, Medine'ye doğru yol almaya başlamıştı.
Bunu haber alan Mürre oğulları, Medine'ye yönelen İslâm birliğinin arkasından çok sayıda adamlar koşturmuşlar, geceleyin İslâm birliğine baskın yapmışlar, sabaha kadar çarpışıp Beşir b. Sa'd'ın arkadaşlarını şehit etmişler, içlerinden yalnız Ulbe ile şehitler arasında baygın bir halde bulunan Beşir b. Sa'd kurtulabilmişti. [143]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Benî Mürreleri te'dib için, 200 kişilik askerî bir birlik hazırlayıp Zübeyr b. Avvam'ı göndereceği sırada Galib b. Abdullah el-Leysî Medine'ye gelince, Peygamberimiz Aleyhisselam, Zübeyr b. Avvam'a:
"Sen burada otur, kal!" buyurdu[144] ve Zübeyr b. Avvam için bağladığı bayrağı Galip b. Abdullah'a verdi. [145] Onu, 200 kişilik birliğin başında, Fedek'te oturan Benî Mürrelere yolladı.
Üsâme b.Zeyd, Ebu Mes'ud es-Sakafî, Ukbe b. Amr, Ucre, Huvayyısa b. Mes'ud ile Fedek'te Benî Mürrelerin elinden canını kurtarmış bulunan Ulbe b. Zeyd de, gönderilen bu birliğin içinde idiler. [146]
İslâm mücahidlerinin parolaları "Emit! Emit!" sözü idi. [147]
İslâm mücahidleri, Fedek'te Beşir b. Sa'd'ın ve arkadaşlarının vurulup şehid oldukları yere kadar vardılar. [148]
Benî Mürrelere yaklaştılar.
Galib b. Abdullah, Benî Mürrelerin konak yerlerini keşfetmek üzere, Ulbe b. Zeyd'i, on kişilik bir gözcü birliğinin başında öncü olarak ileri gönderdi.
Bunlar, Benî Mürrelerden bir cemaatin konak yerlerini keşfe muvaffak olduktan sonra, dönüp gördüklerini Galib b. Abdullah'a bildirdiler.
Galib b. Abdullah, Benî Mürreleri geceleyin gözle görebilecekleri bir yere kadar mücahidlerle birlikte ilerleyip, orada durdu.
Benî Mürreler davarlarını sağdılar, develerini suvarıp su başına ıhdırdılar. Kendileri de istirahata geçtiler.
Galib b. Abdullah, ayağa kalkıp, Cenab-ı Hakk'a lâyık olduğu şekilde haınd ü senada bulunduktan sonra, şöyle dedi:
"Ben size Bir olan, şerîki ve nazîri olmayan Allah'ın emirlerini yerine getirmeyi, yasakladıklarından da sakınmayı, bana da itaat etmenizi ve karşı gelmemenizi, hiçbir işte

bana aykırı davranmamanızı tavsiye ederim. Çünkü, ancak, rey ve görüş sahibi olmayan kişiye itaat olunmaz.
Bana itaatsizlik etmeyiniz.
Çünkü, Resûlullah Aleyhisselam:
'Benim kumandanıma itaat eden, bana itaat etmiş; ona itaatsizlik eden de, bana itaatsizlik etmiş olur!' buyurmuştur.
Binâenaleyh, siz ne zaman bana itaatsizlik ederseniz, Peygamberinize itaatsizlik etmiş olur-sunuz!" [149]
Galib b. Abdullah, konuşmasını bitirdikten sonra, mücahidleri:
"Ey filan! Sen, filanla. Ey filan! Sen, filanla... arkadaş ve kardeşsin!
Herkes, arkadaşından aynim ayacaktır!
Sizden biriniz yanıma dönünce, ona:
'Arkadaşın filan kişi, neredi̇dir?' diye soracağım.
Sakın, bana:
'Ben onun nerede olduğunu bilmiyorum!' diye cevap vermeyesiniz!" diyerek birbirlerine kardeş ve arkadaş yaptı.[150]

Benî Mürrelere Baskın Yapılışı

Mücahidler, Benî Mürrelere baskın yapmak üzere hazırlandılar.[151]
Benî Mürrelerin konak yerlerini iyice göndüler.
Benî Mürreler, deve ve sığırlarını sulayıp, dinlenmeye başlamışlardı.
Galib b. Abdullah, mücahidlere:
"Ben tekbir aldığım zaman, siz de tekbir alınız!" dedi[152] ve hemen tekbir aldı.
Mücahidler de tekbir aldılar, kılıçlarını sıyırdılar, sabahleyin erkenden baskın yaptılar. [153]
Benî Mürrelerin erkekleri, mücahidleri karşıladılar.
Mücahidler onları kılıçtan geçirdiler. [154]
Orada bulunan Benî Mürrelerin birçokları öldürüldü. [155]

Mirdas b. Nehik'in Üsâme Tarafından Öldürülüşü

Birlik kumandanı Galib b. Abdullah:
"Üsâme b. Zeyd nerede kaldı?" diye sordu.
Geceden bir kısmı geçtikten sonra, Üsâme b. Zeyd geldi.
Galib b. Abdullah onu en ağır bir şekilde kınadı ve:
"Sana ne dediğimi bilmiyor musun?!" dedi.
Üsâme:
"Ben bana son derecede kızan bir adamın ardına düştüm. Kendisine yaklaşıp kılıcımı kaldırdığım zaman, 'Lâ ilahe illallah[1] diyerek kelime-i tevhidi söyledi" dedi.
Galib b. Abdullah:
"O zaman, kılıcını kınına soktun mu?" diye sordu.
Üsâme b. Zeyd:
"Hayır! Vallahi, onun boyun damarını kesmedikçe, geri durmadım!" dedi.
Kumandan ve mücahidler:
"Vallahi, sen, buyurulmadığın kötü bir iş yaptın!?" dediler.
Üsâme, yaptığına çok pişman oldu, elleri yanlarına düştü![156]
Üsâme'nin müşrik sanarak öldürdüğü kimse, Cüheynelerin Hurka kolundan Mirdas b. Nehik idi. [157]
Kendisi, Benî Mürrelerin müttefiki idi. [158]
Fedek halkından, bundan başkası Müslüman olmamıştı.
Galib b. Abdullah İslâm mücahidleriyle oraya gelince, Fedekliler hep kaçışmışlar, Mirdas b. Nehik ise, Müslümanlığına güvenerek kaçmamıştı. [159]

Üsâme'nin Yaptığına Son Derecede Üzülüşü

Üsâme, adamı öldürünce, içinde son derecede üzüntü duydu.
Medine'ye gelinceye kadar, üzüntüsünden, yemek yiyemedi.[160]
Hadise Peygamberimiz Aleyhisselama haber verilince, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Üsâme! 'Lâ ilahe illallah!' demiş olan bir adamı, öldürdün ha?! [161]
Demek, o 'Lâ ilahe illallah!' dedi. Sen de onu öldürdün ha?! [162]
Demek, o 'Lâ ilahe illallah!' dedikten sonra, onu öldürdün ha?!" buyurdu. [163]
Üsâme:
"Yâ Rasûlallah! O bunu ancak silahtan korktuğu için söylemişti[164] O buna öldürülmekten kurtulmak için sığınmıştır!" dedi. [165]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bari, adamın kalbini yarsaydın da, bu sözü doğru mu, yalandan mı söylediğini de öğrenseydin ya?!" buyurdu. [166]
Peygamberimiz Aleyhisselam Üsâme'ye bunları o kadar tekrarlayıp durdu ki, Üsâmeye:
"Keşke bugünden önce Müslüman olmamış olsaydım da, Resûlullah Aleyhisselamın bu itablarına uğram asaydı m!" dedirtti. [167]
Üsâme:
"Yâ Rasûlallah! Ben artık hiçbir zaman 'Lâ ilahe illallah!' diyen kimseyi öldürmemek üzere Allah'a yemin ediyorum!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Üsâme! 'Benden işittikten sonra' diyeceksin!" buyurdu.
Üsâme de:
"Senden işittikten sonra!" dedi. [168]
Peygamberimiz Aleyhisselamın, Üsâmeye:
"Onun kalbini yanp da içine baktın mı?!" diye sorduğu zaman, Üsâme'nin:
"Yâ Rasûlallah! Onun kalbi, ancak cesedinden bir et parçasıdır! Onu yarıp da, içinden geçeni nasıl anlayayım?!" dediği de rivayet edilir. [169]

Şüca b. Vehb'in Benî Âmirlere Gönderilişi

Seferin İsmi, Tarihi, Mevkii ve Sebebi

Siyy seferi, Hicretin 8. yılında Rebiülevvel ayında yapılmıştır.[170]
Siyy; Mekke'den Basra'ya giden büyük yol üzerinde, üç merhale uzaklıktadır. [171] Siyy'in Mâdin arkasına düşen Rükbe nahiyesi, Hevâzinlerden Benî Âmir cemaatinin yurdu olup, burası da, Medine'ye beş geceliktir.[172] Benî Âmirler, burada otururlardı. [173]
Hicretin 4.yılında, kırk kişilik İslâm irşad birliğinin imhası için Âmir b. Tufieyl tarafından yapı lan davete icabetten kaçınır görünmelerine rağmen. [174] Benî Âmirlerden kalabalık bir kabile, Müslümanları kuşatarak şehit eden kabileler arasında bulunuyordu. [175]
Onları te'dib etmek sırası gelmişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam; Şüca' b. Vehb el-Esedîyi 24 kişilik bir birliğin başında, Siyy'de bulunan Hevâzinlerden Benî Âmirlere baskın yapmak, bir darbe indirmek üzere gönderdi.
Benî Âmirler, Siyy'in Rükbe nahiyesinde bulunmakta idiler.
Mücahidler geceleri yürüdüler, gündüzleri gizlendiler. Nihayet, varacakları yere vardılar. [176]
Şüca' b. Vehb; baskından önce, mücahidlerin önüne geçti[177] ve kaçanların arkasına düşüp birliklerinden uzaklaşmamalarını onlara sıkı sıkı tenbih etti. [178]
Mücahidler; Benî Âmirlere, sabahleyin, konak yerlerinde gafil bulundukları bir sırada, her taraftan, birden baskın yaptılar. [179] Benî Âmirlerin pek çok deve ve davarlarını ele geçirdiler.
Mücahidlerden her birinin hissesine ya 15 deve, ya da bir deveye on koyun hesabıyla 150 koyun düştü.
Bu askerî harekatın gidiş ve dönüşü 15 gece sürdü. [180]
Esir edilip Medine'ye getirilen Benî Amir kadınları hakkında konuşmak üzere Benî Âmirlerden Medine'ye Müslüman bir heyet gelip, esir kadınlar hakkında Peygamberimiz Aleyhisselamla konuştular.
Peygamberimiz Aleyhisselam da, onların yurtlarına geri çevirilmeleri için Şüca' b. Vehb ve arkadaşlarıyla konuştu.
Kadınlar Müslüman oldular ve adamlarına iade edildiler.
Yalnız, Şüca' b. Vehb'in kendisi için ayırmış olduğu kızı, Benî Âmir heyeti, Şüca' b. Vehb'in yanında kalıp kalmamakta serbest bıraktılar. Kız da kalmayı tercih etti. [181]

---

[1] Vâkıdî, Megâzî, c. 2,s.741,İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 123, Belâzurî, Ensâb.c.1, s. 379.
[2] Kalkaşandf, Nihâyetü'l-ereb, s. 295.
[3] Vâkıdî, M egâzî, c. 1, s. 6, Yak üt, M u'cem u'l-büldân, c. 2, s. 163.
[4] Vâkıdî, c. 2, s. 741, İbnSa'd.c.2, s. 123, İbn Seyyid, UyÛnu'l-eser, c. 2, s. 140.
[5] Vâkıdî, c. 2, s. 741, İbn Sa'd, t 2, s. 123, İbn Seyvid, c. 2, s. 149,150, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 235,236.
[6] Zürkâni, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 263.
[7] Vâkıdî, c.2,s. 741, İbn Sa'd, c. 2, s. 123, İbn Seyyid, c. 2, s. 150, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 236.
[8] Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 236.
[9] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 263.

[10] İbn Sa'd, Tabakât,c.2, s. 123, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 150, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 236 Kastalânf,Mevâhibü'lledünniye, c.s. 1 86.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/193-194.
[11] İtan Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 23, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 177, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 312.
[12] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 309, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 837, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1854, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 185, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 177, 178.
[13] İbn Abdilberr, c. 4, s. 1 854, İbn Seyyid, c. 2, s. 177, İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 8, s. 9, Diyarbekrî, Târîhu'l hamis, c. 2, s. 93.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/195.
[14] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8,s. 34, 36.
[15] İbn Sa'd, c. 8, s. 34, 36, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 84, 85, c. 6, s. 407, 408, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 73, 75, Müslim , Sahih, c. 2, s. 647,648.
[16] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 195.
[17] İbn EsTr.Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 131 .
[18] Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 3, s. 195.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/195-196.
[19] İbn /üJcicliItoerr, İstiâb, c. 3, s. 1184, İtanEsîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 244.
[20] Mus'abu'z-Zübeyrf, Nesebi Kureyş, s. 408.
[21] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1446, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 248, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 39.
[22] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1188.
[23] İbn Abdilberr, İ stiâto, c. 4, s. 1188, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 39.
[24] İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 248, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 37.
[25] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 741, 742, Beyhakî, Delâilü'n-nübüwe, c. 4, s. 343, Zehebî, Megâzî, s. 393, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 236.
[26] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, t 4, s. 258, 259.
[27] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 289, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 742, Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 4, s. 198, Taberî, Târîh, c. 3, s. 103, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 343, Zehebî, Megâzî, s. 393.
[28] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 742, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 198, Beyhakî, c. 4, s. 343, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 236, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 350.
[29] Vâkıdî, c. 2, s. 742, Beyhakî, c. 4, s. 343, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 236.
[30] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 289, Vâkıdî, c. 2, s. 742, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 198, Taberî, c.3, s. 103, Beyhakî, c. 4,s. 393, Zehebî, Megâzî, s. 393, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 236, 237.
[31] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 40.
[32] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 289, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 198, Taberî, c. 3, s. 1 03, Heysemî, Meanau'z-zevâid, c.9, s. 351.
[33] İbn İshak, İbn Hişam, c.3, s. 289, Vâkıdî, c. 2, s. 42, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 198, Taberî, c. 3, s. 103, Beyhakî, c. 4, s. 344, Zehebî, s. 393, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 237.
[34] İbn İshak, İbn Hisam, c.3, s. 289, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 198, Taberî, c. 3, s. 103, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 231, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 40.
[35] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 742, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 344, Zehebî, Megâzî, s. 393.

[36] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 289,290, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 742, 743, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 198, Taberî, Târîh, c. 3, s. 1 03, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 344, Zehebî, Megâzî, s. 393, 394.
[37] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 743, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 344, Zehebî, Megâzî, s. 394, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4,s. 237.
[38] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 290, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 743, Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 4, s. 198, Taberî, Târîh,c. 3, s. 103, Beyhakî, c. 4, s. 344, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 231, Zehebî, Megâzî, s. 394.
[39] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 41 .
[40] İbn Esîr, Kâm il, c. 2, s. 231.
[41] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 290, Vâkıdî, c. 2, s. 743, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 198 Taberî, c. 3, s. 103, Beyhakî, c. 4, s. 344, Zehebî, M egâzf, s. 394, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 237.
[42] Vâkıdî, c. 2, s. 743, Beyhakî, c. 4, s. 344, Zehebî, Megâzî, s. 394, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 237.
[43] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 290, Vâkıdî, c. 2, s. 743, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 198 Taberî, c. 3, s. 103, Beyhakî, c. 4, s. 344, 347, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 237.
[44] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 41 .
[45] Vâkıdî, M egâzf, c. 2, s. 7 43, B eyhak f, Del âil ü'n-nübüvve, c. 4, s. 34 4, 345, Zehebî, M egâzf, s. 394.
[46] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 259.
[47] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 743, Zehebî, Megâzî, s. 394.
[48] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 743, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 35, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 237.
[49] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 743, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 35, 347, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 41, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 237.
[50] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.3, s. 290, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 198, Taberî, Târîh, c.3, s. 104, Beyhakî, c. 4, s. 347, İbn E sfr, Kâmil, c. 2, s. 231.
[51] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 290, Vâkıdî, c. 2, s. 743, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 198 Taberî, c. 3, s. 103, Beyhakî, c. 4, s. 345, İbn Esîr, c. 2, s. 231 , Zehebî, Megâzî, s. 394.
[52] Vâkıdî, c. 2, s. 744, Beyhakî, c. 4, s. 345, Zehebî, Megâzî, s. 394.
[53] Vâkıdî, c. 2, s. 744, Beyhakî, c. 4, s. 35, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 237.
[54] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 290, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 199, Taberî, c. 3, s. 104 İbn Esîr, c. 2, s. 231.
[55] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 41 .
[56] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 744, Beyhakî, Delâilü'n-nübüwe, c. 4, s. 345, Zehebî, Megâzî, s. 394, 395, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 237.
[57] Beyhakî, D el âil ü'n-nübüvve, c. 4, s. 35, Zehebî, Megâzî, s. 395.
[58] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 3, s. 290, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 744, Taberî, Târîh, c. 3, s. 104, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 454, Beyhakî, c. 4, s. 35, Zehebî, Megâzî, s. 395.
[59] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 290, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 199, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 454, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 41, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 66, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 777, 778.
[60] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 744, 745, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 345, 346, Zehebî, Megâzî, s. 395, Ebu'l-Fidâ, el- Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 237, 238.

[61] Mus'abu'z-Zübeyrf, N ese bi K ure yş, s. 251, 320, 409, İ bn Abd ilb err, İ sti âb, c. 3, s. 118 5, c. 2, s. 428, İ bn E sfr, U sdu'l-gâbe, c. 2, s. 109, c. 3, s. 579, Takiyyüddin, Ikdu's-simfn, c. 6, s. 22, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 67.
[62] Vâkıdî, c. 2, s. 744, 745, Zehebî, s. 395, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 238.
[63] İbn Şa'd, c. 4, s. 259, Müslim, c. 1, s. 112, Beyhakî, c. 9, s. 98.
[64] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 290, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 199, Taberî, Târîh, c. 3, s. 104, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 2, s. 82, 83, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 41, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 351.
[65] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 291 , Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 199, Taberî, c. 3, s. 1 104, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 348, Heysemî, c. 9, s. 351 .
[66] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 291, Vâkıdî, c. 2, s. 745, İbn Sa'd, c. 4, s. 259, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 1 99, Müslim, c. 1 , s. 112, Taberî, c. 3, s. 104, Beyhakî, c. 4, s. 348, Zehebî, Megâzî, s. 395, Heysemî, c. 9, s. 351.
[67] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 259, Müslim , c. 1, s. 112, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 98.
[68] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 83.
[69] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 745.
[70] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 259, Müslim ,Sahîh,c.1, s. 112, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 98.
[71] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 745.
[72] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 291, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 199, Taberî, Târîh, c.3, s. 104.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/196-205
[73] Mus'abu'z-Zübeyrf, Nesebi Kureyş, s. 41 0, 411, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 2.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/205-206.
[74] Mus'abu'z-Zübeyrî, Nesebi Kureyş, s. 300,320, İbn Abdilberr, İsti âb, c. 2, s. 427, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 109, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 348.
[75] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 427, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 109, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1.S.413.
[76] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 7, s. 394.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/206-207.
[77] İbn Sa'd, Tabak ât, c. 5, s. 448, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1034, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 107, İbn E ar, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 578, Diyarbekrî, TânTiu'l-hamfs, c. 2, s. 67.
[78] Mus'abu'z-Zübeyrf, Nesebi Kureyş, s. 251.
[79] M us'ab u'z-Zübeyrf, M esebi Ku reyş, s. 251, İ bn Abdi Ibe rr, İ stiâb, c. 3, s. 1034, İ b n E sTr, U sdu'l -gâb e, c. 3, s. 579, D i yarbek rf, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 67.
[80] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 8, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 460.
[81] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 66.
[82] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 745, 748, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 349, 351, Zehebî, Megâzî s. 396, 398, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 238, 239.
[83] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 748, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 4, s. 252, c. 7, s. 394, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 351, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 239, Halebî, c.2, s. 777.
[84] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 290, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 1999.
[85] İbn İshak, İbn Hisam, c. 3, s. 290, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 199, Taberî, c. 3, s. 104 Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 454, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 66, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 777, 778.

[86] Vâkıdî, M e gâzf, c. 2, s. 744, Zehebî, M egâzf, s. 395, E bu'l -F id â, c. 4, s. 237, 238, H al ebf, İ nsânu'l -uyun, c. 2, s. 777, 778.
[87] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 744, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 239, 240, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 777, 778.
[88] Mus'abu'z-Zübeyrf, Nesebi Kureyş, s. 251, 320, 409, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1034,1185, c.2, s. 428, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 109, c. 3, s. 579, Takıyyüddin, Ikdu's-simfn, c. 6, s. 22, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 67, Halebî, İnşân, c. 2, s.778.
[89] Vâkıdî, c. 2, s. 748-749, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 7, s. 394-395, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 351,352, Ebu'l- Fidâ, c. 4, s. 240, Halebî, c. 2, s. 778.
[90] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 745, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 252, Taberî, Târîh, c. 3, s. 103, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 37
[91] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 253.
[92] İbn Esîr, c.2, s. 110.
[93] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1034, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 579, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 67.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/207-214.
[94] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 6, c. 2, s. 750, İtan Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 124, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 379.
[95] Ffruzâbâdf, Kâm üsu'l-muhit, c. 1 , s. 344, 345, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 1 86.
[96] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 442.
[97] Belâzuıî, c. 1, s. 343.
[98] İbn Hazm, Cemhere, s. 180.
[99] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 750, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 124.
[100] Kalkaşandf, Nihâyetü'l-ereb, s. 412.
[101] Vâkıdî, c. 2, s. 593, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 333, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 179, Taberî, Târîh, c. 3, s. 74.
[102] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 332, Vâkıdî, c. 2, s. 593, Abdurrezzak, c. 5, s. 333, Buhârî, c. 3, s. 179, Taberî, c. 3, s. 74.
[103] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 210.
[104] İbn İshak, İbn Hişam, c. 3, s. 332, Vâkıdî, c.2, s. 612, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 350.
[105] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 210.
[106] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 257, 258 Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 750, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 124, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 467, 468, Taberî, Târîh, c. 3, s:. 101.
[107] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 752, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 1 25, Taberî, Târîh, c. 3, s. 102, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 230.
[108] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 258, Vâkıdî, c. 2, s. 750, 751, İbn Sa'd, c. 2, s. 14, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 468, Taberî, c. 3, s. 102, Zehebî, Megâzî, s. 375.
[109] Taberî, Târîh, c. 3, s. 102, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 229.
[110] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c. 4, s. 258, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 751, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 124, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 468, Taberî, Târîh, c. 3, s. 102, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 229, Zehebî, Megâzî s. 376.
[111] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 751, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 468.
[112] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 258, İbn Sa'd, c. 2, s. 124, Taberî, c. 3, s. 102.

[113] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 258, Vâkıdî, c. 2, s. 751, İbn Sa'd, c.2, s. 124-125, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 468, Zehebî,Megâzî, s. 376.
[114] Vâkıdî, c. 2, s. 751, İbn Sa'd, c. 2, s. 125, Zehebî, s. 376.
[115] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 258, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 468, İbn Esîr, c. 2, s. 229.
[116] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 258, İbn Sa'd, c. 2, s. 125, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 468.
[117] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 258, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 468.
[118] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 258, 259, Vâkıdî, c. 2, s. 751, İbn Sa'd, c. 2, s. 125, Ahmed, c. 3, s. 468.
[119] Vâkıdî, c. 2, s. 751, Taberî, c. 3, s. 1 02, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 2, s. 165.
[120] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 259, Vâkıdî, c. 2, s. 751, İbn Sa'd, c.2, s. 125, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 468.
[121] Vâkıdî, c. 2, s. 751, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 196.
[122] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 259, Vâkıdî, c. 2, s. 751, İbn Sa'd, c.2, s. 125, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 468.
[123] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 468, Taberî, c. 3, s. 102, İbn Esîr, c. 2, s. 229, İbn Kayyım, c. 2, s. 165.
[124] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 751.
[125] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 259, Vâkıdî, c. 2, s. 752, İbn Sa'd, c.2, s. 125, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 468.
[126] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 259.
[127] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 259, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 752, İbn Şa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 125, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 468, Taberî, Târîh, c. 3, s. 102, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 229, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 165, Zehebî, Megâzî, s. 376.
[128] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 752, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 1 25.
[129] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 259, Zehebî, Megâzî, s. 376.
[130] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 752, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 125.
[131] Ahmed b. Hanbel Müsned, c. 3, s. 468.
[132] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 259, Vâkıdî, c. 2, s. 752, İbn Sa'd, c.2, s. 125, Zehebî, Megâzî, s. 376.
[133] İbn İshak, İbn Hişam, c.4, s. 259, Vâkıdî, c. 2, s. 752, İbn Sa'd, c. 2, s. 125, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 468, Zehebî, s. 376.
[134] Vâkıdî, c. 2, s. 752, İbn Sa'd, c. 2, s. 125, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 468, Zehebî, s. 376.
[135] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 259, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 752, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 125, Zehebî, Megâzî, s. 376.
[136] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 752, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 230.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/214-219.
[137] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 126, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 151, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 186, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 67.
[138] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 250.
[139] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 443, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 66.
[140] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 5, c.2, s. 723, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 118, Belâzurî, Ensâb, c. 1.S.379.
[141] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 723, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 119, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 126.

[142] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 723.
[143] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 723, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 119.
[144] Vâkıdî, c. 2, s. 723, İbn Sa'd, c. 2, s. 126, İbn Seyyid, c. 2, s. 151 .
[145] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 67.
[146] Vâkıdî, c. 2, s. 723, 725, İbn Sa'd, c. 2, s. 126, İbn Seyyid, c. 2, s. 151.
[147] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 724.
[148] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 723, 724, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2,5.126.
[149] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 126.
[150] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 724.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/219-221.
[151] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 126, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 1 51, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 67.
[152] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 724, Zehebî, Megâzî, s. 374.
[153] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 126, İbn Seyyid, Uvûnu'l-eser, c. 2, s. 1 51, Zehebî, Megâzî, s. 376.
[154] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 724, Zehebî, Megâzî, s. 374.
[155] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 67.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/221-222.
[156] Vâkidi, Megâzî, c. 2, s. 724-725, Halebî, İnsânu'l-u^n, c. 3, s. 1 97.
[157] İbrı İshak.İbnHişam, Sîre,c.4, s. 271, Vâki d f, Megâzî, c. 2, s. 724.
[158] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.4, s. 271.
[159] Zemahşerf, Keşşaf, c. 1, s. *555.*
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/222-223.
[160] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 725.
[161] İbn İshak, İbn Hisam, c. 4, s. 271, Vâkıdî, c. 2, s. 725.
[162] Müslim, Sahih, c. 1 , s. 96.
[163] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 200, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 88, Müslim, Sahih, c. 1, s. 97.
[164] Müslim, Sahih, c. 1 , s. 96.
[165] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre.c. 4, s. 271, Vâki d t, Megâzî, c. 2, s. 725, ^medb. Hanbel, c. 5, s. 200, Buharı, c. 5, s. 88, Müslim, c. 1, s. 97.
[166] Vâkıdî, c. 2, s. 725, Müslim, c. 1, s. 96.
[167] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 271 , Vâkıdî,c.2, s. 725, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 200. Buhârî, c. 5, s. 88, Müslim, c. 1,s. 97.
[168] İbn İshak, İbn Hisam, c. 4, s. 271, İbn Asâkfr, Târih, c. 2, s. 398.
[169] Taberî. Tefsfr. c. 5. s. 224.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/223-224.
[170] Vâkıdi, Megâzî, c. 1, s. 66,c. 2, s. 753,İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 127, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf,c. 1, s. 380,Taberî, TâriVı, c. 3, s. 301.
[171] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 3, s. 267.
[172] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2,s.127,İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 152.
[173] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 198, Zürfcânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 267.
[174] İbn İshak.İbnHişam, c. 3, s. 194, Vâkıdı, c.1 , s. 347.
[175] Vâkıdî, Megâzî, c.1 s. 348.
[176] Vâkıdî, c. 2, s. 753, İbn Sa'd, c. 2, s. 127, Beyhakî, Delâilü'n-nübüwe, c. 4, s. 353.

[177] İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 152, Zehebî, Megâzî, s. 399.
[178] Vâki cif, c. 2,3.753, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 198.
[179] Vâkidi, c. 2, s. 753, İbn Sa'd, c. 2, s. 127, Taberî, c. 3, s. 103, İbn Seyyid, c. 2, s. 152, Zehebî, Megâzî, s. 399.
[180] Vâkıdî, c. 2, s. 753, 754, İbn Sa'd, c. 2, s. 127, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 353, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 1 52, Zehebî, Megâzî, s. 399.
[181] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 754, Zehebî, Megâzî, s. 399, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 240.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/224-225.

MU'TE GAZASI

Gazanın Tarihi, İsmi ve Sebebi

Mute gazası, Hicretin 8. yılında Cumâdelûlâ ayında vuku bulmuştur.[1]
Bu gaza, Mute gazası, Ceyşü'l-ümerâ (Kumandanlar ordusu) gazası diye de anılır. [2]
Bu da, ya orduya müteaddit kumandanların katılışından veya orduya katlan mücahidlerin başka gaza ve seriyyelere nazaran daha çok sayıda oluşundan, ya da, düşmanlarla karşılaşınca, son derecede çarpışma yapılışından dolayı idi. [3]
Mute; Şam sınırlarından Belka' köylerinden bir köy, Şam yaylalarından bir yayla olup, kılıçların en iyisi orada yapılır ve ora kılıçlarına da, oraya izafetle, Meşârif yapısı kılıç denilirdi. [4]
Meşârif; Belka' köylerindendir. [5]
Mute; Belka' yakınındadır. Beytü'l-Makdis (Kudüs)'e iki merhaleliktir. [6]
Belka' ise; Dımaşk nahiyelerinden olup Şam'la Vâdi'l-kurâ arasındadır. Amman'ın kasabasıdır.
Belka'da, birçok köyler ve geniş ekinlikler vardır. Buğdayının iyiliği, dillere destandır. [7]
Mute halkı, Gassanlarla Rumlardan karışıktı. [8]
Mute gazasının sebebine gelince; Peygamberimiz Aleyhisselam Benî Lehblerden Haris b. Umeyr el-EzdPyi, Busrâ hükümdarına bir mektupla göndermişti. [9]
Rivayete göre; Haris b. Umeyr, Peygamberimiz Aleyhisselamın mektubunu Şam'a, Rum Kayserine götürmekte idi. [10]
Haris b. Umeyr, Mu'teye varınca, durdurulup Şurahbil b. Amr el-Gassânî'nin huzuruna çıkarıldı. [11]
Şurahbil b. Amr, Kayser'in Şam ülkesi valilerindendi. [12]
Şurahbil, Haris b. Umeyr'e:
"Sen nereye gitmek istiyorsun?" diye sordu.
Haris b. Umeyr
"Şam'a!" dedi.
Şurahbil:
"Sen Muhammed'in elçilerinden olmayasın (olabilirsin)?" dedi.
Haris b. Umeyr
"Evet! Ben Resûlullahın elçisiyim!" dedi. [13]
Şurahbil emretti; Haris b. Umeyr bir iple bağlandıktan sonra, götürülüp boynu vuruldu! [14]
O güne kadar, Hâris'in şehit edilişi, Peygamberimiz Aleyhisselama çok ağır geldi. Peygamberimiz Aleyhisselam, hemen Müslümanları topladı. [15] Onlara, Haris b. Umeyr'in şehit edildiği yeri ve kendisini kimin şehit ettiğini haber verdi. [16] Kendilerini, Cüruf ordugâhında toplanmaya davet etti. [17]
Müslümanlar, hemen Cüruf ordugâhında toplandılar. [18]
Peygamberimiz Aleyhisselam, daha önce, Ka'b b. Umeyr'in kumandası altında 15 kişilik İslâm propaganda heyetini Şam'ın Zât-ı Atlah nahiyesinde şehit edenlere askerî bir birlik göndermeye niyetlenmiş ise de, oradaki halkın başka bir yere çekip gittiklerini haber alınca, bundan vazgeçmiş bulunuyordu. [19]
Zât-ı Atlah halkı, Kudâalardan olup, Sedus adında bir liderin idaresi altında idiler. [20]
Mu'te Mücahidlerinin Sayısı ve Orduya Kumanda Edeceklerin Belirlenişi

Silahlanıp yola çıkmaya hazırlanan İslâm mücahidlerinin sayısı 3.000 idi.[21]
Peygamberimiz Aleyhisselam, öğle namazını kıldırdıktan sonra, oturdu. Ashab da, çevresinde, kendisiyle birlikte oturdular.
O sırada, Numan b. Funhus (Mahs) adındaki Yahudi de, gelip halk ile birlikte Peygamberimiz Aleyhisselamın başucunda durdu. [22]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Cihada çıkacak olan şu insanlara, Zeyd b. Harise kumandandır!
Zeyd b. Harise öldürülürse, Cafer b. Ebu Talib kumandandır!
Cafer b. Ebu Talib öldürülürse, Abdullah b. Revâha kumandandır! [23]
Abdullah b. Revâha da öldürülürse, Müslümanlar, aralarından münasip birini seçsinler ve onu kendilerine kumandan yapsınlar!" buyurdu. [24]
Peygamberimiz Aleyhisselam ordunun kumandanlığına Zeyd b. Hârise'yi tayin buyurduğu zaman, Hz. Cafer sıçrayıp kalktı ve:
"Anam, babam sana feda olsun ey Allah'ın Peygamberi! Zeyd'i benim üzerime kumandan tayin edeceğini sanmamıştım!?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sen emre göre hareket et! Hangisinin hakkında daha hayırlı olduğunu bilmezsin!" buyurdu. [25]
Bunun üzerine, Müslümanlar ağlamaya başladılar ve:
"Yâ Rasûlallah! Keşke sağ kalsalar da, kendilerinden yararlansaydık!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, cevap vermeyip sustu. [26]
Yahudi Numan b. Funhus:
"Ey Ebu'l-Kasım! Eğersen gerçekten peygambersen, az veya çok adlarını andığın kişilerin hepsi ölürler.
Çünkü, İsrail oğulları içinde zuhur eden peygamberler bir adamı bir cemaat üzerine kumandan tayin ettikleri ve 'Filan, filan öldürülecek!' dedikleri zaman, yüz kişinin bile adını anmış olsalar, onların hepsi ölürler, sağ kalmazlardı!" dedi.
Sonra da, Zeyd b. Hâriseye dönüp:
"Vedanı, vasiyetini yap!
Eğer Muhammed gerçekten peygamberse, artık sen hiçbir zaman onun yanına geri dönemeyeceksin!" dedi.
Zeyd b. Harise ise:
"Ben şehadet ederim ki; o, hiç şüphesiz, gerçek peygamberdir!" dedi. [27]
Mücahidlerin Medine'den yola çıkacakları sırada, Peygamberimiz Aleyhisselam beyaz bir sancak, bayrak bağlayıp Zeyd b. Hârise'ye verdi. [28]
Haris b. Umeyr'in öldürüldüğü yere kadar gitmesini ve orada bulunanları İslâmiyete davet etmesini, Müslümanlığı kabul ederlerse, ne âlâ; kabul etmedikleri takdirde, Allah'ın yardımına güvenerek onlarla çarpışmasını emir buyurdu.
Uğurlamak üzere, Veda yokuşuna kadar, mücahidlerle birlikte gitti ve orada durdu[29] ve:
"Ben size Allah'ın buyurduklarını yerine getirmenizi, yasakladıklarından sakınmanızı, Müslümanlardan yanınızda bulunanlara karşı hayırlı olmanızı, iyi davranmanızı tavsiye ederim!
Allah yolunda ve Allah'ın ismiyle gaza ediniz. Allah'ı tanımayanlarla çarpışınız!
Ganimet mallarına hıyanet etmeyiniz!
Ahde vefasızlık göstermeyin iz!

Küçük çocukları öldürmeyiniz!
Müşriklerden, düşmanınla karşılaştığın zaman, onları üç husustan birisine davet et!
Onlardan hangisine icabet ederlerse, icabetlerini kabul et, onlardan elini çek!
Sonra, onları, Muhacirler yurdu olan Medineye, yurtlarını değiştirmeye davet et!
Onlar davetine icabet eder, senin dediğini yaparlarsa, Muhacirlerin sahip oldukları haklara kendilerinin de sahip olacaklarını ve onların mükellef bulundukları vazifelerle kendilerinin de mükellef olacaklarını bildir!
Eğer Müslüman olup yurtlarında oturmayı tercih ederlerse, Müslümanlardan, göçebe Araplar gibi olacaklarını ve onlar hakkında uygulanan ilahî hükmün kendileri hakkında da uygulanacağını, harp ganimetinden kendilerine birşey verilemeyeceğini ve ganimetten ancak Müslümanların yanında savaşmış olanların yararlanacağını haber ver!
Eğer Müslüman olmaya yanaşmazlarsa, onları cizye vermeye davet et! Onlardan, bunu yapanlardan elini çek!
Cizye vermeye de yanaşmazlarsa, Allah'ın yardımına sığınarak onlarla çarpış.
Eğer kuşattığın kale veya şehir halkı, senden, kendileri için Allah'ın ve Resûlünün emanını isterlerse, sen onlara Allah ve Resûlü adına eman verme! Fakat, kendi emanını, babanın emanını ve arkadaşlarının emanını ver!
Çünkü, siz kendinizin ve babalarınızın vermiş olduğunuz eman sözünü bozacak olursanız, bu, Allah ve Resûlü adına vermiş olduğunuz eman sözünü bozmanızdan, sizin için, vebal bakımından daha hafiftir!" buyurdu. [30]
Birçok halk da, ordugâha kadar gelip, kumandanlarla vedalaştılar ve onlara dua ettiler.
Mücahidlerden bazıları da, halktan bazılarıyla vedalaştılar. [31]
Ordu karargâhtan hareket ettiği zaman, Müslümanlar:
"Allah sizleri hertehlikeden korusun! Yine, sağ salim ve ganimetler elde etmiş olarak geri çevirsin!" diyerek seslendiler. [32]
Abdullah b. Revâha'nın Vedalaşırken Ağlaması ve Ağlamasının Sebebi
Abdullah b. Revâha, yanındaki kumandan arkadaşlarıyla birlikte vedalaştıkları sırada ağladı.
Ona:
"Ey Revâha'nın oğlu! Ne için ağlıyorsun?" diye sordular.
Abdullah b. Revâha:
"Vallahi, ben ne dünya sevgisinden, ne de sizleri özleyeceğimden ağlıyor değilim!
Fakat, ben, Yüce Allah'ın Kitabından, içinde Cehennem ateşi anılan; 'İçinizden, Cehenneme uğramayacak yoktur! Bu, Rabbinin yapmayı üzerine vacib kıldığı bir gerçektir!' [Meryem: 71] âyetini okurken, Resûlullah Aleyhisselamdan işitmisimdir.
Cehenneme uğradıktan sonra, oradan selametle nasıl geri dönebileceğimi bilmiyorum ve bunun için ağlıyorum!" dedi.
Müslümanlar
"Allah sizin yardımcınız olsun! Sizleri her tehlikeden korusun! Sizi sağ salim geri çevirsin!" dediler.
Abdullah b. Revâha, onlara:
"Fakat, ben, Rahman olan Allah'tan, yarlıganmak, kanları fışkırtıp köpürten bir kılıç darbesiyle, yahut ciğer ve barsakları kasıp kavuran bir kargı saplamasıyla şehit olmak isterim ki; kabrime uğrayanlar, 'Allah, bu savaşçıya doğru yolu göstermiş, o da doğru yolu bulmuştur!' desinler" mealli beyitleri okudu.

Ordunun gitmeye hazırlandığı sırada, Abdullah b. Revâha Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına vanp Peygamberimiz Aleyhisselamla vedalaştıktan sonra:
"Allah, Musa'ya olduğu gibi, sana olan ihsanlarını da sabit ve devamlı kılsın! Yardım olunan ve zafere kavuşturulanlar gibi, sana da yardımını ihsan buyursun!
Ben, sana Allah tarafından hayır (peygamberlik) ihsan olunduğunu hemen anlamı sırrıdır. Allah bilir ki, ben keskin görüşlüyümdür. Sen, hiç şüphesiz, Allah'ın Resûlüsün!" mealli beyitleri okudu.[33]
Abdullah b. Revâha:
"Allah sana olan ihsanını sabit ve devamlı kılsın!" dediği zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam da, ona:
"Ey Revâha'nın oğlu! Allah seni de iyilikte en güzel şekilde sabit ve devamlı kılsın!" diyerek cevap verdi. [34]
Abdullah b. Revâha:
"Yâ Rasûlallah! Bana nasihatini arttır!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah'ı daima zikret! Çünkü, Allah'ı zikr, umduğuna ermende sana yardımcı olur!" buyurdu. [35]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Seniyetü'l-Veda'da mücahidlerle vedalaştı. [36]
Onlara:
"Haydi, Allah'ın ismiyle gaza ediniz!
Allah'ın ve sizin Şam'da olan düşmanlarınızla çarpışınız!
Orada, Nasranîlerin kiliselerinde, halktan ayrılmış, kendilerini ibadete vermiş birtakım kimseler bulacaksınız. Sakın onlara dokunmayınız!
Onların dışında, başlarında şeytanların yuvalandıkları daha bir takım kimseler de bulacaksınız. Onların başlarını kılıçla koparınız!
Siz, ne bir kadını, ne süt emen bir çocuğu, ne yaşlanmış birpîr-i f anîyi öldürecek; ne bir ağaç yakacak veya kesecek, ne de bir ev yıkacaksınız!" buyurdu[37] ve kendilerini sis bürüdüğü ve hiçbir yeri göremez bir halde bulundukları sırada, sabahlamadıkça, Mu'teye girmekten de nehyetti. [38]
Peygamberimiz Aleyhisselam, mücahidlerle vedalaşıp Medine'ye dönerken, Abdullah b. Revâha Peygamberimiz Aleyhisselamı şu beyitle selamladı:
"Geride kalan hurmalıkta kendisine veda ettiğim zâta, o en hayırlı uğurlayıcıya, en hayırlı dosta selam olsun!" [39]
İslâm mücahidleri Medine'den ayrıldılar. [40]
Şurahbil'in Savaşmaya Hazırlanışı
Şurahbil b. Amr, İslâm mücahidlerinin kendisine doğru gelmekte olduklarını haber alınca, pek çok asker topladı.[41]
Topladığı askerlerin sayısı 100.000'i aşkındı. [42]
Şurahbil, Müslümanların geleceği yollara gözcüler (casuslar) çıkardı. [43]
İslâm mücahidleri, Vâdi'l-kurâya gelip konakladılar ve orada günlerce oturdular.
Şurahbil b. Amr, kardeşi Sedus'u veya Vebr b. Amr'!, ileri birliği olarak ileri sürmüştü. [44]
Mücahidler, Sedus'un 50 kişilik birliğini bozguna uğrattılar. [45]
Sedus öldürülünce, Şurahbil korktu, kalesine sığındı. [46]
Mücahidler, yollarının üzerindeki bir köye uğramışlardı.

Kale halkı, mücahidlerden birini vurup şehit ettiler. [47]

Mücahidlerin Maan'da Durup Durumu Gözden Geçirmeleri

İslâm mücahidleri yollarına devam ederek Şam topraklarından Maan (Muan)'a vardılar. Kayser Herakliyus'un 100.000 askerle Belka' topraklarından Meab'a gelip konduğunu ve Beliyy kabilesinden Malik b. Zafile adında birinin kumandası altında Lahm, Cüzam, Kayn, Behra', Vâil, Bekrve Beliyy Hıristiyan Araplarından 100.000 kişilik bir kuvvetin de gelip onlara katıldığını haber aldılar.[48]

Başka rivayete göre; toplanan düşmanların sayısı 150.000 veya 200.000'i Rumlardan ve 50.000'i Hıristiyan Araplardan olmak üzere 250.000 idi. Bunların yanlarında atlar ve silahlar da bulunuyordu. Müslümanlar ise, bunlardan ımahrumdu. [49]

Lahm ve Cüzam, çöl Arapları olup Hıristiyandılar.

Behra', Beliyy ve Kayn da, Kudâa kabilelerinden idiler. [50]

Kudâa kabileleri; Benî Mehre, Benî Behra', Benî Beliyy, Benî Cüheyne, Benî Selaman, Benî Selih ve Benî Huşeyş kabileleridir. [51]

Benî Ganmlerden Rum Ordularına Katılmayanların Çoğalmaları, Katılanların Azalıp Küçülerek Yoksul Düşmeleri

Rumlara katılan Arap kabilelerinden Lahmlar:
Beni'd-Dârlar, Benî Nadrlar, Benî Râşideler, Benî Hadesler ve BenîZu'rlar gibi dallara ayrılmakta idiler.[52]
Benî Hadeslerin kâhin bir kadınları vardı.
Kadın, Peygamberimiz Aleyhisselamın askerinin gelmekte olduğunu işitince, Benî Hadeslerden olan kavmi Benî Ganmlere:
"Ben sizi gollerinin ucuyla, hınçla bakan, atlarını yedeklerinde taşıyan ve kanlar döken bir kavme karşı koymaktan sakındırırım!" diyerek onlan uyardı.
Benî Ganmler de, onun sözünü tutup Lahmlerden ayrıldılar.
Benî Hadeslerden bir kol olup o zaman Müslümanlarla savaşan Benî Sa'lebeler ise, bundan sonra gitgide azaldılar, küçüldüler, küçüldüler ve yoksul düştüler. [53]

İslâm Mücahidlerinin Maan'da Durum Değerlendirmesi Yapmaları

İslâm mücahidleri, durumu gözden geçirmek üzere Maan'da iki gece (iki gün) oturdular. [54]
Zeyd b. Harise; Rumların İslâm mücahidleriyle çarpışmak için pek çok asker toplamış olduklarını haber verip, bu yolda ne yapmak gerektiğini mücahidlere sordu.
Mücahidler:
"Rumlarla karşılaşmaktan vazgeçip memleketlere akın yap! Halklarını esir al, Medine'ye dön!" dediler.
Abdullah b. Revâha susuyor, konuşmuyordu.
Zeyd b. Harise, ona bu hususta ne düşündüğünü sordu.
Abdullah b. Revâha:
"Biz, ganimetler elde etmek için yola çıkmadık. Fakat, Rumlarla karşılaşmak için yola çıktık!" dedi. [55]
Diğer mücahidler ise:
"Resûlullah Aleyhisselama yazı yazıp düşmanımızın sayısını bildirelim. Bize savaş erleri yetiştirmesini, ya da bu yolda yapmak istediği şeyi bize emretmesini isteyelim" dediler.
Bu hususta söz ve görüş birliğine vardılar. [56]
Abdullah b. Revâha:
"Ey kavmim! Vallahi, sizin şimdi istememiş olduğunuz şey, arzulayıp elde etmek için sefere çıktığınız şehitliktir! [57]
Biz, insanlarla, ne sayıca, ne silahça, ne de at ve süvarice çokluk olduğumuz için değil, Allah'ın bizi şereflendirdiği şu din kuvvetiyle savaşıyoruz!
Gidiniz, çarpışınız! Bunda muhakkak iki iyilikten biri; ya zafer, ya da şehitlik vardır! [58]
Vallahi, Bedir savaşı gününde yanımızda iki at, Uhud savaşı gününde de bir tek at bulunuyordu.
Eğer bu seferimizde düşmana galip gelmek kaderde varsa, zaten Allah'ın ve Peygamberimizin bize va'di de böyledir, Allah va'dinden cayar değildir.
Eğer kaderde şehitlik varsa (şehit olur, daha önce şehit olan) kardeşlerimize böylece Cennetlerde kavuşmuş oluruz!" dedi.
Abdullah b. Revâha'nın bu sözleri, mücahidleri cesaretlendirdi: [59]
"Vallahi, Revâha'nın oğlu doğru söyledi!" dediler, yollarına hızla devam ettiler. [60]

Abdullah b. Revâha'nın Şehitlik Özlemi

Zeyd b. Erkam der ki:

"Ben, Abdullah b. Revâha'nın terbiyesi altında bir yetimdim.
Kendisi Mu'te seferine çıktığında, beni de devesinin terkisine bindimnişti.
Vallahi, geceleyin, biraz gidince, onun şu beyitleri okuduğunu işittim:
'Ey devem! Beni ve yükümü, Kumluktaki kuyuya vardıktan sonra dört konak daha götürsen, artık seni başka sefere çıkarmayacağım!
Sen sahipsiz, kendi başına, serbest kalacaksın!
Ben herhalde geriye, ailemin yanına dönmeyeceğim!
Umarım ki, şehit olacağım!
Müslümanlar geldiler, beni kalmaya iştiyaklı olarak Şam topraklarında bıraktılar.
Artık, ne hurması zahir olmuş, yağmur suyu ile sulanan ağaçlar, ne de suya kanmış, diplerinden sulanan hurma ağaçlan umurumda değildir![1]
Kendisinden bunları işitince, ağladım.
Abdullah b. Revana, bana kamçısıyla dokunarak:
'Ey yaramaz! Allah'ın bana şehitlik nasip etmesinden ve senin de hayvan üzerinde, yolculuk eşyalarının iki yanı arasında geri dönüp gitmenden sana ne zarar olur?[61]
Ben, böylece, şu dünyanın dert ve tasalarından, üzüntülerinden, hadiselerinden kurtulmuş, rahata kavuşmuş olurum![1] dedi.
Geceleyin inip iki rekat namaz kıldı. Namazının sonunda uzunca bir dua etti ve bana:
'Ey çocuk!' diye seslendi.
'Buyur!' dedim.
'Bu seferde, inşaallah, bana şehitlik nasip olacak![1] dedi." [62]

İbn Ebi Sebre'nin Mu'te'de Kalesini İslâm Mücahidlerine Açışı ve Mücahidlerin Meşârif Köyünde Düşman Ordularıyla Karşılaşmaları ve Savaş Düzenine Girmeleri

İslâm mücahidleri, Mu'te'de İbn Ebi Sebretü'l-Gassânî ile buluştular.
İbn Ebi Sebııe, kalesini üç gün Müslümanlardan başkasına kapalı tutup, içeriye kimse almadı.[63]
Mücahidler, ilerleyerek Belka[1] sınırlarına varıp dayandıkları zaman, Belka[1] köylerinden, Meşârif diye anılan köyde, Herakliyus'un Rum ve Hıristiyan Araplardan mürekkep ordularıyla karşılaştılar. Düşmanlar, mücahidlere doğru yaklaşmaya başladılar.
İslâm mücahidleri de, Mu'te köyüne doğru yönelip, onun yanında, düşmanlarla çarpışmak için hazırlandılar.
Sağ kol, Benî Uzrelerden Kuttıe b. Katâde'nin;
Sol kol da, Ensardan Ubâye (Ubâde) b. Malik'in kumandası altında idi.[64]

Düşman Ordularının Göz Kamaştıran Güçleriyle Çarpışmaya Başlanılışı

Ashabdan Ebu Hutıeyre derki:
"Mute savaşında ben de bulundum.
Müşrikleri gördüğümüz zaman, sayı, silah, at... (gibi askerî), atlas, ipek ve altın gibi (malî güç) bakımından, bizimle karşılaştırılamayacak, karşılarında hiç kimse dayanamayacak derecede olduklarını gördük! Gözüm kamaştı!
Sabit b. Erkam, bana:
'Ey Ebu Hureyre! Sana ne oldu? Sen, galiba, pek çok orduların toplandığını görünce, şaşırmış gibisin?[1] dedi.
'Evet!' dedim.
Sabit b. Erkam:
'Bizi Bedir'de görmedin mi? Biz orada çokluk sebebiyle mansur ve muzaffer olmuş değildik!' dedi."[65]

Düşman Ordularıyla Çarpışmaya Girişilmesi ve Zeyd b. Hârise'nin Şehit Oluşu

İki taraf askerleri, başlarında kumandanları olduğu halde,[66] şiddetle çarpışmaya başladılar! [67]

Peygamberimiz Aleyhisselamın haberverdiğine göre; şeytan hemen gelip Zeyd b. Hârise'ye hayatı ve dünyayı sevdirmek, ölümü çirkin ve sevimsiz göstermek istedi.

Zeyd b. Harise:

"Bu an, mü'minlerin kalblerinde imanı berkiştimnekzamanıdır!

Halbuki, sen bana dünyayı sevdirmek istiyorsun!?" dedi[68] ve sırtında zırh gömleği, altında atı, Peygamberimiz Aleyhisselamın bayrağı elinde olduğu halde, çarpışmaya girişti. [69]

Vücudu Rumların mızraklanyla delik deşik edilip kanları saçılıncaya kadar, çarpışmaktan geri durmadı. [70]

En sonunda, cansız olarak yere düştü, şehit oldu. [71]

Yüce Allah ondan razı olsun!

Zeyd b. Harise, şehit olduğu zaman, ellibeş yaşında idi. [72]

Hz. Cafer'in Kumandayı Ele Alışı ve Şehit Oluşu

Zeyd b. Harise şehit olunca, sancağı Hz. Cafer aldı.[73]
Zeyd b. Harise'nin zırh gömleğini sırtına giydi ve atına bindi. [74]
Şeytan gelip ona da hayatı ve dünyayı sevdirmek, ölümü çirkin ve sevimsiz göstermek istedi.
Hz. Cafier:
"Bu an, mü'minlerin kalblerinde imanı berkiştimnekzamanıdır!
Halbuki, sen bana dünyayı sevdirmek istiyorsun!?" dedi, [75] ilerledi. Düşmanlar "Bunu arkadaşının yanına ulaştıracak kim var?" diye birbirlerine seslendiler.
İçlerinden birisi:
"Ben ulaştırırım!" dedi. [76]
Hz. Cafier, çarpışa çarpışa, düşmanların ortalarına kadar dalmış bulunuyordu.
Kurtuluş yolu olmadığını görünce, atından yere atladı ve onu sinirledikten sonra, son nefesine kadar çarpıştı. [77]
"Cennet kokusundan daha güzel koku yoktur!" diyerek[78] çarpışırken, düşmanlartarafından vurulup bir eli kesildi. Sancağı öbür eline aldı.
O eli de vurulup kesilince, sancağı koltuğunun altına kıstırdı. [79]
O sırada, Rumlardan bir adam, varıp mızrağını sapladı. [80]
Sonra da, kılıçla vurarak onu ikiye ayırdı. [81]
Hz. Cafier, cansız olarak yere düştü, şehit oldu. [82]
Yüce Allah ondan razı olsun!
Abdullah b. Ömer der ki:
"Cafer b. Ebu Talib'i ölüler arasında aradık, kendisinin vücudunda doksandan fazla mızrak, ok, kılıç yarası bulduk!"[83]
Hz. Cafier, şehit olduğu zaman, otuzüç yaşında idi. [84]
Abdullah b. Revâha'nın Kumandayı Ele Alışı ve Şehit Oluşu
Hz. Cafer şehit olunca, Ebu'l-Yeser Amr el-Ensârî, bayrağı (sancağı) alıp Abdullah b. Revâha'ya vendi.[85]
Abdullah b. Revana, sancağı alınca, atının üzerinde olduğu halde, düşmanlara doğru ilerledi.
İlerlerken de, nefsini kendisine boyun eğdirmeye ve bazı tereddütlerini gidermeye uğraşıyor ve şöyle diyordu:
"Ey nefis! Ben seni indirmeye (kendime boyun eğdirmeye) yemin ettim!
Sen ya kendiliğinden ineceksin, ya da zorla inersin!
İnsanlar, toplanmış, bağırıyor ve ağlamaklı olarak terci[1] ediyor ('İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun=B izler Allah'ın [kullany]ız ve O'na dönücüleriz![1] diyor) iken, sana ne oluyor ki, seni Cennetten pek hoşlanmıyor görüyorum?!
İtmi'nanlı, huzurlu zamanların epey oldu.
Sen, eski bir su kırbasında azıcık safi bir su damlasından başka nesin ki?
Ey nefis! Sen şimdi öldürülmesen, er geç öleceksin ya!
Bu öyle bir ölüm ateşidir ki; sen ona girmiş bulunmaktasın!
İşte, özleyip durduğun şey sana verilmiş bulunmaktadır!
Eğer sen o iki kişinin (Zeyd b. Harise ile Cafer b. Ebu Talib'in) yaptıkların yapar (şehitliği tercih eder)sen, doğru bir iş yapmış (muradına ermiş) olursun! [86]

Eğer gecikirsen, bedbaht olursun!" [87]
Abdullah b. Revâha, nefsinin tereddüdünü hâlâ giderememiş olmalı ki, ona:
"Ey nefis! Şehitlikten seni çekindiren, sakındıran hangi şeylerdir?
Eğer çekinmen zevcem filanca hatundan mahrum kalmaktan ileri geliyorsa, o üç talakla boşan-m iştir!
Eğer çekinmen filan filan kölelerimden mahrum kalmaktan ileri geliyorsa, onlar zaten azad edilmişler, hürriyetlerine kavuşturulmuşlardır.
Yok eğer çekinmen bakımsız, verimsiz hale gelmiş bulunan bahçemden, bostanımdan mahrum kalmaktan ileri geliyorsa, o, Allah'a ve Resûlullaha bırakılmış (vakfedilmiş) bulunuyor!" dedi. [88]
Abdullah b. Revâha, çarpıştıktan sonra, iki dostunun yaptığı gibi, atından indiği, zırh gömleğini sırtından çıkardığı sırada, [89] amcasının oğlu, ona üzeri kurumuş etli bir kemik getirdi ve:
"Al, bunu ye de, biraz güçlen!
Çünkü, sen, hayatında hiç karşılaşmadığın şeyle bugün karşılaştın!" dedi. [90]
Abdullah b. Revâha, üç günden beri hiçbir şey yememişti. [91]
Kurumuş etli kemiği amcasının oğlundan alıp ondan azıcık ısırmıştı ki, o sırada, Müslümanların bulundukları köşede bir kargaşalık koptu, sınma ve bozulma oldu.
Abdullah b. Revâha, kendi kendine:
"Sen hâlâ dünyadasın! Dünyada yiyip içmekle uğraşıyorsun!?" diyerek kendisini kınadı ve hemen elindeki etii kemiği yere attı. Kılıçla, çarpışmaya girişti. [92]
Vücuduna saplanan mızraklarla yaralandı.
Müslümanlarla düşmanların safları arasında yere yıkıldı ve:
"Ey Müslümanlar topluluğu! Kardeşinizin cesedini (düşmanlar tarafından kesilip biçilerek) oyuncak ettirmeyin!" dedi ve çok geçmeden de, kaldırıldığı yerde can verdi. [93]
Yüce Allah ondan razı olsun!
Abdullah b. Revâha şehit olup sancak yere düşünce, Müslümanlar, müşrikler birbirlerine kanştılar! [94]
Müslümanlar görülmedik bir bozguna uğradılar, darmadağın oldular. [95]
İki kişi birarada görülmez oldu. [96]
Müşrikler Müslümanların arkalarına düştüler. Müslümanlardan bazıları şehit oldular. [97]
Kutbe b. Âmir'in Müslümanları Öğütleyişi ve Sabit b. Akrem'in Sancağı ve Kumandayı Halid b.
Velid'e Tevdi Edişi
Kutbe b. Amir:
"Ey kavmim! İnsanın yüzyüze öldürülmesi, arkasından vurulup öldürülmesinden daha iyidir!" diyerek arkadaşlarına sesleniyor, fakat hiçbir dinleyen, onun davetine icabet eden olmuyordu. [98]
Abdullah b. Revâha şehit olunca, [99] Ebu'l-Yeser Ka'b b. Umeyr, sancağı alıp BenîAclanlardan Sabit b. Akrem'e vermişti. [100]
Sabit b. Akrem, sancağı alır almaz[101] koştu ve mücahidlerin önüne geçti. Sancağı yere dikti[102] ve:
"Ey insanlar! Ey Ensar hanedanı! Bana doğru geliniz!" diyerek seslenmeye başladı.

Müslümanlar, her taraftan, sıçraşıp Sabit b. Akrem'in başında toplandılar. [103] Sabit b. Akrem:
"Ey Müslümanlar topluluğu! Siz, içinizden birini kendinize kumandan olarak seçiniz ve onun çevresinde toplanınız!" dedi.
Mücahidler:
"Biz seni kumandan seçtik. Biz sana razıyız!" dediler.
Sabit b. Aknem:
"Ben bu işi yapamam!" dedi. [104]
Halid b. Velid'e bakıp:
"Ey Ebu Süleyman! Al sen şu sancağı!" dedi.
Halid b.Velid:
"Ben bu sancağı senden alamam. Sen buna benden daha lâyıksın! Çünkü, daha yaşlısın ve Bedir savaşında da bulunmuş bulunuyorsun!" dedi.
Sabit b. Akrem:
"Al şunu be adam! Vallahi, ben onu ancak sana vermek için aldım!" dedi. [105]
Halid b.Velid:
"Gel, sen bunu bana verme!" dedi.
Sabit b. Aknem:
"Sen çarpışma usulünü benden daha iyi bilirsin!" dedi ve Müslümanlara da:
"Halid'i kumandan seçme hususunda görüş ve söz birliği ediyor musunuz?" diye sordu.
Müslümanlar, hep birden, "evet!" dediler. [106]
Müslümanlar Halid b. Velid'in kumandanlığı üzerinde böyle söz ve görüş birliğine varınca, [107] Halid b.Velid sancağı aldı. [108]

Müslümanların Saldırıya Geçip Düşmanlardan Bir Kısmını Bozguna Uğratmaları

Halid b. Velid, sancağı alır almaz saldırıya geçti.
Düşmanlar da saldırıya geçtiler. Halid b. Velid'in yerinden kımıldamadığını görünce, şaşırdılar.
Saldırıya geçen Müslümanlar ise, Rumların topluluklarından bir topluluğu bozguna uğrattılar ve dağıttılar.[109]
Sağ kol kumandanı Kutbe b. Katâde, Hıristiyan Arapların kumandanı Malik b. Zafile'yi mızrakla yaraladıktan sonra, boynuna kılıçla vurup başını gövdesinden ayırdı .[110]

Halid b. Velid'in Düşmanları Şaşırtan ve Maneviyatlarını Sarsan Bir Tedbire Başvuruşu

Halid b. Velid; geceyi geçirip sabaha çıkınca, mücahidlerin önde bulunanlarını arkaya, arkada bulunanlarını öne, sağ yandakilerini sol yana, sol yandakilerini de sağ yana geçirdi.
Rumlar, sabahleyin, daha önce tanıdıkları o bayraklı, şekil ve kıyafetli Müslümanlardan başkalarıyla karşılaşınca, hoşlanmadılar ve:
"Herhalde, bunlara yardımcı kuvvetler gelmiş!" dediler.
Yüreklerine korku düştü.[111]
Halid b. Velid:
"O gün, benim elimde yedi kılıç parçalandı! Elimde, ağzı enli Yemen yapısı kılıçtan başka dayanan kalmadı!" demiştir. [112]
Müslümanlar, bozguna uğrattıkları düşmanlardan, az çok ganimet de aldılar. [113]
Nitekim, Huzeyme b. Sabitin Rumlardan kendisiyle çarpışan bir adamı öldürünce onun miğferinden aldığı yakutu Hz. Ömer'in (veya Hz. Osman'ın) halifeliği devrinde 100 dinara satıp bir hurma bahçesi satın aldığı; [114]
H i my eril erden bir mücahidin de, Rumlarla Kudâaların Hıristiyan Araplarından karışık bir toplulukla çarpışıldığı sırada, eğeri altın sırmalı bir at üzerinde bulunan ve kını altın sırmalı kılıçlı bir Rumu öldürüp atını ve silahını aldığı bildirilmektedir. [115]

Mu'te'de Kaç Gün ve Ne Kadar Düşmanla Çarpışıldığı ve Halid b. Velid'in Bir Avuç Mücahidi Savaş Yerinden Nasıl Bir Ustalıkla Geri Çekmeyi Başardığı

3.000 İslâm mücahidi, Mute'de 200.000[116] veya 250.000[117] kişilik mücehhez düşman ordularıyla yedi gün çarpıştılar. [118]

Gerek sayı, gerek savaş araç ve gereçleri bakımından yetmiş seksen kat fazla güce sahip bulunan düşman orduları, her an, umumî bir saldırıyla Müslümanları kuşatıp son neferlerine kadar hepsini yok edebilirlerdi. [119]

İşte, Halid b. Velid, böyle bir avuç İslâm mücahidi için, çok nazik ve tehlikeli bir sırada, önce İslâm mücahidlerinin savaş düzenindeki yerlerini birbirleriyle değiştirip düşmanların karşısına yeni şahıslar çıkarmak suretiyle takviye kuvvetleri alındığı hissini verdirerek gözlerini yıldırdıktan, korkuttuktan, maneviyatlarını sarstıktan[120] ve ardarda yaptığı hücumlarla da onları arkalarına düşmeyi göze alamayacak derecede şaşkına çevirdikten sonra, mücahidleri, tereyağdan kıl çeker gibi, savaş alanından geri çekmek ve İslâm'ın biricik savaş gücü ve varlığı olan bir avuç ordusunu topluca yok olmaktan kurtarmak becerikliliğini göstermiştir ki; bu, zafer kadar büyük ve önemli bir başarı idi.

İşte, Yüce Allah, Mu'te'de ona ve Müslümanlara böyle birfetih ihsan etti. [121] O kadar güçlü olmalarına rağmen, düşmanları, bozguna uğramanın en kötüsüyle, hiç görülmedik bir bozguna uğrattı. [122]

Mute savaşında, yedi günde, mücahidlerden ancak ondört kişi şehit oldu. [123]

Düşmanlardan öldürülenler ise, pek çoktu. [124]

Müslümanlardan sonra, düşmanlar da savaş alanından ayrıldılar. [125]

Mu'te Savaşında Şehit Olan Mücahidler

1- Zeyd b. Harise,
2- Hz. Cafer b. Ebu Talib,
3- Abdullah b. Revana,
4- Vehb b. Sa'db.Ebi Şerh,
5- Abbâd (veya Ubâde) b. Kays,
6- Haris b. Numan b. İsaf (veya Yesaf),
7- Sürâka b. Amr b. Atiyye b. Hasnâ,
8- Ebu Küleyb (veya Kilâb) b. Amr b. Zeyd b. Avf,
9- Cabir b. Amr b. Zeyd b. Avf,
10- Amr b. Sa'd b. Haris b. Abbâd,
11- Âmir b. Sa'd b. Haris b. Abbâd,[126]
12- Abdullah b. Sa'd b. Ebi Şerh, [127]
13- Süveyd b. Amr, [128]
14- Mes'ud b. Süveyd b. Harise b. Nadle. [129]
Yüce Allah hepsinden razı olsun![130]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mu'te'de Kumandanların Nasıl Şehit Olduklarını Medine'de Müslümanlara Bildirişi

İslâm kumandanlarının Mu'te'de şehit oldukları saatte Peygamberimiz Aleyhisselama haber gelmiş, bu da kendilerini son derecede üzmüş bulunuyordu.[131]
Ashab-ı Kiram, Peygamberimiz Aleyhisselamı üzgün görünce:
"Ey Allah'ın Peygamberi! Sende olan üzüntüyü gördüğümüzden beri duyduğumuz üzüntünün derecesini ancak Allah bilir!?" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bende görmüş olduğunuz, beni hüzün içinde bırakan şey, ashabımın şehit düşmeleri idi. Bu hal, onları Cennette karşılıklı tahtlar üzerinde oturmuş kardeşler olarak görünceye kadar sürdü!" buyurdu.[132]
Peygamberimiz Aleyhisselam, minbere çıkıp oturdu. Namaz için toplanılmak üzere seslenilmesini, ezan okunmasını emir buyurdu.[133]
Şam'la aradaki uzaklıklar, engeller kalkmıştı: Peygamberimiz Aleyhisselam, Mute savaş meydanına bakıyordun.[134] Müslümanlar Mescidde toplanınca,[135] Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah'tan, onlara hayır ve sevab kapısının açılmasını dilerim![136]
Allah'tan, onlara hayır ve sevab kapısının açılmasını dilerim!
Allah'tan, onlara hayır ve sevab kapısının açılmasını dilerim![137]
Şu gazaya çıkan ordunuzdan size haber vereyim[138]
Onlar gittiler, düşmanla karşılaştılar.[139]
Zeyd b. Harise bayrağı eline aldı. Şeytan, hemen onun yanına geldi. Ona hayatı ve dünyayı sevdirmek, ölümü çirkin ve sevimsiz göstermek istedi.
Zeyd ise:
'Bu an, mü'minlerin kalblerinde imanı berkiştirecekzamandır!
Sen ise bana dünyayı sevdirmek istiyorsun!?' dedi ve ilerledi.[140]
Çarpıştı ve nihayet şehit olarak öldürüldü![141] Onun için, Allah'tan mağfiret dileyiniz!" buyurdu.[142]
Müslümanlar, ona Allahtan mağfiret dilediler.[143]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"O şimdi Cennete girdi. Orada koşup duruyordun[144]
"Sonra, bayrağı Cafer b. Ebu Talib aldı.[145] Şeytan hemen onun yanına vardı. Ona da hayatı ve dünyayı sevdirmek ve ölümü çirkin ve sevimsiz göstermek istedi.
Cafer ise:
'Bu an, mü'minlerin kalblerinde imanı berkiştirmek zamanıdır!' dedi ve ilerledi,[146] çarpıştı ve nihayet şehit olarak öldürüldü.[147]
Kardeşiniz için, Allah'tan mağfiret dileyiniz![148]
O, şehit olarak Cennete girdi. Şimdi o Cennette yakuttan iki kanadıyla dilediği gibi uçup duruyor-dur.[149]
Cafer'i Cennette meleklerle birlikte iki kanadıyla uçuyor gördüm!" buyurdu.[150]
Müslümanlar, onun için de Allahtan mağfiret dilediler. [151]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Cafer'den sonra, bayrağı Abdullah b. Revâha aldı!" buyurdu.[152]
Peygamberimiz Aleyhisselam, bir müddet sustu.

Ensarın (Medineli Müslümanların) yüzleri değişti, sarardı. Abdullah b. Revâha'nın, hoşlarına gitmeyen bazı işler yaptığını sandılar.[153]
Peygamberimiz Aleyhisselam, sözlerine şöyle devam etti:
"Abdullah b. Revâha iki ayağını berkiştirdi.[154] Elinde bayrak olduğu halde düşmanlarla çarpıştı, şehit olarak öldürüldü.[155]
Tereddütlü olarak Cennete girdi.[156]
Onun için de, Allah'tan mağfiret dileyiniz!" buyurdu.[157]
Abdullah b. Revâha'nın Cennete tereddütlü olarak girişi, Ensarın ağırlarına gitti.[158]
"Yâ Rasûlallah! Onun tereddüdü ne idi?" diye sordular.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Kendisi, yaralandığı zaman, düşmanla çarpışmaktan çekindi. Sonra nefsini kınadı. Cesaretlendi ve şehit oldu.[159] Cennete girdi" buyurunca, Ensar sevindiler.[160]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onlar, Cennette altın tahtlar üzerinde oturur oldukları halde bana gösterildi!
Abdullah b. Revâha'nın tahtının arkadaşlarınınkinden engin ve eğri olduğunu gördüm.
'Bununki neden böyledir?' diye sordum.
'Abdullah çarpışmaya giderken bazı tereddütler geçirmiş, sonra da, çarpışmaya gitmiştir!' denildi.[161]
Rüyada Cennete girdiğimde, Cafer'i kana boyanmış iki kanatlı, Zeyd'i de onun karşısında gördüm. Revâha'nın oğlu da onların yanında bulunuyordu. Kendisinin, onlardan yüz çevirir gibi bir hali vardı.
Bunun sebebini de, size haber vereyim:
Cafer, savaş meydanına ilerlediği ve ölümü gördüğü zaman, ondan hiç çekinmedi ve yüz çevirmedi.
Zeyd de öyle yaptı.
Revâha'nın oğlu ise, ölümden çekingen davrandı.[162]
Kendisinin kılıçtan hoşlanmıyor gibi bir hali vardı" buyurdu.[163]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Bu Şehitler Hakkındaki Duası

Peygamberimiz Aleyhisselam.Zeyd b. Harise, Cafer b. Ebu Talib ve Abdullah b. Revâha'nın şehit olduklarını böylece haberverdikten sonra:

"Ey Allah'ım! Zeyd'i yarlığa! Ey Allah'ım! Zeyd'i yarlığa! Ey Allah'ım! Zeyd'i yarlığa! Ey Allah'ım! Cafer'i ve Abdullah b. Revâha'yı da yarlığa!" diyerek dua etti.[164]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Halid b. Velid Hakkındaki Takdiri ve Duası

Peygamberimiz Aleyhisselam; Müslümanlara, Mu'te'de şehit olan üç kumandan hakkındaki müşahedelerini gözleri yaşararak haber verdikten sonra:

"Nihayet, bayrağı[165] Allah'ın kılıçlarından bir kılıç,[166] Halid b. Velid aldı.[167] İşte, şimdi tandır tutuştu, savaş kızıştı[168] Allah, mücahidlere fethi müyesser kıldı!" buyurdu.[169]

"Allah'ım! Halid senin kılıçlarından bir kılıçtır! Sen ona nusret ihsan buyur!" diyerek dua etti.[170]

Ya'lâ b. Ümeyye'nin Mu'te Haberini Medine'ye Getirişi

Musa b. Ukbe'nin Megâzî'sinde bildirildiğine göre; Mu'te haberini Peygamberimiz Aleyhisselama ilk getiren zât, Ya'lâ b. Ümeyye idi.

Ya'lâ b. Ümeyye, Mu'te savaşını ve sonucunu daha anlatmaya başlamadan, Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:

"İstersen onu sen bana haber ver, istersen onu ben sana haber vereyim?" buyurdu.

Ya'lâ:

"Yâ Rasûlallah! Sen bana haber ver!" dedi.

Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, Mu'te'de mücahidlerin başlarından geçenlerin hepsini Ya'lâ'ya vasıflarıyla birer birer haber verince, Ya'lâ:

"Seni hak din ve Kitabla peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki; sen mücahidlerin hadiselerinden anlatmadık bir harf bile bırakmadın! Onların işini size ben anlatsaydım, ben de bu kadar anlatırdım!" dedi.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Allah benim için yeryüzünü aradan kaldırdı da, onların savaş meydanlarını gözlerimle gördüm!" buyurdu.[171]

Hz. Cafer'in Şehitlik Haberinin Ev Halkına Duyuruluşu

Hz. Cafer'in zevcesi Esma binti Umeys der ki:
"Cafer ve arkadaşları şehit oldukları zaman, Resûlullah Aleyhisselam yanıma geldi.
O gün kırk deri dabaklamıştım.
Ekmeklik hamurumu yoğurduktan sonra, çocuklarımın yüzlerini yıkamış, başlarını tarayıp yağlamıştım.[172]
Resûlullah Aleyhisselam, bana:
'Ey Esma! Cafer'in çocukları nerede?[173] Beni Cafer'in oğullarının yanına götür!' buyurdu.[174]
Ben de, kendisini onların yanına götürdüm. Onları bağrına basıp öptü ve kokla di. Gözlerinden yaşlar akmaya başladı.
'Yâ Rasûlallah! Babam, anam sana feda olsun! Seni ağlatan nedir?[175]
Sen, ne için, oğullarıma, yetimlere yaptığın gibi yapıyorsun?[176]
Yoksa, Cafer ve arkadaşlarından sana acı bir haber mi erişti?[177]
Herhalde, Cafer'den sana birşey erişmiş olmalı?' dedim.[178]
Resûlullah Aleyhisselam:
'Evet! Onlar bugün şehit oldular!' buyurdu.[179]
'Vâh efendim! Vâh Cafer'im!' diyerekferyad etmeye başladım.[180] Kadınlar başıma toplandılar.[181]
Resûlullah Aleyhisselam:
'Ey Esma! Sakın ağzından kaba ve uygunsuz sözler kaçırma ve göğsünü de dövme!' buyurdu.[182]
Abdullah b. Cafer de der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam, benim ve kardeşimin başımızı okşarken, ben onun yüzüne bakıyordum: Gözlerinden süzülen yaşlar sakalından damlıyordu.[183]
'Ey Allah'ım! Cafer hiç şüphesiz sevabın en güzeline doğru ilerleyip vardı, kavuştu. Sen iyi kullarından ol anları nzürriyetlerine halef olduğun en güzel şeylerle onun zürriyetine de halef ol!' diyerek dua etti."[184]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hz. Cafer'in Ev Halkı İçin Yemek Hazırlatışı

Esmâ binti Umeys der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam kalkıp evine gitti.[185] Kızı Fâtıma'nın yanına vardı.
Fâtımâ:
'Vâh amcacığım!' diyerek ağlıyordu.
Resûlullah Aleyhisselam, ona:
'Sen, ağıtçı olarak Cafer üzerine, Cafier gibisine ağla![1] buyurdu.[186]
Sonra da:
'Cafer ailesi için yemek yapmayı ihmal etmeyin![187] Onlar için yemek yapın[188]
Onlar bugün başlarının derdiyle, kaybettikleri aile büyüklerinin acısıyla uğraşıyorlar.[189]
Onların başına, kendilerine bakamayacak hal geldi!' buyurdu."[190]
Üç gün, Hz. Cafer'in ev halkına yemek yapılıp yedirildi.
Bu, Hâşim oğulları hanedanı arasında sünnet, âdet oldu.[191]
Bu, İslâm'da, ölünün ev halkı için yapılan ilkyemekti.[192]
Abdullah b. Cafer de, o günlere ait hatıralarını şöyle anlatır:
"Resûlullah Aleyhisselam evine girdi ve beni de içeri aldı ve emretti, benim ve ev halkım için yemek yapıldı.
Adam gönderip kardeşimi de getirtti.
Kendisinin yanında yemek yedik.
Vallahi, yediğimiz, tatlı ve mübarek bir yem ekti.
Hizmetçisi Selma hemen arpa kabının yanına vardı. Onu öğütüp kepeğinden ayırdı, pişirdi. Zeytinyağı katüktan sonra, üzerine biber ekti.
Onu, ben ve kardeşim, Resûlullah Aleyhisselamla birlikte yedik.
Resûlullah Aleyhisselamın evinde üç gün oturduk.
Resûlullah Aleyhisselamın kadınlarının evlerinden her birinde kendisiyle birlikte kalıyorduk.
Sonra, evimize döndük.
Resûlullah Aleyhisselam, benim ve kardeşim için bir davar işaretleyip gönderdi ve onun üzerine bereket duası yaptı. Ben, o davar kadar bereketli ve verimli ne birşey sattım, ne de satın aldım.[193]
Resûlullah Aleyhisselam, Cafer'in ev halkının yanına üç gün uğramadı, onları kendi hallerine bıraktı.
Sonra, onların yanına vardı ve:
Kardeşime ağlamayınız artık! Bugünden ve yarından sonra, kardeşimin iki oğluna bakmak da, bana aittir!' buyurdu.
Bizi, kuş yavrusu gibi, evine getirtti ve:
'Bana bir berber çağırın!' buyurdu.
Berber çağrıldı. Berber, gelip başımızı tıraş etti.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Muhammed, amcamız Ebu Talib'e daha çok benziyor!
Abdullah ise, yaratıldığı fizikî yapıca ve huyca, bana daha çok benziyor[1] buyurduktan sonra, ellerini kaldırdı ve:
'Ey Allah'ım! Cafer'in ev halkına hayırla halef ol!

Abdullah'ın sağ elini, alışverişte mübarek ve verimli kıl!' diyerek dua etti ve bunu üç kere tekrarladı.
Annemiz gelince, ona bunu anlattım, çok sevindi.
Resûlullah Aleyhisselam da, kendisine:
'Sen bu çocukların geçim ve bakımları hakkında hiç endişelenme! Dünyada ve ahirette onların velîsi benim ![194]
Sen de bugünden sonra kardeşime ağlama!' buyurdu."[195]

Hz. Cafer'e Ağlamanın Yasaklanışı

Hz. Âişe der ki:
"Cafer'in şehit edildiği haberi geldiği zaman, Resûlullah Aleyhisselamın çok üzüntülü olduğunu yüzünden anladık.[196]
Resûlullah Aleyhisselam Mescidinde oturuyor, ben de kapının Resûlullah Aleyhisselamı görebileceğim bir aralığından kendisine bakıyordum.[197]
O sırada, Resûlullah Aleyhisselamın yanına bir adam geldi ve:
'Yâ Rasûlallah![198] Cafer'e kadınlar ağlayıp duruyorlar.[199] Bizi fitneye düşürdüler!' dedi.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Yanlarına dön de, sustur onları!' buyurdu.
Adam gitti ve geri dönüp geldi.[200]
Onları çığlık koparmaktan nehyettiğini ve fakat kendisini dinlemediklerini söyledi.[201]
Resûlullah Aleyhisselam:
'Dön de, sustur onları' buyurdu.[202]
Adamcağız tekrar gitti. İzi sıra geri dönüp geldi ve:
'Vallahi, kadınlar galebe çaldılar!' dedi.[203]
Resûlullah Aleyhisselam:
'Dön de sustur onlan! Susmaktan kaçınırlarsa,[204] onların ağızlarına doğru toprak saç!' buyurdu.
Kendi kendime, o adama:
'Allah cezanı versin![205]
Yüzünü, bumunu yere sürtsün![206] Sen, vallahi, böyle yapmakla Resûlullah Aleyhisselamın buyruğuna boyun eğmeyi terkettin!?' diyerek söylendim.[207]
Anladım ki, adam onların ağızlarına toprak saçacak güçte değil!"[208]

Mu'te Mücahidlerinin Medine'de Nasıl Karşılandıkları

Mu'te mücahidleri, Medine'nin yakınına gelmişlerdi.[209]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Medine'deki Müslümanlara:
"Toplanınız da, kardeşlerinizi karşılayınız!" buyurunca, çok sıcak bir gün olmasına rağmen, geride hemen hiç kimse kalmaksızın, Medine'deki Müslümanlar toplandılar.[210]
Peygamberimiz Aleyhisselam da, hayvanına binip, onlarla birlikte mücahidleri karşılamaya gitti. Çocuklar arkalarından gelip karşılayıcılara kavuşunca, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Çocukları da binitlerinize alınız! Cafer'in oğlunu bana veriniz!" buyurdu.
Abdullah b. Cafer getirilince, Peygamberimiz Aleyhisselam onu alıp önüne bindirdi.[211]
Mute'den dönen orduya Medine'nin Cüruf mevkiinde kavuştular.[212] Halktan bazıları, gazilerin üzerlerine toprak saçarak:
"Ey kaçaklar! Demek siz Allah yolunda savaşmaktan kaçtınız ha?!" diyerek kınamaya başladılar.[213]
Mücahidler, halkın bu davranışından, Peygamberimiz Aleyhisselama şikâyet]endiler[214] ve:
"Yâ Rasûlalları! Biz kaçaklar mıyız?" dediler.[215]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sizler Allah yolunda savaşmaktan kaçanlar değil, dönüp dönüp vuruşanlarsınız!" buyurdu[216] ve halka da:
"Onlar, Allah yolunda savaşmaktan kaçanlar değil, belki, inşaallah, döne döne çarpışanlardır!" buyurdu.[217]
Bunun üzerine, halk mücahidleri kınamaktan vazgeçtiler.[218]
Mute gazilerinden, evine, ev halkına dönüp kapılarını çaldıkları halde, ev halkı tarafından: "Demek sen arkadaşlarınla birlikte ilerleyip şehit olmadın ha?!" diye kınanarak kapılan açılmayan, içeri alınmayanlar bile olmuştu. Büyük sahabilerden bazıları utandıklarından dolayı dışarı çıkamayıp evlerinde oturdukları zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Sizler Allah yolunda döne döne çarpışanlarsınız!" diye haber göndermişti .[219]
Seleme b. Hişam b. Muğîre'nin hanımı, Peygamberimiz Aleyhisselamın zevcesi Hz. Ümmü Seleme'yi ziyarete gelmişti.[220]
Hz. Ümmü Seleme, ona:
"Ben Seleme b. Hişam'ın Resûlullah Aleyhisselam ve Müslümanlarla birlikte namaz kıldığını göremiyorum!
Bana bu hususta verebileceğin bir bilgi var mı?[221]
Yoksa, bir rahatsızlığı mı var?" diye sordu.
Seleme'nin hanımı:
"Hayır! Vallahi, bir hastalığı yok![222] Fakat, o dışarı çıkamıyor.
Dışarı çıktığı zaman, ona ve arkadaşlarına, halk:
'Ey kaçaklar! Demek, siz Allah yolunda çarpışmaktan kaçtınız ha?!' diyerek bağırıyorlar! Bunun için, o evinde oturuyor, oturmak zorunda kalıyor" dedi.[223]
Hz. Ümmü Seleme, bunu Peygamberimiz Aleyhisselama haber verdi. Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Hayır! Onlar, Allah yolunda döne döne çarpışanlardır! Evinden dışarı çıksın!" buyurdu. [224]

---

[1] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 4, s. 15, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 128, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 380, Taberî,Târîh, c. 3, s. 107, İbn Haim, Cevâmiu's-Sîre, s. 220, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 359, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 234, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 2, s. 153, Zehebî, Megâzî, s. 401, Heysem f, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 157.
[2] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 46, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 299, İbn Haldun, TârıVı, c. 2, ks. 2, s. 40.
[3] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 267.
[4] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 220.
[5] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 1 9.
[6] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 268.
[7] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 1, s. 489.
[8] Vâkıdî, M egâzf 1367/1 948 Mısır baskısı, s. 322.
[9] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 755, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 128, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 227, 228, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 408, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 153, İbn Kayyı m, Zâdu'l-m ead, c. 2, s. 172, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 1 87, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 70.
[10] İbn Abdilberr, İsti âb, c. 1, s. 298, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 408, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 153, İbn Kayyım, Zâd, c. 2, s. 173, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 786.
[11] Vâkıdî, c. 2, s. 755, İbn Sa'd, c. 2, s. 128, İbn Abdilberr, c.1 , s. 298, İbn Esîr, c. 1, s. 408, İbn Seyyid, c. 2, s. 153, İbn Kayyı m ,c. 2, s. 1 73.
[12] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 70, Halebî, c. 2, s. 786, Zürkânf, c. 2, s. 268.
[13] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 755, Zehebî, Megâzî, s. 41 , Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 786.
[14] Vâkıdî, c. 2, s. 755, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 298, İbn Asâkfr, Târîh, c. 1, s. 94, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 408, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 153, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 173.
[15] Vâkıdî, c. 2, s. 755, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 128, İbn Asâkfr, c. 1, s.94, İbn Seyyid, c. 2, s. 153, Zehebî, Megâzî, s. 401, İbn Kayyım, c. 2, s. 173.
[16] Vâkıdî, c. 2,5.755, İbn Asâkfr, c. 1, s. 94, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 70.
[17] İbn Asâkfr, c. 1 ,s.94, Diyarbekrî, c. 2, s. 70.
[18] Vâkıdî, c. 2, s. 755, İbn Sa'd, c. 2, s. 128, İbn Asâkfr, c. 1, s. 94, Diyarbekrî, c. 2, s. 70.
[19] Vâkıdî, c. 2, s. 753, İbn Sa'd, c. 2, s. 127, 128, İbn Seyyid, c. 2, s. 152, Zehebî, s. 400, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 241, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 301.
[20] Taberî. Târîh. c. 3. s. 1 03. İbn Esîr. Kâmil. c. 2. s. 230.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/227-229.
[21] İbn İshak, İbnHişam, Sîre, c. 4, s. 15, Vâkıdî, c. 2, s. 756, İbn Sa'd, c. 2, s. 128, Taberî, Târih, c. 3, s. 107, İbn Asâkfr, c. 1, s. 94, İtan Esîr, c. 2, s. 23, İbn Seyyid, c. 2, s. 153, Zehebî, s. 403, Ebu'l-Fidâ, c.4,s. 241 İbn Haldun, Târih, c. 2, s. 40 Ebul-Tayyib, Ikdu's-simfn, c. 1, s. 259, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 157.
[22] Vâkıdî, c. 2, s. 756, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 528, 529, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 361, İbn Asâkfr, c. 1,5.94, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 241.

[23] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 4, s. 15, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 756, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 128, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 204, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 86, 87, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 528, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve,c.4, s. 361, 362, İbn Asâkfr, Târih, c. 1, s. 993, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 23, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 152, Zehebî, Megâzî,s. 401, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 241, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 40, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 157,Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 187, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 70, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 77.
[24] Vâkıdî, c. 2, s. 756, İbn Sa'd, c. 2, s. 128, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 204, Buhârî, c. 5, s. 86, 87, İbn Asâkfr, c. 1, s. 93, Zehebî, s. 401, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 241, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 402, Ebut-Tayyib, c. 1, s. 259, Kastalânf, c. 1, s. 187, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 2, s. 70, Diyarbekrî, c. 2, s. 70, Halebî, c. 2, s. 787, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 269.
[25] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 46, 47, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 299, Beyhakî, c. 4, s. 367, İbn Esîr, c. 2, s. 234, Zehebî, s. 406, Heysemî, c. 6, s. 156, İbn Hacer, c. 7, s. 393.
[26] İbn Esîr Kâmil, c. 2, s. 234.
[27] Vâkıdî, c. 2, s. 756, EbuNuaym, Delâilü'n-nübüvve, c.2, .529, Beyhakî, Delâil.c. 4, s. 361, 362, İbn Asâkfr, c. 1, s. 94, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 241, Diyarbekrî, c. 2, s. 70, Suyûtî, c. 2, s. 70, Halebî, c. 2, s. 787, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 269.
[28] Vâkıdî, c. 2, s. 756, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 128, İbn Asâkfr, Târih, c. 1, s. 94.
[29] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 128, İbn Asâkir, Târih, c. 1, s. 95, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 241 , Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 70, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 187, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 787, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 269.
[30] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 757-758, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 358, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1357-1358, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 37, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 162, 163, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 953, 954.
[31] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 756.
[32] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 756, İbn Sa'd, Tabakât ü'l-kübrâ, c. 2, s. 128.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/229-232.
[33] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 4, s. 15, 16, Taberî, Târih, c. 3, s. 1 07, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 898, 900, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 359, İbn Asâkfr, Târîh, c. 1, s. 93, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 234, 235, Zehebî, Megâzî, s. 401, 402, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 241, 242, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 173, Heysemî, Meonau'z-zevâid, c. 6, s. 157, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 70.
[34] Süheyif,Ravdu'l-ünüf,c. 7, s. 40, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 359, 360, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 225.
[35] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 758.
[36] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 16, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 128.
[37] Vâkıdî, c. 2, s. 758, İbn Asâkfr, c. 1, s. 95, Halebî, c. 2, s. 787.
[38] Halebî, İnsânu'l-uyÛn, c. 2, s. 787.
[39] İbn İshak,İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 16, Taberî, Târîh, c. 3, s. 107, İbn Esîr, Kâmil, c.2,s. 235, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 242.
[40] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 759.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/232-234.
[41] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 759, 760, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2,5.128,129.

[42] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 129.
[43] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 760, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 129.
[44] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 760.
[45] İbn Asâkfr, Târih, c. 1, s. 97, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 270.
[46] 270 Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 760 İbn Asâkfr, Târîh, c. 1, s. 97.
[47] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 72, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 274.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/235.
[48] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 16, 17, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 760, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 129, Taberî, Târih, c. 3, s. 107, E bu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1, s. 119, İbn Asâkfr, Târih, c. 1, s. 98, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 235 İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 153, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 242, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 41, Heysem f, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 157, Diyarbekrî, c. 2, s. 71 .
[49] Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 41 , Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 787.
[50] İbn Haldun Târîh, c. 2, ks. 2, s. 41 .
[51] İbn Hazm. Cemhere. s. 485. 486.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/235-326.
[52] İbn Hazm, Cemhere, s. 477.
[53] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 24, Taberî, Târih, c. 3, s. 110.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/236.
[54] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 16, 17, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 760, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 129, Taberî, Târih, c. 3, s. 107, Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliya, c. 1, s. 11 9, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 360, İbn Asâkfr, Târih, c. 1, s. 98, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 236, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 153.
[55] İbn Asâkfr, Târih, c. 1, s. 99, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 173.
[56] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 17, Vâkıdî, c.2, s. 760, İbn Sa'd, c. 2, s. 1 29, Taberî, c. 3, s. 107, Ebu Nuaym, c.1,s.119.
[57] İbnİshak, İbn Hişam, c. 4, s. 17, Taberî, c. 3, s. 107, Ebu Nuaym, c. 1 ,s. 119, İbn Haim, Cevâmiu's-Sîre.s. 221, İbn Asâkfr, c.1, s. 94, İbn Esîr, Kâmil, c.2, s. 235 İbn Seyyid, c.2, s. 153, 154, Zehebî, Megâzî, s. 402, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 243, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 173, Heysemî, Mecmau'i-zevâid, c. 6, s. 158.
[58] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 17, Vâkıdî, Megâif, c. 2, s. 760, Taberî, Târih, c. 3, s. 107, 108, Ebu Nuaym, Hilystü'l-evliyâ, c. 1, s. 119, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 221, İbn Asâkfr, Târih, c. 1, s. 94, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 235, İbn Seyyid, Uyûnu'l- eser, c. 2, s. 154, Zehebî, Megâzî, c. 402, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 243, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 173, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 158, Diyarbekrî, Târîhu'l-ham fs, c. 2, s. 71, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c.2, s. 787.
[59] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 760.
[60] İbn İshak, İbn Hisam , c. 4, s. 17, Taberî, c. 3, s. 108, Ebu Nuaym, c. 1, s. 11 9, Beyhakî, Delâilü'n-nübüwe, c. 4, s. 360, İbn Asâkfr, Târih, c. 1, s. 94.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/236-238.
[61] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 18, 19, Taberî, c. 3, s. 108, Ebu Nuaym, c. 1, s. 11 9, 120, İbn E ar, c. 2, s. 235, 236, İbn Seyyid,c.2, s. 154.
[62] Vâkıdî,Megâzî,c.2,s.759.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/238-239.

[63] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 364, 365, İbn Asâkfr, Târih, c. 1, s. 95, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 160.
[64] İbnİshak,İbnHişam,Sîre,c.4, s. 19,Taberî, Târih, c. 3, s. 118, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 360, İbn E sfr, Kâmil, c. 2, s. 236, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 154, Zehebî, Megâzî, s. 402, 403, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 244, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 70 Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 788.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/239.
[65] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 760, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 362, İbn Asâkfr, Târih, c. 1, s. 98, Zehebî, Megâzî, s. 402403, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 244, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 2, s. 71.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/239-240.
[66] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 365, İbn Asâkfr, Târîh, c. 1 , s. 95, Heysemî, Meanau'z-ZEvâid, c. 6, s. 160.
[67] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 19, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 761 , İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 129, Taberî, Târih, c. 3, s. 108, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 367, İbn Asâkfr, Târîh, c. 1, s. 97, İbn E ar, Kâmil, c. 2, s. 236, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 154, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 244.
[68] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 761, E bu Nuaym , Delâil ü'n-nübüvve, c. 2, s. 529, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 368, 369 İbn Asâkfr, Târîh, c.1,s.98.
[69] İbn Asâkfr, Târîh, c. 1, s. 97.
[70] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 19, Taberî, c. 3, s. 108, Hâkim , Müstedrek, c. 3, s. 215, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 236.
[71] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 173.
[72] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 46.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/240-241.
[73] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.4, s. 20, VâkıdP, Megâzî, c. 2, s. 761, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 129.
[74] İbn Asâkfr, Târih, c. 1, s. 97.
[75] Vâkıdî, c. 2, s. 762, İbn Sa'd, c. 4, s. 37, 38, Beyhakî, c. 4, s. 369.
[76] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 160, 161.
[77] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.4, s. 20, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c.2,s. 129, Taberî, Târih, c. 3, s. 108, 109, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 236.
[78] H eysem f, M ecm au'i-ievâi d, c. 6, s. 160.
[79] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 20, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 154.
[80] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 154.
[81] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.4, s. 20, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 761, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 129.
[82] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 761, İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 38.
[83] İbn Sa'd, Tabakât, c.4, s. 38, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 87, Ebu Muaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 1, s. 11 7,118, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvE, c. 4, s. 361, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 243, Zehebî, Siyer, c. 1, s. 153,154, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 256, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 174, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 188.
[84] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 4, s. 20, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 1 54, Zehebî, Megâzî, s. 411, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 41, Diyarbekrî, Târihu'l-hamfs, c. 2, s. 71.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/241-242.
[85] Heysemi, Mecmau'z-zevâi d, c. 6, s. 157.

[86] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 20, 21, Taberî, Târih, c. 3, s. 109, Ebu Nuaym, Hilye, c. 1, s. 120, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 363, 364, İbn E ar, Kâmil, c. 2, s. 236, 237, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 237, 238, Zehebî, Megâzî, s. 405, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 244, 245, Heysem f, Mecmau'i-ievâid, c. 6, s. 159.
[87] İbn E ar, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 237, Zehebî, Megâzî, s. 405, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 172, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c.2,s.72.
[88] İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 237, Diyarbekrf, T ârfhu'l -h am fs, c. 2, s. 71.
[89] İbn Asâkfr.Târih.c. 1.S.97.
[90] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 21, Taberî, Târih, c. 3, s. 109, Ebu Nuaym, c. 1, s. 120, Beyhakî, c. 4, s. 364, İbn Esîr, Kâm il, c. 2, s. 237, Zehebî, Megâzî, s. 405, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 245.
[91] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 71 .
[92] İbn İshak, İbn Hisam, c. 4, s. 21, Taberî, c. 3, s. 1 09, Ebu Nuaym, c. 1, s. 120, Beyhakî, c. 4, s. 364, İbn Esîr, c. 2, s. 237, İbn Seyyid, c. 2, s. 1 54,155, İbn Kayyım, c. 2, s. 173, Zehebî, s. 405, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 245.
[93] İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 238, Zehebî, Megâzî, s. 415.
[94] Vakidf, Megâzî, c. 2, s. 763.
[95] Vakıdf, Megâzî, c. 2, s. 763, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 130.
[96] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 130.
[97] Vakıdi, Megâzî, c. 2, s. 763, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 1 29,130.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/242-244.
[98] Vakidf, Megâzî, c. 2, s. 7&3, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamfs, c. 2, s. 72.
[99] H eysemi, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 157.
[100] İbn İshak İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 21, Vakıdi, Megâzî, c. 2, s. 764.
[101] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 130.
[102] Vakıdf, Megâzî, c. 2, s. 763, İbn Sa'd, c. 2, s. 130, c. 4, s. 253, İbn Asâkfr, Târih, c. 1, s. 98.
[103] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 21, Taberî, Târîh, c. 3, s. 109, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 221, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s.238, İbn Asâkfr, Târîh, c. 1, s. 98, İ bn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 155, Zehebî, Megâzî, s. 405, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 2, s.173, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 159, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamfs, c. 2, s. 72.
[104] Vâkıdî, c. 2, s. 763, İbn Sa'd, c. 2, s. 130, c. 4, s. 253, İbn Asâkfr, c. 1, s. 98, 99, Diyarbekrî, c. 2, s. 72.
[105] Heysemî, M ecm au'z-zevâ id, c. 6, s. 157.
[106] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 764, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 253.
[107] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 21, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 129.
[108] Vâkıdî, c. 2, s. 763, İbn Sa'd, c. 2, s. 130, c. 4,5.253, İbn Asâkfr, Târîh, c. 1,s.99.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/244-246.
[109] Vâkıdî, c. 2, s. 763, İbn Sa'd, c. 4, s. 23.
[110] İbn İshak, İbnHişam, c. 4, s. 23, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 407.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/246.
[111] Vâkıdî, c. 2, s. 764, İbn Sa'd, c. 3, s. 467, 469, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 370, İbn Asâkfr, Târîh, c. 1, s. 99, Zehebî, Megâzî, s. 407.

[112] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 253, Buhârî, Sahih, c.5, s. 87, 88, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 373, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 429, İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 110, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 269, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 246, 249.
[113] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 768, Hâkim'den naklen Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 188, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 72, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 273.
[114] Vâkidi, M egâzi, c. 2, s. 769, Beyh akf, D elâi lü'n -nüb üwe, c. 4, s. 374, Zeheb f, M egâ zf, s. 410.
[115] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 768, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 26, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 373, 374, İbn Asâkfr, Târih, c. 1, s. 100, Zehebî, Megâzî, s. 409, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 229, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 273.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/246-247.
[116] İbn İshak, İbnHisam, c. 4, s. 17, Vâkıdî, c. 2, s. 760, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 2, s. 129.
[117] Sühevlf, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 41, Halebî, İ nsânu'l-uyün, c. 2, s. 788, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 273.
[118] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 788, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 273.
[119] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 273.
[120] Vâkidt, Megâzî, c. 2, s. 764, İbn Sa'd, c. 3, s. 467, 469, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 370, İbn Asâkfr, Târih, c. 1, s. 99, Zehebî,Megâzî, s. 407, E bu'l-Fidâ, c. 4, s. 247, Diyarbekrî, c. 2, s. 72, Halebî, İnsan, c. 2, s. 788, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 273.
[121] İbn İshak, İbn Hişam , c. 4, s. 25, Ahm ed b. Hanbel, M üsned, c. 1 , s. 204, c. 3, s. 113 İbn Sa'd, c. 4, s. 37, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 87, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 298, Heysemî, Meonau'i-zevâid, c. 6, s. 160.
[122] İbn Sa'd, Tabakâtü"l-kübrâ, c. 2, s. 130, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 72, Halebî, İnsânu'l-uyun, c. 2, s. 788.
[123] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 30, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 769, İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 407, İbn Haim, Cevâmiu's-Sîre, s. 222, 223, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 679, c. 4, s. 1560, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 492, c. 5, s. 459, İbn Seyyid, Uyûnu'l- eser, c. 2, s. 156, Zehebî, Megâzî, s. 416, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 259, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 174, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 273.
[124] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 764, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 370, İbn Asâkfr, Târih, c. 1, s. 99, Zehebî, Megâzî, s. 407, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 247, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 788, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 273.
[125] İbn İshak, İbn Hişam, c.4, s. 21, 22, Taberî, Târih, c. 3, s. 109, İbn Asâkfr, Târîh, c. 1, s. 99, İbn Seyyid, Uyun, c.2, s. 155, İbn Kayyım, Zâd, c. 2, s. 173,174, Halebî, İnşân, c. 2, s. 788.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/247-248.
[126] İbn İshak.İbn Hişam.c.4, s. 30, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 769, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 222, 223, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 259, İbn Kayyım, c. 2, s. 174.
[127] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 407, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1560, İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 459.
[128] İbn Sa'd, c. 3, s. 407, İbn ^bdilberr, c. 2, s. 679, c. 4, s. 1560, İbn EsTr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 492, c. 5, s. 459.
[129] İbn Sa'd. c. 4. s. 141 İbn Adilberr. c. 3. s. 1390. İbn E ar. c. 5. s. 163.

[130] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/248-249.
[131] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 237.
[132] İtan Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 130.
[133] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 299, Taberî, Târih, c. 3, s. 109, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 367, Zehebî, Megâzî, s. 406.
[134] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 761, Ebû Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 529, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 369, İbn Asâkfr, Târîh, c. 1, s. 98, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 246, 247.
[135] Taberî, Târih, c. 3, s. 109, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 367, İbn E sfr, Kâmil, c. 2, s. 237, Zehebî, Megâzî, s. 406.
[136] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 299, Taberî, Târih, c. 3, s. 109, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 237.
[137] Taberî, Târih, c. 3, s. 109, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 237, E bu'l-Fidâ, c. 4, s. 246.
[138] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 299, Taberî, c. 3, s. 109, Beyhakî, c. 4, s. 367, İbn Esîr, c. 2, s. 237.
[139] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 299, Taberî, c. 3, s. 109, Beyhakî, c. 4, s. 367, İ bn Esîr, c. 2, s. 237, Zehebî, s. 406, E bu'l-Fidâ, c. 4, s. 246.
[140] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 761, 762, Ebu Muaym, Delâilü'n-nübüvvıe, c. 2, s. 529, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 368, 369, İbn Asâkfr, Târîh, c. 1, s. 98, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 247.
[141] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre,c.4, s. 22, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 368.
[142] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 762, İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 46, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 299, Taberî, c. 3, s. 110.
[143] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 299, Taberî, Târih, c. 3, s. 110.
[144] Vâkıdî, c. 2, s. 762, İbn Sa'd, c. 3, s. 46, Beyhakî, c. 4, s. 369, İbn Asâkfr, c. 1 , s. 98.
[145] İbn İshak, İbn Hisam , c. 4, s. 22, Vâkıdî, c. 2, s. 762, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 299, Taberî, c. 3, s. 110, Beyhakî, c. 4, s. 368, İbn Asâkfr, c. 1, s. 98, Zehebî, Megâzî, s. 407, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 247.
[146] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 762, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 37, 38, Ebu Muaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 529, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 369, İbn Asâkfr, Târih, c. 1, s. 98, Zehebî, Megâzî, s. 407, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 247.
[147] Vâkıdî, c. 2, s. 762, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 299, Taberî, Târih, c. 3, s. 110, Beyhakî, c. 4, s. 369, İbn Asâkfr, c. 1,s.98, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 237.
[148] Vâkıdî, c.2, s. 762, Ahmed b. Hanbel, c.5, s. 299, Taberî, c. 3, s. 110, Ebu Nuaym, c. 2, s. 529, Beyhakî, c.4, s. 369, İbn Asâkir, c. 1,s.98.
[149] Vâkıdî, c. 2, s. 762, İbn Sa'd, c. 4, s. 38, Ebu Nuaym, c. 2, s. 529, Zehebî, s. 407, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 247.
[150] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 39, Tirmizî, Sünen, c.5, s. 654.
[151] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 299, Taberî, c. 3, s. 110.
[152] Vâkıdî, c. 2, s. 762, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 299, Taberî, c. 3, s. 110.
[153] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre,c.4, s. 22, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 237.
[154] Ahmed b. Hanbel, c.5, s. 299, Taberî, c. 3, s. 110, Zehebî, s. 406.
[155] İbn İshak, İbn Hisam, c. 4, s. 22, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 299, Taberî, c. 3, s. 110, İbn Esîr, c.2, s. 237.
[156] Vâkıdî, c.2, s. 762, İbn Sa'd, c. 3, s. 530, Ebu Nuaym, c. 2, s. 529, Beyhakî, c. 4, s. 369, İbn Asâkfr, c. 1, s. 98, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 247.

[157] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 299, Taberî, c. 3, s. 110.
[158] Vâkıdî, c.2, s. 762, İbn Sa'd, c. 3, s. 530, Ebu Nuaym, c. 2, s. 529, Beyhakî, c. 4, s. 369, İbn Asâkfr, c. 1, s. 98, Ebu'l- Fidâ, c. 4, s. 247.
[159] Vâkıdî, c. 2, s. 762, İbn Sa'd, c. 3, s. 530, Ebu Nuaym , c. 2, s. 529, Beyhakî, c. 4, s. 369.
[160] Vâkıdî, c. 2, s. 762, İbn Sa'd, c. 3, s. 530, Ebu Nuaym , c. 529, Beyhakî, c. 4, s. 369, İbn Asâkfr, c. 1, s. 98, Ebu'l-Fidâ, c.4, s. 247.
[161] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 22, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 368, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 1 74.
[162] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 161.
[163] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 130.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/249-252.
[164] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 46.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/253.
[165] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 113,117,118, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 87, Beyhakî, Sünen, c. 8, s. 154.
[166] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 204, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 87, Beyhakî, Sünen, c. 8, s. 154.
[167] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 204, c. 3, s. 113, Beyhakî, Sünen, c. 8, s. 154. Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 204, c. 3, s. 113, Beyhakî, Sünen, c. 8, s. 154.
[168] Vakidi.Megazi, c.2, s. 764, İbn Sa'd, c.2, s. 129, c.4, s. 253, Ebul Fida , el-Bidaviye ven-nihaye, c.4, s. 247.
[169] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 204, c. 3, s. 113, Buhârî, c. 5, s. 87, Beyhakî, c. 4, s. 367.
[170] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 299, Taben, Târih, c. 3, s. 110, Beyhakî, c. 4, s. 367, 368,İbn Asâkfr, Târîh.c. 1, s. 100, Zehebî, Megâzî, s. 406, Heysemî, Mecmau'i-ievâid, c. 6, s. 156.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/253.
[171] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 365, . İbn Asâkfr, Târih, c. 1, s. 97, Musa b. Ukbe'den naklen İbn Seyyid, Uyunu'l-eser, c. 2, s. 155,156, Musa b. Ukbe'den naklen İbn Kayyım, Zadu'l-mead, c. 2, s.174, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 247, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 189, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 73, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2 s. 276.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/253-254.
[172] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 22, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 766, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 282.
[173] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 766, İbn Sa'd, c. 8, s. 282.
[174] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 22,
[175] İbn İshak, İbn Hisam, c. 4, s. 22, Heysemî, Meonau'z-zevâid, c. 6, s. 161.
[176] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 65.
[177] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 22, Heysemî, Meanau'z-zevâid, c. 6, s. 161.
[178] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 766, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 282.
[179] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 22, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 766, İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 282.
[180] Yâkubî, Târih, c. 2, s:. 65.
[181] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 22, Vâkıdî, c. 2, s. 766, İbn Sa'd, c. 8, s. 282.
[182] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 766, İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 282.

[183] Vâkıdî, c. 2, s. 767, Zehebî, Megâzî, s. 409.
[184] Vâkıdî, c. 2, s. 767, İbn Sa'd, c. 4, s. 39, 40, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 371, Zehebî, Megâzî, s. 409.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/254-255.
[185] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 22.
[186] Vâkıdî, c. 2, s. 767, İbn Sa'd, c. 8, s. 282, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 66, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 243, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 370.
[187] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 22.
[188] Vâkıdı, c. 2, s. 767, İbn Sa'd, c. 8, s. 282.
[189] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 22.
[190] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 205.
[191] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 66.
[192] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, S. 238.
[193] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 767, Be^akf, Delâilü'n-nübüvvE, c. 4, s. 371, Halebî, İnsânu'l-u^n, c. 2, s. 790.
[194] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 37, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 204, 205.
[195] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 37.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/255-257.
[196] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c.4, s. 23, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 767, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 40.
[197] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 40, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 87, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 372.
[198] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 23, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 767, İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 40, Buhârî, c. 5, s. 87, Beyhakî, c. 4, s. 372.
[199] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 40, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 372, Zehebî, Megâzî, s. 408.
[200] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 23, Vâkıdî, c. 2, s. 767, İbn Sa'd, c. 4, s. 40, Beyhakî, c. 4, s. 372, Zehebî, s. 408.
[201] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 40, Buhârî, c. 5, s. 87, Beyhakî, c. 4, s. 372, Zehebî, s. 408.
[202] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 23, Vâkıdî, c. 2, s. 767, Beyhakî, c. 4, s. 372, Zehebî, s. 408.
[203] İbn Sa'd, c. 4, s. 40, Buhârî, c. 5, s. 87, Beyhakî, c. 4, s. 372, Zehebî, s. 407.
[204] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 23, Vâkıdî, c. 2, s. 767, Beyhakî, c. 4, s. 372.
[205] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 23, Vâkıdî, c. 2, s. 767, İbn Sa'd, c. 4, s. 40, Buhârî, c. 5, s. 87, Beyhakî, c. 4, s. 372.
[206] İbn Sa'd, c. 4, s. 40, Buhârî, c. 5, s. 87, Beyhakî, c. 4, s. 372.
[207] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 23, Vâkıdî, c. 2, s. 767, İbn Sa'd, c. 4, s. 40, 41, Buhârî, c. 5, s. 87, Beyhakî, c. 4, s. 372,Zehebî, s. 408, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 251.
[208] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 23, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 251 .
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/257-258.
[209] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 24.
[210] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 299.
[211] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 24, Taberî, Târih, c. 3, s. 110, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye vıe'n-nihâye, c. 4, s. 253.
[212] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 765, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 2, s. 1 29.

[213] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 24, Vâkıdî, c. 2, s. 765, İbn Sa'd, c. 2, s. 129, Taberî, Târih, c. 3, s. 110, Bevhakf, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 374, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 238, Zehebî, Megâzî, s. 41 0.
[214] Mus'abu'z-Zübeyrf, Nesebi Kureyş, s. 320.
[215] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 792.
[216] Mus'abu'z-Zübeyrf, Nesebi Kureyş, s. 320, Halebî, İ nsânu'l-uyûn, c. 2, s. 792.
[217] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 24, Vâkıdî, c. 2, s. 765, İbn Sa'd.c. 2, s. 1 29, Taberî, c. 3, s. 110, Beyhakî, Delâil,c.4, s. 374, İbn E sfr, Kâmil, c. 2, s. 238, Zehebî, s. 410.
[218] Mus'abu'z-Zübeyrf, Nesebi Kureyş, s. 320.
[219] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 765, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 2, s. 793.
[220] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 765.
[221] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 24, Taberî, Târih, c. 3, s. 110, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 374, 375, Zehebî, Megâzî, s. 411.
[222] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 765.
[223] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 24, 25, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 765, Taberî, Târih, c. 3, s. 110, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 375, Zehebî, Megâzî, s. 411 .
[224] Vâkıdî,Megâzî,c.2,s. 765.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/259-260.

EN BÜYÜK FETHİN AREFESİNDE

Amr b. Âs'ın Zâtü's-Selâsil'e Gönderilişi

Seferin Tarihi, İsmi, Mevkii ve Sebebi

Zâtü's-Selâsil seferi, Hicretin 8. yılında Cumâde'l-âhire ayında vuku bulmuştur.[1]
Selsil veya Sülsil, Cüzamların toprağındaki bir suyun ismidir.[2] Suya Selsil veya Silsal ismi de, içimi tatlı ve hoş olup boğazdan kolayca geçtiği için verilmiştir.
Kum yığınlarının birbirleri üzerine zincir gibi sıralanmış bulunmalarının o yere bu ismin verilmesine sebep olduğu da rivayet edilir.[3]
Bu sefere de, müşrikler kaçmaktan korkup birbirlerine bağlandıkları için Zâtü's-Selâsil ismi ver-ilmiştir.[4]
Lahm ve Cüzam gazvesi denildiği de vardır.
Zâtü's-Selâsil; Beliyy, Uzre ve Benî Kaynların beldelerindendir.[5] Zâtü's-Selâsil, Uzrelerin topraklarından olup,[6] Vâdi'l-kurâ'nın gerisinde, Medine'ye on günlük uzaklıktadır.[7]
Peygamberimiz Aleyhisselam;
Kudâa.[8]
Beliyy, [9]
Cüzam,[10]
Benî Uzre ve Yemen kabilelerinin[11] Medine'yi kuşatmak maksadıyla toplandıklarını haber aldı. Bunun üzerine, Amr b. Âs'ı yanına çağırdı.[12]
Ona:
"Ey Amr! Silahını kuşan, yolculuk elbiseni üzerine giy ve hemen yanıma gel!" buyurdu.
Amr b. Âs der ki:
"Resûlullah Aleyhisselamın emrini yerine getirdim ve yanına vardım. O sırada, kendisi, gölge bir yere çıkmış, abdest alıyordu. Sonra aşağı indi ve:
'Ey Amr! Allah seni selamete ve ganimete erdirsin diye askerî bir birliğin başında *bir yere göndermek* istiyor, en iyi dileğimle, senin için ganimet diliyorum!' buyurdu.
'Yâ Rasûlallah! Ben ganimet için Müslüman olmadım. Ancak, Müslüman olmayı, cihadlara katılmayı ve senin yanında bulunmayı arzulayarak Müslüman oldum!' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Ey Amr! Ganimetin yararlısı, insanın yararlısına ne güzel yaraşır!' buyurdu."[13]
Beliyy oğulları, Âs b. Vâil'in dayıları oluyordu.[14] Amr b. Âs'ın babaannesi, Beliyy kabilesindendi. Peygamberimiz Aleyhisselam, bunun için, göndereceği birliğin başına Amr b. Âs'ı komutan yapmak suretiyle Benî Beliyy kabilesini ısındırmak, yumuşatmak istemişti. [15]
Giderken de, Beliyy, Uzre ve Belkayn kabilelerine uğrayıp, aradaki akrabalıktan, yardımlarını sağlamaya çalışmasını,[16] aynı zamanda, kendilerini İslâmiyete davet etmesini de Amr b. Âs'a emir buyurdu.[17]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Amr b. Âs için beyaz bir sancak bağladı. Kendisine, bir de siyah bayrak verdi.[18]
Kendisini; içlerinde Muhacir ve Ensarın ileri gelenleri ve seçkinleri de bulunan 300 kişinin başına geçirdi. Yanlarında 30 at da bulunuyordu.[19]
Mücahidler, Amr b. Âs'ın kumandası altında yola çıktılar. Gündüzleri gizleniyorlar, geceleri yürüyorlardı.
Aradıkları kavme yaklaştıkları zaman, onların kendileri için büyük bir yığınak yaptıklarını haber aldılar.[20]

Akşamleyin, onların yakınlarına varıp kondular.[21] Cüzamların yurdundaki Selsil suyunun üzerinde bulunuyorlardı.
Düşmanların çokluğu, Amr b. Âs'ın gözünü korkuttu.[22]

Amr b. Âs'a Ebu Ubeyde b. Cerrah'ın Kumandası Altında Takviye Birliği Gelişi

Amr b. Âs, Râfi' b. Mekîs el-Cühenî'yi Peygamberimiz Aleyhisselama gönderip.[23] acele yandım istedi.[24]
Râfi' b. Mekîs Medine'ye gelip düşmanların büyük bir yığınak yapmış olduklarını ve bunun için yandım istediklerini Peygamberimiz Aleyhisselama haber verdi.[25]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, ilk Muhacirlerden Ebu Ubeyde b. Cerrah'ı içlerinde Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in de bulunduğu,[26] Muhacir ve Ensarın ileri gelenlerinden ve seçkinlerinden 200 kişinin başına geçirip, yardımcı savaş birliği olarak yola çıkardı.
Amr b. Âs'la buluşup hep birlikte hareket etmelerini ve aralarında anlaşmazlığa düşmemelerini de sıkı sıkı emir ve tenbih etti.[27]
Ebu Ubeyde b. Cerrah Amr b. Âs'ın karargâhına varınca, Amr b. Âs, ona:
Sizin de kumandanınız benim! Çünkü, Resûlullah Aleyhisselama haber salıp bana yardım etmenizi kendisinden ben istedim.[28] Sen bana ancak yardımcı olmak üzere geldin!" dedi.
Ebu Ubeyde b. Cerrah:
"Hayır! İş öyle değildir. Ben kumandanı bulunduğum birliğin kumandanıyım, sen de kumandanı bulunduğun birliğin kumandanısın!" dedi.[29]
Muhacirler de, Amr b. Âs'a:
"Sen ancak maiyyetindeki arkadaşlarının kumandanısın! Ebu Ubeyde de maiyyetindeki Muhacirlerin kumandanıdır!" diyerek, Ebu Ubeyde b. Cerrah'ı desteklediler.
Amr b. Âs, onlara da:
"Siz ancak bana yardım etmelerini istediğim biryardım birliğisiniz!" dedi.[30]
Ebu Ubeyde b. Cerrah imam olup halka namaz kıldırmak istediği zaman da, Amr b. Âs, ona:
"Sen benim yanıma ancak yardım için gelmiş bulunuyorsun. Peygamber Aleyhisselam seni bana sadece yardım etmek üzere gönderdi. Başkumandan benim! Sen bana imamlık yapmaya yetkili değilsin!" dedi.
Muhacirler:
"Hayır! Sen ancak maiyyetindeki arkadaşlarının kumandanısın! O da (Ebu Ubeyde de), kendi maiyyetindeki arkadaşlarının kumandanıdır!" dediler.
Amr b.Âs:
"Hayır! Sizler ancak bize yardımcılarsınız!" diyerek direndi.[31]
Ebu Ubeyde b. Cerrah; güzel, yumuşak huylu,[32] dünya işlerinde uysallık gösteren, güçlük çıkarmayan bir zât idi. Amr b. Âs'ın "Sen ancak benim yardımcımsın!" diyerek direndiğini görünce:[33]
"Ey Amr! Bilesin ki, Resûlullah Aleyhisselamın bana en son sözü:
'Arkadaşının yanına varınca, birbirinize karşı itaatli olunuz! Aranızda anlaşmazlığa düşmeyiniz!' emir ve tavsiyesi olmuştur.[34]
Eğer sen bana itaat etmezsen, ben sana itaat eder, boyun eğerim!" dedi.[35]
Amr b.Âs:
"Öyleyse, ben senin de kumandanınım! Sen benim yardımcımsın!" dedi.
Ebu Ubeyde b. Cerrah:
"Peki!" dedi,[36] kumandanlığı Amr b. Âs'a bıraktı.[37]
Bunun üzerine, namazı da Amr b. Âs kıldırdı.[38]

Amr b. Âs'ın arkasında namaz kılanların sayısı 500 idi.[39]

Ebu Ubeyde'nin Amr b. Âs'a Uyuşundan Dolayışı İtirazlara Uğrayışı

Muğîre b. Şube, Ebu Ubeyde b. Cetrah'ın yanına vararak:
"Resûlullah Aleyhisselam bize seni kumandan yaptı.
Yanında sana karşı hiçbir yetki bulunmayan filanın oğluna, halkın işi ne diye bırakılıyor?!" dedi.
Ebu Ubeyde b. Cerrah:
"Resûlullah Aleyhisselam, bize birbirimize karşı itaatli olmayı emretmiştir.
Ben Resûlullah Aleyhisselamın emrine itaat ederim-Amr ona âsi olsa da!" dedi.[40]
Amr b. Âs her iki birliğin kumandanı olunca, Hz. Ömer'in de buna canı sıkıldı.
Ebu Ubeyde b. Cerrah'a:
"Demek, sen Nâbiga'nın oğluna itaatla, onu hem kendine, hem Ebu Bekir'e, hem de bizlere kumandan yaptın hâ?!
Bu ne biçim görüş?!" dedi.
Ebu Ubeyde b. Cerrah:
"Ey anamın oğlu! Resûlullah Aleyhisselam, bana ve ona, birbirimize itaatsizlik etmemeyi emir ve tavsiye buyurdu.
Ben eğer Amr b. Âs'a itaat etmeyecek olursam, Resûlullah Aleyhisselam a âsi olmuş olacağımdan korktum!" dedi.[41]

Amr b. Âs'ın Bazı Emir ve Tedbirlerinin Tepkiyle Karşılanışı

İslâm mücahidlerinin vardıkları yer soğuk olduğu için, mücahidler odun toplayarak ateş yakıp ısınmak istediler.
Amr b. Âs onlara engel oldu[42] ve:
"Hiç kimse ateş yakmayacaktır![43] Her kim ateş yakarsa, onu yaktığı ateşin içine atacağım!" dedi.[44]
Amr b. Âs'ın bu davranışı, mücahidlerin çok ağırına gitti.[45]
Hz. Ömer, Hz. E bu Bekir'e:
"Amr b. Âs halkın ateş yakmalarına izin vermiyor!
Onun halka yaptığı şeyi göremiyor musun? Halkın ateşten yararlanmalarına nasıl engel oluyor?!" dedi.
Hz. Ebu Bekir, gidip Amr b. Âs'la konuştu.[46]
Amr b.Âs:
"Sen beni dinlemek ve bana itaat etmekle emrolündün, değil mi?" diye sordu.
Hz. Ebu Bekir:
"Evet!" dedi.[47]
Amr b.Âs:
"Öyle ise, emrolunduğunu işle!" dedi.[48]
Hz. Ömer bunu işitince çok kızdı, hemen yanına varıp ona çatmak istedi.[49]
Hz. Ebu Bekir engel oldu ve:
"Bırak onu kendi haline! Resûlullah Aleyhisselam, onu ancak savaştaki üstün bilgisi yüzünden başımıza kumandan dikti!" dedi.[50]
Hz. Ömer sustu.[51]

Mücahidlerin Düşman Yurtlarına Akın ve Baskın Yapmaları

Amr b. As, 500 kişilik ordusuyla, gece gündüz ilerleyip Beliyylerin yurtlarına akın ve baskın yaptı.
Fakat, her nereye erişseler, oradaki cemaati dağılmış ve kaçmış buldular.
Beliyy, Uzre ve Belkaynların yurtlarının sonuna kadar varıp dayandılar.
Orada az bir düşman topluluğuna rastladılar.[52]
Onlarla bir müddet çarpıştılar, ok atıştılar.
O çarpışmada, Âmir b. Rebia, kolundan okla vuruldu.
Müslümanlar hep birden hücuma kalkınca, düşmanlar dağılıp her tarafa hızla kaçışmaya başladılar.[53]
Mücahidler kaçışan halkı takip etmek istedilerse de, Amr b. Âs engel oldu.[54]
Amr b. Âs orada günlerce oturdu.
Düşmanların ne topluluklarından, ne de bulundukları yerlerden haber alabildi.
Ancak, etrafa gönderdiği süvariler, bulabildikleri davar ve develeri sürüp getirmekte idiler.
Getirilen deve ve davarlar da, kesilip yenilmekte idi.[55]
Kudâa, Âmile, Lanın ve Cüzamlardan biraraya toplanmış olanlardan, çarpışma sırasında pek çoklarının öldürüldüğü ve mallarının iğtinam edildiği,[56] ayrıca, kadın erkek pek çok esirler alındığı ve bundan dolayı bu gazveye Zâtü's-Selâsil denildiği bildihlmektedir.[57]

Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer'in Yedikleri Etten Telaşa ve Korkuya Düşmeleri

Avf b. Malik el-Eşcaî, bu gazada Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer'e arkadaş olmuş,[58] konak yerlerinde onlarla birlikte bulunmuştu.
Avf b. Malik, bir gün ordugâha gitmiş, orada deve kesmek ve etlerini on parçaya ayınp bölüşmek isteyen ve fakat bunu bir türlü beceremeyen bir cemaate rastlamıştı.
Kendisi bu işin ustası idi.
Onlara:
"Bu devenin etini on parçaya ayırıp aranızda bölüştürmek üzere, bana bundan bir parçasını verir misiniz?" dedi.
Onlar:
"Olur! Sana ondan bir parçasını verelim" dediler.
Avf b. Malik eline iki büyük bıçak aldı. Deveyi kesti, parçaladı ve aralarında bölüştürdü. Ondan bir parçasını da kendisi alıp, arkadaşlarının yanına getirdi. Pişirdiler ve yediler.
Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer, eti yedikten sonra:
"Ey Avf! Bu et sana nereden geldi?" diye sordular.
Avf b. Malik hadiseyi anlatınca:
"Vallahi, sen bize bunu yedirdiğine iyi etmedin!" dediler ve karınlarına girenden dolayı, korka korka ayağa kalktılar.[59]

Hz. Ebu Bekir'in Râfi' b. Ebi Râfi'e Öğütleri

Zâtü's-Selâsil seferine katılan mücahidler arasında bulunan Rafi' b. Ebi Râfi' et-Tâî der ki:
"Ben Hıristiyan dininde bulunan bir adamdım, Sercis adıyla anılırdım.
Halka kılavuzluk eder, onlara, şu kum yığınlarının yerlerini gösterirdim.
Cahiliye devrinde, devekuşu yumurtalarının içine su koyar, kum yığınlarının bir köşesine saklardım.
Sonra, halkın develerini yağmalar, kum yığınlarına sokardım. Beni arayıp bulmaya kimse güç yetinemezdi.
Devekuşu yumurtalarının içine koyduğum sulara uğrar, onları çıkarır, içerdim.
Müslüman olduğum zaman, Resûlullah Aleyhisselamın Amr b. Âs'ı gönderdiği Zâtü's-Selâsil seferine ben de katılmıştım.
Kendi kendime:
'Vallahi, ben kendime bir arkadaş seçeceğim!' dedim.
Ebu Bekir'i arkadaş edindim. Hep onun yanında bulunuyordum.
Kendisinin üzerinde, Fedek işi kalın birharmanisi, abası vardı.
İnip konakladığımız yere onu serer, hayvanımıza bineceğimiz zaman, onun uçlarını dikenle iliştirip, elbise yerine üzerine onu giyendi.
Bunun için, kendisine 'Zâtü'l-Abâet= Abalı' denirdi.
Kafile ile Medine'ye yaklaştığımız sırada:
'Yâ Ebâ Bekri Allah'ın senin arkadaşlığını bana yararlı kılması için bana bazı öğütler ve bilgiler versen ya?' dedim.
Ebu Bekir
'Benden sormamış olsan bile, sen şunları muhakkak yapmalısın:
1. Kendisine hiçbir şeyi şerik koşmaksızın Allah'ı tevhid etmeni, bir bilmeni,
2. Namazı kılmanı,
3. Zekatı vermeni,
4. Ramazan orucunu tutmanı,
5. Şu Beytullah'ı hacc ve ziyaret etmeni,
6. Cünüplükten gusledip yıkanmanı,
7. Müslümanlardan iki kişinin bile başına geçmek arzusunda bulunmamanı sana emir ve tavsiye ederim!' dedi.
Kendisine:
'Ey Ebu Bekir! Vallahi, ben hiçbir zaman Allah'a kimseyi şerik koşmayacağımı umarım.
İnşaallah, namazı da hiçbir zaman bırakmayacağım.
Malım olursa, inşaallah, onun zekatını da öderim.
İnşaallah, Ramazan orucunu da tutacak, hiç bırakmayacağım.
Haccı da, gücüm yeterse, inşaallahu teâlâ yapacağım.
Cünüplük oldukça, inşaallah yıkanıp ondan arınacağım.
İnsanların başına geçmeye gelince; ey Ebu Bekir! Görüyorum ki, halk, Resûlullah Aleyhisselam yanında da, insanlar yanında da, ancak bununla şerefleniyorlar!
Sen ise beni ondan nehyediyorsun!?' dedim.
Ebu Bekir
'Sen benden görüşümü sondun, öğüt istedin. Ben de sana gönüşümü anlatmaya çalıştım.

Sana şunu da haber vereyim ki; Yüce Allah, Muhammed Aleyhisselamı, şu İslâm dini ile peygamber gönderdi.
O da, bu din uğrunda, olanca gücü ile çalıştı.
Nihayet, halk ister istemez ona girdiler. Girince de, Allah'a sığınmış, O'nun komşuluğuna ve himayesine girmiş oldular.
Sakın, Allah'ın komşuları hakkındaki ahdini bozayım deme!
Allah ahdini bozanları ukubete uğratır!
Allah'ın, komşuluğundan dolayı gazabı ise çok şiddetlidir!' dedi.
Yanından ayrıldım.
Resûlullah Aleyhisselam vefat edip Ebu Bekir halkın başına getirildiği zaman, yanına vardım ve ona:
'Ey Ebu Bekir! Sen beni Müslümanlardan iki kişinin bile başına geçmekten nehyetmemiş miydin?!' diye sondum.
Ebu Bekir
'Evet! Ben bu sözümün üzerinde duruyor, seni şimdi bile ondan nehyediyorum' dedi.
Kendisine:
'Ya seni halkın işini üzerine alıp yürütmeye sürükleyen şey ne ola?' diye sordum.
Ebu Bekir
'Muhammed ümmetinin ihtilaf ve tefrikaya düşüp helak olmalarından korktum. Bunun için, bana tevdi ve emanet ettikleri vazifeden kaçmak, kurtulmak yolunu bulamadım!' dedi."[60]

Amr b. Âs'ın Zâtü's-Selâsil'den Dönerken İhtilam Oluşu ve Gusül Yerine Teyemmümle Namaz Kıldırışı

Mücahidler Zâtü's-Selâsil'den Medine'ye dönerlerken, yolda, çok soğuk bir gecede, Amr b. As ihtil-am oldu.
Arkadaşlarına:
"Siz bana ne dersiniz? Vallahi, ihtilam oldum, düşüm azdı!
Eğer bu soğukta gusleder, yıkanırsam, helak olurum!" dedi.
Su getirtip taharetlendi, abdest aldı. Gusül yerine de, teyemmüm yaptı.[61] Kalkıp arkadaşlarına sabah namazını kıldırdı.[62]
Avf b. Malik el-Eşcâîyi de, selametle dönüşlerini ve gazaları sırasında olup bitenleri Peygamberimiz Aleyhisselama haber vermek üzere, postacı olarak önden gönderdi.[63]
Avf b. Malik der ki:
"Halkın bu seferden dönüşlerinde, Resûlullah Aleyhisselamın yanına ilk varan ben oldum.[64] Seher vakti idi.[65] Resûlullah Aleyhisselam evinde namaz kılıyordu.
'Esselâmu aleyküm ve rahmetullahi ve berekâtüh' diyerek selam verdim.
Selam verince, Resûlullah Aleyhisselam:
'Sen, Avf b. Malik hâ?' buyurdu.[66]
'Evet! Babam, anam sana feda olsun! Benim, Avf b. Malik yâ Rasûlallah!' dedim.[67]
Resûlullah Aleyhisselam:
'Sahibü'l-cezur=Deveyi kesip etini bölüştüren deveci hâ?' buyurdu.[68]
'Evet!' dedim.[69]
Resûlullah Aleyhisselam, selamımı alıp, bana daha fazla birşey söylemedi.[70]
'Olan bitenleri bana haber ver!' buyurdu.
Ben de, giderken bütün olan bitenleri, Ebu Ubeyde b. Cerrahla Amr b. Âs arasında geçenleri ve Ebu Ubeyde'nin ona itaat edişini, uysal davranışını birer birer haberverdim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Allah, Ebu Ubeyde b. Cerrah'ı rahmetiyle esirgesin!' buyurdu.
Sonra, Amr b.Âs'ın, cünüb olduğu halde, yanında edeb yerlerini yıkamaya yetecek miktardan fazla su bulunmadığı için bize teyemmümle namaz kıldırdığını;[71]
Müslümanları ateş yakmaktan ve düşmanları takipten men ettiğini haber verdim.[72]
Resûlullah Aleyhisselam sustu.[73]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Amr b. Âs'ı Sorguya Çekişi

Medine'ye döndükleri, geldikleri zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam, ashabına:
"Amr'ı nasıl buldunuz?" diye sordu.
Sahabiler, onu hayırla andıktan sonra:
"Yâ Rasûlalları! O, cünüb olduğu halde bize namaz kıldırdı!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, haber salıp Amr b. Âs'ı yanına çağırttı .[74]
Gelince, ona, Zâtü's-Selâsil seferi sırasında cünüb olduğu halde teyemmümle kıldırmış olduğu namazı sordu.
Amr b.Âs:
"Seni hak din ve Kitabla peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki; gusletseydim, ölürdüm.
Ben hiçbir zaman soğuğun öylesini görmemisimdir!
Yüce Allah, 'Kendinizi öldürmeyiniz! Şüphe yok ki, Allah sizi çok esirgeyici bulunuyor' (Nisa: 29) buyuruyor" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam güldü.
Başka birşey söylemedi.[75]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Amr b. Âs'ın yaptığını yerinde gördüğünden, kıldırmış olduğu namazı ne iade ettirdi, ne de kendisinden daha fazla izahat istedi.[76]
Amr b. Âs, Müslümanlara ateş yaktırmadığı ve düşmanları takip ettirmediği hakkında yapılan şikâyet üzerine de:
"Ey Allah'ın Peygamberi! Müslümanlar azlık idiler. Düşmanın onları az görmelerinden korktum.
Düşmanları takip etmekten de, onları nehyettim. Çünkü, onlar için pusu kurulmuş olmasından, kendilerinin pusuya düşürülmelerinden korktum!" dedi.
Amr b. Âs'ın bu davranışı da Peygamberimiz Aleyhisselamın hoşuna gitti[77] ve Amr b. Âs'tan şikâyetlenenlere:
"Görüyor musunuz, arkadaşınız hem kendisini, hem sizi nasıl düşünüyor?" buyurdu.[78]
Amr b.Âs da, namaz kıldırma hadisesini ve Peygamberimiz Aleyhisselamın bu husustaki sorusunu nasıl cevapladığını şöyle anlatır
"Zâtü's-Selâsil Gazvesinde soğuğu pek şiddetli olan soğuk bir gecede ihtilam olmuştum. Gusledersem ölürüm diye korktum. Teyemmüm ettim. Sonra, arkadaşlarıma sabah namazını kıldırdım.
Resûlullah Aleyhisselamın yanına vardığım zaman:
'Ey Amr! Sen arkadaşlarına cünüb iken namaz mı kıldırdın?' diye sordu.
'Evet yâ Rasûlallah! Ben soğuğu pek şiddetli olan bir gecede ihtilam oldum. Eğer gusledersem ölürüm diye korktum.
Yüce Allah'ın, 'Kendinizi öldürmeyiniz. Şüphe yok ki, Allah, sizi çok esirgeyici bulunuyor' [Nisa: 29] buyurduğunu hatırladım, teyemmüm ettim. Sonra, namaz kıldırdım!' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam güldü, başka birşey söylemedi."[79]

Amr b. Âs'ın Peygamberimiz Aleyhisselama En Çok Kimi Sevdiğini Soruşu

Yine Amr b. Âs der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam beni askerî bir birliğin başında Zâtü's-Selâsil'e göndermişti.
Askerî birliğin içinde Ebu Bekir ve Ömer de bulunuyordu.
'Resûlullah Aleyhisselamın katında benim yerim daha üstün olmasa, herhalde Ebu Bekir ve Ömer'in başına beni kumandan dikerek göndermezdi!' diye içime doğdu.[80]
Hemen Resûlullah Aleyhisselamın yanına varıp:
'Yâ Rasûlallah! Halkın sana en sevgilisi hangisidir?' diye sordum.
'Âişe'dirl' buyurdu.
'Erkeklerden kimdir?' diye sordum.
'Âişe'nin babasıdır!' buyurdu.
'Ondan sonra kimdir?' diye sordum.
'Ondan sonra Ömer'dir!' buyurdu.
Birtakım erkeklerin isimlerini daha saydı.[81]
Kendi kendime:
'Artık bu sorumu tekrarlamayayım' dedim.[82]
Beni en sonraya bırakmasından korkup sustum.[83]

Ebu Ubeyde b. Cerrah'ın Sîfu'l-Bahr'e (Habat'a) Gönderilişi

Seferin Tarihi, ismi, Mevkii ve Sebebi

Sefer, Hicretin 8. yılında Recep ayında vuku bu I muştur.[84]
Bu sefıere, Sîfu 1-Bahr= Deniz Sahili ve Habat gazvesi denilir.[85]
Sefer sırasında askerler açlıktan ağaç yaprakları yedikleri için, Ceyşü'l-habat=Yaprak Askerleri seferi denildiği de vardır.[86]
Habat; lugatta, silkilmiş yapraklar demektir ki, kurutup un gibi incelttikten veya başka birşeyle karıştırılarak su katıldıktan sonra devenin ağzına dökülür.[87]
Habat, deniz sahilinde, Kabeliyye nahiyesinde Cüheynelere ait biryer olup, Medine'ye beş günlüktü r.[88]
Kabeliyye de, Cüheynelerin Benî Arek kabilesine ait bir dağdır.[89]
Peygamberimiz Aleyhisselam; Ka'b b. Umeyrln başkanlığı altında 15 kişilik bir irşad birliğini, Şam topraklarından Zât-i Atlah'a göndermişti.[90]
Zât-ı Atlanta oturan halk Kudâalardandı ve Sedus adındaki liderin idaresi altında idiler. İslâm irşad birliği, Zât-ı Atlah'a vardıkları zaman, orada pek çok halkı toplanmış bulmuşlardı.[91]
Benî Kudâalar atlar üzerinde gelerek Müslümanları ok yağmuruna tutmuşlar ve hepsini yerlere sermişlerdi.
Benî Kudâaların bu tutum ve davranışları Peygamberimiz Aleyhisselama çok ağır gelmiş, onlara askerî bir birlik göndermeye niyetlenmiş ise de, başka biryere çekip gittiklerini haber alınca, onları kendi hallerine bırakmıştı.[92]
Cüheyneler, Kudâa kabilelerinden bir kabile idi.[93]
Mute savaşında düşmanın 200.000 kişilik ordular topluluğunun yansını teşkil eden yardımcı Arap askerleri arasındaki Behra, Beliyy, Belkayn gibi kabilelerde Kudâalardan idiler.[94]
Amr b. Âs'ınZâtü's-Selâsil'e geldiğini işitince, bunlarda etrafa dağılmışlar, ele geçirilememişlerdi.[95]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Sîfu'l-Bahr'e göndereceği askerî birliğe Ebu Ubeyde b. Cerrah'ı kumandan tayin etti.[96]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Muhacir ve Ensarla karışık olan 300 kişilik birliği, deniz sahilinde Cüheynelerden bir kabileye doğru yola çıkardı.[97]
Bunların 310'dan fazla olduğu da rivayet edilir.[98]
Bunların içinde Hz. Ömer de bulunuyordu.[99]

Mücahidlere Yol Azıklarının Bölüştürülüşü

Peygamberimiz Aleyhisselam, mücahidlere yol azığı olmak üzere bir dağarcık dolusu hurma verdi.[100]

Yola devam edildiği sırada azık tükenmeye başlayınca, Ebu Ubeyde b. Cerrah, askerlere, yanlarında ne kadar azık varsa getirmelerini emretti.

Getirilen azıkları bir iki kapta topladı.[101]

Onları mücahidlere her gün, azar azar,[102] o da tükenmeye yüz tutunca, birer birer dağıtmaya başladı.[103]

Mücahidler her gün aldıkları birer hurmayı küçük çocuğun emişi gibi emiyor, sonra da üzerlerine su içiyorlar, bu da onlara geceye kadar günlük gıdalarının yerine geçiyordu.[104]

Sonra, bir tek hurma da bölüştürülmeye başlandı.[105]

Nihayet, o da bitti.[106] Onun yokluğunun da acısını çektiler.[107]

Abdullah b. Âmir'in bildirdiğine göre; babası Âmirb. Rebia:

"Yavrucuğum!" demiş, "Resûlullah Aleyhisselam bizi askerî bir birlik içinde göndermişti. Bizim bir dağarcık hurmadan başka azığımız da yoktu.

Kumandanımız, bu hurmaları aramızda birer avuç birer avuç bölüştürüyordu. Sonra, birer birer bölüştürür oldu!"

Abdullah b.Âmir:

"Babacığım! Bir tek hurmanın size ne yararı olabilir?" deyince, Âmir b. Rebia:

"Böyle söyleme yavrucuğum! Tükendikten sonra, ona da ihtiyaç duyduk!" demiştir.[108]

Mücahidlerin Açlıktan, Ağaç Yaprakları Yemeye Başlamaları

Mücahidler yolda son derecede açlık sıkıntısı çektiler.[109] Hatta habat (develerin yedikleri selem ağacının yapraklarını) düşürerek su ile ıslatıp yemeye başladılar.[110]
Bundan dolayı, kendilerine "Ceyşü'l-habat" adı verildi.[111]
Mücahidlerin avurtları, diken yiyen develerin avurtlarına döndü.[112]
Ağızları ve diş etleri cerahatlandı ve iltihaplandı.[113]

Mücahidlerden Kays b. Sa'd b. Ubâde'nin Borçla Develer Satın Alarak Mücahidleri Doyuruşu

Mücahidler açlıktan sıkışık duruma düşünce, Kays b. Sa'd b. Ubâde:
"Benden deve karşılığında hurma satın alacak kim var ki, kendisi şuradaki develerinden bana versin de, ben ona Medine'de hurma vereyim?" dedi.[114]
Hz. Ömer:
"Ne kadar şaşılır şu gence ki, kendisinin hiçbir malı yok iken, başkasının malı üzerinde tasarrufa ve ihsana yeltenmektedir?!" dedi.
Kays b. Sa'd, Cüheynelerden bir adam buldu.[115] Adam, sahil halkındandı.[116] Kays, ona:
"Bana deve sat! Bedelini Medine'de sana yüklerle hurma vererek ödeyeyim!" dedi.[117]
Cühenî:
"Ben bu alışverişi yaparım,[118] ama vallahi ben seni hiç tanımıyorum. Sen kimsin?" dedi.
Kays:
"Ben Kays b. Sa'd b. Ubâde b. Düleym'im" dedi.
Cühenî:
"Sen bana nesebini, Sa'd b. Ubâde'nin oğlu olduğunu ne diye önceden bildirmedin. Yesrib halkının ulusu olan o Sa'd'la aramızda dostluk, kardeşlik vardır!" dedi.
Bunun üzerine, Kays her deveye iki vesk (deve yükü) hurma vermek üzere beş deve satın aldı.
Cühenî, hurmaların Düleym hanedanına ait depolanmış kuru hurmalardan olmasını şart koştu.
Kays:
"Olur!"dedi.[119]
Cühenî:
"Sen bunları kabul ettiğine ve yerine getireceğine dair, bana şahit de göster!" dedi.
Kays'ın yanında, Ensardanve Muhacirlerden bazı zâtlar vardı. Hz. Ömer, onların arasında bulunuyordu.
Kays:
"Bunlardan, istediğini şahit tut!" dedi.
Hz. Ömer:
"Ben bu muameleye şahit olmam! Çünkü, bunun ne ödeme gücü, ne de malı vardır. Mal ancak babasına aittir" dedi.
Cühenî:
"Vallahi, Sa'd b. Ubâde, oğlunun taahhüt ettiği on deve yükü hurma hakkında herhalde bana karşı ahdini yerine getirmezlik etmez![120] Ben, karşımdakinde güzel bir yüz ve şerefli işler görüyorum!" dedi.[121]
Hz. Ömer ile Kays arasında ileri geri sözler söylendi. Kays, Hz. Ömer'e karşı, sert ve ağır konuştu.
Kays, Cühenî'den aldığı develerden, üç yerde üç gün kesip, etini askerlere dağıttı. Dördüncü gün, yine, develerden kesip etini askerlere dağıtmak istediği zaman, kumandan Ebu Ubeyde b. Cerrah, Hz. Ömer'le birlikte Kays'ın yanına varıp:
"Artık bunları kesmemeni sana tavsiye ederim. Senin ödeyecek şahsî bir malın bulunmadığına göre, sen taahhüdünü yerine getirmemek mi istiyorsun?!" dedi.

Kays b. Sa'd:
"Ey Ebu Ubeyde! Babam Ebu Sabit halkın borcunu öder, yorulanların yük ve ağırlıklarını taşır, açlık zamanlarında yemekler yedirir dururken, Allah yolunda cihada çıkmış bir cemaat için borçlanılmış olan on deve yükü hurmayı ödemeyeceğini mi sanırsın?!" dedi. [122]
Ebu Ubeyde b. Cerrah yumuşayıp onu kendi haline bırakmak üzere iken, Hz. Ömer "Onun üzerine düş! Develeri kesmekten vazgeçir!" dedi.
Ebu Ubeyde b. Cerrah ısrar edince, Kays da kalan develeri kesmekten vazgeçti.[123] **Kays b. Sa'd'ın Cühenîden aldığı develerin beş değil, daha çok olduğu anlaşılmaktadır.**[124] **Çünkü, üç defada üçerden dokuz deve kesildiğine ve kesim işi dördüncüde durdurulduğuna**[125] **ve Kays da Medine'ye iki deve ile döndüğüne göre, Cühenîden satın alınmış olan develerin onbir olması gerekmektedir.**[126]

Mücahidlere İkram Edilen Dev Balık

Mücahidler Sîfu'l-Bahr'e, deniz sahiline eriştikleri zaman,[127] orada Yüce Allah mücahidler için denizden dalgalarla bir hayvan çıkarıp sahile attı.[128]
Bu, kum tepesi gibi, kocaman bir balık idi.[129]
Yanına varınca, onun anber diye anılan kocaman bir deniz hayvanı olduğunu gördüler.[130]
Mücahidler, balığın böylesini hiç görmemişlerdi.[131]
Bu, karnı yuttuğu balıklarla dolu, bale denilen balina balığı olup, 50 zira (arşın) uzunluğunda idi.[132]
Anber, deniz balıklarının en büyüğü idi. Derisinden kalkan yapılırdı.[133]
Ebu Ubeyde b. Cerrah:
"Bu, bir hayvan ölüsüdür.[134] Yemeyiniz!" dedi.[135]
Sonra da:
"Hayır! Muhakkak ki, biz Resûlullah Aleyhisselamın elçileriyiz.[136] Resûlullah Aleyhisselamın askerleriyiz. Allah yolunda cihada çıkmış ve açlıktan güç duruma düşmüş bulunuyoruz.[137] Bundan yeyiniz!" dedi.[138]
Orada kaldıkları sürece, yarım ay[139] veya onsekiz gece[140] veya yirmi gece,[141] ondan öküz büyüklüğünde parçalar kestiler,[142] yediler, karınlarını doyurdular. Açlıklarını giderdiler. Yağından da yararlandılar. Bedenleri semizleyip, güçleri yerine geldi.[143]
Balığın etinden bir kısmı da, yol azığı olmak üzere, su ile haşlanıp güneşte kurutuldu.[144]
Kumandan Ebu Ubeyde b. Cerrah, balığın kaburga kemiklerinden ikisini alıp diklemesine birbirine çattı.[145] Sonra da, en uzun boylu deveye baktı ve onu semerledi. Askerler içinde bulunan en uzun boylu adamı da[146] o en uzun boylu devenin üzerine bindirdi.[147]
Deve üzerindeki adam, dikili kaburga kemiğinin altından geçip gittiği halde, başı dikili kaburga kemiğine dokunmadı![148]
Ebu Ubeyde b. Cerrah, balığın göz çukuruna da, onüç kişi oturtmuştu.[149]

Mücahidlerin Yedikleri Balık Hakkındaki Hükmün Ne Olduğunu Peygamberimiz Aleyhisselamdan Sormaları

Mücahidler, Sîfu'l-Bahr'de deniz dalgalarının sahile attığı balığı ve ondan kumandanın emriyle yiyip yararlandıklarını anlatarak,[150] onu yediklerinden dolayı ne yapmak gerektiğini Peygamberimiz Aleyhisselamdan sordular.[151]

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Yiyiniz! O, Allah'ın sizin için denizden çıkardığı bir rızıktır. Yanınızda onun etinden az çok birşey varsa, bize de yedirseniz olmaz mı?" buyurdu.[152] "Olur!" dediler.[153] Bir parça getirdiler. Ondan Peygamberimiz Aleyhisselam da yedi.[154]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Kays b. Sa'd'ı ve Onun Hanedanının Cömertliğini Övüşü

Mücahidler, Kays b. Sa'd' ın açlıkla karşılaşan askerler için develer satın alıp boğazladığını anlattıkları zaman Peygamberimiz Aleyhisselam: "Cömertlik zaten bu hanedanın haslet ve adetlerindendir!" buyurdu.[155]

Gerçekten de Kays, babası Sa'd, onun babası Ubade, onun babası Düleym, onun babası Harise, onun babası Ebu Huzeyme, onun babası Salebe, onun babası Tarif de çok cömert idiler.[156]

Bunlar, Cahiliye çağında, hergün, köşklerinin kulesine çıkıp: "Et yağı ve et isteyen buraya gelsin!" diyerek seslenirlerdi.

Urve b. Zubeyr der ki :

" Ben Sa'd b. Ubade ye yetiştim ki, o, köşkünün üzerinde: Et yağı ve et isteyen ye gelsin!" diyerek sesleniyordu.

Ben ondan sonra oğluna da yetiştim. O da aynen babası gibi, halkı Et yağına ve ete davet ediyordu.

Ben gençtim. Medinede yolda yürüyüp gittiğim sırada, Abdullah b. Ömer, Aliye mevkiindeki arazisine giderken, bana rastladı ve :

" ey delikanlı gel bakalım: Sa'd b. Ubadenin köşkünün üzerinde bir kimsenin seslendiğini görebiliyor musun? dedi.156

" Hayır! Göremiyorum ! " dedim.

"Doğru söyledin!" dedi.[157]

Sa'd b. Ubâde'nin Oğlundan İzahat Alarak Ona Dört Hurma Bahçesi Bağışlaması

Sa'd b. Ubâde, mücahidlerin yolda açlıkla karşılaştıklarını haber aldığı zaman:
"Eğer Kays benim bildiğim Kays ise, onlara muhakkak deve bulup boğazlar!" demişti.
Kays b. Sa'd, yolda kesip mücahidlere yediremediği iki deveyi Medine'ye getirmişti.
Kays babası Sa'd'ın yanına varınca, Sa'd b. Ubâde, ona:
"Askerler açlığa uğradıklarında, onların açlıklarını gidermek için sen ne yaptın?" diye sordu.[158]
Kays b. Sa'd:
"Develer boğazladım!" dedi.[159]
Sa'd b. Ubâde:
"Develer boğazladığına iyi etmişsin!" dedi.[160]
Kays b. Sa'd:
"Sonra, yine açlığa uğradılar!" dedi.[161]
Sa'd b. Ubâde:
"Peki! Sen neyaptın?[162] Yine develer boğazı asaydın ya!" dedi.[163]
Kays b. Sa'd:
"Boğazladım!" dedi.[164]
Sa'd b. Ubâde:
"Boğazladığına iyi etmişsin!" dedi.[165]
Kays b. Sa'd:
"Sonra, yine açlığa uğradılar" dedi.[166]
Sa'd b. Ubâde:
"Peki! Sen ne yaptın?[167] Yine develer boğazlasaydın ya!" dedi.[168]
Kays b. Sa'd:
"Boğazladım!" dedi.[169]
Sa'd b. Ubâde:
"Boğazladığına iyi etmişsin!" dedi.[170]
Kays b. Sa'd:
"Tekrar açlığa uğradılar!" dedi.[171]
Sa'd b. Ubâde:
"Peki, sen neyaptın?[172] Yine develer boğazlasaydın ya!" dedi.
Kays b. Sa'd:
"Develer boğazlamaktan men edildim!" dedi.[173]
Sa'd b. Ubâde:
"Seni bundan kim men etti?" diye sordu.
Kays b. Sa'd:
"Kumandan Ebu Ubeyde b. Cerrah!" dedi.
Sa'd b. Ubâde:
"Niçin men etti?" diye sordu.
Kays b. Sa'd:
"Benim malım bulunmadığını söyledi ve 'Mal ancak babana aittir' dedi. Ben de: 'Babam, kendisine en uzak olanların bile borçlarını öder,yorulanların yüklerini taşır, açlığa uğrayanları yedirir dururken, bana gelince mi, bunu yapmayacak?' dedim" dedi.

Sa'd b. Ubâde:
"Dört hurma bahçesi senindir!" dedi.
Bu hususta, Kays için bir de tapu senedi yazdı.
Senedi Ebu Ubeyde b. Cerrah'a götürdü ve onu senede şahit yazdı.
Hz. Ömer'e de gitti.
Hz. Ömer şahit yazılmaktan kaçındı.
Bu bahçe ve bostanlardan en az 50 deve yükü hurma çıkardı.
Cühenî, Kays'la birlikte Medine'ye gelmişti. Kays, ona borçlu bulunduğu hurma yüklerini yükledi ve sırtına bir de elbise giydirdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Kays'ın bu tutum ve davranışını işitince:[174]
"Muhakkak ki, onun kalbinde ve onun ev halkı ndal[175] cömertlik vardır!" buyurdu. [176]
Kays b. Sa'd hastalanıp, ziyaretine gelenlerin gelmekte geciktikleri ve 'Onlar, sana olan borçlarından dolayı yanına gelmeye utanıyorlar!" denildiği zaman:
"Kays'ın herkimde alacağı varsa, Kays o borcu ona helâl kılmış, bağışlamıştır!" diye nida ettirmiş; bunun üzerine, gelen giden ziyaretçilerin çokluğundan, merdiveninin basamakları kırılmıştır![177]
Yüce Allah ondan da. onun babasından da razı olsun![178]

Ebu Katâde'nin Hadıra'ya Gönderilişi

Seferin Tarihi, Mevkii ve Sebebi

Hadıra seferi, Hicretin 8. yılında Şaban ayında vuku bulmuştur.[179] Hadıra; Necd'de Muhariblerin yurtları ndandır.[180] İbnÂmir'in bostanının yanındadır ve Medine'ye uzaklığı yirmi mildir.[181]
Benî Gatafanlar, Necd'de Muhariblerin yurdu olan Hadıra'da oturmakta idiler.[182]
Hicretin 7. yılında, BenîFezârelerle Cinab'da toplanıp Medine'ye baskın yapmak istedikleri haber alınınca, Beşirb. Sa'd 30 kişilik bir birlikle üzerlerine gönderilmişse de, onların etrafa dağıldıkları görülmüştü.[183]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ebu Katâdeyi de, 15 kişilik bir birliğin başında, Hadıraya gönderdi.[184]
Abdullah b. Ebi Hadrad'ın bildirdiğine göre, gönderirken de:
"Geceleri yürüyünüz, gündüzleri gizleniniz! Dağınık düzenle dört taraftan kuşatarak Gatafanlara birden baskın yapınız. Kadınları ve çocukları öldürmeyiniz!" buyurdu.
Gatafanların nahiyesine varınca, Ebu Katâde, Allah'ın buyruklarını yerine getirmelerini, yasakladıklarından sakınmalarını mücahidlere tavsiye etti.[185]
Herkesi, ikişer ikişer arkadaş yaptı .[186]
Kumandanın verdiği direktife göre, ölmedikçe, hiç kimse arkadaşından ayrılmayacak, dönünce, arkadaşı hakkında kumandanına bilgi verecek, "Onun hakkında bir bilgim yok!" diyemeyecekti.[187]
Kumandan tekbir getirdiği zaman bütün mücahidi er tekbir getirecekler, kumandan hücuma geçtiği zaman da, bütün mücahidler hücuma geçeceklerdi. Kaçan düşmanları yakalamak için arkalarına düşülüp birlikten uzakl aşı İm ayacaktı.[188]
Gatafanların yurduna geceleyin varıldı.
Birliğin kumandanı Ebu Katâde, mücahidleri ikişer ikişer keşfe gönderdi. Gönderirken:
"Birbirinizden hiç ayrılmayacaksınız!
Herhangi birinizin yanında arkadaşını göremediğim zaman, ona, arkadaşının ne olduğunu soracağım!
Sakın, kaçanı yakalamak için ardına düşüp birbirinizden uzaklaşmayınız!" dedi.[189]
Mücahidler, Gatafanların konak yerini öğrendiler.[190]
Yatsı vakti olunca, kumandanı[191] Ebu Katâde kılıcını sıyırdı. Mücahidler de kılıçlarını sıyırdılar.[192]
Kumandan tekbir getirdi. Mücahidler de tekbir getirdiler.[193]
Kumandan hücuma geçti. Mücahidler de hücuma geçtiler.[194]
Benî Gatafanların konak yerindeki büyük bir topluluğa saldırdılar.
Gatafanların savaş erleri mücahidlerle çarpışmaya başladılar.
Gatafanların en şerefli kişileri öldürüldüler.[195]
Benî Gatafanlardan, uzun boylu bir adam, kılıcını sıyırıp parlatarak geri geri gidiyor ve: "Ey Müslüman! Cennete gel! Cennete!" diyordu.[196]
Abdullah b. Ebi Hadrad, onun ardına düştü.[197]
Abdullah'a, arkadaşı:
"Kumandanımız, kaçanı yakalamak için arkasından gitmeyeceğimiz hakkında bize tenbihatta bulunmuştu. Geri dön!" dedi.
Arkadaşı, Abdullah'ın düşmanın arkasını bırakmadığını görünce de:
"Vallahi, ya geri döneceksin, ya da seni kumandana haber vereceğim!" dedi.

Abdullah, arkadaşının tavsiyesine yanaşmadı ve:
"Vallahi, ben onu takip edeceğim!" dedi ve takip etmeye devam etti.[198]
Adam, yine:
"Cennete gel, Cennete!" diyor, mücahidlere hakaret ediyordu.[199]
Arkadaşı, Abdullah'a:
"Uzaklaşma! Kumandanımız, kaçanı kovalamaktan bizi men etti!?
Yâhû! Nereye gidiyorsun?!
Vallahi, Ebu Katâde'nin yanına gittiğim ve seni benden sorduğu zaman, bu yaptığını ona haber vereceğim!" diyerek seslenmekte idi.[200]
Abdullah, adama yaklaştı, yetişti ve bir ok atıp onu kafasından vurdu.
Adam, yine:
"Ey Müslüman! Cennete yaklaş!" dedi.[201]
Abdullah ona yaklaşmadı. Bir ok daha attı, adamı ölü olarak yere düşürdü. Adamın kılıcını aldı.[202] Başını gövdesinden ayırdı.
Pek çok deve ve davar iğtinam edildi.[203]
Abdullah b. Ebi Hadrad, Ebu Katâde'nin yanına varmadan önce, arkadaşıyla buluşup, ona:
"Kumandanım beni senden sordu mu?" diye sordu.
Arkadaşı:
"Evet! Bana ve sana çok kızdı!" dedi ve ganimetlerin biraraya toplandığını, Benî Gatafanların ileri gelenlerinin öldürüldüğünü haber verdi.
Ebu Katâde, Abdullah'ı çok kınadı.
Abdullah; bir adamın ardına nasıl ve niçin düşüp gittiğini, onun söylediklerini, kendisini nasıl öldürdüğünü Ebu Katâdeye birer birer haber verdi.
Esir alınan kadınları hayvanlara bindirdiler. Kınlarına sokulu kılıçları devenin semerine astılar.[204] Medine'ye yöneldiler.[205]
İğtinam edilen deve ve davarlar sürülüp Medineye getirildi. Mücahidler arasında bölüştürüldü.[206] İğtinam edilen mallar, 200 deve ile[207] 1.000[208] veya 2.000 davardı.[209]
Ganimetin beşte biri ayrıldıktan sonra, kalan beşte dördü mücahidler arasında bölüştürüldü.
Her hisseye ya 12'şerdeve veya bir devenin karşılığı olarak 10 davar hesabıyla tutarları olan davarlar düşmüştü .[210]
Benî Gatafanlardan, ayrıca esirler de alınmıştı.[211]
Esirler arasında dört de kadın vardı.[212] Bunlar, Benî Gatafanların eşraf ve ileri gelenlerinin kadınları idiler.[213]
Esirler mücahidler arasında bölüştürüldüğü zaman, Ebu Katâde'nin hissesine bir kadın düşmüştü.[214]
Mahmiyye b. Cez, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelerek:
"Ebu Katâde'nin hissesine bir kadın düşmüş... Allah'ın nasip edeceği ilk ganimetten bana birkadın vermeyi vaad buyurmuştun!" dedi.[215]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ebu Katâde'ye haber gönderip:
"Senin hissene bir kadın mı düştü?" diye sordu.
Ebu Katâde de:

"Esir kadınlardan bir kadını, ganimetin beşte biri çıkarıldıktan sonra, kendim için almıştım!" dedi.[216]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onu bana bağışla!" buyurdu.
Ebu Katâde de:
"Olur yâ Rasûlallah!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, o kadını Ebu Katâde'den alıp Mahmiyye b. Cez'e verdi.[217]

Abdullah b. Ebi Hadrad'ın Gâbe'ye Gönderilişi

Seferin Tarihi, Mevkii ve Sebebi

Gâbe seferi, Hicretin 8. yılında Şaban ayında vuku bulmuştur.[218]

Gâbe; Şam yolu üzerinde, Medine yakınında, Medine'ye bir beridlik, 12 millik uzaklıktadır.[219]

Sel' dağına uzaklığı 8 mil olup, Medinelilerin mallarının bulunduğu, sık ağaçlı bir yerdir. Hz. Abbas gecenin sonuna doğru Sel' dağına çıkıp Gâbe'deki uşaklarına seslenir, sesini onlara duyururdu.[220]

Gâbe, bol suludur.[221]

Abdullah b. Ebi Hadrad der ki:

"Benî Cüşem[222] kabilesinden büyük bir oymağa mensup bulunan Rifaâ b. Kays (veya Kays b. Rifâa) adındaki kişi, kavmi ve kendi adamlarıyla birlikte gelip Gâbe'ye konmuştu. Kaysları[223] Resûlullah Aleyhisselamla savaştırmak istiyordu. Kendisi, Cüşem kabilesi içinde ad ve şan sahibi idi.

Resûlullah Aleyhisselam beni çağırdı. Yanıma da, Müslümanlardan iki kişi[224] kattı ve: 'Şu adamın yanına kadar gidiniz! Ya onu, ya da ondan bana bir haber ve bilgi getiriniz!' buyurdu.

Bize yaşlı ve ank bir deve verip, birimizi onun üzerine bindirdi.

Vallahi, adamlar arkasından elleriyle itmedikçe, deve ayağa kalkamadı, ayağa da güçlükle kalkabildi.

Bundan sonra, Resûlullah Aleyhisselam:

'Bunun üzerine nöbetleşe bininiz ve o (adam)a erişiniz!' buyurdu.

Hemen yola çıktık.

Yay, ok ve kılıç gibi silahlarımız da yanımızda idi.

Güneş batarken, Benî Cüşemlerin konak yerlerinin yakınında hayvan otlattıkları bir yere vardık.

Ben orada bir köşeye sindim.

İki arkadaşıma da, Benî Cüşemlerin konak yerine yakın bir köşeye sinmelerini emrettim ve:

"Benim konak yerine hücuma geçip tekbir getirdiğimi işittiğiniz zaman, ikiniz de tekbir getiriniz ve benimle birlikte hücum ediniz!' dedim.

Vallahi, biz böylece Benî Cüşemlerin uykuya dalma veya onlardan bazılarını ele geçirme fırsatını, gece karanlığı bizi bürüyüp açılıncaya kadar bekledik durduk.

Benî Cüşemlerin bu bölgede hayvanlarını otlatan bir çobanları vardı.

Çobanları yanlarına dönmekte gecikince, onun hakkında endişelenmeye başladılar.

Benî Cüşem lerin başkanı olan Rifâa b. Kays kalktı, kılıcını alıp boynuna astıktan sonra: 'Vallahi, ben bu çobanımızın izini izleyeceğim! Muhakkak, onun başına birfelâket gelmiştir!' dedi.

Yanında bulunan kimselerden bazıları:

'Vallahi, onu izlemeye sen gitme! Senin yerine bizim gitmemiz yeter!' dediler.

Rifâa b. Kays:

'Vallahi, onu izlemeye benden başkası gitmeyecektir!' dedi.

'Öyleyse, seninle birlikte biz de gelelim!' dediler.

Rifâa b. Kays:

'Vallahi, sizden hiç kimse de benim izimden gelmesin!' dedi ve benim bulunduğum yerden kendisine atacağım okumu yetiştirebileceğim bir yere kadar geldi.
Geçeceği sırada, oku atıp kalbine sapladım.
Vallahi, hiç konuşturmadan üzerine atıldım ve başını kestim.
Konak yerine saldırdım ve tekbir getirdim.
İki arkadaşım da saldırdılar ve tekbir getirdiler.
Vallahi, konak yeri halkı ancak kadınları ve çocuklarıyla yanlarındaki mallarından binecek veya taşınabilecek hafiflikte olanlarını alarak kaçıp kurtulabildiler.
Kendilerinin pek çok deve ve davarlarını sürüp Resûlullah Aleyhisselamın yanına getirdik.
Resûlullah Aleyhisselam, bu develerin onüçünü bana verdi."[225]

Uyeyne b. Hısn ile Hâris b. Avf'ın Müslüman Olmak Üzere Yola Çıkışları

Uyeyne b. Hısn ile Haris b. Avf; Müslüman olmaya karar vererek, Medine'ye gitmek üzere hazırlanıp yola çıkmışlardı.
Yolda Ferve b. Hübeyretü'l-Kuşeyrîye rastladılar.
Ferve, umre yapmak üzere Mekke'ye gitmekte idi.
Uyeyne b. Hısn ile Haris b. Avf, Ferve ile konuştular. Üzerinde durdukları işi, yapmak istedikleri şeyi ona haber verdiler.
Ferve:
"Bence, şu Hudeybiye musalahası içinde, kavminin ona (Muhammed Aleyhisselama) ne yapacağını görünceye ve Kureyşîlerden edineceğim haberi size getirinceye kadar, acele etmeseniz, ağırdan alsanız iyi olur" deyince, Medine'ye gitmeyi geri bıraktılar.
Ferve b. Hübeyre; Kureyş müşrikleriyle görüşüp konuştuktan sonra, Mekke'den dönüşünde, Uyeyne b. Hısn ve Haris b. Avf la buluştu. Onlara Kureyş müşriklerinin durum ve tutumunu bildirdi:
"Gördüm ki; Muhammed'in kavmi, onun muzaffer olacağına kesin olarak kanaat getirmişler!
Onun üzerine yürümeye yeltenir gibi oluyorlar. Fakat, işin sonucunu düşünüp geri duruyorlar! Ayaklarının birini ileriye atarlarsa, diğerini geriye atıyorlar!" dedi.[226]
Uyeyne b. Hısn, Ferve ile konuştuktan sonra, Hicretin 8. yılında, Mekke'nin fethinden biraz önce, Medine'ye gelip Müslüman oldu.[227]

Benî Süleymlerden Medine'ye Gelip Müslüman Olanlar

Benî Süleymlerden Kays b. Nuseybe, Medine'ye gelip Peygamberimiz Aleyhisselamın konuşmasını dinledi.
Peygamberimiz Aleyhisselama bazı şeyler sordu. Aldığı cevaplan ezberledi.
Peygamberimiz Aleyhisselam tarafından İslâmiyete davet edilince de, Müslüman oldu.
Kays b. Nuseybe, kavmi olan Benî Süleymlerin yanına döndüğü zaman:
"Ben, Rumların tercemelerini, Farsların fısıltı ve mırıltılarını. Arapların şiirlerini, kâhinlerin kehânetlerini, Himyer dilbazlarının sözlerini dini em isimdir.
Onların sözlerinden, Muhammed'in söylediklerine hiçbir uyanı, benzeyeni yoktur!
Siz beni dinleyiniz de, ondan nasibinizi, payınızı alınız!" diyerek onları İslâmiyete davet ve teşvik etti.
Râşid b. Abdi Rabbih de, Süleymlerin putlarının bakıcısı idi.
Bir gün, iki tilkinin gelip putun üzerine işediğini görünce:
"Üzerine tilkilerin işeyerek horlamış olduğu birşey nasıl Tanrı olabilir?" dedi ve onu kırıp attıktan sonra, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"İsmin nedir?" diye sordu.
"Gavîb. Abduluzzâ'dır!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Senin ismin Râşid b. Abdi Rabbih'tir" buyurdu.
Râşid, Müslüman oldu. Müslümanlığını İslâm amelleriyle güzeli eştirdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onun hakkında:
"Râşid, Benî Süleymlerin hayırlısıdır!" buyurdu ve onu Benî Süleymlerin sancaktarı yaptı.
Süleymlerin Şerid oğullarından Kıdrb. Ammar da, Medine'ye, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelip Müslüman oldu.
Kavminden 1.000 atlı getirmek üzere, Peygamberimiz Aleyhisselama söz verdi.
Kavminin yanına dönünce, durumu onlara anlattı. Kavminden yüz kişi geri kaldı.
Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gitmek maksadıyla 900 kişiyi yanına alarak yola çıktı. Yolda ölüm döşeğine düştü.
Kavminden üç kişiye vasiyette bulundu:
Abbas b. Mirdas'ı 300 kişinin başına geçirdi.
Cebbar b. Hakem'i 300 kişinin başına geçirdi.
Ahnes b. Yezid'i 300 kişinin başına geçirdi ve:
"Boynumdaki va'di yerine getirmek üzere, şu zâtın (Muhammed Aleyhisselamın) yanına gidiniz!" dedikten sonra öldü.
Yüce Allah ondan razı olsun.
Peygamberimiz Aleyhisselamın Mekke'nin fethine gittiği ve Kudeyd'de bulunduğu sırada, Süleym oğulları, aralarında Abbas b. Mirdas, Enes b. lyaz ve Raşid b. Abdi Rabbih de olduğu halde, 900 kişilik bir kafile halinde Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldiler ve Müslüman oldular.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Güzel yüzlü, tatlı dilli, doğru yeminli, imanlı zât nerede?" diye sordu.
Benî Süleymler:

"Yâ Rasûlallah! Allah onu katına davet, o da Allah'ın davetine icabet etti" dediler ve onun hakkında Peygamberimiz Aleyhisselama bilgi verdiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bini tamamlayacak olan ve haklarında bana söz verilmiş bulunan o kişiler nerede?" diye sordu.
"Kabileden yüz kişi Kinanelerle aramızda çıkacak savaştan korkarak geri kaldılar!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"'Bu yılınızda size Kinanelerden hoşlanmayacağınız hiçbir şey, hiçbir zarar gelmeyecektir![1] diye onlara haber salınız!" buyurdu.
Münakka b. Malik'in kumandası altında, yüz kişi olarak, onlar da Hedde'ye geldiler.
Atların kişnemelerini işitince, Süleym oğulları:
"Yâ Rasûlallah! Bize mi geldiler?!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hayır! Gelenler lehinizedir, aleyhinize değil! Süleym b. Mansur geldi!" buyurdu.
Süleym oğulları, Abbas b. Mirdas'ın kumandası altında, Mekke'nin fethinde ve Huneyn savaşında bulundular.[228]
Yüce Allah hepsinden razı olsun![229]

---

[1] Vâkıdî, M egâzf, c. 1, s. 6, İbn Sa'd, Tabak âtü'l -k übrâ, c. 2, s. 131, Belâ zurt, E nsâb u'l-eşrâf, c. 1, s. 380.
[2] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 272, Taberî, Târih, c. 3, s. 104, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 232.
[3] Halebî, insânu'l-uyûn, c. 3, s. 198, 199, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 278.
[4] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 75, Halebî, İnsan, c. 3, s. 199, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 278.
[5] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 113.
[6] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 272. İbn Hazm , Cevâmiu's-Sîre, s. 20.
[7] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 131, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 174, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 1 57.
[8] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 770, İbn Sa'd, c. 2, s. 131 , İbn Asâkfr, Târih, c. 1,s.1O3.
[9] Vâkıdî, c. 2, s. 770, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 75, İbn Asâkfr, c. 1, s. 1 03.
[10] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 381.
[11] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 75.
[12] Vâkıdî, c. 2, s. 770, İbn Sa'd, c. 2, s. 131, İbn Asâkfr, c. 1, s. 103.
[13] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 1 97, 202, Zehebî, Megâzî, s. 429, 430, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 273.
[14] Beyhakî, DelâilüYı-nübüvve, c. 4, s. 398, İbn Asâkfr, Târih, c. 1 ,s.1O4, Zehebî, Megâzî, s. 428, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 273.
[15] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 272, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 770, Beyhakî, c. 4, s. 399,400, İbn Asâkfr, c. 1, s. 104, Zehebî, Megâzî, s. 429.
[16] Vâkıdî, c. 2, s. 770, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 131, İbn Asâkfr, c. 1, s. 103, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 157, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 174,175.

[17] İbn Esîr, Kâm il, c. 2, s. 232.
[18] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 770, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 131, Taberî, Târih, c. 3, s. 104, İbn Asâkfr, c. 1, s. 103.
[19] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 770, İbn Asâkir, t 1, s. 103.
[20] Vâkıdî, c. 2, s. 770, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 131, Taberî, c. 3, s. 104, İbn Asâkfr, c. 1, s. 104, İbn Seyyid, c. 2, s. 157, İbn Kayyım, c. 2, s. 1 74.
[21] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 770.
[22] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 272, Taberî, c. 3, s. 104, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 399, 400, İbn Asâkfr, c. 1, s. 104, İbn Esîr, Kâm il, c. 2, s. 232, Zehebî, Megâzî, s. 429, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 273.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/261-263.
[23] Vâkıdî, c. 2, s. 770, İbn Sa'd, c. 2, s. 131, İbn Asâkfr, c. 1, s. 104, İbn Seyyid, c. 2, s. 157, İbn Kayyım, c. 2, s. 175.
[24] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 272, Vâkıdı, c. 2, s. 700, İbn Sa'd, c. 2, s. 131.
[25] Vâkıdı, Megâzî, c.2, s. 770.
[26] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 272, İbn Asâkfr, Târîh, c. 1, s. 104.
[27] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 770, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 131, İbn Asâkfr, c.1, s. 104, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c.
2, s. 1 57, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 2, s. 175.
[28] Musa b. Ukbe'den naklen Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 273.
[29] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 272, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1186, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 400, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 245, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 273.
[30] İbn Asâkfr, Târîh, c. 1, s. 104, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1 , s. 5, Musa b. Ukbe'den naklen Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 273.
[31] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 771, Beytıakf, Delâil, c. 4, s. 399, İbn Asâkfr, c. 1, s. 1 04.
[32] Vâkıdî, c. 2, s. 771, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 399, İbn Asâkfr, c. 1, s. 104, Zehebî, Megâif, s. 428, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c.1, s. 5, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 273.
[33] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 272, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 245, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 273.
[34] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 771, Beyhakî, Delâilü'n-nübüwe, c. 4, s. 399, Zehebî, Megâzî, s. 428, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-
nihâye, c. 4, s. 273.
[35] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. Taberî, Târîh, c. 3, s. 104, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 399, İbn Asâkfr, Târîh, c. 1 , s. 105, İbn Esîr, Kâm il, c. 2, s. 232.
[36] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 272, Taberî, c. 3, s. 104, İbn Esîr, c. 2, s. 232.
[37] BeyhakP, Delâil, c. 4, s. 399, Zehebî, Megâzî, s. 428, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 273.
[38] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 272, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 771, Taberî, c. 3, s. 104 Beyhakî, c. 4, s. 400, İbn Esîr, c.2, s. 232, İbn Seyyid, c. 2, s. 157,158, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 274.
[39] İbn Abdilberr, İsti âb, c. 3, s. 1187, İbn Asâkfr, c. 1, s. 104.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/263-265.
[40] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 1 96, İbn Asâkfr, c. 1, s. 105, İbn Seyyid, c. 2, s. 158, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 175.
[41] Zührî, Megâzî, s. 1 50, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 453, İbn Asâkfr, c. 1, s. 105.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/265-266.
[42] Vâki dr, Megâzî, c. 2, s. 770, İbn Asâkfr, Târih, c. 1, s. 104.

[43] Zehebî, Megâzî, s. 430, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 44.
[44] İbn Asâkfr, Târîh, c. 1, s. 106, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 200, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 279.
[45] Vâkidi, Megâzî, c. 2, s. 770.
[46] Zürkâni, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 279.
[47] Hale bi, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 200.
[48] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 770, İbn Asâkfr, c. 1, s. 104, Halebî, İnsânu'l-uyun, c. 3, s. 200.
[49] Halebî, İnsânu'l-uyun, c. 3, s. 200, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 279.
[50] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 44, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 200, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 279.
[51] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 200, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 279.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/266-267.
[52] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 771 , İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 131, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 401, İbn Asâkfr, c. 1, s. 104, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 158, Zehebî, Megâzî, s. 430, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 274.
[53] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 771, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 401 , İbn Asâkfr, Târîh, c. 1, s. 104, Zehebî, Megâzî, s. 430, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 274.
[54] Helebi, İnşânu'l-uyûn, c. 3, s. 1 99, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 279.
[55] Vâkıdî, c. 3, s. 771, Beyhakî, c. 4, s. 401, İbn Asâkfr, c. 1,s.1O4, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 274.
[56] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 381.
[57] Zührî, Megâzî, s. 1 50,151, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 453, 454.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/267-268.
[58] İbn İshak.İbnHişam, Sîre.c.4, s. 274, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 773.
[59] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.4, s. 274, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 773, Beyhakî, c. 4, s. 404, 405, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 275.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/268-269.
[60] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.4, s. 274, Vâkıdî, Megâiı, c. 2, s. 771, 773.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/269-271.
[61] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 773, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 402.
[62] Vâkıdî, c. 2, s. 773, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 203, Ebu Dâvud, Sünen, c.1, s. 92, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 402, Zehebî, Megâzî, s. 431, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 274.
[63] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 131, Beyhakî, c. 4, s. 402, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 175.
[64] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 272.
[65] Vâkıdî, c. 2, s. 773, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 402, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 274.
[66] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 274, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 773, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 402, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 274.
[67] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 773, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 274.
[68] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 274, Vâkıdî, c. 2, s. 773, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 274.
[69] Vâkıdî, c. 2, s. 773, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 274.
[70] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 274, Vâkıdî, c. 2, s. 773, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 274.
[71] Vâkıdî, c. 2, s:. 773, 774, Beyhakî, c. 4, s:. 404, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 274, 275.
[72] Halebî, İnsânu'l-uyÛn, c. 3, s. 200.

[73] Abdurrezzak, Musannef, c. 1, s. 227, Vâkıdî, c. 2, s. 774, Beyhakî, c. 4, s. 402, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 275.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/271-272.
[74] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ,, c. 3, s. 45.
[75] Vâkıdî, c. 2, s. 774, Beyhakî, c. 4, s. 402, Zehebî, Megâzî, s. 431, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 275, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 200.
[76] Kâsânf, Bedâyiu's-sanâyi', c. 1, s. 48.
[77] Zehebî, Megâzî, s. 430, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 45.
[78] Kâsânf, Bedâyiu's-sanâyi', c. 1, s. 48.
[79] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 203, 204, Ebu Dâvud, Sünen, c. 1, s. 82, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 402, Zehebî, Megâzî, s. 430, 431, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 274, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 175.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/273-274.
[80] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 400, 401.
[81] . Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 203, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 113, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1856, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 401, Zehebî, Megâzî, s. 429, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 1, s. 280.
[82] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 401, İbn Asâkfr, Târîh, c. 1, s. 106, Zehebî, Megâzî, s. 429, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c.1,s.28O.
[83] Buhân, Sahih, c. 5, s. 113, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 276, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 280.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/274-275.
[84] İ bn Şa'd, Taba kâtü'l -kübrâ, c. 2, s. 132, Bel âzurf, E nsâ bu'l-eşrâf, c. 1, s. 381 , Ta beıf, T ârf h, c. 3, s. 1 04.
[85] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 281, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 411, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 113,114, Taberî, Târih, c. 3, s. 105.
[86] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 411 .Buhârî, Sahih, c. 5, s. 114, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1536, İbn Esîr.Nihâye, c. 2, s. 7.
[87] F fru zâbâd f, Kâm üsu'l -m uhft, c. 2, s. 369.
[88] İbn Sa'd, c. 2, s. 132, Yâküt, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 344.
[89] Yâküt, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 307.
[90] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s.6,c. 2, s. 752, İbn Sa'd, c. 2, s. 127, Taberî, Târih, c. 3, s. 103.
[91] Taberî, c. 3, s. 103, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 231.
[92] Vâkıdî, c. 2, s. 753, İbn Sa'd, c. 2, s. 127, 128, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 2, s. 152 İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 301.
[93] Kalkaşandf, Nihâyetü'l-ereb, s. 221.
[94] İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2 s. 41 .
[95] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 771 , İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 131, İbn Seyyid, c. 2, s. 158, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ye'n-nihâye, c. 4, s. 241.
[96] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 281, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 774, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 1 32.
[97] Vâkıdî, c. 2, s. 774, İbn Sa'd, c. 2, s. 132, Taberî, Târih, c. 3, s. 104.
[98] İbn Sa'd, Taba kâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 411.
[99] Vâkıdî, c. 2, s. 775, İbn Sa'd, c. 2, s. 132, İbn Seyyid, UyÜnu'l-eser, c. 2, s. 158.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/275-276.

[100] İbn İshak.İbnHişam, c. 4, s. 281, İbn Sa'd, c. 3, s. 411, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1535, Taberî, Târih, c. 3, s. 105, Beyhakî, D el âil ü'n-nübü we, c. 4, s. 407, İbn EsTr, Kâmil, c. 2, s. 232, Ze hebf, M egâzf, s. 433, E bu'l -F i dâ, el -B idâye ve'n-nih âye, c. 4, s. 276.
[101] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 306, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 11 4, Müslim, Sahih, c. 3 s. 1537.
[102] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 114.
[103] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 306, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 114, Müslim, c. 3, s. 1537.
[104] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 311 , Müslim, Sahih, c. 3, s. 1535.
[105] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 774.
[106] İbn İshak.İbnHişam, c. 4, s. 281, İbn Sa'd, c. 3, s. 311 .
[107] Vâkıdî, c. 2, s. 774, İbn Sa'd, c. 3, s. 411 , Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 306, Buhârî, c. 5 s. 114.
[108] Ahmedb. Hanbel, c. 3, s. 446, Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliya, c. 1, s. 179.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/277.
[109] Vâkıdî.Megâzî, c. 2, s. 774, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 1 32, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 114, Müslim, Sahih, c. 3, s.
1536, Taberî, Târih, c. 3, s. 105.
[110] İbn Sa'd, c. 3, s. 411, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 311, Buhârî, c. 5, s. 114, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1535, B.
Umdetü'l-kârf, c. 1 8, s. 16, İbn Hacer, Fethu'l-bârî, c. 8, s. 82.
[111] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 411, Buharı, c. 5, s. 114, Müslim, c. 3, s. 1536, İbn Esîr, Nihâve, c. 2, s. 7.
[112] Vâkıdî, Megâzı, c. 2, s. 774, Taberı, Târih, c. 3, s. 105.
[113] Diyarbekrî, Târihu'l-hamfs, c. 2, s. 75, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 201.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/278.
[114] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 775, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 159, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 201.
[115] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 775, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 159.
[116] Haletaf, İnsânu'l-uyÜn, c. 3, s. 201.
[117] Vâkıdî, c. 2, s. 775, İbn Seyvid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 159.
[118] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 201.
[119] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 775, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 159.
[120] Vâkıdî, c. 2, s. 775, İbn Seyyid, c. 2, s. 159, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 201 ,202.
[121] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 775.
[122] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 775, 776, İbn Seyyid, c. 2, s. 159, Halebî, c. 3, s. 202, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 282.
[123] Vâkıdî, c. 2, s. 776, İbn Seyyid, c. 2, s. 159, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 282.
[124] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şeridi, c. 2, s. 282, 283.
[125] Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 114, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1536, Zehebî, Megâzî, s. 432, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 276, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 176.
[126] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 776.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/278-280.
[127] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ.c. 3, s. 411, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 311, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 114, Müslim, c. 3, s. 1535.

[128] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 281, İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 411, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 311, Buhârî, c. 5, s. 114, Müslim, c. 3, s. 1535, Taberî, Târih, c. 3, s. 105.
[129] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 777, İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 411, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 311 , Buhârî, c. 5, s. 114, Müslim, c. 3, s. 1535.
[130] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 411, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 311, Müslim, c. 3, s. 1535.
[131] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 311 , Buhârî, Sahih, c. 5, s. 114.
[132] İbn Hacer, Fethu'l-bârî, c. 8, s. 83.
[133] İbn Esîr, Nihâye, c. 3, s. 306.
[134] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 411, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 311, Müslim, c. 3, s. 1535.
[135] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 411 .
[136] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 311 , Müslim, c. 3, s. 1535.
[137] İbn Sa'd, c. 3, s. 411, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 31, Müslim, c. 3, s. 1535.
[138] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 311, Müslim, c. 3, s. 1535.
[139] İbn Sa'd, c. 3, s. 411, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 311, Buhârî, c. 5, s. 114, Müslim , c. 3, s. 1536.
[140] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 311, Buhârî, c. 5, s. 114, Müslim, c. 3, s. 1537.
[141] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 281, İbn Sa'd, c. 3, s. 411.
[142] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 311 , Müslim, Sahih, c. 3, s. 1535.
[143] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 281, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 114, Müslim , Sahih, c. 3, s. 1535.
[144] Müslim, Sahih, c. 3, s. 1536.
[145] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 306, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 114.
[146] Kays b. Sa'd b. Ubâde (Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 202).
[147] İbn İshak, İbn Hisam, c. 4, s. 281, Buhârî, c. 5, s. 114, Müslim, c. 3, s. 1536.
[148] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 821, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 777, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 306, Buhârî, c. 5, s. 114.
[149] İbn Sa'd. Tabakât. c. 3. s. 411 .Ahmed b. Hanbel. c. 3. s. 311. Müslim, c. 3. s. 1536.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/280-282.
[150] İbn Şa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 41.
[151] İbn İshak.İbnHişam, Sîre.c.4, s. 281.
[152] İbn Sa'd,Tabakât,c.3,s.411, Ahmed b.Hanbel, Müsned, c. 3, s. 311, 31 2, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 115, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1536.
[153] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 411 .
[154] Ahmed b. Hanbel, c.3, s. 312, Buhârî, c. 5, s. 115, Müslim, c. 3, s. 1536.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/282.
[155] Taberi Tarih, c. 3, s. 105, İbn Abdilberr, İstiab, c.3, s. 1290, İbn Esir, Kamil, c. 2, s. 233 , Halebi, İnsanul uyun , c.3 , s. 203.
[156] İbn Habib, Kitabul muhabber, s. 155.
[157] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 613-614.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/282-283.
[158] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 776, İbn Sa'd, Tabakât.c. 2, s.1 60, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 203, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledün-niye Şerhi, c. 2, s. 282.
[159] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 776, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 114, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 160, Halebî, İ nsân, c. 3, s. 203, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 282.
[160] Vâkıdî, c. 2, s. 776, İbn Seyyid.c. 2, s. 160, Halebî, c. 3, s. 203, Zürkânf, c. 2, s. 282.

[161] Buhârî, Sahîh.c. 5, s. 114.
[162] Vâkıdî, c. 2, s. 776, İbn Seyyid.c. 2, s. 160, Halebî, c. 3, s. 203, Zürkânf, c. 3, s. 282.
[163] Buhârî, Sahîh.c. 5, s. 114.
[164] Vâkıdî, c. 2, s. 776, Buhârî, c. 5, s. 114, İbn Seyyid, c. 2, s. 160, Halebî, c. 3, s. 203, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 282.
[165] Vâkıdî, Megâzî,c. 2, s. 776, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 160,Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s.203, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 203.
[166] Buhârî, Sahîh.c. 5, s. 114.
[167] Vâkıdî, c. 2, s. 776, İbn Seyyid.c. 2, s. 160, Halebî, c. 3, s. 203, Zürkânf, c. 2, s. 282.
[168] Buhârî, Sahîh.c. 5, s. 114.
[169] Vâkıdî, c. 2, s. 776, Buhârî, c. 5, s. 114, İbn Seyyid, c. 2, s. 1 60, Halebî, c. 3, s. 203, Zürkânf, c. 2, s. 282.
[170] Vâkıdî, c. 2, s. 776, İbn Seyyid.c. 2, s. 160, Halebî, c. 3, s. 203, Zürkânf, c. 2, s. 282.
[171] Buhârî, Sahîh.c. 5, s. 114.
[172] Vâkıdî, c. 2, s. 776, İbn Seyyid.c. 2, s. 160, Halebî, c. 3, s. 203 Zürkânf, c. 2, s. 282.
[173] Vâkıdî, c. 2, s. 776, Buhârî, c. 5 s. 114, İbn Seyyid, c. 2, s. 1 60, Halebî, c. 3, s. 203 Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 282.
[174] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 776.
[175] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 160, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 282.
[176] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 776, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 203, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 282.
[177] İbn Habib. Kitâbu'l-muhabber. s. 155.
[178] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/283-286.
[179] VâkıdP, Megâzî, c. 1, s. 6, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 132, Belâzurî, Ensâbu'l-eş râf, c. 1, s. 381.
[180] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 132, Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 377.
[181] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 6.
[182] İbn Sa'd, c. 2, s. 132, Belâzurî, c. 1, s. 381.
[183] Vâkıdî, c. 2, s. 728, İbn Sa'd, c. 2, s. 120, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 166.
[184] İbn Sa'd, c. 2, s. 132, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 1 61, Zehebî, Megâzî, s. 434, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 191, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 76, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 204, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2 s. 284.
[185] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 778.
[186] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 778, Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 6, s. 11.
[187] Vâkıdî,Megâzî,c.2,s. 778.
[188] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 778, Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 6, s. 11.
[189] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 11.
[190] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 778, Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 6, s:. 11.
[191] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 11.
[192] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s:. 778.
[193] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s:. 778 Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 11.
[194] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s:. 11.

[195] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 779, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 132, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 161 , Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 191, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 204.
[196] Vâkidi, Megâzî, c. 2, s. 778, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s:. 288.
[197] Vâkidi, c. 2, s. 778, Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 11, Zürkânf, c. 2, s. 288.
[198] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 11.
[199] Vâkıdî, c. 2, s:. 778, 779, Zürkânf, M evâhib Şerhi, c. 2, s. 288.
[200] Vâkidt, Megâzî, c. 2, s. 778, 779.
[201] Vâkidt, c. 2, s. 778, 779, Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 11.
[202] Vâkıdî, Megâzr, c. 2, s:. 779, Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 6, s. 11.
[203] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s:. 11.
[204] Vâki dr, Megâzî, c. 2, s. 779.
[205] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 11.
[206] Vâki dr, Megâzî, c. 2, s. 779, 780.
[207] Vâki dr, c. 2, s. 780, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 2, s. 132, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 161, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1 , s. 191, Diyarbekrî, Târîhu'l-ham fs, c. 2, s. 76, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 204.
[208] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 780.
[209] İbn Sa'd, c. 2, s. 132, İbn Seyyid, c. 2, s. 1 61, Kastalânf, c. 1 , s. 191, Diyarbekrî, c. 2, s. 76, Halebî, c. 3, s. 204.
[210] Vâkidf, c. 2, s. 780, İbn Sa'd, c. 2, s. 132, 133, Taberî, Târîh, c. 3, s. 106, İbn Seyyid, c. 2, s. 161 , Halebî, c. 3, s. 204.
[211] Vâki dr, Megâzr, c. 2, s. 780, İbn Sa'd, c. 2, s. 1 32.
[212] Vâkıdr, c. 2, s. 780, Taberî, Târih, c. 3, s. 106, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 285.
[213] Taberî, Târih, c. 3, s. 106.
[214] Vâkıdî, c. 2, s. 780, İbn Sa'd, c. 2, s. 133, Taberî, c. 3, s. 106.
[215] Vâkıdî, c. 2, s. 780, Halebî, İnşân, c. 3, s. 204, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 285.
[216] Vâkıdr,Megâzr,c.2,s. 780.
[217] Vâkıdr, Megâzr, c. 2, s. 780, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 133, Taben, Târih, c. 3, s. 1 06.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/286-290.
[218] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 233.
[219] İbn Sa'd, Tabakatü'l-kübrâ, c. 2, s. 80.
[220] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 182.
[221] Semhûdf, Vefâu'l-vıefâ, c. 4, s. 1 276.
[222] Benf Cüşem b. Muaviye b. Bekr b. Hevâzinler, Kays b. Aylanlardan idiler (İbn Hazm , Cemhere, s. 270, Kalkaşandf, Mihâye, s. 214).
[223] Kays b. Aylanlar, Mudar kabilelerinden olup, bunlardan pek çok kabileler türemiştir (İbn Hazm, Cemhere, s. 468, 469, Kalkaşandı, s. 403, 404).
[224] Katılanlardan birisi E bu K atâde idi (İ bn E sfr, Kâm il, c. 2, s. 233).
[225] İbn İshak, İbn Hisam, Sıre, c. 4, s. 278, 279, Taberî, TâriVı, o. 3, s. 105,106, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvre, c.4, s. 303, 304, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 162,163 Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 4, s. 223, 224, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 166, Diyarbekrî, Târılıu'l-hamfs, c. 2, s. 76, Halebî, İnsanu'l-uyûn, o. 3, s. 205, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 287.

M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/290-292.
[226] Vâkıdî, Megâiî, c. 2, s. 730, 731.
[227] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 249, İ bn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 331.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/292-293.
[228] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 307, 309.
[229] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/293-295.

MEKKE'NİN FETHİ

Fetih Seferinin Tarihi ve Mevkii

Mekke'nin fethi seferi, Hicretin 8. yılında Ramazan ayında vuku bulmuştur.[1]
Mekke; Arap yarımadasının Hicaz bölgesinde olup, Batlamyus'a göre, Mağrib tarafından 78 derece tul, 23 veya 21 derece arz dairesinde, Seratan Burcunun alt noktasında ve ikinci iklimde bulunmaktadır.[2]
Mekke; her taraftan yükselen dağlarla çevrili bir vadide kurulmuştur.
Mekke'nin akarsuları yoktur, suyu gökten gelir.
Kuyu suları içinde devamlı olarak içilen Zemzem'den daha tatlısı yoktur.
Mekke'de, çöl ağaçlarıyla tektük hurma ağacından başka, meyve ağaçlarına da pek rastlanmaz.
Fakat, Mekke Hareminin sının dışına çıkılınca, birçok akarsuları, bahçe, bostan ve ekinlikleri bulunan vadilerle karşılaşılır.[3]
İbrahim Aleyhisselam, zevcesi Hz. Hacer'le süt emen oğlu İsmail Aleyhisselamı Şam'dan alıp Mekke şehrinin bulunduğu vadiye getirdi.
Onları bugün Mescid-i Haram'ın bulunduğu yerde, Zemzem kuyusunun yukarısındaki büyükçe bir ağacın yanına bıraktı.
O tarihte Mekke'de ne bir kimse, ne de içecek su vardı.
İbrahim Aleyhisselam, Yüce Allah'ın emriyle getirdiği Mekke'nin bu ilk sakinlerine, bir kırba su ile bir dağarcık hurma bıraktı.
Kendisi, dönüp Şam'a gitti.
Gideceği sırada, ellerini kaldırarak:
"Ey Rabbim! Zürriyetimden bir kısmını, ekin bitmez bir vadide, Senin dokunulmaz Beyt'inin yanında yerleştirdim.
İnsanlardan bir kısmını, namaz kılmak için, zürriyetimin bulunduğu bu yere meylettir, heveslendir!
Onları her çeşit meyvelerden nzıklandır! Umulur ki, Sana şükrederler"[4] diyerek dua etti.
Onlara Yüce Allah tarafından gönderilen melek (Cebrail Aleyhisselam), Zemzem kuyusunun suyunu meydana çıkardı.
Bu ana oğul orada yaşayıp dururlarken, günün birinde, yurt edinmeye çıkan Cürhümilerden bir cemaat, Kedâ yolu ile gelip Mekke'nin alt tarafına kondular.
Onlar, oraya bir kuşun gelip gittiğini görünce:
"Herhalde, şu kuş, su başında dönüp dolaşıyordun Halbuki, biz bu vadide su bulunmadığını biliyorduk" dediler.
Durumu öğrenmek üzere, ayağına çevik bir-iki kişi gönderdiler.
Bunlar dönüp suyun bulunduğunu topluluklarına haber verdiler.
Bunun üzerine, Cürhümîler, Hz. Hacerl Zemzem'in başında görünce:
"Bizim de gelip şuraya, senin çevrene konmamıza izin verir misin?" diye sordular.
Hz. Hacer:
"Evet! Konabilir ve bir hak iddia etmemek şartıyla bu sudan da yararlanabilirsiniz!" dedi.
Cürhümîler bu şartla oraya kondular.
Hz. Hacer de, böylece, ıssızlıktan kurtulmuş oldu.
Cürhümflerin geride kalan cemaatleri de geldiler, Mekke şehir haline gelmeye başladı.
İsmail Aleyhisselam, büyüyüp yiğitlik çağına basınca, Cürhüm ilerden bir kızla evlendi.

Daha sonra, İbrahim Aleyhisselam Şam'dan geldi. Oğlu ile birlikte, Kabe'yi eski temeli üzerine yeniden çattı. Yüce Allah'ın emriyle, insanlan hacca çağırdı.[5]
Cürhümîler, Yemen Kahtanlarından idiler.
Bunlar, Amalika'dan Katura oğullarıyla birlikte Hicaz'a gelmişler, onları hakimiyetleri altına almışlardı.[6]
Cürhümiler, o zaman, Mekke'ye yakın bir vadide,[7] Amalika'dan olan bir kısım halk da, yine Mekke çevresinde oturmakta idiler,
O zaman, Mekke; selem ve semüre denilen dikenli ağaçların, çalıların bittiği bir yerdi. Beytullah'ın yeri ise, kırmızı kesekli, tepemsi bir yer halinde idi.[8]
Fethin tek sebebi, Hudeybiye muahede ve musalahasının Kureyş müşriklerince ihlal edilişi, bozuluşu idi.
Hicretin 6. yılında Hudeybiye'de Peygamberimiz Aleyhisselamla Kureyş müşrikleri arasında yapılmış olan muahedenin 8 ve 9. maddelerine göre; Peygamberimiz Aleyhisselamın da, Kureyş müşriklerinin de akd ve ahdlerine girmek isteyenler, serbest bırakılmışlardı.[9]
Muahede ve musâlahayı yazdırma işi bittiği sırada:[10]
"Resûlullah Aleyhisselamın akd ve ahdine girmek isteyen, girsin!"[11] denilince:
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bu yoldaki taahhüt ve şartlarım, yanıma katılacak olan kişiler hakkında da caridir!" buyurmuştu.[12]
Bunun üzerine, Huzâalar, Ka'b oğulları sıçraşmıslar:
"Biz, Muhammed'in akdine ve ahdine gindik![13] Yâ Rasûlallah! Biz senin yanındayız![14] Bizim bu sözümüz, gerimizdeki kavmimizden olan kişilerin de adınadır!" demişlerdi.[15]
Kureyş müşrikleri de:
"Bizim bu yoldaki taahhüt ve şartlarımız, yanımıza katılacak olan kişiler için de caridir, geçerlidir!" demişlerdi.[16]
Bunun üzerine, Bekr oğulları sıçraşıp:
"Biz de, Kureyşîlerin akdine ve ahdine girdik![17] Bizim bu sözümüz, gerimizdeki kavmimizden olan kişilerin de adınadır!" demişler;[18] böylece, Bekr oğulları Kureyş müşriklerinin, Huzâalar da Peygamberimiz Aleyhisselamın akd ve ahdine girmişlerdi.[19]
Huzâalar; Peygamberimiz Aleyhisselamın dedesi Abdulmuttalib b. Hâşim'in antlaşmalısı, müttefiki idiler.
Abdulmuttalib b. Hâşim'in bu hususta yazdığı yazı, Huzâaların elinde bulunuyordu. Peygamberimiz Aleyhisselam, onu, Hudeybiye günü Übeyyb. Ka'b'a okutturmuşt.[20]
Abdulmuttalib'in Mekke'deki biricik yardımcısı, savunucusu ve işlerinin görüp gözeticisi olan amcası Muttalib b. Abdi Menaf ölünce, öteki amcası Nevfel b. Abdi Menaf, Abdulmuttalib'in dağ eteklerindeki mülklerini gaspetmiş, Abdulmuttalib bundan dolayı çok bunalmıştı.[21]
Abdulmuttalib, Kureyş kavminin ileri gelenlerine gidip, amcasının gasbına karşı kendisine yardım etmelerini istemişse de,[22] onlar:
"Biz seninle amcanın arasına girici değiliz! (Bu, sizin iç işiniz!)" demişlerdi.[23]
Bunun üzerine, Abdulmuttalib, Medine'deki Hazrecîlerden, dayılan olan Neccar oğullarına yazdığı bir manzume ile durumu anlatmıştı. Ebu Es'ad en-Neccârî, hemen, 80 süvari ile birlikte yola çıkıp Ebtah'a geldi.
Abdulmuttalib, onun yanına vardı ve:

"Ey dayı! Evime in!" dedi.
Ebu Es'ad:
"Nevfel ile hesaplaşmadıkça, olmaz!" dedi.[24]
Kabe'nin yakınında, develerini ıhdırdılar.[25]
Kalkanlarını astılar, sırmalı elbiselerini tersine çevirdiler.[26]
Nevfel b. Abdi Menaf, o sırada, Hicr'de Kureyşlilerin yaşlılarıyla birlikte oturuyordu.[27]
Onları görünce:
"Herhalde bunlar bir kötülük için gelmişlerdir!" dedi .[28]
Ebu Es'ad gidip onun başucuna dikildi, kılıcını sıyırdı[29] ve:
"Şu Beyt'in Rabbine andolsun ki; ya Abdulmuttalib'e dağ eteklerindeki mülkünü geri vereceksin, ya da seni kılıçtan geçireceğim!" dedi.[30]
Nevfel korktu[31] ve:
"Şu Beyt'in Rabbine andolsun ki; Abdulmuttalib'e, dağ eteklerindeki mülkünü geri verdim!" dedi. Orada bulunanları da buna şahit tuttu.[32] Yapmış olduğu işten dolayı da özür diledi. Abdulmuttalib'e karşı iyi davranmaya başladı.[33]
Bunun üzerine, Ebu Es'ad, Abdulmuttalib'e:
"Haydi, kızkardeşimin oğlu! Evine gidelim!" dedi.
Abdulmuttalib'in evinde üç gün oturdu ve umre yaptı .[34]
Huzâalar, Hazrec oğullarının Medine'den gelip Abdulmuttalib'e yardım ettiklerini görünce:
"Vallahi, şu vadide ondan daha güzel, daha nazik, uslu ve yumuşak huylu olan; insanları bozup helak eden kötülüklerin her çeşidinden ondan daha uzak duran bir kimse görmedik.
Hazrecîlerden olan dayıları ona yardım ettiler.
O, onların oğlu olduğu gibi, bizim de oğlumuz bulunuyor. Çünkü, onun dedesi Abdi Menaf, Huzâaların ulu kişisi Huleyl b. Hubşiyye'nin kızı Hubban'ın oğludur.
Keşke ona biz yardım etmiş, kendisiyle ittifak yapmış olsaydık da, biz ondan yararlansaydık, o da bizden yaralansaydı!" dediler.
Huzâaların ileri gelenleri, Abdulmuttalib'in yanına vardılar ve:
"Ey Ebu Haris! Sen, Neccar oğulları cemaatinin oğlu olduğun gibi, bizim de oğlumuzsun! [35]
Bizler, bu yerde komşularız.[36]
Kureyşîlere karşı kalblerde olan hınç ve kinleri, geçen günler öldürmüş, yok etmiş bulunuyor.[37]
Gel, seninle ittifak ve antlaşma yapalım" dediler.[38]
Bu teklif Abdulmuttalib'in hoşuna gitti.[39] Huzâaların davetini hemen kabul etti.[40]

Abdulmuttalib'le Huzâalar Arasında İttifak Antlaşması Yapılışı

Benî Mazin b. Adiyy b. Amr b. Luhayy'lardan:
Verka' b. Abduluzzâ,
Süfyan b. Amr el-Kumeyrî,
Ebu Bişr,
Hacer b. Umeyr el-Kumeyrî,
Hacer b. Abdi Menaf b. Dâtır,
Abduluzzâ b. Kutm el-Mustalakî, ve daha başka ileri gelenlerle birlikte geldiler.[41]
Abdulmuttalib de, yanında Muttalib oğullarından bazıları ile birlikte,
Erkam b. Nadle b. Hâşim ve
Ebu Sayfî b. Hâşim'in iki oğlu Dahhâk ve Amr olduğu halde, 7 kişilik bir heyetle[42] Dârü'n-Nectv'e'ye girdiler.[43]
Birbirlerine yardım ve iyilik yapmak hususunda antlaştılar.[44]
Bu antlaşmada ne Abduşşems oğullarından bir kimse bulundu, ne de Nevfel!
Abdulmuttalib ile Huzâalar, aralarında bir de yazı yazıp, Kabe'nin duvarına astılar.[45]
Yazıyı yazan, Ebu Kays b. Abdi Menaf b. Zühre b. Kilâb idi.[46]
Nevfel b. Abdi Menaf, bunu görünce; o da, bütün Hâşim oğullarına karşı, Abduşşems oğullarıyla ittifak ve antlaşma yaptı.[47]
Abdulmuttalib; Huzâalarla yaptığı bu antlaşmaya riayet edilmesini, oğlu Zübeyr'e, söylediği bir manzume ile sıkı sıkı vasiyet etti.
Zübeyr de bunu Ebu Talib'e, Ebu Talib de Hz. Abbas'a öylece vasiyet etti.[48]
Sözü geçen antlaşma yazısı, kaynaklarımızdan bazılarında kısmen veya tamamen yazılı bulunmakta dir.[49]

Benî Bekrlerle Huzâalar Arasındaki Düşmanlık

Kureyş müşriklerinin müttefiki olan Benî Bekrierin, öteden beri, Huzâalaria aralarında düşmanlık vardı.
Esved b. Rem ed-Di'lî'nin müttefiki olan Benî Hadramilerden Malik b. Abbâd adındaki adam, ticaret maksadıyla yola çıkıp Huzâaların yurtlarının ortasına geldiği sırada Huzâalar tarafından baskına uğratılarak öldürülmüş ve malı da alınmıştı.
Bekr oğulları da, buna karşı, Huzâalardan bir adamı öldürmüşlerdi.
İslâmiyetin Mekke'de zuhurundan biraz önce, Huzâalar da, Benî Kinanelerin eşrafından, Benî Esved b. Rezn ed-Di'lîlerden Selma, Külsûm, Züeyb adlarındaki üç kardeşi Arafat yanındaki harem hudut belliklerinin yanında öldürmüşlerdi.
Cahiliye çağında Benî Bekrierden Esved b. Reznlere-başkalarına üstün tutulmaları sebebiyle-kan bedelinin iki katı ödenirdi. Kendileri ise bunu bir kat olarak öderlerdi.
Benî Bekrlerie Huzâalar birbirlerine karşı böyle kinli ve hınçlı birtutum içindelerken, İslâmiyet araya girdi, onları ister istemez Hudeybiye musalahasına kadar[50] oyaladı.[51]

Benî Bekrlerden Benî Di'llerin Huzâalardan Öç Almaya Niyetlenmeleri

Benî Bekr kabilesinden Benî Diller; Hudeybiye musalahasıyla birbirlerine karşı güvenç içinde yaşamalarını fırsat bilerek, Benî Esved b. Reznlerden vaktiyle öldürülmüş olan adamlarının öcünü Huzâalardan almak istediler.[52]
Benî Dillerin başkanı ve kumandanı Nevfel b. Muaviye, bu yolda bazı girişimlerde bulundu.
Ferve b. Hübeyretü'l-Kuşeyrî, Hicretin 7. yılında umre yapmak üzere Mekke'ye gidince Kureyş müşriki eriyle düşüp kalkmış, onların Peygamberimiz Aleyhisselama karşı son derecede düşmanlık beslediklerini görmüş, Kureyş müşrikleri ona:
"Ya senin görüşün nedir? Sen göçebe halkın ulususun" diye sordukları zaman:
"Sizinle onun arasındaki şu musalaha müddeti içinde dâvamızı halledeceğiz. Bütün Arapları kendimize çekeceğiz, sonra da, yurdunun ortasında onunla çarpışacağız!" demiş, Mekke'de bulunduğu müddetçe, Kureyş müşriklerinin danışma meclislerine katılmıştı.
Nevfel b. Muaviye, Ferve'nin Mekke'den geldiğini ve Kureyş müşriklerinin meclislerine katılmış olduğunu işitince, Ferve'nin çölüne indi.
Ferve, Kureyş müşriklerine neler söylediğini, ona haber verdi.
Nevfel:
"O halde, ben sizde muhakkak birşeyler bulacağım demektir.
Bizim için, düşman, yurdu yakın olandır.
Onlar, Muhammed'in heybesi gibidir! İşlerimizden bir harf bile onlara gizli kalmaz!" dedi.
Ferve:
"Kim bunlar?" diye sordu.
Nevfel:
"Kim olacak? Huzâalardır. Hayırsız, kötü Huzâalar! Muhammed'in sağ yanına oturdular!" dedi.
Ferve:
"Bu da ne demek?" diye sordu.
Nevfel:
"Sen Kureyşîlerin Huzâalara karşı bize yardım etmelerini iste ve sağla! Ötesine karışma!" dedi.
Ferve:
"Ben size bu hususta yeterim!" diye söz verdikten ve Nevfel'e yardımlarını sağlamak için Kureyş müşriklerinin Safvan b. Ümeyye, Abdullah b. Rebia ve Süheyl b. Amr gibi ileri gelenleriyle buluştuktan ve onların aradaki muahedeyi bozmanın akıbetinden korktuklarını gördükten sonra, "Kureyş kavminde iş yok!" dedi.[53]

Huzâalara Saldırmak İçin Bahane Edilen Son Hadise

Huzâalarla Kinaneler arasında en son olarak şöyle bir hadise vuku buldu: Kinanelerden Enes b. Züneym ed-Di'lî, bir gün, söylediği bir şiirle Peygamberimiz Aleyhisselamı hiciv ve tahkir edince, Huzâalardan bir genç kızmış, vurup Enes'in başını varmıştı.
Benî Bekrler, Enes'in başının yarılmasını da, Huzâalardan öç almak için bahane etmişlerdir.[54]

Kureyş Müşriklerinin Nüfâseleri Gizlice Destekleyerek Huzâaları Öldürtmeleri

Şaban ayının başında Benî Bekri erden Nüfâse oğulları, Kureyş müşriklerinin eşrafının yanlan na gittiler.
Müdlic oğulları ise, Hudeybiye muahedesi hükmünü bozmuş olmaktan sakındıkları için, Benî Nüfâselerden uzak durdular.
Nüfâse oğulları, düşmanları olan Huzâalara karşı, kendilerine adam ve silah vererek yardım etmelerini Kureyş müşriklerinden istediler.
Huzâaların vaktiyle adamlarını nasıl öldürmüş olduklarını anlattılar.
Kureyş müşriklerine, aralarındaki akrabalığı ve Hudeybiye muahedesinde nasıl kendilerinin tarafını tutup akd ve ahdlerine girdiklerini, Huzâaların ise Muhammed (Aleyhisselam)ın akd ve ahdine girdiğini hatırlattılar.
Bütün Kureyş müşriklerini bu işe seğirtir ve çok istekli buldular.
Ebu Süfyan'a bu hususta danışılmamıştı. Onun bu işten haberi yoktu.
Kureyş müşrikleri, Nüfâse ve Bekr oğullarına, silah, at ve adamlar vererek yardım edeceklerini söylediler.
Yaptıkları yardımı, Huzâaalaryüzünden doğabilecek sorumluluktan sakındıkları için, gizli gizli yaptılar.
Huzâalar ise, muahede halinin gereği olarak, herhangi birtopluluğun baskınına uğramak endişesinden uzak ve gafil bulunuyorlardı.
Öyle olmasaydı, düşmanlarına karşı, hazırlıklı ve tetikte bulunurlardı.[55]
Huzâalar, Mekke'nin aşağı tarafında Vetir diye anılan mevkide kendilerine ait bir suyun başında oturmakta idiler.[56]
Vetir; Arafat dağı ile Edam arasındadır.[57]
Edam da, Mekke'nin en meşhur vadilerindendir.[58]
Benî Bekr kabilesinden Benî Dillerin başkanı ve kumandanı Nevfel b. Muaviye idi.
Benî Bekrlerin hepsi ona tâbi değillerdi.
Nevfel b. Muaviye; Benî Dillerle Benî Bekrlerden kendisine tâbi olanları yanına alarak Vetir'de suları başında oturan Huzâalara geceleyin birden baskın yaptı. Huzâalardan birisini yakalayıp öldürdü.
İki taraf birbirleriyle çarpışmaya başladılar.
Kureyş müşrikleri de, Benî Bekrleri silahlarla,[59] atlarla,[60] kölelerie[61] ve su ihtiyaçlarını karşılamakla desteklediler.[62]
İçlerinden bazıları da:
"Bizi şu gece karanlığında hiç kimse görmez. Muhammed, bizim yaptığımızı bilmez!" diyerek,[63] geceleyin gizlice Benî Bekrlerin yanında çarpışmaya katıldılar.[64]
Kureyş müşriklerinin ileri gelenlerinden olup, kendilerini bildirmemek için yüzlerini örterek[65] gizlice çarpışmaya katılanlar arasında:
Safvan b. Ümeyye,[66]
Mikrez b. Hafs,
Huvaytıb b. Abduluzzâ,[67]
İkrime b. Ebu Cehil,
Süheyl b. Amr,[68]
Şeybe b. Osman... gibi kişiler ve köleleri de bulunuyordu.[69]

Benî Bekrlerin baskın gecesinde Huzâalardan ilk yakalayıp öldürdükleri kişi Münebbih adındaki kimse olup,[70] kendisi çok korkak, yüreksiz bir kimse idi.
Benî Nüfâselerin baskına geldiklerini, Münebbih ile onun Temim adındaki arkadaşı görmüşlerdi.
Münebbih, arkadaşıyla birlikte Huzâaları uyarmaya giderlerken, ona:
"Ey Temim! Sen kendini kurtarmaya bak!
Bana gelince, vallahi, ben bir ölü gibiyimdir!
Beni öldürseler de, bıraksalar da birdir. Kalbim neredeyse duracak!" dedi.
Temim hemen kaçıp kurtuldu. Münebbih yakalanıp öldürüldü.[71]
Benî Bekrler, Kureyş müşriklerinin yardımlarıyla çarpışmaya devam ederek Huzâalan yerlerinden ayırdılar ve Harem'e kadar sürdüler.[72]
Harem sınırını işaretleyen dikilmiş taşlara kadar çarpışmaktan, onlan öldürmekten geri dur-madılar.[73]
Harem sınırına varıp dayanınca, Benî Bekrler, kumandanlarına:
"Ey Nevfel! Biz Harem dahiline girmiş bulunuyoruz!
Allah'ından kork! Allah'ından kork![74]
Sen Harem dahiline girdin![75] Harem'i helâlleştirme!" dediler.[76]
Nevfel:
"Ağır bir söz amma, bugün benim için ilah yoktur!
Ey Bekr oğulları! Öcünüzü almaya bakınız!
Vallahi, siz Harem'de hırsızlık yaptığınız (bunda bir sakınca görmediğiniz) halde, orada öcünüzü almak için Huzâaları ne diye öldüremeyesiniz!" dedi.[77]
Huzâalar geri çekile çekile Mekke'ye girdiler ve Huzâalardan Büdeyl b. Verkâ ile köle Râfi'in evlerine sığındılar.[78]
Büdeyl b. Verkâ'nın evine sığınanlar, Huzâalardan kadınlar, çocuklar ve zayıf kimselerdi.
Benî Bekrler, onlan Büdeyl b. Verkâ'nın evine sığınmak zorunda bıraktılar.
Oraya sokuluncaya kadar da, onlan öldürmekten geri durmadılar.[79] Bu hadise, Hudeybiye muahedesinden onyedi-onsekiz ay sonra idi.[80]

Kureyş Müşriklerinin Yaptıkları İşin Sonucunu Düşünerek Korkuya Düşmeleri

Benî Bekrleri gecelen gizlice desteklemiş olan Kureyş müşriklerinin ileri gelenleri, sabah karanlığında gelip evlerine girmişlerdi.[81]
Onlar, geceleyin yaptıkları yardımı hiç kimsenin görmediğini, bunu Peygamberimiz Aleyhisselamin bilmediğini, bilemeyeceğini sanıyorlardı.[82]
Sabaha çıkıp da, Râfi' ile Büdeyl'in evine sığınmış olan Huzâalardan yirmi erkeğin sığındıkları evin kapılarının önünde boğazlanmış olduklarını görünce, Kureyş müşriklerinin akıllan başlarından gitti, yüreklerine korku düştü. Yaptıklarına çok pişman oldular.
Peygamberimiz Aleyhisselamla aralarındaki mütareke ve muahedeyi bu tutum ve davranışlarıyla bozmuş olduklarının anlaşılacağını anladılar.[83]
İbn Lût ed-DPlî, söylediği bir şiirde; Huzâalan Râfi' ve Büdeyl'in evlerine sokup onlara uzun günler geçirttiklerini, kendilerini koç boğazlar gibi boğazladıklarını övünerek dile getirir.[84]
Beni Bekrier, Huzâalan Budeyl ile Râfi'in evlerinde üç gün hapsettiler.[85]
Nevfel b. Muaviye'ye gizlice yardım eden Kureyş müşriklerinden Süheyl b. Amr:
"Sana ve senin adamlarına yaptığımız yardımı gördün!
Huzâalardan sağ kalıp da öldürmek istediğin kimseleri öldürme artık!
Biz onlar hakkında senin bu arzuna uyucu değiliz! Onları bizim için serbest bırak!" dedi.
Nevfel:
"Olur!" dedi ve serbest bıraktı.
Huzâalar çıkıp gittiler.
Kureyş müşriklerinden Haris b. Hişam'la Abdullah b. Ebi Rebia; Safvan b. Ümeyye'ye, Süheyl b. Amr'a ve İkrime b. Ebu Cehil'e gidip:
"Sizin bu yaptığınız şey o mütareke ve muahedeyi bozmaktır!" diyerek, onları Benî Bekrlere yapmış oldukları yardımdan dolayı kınadıktan sonra, Ebu Süfyan'ın yanına vardılar.[86]
Ebu Süfyan, o sırada, Şam'dan gelmiş bulunuyordu.[87]
Haris b. Hişam'la Abdullah b. Ebi Rebia, ona:
"Bu, düzeltilmesi gereken bir iştir.
Vallahi, bu iş düzeltilmezse, muhakkak, Muhammed ashabıyla birlikte gelip bizi Mekke'den zorla sürer, çıkarır!" dediler.
Ebu Süfyan, karısı Hind binti Utbe'nin bir rüya gördüğünü söyledi ve:
"Doğrusu, o rüya benim hiç hoşuma gitmedi. Ben onu korkunç buldum: Onun başımıza bir kötülük getirmesinden korktum!" dedi.
Kendisine:
"Nasıl bir rüya imiş bu?" diye sordular.
Ebu Süfyan:
"Hind, rüyasında Hacun'dan bir kanın uzun müddet akıp Handeme dağında durduğunu, sonra da bu kanın yok olup gittiğini görmüş!" dedi.
Onlarda bu rüyadan hoşlanmadılar ve:
"Kötü birşey!" dediler.
Ebu Süfyan, işin kendileri için hiç de iyilik getirmeyeceğini anlayınca:

"Bu iş, vallahi, ne içinde bulunduğum, ne de bir müddet bulunup bıraktığım bir iştir. Bunun sorumluluğu, benim üzerime yüklenemez!
Vallahi, bu iş ne bana danışılmıştır, ne de vukuunu işittiğim zaman onu benimsemişimdir!
Vallahi, Muhammed bize savaş açar ve bütün bu işleri benden sanırsa, hakkı vardır!
Herhalde, bu işi haber almadan önce Muhammed'in yanına vanp mütarekenin müddetini arttırmak, muahedeyi yenilemek hususunda kendisiyle görüşmem gerekecek" dedi.[88]
Abdullah b. Sa'd b. Ebi Şerh, onlara:
"Benim bu hususta bir görüşüm ve kanaatim vardır ki, ona göre; Muhammed sizin için savaştan daha kolay olan üç şeyden birini seçmekte sizi serbest bırakacak, onlardan birini seçtiğiniz takdirde özrünüzü kabul edecek, size savaş açmayacaktır" dedi.
Müşrikler:
"Nedir bu şeyler?" diye sordular.
Abdullah b. Sa'd:
"Ya Huzâalardan, öldürülen yirmiüç kişinin kan bedellerinin gönderilmesini, yahut aramızdaki muahedeyi bozan kimselerle ittifak ve ilişkinin kesilmesini, ya da size karşı savaşılmasını kabul edersiniz!
Bunlardan hangisi elinizden gelir?" dedi.
Süheyl b. Amr:
"Benî N üfâseler hakkındaki ahd ve akdden geri durmak, bize hepsinden kolay gelir!" dedi.
Şeybe b. Osman:
"Benî N üfâselere kızdın da, dayıların olan H uzâalan korudun!
Onları öldürmek bizim için daha hayırlı, daha kolaydır!" dedi.
Kurata b. Abdi Amr:
"Hayır! Vallahi, biz ne kan bedeli öderiz, ne de Nüfâseler hakkındaki ahd ve akdimizden el çekeriz!
Fakat, biz onunla [Muhammed Aleyhisselamla demek istiyor!] savaşırız!" dedi.
Ebu Süfyan:
"Bu görüş, hiçbir şey değildir!
Bizim için yerinde ve uygun olan görüş; Kureyşîler ahdi bozmak veya mütareke süresini kesmekle suçlanıyorsa, bunu bizim nza ve muvafakatimizi almadan, bize danışmadan bir cemaat yapmışsa, bundan bize ne?' diyerek inkâr yolunu tutmaktır!" dedi.
Kureyş müşrikleri:
"Yerinde olan görüş işte budur! Daha başkası yok!" dediler.[89]
Bütün olan bitenleri inkâr yoluna saptılar.
Ebu Süfyan:
"Ben bu işte hiç bulunmadım. Bu hususta benimle bir görüşme de yapılmadı.
Doğrusu, yaptığınız bu işi ben hiç beğenmedim! Size bundan dolayı karanlık bir gün geleceğini sanıyorum!" dedi.
Kureyş müşrikleri, Ebu Süfyan'a:
"Sen Muhammed'e git![90] Muahedeyi yenile! Halkın arasını bul![91]
Vallahi, biz muahedeyi bozmadık! Çarpışma yapmadık! Ancak, onlara yardım ettik: Onların su ihtiyaçlarını karşıladık!" dediler.[92]
Bununla beraber, Huzâalara karşı Benî Bekrlere yaptıklan yardımla muahede hükmünü bozmuş olmaktan da korktular durdular.[93] Çok pişman oldular.

Peygamberimiz Aleyhisselamın, savaşmadıkça, kendilerini bırakmayacağını anladılar.[94]

Huzâaaların Yardım Dileklerini Peygamberimiz Aleyhisselamın Medine'den Cevaplayışı

Peygamberimiz Aleyhisselamın zevcesi Hz. Meymûne binti Hâris'in bildirdiğine göre; Peygamberimiz Aleyhisselam, onun evinde gecelediği ve namaz için kalkıp abdest aldığı sırada, üç kere:
"Lebbeyk! Lebbeyk! Lebbeyk! (Davetine icabet ediyorum! Davetine icabet ediyorum! Davetine icabet ediyorum!)"
Üç kere de:
"Nusirte! Nusirde! Nusirte! (Sen yardım olundun gitti! Sen yardım olundun gitti! Sen yardım olundun gitti!)" buyurdu.
Hz. Meymûne:
"Sen sanki bir insanla konuşuyorsun! Yanında bir kimse mi var?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Şu Ka'b oğullarının recez okuyucusu, feryad ederek bana sesleniyor ve imdatlarına yetişmemi istiyor! Kendilerine karşı Kureyşflerin Benî Bekrlere yardım ettiklerini söylüyor!" buyurdu.[95]
Peygamberimiz Aleyhisselam, hadisenin vuku bulduğu gecenin sabahında da, Hz. Âişe'ye:
"Huzâalarda bir hadise çıktı!" buyurdu. [96]
Hz. Âişe:
"Yâ Rasûlallah! Kılıç kendilerini yok etmişken, Kureyşîler, seninle aralarındaki muahedeyi bozmaya mı kalkıştılar dersin?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onlar, Allah'ın olmasını dilediği iş için, muahedeyi bozdular!" buyurdu.
Hz. Âişe:
"Yâ Rasûlallah! Bu iş hayırlı mıdır, yoksa zararlı mıdır?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hayırlıdır!" buyurdu. [97]

Huzâaların Medine'ye Gelişi

Aradan üç gün geçmiş, Peygamberimiz Aleyhisselam halka sabah namazını kıldırmıştı.[98]
Arkası halka dönük olarak Mescidde oturuyordu.
Kureyş müşriklerinin Benî Bekrleri gizlice desteklemesi ile Benî Bekrler Huzâaları yenip onlardan öldüreceklerini öldürdükleri ve böylece Peygamberimiz Aleyhisselamla aralarındaki ahd ve misakı bozdukları zaman, Amr b. Salim el-Huzâî,[99] yanına Huzâalardan kırk süvari alarak, başlarına gelenleri anlatmak ve yardımını dilemek üzere[100] Medine'ye, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldi ve başucunda durdu. [101]
Amr b. Salim, şairdi.[102]
Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelince, söylemiş olduğu şiirini okumasına izin istedi. Peygamberimiz Aleyhisselam izin verince, şiirini okudu.
Okuduğu şiirinde meal olarak şöyle diyordu:
"Ey Rabbim! Ben, bizim babamızla onun babası arasındaki eski ittifakı anıyor ve yardımını diliyorum!
O zaman, biz doğurucu (ana) mevkiinde idik. Sen ise oğul mevkiinde idin (bizden doğdun) [103]
Sonra, Müslüman olduk ve sana yardımdan el çekmedik!
Öyleyse, Allah'ın sana hazırlamış olduğu yardımla, bize yardım et, destek ol!
Allah'ın kullarını çağır, acele gelip, imdadımıza yetişsinler!
İçlerinde Allah'ın Resûlü de olduğu; yapılan zulme öfkesinden renkten renge girdiği, savaşmaya hazırlandığı ve büyük bir ordunun başına geçmiş bulunduğu halde, denizler gibi köpükler saçarak akıp gelsinler!
Çünkü, Kureyşîler sana verdikleri sözde durmadılar; seninle yaptıkları en sağlam misakı bozdular: Bizi Mekke'nin aşağı tarafındaki yerimizde gözetlediler, gafil avladılar. Halbuki, onlar hem çok zayıf ve önemsiz, hem de sayıca çok az idiler.
Benim kimseyi yardıma çağırmayacağımı, çağıramayacağımı sandılar[104]
Bizi Vetir'de, geceleyin uykuda iken, birden baskına uğrattılar.
Bizi, Müslüman olduğumuz halde, rükû ve sücud halinde iken öldürdüler!"[105]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Siz bu hususta kimi suçluyor, suçlu buluyorsunuz?" diye konuştu.
Amr b. Salim:
"Benî Bekrleri!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hepsini mi?" diye sordu.
Amr b. Salim ve yanındakiler:
"Hayır! Suçladığımız, onların amca oğulları Benî Nüfâselerdir! Kavmin başkanı da, Nevfel b. Muaviyetü'd-Di'lîdir!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bu, Benî Bekri erden bir kabiledir.
Ben Mekkelilere adam gönderip bu işi onlara soracak, kendilerini bazı hususları seçmekte muhayyer kılacağım!" buyurdu.[106]

ŞairHassân b. Sabit de, söylediği birşiirde, Benî Ka'blardan (Huzâalardan) birçok kişilerin kılıçları kınlarına sokulu olduğu halde Mekke Bathâ'sında öldürülüp bırakıldıklarını açıklar.[107]
Öldürülenler, yirmi [108] veya yirmiüç kişi idi.[109]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Amr b. Sâlim'in şiirini dinledikten sonra, ridasının eteğini toplayarak ayağa kalktı ve kalkarken de:
"Eğer kendime yardım ettiğim şeylerle Benî Ka'blara yardım etmezsem, ben de yardım görmeyey-im![110]
Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a andolsun ki; kendimi ve ev halkımı koruduğum şeylerle, bunları da koruyacağım![111]
Huzâalar bendendir, ben de Huzâalardanım![112]
Ey Amr b. Salim! Sen yardım olundun gitti!" buyurdu.
O sırada, Peygamberimiz Aleyhisselama, gökte bir bulut göründü.[113] Gök, gürlemeğe başladı.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bu gök gürlemesi, Benî Ka'blara (Huzâalara) yardıma işarettir.[114] Bu bulut, yağmur yağdırırcası-na Benî Ka'blara yardım olunacağına işarettir" buyurdu.[115]
Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre; Peygamberimiz Aleyhisselam Benî Ka'blara (Huzâalara) yapılana o kadar kızmıştı ki, o güne kadar, hiç bu kadar kızdığı görülmemişti.[116]

Kureyş Müşriklerine Mektup Gönderilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Kureyş müşriklerine bir yazı gönderdi.
Gönderdiği yazısında şöyle buyurdu:
"...Bundan sonra derim ki; siz ya Benî Bekrlerle olan ittifakınızdan vazgeçersiniz, ya da Huzâalardan öldürülmüş olanların diyetlerini (kan bedellerini) ödersiniz!
Bunlardan birini yerine getirmeyecek olursanız, sizinle çarpışacağımı bildiririm!"[117]
Peygamberimiz Aleyhisselamın bu mektubunu, Kureyş müşriklerine, ashabdan Damrâ götürdü.
Damrâ, Kureyş müşriklerine, kendilerinin üç şeyden birini seçmekte muhayyer bırakıldıklarını; ya öldürülen Huzâaların kan bedellerini ödemek veya Benî Bekr ve Benî Nüfâselerle olan ittifak, ahd ilişkilerini kesmek zorunda bulunduklarını, ya da Hudeybiye muahedesini bozan kötülükleri yüzünden kendileriyle çarpışılacağım kendilerine tebliğ etti.[118]
Kurata b. Abdi Amr b. Nevfel b. Abdi Menaf:
"Benî Bekrier, uğursuz, yaramaz bir kavimdir.[119]
Benî Bekrlerden Nüfâseler de, yoksulluk ve darlık içindedirler.[120]
Huzâalardan öldürülenlerin kan bedellerini biz ödeyemeyiz. Bunu ödemeye kalkmak, bizde tüy tozak bırakmazın[121]
Nüfâselerie ittifak ve ahd ilişkilerimizi kesmemize gelince; Araplar içinde, Nüfâseler kadar şu Beytullah'ı hac ve ziyaret eden, Beytullah'ı tazime onlar kadar özenen bir kavim yoktur. Onlar, bizim müttefiklerimizdir.[122]
Biz, onlarla olan ittifak ve ilişkilerimizi kesmeyiz.[123]
Fakat, biz onunla [Muhammed Aleyhisselamla demek istiyor] savaşacağımızı bildirelim!" dedi.
Damrâ, hemen geri dönüp, Kureyş müşriklerinin söylediklerini Peygamberimiz Aleyhisselama haber verdi.
Kureyş müşrikleri, elçiyi bu biçimde reddettiklerine pişman oldular.
Hudeybiye muahedesini yenilemek üzere, Ebu Süfyan b. Harb'i Peygamberimiz Aleyhisselama gönderdiler.[124]
Ebu Süfyan'a:
"Muahedeyi yenile. Mütareke süresini de uzat" dediler.[125]

Ebu Süfyan Medine Yolunda

Ebu Süfyan, azadlısıyla birlikte iki hayvana binip Medine'ye doğru hızla yol almaya başladı.
Mekke'den yola çıkıp Peygamberimiz Aleyhisselama doğru gidenlerin ilkinin kendisi olduğunu sanıyordu.[126]
Amr b. Salim ve arkadaşlarından sonra, Büdeyl b. Verkâ da, Huzâalardan bazılarıyla birlikte, Medine'ye, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldiler[127] ve Peygamberimiz Aleyhisselama seslendiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam o sırada yıkanıyordu. Onlara:
"Sizin davetinize icabet ediyorum!" buyurdu.[128]
Büdeyl b. Verkâ, Kureyş müşriklerinin yardımlarıyla Benî Bekrlerin Huzâaları nasıl öldürdüklerini Peygamberimiz Aleyhisselama haber verdikten sonra, Mekke'ye dönmek üzere Medine'den ayrıldı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ashabına:
"Ebu Süfyan, Hudeybiye muahedesini sağlamlaştırmak ve mütareke süresini uzatmak için yanınıza gelmek üzere bulunuyor gibidir![129] Fakat, istediğini elde edemeden, öfke ile geri dönüp gidecektir!" buyurdu.[130]
Amr b. Salim ile arkadaşları, Ebvâ'ya gelince, dağılıp yoldan sapmışlar, sahile doğru gitmişlerdi.
Büdeyl ile arkadaşları ise, yola devam ettiler.[131]
Usfan'da Ebu Süfyan'la karşılaştılar.
Ebu Süfyan, onun Peygamberimiz Aleyhisselamın yanından geldiğini sanıyordu ve kendisine:
"Ey Büdeyl! Nereden geliyorsun?" diye sordu.[132]
Sorusunu Büdeyl'in yanındakilere de yöneltti ve:
"Bana Yesrib'den (Medine'den) haber veriniz?" dedi.
Onlar:
"Bu hususta bizde bilgi yok!" dediler.
Ebu Süfyan, onların bu işi gizli tuttuklarını anladı.
Kendilerine:
"Yesrib hurmasından, yanınızda var mı? Biraz da bize yedirseniz olmaz mı?" diye sordu.
"Hayır!" dediler.[133]
Ebu Süfyan, daha açık olarak:
"Ey Büdeyl! Muhammed'in yanına vardın mı?" diye sordu.
Büdeyl:
"Hayır![134] Şu vadinin içindeki Huzâaların yanına gitmiştim.[135]
Oradaki Huzâa ve Ka'blar arasında bir kıtal hadisesi üzerine çıkan anlaşmazlığı düzeltip giderdim!" dedi.
Ebu Süfyan:
"Vallahi, ben senin iyi bir arabulucu olduğunu bilmiyordum!" dedi.
Sonra, onlarla birlikte öğle sohbeti ve dinlenmesi yaptı.
Büdeyl ile arkadaşları kalkıp Mekke'ye doğru yol almaya başladılar.[136] Ebu Sülyan:
"Eğer Büdeyl Medine'den geliyorsa, muhakkak, hayvanı hurma çekirdeği yemi yemiştir" dedi.[137]

Kalkıp onların konak yerlerine,[138] Büdeyl'in devesinin çöktüğü yere vardı. Devesinin dışkısını alıp ezdi. İçinde, hurma çekirdeği yemi bulunduğunu gördü.[139]
Konak yerlerinde de, Medine'nin kuş gagalarına benzeyen meşhur hurmasının çekirdeklerini buldu.[140]
"Allah'a yemin ederim ki; Büdeyl, Muhammed'in yanından geliyor!" dedi.[141]
Büdeyl ile arkadaşları, hadise gününün sabahında Mekke'den çıkıp Medine'ye gitmişlerdi. [142]

Ebu Süfyan'ın İşlenilen Cinayeti Gözardı Etmeye Çabalayışı

Ebu Süfyan Medine'ye gelip kızı Ümımü Habibe'nin evine girdi. Ki, Ümmü Habibe, Peygamberimiz Aleyhisselamın zevcesi idi.
Ebu Süfyan Peygamberimiz Aleyhisselamın döşeğine oturmak isteyince, Hz. Ümmü Habibe döşeği hemen dürüp babasını onun üzerine oturtmadı.
Ebu Süfyan:
"Ey kızcağızım! Sen bu döşeği mi benden esirgedin, yoksa beni mi bu döşekten esirgedin; anlayamadım!" dedi.
Hz. Ümmü Habibe:
"Hayır! Bu, Resûlullah Aleyhisselamın döşeğidir![143] Müşrik onun üzerine oturamaz! [144]
Sen müşriksin! Necissin! Bunun için, seni onun döşeğine oturtmak istemedim!" dedi.
Ebu Süfyan:
"Vallahi, ey kızcağızım! Benim evimden ayrıldıktan sonra sana kötülük gelmiş! Sen kötüleşmişsin!" dedi.[145]
Hz. Ümmü Habibe:
"Hayır! Allah bana kötülüğü değil, İslâmiyeti nasip etti!
Sen ise, işitmez, görmez, taştan yontulmuş puta hâlâ tapıp duruyorsun!?
Babacığım! Senin gibi, Kureyşîlerin ulusu ve yaşlısı olan kişi[146] nasıl olur da İslâmiyete uzak kalır?!" dedi.[147]
Ebu Süfyan:
"Yazıklar olsun sana! Demek, ben senden bunu da (bu azarı da) mı işitecektim ha?!
Ben atalarımın tapageldiklerini bırakacağım da, Muhammed'in dinine mi tâbi olacağım?!" dedi.[148]
Hz. Ümmü Habibe'nin evinden çıkıp gitti.[149]
Doğruca Mescide, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına vardı.[150]
Ebu Süfyan, kızı Hz. Ümmü Habibe'nin yaptıklarını ve kendisinin de ona:
"Sen o bıraktığım gibi kalmamışsın. Araplığı bırakmışsın!" dediğini anlattı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, gülümseyerek, ona:
"Yâ Ebâ Hanzale! Sen demek ona böyle söyledin hâ?" buyurmakla yetindi.[151]
Ebu Süfyan:
"Yâ Muhammedi Ben Hudeybiye barışında bulunamamıştım.
O muahedeyi berkiştirve mütareke müddetimizi de uzat![152]
Gel! Aramızdaki muahedeyi bir yazı ile yenileyelim?" dedi.[153]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Ebu Süfyan! Sen bunun için mi geldin?" diye sordu.
Ebu Süfyan:
"Evet!" dedi.[154]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
Biz, o aramızdaki ahd üzerinde duruyoruz![155] Yoksa, siz bir hadise çıkarıp onu bozdunuz mu?" buyurdu.[156]
Ebu Süfyan:
"Allah korusunu[157] Hayır! Öyle birşey olmamıştır![158]

Biz, ahdimizin ve barışımızın üzerinde duruyoruz. Biz, ona ne aykırı davranışta bulunuruz, ne de onu değiştiririz" dedi.[159]
Peygamberimiz Aleyhisselam da:
"Biz de, Hudeybiye gününde yaptığımız mütareke ve musalahanın üzerinde duruyoruz! Ona ne aykırı davranışta bulunuruz, ne de onu değiştiririz!" buyurdu.[160]
Ebu Süfyan muahedeyi yenilemek hususundaki dileğini tekrarladı.[161]
Fakat, Peygamberimiz Aleyhisselam ona hiçbir cevap vermedi[162]
Bundan sonra, Ebu Süfyan, Hz. Ebu Bekir'in yanına gitti ve Peygamberimiz Aleyhisselamla konuşmasını istedi[163] ve:
"Ey Ebu Bekir[164] Aramızdaki muahedeyi yenilen[165] Mütareke müddetimizi uzat[166] Halkın arasını bul!" dedi.[167]
Hz. Ebu Bekir:
"Ben bu işi yapamam![168] Bu, bana ait bir iş değildir. Allah'a ve Allah'ın Resûlüne ait bir iştir.[169]
Sen Ömer'le de buluş!" dedi.[170]
Ebu Süfyan:
"Öyleyse, beni himayeye alır ve bunu halkın içinde açıklar mısın?" diye sordu.[171]
Hz. Ebu Bekir:
"Biz, ancak Resûlullah Aleyhisselamın himaye ettiğini himaye edebiliriz!" dedi.[172]
Ebu Süfyan, Hz. Ebu Bekir'den sonra, Hz. Ömer'e gitti.[173]
Ona da, Hz. Ebu Bekir'e söylediği gibi söyledi:[174]
"Muahedeyi yenile, halkın arasını düzelt!" dedi.[175]
Hz. Ömer:
"Demek muahedeyi bozdunuz hâ?[176]
Eğer ondan yeni birşey kalmışsa, Allah onu da yok etsin[177]
Onun sağlam,[178] bitişik[179] olan tarafı varsa, Allah onu da kesip atsın.[180]
Ben sizin için mi Resûlullah Aleyhisselama gidip şefaat dileyeceğim?[181] Ben mi bu işi yapacağım?![182]
Vallahi, ben küçücük bir karıncadan başkasını bile bulamasam, yine, ondan yararlanmaya çalışır, sizinle çarpışırım!" dedi.[183]
Ebu Süfyan, Hz. Ömer'den bu sözleri işitince:
"Sen de akrabalarından kötülükle cezalanasın![184]
Vallahi, kavmine karşı senin kadar katı ve kötü davranan görmedim!" dedi.[185]
Kendi kendine de:
"Ben bugünkü gibi çetin bir gün görmedim!
Bir kavim bir kavme karşı başka bir kavmi silah ve yiyeceklerle destekleyecek olursa, muahedeyi bozmuş olacakları tabiîdir!" diyerek söylendi.[186]
Ebu Süfyan, Hz. Osman'a gitti ve:
"Şu cemaat içinde, bana akrabalık yönünden senden daha yakın bir kimse yoktur.
Sen şu mütarekeyi uzat ve muahedeyi yenile! Çünkü, sahibin seni hiçbir zaman reddetmez!
Vallahi, ben Muhammed'in ashabına yaptığı kadar çok ikram yapan hiçbir kimse görmemişimdir" dedi.
Hz. Osman:
"Ben ancak Resûlullah Aleyhisselamın himayesinde bulunanı himaye edebilirim!" dedi.[187]

Ebu Süfyan, Ensarın ileri gelenlerinden Sa'd b. Ubâde'nin yanına vardı ve:
"Ey Ebu Sabit! Sen ikimizin arasındaki dostluğu biliyorsun!
Ben senin için Mekke Haremimizde bir himayeciyim!
Sen şu memleketin (Medine'nin) ulu kişi sisin!
İki taraf halkını himayene al, mütareke müddetini uzat!" dedi.
Sa'd b. Ubâde:
"Ey Ebu Süfyan! Ben ancak Resûlullah Aleyhisselamın himayesinde olanları himaye edebilirim.
Resûlullah Aleyhisselama karşı hiç kimse himayeye alınamaz!" dedi.[188]
Ebu Süfyan, bundan sonra, Hz. Ali'nin evine gitti.
O sırada, Hz. Fâtıma Hz. Ali'nin yanında bulunuyor ve henüz bir çocuk olan Hz. Hasan da önlerinde gezip duruyordu.[189]
Ebu Süfyan:
"Ey Ali! Şu cemaat içinde akrabalık yönünden bana en yakın olan sensin! Ben bir iş için gelmiştim.
Umduğumu elde edemeden, geldiğim gibi geri dönüp gideceğim.
Resûlullaha gidip benim için şefaatçi ol![190] Araya girip, kavmine karşı himayeci ol.
Onlar için, muahede ve mütareke yazısını yeniletil [191]
İki taraf arasında himayeci, arabulucu ol da, Muhammed'le mütareke müddetinin uzatılmasını konuşup sağla!" dedi.[192]
Hz. Ali:
"Bu, bana ait bir iş değildir. Allah'a ve Allah'ın Resûlüne ait bir iştir.[193]
Allah senin iyiliğini versin ey Ebu Süfyan! Vallahi, Resûlullah Aleyhisselam bir işe karar verdi mi,[194] onu muhakkak yapar.[195]
Resûlullah Aleyhisselama ait bir iş hakkında ben hüküm veremem![196]
Biz bu iş hakkında onunla da konuşamayız.[197]
Hiç kimse, onun istemediği şeyi konuşamaz!" dedi.[198]
Ebu Süfyan, Hz. Fâtıma'ya dönerek:
"Ey Fâtıma! Sen, kavminin kadınları arasında büyüklüğünü gösterecek bir iş yapmak istemez misin?" dedikten sonra, ona da Hz. Ali'ye söylediği gibi söyledi[199] ve:
"Sen iki taraf halkını himayene alıp uzlaştırsan da, Araplar içinde büyük kadınların hayırlısı olsan olmaz mı?" dedi.[200]
Hz. Fâtıma:
"Ben ancak bir kadınım!" dedi.
Ebu Süfyan:
"Senin himayeci olman caizdir.[201] Nitekim, kızkardeşin (Zeyneb), Ebu'l-Âs b. Rebi'i himayesine almıştı.[202] Bunu Muhammed de caiz görmüştü.[203] Buna aykırı davran il mam ıştır" dedi.[204]
Hz. Fâtıma:
"Bu, bana ait bir iş değildir. Allah'a ve Allah'ın Resûlüne ait bir iştir.[205]
Ben Resûlullah Aleyhisselama ait bir iş hakkında hüküm veremem" dedi.[206]
Bunun üzerine, Ebu Süfyan:
"Ey Muhammed'in kızı! Şu yavrucuğuna emretsen de, iki taraf halk arasında himayeci olduğunu söylese olmaz mı?
O, böyle yaparsa, kendisi, zamanın sonuna kadar Arapların ulusu olur!" dedi.

Hz. Fâtıma:
"Vallahi, benim bu yavrum ne halk arasında himayeci olacak yaşa gelmiştir, ne de Resûlullah Aleyhisselama karşı bir kimse himayeye alınabilir!" dedi.[207]
Ebu Süfyan, Hz. Ali'ye dönerek:
"Ey Hasan'ın babası! Bana karşı, işlerin çok zorlaşmış olduğunu görüyorum.
Sen bana bir öğüt ver![208] Senin bu husustaki görüşün nedir? Zorlaşmış bulunan şu işimi bir kolaylaştı r!
Sence, benim için yararlı olabilecek işi, çareyi bana emret!" dedi.[209]
Hz. Ali:
"Ben şu gündeki kadar, senin gibi, ne yapacağını şaşırmış bir adam görmedim.[210]
Vallahi, ben senin için yararlı olabilecek birşey bilmiyorum.
Fakat, sen Benî Kinanelerin ulu kişisisin!
Kalk, iki taraf halkını uzlaştırmak için himayene aldığını ilân et! Sonra da yurduna çekgit! [211] Halkın arasını bul!" dedi.[212]
Ebu Süfyan:
"Bunun benim için bir yarar sağlayacağını sanıyor musun?" diye sordu.
Hz. Ali:
"Hayır! Vallahi, yarar sağlayacağını pek sanmıyorum.
Fakat, senin için, bundan başka, yapılacak birşey de bulamıyorum!" dedi.[213]
Ebu Süfyan:
"Sen doğru söyledin! Ben bunu yapmalıyım!" dedi.[214]
Bunun üzerine, Ebu Süfyan, Peygamberimiz Aleyhisselamın Mescidine gidip ayakta dikilerek:
"Ey insanlar! Ben iki taraf halkını ahd ve emanım altına aldım ![215]
Vallahi, benim bu ahdime hiç kimsenin muhalefet edeceğini sanmıyorum.[216]
Muahedeyi yeniledim, halkın arasını bulacağım!" dedi.[217]
Böyle derken de, sağ elini sol elinin üzerine koydu.[218]
Sonra da, Peygamberimiz Aleyhisselamin yanına vardı ve:
"Ey Muhammedi Sen benim bu eman ve himaye taahhüdümü zannetmem ki reddedesin!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Ebu Süfyan! Bunu sen söylüyorsun! (Bu, senin sözündür!)" buyurdu.[219]
Ebu Süfyan, devesine binip Mekke'ye döndü.[220]
Ebu Süfyan'ın Mekke'ye dönüşü gecikince, Kureyş müşrikleri:
"Vallahi, onun Muhammed'e gizlice tâbi olduğunu ve Müslümanlığını gizli tuttuğunu sanıyoruz!" diyerek, onu suçlamaya başlamışlardı.
Ebu Süfyan, geceleyin Mekke'ye varıp evine girince, karısı Hind:
"Kavmin seni Müslüman oldu diye suçlayıncaya kadar, orada tutuldun kaldın.
Kalışını kavminin yanına başanyla dönmek için uzattınsa, değer!" dedi.
Ebu Süfyan, olan bitenleri haber verip:
"Ali'nin dediğini yapmaktan başkasına yol bulamadım!" deyince, Hind ona:
"Sen Kureyş kavminin iyilikten uzaklaştırılmış, kötüleşmiş bir elçisi oldun" diyerek hakaret etti.
Ebu Süfyan, sabaha çıkınca, İsaf ve Naile putlarının yanında başını kazıtıp onlara kurban kestikten sonra:

"Ben, babamın üzerinde öldüğü şeyden, ölünceye kadar sizinle birlikte bulunmaktan ayrılmayacağım" diyerek kurbanın kanını pufların başlarına sürdü.
Bunun üzerine, Kureyş müşrikleri onun Müslüman olmadığını anladılar, kendisini suçlamaktan vazgeçtiler.[221]
Kureyş müşrikleri, Ebu Süfyan'a:
"Gerinde ne haber var?[222] Muhammed'den bize bir yazı getirdin mi? Yahut mütareke müddetini uzatabildin mi? Ya da, onun bize savaş açmamasını sağlayabildin mi[223] Ne getirdin bize?" diye sordular.
Ebu Süfyan:
"Ben, kalbleri bir tek kalb haline gelmiş bir kavmin yanından geliyorum.
Vallahi, onlardan yarar umduğum, küçük büyük, kadın erkek hiçbirini bırakmaksızın, hepsiyle konuştum.
Onlardan birşey koparmayı başaramadım ![224]
Muhammed'in yanına vardım, kendisiyle konuştum. Vallahi, bana hiçbir cevap vermedi.
Sonra, Ebu Kuhâfe'nin oğluna (Ebu Bekir'e) gittim. Onda da bir hayır bulmadım.
Sonra, Hattab'ın oğluna (Ömer'e) gittim. Onu düşmandan daha düşman buldum!
Sonra, Ali'nin yanına vardım. Kendisini kavmin en yumuşağı buldum.
Ali bana birşey işaret etti. Ben de onu yaptım.
Vallahi, o yaptığım şeyin bana bir yararı olur mu, yoksa olmaz mı, bilmiyorum" dedi.
Kureyş müşrikleri:
"O sana neyi emretti?" diye sordular. Ebu Süfyan:
"Bana insanların arasında ahd ve eman vermemi emretti. Ben de onu yaptım" dedi.
Kureyş müşrikleri:
"Muhammed buna icazet, izin verdi mi?" diye sordular.
Ebu Süfyan:
"Hayır![225]
Ben, bunu yaptıktan sonra Muhammed'in yanına vardım ve:
'Ben iki taraf halkını, uzlaştırmak için, himayeme aldım. Zannetmem ki, sen bu himayeye alışımı reddedesin![1] dedim.
Bana:
'Ey Ebu Süfyan! Ey Hanzale'nin babası! Bunu sen söylüyorsun "Bu, senin sözündür!" dedi ve bundan başka birşey söylemedi" dedi.[226]
Kureyş müşrikleri:
"Yazıklar olsun sana! Vallahi, adam (Ali) sana oyun etmiş, seninle eğlenmekten başka birşey yapmamış!
Yaptığın şey sana bir yarar sağladı, bir işine yaradı mı?" dediler.
Ebu Süfyan:
"Hayır! Bir yarar sağlamadı. Fakat, vallahi, bundan başka da, yapacak birşey bulamadım" dedi.[227]
Kureyş müşrikleri:
"Demek, sen hiçbir şey yapamamışsın![228] Bize hiçbir şey getirememişsin.[229]
Vallahi, biz bugün dönen elçi gibi başarısız hiçbir elçi görmedik.[230]
Sen bize ne savaş haberi getirdin ki savaşa hazırlanalım, ne banş haberi getirdin ki güvenlik içinde bulunalım!" dediler.[231]

Acele Sefer Hazırlığına Girişilişi ve Bunun Gizli Tutuluşu

Ebu Süfyan, dönüp Mekke'ye gittikten sonra, Peygamberimiz Aleyhisselam, kendisinin sefer hazırlığını görmesi için Hz.Âişeye emir verdi.[232]
"Sefer hazırlığımı yap! Bunu hiç kimseye söyleme![233] İşini gizli tut!" buyurdu.[234]
Hiç kimse, ne için hazırlanıldığını bilmiyordu.[235]
Hz. Ebu Bekir, kızı Hz. Âişe'nin evine gitmişti.
O sırada, Hz. Âişe, Peygamberimiz Aleyhisselam için sevık, un ve hurmadan yol azığı hazırlamakla uğraşıyordu.[236]
Hz. Ebu Bekir:
"Ey kızcağızım! Resûlullah Aleyhisselam sefer hazırlıklarını görmenizi mi size emretti?" diye sordu
Hz. Âişe:
"Evet![237] Resûlullah Aleyhisselam, kendisi için yol, sefer hazırlığı yapmamı bana emretti" dedi.[238]
Hz. Ebu Bekir:
"Sence, nereye gitmek istiyor olabilir?" diye sordu.[239]
Hz. Âişe:
"Vallahi, bilmiyorum!" dedi.[240]
Hz. Ebu Bekir, kendi kendine:
"Vallahi, şu Benî Asfarlar(Rumlar)la savaş zamanında Resûlullah Aleyhisselam nereye gitmek istiyor ola?![241]
Resûlullah Aleyhisselam, birsefere niyeti en s ey di, bizim de hazırlanmamızı bildirirdi" dedi.
Hz. Âişe:
"Bilmiyorum. Belki Benî Süleymlere gitmek istiyor, belki Sakîflere gitmek istiyor, belki de Hevâzinlere gitmek istiyor olabilir" dedi.
O sırada, Peygamberimiz Aleyhisselam içeri girdi.
Hz. Ebu Bekir:
"Yâ Rasûlallah! Sefere mi çıkmak istiyorsun?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet!" buyurdu.
Hz. Ebu Bekir:
"Ben de hazırlanayım mı?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet!" buyurdu.
Hz. Ebu Bekir:
"Nereye gitmek istiyorsun yâ Rasûlallah?[242] Sanırım ki; Benî Astarların (Rumların) üzerine gitmek istiyorsun d ur" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hayır!" buyurdu.
Hz. Ebu Bekir:
"Yoksa, Necd halkının üzerine mi gitmek istiyorsun?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hayır!" buyurdu.

Hz. Ebu Bekir:
"Öyleyse, Kureyşîlerin üzerine gitmek istiyorsun d ur" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet![243] Kureyşflerin üzerine gideceğim ey Ebu Bekir! Bunu gizli tut!" buyurdu ve hemen hazırlanmasını emretti.
Hz. Ebu Bekir:
"Yâ Rasûlallah! Onlarla senin aranda bir mütareke müddeti belirlenmiş değil miydi?" dedi.[244]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sen onların Benî Katılara (Huzâalara) yaptıklarını işitmedin mi?[245]
Hudeybiye muahede ve mütarekesinin hükmüne riayetsizlik edenlerin ilki onlar oldu.[246]
Onlar ahd-lerine vefasızlık ettiler ve muahedelerini bozdular.
Ben de onlarla savaşacağım!
Sana söylediğim şeyi gizli tut, açığa vurma!" buyurdu.
Kimi Peygamberimiz Aleyhisselamın Şam'a gitmek istediğini, kimi Sakîflere gitmek istediğini, kimisi de Hevâzinlere gitmek istediğini sanıyordu.[247]
Peygamberimiz Aleyhisselam, ashabına sefer için hazırlanmalarını emretti ve fakat, önce, nereye gidileceğini gizli tuttu, açıklamadı .[248]
Sonra, Mekke'ye doğru gidileceğini bildirdi.[249]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Mekke'ye giden dağ yollarını ve geçitleri nöbetçilerle tuttu. [250] Hz. Ömer'i de, nöbetçiler üzerinde denetçi olarak görevlendirdi.
Hz. Ömer, dağ yolları ve geçitler üzerinde dönüp dolaşmakta[251] ve nöbetçilere:
"Rastlayacağınız, gizlice Mekke'ye geçip gitmek isteyen hiçbir kimseyi bırakmayacaksınız! Onları geri çevireceksiniz!" demekte, hiç kimsenin Mekke'ye gitmesine meydan vermemekte idi.[252]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Allah'ım! Yurtlarına ansızın varıp kavuşuncaya kadar, Kureyşîlerin casus ve habercilerini tut, görmez ve işitmez et! Kureyşîlerin gözlerini bağla! Beni birdenbire görsünler!" diyerek dua etti.[253]
Peygamberimiz Aleyhisselam, çöl halkına, Medine çevresindeki Müslümanlara ve her tarafa dav-etçiler gönderip:
"Allah'a ve ahiret gününe imanı olan, Ramazan'da Medine'de hazır bulunsun!" diyerek, onları sefere katılmaya davet etti.
Esma b. Harise ile Hind b. Hârise'yi Eşlemlere gönderdi. Bunlar, Eşlemlere:
"Resûlullah Aleyhisselam, Ramazan'da Medine'de bulunmanızı size emrediyor!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Cündüb b. Mekîs ile Râfi' b. Mekîs'i Cüheynelere gönderdi. Bunlar, Ramazan'da Medine'de hazır bulunmalarını Cüheynelere emrettiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, İmâ' b. Rahasa ile Ebu Rühm Külsûm b. Husayn'ı Benî Husaynlara, Benî Gıfârlara, Benî Damrâlara;
Ma'kıl b. Sinan ile Nuaym b. Mes'ud'u Eşca'lara;
Bilal b. Haris ile Abdullah b. Amr el-MüzenPyi Müzeynelere;
Haccac b. Ilâtü's-Sülemî ile Irbaz b. Sâriye'yi Benî Süleymlere;
Bişr b. Süfyan ile Büdeyl b. Verkâyı Benî Ka'blara (Huzâalara) gönderdi.[254]
Huzâî b. Abdi Nühm, Müzeyneleri yanına alarak Revhâ'da;
Abdullah b. Malik, Gıfârîleri yanına alarak Sukyâ'da;

Kudâme b. Sümâme, Benî Süleymleri yanına alarak Kudeyd'de;
Sa'd b. Cessâme, Benî Leysleri yanına alarak Kedid'de;[255]
Benî Ka'blar da Kudeyd'de; gelip Peygamberimiz Aleyhisselamın ordularına katılacaklardı.
Eşlemler, Cüheyneler, Eşca'lar ve daha başka Arap kabileleri Medine'ye geldiler.
Ebu İnebe kuyusunda ordugâh kuruldu, toplanıldı.[256]
Toplananların mevcudu 10.000 idi.[257]
Mevcudun 12.000 kişi olduğu rivayeti de vardır.[258]
Medine'den 10.000 kişi ile çıkılmış, 2.000'i yolda gelip kati İm işti.[259]
Muhacirlerlerle Ensardan, sefere katilmayan kimse yoktu.[260]
Muhacirlerin sayısı 700 idi, yanlarında da 300 at vardı.
Ensarın sayısı 4.000 idi, yanlarında da 500 at vardı.[261]
Müzeynelerin sayısı 1.000 idi[262] veya sayıları 1.300 olup,[263] yanlarında 100 at vardı.[264]
Eşlemlerin sayısı 400 idi,[265] yanlarında 30 at vardı.[266]
Cüheynelerin sayısı 800 İdi[267] veya 700[268] veya 1.000 İdi[269] veya 1400 idi.[270]
Yanlarında da, 50 at vardı.[271]
Gıfârîlerin sayısı 400 idi.[272]
Süleymlerin sayısı 900[273] veya 1.000[274] veya 1.400[275] veya 1.800 idi.[276]
Diğerleri, Muhacirlerden ve Ensardandı.
Kays, Esed, Temim ve başka kabilelerden de, gelip mücahidler arasına katılanlar vardı.[277]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Medine'de yerine Ebu Rühm Külsûm b. Husayn'ı vekil bıraktı.[278]
Abdullah b. Ümmi Mektum'un vekil bırakıldığı da rivayet edilir.[279] Sanıldığına göre; Abdullah b. Ümmi Mektum imamlıkla, Ebu Rühm de idarî işlerle görevlendirilmişti.[280]

Hâtıb'ın Kureyş Müşriklerine Harekât Durumunu Bir Yazı ile Bildirmeye Yeltenişi

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mekke üzerine yürüyeceği sırada, ashabdan Hâtıb b. Ebi Beltea, Mekkeli müşriklere biryazı yazarak, Peygamberimiz Aleyhisselamın bu husustaki kararını bildirmek istedi.[281]
Hâtıb; yazısını, Salvan b. Ümeyye, Süheyl b.Amrve İkrime b. Ebu Cehil'e verilmek üzere yazdı ve yazısında şöyle dedi:
"Resûlullah Aleyhisselam; gazaya çıkacağını halka bildirdi.
Kendisinin sizden başkasına gitmek isteyeceğini sanmıyorum.
Size gönderdiğim yazımla, yanınızda benim bir iyilik ve minnet elimin bulunmasını arzu ettim."[282]
Başka rivayetlere göre, Hâtıb mektubunda şöyle dedi:
"Peygamber (Aleyhisselam); geceler gibi karaltılı, seller gibi akan askerleri ile size doğru yönelmiş geliyor!
Allah' a yemin ederim ki; o size yalnız başına bile gelecek olsa, Allah, muhakkak yardım edip onu size galip kılacaktır.
Çünkü, Allah ona yaptığı va'dini yerine getiricidir!
Hiç şüphesiz, Allah onun dostu ve yardımcı sı dır."
"Muhammed Peygamber (Aleyhisselam), amma size karşı, amma sizden başkasına karşı, savaşmaya hazırlanmış bulunuyor.
Hazırlıklı ve uyanık olunuz!"[283]
"Hâtıb b. Ebi Beltea'dan:
Resûlullah (Aleyhisselam), sizin üzerinize yürümek istiyor!
Tedbirinizi alınız!"[284]
"Muhammed Aleyhisselam, kesin olarak sizin üzerinize yürümek üzeredir!"[285]
"Bundan sonra, derim ki:
Muhammed (Aleyhisselam) kesin olarak sizin üzerinize yürümek istiyor.
Tedbirinizi alınız! Hazırlanınız!"[286]
Bazı ravilerin bu yazı muhtevasını kısaltarak nakletmiş oldukları gözönünde tutulunca, yukarıdaki yazılarda geçen sözlerin hepsinin Hâtıb'ın yazısında yer almış olduğu kabul edilebilir.[287]

Mektubun Kureyş Müşriklerine Bir Kadınla Gönderilişi

Hâtıb b. Ebi Beltea, Kutıeyş müşriklerine yazdığı mektubu bir kadına vermişti.
Rivayete göre; kadın, Müzeynelerdendi.[288] Müzeynelerin de Arc halkından, Kenud adında bir kadındı.[289]
Kendisi, Ebu Amr b. Sayfî b. Hişam (Hâşim) b. Abdi Menafın[290] yahut Ebu Leheb'in[291] azadlı cariyesi olup, Sâre diye anılırdı.
Sâre Medine'ye geldiği sırada, Peygamberimiz Aleyhisselam Mekke'yi fetih hazırlığıyla uğraşıyor-du.[292]
Sâre'ye:
"Sen Müslüman olarak mı geldin?" diye sordu.
Sâre:
"Hayır!" dedi.[293]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Öyleyse, sen ne için geldin?" diye sordu.
Sâre:
"Sizler köle azadlayıcılarsınız, aşiret sahibisiniz![294]
Köle azadlayıcılar Bedir günü ölüp gittiler.[295]
Ben son derecede muhtaç duruma düştüm. Bana yiyecek ve binecek veresiniz, beni giydirip kuşatasınız diye yanınıza geldim!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Tagannilerin, şarkı söylemelerin, ağıt yakmaların seni ihtiyaçtan kurtarmadı mı?" diye sordu.
Sâre:
"Yâ Muhammedi Kureyşliler, kendilerinden birçok kimseler öldürüldüğünden beri, şarkı dinlemeyi bıraktılar.[296] Bedir vak'asından sonra, benden birşey söylememi isteyen olmadı.[297] Ben de, şarkı söylemeyi, ağıt yakmayı bıraktm" dedi.[298]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Abdulmuttalib oğullarını, Sâre'ye yardıma teşvik etti.
Onlarda, hemen onu giydirip kuşattılar. Birde, hayvan bulup kendisini bindirdiler, yol azığını da koydular.
Hâtıb b. Ebi Beltea, Sâre'nin yanına vardı. Ona on dinar (altın lira) ile bir elbise verdi. [299] Bunlar, Kureyş müşriklerine yazdığı mektubu onlara ulaştırma ücreti idi.
Hâtıb, Sâreye:
"Bunu, elinden geldiği kadar gizli tut! Mekke'ye giderken de, anayoldan gitme! Çünkü, yol üzerinde bekçiler, nöbetçiler var!
Sen dağ yolları ve geçitlerinden başka bir yol tutup, Mahacce'nin solundan Fuluk içine, Akik yoluna doğru git!" dedi.[300]
Sâre, mektubu başına yerleştirdikten sonra, üzerinden, saçlarını bölükler halinde örerek gizledi, Kureyş müşriklerine teslim etmek üzere yola çıktı.
Hâtıb'ın bu uygunsuz tutum ve davranışı hakkında gökten haber geldi.[301]

Hâtıb'ın Sorguya Çekilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam; Hz. Ali ile Zübeyr b. Avvam ve Mikdad b. Esved'e:[302]
"Acele gidiniz! Hâh bahçesine vardığınızda, orada, hayvan üzerinde giden ve yanında bir mektup bulunan bir kadın bulacaksınız!
Mektubu ondan alınız ve bana getiriniz![303] Kendisini serbest bırakınız![304]
Mektubu vermek istemezse, boynunu vurunuz!" buyurdu.[305]
Hz. Ali ve arkadaşları, atlarını koştura koştura Hâh bahçesine varıp kavuştular. Orada, yolcu bir kadına rastladılar.[306]
Peygamberimiz Aleyhisselam; Hz. Ali ve arkadaşlarına, devesinin üzerinde giden bir kadının Hâtıb b. Ebi Beltea tarafından müşriklere yazılan ve Resûlullahın kendilerine doğru gelmekte olduğunu haber veren bir sahifeyi yanında taşıdığını haber vermişti.
Hz. Ali ve arkadaşları, kadına:
"Yanında götürmekte olduğun mektup nerede?" diye sordular.[307]
Kadın:
"Benim yanımda mektup falan yok!" dedi.[308]
Bunun üzerine, kadının devesini ıhdırdılar.[309] Kadını devenin üzerinden indirdiler. Eşyasını aradılar. Mektup olarak hiçbir şey bulamadılar.[310]
Kadın yemin ederek inkârda bulununca, geri dönecek oldular.[311]
Hz. Ali:
"Allah'a yemin ederim ki; ne Resûlullah Aleyhisselam yanılır, ne de biz yanılırız!
Sen bu mektubu bize ya kendiliğinden çıkarırsın, ya da seni soyar, ararız!" dedi.[312]
Kadın:
"Siz Müslüman değil misiniz?! (Bunu bana nasıl yaparsınız?)" dedi.[313]
Hz. Ali:
"Elbette Müslümanız! Resûlullah Aleyhisselam bize senin yanında mektup bulunduğunu söyledi" dedi,[314] kılıcını
sıyırdı ve:
"Ya mektubu çıkarırsın, ya da kılıcı tepene indiririm!" dedi.[315]
Kadın, işin sıkı tutulduğunu görünce, Hz. Ali'ye:
"Yüzünü benden başka yana çevir!" dedi.
Hz. Ali yüzünü başka tarafa çevirince, kadın örgülü saçlarını çözdü, mektubu çıkarıp Hz. Ali'ye verdi.[316]
Mektubu Peygamberimiz Aleyhisselama getirdiler.
Mektubun müşriklerden bazı kişilere Hâtıb b. Ebi Beltea tarafından yazılıp gönderilmiş ve içinde Peygamber Aleyhisselamın savaş işinin onlara bildirilmiş olduğu görüldü.[317]
"Yâ Rasûlallah! Hâtıb, Allah'a, Resûlullaha ve mü'minlere hainlik etmiştir!?" dediler. [318]
Peygamberimiz Aleyhisselam haber saldı, Hâtb'ı yanına çağırttı.[319]
Hâtıb gelince, mektup kendisine okundu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Bunu sen mi yazdın?" diye sordu.
Hâtıb:
"Evet!" dedi.[320]
Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Ey Hâtıb! Bu ne biçim iş?![321] Sen bunu ne için yaptın?!" diye sordu.[322]
Hâtıb:
"Yâ Rasûlallah! Bu hususta hakkımda hüküm vermekte acele etme!
Ben, Kureyşîler içinde, yanaşma bir kişiyim. Asıl Kureyşîlerden değilim.
Senin yanındaki Muhacirlerin Mekke'de ailelerini ve mallarını koruyacak akrabaları var.[323]
Ben ise, Kureyş cemaati içinde ne soyu, ne de kabilesi olmayan bir kişiyim.
Üstelik, çoluk çocuklarım da onların aralarında bulunuyor.[324]
Ben bunu onlara bir iyilik edeyim, kendilerini minnet altında bırakayım da oradaki ev halkımı korusunlar diye yaptım.
Yoksa, bunu küfre saptığım veya dinimden döndüğüm veya İslâmiyetten sonra küfre rıza gösterdiğim için yapmış değilim ![325]
Yâ Rasûlallah! Vallahi, ben Allah'a ve Allah'ın Resûlüne iman etmişim ve dinimi de asla değişti rm emişim dir![326]
Ben, Müslüman olduğumdan beri, Allah hakkında hiçbir şüpheye düşmemiş,[327] küfür yoluna sapmamışım dır!
Müşriklerden ayrıldığımdan beri, kendilerine hiçbir sevgi de beslememi simdir.
Fakat, ev halkım hakkında endişe duyduğum için, onların yanında bir iyiliğimi bulundurmak istedim.
İyi biliyorum ki; Yüce Allah'ın onlara indireceği azap karşısında benim bu mektubum kendilerine hiçbir yarar sağlamayacak, gelebilecek azaptan onları kurtarmayacaktır.[328]
Yâ Rasûlallah! Ben, bu iyiliği, çoluk çocuğumla malıma onlardan gelebilecek zararlardan Allah belki korur diye yapmak istedim!
Muhacir ashabından hiçbiri yoktur ki, orada kavim ve kabilesinden bazı kimseler bulunsun da, Yüce Allah, onun ev halkını ve malını onlarla korumamış olsun!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Doğru söyledin!" buyurdu[329] ve yanındaki ashabına da:
"O size doğru söyledi.[330]
Kendisi hakkında, hayırdan başka birşey söylemeyiniz!" buyurdu.[331]
Hz. Ömer:
"Yâ Rasûlallah! Bu adam Allah'a, Allah'ın Resûlüne ve mü'minlere hainlik etmiştir.[332]
Yâ Rasûlallah! Bırak beni de, şu münafığın boynunu vurayım?" dedi.[333]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"İzin verecek olursam, onu öldürür müsün?" diye sordu.
Hz. Ömer:
"Evet! Bana izin verirsen, onu öldürürüm!" dedi.[334]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hayır![335] Bu kişi Bedir savaşında bulunanlardan değil midir?[336] O Bedir savaşında bulunmuştur.[337]
Ne bilirsin? Belki de, Yüce Allah, Bedir savaşına katılmış olanlara, Bedir gününde bakıp, 'Siz istediğinizi yapın! Ben sizi bağışlamışımdır! Cennet size vacip olmuş, siz Cennete girmeyi haketmişsinizdir!' buyurmuştur" buyurunca, Hz. Ömer'in gözleri yaşla doldu ve:
"Yüce Allah ve Resûlü daha iyi bilir!" dedi.[338]
Hâtıb'ın bu husustaki tutum ve davranışı üzerine indirilen âyetlerde[339] şöyle buyuruldu:
"Ey iman edenler! Benim de, sizin de düşmanınız olanları dost edinmeyiniz.

Kendileriyle aranızdaki sevgi yüzünden, onlara Peygamberin maksadını ulaştırırsınız, değil mi?!
Halbuki, onlar haktan size gelene (İslâm dinine ve Kufân'a) küfretm işi erdir.
Onlar, Peygamberi de, sizi de, Rabbiniz olan Allah'a iman ediyorsunuz diye yurtlarınızdan çıkarıyorlardı .
Eğer siz Benim yolumda savaşmak, rızamı aramak için çıkmışsanız (onlan dost edinmeyiniz)!
Siz onlara hâlâ muhabbet mi besleyecek (sırlarımı ifşa mı edecek)siniz?!
Halbuki, ben sizin gizlediğinizi de, açıkladığınızı da çok iyi bilenim!
İçinizden kim bunu yapar (Resûlullahın sırlarını açıklar)sa, muhakkak ki, o, yolun ta ortasından sap-m ıştır!
Eğer onlar size bir tımak tuttururlar (sizi ele geçirirlerse, hepinizin düşmanları olacaklar; ellerini, dillerini kötülükle size uzatacaklardır.
Zaten, onlar, (ah bir dininizden dönüp) kâfir olsanız diye temenni de etmişlerdir.
Ne hısımlarınız, ne evladlarınız, ahiret azabına karşı size asla yarar veremezler. Kıyamet gününde, Allah onlarla aranızı ayıracaktır.
Allah, ne yaparsanız, hakkıyla görendir.
İbrahim'de ve onun maiyyetinde bulunan (Müslüman)larda (onların sözlerinde ve işlerinde) sizin için gerçekten uyulacak güzel bir ömek vardı.
Hani onlar kavimlerine:
'Biz sizden ve Allah'ı bırakıp tapmakta olduğumuz şeylerden kesin olarak uzağız!
Sizi inkâr ettik.
Siz Allah'a bir olarak iman edinceye kadar, bizimle aranızda temelli düşmanlık ve buğz belirmiştir!' demişlerdi.
Yalnız, İbrahim'in, babasına:
'Her halde, senin yarııganmanı dileyeceğim!
Fakat, senin için Allah'tan gelecek herhangi birşeyi celb veya def etmeye gücüm yetmez!' demesi müstesnadır.
(Siz şöyle deyiniz):
'Ey Rabbimiz! Biz ancak Sana güvenip dayandık! Ve Sana yöneldik! Son dönüş de ancak Sanadır!
Ey Rabbimiz! Bizi, o küfredenler için bir fitne (konusu) yapma! (Onlan bize musallat etme)!
Ey Rabbimiz! Bizi yarlığa!
Çünkü, Azîz ve Hakîm Sensin Sen!'"[340]

Medine'den Mekke'ye Doğru Yola Çıkış

Peygamberimiz Aleyhisselam; Hicretin 8. yılında[341] Ramazan ayında Müslümanlardan 10.000 kişi-askerî bir topluluğun başında, Medine'den Mekke'ye doğru yola çıktı.[342] Peygamberimiz Aleyhisselam da, mücahidler de hep oruçlu idiler.[343] Yola çıkılırken, Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Orucunu tutmak isteyen, tutsun. Orucunu açmak isteyen de, açsın!" diyerek nida ettirdi.[344] Peygamberimiz Aleyhisselam orucunu açmadı, tuttu. Mücahidler de açmadılar, tuttular.[345] Sulsul mevkiine eriştiler.[346] Sulsul; Medine nahiyelerinden olup, Medine'ye uzaklığı yedi mildir.[347]

Zübeyr b. Avvam'ın Bir Süvari Birliğinin Başında Öncü Olarak İleri Sürülüşü ve Hevâzin

Casusunun Yakalanıp Sorguya Çekilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam; Zübeyr b. Avvam'ı, 200 kişilik bir süvari birliğinin başında, öncü ve gözcü olarak ileri sürmüştü.[348]
Bunlar; Arc'la Talub arasında Hevâzin casuslarından birini yakalayıp Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına getirdiler ve:
"Yâ Rasûlallah! Hayvanının üzerinde gördük: Çukur yerlerde bizden saklanmaya çalışıyordu. Sonra, yüksek bir yere çıkıp oturdu. Atlan ona doğru koşturmaya başlayınca, kaçmak istedi.
Kendisine:
'Sen kimsin?' diye sorduk.
'Benî Gitarlardan bir adamım!' dedi.
'Bu memleket halkından, Benî Gitarların hangilerindensin?' diye sorduk.
Aykırı cevap verdi, bize soyunu anlatamadı, şüphemizi arttırdı, kendisi hakkında bizi suizanna düşürdü.
'Senin ev halkın nerededir?' diye sorduk.
Eliyle bir tarafa işaret ederek:
'Yakındadır!' dedi.
Kendisinin işi karıştırdığını, gerçeği sakladığını görünce:
'Ya bize doğrusunu söyleyeceksin, ya da boynunu vuracağız!' dedik.
'Ben size doğrusunu söylersem, bu, bana, sizin katınızda bir yarar sağlar mı?' dedi.
'Evet!' dedik.
Bunun üzerine, bize:
'Ben Benî Nadrlardan, Hevâzinlerden bir adamım.
Beni Hevâzinler casus olarak gönderdiler ve:
'Medine'ye git, Muhammed'le buluş! Müttefiklerinin (Huzâaların) işi hakkında ne yapmak istediğini, bizim için öğrenmeye çalış!
O, Kureyşîlere askerî bir birlik mi gönderiyor? Yoksa, kendisi mi gidip onlarla savaşacaktır? Biz onun Kureyşîlere büyük bir ordu ile baskın yapacağını sanıyoruz.
İster kendisi gitsin, ister askerî bir birlik göndersin, sen de onlarla birlikte Batn-ı Şerife kadar git!
Eğer onlar önce bizim üzerimize yürümek isterlerse, Batn-ı Şerif yolunu tutar, bizim yanımıza çıkarlar. Eğer Kureyşîlerin üzerine yürümek isterlerse, yollarına devam ederler!' dediler' dedi."
Peygamberimiz Aleyhisselam, casusa:
"Hevâzinler neredeler?" diye sordu.
Casus:
"Onları Buk'â'da pek çok yığınak yapmış oldukları halde geride bıraköm.
Onlar bütün Arapları kendilerine yardıma çağırdılar, Sakîflere de haber saldılar. Onlar da yapılan davete icabet ettiler.
Sakîfleri de, savaşmak üzere pek çok yığınak yapmış oldukları halde geride bıraktım.
Onlar, debbabe ve mancınık yapma işini öğrenmeleri için, Cüreş'e adamlar gönderdiler.
Kendileri de, Hevâzinlerin topluluklarıyla birlikte bulunmak üzere gidiyorlar!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hevâzinler işlerini yürütmeyi kime havale ettiler?" diye sordu.

Casus:
"Eşraf gençlerinden Malik b. Avf'a havale ettiler!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hevâzinlerin hepsi, Malik'e ve onun davet ettiği işe icabet ettiler mi?" diye sordu.
Casus:
"Güçlülük ve dayanıklılıklarda tanınmış olan Benî Âmirler, davete aldırış etmediler" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onlar, Benî Âmirlerden hangileridir?" diye sordu.
Casus:
"Ka'blarveKilablar!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hilaller ne yaptı?" diye sordu.
Casus:
"Hevâzinlere onlardan pek azı katıldı.
Akşamleyin, senin kavmine uğramıştım.
Ebu Süfyan, yanlarına gelmişti.
Medine'den getirdiği haberden dolayı, Kureyşîlerin Ebu Süfyan'a çok kızmış olduklarını gördüm.
Onlar çok korkuyor ve ürperiyorlardı" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah bize yeter. O, ne güzel Vekîl'dir!
Sanırım ki, sen bana ancak doğru olanı söyledin!" buyurdu.
Casus:
"Bu, bana yarar sağlayacak, beni ölümden kurtaracak mıdır?" dedi.
Casusun gidip halkı uyarmasından korkuldu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onu tutuklamasını, Halid b. Velid'e emretti.
İslâm ordusu Merruz-zahran'a vardığı zaman, casus kaçtı.
Halid b. Velid, ardına düşüp onu aradı, Erâk[349] yanında yakaladı ve:
"Eğer senin için söz vermiş olmasaydım, boynunu vururdum!" dedi. Durumu Peygamberimiz Aleyhisselama arzetti.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Mekke'ye girinceye kadar onu tutuklu bulundurmasını Halid b. Velid'e em retti.[350]

Uyeyne b. Hısn'ın Arc'da Gelip Mücahidlere Katılışı

Uyeyne b. Hısn; Necd'de ev halkının yanında bulunduğu sırada, Peygamberimiz Aleyhisselamin yanına birçok Arap kabilelerinin toplanarak bir yana doğru gitmek istediklerini haber alınca, kavminden bazı kimselerle birlikte Medine'ye gelip, Peygamberimiz Aleyhisselamı iki gün önce gitmiş buldu ve hızla Arc'a doğru gitti. Orada, Peygamberimiz Aleyhisselamla buluştu ve:
"Yâ Rasûlalları! Senin bir tarafa gideceğini haber aldım, geldim.
Ben sizde savaş hali görmüyorum: Ne çekilmiş sancaklar görüyorum, ne de bayraklar!
Yoksa, umreye mi gitmek istiyorsunuz?
Halbuki, sizde ihram hali de görmüyorum!?
Yâ Rasûl allan! Siz nereye yönelmiş gidiyorsunuz?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah her nereye gitmemizi dilerse oraya gideceğiz!" buyurdu.
Uyeyne b. Hısn, mücahidlere katılıp Peygamberimiz Aleyhisselamla birlikte gitti.[351]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Orucunu Açışı ve Mücahidlere Oruçlarını Açmalarını Emredişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Arc'a geldiği zaman, çok susamıştı.
Susuzluğunu gidermek için, başına su döktü. Yüzünü yi kadı.[352]
Müslümanlar, yaya ve binitli olarak, Peygamberimiz Aleyhisselamla birlikte Kurâu'l-Gamîm'e vardılar.
"Yâ Rasûlallah! Oruçluluk halka çok ağır gelmeye başladı.
Halk, senin ne yapacağına bakıyorlar!" dediler.[353]
Peygamberimiz Aleyhisselam; Usfan ile Emeç arasındaki Kudeyd[354] mevkiine gelince, [355] ikindi namazından sonra, hayvan üzerinde iken[356] bir bardak su[357] getirtti. Bardağı herkesin göreceği şekilde kaldırıp onu içti,[358] orucunu açtı.[359] Müslümanların da oruçlarını açmalarını emretti.[360]
Müslümanlardan bazısının orucunu açtığı, bazısının ise oruçlarını açmayıp tutmaya devam ettikleri haber verilince, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onlar âsilerdir (Emre karşı gelenlerdir)![361]
Onlar âsilerdir! (Emre karşı gelenlerdir)![362]
Siz, sabahleyin düşmanlarınızla karşılaşacaksınız! Orucu açmak sizin için zindeliktir!" buyurdu.[363]
Düşmanla karşılaşacakları haber verilince, hepsi Merru'z-zahran'da oruçlarını açtılar. [364]

Medine'ye Gelmek Üzere Yola Çıkan Hz. Abbas'ın Yolda Peygamberimiz Aleyhisselamla Buluşması

Hz. Abbas, ailesiyle birlikte gelirken, Cuhfe'de veya Zülhuleyfe'de Peygamberimiz Aleyhisselamla buluştu.[365]

Peygamberimiz Aleyhisselam, ona, yanındaki ağırlıklarını Medine'ye göndermesini emretti.[366]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mücahidleri Savaş Düzenine Koyuşu

Peygamberimiz Aleyhisselam, Kudeyd'e gelince, orada konakladı. Sancaklar ve bayraklar bağladı.[367]
Bağladığı sancak ve bayrakları kabilelere, kabilelerin bayraktar ve sancaktarlarına verdi. [368]
Uyeyne b.Hısn, kabilelerin sancak ve bayraklar aldıklarını görünce, canının sıkıntısından, parmaklarını ısırmaya başladı.
Hz. Ebu Bekir, ona:
"Yoksa, geldiğine pişmanlık mı duyuyorsun?" diye sordu.
Uyeyne b. Hısn:
"Ben kavmimin Muhammed'le birlikte bulunmadığına üzülüyorum!" dedi ve
"Ey Ebu Bekir! Muhammed nereye gitmek istiyor?" diye sordu.
Hz. Ebu Bekir:
"Allah her nereye gitmesini isterse, o oraya gidecektir!" dedi.[369]
Peygamberimiz Aleyhisselamın Kudeyd'de bulunduğu sırada, Süleymler900 veya 1.000 atlı olarak geldiler.
Onların zırhlan sırtlarında, mızrakları ve silahları yanlarında bulunuyordu.
Peygamberimiz Aleyhisselamın onlara gönderdiği iki elçisi Peygamber Aleyhisselamın yanına gelmekte acele etmelerini söyleyince, derlenip toparlanarak geldiler ve:
"Yâ Rasûlallah! Biz, senin dayıların oluruz.
Bizim savaş zamanında nasıl sebatlı, seninle buluştuğumuz zaman nasıl sadakatli olduğumuzu göreceksin" dediler.
Süleymlerin yanlarında durulmuş iki sancak ve beş bayrak bulunuyordu. Bayraklar siyahtı.
"Yâ Rasûlallah! Bizim bayraklarımızı da bağla ve istediğine ver!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Cahiliye çağında bayraklarınızı taşıyan, bugün de taşısın! Evvelce yanıma hepinizle birlikte gelen o güzel yüzlü, tatlı dilli kişi ne yapıyor? Siz gidiniz! Ordunun önüne geçiniz!" buyurdu.
Onları öncü birliği yaptı.
Benî Süleymlerle buluşuluncaya kadar, bu görevi Halid b. Velid yapmıştı.[370]
Muhacirlerin bayraktarları:
1. Hz. Ali,
2. Zübeyr b. Avvam,
3. Sa'd b. Ebi Vakkas,
Ensarın bayraktarları:
1. Evsîlerin Abduleşhel oğullarından Ebu Naile,
2. Evsîlerin Zafer oğullarından Katâde b. Numan,
3. Harise oğullarından Ebu Bürde b. Niyar,
4. Muaviye oğullarından Cebr b. Atîk,
5. Hatma oğullarından Ebu Lübâbe b. Abdulmünzir,
6. Ümeyye oğullarından Mübeyyaz,
7. Sâide oğullarından Ebu Useydü's-Sâidî,
8. Benî Haris b. Hazreclerden Abdullah b. Zeyd,

9. Selime oğullarından Kutbe b. Âmir b. Hadîd,
10. Malik b. Neccar oğullarından Umâre b. Hazm,
11. Mazin oğullarından Salît b. Kays,
12. Dinar oğulları,
Müzeynelerin sancaktarları:
1. Numan b. Mukarrin,
2. Bilal b. Haris,
3. Abdullah b. Amr,
Eslemlerin sancaktarları:
1. Büreyde b. Husayb,
2. Naciye b. A'cem,
Cüheynelerin sancaktarları:
1. Süveyd b. Sahr,
2. Rafi' b. Mekîs,
3. EbuKer'a,
4. Abdullah b. Bedr,
Benî Amr b. Ka'bların sancaktarı:
Büsr b. Süryan,
Benî Gıfârların bayraktarı:
Ebu Zerri'l-Gıfârî veya İmâ' b. Rahasa,
Kinane, Benî Leys, Damrâ ve Sa'd b. Bekrlerin sancaktarı:
1. Ebu Vâkıd el-Leysî,
Eşca'ların sancaktarları:
1. Ma'kıl b. Sinan,
2. Nuaym b. Mes'ud idi.[371]

Ebu Süfyan b. Hâris'le Abdullah b. Ebi Ümeyye'nin Peygamberimiz Aleyhisselamla Buluşmaları ve

Müslüman Olmaları

Peygamberimiz Aleyhisselamın amcası Haris b. Abdulmuttalib'in oğlu Ebu Süfyan ile Abdullah b. Ebi Ümeyye, Mekke ile Medine arasında, Nîku'l-akab mevkiinde Peygamberimiz Aleyhisselamla buluştular, Müslüman olmak istediler.[372]
Bunların, Sukyâ ile Arc arasında[373] veya Ebvâ'da buluştukları da rivayet edilir.[374]
Ebu Süfyan b. Haris, Peygamberimiz Aleyhisselamın süt kardeşi ve yaşıtı idi. Hz. Halime onu da emdirmişti.
Ebu Süfyan, eskiden Peygamberimiz Aleyhisselama dost ve arkadaş idi. Fakat, Peygamberimiz Aleyhisselama peygamberlik gelince, düşman kesilmişti.[375]
Hiçbir düşmanın yapmadığı düşmanlığı yapardı. Şı'b'a varıp da, Peygamberimiz Aleyhisselamla ashabını hicv ve tahkir etmediği gün yoktu.[376]
Yirmi yıl, hicv ve tahkir etmekten geri durmadı.
Müşriklerin Peygamberimiz Aleyhisselamla yaptıkları çarpışmaların hiçbirinden geri kalmadı.[377]
En sonunda, Yüce Allah, Ebu Süfyan b. Hâris'in kalbine İslâm sevgisini düşürdü.
Bir gün Rum Kayseri ile görüşmüş olan Ebu Süfyan b. Haris der ki:
"Rum Kayserinin yanında ne İslâm iyetten kaçı İdi ğı nı, ne de Muhammed'den başkasının tanındığını gördüm. Bunun üzerine, kalbime İslâmiyet sevgisi girdi. İçinde bulunduğum müşrikliğin bâtıl ve boş olduğunu anladım.
Ne çare ki, biz akılları başlarında bir kavimle birlikte bulunuyorduk.
İnsanların akıllarına ve görüşlerine göre yaşadıklarını sanıyordum.
Onlar bir yol tutup gittiler, biz de o yolu tutup gittik.
Şerefli, yaşlı kişiler putlarından yardım dileyerek Muhammed'e karşı ayaklandıkları ve ataları yüzünden ona kızdıkları zaman, onlara uyduk.[378]
Bir gün, kendi kendime:
'Ben kimlere arkadaş oluyorum?! Kimlerin yanında bulunuyorum?! İslâm yolu belli olmuş ve karar-laşmış bulunuyor![1] dedim ve zevcemle oğlumun yanına vardım ve:
'Yola çıkmak için hazırlanınız! Muhammed'in yanınıza gelmesi çok yaklaşmıştır!' dedim.[379]
Zevcem ve oğlum:
'Canımız sana feda olsun![380]
Arapların ve Arap olmayanların Muhammed'e tâbi olduğunu görüyorsun da, hâlâ ona karşı düşmanlık mevkiinde bulunuyor, düşmanlıkta direnip duruyorsun!?
Halbuki, ona yardım etmek herkesten çok sana düşerdi! Ona yardım edenlerin ilki sen olmalı idin!?' dediler.
Uşağım Mezkûr'a:
'Bir deve ile atımı acele yanıma getir!' dedim.[381]
Resûlullah ile buluşmak üzere Mekke'den yola çıktık.[382]
Ebvâ'ya varıp indiğimiz zaman, Resûlullah Aleyhisselamın öncü birliği oraya gelmiş bulunuyor ve Mekke'ye gitmek istiyordu.
Resûlullah Aleyhisselam, benim kanımın dökülmesini helâl ve gerekli kılmıştı.
Bunun için, öldürülmemden korktum ve gizlendim.
Oğlum Cafer'in elinden tutup yaya olarak bir mil kadar gittik.
Sabahleyin Resûlullah Aleyhisselamın yanına vardık.[383]

Halk, takım takım geliyordu. Onlardan gizlendim.
Resûlullah Aleyhisselam hayvanına bineceği zaman, kendisiyle görüşmek istedim.[384]
Resûlullah Aleyhisselam, bizden, yüzünü başka tarafa çevirdi.
Yüzünü çevirdiği tarafa geçtim. Tekrar tekrar, benden yüzünü çevirdi.
Bütün yakın-uzak herşey beni tuttu, sıktı! Ona erişemedikçe, ben bir ölüyümdür!
Onun iyiliğini, merhametini ve bana olan yakınlığını düşünmüş, bu yüzden beni tutar diye ummuştum.
Resûlullah Aleyhisselamın akrabası olduğum için, benim Müslüman olmama sevineceklerini sanıyor ve bunda şüphe etmiyordum.[385]
Resûlullah Aleyhisselamın benden yüzünü çevirdiğini görünce, bütün Müslümanlar da benden yüz çevirdiler.
Ebu Kuhâfe'nin oğlu (Hz. Ebu Bekir) bana rastladı ve benden yüzünü çevirdi.
Ensardan biri, beni kandırarak Ömer'in yanına yanaştırdı. Ömer, bana bakınca:
'Ey Allah düşmanı! Resûlullah Aleyhisselamı ve ashabını inciten sensin hâ!?
Sen ona düşmanlığını yeryüzünün doğularına, batılarına kadar ulaştırdın!" dedi.
Hemen onun yanından ayrılıp amcam Abbas'ın yanına vardım ve:
'Ey Abbas! Ben Resûlullahın yakını ve asâletli oluşum dolayısıyla Müslümanlığımın Resûlullahı sevindireceğini ummuştum.
Kendisinden umduğum iltifatı göremedim!
Beni kabul etmesi için onunla konuş!' dedim.
Abbas:
'Hayır! Vallahi, onun senden yüz çevirdiğini gördükten sonra, kendisiyle bir tek kelime bile konuşamam! Resûlullah Aleyhisselamı celallendirmiş olmaktan korkarım!' dedi.
'Ey amca! Bari, gidip başvuracağım bir kimseyi bana söyle!' dedim.
Amcam, Ali'yi göstererek:
'İşte o!' dedi.
Ali ile buluşup konuştum.
O da, bana Abbas'ın söylediğinin tıpkısını söyledi.
Abbas'ın yanına döndüm ve:
'Ey amca! Bana sövüp sayan adamı bu davranışından vazgeçir!' dedim.
Abbas:
'Bana onu tarif et!' dedi.
'O, çok esmer tenli, kısa boylu, iki gözünün arası yaralıdır!' dedim.
Amcam:
'O, Numan b. Haris en-Neccârîdir![1] dedi.
Ona:
'Ey Numan! Ebu Süfyan, Resûlullah Aleyhisselamın amcasının oğludur ve benim de kardeşimin oğludur.
Resûlullah Aleyhisselam her ne kadar ona kızmış bulunuyorsa da, ileride ondan hoşnut da olacaktır.
Bundan sonra, kendisine herhangi bir suretle hakaret etmekten vazgeç!' diye haber gönderdi."[386]
Ebu Süfyan b. Haris ile Abdullah b. Ebi Ümeyye, Peygamberimiz Aleyhisselamın huzuruna girme çarelerini araştırdıkları ve kendilerinden yüz çevirildiği sırada,

Peygamberimiz Aleyhisselamın zevcesi Hz. Ümmü Seleme de, onlar hakkında Peygamberimiz Aleyhisselamla konuştu:
"Biri amcanın oğlu ve süt kardeşindir. Öbürü de halanın oğludur ve hısımındır.[387]
Allah, bunları sana Müslüman olarak getirdi.[388]
Bunlar, senin katında halkın en yaramazı olamazlar!" dedi.[389]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bana onların ikisi de gerekmez!
Amcamın oğlu benim haysiyet ve şerefimi dili ile lekelemek istedi!
Halamın oğlu ve hışmım olan kişi ise, Mekke'de bana söylememesi gereken sözleri söylemiştir!" buyurdu.[390]
Ebu Süfyan b. Haris der ki:
"Gidip Resûlullahın kapısına oturdum.
Cuhfeye varıncaya kadar, oturmaktan ayrılmadım!
Ne kendisi, ne de Müslümanlardan hiçbirisi benimle konuşuyordu.
Her konakladığı yerde, gidip Resûlullahın kapısında duruyordum. Oğlum da, ayakta dikiliyordu.
Resûlullah, beni gördükçe, yüzünü benden çeviriyordu.
Ezâhir yokuşundan Mekke'nin Ebtah vadisine inince, Resûlullahın çadırının kapısına yaklaştım.
Resûlullah bana baktı! Bu bakış, onun bana ilk yumuşak bakışı idi. Kendisinin bana gülümseye-ceğini de ummaya başladım."[391]
Hz. Ali, Ebu Süfyan b. Hâris'e:
"Resûlullah Aleyhisselama arka tarafından varıp, Yusuf'un kardeşlerinin Yusuf Aleyhisselama söylediği sözü söyle ki, onlar:
'Allah'a yemin ederiz ki; Allah seni gerçekten bizden üstün kılmıştır! Biz, doğrusu, sana karşı yaptıklarımızda suçlu idik![1] dediler [Yusuf: 91].
Bundan daha güzel bir söz bulunabileceği kabul edilemez!" dedi.
Ebu Süfyan b. Haris böyle yapınca, Peygamberimiz Aleyhisselam, Yusuf Aleyhisselamın kardeşlerine verdiği cevabı bildiren:
"Size bugün hiçbir başa kakma ve ayıplama yoktur! Allah sizi yarlıgasın! O, Esirgeyenlerin en Esirgeyicisidir!" (Yusuf 92) mealli âyeti okudu.[392]
Ebu Süfyan b. Haris, Peygamberimiz Aleyhisselamın:
"Bana, onların ikisi de gerekmez!" buyurduğunu haber aldığı zaman:
"Vallahi, ya yanına girmeme izin verecektir, ya da şu oğlumun elinden tutup yeryüzünde açlıktan, susuzluktan ölünceye kadar çekip gideceğiz![393]
Sen ki, benim hem akrabam, hem de halkın en uslusu, yumuşak huylusu, en iyilik severi ve cömerdi bulunuyorsun!" demişti.[394]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ebu Süfyan'ın bu sözlerini işitince, her ikisine de acıdı ve kendilerinin huzuruna girmelerine izin verdi.
Girdiler ve Müslüman oldular.[395]
Ebu Süfyan b. Haris, Müslüman olduktan sonra, utancından, başını kaldırıp Peygamberimiz Aleyhisselamın yüzüne bakam azdı.[396]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Merru'z-zahran'da Konaklayışı

Peygamberimiz Aleyhisselam, mücahidlerle birlikte Merruz-zahran'a gelip konakladı.[397]
Peygamberimiz Aleyhisselamın Merru'z-zahran'a gelişi, yatsı vaktine rastlamıştı.
Mücahidler Merruz-zahran'da toplandılar.[398] Peygamberimiz Aleyhisselam, Merru'z-zahran'da geceleyin ashabına: "Mekke'de Kureyşîlerin aklı erenlerinden dördü, müşriklikten sıynlıp İslâmiyete girmek isti buyurdu.
"Yâ Rasûlalları! Kimdir onlar?" diye sorulunca, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"1. Attâb b. Esîd,
2. Cübeyr b. Mut'im,
3. Hakîm b. Hizam,
4. Süheyl b. Amr'dır!" buyurdu.[399]
Peygamberimiz Aleyhisselam Merruz-zahran'a gelinceye kadar, Kureyş müşriklerine bütün h; ler gizli kalmıştı.
Onlar Peygamberimiz Aleyhisselamın ne yapacağını bilmiyorlar,[400] fakat kendilerine savaş cağından korkup duruyorlardı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Merru'z-zahran'a gelince, geceleyin, ateş yakmalarını mücahh emretmiş, 10.000 ateş yakı İm işti.[401]

Kureyş Müşriklerinin Ebu Süfyan b. Harb'i Denetçi ve Elçi Olarak Göndermeyi Kararlaştırmaları

Kureyş müşrikleri, Ebu Süfyarı b. Harb'i, haberler araştırmak üzere göndermekte sözbirliği ettiler.
"Muhammed'le buluşursan, ondan bizim için eman sözü al![402]
Ancak, onun ashabını gevşek görürsen,[403] savaşılacağını kendilerine bildir![404]
Biz sizin arkanızdan hazırlanıp gelmeyeceğiz.
Çünkü, Muhammed'in kiminle; bizimle mi, yahutHevâzinlerle mi, ya da Sakfflerle mi savaşmak diğini bilmiyoruz" dediler.[405]
Bir gece, Ebu Süfyan b. Harb ile Hakîm b. Hizam, Mekke'den çıkıp gittiler.[406]
Yolda, Büdeyl b. Verkâ'ya rastladılar. Onun da kendileriyle birlikte gelmesini sağladılar. [407]
Bunlar; Peygamberimiz Aleyhisselam hakkında haber araştıracaklar, toplayacaklar, işittikleri h; leh gözden geçirecekler, değerlendireceklerdi.[408]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ensardan bazılarına:
"Ebu Süfyan'a göz kulak olunuz! Siz muhakkak onu bulacaksınız!" buyurmuştu.[409]
Casuslar; Merruz-zahran'da Erâk mevkiine eriştikleri zaman, pek çok çadırlar, askerler ve yaı ateşler gördüler, at kişnemeleri, deve böğürmeleri işittiler.
Bunlar onları ürküttü, son derecede korkuttu.[410]
Vakit, yatsı vakti i di. [411]
Arefe gecesinde yakılan ateşler gibi yanan ateşleri görünce, Ebu Süfyan:
"Bu ne kadar çok ateş? Sanki, arefe gecesi ateşlerini andırıyor!?
Ey Büdeyl! Yoksa bu ateşler, senin kavmin olan Benî Ka'bların mıdır?" diye sordu.
Büdeyl b. Verkâ:
"Bunlar, Benî Amrların ateşleri olsa gerek!" dedi.
Ebu Süfyan:
"Benî Amrların ateşi bundan az olur, onların bu kadar çok ateşleri olamaz!" dedi.[412]
Büdeyl b. Verkâ:
"Belki de seninle çarpışmak üzere toplanmışlardır. Müzeyneleri de, bu gece kendilerine beki tutmuşlardır" dedi.[413]
"Bunlar, herhalde, Benî Ka'blar (Huzâalar)'dır. Savaş için toplanmışlardır" dediler.
Ebu Süfyan:
"Evet! Ama bunlar Benî Ka'blardan daha kalabalık görünüyorlar!" dedi.
"Belki de, Hevâzinler, yağmur düşen yerlerdeki otlardan hayvanlarını otiatmak için topraklanı kadar gelmişlerdir. Vallahi, bunların kimler olduklarını pek anlayamadık!" dediler.[414]
Peygamberimiz Aleyhisselam, casusları yakalamak için, atlılardan bir birliği ileri göndermişti.
Huzâalarda yolu kesmişler, arkaya kimseyi bırakmıyorlardı.[415]

Ebu Süfyan'la Hakîm b. Hizam ve Büdeyl b. Verkâ'nın Müslüman Olmaları

Mücahidler Merruz-zahran'a gelip konunca, Hz. Abbas, kendi kendine:
"Vâh Kureyşîlerin başlarına geleceklere!
Vallahi, onlar gelip Resûlullah Aleyhisselamdan eman dilemeden önce Resûlullah Aleyhisselam Mekke'ye harple girecek olursa, bu Kureyşflerin temelli helâklan olur!" demiş, Peygamberimiz Aleyhisselamın boz katırına binip Erâk mevkiine kadar gitmişti.
"Orada ben muhakkak bir oduncu veya bir sütçü ya da bir iş güç sahibi bulup Mekke'ye göndermeliyim ki; önce, üzerlerine Resûlullah Aleyhisselamın gelmekte olduğunu Mekkelilere bildirsin de, Mekkeliler Resûlullah Aleyhisselam üzerlerine harple girmeden önce gelip ondan eman dilesinler" dedi.
Hz. Abbas bu maksatla giderve maksadını gerçekleştirmek üzere bir adam ararken, Ebu Süfyan'la Büdeyl b. Verkâ'nın seslerini işitti.[416] Ebu Süfyan'ı sesinden tanıdı. Ona:
"Ebu Hanzale!"dedi.
O da, Hz. Abbas'ı sesinden tanıdı ve:
"Ebu'l-Fadl! Sensin ha!" dedi.
Ebu Süfyan:
"Babam, anam sana feda olsun! Ne var?[417] Arkandakilerden, ne haber var?" diye sordu.[418]
Hz. Abbas:
"Yazıklar olsun sana ey Ebu Süfyan![419] Arkamdaki, Resûlullah Aleyhisselamdır ve Müslümanlardan 10.000 kişilik, karşı koyamayacağınız askerlerin başında size doğru yönelmiş, geliy-or![420]
Vallahi, vay Kureyşîlerin başlarına geleceklere!" dedi.[421]
Ebu Süfyan:
"Babam, anam sana feda olsun! Buna bir çare, bir tedbir var mı?" diye sordu.[422]
Hz. Abbas:
"Evet! Vardır!" dedi.
"Sen, ne yapmamı bana emir ve tavsiye edersin?" diye sordu.
Hz. Abbas:
"Vallahi, Resûlullah Aleyhisselamdan başkası tarafından ele geçirilecek olursan, muhakkak öldürülürsün![423]
Sen, haydi şu katırın sırtına bin de, seni Resûlullah Aleyhisselamın yanına kadar götüreyim.[424] Kendisinden senin için eman dileyeyim!" dedi.[425]
Ebu Süfyan:
"Vallahi, benim görüşüm de böyledir!" dedi.[426]
Hz. Abbas, Ebu Süfyan'ı süvarilerin ellerine düşmekten kurtardı.[427]
Ebu Süfyan, hemen Hz. Abbas'ın terkisine bindi.
Hz. Abbas Peygamberimiz Aleyhisselamın boz katırının üzerinde, Ebu Süfyan da terkisinde olduğu halde, mücahidlerin ateşlerinden her bir ateşin yanından geçerken, "Kim bu?" diye soruyorlar; Peygamberimiz Aleyhisselamın katırını ve Hz. Abbas'ın da onun üzerinde bulunduğunu görünce:
"Resûlullah Aleyhisselamın amcası, Resûlullahın katırına binmiş!" diyorlardı.
Hz. Ömer'in ateşinin yanından geçerken, Hz. Ömer:
"Kim bu?" dedi ve hemen ayağa kalktı.[428]

Hz. Abbas:
"Abbas'ım!" dedi ve geçip giderken, Hz. Ömer ona bakıyordu. Terkisinde Ebu Süfyan'ı gördü.[429] Görür görmez:
"Allah düşmanı Ebu Süfyan hâ!
Seni ahdsiz ve akidsiz olarak ele geçirmeye fırsat ve imkân veren Allah'a hamd olsun!" dedi ve hemen Peygamberimiz Aleyhisselama doğru hızla gitti.
Hz. Abbas da, katırı tepip yürümesini hızlandırdı.
Yavaş yürüyen hayvanın yavaş yürüyen adamı geçebileceği nisbette, Hz. Ömer'i geçti ve Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına vardı.
Hz. Ömer de, onun izince gelip içeri girdi ve:
"Yâ Rasûlallah! Bu Ebu Süfyan'ı, Allah, akidsiz ve ahdsiz olarak ele geçirmek imkân ve fırsatını vendi. Bırak beni de, onun boynunu vurayım!" dedi.
Hz. Abbas:
"Yâ Rasûlallah! Ben ona eman vermiş bulunuyorum!" dedi ve Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına oturdu.[430]
Resûlullah Aleyhisselamın başını tutup:
"Vallahi, bu gece benden başka hiç kimse Ebu Süfyan'la başbaşa kalmayacak!" diye yemin etti.
Hz. Ömer Ebu Süfyan'ın boynunu vurmak hakkındaki dileğinde direnip durunca, Hz. Abbas:
"Yeter ey Ömer! Vallahi, Ebu Süfyan Adiyy b. Ka'b oğullarından bir kimse olsaydı, böyle söylemezdin! Fakat, sen bunun Abdi Menaf oğullarının erkeklerinden olduğunu bildiğin için boynunu vurmak istiyorsun!" dedi.
Hz. Ömer:
"Sus ey Abbas! Vallahi, babam Hattab sağ olup da Müslüman olsaydı, ona, senin Müslüman olduğun gün sevindiğim kadarsevinmezdim!" dedi.[431]
Hz. Abbas:
"Yâ Rasûlallah! Hakîm b. Hizam ve Büdeyl b. Verkâ'ya da eman vermiş bulunuyorum! Onlar huzuruna girecekler!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onları içeri al!" buyurdu.
İçeri girdiler. Onlar, gecenin geç vakitlerine kadar, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanında kaldılar.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlardan Mekkeliler hakkında bilgi aldı ve kendilerini İslâmiyete davet etti:
"Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim de Allah'ın Resûlü olduğuma şehadet ediniz!" buyurdu.
Hakîm b. Hizamla Büdeyl b. Verkâ hemen şehadet getirdiler ve Müslüman oldular.[432]
Allah onlardan razı olsun!
Ebu Süfyan ise:
"Vallahi, ey Muhammedi Senin Resûlullah olup olmadığın hakkında kalbimde azıcık bir kuşku var! Bana biraz mühlet versen olmaz mı?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Abbas'a:
"Biz bunlara eman verdik! Kendilerini artık yerine götür!"[433]
Ebu Süfyan hakkında da:

"Ey Abbas! Onu da sen konak yerine götür, sabahleyin yanıma getir!" buyurdu.
Hz. Abbas, onu alıp konak yerine götürdü.
Ebu Süfyan geceyi Hz. Abbas'ın yanında geçirdi.[434]
Sabah namazı vakti olup da müezzin ezan okuyunca, Müslümanlar silkinip kalkmaya başladılar.
Ebu Süfyan, onların kendisi için kalktıklarını sandı.[435] Çok korktu ve:
"Bunlar ne yapmak istiyorlar?[436] Ey Abbas! Halkın bu halleri nedir? Yoksa, beni mi öldürmek istiyorlar?" diye sordu.[437]
Hz. Abbas:
"Hayır! Namaza kalkıyorlar!" dedi.[438]
Ebu Süfyan:
"Muhammed'in münâdîsi (müezzini) bunların hepsini kaldıracak mı?" diye sordu.
Hz. Abbas:
"Evet!" dedi.
Ebu Süfyan:
"Bunların hepsi, kalkınca ne yapacaklar?" diye sordu.
Hz. Abbas:
"Onlar Müslümandırlar, Resûlullah Aleyhisselamın yanına gidecekler!" dedi.[439]
Kendisi de, Ebu Süfyan'ı yanına alıp gitti.[440]
Peygamberimiz Aleyhisselam abdest almaya kalktı.
Abdest alırken, Müslümanlar, Peygamberimiz Aleyhisselamın abdest suyunu yüzlerine sürmek için üşüştüler.[441]
Ebu Süfyan, bunu görünce:
"Ey Fadl'ın babası! Ben şimdiye kadar ne Kisrâ'da, ne de Benî Asfariarın (Rumların) hükümdarlarında, hakimiyet ve saltanatın böylesini görmedim![442] Kardeşinin oğlu kadar büyük saltanatlısını görmedim!" dedi.
Hz. Abbas:
"Bu saltanat değildir, fakat peygamberliktir! Bunun içindir ki, onun üzerine düşüyorlar! [443]
Yazıklar olsun sana! Sen de iman et ona![444]
Eğer Müslüman olmaz ve Muhammed'in Resûlullah olduğuna şehadette bulunmazsan, muhakkak, öldürülürsün!" dedi.
Ebu Süfyan, Hz. Abbas'ın istediği şeyleri söylemek istiyor, fakat onlara bir türlü dili dönmüyor, düzgün söyleyemiyordu![445]
Peygamberimiz Aleyhisselam namaza başlama tekbirini aldı, Müslümanlar da tekbir aldılar.
Peygamberimiz Aleyhisselam rükûa gitti. Müslümanlar da, hep birlikte rükûa gittiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam rükûdan doğruldu. Müslümanlar da, hep birlikte rükûdan doğruldular.
Peygamberimiz Aleyhisselam secdeye vardı. Müslümanlar da, hep birlikte secdeye vardılar.[446]
Namaz kılındıktan sonra, Ebu Süfyan:
"Ey Abbas! Muhammed onlara (Müslümanlara) birşey emretse, onlar o emri hemen yapar, yerine getirirler mi?" diye sordu.
Hz. Abbas:

"Evet! Vallahi, onlara yemeyi, içmeyi bırakmalarını da emredecek olsa, yine ona itaat ederler, onun emrini yerine getirirler!" dedi.[447]
Ebu Süfyan:
"Müslümanlar bir gün bir gecede kaç kere namaz kılarlar?" diye sordu.
Hz. Abbas:
"Beş kere!" dedi.
Ebu Süfyan:
"Vallahi, çoktur!" dedi.[448]
Hz. Abbas, sabahleyin, Ebu Süfyan'ı alıp Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına götürdü.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onu görünce:
"Yazıklar olsun sana ey Ebu Sülyan! Senin için, Allah'tan başka ilah olmadığını öğrenmen zamanı daha gelmedi mi?![449]
Yazıklar olsun sana ey Ebu Süfyan! Ben size dünya mutluluğunu da, ahiret mutluluğunu da sağlayacak bir din getirmişimdir.
Müslüman olunuz da, selamete eriniz!" buyurdu.[450]
Ebu Süfyan:
"İyi amma, Uzzâyı ne yaparım, ondan nasıl vazgeçerim?!" dedi.
O sırada, Hz. Ömer çadırın arkasında bulunuyordu.
Ebu Süfyan'ın söylediği sözü işitince:
"Sen onun üzerine işe! Tersle!" dedi.
Ebu Süfyan:
"Senin baban sert ve kaba sözlü idi, sen de sert ve kaba sözlüsün!
Ey Hattab' in oğlu! Ben sana gelmedim! Ben amcamın oğluna geldim. Onunla konuşuyorum!
Beni bırak da, ben amcamın oğlu ile konuşayım!" dedi.[451]
Sonra da, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Babam, anam sana feda olsun! Usluluk ve yumuşak huylulukta, şereflilikte, akrabalık hakkı m gözetirlikte... senden daha üstünü yoktur!
Vallahi, sanırım ki, Allah'tan başka ilah olmasa gerek!
Çünkü, Allah ile birlikte başka ilah bulunmuş olsaydı, elbette, beni zararlardan korur, yararlardan yararlandırırdı![452]
Ey Muhammedi Ben İlahımdan yardım diledim. Sen de Allah'ından yardım diledin.
Vallahi, ben ne zaman seninle karşılaştı m sa, senin bana galip geldiğini gördüm!
Eğer benim İlahım gerçek, senin Allah'ın bâtıl ve boş olsaydı, ben sana galip gelirdim!" dedi.[453]
Nihayet, Ebu Süfyan da hakka şehadet getirip Müslüman oldu.[454]
Allah ondan da razı olsun!
Hz. Abbas, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Yâ Rasûlallah! Ebu Sülyan kavmimizin eşrafından ve yaşlılarındandır.[455] Ona, kavminin içinde övüneceği birşey lutfetsen olmaz mı?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Olur! Kim Ebu Süfyan'ın evine girer, sığınırsa, ona eman verilmiştir!" buyurdu.[456]
Ebu Süfyan:
"Benim evime mi??! Benim evime mi?!" dedi.
Peygamberimiz Al eyhisselam:

"Evet!" buyurdu.[457]
Ebu Süfyan:
"Benim evimin ne genişliği var ki?" dedi.[458]
Peygamberimiz Al eyhisselam:
"Kim Kabe'ye girer, sığınırsa, ona eman verilmiştir!" buyurdu.[459]
Ebu Süfyan:
"Kabe'nin ne genişliği var ki?" dedi.[460]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Kim Mescid-i Haram'a girer, sığınırsa, ona eman verilmiştir" buyurdu.[461]
Ebu Süfyan:
"Mescid-i Haram'ın ne genişliği var ki?" dedi.[462]
Peygamberimiz Al eyhisselam:
"Kim silahını elinden bırakırsa, ona eman verilmiştir![463]
Kim kapısını üzerine kapayıp evinde oturursa, ona eman verilmiştir!" buyurdu.[464]
Ebu Süfyan:
"İşte, bu geniştir!" dedi.[465]

Ebu Süfyan'a Dar Geçitte Mücahidlerin Geçişinin Seyrettirilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Abbas'ı, Mekke'ye gitmek üzere, boz katırına bindirdi. O da, Ebu Süfyan'ı terkisine alıp yola çıktı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Abbas'ın arkasından adam salıp:
"Abbas'a yetişiniz! Kendisini bana geri çeviriniz!" buyurdu.
Elçi Hz. Abbas'a yetişti. Fakat Hz. Abbas geri dönmek istemedi ve:
"Resûlullah Aleyhisselam, acaba Ebu Süfyan'ın Müslüman olduktan sonra, Mekke'ye varınca, oradaki Müslümanların azlığından yararlanarak küfre dönmesinden mi korkuyor ola?" dedi.
Elçi:
"Öyleyse, onu burada tut, bırakma!" dedi.
Hz. Abbas da öyle yaptı.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Abbas! Onu vadinin daraldığı, atların sıkışa sıkışa geçtiği dağ boğazının yanında tut da, Müslümanların, Allah ordusunun ihtişamını görsün!" buyurdu.
Hz. Abbas; Peygamberimiz Aleyhisselamın emri üzere, Ebu Süfyan'ı alıp vadinin daraldığı, afların sıkışı sıkışa geçtiği dağ boğazına doğru götürdü.[466]
Hakîm b. Hizamla Büdeyl b. Verkâ da yanlarında bulunuyordu.[467]
Hz. Abbas, Müslümanların Ebu Süfyan'ı birden vurup öldüreceklerinden korktuğu için, onu bir tepeciğin üzerine oturttu.[468]
Ebu Süfyan, kendisinin durdurulup tutulmakla öldürüleceğini sanarak:
"Ey Hâşim oğulları! Bu, bir gadr (ahde vefasızlık, verilen eman sözünde durmam azlık) değil midir?" dedi.[469]
Hz. Abbas:
"Biz, gadreder (ahde vefasızlık gösterir, sözünde durmaz) değiliz.[470] Peygamber sülâlesinde ahde vefasızlık olmaz![471]
Hayır![472] Benim tarafımdan yapılacak, seninle ilgili işler var!" dedi.[473]
Ebu Süfyan:
"O iş ne ise, haydi, önceden, ondan başlasana?" dedi.
Hz. Abbas:
"Halid b. Velid'le Zübeyr b. Avvam yanına geldikleri zaman, anlarsın.[474]
Eğer sen şu yolu tutup gitmiş olsaydın, ben seni bir daha göremeyecektim!" dedi.[475]
Ebu Süfyan, Erâk yakınındaki dar boğazda durup da oradan geçenleri gördüğü zaman, Hz. Abbas'ın sözünün mânâsını anladı.[476]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bütün kabileler yanlarındaki silah ve teçhizatlarını kuşanacaklardır" diyerek mücahidlere nida ettirdi.[477]
Mücahidleri savaş düzenine koydu.
Kabileler, başlarında başkan ve kumandanları olduğu halde,[478] bayraklarını çekerek geçmeye başladılar.[479]
Peygamberimiz Aleyhisselam, ilk önce, başlarında Halid b. Velid olduğu halde, Benî Süleymleri gönderdi.
Onlar 1.000 kişi idiler.

İki sancaklarından birini Abbas b. Mirdas es-Sülemî, diğerini Hufaf b. Nüdbe, bayraklarını da Haccac b. llâttaşıyordu.
Ebu Süfyan, Hz. Abbas'a:
"Kim bunlar?" diye sordu.
Hz. Abbas:
"Halid b. Velid'dir!" dedi.
Ebu Süfyan:
"Şu bizim delikanlı mı?" diye sordu.
Hz. Abbas:
"Evet!" dedi.[480]
"Onun yanındaki kimlerdir?" diye sordu.
Hz. Abbas:
"Benî Süleymlerdir!" dedi.[481]
Ebu Süfyan:
"Benimle Süleym oğulları arasında ne geçmiş, ne münasebet var ki? Onlar ne diye buraya gelmişler?!" dedi.[482]
Halid b. Velid Hz. Abbas'la Ebu Süfyan'ın hizasına gelince, üç kere tekbir getirdiler ve geçtiler.
Halid b. Velid'in arkasından, Muhacirlerle kim oldukları pek bilinmeyen Araplardan 500 kişilik askerî birliğin başında Zübeyr b. Avvam geçti.
Zübeyr b. Avvam'da siyah bir bayrak vardı.
Zübeyr b. Avvam, Ebu Süfyan'ın hizasına gelince, üç kere tekbir getirdi, arkadaşları da tekbir getirdiler.
Ebu Süfyan, Hz. Abbas'a:
"Kimdir bu?" diye sordu.
Hz. Abbas:
"Zübeyr b. Avvam'dır!" dedi.
Ebu Süfyan:
"Senin kızkardeşinin oğlu mu?" diye sordu.
"Evet!" dedi.
Sonra, 300 kişilik askerî birlik halinde Benî Gıfârlar geçti.
Bayraklarını Ebu Zerri'l-Gıfârî veya İmâ[1] b. Rahasa taşıyordu.
Bunlar, Ebu Süfyan'ın hizasına gelince üç kere tekbir getirdiler.
Ebu Süfyan, Hz. Abbas'a:
"Ey Fadl'ın babası![483] Ey Abbas! [484] Kim bunlar?" diye sordu.
Hz. Abbas:
"Bunlar, Benî Gıfârlardır!" dedi.
Ebu Süfyan:
"Benimle Beni Gıfârlar arasında ne münasebet, geçmiş ne var ki? Onlar buraya ne diye gelmişler?!" dedi.[485]
Sonra, 400 kişilik bir askerî birlik halinde Eşlemler geçti.
Kendilerinin iki sancakları bulunuyor, onlardan birini Büreyde b. Husayb, diğerini Naciye b. A'cemü'l-Eslemî taşıyordu.
Bunlar, Ebu Süfyan'ın hizasına gelince, üç kere tekbir getirdiler.
Ebu Süfyan, Hz. Abbas'a:

"Kim bunlar?" diye sordu.
Hz. Abbas:
"Eşlemler!" dedi.
Ebu Süfyan:
"Ey Fadl'ın babası! Benimle Eşlemler arasında ne münasebet, geçmiş ne var ki? Onlar buraya ne diye gelmişler?!" dedi.[486]
Hz. Abbas:
"Onlar İslâmiyete girmiş, Müslüman olmuş bir cemaattirler" dedi.[487]
Sonra, 500 kişilik askerî bir birlik halinde Benî Ka'b b. Amrlar geçti.
Onların bayrağını, Büsr b. Süfyan taşıyordu.
Ebu Süfyan, Hz. Abbas'a:
"Kim bunlar?" diye sordu.
Hz. Abbas:
"Benî Ka'b b. Amrlardır!" dedi.
Ebu Süfyan:
"Evet! Onlar Muhammed'in müttefikleri ve artlaşmalılandır.[488] Eşlemlerin kardeşleridir" dedi.[489]
Sonra, 1.000 kişilik askerî bir birlik halinde Müzeyneler geçti.
Yanlarında üç sancak ve 100 at bulunuyordu.
Sancakları Numan b. Mukarrin, Bilal b. H âris ve Abdullah b. Amr taşıyordu.
Müzeyneler, Ebu Süfyan'ın hizasına gelince, üç kere tekbir getirdiler.
Ebu Süfyan, Hz. Abbas'a:
"Kim bunlar?" diye sordu.
Hz. Abbas:
"Müzeyneler!" dedi.
Ebu Süfyan:
"Benimle Müzeyneler arasında ne münasebet, geçmiş ne var ki? Onlar buraya ne diye gelmişler? Onların silah sesleri, dağlarının başından, bana gelir dururdu!" dedi.
Sonra, 800 kişilik askerî bir birlik halinde Cüheyneler geçti.
Onların başlarında kumandanları ve yanlarında sancakları vardı.
Sancağın birini Ebu Rev'a b. Ma'bed b. Halid, ikincisini Süveyd b. Sahr, üçüncüsünü Rafi' b. Mekîs, dördüncüsünü de Abdullah b. Bedr taşıyordu.
Bunlar, Ebu Süfyan'ın hizasına gelince, üç kere tekbir getirdiler.[490]
Ebu Süfyan Hz. Abbas'a:
"Kim bunlar?" diye sordu.
Hz. Abbas:
"Cüheyneler!" dedi.
Ebu Süfyan:
"Benimle Cüheyneler arasında ne münasebet, geçmiş ne var ki? Onlar buraya ne diye gelmişler?" dedi.[491]
Sonra, 200 kişilik askerî bir birlik halinde Kinanelerle Damrâlarve Sa'd b. Bekrler geçti.
Bunların sancağını Ebu Vâkıd e I-Leysî taşıyordu.
Bunlar, Ebu Süfyan'ın hizasına gelince, üç kere tekbir getirdiler.
Ebu Süfyan:
"Kim bunlar?" diye sordu.

Hz. Abbas:
"Benî Bekrler!" dedi.
Ebu Süfyan:
"Evet! Vallahi, onlar uğursuz bir halktır. Muhammed bize onların yüzünden savaş açtı. Amma, vallahi, bu hususta ne bana danışıldı, ne de benim bundan haberim vardı.
Ben, bunu haber aldığım zaman, hiç de hoş karşılamadım. Fakat bu mukadder birşeymiş, başımıza geldi!" dedi.
Hz. Abbas:
"Muhammed Aleyhisselamın savaş açmasını, Allah senin için hayırlı kılmıştır. Bu yüzden, hepiniz İslâmiyete girmek fırsatını kazandınız!" dedi.
Sonra, Benî Leysler, 200 kişilik askerî bir birlik halinde yalnız başlarına geçtiler.
Onların sancağını Sa'd b. Cessâme taşıyordu.
Onlar, Ebu Süfyan'ın hizasına gelince, üç kere tekbir getirdiler.
Ebu Süfyan, Hz. Abbas'a:
"Kim bunlar?" diye sordu.
Hz. Abbas:
"Benî Leysler!" dedi.
Sonra, Eşca'lar geçti.
Onlar 300 kişi idiler. Kendilerinin yanlarında iki sancak vardı.
Sancağın birini Ma'kıl b. Sinan, diğerini de N uaym b. Mes'ud taşıyordu. Bunlar, Ebu Süfyan'ın hizasına gelince, üç kere tekbir getirdiler.
Ebu Süfyan, Hz. Abbas'a:
"Kim bunlar?" diye sordu.
Hz. Abbas:
"Eşca'lar!" dedi.[492]
Ebu Süfyan:
"Bunlar, Arapların, Muhammed'e karşı en amansız davrananı idiler!" dedi.
Hz. Abbas:
"Allah onların kalblerine İslâmiyet sevgisini düşürdü. Bu da, Yüce Allah'ın lütuf ve kereminin bir eseridir!" deyince, Ebu Süfyan sustu.
Sonra da:
"Muhammed niye geçmedi ki?" dedi.
Hz. Abbas:
"O daha geçmedi.
Eğer Muhammed Aleyhisselamın içinde bulunduğu askerî birliği görmüş olsaydın, kendini, karşısında hiç kimsenin dayanamayacağı kadar silahlar, erler, atlardan ibaret bir manzara karşısında bulurdun!" dedi.
Ebu Süfyan, Hz. Abbas'a:
"Vallahi, ey Fadl'ın babası! Sanırım ki, öyledir!
Bunca insan topluluklarına sahip ve hakim iken, ona kimin gücü yetebilir ki?" dedi.[493]
Peygamberimiz Aleyhisselamın içinde bulunduğu birlik gelip geçinceye kadar hiçbir kabile geçmedi ki, Ebu Süfyan onların kim olduğunu sormamış, Hz. Abbas da onlan haber verdikçe:
"Benimle filan oğulları arasında ne münasebet, ne geçmiş var ki? Onlar buraya niye gelmişler?!" dememiş olsun.[494]

Ebu Süfyan, hemen her alayın, her taburun, her bölüğün geçişinde:
"Muhammed daha geçmedi mi?" diye soruyor, Hz. Abbas da:
"Hayır!" diye cevap veriyordu.[495]
Nihayet, Peygamberimiz Aleyhisselamın o tepeden tımağa kadar silahlanmış cihad ordusu oraya doğru gelirken, atların ayaklarından kalkan tozlar ortalığı karartmakta idi.
Muhacirlerle Ensar mücahidlerinden oluşan bu alayda 1.000[496] veya 2.000[497] zırh gömlekli vardı.[498] Hepsi de miğferli idi.[499]
Peygamberimiz Aleyhisselam bayrağını Sa'd b. Ubâde'ye vermiş ve onu alayının önüne geçirmişti. Ensarın her kabilesine bayraklar, sancaklar verilmiş, her biri zırh gömleklere bürünmüştü. Gözlerinden başka bir yerleri görünmüyordu.
Hz. Ömer de, sırtına zırh gömlek giyinmişti. Peygamberimiz Aleyhisselamın alayını o yönetmekte idi.[500]
Peygamberimiz Aleyhisselam, devesi Kasvâ'nın üzerinde ve Hz. Ebu Bekir'le Useyd b. Hudayhn arasında bulunuyor,[501] yanındakileri e kon üşüyordu.[502]
Ebu Süfyan, bir benzerini daha görmediği bu mücahidler alayı önünden geçerken:[503]
"Kim bunlar ey Abbas![504] Bu, hangi kabile alayı?" diye sordu.
Hz. Abbas:
"Ensardır!" dedi.
Ensarın başında Sa'd b. Ubâde bulunuyor ve onların bayrağını taşıyordu. Ebu Süfyan'a:
"Ey Ebu Süfyan! Bu gün, en büyük harp günüdür! Bu gün, Kabe'de kan dökmenin helâl kılındığı bir gündür[505] Allah bugün Kureyş müşriklerini hor ve hakîr kılacaktır!" diyerek bağırdı.[506]
Muhacir mücahidlerin başında Hz. Ali gelip geçti.
Ebu Süfyan:
"Ey Abbas! Kim bunlar?" diye sordu.
Hz. Abbas:
"Muhacirlerdir. Başlarındaki de, Ali b. Ebu Talib'dir!" dedi.[507]
O sırada, Peygamberimiz Aleyhisselam, Muhacirlerle Ensar arasında göründü. Hz. Abbas:
"İşte, Resûlullah Aleyhisselam da geldi!" dedi.[508]
Ebu Süfyan, Hz. Abbas'a:
"Ey Abbas! Bu gün, senin Kabe'yi ve Mekke halkını ve beni himaye edeceğin ne iyi bir gündür!" dedi.[509]
Mücahidler, tepelerinden tımaklarına kadar silahlara bürünmüşlerdi. Kendilerinin yalnız gözleri görünmekte idi.
Onlar geçerken, Ebu Süfyan şaşırdı, "Sübhânallah!" dedi ve:
"Ey Abbas! Kim bunlar?!" diye sordu.
Hz. Abbas:
"Bu, Resûlullah Aleyhisselamın aralarında bulunduğu Muhacirlerle Ensar alayıdır![510]
Bunlar, Allah yolunda ölüme susamış Muhacirlerle Ensardırlar!" dedi.[511]
Ebu Süfyan, Hz. Abbas'a:
"Kardeşinin oğluna pek büyük bir saltanat verilmiş![512]
Bunlara, hiç kimse dayanamaz ve güç yetiremez!
Vallahi, Fadl'ın babası! Kardeşinin oğlunun saltanatı pek büyümüş!" dedi.
Hz. Abbas:
"Ey Ebu Süfyan! Bu (saltanat değil) peygamberliktir!" dedi.

Ebu Süfyan:
"Evet!" dedi.[513]
Peygamberimiz Aleyhisselamın sancağını Zübeyr b. Avvam taşıyordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam Ebu Süfyan'ın önünden geçerken, Ebu Süfyan:
"Yâ Rasûlallah! Sa'd b. Ubâde'nin ne söylediğini bilmiyor musun?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ne söyledi o?" diye sordu.
Ebu Süfyan:
"Şöyle şöyle söyledi" diyerek Sa'd b. Ubâde'nin söylediklerini haber verdi.[514]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sa'd, yanlış söylemiş!
Bu gün, Allah'ın, ezan sesleriyle Kabe'nin şanını yükselteceği bir gündür!
Bu gün, Kabe'nin tevhid örtüsüyle örtüneceği bir gündür!" buyurdu.[515]
Ebu Süfyan:
"Allah aşkına, sen kavmini bağışla!
Sen insanların en iyisi, en uslusu, en yumuşak huylusu, en merhametlisi, akrabalık hakkını en çok gözetenisindir![516]
Yâ Rasûlallah! Sen kavmini öldürmeyi mi emrettin?" dedi.[517]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hayır! Ben öyle emretmedim![518] Bu gün, merhamet günüdür!
Bu gün, Yüce Allah'ın Kureyşîleri (İslâmiyetle) güçlendireceği, üstünleştireceği bir gündür!" buyurdu.[519]
Peygamberimiz Aleyhisselamın alayı hareket halinde iken, Hz. Ömer saf düzenini, sırasını bozdurmamak için bağınyor[520] ve:
"Ahiriniz evvelinize gelip kavuşuncaya kadar yavaş yürüyünüz!" diyerek emirler veriyor, alay çavuşluğu yapıyordu.[521]
Ebu Süfyan, Hz. Abbas'a:
"Ey Fadl'ın babası! Kim bu konuşan?" diye sordu.
Hz. Abbas:
"Ömerb. Hattab!" dedi.
Ebu Süfyan:
"Çok az ve önemsiz olan Adiyy oğullarının, vallahi, bundan sonra işi iş!" dedi.
Hz. Abbas:
"Ey Ebu Süfyan! Şüphe yok ki, Allah, dilediği kimseyi dilediği şeyle yükseltir.
Muhakkak ki, Ömer de, İslâmiyetin yükselttiği kişilerdendir" dedi.[522]
Ebu Süfyan:
"Gidiver ey Abbas! Ben hiçbir zaman bugünkü gibi ne bir ordu, ne de birtopluluk gördüm!" dedi.[523]

İslâm Mücahidlerinin Tamamıyla Gelip Zî Tuvâ'da[524] Toplanışı

Mücahid birlikleri, Zî Tuvâ'ya varınca, orada durdular ve Peygamberimiz Aleyhisselamın oraya gelmesini beklediler.[525]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Zî Tuvâ'ya geldi ve orada durdu.[526]
Süvariler her yandan gelip Peygamberimiz Aleyhisselamın çevresinde toplandılar ve Peygamberimiz Aleyhisselamı ortalarına aldılar.[527]
Kureyş müşrikleri Peygamberimiz Aleyhisselamı sekiz yıl önce Mekke'den ayrılmak zorunda bırakıp, Peygamberimiz Aleyhisselam oradan ayrılırken:
"Vallahi, biliyorum ki, sen Allah'ın yarattığı yerlerin en hayırlısı ve Yüce Allah'a da, bana da en sevgilisi olanısın!
Senden zorla çıkarılmamış olsaydım, senin halkın beni senden zorla çıkarmamış olsalardı, senden çıkmaz, ayrılmazdım!" diyerek, duyduğu üzüntüyü açıklamıştı.[528]
O zaman, Yüce Allah, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Her halde, Kur'an'ın tebliğini sana farz kılan Allah, seni yine döneceğin yere (Mekke'ye) döndürecektir" buyurmuştu.[529]
Yüce Allah sekiz yıl içinde, Kureyş müşriklerini Bedir'de ağır bir hezimete uğratmış; bütün kabilelerden topladıkları 10.000 kişilik ordular birliğiyle bir ay gece gündüz uğraştıkları Medine muhasarasında, Hendek savaşında hiçbir şey yapamadan elleri boş olarak geri çevirmiş; Benî Kaynuka, Benî Nadîr, Benî Kurayza ve Hayber Yahudileri gibi güçlü ve azılı İslâm düşmanlarını da ortadan kaldırmış ve en sonunda Mekke'yi fethettirip kendisini sevdiği yurduna döndüreceği hakkında yapmış olduğu va'dini de yerine getirmek üzere Peygamberini Mekke'nin başucuna getirmiş; ve Peygamberimiz Aleyhisselam m mübarek gönlü bütün bunlardan dolayı Yüce Allah'a karşı minnet ve şükran duygularıyla dolup taşmış bulunuyordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Zî Tuvâ'da, hayvanının üzerinde, başını Allah'a karşı tevazu ile önüne doğru eğdi.
O derecede eğdi ki, sakalının ucu devenin semerine değiyor[530] ve:
"Ey Allah'ım! Hayat, ancak ahiret hayatıdır!" diyordu.[531]

Mekkeli Müşriklerin İslâm Mücahidlerine Karşı Koymaya ve Çarpışmaya Hazırlanmaları

Kureyş müşriklerinin ileri gelenlerinden Salvan b. Ümeyye, İkrime b. Ebu Cehil ve Süheyl b. Amr, bütün Mekke halkını Peygamberimiz Aleyhisselamla çarpışmaya davet ettiler.[532]

Kureyşîlerie Benî Bekrier ve Huzeyllerden de birçok kimseler, bunların davetine icabet ederek silahlandılar.

Peygamberimiz Aleyhisselamı Mekke'ye harple sokmayacaklarına yemin ettiler[533] ve: "Muhammed'i, Mekke'ye asla sokmayacağız!" dediler.[534]

Yanlarına Ehâbîş[535] ile Benî Haris b. Abdi Menatları ve Huzeylleri de aldılar.[536]

Çarpışmak üzere, Handeme mevkiinde[537] toplandılar.[538]

Mücahidlerin Savaş ve Mekke'yi Fetih Düzenine Konulması ve Kumandanlara Harekât

Hakkında Talimat Verilişi

Peygamberimiz Aleyhisselaım, Mekkelilerin sataşmaya hazırlandıklarını haber alınca, İslâm müc-ahidlehni savaş düzenine koydu.[539]
Mücahidleri:
Sağ kol, sol kol, kalb ve öncü birliği olmak üzere, dörde ayırdı.[540]
Zübeyr b. Avvam'ı sol kol birliklerinin başına geçirdi.[541]
Bunlar, Muhacirlerle onların süvarilerinden oluşan birliklerdi.[542]
Zübeyr b. Avvam'a; Mekke'ye Küdâ mevkiinden[543] girmesini,[544] bayrağını Mekke'nin yukansındaki Hacun[545] mevkiine dikmesini emretti.[546] Kendisine:
"Bayrağı dikmeni emrettiğim yerden, ben gelinceye kadar ayrılma!" buyurdu.[547]
Peygamberimiz Aleyhisselam Halid b. Velid' i sol kol birliklerinin kumandanlığına tayin etti. [548]
Bu birlikler; Eşlemler, Süleymler, Gıfarlar, Müzeyneler ve Cüheynelerle diğer Arap kabileleri cemaatlerinden kurulmuştu.[549]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Halid b. Velid'e, Mekke'ye aşağı taraftan, Ellît'tan girmesini,[550] bayrağını evlerin yakınına dikmesini emretti.[551]
Ebu Ubeyde b. Cerrah'ı da, zırhsızların başında, kumandan olarak gönderdi. Bunlar Mekke vadisinin ortasını tuttular.
Peygamberimiz Aleyhisselam da, bir askerî birliğin içinde idi.
Ebu Hureyre'yi görünce:
"Ebu Hureyre! Bana Ensarı çağır!" buyurdu.
Ensar, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına koşarak geldiler.[552]
Kureyş müşrikleri, kendilerine muhtelif kabilelerden birtakım serseriler ve tâbiler toplamışlar ve:
"Bunları ileri sürelim. Şayet ellerine birşey geçerse, onlarla beraber oluruz. İsabet alırlar, ölürlerse, bizden istenileni veririz!" demişlerdi.[553]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Ensar topluluğu! Kureyşîlerin evbaşını görüyor musunuz?" diye sordu.
Ensar:
"Evet!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bakınız! Yarın onlarla karşılaştığınızda, onları ekin biçer gibi biçmelisiniz!" buyurdu ve eliyle işaret etti de, sağ elini sol elinin üzerine koydu.
Kumandanlara da:
"Benimle buluşma yeriniz, Safa tepeciğidir!" buyurdu.[554]
Peygamberimiz Aleyhisselam kumandanlarına Mekke'ye girme emrini verdiği sırada, kendileriyle çarpışmaya kalkışmadıkça, hiç kimse ile çarpışmamalarını;[555] ancak, aşağıda isimleri yazılı bazı erkeklerle kadınların[556] Kâbe'nin örtüsü altına sığınmış olarak bulunsalar bil e-öldürülm el erini emretmişti: [557]
1. İkrime b. Ebu Cehil,
2. Hebbar b. Esved b. Muttalib,
3. Abdullah b. Sa'd b. Ebi Şerh,
4. Mikyas b. Subabetü'l-Leysî,
5. Huveyris b. Nükayz (NCifeyi),

6. Abdullah b. Hilâl b. Hatal,
7. Hind binti Utbe b. Rebia,
8. Sâre (Amr b. Hâşim oğullarının azadlısı),
9-10. Ebu Hatal'ın şarkıcı cariyeleri Kurayna ve Kurayba veya Fertana ve Emebe,[558]
11. Safvan b. Ümeyye,
12. Abdullah b.Zibârâ,
13. Vahşî b. Harb.[559]
14. Haris b. Tulaytıla,[560]
15. Enes b.Züleym ed-Di'lî.[561]

Üsâme b. Zeyd'in Mekke'de Nereye İnileceğini Soruşu ve Peygamberimiz Aleyhisselamın Hayf'a

İnileceğini Bildirişi

Üsâme b. Zeyd b. Harise:

"Yâ Rasûlallah! Yarın Mekke'de nereye ineceğiz?[562] Mekke'de nereye, evine mi ineceksin?" diye sordu.[563]

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Akîl bize orada evden barktan birşey mi bıraktı ki?[564]

İnşaallah, Allah fethi nasib edince ineceğimiz yer Hayftır ki, orada Benî Kinanelerle Kureyşîler; Hâşim oğullarıyla Muttalib oğullarına karşı küfür üzerine antlaşmalardı" buyurdu.[565]

Ebu Kuhâfe'nin İslâm Mücahidlerini Ebu Kubeys Dağından Kızına Gözetletişi

Peygamberimiz Aleyhisselam; Zî Tuvâ'da bulunduğu ve Mekke'ye harekete hazırlandığı sırada, Hz. Ebu Bekir'in babası Ebu Kuhâfe, çocuklarının en küçüğü olan kızına[566] -ki, adı Kuraybe idi-:[567]
"Ey kızcağızım! Beni Ebu Kubeys dağının üzerine çıkar!" dedi.[568]
Ebu Kuhâfe'nin gözleri görmezdi. Kuraybe onu Ebu Kubeys dağının üzerine çıkardığı zaman, Ebu Kuhâfe:
"Ey kızcağızım! Bak, neler görüyorsun?" diye sordu.[569]
Kız:
"Kapkara bir topluluk görüyorum!" dedi.
Ebu Kuhâfe:
"Onlar, süvarilerdir!" dedi.[570]
Kız:
"O karaltının önünde giden bir adam görüyorum!" dedi.
Ebu Kuhâfe:
"O, orduyu saf düzenine koyan, düzelten alay çavuşudur!" dedi[571] ve:
"Ey kızcağızım! Sen bir daha bak! Neler görüyorsun?" diye sordu.[572]
Kız:
"Vallahi, karaltı dağıldı!" dedi.[573]
Ebu Kuhâfe:
"Askerler bölüklere ayrıldı.[574] Biliyorum, vallahi,[575] süvarilere emir verildi.[576] Hemen eve! Eve dönelim.[577] Beni acele evime ulaştır!" dedi.[578]
Kuraybe, gördüğü şeylerden korkmaya başlamıştı.
Ebu Kuhâfe:
"Ey kızcağızım! Korkma! Vallahi, kardeşin Atîk [Hz. Ebu Bekir] Muhammed'in yanındaki ashabının seçkinlerindendir!" diyerek onu teselli ediyordu.[579]
Ebu Kuhâfe daha evine ulaşamadan, süvariler gelip kavuştular.[580] Süvarilerden birisi, kızın boğazındaki gümüş gerdanlığı koparıp aldı.[581]

Ebu Süfyan'la Hakîm b. Hizam'ın Kureyşlileri Uyarmak ve İslâmiyete Davet Etmek Üzere Önden

Gönderilişi

Hz. Abbas, Ebu Süfyan'a:
"Yazıklar olsun sana! Resûlullah Aleyhisselam senin kavminin yanına varıp girmeden önce,[582] sen kavmine yetiş![583] Onları uyar!" dedi.
Ebu Süfyan, acele Mekke'ye gitti.[584] Ebu Süfyan'ın yanında da, Hakîm b. Hizam bulunuyordu.[585] Kendilerinin önden gönderilmeleri, Kureyşlileri uyarıp İslâmiyete davet etmek içindi.[586]
Gönderilirlerken, Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Kim Ebu Süfyan'ın evine girer, sığınırsa, ona eman verilmiştir!
Kim Hakîm b. Hizam'ın evine girer, sığınırsa, ona eman verilmiştir!
Kim kapısını üzerine kapatır ve elinden silahını bırakırsa, ona eman verilmiştir!" buyurdu.
Ebu Süfyan'ın evi Mekke'nin yukarı semtinde, Hakîm b. Hizam'ın evi Mekke'nin aşağı semtinde bulunuyordu.[587]
Ebu Süfyan, Mekke'ye varıp evine girmek istediği zaman, karısı Hind:
"Arkanda ne haber var? Allah seni iyilikten ırak etsin! Sen en kötü bir elçi oldun!?" diyerek ona hakaret etti.[588]
Ebu Süfyan'la Hakîm b. Hizam, Mescid-i Haram'a vardılar.
Ebu Süfyan:
"Ey Kureyş topluluğu![589] Ey Galib hanedanı!
Müslüman olunuz da,[590] selamete eriniz![591] Allah sizi onlardan Abbas sayesinde korudu!" diyerek avazı çıktığı kadar bağırmaya başladı.[592]
Kureyş müşrikleri, Ebu Süfyan'a:
"Sus![593] Kavmine senin gibi kötü elçilik yapanı, Allah iyilikten uzaklaştırsın!" dediler. [594]
Ebu Süfyan'ın karısı Hind binti Utbe, kocası Ebu Süfyan'ın yanına varıp sakalından tuttu. [595]
"Ey Galib hanedanı! Şu kocamış ahmağı,[596] şu elçinizi[597] öldürünüz![598] Çünkü, o dininden dönmüştür! Kavminin ne kötü bir gözeticisidir o![599] Allah, Kureyşîlerin senin gibi elçisini hayırdan uzaklaştırsın!" dedi.[600]
Ebu Süfyan, Hind'e:
"Sakalımı bırak![601] Varlığım Kudret Elinde bulunana andolsun ki; sen ya Müslüman olursun, ya da boynun vurulur! [602] Sen hemen evine gir!" dedi.
Bunun üzerine, Hind, Ebu Süfyan'ın sakalını bıraktı.[603]
Ebu Süfyan, Kureyş müşriklerine de:
"Yazıklar olsun size! Siz bu tutum ve davranışlarınızla kendi kendinizi aldatmayınız!
O (Muhammed Aleyhisselam), karşısında duramayacağınız, dayanamayacağınız ordular birliğiyle başucunuza gelmiş bulunuyor![604]
Ben, sizin görmediklerinizi, hiç göremeyeceklerinizi gördüm: Sayısız erler, atlar, silahlar... gördüm ki, onlara hiç kimsenin gücü yeter değildir![605]
Kim Ebu Süfyan'ın evine girer, sığınırsa, ona eman verilmiştir!" dedi.
Kureyş müşrikleri:
"Allah seni kahretsin! Senin evin bizim için ne kadar yararlı olabilir, hangimizi alabilir?!" dediler.
Ebu Süfyan:

"Kim evine girip kapısını üzerine kaparsa, ona da eman verilmiştir!
Kim Mescid-i Haram'a girer, sığınırsa, ona da eman verilmiştir!" dedi.[606]
Bunun üzerine, Mekkeliler, evlerine ve Mescid-i Haram'a dağıldılar.[607]

Hz. Abbas'ın Peygamberimiz Aleyhisselamdan İzin Alarak Mekke'ye Gidişi

Hz. Abbas:
"Yâ Rasûlallah! Kavmin Kureyşîlerin yanına vanp onları uyarmak, Allah'a ve Allah'ın Resûlüne davet etmek üzere bana da izin vermeni istiyorum" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam izin verince, Hz. Abbas:
"Yâ Rasûlallah! Onlara bu hususta neleri ve nasıl söyleyeceğimi, kendilerini tatmin edecek, gönüllerini yatıştıracak emanın da ne biçimde verileceğini bana açıkla!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sen, onlara:
'Kim Allah'tan başka ilah olmadığına ve O'nun Bir olup eşi, ortağı olmadığına, Muhammed'in de O'nun kulu ve resûlü olduğuna şehadet ederse, kendisine eman verilmiştir.
Kim silahını elinden bırakıp Kabe'nin yanında oturursa, ona da eman verilmiştir.
Kim kapısını üzerine kapayıp evinde oturursa, ona da eman verilmiştir!' dersin!" buyurdu. **[608]**
Hz. Abbas Peygamberimiz Aleyhisselamın boz katırına binip Mekke'ye gidince, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Babamı benim yanıma geri çeviriniz, babamı benim yanıma geri çeviriniz! İnsanın amcası babası gibidir.
Ben ona Kureyşlilerin yapılmayacak şeyi yapmalarından korkarım!
Vallahi, ona birşey yapacak olurlarsa, üzerlerinde ateş yakarım!" buyurdu.
Hz. Abbas, Mekke'ye vardı ve:
"Ey Mekkeliler! Müslüman olunuz da, selamete eriniz!
Siz, karşı durmaya güç vetirem eyeceğ in iz ordular birliği karşısındasınızdır.
İşte Zübeyr! Mekke'nin yukarı tarafından geliyor!
İşte Halid! Mekke'nin aşağı tarafından geliyor!
Kim silahını elinden bırakırsa, ona eman verilmiştir!" dedi.[609]

Halid b. Velid'in Ellît Mevkiinden Mekke'ye Girişi

Halid b. Velid, Mekke'ye Ellît'tan, Mekke'nin aşağısındaki yoldan girdi.[610]
Kureyş müşrikleri; Benî Bekrlerle Benî Haris b. Abdi Menatları, Huzeylleri ve Ehâbiş'i orada toplamışlar, onlara Mekke'nin aşağısında bulunmalarını ve kendilerine yardımcı olmalarını emretmişlerdi.[611]
Halid b. Velid, Handeme dağının dibinde, Safvan b. Ümeyye, İkrime b. Ebu Cehil ve Süheyl b. Amr'ın Müslümanlarla çarpışmak üzere topladıkları bu cemaatle karşılaştı.[612]
Bunlar, Halid b. Velid'in Mekke'ye girmesine engel olmak istediler, silah çektiler.[613] Ok yağdırmaya başladılar ve:
"Mekke'ye hiçbir zaman harple giremeyeceksin!" dediler.[614]
Halid b. Velid'e karşı koyanlar, bilhassa, Benî Bekrlerle evbaşlardı.[615]
Halid b. Velid, askerlerine bağırdı:
"Onlarla çarpışınız![616]
Öldürülebilenler öldürülecek!
Bozguna uğrayıp kaçan, öldürülmeyecek!" dedi.[617]
Kaçanların ardlarına düşülüp araştırılmalarını yasakladı.[618]
Onlar, develerin iki sağım süresi arasında, bozgunun en kötüsüyle bozguna uğratıldılar.[619]
Benî Bekrlerden yirmiye yakın, Huzeyllerden de üç veya dört kişi öldürüldü.[620]
Bozguna uğrayanlar, Hazvere çarşısına kadar takip edilerek öldürüldüler.[621] Pek çokları,[622] oraya buraya kaçıştılar. Bir kısmı da, dağbaşlarına kaçtı.[623] Handeme dağına at üzerinde kaçanlar,[624] evlerine sokulanlar da vardı.[625]
Müslümanlar, kaçanları takip ettiler.[626]
Safvan b. Ümeyye, İkrime b. Ebu Cehil ve Süheyl b. Amr gibi Kureyş müşriklerinin ileri gelenleri de, kaçanlar arasında idi.[627]
Silahlarını Peygamberimiz Aleyhisselam ve ashabı için onanp Handeme'de Müslümanları yenerek onlardan alacağı esiri karısına hizmetçi yapacağını söyleyen Hımas da, kaça kaça evine cansız düşmüştü![628]
Karısı:
"Bana söylemiş olduğun,[629] va'dettiğin hizmetçi[630] nerede kaldı?[631] Senin bana getireceğin hizmetçiyi beklemekten geri durmadım !"[632] diyerek onunla alay etti.
Hımas:
"Sen şimdi alay etmeyi bırak da,[633] kapıyı benim üzerime sıkıca kapat![634] Çünkü, kim kapısını kapar, evinde oturursa, ona eman verilmiştir!" dedi.
Karısı:
"Yazıklar olsun sana! Ben seni Muhammed'le çarpışmaktan alıkoymak istememiş miydim?!
Ben sana kaç kere:
'Onunla ne zaman çarpışmışsanız, muhakkak, onun size galebe çaldığını gördüm!' dememiş miydim?
Kapamamı istediğin kapımız nedir?" dedi.
Hımas:
"O, hiç kimseye açılmayacak kapıdır!

Eğer sen Handeme'de bizim halimizi; Safvan'ın nasıl kaçtığını, İkrime'nin nasıl kaçtığını, Ebu Yezid Süheyl b. Amfin nasıl kocası öldürülmüş ve yetimlerle ayakta kalmış bir kadına döndüğünü, kılıçlarla nasıl karşılanıp vurulduğumuzu, bacak ve kafataslarının nasıl biçildiklerini, onların arkamızdan nasıl homurdandıklannı, haykırdıklarını., görmüş olsaydın, beni kınayacak en küçük söz bile söylemezdin!" dedi.[635]

Ebu Süfyan'la Hakîm b. Hizam'ın Müşriklere Öğüt ve Tavsiyeleri

Ebu Süfyan'la Hakîm b. Hizam, Kureyş müşriklerine şöyle seslendiler: "Ey Kureyş topluluğu! Siz ne diye kendinizi boş yere öldürüyorsunuz?! Kim Ebu Süfyan'ın evine girer, sığınırsa, ona eman verilmiştir! Kim Hakîm b. Hizam'ın evine girer, sığınırsa, ona eman verilmiştir! Kim silahını elinden bırakırsa, ona da eman verilmiştir!" diyerek bağırıyorlardı. Bunun üzerine, halk, evlerine girmek için koşuşup; kapılarını üzerlerine kapamaya, silahlarını yollara atmaya, Müslümanlar da atılan silahları almaya başladılar. [636]

Zübeyr b. Avvam'ın Mekke'ye Yukarı Tarafından Girişi

Peygamberimiz Aleyhisselam; Ebu Süfyan'la Hakîm b. Hizam'ı Mekke'ye gönderdikten sonra, hemen arkalarından, Zübeyr b. Avvam'ı hareket ettirmişti.[637]

Zübeyr b. Avvam; Muhacir süvarileriyle birlikte, Mekke'nin üst tarafından Hacun'a kadar ilerleyip bayrağını oraya,[638] Feth Mescidinin bulunduğu yere dikti.[639]

Mekke'nin yukarı tarafındaki müşriklerden mücahidlere karşı koyan olmadığı için, Zübeyr b. Avvam, çarpışma yapmak zorunda kalmadı.[640]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mekke'ye Girişi

Peygamberimiz Aleyhisselam; Hicretin 8. yılında Ramazan ayından 13 gece geçtikten sonra,[641] Cuma günü,[642] başına siyah bir sarık sardı.[643] Sarığının bir ucunu, iki om uzunun arasından, arkasına saldı.[644]
Peygamberimiz Aleyhisselamın o gün başına miğfer geçirmiş olduğu da rivayet edilir.[645]
Buna göre; Peygamberimiz Aleyhisselam, ya sangını miğfieriyle birlikte sarmış, ya da Zî Tuvâ'da sangını çıkararak miğferini giymiş, Mekke'ye girdikten sonra, miğferini çıkarıp sangını sarmış demekti.[646]
Peygamberimiz Aleyhisselam; tepelerinden tımaklarına kadar silahlanmış mücahidlerin ortasında,[647] Hz. Ebu Bekir'le Useyd b. Hudayhn arasında[648] Zî Tuba'dan hareket edip Ezahir yolundan Mekke'nin üst tarafına doğru ilerledi.[649]
Ezâhir; Ahnes hanedanının Hira dağı ile Sakar dağı arasındaki mahallesi ile geniş yol arasında kalan yo kuştur.[650]
Peygamberimiz Aleyhisselamın taşınan sancağı beyazdı.[651]
Peygamberimiz Aleyhisselam devesinin üzerinde bulunduğu halde Mekke'ye girerken Feth sûresini yüksek sesle okuyor,[652] Allah'a şükür ve tevâzuundan, başını önüne eğmiş bulunuyordu.[653]
Ezâhir yokuşuna çıkınca, kılıç parıltıları gördü ve:
"Nedir bu parıltılar? Halid b. Velid çarpışmaktan men edilmemiş mi idi?![654] Ben çarpışmayı yasaklamamış mı idim?" diye sordu.[655]
"Yâ Rasûlallah! Sanırız ki; müşrikler Halid b. Velid'le çarpışmaya kalkmışlardır! Onlar çarpışmayı başlatmamış olsalardı, Halid onlarla çarpışmazdı!" dediler.[656]
O sırada, Ku rey silerden birisi gelip:
"Yâ Rasûlallah! İşte, Halid b. Velid, adam öldürmeye hızla girişti!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ensardan, yanında bulunan birisine:
"Kalk, Halid b. Velid'e git! Kendisine, 'Resûlullah sana Mekke'de hiç kimseyi öldürmemeni sana emrediyor![657] Ellerini adam öldürmekten çeksin diyor' de!" buyurdu.[658]
Adam, gidince, Halid b. Velid'e:
"Ey Halid! Resûlullah Aleyhisselam, Karşılaştığın, kavuştuğun kimseyi öldürmeni sana emrediyor![659] Gücünün yettiğini öldür![1] buyuruyor!" dedi.[660]
Bunun üzerine, Halid b. Velid, çarpışmaya ve müşrikleri öldürmeye girişti.[661] Yetmiş kişi öldürdü.[662]
Ebu Süfyan gelip:
"Yâ Rasûlallah! Kureyş cemaati mahvoldu! Bundan sonra, Kureyş yok olmuş demektir!" dedi.[663]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Niçin yok olmuş?!" diye sordu.
Ebu Süfyan:
"İşte Halid! Halktan, bulduğunu öldürüyor!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Halid'i bana çağırınız!" buyurdu.[664]
Halid b. Velid'i çağırdılar.[665]
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:

"Seni çarpışmaktan men etmiş olduğum halde, sen niçin çarpıştın?!" diye sordu.
Halid b. Velid:
"Yâ Rasûlallah! Önce onlar bizi oka tuttular, bize silah çektiler. Bizimle çarpışmaya başladılar. Onlarla çarpışmaktan ellerimi çekmeye imkân bulamadım.[666]
Kendilerini İslâmiyete, halkın gireceği şeye girmeye davet ettim. Kabul etmediler. Onlarla çarpışmaktan başka çare bulamadım.
Sonunda, Allah bizi onlara muzaffer kıldı. Onlar her yere kaçışmaya başladılar" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Halid! Hiç kimseyi öldürmeyesin diye sana haber salmadım mı?[667] Adam öldürmekten seni men etmedim mi?" diye sordu.
Halid b. Velid:
"Hayır! Öyle değil. Gücümün yettiğini, ele geçirebildiğimi öldüreyim diye bana haber saldın![668]
Senin tarafından, filan adam gelip gücümün yettiğini öldürmemi bana emretti!" dedi.[669]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ensarîyi bana çağır!" buyurdu. Çağırdılar.
Ona:
"Hiç kimseyi öldürmeyeceksin diye Halid'e emretmeni sana emretmemiş mi idim?" diye sordu.
Ensarî:
"Evet! Öyle emretmiştin.
Ben senin emrini yerine getirmek istedim, fakat Allah başka türlü olmasını diledi! Allah'ın dilediği oldu![670]
Sen bir işin olmasını istedin, Allah da başka bir işin olmasını istedi.
Allah'ın olmasını istediği iş, senin olmasını istediğin işten üstün ve baskın geldi.
Olanı önlemeye güç yetiremedi m!" dedi.[671]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah'ın hüküm ve takdir ettiğinde hayır vardır" buyurdu.[672]
Ensarîye birşey söylemedi. Sustu.[673]
Sonra da:
"Ey Halid! Artık, hiç kimseyi öldürmeyeceksin değil mi?" buyurdu.
Halid b. Velid:
"Evet! Öldürmeyeceğim!" dedi.[674]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Müşrikleri takipten, araştırmaktan da vazgeç!" buyurdu.
Halid b. Velid:
"Öyle yapayım!" dedi.[675]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mekkelilere Eman Verdiğini İlân Ettirişi

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Her kim Ebu Süfyan'ın evine girer, sığınırsa, ona eman verilmiştir! Her kim silahını elinden bırakırsa, ona eman verilmiştir! Her kim evine girip kapısını üzerine kapatırsa, ona da eman verilmiştir![676]

Ey Müslümanlar topluluğu![677] Artık silah kullanmaktan vazgeçiniz!

Ancak, Huzâalara, Benî Bekrlerin yaptıkları şeydan dolayı, ikindi namazına kadar çarpışmaya müsaade edilmiş, izin verilmiştir!" buyurdu.[678]

Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselamın münâdîsi:

"Mekke'de her kim evinin kapısını üzerine kapatır, silah kullanmaktan el çekerse, ona eman verilmiştir!" diyerek seslendi.[679]

Peygamberimiz Aleyhisselam, aynı zamanda:

"Yaralı öldürülmeyecektir!

Arkasına dönüp kaçan takip edilmeyecektir!

Esir alınan da öldürülmeyecektir!" buyurdu[680] ve:

Savaşanlar dışındaki bütün Mekke halkına, onların canlarına, mallarına, çoluk çocuklarına dokunulmamak üzere de eman verdi.[681]

Ensarın Duydukları Endişelerin Giderilişi

Peygamberimiz Aleyhisselamın Safâ tepeciğinde Yüce Allah'a dua ile meşgul bulunduğu sırada, Ensardan bazıları:
"Allah Resûlullah Aleyhisselama yurdunun fethini nasip etti.
Artık kendileri burada kalır, oturur mu dersiniz?" diyerek aralarında konuştular.[682]
Mekke'de kalacağını sandılar.[683]
Bazıları da, Peygamberimiz Aleyhisselamın Mekkelilerin canlarına ve mallarına dokunulmaması hakkında emir vermesine bakarak:
"Adamın(l) kavmine acıması ve yurduna rağbeti ve özlemi tuttu!" diye mırıldandılar.[684]
Peygamberimiz Aleyhisselam, duasını bitirince, onlara:
"Ne konuşuyordunuz?" diye sordu.
"Yâ Rasûlallah! Birşeyyok!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam sorusunu tekrarladı durdu.[685]
O sırada, Peygamberimiz Aleyhisselama vahiy geldi, onların ne konuştukları kendisine haberveril-di.
Peygamberimiz Aleyhisselam, vahiyden başını kaldırıp:
"Ey Ensar cemaati! Siz, benim için, 'Adamın kavmine acıması, yurduna rağbeti, özlemi tuttu!' diyerek konuştunuz, değil mi?" diye sordu.[686]
"Evet yâ Rasûlallah! Böyle söylemiştik!" dediler.[687]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Benim ismim nedir?! (Bilmiyor musunuz?!)
Benim ismim nedir?! (Bilmiyor musunuz?!)
Benim ismim nedir?! (Bilmiyor musunuz?!)
Ben, Muhammed'im! AH ahin kulu ve resûlüyüm![688]
Ben, Allah'a ve sizlere hicret ettim![689]
(Benim için) hayat, sizin hayatınızdır!
(Benim için) memat da, sizin mematınızdır!" buyurdu.[690]
Ben (sizinle birlikte olma sözümden dönmekten) Allah'a sığınırım!" buyurdu.[691]
Bunun üzerine, Ensar ağlayıp,[692] "Vallahi, biz, o söylediğimiz sözü sana kıyamadığımız, senden uzak kalmak istemediğimiz için söyledik!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah ve Resûlü de sizi doğruluyor ve sizi mazur görüyor!" buyurdu.[693]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hacun'da Kurulan Çadıra İnişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Ezâhir'e çıkınca, orada durup Mekke evlerine baktı. Allah'a hamd ü sena etti.
Çadırının bulunduğu yene bakınca da:
"Ey Cabir! İşte, bizim konaklayacağımız orasıdır ki, Kureyşîler orada bizim aleyhimizde, küfür üzerinde anlaşmışlardı!" buyurdu.[694]
Gerçekten de, Benî Kinanelerin Mina'da, Hayf Muhassab diye anılan yurdunda, vaktiyle, Kureyşîlerle Kinane oğulları; Hâşim oğulları ile Muttalib oğulları aleyhinde ve onlarla kız alıp vermemek, alışveriş etmemek üzere aralarında antlaşma yapmışlardı.
Bu boykot, Peygamberimiz Aleyhisselamı kendilerine boyun eğdirinceye kadar sürecekti! [695]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hâşim ve Muttalib oğullarıyla birlikte, Şı'b-ı Ebu Talib'de üç yıl muhasara altında tutulmuştu.[696]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Mekke'nin yukarısına gelince, orada konakladı.[697]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Mekke'ye gelirken yukarı tarafından girer, Mekke'den çıkarken de aşağı tarafından çıkardı.[698]
Mekke'nin yukarı tarafı, İbrahim Aleyhisselamın Mekke Hareminde zürriyeti için dua ettiği ve duasının kabul olunduğu, insanları hacca çağırdığı yerdi. Bunun için, Peygamberimiz Aleyhisselam, Mekke'ye gireceği zaman, yukarı tarafından girmeyi severdi.[699]
Peygamberimiz Aleyhisselama, Hacun'da, deriden bir çadır kurulmuştu.[700]
Peygamberimiz Aleyhisselam, yanında zevceleri Hz. Ümmü Seleme ve Hz. Meymûne olduğu halde Hacun'a geldi.[701] Çadırına girdi.[702]
Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Şı'b-ı Ebu Talib'deki[703] evine inmeyecek misin?" diye sorulmuştu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Akîl bize bir ev bark mı bıraktı ki!" buyurmuştu.[704]
Akıl b. Ebu Talib; Peygamberimiz Aleyhisselamın Mekke'deki evi ile kendisinin erkek ve kızkardeşlerinin ve Hâşim oğullarından hicret edenlerin hepsinin evlerini, hicret ettikleri zaman satmıştı.[705]
Peygamberimiz Aleyhisselamın Mekke'de iki evi vardı. Birisi, içinde doğduğu Şı'b-ı Benî Ali'de bulunan ve annesi Hz. Âmine'den kalan evdi.
Diğeri de, zevcesi Hz. Hatice'nin Safa ile Merve arasında, Attar çarşısının arkasındaki evi idi.
Akîl b. Ebu Talib, Peygamberimiz Aleyhisselamın Medine'ye hicretinden sonra, bu iki eve el koymuştu.[706]
Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Öyleyse, evinin dışında, Mekke evlerinden birine in!" denildi.
Peygamberimiz Aleyhisselam bundan da çekindi ve:
"Ben evlere girmeyeceğim!" buyurdu.[707]

Abdullah b. Hatal'ın Suçu ve Öldürülüşü

Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına bir adam gelip:
"Yâ Rasûlallan! Şu İbn H atal adındaki kişi, Kabe'nin örtüsüne yapışmış, sığınmış!" dedi.[708]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Öldürünüz onu![709] Nerede bulursanız bulunuz, öldürünüz!" buyurdu.[710]
İbn Hatal, Kabe'nin örtüsü altına sığınmış olarak bulunsalar bile öldürülmeleri emirve kanları heder edilen kişiler arasında idi.[711]
Devlet başkanınca kanı heder edilip öldürülen kimse için, ne kısas, ne de diyet gerekir.[712]
İbn Hatal, Benî Teym b. Edrem b. Galiblerdendi.[713]
Kendisi, Müslüman olmuş,[714] Medine'ye hicret etmişti.[715]
Peygamberimiz Aleyhisselam onu zekat ve sadaka tahsildarlığı vazifesine tayin etmişti.[716]
İbn Hatal'ın hizmetini gören Müslüman bir kölesi vardı.[717] Huzâalardandı.[718]
Peygamberimiz Aleyhisselam, bu köleyi de yanına katarak, İbn Hatal'ı tahsilata göndermişti.[719]
Köle, İbn Hatal'ın hizmetini görüyor, yemeğini yapıyordu.[720]
Bunlar, bir konak yerinde konakladılar.
İbn Hatal; kendisi için erkek bir davar kesip yemek yapmasını köleye emretti.[721]
Öğle vakti,[722] yatıp uyudu.
Uyandığı zaman, kölenin kendisi için yemek yapmadığını gördü.[723] Köle de, uyuyakalmıştı.
İbn Hatal, köleye son derecede kızdı.[724] Üzerine atılıp,[725] onu döve döve[726] öldürdü.[727] Öldürdüğü zaman, kendi kendine:
"Vallahi, Muhammed'in yanına varırsam, bu suçumdan dolayı beni öldürür!" dedi.[728]
İrtidad etti. İslâmiyetten, müşrikliğe döndü.[729]
Topladığı zekat ve sadaka mallarını da sürerek Mekke'ye kaçtı.[730]
Mekkeli müşrikler, İbn Hatal'a:
"Seni bizim yanımıza geri çeviren nedir?" diye sordukları zaman,[731] İbn Hatal:
"Sizin dininizden daha iyisini bulamadım!" dedi,[732] müşrik olarak kalmakta devam etti.[733]
İbn Hatal tepeden tımağa kadar silahlanmış, uzun kuyruklu bir at üzerinde ve mızrağı elinde olduğu halde Mekke'nin yukarısından çıkıp gelirken, Saîd b. Âs'ın kızları, başörtülerini süvari atlarının yüzlerine sürdüklerini ve Peygamberimiz Aleyhisselamın Mekke'ye girdiğini İbn Hatal'a haber verdiler.
İbn Hatal, onlara:
"Fakat, vallahi, göreceksiniz ki, vücutlar kılıç darbelerinden su tutmayan tulumların ağızlarına benzemedikçe, onlar Mekke'ye giremeyeceklerdir!" demiş ve Handeme'ye kadar çıkıp gitmişti.
Orada İslâm süvarilerini ve çarpışmalarını görünce içine korku düşmüş, titremeye başlamış, Kabe'ye kadar gidip atından inerek silahlarını çıkarmış, Kabe'nin örtüleri arasına girmişti.

Benî Ka'blardan birisi, İbn Hatal'ın zırhını, zırh altna giydiği gömleğini, miğferini, tulgasını, kılıcını aldı, atına da binip Hacun'a, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldi.[734]
İbn Hatal'ı, Ebu Berzetü'l-Eslemî ile Saîd b. Hureysü'l-Mahzûmî'nin elbirliğiyle öldürdüklerinin bildirildiği gibi.[735] yalnız Ebu Berze'nin öldürdüğü de bildirilmiş;[736]
Ebu Berzetü'l-Eslemî ise, onu kendisinin öldürdüğünü açıklamış:[737]
"İbn Hatal'ı Kabe'nin örtüsüne asılmış olduğu halde çıkarıp, Rükünle Makam arasında boynunu vurdum!" demiştir.[738]
Kanları heder edilip öldürülmeleri emredilenler arasında, İbn Hatal'ın şarkıcı iki kadın kölesi de bulunuyordu.
Bunlardan birinin adı Fertana[739] veya Kureyna, diğerinin adı Kuraybe veya Emebe, Emeb idi.[740]
İbn Hatal içki içer, Peygamberimiz Aleyhisselamı hicv ve tahkir eden şiirler söyler, onları bunlara okutturdu.
Kureyş müşrikleri de, İbn Hatal'ın ve bu şarkıcı kadınların yanlarına gelirler, içki içerler; İbn Hatal'ın söylediği hiciv şiirleri okutulur, dinlenirdi.[741]
Bu şarkıcı kadınların işleri güçleri, Peygamberimiz Aleyhisselam aleyhinde söylenilen hiciv şiirlerini okumaktı.[742]
Fetih günü, bunlardan birisi, yani Emeb yakalanıp öldürüldü.[743]
Diğeri ise kaçtı. Sonradan eman dileyip Peygamberimiz Aleyhisselam tarafından eman verilinceye kadar görünmedi.[744]
Eman verilince, Fertana, kılık kıyafet değiştirerek gelip Müslüman oldu.[745]

Hâris b. Tulaytıla'nın Öldürülüşü

Benî Huzâalardan Haris b. Tulayüla da, kanı heder edilip öldürülmesi emnolunanlar arasında idi.[746] Peygam berim iz Aleyhisselam Mekke'de İslâmiyeti yayarken, Haris b. Tulaytila, Peygamberimiz Aleyhisselama ezâ, istihza ve tekzipte en ileri giden ve haklarında:

"Şimdi, sen ne ile em rol un uy orsan, kafalarını çatlatırcasına, apaçık bildir! Müşriklere aldırış etme! Allah'ın yanında başka bir ilah daha tanıyan o alaycılara muhakkak ki Biz yeteriz! Onlar yakında uğrayacakları akıbetleri öğreneceklerdir! (Hicr: 94-96) mealli âyetler inen azılı müşriklerdendi.[747] Kendisi, Fetih günü Hz. Ali tarafından öldürülmüştür.[748]

Huveyris b. Nukayz'ın Öldürülüşü

Kanı heder edilip öldürülen müşriklerden birisi de, Huveyris b. Nukayz b. Vehb b. Kusayy idi.

Kendisi, Mekke'de Peygamberimiz Aleyhisselama işkence yapan müşriklerdendi.[749]

Huveyris'in sözleri, Peygamberimiz Aleyhisselamın çok ağırına giderdi.[750]

Peygamberimiz Aleyhisselam aleyhinde söylenmiş olan hiciv şiirlerini okur dururdu.[751]

Hz. Abbas Peygamberimiz Aleyhisselamın kızları Hz. Fâtıma ile Ümmü Külsûm'u Mekke'den Medine'ye yollarken, Huveyris onları vurup yere düşürmüştü.[752]

Huveyris Mekke'nin fethi gününde evine kapanmış, kapısını kil iti em işti.

Hz. Ali varıp sorduğu zaman:

"O çöldedir!" denildi.

Kendisinin aranmakta olduğu da, haber verildi.

Hz. Ali Huveyris'in kapısından uzaklaşınca[753] Huveyris evinden çıkıp başka bir eve kaçmak isterken, Hz. Ali arkasından yetişti ve onu vurup öldürdü.[754]

Mıkyes b. Subâbe'nin Öldürülüşü

Kanı heder edilip öldürülmesi emrolunan müşriklerden birisi de, Mıkyes b. Subâbe idi. [755] Mıkyes'in kardeşi Hâşim b. Subâbe, Müslüman olup Müreysi' gazasına katı İm işti. [756]

Amr b. Avf oğullarından Ubâde b. Sâmit'in ailesinden Evs b. Sabit, onu müşrik sanarak yanlışlıkla vurup öldürmüştü.[757]

Mıkyes b. Subâbe, Medine'ye, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelip Müslüman olmuş ve kardeşinin diyetini istemişti.

Diyet kendisine ödendikten sonra, kardeşini yanlışlıkla öldürmüş bulunan Müslümanı öldürerek müşrikliğe dönmüş ve Mekke'ye kaçmıştı.[758]

Müşrikler, ona:

"Sen Muhammed'e tâbi olmuştun. Seni bize geri çeviren nedir?" diye sordukları zaman, Mıkyes, iki putun yanına gidip başını kazıtmış ve:

"Ben sizin dininizden daha iyi, daha eski bir din bulamadım!" demiş, sonra da, neler yaptığını, kardeşini yanlışlıkla öldüren Müslümanı nasıl öldürdüğünü Kureyş müşriklerine övünerek haber vermişti.[759]

Fetih günü Mekkeli müşrikler bozguna uğradıkları zaman, Mıkyes b. Subâbe bazı arkadaşlarıyla birlikte bir yerde gizlice oturup içki içmekte idi.[760]

Nümeyle b. Abdullah el-Kinânî onun yerini öğrendi, gidip kendisini dışarı çağırdı. Dışarı çıkınca, kılıçla vurup onu öldürdü.[761]

Nümeyle, Mıkyes b. Subâbe'nin amcasının oğlu idi.[762]

Safvan b. Ümeyye'nin Cidde'ye Kaçışı

Safvan b. Ümeyye; kanlarının dökülmesi helâl sayılan müşriklerden ve Peygamberimiz Aleyhisselamın azılı düşmanlarındandı.[763]
Hudeybiye muahedesinin hükmünü çiğneyerek yüzlerini örtüp Benî Bekrlerle birlikte Huzâaları uyurlarken kılıçtan geçiren Kureyşliler arasında idi.[764]
Mekkelileri Peygamberimiz Aleyhisselamla çarpışmaya ayaklandınp Handeme'de Halid b. Velid'e karşı koyan üç Kureyşliden biri idi.[765]
Savunma birlikleri Halid b. Velid tarafından bozguna uğratılınca,[766] Safvan b. Ümeyye, Peygamberimiz Aleyhisselamdan korkarak Cidde'ye kaçmıştı.[767] Oradan gemiye binip Yemen'e gidecekti.[768]

İkrime b. Ebu Cehil'in Yemen'e Kaçışı

İkrime b. Ebu Cehil de, kanlarının dökülmesi helâl sayılan müşriklerdendi.[769]
İkrime ve babası Ebu Cehil, Peygamberimiz Aleyhisselamın en katı ve azılı düşmanı idi. [770]
İkrime, Peygamberimiz Aleyhisselama işkencede, düşmanlıkta ve ona karşı açılan kavgalan malî gücü ile desteklemekte babasına benzerdi.[771]
Kendisi, müşriklerin ünlü süvarilerindendi.[772]
Mekkelileri Peygamberimiz Aleyhisselamla çarpışmaya ayaklandırıp Handeme'de Halid b. Velid kuvvetlerine karşı koyan üç Kureyşîden birisiydi.[773]
Hudeybiye muahedesi hükmünü çiğneyerek yüzlerini örtüp Benî Bekrierle birlikte Huzâaları uyurlarken kılıçtan geçiren Kureyş müşrikleri arasındaydı.[774]
Müşriklerin savunma birlikleri Halid b. Velid tarafından bozguna uğratılınca,[775] İkrime b. Ebu Cehil de, öldürüleceğinden korkarak Yem en'e kaçtı.[776]

Hebbar b. Esved'in Kaçıp İzini Kaybedişi

Kanının dökülmesi helâl sayılan müşriklerden Hebbar b. Esved b. Muttalib,[777]
Mekke'de Müslümanlara en ağır işkenceleri yapardı.[778]
Peygamberimiz Aleyhisselamın kızı Hz. Zeyneb'i Medine'ye hicreti sırasında Zi Tuvâ'da yakalamış, hevdeç içinde mızrakla vurarak devesinden kayanın üzerine düşürmüş, kamındaki çocuğunun düşmesine sebep olmuştu.[779] Hz. Zeyneb hastalanmış, vefatına kadar hastalıktan kurtulamamıştı.[780]
Mekke fethedilince Hebbar kaçmış, ele geçirilememiştir.[781]

Abdullah b. Zibârâ İle Hübeyre b. Ebi Vehb'in Necran'a Kaçmaları

Abdullah b. Zibârâ da öldürülmesi emredilen müşrikler arasında idi[782] ve halkın Peygamberimiz Aleyhisselama ve ashabına dili ile ve eli ile en sert ve katı davrananı idi.[783]
Müşrikleri Peygamberimiz Aleyhisselamla çarpışmaya kışkırtır dururdu.[784]
Peygamberimiz Aleyhisselam aleyhinde söylediği hiciv şiirleri müşriklerce üstün tutulan güçlü bir şairdi.
Fetih günü, Ümmü Hani'nin kocası Hübeyre b. Ebi Vehb el-Mahzûmî ile birlikte Necran'a kaçmışlardır.[785]

Abdullah b. Sa'd b. Ebî Serh'in Öldürülmek İçin Aranılışı

Kabe'nin örtüsü altında bile bulunsa öldürülmesi emredilen[786] ve kanının dökülmesi helâl sayılan[787] Abdullah b. Sa'd b. Ebi Şerh, Müslümandı.[788]
Mekke'nin fethinden önce, Medine'ye hicret etmişti.[789]
Peygamberimiz Aleyhisselama inen vahiyleri yazanlar arasında idi.[790]
Abdullah b. Sa'd; Peygamberimiz Aleyhisselama inen vahyi yazdığı sırada:
'El-Kâfirîn' yerine 'ez-zâlimîn,[1] 'Azîzün Hakîmün' yerine 'Alîmün Hakîmün' diye yazmış[791] ve:
"Ben de Muhammed'in söylediği gibi söyleyebilirim![792]
Muhammed'e gelen şeyin benzeri bana da geliyor![793]
Muhammed peygamberse ve kendisine vahyolunuyorsa, ben de peygamberim! Bana da vahyolunuyor![794]
Allah ona Kufân indiriyorsa, ben de, Allah'ın indirdiğinin benzerini indirebilirim!
Muhammed 'S em Tan Alîm en' dedi. Ben de 'Alîmen Hakîmen' dedim!" demeye başladı. [795]
Yaptığı bu ve benzeri sinsice yaygara ve hainliklerin yayılacağını, Medine'de daha fazla kalamayacağını anlayan Abdullah b. Sa'd,[796] Müslümanlıktan müşrikliğe, küfre dönerek Mekke'ye kaçtı.[797]
Kureyş müşriklerine:
"Kendisi bana Kur'ân'ı yazdırırken 'Azîzün Hakîmün' derdi. Ben:
'Yoksa 'Alîmün Hakîmün' mü?' diye sorardım.
'Evet! Hepsi de doğrudur[1] derdi.
Sizin dininiz, onun dininden daha iyidir!" dedi.[798]
Abdullah b. Sa'd, bu iddialarında samimî olsaydı; Peygamberimiz Aleyhisselamın Kurrâ ashabından Übeyy b. Ka'b'a Kufân-ı Kerîm'in yedi lehçeye kadar okunmasına melek tarafından müsaade edildiğini bildirdikten sonra, "'Gafûren Rahîmen' desen de olur, 'Semîan Alîmen' desen de olur!" buyur-duğunu;[799] Kufân-ı Kerîm'in Kendisine bütün kâinatın hamd ettiği yegâne hüküm ve hikmet sahibi olan Allah tarafından indirildiği gerçeğini; ve ona hiçbir bâtılın, ne önünden, ne ardından yaklaşamayacağı,[800] hatta Peygamberimiz Aleyhisselamın bile ona kendiliğinden birşey karıştı ram ayacağı, böyle birşeye teşebbüs edecek olsa biranda kalb damarının koparılarak helak edileceği hakkındaki ilahîtem-inatı[801] gözönünde tutsaydı, şeytana uyup bu vartaya düşmezdi! [802]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mescid-i Haram'a Gelişi ve Kâbe'yi Tavaf Edişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, çadırında yıkandıktan ve halk da sükûnet bulup yatıştıktan sonra, devesi Kasvâyı çadırının kapısına getirterek onun üzerine bindi.[803]
Üsâme b. Zeyd'i yine terkisine aldı.[804]
Hz. Ebu Bekir, Peygamberimiz Aleyhisselamın sağ yanında bulunuyor ve Peygamberimiz Aleyhisselamla konuşuyordu.[805]
Muhacirlerle Ensar, Peygamberimiz Aleyhisselamın önünü, arkasını ve çevresini sarmışlardı.[806] Bu şekilde ilerlemeye başladılar.
Ebtah'ta, Ebu Uhayha'nın evinin hizasında, Ebu Uhayha'nın kızlarına rastladılar. Kızlar, başörtülerini çıkarıp, onlarla süvari atlarının yüzlerindeki tozlan siliyoriardı![807]
Peygamberimiz Aleyhisselam, onları görünce, Hz. Ebu Bekir'e bakıp gülümsedi.[808]
Hassan b. Sabit'in Kureyş şairlerinden Ebu Süfyan b. Hâris'e karşı söylediği ve bir gün İslâm süvarilerinin doludizgin Mekke'ye gireceklerini dile getiren şiirindeki;[809] kadınların başlarındaki başörtülerini çıkarıp onlarla atların yüzlerindeki tozları sileceklerini anlatan beytini hatırladı[810] ve Hz. Ebu Bekir'e:
"Hassan b. Sabit nasıl söylemiş, ne demişti?" diye sordu.
Hz. Ebu Bekir de, Peygamberimiz Aleyhisselama o beyti okudu.[811]
Nihayet, Müslümanlarla birlikte Kabe'ye gelip kavuştular.
Peygamberimiz Aleyhisselam, devesinin üzerinde, Hacerü'l-Esved rüknüne kadar vardı. Elinde bulunan ucu eğri değnekle işaret ederek Hacerü'l-Esved'i istilam etti ve tekbir getirdi.
Müslümanlar da, hep birlikte tekbir getirmeye başladılar.
Mekke tekbir sesleriyle sarsıldı!
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Susunuz!" diye işaret etti.
O sırada, müşrikler, dağların başlarına çıkmış, bakıyorlardı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Kasvâ'nın üzerinde bulunduğu ve Muhammed b. Mesleme de Kasvâ'nın yularından tutmuş olduğu halde, Kabe'yi tavafa başladı.[812]
Tavafın yedi devresini yapti.
Her devrede, Hacerü'l-Esved rüknüne geldikçe, elindeki değnekle işaret ederek onu istilam etti.[813]
Tavafın yedinci devresini yapıp tavafı tamamlayınca, Kasvâ'dan indi.
Ma'mer b. Abdullah b. Nadle, gelip Kasvâ'yı dışarı çıkardı.
Bundan sonra, Peygamberimiz Aleyhisselam, Makam-ı İbrahim'e vardı. Orada iki rekat tavaf namazı kılıp Zemzem kuyusuna geldi[814] ve:
"Eğer bana uyulmayacak ve Abdulmuttalib oğullarının Zemzem suyunu çekme hizmetine üşüşülüp kendileri bu hizmetten alıkonulmuş olmayacak olsaydı, Zemzem kuyusundan bir kova da kendim çekerdim!" buyurdu.[815]
Hz. Abbas, Zemzem kuyusundan bir kova çekti, Peygamberimiz Aleyhisselam ondan içti. Bunu Ebu Süfyan'ın (b. Haris) çektiği de rivayet edilir.[816]
Peygamberimiz Aleyhisselam, o kovadan, içtiği gibi, abdest de aldı.
Abdest alırken, Müslümanlar üşüşüp dökülen abdest suyunu yüzlerine sürüyorlar, yere bir damla bile düşürmüyorlardı.
Müşrikler, bunu görünce:

"Biz hiçbir zaman böyle bir hükümdar ne gördük, ne de işittik!" dediler, şaşıp kaldılar. [817]
Peygamberimiz Aleyhisselam, bundan sonra, Safa tepeceğine gidip Kabe'yi görünceye kadar onun üzerine çıktı. Ellerini kaldırdı. Allah'a hamd ü sena ve istediği dualarla dua etmeye başladı.[818]

Fadâle'nin Kötü Niyetini Değiştiren ve İmanını Berkiştiren Bir Hadise

Peygamberimiz Aleyhisselam Kabe'yi tavaf ederken Fadâle b. Umeyr b. Mülevvah el-Leysî öldürmek maksadıyla Peygamberimiz Aleyhisselama yaklaşınca, Peygamberimiz Aleyhisselam ona doğru vardı ve:
"Sen Fadâle misin?" diye sordu.
Fadâle:
"Evet! Fadâle'yim yâ Rasûlallah!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sen içinden ne geçiriyordun?" diye sordu.
Fadâle:
"Hiçbir şey düşünmüyordum! Allah'ı zikirle meşgul oluyordum!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, güldü ve:
"Allah'tan af ve yarlıganmak dile!" buyurdu.
Sonra, elini onun göğsüne koyunca, kalbi yatıştı, imanı berkişti.
Fadâle:
"Vallahi, göğsümden elini kaldırdığı zaman, Allah'ın yarattıklarından, bana ondan daha sevgili olan birşey yoktu!" demiştir.[819]

Ebu Süfyan b. Harb'in İçinden Geçirdiği Bir Kuruntudan Dolayı Uyarılışı

Ebu Süfyan b. Harb Mescid-i Haram'da oturuyorken, Peygamberimiz Aleyhisselamın önde, Müslümanların da arkasından Peygamberimiz Aleyhisselamın izince yürüdüklerini görünce:
"Muhammed için askerler toplasam mı, şu adamla yine çarpışmaya dönsem mi, ne yapsam ki?!" diye içinden kurmaya başlamıştı.
O sırada, Peygamberimiz Aleyhisselam gelip onun başucuna dikildi ve iki küreği arasına eliyle vurarak:
"Allah o zaman da yine seni hor, hakir kılar!" buyurdu.
Ebu Süfyan, başını kaldırıp, başucuna Peygamberimiz Aleyhisselamın dikildiğini görünce:
"Şu ana kadar, senin gerçekten peygamber olduğuna kanaat getirememiştim.
İçimden geçirdiğim kuruntulardan dolayı Allah'a tevbe ediyor, O'ndan yarlıganmak diliyorum!" dedi.[820]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Kâbe'nin Anahtarını Getirtmesi

Peygamberimiz Aleyhisselaım, Mescid-i Haratn'ın bir köşesinde oturdu. Mücahidler de, Peygamberimiz Aleyhisselamın çevresinde oturdular.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Kabe'nin anahtarını getirmesi için, Bilal-i Habeşî'yi Osman b. Talha'ya gönderdi.
Bilal-i Habeşî, Osman'a gidip:
"Resûlullah Aleyhisselam Kabe'nin anahtarını getirmeni sana emrediyor" dedi.
Osman b. Talha, "Olur!" diyerek, anası Sülâfe binti Sa'd'ın yanına gitti.
Bilal-i Habeşî, dönüp onun "Olur!" dediğini Peygamberimiz Aleyhisselama haber verdi ve oradaki mücahidlerin yanına oturdu.
Osman b. Talha, anasına-ki, o zaman anahtar onun yanında bulunuyordu-
"Ey anacığım! Anahtarı bana ver! Resûlullah Aleyhisselam bana adam gönderdi ve onu kendisine getirmemi emretti" dedi.
Sülâfe:
"Kavminin şereflendiği, övündüğü birşeyi götürüp elinle teslim etmenden Allah'a sığınırım![821] O, bu anahtarı, sizden alınca, hiçbir zaman size vermeyecektir!" dedi.[822]
Osman b. Talha:
"Vallahi, ya onu bana verirsin, ya da başka biri gelip onu senden zorla alır!" dedi.
Bunun üzerine Sülâfe, anahtarı belindeki uçkurunun içine sokup:
"Hangi adam buraya elini sokacak, onu alabilecek?![823]
Hayır! Lâtve Uzzâya andolsun ki; anahtarı ona hiçbir zaman vermeyeceğim!" dedi.
Osman b. Talha:
"Eğer sen bana emrolunan şeyi yapmaz, anahtarı vermezsen, ben de, kardeşim de öldürülürüm!" dedi.[824]
Onların böylece konuştukları sırada, dışarıdan Hz. Ebu Bekir'le Hz. Ömer'in sesi duyuldu. Osman b. Talha'nın geciktiğini görünce, Hz. Ömer
"Ey Osman! Yanıma çık!" diyerek seslendi.
Bunun üzerine, Osman'ın anası:
"Ey oğulcuğum! Al anahtarı! Çünkü, onu benden senin alman, Teym oğullarından Ebu Bekir'in ve Adiyy oğullarından Ömer'in almasından daha iyi gelir!" dedi.[825]
Osman b. Talha'nın gelmesi gecikince, Peygamberimiz Aleyhisselam ayağa kalkıp beklemeye ve sıkıntısından terlemeye başladı ve: "Osman'ın anasının, 'O sizden bu anahtarı alınca, artık hiçbir zaman onu size vermeyecektir!' dediğini sanıyorum" buyurdu. [826]
Osman b. Talha anahtarı anasından alıp Peygamberimiz Aleyhisselama getirdi.[827]
Onu uzatırken, Hz. Abbas ayağa kalktı ve:
"Yâ Rasûlallah! Babam, anam sana feda olsun! Bunu, benim üzerimde, sikâye hizmetiyle birleştir!" deyince, Osman b. Talha elini geri çekti.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Osman! Anahtarı bana getir, ver!" buyurdu.
Osman b. Talha:
"Bunu sana Allah emaneti olarak veriyorum!" dedi.[828]

Kâbe Çevresindeki Putların Yıktırılışı

Kabe'nin çevresinde, tapılmak üzere dikilmiş, kurşunla berkitilmiş[829] 360 put bulunuyordu.[830]
Bunlar, Arap kabilelerine ait olup, zaman zaman gelinir, ziyaret edilir, kendileri için kurbanlar kesilirdi.[831]
Cebrail Aleyhisselam, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Asanı eline alıp dokun onlara!" dedi.[832]
Peygamberimiz Aleyhisselam, elindeki asa ile putlara birer birer dokunuyor ve:
"Hak geldi, bâtıl yok olup gitti![833]
Hak geldi. Yok olan bâtıl, ne yoktan birşeyvar edebilir, ne de yok olanı diriltebilir!" buyuruyordu.[834]
Peygamberimiz Aleyhisselam asâ ile dokundukça, putlar yüzlerinin ve arkalarının üzerlerine düşüyorlardı![835]
Onlardan; Peygamberimiz Aleyhisselamın yüzüne işaret ettiği put kafasının üzerine, kafasına dokunduğu da yüzünün üzerine yıkılıyordu!
Dokunulup da yere yıkılmadık put kalmadı.[836]

Bilal-i Habeşî'nin Kâbe Üzerinde Ezan Okumasından Müşriklerin Tedirgin Olmaları

Peygamberimiz Aleyhisselam; öğle vakti girince, Kabe'nin üzerine çıkıp ezan okumasını, Bilal-i Habeşî'ye emretti.
Kureyş müşriklerinin ileri gelenlerinden birçokları, öldürülmelerinden korkarak dağların başlarına kaçmışlar ve gizlenmişlerdi.
Onlardan, eman dileyen bazılarına da eman verilmiş bulunuyordu.[837]
Ezan okunduğu sırada, Ebu Süfyan b. Harb, Attâb b. Esîd, Haris b. Hişam ve daha başkaları, Kabe'nin yanında oturuyorlardı.[838]
Bilal-i Habeşî sesini olanca gücüyle yükselterek ezan okumaya başladı.[839]
Kureyşlilerden bazıları:
"Ey Allah'ın kulları! Kabe'nin üzerinde ezan okumak, bu kara köleye mi düştü?!" dediler.
Bazısı da, Allah'ın ona gazab edeceğini ve bu işi değiştireceğini söylediler.[840]
"Eşhedü enne Muhammederresûlullah=Şehâdet ederim ki, Muhammed Allah'ın resûlüdür!" şehadeti üzerine, Ebu Cehil'in kızı Cüveyriyye:
"Hayatıma yemin ederim ki; senin adın, sanın yükseldi!
Namazı kılarız, amma, vallahi, sevdiklerimizi öldürenleri hiçbir zaman sevmeyeceğiz![841]
Muhammed'e gelen peygamberlik, babama da gelmişti!
Fakat, o bunu reddetmiş, kavmine aykırı davranmak istememişti!" dedi.[842]
Halid b. Esîd:
"Kim bu seslenen?" diye sordu.
"Bilal b.Rebah!" dediler.
Halid b. Esîd:
"Ebu Bekir'in Habeşli kölesi mi?" diye sordu.
"Evet!" dediler.
Halid b. Esîd:
"Nerede sesleniyor?" diye sordu.
"Kabe'nin üzerinde!" dediler.
Halid b. Esîd:
"Onu Kabe'nin üzerine Ebu Talha oğulları mı çıkardı?" diye sordu.
"Evet!" dediler.
Halid b. Esîd:
"O neler söylüyor?" diye sordu.
"'Eşhedü en lâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden resûlullah=Şehadet ederim ki; Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur! Yine şehadet ederim ki; Muhammed Allah'ın kulu ve resûlüdür!' diyor" dediler.[843]
Halid b. Esîd:
"Allah'a şükürler olsun ki; babam Üseyd'i [Esîd'i] öldürdü de, ona bu günü göstermemek, şu hoşlanmayacağı sesi iş ittirmem ek lutfunda bulundu!" dedi.[844]
Esîd, Mekke'nin fethinden bir gün önce ölmüştü.[845]
Haris b. Hişam:
"Vallahi, onun gerçekten peygamber olduğunu bilseydim, muhakkak, kendisine tâbi olurdum!" dedi.[846]
Haris b. Hişam'a:

"Muhammed'in putlan adamlara nasıl kırdırdığını ve şu kara köleyi Kabe'nin üzerinde nasıl bağırttığını görmüyor musun?" denildiği zaman da:
"Eğer Allah böyle olmasını istemeseydi, elbette onu değiştirirdi!" dedi.[847]
Hakem b. Ebi'l-Âs:
"Vallahi, bu, büyük bir hadisedir: Benî Cumahların kölesi çıksın da, Ebu Talhalara ait Beytullah üzerinde anırsın!? Olur şey değil!" dedi.
Süheyl b. Amr:
"Eğer Allah buna gazaplanırsa, muhakkak, onu değiştirir![848]
Eğer buna razı olursa, onu yerleştirir!" dedi.[849]
Ebu Süfyan b. Harb ise:
"Ben birşey söylemeyeceğim! Eğer birşey söyleyecek olursam, şu kumlar, söylediğimi Muhammed'e haber verirler!" dedi.[850]
Cebrail Aleyhisselam, gelip, bunların söylediklerini Peygamberimiz Aleyhisselama haber verdi.[851]
Peygamberimiz Aleyhisselam, onların yanına varıp üzerlerine dikildi[852] ve:
"Ben sizin söylediklerinizi biliyorum.[853]
Ey filan! Sen şöyle söyledin!
Ey filan! Sen şöyle söyledin!
Ey filan! Sen de şöyle söyledin!"[854] buyurarak, onların söylediklerini kendilerine birer birer haber verdi.[855]
Ebu Süfyan:
"Yâ Rasûlallah! İyi ki, ben birşey söylemedim!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam gülümsedi.[856]
Haris b. Hişam ile Attâb b. Esîd:
"Biz şehadet ederiz ki; sen Allah'ın Resûlüsün!
Çünkü, vallahi, bu söylediklerimize, yanımızdakilerden başka hiç kimse vâkıf değildi! Söylediklerimiz, sana herhalde Allah tarafından haber verilmiştir!" dediler.[857]

Yıkılan Putların Kırılacaklarının Kırılışı ve Yakılacaklarının Yakılışı

Peygamberimiz Aleyhisselam; öğle namazını kıldıktan sonra, Kabe çevresindeki bütün putların biraraya toplanarak yakılacak olanlarının yakılmasını, kırılacak olanların kırılmasını emretti, emri yerine getirildi.
Bu hususta söylenen bir şiirde:
"Sen Mekke'nin fethinde putlan kırdıkları gün, Muhammed (Aleyhisselam)ı ve ordusunu bir görseydin, Allah'ın nurunun nasıl parıldadığını, şirkin, küfrün yüzünü karanlıkların nasıl bürüdüğünü görürdün!" denilmiştir.[858]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Ümmü Hani'nin Evinde Fetih Namazı Kılışı

Putların yıkılışı, kınlısı sırasında, Peygamberimiz Aleyhisselamın saçı, sakalı çok tuzlanmıştı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, amcası Ebu Talib'in kızı Ümmü Hani'nin evine gitti. Orada, Hz. Fâtıma'nın getirdiği örtü ile siperlenerek yıkandı.[859]
Ümmü Hani de; Peygamberimiz Aleyhisselamın, Fetih günü olan Cuma günü evine gelip guslettikten sonra sekiz rekat namaz kıldığını bildirmiştir.[860]
Bu namaz, fetih namazı idi.
Kumandanlar bir memleketi, bir kaleyi fethettikleri zaman, bu namazı kılarlardı.[861]
Sa'd b. Ebi Vakkas da, Medâin'i fethettiği ve Kisrâ'nın eyvanına girdiği zaman, orada bu namazı kılmıştı.[862]
Fetih namazı sekiz rekat olup, bunda ne selamla aralarını ayırma, ne imamla birlikte (cemaatla) kılma, ne de açıktan kıraat vardır.
Taberî'ye göre, bu namaz sünnettir.[863]
Peygamberimiz Aleyhisselamın kıldığı sekiz rekattan ikisi, Mekke'nin fethine şükür içindi. İkisi, kuşluk namazına başlangıçtı.
Dördü de, öteden beri kılageldiği kuşluk namazı idi.[864]
Peygamberimiz Aleyhisselam Ümmü Hani'nin evine vardığı zaman, Ümmü Hani:
"Yâ Rasûlallah! Kocamdan, akrabam olan bazı kimseler, bana sığınmış bulunuyorlar.
Ali b. Ebu Talib ise, Allah yolunda hiçbir kınayıcının kınamasına kulak asmayacağını söylemiştir.
Ali'nin bunların yerini öğrenip kendilerini öldüreceğinden korkuyorum.
Ümmü Hani'nin evine girenlere, sığınanlara, Allah'ın Kelamını dinleyip Resûlüne iman edinceye kadar eman verildiğini açıklasan?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ümmü Hani'nin eman verdiğine, biz de eman verdik!" buyurdu.
Sonra da, Ümmü Hani'ye:
"Senin yanında, yiyebileceğimiz birşey var mı?" diye sordu.
Ümmü Hani:
"Yanımda kuru ekmek kırıntılarından başka birşey yok! Onu da sana sunmaya utanırım!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onu getir, suyun içine ufala! Tuz da getir!" buyurdu ve:
"Biraz da katık var mı?" diye sordu.
Ümmü Hani:
"Yâ Rasûlallah! Yanımda sirkeden başka birşey yok!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Getir onu!" buyurdu, yemeğinin üzerine döküp yedikten sonra, Yüce Allah'a şükretti.
Ümmü Haniye de:
"Ne güzel katıktır sirke!
Ey Ümmü H ani! Sirke bulunan ev yoksul olmaz!" buyurdu.[865]

Mücahidlerin Fetih Gecesini Zikir ve İbadetle Geçirmeleri

Mücahidler, Mekke'yi fethettikleri günün gecesinde, sabaha kadar tekbir, tehlil getirmekten, Kabe'yi tavaftan geri durmadılar.
Bunu gören Ebu Süfyan, karısı Hind'e:
"Sen bunun Allah'tan olduğu kanaatinde misin?" diye sordu.
Hind:
"Evet! Bu, Allah tarafından olan bir iştir!" dedi.
Ertesi günü, sabaha çıkınca, Ebu Süfyan erkenden Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Sen Hind'e, 'Bunun Allah'tan olduğu kanaatinde misin?'diye sordun. O da, 'Evet! Bu, Allah tarafından olan bir iştir!' dedi" buyurdu.
Ebu Süfyan:
"Şehadet ederim ki; Sen Allah'ın Resûlüsün!
Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a andolsun ki; bu sözümü Allah ile, Hind'den başka, insanlardan hiçbir kimse işitmemiştir!" dedi.[866]

Kâbe'nin İçindekiler ve Peygamberimiz Aleyhisselamın Kâbe'ye Girişi

Müşriklerin nazarında, putların en büyüğü olan Hübel putu,[867] Kabe'ye hediye edilen şeylerin konulduğu kuyunun başında dikili bulunuyordu.[868]
Bu put, kırmızı akikten yapılmıştı ve insan şeklinde idi.
Sağ eli kırılmış olarak elde edilmiş olup, Kureyşîler ona altından bir el yaptırmış!ardı.[869]
Hübel; Benî Bekrlerin, Maliklerin, Milkânların, Kinanelerle Kureyşîlerin putu idi.[870]
Seferden dönen bir kimse, Kabe'yi tavaf edip Hübel'in yanında tıraş olduktan sonra ev halkının yanına varırdı.[871]
Rivayete göre; Amr b. Luhayy, bazı işleri için Mekke'den çıkıp Şam'a gitmişti.
O zaman, Amalikaların oturduğu Belka' ülkesindeki Meâb'a uğradı. Amalikaların putlara taptıklarını görünce:
"Sizin taptığınızı gördüğüm bu putlara ne için tapıyorsunuz?" diye sordu.
Onlar da:
"Bu taptığımız putlardan yağmur dileriz, yağmura kavuşuruz.
Yardım dileriz, yardım olunuruz!" dediler.
Amr b. Luhayy:
"Arap ülkesine götürmek ve Arapları taptırmak için bu putlardan birini bana verir misiniz?" dedi.
Onlar da, ona Hübel putunu verdiler.
Amr b. Luhayy, Hübel'i Mekke'ye getirip dikti ve ona tapmalarını, tazimde bulunmalarını halka emretti.
Kader ve nasip oklarının çekim işi de, Hübel'in yanında, görevlisi tarafından yapılırdı. [872]
Kureyş eşrafından Safvan b. Ümeyye, bu işe bakardı.[873]
Kabe'nin içinde, Hübel putundan başka, hurma ağacından yapılmış iki güvercin heykeli ile,[874] İbrahim Aleyhisselamın kestiği koçun iki boynuzu da bulunuyordu.[875]
O zaman, Kabe'nin altı direği vardı.[876] Bunlar iki sıra halinde idi.[877] Direkler yaldızla süslenmişti.
Kapıya doğru olan direkte Hz. Meryem'le kucağında İsa Aleyhisselamın sureti;
Öteki direklerde de, peygamberlerin, meleklerin ve oklarla fal çeken ihtiyar bir adam şeklinde İbrahim Aleyhisselamın sureti, bir koç veya bir koç başı ile ağaçlar çizilmiş bulunuyordu.[878]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Kabe anahtarcısı Osman b. Talha'dan anahtarı eline alıp Kabe'yi açtı.[879]
Kabe'nin içinde putları;[880] meleklerin ve meleklerden başkalarının.[881] İbrahim Aleyhisselamın,[882] İsmail Aleyhisselamın[883] eliyle fal çeker bir şekilde tasvir edilmiş olduğunu görünce:[884]
"Allah bunları yapanları kahretsin![885]
Büyüğümüzü fal oku çeker bir halde tasvir etmişler!
İbrahim'in hal ve şanında fal oklan çekmek yoktur![886]
Vallahi, o puta tapanlar da bilirlerdi ki, bu iki peygamber hiçbir zaman fal oklan çekmemişlerdir!" buyurdu ve:
"İbrahim, ne bir Yahudi, ne de bir Hıristiyandı. Fakat, o, Allah'ı bir tanıyan, dosdoğru bir Müslümandı. Müşriklerden değildi o!" (Âl-i İmran: 67) mealli âyeti okudu.[887]

Kabe'nin içindeki putları çıkarmasını[888] ve suretleri gidermesini Hz. Ömer'e emretti. [889]
Hz. Ömer, Kabe'ye girip, silmedik suret, kırmadık heykel bırakmadı.
Ancak, İbrahim Aleyhisselamın suretine dokunmadı.
İbrahim Aleyhisselam, çok yaşlı ve fal oku çeker bir biçimde çizilmişti.[890]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Kabe'nin içine girip İbrahim Aleyhisselamın çizilmiş resminin çizilmediğini görünce:
"Ey Ömer! Ben sana, 'Hiçbir suret bırakmayacaksın! Hepsini silip yok edeceksin!' diye emir vermedim mi?!" buyurdu.[891]
Hz. Ömer:
"O, İbrahim'in sureti idi!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sil onu da!" buyurdu.[892]
Hz. Ömer, Kabe'de, bezle silip yok etmedik suret bırakmadı.[893]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Kabe'nin kapısının üzerlerine kapatılmasını emretti; kapatıldı.
Kabe'nin içinde, uzunca bir müddet kaldılar.[894]
Kabe'nin, Abdullah b. Zübeyr zamanında yıkılıp yaptırılmasından önceki durumuna göre; [895] Peygamberimiz Aleyhisselam Kabe'nin altı direğinden ikisi sağında, biri solunda, üçü de arkasında kalacak[896] ve Kabe'nin kapısı arkasına gelecek şekilde, ön sıradaki iki direk arasında, yeşil mermerin bulunduğu[897] yamacındaki duvarla aralarında üç zira kadar aralık kalan yerde durup[898] iki rekat namaz kıldı.[899]
Abdullah b. Ömer de, Kabe'ye girince, Kabe'nin kapısı arkasına gelmek üzere, yamacındaki duvara üç zira kalıncaya kadar ilerleyip, Bilal-i Habeşî'nin:
"Resûlullah Aleyhisselam burada kıldı" diye gösterdiği yerde kılardı.[900]
Kabe'nin içine gimnek ve iki rekat namaz kılmak, müstehabdır.[901]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Kabe'nin içinde namaz kıldıktan,[902] Kabe'nin her köşesini dolaşarak tekbir getirdikten,[903] teşbih ve dua ettikten,[904] içeride uzunca bir müddet kaldıktan sonra, kapı açıldı.
Bilal-i Habeşî, kapının arkasında, ayakta durmakta idi.[905]
İçeriye ilk dalan, Abdullah b. Ömer oldu. Bilal-i Habeşî'yi kapının arkasında bulup, ona Peygamberimiz Aleyhisselamın nerede namaz kıldığını sordu, fakat kaç rekat kıldığını sormayı unuttu.
Bilal-i Habeşî, Peygamberimiz Aleyhisselamın namaz kıldığı yeri ona haber verdi.[906]
O sırada, Kureyşîler Mescid-i Haram'a dolmuşlar,[907] Kabe'nin çevresinde oturmuşlardı. [908]
Peygamberimiz Aleyhisselamın ne yapacağını merakla bekliyor!ardı.[909]
Peygamberimiz Aleyhisselam Kabe'nin kapısının eşiğinde ayakta duruyor.[910] kapının sövelerine iki eliyle tutunuyordu.[911]
Gün, fethin ikinci günü idi.[912]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Birinci Fetih Hutbesi

Peygamberimiz Aleyhisselam, üç kere tekbir getirdikten sonra:[913]

"Hamd, Allah'a mahsustur.[914] Allah'tan başka ilah yoktur. Yalnız O vardır. O'nun hiçbir eşi, ortağı yoktur![915]

O, va'dini yerine getirdi. Kuluna yardım etti. Toplanan düşmanları, tek başına, bozguna uğrattı!

İyi biliniz ki;[916] Cahiliye çağına ait olup,[917] övünme vesilesi edinilegelen herşey, kan, mal dâvaları... bunların hepsi, şu ayaklarımın altında kalmış, kaldırılmıştır!

Ancak, Beytullah perdedarıığı (hicâbe) hizmeti ile hacılara su dağıtma (sikâye) hizmeti, bunun dışındadır.[918]

Eski kan dâvaları kaldırılmış olmakla birlikte, bundan sonra bir cinayet vuku bulacak olursa, bilesiniz ki:

Kamçı ve sopa ile yapılan ve yarı kasıtlı sayılan hata cinayetine ağır diyet ödenmesi gerekir ki, bu da, içlerinden kırkının karınlarında yavruları bulunmak şartıyla, yüz devedir.[919]

Ey Kureyş cemaati![920] Muhakkak ki, Allah, Cahiliye gururunu, Cahiliye atalarıyla (soy soplanyla) övünüp büyüklenmeyi sizden kaldırmıştır!

Bütün insanlar[921] Âdem'den,[922] Âdem de topraktan yaratı İm ışür.[923]

İnsanlar iki kısım, iki sınıftır.

Bir kısmı mü'min ve müttakîdir; Allah katında değerli ve şereflidir.

Diğer kısmı ise azgındır, yaramazdır. Bunlar, Allah katında da değersiz ve şerefsizdir![924]

Nitekim, Yüce Allah:[925]

'Ey insanlar! Gerçekten, Biz, sizi bir erkekle bir kadından yarattık.

Birbirinizle tanışasınız diye, sizi büyük büyük topluluklara, küçük küçük kabilelere ayırdık.

Şüphe yok ki, sizin Allah katında en değerliniz, en şerefliniz, Allahtan en çok sakınanınızdır.

Allah herşeyi hakkıyla Bilen, herşeyden haberdar olandır!'[926] buyuruyor.

Ey Kureyş cemaati![927] Ey Mekkeliler![928] Ne dersiniz?[929]

Şimdi, hakkınızda benim ne yapacağımı sanırsınız?" diye sordu.

Kureyşîler

"Biz, senin hayır ve iyilik yapacağını sanır ve 'Sen hayır yapacaksın!' deriz.

Sen, kerem ve iyilik sahibi bir kardeş; kerem ve iyilik sahibi bir kardeş oğlusun![930]

Gücün yetti, iyi davran!" dediler.[931]

Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Benim halimle sizin haliniz, Yusuf (Aleyhisselam)ın kardeşlerine dediği gibi olacaktır. [932]

Yusuf (Aleyhisselam)ın kardeşlerine dediği gibi, ben de:

'Size bugün hiçbir başa kakma ve ayıplama yoktur! Allah sizi yarlıgasın! O, Esirgeyicilerin En Esirgeyicisidir!' [Yusuf: 92] diyorum.[933] Gidiniz! Sizler, azad ve serbestsiniz!" buyurdu.[934]

Yüce Allah o Kureyş müşriklerini eline düşürmüş, kendisine boyun eğdirmiş iken Peygamberimiz Aleyhisselam böylece onları bağışlamış, azadlamış, serbest bırakmıştır.

Bunun içindir ki, Mekkelilere "Tulekâ=Azadlanmışlar" adı vehimiştir.[935]

Mekke fethedilip Peygamberimiz Aleyhisselam Kureyşîlerden Safvan b. Ümeyye'ye, Ebu Sütyan b. Harb'e, Haris b. Hişam'a haber saldığı gün, Hz. Ömer, kendi kendine:
"Allah onlara hakim olma fırsatını bize vermiş bulunuyor. Onların yapmış oldukları kötülükleri anlatayım, başlarına kakayım!" demişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam onlara söylediklerini söyleyince, Hz. Ömer
"Benden istemeyerek sâdır olan sözden pişmanlık duydum ve Resûlullah Aleyhisselamdan utandım!" demiştir.[936]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Birinci Fetih Hutbesi

Peygamberimiz Aleyhisselam, yine Fethin ikinci günü,[937] öğle namazından sonra,[938] Kabe'nin merdiveninde,[939] arkası Kabe'ye dayalı olarak[940] Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra,[941] halka şöyle hitab etti:
"Ey insanlar! Şüphe yok ki, Allah, göklerle yeri, güneş ile ayı yarattığı gün, Mekke'yi de haram ve dokunulmaz kılınıştır![942]
Burası, Allah'ın haram ve dokunulmaz kıldığı bir bölgedir.[943]
Kıyamet gününe kadar da, haram ve dokunulmaz olarak kalacaktır![944]
Mekke'yi haram ve dokunulmaz kılan, Allah'tır.
Onu insanlar Harem ki İmamı şiardır.[945]
Mekke'nin ganimetlerinden hiçbir şey bize helâl olmamıştır.[946]
Allah'a ve ahiret gününe inanan bir kimse için, Mekke Hareminde kan dökmek, ağaç kesmek helâl olmaz![947]
Mekke'de kan dökmek benden önce hiçbir kimse için helâl olmadığı gibi, benden sonra da, hiçbir kimse için helâl olmayacaktır.
Bana da, ancak, gündüzün belli bir saatinde helâl kılınmıştır.[948] Ki, bu da, Mekkelilerin ilahî gazabı haketmiş olmalarından ileri gelmiştir.[949]
Şüphe yok ki, Fil'i Mekke'ye girmekten alıkoyan, tutan, Allahtır.
Mekkeliler üzerine, Resûlullah ile mü'minler de, ancak bir kez salınmışlardır. İyi bilin ki; şu saatte Mekke benim için bile haramdır![950]
Mekke'nin bugünkü haramlığı, dünkü haramlığı haline dönmüştür![951]
Bu söylediklerimi, burada bulunanlar, burada bulunmayanlara ulaştırsın!
Şayet size biri çıkıp:
'Resûlullah burada çarpışma yapmıştı!' diyerek ruhsat yoluna kaçacak olursa, ona:
'Yüce Allah yalnız Resûlüne helâl kılmış, izin vermişti. Size helâl kılmamış, izin vermemiştir!' deyiniz![952]
Mekke'nin av hayvanları ürkütülmez, kaçın İm az!
Mekke'nin dikeni bile kesilmez!
Mekke'nin ağacına balta vurulmaz!
Yerdeki yitiği, uzanılıp alınmaz! Meğerki, sahibini aramak için ola.
Mekke'nin yeşil otları biçilmez!"[953] buyurdu.
Hz. Abbas:
"Yâ Rasûlallah! İzhırdan başka!' buyur! Onu yasak dışında tut! Çünkü, o, evlerimiz ve kabirlerimiz için gereklidir" dedi.[954]
Peygamberimiz Aleyhisselam, kısa bir müddet sustuktan sonra:[955]
"İzhırdan başka![956] Çünkü, onu biçmek helâldir.[957]
Ey Huzâa cemaati! Siz de artık adam öldürmekten ellerinizi çekiniz! Ne yararı varsa, pek çok adam öldürülmüştür!
Üstelik, Hüzeyllerin adamını da siz öldürdünüz!
Vallahi, onun diyetini (siz ödemezseniz), ben ödeyeceğim![958]
Şu bulunduğum yerdeki andan sonra, kim öldürülürse, öldürülenin ailesi için, iki şeyden birini seçmek vardır
Ya öldürenin kısas olarak öldürülmesini,
Ya da öldürülenin diyetini (kan bedelini) ister![959]

Hiç şüphesiz, insanların Allah'a karşı en saygısızı, en taşkını, Allah'ın Hareminde adam öldüren, yahut kendi katilinden başkasını öldüren, ya da Cahiliye çağındaki öcünü almak için adam öldürendir!" buyurdu.
O sırada, adamın birisi ayağa kalktı ve:
"Filan, benim oğlumdur. Onun anası ile yatıp kalkmıştım!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, hitabesine şöyle devam etti:
"İslâmiyette insanın babasından veya baba tarafından akrabasından başkasına intisap etmesi diye birşey yoktur!
Cahiliye çağının kötü işleri silinip gitmiştir![960]
Doğan çocuk, döşeğin sahibine aittir!
Zânîye, esleb vardır!" buyurdu.[961]
"Esleb nedir?" diye sorulunca, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Mahrumluk demektir" buyurdu[962] ve hitabesine şöyle devam etti:
"İddiasını isbatlamak için delil getirmek davacıya, yemin de inkâr edene düşer.[963]
Ey insanlar! Cahiliye çağında birtakım antlaşmalar yapılırdı. Cahiliye çağında yapılmış olan antlaşmalara riayet ediniz![964]
İslâmiyet ona kuvvetten başka birşey eklemez.[965]
İslâmiyette ne Cahiliye antlaşması vardır, ne de fetihten sonra hicret![966]
Fakat, cihad ve cihada niyet vardır.
Seferber edilmek istendiğiniz vakit, hemen seferber olunuz![967]
İslâmiyette Cahiliye çağı antlaşması ihdas etmeyiniz![968]
Müslüman Müslümanın kardeşidir. Bütün Müslümanlar kardeştirler.[969]
Müslümanlar, kendilerinden olmayanlara (düşmanlara) karşı bir eldirler; elbirliğiyle, topluca hareket ederler.
Müslümanların kanları birbirine eşittir.
Zimmetlerini, onların en hafifleri, en uzaktakileri bile yerine getirmeye gayret ederler. [970]
İyi biliniz ki; ne bir kâfir için bir mü'min ve Müslüman öldürülür, ne de onlardan taahhüt sahibi olanların taahhütlerinden dolayı, harbî olan kâfirler için öldürülürler.[971]
Kâfirin diyeti, Müslüman diyetinin yarısıdır.
İyi biliniz ki; İslâmiyette değiş-tokuş yolu ile evlenme yoktur![972]
Kadın ne halasının, ne de teyzesinin üzerine nikahlanıp biraraya getirilebilir.[973]
Kocasının izni olmadıkça onun malından birşey vermesi, kadın için helâl, caiz değildir. [974]
Kadın, yanında bir mahremi bulunmadıkça, üç günlük yola gidemez.[975]
İyi bilesiniz ki; vâris için, vasiyyete gerek yoktur![976]
Ayrı din sahipleri, birbirlerine vâris olamazlar.[977]
Parmakların her birisinde diyet, onar onar devedir.
Kemiği görünen derin yaralardan her birisinde diyet, beşer beşer devedir.
Sabah namazından sonra, güneş doğuncaya kadar, namaz yoktur.[978]
Zekat ve sadakaları teslim almak için, hayvanları bir yerden başka bir yere sürdürüp götürtm ek yoktur.
Zekat ve sadakalar, ancak, mal sahiplerinin yurtlarında teslim alınacaktır.[979]
Sizi iki günün orucundan nehyederim: Biri Kurban Bayramı günü, diğeri de Ramazan Bayramı günü orucudur.

Sizi iki biçim giyimden de men ederim: Hiçbiriniz, ne ud, edeb yerleri açıkta kalacak biçimde sırt ve baldırlarını sarık ve benzeri bir bez parçasıyla sarsın, sarınsın! Ne de, iki yanı kaldırılıp omuzlara atılınca ud, edeb yerleri açılacak biçimde bir atkıya hürünsün! Ben size ancak anlayacağınız, tutacağınız yolu gösterdim!" buyurdu.[980]
Yemen halkından Ebu Şah adında bir zât kalkıp:
"Yâ Rasûlallah! Bunları, benim için, yazınız!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ashabına:
"Onun için, yazınız!" buyurdu.[981]
"Ebu Şah için yazdıkları nelerdi?" diye sorulunca, Evzâî:
"Onun için, dinlemiş olduğu hutbe yazıldı" demiştir.[982]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hicâbe ve Sikâye Hızmetlerini Eski Görevlilerine Vermesi

Peygamberimiz Aleyhisselam, hutbesini bitirdikten sonra, Mescici-i Haram'ın bir köşesine varıp oturdu. Kabe'nin anahtarını elinde tutuyordu.[983]
Hicâbe (Kabe'nin kayyımlığı) hizmetini Osman b. Talha'dan, sikâye (hacılara su dağıtıcılığı) hizmetini de Hz. Abbas'tan geri almış bulunuyordu.[984]
Hz. Abbas, Peygamberimiz Aleyhisselama elini uzatarak:
"Yâ Rasûlallah! Babam, anam sana feda olsun!
Hicâbe ile sikâye vazifelerini bizim üzerimizde birleştir!" dedi.[985]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben size halkın Beytullah'a göndereceği örtü gibi şeylerden geçiminizi sağlayacağınız şeyi değil, hacıların su ihtiyaçlarını karşılamak üzere servetinizden harcayarak bu yüzden hayra ereceğiniz zahmetli şeyi veriyorum!" buyurdu[986] ve sikâye vazifesini Hz. Abbas'a yeniden verdi.
Hz. Abbas'ın Taifte üzüm bağı vardı.
Gerek İslâmiyetten önce, gerek sonra, oradan kuru üzüm taşır, sunulacak Zemzemlerin içine ondan atılarak, hacılara ikram edilirdi.
Hz. Abbas'tan sonra, İbn Abbas da, onun oğlu da, ondan sonrakilerde, hep böyle yaparlardı.[987]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Osman nerede?" diye sordu.[988] "Bana Osman'ı çağırınız!" buyurdu.[989]
Hz. Osman (b. Affan), ayağa kalktı.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bana Osman'ı çağırınız!" buyurarak emrini tekrarladı.
Bunun üzerine, Osman b. Talha ayağa kalktı.[990]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Şüphe yok ki, Allah, emanetleri ehil olanlara vermenizi, insanlar arasında hükmettiğiniz zaman, adaletle hükmetmenizi emreder" (Nisa: 58) mealli âyeti okuyarak:[991]
"Ey Ebu Talha oğulları! Yüce Allah'ın emanetini, sizde temelli kalmak ve dürüst hareket etmek üzere alınız!
Onu, zalim olmadıkça, hiç kimse elinizden alamaz![992]
Ey Osman! Yüce Allah size Beytini (Kabe'sini) emanet ediyor!
Yüce Allah'ın emânetini alınız![993] Ey Osman! İşte, anahtarını al!
Bu gün, iyilik ve ahde vefa günüdür!" buyurdu.[994]
Osman b. Talha anahtarı alıp gittiği sırada, Peygamberimiz Aleyhisselam arkasından ona seslendi.
Osman b. Talha dönüp gelince:
"Sana vaktiyle söylemiş olduğum şey vuku bulmadı mı?" diye sordu.[995]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hicretten önce, Mekke'de bulunduğu sırada Osman b. Talha'yı İslâmiyete davet etmişti.
O zaman, Osman b. Talha:
"Yâ Muhammedi Sen kavminin dinine aykırı davranmış ve ortaya yeni bir din çıkarmış bulunuyorsun! Doğrusu, benim sana tâbi olacağımı umman, şaşılacak şeydir!" demiş;
Peygamberimiz Aleyhisselam bir gün de halk ile birlikte Kabe'nin içine girmek isteyince,

Kabe'nin kayyımı olan Osman b. Talha Peygamberimiz Aleyhisselama karşı çok kaba ve katı davranmış, Kabe'ye girmesine engel olmuştu.
Peygamberimiz Aleyhisselam onun bu uygunsuz davranışını sükûnetle karşılamış ve:
"Ey Osman![996] Umarım ki; bir gün sen beni bu anahtarı nereye istersem koyacağım, kime istersem vereceğim bir mevkide de göreceksin!" buyurmuştu.
Osman b. Talha:
"O zaman Kureyş mahvolmuş, kıymetten düşmüş olur!" demişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bilakis, asıl o zaman Kureyş yaşayacak ve kıymetlenecektir!" buyurmuştu.[997]
Osman b. Talha, vaktiyle kendisinin Peygamberimiz Aleyhisselama söylemiş olduğu sözünü ve Peygamberimiz Aleyhisselamın da kendisine söylemiş olduğu sözü hatırladı ve:
"Şehadet ederim ki; sen, hiç şüphesiz, Allah'ın Resûlüsün!" dedi.[998]

Ebu Ahmed'in Müşrikler Tarafından Gaspedilen Evleri Karşılığında Cennette Verilecek Köşke Razı Oluşu

Ebu Ahmed b. Cahş, Ebu Süfyan b. Harb'in damadı idi.[999]

Kadın erkek bütün Cahş ailesi Mekke'deki evlerini barklarını bırakıp Medine'ye hicret ettikleri zaman, Ebu Süfyan-onların antlaşmalıları olmasına rağmen-evlerine elkoymustu. [1000]

Ebu Süfyan, damadı Ebu Ahmed'in evini Amrb. Alkame'ye dört yüz dinara satmıştı.[1001]

Ebu Ahmed, bunu haber alınca, söylediği bir şiirle Ebu Süfyan'ı kınamıştı.[1002]

Peygamberimiz Aleyhisselam Fetih hutbesini irad edip bitirdiği zaman, Ebu Ahmed, Mescid-i Haram'ın kapısında, devesinin üzerinde:

"Allah aşkına ey Abdi Menaf oğulları! Sizinle olan andımıza riayet ediniz.

Allah aşkına ey Abdi Menaf oğulları! Evimi bana geri veriniz!" diyerek bağırmaya başladı.

Peygamberimiz Aleyhisselam, hemen, Hz. Osman'ı yanına çağırdı. Birşey söyleyip onu sevindirdi.

Hz. Osman da Ebu Ahmed'in yanına vardı, onu sevindirdi.

Ebu Ahmed devesinden indi, halk ile oturdu.

Kendisinin, Allah'a kavuşuncaya kadar, bu evden bahsettiği duyulmadı.[1003]

Ebu Ahmed'e:

"Sana Resûlullah Aleyhisselam ne söyledi?" diye sorduklarında:

'Sabredersen, senin için hayırlı olur: Bu evine karşılık, sana Cennette bir köşk var!' buyurdu.

Ben de:

'Sabrederim!' dedim" demiştir.[1004]

Ebu Ahmed'in ev halkı da:

"Resûlullah Aleyhisselam, Ebu Ahmed'e:

'Evine karşılık, sana Cennette bir köşk var!' buyurdu" demişlerdir.[1005]

Peygamberimiz Aleyhisselamın vefatından sonra, Hz. Osman'a da:

"Fetih günü, Ebu Ahmed'in sözü üzerine Resûlullah Aleyhisselam sana ne söylemişti?" diye sorulmuştu.

Hz. Osman:

"Resûlullah Aleyhisselamın sağlığında ondan söz etmedim. Vefatından sonra söz eder miyim hiç?" demiştir.[1006]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Karşısında Titremeye Başlayan Adamı Teskin Edişi

Fetih günü, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına bir adam gelip konuşurken, kendisini birden bir titreme tutmuş, titremeye başlamıştı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Sakin ve ebsem ol![1007]
Ben bir hükümdar, bir kral değilim![1008]
Ben, ancak, güneşte kurutulmuş et parçaları yiyerek geçinmiş olan Kureyşîlerden bir kadının oğluyumdur" buyurdu.[1009]

Mekkelilerin Peygamberimiz Aleyhisselama İslâmiyet Üzerine Bey'atları

Peygamberimiz Aleyhisselam Mekkelileri İslâmiyet üzerine bey'at yapmaya davet etti.[1010]

Mekkeliler Peygamberimiz Aleyhisselama bey'at için toplanınca, Peygamberimiz Aleyhisselam Safa tepeciğinin üzerinde oturdu.

Hz. Ömer, Peygamberimiz Aleyhisselamın berisinde durdu ve halkın ellerini tutup, güçleri yettiği kadar Allah'ın ve Allah'ın Resûlünün buyruklarını dinleyecekleri ve itaat edecekleri hakkında, Peygamberimiz Aleyhisselama birer birer bey'atlarını aldı.[1011]

Peygamberimiz Aleyhisselamın bey'at almak üzere Mekke'nin yukarısındaki Sûku'l-Ganm'de,[1012] Kam-ı Müskala yanında oturduğu da rivayet edilir.[1013] Erkek kadın, büyük küçük bütün Mekkeliler, bey'at için geldiler.[1014] Allah'a iman, Allahtan başka hiçbir ilah olmadığına ve Muhammed Aleyhisselamın Allah'ın kulu ve resûlü olduğuna şehadet etmek suretiyle, Peygamberimiz Aleyhisselama İslâmiyet üzerine bey'at ettiler.[1015]

Yüce Allah, hepsinden razı olsun!

Bey'at alınırken, Hz. Ömer, Peygamberimiz Aleyhisselamın buyruklarını bey'at edeceklere ulaştırmakta ve duyurmakta idi.[1016]

Bu bey'at, erkeklerin bey'atı idi.[1017]

Mücaşi' b. Mes'ud derki:

"Mekke fethedildikten sonra, kardeşimle birlikle, Peygamber Aleyhisselamın yanına gittim ve:

'Yâ Rasûlallah! Medine'ye hicret etmek üzere bey'at için kardeşimi sana getirdim!' dedim.

Resûlullah Aleyhisselam:

'Artık, hicretin hükmü-daha önce hicret edenlere ait olarak-geçti.[1018] Mekke'nin fethinden sonra, hicret yoktur!' buyurdu.[1019]

Kendisine:

'Öyleyse, hangi şey üzerine bey'atmı alacaksın?' diye sordum.

'İslâmiyet, iman ve cihad üzerine!' buyurdu."[1020]

Ebu Kuhâfe'nin Peygamberimiz Aleyhisselama Getirilip Bey'at Ettirilişi

Hz. Ebu Bekir, babası Ebu Kuhâfe'nin elinden tutup yedenek Mescid-i Haram'a getirdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onu görünce:
"Şeyhi evinde bıraksaydın, buraya kadar emendirmeseydin de, kendisinin yanına ben varsaydım olmaz mıydı?" buyurdu.
Hz. Ebu Bekir:
"Yâ Rasûlallah! Senin ona kadar yürümenden, onun sana kadaryürüyüp gelmesi, daha lâyık, daha uygundur!" dedi.
Ebu Kuhâfe gelince, Peygamberimiz Aleyhisselam, önüne oturtup onun göğsünü sığadı. [1021]
Sonra da, ona:
"Ey Ebu Kuhâfe! Müslüman ol, selamete er!" buyurdu.
Ebu Kuhâfe hemen Müslüman oldu, şehadet getirdi.[1022]
Allah ondan razı olsun![1023]

Hz. Ebu Bekir'in Bacısına Alınan Gerdanlığı Hakkındaki Tavsiyesi

Bir süvari, Mekke'ye girince, Hz. Ebu Bekir'in bacısının boğazındaki gerdanlığı almıştı.
Hz. Ebu Bekir, bacısının elinden tutup:[1024]
"Allah ve İslâmiyet aşkına! Bacımın gerdanlığını geri veriniz!" diyerek orada seslendi.
Hiç kimseden ses çıkmayınca da, bacısına:
"Ey bacıcığım! Gerdanlığının karşılığını Allah'tan dile![1025]
Vallahi, bugün insanlarda emanet duygusu pek azdır!" dedi.[1026]

Ebu Leheb'in Oğulları Utbe ve Muattib'in Getirtilip Bey'at Ettirilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, amcası Hz. Abbas'a:
"Kardeşin Ebu Leheb'in iki oğlu Utbe ve Muattib nerede kaldılar? Onlan göremedim!?" diye sordu.
Hz. Abbas:
"Herhalde, Kureyş müşriklerinden uzaklara çekip gidenlerle birlikte onlarda gidip uzaklaşmışlardır!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onları bulup bana getir!" buyurdu.
Hz. Abbas, hayvanına binip onlan getirmeye gitti ve getirdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam onları Müslümanlığa davet edince, onlar Müslüman oldular.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onların Müslüman olmalarına çok sevindi. Ellerinden tutup onları Mültezem'e götürdü. Onlar için Allah'a dua ettikten sonra döndü.
Peygamberimiz Aleyhisselamın yüzünde sevinç görünüyordu.
Hz. Abbas:
"Yâ Rasûlallah! Allah seni sevindirsin! Yüzünde sevinç görüyorum?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet! Amcamın şu oğullarını benim için bağışlamasını Rabbimden diledim. O da bağışladı!" buyurdu.[1027]

Mekkeli Kadınların Peygamberimiz Aleyhisselama Bey'at Ettirilişi

Kureyş erkeklerinin bey'atları bitince, Kureyş kadınları takım takım gelip Peygamberimiz Aleyhisselama bey'at ettiler.[1028]

Ümmü Hani binti Ebu Talib, Ümmü Habib binti Âs b. Ümeyye, Ervâ binti Ebi'l-lys (Âs), Âtike binti Ebi'l-lys ile, Affan b. Ebi'l-lys'ın kızı, gelip ilk bey'at eden kadınlar arasındaydı. [1029]

Ebu Süfyan b. Harb'in kansı Hind binti Utbe, İkrime b. Ebu Cehil'in kansı Ümmü Hakîm binti Haris b. Hişam, Safvan b. Ümeyye'nin karısı Begüm binti Muazzel, Fâhite binti Velid b. Mugîre, Hind Reyta binti Münebbih b. Haccac ve daha bazı Kureyş kadınları da, toplanarak, on kişilik birtakım halinde bey'at için Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldiler.

Peygamberimiz Aleyhisselamın yanında, zevcesi ile, kızı Hz. Fâtıma ve Abdulmuttalib oğulları kadınlarından bazıları da bulunuyordu.[1030]

Hz. Ömer; erkeklerin bey'atlarında olduğu gibi, Peygamberimiz Aleyhisselamın buyruklarını kadınlara tebliğ edip ulaştırarak, onların da bey'atlarını aldı.[1031]

Ebu Süfyan b. Harb'in karısı Hind binti Utbe'nin de dediği gibi, bey'at sırasında Peygamberimiz Aleyhisselam Safa tepeciği üzerinde, Hz. Ömer de Peygamberimiz Aleyhisselamın berisinde bulunuyor, bey'at için buyurduklarını kadınlara ulaştırıyor, duyuruyordu.[1032]

Hind ve Kızkardeşinin Peygamberimiz Aleyhisselamla Konuşmaları

Hind binti Utbe, kocası Ebu Süfyan'a:
"Ben gidip Muhammed'e bey'at etmek istiyorum!" deyince, Ebu Süfyan:
"Ben senin dün bu sözünü yalanlar davranışta bulunduğunu görmüştüm!?" dedi.
Hind:
"Vallahi, şu Mescidde, bu geceden öncesine kadar, (Müslümanların yaptıkları gibi) Allah'a hakkıyla ibadet yapıldığını görmedim! Vallahi, onlar geceyi namaz kılarak geçiriyorlar!" dedi.
Ebu Süfyan:
"Sen yapacağın şeyi muhakkak yaparsın! Kavminden bir adamı yanına al da, bey'at etmeye onunla birlikte git!" dedi.[1033]
Hind, tanınmamak için peçelenmiş,[1034] kılık kıyafet değiştirmişti.[1035]
Tanınacağından, tanınırsa öldürüleceğinden korkuyor, Peygamberimiz Aleyhisselamdan uzakça duruyor,[1036] kendisini tanıtma-maya çalışıyordu.[1037]
Hind, kanının dökülmesi mubah sayılanlar arasında idi.[1038]
Hind:
"Yâ Rasûlallah! El tutuşup sana bey'at edelim mi?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben kadınlarla el tutuşmam!
Benim yüz kadına birden hitab etmem, her kadına ayrı ayrı hitab etmem gibidir" buyurdu.[1039]
Peygamberimiz Aleyhisselam kadınlarla ancak sözle bey'at yapardı. [1040]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Ömer'e:
"Söyle onlara: 'Allah'a hiçbir şeyi eş, ortak tutmamak üzere Resûlullaha bey'at edecekler!'" buyurdu.
Hind'in yanındaki Kureyş kadınları sustular, konuşmaktan kaçındılar.
Hind:
"Vallahi, biz, kadın erkek bizler, putlara tapıp duruyorduk.
Senin erkeklerden almadığını gördüğümüz bir taahhüdü sen bizden alıyorsun![1041]
Erkeklerden istemediğin bir taahhüdü kadınlardan ne diye istiyorsun? [1042]
Her ne ise, biz, söylememizi istediğin şeyi de söyleyeceğiz![1043]
Ben iyice anlamışımdır ki; Allah ile birlikte başka mabudlar da olsaydı, başımıza gelenlerden bizi korurlardı!" dedi.[1044]
Peygamberimiz Aleyhisselam Hind'e baktı ve Hz. Ömer'e:
"Söyle onlara: Hırsızlık da etmeyecekler!" buyurdu[1045]
Hind:
'Yâ Rasûlallah! (Kocam) Ebu Süfyan, pinti ve cimri bir adamdır![1046]
Vallahi, ben, onun haberi olmadan, malından birşeyler çalıyordum!
Bu, benim için, helâl midir, değil midir; bilmiyorum.[1047]
Ebu Süfyan ne bana, ne de oğluma yeteri kadar birşey vermiyor!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onun malından, kendine ve oğluna yetecek kadar birşey alabilirsin!" buyurdu.[1048]
Ebu Süfyan:
"Senin geçmişteki çaldığın, geçti gitti. Gelecekte çalacağın da, sana helâl olsun!" dedi.

Peygamberimiz Aleyhisselam gülümsedi,[1049] Hind'i yanına çağırdı [1050] ve:
"Demek, sen Hind binti Utbe'sin hâ?!" buyurdu.
Hind:
"Evet![1051] Allah'a şükürler olsun ki; kendisi için seçip beğendiği dinini üstün kılmıştır. Ey Muhammed! Muhakkak ki, bana rahmetin dokunacaktır! Ben şimdi Allah'a inanmış bir kadınım!" dedi ve yüzünden peçesini açtı.
"Ben Hind binti Utbe'yim![1052]
Allah geçmişleri bağışlar.[1053] Sen de benim geçmişlerimi bağışla ki, Allah da seni bağışlasın!" dedi.[1054]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hind'e:
"Hoşgeldin!" buyurdu.
Hind:
"Vallahi yâ Rasûlallah! Dün, yeryüzünde senin çadırındakiler kadar zillete ve hakarete uğramasını özlediğim bir çadır halkı yoktu!
Bugün, sabaha çıkınca, senin çadırındakiler kadar izzet ve şerefe ermesini özlediğim bir çadır halkı yoktur!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bu hal sende daha da çoğalsa gerektir!" buyurdu.[1055]
Fâtıma binti Utbe de:
"Senin çadırın ve içindekiler kadar kin duyduğum ve Allah'ın yağmalatmasını arzuladığım bir çadır yoktu! Fakat, şimdi bana senin çadırın ve içindekiler kadar sevdiğim ve Allah'ın mamur ve mübarek kılmasını özlediğim bir çadır yoktur!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Öyledir! Vallahi, ben kendisine çocuklarından, ana ve babalarından daha sevgili olmadıkça, hiçbiriniz, gerçekten iman etmiş olmazsınız!" buyurdu.[1056]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Ömer'e döndü ve:
"Söyle onlara: Zina etmeyecekler!" buyurdu.
Hind:
"Yâ Rasûlallah! Hür kadın zina eder mi hiç?!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hayır! Vallahi, hür bir kadın zina edemez!" buyurduktan sonra, Hz. Ömer'e:
"Söyle onlara: Çocuklarını da öldürmeyecekler!" buyurdu.[1057]
Hind:
"Vallahi, küçük iken, onları biz büyüttük, yetiştirdik. Büyük iken, onları siz öldürdünüz [1058]
Sen bize Bedir günü öldürmedik çocuk bıraktın mı ki[1059] onları öldürelim?![1060]
Her ne ise, bu, sizin ve onların bileceği bir iş!" dedi.[1061]
Hz. Ömer, Hind'in:
"Sen bize Bedir günü öldürmedik çocuk bıraktın mı ki?" sözüne o kadar güldü ki, az kalsın arkasına devrilecekti!
Peygamberimiz Aleyhisselam ise, sadece gülümsedi.[1062]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Ömer'e:
"Söyle onlara: Elleriyle ayakları arasından bir iftira düzüp getirmeyecekler!" buyurdu.
Hind:
"Vallahi, iftira çok kötü birşeydir.

Bize ancak doğru yol ve ahlâkî faziletler emrolunuyor! dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Ömer'e:
"Söyle onlara: Allah'a tâat ve kulluk sayılan işlerde Resûlullaha muhalefet ve itaatsizlik etmeyeceklerdir!" buyurdu.
Hind:
"Vallahi, şu meclisimizde, hakkımızdaki herhangi birşeyde sana itaatsizlik ve muhalefet edelim diye oturmadık![1063]
Babam, anam sana feda olsun! Sen bizi ne kadar şerefli, ne kadar güzel şeylere davet ettin!" dedi.[1064]
Peygamberimiz Aleyhisselam onlara Kur'ân-ı Kerîm okudu.[1065]

Hind'in Peygamberimiz Aleyhisselama Oğlak Kebabı Hediye Edişi ve Koyunlarının ve

Kuzulayıcılarının Bereketlenişi

Peygamberimiz Aleyhisselamın Ebtah'ta bulunduğu sırada, Hind binti Utbe, kestirdiği iki körpe oğlağını ateş veya güneşte iyice ısıtılmış taş üzerinde kebap yaparak Peygamberimiz Aleyhisselama gönderdi.
Hizmetçi kadın Peygamberimiz Aleyhisselamın çadırına vardı, selam verdi. İçeri girmek için izin istedi. İzin verilince, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına girdi.
O sırada, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanında, zevcesi Hz. Üımımü Seleme ile Hz. Meymûne ve Abdulmuttalib oğulları kadınlarından da bazıları bulunuyordu.
Hind'in azadlısı kadın:
"Hanımım bu hediyeyi sana gönderdi. Kendisi 'Bugünlerde, bu yıllarda, koyunlarımız çok az kuzu-luyor[1] diyor ve kebabı kuzudan yapamadığı için özür diliyor" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah sizin koyunlarınızı bereketlendirsin ve kuzulayıcılarını çoğaltsın!" diyerek dua etti.
Hizmetçi kadın Hind'in yanına dönüp Peygamberimiz Aleyhisselamın duasını haber verince, Hind buna çok sevindi.
Hizmetçi kadın:
"Koyunlarımızın ve kuzulayıcılarımızın öylesine çoğaldıklarını gördük ki, ne bundan önce, ne de yakın zamanlarda böylesini hiç görmemiştik!" derdi.
Hind de:
"Bu, Resûlullah Aleyhisselamın duası bereketi yüzündendir!
Hamd olsun o Allah'a ki, bizi İslâmiyete hidayet etti.
Bir gece rüyamda kendimi güneşin altında devamlı olarak ayakta duruyor, yakınımda bulunan gölgeye gitmeye bir türlü güç yetiremiyor bir halde görmüştüm!
Resûlullah Aleyhisselam bize yaklaşınca, sanki gölgeye girivermiştim!" derdi.[1066]
Hind, Müslüman olunca, evindeki putu keserle vurup parça parça etmiş ve:
"Biz senden dolayı ne kadar gurur, aldanış içinde idik!" demiştir.[1067]

Mekke Evlerindeki Putların Kırılışı ve Bazı Şeylerin Yasaklanışı

Mekke'de, umumî putlardan başka, her ailenin kendi evinde taptığı özel bir putu da vardı. Bir kimse, yola çıkmak istediği ve hayvanına bineceği zaman, puta el yüz sürer; bu, onun yola çıkmadan önce yapacağı iş olurdu.
Yoldan döndüğü zaman da, yine, puta el yüz sürer; bu, onun döndükten sonra, daha ailesini görmeden yaptığı ilk iş olurdu.
Yüce Allah, Muhammed Aleyhisselamı tevhid akidesiyle peygamber olarak gönderdiği zaman, Kureyşliler
"Bütün ilahları bir tek ilah mı yapıyor?! Doğrusu, bu, şaşılacak şey!" demişlerdi.[1068]
Cübeyr b. Mut'im der ki:
"Mekke'nin fethedildiği günlerde, Resûlullah Aleyhisselamın münâdîsi (seslenicisi): 'Allah'a iman eden kişi, evinde kırmadık, yakmadık put bırakmasın! Putların parası da haramdır!' diyerek seslendi.
Bundan önce, Mekke'de, onlara tapıldığını, çöl Araplarının onları satın alıp çadırlarına götürdüklerini görürdüm.
Kureyşîlerden, evlerinde bir putu bulunmayan, evlerine girerken, evlerinden çıkarken ona teber-rüken el sürmeyen kimse yoktu.
Mekke'de nida edildikten sonra, yeni Müslümanlar evlerindeki putları kırdılar."[1069]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Mekke'de içkileri de döktürdü. İçki küplerini kırdırdı.
İçki ve put alım satımını,[1070] içki ve put, domuz, ölmüş hayvan eti bedelini yemeyi, kâhinlere ücret vermeyi... de yasakladı.[1071]

Mekkeli Çocuklar İçin Peygamberimiz Aleyhisselama Dua Ettirilişi

Velid b. Ukbe der ki:

"Resûlullah Aleyhisselam Mekke'yi fethettiği zaman, Mekkeliler çocuklarını Resûlullaha götürüyor, Resûlullah Aleyhisselam da onların başlarını sıvazlıyor, okşuyor, kendilerine dua ediyordu.

Beni de Resûlullaha götürdüler.

Başıma bol zaferanla diğer kokulardan yapılan ağır bir koku sürülmüştü.

Resûlullah Aleyhisselam benim başımı sığamadı. Kendisini bundan alıkoyan, ancak, anamın beni bu ağır koku ile kokulamış olması idi. Resûlullah Aleyhisselam, sırf bunun için, benim başımı sığamadı."[1072]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Süheyl b. Amr'a Eman Verişi

Mekkelileri Peygamberimiz Aleyhisselamla çarpışmaya ayaklandınp Handeme'de Halid b. Velid'e karşı koyan üç Kureyşliden birisi Süheyl b. Amr idi.[1073]
Kendisi; yaptıklan muahede hükmünü çiğneyerek yüzlerini örtüp Benî Bekrierle birlikte Huzâalan uyurken kılıçtan geçiren Kureyşliler arasında idi.[1074]
Süheyl b. Amr der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam Mekke'ye girip hakim olduğu zaman, kendimi evime attım, kapımı üzerime kapattım!
Benim için Muhammed'den eman istesin diye, oğluma haber saldım.
Öldürülmeyeceğimden emin değildim: Muhammed'le ashabına karşı olan tutum ve davranışlarımı hatırladım. Onlar katındaki durumumu düşündüm.
Benden daha kötü davranışlı bir kimse yoktu:
Resûlullah Aleyhisselamla hiç kimse karşılaşmazken, Hudeybiye günü ben karşılaşmış, muahede-nameyi de zorlayıp istediğim biçimde yazdırmıştım.
Bedir ve Uhud savaşlarına ve Kureyşlilerin ona karşı olan her hareketine katılmıştım!..."
Abdullah b. Süheyl, babası için, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldi ve:
"Yâ Rasûlallan! Ona eman verecek misin?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet! Ona Allah'ın emanı ile eman verilmiştir! Evinden dışarı çıksın!" buyurduktan sonra, çevresinde bulunanlara:
"Kim Süheyl b. Amr'a rastlarsa, ona dokunmasın! Ona sert bakışla da bakmasın ki, o dışarı çıkabilsin!
Andolsun ki; Süheyl, aklı ve şerefi olan bir adamdır.
Süheyl gibi kişiler, İslâmiyeti tanımaz ve takdir etmez olamazlar.
O, şimdiye kadar üzerinde durduğu şeylerin kendisi için hiç de yararlı olmadığını görmüş ve anlamış bulunuyordur!" buyurdu.
Abdullah b. Süheyl, babasının yanına gidip, Peygamberimiz Aleyhisselamın söylediklerini ona haber verdi.
Süheyl b. Amr:
"Vallahi, o küçükken de, büyükken de, iyi, dürüst ve yararlı idi" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gidip gelmeye başladı.
Peygamberimiz Aleyhisselamla birlikte, Huneyn gazasına gitti ve Ci'râne'ye gelince Müslüman oldu.[1075]
Allah ondan razı olsun![1076]

Huvaytıb b. Abduluzzâ'nın Müslüman Oluşu

Huvaytıb b. Abduluzzâ, Hudeybiye muahede ve musalahası yazısına şahit olduğu ve imzasını koyduğu halde, bu muahede hükmünü çiğneyerek yüzünü kapatıp Benî Sekilerle birlikte Huzâalan uyurken kılıçtan geçiren Kureyşliler arasında idi.[1077]
Huvaytıb b. Abduluzzâ der ki:
"...Fetih yılı, Resûlullah Aleyhisselam Mekke'ye girince, son derecede korktum. Hemen evimden dışarı çıktım.
Ev halkımı, içinde emniyette olabilecekleri yerlere dağıttım.
Kendim de, Avf'ın bahçesine kadar gittim.
Bahçeye girdiğim zaman, orada Ebu Zerri'l-Gıfârî ile karşılaştım.
Kendisiyle aramızda dostluk vardı. Dostluk ise, tabiî ki, temelli olarak birbirlerini korumayı gerektirir.
Onu görür görmez, kaçtım.
Bana:
'Ebu Muhammedi¹ diyerek seslendi.
'Buyur!' dedim.
Bana:
'Senin neyin var? Sen ne için kaçıyorsun?' diye sordu.
Ona:
'Korkum var!' dedim.
Bana:
'Senin için korku yok! Yüce Allah'ın emanıyla, sana eman verilmiştir! [1078] Gel!' dedi. [1079]
Hemen, dönüp yanına vardım, selam verdim.[1080]
'Sana eman verilmiştir. İstersen seni Resûlullah Aleyhisselamın huzuruna çıkarayım, istersen1[1081] evine kadar git!¹ dedi.
Kendisine:
'Benim için, evime kadar gitmeye imkân var mı ki? Vallahi, evime sağ olarak kavuşacağımı sanmıyorum! Ya yolda yakalanır, öldürülürüm, ya da evimde iken yanıma girilir, öldürülürüm [1082] Ev halkım da, dağınık yeri erdedir' dedim.
Bana:
'Haydi, sen ev halkını bir yerde tnpla![1083]
Seni evine ulaştırıncaya kadar, seninle birlikte geleceğim!' dedi ve benimle birlikte geldi.
Gelirken de:
'Huvaytıb'a eman verilmiştir! Ona saldırılmayacak, dokunulmayacaktır!' diyerek sesleniyordu.
Ebu Zer, beni evime ulaştırdıktan sonra, dönüp Resûlullah Aleyhisselama gitti. Durumu kendisine arzetti.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Mekkelilerden, öldürülmelerini emrettiğim kimseler dışındaki herkese eman vermiş değil miydik?!' buyurdu.[1084]
Bunun üzerine, öldürülmeyeceğime iyice kanaat getirdim.
Ev halkımı da evlerine geri çevirdim.
Ebu Zer yanıma tekrar geldi ve bana:

'Ebu Muhammedi Sen her yerde geçip gittin! Daha ne zamana kadar ve nereye kadar geçip gideceksin?!
Sen hayırlardan birçoğunu kaçırdın! Geride kalan daha birçok hayır var!
Hemen Resûlullah Aleyhisselama git, Müslüman ol, selamete er!
Resûlullah Aleyhisselam insanların en iyisi, insanların akrabalık haklarını en çok gözeteni, insanların en hayırlısı, en ağırbaşlısı, en uslusu, en yumuşak huylusudur.
Onun şerefi, senin de şerefindir. Onun güçlülüğü, üstünlüğü, senin de güçlülüğün, üstünlüğündür!' dedi.
Ebu Zer'e:
'Öyleyse, ben seninle birlikte çıkar, ona giderim' dedim.
Hemen, onunla birlikte yola çıkıp Ebtah'ta bulunan Resûlullahın yanına vardım.
Ebu Bekir ve Ömer de, onun yanında bulunuyordu.
Resûlullah Aleyhisselamın başucunda durdum.
Ebu Zer'e:
'Ona selam verileceği zaman ne söylenir?' diye sordum.
Ebu Zer:
'Esselâmu aleyke eyyühennebiyyü ve rahmetullâhi ve berekâtüh=Allah'ın selamı, rahmet ve bereketleri üzerine olsun ey peygamber, de!' dedi.
Resûlullaha böyle söyleyerek selam verdim.
Resûlullah da:
'Ve aleykesselâm Huvaytıb!=Senin üzerine de olsun Huvaytıb!' buyurdu.
Hemen:
'Eşhedü en lâ ilahe illallah ve enneke Resûlullah=Şehadet ederim ki; Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur! Hiç şüphesiz, sen de Allah'ın Resûlüsün!' dedim.
Bunun üzerine, Resûlullah Aleyhisselam:
'Hamd olsun o Allah'a ki, seni hidayete, doğru yola erdirdi![1] buyurdu ve Müslüman olmama sevindi. "[1085]
Allah ondan razı olsun![1086]

İkrime b. Ebu Cehil'e Eman Verilişi ve Kendisinin Müslüman Oluşu

İkrime b. Ebu Cehil'in zevcesi Ümmü Hakîm binti Haris, akıllı bir kadındı. [1087]
Mekkefethedildiği zaman, içlerinde Hind binti Utbe'nin de bulunduğu, Kureyş kadınlarından on kişilik bir topluluk halinde gelip Peygamberimiz Aleyhisselama bey'at ederek Müslüman olduktan sonra:
"Yâ Rasûlallah! İkrime senden korkarak kaçtı. Kendisini senin öldüreceğinden korkuyor. Ona eman versen?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ona eman verilmiştir!" buyurdu.[1088]
Ümmü Hakîm Hatun, kocası için Peygamberimiz Aleyhisselamdan eman alınca, onu aramaya gidip getirmek için de izin istedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam izin verdi.[1089]
Ümmü Hakim, Rumî uşağını yanına alarak yola çıktı.
Yolda uşağı ona sarkıntılığa yeltendi.
Ümmü Hakîm, Âkke halkından bir cemaatin yanına varıncaya kadar onu oyaladı. Orada, uşağına karşı onlardan yardım istedi. Onlar da uşağı iple sımsıkı bağladılar.
Ümmü Hakîm, İkrimeye, Tihâme sahillerinden bir sahilde, gemiye bindiği bir sırada yetişti.[1090]
İkrime der ki:
"Gemiye binip Habeşe'ye kavuşmak istiyordum. Binmek için, geminin yanına vardım. Gemici, bana:
'Ey Allah'ın kulu! Allah'a şerik koşulan şeyleri bırakıp Allah'ı bir tanımadıkça gemime binme! Bunu yapmazsan, geminin içinde helak olacağımızdan korkarım!' dedi.
Kendisine:
'Allah'a şerik koşulan şeyleri bırakıp Allah'ı bir tanımayan hiç kimse gemiye binemez mi?' diye sordum.
Gemici:
'Evet! Allah'a karşı ihlaslı olmadıkça, hiç kimse gemiye binemez!' dedi."[1091]
İkrime gemide oturduğu yerden seslice Lâtve Uzzâ adını anınca, gemici:
"Şurada hiç kimsenin Allahtan başka hiçbir şeye dua etmesi caiz ve doğru olamaz![1092] Allah'a karşı ihlaslı ol! Başkasını araya karıştırma!" dedi.
İkrime:
"Peki! Ne diyeyim?" diye sordu.
Gemici:
"'Allah'tan başka ilah yoktur!' de![1093]
Çünkü, burada Allah'tan başkası yarar vermez!" dedi.
İkrime:
"Galiba, bu, Muhammed'in bizi imana davet ettiği İlah olsa gerekli [1094]
Halbuki, ben bu yüzden kaçmıştım! [1095]
Muhammed'in getirip kabul etmeye bizi davet ettiği ve üzerinde anlasam ayarak kendisinden ayrıldığım şey de budur!
Vallahi, o denizde İlahımız ise, muhakkak, karada da İlahımızdır![1096]
Vallahi, o denizde bir olursa, her halde, karada da birdir!" dedi.[1097]
O sırada, çıkan fırtına gemiyi altüst ediyordu!

Gemici, gemi halkına:
"İlahınıza ihlaslı olunuz: O'ndan başka hiçbir şey, felâketi başımızdan savamaz!" dedi. [1098]
İkrime, gemi halkının Allah'a dua ve birliğini ikrar ettiklerini görünce, onlara:
"Bunu ne için yapıyorsunuz?" diye sordu.
"Burada Allah'tan başkası yarar vermez!" dediler.[1099]
İkrime:
"Denizde Allah'a ihlaslı olmadıkça beni hiçbir şey kurta ram azsa, karada da ondan başkası kurtaramaz!
Ey Allah'ım! Boynumun borcu olsun: Eğer sen beni içinde bulunduğum tehlikeden kurtarırsan, Muhammed'e gidip elimi onun eline koyarak bey'at edeyim [1100]
Beni geri çeviriniz [1101]
Allah'a yemin ederim ki; ben artık Muhammed'in yanına döneceğim!" dedi.[1102]
İkrime der ki:
"İşte bunun üzerinedir ki, İslâmiyeti anlamaya başladım ve İslâmiyet sevgisi kalbime düştü!"[1103]
Ümmü Hakîm de, o sırada, yanlarına varmış bulunuyordu.[1104]
İkrime'ye:
"Ey amcamın oğlu! Ben sana insanların akraba haklarını en çok gözeteni, insanların en iyisi ve en hayırlısı olan zâtın yanından geldim![1105]
Kendini boş yere helak etme! Sen bunun üzerinde dur!
Sonunda gerçeği kavrayacak ve anlayacaksın![1106]
Hem, ben senin için[1107] Muhammed Resûlullah Aleyhisselamdan[1108] eman da almış bulunuyorum![1109] Sen emniyettesin!" dedi.[1110]
İkrime:
"Sen bu işi yapabildin mi?" diye sordu.
Ümmü Hakîm:
"Evet! Ben kendisiyle konuştum. Sana eman verdi" dedi.
İkrime:
"Rumî uşağının bir kötülüğü ile karşılaştın mı?" diye sordu.
Ümmü Hakîm onun kendisine yapmak istediği kötülüğü haber verince, İkrime vurup onu öldürdü.
Ümmü Hakîm, İkrime'nin temas isteğini:
"Sen kâfirsin! Ben Müslüman bir kadınım!" diyerek reddetti.
İkrime:
"Seni benden geri durduran şey, herhalde, büyük birşey olsa gerek!" dedi.[1111]
İkrime, Ümmü Hakîm ile birlikte Mekke'ye döndü.
Mekke'ye yaklaştıkları sırada, Peygamberimiz Aleyhisselam, ashabına:
"İkrime, sizin yanınıza, mü'min ve muhacir olarak geliyor!
Sakın, onun babasına kötü söz söylemeyiniz!
Çünkü, ölüye kötü söz söylemek diriyi üzer, ölüye birşey erişmez!" buyurdu.[1112]
İkrime Peygamberimiz Aleyhisselamın çadırının kapısına gelip eriştiği,[1113]
Peygamberimiz Aleyhisselam onu gördüğü zaman,[1114] onun gelişine sevincinden dolayı hemen sıçrayıp ayağa kalktı ve yanına doğru vardı [1115] Onu kucakladı.[1116]
Ona üç kere: [1117]

"Hoşgeldin süvari muhacir!" buyurdu.[1118]
Sonra, oturdu.
İkrime ile Ümmü Hakîm de, Peygamberimiz Aleyhisselamın önüne oturdular.
Ümmü Hakîm'in yüzü peçeli idi.[1119]
İkrime:
"Yâ Muhammed! Bu zevcem senin bana eman verdiğini söyledi!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Doğru söylemişin[1120] Sana eman verilmiştir!" buyurdu.[1121]
İkrime:
"Yâ Muhammed! Sen beni nelere davet ediyorsun?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben seni Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına ve benim de Resûlullah olduğuma şehadet etmeye,
Namaz kılmaya,
Zekat vermeye,
Oruç tutmaya,
Haccetmeye,
Ve şöyle şöyle yapmaya davet ediyorum!" buyurup, İslâmiyet esaslarını ve İslâm ahlâkını saydı.
İkrime:
"Vallahi, sen ancak hak ve gerçek olana, güzel ve iyi birşeye davet ediyorsun!
Vallahi, davet ettiğin şeylere davete başlamadan önce de, sen içimizde sözü en doğru olanımız, iyilik yönünden de en iyimizdin![1122]
Ben şehadet ederim ki; Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur.[1123] O'nun eşi, ortağı da yoktur![1124]
Yine şehadet ederim ki; Muhammed Allah'ın kulu ve resûlüdür![1125]
Sen ki, Allah'ın kulu ve resûlüsün! İnsanların en iyisi, en doğrusu ve en vefalısısın!" dedi.
İkrime, bunları söylerken, Peygamberimiz Aleyhisselamdan utandığından dolayı, başını önüne eğmiş bulunuyordu.[1126]
İkrime'nin Müslüman oluşu Peygamberimiz Aleyhisselamı sevindindi.[1127]
İkrime:
"Yâ Rasûlallah! Bildiğinin hayırlısını bana öğret, işlememi de emret![1128] sen bana hayırlı olan şeyi öğret de, ben onu söyleyeyim" dedi.[1129]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"'Şehadet ederim ki; Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur! Ve yine şehadet ederim ki; Muhammed Allah'ın kulu ve resûlüdür![1] dersin![1130] Allah yolunda cihad edersin!" buyurdu.[1131]
İkrime:
"Bundan sonra, ne diyeyim?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"'Allah'ı şahit tutarım ve burada bulunanları da şahit tutarım ki; ben Müslümanım, muhacirim ve mücahidim[1] dersin!" buyurdu.
İkrime de, öyle söyledi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Ben, bugün benden dilediğin şeyi, senden başka kimseye vermediğim şeyi sana vereceğim!" buyurdu.[1132]
İkrime:
"Yâ Rasûlallah[1133] Sana karşı yaptığım bütün düşmanlıklar,[1134] müşrikliğin yayılması ve üstün gelmesi arzusuyla[1135] sana karşı attığım bütün adımlar, sana karşı geldiğim bütün yerler, senin yüzüne karşı veya arkandan sarf ettiğim bütün sözler için bana Allahtan mağfiret dilemeni istiyorum!" dedi.[1136]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Allah'ım! Onun bana karşı yaptığı bütün düşmanlıklardandı.[1137] Senin yolundan çevirmek maksadıyla[1138] gittiği, içinde erişeceği yere kadar adım attığı ve bununla da Senin nurunu söndürmeyi arzuladığı her yerdeki tutum ve davranışlarından doğan günahlarını bağışla! Onun, aleyhimde, yüzüme karşı veya arkamdan işlediği bütün kötülükleri de bağışla!" diyerek dua etti.
İkrime:
"Razı oldum yâ Rasûlallah![1139]
Amma, vallahi, yâ Rasûlallah! Allah'ın kullarını Allah'ın yolundan çevirmek için harcadığımın iki katını Allah yolunda harcamadıkça, Allah yolundan çevirmek için yaptığım savaşların iki katını da Allah yolunda yapmadıkça, geri durmayacağım!" dedi. [1140]
Hz. Âişe derki:
"Resûlullah Aleyhisselam:
'Uyurken rüyamda Ebu Cehil'in yanıma gelip bana bey'at ettiğini görür gibi oldum!' buyurmuştu.
(Ebu Cehil'in yeğeni) Halid b. Velid, Müslüman olunca:
'Yâ Rasûlallah! Halid'in Müslüman olmasıyla, Allah senin rüyanı doğruladı' denildi.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Muhakkak ki, ondan başkası Müslüman olacaktır!' buyurdu.
Nihayet, İkrime b. Ebu Cehil Müslüman oldu ve bu, Resûlullah Aleyhisselamın rüyasını doğruladı ."[1141]
Başka bir rivayette de; Peygamberimiz Aleyhisselam rüyasında Cennete girince, orada hoşuna giden bir hurma ağacı görmüştü.
"Bu kimindir?" diye sorup da;
"Ebu Cehil'indir!" denilince, bu çok ağırına gitmiş, kendi kendine:
"Cennette Ebu Cehil'in hurma ağacı nasıl olabilir?
Vallahi, o hiçbir zaman Cennete giremez!" demişti.[1142]
Hz. Ümmü Seleme de:
"Resûlullah Aleyhisselam:
'Cennette Ebu Cehil'e ait (olduğu söylenen) bir hurma ağacı gördüm!' buyurmuştu.
İkrime b. Ebu Cehil Müslüman olunca da, bana:
'Ey Ümmü Seleme! Ebu Cehil'e ait (olduğu söylenen) Cennette gördüğüm o hurma ağacı, işte budur!' buyurdu" demişti.[1143]
İkrime, Müslüman olduktan sonra, Mekke'de Kureyşîlerin evlerinden hangi evde put bulunduğunu işitirse, hemen gider, onu kırardı. Halbuki, daha önce Cahiliye çağında put yapıp satanların başı idi.[1144]
İkrime iyi bir Müslümandı.[1145] Müslümanların iyilerindendi.[1146]

Mushafı eline alır, yüzüne gözüne sürer ve:
"Rabbimin Kelamı, Rabbimin Kitabı!" diyerek ağlardı.[1147]
Yüce Allah ondan razı olsun![1148]

Hâris b. Hişam'ın Müslüman Oluşu

Hâris b. Hişam, Ebu Cehil'in kardeşi ve Halici b. Velid'in de amcasının oğlu idi.[1149]
Kureyşflerin eşrafındandı.[1150]
Peygamberimiz Aleyhisselam onun Cahiliye çağında konukları ağırladığını, halka yemekler yedirdiğini anar ve:
"Allah'ın onu İslâmiyete hidayet etmesini ne kadar arzu ederdim!" buyururdu.[1151]
Peygamberimiz Aleyhisselamin amcası Ebu Talib'in kızı ve Hz. Ali'nin kızkardeşi (ablası) Ümmü Hani, Hübeyre b. Ebi Vehb el-Mahzumî'nin nikâhlısı idi.
Akrabasından dolayı kendisine akraba olan Haris b. Hişam ile Züheyrb. Ebi Ümeyye, Mekke'nin fethi günü, Ümmü Hani'nin evine geldiler[1152] ve:
"Biz senin himayene giriyoruz!" dediler.
Ümmü Hani, onlara:
"Olur!" dedi.
O sırada, Hz. Ali atlı ve tepeden tımağa kadar silahlanmış olarak Ü mmü Hani'nin evine geldi.
Ümmü Hani, Hz. Ali'yi tanıyamadı.
Ona:
"Ben Resûlullah Aleyhisselamın amcasının kızıyım!" dedi.
Hz. Ali miğferini yukarı kaldırıp yüzünü açınca, Ümmü Hani "Kardeşim!" diyerek onu kucakladı, selamladı.[1153]
Hz. Ali, Ümmü Hani'nin yanındaki müşrikleri görünce, öldürmek için kılıcını sıyırıp onların üzerlerine yürüdü[1154] ve:
"Öldüreceğim onları!" dedi.[1155]
Ümmü Hani:
"Ey kardeşim![1156] Sen bana bu işi yapar mısın?!" dedi[1157] ve hemen onların üzerlerine bir örtü örttü.[1158]
Hz. Ali:
"Sen iki müşriği mi koruyorsun?![1159] Çekil onların yanından!" dedi.[1160]
Ümmü Hani:
"Vallahi, sen onları öldüremezsin![1161] Öldürmeye benden başlamadıkça!" dedi.[1162]
Bunun üzerine, Hz. Ali birşey yapmadan çıkıp gitti.
Ümmü Hani de, onların üzerlerine kapısını kilitledi ve:
"Hiç korkmayınız!" dedi.[1163]
Durumu arzetmek üzere, Mekke'nin yukarısındaki Bathâya, Hacun'a kadar gitti.[1164]
Peygamberimiz Aleyhisselamı orada bulamadı. Hz. Fâtıma'yı buldu.[1165]
Ona:
"Anamın oğlu Ali'nin elinden ne çektiğimi bir bilsen!
Bana kocamdan akraba olan müşriklerden iki kişiyi himayeme almıştım. Ali öldürmek için kılıcını sıyırıp onların üzerlerine yürüdü!" dedi.[1166]
Hz. Fâtıma:
"Demek, sen iki müşriği himayene aldın hâ?" dedi.[1167]
Hz. Fâtıma'nın bu sözü, Ümmü Hani'ye, Hz. Ali'nin davranışından daha ağır geldi.
O sırada Peygamberimiz Aleyhisselam oraya çıkageldi.
Peygamberimiz Aleyhisselamın üstü başı tozlarım işti.[1168]

Peygamberimiz Aleyhisselam, çadırında, bir leğenin içinde yıkandı.
Yıkanıncaya kadar, Hz. Fâtıma da elbisesini Peygamberimiz Aleyhisselamın çevresinde tutarak Peygamberimiz Aleyhisselamı siperledi.
Peygamberimiz Aleyhisselam elbisesini giydi ve sekiz rekat kuşluk namazı kıldı.[1169]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ümmü Hani'yi görünce:
"Kim bu?" diye sordu.
Ümmü Hani:
"Yâ Rasûlallah! Ben Ümmü Haniyim!" dedi.[1170]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Ümmü Hani Fâhite! Hoşgeldin!" dedi[1171] ve:
"Sen ne için geldin?" diye sordu.[1172]
Ümmü Hani:
"Yâ Rasûlallah! Anamın oğlu Ali'nin elinden ne çektiğimi bir bilsen! Az kalsın elinden kurtulamayacaktım!
Kocamdan akrabam ve müşrik olan iki kişiye eman vermiş, kendilerini himayeme almıştım.
Anamın oğlu Ali, üzerlerine yürüyüp onlan öldürmek istedi!" dedi.[1173]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onun böyle davranması, uygun olmamış![1174]
Senin himayene aldığın, bizim de himayemizdedir![1175] Senin eman verdiğine, biz de eman ver-mişizdir![1176]
Onlar öldürülmeyeceklerdir!" buyurdu.[1177]
Bunun üzerine, Ümmü Hani hemen evine dönüp durumu onlara bildirdi ve:
"İsterseniz burada oturun, isterseniz evlerinize dönün!" dedi.
Onlar, Ümmü Hani'nin evinde iki gün oturduktan sonra, kendi evlerine döndüler.[1178]
Haris b. Hişam derki:
"Müşriklerin kendisine karşı koydukları her yerde Resûlullah Aleyhisselamın beni de görmüş bulunmasına rağmen bana gösterdiği iyiliği ve merhameti hatırladıkça, beni görmesinden utanır olmuştum.
Mescid-i Haram'a girdiği sırada, kendisine rastladım.
Beni güleryüzle karşıladı. Yanına varıncaya kadar, ayakta durdu.
Selam verdim ve hemen Cenab-ı Hakk'ın birliğine şehadet getirip Müslüman oldum.
Bunun üzerine, Resûlullah Aleyhisselam;
'Hamd olsun O Allah'a ki, sana doğru yolu gösterdi. İslâmiyeti nasip etti. Senin gibi bir adam İslâmiyeti tanımaz ve takdir etmez olamaz! Vallahi, zannetmem ki, İslâmiyet gibi bir din, tanınmaz ve takdir edilmez olsun!' buyurdu."[1179]
Haris b. Hişam; kalbleri İslâmiyete ısındırılmak için kollanılan kişiler arasında iken, Müslümanlığını güzelleştirmiş, ashabın üstünlerinden ve hayırlılarından olmuştur.[1180]
Yüce Allah ondan razı olsun!
Haris b. Hişam'ın oğlu Abdurrahman der ki:
"Haris b. Hişam:
'Yâ Rasûlallah! Bana birşey haber ver ki, ona sımsıkı sanlayım?' demişti.
Resûlullah Aleyhisselam, diline eliyle işaret ederek:
'Buna sahip ol!' buyurdu.
Aradan çok geçmeden, onun en az konuşan bir adam olduğunu gördüm.

Halbuki, ondan daha zeki ve anlayışlısı, atıp tutmaya başladığı zaman da ondan şiddetlisi, hiddetlisi yoktur.[1181]

Şair Abdullah b. Zibârâ'nın Necran'dan Gelip Müslüman Oluşu

Mekke fethedilince, Abdullah b. Zibârâ, öldürüleceğinden korkarak, Ümmü Hani'nin kocası Hübeyre b. Ebi Vehb ile birlikte Necran'a kadar kaçtı ve Necran kalesine girdi.
Orada, kendilerine:
"Arkanızdakil erden ne haber var?" diye sordukları zaman:
"Kureyşîleri soruyorsanız, Muhammed Mekke'ye girdi. Kureyşîler de öldürüldüler!
Vallahi, öyle sanıyoruz ki, Muhammed bu kalenize kadarda ilerleyip gelecektir!" dediler.
Belharisler ile Kilablar, kalelerinin bozuk, yıkık yerlerini onardılar ve yaylım hayvanlarını topladılar.[1182]
Şair Hassan b. Sabit'in söylemiş olduğu bir tek beyit, Abdullah b. Zibârâyı uyarmaya, umutlandırmaya ve Mekke'ye geri çevirmeye yetti. [1183]
Abdullah b. Zibârâ, Hassan b. Sabit'in beytini alıp da Mekke'ye, Peygamberimiz Aleyhisselamin yanına gitmeye hazırlanınca, Hübeyre b. Ebi Vehb:
"Ey amcamın oğlu! Sen nereye gitmek istiyorsun?" diye sordu.
Abdullah b. Zibârâ:
"Vallahi, Muhammed'in yanına gitmek istiyorum!" dedi.
Hübeyre b. Ebi Vehb:
"Ona tâbi olmayı mı istiyorsun?" diye sordu.
Abdullah b. Zibârâ:
"Evet! Vallahi!" dedi.
Hübeyre b. Ebi Vehb:
"Keşke ben senden başkasını yoldaş edinmiş olsaydım!
Vallahi, zannetmem ki, sen Muhammed'e temelli bağlı kalasın!" dedi.
Abdullah b. Zibârâ:
"Bu, senin görüşündür!
İnsanların en hayırlısı ve en iyisi olan amcamın oğlunu bırakıp da, ne için Benî Haris b. Ka'bların yanlarında oturalım?!" dedi.
Necran'dan ayrılıp Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldi.
Abdullah b. Zibârâ gelirken, Peygamberimiz Aleyhisselam ashabıyla birlikte oturuyordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onu görünce:
"İşte İbn Zibârâ! Yüzünde İslâmiyet nuru parlıyor!" buyurdu.
Abdullah b. Zibârâ, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelip ayakta durdu ve:
"Selam olsun sana ey Allah'ın Resûlü!
Şehadet ederim ki; Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur!
Şüşhesiz ki, sen de, O'nun kulu ve resûlüsün!
Hamd olsun O Allah'a ki, beni İslâmiyete hidayet edip kavuşturdu.
Ben, sana karşı, ata, deveye binerek veya yürüyerek düşmanlık yapmaktan geri durmamış; sonra da, senden korkup Necran'a kaçmıştım.
İslâmiyete hiçbir zaman yaklaşmamak istiyordum.
Yüce Allah ise, benim için, istediğimden daha hayırlısını diledi ve onun sevgisini gönlüme düşürünce, içinde yuvarlandığım dalâlet ve sapkınlıkları; hiçbir yarar vermez, kendisine kimin taptığını, kimin tapmadığını bilmez bir taş parçası karşısında akıl sahibinin tapınmasındaki ve ona kurbanlar kesmesindeki manasızlığı ve boşluğu düşünebildim!"

dedi[1184] ve yapmış olduğu bütün kötülüklerden dolayı Peygamberimiz Aleyhisselamdan özür ve af diledi, özrü kabul edildi.[1185]
Allah ondan razı olsun!
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hamd olsun O Allah'a ki, sana İslâmiyeti bahşetti.
Şüphe yok ki, İslâmiyet kendisinden önce yapılanları siler!" buyurdu.[1186]
Abdullah b. Zibârâ, İslâm amelleriyle Müslümanlığını güzelleştirdi.[1187]
Abdullah b. Zibârâ'nın arkadaşı Hübeyre b. Ebi Vehb ise, Necran'da oturdu. Orada müşrik olarak ölüp gitti.[1188]

Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh'in Özür Dileyişi ve Müslümanlığa Dönüşü

Abdullah b. Sa'd b. Ebi Şerh de, Kabe'nin örtüsü altında bile olsa öldürülmesi emnedilenler,[1189] kanı helâl sayılanlar arasında idi.[1190]
Mekke fethedilince, kaçıp Hz. Osman'a sığınmıştı.[1191]
Abdullah b. Sa'd'ın annesi, Hz. Osman'ı emzirmişti.[1192]
Bunun için, Abdullah b. Sa'd, Hz. Osman'ın sütkardeşi idi.[1193]
Abdullah b. Sa'd, Hz. Osman'a:
"Ben vallahi seni seçtim. Beni şurada tut! Muhammed'e git, benim hakkımda kendisiyle konuş!
Muhammed beni görürse gözlerimi oyar!
Çünkü, benim suçum, suçların en büyüğüdür!
İşlemiş bulunduğum suçtan pişmanlık duymuş, tevbe etmiş bulunuyorum!" dedi.
Hz. Osman:
"Hayır! Ben seni yanıma alır, giderim" dedi.
Abdullah b. Sa'd:
"Vallahi, o, beni görecek olursak, muhakkak boynumu vurdurur! Benim yüzüme bakmaz! O, benim kanımın dökülmesini helâl saymıştı.
Onun ashabı da, beni öldürmek için, her yerde arıyorlar!" dedi.[1194]
Gerçekten de, o her yerde sıkı sıkı aranılıp duruyordu. [1195]
Hz. Osman, olağanüstü durum yatışıncaya kadar, Abdullah b. Sa'd'ı sakladı.[1196] Sonra, ona:
"Haydi, gel! Sen benim yanımda git! İnşaallah, Resûlullah Aleyhisselam seni öldürmez!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Osman'ın hiçbir dileğini dinlememezlik etmezdi
Hz. Osman, elinden tutup Abdullah b. Sa'd'ı Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına götürdü, önünde durdular ve:
"Yâ Rasûlallah! Bunun anası bunu yürütür, beni sırtında taşırdı.
Bunun sütünü keser, beni emzirirdi.
Bunu bırakır, bana iyilik eder, hediye verirdi.
Bunu, anasının benim üzerimdeki iyilikleri için, bana bağışla![1197]
Yâ Rasûlallah! Halka verdiğin genişliği, emanı, İbn Ebi Serh'e de ver!" dedi ve Abdullah b. Sa'd'ın elini tutup Peygamberimiz Aleyhisselama uzattı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, boynunu ve yüzünü ondan başka tarafa çevirdi.
Hz. Osman İbn Ebi Serh'in elini tekrar Peygamberimiz Aleyhisselama uzattı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, yine, yüzünü ondan başka tarafa çevirdi.
Hz. Osman İbn Ebi Serh'in elini tekrar Peygamberimiz Aleyhisselama uzattı.[1198]
Peygamberimiz Aleyhisselam ondan yüzünü başka tarafa çevirdikçe, Hz. Osman o yana varıp karşısında duruyor ve dileğini tekrarlıyordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam İbn Ebi Serh'ten tekrar tekrar yüz çevirmek, ona em an vermemekle, birisinin hemen kalkıp onun boynunu vurmasını istiyordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, bu iş için hiç kimsenin kalkmadığını gördü.
Hz. Osman ise, Peygamberimiz Aleyhisselamın başını öptü ve:
"Yâ Rasûlallah! Babam, anam sana feda olsun! Şunun bey' atı m al!" diyerek, üzerine düştükçe düştü.[1199] Abdullah b. Sa'd b. Ebi Şerh için af ve eman diledi.[1200]

Peygamberimiz Aleyhisselam, uzunca bir müddet sustuktan sonra: [1201]
"Olur!" buyurdu.[1202]
Başını kaldırıp Abdullah b. Sa'd'a üç kere baktı.[1203] Sonra, bey'atını aldı.[1204]
Hz. Osman Abdullah b. Sa'd'la dönüp gittikten sonra,[1205] Peygamberimiz Aleyhisselam, çevrelerindeki sahabilerine dönüp: [1206]
"Ben ancak bazınız kalkıp onun yanına varsın da boynunu vursun diye sustum.[1207]
Bey'atını almaktan ellerimi çektiğimi görünce, eman vermeden, kalkıp o fâsıkı öldürecek, içinizde anlayışlı birkimse yok mu idi?![1208]
Bunu yapmaktan sizi alıkoyan ne idi?!" buyurdu.[1209]
Bir Ensarî, İbn Ebi Serh'i, görürse, öldürmeyi adamıştı.
İbn Ebi Şerh Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına Hz. Osman'la geldiği zaman, Ensarî kılıcı elinde, ayakta duruyor; İbn Ebi Serh'i öldürmesi için Peygamberimiz Aleyhisselamın işaretini bekliyordu.
Hz. Osman'ın kayırmasıyla İbn Ebi Şerh kurtulup gidince, Peygamberimiz Aleyhisselam, Ensarîye:
"Adağını yerine getirsen olmaz mı idi?!" buyurdu.
Ensarî:
"Yâ Rasûlallah! İki elim kılıcımda, ayak üzeri duruyor, onu öldürmek için bana ne zaman işaret edeceksiniz diye bekliyordum!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"İşaret, hıyanettir! Peygamber için, işaret etmek yoktur!" buyurdu.[1210]
Daha başkaları da:
"Yâ Rasûlallah! Biz, senin kalbinde olanı bilmiyorduk ki?[1211]
Keşke bize gözünle işaret ediverseydin,[1212] onu öldürdük!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben işaretle kimseyi öldürtmem [1213]
Peygamber işaretle adam öldürtmez![1214]
Gözucuyla işaret etmek hiçbir peygambere yaraşmaz!" buyurdu.[1215]
Abdullah b. Sa'd b. Ebi Şerh, Peygamberimiz Aleyhisselamı gördükçe, utancından kaçar dururdu.
Hz. Osman, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Babam, anam sana feda olsun! Anasının oğlu Abdullah'ın seni her görüşünde senden nasıl kaçtığını bir görseydin!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam gülümsedi ve:
"Onun bey'atını almadım mı? Kendisine eman vermedim mi?" diye sordu.
Hz. Osman:
"Evet yâ Rasûlallah! Fakat, o, Müslüman olduğu zaman işlediği suçun büyüklüğünü düşünüyor da, senin yüzüne bakmaktan utanıyor!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"İslâmiyet kendinden önce işlenmiş olan kötülükleri siler!" buyurdu.
Hz. Osman hemen dönüp bunu Abdullah b. Sa'd'a haber verdi.[1216]
Bunun üzerine, Abdullah b. Sa'd, halk ile birlikte Peygamberimiz Aleyhisselama gider, gelir, selam verirdi.[1217]
Abdullah b. Sa'd, yeniden Müslüman olduktan sonra, İslâmiyet amelleri ile Müslümanlığını güzelleştirmiş; ölünceye kadar, kendisinde kötü bir tutum ve davranış

görülmemiş[1218] sadece hayır ve fazilet, iyi hallilik ve dindarlık görülmüş,[1219] fitneden, daima kaçınır olmuş ve:
"Ey Allah'ım! Benim en son amelimi sabah namazı yap!" diyerek dua etmiş durmuştur.
Bir gün, abdest alıp sabah namazına durmuş, birinci rekatta Fatiha ile Adiyât sûresini okumuş, ikinci rekatın sonunda sağ tarafına selam vermiş, sol tarafına selam verirken ruhu kabzolunmustur.[1220]
Allah ondan razı olsun.[1221]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Safvan b. Ümeyye'ye Eman Verişi

Kureyş müşriklerinin ileri gelenlerinden Safvan b. Umeyye; Cidde'den gemiye binip Yemen'e gitmek üzere Mekke'den kaçmış.[1222] Şuaybe'ye ulaşmıştı.[1223]
Ashabdan Umeyr b. Vehb, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Ey Allah'ın Peygamberin[1224] Salvan b. Ümeyye benim kavmimin seyyididir. Kendisini denize atmak için kaçıp gitmiş bulunuyor. [1225] Senin kendisine eman vermeyeceğinden korkuyor.
Babam, anam sana feda olsun![1226] Ha ona da eman ver, ne olur?[1227]
Allah'ın salât ü selamı senin üzerine olsun!" dedi.[1228]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ona eman verilmiştir!" buyurdu.
Umeyr b. Vehb, Safvan'ın izi sıra yola çıktı ve kendisine yetişti.[1229]
Safvan'ın yanında Yesar adındaki uşağından başka kimse yoktu.
Safvan, uşağına:
"Yazıklar olsun sana! Bak, kimi görüyorsun?" diye sordu.
Uşak:
"Bu, Umeyr b.Vehb'dir!" dedi.
Safvan:
"Ben Umeyrl ne yapayım? Vallahi, o ancak beni öldürmek maksadıyla gelmiştir. Kendisi bana karşı Muhammed'e yardım etmiş, onun peşine takılmış bulunuyor!" dedikten sonra, Umeyr'e:
"Ey Umeyr! Bana yaptıkların daha yetmedi mi?
Hem borcunu ve ailenin geçimini banayükledin, hem de gelip beni öldürmek istiyorsun!?" dedi.[1230]
Umeyr b. Vehb:
"Babam, anam sana feda olsun!
Allah'tan kork, Allahtan kork da, kendini helak etmekten sakın!
İşte, sana Resûlullah Aleyhisselamdan eman da getirmiş bulunuyorum!" dedi.
Safvan:
"Yazıklar olsun sana! Sen benden uzak dur! Benimle konuşma!
Çünkü, sen yalancısın! Olmayacak şeyi uyduruyorsun!" dedi.
Umeyr b. Vehb:
"Ey Safvan! Babam, anam sana feda olsun.[1231]
Ben, sana, insanların en iyisinin ve akraba haklarını en çok gözeteninin yanından geliyorum!
Resûlullah Aleyhisselam sana eman verdi!" dedi.
Safvan:
"Hayır! Vallahi, bana ondan tanıyacağım bir alâmet getirmedikçe, seninle birlikte dönmem!" dedi.
Bunun üzerine, Umeyr b. Vehb, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına döndü ve:
"Yâ Rasûlallah! Salvan'a gittim. O senden kaçıyor ve kendisini öldürmek istiyordu.
Ona senin eman verdiğini söyledim.
'Bana, ondan, tanıyacağım bir alâmet getirmedikçe, geri dönmem!' dedi.[1232]
Yâ Rasûlallah! Kendisine eman verdiğini anlayacağı bir alâmet ver bana!" dedi.[1233]

Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Al sangımı!" buyurdu.[1234]
Peygamberimiz Aleyhisselamın verdiği sarık, Mekke'ye girerken başına sarmış olduğu, Yemen bezinden sarığı idi.[1235]
Umeyr b. Vehb, Salvan'a Peygamberimiz Aleyhisselamının sarığını götürdü.[1236]
Ona:
"Ey Salvan! Babam, anam sana feda olsun![1237]
Ben, sana, insanların en hayırlısının, akraba haklarını en çok gözeteninin, insanların en iyisinin, insanların en sabırlısı, en uslusunun yanından geliyorum.
Amcanın oğlunun şerefi senin şerefindir!
Onun üstünlüğü senin üstünlüğündür.
Onun hükümranlığı senin hükümranlığındır.[1238]
O, senin atalarının, babalarının oğludur.
Kendisi hakkındaki tutum ve davranışlarında Allah'tan korkmanı sana hatırlatırım!" dedi.[1239]
Safvan:
"Ben öldürülmekten korkuyorum!" dedi.[1240]
Umeyr b. Vehb:
"O seni İslâmiyete davet ediyor. Kabul edersen ne âlâ!
Kabul etmezsen, sana iki ay mühlet vermiş, tercih hakkı tanımıştır.
O, insanların en vefalısı ve en iyisidir.
Mekke'ye girerken sarınıp bir ucunu arkasına salmış olduğu sarığını sana göndermiştir" dedi ve:
"Onu görsen, tanır mısın?" diye sordu.
Safvan "Evet!" deyince Umeyr b. Vehb sarığı çıkarıp ona gösterdi.
Safvan:
"Evet! Aynen onun sarığıdır!" dedi [1241] ve Umeyrle birlikte dönüp Mekke'ye geldi. [1242]
O sırada, Peygamberimiz Aleyhisselam, Mescid-i Haram'da Müslümanlara ikindi namazını kıldırıyordu.
Orada, ayakta durdular.
Safvan, Umeyr b. Vehb'e:
"Müslümanlar gece ve gündüzde kaç namaz kılarlar?" diye sordu.
Umeyr b. Vehb:
"Beş namaz!" dedi.
Safvan:
"Bu namazlan onlara Muhammed mi kıldırır?" diye sordu.
Umeyr b. Vehb:
"Evet!" dedil
Peygamberimiz Aleyhisselam selam vererek namazını bitirince, Safvan b. Ümeyye, bağırarak:
"Ey Muhammed! Umeyr b. Vehb, bana senin sangını getirdi.
Beni senin yanına gelmeye çağırdığını, İslâmiyet işini kabul edersem ne âlâ, etmezsem bana iki ay mühlet verip tercih hakkı tanıdığını söyledi" dedi.[1243]
Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Doğru söylemiş!" buyurdu.
Safvan b. Ümeyye:
"Bana bu hususta iki ay mühlet var, tercih hakkı tanı!" dedi.[1244]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sana bu hususta iki ay değil, dört ay mühlet verilmiş, tercih hakkı tanınmıştır[1245] İn hayvandan!" buyurdu.[1246]
Bunun üzerine, Safvan hayvanından indi.[1247]

Enes b. Züneym ed-Di'lî'nin Suçunun Affedilişi

Huzâa süvarileri Medine'ye gelerek Kureyşîlerle Benî Bekrlere karşı Peygamberimiz Aleyhisselamın yardım va'dini alıp dönecekleri sırada:
"Yâ Rasûlallah! Enes b. Züneymü'd-Di'lî seni şiirle hicv ve tahkir etti!" demişler, Peygamberimiz Aleyhisselam da onun kanını heder ve helâl kılmıştı.[1248]
Enes b.Züneym, bunu haber alınca, söylediği uzun bir şiirle Peygamberimiz Aleyhisselamdan özür ve af diledi.[1249]
Benî Bekrlerden Nüfâse oğullarının lideri Nevfel b. Muaviyetü'd-Di'lî bu hususta Peygamberimiz Aleyhisselamla konuşup:
"Yâ Rasûlallah! Sen affetmekte insanların başında gelirsin!
Bizden hiçbir kimse, sana düşmanlık ve eziyet yapmamıştır.
Biz cehalet içinde bulunuyor, neyi tutacağımızı, neyi bırakacağımızı bilmiyorduk.
Nihayet, Allah bizi mahv ve helak olmaktan senin sayende doğru yola hidayet etti.
Huzâa süvarileri onun aleyhinde sana çok yalan söylemişler!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bırak Huzâa süvarilerini!
Biz Tihâme'de, yakından veya uzaktan, bize Huzâalardan daha çok iyiliği dokunan bir kimse görmedik!" buyurdu.
Nevfel b. Muaviye sustu. Susunca, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Affettim onu!" buyurdu.
Nevfel b. Muaviye:
"Babam, anam sana feda olsun!" dedi.[1250]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Ordu İhtiyacı İçin Mekkeli Üç Zenginden Ödünç Para Alışı

Mekke fethedilince, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Mekke'nin ganimetlerinden hiçbir şey bize helâl kılınmıştır!" buyurduğu için,[1251]
Mekke'den ganimet olarak birşey alınmamıştı.[1252]
İslâm ordusunun zarurî ihtiyaçlarını karşılamak gerekiyor ve bu da, bir hayli paraya bağlı bulunuyordu.
Bunun için, Peygamberimiz Aleyhisselam, Mekke zenginlerinden kıntar[1253] Safvan b. Ümeyye'den ödünç ve borç olarak 50.000 dirhem,
Abdullah b. Ebi Rebia'dan 40.000 dirhem,
Huvaytıb b. Abduluzzâ'dan da 40.000 dirhem gümüş para isteyip aldı.[1254]
Bunu, muhtaç olan mücahidler arasından bölüştürdü. İhtiyaçlarına göre: her birine 50 dirhem veya daha az ya da daha çok düştü.
Benî Cezîme harekâtının tazminatını da bununla karşıladı.[1255]
Peygamberimiz Aleyhisselam; Mekkelilere olan bu borcunu, Hevâzin savaşı ganimetinden tamamıyla ödemişi[1256] ve:
"Ödüncün karşılığı, ancak, onu ödemek ve teşekkür etmektir!" buyurmuştur.[1257]

İşkence ile Dininden Döndürülen Cebr'in Yeniden Müslüman Oluşu

Cebr, Yahudi olup, Abduddar oğullarının kölesi idi.[1258]

Peygamberimiz Aleyhisselam Hicretten önce Mekke'de Yusuf sûresini okurken dinleyip, bunun Allah Kelamı olduğuna kanaat getirerek Müslüman olmuştu.

Fakat, Müslümanlığını gizli tutmakta idi.

Abdullah b. Sa'd b. Ebi Şerh Müslümanlıktan dönüp Mekke'ye kaçınca, daha evine girmeden, Cebrin Müslüman olduğunu efendilerine haber vermiş; onlar da, Cebr'i işkencenin en ağırına uğratarak, söyletmek istediklerini zorla söyletmişler, onu Müslümanlıktan döndürmüşlerdi.

Peygamberimiz Aleyhisselam Mekke'yi fethettiği zaman, Cebr gelip başından geçenleri Peygamberimiz Aleyhisselama anlattı ve buna da Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh'in sebeb olduğunu haber verdi.

Peygamberimiz Aleyhisselam Cebr'i efendilerinden satın alıp azad etti. Kendisini Benî Âmirlerden şerefli bir kadınla da evlendirdi. Kendisine geçimlik de verdi.[1259]

Peygamberimiz Aleyhisselama Sa'd b. Bekrlerden Bir Kadının Hediye Olarak Süt ve Keş Peyniri Getirişi

Ashabdan Ebu Husayn der ki:
"Peygamber Aleyhisselamın Ebtah'ta bulunduğu sırada, Sa'd b. Bekr kadınlarından birisi-ki, sütteyzesi veya süthalası idi-içi süt dolu bir tulumla bir dağarcık keş peyniri getirdi ve Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına girip kendisinin kimlerden olduğunu haber verdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam onu tanıdı ve kendisini İslâmiyete davet etti.
Kadın hemen Müslüman oldu, Peygamber Aleyhisselamın peygamberliğini doğruladı.
Peygamberimiz Aleyhisselam onun hediyesinin kabul olunmasını emretti.
Peygamberimiz Aleyhisselam, sütannesi Halime Hatun hakkında ona sorular sordu, vefat etmiş olduğunu öğrenince, gözleri yaşla doldu. Sütteyzeye veya halaya:
"Onlardan, sağ olan kim var?" diye sordu.
"Onlardan, sütkardeşin iki erkekle iki kız var!
Kendileri, vallahi, senin ihsanına ve akrabalık hakkını gözetmene muhtaç durumdadırlar.
Kendilerinin sığındıkları, güvendikleri kişileri ölüp gitti" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Nerede öldü?" diye sordu.
Kadın:
"Evtas bumunda!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam; bu sütteyze veya süthalaya elbise giydirilmesini ve kendisine hevdeçli bir deve ile 200 dirhem gümüş para verilmesini ilgililere emretti.
Bu sütteyze veya süthala kadın, dönüp giderken:
"Vallahi, sen alınıp büyütülmüş olan ne iyi çocuktun!
Büyüdüğün zaman da, ne mübarek, ne iyi bir zâtsın!" diyordu.[1260]

Peygamberimiz Aleyhisselama İçmesi İçin Üzüm Şırası Getirilişi

Ashabdan Muttalib b. Ebi Vedâa der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam, yazın çok sıcak bir gününde, Beytullah'ı tavaf ediyordu. Susadı ve su istedi.
Bir adam:
'Yâ Rasûlallah! Yanımızda, şu kuru üzümden, köpüklenmiş üzüm şırası (müselles) var! Sana onu getirip içirsem olur mu?' diye sordu.
Peygamber Aleyhisselam:
'Olur!' buyurdu.
Adam hemen evine haber salıp onu büyük bir sürahi ile getirtti.
Onu sunduğumuzda, Peygamber Aleyhisselam onda ağır bir koku duydu ve hiç hoşlanmayıp geri verdi.
İçmek için, su getirtti.
Sonra, yine su istedi. Kendisine Zemzem getirildi. Onu başının üzerine döktü. Zemzem suyunun iki yanından aktığını gördüm. Ondan ihtiyacı kadar da içtikten sonra:
'Kim içeceği şeyden şüphelenirse, onu suyu ile birlikte kırsın, atsın!" buyurdu."[1261]

Peygamberimiz Aleyhisselama Sakîfli Bir Dostu Tarafından Hamr (Şarap) Hediye Edilmek İstenilişi

Abdullah b. Abbas derki:
"Resûlullah Aleyhisselama, Sakffli bir dostu, bir kırba hamr (şarap) getirip hediye etmişti.
Resûlullah Aleyhisselam, ona:
'Yüce Allah'ın bunu haram kıldığını bilmiyor musun?!' buyurdu.
Adam uşağının yanına vardı ve:
'Bunu Hazvere çarşısına götürüp sat!' dedi.
Resûlullah Aleyhisselam, ona:
'Uşağına ne emrettin?' diye sordu.
Adam:
'Hamn (şarabı) satmasını emrettim' dedi.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Onun içilmesi haram edildiği gibi, satılması da haram edilmiştir' buyurdu."[1262]

Mekke'nin Fethinde Haram Kılınan, Yasaklanan Şeyler

Cabir b. Abdullah'ın bildirdiğine göre; Peygamberimiz Aleyhisselam, Fetih yılında, Mekke'de:
"Hiç şüphe yok ki; Allah ve Resûlü hamrı (şarabı),
Lâşeyi,
Domuzu,
Putları satmayı haram kıldı!" buyurmuştur.
"Yâ Rasûlallah! Ölü hayvanların iç yağlarının hükmünden bize haber ver.
Çünkü, onlarla gemiler boyanıyor, deriler yağlanıyor. Halk onlardan kandil yakıyor" denildi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hayır! O da haramdır.
Allah Yahudilerin belâsını versin!
Allah kendilerine ölü hayvanların iç yağlarını haram kılınca, onu erittikten sonra satıp, parasını yediler!" buyurdu.[1263]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Mekke'nin fethinde kadınlarla müfa suretiyle belirli ve kısa bir süre için evlenmeyi de yasakladı.[1264]

Soylu Bir Kadının Hırsızlık Suçundan Dolayı Elinin Kesilişi

Kureyşîlerin Mahzum oğullarına mensup bir kadın, nasılsa, bir hırsızlık yapmıştı.
Kadının aile halkı, elinin kesileceğinden korkarak, Üsâme b. Zeyd'e başvurup, kendisinin Peygamberimiz Aleyhisselam katında şefaatçi olmasını dilediler.
Üsâme durumu Peygamberimiz Aleyhisselama arzedip kadının bağışlanmasını dileyince, Peygamberimiz Aleyhisselamın rengi değişti ve:
"Sen kötülükleri önlemek üzere Allah'ın koymuş olduğu cezalardan bir cezanın affı hakkında mı benimle konuşuyorsun?!" buyurdu.
Üsâme:
"Yâ Rasûlallah! Bu uygunsuz davranışımdan dolayı, Allah'tan yarlıganmamı dile!" dedi.
Akşam olunca, Peygamberimiz Aleyhisselam ayağa kalkıp Allah'a lâyık olduğu üzere hamd ü senada bulundu ve:
"Bundan sonra derim ki: Sizden önceki insanları helak eden, ancak, onların içlerinden şerefli ve soylu birisi hırsızlık ettiği zaman onu cezasız bırakmaları, içlerinden fakir ve zayıf biri hırsızlık edince de onun hakkında ceza uygulamaları idi.
Muhammed'in varlığı Kudret Elinde olan Allah'a yemin ederim ki; Fâtıma binti Muhammed hırsızlık edecek olsaydı, muhakkak, onun da elini keserdim!" buyurdu.
Sonra da emretti, o kadının eli kesildi.
Bunun üzerine, kadın güzelce tevbe etti ve evlendi de.
Kadın, bundan sonra, Hz. Âişe'nin yanına gelir gider, o da onun ihtiyacını Peygamberimiz Aleyhisselama arzederdi.[1265]

Fetih Müyesser Olursa Beytü'l-Makdis (Kudüs)'te Namaz Kılmayı Adamanın Hükmü

Fetih günü, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına biri geldi:
"Allah bana Mekke'nin fethini nasip ederse Beytü'l-Makdis (Kudüs)te namaz kılmayı adadım!?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"İşte şurada kılman, daha faziletlidir!" buyurdu.
Adamcağız sözünü, sorusunu üç kere tekrarlayınca, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; işte şurada kılınacak namaz, başka beldelerde kılınacak bin namazdan efdal ve üstündür!" buyurdu.
Peygamberimiz Aleyhisselamın zevcesi Hz. Meymûne de:
"Yâ Rasûlallah! Ben de, eğer Allah bana Mekke'nin fethini nasip ederse, Beytü'l-Makdis'te namaz kılmayı kendime borç bilmiştim" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Senin buna gücün yetmez. Seninle oranın arasına Rumlar girmiştir!" buyurdu.
Hz. Meymûne:
"Ben de, önümde, arkamda, koruyucularla giderim!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sen buna güç yeti rem ezzsin!
Fakat, hayrına, Beytü'l-Makdis kandilinde yanmak üzere zeytinyağı gönder!
Böylece, oraya gidip namaz kılmış olursun!" buyurdu.
Bunun üzerine, Hz. Meymûne heryıl kendi parasıyla zeytinyağı satın alır, Beytü'l-Makdis kandilinde yanmak üzere, bunu Beytü'l-Makdis'e gönderirdi.
Vefet edeceği zaman da, bunu vasiyet etmişti.[1266]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mekke'de Kaldığı Müddetçe Namazlarını Seferî Olarak Kıldığı, Kıldırdığı

Peygamberimiz Aleyhisselam, Mekke'de Hacun'daki çadırında kalmakta ve herzaman için Mescid-i Haram'a gidip gelmekte idi.[1267]

Peygamberimiz Aleyhisselam, Mekke'de kaldığı müddetçe de, dörtrekatlı farzları seferî olarak, kısaltıp ikişer rekat kılmış ve kıldırmıştır.[1268]

Saîd b. Saîd'in Mekke Çarşısı Müfettişliğine Tayin Edilişi

Peygamberimiz Aleyhisselaım, Mekke'yi fethettiği zaman, Saîd b. Saîd b. As'ı Mekke çarşısına müfettiş olarak tayin etti.[1269]

Mekke Harem Sınırı ve Sınır Taşları

Rivayete göre; Âdem Aleyhisselam Cennetten yeryüzüne indirilince, şeytanın setrinden korkmaya başlamış ve Allah'a sığınmıştı.
Bunun üzerine, Yüce Allah ona koruyucu melekler göndermiş, bu melekler Mekke'yi her tarafından kuşatın ı şiardı.
Melekler Mekke'nin çevrelerinde nerelerinde durmuşlarsa, Yüce Allah oraları Mekke'nin Harem sının yapmıştır.[1270]

Mekke Hareminin Sınırı:

1. Medine yolu tarafından, Ten'im yakınındaki Benî Gitarların evlerine kadar üç mildir. [1271]
Ten'im; Mekke-Medine yolunun batı tarafındadır.
Bu yoldaki Harem sınır taşları, Zâtü'l-hanzal diye anılan dağ yolunun başındadır. Bu sınırın ön tarafı Harem, arka tarafı ise Hill'dir, yani Harem dışıdır.[1272]
2. Yemen yolu tarafından, Libn tepesindeki Edâetü'l-Libn'e kadar yedi mildir.[1273]
Edâetü'l-Libn; Tihâme tarafında, Yemen yolundadır.
Burada, sınır taşlan, Gurab dağı üzerindedir.
Dağın yansı Harem, yarısı Hill'dir, harem dışıdır.[1274]
3. Cidde yolu tarafından el-A'şâş'a kadar on mildir.[1275]
Cidde yolundaki Hudeybiye Harem sınır taşları A'şâş'a kadar uzanır.
A'şâş'tan önceki Batn-ı Mer üzerindeki saha Harem dışında ve Müreyr üzerine bakan bölge Harem içinde kalır.[1276]
4. Tâif yolu tarafından Arafat yolu üzerindeki Batn-ı Nemireye kadar onbir mildir.
5. Irak yolu tarafından Makta' dağındaki Seniyetü'l-hal'e kadar yedi mildir.[1277]
Makta', Necd ve Irak yolunda olup, Harem sınır taşları Harem'e dayanan Seniyetü'l-hal'in başındadır.[1278]
6. Ci'râne yolu tarafından Abdullah b. Halid b. Esîdlerin Şı'b'ına kadar dokuz mildir. [1279]
Mekke Hareminin sinirtaşlarını ilk önce diken, İbrahim Aleyhisselamdı.
Ona, bu taşların dikileceği yerleri de, Cebrail Aleyhisselam göstermişti.[1280]
Yüce Allah'ın emriyle Kabe'yi yapma işini tamamladıktan sonra, İbrahim Aleyhisselamla İsmail Aleyhisselam, kendilerine hac amellerini göstermesi için, Allah'a yalvardılar (Bakara: 128).
Cebrail Aleyhisselam, gelip İbrahim Aleyhisselam a hac amellerini gösterdi.
Haremin sınırlan üzerinde durdu ve o sınırlarda İbrahim Aleyhisselamı da durdurdu.
İbrahim Aleyhisselam, durduğu yerlere taşlar dizdi, işaretler koydu ve üzerlerine toprak çekti.
İsmail Aleyhisselamın koyunları bu Harem sınırlan içinde otlarlar, yayılırlar, Harem sının dışına çıkmazlar, Harem'in her tarafından yayıla yayıla sınırların sonuna vardıkları zaman, oradan topluca geri dönerlerdi.[1281]
Harem sınır taşlarını ilk defa onaran ve yenileyen de, İsmail Aleyhisselam idi.[1282]
Peygamberimiz Aleyhisselamın dedelerinden Kusayy'ın zamanına kadar, Harem taşları yerlerinden kımıldatılmadı.
İsmail Aleyhisselamdan sonra Harem sınır taşlarını onaran ve yenileyen, Kusayy olmuştur. [1283]

Kureyş Müşriklerinin Harem Sınır Taşlarını Söktükten Sonra Yerine Koymaları

Musa b. Ukbe'nin bildirdiğine göre; Kuneyş müşrikleri Harem sınır taşlarını söktüler.
Müşriklerin bu davranışları Peygamberimiz Aleyhisselamın çok ağırına gitti.
Cebrail Aleyhisselam gelerek, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Yâ Muhammedi Kureyşîlerin Harem sınır taşlarını sökmeleri her halde sana çok ağır geldi" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet!" dedi.
Cebrail Aleyhisselam:
"Amma, onlar bu sınır taşlarını yerlerine tekrar dikeceklerdir" dedi.
Çok geçmeden, Kureyş kabilesinden bir adamın bu işi bahis konusu ettiği, arkasından aynı kabileden bir adamın daha çıkıp bunu konuştuğu ve sonunda, Kureyş kabilelerinden birçok kimselerin bu işi konuşmaya başladıkları görüldü.
Hatta, içlerinden biri, onlara:
"Allah sizi Harem sayesinde aziz ve şerefli kılmış, tecavüzlerden korumuştu.
Siz ise, onun sınır taşlarını yerinden söküp çıkardınız!
Şimdi, Araplar sizi kapacaklardır!" dedi.
Meclislerde bunu konuşa konuşa sabahladılar.
Harem sınır taşlarını tekrar yerlerine diktiler.
Bunun üzerine, Cebrail Aleyhisselam gelip Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Yâ Muhammedi Kureyşîler Harem sınır taşlarını tekrar yerlerine diktiler" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Cebrail! Taşları tam yerlerine dikebildiler mi?" diye sordu.
Cebrail Aleyhisselam:
"Onların Harem sınır taşlarından diktikleri her bir taşı, yerlerine, kendileri değil, birer melek eliyle koydular!" dedi.[1284]
Mekke fethedildikten sonra da, Peygamberimiz Aleyhisselam, Temim b. Esed el-Huzâ?yi göndererek, H arem sınır taşlarını onartıp yenilettirdi.[1285]

Mekke Çevresindeki Putların Yok Edilmeleri İçin Birlikler Gönderilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam; Mekke'yi fethettikten sonra, Ramazan'ın yirmisine rastlayan Cuma günü, her tarafa askerî birlikler gönderdi ve İslâmiyete uymayan herşeyi değiştirmelerini onlara emretti.
1. Hişam b. Âs, 200 kişilik bir birlikle Yelemlem taraflarına,
2. Halid b. Saîd b. As, 300 kişilik bir birlikle Ürene taraflarına,
3. Halid b. Velid, arkadaşlarından 30 kişilik bir süvari birliğiyle Uzzâ putuna gitti.[1286]
Uzzâ; Nahle'de, üç semüre (sakız) ağacından veya büyük dikili ağaçtan ibaret idi.[1287]
Uzzâ'nın yanında da, Gatafanların taptıkları bir put bulunuyordu. [1288]
Uzzâ'nın üzerine, birde ev yapılmıştı. Uzzâ'nın kapıcı ve bakıcıları orada otururlardı. [1289]
Araplardan, Mekke'de oturup da Uzzâ'ya, sonra Lât'a, sonra Menat'a tapmayan yoktu. [1290] Kureyşîlere göre; putların en büyüğü Uzzâ, sonra Lât, sonra Menattı.[1291]
Rivayete göre; bunların her birinde bir şeytan bulunur, kapıcı ve bakıcılarına görünür ve onlarla konuşurdu.[1292]
Halkı Uzzâ'ya tapmaya davet edenler; Amrb. Rebia ve Haris b. Ka'b adındaki kişilerdi.
Amr b. Rebia, halka:
"Taif serin olduğu için Rabbiniz Taifteki Lâfta yazlar, Tihâme sıcak olduğu için de Nahle'deki Uzzâ'da kışlar!" derdi.
Uzzâ'ya tapmayı ilk benimseyen ve Kureyşîlere benimseten de, Amr b. Luhayy idi.[1293]
Kendisi, kâhindi, cinle ilişkisi vardı.[1294]
Uzzâ; Kureyşîlerle Beni Kinane ve Huzâaların ve bütün Mudarların Nahle bölgesindeki tapınakları idi.[1295]
Benî Nasr, Cüşem, Sa'd b. Bekrier,[1296] Ganiyy ve Bâhileler de Uzzâ'ya taparlardı.[1297]
Bununla beraber, Kabe'yi, tapınakların hepsinden üstün tutarlardı. Çünkü, onun Allah dostu İbrahim'in mabedi ve mescidi olduğunu bilirlerdi.[1298]
Araplar, hac amellerini tamamladıkları ve Kabe'yi tavaf ettikleri zaman, Uzzâ'ya gidip onu da tavaf etmedikçe ihramdan çıkmazlar, onun yanında bir gün itikâfa girerler ve ihramdan öyle çıkarlardı.[1299]
Uzzâ'nın kapıcıları ve bakıcıları Süleymlerden Şeyban oğulları olup, kendileri Hâşim oğullarının müttefiki idiler.[1300]
Şeyban oğullarından son kapıcı ve bakıcı da, Dubay'a b. Haremiyyü's-Sülemî idi.
Yüce Allah, Peygamberimiz Aleyhisselamı peygamber gönderip putlara tapmayı yeren âyetler indirerek putperestliği yasaklayıncaya kadar, Uzzâ'ya tapılmaktan geri durulmadı.
Uzzâ'ya dil uzatılması, Kureyş müşriklerinin çok ağırlarına gitti.
Ebu Uhayha Saîd b. Âs b. Ümeyye, ölümüyle sonuçlanan hastalığa tutulduğu zaman, Ebu Leheb b. Abdulmuttalib onu ziyarete varmış ve ağlar bulmuştu.
Kendisine:
"Ey Ebu Uhayha! Ne diye ağlıyorsun? Yoksa, öleceğine mi ağlıyorsun? Ölmekten kurtulunmaz ki?" deyince, Ebu Uhayha:
"Hayır! Ben öleceğime ağlamıyorum! Fakat, benden sonra Uzzâ'ya tapılmayacağından korkuyor ve buna üzülüyorum!" demişti.
Ebu Leheb:

"Vallahi, Uzzâya senin sağlığından dolayı tapılmıyordu ki, senin ölümünden sonra ona tapılmak bırakılsın!" dedi.
Bunun üzerine, Ebu Uhayha:
"Şimdi anladım ki; benim yerimi tutacak birisi var!" dedi.
Ebu Leheb'in Uzzâ'ya son derecedeki bu bağlılığı ve tapma tutkusu, kendisinin çok hoşuna gitti.
Ebu Leheb Uzzâ'nın kapıcı ve bakıcısı Eflah b. Nadrü's-Sülemî'yi de ölüm döşeğinde ziyaret edip kendisini üzgün görünce:
"Ben seni niye çok üzgün görüyorum?" demişti.
Eflah:
"Benim ölümümden sonra Uzzâ'ya hizmet edilmemesinden, bakılmamasından korkuyor ve üzülüyorum!" dedi.
Ebu Leheb, ona:
"Hiç üzülme! Senden sonra onun üzerine ben bulunur, onu görür, gözetirim!" diyerek söz verdi.
Bunun üzerine, Ebu Leheb, her kime rastlarsa:
"Eğer Uzzâ Muhammed'e ve dâvasına galebe çalarsa, ben bir elimi onun üzerinde bulunduruyorumdur!
Eğer Muhammed Uzzâ'ya galebe çalarsa-ki, galebe çalacağını hiç sanmıyorum-kendisi kardeşimin oğludur, beni sayar!" diye propaganda yapmaya başlamıştı.[1301]
Uzzâ, Hüzeyllerin Mekke'ye iki gecelik uzaklıktaki Nahletü'ş-Şâmiye vadisinde bulunuyordu.[1302]

Halid b. Velid'in Uzzâ Putunu Kesişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Halid b. Velid'i Uzzâ'ya göndereceği zaman, ona:
"Nahle vadisine git! Orada yanyana üç semüre ağacı bulacaksın! Onlardan birincisini kes!" buyurdu.[1303]
Halid b. Velid, yanına arkadaşlarından otuz süvari alarak Nahle'ye gitti.[1304]
İlk ağacı kesti. Oradaki putu kırdı. Mal anbarını da yaktı.[1305]
Sonra, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına döndü.[1306]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Halid b. Velid'e:
"Yıktin mı?" diye sordu.
Halid b. Velid:
"Evet yâ Rasûlallah!" dedi.[1307]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Birşey gördün mü?" diye sordu.
Halid b. Velid:
"Hayır! Birşey görmedim!" dedi.[1308]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Öyleyse, sen onu daha yıkamamışsın! Ona geri dön![1309] İkincisini de kes![1310] Yık onu da!" buyurdu.
Halid b. Velid, öfkeli bir halde geri dönüp Uzzâ'nın yanına vardı. Kılıcını sıyırdı.[1311]
Uzzâ'nın kapıcı ve bakıcısı Dubay'a, Halid b. Velid'in geldiğini işitince, Uzzâ'nın üzerine bir kılıç asarak kendisi dağa çıktı.[1312]
O sırada, kapkara, çırılçıplak, saçı başı darmadağınık,[1313] elleri boynunda, dişlerini gıcır-datan[1314] bir kadın Halid b. Velid'in karşısına birden dikiliverince, Halid b. Velid'in sırtının tüyleri ürperdi.[1315]
Uzzâ'nın kapıcısı ve bakıcısı ise, Halid b. Velid'e bakarak:
"Ey Uzzâ! Haydi, yalan çıkarma! En şiddetli bir saldırışla Halid'in üzerine saldır! Başörtünü at ve cemren!
Ey Uzzâ! Eğersen bugün Halid'i öldürmezsen, zelil olarak geri dönecek ve Nasranîleştirileceksin!" diye bağırıyordu.[1316]
Halid b. Velid, kılıcını sıyırmış olduğu halde, ona doğru vardı ve:
"Ey Uzzâ! Seni tanımak yok! Tenzih ve tasdik etmek de yok! Allah'ın seni alçalünış olduğunu görüyorum!" diyerek kılıçla vurup şeytan karıyı ikiye böldü.[1317]
O zaman, o, kapkara bir kül haline geldi.
Halid b. Velid, Uzzâ ağacını da kesti.
Uzzâ'nın kapıcı ve bakıcısını da öldürdü.[1318]
Sonra, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına döndü. Olan bitenleri haber verince, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet! İşte o, Uzzâ'dır![1319]
Uzzâ, artık ülkenizde kendisine tapılmaktan temelli olarak umudunu kesmiştir.[1320]
Bundan, sonra, Araplar için Uzzâ yoktur! Ona hiç tapılmayacaktir!" buyurdu.[1321]
Halid b. Velid:
"Ey Allah'ın Resûlü! Haınd olsun O Allah'a ki, bize İslâmiyet gibi yüce bir dini ikram ve ihsan etti de, bizleri helak olmaktan kurtardı. Ben, babamın yüz deve ve koyun içinden en

iyisini seçerek götürüp Uzzâ için kestiğini ve onun yanında üç gün kaldıktan sonra sevine sevine yanımıza döndüğünü görürdüm.
Babamın hayatını tüketmiş ve ölüp gitmiş olduğu bu görüş ve inanışa, işitmez, görmez, zarar ve yarar vermez birtaş, ağaç parçası için kurbanlar keserek nasıl aldanmış olduğuna bakıyorum da, şaşıyorum!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bu, hiç şüphesiz, Allah'a ait bir iştir.
Onun doğru yolu kolaylaştırdığı kimse doğru yolu bulur, sapkınlığı kolaylaştırdığı kimse de sapkınlık içinde kalır!" buyurdu.[1322]
Uzzâ'nın yıktırılması hadisesi, Hicreti 8. yılında, Ramazan'ın bitmesine beş gece kala vuku bulmuştur.[1323]

Amr b. Âs'ın Süva' Putunu Yıkmaya Gönderilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam; Mekke'nin fethinden sonra, Mekke çevresindeki bölgelerde bulunan putları yıkıp ortadan kaldırmak, İslâmiyete aykırı herşeyi değiştirmek üzere her tarafa askerî birlikler gönderdiği sırada,[1324] Amr b. Âs'ı da Hüzeyllerin putu olan S Cıva'ı yıkmaya göndermişti.[1325]
Süva¹; Amr b. Luhayy'ın Cidde sahilinde bularak getirdiği ve Arapları tapmaya davet ettiği beş puttan birisi olup, Amr b. Luhayy onu Mudar b. Nizâr soyundan, davetini kabul eden Haris b. Temimü'l-HüzelPye vermişti.
Süva¹, Nahle vadisinde, Ruhatta idi.[1326]
Ruhat; Yenbu¹ bölgesinde, Medine mülhakatından bir yerdir.[1327]
Yenbu¹ da, Mekke ile Medine arasındadır.[1328]
Süva'ın kapıcı ve bakıcısı Benî Lihyanlardandı.[1329]
Süva'ın kapıcı ve bakıcısının Hüzeyllerin Sahile oğullarından olduğu da rivayet edilir.
Si^/a' putuna, Benî Kinanelerle Hüzeyller, Müzeyneler ve Amr b. Kays b. Ayl anlar taparlardı.[1330]
Süva¹ putunun bulunduğu yer, Mekke'ye üç mil uzaklıkta idi.[1331]
Amr b. Âs der ki:
"Süva' putunun yanına kadar vardım. Yanında, kapıcı ve bakıcısı bulunuyordu.
Bana:
'Ne istiyorsun?' diye sordu.[1332]
Ona:
'Süva'ı yıkmak istiyorum!' dedim.
Bana:
'Onu yıkmak senin neyine gerek?' dedi.[1333]
Ona:
'Süva'ı yıkmamı[1334] bana Resûlullah Aleyhisselam emretti!'dedim.
Bana:
'Onu yıkmaya senin gücün yetmez!' dedi.
Ona:
'Ne için gücüm yetmez?' diye sordum.
Bana:
'O, senden kolayca korunur ve savunur!' dedi.
Ona:
'Yazıklar olsun sana ki, hâlâ bâtıl ve boş şeylerle oyalanıp durmaktasın! Bu put işitir veya görür mü hiç?' dedim, ve yanına yaklaşıp onu kırdım.
Arkadaşlarıma da emrettim: Süva'ın mal deposunu yıktılar, ama onun içinde birşey bulamadılar.
Bakıcıya:
'Nasıl, gözünle de gördün mü?' dedim.
Bakıcı:
'Ben Allah'a boyun eğdim, Müslüman oldum!' dedi."[1335]

Sa'd b. Zeyd el-Eşhelî'nin Menat Putunu Yıkmaya Gönderilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam; Fetihten sonra Mekke çevresindeki ülkelerde bulunan putları yıkıp ortadan kaldırmak ve İslâmiyete aykırı şeyleri değiştirmek üzere her tarafa askerî birlikler gönderdiği sırada.[1336] Sa'd b. Zeyd el-Eşhelî'yi de, Müşellel'de bulunan Menat putunu yıkmaya göndermişti.[1337]
Menat; Evs ve Hazrec kabileleri ile Yesrib (Medine) halkından bunların dinine bağlı olanların putu olup, Kudeyd nahiyesinde, Müşellel'de dikili idi.[1338]
Müşellel; Mekke ile Medine arasında, deniz sahilinde, Kudeyd'e kadar uzanan bir dağ olup,[1339] Medine'ye uzaklığı yedi mildir.[1340]
Menat'ı ilk diken, Amr b. Luhayy idi.
Menat, Kudeyd'de, Hüzeyllere ait bir kaya idi.[1341]
Menat, putların hepsinin en eskisi olup, onu Araplar mâbud edinmişlerdi.
Çocuklarına; Abdi Menat, Zeydi Menat gibi adlar takarlardı.
Hemen bütün Araplar, Menat'a tazimde bulunurlar ve onun çevresinde kurbanlar keserlerdi.
Evs ve Hazreclerle Mekke ve Medine'ye gelenler, yakın yerde bulunanlar da, Menat'a tazim ederler, ona kurbanlar keserlerdi, hediyeler sunarlardı.
Yalnız, Maadd'ın evladları, İsmail Aleyhisselamın dininden kalanlara; Rebia ve Mudarlarda, kendi dinlerinden kalanlara bağlı kalmışlardır.
Menat'a, Evs ve Hazrecler kadar sarılan ve tazimde bulunan bir cemaat yoktu.[1342]
Menat, Ezd kabilesiyle Gassan kabilesinin de putu idi.
Bu kabileler Menafi ziyaret ederler, ona tazimde bulunurlardı.[1343]
Sa'd b. Hüzeym ve Kudâalarda Menat'a taparlardı.[1344]
Evs ve Hazreclerle Medinelilerden ve başkalarından bunların dininde bulunanlar, haccederler, halk ile birlikte bütün vakfeleri yaparlar, fakat başlarını tıraş ettiremezlerdi. Hacdan dağıldıkları zaman, Menat'a giderek başlarını onun yanında tıraş ettirirler, onun yanında kalırlar, böyle yapmadıkça, haclarını tamamlanmış saymazlardı.[1345]
Menat'ın kapıcı ve bakıcısı, Ezd kabilesinden Gatarif idi.[1346]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Sa'd b. Zeyd'i, 20 süvari ile birlikte, bu Menat'ı yıkmaya gönderdi.[1347]
Menat'ı yıkmaya gidenlerin başında, Hz. Ali'nin[1348] veya Ebu Süfyan b. Harb'in gönderildiği de rivayet edilir.[1349]
Sa'd b. Zeyd, Menat'ın yanına kadar vardı.
Menat'ın kapıcı ve bakıcısı, Sa'd'a:
"Ne yapmak istiyorsun?" diye sordu.
Sa'd:
"Menat'ı yıkmak istiyorum!" dedi.
Menat'ın kapıcı ve bakıcısı:
"Sen bunu yapabilecek misin?!" dedi.
Sa'd b. Zeyd Menata doğru varınca, Menat'tan, kapkara, çırılçıplak, saçı başı darmadağınık bir karı çıkıp göğsünü dövmeye ve bağırmaya başladı!
Menat'ın kapıcı ve bakıcısı, ona:
"Menat'ı yanına al da, sana karşı gelenleri parçala!" dedi.

Sa'd b. Zeyd, kılıçla vurup kara karıyı öldürdü. Arkadaşlarıyla da, varıp Menat'ı da yıktılar.
Menat'ın mal deposunda birşey bulamadılar.
Sonra, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına döndüler.
Bu hadise, Ramazan'ın bitmesine altı gün kala vuku bulmuştur.[1350]

Amr b. Selimetü'l-Cermî'nin Müslüman ve Küçük Yaşta Kavminin İmamı Oluşu

Amr b. Selimetü'l-Cermî der ki:
"Biz, halkın yol uğrağı olan[1351] bir su başında[1352] bulunuyorduk. Gelen geçen kervanlar,[1353] Resûlullah Aleyhisselamın yanından dönen insanlar bize uğrarlardı.[1354]
Biz de, onlara:
'Ne oluyor insanlara? Ne oluyor insanlara? Ne yapıyor şu zât?[1355] Ne oldu şu iş?' diye sorardık.[1356]
Onlar da:
Kendisini Allah'ın peygamber olarak gönderdiği ve kendisine şu şu âyet veya sûreleri vahyettiği söyleniyor!' derlerdi.[1357]
Ben de, onların yanına sokulur.[1358] o kelamları (Kur'ân-ı Kerîm âyet veya sûrelerini)[1359] dinler,[1360] ezberlerdim.[1361]
Onlardan, dinleyip de ezberlemediğim yoktu.
Böylece, Kur'ârvı Kerîm'den pek çok âyet ve sûreleri ezberlemiştim.[1362]
Sanki, onlar kalbime yapışmış bulunuyordu.[1363]
Arap kabileleri halkı, Müslüman olmak için, Mekke'nin fethini bekliyorlar ve:
'Onu kavmi olan Kureyşîlerle başbaşa bırakınız!
Eğer o kavmine galebe çalarsa, kendisi, hiç şüphesiz, gerçekten peygamberdir!' diyorlardı.
Mekke, fâtihleri tarafından fethedilince, bütün Arap cemaatleri Müslüman olmaya koşuştular.[1364]
Temsilci olarak bir adam geliyorve:
'Yâ Rasûlallah! Ben filan oğullarının elçisi ve temsilcisiyim. Müslüman olmak için sana geldim!' diyordu.[1365]
Babam Selime de, kavmimle birlikte, Müslüman olmaya koştu.[1366] Allah'ın oturmasını dilediği kadar, Resûlullahın yanında oturdu.[1367]
Sonra da:
'Bize namazı kim kıldıracak?' diye sordular.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Sizin Kur'ân'ı en çok bileniniz size imamlık etsin, namazınızı kaldırsın!' buyurdu.[1368]
Babam, Resûlullah Aleyhisselamın yanından dönüp gelince, kabile halkına:
'Vallahi, ben size gerçekten peygamber olan bir zâtın yanından geliyorum[1369] ki, o, şöyle şöyle yapmanızı size emrediyor, şundan şundan da sizi nehyediyor.[1370]
'Filan namazı şu vakitte, filan namazı şu vakitte kılacaksınız! Namaz vakti gelince, biriniz ezan okusun ve Kur'ân'ı en çok bileniniz de, size imamlık etsin!' buyurdu' dedi.
Kabile halkı, baktılar İçlerinde Kur'ân'ı benden çok bilen bir kimse bulamadılar.
Çünkü, ben, Kur'ân'ı, uğrayan kervan halkından dinleyip ezberlemiş bulunuyordum.[1371] Bunun için, kabile halkı beni önlerine, imamlığa geçirdiler.
Halbuki, ben o zaman altı-yedi yaşlarında idim.
Üzerimde de, elbise olarak yalnız bir bürde, bürgü vardı.
Rükûa veya secdeye vardığım zaman, yukarı toplanıp edeb yerim açılırdı.
Kabilemizden, yaşlı bir kadın, bu hali görünce:
'(Kur'ân okuyucunuzun, imamınızın) ud, edeb yerini bize örtülü tutmayacak mısınız?!' dedi.

Bunun üzerine, satın aldıkları Bahreyn kumaşından, bana bir gömlek (cübbe) biçip diktiler.
Ben, buna sevindiğim kadar, hiçbir şeye sevinmemişimdir!"[1372]

Halid b. Velid'in Benî Cezîmelere Gönderilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam; Allah'a imana davet etmek üzere, Mekke çevresindeki bazı kabilelere askerî birlikler göndermişti.[1373]
Halid b. Velid, Uzzâ'yı yıkıp Mekke'ye dönünce, Peygamberimiz Aleyhisselam onu da Muhacirler ile Ensarve Benî Süleymden 350 kişilik askerî bir birliğin başına geçirerek Benî Cezîmelere gönderdi.[1374]
Halid b. Velid onları sadece İslâmiyete davetle iktifa edecek, çarpışma yapmayacaktı.[1375]
Benî Cezîme b. Âmir b. Abdi Menat b. Kinaneler.[1376] Mekke'nin aşağı tarafında, bir gecelik uzaklıktaki Yelemi em nahiyesinde,[1377] Gumeysâ diye anılan sularının başında oturmakta idiler.[1378]
Halid b. Velid, askerleriyle birlikte Benî Cezîmelerin yurduna vanp dayandı.[1379]
Benî Cezîmeler, Müslümanları görünce, silahlandılar.[1380] Çarpışmaya kalktılar, karşı koymanın en şiddetli siyle karşı koydular.
Halid b. Velid; ikindi, akşam ve yatsı namazlarına kadar bekledi.
Ezan sesi işitilmeyince, üzerlerine saldırdı. Onlardan, öldürülenler öldürüldü. Esir edilenler de esir edildiler.
Benî Cezîmeler, sonradan, kendilerinin Müslüman olduklarını iddia ettiler.[1381]
Abdullah b. Ebi Hadrad der ki:
"Gumeysâ günü, Benî Cezîmelere baskın yapıldığı sırada, süvarilerin arasında ve Halid b. Velid'in yanında idim.
Onlardan bir adamla karşılaştık. Adamın yanında da bir kadın vardı.
Adam, kadından dolayı çarpışarak, onu dağa çıkardı.
Başka bir adamla karşılaştık. Onun yanında da bir kadın bulunuyordu.
Adam, kadından dolayı çarpışarak onu dağa çıkarmayı başardı.
Halid b. Velid:
'Artık onların ardına düşmeyiniz!' dedi.[1382]
Müslümanlar, hevdeçli develer üzerindeki kadınları genç bir adamın dağa doğru çekip götürdüğünü görmüşlerdi.
Halid b. Velid:
'Şunlara yetişiniz!' diye emretti.
Müslümanlardan bazıları, onların ardına düştüler ve onlara yetiştiler.
Genç adam, Müslümanları görünce, yolda durdu."[1383]
Müslümanlar kendisinin yanına varınca, recez söyleyerek Müslümanlarla çarpışmaya girişti. Hayli çarpıştıktan sonra, öldürüldü. Kadınlara yetişildi.
Müslümanlar, yine, önceki gibi bir delikanlı ile karşılaştılar.
Delikanlı, recez söyleyerek çarpışmaya başladı.
O da öldürüldü.
Müslümanlar, hevdecin içinde, parlak yüzlü, sararmış benizli, bitkin bir genç adam buldular.[1384]
Ona:
İslâm ol!" dediler.
Genç adam:
"İslâmiyet ne demektir?" diye sordu.

İslâmiyetin ne olduğu, ona anlatıldı.
Kendisinin İsiâmiyetten hiç haberi olmadığı anlaşıldı.[1385]
Ona:
"Sen kâfir misin?"' diye sordular.[1386]
Genç adam:
"Sizin istediğinizi yapmazsam[1387] bana ne yapacağınızı öğrenebilir miyim?" diye sordu. [1388]
Müslümanlar
"Kâfir isen,[1389] seni öldürürüz!" dediler.[1390]
"Siz bana bir iyilik yapsanız olmaz mı?" diye sordu.
Müslümanlar
"Ne imiş o iyilik?" dediler.
Genç adam:
"Beni, şu vadinin aşağısındaki hevdeçli kadınlara ulaştırdıktan sonra öldürünüz!" dedi.
Müslümanlar
"Olur! Öyle yapalım!" dediler.[1391]
Elleri bağlı genç, Abdullah b. Ebi Hadrad'a:
"Ey delikanlı!" diye seslendi. Kendisi, Abdullah b. Ebi Hadrad'la yaşıt gibi idi.
Abdullah b. Ebi Hadrad, ona:
"Benden ne istiyorsun?" diye sordu.
Genç adam:
"Sen ellerimin bağını çözsen, beni şu kadınların yanına kadar götürsen de, onlarla olan işimi bitirdikten sonra beni geri çevirip yapmak istediğinizi yapsanız olmaz mı?" dedi.
Abdullah b. Ebi Hadrad:
"Vallahi, senin istediğin şey kolaydır!" diyerek, hemen ellerini çözüp onu kadınların yanına götürdü.
Genç adam, kadınların yanında durdu[1392] ve:
"Selamlarım seni Hubeyş![1393] Artik, tükendi, bitti yaşayış! Benim suçum yok!" dedi[1394] ve ona bir şiir söyledi.[1395]
Kadın:
"Sana da, yedi, sekiz, dokuz, on kere selamlar olsun ve bu selamlar tek çift olarak uzayıp gitsin!" dedi.[1396]
Bundan sonra, genç adamın boynu vuruldu.
Kadın, gelip onun cesedinin üzerine kapandı, onu öpmeye başladı! [1397]
Kadın, bir-iki kere hıçkırdıktan sonra, orada can verdi.
Müslümanlar Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelip bu hadiseyi anlattıkları zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"İçinizde, hiç mi bir merhametli adam yoktu?!" buyurdu.[1398]
Rivayete göre; Benî Cezîmelere:
"İşte, bu gelen Halid b. Velid ve yanındakiler de Müslümanlardır!" denilmişti.[1399]
Halid b. Velid, Benî Cezîmelerden silaha sarılmış olanlara:
"Siz, nesiniz?[1400] Müslüman mısınız,[1401] yoksa kâfir misiniz?" diye sordu.[1402]
Benî Cezîmeler
"Eslemnâ! Müslüman olduk!" demeyi beceremediler de; [1403]
"Sabbe'nâ! Sebbe'nâ! Biz, bir dinden çıkıp diğer bir dine girdik!" dediler.[1404]

Başka rivayete göre:
"Biz Müslüman bir cemaatiz, namaz kılıp duruyoruz!
Muhammed'in peygamberliğini doğrulamış, meydanlarımızda mescidler yapmış bulunuyoruz, oralarda ezanlar da okuyoruz!" dediler.
Halid b. Velid:
"Ya üzerindeki silahlar ne oluyor?" diye sordu.
Benî Cezîmeler
"Araplardan bir cemaatle aramızda düşmanlık vardır. Sizin onlar olduğunuzu sandık, korktuk![1405]
Kendimizi İslâmiyete karşı olanlardan koruyalım diye[1406] silahlarımızı üzerimize aldık!" dediler.[1407]
Halid b. Velid onların mazeretlerini kabul etmedi.[1408] Gerçekten Müslüman olduklarına kanaat getiremedi.[1409]
Onlara:
"Silahı, çarpışmayı bırakınız[1410] Tüm insanlar Müslüman olmuşlardır" dedi.[1411]
İçlerinden, Cahdem adındaki kişi:
"Yazıklar olsun size ey Cezîme oğulları! Vallahi, bu, Halid'dir![1412]
Muhammed, Müslüman olduğunu söyleyip duran bir kimseyi araştırmaz.
Halbuki, biz, Müslüman olduğumuzu söylüyoruz.
Bu Halid, Müslümanlara yapılmak istenilmeyen şeyi bize yapmak istiyor!
O, silahlı iken bize yapamayacağı şeyi, bize esirlikte yapacak![1413]
Silahı bırakmanın arkasından esirlik gelecek,[1414] esiri iği n arkasından da[1415] kılıç, [1416] boyunların vurulması gelecek!
Vallahi, ben silahımı elimden hiçbir zaman bırakmam, teslim olmam!" dedi.[1417]
Benî Cezîmelerden bir kısmı Cahdem'in görüşünü benimsedilerve Halid b. Velid'e;
"Hayır! Vallahi, silahı bırakmanın sonu, ancak öldürülmektir!
Bizim ne sana, ne de yanındakilere güvenimiz vardır!" dediler.
Halid b. Velid:
"Teslim olmadıkça, sizin için eman yoktur!" dedi.[1418]
Benî Cezîmelerden bazıları ise, Cahdem'e:
"Ey Cahdem! Sen bizim kanlanmızın dökülmesini mi istiyorsun?!
Halk teslim oldular ve silahlarını bıraktılar. Savaş bırakıldı. Halk emniyet ve selamete erdi. [1419]
Sana Allah'ı hatırlatırız! Bize aykırı davranma!" dediler.
Cahdem, kılıcı bırakmaktan kaçındı.
Cahdem'e:
"Biz Müslümanız. Halk teslim olmuştur.
Muhammed, Mekke'yi fethetmiş bulunuyor.
Halid'den ne diye korkacağız?" dediler.
Cahdem:
"Amma vallahi, siz, bilmediğiniz, eskiden kalma hınç ve kinlerle tutulup cezalandırılacaksınız!" dedi.[1420]
Hep birden üzerine düşünce, Cahdem'e de silahını bıraktırdılar.[1421]
Benî Cezîmeler Halid b. Velid'in verdiği eman sözü üzerine silahlarını bırakınca,[1422] H alid b. Velid:

"Onları esir ediniz!" diye emir verdi.
Cahdem:
"Ey kavmim! O, Müslümanlardan bir kavmi esir etmek mi istiyor?!
O, ancak, yapılmayacak birşeyi yapmak istiyor!
Artık herşey bitti.
Siz bana aykırı davrandınız, sözümü dinlemediniz.
Vallahi, onun yapacağı şey, kılıçtan geçirmektir!" dedi.[1423]
Benî Cezîmelerden bir kısmı teslim oldukları zaman, ötekileri etrafa dağılmışlardı.[1424]
Halid b. Velid, teslim olan Benî Cezimelerin ellerinin boyunlarına bağlanmasını emretti, bağlandı.[1425]
Elleri boyunlarına bağlanınca, kendileri, Müslümanlardan her birine, birer ikişer teslim edildi.[1426]
Cahdem, Halid b. Velid'in Benî Cezîmelere yaptığı muameleyi görünce:
"Ey BenîCezîme! Başınıza gelen şeyi ben size önceden haber vermiş, sizi uyarmıştım!" dedi.[1427]
Benî Cezîmeler, geceyi bağlanmış olarak geçirdiler.
Sabah vakti olunca, Müslümanlarla konuştular; namazlarını kıldıktan sonra, tekrar bağlandılar.
Bunun üzerine, Müslümanlar, aralarında anlaşmazlığa düştüler.
İçlerinden birisi:
"Biz onları esir etmek istemiyoruz.
Onları Peygamber Aleyhisselama götüreceğiz!"
Başka birisi:
"Bakalım sözümüzü dinleyecek mi?" diyordu.
O sırada, Halid b. Velid:
"Herkes, yanındaki esirin kılıçla boynunu vursun!" diyerek seslendi.
Benî Süleymler, ellerindeki her esirin hemen boynunu vurdular.
Muhacirlerle Ensarise, kendilerine teslim edilmiş olan esirleri saldılar.
Ensardan Seleme der ki:
"Halid b. Velid'le birlikte bulunuyordum.
Elimdeki esiri salıp, kendisine:
'Nereyi istersen, oraya git!' dedim.
Ensardan olanlarda, yanlarındaki esirleri saldılar, serbest bıraktılar."[1428]
Abdullah b. Ömer de:
"Halid, 'Herkes, yanındaki esirin boynunu vursun!' diye seslenince:[1429]
'Vallahi, ben esirimi öldürmem! Arkadaşlarımdan olan kişiler de esirlerini öldürmezler!' dedim.[1430] Esirimi hemen saldım!" demiştir.[1431]
Ebu Beşîrü'l-Mâzinî de, esiri ile aralarında geçeni şöyle anlatır:
"Benî Cezîmelerden yanımda bir esir bulunuyordu.
Halid b. Velid:
'Herkes, yanındaki esirin boynunu vursun!' diyerek seslenince, boynunu vurmak için, kılıcımı sıyırdım.
Esir bana:
'Ey Ensârî kardeş! Sen bu işi kendiliğinden yapma! Kavmine bak!' dedi.
Baktım ki; Ensar, esirlerini salmışlar!

Esirime:
'Haydi, sen de nereye istersen git!' dedim.
Esir
'Allah sizi mübarek kılsın!
Fakat, bize sizden daha yakın olan kimseler [Benî Süleymler] bizi hiç acımadan öldürdüler![1] dedi.
Halid b. Velid, Muhacirlerle Ensarın esirleri salmalarına kızdı.
O zaman, Ebu Useydü's-Sâidî, Halid b. Velid'e:
'Allah'tan kork! Vallahi biz Müslüman bir cemaati öldürmeyiz!' dedi.
Halid b. Velid, ona:
'Sen onların Müslüman olduklarını ne biliyorsun?' diye sordu.
Ebu Useydü's-Sâidî:
'Onların Müslüman olduklarını söylediklerini işittik.
Şu mescidler de onların meydanlarında bulunuyor ya!' dedi."[1432]
Ebu Katâde de:
"Seher vakti, Halid:
'Herkes, yanında olan esiri öldürsün!' diye seslenince, esirimi saldım!
Halid'e:
'Allah'tan kork! Sen, bu davranışınla, ancak bir ölüşündür!
Bunlar, hiç şüphesiz, Müslüman bir cemaattirler!' dedim.
Halid b. Velid:
'Ey Ebu Katâde! Senin onlar hakkında hiçbir bilgin yoktur!' dedi.
Halid, onlar hakkında ancak içinde taşıdığı kin ve peşin hükme göre konuşmuştu" demiştir.[1433]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Beni Cezimelere Yapılandan Üzüntü Duyuşu ve Allah'a sığınışı

Beni Cezimilerden olup ölümden kurtulan bir adam Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelerek başlarına geleni Peygamberimiz Aleyhisselama haber verince[1434]
Peygamberimiz Aleyhisselam ellerini havaya kaldırıp[1435] iki kere:[1436]
"Allah'ım! Halid b. Velid' in yaptığı şeyden beri, uzak olduğumu Sana arzederim! Diyerek Allaha sığındı.[1437]
Sonra da:
"Onu zorlayıp bundan vazgeçirecek bir kimse yok mu idi?!" diye sordu.
Haberi getiren zât:
" Evet vardı. Ak tenli, orta boylu bir adam ona karşı koydu.
Fakat, Halid onu azarladı, o da sustu.
Endamı düzgün olmayan, uzun boylu bir adam da ona karşı koymak istemişti" dedi.
Hz. Ömer:
Ya Resûlallah! İlki benim oğlum, diğeri de Ebu Huzeyfe'nin azadlısı Salim'dir.! dedi. [1438]
Rivayete göre; Beni Cezimilerden öldürülenlerin sayısı otuza yakındı.[1439]
Peygamberimiz Aleyhisselam Hz. Ali'yi çağırdı ve:
"Ey Ali! Şu kavmin (Beni Cezimilerin) yanına git! İşlerini hallet! Cahiliye çağındaki davaları ayaklarının altına al, hükümsüz say." Buyurdu.[1440]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Mekke fethedildiği zaman, Kureyşlilerden Abdullah b. Ebi Rebia ile Safvan b, Ümeyye ve Huvaytıb b. Abdulluzâ'dan, ordu ihtiyacı için, ödünç olarak mühim miktarda para almıştı.[1441]
Hz. Ali, yanına bu paralardan mühim miktarda alarak, Beni Cezimilerin yurduna vardı.
Halid b. Velid' in öldürmüş, öldürtmüş olduğu kimselerin diyetlerini (kan bedelerini) ödedi.
Kan bedelerinden veya iğtinam edilmiş ya da ziyaa uğratılmış-köpek yalaklarına varıncaya kadar- bütün malların bedellerini kendilerine ödendi.
Onların ödenmedik hiçbir alacakları kalmadı.[1442]
Hz. Ali Beni Cezimilerin yurdundan ayrılacağı sırada, onlara:
"kan veya mal bedelinden, size ödemediğim bir alacağınız kaldı mı?" diye sordu.
Beni Cezimiler:
Hayır! Dediler.
Hz. Ali:
"Şu yanımda kalan paraları da, Resûlallah Aleyhisselamın bilmediği ve sizin bilmediğiniz şeylerden dolayı, Resûlallah Aleyhisselam edına size veriyorum! Dedi, verdi.
Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına döndü.[1443]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Ali ne yaptın?" diye sorunca, Hz. Ali :
Ya Resûlallah! Müslüman bir kavmin yanına vardık. Onlar meydanlarına mescidler yapmışlar.
Halid'in öldürmüş, öldürtmüş olduğu herkesin diyetlerini diyetlerini ödedeim. Ve köpeklerinin yalaklarına varıncaya kadar onlara ödeme yaptım.
Yanımda bir miktar para artmış, kalmıştı.

Onlara:
“Resûlallah Aleyhisselamın bilmediği ve sizin bilmediğiniz şeylere karşılık olarak , Resûlallah Aleyhisselam tarafından size ihsan edilmiştir! dedim. ” dedi.[1444]
Resûlallah Aleyhisselam:
“çok iyi yapmış, isabet etmişsin![1445]
Ben Halid’ e adam öldürtmeyi emretmemiş, ancak onları İslamiyete davet etmesini emretmiştim” buyurdu.[1446]

Abdurrahman b. Avf'ın Halid b. Velid'i Kınaması ve Onunla Tartışması

Abdurrahman b. Avf, Halici b. Velid'i çok kınadı ve:
"Ey Halid! Sen Cahiliye çağının işini [1447] İslâmiyette işledin!?" deyince, Halid b. Velid:
"Ben senin babanın öcünü aldım![1448] Onları senin babana karşı tutup cezalandırdım!" dedi.[1449]
Abdurrahman b. Avf:
"Vallahi, yanılıyorsun!
Ben babamın katilini kendi elimle öldürmüşümdür.[1450]
Buna Osman b. Affan'ı şahit tutuyorum" dedi ve Hz. Osman'a dönerek:
"Allah aşkına söyle! Babamın katilini benim öldürdüğümü sen bilmiyor musun?" dedi.
Hz. Osman:
"Allah için, evet!
Biliyorum!" dedi.
Bunun üzerine, Abdurrahman b. Avf, Halid b. Velid'e:
"Fakat, sen amcan Fâke b. Mugîre'nin öcünü aldın![1451]
Yazıklar olsun sana ey Halid! Faraza ben babamın katilini öldürmemiş olsaydım, sen, benim Cahiliye çağındaki babama karşı Müslüman bir kavmi nasıl öldürebilirsin?!" dedi.
Halid b. Velid:
"Onların Müslüman olduklarını sana kim haber verdi?" dedi.
Abdurrahman b. Avf:
"Senin onları mescidler yapmış, Müslüman olduklarını söyler halde bulduğunu, sonra da onları tutup kılıçtan geçirdiğini, birlik halkının hepsi haberverdiler" dedi.[1452]
Bunun üzerine, Halid b. Velid, mazeret olarak:
"Abdullah b. Huzâfetü's-Sehmî, 'Resûlullah Aleyhisselam; onlar İslâmiyetten kaçınırlarsa kendileriyle çarpışmanı sana emretmiştir[1] diyerek bunu bana emretmedikçe, çarpışma yapmadım!" dedi.[1453]

Hz. Ömer'in Halid b. Velid'i Kınaması ve Kendisine Tavsiyesi

Hz. Ömer de, Halid b.Velid'e:
"Yazıklar olsun sana ey Halid! Sen Benî Cezîmeleri Cahiliye çağına ait bir işten dolayı tutup cezalandırdın!? İslâmiyet kendisinden önceki Cahiliye çağında olan şeyleri yok etmiş değil miydi?" dedi.
Halid b. Velid:
"Ey Ebâ Hafs! Vallahi, ben onları ancak haklı olarak tuttum, müşrik olan bir kavim üzerine baskın yaptım, onlar bana karşı koydular.
Onlar karşı koyunca da, kendileriyle çarpışmamak, benim için mümkün olmadı.
Bunun üzerine, onları esir ettim. Sonra da, kılıçtan geçirdim!" dedi.
Hz. Ömer:
"Abdullah b. Ömer'i nasıl bir adam tanırsın?" diye sordu.
Halid b. Velid:
"Vallahi, onu salih, iyi bir adam olarak tanırım!" dedi.
Hz. Ömer:
"İşte, o, bana, senin haber verdiğinin aksini haber verdi.
Kendisi, bu asker içinde ve senin yanında bulunuyordu!" dedi.
Halid b. Velid:
"Allah'tan mağfiret diliyor ve ona tevbe ediyorum!" dedi.
Hz. Ömer:
"Yazıklar olsun sana! Resûlullah Aleyhisselama git de, senin yarlıganmanı Allah'tan dilesin!" dedi ve bu hadiseden dolayı ona kırıldı.
Halid b. Velid, Hz. Osman'la birlikte Abdurrahman b. Avf'a gitti.
Ondan özür diledi ve onun gönlünü aldı.
Ona:
"Yâ Ebâ Muhammedi Benim için Allah'tan mağfiret dile!" dedi.[1454]

Gerekli Bir Açıklama

Peygamberimiz Aleyhisselam askerî bir birliği bir yene göndereceği zaman, onlara:
"(Gideceğiniz yerde) bir mescid görür veya bir müezzin(in ezan) sesini işitirseniz (ora halkından) hiç
kimseyi öldürmeyiniz!" buyururdu. [1455]
Mealini arz ettiği m iz bu hadis-i şerifi Dârül-Harb ve Dârü'l-İslâm konusunda ölçü olarak gözönünde
tutmak, buna ters düşen yanlış görüş ve yorumlara, uygulamalara sapmamak gerekir. [1456]

---

[1] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 6, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 373, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 134, 138, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 3, s. 87, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 353, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 58, Taberî, Târîh, c. 125, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 24, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 235, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 242, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 163,Zehebî, Megâzî, s. 449, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 286, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 194, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 79, Halebî, İnşân u'l-uyûn, c. 3, s. 3, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 296.
[2] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 181.
[3] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 187.
[4] İbrahim: 27.
[5] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 105,111, Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 113,117, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1 , s. 54, 59.
[6] Kalkaşandf, Nihâyetü'l-ereb, s. 211.
[7] Bedrüddin Aynf, Umdetu'l-kârf, c. 15. s. 1257.
[8] Ezhakf, Ahbâru Mekke, c. 1 , s. 54.
[9] İbn İshak, İbn Hişam ,Sîre,c. 3, s. 332, Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 611, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 97, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 325, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 350.
[10] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 s. 350.
[11] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 32, Taberî, Târîh, c. 3, s. 79.
[12] E bu Yusuf, Kitâbu'l -ha rac, s. 210.
[13] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 3, s. 322, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 612, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1,s.35O.
[14] E bu Yusuf, Kitâbu'l -ha rac, s. 210.
[15] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 612.
[16] E bu Yusuf, Kitâbu'l -ha rac, s. 210.
[17] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 332, Vâkıdî, c. 2, s. 61 2, Belâzurî, c. 1, s. 350, Taberî, Târîh, c. 3, s. 79.
[18] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 612.
[19] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 32.
[20] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 781,782.
[21] Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 69, Taberî, c. 2, s. 177, 179.
[22] Taberî, Târîh, c.2, s. 1 77,178, Halebî, İnsânu'l -uyun, c. 3, s. 3.
[23] Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 69, 70, Taberî, Târih, c. 2, s. 178,179.

[24] Taberî, Tânh, c.2, s. 1 78.
[25] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 70, Taberî, Târîh, c. 2, s. 179.
[26] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 70.
[27] Taberî, Târîh, c. 2, s. 1 78.
[28] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 70.
[29] Taberî, Târîh, c. 2, s. 1 78.
[30] Taberî, Târîh, c. 2, s. 1 78.
[31] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 70, Taberî, c. 2, s. 179.
[32] Taberî, Târîh, c.2, s. 178,179.
[33] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 70.
[34] Taberî, Tânh, c.2, s. 1 78.
[35] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 71.
[36] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 85, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 71.
[37] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 71.
[38] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 85, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 71.
[39] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 71.
[40] İbn Sa'd. Tabakât. c. 1. s. 85. Belâzurî. Ensâb. c. 1. s. 71.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/297-302.
[41] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 71.
[42] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 85.
[43] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 85, Belâzurî, E nsâb, c. 1, s. 71 .
[44] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 85.
[45] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 85, Belâzurî, E nsâb, c. 1, s. 71.
[46] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 71.
[47] Taberî, Târîh, c. 2, s. 1 78, Halebî, İnsânu'l-uvûn, c. 3, s. 3.
[48] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 85, 86, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 71, 72.
[49] Vâkıdî.Megâzî, c.2,s. 781, 782, Belâzurî, c. 1 , s. 71, 72, Halebî, c.3,s. 3, İmta'dan naklen Halebî, c. 3, s. 4, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 288, 289.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/302-303.
[50] İbn İshak, ibn Hişam, Sîre, c. 4, s. 31, 32, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 781, Taberî, Târih, c. 3, s. 110,111, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 223, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 239.
[51] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/303-304.
[52] İbn İshak, İtan Hişam, Sîre, c. 4, s. 32, Taberî, Târih, c. 3, s. 111, İtan Hazm , Cevâmiu's-Sîre, s. 223, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 239.
[53] Vâkidi, Megâzı, c. 2, s. 730, 731.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/304-305.
[54] Vâkidf, Megâzî, c. 2, s. 782, 783, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 353, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 41, İtan EsTr, Kâmil, c. 2, s. 239, İmta'dan naklen Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 4.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/305-306.
[55] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 783.
[56] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 31, 32.
[57] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 361, Ffruzâbâdf, Kâmûsu'l-muhft, c. 2, s. 1 58.
[58] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 1, s. 125.

[59] İbn İshak, İbn Hişam , c. 4, s. 32, Taberî, Târîh, c. 3, s. 111, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 224, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 1 64, Zehebî, Megâzî, s. 437, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 279.
[60] Vâkidf, Megâzî, c. 2, s. 783, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 239, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 278.
[61] Beyhakî, Sünenü' l-kübrâ, c. 9, s. 120.
[62] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 42.
[63] Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 233, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 278.
[64] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 32, Taberî, c. 3, s. 111, İbn Hazm, s. 224, İbn Esîr, c. 2, s. 239, İbn Seyyid, c. 2, s. 164, Zehebî, s. 437, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 279.
[65] Vâkıdî, c. 2, s. 783, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 134.
[66] Vâkıdî, c. 2, s. 783, İbn Sa'd, c. 2, s. 1 34, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 234, İbn Seyyid, c. 2, s. 1 64, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledün-niye Şerhi, c. 2, s. 289.
[67] Vâkıdî, c. 2, s. 783, İbn Sa'd, c. 2, s. 134, İbn Seyyid, c. 2, s. 164, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 289, 290.
[68] Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 234.
[69] Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 234, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 289.
[70] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 32.
[71] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 32,33.
[72] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 32, Taberî, Târîh, c. 3, s. 111, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 244, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 164, Zehebî, Megâzî, s. 437, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 279.
[73] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 783.
[74] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 32, Vâkıdî, c. 2, s. 783, Taberî, c. 3, s. 111, İbn Hazm, s. 224, İbn Esîr, Kâmil, c.2, s. 239, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 164, Zehebî, s. 437, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 279.
[75] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 783.
[76] Zehebî, Megâzî, s. 437.
[77] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 32, Vâkıdî, c. 2, s. 783, Taberî, c. 3, s. 111, İbn Hazm, s. 224, İbn Esîr, c. 2, s. 239, İ bn Seyyid, c.2, s. 164, Zehebî, s. 437, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 279.
[78] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 33, Vâkıdî, c. 2, s. 783, Taberî, c. 3, s. 111, İbn Hazm, s. 224, İbn Seyyid, c.2, s. 164, Zehebî, s. 437, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 279.
[79] Musa b. Ukbe'den naklen Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 234, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 281.
[80] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 6.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/306-309.
[81] Vâkidf, Megâzî, c.2, s783.
[82] Vâkidf, c. 2, s. 783, 784, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c.5, s. 6, Halebî, İnsânu'l-uyün, c. 3, s. 4, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledün-niye Şerhi, c. 2, s. 290.
[83] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 783,784.
[84] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.4, s. 34, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 792.
[85] Vâki dr, Megâzî, c.2, s. 792.
[86] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 784, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 290.
[87] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 374.
[88] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 785.
[89] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 787, 788, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 290.

[90] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 788.
[91] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-harac.s.212, Belâzuıî, Fütûhu'l-büldân, c. 1 ,s.44.
[92] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 44.
[93] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 212.
[94] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 784,785.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/309-312.
[95] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 784,785.
[96] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 784,785.
[97] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 784,785.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/313.
[98] Taberânf, Mu'cemu's-sagfr, c. 2, s. 73, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1 , s. 192, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 77.
[99] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 36.
[100] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 789, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 134.
[101] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 36.
[102] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 293.
[103] Abdi M enaf oğullarını n annesi de, Kusayy'ın annesi de Huzâalardandı.
[104] Yahut: "Sen kimseyi yardıma çağıramayacaksın sandılar" (Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 213).
[105] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 36, 37, E bu Yusuf, Kitâbu'l-harac, s. 213, Vâki di, Megâzî, c. 2, s. 789, Belâzurî,Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 353, 354, Taberî, Târîh, c. 3, s. 111, Taberânf, Mu'cem u's-sagfr, c. 2, s. 74, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 6, 7, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1175,1176, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 240, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 164, 165, Zehebî, Megâzî, s. 437, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 278, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 178,179.
[106] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 786, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 292.
[107] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 40, Taberî, c. 3, s. 11 3, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 283.
[108] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 784, Halebî, İnsânu'l-uyün, c. 3, s. 4.
[109] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 784, Halebî, c. 3, s. 4, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 290.
[110] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 791, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 134.
[111] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 374.
[112] Halebî, İnsânu'l-uyün, c. 3, s. 5.
[113] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 37, Taberî, Târîh, c. 3, s. 112, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 7, İbn Esîr, Kâmil, c.2, s. 240, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 2, s.1 65, Zehebî, Megâzî, s. 437 Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 279, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c.2, s. 179.
[114] E bu Yusuf, Kitâbu'l-harac, s. 213.
[115] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 37, Taberî, c. 3, s. 112, Beyhakî, c. 5, s. 7, İbn Esîr, c.2, s. 240, İbn Seyyid, c.2, s. 165.
[116] Heysemi, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 161, İbn Hacer, Metâlibu'l-âliye, c. 4, s. 240, 241.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/314-316.
[117] İbn Hacer, Metâlibu'l-âliye, c. 4, s. 243.
[118] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 786, İbn Hacer, Fethu'l-bârf, s. 8, s. 40, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 292.

[119] İbn Hacer, Metâlibu'l-âliye, c. 4, s. 243.
[120] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 786, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 292.
[121] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 786, İbn Hacer, Metâlib, c. 4, s. 243, Zürkânf, c. 2, s. 292.
[122] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 786, 787, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 292.
[123] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 787, İbn Hacer, Metâlib, c. 4, s. 243, Zürkânf, c. 2, s. 292.
[124] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 787, İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 8, s. 44, Zürfcânf, c. 2, s. 292.
[125] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 791.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/316-317.
[126] Vâkidi, Megâzî, c. 2, s. 784, 786.
[127] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 7, 8,İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 240, Zehebî, Megâzî, s. 437, 438.
[128] İtan Esrr.Kâmil, c. 2, s. 241.
[129] İbn İshak, İtan Hişam, Sîre, c. 4, s. 37, Taberî, Târîh, c. 3, s. 112, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 224, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 7, İbn Ear, Kâmil, c. 2, s. 241, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 165, Zehebî, Megâzî, s. 438, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 4, s. 280.
[130] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 791, Halebî, İnsânu'l-uyün, c. 3, s. 6.
[131] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 791.
[132] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 37,38,Taberî, Târîh, c. 3, s. 112, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 8, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 241, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 165, Zehebî, Megâzî, s. 438, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 280.
[133] Vâki dr, Megâzî, c. 2, s. 791, 792.
[134] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 38, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 792, Taberî, c. 3, s. 112, İbn Seyyid, c. 2, s. 165.
[135] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4 s. 38, Taberî, Târîh, c. 3, s. 112.
[136] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 792.
[137] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 38, Taberî, c. 3, s. 11 2, İbn Esîr, c. 2, s. 241, İbn Seyyid, c. 2, s. 165.
[138] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 792.
[139] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 38, Taberî, c. 3, s. 112, Beyhakî, c. 5, s. 8, İbn Seyyid, c. 2, s. 165, Zehebî, s. 438, Ebu'l-Fida, c. 4, s. 280
[140] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 792.
[141] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 38, Taberî, c. 3, s. 112, Beyhakî, c. 5, s. 8, İbn Seyyid, c. 2, s. 165, Zehebî, s. 438, Ebu'l-Fida, c. 4, s. 280
[142] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 792.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/318-320.
[143] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 38, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 792, Taberî, Târîh, c. 3, s.112, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 8, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 241, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 165, Zehebî, Megâzî, s. 438, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 280.
[144] İbn Haldun, Târih, c. 2, ks.2s.42.
[145] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 38, Vâkıdî, c. 2, s. 791, 793, Taberî, c. 3, s. 112, Beyhakî, c. 5, s. 8, İbn Hazm , Cevâmiu's-Sîre, s. 225, İbn Esîr, t 2, s. 241, İbn Seyyid, c. 2, s. 1 65, Zehebî, s. 438, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 280, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 179.

[146] Vâkıdî, c. 2, s. 793, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 7, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 293.
[147] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 293.
[148] Vâkıdî, c. 2, s. 793, Halebî, c. 3, s. 7.
[149] Halebî, c. 3, s. 7, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 293.
[150] İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 225, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 42, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 293.
[151] Mus'abu'z-Zübeyrf, Nesebi Kureyş, s. 1 22.
[152] Vâkıdî, Megâzî, c. 2,s. 792, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 10, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 7, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 293.
[153] Zührî, M eg âzf s. 87, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 374.
[154] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 281.
[155] Zührî, Megâzî, s. 87, Abdurrezzak, c. 5, s. 374.
[156] Zührî, Megâzî, s. 87, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 792, Abdurrezzak, c. 5, s. 374, Beyhakî, c. 5, s. 10, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 281 .
[157] Vâkıdî, c. 2, s. 792, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 281, Halebî, c. 3, s. 7, Zürkânf, c. 2, s. 293.
[158] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 374.
[159] Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 281, Halebî, c. 3, s. 7, Zürkânf, c. 2, s. 293.
[160] Vâkıdî, c. 2, s. 792, Halebî, c. 3, s. 7, Zürkânf, c. 2, s. 293.
[161] Halebî, c. 3, s. 7, Zürkânf, c. 2, s. 293.
[162] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 38, Taberî, Târih, c. 3, s. 112, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 225, Beyhakî, c. 5, s. 8, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 241, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 165, Zehebî, Megâzî, s. 438, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 179.
[163] İbn İshak, İbn Hişam ,c. 4, s. 38, Taberî, c. 3, s. 112, Beyhakî, c. 5, s. 8, İbn Hazm, s. 225, İbn Esîr, c.2, s. 241, İbn Seyyid,c. 2, s. 165,166, Zehebî, s. 438
[164] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 212.
[165] Ebu Yusuf, s. 212, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 42.
[166] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 42, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 7.
[167] Ebu Yusuf, Kitâbu'l -haraç, s. 212, Bel âzurf, F ütûhu'l -bül dân, c. 1, s. 42.
[168] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 38, Taberî, Târih, c. 3, s. 11 2, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 8, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 241, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 166, Zehebî, Megâzî, s. 438, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 179.
[169] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 212.
[170] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 42.
[171] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 793, Halebî, c. 3, s. 7, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 293.
[172] Vâkıdî, c. 2, s. 793, Beyhakî, c. 5, s. 1 0, Halebî, c. 3, s. 7, Zürkânf, c. 2, s. 293.
[173] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 38, Vâkıdî, c. 2, s. 793, Taberî, c. 3, s. 112.
[174] Ebu Yusuf s. 212, Vâkıdî, c. 2, s. 793.
[175] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 42.
[176] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 212.
[177] Ebu Yusuf, s. 212, Belâzurî, c. 1, s. 42, E bu'l-Fidâ, c. 4, s. 282.
[178] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 212.
[179] Belâzurî, c. 1, s. 42, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 282.
[180] Ebu Yusuf s. 212, Belâzurî, c. 1, s. 42, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 282.

[181] Beyhakî, c. 5, s. 8, İbn Esîr, c.2, s. 241, Zehebî, s. 438, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 280, İbn Kayyım, c. 2, s. 179.
[182] İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 225.
[183] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 38, Vâkıdî, c. 2, s. 793, Taberî, c. 3, s. 112, Beyhakî, c. 5, s. 8, 10, İbn Hazm, s. 225, İbn Esîr, c.2, s. 241, İbn Seyyid, c. 2, s. 166, Zehebî, s. 438, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 280, İbn Kayyım, c.2, s. 179.
[184] Vâkıdî, c. 2, s. 793, Beyhakî, c. 5, s. 1 0, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 282, Halebî, c. 3, s. 7, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 293.
[185] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 42.
[186] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 212.
[187] Vâkıdî, M egâzf, c. 2, s. 793, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 10, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 282, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 7, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 293.
[188] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 794, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 293.
[189] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 38, Taberî, Târih, c. 3, s. 112, Beyhakî, c. 5, s. 8, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 225, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 241, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 1 79.
[190] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 38, Taberî, c. 3, s. 112, Beyhakî, c. 5, s. 8, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 166, Zehebî, Megâzî, s. 438, E bu'l-Fidâ, c. 4, s. 280, İbn Kayyım, c. 2, s. 179.
[191] Zührî, Megâzî, s. 87, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 375.
[192] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 794.
[193] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 212.
[194] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 4, s. 38, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 794, Taberî, Târîh, c. 3, s. 112, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 225, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 8, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 241.
[195] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 794.
[196] Zührî, Megâzî, s. 87, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 375.
[197] İbn İshak, İbn Hişam ,c. 4, s. 38, Taberî, c. 3, s. 112, İbn Hazm ,s. 225, Beyhakî, c.5, s. 8, İbn Esîr, c.2, s. 241, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 166, Zehebî, Megâzî, s. 438, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 280.
[198] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 794.
[199] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 212.
[200] Zührî, Megâzî, s. 87, Abdurrezzak, c.5, s. 375.
[201] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 793.
[202] Zührî, Megâzî s. 87,88, Vâkıdî, c. 2, s. 793, Abdurrezzak, c. 5, s. 375.
[203] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 793.
[204] Zührî, s. 88, Abdurrezzak, c. 5, s. 375.
[205] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 212.
[206] Zührî, Megâzî, s. 88, Abdurrezzak, c. 5, s. 375.
[207] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 38, 39, Taberî, c. 3, s. 113, Beyhakî, c. 5, s. 8, 9, İbn Hazm, s. 225, İbn Esîr, c. 2, s. 241 , İbn Seyyid, c. 2, s. 1 66, Zehebî, s. 438.
[208] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 38,39,Taberî, Târih, c. 3, s. 113, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 9, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 241, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 166, Zehebî, Megâzî, s. 439, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 179.

[209] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 794.
[210] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 212.
[211] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 38,39, Taberî, c. 3, s. 113, Beyhakî, c. 5, s. 9, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 225, İbn Esîr,c. 2, s. 241, İbn Seyyid, c. 2, s. 166, Zehebî, s. 439, İbn Kayyım, c. 2, s. 179.
[212] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 212.
[213] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 39, Vâkıdî, c. 2, s. 794, Taberî, c. 3, s.113, Beyhakî, c. 5, s. 9, İbn Hazm , s. 225, İbn Seyyid, c. 2, s. 166, Zehebî, s. 439, İbn Kayyım, c. 2, s. 179.
[214] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 282.
[215] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 39, Vâkıdî, c. 2, s. 794, Taberî, c. 3, s. 113, Beyhakî, c. 5, s. 11, İbn Esîr, c. 2, s.241, İbn Seyyid, c.2, s. 166, Zehebî, s. 439, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 282, İbn Kayyım, c. 2, s. 179.
[216] Beyhakî, c. 5, s. 11, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 282, Halebî, İ nsânu'l-uyûn, c. 3, s. 8, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 293.
[217] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 42.
[218] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 212, Belâzurî, Fütûh,c.1, s. 42.
[219] Vâkıdî, c. 2, s. 794, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 134.
[220] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 39, Vâkıdî, c. 2, s. 795, Taberî, c. 3, s. 113, İbn Hazm, s. 225, İbn Esîr, c. 2, s. 242, İbn Seyyid, c.2, s. 166, Zehebî, s. 439, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 282.
[221] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 795, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 293.
[222] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 39, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 795, Taberî, Târîh, c. 3, s. 113, Beyhakî,Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 11, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 166, Zehebî, Megâzî, s. 439, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 282.
[223] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 795, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 293.
[224] Zührî, Megâzî, s. 88, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 375.
[225] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 39, Taberî, Târîh, c. 3, s. 11 3, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 9, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 166, Zehebî, Megâzî, s. 439, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 2, s. 179,180.
[226] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 795, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 282, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 78, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 8, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 293.
[227] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 39, Vâkıdî, c. 2, s. 795, Taberî, c. 3, s. 113, Beyhakî, c. 5, s. 9, İbn Seyyid, c. 2, s. 166, Zehebî, s. 439, İbn Kayyı m, c. 2, s. 1 80.
[228] Zührî, Megâzî, s. 88, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 375.
[229] İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 225, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 42.
[230] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 212.
[231] Ebu Yusuf, s. 212, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 42.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/320-330.
[232] İbn İshak, İbn Hisam, c. 4, s. 39, Vâkıdî, c. 2, s. 796, Taberî, c. 3, s. 113, Beyhakî, c. 5, s. 11, İbn Seyyid, c. 2, s. 166, Zehebî, s. 439, Ebu'l-Fidâ, t 4, s. 282, İbn Kayyım, c. 2, s. 180.
[233] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 212.
[234] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 796.
[235] Taberânf, Mu'cemu's-sagfr, c. 2, s. 73, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 192, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 77.
[236] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 796.

[237] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 39, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 796.
[238] Ebu Yusu f, Kitâbu'l -h araç, s. 213.
[239] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 39, Taberî, Târih, c. 3, s. 11 3.
[240] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 39, Vâkıdî, c. 2, s. 796, Taberî, c. 3, s. 113, Taberânf, Mu'cemu's-sagfr, c. 2, s. 73, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 180, Kastalânf, c. 1, s. 192.
[241] Taberânf, M u'cem u's-sagfr, c. 2, s. 73, Heysem f, Mecmau'i-ievâid, c. 6, s. 163, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s:. 78.
[242] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 796.
[243] Musa b. Ukbe'den naklen Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 234, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 282, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 10.
[244] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 796, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 234, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 283.
[245] Beyhakî, Sünen, c. 9, s:. 234, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 283.
[246] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 213.
[247] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 796.
[248] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 134.
[249] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 4, s. 39, Vâkıdî, c. 2, s. 797, Taberî, Târîh, c. 3, s. 113, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 225, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s.1 2, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 180, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 78 Halebî,İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 79.
[250] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-harac, s. 213, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 796, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 134, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 10.
[251] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 796.
[252] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 796, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s:. 1 0.
[253] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 39, 40, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 796, Taberî, Târîh, c. 3, s. 112, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 244, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 1 66, Zehebî, Megâzî, s. 439, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 283.
[254] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 799.
[255] Yâkubî, TârTh, c. 2, s. 58.
[256] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 799, 800.
[257] Zührî, Megâzî, s. 86, İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 42, Vâkıdî, c. 2, s. 801, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 135, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 90, Taberî, c. 3, s. 114,1 22 Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 21, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 226, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 244, İbn Seyyid, c. 2, s. 167, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 285, İbn Kayyım, c. 2, s. 180, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 164, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 194,195, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 80.
[258] Beyhakî, Delâil, c. 5, s. 26, Zehebî, Megâzî, s. 433, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 285, Heysemî, c. 6, s. 170, İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c.8,s.3, Kastalânf, c.1, s. 194, Halebî, c. 3, s. 13, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 298.
[259] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 194, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 298.
[260] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 80, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 13.
[261] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 800, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 1 3.
[262] Vâkıdî, c. 2, s. 800, Taberî, Târîh, c. 3, s. 122, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 42 Halebî, c. 3, s. 13.
[263] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 63, Taberî, c. 3, s. 122, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 227.

[264] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 800, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 1 3.**
[265] **Vâkıdî, c. 2, s. 800, Taberî, c. 3, s. 122, İbn Hazm, s. 227, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 42, Halebî, c. 3, s. 13.**
[266] **Vâkıdî, c. 2, s. 800, Halebî, c. 3, s. 1 3.**
[267] **Vâkıdî, c. 2, s. 800.**
[268] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 63, Taberî, c. 3, s. 122, İbn Hazm, s. 227.**
[269] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 63.**
[270] **Taberî, Târîh, c. 3, s. 122.**
[271] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 800, Halebî, c. 3, s. 13.**
[272] **Taberî, c. 3, s. 1 22, İbn Hazm , s. 227, İbn E ar, Kâmil, c. 2, s. 244, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 42.**
[273] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 812.**
[274] **Vâkıdî, c. 2, s. 812, 813, İbn Hazm s. 227.**
[275] **İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 244.**
[276] **Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 177.**
[277] **Taberî, c. 3, s. 1 22, İbn Hazm , s. 227, İbn E sır, c. 2, s. 244, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 42.**
[278] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 42, Taberî, c. 3, s. 114, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 20, İbn Hazm, s. 226, İbn Esîr, c. 2, s. 242, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 167, Zehebî, Megâzî, s. 441, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 285.**
[279] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 135.**
[280] **İbn Hacer'den naklen Zürkânf, M evâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 298.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/330-336.
[281] **İbrı İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 40, Vâkıdî, c. 2, s. 797, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 79, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 89, Belâzurî, Ensâbu'l-esrâf, c. 1, s. 354, Taberî, c.3,s. 113, Beyhakî, Delâil, c. 5, s. 16, İbn Hazm, s. 226, İbn Esir, c. 2, s. 242, İbnSeyyid, c. 2, s. 167, Zehebî, s.439, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 283, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 2, s. 180, Heysemî, c. 6, s. 162, İbn Haldun, c.2,ks. 2,s.42.**
[282] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 798, B. Aynf, Umdetü'l-kârf, c. 14, s. 255, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 194, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 11, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 298.**
[283] **Süheylf, Ravclu'l-ünüf, c. 7, s. 86, Kurtubf, Tefsir, c. 18, s. 50, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 4, s. 284, B. Aynf, Umdetü'l-kârf, c. 14, s. 255, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 194, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 79, Halebî, c. 3, s. 11.**
[284] **Vâhidf, Esbâbu'n-nüzûl, s. 282, Zemahşerf, Keşşaf, c. 4, s. 88, Neseff, Medârik, c. 4, s. 245, Bedrüddin Aynf, Umdetü'l-kârî, c. 14, s. 255.**
[285] **Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 48.**
[286] **Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 147.**
[287] **Halebî, İnsânu'l-uyÜn, c. 3, s. 11,12.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/336-337.
[288] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 40, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 797, Taberî, Târih, c. 3, s. 113, Beyhakî.Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 16, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 242, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 283, Diyarbekrî, Târihu'l-hamfs, c. 2, s. 79.**
[289] **Vâkidi, c. 2, s. 798, İbn Esîr, c. 2, s. 242, B. Aynı, Umdetü'l-kârf, c. 1 4, s. 255, Diyarfcekrf, c. 2, s. 79.**

[290] Zemahşerf, Keşşaf, c. 4, s. 88, Vâhidf, Esbâbu'n-nüiûl, s. 281, Kurtubf, Tefsfr, c. 18, s. 51, Neseff, Medârik, c. 4, s. 245, B. Aynf, Umdetü'l-kârf, c. 14, s. 255.
[291] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 58.
[292] Vahi df, E sbâbu'n-nüzül, s. 282, Zem ahşerî, K eşşâf, c. 4, s. 88, Kurtubf, c. 18, s. 51, Ne seff, M e dâri k, c. 4, s. 245, B. Ayn f, Umdetü'l-kârf, c. 1 4, s. 255.
[293] Zemahşerf, Keşşaf, c. 4, s. 88, Kurtubf, Tefsfr, c. 18, s. 51, Neseff, Medârik, c. 4, s. 245, B. Aynf, Umdetü'l-kârf, c. 1 4, s. 255.
[294] Zemahşerf, c. 4, s. 88, Vâhidf, s. 282, Kurtubf, c. 18, s. 51.
[295] Zemahşerf, c. 4, s. 88, Kurtubf, c. 18, s. 51, B. Aynf, c. 24, s. 245.
[296] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 860.
[297] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 78.
[298] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 361.
[299] Zemahşerf, Keşşaf, c. 4, s. 88, Vâhidf, E sbâbu'n-nüzül, s. 282, Neseff, Medârik, c. 4, s. 245, B. Aynf, Umdetü'l-kârf, c. 14, s. 245.
[300] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 798, 799, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 294.
[301] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 40, 41, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 797, Taberî, Târih, c. 3, s. 113, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 16, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 167, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye Ve'n-nİhâye, C. 4, S. 283, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 2, s. 180, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 11, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 294.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/337-339.
[302] Başka rivayette Mikdad yerine E bu Mersed el -Ganevf zikredilin iştir (Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 105, Müslim , c. 4, s. 1942).
[303] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1,s.79, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 60, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1941, E bu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 47, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 409.
[304] Vâhidf, Esbâbu'n-nüzûl, s. 282, Zemahşerf, Keşşaf, c. 4, s. 88, Kurtubf, Tefsfr, c. 18, s. 51, B. Aynf, Umde, c. 14, s. 255, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 79, Halebî, İnsan, c. 3, s. 11, Zürkânf, c. 2, s. 295.
[305] Vahidî, s. 282, Zemahşerî, c. 4, s. 88, Kurtubî, c. 18, s. 51, Neseff, c. 4, s. 245, Diyarbekrî, c. 2, s. 79, Halebî, c. 3, s. 11 , Zürkânf, c. 2, s. 295.
[306] Ahmed b. Hanbel, c.1, s. 79, Buhârî, c. 6, s. 60, Müslim, c. 4, s. 1941, Ebu Dâvud, c. 3, s. 47, Tirmizî, c. 5, s. 409.
[307] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1,s.1O5.
[308] Ahmed b. Hanbel, c. 79, Buhârî, c. 6, s. 60, Müslim, c. 4, s. 1941, Ebu Dâvud, c. 3, s. 47, Tirmizî, c. 5, s. 409.
[309] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 105, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 226.
[310] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 4, s. 41, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 798, Taberî, Târîh, c. 3, s. 114, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 226, Vâhidf, Esbâbu'n-nüzûl, s. 282, Kurtubf, Tefsfr, c. 18, s. 51, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 167, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 283, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 180.
[311] Vâhidf, s. 282, Zemahşerf, c. 4, s. 88, Kurtubf, c. 18, s. 51, Neseff, c. 4, s. 245.
[312] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 41, Vâkıdî, c. 2, s. 798, Ahmed b. Hanbel, c. 1 , s. 79, Ebu Dâvud, c. 3, s. 47.
[313] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 301.
[314] Taberî, Tefsfr, c. 28, s. 60, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 301.

[315] Vâhidi, Esbâbu'n-nüzûl, s. 282, Zemahşerf, c. 4, s. 88, Kurtubf, Tefsfr, c. 18, s. 51, Neseff, c. 4, s. 245.
[316] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 41, Vâhidf, c. 2, s. 798, Taberî, Târih, c. 3, s. 114 .
[317] Ahmed b. Hanbel, c.1, s. 79, Buhârî, c. 6, s. 60, Müslim, c. 4, s. 1941, Ebu Dâvud, c. 3, s. 47, Tirmizî, c. 5, s. 410.
[318] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1,s.1O5.
[319] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 41, Vâkıdî, c. 2, s. 798, Taberî, Târîh, c. 3, s. 114.
[320] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 301.
[321] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 79, Buhârî, Sahîh, c. 6, s. 60, Müslim, Sahîh.c. 4, s. 1941, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 47, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 410.
[322] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 41, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 798, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 105.
[323] Ahmed b. Hanbel, c.1, s. 79,80, Buhârî, c. 6, s. 60, Müslim , c. 4, s. 1941, Ebu Dâvud, c. 3, s. 47, Tirmizî, c. 5, s. 410.
[324] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 414, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 798, Taberî, c. 3, s. 114, Kurtubf, c. 18, s. 51.
[325] Ahmed b. Hanbel, c.1, s. 80, Buhârî, c. 6, s. 60 Müslim, c. 4, s. 1941, Ebu Dâvud, c. 3, s. 47, Tirmizî, c. 5, s. 410.
[326] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 41, Vâkıdî, c. 2, s. 798, Taberî, c. 3, s. 114.
[327] Taberî, Tefsfr, c. 28, s. 60.
[328] Vâhidf, s. 282, Zemahşerf, c. 4, s. 89, Kurtubf, c. 18, s. 50.
[329] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 105.
[330] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 89, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 284.
[331] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 105, Taberî, Tefsfr, c. 28, s. 59.
[332] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 105.
[333] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 41, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 798, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 80, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 60, Müslim, Sahîh, c. 4, s. 1 941, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 47, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 41 0, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 354.
[334] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 109.
[335] Hakim, Müstedrek, c. 3, s. 302.
[336] Ahmed b. H anbel, M üsned, c. 1, s. 105, Bel âzurf, E nsâbu'l-eşrâ f, c. 2, s. 35 4, Taberî, Tefsfr, c. 28, s. 59.
[337] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 80, Buhârî, c. 6, s. 60, Müslim, c. 4, s. 1941, Ebu Dâvud, c. 3, s. 47, Tirmizî, c. 5, s. 410.
[338] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 105, Taberî, Tefsfr, c. 28, s. 60.
[339] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 41, Taberî, Tefsfr, c. 28, s. 60.
[340] Mümtahine: 1.5.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/339-344.
[341] İbn İshak, İtan Hişam, Sîre.c.4, s. 31, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 2, s. 135.
[342] Zührî, Megâzî, s. 86, İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 42, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 801, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 90, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 21, 24, Etau'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 268.
[343] Zührî, M egâzf, s. 86, İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 42, Vâkıdî, M egâzf, c. 2, s. 801, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 1 35, *fihmed* b. Hanbel, c. 1 , s. 325, Buhârî, c. 5, s. 90, Taberî,

TâriVı, c. 3, s. 114, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvye, c. 5, s. 21, 22, İbn Seyyid, Uyûnu'l- eser, c. 2, s. 167, Zehebî, Megâzî, s. 441 , Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 286, 287, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 180, Heysemî, Mecmau'i-ievâid, c. 6, s. 165.
[344] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 801, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 1 35.
[345] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 42, Taberî, Târih, c. 3, s. 11 4.
[346] Vâkıdî, c. 2, s. 801, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 135.
[347] Yâ kût. M u'cem u'l-bül dân. c. 3. s. 421. Sem hû df. Vefâu"! -vefa. c. 4. s. 1253.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/345.
[348] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 801, Ibn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 135.
[349] Erâk; Mekke yakınında, A-afatta, Memire'de bir yerdir (Yâkût, Mu'cemu'l-buldan, c. 1, s. 135).
[350] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 804, 805.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/345-348.
[351] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 802, 804.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/348.
[352] Vâki dr, Megâzî, c. 2, s. 801, 802.
[353] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 25, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 286.
[354] Halkın buraya Kudeyd dediği de bildirilir (İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 180).
[355] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 42, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 802, Buhârî, Sahîh, t 5, s. 90.
[356] İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 226, 227.
[357] Su yerine süt rivayeti de vardır (jbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 1 39 Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 344, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 90).
[358] Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 90, Müslim , Sahîh, c. 2, s. 785, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 25, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 286.
[359] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 42, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 802, Buhârî, c. 5, s. 90,MüsJim, c. 2, s. 785, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 316.
[360] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 139, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 227.
[361] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 802, Müslim, Sahîh, c. 2, s. 785, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 25, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 227, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 286, 287.
[362] Müslim, Sahîh, c. 2, s. 785.
[363] Vâkıdî, c. 2, s. 802, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 15, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 300.
[364] Ahmed b. Hanbel. Müsned. c. 3. s. 29. Buhârî. Sahîh. c. 5. s. 90. Tirmizî. Sünen. c. 4. s. 198.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/348-349.
[365] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 242, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 167.
[366] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 242.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/350.
[367] Vâkıdı, Megâzî, c.2, s. 804, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 135.
[368] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 135.
[369] Vâkıdı, Megâzî, c. 2, s. 801, 804.
[370] Vâkıdı, Megâzî, c. 2, s. 812, 81 3.
[371] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 819, 820.

M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/350-352.
[372] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 42, Zehebî, Megâzî, s. 448.
[373] İbn Adilberr, İstiâb, c. 4, s. 1674.
[374] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 807, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 50.
[375] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 806, İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 50.
[376] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 806.
[377] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 807, İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 50.
[378] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 807, 811, 81 2.
[379] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 807, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 50.
[380] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 50.
[381] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 807, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 50.
[382] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 50.
[383] Vâkıdî, c. 2, s. 807, İbn Sa'd, c. 4, s. 50.
[384] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 807.
[385] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 807, 88 İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 50.
[386] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 808.
[387] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 43, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 810, Taberî, Târîh, c. 3, s. 114, Beyhakî.Delâilü'n-nübüvvıe, c. 5, s. 27, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 167.
[388] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 810.
[389] Vâkıdî, Megâzî, c.2,s. 810, İbn ^dilberr, İstiâb, c. 4, s. 1674, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 6, s. 165, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 180.
[390] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 43, Taberî, Târîh, c. 3, s. 114, Zehebî, Megâzî, s. 448.
[391] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 808, 809.
[392] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1674, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 167,168, İbn Kayyım , Zâdu'l-m ead, c. 2, s. 181.
[393] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 43, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 811, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 28.
[394] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 811.
[395] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 43, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 811, Taberî, Târîh, c. 3, s. 114.
[396] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1674, İbn Esîr, Kâmil, c.2,s. 244, İbn Kayyım, Zâdu'l-m ead, c. 2, s. 181.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/352-358.
[397] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 42, Taberî, c. 3, s. 11 4.
[398] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 814, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 135.
[399] İbn Asâkir'den naklen Alâüddin £Ji, Kenzü'l-ummâl, c. 11, s. 359, Takiyyüddin, Ikdu's-simm, c. 6, s. 4.
[400] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 42, Taberî, c. 3, s. 11 4, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 39.
[401] Vakıdî, c. 2, s. 814, İbn Sa'd, Tabakât, c.2, s. 135, Beyhakî, c. 5, s. 39.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/358.
[402] Vâkıdi, Megâzî, c. 2, s. 814, İbn Sa'd, Tabakât, c.2, s. 135, Halebi, İnsanu'l-Uyun, c. 3, s. 16.
[403] Vâkıdi, Megâzî, c. 2, s. 814.

[404] Vâkıdî, c. 2, s. 814, Heysemî, Meanau'z-zevâid, c. 6, s. 170.
[405] Taberî, Târih, c. 3, s. 117.
[406] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 4, s. 42, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 36.
[407] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 814, Beyhakî, Delâil, c. 5, s. 36.
[408] İbn İshak, İbn Hisam, c. 4 s. 42, Beyhakî, Delâil, c. 5, s. 36, Heysemî, Meanau'z-zevâid, c. 6, s. 165.
[409] Zührî, Megâzî, s. 88, Abdumezzak, Musannef, c. 5, s. 375.
[410] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 814, Beyhakî, Delâil, c. 5, s. 36.
[411] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 5, s. 170.
[412] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 91.
[413] Taberânf, M u'cem u's-sagfr, c. 2, s. 74.
[414] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 814.
[415] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 288.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/359-360.
[416] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 44, Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 815, 816, Taberî, Târîh, c. 3, s. 115, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c.5,s.33.
[417] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 44, Vâkıdî, c. 2, s. 816,817.
[418] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 135, Taberî, c. 3, s. 116, Beyhakî, c. 5, s. 33.
[419] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 44, Vâkıdî, c. 2, s. 817.
[420] Taberî, Târih, c. 3, s. 116, Beyhakî, c. 5, s. 33. 41 4.
[421] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 44.
[422] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 44, Vâkıdî, c. 2, s. 817, Beyhakî, c. 5, s. 33, Zehebî, Megâzî, s. 451.
[423] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 817.
[424] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 44, 45, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 817, Taberî, Târih, c. 3, s. 116, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve,c.5, s. 33.
[425] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 45, Taberî, c. 3, s. 11 6, Beyhakî, c. 5, s. 33.
[426] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 817.
[427] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 171.
[428] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 4, Vâkıdî, c. 2, s. 817.
[429] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 817.
[430] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 45, Vâkıdî, c. 2, s. 817, Taberî, c. 3, s. 116, Beyhakî, c. 5, s. 33.
[431] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 45, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 817, 818, Taberî, Târih, c. 3, s. 166, Beyhakî, Delâil, c. 4, s. 33, 34.
[432] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 815, Taberî, Târîh, c. 3, s. 117, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 18.
[433] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 815.
[434] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 45, Vâkıdî, c. 2, s. 817, 818, Taberî, c. 3, s. 116, Beyhakî, c. 5, s. 32.
[435] Zührî, Megâzî, s. 88, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 76.
[436] Vâkıdî, c. 2, s. 815, Beyhakî, c. 5, s. 40, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 171.
[437] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 43.
[438] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 835, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 43.
[439] Zührî, Megâzî, s. 88, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 376.

[440] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 171.
[441] Vâkıdî, c. 2, s. 815, Taberânf, Mu'cemu's-sagfr, c. 2, s. 75, Heysemî, c. 6, s. 164.
[442] Vâkıdî, c. 2, s. 816, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 40, Heysemî, c. 6, s. 170.
[443] Taberânf, Mu'cemu's-sagfr, c. 2, s. 75, Heysemî, c. 6, s. 164.
[444] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 816.
[445] Beyhakî, Delâil, c. 5, s. 37, Zehebî, Megâzî, s. 443, Heysemî, c. 6, s. 171.
[446] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 43, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 37, Zürkânf, M evâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 312.
[447] Beyhakî, Delâil, c. 5, s. 37, Zehebî, Megâzî, s. 444, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 171.
[448] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 815.
[449] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 46, Vâkıdî, c. 2, s. 817, 818, Taberî, Târîh, c. 3, s. 116, Beyhakî, Delâil, c. 5, s. 34, Zehebî, Megâzî, s. 452, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 43.
[450] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 170.
[451] Zührî, Megâzî, s. 88, 89, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 376, Zehebî, Megâzî, s. 451, İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 87, s. 6, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 18.
[452] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 46, Vâkıdî, c. 2, s. 818, Taberî, c. 3, s. 116, Beyhakî, Delalilü'n-Nübüvve, c. 5, s. 34, İbn Haldun, Tarih, c. 2, s. 43.
[453] Vâkıdî, c. 2, s. 816, Beyhakî, c. 5, s. 37, 40, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 6, s. 171, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamfs, c. 2,s.81.
[454] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 45, 46, Vâkıdî, c. 2, s. 81 7, 818, Taberî, c. 3, s. 116, Beyhakî, c. 5, s. 37.
[455] Zührî, Megâzî, s. 89, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 376.
[456] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 46, Vâkıdî, c. 2, s. 818, Taberî, c. 3, s. 117, Beyhakî, c. 5, s. 34, Zehebî, Megâzî, s. 450.
[457] Zührî, Megâzî, s. 89, Abdurrezzak, c. 5, s. 376.
[458] Beyhakî, c. 5, s. 32, Zehebî, s. 450, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 921.
[459] İbn Abdilberr, İstiâb,c.4, s. 1679, Zehebî, s. 450, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 291.
[460] Beyhakî, c. 5, s. 32, Zehebî, s. 450, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 291.
[461] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 46, Yâkubî,Târîh, c. 2, s. 59, Taberî, c. 3, s. 116, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre,s. 229, Beyhakî, c. 5, s. 32, 34, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 291, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 43.
[462] Beyhakî, Delâil, c. 5, s. 32, Zehebî, s. 450, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 291.
[463] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 46, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 818, Taberî, Târîh, c. 3, s. 116, İbn Abdilberr, İstiâb.c.4, s. 1679, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 4, s. 291, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 43.
[464] Zührî, M egâzf, s. 89, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 376, Belâzurî, E nsâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 355, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1 679, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 34, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 19.
[465] Beyhakî, Delâil, c. 5, s. 32, Zehebî, Megâzî, s. 450, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 291.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/360-368.
[466] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 46, Vâkıdî, c.2, s. 818, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 91.
[467] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 290.
[468] Zührî, Megâzî, s. 89, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 376.

[469] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 818, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 172, İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 8, s. 6.
[470] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 172.
[471] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 818.
[472] İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 8, s. 6.
[473] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 819, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 172, İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 8, s. 6.
[474] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 172.
[475] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 818.
[476] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 172.
[477] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 41, İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 8, s. 6.
[478] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 818.
[479] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 46, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 818.
[480] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 818, 81 9, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 304.
[481] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 20.
[482] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 46, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 91, Taberî, Târîh, c. 3, s. 116, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 170, Zehebî, Megâzî, s. 452, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 292, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 184.
[483] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 819, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c.2, s. 304.
[484] Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 91.
[485] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 819, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 91, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 304,305.
[486] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 819, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 305.
[487] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 819.
[488] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 819, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c.2, s. 305.
[489] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 305.
[490] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 820, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 305.
[491] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 305.
[492] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 305.
[493] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 820, 821, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 305.
[494] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 46, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 91, Taberî, Târîh, c. 3, s. 116, 117, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 35, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 167.
[495] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 821, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 305.
[496] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 821.
[497] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 21, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 307.
[498] Vâkıdî, c. 2, s. 821, Halebî, c. 3, s. 21, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 307.
[499] İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 230.
[500] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 821.
[501] Vâkıdî, c. 2, s. 821, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 135.
[502] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 821.
[503] Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 91, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 119.
[504] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 377, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 91.
[505] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 821, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 91, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 119, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c.2,s.182.
[506] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 821, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 128.

[507] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 170.
[508] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 821.
[509] Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 91, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 119, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1 , s. 195.
[510] Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 91, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 119, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1 , s. 195.
[511] Zührî, Megâzî, s. 89, Abdurrezzak, M usannef, c. 5, s. 376.
[512] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 175.
[513] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 47, Vâkıdî, c. 2, s. 822, İbn Sa'd, Tabakât, c.2, s. 135, Taberî, Târîh, c. 3, s. 117, Beyhakî, c. 5, s. 35, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 246, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 170, Zehebî, Megâzî, s. 452, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 290, İbn Kayyım, c. 2, s. 182.
[514] Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 91, Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 119, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1 , s. 196.
[515] Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 91 , Beyhakî, Sünen, c. 9, s. 119, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 38, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 291, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 1 82, Kastalânf, Mevâhib, c. 1 , s. 196, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 308.
[516] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 821, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 171, 172, İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 8, s. 7.
[517] Beyhakî, Delâil, c. 5, s. 44, İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 7, s. 6-7, Kastalânf, c. 1, s. 196.
[518] İbn Hacer, Fethu'l -b ârf, c. 8, s. 6-7, Kast alânf, M evâhib, c. 1, s. 196.
[519] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 822, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 182.
[520] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 821.
[521] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 21, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 307.
[522] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 821.
[523] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 172.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/368-378.
[524] *Z*i Tuvâ; Mekke yakı nında bir vadidir (Ffruzâbâdf, Kâmûsu'l-muhft, c. 4, s. 360, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 255).
[525] Vakıdî, Megâzî, c. 2, s. 823.
[526] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 4, s. 47, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 824.
[527] Vâkıdî, Megâzı, c. 2, s. 824, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 320.
[528] Ahmedb.Hanbel.Müsned.c. 4, s. 305Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 294, 295, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1 037, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 156.
[529] Kasas: 28/85.
[530] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 48, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 824, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 68, 69, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 246, 247, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 82.
[531] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 824, Halebî, İnsânu'l-uyün, c. 3, s. 27, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 321.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/379-380.
[532] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 49, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 823, Taberî, Târih, c. 3, s. 118.
[533] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 823.
[534] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 357.

[535] Ehâbiş; Mustalıklar ile Hevn b. Huieyme oğulları, Mekke'nin aşağısı ndaki Hubşa dağı eteğinde toplanıp düşmanlarına karşı birlikte hareket edecekleri hakkında Kureyş müşrikleriyle antlaşmış oldukları için, toplantı yerlerine izafetle bu kabilelere Ehâbiş denilmiştir ÇİbnSeyyid, Uyünu'l-eser, c. 2, s. 25, Kalkaşandf, Nihâyetü'l-ereb, s. 164).
[536] Taberî, Târîh, c. 3, s. 117, 118, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 247, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 197.
[537] Handeme, Mekke dağlarındandır (Yakût, M u'cem u'l-bül dan, c. 2, s. 392).
[538] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 49, Taberî, c. 3, s. 11 8, İbn Esir, c. 2, s. 247.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/380.
[539] İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 231 .
[540] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 49, Müslim , Sahih, c. 3, s. 1407.
[541] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 49, Müslim , c. 3, s. 1407, Taberî, c. 3, s. 118.
[542] İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 8, s. 8, Kastalânf, Mevâhib, c. 1,5.197.
[543] Küdâ, ZT Tuvâ'da Kuaykıan dağının yanında, Mekke'nin yukarısına düşen bir yer olup, Akabe'ye oradan çıkılır (Yâküt, Mu'cemu'l-buldan, c. 4, s. 440).
[544] İbn İshak, İbn Hisam, c. 4, s. 49, Vâkıdî, c.2, s. 825, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 1 35,136.
[545] Hacun; Mekke'nin yukarısında, M ekkelilerin kabirlerinin yanında bir tepecik olup, Beytullah'a uzaklı ğı bir buçuk m il veya bir fersah ve bir fersahın da üçte biri kadardır (Yâküt, c. 4, s. 225). Bey'at Mescidinin hizasındadır (Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 273).
[546] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 91, Taberî, Târih, c. 3, s. 117.
[547] Taberî, Târih, c. 3, s. 117, İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 8, s. 8.
[548] İbn İshak, İbn Hisam, c. 4, s. 49, Müslim , c. 3, s. 1407, Taberî, c. 3, s. 118.
[549] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 49, Taben, c. 3, s. 11 8.
[550] İbn İshak, İbn Hisam, c. 4, s. 49, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 825, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c.2, s. 136.
[551] İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 8, s. 8, Halebî, İnsânu'l-uyün, c. 3, s. 24.
[552] Müslim, Sahih, c. 3, s. 1407.
[553] Müslim, Sahih, c. 3, s. 1405.
[554] Müslim, Sahih, c. 3, s. 1407.
[555] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 51, Vâkıdî, c.2, s. 825, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 136, Taberî, c. 3, s. 11 9, İbn Esîr, Kâmil, c.2, s. 247.
[556] Vâkıdî, c. 2, s. 825, İbn Sa'd, c. 2, s. 136, Taberî, c. 3, s. 120.
[557] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 92.
[558] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 825, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 136.
[559] İbn Esîr, Kâmil, c.2, s. 251.
[560] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 1 85, İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 8, s. 10.
[561] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 789.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/381-383.
[562] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 157.
[563] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 92.
[564] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 1 57, c. 5, s. 92.
[565] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 92.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/383.
[566] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 48, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 173. 555.

[567] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 824.
[568] İbn İshak, İbn Hisam, c. 4, s. 48, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 173.
[569] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 48, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 824, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 173.
[570] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 48, Heysemî, c. 6, s. 173.
[571] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 48, Vâkıdî, Megâif, c. 2, s. 824, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 1 73.
[572] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 824.
[573] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 48, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 824, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 173.
[574] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 824.
[575] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 173.
[576] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 48, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 173.
[577] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 824.
[578] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 48, Heysemî, c. 6, s. 173.
[579] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 824.
[580] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 48, Heysemî, c. 6, s. 173.
[581] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 48, Vâkıdî, c. 2, s. 824, Heysemî, c. 6, s. 173.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/383-385.
[582] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 822.
[583] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 47, Vâkıdî, c. 2, s. 822.
[584] Taberî, Târîh, c. 3, s. 117, İbn Haim, Cevâmiu's-Sîre, s. 230, İbn E ar, Kâmil, c. 2, s. 246, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s.10.
[585] Taberî, c. 3, s. 117, İbn Esîr, c. 2, s. 246, İbn Seyyid, c. 2, s. 170.
[586] Taberî, c. 3, s. 117, İbn Seyyid, c. 2, s. 170.
[587] Taberî, Târîh, c. 3, s. 117, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 170, Heysemî, Mecmau'i-ievâid, c. 6, s. 170, 171.
[588] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 355.
[589] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 246.
[590] Zührî, Megâzî, s. 89, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 823, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 377, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 246.
[591] Zührî, Megâzî, s. 89, Abdurrezzak, c. 5, s. 377, İbn E ar, c. 2, s. 246.
[592] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 173.
[593] Taberî, c. 3, s. 117, İbn Esîr, c. 2, s. 246.
[594] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 823.
[595] Zührî, s. 89, İbnİshak.İbn Hişam, c. 4, s. 47, Abdurrezzak, c. 5, s. 377.
[596] Zührî, s. 89, Abdurrezzak, c. 5, s. 377, İbn Esîr, c. 2, s. 246, Heysemî, c. 6, s. 1 6.
[597] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 823.
[598] Zührî, s. 89, İbn İshak.İbn Hişam, c. 4, s. 47, Vâkıdî, c. 2, s. 823, Abdurrezzak, c. 5, s. 377, İbn Esîr, c. 2, s. 246.
[599] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 47.
[600] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 823.
[601] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 246.
[602] Zührî, s. 89, Abdurrezzak, c. 5, s. 377, İbn Esîr, c. 2, s. 246.
[603] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 246.

[604] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 47, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 823, Heysemî, Meonau'z-zevâid, c. 6, s. 1 67.
[605] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 823.
[606] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 47, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 170, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 1 82, Heysemî, c.6,s.167.
[607] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 47, İbn Seyyid, c. 2, s. 170, İbn Kayyım, c. 2, s. 182, Heysemî, c. 6, s. 167.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/385-387.
[608] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 171.
[609] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 171.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/387-388.
[610] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 49, Vâkidf, Megâzî, c. 2, s. 825, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 1 36, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 197.
[611] Taberî, Târih, c. 3, s. 117, 118, Kasta lanı, Mevâhib, c. l.s.197.
[612] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 50, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 136, Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 392,393.
[613] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 825, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 1 36.
[614] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 825, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 24.
[615] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 172.
[616] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 825.
[617] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 24.
[618] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 839.
[619] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 825, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 1 36.
[620] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 136, Beyhakr, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 44.
[621] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 825, Beyhakî, Delâil, c. 5, s. 44, Heysemî, Meonau'z-zevâid, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 25.
[622] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 355.
[623] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 826, Belâzurî, E nsâb, c. 1, s. 355, Beyhakî, c. 5, s. 44.
[624] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 173.
[625] Beyhaki, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 44, Heysemi, Mecmau'z-zevâi d, c. 6, s. 173.
[626] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 826, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 173.
[627] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 4, s. 51, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 356, Taberî, Târih, c. 3, s. 11 9.
[628] İbn İshak, İbn Hisam, c. 4, s. 50, Vâkıdî, c. 2, s. 823 Beyhakî, c. 5, s. 47.
[629] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 4, s. 50.
[630] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 827, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 356.
[631] İbn İshak, İbn Hisam, c. 4, s. 50, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 827, Belâzurî, c. 1,s.356.
[632] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 827, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 356.
[633] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 827.
[634] İbn İshak, İbn Hisam, c. 4, s. 50, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 827.
[635] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 50, 51, Vâkıdî, c. 2, s. 828, Ezrakî, ^hbâru Mekke, c. 2, s. 269, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 356, 357, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 47, Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 393, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 296. 297.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/388-391.
[636] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 826.

M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/392.
[637] Taberî, Târik. c. 3, s. 117, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 246.
[638] Vâkidi, Megâzî, c.2, s. 828, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 136.
[639] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 1 83.
[640] Taberî. Târike. 3. s. 118.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/392.
[641] Zührî, Megâzî, s. 86, Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 6, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 374, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 342.
[642] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 342.
[643] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 824, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 455, c. 2, s. 140, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 387, Müslim, Sahih, c. 2, s. 990, Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 54, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 225, Nesâf, Sünen, c. 5, s. 201, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1186, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 507, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 67, 68, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 252, Zehebî, Megâzî, s. 457, 458, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 293, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 27, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 319.
[644] Beyhakî, c. 5, s. 68, Zehebî, c. 458, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 293, Halebî, c. 3, s. 27, Zürkânf, c. 2, s. 319.
[645] Zührî, Megâzî, s. 91, Abdurrezzak, c. 5, s. 379, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 191.
[646] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 201, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 324.
[647] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 823.
[648] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 84.
[649] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 49.
[650] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 287, 288.
[651] Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 32, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 195, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 941, Nesâf, Sünen, c. 5, s. 200.
[652] Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 92, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 70.
[653] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 293, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 83.
[654] Vâkıdî, M egâzf, c.2,s.826,İbnSa'd, Tabakâtü'l-kü brâ, c. 2, s. 136, D iyarbekrf, Târîhu'l -ham fs, c. 2, s. 83.
[655] İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 8, s. 9, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 197, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 311.
[656] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 826, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 1 36, İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 8, s. 9, Kastalânf, Mevâhib, c.1 , s. 197, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 83.
[657] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 83, 84, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 26.
[658] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 297, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 311.
[659] Diyarbekrî, c. 2, s. 84, Halebî, c. 3, s. 26, Zürkânf, c. 2, s. 311 .
[660] Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 297, İbn Hacer, Feth, c. 8, s. 9, Zürkânf, c. 2, s. 311 .
[661] Diyarbekrî, c. 2, s. 84, Halebî, c. 3, s. 26.
[662] Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 297, İbn Hacer, Feth, c. 8, s. 9, Diyarbekrî, c. 2, s. 84, Halebî, c. 3, s. 26, Zürkânf, c. 2, s. 311.
[663] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 538, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1407-1408, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 45, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 174.
[664] Diyarbekrî, c. 2, s. 84, Halebî, c. 3, s. 26.
[665] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 26.
[666] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 838, 839, İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 8, s. 9.

[667] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 84, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 26.
[668] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 84, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 26.
[669] Diyarbekrî, c. 2, s. 84, Halebî, c. 3, s. 26.
[670] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 297.
[671] Vâkıdî, c. 2, s. 826, 839, İbn Sa'd, c. 2, s. 136.
[672] Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 297, Diyarbekrî, c. 2, s. 84, Halebî, c. 3, s. 26.
[673] Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 297, İbn Hacer, c. 8, s. 9, Diyarbekrî, c. 2, s. 84, Halebî, c. 3, s. 26.
[674] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s., c. 2, s. 84.
[675] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 26.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/392-396.
[676] Müslim, Sahih, c. 3, s. 1408, Belâzurî, Fütühu'l-büldân, c. 1 , s. 45.
[677] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 839.
[678] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 839, Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 2, s. 207, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 177.
[679] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 173.
[680] Belâzuıî, Fütûhu'l-buldan, c. 1, s. 46.
[681] İbn Hazm. Cevâmiu's-Sîre. s. 230.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/396-397.
[682] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 59.
[683] İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 234.
[684] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 538, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1408, Belâiurf, Fütühu'l-büldân, c. 1, s. 45, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 56.
[685] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 59.
[686] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 538, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1408.
[687] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 538, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1 , s. 45, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 57, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 175.
[688] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 538, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1408, Belâiun, Fütûh, c. 1, s. 45, Beyhakî, Delâil.c.S, s. 57, İbn Seyyid, c. 2, s. 175.
[689] Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 538, Müslim , c. 3, s. 1408, Belâiurf, c. 1, s. 45, Beyhakî, c. 5, s. 56, İbn Seyyid, c. 2, s. 175, Zehebî, s. 456, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 307.
[690] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 59, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 538, Müslim , c. 3, s. 1408, Belâiun, c. 1, s. 45, Beyhakî, c. 5, s. 56, İbn Seyyid, c. 2, s. 175, Zehebî, s. 456, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 307.
[691] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 59, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 306.
[692] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 538, Belâiurf, c. 1, s. 45, Beyhakî, c. 5, s. 56, İbn Seyyid, c. 2, s. 175, Zehebî, s. 456, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 307.
[693] Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 538, Müslim, c. 3, s. 1408, Belâiun", c. 1, s. 45, Beyhakî, c. 5, s. 56, İbn Seyyid, c. 2, s. 175, Zehebî, s. 456, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 307.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/397-398.
[694] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 828, Halebî, İnsânu'l-uvün, c. 3, s. 28.
[695] Buhârî, Sahibe. 5, s. 92.
[696] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 828.
[697] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 49, Taberî, Târîh, c. 3, s. 118.
[698] İbnSa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 140, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 40, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 154, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 174, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 209.

[699] **Sühevlf, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 98, 99.**
[700] **Vâkıdı, c. 2, s. 829, İbn Sa'd, c. 2, s. 136, Halebî, c. 3, s. 27.**
[701] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 829, Halebî, İnsânu'l-u^n, c. 3, s. 28.**
[702] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 829, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 1 35.**
[703] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 829, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 161.**
[704] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 829, İbn Sa'd, c. 2, s. 1 36, Ezrakî, c. 2, s. 161 , Belâzuıî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 356.**
[705] **Ezrakî, ^ıbâru Mekke, c. 2, s. 161, Belâzurî, E nsâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 356.**
[706] **Mâverdf, Ahkâm u's-sultâniye, s. 171.**
[707] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 829, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 161.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/399-400
[708] **Mâlik, Muvatta', c. 1, s. 423 İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 1 39,140, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 164, Bubin, Sahih, c. 5, s. 92.**
[709] **Mâlik, Muvatta', c. 1, s. 423, İbn Sa'd, c. 2, s. 139,1 40, A. b. Hanbel, c. 3, s. 1 64, Buhârî, c. 5, s. 92, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1,5.360.**
[710] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 140.**
[711] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 51, 52, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 360, Taberî, Târih, c. 3, s. 119.**
[712] **İbn Esir, Nihâye, c. 5, s. 250.**
[713] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 52, İbn Haim, Cevâmiu's-Sîre, s. 237.**
[714] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 52, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 859, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 359.**
[715] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 859, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 359.**
[716] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 52, Vâkıdî, c.2, s. 829, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 359, Taberî, c. 3, s. 119.**
[717] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 52, Taberî, c. 3, s. 11 9.**
[718] **Vâkıdî, c. 2, s. 859, Belâzurî, c. 1, s. 359.**
[719] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s, c. 1, s. 360.**
[720] **Vâkıdî, c. 2, s. 859, Belâzurî, c. 1, s. 360.**
[721] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 52, Taberî, Târîh, c. 3, s. 11 9.**
[722] **Vâkıdî, c. 2, s. 859.**
[723] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 52, Vâkıdî, c.2, s. 859, Taberî, c. 3, s. 119.**
[724] **Vâkıdî, c. 2, s. 859, Belâzurî, c. 1, s. 360.**
[725] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 52, Taberî, c. 3, s. 11 9.**
[726] **Vâkıdî, c. 2, s. 859, Belâzurî, c. 1, s. 360.**
[727] **İbn İshak, ibn.Hişam, c. 4, s. 52, Vâkıdî.c.2, s. 859, Belâzurî, c. 1, s. 360, Taberî, c. 3, s. 119.**
[728] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 859, Belâzurî, c. 1, s. 360.**
[729] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 52, Vâkıdî, c.2, s. 859, Belâzurî, c. 1, s. 360, Taberî, c. 3, s. 119.**
[730] **Vâkıdî, c. 2, s. 859, Belâzurî, c. 1, s. 360.**
[731] **Vâkıdî, c. 2, s. 859.**
[732] **Vâkıdî, c. 2, s. 859, 860, Belâzurî, c. 1, s. 360.**
[733] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 860.**

[734] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 826, 827.
[735] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 53, Taberî, Târih, c. 3, s. 120.
[736] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 859, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 360.
[737] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 424, Vâkıdî, c. 2, s. 859, Belâzurî, c. 1, s. 360.
[738] Vâkıdî, c. 2, s. 859, Belâzurî, c. 1, s. 360.
[739] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s:. 52, Vâkıdî, c. 2, s. 825.
[740] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 825.
[741] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 860.
[742] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 52, İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 8, s. 9.
[743] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 53, İbn Hacer, c. 8. s. 10.
[744] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 53.
[745] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 361, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 46.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/400-403
[746] İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 8, s. 10, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 94.
[747] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 50, 51 .
[748] İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 8, s. 10, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 94.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/403-404
[749] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 52, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 857.
[750] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 359.
[751] Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 359, İbn Esir, c. 2, s. 250.
[752] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 52.
[753] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 857.
[754] Vâkıdî, c. 2, s. 857, Belâzurî, c. 1.S.359, İbn Esir, c. 2,5.250.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/404.
[755] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 52.
[756] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 358.
[757] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 861.
[758] Vâkıdî, c. 2, s. 861, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 358, 359.
[759] Vâkidi, Megâzî, c. 2, s. 862.
[760] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 359, İbn EsiY, Kâmil, c. 2, s. 250.
[761] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 860, 861 Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 359.
[762] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 176.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/404-405.
[763] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 248.
[764] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 783.
[765] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 49, Vâkıdî, c. 2, s. 823, Tataerf, Târih, c. 3, s. 118.
[766] Vâkidi, Megâzî,c.2,s. 825.
[767] İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 248.
[768] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 60.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/405-406.
[769] Vâkıdî, c. 2, s. 825, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 136.
[770] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1082.
[771] İbn Esîr, Kâmil ,c. 2, s. 248.
[772] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1082.
[773] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 49, Vâkıdî, c.2, s. 823, Taberî, c. 3, s. 118.

[774] İbn Esîr, c. 2, s. 239, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 77, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 4.
[775] İbn Esîr, c. 2, s. 239, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 77, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 4.
[776] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 851, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 248.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/406.
[777] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 857.
[778] İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 8, s. 9.
[779] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 4, s. 39, Vâkıdî, c. 2, s. 857, İbn Atodilberr, İstiâb, t 4, s. 1854, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 1 76,177, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 185.
[780] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1854, İbn Seyyid, UyÛnu'l-eser, c. 2, s. 177.
[781] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 857, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 357.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/407.
[782] İbn Esîr, Kâmil.c.2, s. 250.
[783] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 901, İ bn Esîr, Usdu'l-gâ be, c. 3, s. 239.
[784] Diyarbekrî, Târıîıu'l-hamfs, c. 2, s. 94.
[785] İbn Esîr. Kâmil. c. 2. s. 250.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/407.
[786] İbn İshak, İbn Hişam,Sîre, c. 4, s. 51, 52, Taberî, Târih, c. 3, s. 118, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 918, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 259.
[787] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 855.
[788] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 52, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 358.
[789] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 918, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 259.
[790] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 52, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 358.
[791] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 358, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 918, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 259.
[792] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 358, Taberî, Tefsfr, c. 7, s. 274.
[793] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 358.
[794] Taberî, Tefsfr, c. 7, s. 273, Halebî, İnsânu'l-u^ûn, c. 3, s. 36.
[795] Taberî, Tefsfr, c. 7, s. 273.
[796] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 90, Halebî, İnsânu'l-uvûn, c. 3, s. 36.
[797] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 855, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 358, Halebî, c. 3, s. 36.
[798] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 249.
[799] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 124.
[800] Fussilet: 41/42.
[801] EI-Hâkka: 69/44-46.
[802] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/407-409.
[803] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 831.
[804] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 93.
[805] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 831.
[806] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 1 38.
[807] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 831.
[808] İbn İshak, ibn.Hişam, Sîre, c. 4, s. 66, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 831, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 356.
[809] Müslim, Sahih, c. 4, s. 1936, 1938.

[810] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 831.
[811] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 356.
[812] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 831, 832.
[813] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 4, s. 54, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 832.
[814] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 832.
[815] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 832, Bedrüddin Aynf, Umdetu'l-kârf, c. 9, s. 276, İbn Ha cer, Fethu'l-bârf, c. 3, s. 393, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 32.
[816] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 832.
[817] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 85, Halebî, İnşân, c. 3, s. 32.
[818] Müslim, Sahih, c. 3, s. 1407.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/409-411.
[819] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 59, İtan Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 180 Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ye'n-nihâye,c. 4, s. 308, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 185.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/411-412.
[820] İbn Sa'd *ve* Beyhaki'den naklen Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 304, İbn Sa'd, Beyhakî *ve* İbn Asâkfr'den naklen Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 2, s. 85.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/412.
[821] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 833, Ezraki, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 266.
[822] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 177.
[823] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 833, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1,s.266.
[824] Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 10, s. 535.
[825] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 833, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 266.
[826] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 177, İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 8, s. 15.
[827] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 833, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 266.
[828] İbn Merduye'den naklen Suyûtî, Esbâbu'n-nüzûl s. 66.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/412-414
[829] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 59, Ezrakî, £hbâru Mekke, c. 1 , s. 266, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 92.
[830] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 136, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 120, 212 Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 92, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 72.
[831] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 204, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 30.
[832] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 204.
[833] İbn İshak, İbn Hişam, c.4,s. 59, İbn Sa'd, Tabakât, c.2,s. 136, Ebu'l-Münzir Hişam, Kitâbu'l-esnâm, s.31, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 92, 93, Ezrakî, c. 1, s. 121, Heysemî, Meonau'z-zevâid, c. 6, s. 176.
[834] Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 93, Müslim , Sahîh, c. 3, s. 1408, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c.1, s. 121, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 2, s. 183.
[835] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 59, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 136, Ezrakî, c. 1 , s. 121 , Taberânf, Mu'cemu's-sagfr, c. 1 , s. 77, 78, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 234, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 2, s. 183, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 44.
[836] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 59, Ezrakî, c. 1, s. 121, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 302.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/414-415
[837] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 846, Ezrakî, c. 1, s. 274.
[838] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 56, İbn Kayyım, c. 2, s. 184.

[839] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 846, Ezrakî, c. 1, s. 274.
[840] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 274.
[841] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 846, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 274, 275, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 356.
[842] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 846, Ezrakî, c. 1, s. 275, Belâzurî, c. 1, s. 359, Süheyl f, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 138.
[843] İbn Ebi Şeybe'den naklen AJâüddin ^Ji, Kenzu'l-ummâl, c. 10, s. 536.
[844] Vâkıdî, c. 2, s. 846, Ezrakî, c. 1, s. 275, Belâzurî, c. 1, s. 359, İbn E ar, Kâmil, c. 2, s. 254.
[845] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 275.
[846] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 56, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 184.
[847] Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 1 37.
[848] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 46, Ezrakî, £hbâru Mekke, c. 1 , s. 275.
[849] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 846.
[850] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 46, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 46, Ezrakî, c. 1, s. 275, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c.2, s. 184.
[851] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 846,, Ezrakî, c. 1, s. 275.
[852] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 56, Ezrakî, c. 1, s. 275, İbn Kayyım, c. 2, s. 184.
[853] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. İbn Kayyım, c. 2, s. 184.
[854] Ezrakî, Nıbâru Mekke, c. 1, s. 275.
[855] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 56, İbn Kayyım, c. 2, s. 184.
[856] Ezrakî, c. 1,5.275.
[857] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 56, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 184.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/415-418.
[858] Ebu'l-Münzir Hişam, Kitâbu'l-esnam, s. 31, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1 , s. 121.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/418.
[859] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 144, 145.
[860] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 342.
[861] Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 1 08, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 2, s. 184.
[862] Süheylf, Ravd,c.7, s. 108, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 300.
[863] Süheylf, Ravd, c. 7. s. 108.
[864] Serahsf, Siyeru'l-kebfr Şerhi, c. 1, s. 255.
[865] Taberânf, M u'cem u's-sagfr, c. 2, s. 67,68, Heysemî, Meanau'z-zevâ id,c.6, s. 175,176.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/418-420.
[866] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 304, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 320.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/420.
[867] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 155, Ebu'l-Münzir Hişam, Kitâbu'l-esnam , s. 27, 28.
[868] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 160, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 119.
[869] Ebüu'l-Müniir H i sam, Kitâbu'l -esnam, s. 28,103, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c.1, s. 119.
[870] İbn Hazm, Cemhere, s. 492.
[871] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 117.
[872] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 79, 155.

[873] İbn Abdilberr, İsti âb, c. 3, s. 721, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 408.
[874] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 54, Ezrakî, c.1, s. 169.
[875] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c.1, s. 166, 167.
[876] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 835, Ezrakî, c. 1, s. 266.
[877] Bedrüddin Avnf, Umdetu'l-kârf, c. 9, s. 244.
[878] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c.1, s. 165, 167,169.
[879] Bedrüddin Avnf, Umdetu'l-kârf, c. 9, s. 243, İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 3, s. 371, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 204.
[880] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 1 60.
[881] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 55, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 834.
[882] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 55, Vâkıdî, c. 2, s. 834, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 160.
[883] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 1 60.
[884] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 55, Vâkıdî, c. 2, s. 834.
[885] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 55.
[886] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 55.
[887] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 55.
[888] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 1 60.
[889] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 142, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 336.
[890] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 834.
[891] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 834, Halebî, İnsânu'l-uvün, c. 3, s. 30.
[892] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 834.
[893] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 142, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 396.
[894] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 835, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 266, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 160.
[895] Bedrüddin Avnf, Umdetu'l-kârf, c. 9, s. 244, İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 3, s. 372, 373.
[896] Vâkıdî, c. 2, s. 835, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 266, 272.
[897] B. Aynf, Umdetu'l-kârf, c. 9, s. 244, İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 3, s. 373.
[898] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 13, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 183.
[899] Vâkıdî, c. 2, s. 835, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 137, Ezrakî, c. 1, s. 269.
[900] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 55-56, Buhârî, c. 2, s. 160, Ezrakî, c.1, s. 268,269.
[901] B. Aynf, Umdetu'l-kârf, c. 9, s. 244, İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 3, s. 373.
[902] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 835.
[903] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 142, Buhârî, c. 5, s. 93.
[904] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 142.
[905] Buhârî, Sahih, c. , s. 93.
[906] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 55, 56, Buhârî, c. 5, s. 93, Ezrakî, c. 1.S.268.
[907] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 54, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 183.
[908] Vâkıdî, c. 2, s. 835, İbn Sa'd, c. 2, s. 137.
[909] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 54, İbn Kayyım, c. 2, s. 183.
[910] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 54, Vâkıdî, c. 2, s. 835, Ezrakî, c. 1, s. 267, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks.2, s. 44.
[911] Vâkıdî, c. 2, s. 835, İbn Sa'd, c. 2, s. 137, E bu U beyti, Kitâbu'l-emvâl, s. 159, Ezrakî, c. 1, s. 267, İbn Kayyım, c. 2, s. 183.
[912] İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 234, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 44.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/420-424.

[913] Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 185.
[914] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 835, Abdurrezzak, Musannef, c. 9, s. 281, Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 1 60, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 11, c. 3, s. 410, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 121,İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 878, Nesâf, Sünen, c. 78, s. 42.
[915] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 54, Abdurrezzak, Musannef, c. 9, s. 282, Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 159, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 410, Ebu Dâvud, c. 4, s. 185, Taberî, TânTı, c. 3, s. 120, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 252.
[916] İbn İshak, İbn Hişam , c. 4, s. 54, Vâkıdî, c. 2, s. 835, Abdumezzak, c. 9, s. 281, Ebu Ubeyd, s. 159,160, Ezrakî, c. 2, s. 121, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 11, c. 3, s. 410, Ebu Dâvud, c. 4, s. 185, İbn Mâce, c.2, s. 878, Nesâf, c. 8, s. 41, 42, Taberî, c. 3, s:. 120.
[917] Vâkıdî, c.2, s. 835, Abdurrezzak, c. 9, s. 281, Ebu Ubeyd, s. 1 59, Ezrakî, c. 1, s. 11 4, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 11 , c. 3, s. 410, İbn Mâce, c. 2, s:. 8785.
[918] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 54, Vâkıdî, c. 2, s. 835, 836, Abdurrezzak, c. 9, s. 282, Ezrakî, c. 1, s. 114, c. 2, s. 121, Ebu Ubeyd, s. 159, 160, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 11, c. 3, s. 410, İbn Mâce, c.2, s. 878, Taberî, c. 3, s. 120, İbn Haldun, c. 2,ks. 2, s. 45.
[919] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 54, Vâkıdî.c. 2, s. 836, Abdurrezzak, c. 9, s. 282, Ebu Ubeyd, s. 160, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 11, c. 3, s. 410, Ezrakî, c. 2, s. 1 21, Ebu Dâvud, c. 4, s. 185,195, İbn Mâce, c. 2, s. 877, 878, Nesâf, c. 8, s. 41,42.
[920] "Ey insanlar!" diye de rivayet edilmiştir (Tirmizî, c. 5, s. 389).
[921] "Hepiniz," diye de rivayet edilmiştir (Vâkıdî, c. 2, s. 836).
[922] Âdem oğullarıdır (İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 143, Tirmizî, c. 5, s. 389).
[923] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 54, İbn Sa'd, Tabakât, c.2, s. 1 43, Ezrakî, c. 2, s. 121, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 389, Taberî, c. 3, s. 120, İbn Kayyım, c. 2, s. 184, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 301, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks.2, s. 45.
[924] Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 389, Zemahşerf, Keşşaf, c. 3, s. 569, Neseff, Medârik, c. 4, s. 173.
[925] Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 389, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 4, s. 218.
[926] Hucurât: 14, İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 4, s. 54, 55, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 389, Taberî, Târih, c. 3, s. 120, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 301, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 184, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 45.
[927] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 55, Taberî, c. 3, s. 120, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 252, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 301, İbn Kayyım, c. 2, s. 1 84, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 45.
[928] Taberî, c. 3, s. 1 20, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 45.
[929] Vâkıdî, c. 2, s. 835, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 1 21.
[930] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 55, Vâkıdî, c. 2, s. 835, Ezrakî, c. 2, s. 121, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 47, Taberî, c. 3, s. 120, İbn Esîr, c.2, s. 252, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 301, İbn Kayy,m, c. 2, s. 184, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 45.
[931] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 55, Vâkıdî, c. 2, s. 835, Ezrakî, c. 2, s. 121, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 47, Taberî, c. 3, s. 120, İbn Esîr, c.2, s. 252, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 301, İbn Kayy,m, c. 2, s. 184, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 45.
[932] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 142.
[933] Vâkıdî, c. 2, s. 835, İbn Sa'd, c. 2, s. 142, Ezrakî, c.2, s. 121, Belâzurî, c. 1, s. 47, İbn Kayyım , c. 2, s. 1 84.
[934] İbn İsha k, İb n H işam, c. 4, s. 55, Taberî, c. 3, s. 120, İbn S eyyid, U yûnu' l-eser, c. 2, s. 178, Kastalâni, M evâhi bü'l-le dün-niye, c. 1, s. 201.

[935] Taberî, c. 3, s. 1 20, İbn Esîr, c. 2, s. 252.
[936] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 141, 142.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/424-427.
[937] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 58, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 844, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 137, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 31, 32,Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 123, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 35, Nesâf, Sünen, c. 5, s. 205.
[938] Vâkıdî, c. 2, s. 844, İbn Sa'd, c. 2, s. 137, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 32.
[939] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 11.
[940] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 179.
[941] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 385.
[942] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 58, Vâkıdî, c. 2, s. 844, İbn Sa'd, c. 2, s. 137, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 32, Bu hân, c. 5, s. 98, Nesâf, c. 5,5.203.
[943] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 259, 31 5, 316, Nesâf, c. 5, s. 203.
[944] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 58, Vâkıdî, c. 2, s. 844, İbn Sa'd, c. 2, s. 137, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 32, Bu hân, c. 5, s. 98, Nesâf, c. 5, s. 203.
[945] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 31, 32, c. 6, s. 385, Buhârî, c. 1 ,s.35.
[946] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 137.
[947] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 58, Vâkıdî, c. 2, s. 844, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 31, c. 6, s. 385, Buhârî, c. 1 , s. 35.
[948] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 58, Vâkıdî, c. 2, s. 836-844, Eirakf, c. 2, s. 122, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 31, Buhân, c. 1 , s. 36, c. 5, s. 98, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 48, Nesâf, c. 5, s. 204.
[949] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 58, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 32.
[950] Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 238, Buhârî, c. 1, s. 36, c. 8, s. 38.
[951] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 58, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 844, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 137, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 31, 31, Buhârî, Sahîh, c. 1 , s. 35, Nesâf, Sünen, c. 5, s. 206.
[952] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 58, Vâkıdî, c. 2, s. 844, Ahm ed b. Hanbel, c. 4, s. 31, Buhârî, c. 1, s. 35, Nesâf, c. 5, s. 206.
[953] Vâkıdî, c. 2, s. 836, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 121, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 259, 316, Buhârî, c. 1,s.36,c.5, s. 98, Nesâf, c. 5, s. 203, 204.
[954] Vâkıdî, c. 2, s. 836, Ezrakî, c. 2, s. 121, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 259, Buhârî, c.1, s. 36, c. 5, s. 98, Belâzurî, Fütûhu'l- büldân, c. 1, s. 48.
[955] Vâkıdî, c. 2, s. 836, Ezrakî, c. 2, s. 121, Buhârî, c. 5, s. 98.
[956] Vâkıdî, c. 2, s. 836, Ezrakî, c. 2, s. 121, Buhârî, c. 5, s. 98.
[957] Vâkıdî, c. 2, s. 836, Ezrakî, c. 2, s. 121, Buhârî, c. 5, s. 98.
[958] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 58, Vâkıdî, c. 2, s. 846, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 32.
[959] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 58, Vâkıdî, c. 2, s. 844, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 32 Buhârî, c. 1, s. 36, c. 8, s. 38.
[960] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 207.
[961] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 836, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 122, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 179.
[962] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 207.
[963] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 837.
[964] Ahmed b. Hanbel Müsned, c. 2, s. 215.

[965] **Ahmed b. Hanbel Müsned, c. 2, s. 207, 215.**
[966] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 215.**
[967] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 66, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 148,149, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 156.**
[968] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 207.**
[969] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 836.**
[970] **Serahsf, Siyeru'l-kebfr Şerhi, c. 1, s. 252, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 836, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 207, 211.**
[971] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 836, Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 2, s. 21 5.**
[972] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 215.**
[973] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 836, Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 2, s. 207.**
[974] **Vâkıdî, c. 2, s. 836, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 207, Ezrakî, c. 2, s. 122.**
[975] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 837.**
[976] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 836, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 122.**
[977] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 836, Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 2, s. 195.**
[978] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 207.**
[979] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 836, 837, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 215.**
[980] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 836, 837.**
[981] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 238, Buhârî, Sahîh, c. 8, s. 38.**
[982] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 238.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/427-432.
[983] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 837, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 267.**
[984] **Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 114.**
[985] **Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 114, 267.**
[986] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 137, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 114, 267, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamfs, c. 2, s. 85.**
[987] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 838.**
[988] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 55.**
[989] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 837, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 267.**
[990] **Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 267.**
[991] **Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 265.**
[992] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 838, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 137, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 111, 265.**
[993] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 838, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 267, 268.**
[994] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 55, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 1 78, İbn Kayvım , Zâdu'l-mead, c. 2, s. 184.**
[995] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 838, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 268, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 184.**
[996] **İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 178, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 184, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 204, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 2, s. 338.**
[997] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 837, 838, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 267, İbn Seyyid, c. 2, s. 178, İbn Kayyım, c. 2, s. 184, Kastalânf, c. 1, s. 204, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 338.**
[998] **Vâkıdî, c. 2, s. 838 Ezrakî, c. 1, s. 268, İbn Kayyım, c. 2, s. 184.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/432-434.
[999] **Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 244.**

[1000] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 102, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 244.
[1001] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 145, İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 103, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 244.
[1002] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 145, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 244, 245.
[1003] Vâkidt, Megâzî, c. 2, s. 840, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 102.
[1004] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 245.
[1005] Vâki cif, Megâzî, c. 2, s. 840, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 102.
[1006] Vâkıdî, Megâzî,c.2,s. 840.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/434-436.
[1007] Hâkim, Müstednek, c. 3, s. 47, 48, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvıe, c. 5, s. 69.
[1008] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 69, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 3, s. 43, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 43.
[1009] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 48, Beyhakî, Delâil, c. 5, s. 69, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 293, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ.c. 2, s. 80.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/436.
[1010] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 318.
[1011] Taberî, Târih, c. 3, s. 121, Zemahşerf, Keşşaf, c. 4, s. 95, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 252, Neseff, Medârik, c. 4,s.25Ü, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 45, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 89.
[1012] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 270, 271.
[1013] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 415, c. 4, s. 168.
[1014] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 201, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 43.
[1015] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 415, c. 4, s. 168, Ezrakî, c. 2, s. 201.
[1016] Zemahşerf, Keşşaf, c. 4, s. 85, Neseff, Medârik, c. 4, s. 250.
[1017] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 252.
[1018] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 469, Ezrakî, c. 2, s. 201.
[1019] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 469.
[1020] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 469, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 97.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/436-437.
[1021] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 48, İ bn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 5, s. 451, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 349.
[1022] İbn Sa'd. Tabakâtü'l-kübrâ. c. 5. s. 451.
[1023] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/437-438.
[1024] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 48, Ahmed b. Hanbel, Müsned.c.e, s. 349.
[1025] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 48, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 824, Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 349,350.
[1026] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4.S.485, Vâkıdt, c. 2, s. 824.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/438.
[1027] İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 4, s. 60, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 2, s. 82, Halebî, İnsanu'l-uyûn, c. 3, s. 48.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/438-439.
[1028] Taberî, Târîh, c. 3, s. 120, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 252, İbn Haldun, Târih, c. 2,ks. 2, s. 45.
[1029] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 252,253.
[1030] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 850.

[1031] Zemahşerf, Keşşaf, c. 4, s. 95, Neseff, Medârik, c. 4, s. 250.
[1032] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 139.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/439-440.
[1033] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 293.
[1034] Zemahşerf, Keşşaf, c. 4, s. 95, Neseff, Medârik, c. 4, s. 250.
[1035] Taberî, Tefsfr, c. 28, s. 78, Zemahşerf, c. 4, s. 95, Neseff, c. 4, s. 250.
[1036] Taberî, Tefar, c. 28, s. 78.
[1037] Taberî, c. 28, s. 78, Zemahşerf, c. 4, s. 95, Neseff, c. 4, s. 250.
[1038] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 825, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 136.
[1039] Vâkıdî, c. 2, s. 850, 851, İbn Sa'd, c. 8, s. 236, 237, Taberî, c. 28, s. 80.
[1040] Halebî, İnsânu'l-uyun, c. 3, s. 47.
[1041] Zemahşerf, Keşşaf, c. 4, s. 95.
[1042] Taberî, Tefsfr, c. 28, s. 78.
[1043] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8. s. 237.
[1044] Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 139.
[1045] Taberî, Tefsfr, c. 28, s. 78.
[1046] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 237, Zemahşerf, c. 4, s. 95, Neseff, c. 4, s. 250, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 89.
[1047] Taberî, Tefsfr, c. 28, s. 78, Zemahşerf, Keşşaf, c. 4, s. 95, Neseff, Medârik, c. 4, s. 250.
[1048] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 237, İbn AMIberr, İstiâb, c. 4, s. 1 923, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 293.
[1049] Taberî, c. 28, s. 78, Zemahşerf, c. 4, s. 95, Neseff, c. 4, s. 250.
[1050] Taberî, Tefsfr, c. 28, s. 78.
[1051] Zemahşerf, c. 4, s. 95, Neseff, c. 4, s. 250, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 89.
[1052] Vâkıdî, Megâif, c. 2, s. 850.
[1053] Taberî, Tefsfr, c. 28, s. 78.
[1054] Zemahşerf, c. 4, s. 95, Neseff, c. 4, s. 250, Diyarbekrî, c. 2, s. 89.
[1055] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 850.
[1056] Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 486.
[1057] Taberî, Tefsfr, c. 28, s. 78.
[1058] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1923, Zemahşerf, Keşşaf, c. 4, s. 95, Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 140.
[1059] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 237, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 46.
[1060] Heysem f, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 37.
[1061] Zemahşerf, c. 4, s. 95, Neseff, c. 4, s. 250, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 89.
[1062] Zemahşerf, c. 4, s. 95, Neseff, c. 4, s. 250, Diyarbekrî, c. 2, s. 89.
[1063] Zemahşerf, c. 4, s. 95, Neseff, c. 4, s. 250.
[1064] Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 7. s. 139.
[1065] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 850, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8. s. 236.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/440-444.
[1066] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 868, 869.
[1067] Vâkidi, Megâzî, c. 2, s. 871, Ezrakî, £hbâru Mekke, c. 1, s. 123.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/444-445.
[1068] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 85, Ebu'l-Münzir Hişam, Kitâbu'l-esnam .

[1069] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 870, 871, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1 , s. 123.
[1070] Ahmed b.Hanbel.Müsned, c. 3, s. 340.
[1071] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 864.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/445-446.
[1072] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 32.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/446.
[1073] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 49, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 823, Taberî, Târih, c. 3, s. 11 8.
[1074] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 239, Diyarbekrî, Târîîıu'l-hamfs, c. 2, s. 77, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 4.
[1075] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 846, 847.
[1076] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/447-448.
[1077] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 480.
[1078] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 492, 493.
[1079] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 849.
[1080] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 493.
[1081] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 849.
[1082] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 849, Hâkim , Müstedrek, c. 3, s. 493.
[1083] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 849, 850, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 493.
[1084] Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 849, 850, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 493.
[1085] Hâkim. Müstedrek. c. 3. s. 493.
[1086] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/448-450.
[1087] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 241.
[1088] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 851.
[1089] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 241.
[1090] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 851, Hâkim , Müstedrek, c. 3, s. 241 .
[1091] Taberî, Târih, c. 3, s. 120.
[1092] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 241.
[1093] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 851, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 91.
[1094] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 91.
[1095] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 851.
[1096] Taberî, Târih, c. 3, s. 120.
[1097] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 241.
[1098] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 71.
[1099] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 91.
[1100] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 71.
[1101] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamfs, c. 2, s. 91.
[1102] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 241.
[1103] Taberî, Târih, c. 3, s. 120.
[1104] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 851.
[1105] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 851, Hâkim , Müstedrek, c. 3, s. 241 .
[1106] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 851.
[1107] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 851.
[1108] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 851.
[1109] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 851, Hâkim , Müstedrek, c. 3, s. 241 .

[1110] **Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 241**
[1111] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 851.**
[1112] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 851, Hâkim , Müstedrek, c. 3, s. 241 .**
[1113] **Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 241.**
[1114] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 851.**
[1115] **Vâkıdî, c. 2, s. 852, Mus'abu'z-Zübeyrf, Nesebi Kureyş, s. 311, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 241.**
[1116] **İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 71.**
[1117] **Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 242.**
[1118] **Mus'abu'z-Zübeyrf, Nesebi Kureyş, s. 311, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 242, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1082.**
[1119] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 852.**
[1120] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 852, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 242.**
[1121] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 852.**
[1122] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 852.**
[1123] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 852, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 242.**
[1124] **Hâkim , Müstedrek, c. 3, s. 242.**
[1125] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 852.**
[1126] **Hâkim , Müstedrek, c. 3, s. 242.**
[1127] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 852.**
[1128] **Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 242.**
[1129] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 852, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1083.**
[1130] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 852, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 242.**
[1131] **Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 242.**
[1132] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 852.**
[1133] **Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 242.**
[1134] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 852, Hâkim, M üstedrek, c. 3, s. 242.**
[1135] **Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 242.**
[1136] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 852.**
[1137] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, .852, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 242.**
[1138] **Hâkim , Müstedrek, c. 3, s. 242.**
[1139] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 852.**
[1140] **Vâkıdî, c. 2, s. 852, 853, Hâkim, c. 3, s. 242, İbn Abdilberr, c. 3, s. 1038.**
[1141] **Hâkim , Müstedrek, c. 3, s. 242, 243.**
[1142] **Mus'abu'z-Zübeyrf, Nesebi Kureyş, s. 311.**
[1143] **Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 243, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 73.**
[1144] **Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 123.**
[1145] **İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 71, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1082.**
[1146] **İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 71.**
[1147] **Hâkim , Müstedrek, c. 3, s. 243.**
[1148] **M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/450-458.**
[1149] **İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 420.**
[1150] **Mus'abu'z-Zübeyrf, Nesebi Kureyş, s. 301.**
[1151] **İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 302, 303.**
[1152] **İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 4, s. 53, 54, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 829.**

[1153] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 829, 830.
[1154] Serahsi, Si yeru'l-k ebfr Şerhi, c. 1, s. 2 54, Vâki cif, M egâzf, c. 2, s. 829.
[1155] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 144.
[1156] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 830.
[1157] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 830, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 277.
[1158] Vâkıdî, Megâzî, t 2, s. 830.
[1159] Serahsf, Si yeru'l-k ebfr Şerhi, c. 1, s. 2 54, Vâki cif, M egâzf, c.2,s.830, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 277.
[1160] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 830.
[1161] Serahsf, Si yeru'l-k ebfr Şerhi, c. 1, s. 254.
[1162] Serahsf, Siyeru'l-kebir Şerhi, c. 1, s. 2 54, Vâki df, M egâzf, c. 2, s. 830.
[1163] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 830.
[1164] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 423, 424, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 830.
[1165] Serahsf, Si yeru'l-k ebfr Şerhi, c. 1, s. 254, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 830, Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 423, 424, 343.
[1166] Serahsf, Si yeru'l-k ebfr Şerhi, c. 1, s. 2 54, Vâki df, M egâzf, c. 2, s. 830.
[1167] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 830.
[1168] Serahsf, Siyeru'l-kebir Şerhi, c. 1, s. 254, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 830, Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 6, s. 343, 424.
[1169] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 53, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 145, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 343, 423, 424, 425, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 84.
[1170] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 343, 423.
[1171] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 4, s. 53, Serahsf, Siyer Şerhi, c. 1 , s. 454, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 830.
[1172] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 4, s. 54, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 144.
[1173] Serahsf, Siyer Şerhi, c. 1, s. 254, Vâkıdî, c. 2, s. 830, İbn Sa'd, c. 2, s. 144, 45, Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 424.
[1174] Serahsf, Siyer Şerhi, c. 1, s. 255, Vâkıdî, c. 2, s. 830, Hâkim, c. 3, s. 278.
[1175] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 54, Serahsf, c. 1, s. 255, Vâkıdî, c. 2, s. 330, İbn Sa'd, c. 2, s. 145, Ahmed, c. 6, s. 341, 342, 343.
[1176] İbn İshak, İbn Hişam , c. 4, s. 54, Vâkıdî, c. 2, s. 830, Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 341, 342, Hâkim, c. 3, s. 278.
[1177] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 4, s. 54.
[1178] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 830.
[1179] Hâkim , Müstedrek, c. 3, s. 278.
[1180] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 302.
[1181] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 421.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/458-462.
[1182] Vâkıdı, Megâzî, t 2, s. 847.
[1183] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 4, s. 61, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 847.
[1184] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 847, 848.
[1185] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 902.
[1186] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 848.
[1187] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 902.

[1188] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 848, 849.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/462-464.
[1189] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 51, 52, Taberî, Târîh, c. 3, s. 119, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 918, İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 259.
[1190] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 855.
[1191] İbn İshak, İbn Hisam , c. 4, s. 52, Hâkim, Müsiedrek, c. 3, s. 46, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 918, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 259.
[1192] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 918, İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 259.
[1193] İbn İshak, İbn Hisam , c. 4, s. 52, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 855, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 358, Hâkim, Müstedrek, c.3.S.46.
[1194] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 855.
[1195] Belâzurî, Ensâbu'l-esrâf, c. 1 , s. 358.
[1196] İbn İshak, İbn Hisam , c. 4, s. 52, Hâkim, c. 3, s. 46, İbn Abdilberr, c. 3, s. 918, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 259.
[1197] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 855, 856.
[1198] İbn Asâkir'den naklen Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 1 0, s. 498, 499.
[1199] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 855, 856.
[1200] İbn İshak, İbn Hisam , Sîre, c. 4, s. 52, Taberî, Târih, c. 3, s. 11 9.
[1201] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 52, Taberî, c. 3, s. 119, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 918, İbn E sfr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 259.
[1202] İbn İshak, İbn Hisam, c. 4, s. 52, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 856, İbn Abdilberr, c. 3, s. 918, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 259.
[1203] Hâkim Müstedrek, c. 3, s. 45.
[1204] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 856.
[1205] İbn İshak, İbn Hisam , c. 4, s. 52, Taberî, c. 3, s. 119, İbn Abdilberr, c. 3, s. 918, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 259.
[1206] Vâkıdî, c. 2, s. 856, Hâkim, c. 3, s. 45, İbn Abdilberr, c. 3, s. 91 8, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 60, İbn Esir, c. 3, s. 259.
[1207] İbn İshak, İbn Hisam , c. 4, s. 52, Taberî, c. 3, s. 119, İbn Abdilberr, c. 3, s. 918, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 259.
[1208] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 856, Belâzurî, E nsâbu'l-esrâf, c. 1, s. 258, Hâkim, c. 3, s. 45, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 60.
[1209] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 856.
[1210] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 141.
[1211] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 45.
[1212] Belâzurî, Ensâbu'l-esrâf, c. 1 , s. 358, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 45.
[1213] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 856, Belâzurî, E nsâb, c. 1, s. 358.
[1214] İbn İshak, İbn Hisam , Sîre, c. 4, s. 52, Taberî, Târih, c. 3, s. 11 9.
[1215] Vâkıdî, c. 2, s. 856, Belâzurî, c. 1, s. 358, Hâkim, c. 3, s. 45, İ bn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 91 8, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 259.
[1216] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 856, 857.
[1217] Vâkıdî, c. 2, s. 856, 857, Belâzurî, c. 1, s. 358.
[1218] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 920, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 260, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 2, s. 175.
[1219] İbn Hazm , Cevâmiu's-a're, s. 232.

[1220] İbn Abdilberr, c. 3, s. 920, İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 260, İbn Seyyid, Uyûn.c. 2, s. 175,176.
[1221] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/464-468.
[1222] İbn İshak, İbnHişam, Sîre,c.4, s. 60, Taberî, Târih, c. 3, s. 121.
[1223] Vâkidi, Megâzî, c. 2, s. 853.
[1224] İbn İshak, İbnHişam, c. 4, s. 60, Taberî, c. 3, s. 121 .
[1225] İbn İshak, İbnHisam, c. 4, s. 60, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 853, Taberî, c. 3, s. 1 21.
[1226] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 853.
[1227] İbn İshak, İbnHişam, c. 4, s. 60, Vâkıdî, c. 2, s. 853, Taberî, c. 3, s. 121.
[1228] İbn İshak, İbnHişam, c. 4, s. 60, Taberî, c. 3, s. 121 ,122.
[1229] İbn İshak, İbnHişam, c. 4, s. 60, Vâkıdî, c.2,s. 853, Taberî, c. 2, s. 120.
[1230] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 853, Alâüddin AJi, Kenzu'l-ummâl, c. 10, s. 504.
[1231] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 60, Taberî, Târih, c. 3, s. 122.
[1232] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 853, İbn Asâkfr, Târih, c. 6, s. 432, Alâüddin AJi, Kenzu'l-ummâl, c. 10, s:. 504.
[1233] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 60, Taberî, c. 3, s. 122.
[1234] İbn İshak, İbnHişam, c. 4, s. 60, İbn Asâkfr, t 6. s. 432, Kenzu'l-ummâl, c. 10, s. 504.
[1235] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 60, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 853, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 46.
[1236] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 853, 854.
[1237] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 60, Taberî, c. 3, s. 122.
[1238] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 60, Vâkıdî, c. 2, s. 854, Taberî, c. 3, s. 122, Alâüddin Ali, c. 10, s. 505.
[1239] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 854.
[1240] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 60 Vâkıdî, c. 2, s. 854, Taberî, c. 3, s. 122.
[1241] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 854, Alâüddin Ali, c. 10, s. 505.
[1242] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 60, Taberî, Târih, c. 3, s. 122.
[1243] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 854, Alâüddin Ali, c. 10, s. 505.
[1244] İbn İshak, İbnHişam, c. 4, s. 60, Taberî, c. 3, s. 122.
[1245] İbn İshak, İbnHişam, c. 4, s. 60, Vâkıdî, c. 2, s. 854, Taberî, c. 3, s. 122, AJâüddin Ali, c. 10, s. 505.
[1246] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 720, AJâüddin AJi,c.10,s. 505.
[1247] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 854, Alâüddin Ali, c. 10, s. 505.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/468-472.
[1248] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 789.
[1249] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 789, 790, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 363.
[1250] Vâki cif, Megâzî, c. 2, s. 789, 791.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/472-473.
[1251] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 137.
[1252] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 143.
[1253] Cahiliye devrinde Salvan b. Ümeyye'ye "Kıntar" derlerdi. Kendisinin bir kantar altını vardı. Safvan'ın babası da öyle idi (Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 48). Kantar; 40 ukıyye altına veya 1200 altına veya 1200 ukiyye altına veya 70 bin dinara veya 100 ratl altına denir (Ffruzâbâdf, Kâmûsu'l-muhit, c. 2, s. 127).
[1254] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 863, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 363.

[1255] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 863, 864.**
[1256] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 863, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 363.**
[1257] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 863.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/473-474.
[1258] **Vâkidi, Megâzı, c. 2, s. 865.**
[1259] **Vâkidi, Megâzî, c. 2, s. 865, 866, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1,5. 221.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/474.
[1260] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 869.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/475.
[1261] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 864.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/476.
[1262] **Buhârî. Sahih. c. 3. s. 43. Müslim. Sahih. c. 3. s. 1207.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/476-477.
[1263] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 865.**
[1264] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 866.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/477.
[1265] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 162, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 97,Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 132, Nesâf, Sünen, c. 8, s. 72, Dâıimf, Sünen, c. 2, s. 94.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/477-478.
[1266] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 866.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/478-479.
[1267] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 829.**
[1268] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 80, Vâkıdî, c. 2, s. 871, İbn Sa'd, c. 2, s. 143.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/479.
[1269] **İbn Sa'd.c. 2,s.145,İbn Abdilberr, c. 2, s. 621, İbn Esîr, c. 2, s. 390.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/479.
[1270] **Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 127.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/480.
[1271] **Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 130, 131.**
[1272] **Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 300 (Ek Belge)**
[1273] **Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 131.**
[1274] **Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 309 (Ek Belge)**
[1275] **Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 131.**
[1276] **Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 309 (Ek Belge)**
[1277] **Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 131.**
[1278] **Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 309 (Ek Belge)**
[1279] **Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 131.**
[1280] **Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 842, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 127, 128.**
[1281] **Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 128.**
[1282] **Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 842.**
[1283] **Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 842, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 129.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/480-481.
[1284] **Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 128, 129.**
[1285] **Vâkıdî, Megâzî, c.2, s. 842, İtan Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 137, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 129.**

M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/482-483.
[1286] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 873, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 127.
[1287] Ebu'l-Münzir Hişam , Kitâbu'l-esnâm, s. 25, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 127.
[1288] İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 315, Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 116.
[1289] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 11 6.
[1290] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 11 8.
[1291] Ebu'l-Münzir Hişam , Kitâbu'l-esnâm, s. 27.
[1292] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c.1 , s. 127.
[1293] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c.1 , s. 126.
[1294] Ebu'l-Münzir Hişam , Kitâbu'l-esnâm, s. 54, Yâkût, c. 5, s. 367.
[1295] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c.1, s. 86, c. 4, s. 79, Ezrakî, c. 1, s. 126.
[1296] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c.1 , s. 127.
[1297] İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 315, İbn Hazm, Cemhene, s. 491.
[1298] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c.1, s. 85.
[1299] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c.1 , s. 126.
[1300] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c.1, s. 86, c. 4, s. 79, Ezrakî, c. 1, s. 126.
[1301] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 874, Ezrakî, c. 1, s. 1 28.
[1302] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 277.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/483-485.
[1303] Ebu'l-Münzir Hişam , Kitâbu'l-esnâm, s. 25.
[1304] Vâkidi, Megâzî, c. 3, s. 783, Ezrakî, .ûhbâru Mekke, c. 1, s. 127, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 2, s. 145.
[1305] İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 315.
[1306] Vâkıdî, c. 3, s. 873, İbn Sa'd, c. 2, s. 145, Ebu'l-Münzir Hişam, s. 25.
[1307] Vâkıdî, c. 3, s. 873, Ezrakî, c. 1 , s. 127.
[1308] Vâkıdî, c. 3, s. 873, Ezrakî, c. 1 , s. 127, Ebu'l-Münzir, s. 25, İbn Sa'd, c. 2, s. 146.
[1309] Vâkıdî, c. 3, s. 873, İbn Sa'd, c. 2, s. 146, Ezrakî, c. 1, s. 127.
[1310] Ebu'l-Münzir Hişam , Kitâbu'l-esnâm, s. 25.
[1311] Vâkıdî, c. 3, s. 873, İbn Sa'd, c. 2, s. 146, Ezrakî, c. 1, s. 127.
[1312] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 79, Taberî, c. 3, s. 123, İbn Esîr, c. 2, s. 260.
[1313] Vâkıdî, c. 3, s. 873, İbn Sa'd, c. 2, s. 146, Ezrakî, c. 1, s. 127.
[1314] Ebu'l-Münzir Hişam , Kitâbu'l-esnâm, s. 25.
[1315] Vâkıdı, c. 3, s. 873, Ezrakî, c. 1 , s. 127
[1316] İbn İshak, İbnHisam, c. 4, s. 79, Vâkıdî, c. 3, s. 873, Ebu'l-Münzir, s. 25, 26, Ezrakî, c. 1, s. 1 27.
[1317] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 873, 874, Ebu'l-Münzir Hişam , s. 25, 26, Ezrakî, Nıbâru Mekke, c.1, s. 127, 128.
[1318] Ebu'l-Münzir Hişam, s. 26, Yâkût, c. 4, s. 117.
[1319] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 874, Ebu'l-Münzir Hişam, Kitâbu'l-esnâm, s. 26, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 146, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 128.
[1320] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 874, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 146, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1 , s. 128.
[1321] Ebu'l-Münzir Hişam , Kitâbu'l-esnâm, s. 26.
[1322] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 874, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 128.
[1323] Vâkıdî, c. 3, s. 874, İbn Sa'd, c. 2, s. 145, Ezrakî, c. 1, s. 128.

M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/485-488.
[1324] **Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 873, Ezrakî, .ûhbâru Mekke, c. 1, s. 127.**
[1325] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 870.**
[1326] **Ebu'l-Münzir Hişam , Kitâbu'l-esnâm, s. 57, Yâkût, Mu'cemu'l-buldan, c. 3, s. 276.**
[1327] **Ebu'l-Münzir Hişam,s. 9,10, Yâkût, c. 5, s. 450.**
[1328] **Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 450.**
[1329] **Ebu'l-Münzir Hişam , Kitâbu'l-esnâm, s. 9,10.**
[1330] **İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 316, İbn Hazm, Cemhere, s. 492.**
[1331] **Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 207, Diyarbekrî, Târıtıu'l-hamfs, c. 2, s. 96.**
[1332] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 870, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 146.**
[1333] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 870.**
[1334] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 146.**
[1335] **Vâkıdî, c.2, s. 870, İbn Sa'd, c.2, s. 146, Ezrakî, c. 1,s. 131,1 32, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 2, s. 185, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead,c.2, s. 186.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/488-489.
[1336] **Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 873, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 127.**
[1337] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 870, İ bn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 146,147.**
[1338] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 87, 88, Ebu'l-Münzir Hişam, Kitâbu'l-esnam, s. 13.**
[1339] **Ebu'l-Münzir Hişam , s. 13, Yâkût, Mu'cemu'l-buldan, c. 5, s. 1 36.**
[1340] **Yâkût, Mu'cemu'l-buldan, c. 5, s. 204.**
[1341] **Ezrakî, .Ahbâru Mekke, c. 1, s. 125, Yâkût, c. 5 s. 204.**
[1342] **Ebu'l-Münzir Hişam , Kitâbu'l-esnam, s. 13, Yâkût, c. 5, s. 204, 205. 1322.**
[1343] **Ezrakî, c. 1, s. 125, Yâkût, c. 5, s. 204.**
[1344] **İbn Habib, Kitâbu'l -m uhabber, s. 316.**
[1345] **Ebu'l-Münzir Hişam , Kitâbu'l-esnam, s. 14.**
[1346] **İbn Habib, Kitâbu'l-m uhabber, s. 316.**
[1347] **Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 6, c. 2, s. 870, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 147, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 260, İbn Seyyid, Uyunu'l-eser, c. 2, s. 185.**
[1348] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 88, Ebu'l-Münzir Hişam, s. 15, Yâkût, c. 5, s. 205.**
[1349] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 88.**
[1350] **İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 2, s. 147, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 185, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 186, Kastalânî, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 208**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/489-491.
[1351] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 7, s. 89, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 95.**
[1352] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 7, s. 89.**
[1353] **İbn Sa'd, c. 7, s. 89, Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 30, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 95.**
[1354] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 30, 71.**
[1355] **Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 95.**
[1356] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 7, s. 89.**
[1357] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 7, s. 89, BuhâıÎ, Sahih, c. 5, s. 95.**
[1358] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 71.**
[1359] **Buhârî, Sahih, c. 5, s. 95.**
[1360] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 30.**
[1361] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 30, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 95.**

[1362] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 7, s. 89.
[1363] İbn Sa'd, Tabakât, c. 7, s. 89, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 95.
[1364] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 89, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 95, 96.
[1365] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 30.
[1366] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 30, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 96.
[1367] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 7, s. 90.
[1368] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 71.
[1369] İbn Sa'd, Tabakât, c. 7, s. 90, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 96.
[1370] İbn Sa'd, Tabakât, c. 7, s. 90.
[1371] İbn Sa'd, Tabakât, c. 7, s. 90, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 96.
[1372] İbn Sa'd, Tabakât, c. 7, s. 90, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 30, Buhârî, c. 5, s. 96.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/491-493.
[1373] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 70, 71, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 875.
[1374] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 875, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 147, Taberî, Târîh, c. 3 s. 123, İbn Seyvid, Uyunu'l-eser, c. 2, s. 185, İbn Kayvım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 1 86.
[1375] Vâkıdî, c. 3, s. 875, İbn Sa'd, c. 2, s. 147. Taberî, c.3, s. 123, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 113, 114, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 255, İbn Seyyid,c.2, s. 185, Zehebî, Megâzî s. 472, İbn Kayyım, c. 2, s. 186, İbn Haldun, Târih, c. 2,ks. 2, s. 45.
[1376] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 71, Taberî, c. 3, s. 123.
[1377] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 185.
[1378] Beyhakî, Delâil, c. 5, s. 114, İbn E ar, c. 2, s. 255.
[1379] Vâkıdî, c. 3, s. 875, İbn Sa'd, c. 2, s. 147, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 97.
[1380] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 71, Vâkıdî, c. 3, s. 883, Taberî, c.3, s. 124, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 313.
[1381] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 883.
[1382] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 148.
[1383] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 256,257.
[1384] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 256,257.
[1385] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 315.
[1386] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 149.
[1387] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 315.
[1388] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 149.
[1389] Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 315.
[1390] İbn Sa'd, t 2, s. 149, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 315.
[1391] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 257.
[1392] İbn İshak, İbnHişam, Sîre,c.4, s. 76, Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 877, 878, Taberî, Târîh, c.3, s. 125.
[1393] İbn İshak, İbnHişam, c. 4, s. 76, Vâkıdî, c. 3, s. 879, İbn Sa'd, c. 2, s. 149, Taberî, c. 3, s. 125.
[1394] Vâkıdî, c. 3, s. 879, İbn Sa'd, c. 2, s. 149.
[1395] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 76, Vâkıdî, c. 3, s. 879, İbn Sa'd, c. 2, s. 149, Zehebî, Megâzî, s. 473,474.
[1396] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 77, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c.2,s. 149, Taberî, Târîh, c. 3, s. 125, Zehebî, Megâzî, s. 473, 474, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 315.

[1397] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 77, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 880, Taberî, c. 3, s. 1 25, Zehebî, s. 473, 474, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 315, 316.
[1398] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 116,118, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 187, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 316, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 99.
[1399] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 875.
[1400] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 147.
[1401] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 875.
[1402] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 210.
[1403] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, .150.
[1404] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 73, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 150.
[1405] Vâkıdî, c. 3 s. 875, İbn Sa'd, c. 2, s. 147.
[1406] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 875.
[1407] Vâkıdî, c. 3, s. 875, İbn Sa'd, c. 2, s. 147.
[1408] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 98.
[1409] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 314.
[1410] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 4, s. 71, Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 875, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 147 İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 255.
[1411] İbn İshak, İbnHişam, c. 4, s. 71, İbn Esîr, c. 2, s. 255, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 313.
[1412] İbn İshak, İbnHişam, c. 4, s. 71, Vâkıdî, c. 3, s. 875, 876, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 31 3.
[1413] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 876.
[1414] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 71.
[1415] İbn İshak, İbnHişam, c. 4, s. 71, Vâkıdî, c. 3, s. 876.
[1416] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 876.
[1417] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 71, Taberî, Târîh, c. 3, s. 124, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 313.
[1418] Halebî, İ nsânu'l-uyûn, c. 3, s. 21 0.
[1419] İbn İshak, İbnHişam, c. 4, s. 71, Taberî, c. 3, s. 124, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 313.
[1420] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 876.
[1421] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 71, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 876, Taberî, Târîh, c. 3, s. 124, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 313.
[1422] İbn İshak, İbnHişam, c. 4, s. 71, Taberî, c. 3, s. 124, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 313.
[1423] Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 876.
[1424] Halebî, İ nsânu'l-uyûn, c. 3, s. 21 0.
[1425] İbn İshak, İbnHişam, c. 4, s. 72, Vâkıdî, c. 3, s. 876.
[1426] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 876.
[1427] İbn İshak, İbnHişam, Sîre, c. 4, s. 73.
[1428] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 876.
[1429] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 877.
[1430] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 151.
[1431] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 877.
[1432] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 877.
[1433] Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 881.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/494-502.
[1434] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre,c.4, s. 72, Taberi, Tarih, c.3, s.124, Ebu’l Fida , el-Bidaye ve’n nihaye, c. 4, s.313.

[1435] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre,c.4, s. 71, Vakıdi, Meğâzi, c.3, s. 881, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c.2, s. 148, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 1511, Taberi,c. 3,s. 124, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 114, İbn Esir, Kamil, c. 2, s. 256, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 186, Zehebi Megazi, s. 472, Ebu'l Fida , el-Bidaye ve'n nihaye, c. 4, s.313, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c.2, s. 186.
[1436] Beyhakî, Delâil, c.5, s. 114, İbn Esir, c.2, s. 256, İbn Seyyid, c. 2, s. 186, Zehebi s. 472, Zürkani , Mevabihu'l-ledünniye, Şerhi , c. 3 , s. 83.
[1437] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre,c.4, s. 72, Vakıdi, c.3, s.881, , İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c.148, A. b. Hanbel c.2, s. 151, Taberi,c. 3,s. 124, İbn Esir, c.2, s. 256, İbn Seyyid, c. 3, s. 186, Zehebi s. 472, Ebu'l Fida , c. 4, s.313.
[1438] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre,c.4, s. 72, Ebu'l Fida , c. 4, s.313.
[1439] Vakıdi, Meğâzi, c.3, s. 884.
[1440] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre,c.4, s. 72, 73, Vakıdi, c.3, s. 882, Taberi,c. 3,s. 124, Beyhakî, Delâil, c.5, s. 114.
[1441] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre,c.4, s. 74, Taberi, c.3, s.124, İbn Esir, c.2, s. 256, İbn Seyyid, Uyun c. 2, s. 186
[1442] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre,c.4, s. 72, 73, Vakıdi, Megazi, c.3, s. 882, Taberi, Tarih, c.3, s.124, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 114, 115, Zehebi, Megazi, s. 473, Ebu'l Fida , el-Bidaye ve'n nihaye, c. 4, s. 313.
[1443] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre,c.4, s. 73, Taberi, c.3, s.124, Beyhakî, c. 5, s. 115, İbn Esir, Kamil c.2, s. 256, Zehebi, s. 473, Ebu'l Fida , c. 4, s. 313.
[1444] Vakıdi, Megazi, c.3, s. 882.
[1445] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre,c.4, s. 73, Vakıdi, c.3, s. 882, Taberi, c.3, s.124, Beyhakî, c. 5, s. 115, İbn Esir, c.2, s. 256, Zehebi, s. 473, Ebu'l Fida , c. 4, s. 313.
[1446] Vakıdi, Megazi, c.3, s. 882.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/502-504.
[1447] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 73, Vâkıdî, c.3,s. 880, Taberî, c. 3, s. 124.
[1448] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 74, İbn Esîr, c. 2, s. 256, İbn Seyyid,c.2, s. 1 86, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 314.
[1449] Vâkıdî, c. 3, s. 880.
[1450] İbn İshak, İbn Hişam.Sîre, c. 4, s. 74, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 880, Taberî, Târih, c. 3, s. 124, İbn Esîr, Kâmil, c.2, s. 256, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 1 86.
[1451] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 74, Taberî, c. 3, s:. 124, İbn Esîr, c.2, s. 256, İbn Seyyid.UyÛn, c. 2, s. 1 86, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s:. 314.
[1452] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 880.
[1453] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 73, Taberî, c. 3, s. 124, Ebu'l-Fidâ, c. 4,s:.313, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 98.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/504-505.
[1454] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 880, 881.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/505-506.
[1455] İbn Ebu Sevice, Musannef, c. 1 2, s. 367, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 448, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 43, Tıım izf, Sünen, c. 4, s. 120, Bevtıakf, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 108, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâ ye ve'n-nihâve, c. 4, s. 315.
[1456] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 6/506-507.

HUNEYN GAZASI VE TAİF KUŞATMASI

Huneyn Gazasının Tarihi, Mevkii ve Sebebi

Gaza, Hicretin 8. yılında, Şevval ayında vuku bulmuş,[1] Şevval ayından altı gece geçince, [2] 5 Şevval'de, Cumartesi günü Huneyn'e doğru hareket edilmiştir.[3]
Huneyn; Mekke'ye iki geceliktir.[4]
Huneyn'in, Arafat tarafından Mekke'ye uzaklığı, on milden fazladır.[5]
Huneyn; Mekke ile Taif arasında,[6] Tihâme bölgesinde, birçok inişli çıkışlı dar geçitleri ve sapa yolları bulunan geniş bir vadidir.[7] Tihâme vadilerindendir.[8] Zülmecaz panayırının kurulduğu yerin yanındadır.[9]
Zülmecaz; Kebkeb nahiyesindeki Aref e ye bir fersahtır.[10]
Vaktiyle buraya Amali kal ardan Huneyn b. Kaniye b. Mehlâil adında birisi gelip konakladığı için, Huneyn ismi verilmiştir.[11]
Hevâzin ve Sakîf kabileleri, Peygamberimiz Aleyhisselamın Medine'den yola çıktığını işittikleri zaman, kendilerinin üzerine yürüyeceğini sanarak, savaşmak için derlenip toparlanmışlardı.[12]
Hatta, harekât durumunu öğrenmek için, casuslarını yola çıkarmışlardı.[13]
Peygamberimiz Aleyhisselam Mekke'yi fethedince, Hevâzinlerle Sakîflerin ileri gelenleri birbirlerinin yanına gidip gelmeye başladılar[14] ve:
"Onun bizimle çarpışmaya gelmesine bir mani kalmamıştır.
Yerinde görüş, onun bizimle çarpışmaya gelmesinden önce, bizim onunla çarpışmaya gitmemizdir![15]
"Vallahi, Muhammed iyi çarpışan bir kavme rastlamadı.
İşinizi sıkı tutunuz da, o sizin üzerinize yürümeden önce, siz onun üzerine yürüyünüz!" dediler.
Sakîfler:
"Biz onun üzerine yürümek istiyor, onun bizim üzerimize yürümesini istemiyoruz.
Bununla birlikte, o bizim üzerimize yürüyecek olursa, karşısında sapasağlam bir kale bulacak ve bizim onun dibinde bol yiyecekler içinde kendisini yeninceye veya dönüp gitmek zorunda bırakıncaya kadar çarpıştığımızı görecektir!
Fakat, biz böyle olmasını istemiyoruz.
Sizinle birlikte gideceğiz, el ve iş birliği yapacağız!" dediler.
Kinane b. Abdi Yalil:
"Ey Sakîf cemaati! Siz kalenizden çıkıp bir adamın üzerine yürüyorsunuz, ama bunun lehinize mi, yoksa aleyhinize mi olacağını bilmiyorsunuz!
Bari kalenize uğrayın da, onun yıkılmış, yıkılmaya yüz tutmuş yerlerini onarın!
Bilemezsiniz, belki ona sığınmaya muhtaç olursunuz!" dedi.
Bunun üzerine, Sakîfler, geride bir adam bırakarak kaleyi onarmasını ona emrettiler.[16]
Ashabdan Ebu Berzetü'l-Eslemî'nin bildirdiğine göre; insanların veya kabilelerin Peygamberimiz Aleyhisselama en kinlisi ve hınçlısı Sakîflerle Benî Hanîfelerdi.[17]
Ebu Süfyan b. Harb'le Hakîm b. Hizam'ın bildirdiklerine göre; Hevâzinler de, Peygamberimiz Aleyhisselamın en azılı, en amansız düşmanı idiler.[18]
Malik b. Avf en-Nasrî, Hevâzinleri topladı.[19]
Kendisi o zaman otuz yaşında olup, Hevâzinlerin lideri ve kumandanı idi.[20]
Malik b. Avf, elbisesini uzun yaptırır, yürürken salıp yerde sürür ve bunu kibir ve gururundan dolayı yapardı.[21]

Hevâzinlerie birlikte Sakîfler, bütün Nasrve Cüşem kabilelerini topladılar.
Ancak, Hevâzinlerden Ka'b ve Kilab kabileleri harekâta katıImadılar.[22]
Hevâzinlere:
"Benî Kilabları neden geride bıraktınız?" diye sorulduğu zaman:
"Onlar, vallahi, yakında bulunuyorlar. Fakat, İbn Ebil-Berâ' bu harekâta katılmaktan onları alıkoydu!" dediler.
Benî Hilallerden harekâta katılanlar, yüz kişiyi bulmuyordu.[23]
Benî Cüşemlerin arasında Düreyd b. Sımme vardı ki, kendisi çok yaşlı ve tecrübeli idi. Fakat, kendisinde güç kuvvet, iş kalmamıştı. Ancak, görüşünden ve savaş hakkındaki bilgisinden yararlanılmak için taşınıyordu.[24]
Düreyd, o zaman, 120[25] veya 160 yaşında idi. Kendisinin gözleri de görmüyordu.[26]
Düreyd, cesareti ve zekâsıyla tanınmıştı. Benî Cüşemlerin eşrafındandı. Onların lideri ve kumandanı idi.[27]
Sakîflerin, o zaman, iki lider ve kumandanı vardı. Birisi, müttefiklerden Karibb. Esved b. Mes'ud b. Muttalib; diğeri Benî Maliklerden Zülhımar Sübeyy b. Haris b. Malk idi.
Bütün askerî birliklerin Malik b. Avf en-Nasrî'nin kumandası altına verilerek Peygamberimiz Aleyhisselamın üzerine yürünmesi kararlaştırılmış ve yürüyüşe geçilmişti.
Hevâzinler, bütün mallarını, kadın ve çocuklarını da yanlarına alarak Evtas mevkiine gelip konmuşlar,[28] her taraftan kabileler akın akın yardıma gelmeye[29] ve Evtas'ta toplanmaya başlamışlar,[30] ordugâhlarını da Evtasta kurmuşlardı.[31]
Evtas; Hevâzinlerin yurdunda birvadidir.[32]
Hevâzin ve Sakîfler 14.000 kişi idiler.
Bunlara diğer Arap kabilelerinden gelip katılanlar da pek çoktu.[33]
Deve üzerinde, üstü açık bir hevdec içinde taşınan Düreyd b. Sımme, Evtas'a getirilince, yere indirildi.[34]
Düreyd b. Sımme, yere indirilince, elini yere sürdü ve:
"Burası, sizin hangi vadinizdir?" diye sordu.
"Evtas vadisidir!" dediler.
Düreyd b. Sımme:
"Ne güzel at meydanıdır!
Ne büsbütün berk ve taşlı, ne de pek yumuşak topraklıdır!" dedi ve:
"Ben burada niçin deve böğürmeleri, eşek anırmaları, çocuk ağlamaları, davar melemeleri işitip duruyorum?!" diye sordu.
Malik b. Avf:
"Savaş erleriyle birlikte, bütün mallarını, kadın ve çocuklarını da götürüyorum!" dedi.
Düreyd:
"Sen bunu ne için yaptın?" diye sordu.
Malik:
"Ben her savaş erinin ev halkını ve malını arkasına koydum ki, onlar için çarpışan, kaçıp gitmesin diye" dedi.
Düreyd, Malik'in bu tedbirine el çırptı, sonra da:
"Vallahi, sen ancak bir davar çobanısın!
Bozguna uğrayanı hangi şey geri çevirebilir?!
Sen, yenersen, ancak adamın kılıcından ve mızrağından yararlanırsın!

Sen, yenilirsen, ev halkını kendi elinle esir ve malını da iğtinam ettirmiş, onlar yanında rezil ve rüs-vay olmuş olursun!" dedi.[35]
Bundan sonra, Düreyd:
"Ka'blar ve Kilablar ne yaptılar?" diye sordu.
"Onlardan, harekâta katılan kimse yok!" dediler.
Düreyd:
"Ciddiyet ve anlayış kayboldu.
Eğer bugün bir yükselme ve şeref günü olsaydı, ne Ka'blar, ne de Kilablar bugünde bulunmamazlık etmezlerdi.[36]
Ben sizin de Ka'b ve Kilabların yaptıklarını yapmanızı ne kadar arzu ederdim!" dedi.
"Sizlerden, onları kim gidip gördü?" diye sordu.
"Amr b. Âmir ve Avf b. Âmir!" dediler.
Düreyd:
"Bunlar, Benî Âmirlerin iki gencidir ve savaşta çok zayıf olanlarıdır. Bunlardan ne yarar gelir, ne de zarar![37]
Yazıklar olsun sana[38] ey Malik! Sen hiç de Hevâzin halkını koruyacak birşey yapmamışsın!
Sen kadınları ve çocukları, malları .yurtlarının en emin yerlerine, kavimlerinin yanlarına kaldır, şeref ve itibari arını yükselt!
Bundan sonra, atların sırtlarında Müslümanlarla karşılaş!
Savaş senin lehinde olursa, arkandakiler gelip sana kavuşurlar.
Savaş senin aleyhinde olursa, hiç değilse ev halkını ve malını kurtarmış olursun!" dedi.[39]
Malik b. Avf, Düreyd'in sözlerine kızdı.[40]
"Vallahi, ben senin bu dediğini yapmam![41] Yaptığım işi de değiştirmem![42] Sen artık çok kocamışsın: Senin aklın da kocamış[43] gitmiştir.[44] Senin bilgin de kocamıştır![45] Senden sonra yetişen genç, savaşta senden daha ileri görüşlüdür!" dedi.
Düreyd:
"Ey Hevâzin cemaati! Vallahi, bunun görüşü sizin için yararlı bir görüş değildir!
Bu, sizin ayıplarınızı, sakınılacak yerlerinizi ortaya dökecek, sizi rezil ve rüsvay edecek, düşmanınızın sizi yenmesine fırsat verecek, sizi bırakarak Sakîflerin kalesine sığınacaktır. Siz onu terkedin, geri dönüp gidin!" dedi.
Malik kılıcını sıyırdı. Sonra, onu tersine çevirdi[46] ve:
"Ey Hevâzin cemaati! Vallahi, ya bana itaat edersiniz, ya da kamımı yarıp sırtımdan ucu çıkıncaya kadar şu kılıcımın üzerine yüklenir, kendimi öldürürüm!" dedi.[47]
Bu hususta Düreyd b. Sımme'nin sözüne, görüşüne kulak asmalarını istemedi.[48]
Hevâzinler, birbirlerine gidip geldiler ve:
"Vallahi, Malik'i dinlemeyecek olursak, gençtir, kendisini öldürür. O zaman da, biz Düreyd ile kalırız.
Halbuki, o çok yaşlıdır, 160 yaşındadır!
Savaş için kendisinde iş kalmamıştır" diyerek, işlerini Malik'e havale etmek, rujlusunda üitleştUer[49]
Malik' e:
"Sana itaat ediyor, boyun eğiyoruz!" dediler.[50]
Düreyd b. Sımme, Hevâzinlerin kendisini dinlemediklerini görünce:[51]

"Bu öyle bir gündür ki, ben onda ne bulunuyorum, ne de bulunmuyorum!" dedi[52] ve o sırada duyduğu genç ve dinç olma özlemini bir beyitle dile getirdi.[53]

Abdullah b. Ebi Hadrad'ın Düşman Hakkında Bilgi Toplamakla Görevlendirilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam; Hevazin ve Sakiflerin savaşmak için hazırlandıklarını işitti.[54]

Abdullah b. Ebi Hadrad el-Eslemi'yi çağırdı. Hevazinlere gitmesini,[55] halkın içine girip onlar hakkında bilinmesi gereken bütün bilgileri elde edinceye kadar aralarında kaldıktan sonra haber ğetirmesini ona emretti.[56]

Abdullah b. Ebi Hadrad, çıkıp Hevazinlere gitti. Hevazinlerin ordugahlarında dolaştı.

Malik b. Avf'ın yanına kadar sokuldu. Hevazin başkan ve kumandanlarını onun yanında buldu.

Malik b. Avf'ın, arkadaşlarına:

"Muhammed, bu defakinden sonra, hiçbir zaman, bir daha çarpışmayacaktır!

O, şimdiye kadar, ancak savaş bilgisinden haberi olmayan kavimlerle karşılaşmış ve onlara galebe çalmıştı.

Seher vakti olunca, hayvanlarınızı, kadınlarınızı ve çocuklarınızı arkanızda sıralayacaksınız!

Sonra, askerlerinizi sırılayacaksınız!

Müslümanlarla karşılaşınca, hücuma kalkacaksınız! Kılıçlarınızın kınlarını kırın!

Bir tek adam gibi, hep birden saldırın!

İyi bilin ki; yenmek ilk saldıranındır!" dediğini işitti ve ezberledi.

Kınları kırılankılıçların sayısı 20.000 idi.[57]

Hevâzin Ordularının Savaş Düzeni

1. Hevâzin ordularının en önünde süvariler,
2. Süvarilerin arkasında, piyade savaş erleri,
3. Piyade savaş erlerinin arkasında kadınlar ve çocuklar,
4. Kadınlar ve çocukların arkasında davarlar,
5. Davarların arkasında develer,
6. Develerin arkasında da, sığırlar bulunuyordu.[58]
Abdullah b. Ebi Hadrad, Hevâzinlerin ordugâhlarında bir-iki gün kaldıktan sonra,[59] dönüp bütün gördüklerini, işittiklerini Peygamberimiz Aleyhisselama haber verdi.[60]
Peygamberimiz Aleyhisselam Hz. Ömer'i yanına çağırdı. Ona Abdullah b. Ebi Hadrad'ın haber verdiği şeyleri anlattı.
Hz. Ömer:
"İbn Ebi Hadrad yalan söylüyor!" dedi.
İbn Ebi Hadrad:
"Ey Ömer! Sen şimdi beni yalanlıyorsun ama, vaktiyle sen Hakk'ı da yalanlamıştın! Senin o zaman yalanladığın Zât, benden daha hayırlı idi!" dedi.
Hz. Ömer:
"Yâ Rasûlallah! İbn Ebi Hadrad'ın söylediğini işittin mi?" dedi.[61]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Doğru söylüyor![62]
Ey Ömer! Sen yolunu şaşırmıştın da, Allah sana doğru yolu göstermişti!" buyurdu.[63]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hevâzinlerle Çarpışmak Üzere Hazırlanmaya Başlaması

Peygamberimiz Aleyhisselaım; Abdullah b. Ebi Hadrad'dan Hevâzinlerin haberini alınca, onlarla karşılaşmak üzere acele hazırlandı.
Safvan b. Ümeyye'nin yanında zırhlar bulunduğu, Peygamberimiz Aleyhisselama anılmıştı.
Peygamberimiz Aleyhisselam ona haber saldı.
Safvan daha Müslüman olmamıştı, müşrikti.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Yâ Ebâ Ümeyye! Yarın gidip düşmanımızla karşılaşacağız!
Şu silahlarınızı bize emanet olarak ver!" buyurdu.[64]
Safvan:
"Yâ Muhammedi Gasben, zorla alıp geri vermemek üzere mi istiyorsun?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hayır! Sana iade edinceye kadar bizde emanet olarak kalmak, kınlan ve yitirilenleri tazmin edilmek üzere istiyoruz!" buyurdu.[65]
Safvan:
"Öyle olunca, bunda bir sakınca yok!" dedi.
Yüz adet[66] zırh gömlekle, onlara yeteri kadar da silah verdi.[67]
Peygamberimiz Aleyhisselam, bunları savaş yerine kadar taşımayı üzerine almasını da ondan istedi.
Safvan, Peygamberimiz Aleyhisselamın bu isteğini de yerine getirmeyi kabul etti.[68]
Peygamberimiz Aleyhisselam, amcasının oğlu Nevfel b. Hâris'ten de, üç bin mızrak aldı.[69]

Attâb b. Esîd'le Muaz b. Cebel'in Mekke'de Görevlendirilişleri

Peygamberimiz Aleyhisselam Attâb b. Esîd'i, Mekke valiliğine;[70] Muaz b. Cebel'i de sünnet, fıkıh öğretmenliğine tayin etti.[71]

İslâm Askerlerinin Sayıları ve Mekke'den Yola Çıkışları

Peygamberimiz Aleyhisselam Şevval ayından altı gece geçtikten sonra, 5 Şevval Cumartesi günü,[72] iki bini Mekkeli olmak üzere 12.000 kişilik askerî bir kuvvetle Mekke'den Huneyn'e doğru yola çıktı.[73]

İslâm Ordusuna Katılan Mekkeliler ve Maksatları

Peygamberimiz Aleyhisselamla birlikte, Mekkeli müşriklerden bazıları da sefere katıldılar. [74]

Bunlar, 80 kişi idiler.[75]

Bunların içlerinde kadınlar da vardı.[76]

Aralarında Mekkelilerin ileri gelenlerinden bazıları da bulunan bu kişiler hangi tarafın galip geleceğine bakacaklar, elde edilecek ganimetlerden kendileri de yararlanacaklardı. Bununla birlikte, onların hepsi, Peygamberimiz Aleyhisselamla ashabının Hevâzinler tarafından bir yenilgiye uğratı İmaları m pek istemiyorlardı.[77]

Ebu Süfyan b. Harb İslâm askerlerinin arkasından geliyor, rastladığı her düşmüş kalkan, kılıç, mızrak veya meta'lan toplayıp devesine yükleyerek taşıyordu.

Salvan b. Ümeyye de İslâm mücahidlerine katılmıştı. Kendisi henüz Müslüman olmamış, Peygamberimiz Aleyhisselam ona bir düşünme müddeti tanımıştı.

Hakîm b. Hizam, Huvayüb b. Abduluzzâ, Süheyl b. Amr, Haris b. Hişam, Abdullah b. Ebi Rebia da "Hangi taraf galip gelecek?" diye merakla gözleyenler arasındaydılar.[78]

Mücahidler Tarafından Söylenen ve Peygamberimiz Aleyhisselamın Hoşuna Gitmeyen Bir Söz

Ebu Vâkıdü'l-Leysî Haris b. Malik der ki:
"Peygamber Aleyhisselamla birlikte Huneyn'e giderken, bir gün, yolda Zât-ı Envat[1] denilen, büyük, yeşil bir ağaç gördük ki, yol tarafından bizi örtüyor, buruyordu!
'Yâ Rasûlallah! Zât-ı Envat gibi, bize de bir Zât-ı Envat ihdas etsen?[1] diyerek seslendik.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Allahuekber! Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; siz de Musa'ya kavminin dedikleri gibi bir söz söylediniz!
Onlar:
'Ey Musa! Onların nasıl tanrıları varsa, sen de bize öyle bir tanrı yap!' demişler, Musa da: 'Siz ne kadar cahillik eden bir kavimsiniz!?' demişti.
O Zât-ı Envat geleneği, sizden öncekilerin geleneği idi.[79]
Musa Aleyhisselama kavmi de tıpkı böyle yapmıştı!' buyurdu ve bu davranışı Müslümanlara çok gördü![80]
Müslümanların yolda rastladıkları, gördükleri ağaç, sidr ağacı idi.[81]
Kureyş müşriki eriyle onlar dışındaki Arapların yeşil, kocaman bir ağaçlan vardı ki, ona Zât-ı Envat denilirdi.
Müşrikler, her yıl onun yanına varırlar, silahlarını dallarına asarlar, yanında kurban keserler ve bir gün itikâfa girerlerdi.[82]
Hacca giderken de, ridalarını onun üzerine asarlar, Kâbe'ye-hürmeten-ridasız girerlerdi.[83]
Hatta, hacılarZât-ı Envat'a saygılarından dolayı azıklarını biraz geride bırakırlar, onun yanına azık-sız girerlerdi.[84]
Zât-ı Envat ağacı, Mekke'nin yakınında idi.[85]
Adamın birisi de, Mücahidlerin sayısının çokluğuna bakarak:
"Artık, bundan sonra, sayımızın azlığından dolayı yenilmeyeceğiz!" demişti.
Bu söz, Peygamberimiz Aleyhisselama çok ağırgeldi.[86]

Hevâzin Casuslarının Kendilerini Ürperten ve Titreten Müşahedeleri

Peygamberimiz Aleyhisselam, Şevval ayından on gece geçince, Salı akşamı, Huneyn'e erişti.[87]
Hevâzin ve S aklî ordularının başkumandanı Malik b. Avf, adamlarından bazılarını casus olarak ileri sürmüştü.[88]
Bunlar üç kişi olup Peygamberimiz Aleyhisselamla ashabını gözetleyecekler, İslâm ordugâhı arasına dağılacaklar.[89] Müslümanların durumu hakkında Malik b. Avf' a haberler getireceklerdi.[90]
Casuslar, asabları bozulmuş, titrer bir halde dönüp Malik'in yanına geldiler.
Malik b. Avf, onlara:
"Yazıklar olsun sizlere! Nedir bu haliniz?!" diye sordu.
Casuslar:
"Beyaz, parlak yüzlü, alaca atlar üzerinde öyle adamlar gördük ki, vallahi, gördüğün şu hale düşmekten kendimizi tutamadık![91]
Biz, yeryüzü halkı olarak onlarla çarpışamayız! Gök halkı olsaydık, çarpışırdık!
Onların gözleri, yürekleri yerinden oynatır!
Sen, bizi dinlersen, hemen kavminin yanına dön!
Eğer şu halk bizim gördüklerimiz gibi görecek olurlarsa, onlar da bizim uğradığımız hale uğrarlar!" dediler.[92]
Malik b. Avf:
"Üf sizlere! Hayır! Siz, ordugâhta, korkak bir cemaatsiniz!" dedi.[93]
Ordu içinde bunu yapıp da orduyu korkuya ve tefrikaya düşürmesinler diye, onları yanında tutukladı ve:
"Bana gözüpek bir adam gösteriniz?" dedi.
Böyle bir adam üzerinde ittifak ettiler.
O adam da, gittikten sonra, Malik'in yanına döndü.
Önceki gidip gelenler gibi, o da perişan bir hale düşmüştü.
Malik, ona:
"Ne gördün?" diye sordu.
Adam:
"Beyaz, parlak yüzlü, alaca atlar üzerinde öyle adamlar gördüm ki, onlara bakmaya bile takat getirilemez!
Vallahi, şu perişan hale düşmekten kendimi tutamadım!" dedi.
Casusların bu sözleri, Malik b.Avf'ı istediği şeyi yapmaktan alıkoyamadı, geri çeviremedi.[94]

Hevâzinlerin Müslümanlara Karşı Savaş Alanları ve Kumandanlara Verilen Emirler

Hevâzinlerin başkumandanı, akşam olunca, askerlerini Huneyn vadisinin iki yanındaki görünmez ve dar yerlere dağıtarak yerleştirdi.[95]
Böyle yapılmasını da Düreyd b. Sımme tavsiye etmiş ve Malik b. Avf'a:
"Sen askerlerinden bir kısmını pusuya yatır, gizle ki, onlar sana yardımcı olurlar.
Müslümanlar gelip sana saldırırlarsa, pusudakiler onların arkalarından gelirler, sen de yanındakil-erle birlikte hemen saldırıya geçersin.
Eğer yapılan saldırış onlardan kimseyi bozguna uğratmaz, kaçırmazsa, onların üzerine bir uğurdan umumî bir saldırış yapılır" demişti.[96]
Bunun için, Malik b. Avf da, kumandan ve askerlerine:
"Onları (Müslümanları) görür görmez, üzerlerine hep birden, bir uğurdan saldırınız!" diyerek emir verdi.[97]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mücahidleri Savaş Düzenine Koyuşu

Peygamberimiz Aleyhisselam, seher vakti, Müslümanları savaş düzenine koydu.
Bayraktar ve sancaktarlara bayrak ve sancaklarını verdi.
Muhacirlerin sancağını Hz. Ali, bayraklarını da Sa'd b. Ebi Vakkas'la Hz. Ömer taşıyordu.
Ensardan Hazrecîlerin sancağını Hubab b. Münzirveya Sa'd b. Ubâde;
Evsîlerin sancağını Useyd b. Hudayr taşıyordu.
Evsî ve Hazrecîlerin her kabilesinde ya sancak ya da bayrak bulunuyordu.[98]
Benî Abduleşhellerin bayrağını Ebu Naile,
Benî Hâriselerin bayrağını Ebu Bürde b. Niyar,
Benî Zaferlerin bayrağını Katâde b. Numan,
Benî Muaviyelerin bayrağını Cebr b. Atik,
Benî Vâkıfların bayrağını Ebu Lübâbe b. Abdulmünzir,
Benî Sâidelerin bayrağını Ebu Useydü's-Sâidî,
Benî Malik b. Neccarların bayrağını Umâre b. Hazm,
Benî Adiyy b. Neccarların bayrağını Ebu Salît,
Benî Mazinlerin bayrağını Salît b. Kays,
Benî Gitarların bayrağını Ebu Zerri'l-Gıfârî,
Benî Dam releri e Leyslerve Sa'd b. Leyslerin tek bayrağını Ebu Vâkıdü'l-Leysîtaşıyordu.
Ka'b b. Amrların iki bayrağı olup, birini Bişr b. Süfyan, diğerini Ebu Şurayh,
Benî Müzeynelerin üç bayrağı olup, birini Bilal b. Haris, birini Numan b. Mukarrin, birini de Abdullah b. Amr b. Avf taşıyordu.
Cüheynelerin dört bayrağı olup, biri Rafi[1] b. Mekîs'in, biri Abdullah b. Zeyd'in, biri Ebu Zür"a b. Ma'bed b. Halid'in, birisi de Süveyd b. Sahr'ın yanında idi.
Benî Eşca'ların iki bayrağı olup, biri Numan b. Mes'ud'un, diğeri de Ma'kıl b. Sinan'ın yanında idi.
Benî Süleymlerin üç bayrakları olup, biri Abbas b. Mirdas'ta, biri Hufaf b. Nüdbe'de, birisi de Haccac b. Matta idi.
Eşlemlerin iki bayrağı olup, biri Büreyde b. Husayb'ın, diğeri de Cündüb b. A'cem'in yanında idi.
Evs ve Hazreclerin Cahiliye çağında bayrakları yeşil ve kırmızı idi. İslâmiyet devrinde de, öylece bırakıldı.
Muhacirlerin bayrakları siyah, sancakları beyazdı.[99]
Peygamberimiz Aleyhisselam; Süleymleri, Mekke'den çıkışından beri, öncü süvari birliği olarak İslâm ordularının önüne geçirmiş ve Halid b. Velid'i de başlarına kumandan yapmıştı. Ci'râneye gelinceye kadar da, bu düzeni değiştirmedi.[100]
Ebu Abdurrahman el-Fihrî der ki:
"Çok sıcak ve yakıcı bir günde yola devam edip ağaç gölgesine indik.
Güneş zevale erince, zırhımı giydim. Atıma binip Resûlullah Aleyhisselama gittim.
Kendisi, kıl çadır içinde idi.
'Esselâmü aleyke yâ Rasûlallahi ve rahmetullâh! Hareket zamanı geldi!' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Evet!' buyurdu.
Semüre ağacının gölgesinde dinlenen Bilal'e:
'Yâ Bilal!' diye seslendi.

Bilal:
'Buyur! Ben sana feda olayım![1] dedi.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Katırımı benim için hemen eğerle!' buyurdu.
Bilal bir semer çıkardı ki, iki yanı hurma lifindendi. Gösterişli ve hoşa gidecek bir semer değildi.
Katır semerlenince, Resûlullah Aleyhisselam onun üzerine bindi. Biz de hayvanlarımıza bindik.[101]
Resûlullah Aleyhisselam bizi düşmanlara karşı o akşam ve gece savaş safları halinde düzenli bulundurdu.[102]
Peygamberimiz Aleyhisselam, o zaman, boz katırı Düldül'e binmiş, sırtına da iki kat zırh gömlek giymiş, başına giydiği takyesinin üzerine de miğfer geçirmişti.[103]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mücahidleri Öğütlemesi ve Zaferle Müjdelemesi

Peygamberimiz Aleyhisselam; mücahicileri çarpışmaya teşvik etti. Sadakat ve bağlılık gösterdikleri, güçlüklere göğüs gererek sabır ve sebat ettikleri takdirde fetih ve zafere kavuşacaklarını onlara müjdeledi.

Huneyn vadisine sabahın alacakaranlığında, savaş düzeni halinde inilmeye başlandı.[104]

Hevâzinler, Huneyn vadisinin iki yanına gizlenmişler, pusu kurmuşlardı.[105]

Cabir b. Abdullah; Hevâzinlerin Huneyn'e önceden gelip vadinin gizli yollarını ve dar geçitlerini tuttuklarını, Müslümanları oralarda pusuya düşürmek için toplanmış, hazırlanmış, üslenmiş olduklarını ve birdenbire saldırılarına uğradıklarını söyler.[106]

Seleme b. Ekvâ da:

"Ben, ilerleyip bir yokuşa çıkıyordum.

Beni düşmandan biri karşıladı. Hemen ona bir ok attım. Benden gizlendi de, ne yaptığını bilemedim.

Hevâzinlere bakıp dururken, bir de ne göreyim: Onlar başka bir yokuştan ortaya çıkıvermişlerdi!" der.[107]

Hevâzinler; attıkları hiçbir oku boşa gidermeyecek kadar keskin nişancı ve atıcı idiler.

Hevâzinlerin İslâm askerlerinden ilk karşılaştıkları kimseler ise, genellikle, aceleci, zırhsız, silahsız veya pek az silahlı birtakım toy gençlerdi.[108]

Bununla birlikte, onlar karşılaşır karşılaşmaz Hevâzinlerin üzerlerine atılıp onları bozguna uğratmayı başarmışlardı.

Fakat, ganimet toplamaya koyuldukları zaman da, Hevâzinlerin çekirge sürüsü gibi ok yağmuruna tutuldular ve tutun a m ayarak bozuldular, dönüp kaçmak zorunda kaldılar.[109]

Bu öncü birliği içinden ilk ürküp kaçanlar da, suçları bağışlanmış ve kendiliklerinden İslâm mücahi-dleri arasına katılmış bulunan iki bin kadar Mekkeli idi.[110]

Enes b. Malik de; hiçbirzaman Hevâzinler kadar kalabalık ve çokluk bir topluluk görmediğini; sabah karanlığında, vadiye inerken, dar bir geçitte onların birdenbire saldırısına uğradıklarını ve ilk bozulup kaçanların Süleym süvarileri olduğunu ve Süleymleri Mekkelilerin, Mekkelileri de sair halkın takip ettiğini;[111] süvarilerin kaça kaça İslâm ordularının arkasına kadar çekilmiş olduklarını gördüklerini bildirir.[112]

Rivayete göre; yeni Müslüman olan Mekkelilerden bazıları, o sırada birbirlerine Peygamberimiz Aleyhisselam hakkında:

"Onu yalnız bırakın! Tam sırasıdır, bozulun!" demişlerdi.[113]

Huneyn Savaşında İslâm Kadınlarının Kahramanlıkları

Ümmü Umâre der ki:
"Müslümanlar her tarafta bozguna uğradıkları zaman, benim elimde keskin bir kılıç vardı.
Ümmü Süleym beline bir hançer bağlamıştı! Kendisi, o zaman, Abdullah b. Ebu Talha'ya hâmile idi!
Ümmü Salît ile Ümmü Haris:
'Savaştan kaçmak size yaraşmaz![1] diyerek Ensarı kınıyordu!
Hevâzinlerden boz bir deve üzerinde bir adam gördüm ki; yanında sancak taşıyor, Müslümanların arkasından devesini koşturuyordu.
Hemen onun önünü keserek devesinin bacaklarına kılıçla vurdum. Deve arkasının üzerine çöküverdi. Adama saldırıp, öldürünceye kadar kılıç vurdum. Kendisinin kılıcını alıp, deveyi horuldar bir halde bıraktım!"
O sırada, Resûlullah Aleyhisselam, kılıcını sıyırmış, kılıcının kınını atmış, ayakta dikiliyor ve:
"Ey Bakara sûresinin ashabı!" diyerek sesleniyordu.
Ümmü Haris kocasının devesini tutuyor, deve yayılmak istiyor, fakat Ümmü Haris onu yanından ayırmıyor, ona:
"Ey hayvan! Sen de mi Resûlullah Aleyhisselamı bırakıp gideceksin?!" diyordu!
Ümmü Haris, Hz. Ömer'e:
"Nedir bu hal?" diye sordu.
Hz. Ömer:
"Allah'ın işidir!" dedi.
Ümmü Haris, Peygamberimiz Aleyhisselama da:
"Yâ Rasûlallah! Vallahi, şu kavmin (Benî Süleymlerle Mekkelilerden, halkın bozguna uğramalarına yol açanların) bugün bize yaptıkları gibi birşey yapanı, devemi geçeni görürsem, öldürürüm!" dedi.[114]
Peygamberimiz Aleyhisselam, orada Ümmü Süleym'i gördü ve:
"Ümmü Süleym! Sensin hâ!" buyurdu.
Ümmü Süleym:
"Evet! Babam, anam sana feda olsun yâ Rasûlallah![115]
Yâ Rasûlallah! Gördün mü, sana bey'at edip Müslüman olmuş bulunan şu cemaat, seni nasıl yalnız bırakıp kaçtılar?![116]
Yâ Rasûlallah! Suçlarını bağışladığın, senin ordunu bozguna uğratan şu Mekkelilerin[117] suçlarını bağışlama!
Allah fırsat verince,[118] seninle çarpışan şu müşrikleri geberttiğin gibi, onlan da geberti.[119]
Çünkü, onlar bunu hakettiler!" dedi.[120]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Ümmü Süleym! Allah bana yetmez mi?[121] Allah'ın affı çok geniştir![122]
Ey Ümmü Süleym! Gücün yetince, iyilik et!" buyurdu.[123]
Ümmü Süleym sözünü üç kere tekrarladı.
Peygamberimiz Aleyhisselam da, her defasında:
"Allah'ın affı çok geniştir!" buyurdu.[124]

Ebu Talha, Ümmü Süleym'in belindeki hançeri görünce, ona:
"Ey Ümmü Süleym! Ne oluyor bu yanındaki?!" diye sordu.
Ümmü Süleym:
"Hançerdir ki; müşriklerden biri bana yaklaşacak olursa, onun kamını yarayım, deşeyim diye yanıma aldım!" dedi.
Ebu Talha:
"Yâ Rasûlallah! Duydun mu; Ümmü Süleym ne söylüyor?" dedi.[125]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Bozguna Uğrayıp Kaçışan Müslümanlara Seslenişi

Hevâzinler, bozguna uğrattıkları Müslümanları kovalayarak, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına kadar gelip dayandılar.[126]
O sırada, Peygamberimiz Aleyhisselam, sağ yana çekilip kaçan Müslümanlara:
"Nereye gidiyorsunuz ey insanlar!
Bana doğru geliniz! Ben Resûlullahım!
Ben Muhammed b. Abdullah'ım![127]
Ey Allah'ın kullan! Ben Allah'ın kulu ve resûlüyüm!
Ey Muhacirler topluluğu! Ben Allah'ın kulu ve resûlüyüm ![128]
Ey Muhacirler! Ey Muhacirler!
EyEnsar! Ey Ensar!"[129] diyerek sesleniyor, develer birbirlerine giriyor, halk alabildiğine kaçıp gidiyordu!
Peygamberimiz Aleyhisselamın yanında Muhacir ve Ensardan bazı kişiler ile aile halkından başka kimse kalmamıştır.[130]
Muhacirler arasında Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer, aile halkı arasında da Hz. Ali, Hz. Abbas, Ebu Süfyan b. Haris ve oğlu Cafer, Hz. Abbas'ın oğlu Fadl, Hâris'in oğlu Rebia, Zeyd b. Hârise'nin oğlu Üsâme ve Ümmü Eymen'in oğlu Eymen[131] vardı.[132]
Rivayete göre, Huneyn günü kaçmayıp oldukları yerde sebat edenler yüz kişi idiler.[133]
Bunlardan otuzüçü Muhacirlerden, alünışyedisi Ensardandı.[134]
Peygamberimiz Aleyhisselamın yanından ayrılmayanların seksen kişi oldukları rivayeti de vardır.[135]

Hz. Ali ile Ebu Dücâne'nin Hevâzin Bayraktarlarından Birini Öldürmeleri

Hz. Ali ile Ebu Dücâne, kızıl tüylü bir devenin üzerinde, uzun mızrağının ucuna siyah bir bayraktak-mış, Hevâzinlerin önünde Müslümanlardan birçoklarını mızraklayan bir adamın ardına düştüler.[136]
Hz. Ali, adamın arkasından yetişip devenin bacaklarına kılıçla vurunca, deve arkasının üzerine çöktü.
Ebu Dücâne, adamın üzerine yürüdü. Kılıçla vurup onun bacağının yansını kesti.
Kılıç, bacağı keserken, ses çıkardı.
Adam yere yuvarlandı.[137]
Diğer rivayete göre; Hz. Ali ile Ebu Dücâne adama saldırdılar. Hz. Ali onun sağ kolunu, Ebu Dücâne de sol kolunu kesti.
Hatta, kılıçlan birbiriyle tokuştu, ses çıkardı, körleşti.[138]

Ebu Katâde'nin Güçlü ve Azılı Bir Müşriki Öldürüşü

Ebu Katâde der ki:

"Huneyn günü, bir Müslümanla bir müşrikin çarpıştığını,[139] müşriklerden birisinin de Müslümana karşı arkadaşına yardım etmek için[140] Müslümanı yere yıkıp üzerine çıktığını gördüm.[141]

Hemen arkasından varıp boynunun köküne kılıçla vurdum. Zırhını kestim.

Müşrik bana doğru yöneldi.

Vurmak için kılıcını kaldırdığı zaman,[142] vurup bir elini kestim.

Adam öbür eliyle yakalayıp boynumu öyle bir sıktı ki, ölümün kokusunu almaya, ecel teri dökmeye başladım! Az kalsın beni öldürecekti.

Eğer adam kan kaybından zayıf düşüp yere yıkılmamış olsaydı, muhakkak, beni öldürürdü.[143]

Ölüm gelip ona yetişti de, beni bıraktı.[144]

Yere düştüğü zaman, kılıçla vurup adamın işini bitirdim."[145]

Mekke'ye Kadar Kaçan Mekkeli Müşriklerin Mekke'deki Müslümanları Üzüntüye Düşürmeleri

Huneyn'de bozguna uğrayıp kaçan Mekkelilerden bazıları Mekke'ye ulaştılar.[146] Müslümanların bozguna uğradıklarını haber vererek Mekkeli müşrikleri sevindirdiler. İçlerinden birisi:

"Artık Araplar atalarının dinine dönebilirler![147] Muhammed düşmüş, ashabı da dağılmıştır!" demişti.

Mekke valisi Attâb b. Esîd:

"Muhammed öldürüldü ise, Muhammed'in dini ayaktadır. Muhammed'in ibadet etmiş olduğu Allah, Diridir ve Ölümsüzdür!" dedi.

Daha akşam olmamıştı ki, Allah'ın yardımıyla Peygamberimiz Aleyhisselamın Hevâzinleri yendiği haberi gelip, Attâb ile Muaz b. Cebel'i sevindirdi.

Bundan önce sevinenleri ise, Yüce Allah yüzlerinin üzerine düşürdü.[148]

Bazı Kureyşîlerin Kalblerindekini Açığa Vurmaları

Peygamberimiz Aleyhisselamla birlikte Huneyn'e gelip Müslümanların bozguna uğradıklarını gören bazı müşrikler, kalblerinde taşıdıkları kini ve düşmanlığı dile getirmekten kendilerini alamadılar.
Çantasında fal okları taşıyan Ebu Süfyan b. Harb:
"Artık, onların bu bozgunlukları denize (deniz sahiline) kadar bitmez![149]
Vallahi, Hevâzinler onları yenerler!" dedi.
Safvan b. Ümeyye ise:
"Ağzına taş, toprak dolsun!" diyerek Ebu Süfyan'ın bu temennisini reddetti.[150]
Eşlemlerden Ebu Makît de, Ebu Süfyan'a:
"Vallahi, senin öldürülmeni yasakladığını Resûlullah Aleyhisselamdan işitmemiş olsaydım, seni hemen öldürürdüm!" dedi.[151]
O sırada, Kureyşlilerden bir adam gelip, Safvan'a:
"Muhammed ile ashabının bozguna uğradığını sana müjdelerim! Vallahi, onlar bir daha düzelemez, savaşamaz ve kimseyi yenecek hale gelemezler! [152]
İyi biliniz ki; artık bugün sihir bozuldu, tesirsiz hale geldi!" diyerek bağırdı.
Bu adam; Safvan b. Ümeyye'nin ana bir kardeşi olan Kelede b. Hanbel'di. [153]
Safvan ona kızdı[154] ve:
"Sus! Allah senin dişlerini düşürsün!
Vallahi, bana Kureyşilerden bir kimsenin hâkim ve sahip olması, Hevâzinlerden birinin hâkim ve sahip olmasından daha yeğ ve daha iyidir! [155]
Eğer ben kendime bir rab (efendi) edinecek olsam, Kureyşlilerden bir kimseyi rab (efendi) edinmem, bana, Hevâzinlerden birisini rab (efendi) edinmekten daha sevimlidir!" dedi. [156]
Sonra, uşağını yanına çağırdı ve ona:
"Müslümanların parolalarını dinle, gel, bana bildir!" dedi.
Uşak, gidip geldi. Onların "Ey Abdurrahman oğulları!", "Ey Abdullah oğulları" dediklerini işittiğini bildirince, Safvan b. Ümeyye:
"Muhammed galip gelecektir! Bunlar, onların savaştaki parolalarıdır!" dedi.[157]
Süheyl b. Amr da:
"Muhammed ve ashabı artık bir daha düzelemez, savaşamaz!" dedi[158]
İkrime b. Ebu Cehil ise:
"Bu, yerinde bir söz değildir! İşler ancak Allah'ın Elindedir. Muhammed'in elinde birşey yoktur!
Bugün savaş onun aleyhine ise, yarın muhakkak onun lehine olacaktır!" dedi.
Süheyl b. Amr:
"Sen daha önce bu sözün aksini söylüyordun!?" dedi.
İkrime:
"Yâ Ebâ Yezid! Biz, vallahi, aykırı şeyler üzerinde duruyormuşuz!
Akıllarımızı köstеklemiş; yarar da, zarar da vermeyen birtakım taşlara tapmış durmuşuz!" dedi.[159]

Şeybe b. Osman'ın Peygamberimiz Aleyhisselama Suikaste Kalkışı ve Müslüman Oluşu

Peygamberimiz Aleyhisselam Huneyn savaşına çıkarken, Şeybe b. Osman ile Salvan b. Ümeyye, birlikte çıkmak için sözlesmişlerdi.
Safvan'ın babası Ümeyye b. Halef Bedir savaşında, Şeybe'nin babası Osman b. Ebu Talha da Uhud savaşında öldürülmüştü.
Huneyn'de Müslümanlar yenilirlerse, bunlar, Peygamberimiz Aleyhisselamın üzerine saldırarak babalarının öçlerini alacaklardı.[160]
Müslümanların bozguna uğradıkları, halkın birbirlerine karıştıkları ve Peygamberimiz Aleyhisselamın da katırından yere indiği sırada, Şeybe b. Osman kılıcını sıyırdı, öcünü almak için[161] sağ tarafından Peygamberimiz Aleyhisselama doğru varmak istedi.
Hz. Abbas'ın ayakta dikildiğini ve ak gümüş gibi parlayan zırhının üzerinden tozlan silkmekte olduğunu görünce, kendi kendine:
"Amcası onu yardımsız bırakmaz! Onun yanından ayrılmaz!" dedikten sonra, sol yanından Peygamberimiz Aleyhisselama yaklaşmak istedi.
O tarafta da, Peygamberimiz Aleyhisselamın amcasının oğlu Ebu Süfyan b. Hâris'i gördü.
"Bu da, onun amcasının oğludur. Onu yardımsız bırakmaz!" deyip Peygamberimiz Aleyhisselama arka tarafından yaklaştı.
Kılıcını kaldırıp vurmaktan başka bir iş kalmamıştı ki, aralarında birdenbire yıldırımı andıran bir ateş yalımı peyda oldu!
Yalımın kendisini yakıp helak etmesinden korktu, gözlerini elleriyle kapadı ve geri geri çekildi [162]
Şeybe b. Osman der ki:
"İşte o zaman anladım ki; o, benim tecavüzümden, muhakkak Allah tarafından korunuyor!"[163]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Şeybe b. Osman'a doğru başını çevirdi.[164] Gülümsedi[165] ve:
"Ey Şeybe! Anası ağlayasıca![166] Yanıma gel!" buyurdu.[167]
Şeybe titremeye başladı.
Yüce Allah onun kalbine korku ve iman sevgisi düşürdü[168]
Şeybe b. Osman Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelince, Peygamberimiz Aleyhisselam elini onun göğsüne koydu ve:
"Allah'ım! Bundan şeytanı defet, gider!" diyerek dua etti.[169]
Yüce Allah, Şeybe'nin kalbindeki bütün kin ve düşmanlıkları giderip kalbini imanla doldurdu.[170]
Şeybe, başını kaldırıp baktığı zaman, Peygamberimiz Aleyhisselama karşı içi sevgi ile doldu. Peygamberimiz Aleyhisselam, ona, gözünden, kulağından, kalbinden daha sevgili olmuştu!
Bundan sonra, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Şeybe! Artık kâfirlerle savaş!" buyurdu.[171]
Şeybe der ki:
"Hevâzinlerin Kureyşileri yenmesi, beni gayrete getirmişti.
'Yâ Rasûlallah! Ben, alaca atlı birçok süvariler görüyorum!' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:

'Ey Şeybe! Onları ancak kâfir olanlar görür!' buyurdu ve göğsümü eliyle sığayarak:
'Ey Allah'ım! Şeybe'ye doğru yolu göster!' diyerek üç kere dua etti.
Vallahi, üçüncüsünde, daha elini göğsümden kaldırmamıştı ki, Allah'ın yaratıklarından, bana, ondan daha sevgili bir kimse yoktu![172]
Resûlullah Aleyhisselamın önünde kılıç vurdum, savaştım.
Vallahi, canım ve herşeyimle onu korumak istiyordum[173]
O sırada, sağ olsaydı da babamla karşılaşsaydım, kılıcımla vurup onu da öldürürdüm[174]
Hevâzinler bozguna uğrayıp yurtlarına kadar kaçtıkları zaman, Resûlullah Aleyhisselamın huzuruna vardım.
Bana:
'Hamd olsun Allah'a ki, O, senin hakkında, senin dilediğin şeyden daha hayırlısını diledi![1] buyurdu ve kendisine yapmayı içimden geçirmiş bulunduğum herşeyi bana olduğu gibi haber verdi .[175]
Halbuki, ben onları hiç kimseye söylememiştim!
Hemen:
'Şehadet ederim ki; Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur!
Sen de, hiç şüphesiz, Resûlullahsın!
Benim için Allahtan mağfiret dile!' dedim.
'Allah seni mağfiret etsin, yarlıgasın!' buyurdu.
Halbuki;
'Araplardan ve Arap olmayanlardan Muhammed'e tâbi olmadık hiç kimse kalmasa, ben sana tâbi olmam!' diyordum."[176]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Kaçışan Müslümanlara Seslenişi ve Hz. Abbas'ı Seslendirişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Müslümanların bozulup kaçıştıklarını görünce, boz katırının üzerinde, sağına soluna döne döne:
"Ey Allah'ın yardımcıları! Ben Allah'ın kulu ve resûlüyüm! Sabır ve sebat gösteriniz!" buyuruyor-du.[177]
Hz. Abbas der ki:
"Resûlullah Aleyhisselamla Huneyn harbinde bulundum.
Ebu Süfyan b. Haris b. Abdulmuttalib ile ben, Resûlullah Aleyhisselamın ardına düştük. Kendisinden hiç ayrılmadık.
Resûlullah Aleyhisselam, beyaz katırının üzerinde idi.
Müslümanlarla kâfirler karşılaşınca, Müslümanlar dönüp gerilediler.
Resûlullah Aleyhisselam ise, katırını kâfirlere doğru mahmuzlamaya başladı.
Ben Resûlullah Aleyhisselamın katırının geminden tutuyor, onu, koşmasın diye engelliyordum.
Resûlullah Aleyhisselam, bana:
'Ey Abbas! Ashâbu's-Semüre'ye seslen![1] buyurdu.
Bunun üzerine, ben sesim çıkabildiğince:
'Yâ Eshâbessemüre! Ey semüre ağacının altında Resûlullah Aleyhisselama bey'at etmiş olan saha-biler! Nendesiniz?!' diyerek haykırdım.
Vallahi, sesimi işittikleri zaman yerlerine dönüşleri, ineğin yavrularına dönüşü gibi idi!
Ensara, önce genellikle:
'Ey Ensar cemaati! Ey Ensar cemaati![1]
Sonra, özellikle de:
'Ey Benî Haris b. Hazrec cemaati! Ey Benî Hazrec cemaati!' diye seslenilince, onlar 'Buyur! Buyur! Buyur!' diyoriar,[178] bindikleri develerini geri çevirmek istiyorlar, fakat geri çevirmeye güç yetiremiyorlar; hatta sırtlarındaki zırh gömleklerini çıkarıp develerinin boyunlarına attıkları halde, onları durduramıyorlandı. En sonunda, kılıçlarını, kalkanlarını alıp kendilerini develerinden aşağı atarak Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına koşuyorlardı![179]
Sa'd b. Ubâde, Hazrecîlere:
'Yetişiniz ey Hazrecîler! Yetişiniz ey Hazrecîler!'
Useyd b. Hudayr da:
'Yetişiniz ey Evsîler! Yetişiniz ey Evsîler!' diyerek seslendikleri zaman, arıların beylerinin başına toplandıkları gibi, her taraftan gelen Müslümanlar Hevâzinlerin üzerine öfkeyle atılmaya başladılar!
Muhacirler:
'Yâ Benî Abdurrahman![1]
Evsîler:
'Yâ Benî Ubeydullah! Ey Allah süvarileri!' diyerek hay kırıyorlardı. "[180]
Dönüp gelenler, Hevâzin müşriki eriyle çarpışmaya giriştiler.[181]
Peygamberimiz Aleyhisselamın çevresi, Müslümanlarla çarpışan Hevâzin müşrikleri tarafından sarılmıştı.[182]

Hz. Osman, Hz. Ali, Ebu Dücâne ve Eymen b. Ubeyd, Peygamberimiz Aleyhisselamın önünde çarpışıyorlardı.[183]
O gün, Hz. Ali, Peygamberimiz Aleyhisselamın önünde çarpışanların hızlısı, en hiddetli ve şiddetlisi idi.[184]
Ebu Süfyan b. Haris der ki:
"Allah biliyor ki, ben, Resûlullah Aleyhisselamın önünde ölmek istiyordum.
O sırada, Abbas b. Abdulmuttalib, Resûlullah Aleyhisselamın katırının gemini tutuyordu.
Ben de, öbür yanına geçip katırının geminden tutunca, Resûlullah Aleyhisselam:
'Kim bu?' diye sordu.
Yüzümden, miğferimi kaldırdım.
Abbas:
'Yâ Rasûlallah! (Süt) kardeşin ve amcanın oğlu Ebu Süfyan b. Hâris'tir. Ondan razı ol![1] dedi.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Öyle yaptım! Allah onun bütün düşmanlıklarını bağışlasın!' buyurdu.
Bunun üzerine, üzengideki ayağını öptüm.
Sonra, bana döndü de:
'Evet! (Süt) kardeşimdir!' buyurdu."[185]
Peygamberimiz Aleyhisselam, boz katırının üzerinde üzengilere basarak dikilip Müslümanların Hevâzinlere kılıçla giriştiklerini görünce:
"İşte, bu, tandırın tutuştuğu (savaşın kızıştığı) zamandır!" buyurdu.[186]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Yüce Allah'a Dua Edişi ve Müşriklerin Bozguna Uğrayışı

Müslümanlar bozguna uğrayıp da düşmanlar Peygamberimiz Aleyhisselama doğru yönelince,[187] Peygamberimiz Aleyhisselam katırından yere inip:[188]
"Peygamber, benim! Yalan yok!
Abdulmuttalib'in oğlu benim![189]
Allah'ım! Bize yardımını indir![190]
Ey Allah'ım!
Ben, Senden, bana olan (zafer) va'dini yerine getirmeni diliyorum ![191]
Ey Allah'ım! Muhakkak ki Sen onların bize galip gelmelerini istemezsin!"[192] diyerek, Allah'tan yardım ve zafer diledi.[193]
"Ey Allah'ım! Hamd Sana mahsustur. Şikâyetler ancak Sana arzolunur. Yardım ancak Senden dilenir" diyerek dua edince, Cebrail Aleyhisselam gelerek:
"Sana telkin olunan bu kelimeler, arkasında Firavun bulunduğu ve kendisine deniz yarılıp yol açıldığı gün Musa'ya da Allah tarafından telkin olunmuştu!" dedi.[194]
Peygamberimiz Aleyhisselam yerden aldığı bir avuç toprağı[195] veya kumu[196] müşriklerin yüzlerine doğru attı, saçtı.[197]
"Bu yüzler kara olsun!" dedi.[198]
Onlardan, Allah'ın yarattığı hiçbir kimse yoktu ki,[199] Yüce Allah, o bir avuç toprak veya kumla onların gözlerini doldurmamış,[200] kalblerine korku düşürmemiş olsun![201]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Kabe'nin Rabbine andolsun ki; onlar bozguna uğradılar gittiler!" buyurdu.[202]
Cübeyr b. Mut'im, o sıradaki müşahedelerini şöyle anlatır:
"Hevâzinler, bozguna uğramadan, Müslümanlarla çarpıştıkları sırada, gökten simsiyah örtü gibi birşeyin gelip bizimle Hevâzinler arasına düştüğünü,[203] bu gökten gelip bizimle Hevâzinleri gölgeleyen ve ufku kaplayan siyah şemsiye gibi şeye[204] dikkatlice baktığım zaman, onun siyah karıncalar olduğunu,[205] vadiyi doldurduğunu,[206] Huneyn vadisinde karınca seli aktığını gördüm![207]
Onların meleklerden ibaret olduğunda,[208] bunun Allah tarafından bir yardım olup bizi onlarla desteklediğinde hiç şüphem kalmadı.
Nihayet, Hevâzinlerin bozguna uğramalarından başka birşey vuku bulmadı!"[209]
Bir mucize olarak, gökle yer arasında, demir taslar üzerine düşen demir parçalarının çıkardıkları sesler gibi çınlayan sesler de duyulmuştu![210]
Huneyn savaşında bulunmuş olan Süveyd (veya Büreyd) b. Âmir de, o zaman yüreklerine düşen korku soruldukça, eline çakıl taşları alır, onu bir tasın içine atarak sesler çıkarttırır ve:
"İşte, içimizde böyle sesler çınladığını duymuştuk!" derdi.[211]
Yine, Müslüman olan Hevâzinlerin anlattıklarına göre; birdenbire bozguna uğramışlar, arkalarına döndükçe, Müslümanlar tarafından takip edildiklerini görmüşler, her tarafa dağılmışlar, kaçıp kurtulabilenler ancak soluklarını yurtlarının en yüksek yerinde almışlardı ![212]
Haris b. Bedel de; Peygamberimiz Aleyhisselam yerden bir avuç toprak alıp Hevâzinlerin yüzlerine atınca bozguna uğradıklarını, her ağacı, her taşı, arkalarından gelen bir süvari sandıklarını söyler.[213]

Hz. Abbas da, bu husustaki müşahedelerini şöyle anlatır:
"Gidip baktığımda, savaş gördüğüm biçimde, aynı şiddette devam edip dururken,[214] vallahi, Resûlullah Aleyhisselamın kumları onlara atmasından sonradır ki, güçlerinin azaldığını, işlerinin tersine döndüğünü gördüm!
Nihayet, Allah onları bozguna uğrattı.
Resûlullah Aleyhisselamın da katırını tepip onları takip ettiğini hâlâ gözlerimle görürgibiyimdir!"[215]

Sakîflerden Öldürülenler ve Kaçıp Taif Kalesine Sığınanlar

Sakîflerden müttefiklerin bayrağı Karib b. Esved b. Mes'ud'un yanında idi. Hevâzinler bozguna uğrayınca, Karib, sancağı, bayrağı bir ağaca dayayarak; müttefiklerden amcasının oğullarıyla birlikte kaçtı.

Onlardan, iki kişiden başka, öldürülen olmadı.

Birisi Gıyerelerden Vehb, diğeri de Benî Kubbelerden Cülah (Leclac) idi. Peygamberimiz Aleyhisselam, Cülah'ın öldürüldüğünü işittiği zaman: "Bugün, Sakîf gençlerinin ulusu öldürülmüştür!" buyurdu.[216]

Hevâzin Savaşında Taifli Sakîflerden Öldürülenlerin Sayısı

Hevâzinler bozguna uğrayınca, Taifli Sakîflenden Malik oğullarının bayrağı altında yetmiş kişi,[217] Bedir savaşında Kureyşlilerden öldürülmüş olanlar kadar[218] adam öldürüldü. [219] Malik oğullarının bayrağını Zülhımar taşıyordu.
Zülhımar öldürülünce Osman b. Abdullah b. Rebia almış, çarpışırken o da öldürülmüştü. [220] Peygamberimiz Aleyhisselam, onun öldürüldüğünü işitince: "Allah kahretsin onu! Çünkü o Kureyşîlere çok kin beslerdi" buyurdu.[221] Osman b. Abdullah, bütün köleleri ve azadlılan ile birlikte savaşa katılmıştı. O gün, hepsi de öldürüldüler.[222]
Benî Riab veya Rebablardan Nasr oğulları da çok öldürüldüler. Abdullah b. Kays: "Yâ Rasûlallah! Riab oğulları mahvoldular!" dedi. Peygamberimiz Aleyhisselam: "Ey Allah'ım! Onların musibet ve helaki arını iyileştir!" diyerek dua etti .[223]

Hevâzin Ordularının Etrafa Dağılışı ve Düreyd'in Öldürülüşü

Bozguna uğrayan Hevâzin ordularından bir kısmı Taife gittiler.[224] Bir kısmı Evtas'ta ordugâh kurdu. Bir kısmı Nafileye doğru yönelip gitti.
Nahle'ye doğru gidenler arasında Giyere (Aneze) oğullarından başkası bulunmuyordu.
Nahle'ye doğru giden halkı, İslâm süvarileri takip ettiler.
Fakat, onlardan, dağ yollarını tutanları takip etmediler.
Rebia b. Rüfey[1], Düreyd b. Sımme'ye yetişip devesinin yularından tuttu. Onu kadın sanıyordu.
Çünkü, deve üzerinde kadınların taşınmasına mahsus hevdecimsi bir mahfaza içinde bulunuyordu.
Rebia, onun içindekinin erkek olduğunu anlayınca, deveyi ıhdırdı.
Çok yaşlanmış bir adam olan Düreyd b. Sımme ile karşılaştı.
Henüz gençlik çağında bulunan Rebia, Düreyd'i hiç tanımıyordu.
Düreyd, ona:
"Beni ne yapacaksın?" diye sordu.
Rebia:
"Öldüreceğim!" dedi.
Düreyd:
"Sen kimsin?" diye sordu.
Rebia:
"Ben Rebia b. Rüfey'ü's-Sülemf'yim!" dedikten sonra, ona kılıçla bir darbe indirdi. Fakat birşey yapamadı.
Düreyd:
"Anan seni ne kötü çıkarmış (doğurmuş)!
Semerin arkasında, hevdecin içindeki kılıcı al da, bana onunla vur!
Kılıcı vururken de, kafa kemiğinin yukarısından dimağın aşağısına doğru indir!
Ben, adamları öldürürken, böyle vururdum!
Sonra, ananın yanına vardığın zaman, Düreyd b. Sımme'yi kendinin öldürdüğünü ona haber ver!
Vallahi, benim kadınlarınızı koruduğum, esirgediğim zamanlar olmuştur!" dedi.
Süleym oğulları, Rebia Düreyd'i kılıçla vurup yere düşürdüğü zaman, kıçının açılıp çıplak atlara binmekten her iki budunun kılları dökülerek parlak, tüysüz hale geldiğinin görüldüğünü söylerler.
Rebia, yurduna dönüp Düreyd'i öldürdüğünü haber verince, anası:
"Amma, vallahi, o senin analarından üçünü[225] bir sabah babanın alnının saçını keserek azad etmiş, serbest bırakmıştı!" dedi.
Rebia:
"Ben bunu bilmiyordum!" dedi.[226]
Anası:
"O bize olan iyiliğini sana haber verince, onu öldürmekten vazgeçmeli ve böylece kendisine ikramda bulunmalı değil miydin?" dedi.
Rebia:
"Ben, Allah'ın ve Resûlünün rızasını kazanmak için, ona ikramda bulunmadım!" dedi. [227]

Düreyd b. Sımme ile birlikte kaçanlar, alûyüz kişilik bir cemaat idi. Üçyüzü öldürülmüştü.[228]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Kaçan Düşmanları Takip Etmelerini Mücahidlere Emredişi ve

Hevâzin Orduları Başkumandanının Taif Kalesine Sığınışı

Peygamberimiz Aleyhisselam, kaçan düşmanları takip etmelerini Müslümanlara emretti. [229]
Hevâzin ordularının başkumandanı Malik b. Avf, bozguna uğradığı zaman, kavminin bazı süvarileriyle birlikte yolda iki dağ arasındaki yüksekçe bir yerde durup, arkadaşlarına:
"Zayıf olanlarınız gelinceye kadar bekleyiniz de, arkanızdakiler gelip size kavuşsunlar!" dedi.
O sırada, uzaktan İslâm süvarileri gözükünce, Malik b. Avf, arkadaşlarına:
"Bakınız, neler görüyorsunuz?" diye sordu.
Arkadaşları:
"Atlar üzerinde, mızraklarını atlarının kulakları arasına uzatmış, uzun bacaklı bir kavim görüyoruz!" dediler.
Malik b. Avf:
"Onlar, kardeşleriniz Süleym oğullarıdır!
Onlardan size zarar gelmez!"* dedi.
Vadinin içine girdikleri zaman, arkalarından, başka bir süvari birliğinin gelmekte olduğu görüldü.
Malik b. Avf, arkadaşlarına:
"Bakınız! Neler görüyorsunuz?" diye sordu.
Arkadaşları:
"Mızraklarını yanlamasına uzatmış, atları üzerinde, kendilerini belli etmeyen bir kavim görüyoruz!" dediler.
Malik b. Avf:
"Onlar, Evs ve Hazreclerdir.
Onlardan da size zarar gelmez!" dedi.[230]
Dağ yolunun dibine varınca, Benî Süleymlerin gittikleri yolu tuttular.
Orada birtakım atlılar göründü.[231]
Malik b. Avf:
"Bakınız! Neler görüyorsunuz?" diye sordu.
Arkadaşları:
"Atlar üzerinde, heykeller gibi kimseler görüyoruz!" dediler.
Malik b. Avf:
"Onlar, Ka'b b. Lüeyylerdir!
Onlar sizinle çarpışırlar!" dedi.
Süvariler gelip sarınca, Malik b. Avf esir düşmekten korkarak hemen atından indi. Bir çalının içine saklandı.
Sonra, kaya aralarından, dağın tepesindeki hurma ağacının yanına kadar çıkıp canını kurtardı, arkasından gelenlere yakalanmadı.[232]
Malik b. Avf, arkadaşlarına:
"Bakınız! Daha neler görüyorsunuz?" diye sordu.
Arkadaşları:
"Uzun bacaklı, mızraklarını omuzlarının üzerlerine koymuş, başlarına bez sarmış birtakım atlılar;[233] aralarında da, başına san sarık sarmış, mızrağı om uzunda, sert adımlarıyla yeri sarsa sarsa yürüyen bir adam görüyoruz!" dediler.

Malik b. Avf:
"İşte o, Safiyye'nin oğlu[234] Zübeyr b. Avvam'dır!
Lâfa yemin ederim ki; o, sizinle karşılaşacak![235] Sizi yerinizden ayıracaktır!" dedi.[236]
Gerçekten de, Zübeyr b. Avvam, onları görünce, bulundukları yerden indirip kaçırıncaya kadar saldırmaktan geri durmadı.[237]
Malik b. Avf kaçıp kendisine ait Liyye kalesine, oradan da Sakîflerin kalesine sığındı .[238]

Sa'd b. Bekr Oğullarından Bicad'ın Yakalanıp Esir Edilişi

Sa'd b. Bekr oğullarından Bicad ağır bir suç işlemiş.[239] bir müslümanı tutup azalarını kesmiş, sonra da kendisini ateşe atarak yakmıştı.
Bicad, suçunun ağırlığını bildiği için, kaçmıştı.[240]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sa'd b. Bekr oğullarından Bicad'ı yakalayabilirdeniz, onun elinizden kaçıp kurtulmasına meydan vermeyiniz!" buyurmuştu.
Müslümanlar onu yakaladılar[241] ve ev halkı ile birlikte esir ettiler.[242]
Peygamberimiz Aleyhisselamın sütkardeşi olan, Ben îSa'dlardan Şeymâ da, Bicad ve onun ev halkı ile birlikte esir edilmiş bulunuyordu.[243]

Şeymâ'nın Peygamberimiz Aleyhisselamla Konuşması

Şeymâ esirler arasında getirilirken yolda kendisine katı ve sert davranılınca:
"Biliniz ki; vallahi, ben sizin efendinizin sütkardeşiyim!" dedi.
Fakat, onun bu sözüne pek inanmadılar. Kendisini Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına getirdiler.[244]
Şeymâ:
"Yâ Muhammed![245] Yâ Rasûlallah![246] Ben senin sütkardeşinim!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Buna alamet ve işaret nedir?[247]
Doğru söylüyorsan, benim tarafımdan sana yapılmış, belirsiz olmayan biriz gösterebilir misin?" diye sordu[248]
Şeymâ, kolunu açıp:
"Evet yâ Rasûlallah! Sen küçük iken, beni ısırmıştın! İşte, ısırık izi![249]
Arkamda, omuzumda bulunan ısırık izi ki, onu sen ısırmıştın!
O zaman, ben seni kucağıma almıştım![250]
Sirer vadisinde, ailemizin davarlarını otlatıyorduk.
O zaman, benim babam, senin de (süt) babandı.
Benim annem, senin de (süt) annendi.
Seni memeden ben ayırmıştım.
Hatırladın mı şimdi yâ Rasûlallah?" dedi.[251]
Peygamberimiz Aleyhisselam, ısınk izini görünce hatırladı ve tanıdı.
Ridasını yere serdikten sonra, Şeymâ'yı onun üzerine oturttu ve ona:
"Hoşgeldin!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselamın gözleri yaşla doldu.[252]
Ona annesini ve babasını sordu.
Şeymâ, onların daha önce ölmüş olduklarını haber verdi.[253] Peygamberimiz Aleyhisselam, Şeymâ'ya:
"İstersen, sevgi ve saygı görerek yanımda otur![254]
İstersen, yararlanacağın mallar verip, seni kavim ve kabilenin yanına döndüreyim?
Ben sana bunu da yaparım" buyurdu.
Şeymâ:
"Olur! Sen bana mal ver[255] ve kavmimin yanına çevir" dedi.[256] Müslüman oldu.[257]
Allah ondan razı olsun!
Şeymâ, Bicad'ın karısının ricası üzerine, suçunun bağışlanmasını, serbest bırakılmasını, Peygamberimiz Aleyhisselamdan diledi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Şeymâ Hatunun bu dileğini de yerine getirdi.
Şeymâ Hatuna, ailelerinden kimler kaldığını sordu.
Şeymâ Hatun, kız ve oğlan kardeşleri ile amcası Ebu Bürkan'ın sağ olduklarını haber verdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Şeymâ Hatuna:
"Sen şimdi Ci'râne'ye dön!
Orada kavminle birlikte bulun.
Ben şimdi Taife gideceğim. Oradan Ci'râne'ye döneceğim" buyurdu, onu Ci'râneye yolladı.

Peygamberimiz Aleyhisselam, Taif'ten Ci'râneye döndüğü zaman, Şeymâ Hatuna ve aile halkından sağ olanlara, deve ve davar verdi.[258]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Şeymâ Hatuna, ayrıca bir erkek ve bir de kadın köle verdi. Şeymâ Hatun onları birbirleriyle evlendirdi.[259]

Mücahidlerin Kadın, Çocuk ve Köle Öldürmemeleri İçin Uyarılışı

Süleym oğulları öncü süvari birliğini teşkil ediyorlar, Halid b. Velid de onlann kumandanı bulunuyordu.[260]
Peygamberimiz Aleyhisselam bir kadın ölüsüne rastlamıştı ki, halk onun başına toplanmışlardı.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Nedir bu?" diye sordu.
"Bir kadındır. Halid b. Velid öldürdü!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, orada bulunanlardan birisine:
"Halid'e yetiş! Ona:
'Resûlullah seni çocuk, kadın ve hizmetçi öldürmekten men ediyor![1] de!" buyurdu.[261]
Peygamberimiz Aleyhisselam, başka bir kadın ölüsü gördü ve onu kimin öldürdüğünü sordu.
Bir adam:
"Yâ Rasûlallah!
Onu ben öldürdüm!
Kendisini terkime almıştım. O beni öldürmek isteyince, ben onu öldürdüm!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onun gömülmesini emretti.[262]
Peygamberimiz Aleyhisselam, mücahidlerin çocukları da öldürmeye başladıklarını işitince, mücahi-dlere:
"Dikkat ediniz! Çocuklar öldürülmeyecektir!
"Dikkat ediniz! Çocuklar öldürülmeyecektir!
"Dikkat ediniz! Çocuklar öldürülmeyecektir!" buyurdu.
Useyd b. Hudayr
"Yâ Rasûlallah! Onlar, müşriklerin çocukları değiller mi?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sizin en hayırlılarınız da, müşriklerin çocukları değiller midir?
Her çocuk, İslâm yaratılışı üzere doğar, dili dönünceye kadar, öyle gider.
Ana ve babalan onu ya Yahudileştirir, ya da Hıristiyanlaştırır!" buyurdu.[263]

Ebu Âmir el-Eş'arî'nin Evtas'ta Savaşması ve Orada Şehit Oluşu

Huneyn'de bozguna uğrayan Hevâzinlerden bir kısmı Evtas ordugâhında toplanmışlardı. Toplananların sayısı pek çoktu.[264]
Peygamberimiz Aleyhisselam, bir sancak bağlayarak, Ebu Âmir el-Eş'arî'yi Seleme b. Ekvâ ile birlikte Evtas'a gönderdi.
Evtas'ta üslenen müşrikler, kendilerini savundular.[265]
Hevâzinlerden bir adam, meydana çıkıp:
"Benimle çarpışacak kim var?" diyerek bağırdı.
Ebu Âmir ona karşı vardı.[266] Adam Ebu Âmir'e saldırdı.
Ebu Âmir onu İslâmiyete davet etti[267] ve:
"Ey Allah! Şahit ol ona! (Onu İslâmiyete davet ettiğime!)" dedi.[268]
Üzerine yürüdü. Onu öldürdü.
Sonra, ikinci bir adam çıkıp Ebû Âmir'e saldırdı.
Ebu Âmir, onu İslâmiyete davet etti ve:
'Ey Allah! Şahit ol ona! (Onu İslâmiyete davet ettiğime!)" dedi.
Vurup onu da öldürdü.
Hevâzinler birer birer meydana çıkıyor, Ebu Âmir'e saldırıyor, Ebu Âmir de onları önce İslâmiyete davet ediyor, sonra da üzerlerine yürüyüp onları öldürüyordu.
Ebu Âmir, böylece, onlardan dokuz kişi öldürdü.[269]
Dokuzuncusu, çarpışmak için alâmetienmiş, koşa koşa gelmişti.
Meydana çıkan onuncu adam, başına sarı bir sarık sanmıştı.[270]
Gelir gelmez, Ebu Âmir'e saldırdı.
Ebu Âmir de onun üzerine yürüdü.
Kendisini önce İslâmiyete davet etti ve sonra da:
"Ey Allah! Şahit ol ona! (Onu İslâmiyete davet ettiğime!)" dedi.
Adam:
"Ey Allah! Bana şahit olma!" deyince, Ebu Âmir ondan elini çekti, adam da kaçıp kurtuldu.
Kendisi, sonradan Müslüman oldu. İslâmiyet ameli eriyle Müslümanlığını güzelleştirdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onu gördükçe:
"Bu, EbuÂmir'in kaçırdığıdır!" buyururdu.[271]
BenîCüşem b. Muaviyelerden Hâris'in oğulları Ali ile Evfâ, Ebu Âmir'e ok atarak, biri onu kalbinden, diğeri de dizinden vurdu.[272]
Ebu Musa el-Eş'arî der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam beni de amcam Ebu Âmirle birlikte göndermişti.
Savaş sırasında Ebu Âmirin dizine Cüşem kabilesinden birisi tarafından bir ok atılmıştı.
Okçu, okunu EbuÂmir'in dizkapağına saplamıştı.
Hemen, Ebu Âmir'in yanına koştum.
Ona:
'Ey amca! Oku sana kim attı?' diye sordum.
'İşte, ok atan katilim şudur!' diyerek onu gösterdi.
Ben hemen katile doğru koştum ve yetiştim.
Katil, beni görünce, dönüp kaçmaya başladı. Ben de onun ardına düştüm.
Hem koşuyor, hem de:

'Sen kaçmaktan utanmıyor musun? Niçin durmuyorsun?' diyerek bağırıyordum.
Adam, nihayet, kaçmaktan vazgeçti.
Her ikimiz kılıçlarımızla vuruşmaya başladık. En sonunda, ben onu öldürdüm.
Sonra, Ebu Âmir'in yanına gelip:
'Allah, adamını öldürdü!' dedim.
Amcam, bana:
'Şu oku dizimden çek, çıkar![1] dedi.
Ben de oku hemen çıkardım.
Fakat, okun yerinden pek çok su boşandı.
Amcam hayatından umudunu kesti ve bana:
'Ey kardeşimin oğlu! Peygamber Aleyhisselama benden selam söyle! Benim için Allahtan mağfiret dilesin!' dedi ve beni kendisinin yerine halkın üzerine kumandan tayin etti.[273]
Ebu Âmir sancağı Ebu Musa'ya verdi ve:
'Atımı, silahımı Peygamber Aleyhisselama teslim et[1] dedi.[274]
Ebu Âmir, bir müddet sonra, şehit olarak vefat etti.[275]
Yüce Allah ondan razı olsun!
Ebu Musa el-Eş'arî, sancağı alınca, savaşmaya girişti.
Allah, fetih ve zaferi onun eliyle gerçekleştirdi. Evtas'ta toplanan halkı bozguna uğrattı. [276] Onlar, Evtas'tan Taife kaçtılar.[277]
Ebu Musa el-Eş'arî der ki:
"Evtas'tan dönüp Peygamber Aleyhisselamın huzuruna girdim.[278]
Ebu Âmir'in silahını, atını ve sair eşyasını da yanımda götürdüm.[279]
Resûlullah Aleyhisselam, o sırada, hasırdan örülmüş, üstüne şilte serilmiş bir somya üzerinde yatıyordu.
Hasırın örgüleri, kendisinin sırtına ve böğürlerine iz yapmıştı.[280]
Resûlullah Aleyhisselam, bayrağı benim elimde görünce:
'Ey Ebu Musa! Yoksa Ebu Âmir öldürüldü mü?' diye sordu.[281]
Kendi haberimizi ve Ebu Âmir'in haberini ve:
'Resûlullah Aleyhisselam benim için Allah'tan mağfiret dilesin!' dediğini arzettim.
Bunun üzerine, Resûlullah Aleyhisselam, abdest suyu isteyip abdest aldı.[282]
İki rekat namaz kıldı.[283]
Sonra, ellerini kaldırıp:
'Ey Allah'ım! Kulcağızın Ebu Âmir'i yarlığa!' diyerek dua etti.
Dua ederken ellerini o kadar kaldırdı ki, koltuklarının beyazlığını gördüm!
Sonra:
'Ey Allah'ım! Onu, yarattığın insanlardan çoğuna, Kıyamet gününde mertebece üstün kıl! [284] Cennette onu ümmetimin üstünlerinden eyle!' diye dua etti.[285]
'Yâ Rasûlallah! Biliyorum ki; Yüce Allah Ebu Âmir'i muhakkak yarlıgamış, kendisi şehit olarak da öldürülmüştür.
Yâ Rasûlallah! Benim için de Allahtan mağfiret dile!' dedim.
Bunun üzerine, Resûlullah Aleyhisselam:
'Ey Allah'ım! Abdullah b. Kays'ın günahını bağışla!
Kıyamet günü, onu da, girilecek üstün bir mertebeye girdir![286]
Onu da ümmetimin üstünlerinden eyle!' diyerek dua etti ve Ebu Âmir'in terikesini oğluna vermemi bana emir buyurdu, verdim ."[287]

Huneyn ve Evtas Şehitleri

1. Eymen b. Ubeyd,
2. Sürâka b. Haris,
3. Ebu Âmir el-Eş'arî.[288]
4. Rukaym b. Sabit,[289]
5. Zeyd b. Rebia.[290]
Allah onlardan razı olsun![291]

Halid b. Velid'in Yaralanışı ve Yarasının İyileştirilişi

Abdullah b. Ezher der ki:
"Halid b. Velid, Resûlullah Aleyhisselamın süvari birliği kumandanı idi.
Kâfirleri bozguna uğrattığı zaman, Resûlullah Aleyhisselamı gördüm.
Müslümanlar konakyerlerine dönüyor, Resûlullah Aleyhisselam da Müslümanlar arasında bulunuyor ve:
'Bana Halid b. Velid'in konak yerini kim gösterir?' diye soruyordu.
Hemen koşup Resûlullah Aleyhisselamın önüne vardım.
Bize Halid b. Velid'in konak yeri gösterildi.
O sırada, Halid b. Velid, hayvanının sırtna dayanmış, duruyordu.
Resûlullah Aleyhisselam onun yanına vanp yarasına baktı.[292] Yarası çok ağırdı.[293] Yarasının üzerine püskürdü.[294] Yarası hemen iyileşti.[295]

Huneyn Esirleriyle Ganimet Mallarının Ci'râne'ye Gönderilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam; Huneyn'de alınan esirlerle ganimet mallarını biraraya toplattı ve bunların üzerine Mes'ud b. Amr el-Gıfârî'yi memur etti.
Esirlerle ganimet mallarının Ci'râne'ye götürülüp orada tutulması için emir verdi.[296]
Esirlerin başına Ebu Süfyan b. Harb'in[297] veya Büdeyl b. Verkâ'nın dikildiği de rivayet edilir.[298] Esirlerin pek çok olduğu gözönünde tutulursa, esirlerin başına her üçü de dikilmiş olabilir. Müslümanlar, aldıkları ganimetleri, memurtayin olununcaya kadar, biryerde muhafaza etmekte idiler.
"Allah'a ve ahiret gününe inananlar, bölüştürül üne ey e kadar, onlardan birşey almasınlar!" diyerek halka ilan edildi.[299]

Huneyn'de Tazelenen ve Hükme Bağlanan Bir Kan Dâvâsı

Peygamberimiz Aleyhisselam, bir gün, öğle namazını kıldıktan sonra, bir ağacın gölgesine gidip oturmuştu.

Gatafanların başkanı Uyeyne b. Hısn ile Akra' b. Habis kalkıp Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına vardılar:

Uyeyne b. Hısn, öldürülmüş olan Adbatu'l-Eşcâî'ye karşılık kısas edilmek üzere Muhallim b. Cessâme'nin kendilerine teslimini istiyor; Akra' b. Habis de Hındıf adına Muhallim b. Cessâme'nin savunmasını yapıyordu.[300]

Uyeyne b. Hısn:

"Vallahi yâ Rasûlallah! O benim kadınlarıma ölüm acısını tattırıp canlarını yaktığı gibi, ben de onun kadınlarına ölüm acısını tattırıp canlarını yakmadıkça, onun yakasını bırakmam!" dedi.[301]

Peygamberimiz Aleyhisselam, Uyeyne b. Hısn'a:

"Onun (öldürülenin) diyetini (kan bedelini) alsan, olmaz mı?" buyurdu.

Uyeyne b. Hısn, Peygamberimiz Aleyhisselamın teklifini kabule yanaşmadı. Sesler yükseldi, gürültüler çoğaldı.[302]

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Hayır! Bu seferimiz sırasında elli deve, dönüşümüzde elli deve diyet alacaksınız!" buyurdu.

Uyeyne b. Hısn, yine yanaşmadı.[303]

Mükeytel (veya Müleyser) adlı kısa boylu,[304] tam silahlı, eli kalkanlı[305] bir adam kalkıp:

"Yâ Rasûlallah! Doğrusu, ben, İslâmiyetin başında, böyle bir adam öldürme işine rastlamadım!

Önde gelen davar okla vurulunca, arkadaki ürker, kaçar!

Sen bugün kana kanla hüküm ver de, yarın istersen değiştir, diyet üzerine hüküm ver!" dedi.

Peygamberimiz Aleyhisselam, elini kaldırarak:

"Hayır! Bu seferimiz sırasında, hemen elli deve, dönüşümüzde de elli deve diyet alacaksınız!" buyurdu.[306]

Akra' b. Habis; Uyeyne b. Hısn ve Kayslarla bir tarafa çekildi ve onlara:

"Ey Kays topluluğu! Siz, öldürülmüş bir kişi yüzünden halk arasında meydana gelen gerginliği gidermek isteyen Resûlullah Aleyhisselamın sizi lanetlemeyeceğinden, yahut Resûlullahın size kızmayacağından, onun kızmasıyla da Allah'ın size gazap etmeyeceğinden emin misiniz?!

Akra'm varlığı Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; ya Resûlullah Aleyhisselam a boyun eğersiniz, o da bu hususta dilediğini yapar, ya da Benî Temimlerden adamınızın kâfir olarak öldürüldüğüne ve hiçbir zaman namaz kılmadığına şehadet edecek elli kişi getiririm de, onun ne öcü alınır, ne de ondan dolayı size bir diyet ödenir!" dedi.

Akra'm bu sözünü işitince,[307] diyet almayı kabul ettiler.[308]

O sırada, Muhallim b. Cessâme halkın yanında bulunuyor, ona:

"Git de, Resûlullah Aleyhisselam senin için Allah'tan mağfiret dilesin!"[309] diyorlar; Peygamberimiz Aleyhisselamın yanındaki kimseler de, Akra' b. Hâbis'e:

"Şu adamınız nerede ise gelse de, Resûlullah Aleyhisselam onun için Allahtan mağfiret dilese olmaz mı?" deyip duruyorlardı.[310]
Uzun boylu, hafif etli, üzerine yeni bir elbise giymiş, kısas olarak öldürülmek için hazırlanmış bir adam kalkıp Peygamberimiz Aleyhisselamın önüne oturdu.[311]
Adamın gözlerinden yaşlar akıyordu.
"Yâ Rasûlallah! İşitmiş olduğun işten dolayı, ben nedamet ve Allah'a tevbe ediyorum! Sen benim için Allah'tan mağfiret dile!" dedi.[312]
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"İsmin nedir?" diye sordu.
Adam:
"Ben Muhallim b. Cessâme'yim!" dedi.[313]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Demek, sen 'Allah'a iman ettim!' diyen bir adamı,[314] daha İslâmiyetin başlangıcında, silahınla öldürdün hâ?!" buyurdu.[315]
"Ey Allah'ım! Muhallim b. Cessâme'yi yarlıgama!
Ey Allah'ım! Muhallim b. Cessâme'yi yarlıgama!
Ey Allah'ım! Muhallim b. Cessâme'yi yarlıgama!" diyerek dua etti.[316]
Hasanü'l-Basrî'nin sözlerini yeminle te'kid ederek bildirdiğine göre; Muhallim b. Cessâme çok kalmadı, bir hafta sonra öldü!
Yer onun ölüsünü dışarı attı.[317]
Sonra, onu tekrar gömdüler.
Yer onu yine dışarı attı.[318]
Bunun üzerine, kavmi onun ölüsünü iki dağ arasına bıraktılar.[319] Vahşi hayvanlar onu yediler![320]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Muhallim b. Cessâme'nin akıbetini işitince:
"Vallahi, yer ondan daha kötüsünün üzerini örtmüştür.
Fakat, Allah, aranızdaki yasak (birbirinizin canına kıymamak) hakkında, gösterdiği şeyle size öğüt vermek istemiştir" buyurdu.[321]

Kur'ân-ı Kerîm'in Huneyn Savaşı Münasebetiyle Açıklaması

"Andolsun ki; Allah, birçok yerlerde ve Huneyn gününde, size yardım etmiştir. (O Huneyn gününde ki) çokluğunuz size kibir ve gurur vermişti[322] de, bu, size gelecek şeyden birşeyi gidermeye yaramamıştı. Yeryüzü, o genişliğine rağmen, başınıza dar gelmişti. (Düşman karşısında) bozguna uğrayarak gerisin geri dönüp gitmiştiniz. Sonra, Allah, Resûlü ile mü'minlerin üzerine sekînetini indirdi. Görmediğiniz ordularını indirdi ve kâfirleri azaplandırdı. Bu, o kâfirlerin cezası idi.
Sonra, Allah, bunun ardından kimi dilerse tevbesini kabul eder. Allah çokyarlıgayıcı ve esirgeyicidir."[323]

Tufeyl b. Amr'ın Zülkeffeyn Putunu Yıkmaya Gönderilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam Hevâzinleri bozguna uğratıp Taif üzerine yürümek istediği sırada,[324] Tufeyl b. Amr
"Yâ Rasûlallah! Beni Amr b. Hümeme'nin putu olan Zülkeffeyn'e gönder de, onu yıkayım?" dedi.[325]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Olur!" buyurdu.[326]
Onu Zülkeffeyn'i yıkmaya, yok etmeye gönderdi.[327]
Kavminin İslâm ordusunu desteklemek üzere Taife gelip kavuşmalarını sağlamasını da ona emir buy urdu.[328]
Tufeyl b. Amr, acele kavminin yanına gitti.[329]
Zülkeffeyn; Huzâaların ve Devsîlerin putu idi.
Bunlar, hac yaptıktan sonra Zülkeffeyn'in yanına uğrayıp tazim vazifelerini yerine getirmedikçe, evlerine gelmezlerdi.[330]
Zülkeffeyn putu tahtadan yapılmıştı.[331]
Tufeyl b. Amr onu yıktı.[332] Kırdı.[333] Üzerinde ateş yaktı.[334] Ateş birden alevlenip tutuştu.[335]
Tufeyl b. Amr, onu böyle ateşe verip yakarken, şöyle diyordu:
"Ey Zülkeffeyn! Ben senin kullarından değilim.
Bizim doğumumuz, senin doğumundan daha eskidir!
Ben senin içine ateş doldurdum!"[336]
Zülkeffeyn yakılıp ortada tapılacak birşey kalmayınca, Devs kabilesi halkı topluca Müslüman oldular.[337]
Yüce Allah onlardan razı olsun!
Tufeyl b. Amr, yanına kavminden 400 kişi alarak acele yola çıktı.
Gelişinden dört gün sonra, Peygamberimiz Aleyhisselama kavuştu.
Yanında, ağır savaş aracı olarak debbabe ile mancınık da getirdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Ezd topluluğu! Bayrağınızı kim taşıyor?" diye sordu.
Tufeyl b. Amr:
"Bayrağı Cahiliye çağında Numan b. Zarâfe veya Bâziyetü'l-Lehbî adındaki kişi taşır idi" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ona taşıtmakta isabet etmişsiniz!" buyurdu.[338]

Taif'in Kuşatılması

Taif; rakımı yüksekçe, akarsulan, ekinlikleri, hurma bahçeleri, üzüm bağlan bulunan, muz ve sair meyveler yetişen,[339] Mekke'nin doğusunda, Mekke'ye iki-üç merhalelik büyük bir şehirdir.[340]
Mekke'den Taife, yaya yürüyüşüyle bir günde çıkılır, oradan Mekke'ye yarım günde inilir.[341]
Evtas'ta tutunamayarak bozguna uğrayan Sakîfler, Taife sığınıp şehrin kapılarını üzerlerine kilitlemişler, savaşmaya hazırlanmışlardı.[342]
Sakîfler, daha önce, kalelerini de onanmış, bir yıl kuşatılacak olsalar ihtiyaçlarını karşılayabilecek kadar gıda, erzak maddelerini de kale içinde depolamış bulunuyorlardı.[343]
Taif kalesi, şehrin üzerinde olup, iki kapılı idi.[344]
Sakîfler, debbabe, mancınık ve kalkan yapma sanatını öğrenmek üzere Urve b. Mes'ud ile Gaylan b. Seleme'yi, daha önce Cüreş'e göndermişlerdi.
Bunun için, bunlar, ne Huneyn savaşında, ne de Taif in kuşatılmasında bulunmamı şiardır.[345]
Bunlar, bu sanatları öğrenince, Taif kalesinde görevlendirileceklerdi.[346]
Peygamberimiz Aleyhisselam; Huneyn'den boşalınca, Taifte üslenen düşmanlar üzerine yürümeye hazırlandı.[347]
Halid b. Velid'i 1.000 kişilik bir kuvvetle[348] öncü birliği olarak önden yola çıkardı.[349]
Peygamberimiz Aleyhisselam önce Evtas karargâhına uğradı.[350]
Oradan Nahletü'l-Yemâniye üzerine doğru gitti.
Sonra Kam'a, sonra Müleyha'ya, sonra Liyye'nin Buhretü'r-Riga' mevkiine uğradı.
Peygamberimiz Aleyhisselam Liyye'de bir mescid yaptı ve mescidin içinde namaz kıldı.[351]
Mescidin duvar taşlarını ashab taşımış, duvarlarını Peygamberimiz Aleyhisselam örmüştür.[352]
Peygamberimiz Aleyhisselam, öğle namazını Liyye'de kıldığı zaman orada gördüğü bir köşkün kime ait olduğunu, Liyyelilerden sordu.
Liyyeliler:
"Bu, Malik b. Avfın köşküdür" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Malik b. Avf nerededir?" diye sordu.
"Onun şimdi Sakîflerin kalesinde olduğunu göreceksin!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Köşkün içinde kim var?" diye sordu.
Liyyeliler:
"Hiç kimse yok!" dediler.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, mücahidlere:
"Yakınız onu!" buyurdu.
Köşk öğle vaktinden güneş batıncaya kadar yakıldı.
Müslümanlar Evtas'a yürüdükleri zaman Malik b. Avf Taife gitmişti.

Taiflilerin muhasara edileceklerini düşünerek hazırlandıklarını, kalelerini onarmış ve kalenin içine de yeteri kadar yiyecek toplamış olduklarını gören Mâlik b. Avf, bunun üzerine, Taifte oturmuştu.[353]
Beliyye'de, Ebu Uhayha Saîd b.Âs'ın mülkü ve bu mülkün yüksekçe bir tarafında da kabri bulunuyordu.[354]
Ebu Uhayha, müşrik olarak ölmüştü.[355]
Peygamberimiz Aleyhisselam kabre doğru bakınca, Hz. Ebu Bekir:
"Allah bu kabrin sahibine lanet etsin!
Çünkü o, Allah'a ve Allah'ın Resûlüne meydan okuyanlardandı!" dedi.
O sırada, Ebu Uhayha'nın iki oğlu; Amr b. Saîd ile Eban b. Saîd, Peygamberimiz Aleyhisselam m yanında bulunuyorlardı.
Bunlar, Hz. Ebu Bekir'in sözüne karşılık olarak:
"Hayır! Allah Ebu Kuhâfe'ye lanet etsin! Çünkü, o misafirleri ağırlamaz, haksızlığa engel olmazdı!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ölüler hakkında-isterse onlar müşrik olsunlar-kötü söz söylemek onlara erişmez, fakat dirileri incitir!" buyurunca, Ebu Bekir de, Saîd b. Âs'ın oğulları da sustular.
Bundan sonra, Peygamberimiz Aleyhisselam Liyye'den ayrıldı.[356]
Liyye'den ayrılınca Dayka yolunu tuttu.[357]
"Bu yolun ismi nedir?" diye sordu.
"Dayka'dır!"denildi.[358]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hayır! O, Yüsrâ'dır!" buyurdu.
Sonra, Nahb'e uğradı.
Sakîflerden bir adamın mülkünün yakınında bulunan, Sâdıra diye anılan sidre ağacının altına indi.
Sakafî'ye:
"Ya dışarı çıkarsın, ya da bahçenin duvarlarını üzerine yıkarız!" diye haber saldı.
Adam dışan çıkmayınca, Peygamberimiz Aleyhisselam bahçe duvarlarının yıkılmasını, [359] içinde bulunan şeylerin de yakılmasını emir buyurdu.[360]

Ebu Rigal ve Onun Kabrinden Çıkarılan Altın Dal

Abdullah b. Amr b. As der ki:
"Resûlullah Aleyhisselamla birlikte Taife giderken, bir kabre rastladık.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Bu kabir Ebu Rigal'in kabridir. Kendisi, Harem'de bulunur ve onunla korunurdu.
Harem'den çıkınca, kavminin uğradığı azaba o da uğrayıp öldü ve buraya gömüldü.
Buna alâmet de, kendisinin yanına gömülmüş olan altından bir daldır.
Kabri açarsanız, onun yanındaki altın dala rastlarsınız!' buyurdu.
Halk, hemen kabri açmaya giriştiler ve altın dalı bulup çıkardılar."[361]
Ebu Rigal, bu altın dala asa gibi dayanırdı.
Bu dalın ağırlığı yirmi rıtldan fazla idi.[362]
Rıtl; oniki ukiyye, bir ukiyye de kırk dirhem olduğuna göre, altın dalın ağırlığı bin dirhemi aşıyordu.
Rivayete göre; Ebu Rigal, Semûd kavminden olup, Sakîflerin atası idi.[363]
Ebu Rigal'in uğradığı azab ise, şundandı:
Salih Peygamber Aleyhisselam, onu Mekke tarafına zekat ve sadaka tahsildarı olarak göndermişti.
Ebu Rigal, yüz koyunlu bir adamın yanına vardı.
Ona:
'Beni sana Resûlullah gönderdi' dedi.
Adam:
'Resûlullahın elçisi, hoşgeldi, safa geldi. İstediğini al!' dedi.
Ebu Rigal, sütlü koyunu aldı.
Adam:
'O, anasının ölümünden sonra sağ kalan şu çocuğundur! Onun yerine, on koyun al' dedi.
Ebu Rigal:
'Hayır!' dedi.
Adam:
'Yirmi koyun al!' dedi.
Ebu Rigal:
'Hayır!' dedi.
Adam:
'Elli koyun al!' dedi.
Ebu Rigal:
'Hayır!' dedi.
Adam:
'Şu sütlü koyundan başka, koyunların hepsini al!' dedi.[364]
Annesiz kalan çocuk, o bir koyunun sütü ile beslenmekte idi.[365]
Ebu Rigal:
'Hayır!' dedi.
Bunun üzerine, adam:
'Eğer sen süt içmeyi seversen, ben de severim!' diyerek, ok çantasındaki okları yere serdi.
Sonra da:
'Ey Allah'ım! Sen şahit ol!' dedi. Yayına yerleştirip attığı bir okla Ebu Rigal'i öldürdü.

'Bunun haberi, Allah'ın peygamberine benden önce erişmesin!' dedi.
Salih Peygamberin yanına varıp Ebu Rigal'in yaptıklarını ona haber verdi.
Salih Aleyhisselam ellerini göğe kaldırdı ve üç kere:
'Ey Allah'ım! Ebu Rigal'e lanet et!' diyerek dua etti.[366]
Ebu Rigal'i öldüren, Kays b. Aylanlardan Münebbih b. Hevâzin'in oğlu Sakîf idi.[367]

Halid b. Velid'in Taiflilerle Konuşmak İsteyişi

Öncü birliği kumandanı Halid b. Velid, Taif kalesine yaklaşıp, onlara yüksek sesle:
"Ya sizden birisi yanınıza dönünceye kadar emanda olmak üzere yanıma insin, kendisiyle konuşayım; ya da, aynı şekilde, ben sizin yanınıza varıp sizinle konuşayım" diyerek seslendi.
Taifliler:
"Ey Halid! Ne bizden senin yanına bir adam inecektir, ne de sen bizim yanımıza geleceksin!
Muhakkak ki, senin sahibin, bizden başka, çarpışmayı iyi bilen bir kavimle karşılaşmamıştır!" dediler.
Halid b. Velid:
"Benim sözümü dinleyiniz! Yesrib'de, Hayber'de, kaleler ve kuvvetlere sahip olanlar, Resûlullah Aleyhisselama teslim oldular, boyun eğdiler!
Fedek'e bir tek elçi gönderdi. Onlarda, onun hükmüne boyun eğdiler.
Ben size Kurayza Yahudilerinin günlerce kuşatıldıktan sonra Resûlullah Aleyhisselama nasıl boyun eğmek zorunda kaldıklarını ve savaş erlerinin öldürülüp çoluk çocuklarının esir edildiklerini hatırlatır ve sizi uyarırım!
Resûlullah Aleyhisselam Mekke'yi fethetmiş, Hevâzinleri de mağlup ve esir etmiş bulunmaktadır.
Siz yeryüzünde ancak şu kalenizin içinde sıkışmış kalmış bulunuyorsunuz. Çevrenizde bulunanlar da, Müslüman olmuşlar, bırakılmışlardır..." dedi.
Taifliler:
"Biz dinimizden kat'iyyen ayrılmayız!" dediler.[368]

Taiflilerin Çirkin Bir Tedbire Başvurmaları ve İslâm Mücahidlerine Ok Yağdırmaları ve

Karargâhın Başka Bir Yere Değiştirilmek Zorunda Kalınışı

Peygamberimiz Aleyhisselam, İslâm mücahidleriyle birlikte ilerlemeye devam ederek Taif'in yanıbaşında bir yerde konakladı ve ordugâhını orada kurdu.[369]
O sırada, Taifliler sihirbaz bir karıyı kalenin üzerine çıkartmış, İslâm askerlerine karşı karının edeb yerini açtırıp Müslümanların yönlerini başka tarafa çevirttirmek suretiyle kalelerini korumak istemişlerdi!
Amr b. Ümeyyetü'd-Damrî der ki:
"Taif'te konakladığımız zaman, Allah bilir ki, Taifliler üzerimize çekirge sürüsü gibi ok yağdırdılar! Onlardan, kalkanlarımızla korunmaya çalıştık.
Hatta, Müslümanlardan bazıları yaralanarak şehit oldular.[370]
İslâm ordugâhı, Taif surlarına çok yakındı.
Taifliler çıkıp Müslümanları oka tutuyor ve hemen geri dönüp kapılarını kapatıyorlardı. Müslümanlar ise, onların surundan içeriye girmeye güç yetiremiyorlardı.[371]
Ebu Mıhcan'ı, kale üzerinde kargı gibi uzun okları atar ve attığını boşa gidermezken gördüm!
Resûlullah Aleyhisselam, Hubab b. Münzir'i yanına çağırdı ve ona:
'Şu kavimden uzakça ve yüksekçe bir yer araştır, bul![1] buyurdu.
Hubab b. Münzir, karyenin dışında, Taif Mescidinin bulunduğu yere kadar gidip geldi ve orasının karargâh edinilmeye elverişli olduğunu bildirdi.[372]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam ordugâhı oraya,[373] yani halen Taif Mescidinin bulunduğu yerin yanına kaldırdı.[374]
Peygamberimiz Aleyhisselamın yanında bulunan iki zevcesinden birisi Hz. Ümmü Seleme, [375] diğeri de Hz. Zeyneb idi.[376]
Onlar için de iki çadır kuruldu.
Peygamberimiz Aleyhisselam namazlarını bu iki çadır arasında kılar ve orada otururdu. [377]
Sakîfler Müslüman olduktan sonra, Amr b. Ümeyye b. Vehb b. Muattib b. Malik Peygamberimiz Aleyhisselamın namaz kıldığı yere bir mescid yaptı.
İşte, Sariye diye anılan mescid budur.
Rivayete göre; bu mescidde sariye (direk) vardı ki, Allah'ın her günü, güneş doğarken ondan bir ses işitilir,[378] işitilen bu sesin Allah'ı bir teşbih olduğu sanılırdı.[379]

Taif'in Kuşatılışı ve Sakîfleri Boyun Eğdirmek İçin Bazı Tedbirlere Başvuruluşu

Peygamberimiz Aleyhisselam Taif'i yirmi geceden fazla[380] veya otuz gece veya buna yakın müddet kuşattı.[381]
Taif halkı olan Sakîflerle, günlerce, en şiddetli bir şekilde ok savaşı yapıldı.[382]
Sakîfler, on-ondokuz gece, Taif'ten Müslümanlara ok ve taş atarak savaştılar.[383]
Yezid b. Zem'a b. Esved, atının üzerinde ilerleyip konuşmak üzere Sakillerden eman vermelerini istedi.
Sakîfler em an verdiler.
Fakat, yanlarına varırken, onu okla vurup şehit ettiler.
Yezid b.Zem'ayı, Sakîflerden Hüzeyl b. Ebi's-Salt şehit etmiştir.
Hüzeyl b. Ebi's-Salt, kale kapısından çıkmıştı.
Kendisini hiç kimsenin görmediğini sanıyor, Yezid b. Zem'a'nın kardeşi Yakub b. Zem'a ise, onu yakalamak için, saklanıp fırsat kolluyordu.
Kaleden çıkınca, Hüzeyl'i yakaladı, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına getirdi ve:
"Yâ Rasûlalları! Bu, kardeşimi (eman verildiği halde) öldüren adamdır!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam onun boynunu vurdurdu.[384]
Peygamberimiz Aleyhisselam; mancınık kurulup Taiflilerin taşa tutulması hususunu ashabıyla konuştu.
Selmânü'l-Fârisî:
"Ben de Sakîflerin kalelerine karşı mancınık kurulmasını uygun görüyorum.
Çünkü, biz Fars ülkesinde düşman kalelerine karşı mancınıklar diktiğimiz gibi, düşmanlarımız tarafından da bize karşı mancınıklar dikilirdi.
Biz düşmanlarımızı mancınıkla yenerdik. Onlar da bizi mancınıkla yenerdi.
Eğer mancınık olmazsa, uzun zaman oturmak zorunda kalırdık!" dedi.[385]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, mancınık yapılmasını em retti.[386]
Selmanül-Fârisî, bir mancınık yapıp, Taife karşı dikti.[387]
Tufeyl b. Amr'ın da, Zülkeffeyn putunu yıkıp[388] Taife debbâbe getirdiği rivayet edilir.[389]
Peygamberimiz Aleyhisselam kale dışında ordugâh çevresindeki yerlere hasek=hurma ağacından yapılmış, ayaklara batan çatal çengeller döşetti.[390]
Müslümanlardan bazıları, sığır derisinden yapılmış debbâbenin altına girdiler.[391]
Kalenin duvarını kazıp delmek için sürünerek kale duvarına yaklaştılar.
Sakîfler, onların üzerlerine ateşte kızdırılmış sapan demirleri ve şişler bırakarak debbâbeyi yardılar, yaktılar.
Müslümanları debbâbenin altından çıkmak zorunda bıraktılar.
Kızgın şişlerden yanıp şehit olanlar şehit oldu, sağ kalanlardan bir kısmını da oklarla şehit ettiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Taif üzüm bağlarındaki asmaların kesilmesini[392] veya yakılmasını,[393] herkesin meyvesi yenmeyen ağaçlardan beşer tane kesmesini emretti.[394]
Bu, onları bezdirip boyun eğdirmek içindi.
Nitekim, Sakîfler:
"Mallan bozup dağıtıp mahvetmeyiniz!
Onlar ya bize kalır, ya da sizin olur!" diyerek seslendiler.[395]

Uyeyne b. Hısn, Ya'lâ b. Mürretü's-Sakafî'ye:
"Bunu kesmekte bana ecir mi var sanki?!" dedi.
Ya'lâ, Uyeyne'nin yanına gelip:
"Evet!" dedi.
Uyeyne:
"Sana ancak Cehennem var!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, bunu işitince:
"Uyeyne Cehenneme Ya'lâ'dan daha lâyık ve müstahaktır!" buyurdu.[396]
Müslümanlar, üzüm asmalarını kesmeye koyuldular.[397]
Hz. Ömer, Süfyan b. Abdullah es-Sakafîye:
"Vallahi, çoluk çocuğunun geçim babasını (üzüm asmalarını) keseceğiz!" diyerek seslendi.
Süfyan:
"Su ile toprağı da gideremezsiniz ya!" dedi.
Fakat, üzüm asmalarının kesilmeye başladığını görünce, dayanamadı ve:
"Yâ Muhammedi Mallarımızı ne için kesiyorsun?! Bizi yenersen, ya onu sen alırsın, ya da-dediğin gibi-Allah'ın rızasını ve akrabalık hakkını[398] gözetir, bize bırakırsın!" diyerek seslendi.[399]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben, üzüm bağınızı, Allah'ın rızasını ve akrabalık hakkını gözeterek bırakıyorum!" buyurdu ve üzüm asmalarını daha fazla kestirmekten vazgeçti.[400]
Ebu Süfyan b. Harb'le Muğîre b. Şube:
"Ey Sakîfler! Bize eman verirseniz, sizinle konuşacağız!" diyerek seslendiler.
Kendilerine eman verilince, Kureyşîlerden ve Benî Kinanelerden oluşan kadınları, Taiften çıkıp kendilerinin yanına gelmeye davet ettiler.
Bu kadınların, savaş sonunda esir düşmelerinden korkuyorlardı.
Kadınlar, Taiften dışarı çıkmaya yanaşmadılar.
Onlardan birisi; Ebu Süfyan'ın kızı Âmine (İbn Hişam'a göre, Meymûne) olup, Urve b. Mes'ud'la veya Urve'nin oğlu Ebu Mürre ile evli idi.
Diğeri; Firâsiyye olup, Karib b. Esved'le evli idi.
Üçüncüsü de; Fukayma, Ümeyme idi.
Esved b. Mes'ud:
"Ey Ebu Süfyan! Ey Muğîre!
Bize iyilik için gelmiş olduğunuza göre, sizi bir iyiliğe kılavuzlayayım mı? Esved b. Mes'ud oğullarına ait mülklerden ne kadar güçlükle geçim sağlandığını biliyorsunuzdur[401] Eğer Muhammed onlardaki üzüm asmalarını kesecek olursa, artık onlar bir daha onanlamaz!
Kendisiyle konuşunuz: Ya bu bağlan kendisine alıkoysun, ya da, Allah nzası ve akrabalık hakkı için, bize bıraksın!
Onunla aramızda bir akrabalık vardır. Bu gerçek bilinmez olur mu?" dedi.[402]
Ebu Süfyan'la Muğîre b. Şube gelip Peygamberimiz Aleyhisselamla konuştular.[403]
Peygamberimiz Aleyhisselam Esved oğullarının üzüm bağlarını bıraktırdı, onlara dokundurmadı.[404]
Sakîflerden bir adam, kalenin üzerine dikilip:
"Gidin davar çobanlan!
Gidin Muhammed'in sürüleri!
Gidin Muhammed'in köleleri!

Üzüm asmalanmızı yok etmekle bizim yoksulluğa ve sıkıntıya düşeceğimizi mi sanıyorsunuz?!" diyerek bağırdı.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Allah'ım! Onu Cehenneme gidici olarak gider!" diyerek dua etti.
Sa'd b. Ebi Vakkas hemen bir ok atıp onun boğazına sapladı!
Adam kaleden ölü olarak aşağı yuvarlandı ![405]

Ebu Süfyan'ın Kaleden Atılan Bir Okla Bir Gözünü Kaybedişi

Ebu Süfyan b. Harb, Taif savaşında, kaleden atılan bir okla gözünün birini kaybetti.[406]
Saîd b. Ubeydü's-Sakafî:
"Taif günü, Ebu Süfyan'ı bir bahçeye oturup meyve yerken gördüm. Ona bir ok atıp gözünden vurdum!" demiştir.[407]
Ebu Süfyan'ın oturup meyve yediği bahçe, İbn Ya'lâ'nın bahçesi idi. Ebu Süfyan, gözünden okla vurulunca, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına vararak:
"Ya Rasûlallah! Bu gözüm, Allah yolunda kayboldu!" demişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"İstersen dua edeyim, Allah gözünü eski haline çevirsin, istersen bunu Cennette yapsın?" buyurdu.
Ebu Süfyan b. Harb, bunun Cennette olmasını tercih etti.[408]

Halid b. Velid'in Sakîflere Meydan Okuyuşu

Halid b.Velid, Sakîflere:

"Kaleden dışarı çıkıp benimle çarpışacak kim var?" diyerek seslendi: Fakat, hiç kimse kaleden dışarı çıkmadı.

Halid b. Velid, tekrar onlara meydan okudu. Yine, kaleden dışarı çıkan olmadı. İbnYalil: "Bizden hiçbiri, seninle çarpışmak için kaleden inmeyecektir! Biz kalemizde oturacağız! Çünkü, bizim yıllarca yetecek yiyeceklerimiz var! Eğer bu yiyecekler tükenir, sen de o zamana kadar beklersen, hepimiz kılıçlarımızı sıyırır, senin karşına çıkarız! Son erimiz ölünceye kadar seninle çarpışırız!" diyerek seslendi.[409]

Kaleden İnecek Kölelerin Hür Sayılacaklarının İlan Ettirilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ne zaman bir köle kaleden iner ve yanımıza gelirse, o hürdür!" diyerek ilan ettirdi.[410]
Bunun üzerine, kaleden bazı köleler inip Müslüman olunca, Peygamberimiz Aleyhisselam onları azad etti, hürriyetlerine kavuşturdu.[411]
Kaleden inen köleler, on-ondokuz kadardı.[412] Yirmibir kişi oldukları da bildirilmiştir.[413]
Köleler Müslüman oldukları zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam, onları, yedirip içirtmeleri için, hali vakti yerinde olan bazı Müslümanların yanlarına verdi ve kendilerine Kur'an okutmalarını ve sünnetleri öğretmelerini de emretti.
Sakîfler Müslüman oldukları zaman, içlerinde Haris b. Kelede'nin de bulunduğu Sakîf eşrafı, gelip bu köleler hakkında Peygamberimiz Aleyhisselamla konuştular, onların kendilerine geri verilmelerini istediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onlar, Allah'ın azadlamış olduklarıdır! Kendilerini geri çevirmeye yol yoktur!" buyurdu.
Taifliler bunu işitince son derecede üzüldüler, bunaldılar, kölelerine kızdılar.[414]

Uyeyne b. Hısn'ın Taiflilerle Konuşmak Üzere Taif'e Gidişi

Uyeyne b. Hısn:
"Yâ Rasûlallah! Bana izin ver de, Taif kalesine gidip onlarla konuşayım!"[415] Belki Allah onlara hidayet nasip eder" dedi.[416]
Peygamberimiz Aleyhisselam da, Sakîflerle konuşmak ve onları İslâmiyete davet etmek üzere[417] ona izin verdi.[418]
Bunun üzerine, Uyeyne b. Hısn, Taiflilere:
"Bana eman verir misiniz, yanınıza geleyim?" diye sordu.
Taifliler:
"Evet!" dediler.
Ebu Mıhcan, onu görünce, tanıdı ve:
"Yaklaş!" dedi.
Uyeyne yaklaşınca:
"İçeri gir!" dedi.
Uyeyne b. Hısn, yanlarına girdi ve onlara:
"Babam, anam sizlere feda olsun!
Vallahi, Muhammed hiçbirzaman sizin gibisiyle karşılaşmadı!
Kalenizde direnin! Sizin kaleniz sarp ve içinde korunmaya elverişlidir!
Silahınız çoktur! Bol akarsularınız vardır.
Kat'iyyen korkmayın![419]
Vallahi, biz köleden daha zayıfız!
Siz sakın ellerinizi verip teslim olmayın!
Şu ağaçların kesilmesi de size ağır gelmesin!" dedi.[420]
Uyeyne kaleden dışarı çıkınca, Sakîfler, Ebu Mıhcan'a:
"Biz onun içeri girmesinden hoşlanmadık!
O bizde ve kalemizde gördüğü bozuklukları Muhammed'e haber verir diye korkuyoruz!" dediler.
Ebu Mıhcan:
"Ben onu çok iyi tanırım: Bizim içimizde, Muhammed'e Uyeyne'den ve onunla birlikte bulunanlardan daha katı düşman olan bir kimse yoktur!" dedi.[421]
Uyeyne b. Hısn Taif'ten dönüp gelince, Peygamberimiz Aleyhisselam ona:
"Ey Uyeyne! Onlara ne söyledin?" diye sordu.[422]
Uyeyne b. Hısn:
"Onlara İslâmiyeti emr ve kendilerini Müslümanlığa davet ettim. Cehennemle korkuttum, Cennete kılavuzladım![423]
İslâmiyete giriniz! Vallahi, Muhammed yurdunuzun ortasında sizi teslim almadıkça geri durmayacaktır! Kendiniz için, ondan eman alınız!
Sizden önce, Kaynuka, NadiY, Kurayza ve Hayber Yahudileri gibi kaleliler, silahlar sahipleri meydanlarda ona teslim oldular![1] dedim.
Gücümün yettiği kadar, onları horlaştırdım, yardımsızlaştrdım ve çaresizleştirdim!" dedi.
Uyeyne b. Hısn konuşurken, Peygamberimiz Aleyhisselam, susup duruyordu.
Uyeyne b. Hısn sözlerini bitirince, ona:
"Yalan söylüyorsun!

Sen onlara şöyle şöyle söyledin!" diyerek, onun söylemiş olduğu sözleri birer birer nakletti. **[424]**
Uyeyne b. Hısn:
"Doğru söyledin yâ Rasûlallah! Ben, bu sözlerimden dolayı[425] Allahtan mağfiret dilerim! [426] Allah'a ve sana tevbe ederim" dedi.[427]
Hz. Ömer:
"Yâ Rasûlallah! Bırak beni de, götürüp şunun boynunu vurayım?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hayır! Ashabımı öldürüyorum diye, insanlar benim aleyhimde laf ederler!" buyurdu.
Hz. Ebu Bekir de, Uyeyne b. Hısn'a ağır sözler söyledi ve:
"Yazıklar olsun sana ey Uyeyne! Demek, sen temelli bâtıl üzerinde direnip duracaksın hâ?! Sen kaç kenedir; Benî Nadîr, Benî Kurayza ve Hayber günlerinde karşımıza çıktın! Üzerimize asker yığdın! Kılıç çekip bizimle çarpıştın!
Sonra da, güya Müslüman oldun! (Müslüman olduğun halde) düşmanımızı bize kışkırtmaktan geri durmuyorsun!?" dedi.
Uyeyne b. Hısn:
"Ey Ebu Bekir! Allahtan yarlı ganim arını diliyor, O'na tevbe ediyorum! Ben bir daha bu kötülüklere dönmeyeceğim!" dedi.[428]

Taif Muhasarasının Kaldırılışı

Müslümanlar, Taif kalesine hep birden hücuma kalkmak için Peygamberimiz Aleyhisselamdan izin istediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onu fethedeceğimizi sanmıyorum!
Onun fethi hakkında bize şimdilik izin verilmemiştir!" buyurdu.[429]
Ashabdan Ebu Bürde'nin bildirdiğine göre; insanların veya kabilelerin Peygamberimiz Aleyhisselama karşı en kinlisi ve hınçlısı Sakîflerle Benî HaniTeler idi.[430]
Ebu Mıhcan, Taif kalesinin üzerinde dikilerek, Müslümanlara:
"Ey Muhammed'in köleleri! Siz vallahi şimdiye kadar bizden başka iyi çarpışan kimselerle karşılaşmadınız ve en kötü bir yerde de tutulup kalmadınız!
Sizler, umduğunuz şeylere eremeden dönüp gideceksiniz!
Bizler çok katıyız ve katı kalbliyiz!
Bizim babalarımız da, katı ve katı kalbi i idiler!
Vallahi, bizim size teslim olacak, boyun eğecek kabilemiz yok!
Taif'i sağlam ve sarp bir kale yapmışızdır!" diyerek bağırdı.
Hz. Ömer:
"Ey İbn Habib! Sen bu deliğinden çıkıncaya kadar, geçimliklerini kesmeye devam edeceğiz!
Sen ancak er geç deliğinden çıkacak bir tilki gibisindir!" dedi.
Ebu Mıhcan:
"Ey İbn Hattab! Siz üzüm asmalarını keserseniz, su ve toprak ile onlar tekrar meydana gelmez mi?" dedi.
Hz. Ömer:
"Sen suyun ve toprağın yanına gitmeye güç yetiremeyeceksin ki!
Sen içeride ölünceye kadar, biz senin deliğinin kapısından ayrılmayacağız" dedi.
Hz. Ömer böyle söyleyince, Hz. Ebu Bekir:
"Ey Ömer! Böyle söyleme! Çünkü, Resûlullah Aleyhisselama Taif i fethe daha izin verilmedi" dedi.
Hz. Ömer:
"Bunu sana Resûlullah Aleyhisselam mı söyledi?" diye sordu.
Hz. Ebu Bekir:
"Evet!" dedi.[431]
Osman b. Maz'un'un zevcesi Havle binti Hakîm de:
"Yâ Rasûlallah! Allah sana Taif i feth ettirirse, Bâdiye binti Gaylan'ın veya Fâria binti Akîl'in ziynetlerini, takıntılarını bana ver!" dediği zaman,[432] Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Hüveyle! Ya daha Sakîfi bana boyun eğdirmeye izin verilmedi ise, sana ne yapabilirim?" buyurmuştu.[433]
Havle:
"Yâ Rasûlallah! Taiflilere hücuma hazırlanmaktan seni alıkoyan nedir?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bize şu ana kadar onlara galebe çalmaya izin verilmedi.
Taif'i şimdilik fethedeceğimizi sanmıyorum!" buyurdu.[434]

Havle bunu Hz. Ömer'e haber verdi.[435]
Hz. Ömer, Peygamberimiz Aleyhisselamın huzuruna girdi ve:
"Yâ Rasûlallah! Havle'nin kendisine senin söylediğini açıklayarak bana söylediği şeyi ona sen mi söyledin?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onun söylediği şeyi ona ben söylemiştim!" buyurdu.[436]
Hz. Ömer:
"Demek, onlar üzerine galebe çalmaya izin verilmedi?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet! İzin verilmedi" buyurdu.
Hz. Ömer:
"Öyleyse, göç etmeye hazırlanmaları halka haber verilecek mi?" diye sordu:
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet!" buyurdu.
Bunun üzerine, Hz. Ömer, göç etmeye hazırlanmalarını Müslümanlara ilan etti.[437]
Hz. Ömer:
"Ey Allah'ın Peygamberi! Sakîfler aleyhinde Allah'a dua etsen olmaz mı?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah, Sakîfler aleyhinde dua etmeye de izin vermedi!" buyurdu.
Hz. Ömer:
"Öyleyse, aleyhlerinde dua etmeye izin vermediği bir kavmi ne için öldürdük?!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Siz hemen göç etmeye bakınız!
Siz hemen göç etmeye bakınız!" buyurdu.[438]
Dönüş için ilan yapılınca, Müslümanlar konuşmaya ve birbirlerine gidip gelmeye başladılar[439] ve:
"Taif'i fethetmeden nasıl dönüp gideriz?![440]
Allah bize buranın fethini nasip edinceye kadar buradan ayrılmayız!
Vallahi, bunlar, şimdiye kadar karşılaştıklarımızdan daha önemsiz ve daha azdırlar!
Mekkelilerin ve Hevâzinlerin topluluklarıyla karşılaştık.
Allah, o toplulukları dağıttı.
Bunlar ise, deliğine sinmiş tilkiden ibarettirler!
Eğer bunları kuşatmaya devam edecek olursak, şu kulübelerinde ölür giderler" dediler.
Aralarında konuşmalar, anlaşmazlıklar çoğaldı.
Hz. Ebu Bekir'e gidip onunla konuştular.
Hz. Ebu Bekir, onlara:
"Bu işi Allah ve Allah'ın Resûlü daha iyi bilir.
Emir Resûlullah Aleyhisselama gökten gelir!" dedi.
Hz. Ömer'e gittiler.
Hz. Ömer bu işe karışmaktan kaçındı ve:
"Biz, Hudeybiye hadisesini gördük!
Hudeybiye'de içime Allah'tan başkasının bilmediği şüphe girdi.
O gün, Resûlullah Aleyhisselama hiç yapmadığım sözlerle başvurdum.
Az kalsın ev halkım ve malım mahvolup gidecekti!
Onun Allah tarafından yaptığı işte bizim için hayır vardı.

Halk için, Hudeybiye barışından daha hayırlı bir fetih olmamıştır!
Resûlullah Aleyhisselamın peygamber olarak gönderildiği günden Hudeybiye'de barış yazısının yazıldığı güne kadar Müslüman olanlardan daha çok kimseler, kılıç kullanılmadan Müslüman oldular.
Resûlullah Aleyhisselamın yaptığında hayırvardır.
Ben, o işten sonra, hiçbir zaman, hiçbir iş hakkında ona dönüp itiraz edemem.
Bu iş, Allah'ın işidir. O, Peygamberine, dilediğini vahyeder!" dedi.[441]
Peygamberimiz Aleyhisselam, halkın dilini kesmek için, bazılarıyla konuştu.
Nevfel b. Muaviyetü'd-Di'lî'ye:
"Ey Nevfel! Sen ne dersin, ne görüştesin?" diye sordu.
Nevfel:
"Yâ Rasûlallah! Deliğinde bulunan tilkiyi bekler durursan, yakalarsın!
Onu kendi haline bırakırsan, sana zarar vermez!" dedi.[442]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Taif'i fethe izin vehimeyince:[443]
"İnşaallah, yarın döneceğiz!" buyurdu.
Bu, Müslümanlara çok ağır geldi.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Öyleyse, yarın sabah, çarpışmaya hazırlanınız!" buyurdu.
Sabahleyin, savaştılar ve yaralandılar![444]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"İnşaallah, yarın döneceğiz!" buyurdu.
Bu, Müslümanların hoşuna gitti. Hemen yol hazırlığına giriştiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara bakıp gülümsedi.[445]
Müslümanların, böyle, Peygamberimiz Aleyhisselamın dönüş emri hakkındaki yararlılığı görerek kendi görüşlerini değiştirmeleri de, Peygamberimiz Aleyhisselamın hoşuna gitti. [446]
Sakîfler, Müslümanların Taif muhasarasını kaldırarak ayrılmaya başladıklarını görünce, Saîd b. Ubeyd es-Sakafî:
"Biliniz ki; Sakif kabilesi yerinde duruyor!" diyerek seslendi.
Uyeyne b. Hısn da:
"Evet! Öyledir! Vallahi, onlar şerefli ve kıymetli olarak yerlerinde duruyordurve duracaklardır!" diye karşılık verdi, Saîd'in sözünü benimsedi.[447]
Müslümanlardan birisi,[448] ona:
"Allah seni kahretsin! Resûlullah Aleyhisselama karşı koyan müşrik bir kavmi mi övüyorsun!? Güya, sen Resûlullah Aleyhisselama yandı m a gelmiştin?!" diyerek çıkıştı.
Uyeyne b. Hısn:
"Vallahi, ben sizin yanınızda SakffIerle çarpışayım diye gelmedim.
Fakat, Muhammed'in Taif'i fethetmesini, kendim için Sakîflerden bir kız ele geçirip onunla evleneyim de, o bana belki bir erkek çocuk doğurur diye arzu ettim. Çünkü, Sakîfler çok zeki ve cin fikirli bir kavimdir!" dedi.[449]
Hz. Ömer Uyeyne b. Hısn'ın bu sözlerini Peygamberimiz Aleyhisselama haber verince, Peygamberimiz Aleyhisselam gülümsedi.[450]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Taif'ten Ayrılacakları Sırada Müslümanlara Tavsiyesi ve Taifliler

Hakkındaki Duası

Peygamberimiz Aleyhisselam, Taif'ten ayrılacakları sırada, Müslümanlara: "'Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. O, Birdir. Va'dini yerine getirmiş, kuluna yardım etmiş, biraraya toplanmış kabileleri tek başına bozguna uğratmıştır.
Bizler, inşaallah, tevbe edicileriz, Rabbimize ibadet ve hamd edicileriz[1] deyiniz!" buyurdu. [451]
Müslümanlar
"Yâ Rasûlallah! Sakîfler aleyhinde Allah'a dua etsen![452]
Onların okçuları canımızı yaktı!" dediler.[453]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah'ım! Sakîflere doğru yolu göster. Onları bize[454] getir!" diyerek dua etti.[455]

Taif Savaşında Şehit Olan Sahabiler

1. Saîd b. Saîd b. Âs b. Üımeyye,
2. Urfuta b. Cennab (veya Hubab),
3. Abdullah b. Ebu Bekir,
4. Abdullah b. Ebu Ümeyye b. Muğîre,
5. Yezid b. Zem'a b. Esved
6. Abdullah b. Âmir b. Rebiatü'l-Anezî,
7. Sâib b. Haris b. Kays,
8. Cüleyha b. Abdullah b. Muharibü'l-Leysî,
9. Abdullah b. Haris b. Kays,
10. Sabit b. Ceza[1],
11. Haris b. Sehl b. Ebi Sa'saa.[456]
12. Münzirb. Abdullah,[457]
13. Rekîb b. Sabit b. Salebe b. Sevban b. Muaviye.[458]
Yüce Allah hepsinden razı olsun![459]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mücahidlerle Birlikte Ci'râne'ye Gidişi

Peygamberimiz Aleyhisselam; Taiften ayrılarak Dahnâyı tuttu.[460] Dahnâ; Taif şehrinin sancaklarından olup, rivayete göre, toprağından Adem Aleyhisselamın yaratılmış olduğu yerdir.[461]
Peygamberimiz Aleyhisselamın Dahnâ'dan sonra vardığı yer Kam-ı Menâzil idi.[462]
Kam-ı Menâzil, Necdlilerin ihrama girme yeridir.[463]
Ebu Zür'atü'l-Cühenî der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam, Karrvı Menâzil'den ayrılmak ve hayvanına binmek istediği zaman, devesi Kasvâ'yı Resûlullahın önüne hazırladım, Kasvâ'nın yularını elimde topladım.
Resûlullah Aleyhisselam onun üzerine binince, Kasvâ'nın yularını Resûlullah Aleyhisselamın eline verdim. Ben de terkisine bindim.
Resûlullah Aleyhisselam, yürütmek için, devenin arkasına kamçı ile vurdu.
Kamçıyı deveye her vuruşunda, kamçı bana değiyordu.
Sonra, bana dönüp:
'Yoksa kamçı sana mı değiyor?¹ diye sordu.
'Evet! Babam, anam sana feda olsun!' dedim.
Ci'râne'ye inince, bir köşede davarlar bulunuyordu.
Ganimet malları memurundan, onlar hakkında birşeyler sordu. Memur da, sorulan şeyi haberverdi. Fakat, şimdi onu hatırlayamıyorum.
Bundan sonra, Resûlullah Aleyhisselam:
'Ebu Zür'a nerede?' diye seslendi.
Ben:
'İşte, buradayım!¹ dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Al şu davarları! Akşamleyin sana değen kamçılara karşılık!¹ buyurdu.
Saydığımda, o davarların 125 adet olduğunu gördüm.
Benim edindiğim ve yararlandığım en çok malım, bunlardı."[464]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Kam-ı Menâzil'den sonra, Nahle'ye geldi.[465]
Nahle'den sonra, Ci'râne'ye doğru yol almaya başladı.
O sırada, Ebu Rühmü'l-Gıfârî, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanında, devesinin üzerinde gidiyor, ağır ayakkabısı da ayağında bulunuyordu.
Ebu Rühm'ün devesi Peygamberimiz Aleyhisselamın devesinin yanına yaklaşıp sıkışınca, Ebu Rühm'ün ayakkabısının ucu, Peygamberimiz Aleyhisselamın bacağına çarptı ve çok acıttı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, kamçısıyla onun ayağına vurup:
"Çek ayağını! Canımı acıttın!" buyurdu.[466]
Ebu Rühm der ki:
"İşlediğim suçtan dolayı, sanki geçmişteki ve gelecekteki herşey beni tutup sıktı! İşlediğim büyük suç hakkında Kur'ân'da âyet ineceğinden korktum.
Ci'râne'de sabahladığımız zaman, yük, binek hayvanlarını otlatmak sırası bende idi.
Resûlullah Aleyhisselam beni aratmış.
Bana:
'Resûlullah Aleyhisselam seni arıyor!' dediler.

Çekine çekine kendisinin yanına vardım.
Bana:
'Sen ayağınla çarpıp benim canımı acıtmıştın. Ben de 'Geri çek!' diyerek ayağına kamçı ile vurmuştum.
Bu vurmama karşılık olarak, al şu davarları!' buyurdu.
Resûlullah Aleyhisselamın benden hoşnut olması, bana, dünyadan ve dünyadakilerden daha sevgili ve makbuldü!"[467]
Peygamberimiz Aleyhisselamın Ebu Rühm'e verdiği, 80 koyundu.[468]

Sürâka b. Cu'şum'un Peygamberimiz Aleyhisselamla Buluşması ve Müslüman Olması

Sürâka b. Cu'şum der ki:
"Taif'ten Ci'râne'ye doğru indiği sırada Resûlullah Aleyhisselamla buluştum.
Müslümanlar, Resûlullahın önünde, aralıklı, birbirlerinin ardısıra, takım takım gidiyorlardı.
Ensardan 30-40 kişilik461 bir süvari birliğinin arasına girdim.
Süvariler, saplamak için mızraklarını bana çevirdiler ve:
'Sen nereye gidiyor ve ne yapmak istiyorsun?!' dediler.[469]
Beni tanımadılar.
Resûlullah Aleyhisselamı görünce, tanıdım.
Sesimi işitecek kadar yanına yaklaştım.
Hicret sırasında Ebu Bekir'in benim için yazmış olduğu yazıyı, iki parmağımın arasında tutarak[470] kaldırdım.[471]
'Yâ Rasûlallah![472] Bu, benim için yazdığın (yazdırdığın) yazıdır!
Ben, Sürâka b. Cu'şum'um!' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Bugün, verilen sözü yerine getirme ve iyilik yapma günüdür! Onu yanıma yaklaştırınız!' buyurdu.
Yanına yaklaştırıldım, Müslüman oldum.[473]
'Yâ Rasûlallah! Kendi develerim için doldurduğum havuzlarımın başını, yitirilmiş develer sararlar. Havuzdan onları suvarırsam, bana ecir ve sevap var mıdır?' diye sordum.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Evet! Her ciğeri olanı suvarmakta ecir ve sevap vardır!' buyurdu.
Kendisine, bundan başka birşey sormadım.[474]
Sonra, mallarımın yanına döndüm. Mallarımın zekatını ayırıp Resûlullah Aleyhisselama gönderdim ."[475]
Allah ondan razı olsun![476]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Ci'râne'ye Gelişi ve Orada Konaklayışı

Peygamberimiz Aleyhisselam, Müslümanlarla birlikte Ci'râneye geldi ve orada konakladı.[477]

Peygamberimiz Aleyhisselam, Ci'râne'ye Zilkade ayından beş gece geçince, Perşembe gecesi geldi ve Ci'râne'de onüç gece kaldı.[478]

Ci'râne; Mekke ile Taif arasında bir sudur. Mekke'ye Taif'ten daha yakındır.

Ci'râne'de, birbirine yakın kuyular vardır.

Irak yolundan, Ci'râne'nin Mekke'ye uzaklığı bir bürüd, yani 12 mildir.

Peygamberimiz Aleyhisselam ve mücahidler, Ci'râne'den Mekke'ye gelecekleri sırada, orada umre için ihrama girmişlerdir.[479]

Ci'râne'de Toplanan Harp Esirleri ve Ganimet Malları

Hevâzinlenden alınan harp esiri eriyle ganimet mallan Ci'râne'de bulunduruluyordu.
Ci'râne'de esirlerin güneşten korunmaları için gölgelikler, deve ve davarlar için de ağı II ar yapı İm işti. Peygamberimiz Aleyhisselam Ci'râne'ye gelip gölgelikler görünce, bunların kimlere ait olduğunu sordu.
"Yâ Rasûlallah! Bunlar, Hevâzin esirleridir. Güneşten gölgeleniyorlar!" dediler.[480]
Hevâzinlerden alınan esir kadın ve çocukların sayısı 6.000 idi.[481]
Ganimet malları ise:
24.000 deve,
40.000'den fazla davar,
4.000 ukiyye gümüş idi.[482]

Esirlere Elbise Giydirilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam; Mekke'ye giderek elbise satın alıp esirlere giydirmesini, esir kadınların elbisesiz dışarı çıkmamalarını Büsrb. Süfyanü'l-Huzâf'ye emretti.

Büsr, kalkıp Mekke'ye gitti. Bütün esirler için elbise satın alıp geldi ve onlara giydirdi.[483]

Giydirilen elbiseler Mısır bezindendi.[484]

Nasipsiz Bir Bedevînin Küstahlığı

Ebu Musa el-Eş'ârî'nin bildirdiğine göre; Peygamberimiz Aleyhisselamın Taif seferinden dönüşünde, Mekke ile Medine arasında, Ci'râne mevkiine gelip indiği ve yanında Bilal-i Habeşî'nin bulunduğu sırada gelen bir bedevî Arap, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"(Ganimet malını bölüştüreceğin hakkında) bana verdiğin sözü daha yerine getirmeyecek misin?!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ganimet malını yakında bölüştüreceğimi, biraz sabredersen sevap kazanacağını sana müjdelerim!" buyurdu.
Bedevî Arap:
"Sen bana müjdeleri vere vere çoğalttın!" dedi.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, asabil esir bir biçimde, Ebu Musa ile Bilal-i Habeşî'ye dönerek:
"Bu bedevî, verdiğim müjdeyi reddetti. Siz kabul ediniz!" buyurdu.
Ebu Musa ile Bilal-i Habeşî:
"Biz kabul ettik!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, içi su dolu bir kap istedi.
Bu kap içinde ellerini ve yüzünü yıkadı. Ağzına aldığı suyu da buna ekledikten sonra, Ebu Musa ile Bilal-i Habeşî'ye:
"Bu sudan içiniz! Yüzünüze ve göğsünüze de sürünüz! (Kazanacağınız sevapla) sizi müjdelerim!" buyurdu.
Ebu Musa ile Bilal-i Habeşî kabı aldılar ve Peygamberimiz Aleyhisselamın buyruğunu yerine getirdiler.
Peygamberimiz Aleyhisselamın zevcesi Hz. Ümmü Seleme, perde arkasından, Ebu Musa ile Bilal-i Habeşî'ye:
"Oğullarım! O sudan bu ananıza da ikram edin!" diyerek seslendi.
Onlar da. ona o sudan bir miktar ikram ettiler.[485]

Bedevî Müslümanların Ganimet Mallarını Bölüştürmesi İçin Peygamberimiz Aleyhisselamı

Sıkıştırmaları ve Çekiştirmeleri

Bedevilerden birtakım halk, Peygamberimiz Aleyhisselaıma:
"Yâ Rasûlallah! Deveden, davardan ganimetimizi bölüştür!" diyerek Peygamberimiz Aleyhisselamı sıkıştırmaya ve ridasından çekiştirmeye başladılar.
O kadar ileri gittiler ki, bir semüre ağacına yaslanmak, dayanmak zorunda bıraktılar.
Hatta, Peygamberimiz Aleyhisselamın ridasını sırtından çekip aldılar![486]
Rida, çekiştirilirken, yırtıldı.[487]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey insanlar! Ridamı bana veriniz![488] Siz, Allah'ın size nasip ettiği ganimeti aranızda bölüştürmeyeceğim diye mi korkuyorsunuz?![489] Vallahi, ganimet malları Tihâme'nin ağaçları sayısınca bile olsa, onları aranızda bölüştürürdüm! Ben ne cimriyim, ne korkağım, ne de yalancıyım! Siz bende böyle birşey bulamayacak, göremeyeceksiniz!" buyurdu.[490]
Sonra da; eline bir deve tüyü veya onun kadar birşey aldı.[491]
Yahut yanına vardığı devenin hörgücünden birtüy koparıp, onu iki parmağı arasında tutarak kaldırdı ve:
"Ey insanlar! Vallahi, sizin ganimetinizden bana beşte bir dışında şu tüy kadar bile geçmiş birşey yoktur!
Beşte bir pay da, gerektiğinde yine sizlere harcanıyor, iade ediliyor" buyurdu.[492]
Abdullah b. Mes'ud:
"Resûlullah Aleyhisselamın Ci'râne'de Huneyn ganimetini bölüştürdüğü sırada üzerine yığılıp kendisini o kadar rahatsız ettiler ki, nihayet:
'Yüce Allah, kullarından bir kulunu, kavmine göndermişti.
Kavmi onu dövmüşler, başını da yarmıslardı.
O kul ise, alnından akan kanı eliyle siliyor, hem de:
'Yâ Rab! Kavmimi yarlığa! Çünkü, onlar ne yaptıklarını bilmiyorlar!' diyerek dua ediyordu' buyurdu" demiştir.[493]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ganimet mallarından, elinizde, iğneden ipliğe varıncaya kadar,[494] büyük ve küçük[495] ne varsa getirip geri veriniz![496]
Ganimet mallarına hıyanet etmeyiniz![497]
İyi biliniz ki; ganimet malına hıyanet etmek, edenler için, Kıyamet gününde ayıpların en kötüsü ve Cehennem ateşi olacaktır!" buyurdu.[498]
Akîl b. Ebu Talib, zevcesi Fâtıma binti Şeybe b. Rebia'nın yanına varmıştı.
AkiTin kılıcında kan bulaşığı vardı.
Zevcesi, ona:
"Senin müşriklerle savaştığını biliyorum!
Müşriklerin ganimetlerinden ne elde ettin bakayım?" dedi.
Akıl:
"Al şu iğneyi! Onunla elbiseni dikersin! dedi ve o iğneyi ona verdi.
Peygamberimiz Aleyhisselamın münadisinin:
"Ganimet mallarından kim birşey almışsa, getirip onu geri versin!" diyerek seslendiğini işitince, Akîl zevcesinin yanına döndü ve:

"Vallahi, sanıyorum ki, o iğnen de elden gidecektir!" dedi. İğneyi ondan alıp ganimet mallan arasında atti.[499]
Ensardan bir zât da, kıldan eğirilmiş bir yumak ip getirdi[500] ve:
"Yâ Rasûlallah! Bu yumağı devemin sırtına çul yapayım diye almıştım.[501] Bunu bana bıraksanız olmaz mı?" dedi.[502]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Eğer bu şey benim hisseme[503] veya Abdulmuttalib oğullarının hisselerine[504] düşecek olursa, senin olsun!" buyurdu.[505]
Ensarî:
"Mademki iş buraya vardı. Artık bu yumak bana gerekmez!" dedi ve yumağı elinden, ganimet mallarının içine bıraktı.[506]
Abdullah b.Zeydü'l-Mâzinîde, müşriklere ok atmak için almış olduğu yayı getirip ganimet mallarının içine attı.
Başka bir adam da, gelip:
"Yâ Rasûlallah! Bu ipi düşmanlar bozguna uğradığı zaman bulmuştum. Devemin üzerindeki semeri onunla sıkılıyordum
Bu bende kalsa olmaz mı?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Eğer o benim hisseme düşerse, senin olsun!
Fakat Müslümanların hisselerine düşerse, ne yaparsın?" buyurdu.[507]

Ganimet Mallarının Sayılıp Hesaplanarak Mücahidler Arasında Bölüştürülüşü

Peygamberimiz Aleyhisselam; Müslümanları ve ganimet mallarını saymasını ve herkesin hissesini hesaplamasını Zeyd b. Sâbit'e emretti.[508]

Ganimetleri bölüştürmeye ve dağıtmaya da Ebu Cehm Huzeyfietü'l-Adevî'yi memur etti. [509] Herkese hisselerini dağıttırdı:

Piyadelerden her birine; ya dörder deve, ya da bunların karşılığı olarak kırkar koyun;

Süvarilere ise; ya on ikişer deve, ya da bunların karşılığı olarak yüzyirmişer koyun düştü.

Yanlarında bir attan fazla at bulunduranlara, birden fazla at için hisse verilmedi.[510]

Kalbleri İslâmiyete Isındırılacak, Alıştırılacak Olanlara Yapılan İhsanlar

Peygamberimiz Aleyhisselam; ganimet mallarının Kur'ân-ı Kerîm'e göre (Enfâl: 41) kendisine teslim edilmiş olan beşte birinden Müellefe-i Kulûba (kalbleri İslâmiyete ısındırılacak, alıştırılacak olan-lara)[511] dağıtım yaptı ki, bunlar halkın eşrafından olup, hem kendilerinin, hem kavimlerinin İslâmiyete ısındırılıp alıştırılın alan, kazandırılmaları gerekiyordu.[512]

Zaten, bunlar, zekat ve sadaka verilecekler arasında bulunuyorlardı.[513]

Müellefe-i Kulûb:

1. Ebu Süfyan b. Harb,

2. Safvan b. Ümeyye,

3. Akra' b. Habis,

4. Uyeyne b. Hısn,

5. Abbas b. Mirdas,

6. Malik b.Avf,

7. Hakîm b. Hizam... gibi, Kureyşîlerin başkanlarından, Arapların ileri gelenlerinden olup kavimleri arasında nüfuzlu, güçlü ve birçok tabileri bulunan kişilerden idiler.

Müellefe-i Kulûb'dan bazıları gerçekten Müslüman olmuştu.

Bazıları, görünüşte Müslüman, fakat kalben münafık idiler.

Bazıları ise, Müsâlimîn'den (Müslümanlarla barış yapmış müşriklerden) idiler.

Peygamberimiz Aleyhisselam bütün bunlara sadaka ve ganimetlerden vermek, güzel muamele etmekle, bazılarından gelebilecek kötülükleri önleyip Müslümanların gönüllerini rahatı aştırmayı, içlerinden Müslüman olanların İslâmiyette sebatlarını ve teb'alarının onlara uyarak Müslüman olmalarını sağlamayı, Müslümanlıkları henüz gelişmemiş, güzelleşmemiş olanların da Müslümanlıklarını geliştirip güzelleştirmeyi gerçekleştirmek istem iştir. [514]

Buna göre, Müellefe-i Kulûb üç gruptu:

Kalbleri İslâmiyete ısındırılmak, alıştırılmak için kullanılanlardı. Safvan b. Ümeyye ve benzerleri gibi.

Henüz Müslüman olup İslâmiyette sebatları sağlanmak üzere kullanılanlardı. Ebu Süfyan Sahr b. Harb ve benzerleri gibi.

Dıştan Müslüman, içten münafık olup; şerlerinden selamette kalınmak için kullanılanlardı Uyeyne b. Hısn, Abbas b. Mirdas, Akra' b. H abis ve benzerleri gibi.[515]

Tabiî ki, bu sıralama, başlangıçtaki duruma göre idi.[516]

Müellefe-i Kulûbdan sayılanların, Uyeyne b. Hısn'dan başka hemen hepsi, sonradan Müslümanlıklarını sağlamlaştırmış, güzelleştirmiş, ilim ve faziletleriyle tanınmışiardır. [517] Yüce Allah onlardan razı olsun![518]

Müellefe-i Kulûba Yapılan Dağıtım

1-3. İçinde 4.000 ukiyye gümüş de bulunan Huneyn ganimeti dağıtılmak üzere Peygamberimiz Aleyhisselamın önüne konulduğu sırada, Ebu Süfyan Sahr b. Harb gelip:
"Yâ Rasûlallah! Sen Kureyşîler içinde servetçe en zengini olarak sabahladın![519] Bugün Kureyşîlerin en zengini sensin!" dedi.[520]
Peygamberimiz Aleyhisselam gülümsedi.[521]
Ebu Süfyan:
"Yâ Rasûlallah! Bu mallardan bana da versen olmaz mı?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Bilal! Ebu Süfyan için kırk ukiyye gümüş tart!
Kendisine, develerden de, yüz deve veriniz!" buyurdu.[522]
Ebu Süfyan:
"Bundan oğlum Yezid'e de versen?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Bilal-i Habeşî'ye:
"Ona da kırk ukiyye gümüş tartınız, yüz de deve veriniz!" buyurunca, Ebu Süfyan:
"Yâ Rasûlallah! Oğlum Muaviye için de versen?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Bilal! Ona (Muaviye b. Ebu Süfyan'a da) kırk ukiyye gümüş tart! Yüz de deve veriniz!" buyurdu.[523]
Ebu Süfyan; üçyüz deve ile yüzyirmi ukiyye gümüşü alınca.[524] Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Babam, anam sana feda olsun! Sen ne kadar kerem ve iyilik sahibisin!
Seninle savaştığım zamanlarda, sen ne güzel savaşçı idin!
Seninle barış yaptığım zamanda da, sen ne güzel barışçı idin![525]
Senin bu yaptığın; keremin, iyiliğin son derecesidir![526]
Allah seni hayırla mükâfatlandırsın!" dedi.[527]
4. Hakîm b. Hizam der ki:
"Resûlullah Aleyhisselamdan yüz deve istedim.
Yüz deve verdi.
Tekrar istedim.
Yüz deve daha verdi.
Tekrar istedim.
Yüz deve daha verdi.
Sonra da:
'Ey Hakîm b. Hizam! Bu mal çoktur ve güzeldir!
O, gönül cömertliği ile tutan kişi için, uğurlu ve bereketli olur!
Gönül pintiliği ile tutan kişi için de, uğursuz olur. Onu yer, bitirir de, yine kamı doymaz!
Üst el alt elden (veren el, alan elden) hayırlıdır![1] buyurdu."
Rivayete göre; Hakîm b. Hizam, Peygamberimiz Aleyhisselam a:
"Seni hak ve gerçek dinle peygamber gönderen Allah'a andolsun ki; senden sonra hiçbir kimseden hiçbir şey almayacağım!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselamın verdiği ilk yüz deveyi alıp, sonrakileri bıraktı.
Hakîm b. Hizam, Hz. Ebu Bekir'in halifeliği sırasında da, Hz. Ömer'in halifeliği sırasında da, kendisine verilmek istenilen hiçbir şeyi almaya yanaşmamış;[528] Hz. Ömer

"Ey Müslümanlar cemaati! Ey insanlar! Hakîm b. H izam'ı hakkını almaya davet ettiğime, kendisinin ise bunu almaya yanaşmadığına, sizi şahit tutuyorum!
Ona şu ganimetten Allah'ın nasip ettiği hakkı arzettiğim halde, o bunu almaktan kaçınıyor!" diyerek şikâyetlenmiştir.[529]
Peygamberimiz Aleyhisselam; Huneyn ganimet mallarından kendisine ayrılmış bulunan beşte bir hisseden Müellefe-i Kulûba dağıtmaya devamla:
Nudayr b. Haris b. Kelede'ye yüz deve,
Süheyl b. Amr'a yüz deve,
Huvaytıb b. Abduluzzâ'ya yüz deve,
Alâ' b. Câriyetü's-Sakafîye yüz deve (Vâkıdî ve İbn Sa'd'a göre; elli deve),
Uyeyne b. Hısn'a yüz deve,
Akra' b. Hâbis'e yüz deve,
Malik b. Avfu'n-Nasrî'ye yüz deve,
Safvan b. Ümeyye'ye yüz deve verdi.[530]
Zayi olanların bedelleri ödenmek şartıyla Safvan b. Ümeyye'den emaneten yüz adetzırh gömlek ve gerekli silahlar alınmış ve bunların bazıları Huneyn ve Taif savaşlarında zayi olmuştu.
Peygamberimiz Aleyhisselam onların bedellerini de ödemek istediği zaman, Safvan b. Ümeyye:
"Yâ Rasûlallah! Ben bugün Müslüman olmak istiyorum!" dedi.[531]
Peygamberimiz Aleyhisselamın ganimet mallan arasında dolaştığı ve onlara göz gezdirdiği sırada, Safvan b. Ümeyye Peygamberimiz Aleyhisselamın yanında bulunuyor; develer, davarlar ve güdücüler-le dolu vadiye doğru bakıp duruyor; Peygamberimiz Aleyhisselam da onun halini gözucuyla süzüyordu.
Safvan b. Ümeyye vadinin içindeki mallara bakışını uzatınca, Peygamberimiz Aleyhisselam ona:
"Ebu Vehb! O vadi pek mi hoşuna gidiyor?" diye sordu.
Safvan b. Ümeyye:
"Evet!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"O vadi de, içindekiler de senin olsun!" buyurdu.[532]
Bunun üzerine, Salvan kendisini tutamadı:
"Peygamber kalbinden başka hiçbir kimsenin kalbi, bu derece (mâsivadan) pâk ve üstün ola-maz![533]
Şehadet ederim ki; Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur!
Ve yine şehadet ederim ki; Muhammed, Allah'ın kulu ve resûlüdür!" dedi ve[534] hemen orada Müslüman oldu.[535]
Safvan b. Ümeyye der ki:
"Resûlullah bana bu ihsanda bulununcaya kadar, kendisi insanlar içinde en çok nefret ettiğim, en çok kin beslediğim bir kimse iken, nihayet, bana, insanların en sevgilisi oluvermişti!"[536]
Safvan b. Ümeyye, Müslümanlığını İslâm amelleriyle geliştiren, güzelleştiren Kureyşîl erden di.
Allah ondan razı olsun!

Peygamberimiz Aleyhisselam; Huneyn ganimetinden kendisine ayrılan beşte bir hisseden, Esîd
b. Hârise'ye yüz deve,
Haris b. Hişam'a yüz deve,
Kays b. Adiyy'e yüz deve,[537]
Abbas b. Mirdas'a yüz deve,[538]
Mahreme b. Nevfel'e elli deve,
Umeyr b. Vehbü'l-Cumahîye elli deve,
Hişam b. Amr'a elli deve,
Saîd b. Yenbu'a elli deve,
Adiyy b. Kays'a elli deve.[539]
Osman b. Vehb'e elli deve verdi.[540]
Peygamberimiz Aleyhisselamın Huneyn ganimeti mallarından kendisine ayrılan beşte bir hisseden Ci'râne'de her birine yüzden aşağı deve verdiği Müellefe-i Kulûb arasında şu kişiler de vardı:
23. Tulayk b. Süfyan b. Ümeyye,
24. Halİdb.Esîd,
Şeybe b. Osman b. Ebu Talha,
Ebu's-Senâbil b. Ba'kek,
İkrime b. Âmir,
Züheyr b. Ebu Ümeyye,
Halid b. Hişam b. Muğîre,
Süfyan b. Abdulesed,
Hişam b. Velid b. Muğîre,
Sâib b. Ebu's-Sâib,
Muti'b. Esved,
Ebu Cehm b. Huzeyfe,
Uhayha b. Ümeyye,
Nevfel b. Muaviye,
Alkame b. Ulâse,
Lebid b. Rebia,
Halid b.Hevze,
Harmele b. Hevze,[541]
Abbas b. Mirdas.[542]
Peygamberimiz Aleyhisselam; Abbas b. Mirdas'a, Muhacirve Ensar mücahidi eri gibi, dört deve vermişti.
Abbas b. Mirdas buna kızdı ve söylediği bir şiirde meal olarak şöyle dedi:
"Benim ganimetimle Ubeyd adındaki atımın ganimetini mi bölüştürdün Uyeyne ile Akra' arasında?! Hiçbir içtima yerinde ne Hısn, ne de Habis benim büyüğüm Mirdas'a üstün olmamışlardır!
Ben de şu iki kişiden aşağı kalır bir kimse değilimdir.
Bugün alçaltıları, bir daha yükseltilmez."[543]
Hz. Ebu Bekir, Abbas b. Mirdas'ın söylediği beyitleri Peygamberimiz Aleyhisselama okudu.[544]

Abbas b. Mirdas Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelince,[545] Peygamberimiz Aleyhisselam ona:
"'Benim ganimetimle Ubeyd adındaki atımın ganimetini mi bölüştürdün Akra' ile Uyeyne arasında?' beytini sen mi söyledin?" diye sordu.[546]
Hz. Ebu Bekir:
"Babam, anam sana feda olsun yâ Rasûlallah! Bu beyit, senin okuduğun gibi değildir!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Böyle değil de, nasıldır?" diye sordu.
Hz. Ebu Bekir, beyti, Abbas'ın söylediği gibi okudu.[547]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"İkisi de birdir![548] Önce ha Akra'dan başlamışsın, ha Uyeyne'den! Sana ne zararı var?" buyurdu.
Hz. Ebu Bekir:
"Babam, anam sana feda olsun! Sen ne şairsin, ne nâkilsin! Ne de böyle olmak sana yaraşır.[549]
Şehadet ederim ki; Yüce Allah'ın, 'Biz ona şiir öğretmedik! Bu, ona yakışmaz' [Yâsîn: 69] buyurduğu gibisin" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Abbas b. Mirdas için:
"Götürünüz! Kesiniz dilini!" buyurduktan sonra:[550]
"Ey Bilal! Haydi götür, kes onun dilini! Kendisine bir de elbise ver!" buyurdu.
Bilal-i Habeşî onu elinden tutup götürürken, Abbas b. Mirdas:
"Yâ Rasûlallah! Dilimi mi kesecek?! Ey Muhacirler topluluğu! Dilimi mi kesecek?!" diyerek seslendi durdu.[551]
Müslümanlardan bazıları:
"Abbas b. Mirdas'ın dilinin kesilmesi emredildi!" dediler ve korkmaya başladılar.[552]
Bilal-i Habeşî, Abbas b. Mirdas'ı çekip götürürken Abbas feryadı çoğaltınca, Bilal-i Habeşî:
"Resûlullah Aleyhisselam sana elbise giydirip bununla dilini kesmemi, tutmamı bana emretti" dedi.
Götürüp ona bir elbise verdi.[553] Abbas b. Mirdas'a, hoşnut oluncaya kadar, deve de verildi.[554]
Rivayete göre, kendisine elli veya yüz deve verilmiştir.[555]

Cuayl b. Sürâka'nın Ahirette Kendisi İçin Hazırlanmış Olan Üstün Mükâfatla Başbaşa Bırakılışı

Peygamberimiz Aleyhisselam Ci'râne'de Müellefe-i Kulûba bol bol ihsanlarda bulunduğu zaman,[556] Sa'd b. Ebi Vakkas:[557]

"Yâ Rasûlallah! Cuayl b. Sürâka'yı bıraktın da, Uyeyne b. Hısn ile Akra¹ b. Hâbis[558] ve benzerler-ine[559] yüzer yüzer[560] develer[561] verdin!?" dedi.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; Uyeyne ve Akra¹ gibi kişilerle yeryüzü dolup tassa, Cuayl b. Sürâka onların tümünden daha hayırlıdır! Fakat, ben bunları İslâmiyete ısındırmak, alıştırmak için kolluyor, Cuayl b. Sürâkayı ise sımsıkı bağlı olduğu Müslümanlığına ve ahirette kendisine hazırlanmış üstün mükâfatlara havale etmiş bulunuyorum!" buyurdu.[562]

Yüce Allah ondan razı olsun![563]

Ganimet Dağıtıma Yapılan İtirazlar

1. Peygamberimiz Aleyhisselam Huneyn ganimetini dağıttığı sırada Benî Temimlerden Zülhuvaysıra gelip Peygamberimiz Aleyhisselamın başucuna dikilmiş ve:
"Yâ Muhammedi Ben bugün yaptığın şeyi gördüm!" demişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet! Nasıl gördün?" diye sorunca;
Zülhuvaysıra:
"Senin adalet yapmadığını gördüm ![564] Adalet yap yâ Rasûlallah!" dedi.[565]
Peygamberimiz Aleyhisselam kızdı.[566]
Ona:
"Yazıklar olsun sana! Ben adalet yapmazsam, kim adalet yapar?![567] Ben adalet yapmış olmasaydım umduğuma ermezdim; sen de, bana tâbi olduğun için, ziyan etmiş, eli boşa çıkmış gitmiştin!" buyurdu.
Hz. Ömer:
"Yâ Rasûlallah! İzin ver! Onun boynunu vurayım!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hayır! Bırak onu![568] Onun birtakım taraftarları olacaktır ki,[569] dinde derinleşecekler![570] Herhangi biriniz, onların namazı yanında kendi namazını, onların oruçları yanında kendi orucunu küçümseyecek!
Onlar Kur'ân da okuyacaklar! Fakat, okudukları Kur"ân köprücük kemiklerinden ileri geçmeyecek![571]
Onlar, okun yaydan çıktığı gibi, dinden, İslâmiyetten fırlayıp çıkacaklar!
Öyle ki, çıkan okun demirine bakılır, onda hiçbir şey, hiçbir iz bulunmaz!
Sonra, okun yaya giriş yerine bakılır, orada da hiçbir şey bulunmaz!
Sonra, okun ağaç kısmına bakılır, orada da hiçbir şey bulunmaz!
Sonra, okun yelesine bakılır, orada da hiçbir şey bulunmaz!
Halbuki, ok atılanın bağrını delip geçmiş, fakat oka birşey bulaşmamıştır![572]
Onlar, Müslümanlar tefrikaya düştüğü zaman ortaya çıkacaklardır![573]
Bir adam görürsün ki;[574] onun iki elinden birisi kadın memesine, yahut gidip gelen bir et parçasına benzer!" buyurdu.[575]
E bu Saîdi'l-Hudrî:
"Ben bunu Resûlullah Aleyhisselamdan işittiğime şehadet ederim.
Yine şehadet ederim ki; Ali b. Ebu Talib onlarla çarpışmıştır:
Ben onun yanında idim. Bu adamın aranmasını emretmişti.
Adam bulunup getirildi.
Ona baktım: Kendisi, Resûlullah Aleyhisselamın tarif ettiği şekilde idi!" demiştir.[576]
2. Peygamberimiz Aleyhisselamın Ebu Süfyan, Uyeyne b. Hısn, Akra' b. Habis ve Süheyl b. Amr gibi[577] bazı nüfuzlu kişilere kendisine ait beşte bir hisseden bolca ihsanlarda bulunup Ensara bu beşte birden birşey vermemesi, onların gönüllerinde bir üzüntü, bir kırgınlık meydana getirdi ve bazılarına yer siz ve ağır laflar ettirdi:
"Artık vallahi Resûlullah Aleyhisselam kavmine kavuştu, başkalarını neyapsın![578]

Savaşmayanlara veriyor da, savaşanlara vermiyor![579]
Vallahi, doğrusu bu şaşılacak şeydir!
Onların kanları kılıçlarımızdan damlıyor! Ganimetlerimiz ise onlara veriliyor!?[580]
Resûlullah Aleyhisselam bizim ganimetlerimizi öyle bir cemaate veriyor ki, bizim kanlanmız onların kılıçlarından, onların kanları da bizim kılıçlarımızdan damlıyor![581]
Allah Resûlünü yarlıgasın! O Kureyşilere veriyor da, bizleri bırakıyor![582]
Savaş zamanı geldi mi, onun ashabı biz oluyoruz!
Fakat, ganimet bölüşümü zamanı gelince, onun kavmi ve kabilesi önde tutuluyor!?[583]
Sıkışıldığı zaman biz çağırılıyoruz! Ganimet ise bizden başkalarına dağıtılıyor!?"[584] diyecek kadar ileri gittiler.
Bu sözleri, Ensarın söz ve görüş sahibi olanlan değil, yaşlan küçük gençleri söylemişlerdi. [585]
Abdullah b. Mes'ud der ki:
"Resûlullah Aleyhisselamın Huneyn ganimetini bölüştürdüğü sırada,[586] Ensar[587] münafıklarından[588] bir adam,[589] Muattib b. Kuşeyr de:[590]
'Bu dağıtımda Allah'ın nzası gözetilmiyor![1] dedi.[591]
Ona:
'Vallahi, bu söylediğini, Resûlullah Aleyhisselama ulaştıracağım!' dedim[592] ve Resûlullah Aleyhisselama gidip haberverdim.
Resûlullah Aleyhisselamın yüzünün rengi değişti.[593]
Kendisini üzen bu haberi getirdiğime pişman oldum.[594]
Resûlullah Aleyhisselam:
'Allah Musa'ya rahmet etsin! Kendisine bundan daha çok ezâ edildiği halde, o bunlara sabredip katlanmıştı.[595]
Bir peygamber de kavmine Allah'ın emirlerini getirip tebliğ ettiği zaman, kavmi onu yalanladılar ve onun başını da yardılar!
O Peygamber ise, eliyle hem yüzünün kanını siliyor, hem de:
'Allah'ım! Kavmimi yarlığa! Çünkü, onlar ne yaptıklarını bilmiyorlar![1] diyerek dua ediyordu' buyur-du."[596]
Ensarın ileri gelenlerinden Sa'd b. Ubâde de, Peygamberimiz Aleyhisselamın huzuruna girerek:
"Yâ Rasûlallah! Şu Ensar kabilesi, aldığın ganimeti bölüştürürken senin kavmine ve sair Arap kabilelerine bol bol dağıtıp Ensara ise ondan birşey vermemek suretiyle yaptığın uygulamadan, sana karşı kainlerinde kırgınlık ve üzüntü duymaktadırlar!" dedi.[597]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Sa'd! Bu hususta sen neredesin? Ne görüştesin?" diye sordu.
Sa'd b. Ubâde:
"Yâ Rasûlallah! Ben de ancak kavmimden bir ferdim. Benim bundan başka bir sıfatım yok!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Öyleyse, haydi, benim için kavmini şu çevrede, çitin içinde topla!" buyurdu.[598]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Ensarla Konuşması

Sa'd b. Ubâde, gidip Ensarı topladı.[599]
Ensarın ileri gelenleri, deriden bir çadır içinde toplandılar.[600]
Oraya Muhacirlerden bazıları da gelip girdiler.
Başka gelenleri, geri çevirdiler.
Ensar toplanınca, Sa'd b. Ubâde, gelip Peygamberimiz Aleyhisselama:
"İşte, Ensar kabilesi, senin için toplanmış bulunuyor!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onların yanına vardı[601] ve:
"İçinizde kendinizden olmayan var mı?" diye sordu.
"Kızkardeşimizin oğlundan başka, yabancı bir kimse yok!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bir kavmin kızkardeşinin oğlu da o kavimden sayılır!" buyurup[602] Allah'a lâyık olduğu üzere hamd ü senada bulunduktan sonra:
"Ey Ensar cemaati! Sizin tarafınızdan söylenmiş olup bana haber verilen yersiz ve ağır sözlerin sebebi nedir?
Bana karşı, kalblerinizde ne için kırgınlık ve üzüntü d uyuyorsun uz?[603]
Sizler şöyle şöyle mi söylediniz?" diye sordu.
Ensar:
'Evet!" dediler.[604]
Ensarın anlayışlı olanları ise:
"Yâ Rasûlallah! Bizim söz ve görüş sahibi olanlarımız, başkanlarımız, birşey söylemediler. Amma, yaşlan küçük bazı gençlerimiz:
'Allah Resûlünü yarlıgasın! O bizi bırakıyor da, Kureyşîlere ihsanda bulunuyor! O Kureyşîlere ki, daha kılıçlarımızdan onların kanlan damlamakta!' demişler" dediler.[605]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Ensar cemaati! Ben sizi dalâlete düşmüş kimseler olarak bulmadım mı?[606]
Sizleryollarını şaşırmış kimseleriken, ben sizin yanınıza gelmedim mi? Allah'ın hidayeti, size benim yüzümden erişmedi mi?
Sizler yoksul iken Allah benim yüzümden sizleri zengin kılmadı mı?
Sizler birbirinize düşmanlar iken, Allah kalbi erinizi benim yüzümden birleştirip ısındırmadı mı?[607]
Sizler parçalanmış, darmadağın olmuş bir durumda iken, Allah sizleri benim yüzümden derleyip toparlamadı mı?" diye sordu.[608]
Ensar:
"Yâ Rasûlallah! Sen bizi karanlıklar içinde buldun! Allah bizi senin sayende nura, aydınlığa çıkardı!
Sen bizi bir ateş çukurunun başında buldun! Allah bizi senin sayende ondan kurtardı!
Sen bizi dalâlet ve şaşkınlık içinde buldun! Allah bizi senin sayende doğru yola kavuşturdu.
Biz Allah'ı Rab, İslâmiyeti din, Muhammed'i de peygamber olarak kabul etmiş bulunuyoruz!
Yâ Rasûlallah! Sen ne istersen yap![609]
Allah ve Resûlünün üzerimizdeki minnet ve nimetleri üstündür!
Allah'a ve Resûlüne minnettarız!" dediler.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Ey Ensar cemaati! Siz benim sorulanma neden benim istediğim gibi cevap vermiyorsunuz?" diye sordu.
Ensar:
"Sana başka ne cevap verelim yâ Rasûlallah?
Kavuşmuş olduğumuz bütün nimet ve ihsanlar Allah'tandır ve Allah'ın Resûlü yüzündendir!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Vallahi, siz, isteseydiniz:
'Sen bize yalanlanmış olarak gelmiştin! Biz seni doğruladık!
Sen terkedilmiş olarak bize gelmiştin! Biz sana yardımcı olduk!
Sen yurdundan sürülmüş olarak gelmiştin! Biz seni barındırdık!
Sen bize yoksul olarak gelmiştin! Biz sana kendimiz gibi verdik, baktık!' deseydiniz, muhakkak ki, doğru söylemiş ve benim tarafımdan da doğrulanmış olurdunuz!
Ey Ensar cemaati! Ben sizleri sımsıkı bağlı bulunduğunuz Müslümanlığınıza ve sizin için ahirette hazırlanmış bulunan üstün mükâfatlara havale edip,[610] küfür çağına çok yakın olan yeni Müslüman olmuş veya olmak üzere bulunan birtakım adamların[611] kalblerini İslâmiyete ısındırmak, alıştırmak maksadıyla kendilerine dünyalık verdiğimden dolayı ne diye kalblerinizde kırgınlık ve üzüntü duyuyor-sunuz?![612]
Ey Ensar cemaati! Birtakım insanlar aldıkları dünyalıklar, davarlar ve develerle çıkıp giderlerken, sizler Resûlullah ile birlikte yurdunuza dönüp gitmeye razı değil misiniz?[613] Vallahi, sizin Resûlullahla birlikte dönüp gitmeniz, onların dünyalıklarla dönüp gitmelerinden daha hayırlıdır!" buyurdu.[614]
Ensar:
"Evet yâ Rasûlallah! Biz buna razıyız!" dediler.[615]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sizler hassınız (seçkin ve olgun kişilersiniz)!
Sair insanlar ise, avam (halk) takımıdırlar.[616]
Muhakkak ki, sizler, benden sonra, yakın bir gelecekte, başkalarının sizlere üstün tutulacağını da göreceksiniz!
Allah'a ve Resûlüne kavuşuncaya kadar, sizler buna da sabredip katlanınız!" buyurdu. [617]
Ensar:
"Sabredip katlanacağız!" dediler.[618]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Kıyamet günü, ben Havuz başında bulunacağım![619]
Sizinle buluşma yerimiz Havuz başı olsun!
Benden sonra Bahreyn hasılatının herkesten ayrı olarak size tahsisi için Bahreyn'e yazacağım!
O zaman, o, sizin için fetihten daha üstündür!" buyurdu.
Ensar:
"Yâ Rasûlallah! Senden sonra, bize dünya gerekmez!" dediler.[620]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Muhammed'in varlığı Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; eğer hicret fazileti olmasaydı,[621] Yüce Allah bana Muhacirlerden biri olmak ismini vermeseydi, Ensardan bir fert olmayı ister.[622] Ensardan bir fert olurdum ![623]

Eğer bütün halk bir yol tutup gitse, Ensar da bir yola yönelse, hiç şüphesiz, Ensarın yöneldiği yolu tutardı m ![624]
Ey Allah'ım! Ensarın oğullarına, onların oğullarının oğullarına rahmet et!" diyerek dua etti.[625]
Ensar, hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladılar!
Onların gözlerinden akan yaşlar sakallarını ıslattı![626]
Peygamberimiz Aleyhisselam da onlarla birlikte ağladı.[627]
Ensar:
"Biz, ganimet hissesi olarak Resûlullaha razıyız!" dediler.
Bundan sonra, Peygamberimiz Aleyhisselam konakyerine döndü.
Ensar da dağıldılar.[628]
Yüce Allah onlardan razı olsun![629]

Kur'ân-ı Kerîm'in Huneyn Ganimetiyle İlgili Açıklaması

Huneyn ganimeti dağıtımına yapılan itirazlar üzerine, Yüce Allah tarafından indirilen âyetlerde şöyle buyuruldu:
"Onlardan, sadakaların taksimi hususunda seni ayıplayacaklar da vardır.
Çünkü, onlardan kendilerine diledikleri verilirse hoşlanırlar, diledikleri verilmezse kızarlar. Onlar, Allah ve Resûlü kendilerine ne verdiyse, ona razı olsalardı da:
'Bize Allah yeter! Yakında bize lutf u kereminden Allah da verir, Resûlü de verir. Biz ancak Allah'a rağbet edicileriz![1] deselerdi ne olurdu!
Sadakalar; Allahtan bir farz olarak ancak fakirlere, miskinlere, sadaka tahsildarlarına, kalbleri Müslümanlığa alıştırılmak, ısındırılmak istenilenlere, esirlere, borçlulara, Allah yolunda harcamalara, yolda belde kalmış olanlara mahsustur.
Allah herşeyi hakkıyla bilendir. Her yaptığını yerli yerince yapandır."[630]
Müellefe-i Kulûb Yahudiler ve Hıristiyanlardan da olsalar, zengin de olsalar, kendilerine sadaka ver-ilebilir.[631]
Peygamberimiz Aleyhisselam; beşte bir ganimet hissesinden artan malların Merru'z-zahran'daki Mecenne nahiyesinde tutulmasını emretti.[632]
Peygamberimiz Aleyhisselam, onları, belki, Mekke-Medine arasında oturan çöl Araplarından rastladıklarına-İslâmiyete ısındırmak ve alıştırmak için-dağıtacaktı.[633]

Nudayr b. Hâris'in Müslüman Oluşu

Nudayr b. Haris der ki:
"Ben, Fetih yılına kadar, heryerde Kureyşîlerin yanında bulunmuştum.
Muhammed Aleyhisselam Huneyn gazasına çıktığı zaman, biz de birlikte gitmiştik.[634]
Muhammed Aleyhisselam bozguna uğrayacak olursa, biz de ona baskın yapmak istiyorduk.[635]
Fakat, bu bizim için mümkün olmadı.
Dönülüp Ci'râne'ye gelindiği sırada da vallahi aynı düşüncede iken, Resûlullah Aleyhisselam anlamış olmalı ki, gülerek beni karşıladı ve:
'Nudayr! Sen misin?' dedi.
'Buyur!' dedim.
Bana:
'Ben seni Huneyn günü yapmak istediğin, fakat Allah'ın yapmak istediğin şeyle senin arana gerilip sana yaptırmadığı şeyden daha hayırlısına kılavuzlasam olur mu?' diye sordu.
Yanına varınca, bana:
'İçinde bulunduğu şeyin boşluğunu göreceğin zaman daha gelmedi mi?' diye sordu.
İyice anladım ki; Allah ile birlikte başka ilahlar da bulunsaydı, herhalde onların bana bir yararı dokunurdu.
'Şehadet ederim ki; Allah'tan başka ilah yoktur!
O, Birdir. O'nun eşi, ortağı yoktur!' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Allah'ım! Onun sebatını arttır!' diyerek dua etti.
Resûlullahı hak ve gerçek dinle peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki; kalbim dinde sebatta bir kaya gibi sapasağlam dururve beni destekler oldu.
Bunun üzerine, Resûlullah Aleyhisselam:
'Hamd olsun Allah'a ki, ona doğru yolu gösterdi!' buyurdu."[636]
Dil oğullarından bir adam Peygamberimiz Aleyhisselamın Nudayr b. Hâris'e yüz deve vereceğini müjdeleyince, Nudayr b. Haris Müslümanlığı rüşvetle kabul etmiş olmamak için önce bunu almaktan kaçınmış, sonra kendisinin bu hususta hiçbir talebi olmadığını ve bunun bir ihsan olabileceğini düşünerek kabul etmiş, on devesini de müjdeleyiciye bağışlamıştır.[637]
Nudayr b. Haris; kendisine Müslümanlığı nasip edip, atalarının üzerinde ölüp gittikleri, kardeşiyle amca oğullarının öldürüldükleri şey üzerinde öldürmediği için, Yüce Allah'a çok çok şükrederdi.[638]
Yüce Allah ondan razı olsun![639]

Ebu Mahzûre'nin Müslüman ve Mekke Müezzini Oluşu

Ebu Mahzûre der ki:
"On genç arasında, Peygamber Aleyhisselamla birlikte Huneyn'e gitmiştik.
O zaman, kendisi bize insanların en nefret edileni, istenilmeyeni ve hoşlanılmayanı idi.[640]
Huneyn'den dönüşünde, yolda Resûlullah Aleyhisselama rastladık.[641]
Ci'râne'de[642] Resûlullah Aleyhisselamın müezzini namaz için kalkıp ezan okudu.
Müezzinin sesini işitince, bizler, gizlenmiş olarak,[643] onlarla alay etmiş olmak için, ezanı yüksek sesle tekrarladık.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Getiriniz bana şu gençleri!' buyurdu.[644]
Getirildik, önünde durduk.[645]
Bize:
'Haydi, ezan okuyunuz!' buyurdu.
Okuduk.
Okuyanların birisi, sonuncusu ben idim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Sesini en çok yükselttiğini işittiğim, içinizden hanginizdir?' diye sordu.
Arkadaşlarımın hepsi birden bana işaret ettiler ve beni doğruladılar.
Bunun üzerine, Resûlullah Aleyhisselam onları saldı, beni orada tuttu, alıkoydu.[646]
'Bunun, işitmiş olduğum sesi, ne güzeldir![647]
Kalk, namaz için ezan oku!' buyurdu.
O zaman, bana, Resûlullah Aleyhisselamdan da, onun emrettiği şeyden de daha sevimsiz gelen birşey yoktu!
Resûlullahın önünde ayağa kalktım.
Ezan okumayı bana kendisi öğretti ve ezberletti:[648]
"Allâhu Ekber! Allâhu Ekber!
Allâhu Ekber! Allâhu Ekber!
Eşhedü en lâ ilahe illallah! Eşhedü en lâ ilahe illallah!
Eşhedü enne Muhammederresûlullâh! Eşhedü enne Muhammederresûlullâh!
Hayye alessalâh! Hayye alessalâh!
Hayye alelfelâh! Hayye alelfelâh!
Allâhu Ekber! Allâhu Ekber!
Lâ ilahe illallah!' de!' dedi.
'Sabahın ilk ezanını okuduğun zaman da:
'Hayye alelfelah'tan sonra:
'Essalâtu hayrun minennevm! Essalâtu hayrun minennevm!'
İkamet getireceğin zaman da:
'Kad kâmetissalâh! Kad kâmetissalâh!' de! Duydun mu?[649]
'Allâhu Ekber!' ve 'Eşhedü en lâ ilahe illallah!' derken sesini yükselt!
'Eşhedü enne Muhammederresûlullâh!' derken sesini kıs!' buyurdu.[650]
Sonra, beni çağırdı. Ezanı okuttuğu zaman, bana bir kese gümüş para verdi. Elini alnıma koydu. Yüzümü, gözümü, sırtımı sığadı ve:
'Allah senin hakkında hayırlı ve mübarek kılsın!' buyurdu.
'Yâ Rasûlallah! Mekke'de benim müezzinlik yapmamı emretsen?' dedim.

'Senin Mekke'de müezzinlik yapman için emir veriyorum![651] Git! Mekkelilerin ezanını oku![652] Attâb b. Esîd'e, 'Mekkelilerin ezanını okumamı, bana Resûlullah emretti' de!' buyurdu.[653]
Bunun üzerine, Resûlullah Aleyhisselama karşı, içimdeki bütün sevgisizlikler gidip, yerine sevgi doldu!
Mekke valisi Attâb b. Esîd'in yanına vardım.
Resûlullah Aleyhisselamın emriyle, namaz ezanlarını okumaya başladım."[654]
Ebu Mahzûne, Huneyn'den dönüşte, Ci'râne'de Müslüman oldu.[655]
Yüce Allah ondan razı olsun!
Ebu Mahzûre, önceleri, ezanı Bilal-i Habeşî ile birlikte okurdu.[656]
Kendisi, ezan okuyanların en gür ve güzel seslisi idi.[657]
Mekke Mescid-i Haram müezzinliği, Peygamberimiz Aleyhisselamın Ebu Mahzûre'yi tayin edişinden başlayarak, oğuldan oğula geçe geçe sürüp gitmiştir.[658]
Ebu Mahzûre, Peygamberimiz Aleyhisselamın eli değdi diye saygısından dolayı, alnının saçını hiç kestirmemiştir.[659]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Umre Yapmak Üzere Ci'râne'de İhrama Girişi

Peygamberimiz Aleyhisselam; Ci'râne'de onüç gece kaldıktan sonra, Zilkade ayının bitmesine oniki gece kala, Çarşamba gecesi, Ci'râne'den ayrılacağı sırada,[660] Ci'râne'de kaldığı müddetçe namazlarını içinde kıldığı, vadinin alt tarafındaki yamaçta bulunan mescide vardı.[661]

Orada, Allah'ın dilediği kadar namaz kıldı.[662]

Sonra, umre için ihrama girdi.[663] Ci'râne vadisini ihramsız geçmedi.[664]

Bunun için, Mekkelilerle çevresindekilerin Ci'râne'de ihrama girip umre yapmaları efdal sayılmıştır.[665]

Peygamberimiz Aleyhisselam, devesine bindi.[666]

Ci'râne'den, geceleyin, umreye niyetlenmiş olarak ayrıldı.[667]

Batn-ı Şerife doğru yönelip Medine yoluna kavuşuncaya kadar ilerledi.[668]

Mekke'ye geceleyin girdi.[669]

Beytullah'ı görünceye kadar, tel biyeyi kesmedi.

Kabe'nin BenîŞeybe kapısında devesini indirdi ve Mescid-i Haram'a girdi.[670]

Geceyi Mekke'de geçirmiş gibi sabahladı.[671]

Ashabıyla birlikte Kabe'yi tavafa başlamadan önce, omuz ihramının bir ucunu sağ koltuğu altından alarak sol omuzu üzerine attı.

Tavafın üç devresini, adımlarını kısaltmak, omuzlarını silkelemek suretiyle hızlı ve çalımlı olarak, tavafın dört devresini ise sükûnetle, ağır ağır yürüyerek yaptı.[672]

Peygamberimiz Aleyhisselam, Safa ile Merve arasında dört gidiş üç gelişten ibaret olan sa'yi de deve üzerinde yaptı ve yedinci devresinde Merve yanında başının saçını kazıttı.

Peygamberimiz Aleyhisselamın başının saçını kazıyan, Benî Beyâzaların kölesi Ebu Hind veya Hıraş b. Ümeyye idi.

Peygamberimiz Aleyhisselam, bu umrelerinde kurban kesmedi.[673]

Attâb b. Esîd'in Mekke Valiliğine Tekrar Tayin Edilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, umresini yapıp, Medine'ye dönmek üzere Mekke'den ayrılacağı sırada, Attâb b. Esîd'i Mekke'ye tekrar vali olarak tayin etti.[674]
Zaten, Huneyn gazasına çıkarken de, onu Mekke'de vali olarak görevlendirmişti.[675]
Attâb b. Esîd:
"Yâ Rasûlallan! Beni niçin arkanda bırakıyor (yanında götürmüyor)sun?" dedi.[676]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Attâb! Benim seni kimlerin üzerine vali tayin ettiğimi biliyor musun?" diye sordu. [677]
Attâb:
"Allah ve Allah'ın Resûlü daha iyi bilir!" dedi.[678]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben seni Yüce Allah'ın ev halkı üzerine vali tayin ediyorum![679]
Sen buna razı değil misin?[680]
Eğer onlar için senden daha hayırlı olanını bilseydim, bulsaydım, onların üzerine onu tayin ederdim!" buyurdu.[681]
Attab b. Esîd; gerçekten salih, bilgili, faziletli,[682] son derecede verâ ve takva sahibi, Allah adamı idi.[683]
Kendisi, vali tayin edildiği zaman, yirmi yaşlarında bulunuyordu.[684]
Peygamberimiz Aleyhisselam ona günlük iki dirhem valilik maaşı (geçimliği) bağladı.[685]
Attab b. Esîd, Mekke halkına; Peygamberimiz Aleyhisselamın kendisini günlük iki dirhem geçimlikle Mekke valiliğinde görevlendirdiğini, geçim hususunda hiç kimseye muhtaç olmadığını bildirmiş, "İki dirhemle açlığını gideremeyen kimsenin kamını, Allah acıktırsın!" demiştir.[686]
Yüce Allah ondan razı olsun![687]

Muaz b. Cebel'in Mekke'de Fıkıh ve Kur'ân-ı Kerîm Öğretmenliğine Tayin Edilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam; Attâb b. Esîd'i Mekke valiliğine tayin ettiği zaman, Muaz b. Cebel'i de, Mekkelilere fıkıh ve Kurân-ı Kerîm öğretmek üzere, Mekke'de bıraktı.[688]

Muaz b. Cebel ile birlikte Ebu Musa el-Eş'ar?nin de Mekke'de Kur"ân ve fıkıh öğretmek üzere bırakıldığı rivayeti de vardır.[689]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Medine'ye Dönüşü

Peygamberimiz Aleyhisselam, Mekke'den Ci'râne'ye dönüp, geceyi Ci'râne'de geçirmiş gibi sabahladı.[690]

Perşembe günü, Müslümanlarla birlikte Ci'râne'den yola çıkıp Batn-ı Şerife, oradan da Merru'z-zahran'a giden yolu tutarak Merruz-zahran'a geldi.[691]

Zilkade ayının kalanında,[692] Zilkade ayından kalan altıncı gecede[693] Medine'ye geldi.[694]

Hevâzin Temsilcilerinin Medine'ye Gelip Esir Edilen Çoluk Çocukları ve İğtinam Edilen Malları

Hakkında Peygamberimiz Aleyhisselama Başvurmaları

Peygamberimiz Aleyhisselam ganimet mallarıyla esirlerin mücahidler arasında bölüştürülmesi işini, Hevâzin temsilcilerinin gelmeleri için[695] on geceden fazla bekletip dundu.[696]
Hevâzin temsilcilerinin gelmeleri gecikince, onların esirlerini Müslümanlar arasında bölüştürdü[697]
Nihayet, Hevâzin temsilcileri Medine'ye geldiler ve Müslüman oldular.[698]
Genlerindeki kavimlerinin de Müslüman oldukları haberini getirdiler.[699]
Onlar, başlarında Ebu Sured Züheyr b. Sured olmak üzere ondört kişi idiler.[700]
Peygamberimiz Aleyhisselamın sütannesi Halime Hatun tarafından amcası olan Ebu Burkan da aralarında bulunuyordu.[701]
Hevâzin temsilcileri:
"Yâ Rasûlalları! Biz, köklü bir kabileyiz![702]
Sana meçhul olmadığı üzere, biz bu musibete uğramış bulunuyoruz.[703]
Allah'ın sana lütuf ve ihsanda bulunduğu gibi, sen de bize karşı lütuf kâr ol!" dediler.
Benî Sa'd b. Bekr oğullarından Ebu Sured Züheyr ayağa kalktı ve:
"Yâ Rasûlallah! Şu gölgeliklerde bulunanlar, senin süt halaların, teyzelerin ve sana süt emzirip bakmış olan kadınlardır!
Eğer biz Şam kralı Haris b. Ebi Şimr'i veya Irak kralı Numan b. Münzirl emzirmiş ve şimdiki duruma düşüp de kendisinin şefkat ve ihsanlarını dilemiş olsaydık, bize esirgemezlerdi.
Halbuki, sen süt emzirilip bakılanların en hayırıısısın!" dedi.[704] Bu hususta bir de şiir söyledi.[705]
Hevâzin temsilcileri, mallarının ve esirlerinin kendilerine geri verilmesini istediler.[706]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben sizin gelmeyeceğinizi sanıncaya kadar işi bekletmiş, geciktirmiştim.
Fakat, siz çok geç kaldınız.
Esirler, mücahidler arasında bölüştürülmüş bulunuyor.[707]
Bana sözün en sevimli, en güzel olanı, doğru olanıdır.[708]
Görüyorsunuz ki; yanımda bunca Müslümanlar var!
Onların hepsini, haklarından vazgeçirmekzordur.[709]
Şimdi, siz, iki şıkkın birisini; ya esirleri, ya da mallan tercih ediniz!" buyurdu.[710]
"Size çocuklarınızla kadınlarınız mı, yoksa mallarınız mı daha sevgilidir? diye sordu.[711]
Temsilciler, kendilerine ancak ikisinden birisinin verilebileceğini anlayınca:[712]
"Yâ Rasûlallah! Sen bizi mallarımızla çoluk çocuklarımız arasında muhayyer, onlardan birini seçmekte serbest bıraktın!
Biz, kadınlarımızı ve çocuklarımızı tercih ediyoruz![713]
Sen bize kadınlarımızı ve çocuklarımızı geri ver!
Çünkü onlar, bizim yanımızda, maldan daha sevgilidir!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Benim hisseme ve Abdulmuttalib oğullarının hisselerine düşenleri size bağışladım.
Halka öğle namazını kıldırdığım zaman, sizler ayağa kalkıp:
'Biz çocuklarımız ve kadınlarımız hakkında Resûlullahın Müslümanlar katında, Müslümanların da Resûlullah katında şefaatini diliyoruz!' dersiniz.

Bunun üzerine, ben de:
'Bana ve Abdulmuttalib oğullarına düşenleri bağışladım!' derim.
Müslümanlardan da, sizin için istekte bulunurum!" buyurdu.
Peygamberimiz Aleyhisselam Müslümanlara öğle namazını kıldırınca, Hevâzin temsilcileri, Peygamberimiz Aleyhisselamın kendilerine emrettiği üzere, ayağa kalktılar ve:
"Biz, çocuklarımız ve kadınlarımız hakkında Resûlullahın Müslümanlar katında, Müslümanların da Resûlullah katında şefaatini diliyoruz!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Benim hisseme ve Abdulmuttalib oğullarının hisselerine düşenler, sizin olsun" buyurdu.
Bunun üzerine, Muhacirler:
"Biz de, hisselerimize düşenleri Resûlullah Aleyhisselam için bağışladık!" dediler.
Akra' b. Habis:
"Ben ve kabilem olan Temim oğulları adına, hayır! Bağışlamayız!" dedi.
Uyeyne b. Hısn:
"Ben ve kabilem olan Fezâre oğulları adına, hayır! Biz bağışlamayız!" dedi.
Abbas b. Mirdas es-Sülemî:
Ben ve kabilem olan Benî Süleymler adına, hayır! Biz bağışlamayız!" dedi.[714]
Fakat, her iki kabile halkı (Temim oğulları ile Süleym oğulları), Akra' ile Abbas'ın:
"Hayır! Bağışlamayız!" sözleri üzerine, onlara:
"Hayır! Sen yalan söylüyorsun! Esirler Resûlullah Aleyhisselama bağışlanmıştır!" dediler. [715]
Süleym oğulları:
"Biz hissemize düşenleri Resûlullah Aleyhisselama bağışladık!" dedikleri zaman, Abbas b. Mirdas
"Siz beni küçük düşürdünüz!" diyerek onlara çıkıştı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, kalkıp Müslümanlara bir hutbe irad buyurdu.[716]
Hutbesinde, Yüce Allah'a lâyık olduğu üzere hamd ü senada bulunduktan sonra:
"İmdi, şu kardeşleriniz, tevbe ve nedamet ederek, Müslüman olarak bize geldiler.
Ben de, esirlerini geri vermeyi uygun gördüm.
Sizden her kim esirlerini gönlünden koparak, karşılıksız geri vermeyi arzu ederse, bunu yapsın!
Sizden herkim de, kendi hissesini tutmak, karşılıksız vermemek isterse,[717] Allah'ın bize ihsan edeceği ilk ganimet malından[718] ona üçü dört yaşına, üçü de beş yaşına basmış[719] altı deve verilecektir.[720] O da, bağışını bu şartla yapsın![721]
Şu insanlara, çocuklarını ve kadınlarını geri veriniz!" buyurdu.[722]
Müslümanlar
"Resûlullahın hatırı için, onlara bu esirlerini gönlümüzden koparak bağışlıyoruz!" dediler.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sizlerden buna kimlerin nzası var, kimlerin rızası yok, bilemeyiz. Siz hemen dönüp gidiniz de, bize muvafakati arın iz ı işbilir kişileriniz gelip arzetsin!" buyurdu.
Müslümanlar konak yerlerine döndüler.
İşbilir kişiler, kabileleri halkı ile konuştuktan sonra, geri gelip Peygamberimiz Aleyhisselama her bir kabile halkının Hevâzin esirlerini geri vermeye muvafakat ettiklerini ve bundan hoşnutluk duyduklarını bildirdiler.[723]
Zeyd b. Sabit de, Ensan birer birer dolaşarak, onlara:

"Esirleri teslim edecek misiniz?" diye sordu.
Hiçbiri itiraz etmedi. Hepsi de teslim etmeye razı oldular.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Ömer'i de Muhacirlere gönderdi.
O da, esirleri teslim etmelerini onlardan istedi. Hiçbir itiraz eden olmadı. Hepsi muvafakat ettiler.
Ebu Rühmü'l-Gıfârî de, Arap kabilelerini dolaştı.
Onlar da, teslim etmeye razı olmak hususunda birleştiler.
Ellerinde bulunan esirleri Hevâzin temsilcilerine teslim ettiler.
Abdurrahman b. Avf'a düşen kadın ise, kalmak veya kavminin yanına dönmekte serbest bırakıldı.
O da, kavminin yanına gitmek istedi ve gönderildi.
Sa'd b. Ebi Vakkas'ın elindeki kadın ise, onun yanında kalmayı tercih etti.
Hz. Ali, Hz. Osman, Hz. Talha ve Safvan b. Ümeyye'nin hissesine düşen kadınlar kavimlerine teslim edildiler.[724]
Hz. Ömer, kendisine düşen kadını oğlu Abdullah'a bağışlamıştı. Abdullah da onu Benî Cumahlardan dayılarının yanına göndermişti.
Hevâzinler, sonradan gelip onu da aldılar, götürdüler.[725]
Uyeyne b. Hısn Hevâzin esirleri arasından koca bir karıyı seçip alırken:
"Sanırım ki; bu ya bir kabile anasıdır, ya da kabilede soylu bir kadındır. Herhalde bunun kurtulmalık akçesi de büyük olur!" demişti.[726]
Uyeyne b. Hısn; esirlerin Hevâzin temsilcilerine geri verilişi sırasında, bu koca kadını Peygamberimiz Aleyhisselam tarafından ileride altı deve verilmek üzere Hevâzinlere teslim etmeye yanaşmadı.[727]
Koca kadının genç oğlu, Uyeyne'nin yanına varıp:
"Sana bu anam için yüz deve versem olmaz mı?" diye sordu.
Uyeyne:
"Hayır! Olmaz!" dedi.
Genç geri döndü. Uyeyne'yi kendi haline bıraktı.
Koca kadın, oğluna:
"Sen yüz deveyi nereden bulup peşin peşin vereceksin?!
Bırak onu kendi haline, acele etme!
O, beni kurtulmalıksız da bırakacaktır!" dedi.
Uyeyne, koca kadının bu sözünü işitince:
"Ben bugünkü gibi bir hile görmedim!
Vallahi, o beni bununla ne aldatabilir, ne de benden kurtulabilir!
Vallahi, seni kendimden asla ayırmayacağım!" dedi.
Uyeyne, koca kadının oğluna rastlayıp:
"Bana teklif ettiğin develer karşılığında, alır mısın onu?" diye sordu.
Genç oğul:
"Sana elli deveden fazla veremeyeceğim!" dedi.
Uyeyne:
"Yapamam!" dedi.
Bir müddet sonra, tekrar gencin yanına uğradı.
Genç, Uyeyne'den yüzünü çevirdi.
Uyeyne, gence:

"Bana teklif ettiğin develer karşılığında, onu alır mısın? diye sordu.
Genç oğul:
"Sana yirmibeş deveden fazla veremeyeceğim!" dedi.
Uyeyne:
"Vallahi yapamam! Yüz deveden sonra, yirmibeş deveye in hâ?! dedi.
Uyeyne, Hevâzinlerin yurtlarına dağılıp gitmelerinden korkunca, tekrar gencin yanına vardı ve:
"Onu (ananı) bana teklif ettiğin develer karşılığında alır mısın?" diye sordu.
Genç:
"Sana onun karşılığında on deve versem olur mu?" dedi.
Uyeyne:
"Vallahi yapamam!" dedi.
Hevâzinler gidecekleri sırada, Uyeyne, koca kadının oğluna:
"İstiyorsan, onu teklif ettiğin on deve karşılığında alır mısın?" diyerek seslendi.
Genç oğul:
"Sen onu salsan da, sana bir kuzu versem olmaz mı?" diye sordu.
Uyeyne:
"Bana senin kuzun gerekmez! Ben bugünkü gibi bir iş görmedim!" diye kendi kendine söylenerek ve kendisini kınayarak dönerken, koca kadının oğlu:
"Bunu kendine sen yaptın! Çok yaşlı, koca bir kadını almaya yöneldin!
Halbuki, onun ne süt gelir memeleri, ne çok doğurur kamı, ne latif dudakları, ne de ardından ona üzülecek, onu arayacak kocası var!
Sen, gördüklerinin arasından, işte böylesini seçip aldın!?" dedi.[728]
Bunun üzerine, Uyeyne b. Hısn, ileride Peygamberimiz Aleyhisselam tarafından verileceği vaad buyurulan altı deveye razı olmaktan başka çare bulamadı.[729]
Koca kadının oğlu:
"Ey Uyeyne! Resûlullah Aleyhisselam esirlere elbise giydimnişti.
Yoksa, aranızda, bunun elbisesi hakkında bir yanlışlık mı yapıldı? Sen buna elbisesini giydirmedin mi?" diye sordu.
Uyeyne:
"Hayır! Vallahi, buna ait yanımda birşeyyok!" dedi.
Genç:
"Gel, sen böyle yapma!" dedi.
Halbuki, Uyeyne koca kadın için vücudunun her tarafını kaplayacak kadar geniş bir elbise ayırıp almış bulunuyordu![730]

Hevâzinlerin Başkanı ve Başkumandanı Malik b. Avf'ın Müslüman Oluşu

Peygamberimiz Aleyhisselam; Hevâzin esirleri ve mallan bölüşülürken, Hevâzinlerin başkanı ve başkumandanı Malik b. Avf'ın ev halkı ile mallarını bölüştürme dışında tutmuş, ev halkının da Mekke'de onların halaları olan Ümmü Abdullah binti Ebu Ümeyye'nin yanında bir müddet tutuklu bulundurulmalarını emretmişti.[731]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hevâzin temsilcilerine:
"Malik b. Avf ne yapıyor?" diye sormuştu.[732]
Temsilciler:
"O, kaçıp Taif kalesine girdi.[733] Şimdi Sakîflerin yanında bulunuyor!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Malik'e haber veriniz ki; eğer Müslüman olur, yanıma gelirse, kendisine ev halkını ve malını geri verir, ayrıca da yüz deve ihsan ederim" buyurdu.[734]
Malik b. Avf, Peygamberimiz Aleyhisselamın yaptığı vaadleri ve kavmi hakkında yapılanları, kendisinin ev halkı ile mallarının tutulduğunu ve korunduğunu haber alınca, [735] Peygamberimiz Aleyhisselamın söylediklerini Taifliler, Sakîfler öğrenirler de kendisini tutuklar!ar diye korktu.
Adamlarına, devesini hazırlamalarını emretti.[736] Dahnâ'da devesini hazırladılar.[737] Atını getirmelerini emretti, geceleyin atı Taife getirildi.
Gece Taif kalesinden çıktı. Atına binip, devesinin bulundurulmasını emrettiği yere kadar, atını koşturdu.[738] Dahnâ'da[739] devesine bindi. Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldi. Müslüman oldu. İslâm ibadetleriyle Müslümanlığını güzeli eştirdi.
Yüce Allah ondan razı olsun!
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona ev halkı ile mallarını geri verdi. Ayrıca da, yüz deve ihsan etti. Kendisini, kavminden Müslüman olan kabilelere;[740] Sümale, Selime[741] ve Fehm kabilelerine vali ve kumandan tayin etti.[742]
Bu kabileler, Taif ve çevresinde oturmakta idiler.[743]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Malik b. Avf'a bir de sancak bağlayıp verdi.[744]
Malik b. Avf, Müslüman olduğu zaman söylediği bir şiirinde:
"Bütün insanlar arasında Muhammed'in bir benzerini daha ne görmüş, ne de işitmişimdir!
Kendisinden birşey istenildi mi, o onu fazlasıyla verir!
Ne zaman istersen, o sana yarın vukua gelecek şeylerden de haber verir!" demiştir.[745]
Malik b. Avf, kendisine bağlı kabileleri yanına alarak[746] müşrik olan kabilelerle,[747] hususan Sakillerle savaştı.[748] Onlara baskınlar yaptı.[749] Sakîflerin sağmal develerini, Taif surlarının dışındaki yaylım yerlerine çıkamaz etti. Dışarı çıkan yaylım hayvanlarını baskın yapıp ele geçirdi.[750]
Nitekim, Taiflilerin yaylımlarına yaptığı bir sabah baskınında 1.500 davarlarını ele geçirmişti.[751]
Malik b. Avf'ın baskınları, Sakîflere çok sıkıcı gelmeye başladı.[752]
Hatta, Ebu Mıhcan, bu husustaki bir şiirinde şöyle yakınmaktan kendini alamamıştır
"Düşmanlar bizden korkar, uzaklaşırlarken, şimdi Benî Selimeler üzerimize yürümeye, bizimle savaşmaya başladılar!
Malik, ahdini bozarak, onlarla birlikte üzerimize yürüdü! Konak yerlerimize kadar geldiler.
Halbuki, onlar ahdi bozanları cezalandırıcı idiler."[753]

---

[1] **Vâkıdî, c. 1 , s. 6, İbn Sa'd, c. 2, s. 149, İbn Esir, c. 2, s. 261.**
[2] **Vâkıdi, c. 3, s. 889, İ bn S a'd, Tabak ât, c. 2, s. 150, Zehe bf, M eg âzf, s. 477, E bu'l-F idâ, el-Bi dâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 322.**
[3] **Vâkıdî, c.3,s. 889, İbnSa'd.c.2, s. 150, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 208.**
[4] **İbn Sa'd, c. 2, s. 150, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 365.**
[5] **İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 8, s. 21.**
[6] **Tabeıf, Tefsir, c. 1 0, s. 100.**
[7] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 85, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 895.**
[8] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 85, Belâzurî, E nsâb, c. 1, s. 364.**
[9] **Tabeıf, Târîh, c. 3, s. 125.**
[10] **Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 5.**
[11] **Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c.6, s. 549, c. 7, s. 199, Yâküt, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 313.**
[12] **Taberî, Tâıîh.c.3, s. 1 25,126, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 45.**
[13] **Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 804,806.**
[14] **Vâkıdî, c. 3, s. 885, İbn Sa'd, c. 2, s. 149.**
[15] **İbn Esîr, c. 2, s. 261.**
[16] **Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 885-886.**
[17] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 420.**
[18] **Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 816, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 2, s. 313.**
[19] **İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 4, s. 80, Vâkıdî, c. 3, s. 885, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-k übrâ, c. 2, s. 149-150, Tab en, Târîh, c.3, s. 126.**
[20] **Vâkıdî, c. 3, s. 885, İbn Sa'd, c. 2, s. 150, Taberî, c. 3, s. 126.**
[21] **Vâkıdî, c. 3, s. 885.**
[22] **İbn İshak, İbn Hisam, c. 4, s. 80, Taberî, c. 3, s. 126.**
[23] **Vâkıdî, c. 3, s. 886.**
[24] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 80, Taberî, c. 3, s. 126.**
[25] **İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 3, s. 34.**
[26] **Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 886.**
[27] **Vâkıdî, c. 3, s. 889, Taberî, c. 3, s. 127.**
[28] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 80, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 885, Taberî, Târîh, c.3, s. 126.**
[29] **Vâkıdî, c. 3, s. 886-887, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-k übrâ, c. 2, s. 150.**
[30] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 80, Taberî, c. 3, s. 126.**
[31] **Vâkıdî, c. 3, s. 886.**
[32] **Yâküt, Mu'cemu'l-büldân, c. 1, s. 281.**
[33] **Zemahşerf, Keşşaf, c. 2, s. 1 82.**
[34] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 80-81, Vâkıdî, c.3, s. 887, Taberî, c. 3, s. 126.**
[35] **İbn İshak, İbn Hişam ,c. 4, s. 81, Vâkıdî, c. 3, s. 887-888, İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferfd, c. 1, s. 133, Taberî, c. 3, s. 126, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 122-123, İbnEsîr, Kâmil, c. 2, s. 261.**

[36] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 81, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 888, Taberî, Târîh, c. 3, s. 126, İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferfd, c.1, s. 133, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 122-123, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 261.
[37] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 81, Taberî, c. 3, s. 126, İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferfd, c. 1 , s. 133, Beyhakî, c. 5, s. 123.
[38] İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferfd, c. 1, s. 133.
[39] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 81-82, Vâkıdî, c.3, s. 888, Taben , c. 3, s. 126-127, İbn Abdi Rabbih, c. 1, s. 133, Beyhakî, c. 5, s. 122, İbn Esîr, c. 2, s. 262.
[40] Vâkıdî, c. 3, s. 888.
[41] İbn İshak, İbn Hişam, c.4, s. 82, Vâkıdî, c.3, s. 888, İbn Abdi Rabbih, c. 1, s. 133, Taberî, c.3, s. 1 27, İbn Esîr, c.2, s. 262.
[42] Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 888.
[43] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 82.
[44] İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferfd, c. 1,s.133.
[45] Vâkıdî, c. 3, s. 888, Taberî, c. 3, s. 127, İbn Esîr, c. 2, s. 262.
[46] Vâkıdî, c. 3, s. 888.
[47] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 82, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 888, Taberî, Târîh, c. 3, s. 127, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 123, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 262.
[48] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 82, Vâkıdî, c.3, s. 888, Taberî, c. 3, s. 127, İbnEsîr, c.2, s. 262.
[49] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 888-889.
[50] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.4, s. 82.
[51] Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 889.
[52] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 82, Vâkıdî, c.3, s. 889, İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferfd, c. 1, s. 1 33, Taberî, c. 3, s. 127.
[53] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 82, İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferfd, c. 1, s. 131,134, Taberî, c. 3, s. 127.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/17-23.
[54] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 82, Taberî, c. 3, s. 127, Beyhaki, c. 5, s. 121.
[55] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 893, Beyhaki, c. 5, s. 121.
[56] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 82, Taberî, c. 3, s. 127, Beyhaki, c. 5, s. 121.
[57] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 893.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/23-24.
[58] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 157, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 63.
[59] Hâkim, Müstednek, c. 3, s. 49, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 1 21, Halebî, c. 3, s. 63.
[60] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 82-83, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 893, Taberî, Târih, c. 3, s. 127.
[61] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 83.
[62] Vâkıdı, Megâzî, c. 3, s. 893.
[63] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 83, Vâkıdî, c. 3, s. 893, Taberî, c. 3, s. 127.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/24-25.
[64] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c.4, s. 83, Taberî, Târih, c. 3, s. 127, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 262.

[65] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 83, Taberî, c. 3, s. 127, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 49, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 121, İbnEsîr, c. 2,5.262.
[66] Veya 400 adet idi (İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 238).
[67] İbn İshak, İbn Hişam , c. 4, s. 83, Taberî, c. 3, s. 127, Beyhakî, c. 5, s. 121, İbn Esîr, c.2, s. 262, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 189, Zehebî, Megâzî, s. 475476, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 324, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 207.
[68] İbn İshak, İbn Hisam, c. 4, s. 83, Vâkıdî, c. 3, s. 890, Taberî, c. 3, s. 1 27, İbn Seyyid, c.2, s. 189, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 324, İbn Kayyım, c. 2, s. 207.
[69] Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 5, s. 354, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 63, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 7.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/25-26.
[70] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 83, Vâki df.c. 3, s. 889, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 365, Taberî, c. 3, s. 127-128, Beyhakî, c. 5, s. 121, İbn Haan, Cevâmiu's^sfne, s. 238, İbn Esîr, c. 2, s. 262, İbn Seyyid, c. 2, s. 189, Zehebî, s. 476, E bu'l-Fidâ, c. 4, s. 325, İbn Kayyım, c. 2, s. 208 İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 45.
[71] Vâkidf, c. 3, s. 889, Belâzurı, Ensâb, c. 1, s. 365.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/26.
[72] Vâkidi, Megâzî, c. 3, s. 889, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 2, s. 150, Zehebî, Megâzî, s. 477, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 322.
[73] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 83, Vâkıdî, c. 3, s. 889, İbn Sa'd, c. 2, s. 1 50, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 365, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 62, Taberî, Târîh, c. 3, s. 127, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 121,124, İbn Haim, Cevâmiu's-are, s. 238, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 262, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 189, Zehebî, Megâzî, s. 476, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 324, İbn Kayyı m, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 208, İbn Haldun, Târîlı, c. 2, ks. 2, s. 46, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1 , s. 209, Diyarbekrî, Târftıu'l-hamfs, c. 2, s. 100,Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 63.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/26.
[74] Vâkidi, Megâzî, c. 3, s. 890.
[75] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 63-64.
[76] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 130.
[77] Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 894-895, Be^tıakf, Delâil, c. 5, s. 130.
[78] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 895.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/26-27.
[79] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 85, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 890-91, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 218, Ezrakî, Mekke, c. 1,s.130.
[80] Vâkıdî, c. 3, s. 891, Ezrakî, c. 1, s. 130.
[81] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 218.
[82] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 84, Vâkıdî, c.3, s. 890, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 218, Ezrakî, c.1, s. 129-130.
[83] Vâkıdî, c. 3, s. 891, Yâküt, Mu'cemu'l-büldân, c. 1, s. 273.
[84] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 130.
[85] Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 1, s. 273.
[86] Zehebî, Megâzî, s. 478.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/27-28.
[87] Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 892, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 150. 87.

[88] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 82, Taberî, c. 3, s. 1127, İbn Esîr, c. 2, s. 262.**
[89] **Vâkıdî, c. 3, s. 892, Halebî, c. 3, s. 63, Zürkânf, c. 3, s. 7.**
[90] **Taberî, Tâıîh.c.3, s. 1 27.**
[91] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 82, Vâkıdî, c.3, s. 892, Taberî,c.3, s. 127, İbn Esîr, c. 2, s. 262, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c.2, s.189, Zehebi, s. 478.**
[92] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4,s.82, Vâkidi, Megâzî, c. 3, s. 892, Taberî, Târih, c.3, s. 127, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 262, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 189, Zehebî, Megâzî, s. 478, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 323.**
[93] **Vâkıdî, M egâzf, c.3,s.892-893, Zürkânf, M evâhib Şerhi, c. 3, s. 7.**
[94] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 82, Vâkıdî, c. 3, s. 893, Taberî, c. 3, s. 127, Beyhakî, c. 5, s. 1 23, İbn Esîr, c. 2, s. 262, İbn Seyyid, c.2, s. 189.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/28-29.
[95] **Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 895, Halebî, İnsan, c. 3, s. 64.**
[96] **Hal ebf, İnsan, c. 64.**
[97] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 82, Taberî, c. 3, s. 127, İbn Esîr, c. 2, s. 262.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/30.
[98] **Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 897, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 150.**
[99] **Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 897.**
[100] **Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 897, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 150.**
[101] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 156, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 286, Taberî, Tefar, c. 10, s. 1 02, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 141.**
[102] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 156, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 286, Taben, Tefsir, c. 10, s. 102.**
[103] **Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 897, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 1 50.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/30-32.
[104] **Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 897.**
[105] **İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 239.**
[106] **İbn İshak, İbn Hisam , Sîre, c. 4, s. 85, Ahmed b. Hanbel,c.3, s. 376, Taberî, Târih, c. 3, s. 1 28, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 262-263, İbn Seyyid, Uvûnu'l-eser, c. 2, s. 189-190, Zehebî, Megâzî, s. 479, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 326, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 208, Heysemî, Meanau'z-zevâid, c. 6, s. 179, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 101.**
[107] **Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1402.**
[108] **Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1400-1401.**
[109] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 281 Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 99, Müslim , c. 3, s. 1 401.**
[110] **Taben, Tefsir, c. 10, s. 100.**
[111] **Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 897, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 1 51.**
[112] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 1 51.**
[113] **Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 65, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 10.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/32-34.
[114] **Vâkidi, Megâzî, c. 3, s. 902-903, 904.**
[115] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4,s. 88, Taberî, Târih, c. 3, s. 129.**
[116] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 88, Serahsf, Siyeru'l-kebfr Şerhi, c. 1, s. 185, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 904.**
[117] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 279.**

[118] **Serahsi, Siyeru'l-kebîr Şerhi, c. 1, s. 185, Vâki cif, Megâzî, c. 3, s. 904.**
[119] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 88, Vâkıdî, c. 3, s. 904.**
[120] **İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 4, s. 89.**
[121] **İbn İshak, İbn Hisam, c. 4, s. 89, Vâkıdî, c. 3, s. 904, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 279.**
[122] **Serahsi, Siyeru'l-kebfr Şerhi, c. 1, s. 185, Vâkıdî, c. 3, s. 904.**
[123] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 279.**
[124] **Serahsi, Siyeru'l-kebir Şerhi, c. 1, s. 185.**
[125] **İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 4, s. 89, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 903-904, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 279, Taberî, Târih, c. 3, s. 129.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/34-36.
[126] **Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 906.**
[127] **İbn İshak, İtan Hişam, c. 4, s. 85, Taberî, c. 3,s.128,İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 263, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 190, Zehebî, Megâzî, s. 479, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 208.**
[128] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 286.**
[129] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 157.**
[130] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 85, Taberî, c. 3, s. 128, İbn Esîr, c. 2, s. 263.**
[131] **Ümmü Eymen'in oğlu Eymen b. Ubeyd, Hazrecflerden Ubeyd b. Anr'ın Ümmü Eymen'den doğma oğlu olup, Üsâme b. Zeyd'in anne bir kardeşi idi (İbn Sa'd, c. 2, s. 152, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 189). Huneyn'de Peygamberimiz AJeyhisselamın çevresinde onu canla basla korumaya çalışan sayılı ashab arasındaydı (İbn İshak, c. 4, s. 85-86). Kendisi, Peygamberimiz ^Jeyhisselamın ibriğini taşır, gerektiği zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam a verirdi (İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 189). AJlah ondan razı olsun.**
[132] **İbn İshak, İbn Hişam , c. 4, s. 85-86, Vâki df, c. 3, s. 900, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 365, Taberî, c. 3, s. 128, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 127, İbn Esîr, c. 2, s. 263, İbn Seyyid, c. 2, s. 190, Zehebî, s. 479, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 326.**
[133] **Vâkıdî, c. 3, s. 901, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 365, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 11.**
[134] **Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 901.**
[135] **Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 901, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 142, Zehebî, Megâzî, s. 484, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 180, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 102, Halebî, İnşânu'l-uyûn, c. 3, s. 64.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/36-37.
[136] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 88, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 902, Taberî, Târih, c. 3, s. 129, Heysemî, Meonau'z-zevâid, c.1,5.179**
[137] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 88, Taberî, c. 3, s. 129.**
[138] **Vâkidi, Megâzî, c. 3, s. 902.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/37.
[139] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 90, Vâkıdî, c. 3, s. 908, Ahmedb.Hanbel, Müsned, c. 5, s. 306, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 101.**
[140] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 90, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 306.**
[141] **Vâkidi, c. 3, s. 908, Buhân, c. 5, s. 100.**
[142] **Buhâri , Sahih, c. 5, s. 1 00-101.**
[143] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 90, Vâkıdî, c.3, s. 908, Ahmed b. Hanbel, t 5, s. 303.**
[144] **Buhâri, Sahih, c. 5, s. 1 00.**

[145] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 90. Vâkıdî, c.3, s. 900, Ahmed b. Hanbel, t 5, s. 306.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/38.
[146] Serahsi, Siyeru'l-kebir Şerhi, c. 3, s. 1009, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 70, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 12.
[147] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 70, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 1 2.
[148] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 12.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/38-39.
[149] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 86, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 910, Taberî, Târîh, c. 3, s. 128, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 263, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 190, Zehebî, Megâzî, s. 479, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 4, s. 327, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 208.
[150] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 1 02, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 70.
[151] Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 910.
[152] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 70.
[153] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 86, Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 910, Taberî, c.3, s. 128, İbn E sır, c. 2, s. 263, İbn Seyyid, c. 2, s. 190, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 327, İbn Kayyım, c. 2, s. 208.
[154] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 131 , Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 70, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 3, s. 12.
[155] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 86, Vâkıdî, M egâzf.c. 3, s. 91 0, Taberî, Târih, c. 3, s. 128, Beyhakî, De lâilü'n-nübüvvıe, c. 5, s. 128, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 263, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 190, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 180.
[156] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 895, Beyhakî, c. 5, s. 128, İbn Esîr, c. 2, s. 263, Heysemî, c. 6, s. 180, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 71, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 12.
[157] Zehebî, Megâzî, s. 481 .
[158] Vâkidi, Megâzî, c. 3, s. 910-911.
[159] Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 911, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 70.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/39-41.
[160] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 909.
[161] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 71.
[162] Vâkicif, Megâzî, c. 3, s. 909-910, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 145, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c.4, s. 333.
[163] İtan İshak.İbnHişam, c. 4, s. 87, Taberî, Târih, c. 3, s. 128, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 334.
[164] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 910, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 334.
[165] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 71.
[166] M us'abu'z-Zübeyrf, Nesebi Kureyş, s. 253.
[167] Vâkıdî, c. 3, s. 910, M us'abu'z-Zübeyrf, s. 253, Beyhakî, D elâ il, c. 5, s. 145.
[168] M us'abu'z-Zübeyrf, s. 253.
[169] Vâkıdî, c. 3, s. 910, M us'abu'z-Zübeyrf, s. 253 Heysemî, Mecınau'z-zevâid, c. 6, s. 184.
[170] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 366.
[171] Vâkıdî, c. 3, s. 910, Beyhakî, c. 5, s. 1 45, Zehebî, s. 489, Heysemî, c. 6, s. 184, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 333.
[172] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 146, Zehebî, Megâzî, s. 486, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 333.
[173] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 910, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 191, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 208.

[174] İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 191, İbn Kayyım, Zâd, c. 2, s. 208.
[175] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 910, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 191.
[176] İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 191, İbn Kayyım, Zâd, c. 2, s. 208-209.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/41-43.
[177] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 897-898.
[178] Zührî, Megâzî, s. 92, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 898, ^bdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 380, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 207, Müslim , Sahîh, c. 3, s. 1 398, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 1 37-1 38.
[179] İbn İshak, İbn Hişam, S ire, c. 4, s. 87, Vâkıdî, c. 3, s. 898-899, Taberî, Târih, c. 3, s. 128-129, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 239, Beyhakî, Delâil, c. 5, s. 120, İbn E ar, Kâmil, c. 2, s. 264, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 192, Zehebî, Megâzî, s. 480, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 209, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 12.
[180] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 903-904.
[181] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1,s.2O7, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1399.
[182] Taberî, Târîh, c. 3, s. 129.
[183] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 902.
[184] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 180, İbn Hacer, Metâlibu'l-âliye, c. 4, s. 252.
[185] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 67.
[186] Zührî, Megâzî, s. 92-93, İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 87, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 899, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 380, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2. 151, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 207, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1399, Taberî, Târîh, c. 3, s. 129, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 138-139, İbn Esîr, Kâm il, c. 2, s. 264, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 192, Zehebî, Megâzî, s. 483, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 330. İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 2, s. 209, Heysemî, Meonau'z-zevâid, c.6,s.1O.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/43-46.
[187] Müslim, Sahih, c. 3, s. 1401.
[188] Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 902, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1401 , Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 328.
[189] Vâkıdî, c. 3, s. 902, İbn Sa'd, c. 2, s.1 51, Ahmed b.Hanbel, c. 5, s. 280, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 208,Müslim, c. 3, s. 1401 , Taberî, Târih, c. 3, s. 129, Beyhakî, Sünenü 'l-kübrâ, c. 7, s. 43, İbn Hazm, Cevâm iu's-Sîre, s. 151, İbn Esîr, c. 2, s. 264, İbn Seyyid, c.2,s.192,Zehebî, s. 482, İbn Kayyım, c. 2, s. 209, Heysemî, c. 6, s. 182.
[190] Vâkıdî, c. 3, s. 901-902, Müslim, c.3, s. 1 401, Zehebî, s. 482, İbn Kayyım, c. 2, s. 209, Heysemî, c. 6, s. 182.
[191] Vâkıdî, c. 3, s. 899, Taberî, Tefsfr, c. 10, s. 100, Beyhakî, c. 5, s. 131, Halebî, c. 3, s. 69.
[192] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 69.
[193] Vâkıdî, c. 3, s. 902, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 233, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1401, Beyhakî, c. 5, s. 135.
[194] Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 901-902, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 11.
[195] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 286, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1402, Taberî, Târih, c. 3, s. 130, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve.c. 4, s. 140, İbn E sfr, Kâmil, c. 2, s. 264, Zehebî, Megâzî, s. 483, 484, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n -ni hâye, c. 4, s. 331-332, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 209.
[196] Zührî, Megâzî, s. 93, Vâkıdî, c. 3, s. 899, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 380, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 151 , Ahm ed b. Hanbel, c. 1, s. 207, Müslim, c. 3, s. 1398.

[197] Zührî, Megâzî, s. 93, Vâkıdî, c. 3, s. 899, Abdurrezzak, c. 5, s. 380, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 207, c. 5, s. 286, Müslim , c.3, s. 1399.
[198] Vâkıdî, c. 3, s. 899, İbn Sa'd, c. 2, s. 151 , Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 286, Müslim, c. 3, s. 142, Beyhakî, c. 5, s. 140, İbn Seyyid,Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 192, Zehebî, s. 483484, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 331, İbn Kayyım, c. 2, s. 209.
[199] Müslim, c. 3, s. 1402, Zehebî, s. 483484, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 331, İbn Kayyım, c. 2, s. 209.
[200] İbn Sa'd, c. 2, s. 151 , Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 153, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 47.
[201] Müslim, c. 3, s. 1402, Zehebî, s. 484.
[202] Zührî, s. 93, Abdurrezzak, c. 5, s. 380, İbn Sa'd, c. 2, s. 151, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 207, Müslim, c. 3, s. 1399.
[203] İbn İshak.İbnHişam, Sîre.c.4, s. 91, Taberî, Târih, c. 3, s. 129, Beyhakî, Delâil, c. 5, s. 146, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 334.
[204] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 905, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 183.
[205] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 91, Vâkıdî, c. 3, s. 905, Taberî, c. 3, s. 129, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 334.
[206] İbn İshak, İbn Hisam, c. 4, s. 91, Vâkıdî, c. 3, s. 905, Taberî, c. 3, s. 129, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 334.
[207] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 905.
[208] İbn İshak.İbnHişam, c. 4, s. 91, Taberî, c. 3, s. 129.
[209] İbn İshak.İbnHişam, c. 4, s. 91, Vâkıdî, c.3, s. 905, Taberî, c. 3, s. 129, Beyhakî, c. 5, s. 146.
[210] İbn Sa'd, c. 2, s. 156, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 286, Heysemî, c. 6, s. 182.
[211] . Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 906, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 183, İbn Hacer, Metâlibu'l-âliye, c. 4,s. 251.
[212] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 906-907.
[213] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 143, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 181.
[214] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1,s.2O7, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1399.
[215] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1,s.2O7, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1399.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/46-49.
[216] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 93, Vâkıdı, c. 3, s. 907, Taberî, c. 3, s. 129.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/49.
[217] Yüze yakın rivayeti de vardır (Vâkidi, Megâzî, c. 3, s. 907).
İbrı İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 92, Taberî, c. 3, s. 130.
[218] İbn Sa'd, c. 2, s. 154, Beyhakî, c. 5, s. 142, Heysem f, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 182.
[219] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 92, İbn Sa'd, c. 2, s. 154, Taberî, c. 3, s. 130, Beyhakî, c. 5, s. 142, Heysemî, Mecmau'z-zevâid,c.6, s. 182.
[220] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 92, Taberî, Târih, c. 3, s. 130.
[221] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 92, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 912, Taberî, c. 3, s. 130.
[222] Vâkıdî, Megâzî,c.3,s. 911.
[223] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 97, Vâkıdî, c. 3, s. 916, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 1 52.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/49-50.
[224] İbn İshak, İtan Hişam, c. 4, s. 95, Vâkıdî, c.3, s. 914, İbn Sa'd, c. 2, s. 151.

[225] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 95-96, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 914-915, Taberî Târih, c.3, s. 130-131.
[226] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 915.
[227] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 72.
[228] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 6, s. 1 79.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/50-52.
[229] Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 912, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 151.
*** Süleym oğulları, aralan n da, "Analarınızın oğullarını öldürmekten el çekiniz!" diyerek el çekmişlerdi (Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 912, 913, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, o. 2, s. 1 51).**
[230] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 97-98, Vâkıdî, Megâzî, o. 3, s. 916-917.
[231] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 98.
[232] Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 917.
[233] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 98, Vâkıdî, c.3, s. 917.
[234] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 917.
[235] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 99.
[236] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 917.
[237] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 99, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 917.
[238] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 917.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/52-54.
[239] İbn İshak, İtan Hişam, c. 4, s. 100, Vâkıdî, c.3,s. 913.
[240] Vâkıdî, c. 3, s. 913.
[241] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 100, Vâkıdî, c. 3, s. 913.
[242] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 100.
[243] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 100.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/54.
[244] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 100-101, Vâkıdî, c. 3, s. 913, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1,s. 193, Taberî, Târih, c. 3, s. 131, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 344.
[245] Vâkıdî, c. 3, s. 913, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 344.
[246] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 101, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 199.
[247] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 101, Vâkıdî, c. 3, s. 913, Taberî, Târih, c. 3, s. 131, İbn Hacer, c. 4, s. 344.
[248] Beyhakî, Delâil.c.5, s. 199, Zehebî, Megâzî, s. 507, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 364.
[249] Beyhaki, Delâil, c. 5, s. 199, Zehebî, Megâzî, s. 507.
[250] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 100-101, Vâkıdî, c. 3, s. 913, Taberî, c. 3, s. 131-132 İbn Hacer, c. 4, s. 344.
[251] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 913.
[252] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c.4, s. 101, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 913.
[253] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s:. 913.
[254] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 101, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 91 3.
[255] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 1 01, Taberî, Târîh, c. 3, s. 132, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 364, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 344.
[256] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 101, Vâkıdî, c. 3, s. 913, Taberî, c. 3, s. 132, E bu'l-Fidâ, c. 4, s. 364, İ bn Hacer, c. 4, s. 344.
[257] Vâkıdî, c. 3, s. 913, İbn Hacer, c. 4, s. 344.

[258] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 913-914.
[259] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 101, Vâkıdî, c. 3, s. 913, Belâzurî, Ensâb, c. 1,s.93.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/54-56.
[260] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 100, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 912.
[261] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 912.
[262] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 905, Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 3, s. 435.
[263] Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 915.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/57-58.
[264] Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 915, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c, 2, s. 151-152.
[265] Vâkıdî, c. 3, s. 915, İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 357.
[266] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 99.
[267] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 99, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 915.
[268] İbn İshak, İbn Hisam, c. 4, s. 99.
[269] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 99, Vâkıdî, c.3, s. 915.
[270] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 915.
[271] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 99-100, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâve, c. 4, s. 338.
[272] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 100.
[273] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 1 01-1 02, Taben, Târih, c. 3, s. 131.
[274] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 916.
[275] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 1 02.
[276] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 97, Vâkıdî, c. 3, s. 91 6, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 358.
[277] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 365.
[278] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 1 02.
[279] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 916, İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 358.
[280] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 1 02.
[281] İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 8, s. 35.
[282] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 1 02.
[283] Vâkıdı, Megâzî, c.3, s. 916.
[284] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 1 02.
[285] Vâkıdî, Megâzı, c. 3, s. 916, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 358.
[286] Buhârî, Sahîh.c. 5, s. 102.
[287] Vâkıdı, Megâzı, c. 3, s. 916.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/58-61.
[288] İbn İshak, İbnHişam, Sîre, c.4, s. 101, Vâkıdî,c. 3,s. 922, İbn Hazin, Cevâmiu's-Sîre, s. 241, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvıe, c. 5, s. 154-155, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 193, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 340, Heysemî, Mecınau'i-ievâid, c. 6, s. 189-1 90, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks.2, s. 47, Diyarbekrî, Târîh, c. 2, s. 109.
[289] Vâkidi, c. 3, s. 922, İbn Seyyid, c. 2, s. 193, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 3, s. 24.
[290] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 189.
[291] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/61.
[292] Zührî, Mecazî, s. 93, Abdumezzak, Musannef, c. 5, s. 380-381, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 88.
[293] Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 384.
[294] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 88.

[295] Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 284.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/62.
[296] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 101, Taberî, Târih, c. 3, s. 132.
[297] Zührî, Megâzî, s. 93, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 381.
[298] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 923.
[299] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 917-918.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/62-63.
[300] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 275, Vâkıdî, c.3,s. 919, Ahmed b.Hanbel, Müsned, c. 5, s. 112.
[301] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 276, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 112.
[302] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 919.
[303] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 276, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 112.
[304] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 276, Vâkıdı, c.3,s. 919, Ahmed b.Hanbel, c. 5, s. 112.
[305] Vâkıdî, Megâzî,c.3,s. 919.
[306] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 276, Vâkıdî, c.3,s. 920, Ahmed b.Hanbel, c. 5, s. 112.
[307] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 277.
[308] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 277, Vâkıdî, c. 3, s. 920.
[309] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 920.
[310] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 276, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 112.
[311] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 276, Vâkıdı, c.3,s. 920.
[312] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 920.
[313] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 276, Vâkıdî, c. 3, s. 920, Ahmed b.Hanbel, c.S.s. 112, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 385.
[314] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 386.
[315] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 920.
[316] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 276, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 920, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 112.
[317] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 277.
[318] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 921.
[319] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 277, Vâkıdî, c. 3, s. 921.
[320] Vâkidi, Megâzî, c. 3, s. 921.
[321] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 277.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/63-65.
[322] Müslümanlardan bazılan , "Biz artık azli k sebebiyle mağlup olur değiliz!" diyerek, çoklukları yla gururlanmış! ardı (İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 87).
[323] Tevbe: 9/25-27.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/66.
[324] Vâkıdî, c. 2, s. 870, c. 3,s.923,İbn Sa'd, c. 2, s. 157, c. 4,5.239.
[325] Vâkıdî, c. 3, s. 923, İbn Sa'd, c. 2, s. 157.
[326] Vâkıdî, c. 3, s. 923, İbn Sa'd, c. 2, s. 157, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 200.
[327] İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 318-319.
[328] İbn Sa'd, c. 4, s. 239, İbn EsTr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 80.
[329] Vâkıdî, c. 3, s. 923, İbn Sa'd, c. 2, s. 157.
[330] İbn Sa'd, c. 4, s. 239-240.
[331] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 24, İbn Sa'd, c. 4, s. 239.

[332] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 762.
[333] İbn İshak, İbn Hişam , c. 2, s. 24-25, Vâkıdî, c. 2, s. 870, c. 3, s. 923, Ebu'l-Müniir Hişam, Kitâbu'l-esnâm, s. 37, Ezrakî, Ahbâru Mekke, t 1, s. 131, İbn Sa'd, c. 2, s. 157, c. 4, s. 240, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 762.
[334] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 240.
[335] Vâkidi, c. 3, s. 923, İbn Sa'd, c. 2, s. 157-158, İbn Seyyid, Uyûn.c. 2, s. 200, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 215.
[336] Vâkidi, c. 3, s. 923, İbn Sa'd, c. 2, s. 157-158, İbn Seyyid, Uyûn.c. 2, s. 200, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 215.
[337] Vâkidi, c. 3, s. 923, İbn Sa'd, c. 2, s. 157-158, İbn Seyyid, Uyûn.c. 2, s. 200, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 215.
[338] Vâkidi, c. 3, s. 923, İbn Sa'd, c. 2, s. 157-158, İbn Seyyid, Uyûn.c. 2, s. 200, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 215.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/66-67.
[339] Yâküt, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 8-9.
[340] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 214.
[341] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 8.
[342] İbn İshak, İbn Hişam, Sine, c. 4, s. 1 21, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 924, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 158, Taberî, Târih, c.3,s.132.
[343] Vâkıdi, Megâzî, c. 3, s. 924, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 1 58, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 200-201.
[344] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 924.
[345] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 121, Vâkıdî, c. 3, s. 924, Taberî, Târih, c. 3, s. 132.
[346] Vâkıdî, Megâzî,c.3,s. 924.
[347] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 121, Taben, c. 3, s. 132.
[348] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 110.
[349] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 158, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 200.
[350] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 924.
[351] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 124, Vâkıdî, c. 3, s. 924, Taberî, c. 3, s. 133.
[352] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 924.
[353] Belâzuıî, Fütûhu'l-buldan, c. 1, s. 65.
[354] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 925, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 368.
[355] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 368.
[356] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 925, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 368.
[357] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s:. 125, Vâkıdî, c. 3, s. 925, Taberî, c. 3, s:. 133.
[358] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 125, Taberî, c. 3, s. 133.
[359] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 125, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 925, Taberî, Târîh, c. 3, s. 133.
[360] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 925.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/67-70.
[361] Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 181,182, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 6, s. 156, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 347, Suyûtî, Hasâisu'l-kübrâ, c. 2, s. 98-99.
[362] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 30.
[363] Ffruzâbâdf, Kâmüsu'l-muhft, c. 3, s. 396-397.
[364] Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 1007-1008.

[365] Yâ küt, Mu'cemu'l-büldân, c. 3, s. 53.
[366] Vâkıdı, Megâzı, c. 3, s. 1008.
[367] İbn Kuteybe, Kitâbu'l-maârif, s. 41.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/71-72.
[368] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 29.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/72-73.
[369] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 125, Vâkıdî, Megâzî, c. 3,5.925, Taberî, Târîh, c. 3, s. 133.
[370] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 925-926.
[371] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 125, Taberî, Târih, c. 3, s. 133.
[372] Vâkıdı, Megâzî, c. 3, s. 926.
[373] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s:. 125, Vâkıdî, c. 3, s:. 926, Taben, c. 3, s:. 133.
[374] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s:. 926.
[375] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s:. 926.
[376] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s:. 928, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s:. 158.
[377] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s:. 125, Vâkıdî, c. 3, s:. 927, İbn Sa'd.c. 2, s:. 158 Taberî, Târih, c. 3, s:. 133.
[378] İbn İs:hak, İbn Hişam, c. 4, s. 125, Vâkıdî, c. 3, s. 927, Taberî, c. 3, s. 133, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 158, Zehebî, Megâzî, s. 495, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 347, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 219.
[379] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 927.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/73-75.
[380] İbn Hişam'a göre; 17 gece (İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 124, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 243, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 201, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 347).
İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 124, Taberî, c. 3, s. 133, İbn Haim, Cevâmiu's-Sîre, s. 243, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 201, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 347.
[381] Zehebî, Megâzî, s. 495.
[382] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 125, Taberî, c. 3, s. 133.
[383] Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 84.
[384] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 926-927.
[385] Vâkıdı, Megâzî, c. 3, s. 937.
[386] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 367.
[387] Vâkıdı, Megâzî, c. 3, s. 927.
[388] Vâkıdî, c. 3, s. 923, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 157-158 İbn Seyyid, UyÜn, c. 2, s. 200.
[389] Vâkıdı, Megâzî, c. 3, s. 927.
[390] Vâkıdî, c. 3, s. 927, İbn Sa'd, c. 2, s. 158, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 367.
[391] Vâkıdî, c. 3, s. 927, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 81.
[392] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 126, Vâkıdî, c. 3, s. 927-928, Taberî, c. 3, s. 133.
[393] Vâkıdî, c. 3, s. 928, İbn Sa'd, c. 2, s. 158.
[394] Vâkıdî, c. 3, s. 928, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 84.
[395] Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 84.
[396] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 928-929.
[397] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 126, Vâkıdî, Megâzî, c. 3,5.928, Taberî, Târih, c. 3, s. 133.

[398] Peygamberimiz Aleyhisselamın annesi Hz. Âmine'nin annesi Berre; Berre'nin annesi ÜmmüHabib; Ümmü Habib'in annesi Berre; Berre'nin annesi Kılâbe; Kılâbe'nin annesi Ümeyme; Ümeyme'nin annesi Dübb olup, Dübb'ün annesi Âtike Sakfflerdendi (İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 60).
[399] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 928.
[400] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 928, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 158.
[401] Bu mülkler Taife epeyce uzakta idi (İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 48).
[402] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 126, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 929.
[403] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 929.
[404] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 126, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 929.
[405] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 929-930.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/75-79.
[406] Mus'abu'z-Zübeyrf, Nesebi Kureyş, s. 132, Belâzurî, Fütühu'l-büldân, c. 1, s. 66, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 215, Diyarbekrî, Târîıu'l-hamfs, c. 2, s. 112.
[407] Zübeyr b. Bekkâr'dan naklen İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 49-50.
[408] İbn Asâkfr, Târîh, c. 6, s. 408, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 179, Alâüddin Ali, Kenzu'l-ummâl, c. 10, s. 554, Suyuti, Hasâisü'l-kübrâ, c. 2, s. 97, Halebî, İnsânu'l-uyün, c. 3, s. 77, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 33-34.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/79.
[409] Halebî, İnsânu'l-uvûn, c. 3, s. 80.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/80.
[410] Taifliler, bunu işitince son derecede üzüldüler, bunaldılar, kölelerine kızdılar.[410] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 931, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 158-159, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 248, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 2, s. 201, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 347, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 219, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 31.
[411] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 127.
[412] Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 3, s. 931, İbnSa'd, Tabakât, c. 2, s. 159, İbn Kayyım, c. 2, s. 219.
[413] Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 102, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 348, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 215, Halebî, İnsân, c. 3, s. 81, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 32.
[414] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 931-932.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/80-81
[415] Vâkıdî, c. 3, s. 932, Ebu Nuaym , c. 2, 531, Zehebî, s. 493.
[416] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 531 , Zehebî, Megâzî, s. 493.
[417] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 348.
[418] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 4, s. 81.
[419] Vâ ki cif, Megâzî ,c. 3 ,s.932.
[420] Ebu Muaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 531 , Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 163.
[421] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 932.
[422] Vâkıdî, c. 3, s. 932-933, E bu Nuaym-Delâil, c. 2, s. 531, Beyhakî, Delâil, c. 5, s. 163, Zehebî, Megâzî, s. 493, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, . 349.
[423] Ebu Muaym, c. 2, s. 531, Beyhakî, c. 5, s. 163, Zehebî, s. 493, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 349.

[424] Vâki d f, M egâzf, c. 3, s. 933, E bu N uaym, D elâi lü' n-nü büwe, c. 2, s. 531 , B eyha kf, D elâi lü' n-nü büwe, c. 5, s. 163, Zeheb f, Megâzî, s. 493, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 349.
[425] Ebu Nuaym, Delâil, c. 2, s. 531, E bu'l-Fidâ, c. 4, s. 349.
[426] Vâki cif, Megâzî, c. 3, s. 933.
[427] Ebu Muaym, Delâil, c. 2, s. 531, Beyhakî, Delâil, c. 5, s. 163, Zehebî, Megâzî, s. 493, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 349.
[428] Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 933.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/81-83.
[429] Beyhakî Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 84.
[430] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 420.
[431] Vâkidi, Megâzî, c. 3, s. 935.
[432] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 127, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 935, Taberî, Târih, c. 3, s. 134, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 170.
[433] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 127, Vâkıdî, c. 3, s. 935, Taberî, c. 3, s. 134.
[434] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 168, Zehebî, Megâzî, s. 491.
[435] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 4, s. 127, Vâkıdî, Megâif, c. 3, s. 935, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 170, İbn Esîr, Kâm il, c. 2, s. 267 Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 350.
[436] Vâkıdî, Megâif, c. 3, s. 935, Beyhakî, Delâil, c. 5, s. 170.
[437] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 935, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 350.
[438] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 159.
[439] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 936.
[440] Vâkıdî, c. 3, s. 936, İbn Sa'd, c. 2, s. 159, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 102, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1403.
[441] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 936.
[442] Vâkıdî, M egâzf, c. 3, s. 937, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 159, Taberî, Târih, c. 3, s. 133, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 267, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 2, s. 201, Zehebî, Megâzî, s. 496, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 350.
[443] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 937, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 1 59.
[444] Vâkıdî, c. 3, s. 936-937, İbn Sa'd, c. 2, s. 159, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 102, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1403.
[445] Vâkıdî, c. 3, s. 937, İbn Sa'd, c. 2, s. 159, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 11, Buhârî, c. 5, s. 102, Müslim, c. 3, s. 1402, İbn Seyyid, c. 2, s. 202, Ebu'l-Fidâ, c. 4,350.
[446] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 215, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 82.
[447] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 127, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 937, Taberî, Târih, c. 3, s. 134, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 267.
[448] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 127, Taberi, c. 3, s. 134, İbn Esîr, c. 2, s. 267.
[449] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 127, Vâkıdî, c. 3, s. 937, Taberî, c. 3, s. 134, İbn Esîr, c. 2, s. 267.
[450] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 937.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/83-88.
[451] Vâkıdî, c. 3, s. 937, İbn Sa'd, c. 2, s. 159, İbn Seyyid, c. 2, s. 202 Kastalânf, c. 1, s. 26.
[452] İbn İshak.İbn Hişam, c. 4, s. 131, Vâkıdî, c. 3, s. 937, İbn Sa'd, c. 2, s. 159, İbn Seyyid, c. 2, s. 202, İbn Kayvım , c. 2, s. 215, Kastalânf, c. 1, s. 216 .

[453] Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 729, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 350.
[454] Müslüman olarak (İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 202).
[455] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 131, Vâkıdî, c. 3, s. 937, İbn Sa'd, c. 2, s. 159, İ bn Esîr, c. 2, s. 267, İbn Seyyid, c. 2, s. 202, İbn Kayyım, c. 2, s. 219-220.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/89.
[456] İbn İshak.İbnHişam, c. 4, s. 129, Vâkıdî, c. 3, s. 938, İbn Hazm, s. 244.
[457] İbn İshak.İbn Hişam, c. 4, s. 129, İbn Hazm, s. 244, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 507, İbn E ar, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 235, Zehebî, s. 496, E bu'l-Fidâ, c. 4, s. 351.
[458] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 6, s. 190.
[459] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/89-90.
[460] İbn İshak.İbn Hişam, c. 4, s. 130, Vâkıdî, c.3, s. 939, Taberî, Târih, c. 3, s. 134.
[461] Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 444.
[462] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 939.
[463] Mâlik, Muvatta', c. 1, s. 330, Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 333, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 141 -142.
[464] Vâkidi, Megâzî,c.3,s. 940.
[465] Vâki dr, Megâzî, c.3, s. 939.
[466] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 939, Taberî, Târih, c. 3, s. 138, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 355.
[467] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 939-940.
[468] Taberî, Târih, c.3, s. 138, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 355.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/90-92.
[469] Vâkidt, Megâzî, c.3, s. 941.
[470] İbn İshak, İtan Hişam, Sîre,c.4, s. 135, Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 941.
[471] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 941.
[472] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 135, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 941.
[473] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s:. 135.
[474] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s:. 135, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s:. 941, İbn Esîr, Us:du'l-gâbe, c. 2, s:. 332.
İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 135, Vâkıdî, c. 3, s. 941.
[475] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 135.
[476] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/92-93.
[477] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c.4, s. 130, Taberî, Târih, c. 3, s. 134.
[478] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 958, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 154.
[479] Yâkût. Mu'cemu'l-büldân. c. 2. s. 142.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/93.
[480] Vâkıdı, Megâzı, c.3, s. 943.
[481] İbn İsJıak, İbn Hişam, c. 4, s. 131, Vâkıdî, c.3,s. 943, £bdurrezzak, Musannef, c. 6, s. 381, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 152.
[482] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 943, İbn Sa'd, c. 2, s. 1 52, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 193, İbn Kaybım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 209-210, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 216.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/93-94.
[483] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 944.
[484] İbn Sa'd. Tabakâtü'l-kübrâ. c. 2. s. 154.

M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/94.
[485] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 1 03, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 360.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/94-95.
[486] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 135, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 84, Taberî, Târih, c. 3, s. 136.
[487] Serahsf, M ebsût, c. 10, s. 1 8.
[488] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 135, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 84, Taberî, Târih, c. 3, s. 136.
[489] Mâlik, Muvatta', c. 2, s. 457.
[490] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 135, Mâlik, c. 2, s. 457, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 84.
[491] Mâlik, Muvatta', c. 2, s. 458.
[492] Mâlik, c. 2, s. 458, İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 135, Ahmed b. Hanbel, c. 316, Taberî, c. 3, s. 136.
[493] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1456.
[494] Mâlik, c. 2, s. 458, İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 135, Ahmed b. Hanbel, c. 316, Taberî, c. 3, s. 136.
[495] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 316.
[496] Mâlik, c. 2, s. 458, İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 135, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 316 Taberî, c. 3, s. 136.
[497] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 316.
[498] Mâlik, c. 2, s. 458, İbn İshak, İbn Hişam , c. 4, s. 135, Ahmed b. Hanbel, c. 5, 316, Taberî, c. 3, s. 136.
[499] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 135, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 918.
[500] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 135, Vâkıdî, c. 3, s. 918, Taberî, Târih, c. 3, s. 136.
[501] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 135, Taberî, c. 3, s. 136.
[502] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 918.
[503] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 135, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 91 8, Taberî, c. 3, s. 1 36.
[504] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 918.
[505] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 135, Vâkıdî, c. 3, s. 918, Taberî, c. 3, s. 136.
[506] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 135, Taberî, c. 3, s. 136.
[507] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 918.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/95-98.
[508] Vâkidf, c. 3, s. 949, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 2, s. 153, İbnSeyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 194.
[509] Vâkıdî, c. 3, s. 954, Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 282.
[510] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 949, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c.2, s. 153, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 194, İbn Kaybın, Zâdu'l-mead.c.2, s. 210.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/98.
[511] Vâkidi c. 3, s. 498, İbn Sa'd, c. 2, s. 153, Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 283, İbn Hazırı, Cevâmiu's-Sîre, s. 245.
[512] İbn İshak İbnHişam, c. 4, s. 135, Taberî, Târih, c. 3, s. 136.
[513] Tevbe: 9/60.
[514] Kâsânf, c. 2, s. 44-45.
[515] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 114, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 89.
[516] Halebı, c.3, s. 85.

[517] **İbn Hazm, s. 248-249.**
[518] **M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/98-100.**
[519] **Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 944, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 41.**
[520] **Diyarbekrî, Târîhu'l-hamfs, c. 2, s. 114.**
[521] **Vâkıdî, c. 3, s. 944, Diyarbekrî, c. 2, s. 114, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 3, s. 41.**
[522] **Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 944.**
[523] **Vâkıdî, c. 3, s. 944-945, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 152, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 1 93, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 210, Diyarbekrî, c. 2, s. 114, Halebî, İnsanu'l-uyûn, c. 3, s. 84. 51 5.**
[524] **Diyarbekrî, c. 2, s. 114, Halebî, c. 3, s. 84. 51 6.**
[525] **Vâkıdî, c. 3, s. 945, Halebî, c. 3, s. 84. 51 7.**
[526] **Diyarbekrî, c. 2, s. 114, Halebî, c. 3, s. 84. 51 8.**
[527] **Vâkıdî, c. 3, s. 945, Diyarbekrî, c. 2, s. 114, Halebî, c. 3, s. 84. 51 9.**
[528] **Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 945, Halebî, İnsânu'l-uyün, c. 3, s. 84.**
[529] **Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 946.**
[530] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 135-136, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 945-946.**
[531] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 401.**
[532] **Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 854-855, İbn Asâkfr, Târih ,c.6, s. 430, 431, Alâüddin Ali.Kenzu'l-ummâl.c. 10, s. 506.**
[533] **Vâki cif, c. 3, s. 855, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 362, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 720.**
[534] **Vâkıdî, c. 3, s. 855, Belâzuiî, c. 1, s. 362, İbn Abdilberr, c. 3, s. 720, İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 24, Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 407.**
[535] **Vâkıdî, c. 3, s. 855, Belâzurî, c. 1, s. 362.**
[536] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 5, s. 449, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 401, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 24.**
[537] **Vâki cif, c. 3, s. 946, İbn Sa'd, c. 2, s. 152-153.**
[538] **Vâkıdî, c. 3, s. 946-947.**
[539] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 136, Vâkıdî, c. 3, s. 946, İbn Sa'd, t 2, s. 153, Taberî, Târîh, c. 3, s. 136-137.**
[540] **Vâkidt, Megâzî, c. 3, s. 946, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 153.**
[541] **İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 246.**
[542] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 137-138, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 246-247.**
[543] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 136-137, Vâkıdî, c. 3, s. 946-947, İbn Sa'd, c. 4, s. 272.**
[544] **Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 947.**
[545] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 137.**
[546] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 137, Vâkıdî, c. 3, s. 947, İbn Sa'd, c. 4, s. 272.**
[547] **Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 947, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 272.**
[548] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 137, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 947, İbn Sa'd, c. 4, s. 273.**
[549] **Vâkıdî, c. 3, s. 947, İbn Sa'd, c. 4, s. 273.**
[550] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 137, Vâkıdî, c. 3, s. 947, İbn Sa'd, c. 4, s. 272-273.**
[551] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 273.**
[552] **Vâkidt, c. 3, s. 947, İbn Sa'd, c. 4, s. 273.**
[553] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 273.**

[554] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 137.
[555] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 947, İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 273.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/100-106.
[556] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 246.
[557] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 948, İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 246.
[558] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 139, Vâki d f, Megâzî, c. 3, s. 948, İbn Sa'd, c. 4, s. 246, Taberî, Târih, c. 3, s. 137.
[559] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 246.
[560] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 139, Vâkıdî, c.3, s. 948, İbn Sa'd, c. 4, s. 246, Taberî, c. 3, s. 137.
[561] İbn Şa'd, Tabakât, c. 4, s. 246.
[562] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 139, Vâkıdî, c.3, s. 948, İbn Sa'd, c. 4, s. 246, Taberî, c. 3, s. 137.
[563] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/106.
[564] İbn İshak, İtan Hişam, c. 4, s. 139, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 219, Taberî, c. 3, s. 137.
[565] Vâkıdî, Megâzî, c.3, 948, Müslim, Sahih, c. 2, s. 744.
[566] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 139, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 219, Taberî, c. 3, s. 1 37.
[567] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 139, Vâkıdî, c.3, s. 948, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 219, Müslim, c. 2, s. 744, Taberî, c. 3, s. 137.
[568] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 139, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 948, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 219, Müslim , Sahih, c. 2, s. 744, Taberî, Târih, c. 3, s. 137.
[569] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 139, Vâkıdî, c. 3, s. 948, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 219, Müslim , Sahih, c. 2, s. 744.
[570] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 139, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 219, Taberî, c. 3, s. 1 37.
[571] Vâkıdî, c. 3, s. 948, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 219, Müslim, c. 2, s. 744.
[572] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 139, Vâkıdî, c.3, s. 498, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 219, Müslim, c. 2, s. 744, Taberî, c. 3, s. 137.
[573] Vâkıdî, c. 3, s. 948, Müslim, c. 2, s. 744.
[574] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 948.
[575] Vâkıdî, c. 3, s. 948, Müslim, c. 2, s. 744.
[576] Müslim, Sahih, c. 2, s. 745. Taberî, Tefsir, c. 10, s. 157.
[577] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 246.
[578] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 140-141, Vâkıdî, c. 3, s. 956, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 76, Taberî, c. 3, s. 138.
[579] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 157.
[580] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 169-249, Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 221.
[581] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 201.
[582] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 1 04, Müslim, Sahih, c. 2, s. 733.
[583] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 957.
[584] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 1 06.
[585] Buhârî, c. 5, s. 104, Müslim, c. 2, s. 734.
[586] Vâkıdî, c. 3, s. 949, Buhârî, c. 5, s. 105.
[587] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 1 05.
[588] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 949.

[589] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 1 05.
[590] Vâkıdî,c. 3.S.949.
[591] Vâkıdî, c. 3, s. 949, Buhârî, c. 5, s. 106.
[592] Vâkıdî, c. 3, s. 949.
[593] Vâkıdî, c. 3, s. 949, Buhârî, c. 5, s. 106.
[594] Vâkıdî, c. 3, s. 949.
[595] Vâkıdî, c. 3, s. 949, Buhârî, c. 5, s. 106.
[596] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 453.
[597] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 141-142, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 76, Taberî, Târih, c. 3, s. 138.
[598] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/106-110.
[599] İbn İshak, İtan Hişam, c. 4, s. 142, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 957, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 76, Taberî, c. 3, s. 138.
[600] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 246, Müslim, Sahih, c. 2, s. 734.
[601] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 142, Vâkıdî, c.3,s. 957, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 76.
[602] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 246, Heysemî, Mecmau'i-zevâid, c. 10, s. 31.
[603] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 142, Vâkıdı, c. 3, s. 957, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 76, Taberî, c. 3, s. 138.
[604] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 246.
[605] Buhâri , Sahih, c. 5, s. 1 04, Müslim, Sahih, c. 2, s. 734.
[606] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 42, Buhârî, c. 5, s. 104.
[607] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 142, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 957, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 76, c. 4, s. 42, Taberî, Târih, c. 3, s. 138.
[608] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 42, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 104.
[609] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 10, s. 31.
[610] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 142, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 958, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 76, Taberî, Târih, c. 3, s. 138, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 271.
[611] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 1 04, Müslim, Sahih, c. 2, s. 734.
[612] İbn İshak, İbn Hisam, c. 4, s. 142, Vâkıdî, c. 3, s. 958, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 76, Taberî, c. 3, s. 138, İbn Esîr, c. 2, s. 271.
[613] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 142, Vâkıdî, c. 3, s. 958, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 76, 246, Buhârî, c. 5, s. 104, Müslim, c. 2, s. 734, Taberî, c. 3, s. 138, İbn Esîr, c. 2, s. 271.
[614] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 1 04, Müslim, Sahih, c. 2, s. 734.
[615] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 188, Buhârî, c. 5, s. 1 05, Müslim, c, 2, s. 734.
[616] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 246.
[617] Vâkidi, c. 3, s. 958, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 42, Müslim, c. 2, s. 734.
[618] Müslim, Sahih, c. 2, s. 734.
[619] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 42, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 104, Müslim, Sahih, c. 2, s. 734.
[620] Vâkıdî, Megâif, c. 3, s. 958, İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 8, s. 41-42.
[621] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 1 42, Vâkıdî, c. 3, s. 958, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 77, c. 4, s. 42, Taberî, Târih, c. 3, s. 138.
[622] Heysemi, Mecmau'z-zevâid, c. 10, s. 31.
[623] İbn İshak, İbn Hisam, c. 4, s. 142, Vâkıdî, c. 3, s. 958, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 77, c. 4, s. 42, Taberî, c. 3, s. 138.

[624] İbn İshak, İbn Hişam , c. 4, s. 142-143, Vâkıdî, c. 3, s. 958, Ahm ed b. Hanbel, c. 3, s. 77, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 105-106, Müslim, Sahih, c. 2, s. 735, Heysemî, c. 10, s. 31.
[625] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 143, Vâkıdî, c. 3, s. 958, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 2, s. 154, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 77, Taberi, c. 3, s. 138.
[626] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 143, Vâkıdî, c. 3, s. 958, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 77, Taberi, c. 3, s. 138.
[627] Heysemî, Mecmau'i-ievâid, c. 10, s. 31.
[628] İbn İshak, İbn Hişam , c. 4, s. 143, Vâkıdî, c. 3, s. 958, İbn Sa'd, c. 2, s. 154, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 76-77, Taberî, c. 3, s. 138, İbn Esîr, c. 2, s. 272.
[629] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/110-114.
[630] Tevbe: 58-60, Taberî, Tefsir, c. 10, s. 157.
[631] Taberî, Tefsîr, c. 10, s. 162.
[632] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 143, Taberî, Târih, c. 3, s. 139, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 203, Zehebî, Megâzî, s. 508, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 368.
[633] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 368.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/115.
[634] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 558.
[635] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye vıe'n-nihâye, c. 4, s. 365.
[636] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 365, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 558.
[637] İbn Abdilberr, c. 4, s. 1525, İbn Esir, c. 5, s. 323, İbn Hacer, c. 3, s. 558.
[638] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 323, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 364.
[639] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/115-117.
[640] Abdurrezzak, Musannef, c. 1, s. 457458, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 408.
[641] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 409.
[642] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 176.
[643] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 409.
[644] Abdurreizak.Musannef, c. 1,s.458, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 409.
[645] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 409.
[646] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 409.
[647] Abdurreizak, Musannef, c. 1, s. 458, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 408.
[648] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 409.
[649] Abdurrezzak, c. 1, s. 458, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 408.
[650] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 408-409.
[651] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 409, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1 753.
[652] Abdurreizak, Musannef, c. 1, s. 458, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 408.
[653] Abdurrezzak, Musannef, c. 1, s. 458.
[654] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 409, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1 753-1754.
[655] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1752, İbn E sır, Usdu'l-gâbe, c. 6, s. 279.
[656] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 5, s. 450.
[657] Abdurrezzak, Musannef, c. 1, s. 458.
[658] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 5, s. 450, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 78.
[659] Abdurrezzak. Musannef. c. 1. s. 458459. Ahmed b. Hanbel. Müsned. c. 3. s. 408.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/117-119.
[660] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 958, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 154.

[661] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 958-959, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 217, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamfs, c. 2, s. 117.
[662] Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 206.
[663] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 959, E bu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 206.
[664] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 959.
[665] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 142.
[666] Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 206.
[667] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 427, Tıımizf, Sünen, c. 3, s. 274.
[668] Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 206.
[669] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 427, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 274.
[670] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 959.
[671] Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 206.
[672] Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 367.
[673] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 959.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/119-120.
[674] İbn İshak.İbnHişam, Sire.c.4, s. 143, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 959.
[675] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 83.
[676] Takıyyüddin Muhammed b. Ahmed, Ikdu's-simfn, c. 6, s. 4.
[677] Vakidi.c3, s.959,İbnSa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 5, s. 446, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 556, Zehebî, Megâzî, s. 508, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 60.
[678] Vâkıdı, c. 3, s. 959, İbn Sa'd, c. 5, s. 446, İbn E sfr, c. 3, s. 556.
[679] Vâkıdî, c. 3, s. 959, İbn Sa'd, c. 5, s. 446, İbn E sfr, c. 3, s. 556, Zehebî, s. 508.
[680] Takıyyüddin Muhammed, Ikdu's-simm, c. 6, s. 4.
[681] İbn Esîr, c. 3, s. 556, Zehebî, s. 508.
[682] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1024, İbn E sfr, c. 3, s. 556.
[683] İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 249, İbn Haldun, Tâıîh, c. 2, ks. 2, s. 49.
[684] İbn Esîr, c. 3, s. 556, Zehebî, s. 508, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 49.
[685] İbn Esîr, c. 3, s. 556, Zehebî, s. 509, Halebî, c. 3, s. 60.
[686] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 143, İbn Esîr, c.3,s. 556, Zehebî, s. 509, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye re'n-nihâye, c. 4, s. 368, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 117, Halebî, c. 3, s. 42, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniyeŞeıtıi, c. 3, s. 42.
[687] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/121-122.
[688] İbn İshak, İbn Hişam, Sire, c. 4, s. 1 43, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 959, Taberî, Târfi-ı, c. 3, s. 139, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 270, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 203, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 272, Zehebî, Megâzî, s. 508, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 4, s. 368, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 49, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 117, Ezrakî, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 41.
[689] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 958, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 3, s. 42.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/122.
[690] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 959, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 426-427, Ezrakî, Ahtaâru Mekke, c. 2, s. 207, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 274.
[691] Vâkıdî, c. 3, s. 959, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 2, s. 154.
[692] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 143, Beyhakî, c. 5, s. 230, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 368.
[693] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 144, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 248, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 49.

[694] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 143, Vâkıdî, c. 3, s. 960, Abdurrezzak, Musannef, t 5, s. 382.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/122.
[695] **Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 944, İbn Sa'd, Tabakât, c, s. 152.**
[696] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 326, Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 62.**
[697] **Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 950.**
[698] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 131, Vâkıdî, c.3,s. 949, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 153.**
[699] **Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 950.**
[700] **Vâkıdî, c. 3, s. 950, İbn Sa'd, c. 2, s. 153.**
[701] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 152.**
[702] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 131, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 115, Taberî, Târih, c. 3, s. 114.**
[703] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 131, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 950.**
[704] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 131, Vâkıdî, c. 3, s. 950, Taberî, c. 3, s. 134.**
[705] **Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 950.**
[706] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 326.**
[707] **Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 951, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 114.**
[708] **Vâkıdî, c. 3, s. 951, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 381, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 326, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 62.**
[709] **Vâkıdî, c. 3, s. 951, Abduırezzak, c. 5, s. 381, İbn Sa'd, c. 1, s. 115.**
[710] **Zührî, Megâzî, s. 93, Abdurrezzak, c. 5, s. 381, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 326, Buhârî, c. 3, s. 62.**
[711] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 131, Vâkıdî, c. 3, s. 951, İbn Sa'd, c.1, s. 115, Taberî, c. 3, s. 135.**
[712] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 326, Buhârî, c. 3, s. 62.**
[713] **Zührî, Megâzî, s. 93, Abdurrezzak, M usannef, c. 5, s. 381.**
[714] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 131-132, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 951-952, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 115, Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 326, Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 62.**
[715] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 184.**
[716] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 132, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 952, Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 2, s. 218, c. 4, s. 326, Buhârî, Sahih, c. 3, s. 62, Taberî, Târih, c. 3, s. 1 35.**
[717] **Zührî, Megâzî, s. 93, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 381 Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 327, Buhârî, c. 3, s. 62.**
[718] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 132, Vâkıdî, c. 3, s. 952, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 154-155, Taberî, c. 3, s. 135.**
[719] **Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 952.**
[720] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 132, Vâkıdî, c. 3, s. 952, İbn Sa'd, c. 2, s. 154-155 Taberî, c. 3, s. 135.**
[721] **Abdurrezzak, c. 5, s. 381 -382, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 326.**
[722] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 132, Taberî, c. 3, s. 135.**
[723] **Abdurrezzak, c. 5, s. 382, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 327, Buhârî, c. 3, s. 62.**
[724] **Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 952.**
[725] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 132-133, Taberî, Târih, c. 3, s. 135.**

[726] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 133, Vâkıdî, c. 3, s. 952-953, Taberî, c. 3, s. 135.
[727] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 133, Taberî, c. 3, s. 135.
[728] Vâkıdî, Megâzî,c.3,s. 953.
[729] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 133, Taberî, Târih, c.3,s. 138.
[730] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 954.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/123-130.
[731] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 954-955.
[732] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 133, Vâkıdî, c. 3, s. 954, Taberî, c. 3, s. 135.
[733] Vâkıdî, Megâzî,c.3,s. 954.
[734] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 133, Vâkıdî, c. 3, s. 954.
[735] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 955.
[736] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 133, Vâkıdî, c. 3, s. 955, Taben, c. 3, s. 135-136.
[737] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 955.
[738] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 133-134, Vâkıdî, c. 3, s. 955, Taberî, c. 3, s. 136.
[739] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 955.
[740] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 134, Vâkıdî, c.3,s. 955, Taben, c. 3, s. 136.
[741] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 134, Taben, c. 3, s. 136.
[742] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 134, Taben, c. 3, s. 136.
[743] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s:. 134, Vâkıdı, c. 3, s. 956, Taben, c. 3, s:. 136.
[744] Vâkıdî, Megâzı, c. 3, s. 955.
[745] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 134, Vâkıdî, c.3,s. 956, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 361.
[746] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 134, Vâkıdî, c. 3, s. 955, Taben, Târih, c. 3, s. 136.
[747] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 955.
[748] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 134, Vâkıdî, c. 3, s. 955.
[749] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 955.
[750] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 134, Vâkıdî, c. 3, s. 955, Taberî, Târih, c. 3, s. 136.
[751] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 955.
[752] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 134, Taben, c. 3, s. 136.
[753] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s:. 134, Vâkıdî, c. 3, s. 956, Taberî, c. 3, s:. 136.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/130-132.

HEYETLER YILI

Amr b. Âs'ın Umman Hükümdarı Ceyfer ile Kardeşi Abd b. Cülendâ'ya Gönderilişi

Gönderiliş Tarihi, Mevkii ve Sebebi

Amr b. Âs'ın Umman'a gönderilişi, Hicretin 8. yılında, Zilkade ayında idi.[1]
Umman; Yemen-Hind denizi sahilinde, Basra körfezinin darlaştığı yerdeki Arap şehirlerinin büyüklerinden olup, Hecer'in doğusundadır.[2]
Amr b. Âs'ın Umman kralı Ceyfer'le kardeşi Abd'e gönderilişinin sebebi, onlan İslâmiyete davet etmekti.[3]
Peygamberimiz Aleyhisselam; Kur'ân-ı Kerîm'i en iyi okuyan EbuZeyd el-EnsârPyi de, Amrb. Âs'la birlikte gönderdi.[4]
Kral Ceyfer ile kardeşi için[5] Übeyy b. Ka'b'a yazdırdığı[6] bir mektubu da ellerine verdi. [7]
Mektupta şöyle buyurdu:
"B ismi İlâhirrahm ânirrahfm
Allah'ın Resûlü[8] Muhammed b. Abdullah'tan, Cülendâ'nın oğulları Ceyfer ve Abd'e!
Hidayete uyanlara, doğru yolu tutanlara selam olsun!
Bundan sonra, derim ki:
Ben sizin her ikinizi İslâm davetiyle Müslümanlığa davet ediyorum: Müslüman olunuz da selamete eriniz!
Ben, sağ olanlan ahiret azabıyla korkutayım, kâfirler hakkında da Allah'ın emirlerini uygulayayım diye Allah'ın bütün insanlara gönderdiği peygamberiyim.
Eğer siz İslâmiyeti kabul ve ikrar ederseniz, sizi yine hükümdar yapanm!
Eğer İslâmiyet] kabul etmekten kaçınırsanız, muhakkak, hükümdarlığınız elinizden gidecek, süvariler meydanlarınızı çiğneyecek ve peygamberliğim mülk ve saltanatınıza galebe çalacaktır!" [9]

Amr b. Âs ile Ebu Zeyd'in Umman'da Yapacağı İşler

Umman halkı kelime-i şehadet getirmeyi kabul ederek Allah'a ve Resûlüne boyun eğecek olurlarsa, Amrb.Âs orada yönetim işleriyle uğraşacak;[10]
Yani Müslüman zenginlerden sadaka ve zekatlarını toplayacak, onların yoksullarına dağıtacak,
Mecusilerden (ateşe tapanlardan) cizye alacak, [11]
Müslümanlar arasındaki dâvaları da halledecekti.
Ebu Zeyd ise; namaz kıldıracak, halka İslâmiyet] anlatacak, Kur'ân-ı Kerîm'i ve sünnetleri öğretecekti.
Amr b. Âs ile Ebu Zeyd, Umman'a gittiler.
Ceyfer ile kardeşi Abd'i, deniz sahilindeki Suhar panayırında buldular. [12]
Suhar; Umman'ın heryıl Recep ayının başında açılıp beş gece süren panayırı idi. [13]
Amr b. Âs der ki:
"Umman'a vardığım zaman, önce Abd b. Cülendâ ile buluşmak istedim.
Çünkü, o, iki adamdan en uslusu idi. [14]
Ona:
'Ben sana ve senin kardeşine Resûlullah Aleyhisselamın gönderdiği elçisiyim!' dedim.
Abd:
'Kardeşim yaşça ve saltanatça benden önce gelir. Ben seni onunla görüştüreyim.
Mektubunu o okusun!' dedi. [15]
Sonra da:
'Sen nelere davet ediyorsun?' diye sordu.
'Ben seni Bir olan, eşi ortağı olmayan Allah'a iman ve ibadet etmeye, O'ndan başkasına tapmayı bırakmaya, Muhammed'in de O'nun kulu ve Resûlü olduğuna şehadet getirmeye davet ediyorum!' dedim.
Abd b. Cülendâ:
'Ey Amr! Sen kavminin ulu kişisi olan bir kişinin oğlusun.
Senin baban bu hususta nasıl davrandı, ne yaptı?
Şüphe yok ki; o bize bu yolda bir misal, bir ömek olabilir!' dedi.
'O, Muhammed Aleyhisselama iman etmeden ölüp gitti.
Ben onun da Müslüman olmasını ve Muhammed Aleyhisselamı doğrulamasını çok arzu ederdim!
Ben de önceleri onun görüşünde idim.
Nihayet, Allah beni İslâmiyete hidayet etti' dedim.
Abd:
'Sen ona ne zaman tâbi oldun?' diye sordu.
'Necaşî'nin yanında!' dedim ve Necaşî'nin ne zaman Müslüman olduğunu haber verdim.
Abd:
'Necaşî'nin kavmi, onun hükümdarlığı hakkında ne yaptı?' diye sordu.
'Hükümdarlığında bıraktılar ve ona tâbi oldular!' dedim.
'Uskuflar* ve ruhbanlar da ona tâbi oldular mı?' diye sordu.
'Evet!' dedim.
Abd:

'Ey Amr! Söylediğin şeye dikkat et! Adam için, yalan söylemekten daha ayıp, daha kötü bir huy yoktur!' dedi.
'Ben ne yalan söylerim, ne de dinimizde yalanı helâl sayarız!' dedim.
Abd:
'Herakliyus, Necaşî'nin Müslüman olduğunu öğrenebilmiş mi idi?' diye sordu.
'Evet!' dedim.
Abd:
'Bu, nasıl ve hangi şeyle öğrenilebilmiş?' dedi.
'Necaşî, Herakliyus'a haraç gönderirmiş. Müslüman olduğu, Muhammed Aleyhisselamın peygamberliğini doğruladığı zaman:
'Hayır! Vallahi, benden bir tek dirhem bile istemiş olsa, ona vermem!' demiş.
Herakliyus onun bu sözünü haber alınca, kardeşinin oğlu Yennak:
'Senin dinine aykırı, sonradan ortaya çıkan bir dini din edinen kulunun yaptıklarını yanına bırakacak mısın?!' demiş.
Herakliyus da:
'Adam kendisi için bir din seçmişse, ben ona ne diyebilirim?
Vallahi, ben de, esirgeyip cimrilik etmeseydim, muhakkak onun yaptığı gibi yapardım!' demiş' dedim.
Abd:
'Ey Amr! Neler söylediğine dikkat et!' dedi.
'Vallahi, sana doğru söylüyorum!' dedim.
Abd:
'Peygamberiniz neleri emrediyor? Nelerden de sakındırıyor? Onları da bana haber ver?' dedi.
'Yüce Allah'ın buyruklarına boyun eğmeyi emrediyor. Ona asi olmaktan, karşı koymaktan sakındırıyor. İyiliği, akraba haklarını gözetmeyi emrediyor. Zulümden, haksızlıktan, zinadan, içkiden, taşlara, putlara, salibe tapmaktan sakındırıyor' dedim.
Abd:
'Onun davet etmiş olduğu bu şeyler ne kadar güzeldir!
Kardeşim beni dinlese, bana uysa da, gidip Muhammed'e iman ve onun getirdiklerini doğrulasak ne iyi olurdu.
Fakat, kardeşim saltanata düşkün ve onu elden bırakmakta cimridir!' dedi.
'Eğer o Müslüman olursa, Resûlullah Aleyhisselam yine onu kavmine hükümdar yapar. Zenginlerinden sadakalarını alır, fakirlerine, yoksul olanlarına verir' dedim.
Abd:
'Hiç şüphesiz, bu da güzel ahlâktır!' dedi ve 'Sadaka dediğin nedir?' diye sordu.
Mallar hakkında farz ki İman zekat ve sadakanın nev' ve miktarlarını ona haber vere vere develerin zekatına geldiğim zaman, Abd, bana:
'Ey Amr! Ağaçlardan, otlardan yayılan ve sulanmak için su başlarına sürülen yaylım hayvanlarımızdan da mı zekat ve sadaka alacaksın?' diye sordu.
'Evet!' dedim.
Abd:
'Vallahi, yurtlan uzak, sayıları da pek çok olan kavmimin bunu benimseyeceklerini pek sanmıyorum!' dedi. [16]
Kapısında günlerce bekledim. [17]

Abd, kendisine verdiğim haberlerin hepsini kardeşine ulaştırdı. [18]
Sonra, bir gün, Ceyfer beni çağırdı. Yanına girdim. [19]
Ceyfer'in adamları, hemen kollarımı tuttular.
Ceyfer:
'Bırakınız onu!' deyince, bıraktılar.
Oturmak için ileri vardım. Beni oturtmadılar.
Ceyfer'e baktım.
Bana:
'Dileğini getir!' dedi. [20]
Mühürlü mektubu kendisine sundum.
Açıp sonuna kadar okuduktan sonra, kardeşine verdi.
O da, Ceyfer gibi okudu.
Kendisini, kardeşi Ceyfer'den daha uslu ve mülayim gördüm. [21]
Ceyfer:
'Bana haber ver: Kureyşîler bu hususta ne yaptılar? Nasıl davrandılar?' diye sordu.
'İslâmiyeti benimseyerek de, kılıç korkusu ile de tâbi oldular![1] dedim.
Ceyfer:
'Onun yanında bulunanlar kimlerdir?' diye sordu.
'Allah'ın hidayetiyle akılları başlarına gelip dalâlet içinde bulunduklarını anlamış, İslâmiyete can atmış ve Resûlullahı başka herşeye tercih etmiş, üstün tutmuş olanlardır.
Şu çıkış yeri bulunmayan vadilerde senden başkasının kaldığını bilmiyorum!
Sen bugün Müslüman olmaz, Resûlullaha uymazsan, süvarilere çiğnenirsin. Cemaatin de perişan ve darmadağın olur.
Müslüman ol, selamete er! Yine, kavminin üzerine hükümdar olursun!
Senin üzerine ne süvariler, ne de piyadeler gelir![1] dedim. [22]
Ceyfer:
'Sen bugün beni kendi halime bırak da, yarın yanıma dön!' dedi. [23]
Ceyfer'in kardeşinin yanına döndüm. Bana
'Ey Amr! Eğer saltanatı esirgemez, cimriliği tutmazsa, kendisinin Müslüman olacağını umanm' dedi.
Ertesi gün olunca, tekrar Ceyfer'e gittim.
Ceyfer, içeri girmeme izin vermeye yanaşmadı.
Ceyfer'in kardeşi Abd'in yanına döndüm. Ceyfer'le buluşamadığımı ona haber verdim.
Bunun üzerine, beni götürüp Ceyfer'le buluşturdu. [24]
Ceyfer:
'Ben senin davet ettiğin şey üzerinde düşündüm:
Eğer ben elimdeki saltanatımı başka bir adama bırakırsam, Arapların en zayıfı ve düşkünü durumuna düşerim! [25]
Onun süvarileri, buralara kadar gelip ulaşamazlar.
Eğer gelir, ulaşırlarsa, ortada kimi bulup da savaşacaklar?[1] dedi. [26]
'Öyleyse, ben yarın çıkıp gideceğim!' dedim.
Ceyfer benim gideceğime kanaat getirince, [27] kardeşi onunla gizlice konuştu:
'Biz bu hususta ona üstün gelemeyiz!
Kendilerine haber saldığı her hükümdar, davetine icabet etti!' dedi. [28]
Ceyfer, ertesi günü, sabahleyin, bana haber saldı.

Huzuruna varınca, [29] kendisine:
'Ey Cülendâ! Sen her ne kadar bizden uzakta bulunuyorsan da, Allah'tan uzakta değilsindir.
Seni tek başına yaratmış olan Allah, ibadeti yalnız Kendisine tahsis etmene ve O'nun seni yaratırken işe karıştırmadığını senin de ibadette O'na ortak tutmamana lâyıktır.
İyi bil ki; sen ölü bir halde iken, O seni diri kıldı.
Seni yine eski haline çevirecek, öldürecek, sonra da diriltecektir.
Bak! Şu ümmî peygamber sana dünya ve ahiret mutluluğunu sağlayacak bir din getirmiştir.
Ahiretecirve mükâfatını isteyen, ondan yararlanır.
Nefsine uyan ise, onu bırakır.
Sonra bak! İyi düşün ki; o, insanların getirdiği şeylere hiç benziyor mu?
Eğerbenzemiş olsaydı, belli olur, açıkça görülürdü.
Sen bu haber üzerinde muhayyersin:
Bu, kullarınkine benzemiyorsa, Allah tarafından olduğunu ve söylenen şeyi kabul et!
Eğer işe önem vermez, aldırış etmezsen, va'd edilen şey başına gelir!' dedim. [30]
Ceyfer:
'Vallahi, sen beni o ümmî peygambere kılavuzladın ki, onun hayır ve iyilik adıyla emredeceği şeyleri tutacak, yerine getirecek olanların ilki ben olacağım!
Onun kötülük adıyla yasaklayacağı şeyleri bırakacak olanların ilki de ben olacağım!
Yenince sevinme ve kibirlenme, yenilince de üzülme ve daralma olmayacak!
Verilen söz üzerinde durulacak, verilen söz yerine getirilecek!
Vâkıf olunan sırda da, sır sahibiyle bir olunmaktan geri durulmayacak!
Ben şehadet ederim ki; o, peygamberdir![1] dedi. [31]
Ceyfer de, kardeşi de, böylece İslâmiyeti kabul ve Muhammed Aleyhisselamın peygamberliğini tasdik ettiler. [32]
O bölgede bulunan bütün Arapları da Müslümanlığa davet ettiler.
Onlarda, davete icabet edip Müslüman oldular. [33]
Zekat ve sadakaları toplamak, aralarında hüküm vermek vazifeleriyle beni başbaşa bıraktılar.
Bana aykırı davrananlara karşı da, bana yardımcı oldular. [34]
Zenginlerden zekat ve sadakalarını alıp yoksullarına dağıttım . [35]
Resûlullah Aleyhisselamın vefatı haberi bize ulaşıncaya kadar, Ummanlıların yanında oturmaktan ayrılmadım." [36]
Ceyfer'in de, söylediği bir şiirde:
Amr b. Âs'ın gelip hakkı bildirdiğini, öğüt]ediğini, kendisinin de Allah için Müslüman olduğunu, bunu bağıra bağıra açıkladığını ifade ettiği görülür.[37]
Yüce Allah hepsinden razı olsun![38]

Alâ' b. Hadramî'nin Münzir b. Sâvâ'ya Gönderilişi

Gönderiliş Tarihi, Mevkii ve Sebebi

Alâ' b. Hadramî'nin Bahreyn'de Münzir b. Sâvâ'ya gönderilişi, Hicretin 8. yılında, Zilkade ayının sonuna, Ci'râne'den sonraki günlere rastlar.[39]
Bahreyn; Hindistan'la Basra ve Umman arasında, deniz sahilindeki memleketlerin hepsinin adıdır.
Bol kaynakları, akarsulan bulunan geniş bir ülkedir. [40]
Her yıl Cumâde'l-âhire ayının başında açılıp ay sonuna kadar süren Müşakkar panayırı Hecer'de kurulurdu. [41]
Bahreyn, Fars memleketlerinden olup, Arapların Abdulkays, Bekr b. Vâil ve Temim kabilelerinden birçok halk, Bahreyn kırlarında oturmakta idiler.
Münzir b. Sâvâ, Farslar tarafından Bahreyn'deki Araplar üzerine tayin edilmişti.
Münzir; Hecer veya Esbez köyünden ve Abdullah b. Zeydü'l-Esbezî oğullarındandı.
Esbezîler, atlara taparlardı.
Bahreyn halkından kimi Mecusî, kimi Yahudi, kimisi de Hıristiyan di. [42]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Alâ' b. Hadramî'yi, Bahreyn hükümdarı Münzir b. Sâvâ'yı İslâmiyete davet etmek üzere gönderdi. [43]
Alâ' b. Hadramî'nin yanına Ebu Hureyre'yi de kattı.
Kendilerine hayır tavsiyesinde bulundu.
Alâ' b. Hadramî için, deve, sığır, davar, meyve ve sair malların zekatları hakkında bir yazı da yazdırdı.
Alâ' b. Hadramî bu yazıyı Müslüman olan halka okuyacak ve zekatlarını ona göre toplayacaktı. [44]
Alâ' b. Hadramî, Bahreyn halkını İslâmiyete davet edecek, yanaşmadıkları takdirde cizye (vergi) ödemelerini kendilerine teklif edecekti.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Münzir b. Sâvâ'ya ve Hecer'in Mecusî din başkanı Sîbuht'a birer mektup göndererek, İslâmiyeti kabule yanaşmadıkları takdirde cizye (vergi) ödemeye kendilerini davet etti . [45]
Peygamberimiz Aleyhisselam, mektubunda şöyle buyurdu:
"B ismi İlâhirrahm ânirrahîm
Muhammed Resûlullah'tan Münzir b. Sâvâ'ya!
Hidayete uyanlara selam olsun!
Bundan sonra, derim ki:
Ben seni İslâmiyete davet ediyorum. Müslüman ol, selamete er!
Allah senin iki elinin altındaki şeyi (hükümdarlığını) yine sende bırakır.
Şunu da iyi bil ki; benim dinim, develerin ve atların gidebilecekleri yerlere kadar uzanacak, hakim olacaktır!" [46]
Alâ' b. H adramî, Münzir b. Sâvâ'nın yanına vardı ve ona:
"Ey Münzir! Şüphe yok ki, sen dünya işlerinde büyük bir akla sahipsin! Onu ahiret işlerinde küçültme!
Şu Mecusîlik (ateşe tapıcılık) kötü bir dindir.
Onda, ne Arapların, ne de Ehl-i Kitab bilginlerinin iyi göreceği birşey yoktur!
Onda, evlenilmelerinden utanılanlaria (kendileriyle evlenilmemesi gerekenlerle) evlenirler!
Yenilmesi uygun olmayanları yerler!
Kıyamet günü kendilerini yiyecek, yakacak olan ateşe dünyada tapar dururlar!

Sen ne aklı kıt, ne de görüşsüz bir kimsesin!
Bak! İyi düşün!
Hiç yalan söylemeyen bir kimseyi doğrulamaman, hiç hıyanet etmeyen bir kimseye gücenmemen, verdiği sözden hiç caymayan bir kimseye itimad etmemen, inanmaman sana yakışır mı?!
İşte, böyle olan o ümmî peygamberdir ki, vallahi, aklı başında olan kimse, hiçbir zaman onun emrettiği şeyin yasaklanması veya onun yasakladığı şeyin emredilmesi gerekeceğini söyleyemeyeceği gibi, onun affederken affını biraz arttırması veya cezalandırırken cezasını biraz kısması gerekeceğini de söyleyemez!
Akıl, fikir ve basiret sahiplerince, bu böyledir!" dedi.
Münzir b. Sâvâ:
"Elimdeki, önümdeki şu saltanatıma baktım; onu ahiret dışında ve yalnız dünyaya elverişli buldum!
Sizin dininize baktım, onu hem ahirete, hem dünyaya elverişli buldum!
Kendisinde yaşama ve öldükten sonra yaşamaya dönüş umudu bulunan bir dini kabul etmeme ne engel var?" dedi. [47]
Münzir b. Sâvâ da, Mecusî din başkanı Sîbuht da Müslüman oldu. [48]
Münzir b. Sâvâ, İslâm ibadet ve amelleriyle Müslümanlığını güzelleştirdi. [49]
Yüce Allah onlardan razı olsun![50]

Münzir b. Sâvâ'nın Peygamberimiz Aleyhisselamın Mektubuna Cevap Yazışı

Münzir b. Sâvâ, Peygamberimiz Aleyhisselamın mektubuna yazdığı karşılıkta, Müslüman olduğunu ve Peygamberimiz Aleyhisselamın peygamberliğini doğruladığını bildirdikten sonra,[51] şöyle dedi:

"Bundan sonra, arzolunur ki:

Yâ Rasûlallah! [52] Mektubunu[53] Bahreyn, [54] Hecerhalkına okudum. [55]

Onlardan, İslâmiyetten hoşlanıp Müslüman olmak isteyenler, İslâmiyete girdiler.

Bazıları ise, Müslüman olmak istemediler.

Ülkemde, kendi dinlerinde kalan Mecusîler ve Yahudiler de vardır. Bu hususta ne yapacağımı da bana bildir!" [56]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Münzir b. Sâvâ'ya Cevabı

"Muhammed Resûlullah'tan Münzir b. Sâvâ'ya!
Allahın selamı üzerine olsun!
Ben, sana olan hidayet nimetinden dolayı hamd ederim O Allah'a ki, Kendisinden başka hiçbir ilah yoktur![57]
Ben, Allahtan başka hiçbir ilah olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın kulu ve resûlü olduğuna şehadet ederim[58]
İmdi, mektubun bana geldi. [59] Okutup içindekileri dinledim. [60]
Ben sana Yüce Allah'ı ve O'nun buyruklarına göre hareket etmeni hatırlatırım!
Muhakkak ki, öğüt veren kişi, onunla kendisi de öğütlenmiş, sevabından yararlanmış olur.
Elçilerime itaat eden ve onların buyruklarına uyan kişi, bana uymuş ve itaat etmiş olur.
Onların öğütlerini dinleyen, beni dinlemiş olur.
Elçilerim seni bana övdüler ve hayırla andılar.
Senin kavmin hakkındaki iltimasını, şefaatini kabul ettim.
Onlardan, Müslüman olanları, Müslüman oldukları şeylere bırak!
Günahkâr olanların geçmişteki suçlarından, geç. Onları geçmişlerinden suçlu tutma!
İyi bil ki; sen iyi davrandıkça, seni işinden uzaklaştırmayız, sen vekilimiz olarak orada kalırsın! [61]
Her kim bizim namazımızı kılar, bizim Kıblemize yönelir, bizim kestiklerimizi yerse, o Müslümandır. [62] Ona Allah'ın ve Resûlünün himayesi vardır. [63] Kendisi, Müslümanların sahip oldukları haklara sahip ve onların mükellef bulundukları vazifelerle mükellef olur.
Bunu yapmayan kimsenin, Maâfirî elbisesi kıymetine göre cizye olarak bir dinar ödemesi gerekir.
Selam ve Allah'ın rahmeti senin üzerine olsun. Allah seni yarııgasın!" [64]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Münzir b. Sâvâ'ya Hecerliler hakkındaki mektuplarında da şöyle buyurdu:
"İslâm'ı onlara arz ve teklif et! [65] Kendilerini İslâmiyete davet et!
Eğer Müslüman olurlarsa, bizim sahip olduğumuz haklara onlarda sahip ve bizim mükellef bulunduğumuz vazifelerle onlar da mükellef oluriar. [66]
Eğer Müslüman olmaktan kaçınırlarsa, kendilerinden cizye (vergi) alınır.
Onların ne kestikleri yenir, ne de kendileriyle evlenilir." [67]
"Müslüman olmayanlardan, arazi sahibi olmayan herkesi, dört dirhem ile bir aba ödemekle mükellef kıl!" [68]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Münzir b. Sâvâ'ya gönderdiği başka mektuplarında, şöyle buyurdu: "Allah'a hamd ü senadan sonra, derim ki: Elçilerimseni bana övdüler.
Hiç şüphesiz, sen böyle iyi oldukça, ben de sana iyi davranacak ve işine göre, seni mükâfatlandıracağım!
Allah'a ve Resûlüne bağlılıkta devam et! Selam olsun sana!"
"Allah'a hamd ü senadan sonra, derim ki:
Ben sana Kudâme (b. Maz'un) ile Ebu Hureyre'yi gönderdim.
Ülkene ait cizye (vergi)lerden, yanına toplamış olduklarını, bunlara teslim et! Vesselam!" [69]
Peygamberimiz Aleyhisselam Bahreyn halkı için yazdırdığı mektupta da şöyle buyurdu:

"Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra, derim ki:
Siz namazınızı kılar, zekatınızı verir, Allah'a ve Resûlüne iman ve itaat eder, meyve mahsullerinden uşr, hububatınızdan yarım uşr verir, çocuklarınızı Mecusîleştirmez iseniz, Müslüman olurken sahip bulunduğunuz size kalacak, ateşgede malları Allah'a ve Resûlüne ait olarak bunun dışında tutulacaktır.
Eğer buna yanaşmazsanız, size cizye (vergi) salınacaktır." [70]

Bahreyn Hecer Halkından Müslüman Olmayanlarla Anlaşma Yapılışı

Münzir b. Sâvâ, Peygamberimiz Aleyhisselamın mektubunu H ecer halkına okudu. Onlardan bir kısmı Müslüman oldular.[71]
Gerek Münzir b. Sâvâ'nın ve gerek Mecusî din başkanı Sîbuht'un yanlarında bulunan Araplarla o bölgedeki bütün Araplardan ve Arap olmayanlardan da bazı kimseler Müslüman oldular.
Mecusî, Yahudi ve Hıristiyan halkı ise, Müslüman olmak istemediler. Cizye ödemeye razı oldular. Alâ' b. Hadramî ile anlaşma yaptılar. Alâ' b. Hadramî aralarında bir de anlaşma yazısı yazdı.
Yazılan yazıda şöyle denildi:
"Bismillâhirrahmânirrahîm
Bu, Alâ' b. Hadram?nin Bahreyn halkıyla üzerinde anlaşma yaptığı hususun belgesidir.
Alâ' b. Hadramî, bizi işe el sürdürmeyecekler ve hurma mahsulünü bizimle bölüşecekler, diye onlarla muahede yapmıştır.
Kim buna riayet etmezse, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun!
Amma cizyeye gelince; o, erginlik çağına basan, ustura tutmaya başlayan her erkek başına bir dinar, [72] yahut her yıl 24 dirhem alınır. [73]
Çocuktan, kadından, [74] âmâdan, son derece yaşlanmıştan, bunaktan, oturak olandan alınmaz. [75]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Alâ' b. Hadramîye gönderdiği mektupta şöyle buyurdu:
"Allah'a hamd ü senadan sonra, derim ki:
Münzir b. Sâvâ'ya iki kişi gönderdim. Onlar, Münzir'in yanına toplamış olduğu cizyeleri kendisinden teslim alacaklardır.
Sen bu işi çabuklaştır.
Zekat ve aşardan senin yanına topladıklarını da onlarla birlikte gönder, vesselam!" [76]
Alâ' b. Hadramî, Bahreynlilerin Müslüman olanlarından uşr (aşar), müşrik olanlarından da cizye almakta, toplamakta idi. [77]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Umman Hükümdarlarından Olup Bahreyn'de Oturan İki Zât ile
Onlardan Olanlara Mektubu

Peygamberimiz Aleyhisselam; Umman hükümdarlarından olup Bahreyn'de oturan Esbezli Abdullah adındaki iki zâtla onlardan olanlara da bir mektup göndermiş ve mektubunda şöyle buyurmuştu:
"Allah'ın Resûlü Muhammed Peygamberden Umman hükümdarları Esbezli Abdullah'lar ile, onlardan Bahreyn'de bulunanlara:
Onlar; iman ederler, namazı kılarlar, zekatı verirler, Allah'a ve Resûlüne itaat ederler, Peygamberin hakkını verirler, mü'minlerin yaptıkları gibi, kurbanlarını keserler ise, hiç şüphesiz mü'mindirler. Müslüman olurken sahip bulundukları şeyler, kendilerine kalacaktır.
Beytü'n-nar=ateşgede malları, Allah'a ve Resûlüne ait olarak, bunun dışında tutulacaktır. Hurmadan uşr, hububattan yarım uşr zekat olarak alınacaktır.
Müslümanlar onlara yardım etmek ve öğüt vermekle mükellef bulundukları gibi, onlar da Müslümanlara böyle yapmakla mükelleftirler.

Onların değirmenleri kendilerine ait olup, onlar oralarda unlarını istedikleri gibi öğüteceklerdir."[78]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Sîbuht b. Abdullah'ın Mektubuna Cevabı

Peygamberimiz Aleyhisselam Sîbuht b. Abdullah'ın mektubuna verdiği cevapta şöyle buyurdu:

"Akra' mektubunu bana getirdi. Kavmin hakkındaki şefaat dileğini de bildirdi.

Şefaatini kabul ettim.

Kavmin hakkında Akra'm söylediklerini doğru buldum.

İstediğini benden istemene, memnun oldum.

Fakat, ben onu iyice tanımamı ve senin benimle görüşmeni uygun gördüm.

Eğer yanımıza gelirsen, sana ikramda bulunurum.

Gelemez, bulunduğun yerde oturursan, yine de, sana ikram ederim.

Sonra, derim ki: Ben hiç kimseden armağan istemem. Fakat, bana sen armağan verirsen, kabul ederim.

Valilerim senin tutum ve davranışından memnundurlar.

Namaz, zekat ve mü'minleri ağırlamak gibi yapmakta olduğun ibadet ve faziletlere en güzel şekilde devam etmeni sana tavsiye ederim.

Senin kavmine 'Benî Abdullah' ismini verdim.

Namaz kılmayı, güzel amellerin en güzellerini işlemeyi onlara emret!

Seni ahiret mükâfatıyla müjdelerim!

Sana ve mü'min olan kavmine selam olsun!"[79]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Bahreyn Hecer Halkına Uyarı Mektubu

"Bismiİlâhirrahmânirrahîm
Peygamber Muhammed'den, Hecerlilere!
Sizler, selamette olasınız!
Sizlere hidayet nasip ettiğinden dolayı hamd ederim O Allah'a ki, O'ndan başka hiçbir ilahyoktur![80]
İmdi, doğru yola kılavuzlandıktan sonra sapmamanızı, doğru yola ulaştırıldıktan sonra yoldan çıkmamanızı, Allah ve öz canlarınız için, sizlere ehemmiyetle tavsiye ederim!
Elçileriniz yanıma geldiler.
Onlar, sizin yanınıza, sevinçli olmaktan başka bir suretle de gitmediler.
Sizin üzerinizdeki bütün hak ve yetkilerimi kullanmış olsaydım, sizi Hecer'den sürer çıkarırdım!
Halbuki, sizin burada bulunmayanlarınız hakkındaki şefaatleri kabul ettim.
Burada bulunanlara da, câizelerverdim.
O halde, Allah'ın üzerinizdeki nimetini anınız!
Sonra, iyi biliniz ki; sizin yaptıklarınızın haberi de bana gelmiş bulunuyor!
İçinizden iyi olanlar kötü olanların kötülüklerinden sorumlu tutulmayacaktır!
Buyruk sahiplerim size geldiği zaman, onlara itaat ediniz!
Allah'ın emri üzere, O'nun yolundaki vazifelerinde kendilerine yardımcı olunuz! İçinizden, iyi ve yararlı iş yapanın bu hizmeti, ne Allah katında, ne de benim katımda zayi olacaktır." [81]

Bahreyn'den Medine'ye Gönderilen Malların Müslümanlara Dağıtılışı

Alâ' b. Hadramî'nin Bahreyn'den Peygamberimiz Aleyhisselama gönderdiği para 80.000 dirhem idi.
Medine'ye ne bundan önce, ne de bundan sonra, bu kadar çok para gelmemiştir.[82]
Peygamberimiz Aleyhisselamın emriyle, onlar Mescidde hasırlar üzerine döküldü.
Namaz için ezan okundu. [83]
Peygamberimiz Aleyhisselam namaza çıktı. Hasır üzerine dökülen paralara hiç bakmadan, mihraba geçti.
Namazı kıldırdıktan sonra, geldi, [84] paraların başına dikildi.
Müslümanlarda geldiler, hasır üzerindeki paralan gördüler. [85]
Peygamberimiz Aleyhisselam oturdu.
Gördüğü herkese[86] avuçlayıp avuçlayıp[87] vermeye başladı . [88]
O sırada, Hz. Abbas da geldi ve:
"Yâ Rasûlalları! Bundan bana da ver! [89]
Çünkü, ben Bedir günü[90] hem kendim için, [91] hem de malsız olan[92] (yeğenim) Akîl için kurtulmalık vermiştim" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sen de al!" buyurdu.
Hz. Abbas hemen üzerindeki cübbesini çıkarıp içini malla (para ile) doldurdu. Gitmek için, sırtına kaldırmaya davrandı, kaldıramadı! [93]
Başını Peygamberimiz Aleyhisselama çevirdi ve:
"Yâ Rasûl ali ah! Şunu sırtıma kaldırıver!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, gülerek:
"Malın bir kısmını geri bırak da, kaldırabileceğin kadarıyla kendin kalk!" buyurdu. [94]
Hz. Abbas:
"Yâ Rasûl ali ah I Bari şunlardan birine emret de, bunu sırtma o kaldırsın!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Olmaz!" buyurdu.
Hz. Abbas:
"Öyleyse, sen kaldır!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Olmaz!" buyurdu.
Bunun üzerine, Hz. Abbas malın birazını döktükten sonra kaldırmaya davrandı ve kaldıramayınca:
"Yâ Rasûl ali ah I Birine emret de, bunu sırtıma kaldırsın!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Olmaz!" buyurdu.
Hz. Abbas:
"Bari, sırtıma sen kaldır!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Olmaz!" buyurdu.
Hz. Abbas onun birazını daha döktü. Sonra da, kaldırıp sırtına yüklenerek gitti.
Peygamberimiz Aleyhisselam Hz. Abbas'ın mala karşı gösterdiği bu aşın arzusuna şaştı, arkasından baktı durdu. [95]

Hz. Abbas ise, sırtladığı malla Mescidden çıkıp giderken:
"Allah, bize yaptığı iki va'dinden birisini bugün yerine getirdi.
Yani, 'Eğer Allah'ın ezelî ilmine göre yüreklerinizde bir hayır, bir iman ve ihlas varsa, o Allah, sizden alınandan daha hayırlısını size verir ve sizi yarııgar da!' [Enfal: 70] buyurmuştu ki, bu aldığım mal, benden alınmış olan (kurtulmalık)dan daha hayırlıdır. Amma Allah'ın yarlıgamak hususundaki va'dine gelince, doğrusu onu ne yapacağını pek bilemiyorum!" diyordu.[96]
İnşaallah o va'd de yerine gelmiştir.[97]

Şair Ka'b b. Züheyr'in Müslüman Oluşu

Ka'b b. Züheyr'in Kimliği ve Kişiliği

Ka'b b. Züheyr, Müzeynelerdendir.
Ka'b'ın dedesi, Ebu Sülma Rebia'dır.[98]
Müzeynelerin yurtları, Gatafanların yurtları içinde idi. [99]
Züheyr'in, Ka'b ve Büceyr adında iki oğlu vardı . [100]
Ka'b büyük şairdi. Ka'b'ın babası da, kardeşi de büyük şair idiler.
Ka'b, şairlikte, kardeşi Büceyr'den üstündü. Babaları Züheyr ise, oğlunun her ikisinden de üstündü. [101]
Ka'b b. Züheyr; Peygamberimiz Aleyhisselamı şiirle hicveden ve Mekke'nin fethi üzerine öldürülmemek için başını alıp kaçanlardandı. [102]
Büceyr Peygamberimiz Aleyhisselamla görüşüp Müslüman olduğu zamanl[103] Ka'b ona çok kızmış, [104] gönderdiği birşiirde: "Yazıklar olsun sana!
Demek, sen ananda, babanda görmediğin bir dine girdin hâ?!
Oysa ki, kardeşin de o dinde değildir!
Demek, sen Ebu Bekir ve Me'mun'la [Resûlullah Aleyhisselam denilmek isteniliyor] kandırıcı iki kadeh içtin, kendi dininden vazgeçtin hâ?!
Eğer sen böyle yapmadığını, dininde sebat ettiğini bize açıklarsan, sana üzülmeyeceğim!" dedi. [105]
Büceyr, Ka'b'ın şiirini gizlemeyi uygun görmeyerek Peygamberimiz Aleyhisselama okudu. [106]
Peygamberimiz Aleyhisselam Ka'b'ın kanının dökülmesini helâl saydı[107] ve:
"Kim rastlarsa, Ka'b'ı öldürsün!" buyurdu. [108]
Büceyr bunu Ka'b'a yazdı:
"Başının çaresine bak!" dedi.[109]
Ka'b'ın kendisi hakkında yazdığı şiire şiirle verdiği cevapta da şöyle dedi:
"Benim şu söylediklerimi Ka'b'a kim ulaştırır ola?
Ey Ka'b! Bâtıl, boş diye yerdiğin bu dinden daha gerçeği, daha sağlamı var mı sende? Sen, kurtulmak istediğin zaman, Uzzâ'ya ve Lâfa değil, Bir olan Allah'a yönel ve teslim ol ki, kurtulabilesin!
Kıyamet gününde, kaçılamayacak olan Cehennem ateşinden, Müslüman ve temiz kalbli insanlardan başkası kurtulamayacaklardır!
Züheyr'in dini-ki, onun dini hiçbir şey değildir-boştur!
Züheyr'in babası Ebu Sülma'nın dini de bana haramdır!"[110]
Peygamberimiz Aleyhisselamın Taif gazasından döndüğü sırada da, Büceyr, kardeşi Ka'b'a biryazı yazmış ve o yazısında şöyle demişti:
"Resûlullah Aleyhisselam, kendisini hicvedip yermiş, üzmüş olan Mekkelilerden bazılarını öldürttü.
Kureyş şairlerinden sağ kalan İbn Zibârâ ile İbn Ebi Vehb ise başlarını alıp kaçtılar.
Eğer canın sana gerekli ise, Resûlullah Aleyhisselamın yanına acele gel!
Çünkü, o, yaptığına pişman olarak yanına gelen kimseyi öldürmez[111]
İyi bil ki; Resûlullah Aleyhisselamın yanına hiçbir kimse gelmemiştir ki, kendisi Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına ve Muhammed'in Resûlullah olduğuna şehadet etsin de, Resûlullah onun Müslümanlığını kabul etmiş olmasın!
Bu mektubum sana eriştiği zaman, Müslüman ol, hemen gel! [112]

Eğersen bu dediğimi yapmayacak olursan, yeryüzünden, sığınıp kurtulabileceğin yere kadar başını al, git, kurtul!" [113]
Büceyr'in mektubu Ka'b b. Züheyr'e ulaşınca, dünya onun başına dar geldi. Hayatından korkmaya başladı.
Düşmanları da:
"O, artık, öldürülmüş demektir!" diyerek yaygaraya ve onu büsbütün korkutmaya koyuldular. Bunun üzerine, Ka'b Medine yolunu tutmaktan, Müslüman olmaktan başka çare bulamadı.
Medine'de, Cüheynelerden, aralarında tanışıklık ve dostluk bulunan bir adamın evine indi. Adam ertesi gün sabah namazı vaktinde Ka'b'ı Peygamberimiz Aleyhisselama götürdü. [114]
Peygamberimiz Aleyhisselam o sırada Mescidinde halka halka oturan ashabının arasında bulunuyor, kâh dönüp o ta rafta ki I eri e, kâh dönüp bu ta rafta ki I eri e konuşuyordu.
Ka'b b. Züheyr devesini Mescidin kapısında ıhdınp içeri girdi.
Kendisi Peygamberimiz Aleyhisselamı gıyaben, sıfatlarıyla tanıyordu. [115]
Müzenî, Peygamberimiz Aleyhisselama eliyle işaret ederek:
"İşte Resûlullah! Haydi, yanına var, kendin için eman dile!" dedi.
Ka'b b. Züheyr Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına kadar vardı, önüne oturdu.
Elini Peygamberimiz Aleyhisselamın elinin üzerine koydu.
Peygamberimiz Aleyhisselam Ka'b'ı tanımıyordu.
Ka'b:
"Yâ Rasûlallah! Ka'b b. Züheyr, yaptıklarına pişman ve Müslüman olarak senden eman dilemeye gelmiş bulunuyor!
Ben onu sana getirsem, ona eman verir, kendisinin tevbesini ve Müslümanlığını kabul eder misin?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet!" buyurdu. [116]
Ka'b b. Züheyr:
"Şehadet ederim ki; Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur! Sen de, O'nun Resûlüsün!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sen kimsin?" diye sordu.
Ka'b:
"Ben Ka'b b. Züheyr'im!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Demek şu beyti söyleyen sensin hâ?!" buyurup Hz. Ebu Bekir'e dönerek:
"Ey Ebu Bekir! Ne demişti?" diye sordu.
Hz. Ebu Bekir, Ka'b'ın o beytindeki Me'mun kelimesini Me'mur diye okuyunca, Ka'b b. Züheyr:
"Yâ Rasûlallah! Ben bu beyti böyle söylememiştim" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Ya sen nasıl söylemiştin?" diye sordu:
Ka'b b. Züheyr:
"Ben onu ancak şöyle söylemiştim!" deyip, Memur sözünü Me'mun şeklinde düzelterek okudu.

Peygamberimiz Aleyhisselam beyitte kendisinden "Me'mun=Güvenilir kişi" diye bahsedildiğini görünce:
"Evet! Vallahi, Me'mundur, Emîn'dir!" buyurdu. [117]
Ka'b b. Züheyr "Yâ Rasûlallah! Ben Ka'b b. Züheyr'im!" diyerek kendisini tanıttığı zaman, Ensardan birisi sıçrayıp ayağa kalktı ve:
"Yâ Rasûlallah! Beni bırak da, şu Allah düşmanının boynunu vurayım!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Vazgeç ondan! O, üzerinde bulunduğu halden pişman ve hakka dönmüş olarak gelmiştir!" buyurdu.
Ka'b b. Züheyr, Ensarın sözüne kızdı. Sonra da, "Bânet Suad" diye anılan uzun kasidesini Peygamberimiz Aleyhisselamın huzurunda okumaya başladı. Ka'b b. Züheyr, bu kasidesinde:
Sevgilisi Suad'ın boyunu boşunu, huyunu suyunu, vefasızlığını, bir sabah uzaklara çekip gittiğini, giderken de kendisinin kalbini birlikte alıp götürdüğünü... yana yakıla anlattıktan ve kendisini ona ulaştıracak yürügen devenin üstün vasıflarını birer birer saydıktan sonra, asıl konuya şöyle giriş yaptı:
"Suad'ın ayrılığı yetmiyormuş gibi, iki tarafa söz taşıyan rakipler, bana:
'Ey Ebu Sülma'nın oğlu! Sen artık kendini ölmüş bil, say!' dediler.
Kendilerine güvendiğim ve başvurduğum her dost da:
'Biz seninle uğraşamayız! Kendin, başının çaresine bak!' dediler.
Ben de onlara:
Öyleyse, dedim, siz beni serbest bırakınız!
Rahman olan Allah her neyi takdir etmişse, o olur!
İnsanoğlu, ne kadar uzun yaşasa da, günün birinde ölür, teneşir tahtasının üzerine de taşınır.
Resûlullahın beni öldüreceği bana haber verildi.
Resûlullah katında, bağışlanmak da umulur.
Ben Allah'ın Resûlüne özür dileyerek geldim.
Resûlullahın katında mazeretler kabul olunur.
İlahî hidayetle, içi öğütler ve en yüce gerçeklerle dolu Kur'ân'ı sana indiren Allah hakkı için bana eman ver!
Beni rakiplerimin dedikodusu ile muaheze etme!
Hakkımda pek çok söylentiler olmuşsa da, ben pek o kadar suçlu değilimdir.
Ben şimdi öyle bir makamda bulunuyorum ki; burada gördüğüm ve işittiğim şeyleri bir fil görüp işit-seydi, muhakkak titrerdi!
Burada beni ancak Allah'ın izniyle Peygamberin affına nail olmaktan başka birşey kurtaramaz!
Ben yüce Peygambere karşı hiçbir itirazda bulunmadan, sağ elimi onun adaletli eline uzatıyorum.
Şimdi, söz, O'nun sözüdür!
Bence, en korktuğum şey; kendisiyle konuştuğum zaman, bana 'Sen suçlusun! Sen sorumlusun!' denilmesidir.
Bu arslan, arslanlar yurdu Asser ormanında yer yer sıralanan arslan yataklarının iç kesimindeki haşmetli yurdunda hüküm sürmektedir!

Bu öyle bir arslandır ki; erkenden ava çıkar, çifte yavrusunu yerlere parça parça serilmiş insan etleriyle besler!
Kendi akranıyla boğuştuğu zaman da, hasmını yerlere sermedikçe meydanı terketmeyi nefsine haram sayar!
Onun heybetinden, çölün yırtıcı arslanlarının sesleri kısılır!
Onun dolaştığı yerlerde insanlar dolaşamaz! Onun yaşadığı vadide, gücüne kuvvetine güvenen nice babayiğitlerin silah ve elbiseleri paralanmış, kendileri kurda kuşa yem olmuştur!
Şüphe yok ki; Resûlullah doğru yolu gösteren bir nur, kötülükleri yok etmek için Allah'ın sıyırılmış keskin, yalın kılıçlarından bir kılıçtır!" [118]
Ka'b b. Züheyr "Bânet Suad" kasidesini sonuna kadar okuyup bitirdiği zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam, sırtındaki bürdesini (hırkasını) çıkanp ona giydirdi.[119]

Hırka-i Şerîfin Tarihçesi ve Tavsifi

Rivayete göne; Muaviye b. Ebu Süfyan, halifeliği sırasında Ka'b b. Züheyr'e:
"Resûlullah Aleyhisselamın hırkasını bize sat!" diye haber saldı[120] ve kendisine 10.000 dirhem gönderdi. [121]
Ka'b b. Züheyr:
"Ben Resûlullahın hırkasını giymek hususunda hiç kimseyi kendime tercih edemem!" diyerek, Muaviye b. Ebu Süfyan'ın dileğini reddetti.
Ka'b b. Züheyr vefat ettiği zaman, Muaviye b. Ebu Süfyan, onu Ka'b'ın oğullarından 20.000 dirheme satın aldı. [122]
Bu mübarek hırka, halifeden halifeye tevarüs edile edile geçti. [123]
Emevî saltanatının çöküşünden sonra, ilk Abbasî halifesi Seffah Abdullah b. Muhammed (vefatı: Hicrî 136) tarafından 300 altına satın alındı. [124]
Bayramlarda halifeler tarafından giyilirdi. [125]
Halife Muktedir öldürüldüğü zaman, (Hicrî 320) kanı bulaşarak, bu mübarek hırka kiri endi. [126]
Abbasîler, Mısır'a gelirken onu yanlarında getirdiler.
Yavuz Sultan Selim Mısır'ı alıp halife olduğu zaman, Mısır'daki mübarek emanetler arasında o da İstanbul'a getirildi. [127]
İbn Esîr'in (vefatı: Hicrî 630) zamanına kadar halifeler, [128] Kastalânî'nin (vefatı: Hicrî 923) zamanına kadar da sultanlar nezdinde bulunagelen[129] ve bugün İstanbul'da Hırka-i Saadet Dairesinde Müslümanlar tarafından ziyaret olunan bu mübarek hırka hakkında, Sağ kolunda da eksiklik vardır.
Yer yer haraptır.
Uzun yıllardan beri kumaşlar üzerinde devam eden tedkiklerimiz, bu kumaşın o devre ait olduğu kanaatini vermektedir.
Hırka-i Saadet; müteaddit bohçalara sarılmış olduğu halde, 0,57 x 0,45 x 0,21 ebadında üstten açılır çifte kapaklı altın bir çekmece içindedir.
Bunun üzerinde, Sultan Aziz tarafından yaptın lan ve şefaat talebini hâvi uzunca bir kitabe de bulunmaktadır. Topkapı Sarayı Müdürü Tahsin Özbey şöyle der:
"1,24 metre boyunda, geniş kollu olup, siyah yünlü kumaştan yapılmıştır.
İçi, kaba dokunmuş, krem renk yünlü kumaş kaplıdır.
Önünde sağ tarafında 0,23 x 0,30 metre ebadında bir parçası noksandır.
İşbu çekmece, aynca bohçalar içinde olarak büyük bir altın sandukaya konulur ki, bu da Sultan Aziz tarafından yaptırılmış olup, üzerinde "Lâ ilahe illallahu el melikül hakkul mübîn muhammedün resûlullah sâdıkul va'dil emîn" yazılıdır.
Dört ayaklı kaidesi de altın kaplamalıdır.
Not: Hırka-i Saadetin bu ebadda Sultan III. Murad tarafından yaptırılmış olan altın bir mahfazası daha mevcuttur.
Bu, sanat itibarıyla fevkalâde olup, ayrıca zümrütlerle de bezenmiştir.
Fakat, Sultan Aziz yeni mahfazayı yaptırınca, birinci boş kalmış ve şimdi Hazinenin üçüncü salonunda teşhirdedir." [130]

Benî Sa'lebe Temsilcilerinin Medine'ye Gelip Kendilerinin ve Kabilelerinin Müslüman Olduklarını Haber Vermeleri

Peygamberimiz Aleyhisselam Hicretin 8. yılında Ci'râne'den Medine'ye döndükten sonra, Benî Sa'lebelerden Medine'ye dört kişi gelerek Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Bizler, gerimizdeki kavmimizin elçileriyiz.
Biz de, kavmimiz de İslâmiyeti kabul ve ikrar etmiş bulunuyoruz!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, bunların ağırlanmalarını em retti.[131] Elçiler, Remle binti Hâris'in konağına indirildiler.
Bilal-i Habeşî, onlara süt ve tereyağından yapılmış bir çanak tirit götürdü, yediler. Öğle namazında Peygamberimiz Aleyhisselamın yanında bulundular ve:
"'Hicret etmeyen kimse için, İslâmiyet de yoktur!' hadisi hakkında ne buyurursunuz?" diye sordular.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Siz nerede olursanız olun Allah'tan korktunuz mu, size zarar vermez!" buyurdu. [132]
Benî Sa'lebelerin temsilcileri, birkaç gün oturduktan sonra, Peygamberimiz Aleyhisselama veda etmeye geldiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Bilal-i Habeşî'ye:
"Heyetlere caizeler verdiğimiz gibi, bunlara da caize ver!" buyurdu.
Bilal-i Habeşî, erimiş gümüş madeninden getirip, her birine beşer ukiyye* gümüş verdi.
O zaman, bunlar, dirhem diye hiçbir şeye sahip değildiler.
Memnun olarak yurtlarına döndüler. [133]
Yüce Allah, onlardan ve kavimlerinden razı olsun.[134]

Benî Suda' Temsilcilerinin Medine'ye Gelip Müslüman Olmaları ve Kavimleri Adına da İslâmiyet Üzerine Bey'at Etmeleri

Benî Suda'ların Medine'ye gelişi, Hicretin 8. yılında Peygamberimiz Aleyhisselamın Ci'râne'den Medine'ye dönüşünden sonraya rastlar.[135] Benî Suda'lar büyükçe bir kabile idi. [136] Küfür ve şirkte devam ediyorlardı. [137]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Yemen'e askerî birlikler gönderirken, hazırladığı bir birliğin başına Kays b. Sa'd b. Ubâde'yi kumandan tayin edip kendisine beyaz bir sancak bağlamış, ona ayrıca siyah bir bayrak da vermişti. [138]
Kays b. Sa'd, Kanat nahiyesinde toplanan 400 kişilik birliğiyle Yemen taraflarına gidip Benî Suda'ları yola getirecekti.
Ashabdan Ziyad b. Haris es-Sudâî, bu birliğin nereye gitmeye hazırlandıklarını sorup kendisine Benî Suda'lar üzerine gidecekleri bildirilince, acele, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldi ve:
"Yâ Rasûlallah! Kavmimin üzerine asker salmak istediğini öğrendim. Ben gerimdeki kavmimin elçisi olmak üzere sana geldim. Askerleri geri çevir. Ben kavmimi senin yanına getirmeye söz veriyorum!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Suda'lardan olan kardeş! Sen kavminin içinde sözü dinlenir bir kimse misin?" diye sordu.
Ziyad b. Haris:
"Allah ve Resûlü sayesinde, evet!" dedi.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, Kays b. Sa'd'ı ve birliğini Kanattan geri çevirdi. [139]
Ziyad b. Haris de, hemen, kavmi olan Benî Suda'lara gitti. [140]
Onbeş gün sonra, [141] onbeş kişilik bir heyetle Medine'ye geldi. [142]
Sa'd b. Ubâde:
"Yâ Rasûlallah! Bırak da, onlar benim evime insinler, konuğum olsunlar!" dedi.
Benî Suda' heyeti, Sa'd b. Ubâde'nin evine indiler.
Sa'd b. Ubâde onlarla dost oldu. Kendilerine elbise giydirdi, ikramda bulundu.
Bundan sonra, Benî Suda' heyeti, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldiler. [143]
"Biz, gerimizdeki kavmimiz adına da sana bey'at ediyoruz!" dediler.
Hem kendileri, hem kavimleri adına Peygamberimiz Aleyhisselama bey'at edip Müslüman oldular.
Dönüp yurtlarına gittiler. İslâmiyet, böylece, Benî Suda'lar arasında da yayıldı.[144]
Yüce Allah onlardan razı olsun![145]

Bâhile, Benî Sümâle ve Benî Huddan Temsilcilerinin Müslüman Olmaları, Kavimleri Adına da İslâmiyet Üzerine Bey'atta Bulunmaları

1- Bâhile elçisi Mutarrif'in Medine'ye gelişi; Mekke'nin fethinden sonra idi.[146] Bâhileler, Bîşe vadisinde otururlardı. [147]
Bîşe; Yemen tarafındadır. [148]
Bâhilelerden Mutarrif b. Kâhin, kavmi adına elçi olarak Medine'ye geldi, Müslüman oldu ve kavmi için de Peygamberimiz Aleyhisselamdan bir emannâme aldı . [149]
"Yâ Rasûlallan! Biz Müslüman olup selâmete erdik.
İslâmiyetin Allah'ın semavî dini olduğuna, Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına şehadet ettik.
Bizim için bir yazı yaz!" dedi. [150]
Peygamberimiz Aleyhisselam da, Mutarrif ve onun kavminden Müslüman olanlar için, malların zekat] hakkında bir yazı yazdırdı. [151]
Yazdırdığı yazıda şöyle buyurdu:
"Bu, Muhammed Resûlullah tarafından, Mutarrif b. Kâhinü'l-Bâhilî ile Bîşe'de oturan Bâhilîler için yazılan yazıdır.
Kim üzerinde develerin çöktüğü, gecelediği ölü bir araziyi* ihya ve imar ederse, orası onun olur.
Bâhilîler;
Her 30 sığırda yetişmiş 1 dana,
Her40 davarda 1 davar,
Her 5 devede yaşlı 1 davar zekat olarak vermekle mükelleftirler.
Zekat tahsildarları, bu zekatları ancak onların yaylım yerlerinde teslim alacaklardır.
Bâhileler, Allah'ın emanıyla emniyet ve selamettedirler." [152]
Mutarrif söylediği bir şiirle Peygamberimiz Aleyhisselamı övmüş, bununla da Bâhilîlerin imanlarını güçlendirmiştir. [153]
Allah ondan razı olsun!
2- Mutarrif'ten sonra, Bâhilelerden, Nehşel b. Malikü'l-Vâilî de, kavminin elçisi, temsilcisi olarak
Peygamberimiz Aleyhisselama geldi. Müslüman oldu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Osman'a, Nehşel ve kavminden Müslüman olanlar için, içinde şeriat hükümlerinden bazıları bildirilen bir yazı yazdırdı. [154]
Yazdırdığı yazıda şöyle buyurdu:
"Allah'ım! Senin isminle başlarım!
Bu, Muhammed Resûlullah'ın Benî Vâillerden Müslüman olup namazı kılan, zekatı veren, Allah ve Resûlüne itaat eden, ganimetlerden Allah'ın ve Resûlünün (beşte bir) hissesini veren, Müslümanlığına şehadet getiren ve müşriklerden ayrılan kimseler için yazdırdığı yazıdır.
Onlar, Allah'ın emanıyla emniyet ve selamettedirler.
Muhammed, onlara kıymaktan tamamıyla uzaktır.
Onlar için ne toplanma, ne de kendilerinden uşr alınma vardır.
Onların âmilleri, zekat tahsildarları da kendilerinden olacaktır." [155]
Benî Sümâlelerle Benî Huddanların temsilcilerinin Medine'ye gelişi Hicretin 8. yılında, Mekke'nin fethinden sonra idi. [156]

Benî Sümâlelerle Benî Huddanlar, Ezd-i Şenûelerden iki küçük kabiledir. [157]
Benî Sümâle ve Huddan kabilelerinden Abdullah b. Alesü's-Sümâlî ile Müsliye b. Hizzanü'l-Huddânî, kavimlerinden bir heyet içinde gelerek Müslüman oldular ve kavimleri adına da bey'at yaptılar.
Allah onlardan razı olsun!
Peygamberimiz Aleyhisselam; bunların mallarından ödemeleri gereken zekat miktarları hakkında da, Sabit b. Kays b. Şemmas'a bir yazı yazdırdı.
Sa'd b. Ubâde ile Muhammed b. Mesleme de, şahit oldular.
Peygamberimiz Aleyhisselam, yazdırdığı yazıda şöyle buyurdu:
"Bu, Muhammed Resûlullah tarafından deniz sahillerindeki kırlarda ve kırların hizasındaki vahalarda oturanlara verilen yazıdır:
Onlara, hurma mahsulleri için ne ağaç üzerinde tahminleme, ne de ayarlı bez ölçekle ölçme vardır.
Onlar, hurmalar kurutma yerine konulduğunda, her on veskte bir veskini zekat olarak vermekle mükelleftirler." [158]
Hicazlılara göre; 1 vesk 60 sa'dır. Bu da, 320 ntl, Iraklılara göre ise 430 ntl tutar. [159] 1 ntl da 12 ukiyyedir. 1 ukiyye de 40 dirhemdir. [160]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Oğlu Hz. İbrahim'in Doğuşu

Hz. İbrahim, Hicretin 8. yılında Zilhicce ayında Hz. Mâhye'den doğdu.[161]
Hz. Mâriye; Mısırlılar katında yüksek mevkili bir aileye mensuptu. [162]
İskenderiye kralı Mukavkıs tarafından Peygamberimiz Aleyhisselama hediye edilmiş, Peygamberimiz Aleyhisselam da onu kendisi için örtündümnüstü. [163]
Hz. Mâriye'ye; Medine'nin Avâlf diye anılan yukarı kısımlarında, Benî Nadfr Yahudilerinden, Müslüman olan ve Uhud'da şehit düşen Muhaynk'ın Peygamberimiz Aleyhisselama teslim edilmesini vasiyet ettiği yedi hurma bahçesinden Meşrebe adındaki hurma bahçesi tahsis edilmişti.
Hz. Mâriye bu hurma bahçesinde oturur, hurma mahsulü ile ilgilenirdi. [164]
Hz. İbrahim bu bahçede dünyaya geldi. [165]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. İbrahim'in doğduğuna çok sevindi. [166]
Hz. İbrahim'in doğum ebeliğini yapan, [167] Peygamberimiz Aleyhisselamın azadlılarından Ebu Râfi'in zevcesi Selma Hatun da, Hz. Mâhye'den Peygamberimiz Aleyhisselamın bir oğlan çocuğu doğduğunu Ebu Râfi'e haber verdiği, o da gidip bunu Peygamberimiz Aleyhisselama müjdelediği zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam ona bir köle bağışladı. [168]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bu gece benim bir oğlum doğdu. Ona atam İbrahim'in ismini koydum!" buyurdu. [169]
Hz. İbrahim doğduğu zaman, Cebrail Aleyhisselam gelip:
"Esselâmü aleyke yâ Ebâ İbrahim !=Selam olsun sana ey İbrahim'in babası!" diyerek selamladı. [170]
Emzikli Ensar kadınları, Peygamberimiz Aleyhisselama olan sevgi ve saygılarından dolayı, Hz. İbrahim'i Hz. Mâhye'den alıp emzirmek için yarışıyorlardı. [171]
Ümmü Eiürde Havle binti Münzir gelip, Hz. İbrahim'i Benî Mazin b. Neccarlar içinde kendi çocuğunun sütü ile emzirip annesine geri verme hususunu Peygamberimiz Aleyhisselamla konuştu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. İbrahim'e sütannelik edecek olan Ümmü Bürde Hatuna da bir hurmalık tahsis etti. [172]
Peygamberimiz Aleyhisselamın Kuf mevkiinde yayılan bir miktar davarıyla Zülcedr otlağında yayılan sağmal develeri olup, her gece onlardan sağılan sütler Medine'ye getirilirdi.
Getirilen sütlerden Peygamberimiz Aleyhisselam içer, hem de Hz. İbrahim'e gönderip içirirdi. [173]
Hz. İbrahim, vefatına kadar, sütannesi Ümmü Bürde Hatunun yanında kal di. [174]
Peygamberimiz Aleyhisselam; Hz. İbrahim'in doğumunun yedinci günü, doğum kurbanı olarak bir koç kestirdi.
Hz. İbrahim'in başının saçını kazıttırıp saçının ağırlığınca gümüşü yoksullara dağıttırdı. Kesilen saçların yere gömülmesini de emretti. [175]
Hz. İbrahim'in başının saçını Ebu Hind kazıdı. [176]
Enes b. Malik der ki:
"Ben ev halkına Resûlullah Aleyhisselamdan daha şefkatli olan bir kimse görmedim.
İbrahim, Medine'nin Avâlî'sinde, sütannenin yanında bulunuyordu.
Resûlullah Aleyhisselam çocuğunu görmeye giderken, biz de yanında giderdik.

İbrahim'in sütbabası bir demirci idi.
Onun evi dumanlandırılmış bir halde iken, Resûlullah Aleyhisselam içeri dalar, oğlunu alır, öper, sonra dönerdi. [177]
Yine, bir gün, Resûlullah Aleyhisselam, oğlunun yanına gitmek için yola çıkmıştı. Ben de kendisinin arkasından gittim.
Ebu Seyf'in evine varıp kavuştuğumuz zaman, o, körüğüne asılıp duruyor, evin içi de dumana boğulmuş bulunuyordu.
Ben hemen Resûlullah Aleyhisselamın önünden hızla ilerleyip Ebu Seyf'in yanına vardım ve ona:
'Ey Ebu Seyf! Körüğünü tut, durdur! Resûlullah Aleyhisselam geldi!' dedim.
Durdurdu.
Resûlullah Aleyhisselam çocuğu getirtti, bağrına bastı." [178]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mescidine Minber Yapılmadan Önce Hutbe İrad Ederken Bir Hurma Kütüğüne Dayanışı

Peygamberimiz Aleyhisselam, Mescidde hutbe irad edeceği zaman, hutbesini ayakta irad eder ve ayakta dikilişinin uzaması da kendisine zahmet verirdi.

Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselamın dayanması için bir hurma kütüğü getirilip, bir ucu yere gömülmek suretiyle dikilmişti.[179]

Peygamberimiz Aleyhisselam, Cuma günleri veya herhangi bir gün mühim bir hadise üzerine halka hitap ederken arkasını Mesciddeki bu kütüğe dayar, [180] elindeki asasına da dayanırdı. [181] Bu kütük, gölgelik olarak[182] Mescidin duvarında dikili olup[183] iki yerinden çatlaktı [184] ve Kıble tarafında idi.

Peygamberimiz Aleyhisselam namazını da onu doğru kılardı. [185]

Mescid-i Nebevî Minberinin Tarihçesi

Peygamberimiz Aleyhisselam Cuma günü hutbesini ayakta dikilerek irad buyururken:
"Ayakta dikilmek bana zahmet veriyor!" buyurunca,[186] ashabdan birisi:
"Yâ Rasûlallah! Sana Cuma günü üzerine dikileceğin, halkın seni görebileceği ve hutbelerini işitebileceği birşey yapsak olmaz mı?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Olur!" buyurdu. [187]
Ensar kadınlarından birisi de:
"Yâ Rasûlallah!
Benim marangoz kölem var.
Ona senin için üzerinde oturacağın birşey yaptırsam olur mu?" diye sormuş,
Peygamberimiz Aleyhisselam da:
"Yaptırmak istiyorsan, yaptır!" buyurmuştu. [188]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, bu kadına haber salarak:
"Benim için marangoz kölene emret de, halka hitap ederken üzerine oturabileceğim, tahtadan birşey yapsın!" buyurdu. [189]
Sehl b. Sa'd; Peygamberimiz Aleyhisselamın haber saldığı, filanca dediği kadının ismini de açıklamıştır. [190]
Temim ed-Dârî de:
"Yâ Rasûlallah! Senin için, gövdeni üzerinde taşıyacak bir minber sağlasam, [191] Şam'dayapıldığını gördüğüm gibi, sana bir minber yapsam olmaz mı?" diye sormuş; [192]
Peygamberimiz Aleyhisselam da:
"Olur!" buyurmuş[193] ve minber edinme hususunu Müslümanlara danışmış, [194] onlar da bunu uygun ve yerinde görmüşlerdi. [195]
Hz. Abbas:
"Benim kölem Kilab, halkın, bunu en iyi yapıcısı dır" demiş, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Öyleyse, bunu yapmasını ona emret!" buyurmuştur. [196]
Medine'ye gidergelir bir adam da, Peygamberimiz Aleyhisselamın ayakta dikilerek yanındaki hurma kütüğüne dayandığını görünce, yanında bulunan kişilerden birisine:
"Muhammed (Aleyhisselam)ın memnun kalacağını bilsem, kendisi için, üzerine oturmak istedikçe oturmasına, ayakta durmak istedikçe ayakta durmasına elverişli bir oturma yeri yapardım" demişti. [197]
Medine'de bir tek marangozdan başka marangoz yoktu. [198]

Mescid Minberinin Yapılışı

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mescidine minber Hicretin 8. yılında yapılmıştır.[199]
İslâm'da ilk yapı lan minber budur. [200]
Ensar kadını, marangoz kölesine emir verdi. [201]
Sehl b. Sa'd, marangozla birlikte, Medine'nin doğusunu, batısını dolaştılar. [202] Gâbe mevkiine kadar gittiler. [203]
Gâbe; Şam tarafından Medine'ye 12 millik uzaklıkta ağaçlık bir yer olup, orada Medinelilerin birçok malları vardı. [204]
Peygamberimiz Aleyhisselamın minberinin tahtasını Gâbe'deki esi, [205] tarîa' ağacından kestiler, yonttu I ar. [206]
Esi, dört çeşidi bulunan sert ılgın ağacı olup, bunun bodur olanına tarîa' denir. [207]
Marangoz; minberi, Gâbe'nin tarîa' ağacından, üç basamaklı olarak yaptı. [208]
Minberin üçüncü basamağı oturma yeri idi. [209]
Minber yapılıp bitirildiği zaman Ensârî hatun Peygamberimiz Aleyhisselama haber salınca, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onu bana gönder!" buyurdu.
Minber getirildiği zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam onu götürüp halen minberin bulunduğu yere koydu. [210]

Minberin Planı

Minberin yüksekliği iki zira (arşın), genişliği bir zira kadar olup, dört köşesi birbirine eşitti. Peygamberimiz Aleyhisselamın oturacağı yer, iki karış dört parmak kadardı. Basamakların genişliği iki karış, yüksekliği bir karıştı. Arka yandan uzunluğu iki karıştan biraz fazla idi.

Minberin "Müsterah" denilen kürsüsünün arkasında, ağaçtan, dayanılacak üç sütun vardı. Hicretin 198. yılında, sütunlardan birisi kırıldı. Kınlan sütun, Sultan Davud b. İsa'nın emriyle yenilendi.[211]

Seleme b. Ekvâ'nın bildirdiğine göre; Peygamberimiz Aleyhisselamın minberi ile Kıble (mihrab) arasındaki açıklık, bir koyunun geçebileceği kadardı.[212]

Minberin Fazileti

Minber yapılıp yerine konulduğu gün, Peygamberimiz Aleyhisselam minberin üzerine çıkıp ayakta durdu ve:
"Evimle minberimin arası, Cennet bahçelerinden bir bahçedir![213]
Şu minberim, Havuzumun[214] ve Cennet kapılarından bir kapının üzerinde bulunuyordur!" buyur-du. [215]
Kul hakları hakkında yapılacak yeminlerin minber yanında yapılmasını sünnet kıldı. [216]
"Kim bu minberimin yanında yalan yere yemin ederek Müslüman bir kimsenin malını helâlleştirmek isterse, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun! Allah, onun ne tevbesini, ne de fidyesini kabul eder!" buyurdu.[217]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Namazı Nasıl Kıldığını Ashaba Öğretmek İçin Minber Üzerinde

Namaz Kılışı

Minber yapılıp yerine konulduğu zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam onun üzerine çıktı. Kıbleye dönmüş olarak iftitah (namaza giriş) tekbirini aldı.
Cemaat da, tekbir alıp, Peygamberimiz Aleyhisselamın arkasında namaza durdular.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Kur'ân-ı Kerîm okuyup rükû yaptı.
Cemaat da, arkasında rükû yaptılar.
Peygamberimiz Aleyhisselam rükûdan başını kaldırıp doğruldu.
Yüzünü Kıbleden ayırmaksızın gerisin geri gerileyip minberden indi, yerde secde yaptı.
Sonra, yine minbere çıktı.
Kur'ârvı Kerîm okuyup rükû yaptıktan ve doğrulduktan sonra, önceki gibi geriledi ve yerde secde yaptı.
Namazdan çıkınca, halka döndü ve:
"Ey Müslümanlar! Bu gördüğünüz şeyleri, bana uyasınız ve benim namazımı öğrenesiniz diye yaptı m!" buyurdu. [218]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mescidde Dayandığı Kütüğün Ağlayışı
Peygamberimiz Aleyhisselam yapılan minberin üzerine çıkıp hutbesini irada başlayınca, Peygamberimiz Aleyhisselamın evvelce hutbe sırasında dayanmış olduğu hurma kütüğünden, gebe veya yavrusundan ayrılan devenin inlemesine benzer sesler gelmeye başladı!
Peygamberimiz Aleyhisselam minberden inip elini kütüğün üzerine koydu.[219]
Cemaat kütüğün başına üşüştüler, inlemesinden rikkate gelip ağlaştılar. [220]
Kütük, çatlayıp parçalanıncaya kadar inledi! [221]
Kütüğün öküz gibi böğürmesinden, Mescid çalkandı. [222]
Cemaatin kalbine korku düştü. [223]
Peygamberimiz Aleyhisselam, yanına varıp kütüğü kucakladı . [224]
Ona:
"Nedir senin bu halin? İstersen Yüce Allah'a dua edeyim. [225] Seni eskiden bittiğin yere geri çevireyim. [226] Seni oraya dikeyim de,[227] sen orada yeniden köklenip yeşer, yapraklan ve meyve ver! [228]
İstersen seni Cennete dikeyim de, [229] Cennet ırmaklarından ve kaynaklarından sulan, orada güzelce yetiş, [230] meyve ver de, Allah'ın sevgili kulları senin meyvenden, hurmandan temelli yesinler dursunlar! [231]
Sen nasıl istersen öyle yapayım?" buyurdu. [232] Sonra, ona doğru eğildi.
Kendisinin:
"Beni Cennete dik de, orada Allah'ın sevgili kulları benden yesinler!" dediğini işitti. [233]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Olur! Öyle yapayı m ! [234] Olur! Öyle yapayım!" buyurdu. [235]
Peygamberimiz Aleyhisselamın yanında bulunanlar, Peygamberimiz Aleyhisselamın:
"Olur! Öyle yapayım!" buyurduğunu işitince, [236] niçin böyle buyurduğunu sordular.
Peygamberimiz Aleyhisselam da:
"Cennete dikmemi seçti. [237] Temelli yurt olan ahireti, gelip geçici yurt olan dünyaya tercih etti!" buyurdu. [238]

Kütük, bir çocuk gibi, hıçkıra hıçkıra sustu, sesini kesti. [239]
O günden sonra, kütüğün bir daha iniltisi duyulmadı. [240]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bu kütük, yanında yapılan zikrullahı dinlemekten uzak kaldığı için ağlamıştı. [241]
Muhammed'in varlığı Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; [242] eğer kucaklayıp sustur-masaydım, muhakkak, o Kıyamet gününe kadar böyle inler dururdu!" buyurdu. [243]
Peygamberimiz Aleyhisselam, bir çukur kazılıp kütüğün oraya gömülmesini emretti. [244]
Minberin altına gömüldü. [245]
Kütük, Peygamberimiz Aleyhisselamın zamanından Hz. Ömer'in devrinde kadar, minberin altında kaldı.
Mescid Hz. Osman'ın devrinde yeniden yapılmak üzere[246] yıkılıp temizlendiği sırada, kütüğü Übeyy b. Ka'b aldı. Güvelenip ufalanıncaya, toz toprak haline gelinceye kadar, onun yanında, evinde kaldı. [247]
Kuru kütüğün bu ağlaması, inlemesi hadisesi, Mescidde bulunan bütün cemaatin gözleri önünde cereyan etmiş bir hadise olup, Sahîh sahipleri bu husustaki meşhur, münteşir ve mütevatir haberleri, aralarında Übeyy b. Ka'b, Cabir b. Abdullah, Enes b. Malik, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbas, Sehl b. Sa'd, Ebu Safd el-Hudrî, Büreyde b. Husayb, Muttalib b. EbiVedâa ile Peygamberimiz Aleyhisselamın zevcelerinden Hz. Ümmü Seleme'nin de bulunduğu ondokuza yakın sahabiden aynı mânâda rivayet etmişlerdir. [248]
Hasan-ı Basrî, bu kütüğün ağlaması hadisini rivayet ettikçe ağlar ve:
"Ey Allah'ın kullan! Duygu ve saygı sahibi olmayan kuru bir kütük Resûlullah Aleyhisselamın bulunduğu yere yakın olmak, uzak kalmamak özlemiyle inlemektedir!
Siz ise, ona kavuşma özlemine daha lâyıksınız! [249]
Vallahi, kuru kütük inlemişti!
Sübhânallah! İşitip durdukları halde, milletin kalbleri, acaba ne diye yarılmaz, parçalanmaz ki?!" derdi.[250]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Cuma ve Bayram Hutbelerini Minber Üzerinde İrad Buyuruşu

Peygamberimiz Aleyhisselam; Cuma ve Bayram günlerinde altı arşın uzunluğundaki Yemen kumaşından, üç arşın bir karısıyla belinden yukarısını bürür, dört arşın bir karış uzunluğundaki Umman dokuması kumaşından iki arşın bir kanşı ile de, belinden aşağısını sarar, namazı kıldırdıktan sonra, bunları dürer, kaldırırdı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Cuma günü, Minbere çıkınca, cemaate selam verirdi. Oturduğu zaman, müezzin ezan okurdu.
Peygamberimiz Aleyhisselam minber üzerinde iki hutbe irad buyururdu.
Halka hitab ederken, asaya dayanır, şehadet parmağıyla işaretler yapar, halkın göz kulak kesilmelerini sağlardı.[251]
Peygamberimiz Aleyhisselam, hutbesini ayakta irad buyurduktan sonra, otururdu. Sonra, kalkıp ayakta ikinci hutbesini irad buyururdu.
Hutbesinde Kufârvı Kerîm okur, halka Allah'ı hatırlatırdı. [252]
Minber yapıldıktan sonra, Peygamberimiz Aleyhisselam ra hatla şm işti. [253]
Peygamberimiz Aleyhisselam, minberin üçüncü basamağına kadar çıkar, oraya oturur, ayaklarını ikinci basamağa koyardı.
Hz. Ebu Bekir, halifeliği sırasında, minberde ikinci basamakta oturur, ayaklarını birinci basamağa koyardı.
Hz. Ömer, birinci basamağa oturur, ayaklarını yere koyardı.
Hz. Osman da, altı yıl, Hz. Ömer gibi yaptı.
Sonra, Peygamberimiz Aleyhisselam in oturduğu üçüncü basamağa çıkıp oturmaya başladı. [254] Kendisi, son zamanlarında, yaşlılık dolayısıyla titremeye tutu I muştu. [255]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Minberinin Yerinden Sökülüp Şam'a Götürülmeye Kalkışılması

1- Muaviye b. Ebu Süfyan, halifeliği sırasında, Medine'de bulunan Metvan b. Haketn'e adatın saldı.Ona:
"Resûlullah Aleyhisselamın minberini bana gönder!" diye yazı yazdı. Minberin sökülüp kendisine gönderilmesini emretti.
Mervan Mescide gidip minberi yerinden sökünce, Medine'ye birden karanlık çöktü ve şiddetli bir fırtına koptu! Güpegündüz gökte yıldızlar görünmeye başladı! Göz gözü görmez, adam adamı tanıyamaz oldu!
Bunun üzerine, Mervan, halkın yanına vanp:
"Ey Medineliler! Siz, mü'minler emîrinin Resûlullah Aleyhisselamın minberinin sökülüp kendisine gönderilmesi için adam ve haber saldığını sanıyorsunuz ve söylüyorsunuz! Halbuki, mü'minler emîri Resûlullah Aleyhisselamın minberinin konulduğu yerden değiştirilemeyeceğini daha iyi bilir.
O bana ancak minberi yerden yükseltmemi ve onun şerefini gözetmemi emretmişti. Mescidin cemaati çoğaldığı için, minberin basamaklarını arttırıp onu yükselttim!" dedi.
Marangozları çağırıp, minbere alt tarafından altı basamak daha ekleyerek basamakları dokuza çıkarttı .[256]
Başka rivayete göre; Muaviye b. Ebu Süfyan, Hicretin 50. yılında hacca gelmişti. Peygamberimiz Aleyhisselamın minberini söktürüp[257] Medine'den Şam'a nakletmek istedi ve:
"O, Peygamber Aleyhisselamın asası, Medine'de bırakılamaz! Medineliler Osman'ın katilleridir!" dedi.
Sa'd'ü'l-Kuraz'ın yanında bulunan asayı istetti. [258]
Minber söktürülünce, güneş tutulup gökte yıldızlar görünmeye başladı ! [259]
Medineliler bundan son derecede telaşa düştüler.
Cabir b. Abdullah ile Ebu Hureyre, Muaviye b. Ebu Süfyan'a gidip:
"Ey mü'minler emiYi! Resûlullah Aleyhisselamın minberinin konulmuş olduğu yerden sökülüp götürülmesi de, asasının Şam'a nakledilmesi de doğru olmaz!" dediler. [260]
Bunun üzerine, Muaviye minberi götürmekten vazgeçip yerinde bıraktı[261] ve:
"Ben ona güve düşmüş olmasından korkmuştum da, söktürüp altına bakmak istemiştim!" diyerek, [262] yaptığı şeyden dolayı[263] Medinelilerden özür diledi. [264]
2- Emevî halifelerinden Abdulmelik b. Mervan da, Peygamberimiz Aleyhisselamın minberini yerinden söküp götürmeye kalkışmıştı. [265]
Kabîsa b.Züeyb, ona:
"Yapacağın işten dolayı, sana Allah'ı hatırlatırım!
Muaviye onu yerinden kaldırınca, güneş tutuldu!
Resûlullah Aleyhisselam:
'Minberimin üzerinde günahkâr olarak yemin eden kişi, Cehennemdeki yerine hazırlansın! O, Medine'de, Medinelilerin yanında hukuku kesip atmıştır!' buyurdu" deyince, Abdulmelik minberi yerinde bıraktı.
3- Abdulmelik'in oğlu Velid de, hacca geldiği zaman bunu yapmaya kalkışınca, Saîd b. Müseyyeb, Ömer b. Abdulaziz'e:

"Adamınla konuş! Ne Mescide, ne de Allah'a saldırmasın! Yoksa gazaba uğrar!" diye haber gönderdi.
Ömer b. Abdulaziz gidip onunla konuşunca, Velid minberi yerinde bıraktı.
4- Süleyman b. Abdulmelik hacca geldiği zaman ise, Ömer b. Abdulaziz Velid'in minber hususunda yapmak istediği şeyi söz arasında ona anlatmıştı.
Süleyman:
"Ben bunun ne mü'minler emîri Abdulmelik, ne de Velid hakkında anılmasını arzu edici değilim!
Onlara ait şey bizi ne ilgilendirir?!
Biz dünyayı yakaladık! İşte, o elimizde ve önümüzdedir!
Bir de, kalkıp İslâm'ın alâmetlerinden bir alâmeti heyet salarak nakletmeyi mi isteyelim?!
Hayır! Vallahi ben böyle birşey yapmam!
Hem bu hiç de doğru birşey olmaz!" dedi. [266]
Minber Üzerinde Yapılan Değişiklikler

Mervan b. Hakem, Muaviye b. Ebu Süfyan'ın emriyle Peygamberimiz Aleyhisselamın minberinin basamaklarına alt tarafından altı basamak daha eklemiş, ondan önce veya sonra, hiç kimse bunu arttırmam ıştır.
Basamak tahtalarının oynamaması için, minberin çevresine de, Mervan tarafından on direk yaptırılmıştı.[267]
Peygamberimiz Aleyhisselamın minberinin birinci ve ikinci basamakları dört tarafından ince abanus tahtasıyla kaplanmış, üçüncü basamağa da, kimsenin oturmaması için, abanustan bir levha geçirilip üzerine bir de kubbe yapılmıştı.
Halk, minbere ellerini sokup sürerler, onunla teberrük ederlerdi.
Minber, bu şekilde uzun zaman devam etti.
Bazı Abbasî halifeleri zamanında minberin eskiyip yenilenen direklerinin enkazından, teberrüken taraklar yapıl irdi. [268]

Halife Mehdi'nin Minberi İlk Haline Koymak İsteyişi

Halife Mehdî, Hicretin 161. yılında Medine'ye geldiği zaman, Malik b. Enes'e:
"Ben Peygamber Aleyhisselamın minberini eski haline çevirmek (yani Mervan'ın yaptırdığı ek basamakları sökmek) istiyorum!" demişti.
Malik b. Enes:
"Bu, tarfa'dan, ılgın ağacından yapılmış ve şu sakız ağacından direklere çakılıp sağlamlaştırılmıştır.
Sen ne zaman onu çakıldığı direklerden söküp ayırırsan, korkarım ki, birbiri ardınca harap olur gider!
Ben onda değişiklik yapmayı uygun göremiyorum!" deyince, Mehdi minber üzerinde değişiklik yapma kararından vazgeçmiştir.[269]
Minberin Son Şekli ve Bunun da Vuku Bulan Yangında Yanıp Kül Oluşu
Fakih Muhammed b. Cübeyfin Hicrî 573 yılında bizzat görüp anlattığına göre; o zaman, minberin yerden yüksekliği bir adam boyu kadardı veya bundan biraz fazla idi. Genişliği beş karıştı. Basamaklarının sayısı sekizdi.
Minberin kapısının uzunluğu dörtbuçuk karış olup; kilitlenir, Cuma günü açılırdı.
Hicretin 654. yılında Mescid yanıp bu minber de yanınca, halk, onun bereketinden de mahrum ve uzak kaldı.[270]
Bu yangın, 654 yılı Ramazan'ının başında, [271] Cuma gecesi ve gecenin ilk sıralarında, [272] halk uykuya dalmadan önce vuku bulmuştu. [273]
Mescidin kayyımlarından Ebu Bekir b. Evhad, minarelerin kandillerine yağ ve fitillerini çıkarmak üzere, Mescidin eşya deposuna inmişti. Elinde, kandil kafeslerinden, içinde keten bulunan bir kafes vardı.
Kayyımın meşgul ve gafil bulunduğu sırada, kafesin içindeki ateş parladı.
Kayyım onu söndüremedi.
Mahzendeki sergiler, kafesler, kirişler tutuştu! [274] Alevler Mescidin tavanını sardı. [275] Direklerden bazıları yıkıldı. Kurşunlar eridi!
Yangın, Mesciddeki hücrelerin tavanına da yayıldı. Hücrelerden bazıları yi kıldı. [276] Halk yangını söndürmekten âciz kaldı.
Mescidin ahşap olan herşeyi, minberi, kapılan, mahzenleri, şebekeleri, maksureleri, sandukaları ve içlerindeki kitaplar, onbir hücre yanıp kül oldu![277]

Yanan Minberin Yerine Kurulan Minberler

Minber yandıktan sonra, Yemen hükümdarı Muzaffer, Hicretin 656. yılında, sandal ağacından bir minber yaptırıp gönderdi ve Peygamberimiz Aleyhisselamın minberinin yerine dikildi.
On yıl, bu minberin üzerinde hutbe okundu.
Hicretin 666. yılında Mısır hükümdarı Zahir Rüknüddin Baybars, yeni bir minber gönderdi.
Yemen hükümdarının minberi söktürülüp Mescidin mahzenine kaldırıldı. Onun yerine, yeni minber dikildi. Yeni minberin yüksekliği dört arşın, başından eşiğe kadar uzunluğu da yedi arşından biraz fazla idi.
Oturma yeri ile birlikte basamakları dokuzdu.
Minberin iki kanatlı bir kapısı ve kapının her kanadında gümüşten birer rummânesi (topu) vardı.
Sol kanadının topunda 'Yapıcısı E bu Bekir Yusuf Neccar" yazılı idi.
Kendisi, salih ve hayırlı mü'minlerin büyüklerindendi.
Minberi kendisi getirip, sanat ve maharetini gösteren en güzel bir şekilde yerine yerleştirmiş ve kendisi de Medine'de kalmıştı.
Zahir Baybars'ın minberi üzerinde, Hicretin 666. yılından 797. yılına kadar hutbe okundu.
Bu minberi de güveler yemeye başlayınca, Mısır hükümdarı Zahir Berkuk, Hicretin 797. yılının sonunda yeni bir minber yaptırıp gönderdi.
Zahir Baybars'ın minberi sökülüp, yerine yeni gelen minber dikildi.
Mısır hükümdarı Müeyyid Şah, Hicretin 820. veya 822. yılında yeni bir minber yaptırıp gönderince, eski minberin yerine yeni minber konuldu.
Bu minber de, Hicretin 886. yılı Ramazan'ında Mescidin ikinci kez yanışında yandı.
Bunun üzerine, halk, minberin yerini temizleyip, kerpiçten bir minber yaparak onu alçı ile sıvadılar.
Hicretin 888. yılı Recep ayına kadar, bu minber üzerinde hutbe okundu.
Recep ayının dördünde, ak taştan, mermerden bir minberyapılmak üzere kerpiç minber yıkılıp yeri adam boyuna yakın derinlikte kazı İdi.[278]
Mescidin ikinci yanışı da, Hicretin 886. yılı Ramazan ayının onüçüncü gecesi ve gecenin üçte ikisi geçtikten sonra vuku bulmuştu:
Mescidin başmüezzin ve başmüderrisi Şemsüddin Muhammed b. Hatfb kalkıp tevhid okumak üzere Mescidin doğusunda ve sağ tarafında bulunan minareye, öteki müezzinler de diğer minarelere çıkmışlardı.
Gök, bulutla kaplı idi. Derken, gök gürlemeye başlamış, şiddetli gök gürlemeleri uykudakileri uyandırmıştı.
O sırada, düşen yıldırımlardan bazısı minarenin hilaline isabet etti. Minarenin tepesi yarıldı. Başmüezzin, olduğu yere cansız düştü, sesi çıkmadı!
Öteki minarelerde bulunan müezzinler, kendisine seslendilerse de, cevap alamadılar.
Bunun üzerine, bazıları onun yanına çıktılar, kendisini ölmüş buldular.
Mescid tavanının tepesiyle baş minare arasında ve Peygamberimiz Aleyhisselamın Ravza'sının kubbesine düşen yıldırımdan, kalkan gibi bir ateş parlamıştı.
Mescid hademesi, mutad açılış ve kandil yakılış vaktinden önce, Mescidin kapılarını açtılar.

Mescidde yangın çıktığı ilan edildi.
Medine valisi, halk, Mescidde toplandılar.
İçlerinden, cesaretli ve becerikli kişiler, yangını söndürmek için, yanlarına aldıkları sularla Mescidin damına çıktılar.
Alevler iki tavan üzerinde hızlandı. Şimal ve garp taraflarını sardı.
Yangını söndürmekten âciz kaldılar.
Alınan her tedbir, yangını arttırmaktan ve daha çok alevlendirmekten başka bir işe yaramıyordu. Mescid bir ateş ve alev denizi gibi dalgalanıyordu!
Onu önleyip durdurmak için, Mescidin ön kısmının tavanlarından bazısını yıkmayı düşündüler ve bunu acele yapmaya giriştiler.
Mescid, dumanla dolmuştu.
Mescidin içine girmiş olanlar, içeride duramadılar.
Mescidin damında bulunanlar da, şimal taraflarına doğru kaçarak, yanlarındaki su kovalarının ipleriyle sarkıp Mescid dışındaki büyük kovalar ve evler üzerine inmeye başladılar.
İçlerinden bazıları düşüp öldüler. Bazıları da Mescide merdivenle indiler. İnenlerden bazısı yandı, kalanlar ise, Mescidin sahanlığına sığındılar.
Ateş onlarla Mescidin kapılan arasına gerilmişti.
Ûfî diye tanınan Şeyh Şemsüddin Muhammed b. Miskin, dumandan boğularak öldü.
Mescid hadimlerinden, yangın ve yıkıntı altında kalan fakirlerden can verenler, ondokuz kadardı. [279]
Hicretin 888. yılında Mısır sultanı Kayıtbay'ın gönderdiği minber, yıkılan kerpiç minberin yerine dikildi.
Hicretin 998. yılında Sultan Murad tarafından İstanbul'da mermerden oniki basamaklı bir minber yaptırılıp Medine'ye gönderildi.
Mısır sultanının minberi de, Küba Mescidine nakledildi.
Bugün, Peygamberimiz Aleyhisselamın Mescidindeki yepyeni minber, işte o zaman Sultan Murad'ın İstanbul'dan göndermiş olduğu minberdir.Zeminden kapısına üç basamakla çıkılan dokuz basamaklı bu minberin külahı yaldızlı ve alemi gümüşten olduğu gibi, örtüsü kırmızı çuhadan, kapısının perdesi de yeşil atlastandı. [280]

Müslüman Kabilelere Valiler ve Zekat Tahsil Memurları Gönderilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam Ci'râne'cien Medine'ye döndükten ve Zilkade ayının kalan son gün-leriyle Zilhicce ayını da geçindikten sonra,[281] Hicretin 9. yılı[282] Muharrem ayının hilalini görünce, [283] İslâm beldelerinden bazılarına valiler[284] ve zekat tahsil memurları gönderdi . [285]

Gönderilenlerden Bazılarının Kimler Olduğu ve Nerelere Gönderildikleri

1. Muhacir b. Ebu Ümeyye b. Muğîre, San'a'ya,
2. Ensardan Benî Beyâzaların kardeşi Ziyad b. Lebid Hadramevt'e,[286]
3. Büreyde b. Husayb veya Ka'b b. Malik Eslem ve Gıfârlara,
4. Abbâd b. Bişr el-Eşhelî Süleymlerie Müzeynelere,
5. Râfi' b. Mekîs Cüheynelere,
6. Dahhâk b. Süfyanü'l-Ka'bî Benî Kilablara,
7. Büsr b. Süfyanü'l-Ka'bî Benî Ka'blara,
8. İbn Lübiyyetü'l-Ezdî Benî Zübyanlara,
9. Sa'd b. Hüzeymlerden birzât Sa'd b. Hüzeymlere,[287]
10. Malik b. Nüveyre Benî Hanzalelere,[288]
11. Amr b. Âs Fezârelere gönderildi.[289]
Dahhâk b. Süfyan; Benî Kilabların içlerinde dolaşarak, kendilerini Allah'a ve Allah'ın Resûlüne imana davet etti. Allah'ın Kitabını ve Resûlullahm sünnetini anlatıp kendilerinin bunlara bağlanmalarını sağladı. Zenginlerinden zekatlarını toplayıp fakirlerine dağıttı. [290]

Uyeyne b. Hısn'ın Büsr b. Süfyan'a Engel Olan Benî Temimleri Takibe Gönderilişi
Peygamberimiz Aleyhisselam; Büsr b. Süfyanü'I-Ka'bî'yi, zekat tahsili için Huzâalardan Benî Ka'blara göndermişti.
Gönderirken de; halkın kusurları hakkında müsamahakâr davranılmasını ve zekat olarak malların en iyilerini seçip almaktan da sakınılmasın! emir ve tavsiye buyurmuştu.
Benî Tem imlerden BenîCehm ve BenîAmrb. Cündüb b. Uteyrler, Zâtü'l-Eştat'a konup orada Benî Ka'blara ait sudan birlikte yararlanmakta idiler.
Nuaym b. Abdullah en-Nahhâmü'l-Adevî; Huzâalan Zâtü'l-Eştat'ta veya Usfan üzerinde buldu. Zekatları teslim alınmak üzere davar, sığır, deve gibi hayvanların toplanmasını onlara emretti.
Huzâaların zekatları toplandı.
Benî Temimler bundan hoşlanmadılar ve:
"Bu nasıl iş?! Mallarınız boş yere elinizden alınıyor?![291] Ne diye mallarınızı onlara veriyorsunuz?!" dediler. [292]
Savaşmak için toplandılar, yaylarını boyunlarına astılar, kılıçlarını sıyırdılar! [293]
Büsrb. Süfyan'ı zekat mallarını toplamaktan men ettiler. [294]
Huzâalar.
"Biz İslâm dinine girmiş Müslüman bir cemaatiz. Bu zekat dinimizin esaslarındandır. [295] Dinimize göre, mallarımızın zekatını vermek gerekmektedir" dediler.
Benî Temimler ise:
"Vallahi, biz, bir tek devenin bile yanımızdan ayı rıh p götürülmesine meydan vermeyeceğiz ! [296]
Vallahi, zekat memuru hiçbir zaman zekat almak için develerin yanına yanaşamayacaktır!" dediler.
Zekat tahsil memuru, Benî Temimlerin bu tutum ve davranışlarını görünce, onlardan korkarak geri döndü.
O zaman, İslâmiyet Araplar arasında tamamıyla yayılmamış bulunuyordu.

Araplardan, henüz Müslüman olmayan kabileler vardı.
Bununla birlikte, onlar, Peygamberimiz Aleyhisselamın Mekke ve Huneyn'de yaptığına bakarak, kılıçtan geçirilmekten korkuyorlardı.
Zekat tahsil memuru Büsr, Medine'ye dönüp durumu Peygamberimiz Aleyhisselama arzetti ve:
"Yâ Rasûlalları! Ben üç kişinin başında bulunuyordum.
Huzâalar, Benî Temimlerin üzerine yürüdüler ve:
'Eğer akrabamız olmasaydınız, kolay kolay yurdunuza dönemezdiniz, kavuşamazdınız! Siz, Resûlullahın mallarımızın zekatlarını alacak memuruna engel olmaya kalkışmakla Muhammed Aleyhisselamın düşmanlığını hem bizim üzerimize, hem kendi üzerinize çekeceksiniz![1] diyerek onları kendi yurtlarından çıkardılar.
Bunun üzerine, Benî Temimler dönüp kendi yurtlarına gittiler" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Yapılmayacak birşeyi yapan şu kavmin hakkından kim gelir?" buyurdu ve ilk görüştüğü kişi Uyeyne b. Hısn oldu.
Uyeyne b. Hısn:
"Vallahi, ben onlara yeterim!
Hemen onların arkalarına düşer, (Yebrin'e) ulaşsalar bile, inşaallah onları bulur, sana getiririm!
Sen de, ya haklarında dilediğini işlersin, ya da onlar Müslüman olur, kurtulurlar!" dedi. [297]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, onu Hicretin 9. yılında, Muharrem ayında elli süvarinin başına geçirip Benî Temimleri takibe gönderdi. [298]
Gönderilen süvariler arasında ne bir Muhacir, ne de bir Ensarî vardı.
Uyeyne b. Hısn; yanındaki süvarilerle geceleri gidiyor, gündüzleri gizleniyordu. [299]
Rekûbeye ve oradan da Arc'a varıp ulaştı. [300]
Yebrin; Benî Sa'd yurtlarının en yukarılarıdır. [301]
Rekûbe de; Mekke ile Medine arasında bir yokuş olup, Arc'ın yanındadır. [302]
Uyeyne b. Hısn, Arc'da Benî Temimlerin Süleym oğulları toprağına geçtiklerini haber alınca, arkalarından gitti, onları Süleym oğulları yurdunda buldu.
BenîTemimleryüklerini çözmüşler, hayvanlarını salmışlardı.
Çadırlar bozuk düzendi. Çadırların içlerinde kadın ve çocuklardan başka kimse yoktu. [303]
O sırada, Benî Temimlerden bir cemaat gördüler. [304]
Hemen onlara saldırdılar. [305] Onbir kişi yakaladılar.
Orada onbir kadınla otuz çocuk da bulup esir aldılar ve Medine'ye döndüler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, esirlerin Remle binti Hâris'in konağında tutulmalarını emretti. [306]
Esir alınan kadınlar arasında:
1. **Esma binti Malik,**
2. **Ke's binti Eriyy,**
3. **Necve binti Nehd,**
4. **Cümey'a binti Kays,**
5. **Amre binti Matar bulunuyordu.[307]**

Medine'ye Gelen Benî Temim Heyetinin Hitabet ve Şiirde Peygamberimiz Aleyhisselamın Hatip ve Şairleriyle Yarışmaya Kalkışmaları

Uyeyne b. Hısn'ın te'dib baskını yapıp onlardan aldığı esirlerle Medine'ye dönüşünden sonra, Benî Temimlerden doksan veya seksen kişilik bir heyet Medine'ye geldi.[308]
Çok kalabalık olan Benî Temim heyetinin içinde eşraf ve liderleri de bulunuyordu. [309]
BenîTemim heyetinden bazı kişilerin isimleri:

1. **Utarid b. Hâcib b. Zürâre,**
2. **Akra' b. Habis,**
3. **Zibrikan b. Bedir,**
4. **Amr b. Ehtem. [310]**
5. **Habbab (Hutat) b. Yezid, [311]**
6. **Nuaym b. Yezid (Sa'd),**
7. **Kays b. Haris,**
8. **Kays b. Âsım, [312]**
9. **Riyah b. Haris b. Mücaşi', [313]**
10. **Rebia b. Ruf ey',**
11. **Sebre b. Amr,**
12. **Ka'ka' b. Ma'bed,**
13. **Verden b. Muhriz,**
14. **Malik b. Amr,**
15. **Firas b. Habis... [314]**

Benî Temim heyeti, öğleden önce gelip Peygamberimiz Aleyhisselamın Mescidine girdiler. Mescide girince, esirlerin durumunu sordular. Kendilerine haber verildi. Götürülüp esirler gösterildi.
Kadınlar ve çocuklar, onları görünce, ağlamaya başladılar.
Benî Temim heyeti, tekrar Mescide döndü.
O sırada, Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz.Âişe'nin odasında bulunuyordu. [315]
Bilal-i Habeşî, öğle ezanını okudu. Müslümanlar, Peygamberimiz Aleyhisselamın Mescide gelmesini bekliyorlardı. [316]
Heyet, Peygamberimiz Aleyhisselamın gecikmesinden, sabırsızlanmakta idiler[317] ve Peygamberimiz Aleyhisselamın odalarının arkasından: [318]
"Ey Muhammedi Çık artık yanımıza!" diyerek bağırdılar. [319]
Peygamberimiz Aleyhisselam, onların bu bağırıp çağırmalarından rahatsız oldu. [320]
Bunun üzerine, inen âyette şöyle buyuruldu:
"Hücrelerin arkasından sana bağıranlar ki, muhakkak, onların çoğu aklı ermeyenlerdir." [321]
Bilal-i Habeşî, onların yanına vardı ve:
"Resûlullah Aleyhisselam şimdi çıkacaktır!" dedi.
Benî Temim heyeti seslerini yükseltmeye, ellerini birbirine çarpmaya başladılar. [322]
Peygamberimiz Aleyhisselam, heyetin yanına çıktı. [323]
Bilal-i Habeşî, hemen kamet getirmeye başladı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, heyetin yanında ayakta durup, Bilal-i Habeşî kameti bitirince namaza yöneldi.
Beni Temim heyeti:

"Bizi dinleyesin diye, sana hatibimizi ve şairimizi getirmiştik!?" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam gülümsedi. Müslümanlara öğle namazının farzını kıldırıp hücresine döndü. [324]
Akra' b. Habis:
"Yâ Muhammedi Yâ Rasûlallah!" diye bağırdı.
Peygamberimiz Aleyhisselam cevap vermedi.
Akra' b. Habis:
"Yâ Rasûlallah! Haberin olsun ki, benim övüşüm süsler, yerişim de kusurlar!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Böyle olan, ancak Yüce Allah'tır! Onun övdüğü aziz, yerdiği de zelil olur!" buyurdu. [325]
İki rekat namaz kıldıktan sonra, çıkıp Mescidin avlusunda oturdu. [326] Benî Temim heyetine:
"Siz ne istiyorsunuz?" diye sordu.
H eyet:
"Biz Temim halkındanız! Seninle şiir ve övünme yarışı yapalım diye şairimizi ve hatibimizi getirdik!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Biz ne şiirle gönderildik, ne de övünmekle emrolunduk!
Fakat, haydi, neyiniz varsa getirin de görelim?" buyurdu. [327]
Benî Temim heyeti:
"Yâ Muhammedi Biz seninle övünme yansı yapmak üzere geldiğimize göre, şairimize ve hatibimize izin ver!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hatibinize izin verdim, konuşsun bakalım!" buyurdu.
Bunun üzerine, Utarid b. Hâcib ayağa kalktı ve:
"Üzerimizde fazi u keremi bulunan Allah'a haımd olsun; ki, O buna layı kür.
O bizi hükümdar yapmış, bize pek çok mal ve servet bağışlamıştır.
Biz onlarla iyi işler yapıyoruzdur.
O, bizi doğu halkının en güçlüsü, sayıca en çoğu, savaşa da en kolay, en çabuk hazırlananı kılmıştır.
Halk içinde, bizim gibi kim var?
Halkın reisleri ve faziletlileri biz değil miyiz?
Bizimle fazilet yarışına çıkacak kim ise, saydıklarımızın bir benzerini saysın döksün bakayım?
Biz, isteseydik, sözümüzü daha da uzatabilirdik.
Fakat, biz, bize verilenler üzerinde sözü uzatmaktan utanırız!
Ben bu sözü sözümüz gibi bir söz, işimizden daha üstün bir iş varsa, getirin de görelim diye söylüyorum!" dedikten sonra, oturdu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ensardan Sabit b. Kays b. Şemmas'a:
"Kalk da, şunun hutbesine karşılık ver!" buyurdu. [328]
Sabit b. Kays, Benî Temim hatibine karşı ne söyleyeceğini bilmiyordu.
Söyleyeceği şey hakkında, önceden hiçbir hazırlığı yoktu. [329]
Hemen ayağa kalktı ve:
"Hamd Allah'a yaraşır.

Ben O'na hamd eder ve O'ndan yardım dilerim. Ona inanır ve güvenirim.
Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına ve O'nun Bir olup, eşi ortağı olmadığına şehadet ederim.
Muhammed'in O'nun kulu ve resûlü olduğuna da şehadet ederim! [330]
Hamd olsun O Allah'a ki, gökleri ve yeri yaratan, göklerde ve yerde hükmünü yürüten O'dur!
O'nun kürsiyy-i ilmi herşeyi kuşatmıştır.
Hiçbir şey yoktur ki, O'nun fazi u kereminin eseri olmasın!
Bizim hakim oluşumuz da, O'nun kudreti eseridir.
O, yarattıklarının en hayırlısını seçerek peygamber göndermiştir ki, o Peygamber, baba soyu yönünden insanların en şereflisi, söz yönünden en doğru sözlüsü, ana soyu yönünden de en üstünüdür!
Allah ona Kitabını indirmiş, onu kullarının emîni ve güvencesi, cihanın da güzidesi ve seçkini kılmıştır!
Sonra, o Peygamber, insanları Allah'a imana davet etmiştir.
Allah'ın Resûlüne, ilk önce, kavminden ve akrabasından, soy sopça insanların en şereflisi, şekil ve suretçe en güzeli, iş ve gidişatça insanların en hayırlısı, [331]akılca da insanların en büyüğü ve üstünü olan[332] Muhacirler iman etmişlerdir.
Bundan sonra, Resûlullah Aleyhisselamın davet ettiği ve davetine icabet eden insanların ilki de biz olmuşuzdur.
Biz, Allah'ın yardımcıları ve Resûlünün vezirleriyizdir! [333]
Hamd olsun Allah'a ki, bizleri Kendisinin yardımcıları, Resûlünün vezirleri, dininin de yayılma ve yerleşme vasıtası kılmıştır! [334]
Biz, Allah'a iman ettirinceye, 'Lâ ilahe illallah!' dedirtinceye kadar, insanlarla çarpışacağız!
Allah'a ve Resûlüne iman eden, malını ve canını bizden korumuş olur!
Kâfirlik yolunu tutanlar ile ise, bu yolda, Allah yolunda sonuna kadar savaşacağız!
Öylelerini öldürmek, bize göre, kolaydır!
Ben bu sözü söyler, Allah'tan kendim ve bütün erkek kadın mü'minler için yarlıganmak dilerim! [335]
Selam olsun size!" dedi. [336]
Benî Temim heyeti:
"Yâ Muhammedi Şairimize de izin ver, şiirini okusun!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam izin verdi. [337]
Zibrikan b. Bedir, ayağa kalkıp sekiz beyitiik şiirini okudu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hassan b. Sabit'e:
"Kalkyâ Hassan! Şu adamın şiirine karşılıkver! [338]
Yüce Allah, Resûlünü savunurken, Hassân'ı muhakkak destekler!" buyurdu. [339]
Hassan b. Sabit ayağa kalkıp aynı vezin ve kafiyede söylediği uzunca bir şiirle Zibrikan'a karşılık verdi. [340]
Sabit b. Kays'ın Benî Temimlerin hatibini bastıracak derecede hutbe irad ve Hassan b. Sabit'in de Benî Temimlerin şairini bastıracak derecede şiir inşad etmesi, Peygamberimiz Aleyhisselamı ve Müslümanları sevindirdi. [341]
Hassan b. Sabit şiirini okuyup bitirdiği zaman, Akra' b. Habis, Peygamberimiz Aleyhisselam hakkında:

"Bu zât, muhakkak, muvaffak olacaktır! [342]
Vallahi, o, Allah tarafından da destekleniyordur! [343]
Onun hatibi, bizim hatibimizden daha iyi hatibdir.
Onun şairi, bizim şairimizden daha iyi şairdir! [344]
Onlarınkinin sesleri, bizimkilerin seslerinden daha yüksek, daha gürdür! [345]
Bizim hatibimiz konuştu. Onların hatibi, daha gür ve yüksek sesli idi.
Bizim şairimiz, şiirini inşad etti. Onların şairi, daha gür ve yüksek sesli ve daha güzel sözlü idi.
Ben bu işin ne olduğunu anlayamadım!" dedi ve Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına yaklaştı ve:
"Şehadet ederim ki; Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur! Sen de Allah'ın Resûlüsün!" diyerek Müslüman oldu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bundan önceki tutum ve davranışın sana zarar vermez!" buyurdu. [346]
Benî Temim heyetinin hepsi Müslüman oldular. [347]
Yüce Allah onlardan razı olsun![348]
Benî Temim Heyetine Bahşiş Verilişi
Peygamberimiz Aleyhisselam, Benî Temim heyetinin bahşişlerinin verilmesini emretti.
Her biri, Bilal-i Habeşî'den caizelerini (bahşişlerini) aldılar.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sizden, caizesini vermediğimiz bir kimse kaldı mı?" diye sordu.
"Ağırlıkların yanında bir genç kaldı" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onu da gönderiniz, caizesini alsın!" buyurdu.[349]
Kays b. Âsim:
"Yâ Rasûlallah! O, ağırlıklarımızın yanında kalan bir çocuktur. [350] Şeref ve mevki sahibi değildir!" dedi. [351]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Olsun! O, heyet ile gelmiştir. Bahşiş almaya hakkı vardır!" buyurdu. [352]
Bu genç, Amr b. Ehtem idi. [353]
Amr b. Ehtem; söylediği bir şiirde, Kays b. Âsım'ı kendisi hakkındaki sözü ve davranışından dolayı kınamış ve yermiştir. [354]
Benî Neccar kadınlarından birisi:
"O gün, Bilal-i Habeşî'den onikişer buçuk ukiyye caizelerini alırlarken, Benî Temim heyetine bakıyordum.
Onların en küçüğü olan bir gence de, o zaman, beş ukiyye verildiğini gördüm" demiştir. [355]

Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer'in Allah Tarafından Uyarılışı

Hz. Ebu Bekir, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Bunlara Ka'ka' b. Zürâreyi vali ve kumandan tayin buyursan?" dedi.
Hz. Ömer, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Hayır! Sen onlara Akra' b. Hâbis'i vali ve kumandan tayin buyur!" dedi.
Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer'e:

"Sen bana ancak muhalefet etmek istiyorsun" deyince, Hz. Ömer:
"Hayır! Ben sana muhalefet etmek istemiyorum" dedi ve birbirleriyle tartışmaya başladılar ve hatta, sesleri yükseldi.
Az kalsın, ikisi de helak olacaklardı.[356]
Haklarında inen âyetlerde şöyle buyuruldu:
"Ey iman edenler! Allah'ın ve Resûlünün huzurunda, sözde ve işte öne geçmeyiniz! Allah'tan korkunuz!
Çünkü, Allah, herşeyi hakkıyla işiten ve bilendir.
Ey mü'minler! Seslerinizi Peygamberin sesinden üstün çıkarmayınız! Birbirinize bağırdığınız gibi, ona sözle bağırmayınız!
Yoksa, haberiniz olmadan, amelleriniz boşa gider!"[357]
Bu hadiseden sonra, Hz. Ömer, Peygamberimiz Aleyhisselamın huzurunda konuştuğu zaman sesini o kadar kısardı ki, Peygamberimiz Aleyhisselam onun sözünü işitemez, ne söylediğini kendisine sorardı.[358]
Hâris b. Dırâr el-Huzâî'nin Medine'ye Gelişi, Müslüman Oluşu ve Benî Mustalıkların da Müslüman Olmalarını Sağlayışı
Haris b. Dırâru'l-Huzâî, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelmiş, Peygamberimiz Aleyhisselam kendisini İslâmiyete davet edince Müslüman olmuş ve:
"Yâ Rasûlallah! Beni kavmimin yanına geri çevir de, onları İslâmiyete davet edeyim ve Müslüman olanların zekatlarını toplayıp filan zaman sana göndereyim!" demişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam da, onu, zekatlarını toplamak üzere Benî Mustalıklara göndermişti.[359]
Benî M ustalıklar, Huzâalardan bir oymak olup, Ezdîve Kahtânî idiler. [360]
Benî Mustalıklar Müslüman oldular, meydanlarında mescidleryaptılar. [361]
Yüce Allah hepsinden razı olsun!
Haris b. Dırâr, Benî Mustalıklardan, mallarının zekatlarını topladı.
Gönderme zamanı geldiği halde Peygamberimiz Aleyhisselamın elçisinin gelmediğini görünce, bu hususta Allah ve Resûlünü kızdıracak bir hadise çıktı sandı.
Kavminin ileri gelenlerini toplayıp, onlara:
"Resûlullah Aleyhisselam bana bir vakit tayin etmiş ve o zaman elçisini gönderip yanımdaki zekatı aldıracağını söylemişti.
O vakit gelmiş olduğu halde, Resûlullah Aleyhisselamın elçisi gelmemiştir.
Resûlullah Aleyhisselam sözünden döner değildir.
Kendisinin, elçisini yanında tutup salmayacağını da sanmıyorum.
Herhalde, bu iş yüzünden bir kızma vardır.
Geliniz, Resûlullah Aleyhisselamın yanına gidelim" dedi.
O sırada, Peygamberimiz Aleyhisselam, Velid b. Ukbe b. Muayt'ı Haris b. Dırâr'ın yanındaki zekat mallarını teslim almak üzere, Benî Mustalıklara göndermişti. [362] Ki, bu, Hicretin 9. yılında idi. [363]
Benî Mustalıklar, Velid b. Ukbe'nin geldiğini işitince, sevindiler.
İçlerinden yirmi kişi, onu develer ve davarlarla karşılamaya çıkülar. [364] Fakat, ne deve, ne de davar teslim edilecek bir kimse göremediler! [365]
Velid b. Ukbe, Benî M ustalıkların irtidad ettiklerini, Müslümanlıktan döndüklerini ve zekat vermekten kaçındıklarını haber almış, onların kendisini silahlı olarak karşılamaya

çıktıklarını görünce de, korkmuştu. [366] Şeytan, kalbine, Benî Mustalıkların kendisini öldürmek istedikleri şüphesini, korkusunu da düşürmüştü. [367]
Benî Mustalıkların karşılayıcılarını uzaktan görür görmez, daha yanlarına varmadan, izi sıra geri döndü.
Benî Mustalıkların silahlandıklarını ve kendisinin zekatı toplamasına engel olduklarını Peygamberimiz Aleyhisselama haber verdi. [368]
"Yâ Rasûlallah! Haris beni zekat toplamaktan men etti ve öldürmek istedi. [369]
Benî Mustalıklar seninle çarpışmak için toplanmışlar!" dedi. [370]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Beni Mustalıklara göndermek üzere askerî bir birlik hazırladı. [371]
Benî Mustalıklar bunu haber alınca, Velid b. Ukbe'yi karşılamış olan heyet acele Medine'ye geldi. [372]
Medine'de, kendilerine gönderilmek üzere bulunan İslâm birliğiyle karşılaştılar.
İslâm birliği, Haris b. Dırâr'ı görünce:
İşte, Haris!" dediler.
Haris b. Dırâr, onlara:
"Sizler kimlerin üzerine gönderiliyorsunuz?" diye sordu.
"Senin üzerine!" dediler.
Haris b. Dırâr
"Ne için benim üzerime gönderiliyorsunuz?" diye sordu.
"Resûlullah Aleyhisselam sana Velid b. Ukbeyi göndermişti.
Onun söylediğine göre; sen onun zekatı toplamasına engel olmuş ve kendisini de öldürmek istemişsin!" dediler.
Haris b. Dırâr
"Hayır! Muhammed'i hak din ve Kitabla peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki; ben kat'iyyen ne onu (Velid b. Ukbe'yi) gömnüşümdür, ne de o benim yanıma uğramıştır!" dedi.
Haris b. Dırâr Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına girdiği zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Sen zekatın toplanmasına engel olmuşsun, elçimi de öldürmek istemişsin, öyle mi?" diye sordu.
Haris b. Dırâr
"Hayır! Seni hak din ve Kitabla peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki; ben ne elçini gör-müşümdür, ne de o benim yanıma uğramıştır! Benim şimdi gelişim, ancak, Resûlullahın elçisinin bize gönderilmeyişinden ve bunun da Yüce Allah ve Resûlünün gazabından ileri gelmiş olmasından korktuğum içindir!" dedi. [373]
Benî Mustalık heyeti de:
"Yâ Rasûlallah! Sor o elçine! Bakalım bizimle hiç konuşmuş mudur?" dediler.
Benî Mustalık heyetiyle konuştuğu sırada, Peygamberimiz Aleyhisselamı vahiy hali bürüdü!
Hucurat sûresinin inen 6. âyetinde şöyle buyuruldu:
"Ey mü'minler! Eğer bir fâsık size bir haber getirirse, onu tahkik ediniz!
Yoksa, bilmeyerek bir kavme sataşırsınız da, yaptığınıza pişman olursunuz!"
Peygamberimiz Aleyhisselam, Benî Mustalık heyetine:
"Sizin yanınıza kimi göndermemi istersiniz?" diye sordu.

Benî Mustalık heyeti:
"Abbâd b. Bişr'i gönder!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Abbâd! Onlarla birlikte git! Onlardan, mallarının zekatlarını al! Mallarının en iyilerini seçip almaktan sakın!" buyurdu.
Abbâd b. Bişr, Benî Mustalıkların yanında on gün kaldı. Onlara Kufân-ı Kerîm okuttu. İslâm şeriatlarını öğretti.
Ne hakkı zayi ettirdi, ne de onların hakkına tecavüz etti.
Sonra, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına döndü. [374]

Benî Esed b. Huzeymelerin Müslüman Oluşu

Benî Esedler Huzeyme b. Müdrikelerden birçok oymakları bulunan büyük bir kabile olup, yurtları Necd bölgesinde Kerec'e doğru uzanmakta idi.
Tayyi' kabilesine komşu idiler.[375]
Benî Esed b. Huzeymeler toplanıp Peygamberimiz Aleyhisselama bir heyet göndermeyi kararlaştı rdılar. [376]
Hicretin 9. yılının başında (Muharrem ayında) Benî Esedlerden on kişilik bir heyet Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldi. [377]
İçlerinde:
1. **Hadramî b. Âmir,**
2. **Dırâr b. Ezver,**
3. **Vâbısa b. Ma'bed,**
4. **Katâde b. Kâif,**
5. **Seleme b. Hubeyş,**
6. **Tulayha b. Huveylid,**
7. **Nekâde b. Abdulmelik b. Halef, [378]**
8. **Ebu Muk'ıd[379] ile BenîZeyne (Benî Maliklerden de bazı kimseler bulunuyordu. [380]**

Hadramî b. Âmir, Benî Zeynel erdendi. [381]
Kavminin ulusu, lideri, [382] Benî Esed heyetinin de başkanı idi. [383] Kendisi şairdi. [384]
Dırâr b. Ezver de, Benî Zeynelerdendi. [385] Tanınmış süvarilerden, babayiğitlerden ve şairlerdendi. Yayılır 1.000 devesi vardı . [386]
Vâbısa b. Ma'bed, yufka yürekli, gözü yaşlı bir adamdı. Çok ağlar, gözünün yaşını tutamazdı. [387]
Tulayha b. Huveylid, Benî Esedlerin namlı süvarilerinden, babayiğitlerinden idi. Benî Esedler, onun başında toplanırlardı. [388]
Katâde b. Kâif bâdiyede oturur, Hicaz halkından sayılırdı. [389]
Benî Esed heyeti Medine'ye geldiği sırada, Peygamberimiz Aleyhisselam Mescidde ashabıyla birlikte oturuyordu. [390]
Peygamberimiz Aleyhisselama selam verdiler[391] ve:
"Yâ Rasûlallah! Biz, Allah'ın Bir olduğuna, eşi ortağı olmadığına, senin de O'nun kulu ve resûlü olduğuna şehadet ediyoruz!" dediler. [392]
Hadramî b. Âmir:
"Yâ Muhammed! [393] Yâ Rasûlallah! [394] Sen bize hiçbir elçi, hiçbir askerî birlik salmam işken, biz şu kıtlık yılında, karanlık gecelerde yolculuk ederek kendiliğimizden sana geldik! [395]
Yâ Rasûlallah! Başka Araplar seninle çarpıştılar, biz çarpışmadık! [396]
Biz, gerimizdekilerin de temsilcileriyiz! [397]
Biz Huzeymeler, senin için toplanmışızdır ve sendenizdir.
Bizim koruyuşumuz, çok koruyucudur.
Bizim kadınlarımız, kocalarına sevgi gösterirler.
Oğullarımız da, çok iyi binici ve çok babayiğit ve kahramandırlar" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Benî Esed heyetini İslâmiyete davet etti.
Benî Esed heyeti:

"Mallarımızın zekat ve sadakalarını kendi fakirlerimize vermek, yurtlarımızda kuraklık ve kıtlık olduğuna göre, başka yerlere göçmek üzere Müslüman oluyoruz!" dediler, Müslüman oldular, Peygamberimiz Aleyhisselama bey'at ettiler.[398]
Dırâr b. Ezver, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Uzat elini de, sana İslâmiyet üzerine bey'at edeyim!" dedi . [399]
Peygamberimiz Aleyhisselam, heyet içinde Benî Zeynelerden olanlara, "Sizler kimsiniz?" diye sordu.
Onlar:
"Biz, Zeyne (At Çulları) oğullarıyız!" dediler. [400]
Peygamberimiz Aleyhisselam, onların isimlerini değiştirmek istedi. [401]
"Siz, Rişde oğullarısınız!" buyurdu.
Zeyne oğulları:
"Biz, babamızın ismini bırakmayız! Benî Muhavvele gibi olmak istemeyiz!" dediler. [402]
Akıllarının kısalığı yüzünden, Peygamberimiz Aleyhisselamın teklifine yanaşmadılar. [403]
Peygamberimiz Aleyhisselam Benî Abduluzzâ b. Gatafanların ismini Benî Abdullah b. Gatafanlar olarak değiştirdiği zaman, Zeyne oğulları:
"Onlar, Muhavvele oğulları!" diyerek ayıplamış ve kınamışlardı. [404]

Benî Esed Heyetinin Peygamberimizden Iyafet ve Kehanetin Hükmünü Sormaları

Benî Esed heyeti; lyafet, kehanet ve taşlan işaretleyip onları avuçlarında sallayarak mânâlar çıkarmak... gibi şeyler hakkında ne Duyurulduğunu Peygamberimiz Aleyhisselamdan sordular.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onları bütün bunlardan nehiy ve men etti.[405]
lyafet; kuşları "Kışt!" diye azarlayarak kişleyip, onların isimlerinden, seslerinden, iniş ve geçişlerinden uğurlulukveya uğursuzluk çıkarmaya çalışmak demektir ki, bu, Arapların çokça yapageldikleri âdetlerindendi. [406]
Kehanet; gaybdan haber vermek, falcılık ve bakıcılık yapmak; [407]
Kâhin de; gelecek zamanda olacak şeylerden haber veren ve kâinatın sırlarına, gayb ilmine vâkıf olduğunu iddia eden kimse demektir. [408]
Kâhinler; kendilerinin cinlerden tabileri bulunduğunu, onların görünüp kendilerine haberler getirdiklerini söylerlerdi. [409]
Benî Esed heyeti:
"Biz, Cahiliye devrinde bütün bu işleri yapardık! Geri kalan şey hakkında ne buyurursun?" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Nedir o geri kalan şey?" diye sordu.
Benî Esed heyeti:
"Hat (remil atma) ilmi!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onu, peygamberlerden bir peygamber çizerdi. Kimin çizgisi onunkine uyarsa, isabet edebilir" buyurdu. [410]

Benî Esed Heyetine Kur'ân-ı Kerîm Öğretilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam; Benî Esed heyetine Kur'ân-ı Kerîm'i öğrenmelerini emretti. Onlarda, Kur'ân'ı,[411] farzları[412] öğrenmek için, günlerce oturdular. [413]

Peygamberimiz Aleyhisselam, Hadramî b. Âmir'e Abese ve A'lâ sûrelerini kendisi öğretti. [414]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Kendisine Bağışlanan Deve ve Onu Bağışlayan ve Getiren Hakkındaki Bereket Duası

Peygamberimiz Aleyhisselam, Benî Esed heyetinden Nekâde b. Abdullah'a:

"Ey Nekâde! Kendim için, binmeye elverişli, sütlü, yanında yavrusu bulunmayan bir deve istiyorum" buyurmuştu.

Nekâde, kendi develeri arasında böylesini araştırdı, bulamadı. Amcasının oğlu Sinan'ın yanında buldu. Sürüp Peygamberimiz Aleyhisselama getirdi.

Peygamberimiz Aleyhisselam, devenin memesini eliyle sığadı ve Nekâde'yi çağırdı, deveyi sağmasını ona emretti.

Nekâde deveyi memesinde biraz süt kalıncaya kadar sağdı.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Ey Nekâde! Bırak, hepsini sağma! Biraz kalsın ki, o, arkada kalan sütün inmesini sağlar!" buyurdu.

Peygamberimiz Aleyhisselam, sağılan sütten içti. Peygamberimiz Aleyhisselamın ashabı da içtiler. Artanını da Nekâde içti.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Ey Allah'ım! Develer içinde bu deveyi ve onu bağışlayanı mübarek kıl!" diyerek dua edince, Nekâde:

"Ey Allah'ın Peygamberi! Onu getireni de duana kat!" dedi.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Onu getireni de mübarek kıl!" duasını da duasına ekledi.[415]

Benî Esed Heyetinin Uyarılışı

Benî Esed heyetinden bazılarının kendiliklerinden gelip savaşsız Müslüman olduklarını Peygamberimiz Aleyhisselamın başına kakmaları Yüce Allah tarafından hoş karşılanmamış, kendileri şöyle uyarılmışlardır:
"Onlar, İslâm'a girdiklerini senin başına kakıyorlar!
Onlara de ki: 'Müslümanlığınızı benim başıma kakmayınız! Bilakis, sizi imana muvaffak kıldığı için, Allah sizi minnet altında bırakır; eğer siz 'İnandık!' demenizde sadık kişiler iseniz!"[416]
Peygamberimiz Aleyhisselamın Kudâî b. Amr'ı Benî Esedlere Vali Tayin Edişi ve Benî Esedler
İçin Bir Yazı Yazdırışı
Peygamberimiz Aleyhisselam; Benî Uzrelerden olan Kudâî b. Amr'ı Benî Esedlere vali tayin etti.
Benî Esedler için de bir yazı yazdırdı ve o yazıda şöyle buyurdu:
"Bismillâhirrahmânirrahîm
Muhammed Peygamberden Benî Esedlere!
S elam ün aleyküm.
Size olan nimetinden dolayı Allah'a hamd ederim ki, O'ndan başka hiçbir ilah yoktur.
Bundan sonra, derim ki:
Siz, Tayyi' kabilesinin sularına ve topraklarına yaklaşmayacaksınız! Çünkü, onların sularına ve topraklarına girmeniz size helâl değildir. Ancak, kendilerinin içeri alacakları kimseler, bundan müstesnadır.
Muhammed'in emrini dinlemeyen kimseler, onun himayesinden uzak kalırlar.
Benî Esedlerin işlerine Kudâî b. Amr baksın!
Bu yazıyı Hal id b. Saîd yazdı ."[417]

Urve b. Mes'ud'un Müslüman Olup Taiflileri Müslümanlığa Davet Edişi ve Şehit Edilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam Taiflileri kuşattığı sırada, Urve b. Mes'ud ile Gaylan b. Seleme, Taif savunması için debbâbe, mancınık vesaire yapma sanatını öğrenmek üzere Cüreş'te bulunuyordu.[418]
Peygamberimiz Aleyhisselam Taif'ten ayrıldıktan sonra Urve b. Mes'ud Taife dönmüş; bir müddet, debbâbe, büyük küçük mancınıklar yapmakla uğraşmış; [419] nihayet, Yüce Allah onun kalbine İslâmiyet sevgisi düşürmüştü. [420]
Urve b. Mes'ud, Hicretin 9. yılı Rebiülevvel ayında Medine'ye, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gel di . [421] Müslüman oldu. [422]
Peygamberimiz Aleyhisselam, onun Müslüman oluşuna çok sevindi.
Urve b. Mes'ud, Medine'de Hz. Ebu Bekir'in evine inmişti.
Muğîre b. Şube, amcasını, kendi evine götürülünceye kadar, bırakmadı. [423]
Muğîre b. Şube, Urve b. Mes'ud'un yeğeni idi. [424]
Urve b. Mes'ud:
"Yâ Rasûlalları! Bana izin ver de, kavmimin yanına gidip onları İslâmiyete davet edeyim. Vallahi, ben gelip geçmiş dinler içinde bunun gibisini görmedim! Ben ashab ve kavmimin yanına öyle hayırlı bir varışla varacağım ki, hiçbir kimse hiçbir zaman kavmine benim varışım gibi varmayacaktır!" dedi. [425]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Taif halkının öteden beri onurlanıp büyüklenip Müslümanlıktan kaçındıklarını bildiği için: [426]
"Onlar seni öldürürler!" buyurdu. [427]
Urve b. Mes'ud:
"Yâ Rasûl ali ah! Ben onlara öz evlatlarından daha sevgiliyimdir!" dedi. [428]
Gerçekten de, Urve b. Mes'ud, Taif halkı içinde sevilir, sayılır, sözü dinlenir bir zât idi. [429]
Onu Kureyş müşrikleri de böyle kabul ederlerdi.
Kur'ân-ı Kerîm'de açıklandığına göre, Kureyş müşrikleri:
"Şu Kur'an (indirilecekse) iki memleketin birinden, büyük bir adama indirilmeli değil miydi?" demişlerdi. [430]
İki memleketin biri Mekke, diğeri Taif'ti.
Kureyş müşriklerinin büyük adamlardan maksatları da, Mekke'deki Velid b. Muğîre ile Taifteki Urve b. Mes'ud gibi kişilerdi. [431]
Urve b. Mesud, simaca, İsa Aleyhisselamı andırırdı. [432]
Urve b. Mes'ud, Taiflileri İslâmiyete davet için izin verilmesi hakkındaki dileğini tekrarladı.
Peygamberimiz Aleyhisselam da, yine:
"Onlar seni öldürürier! [433] Onlar seni öldürürler diye korkuyorum!" buyurdu. [434]
Urve b. Mes'ud:
"Yâ Rasûlallah! Onlar, beni uykuda bulsalar uyandırmaz, uyandırmaya kıyamazlar!" dedi. [435] Onların yanlarına gitmek üzere üç kez için istedi.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Eh, gitmek istiyorsan, git!" buyurdu. [436]

Urve b. Mes'ud, aralarındaki mevkii sebebiyle Taiflilerin kendisine aykırı davranmayacaklarını, karşı koymayacaklarını umuyordu. [437]
Urve b. Mes'ud kalkıp Taife doğru yola çıktı. Beş gün gittikten sonra akşamleyin kavmine ulaştı, hemen evine girdi. [438]
Taifliler, Urve'nin Rabbe putuna uğramadan, onu ziyaret etmeden evine girişinden hoşlanmadılar, ondan kuşkulandılar.
Sonra da, kendi kendilerine:
"Yolculuk hali onu bundan alıkoymuş olabilir!" dediler. [439]
Sakîf kavmi Urve'nin evine geldiler, onu Cahiliye ve müşriklik devrinin selamıyla selamladılar. [440]
Urve b. Mes'ud, onlara karşı müşriklik selamını tanımayan, ondan hoşlanmayanların ilki oldu[441] ve:
"Bana 'Esselâmü aleyküm!' diyerek, [442] Cennetliklerin selamıyla selam vermenizi size tavsiye ederim" dedi. [443]
Sonra da, onları Müslümanlığa davet etti:
"Ey kavmim! Siz beni herhangi bir kötülükle suçlayabilir misiniz?
Siz, benim soy sopça en seçkininiz, servetçe en zengininiz, cemaatçe de en güçlünüz olduğumu biliyor değil misiniz?
Beni, İslâmiyete girmeye sevkeden, ancak, başkalarının göremediği şeyi benim onda görmüş olmamdır!
Gelin, öğüdümü dinleyin! Bana aykırı davranmayın!
Vallahi, benim size getirip sunduğum şeyden daha üstününü, hiçbir elçi kavmine getirip sunmam ıştır!" dedi.
Fakat, Sakîfler ona hakaret ettiler.
Onun çevresini sardılar ve:
"Lâfa andolsun ki; zaten senin Rabbe'ye yaklaşmadığın ve onun yanında saçını kazıtmadığın zaman, dininden ayrılmış olduğun bizim içimize doğmuştu!" dediler. [444]
Urve b. Mes'ud onlara karşı çok yumuşak davrandı.
Taifliler ise, toplanıp onun hakkında yapacakları şeyi kararlaştırmak üzere yanından ayrıldılar.
Urve b. Mes'ud, tanyeri ağarmaya başladığı zaman, [445] köşkünün üzerine çıktı. [446] Namaz için ezan okudu. [447]
Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına ve Muhammed Aleyhisselamın Resûlullah olduğuna[448] şehadet etti. [449]
Kendisinin Müslüman olduğunu açıkladı ve Taif halkı olan Sakîfleri İslâmiyete davet etti. [450]
Taifliler, her köşeden, ona doğru vardılar. [451] Her taraftan, onu oka tuttular. [452]
Benî Maliklerden Benî Salim b. Malik'in kardeşi Evs b. Avfın attığı ok, Urveye isabet etti. Oku Ahlâftan Benî Attâb b. Maliklerden Vehb b. Cabir adındaki kişinin attığı da sanılmıştir. [453] Urve b. Mes'ud da Ahlâftan (yani Sakîflerin başka kabilesinden) idi. [454]
Atılan ok U rve b. Mes'ud'un bilek damarını kesti. Kan dindirilemedi.
Okun Evs b. Avf tarafından atıldığı gerçekleştiği için; [455] Gaylan b. Seleme, Kinane b. Abdi Yal il, Hakem b. Amr ve Ahlâfın diğer ileri gelenleri silahlandılar, çarpışmak için yığınak yaptılar ve:

"Ya Benî Maliklerin başkanlarından on kişi öldürüp Urve'nin öcünü alacağız,ya da en son fendimize kadar öleceğiz!" dediler. [456]
Urve b. Mes'ud'un Kanını Bağışlayıp Kabile Arasındaki Kan Dâvâsını Önleyişi ve Yakınlarına Vasiyeti
Urve b. Mes'ud'a:
"Kanın hakkında ne yapılmasını uygun görürsün?" diye soruldu.[457]
Urve b. Mes'ud, iki tarafın yapmaya kalkıştıkları şeyi görünce, kendi kavim ve kabilesine:
"Sakın benim yüzümden çarpışmaya kalkmayınız!
Çünkü, ben bu hususta aranız düzelsin diye kanımı bağışlamış bulunuyorum. [458]
Bu bir şereftir ki; Allah beni bununla şereflendirmiştir!
Bu bir şehitliktir ki, bunu bana Allah göndermiştir. [459]
Ben şehadet ederim ki; Muhammed, Allah'ın Resûlüdür!
O, sizin beni öldüreceğinizi de bana önceden haber vermişti!" dedi. Sonra da, yakınları olan cemaate: [460]
"Resûlullah Aleyhisselamın yanında şehit olup, yanınızdan ayrılmadan önce Taif dışına gömülmüş bulunan şehitlerin yanına beni de gömmenizden başka, hakkımda yapacağınız birşey yoktur!" dedi. [461]
Urve b. Mesud'u, vasiyeti üzerine, Taif şehitlerinin yanına gömdüler.
Yüce Allah ondan razı olsun!
Urve b. Mes'ud'un şehit edildiği haberi erişince, [462] Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onun kavmi ile olan hali, Yâsîn sahibinin kavmi arasında olan haline benzer! [463]
Yâsîn sahibi kavmini Yüce Allah'a imana davet etmişti de, kavmi onu öldürmüşlerdi. [464]
Hamd olsun o Allah'a ki, ümmetim içinde Yâsîn sahibi gibi birini bulundurdu!" buyurdu. [465]
Yasin sahibi, Antakya halkından Habib b. Müreyy idi. Kendisi, yular yapma işiyle uğraşırdı.
Hastalıklı bir zâttı. Cüzzam, miskîn hastalığına tutulmuştu.
Kendisinin evi, şehir kapılarının yanında, şehirden uzakça bir yerde idi.
Kendisi, mü'min, eli hayra açık bir zâttı. Kazancını akşamleyin biraraya toplar, ikiye böler, kazancının yansıyla çoluk çocuklarını geçindirir, yarısını da yoksullara tasadduk eder, dağıtırdı.
Hastalığı, zayıflığı ve işi kendisini ibadetten alıkoymaz, minarede Allah'a gizlice ibadet ederdi.
Habib, kavmi olan Antakya halkının kendilerine gönderilmiş elçileri öldürmeye söz birliği ettiklerini haber aldığı zaman koşup yanlarına varmış, onlara Allah'ı hatırlatmış, kendilerini öğüüemiş, elçilere uymaya davet etmişti.
Antakya halkı ise, onu taşa tutmuşlar, ayaklarının altına alıp çiğnemişler, ve kendisi:
"Ey Allah'ım! Kavmime doğru yolu göster!
Ey Allah'ım! Kavmime doğru yolu göster!
Ey Allah'ım! Kavmime doğru yolu göster!" diyerek dua ede ede can vermişti . [466]
Yüce Allah ondan razı olsun!
Antakya halkı, Cebrail Aleyhisselamın bir bağırışıyla yok olmuştur.
Antakya şehrinin putperest halkına gönderilen elçiler ise İsa Aleyhisselamın üç havarisi olup, birisi Şem'un idi.
Bunlar, ilk önce, Habib'e rastlamışlardı.

Habib, onların kim olduklarını ve ne için geldiklerini sorup öğrendikten ve kerametlerini gördükten sonra, onlara hemen iman etmişti. [467]

Kur'ân-ı Kerîm'in Yâsîn Sahibi Hakkındaki Açıklaması

Yasin sahibi hakkında Kufân-ı Kerîtn'de şöyle Duyurulur:
"Onlara, o şehir (Antakya) yaranını misal getir!
Hani, oraya elçiler gelmişti. Biz, ozaman, kendilerine iki elçi göndermiştik de, onları yalanlamışlardı. Biz de, bir üçüncü ile bunları desteklemiştik.
'Biz size gönderilmiş hak elçileriz![1] demişlerdi.
Onlar (Antakya halkı):
'Siz bizim gibi insandan başka kimseler değilsiniz!
Hem, Rahman hiçbir şey (ne vahiy, ne risalet) indirmemiştir.
Siz ancak yalan söyler adamlarsınız!' dediler.
Elçiler de:
'Rabbimiz biliyor ki; biz gerçekten size gönderilmiş elçileriz!
Bizim üzerimize düşen vazife, açıkça tebliğden başka birşey değildir[1] dediler.
Şehir halkı ise
'Doğrusu, biz sizin yüzünüzden uğursuzlandık. Eğer vazgeçmezseniz, andolsun ki, sizi mutlaka taşlarız! Bizden size muhakkak acıklı bir işkence de dokunur!' dediler.
Elçiler de:
'Sizin uğursuzluğunuz kendinizdedir. Size öğüt verilirse mi uğursuzluk olur?!
Hayır! Siz haddi aşanlar güruhusunuzdur!' dediler.
O şehrin en ucundan koşarak bir adam (Habib) geldi de:
'Ey kavmim! Uyunuz o gönderilmiş olanlara!
Uyunuz sizden hiçbir ücret istemeyen o kimselere ki, onlar hidayete ermiş zâtlardır!' dedi *
'Ben, beni Yaratana ne diye kulluk etin eyecekm işim?
Siz, hepiniz, O'na döndürüleceksiniz!
Ben O'ndan başka ilahlar edinir miyim hiç?!
Eğer O çok esirgeyici Allah bana bir zarar yapmak isterse, iddia ettiğiniz şeylerin hiçbiri bana fayda vermez. Onlar beni asla kurtaramazlar.
Şüphesiz ki, ben o takdirde muhakkak apaçık bir sapkınlık içindeyim demektir.
Gerçek, ben Rabbinize iman ettim! İşte, bunu benden duyunuz!' dedi**
Ona (Habib'e), 'Gir Cennete!' denildi.
O da:
'Ne olurdu, kavmim, Rabbimin beni Cennetle ikram edilenlerden kıldığını bilselerdi!' dedi.
Ondan sonra, onun kavminin üzerine gökten hiçbir ordu indirmedik, indiriciler de değildik.
Onların (Antakya halkının) akıbeti, bir tek sayhadan (Cebrail'in bağırışından) başka birşey değildi.
Artık, hemen sönüp gidiverdiler!"[468]
Urve b. Mes'ud'un Oğlu ile Yeğeninin Medine'ye Gelip Müslüman Olmaları
Urve b. Mes'ud şehit edilince, oğlu Ebu Müleyh ile kardeşinin oğlu Karib b. Esved b. Mes'ud, Taif halkına:
"Siz Urveyi öldürdünüz! Artık biz sizinle hiçbir zaman hiçbir şey üzerinde söz ve iş birliği yapmayacağız!" diyerek Taiften ayrıldılar. Medine'ye geldiler.[469] Muğîre b. Şûbe'nin evine indiler. [470]
Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına vanp Müslüman oldular.

Yüce Allah onlardan razı olsun!
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Kimi isterseniz, kendinize müttefik ve yardımcı edininiz!" buyurdu.
Onlar:
"Biz Allah'ı ve Allah'ın Resûlünü velî edindik!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ebu Süfyan b. Harb dayınızdır. Onunla müttefik olunuz!" buyurdu. [471]
Onlar:
"Evet! Ebu Süfyan b. Harb dayımızdır!" dediler. [472]
Onun müttefiki oldular.[473] Hicretin 9. yılı Ramazan'ında Sakıt" heyeti Medine'ye gelinceye kadar, Medine'de oturdular. [474]

Benî Uzre Heyetinin Medine'ye Gelmeleri ve Müslüman Olmaları

Benî Uz re b. Sa'd b. Hüzeymler, Kudâalardan olup,[475] Yemen kabilelerindendi. [476]
Hicretin 9. yılında Safer ayında Benî Uzrelenden oniki kişilik bir heyet, Medine'ye gelip, [477] Remle binti Hâris'in konağına indiler. [478]

1. **Cemre b. Numan**
2. **Süleym b. Malik,**
3. **Sa'd b. Malik,**
4. **Malik b. Ebi Riyah, gelen heyet içinde bulunuyordu. [479]**

Cemre b. Numan, Benî Uzrelerin ulusu ve lideri idi. [480]
Benî Uzre heyeti, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelince, Peygamberimiz Aleyhisselama Cahiliye devri selamıyla selam verdiler. [481]
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Siz, kimlersiniz?" diye sordu. [482]
Benî Uzre heyetinin konuşmacısı:
"Biz, bilmediğin kimseler değilizI[483]
Biz, Kusayy'ın anne bir kardeşi[484] ve yardımcısı olan Uzre'nin oğullarındanız! [485]
Biz, Huzâalarla Benî Bekrleri Mekke vadisinden uzaklaştırmıştık.
Aramızda akrabalık ve hısımlık vardır" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Hoşgeldiniz! Safa geldiniz!" buyurduktan sonra, [486] onlara:
"Siz beni tanımadınız mı? Bana İslâm selamıyla selam vermekten sizi ne alıkoydu?" diye sordu. [487]
Benî Uzre heyeti:
"Yâ Muhammedi Biz henüz atalarımızın üzerinde bulundukları şey üzerinde bulunuyoruz. Kendimiz[488] ve kavmimiz adına birtakım isteklerin dile getiricisi olarak yanına geldik!" dediler. [489]
"Sen nelere davet ediyorsun?" diye sordular.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben bütün insanları Bir olan, Kendisinin hiçbir eşi, ortağı olmayan Allah'a ibadet ve benim de O'nun resûlü olduğuma şehadet etmeye davet ediyorum!" buyurdu.
Benî Uzre heyetinin konuşmacısı:
"Bunun arkasından, yapılacak ne var?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Abdestlerini güzelce alıp vakitleri içinde kılacağınız beş vakit namaz vardır! Çünkü, bu, ibadetlerin üstünüdür" buyurdu ve kendilerine oruç, zekat ve hac gibi farzların geri kalanını da anlatıp sözünü bitirdi. [490]
Benî Uzre heyeti, Peygamberimiz Aleyhisselamdan, dinî birçok şeyler sordular.
Peygamberimiz Aleyhisselam onların sorularını cevaplandırdı . [491]
Benî Uzre heyeti Müslüman oldu. [492]
Yüce Allah onlardan razı olsun!
Benî Uzre heyeti:
"Yâ Rasûlallah! Aramızda kâhin bir kadın var.
Kureyşîler ve başka Araplar onun yanına varıp muhakeme olunur, yargılanırlar.
İçinden çıkamadığımız işlerimizi ondan soralım mı?" diye sordular.

Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ondan birşey sormayınız!" buyurdu. [493] Onları kâhin kadına birşey sormaktan, [494] putlar adına[495] kestikleri hayvanların etlerini yemekten men etti. [496]
Ancak, Allah'ın ismini anarak kesecekleri hayvanların etlerini yemenin kendilerine haram olmadığını haber verdi. [497]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Şam'ın fethedileceğini ve Herakliyus'un ülkesinden çıkıp korunabileceği bir yere kaçacağını da Benî Uzre heyetine müjdeledi. [498]
Benî Uzre heyeti, Remle binti Hâris'in konağında iki gün oturdu. [499]
Peygamberimiz Aleyhisselam; başka heyetlere verildiği gibi, Benî Uzre heyetine de bahşişlerinin verilmesini emretti. [500] Bahşişleri verildi. [501] Heyetten her birine, birer bürüd, elbise de verildi. [502]
Benî Uzre heyeti, ev halklarının yanına, [503] yurtlarına döndüler. [504]

Benî Uzrelerden Cemre b. Numan'ın Zekat Memurluğuna Atanışı ve Kendisine Arazi de Verilişi

Benî Uzre heyetinden Cemre b. Numan, Hicaz halkından, Benî Uzrelerin zekat ve sadakalarını toplayıp Peygamberimiz Aleyhisselama getiren ilk kişi idi.

Peygamberimiz Aleyhisselam, ona, Vâdi'l-kurâ'da, enine boyuna atının koşup yorulduğu yerden attığı kamçısının ulaştığı yeri yurt olarak sınırladı ve verdi.[505]

Cemre b. Numan, oraya konup, vefatına kadar orada oturdu. [506]

Benî Uzrelerden Zeml b. Amr'ın Müslüman Oluşu ve Kendisine Sancak ve Yazı Verilişi

Benî Uzrelerden Zem I b. Amr'ı tapmakta olduğu putun içinden işittiği bir ses uyarmış, gelip bunu Peygamberimiz Aleyhisselama haber vermişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"O, cinlerden bir mü'mindir!" buyurdu.[507]
Zeml, Müslüman oldu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, bir sancak bağlayıp, onu kavminin sancaktan yaptı. [508]
Zeml için bir de yazı yazdırdı. [509] Yazdırdığı yazıda şöyle buyurdu:
"B ismi İlâhirrahm ânirrahfm
Allah'ın Resûlü Muhammed tarafından Zeml b. Amr'a ve yanında bulunan Müslüman kişilere hususî olarak yazılmıştır
Ben onu bütün kavmine gönderdim.
Müslüman olan, Allah cemaatine dahil olmuş bulunur; Müslümanlıktan kaçınanlara ise, iki ay eman verilmiştir.
Buna, Ali b. Ebu Talib ve Muhammed b. Meslemetü'l-Ensarî şahittir." [510]

Kutbe b. Âmir'in Has'amlara Gönderilişi
Has'amlar, Enmar b. Nizar b. Maadd b. Adnan'ın oğlu Akyel (Has'am)'ın soyundan olup, birçok oymaklara aynim ıslardı.[511]
Has'amların kardeşleri Becîlelerle birlikte yurtlan, Yemen ve Hicaz'ın hac yollarından Tebâle'ye kadar uzanmakta idi. [512]
Tebâle; Yemen yolunda ve Tihâme toprağındadır. [513]
Has'amların Türebe yakınındaki Bîşe nahiyesinde bulunduklan rivayet edilir. [514]
Türebe; Serat'tan başlayan, Necran'da biten bir vadidir. [515]
Has'amlar, İslâm'ın fetih günleri sırasında etrafa dağılmışlar, kendilerinin bellibaşlı bir yurtları kalmamış, Bîşe ile Türebe arasına gelip konmuşlardı. [516]
Peygamberimiz Aleyhisselam; Hicretin 9. yılında Saferayında[517] Kutbe b. Âmir'i yirmi kişilik askerî bir birliğin başına geçirip, Has'amlardan, Tebâle nahiyesinde bulunan bir kabileye gönderdi. [518]
Peygamberimiz Aleyhisselam; birlik kumandanı Kutbe b. Âmir'e gündüzleri gizlenip geceleri gitmelerini, yemeklerini de yürürken yemelerini, [519] Has'amlara baskın yapacakları zaman, birliğini her taraftan saldıracak biçimde ayırmasını emretti.
Mücahidler, binmek üzere yanlarına on deve alıp yola çıktılar. [520] Silahlarını gizlediler.
Yollarına devam ederek Fetak'ı (Fütuk'u) tuttular. Mesha' vadisine ulaştılar. [521]
Fetak, Fütuk; Taifin bir karyesidir. [522]
Mesha' da; Mekke ile Medine arasında, Taifin veya Mekke'nin büyük kasabalarındandır. [523]
Mücahidler Mesha'da bir adam yakalayıp kendisini sorguya çekmek istedi iseler de, adam hiçbir şey söylemez, susarken, su başlarında konaklamış bulunan halka bağırmaya başlayınca, [524] kendisinin boynunu vurdular.
Su başındaki cemaatin uyumalarını beklediler.
Has'amlar uykuya daldıkları zaman, mücahidler birliklerini ayırdılar.
Her taraftan birden baskın yaptılar.

İki taraf arasında şiddetli çarpışma başladı.
Kutbe b. Âmir ve arkadaşları, kendileriyle çarpışan Has'am erkeklerinden öldürebildiklerini öldürdüler, kadınlan esir aldılar. İğtinam ettikleri deve ve davarları Medine'ye doğru sürdüler. [525]
Has'amlar hemen derlenip toparlandılar, hayvanlarına atlayıp mücahidi erin ardlarına düştüler.
O sırada, Yüce Allah büyük bir sel gönderdi. [526]
Gelen sel, Has'amlarla Müslümanların arasına gerildi. [527]
Has'amlar Müslümanlara yetişmeye yol bulamadılar. [528] Seli bir türlü geçemediler. Mücahidler deve, davarı sürüp aldıkları esirlerle birlikte giderlerken, arkalarından bakakaldılar. [529]
Ganimet mallarının beşte biri çıkarıldıktan sonra, kalanı mücahidler arasında bölüştürüldü.
Her birinin hissesine dörder deve düştü. Bir deve, on davara denk sayıldı. [530]
Bunun üzerine, Has'amlardan, içlerinde As'as b. Zahr ve Enes b. Müdrik'in de bulunduğu bir heyet gelip:
"Biz, Allah'a ve Allah'ın Resûlüne ve Allah'tan gelenlere iman ettik.
Sen bize bir yazı yaz da, o yazıda olanlara tâbi olalım!" diyerek Müslüman olduklarını açık-ladılar. [531]
Peygamberimiz Aleyhisselam da, Has'amlardan, Bîşe çölünde oturanlardan isteyerek yahut istemeyerek Müslüman olanlar hakkında yazdırdığı yazıda, kendilerinin Cahiliye devrinde işlemiş oldukları cinayetlerin kaldırıldığını, her yıl ne gibi mahsullerden ne nisbette zekat ödenmesi gerektiğini bildirdi. [532]
Abdullah b. Avsece'nin Hârise b. Amr b. Kurayt Oğullarına Gönderilişi
Peygamberimiz Aleyhisselam; Hicretin 9. yılında, Saferveya Rebiülevvel hilali görününce, ashab-dan Abdullah b. Avsecetü'l-Becelî'yi, Harise b. Amr b. Kurayt oğullarına gönderdi. [533]
Peygamberimiz Aleyhisselam; orada, Sim'an b. Amr b. Kurayt b. Ubeyd b. Ebu Bekir b. Kilab'a[534] veya Ri'yetü's-Suhaymîye verilmek üzere, [535] kırmızı deri üzerine[536] bir yazı yazdırdı.
Yazısında, onları İslâmiyete davet etti. [537]
Harise b. Amr b. Kurayt oğulları, Peygamberimiz Aleyhisselamın mektubunu aldılar. İslâmiyete girmeyi kabul etmediler. Mektubun yazısını yıkadılar.
Yazının derisiyle de, kovalarının yırtılan dibini yamadılar! [538]
Bunun için, kendilerine "Benu'r-Râkı -Yamacı Oğullan" denildi. [539]
Onlar, bu kötü tutum ve davranışlarıyla, Peygamberimiz Aleyhisselamın mektubunu önemsemediklerini göstermiş, tahkir etmiş oluyorlardı. [540]
Sim'an'ın[541] veya Rıyetü's-Sühaymî'nin[542] kızı:
"Sanıyorum ki; senin başına çok büyük bir musibetten başka birşey gelmeyecek!
Sana Arapların efendisi ve ulusunun mektubu geldi.
Sen de tuttun, onu kovana yama yaptın hâl?" dedi. [543]
Rı'yetü's-Sühaymî'nin kızı Benî Hilallerden birisiyle evli olup, kendisi de, kocası da Müslüman olmuştu. [544]
Âmir b. Halid b. Amr b. Kurayt'ın kızı Ümmü Habib de, söylediği kısa bir şiirde:

"Kendilerine Muhammed'den bir âyet, alâmet geldiği zaman, onlar onu kuyu suyu ile yıkayıp yok ettiler!
Halbuki, o, kendileri için bir güç ve sığınak idi!" diyerek, kavminin kötü tutum ve davranışlarını kınamaktan kendisini alamamıştı.
Benî Kilablar Peygamberimiz Aleyhisselamın mektubuna yapılmayacak şeyi yaptıkları zaman, [545] Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Nedir bunların hali?! Allah onların akıllarını mı gidermiş? Gidersin!" buyurmuştu.
Onlar, vücutları titrer, acele acele konuşur, sözlerini birbirine kanştırır, ne dedikleri anlaşılmaz bir kavim oldular! [546]

Dahhâk b. Süfyan'ın Kurataları Te'dibe Gönderilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam; Hicretin 9. yılında Rebiülevvel ayınc!a[547] Kuratalar üzerine askerî bir birlik saldı.
Dahhâk b. Süfyanü'l-Kilabîyi de, bu askerî birliğe kumandan tayin etti. [548]
Dahhâk b. Süfyan, Arapların bahadırlarından, babayiğitlerinden idi. Kendisi, yüz süvariye denk sayılırdı.
Peygamberimiz Aleyhisselamin başucunda-kendiliğinden-yalın kılıç dikilir, nöbet tutardı. [549]
Mücahidler Kuratalara, Lâve Züccü'nde rastladılar. [550]
Önce, onları İslâmiyete davet ettiler.
İslâmiyeti kabule yanaşmayınca, onlarla çarpışmaya tutuştular, onları bozguna uğrattılar.
Mücahidler arasında bulunan Asyad b. Seleme, babası Seleme b. Kurt'a, Zücc'de bir su çukurunun üzerinde yetişti.
Seleme at üzerinde bulunuyordu.
Asyad babasını İslâmiyete davet etti ve kendisine eman verdi.
Seleme ise, oğluna ve İslâmiyete sövdü.
Bunun üzerine Asyad, babasının atının iki bacağına kılıçla vurdu.
At arkası üzerine çöktüğü ve Seleme su çukurunun içine düştüğü zaman, onu mücahidlerden birisi gelip öldürünceye kadar, suyun içinde mızrağıyla tuttu, bırakmadı. [551] Babasını, edebinden ötürü, [552] kendisi öldürmedi.[553]
Mücahidler, Kurataların ele geçirebildikleri mallarını iğtinam ettiler. [554]
Peygamberimiz Aleyhisselamın kırmızı deri üzerine yazdırıp Abdullah b. Avsece ile gönderdiği mektubunu alıp kovasına yama yapmış olan Rı'yetü's-Sühaymî'nin dinlenen, yayılan hayvanlarından, ev halkından ve mallarından hiçbir şey bırakmaksızın hepsini ele geçirdiler.
Rı'yetü's-Sühaymî ise çırılçıplak atına atlayıp kaçtı!
Benî Hilallerden birisi ile evli bulunan kızının evine ulaştı.
Rı'yenin kızı da, kızının kocası da Müslüman olmuşlardı.
Benî Hilallerin oturma yerleri, Rıye'nin kızının evinin yanında idi.
Rı'ye, kızının evine arka taraftan girdi.
Kızı, onu çırılçıplak görünce, giymesi için üzerine bir elbise attı ve:
"Ne oldu sana?!" dedi.
Rı'ye:
"Daha ne olacak? Babanın başına her kötülük geldi!
Kendisine ne dinlenen, ne yayılan bir hayvan, ne ev halkı, ne de bir mal bırakıldı! Hepsi elinden alındı!" dedi.
Kızı:
"Sen İslâmiyete davet edilmiştin. Ne diye Müslüman olmadın?" dedi.
Rı'ye:
"Kocan nerede?" diye sordu.
Kızı:
"Develerin yanındadır!" dedi.
Develerin yanından gelen damadı, Rı'yeye:
"Sana ne oldu?" diye sordu.

Rı'ye:
"Daha ne olacak? Başa her kötülük geldi!
Kendisine ne dinlenen, ne yayılan bir hayvan, ne ev halkı, ne de bir mal bırakıldı! Hepsi elinden alındı.
Ev halkım ve mallar askerler arasında bölüşülmeden önce, Muhammed'in yanına yetişmek istiyorum!" dedi.
Damadı:
"Binek hayvanımı al, ona binip git!" dedi.
Rı'ye:
"Senin binek hayvanın bana gerekmez!" dedi.
Yaylım develerinden iki yaşında bir deve tuttu. Yolculuk için gereken azığı ve suyu aldı.
Yüzünü üzerindeki elbisesiyle bürüdüğü zaman, arkası açıldı. Arkasını bürüdüğü zaman da, yüzü açıldı.
Tanınmak istemiyordu.
Rı'ye Medine'ye geldi. Devesinin dizini bağladı.
Sabah namazını kıldırdığı sırada Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına doğru vardı, hizasında durdu.
Peygamberimiz Aleyhisselam namazı kıldırınca, Rı'ye:
"Yâ Rasûlalları! Ellerini uzat da, sana bey'at edeyim!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam elini ona doğru uzattı.
Rı'ye, elini Peygamberimiz Aleyhisselamın eline koyup bey'at etmek istediği zaman, elini geri çekti ve bunu üç kere yaptı.
Üçüncüsünde, Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Sen kimsin?" diye sordu.
Rı'ye:
"Rı'yetü's-Sühaymî'yim!" dedi.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam hemen onun kolunu tutup yukarı kaldırdıktan sonra:
"Ey Müslümanlar cemaati! Bu, kendisine yazı yazmış olduğum Rı'yetü's-Sühaymî'dir ki, yazımı alıp kovasına yamamıştı!
Şimdi ise, kendisi, Müslüman olmaya ve kendisinden alınmış bulunanları dilemeye gelmiştir!" buyurdu.
Rı'ye:
"Yâ Rasûlallah! [555] Ailem, malım ve çocuklarım baskına uğratılmıştır" dedi. [556]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Malın bölüştürülmüş bulunuyor. [557] Eğer malların Müslümanlar arasında bölüştürülmeden önce gelip yetişmiş olsaydın, yetiştiğin malı geri almaya lâyık ve müstahak idin. [558]
Ev halkına gelince; onlardan kimi bulursan, al, götür!" buyurdu.
Rı'ye, hemen gitti.
Rı'ye'nin oğlu, babasının bindiği hayvanı tanımış, onun yanında dikilip duruyordu.
Rı'ye, acele, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına döndü ve:
"İşte, şu, benim oğlumdur!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Bilal-i Habeşî'ye:
"Ey Bilal! Onunla birlikte git!

Oğlana:
'Bu, senin baban mıdır?' diye sor!
Eğer 'Evet!' derse, onu Rıye'ye teslim et!" buyurdu.
Bilal-i Habeşî oğlanın yanına vardı.
Ona:
"Bu, senin baban mıdır?" diye sordu.
Oğlan "Evet!" deyince, onu babasına teslim edip Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına döndü ve:
"Yâ Rasûl alları! Ben efendisi için gözyaşı döken bir kimse görmemişimdir!" dedi. [559]

Beliyy Heyetinin Medine'ye Gelişi ve Müslüman Oluşu
Rüveyfi' b. Sabitü'l-Belevfnin bildirdiğine göre; Hicretin 9. yılında, Rebiülevvel ayında, Medine'ye Beliyylerden bir heyet gel di.[560]
Geldiklerini haber alınca, Rüveyfi' onları Benî Cedîle mahallesindeki evine indirdi. Sabahleyin de, [561] Peygamberim iz Aleyhisselamın yanına götürdü. [562] O sırada Peygamberimiz Aleyhisselam evinde ashabıyla birlikte oturuyordu. [563]
Rüveyfi' b. Sabit, Beliyy heyetini Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Yâ Rasûlallah! Bunlar benim kavmim dendir" diyerek takdim etti.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sen de, kavmin de hoşgeldiniz!" buyurdu. [564]
Heyetin yaşlısı ve büyüğü olan Ebu'd-Dıbab* varıp Peygamberimiz Aleyhisselamın önüne oturdu ve konuştu. [565]
Beliyy heyetinin hepsi Müslüman oldular. [566]
Yüce Allah onlardan razı olsun!
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hamd olsun o Allah'a ki, sizi İslâmiyete hidayet etti.
İslâmiyetten başka dinde ölen herkes Cehennemdedir!" buyurdu. [567]
Heyetin büyüğü ve yaşlısı olan zât:
"Yâ Rasûlallah!
Ben konuklan ağırlamaya düşkün bir adamım.
Bundan dolayı bana ahirette bir ecir ve sevab var mıdır?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet! Zengine veya fakire yapacağın her iyilik sadakadır, hasenedir!" buyurdu. [568]
Heyet başkanı:
"Yâ Rasûlallah! Konukluğun müddeti ne kadardır?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Üç gündür! Yanında üç günden fazla oturmak, konuklar için helâl olmaz-çıkıp gidinceye kadar!" buyurdu.
"Yâ Rasûlallah! Yeryüzünün kırlarında bulduğum davarlar hakkında ne buyurursun?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"O ya senindir, ya kardeşinindir, ya da kurdundur!" buyurdu. [569]
Abdullah b. Amr da:
"Yâ Rasûlallah! Yitik davar hakkında ne buyurursun?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:

"O ya senindir, ya kardeşinindir, ya da kurdundur!
Yitiği kardeşin için tut!" buyurdu. [570]
Heyet başkanı:
"Ya o deve olursa, ne Duyurulur?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"O ne senindir, ne de kardeşinindir! Sahibini buluncaya kadar, bırak onu, gitsin!" buyurdu. [571]
Beliyy heyeti, dinleri hakkında daha başka sorular da sordular ve cevaplarını aldılar. [572]
Sonra kalktılar, Rüveyfi'in evine döndüler. [573]
Beliyy heyeti Rüveyfi'in evine döneceği sırada, Peygamberimiz Aleyhisselam getirdiği hurmayı Rüveyfi'e verip:
"Konukları ağırlarken, bu hurmadan da yararlan!" buyurdu.
Beliyy heyeti de, başkaları da bu hurmadan yediler durdular.
Beliyy heyeti Medine'de üç gün oturdu. [574]
Üç günden sonra, vedalaşmak üzere, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, daha önceki heyetlere bahşişler verildiği gibi, bunlara da bahşişler verilmesini emretti. [575] Verildi. [576] Yurtlarına döndüler. [577]

Esmâ (Ümeyme) binti Numanu'l-Kindî'nin Zevceliğe Kabul Olunmasının Peygamberimiz Aleyhisselama Teklif Edilişi ve Medine'ye Getirilişi

Hicretin 9. yılında, Rebiülevvel ayında,[578] Numan b. Ebi'l-Cevn b. Esvedü'l-Kindî Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına Müslüman olarak gelmişti. Kendisi Necd'de otururdu. [579]
Numan b. Ebi'l-Cevn, kral hanedanındandı. [580]
Numan b. Ebi'l-Cevn:
"Yâ Rasûlallah! Amcasının oğlu ile evli iken onun ölümü ile dul kalıp sana varmayı arzu eden, Araplar içinde en güzel bir dulu sana nikahlayayım mı?" diyerek, kızını Peygamberimiz Aleyhisselama zevce olarak vermeyi teklif etti.
Peygamberimiz Aleyhisselam da, onunla evlenmek için, oniki buçuk ukiyye mehir verdi.
Numan b. Ebi'l-Cevn:
"Yâ Rasûlallah! Esma (Ümeyme)'nin mehrini kısma!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben ne kadınlarımdan hiçbirine bundan üstün mehir verdim, ne de kızlarımdan hiçbirine hiçbir kimse bundan üstün mehir verdi" buyurdu.
Numan b. Ebi'l-Cevn:
"Yâ Rasûlallah! Aileni yanına getirmek üzere bir adam gönder! Ben de göndereceğin adamla birlikte gideyim. Aileni sana onun yanında göndereyim" dedi. [581]
Peygamberimiz Aleyhisselam, ashabından Ebu Useydü's-Sâidî'yi Numan b. Ebi'l-Cevn'le birlikte gönderdi.
Numan b. Ebi'l-Cevn kızı Esma (Ümeyme) Hatunun yurduna vardığı zaman, o, evinde oturuyordu.
Yanına girmesi için, Ebu Useyd'e izin verildi.
Ebu Useyd:
"Resûlullah Aleyhisselamın kadınlarını, erkeklerden hiçbir erkek göremez. [582]
Senin mahremin olmayan erkekler, seninle ancak perde arkasından konuşabilirler!" dedi.
Esma (Ümeyme) Hatun öyle yaptı.
Ebu Useyd, orada üç gün kalıp dinlendikten sonra. [583] Esma binti Numan'ı deve üzerinde, hevdeç içinde, [584] ebesi olan dadısı da yanında olduğu halde[585] oradan alıp Medine'ye getirdi ve Benî Sâidelerin köşküne indirdi.
Bu köşk, Zübab dağının arkasındaki Şavtta, [586] Şavt diye anılan hurma bahçesinin içinde idi. [587]
Benî Sâide kadınları, Esma (Ümeyme) binti Numan Hatunun yanına girerek:
"Hoşgeldin!" dediler.
Esma Hatunun yanından çıkanlar, hep, onun güzelliğinden bahsediyorlardı. [588]
Ebu Useydü's-Sâidî, Esma (Ümeyme) Hatunu getirdiğini, o sırada Benî Amr b. Avfların yanında bulunan Peygamberimiz Aleyhisselama gidip haber verdi. [589]
Hz. Ömer'in kızı ve Peygamberimiz Aleyhisselamın zevcesi olan Hz. Hafsâ, Hz. Âişe'ye:
"Sen onu kınala! Ben de onun saçını tarayayım!" demiş ve böyle yapmışlardı.
Sonra, bunlardan birisi Esma Hatunun yüzünün ve vücudunun güzelliğini kıskanarak, ona:
"Peygamber Aleyhisselam, yanına girdiği kadının:
'Senden Allah'a sığınırım![1] demesinden hoşlanır! [590]

Sen kral hanedanındansın.
Resûlullah Aleyhisselam senin yanına girip senden hazlanmak isteyince, ondan Allah'a sığın!
O zaman sen kendisinin hoşuna gidersin, makbulü olursun!" diyerek telkinde bulundu. [591]
Peygamberimiz Aleyhisselam ashabıyla birlikte Şavt bahçesine kadar yürüyerek gittiler.
Oradaki iki bahçenin yanına eriştikleri zaman, ikisinin arasında oturdular.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Siz şurada oturunuz!" buyurduktan sonra, kendisi, kendisi için getirilmiş olan Esma (Ümeyme) Hatunun Şavt'ta konuklandığı eve gitti.
O sırada Esma (Ümeyme) Hatunun dadısı da yanında bulunuyordu. [592]
Peygamberimiz Aleyhisselam Esma Hatunun yanına girdi. [593] Kapıyı kapattı. [594]
Esma Hatuna:
"Kendini bana bağışla!" buyurdu.
Esma Hatun:
"Bir kraliçe, kendisini, uydusunu hiç bağışlar mı?!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onun hırçınlığını yatıştırmak için, elini onun üzerine koymak istedi. [595]
Esma Hatun, hoşlanmıyomnuş gibi davranarak: [596]
"Senden Allah'a sığınırım!" dedi. [597]
Yüzünü elleriyle kapatü. [598] Gömleğini yüzüne çekti. Peygamberimiz Aleyhisselamdan gizlendi. [599]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Demek sen benden Allah'a sığınıyorsun hâ?!" buyurdu.
Esma Hatun sığınma sözünü üç kere tekrarladı. [600]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sen pek Büyük bir Makama sığındın! [601]
Sen pek Büyük bir Makama sığındın! [602]
Sen pek Büyük bir Makama sığındın! [603]
Allah'a sığınan emîn olur! [604]
Git, ev halkına kavuş!" buyurdu. [605]
Hemen ondan yüzünü çevirdi. [606]
Sahabilerinin yanına vardı ve:
"Ey Ebu Useyd! Râzife denilen beyaz keten kumaşından yapılmış iki elbise giydirip, onu ev halkına götür, kavuştur!" buyurdu. [607]
Ebu Useyd, Peygamberimiz Aleyhisselamın emrini yerine getirdi . [608]
Esma Hatun dönüp yanlarına vardığı zaman, kavmi bağrıştılar
"Sende muhakkak bir yaramazlık var! [609]
Senin başına ne felaket geldi?" dediler.
Esma Hatun:
"Aldatıldım! (Tuzağa düşürüldüm!) [610] Bana şöyle şöyle denildi" diyerek kendisine söylenilenleri birer birer anlatınca, [611] ev halkı Esma Hatuna:
"Sen bizi Araplar içinde teşhir ettin, dillere düşürdün!" dediler.
Esma Hatun, Ebu Useydü's-Sâidî'ye:
"Olan oldu artık! Ben şimdi ne yapayım? Sen bana onu söyle?" dedi.

Ebu Useydü's-Sâidî:
"Sen evinde otur! Mahrem olmayana örtülü bulun!
Resûlullah Aleyhisselamdan sonra, hiçbir talip de seninle evlenmeyi umamaz!
Çünkü, sen Resûlullah Aleyhisselamın kadınlarından, mü'minlerin analarındansındır!" dedi.
Hz. Esma; Necd'deki ev halkının yanında, Hz. Osman'ın halifeliği zamanında vefat edinceye kadar oturdu.
Hiçbir yabancıya görünmedi.
Hiçbir talip de, kendisiyle evlenme talebinde bulunamadı . [612]
Hz. Esma; Peygamberimiz Aleyhisselama karşı-aldatılarak-yapmış olduğu çirkin hareketinden dolayı:
"Beni 'Sakıyye=bedbaht kadın!' diyerek çağırınız!" derdi. [613]
Yüce Allah ona rahmet ve mağfiret ihsan buyursun![614]

Alkame b. Mücezziz'in İskelede Oturan Bir Cemaate Gönderilişi

Hicretin 9. yılında, Rebiülâhir ayıncia[615] Cüdde (Cidde) [616] Şuaybe iskelesi halkının[617] Habeşlerden bir cemaatin[618] gemiler içinde[619] Mekke yakınlarına kadar[620] geldiklerini gördükleri haberi alınınca, Alkame b. Mücezzizü'l-Müdlicî 300 kişilik askerî bir birlikle yola çıkarıldı.
Mücahidler, denizdeki adaya kadar ilerlediler. [621]
Adada Habeşliler eğleşirlerdi. [622]
Mücahidler adaya çıkmak ve adalılarla karşılaşmak istedikleri sırada[623] çıkan rüzgâr denizi dalgalandırmaya ve kabaran dalgalar kendilerine doğru gelmeye başlayınca, geri dönüp dalgalardan kaçtılar, adaya çıkmaktan vazgeçtiler. [624]
Alkame ve arkadaşları, hiçbir düşmanla karşılaşıp çarpışmadılar. [625]
Medine'ye doğru dönüldüğü ve bazı konak yerlerinde bulunulduğu sırada, mücahidlerden bazıları, ailelerinin yanına daha çabuk dönmek için Alkame'den izin istediler.
Alkame de, onlara izin verdi. [626]
Abdullah b. Huzâfe, dönmekte acele edenler arasında idi. [627]
Alkame onu evlerine çabucak dönmek isteyenlere kumandan tayin etti.
Abdullah b. Huzâfe şakacı bir zâttı.
Abdullah b. Huzâfe'nin arkadaşları, yolun bir kesiminde bulundukları sırada, ateş yakmışlardı. [628] Onunla hem ısınıyorlar, hem de üzerinde yemek pişiriyorlardı. [629]
Abdullah b. Huzâfe, arkadaşlarına:
"Beni dinlemek, bana itaat etmek, size düşen bir vazife değil midir?" diye sordu.
"Evet! Seni dinlemek ve sana itaat etmek bizim vazifemizdir!" dediler.
Abdullah b. Huzâfe:
"Ben size neyi emredersem, onu muhakkak yapar mısınız?" diye sordu.
"Evet! Yaparız!" dediler. [630]
Abdullah b. Huzâfe:
"Öyleyse, ben şu yaktığınız ateşin içine sıçrayıp girmenizi, size kesin bir emirle emrediyorum!" dedi.
Bazıları, arkadaşlarının kendilerini ateşin içine atacaklarını sanarak onları elbiselerinden tutup geri çekmek, kendilerinin ateşe girmelerine engel olmak için ayağa kalktılar.
Bunun üzerine, Abdullah b. Huzâfe:
"Oturun! Ben size şaka yapmıştım!" dedi.[631]

Yerine Getirilmesi Günah Olan Emirlerin Yerine Getirilmemesi Gerektiği

Medine'ye gelinip Abdullah b. Huzâfe'nin işi anlatılınca, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Kim size bir masiyet, günah olan birşey emrederse, onun bu husustaki emrini dinlemeyiniz! [Yerine getimneyiniz 1) [632]
Eğer ateşe girmiş olsaydınız, Kıyamet gününe kadar onun içinden çıkamazdınız[633]
Allah'a masiyet teşkil eden emirler hakkında, amire itaat etmek yoktur. [634] Amire itaat, ancak meşru olan emirler hakkındadır!" buyurdu.[635]

Hz. Mâriye Hakkındaki Dedikodunun Yersizliğinin Hz. Ali'nin Müşahedesiyle Sabit Oluşu
Hz. Aişe'nin bildirdiğine göre; Mâliye Hatun Medine'ye geldiği zaman, Harise binti Numan'ın konağında konuklan m işti.
Kendisi, Peygamberimiz Aleyhisselamın kadınlarını kıskandıracak derecede güzeldi. Peygamberimiz Aleyhisselam sık sık onun yanına uğrardı.
Mâriye Hatun, Âliye mevkiindeki Meşrebe'ye taşındığı zaman Peygamberimiz Aleyhisselam oraya da gidip gelmeye başlamış; bu, Peygamberimiz Aleyhisselamın kadınlarının canını sıkmıştı.
Hz. İbrahim'in Mâriye Hatundan doğuşu ise, üzerindeki kıskançlığı büsbütün arttırmıştı. [636]
Peygamberimiz Aleyhisselam, halkın "Onun yanına bir yabancı girip çıkıyor?!" diyerek dedikoduya başladıklarını işitince, Hz. Ali'yi oraya gönderdi.
Hz. Ali, Meşrebe'de tatlı su kuyusunun başında dedikodusu yapılan Kıbtîye (Mısırlı köleye) rastlayıp kılıcını sıyırarak üzerine doğru varınca, Kıbtî elindeki su kırbasını atarak hurma ağacına tırmandı. Korkusundan, üzerindeki atkısı yere düştü. Kendisinin erkeklik uzvunun bulunmadığı, hadım olduğu görüldü!
Hz. Ali hemen kılıcını kınına sokup, Mısırlı uşakta gördüğü şeyi Peygamberimiz Aleyhisselama haber verdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Gittiğine isabet ettin. Şahit, gaibin göremediğini görür!" buyurdu. [637]

Hz. Ali'nin Füls Putunu Yıkmaya Gönderilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam; Hicretin 9. yılında Rebiülâhir ayında Hz. Ali'yi Ensarın ileri gelenlerinden 150 kişilik askerî bir birlikle Tayyi[1] kabilesinin putu olan Füls'ü yıkmaya gönderdi.

Mücahidlerin ellisi atlı, yüzü develi idi. Yanlarında siyah bir bayrakla beyaz bir sancak da bulunuyordu.[638]

Peygamberimiz Aleyhisselam, bayrağı Sehl b. Huneyf'e, sancağı da Cebbar b. Sahrü's-Sülemî'ye verdi. [639]

Baskın yapılacağı zaman, birliğin dağılıp, her taraftan birdenbire baskın yapılmasını emretti. [640]

Füls; Tayyi[1] kabilesiyle Tayyi'e bağlı olup Selma ve Eca[1] dağlarında oturanların putu idi. [641] Necd'de, Feyd yakınında bulunuyordu. [642] Eca[1] dağının göğsünde, tıpkı insan şeklinde olan Füls'e tapılır, hediyeler sunulur, kurbanlar kesilirdi.

Kovulanlar, kovalananlar, onun yanına sığınınca, bırakılırlardı.

Korkanlar, onun yanında emniyet ve selamete kavuşmuş sayılırdı.

Füls'ün bakıcıları, Selvan oğulları idi.

Belvan, Füls'e tapmayı başlatan ilk kişi idi.

Füls'ün en son bakıcısı da, Belvan oğullarından Sayfî adında birisi idi.

Tayyi[1]; Kehlânî ve Kahtanîl erden gelme kabilelerden olup, cömertliği dillere destan olan Hâtemü't-Tâî Tayyi[1] kabilesinden idi.

Tayyi[1] kabilesinin yurtları Yemen'de idi.

Tayyi'ler, Ezdilerin ardından Hicaz'a gelip Sümeyr'e ve Feyd'e konmuşlar, Eca[1] ve Selma dağlarını ele geçirmişlerdi.

Hicaz'da, Şam'da ve Irak'ta, ovaları ve dağlan dolduran cemaatler haline gelmişlerdi. [643]

Sümeyr, bir dağ; [644] Feyd de Mekke yolunda bir yer olup, Eca[1] ve Selma dağlarına yakındır.

Feyd ile Vâdi'l-kurâ arası altı geceliktir. [645]

Medine'den Yola Çıkış

Atlar yanlara, yedeklere alınıp develere binildi.
Benî Esedlerden Hureys isminde bir zâtın kılavuzluğuyla yola çıkıldı.
Kılavuz, Feyd yolunu tutturdu. Bir müddet ilerledikten sonra:
"Karşılaşmak istediğiniz o kavim ile aranızda tam bir günlük yol vardır. Sizi onlara gündüz götürürsem, onlardan bir cemaati ve çobanlarını baskına uğratabiliriz, ama kabile halkına haber verirler, onlar da etrafa dağılır giderler. Onlardan, istediklerinizi ele geçirmek mümkün olmaz.
Fakat, biz bu günümüzde burada akşama kadar oturalım. Sonra, geceleyin, atlarımızın sırtlarında gidelim.
Sabah karanlığında, onlara birden baskın yapalım" dedi.
Mücahidler:
"Yerinde ve uygun görüş budur!" dediler.
Orada karargâh kurdular; develeri yayılmaya saldılar, yemeklerini pişirdiler.
Çevrelerinde dönüp dolaşmak, çevreyi gözetlemek üzere, Ebu Katâde, Hubab b. Münzirve Ebu Nâile'yi vazifelendirdiler.
Bunlar, atlarının üzerinde karargâhın çevresini dolaşmaya başladılar.
Eşlem adında kara bir uşak yakaladılar.
Ona:
"Sen burada ne yapıyorsun?" diye sordular.
Eşlem:
"Yitiğimi arıyorum!" dedi.
Kendisini Hz. Ali'nin yanına getirdiler.
Hz. Ali, ona:
"Sen necisin?" diye sordu.
Eşlem:
"Yitik arayıcı siyi m!" dedi.
Mücahidler üzerine yürüyünce, Eşlem korkup:
"Ben Tayyi[1] kabilesinden Benî Nebhanlardan bir adamın uşağıyım! Onlar benim bu yerde durmamı bana emrettiler ve:
'Muhammed'in süvarilerini görürsen, acele yanımıza gel, bize haber ver![1] dediler.
Ben yakalanıp esir olacağımı bilemedim.
Sizi gördüğüm zaman, onların yanına gitmek istedim. Sonra, kendi kendime:
'Acele etmeyeyim de, adamlarıma sizin sayınızı, süvarilerinizin ve yayalarınızın sayısını açıkça bildiren haberi götüreyim, başıma gelecek musibetten korkmayayım[1] dedim.
Meğer, ben senin için bağlanmış kalmışım.
Nihayet, gözcüleriniz beni yakaladı!" dedi.
Hz. Ali:
"Arkanda ne varsa, haydi, bize dosdoğru haber ver?" dedi.
Eşlem:
"Tayyi[1] kabilesinin öncülerine, uzun bir gece gidilince erişilebilir!
Sizin süvarileriniz onlara ancak yarın sabah kavuşabilir ve baskın yapabilir!" dedi.
Hz. Ali, arkadaşlarına:
"Siz bu hususta ne görüştesiniz? Ne düşünüyorsunuz?" diye sordu.

Cebbar b. Sahr:

"Bizim görüşümüz; bütün gece atlarımızın sırtında gitmemiz, yurtlarında o kavimle sabahlayıp, kendilerini gafil iken baskına uğratınamizdir!

Biz geceleyin bu kara uşakla gider, Hureys'i askerle gerimizde bırakırız. İnşaallah, onlar da arkamızdan gelir, kavuşurlar" dedi.

Hz. Ali:

"Yerinde görüş budur" dedi.

Eşlemle birlikte gittiler.

Uşak, bağlı olarak sıra ile süvarilerin terkisinde gidiyor, birinin terkisinden inip diğerinin terkisine biniyordu.

Gündüze erişilip Eslem'in gece yalan söylediği meydana çıkınca, Eşlem:

"Ben yolu şaşırdım! Onları arkamda bıraküm!" dedi.

Hz. Ali:

"Nerede yanılmaya başladınsa, dön oraya!" dedi.

Eşlem, bir mil veya bir milden fazla geri döndükten sonra:

"Ben yanlış yoldayım!" dedi.

Hz. Ali:

"Biz seni hep hile ve aldatma üzerinde buluyoruz.

Sen ancak Tayyi' kabilesinden bizi uzaklaştırmak istiyorsun!

Getirin şunu! Sen ya bize doğruyu söylersin, ya da senin boynunu vuracağız!" dedi.

Eşlem getirilip başının üzerinde kılıç sıyırıldı!

Eşlem işin sıkı tutulduğunu, kellesinin uçurulacağını görünce:

"Eğer size doğruyu söylersem bana yararı dokunur mu dersiniz?" diye sordu.

"Evet!" dediler.

Eşlem:

"Benim size gördüğünüz şeyi yapmam, Tayyi[1] halkının bana rastlayacak olanlarından utandığımdan ileri geliyordu.

Kendi kendime:

'Şu kavmi karşılayıp iman edeyim de, sıkılmaksızın ve haksız olmaksızın Tayyi' kabilesi halkının bulundukları yeri kendilerine göstereyim![1] demiştim.

Bağlanmam gibi, sizden görmem ekliğim gereken şeyi görünce, beni öldüreceksiniz diye korktum. İşte, benim için olan özür, mazeret, bundan ibaret! Artık ben sizi yola çıkarayım!" dedi.

Mücahidler:

"Bize doğru söyle!" dediler.

Eşlem:

"Tayyi[1] kabilesi hemen yakınınızdadır" dedi ve Mücahidlerle birlikte gitti.

Tayyi[1] kabilesine o kadar yaklaştılar ki; köpeklerin ürümelerini, ağıllarda develerin, davarların kımıldanışlarının seslerini bile işittiler.

Eşlem:

"Tayyi' cemaati bir fersah uzaklıktadır" dedi.

Mücahidler, birbirlerine baktılar ve Eslem'e:

"Hatim hanedanı nerede?" diye sordular.

Eşlem:

"Onlar cemaatin ortasındadırlar!" dedi.

Mücahidler, birbirlerine:
"Eğer biz bu kavmi bağırıp korkutursak, onlar da bağrışırlar, birbiri erini korkuturlar, gecenin karanlığı içinde cemaatlerini kaybeder, bizden uzaklaşırlar.
Fakat, biz tanyeri ağarıncaya kadar bekleyelim.
Tanyeri ağaracağı sırada, onlara birden baskın yapalım.
O zaman, birbirlerini haberdar etseler bile, nereyi tutup gittikleri bizden gizli kalmaz.
Bu kavimde, üzerlerine atlayıp kaçacakları atlar yoktur.
Biz ise, atlarımızın üzerinde bulunur, onları takip ederiz!" dediler.
"Yerinde olan görüş, bu işaret edilen görüştür!" diyerek bu şekilde hareket etmeyi benimsediler.[646]
Mücahidler, tanyeri ağarırken, birliklerini her taraftan saldıracak şekilde dağıtıp Hatim ailesinin konak yerine birden baskın yaptılar. [647] Öldürülenler öldürüldü, esir edilenler de esir edildiler.
Mücahidlere, Tayyi'lerden hiçbiri gizli kalmadı. [648]
Adiyy b. Hâtim'in Medine'de bulunan casusu Hz. Ali'nin Tayyi'lere doğru çıkıp gittiğini bildirince, [649] Adiyy b. Hatim Şam'a kaçmış bulunuyordu. [650]
Tayyi' kabilesinden alınan esirler, içlerinde Adiyy b. Hâtim'in kızkardeşi Seffâne de bulunduğu halde, bir köşeye ayrıldı.
İğtinam edilen deve ve davarlar da biraraya toplandı.
Esirlerin üzerine Ebu Katâde, ganimet hayvanları vesaire üzerine de Abdullah b. Atîku's-Sülemî memur edildi.[651]

Füls Putunun Yıkılışı ve Tahrip Edilişi

Hz. Ali ve arkadaşları, Füls putunun yanına vanp onu yıktılar ve tahrip ettiler. Füls'ün deposunda; Rebu, Mıhzem ve Yemânî adlarında üç kılıçla üç zırh gömlek bulundu.[652] Kılıçlardan ilk ikisi Haris b. Ebi Şimr el-Gassânî tarafından Füls putuna hediye edilmiş, [653] Füls'ün üzerine asılmıştı. [654]

Mücahidler, Tayyi'lerin yurdundan ayrılarak, Rekek'te konakladılar. [655] Rekek; Tayyi'lerin iki dağından birisi olan Selma dağının bir mahaliidi r. [656] Hz. Ali orada kılıçları geleneğe göre Safiyy (başkumandan hakkı) olarak Peygamberimiz Aleyhisselama ayırdıktan ve ganimetlerin beşte birini de çıkardıktan sonra-Hâtim ailesini taksim dışında tutup-ganimet malları ve esirlerin beşte dördünü mücahidler arasında bölüştürdü. Medine'ye geldiler. [657]

Adiyy b. Hâtim'in Şam'a Kaçışı ve Yanına Gelen Kızkardeşiyle Görüşüp Müslüman Olmaya Niyetlenişi

Adiyy b. Hatim der ki:

"Araplar arasında, Resûlullah Aleyhisselamın ismini eşitliği zaman, benim hoşlanmadığım kadar hoşlanmayan bir kimse yoktu.

Ama, ben şerefli bir kimse idim. Hıristiyandım. Kavmimin içinde, ganimetlerin dörtte birini alırdım. İçimden, Hıristiyanlık dinine bağlı bulunuyordum. Kavmimin kralı idim. Krallara yapılan şey, bana da yapılırdı.

Resûlullah Aleyhisselamın zuhur ettiğini işitince, hoşlanmadım.

Benim Araplardan bir uşağım vardı, develerimi yayardı.

Ona:

'Sen develerimden semiz ve uysal olanlarını hazırla, benim yanımda tut!

Muhammed'in askerlerinin bu beldelere ayak bastığını işitir işitmez, bana haber ver!' dedim.

Öyle yaptı. Bir sabah yanıma geldi ve:

'Ey Adiyy! Muhammed'in süvarileri seni sardığı zaman ne yapacak idiysen, şimdi onu hiç durmadan yap!

Çünkü, ben bayraklar görüp onların kimler olduğunu sordum.

'Bu, Muhammed'in askerleridir, dediler' dedi.

Ona:

'Develerimi hemen yanıma getir!' dedim.

Yanıma getirince, onlara ailemi ve oğlumu bindirdim.

Kendi kendime:

'Şam'daki dindaşlarımın yanına varır, kavuşurum!' dedim.

Cevşiye'ye doğru çıkıp gittim.

Hâtim'in kızını (kızkardeşimi) arkamda, kabilemin yanında bıraktım.

Şam'a vanp orada oturdum.

Benden sonra, Resûlullah Aleyhisselamın süvarileri gelip baskın yapmışlar, esir ettikleri kimseler arasında, Hâtim'in kızını (kızkardeşimi) da esir etmişlerdi.

O, Tayyi' kabilesi esirleriyle birlikte, Resûlullah Aleyhisselama götürülmüştü.

Resûlullah Aleyhisselam, benim Şam'a kaçtığımı işitmişti."[658]

Hâtim'in kızı Seffâne, Mescidin kapısında bir odaya* konulmuştu. [659] Kendisi vakarlı, onurlu ve akıllı bir kadındı.

Resûlullah Aleyhisselam onun yanına uğradı.

Seffâne ayağa kalktı ve:

"Yâ Rasûlallah! Baba öldü. Ziyaretçi ortadan kayboldu. Sen beni bağışlayıp serbest bırak! Allah da seni bağışlasın!" dedi.

Resûlullah Aleyhisselam, ona:

"Senin ziyaretçin kim?" diye sordu.

Seffâne:

"Adiyy b. Hatim!" dedi.

Resûlullah Aleyhisselam:

"Demek, o Allah ve Resûlünden kaçtı!" buyurduktan sonra gitti ve Seffâne'yi kendi haline bıraktı.

Ertesi gün, Seffâne'nin yanına tekrar uğradı.
Seffâne, Resûlullah Aleyhisselama önce söylemiş olduğu sözü tekrarladı.
Resûlullah Aleyhisselam, üçüncü gün, Seffâne'nin yanına yine uğradı.
Seffâne, Resûlullah Aleyhisselamın kendisini serbest bırakacağından umudunu kesmiş bir halde, oturup duruyordu.
Ali b. Ebu Talib de, Resûlullah Aleyhisselamın arkasında idi.
Seffâne'ye:
"Kalk da, Resûlullah Aleyhisselamla konuş!" diye işaret edince, Seffâne ayağa kalktı ve:
"Yâ Rasûlallah! Baba öldü! Ziyaretçi de ortadan kayboldu!
Sen beni bağışlayıp serbest bırak! Allah da seni bağışlasın! [660]
Yâ Muhammedi Beni serbest bırakmayı uygun görmez misin?
Benim Arap kabileleri içinde kavmimin seyyidinin kızı olduğumu bilmiyor musun?!
Benim babam aileleri korur, esirlerin esaret bağlarını çözer, açları doyurur, çıplakları giydirir, konukları ağırlar, yemekler yedirir, selamlaşmayı yayar, dileyicilerin dileklerini reddetmezdi.
İşte, ben o Hâtimü't-Tâî'nin kızıyım!" dedi.
Resûlullah Aleyhisselam:
"Ey kadın! Bunlar, gerçekten mü'minlerin sıfatlandır.
Keşke baban Müslüman olsaydı da, onu rahmetle ansaydık! [661]
Ben senin istediğin şeyi yapacağım! Sen gitmek için acele etme!
Kavminden seni yurduna ulaştıracak, senin için güvenilir kişiler buluncaya kadar, bekle!
Bulduğun zaman, bana haber ver!" buyurdu. [662]
Seffâne Müslüman oldu. Müslümanlığını İslâm amelleriyle güzelleştirdi. [663] Seffâne; Beliyy veya Kudâalardan bir bölük süvari gelinceye kadar, Medine'de oturdu.
Şam'a gidip kardeşi Adiyy b. Hâtim'i getirmek istiyordu.
Resûlullah Aleyhisselamın yanına geldi ve:
"Yâ Rasûlallah! Kavmimden bazı kişiler gelmişlerdir. Kendileri, benim için, güvenilir ve beni yurduma ulaştırır kişilerdir" dedi.
Resûlullah Aleyhisselam, Seffâneye giyimlik, binit ve yol azığı verdi.
Seffâne adamlarıyla birlikte yola çıktı ve Şam'a vardı.
Adiyy b. Hatim der ki:
"Vallahi, ben ailemin içinde oturuyordum.
Bir de ne göreyim?! Deve üzerinde, hevdeç içinde bir kadın, bana doğru yönelmiş, geliyordu!
Kendi kendime:
'Bu, Hâtim'in kızı olmasın?! Odur! Odur![1] dedim.
Gelip yanımda durunca, bana:
'Ey kardeşlik bağını koparan zâlim!
Sen karını ve oğlunu bindirip gittin de, babandan kalan bir haremini geride bıraktın değil mi?!' diyerek çıkıştı.
Kendisine:
'Ey kızkardeşim! Sen bana iyi sözlerden başkasını söyleme!
Vallahi, benim sana karşı ileri sürebileceğim bir sözüm yok!
Ne yazık ki, ben dediğin şeyi yapmışım dır!' dedim.
Sonra, deveden indi ve yanımda kaldı.

Kendisi, akıllı bir kadındı.
Ona:
'Şu zât (Muhammad Aleyhisselam) hakkındaki görüşün nedir?' diye sordum. [664]
'Vallahi, hemen onun yanına varmanı uygun görürüm!
Eğer kendisi gerçekten peygamberse, ona tâbi olmakta başkalarını geçmen, senin için bir fazilet ve üstünlük olur!
Eğer bir hükümdarsa, onun sayesinde, Yem en'deki saltanatını kaybetmez, hor ve hakîr bir duruma düşmezsin!
Artık, kararvermek sana aittir, sana!' dedi.
Kendisine:
'Vallahi, yerinde olan görüş budur![1] dedim." [665]

Habeş Necaşî'si Ashama'nın Vefat Edişi ve Kendisi İçin Gıyâbî Olarak Medine'de Cenaze Namazı Kılınışı

Habeş Necaşî'si Ashaıma; Hicretin 9. yılında, Recep ayında vefat etti.[666]
Peygamberimiz Aleyhisselam; arada acısu denizi bulunduğu ve karadan da günlerce gidilecek yerde olduğu halde, [667] Necaşî'nin vefatını, vefat ettiği gün ashabına haber verdi, duyurdu[668] ve:
"Arzınızın dışında vefat eden kardeşinizin cenaze namazını kılınız!" buyurdu.
Sahabiler.
"Yâ Rasûlallah! Kimdir o?" diye sordular.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Necaşî Ashama'dır! [669] Bugün, Allah'ın salih kulu Ashama vefat etti! [670] Kardeşiniz için Allah'tan mağfiret dileyiniz!" buyurdu. [671]
Ashabıyla birlikte namazgâha[672] veya Bakiyy kabristanına gitti. [673]
Ashaba:
"Geliniz! Arkamda saf olunuz!" buyurdu. [674]
Ashab, Peygamberimiz Aleyhisselamın arkasında saf oldular. [675]
Necaşî'nin Habeş ülkesindeki tabutu, Peygamberimiz Aleyhisselama görününceye kadar, yukarı kalktı. [676]
Rivayete göre; aradaki engeller kalkarak, sahabiler de onun tabutunu gördüler. [677]
Peygamberimiz Aleyhisselam ileri doğru vardı. [678] Cenaze üzerine kıldığı namaz gibi, [679] Necaşî'nin namazını da dört tekbirle kıldırdı . [680] Onun için Allah'tan mağfiret diledi. [681]
Sonradan gelen haberler, Necaşî'nin cenaze namazı kılındığı gün vefat etmiş olduğunu doğrulamıştır. [682]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Necaşî'den başka hiç kimse için, gıyabî olarak cenaze namazı kiIdirinamıştır.
Sanıldığına göre, bu, Necaşî'nin Hıristiyanlar arasında vefat etmiş, yanında da kendisi için cenaze namazı kılacak bir kimse bulunmamış olmasından ileri gelmişti. [683]
Peygamberimiz Aleyhisselam Necaşî için cenaze namazı kılınmasını emrettiği zaman, münafıklar:
"Şu bir yabancı olan Necaşî'ye mi cenaze namazı kılmamızı emrediyor?!" diyerek, nifaklarını belli ettiler. [684]

Necaşî'nin Kabrinde Bir Nurun Görünüşü
Rivayete göre; Necaşî vefat edip gömüldüğü zaman, kabrinin üzerinde bir nur görünmüş durmuştur![685]
Habeş Necaşî'si Ashama'nın Ülkesine Sığınan Müslümanları Barındırışı, Koruyuşu ve Müslüman Oluşu

Habeş Necaşî'si Ashama; ülkesine sığınan Muhacirler arasında bulunan Hz. Cafer'le görüştükten ve ondan İslâmiyet ve Peygamberimiz Aleyhisselam hakkında bilgi aldıktan sonra:
"Ben şehadet ederim ki; o, kendisini İncil'de yazılı bulduğumuz Resûlullahtır.
O, geleceğini İsa b. Meryem'in müjdelediği resûldür!
Siz, ülkemde nereyi isterseniz, orada konaklayınız!
Vallahi, ben onunla aynı ülkede olsaydım, yanına gider, onun ayakkabılarını taşır, ayaklarını yıkardım!" diyerek Hıristiyanlığı bırakıp Müslüman olmuş ve fakat kavminin tepkisinden çekindiği için bunu gizli tutmuş, açıklamamıştı.[686]
Necaşî; Mekkeli müşriklerin işkencelerine dayanamayarak Habeş ülkesine sığınan Muhacirlerin cezalandırılmak üzere geri çevrilmeleri için yapılan istekleri ve verilen rüşvetleri reddedip onları Hicretin 7. yılına kadar ülkesinde barındıran, ağırlayan ve Peygamberimiz Aleyhisselamın isteği üzerine gemilere bindirip Medine'ye yollayan, adaletli, hamiyetli bir kraldı. [687]
Kendisi, Müslümanlığını gizli tutan ve hicret etmeyen sahabilerden sayıldığı gibi; Peygamberimiz Aleyhisselamla bizzat görüşem ediği ne göre de, Tabiînden sayılmıştır. [688]
Yüce Allah ondan razı olsun![689]

---

[1] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 262, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 116.
[2] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 150.
[3] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 254 İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 262, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1.S.92.
[4] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1 , s. 92.
[5] İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 1, s. 262.
[6] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 267, İbn Kayyım , Zâdu'l-m ead, c. 3, s. 73, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 294.
[7] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1 , s. 262, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 92.
[8] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1 , s. 294.
[9] İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 267, İbn Kayyım, Zâd, c. 2, s. 3, s. 73, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 294, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 301, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 3, s. 352-353.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/133-134.
[10] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 92.
[11] Taberî, Târih, c. 3, s. 139, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 272.
[12] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 92.
[13] İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 265.

[14] İbnSa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c.1, s. 262, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c.2,s. 267-268, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 73, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 294.
[15] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 262, İbn Cevzf, Vefa, c. 2, s. 741 , İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 267-268, İbn Kayyım, Zâd,c.3,s.73, Kastalânf, M evâhib, c. 1, s. 29 4.
*** Hıristiyan din bilgini ve başkanı (İbn Esir, Nihâye, c. 2, s. 379).**
[16] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 267-268, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 73-74, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1 , s. 294-295, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 301-302, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 3, s. 353-354.
[17] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 263, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 268, İbn Kayyım, Zâd, c. 3, s. 73, Kastalânf, Mevâhib, c. 1, s. 295.
[18] İbn Seyyid, c. 2, s. 268, İbn Kayyım, c. 3, s. 74, Kastalânf, c. 1, s. 295, Halebî, c. 3, s. 302, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 3, s. 354.
[19] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1,s.263, İbn Seyyid, c. 2, s. 268, İbn Kayyım, c. 3, s. 74, Kastalânf, Mevâhib, c. 1, s. 295.
[20] İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 268, İbn Kayyım , c. 3, s. 74, Kastalânf, c. 1, s. 295, Halebî, c. 3, s. 302.
[21] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 263, İbn Seyyid, c. 2, s. 268, İbn Kayyım, c. 3, s. 74, Kastalânf, c. 1, s. 295, Halebî, c. 3, s. 302.
[22] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 628.
[23] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1.S.263, İbn Cevzf, Vefa, c. 2, s. 741, İbn Seyyid, c. 2, s. 268, İbn Kayyım, Zâd, c. 3, s. 74, Kastalânf, Mevâhib, c. 1, s. 925, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 303.
[24] İbn Seyyid, c. 2, s. 268, İbn Kayyım, c. 3, s. 74, Kastalânf, c. 1, s. 295, Halebî, c. 3, s. 303.
[25] İbn Sa'd, c. 1, s. 263, İbn Cevzf, Vefa, c. 2, s. 741-742, İbn Seyyid, c. 2, s. 268, İbn Kayyım , c. 3, s. 74, Kastalânf, c. 1 ,s. 295, Halebî, c. 3,5.303.
[26] İbn Seyyid, c. 2, s. 268, İbn Kayyım, c. 3, s. 74, Kastalânf, c. 1, s. 295, Halebî, c. 3, s. 303.
[27] İbn Sa'd, c. 1, s. 263, İbn Seyyid, c. 2, s. 268, İbn Kayy,m, c. 3, s. 74, Kastalânf, c. 1, s. 295, Halebî, c. 3, s. 303.
[28] İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 268, İbn Kayyım , c. 3, s. 74, Kastalânf, c. 1, s. 295, Halebî, c. 3, s. 303.
[29] İbn Sa'd, c. 1, s. 263, Ebu'l-Ferec İbn Cevzf, Vefa, c. 2, s. 742, İbn Seyyid, c. 2, s. 268, İbn Kayyım, c. 3, s. 74 Kastalânf, c. 1, s. 295, Halebî, c. 3, s. 303.
[30] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 521.
[31] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 521, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 262.
[32] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c.1, s. 263, Ebu'l-Ferec İbn Cevzf, Vefa, c. 2, s. 742, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 268, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 74, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 295, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 303.
[33] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 92.
[34] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 263, İbn Seyyid, c. 2, s. 268, İbn Kayyım, c. 3, s. 74, Kastalânf, c. 1, s. 295, Halebî, c. 3, s. 203.
[35] İbn Sa'd, c. 1, s. 263, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 742.
[36] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 263.
[37] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 262.

[38] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/134-141.
[39] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 263.
[40] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 1, s. 346-347.
[41] İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 265.
[42] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 95.
[43] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.4, s. 254, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1,s.263.
[44] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 263.
[45] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 95, Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 1, s. 348, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 215.
[46] İbn Tolon'dan naklen M. Hamidullah, el-Vesâik, s. 79-80.
[47] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 519-520, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 300-301 , Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s.351-352.
[48] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 95, Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 1, s. 348.
[49] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 222, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 267, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 300.
[50] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/141-143.
[51] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 263.
[52] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 267, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 3, s. 73, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 293, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 301.
[53] İbn Sa'd, c. 1, s. 263, İbn Seyyid, c. 2, s. 267, İbn Kayyım, c. 3, s. 73.
[54] İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 267, Kastalânf, Mevâhib, c. 1, s. 293, Halebî, c. 3, s. 301.
[55] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 263.
[56] İbn Sa'd, c. 1, s. 263, İbn Seyyid, c. 2, s. 267, İbn Kayyım, c. 3, s. 73, Kastalânf, c. 1, s. 293-294, Halebî, c. 3, s. 301 .
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/144.
[57] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-harac, s. 131 , Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 30, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 98, Taberî, Târîh, c. 3, s. 1 02, İbn Seyyid, c. 2, s. 267, İ bn Kayyım, c. 3, s. 73, Kastalânf, c. 1 , s. 294.
[58] İbn Seyyid, c. 2, s. 267, İbn Kayyım, c. 3, s. 73, Kastalânf, c. 1, s. 294,Halebî, c. 3, s. 300.
[59] Belâzurî, Fütûh, c. 1, s. 98, Taberî, c. 3, s. 102.
[60] Musa b. Ukbe'den naklen Belâzurî, Fütûh, c. 1, s. 98.
[61] İbn Seyyid, c. 2, s. 267, İbn Kayy,m, c. 3, s. 73, Kastalânf, c. 1, s. 294,Halebî, c. 3, s. 300.
[62] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-harac, s. 131 , Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 30, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 98, Taberî, Târîh, c. 3, s. 102.
[63] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-harac, s. 131, Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 30.
[64] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-harac, s. 131.
[65] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 263.
[66] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 97.
[67] İbn Sa'd, c. 1, s. 263, Abdurrezzak, Musannef, c. 1, s. 326, Ebu Ubeyd, s. 44, Belâzurî, Fütûh, c. 1, s. 97, Taberî, c. 3, s. 102-103.
[68] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 460, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 352.
[69] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 276.
[70] Belâzurî, Fütûhu'l buldân, c. 1, s. 95-96

M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/144-147.
[71] Ibn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 275.
[72] Belâzurî, Fütûhu'l-taüldân, c. 1, s. Yâküt, Mu'cemu'l-büldân, c. 1 , s. 348.
[73] Abdurrezzak, Musannef, c. 6, s. 71 .
[74] Abdurrezzak, Musannef, c. 10, s. 329.
[75] Serahsî, Mebsût, c. 10, s. 79.
[76] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 276
[77] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 96.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/147-148.
[78] Ebu Ubeyd, Kitâbu'l -emval, s. 30.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/148.
[79] İbn Sa'd. Tabakâtü'l-kübrâ. c. 1 . s. 275.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/149.
[80] Belâzun, Fütûhu'l-taüldân, c. 1, s. 96.
[81] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 276, E bu Ubevti, Kitâtau'l-emvâl, s. 286-287, Belâaırf, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 96-97, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 82.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/149-150.
[82] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 15, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 92.
[83] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 15-18.
[84] Buhân, Sahih, t 1 ,s.1O8.
[85] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 16.
[86] Buhân, Sahih, c. 1,s.1Ü8.
[87] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 16.
[88] Buhân, Sahih, c. 1, s. 108.
[89] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 16, Buhân, Sahih, c. 1, s. 108.
[90] İbn Sa'd, Tabakât, c. 4, s. 16.
[91] İbn Sa'd, c. 4, s. 16, Buhârî, c. 1, s. 108.
[92] İbn Sa'd, c. 4, s. 16.
[93] İbn Sa'd, c. 4, s. 16, Buhârî, c. 1, s. 108.
[94] İbn Sa'd, c. 4, s. 16.
[95] Buhân, Sahih, c. 1,s.1O8.
[96] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 4, s. 16.
[97] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/150-152.
[98] İbn Hazm, Cemher, s. 201.
[99] İbn Abdilberr, İ stiâb, c. 3, s. 1313.
[100] İbn Hazm, Cemhere, s. 201.
[101] İbn Abdilberr, İ stiâb, c. 3, s. 1313-1315.
[102] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 121, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 233.
[103] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 579, İbn ^bdilberr, c. 3, s. 1314, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 4, s. 207-208, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 274, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 208, Zehebî, Megâzî, s. 510, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 368-369.
[104] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 238.
[105] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 144-145, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 579-583, Beyhakî, Delâil, c. 5, s. 207-208, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 274, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 208, Zehebî, Megâzî, s. 510, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 368-369.

[106] İbn İshak. İbn Hişam, c. 4, s. 145, İbn Seyyid, c. 2, s. 208, Zehebî, s. 511, Ebu'l-Fidâ, c. 4, .369.
[107] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 579, Beyhakî, Delâil, c. 5, s. 208, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 475.
[108] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 579, Beyhakî, Delâil, c. 5, s. 208, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 372, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 221, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 121.
[109] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 579.
[110] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 145-146, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 582-583, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 208-209, Zehebî, Megâzî, s. 511 , Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 369.
[111] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 144, Hâkim, c. 3, s. 583, İbn Seyyid, c. 2, s. 208, Zehebî, s. 510, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 368, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 392.
[112] H âk im, c. 3, s. 579, Beyhak f, D el âil ü'n-nübüwe, c. 5, s. 208, İ bn E sfr, U sdu'l - gâbe, c. 4, s. 476, Zeh ebf, s. 512.
[113] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 144, Hâkim, c. 3, s. 583, İbn Seyyid, c. 2, s. 208, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 368, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 392-393.
[114] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 1 46, Hâkim , c. 3, s. 583-584, İbn Seyyid, c. 2, s. 209, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 369, Heysemî, c. 9, s. 392-393.
[115] Hâkim, c. 3, s. 579-580, Beyhakî, c. 5, s. 208, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 476, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 372.
[116] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 146, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 584, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 209, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 369, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 392-393.
[117] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 580, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 476, Zehebî, Megâzî, s. 512.
[118] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 146-156, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 580-582, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 209-211 , İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 209-212, Zehebî, Megâzî, s. 512-515, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 370-372, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 394.
[119] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/152-158.
[120] İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 276.
[121] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 222, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 121, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 240, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 60.
[122] İbn Esîr, c. 2, s. 276, Kastalânf, c. 1, s. 222, Diyarbekrî, c. 2, s. 121, Halebî, c. 3, s. 240, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 3, s. 60.
[123] İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 49.
[124] Ebu'l-Fidâ'dan naklen Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 240.
[125] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 296.
[126] Ebu'l-Fidâ'dan naklen Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 240.
[127] Corci Zeydan, Medeniyet-i İslâmiye Târihi, Türkçe terceme, c. 1, s. 110.
[128] İbnEsîr,Kâmil,c.2,s.276.
[129] Kastalâni, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 222.
[130] Tahsin Öz, Hırka-i Seâdet Dairesi Emânât-ı Mukaddese, s. 23-24.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/158-160.
[131] |bn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 298.

[132] İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 2, s. 248. * Bir ukiyye kırk dirhemdir (İbn Esîr, Nihâye, c. 5, s. 56).
[133] İbn Sa'd. Tabakâtü'l-kübrâ. c. 1. s. 298.
[134] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/160.
[135] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 326, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 254-255, İbn Kayvım , Zâdu'l-mead, c. 3, s. 60.
[136] İbn Hazm, Cemhere, s. 413.
[137] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 168-169.
[138] İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 255, İbn Kayyım, Zad, c. 3, s. 60.
[139] İbn Sa'd, c. 1, s. 326-327, İbn Seyyid, c. 2, s. 255, İbn Kayyım, c. 3, s. 60.
[140] İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 255, İbn Kayyım, Zad, c. 3, s. 60.
[141] Kastalânf, M evâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 217.
[142] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1 ,s.326, İbn Seyyid, c. 2, s. 255, İbn Kayyım , c. 3, s. 60.
[143] İbn Seyyid, c. 2, s. 255, İbn Kayyım, c. 3, s. 60.7
[144] İbn Sa'd, c. 1, s. 326, İbn Seyyid, c. 2, s. 255, İbn Kayyım , c. 3, s. 60.
[145] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/161-162.
[146] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 307, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 423.
[147] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 284.
[148] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 1, s. 529.
[149] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 307.
[150] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 423.
[151] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 307.
*** İmam Ebu Yusufa göre; ölü arazi, üzerinde bina, ziraat eseri, kabristan, odunluk, hayvan otlağı, hayvan ağılı bulunmayan, hiç kimsenin malı olmadığı gibi, kimsenin elinin altında da tutmadığı, boş, boz, otsuz arazi demektir (Ebu Yusuf, Kitâbu'l-harac, s. 63).**
[152] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 284, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 423.
[153] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 423.
[154] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 307.
[155] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 284.
[156] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 353.
[157] Kalkasandı, Nihâyetü'l-ereb, s. 199-228.
[158] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 353-354.
[159] İbn Esîr, Nihâye, c. 5, s. 189 .
[160] Ffruzâbâdi, Kâmûsu'l-muhft, c. 3, s. 396.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/162-165.
[161] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1,s.13S, c. 8, s. 12, Taberî, Târih, c. 3,s.139,İbn Abdilberr, İstiâb, d, s. 56.
[162] İbn Sa'd, c. 1, s. 260, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 266, İbn Kaybın, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 72, İbn Hacer, el-İsâbe, c.3, s. 531, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 293, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 37, Halebî, İnsânu'l-uyün, c. 3, s. 297, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 350.
[163] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s, s. 212-214, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 449.
[164] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1,3.134.
[165] İbn Abdilberr, İsti âb, c. 1, s. 54, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 49.
[166] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 49.

[167] İbn Sa'd, c. 1, s. 135, c. 8, s. 21 2, İbn Atodiltaerr, c. 1, s. 54, c. 4, s. 1862, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1,3.49, c. 7, s. 147.
[168] İbn Sa'd, c. 1, s. 135, İbn Abdilberr, c.1 , s. 54, İbn Esîr, c. 1, s. 49.
[169] İbn Sa'd, c. 1, s. 135-136, Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 3, s. 194, Müslim , Sahih, c. 4, s. 1807, İbn Abdilberr, c. 1 , s. 55, İbn Esîr, c. 1, s. 49.
[170] İbn Sa'd, c. 1, s. 135, c. 8, s. 21 4.
[171] İbn Sa'd, c. 1, s. 136, c. 8, s. 21 2.
[172] İbn Abdilberr, İsti âb, c. 1, s. 55-56, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 49-50.
[173] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 55.
[174] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 56.
[175] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 ,s.135, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 54, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 49.
[176] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 54, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 291.
[177] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 136-137, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1808.
[178] İbn Sa'd. Tabakât. c. 1 .s. 136. Ahmed b. Hanbel. Müsned. c. 4. s. 194. Müslim . Sahîh. c. 4. s. 1 807.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/165-167.
[179] Dârimî, Sünen, c. 1, s. 23, Semhûdî, Vefâu'l-vefâ, c. 2, s. 389.
[180] Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 109.
[181] Abdurrezzak, Musannef, c. 3, s. 1 85.
[182] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1,s.252, Ahmed b. Hanbel, c. 5,s.137,İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 454.
[183] Abdurrezzak ,Musannef, c. 3, s. 1 86, Ahmed b. Hanbel, c. 295.
[184] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 250.
[185] İbn Sa'd. c. 1.S.252.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/167-168.
[186] İbn Sa'd, c. 1, s. 249-250.
[187] İbn Sa'd, c. 1, s. 252, Ahmedb. Hanbel, c. 5, s. 1 37, İbn Mâce.c.1, s. 454.
[188] Ahmedb. Hanbel, c. 3, s. 300, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 116.
[189] İbnSa'd,c. 1, s. 252, Ahmedb. Hanbel, c. 5, s. 339, Buhârî, c. 1, s. 115,116,120, Müslim, Sahih, c. 1,s.386, EbuDâvud, Sünen, c.1, s. 283.
[190] İbn Sa'd, c. 1, s. 252, Buhârî, c. 1, s. 220, Müslim, c. 1, s. 386, E bu Dâvud, Sünen, c. 1, s. 283.
[191] EbuDâvud, Sünen, c, c.1, s. 284.
[192] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 250.
[193] İbn Sa'd, c. 1,s.250,Ebu Dâvud, c.1, s. 284.
[194] Abdurrezzak, Musannef, c. 3, s. 1 86, İbn Sa'd, c. 1, s. 250.
[195] Abduırezzak, c. 3, s. 186.
[196] İbn Sa'd, c. 1,s.25O.
[197] Dârimî, Sünen, c. 1, s. 23, Semhûdf, Vefâu'l-vefâ, c. 2, s. 389.
[198] İbn Sa'd. c. 1. s. 251 .
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/168-169.
[199] İbn Ear, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 30, B. Avnf, Umdetu'l-kârf, c. 6, s. 215, İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 2, s. 330, Semhüdf, Verâ, c. 2, s. 397-398.
[200] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 30.

[201] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 339, Buhârî, Sahih, c. 1,s.220,Ebu Dâvud, Sünen, c. 1, s. 283.
[202] İbn Sa'd, c. 1, s. 251 .
[203] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 330.
[204] Yâküt, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 182.
[205] İbn Sa'd, c. 1, s. 251 , İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 455.
[206] İbn Sa'd, c. 1, s. 252, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 339, Buhârî, c. 1, s. 220, Müslim, c. 1, s. 300, EbuDâvud, c. 1, s. 203.
[207] Firuzâbâdf, Kâmûs, Türkçe terceme, c. 3, s. 657.
[208] Abdurrezzak, Musannef, c. 3, s. 183, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 252, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 339, Buhârî, Sahîh, c. 1, s. 220, Müslim, Sahîh, c. 1 , s. 386, Ebu Dâvud, Sünen, c. 1, s. 283.
[209] İbn Sa'd, c. 1, s. 250, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 403.
[210] Buhârî, Sahîh, c. 3, s. 1 29, Semhûdf, Vefâu'l-vefâ, c. 2, s. 392.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/169-170.
[211] Semhûdı, Vtetâu'l-vela, c. 2, s. 400-402.
[212] İbn Sa'd, c. 4, s. 307, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 54, Ebu Dâvud, c. 1, s. 284.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/170-171.
[213] Mâlik, Muvatta', c. 1, s. 197, ^bdurrezzak, c. 3, s. 182, 183, Ibn Sa'd, c. 1, s. 250-253, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 236, Buhârî, c. 2, s. 57, Müslim, c. 2, s. 1 011.
[214] Mâlik, c. 1, s. 197, İbn Sa'd, c. 1, s. 250-253, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 236, 360, c. 3, s. 389, c. 5, s. 335, Buharı, c. 2, s. 57, Müdim, c. 2, s. 1011.
[215] İbn Sa'd, c. 1, s. 250, 253, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 260, c. 5, s. 335, c. 3, s. 389.
[216] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 250.
[217] NesâPden naklen Semhüdf, Vefâu'l-vefa, c. 2, s. 427.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/171.
[218] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 252-253, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 339, Buhârî, Sahih, c. 1 , s. 99-100,220.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/171-172.
[219] Ibn Sa'd, c. 1, s. 188, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 137, Buhârî, c. 1 ,s.22O, Tirmizî, Sünen, c. 2, s. 379, Ibn Mâce, Sünen, c. 1, s. 454, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 23-24.
[220] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 251 .
[221] İbn Sa'd, c. 1, s. 252, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 1 37, İbn Mâce.c.1, s. 454, Dârimî, c. 1, s. 24.
[222] Dârimî, Sünen, c. 1, s. 24.
[223] Abdurreizak, Musannef, c. 3, s. 1 86, Semhûdf, Vefâu'l-vefâ, c. 2, s. 393.
[224] Abdurreizak, c. 3, s. 186, İbn Sa'd, c. 1, s. 252, Ahm ed b. Hanbel, c. 2, s. 109, Tirmizî, c. 2, s. 379, Dârimî, c. 1, s. 24-25, Nesâf, Sünen, c. 3, s. 1 02.
[225] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 400.
[226] Kadı lyaz, eş-Şifâ,c.1, s. 254, Semhûdf, c. 2, s. 390, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1,s.478.
[227] Dârimî, Sünen, c. 1, s. 23, Semhüdf, c. 2, s. 390.
[228] Kadı lyaz, eş-Şifâ, c. 1, s. 254, Semhüdf, c. 2, s. 390.
[229] Dârimî, c. 1, s. 23, Kadı lyaz, c. 1 , s. 254, Semhüdf, c. 2, s. 390, Kastalânf, c. 1, s. 478.
[230] Darimf, Sünen, c. 1, s. 23, Semhüdf, Vefâu'l-vefâ, c. 2, s. 389.

[231] Dârimî, c. 1, s. 23, Kadı lyaz, eş-Şifâ, c. 1, s. 254, Semhüdf, c. 2, s. 389.
[232] Dârimî, c. 1, s. 23, Sem hûdf, c. 2, s. 389.
[233] Kadı lyaz, c. 1, s. 254, Semhüdf, c. 2, s. 390, Kastalânf, Merâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 478.
[234] Dârimî, c. 1, s. 23, Kadı lyaz, c. 1 , s. 255, Semhüdf, c. 2, s. 389, Kastalânf, c. 1 , s. 478.
[235] Dârimî, c. 1, s. 23, Sem hûdf, c. 2, s. 309.
[236] Kadı lyaz, c. 1, s. 255, Semhüdf, c. 2, s. 390, Kastalânf, c. 1, s. 478.
[237] Dârimî, c. 1, s. 23, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 401, Semhüdf, c. 2, s. 389.
[238] Kadı lyaz, c. 1, s. 255, Semhüdf, c. 2, s. 390, Aliyyü'l-Kârf, Şifâ Şerhi, c. 1, s. 351.
[239] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 300, Semhüdf, c. 2, s. 388.
[240] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 251, Semhüdf, c. 2, s. 393.
[241] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 300, Buhârî, Sahîh, c. 4, s. 173, Ebu Nuaym, Delâil, c. 2, s. 400, Zehebî, Târîhu'l-islâm , s. 354.
[242] Dârimî, c. 1, s. 26, Ebu Nuaym, c. 2, s. 401.
[243] İbn Sa'd, c. 1, s. 252, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 306, Dârimî, c. 1, s. 26, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 455.
[244] Dârimî, c. 1, s. 24, Sem hûdf, c. 2, s. 390.
[245] İbn Sa'd, c. 1, s. 251 , Sem hûdf, c. 2, s. 391.
[246] Semhüdf, Vefâu'l-vıefâ, c. 2, s. 393.
[247] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ,c. 1, s. 252, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 1 37,138, Dârimî, Sünen, c. 1, s.24, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 454, Semhüdf, Vefâu'l-vefa, c. 2, s. 393.
[248] Kadı lyaz, eş-Şifâ, c. 1, s. 253.
[249] Kadı lyaz, c. 1, s. 255, Semhüdf, c. 2, s. 390, Aliyyü'l-Kârf, Şifâ Şerhi, c. 1, s. 301.
[250] Dârimî, Sünen, c. 1, s. 25.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/172-175.
[251] İbn Sa'd. Tabakât. c. 1. s. 250.
[252] Abdurrezzak, Musannef, c. 3, s. 187, Müslim , Sahih, c. 2, s. 589 Ebu Dâvud, Sünen, c. 1, s. 286, İbn Mâce, Sünen, c. 1 , s. 351, Nesâf, Sünen, c. 4, s. 110.
[253] Dârimî, Sünen, c. 1, s. 23, Semhûdf, c. 2, s. 389.
[254] Semhûdi, Vefâu'l-vefâ, c. 2, s. 398.
[255] Abdurrezzak, Musannef, c. 3, s. 1 88-1 89.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/175-176.
[256] Semhûdı, Vefâu'l-vefâ, c. 2, s. 399-400.
[257] Şemhûclf, Vefa, c. 2, s. 398, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 68-69.
[258] İbn Esîr, Kâmil, c. 3, s. 463464.
[259] İbn Esîr, Kâmil, c. 3, s. 464, Semhûdf, Vefâu'l-vıefâ, c. 2, s. 398.
[260] İbn Esîr, Kâmil, c. 3, s. 464.
[261] İbn Esîr, Kâmil, c. 3, s. 464, Semhûdf, Vefâu'l-vefâ, c. 2, s. 399.
[262] Semhûdf, c. 2, s. 398, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 68.
[263] İbn Esîr, Kâmil, c. 3, s. 464.
[264] İbn Esîr, c. 3, s. 464, Semhûdf, c. 2, s. 398.
[265] İbn Esîr, c. 3, s. 464, Semhûdf, c. 2, s. 399, Diyarbekrî, c. 2, s. 69.
[266] İbn Esîr, c. 3, s. 464, Semhûdf, c. 2, s. 399.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/176-178.
[267] Semhûdı, Vetâu'l-vetâ, c. 2, s. 398-401.

[268] Semhûdı, Veta, c. 2, s. 405406.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/178-179.
[269] Semhûdf. Vefa. c. 2. s. 400.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/179.
[270] Semhûdf, Vefa, c. 2, s. 405.
[271] Zehebî, el-İber, c. 5, s. 216, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 375.
[272] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 375.
[273] Zehebî, el-İber, c. 5, s. 216.
[274] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 375.
[275] Zehebî, el-İber, c. 5, s. 216, Diyarbekrî, c. 2, s. 375.
[276] Zehebî, el-İber, c. 5, s. 216.
[277] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 375.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/179-180.
[278] Semhûdı, Vefau'l-vefa, c. 2, s. 407, 408, 411 .
[279] Diyarbekrî, Târıhu'l-hamîs, c. 2, s. 375-376.
[280] Eyyub Sabri Paşa, Mir'at-ı Medfne, c. 2, s. 422-424.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/180-183.
[281] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 973.
[282] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 160, İbn Ka^ım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 224.
[283] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 973, İbn Sa'd, c. 2, s. 1 60, İbn Kayvım , c. 2, s. 224.
[284] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 246.
[285] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 246.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/183.
[286] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 246-247, İbn Kayyım, c. 2, s. 224.
[287] Vâkıdı, c. 3, s. 973, İbn Sa'd, c. 2, s. 160, İbn Kayyım, c. 2, s. 224.
[288] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 247, İbn Kayyım, c. 2, s. 224.
[289] Vâkıdî, c. 3, s. 973, İbn Sa'd, c. 2, s. 160.
[290] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 300.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/183-184.
[291] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 973-974.
[292] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 118, Halebî, İnsânu'l-uyün, c. 3, s. 216.
[293] Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 974.
[294] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 118, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 216.
[295] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 974.
[296] Diyarbekrî, c. 2, s. 118, Halebî, c. 3, s. 216.
[297] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 973-975.
[298] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 382.
[299] Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 975, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 160-161.
[300] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 975.
[301] Yâ küt, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 427.
[302] Yâ küt, Mu'cemu'l-büldân, c. 3, s. 64.
[303] Vâkidi, Megâzî, c.3, s. 975.
[304] Vâki dr, Megâzî, c. 3, s. 975, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 1 61.
[305] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 161.
[306] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 975, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 1 61.

[307] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.4, s. 270, Taberî, Târîh, c.3, s. 173.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/184-187.
[308] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 293-294.
[309] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 206.
[310] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 206, Vâkıdî, c.3, s. 975, İbn Sa'd.c.1, s. 294, c. 2, s. 161, Taberî, c. 3, s. 150.
[311] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 206-207, Tabeıî, c. 3, s. 150.
[312] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s:. 206-207, Vâkıdî, c. 3, s. 975, İbn Sa'd, c.1, s. 294, c. 2, s. 161.
[313] Vâkıdî, c. 3, s. 975, İbn Sa'd, c. 1, s. 294, c. 2, s. 161.
[314] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 207, Taberî, c. 3, s. 173.
[315] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 975.
[316] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 975, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 294.
[317] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 975, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 161.
[318] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 207, Taberî, Târîh, c. 3, s. 150.
[319] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 207, Vâkıdî, c. 3, s. 975, İbn Sa'd, c. 1, s. 294, c. 2, s. 161, Taberî, c.3, s. 150, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 287.
[320] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 207, Taberî, c. 3, s. 150, İbn esfr, c. 2, s. 287.
[321] Hucurât: 4.
[322] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 975-976.
[323] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 207, Vâkıdî, c. 3, s. 976, İbn Sa'd, c. 1, s. 294, c. 2, s. 161, Taberî, c. 3, s. 150.
[324] Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 976.
[325] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 488.
[326] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 976.
[327] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 128.
[328] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 207, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 976, Taberî, Târîh, c. 3, s. 150-151, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 287-288.
[329] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 976.
[330] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 128.
[331] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 208, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 976, Taberî, Târîh, c. 3, s. 151 , İtan Esîr, Kâmil, c.2, s. 2888.
[332] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 128.
[333] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 208, Vâkıdî, c. 3, s. 976, Taberî, c. 3, s. 151, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 288.
[334] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 288.
[335] İbn İshak, İbn Hisam, c. 4, s. 208, Vâkıdî, c. 3, s. 976-977, Taberî, c. 3, s. 151.
[336] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 208, Taberî, c. 3, s. 151 .
[337] Vâkıdî, c. 3, s. 977, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 294, Taberî, c. 3, s. 151.
[338] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 208-209, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 977, Taberî, c. 3, s. 151, İbn Esîr, Kâm il, c. 2, s. 288.
[339] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 979.
[340] İbn İshak, İbn Hisam, c. 4, s. 309-312, Vâkıdî, c. 3, s. 977-978, Taberî, Târîh, c. 3, s. 151-152.
[341] Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 979.

[342] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 212, Taberî, c. 3, s. 152.
[343] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 979.
[344] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 212, Vâkıdî, c. 3, s. 979, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 294, Taberî, c. 3, s. 153.
[345] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 212, Taberî, c. 3, s. 152.
[346] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 130.
[347] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 212, Taberî, c. 3, s. 152.
[348] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/187-193.
[349] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 979.
[350] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 282-283.
[351] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 213, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 979. İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 213, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 979.
[352] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 979.
[353] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 213, Vâkıdî, c. 3, s. 975, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 294.
[354] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 213, Vâkıdî, c. 3, s. 979-980.
[355] Vâkıdî, c. 3, s. 980, İbn Sa'd, c. 1, s. 294
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/193-194.
[356] Vâkidi , c. 3, s. 979, İbn Sa'd, c. 1, s. 294.
[357] Hucurât: 1-2.
[358] Ahmet Hanbel, Müsned, c. 4, s. 6, Buhârî, SahıVı, c. 5, s. 116, c. 6, s. 4647.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/194.
[359] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 279, Züritânf, Mevâhibü'l-ledünnive Şerhi, c. 3, s. 47.
[360] Kalkaşandf, Nihâyetü'l-ereb, s. 72.
[361] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 980, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 161 .
[362] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 279, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 3, s. 47.
[363] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 119.
[364] Vâki dr, c. 3, s. 980, İbn Sa'd, c. 2, s. 161.
[365] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 980.
[366] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1553.
[367] Taberî, Tefsir, c. 26, s. 123, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 218.
[368] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 980, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 161 .
[369] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 279, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 47.
[370] Taberî, Tefsfr, c. 26, s. 124.
[371] Vâkıdî, c. 3, s. 980, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1 61, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 279.
[372] Vâkıdî, c. 3, s. 980, İbn Sa'd, c. 2, s. 161.
[373] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 279.
[374] Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 980-981, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 161-162, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 279.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/194-198.
[375] Kalkaşandf, Nihâyetü'l-ereb, s. 37-38.
İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 428.
[376] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 31 .

[377] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 292.
[378] İbn Sa'd, c. 1, s. 292, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 234.
[379] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 31 .
[380] İbn Sa'd, c. 1, s. 292, İbn Ear, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 31.
[381] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 31 .
[382] İbn Hazm, Cemhere, s. 1 93.
[383] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye vıe'n-nihâye, c. 5, s. 88.
[384] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 31 .
[385] İbn Hazm, Cemhere, s. 1 93, .
[386] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 52.
[387] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s.428.
[388] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 773.
[389] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 572.
[390] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 250, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 271.
[391] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 95, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 250.
[392] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 95, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, zs.250, İbn Kayyım, Zâd, c. 3, s. 56.
[393] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 31.
[394] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 250.
[395] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 292, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 31.
[396] Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 4, s. 219-220, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 271.
[397] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 95, İbn Seyyid, c. 2, s. 250, İbn Kayyım, c. 3, s. 56.
[398] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 31.
[399] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 79.
[400] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 31 , İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 341.
[401] İbn Hazm, Cemhere, s. 1 93.
[402] İbn Sa'd, c. 1, s. 292, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 31, İbn Hacer, c. 1, s. 341.
[403] İbn Hazm, Cemhere, s. 1 93.
[404] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 31 .
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/198-200.
[405] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 250, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 56.
[406] İbn Esîr, Nihâye, c. 3, s. 330, Ffruzâbâdf, Kâmûsu'l-muhft, c. 3, s. 185.
[407] Ffruzâbâdf, Kâmûsu'l-muhft, c. 3, s. 185.
[408] İbn Esîr, Nihâye, c. 4, s. 214, Seyyid, Ta'rifât, s. 122.
[409] İbn Esîr, Nihâye, c. 4, s. 214.
[410] İbn Seyyid, c. 2, s. 250-251, İbn Kayyım, c. 3, s. 56, Halebî, c. 3, s. 272.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/200-201.
[411] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 31 .
[412] Halebî, İnsânu'l-uvûn, c. 3, s. 272.
[413] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 31 , Halebî, c. 3, s. 272.
[414] İbn Hacer. el-İsâbe. c. 1 . s. 341.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/201-202.
[415] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 293, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ye'n-nihâye, c. 5, s. 88.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/202.

[416] Hucurât: 17,İbnSa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 1, s. 292, Taberî.Tefsir, c. 26, s. 145, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 287, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 95, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 250, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 88.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/202-203.
[417] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 269-270
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/203.
[418] İbn İshak, İbnHişam, Sîre,c.4,s. 121, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 924.
[419] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 960.
[420] Vâkıdî, c. 3, s. 960, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 5, s. 503.
[421] İbn Sa'd, Tabakât, c. 5, s. 503.
[422] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 128, Vâkıdî, c. 3, s. 960, İbn Sa'd, c. 5, s. 503.
[423] İbn Sa'd, Tabakât, c. 5, s. 503.
[424] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 615.
[425] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 960.
[426] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 182, Taberî, Târih, c. 3, s. 140.
[427] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 182, Vâkıdî, c. 3, s. 960, İbn Sa'd, c. 5, s. 503.
[428] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 182, Vâkıdî, c. 3, s. 960, İbn Sa'd, c. 5, s. 503, Taberî, c. 3, s. 140.
[429] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 182, Taberî, c. 3, s. 140.
[430] Zuhruf 31 .
[431] Taberî, Tefsir, c. 5, s. 65-66, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1067.
[432] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 41, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 528, Müslim, Sahih, c. 1 , s. 153.
[433] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 960.
[434] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 615-616, Heysemî, Meonau'z-zevâid, c. 9, s. 386, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 477.
[435] Vâkıdî, c. 3, s. 960, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 5, s. 503, Hâkim , c. 3, s. 616, Heysemî, c. 9, s. 386, İbn Hacer, c. 3, s. 477.
[436] Vâkıdî, c. 3, s. 960, İbn Sa'd, c. 1, s. 312.
[437] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 182, Taberî, Târih, t 3, s. 140, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1066.
[438] Vâkıdî, c. 3, s. 960, İbn Sa'd, c. 1, s. 312.
[439] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 960.
[440] Vâkıdî, c. 3, s. 960-961, İbn Sa'd, c. 5, s. 503. Vâkıdî, c. 3, s. 960-961, İbn Sa'd, c. 5, s. 503.
[441] Vâkıdî, c. 3, s. 961.
[442] İbn Sa'd, c. 5, s. 504.
[443] Vâkıdî, c. 3, s. 961, İbn Sa'd, c. 1, s. 312, c. 5, s. 504.
[444] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 961.
[445] Vâkıdî, c. 3, s. 961, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 5, s. 504.
[446] İbn İshak, İbn Hişam Sîre, c. 4, s. 182, Vâkıdî, c. 3, s. 961, İbn Sa'd, c. 5, s. 504.
[447] Vâkıdî, c. 3, s. 961, İbn Sa'd, c. 5, s. 504, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 616.
[448] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 386.
[449] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 616, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 386.
[450] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 182, Taberî, c. 3, s. 140, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 283.

[451] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 5, s. 504.
[452] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 182, İbn Sa'd, c. 1,s.312, Taberî, c. 3, s. 140, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1 066.
[453] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 182, Vâkıdî, c. 3, s. 961, Taberî, c. 3, s. 140.
[454] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 961.
[455] Vâkıdî, c. 3, s. 961, İbn Sa'd, c. 5, s. 504.
[456] İbn Sa'd, Tabakât, c. 5, s. 504.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/203-207.
[457] İbn İshak, İbn Hisam, c. 4, s. 182, Taberî, Târih, t 3,s.140,İbn Abdilberr, c. 3, s. 1066, İbn E ar, c. 2, s. 283.
[458] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 961, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 312, c. 5, s. 504.
[459] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 182, Vâkıdî, c. 3, s. 961, İbn Sa'd, c.1, s. 312, c. 5, s. 504, Taberî, c. 3, s. 140.
[460] Vâkıdî, c. 3, s. 961 İbn Sa'd, c. 5, s. 504.
[461] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 182, Vâkıdî, c. 3, s. 961, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1066, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 283.
[462] Vâkıdî, c. 3, s. 961, İbn Sa'd, c. 5, s. 504.
[463] İbn İshak, İbn Hisam, c. 4, s. 182, Vâkıdî, c. 3, s. 961, İbn Sa'd, c.5,s. 504, Taberi, c.3, s. 140, İbn Abdilberr, c. 3, s. 1067, İbn Esir, c. 2, s:. 283.
[464] Vâkıdî, c. 3, s. 961, İbn Sa'd, c. 5, s. 504, Taberi, c. 3, s. 140, İbn Abdilberr, c. 3, s. 1067, İbnEaV, c. 2, s. 83.
[465] Vâkıdî, c. 3, s. 961, İbn Sa'd, c. 1, s. 312, c. 5, s. 504, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 616, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 386.
[466] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 386.
[467] Zemahşerf, Keşşaf, c. 3, s. 317, Kurtubf, Tefar, c. 15, s. 18.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/207-209.
[468] * Antakya halkı, Habfc'e, "Demek sen de onların dinindesin ha?!" dediler (Kurtubf, Tefsir, c. 15, s. 18). ** Antakya'nın müşrik halkı onu öldürdüler (Taberî, Tefsir, c. 22, s. 158-161). 461. Yâ an: 13-29.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/209-211.
[469] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 186-187, Vâki d f, M egâzf, c. 3, s. 962, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 5, s. 504.
[470] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 962, İbn Sa'd, Tabakât, c. 5, s. 504.
[471] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 186-187, Vâkıdî, c. 3, s. 962, İbn Sa'd, c. 5, s. 504.
[472] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 187.
[473] Vâkıdı, Megâzî, c. 3, s. 962.
[474] Vâkıdı, Megâzî, c. 3, s. 962, İbn Sa'd, Tabakât, c. 5, s. 504-505.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/211.
[475] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 366, Kalkaşandf, Nihâyetü'l-ereb, s. 359.
[476] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 272.
[477] İbn Sa'd, Tabak ât, c. 1, s. 331, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 251, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 56, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 33, Halebî, c. 3, s. 272.
[478] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 331 .
[479] İbn Sa'd, c. 1, s. 331 , İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 33.
[480] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 349, İbn Hacer, c. 1, s. 243.

[481] İbn Sa'd, c. 1, s. 331 , Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 272.
[482] İbn Seyyid.c. 2, s. 251-252, İbn Kayyım, c. 3, s. 56, Halebî, c. 3, s. 272.
[483] İbn Seyyid.c. 2, s. 252, İbn Kayyım, c. 3, s. 56.
[484] İbn Sa'd, c. 1, s. 331 , İbn Seyyid, c. 2, s. 252, İbn Kayyım , c. 3, s. 56-57, Halebî, c. 3, s. 272.
[485] İbn Seyyid.c. 2, s. 252, İbn Kayyım, c. 3, s. 57 Halebî, c. 3, s. 272.
[486] İbn Sa'd, c. 1, s. 331 , İbn Seyyid, c. 2, s. 252, İbn Kayyım , c. 3, s. 57.
[487] İbn Sa'd, c. 1, s. 331 , İbn Seyyid, c. 2, s. 252, İbn Kayyım , c. 3, s. 57.
[488] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 272.
[489] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 331.
[490] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 272.
[491] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 331.
[492] İbn Sa'd, c. 1, s. 331 , İbn Seyyid, c. 2, s. 252, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 3, s. 57, Halebî, c. 3, s. 272.
[493] Halebî, İnsânu'l-uyÛn, c. 3, s. 272-273.
[494] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 252, İbn Kayyım, c. 3, s. 57, Halebî, c. 3, s. 273.
[495] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 272.
[496] İbn Seyyid.c. 2, s. 252, İbn Kayyım, c. 3, s. 57, Halebî, c. 3, s. 273.
[497] İbn Seyyid.c. 2, s. 252, İbn Kayyım, c. 3, s. 57.
[498] İbn Seyyid.c. 2, s. 252, İbn Kayyım, c. 3, s. 57, Halebî, c. 3, s. 272.
[499] İbn Sa'd, c. 1, s. 332, İbn Seyyid, c. 2, s. 252, İbn Kayyım , c. 3, s. 57.
[500] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 332.
[501] İbn Seyyid, c. 2, s. 252, İbn Kayyım, c. 3, s. 57.
[502] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 332, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 273.
[503] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 332.
[504] İbn Sa'd, c. 1, s. 332, İbn Seyyid, c. 2, s. 252, Halebî, c. 3, s. 273.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/212-214.
[505] İbrı Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 349, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 243.
[506] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1 , s. 243.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/214.
[507] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 332.
[508] İbn Sa'd, c. 1, s. 332, İbn Abdilberr, c. 2, s. 564, İbn E ar, c. 2, s. 260.
[509] İbn Adilberr, c. 2, s. 564, İbn E ar, c. 2, s. 260.
[510] M. Hamidullah, el-Vesâiku's-ayâsiyye, no: 79.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/215.
[511] İbn Hazm, Cemhere, s. 390-391.
[512] Kalkaşandf, Nihâyetü'l-eneb, s. 172.
[513] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 9.
[514] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 162, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 120.
[515]Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 21.
[516] Yâkût, c. 2, s. 21, Kalkaşandî, s. 1 72.
[517] İbn Sa'd, c. 2, s. 162, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 380, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 21 8.
[518] Vâkıdî.Megâzî, c.3,s. 981, İbn Sa'd, c. 2, s. 162, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 206, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 226.

[519] Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 981.
[520] Vâkıdî, c. 3, s. 981, İbn Sad, t 2, s. 162, İbn Seyyid, c. 2, s. 206, İbn Kayyım, c. 2, s. 226.
[521] Vâkidi, Megâzı,c.3,s. 981.
[522] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 235.
[523] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 125.
[524] Vâkıdî, c. 3, s. 981, İbn Sa'd, c. 2, s. 162, İbn Seyyid, c. 2, s. 206, İbn Kayyım, c. 2, s. 226.
[525] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 162, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 206, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 226, Kastalânf, M e vahi bü'l -I edünni ye, c. 1, s. 218-219, D iyarbekrf, T ârfhu'l -h am fs, c. 2, s. 120.
[526] İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 206, İbn Kayyım, Zâd, c. 2, s. 226.
[527] İbn Sa'd, c. 2, s. 162, Belâzuıî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 380, İbn Seyyid, c. 2, s. 206.
[528] İbn Sa'd, c. 2, s. 162, İbn Seyyid, c. 2, s. 206, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 221.
[529] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 226.
[530] İbn Sa'd, c. 2, s. 162, İbn Seyyid, c. 2, s. 206, Kastal ânf, c. 1 , s. 219, Diyarbekrı, c. 2, s. 120.
[531] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 348.
[532] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 286.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/215-217.
[533] Vâkıdî,Megâzî, c.3, s. 983, İbn E sfr, Usdu'l-gâbe, c.3, s.358,İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 355, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs,c. 2, s. 120, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 48.
[534] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 280.
[535] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 285, İbn E sfr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 223.
[536] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 285.
[537] Vâkıdî, c. 3, s. 982, İbn E sfr, c. 3, s. 358, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 255, Diyarbekıî, c. 2, s. 120, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 48.
[538] Vâkıdî, c. 3, s. 982, İbn Sa'd, c. 1, s. 280, İbn E sfr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 358, İbn Hacer, c. 2, s. 355, Diyarbekrî, c. 2, s. 120, Zürkânf, c.3, s. 48.
[539] İbn Sa'd, c. 1.S.280.
[540] Zürkâni, Mevâhib Şerhi, c. 3, s. 48.
[541] İbn Sa'd, c. 1, s. 281 .
[542] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 285, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 507, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 223.
[543] İbn Sa'd, c. 1, s. 281 , İbn Esîr, c. 2, s. 223.
[544] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 285, İbn Abdilberr, c. 2, s. 507, İbn Esîr, c. 2, s. 223.
[545] Vâkıdî, Megâif, c. 3, s. 982-983.
[546] Vâkıdî, c. 3, s. 983, İbn Esfr, c. 3, s. 358, İbn Hacer, c. 2, s. 355, Diyarbekrî, c. 2, s. 120, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 3, s. 48.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/218-219.
[547] Vâkıdı, Megâzı, c. 3, s. 982, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 162, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 382.
[548] Vâkıdî, c. 3, s. 982, İbn Sa'd, c. 2, s. 162-163, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 227.
[549] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 743, İ bn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 47.

[550] Vâkıdı, c. 3, s. 982, İbn Sa'd, c. 2, s. 163, Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 3, s. 133, İbn Kayyım, c. 2, s. 227.
[551] Vâkıdî, c. 3, s. 982, İbn Sa'd, c. 2, s. 163, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 206-207, İbn Kayyım, c. 3, s. 227, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 222.
[552] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1 , s. 53.
[553] Vâkıdî, c. 3, s. 982, İbn Sa'd, c. 2, s. 163, İbn Seyyid, c. 2, s. 207, İbn Kayyım, c. 2, s. 227, İbn Hacer, c. 1,s.53.
[554] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 219, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 120, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s.49.
[555] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 285-286.
[556] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 507, İ bn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 223.
[557] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 286, İbn Abdilberr, c. 2, s. 507, İbn Esîr, c. 2, s. 223.
[558] İbn Sa'd, c. 1, s. 281 , İbn Abdilberr, c. 2, s. 507, İbn Esîr, c. 2, s. 223.
[559] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 286.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/219-222.
[560] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 330, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 252, İbn Kaybın, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 57, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 111.
[561] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 330.
[562] İbn Sa'd, c. 1, s. 330, İbn Seyyid,c.2, s. 252, İbn Kayyım, c. 3, s. 57.
[563] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 330.
[564] İbn Seyyid,c.2, s. 252, İbn Kayyım, c. 3, s. 57.
*** Veya Ebu'd-Dâbis (İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 111).**
[565] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 330.
[566] İbn Sa'd, c. 1, s. 330, İbn Seyyid, c. 2, s. 252, İbn Kayyım , c. 3, s. 57.
[567] İbn Seyyid, c. 2, s. 252, İbn Kayyım, c. 3, s. 57.
[568] İbn Seyyid, c. 2, s. 252, İbn Kayyım, c. 3, s. 57, İbn Hacer, c. 4, s. 111.
[569] İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 252, İ bn Kayyım, Zâdu'l-m ead, c. 3, s. 57.
[570] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 58.
[571] İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 252, İbn Kayyım, Zâd, t 3, s. 57.
[572] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 330.
[573] İbn Seyyid, c. 2, s. 252, İbn Kayyım, c. 3, s. 57.
[574] İbn Sa'd, c. 1, s. 330, İbn Seyyid, c. 2, s. 252, İbn Kayyım, c. 3, s. 57.
[575] İbn Sa'd, c. 1, s. 330.
[576] İbn Seyyid, c. 2, s. 252, İbn Kayyım, c. 3, s. 57.
[577] İbn Sa'd, c. 1, s. 330, İbn Seyyid, c. 2, s. 252, İbn Kayyım , c. 3, s. 57.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/223-225.
[578] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 145, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 457, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 185, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 234.
[579] İbn Sa'd, Tab akât, c. 8, s. 143, Zehebî, Siyeru a'l âm i 'n-n übelâ, c. 2, s. 184.
[580] İbn Sa'd, c. 8, s. 144, Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 498, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 1664.
[581] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 143.
[582] İbn Sa'd, c. 8, s. 143-144, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 184.
[583] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 144.
[584] İbn Sa'd, c. 8, s. 144, Zehebî, c. 2, s. 185.

[585] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 498, Buhârî, c. 6, s. 164, Bedrüddin Aynf, Umdetü'l-kârf, c. 20, s. 231.
[586] Aynı kaynaklar.
[587] Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 488, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 163.
[588] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 144, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 185.
[589] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 144.
[590] İbn Sa'd, c. 8, s. 144-146, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 457, Zehebî, c. 2, s. 185.
[591] İbn Sa'd, c. 8, s. 144-146, Belâzurî, c. 1, s. 457, Zehebî, c. 2,5.185, İbn Hacer, c. 4, s. 234.
[592] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 498, Buhârî, c. 6, s. 163-164, Bedrüddin Aynf, c. 20, s. 231.
[593] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 146, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 498, Buhârî, c. 6, s. 164.
[594] İbn Sa'd, c. 4, s. 146, İbn Hacer, c. 4, s. 234.
[595] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 498, Buhârî, c. 6, s. 1 64, İbn Hacer, c. 4, s. 234.
[596] Buhârî, Sahih, c. 6, s. 1 64, Bedrüddin Aynf, Umdetu'l-kârf, c. 20, s. 232.
[597] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 146, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 498, Buhârî, c. 6, s. 164, Belâzurî, Ensâbu'l- eşrâf, c. 1, s. 456, Yâkubî, Târîh, c. 2, s. 86.
[598] Belâzurî, c. 1, s. 458, Yâkubî, c. 2, s. 86.
[599] İbn Sa'd, c. 8, s. 146, Belâzurî, c. 1, s. 458 Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 185, B. Aynf, c. 20, s. 232, İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 9, s. 313.
[600] Belâzurî, c. 1, s. 458, Yâkubî, c. 2, s. 86, B. Aynf, c. 20, s. 232.
[601] İbn Sa'd, c. 8, s. 146, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 498, Buhârî, c. 6, s. 164, Belâzurî, c. 1.S.458.
[602] İbn Sa'd, c. 8, s. 146, Belâzurî, c. 1, s. 458, Bedrüddin Aynf, c. 20, s. 232, İbn Hacer, c. 9, s. 313.
[603] Belâzurî, c. 1, s. 458, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1786, İbnEsîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 17, Bedrüddin Aynf, Umde, c. 20, s. 232.
[604] İbn Sa'd, c. 8, s. 145, Belâzurî, c. 1, s. 456.
[605] İbn Sa'd, c. 8, s. 145, Belâzurî, c. 1, s. 456-458, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1786.
[606] Belâzurî, c. 1, s. 456457, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1786.
[607] İbn Sa'd, c. 8, s. 146, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 498, Buhârî, c. 6, s. 164, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 234.
[608] İbn Sa'd, c. 8, s. 146.
[609] İbn Sa'd, c. 8, s. 146, Belâzurî, c. 1, s. 457, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 234.
[610] İbn Sa'd, c. 8, s. 146, İbn Hacer, c. 4, s. 234.
[611] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 146.
[612] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s, s. 146, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 234.
[613] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 146, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 185, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 234.
[614] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/225-229.
[615] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 7, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 163, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 382.
[616] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 163.
[617] Vâkidi, Megâzı,c.3,s. 983.
[618] Vâkıdî, c.3, s. 983, İbn Sa'd, c. 2, s. 163, Halebı, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 222, Zürkânı, Merâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3,s. 49.

[619] Vâkıdî, c. 3, s. 983, Belâzurî, c. 1, s. 382.
[620] Belâzuıî, c. 1,5.382.
[621] Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 983, İbn Sa'd, c. 2, s. 163, İbn Seyvid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 207, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 227.
[622] Diyarbekrî, Târıîıu'l-hamfs, c. 2, s. 1 20.
[623] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 50.
[624] Vâkıdî, c. 3, s. 983, İbn Sa'd, c. 2, s. 163, İbn Seyyid, c. 2, s. 207, İbn Kayy,m, c. 2, s. 227.
[625] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.4, s. 289, Vâkıdî, c. 3, s. 983, Belâzurî, c. 1, s. 382, Diyarbekrî, c. 2, s. 120.
[626] Vâkıdî, c. 3, s. 983, İbn Sa'd, c. 2, s. 163.
[627] İbn Şa'd, c. 2, s. 163, İbn Seyyid, c. 2, s. 207, İbn Kayyım, c. 2,3.221
[628] İbn İshak.İbnHişam, c. 4, s. 289, Vâkıdî, c.3, s. 983, İbn Sa'd, c. 2, s. 163, İbn Kayyım, c. 2, s. 227.
[629] Vâkidf, c. 3, s. 983, İbn Sa'd, c. 2, s. 163, İbn Seyyid, c. 2, s. 207.
[630] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 289.
[631] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/229-231.
[632] İbn İshak, İbn Hişam, Sine, c. 4, s. 289, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 983-984, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 163, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 207, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 227.
[633] Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 82, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1469.
[634] Buhârî,Sahıh,c.8, s. 1 35, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1469, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 227.
[635] Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 82, Buhârî, c. 8, s. 135, Müslim, c. 3, s. 1469, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 120.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/231.
[636] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 12-13.
[637] İbn Sa'd. Tabakâtü'l-kübrâ. c. 8. s. 214-215.
*** F, L, S bu üç harfli sözün üç türlü okunuşu vardır**
1- Füls (İbn Esîr, Nihâye, c. 3, s. 470).
2- Fils (Ffruzâbâdf, Kâm ûsu'l-muhit, c. 2, s. 246).
3- Fels (Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 273).
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/231-232.
[638] Vâkıdı, c. 3, s. 984, İbn Sa'd, c. 2, s. 164, İbn Seyyid, c. 2, s. 207.
[639] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 985.
[640] Vâkıdî, c. 3, s. 984, İbn Sa'd, c. 2, s. 164, İbn Sevyid, c. 2, s. 207, İbn Kayy,m, c. 2, s. 227.
[641] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 89.
[642] İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 316, İbn Hazm, Cemhere, s. 493.
[643] Ebu'l-Münzir Hişam, s. 59-60, Yâküt, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 273.
[644] Yâ küt, Mu'cemu'l-büldân, c. 3, s. 257.
[645] Yâ küt, Mu'cemu'l-büldân, c. 282.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/232-233.
[646] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 984-987.

[647] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 164, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 207, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 2, s. 227.
[648] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 987.
[649] Vakıdî, Megâzî, c. 3, s. 988.
[650] İbn Sa'd, c. 2, s. 164, İbn Seyyid, c. 2, s. 207, İbn Kayyım , c. 2, s. 227.
[651] Vâkıdî, c. 3, s. 987-988, İbn Sa'd, c. 2, s. 164, İbn Seyyid, c. 2, s. 207, İbn Kayyım, c. 2, s. 227-228.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/233-237.
[652] Vâkıdî, c. 3, s. 988, İbn Sa'd, c. 2, s. 164, İbn Seyyid, c. 2, s. 207.
[653] Ebu'l-Münzir Hişam, Kitâbu'l-esnam, s. 61-62, Taberî, Târih, c. 3, s. 148.
[654] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 285.
[655] Vâkıdî, c. 3, s. 988, İbn Sa'd, c. 2, s. 164, İbn Seyyid, c. 2, s. 207.
[656] Yâ küt, Mu'cemu'l-büldân, c. 3, s. 64.
[657] Vâkıdî, c. 3, s. 988, İbn Sa'd, c. 2,164, İbn Seyyid, t 2, s. 207-208, İbn Kayyım, c. 2, s. 227-228.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/237-238.
[658] İbnİshak,İbnHişam, Sîre, c. 4, s. 225, Taberî, Târih, c. 3, s. 237, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 63-64, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 237, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 228. * Veya Remle binti Hâricin konağına (Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 988).
[659] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 226, Taberî, c. 3, s. 149.
[660] İbn İshak, İbn Hişam.Sîre, c. 4, s. 226, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 989, Taberî, TâriTı, c. 3, s. 149, İbn Seyyid, UyÛnu'l-eser, c. 2, s. 237-238, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 64, İbn Kayyım , Zâdu'l-m ead, c. 2, s. 228.
[661] Halebî, İnsânu'l-uyÛn, c. 3, s. 224.
[662] İbn İshak, İbn Hisam, c. 4, s. 226, Taberî, Târih, c. 3, s. 149.
[663] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 143.
[664] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s:. 225-226, Taberî, Târih, c. 3, s:. 149.
[665] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 226-227, Taberî, Târih, c. 3, s. 149, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 285-286, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye vE'n-nihâye, c. 5, s:. 64.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/238-241.
[666] Taberî, Târîh, c. 3, s. 154, Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 3, s. 262, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 318, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 109, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 139.
[667] İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 11.
[668] Mâlik, Muvatta', c. 1, s. 226, Abdurrezzak, Musannef, c. 3, s. 479, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 71, İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre,s. 30, Süheyli, Ravd, c. 3, s. 262.
[669] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 400, c. 4, s. 7.
[670] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 319, Buhârî, c. 4, s. 246, Müslim, c. 2, s. 657.
[671] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 363, Buhârî, c. 4, s. 246, Müslim, c. 2, s. 657.
[672] Mâlik, c. 1, s. 226, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 438-439, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 21 2.
[673] İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 490, İbn Hazm, s. 30.
[674] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 295.
[675] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 295, İbn Mâce, Sünen, c. 1 , s. 490.
[676] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 3, s. 262.
[677] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 1 39.
[678] İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 490.

[679] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 529.
[680] Mâlik, c. 1, s. 226-227, Abdurrezzak, Musannef, c. 3, s. 479, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 289, 438439, Buhârî, c. 2, s. 71 , Müslim, c. 2, s. 657, E bu Dâvud, c. 3, s. 212.
[681] İbn İshak, İbn Hisam, c. 1, s. 365, Zehebî, c. 1 , s. 316, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 77.
[682] İbn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 11.
[683] Zehebî, c. 1, s. 306, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 78.
[684] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 3, s. 262, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1 , s. 109.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/241-243.
[685] İbn İshak, İbn Hişam Sîre.c. 1, s. 364, Ebu'l-Ferec İbn Cevzf, el-Vefâ, c. 2, s. 736, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s.82,Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 308,
315, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 77, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 209.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/243.
[686] İbn Hazm, Cevâmiu's-aYe, s. 30, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 3, s. 69.
[687] İbnİshak, İbn Hişam, Sine, c. 1, s. 344-362, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 203-204,207, İbn Esn-, Kâmil, c. 2, 76-81 , İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 1, s. 115-120, Ebu'l-Fidâ, c. 3, s. 67-77.
[688] Zehebî, Siyem a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 306.
[689] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/243-244.

PEYGAMBERİMİZ ALEYHİSSELAMIN ZEVCELERİNDEN BİR AY İNZİVAYA ÇEKİLİŞİ

Hicretin 9. yılında,[1] Peygamberimiz Aleyhisselam, zevcelerinin kendisine karşı takındıkları bazı uygunsuz tutum ve davranışlarından dolayı, bir ay yanlarına uğramamaya yemin etmişti.[2] Peygamberimiz Aleyhisselamin inzivaya çekildiği sıradaki zevceleri:

1. **Hz. Âişe binti Ebi Bekr,**
2. **Hz. Hafsâ binti Ömer,**
3. **Hz. Safiyye binti Huyey,**
4. **Hz. Şevde binti Zem'a,**
5. **Hz. Ümmü Habibe binti Ebu Süfyan,**
6. **Hz. Ümmü Seleme binti Ebu Ümeyye,**
7. **Hz. Zeyneb binti Cahş,**
8. **Hz. Meymûne binti Haris,**
9. **Hz. Cüveyriye binti Hârisü'l-Mustalakî idi.[3]**

Ümmü'l-Cülendah gibi bazı münafık kadınlar da, Peygamberimiz Aleyhisselamın kadınları ile düzenini bozmaya çalışmaktan geri durmuyorlardı.[4]

Peygamberimiz Aleyhisselamdan Zevcelerinin İstedikleri Şeyler

Zevcelerinin Peygamberimiz Aleyhisselamdan istedikleri:

a) Dünya yaşantısı ve geçim bolluğu,[5]

b) Giyim kuşam [6]

c) Dünya mutluluğu, [7]

d) Bol nimetler içinde gösterişli yaşantı idi. [8]

Deniliyor ki; Peygamberimiz Aleyhisselamın zevceleri bir gün biraraya gelerek: "Biz Peygamber Aleyhisselamdan başkasıyla evli olsaydık, herhalde bizim de itibarımız, elbiselerimiz ve ziynetlerimiz olurdu!" diyecek kadar ileri gittiler.

Peygamberimiz Aleyhisselamdan her biri birtakım şeyler istediler. Bu cümleden olarak:

1. Hz. Ümmü Seleme, damgalı kumaştan yapılmış kısa bir elbise,

2. Hz. Meymûne, pahalı Yemen kumaşından yapılmış, altlı üstlü iki parça elbise (etek, ceket),

3. Hz. Zeyneb, Yemen kumaşından yapılmış bir elbise,

4. Hz. Ümmü Habibe, ak bezden yapılmış pamuklu bir elbise,

5. Hz. Hafsâ, Mısır işi bir elbise,

6. Hz. Cüveyriye, bir başörtüsü,

7. Hz. Şevde, Hayber kadifesi istemiş;

8. Hz. Âişe bir şey istememişti.[9]

9. Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Allah'ım! Muhammed'in ev halkının rızkını, yetecek kadar ver!" diyerek dua etmiş bulunuyordu. [10] Kendisi, Medine'ye gelişinden Rabbine kavuşuncaya kadar, üç gün arka arkaya doyasıya buğday ekmeği bile yemediği gibi, ev halkının da ardarda iki-üç gün doyasıya arpa ekmeği yedikleri olmamıştır. Bazan, bir ay ateş yakmadan dururlar da, [11] ocaklarının tüttüğü görülmezdi. [12] Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre; Peygamberimiz Aleyhisselamın zevceleri iki gruba ayrılmışlardı. Gruplardan birisinde:

1. Hz. Âişe,

2. Hz. Hafsâ,

3. Hz. Safiyye,

Diğer grupta da:

1. Hz. Ümmü Habibe,

2. Hz. Ümmü Seleme,

3. Hz. Zeyneb,

4. Hz. Meymûne,

5. Hz. Cüveyriye bulunuyordu. [13]

Hz. Âişe ile Hz. Hafsâ, Peygamberimiz Aleyhisselama karşı birbirlerini desteklemekte, birbirlerine arka çıkmakta idiler. [14]

Peygamberimiz Aleyhisselam Hz. Hafsâya bir sırrı söylediği ve gizli tutmasını da sıkı sıkı tenbih eylediği halde, o bunu Hz. Âişe'ye söylemişti.

Bu hadise de, Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle açıklandı:

"Hani, Peygamber, kadınlarından birine gizli birşey söylemişti de, o kadın bunu habervermiş; Allah da Peygamberine açıklayınca, Peygamber, bunun ancak bir kısmını ona bildirmiş, bir kısmından da vazgeçmişti.

Peygamber bunu kendisine söyleyince, kadın:

'Bunu sana kim haber verdi?' diye sordu.
Peygamber de:
'Bana, herşeyi bilen, herşeyden haberi olan Allah haber verdi!' dedi. [15]
Bazı rivayete göre; Peygamberimiz Aleyhisselam Hz. Hafsâya, kendisinden sonra Hz. Ebu Bekir'in, ondan sonra da Hz. Ömer'in halife olacağını haber vermişti. [16]
Yüce Allah, Peygamberimiz Aleyhisselama indirdiği âyette, Peygamberimiz Aleyhisselama karşı birbirlerini destekleyen Hz. Âişe ile Hz. Hafsâ'yı şöyle uyardı:
"Eğer her ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz, ne âlâ!
Gerçekten, sizin kalbleriniz kaymıştır.
Yok! Onun aleyhinde birbirinize arka olursanız, hiç şüphesiz, Allah bizzat onun yardı m asıdır!
Cebrail de, mü'minlerin salih olanları da, bunların ardından bütün melekler de, ona yardımcı dır." [17]
Hz. Âişe der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam, tatlıyı ve balı severdi.
İkindi namazını kılıp dönünce, kadınlardan birinin yanına varırdı.
Hafsâ'nın odasına varıp onun yanında herzamanki kalışından daha çok kalınca, [18] kıskandım. [19]
Resûlullahın Hafsâ'da bu kadar kalışının sebebini sordum.
Hafsâ'ya kavminden bir kadın küçük bir tulum bal hediye etmiş, o da bu baldan şerbet yapıp Resûlullaha içirmiş!
Kendi kendime:
'Biz de, vallahi, ona bir tedbir düşünürüz!' dedim.
Bunu Şevde binti Zem'aya anlattım ve dedim ki:
'Resûlullah yakında senin yanına gelecektir. Yanına gelince, ona:
'Yâ Rasûlallah! Megâfir mi yedin?' dersin.
O, sana:
'Hayır!' diyecektir.
Bunun üzerine, sen ona:
'Ya bu koku nedir?' dersin.
[Resûlullah Aleyhisselam, üzerinde böyle ağır koku bulunmasından hiç hoşlanmazdı.]
Tabiî ki, sana:
'Hafsâ bana bir bal şerbeti içirmiştü' diyecektir.
Sen de o zaman:
'Demek o balın arısı urfut* ağacından yayılmış, bal toplamış!' dersin.
Ona ben de böyle diyeceğim!'
Safiyye'ye de:
'Ey Safiyye! Sen de ona böyle dersin!' dedim.
Şevde:
'Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki; Resûlullah Aleyhisselam yanıma geldiğinde, ey Âişe, söylememi istediğin sözü, senden korktuğum için, Resûlullah Aleyhisselam daha kapıda iken, neredeyse s öyleyi verecektim!' dedi.
Resûlullah Aleyhisselam yanına gelince, Şevde:
'Yâ Rasûlallah! Megâfir mi yedin?' diye sordu.
Resûlullah Aleyhisselam:

'Hayır!' buyurdu.
Şevde:
'Ya bu koku nedir?' diye sordu.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Hafsâ bana bir bal şerbeti içirmişti' buyurdu.
Şevde:
'Demek ki, o balın arısı urfijt ağacından yayılmış, bal toplamış' dedi.
Resûlullah Aleyhisselam benim yanıma geldiği zaman, ben de kendisine böyle söyledim.
Sonra, Safiyye'nin yanına vardı.
O da bunun gibi söyledi.
Resûlullah Aleyhisselam Hafsâ'nın yanına varınca, Hafsâ:
'Yâ Rasûlallah! Sana şu bal şerbetinden yine içireyim mi?' diye sordu.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Hayır! Artık onun bana gereği yok!' buyurdu.
Hafsâ, bana:
'Sübhânallah! Vallahi, onu bal şerbetinden mahrum ettin!?' dedi.
Ben de, ona:
'Sus, sesini çıkarma!' dedim." [20]
Hz. Âişe, Hafsâya karşı yaptığı bu işin açığa çıkmasından korktu. [21]
Peygamberimiz Aleyhisselamın zevceleri, gerek birtakım dünyalıklar isteyip durmalarıyla, gerek birbirlerini kıskanmalarıyla, Peygamberimiz Aleyhisselamı üzmüşlerdi. [22]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, kadınlarının odalarından ayağını çekip, Meşrebe diye anılan çardakta 29 gece yalnız başına oturdu. [23]
Sabah akşam, yemeğini orada tek başına yedi. [24]
Peygamberimiz Aleyhisselam, evvelce, attan hurma kütüğü üzerine düşüp sağ yan bacağı sıyrıldığı zaman da [25] Meşrebe'ye çekilmişti. [26]
Sahabileri kendisini orada ziyaret etmişler, Peygamberimiz Aleyhisselam orada oturarak namaz kılmış ve ki İdi rm işti. [27]
Kadınlarından bir aylık inzivasını da bu Meşrebe'de geçirdi.
Burası, Peygamberimiz Aleyhisselama, [28] Hz. Âişe'ye aitti. [29]
Hz. Ömer der ki:
"Vallahi, biz Cahiliye çağında kadınları hiçbir işte hesaba almazdık.
Yüce Allah onlar hakkında indirdiğini indirinceye ve kendilerine verdiği payı verinceye kadar, [30] biz Kureyş cemaati, kadınlara hakim durumda bir kavim idik.
Medine'ye geldiğimiz zaman, orada bir kavim bulduk ki, kadınları onlara hakim bulunuyor.
Nihayet, bizim kadınlarımız da, onların kadınlarından öğrenerek, bize tahakküme başladılar.
Medine'deki evim, Avâlî mevkiinde Benî Ümeyye b. Zeyd mahallesinde idi.
Bir gün [31] bir iş üzerine kendi kendime düşünürken, karım işe karışarak 'Şöyle şöyle yapsana?' dedi. [32]
Onun böyle işime karışmasından, bana itirazımsı karşılık vermesinden hoşlanmadım, kızdım, kendisini azariadım: [33]
'O iş seni ne ilgilendirir?! Benim yapmak istediğim bir işte sen hangi hakla bana teklifte bulunmaya kalkışıyorsun?!' dedim.

Karım:
'Şaşılır sana ey İbn Hattab! Sen kendine itirazımsı karşılık verilmesinden hoşlanmıyor, [34] beni azarlıyorsun ama, vallahi Peygamber Aleyhisselamın kadınları bile ona itirazımsı karşılık veriyor, söyleniyorlar.
Hem onlardan herhangi biri, o gün, geceye kadar, kendisinin yanına da uğramıyor. [35]
Hatta, senin kızın bile Resûlullah Aleyhisselama itirazımsı karşılık veriyor, sesleniyor da, Resûlullahın o gününü öfkeli geçirtiyor!' dedi . [36]
İçimden:
'Onlardan, bunu yapan kadın, muhakkak hüsrana uğrar!' dedim. [37]
Hemen kalkıp yerime vardım. Ridamı üzerime aldım, yola çıktım. Hafsâ'ya kadar gittim.
Ona:
'Ey kızcağızım! [38] Sen Resûlullah Aleyhisselama itirazımsı karşılık veriyor, söyleniyor, [39] hatta kendisinin o gününü öfkeli geçirtiyormuşsun, öyle mi?' diye sordum. [40]
Hafsâ:
'Evet! Vallahi, hepimiz ona karşılık verir, söyleniriz![1] dedi. [41]
'Sizlerden herhangi birinizin o gün geceye kadar Resûlullah Aleyhisselamın yanına uğramadığı da oluyor mu?' diye sordum.
'Evet!' dedi.
'İçinizden her kim böyle yaparsa, muhakkak o hüsrana ciüşer! [42]
Ey kızcağızım! Bilirsin ki; ben seni Allah'ın azabından ve Resûlünün gazabından sakındırır dururum. [43]
Herhangi biriniz, Allah'ın kendisine Resûlünün gazabından dolayı gazab etmeyeceğinden emin mi bulunuyor?
Allah'ın gazab ettiği ise helak olur gider.
Sen sakın Resûlullah Aleyhisselama karşı itiraz yollu karşılık verme, söylenme!
Kendisinden de birşey istemeye kalkma!
Neye ihtiyacın olursa, onu benden iste! [44]
Ey kızcağızım! [45] Sakın şu komşun[46] arkadaşın-olan Âişe'nin senden daha güzel ve Resûlullaha senden daha sevgili olması dolayısıyla nazlanması, itiraz yollu karşılık vermesi seni aldatmasın!' dedim. [47]
Resûlullah Aleyhisselama karşı böyle cephe aldıkları zaman, Resûlullahın kadınlarına:
'Eğer o sizi boşayacak olursa, onun Rabbinin ona sizin yerinize sizden daha hayırlılarını vermesi memuldur[1] dedim.[48]
Hafsâ'nın yanından ayrılıp, akrabam olan Ümmü Seleme'nin yanına vardım. Ona da, söyleyeceklerimi söyledim.
Ümmü Seleme:
'Şaşarım sana ey İbn Hattab! Sen herşeye girdin, karıştın durdun!
Resûlullah Aleyhisselamla kadınları arasına da girmek istiyorsun?!' dedi.
Bu söz beni öyle bir tutuş tuttu ki, içimde duyduğum endişe ve üzüntüden bir kısmını kırdı, dağıttı . [49]
Ensardan bir komşumla birlikte Benî Ümeyye b. Zeydlerin yurdunda otururdum. [50]
Resûlullah Aleyhisselamın yanına bu komşumla nöbetleşe inerdik. Bir gün o iner, bir gün ben inerdim. Ben, indiğim zaman, o gün vahiy vesairenin haberini komşuma getirirdim. O indiği zaman da, böyle yapardı. [51]

O sırada, Gassan hükümdarlarından birinin üzerimize yürümek istediğini ve bizimle savaşmak için atlarını nallatmakta olduklarını haber almıştık. [52]
Yüreklerimiz, onların endişesiyle dolu bulunuyordu. [53]
Arkadaşım iniş nöbeti günlerinden birinde idi ki, [54] yatsı vakti bana geldi. [55]
Birdenbire kapımı hızlı hızlı çalmaya, [56] 'Aç! Aç!'[57] diyerek seslenmeye başladı. [58]
Çok korktum. Hemen yanına çıktım.
Bana:
'Çok büyük bir hadise oldu!' dedi. [59]
'Nedir o hadise? [60] Yoksa Gassanlar mı geldi?' dedim.
Arkadaşım:
'Hayır! Ondan daha büyük, daha ağır! [61]
Resûlullah Aleyhisselam kadınlarından inzivaya çekilmiş! [62] Kadınlarını boşamış!' dedi. [63]
İçimden:
'Hafsâ ile Âişe'nin bumu sürtüldü! Hafsâ hüsrana uğradı!
Ben zaten böyle birşey olacağını zan ve tahmin edip duruyordum!' dedim." [64]
Hz. Ömer, bu haberi alınca başına toprak saçmış ve:
"Allah, Ömer'i ve kızını ayıplamaz mı?" demişti. [65]
Hz. Ömer, hadiseyi anlatmaya devamla şöyle der:
"Sabah namazını kılınca, giyinip kuşandım. Sonra, Medine'ye indim.
Hafsâ'nın yanına vardım. Ağladığını gördüm. [66]
Mü'minlerin diğer analarının odalarına da uğradım. Hepsinde ağlamalar vardı. [67]
Mescide girdiğim zaman da, gördüm ki; halk, canlarının sıkıntısından, üzüntülerinden, çakıllı yeri d üşüştürüyorlar ve:
'Resûlullah Aleyhisselam kadınlarını boşamış!' diyorlardı.
Kendi kendime:
'Ben bu işi muhakkak öğrenirim!' dedim.
Hemen Âişe'nin yanına varıp, ona:
'Ey Ebu Bekir'in kızı! Demek sen işi Resûlullah Aleyhisselama eziyet verecek dereceye vardırdın hâ?Medim.
Âişe:
'Ey Hattab'ın oğlu! Benim seninle ne işim var?! (Benim işim seni ne ilgilendirir?!) Sen kendi heybenle (kızınla) ilgilen!' dedi.
Bunun üzerine, Ömer'in kızı Hafsâ'nın yanına vardım.
Ona da:
'Ey Hafsâ! Demek sen işi Resûlullah Aleyhisselama eziyet verecek dereceye vardırdın hâ?!
Vallahi, sen de pekâlâ bilirsin ki; Resûlullah Aleyhisselam seni sevmiyondur!
Ben olmasam, seni muhakkak boşardı!' dedim.
Hafsâ, son derecede ağlamaya başladı. [68]
Ona:
'Sen ne diye ağlıyorsun? Ben seni bundan sakındırmamış mı idim?' dedim. [69]
Ona:
'Resûlullah Aleyhisselam sizleri boşadı mı?' diye sordum.
Hafsâ:
'Bilmiyorum!' dedi. [70]

Ona:
'Resûlullah Aleyhisselam nerede?' diye sordum. [71]
Hafsâ:
'O, şuradaki Meşrebe'de! [72] Meşrebe gilarında [hücresinde] [73] inzivaya çekilmiş bulunuyor!' dedi.
Hemen oraya varınca, karşıma Resûlullah Aleyhisselamın kölesi Rebah çıkmaz mı!
Kendisi, Resûlullah Aleyhisselamın Meşrebe'ye çıkar, Meşrebe'den inerken, merdiven basamağı gibi üzerine bastığı kütüğe de ayaklarını dayamış, oturuyordu.
Bu zenci köleye: [74]
'Ey Rebah! Yanındaki Resûlullah Aleyhisselamın huzuruna girmek için bana kendisinden izin iste!' diyerek seslendim.
Rebah bir içeri baktı, bir de bana baktı. Fakat birşey söylemedi. [75]
Dönüp Mescide gittim.
Minberin çevresinde birtakım kimseler oturmuşlardı. Bazıları ağlıyorlardı.
Orada ben de biraz oturdum. İçimde duyduğum endişe ve üzüntü bana galebe çaldı.
Tekrar kölenin yanına vardım ve:
'Ömer'in içeri girmesi için izin iste!' dedim.
Köle, içeri girdikten sonra, yanıma çıktı ve:
'Seni kendisine söyledim, sustu, birşey söylemedi' dedi.
Yine, dönüp Mescide gittim. Minberin yanında oturdum.
İçimde duyduğum endişe ve üzüntü bana galebe çaldı da, tekrar kölenin yanına vardım. [76]
Sesimi yükselterek:
'Ey Rebah! Resûlullah Aleyhisselamın huzuruna girmem için izin iste!
Herhalde Resûlullah Aleyhisselam benim Hafsâ için geldiğimi sanıyor!
Vallahi, Resûlullah Aleyhisselam onun boynunu vurmamı bana emrederse, boynunu da vururum!' diye seslendim. [77]
Köle, içeri girdikten sonra, yanıma çıktı.
'Seni kendisine söyledim. Sustu. Birşey söylemedi' dedi.
Bunun üzerine geri dönüp giderken, köle beni çağırdı ve:
'Gir içeri! Sana izin verdi!' dedi.
İçeri girdim. Resûlullah Aleyhisselama selam verdim.
Gördüm ki; Resûlullah Aleyhisselam bir hasırın üzerine uzanmış!
Hasırın örgüleri kendisinin böğründe iz yapmıştı ! [78]
Hasırla bedeni arasında birşey (bir döşek) de bulunmuyordu!
Başının altında, içine hurma lifi doldurulmuş bir (ot) yastık vardı. [79] Ben oturunca, Resûlullah Aleyhisselam
izarını (yorgan gibi) üzerine çekti.
Zaten, üzerinde ondan başka da birşey yoktu! [80]
Resûlullah Aleyhisselamın hücresine (gilarına) göz gezdirdiğim zaman, gördüm ki; avuçla avuçlanacak kadar azıcık, bir sa'a* yakın arpa. [81] Ayaklarının yanına da, onun kadar (deri dabaklan-masında kullanılan) garez (selem ağacı posası) dökülmüş! Başucunda ise, dabaklanması tamamlanmamış bir posteki asılı idi.
Resûlullah Aleyhisselamın böğründeki hasır izlerini görünce, gözlerimin yaşını tutamayarak ağlamaya başladım. [82]

Resûlullah Aleyhisselam:
'Ey İbn Hattab! Neye ağlıyorsun?' diye sordu. [83]
'Ey Allah'ın Peygamberi! Ben ne diye ağlamayayım ki; üzerine uzandığın şu hasır senin böğründe izler yapmış! Şu da senin yatıp kalktığın tamtakır hücren ki, içinde birkaç şeyden başka birşey göremiyorum ! [84]
Vallahi, çok iyi biliyorum ki, sen Allah katında Kisrâ ve Kayser'den daha şerefli ve kıyım etlisin ! [85]
Halbuki yâ Rasûlallah! Kisrâ ve Kayser, bulundukları refahlı yaşantı içinde dem sürüyor! [86] Nimetler ve nehirler içinde yüzüyorlar! [87]
Sen ise, yâ Rasûlallah! Görmüş olduğum yerde ve şu haldesin!? [88] Sen ki, Allah'ın Resûlü[89] ve en seçkin kulusun!
Hal böyle iken, işte şu hücren tamtakır!' dedim. [90]
Bunun üzerine, Resûlullah Aleyhisselam, bana:
'Ey İbn Hattab! Sen dünyanın onlara, ahiretin de bize ait olmasına razı değil misin?' diye sordu.
Ben de:
'Evet! Razıyım!' dedim. [91]
Resûlullah Aleyhisselam:
'Öyleyse, bu iş böyledir ve böyle olacakür!' buyurdu. [92]
'Yâ Rasûlallah! Bari Allah'a dua et de, ümmetine geçim bolluğu versin!
Allah'a ibadet etmezlerken, Allah onlara (gayrimüslimlere) geçim bolluğu vermiştir!' dedim.
Ben böyle söyleyince, Resûlullah Aleyhisselam, doğrulup oturdu ve:
'Ey İbn Hattab! Yoksa sen şüphe içinde misin?!
Onlar hazları, nasipleri dünya hayatında tez elden verilip geçiştirilen bir kavimdir!' buyurdu. [93]
'Öyleyse yâ Rasûlallah! Benim için Allah'tan mağfiret dile!' dedim. [94]
'Yâ Rasûlallah! Yüzünde gazab eseri görüyorum.
Yoksa, kadınlarının sana karşı takındıkları tutum canını mı sıkıyor?
Şayet sen onları boşarsan, Allah seninledir.
Allah'ın melekleri Cebrail, Mikâil, ben, Ebu Bekir ve mü'minler de seninledir!' dedim . [95]
Kimlere ve neler söylediğimi Resûlullah Aleyhisselama birer birer anlatıp, Ümmü Seleme'nin haberine geldiğim zaman gülümsedi. [96]
'Yâ Rasûlallah! [97] Kadınlarını boşadın mı?' diye sondum. [98]
Resûlullah Aleyhisselam başını bana doğru kaldırıp: [99]
'Hayır!' buyurdu.
'Allâhuekben!' dedim. [100]
'Yâ Rasûlallah! Ben Mescide gindiğimde Müslümanlar üzüntülerinden çakılları dürtüp kanştınıyonlan, 'Resûlullah Aleyhisselam kadınlarını boşamış!'diyorlardı.
İneyim de, boşamadığını onlana habenveneyim mi?' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Haber vermek istiyorsan, evet! Haber ver!' buyurdu.
Yüzünden gazabı açılıncaya kadar, konuşmaya devam ettim.
Nihayet, şenlendi, güldü.

Sonra, Meşrebe'den indi, ben de indim.
Ben basamaklı kütüğe tutunarak inmiştim.
Resûlullah Aleyhisselam ise, sanki yeryüzünde yürür gibi inmiş, inerken de eliyle bir yere dokunmamış, tutunmamı ştı.
'Yâ Rasûlallah! Hücrede 29 gün kaldın!' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Bu ay 29 gündür!' buyurdu.
Mescidin kapısına dikilip en yüksek sesimle:
'Resûlullah Aleyhisselam kadınlarını boşamam ıştır!' diyerek bağırdım.
Bunun üzerinedir ki, Yüce Allah Tahyir âyetlerini indirdi.[101] ve o âyetlerde şöyle buyurdu:
'Ey Peygamber!
Allah'ın sana helâl kıydığı şeyi, kadınlarının hoşnutluğunu arayarak, sen ne diye haram edersin?
Bununla birlikte, üzülme! Allah çokyarlıgayıcı, çok esirgeyicidir.'"[102]
"Ey Peygamber! Kadınlarına de ki:
'Eğer siz dünya yaşantısı ve onun ziynetini istiyorsanız, geliniz, size boşanma bedellerini vereyim de, hepinizi güzellikle salıvereyim.
Eğer Allah'ı, Allah'ın Resûlünü ve ahiretyurdunu istiyorsanız, şüphe yok ki, Allah sizlerden, güzel hareket edenler için, büyük bir mükâfat hazırlamıştır." [103]
Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre; Peygamberimiz Aleyhisselam zevcelerini ya dünyayı ve dünya ziynetini, ya da Allah'ı ve Allah'ın Resûlünü ve ahiret yurdunu tercih etmeleri hususunda serbest bırakmakla emrolunduğu zaman, Hz. Âişe'nin yanına varmıştı. [104]
Hz. Âişe:
"Yâ Rasûlallah! Yanımıza bir ay uğramamaya yemin etmiştin. Sen ise, aydan 29 gün geçince uğradın. Ben onları (geçen günleri) sayıp duruyordum" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bu ay, 29 gündür. [105]
Ey Âişe! Ben sana bir iş açıklayacağım ki, onu ana ve babana danısıncaya kadar cevaplamakta acele etmemende sana bir vebal yoktur" buyurdu. [106]
Hz. Âişe:
"Nedir o yâ Rasûlallah!" diye sordu. [107]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ahzâb sûresinin inen 2£^29. âyetlerini okudu.
Hz. Âişe:
"Aaâ! Ben bu hususta mı ana ve babama danışacağım?!
Ben, elbette ki, Allah'ı, Allah'ın Resûlünü ve ahiret yurdunu tercih ediyor ve diliyorum! [108]
Ben bu hususu ne Ebu Bekir'e, ne de Ümmü Rûman'a danışırım!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam güldü, gülümsedi. [109]
Hz. Âişe:
"Benim seni tercih ettiğimi (öteki) kadınlarına haber vermen[110]
Sana söylediklerimi, öteki kadınlarından hiçbirine haber vermemeni isterim" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onlardan, sorana, muhakkak haber vereceğim ! [111]

Çünkü, Allah beni tebliğ edici olarak gönderdi. Güçlük çıkarıcı, sıkıntı verici ve bunu arzu edici olarak göndermedi. [112] Fakat, öğretici ve kolaylaştırıcı olarak gönderdi" buyurdu. [113]
Hz. Âişe der ki:
"Resûlullah Aleyhisselamın diğer kadınları da, benim yaptığımı yaptılar. Allah'ı, Allah'ın Resûlünü ve ahiret yurdunu tercih ettiler." [114]
Yüce Allah hepsinden razı olsun![115]

Abdullah Zülbicâdeyn'in ve Vâsile b. Eskâ'ın Müslüman Olmaları

Abdullah Zülbicâcieyn Müzeynelenden olup, eski adı Abduluzzâ idi.
Babası, oğluna hiçbir mal bırakmaksızın ölmüştü.
Abdullah malsız bir yetimdi.
Zengin olan amcası onu yanına alıp büyütmüş ve mal sahibi yapmıştı.
Kendisinin devesi, davan ve hatta kölesi bile vardı. [116]
Abdullah, Müzeynelerin dağlarından Verka' dağında otururdu. [117]
Peygamberimiz Aleyhisselam Medine'ye hicret ettiği zaman Abdullah Müslüman olup kendisini şirkten kurtarmak istemişse de, buna, müşrik amcası yüzünden, muvaffak olamamıştı.
Yıllar, bütün savaşlar geldi geçti.
Peygamberimiz Aleyhisselam Mekke'yi fethedip Medine'ye döndüğü zaman, Abdullah amcasına:
"Ey amca! Ben senin Müslüman olmanı hep bekledim durdum.
Senin hâlâ Muhammedi arzu ettiğini göremiyorum! Bari benim Müslüman olmama izin versen?" dedi.
Amcası:
"Eğer sen Muhammed'e tâbi olacak olursan, üzerindeki elbisene varıncaya kadar, sana vermiş olduğum şeylerden hiçbirini senin elinde bırakmam, hepsini senden çeker alırım!" dedi.
Abdullah:
"Ben, vallahi, Muhammed'e tâbi ve Müslüman oldum, taşa, puta tapmayı bıraktım bile! Ellerimdeki şeyleri geri alırsan, al!" dedi.
Amcası, Abdullah'ın elindeki herşeyi geri aldı. Hatta, üzerindeki elbiseyi de soydu.
Abdullah, çırılçıplak, anasının yanına gitti.
Anası; yollu, kalın kilimini iki parçaya ayırdı.
Abdullah, onun yarısını belinden yukarısına, yarısını da belinden aşağısına tutundu. [118]
Abdullah, kendisinin Müslümanlığına engel olmak için kendisini sıkıştırmaya kalkan kavminden de yakasını kurtararak Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına kaçtı. [119]
Medine'ye gelince, seher vaktine kadar Mescidde yattı. [120]
Peygamberimiz Aleyhisselam, sabah namazını kıldırdı.
Cemaat arasındakilere göz gezdirip evine döneceği sırada, Abdullah'ı gördü.
Ona:
"Sen kimsin?" diye sordu. [121]
Abdullah, kendisinin kimlerden olduğu haber verdi. [122]
"Ben Abduluzzâ'yım!" dedi. [123]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sen Abdullah Zülbicâdeyn'sin (iki parça kilimlisin)! Bana yakın yerde bulun! [124] Sık sıkyanıma gel, git!" buyurdu. [125]
Abdullah Zülbicâdeyn; Medine'de evi barkı bulunmayan, Mescidin Suffasında yatıp kalkan Ashab-ı Sultadandı. [126]
Abdullah Zülbicâdeyn; konuklar arasında bulunur, Kur'ân-ı Kerîm öğrenirdi.
Kur'ârvı Kerîm'den birçok sûreleri okuyup ezberlemişti.
Kendisi, gür sesli idi. [127]

Kıraatta, [128] teşbih ve tekbirlerde[129] sesini yükseltirdi. [130]
Hz. Ömer:
"Yâ Rasûlallah! Şu bedevîyi görmüyor musun? Kufân'ı okurken sesini nasıl yükseltip halkın kıraatı-na engel oluyor?!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bırak onu kendi haline ey Ömer! O, Allah'a ve Allah'ın Resûlüne Muhacir olarak çıkıp gelmiştir! [131]
O, ewâh'lardan; [132] Allah'a çok yalvarıcı olan, Allah aşkıyla yanıp duranlardan[133] biridir!" buyurdu. [134]
Ukbe b. Âmirü'l-Cühenî de:
"Peygamber Aleyhisselam, Abdullah Zülbicâdeyn hakkında:
'O, evvâh'tır!' buyurmuştu.
Çünkü, o, Kur"ân okurken Yüce Allah'ı çok anan, duada sesini yükselten bir kimse idi" demiştir. [135]
Abdullah Zülbicâdeyn, Tebük seferine hazırlanıldığı sırada gelip Müslüman olmuş ve Tebük seferine de katılmıştır.
"Yâ Rasûlallah! Bana şehitlik nasip etmesi için, Allah'a dua et!" diye rica edince, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Allah'ım! Onun kanını kâfirlere haram kıl!" diyerek dua etti.
Abdullah Zülbicâdeyn:
"Yâ Rasûlallah! Ben öyle istememiştim!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sen, Allah yolunda gazaya çıkar, humma (sıtma) tutup seni öldürürse, sen şehitsindir! Hayvanın seni düşürüp boynunu kırarsa, sen yine şehitsindir!
Gam çekme! Bunlardan hangisi olursa, şehitlik için sana elverir, yeter!" buyurdu. [136]
Buyurduğu gibi de, Tebükte hummaya tutulup Hakkın rahmetine kavuştu. [137]
Yüce Allah ondan razı olsun![138]

Vâsile'nin Soy Kütüğü

Vasile b. Eskâ', b. Abduluzzâ, b. Abdi Yalil, b. Naşib, b. Giyere, b. Sa'd, b. Leys, b. Bekr, b. Abdi Menat, b. Kinane'dir.
Künyesi, Ebu Kırsâfe'dir. [139]
Vasile b. Eskâ'; Peygamberimiz Aleyhisselama Arap kabilelerinden heyetler ve elçiler gelmekte bulunduğu[140] ve
İbn Sad, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 305.
Peygamberimiz Aleyhisselamın Tebük seferi hazırlıklanyla uğraştığı sırada (Hicretin 9. yılında) Medine'ye gelmiş ve Mescidde Peygamberimiz Aleyhisselamla birlikte sabah namazını kılmıştı. [141]
Peygamberimiz Aleyhisselam, sabah namazını kıldırdıktan sonra ashabına göz gezdirip Vâsile'yi görünce, ona:
"Sen kimsin?" diye sordu.
Vasile kim olduğunu haber verdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Sen ne için geldin? [142] Hacetin, dileğin nedir?" diye sordu.
Vasile:
"Allah'a ve sana iman[143] ve bey'at edeyim diye geldim" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bunu yapmaya gücün yetecek midir?" diye sordu.
Vasile:
"Evet!" dedi. [144]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Öyleyse, benim sevdiğim şeyi sen de sevmek, benim sevmediğim şeyi sen de sevmemek üzere bana bey'at et!" buyurdu. [145]
Vasile, buna göre bey'at yapıp ev halkının yanına döndü. [146] Durumu onlara haber verdi. [147]
Vâsile'nin babası, Vasile'nin haline baktı ve:
"Demek sen böyle yaptın hâ?!" dedi.
Vasile:
"Evet!" deyince; [148]
"Vallahi, seninle hiçbir zaman konuşmayacağım!" dedi. [149]
Bunun üzerine, Vasile, amcasının yanına gitti.
Kendisi sırtını güneşe vermiş, ısıtıyordu. Ona selam verdi.
O da, Vâsile'ye:
"Demek sen böyle yaptın hâ?!" dedi.
Vasile:
"Evet!" deyip, ona İslâmiyeti anlattı.
Amcası Vâsile'yi babasınınkinden daha hafif bir kınayışla kınadı ve:
"Bir işte bizi ileri geçmen sana yakışmazdı!" dedi.
Vâsile'nin kızkardeşi ise Vâsile'nin söylediklerini dinledi ve yanına vanp onu İslâm selamıyla selamladı.
Vasile:
"Ey kızkardeşçiğim! Senin bana böyle selam verişinin sebebini pek anlayamadım?" dedi.

Kızkardeşi:
"Ben senin ve amcanın söylediklerinizi dinledim" dedi.
Vasile; amcasına anlattığı gibi, İslâmiyeti, kızkardeşine de anlattı.
İslâmiyet onun çok hoşuna gitti ve hemen Müslüman oldu.
Bunun üzerine, Vasile:
"Ey kızkardeşciğim! Allah senin hayrını ve iyiliğini diledi, Müslüman oldun!
O halde, bu kardeşini, gazi cihazıyla cihazlandır. Yol azığı koy!
Çünkü, Resûlullah Aleyhisselam sefere kanatlanmak, gazaya çıkmak üzeredir!" dedi.
Kızkardeşi, Vâsileye yol azığı olarak kova içinde bir müd undan hamur yoğurdu.
Kendisine bunu bir miktar hurma ile birlikte verdi.
Vasile, azığı alınca, Medine'ye geldi.
Fakat, Peygamberimiz Aleyhisselamı iki gün önce mücahidlerie birlikte Tebük'e doğru hareket etmiş buldu.
Geride, ancak, yolda belde gelmekte olan kafileler kalmıştı. [150]
Vâsile'yi sırtında taşıyacak birşey (binit) de bulunmuyordu. [151]
Hemen, Kaynuka oğulları çarşısına gitti. [152]
"Beni hayvanına nöbetleşe bindirecek kim var?" [153] diyerek seslendi.
Kendisi, yaya olarak yürümeye dayanamaz bir kimse idi.
Ka'b b. Ucre, onu çağırdı. [154]
"Ben seni gecede gündüzde nöbetleşe, yemede içmede ortaklaşa olmak üzere hayvanıma bindireyim!" dedi.
Vasile:
"Olur!" dedi. [155]
Ka'b b. Ucre, Tebük'e vanp Peygamberimiz Aleyhisselamla buluşuncaya kadar, Vâsile'yi hayvanına bindirdi. [156]
Yüce Allah ikisinden de razı olsun![157]

---

[1] İbn EsTr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 30, Semhüdf, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 316, Diyarbekrî, TârıViu'l-hamfs, c. 2, s. 122.
[2] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 33, Buhârî, Sahili, c. 2, s. 229, Müslim, Sahih, c. 2, s. 763.
[3] Taberî, Tefsir, c. 21, s. 157, Hâzin, Tefsir, c. 3, s. 464, Bedrüddin Avnf, Umdetu'l-kârf, c. 19, s. 117.
[4] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 437.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/245.
[5] Taberî, Tefsfr, c. 21, s. 156, Neysabûrf, Esbâbu'n-nüzûl, s. 240.
[6] Zemahşerî, Keşşaf, c. 3, s. 258.
[7] Neseff, Medârik, c. 3, s. 301.
[8] Beyzavî, Envârul-tenzil, c. 2, s. 243-244.
[9] Bedrüddin Aynf, Umdetu'l-kârf, c. 19, s. 117.
[10] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 446, Müslim, Sahih, c. 4, s. 2281, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 580, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1387.
[11] Müslim, Sahih, c. 4, s. 2281 -2282.

[12] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 237.
[13] Buhârî, Sahih, c. 3, s. 132.
[14] Buhârî, Sahih,c.6,s. 69,70,71.
[15] Tahrim: 3.
[16] Fahru'r-Râzf, Tefsir, c. 30, s. 43, Beyzavf, Tefsîr, c. 2, s. 486, Ebu'l-Fidâ, Tefsir, c. 4, s. 390.
[17] Tahrim: 4.
[18] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 85, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 59, Buhârî, Sahih, c. 6, s.167, Müslim, Sahih,c.2,s.1101.
[19] Buhârî, Sahih, c. 6, s. 167.
***Urfut; talh diye anılan bir ağaçtır (İbn E ar, Nihâye, c. 3, s. 218). Büyük dikenli mugaylan ağaçlan dnsindendir (Ffruzâbâdf, Kâm üs, c. 2, s. 287). Bu ağaçtan, tatlı ve fakat kokulu bir zamk çıkar. Balansı o ağaçtan yayılırsa, kokusu bala siner (İbn Esîr, Nihâye, c. 3, s. 21 8).**
Urfut ağacının tatlı ve fakat pis kokulu zamkına da, megâfir denir (Bedrüddin Aynf, Umdetu'l-kârf, c. 20, s. 245).
[20] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 85, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 59, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 1 67 Müslim, Sahih,c.2,s.1101-1102.
[21] Bedrüddin Aynf, Umdetu'l-kârf, c. 20, s. 245, İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 9, s. 333.
[22] Zemahşerf, Keşşaf, c. 3, s. 258, Meseff, Medârik, c. 3, s. 301, Hâzin, Tefsir, c. 3, s. 464.
[23] Buhârî, Sahih, c. 7, s. 230.
[24] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 406.
[25] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 110, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 100, Ebu Dâvud, Sünen, c. 1, s. 164.
[26] Buhârî, Sahih, c. 1, s. 100, Ebu Dâvud, Sünen, c. 1, s. 164.
[27] Ahmedb. Hanbel, c.1 ,s.110,c.3, s. 200, Buhârî, c. 1, s. 100, E bu Dâvud, c. 1, s. 164.
[28] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 200, Buhârî, c. 1,s. 100.
[29] Ebu Dâvud, Sünen, c. 1, s. 164.
[30] Buhârî, Sahih, c. 6, s. 69, Müslim, Sahih, c. 2, s. 1108.
[31] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 33, Müslim, c. 2, s. 1111, Tirmizî, c. 5, s. 421.
[32] Buhârî, Sahih, c. 6, s. 69, Müslim, Sahih, c. 2, s. 1108.
[33] Ahmedb. Hanbel, c. 1, s. 33, Müslim, c. 2, s. 1112, Tirmizî, c. 5, s. 421.
[34] Buhârî, c, 6, s. 69, Müslim, c. 2, s. 1108.
[35] Ahmedb. Hanbel, c. 1, s. 33, Müslim, c. 2, s. 1111.
[36] Buhârî, c. 6, s. 69, Müslim, c. 2, s. 1108, Tirmizî, c. 5, s. 421.
[37] Tirm izf, Sünen, c. 5, s. 421.
[38] Buhârî, Sahih, c. 6, s. 69, Müslim, Sahih, c. 2, s. 1109.
[39] Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 1 , 33, s. Buhârî, Sahih, c. 6, s. 69, Müslim, Sahih, c. 2, s. 1109, Tirmizî, c. 5, s. 421.
[40] Buhârî, c. 6, s. 69, Müslim, c. 2, s. 1109, Tirmizî, c. 5, s. 422.
[41] Ahmedb. Hanbel c. 1, s. 33, Buhârî, c. 6, s. 69, Müslim, c. 2, s. 1109.
[42] Ahmedb. Hanbel, c. 1, s. 33, Müslim, c. 2, s. 1111, Tirmizî, c. 5, s. 422.
[43] Buhârî, c. 6, s. 69, Müslim, c. 2, s. 1109.
[44] Ahmedb. Hanbel, c. 1, s. 33, Müslim, c. 2, s. 1111, Tirmizî, c. 5, s. 422.
[45] Buhârî, c. 1,s.69, Müslim, c. 2, s. 1109.

[46] Ahmedb. Hanbel, c. 1, s. 33, Müslim, c. 2, s. 1109.
[47] Ahmedb. Hanbel, c.1 ,s.33, s. Buhârî, c. 6, s. 69, Müslim, c. 2, s. 1109, Tirmizî, c. 5, s. 422-423.
[48] Buhârî, c. 6, s. 71.
[49] Buhârî, c. 6, s. 69, Müslim, c. 2, s. 1109.
[50] Buhârî, Sahih, c. 1, s. 31 , Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 461.
[51] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 33, Buhârî, c. 1, s. 31, Müslim, Sahih, c. 2, s. 1112, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 421.
[52] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 33, Müslim, c. 2, s. 1112.
[53] Buhârî, c. 6, s. 70.
[54] Ahmedb. Hanbel, c. 1, s. 33, Buhârî, c. 1,s.31 Tirm izf, c. 5, s. 421 .
[55] Ahmedb. Hanbel, c. 1, s. 33, Müslim, c. 2, s. 1112, Tirmizî, c. 5, s. 421.
[56] Buhârî, c. 1,s.31.
[57] Buhârî, c. 6, s. 70, Müslim, c. 2, s. 1109.
[58] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 33, Müslim, c. 2, s. 1112.
[59] Buhârî, c. 1,s.31.
[60] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 33, Müslim, c. 2, s. 1112.
[61] Ahmedb. Hanbel, c. 1, s. 33, Buhârî, c. 6, s. 70, Müslim, c. 2, s. 1109, 1112, Tirmizî, c. 5, s. 421 .
[62] Buhârî, c. 6, s. 70, Müslim, c. 2, s. 1109.
[63] Ahmedb. Hanbel, c. 1, s. 33, Müslim, c. 2, s. 11112, Tirmizî, c. 5, s. 421.
[64] Ahmedb. Hanbel, c. 1, s. 33, Müslim, c. 2, s. 1112.
[65] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 163, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 273.
[66] Ahmedb. Hanbel, c. 1, s. 33, Müslim, c. 2, s. 1112, Tirmizî, c. 5, s. 421.
[67] Müslim, c. 2, s. 1110.
[68] Müslim, Sahih, c. 2, s. 1105-1106.
[69] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 405.
[70] Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 33, Müslim, Sahih, c. 2, s. 1112.
[71] Müslim, Sahih, c. 2, s. 1106.
[72] Ahmedb. Hanbel, Müsned, c.1 , s. 33, Müslim, c. 2, s. 1106.
[73] Müslim, Sahih, c. 2, s. 1106.
[74] Ahmedb. Hanbel, c. 1, s. 33, Müslim, c. 2, s. 1112, Tirm izf, Sünen, c. 5, s. 421.
[75] Müslim, Sahih, c. 2, s. 1106.76. Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 33, Müslim, Sahih, c. 2, s. 1112, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 421.
[76] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 33, Müslim, Sahih, c. 2, s. 1112, Tirmizi, Sünen,c. 5, s. 421
[77] Müslim, Sahih, c. 2, s. 1106.
[78] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 33-34, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 70, Müslim, c. 2, s. 1106, 1112, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 422.
[79] Ahm ed b. Hanbel, c. 3, s. 1 39-1 40, Buhârî, c. 6, s. 70, Müslim, c. 2, s. 1109.
[80] Müslim, Sahih, c. 2, s. 1106.
***DâvudPye göre: Peygamberimiz Aleyhisselam m sa'ı: orta büyüklükteki avuçja dört kocam avuç dolusu alan ölçektir(Ffruzâbâdf, Kâmûsu'l-muhft, c. 3, s. 55).**
[81] Müslim, Sahih, c. 2, s. 1108.
[82] Buhârî, Sahih, c. 6, s. 70, Müslim, c. 2, s. 1106-1109,1110.

[83] **Ahmedb. Hanbel, c. 3, s. 1 40, Buhârî, c. 6, s. 70.**
[84] **Müslim, Sahih, c. 2, s. 1107.**
[85] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 140.**
[86] **Ahmedb. Hanbel, c. 3, s. 1 40, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 70, Müslim, Sahih, c. 2, s. 1110.**
[87] **Müslim, Sahih, c. 2, s. 1107.**
[88] **Aynı kaynaklar.**
[89] **Buhârî, c. 6, s. 70, Müslim, c. 2, s. 1107, 1110.**
[90] **Müslim, c. 2, s. 1107.**
[91] **Ahmedb. Hanbel, c. 3, s. 1 40, Müslim, Sahih, c. 2, s. 1107.**
[92] **Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 1 40.**
[93] **Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 34, Müslim, c. 2, s. 1113, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 423.**
[94] **Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 34, Müslim, c. 2, s. 1113.**
[95] **Müslim, c. 2, s. 1107.**
[96] **Buhârî, c. 6, s. 70.**
[97] **Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 34, Müslim, Sahih, c. 2, s. 1112, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 422.**
[98] **Ahmedb. Hanbel, c. 1, s. 34, Buhârî, Sahîh, c. 1, s. 31, Müslim, c. 2, s. 1112, Tirmizî, c. 5, s. 422.**
[99] **Ahmedb. Hanbel, c. 1, s. 34, Buhârî, c. 1,s.31, Müslim, c. 2, s. 1112.**
[100] **Ahmedb. Hanbel, c.1, s. 34, Buhârî, c. 1,s.31, Müslim, c. 2, s. 1112, Tirmizî, c. 5, s. 422.**
[101] **Müslim, c. 2, s. 1107-1108.**
[102] **Tahrim: 1.**
[103] **Ahzâb: 28-29.**
[104] **Buhârî, Sahîh, c. 6, s. 23, Müslim, Sahih, c. 2, s. 1103.**
[105] **Müslim, Sahîh, t 2, s. 1113.**
[106] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 78, 248, Buhârî, Sahîh, c. 6, s. 23, Müslim, c. 2, s. 11 03.**
[107] **Ahmedb. Hanbel, c. 6, s. 78, 248, Buhârî, c. 6, s. 23, Müslim , c. 2, s. 1105.**
[108] **Ahmedb. Hanbel, c. 6, s. 78, 248, Buhârî, c. 6, s. 23, Müslim , c. 2, s. 1113, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 423.**
[109] **İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 452.**
[110] **Müslim, c. 2, s. 1113, Tirmizî, c. 5, s. 423.**
[111] **Müslim, c. 2, s. 11 05.**
[112] **Müslim, c. 2, s. 1113, Tirmizî, c. 5, s. 423.**
[113] **Müslim, c.2,s.11O5.**
[114] **Ahmed b. Hanbel. c. 6. s. 248. Buhârî. c. 6. s. 23. Müslim, c. 2. s. 1113.**
[115] **M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/246-261.**
[116] **Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1013, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 524-525.**
[117] **Diyarbekrî, Târîhu'l-hamfs, c. 2, s. 129.**
[118] **Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1013, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 525.**
[119] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 172, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 122.**
[120] **Vâkıdî, c. 3, s. 1013, Ebu Nuaym, Delâil, c. 2, s. 525, Diyarbekrî, c. 2, s. 122.**
[121] **Vâkıdî, c. 3, s. 1013, Ebu Nuaym, c. 2, s. 525, İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 228.**
[122] **Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1013.**

[123] **Ebu Nuaym, Delâil ü'n-nübüvve, c. 2, s. 525, İbn E sfr, Usd u'l-gâbe, c. 3, s. 228, Diyarbekrf, T ârfhu'l -hamfs, c. 2, s. 129.**
[124] **Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 1013, Ebu Nuaym, Delâil, c. 2,5.525.**
[125] **İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 228.**
[126] **Belâzurî, Ensâbu'l-esrâf, c. 1, . 272, Ebu Nuaym, Hilyetu'l-evliyâ, c. 2, s. 21, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 1564, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 428.**
[127] **Vâkıdî, c. 3, s. 1013-101 4, Ebu Nuaym, Delâil, c. 3, s. 525.**
[128] **Vâkıdî, c. 3, s. 1014, Ebu Nuaym, Delâil, c. 2, s. 525, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 228.**
[129] **İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 228.**
[130] **Vâkıdî, c. 3, s. 1013, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 228.**
[131] **Vâkıdî, c. 3, s. 1014, Ebu Nuaym, c. 2, s. 525, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamfs, c. 2, s. 129.**
[132] **İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 228.**
[133] **İbn Esîr, Nihâye, c. 1,s.82.**
[134] **İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 228.**
[135] **Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 159.**
[136] **Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1014, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 525-526, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamfs, c.2, s. 129.**
[137] **İbn İshak, İbn Hisam , Sîre, c. 4, s. 171, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 101 4, Ebu Nuaym Delâil, c. 2, s. 526, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1074, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 228, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 118.**
[138] **M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/261-264.**
[139] **İbn ^Jdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1563-1564, İtan Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 428.**
[140] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 305.**
[141] **Vâki cif, c. 3, s. 1028, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 305, Ebu Nuaym , Hilyetu'l-evliyâ, c. 2, s. 21.**
[142] **Vâki dr, Megâzî, c. 3, s. 1128, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 305.**
[143] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 305.**
[144] **Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1028.**
[145] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 305.**
[146] **Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 1028, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1,s.3O5.**
[147] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 305.**
[148] **Vâkidt, Megâzî, c. 3, s. 1028.**
[149] **Vâkıdî, c. 3, s. 1028, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 305.**
[150] **Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1028.**
[151] **İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 428.**
[152] **Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1028-1029.**
[153] **Vâkıdî, c. 3, s. 1029, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 305, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 428.**
[154] **Vâkıdî, c. 3, s. 1029.**
[155] **Vâkıdî, c. 3, s. 1029, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 428.**
[156] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 305.**
[157] **M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/264-266.**

PEYGAMBERİMİZ ALEYHİSSELAMIN VEFATI

Peygamberimiz Aleyhisselamın Ecelinin Yaklaşması ve Ahiret Yolculuğuna Hazırlanması

Peygamberimiz Aleyhisselam, Nasr sûresinin inişinden beri, ecelinin yaklaştığını öğrenmiş ve:
"Ey Allah'ım! Seni teşbih eder (eksik sıfatlardan uzak tutar) ve Sana hamd ü sena ederim! Ey Allah'ım! Beni yarlığa! Şüphe yok ki, tevbeleri en çok kabul eden ve merhametli olan Sensin Sen!"
diyerek Allah'a hamd, teşbih ve istiğfara koyulmuş bulunuyordu.[1]
Hz. Âişe der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam son zamanlarında:
'Sübhanallah ve bihamdihi, estağfirullahe ve etûbü ileyhi=Allah'ı her türlü noksanlardan uzak tutar, O'na Kendi hamdi ile hamd ederim. Allah'tan yarlıganmamı diler ve O'na tevbe ederim' sözünü çoğaltınca:
'Yâ Rasûlallah! Ben ne diye 'Sübhanallah ve bihamdihi' sözünü çoğalttığını görüyorum? Sen bundan önce hiç böyle yapmazdın?' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Yüce Rabbim bana ümmetimde bir alâmet göreceğimi haber vermişti ki, o alâmeti gördüğüm zaman, Kendisine çok çok teşbih ve hamdiyle istiğfarda bulunacaktım.
İşte o alâmeti gördüm:
'Allah'ın yardımı ve fetih gelince, sen de insanların fevc fevc Allah'ın dinine gireceklerini görünce, hemen Rabbini hamdiyle teşbih et, O'nun yarlıgamasını dile! Şüphe yok ki, O, tevbeleri çok kabul edendir!' [Nasr: 1-3] buyurdu."[2]
İbn Abbas der ki:
"Ömer b. Hattab beni meclisine Bedir savaşına katılmış yaşlı sahabilerle birlikte alırdı. Bazısı buna içerlemiş olacak ki, kendisine:
'Bunu niçin bizimle birlikte alıyorsun?! Bizim onun kadar oğullarımız var!' demiş.
Ömer de:
'O, bildiğiniz kimselerden değil!' cevabını vermiş.
Yine bir gün, beni çağırıp onlarla birlikte meclise almıştı.
Sonradan anladım ki; o gün beni onlara göstermek için çağırmıştı.
'Yüce Allah'ın 'İzâ câe nasrullâhi vel feth...' kelâmı hakkında ne dersiniz?' diye sordu.
Bazıları:
'Bize yardım ve fetih ihsan edildiğinde Allah'ı hamd ve istiğfar etmemiz emrolunmustur' dediler
Bazısı da sustu, birşey söylemedi.
Bana:
'Sen de mi böyle söylüyorsun ey İbn Abbas?' diye sorunca, ben:
'Hayır!' dedim.
'Ya ne diyorsun?' diye sordu.
'Bu, Resûlullah Aleyhisselamın ecelidir. Ona bunu bildiriyor. 'Allah'ın yardımı ve fetih geldiği vakit, o, senin ecelinin alâmetidir. Artık Rabbini hamd ile tesbit et, O'nun yarlıgamasını dile! Şüphe yok ki, O, tevbeleri çok kabul edendir!' buyuruyor' dedim.
Ömer
'Benim bildiğim de, ancak senin söylediğindir' dedi.[3]

Nasr sûresi Allah tarafından bir davetçi idi, Resûlullahın dünyaya vedası idi."[4]
"Bugün size dininizi ikmâl..." (Mâide: 3) mealli âyet nazil olduğu zaman Hz. Ömer ağlamış,
"Ne için ağlıyorsun!" diye sorulunca:
"Bu, kemâlden sonra noksan ifade eder! Bu, Peygamber Aleyhisselamın vefat edeceğini anlatıyor gibidir!" demişti.[5]
Peygamberimiz Aleyhisselam bir gün Hz. Fâtıma'ya gizlice:
"Cebrail heryıl Kur'ân'ı benimle bir kere mukabele ederdi. Bu yıl ise, iki kere mukabele etti.
Öyle sanıyorum ki, ecelim yaklaşmıştır!" buyurdu.[6]
Cebrail Aleyhisselamın Kur'ân-ı Kerîm'i Peygamberimiz Aleyhisselamla mukabele edişi, Ramazan aylarında idi.
Cebrail Aleyhisselam Ramazan ayında her gece iner, Kur'ân-ı Kerîm'i Peygamberimiz Aleyhisselamla başından sonuna kadar mukabele ederdi.[7] Peygamberimiz Aleyhisselamın vefatından önceki yılın Ramazan'ında ise, bu mukabele iki kere yapılmıştı.[8]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Veda Haccında Müslümanlarla vedalaştı.[9]
Veda Haccından dönerken, Gadîr-i Humm'daki hutbesinde de:
"Ey insanlar! Haberiniz olsun ki; ben de ancak bir insanım!
Çok sürmez, Yüce Rabbimin elçisi bana gelecek, ben de onun davetine icabet edeceğim!" buyur-m ustu.[10]
Hz. Abbas, bir gün:
"Vallahi, ben Resûlullah Aleyhisselamın içimizde ne zamana kadar sağ kalacağını öğreneceğim!" dedi ve ona.
"Yâ Rasûlallah![11] Görüyorum ki; halk seni hem bizzat, hem de ayaktozlanyla rahatsız ediyorlar![12]
Sen üzerine çıkıp oturacağın birşey,[13] bir taht,[14] halkın tozundan toprağından ve düşmanlardan seni koruyacak[15] bir çardak[16] edinsen,[17] halka oradan konuşma yapsan olmaz mı?" diye sordu.[18]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Vallahi, [19] çok sürmez,[20] onları çağıracağım.[21]
Onlar benim sırtımdan ridamı çekecekler.[22] Ökçeme basacaklar. Beni onların tozları bürüyecek. Nihayet Allah beni onlardan rahata erdirecektir!" buyurdu.
Hz. Abbas:
"Resûlullahın içimizde pek az kalacağını anladım.[23]
Uyurken, rüyamda arzı semaya iple sımsıkı bağlanıp çekilir gibi görmüş, bunu Resûlullah Aleyhisselama anlatmıştım.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Bu, senin kardeşinin oğlunun vefatıdır!' buyurdu" demiştir.[24]
Abdullah b. Mes'ud da:
"Peygamberimiz ve Sevgilimiz, vefatından bir ay önce bize vefatını haber verdi.[25]
'Yâ Rasûlallah! Senin ecelin ne zaman?' diye sorduk.
'Ecel yaklaşmış; Allah'a, Cennetü'l-Me'vâ'ya, Sidretü'l-Müntehâ'ya, RefTku'l-AHâ'ya, Kandırıcı Doluya, N asib'e, mutlu ve kutlu yaşantıya dönüş yaklaşmış bulunmaktadır!' buyurdu.[26]

'Yâ Rasûlallah! Seni kim yıkasın?' diye sorduk.
'Ev halkımdan, yakınlık sırasına göre en yakın olanlar![1] buyurdu.
'Yâ Rasûlallah! Biz seni neyin içine sarıp kefenleyelim?' diye sorduk.
'İsterseniz, şu elbisemin içine, yahut Mısır bezine veya kumaşına sarınız!' buyurdu.
'Yâ Rasûlallah! Senin üzerine cenaze namazını kim kılsın?' diye sorduk ve ağladık.
Kendisi de ağladı ve:
'Allah size rahmet etsin! Sizi peygamberinizden dolayı hayırla mükâfatlandırsın![27] Siz, beni yıkadığınız ve kefenlediğiniz zaman şu seririmin üzerine ve şu evimin içindeki kabrimin kenarına koyunuz!
Sonra, bir müddet benim yanımdan çıkıp gidiniz!
Çünkü, benim üzerime ilk önce iki dostum, Cebrail ve Mikâil, sonra İsrafil, sonra da yanında melek ordularıyla birlikte ölüm meleği Azrail namaz kılacaktır![28] Bundan sonra, takım takım giriniz, üzerime namaz kılınız ve salât ü selam getiriniz!
Fakat, överek, bağırıp çağırarak beni rahatsız etmeyiniz![29]
Üzerime namaz kılmaya önce ev halkımın erkekleri başlasın!
Sonra, onların kadınları kılsın!
Onlardan sonra da sizler kılarsınız![30]
Ashabımdan burada bulunmayanlara selam söyleyiniz!
Kıyamet gününe kadar şu kavmimden ve dinime, bana tâbi olacak olan kimselere de benden selam söyleyiniz!'
'Yâ Rasûlallah! Seni kabrine kimler koyacak?' diye sorduk.
'Ev halkımla birlikte birçok melekler ki, onlar sizi görürler, fakat siz onları göremezsiniz![1] buyurdu."[31]
Vasile b. Eskâ' der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam, yanımıza çıkıp:
'Sanır mısınız ki, ben vefatça sizin sonuncunuzum?
Haberiniz olsun ki; ben vefatça sizden önceyimdir!
Sizler ardanda birbirinizi öldürür cemaatler halinde beni takip edeceksiniz!" buyurdu.[32]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Bakiyy Kabristanında Gömülü Mü'minler ve Uhud Şehitleri İçin Dua Edişi

Yüce Allah tarafından, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Git de, Bakiyy kabristanı halkı için dua et!" buyuruldu.
Peygamberimiz Aleyhisselam dua edip dönünce:
"Git de, Bakiyy kabristanı halkı için tekrar dua et!" buyuruldu.
Peygamberimiz Aleyhisselam gitti, onlar için:
"Ey Allah'ım! Bakiyy kabristanı halkını yarlığa!" diye dua etti.
Bakiyy kabristanından dönünce:
"Uhud şehitleri için de dua et!" buyuruldu.
Peygamberimiz Aleyhisselam Uhud'a gidip, Uhud şehitleri için de dua etti.[33]
Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre; Peygamberimiz Aleyhisselam bir gece ridasını ve ayakkabısını çıkarıp ayak ucuna koydu.
İzarının bir kısmını döşeğinin üzerine serip uzandı.
Biraz kestirdikten sonra, ridasını yavaşça aldı, ayakkabısını yavaşça giydi, kapıyı açıp dışarı çıktı, yavaşça uzaklaştı.
Hz. Âişe de hemen başörtüsüyle başını örttü, izarıyla büründükten sonra Peygamberimiz Aleyhisselamın arkasından gitti.
Bakiyy kabristanına kadar Peygamberimiz Aleyhisselamı takip etti.
Peygamberimiz Aleyhisselam, bir müddet ayakta durduktan sonra, ellerini kaldırdı:[34]
"Selam olsun size ey mü'minler diyarı!
Sizler, bizden önce gitmiş bulunuyorsunuz!
İnşaallah, biz de size katılacağız!
Ey Allah'ım! Onların ecirlerinden bizi mahrum etme!
Onlardan sonra bizleri fitnelere uğratma!" diyerek dua etti.[35]
Peygamberimiz Aleyhisselam bir müddet durdu, sonra ellerini kaldırdı, el kaldırışını üç kere tekrarladıktan sonra geri döndü.
Peydam berim iz Aleyhisselam hızlı hızlı yürümeye başladı.
Hz. Aişe de hızlı yürüdü.
Peygamberimiz Aleyhisselam koşmaya başladı.
Hz. Âişe de koşmaya başladı.
Peygamberimiz Aleyhisselam eve yaklaştı.
Hz. Âişe, Peygamberimiz Aleyhisselamdan önce eve girip yatağına uzandı.
Sonra, Peygamberimiz Aleyhisselam içeri girdi. Girince, Hz. Âişe'ye:
"Ey Âişe! Neyin var? Ne için kuşkulandın?" diye sordu.
Hz. Âişe:
"Birşeyyokyâ Rasûlallah!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ya bana sen haber verirsin, ya da Latîf ve Habîr (herşeyden haberdar) bulunan Rabbim bana haber verecektir!" buyurdu.
Hz. Âişe:
"Baban, anam sana feda olsun yâ Rasûlallah! Onu sen bana haber ver!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sen benim önümde bulunan karaltıyı gördüm mü?" diye sordu.

Hz. Âişe:
"Evet! Sırtıma vurup canımı acıttı!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet! Cebrail Aleyhisselam bana gelip senden habersizce ayrılmam için bana seslendi.
Ben de, senin yanına varmadan habersizce ayrılmayı kabul ettim.
Sen elbiseni çıkarınca, seni uyudu sandım, uyandırmak istemedim. Sen korkarsın diye çekindim.
Yüce Rabbin Bakiyy kabristanındaki halka gidip kendileri için mağfiret dilemeni sana da emrediyor!" buyurdu.
Hz. Âişe:
"Yâ Rasûlallah! Ben oraya gidip ne diyeyim?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"'Selam ve Allah'ın rahmeti bu diyara bizden önce, bizden sonra gelen mü'min ve Müslümanların üzerine olsun!
İnşaallah, bizler de gelip size katılacağız!' de!" buyurdu.[36]
Peygamberimiz Aleyhisselam gecenin sonuna doğru Bakiyy kabristanına gidip:
"Selam olsun size ey mü'minler diyarı! İnşaallah, biz de size katılacağız!
Ey Allah'ım! Bakiyyu'l-Garkad halkını yarlığa!" diye dua etmeye başladı.[37]
Peygamberimiz Aleyhisselamın azadlısı Ebu Nüveyhibe der ki:
"Resûlullah Aleyhisselama Bakiyy kabristanında gömülü Müslümanlar için Allahtan mağfiret dilemesi emrolununca, üç kere geceleyin gidip mağfiret diledi.
İkinci gecede,[38] Resûlullah Aleyhisselam geceyansı adam gönderip beni çağırttı.[39]
Bana:
'Ey Ebu Nüveyhibe! Hayvanımın semerini vur![40]
Şu Bakiyy kabristanında gömülü halk için Allah'tan mağfiret dilemekliğim bana emrolündü. Sen de benimle git!' buyurdu.[41]
Resûlullah Aleyhisselam hayvanına bindi, ben de yürüyerek[42] kendisiyle birlikte gittim.[43]
Bakiyy kabristanına varınca hayvanından indi, ben de hayvanını tuttum.[44]
Resûlullah Aleyhisselam, onların arasında durup:
'Esselâmü aleyküm ey kabirler halkı ![45]
İnsanların içinde sabahladığı şeylerden, sizin içinde sabahladığınız şey, sizin için daha mutludur![46]
Allah'ın sizleri ondan kurtarmış olduğunu bir bilseydiniz![47]
Birbiri ardınca kıt'alargibi karanlık geceler geliyor!
Onların sonradan gelenleri, öncekilerinden de kötü[48] ve baskındır!' buyurdu.[49]
Sonra bana dönüp:
'Ey Ebu Nüveyhibe! Bana dünya hazinelerinin anahtarları ve dünyada temelli kalmak, sonra da Cennet verildi!
Ben bununla Rabbime kavuşmak ve Cennet arasında muhayyer kılındım.
Bunlardan birisini tercih etmekte serbest bırakıldım.[50]
Ben de, Rabbime kavuşmayı ve Cenneti tercih ettim!' buyurdu.[51]
Kendisine:
'Babam, anam sana feda olsun! Sen dünya hazinelerinin anahtarlarını ve dünyada temelli kalmayı, sonra da Cenneti seçip alsaydınya!" dedim.

Resûlullah Aleyhisselam:
'Hayır! Vallahi ey Ebu Nüveyhibe! Ben Rabbime kavuşmayı ve Cenneti tercih etmiş bulunuyorum!' buyurdu.
Bakiyy kabristanında gömülü Müslümanlar için Allah'ın mağfiretini diledikten sonra, döndü."[52]
Hz. Âişe de der ki:
"Resûlullah Aleyhisselamdan:
'Dünya ile ahiret arasında muhayyer kılınıp birini seçmekte serbest bırakılmadıkça hiçbir peygamber vefat etmez!' buyurduğunu hep işitir dururdum.
Peygamber Aleyhisselamın ahiret âlemine alınmasına sebep olan buhha'ya tutulup nefes borusunun tıkandığı ve sesinin kalınlaştığı zaman:
'...Allah'ın kendilerine nimetlerverdiği peygamberlerle, sıddıklarla, şehitlerle, salihlerle birlikte! Onlar ne iyi arkadaştırlar!' [Nisa: 69] mealli âyeti okuduğunu Peygamber Aleyhisselamdan işittim.
Sanırım ki; Peygamber Aleyhisselam o zaman[53] dünya ile ahiret arasında[54] muhayyer kılınmış, ikisinden birini tercihte serbest bırakılmıştı."[55]
Bakiyyü'l-Garkad'da gömülü Müslümanlar için dua ettiği gibi,[56] Uhud şehitleri için de dua ve istiğfar etmesi, Peygamberimiz Aleyhisselama Allah tarafından emredilmişti.[57]
Peygamberimiz Aleyhisselam, bir gün Uhud'a gitti, Uhud şehitleri için dua etti.[58]
Sonra, dönüp minbere çıktı.[59]
Ölülere ve dirilere veda eder gibi,[60] buyurdu ki:
"Ben, sizin Kevser havuzuna ilk erişeniniz, karşılayanınız olacağım ![61]
Kevser havuzunun genişliği Eyle ile Cuhfe arasındaki mesafe gibidir.[62]
Sizinle buluşma yerimiz, Havuzdur![63]
Ben sizin hakkınızda şehadet edeceğim!
Ben şu anda havuzumu görüyorum![64]
Şu anda bana yerin hazineleri, yerin anahtarları verildi!
Vallahi,[65] ben sizin için, benden sonra müşriklere dönersiniz diye korkmam!
Fakat, ben sizin için[66] dünyaya kapılır ve onun üzerinde[67] birbirinizi kıskanırsınız,[68] birbirinizi öldürürsünüz ve sizden öncekilerin yok olup gittikleri gibi siz de yok olup gidersiniz diye korkanım!" buy urdu.[69]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hastalığını Hz. Âişe'nin Evinde Geçirmesine Muvâfakat Edilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Meymûne'nin evinde yedi gün oturdu.[70]
Bir gün, bütün zevcelerini yanına çağırdı.[71] Hastalığını Hz. Aişe'nin evinde geçirmesi için kendilerinden muvafakat istedi.[72]
Onlara:
"Ben yarın neredeyim?" diye sordu.
Nerede olacağını haber verdiler.
Bazıları da:
"Resûlullah Aleyhisselam ancak Ebu Bekir'in kızının gününü ister!" dediler ve muvafakat ettiler ve:
"Yâ Rasûlallah! Sana helâldir, bizler ancak kızkardeşleriz! (Bu hususta kıskançlık etmeyiz!)" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Sizler, böyle yapmamı (hastalığımı Âişe'nin evinde geçirmemi) bana helâl ediyor musunuz?" diye sordu.
"Evet!" dediler.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam ridasını omuzuna aldı.[73]
Hz. Âişe der ki:
"Peygamber Aleyhisselamın hastalığı ağırlaşıp da ağrısı şiddetlendiği zaman, benim evimde bakılmak üzere zevcelerinden izin istedi, onlar da izin verdiler.
Bunun üzerine, Peygamber Aleyhisselam birtarafinda Abbas, diğer tarafında da başka biri[74] olduğu halde ayakları yerde sürünerek çıktı.[75] Peygamber Aleyhisselamın benim evimde kalacağını işitince, acele kalkıp evime çekildim.
O sırada bir hizmetçim de bulunmuyordu.
Peygamber Aleyhisselam için, yastığının içi ızhır otundan doldurulmuş bir döşek serdim.[76]
Peygamber Aleyhisselam eve gelip de ağrısı şiddetlendikten sonra:[77]
'Muhtelif yedi kuyu suyundan[78] üzerime, ağız bağları çözülmedik yedi kırba su dökünüz! Böylelikle, vücudumda biraz hafiflik bulup belki halka vasiyette bulunabilirim' buyurdu.
Bunun üzerine, Peygamber Aleyhisselam zevcesi Hafsâ'nın malı olan bir leğen içine oturtuldu.
Sonra, o kırbaların suyunu üzerine dökmeye başladık.
Nihayet:
'Artık yetişir!' diye bize işaret buyurdu."[79]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hastalığının Ne Zaman Başlayıp Ne Kadar Sürdüğü, Hastalığının

Ne Gibi Hastalıklar Olduğu

Peygamberimiz Aleyhisselamın hastalığı Safer ayının son gecesinde,[80] Çarşamba günü, [81] Bakiyyu'l-Garkad kabristanına gidip evine döndükten sonra başağrısı ile başlamıştır. [82] Hz. Âişe der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam Bakiyy kabristanından dönünce, beni de başı ağrır bir halde bulmuştu.[83] Ben:
'Vay başım!' diyordum Resûlullah Aleyhisselam:
'Vallahi yâ Âişe! Vay başım, diye ben demeliyim!' buyurdu."[84] Resûlullah Aleyhisselamın başağnsı gittikçe ilerliyordu.[85] Peygamberimiz Aleyhisselamın hastalığı onüç gün sümnüştür.[86] Peygamberimiz Aleyhisselamın hastalıkları:
Zehirlenme
Humma (şiddetli sıtma),
Buhha (nefes borusunun tıkanıp sesin kalınlaşması ve boğuklaşması) idi.
Hz. Âişe, Peygamberimiz Aleyhisselamın hastalığı sırasında kendisine:
"EyÂişe! Hayber'de tatmış olduğum zehirli etin acısını zaman zaman duyuyorum. Şu anda kalbimin damarının koptuğunu duymaktayım!" dediğini haber vermiştir.[87]
Enes b. Malik de:
"Resûlullah Aleyhisselamın küçük dili üzerinde bu zehrin izini ve tesirini görür dururdum" demiştim. [88]
Ümmü Bişr b. Berâ' da der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam vefatlarıyla sonuçlanan hastalığa tutuldukları zaman, yanına varmıştım.
Kendisi humma nöbeti geçiriyordu.
Alnına elimle dokundum ve:
'Yâ Rasûlallah! Ben seni hiç kimsenin tutulmadığı hummaya tutulmuş görüyorum!' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Bize verilecek ecir ve mükâfat kat kat olduğu gibi, ibtilâlalar da bize böyle kat kat olur!' buyurdu ve:
'Halk benim hastalığıma ne diyor?' diye sordu.
'Halk, Resûlullahtaki hastalıkzâtülcenptir, diyorlar' dedim.
Resûlullah:
'Allah bana o hastalığı musallat kılmış değildir.
Bu, ancak halka şeytanın bir telkin ve vesvesesidir' buyurdu.[89]
'Yâ Rasûlallah! Sen bu hastalığın neden ileri geldiğini sanıyorsun?
Ben oğlumun ölümünün ancak Hayber'de seninle birlikte yemiş olduğu zehirli koyun kebabından ileri geldiğini sanıyorum' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Ey Ümmü Bişr! Ben de bu hastalığımın ancak ondan ileri geldiğini sanıyorum![90]
Hayber'de oğlunla tatmış olduğum zehirli etin acısından şu anda kalb damarımın koptuğunu duymaktayım.[91]
Zaman zaman onun ağrısını, sızısını duyuyorum dur!' buyurdu."[92]
Ebu Ubeyde'nin halası ve Huzeyfe'nin kızkardeşi Fâtıma Hatun da der ki:
"Kadınlarla birlikte Resûlullah Aleyhisselamın hastalığını yoklamaya gitmiştik.

Resûlullahı humma hararetinin şiddetinden sanki asılı bir sudan üzerine hep su damlıyormuş gibi buldum!
'Yâ Rasûlallah! Şifa bulman için Allah'a dua etsen!' dedik.
Resûlullah Aleyhisselam:
İnsanların en ağır ibtilâya uğrayanları peygamberlerdir.
Sonra, derecelerine göre, onlardan sonra gelenlerdir' buyurdu."[93]
Ebu Saîd el-Hudrî de, Peygamberimiz Aleyhisselamı hastalığı sırasında ziyarete gelmişti.
Peygamberimiz Aleyhisselamın üzerinde bir şilte örtülü idi.
Ebu Saîd el-Hudrî şiltenin üzerine elini koyduğu zaman, Peygamberimiz Aleyhisselamın vücudunun hararetini şiltenin üzerinden hissedip:
"Humman ne kadar da şiddetlidir!?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bize ibtilâ böyle ağırlaştırılır, ecrimiz de kat kat verilir!" buyurdu.
Ebu Saîd el-Hudrî:
"İnsanların en ağır ibtilâya uğrayanları kimlerdir?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Peygamberlerdir!" buyurdu.
Ebu Saîd el-Hudrî:
"Sonra kimlerdir?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Salihlerdir!" buyurdu.[94]
Abdullah b. Mes'ud da:
"Peygamber Aleyhisselamın hastalığında vücudu hummanın hararetinden şiddetle sarsıldığı sırada yanına varmıştım.
'Yâ Rasûlallah! Sen çok şiddetli bir hummaya tutulmuşsun!' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Evet! Ben sizden iki kişinin humması gibi hummaya tutuldum!' buyurdu.
'Şüphe yok ki, sana iki ecir var![1] dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Evet, öyledir. Hastalığa tutulan hiçbir Müslüman yoktur ki, Allah onun kusur ve günahlarını ağacın yapraklarının döküldüğü gibi dökmesin!' buyurdu" demiştir.[95]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Bir Yazı Yazdırmak İçin Kalem ve Kağıt Getirilmesini İstemesi

Saîd b. Cübeyr der ki:
"İbn Abbas:
'Perşembe günü! Nedir Perşembe günü?' dedi.[96]
Sonra da ağlamaya başladı.
Gözyaşlarının inci taneleri gibi iki yanağına döküldüğünü gördüm. [97]
Kendisine:
'Ey İbn Abbas! Nedir bu Perşembe günü?' diye sordum. [98]
İbn Abbas:
'Resûlullah Aleyhisselamın hastalığının şiddetlendiği gündür! [99]
Resûlullah Aleyhisselam, hastalandığı ve evinde de Ömerb. Hattab gibi bazı zâtlar bulunduğu sıra-da: [100]
'Bana kalem ve kağıt getiriniz de, size bir yazı yazayım ki, bundan sonra hiçbir zaman dalâlete düşmeyesiniz, doğru yoldan sapmayasınız!' buyurmuştu. [101]
Ömer b. Hattab:
'Resûlullah Aleyhisselam a hastalığı baskın gelmiştir.
Yanınızda Kur"ân var! Allah'ın Kitabı bize yeter!' dedi.
Bunun üzerine ev halkı anlaşmazlığa düştüler ve tartışmaya başladılar. [102]
Kadınlardan birisi:
'Resûlullah Aleyhisselama istediğini getiriniz!' dedi.
Ömer b. Hattab:
'Sus! Siz onun sahibelerisiniz!
O hastalandığı zaman gözlerinizi sıkar, yaş çıkarırsınız! Sıhhatli olduğu zaman da boynundan tutarsınız (boğazını sıkarsınız)!' dedi. [103]
Peygamberimiz Aleyhisselamın zevcesi Zeyneb de:
'Size bir ahid yazdırmak isteyen Peygamber Aleyhi sselamı ne diye dinlemiyorsunuz?' dedi. [104]
Kimisi:
'Resûlullah Aleyhisselam sizin için yazacağını yazsın! [105] Kalem ve kâğıdı kendisine yak-laştırınız! [106]
Sizin için bir yazı yazsın da, hiçbir zaman yolunuzu şaşımnayasınız![107] diyor, kimisi de: 'Ömer'in dediği yerindedir!' diyordu. [108]
Resûlullah Aleyhisselamın yanında[109] anlaşmazlığı çoğaltıp sözleri birbirlerine karıştırdı klan[110] ve Resûlullah Aleyhisselama baygınlık getirdikleri zaman, [111] Resûlullah Aleyhisselam:
'Yanımdan kalkınız![112]
Benim yanımda niza olmaz! [113]
Beni kendi halime bırakınız!
Benim şu içinde bulunduğum hal, sizin beni davet ve meşgul ettiğiniz şeylerden hayırlıdır!' buyurdun [114]
Ne büyük musibettir o musibet ki; anlaşmazlıklara düşmek ve sözler birbirine karıştırılmak yüzünden Resûlullah Aleyhisselamla onlar için yazacağı yazı arasına girilmiştir. [115]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hz. Ali'ye Yazdırmak İstediği Şeyler

Hz. Ali der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam, ağırlaştığı zaman:
'Ey Ali! Bana bir kürek kemiği getir de, benden sonra ümmetimi doğru yoldan saptırmayacak şeyi onun içine yazayım' buyurdu. [116]
Resûlullah Aleyhisselamın başı kollarımın arasında bulunuyordu. [117]
Gidip gelinceye kadar kendisini kaybetmekten korktuğum için: [118]
'Ben, buyuracaklarını ezberimde tutarım!' dedim. [119]
'Namaz kılmaya, zekat vermeye devam etmenizi, ellerinizdeki kölelerin haklarını gözetmenizi tavsiye ederim!' buyurdu. [120]
'Eşhedü en lâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abduhû ve resûluh' diyerek şehadette bulunmayı da emretti.
'Bu iki gerçeğe şehadette bulunana, Cehennem ateşi haram olur' buyurdu." [121]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hz. Osman'la Gizli Konuşması

Peygamberimiz Aleyhisselam, ziyaretine gelen Hz. Osman'ı görünce, ona:
"Yakınıma gel!" buyurdu.
Hz. Osman, yaklaşıp Peygamberimiz Aleyhisselamın üzerine eğildi.
Peygamberimiz Aleyhisselam ona gizlice birşey söyledi.
Hz. Osman başını kaldırınca, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sana söylediğim şeyi anladın mı?" diye sordu.
Hz. Osman:
"Evet!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam ona tekrar
"Yakınıma gel!" buyurdu.
Hz. Osman, Peygamberimiz Aleyhisselamın üzerine tekrar eğildi.
Peygamberimiz Aleyhisselam yine ona gizlice birşey söyledi.
Hz. Osman başını kaldırınca, Peygamberimiz Aleyhisselam ona:
"Sana söylediğim şeyi anladın mı?" diye sorunca, o da:
"Evet, onu kulağım işitti, kalbim de ezberledi!" diye cevap verdi.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam ona:
"Haydi git!" buyurdu.[122]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hz. Ebu Bekir Hakkında Yazı Yazdırmak İstemesi

Peygamberimiz Aleyhisselam, rahatsızlığı ağırlaştığı sırada, Abdurrahman b. Ebu Bekir'e:
"Bana kalem kağıt getir de, Ebu Bekir için bir yazı yazayım (yazdırayım) ki, onun üzerinde anlaşmazlığa düşülmesin!" buyurdu.
Abdurrahman b. Ebu Bekir kalem kağıt getirmek için kalkınca:
"Otur! Ebu Bekir üzerinde anlaşmazlığa düşülmesine Allah da, Müslümanlar da razı olmaz!" buyurdu.[123]
Sonra, Hz. Âişe'ye:
"Bana baban Ebu Bekir'i ve senin kardeşini çağır, bir yazı yazayım, yazdırayım.
Çünkü, ben bir heveslinin heveslenip:
'Ben bu işe herkesten önce gelirim!' demesinden korkuyorum! [124]
Oysa ki, Allah da, mü'minler de Ebu Bekir'den başkasına razı olmaz!" buyurdu. [125]
Peygamberimiz Aleyhisselam "Bana Ebu Bekir'i çağırınız" buyurduğu zaman, Hz. Ömer'i çağırmışlardı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ayılınca tekrar:
"Bana Ebu Bekir'i çağırınız!" buyurdu.
Yine Hz. Ömer'i çağırdılar.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Herhalde sizler de Yusuf Aleyhisselam m sahibeleri olan kadınlar takımındansınız!"* buyurdu. [126]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Bir Uyarısı

Peygamberimiz Aleyhisselamın hastalığı sırasında yanında konuşulurken, Hz. Ümmü Seleme ile Hz. Ümmü Habibe, Habeş ülkesinde içinde suretler bulunan bir kilise gördüklerini anlattılar.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Gerçekten de onlar içlerinde iyi bir kimse bulunur da ölürse, onun kabri üzerine bir mescid yaparlar, o suretleri bu mescide asarlardı.
Onlar, Kıyamet gününde Allah katında yaratıkların en kötüleri olacaklardır!" buyurdu. [127]
Peygamberimiz Aleyhisselam, vefatından beş gün önce, 8 Rebiülevvel Perşembe günü de:
"Dikkat ediniz! Sizden önceki kimseler, peygamberlerinin ve salih kişilerinin kabirlerini mescidler haline getirirlerdi.
Sizler sakın kabirleri mescid haline getirmeyiniz!
Ben sizi böyle şeyden men ederim! [128]
Allah'ın laneti Yahudilerle Hıristiyanlara olsun ki, onlar peygamberlerinin kabirlerini mescid edindil-er. [129]
Allah peygamberlerinin kabirlerini mescidler edinen kavmi kahretsin! [130] Arap yanmadasında, [131] Arap toprağında[132] iki din bırakılmayacaktır!" buyurdu. [133]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Müslümanlara Son Hitap ve Tavsiyeleri

Ensardan Numan b. Beşir'in bildirdiğine göre; Peygamberimiz Aleyhisselamın hastalığı ağıriaştığı zaman, halk: "Ondan sonra bu işi kim yönetecek?" diye konuşmaya başladılar.
Kimisi: "Ebu Bekir yönetir!"
Kimisi de: "Übeyy b. Ka'b yönetir!" dediler.
Numan b. Beşir, Übeyy b. Ka'b'ın yanına varıp, ona: "Ey Übeyy! Halk Ebu Bekir'i Resûlullah Aleyhisselamın yerine halife yapmak istiyorlar!?
Hemen gidip bu işin ne olacağına bakalım!" dedi.
Übeyy b. Ka'b: "Benim bu hususta Ensar hakkında birşey işitmişliğim yoktur!
Allah onu vefat etti rincey e kadarda ben bunu kendisine anıcı değilim!" dedikten sonra, Numan b. Beşir'le birlikte gittiler.
Sabah namazından sonra kendisine çanak içindeki çorbadan yudumlattıkları sırada Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına girdiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, çorbasını içmekten boşalınca, Übeyy'e dönüp: "Bu sana ne söylemişti?" diye sordu.
Übeyy b. Ka'b: "Bizi (Muhacirlere) tavsiye buyur!" dedi. [134]
Hz. Ebu Bekir'le Hz. Abbas, Ensar meclislerinden bir meclise uğramışlardı. Ensarın ağladıklarını görünce, onlara: "Niçin ağlıyorsunuz?" diye sordular.
Onlar da: "Resûlullah Aleyhisselamın huzurunda bulunduğumuz günleri hatırladık!" dediler.
Hz. Ebu Bekir'le Hz. Abbas gelip bunu Peygamberimiz Aleyhisselama haberverdiler. [135]
"Ensarın kadınları erkekleri Mescidde ağlıyorlar!" denildi.
Peygamberimiz Aleyhisselam: "Onlar niçin ağlıyorlar?" diye sordu. "Sen öleceksin diye korkuyorlar!" dediler. [136] O sırada, Fadl b. Abbas Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına girmişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona: "Ey Fadl! Şu sarığı başıma sar!" buyurdu.
Fadl b. Abbas sarığı sarınca, [137] ona: "Tut elimden!" buyurdu. O da, Peygamberimiz Aleyhisselamın elinden tuttu. [138]
Peygamberimiz Aleyhisselam, büyük bir ridayı sarınıp bürünmüş ve başını da boz bir sank ile bağlamış olduğu halde[139] minbere oturdu; [140] ki bu, Peygamberimiz Aleyhisselamın minbere son oturuşu idi. [141]
Peygamberimiz Aleyhisselam bu günden sonra bir daha minbere çıkmadı. [142] Minbere çıkınca, Fadl b. Abbas'a:
"Halka seslen!" buyurdu. Fadl b. Abbas seslenince, Müslümanlar Mescidde toplandılar. [143] Mescid Müslümanlarla doldu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, kelime-i şehadet getirdikten sonra: [144]
"Ey insanlar! Ben size olan nimetinden dolayı O Allah'a hamd ederim ki, Kendisinden başka hiçbir ilah yoktur!" diyerek[145] Allah'a hamd ü seneda bulundu. [146]
Her zaman yaptığı gibi, Uhud günü şehit düşen Müslümanlar için de Allah'tan mağfiret diledi. [147] Sonra: "Ey insanlar! Yakınıma geliniz!" buyurdu. Müslümanlar Peygamberimize doğru geldiler. [148]
"Ey insanlar! Bana haber verildiğine göre sizler, Peygamberinizin vefat edeceğinden korkuyormuş-sunuz!

Benden önce gönderilip ümmeti içinde temelli kalmış bir peygamber var mıdır ki, ben de içinizde temelli kalayım?! İyi biliniz ki; ben Rabbime kavuşacağım! O'na siz de kavuşacaksınız! İlk Muhacirlere karşı hayırlı olmanızı, onların da aralarında birbirlerine karşı hayırlı olmalarını tavsiye ederim!
Yüce Allah:
'Asra andolsun ki, muhakkak insan kesin bir ziyandadır!
Ancak iman edenlerle güzel ve yararlı amellerde bulunanlar, bir de, birbirlerine hakkı tavsiye, sabrı tavsiye edenler böyle değildir' [Asr: 1-3] buyurmuştur.
Muhakkak ki, bütün işler Yüce Allah'ın izniyle cereyan eder. Geç olacak şeyleri acele istemeniz birşey sağlamaz! Çünkü, Yüce Allah hiç kimsenin acele etmesiyle acele etmez! Allah, Kendisini yenmeye kalkanı yener, mahveder! Aldatmaya kalkanı da zararlı çıkarır! 'Demek, idareyi ve hâkimiyeti ele alırsanız hemen yeryüzünde fesat çıkaracak, akrabalık münasebetlerini bile keseceksiniz, öyle mi?!' [Muhammed: 22] [149]
Hiçbir peygamber, arkasında bir cemaat bırakmadıkça vefat etmemiştir. Ben de, sizin içinizde Ensarı bıraktım.
Allah'tan sakınmanızı ve onlara karşı iyi davranmanızı tavsiye ederim. Bilirsiniz ki, onlar mallarını sizinle bölüştüler! Size darlıkta da, bollukta da iyilik ve yardım ettiler! Onların hakkını tanıyınız! [150]
Çünkü, onlar sizden önce Medine'yi yurt ve iman evi edinmiş ve siz Muhacirlere iyilik etmiş olan kimselerdir. Onlar, meyve ve mahsullerini sizinle bölüşmediler mi? Onlar size yurtlarında yervermediler mi?
Kendileri muhtaç oldukları halde, sizi kendilerine tercih etmediler mi? [151] Ey Muhacirler cemaati! Siz çoğalmış olduğunuz halde sabaha çıktınız! Ensar ise çoğalmamış olarak sabaha çıktılar.[152] Ey Muhacirler cemaatin[153] İyi biliniz ki, Ensar cemaati gitgide azalacaklar, [154] hatta yemek içindeki tuz gibi olacaklar! [155] Sizler ise çoğalacaksınız! [156] Başka insanlar da çoğalacaklar! [157]
Ensara karşı iyi davranmanızı size tavsiye ederim[158] Çünkü onlar benim sırdaşlarım, [159] sığınağım ve barınağım oldular. [160] Onlar, üzerlerine aldıkları yardım vazifesini tamamıyla yerine getirmişlerdir. Kendilerine ancak mükâfat verilmesi kalmıştır. [161] Sizden, [162] Muhammed ümmetinden herkim bir iş başına geçer de bir kimseye zarar veya yarar vermeye gücü yetecek hale gelirse, [163] Ensardan iyilik edenlerin iyiliğini kabul, kötülük edenlerin de kötülüğünü affetsin! [164] Onların iyilerine iyilik ediniz! Kötülüklerinden de geçinizl[165] İyi biliniz ki, ben sizden önce gidecek, sizi bekleyeceğim! Siz de gelip bana kavuşacaksınız! Dikkat ediniz! Sizinle buluşma yerimiz Havuz başıdır! Yarın benimle buluşmak isteyen, elini ve dilini günahtan çeksin! Ey insanlar! Günah, nimetlerin değiştirilmesine sebeb olur. Halk iyi olduğu zaman, yöneticileri de iyi olur. Halk kötü olduğu zaman, yöneticileri de kötü olur. [166]
Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, [167] ben şu saatte Havuzumun üzerinde duruyor, [168] şu bulunduğum yerden Havuzuma bakıyorumdur! [169]
Sânı yüce olan[170] Allah, bir kulunu dünya ile, [171] dünya zineti ile,[172] istediği[173] dünya nimetlerini kendisine vermekle[174] Kendi katındaki nimetler arasında muhayyer ki İdi. Bunlardan birisini seçmekte serbest bıraktı. O kul da[175] ahireti, [176] Allah katında olanı tercih etti, seçti" buyurdu. [177] Hz. Ebu Bekir, Peygamberimiz Aleyhisselamın kendisinden bahsettiğini anladı. [178] Cemaat içinde Hz. Ebu Bekir'den başka hiç kimse Peygamberimiz Aleyhisselamın maksadını anlayamadı. [179] Hz. Ebu

Bekir ağlamaya başladı. [180] Gözleri yaşla doldu. [181] Ağlayarak: [182] "Babam, anam sana feda olsun[183] yâ Rasûlallah! Sana babalarımızı, analarımızı, [184] canlarımızı, m allarımızı,[185] evlatlarımızı[186] feda ederiz!" dedi. [187] Mescidde bulunan Müslümanlar, Hz. Ebu Bekir'in ağladığını görünce:
"Resûlullah Aleyhisselam dünya hayatıyla Rabbine kavuşma arasında Rabbi tarafından muhayyer kılınan ve Yüce Rabbine kavuşmayı tercih eden salih bir kişiden bahsederken, şu şeyhin ağlama haline şaşmaz mısınız?!" dediler. Halbuki o, Resûlullah Aleyhisselamın söylediği sözün mânâsını onlardan daha iyi biliyordu. [188]
Ebu Saîd el-Hudrî der ki: "Ben kendi kendime: 'Allah'ın bir kulunu dünya nimetiyle ahiret nimetleri arasında muhayyer bırakmasında, onun da ahireti tercih etmesinde ne var ki, şu şeyhi ağlatıyor?!" demiş, [189] ona: "Ey Ebu Bekir! Sen bir kulun dünya ile ahiret arasında muhayyer kılınıp onun da ahireti tercih edişine ne diye ağlıyorsun?" diye sormuştum. [190] Meğer, muhayyer kılınan kul Resûlullah Aleyhisselammış! Bunu, Ebu Bekir bizden daha iyi biliyormuş! [191]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ebu Bekir'e bakıp: [192] "Ey Ebu Bekir! Ağlama [193] Ey insanlar! [194] İnsanlardan; [195] canında, [196] malında, [197] arkadaşlığında[198] bana karşı Ebu Bekir b. Ebu Kuhâfe'den daha fedakâr ve cömert davranan bir kimse yoktur. [199]
Eğer, Rabbimden başka, [200] insanlardan dost tutmuş olsaydım, muhakkak ki Ebu Bekir'i dost tutardım! Fakat, İslâm kardeşliği[201] daha üstündür! [202] Haberiniz olsun ki, [203] sahibiniz, Yüce Allah'ın dostudur! [204] (Evlerinizden) şu Mescide açılan kapıları kapatınız! Yalnız Ebu Bekir'in kapısı açık kalsın! [205] Ben Ebu Bekir'in kapısının üzerinde bir ışık, başka kapıların üzerinde ise karanlık görüyorum ![206] Nihayet, ben de bir insanım! [207] Aranızdan bazı kimselerin hakları bana geçmiş olabilir! [208] Ben kimin malından ne almışsam, işte malım, o da gelsin alsın! İyi biliniz ki; benim katımda sizin en önde geleniniz, [209] en sevgili olanınız, [210] varsa hakkını benden alan veya hakkını bana helâl eden[211] kişidir ki, Rabbime onun sayesinde helâlleşmiş olarak, [212] gönül hoşluğu ve rahatlığı ile[213] kavuşa-cağımdır! [214]
Hiç kimse 'Resûlullahın kin ve düşmanlık beslemesinden korkarım!' diyemez! [215] İyi biliniz ki; [216] kin ve düşmanlık beslemek asla benim huyumdan ve halimden değildir! [217] Ben aranızda durup bu sözümü tekrarlamaktan kendimi müstağni göremiyorum!" buyurduktan sonra, sözlerini tekrarladı. [218]
Bunun üzerine, bir adam ayağa kalktı: [219] "Senden bir isteyici istekte bulununca, sen ona üç dirhem vermemi emretmiştin, ben de vermiştim" dedi. [220]
Peygamberimiz Aleyhisselam: "Doğru söylüyorsun dur! Ey Fadl b. Abbas! Buna üç dirhem ver!" buyurdu. [221]
"Ey Allah'ım! Ben ancak bir insanım! Müslümanlardan hangi kişiye ağır bir söz söylemiş, veya bir kamçı vurmuş, veya lanet etmişsem, Sen bunu onun hakkında temizliğe, ecre ve rahmete ermesine vesile kıl! [222]
Allah'ım! Ben hangi mü'mine ağır bir söz söylemişsem, Sen o sözümü Kıyamet gününde o mü'min için Sana yakınlığa vesile kıl!" diye dua etti. [223]
Sonra da: "Ey insanlar! Kimin üzerine geçmiş bir hak varsa, o, onu hemen ödesin, dünyada rüs-vay olurum demesin! İyi biliniz ki; dünya rusvaylığı ahiret rusvaylığmdan hafiftir" buyurdu. [224]

Bunun üzerine, bir adam ayağa kalktı ve: 'Yâ Rasûlallah! Ben Allah yolunda savaş ganimetine hıyanet etmiş, üzerime üç dirhem geçirmiştim!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona: "Sen bu hıyaneti ne için yaptin?" diye sordu.
Adam: "Ona ihtiyacım vardı" dedi. Peygamberimiz Aleyhisselam "Ey Fadl b. Abbas! Bu kişiden Beytü'l-mâl (hazine) hesabına üç dirhem teslim al!" buyurdu. [225]
Peygamberimiz Aleyhisselam: "Ey insanlar! [226] Nefsinden korkan varsa, ayağa kalksın da, kendisi için dua edeyim!" buyurdu. Bunun üzerine, bir adam ayağa kalktı: [227] "Yâ Rasûlallah! Ben çok pintiyim, korkağım, çok da uykucuyum! Allah'a dua et de, benden pintiliği, korkaklığı ve uykuculuğu girersin!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam ona dua etti. [228] Sonra, bir adam ayağa kalktı ve: "Yâ Rasûlallah! Ben çok yalancıyım! Çirkin sözlü, çirkin işliyim! Hem de uykucuyum!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam: "Ey Allah'ım! Ona doğru sözlülük ve iman olgunluğu nasip et! Uyumak istedikçe, kendisinden uykuyu gider!" diye dua etti.
Daha sonra, bir adam ayağa kalktı ve: "Vallahi yâ Rasûlallah! Ben de çok yalancıyım! Hem de münafıkım! Benim işlemediğim hiçbir kötülük yoktur!" dedi.
Hz. Ömer, ona: "Be adam! Kendini rezil ve rüsvay ettin!" dedi. Peygamberimiz Aleyhisselam: "Ey İbn Hattab! Dünya rusvaylığı ahiret rusvaylığmdan hafiftir!" buyurdu ve adam için de: "Ey Allah'ım! Ona doğru sözlülük ve iman olgunluğu nasip et! Kendisinin kötü işlerini hayra çevir!" diyerek dua etti. [229]
Sonra, bir kadın ayağa kalkıp: "Bende şöyle şöyle haller var! Allah'a dua et de, benden bu halleri gidersin!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona: "Sen Âişe'nin evine git!" buyurdu. [230] Sonra, minberden indi. [231] Hz. Âişe'nin evine dönünce, kadının başına asasını koyduktan sonra, ona dua etti. Hz. Âişe, kadın daha yanından ayrılmadan Peygamberimiz Aleyhisselamm duasının tesirini gördüğünü söyler. [232]

Mescide Açılan Kapılardan Hz. Ebu Bekir'in Kapısının Bırakılıp Başkalarının Kapatılışı

Mescidin çevresindeki evlerin kapılarından Hz. Ebu Bekir'in kapısından başkaları kapatıldı. [233] Hz. Ömer:
"Yâ Rasûlallah! Benim kapımı bırak, kapattırma da, onu açıp senin namaza çıktığına bakayım!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hayır!" buyurdu.
Hz. Abbas:
"Yâ Rasûlallah! Adamların kapılarını mescide ne için kapadın?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Abbas! Ben ne kendiliğimden açtim, ne de kendiliğimden kapattım!" buyurdu.[234]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Evinde Kıldırdığı En Son Namaz

Peygamberimiz Aleyhisselam in hastalığı sırasında kıldırdığı en son namaz, akşamı namazı idi.
Hz. Abbas'ın zevcesi Ümmü'l Fadl binti Haris:
"Resûlullah Aleyhisselam, elbisesini giyinmiş olduğu halde Ve'l-Mürselât suresini okuyarak evinde akşam namazı kıldırdı.
Bundan sonra, ahiret âlemine alınıncaya kadar bir daha namaz kıldırmadı . [235]
Resûlullah Aleyhisselamdan akşam namazında okurken dinlediğim, Ve'l-Mürselât suresi idi"[236] demiştir. [237]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Bazı Sahabilerini Yanına Çağırışı

Hz. Aişe'nin bildirdiğine göre; Peygamberimiz Aleyhisselam hastalığı sırasında: "Bana Ali'yi çağırınız!" buyurdu. Hz. Âişe:

"Sana Ebu Bekir'i de çağıralım mı?" diye sordu. Peygamberimiz Aleyhisselam: "Onu da çağırınız!" buyurdu. Hz. Hafsâ:

"Yâ Rasûlallah! Ömer'i de çağıralım mı?" diye sordu. Peygamberimiz Aleyhisselam: "Onu da çağırınız!" buyurdu.

Çağırılanlar toplandı klan zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam başını kaldırıp baktı. Hz. Ali'yi göremeyince, sustu. Hz. Ömer: "Resûlullah Aleyhisselamın başından kalkınız, dağılınız!" dedi. [238]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hz. Ebu Bekir'i Namaz Kıldırmaya Memur Edişi

Peygamberimiz Aleyhisselamın vefatıyla sonuçlanan hastalığı sırasında namaz vakti gelmiş, ezan da okunmuş bulunuyordu. [239]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"İnsanlar namazı kıldılar mı?" diye sordu.
"Hayır yâ Rasûlallah! Seni bekliyorlar!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, tekrar:
"Öyleyse, benim için leğene su koyunuz!" buyurdu.
Leğene su koydular, gusledip yıkandı. Ayağa kalkmaya davranırken bayıldı.
Sonra ayı İdi ve yine:
"İnsanlar namazı kıldılar mı?" diye sordu.
"Hayır yâ Rasûlallah! Seni bekliyorlar!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, yine:
"Benim için leğene su koyunuz!" buyurdu.
Oturup gusletti. Sonra ayağa kalkmaya davranınca yine bayıldı.
Sonra ayı İdi.
Yine:
"İnsanlar namazı kıldılar mı?" diye sordu.
"Hayır yâ Rasûlallah! Seni bekliyorlar!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Benim için leğene su koyunuz!" buyurdu, tekrar oturup guslettikten sonra kalkmaya davrandı, yine bayıldı, sonra ayıldı.
Ayılınca:
"İnsanlar namazı kıldılar mı?" diye sordu.
"Hayır yâ Rasûlallah! Seni bekliyorlar!" dediler.
O sırada Müslümanlar Mescidde Peygamberimiz Aleyhisselamı yatsı namazına bekleyip duruyorlardı . [240]
Peygamberimiz Aleyhisselam, namaz kıldırmaya kendisinde takat bulamayınca:
"Ebu Bekir'e söyleyiniz de, insanlara namazı kıldırsın!" buyurdu.
Hz. Âişe:
"Yâ Rasûlallah! Ebu Bekir yufka yürekli, [241] zayıf, ince sesli, Kur'ân okurken çok ağlayan bir zâttı r! [242]
Ağlamaktan, sesini işittiremez!
Senin makamına durup da insanlara namaz kıldırmaya dayanamaz! [243]
Ömer'e emret de, insanlara namazı o kıldırsın!" buyurdu. [244]
Hz. Âişe, Hz. Hafsâ'ya:
"Sen de Resûlullaha:
'Ebu Bekir senin makamında durursa, ağlamaktan, kıraatim insanlara işittiremez!
Ömer'e emret de, insanlara namazı o kıldırsın!' de!" dedi.
Hz. Hafsâ da Peygamberimiz Aleyhisselama böyle söyleyince, [245] Peygamberimiz Aleyhisselam ona:
"Sus! [246] Muhakkak ki, sizler de Yusuf (Aleyhisselam)ın sahibeleri takımından kadınlar gibisinizdir. [247]
Ebu Bekir'e söyleyiniz diyorum! Namazı insanlara o kıldırsın!" buyurdu.

Hz. Hafsâ'nın Hz. Âişe'ye canı sıkıldı ve:
"Zaten senden bana hayır gelecek değildi ya!" dedi. [248]
Hastalığın baygınlığı geçince, Peygamberimiz Aleyhisselam Hz. Âişe'ye:
"İnsanlara namazı kıldırması için Ebu Bekir'e söyledin mi?" diye sordu.
Hz. Âişe:
"Yâ Rasûlallah! Ebu Bekir hem yufka yürekli, hem de insanlara sesini i ş itti rem ey e c ek derecede ince, zayıf sesli bir adamdır!
Ömer'e emir buyursaydınız ya!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Muhakkak ki, sizler de Yusuf (Aleyhisselam)ın sahibeleri takımından kadınlar gibisinizdir!
Ebu Bekir'e söyleyiniz, insanlara namazı o kıldırsın!" buyurdu.
Hz. Âişe:
"Vallahi, ben böyle söylemekle bu işin babam Ebu Bekir'e verilmesinden vazgeçirmek istemiştim!
Çünkü kendi kendime diyordum ki, 'Resûlullah Aleyhisselamın makamında duracak kimseyi halk hiçbir zaman sevemeyecek! Çünkü, vuku bulacak her hadisede onu uğursuz sayacaklardır!'
Bunun için, bu işin babama verilmesinden vazgeçirmek istemiştim!" demiş; [249] Hz. Ebu Bekir'in imam olmaması için Peygamberimiz Aleyhisselama iki-üç kere müracaat edişinin böyle düşünmesinden ve sanmasından ileri geldiğini açıklamıştır. [250]
Peygamberimiz Aleyhisselam, namazı kıldırması için Hz. Ebu Bekir'e adam gönderdi.
Adam:
"Resûlullah Aleyhisselam insanlara namazı kıldırmanı sana emretti!" dedi.
Hz. Ebu Bekir:
"Ey Ömer! İnsanlara namazı sen kıldır!" dedi.
Hz. Ömer:
"Buna sen daha lâyıksın!" dedi. [251]
Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir Peygamberimiz Aleyhisselamın mihrabına geçti. Geçince, kendisini ağlama tuttu. Ağlaya ağlaya mihrabdan ayrıldı.
Arkasındaki cemaat de Peygamberimiz Aleyhisselamı önlerinde bulamadıkları için ağlaştılar.
Hz. Ebu Bekir'in durumunu Peygamberimiz Aleyhisselama habervermek ve cemaate namazı kimin kıldıracağını öğrenmek üzere müezzini gönderdiler.
O sırada Peygamberimiz Aleyhisselam baygın bir halde bulunuyordu.
Peygamberimiz Aleyhisselamın zevcesi Hz. Hafsâ:
"Resûlullah Aleyhisselam ayılıncaya kadar Ömer'e söyleyiniz de, namazı kıldırsın!" dedi. [252]
Abdullah b. Zem'a gidip cemaat arasında Hz. Ebu Bekir'i göremeyince, Hz. Ömer'e:
"Kalk ey Ömer! İnsanlara namazı kıldır!" dedi. [253]
Hz. Ömer cemaate namazı kıldırmaya durdu.
Peygamberimiz Aleyhisselam ayılıp Hz. Ömer'in namaz tekbirlerini işitince:
"Tekbirinin sesini işittiğim kimdir? [254] Ömer'in sesi değil mi bu?" diye sordu. [255]
Peygamberimiz Aleyhisselamın zevceleri: [256]
"Evet yâ Rasûlallah! [257] Ömer b. Hattab'ın sesidir!

Müezzin gelip Ebu Bekir'in ağlamakyüzünden mihrabdan ayrıldığını ve cemaate namazı kıldırması için Peygamber Aleyhisselamın birisine emir buyurmasını istediklerini söylediler.
Hafsâ da, 'Ömer'e söyleyiniz de insanlara namazı kıldırsın!' dedi," dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Muhakkak ki, sizler de Yusuf Aleyhisselamın sahibeleri takımından kadınlar gibisinizdir! [258]
Ebu Bekir nerede?
İşin böyle olmasına ne Allah, ne de Müslümanlar razı olur!
İşin böyle olmasına ne Allah, ne de Müslümanlar razı olur! [259]
Hayır! Hayır! Hayır![260]
İbn Ebi Kuhâfe nerede? İbn Ebi Kuhâfe nerede?
İnsanlara namazı İbn Ebi Kuhâfe kıldıracaktır! [261]
Ebu Bekir'e söyleyiniz! İnsanlara namazı kıldırsın!
Peygamberin vekil bırakmadığına insanlar itaat eder mi hiç?!" buyurdu. [262]
Hz. Hafsâ:
"Yâ Rasûlallah! Hasta olunca mihraba ne için Ebu Bekir'i geçirdin?" diye sorunca,
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onu mihraba ben geçirmiş değilim, fakat Allah geçirmiştir!" buyurdu. [263]

Hz. Ömer'in Abdullah b. Zem'a'ya Sitemlenişi

Abdullah b. Zem'a der ki:
"Resûlullah Aleyhisselamın ağrıları şiddetlendiği zaman, ben de Müslümanlardan bazılarıyla birlikte yanlarında bulunuyordum.
Bilal, Resûlullah Aleyhisselamı namaza çağırınca, Resûlullah Aleyhisselam:
'İnsanlara namaz kıldırması için birisine söyleyiniz!' buyurdu.
Ben gidip baktığımda halkın içinde Ömer'i gördüm. Ebu Bekir oralarda yoktu.
'Ey Ömer! Kalk! İnsanlara namazı kıldır!' dedim.
O da kalktı, tekbir getirip namazı kıldırdı.
Ömer gür sesli bir kimse idi. [264]
Resûlullah Aleyhisselam, onun sesini işitince:
'Bu, Ömer'in sesi değil mi?' diye sordu.
'Evet yâ Rasûlallah! Onun sesidir!' dediler. [265]
'Ebu Bekir nerededir?
Buna ne Allah razı olur, ne de Müslümanlar!
Buna ne Allah razı olur, ne de Müslümanlar!' buyurdu.
Haber salındı, Ebu Bekir gelip Ömer'in kıldırdığı namazdan sonra halka namaz kıldırdı.
Ömer bana:
"Yazıklar olsun sana ey Zem'a'nın oğlu! Ne yaptın bana!
Vallahi bana namaz kıldırmayı emrettiğin zaman, bunu ancak Resûlullah Aleyhisselamın emrettiğini sanmıştım!
Böyle olmasaydı, insanlara namazı ben kıl di rm azdı m!' dedi.
Ona:
'Vallahi Resûlullah Aleyhisselam bana bunu senin kıldırmanı emretmedi.
Fakat, Ebu Bekir'i göremeyince, hazır bulunanların içinde halka namaz kıldırmaya en lâyık seni görmüştüm!' dedim. [266]
Hz. Ömer:
Keşke insanlara bu namazı ben kıldırmamış olsaydım!' dedi." [267]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mescidde Namaz Kılan Cemaati Son Defa Seyredişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Pazartesi günü[268] sabah namazında[269] Hz. Aişe'nin kapısının perdesini açıp Mesciddeki cemaate baktı. [270]
Peygamberimiz Aleyhisselamın üzerinde nakışlı bir elbise vardı. [271] Cemaat, Hz. Ebu Bekir'in arkasında saf olmuşlardı. [272]
Peygamberimiz Aleyhisselamın yüzü mushaf gibi[273] bembeyazdı. [274]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Müslümanların saflarını görünce, gülümsedi.
Hz. Ebu Bekir, Peygamberimiz Aleyhisselamın cemaate namaz kıldırmak istediğini sanarak, ökçesinin üzerinde geriledi. [275]
Cemaat de, Peygamberimiz Aleyhisselam a sevinmelerinden dolayı, az kalsın namazdan çıkacaklardı.[276]
Peygamberimiz Al eyhisselam, onlara:
"Olduğunuz yerde durunuz! [277] Namazınızı tamamlayınız!" diye eliyle işaret buyurdu. [278]
"Ey insanlar! Muhakkak ki, Müslümanın göreceği veya ona gösterilecek salih, sadık rüyadan başka, peygamberliğin gönüllere sevinç verecek müjdecilerinden hiçbir şey kalmamıştır!
Haberiniz olsun ki; ben rükû ve secde halinde Kur'ân okumaktan nehyolundum.
Rükûda Yüce Rabbi tazim ediniz!
Secdede ise dua etmeye çalışınız!
Çünkü, secde halinde duanızını kabul olunması umulur!" buyurdu. [279]
Perdeyi indirdi. [280]
Bundan sonra, Peygamberimiz Aleyhisselamın yüzünü bir daha göremediler. [281]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Fakirlere Dağıtılmasını İstediği Birkaç Dinar Dağıtılmadıkça

Uyuyamayışı ve Kızı ile Halasına Yaptığı Bir Uyarısı

Peygamberimiz Aleyhisselamın vefat ettiği günde,[282] Hz. Aişe'nin yanında altı veya yedi dinar (altın lira) bulunuyordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam onları fakirlere dağıtmasını Hz.Âişe'ye emretmişti.
Hz. Âişe ise, Peygamberimiz Aleyhisselamın hastalığıyla oyalandığı için, onları daha fakirlere dağı-tamamıştı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Âişe'ye:
"Altı yedi dinarı ne yaptın? Fakirlere dağıttın mı?" diye sordu.
Hz. Âişe:
"Hayır! Vallahi, senin hastalığın beni meşgul etti, oyaladı!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam onları isteyip getirtti, avucuna aldı ve:
"Allah'ın Peygamberi Muhammed, bunları fakirlere dağıtmadığı, yanında bulundurduğu halde Rabbine kavuşacağını sanır değildir!" buyurdu.[283]
Onların hepsini Ensar fakirlerinden beş ev halkına bölüştürdükten sonra:
"İşte şimdi rahatladım!" buyurdu ve uyudu. [284]
Bu münasebetle İmam Kastalânî der ki:
"Peygamberler ulusu, Rabbü'l-âlemîn'in sevgilisi, geçmişteki ve gelecekteki kusurlan bağışlanmış bulunan Peygamberimiz Aleyhisselam böyle yaparsa, üzerlerinde Müslümanların kanları ve kendilerine haram olan mal hakları bulunduğu halde Allah'a kavuşanların halleri nice olur, bir düşün!" [285]

Hz. Abbas'ın Peygamberimiz Aleyhisselam Hakkındaki Bir Teşhisi ve Hz. Ali'ye Bir Tavsiyesi

Hz. Ali Peygamberimiz Aleyhisselamın yanından çıkınca, halk:
"Ey Ebu'l-Hasan! Resûlullah Aleyhisselam bu gece nasıl sabahladı?" diye sordular.
Hz. Ali:
"Allah'a hamd olsun! Hastalığından iyileşti!" dedi.
Hz. Abbas, Hz. Ali'nin elinden tuttu ve:
"Ey Ali! Vallahi, sen üç gün sonra abdü'l-asâ (=emirkulu, başkasına tâbi) olacaksın. [286]
Allah'a yemin ederim ki; ben Abdulmuttalib oğullarının yüzlerinde ölümü görüp anladığım gibi, Resûlullah Aleyhisselamın yüzünde de ölümü gördüm, anladım!
Gel de, Resûlullah Aleyhisselama gidelim. Eğer bu iş bizde ise, onu öğrenmiş oluruz!
Eğer bizden başkasında olacaksa, bizi insanlara tavsiye etmesini kendisinden isteyelim!" dedi.
Hz. Ali:
"Vallahi, ben bunu[287] yapmam ! [288]
Vallahi, Resûlullah Aleyhisselam bizi bundan men edecek olursa, artık Resûlullah Aleyhisselamdan sonra hiç kimse bunu bize vermez! [289]
Vallahi, ben bunu Resûlullah Aleyhisselama hiçbirzaman somnam!" dedi. [290]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hastalığının Şiddetlenişi

Hz. Aişe der ki:
"Ağrının, hiç kimseye Resûlullah Aleyhisselama olduğu kadar ağır olduğunu görmedim! [291]
Ölümün Resûlullah Aleyhisselama olan şiddetinden sonra, ölümü şiddetli bulunan mü'mine imrenmekten de geri kalmadım.[292]
Hiçbirzaman hiçbir kimse için de şiddetli ölümü sevimsiz bulmadım!" [293]
Resûlullah Aleyhisselamın yanında kadeh içinde su bulunduruluyor, Resûlullah Aleyhisselam suyun içine elini sokup suyu yüzüne sürüyor, sonra da:
"Ey Allah'ım! Ölümün akılları gideren acı ve sıkıntılarına karşı bana yardım et!" diyerek dua ediy-or, [294]
"Yanıma yaklaşsana ey Cebrail!" buyuruyordu. [295]
Peygamberimiz Aleyhisselamın hastalığı bir ara büsbütün şiddetlenince, zevcesi Hz. Ümmü Seleme feryad etmişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sus! Kâfirden başkası fieryad etmez!" buyurdu. [296]
Yine Hz.Âişe derki:
"Resûlullah Aleyhisselam, hastalandığı zaman, Muavvizeteyn (Felak ve Nâs) sûrelerini okuyup bedenine üfler ve vücudunu eliyle mesheder, sığardı.
Resûlullah Aleyhisselamın hastalığı şiddetlendiği zaman ben de ona Muavvizeteyn sûrelerini okumaya ve elinin bereketini umarak kendi eliyle kendisine meshetmeye başladım. [297]
Cebrail'in Resûlullah Aleyhisselama hastalığında okumuş olduğu[298] istiâze duasını da:
'Ey insanların Rabbi! Şu hastalığı gider! Şifa ancak Senin elindedir!
Senden başka şifa verici yoktur!
Sen öyle bir şifa ver ki, hiçbir hastalık bırakmasın!' diyerek okudum.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Üzerimden elini kaldır! Bu okuman bana yarar vermez! Ben müddetimi bekliyorum!' buyurdu. [299]
Peygamber Aleyhisselam, bundan önce ne zaman hastalansa, Allahtan sıhhat ve afiyet dilerdi.
Fakat, vefatıyla neticelenen hastalığa tutulduğu zaman şifa için hiç dua etmedi ve:
'Ey nefs! Sana ne oldu ki, her sığınılacak yere sığınıyor, herşeyden medet umuyorsun?![1] diyerek nefsini kınadı." [300]
Yine Hz.Âişe derki:
"Resûlullah Aleyhisselamın yanında oturuyordum. [301]
Resûlullah Aleyhisselam Fâtıma'yı çağırttı . [302]
Fâtıma yürüyerek geldi. Onun yürüyüşü Resûlullah Aleyhisselamın yürüyüşünü andırdı. [303]
Resûlullah Aleyhisselam:
'Merhaba=Hoşgeldin kızım!' buyurduktan ve onu sağına veya soluna oturttuktan sonra, kendisine gizlice birşey söyledi. Fâtıma ağladı.
Sonra ona gizlice birşey daha söyledi. Bu defa Fâtıma güldü. [304]

Ben, bu günkü gibi, gülmenin ağlamaya, sevinmenin üzülmeye bu derece yakın olduğunu görmemiştim ! [305]
Fâtıma'ya, bu ağlamasının ve gülmesinin sebebini sordum.
'Tutulduğu hastalığı neticesinde vefat edeceğini haberverdi. Buna ağladım. Sonra, ev halkının kendisine ilk kavuşup katılanının ben olacağımı haber verince de güldüm!' dedi." [306]

Hz. Ali ile İki Oğlunun Peygamberimiz Aleyhisselamı Ziyaretleri

Abdullah b. Abbas der ki:
"Abbas, Peygamber Aleyhisselamı hastalığından ziyarete gelmişti.
Peygamber Aleyhisselamı kaldırıp şeririnin üstüne oturttu.
Peygamber Aleyhisselam, ona:
'Ey amca! Allah da seni yükseltsin![1] diyerek dua etti.
Abbas:
'Ali içeri girmek için izin istiyor!' dedi.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Girsin!' buyurdu.
Ali, Hasan ve Hüseyin'le birlikte, Abbas:
'Yâ Rasûlallah! Bunlar senin evlatlarındır!' dedi.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Ey amca! Onlar senin de evlatlarındır!' buyurdu.
Abbas:
'Ben onları severim!' dedi.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Senin onlan sevdiğin gibi, Allah da seni sevsin!' buyurdu." [307]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Son Defa Misvak Kullanışı

Hz. Aişe der ki:

"Allah'ın bana ihsan ettiği nimetlerden birisi, Resûlullah Aleyhisselamın benim evimde, benim günümde ve başı benim göğsümde olduğu halde vefat etmesidir! [308]

Bir de, hamd olsun ki, onun dünyada bulunduğu günlerin son gününde, [309] ahiret gününün başında, [310] benim tükürüğümle onun tükürüğünü birarada birleştirmesidir! [311]

Resûlullah Aleyhisselamın başını göğsüme yasladığım sırada kardeşim Abdurrahman elinde bir misvakla eve girmişti. [312]

Resûlullah Aleyhisselam ona ve elindekine baktı . [313]

Misvakı istediğini ani adı m. [314]

'Yâ Rasûlallah! Bu misvakı[315] senin için alıp[316] sana vermemi arzu eder misin?[1] diye sordum.

Başıyla 'Evet!' diye işaret buyurdu. [317]

Ben de misvakı yumuşatıp kendisine verdim. [318]

Resûlullah Aleyhisselamın hiçbirzaman misvakla dişlerini bu derece şiddetli, [319] bu kadar güzel[320] oğuşturduğunu görmemiş gibiyim.

Sonra misvakı bıraktı, misvak elinden düştü." [321]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Ümmetine Son Tavsiyeleri

Peygamberimiz Aleyhisselam, ayıldıkça: "Aman! Aman! Ellerinizdeki kölelerinize iyi davranınız! Onların sırtlarına elbise giydiriniz! Karınlarını doyurunuz! Onlara yumuşak söz söyleyiniz! [322] Namaza, namaza devam ediniz!
Ellerinizdeki köleleriniz hakkında da Allah'tan korkunuz!" buyurmuştur. [323] Son nefesinde bile:
"Namaza! Namaza! Ellerinizdeki kölelerinize..." diye tavsiyede bulunmaktan geri durmamakta idi. [324]

Peygamberimiz Aleyhisselamın En Son Uyarısı

Peygamberimiz Aleyhisselamın en son uyarısı:

"Kadınlarınız ve ellerinizdeki köleleriniz hakkında Allahtan korkunuz!" buyruğu idi.
[325]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Son Dakikaları ve Dilekleri

Rebiülevvel ayının onikinci[326] veya onüçüncü[327] Pazartesi günü, [328] kaba kuşluk vakti, [329] -güneş zevale (batıya kaymaya) doğru yaklaşıyorken-[330] Peygamberimiz Aleyhisselam son dakikalarını yaşıyordu. [331]
Peygamberimiz Aleyhisselamın başı Hz. Âişe'nin göğsüne yaslı bulunuyor ve Hz. Âişe:
"Ey insanların Rabbi! Hastalığı gider, kaldır!
Gerçek tabib Sensin! Gerçek şifa verici Sensin!" diyerek şifa diliyor. [332] Peygamberimiz Aleyhisselam ise:
"Hayır! [333] Ben Allahtan Refik-i A'lâ zümresine* katı İm ayı; [334] Cebrail, Mikâil ve İsrafil ile birlikte olmayı dilerim! [335]
Ey Allah'ım! Beni yarlığa! Beni Refik-i A'lâ zümresine kavuştur! [336]
Ey Allah'ım! Beni yarlığa! Bana rahmetini ihsan et! Beni Refik-i A'lâ zümresine kavuştur!" diyerek duaya devam ediyordu. [337]
Hz. Âişe derki:
"Resûlullah Aleyhisselamdan, sıhhatte iken, birçok defalar
'Hiçbir peygamber yoktur ki, ruhu, Cennetteki durağını görmedikçe alınmaz!
Sonra, durağına gitmesi arzusuna bırakılır![1] buyurmuştu.
Kendisi, hastalanıp ruhu alınmakzamanı gelince, başı benim dizimde bulunduğu halde, üzerine bir baygınlık geldi. Ayılınca, gözü açılıp evin tavanına doğru dikildi ve:
'Allah'ım! Refik-i A'lâ zümresine kat!'dedi.
Ben o zaman:
'Resûlullah bizi tercih etmiyor!' dedim.
Anladım ki; Resûlullahın bu temennisi, vaktiyle sıhhatli zamanında bize söyleyip durduğu bir haberin kendisinde gençekleşmesidir!" [338]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hz. Fâtıma'ya Tavsiyesi

Peygamberimiz Aleyhisselamın hastalığı ağırlaşınca Hz. Fâtıma, Peygamberimiz Aleyhisselamı bağrına basıp:
"Vay babamın çektiği ıztıraba!" diyerek ağlamaya başlamıştı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Bugünden sonra, babanın üzerinde hiç ızbrap kalmayacak[339]
Ey kızım!
Sakın ağlama!
Ben öldüğüm zaman İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn![1] de!" buyurdu. [340]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Baygınlıktan Ayıldığı Zaman Okuduğu Âyet

Peygamberimiz Aleyhisselam, tutulduğu hastalığın baygınlığından ayıldığı zaman, Al-i İmran sünesinin:
"Muhammed bir resûlden başka birşey değildir. Ondan önce de resûller gelip geçmiştir.
Şimdi o ölür veya öldürülürse ökçenizin üzerinden gerisin geriye mi döneceksiniz?
Kim böyle iki ökçesinin üzerinde ardına dönerse, elbette ki Allah'a hiçbir şeyle zarar vermiş olmaz!
Allah, şükür ve sebat edenlere mükâfat verecektir!" mealli 144. âyetini okudu. [341]

Cebrail Aleyhisselamın Peygamberimiz Aleyhisselamı Ziyareti

Cebrail Aleyhisselam, Peygamberimiz Aleyhisselamın eceline üç gün kaldığı ilk günde gelip:
"Ey Ahmed! Yüce Allah sana ikram olarak beni gönderdi. Sana soracağı şeyi senden daha iyi bildiği halde, sana 'Kendini nasıl buluyorsun?' diye soruyor" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Cebrail! Kendimi baygın birhalde buluyorum!
Ey Cebrail! Kendimi sıkıntılı bir halde buluyorum!" buyurdu.
İkinci gün, Cebrail Aleyhisselam tekrar inip:
"EyAhmed! Yüce Allah sana ikram olarak beni gönderdi. Sana soracağı şeyi senden daha iyi bildiği halde, sana 'Kendini nasıl buluyorsun?' diye soruyor" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Cebrail! Kendimi baygın birhalde buluyorum!
Ey Cebrail! Kendimi sıkıntılı bir halde buluyorum!" buyurdu.
Üçüncü gün (Pazartesi günü) olunca, Cebrail Aleyhisselam indi.
Cebrail Aleyhisselamın yanında ölüm meleği (Azrail) de inmişti.
Cebrail Aleyhisselam:
"EyAhmed! Yüce Allah sana ikram olarak beni gönderdi. Sana soracağı şeyi senden daha iyi bildiği halde, sana 'Kendini nasıl buluyorsun?' diye soruyor" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Cebrail! Kendimi baygın birhalde buluyorum!
Ey Cebrail! Kendimi sıkıntılı bir halde buluyorum!" buyurdu.
Bundan sonra ölüm meleği (Azrail) içeri girmek üzere izin istedi.
Cebrail Aleyhisselam:
"EyAhmed! Bu ölüm meleği senin yanına girmek için izin istiyor!
Halbuki, o, senden önce hiçbir Âdem oğlunun yanına girmek için izin istememiştir!
Senden sonra da hiçbir Âdem oğlunun yanına girmek için izin istemeyecektir!
Kendisine izin ver!" dedi.
Ölüm meleği içeri girip Peygamberimiz Aleyhisselamın önünde durdu ve:
"Yâ Rasûlallah! Yâ Ahmed! Yüce Allah beni sana gönderdi[342] ve senin her emrine itaat etmemi de bana emretti!
Sen istersen ruhunu alacağım!
İstersen, ruhunu sana bırakacağım!" dedi. [343]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey ölüm meleği! Sen böyle yapacak mısın?" diye sordu.
Ölüm meleği:
"Ben bu hususta emredeceğin herşeyde sana itaatle emrolundum!" dedi.
Cebrail Aleyhisselam:
"EyAhmed! Yüce Allah seni özlüyor!" dedi. [344]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah katında olan, daha hayırlı ve daha devamlı di r! [345]
Ey ölüm meleği! Haydi, emrolunduğun şeyi yerine getir![346]
Ruhumu, canımı al!" buyurdu. [347]

Peygamberimiz Aleyhisselam, yanındaki su kabına iki elini batırıp ıslak ellerini yüzüne sürdü ve:
"Lâ ilahe illallah! Ölümün de, akılları başlardan gideren ıztırap ve şiddetleri var!" buyurduktan sonra, elini kaldırdı , [348] gözlerini evin tavanına dikti ve:
"Ey Allah'ım! [349] Refik-i A'lâya!" [350] diye diye mübarek ruhunu teslim etti. Eli yanına, [351] yanındaki suyun içine düştü. [352]
Allâhümme salli alâ nebiyyinâ ve seyyidinâ Muhammedin ve alâ âlihî ve sahbihi ve sellim!
Cebrail Aleyhisselam:
"Selam olsun sana ey Allah'ın Resûlü! Bu, senin için yeryüzüne ayak basışlarımın sonuncusudur!" dedi. [353]
Peygamberimiz Aleyhisselamın üzerine bir örtü örttüler, çevresine oturup ağlaştilar. [354]
Peygamberimiz Aleyhisselamın ev halkı, o sırada hiçbir şahıs görmedikleri ve sezmedikleri halde:
"Selam ve Allah'ın rahmet ve bereketleri üzerinize olsun!" diyerek kendilerine selam verildiğini ve taziyede bulunulduğunu işittiler. [355]
Ehl-i Beyt de, selama aynı şekilde karşılık verdiler. [356]
Nereden geldiği bilinemeyen ses şöyle konuştu:
"Her can ölümü tadacaktır. Kıyamet günü size ecirleriniz tamamen verilecektir." (Âl-i İmran: 185) [357]
"Kim ateşten uzaklaştırılıp Cennete sokuldu ise, artık o muhakkak muradına ermiştir." (Âl-i İmran: 185) [358]
"İyi biliniz ki; her musibetin Allah katında birtesellîsi, her ölenin bir halefi, yerine geçeni, her vefat edenin de bedeli vardır.
Allah'a sarılınız ve umacağınızı O'ndan umunuz!
Asıl musibete uğrayan, sevaptan mahrum kalandır!
Selam ve Allah'ın rahmet ve bereketleri üzerinize olsun!" [359]
Abdullah b. Ömer:
"Bu sözleri Ehl-i Beytin hepsi, Mescidde bulunanlar ve yoldakiler de işittiler!" demiştir. [360]
Hz. Ali:
"Bu seslenenin kim olduğunu biliyor musunuz?" diye sordu.
"Hayır, bilmiyoruz!" dediler.
Hz. Ali:
"Bu, Hızır'dır. [361] Peygamberinizden dolayı sizi taziye ediyor!" dedi. [362]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Yaşı

Peygamberimiz Aleyhisselam Hicretin 11. yılında Rebiülevvel ayının onikinci Pazartesi günü vefat ettiği zaman, [363] altmışüç yaşında idi. [364]

Hz. Fâtıma'nın Peygamberimiz Aleyhisselama Ağıtı

Peygamberimiz Aleyhisselam vefat edince, Hz. Fatma:
"Ey Rabbine kendisinden daha yakını bulunmayan babam ! [365]
Ey makamı Findevs cennetinde olan babam!
Ey Rabbin davetine icabet eden babam!
Ey vefatı bize Cebrail'ce haber verilen babam!" diyerek ağladı. [366]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Dadısı Ümmü Eymen Hatunun Hz. Ebu Bekir'le Hz. Ömer'i Ağlatması

Enes b. Malik'in bildirdiğine göre; Peygamberimiz Aleyhisselamın vefatından sonra, Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer'e:
"Haydi Ümmü Eymen'e gidelim de, Resûlullah Aleyhisselam onu nasıl ziyaret ediyor idiyse biz de ziyaret edelim!" demiş, gitmişler;
Ümmü Eymen ağlayınca, ona:
"Sen ne diye ağlıyorsun? Allah katındaki makamı Resûlullah Aleyhis selam için daha hayırlı di r!" [367] demişler;
Ümmü Eymen'in:
"Ben Resûlullah Aleyhisselam için Allah katındaki mertebesinin daha hayırlı olduğunu bilmiyorum diye ağlamıyorum!
Fakat, onun ölümüyle semadan vahiy kesildi de, ona ağlıyorum!" demesi Hz. Ebu Bekir'le Hz. Ömer'i son derecede rikkate getirmiş, onlar da kendisiyle birlikte ağlamaya başlamışlardır. [368]

Medine'nin En Aydınlık ve En Karanlık Günleri

Enes b. Malik:

"Ben hiçbir zaman Resûlullah Aleyhisselamla Ebu Bekir'in Medine'ye gelip girdikleri günden daha ziyalı ve daha güzel olan bir gün görmedim!

Resûlullah Aleyhisselamın vefatı gününü de gördüm!

Kendisinin içinde vefat ettiği günden daha karanlık, daha hayırsız, daha sevimsiz bir gün de görmedim[369]

Resûlullah Aleyhisselamın Medine'ye gelip girdiği gün Medine'nin herşeyi aydınlanmış, vefat ettiği gün de Medine'nin herşeyi kapkaranlık olmuştur!" [370] diyerek, Peygamberimiz Aleyhisselamın vefatından duyulan derin acıyı dile getirmiştir.[371]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Vefatı Üzerinde Müslümanların Tereddüde ve Anlaşmazlığa Düşmeleri

Müslümanlar, Peygamberim iz Aleyhisselamın vefat ettiğini işitince, Hz. Aişe'nin evinde toplandılar ve:
"Peygamberinize bir bakınız! Kendisi, bu durumu ile göğe urûc ettirilmiş olabilir!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselamın kamına varıncaya kadar baktılar ve:
"Nasıl ölmüş olabilir ki?! O, bizim üzerimize şahit dikilecek, biz de insanların üzerine şahit olacağız!
O, ölürse, halk üzerine nasıl galebe çalar?
Hayır! Vallahi o ölmemiştir!
Fakat, İsa b. Meryem gibi semaya kaldırılmıştır, geri dönecektir!" dediler ve:
"Ölmüştür!" diyenleri tehdit ettiler.
Hz. Âişe'nin evinin içinde ve kapısının önünde:
"Onu gömmeyiniz! Çünkü Resûlullah Aleyhisselam ölmemiştir!" diyerek seslendiler. [372]
Hz. Osman da:
"Resûlullah Aleyhisselam ölmemiştir! Fakat İsa b. Meryem Aleyhisselam gibi semaya ref'olunmuş, kaldırılmıştır!" diyordu. [373]
Peygamberimiz Aleyhisselam hakkında kimi "Vefat etti," kimisi de "Vefat etmedi" diyerek anlaşmazlığa düşünce; Esma binti Umeys, elini Peygamberimiz Aleyhisselamın iki küreği arasına koyup:
"Resûlullah Aleyhisselam vefat etmiştir! Çünkü onun iki küreği arasındaki peygamberlik hâtemi* kaldırılmıştır!" dedi. [374]

Müslümanların Mescidde Ağlaşmaları ve Hz. Ömer'in Konuşması

Peygamberimiz Aleyhisselamın vefatı üzerine Müslümanlar Mescidde ağlamaya başladılar.
Hz. Ömer'le Muğîre b. Şube izin alıp Peygamberimiz Aleyhisselamın yattığı odaya girdiler. [375]
Hz. Ömer:
"Yâ Rasûlallah!" diyerek seslendi.
Hz. Âişe:
"Bir saatten beri bayılmış bir haldedir!" dedi. [376]
Peygamberimiz Aleyhisselamın yüzünü açtılar.
Hz. Ömer:
"Vah! Bayılmış! Resûlullah Aleyhisselamın baygınlığı ne kadarda ağır!" dedi. [377]
Sonra yüzünü örttü.
Muğîre b. Şube ise hiç konuşmadı. [378]
Kalktılar.
Kapının eşiğine gelince, Muğîre b. Şube, Hz. Ömer'e:
"Ey Ömer! Vallahi, Resûlullah Aleyhisselam vefat etmiştir!" dedi.
Hz. Ömer:
"Yalan söylüyorsun! Resûlullah Aleyhisselam vefat etmemiştir! [379]
Münafıklar yok olmadıkça[380] Resûlullah Aleyhisselam vefat etmez!
Zaten sen fitneden ürperen, ürken bir adamsın!" dedi[381]
Münafıklar ise:
"Eğer Muhammed gerçekten peygamber olsaydı, ölmezdi!" diyorlardı.
Hz. Ömer:
"Hiç kimseden 'Muhammed Aleyhisselam öldü!' dediğini işitmeyeyim! Yoksa kılıcımı onun boynuna vururum! [382]
Resûlullah Aleyhisselam, Musa Aleyhisselamın bayıldığı gibi bayılmıştır! [383]
Musa'nın ruhunun urûc ettiği gibi, Resûlullah Aleyhisselamın ruhu da urûc etmiştir! [384]
Münafıklardan birtakım adamlar Resûlullah Aleyhisselamın öldüğünü iddia ediyorlar.
Vallahi Resûlullah Aleyhisselam ölmemiştir!
Fakat, Musa b. İmran'ın kırk gece kavminden ayrılıp Rabbine gittiği gibi, o da Rabbine gitmiştir!
Vallahi Resûlullah Aleyhisselam da Musa gibi dönecek, öldüğünü iddia edenlerin elleri kesilecektir. [385]
Vallahi ben Allah'ın Resûlullah Aleyhisselamı 'Öldü' diyen münafık adamların dillerini kestirinceye kadar yaşatacağını umuyorum !" [386] diyerek konuşmaya devam etti, konuşa konuşa ağzı köpürdü. [387]

Hz. Abbas'ın Konuşması

Hz. Abbas kalkıp:
"Ey insanlar! [388] Resûlullah Aleyhisselamın vefat etmeyeceği hakkında, sizden herhangi birinizde bize söylenecek bir ahdi, sözü var mıdır?" diye sordu.
"Yoktur!" dediler. [389]
Hz. Abbas:
"Ey Ömer! Bu hususta sende de bir bilgi var mıdır?" diye sordu.
Hz. Ömer:
"Yoktur!" dedi. [390]
Bunun üzerine, Hz. Abbas:
"Şahit olunuz ki; yalancıdan başka hiç kimse, Peygamber Aleyhisselamın vefat etmeyeceği hakkında kendisine söylediği bir sözü bulunduğuna, vefatından sonra şehadet edemeyecektir!
Kendisinden başka hiçbir ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki; Resûlullah Aleyhisselam ölümü tatmış bulunmaktadır! [391]
Bunu, aranızda bulunduğu zaman Allah ona:
'Sen de muhakkak öleceksin, onlar da öleceklerdir!
Sonra, hiç şüphesiz, hepiniz Rabbinizin huzurunda muhakemeye duruşacaksınız![1] [Zümer. 30-31] buyurup haber vermiştir. [392]
Ey kavim ! [393] Biliniz ki, Resûlullah Aleyhisselam vefat etmiştir! [394]
Sizin her biriniz bir kez ölürken, o iki kere mi ölsün?!
O, Allah katında böyle olmaktan üstün ve uzaktır! [395]
Vallahi, [396] o, doğru ve apaçık bir yol, [397] kesin deliller[398] bırakmadıkça; [399] helâli helâl, [400] haramı haram kılmadıkça; [401] evlenme, boşanma, savaş ve barış hükümlerini bildirmedikçe vefat etmem iştir! [402]
Ey kavim ! [403] Sahibinizi bekletmeden gömünüz! [404]
Çünkü Resûlullah Aleyhisselamın na'şı da herkesin na'şı gibi bozulabilir! [405]
Sahibimizle bizim aramızdan çekiliniz! (Onu gömmemize engel olmayınız!)[406]
Eğer İbn Hattab'ın dediği,[407] sizin dediğiniz[408] doğru çıkarsa, Allah onun kabrinin üzerindeki toprağını giderip kendisini yanımıza çıkarmaktan âciz değildir. [409]
Resûlullah Aleyhisselam vefat etmiştir! Çünkü o da nihayet bir beşerdir, insandır" dedi. [410]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselamın vefat ettiğine kanaat ettiler ve Ehl-i Beytin Peygamberimiz Aleyhisselamı yıkamalarına ve kefenlemelerine engel olmaktan vazgeçtiler. [411]

Hz. Ebu Bekir'in Peygamberimiz Aleyhisselamın Vefatını Haber Alıp Medine'ye Gelişi

Peygamberimiz Aleyhisselamın vefat ettiği günde Hz. Ebu Bekir Medine'nin doğusundaki Sünuh'ta, [412] Ensar bahçelerinden birinde bulunan zevcesi Binti Hârice'nin yanında idi.
Hz. Ebu Bekir, Peygamberimiz Aleyhisselamın rahatlaştığını görünce, kendisinden izin alıp oraya gitmişti.
Peygamberimiz Aleyhisselamda gördüğü iyileşmenin ölüm rahatlığı olduğunu anlayamamıştı.
Sabahleyin halkın birşeyler konuştuklarını görünce, konuşulanları dinleyip haberini kendisine getirmesi için bir uşak gönderdi.
Uşak, döndüğü zaman:
"Onlardan işittim ki, Muhammed vefat etti!" der demez, Hz. Ebu Bekir beyninden vurulmuşa döndü. [413]
Salim b. Ubeyd de Sünuh'a gidip Peygamberimiz Aleyhisselamın vefat ettiğini Hz. Ebu Bekir'e haber verdi. [414]
Hz. Ebu Bekir hemen atına binip Medine'ye geldi. [415] Mescide girdi.
O sırada, Hz. Ömer halka hitab ediyordu.
Hz. Ebu Bekir orada durmayıp Peygamberimiz Aleyhisselamın vefat ettiği eve, Hz. Âişe'nin evine vardı. [416]
Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına girmek için izin istedi.
"Bugünden sonra Resûlullah Aleyhisselamın yanına girmeye izin yok!" dediler.
Hz. Ebu Bekir:
"Doğru söylediniz!" dedi, hemen içeri girdi.
Peygamberimiz Aleyhisselamın üzerine çizgili bir kumaş örtülmüştü.
Hz. Ebu Bekir, Peygamberimiz Aleyhisselamın yüzünü açıp baktı, ağlayarak alnından öptü ve:
"Vallahi, Resûlullah vefat etmiş! İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn=Bizler Allah'ınız! Allah'ın kullarıyız! Ve bizler O'na dönücüleriz!
Babam, anam sana feda olsun!
Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; Allah sana hiçbirzaman iki kere ölüm acısı tattı rmayacak! [417]
Vallahi, Allah senin üzerinde iki ölümü birleştirmeyecektir! [418]
Sen bir kere ölmüş ve mukadder olan ölüm geçidini geçmiş bulunuyorsun! Bundan sonra senin için bir daha ölmek yoktur! [419]
Vâh benim peygamberim!" dedi, eğilip Peygamberimiz Aleyhisselamın yüzünü öptü.
Başını kaldırdıktan sonra:
"Vâh benim dostum!" dedi, alnından öptü.
"Vâh benim güzidem, seçkinim!" dedi, tekrar alnından öptü ve:
"Sen sağ iken de güzeldin, ölü iken de güzelsin! Senin sağlığın da, ölülüğün de ne güzeldir!" diyerek Peygamberimiz Aleyhisselamın yüzünün örtüsünü örttükten sonra, dışarı çıktı. [420]

Hz. Ebu Bekir'in Mesciddeki Konuşması

Hz. Ebu Bekir, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanından ayrılıp, Mesciddeki halkın yanına vardı.
Hz. Ömer, hâlâ, Peygamberimiz Aleyhisselamın vefat etmediği hakkındaki konuşmasını sürdürüyordu.
Hz. Ebu Bekir, ona:
"Otur artık ey Ömer!" dedi.
Hz. Ömer oturmaya yanaşmadı.
Hz. Ebu Bekir, sözünü iki üç kere tekrar!adı , [421] cemaate de seslendi; oturdular ve sustular. [422]
Hz. Ebu Bekir kalkıp şehadet getirmeye başlayınca, cemaat Hz. Ömer'in konuşmasını bırakarak Hz. Ebu Bekir'e yöneldiler. [423]
Hz. Ebu Bekir şöyle konuştu:
"Yüce Allah, Peygamberine daha aranızda iken ölüm haberini vermişti.
Sizlerin de (eceliniz gelince) öleceğinizi haber vermiştir.
Resûlullah Aleyhisselam ölmüştür!
Sizlerden de-Yüce Allahtan başka-hiçbir kimse sağ kalmayacaktır.
Nitekim, Yüce Allah, '...Allah'ın Zâtından başka herşey helak ve yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve sizler ancak O'na döndürülüp götürüleceksiniz![1] [Kasas: 8]
'Herşey fânidir, ancak ululuk ve ikram sahibi olan Rabbinin Zâtı bakidir!' [Rahman: 2£>27]
'Her can ölümü tadıcıdır. Yaptıklarınızın karşılığı, Kıyamet günü size muhakkak verilecektir!' [Âl-i İmran: 185] buyuruyor.
Ey insanlar! [424] Dikkat ediniz! Sizlerden[425] kim Muhammed'e tapıyor ise, bilsin ki Muhammed (Aleyhisselam) ölmüştür! [426]
Sizlerden[427] kim de Allah'a ibadet ediyorsa, hiç şüphesiz Allah Hayydır, ölümsüzdür! [428]
Yüce Allah:
'Ey Resûlüm! Elbette sen de öleceksin, onlar da öleceklerdir![1] [Zümer 30]
'Muhammed bir resûlden başka birşey değildir. Ondan önce de nice resûller gelmiş geçmiştir. Şimdi o ölür yahut öldürülürse ökçenizin üzerinde gerisin geriye mi döneceksiniz?![1] [Âl-i İmran: 144] [429]
'Kim böyle iki ökçesi üzerinde ardına dönerse, elbette ki Allah'a hiçbir şeyle zarar vermiş olmaz! Allah şükür ve sebat edenlere mükâfat verecektir[1] [Âl-i İmran: 144] buyurmuştur." [430]
Cemaat, Hz. Ebu Bekir'den dinledikleri âyetlerden sonra, Peygamberimiz Aleyhisselamın vefat ettiğine artık iyice kanaat getirdiler. [431]
Bu âyetler okununcaya kadar, Müslümanlardan birçokları onların nazil olduğunu bilmiyor gibiydil-er.[432]
Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer'e:
"Ey Ömer! Yoksa dininde kuşkun mu var?!
Yüce Allah'ın 'Ey Resûlüm! Muhakkak ki sen de öleceksin, onlar da öleceklerdir!' buyurduğunu işitmedin mi?" dediği zaman, Hz. Ömer
"Vallahi o günümden önce o âyetleri sanki hiç işitmemiş gibiydim! [433]

Onları Ebu Bekir'den dinler dinlemez, dizlerimin bağı çözüldü, yere çöktüm.
Artık iyice kanaat getirdim ki, Peygamber Aleyhisselam vefat etmiştir!" dedi. [434]
Peygamberimiz Aleyhisselamın üzerine eğilip alnından öptü ve ağladı. [435]
Hz. Ebu Bekir konuşmasını şöyle sürdürdü:
"Yüce Allah, Muhammed Aleyhisselamı, Allah'ın dinini ayakta durduracak, Allah'ın emrini açıklayıp hâkim kılacak, tebliğ vazifesini yerine getirecek ve Allah yolunda savaşacak kadar ömür verip yaşattıktan sonra vefat ettirmiştir!
Resûlullah Aleyhisselam sizi açık delilden sonra şekavet üzerine helak olanlardan başkası helak olmayacak bir yol üzerinde bırakmıştır.
Ey insanlar! Allah'tan korkunuz! Dininize sımsıkı sarılınız! Rabbinize mütevekkil olunuz!
Allah'ın dini (İslâmiyet) yaşayacaktır!
Allah'ın Kelimesi tamamlanmıştır!
Allah, dinine yardım edenlerin ve dinini üstün tutanların yardımcısıdır!
Aramızda Allah'ın Kitabı bulunmaktadır!
O bir nurdur ve şifadır!
Allah Muhammed Aleyhisselamı doğru yola onunla iletmiştir!
Allah'ın helâl ve haram kıldığı şeyler onun içindedir!
Vallahi, Allah'ın yaratıkları içinden bize sataşacak olanlarından kaygılanmayız!
Bundan sonra, Allah'ın sıyrılmış kılıçlarını ellerimizden bırakmayacak; Resûlullah Aleyhisselamın yanında savaştığımız gibi, bize aykırı davrananlarla savaşacağız!
İsyan eden, başkaldıranlar, ancak kendilerine yazık ederier!" [436]

Hz. Ömer'in Peygamberimiz Aleyhisselama Ağıtı

Hz. Ömer, Hz. Ebu Bekir'in konuşmasından sonra Peygamberimiz Aleyhisselama şöyle hitap ederek ağladı:
"Babam, anam sana feda olsun yâ Rasûlallah!
Üzerine dayandığın hurma kütüğü, çoğalan halka hutbeni işittirmek için minber edindiğin zaman, senin ayrılığına dayanamayarak inlemeye başlamış; elini onun üzerine koyunca susmuştu.
Oysa ki, ümmetin senin ayrılığına ağlayıp sızlamaya ondan daha lâyıktırlar!
Babam, anam sana feda olsun yâ Rasûlallah!
Senin Rabbin sana itaati Kendisine itaat saymak; 'Resûlullaha itaat eden Allah'a itaat etmiş olur[1] buyurmakla, Rabbinin katındaki üstünlüğünü son dereceye ulaştırmıştır!
Babam, anam sana feda olsun yâ Rasûlallah!
Allah, seni peygamberlerin sonuncusu olarak gönderdiği halde, sana iman ve yardım etmeleri hakkında* önceki peygamberlerden ahd ve mîsak aldığını anmakla, senin Allah katındaki faziletini son dereceye ulaştırmıştır!
Babam, anam sana feda olsun yâ Rasûlallah!
Cehennem halkının azab edilirlerken 'Eyvah! Keşke Allah'a itaat etseydik, Resûlullaha itaat etseydik!' [Ahzâb: 66] diyerek sana itaati özlemeleri, senin Allah katındaki faziletini son dereceye ulaştırmıştı r!" [437]

Halifelik Hususunda Müslümanlar Arasındaki Anlaşmazlıklar ve Girişimler

Peygamberimiz Aleyhisselamdan sonra kimin halife olacağı meselesi bütün ağırlığıyla ortaya çıktı.
En başta Hâşimîler bu işi benimsemekte idiler.
Nitekim, daha Peygamberimiz Aleyhisselam hayatta iken, Hz. Abbas Hz. Ali'yi bu işi Peygamberimiz Aleyhisselamdan sorup öğrenmeye teşvik etmiş, fakat Hz. Ali menfi bir cevap alınması takdirinde bu kapının kendilerine temelli kapanmasına sebebiyet verilmiş olacağını ileri sürerek buna yanaşmamıştı . [438]
Peygamberimiz Aleyhisselamın Hz. Ebu Bekir'i mihraba geçirmek hususundaki ısrarı, [439] mescide açılan kapıların kapatılarak ancak Hz. Ebu Bekir'in kapısının açık bulundurulması , [440] Hz. Ebu Bekir için bir yazı yazdırmak istemesi[441] gibi vakıalar ise, Peygamberimiz Aleyhisselamın bu husustaki temayülünü gösteriyordu.
Fakat, hemen herkes rahat rahat düşünüp karar verebilecek durumda değildi.
Halbuki, Ömer gibi birzât bile ne yapacağını şaşırmış, Ebu Ubeyde b. Cerrah'a giderek:
"Uzat elini; sana bey'at edeyim! Çünkü, Resûlullah Aleyhisselamın işittiğim buyruğu üzere, sen bu ümmetin emmisin!" demişti[442]
Ebu Ubeyde b. Cerrah ise:
"Ben, bundan önce, Müslüman olduğun günden beri, böylesine zayıf bir görüşünü görmedim!
İçimizde Sıddîk, ikinin ikincisi* olan[443] ve Resûlullah Aleyhisselamın imam olmasını emir buyurduğu, bize imamlık yapmış bulunan birzât varken ve kendisi de ölmemişken onun önüne mi geçe-ceğim?! [444] Bana mı bey'at edeceksin?!" demişti. [445]
Evs ve Hazrec diye anılan ve aralarında yıllarca süren düşmanlıklar İslâmiyefle unutturulmuş bulunan Ensara[446] gelince; bu iki kardeş kabile, İslâm davası uğrunda yapılan savaşlarda Kureyş müşriklerinin birçok ileri gelenlerini öldürmüş bulundukları için, fırsat bulunca-Cahiliye gayretine kapılarak-kendilerinden öç almaya kalkışılabileceği endişesi içindeydiler. [447]
Bunun için, Peygamberimiz Aleyhisselamdan sonraki yönetimde, hiç değilse Kureyşîlere eşit bir yetkiye sahip olmak istiyorlar
"Bir emir bizden, bir emir de sizden olsun!" diyorlardı. [448]
Ama, kendi aralarında da bu hususta anlaşabilmiş değillerdi.
Hazrecîler Sa'd b. Ubâde'nin çevresinde, [449] Evsîler ise Useyd b. Hudayrin çevresinde toplan-mış; [450] Ensar cemaati böylece ikiye bölünüp, aralarında yeniden rekabet başlamış bulun uy ordu. [451]

Ensarın Benî Sâide Örtmesinde Sa'd b. Ubâde'ye Bey'ata Hazırlanmaları

Benî Sâide'nin örtmesinde toplanan Ensar: "Muhammed Aleyhisselamdan sonra bu işe Sa'd b. Ubâde'yi vekil yapalım!" dediler.
Sa'd b. Ubâde'yi hasta olduğu halde oraya getirdiler.
Sa'd b. Ubâde, oğluna veya amcasının oğullarından bazılarına: "Ben söyleyeceklerimi hastalığımdan dolayı cemaatin hepsine söyleyip işittiremeyeceğim! Fakat, benim sözümü işiten onu işitemeyen-lere ulaştırsın!" dedi. Sa'd b. Ubâde konuştukça, konuşmasını, birisi ezberleyip sesini yükselterek Sa'd b. Ubâde'nin adamlarına duyuracaktı.
Sa'd b. Ubâde Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra şöyle konuşmaya başladı:
"Ey Ensar cemaati! Arap kabilelerinden dinde sizin gibi kıdeme ve İslâm'da üstünlüğe sahip bir kabile yoktur!
Muhammed Aleyhisselam kavminin içinde on küsur yıl kalıp onları Rahmân'a ibadete, putlardan ayrılmaya davet etti. Kendisine, kavminden pek az kimselerden başkası iman etmedi.
İman edenlerise, ne Resûlullah Aleyhisselamı, ne onun dininin şerefini, ne de kendilerini zulüm ve işkencelerden koruyabildiler! Allah sizi üstün kılmayı dileyince, size ikramda bulunup nimetini tahsis etti; Kendisine ve Resûlüne inanmayı, Resûlullah ile ashabını korumayı, Resûlullahı ve dinini güçlendirmeyi, düşmanlanyla savaşmayı size nasip etti! İnsanlar içinde, O'nun düşmanlarına karşı sizden daha şiddetlisi, düşmanları üzerinde sizden daha ağır basanı yoktur! Araplar ister istemez Yüce Allah'ın emriyle düzeldiler, yola geldiler. En uzaktakiler bile İslâmiyetin hükmüne boyun eğdiler. Nihayet, Yüce Allah Resûlünü yeryüzüne sizin sayenizde hakim kıldı. Arapları Resûlüne sizin kılıçlarınızla yaklaştırdı. Allah, Resûlünü, sizden hoşnut ve gözünün içi güler bir halde vefat ettirdi. Öyleyse, bu işe herkesten önce siz el atmalı, siz başlamalısınız!
Çünkü bu iş herkesten önce size aittir!" Benf Sâide sakîfesinde (örtmesinde) toplananların hepsi Sa'd b. Ubâde'nin teklifini kabul ettiler, görüşünü muvafık ve sözlerini yerinde buldular.
Ona: "Biz seni bu işe vekil yapmak hususundaki görüşümüzden vazgeçmeyeceğiz! Çünkü sen bizim içimizde mü'minlerin razı olmalarına en elverişli bir zâtsın!" [452] dedikten sonra, aralarında ileri geri konuştular: "Eğer Kureyş muhacirleri kabul etmeye yanaşmazlar ve 'Biz Muhacirleriz! Resûlullahın ilk sahabileriyiz! Onun kabilesiyiz ve dostlarıyız! Onun vefatından sonra bu işte bizimle niçin tartışıyorsunuz?![1] derlerse ne diyelim?" dediler.
İçlerinden bazıları: "Biz de, 'Öyleyse bir emir bizden, bir emir de sizden olsun!' deriz ve bu işten başkasına hiçbir zaman razı olmayız!" dediler.
Sa'd b. Ubâde, bunu işitince: "İşte bu, gevşekliğin başlangıcıdır!" dedi. [453]
Peygamberimiz Aleyhisselam Pazartesi günü kaba kuşluk[454] veya zeval vaktinde (öğleye yakın bir vakitte) vefat etmişti. [455]
O gün, bir Müslüman Hz. Ömer'in kapısını çalıp: "Ömer b. Hattab!" diyerek seslendi.
Hz. Ömer: "Biz şimdi meşgulüz!" dedi ve: "Ne istiyorsun?" diye sordu.
Kapıyı çalan zât: "Senin muhakkak benim yanıma çıkman gerektir! İnşaallah, yine geri döneceksin!" dedi.
Hz. Ömer dışarı çıktı . [456]

Gelen zât "Şu Ensar kabilesinden Sa'd b. Ubâde ile birlikte olanlar Benî Sâidelerin suffasında (örtmesinde) toplandılar. Eğer halkın işiyle sizler ilgilenecek iseniz, onlar işlerini büyütmeden, Resûlullah Aleyhisselamın
evinde techiz-tekfin işinden boşalmayı beklemeden önce, onların yanına yetişiniz!" dedi. [457]
Hz. Ömer bu haber üzerine hemen Peygamberimiz Aleyhisselamın evine vardı. O sırada Hz. Ebu Bekir orada bulunuyor, Hz. Ali de Peygamberimiz Aleyhisselamın teçhiz ve tekfini işiyle uğraşıyordu:
Hz. Ömer, Hz. Ebu Bekir'e: "Yanıma çıkıver!" diye haber gönderdi.
Hz. Ebu Bekir: "Ben şimdi meşgulüm!" dedi. Hz. Ömer "Ortaya çok önemli bir iş çıktı! Kendisinin muhakkak bulunması lâzım!" diye içeriye tekrar haber saldı. Bunun üzerine, Hz. Ebu Bekir dışarı çıktı. [458]
Hz. Ömer: "Haberin olsun ki; Ensar bu işi (halifelik işini) Sa'd b. Ubâde'ye tevdi etmek üzere toplanmışlar. Sa'd b. Ubâde'nin onlara söylediği sözlerden birisi de, 'Bir emir bizden, bir emir de Kureyşten olsun!' sözü imiş! [459]
Haydi, sen şimdi bizi şu Ensar kardeşlerimizin yanına götür!
Kendileri ne üzerinde duruyorlar, bir bakalım!" dedi. [460]
Acele onlara doğru yollandılar. Yolda Ebu Ubeyde b. Cerrah'a rastladılar. [461]
Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Ebu Ubeyde b. Cerrah, üçü birlikte yürüyüp Benî Sâidelerin suffasına erişmek üzere gittiler. [462]
Yolda, Ensardan iki salih zâta, Benî Aclanların kardeşi Uveym b. Sâide ile Ma'n b. Adiyy'e rastladılar.
Bunlar, Hz. Ebu Bekir ve arkadaşlarına: "Ey Muhacirler cemaati! Sizler nereye gitmek istiyorsunuz?" diye sordular. Onlar da: "Şu Ensar kardeşlerimizin yanına gitmek istiyoruz!" dediler.
Uveym ile Ma'n: "Ey Muhacirler cemaati! Onların yanına varmanız size tavsiye edilmez! Onlara yaklaşmayınız ve işinizi kendi kendinize hallediniz!" [463]
Hz. Ebu Bekir'e de: "Yüce Allah fitne kapısını seninle kapatacak ve temelli de açılmayacaktır!
Ensar, şu Sa'd b. Ubâde'ye Beni Sâidelerin suffasında bey'at etmek istiyor!" dediler. [464]
Hz. Ömer: "Vallahi, onların yanına gideceğiz!" dedi ve gittiler.
Beni Sâidelerin suffasına vardılar. Hz. Ebu Bekir ve arkadaşları, Beni Sâidelerin suffasına vardıkları zaman, bir adamın[465] sergi üzerinde, bir yastığa dayanmış, [466] elbisesine bürünmüş olduğunu gördüler.
Hz. Ömer: "Kim bu?" diye sordu. "Sa'd b. Ubâde'dir!" dediler.
Hz. Ömer: "Onun nesi var?" diye sordu. "Hastadır!" dediler. [467]
Sa'd b. Ubâde hummaya tutulmuştu. [468] Oturdular. [469]
Hz. Ebu Bekir: "Bu toplantıdan maksadınız nedir?" diye sordu. [470]
Ensarın hatibi ayağa kalkıp şehadet getirdikten ve Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra:
"Bizler, Allah'ın dininin yardımcıları ve derli-toplu İslâm askerleriyiz!
Ey Muhacirler cemaati! Sizler ise, bize nazaran azıcık bir cemaatsiniz!
Ağıryürüyüşlüsünüz ve sayıca azınlıksınız! Hale bakınız ki; böyle bir cemaat bize ait bir işi ele geçirmek istiyor!" dedi ve sustu.
Hz. Ömer cevap vermeye davranınca, Hz. Ebu Bekir "Yavaş ol ey Ömer!" dedi.

Hz. Ömer, Hz. Ebu Bekir'in kendisinden daha ağırbaşlı , [471] daha bilgili. [472] daha yaşlı[473] olduğunu bildiği için sustu. [474]
Hz. Ebu Bekir, Sa'd b. Ubâde'ye: "Ey Ebu Sabit! Sen ne görüştesin?" diye sordu.
Sa'd b. Ubâde: "Ben de onlardan bir adamım!" dedi. ("Ben de onların görüşündeyim," demek istedi.) [475] Hubab b. Münzir: [476]   "Bir emir bizden, bir emir de sizden olsun! [477]
Ensarın dinî hizmeti yanında Muhacirlerin hizmeti az birşey kalır!" dedi.
Hz. Ömer: "Asıl Muhacirlerin dinî hizmeti yanında Ensarın hizmeti az birşey kalır!" dedi.
Hubab b. Münzir, Hz. Ömer'in sözünü reddetti. [478]
Hz. Ömer: "Ey Ensar cemaati! Resûlullah Aleyhisselamın halka namaz kıldırmaya Ebu Bekir'i memur ettiğini bilmiyor musunuz?" diye sordu. Ensar "Evet! Biliyoruz!" dediler.
Hz. Ömer: "Bundan sonra, Ebu Bekir'in önüne geçmeye hanginizin gönlü razı olur?" dedi.
Ensar: "Ebu Bekir'in önüne geçmekten Allah'a sığınırız!" dediler. [479]
Beşir b. Sa'd: "Bu iş bizim aramızda üblüme gibi iki eşit parçadır!" dedi.
Hz. Ömer, ona: "Demek sen de böyle düşünüyorsun?! Allah aşkına! Resûlullah Aleyhisselamdan, 'İmamlar Kureyş'tendi r!' buyurduğunu sen işitmedin mi?" diye sordu.
Beşir b. Sa'd: "Vallahi evet! İşittim. Benim bumumu indirdin!" dedi.
Hz. Ömer: "Öyleyse, sen ne diye öyle konuşuyorsun?!" diyerek ona çıkıştı. [480]
Ensarın hatibi Sabit b. Kays, kalkıp Ensarın faziletlerini dile getirdi. [481]
Hz. Ebu Bekir, Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra: "Ey insanlar! Biz Muhacirler, insanların İslâmiyeti ilk kabul edenleri, soy-sopça en şereflileri, yurtça en üstünleri, yüzce güzelleri, Araplar içinde döl-döşçe insanların çokluk olanları ve akrabalık yönünden de Resûlullah Aleyhisselama en yakın bulunanlarıyız.
Biz, sizden önce Müslüman olmuşuzdur! Nitekim, Yüce Allah, İslâm'da birinci dereceyi kazanan Muhacirler ve Ensar ile onlara güzellikle tâbi olanlar yok mu?' buyurmuş ve Kufân'da sizden önce anılmışızdır. Biz, Muhacirleriz! Sizler de, dinde bizim kardeşlerimiz, ganimetlerde bizim ortaklarımız, düşmanlara karşı da yardımcılarımızsınız! Bizi sizler barındırdınız, bize iyilikler ettiniz!
Allah sizleri hayırla mükâfatlandırsın! Biz emîrleriz, sizler de veziMersiniz! [482]
Ey Ensar cemaati! [483] Yüce Allah taştan yontulmuş, ağaçtan yapılmış türlü türlü putlara tapan ve onları Allah katında kendileri için şefaatçi ve yararlı sayan insanları Allah'a ibadet ettirmek ve O'nun birliğine inandırmak için Muhammed Aleyhisselamı peygamber ve ümmeti üzerine şahit olarak gönderdi. İsterseniz okuyunuz! [484] 'Onlar, Allah'ı bırakıp, kendilerine ne bir zarar, ne de bir yarar veremeyecek olan şeylere taparlar! Bir de 'Bunlar Allah yanında şefaatçilerim izdir!' derler.' [Yunus: 18]
"...Biz bunlara ancak bizi Allah'a daha fazla yaklaştırsınlar diye tapıyoruz!' derler' [Zümer3]." [485]
Hz. Ebu Bekir, konuşmasına şöyle devam etti: "Atalarının dinini bırakmak Araplara çok ağır geldi.
Yüce Allah, Resûlünün kavminden, Resûlünü tasdik ve ona imanı, maddî hiçbir karşılık beklemeksizin iyilik etmeyi, kavminin en ağırzulüm ve işkencelerine ve yalanlamalarına onunla birlikte katlanmayı ilk olarak Muhacirlere tahsis ve nasip etti.

Onlar, Resûlullah ile görüşmelerine bütün halk muhalif oldukları, kendilerine kin ve düşmanlık besledikleri ve aleyhlerinde birleştikleri halde, sayıca az oluşlarından korkmadılar!
Yeryüzünde hiçbir şeyi şerik koşmadan Allah'a ilk ibadet olan, Allah'a ve Resûlüne ilk iman eden onlardı! Onlar, Resûlullahın dostları ve kabile halkıdırlar! Resûlullahtan sonra da, bu işe, insanların en çok lâyık ve müstahak olanıdırlar! Onlarla bu hususta çekişmeye ancak zalim ve haksız olanlar kalkışabilirler!" dedi.[486] ve Ensar hakkında inen âyetlerden ve Peygamberimiz Aleyhisselamın onlar hakkındaki hadislerinden okumadık âyet ve hadis bırakmayarak: "Resûlullah Aleyhisselamın; 'Bütün insanlar bir vadi yolunu tutup gitseler, Ensar da bir vadi yolunu tutsa, ben Ensarın tuttuğu vadi yolunu tutarım!' buyurduğunu biliyorsunuzdur! [487] Ey Sa'd! Resûlullah Aleyhisselamın yanında oturduğun sırada,
'Kureyşîler bu işin yöneticileridir! İnsanların iyileri, iyilerine uyarlar! Kötüleri de, kötülerine uyarlar![1] buyurduğunu sen de biliyorsun!" dedi.
Sa'd b. Ubâde: "Doğru söyledin! Biz vezirleriz, sizler de emîrlersiniz!" dedi. [488]
Hz. Ebu Bekir, konuşmasını şöyle sürdürdü: "Ey Ensar cemaati! Ensarın dindeki hizmet üstünlüğünü ve İslâmiyeti kabulde yarışa girişlerinin büyüklüğünü hiç kimse inkâr edemez! Allah, dinine ve Resûlüne yardım
eden sizlerden razı olmuş ve Resûlünü size hicret ettirmiş, zevcelerini ve ashabını içinizde ululamışûr! İlk Muhacirlerden sonra, bizim katımızda sizden başka üstün mevkilisi yoktur! Biz emirleriz, sizler de vezirlersiniz! Biz size danışmayı kaçırmaz ve hiçbir işi sizsiz yapmayız! [489]
Ey Ensar cemaati! [490] Sizler, dile getirdiğiniz hayır ve iyiliklerin ehlisiniz! Fakat, bütün Araplar bu işe şu Kureyş kabilesinden başkası için hak tanımazlar! [491] Kureyşîler soy-sopları ve yurt kutsallığı bakımından Arapların eftiali ve üstünüdürler. [492] Akrabalıkyönünden de Resûlullah Aleyhisselama daha yakındırlar! [493] Araplar ancak şu Kureyş kabilesi için dine girmişlerdir! [494] Sizin ileri gelenleriniz, Resûlullah Aleyhisselamın 'İmamlar Kureyş'tendir![1] buyurduğunu biliyorlardır!
Peygamber Aleyhisselam: 'Bu iş benden sonra Kureyş'tedir!' buyurmuştur. Sizler İslâm'da bizim kardeşlerimiz, dinde ortaklanmızsınız! Sizler bize yardım ve iyilik ettiniz! [495] Bizi barındırdınız, kendinize ortak yaptınız! [496] Sizler bize insanların en sevgilisisiniz!" dedi.
Hubab b. Münzir: "Biz sizi de, üstünlüğünüzü de biliyoruz! [497] Ben, Ensarın kaşınıp rahatlayacakları dayanağı, yararlanacakları meyvalı budağıyım dır! Başları derde girdikçe, onlar bana başvurur; benim görüş, tedbir ve yardımlarımla rahata kavuşurlar! [498] Ey Kureyş cemaati ! [499] Bizden bir emîr, sizden de bir emîr olacaktır!" dedi. [500]
Hz. Ömer: "Bir kında iki kılıç iyi olmaz! Emirler bizden, vezirler sizde[501] Bir kında iki kılıç birleşmez!" dedi[502]
Hz. Ebu Bekir: "Hayır! Biz emîrleriz, sizler de vezirlersiniz!" dedi.
Hubab b. Münzir "Hayır! Vallahi, bu dediğini kabul etmeyiz! [503] Ey Ensar cemaati! Siz emîrinizi kendinizden seçiniz! İçinizde, gölgenizdeki insanlar size aykırı davranmaya cesaret edemeyeceklerdir! Hatta, sizin görüşünüz dışında hareket etmeyeceklerdir! Çünkü, sizler izzet, servet, sayı, kuvvet, tecrübe, cesaret, yiğitlik., gibi birçok üstün vasıflara sahipsiniz! Halk ancak sizin ne yaptığınıza bakacaktır! Sakın bu hususta anlaşmazlığa düşmeyiniz ve görüşlerinizi bozmayınız! Onlar, ancak 'Bir emîr bizden, bir emîr de sizden!' dediğinizi işitsinler! [504] Ey Ensar cemaati! Elinizdekine sahip olunuz! Şunun

(Hz. Ebu Bekir'in ve Hz. Ömer'in) ve arkadaşlarının sözlerini dinlemeyiniz! Onlar sizin bu işteki nasibinizi gideriyorlar! Onların sizden istediklerini kabule yanaşmayınız! Kendilerini bu beldelerden sürünüz! Onlara bırakacağınız bu işe, vallahi siz onlardan daha çok lâyık ve müstahaksınız!" dedi. [505]
Hz. Ömer, ona: "Allah seni kahretsin!" dedi.
Hubab b. Münzir "Hayır, seni kahretsin!" diye karşılık verdi. [506] Hz. Ömer Peygamberimiz Aleyhisselamın sağlığında Hubab b. Münzir'le çekişmiş, Peygamberimiz Aleyhisselam da onunla çekişmekten kendisini men etmişti.
Hz. Ömer bir daha ona kötü söz söylememeye yemin etmiş bulunuyordu. Bunun için, Hubab b. Münzir'e söyleyecek söz bulamadı. [507]
Hz. Ebu Bekir: "Sizler, Muhacir kardeşlerinize Allah'ın fazlından ihsan ettiği şeyi kıskanmaya kalkışmayınız ! [508] Size yaraşan, böyle yapmamaktır!" dedi. [509]
Hubab b. Münzir: "Ey cemaat! Vallahi, biz bu işin size verilmesini kıskanıyor değiliz! Fakat, biz babalarını ve kardeşlerini öldürmüş olduğumuz cemaatin iş başına geçirilmesinden korkuyoruz! [510]
Biz ne seni kıskanıyoruz, ne de arkadaşlarını!
Fakat, idare öldürmüş bulunduğumuz kavmin eline geçer de, onlar bize karşı kin ve düşmanlık beslerler diye korkuyoruz!" dedi. [511]
Ensarın hatipleri ayağa kalkarak: "Ey Muhacirler cemaati! Resûlullah Aleyhisselam sizlerden birini bir yere gönderdiği zaman, bizden de bir adamı onun yanına katardı. Biz, bu işin de iki kişiye verilmesi gerektiğini sanıyoruz. Bir adam bizden, bir adam da sizden olsun!" dediler.
Ensardan Zeyd b. Sabit kalkıp: "Resûlullah Aleyhisselam, Muhacirlerdendi. Biz de, Resûlullah Aleyhisselamın yardımcıları idik. Onun yerine geçirilecek olanın da yardımcısıyız!" dedi.
Hz. Ebu Bekir: "Allah sizleri hayırla mükâfatlandırsın! Ey Ensar cemaati! Bu sözünüzde sebat ediniz! Vallahi, bundan başka türlü söylerseniz, sizinle anlaşanlayız!" dedi. [512]
Ebu Ubeyde b. Cerrah: "Ey Ensar cemaati! Sizler, yardım edenlerin, barındıranların ilki olmuştunuz! Sakın bunu değiştirenlerin de ilki olmayınız!" diyerek seslendi. [513]
Ensardan Ebu Numan Beşir b. Sa'd ayağa kalkıp: "Ey Ensar cemaati! Bizim vallahi bu dini kabulde yarışmaktan ve din yolunda müşriklerle çarpışmaktan maksadımız ancak Rabbimizin rızasını ve Peygamberimiz Aleyhisselama itaat faziletini kazanmaktı. Bize bu yolda ne insanlara hâkim olmak, ne de dünya ve dünya malı yaraşır! Allah bize bu hususta velinimet ve nimettir. Biliniz ki; Muhammed Aleyhisselam Kureyş'tendir. Onun kavmi de, bu işe herkesten daha çok lâyıktır ve önce gelir! Vallahi hiçbir zaman bu işte Allah beni onlarla niza eder, çekişir halde görmeyecektir! Allah'tan sakının! Onlara ne aykın davranın, ne de onlarla çekişin!" dedi. [514]
O sırada, Ensardan Numan b. Beşir, Übeyy b. Ka'b'a giderek kapısını çaldı. Übeyy b. Ka'b elbisesine bürünmüş olarak dışarı çıktı.
Numan b. Beşir "Ben seni ne diye evinin kapısını üzerine kapatıp evinde oturmuş görüyorum!? Halbuki şu senin kavmin Benî Sâidelerin içinde bulunuyor ve Muhacirlerle çekişip duruyorlar?! Haydi, hemen kavminin yanına git!" dedi.
Übeyy b. Ka'b hemen çıkıp Beni Sâidelerin suffasında toplanmış bulunan Ensarın yanına vardı.

Onlara: "Vallahi siz bu yönetim işinden hiçbir şeye müstahak değilsiniz! Bu iş, sizin dışınızda, (Hz. Ebu Bekir'le Hz. Ömer'e eğilerek) şu iki zâta aittir! Sonra üçüncüsü öldürülecek, yönetim çekilip alınarak orada olacak!" dedi ve "orada" derken de eliyle Şam tarafına işaret etti. [515]

Hz. Ebu Bekir'e Bey'at Edilişi

Hz. Ebu Bekir'in sağında Ebu Ubeyde b. Cerrah, solunda da Hz. Ömer bulunuyor. [516] kendisi ikisinin arasında oturuyordu. [517]
Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer'le Ebu Ubeyde b. Cerrah'ın ellerinden tutarak: [518]
"Şu iki adamdan hangisini isterseniz ona bey'at ediniz! [519] Razıyım[520]
İşte Ömerb. Hattab!
Resûlullah Aleyhisselam onun hakkında 'Ey Allah'ım! Dini onunla aziz kıl!' diyerek dua etmiştir.
İşte Ebu Ubeyde b. Cerrah! [521]
Peygamber Aleyhisselama bir kavim gelmiş; onlar, 'Bizimle birlikte emîn bir kimse gönder!' demişlerdi.
Resûlullah Aleyhisselam da:
'Sizinle birlikte hakkıyla emîn bir kimseyi göndereceğim![1] buyurmuş ve onlarla birlikte Ebu Ubeyde b. Cerrah'ı göndermişti.
Ben, sizin için, Ebu Ubeyde'ye bey'atınıza da razıyım! [522]
Resûlullah Aleyhisselam, onun hakkında, 'Bu, bu ümmetin emînidir![1] buyurmuştur" dedi. [523]
Ebu Ubeyde b. Cerrah:
"Hayır! Vallahi hayır! Bu işte biz sana bey'at edeceğiz!
Çünkü sen Muhacirlerin üstünü ve mağarada ikinin i ki ne i s i s i nd i r! [524] Resûlullah Aleyhisselam m namaz kıldırmaya yetkili kıldığı halifesisindir!
Namaz ise, dininde en üstün ibadettir! [525]
Senin önüne geçmeye veya sana karşı bu işi üzerine almaya daha lâyık kim vardır? [526]
Vallahi, biz bu hususta senin önüne geçici değiliz!
Sen, Resûlullahın arkadaşı ve ikinin ikincisisin!" dedi. [527]
Hz. Ömer de, aynı şekilde konuşup, Hz. Ebu Bekir'e: [528]
"Sen bizim ulumuzsun! Sen bizim hayırlımızsın!
Sen bizim Peygamberimiz Aleyhisselam a sevgili olanımızsın! [529]
Resûlullah Aleyhisselamın koymuş olduğu makamından seni sağ iken geri çekecek bir kimse bulu-namaz!" [530]
Ensara da:
"Peygamber Aleyhisselamın ileri sürdüğü onun iki ayağını geri çekmeye hanginizin gönlü razı olur?" dedi.
Abdurrahman b. Avf, kalkıp:
"Ey Ensar cemaati! Siz, fazilet ve üstünlük davasındasınız ama, içinizde Ebu Bekir, Ömer ve Ali gibi bir kimse yoktur!" dedi.
Münzir b. Erkam kalkıp:
"Andığın zâtların fazilet ve üstünlüğünü inkâr etmiyoruz.
Onların içinden bu işi o, yani Ali b. Ebu Talib istemiş olsaydı, ona hiç kimse itiraz etmezdi" dedi. [531]
Ensardan bazıları da:
"Biz Ali'den başkasına bey'at etmeyiz!" dediler. [532]
Hz. Ömer:
"Uzat elini ey Ebu Bekir! [533] Bey'at edeyim sana!" dedi.

Hz. Ebu Bekir:
"Hayır ey Ömer! Ben sana bey'at etmeliyim! Çünkü sen bu iş için benden daha güçlüsün!" dedi.
Birbirlerinin elini açmak ve bey'at etmek istediler. [534]
Nihayet Hz. Ömer, Hz. Ebu Bekir'in elini tuttu, [535] açtı ve:
"Benim gücüm, senin içindir ve senin gücünün yanındadır!" diyerek ona bey'at etti. [536]
Beşir b. Sa'd ise daha önce davrandı ve bey'at etti. [537]
Bunun üzerine halk Hz. Ebu Bekir'in başına yığılıp bey'at etmeye koyuldular.
Az kalsın Sa'd b. Ubâde'yi döşeğinde çiğneyeceklerdi! [538]
Sa'd b. Ubâde'nin adamlarından birisi:
"Sa'd b. Ubâde'yi öldürdünüz!" dedi. [539]
Hz. Ömer:
"O, fitne sahibidir!" dedi. [540]
Ensardan, Sa'd b. Ubâde'den başka, Hz. Ebu Bekir'e bey'at etmeyen kalmadı. [541]
Beşir b. Sa'd bey'at ettiği zaman, Hubab b. Münzir ona:
"Ey Beşir b. Sa'd! Sen bunu amcanın oğlunun emîrliğini kıskandığın için yaptın!" diyerek seslendi.
Beşir b. Sa'd:
"Hayır! Vallahi ben Allah'ın Kureyşflere bahşettiği bir hak üzerinde onlarla çekişmemi hoş bulmadım!" dedi.
Beşir b. Sa'd'ın işi Kureyş'e bıraktığını, Hz. Ebu Bekir'e bey'at ettiğini görünce, içlerinde Akabe Bey'at] temsilcilerinden Useyd b. Hudayr"ın da bulunduğu Evsîler, birbirlerine:
"Vallahi, Hazrecîler üzerinize bir kere hâkim olacak olurlarsa, bu fazileti kendilerine temelli tahsis ve sizi ondan mahrum ederler.
Kalkın, Ebu Bekir'e bey'at edin!" dediler, bey'at ettiler.
Sa'd b. Ubâde ve Hazrecîler, hayal kırıklığına uğradılar. [542]
Eşlemlerin cemaati de, sokakları doldura doldura gelip bey'at ettiler. Hz. Ömer onları görünce yardım göreceklerine kanaat getirdi.
Sa'd b. Ubâde:
"Beni bu yerden kaldırıp götürünüz!" dedi.
Onu kendi evine taşıdılar. [543]
Hz. Ömer der ki:
"Biz, vallahi, Ebu Bekir'e bey'at işinden daha sağlamını bulamadık, göremedik.
Ensar kavminin yanından bey'at yapmadan aynlsaydık, bizden sonra kendi kendilerine bey'at yapacaklarından korktuk.
Biz, onlara bey'at etseydik, arzu etmediğimiz birşey üzerine bey'at yapmış olacaktık.
Karşı koysaydık, ortaya fitne ve fesat çıkacaktı ." [544]
Ensar Hz. Ebu Bekir'e bey'ata başlayınca, Hubab b. Münzir kalkıp kılıcını aldı. Ensar hemen onun üzerine üşüşüp kılıcını elinden aldılar. Bey'at bitinceye kadar yüzünü elbisesiyle örttüler.
Hubab b. Münzir:
"Ey Ensar cemaati! Siz böyle yaptınız ama, vallahi sanıyorum ki sizin oğullarınız onların oğullarının kapıları önünde duracaklar, onlara el açıp dilenecekler! Onlar ise su bile içemeyeceklerdir!" dedi.
Hz. Ebu Bekir:

"Ey Hubab! Bizden mi korkuyorsun?!" diye sordu.
Hubab b. Münzir:
"Ben senden korkuyor değilim! Fakat senden sonra gelecek kimselerden korkuyorum!" dedi.
Hz. Ebu Bekir:
"Sana ve arkadaşlarına öyle yapıldığı zaman, bize itaat etmeniz size gerekmez!" dedi.
Hubab b. Münzir:
"Heyhat! Ey Ebu Bekir! Ben de, sen de o zaman geçmiş gitmiş bulunuruz. Senden sonra gelecekler, bize serbestçe zulüm ve haksızlık ederler!" dedi. [545]

Hz. Ebu Bekir'e Umumî Bey'at Yapılışı

Ensar Beni Sâidelerin örtmesinde Hz. Ebu Bekir'e bey'at ettikten sonra, ertesi (Salı) günü Hz. Ebu Bekir Mescidin minberine çıkıp oturdu.
Konuşmaya başlamadan önce, Hz. Ömer ayağa kalktı.
Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra:
"Ey insanlar! Ben dün size bazı sözler söylemiştim.
Onları Allah'ın Kitabında bulamadığım gibi, Resûlullah Aleyhisselamın da bana o hususta bir sözü yoktu.
Fakat ben Resûlullah Aleyhisselamın bizden sonraya kalacağını ve işlerimizi kendisinin çekip çevireceğini sanıyordum.
Oysa, Yüce Allah Resûlullah Aleyhisselama doğru yolu gösteren bir Kitabı sizin içinizde bırakmış bulunmaktadır ki, ona sımsıkı sanlırsanız Allah onunla Resûlüne doğru yolu gösterdiği gibi size de doğru yolu gösterir!
Allah, halifelik işinizi sizin hayırlınız ve Resûlullah Aleyhisselamın arkadaşı, mağarada ikinin ikincisi olan zât üzerinde topladı, yoluna koydu.
Kalkınız; ona bey'at ediniz!" deyince, Mesciddeki halk Hz. Ebu Bekir'e umumî bey'at ettiler. [546]

Hz. Ebu Bekir'in Konuşması

Hz. Ömer'den sonra, Hz. Ebu Bekir şöyle konuştu:
"Hamd olsun Allah'a ki, ben O'na hamd eder, gizli açık her işte O'ndan yardım dilerim.
Gecede gündüzde gelecek kötülüklerden de O'na sığınırız!
Şehadet ederim ki; Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur!
O, Birdir; O'nun eşi ve ortağı yoktur!
Şehadet ederim ki; Muhammed Aleyhisselam, O'nun kulu ve resûlüdür!
Onu Kıyametten önce hak ile beşîr ve nezîr olarak göndermiştir.
Ona itaat eden doğru yolu bulur, ona isyan eden de helak olur! [547]
Resûlullah Aleyhisselam, önceki yılda, şu durduğum yerde dikilmişti.
(Hz. Ebu Bekir, kendisini tutam ayarak ağladı. Sonra da, Resûlullahın o zaman söylediklerini tekrarladı:)
'Size doğru yolu tavsiye ederim. Doğruluktan ayrılmayınız.
Çünkü, doğruluk iyilikle bir aradadır, ikisi de cennettedir.
Yalandan sakınınız. Çünkü, yalan kötülükle bir aradadır, ikisi de cehennemdedir.
Allah'tan af ve afiyet dileyiniz. Çünkü, hiç kimseye, yakînden sonra, af ve afiyetten daha hayırlısı verilmemiştir.
Birbirinizi kıskanmayınız. Birbirinizle düşmanlık etmeyiniz! Birbirinizle ilişkinizi kesmeyiniz!
Ey Allah'ın kullan! Kardeş olunuz' buyurmuştu "[548]
Hz. Ebu Bekir konuşmasını şöyle sürdürdü:
"Bundan sonra, bilesiniz ki ey insanlar! Ben sizin en hayırlınız olmadığım halde size emîr oldum. [549]
Fakat, bize Kur"ân ve Peygamber Aleyhisselamın sünnetleri öğretildi de, biz bu sayede bilgi sahibi olduk. [550]
İyi biliniz ki, bana yapılan bey'atı düşünmeden kabul ediverişim, ümmet arasında bir fitne ve fesat çıkmasından korktuğum içindir!
Allah'a yemin ederim ki; ben, hiçbir gün veya gece, bunun ne üzerine düşmüş, ne isteklisi olmuş, ne de bu hususta Allah'tan gizlice veya açıkça bir dilekte bulunmuşumdur!
Emirlik hizmetinde benim için hiçbir rahatlık yoktur!
Gücüm yetmeyen bir işi elimde olmayarak boynuma takmış bulunuyorum!
Benim yerime daha güçlü bir insanın seçilmiş olmasını ne kadar arzu ederdim!
Size Allah'tan sakınmayı tavsiye ederim ! [551]
İyi biliniz ki; akıllılığın akıllılığı, Allah'tan son derece sakınmaktır! Akılsızlığın akılsızlığı da, günaha dalmak, haktan yan çizmektir!
Ey insanlar! Ben ancak Resûlullahın izine uyucuyum! Dinde kendiliğimden birşey ihdas ve icad edici değilim! [552]
Eğer bir vazifemi iyi yaparsam, bana yardım ediniz!
Eğer kötülüğe saparsam beni doğrultunuz! [553]
Doğruluk emanettir, yalancılık da hıyanettir! [554]
İnşaallah, içinizdeki en zayıfınız, kendisinin hakkını alıncaya kadar, benim yanımda en güçlünüz olacaktır!
İnşaallah, içinizdeki en güçlünüz de, üzerine geçirdiği hakkı kendisinden alıncaya kadar, benim yanımda en zayıfınız olacaktır! [555]

Ey insanlar! İyi biliniz ki; [556] Allah'ın zillete müstahak kıldığı kavimden başka hiçbir kavim, Allah yolunda cihadı, savaşı bırakmaz!
Hiçbir kavmin kötülükleri yaygın hale gelmedikçe de, Allah o kavmin ibtilâ ve musibetini yaygın hale getimnez! [557]
Ey insanlar! Allah'ın Kitabını talep ve öğütlerini kabul ediniz!
Kullarının tevbesini kabul ve günahlarını affeden, ne yaparsanız bilen O Allah'tır!
Öyle bir günden korkunuz ki; 'Yürekler gırtlağa dayanmış olarak korku ile dolmuş bulunur! Zalimler için ne yakın bir dost vardır, ne de dinlenebilecek bir kayırıcı vardır!' [Mü'min: 18]
Bugün, her amel sahibi gücünün yettiği ve kendisini Yüce Allah'a yaklaştıracak ameli, onu işlemeye güç yetinemeyeceği gün gelmeden önce işlemeye baksın! [558]
Ben Allah'a ve Resûlüne itaat ettikçe, siz de bana itaat ediniz!
Allah'a ve Resûlüne asi olduğum zaman sizin bana itaat etmeniz gerekmez! [559]
Kendim ve sizin için Allah'tan mağfiret, yarıılganmak dilerim. [560]
Haydi, namazınızı kılmaya kalkınız! [561]
Allah sizlere rahmet etsin!" dedi. [562]

Hz. Ali'nin Halifeliğe ve Savaşa Teşvik Edilişi

Peygamberimiz Aleyhisselamın vefat ettiği ve Hz. Ebu Bekir'in Hz. Ömer tarafından dışarı çağrılarak Peygamberimiz Aleyhisselamın yanından çıkıp gittiği sırada, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanında Hz. Ali, Hz. Abbas ve Zübeyr b. Avvam kalmıştı . [563]
Hz. Abbas, Hz. Ali'yle başbaşa kalınca, ona:
"Resûlullah Aleyhisselamın bu halifelik işini senden başkasına vasiyet ettiğine dair birşey biliyor musun?" diye sordu.
Hz. Ali:
"Vallahi, hayır! Bu hususta birşey bilmiyorum!" dedi. [564]
Bunun üzerine, Hz. Abbas gidip Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve daha başkalarıyla buluşarak, onlara:
"Resûlullah Aleyhisselam size birşey vasiyet etti mi?" diye sordu.
Onlar:
"Hayır!" dediler.[565]
Hz. Abbas, Hz. Ali'nin yanına döndü[566] ve ona:
"Uzat elini! Sana bey'at edeyim ! [567]
'Resûlullah Aleyhisselamın amcası Resûlullah Aleyhisselamın amcasının oğluna bey'at etmiş!' denir, Ehl-i Beytin sana bey'at eder! [568] Halk da bey'at eder!" dedi. [569]
Hz. Ali:
"Allah senin iyiliğini versin ey amca! Bu işi bizden başka kim ister? [570] Bunu bizden başka kim umar ki?!" dedi.
Hz. Abbas:
"Sanırım ki, vallahi uman olacaktır!" dedi. [571]
Hz. Ebu Bekir'e Mescidde bey'at edildiği sırada, tekbir sesi işittiler. Hz. Ali:
"Nedir bu?" diye sordu. [572]
Hz. Abbas:
"Bu, seni davet ettiğim, senin ise yanaşmadığın şeydir!" dedi.
Hz. Ali:
"Öyle şey olur mu?!" dedi. [573]
Hz. Abbas:
"Hiçbirzaman, bunun gibisi görülmemiştir! [574]
Ben böyle olacağını sana söylemedim mi?" dedi. [575]
Müslümanların Hz. Ebu Bekir'e bey'at etmek üzere toplandıkları sırada, Ebu Süfyan b. Harb de:
"Vallahi, ben kandan başkasıyla söndürülemeyecek birtoz-duman görüyorum!
Ey Abdi Menaf hanedanı! Size ait işleri Ebu Bekir'e mi bırakıyorsunuz?
Neredeler o iki zayıflar?!
Neredeler o iki zeliller?! Ali ve Abbas'lar?!
Ey Hasan'ın babası! Uzat elini, bey'at edeyim sana! [576]
Sizler, İbn Ebi Kuhâfe'nin yönetim işini üzerine almasına nasıl razı oluyorsunuz? [577]
Bu iş Kureyşîlerin içinde küçücük bir kabileye nasıl verilebilir?! [578]
Vallahi, isterseniz, ben onun üzerine her taraftan süvarileri ve piyadeleri doldururum!" dedi. [579]
Hz. Ali:

"Ben asla böyle birşeyi ister değilim!
Yazıklar olsun sana ey Ebu Süfyan!
Müslümanlar, birbirlerinin evlerine ve akrabalarına gelirlerse, nasihat eder, hayırlı öğüt verirler.
Münafıklar da, birbirlerinin yurtlarına ve akrabalarına yaklaşırlarsa, hainlik ve yaramazlık eder, ortalığı karıştırıriar! [580]
Ey Ebu Süfyan! Vallahi sen bununla ancak fitne ve fesat çıkarmak istiyor, İslâmiyete ve Müslümanlara düşmanlığını sürdürüp duruyorsun!
Fakat, sen bununla onlara hiçbir zarar veremeyeceksin!
Senin öğüdün bize gerekmez! [581]
Biz bu işe Ebu Bekir'i yeterli görüyor ve buluyoruz! [582] Biz onu bu işle başbaşa bıraktık, araya girmedik!" dedi. [583]

İrtidad Hareketleri

Hz. Aişe der ki:
"Resûlullah Aleyhisselamın ruhu kabzolununca, Araplar irtidad etti, nifak kabardı. Babamın üzerine çöken sabit dağların üzerine çökseydi, muhakkak onları ufaltırdı !" [584]
Ebu Hureyre de:
"Eğer Ebu Bekir olmasaydı, Muhammed Aleyhisselamın vefatından sonra ümmet-i Muhammed helak olurdu!" demiştir. [585]
Hz. Âişe:
"Babam Arapların irtidad ettikleri günlerde kılıcını sıyırıp devesine binince, Ali b. Ebu Talib yanına vardı, devesinin yularından tuttu ve:
'Sana Resûlullah Aleyhisselamın Uhud savaşı gününde söylediğini söylüyorum. [O, sana]: Sok kınına kılıcını da, kendini tehlikeye atıp bizi acı içinde bırakma!
Vallahi, senin başına bir felaket gelecek olursa, senden sonra arbk İslâmiyet temelli düzelmez![1] dedi" demiştir. [586]
Yine Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre; Peygamberimiz Aleyhisselamın vefatı üzerine Arap kabilelerinden birçokları irtidad ettiler. Yahudilik, Hıristiyanlık ve münafıklık ortaya çıkmaya başladı.
Müslümanlar, kış gecesinde yağmura tutulup dağılan koyunlara döndüler.
Hatta, o sırada Mekkelilerin çoğu İslâmiyetten dönmeye hazırlandılar.
Mekke valisi Atfâb b. Esîd gizlendi. [587]
Süheyl b. Amr, Kabe'nin kapısına dikilerek Mekkelilere seslendi.
Başına toplanınca:
"Ey Mekkeliler! Siz, Müslüman olanların sonuncusu oldunuz! Sakın irtidad edenlerin, Müslümanlıktan dönenlerin ilki olmayınız!
Vallahi, Yüce Allah, Resûlullah Aleyhisselamın buyurduğu gibi, bu işi muhakkak tamamlayacaktır!
Ben, onun (Peygamber Aleyhisselamın) şu bulunduğum yerde tek başına dikilerek:
'Benimle birlikte lâ ilahe illallah deyiniz de, size bakarak Araplar dine girip, Arap olmayanlarda size cizye ödesin!
Vallahi Kisrâ'nın ve Kayser'in hazineleri Allah yolunda harcanacaktır![1] buyurduğunu işitmişim di r!
Alay edenlerin zekat ve sadaka tahsildarı olduğunu gördünüz!
Vallahi, geri kalan va'dleri de vuku bulacaktır! [588]
Vallahi, ben iyi biliyorum ki, güneşin batması ve doğması devam ettiği müddetçe, bu din devam edecektir!
Aranızdaki o kişi sizi aldatmasın!
Benim bildiğim bu işi o kişi de biliyor, fakat Hâşimoğullarına olan kıskançlığı onun kalbini mühür-lemiştir! [589]
Ey insanlar! Ben Kureyşîlerin karada ve denizde en çok taşıtları bulunanıyım!
Siz emîrinize itaat ediniz ve zekatlarınızı ona ödeyiniz!
Eğer İslâmiyet sonuna kadar devam etmezse, ben sizin zekatlarınızı size geri vermeye kefilim!" dedi ve ağladı.
Bunun üzerine halk yatıştı. [590]

Süheyl b. Amr yaptığı tesirli konuşma ile Mekkelileri irtidaddan vazgeçilince, Mekke valisi Attâb b. Esîd ortaya çıkabildi.
Süheyl b. Amr Bedir savaşına müşriklerle birlikte katılıp esir edildiği zaman, Peygamberimiz Aleyhisselamın Hz. Ömer'e onun hakkında:
"Yermeyeceğin, hoşlanacağın bir makamda dikilip halka hitapta bulunması da me'muldür!" hadisi ile haber verdiği hoşa gidecek makamdaki konuşmasından maksadının ve konuşması ve hizmetinin ne olduğu anlaşıldı. [591]
Hz. Ömer de, Süheyl'in konuşmasını işittiği zaman, Peygamberimiz Aleyhisselamın onun hakkında söylemiş olduğu sözü hatırlamış ve:
"Ben şehadet ederim ki; sen muhakkak Resûlullahsın!" demekten kendini alamamıştır. [592]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Yıkanışı ve Kefenlenişi

Peygamberimiz Aleyhisselam Pazartesi günü kaba kuşluk[593] veya zeval vaktinde (öğleye yakın vakitte) vefat etmişti. [594]

Hz. Ömer gibi bazı sahabiler, Peygamberimiz Aleyhisselamın vefat etmediğini, etmeyeceğini söylüyor, vefat etti diyenleri tehdit ediyor; [595] bazıları da "Resûlullah Aleyhisselamı gömmeyiniz, çünkü o vefat etmemiştir" diye sesleniyor!ar;[596] Hz. Abbas'ın uyarıları ve Peygamberimiz Aleyhisselamı gömmeye^ engel olmamaları hususundaki çabalan tesirsiz kalıyordu. [597]

Âyetlere dayanan uyarı ve öğütleriyle halkı Peygamberimiz Aleyhisselamın vefatına inandırmış ve yatıştırmış olan Hz. Ebu Bekir ise, Hazrecîlerin BenîSâide örtmesinde halifelik işini kendileri için gerçekleştirme girişiminde bulundukları haberini alınca, Peygamberimiz Aleyhisselamın na'şının yanından ayrılarak Beni Sâide suffasına gidip onları yatıştırmak, hem onlardan hem de Mescidde toplanan Müslümanlardan bey'atlarını almakla uğraşmıştı.

Pazartesi günü öylece öğleden akşama kadar Müslümanlar arasındaki anlaşmazlıkları ve tefrikaları gidermek çabaları ile geçirilmişti . [598]

Peygamberimiz Aleyhisselamı yıkama, kefenleme ve gömme işi de ertesi güne kalmıştı. [599]

Peygamberimiz Aleyhisselamı yıkamak üzere evde toplananlar, Peygamberimiz Aleyhisselamın aile halkından:

Hz. Ali,

Hz. Abbas,

Fadl b. Abbas,

Kuşem b. Abbas,

Üsâme b. Zeyd,

Peygamberimiz Aleyhisselamın azadlı kölesi Şükran (Salih) idi . [600]

Başkalarını içeri almamak için kapıyı kilitlediler.

Ensardan bazıları da, dışarıdan:

"Biz Resûlullah Aleyhisselamın dayılarıyız! İslâmiyette de belirli bir yerimiz vardır!" diyerek seslendiler.

Hz. Ebu Bekir:

"Ey Müslümanlar cemaati! Her kavmin kendi cenazelerine başkalarından ziyade öncelik hakkı vardır. Size onlar adına and veriyorum: Siz girerseniz onları Resûlullah Aleyhisselamın hizmetinden geriletirsiniz! Vallahi, çağrılandan başka hiç kimse içeri girmeyecek!" diyerek bağırdı.

Ensar:

"Bizim içeri girmeye hakkımız vardır! Çünkü o bizim kızkardeşimizin oğludur! İslâmiyette de bizim belirli bir yerimiz vardır!" dediler ve Hz. Ebu Bekir'le görüşmek istediler.

Hz. Ebu Bekir:

"Ensarın Ali ve Abbas ile görüşmeleri daha yerinde olur. Çünkü, onların yanına ancak kendilerinin istedikleri kimseler girebilir!" dedi. [601]

Benî Avf b. Hazreclerden ve Bedir savaşına katılmış olan sahabilerden Evs b. Havlî, Hz. Aliye:

"Ey Ali! Allah aşkına, Resûlullah Aleyhisselamın hizmetinden bizi de nasiplendir!" diyerek yalvardı.
Hz. Ali, ona:
"İçeri gir!" dedi.
Evs b. Havlî içeri girip oturdu, Peygamberimiz Aleyhisselamın yıkanışında bulundu. [602]
Peygamberimiz Aleyhisselamı yıkamaya başlamak istedikleri zaman:
"Vallahi ne yapacağımızı bilmiyoruz! Ölülerimizin elbisesini soyduğumuz gibi, Resûlullah Aleyhisselamı da soyalım mı; yoksa elbisesi üzerinde bulunduğu halde mi yıkayalım?" dediler, anlaşmazlığa düştüler.
O zaman Allah onlara bir uyuklama verdi.
Onlardan, uyuklaya uyuklaya çenesi göğsüne düşmeyen kalmadı. [603]
Evin bir köşesinden, kim olduğunu anlayamadıkları birisinin:
"Peygamberimizi üzerinde elbisesi bulunduğu halde yıkayınız! [604]
Peygamberinizin gömleğini soymayınız!" diyerek seslendiğini işittiler. [605]
Hemen yıkamaya kalktılar. [606]
Peygamberimiz Aleyhisselam, hastalığı sırasında Hz. Ali'ye:
"Öldüğüm zaman beni sen yıka!" buyurmuştu.
Hz. Ali:
"Yâ Rasûlallah! Ben hiç ölü yıkamadım ki?" demiş, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Yıkama işi sana hazırlanacak, kolaylaştırılacak! [607]
Beni senden başkası yıkamasın!
Benim edeb yerimi hiç kimse görmesin!
Aksi takdirde onun gözünün nuru söner!" buyurmuştu. [608]
Peygamberimiz Aleyhisselamı yıkamak için Sa'd b. Haysemelerin Kuba'daki Gars kuyusundan su getirilmişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam o kuyunun suyunu içerdi.
Evs b. Havlî testiyle su taşıyor; [609] Hz. Abbas[610] ile Üsâme ve Şükran Peygamberimiz Aleyhisselamın gömleğinin üzerine su döküyordu. [611]
Fadl b. Abbas ile Üsâme, gözleri bağlı olarak Hz. Ali'ye su veriyorlardı. [612]
Hz. Ali de, eline bir bez sarmış olduğu halde, [613] gömlek üzerinden oğuşturarak Peygamberimiz Aleyhisselamı yıkıyordu. [614]
Peygamberimiz Aleyhisselamın kamı sığandığı zaman, evin içine mis kokusu, [615] bir benzerini daha görmedikleri güzel bir koku yayıldı. [616]
Ölülerde görülegelen şeylerden hiçbiri Peygamberimiz Aleyhisselam da görülmedi.
Hz. Ali:
"Babam, anam sana feda olsun! Sen diri iken de, ölü iken de ne kadar temizsin!" dedi. [617]
Hz. Ali, Peygamberimiz Aleyhisselamı bağrına bastı. Hz. Abbas'la oğulları Fadl ve Kuşem de, bir yandan öbür yana çevirdiler. [618]
Hz. Ali:
"Resûlullahı yıkama işinden boşalıncaya kadar hiçbir uzuv tutmadım ki, onu benimle birlikte otuz kişi de tutup bir yandan bir yana çeviriyordu sanki!
Fadl b. Abbas ise, Resûlullahı kucakladığı zaman:
'Ya Ali! Aman acele et! Belim kırıldı ! [619] Kalbimin damarını kopardın!' demiştir." [620]

Peygamberimiz Aleyhisselamı, gömleği üzerinde olduğu halde, su ve sidr ile*[621] üç kere[622] yıkadılar. [623]
İlkinde yalnız tatlı su ile, ikincisinde su ve sidr ile, üçüncüsünde ise su ve kâfur ile yıkandı. [624]
Peygamberimiz Aleyhisselamı böylece yıkadıktan sonra kuruladılar. Sonra da, ölülere yapılagelen şeyleri Peygamberimiz Aleyhisselama da yaptılar. [625]
Hz. Ali'nin yanında misk kokusu bulunuyordu. Onunla kokulanmasını tavsiye etti. [626]
Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre; Peygamberimiz Aleyhisselamı gömlek ve sarık hariç-ki bunlar sünnettir-pamuktan dokunmuş, sühûliye diye anılan üç parça beyaz Yemen bezine sardılar. [627]
Ki bunlar:
İzar,
Lifâfe gibi baştan ayağa kadar bedeni örten örtü ile,
Ridâ gibi yakasız, yensiz, etrafı dikişle bastırılmamış ve göğüs tarafı açılmamış gömlekten ibaret
ti. [628]
Peygamberimiz Aleyhisselamı kefene sarma işi Hz. Ali, Hz. Abbas, Fadl b. Abbas ve Şükran (Salih) tarafından yapıldı. [629]

Ölüyü Kefene Sarma ve Kokulama Usûlü

Lifâfe uzunlamasına yere serilir.
Lifâfenin üzerine izaryayılır.
(Varsa) ölüye gömlek giydirilir.
Ölünün başının saçına, sakalına koku sürülür.
Ölünün secde âzâlan olan gözlerine, ağzına, alnına, bumuna, iki ellerine, diz kapaklarına ve ayaklarına kâfur konur.
İzarın sol taraftaki ucu sağ tarafa atılır, ölünün başından ayağına kadar bedeni sarılır.
İzarın sağ tarafı da sol tarafına doğru atılarak sarılır.
Lifâfe de, böyle sol tarafından sağ tarafına, sonra sağ tarafından sol tarafına atılarak sarılır.
Kefenin açılmasından korkulursa, bir kuşakla bağlanır. Fakat, ölü kabre konulunca bu bağ çözülür. [630]

Bilal-i Habeşî'nin Mescid Cemaatini Ağlatan Son Ezanı

Bilal-i Habeşî, Peygamberimiz Aleyhisselamın vefatından sonra ve gömülmesinden önce ezan okurken "Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah" dediği zaman, Mescid ağıttan çalkandı. Peygamberimiz Aleyhisselam gömüldükten sonra, Bilal-i Habeşî ezan okumayı bıraktı. [631]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Üzerine Namaz Kılınışı

Salı günü[632] öğleye doğru[633] yıkama ve kefene sarma işi tamamlanınca, Peygamberimiz Aleyhisselam şeririnin üzerine konuldu. [634]
Peygamberimiz Aleyhisselamin namazını önce melekler kıldılar. [635]
Hz. Ali:
"Hiç kimse 'Resûlullah Aleyhisselamın üzerine imamsız cenaze namazı kılınabilir mi?' diye şüphelenmesin!
Resûlullah Aleyhisselam sağ iken de, ölü iken de imamınızdır!" dedi ve Peygamberimiz Aleyhisselamın hizasında ayakta durarak:
"Ey Peygamber! Selam, Allah'ın rahmet ve bereketleri senin üzerine olsun!
Ey Allah'ım! Biz onun kendisine Tarafından indirilmiş olanları tebliğ ettiğine ve ümmetine nasihatta bulunduğuna, Allah'ın dinini üstün kılıncaya ve Kelimesini tamamlayıncaya kadar Allah yolunda savaştığına şehadet ederiz!
Ey Allah'ım! Bizleri Allah'ın ona indirdiği şeylere uyan kişilerden eyle!
Ondan sonra da bize bu yolda sebat ver!
Onunla aramızı birleştir!" diyerek dua ediyor, cemaat de "Amin! Amin" diyordu.
Hâşim oğullarının erkekleri, böylece namaz kıldıktan sonra, odadan çıktılar.
Sonra Hâşim oğullarının kadınları, onlardan sonra da Hâşim oğullarının çocukları kıldılar. [636]
Takım takım giriyor, imamsız olarak kendi başlarına Peygamberimiz Aleyhisselamın üzerine namaz kıldıktan sonra çıkıyorlardı. [637]
Sonra Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer, yanlarında Muhacir ve Ensardan odanın alabileceği kadar kişiler bulunduğu halde, içeri girip saf oldular.
Hz. Ebu Bekir'le Hz. Ömer, ilk safta, Peygamberimiz Aleyhisselamın hizasında durdular.
"Ey Peygamber! Selam, Allah'ın rahmet ve bereketleri senin üzerine olsun! [638]
Senin peygamberlik vazifesini tebliğ ettiğine, ümmetine nasihatta bulunduğuna, Allah'ın dinini üstün kılıncaya kadar Allah yolunda savaştığına şehadet ederiz! [639]
Ey Allah'ım! Biz onun kendisine indirilenleri tebliğ ettiğine ve ümmetine nasihatta bulunduğuna; Allah'ın dinini üstün kılıncaya ve Kelimesini tamamlayıncaya; Allah'a, Allah'ın birliğine, eşi ortağı olmadığına iman ettirinceye kadar Allah yolunda savaştığına şehadet ediyoruz! [640]
Ey İlahımız! Bizleri Resûlullaha indirilmiş olanlara uyan kişilerden eyle! [641] O bizi, biz de onu tanıyıncaya kadar, [642] onunla aramızı birieştir! [643]
Çünkü o, mü'minler hakkında çok şefkatli ve merhametlidir!
Biz bu imanımızdan dolayı ne bir karşılık dileriz, ne de onun yerine hiçbir zaman hiçbir baha ve menfaati satın alırız!" diyerek dua ettiler.
Cemaat de, "Amin! Amin!" dediler.
Onlar çıktıktan sonra, başkaları girip namaz kıldılar.
Erkeklerden sonra kadınlar, kadınlardan sonra çocuklar, [644] çocuklardan sonra da köleler girip namaz kıldılar. [645]
Namazdan boşaldıkları zaman, Hz. Ömer:
"Cenazeyi ve cenaze sahiplerini artık kendi hallerine bırakınız! (Başlarından dağılınız!)" diyerek seslendi. [646]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Gömüleceği Yerin Kararlaştırılışı

Ashab-ı Kiram, Peygamberimiz Aleyhisselamı nereye gömeceklerini de aralarında konuştular. [647]
Kimi:
"Onu Mescidin içine gömelim, gömünüz!"
Kimi:
"Hayır! Ashabının yanına, Bakiyy'e gömelim, gömünüz!" [648]
Kimisi:
"Mescidde minberin yanına gömülsün!" [649]
Kimisi:
"Kıble tarafında bulunan ağlayan hurma kütüğünün yanına gömülsün!" [650]
Kimisi de:
"Namazgaha gömülsün!" dedi. [651]
Bu hususta böylece anlaşmazlığa düştüler. [652]
Hz. Ebu Bekir:
"Ona (Resûlullaha) ibadet ve senada bulunmaktan (tapmaktan) Allah bizi korusun!
Biz Resûlullah Aleyhisselamın kabrini aramızdan çıkarıp Bakiyy'e kadar götürmeyi de hoş bulmayız!" dedi.
"Öyleyse ey Ebu Bekir! Senin bu husustaki görüşün nedir?" diye sordular. [653]
Hz. Ebi Bekir:
"Kendisinden işitip de unutmadığım hadisinde Resûlullah Aleyhisselam:
'Allah, bir peygamberin ruhunu kendisinin gömülmesini istediği yerden başkasında almaz!' buyurdu" dedi. [654]
Peygamberimiz Aleyhisselamın, bu hususta:
"Bir peygamberin ruhu, gömüleceği yerden başkasında alınmaz!" [655]
"Hiçbir peygambere nerede vefat etmişse oradan başka yerde kabir kazılmaz!" [656]
Hiçbir peygamber, içinde can verdiği yerden başkasında gömülmem iştir!" buyurduğu da rivayet edilmişti r. [657]
Sahabiler, Hz. Ebu Bekir'e:
"Öyleyse Resûlullah Aleyhisselam nereye gömülecek?" diye sordular.
Hz. Ebu Bekir:
"Üzerinde vefat etmiş olduğu yere!" dedi. [658]
"Vallahi, biz senin hükmüne razıyız. Sen, bizi sözünle ikna ettin!" dediler. [659]
Hz. Âişe rüyasında gökten üç ayın evine indiğini görmüş, bunu babası Hz. Ebu Bekir'e anlatmıştı. [660]
Hz. Ebu Bekir:
"Sen bunu neye yordun?" diye sormuş, Hz. Âişe de Resûlullah Aleyhisselamdan oğlan çocuğu doğuracağına yorduğunu söyleyince; Hz. Ebu Bekir susmuş, [661] sonra da:
"Eğer rüyan sadıksa, yeryüzü halkının en hayırlısı olan üçü senin evine gömülecektir!" demişti. [662]
Peygamberimiz Aleyhisselam vefat ettiği zaman, Hz. Ebu Bekir, Hz. Âişeye: [663]
"Bu, senin rüyada gördüğün üç aydan birisi olup, onların en hayırlısı idi. [664]
Aylarının en hayırlısı olanı vefat ettirilip götürüldü" dedi. [665]

Sonradan Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer'in de Hz. Âişe'nin evine gömülmeleri, Hz. Âişe'nin rüyasını tamamıyla gerçekleştirmiştir.[666]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Kabrinin Kazılışı ve Kabre Konuluşu

Medine'de iki türlü kabir kazıcı olup; onlardan biri lahd tarzında olanını, diğeri de şakk tarzında olanını kazardı.[667] Kabrin lahd tarzında; kabrin kıble tarafı yandan kazılarak, altı cenaze girecek kadar oyulurdu.
Kabrin şakk tarzında ise, kabrin ortası dere gibi oyulurdu. [668]
Peygamberimiz Aleyhisselam, kabir tarzı hakkında:
"Lahd yapınız, şakk yapmayınız! Çünkü lahd bizim içindir!
Şakk ise bizden başkalan içindir!" buyurmuştur. [669]
Ebu Ubeyde b. Cerrah Mekkelilerinkini şakk tarzında, Ebu Talha da Medinelilerinkini lahd tarzında kazardı.
Peygamberimiz Aleyhisselamın kabrinin lahd tarzında mı, yoksa şakk tarzında mı yaptırılması hususunda ashab arasında anlaşmazlık çıktı.
Muhacirler:
"Mekkeliler gibi şakk yaptırınız!"
Ensar ise:
"Bizim toprağımızda kazdığımız gibi lahd yapınız!" dediler. [670]
Bunun üzerine, Hz. Abbas iki kişi çağırdı.
Onlardan birisine:
"Sen Ebu Ubeyde'ye git!"
Diğerine de:
"Sen de Ebu Talha'ya git!" dedi.
Sonra da:
"Allah'ım! Resûlün için hayırlısını tercih buyur!" diyerek dua etti. [671]
Bunlardan, önce gelen, Peygamberimiz Aleyhisselamın kabrini kendi usulüne göre yapacaktı. [672]
Ebu Talha'nın adamı Ebu Talha'yı bulup getirdi. [673]
Ebu Talha, gelince:
"Vallahi, Peygamber Aleyhisselam için lahdin daha hayırlı olacağını umuyorum!" dedi. [674]
Peygamberimiz Aleyhisselamın döşeği hemen kaldırılarak altı lahd tarzında kazıldı. [675]
Peygamberimiz Aleyhisselam Çarşamba gecesi yarılandığı sırada kabre konuldu. [676]
Hz. Âişe:
"Resûlullah Aleyhisselamın[677] nereye[678] gömüldüğünü, Çarşamba gecesi, [679] geceyarısı, [680] gecenin de sonuna doğru[681] kürek seslerini işitinceye kadar öğrenemedim!" demiştir. [682]
Peygamberimiz Aleyhisselamın kabrine Hz. Ali, Fadl b. Abbas ve Kuşem b. Abbas ve Peygamberimiz Aleyhisselamın azadlısı Şükran (Salih) indiler. [683]
Evs b. Havlî, Hz. Ali'ye:
"Ey Ali! Allah aşkına! Resûlullahın hizmetinden bizi de nasiplendir!" diye and verdi.
Hz. Ali:
"İn öyleyse!" dedi.
O da kabrin içine indi. [684]
Peygamberimiz Aleyhisselamın kabrine Hz. Abbas ve Üsâme b. Zeyd'in indiği de rivayet edilir. [685]

Medine arzı, nemli ve çoraktı. [686]
Hayber[687] veya Huneyn ganimetinden kalma, [688] eskimeye yüz tutmuş[689] saçaklı kırmızı örtü (yorgan) kabrin tabanına serildi. [690]
Peygamberimiz Aleyhisselamın kabrinden başka hiç kimsenin kabrine sergi serilmemiştir. [691]
Peygamberimiz Aleyhisselam kabre konulduktan sonra, kabrin üzeri kapatılıp düzlendi.
Bilal-i Habeşî baş tarafından ve sağ yanından başlayarak[692] kabrin üzerine kırba ile su saçtı. [693]
Kabrin üzeri, dokuz sıra tuğla dikilerek çevrildi. [694]
Sonradan, kabrin üzerine de kırmızı kum serildi. [695]

Hz. Fâtıma'nın Hz. Ali'ye ve Enes b. Malik'e Sitemlenmesi

Hz. Fâtıma, Hz. Ali'ye:
"Ey Hasan'ın babası! Resûlullah Aleyhisselamı gömdünüz mü?" diye sordu.
Hz. Ali:
"Evet!" dedi.
Hz. Fâtıma:
"Onun üzerine toprak saçmaya gönlünüz nasıl razı oldu?" diye sordu ve:
"Halbuki, o, rahmet ve merhamet peygamberi idi!" dedi.
Hz. Ali:
"Evet, öyledir! Fakat Allah'ın emri geri kalmaz ki! İnsan, yaratılmış olduğu toprağa gömülegelm iştir!" dedi. [696]
Hz. Fâtıma, Enes b. Malik'e de, Peygamberimiz Aleyhisselamı gömüp dönerken:
"Ey Enes! Resûlullah Aleyhisselamı toprağa gömüp dönmenize, [697] onun üzerine toprak saçmanıza, çekmenize gönlünüz nasıl razı olabildi?!" dedi. [698]
Peygamberimiz Aleyhisselamı gömüp dönenler, gönüllerinde elem ve ıztıraptan başka birşey duymamakta idiler. [699]

Peygamberimiz Aleyhisselam İçin Mersiyeler Söylenişi

Peygamberimiz Aleyhisselamın vefatı üzerine birçok mersiyeler söylendi.
Hz. Fâtıma söylediği mersiyelerinde şöyle dedi:
"Gökyüzünün ufukları tozlandı.
Güneş dürülüp ışığını kaybetti.
Gecesi gündüzü karanlıklara gömüldü.
Peygamberden sonra, yeryüzü ona duyduğu teessürden ve şiddetli ıztıraptan dolayı bir kum yığını haline geldi.
Varsın ona Doğunun ve Batının şehirleri ağlasın!
Mudarlarve bütün Yemen kabileleri ona ağlasın!
Ona yüce dağlar, ovalar, örtülü Beytullah ve rükünler de ağlasın!
Ey peygamberler hâtemi olan (babam!)
Furkan'ı indiren sana getirdi salâtü selam!" [700]
Hz. Fâtıma, Peygamberimiz Aleyhisselamin kabrinin toprağından alıp[701] kokladıktan[702] ve gözlerine sürdükten sonra: [703]
"Ahmed Aleyhisselamın toprağını koklayanın hali ne mi olur: ömür boyunca güzel koku koklama-mak.
Benim üzerime öyle musibetler döküldü ki, onlar gündüzlerin üzerine dökülseydi, gece olurlardı belki!" dedi. [704]
Hz. Ali, [705] Peygamberimiz Aleyhisselamın halaları Hz. Ervâ, Hz. Safiyye, [706] Ashab-ı Kiramdan Hz. Ebu Bekir, [707] Hz. Ömer, [708] Peygamberimiz Aleyhisselamın amcası Hâris'in oğlu Ebu Süfyan, [709] Ensar şairlerinden Hassan b. Sabit, [710] Ka'b b. Malik, [711] şair Ebu Züeylü'l-Hüzelî, [712] Hind binti Haris, Hind binti Üsâse, Atike binti Zeyd, Peygamberimiz Aleyhisselamın dadısı Ümmü Eymen, [713] Peygamberimiz Aleyhisselam için mersiyeler söyleyerek duydukları derin acılarını dile getirmişlerdir.[714]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Kabrinin Ravza-i Mutahhara'daki Durumu

Rivayete göre, Peygamberimiz Aleyhisselamla Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in kabrinin durumu şu şekildedir: Peygamberimiz Aleyhisselamınki kıbleye doğru biraz ileride olup; Hz. Ebu Bekir'in başı Peygamberimiz Aleyhisselamın omuzu hizasında, Hz. Ömer'in başı da Hz. Ebu Bekir'in omuzu hizasında bulunmakta idi. [715]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Kabrinde Diri Olup Verilen Salât ü Selamların Kendisine Sunulduğu

Peygamberimiz Aleyhisselam:
"...Cuma gününde benim üzerime salâtü selam getirmeyi çoğaltınız!
Çünkü, sizin salât ü selamlarınız bana sunulur" buyurmuştu.
"Yâ Rasûlallah! Kabrinizde çürümüş bir kemik haline gelmiş bulunurken bizim salât ü selamlarımız sana nasıl sunulur?" diye sordular.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"İyi biliniz ki; Allah peygamberlerin (onlara salâtü selamlar olsun) cesetlerini yiyip çürütmeyi yere haram kılımıştir! [716]
Allah'ın yeryüzünde gezen melekleri vardır ki, ümmetim tarafından getirilen salât ü selamları bana ulaştırırlar. [717]
Sağlığım sizin için hayırlıdır: Siz benimle konuşursunuz. Ben de sizinle konuşurum!
Vefatım da sizin için hayırlıdır Amelleriniz bana arzolunur. Hayırlı amellerinizi gördüm mü, ondan dolayı Allah'a hamd ederim.
Kötü amellerinizi gördüm mü, sizin için Allahtan mağfiret dilerim" buyurmuştur. [718]

Peygamberimiz Aleyhisselama Salât ü Selam Getirmenin Gerekliliği ve Nasıl Getirileceği

Yüce Allah, Kur'ân-ı Kerîm'de:
"Gerçekten, Allah ve melekleri, Peygambere salât ederler. Ey iman edenler! Siz de ona salât ediniz, selam veriniz!" buyurmuştur. [719]
Ashabdan Ka'b. b. Ucre der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam yanımıza çıkınca, kendisine:
'Yâ Rasûlallah! Sana salât ü selam getirmek gerektiğini öğrendik ama, sana salât ü selamı nasıl getireceğiz?' dedik.
Resûlullah Aleyhisselam
'Allah'ım! İbrahim'in âline salât buyurduğun gibi, Muhammed'e ve âline de salât buyur! Muhakkak ki, Sen hamd edilmeye lâyıksın, yücesin!
Allah'ım! İbrahim'in âline bereket verdiğin gibi, Muhammed'e ve âline de bereket ver! Muhakkak ki, Sen hamd edilmeye lâyıksın, yücesin!' deyiniz!" buyurdu. [720]

Resûlullaha Salât ü Selam Getirene Yüce Allah'ın Mukabele Edişi

Abdurrahman b. Avf der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam vakıf hurmalıklarına doğru çıkıp gidince, kendisini takip ettim. Resûlullah Aleyhisselam, hurmalığa girer girmez, kıbleye yöneldi ve secdeye kapandı! Secdeyi o kadar uzattı ki, Azîz ve Celîl olan Allah'ın secdede onun ruhunu kabzettiğini sandım!
Bakmak için yakınına varıp oturdum.
Resûlullah Aleyhisselam secdeden başını kaldırdı ve:
'Kim o?' diye sordu.
'Abdurrahman![1] dedim.
'Ey Abdurrahman! Senin burada ne işin var?[1] diye sordu.
'Yâ Rasûlallah! Sen secdeye kapandın, bir kere secde ettin. Yüce Allah'ın secdede ruhunu kabzetmiş olmasından korktum![1] dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Cebrail Aleyhisselam bana gelip:
'Azîz ve Celîl olan Allah, 'Sana salât getirene, Ben de salât getiririm. Sana selam verene, Ben de selam veririm!' buyuruyor' dedi.
Bunun için, Yüce Allah'a şükrâne olarak secde ettim[1] buyurdu." [721]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Ahiretteki Derecesinin Yüceliği

Peygamberimiz Aleyhisselam hadis-i şeriflerinde buyururlar ki:
"Kıyamet günü, [722] Sûr'un son üfürülüşünden sonra yerden başını kaldıracakların, [723] toprağı yarılarak kabirlerinden çıkanların ilki benim!
Övünme yok! [724]
Çıkar çıkmaz bana Cennet elbiselerinden* bir elbise giydirilecek.
Sonra da Arşın sağında duracağım ki, yaratıklardan o makamda benden başka kimse duracak değildir. [725]
Kıyamet gününde Âdem oğullarının efendisi, ulusu benim[726]
Övünme yok! [727]
Livâü'l-hamd (hamd sancağı) bana verilecek, benim elimde bulunacak! [728]
Kıyamet günü hamd sancağını ben taşıyacağım[729]
Övünme yok! [730]
Kıyamet günü peygamberlerin imamı, hatibi ve onların şefaat sahibi de ben olacağım!
Övünme yok! [731]
O gün.Âdem ve diğer peygamberlerden hiçbiri yoktur ki, benim sancağımın altında bulunmasın! [732]
Övünme yok! [733]
Bana vesîle'yi dileyiniz!
Bu vesile cennette öyle bir derecedir ki, Allah'ın kullarından yalnız bir kula lâyıktır!
O kulun da ben olmamı umarım!
Her kim, bana vesîle'yi dilerse kendisi şefaate lâyık olur! [734]
Her peygamberin kabul olunan belli bir duası vardır.
Her peygamber de o belli duasını önceden yapmış bulunmaktadır.
Fakat, ben o duamı Kıyamet gününde ümmetime şefaat etmek için saklamışımdır! [735]
Kıyamet gününde ilk şefaat eden ve şefaati kabul buyurulan benim! [736]
Övünme yok! [737]
Cennetin kapılarının halkalarını ilk ben çakacak ve Allah da bana kapılan açacak ve yanımda mü'minlerin fakirleri olduğu halde beni cennete koyacaktır!
Övünme yok!
Öncekilerin ve sonrakilerin[738] Allah katında[739] en değerlisi benim!
Övünme yok! [740]
Kıyamet gününde sustukları zaman insanların hatipleri benim!
Tutuldukları zaman şefaatçileri benim! [741]
Ye'se ve ümitsizliğe düştükleri zaman[742] cennetle[743] müjdeleyicileri benim! [744]
Yüce Allah Kıyamet gününde bütün insanları, öncekilerini sonrakilerini düz bir yerde biraraya toplayacak.
Öyle ki, kendilerini çağıran sesini, ayrı ayrı hepsine duyurabilecek.
Göz hepsini görebilecek.
Güneş kendilerine yaklaşacak.
İnsanların gam ve sıkıntıları dayanılmaz, çekilmez dereceyi bulacak! [745]
Güneş o gün kullara bir veya iki mil kadar yaklaştırılacak, onları eritecek!
Amellerinin derecesine göre kullar tere batacaklar. Ter, kiminin aşık kemiklerine, kiminin böğürlerine kadar çıkacak!

Kimini de gemleyecek! [746]
O gün, adam var ki, ter kendisini boğacak dereceye çıkacak da: 'Yâ Rab! Cehenneme atmakla da olsa, beni rahata erdir!' diyecektir! [747]
Bunun üzerine, insanlar birbirlerine:
'Halinizi görmüyor musunuz? Başınıza geleni görmüyor musunuz? Rabbinizin katında kendinize şefaat edecek birini bulup, daha başınızın çaresine bakmayacak mısınız?![1] diyecekler.
Birbirlerine:
'Âdem'e gidiniz![1] deyip, Âdem'e varacaklar ve:
'Ey Âdem! Sen insanların babasısın. Allah seni Kudret Eliyle yaratmış, Ruhundan sana ruh nefhet-miş, meleklere emir buyurmuş, onlarda sana secde etmişlerdir. [748]
Alla, sana herşeyin isimlerini bildirmiştir. [749]
Sen bizim ne halde olduğumuzu bilmiyor, başımıza neler geldiğini görmüyor musun? [750] Rabbinin katında bize şefaat et! [751] Bizi şu bulunduğumuz müşkil mevkiden kurtarsın!' diyecek-ler. [752]
Âdem ise, onlara:
'Yüce Rabbim bugün öyle gazaba gelmiştir ki, ne bundan önce bu derece gazaba gelmişliği vardır, ne de bundan sonra bu derece gazaba gelir! [753]
Hem ben de sizin düşmüş olduğunuz isyan durumu gibi müşkil bir duruma düşmüş bulunuyorum! [754]
Vaktiyle, O bana ağacın meyvesinden yemeyi yasaklamıştı da, ben onu yiyip Kendisine âsi olmuştum!
Ben bugün ancak kendimi düşünebilirim, kendimi! [755]
Ben sizin için şefaat edebilecek halde ve mevkide değilim ! [756]
Siz benden başkasına gidiniz! [757]
Babanızdan sonra babanız olan. [758] Allah'ın Tufan'dan sonra yeryüzü halkına gönderdiği ilk peygamber bulunan[759] Nuh'a gidiniz!' diyecek!
Bunun üzerine mahşer halkı Nuh'a varıp:
'Ey Nuh! Sen Tufan'dan sonra yeryüzü halkına gönderilen peygamberlerin ilkisin!
Allah, seni şükredici bir kul olarak adi andırın iş, [760] seçmiş, senin duanı kabul buyurup yeryüzünde kâfiri erden yurt tutan hiçbir kimse bırakım amıştır. [761]
Sen Rabbin katında bize şefaat et!
Bizim ne halde olduğumuzu bilmiyor, başımıza neler geldiğini görmüyor musun?' diyecekler.
Nuh da:
'Rabbim bugün öyle gazaba gelmiştir ki, ne bundan önce bu derece gazaba gelmişliği vardır, ne de bundan sonra bu derece gazaba gelir!
Hem benim bir duam vardır ki, onu kavmim aleyhinde yapmış bulunuyorum!
Ben bugün ancak kendimi düşünebilirim, kendimi! [762]
Ben sizin için şefaat edebilecek halde ve mevkide değilim[763]
Siz benden başkasına, [764] Halîlü'r-Rahman'a, [765] İbrahim'e gidiniz! [766] Yüce Allah onu halil ve dost edinmiştir!' diyecek, [767] ve Mahşer halkı İbrahim'e vararak:
'Ey İbrahim! Sen Allah'ın peygamberi ve yeryüzü halkından O'nun halili ve dostusun! Sen Rabbin katında bize şefaat et!

Sen bizim ne halde olduğumuzu bilmiyor, başımıza neler geldiğini görmüyor musun?' diyecekler.
İbrahim ise, onlara:
'Rabbim bugün öyle gazaba gelmiştir ki, ne bundan önce bu derece gazaba gelmişliği vardır, ne de bundan sonra bu derece gazaba gelir! [768]
Hem ben, asılsız yere üç söz söylemişimdir!' diyecek, [769] onları anlatacak. [770]
'Ben bugün ancak kendimi düşünebilirim, kendimi! [771]
Ben sizin için şefaat edebilecek halde ve mevkide değilim ! [772]
Siz benden başkasına gidiniz! Musa'ya gidiniz! [773]
Çünkü, Yüce Allah onunla konuşmuş, [774] ona Tevrat'ı vermiştir' diyecek. [775]
Bunun üzerine mahşer halkı Musa'ya varacaklar.
Ona:
'Ey Musa! Sen Allah'ın Resûlüsün! Allah seni risâletleriyle ve seninle konuşmasıyla insanlara üstün kılmıştır!
Sen bizim için Rabbin katında şefaat et!
Sen bizim ne halde olduğumuzu bilmiyor, başımıza neler geldiğini görmüyor musun?' diyecekler.
Musa ise, onlara:
'Rabbim bugün öyle gazaba gelmiştir ki, ne bundan önce bu derece gazaba gelmişliği vardır, ne de bundan sonra bu derece gazaba gelir!
Hem ben öldürmem bana emredilmemiş bir adamı öldürmüşümdür!
Ben şimdi ancak kendimi düşünebilirim, kendimi! [776]
Ben sizin için şefaat edebilecek halde ve mevkide değilim ! [777]
Siz benden başkasına gidiniz! İsa'ya gidiniz!
Çünkü o anadan doğma körlerin gözünü açar, alaca illetini iyi eder, ölüleri diriltirdi! [778]
O, Allah'ın kulu, resûlü, kelimesi ve Meryem'e nefhettiği ruhudur!' diyecek. [779]
Mahşer halkı İsa'ya varacaklar ve ona:
'Ey İsa! Sen Allah'ın Resûlüsün! Allah'ın Meryem'e ilkâ ettiği kelimesi ve Allah tarafından neftıedilen ruhusun!
Sen beşikte insanlarla konuşmuştun.
Bize Rabbin katında şefaat et!
Sen bizim ne halde olduğumuzu bilmiyor, başımıza neler geldiğini görmüyor musun?' diyecekler.
İsa ise, onlara:
'Rabbim bugün öyle gazaba gelmiştir ki, ne bundan önce bu derece gazaba gelmişliği vardır, ne de bundan sonra bu derece gazaba gelir!' diyecek, günah anmayacak. [780]
Ben bugün ancak kendimi düşünebilirim, kendimi! [781]
Ben sizin için şefaat edebilecek halde ve mevkide değilim ! [782]
Siz benden başkasına gidiniz! [783] Âdem oğullarının efendisine, ulusuna gidiniz!
Çünkü o, Kıyamet günü toprağı yarılarak kabirlerinden çıkanların ilkidir! [784]
Siz Muhammed Aleyhisselama gidiniz! [785]
O, geçmiş ve gelecek kusurlarını Allah'ın bağışlamış olduğu bir kuldur! [786]
Yüce Rabbiniz katında sizin için o şefaat eder!' diyecek. [787]
Bunun üzerine mahşer halkı bana gelecekler
'Ey Muhammed! Sen Allah'ın Resûlü ve peygamberlerin sonuncususun.

Allah senin geçmiş ve gelecek bütün günahlarını bağışlamıştır!
Sen Rabbin katında bize şefaat et!
Sen bizim ne halde olduğumuzu bilmiyor, başımıza gelenleri görmüyor musun?' diyecekler.
Ben de, kalkıp Arşın altına geleceğim.
Orada Rabbimin huzurunda secdeye kapanacağım.
Sonra Allah Kendisine ait hamdlerden, senaların güzellerinden bana öylelerini fetih ve ilham buyuracak ki, onları benden önce hiçbir kimseye fetih ve ilham buyurmuş değildir!*
Sonra bana:
'Ey Muhammed! Başını secdeden kaldır! Dile, dileğin verilecek! Şefaat et, şefaatin kabul olunacak!' buyurulacak.
Bunun üzerine, ben de başımı kaldırıp:
'Ya Rab! Ümmetimi! Ümmetimi ! [788]
Yâ Rab! Ümmetimi! [789] Ümmetimi!
Yâ Rab! Ümmetimi! Ümmetimi!' diyeceğim. [790]
Bunun üzerine:
'Ey Muhammedi Ümmetinden hesapsız olanları cennet kapılarından sağındakinden cennete koy!' denilecektir.
Onlar, bu kapıdan başka, öteki kapılarda da insanlara ortaktırlar.
Muhammed'in varlığı Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; cennet kapılarının iki kanadının arası Mekke ile Himyer, Hecerveya Busrâ arası kadardır. [791]
Şefaat için bana bir had çizilecek[792] ve:
'Haydi git! Kimin kalbinde bir buğday veya arpa tanesi kadar iman varsa, onu[793] cehennemden çıkar! [794] Cennete koy!' denilecek. [795]
Ben de o had dahilinde insanlan cehennemden çıkarıp cennete koyacağım.
Sonra Rabbime dönerek secdeye kapanacağım.
Yüce Allah yine dilediği kadar beni secde halinde bırakacak.
Sonra bana:
'Ey Muhammedi Başını secdeden kaldır! Söyle, sözün tutulsun! İste, isteğin verilsin! Şefaat dile, şefaatin kabul olunsun![1] denilecek.
Ben de başımı secdeden kaldırarak Rabbime, Kendisinin bana öğrettiği bir hamd ile hamd edeceğim.
Sonra şefaatte bulunacağım.
Rabbım bana bir had çizecek[796] ve:
'Haydi git, kimin kalbinde hardal tanesi kadar iman varsa, onu cehennemden çıkar! [797] Cennete koy!' denilecek.
Ben de gidip kimin kalbinde o kadar iman bulursam onu[798] cehennemden çıkarıp cennete koyacağım. [799]
Sonra Rabbime dönüp aynı hamdlerle hamd edeceğim.
Sonra O'nun için secdeye kapanacağım.
Bana tekrar:
'Ey Muhammedi Secdeden başını kaldır! Söyle, sözün tutulsun! İste, isteğin verilsin! Şefaat dile, şefaatin kabul olunsun![1] denilecek.
Ben de:
'Yâ Rab! Ümmetimi! Ümmetimi!' diyeceğim.

Bana:
'Git! Kalbinde hardal tanesinden çok çok çok daha az iman bulunan kim varsa, onu da cehennemden çıkar! [800] Cennete koy!' denilecek.
Ben de gidip kimin kalbinde azıcık iman bulursam onu cennete koyacağım. [801]
Sonra dördüncü kez Rabbime dönerek aynı hamd ve senalarla O'na hamd edeceğim. Secdeye kapanacağım!
Bana:
'Ey Muhammedi Başını secdeden kaldır! Söyle, sözün dinlensin! İste, isteğin verilsin! Şefaat dile, şefaatin kabul edilsin!' denilecek.
Ben gidip bunu da yapacağım. [802]
'Yâ Rabbi! Cehennemde Kur'ân'ın hapsettiklerinden, yani cehennemde temelli kalmaları gerekenlerden başka kimse kalmadı! [803]
Yâ Rab! Lâ ilahe illallah=Allah'tan başka hiçbir ilah yok, diyenlere şefaat için de bana izin ver!' diyeceğim.
Yüce Allah:
'Bu, Sana ait değildir.
Fakat, izzet ve kibriyâma, azamet ve cibriyâma yemin ederim ki, 'Lâ ilahe illallah[1] diyenleri cehennemden muhakkak Ben çıkaracağım!' buyuracak. [804]
Ümmetimden cehennemde, cehennemliklerin yanında kalanlara, cehennemlikler:
'Sizin Yüce Allah'a hiçbir şeyi şerik koşmaksızın ibadet etmiş olmanızın size ne yararı oldu? Sizi Allah'ın azabından kurtarabildi mi sanki?!' diyecekler.
Bunun üzerine, Yüce Allah:
'İzzet ve celâlim hakkı için onları da cehennemden azad edeceğim!' buyuracak.
Göndereceklerini gönderecek.
Onlar, kömür halinde cehennemden çıkarılıp hayat ırmağının içine konulacaklar da, sel uğrağında biten yabani reyhan tohumlarının çarçabuk bittiği gibi, yeniden öylece bitecekler!
Onlar iki gözlerinin arasına 'Bunlar Azîz olan Allah'ın azadlılan' yazısı yazılarak cennete konulacaklardır.
Cennet halkı, onlara:
'Bunlar cehennemliklerdir!' diyecekler.
Yüce Allah ise:
'Hayır! Bunlar Azîz ve Cebbar olan Allah'ın azadlılarıdır!' buyuracaktır." [805]

NA'T-I NEBEVÎ

**İki cihan güneşi, Sensin yâ Rasulallah!
Bulunmayan bir eşi, Sensin yâ Rasulallah!
Yartatmıştır nurunu Senin ilk önce Mevlâ,
Yaratmış yeri,göğü...Senin için Yüce Mevlâ!
Kâinat örgüsüne işlenmiş özel adın
Işıkların tuğrası, tuğudur güzel adın!
Tevhid levhasını da, Senin adın tamamlar,
Sevgi gülistanına Senin tadından damlar!
Tevrat'ta, İncil'de Sen, müjdelenen Ahmed'sin
Süryanca Münhamennâ, Kur'ân'ca Muhammed'sin!
Sana bütün yeryüzü, olmuş namazgah, mâbed
Cihan Peygamberliğin hükümrân ilelebed.
Geçmiş peygamberlerden Seninçin ahd alınmış
Ümmetleri adına Sana bağlı kalınmış.
Sensin Kıyamet günü, kabrinden ilk kalkacak,
Arşın sağ yanında da duracak Sensin ancak
Sensin tek efendisi Âdem oğullarının
Sensin en sevgilisi Allah'a, kullarının.
Sensin ahiret günü peygamberler önderi
Rabbin hamd sancağını taşıyan peygamberi
Sensin en şereflisi halkın Allah katında
Peygamberler duracak sancağının altında!
Mahşerde herkes Senin rahmetinin muhtacı:
Sendedir hamd sancağı, Sende şefaat tacı!
Umutsuzlara o gün, umut verecek Sensin
Onların üstlerine kanat gerecek Sensin!
Verilecek sırt Sana makamın en yücesi:
Makam-ı Mahmud ile Vesîle derecesi.
Mahşerde her dileği Sensin kabul olunan
Sensin Hakk'a kulların en yakını bulunan.
Bütün cihan halkıyla tartıIsan, fazilette
Daha ağır gelirdin onlardan, Sen elbette.
Gererdin kol kanat Sen, başvuran her âcize
Gösterdiğin olurdu, gerektikçe mucize.
Mucize nurun Senin, parıl parıl yanardı,
Geceleyin görenler onu kandil sanardı.
Aç ve yorgun develer, Sana dert yanarlardı,
Dertlerinin devası belli ki Sende vardı.
En sert başlar karşında uysallık gösterirdi,
Ağaçlar ve taşlar da Sana selam verirdi.
Herşey Senin emrini dinler kabul ederdi,
Sen "Gel!" dersen gelirdi, "Dön, git!" dersen giderdi.
Görür gibi önünü, ardını da görürdün,**

Hastalığı giderir, gözsüzü gördürürdün.
Geleceğe ait Sen, neyi verirsen haber,
Haber verdiğin gibi çıkardı birer birer.
Kur'ân ile yumuşatan Sendin ancak Ömer'i
Bir işaretle böldün ikiye Sen Kameri
Mütevazi sofranda büyük bereket vardı,
Az nesneler çoğalır, yeter, hatta artardı.
Önünde yemeklerin tesbîhi duyulurdu,
Avucunda çakıllar tesbîhe koyulurdu.
Merhametin, şefkatin ölçüleri aşardı,
Kör kuyular duanla kaynar, dolar, taşardı.
Dua etsen gök gürler, yer yer şimşek çakardı,
Mübarek parmakların çeşme olur, akardı.
Seferlerde orduyu suladığın olurdu
Beldeler kuraklıktan duanla kurtulurdu.
El atsan arık davar sütlenir, süt verirdi
Manevî heybetinden krallar ürperirdi.
B esm eleyle saçtı ğı n bir tek avuç toprağın
Ederdi bir orduyu, tedirgin, darmadağın!
Mekke'deyken bir gece, tüm gökleri dolaştın,
Melekût âleminin doruğuna ulaştın!
Beşeriyyet kaydını kırdın, aştın orada,
Bin bir tecellîlerle karşılaştın orada!
İlâhî iltifatla, hitapla dolup taştın,
Şirksiz bir yaklaşımla Mevlâ'na Sen yaklaştın!
İsrâ ve Mi'râcınla kıldı Seni Hak mümtaz,
Ümmetinin mi'râcı, oldu beş vakit namaz.
Kur'ân, Senin en büyük, en devamlı mucizen,
Verdin ona göre Sen herşeye gerçek düzen.
İlâhî kitaplığın kutluluğu ondadır,
Dünyanın, ahiretin mutluluğu ondadır.
Gece gündüz okunan İlâhî kitap Kur'ân,
Hayrandı dün de ona, bugün de herkes hayran.
Gerçekledi o ancak Batının rüyasını
Hayretlere düşürdü ilim-fen dünyasını.
Edindin her hususta Kur'ân'ı Sen tek rehber
Okudun, okutturdun onu herkese ezber.
Yürürdün hak yolunda dosdoğru, yol açıksa
Asla geri dönmezdin cihan karşına çıksa.
Başladığın bir işi, bırakmazdın yarıda
Bulunurdun herkese bu yolda uyarıda.
"Kıyamet kopsa bile işi bırakma!" derdin,
Dünyayı âhiretin tarlası addederdin.
Hakka tevekkülde de halkı uyandırırdın
Önce tedbir aldırır, sonra dayandırırdın.

Çağlarca olmayanı yirmüç yılda oldurdun
Karanlık gönüllere tevhid nuru doldurdun.
Putu, putperestliği kaldırdın tüm ülkenden,
Hiçbir açık vermedin bu yoldaki ilkenden.
Bugün bile ülkende ne putperest, ne put var
Bu eşsiz başarını, düşman da olsa kutlar.
Yerleştirdin kalblere Sen Allah saygısını
Giderdin herkesteki can, mal, ırz kaygısını.
Kurdun öyle mucize bir düzen bu uğurda
Güttürdün koyunları, dağda uluyan kurda!
Gençliğinde de Senin "el-Emîn"di bir adın,
Üstün vasıflarına hayrandı erkek kadın.
Her çağda ömek insan varsa da her ulusta
Ömeklerin Ömeği Sen oldun her hususta
Kur'ân idi ahlâkın, alırdın dersi Hak'tan
Yeşerttin kuru yeri o ilâhî kaynaktan
Tevrafta ve İncil'de na'tın destan heryanda
Yüce Rabbin övüyor ahlâkını Kur'ân'da
Toplamıştı Yaratan Sende her özelliği
Buyurdun: "İslâmiyet, önce huy güzelliği"
Güzel, iyi huyları tamamlamak için Sen
Gönderildin cihâna, rahmet olarak zaten.
Derdin: İyi huylunuz, en sevgiliniz Bana
Yüce Allah buğzeder kötü huylu olana.
"Allah'ın ahlâkıdır güzel huy!" buyururdun,
Bunun Sen önemini herkese duyururdun.
Kendin için her neyi özlüyor, istiyorsan,
Herkesçin de iste ki, olasın mü'min insan.
En üstün müslüman da, o kimsedir derdin
Sen, Müslümanlar elinden, dilinden kalır esen.
Herşeyden en uygunu, en kolayı seçerdin,
Hiç kin tutmaz, öç almaz, hoşgörür, vazgeçerdin.
Ne bir ayb araştırır ne kusura bakardın
Ne yaptığın iyiliği anar, başa kakardın.
Bağışlanmışken Senin geçmişin, geleceğin
Ayrılmadın tâattan ölüm ânına değin.
İbadete dalmaktan derin birhaz alırdın
Uzaklaşır herşeyden, sırf Rabbinle kalırdın.
Kapandıkça secdeye, başın Arş'a değerdi,
Yücelikler önünde, eğilir, baş eğerdi.
Boyunlar eğilirken, yürünürken izinde,
Gömülür, kaybolurdun tevazu denizinde.
Medine'de kendine ne bir saray kurdurdun
Ne kapında, çevrende nöbetçiler durdurdun.
Yetimler, kimsesizler... ayrılmazdı başından

Yoksullar, çekinmeden gelir, yerdi aşından.
Herşeyler em rindeyken yerdin arpa ekmeği, Sen ne yererdin, ne de överdin bir yemeği.
Kurumuş ekmeğine sirke ve tuz katardın, Kulübede oturur, kuru yerde yatardın.
Saltanat bir gösteriş, aldanıştı katında Boş şeylere hiç önem vermedin hayatında.
Dünya sanki bir ağaç, yolcuydun altında Sen Dinlenen yolcu, derdin, ayrılır ordan hemen!
Diller vasfından âciz, ne dense hakkında az, Peygamberler içinde Senin sânın pek mümtaz.
Ne mutlu ümmetiniz, bu nimet bize yeter, Dünyada, ahirette bu himmet bize yeter.
Ey Allah'ın Resûlü! Bizim günahımız çok! Senin rahmet kapından başka bir kapımız yok!
Razıyız olalım hep Kapının eşiği tek Ayırmasın Mevlâmız, Senden bizi haşre dek!
Başka kim var yerlerde, göklerde selamlanır? Seni en çok sevenin imanı tamamlanır.
Pervanen olup Senin yanmayan ateşine Seninçin çarpınmayan kalbin, tende işi ne?
Eğilin ulu dağlar, dik yamaçlar, yokuşlar! Siz ey seher yelleri, siz ey uçuşan kuşlar!
Esin, uçun ne olur Medine'ye doğru siz Aşıksınız oraya sizler de hiç şüphesiz!
Gönüller demetini unutmayınız sakın! Ravza-i Nebevimin eşiğine bırakın!
Sunun selamımızı, kalbleratıp durdukça Güneş, ay ve yıldızlar doğup batıp durdukça!
S al ât ü selam ona, âline, ashabına
Mahrum olmaz başvuran onun rahmet babına!
Hürmetine Resûlün, kulun Ebu'l-Kâsım'ın, Yüce Mevlâm bağışla günahını Âsım'ın!
İki cihan güneşi, Sensin yâ Rasulallah! Bulunmayan bir eşi, Sensin yâ Rasulallah!
Yartatmıştır nurunu Senin ilk önce Mevlâ, Yaratmış yeri,göğü...Senin için Yüce Mevlâ!
Kâ,inat örgüsüne işlenmiş özel adın Işıkların tuğrası, tuğudur güzel adın! Tevhid levhasını da, Senin adın tamamlar, Sevgi gülistanına Senin tadından damlar! Tevrat'ta, İncil'de Sen, müjdelenen Ahmed'sin Süryanca Münhamennâ, Kur"ân'ca Muhammed'sin! Sana bütün yeryüzü, olmuş namazgah, mâbed Cihan Peygamberliğin hükümrân ilelebed. Geçmiş peygamberlerden Seninçin ahd alınmış Ümmetleri adına Sana bağlı kalınmış. Sensin Kıyamet günü, kabrinden ilk kalkacak, Arşın sağ yanında da duracak Sensin ancak Sensin tek efendisi Âdem oğullarının Sensin en sevgilisi Allah'a, kullarının. Sensin ahiret günü peygamberler önderi Rabbin hamd sancağını taşıyan peygamberi Sensin en şereflisi halkın Allah katında Peygamberler duracak sancağının altonda! Mahşerde herkes Senin rahmetinin muhtacı: Sendedir hamd sancağı, Sende şefaat tacı! Umutsuzlara o gün, umut verecek Sensin Onların üstlerine kanat gerecek Sensin! Verilecek sırf Sana makamın en yücesi: Makam-ı Mahmud ile Vesîle derecesi. Mahşerde her dileği Sensin kabul olunan Sensin Hakk'a kulların en yakını bulunan. Bütün cihan halkıyla tartı Is an, fazilette Daha ağır gelirdin onlardan, Sen elbette. Gererdin kol kanat Sen, başvuran her âcize Gösterdiğin olurdu, gerektikçe mucize. Mucize nurun Senin, parıl parıl yanardı, Geceleyin görenler onu kandil sanardı. Aç ve yorgun develer, Sana dert yanarlardı, Dertlerinin devası belli ki Sende vardı. En sert başlar karşında uysallık gösterirdi, Ağaçlar ve taşlar da Sana selam verirdi. Herşey Senin emrini dinler kabul ederdi, Sen "Gel!" dersen gelirdi, "Dön, git!" dersen giderdi. Görür gibi önünü, ardını da görürdün, Hastalığı giderir, gözsüzü gördürürdün. Geleceğe ait Sen, neyi verirsen haber, Haber verdiğin gibi çıkardı birer birer. Kur'ân ile yumuşatan Sendin ancak Ömer'i Bir işaretle böldün ikiye Sen Kameri Mütevazi sofranda büyük bereket vardı, Az nesneler çoğalır, yeter, hatta artardı. Önünde yemeklerin tesbîhi duyulurdu, Avucunda çakıllar tesbîhe koyulurdu. Merhametin, şefkatin ölçüleri aşardı, Kör kuyular duanla kaynar, dolar, taşardı. Dua etsen gök gürler, yer yer şimşek çakardı, Mübarek parmakların çeşme olur, akardı. Seferlerde orduyu suladığın

olurdu Beldeler kuraklıktan duanla kurtulurdu. El atsan arık davar sütlenir, süt verirdi Manevî heybetinden krallar ürperirdi. B esm eleyle saçtı ğı n bir tek avuç toprağı n Ederdi bir orduyu, tedirgin, darmadağın! Mekke'deyken bir gece, tüm gökleri dolaştın, Melekût âleminin doruğuna ulaştın! Beşeriyyet kaydını kırdın, aştın orada, Bin bir tecellîlerle karşılaştın orada! İlâhî iltifatla, hitapla dolup taştın, Şirksiz bir yaklaşımla Mevlâ'na Sen yaklaştın! İsrâ ve Mi'râcınla kıldı Seni Hak mümtaz, Ümmetinin mi'râcı, oldu beş vakit namaz. Kur'ân, Senin en büyük, en devamlı mucizen, Verdin ona göre Sen herşeye gerçek düzen. İlâhî kitaplığın kutluluğu ondadır, Dünyanın, ahiretin mutluluğu ondadır. Gece gündüz okunan İlâhî kitap Kur'ân, Hayrandı dün de ona, bugün de herkes hayran. Gerçekledi o ancak Batının rüyasını Hayretlere düşürdü ilim-fen dünyasını. Edindin her hususta Kur'ân'ı Sen tek rehber Okudun, okutturdun onu herkese ezber. Yürürdün hak yolunda dosdoğru, yol açıksa Asla geri dönmezdin cihan karşına çıksa. Başladığın bir işi, bırakmazdın yarıda Bulunurdun herkese bu yolda uyarıda. "Kıyamet kopsa bile işi bırakma!" derdin, Dünyayı ahiretin tarlası addederdin. Hakka tevekkülde de halkı uyandırırdın Önce tedbir aldırır, sonra dayandırırdın. Çağlarca olmayanı yirmüç yılda oldurdun Karanlık gönüllere tevhid nuru doldurdun. Putu, putperestliği kaldırdın tüm ülkenden, Hiçbir açık vermedin bu yoldaki ilkenden. Bugün bile ülkende ne putperest, ne put var Bu eşsiz başarını, düşman da olsa kutlar. Yerleştirdin kalblere Sen Allah saygısını Giderdin herkesteki can, mal, ırz kaygısını. Kurdun öyle mucize bir düzen bu uğurda Güttürdün koyunları, dağda uluyan kurda! Gençliğinde de Senin "el-Emîn"di bir adın, Üstün vasıflarına hayrandı erkek kadın. Her çağda ömek insan varsa da her ulusta Ömeklerin Ömeği Sen oldun her hususta Kur'ân idi ahlâkın, alırdın dersi Hak'tan Yeşerttin kuru yeri o ilâhî kaynaktan Tevrat'ta ve İncil'de na'tın destan heryanda Yüce Rabbin övüyor ahlâkını Kur'ân'da Toplamıştı Yaratan Sende her özelliği Buyurdun: "İslâmiyet, önce huy güzelliği" Güzel, iyi huyları tamamlamak için Sen Gönderildin cihâna, rahmet olarak zaten. Derdin: İyi huylunuz, en sevgiliniz Bana Yüce Allah buğzeder kötü huylu olana. "Allah'ın ahlâkıdır güzel huy!" buyururdun, Bunun Sen önemini herkese duyururdun. Kendin için her neyi özlüyor, istiyorsan, Herkesçin de iste ki, olasın mü'min insan. En üstün müslüman da, o kimsedir derdin Sen, Müslümanlar elinden, dilinden kalır esen. Herşeyden en uygunu, en kolayı seçerdin, Hiç kin tutmaz, öç almaz, hoşgörür, vazgeçerdin. Ne bir ayb araştırır ne kusura bakardın Ne yaptığın iyiliği anar, başa kakardın. Bağışlanmışken Senin geçmişin, geleceğin Ayrılmadın tâattan ölüm ânına değin. İbadete dalmaktan derin birhaz alırdın Uzaklaşır herşeyden, sırf Rabbinle kalırdın. Kapandıkça secdeye, başın Arş'a değerdi, Yücelikler önünde, eğilir, baş eğerdi. Boyunlar eğilirken, yürünürken izinde, Gömülür, kaybolurdun tevazu denizinde. Medine'de kendine ne bir saray kurdurdun Ne kapında, çevrende nöbetçiler durdurdun. Yetimler, kimsesizler... ayrılmazdı başından Yoksullar, çekinmeden gelir, yerdi aşından. Herşeyler em rindeyken yerdin arpa ekmeği, Sen ne yererdin, ne de överdin bir yemeği. Kurumuş ekmeğine sirke ve tuz katardın, Kulübede oturur, kuru yerde yatardın. Saltanat bir gösteriş, aldanıştı katında Boş şeylere hiç önem vermedin hayatında. Dünya sanki bir ağaç, yolcuydun altında Sen Dinlenen yolcu, derdin, ayrılır ordan hemen! Diller vasfından âciz, ne dense hakkında az, Peygamberler içinde Senin sânın pek mümtaz. Ne mutlu ümmetiniz, bu nimet bize yeter, Dünyada, ahirette bu himmet bize yeter. Ey Allah'ın Resûlü! Bizim günahımız çok! Senin rahmet kapından başka bir kapımız yok! Razıyız olalım hep Kapının

eşiği tek Ayırmasın Mevlâmız, Senden bizi haşre dek! Başka kim var yerlerde, göklerde selamlanır? Seni en çok sevenin imanı tamamlanır. Pervanen olup Senin yanmayan ateşine Seninçin çarpınmayan kalbin, tende işi ne? * * *
Eğilin ulu dağlar, dik yamaçlar, yokuşlar! Siz ey seher yelleri, siz ey uçuşan kuşlar! Esin, uçun ne olur Medine'ye doğru siz Aşıksınız oraya sizler de hiç şüphesiz! Gönüller demetini unutmayınız sakın! Ravza-i Nebevinin eşiğine bırakın! Sunun selamımızı, kalbleratıp durdukça Güneş, ay ve yıldızlar doğup batıp durdukça! S al ât ü selam ona, âline, ashabına Mahrum olmaz başvuran onun rahmet babına! Hürmetine Resûlün, kulun Ebu'l-Kâsım'ın, Yüce Mevlâm bağışla günahını Âsım'ın![806]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Terikesi ve Borçlarının Ödenişi

Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bize mirasçı olunmaz: Biz ne bırakırsak, sadakadır." [807]
"Benim mirasçılarım, bir dinar bile bölüşemezler.
Kadınlarımın nafakasından ve mütevellînin masrafından sonra, ne bırakırsam sadakadır" buyur-muştur.[808]
Hz. Âişe'nin ve sahabilerden bazılarının bildirdiğine göre; Peygamberimiz Aleyhisselam vefat ettiği zaman miras olarak ne bir dirhem, [809] ne bir davar, ne bir deve, [810] ne bir erkek köle, ne bir kadın köle bırakmış, [811] ne de
(vasiyet edilecek malı bulunmadığı için) birşey vasiyet etmiştir. [812]
Peygamberimiz Aleyhisselamdan kalan, ancak bindiği ak bir katır ile Allah yolunda vakfetmiş olduğu bir arazi parçasından, [813] bir de kullandığı silahından ibaretti. [814]
Hatta, vefatı sırasında zırh gömleği bir Yahudide otuz sa' arpa karşılığında terhin edilmiş bulunuyordu. [815]
Hz. Ebu Bekir, halife olunca, Peygamberimiz Aleyhisselamın kime va'di varsa alacaklının gelip alacağını alması için Medine'de nida ettirdi ve onları Bahreyn'den gelen mallardan ödedi.
Hz. Ali de, Peygamberimiz Aleyhisselamın vefatından sonra:
"Resûlullah Aleyhisselamın kime bir va'di veya borcu varsa bana gelsin!" diyerek nida ettirdi.
Sağ oldukça her yıl adam gönderip kurban kesme günü Mina'da, Akabe yanında böylece nida ettirmeye devam etti.
Allah'ın kullarından gelip haklı haksız her isteyenin isteğini verdi.
Hz. Ali'den sonra, vefat edinceye kadar Hz. Hasan, ondan sonra da şehadetine kadar Hz. Hüseyin böyle yaptı. [816]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mescid Çevresinde Zevceleri İçin Yaptırmış Olduğu Odalar ve

Bunların Sonradan Alınıp Mescide Katılışı

Peygamberimiz Aleyhisselam, Medine'de Mescidini yaptırdığı zaman, Mescidin yanına kerpiçten iki oda da yaptırmış ve üzerlerini hurma kütüğü ve dallarıyla örttürmüştü.
Hz. Âişe'nin odasının kapısı Mescide giden yola doğru idi.
Hz. Şevde için yapılan odanın kapısı da, Mescidin üçüncü kapısı olan Âl-i Osman kapısına doğru idi. [817]
Peygamberimiz Aleyhisselam, başka zevceler alınca, sonradan odaların sayısı dokuza kadar çıkarıldı ve bunlar da Hz. Âişe'nin odasıyla kıble arasında, yani Mescidin doğusuna düşen kısmında yapıldı. [818]
Odaların bazısı kerpiçten, bazısı da taştandı.
Bazısı hurma dallarından (Bağdadî tarzında) yapılarak üzerleri çamur harçla sıvanmış ve hurma dallarıyla tavanlanmıştı.
Hasan b. Ebi'l-Hasan:
"Ben erginlik çağına henüz basmış bir genç iken Resûlullahın evlerine girmiş, elimle tavanına uzanıp yetişmiştim.
Resûlullahın odasının örtüsü servi veya ardıç kütüğü üzerine gerilmiş bir kıl dokuma kilimden ibaretti" demiştir.
Buhârî'nin Târîh'inden Süheylî'nin nakline göre de:
"Resûlullahın evinin kapısı halkasız olup yay ucuyla çalınırdı. [819]
Muhammed b. Hilal ile Atâü'l-Horasânî de, Peygamberimiz Aleyhisselamın zevcelerinin odalarını görmüşler, onların hurma dallarından yapılmış ve kapılarına siyah kıldan palas perdeler tutulmuş olduğunu bildirmişlerdir. [820]
Halife Abdulmelik'in Peygamberimiz Aleyhisselamın zevcelerine ait odaların istimlak edilip yıkılarak Mescide katılmaları hakkındaki yazısı geldiği ve okunduğu gün, birçok kimseler gözlerinin yaşını tuta-mamışlar,[821]ağlaşmışlardır. [822]
Tabiîn bilginlerin Saîd b. Müseyyeb:
"Vallahi, onların oldukları hal üzere bırakılmalarını ne kadar arzu ederdim!
Medinelilerden yeni yetişenlerve Medine'ye dışarıdan gelenler Resûlullah Aleyhisselamın hayatında neyle yetindiğini görürler de, insanlar mal çoğalışına ve bununla öğünüşe rağbet etmezlerdi" demiştir. [823]

Peygamberimiz Aleyhisselamdan Kalan ve Ziyaret Edilen Emanetlerden Bazıları

1)Peygamberimiz Aleyhisselam, Hicretin 6. yılında Hudeybiye'de başının saçını Hıraş b. Ümeyye'ye kazıtmış; [824] Ümmü Umâre'nin bildirdiğine göre, Müslümanlar PeygamberimizAleyhisselamın kesilen saçını bölüşmüşler, bir demet de kendisi alıp vefatına kadar yanında saklamıştı. [825]
Peygamberimiz Aleyhisselamın başının sağ tarafından kesilen saçı Ebu Talha'ya verilmiş, [826] sol taraftan kesilen saç da halk arasında bölüştürülmüş, [827] kesilen saçının bir tek teli bile çevrelerini saran halk tarafından yere düşürülmemişti. [828]
Peygamberimiz Aleyhisselam, alnının saçını da-ricası üzerine-Halid b. Velid'e vermiş, [829] Halid b. Velid onu zaferler kazandığı savaşlarda başına giydiği kalensüvasının içinde taşımıştı . [830]
Peygamberimiz Aleyhisselamın kesilen saçından zevceleri de herkes gibi almışlardır. [831]
Tabiîn bilginlerinin büyüklerinden İbn Şîrîn der ki:
"Abîde'ye [ölümü: 190 H .]:
'Bizim yanımızda Peygamber Aleyhisselamın saçı vardır.
Biz onu Enes b. Malikten veya onun ev halkı tarafından elde ettik' dedim.
Abîde:
'Peygamber Aleyhisselamın saçından bir tek telin benim yanımda bulunması, bana dünyadan ve dünyadakilerden daha sevgilidir!' dedi." [832]
2) Enes b. Malik'in, tüyü dökülmüş meşin tasmalı bir çift ayakkabı çıkarıp:
"Bu, Resûlullah Aleyhisselamın ayakkabısıdır!' dediği, İsa b. Tahman tarafından rivayet edilir. [833]
Hicretin 100. veya 110. yılında Peygamberimiz Aleyhisselamın tasmalı bir ayakkabısı Mekke'de Ubeydullah b. Abbas b. Abdulmuttalib'in kızı Fâtıma'nın yanında bulunuyor ve isteyenlere gösteriliyor-du. [834]
Ebu'l-Fidâ (vefatı: 774 H.) der ki:
"600. Hicrî yıl civarında ve ondan sonra İbn Ebi Hadrad diye anılan tüccar bir adamın yanında Peygamberimiz Aleyhisselama ait ayakkabı teki bulunduğu duyulur.
Melik Eşref-i Musa b. Melikü'l-Âdil Ebu Bekir b. Eyyüb, bu ayakkabıyı pek çok mal verip satın almak isterse de, adam satmaya yanaşmaz.
Tüccarın ölümünden sonra, adı geçen melik onu satın alır.
Eşrefiye Dârü'l-hadisini yaptırınca, kale tarafında bir odayı ona tahsis ve bir bakıcı da tayin ederek, kendisine her ay kırk dirhem aylık bağlar.
Halen bu ayakkabı, Eşrefiye Dârü'l-hadisindeki yerinde bulunmaktadır." [835]
3)Peygamberimiz Aleyhisselama Hayber ganimetinden dört çift mest düşmüştü. [836]
Habeş Necaşîsi Ashama da Peygamberimiz Aleyhisselama bir çift siyah mest hediye etmişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam, bu mestleri giyer, [837] sonradan, abdest alırken[838] onların üzerier-
ine-yıkama yerine-meshederdi. [839]
Peygamberimiz Aleyhisselama İskenderiye kralı Mukavkıs da bir çift siyah mest hediye ettiği gibi, [840] ashabdan Dıhyetü'l-Kelbî de bir çift mest hediye etmişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam bu mestleri de giyerdi. [841]
4) Hz. Âişe der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam Medine'ye geldiği, Ebu Eyyûb'un evine indiği zaman, ona:

'Ey Ebu Eyyûb! Sizin bir şeririniz (somyanız) yok mu?' diye sordu.
O da:
'Yok vallahi![1] dedi.
Ensardan Es'ad b. Zürâre, bunu haber alınca, Resûlullaha direkleri sac ağacından yapılmış, üzeri keten lifle dokunan hasırla kaplanmış bir şerir gönderdi.
Resûlullah, evine taşınıncaya kadar, onun üzerinde uyumuştu.
Vefatına kadar da, onun üzerinde uyudu. [842]
Resûlullah Aleyhisselam yıkanıp kefenlendiği zaman bu şeririn üzerine konularak, cenaze namazı da kendisi bu şerir üzerinde bulunduğu halde kılınmıştır. [843]
Müslümanlar ölülerini taşımak üzere onu bizden isterler ve onunla teberrük ederlerdi.
Ebu Bekir'in, Ömer'in cenazesi de onun üzerinde taşınmıştı." [844]
Peygamberimiz Aleyhisselamın bu mübarek şeriri Emevîler devrinde Hz. Âişe'nin mirası içinde satışa çıkarılınca, onu Muaviye b. Ebu Süfyan'ın azadlılarından Abdullah b. İshak adında bir adam 4.000 dirheme satın almıştı. [845]

Ömer b. Abdülaziz'in Yanındaki Bir Oda İçinde Bulundurup Ziyaret Ettiği ve Ettirdiği Bazı Emanetler

Amr b. Muhacir der ki:

"Resûlullah Aleyhisselamın eşyası Ömerb.Abdülaziz'in (vefatı: 101 H.)yanında bir odada bulunup, kendisi her gün onlara bakardı.

Kureyşîlerden gelip yanında toplananları da o odaya koyar, sonra bu eşyaya yönelerek: 'İşte! Allah'ın sizi kendisiyle şereflendirdiği zâtın mirası!' derdi ki, onlar:

Bir adet hurma yapraklarıyla örülmüş şerir,

Bir adet yüzü deri, içi hurma lifi doldurulmuş yüz yastığı,

Bir adet büyükça çanak,

Bir adet su bardağı,

Bir adet elbise,

Bir adet el değirmeni,

Bir adet ok çantası,

Bir adet kadife (yorgan) idi.

Bu yorganda Resûlullahın başının sinmiş bulunan teri misk kokusundan daha güzel kokar dururdu. Ömerb. Abdülaziz hastalandığı zaman onun suyu ile yıkanır ve iyileşirdi." [846]

---

[1] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 192, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 392.**
[2] **İbn Sa'd, c. 2, s. 192-193, Ahmed, c. 6, s. 35, Müslim, Sahîh, c. 1 , s. 351.**
[3] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 337-338, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 94.**
[4] **İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 2, s. 192.**
[5] **Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 215.**
[6] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 282, Buhârî, Sahîh, c. 6, s. 101.**
[7] **İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 2, s. 194-195, Ahmed, c. 1, s. 288, Müslim, c. 4, s. 1803.**
[8] **İbn Sa'd, c. 2, s. 194-195, Buharı, c. 6, s. 102, İbnMâce, Sünen, c. 1,s.562.**
[9] **İbn Sa'd, c. 2, s. 184.**
[10] **Ahm ed, c. 4, s. 367, M üslim, c. 4, s. 1873.**
[11] **Zührî, Megâzî, s. 133, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 433-434, İbn Sa'd, c. 2, s. 193 Dârimî, Sünen, c. 1, s. 37.**
[12] **DârimP, c. 1,s.37.**
[13] **Zührî, s. 133, Abdurrenak, c. 5, s. 434.**
[14] **İbn Sa'd, c. 2, s. 193.**
[15] **Zührî, Megâzî, s. 1 33, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 434.**
[16] **Dârimî, Sünen, c. 1, s. 37.**
[17] **Zührî, s. 133, Abdurrezzak, c. 5, s. 434, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 193, Dârimî, c. 1,s.37.**
[18] **Dârimî, c. 1,s.37.**
[19] **İbn Sa'd, c. 2, s. 193.**
[20] **İbn Sa'd, c. 2, s. 193, Dârimî, c. 1, s. 37.**
[21] **Zührî, s. 133, Abdurrezzak, c. 5, s. 434.**
[22] **Zührî, s. 133, Abdurrezzak, c. 5, s. 434, İbn Sa'd, c. 2, s. 193, Dârimî, c. 1, s. 37.**
[23] **Zührî, s. 133, Abdurrezzak, c. 5, s. 434, İbn Sa'd, c. 2, s. 193, Dârimî, c. 1, s. 37.**

[24] Bezzar ve Taberânfden naklen Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 23-24.
[25] İbn Sa'd, c. 2, s. 256, Taberî, Târftı, c. 3, s. 192, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 319 İbn Hacer, Metalibu'l-âliye, c. 4, s. 260.
[26] İbn Sa'd, c. 2, s. 256-257, Taberî, c. 3, s. 192, İbn Esîr, c. 2, s. 320, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 5, s. 253, İbn Hacer, Metalib, c. 4, s.261.
[27] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 256-257, Taberî, Târîh, c. 3, s. 1 92-1 93, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 320, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 5, s. 253, İbn Hacer, M etâlibu'l-âliye, c. 4, s. 261.
[28] İbn Sa'd, c. 2, s. 257, Taberî, c. 3, s. 193, Süheylf, Ravıdu'l-ünüf, c. 7, s. 590, İbn E sfr, c. 2, s. 320, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 253, İbn Hacer, c. 4, s. 261.
[29] İbn Sa'd, c. 2, s. 257, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 564, Taberî, c. 3, s. 193, Süheylf, c. 7, s. 590, İbn Esîr, c. 2, s. 320, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 253, İbn Hacer, c. 4, s. 261.
[30] İbn Sa'd, c. 2, s. 257, Belâzurî, c. 1, s. 564, Taberî, c. 3, s. 193, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 253, İbn Hacer, c. 4, s. 261.
[31] İbn Sa'd, c. 2, s. 256-257, Belâzurî, c. 1 , s. 564, Taberî, c. 3, s. 192-193, Süheylf, c. 7, s. 590, İbn Esîr, c. 2, s. 320, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 253, İbn Hacer, c. 4, s. 261-262.
[32] İbn Sa'd, c. 2, s. 193, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 106.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/231-236.
[33] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 205.
[34] Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 221.
[35] İbn Sa'd, c. 2, s. 203, Ahm ed, c. 6, s. 71.
[36] Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 221.
[37] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 203-204.
[38] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 488.
[39] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 292, Ahmed, c. 3, s. 489, Taberî, c. 3, s. 190.
[40] Ahmed, c. 3, s. 488.
[41] İbn İshak, c. 4, s. 292, İbn Sa'd, c. 2, s. 204, Ahmed, c. 3, s. 489, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 38, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 544, Taberî, c. 3, s. 190.
[42] Ahmed, c. 3, s. 488.
[43] İbn İshak, c. 4, s. 292, İbn Sa'd, c. 2, s. 204, Ahmed, c. 3, s. 489, Belâzurî, c. 1 , s. 544, Taberî, c. 3, s. 190.
[44] Ahmed, c. 3, s. 488.
[45] İbn İshak, c. 4, s. 292, Ahmed, c. 3, s. 489, Dârimî, c. 1, s. 38, Belâzurî, c. 1 , s. 544 Taberî, c. 3, s. 190.
[46] İbn İshak, c. 4, s. 292, İbn Sa'd, c. 2, s. 204, Ahmed, c. 3, s. 489, Dârimî, c. 1, s. 38, Belâzurî, c. 1, s. 544, Taberî, c. 3, s. 190.
[47] Ahmed, c. 3, s. 489, Belâzurî, c. 1, s. 544.
[48] İbn İshak, c. 4, s. 292, İbn Sa'd, c. 2, s. 204, Ahmed, c. 3, s. 489, Belâzurî, c. 1 , s. 544 Taberî, c. 3, s. 190.
[49] Ahmed, c. 3, s. 488, Dârimî, c. 1, s. 38.
[50] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 292, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 204, Ahmed, Müsned, c. 3, s. 489, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 38, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 544 Taberî, c. 3, s. 190.
[51] İbn Şa'd, c. 2, s. 204, Belâzurî, c. 1, s. 544, Taberî, c. 3, s. 190.
[52] İbn İshak, c. 4, s. 292, Ahmed, c. 3, s. 489, Dârimî, c. 1, s. 38, Taberî, c. 3, s. 190.
[53] İbn Sa'd, c. 2, s. 229, Ahmed, c. 6, s. 176, Müslim, c. 4, s. 1893.

[54] Ahmed, c. 6, s. 176.
[55] İbn Sa'd, c. 2, s. 229, Ahmed, c. 6, s. 176, Müslim, c. 4, s. 1893.
[56] İbn Sa'd, c. 2, s. 205.
[57] İbn İshak, c. 4, s. 300, İbn Sa'd, c. 2, s. 205.
[58] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 149, Buhârî, Sahîh, c. 2, s. 94, Müslim , c. 4, s. 1796.
[59] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 205, Ahmed, c. 4, s. 1 49, Buhârî, c. 2, s. 94, Müslim, c. 4, s. 1796.
[60] İbn Sa'd, c. 2, s. 205, Müslim, c. 4, s. 1796.
[61] İbn Sa'd, c. 2, s. 205, Ahmed, c. 4, s. 149, Buhârî, c. 4, s. 94, Müslim, c. 4, s. 1796.
[62] Müslim, c. 4, s. 1796.
[63] İbn Sa'd, c. 2, s. 205.
[64] İbn Sa'd, c. 2, s. 205, Ahmed, c. 4, s. 149, Buhârî, c. 2, s. 94.
[65] Ahmed, c. 4, s. 149, Buhârî, c. 2, s. 94.
[66] İbn Sa'd, c. 2, s. 205, Ahmed, c. 4, s. 149, Buhârî, c. 2, s. 94, Müslim, c. 4, s. 1796.
[67] İbn Sa'd, c. 2, s. 205, Müslim, c. 4, s. 1796.
[68] İbn Sa'd, c. 2, s. 205, Ahmed, c. 4, s. 149, Buhârî, c. 2, s. 94, Müslim, c. 4, s. 1796.
[69] Müslim, c. 4, s. 1796.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/236-241.
[70] Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 546.
[71] İbn İshak.c.4, s. 292, Belâzurî, c. 1, s. 544, Taberî, c. 3, s. 191, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 5, s. 224-225.
[72] İbn İshak,c.4, s. 292, Buhârî,c.7, s. 18, Belâzurî, c. 1, s. 544, Taberî, c. 3, s. 191, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 225.
[73] Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 545.
[74] Hz. Ali (Zühri, Megâzî, s. 130, Ahmed, c. 6, s. 228).
[75] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 232, Ahmed, c. 6, s. 34-38, Buhârî, Sahîh, c. 1, s. 57.
[76] Ebu Hanfte, Müsned, s. 36.
[77] İbn Sa'd, c. 2, s. 232, Ahmed.c. 6, s. 34-38, Bu hân, c. 1.S.57.
[78] İbn İshak,c.4, s. 299, Dârimî, c.1, s. 39.
[79] Zührî, Megâzî, s. 131, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 43, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 232, Ahmed, Müsned, c. 6, s. 151 , 228, Buhârî, c. 1, s. 57, Dârimî, c. 1, s. 39.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/241-242.
[80] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 291.
[81] İbn Sa'd, c. 2, s. 206.
[82] İbn İshak, c. 4, s. 291 -292, Ahmed, c. 3, s. 489, Dârimî, c. 1, s. 39, Taberî, c. 3, s. 190. 82.
[83] İbn İshak, c. 4, s. 292, Ahmed, c. 6, s. 228, Belâzurî, c. 1, s. 544, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 224.
[84] İbn İshak, c. 4, s. 292, İbn Sa'd, c. 2, s. 226, Ahmed, c. 6, s. 228, Buhârî, c. 7, s. 8, Dârimî, c. 1, s. 39, Belâzurî, c. 1, s. 544, Taberî, c. 3, s. 198.
[85] İbn İshak, c. 4, s. 292, Ahmed, c. 6, s. 228, Belâzurî, c. 1, s. 544, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 224.
[86] İbn Sa'd, c. 2, s. 206, Belâzurî, c. 1, s. 559-568.
[87] Buhârî, c. 5, s. 137.
[88] Müslim, c. 4, s. 1721.
[89] Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 679, İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 31 4.

[90] Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 175, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 219, Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 6, s. 572.
[91] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre,c.4, s. 353, Vâkıdî, c. 3, s. 679, İbn Sa'd, c. 8, s. 314.
[92] Vâkıdî, c. 3, s:. 679, İbn Sa'd, c. 8, s. 314, İbn Kayyım, c. 2, s:. 355.
[93] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 369.
[94] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 208.
[95] İbn Sa'd, c. 2, s. 207-208, Buhârî, Sahih, c. 7, s:. 3.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/242-245.
[96] İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c.2, s. 242-243, Ahmed, Müsned, c. 1, s. 355, Buhân Sahih, c. 5, s. 137, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1259.
[97] İbn Sa'd, c. 2, s. 243, Ahmed, c.1, s. 355, Müslim, c. 3, s. 1259.
[98] Müslim, c. 3, s. 1257.
[99] İbn Sa'd, c. 2, s. 242, Buhân, c. 5, s. 137, Müslim, c. 3, s. 1 257.
[100] İbn Sa'd, c. 2, s. 244, Buhân, c. 7, s. 9, Müslim, c. 3, s. 1259.
[101] İbn Sa'd, c. 2, s. 243, Ahm ed, c. 1, s. 355, Buhârî, c. 5, s. 137, M üslim, c. 3, s. 1259.
[102] Zührî, Megâzî, s. 236, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 438, İbn Sa'd, c. 2, s. 244, Ahmed, c. 1, s. 325, Buhân, c. 5, s. 138, Müslim, c. 3,5.1259.
[103] İbnSa'd, c. 2, s. 243-244.
[104] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 245.
[105] Ahmed, Müsned, c. 1, s. 325.
[106] Zührî, Megâzî, s.1 36, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 430-439, İbn Sa'd, c. 2, s. 244, Ahmed, c. 1, s. 325, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 138, Müslim, Sahîh, c. 3, s. 1259.
[107] Zührî, s. 136, Abdurrezzak, c. 5, s. 439, Buhârî, c. 5, s. 1 38, Müslim, c. 3, s. 1259.
[108] Abdurrezzak, c. 5, s. 439, İbn Sa'd, c. 2, s. 244, Ahmed, c. 1, s. 325, Buhârî, c. 7, s. 9, Müslim, c. 3, s. 1259.
[109] Müslim, c. 3, s. 1259.
[110] Zührî, s.1 36, Abdurrezzak, c. 5, s. 439, İbn Sa'd, c.2, s. 244, Ahmed, c.1, s. 325, Buhârî, c. 5, s. 138, Müslim, c. 3, s. 259.
[111] İbn Sa'd, c. 2, s. 244, Ahmed, c. 1, s. 325.
[112] Zühn, c. 136, Abdurrezzak, c. 5, s. 439, İbn Sa'd, c.2, s. 244, Ahmed, c.1 , s. 325, Buhân, c. 5, s. 138, Müslim, c. 3, s. 1259.
[113] Buhârî, c.1, s. 37.
[114] İbn Sa'd, c. 2, s. 242, Müslim, c. 3, s. 1258.
[115] Zührî, s. 136, Abdurrezzak, c. 5, s. 439, İbn Sa'd, c. 2, s. 244, Ahmed, c. 1 ,s.325, Buhârî, c. 5, s. 138, Müslim, c. 3, s. 1259.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/245-247.
[116] Iton Sa'd.Tabakât.c. 2,5.243, Ahmed, Müsned, c. 1,s.9O.
[117] İbn Sa'd, c. 2, s. 243.
[118] İbn Sa'd, c. 2, s. 243, Ahmed, c. 1, s. 90.
[119] Ahmed, c. 1 , s. 90.
[120] İbn Sa'd, c. 2, s. 243, Ahmed, c. 1, s. 90.
[121] İbn Sa'd. c. 2. s. 243.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/247-248.
[122] Ahmed. Müsned. c. 6. s. 263.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/248-249.

[123] Ahmed, c. 6, s. 47, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 541.
[124] Müslim, Sahih, c. 4, s. 1857.
[125] Müslim, c. 4, s. 1857, Belâzun, c. 1, s. 541.
*** Mısır azizinin karısı, içkicibaşının karısı, ekmekçibaşının karısı, seyisçibaşmın katısı, hapishane müdürünün karısı olup; bunlar Hz. Yusufu Mısır azizinin zevcesi Züleyhâ'ya boyun eğdirmek için kandırmaya çalışmışlardı (Zemahşerf, Keşşaf, o. 2, s. 316, Kurtubf, Tefsir, c. 2, s. 176).**
[126] İbnSa'd, o. 2.S.225.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/249.
[127] İbn Sa'd,Tabakât,c.2, s. 239, Ahmed, Müsned,c.6, s. 51, Buhân, Sahih, c. 1, s. 11 0-111, Müslim, Sahih, c.1, s. 375-376.
[128] İbn Sa'd, c. 2, s. 240, Müslim, c. 1, s. 377-378.
[129] Zührî, Megâzî, s. 131, Abdumenak, Musannef, c. 5, s. 431-432, İbn Sa'd, c. 2, s. 240, Ahmed, c. 1, s. 218, Müslim, c. 1 , s. 377.
[130] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 4, s. 316, Ahmed, c. 6, s. 274.
[131] İbn İshak, c. 4, s. 316.
[132] İtan Şa'd, c. 2, s. 240.
[133] İbn İshak, c. 4, s. 316, İbn Sa'd, c. 2, s. 240.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/250.
[134] İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferfd, c. 4, s. 259.
[135] Buhârî,Sahıh,c.4, s. 226.
[136] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 252.
[137] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 255.
[138] Taberî, Târih, c. 3, s. 191.
[139] İbn Sa'd, c. 2, s. 252, Buhârî, Sahih, c. 1,s.223,c.4, s. 226.
[140] Buhârî,c. 1,5.223,0.4, s. 226, Taberî, c. 3, s. 191.
[141] Buhârî,c. 1,s.223.
[142] Buhârî,c. 4,3.226.
[143] Taberî, c. 3, s. 1 91.
[144] İbn Sa'd, c. 2, s. 251 .
[145] Taberî, c. 3, s. 1 91.
[146] Zührî, Megâzî, s. 131, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 431, İbn Sa'd, c. 2, s. 225, 228, 255, Ahmed, o. 1, s. 270, Buhârî, o. 1, s. 223.
[147] Zührî, s.131, İbn İshak, o. 4, s. 299, Abdurrezzak, c. 5, s. 431, İbn Sa'd, c. 2, 228, 251.
[148] Buhârî, c. 1,3.223.
[149] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 2, s. 434, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 463-464.
[150] İbn Kuteybe, el-İmâme ve's-siyâse, s. 11.
[151] Kastalânf, c. 1, s. 484, Halebî, c. 3, s. 463-464.
[152] İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferfd, c. 4, s. 259.
[153] Zührî, Megâzî, s. 131, İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 4, s. 300, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 547.
[154] Zührî, s.131, Ahmed, Müsned, c. 3, s. 272, Buhârî, o. 1, s. 223.
[155] İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferfd, c. 4, s. 259.
[156] Zührî, s. 131, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 431.

[157] İbn İshak, c. 4, s. 300, İbn Sa'd, c. 2, s. 251, Ahmed, c. 3, s. 272, Buhârî, c. 1, s. 223, c. 4, s. 227, İbn Abdi Rabbih, c. 4,s. 259.
[158] Buhârî, c. 4, s. 226, Belâzurî, c. 1, s. 547.
[159] Zührî, s. 131, İbn İshak, c. 4, s. 300, İbn Sa'd, c. 2, s. 251 , Ahmed, c. 3, s. 272, Buhârî, c. 4, s. 226, Belâzurî, c. 1 , s. 547.
[160] Zührî, s.131, İbn İshak, c. 4, s. 300, İbn Sa'd, c. 2, s. 251, Belâzurî, c. 1, s. 548.
[161] Buhârî, c. 4, s. 226.
[162] Buhârî, c. 4, s. 227.
[163] Buhârî, c. 1,s.233,c.4, s. 227.
[164] Zührî, s. 131 , Abdurrezzak, o. 5, s. 431, İbn Sa'd, o. 2, s. 252, Ahmed, o. 3, s. 272, Buhârî, o. 1, s. 223, o. 4, s. 227, İbn Abdi Rabbih, c. 4, s. 259.
[165] Zührî, s. 131, İbn İshak, c. 4, s. 300, Abdurrezzak, o. 5, s. 431, İbn Sa'd, c. 2, s. 251 - 252, Belâzurî, c. 1, s. 548.
[166] Kastalânf, M evâhib, o. 2, s. 484-485, Halebî, İnsânu'l-uyûn, o. 3, s. 464.
[167] İbn Sa'd, o. 2, s. 231 , Dârimî, o. 1, s. 37.
[168] İbn Sa'd, o. 2, s. 231 , Ahm ed, o. 3, s. 91.
[169] Dârimî, c. 1,s.37.
[170] Buhârî, c. 1, s. 119.
[171] İbn İshak, c. 4, s. 299, Abdurrezzak, o. 5, s. 491 , İtan Sa'd, o. 2,5.227, Buhârî, o. 1, s. 119.
[172] Ahmed, o. 3, s. 91, Dârimî, o. 1, s. 37.
[173] Tirmizî, c.5, s. 608.
[174] Müslim, o. 4, s. 1854, Tirmizî, o. 5, s. 608.
[175] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 2099, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 277, Buhârî, Sahih, c. 1, s. 119, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1854, Tirmizî, Sünen, o. 5, s. 678, Belâzurî, o. 1, s. 547.
[176] Ahmed, Müsned, o. 3, s. 91 , Dârimî, Sünen, o. 1, s. 37.
[177] İbn İshak, c. 4, s. 299, Abdurrezzak, Musannef, o. 5, s. 443, İbn Sa'd, o. 2, s. 227 Ahmed, o. 3, s. 97, Buhârî, o. 1,s.119,Müslim, c. 4, s. 1854, Dârimî, o. 1, s. 37, Belâzurî, o. 1, s. 547.
[178] Abdurrezzak, c. 5, s. 431, Belâzurî, c. 1, s. 547.
[179] İbn Sa'd, o. 2, s. 231 , Ahmed, o. 3, s. 92, Dârimî, o. 1, s. 37.
[180] Abdurrezzak, c. 5, s. 431, İbn Sa'd, o. 2, s. 227, Buhârî, c. 1,s. 119, Müslim, c. 4, s. 1854, Dârimî, c. 1, s. 37, Belâzurî, c.1, s. 547.
[181] Dârimî, o. 1,s.37.
[182] Müslim, o. 4, s. 1854.
[183] Ahmed, o. 3, s. 91.
[184] İbn İshak, o. 4, s. 299, İbn Sa'd, o. 2, s. 231, Ahmed, o. 3, s. 91 , Müslim, o. 4, s. 1854, Tirmizî, o. 5, s. 608, Dârimî, o. 1 , s. 38.
[185] İbn Sa'd, o. 2, s. 231 , Ahmed, o. 3, s. 91, Dârimî, o. 1, s. 38, Belâzurî, o. 1,s.547.
[186] İbn Sa'd, o. 2, s. 231 , Ahm ed, o. 3, s. 91, Belâzurî, o. 1, s. 547.
[187] İbn İshak, c. 4, s. 299, Ahmed, c. 3, s. 91, Müslim , c. 4, s. 1854, Tirmizî, o. 5, s. 608, Dârimî, o. 1, s. 38, Belâzurî, c. 1, s. 547.
[188] Ahmed, o. 3, s. 478, Tirmizî, o. 5, s. 607-608.
[189] İbn Sa'd, o. 2, s. 227, Buhârî, o. 1, s. 119-1 20.
[190] Belâzurî, Ensâb, o. 1 , s. 547.

[191] **İbn Sa'd, o. 2, s. 227, Buhârî, o. 1, s. 120, Müslim, o. 4, s. 1854, Tirmizî, o. 5, s. 608.**
[192] **Belâzurî, o. 1,5.547.**
[193] **İbn Sa'd, o. 2, s. 227, Buhârî, o. 1, s. 120.**
[194] **İbn Sa'd, o. 2, s. 227.**
[195] **İbn Sa'd, o. 2, s. 227, Ahmed, o. 1, s. 270, Buhârî, o. 1, s. 120, Müslim, o. 4, s. 1854, Tirmizî, o. 5, s. 608.**
[196] **Ahmed, o. 1, s. 270, Buhârî, o. 1, s. 120.**
[197] **İbn Sa'd, o. 2, s. 227, Ahmed, o. 1, s. 270, Buhârî, o. 1, s. 120, Müslim, o. 4, s. 1854, Tirmizî, o. 5, s. 608.**
[198] **İbn Sa'd, o. 2, s. 227, Ahmed, o. 3, s. 18, Müslim, o. 4, s. 1854, Tirmizî, o. 5, s. 608.**
[199] **İbn Sa'd, o. 2, s. 227, Ahmed, o. 1, s. 270, Buhârî, o. 1, s. 120, Tirmizî, o. 5, s. 608.**
[200] **Ahmed, o. 3, s. 18.**
[201] **İbn Sa'd, o. 2, s. 227, Ahmed, o. 1, s. 270, Buhârî, o. 1, s. 120, Tirmizî, o. 5, s. 608.**
[202] **Tirmizî, c.5, s. 609.**
[203] **Tirmizî, c.5, s. 609.**
[204] **Ahmed, o. 1, s. 377, Tirmizî, o. 5, s. 608.**
[205] **Zührî, Megâzî, s. 131 , Abdurrezzak, o. 5, s. 431, İbn Sa'd, o. 2, s. 227-228, Ahmed, o. 1, s. 270, Buhârî, o. 1 , s. 120, Müslim, o. 4, s. 1854-1855, Tirmizî, o. 5, s. 608.**
[206] **İbn Sa'd, o. 2,5.227.**
[207] **İbn Sa'd, o. 2,5.255.**
[208] **İbn Sa'd, o. 2, s. 255, Taberî, o. 3, s. 193, İbn Esîr, Kâmil, o. 2, s. 319.**
[209] **İbn Sa'd, o. 2, s. 255.**
[210] **Taberî, o. 3, s. 1 91.**
[211] **İbn Sa'd, o. 2, s. 255, Taberî, o. 3,5.191.**
[212] **İbn Sa'd, o. 2, s. 255.**
[213] **Taberî, o. 3, s. 1 91.**
[214] **İbn Sa'd, o. 2, s. 255, Taberî, o. 3, s. 191, İbn Esîr, Kâmil, o. 2, s. 319.**
[215] **İbn Sa'd, o. 2, s. 255, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, o. 5, s. 331.**
[216] **Taberî, o. 3, s. 1 91, E bu'l-Fidâ, o. 5, s. 331 .**
[217] **İbn Sa'da, o. 2, s. 255, Taberî, o. 3, s. 1 91, E bu'l-Fidâ, o. 5, s. 331 .**
[218] **Taberî, o. 3, s. 1 91.**
[219] **İbn Sa'd, o. 2, s. 255, Taberî, o. 3, s. 191.**
[220] **Ebu'l-Fidâ, o. 5, s. 331.**
[221] **İbn Sa'd, o. 2, s. 255, Taberî, o. 3, s. 191, Ebu'l-Fidâ, o. 5, s. 331.**
[222] **Ahmed, o. 3, s. 400.**
[223] **Buhârî, o. 7, s. 157.**
[224] **Taberî, Târih, o. 3, s. 191, İbn Esîr, Kâmil, o. 2, s. 319.**
[225] **Taberî, o. 3, s. 1 91, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye, o. 5, s. 331.**
[226] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, o. 2, s. 255.**
[227] **İbn Sa'd, o. 2, s. 255, Taberî, o. 3, s. 191, Ebu'l-Fidâ, o. 5, s. 331.**
[228] **İbn Sa'd, o. 2, s. 255.**
[229] **Taberî, Târih, o. 3, s. 191-192, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, o. 5, s. 331.**
[230] **İbn Sa'd, Tabakât, o. 2, s. 255.**
[231] **İbn Sa'd, o. 2, s. 231 , Dârimî, Sünen, o. 1, s. 38.**
[232] **İbn Sa'd. o. 2.5.255.**

M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/250-260.
[233] Ibn Sa'd, c. 2,5.227.
[234] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/260.
[235] Ibn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 228.
[236] Ahmed b. Hanbel.Müsned. c. 6. s. 140. Buhârî. Sahih. c. 1. s. 185-186.
[237] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/260.
[238] Ahmed, Müsned, c. 1, s. 356.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/261.
[239] Buhârî,c. 1,5.162.
[240] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 218, Ahmed, Müsned, c. 2, s. 52-53, Buhârî, Sahih, c. 1,s.168, Müslim , Sahîh, c. 1, s. 311.
[241] Zührî, Megâzî, s. 132, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 432-433, İbn Sa'd, c. 2, s. 217, Buhârî, c. 1, s. 165.
[242] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 301, İbn Sa'd, c. 2, s. 219.
[243] Mâlik, Muvatta', c. 1, s. 170, Buhân, c. 1,s.165.
[244] İbn Sa'd, c. 2, s. 217, Buhân, c. 1,s.165.
[245] Mâlik, c. 1, s. 171, İbn Sa'd, c. 3, s. 1 80, Buharı, c. 1, s. 165.
[246] Buhân, Sahih, c.1, s. 165.
[247] Abdurreizak, Musannef, c. 5, s. 473, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 217, Buhân', c. 1, s. 165, Müslim, c. 1, s. 314.
[248] İbn Şa'd, c. 3, s. 180, Buhân, c. 1, s. 165, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 556.
[249] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 303, İbn Sa'd, c. 2, s. 219.
[250] Zührî, Megâzî, s. 132, Abdurrezzak, c. 5, s. 433, İbn Sa'd, c. 2, s. 217, Buhârî, c. 5, s. 140, Müslim, t 1, s. 313.
[251] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 218, Buhân, Sahîh.c. 1, s. 168, Müslim, Sahîh, c. 1 , s. 312.
[252] İbn Sa'd, c. 2, s. 221 .
[253] İbn Sa'd, c. 2, s. 220, Ahmed, Müsned, c. 4, s. 322.
[254] İbn Sa'd, c. 2, s. 221 .
[255] Zührî, Megâzî, s. 132, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 432.
[256] İbn Sa'd, c. 2, s. 221 .
[257] Zührî, Megâzî, s. 132, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 432.
[258] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 221 .
[259] Zührî, s. 132, İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 302-303, Ebu Dâvud, c. 4, s. 215.
[260] İbn Sa'd, c. 2, s. 220, Belâzun", Ensâb, c. 1, s. 554.
[261] İbn Sa'd, c. 2, s. 220.
[262] İbn Sa'd, c. 2, s. 221 .
[263] İbn Abdi Rabbih. Ikdu'l-ferîti. c. 4. s. 256.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/261-265.
[264] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 303.
[265] Zührî, Megâzî, s. 131-132.
[266] İbn İshak, c. 4, s. 303, Ahmed, Müsned, c. 4, s. 322.
[267] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 220-221.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/265-266.
[268] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 216, Ahmed, Müsned, c. 3, s. 11 0, Bu hân, Sahîh, c. 5, s. 1 41.

[269] Bu hân, c. 5, s. 141.
[270] Ahmed, c. 3, s. 163, Buhârî, c. 5, s. 141.
[271] Ahmed, c. 3, s. 202.
[272] İbn Sa'd, c. 2, s. 216, Ahm ed, c. 1, s. 219, c. 3, s. 110, Buhârî, c. 5, s. 141.
[273] Zührî, Megâzî, s. 1 32, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 433, İbn Sa'd, c. 2, s. 216, Ahmed, c. 3, s. 163, Belâzurî, Ensâb, c. 1,5.561.
[274] Ahmed.c3, s. 302.
[275] Zührî, s. 132, Abdurrezzak, c. 5, s. 433, İbn Sa'd, c. 2, s. 21 6, Ahmed, c. 3, s. 163, Buhârî, c. 5, s. 141.
[276] Zührî, s. 132, Abdurrezzak, c. 5, s. 433, Ahmed, c. 3, s. 196, Buhârî, c. 5, s. 141.
[277] İbn Sa'd, c. 2, s. 216, Ahmed, c. 3, s. 110.
[278] İbn Sa'd, c. 2, s. 216, Ahm ed, c. 3, s. 163, Buhârî, c. 5, s. 141.
[279] İbn Sa'd, c. 2, s. 216-217, Ahm ed, c. 1, s. 219, M üslim, c. 1, s. 348.
[280] Zührî, s. 132, Abdurrezzak, c. 5, s. 433, İbn Sa'd, c. 2, s. 21 6, Ahmed, c. 3, s. 110, 163, Buhârî, c. 5, s. 141.
[281] Ahmed, c. 3, s. 202.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/266-268.
[282] İtin Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 237.
[283] İbn Sa'd, c. 2, s. 237-238, Ahmed, Müsned, c. 6, s. 104.
[284] İbn Sa'd, c. 2, s. 237.
[285] Kastalânf, Mevâhibü'Uedünniye, c. 2, s. 480481 .
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/268.
[286] Zührî, Megâzî, s. 133, İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 304, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 435, İbn Sa'd, Tabakât, c.2, s. 245, Ahmed, M üsned, c. 1, s. 363 Buhâıf, Sahih, c. 5, s. 1 40-141, Belâzurî, Ensâbu'l-esrâf, c. 1, s. 565.
[287] İbn İshak, c. 4, s. 304, İbn Sa'd, c. 2, s. 245, Ahmed, c. 1, s. 263, Buhâıf, c. 1, s. 141 Belâzurî, c. 1.S.565.
[288] İbn İshak, c. 4, s. 304, Belâzurî, c. 1, s. 565.
[289] Zührî, s. 134, İbn İshak, c. 4, s. 304, Abdurrezzak, c. 5, s. 435436, İbn Sa'd, c. 2, s. 245, Ahm ed, c. 1, s. 263, Buhârî, c. 1, s. 141 .Belâzurî, c. 1,5.565.
[290] İbn Sa'd, c. 2, s. 245, Ahmed, c. 1, s. 263, Buhârî, c. 5, s. 141.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/269.
[291] Ibn Sa'd, c. 2, s. 207, Buhârî, c. 7, s. 3, Tirmizî, c. 4, s. 601.
[292] İbn Sa'd, c. 2, s. 210.
[293] Buhârî, c. 5, s. 140.
[294] İbn Sa'd, c. 2, s. 257-258, Ahm ed, c. 6, s. 64, Belâzurî, c. 1, s. 552.
[295] İbn Sa'd, c. 2, s. 258.
[296] İbn Sa'd, c. 2, s. 10.
[297] İbn Sa'd, c. 2, s. 210.
[298] Ahmed, c. 6, s. 260-261.
[299] İbn Sa'd, c. 2, s. 211, Ahmed, c. 6, s. 261, Belâzurî, c. 1, s. 550.
[300] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 257, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 550.
[301] İbn Sa'd, c. 2, s. 247.
[302] İbn Sa'd, c. 2, s. 247, Ahmed, c. 6, s. 282, Buhârî, c. 5, s. 138, Müslim, c. 4, s. 1904.
[303] İbn Sa'd, c. 2, s. 247, Ahm ed, c. 6, s. 282, M üslim, c. 4, s. 1904, Belâzurî, c. 1, s. 552.

[304] İbn Sa'd, c. 2, s. 247, Ahm ed, c. 6, s. 282, Buhârî, c. 5, s. 138, M üslim, c. 4, s. 1904.
[305] Ahmed, c. 6, s. 282, Belâzurî, c. 1, s. 551.
[306] İbn Sa'd. c. 2. s. 247. Ahmed. c. 6. s. 282. Buhârî. c. 5. s. 138. Müslim, c. 4. s. 1904.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/269-271.
[307] Taberânf, M u'cem u's-sağfr, c. 1, s. 90.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/271-272.
[308] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 262, Buhâıî, c. 5, s. 141.
[309] Ahmed, Müsned, c. 6, s. 48.
[310] İbn Sa'd, c. 2,5.261.
[311] İbn Sa'd, c. 2, s. 261 , ^m ed, c. 6, s. 48, Buhârî, c. 5, s. 1 41.
[312] Buhârî, c. 5, s. 141.
[313] . İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 304.
[314] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 4, s. 304, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 234, Buhârî, c. 5, s. 141.
[315] Buhârî, c. 5, s. 141.
[316] İbn İshak, c. 4, s. 305, İbn Sa'd, c. 2, s. 234.
[317] İbn İshak, c. 4, s. 305, İbn Sa'd, c. 2, s. 234, Buhârî, c. 5, s. 141-142.
[318] İbn İshak, c. 4, s. 305, İbn Sa'd, c. 2, s. 234.
[319] İbn Sa'd, c. 2, s. 261 .
[320] İbn İshak, c. 4, s. 305, İbn Sa'd, c. 2, s. 234.
[321] İbn Sa'd, c. 2, s. 261
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/272-273.
[322] İbn Sa'd, c. 2, s. 254.
[323] Ahmed.c.1, s. 78.
[324] İbn Sa'd, c. 2, s. 253, *fihm* ed, c. 3, s. 117, c. 6, s. 290, İbn M âce, c. 2, s. 900-901.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/273.
[325] Zührî, Megâzî, s. 134, Abdumezzak, Musannef, c. 5, s. 436.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/273-274.
[326] Vâki dr, Megâzî, c. 3, s. 1120, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 191.
[327] İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferfd, c. 4, s. 254.
[328] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 304, Mâlik, Mu vatta', c. 1, s. 231, Vâkıdî, c. 3, s. 1120, İbn Sa'd, c. 2, s. 191, Ahmed, c. 4, s. 364.
[329] İbn İshak, c. 4, s. 304.
[330] Vâkidt, c. 3, s. 11 20, İbn Sa'd, c. 2, s. 191, Taberî, c. 3, s. 1 97.
[331] İbn İshak, c. 4, s. 304, Vâkıdî, c. 3, s. 1120, İbn Sa'd, c. 2, s. 191, Taberî, t 3, s. 197.
[332] İbn Sa'd, c. 2, s. 212, Ahm ed, c. 6, s. 108.
[333] İbn İshak, c. 4, s. 301, İbn Sa'd, c. 2, s. 230, Ahmed, c. 6, s. 274.
* P eygam beri m i z Ale yhi sselam ı n özled iği R eti k-i A'l â, en yük sek m a kam I arda b ulunan peygam be rl er cem aati (İ bn E sfr, M i hâye, c. 2, s. 246), Allah'ın kendilerine nimetler verdiği peygamberler, sıddıklar, şehitler ve salihler zümresi idi ki, bunlar ne güzel arkadaştırlar! (İbn Sa'd, c. 2, s. 229).
[334] İbn Sa'd, c. 2, s. 211, Ahmed, c. 6, s. 120.
[335] İbn Sa'd, c. 2, s. 230.
[336] Ahmed, c. 6, s. 126.
[337] İbn Sa'd, c. 2, s. 210, Ahm ed, c. 6, s. 231, Buhârî, c. 5, s. 139, Belâzurî, c. 1, s. 549.

[338] İbn Sa'd. Tabakât. c. 2.C.2. s. 229. Ahmed. c. 6. s. 89. Buhârî. c.S.s. 144.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/274-275.
[339] Buhâıî, c. 5, s. 144, Belâiun, Ensâb, c. 1 , s. 552.
[340] İbn Sa'd. c. 2. s. 312. Belâzurî. c. 1. s. 553.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/275.
[341] Belâzuıî. c. 1,5.553.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/275-276.
[342] İ bn S a'd, Tabakâtü'l-kü brâ, c. 2, s. 259, Beyhakî, D elâi I, c. 7, s. 267-268, E bu'l -F erec İ bn C e vzf, el -Vefa, c. 2, s. 786 -787, İbn Hacer, Metâlibu'l-âliye, c. 4, s. 258.
[343] İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 2, s. 259, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 565, Beyhakî, D elâi I, c. 7, s. 268, Ebu'l-Ferec İbn Cevzf, el-Vefâ, c. 2, s. 787, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 338, İbn Hacer, Metali bu'l-âl iye, c. 4, s. 258.
[344] İbn Sa'd, c. 2, s. 259, Beyhakî, c. 7, s. 210-211, 268, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 787, İbn Seyyid, c. 2, s. 338, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 5, s. 277, Heysem f, Mecmau'i-ievâid, c. 9, s. 34-35, İbn Hacer, c. 4, s. 258-259.
[345] Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 565.
[346] İbn Sa'd, c. 2, s. 259, Belâzurî, c. 1 , s. 565, Beyhakî, c. 7, s. 211, 268, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 787, İbn Seyyid, c. 2, s. 238, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 277, Heysemî, c. 9, s. 35, İbn Hacer, c. 4, s. 259.
[347] Belâzurî, c. 1,5.565.
[348] Buhârî,c. 5,5.142.
[349] İbn Sa'd, c. 2, s. 229, Ahmed, c. 6, s. 89.
[350] Zührî, Megâzî, s. 134, İbn Sa'd, c. 2, s. 229, Ahmed, c. 6, s. 89, Buhârî.c.S, s. 142.
[351] Buhârî, c. 5, s. 142.
[352] Beyhakî, c. 7, s. 207, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 240.
[353] İbn Sa'd, c. 2, s. 259, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 787, İbn Seyyid, c. 2, s. 338.
[354] Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 563.
[355] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 259, Belâzurî, c. 1, s. 563, Beyhakî, Delâil, c. 7, s. 269, İbn Hacer, Metâlibu'l-âliye, c. 4, s. 259.
[356] Belâzurî, c. 1,5.564.
[357] İbn Sa'd, c. 2, s. 259, Belâzurî, c. 1, s. 563, Beyhakî, c. 7, s. 289, İbn Seyyid, c. 2, s. 338.
[358] Belâzurî, c. 1,5.564. Belâzurî, c. 1,5.564.
[359] İbn Sa'd, c. 2, s. 259, Belâzurî, c. 1,s. 564, Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 57-58, İbn Seyyid, c. 2, s. 338, Ebu'l-Fidâ, Sîre, c. 4, s. 550-551, İbn Hacer, c. 4, s. 259.
[360] Belâzurî, c. 1, s. 564.
[361] İbn Sa'd, c. 2, s. 260, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 550, İbn Hacer, c. 4, s. 259.
[362] Belâzurî. c. 1, S.564.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/276-279.
[363] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1120, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 272-273, c. 3, s. 8, Belâzurî, E nsâb, c. 1, s. 568, İbn Abdi Rabbih, lkdu'l-ferîd.c.4, s. 259.
[364] EbuHanffe,Müsned, s. 35, İbn Sa'd, c. 3, s. 8, Ahmed, c. 1,s.371,c.4, s. 96, c. 6, s. 93, Buhârî, c. 4, s. 163, Tirmizı", c. 5, s. 605-606, Belâzurî, c. 1, s. 579.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/279.
[365] İbn Sa'd, c. 2, s. 311, Ahmed, c. 3, s. 197, Dârimî, c. 1, s. 41, İbn Mâce, c. 1, s. 522 Be^akf, c. 7, s. 212, Taberânf, Mu'cemu's-sağfr, c. 2, s. 11 2.

[366] İbn Sa'd, c. 2, s. 311, Ahmed, c. 3, s. 197, Buhârî, c. 5, s. 1 44, İbn Mâce, c. 1,s. 522 Dârimî, c. 1 ,s.41,
Beyhakr.c.7, 212, Taberânf, c. 2, s. 112.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/279.
[367] Ahmed, c. 3, s. 197, Ibn Mâce, c. 1 , s. 522, Dâıimf, c. 1, s. 41.
[368] Müslim, c. 4, s. 1907-1908, Beyhakî, c. 5, s. 266, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 275.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/280.
[369] Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 122, 240, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 41.
[370] Tiımizf, Sünen, c. 5, s. 588, Hâkim , Müstedrek, c. 3, s. 57, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 7, s. 265, Ebu'l-Ferec, Vefa, c. 2, s. 791, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 274.
[371] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/280.
[372] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 271 .
[373] Belâzuıî, Ensâb, c. 1 , s. 567.
[374] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 272, Beyhakî, Delâil, c. 7, s. 219, Kastalânf, Mevâhib, c. 2, s. 493.
*** Peygamberlik hâtemi; Peygamberimiz Aleyhisselamın iki kürek kemiğinin arasında, sol kürek kemiğinin ince taralı yanında, yumulu avuç gibi ve üzerinde küçük taneciklere benzer birtakım benler olup (İbn Sa'd, c. 1, s. 426, Ahmed, c. 5, s. 82-83, Müslim , c.4, s. 1824) güvercin yumurtası (İbn Sa'd.c. 1, s. 425, Ahmed, c. 5,s. 90, Müslim, c. 4, s. 1823, Tirmizî, c. 5, s. 602), gelin çadırının**
iri düğmesi büyüklüğünde idi (Buhârî, c. 1, s. 56, Müslim, c. 4, s. 1823, Tirmizî, c. 5, s. 602). Üzerinde de ince tüyler bitmişti (Ahmed, c. 5, s. 77).
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/281.
[375] Ibn Sa'd, c. 2, s. 267, Belâzurî, c. 1, s. 563.
[376] Belâzurî, c. 1,5.563.
[377] İbn Sa'd, c. 2, s. 267, Belâzurî, c. 1, s. 563.
[378] Belâzurî, c. 1, s. 563.
[379] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 267, Belâzurî, Ensab, c. 1, s. 563.
[380] İbn Sa'd, c. 2, s. 267.
[381] İbn Sa'd, c. 2, s. 267, Belâzurî, c. 1, s. 563.
[382] Ebu Hanffe, Müsned, s. 36.
[383] Zührî, Megâzî, s. 133, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 434.
[384] İbn Sa'd, c. 2, s. 266, Dârimî, c. 1, s. 40.
[385] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 305, İbn Sa'd, c. 2, s. 266.
[386] Zührî, s. 132-133, AJsdutrezzak, c. 5, s. 434.
[387] İbn Sa'd, c. 2, s. 267, Belâzurî, c. 1, s. 567.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/282-283.
[388] Zührî, s. 133, Abdurrezzak, c. 5, s. 434, Beyhakî, c. 7, s. 217.
[389] Zührî, s. 133, Abdurrezzak, c. 5, s. 434, Beyhakî, c. 7, s. 217, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 5, s. 243.
[390] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 267, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 567, Beyhakî, c. 7, s. 217, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 243.
[391] İbn Sa'd, c. 2, s. 272.
[392] Vâkıdî, M egâzf, 1367-1948 baskı sı, s. 34 9.

[393] **Belâzurî, t 1, s. 567.**
[394] **İbn Sa'd, c. 2, s. 267, Beyhakî, c. 7, s. 217, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 243.**
[395] **İbn Sa'd, c. 2, s. 267, Dârimî, c. 1, s. 401 .**
[396] **Belâzuıî, c. 1,5.567.**
[397] **Zührı, s. 133, Abdurrezzak, c. 5, s. 434, İbn Sa'd, c. 2, s. 267, Dârimî, c. 1, s. 40, Belâzurî, c. 1, s. 567.**
[398] **Zührî, s. 133, Abdurrezzak, c. 5, s. 434.**
[399] **Zührî, s. 133, Abdurrezzak, c. 5, s. 434, İbn Sa'd, c. 2, s. 267, Dârimî, c. 1, s. 40, Belâzurî, c. 1, s. 567.**
[400] **Zührî, s. 133, İbn Sa'd, c. 2, s. 267, Belâzurî, c. 1 , s. 567.**
[401] **İbn Sa'd, c. 2, s. 267, Belâzurî, c. 1, s. 567.**
[402] **Zührî, s. 133, Abdurrezzak, c. 5, s. 434, İbn Sa'd, c. 2, s. 267, Dârimî, c. 1, s. 40, Belâzurî, c. 1, s. 567.**
[403] **Dârimî, c. 1, s. 40, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 567.**
[404] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 267, Dârimî, c. 1, s. 40, Belâzurî, c. 1, s. 567.**
[405] **Zührî, Megâzî, s. 133, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 435, İbn Sa'd, c. 2, s. 267.**
[406] **Zührî, s. 133, Abdurrezzak, c. 5, s. 435.**
[407] **Zührî, s. 133, Abdurrezzak, c. 5, s. 434.**
[408] **Dârimî, c. 1, s. 40.**
[409] **Zührî, s. 133, Abdurrezzak, c. 5, s. 434435.**
[410] **Dârimî, c. 1,s.4O.**
[411] **Vâkıdî, Megâzî, s. 1367-1948 baskısı, s. 349.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/283-285.
[412] **Ibn Sa'd, c. 2, s. 265, Beyhakî, c. 7, s. 215, Ebu'l-Ferec Ibn Cevzf, c. 2, s. 789, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 243.**
[413] **Ebu Hanffe, Müsned, s. 36.**
[414] **Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 244.**
[415] **İtan Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 265, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 244.**
[416] **İbn Sa'd, c. 2, s. 268.**
[417] **İbn Sa'd, c. 2, s. 469, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 194.**
[418] **Zührı, s. 134, Abdurrezzak, c. 5, s. 436, İbn Sa'd, c. 2, s. 265-268.**
[419] **Zührî, s. 134, Abdurrezzak, c. 5, s. 436, İbn Sa'd, İbn Sa'd, c. 2, s. 268.**
[420] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 265-266, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 5, s. 242.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/285-286.
[421] **Zührî, Megâzî, s. 134, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 436, İbn Sa'd, c. 2, s. 268.**
[422] **Be^ıakf, Delâilü'n-nübüvve, c. 7, s. 218.**
[423] **Zührî,s.134, Abdurrezzak, c. 5, s. 436437, İbn Sa'd, t 2, s. 268, Be^akf, c. 7, s. 215-216.**
[424] **Ebu Hanffe, Müsned, s. 36, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 563.**
[425] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 266.**
[426] **Zührî, M egâzf, s. 134- E bu Ha nffe, s. 36, Abdurrezzak, M usannef, c. 5, s. 43 7, İ bn S a'd, c. 2, s. 268, B uhârf, Sahîh, c. 4, s. 194, Belâzurî, c. 1, s. 566.**
[427] **İbn Sa'd, c. 2, s. 266.**
[428] **Zührî, s. 134, Abdurrezzak, c. 5, s. 437, İbn Sa'd, c. 2, s. 268, Buhârî, c. 4, s. 494, Belâzurî, c. 1, s. 566.**

[429] Ebu Hanffe, s. 36, Zührî, s. 1 35, Abdurrezzak, c. 5, s. 437, İbn Sa'd, c. 2, s. 268-269, Belâzurî, c. 1, s. 586.
[430] Ebu Hanffe, s. 36, Zührî, s. 134-135, Abdurrezzak, c. 5, s. 437, İbn Sa'd, c. 2, s. 268, Buhârî, c. 4, s. 194, Belâzurî, c. 1 , s. 566.
[431] Zührî, s. 135, Abdurrezzak, c. 5, s. 437, İbn Sa'd, c. 2, s. 268.
[432] İbn Sa'd, c. 2, s. 268, Belâzurî, c. 1, s. 566.
[433] Belâzurî, c. 1,5.566.
[434] Zührî, Megâzî, s. 135, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 437, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 268.
[435] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 566.
[436] Be^akf, Delâilü'n-nübüv-vE, c. 7, s. 218, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 5, s. 243.
*** Al-i İmran: 81.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/286-289.
[437] Kastalânf, Mevâhibül-ledünniye, c. 2, s. 496, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 8, s. 287-288.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/289-290.
[438] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 304, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 425, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1,s.263, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 141, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 565.
[439] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 217, Buhârî, Sahih, c. 1,s.165.
[440] İbn Sa'd, c. 2, s. 277-228, Ahmed, Müsned, c. 1, s. 270, Buhârî, c. 1, s. 120, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1854-1855, Tirmizi, Sünen, c. 5, s. 608.
[441] Ahmed, c. 6, s. 47, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 541.
[442] İbn Sa'd, c. 3, s. 181 , Ahm ed, c. 1, s. 35, Belâzurî, c. 1, s. 579.
*** Te'vtoe: 40.**
[443] İbn Sa'd, c. 3, s. 181 , Belâzurî, c. 1, s. 579.
[444] Ahmed, c. 1, s. 35.
[445] İbn Şa'd, c. 2, s. 181 , Belâzurî, c. 1, s. 579.
[446] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 2, s. 70.
[447] İbn Sa'd, c. 3, s. 182, Belâzurî, c. 1, s. 580-581 .
[448] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 269, Ahmed, Müsned, c. 1,s.56, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 194, Belâzurî, Ensâb.c.1, s. 580.
[449] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 4, s. 306-307, İbn Sa'd, c. 2, s. 269, Buhârî, c. 4, s. 194, Belâzurî, c. 1, s. 583.
[450] İbn İshak, c. 4, s. 307.
[451] Taberî, Târih, c. 3, s. 209.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/290-291.
[452] İbn Kuteybe, el-İmâme re's-siyâse, c. 1, s. 12-13, Taberî, Târih, c. 3, s. 207-208, İbn E ar, Kâmil, c. 2, s. 328.
[453] Taberi, c. 3, s. 208, İbn Esîr, c. 2, s. 328.
[454] İtan İshak, İbn Hişam, Sıre, c. 4, s. 303-304, Beyhakî, Delâil, c. 7, s. 224, İbn E ar, c. 2, s. 321.
[455] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1120, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 191, Taberî, c. 3, s. 197.
[456] Musa b. Ukbe'den naklen Muhibbut-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 213.
[457] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 307, MuhibbıTt-Taberî, c. 1, s. 212, 213.
[458] Taberî, Târih, c. 2, s. 208, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 328-329.

[459] **Taberî, Târih, c. 3, s. 208.**
[460] **İbn İshak, c. 4, s. 307, Ahmed, Müsned, c. 1, s. 55.**
[461] **Taberî, c. 3, s. 208, Muhibbut-Taberî, c. 1, s. 213.**
[462] **İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 269, Buhârî, c. 4, s. 194, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 580, Taberî, c. 3, s. 208.**
[463] **Zühri, Megâzî, s. 141, İbn İshak, c. 4, s. 309, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 442, Ahmed, c. 1, s. 55.**
[464] **İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferid, c. 4, s. 257, Belâzurî, c. 1, s. 581.**
[465] **Zührî, Megâzî, s. 141, İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 309, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 442, Ahmed, Müsned, c. 1, s. 55.**
[466] **Ahmed, 11, ş. 56, İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferfd, c. 4, s. 257, Belâzurî, Ensâb, 11, s. 581.**
[467] **Zühri, s. 141, İbn İshak, c. 4, s. 309, Abdurrezzak, c. 5, s. 442, Ahmed, c. 1, s. 56.**
[468] **İbn Abdi Rabbih, c. 4, s. 257, Belâzuri, c. 1, s. 281.**
[469] **İbn İshak, c. 4, s. 309.**
[470] **Taberî, c. 3, s. 193.**
[471] **Zühri, s. 141, İbn İshak, c. 4, s. 309, Abdurrezzak, c. 5, s. 442-443, Ahmed, c. 1, s. 56.**
[472] **İbn İshak, c. 4, s. 309, Ahmed, c. 1, s. 56.**
[473] **Abdurrezzak, c. 5, s. 443.**
[474] **İbn İshak, c. 4, s. 309, Abdurrezzak, c. 5, s. 443, Ahmed, c. 1, s. 56.**
[475] **İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferid, c. 4, s. 257, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 581.**
[476] **İ bn Şa'd, Tabakâtü'l -k übrâ, c. 3, s. 182, Belâzuri, c. 1, s. 581 -582.**
[477] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 310, İbn Sa'd, c. 3, s. 182, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 56, İbn Abdi Rabbih, c. 4, s. 257.**
[478] **İbn Abdi Rabbih, c. 4, s. 257, Belâzuri, c. 1, s. 581-582.**
[479] **Ahmed, c. 1, s. 21, Belâzuri, c. 1, s. 580.**
[480] **Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 584.**
[481] **Yâkubî,Târrh,c.2,s. 123.**
[482] **İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferid, c. 4, s. 58-59.**
[483] **Zühri, Megâzî, s. 142, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 443.**
[484] **jbn Kuteybe, el-jmâme ve's-siyâse, c. 1, s. 14, Taberi, Târih, c. 3, s. 208, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 329.**
[485] **İbn Kuteybe, el-İmâme ve's-siyâse, c. 1, s. 14, Taberi, Târih, c. 3, s. 208.**
[486] **İbn Kuteybe, c. 1, s. 14, Taberi, c. 3, s. 208, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 328.**
[487] **Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 5, Taberî, c. 3, s. 199, Heysemî, Meonau'z-zevâid, c. 5, s. 191.**
[488] **Ahmed, c. 1, s. 5, Taberî, c. 3, s. 199.**
[489] **İbn Kuteybe, el-İmâme ve's-siyâse, c. 1, s. 14-15, Taberî, Târih, c. 3, s. 208, İbn E ar, Kâmil, c. 2, s. 329.**
[490] **Zühri, Megâzî, s. 142, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 443.**
[491] **Zühri, s. 142, İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 310, Abdurrezzak, c. 5, s. 443, Belâzuri, Ensâb, c. 1, s. 584.**
[492] **Zühri, s. 142, İbn İshak, c. 4, s. 310, Abdurrezzak, c. 5, s. 443, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 269, Ahmed, c. 1, s. 56, Buhâri, c. 4, s. 194, Belâzurî, c. 1,5.582.**
[493] **Belâzurî, c. 1, s. 582.**

[494] İbn Abdi Rabbih, c. 4, s. 59, Belâzuri, c. 1, s. 582.
[495] İbn Abdi Rabbih, c. 4, s. 59, 258, Belâzuri, 11, s. 582.
[496] Belâzurî, c. 1, s. 582.
[497] Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 584.
[498] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 310, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 444445 Ahmed, Müsned, c. 1, s. 56, Belâzuri, c. 1, s. 84.
[499] İbn İshak, c. 4, s. 310, Abdurrezzak, c. 5, s. 444.
[500] İbn İshak, c. 4, s. 310, Abdurrezzak, c. 5, s. 444, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 269, Ahmed, c. 1, s. 56, Buhârî, c. 4, s. 194.
[501] Zühri, Megâzî, s. 142, Abdurrezzak, c. 5, s. 444.
[502] İbn Kuteybe, el-İmâme ve's-siyâse, c. 1, s. 15, Taberi, c. 3, s. 209.
[503] İbn Sa'd, c. 2, s. 269, Buhârî, c. 4, s. 194.
[504] İbn Kuteytoe, c. 1, s. 15, Taberi, c. 3, s. 209, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 329.
[505] İbn Kuteybe, el-İmâme ve's-siyâse, c. 1, s. 15, Taberi, Târih, c. 3, s. 209, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 330 .
[506] Taberi, c. 3, s. 209, İbn Esîr, c. 2, s. 330.
[507] jbn Kuteybe, c. 1, s. 15.
[508] İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferid, c. 4, s. 59, 258, Belâzuri, E nsâb, c. 1, s. 582.
[509] Belâzurî, c. 1, s. 582.
[510] İbn Sa'd, t 2, s. 182.
[511] Belâzurî, c. 1, s. 582.
[512] MuhibbıJt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 216-217, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 5, s. 183.
[513] jbn Kuteybe, el-jmâme vıe's-siyâse, c. 1, s. 16, Taberi, c. 3, s. 209, İbn Ear, Kâmil, c. 2, s. 30.
[514] jbn Kuteybe, el-İmâme vıe's-siyâse, c. 1, s. 16, Taberi, Târih, c. 3, s. 209, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 330.
[515] İbn Abdi Rabbih. Ikdu'l-ferid. c. 4. s. 259.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/292-303.
[516] Belâzurî, Ensâb, c. 1 , s. 582.
[517] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 4, s. 310, Ahmed, c. 1, s. 56.
[518] Zührî, Megâzî, s. 142, İbn İshak, c. 4, s. 310, Ahmed, c.1, s. 56.
[519] Zührî.s.142, İbn İshak, c. 4, s. 310, Ahmed, c. 1.S.56, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 123, Taberî, c. 3, s. 209.
[520] Zührî, s. 142, İbn İshak, c. 4, s. 310, Ahmed, c. 1, s. 56.
[521] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 123.
[522] Taberî, Târih, c. 3, s. 198.
[523] Yâkubî, c. 2, s. 123.
[524] Taberî, c. 3, s. 209
[525] Taberî, c. 3, s. 209, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 330.
[526] Taberî, c. 3, s. 209.
[527] Yâkubî, c. 2, s. 123.
[528] İbn Kuteybe, el-İmâme ve's-siyâse, c. 1, s. 16.
[529] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 269, Buhâri, c. 4, s. 194.
[530] Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 582.

[531] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 123.
[532] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 325.
[533] Zührî, Megâzî, s. 142, İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 310, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 444, Ahmed, Müsned, c. 1, s. 56, Belâzurî, Ensâb, c. 1 , s. 582, Taberî, c. 3, s. 199.
[534] Taberî, c. 3, s. 199.
[535] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 269.
[536] İbn İshak, c. 4, s. 310, İbn Sa'd, c. 2, s. 269, Belâzurî, c. 1, s. 582.
[537] Taberî, c. 3, s. 209, İbn Esîr, c. 2, s. 330, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 247.
[538] Belâzurî, t 1, s. 582.
[539] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 310, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 269, Ahmed, c. 1, s. 56, Buhârî, c.4, s. 194, Belâzurî, Ensâb, 11, s. 582, Taberî, c. 3, s. 210.
[540] İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferid, c. 4, s. 258.
[541] Belâzurî, t 1, s. 583.
[542] İbn Kuteybe, el-İmâme ve's-siyâse, c. 1, s. 16, Taberî, c. 3, s. 209, İbn Esîr, c. 2, s. 330-331.
[543] İbn Kuteybe, c. 1 ,s.17, Taberî, c. 3, s. 210.
[544] Zührî, Megâzî, s. 142-143, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 444, Ahmed, c. 1, s. 56.
[545] İbn Kuteybe, el-İmâme ve's-siyâse, c. 1, s. 16-17.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/303-307.
[546] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 310, Abduırezzak, Musannef, c. 5, s. 437-438, Buhârî, c. 8, s. 126, Taberî, Târîh, c. 3, s. 203. Muhibbul-Tabeıî. c. 1. s. 217.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/307-308.
[547] Belâzuıî, Ensâb, c. 1 , s. 590
[548] Ahmed, Müsned, c. 1, s. 34, Buhârî, Edebü'l-müfred, s. 187-188, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1265, Hâkim, Müstedrek, c. 1, s. 529.
[549] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 4, s. 311, İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 182 İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferfd, c. 4, s. 59, Belâzurî, Ensâb, c. 1 ,s.59O, Taberî, c. 3, s. 203, İbn EsTr, Kâmil, c. 2, s. 332.
[550] İbn Sa'd, c. 3, s. 183, Belâzuıî, c. 1, s. 590, Haris el-Muhasibi", er-Riâye, s. 46.
[551] Belâzun, c. 1, s. 590-591, Muhibbut-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 219.
[552] İbn Sa'd, c. 3, s. 183, Belâzun, c. 1, s. 590-591 , Haris el-Muhâsibf, s. 46.
[553] İbn İshak, c. 4, s. 311, İbn Sa'd, c. 3, s. 183, Belâzurî, c. 1, s. 590-591 Taberî, c. 3, s. 203, Haris el-Muhâsibf, s. 46.
[554] İbn İshak, c. 4, s. 311, İbn Esir, c. 2, s. 332.
[555] İbn İshak, c. 4, s. 311, İbn Sa'd, c. 3, s. 183, İbn Abdi Rabbih, c. 4, s. 59, Belâzurî, c. 1, s. 590, Taberî, c. 3, s. 203, İbn Esîr, c.2, s. 332.
[556] Belâzurî, c. 1, s. 591 .
[557] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 311, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 591, Taberî, Târîh, c. 3, s. 203.
[558] Belâzurî, c. 1, s. 591 .
[559] İbn İshak, c. 4, s. 311, İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferfd, c. 4, s. 590, Belâzurî, c. 1, s. 591, Taberî, c. 3, s. 203, İbn Esîr, Kâmil, c.2, s. 332.
[560] İbn Abdi Rabbih, c. 4, s. 59.

[561] İbn İshak, c. 4, s. 311, Belâzurî, c. 1 ,s.591, Taberî, c. 3, s. 203, Muhibbut-Taberî, t 1, s. 218.
[562] İbn İshak, c. 4, s. 311, Taberî, c. 3, s. 203, İtan Esîr, c. 2, s. 332, Muhibbut-Taberî, c. 1, s. 218.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/308-310.
[563] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 246.
[564] Makrfzf, en-Nizâu ye14ehâsum , s. 33.
[565] İbn Kuteybe, c. 1 , s. 12, Makrfzf, s. 33.
[566] Makrfzf, s. 33.
[567] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 446, İbn Kuteybe, d, s. 12, Makrfzf, s. 33.
[568] İbn Kuteybe, c. 1 , s. 12, Makrfzf, s. 33.
[569] İbn Sa'd, c. 2, s. 246.
[570] İbn Kuteybe, c. 1 , s. 12, Makrfzf, s. 33.
[571] İbn Sa'd, c. 2, s. 246, Makrfzf, s. 33.
[572] İbn Sa'd, c. 2, s. 246-247, İbn *fitod* Rabbih, Ikdu'l-ferfd, c. 4, s. 258, Makrfzf, s. 33.
[573] İbn Sa'd, c. 2, s. 247, Makrfzf, s. 33.
[574] İbn Sa'd, c. 2, s. 247, İbn Abdi Rabbih, c. 4, s. 258.
[575] İbn Abdi Rabbih, c. 4, s. 258.
[576] Taberî, Târîh, c. 3, s. 203, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 325-326.
[577] Belâzurî, Ensâb, c. 1 , s. 588.
[578] Taberî, c. 3, s. 202, İbn Esîr, c. 2, s. 326.
[579] Belâzurî, c. 1, s. 588, Taberî, c. 3, s. 202.
[580] Belâzurî, t 1, s. 588.
[581] Taberî, c. 3, s. 202-203, İbn Esîr, c. 2, s. 326.
[582] Belâzurî, c. 1, s. 588, Taberî, c. 3, s. 202.
[583] Belâzurî, c. 1,5.588.
Ebu Süfyan sonradan müslümanlığını güzelleştirmiş, iyi bir Müslüman olmuştur (İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. b, s. 149).
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/311-313.
[584] Taberânf, M u'cem ü's-sağfr, c. 2, s. 101.
[585] Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 591.
[586] Demfrf, Hayâtü'l-havvan, c. 1 , s. 70-71.
[587] İbrı İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 316.
[588] İbn Esîr, KâmN, c. 2, s. 324-325.
[589] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 670-671.
[590] Belâzuıî, Ensâb, c. 1 , s. 304.
[591] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 303-304.
[592] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 107.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/313-315.
[593] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 303-304.
[594] Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 1120, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 191, Taberî, c. 3, s. 97.
[595] İbn İshak, c. 4, s. 305, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 433-434, İbn Sa'd, c. 2, s. 266-267, Dâıimf, c. 1, s. 40.
[596] İbn Sa'd, c. 2, s. 271 .

[597] Abdurrezzak, c. 5, s. 434-435, İbn Sa'd, c. 2, s. 267, Dârimî, c. 1, s. 40 Belâzurî, Ensâb.c.1 , s. 567.
[598] İbn İshak, c. 4, s. 306-309, Abdurrezzak, c. 5, s. 442-444, İbn Sa'd, c. 2, s. 269, Ahmed, c. 1, s. 55-56, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 191, Taberî, c.3, s. 207-208.
[599] Belâzurî, c. 1,5.257.
[600] İbn İshak, c. 4, s. 312, Ahmed, c. 1, s. 260, İbn Sa'd, c. 2, s:. 278-279.
[601] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 278.
[602] İbn İshak, c. 4, s. 312, İbn Sa'd, c. 2, s. 280, Ahmed, c. 1, s. 260.
[603] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 4, s. 313, Ahmed, c. 6, s. 267, Ebu Dâvud, c. 3, s. 196-197, Zehebî, Tâiîhu'l-İslâm, s. 574.
[604] İbn İshak, c. 4, s. 313, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 277, Ahmed, c. 6, s. 267, Ebu Dâvud, c. 3, s. 197, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s:. 596, Zehebî, s:. 574.
[605] İbn Sa'd, c. 2, s. 276, Belâzuıî, c. 1, s. 570.
[606] İbn İshak, c. 4, s. 313, Ahmed, c. 46, s. 267, Zehebî, s. 575.
[607] İbn Sa'd, c. 2, s. 280-281 .
[608] İbn Sa'd, c. 2, s:. 278, Zehebî, s:. 576, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 261.
[609] İbn Sa'd, c. 2, s:. 280.
[610] İbn Sa'd, c. 2, s. 279.
[611] İbn İshak, c. 4, s. 312-313, Ahmed, c. 1,s.26O.
[612] İbn Sa'd, c. 2, s. 278.
[613] İbn Sa'd, c. 2, s:. 280.
[614] İbn İshak, c. 4, s. 313, Ahmed, c. 6, s. 267, Belâzuıî, c. 1, s. 569.
[615] Sera ha, Mebsût, c. 2, s. 569.
[616] İbn Sa'd, c. 2, s. 280.
[617] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 313, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 281 Ahmed, Müsned, c. 1.S.260, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 571.
[618] İbn İshak, c. 4, s. 312-313, Ahmed, c. 1,s.26O.
[619] İbn Sa'd, c. 2, s. 281 .
[620] Belâzurî, c. 1, s. 570, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 262.
*** Sidr, Arabistan kirazı denilen ağaçtır ki, yaprağıma ölü yıkanı r (Ffruzâbâdf, Kâmûsu'l-muhft).**
[621] İbn Sa'd, c. 2, s. 280, Ahm ed, c. 1, s. 260, c. 6, s. 267, Belâzurî, c. 1, s. 570.
[622] İbn Sa'd, c. 2, s. 280, Belâzurî, c. 1, s. 570.
[623] İbn Sa'd, c. 2, s. 280, Ahm ed, c. 1, s. 260, c. 6, s. 267, Belâzurî, c. 1, s. 570.
[624] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 2, s. 497, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 476.
[625] Ahmed, c.1, s. 267.
[626] İbn Sa'd, c. 2, s. 280.
[627] İbn Sa'd, c. 2, s. 281 -283, Ahmed, c. 6, s. 93-11 8, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 75, İbn M âce, c. 1, s. 472, Belâzurî, c. 1, s. 571 .
[628] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 285.
[629] İbn Sa'd, c. 2, s. 279.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/315-319.
[630] Serahsî. Mebsût. c. 2. s. 60.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/319-320.
[631] Kastalânf, Mevâhib, c. 2, s. 494.

M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/320.
[632] İ bn İsJıak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 314, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 292 İbn Mâce, c. 1 , s. 521, Belâzurî, Ensâb, c. 1, s.573.
[633] İbn Sa'd, c. 2, s. 291 .
[634] İbn İshak, c. 4, s. 314, İbn Sa'd, c. 2, s. 288-291, İbn Mâce, c. 1 , s. 531.
[635] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 2, s. 500.
[636] İbn Sa'd, c. 2, s. 290-291 .
[637] İbn Sa'd, c. 2, s. 288-291 .
[638] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 290, Beyhakî, Delâil, c. 7, s. 251, Zehebî, Târih, s. 579.
[639] Belâzuri", Ensâb, c. 1, s. 574, Beyhakî, c. 7, s. 251 .
[640] İbn Sa'd, c. 2, s. 290, Beyhakî, c. 7, s. 251, Zehebî, s. 579.
[641] İbn Sa'd, c. 2, s. 290, Belâzurî, c. 1, s. 275, Beyhakî, c. 7, s. 251, Zehebî, s. 579.
[642] İbn Sa'd, c. 2, s. 290, Beyhakî, c. 7, s. 251, Zehebî, s. 579.
[643] İbn Sa'd, c. 2, s. 290, Belâzurî, c. 1, s. 575, Beyhakî, c. 7, s. 251, Zehebî, s. 579.
[644] İbn Sa'd, c. 2, s. 290, Beyhakî, c. 7, s. 250-251, Zehebî, s. 579.
[645] Beyhakî, c. 7, s. 250, Zehebî, s. 579, İbn Haldun, Târih, c. 2, s. 2, s. 63.
[646] İbn Sa'd, c. 2, s. 292.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/320-322.
[647] İbn Şa'd, c. 2, . 290-292, İbn Kuteytae, c. 1, s. 12.
[648] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 314, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 292 Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 7, s. 261.
[649] Mâlik,Muvatta', c. 1, s. 231 , İbn Sa'd, c. 2, s. 293, Belâzurî, Ensâb.c. 1, s. 574, Beyhakî, c. 7, s. 261.
[650] Belâzurî, c. 1,5.574.
[651] Beyhakî, c. 7, s. 261, Zehebî, s. 580.
[652] İbn İshak, c. 4, s. 314, İbn Sa'd, c. 2, s. 292, Belâzurî, c. 1, s. 573-754 Beyhakî, t 7, s. 261, Zehebî, s. 580.
[653] İbn Kuteybe, c. 1 ,s.12.
[654] Tirmizî, c. 3, s. 338, Beyhakî, c. 7, s. 260-261, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 266.
[655] İbn İshak, c. 4, s. 314, İbn Mâce, c. 1, s. 521.
[656] Ahmed, c. 1, s. 7.
[657] Malik.c1, s. 231.
[658] İbn Sa'd, c. 2, s. 292.
[659] İbn Kuteybe, c. 1 , s. 12.
[660] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 293, Belâzun, Ensâb, c. 1, s. 572-573.
[661] İbn Sa'd, c. 2, s. 293-294.
[662] Belâzurî, c. 1, s. 53.
[663] İbn Sa'd, c. 2, s. 294, Belâzurî, c. 1, s. 573.
[664] Belâzurî, c. 1,5.573.
[665] İbn Sa'd, c. 2, s. 294.
[666] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/322-324.
[667] İbn Sa'd, c. 2, s. 295.
[668] Kâsânf, Bedâyiu's-sanâyi', c. 1, s. 318.
[669] Ahmed, Müsned, c. 4, s. 359, Ebu Dâvud, c. 3, s. 213.
[670] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 298.

[671] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 313-314, İbn Sa'd, c. 2, s. 298, Belâzurı, Ensâb, c. 1.S.573.
[672] İbn Sa'd, c. 2, s. 298.
[673] İbn İshak, c. 4, s. 314, İbn Sa'd, c. 2, s. 298, Belâzurî, c. 1, s. 573.
[674] İbn Sa'd, c. 2, s. 298.
[675] İbn İshak, c. 4, s. 314, İbn Sa'd, c. 2, s. 298, Belâzurî, c. 1, s. 573.
[676] İbn İshak, c. 4, s. 314, Ahmed, c. 6, s. 110, İbn Haldun, Târih, c. 2, s. 63.
[677] İbn İshak, c. 4, s. 314, Ahmed, c. 6, s. 62, 242.
[678] Ahmed, c. 6, s. 242.
[679] İbn İshak, c. 4, s:. 314, Ahmed, c. 6, s:. 62, 242.
[680] İbn İshak, c. 4, s. 314.
[681] Ahmed,c.6, s:. 62,242.
[682] İbn İshak, c. 4, s. 314, Ahmed, c. 6, s. 62, 242.
[683] İbn İshak, c. 4, s. 314-315, İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferfd, c. 4, s. 254.
[684] İbn İshak, c. 4, s:. 315.
[685] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s:. 301 .
[686] İbn Sa'd, c. 2, s:. 299, Belâzurî, c. 1, s:. 575.
[687] Belâzurî, t 1, s. 575.
[688] Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 269.
[689] İbn Sa'd, c. 2, s:. 299.
[690] İbn İshak, c. 4, s. 315, İbn Sa'd, c. 2, s. 299, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 268-269.
[691] İbn İshak, c. 4, s. 315, İbn Sa'd, c. 2, s. 299, Belâzurî, c. 1, s. 575-576 Taberî, c. 3, s. 205, Zehebî, Târih, s. 581 .
[692] Belâzurî, c. 1, s. 575-576, Beyhakî, Delâil, c. 7, s. 264.
[693] Belâzurî, c. 1, s:. 576, Beyhakî, c. 7, s:. 264, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 271.
[694] Beyhakî, c. 7, s:. 252, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s:. 269.
[695] Belâzurî, t 1. s. 576.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/324-327.
[696] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 493.
[697] Ahmed, Müsned, c. 3, s. 204.
[698] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 311, Ahmed, c. 3, s. 204, Buhârî, c. 5, s. 144, İbn Mâce, c. 1 , s. 522, Dâıimf, c. 1, s. 41.
[699] İbn Sa'd, c. 2, s. 274, İbn Mâce, c. 1, s. 522.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/327.
[700] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 340.
[701] Ebu'l-Ferec İbn Cevzf, el-Vetâ, c. 2, s. 813, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 2, s. 501, Diyartoekrf, TâriViu'l-hamfs, c. 2, s. 173.
[702] Diyarbekrî, c. 2, s. 173.
[703] Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 803, Kastalânf, c. 2, s. 501 .
[704] Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 803, İbn Seyyid, c. 2, s. 340, Kastalânf, c. 2, s. 501, Diyarbekıİ, c. 2, s. 173.
[705] Belâiutf, Ensâb, c. 1 , s. 592-593.
[706] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 325-330.
[707] İbn Sa'd, c. 2, s. 319-320, Belâzurî, c. 1, s. 592.
[708] Belâzurî, t 1, s. 592.

[709] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 340-341.
[710] İbn İshak.İbnHisam, Sîre.c.4, s. 317-322, İbn Sa'd, c. 2, s. 321-324.
[711] İbn Sa'd, c. 2, s. 324-325.
[712] Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 591 -592.
[713] İbn Sa'd. c. 2. s. 330-333.
[714] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/327-328.
[715] Semhudf, c. 2, s. 550-551.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/329.
[716] Ahmed, Müsned, c. 4, s. 8, İbn Mâce, c. 1, s. 524, Dârimî, c. 1, s. 307, Nesâf, c. 3, s. 19-92, Hâkim, Müstednek, c. 4, s. 460, Ebu'l-Ferecİbn Cevzf, c. 2, s. 809, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 275, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 122.
[717] Ahmed, c. 1 , s. 387, Nesaî, c. 3, s. 43, Ebu'l-Fenec, c. 2, s. 806.
[718] Bezzazdan naklen Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 24, İbn Hacer, Metâlibu'l-âliye, c. 4, s. 22-23.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/329.
[719] Ahzab: 56.
[720] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 241, Buhârî, SahıVı, c. 47, s. 156, Müslim, Sahih, c. 1 , s. 305.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/330.
[721] Ahmed, M üsned, c. 1, s. 191.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/330-331.
[722] Ahmed, c. 1, s. 5, Ibn Mâce, c. 2, s. 1440.
[723] Buhârî, Sahîh, c. 6, s. 34, İbn Mâce, c. 2, s. 1 429.
[724] Ahmed, c. 1, s. 5, Müslim, c. 4, s. 1782, Ebu Dâvud, c. 4, s. 21 8, Tirmizî, c. 5, s. 587, İbn Mâce, c. 2, s. 1440.
***Yeşil (Ahmed, c. 3, s. 456).**
[725] Tirmizî, c. 5, s. 585.
[726] Ahmed, c. 1, s. 5, Müslim, c. 4, s. 1782, Ebu Dâvud, c. 4, s. 21 8, Tirmizî, c. 5, s. 587, İbn Mâce, c. 2, s. 1440.
[727] Ahmed, c. 1, s. 5, Tirmizî, c. 5, s. 587, İbn Mâce, c. 2, s. 1440.
[728] Ahmed, c. 3, s. 144, Tirmizî, c. 5, s. 587.
[729] Tirmizî, c. 5, s. 588, Dârim f, c. 1, s. 30.
[730] Ahmed, c. 3, s. 144.
[731] Ahmed, c. 5, s. 138, Tirmizî, c. 5, s. 586, İbn Mâce, c. 2, s. 1443.
[732] Ahmed, c, 1, s. 281, Tirmizî, c. 5, s. 587, Dârimî, c. 1 , s. 30.
[733] Ahmed, c. 1, s. 281, Dârimî, c. 1, s. 30.
[734] Tirmizî, c.5, s. 587.
[735] M âlik, Muvatta', c. 1, s. 212, Abdurrezzak, Musannef, c. 2, s. 413, Ahm ed, c. 1, s. 281 , Buhârî, Sahîh, c. 7, s. 145, Müslim , c. 1, s. 189, İbn Mâce, c. 2, s. 1 440.
[736] Müslim, c. 4, s. 1782, Ebu Dâvud, c. 4, s. 218, Tirmizî, c. 5, s. 588, İbn Mâce, c. 2, s. 1 440, Dârimî, c. 1, s. 30.
[737] Tirmizî, c. 5, s. 588, İbn Mâce, c. 2, s. 1440, Dârimî, c. 1, s. 30.
[738] Tirmizî, c. 5, s. 588, Dârimî, c. 1, s. 30.
[739] Dârimî, c. 1, s. 30.
[740] Tirmizî, c. 5, s. 588, Dârimî, c. 1, s. 30.

[741] **Dârimî, c. 1, s. 30.**
[742] **Tirmizî, c. 5, s. 585, Dârimî, c. 1, s. 30.**
[743] **Ahmed, c. 1, s. 5.**
[744] **Tirmizî, c. 5, s. 585, Dârimî, c. 1, s. 30.**
[745] **Ahmed, c. 2, s. 435, Buhârî, c. 5, s. 225, Müslim, c. 1, s. 184, Tirmizî, c. 4, s. 622.**
[746] **Ahmed, M üsned, c. 6, s. 3-4.**
[747] **TaberânPden naklen Suyûtî, Câmiu's-sağfr, c. 1, s. 80.**
[748] **Ahmed, c. 2, s. 435, Buhârî, c. 5, s. 225, Müslim, c. 1, s. 184, Tirmizî, c. 4, s. 622.**
[749] **Ahmed, c. 3, s. 116.**
[750] **Ahmed, c. 2, s. 435, Buhârî, c. 5, s. 225, Müslim, c. 1, s. 184-185, Tirmizî, c. 4, s. 622.**
[751] **Ahmed, c. 2, s. 435, c. 3, s. 116, Buhârî, c. 5,5.147, 225, Müslim, c. 1,5.184 Tirmizî, c. 4,5.622.**
[752] **Ahmed, c. 3, s. 116, Buhârî, c. 5, s. 147, Müslim , c. 1, s. 180, İbn Mâce, c. 2, s. 1 442.**
[753] **Ahmed, c. 2, s. 435, Buhârî, c. 5, s. 225, Müslim, c. 1, s. 184-185, Tirmizî, c. 4, s. 622-623.**
[754] **Ahmed, c. 1, s. 4.**
[755] **Ahmed, c. 2, s. 435, Buhârî, c. 5, s. 226, Müslim, c. 1, s. 184-185, Tirmizî, c. 4, s. 622-623.**
[756] **Ahmed, M üsned, c. 3, s. 116, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 147, Müslim, c. 1, s. 180, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1442.**
[757] **Ahmed, c. 2, s. 435, Buhârî, c. 5, s. 226, Müslim, c. 1, s. 185, Tirmizî, c. 4, s. 623.**
[758] **Ahmed, c.1, s. 5.**
[759] **Ahmed, c. 3, s. 116, Buhârî, c. 5, s. 147, Müslim , c. 1, s. 180, İbn Mâce, c. 2, s. 1 442.**
[760] **Buhârî, c. 5, s. 226, Müslim, c. 1, s. 185, Tirmizî, c. 4, s. 623.**
[761] **Ahmed, c.1, s. 4.**
[762] **Ahmed, c. 2, s. 435, Buhârî, c. 5, s. 226, Müslim, c. 1, s. 185, Tirmizî, c. 4, s. 623.**
[763] **Ahmed, c.1, s. 4, c. 3, s. 116, Müslim, c. 1, s. 180, İbn Mâce.c. 2, s. 1442.**
[764] **Ahmed, c. 2, s. 435.**
[765] **Buhârî, c. 5, s. 147, İbn Mâce, c. 2, s. 1 442.**
[766] **Ahmed, c. 2, s. 435, Buhârî, c. 5, s. 226, Müslim, c. 1, s. 185, Tirmizî, c. 4, s. 623.**
[767] **Ahmed, c.1, s. 4.**
[768] **Buhârî, c. 5, s. 226, Müslim, c. 1, s. 185, Tirmizî, c. 4, s. 623.**
[769] **Buhârî, c. 5, s. 226, Tirmizî, c. 4, s. 625.**
[770] **Ahmed, c. 2, s. 436, Müslim, c. 1, s. 185.**
[771] **Ahmed, c. 2, s. 436, Buhârî, c. 5, s. 226, Müslim, c. 1, s. 185, Tirmizî, c. 4, s. 623.**
[772] **Ahmed, c. 1, s. 4, Buhârî, c. 5, s. 1 47, İbn Mâce, c. 2, s. 1442.**
[773] **Ahmed, c. 2, s. 436, Müslim, c. 1, s. 185, Tirmizî, c. 4, s. 623.**
[774] **Ahmed, c. 1, s. 4.**
[775] **Buhârî, c. 5, s. 147, İbn Mâce, c. 2, s. 1 442.**
[776] **Ahmed, c. 2, s. 436, Buhârî, c. 5, s. 226, Müslim, c. 1, s. 185, Tirmizî, c. 4, s. 623.**
[777] **Ahmed, c. 1, s. 5, Buhârî, c. 5, s. 1 47, İbn Mâce, c. 2, s. 1442.**
[778] **Ahmed, c. 2, s. 436, Buhârî, c. 5, s. 226, Müslim, c. 1, s. 185, Tirmizî, c. 4, s. 623.**
[779] **Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 1 47, İbn Mâce, c. 2, s. 1442.**
[780] **Ahmed, c. 2, s. 436, Buhârî, c. 5, s. 226, Müslim, c. 1, s. 185, Tirmizî, c. 4, s. 623.**
[781] **Buhârî, c. 5, s. 226, Tirmizî, c. 4, s. 623.**

[782] Ahmed, c. 1, s. 5, Buhârî, c. 5, s. 1 47, İbn Mâce, c. 2, s. 1442.
[783] Ahmed, c. 2, s. 436, Buhârî, c. 5, s. 226, Müslim, c. 1, s. 185, Tirmizî, c. 4, s. 623.
[784] Ahmed, c, 1, s. 5.
[785] Ahmed, c.1, s. 5, c. 2, s. 436, Buhârî, c. 5, s. 226, Müslim, c. 1,5.185, Tirmizî, c. 4,5.623.
[786] Buhârî, c. 5, s. 147, İbn Mâce, c. 2, s. 1 442.
[787] Ahmed, c.1, s. 5.
*** Makam-ı Mahmud öyle bir m akamdır ki, bütün m ahşer halkının hesaplarının bir an önce görülmesi ve uzayıp giden tevakkuf ıztırabından kurtarılarak rahata kavuşturulmaları içjn, Peygamberimiz Aleyhisselam o makamda Allah'a hamd edecek, Allah katında şefaatte bulunacaktır (İbn Esîr, Nihâye, C. 1 , S. 437).**
[788] Ahmed, c. 2, s. 436, Buhârî, c. 5, s. 226-227, Müslim, c. 1, s. 185, Tirmizî, c. 4, s. 624-625.
[789] Ahmed, c. 2, s. 436, Tirmizî, c. 4, s. 624.
[790] Ahmed, c. 2, s. 436.
[791] Ahmed, c. 2, s. 436, Buhârî, c. 5, s. 227, Müslim, c. 1, s. 185-186, Tirmizî, c. 4, s. 624.
[792] Ahmed, c. 3, s. 116, Buhârî, c. 5, s. 147, Müslim , c. 1, s. 181, İbn Mâce, c. 2, s. 1 442.
[793] Ahmed, c. 3, s. 144, Müslim, c. 1, s. 183.
[794] Müslim, c.1, s. 183.
[795] Ahmed, c. 3, s. 144.
[796] Ahmed, c. 3, s. 116, Buhârî, c. 5, s. 147, Müslim , c. 1, s. 181, İbn Mâce, c. 2, s. 1 442.
Ahmed, c. 3, s. 116, Buhârî, c. 5, s. 147, Müslim , c. 1, s. 181, İbn Mâce, c. 2, s. 1 442.
[797] Müslim, c. 1, s. 183.
[798] Ahmed, c. 3, s. 1144.
[799] Ahmed, c. 3, s. 116, 144, Buhârî, c. 5, s. 147, Müslim, c. 1, s. 181, İbn Mâce, c. 2, s. 1442-1443.
[800] Müslim, c.1, s. 183.
[801] Ahmed, c. 3, s. 144.
[802] Müslim, c.1, s. 183.
[803] Ahmed, c. 3, s. 116, Buhârî, c. 5, s. 147, Müslim , c. 1, s. 181, İbn Mâce, c. 2, s. 1 443.
[804] Müslim, c.1, s. 183-814.
[805] Ahmed. c. 3. s. 144.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/331-340.
[806] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/341-347.
[807] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ.c. 2, s. 314, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 262, Buharı", Sahih, c. 8, s. 3, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1379, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 139, 145.
[808] İbn Sa'd, c. 2, s. 314, Ahmed, c. 2, s. 242, Buhârî, c. 3, s. 197, c. 8, s. 4 Müslim, c. 3, s. 1382, Ebu Dâvud, c. 3, s. 144.
[809] İbn Sa'd, c. 2, s. 260, Ahmed, c. 1, s. 300-301, c. 6, s. 136-137, Buharı, c. 5, s. 144, İbn Mâce, c. 2, s. 900.
[810] İbn Sa'd, c. 2, s. 260, Ahmed, c. 6, s. 136-137, İbn Mâce, c. 2, s. 900.
[811] İbn Sa'd, c. 2, s. 316-317, Ahm ed, c. 1, s. 300-301, c. 6, s. 137, İbn Mâce, c. 2, s. 900.
[812] İbn Sa'd, c. 2, s. 260, Ahmed, c. 6, s. 44, İbn Mâce, c. 2, s. 900.
[813] Ahmed, c. 4, s. 279, Buhârî, c. 3, s. 220, c. 5, s. 144.
[814] Buhârî, c. 4, s. 220, c. 5, s. 1 44.
[815] İbn Sa'd, c. 2, s. 313, Ahm ed, c. 1, s. 300-3001, Buhârî, c. 3, s. 231.

[816] İbn Sa'd, c. 2, s. 318-319.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/348-349.
[817] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 240.
[818] Semhüdı, Vefâu'l-vetâ, c. 2, s. 458-460, 462, Diy^rbekrî, Târîhu'l-hamıs, c. 1, s. 346.
[819] Süheylı, Ravdu'l-ünüf, c. 4, s. 267-268.
[820] İbn Sa'd, c. 1.S.499.
[821] İbn Sa'd, c. 1, s. 499-500.
[822] Şühe^r,c.4, s. 268.
[823] İbn Sa'd, c. 1, s. 499-500, Sem hûdf, Vefâu'l-vefâ, c. 2, s. 461.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/349-350.
[824] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 3, s. 313, Vâkıdî, Megâzî, t 2, s. 616, İbn Sa'd, c. 2, s. 98, İbn Haldun, Târih, c. 2, s. 2, s. 35.
[825] Vâkidf, c. 2, s. 615.
[826] Vâkıdî, c. 2, s. 948, Ahmed, c. 3, s. 111, Müslim, c. 2, s. 948.
[827] Müslim, c. 2, s. 948, Begavf, c. 1, s. 130.
[828] İbn Sa'd, c. 2, s. 181 .
[829] Vâkıdî.c. 3,3.1109.
[830] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 111, Bedrüddin Aynf, Umdetu'l-kârî, c. 3, s. 37.
[831] Vâkıdî, c. 3, s. 11 09, İbn Sa'd, c. 2, s. 174.
[832] Bu hân , Sahih, c. 1, s. 50-51.
[833] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 478, Buhân, c. 4, s. 47.
[834] İbn Sa'd, c. 1,5.479.
[835] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 6, s. 7.
[836] İbn Seyyid, c. 2, s. 319.
[837] İbn Sa'd, c. 1, s. 482, Ahmed, Müsned, c. 5, s. 352, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1196, İbn Habib, Kitâbu'l muhabber, s. 76.
[838] Ahmed, c. 5, s. 352, İbn Habib, s. 76.
[839] İbn Sa'd, c. 1, s. 482, Ahmed, c. 5, s. 352, İbn Habib, s. 76.
[840] İbn Abdulhakem, Fütühu'l-Mısr, s. 47.
[841] Tirmizî, c.4, s. 240.
[842] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 525.
[843] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 314, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 288-291, İbn Mâce.c.1, s. 531.
[844] Belâzurî, c. 1,5.525.
[845] Belâzuıî, c. 1, s. 525, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 3, s. 383.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/350-353.
[846] Ebu'l-Ferecİbn Cevzf, el-Vefa, c. 2, s. *555-556.*
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/353.

TEBÜK'TEN SONRA

Hz. Ümmü Külsûm'un Vefatı

Peygamberimiz Aleyhisselamın kızı ve Hz. Osman'ın zevcesi Hz. Ümmü Külsûm.[1]
Hicretin 9.yılında vefat etti.[2]
Yüce Allah ondan razı olsun!
Peygamberimiz Aleyhisselam; Hz. Ümmü Külsûm'u yıkayacak olanlara, onu üç, beş kere veya daha çok yıkamalarını, [3] yıkanırken onun na'şının üzerinin yeşil hurma dallarıyla örtülmesini emir buyur-du. [4]
Yıkayıcılara, birdefıta (peştemal)verdi. [5]
Hz. Ümmü Külsûm'u Peygamberimiz Aleyhisselamın halası Hz. Safiyye yıkadı. Esma bintj Umeys de yıkamaya yardım etti. [6]
Yıkama[7] ve kefenleme işinde[8] Ensar kadınlarından Ümmü Atiyye de bulundu. [9]
Hz. Ümmü Külsûm'un cenaze namazını Peygamberimiz Aleyhisselam kıldırdı[10] ve kabrinin başına oturdu, gözleri yaşardı. Kabrin başında bulunanlara:
"Şu gece, içinizden hiç kimse işe karışmayacak mı?" diye sordu.
E bu Talha:
"Yâ Rasûlallah! Ben karışırım!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Öyleyse, in onun kabrinin içine!" buyurdu. [11]
Kabre Hz. Ali, Fadl b. Abbas ve Üsâme b. Zeyd de indiler. [12]
Hz. Osman, Hz. Ümmü Külsûm'un vefatına çok üzüldü ve ağladı. [13]

Himyer Krallarının Müslüman Oluşu

Himyerîlerin Kimlikleri ve Yurtları

Himyerîler, Kahtanî idiler.

Kahtan'ın oğlu Ya'rüb, Ya'rüb'ün oğlu Yeşcüb, Yeşcüb'ün oğlu Sebe', Sebe'in oğlu da Himyer'di.

Himyer'in Malik, Âmir, Amr, Sa'd, Vâside isimlerini taşıyan oğullarından Âmirin soyundan Dühman, Sa'd'ın soyundan Selef ve Eşlem, Amr'ın oğlu Hâris'in soyundan Zû Ruayn hanedanı, Malik'in Kudâa adındaki oğlunun soyundan da Kudâa kabileleri türemiştir.[14]

Himyerîlerin konak yerleri Yemen ülkesinde idi. [15]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Himyer Krallarını İslâmiyete Davet Edişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Ayyaş b. Ebi Rebiayı bir yazı ile Mesruh ve Nuayım b. Abdi Külâl el-Himyerî'ye göndermiş ve yazısında şöyle buyurmuştu:
"Sizler, Allah'a ve Resûlüne iman ederseniz, selamete, güvenliğe erersiniz.
Hiç şüphesiz, bir olan, eşi ortağı olmayan Allah, Musa'yı âyetleriyle (mucizeleriyle) gönderdi. İsa'yı kelimeleriyle yarattı.
(Fakat) Yahudiler, 'Üzeyr Allah'ın oğludur!' dedi.
Nasrânîler de, 'Allah, üçün üçüncüsüdür. İsa Allah'ın oğludur!' dediler."[16]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ayyaş b. Ebi Rebia'yı mektupla gönderirken de:
"Sen, onların yurduna varınca, geceleyin girmeyeceksin.
Sabaha kadar bekledikten sonra, güzelce bir abdest al. İki rekat namaz kıl. Allah'tan kurtuluş ve kabul dile ve Allah'a sığın.
Yazımı sağ eline al ve onu onlara sağ elinle ve sağ taraflarından ver!
Seni kabul ettikleri zaman, onlara Beyyine sûresini oku:
Kitablılardan ve müşriklerden küfredenler, apaçık bir hüccet, yani içinde kitabların en doğru hükümleri yazılı, bâtıldan uzak ve temiz sahifeleri okuyacak, Allah'tan bir peygamber gelinceye kadar güya bekleyeceklerdi, dinlerinden ayrılacak değillerdi.
Böyle iken, Kitab verilmiş olan bunlar, ayrılmadılar ayrılmadılar da, ancak kendilerine o apaçık hüccet geldikten sonra ayrıldılar.
Halbuki, onlar Allah'a-O'nun dininde ihlas ve samimiyet erbabı ve muvahhid olarak-ibadet etmelerinden, namazı dosdoğru kılmalarından, zekatı vermelerinden başkasıyla emrolunmamıslardı.
En doğru din de, bu idi.
Gerçekten, Kitablılardan olsun, müşriklerden olsun, bütün o küfredenler Cehennem ateşindedirler, onun içinde temelli kalıcıdırlar.
Yaratılanların en kötüsü de, onların ta kendileridir.
İman edip de güzel güzel amel ve hareketlerde bulunanlara gelince; hiç şüphe yok ki, bunlar da yaratılanların en hayırlı sı diri ar.
Onların Rableri katında mükâfat], altından ırmaklar akmakta olan Adn cennetleridir.
Hepsi de içlerinde temelli kalıcıdırlar.
Allah onlardan hoşnut olmuş, bunlar da Allahtan hoşnut olmuşlardır.
İşte bu saadet, Rabbinden korkanlara mahsustur.' [Beyyine: 1-8]
Sûreyi böylece okuyup bitirdiğin zaman:
'Ben Muhammed'e iman ettim ve ben ona iman edenlerin ilkiyim!' de!
Onlar sana hiçbir hüccet getirmezler ki, boşa gitmesin!
Hiçbir yaldızlı kitap getirmezler ki, nuru sönmüş olmasın
Onlar sana kendi dilleriyle birşey okudukları zaman:
'Tercüme ediniz!' de!
'Allah bana yeter!' dedikten sonra:
'Ben Allah'ın indirdiği her kitaba inandım. Aranızda adaleti yerine getirmekle de em rol undum.
Allah bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbinizdir!
Bizim işlediklerimiz bize, sizin işledikleriniz de size aittir.
Bizimle sizin aranızda hiçbir mücadele yoktur.

Allah hepimizi biraraya toplayacaktır. Dönüş ancak O'nadır!' [Şûra: 15] de!
Müslüman oldukları zaman toplanıp önünde yere kapandıkları değneği iste!
Onlar ılgın ağacındandır.
Birisi beyaz ve sarı ile karışık alacadır.
Birisi kamış gibi boğumludur. Öbürü de kara abanoz ağacı gibi kapkaradır!
Onları çıkarttır, çarşılarında ateşe ver, yak!" buyurdu.
Ayyaş b. Ebi Rebia der ki:
"Gittim. Resûlullah Aleyhisselamın bana emrettiği şeyleri yaptım.
Yanlarına vardığım zaman, onlar süslenmiş, süslü elbiselerini giymiş bulunuyorlardı.
Kendilerini göreyim diye üç evin kapılarındaki büyük perdelere kadar yaklaştım.
Onlara:
'Ben Resûlullahın elçisiyim!' dedim.
Ve Resûlullah Aleyhisselamın yapmamı bana emrettiği şeyleri yaptım.
Beni kabul ettiler. Resûlullah Aleyhisselamın beyan buyurduğu gibi oldu." [17]

Himyer Krallarının Müslüman Oldukları Hakkında Mektup ve Elçi Göndermeleri

Hicretin 9. yılında Ramazan ayında[18] Peygamberimiz Aleyhisselamın Tebük'ten dönüp geldiği sırada, Himyer kralları Haris b. Abdi Külâl, Nuaym b. Abdi Külâl ve Zf Ruayn, Meâfir ve Hemdan kralı Numan'ın şirkten ve müşriklerden ayrılıp Müslüman oldukları hakkında Peygamberimiz Aleyhisselâma gönderdikleri yazıları ile elçileri Malik b. Mürre (İbn Sa'd'a göre; Mürâretü'r-Rahâvî) Medine'ye geldi. [19]

Peygamberimiz Aleyhisselam, Malik b. Mürre'yi konuklayıp ağırlamasını Bilal-i Habeş?ye emretti. [20]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Himyer ve Hemdan Krallarına Yazısı

Peygamberimiz Aleyhisselam, Himyerve Hemdan krallarına yazdırdığı yazısında şöyle buyurdu:
"B ismi İlâhi rra hm ânirrahîm
Allah'ın Resûlü Muhammed Peygamberden Haris b. Abdi Külâl'e, Nuaym b. Abdi Külâl'e, [21] Meâfir ve Hemdan kralı Numan'a!
İmdi, ben, kendisinden başka ilah olmayan Allah'a, sizlere olan hidayetinden dolayı hamd ederim.
Bundan sonra malûmunuz olsun ki; Rum toprağından dönüşümüzde elçiniz[22] bizimle buluştu. [23]
Sizin kendisini ne için gönderdiğinizi tebliğ etti, hakkınızda bilgi verdi, İslâm dinine girdiğinizi ve müşriklerle savaştığınızı bize bildirdi. [24]
Eğer siz iyileşir, Allah'a ve Resûlüne itaat ederseniz, namazı kılarsanız, zekat verirseniz, ganimetlerden Allah'a ait beşte biri, Resûlullahın hissesini ve kendisine seçilip verilecek şeyi ve mü'min-ler üzerine farz kılınan sadakayı, [25] kaynak suların suladığı ve göğün suladığı şeylerin de uşrünü ve ortaklık suyun nöbet gününde veya kuyu ile havuz arasına kovadan akan suyun suladığı şeylerin de yanm uşrünü verirseniz, [26] Yüce Allah sizi doğru yoluna koymuş bulunur. [27]
Zekat olarak da:
Her kırk devede üç yaşına basmış bir dişi deve,
Her otuz devede üç yaşına basmış bir erkek deve,
Her beş devede bir koyun veya keçi,
Her on devede iki koyun veya keçi,
Her kırk sığırda iki yaşına basmış erkek veya dişi bir dana,
Her otuz sığırda bir yaşına basmış erkek veya dişi bir dana,
Her kırk koyunda kendi başına yayılır bir koyun veya keçi vermeniz gerekir ki, Allah bunu mü'min-lere farz kılmıştır.
Kim hayrını arttırırsa, onu kendi lehine arttırmış olur.
Bu farizayı eda eden, Müslümanlığına şehadet getiren, müşriklere karşı mü'minlere yardım eden kimse mü'minlerdendir.
Kendisi mü'minlerin yararlandıklarından yararlanır, onların mükellef bulundukları vazifelerle de mükellef bulunur.
Onun için, Allah'ın himayesi ve Resûlünün himayesi vardır.
Yahudilerden veya Nasrânîlerden Müslüman olanlara gelince:
Onlar da, Müslümanların yararlandıklarından yararlanır, onların mükellef bulundukları vazifelerle mükellef bulunurlar.
Yahudilik veya Nasranîliklerinde kalanlar ise, dinlerinden zorla döndürülmezler.
Kendilerinden erkeklik çağına eren her erkek veya kadın veya hür veya köle Meâfirî (Yemen elbisesi) veya bunun dengi bir elbisenin kıymetine göre tam bir dinar cizye ödemekle mükellef tutulur.
Bunu Resûlullaha ödeyen kimse Allah'ın himayesinde ve Allah'ın Resûlünün himayesinde bulunur.
Kim bunu reddederse, o, Allah'ın ve Allah'ın Resûlünün düşmanıdır.

Sonra şunu da bilesiniz ki; Allah'ın Resûlü Muhammed Peygamber, Zür'a Zf Yezen'e, 'Elçilerim Muaz b. Cebel, Abdullah b. Zeyd, Malik b. Ubâde, Ukbe b. Nemr, Malik b. Mürre ve arkadaşları size geldiği zaman kendilerine iyi davranmanızı tavsiye ederim. Size bağlı yerlerin cizye ve sadakalarından yanınızda toplananları elçilerime teslim edesiniz. Onların âmirleri Muaz b. Cebel'dir. Elçilerim ancak hoşnut olarak döndürüleceklerdir,' diye haber göndermiştir.
Sonra şunu da bilesiniz ki; Muhammed, Allahtan başka ilah olmadığına ve kendisinin de Allah'ın kulu ve resûlü olduğuna şehadet eder.
Malik b. Mürretü'r-Rahâvî'nin bana söylediğine göre; H i my eril erden İslâmiyete ilk giren sen imişsin ve müşrikleri öldürmüşsün. Seni hayırla müjdelerim ve Himyerîlere hayırlı olmanı sana emrederim.
Birbirlerinize karşı ne hainlik ediniz, ne yardımlaşmayı kesiniz.
Allah'ın Resûlü, hem zenginlerinizin, hem de fakirlerinizin dostu ve yardımcı sı dır.
Sadaka ve zekat, ne Muhammed için, ne de onun ev halkı için helâl değildir.
O, ancak Müslümanların fakirlerine ve yolculara mahsustur.
Malik, haberin eriştirilecek olanlarını bana eriştirdi ve gizlenecek olanlarını da gizledi.
Kendisine hayırlı olmanızı, iyi davranmanızı size emrediyorum.
Ben size iyi adamlarımdan, onların din ve ilim sahibi olanlarından göndermiş bulunuyorum.
Kendilerine hayırlı olmanı ve iyi davranmanı sana emre.ciiyapjm. Çünkü, onlar adamlarımın ağızlarına bakılır, sözleri dinlenir kişileridir.
Allah'ın selameti, rahmet ve bereketleri üzerinize olsun." [28]
ZÎYezen, 33 deveye satın almış olduğu birtakım elbiseyi Peygamberimiz Aleyhisselama hediye etmiştir. [29]

Hemdan Temsilcilerinin Medine'ye Gelip Müslüman Olmaları

Başlıca Hâşid ve Bekfl diye anılan iki büyük kabileden ünetniş bulunan Hemdan oğullarının soyları; Hemdan b. Malik, b. Zeyd, b. Evsele, b. Rebia, b. Hıyar, b. Malik, b. Zeyd, b. Kehlan, b. Sebe', b. Yeşcüb, b. Ya'rüb, b. Kahtan'dır. [30]
Peygamberimiz Aleyhisselamın Hicretin 9. yılında Ramazan ayında Tebük'ten döndüğü sırada idi ki[31] Hemdan'dan: [32]
1. Dımam b. Malik'ü's-Selmânî,
2. Malik b. Nemat Ebu Selm Zü'l-Mi'şâr,
3. Malik b. Eyfa',
4. Umre b. Malikü'l-Harîff,
5. Hamza b. Malik Zü'l-Miş'ar'dan[33] mürekkep bir heyet, gelip Peygamberimiz Aleyhisselamla görüştüler. [34]
Heyete Dımam b. Malik başkanlık ediyordu. [35] Heyet üyeleri, üzerlerine Yemen kumaşından elbise giymişlerdi. [36]
Kısa elbiselerinin[37] etekleri ve ceplerinin ağızları atlastan sırmalı idi. [38]
Başlarına Aden bezinden sarıklar sarmışlardı.
Bindikleri develer Mehre ve Erhab kabilelerinin iyi cins develerindendi. Develerin üzerlerinde ağaçtan yapılmış semerler vardı . [39]
Malik b. Nemat, iyi bir şairdi. Güzel ve düzgün söz söylerdi. [40]
Peygamberimiz Aleyhisselamın önünde ayağa kalkıp: [41]
"Yâ Rasûlallah! Bunlar seni selamlarlar! [42]
Şehirlisi ve göçebesiyle[43] Hemdanların eşrafındandırlar! [44]
Kendileri İslâm bağlarıyla bağlandılar.
Deve ve at sahipleri olan HarîT, Yam ve Şâkir kabilesi adına tâ Yemen diyarından genç develer üzerinde sana koşup geldiler.
Onları Allah hakkında kınayıcı kınayışıyla kınama, azarlama! [45]
Kendileri, Resûlullahın davetine icabet ettiler. Önlerinde kurbanlar kesilen putlardan aynldılar. [46]
Onlar; ahidlerini, sözlerini, dağlar yerinde durduğu ve Sela' mevkiinde ceylan yavruları gezip tozduğu sürece bozmazlar!" dedi. [47]
Müslüman oldular.
Allah onlardan razı olsun!
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hemdanlar, yardıma koştukları ve sıkıntılara sabredip katlandıkları müddetçe ne güzel kabiledirler!
İslâm ebdâl ve evtâdı da onlardandır, onların içindedir!" buyurmuştur. [48]*
Ebdâl; Yüce Allah'ın yeryüzündeki seçkin kullarından yetmiş kişilik bir cemaat olup, onlardan kırkı Şam ülkesinde, otuzu da diğer ülkelerde bulunurlar.
İçlerinden biri öldüğü zaman, insanlar arasından biri seçilip onun yerine geçirilir.[49]
Hz. Ali, 'Resülullah Aleyhisselam dan 'Ebdâl, Şam'da olurlar ve kırk kişidirler. Onlardan birisi öldüğü zaman, Allah onun yerine başka birini geçirir. Allah, onların duasıyla yağmur yağdırır, düşmanlara karşı mü'minlere onların duasıyla yardım yapar. Şam halkından azabı onların duasıyla kaldırır!' buyurduğunu işittim" demiştir.[50]

Veted kelimesinin çoğulu olan Evtâd da, lügatta kazık demektir ki, birşeyi ayakta tutmaya, berkiştirmeye sebep olur.[51]
Tasavvufta ise; Allah'ın velf kullarından dört kişi olup, her biri dünyanın şark, garb, şimal, cenub gibi dört cihetinden bir cihette bulunur.[52]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hemdanlar İçin Yazı Yazdırışı ve Malik b. Nemat'ı Vali Tayin Edişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Hemdanların kendilerine ayrılıp verilmesini istedikleri arazi hakkında bir yazı yazdırdı.[53]
Peygamberimiz Aleyhisselam, yazdırdığı yazısında şöyle buyurdu:
"B ismi İlâhirrahm ânirrahîm
Bu, Muhammed Resûlullah tarafından Harîf[54] kabilesi şehri, Cenâb-ı Hadb ve Hafâfü'r-Reml beldeleri halkı için, elçileri Zü'l-Mi'şâr Malik b. Nemat ve kavminden Müslüman olanlarla gönderilen yazıdır:
Onlar namaz ki İdiklan ve zekat verdikleri müddetçe yüksek ve alçak yerler kendilerinin olup, oralardaki mugaylan ağaçlarının meyvelerini yiyebilir ve hayvanlarını da oralarda serbestçe yayabilirier. [55] Bu hususta onlar için Allah'ın ahdi ve Resûlünün himayesi vardır.
Muhacirlerle Ensar onların şahitleridir."
Bu yazı, Ebu'l -Münzir Hişam b. Muhammed b. Sâibu'l-Kelbî (vefatı: 204 H.) zamanında Hemdanların elinde bulunuyordu. [56]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Malik b. Nemat'ı kavminden Müslüman olanların üzerine vali tayin etti. [57]

---

[1] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 38.
[2] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 401, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1952, İbn E ar, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 384, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 489.
[3] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1 953, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 384.
[4] İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 38.
[5] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 384.
[6] İbn Sa'd, c. 8, s. 38, Taberî, Târih, c. 3, s. 155, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1953, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 291.
[7] Taberî, c. 3, s. 155, İbn AMIberr, c. 4, s. 1953, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 291.
[8] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 489.
[9] İbn Sa'd, c. 8, s. 380, Taberî, c. 3, s. 155, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1953, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 291.
[10] İbn Sa'd, c. 8, s. 38-39, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1952, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 291.
[11] İbn Sa'd.c. 8, s. 38, İbn Hacer, c. 4, s. 489, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 140.
[12] İbn Sa'd, c. 8, s. 39, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1952, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 384.
[13] Belâzurî, Ensâb, c. 1, s. 401.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/369-370.
[14] Ibn Kuteybe, Kitâbu'l-maârif, s. 46-47.
[15] Yâkût. Mu'cemu'l-büldân.c^.s. 307.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/370.
[16] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 282.
[17] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 282-283.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/370-372.
[18] İbn Sa'd, c. 1, s. 356, Taberî, TâriVı.c. 3, s. 153.

[19] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.4, s. 235, İbn Sa'd, c. 1, s. 356, Taberî, c. 3, s. 153.
[20] İbn Sa'd, c. 1, s. 356.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/373.
[21] İbn İshak.İbnHişam, c. 4, s. 235, İbn Sa'd, c.1 , s. 356, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 85, Taberî, c. 3, s. 153.
[22] İbn İshak.c.4, s. 235, İbn Sa'd, c. 1, s. 356.
[23] İbn İshak.c.4, s. 235, Taberî, c. 3, s. 153.
[24] İbn İshak, c. 4, s. 235, İbn Sa'd, c. 1, s. 356, Taberî, c. 3, s. 153.
[25] İbn İshak.c.4, s. 235-236, İbn Sa'd, c.1, s. 356, Belâzurî, c. 1, s. 85, Taberî, c. 3, s. 153.
[26] İbn İshak,c.4, s. 236, Belâzurî, c. 1, s. 85, Taberî, c. 3, s. 153.
[27] İbn İshak.c.5, s. 235, İtan Sa'd, c. 1, s. 356, Belâzurî, c. 1, s. 85, Taberî, c. 3, s. 153.
[28] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 236-237, Taberî, Târîh, c. 3, s. 146, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 75-76, Diyârbekrf, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 138, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 262-263.
[29] Ahmedb. Hanbel. Müsned. c. 3. s. 221. Ebu'l-Fidâ. c. 5. s. 76.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/373-375.
[30] İbn Hazm, Cemhere, s. 329, 392, 475.
[31] İbn İshak, c. 4, s. 244, İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferfd, c. 1, s. 1 34, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1360, İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 51, İbn Kayyım, Zâdü'l-mead, c. 3, s. 42.
[32] İbn İshak, c. 4, s. 244, İbn Abdi Rabbih, c. 1, s. 134, İbn Abdilberr, c. 3, s. 1360, İbn Esîr, c. 5, s. 51, İbn Kayyım, c. 3, s.42.
[33] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 341, İbn Esîr, c. 5, s. 51.
[34] İbn İshak, c. 4, s. 244, İbn Abdilberr, c. 3, s. 1360, İbn Esir, c. 5, s. 51.
[35] Yâkûbf, Târih, c. 2, s. 79.
[36] İbn İshak, c. 4, s. 244, İbn Sa'd.c.1, s. 341, İbn Abdilberr, c. 3, s. 1360, İbn Esîr, c. 5, s. 51, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 245, İbn Kayyım , c. 3, s. 42.
[37] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 264.
[38] İbn Şa'd, c. 1, s. 341.
[39] İbn İshak, İbn Hişam.Sîre, c. 4, s. 244, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1360, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c.5, s. 51, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 245, İbn Kayyım, Zâdü'l-mead, c. 3, s. 42.
[40] İbn Atıdilberr,c.3,s. 1360-1361, İbn Esîr, c. 5, s. 51 , İbn Kayyım, c. 3, s. 42.
[41] İbn İshak, c. 4, s. 244.
[42] İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferfd, c. 1, s. 134.
[43] İbn İshak, c. 4, s. 244, İbn Abdi Rabbih, t 1, s. 134.
[44] İbn İshak, c. 4, s. 244.
[45] İbn İshak, c. 4, s. 244, İbn Abdi Rabbih, c. 1, s. 134.
[46] İbn İshak, c. 4, s. 244.
[47] İbn İshak, c. 4, s. 244.
[48] İ bn Sa'd, Taba kâtü'l -kübrâ, c. 1 , s. 341, İ bn E sfr, c. 2, s. 57.
*** Ebdâl; Allah'ın çok ibadet edici, evliya kulları olup, onlardan birisi öldüğü zaman yerine başka birisi geçirildiği için, kendilerine Ebdâl adı verilmiştir (İbn Esîr, Nihâye, c. 1, s. 107).**
[49] Ffruzâbâdf, Kâmûsu'l-muhft, c. 3, s. 344.
[50] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 112.
[51] Ffruzâbâdf, Kâmûsu'l-muhft, c. 1, s. 356.

[52] Muhyiddin b. Arabf, Istılâhâtu's-Sûfiyye, s. 4, Seyyid Şerif, Ta'rffât, s. 26.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/376-377.
[53] İbn Abdilberr, Istiâb, c. 3, s. 1360, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 51 İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 246, İbn Kayyım,Zâdü'l-mead, c. 3, s. 42.
[54] İbn Sa'd'a göre; Harff, Yam, Şâkir [c. 1, s. 341].
[55] İbn İshak.c.4, s. 245, İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferîd, c. 1, s. 134.
[56] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 52.
[57] İbn Abdilberr. c . 3. s. 1360-1361. İbn Esîr. c. 5. s. 51.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/378.

SAKÎFLERİN MÜSLÜMAN OLUŞU

Sakîflerin Kimliği

Sakîfler, Adnan'ın soyundan gelen Hevâzin oymaklarındandır.
Babaları Kasiyy b. Münebbih'in asıl adı Sakîf olduğundan bu isimle anılmışiardır.[1]
Sakîflerin Adnan'a kadar baba ve ataları şöyle sıralanır: Sakîf Kasiyy b. Münebbih, b. Bekr, b. Hevâzin, b. Mansur, b. İkrime, b. Hasafa, b. Kays b. Aylan, b. Mudar, b. Nizar, b. Maadd, b. Adnan. [2]
Sakîfler; Benî Malik ve Ahlâf diye ikiye ayrılırlar. [3]
Benî Malikler Sakîf'in oğlu Cüşem'in oğlu Hutayt'ın oğlu Malik soyundandırlar.
Sakîf'in diğer oğlu Avfın oğulları Sa'd ve Gıyere'nin soyundan gelen Benî Sa'd ve Benî Gıyerelere de Ahlâf denir. [4]
Peygamberimiz Aleyhisselam Mekke'yi feth ve Hevâzin ordularını mağlup ettikten sonra, Ci'râne'ye gelen Hevâzin temsilcilerine:
"Malik b. Avf ne yapıyor?" diye sormuş; [5]
Temsilciler:
"O kaçıp Taif kalesine girdi! [6] Şimdi Sakîflerin yanında bulunuyordur" demişler;
Peygamberimiz Aleyhisselam da:
"Malik'e haber veriniz ki; eğer Müslüman olur, yanıma gelirse, kendisine ev halkını ve malını geri verir, ayrıca da yüz deve ihsan ederim" buyurmuştu. [7]
Malik b. Avf, Peygamberimiz Aleyhisselamın yaptığı vaadleri ve kavmi halkına yapılanları haber alınca, [8] devesine bindi, Ci'râne'de veya Mekke'de iken Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldi, Müslüman oldu.
Peygamberimiz Aleyhisselam ona ev halkı ile malını geri verdi ve ayrıca da kendisine yüz deve ihsan etti. Kendisini, kavminden Müslüman olan kabilelere; [9] Sümâle, Selime[10] ve Fehm kabilelerine vali ve kumandan tayin etti . [11]
Bu kabileler Taif çevresinde oturmakta idiler. [12]
Malik b. Avf:
"Yâ Rasûlallah! Senin için ben Sakîflerin hakkından gelir, kendileri sana Müslüman olarak gelinceye kadar, onların yaylım hayvanları üzerine baskınlar yapanm!" dedi. [13]
Kendisine bağlı kabileleri yanına alarak, [14] müşrik olan kabilelerle, [15] özellikle Sakîflerle savaştı[16] Onlara baskınlar yaptı. [17]
Sakîfleri, sağmal develerini Taif surlarının dışındaki yaylımlara çıkaramaz etti.
Dışarı çıkan yaylım hayvanlarını baskın yapıp ele geçirmekte, [18] adamları da öldürmekte idi.
Taiflilerin yaylımlarına yaptığı bir sabah baskınında bin adet davarlarını ele geçirmişti. [19]
Malik b. Avf'ın baskınları, Sakîflere çok güç ve sıkıcı gelmeye başlamıştı. [20]
Sakîflerin reislerinden[21] Benî İlâçların kardeşi Amr b. Ümeyye, b. Vehb, b. Muattib, aralarında geçen ve hoşa gitmeyen bir hadiseden dolayı Abdi Yâlil b. Amr'a küsmüştü.
Kendisi, Arapların en zeki olanlarından ve cin fikirlilerindendi.
Amr b. Ümeyye[22] bir gün öğle vakti[23] Abdi Yâlil'in evine gitti.
Evin avlusuna girince, ona:
"Amr b. Ümeyye senin için 'Yanıma çıksın!' diyor" diyerek birisiyle içeri haber gönderdi. [24]
Amr b. Ümeyye'nin elçisi Abdi Yâlil'in yanına vardığı zaman, [25] Abdi Yâlil:

"Yazıklar olsun sana! Seni bana Amr mı gönderdi?" diye sordu.
Elçi:
"Evet! [26] İşte, kendisi orada! [27] Evinin avlusunda dikiliyor!" dedi. [28]
Abdi Yâlil onunla barışmak ister, fakat onun ayağına kadar gitmeyi uygun görmezdi. [29]
Abdi Yâlil, kendi kendine:
"Ben Amr'ın bu işi yapacağını sanmaz ve ummazdım. [30] Amr böyle birşeyi asla yapmayacak kadar gururlu idi" diye söylendi. [31]
Amr b. Ümeyye'nin yanına varıp, onu görünce:
"Merhaba! Hoşgeldin!" dedi.
Amr b. Ümeyye:
"Bizim başımıza öyle bir iş gelmiş bulunuyor ki, ondan kaçış yoktur.
İşte, şu zâtin işi gördüğün gibidir. Bütün Araplar Müslüman oldular. Sizin onlarla savaşmaya gücünüz yoktur! [32]
Bizler şu kalemizin içine sığınmış bulunuyoruz, ama tabiî ki burada temelli kalamayız. Çevremizdekiler de tamamıyla yenilgiye uğramışlardır.
Bu durumda, bizden herhangi birisinin şu kalemizden bir karış bile aynlabileceğinden emin değiliz. [33]
Artık işinizi aranızda iyice düşününüz, başınızın çarenize bakınız!" dedi. [34]
Abdi Yâlil:
"Vallahi, benim görüşüm de senin görüşün gibidir. Senin yanıma gelip açtığın bahsi ben gelip sana açamadım! Bilgi, isabetli tedbir, görüş, sende ve senin elindedir!" dedi. [35]
Bunun üzerine, Sakîfler durumu aralarında konuştular ve birbirlerine danıştılar. [36]
Çevresindeki Araplarla savaşmaya güçleri bulunmadığı görüşüne vardılar. [37]
Birbirlerine:
"Sizin için artık can, mal ve yol güvenliği kalmadığını, sizlerden kim dışan çıksa onun muhakkak yakalandığını görmüyor musunuz?" dediler.
En sonunda, Peygamberimiz Aleyhisselama Urve b. Mes'ud gibi birisini göndermeye karar verdiler. [38]
"Reisiniz Abdi Yâlil'i gönderiniz!" dediler. [39]
Abdi Yâlil ile konuşmaya gittiler.
Abdi Yâlil, Urve b. Mes'ud'la yaşıttı. Peygamberimiz Aleyhisselama elçi olarak gitmesini ona teklif ettiler.
Abdi Yâlil, bunu yapmaktan kaçındı. Müslüman olarak döndüğü zaman kendisine Urve b. Mes'ud'a yapıldığı gibi yapılacağından korktu. [40]
"Yanımda birtakım adamlar gönderilmedikçe, ben bu işi yapıcı değilim" dedi. [41]
Bunun üzerine, Sakîfler, Abdi Yâlil'den başka Ahlattan iki, Benî Malikten üç kişi olmak üzere aşağıda adları yazılı kişileri gönderme karan aldılar:
LAbdi Yâlil,
2. Hakem b. Amr. b. Vehb, b. Muattib,
3. Şurahbil b. Gaylan b. Selime,
4. Osman b. Ebi'l-Âs (Benî Maliklerden olup, Yesârın kardeşidir),
5. Evs b. Avf (Benî Salim b. Avf'ın kardeşidir),
6. Nümeyr b. Hareşe (Benî Harislerin kardeşidir). [42]
Bunlardan ilk üçü Ahlâf'tan, yani Urve b. Mes'ud'un cemaatinden, son üçü de Benî Maliklerden idil-er. [43]

Sakîf heyetinin on kişiden fazla olduğu,[44] yukanda isimleri sayılı altı kişinin reis mevkiinde bulunduğu da rivayet edilir. [45]
Aşağıdaki zâtlar da, Sakîf heyetine dahildi:
7. Süfyan b. Abdullah, [46]
8. Kinane b. Abdi Yalil
9. Rebia b. Abdi Yalil[47]
10. Evs b. Huzeyfe[48]
Sakîf heyetinin başkanı ve işleri çekip çevireni Abdi Yâlil idi. [49]
Sakîf temsilcilerinden; Urve b. Mes'ud'a yapılanın kendilerine de yapılabileceği korkusuyla kalbi burkulmadan yola çıkanı yoktu.
Fakat, heyetten her biri Taife döndüğü zaman kendi cemaatiyle meşgul olacak, [50] her biri kendi cemaatini yumuşatacak, işleri kolaylaştıracaktı. [51]
Sakîf heyeti, Medine'ye yaklaştılar. Kanat vadisine indiler. [52]
Sakîf heyetinin Medine'ye gelişi, Hicretin 9. yılı Ramazan ayında olup, [53] Peygamberimiz Aleyhisselamın Tebükten dönüşünden sonraya rastlar. [54]
Heyet Kanat'a inince, orada dağınık bir halde yayılan develer buldular.
İçlerinden birisi, Sakîf heyetine:
"Develeri yayan kişiye develerin kime ait olduğunu sorsak, herhalde bize Muhammed'in haberinden birşeyler bildirir" dedi.
Osman b. Ebi'l-Âs'ı, develeri yayan kişinin yanına göndendiler. [55]
Osman b. Ebi'l-Âs, Sakîf heyeti arasında yaşça en genci idi. [56]
Osman b. Ebi'l-Âs, orada Muğîre b. Şube ile karşılaştı.
Kendisi, Peygamberimiz Aleyhisselamın binilecek develerini, otlatma nöbetinde otlatmaktaydı.
Peygamberimiz Aleyhisselamın üzerlerine binilecek develerini nöbetle otlatma vazifesini ashab üzerlerine almışlardı.
Muğîre b. Şube de; onlarla görüşünce, develeri onların yanına bırakarak, Sakîflerin geldiklerini Peygamberimiz Aleyhisselama müjdelemek için koşa koşa gitti. [57]
Mescidin kapısına varınca, [58] Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına girmeden önce, Hz. Ebu Bekir'e rastladı. [59]
Sakîflerden binitli bir kafilenin Peygamberimiz Aleyhisselamın koşacağı şartlar dairesince bey'at edip Müslüman
olmak ve kavimleri, yurtları ve mallan hakkında da Peygamberimiz Aleyhisselama bir yazı yazdırmak arzusuyla geldiklerini ona haber verdi. [60]
Hz. Ebu Bekir, Muğîreye:
"Sana and veriyorum. Allah aşkına, sen benim bu hususta önüme geçme de, bu haberi Resûlullah Aleyhisselama ben eriştireyim" dedi. [61]
Muğîre öyle yaptı. [62]
Hz. Ebu Bekir, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına girdi, Sakîflerin Müslüman olmak üzere geldiklerini Peygamberimiz Aleyhisselama haber verdi. [63]
Sakîflerin gelişi Peygamberimiz Aleyhisselamı sevindirdi. [64]
Hz. Ebu Bekir'den sonra, Muğîre b. Şube de, sevinçli olarak Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına girdi.

"Yâ Rasûlallah! Kavmim olan Sakîfler, kendilerine koşacağın şartlar dairesinde İslâmiyete girmek ve kavimlerinden arkalarında bulunan kimseler ve yurtlan hakkında bir yazı yazdırmak arzusuyla gelmişlerdir" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben, istedikleri her şartı ve her yazıyı, hiç kimseye vermediğimi kendilerine vereceğim. Müjdele onlara!" buyurdu.
Muğîre b. Şube, Peygamberimiz Aleyhisselamın Sakîf temsilcileri hakkında buyurduklarını kendilerine haber vermek ve müjdelemek için hemen yanlarına döndü. [65]
Öğle vakti onlarla dinlendi. [66]
Peygamberimiz Aleyhisselamı nasıl selamlayacaklarını onlara öğretti. [67] Sakîf temsilcileri Muğîre'nin selamlamadan başka her tavsiyelerini yerine getirdiler. [68]
Medine'ye gelip Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına girdikleri zaman, Peygamberimiz Aleyhisselamı, Muğîre'nin öğrettiği selamla değil, Cahiliye devri selamıyla selamladılar. [69]
"En'im sabâhan!", [70] veya "Amme sabâhan!" [71] dediler.
Mescide girdikleri zaman, Müslümanlar
"Yâ Rasûlallah! Onlar müşrik olduklan halde mescide girdiler!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Yeryüzü hiçbir şeyden kirlenmez" buyurdu. [72]
Muğîre b. Şube:
"Yâ Rasûlallah! Kavmimi benim evime indir de, onları ben ağırlayayım. Çünkü, benim onlara karşı işlenmiş bir suçum var!" dedi. [73]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Kavmini ağırlamandan ben seni men edici değilim. Fakat, ben onlan Kur'ân dinleyebilecekleri bir yere indireceğim. [74]
Bununla birlikte, senin kavmini ağırlayabileceğinden pek emin değilim" buyurdu. [75]
Sakîf heyetinden Osman b. Ebi'l-Âs'ın bildirdiğine göre; Peygamberimiz Aleyhisselam, Sakîf heyetini, kalbleri yumuşasın diye, Mescide indirmişti. [76]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Sakîf temsilcileri için, Mescidin bir tarafına[77] hurma dallarından üç tane[78] çadır
kurdurdu. [79]
Sakîf temsilcilerini Muğîre b. Şûbe'nin Bakiyy mevkiindeki evinde ağırladı. [80]
Evs b. Huzeyfe der ki:
"Sakîflerden, Peygamber Aleyhisselamın yanına gelip Müslüman olan heyet içinde ben de bulunuyordum.
Resûlullah Aleyhisselamın kurdurduğu çadıra inmiştik.
Resûlullah evleriyle Mescid arasında yanımıza gider gelirdi. Yatsı namazını kıldıktan sora yanımıza döner, bizimle konuşmadan ve Ku rey şîl erden, Mekkelilerden şikâyet] en m eden yanımızdan aynlmaz, sonra da:
'Bize Mekke'de hiç eşitlik yoktu. Hep hor, hakîr ve zayıf görülürdük.
Medine'ye çıkıp gittiğimiz zaman ise, savaş gâh lehimizde, gâh aleyhimizde sonuçlanırdı' buyur-du." [81]

Sakîf temsilcileri, geceleyin okunan Kur'ân-ı Kerîm âyet ve sûrelerini ve ashabın teheccüd namazında okuduklarını dinlemekte, Müslümanların beş vakit namazlarında saf oluşlarını seyretmekte ve Muğîre'nin evine dönmekte idiler. [82]
Sakîf temsilcileri, Müslüman oluncaya kadar, Peygamberimiz Aleyhisselamın gönderdiği yemekleri, [83] Peygamberimiz Aleyhisselamla kendileri arasında gelip giden kâtip Halid b. Saîd b. Âs yemedikçe[84] yemiyorlardı. [85]
Yemeklerini yedikten ve ellerini yüzlerini yıkadıktan sonra, orada istedikleri kadar kalmakta idiler. [86]
Sakîf temsilcileri; Peygamberimiz Aleyhisselamın hutbesini dinleyip, hutbede kendisini andığını işitmeyince:
"Kendisinin Resûlullah olduğuna şehadet etmemizi bize emrediyor da, kendisi hutbesinde buna şehadette bulunmuyor!?" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onların bu sözlerini işitince:
"Ben kendimin Resûlullah olduğuna şehadet edenlerin ilkiyimdir!" [87] buyurduktan sonra, kalkıp hutbesini irad ve hutbesinde kendisinin Resûlullah olduğuna şehadet etti.
Sakîf temsilcileri, bu hal üzere günlerce kaldılar ve her gün, sabahleyin Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına uğradılar.
Sakîf temsilcileri Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelip gittikçe, Peygamberimiz Aleyhisselam onları Müslüman olmaya davet ediyordu.
En sonunda, Abdi Yâlil:
"Sen hakkımızda kararını versen, biz de artık ev halkımıza dönsek olmaz mı?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Olur! Eğer siz İslâm olduğunuzu ikrar ederseniz, sizin hakkınızda kararımı veririm. Aksi takdirde, ne bir karar verilir, ne de sizinle aramızda bir sulh ve barış olur!" buyurdu. [88]
Sakîf heyetinden Osman b. Ebi'l-Âs'ın bildirdiğine göre, Sakîf temsilcileri:
1. **Sakîflerin savaş için toplanmamalarını,**
2. **Uşr vergisiyle,**
3. **Namazla mükellef tutulmam alarmı,**
4. **Kendilerinden başkasının üzerlerine âmir, vali tayin edilmemesini... şart koştular.**

Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sizler ne savaş için toplanacaksınız, ne uşr vergisiyle mükellef tutulacaksınız, ne de üzerinize sizden başkası âmir, vali tayin edilecektir.
Fakat, namazdan muaf tutulmaya gelince, içinde namaz bulunmayan dinde hayır yoktur!" buyur-du. [89]
Sakîf temsilcileri:
"Yâ Muhammedi Bizim için bir küçüklük ve eksiklik olsa da, bu isteğini yerine getireceğiz! [90]
Yâ Muhammedi Biz namaz kılacağız, oruç da tutacağız!" dediler. [91]
Ashabdan Câbir b. Abdullah'ın bildirdiğine göre, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onlar, Müslüman oldukları zaman, zekatı da verecekler, savaşa da gideceklerdir" buyurmuştur. [92]
Abdi Yâlil:
"Zina hakkında ne buyurursun?

Biz, ergen ve yurdundan uzak düşen bir kavmiz. Biz bundan ne geri durabilir, ne de herhangi birimiz ergenliğe dayanabilir!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Zina, Allah'ın Müslümanlara haram kıldığı şeylerdendir. Yüce Allah 'Zinaya yaklaşmayınız! Çünkü, o, hiç şüphesiz, utanmazlıktır, kötü bir yoldur' [İsrâ: 32] buyurmuştur" buyurdu.
Abdi Yâlil:
"Ribâ (faiz) hakkında ne buyurursun?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ribâ (faiz) haramdır!" buyurdu.
Abdi Yâlil:
"Bizim mal ve servetimizin hepsi ribâdır!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Mal ve servetinizin sermayeleri helâl olarak sizindir.
Yüce Allah, 'Ey iman edenler! Gerçekten mü'minler iseniz, Allah'tan korkunuz! Ribâ (faiz)'den henüz alınmamış olup da kalanı bırakınız (almayınız)' [Bakara: 278] buyuruyor" buyurdu.
Abdi Yâlil:
"Hamr (içki) hakkında ne buyurursun?
Biz onu üzümlerimizden sıkarız. Biz ondan ayrılamayız" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Şüphe yok ki, Allah onu da haram kılmıştır" buyurdu ve bu husustaki âyeti okudu:
"Ey iman edenler! Hamr (içki), kumar, tapınılan dikili taşlar, fal okları, ancak şeytanın amelinden birer murdardır. Bunun için, bunlardan kaçınınız ki, felaha eresiniz." (Mâide: 90)
Sakîf temsilcileri hemen kalkıverdiler ve birbirleriyle birer köşeye çekildiler. [93]
Abdi Yâlil:
"Yazıklar olsun size! Biz şu üç şeyin yasaklığıyla kavmimizin yanına döneceğiz, ama vallahi Sakîf halkı hiçbir zaman hamrdan (içkiden), hiçbir zaman zinadan mahrum kılınılmaya dayanamayacak, kat-lanamayacaktır!" dedi.
S üryan b. Abdullah:
"Be adam! Eğer Allah bir kimsenin hayrını murad ederse, o bunlara dayanır, katlanır. Onun (Peygamberimiz Aleyhisselamın) yanındaki şu kişiler (sahabiler) de vaktiyle bunlara düşkün idiler.
Fakat, üzerine düştükleri o kötülükleri bıraktılar ve bunda sabır ve sebat da gösterdiler.
Bununla birlikte, biz şu zâttan korkuyoruz. Kendisi her yeri basmış ve yenmiş bulunuyor.
Biz ise yeryüzünün bir köşesinde kale içinde kapanmış bulunuyoruz.
İslâmiyet çevremizde yayılmıştır.
Vallahi, kalemizin üzerine yürümeye kalkacak olursa, biz bir ayda muhakkak açlıktan ölürüz!
Ben Müslüman olmaktan başka çare göremiyorum!
Ben, Mekke'nin karşılaştığı gün gibi bir günle bizim de karşılaşacağımızdan korkuyorum" dedi. [94]
Ötekiler de, birbirlerine:

"Yazıklar olsun size! Biz, ona karşı koyup da, Mekke'nin karşılaştığı gün gibi bir günle karşılaşmaktan korkuyoruz! Haydi vanp onun isteği şeyler üzerinde yazışma yapalım!" diyerek, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına vardılar ve:
"Senin istediğin şeylere evet! [95] Fakat Rabbe (Lât putu) hakkında ne buyurursun? [96] Onu ne yapacağız?!" dediler. [97]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Yıkılacaktır! [98] Onu da yıkacaksınız!" buyurdu. [99]
Heyet başkanı Abdi Yâlil:
"Çok uzak, hiç olamayacak şey bu! Eğer Rabbe bizim kendisini yıkmaya el koyduğumuzu öğrenecek olursa, bizim ev halkımızı öldürür. [100] Kendisini senin yıkmak istediğini öğrenecek olursa, senin ev halkını da öldürür" dedi. [101]
Hz. Ömer dayanamadı ve:
"Yazıklar olsun sana ey Abdi Yâlil! [102] Sen ne kadar da cahilsin! [103]
Rabbe hiç şüphesiz kendisine tapanı da, tapmayanları da bilmeyen bir taş parçasıdır!" dedi. [104]
Abdi Yâlil:
"Ey Ömer! Ey İbn Hattab! Biz sana gelmedik ki!? (Sen ne diye konuşuyorsun?)" dedi. [105]
Nihayet, Sakîf temsilcileri Müslüman oldular.[106]

Sakîfler İçin Ferman Yazıları Yazılışı

Peygamberimiz Aleyhisselam, Sakîfler için kâtip Halici b. b. Saîd b. As'a ferman yazılan yazdırdı. [107]
Yazdırdığı yazılarda şöyle buyurdu:
"B ismi llâhirrahım ânirrahîm
Bu, Allah'ın Resûlü Peygamber Muhammed'in Sakîfler için yazısıdır:
O yazı ki; Sakîfler, haklarındaki bu sahifede yazılı olduğu üzere, hem kendisinden başka ilah olmayan Allah'ın himayesinde, hem de Peygamber Muhammed b. Abdullah'ın himayesindedirler.
Onların vadilerinin tümü Harem ve muharremdir:
Onun dikenli ağacına ve avına dokunulmaz!
Orada zulüm, hırsızlık ve kötülük yapılmaz!
Vecc vadisine sahip olmaya Sakîfler herkesten daha lâyık ve müstahakürlar.
Onların ne Taif şehrinden geçilecek, ne de Müslümanlardan hiçbiri üzerlerine varıp kendilerine galebe çalmaya kalkacaktır.
Sakîfler, Taif şehrinde ve vadilerinde istedikleri bina ve başka şeyleri kuracaklardır.
Onlar, ne savaş için toplanacaklar, ne de a'şâr vergisiyle mükellef tutulacaklar, ne de mal ve canlarından dolayı, hoşlanmadıkları birşeyle karşılaşacaklardır.
Onlar, Müslümanlardan bir cemaat olarak Müslümanların dileyip girdikleri yerlerden nereyi isterlerse, oraya girebileceklerdir.
Esirlerden, kendilerine ait olanlar, yine kendilerinindir.
Çünkü, onlar kendi esirleri hakkında dilediklerini yapmaya başkalarından daha lâyıktırlar.
Onlar, ödenmesi gereken borçlarından vadesi dolmuş bulunanların rinalarından (faizlerinden) Allah tarafından kurtarılmış ve beraat ettirilmişlerdir.
Ödenmesi gereken borçlarından vadesi Ukaz panayırı zamanını aşanların, Ukaz panayırı zamanına kadar yalnız ana paralan ödenecektir.
Sakîflerin Müslüman oldukları gün defterlerinde yazılı halk üzerindeki borçlardan alacakları, kendilerine aittir.
Yine, Sakıflerden halk üzerindeki emanetleri, onlar ister mal, ister yararlanılmak üzere emanet edilmiş canlı olsun, zayi edilmiş bile olsa, muhakkak sahiplerine ödenecektir.
Sakîflerden muahedede bulunanlara verilmiş olan eman (güvence) teminatı onlardan hazır bulunmayanların canları ve malları için de verilmiştir.
Onların Liyye'deki malları da, Vecc vadisindeki mallan gibi korunacaktır.
Sakîflerin anlaşmalılarından veya yabancı tüccarlarından Müslüman olanlar hakkında da Sakîfler gibi işlem yapılacaktır.
Kim Sakîflerin mallarına, canlarına el-dil uzatmaya veya onlara zulüm ve haksızlık yapmaya kalkacak olursa, ona itaat edilmeyecektir.
Zâlimlere karşı, Resûlullah ve mü'minler Sakîflere yardım edecektir.
Sakîflerin yanlarına girmelerini istemediği kimseler, onların yanına girmeyecektir.
Çarşı ve pazar evlerin önünde kurulacak, satışlar oralarda yapılacaktır.
Sakîflere kendilerinden başkası âmir ve vali tayin olunmayacak, Benî Maliklerin valileri kendilerinden, Ah lâfın valileri de kendilerinden seçilip tayin olacaktır.

Kureyşîlere ait olup Sakîflerin suladıklan her üzüm bağından çıkacak mahsulün yarısı sulayana ait olacaktır.
Sakîflere ait olan ve ödenmesi gereken borçlara ribâ (faiz) ödenmeyecektir.
Borçlular, borçlarını ödeme imkânını bulurlarsa ödeyeceklerdir. Şayet ödemeye imkân bulamazlarsa, vade ertesi yıl Cumâde'l-ûlâ ayına kadar uzatılacak, ertelenecektir.
Borcunun vadesi dolduğu halde onu ödemeye yanaşmayan kimse ribâcı (faizci) gibi olmuş (günaha girmiş) olur.
Sakîflerin halk üzerindeki borçlardan alacaklarına gelince; anaparalarından başkası kendilerinin hakları değildir.
Sakîflere ait esirlerden herhangi birini sahibi satmak isterse, satabilir.
Satılmayanlar için, kurtulmalık, yarısı dört, yarısı da üç yaşına basmış olmak üzere iyi cinsten altı devedir ki, bunlar iyi ve semiz olacaklardır.
Birşeyi satın almış bulunan kimse için, onu satmak hakkı da vardır."[108]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Sakîfler için Halid b. Saîd b. Âs'a yazdırıp Nümeyr b. Hareşe'ye verdiği yazısında da:
"Onlar için Allah'ın himayesi[109] ve Muhammed b. Abdullah'ın himayesi vardır" buyurmuştu. [110]
Sakîf temsilcilerinin, kendilerine ait Vecc vadisini* dokunulmaz ve yasak bir bölge haline koymasını dilemeleri üzerine, Peygamberimiz Aleyhisesselam bu hususta onlar için ayrıca biryazı da yazdırdı. [111]
O yazısında şöyle buyurdu:
"Bismillâhirrahmânirrahîm
Bu, [112] Allah'ın Resûlü Peygamber Muhammed'den mü'minlere[113] yazısıdır. [114]
Vecc vadisinin ne dikenli ağaçları kesilecek, ne de avları avlanacak, [115] öldürülecek; orada[116] böyle birşey yaparken bulunan kimse kamçılanacak, kendisinin elbisesi de soyulacakür.
Bu yasağı dinlemeyen olursa kendisi yakalanıp[117] Allah'ın Resûlü[118] Peygamber[119] Muhammed'e götürülecektir.
Bu, [120] Allah'ın Resûlü[121] Peygamber Muhammedi[122] b. Abdullah'ın[123] emridir.
Bunu, Allah'ın Resûlü[124] Peygamber[125] Muhammed b. Abdullah'ın emriyle Halid b. Saîd yazdı. [126]
Hiç kimse buna aykın hareket etmesin!
Sakîfler hakkında[127] Allah'ın Resûlü Muhammed'in vermiş olduğu emirlere aykırı hareket eden, kendisine zulmetmiş, kıymış olur." [128]
Resûlullahın Sakîfler için yazdırdığı bu sahifenin bir nüshasına, şehadet yerine Ali b. Ebu Talib, Hasan b. Ali, Hüseyin b. Ali şahit yazıldı. [129]

Sakîf Temsilcilerinin Rabbe (Lât Putu) Hakkındaki Dilekleri

Sakîf temsilcileri; barış ve yazı işleri tamamlandığı zaman, Rabbe (Lât putu)'nun üç yıl müddetle yıkılmayıp geri bırakılmasını Peygamberimiz Aleyhisselamdan istediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onların bu dileklerini kabul etmedi.
Sakîf temsilcileri:
"İki yıl geri bırak!" dediler.
Peygamberimiz Al eyhisselam yine kabul etmedi.
Sakîf temsilcileri:
"Bir yıl geri bırak!" dediler.
Peygamberimiz Al eyhisselam yine kabul etmedi.
Sakîf temsilcileri:
"Taife vardıktan bir ay sonraya olsun bırak!" dediler.
Peygamberimiz Al eyhisselam Rabbe'yi yıkmak için bir vakit tayinine yanaşmadı.
Sakîf temsilcilerinin böyle yıkım işinin geri bırakılmasını ısrarla istemeleri, Sakîf halkının kıt akıllı takımlarıyla kadınları ve çocuklarından korktukları içindi. [130]
Onlar kavimlerini Müslüman oluncaya kadar[131] Rabbe (Lât putu)'nun yıkımıyla heyecana ve korkuya düşürmeyi uygun görmüyorlardı. Çaresiz kalınca, putlarını hiç olmazsa kendi elleriyle yıkmaktan affedilmelerini istediler[132] ve:
"Biz onu hiçbir zaman yıkamayız! Onun yıkım işini sen üzerine al!" dediler. [133]
Peygamberimiz Al eyhisselam:
"Olur! Ben onu kırmayı ashabıma emrederim. Ebu Süfyan b. Harb ile Muğîre b. Şubeyi onu yıkmak için gönderirim. [134] Putunuzu kendi elinizle yıkmaktan sizi affediyoruz" buyurdu. [135]

Rabbe (Lât) ve Bakıcısı

Kureyş müşrikleri put olarak Uzzâyı kendilerine tahsis ettikleri gibi, Sakîfler de Rabbe (Lât) putunu kendilerine tahsis etmişlerdi. Kureyş müşrikleri, putlardan en çok Uzzâ'ya, sonra Lâfa, daha sonra Menat'a tazim ederlerdi. [136]
Lât, Taif'te dörtköşe, beyaz ve düz bir kaya olup; Taif mescidinin sol minaresinin bulunduğu yerde idi.
Önceleri bir Yahudi, Lât kayasının üzerinde sevık karar, [137] hacılara yağ ve süt satardı.
Rivayete göre; Lât, Sakîflerden bir adam olup, öldüğü zaman Amr b. Luhayy:
"O, ölmemiş, fakat kayanın içine girmiştir!" dedi ve ona tapmayı ve üzerine bir de bina yapmayı Sakîflere emretti.
"Rabbiniz şu kayanın içine girdi!" dedi.
Sakîflerin tapmaları için onun üzerine bir de put dikti. [138]
Lâfın bakıcısı, Sakîflerden Attâb b. Malik oğullarındandı. [139]

Sakîf Temsilcilerine Kur'ân-ı Kerîm ve İslâm Şeriatının Öğretilişi

Sakîf temsilcilerine İslâmiyetin fanları ve şeriatı öğretildi. Peygamberimiz Aleyhisselam, Ramazan ayından kalan günlerin orucunu tutmalarını da onlara emretti.
Bilal-i Habeşî, onların iftarlıklarını yanlarına götürmekte idi.
Onlar, bir gün güneşin daha batmadığını sandılarve:
"Bu, ancak, Resûlullah tarafından bize bir imtihandır. İslâmiyetimizin nasıl olduğunu görmek istiyordur! Ey Bilal! Daha güneş batmadı!" dediler.
Bilal-i Habeşî ise:
"Resûlullah Aleyhisselam iftar etmedikçe sizin yanınıza gelmedim!" dedi.
Bunun üzerine onlar, Peygamberimiz Aleyhisselamin böyle yapmasından, orucu açmakta acele edilmesi gerektiğini anladılar. [140]
Sakîf temsilcilerinden birisi de:
"Müslüman olduğumuz ve Ramazan ayının kalan günlerinin orucunu Resûlullah Aleyhisselamla birlikte tuttuğumuz zaman, Bilal, Resûlullah tarafından iftarlığımızı ve sahur yemeğimizi getirirdi.
Sahur yemeğimizi getirince, kendisine:
'Biz tan yerinin ağardığını sanıyoruz?[1] derdik.
O da:
'Resûlullah Aleyhisselamı, sahur yemeğini yemekte olduğu sırada bırakıp geldim!' derdi.
Bundan da, sahur yemeğinin geciktirilmesi gerektiğini anlardık.
İftarlığımızı getirdiği zaman da, biz:
'Daha güneşin tamamıyla çekilip gittiğini görmüyoruz' derdik.
O da:
'Resûlullah Aleyhisselam yemeğini yemeye başlamadıkça size gelmedim' der, sonra da elini çanağa uzatıp ondan alır, yutardı." [141]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Geceleyin Kur'ân-ı Kerîm'i Okuyuşu

Sakîf temsilcilerinden Evs b. Huzeyfe der ki:
"Peygamber Aleyhisselam, bir gece, yatsıdan sonra uzun müddet yanımıza gelmedi.
'Yâ Rasûlallah! Niye yanımıza gelmekte geç kaldın?[1] diye sorduk.
Peygamber Aleyhisselam:
'Her gün, Kur'ân'dan bir hizb okuyup geçmeyi kendime vazife edinmişimdir.
Bunu yerine getirmedikçe, çıkmamak istedim[1] buyurdu.
Sabaha çıktığımız zaman, Resûlullah Aleyhisselamın ashabına:
'Siz Kur'ân'ı nasıl hizbleyip okursunuz?' diye sorduk.
'Biz her üç sûreyi, her beş sûreyi, heryedi sûreyi, her dokuz sûreyi, her onbir sûreyi, her onüç sûreyi ve Kâf sûresine kadar da, Mufassal [yüzden az âyetli olan Mesânî sûrelerini takip eden ve araları Besmele ile ayrılıp uzun, orta ve kısa mufassallar diye üçe ayrılan] sûreleri ayrıca hizblemek üzere haünedinceye dek hizbler, okuruz![1] dediler." [142]

Osman b. Ebi'l-Âs'ın Kur'ân-ı Kerîm'i ve İslâmiyeti Öğrenmek Hususundaki Gayreti ve Başarısıyla İmam ve Vali Oluşu

Sakîf temsilcileri Osman b. Ebi'l-As'ı, aralarında yaşça en genci olduğu için, gerilerinde, hayranların üzerinde bırakmışlardı.
Temsilciler onun yanına dönüp uykuya daldıkları zaman, Osman b. Ebi'l-Âs, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelerek, Peygamberimiz Aleyhisselamdan dinî sorular sormakta, Kur'ân-ı Kerîm dinlemekte ve öğrenmekte idi. Osman b. Ebi'l-Âs'ın bu hali Peygamberimiz Aleyhisselamın hoşuna gidiyor ve kendisini seviyordu. [143]
Hz. Ebu Bekir:
"Yâ Rasûlallah! Görüyorum ki, bu genç İslâmiyeti iyice kavrayıp anlamak ve Kur'ân-ı Kerîm'i öğrenmek hususunda Sakîf temsilcilerinin en isteklisi ve bunun üzerine en çok düşenidir" dedi. [144]
Osman b. Ebi'l-Âs, Peygamberimiz Aleyhisselama gelir ve:
"Yâ Rasûlallah! Bana Kur'ân öğret! [145] Beni kavmime imam yap!" derdi. [146]
Sakîf temsilcileri, yurtlarına dönüp gitmek istedikleri zaman:
"Yâ Rasûlallah! İçimizden birini bize âmir ve imam yap!" dediler. [147]
Peygamberimiz Aleyhisselam da Osman b. Ebi'l-Âs'ı-yaşça en gençleri olmasına rağmen-onların üzerine vali tayin etti.[148] Bu da, kendisinin Sakîf temsilcilerinin içinde İslâmiyeti ve Kur'ân-ı Kerîm'i öğrenmeye en isteklisi oluşundan, [149] Peygamberimiz Aleyhisselamın da onda bu özlemi ve düşkünlüğü görmesinden ileri gelmişti. [150]
Osman b. Ebi'l-Âs der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam beni Taife vali tayin ettiği zaman[151] Resûlullahın bana en son sözü: [152]
'Ey Osman! Seni[153] Sakiflerin imamısın[154] Bir müezzin tut! Fakat, o, okuyacağı ezan için bir ücret almayacaktır!
Sen kavmine imamlık yapacağın zaman[155] halka namazı hafifleti[156] Namazı itidal üzere kıldır! Halkın zayıf (güçsüz) olanlarını;[157] içlerindeki yaşlıların, küçüklerin, zayıfların ve iş-güç sahibi olanların durumlarını gözönünde tut! [158] Kendi başına kılacağın zaman, onu istediğin gibi kı[159] buyruğu olup, hatta benim namazda ne kadar duracağımı veya ne kadar müddette kıldıracağımı bile tayin etmiş, 'Kur'ân'dan, İkra' bismi rabbikellezî halak... ve benzerlerini oku!' buyurmuştu. [160]
Bakara sûresini okuyordum.
'Yâ Rasûlallah! Kur'ân hafızamdan çıkıp gidiyor!?' dedim.
Resûlullah elini göğsümün üzerine koydu ve:
'Ey şeytan! Osman'ın göğsünden çık!' buyurdu.
Bundan sonra, ezberlemek istediğim hiçbir şeyi unutmadı m. [161]
'Yâ Rasûlallah! Şeytan benimle namazım ve kıraatim arasına gerilip namaz ve kıraatimi karıştırıyor!?' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
O, H ınzib diye anılan bir şeytandır!
Onu sezince, hemen 'Euzubillâhimineşşeytânirracîm' diyerek ondan Allah'a sığın! Sol tarafına da üç kere tükür![1] buyurdu.
Ben bunu yapınca, Allah onu benden defedip giderdi." [162]

Osman b. Ebi'l-Âs, Müslüman olduğundan beri bedeninde duyduğu[163] ve şiddetinden öleceğini sandığı hastalık ve ağrıdan şikâyetlendiği zaman, [164] Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bedeninde rahatsızlık duyduğun yerin üzerine elini koy, sür! [165]
Elini oraya üç kere sürerken, 'Bismillah!' de! [166]
Oraya elini yedi kere daha sür ve her sürüşte[167] 'Euzu bi izzetillâhi[168] [Müslim'e göre; Euzü billahi] ve kudretihî min şerri mâ ecidü[169] ve ehâziru'[170] (Duyduğum ve sakındığım şeyin şerrinden Allah'a ve O'nun izzet ve kudretine sığınırım)' de!" buyurdu. [171]
Osman b. Ebi'l-Âs:
"Ben bunu yapınca, Allah bende olan rahatsızlığı hemen geçirdi ve giderdi. Bunu ev halkıma ve başkalarına da emir ve tavsiye etmekten geri durmadım" demiştir. [172]

Sakîf Temsilcilerinin Taif'e Dönüşü ve Urve b. Mes'ud'un Borcunun Rabbe Bağışından Ödenişi

İşleri bittiği zaman, Sakîf temsilcileri, yurtlarına dönmek üzere, Peygamberimiz Aleyhisselamin yanından ayrılıp yola çıktılar. [173]
Urve b. Mes'ud'un Taiflilertarafından şehit edilişinden sonra, oğlu Ebu Müleyh b. Urve ile kardeşinin oğlu Karib b. Esved, Sakîf temsilcilerinden önce Medine'ye gelip Müslüman olmuşlardı. [174]
Bunlarda, Sakîf temsilcileri ile birlikte Taife döndüler. Dönecekleri sırada, Ebu Müleyh:
"Yâ Rasûlallah! Babam öldürüldüğünde, üzerinde ikiyüz miskal altın borç vardı.
Eğer Rabbe'ye (Lâfa) hediye edilmiş bulunan zinet eşyasından bu borcu ödemeyi uygun görürsen, öde!" dedi. [175]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Olur!" buyurdu.
Karib b. Esved de:
"Yâ Rasûlallah! Benim babam Esved b. Mes'ud da, Urve'nin borcu gibi borç bıraktı. [176] Onun borcunu da put mallarından ödeşen?" dedi. [177]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Esved kâfir ve müşrik olarak ölmüştür!" buyurdu.
Karib:
"Onun bana olan yakınlığı dolayısıyla borcu da bana düşer, benden istenilir" dedi. [178]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"O halde, onun borcunu da ödeyeyim" buyurdu. [179]
Ebu Süfyan b. Harb'e, Urve b. Mes'ud ile Esved b. Mes'ud'un borçlarını put mallarından ödemesini emretti. [180]

Abdi Yâlil'in Temsilci Arkadaşlarına Direktifleri ve Temsilcilerin Sakîfler Tarafından Karşılanmaları

Sakîf temsilcileri Sakîflere yaklaştıkları zaman, Abdi Yâlil, arkadaşlarına:
"Ben S a kîtl eri halkın en iyi bileni ve tanıyanıyım dır.
Siz olan bitenleri onlardan gizli tutun. Kendilerini savaş ve çarpışma ile korkutun. Muhammed'in bizden büyük ve ağır gördüğümüz birtakım şeyler istediğini, fakat bizim onları kabule yanaşmadığımızı; zinayı, içkiyi kendimize yasaklamamızı, mallarımızın faizinden vazgeçmemizi, Rabbe'yi yıkmamızı... bizden istediğini haber verin" dedi.[181]
Sakîfler, temsilcilerini karşıladılar.
Temsilciler, Sakîfleri görünce, elbiselerine hüründüler. Hayırlı bir haberle dönmemişler gibi üzüntülü ve kaygılı güründüler.
Sakîfler temsilcilerinin yüzlerindeki üzüntü ve kaygıyı gördükleri zaman, içlerinden biri: "Temsilcileriniz, size herhalde hayırlı bir haber getirmemiş!" dedi.
Temsilcilerin Taife girince ilk işleri, öteden beri yaptıkları gibi, Rabbe'nin (Lât'ın) yanına uğramak, onu ziyaret etmek, sonra da ailelerinin yanına dönmek oldu.
Sakîfler:
"Bunlar ne bir muahede, ne de bir görüşme yapamamışa benziyorlar!?" diyerek söylendiler.
İçlerinden bir topluluk, temsilcilerin yanlarına gidip, onlara:
"Sizler nelerle döndünüz?" diye sordular.
Temsilciler, Peygamberimiz Aleyhisselamın aleyhinde konuşmak gerekirse buna izin verilmesini istemişler, Peygamberimiz Aleyhisselam da buna izin vermişti.
Temsilciler, Sakîflere:
"Biz, sizin yanınıza; kaskatı, işini dilediği gibi tutan, kılıçla herkese üstün gelen, Arapları ve sair halkı kendisine boyun eğdiren, Benî Asfarlar ve sair halklar kaleleri içinde bulunmalarına rağmen ister istemez ya da kılıç korkusuyla kendisinden titreşen... bir adamın yanından geliyoruz!
O, bize çok büyük, ağır ve çetin işler teklif etti. Biz de hepsini reddettik.
Zinayı, içkiyi ve faizi bize yasakladığı gibi, Rabbeyi yıkmamızı da emretü!" dediler.
Sakîfler:
"Biz bunu hiçbir zaman kabul etmez ve yapmayız!" dediler.
Temsilciler:
"Andolsun ki, biz de bunları çok ağırve zor bulduk. Kendisinin bize karşı insaflı davranmayacağını sanıyoruz!
Hemen silahlarınızı, kalenizi onarın! Kalenizin üzerine büyük-küçük mancınıklarınızı dikin! Kalenizin içine de bir veya iki yıllık yiyeceğinizi sokun! İki yıldan fazla kuşatılmazsınız! Kalenizin arkasından da hendek kazın!
Bunları yapmakta acele edin! Çünkü, o işini muhakkak gerçekleştirir. Kendisine hiç güvenemeyiz" dediler.
Bunun üzerine Sakîfler, bir veya iki günü savaşma arzusu içinde geçirdiler. Sonra, Yüce Allah kalb-lerine korku düşürdü.
Temsilcilerine:
"Bizde savaşacak güç yok. Bütün Araplar ona boyun eğmiş bulunuyor. Hemen onun yanına geri dönüp istediğini kabul edin ve kendisiyle barış yapın. [182]

Kendisi bizim üzerimize yürümeden ve askerler göndermeden önce, sizinle onun arasında bir yazı yazın!" dediler.
Temsilciler; Peygamberimiz Aleyhisselamla kararlaştırdıkları şeyleri Sakîflerin ister istemez iyi karşılayacaklarını ve Peygamberimiz Aleyhisselamdan korktuklarını, İslâmiyeti kabule istekli bulunduklarını görünce, [183] güveni korkuya tercih ederek:
"Biz zaten işi onunla karara bağlamışızdır. Kendisi istediğimiz şeyleri bize vermiş, istediğimiz şartları koşmuştur.
Kendisini, insanların Allah'tan en çok korkanı, insanların en iyisi, akraba haklarını en çok gazeteni, insanların en vefalısı, insanların en doğru sözlüsü ve insanların en merhametlisi olarak bulduk. [184]
Ancak, Rabbeyi (Lâfı) yıkmayı bıraktık, onu kendimiz yıkmaktan kaçındık.
'Öyleyse, ben adamlar gönderir, onu yıktırırım' dedi.
Onu artk adamlar gönderip kendisi yiktıraçaktır" dediler. [185]
Sakîfler:
"Siz bunu sizden saklamam alı, bizi üzüntülerin en ağırıyla üzmemeli değil miydiniz?" dediler.
Temsilciler ise:
"Biz sizin kalblerinizdeki şeytanlık gururunu Allah'ın gidermesini istemi sizdir!" diye cevap verdiler.
Bunun üzerine, Sakîfler Müslüman oldular. [186]
Sakîflerden, kalbinde hâlâ müşriklik sevgisi bulunan çok yaşlı bir adam Rabbe'nin yıkılması sözü edilince:
"Bu, vallahi, onunla bizim aramızda bir doğruluk delilidir Eğer onun Rabbe'yi yıkmaya gücü yeterse, kendisinin dâvasında haklı olduğu, hak üzerinde bulunduğu, bizim ise bâtıl, boş üzerinde bulunduğumuz ortaya çıkacaktır!
Eğer Rabbe kendisini savunursa, artık bundan sonra hiçbir şey olmaz!" dedi.
Osman b. Ebi'l-Âs:
"Senin nefsin boş şeyler temenni eder ve seni aldatıp gider!
Rabbe dediğin de nedir ki?! Rabbe, kendisine kim tapıyor, kim tapmıyor, bilebilir mi?!
Bunun gibi, Uzzâ da, kendisine tapanı, tapmayanı bilmezdi. Halid b. Velidtek başına varıp onu yıkmıştı.
Yine bunun gibi, İsafı, Nâile'yi, Hübel'i ve Menafi da birer adam gidip yıkmışlardı.
Süâ'ı da bir tek adam gidip yıkmıştı.
Bunlardan hiçbiri kendisini koruyabilmiş midir?" dedi.
Yaşlı Sakafî:
"Rabbe, adlarını andıklarının hiçbirine benzetilemez!" dedi.
Osman b. Ebi'l-Âs:
"Sen, bana görünme! dedi. [187]

Ebu Süyan b. Harb ile Muğîre b. Şûbe'nin Lât Putunu Yıkmakla Görevlendirilişi

Sakîf temsilcileri Medine'den ayrıldıktan iki veya üç gün sonra.[188] Peygamberimiz Aleyhisselam, Ebu Süfyan b. Harb ile Muğîre b. Şûbe'yi Rabbe putunu yıkmaya gönderdi. [189]
Lât putunu yıkacak olanların Halid b. Velid'in kumandası altında gönderildiği, [190] ve yıkım işine katılanların 19 kişi kadar oldukları da rivayet edilir. [191]
Taife yaklaştıkları zaman[192] Muğîre b. Şube, Ebu Süfyan'ı önden göndermek istedi. [193]
"Şehre, Peygamber Aleyhisselamın emri üzere, önce ilerleyip sen gir!" dedi. [194]
Ebu Süfyan, Taife önce girmekten kaçındı. [195]
"Kavminin yanına önce sen var!" dedi, kendisi Zil Herm'deki mülkünde oturdu kaldı . [196]
Bunun üzerine, Muğîre b. Şube, yanında 19 kadar kişi olduğu halde, yatsı vakti[197] Taife girdi. [198]
Geceyi geçirdiler.
Sabahleyin Rabbe'nin üzerine çıkacaklar, onu yıkacaklardı. [199]
Muğîre b. Şube, kendisiyle birlikte gelen arkadaşlarına:
"Vallahi, bugün sizi Sakîflere güldüreceğim!" dedi ve eline bir kazma, balta aldı . [200] Rabbe'nin üzerine çıktı.
Kendisinin kavmi olan Muattib oğulları, o da Urve b. Mes'ud gibi vurulur, öldürülür korkusuyla silahlanarak, Muğîre b. Şûbe'ninyakınında dikilmiş duruyorlardı. [201]
O sırada, Ebu Süfyan da oraya geldi.
Muğîre ona teklifini tekrarlayınca, Ebu Süfyan:
"Hayır! Sen Rabbe'ye benden önce erişeceğini söylemiştin! Yanıbaşımda duran Muattib oğulları benim onu yıkmaya başladığımı görürlerse dururlar mı?" dedi.
Muğîre b. Şube:
"Kavmim buraya onlan güvenlik maksadıyla sen gelmeden önce koymuşlardır" dedi. [202]
Sakîflerin kadınları gelip yüzlerini açmışlar, erkeklerinin kılıçla çarpışmaksızın Rabbe'yi Müslümanlara teslim ettiklerine yanıyorlar, ağlıyorlardı. [203] Köleler, çocuklar, erkekler, genç kızlar oraya gelmişlerdi.
Herkes, Lât'ın yıkımından çekingen bulunuyordu. [204]
Muğîre b. Şube, elindeki balta, kazma ile Lâfa bir darbe indirdiği zaman, [205] Ebu Süfyan:
"Vâh yazık! Âh yazık!" dedi. [206]
Muğîre b. Şube titrer gibi yaparak arkasının üzerine yıkılınca, [207] Taif halkı birden çığlık kopardılar, [208] sarsıldılar!
"Allah Muğîre'yi rahmetinden uzak etsin! Rabbe onu öldürdü!" dediler.
Muğîre'nin yıkılıp düştüğünü gördüklerine çok sevindiler.
"Sizlerden ona yaklaşmayı, onu yıkmaya kalkışmayı isteyebilecek, göze alabilecek kim var?!
Vallahi, ona güç yetirilemez! [209]
Hayır! Siz Rabbe'nin kendisini koruyamayacağını, savunamayacağını sanıyordunuz! İşte, vallahi o kendisini korumuş ve savunmuştur!" dediler.
Muğîre, bir müddet o halde kaldıktan sonra, [210] silkinip[211] oturdu ve:

"Ey Sakîf topluluğu! Araplar, 'Arap kabileleri içinde Sakîflerden daha akıllı bir kabile yoktur!' derlerdi. Meğer Arap kabileleri içinde sizden daha ahmak bir kabile yokmuş! Yazıklar olsun size! Lât ve Uzzâ dediğiniz nedir ki? Rabbe dediğiniz nedir ki? Şu taşlar gibi birer taştırlar. [212] Taştan, kerpiçten ibarettirler. [213] Onlar kendilerine kim tapıyor, kim tapmıyor; bilemezler!
Yazıklar olsun size! Lât hiç işitir mi? Hiç görür mü? Hiçbir yarar veya zarar verir mi? [214]
Gelin! Allah'ın affına ve lutfuna sığının! O'na ibadet edin!" dedi. [215]
Sonra da, yanındakilerle birlikte Rabbe'yi yıkmaya, [216] taşları birer birer yere indirmeye devam ve en sonunda onu yerle bir edince, Sakîfler şaşakaldılar. [217]
Lâfın kapıcı ve bakıcısı, Sakîflerin Aclân b. Attâb b. Malik oğullarındandı.
Attâb b. Malik b. Ka'b'dan sonra, bu hizmeti oğulları görmekte idi.
Lâfın bakıcısı:
"Göreceksiniz ki, temeline inilince temel öyle birkızacaktırki, o kızgınlıkla onlan yerin dibine batıracak, geçirecektir!" diyordu. [218]
Muğîre b. Şube, bunu işitince, [219] Halid b. Velid'e:
"Beni bırak da, şunun temelini de kazayım bakayım?!" dedi. [220]
Temelini kazmaya başlayıp, adam boyunun yansına kadar kazdı. Kabkab'ın deposuna vardılar. Orada bulunan zinet eşyasını ve elbiseleri soyup çıkardılar. Koku, altın ve gümüşü de aldılar. [221]
Kabkab; Lâfın içinde bulunduğu yerin adı idi. [222]
Lâfın malları biraraya toplanınca, Muğîre b. Şube, Ebu Süfyan'a:
"Resûlullah Aleyhisselam, bu maldan, Urve b. Mes'ud ile Esved b. Mes'ud'un borçlarını ödemeyi sana emretmişti" dedi.
Onların borçlarını bu mallardan ödediler. [223]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Rabbe'nin bulunduğu yere, Taif Mescidinin yapılmasını Osman b. Ebi'l-Âs'a emretti ve bu emir de yerine getirildi. [224]
Lât yıkım birliği görevlerini yapıp Medine'ye döndükleri gün, Peygamberimiz Aleyhisselam, Lâfın kalan mallarını da Müslümanlar arasında bölüştürdü.
Dinini aziz ve üstün kıldığı, kendisine yardım ettiği için de, Yüce Allah'a hamd ü senada bulundu. [225]

Ebu Âmir Fâsık'ın Taif'ten Şam'a Kaçışı ve Akıbeti

Peygamberimiz Aleyhisselamın Medine'ye hicret ettiği sırada, Medine'de Dubay'a oğullarından Ebu Âmir Rahib Abdi Amr b. Sayfî diye anılan bir adam bulunuyordu.[226] Kendisi, Cahiliye devrinde Allah adamlığına, ruhbanlığa özenir, ruhban elbisesi giyerdi. Baş münafık Abdullah b. Übeyy b. Selûl de, Ebu Âmir Fâsık'ın halasının oğlu idi. Peygamberimiz Aleyhisselamın peygamber olarak gönderilişi Ebu Âmir'i kıskandırmış, çileden çıkarmıştı . [227]

Peygamberimiz Aleyhisselam Medine'ye gelince, Ebu Âmir kendisine uyan bazı adamlarla birlikte kalkıp Mekke'ye gitti. Peygamberimiz Aleyhisselam ona Fâsık adını taktı. [228] Hendek savaşlarında da müşriklerin yanında Peygamberimiz Aleyhisselama karşı savaştı. [229] Mekke fethedilince Taife, Taiflilerin Müslüman olduklarını görünce de Şam'a kaçtı ve gurbette yalnız başına öldü gitti. [230]

---

[1] Kalkaşandi, Nihâyetü'l-ereb, s. 198.
[2] İbn Hazm, Cemhere, s. 482.
[3] İbn Kuteybe, Kitâbu'l-maârif, s. 41.
[4] İbn Hazm, s. 468.
[5] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 1 33, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 954, Taberî, Târih, c. 3, s. 135.
[6] VâkıdîMegâzî.c. 3, s. 954.
[7] İbn İshak, c. 4, s. 133, Vâkıdî, c. 3, s. 954, Taberî, c. 3, s. 1 35.
[8] Vâkıdî, c.3,s. 955.
[9] İbn İshak, c. 4, s. 134, Vâkıdî, c. 3, s. 955, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 313, Taberî, c. 3, s. 136.
[10] İbn İshak, c. 4, s. 134, Taberî, c. 3, s. 136.
[11] İbn İshak, c. 4, s. 134, Vâkıdî, c. 3, s. 955, Taberî, c. 3, s. 136.
[12] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 955, Taberî, Târih, c. 3, s. 136.
[13] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 313.
[14] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 134, Vâkıdî, c. 3, s. 955, Taberî, c. 3, s. 136.
[15] Vâkıdî, c. 3,5.955.
[16] İbn İshak, c. 4, s. 134, Vâkıdî, c. 3, s. 955, Taberî, c. 3, s. 136.
[17] Vâkıdî, c. 3, s. 955.
[18] İbn İshak, c. 4, s. 134, Vâkıdî, c. 3, s. 955, Taberî, c. 3, s. 136.
[19] Vâkıdî, c. 3, s. 955.
[20] İbn İshak, c. 4, s. 134, Taberî, c. 3, s. 136.
[21] İbn Hazm, Cevâm iu's-Sîre, s. 256.
[22] İbn İshak, c. 4, s. 183, Vâki df, c. 3, s:. 962, Taberî, c. 3, s. 140.
[23] Vâkıdî, c. 3, s. 962.
[24] İbn İshak, c. 4, s. 183, Vâkıdî, c. 3, s. 962, Taberî, c. 3, s. 140.
[25] Vâkıdî, c. 3, s. 962, .
[26] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 183, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 962, Taberî, Târîh, c. 3, s. 140.
[27] İbn İshak, c. 4, s. 140.

[28] **İbn İshak, c. 4, s. 183, Vâkıdî, c. 3, s. 962, Taberî, c. 3, s. 140.**
[29] **Vâkıdî, c. 3, s. 962.**
[30] **İbn İshak, c. 4, s. 183, Vâkıdî, c. 3, s. 962, Taberî, c. 3, s. 140.**
[31] **İbn İshak, c. 4, s. 183, Taberî, c. 3, s. 140.**
[32] **İbn İshak, c. 4, s. 183, Vâkıdî, c. 3, s:. 962, Taberî, c. 3, s. 140.**
[33] **Vâkıdî, c. 3, s. 962.**
[34] **İbn İshak, c. 4, s. 183, Vâkıdî, c. 3, s. 962, Taberî, c. 3, s. 140.**
[35] **Vâkıdî, c. 3, s. 962-963.**
[36] **İbn İshak, c. 4, s. 183, Vâkıdî, c. 3, s. 963, İbn Sa'd.c. 1, s. 31 3, Taberî, c. 3, s. 1 40.**
[37] **İbn İshak, c. 4, s. 183, Taberî, c. 3, s. 140..**
[38] **İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 183, Vâkıdî, c. 3, s. 963, Taberî, c. 3, s. 140.**
[39] **Vâkıdî, c. 3, s. 963.**
[40] **İbn İshak, c. 4, s. 183, Vâkıdî, c. 3, s. 963, Taberî, c. 3, s. 140.**
[41] **İbn İshak, c. 4, s. 183, Taberî, c. 3, s. 140.**
[42] **İbn İshak, c. 4, s. 183, Vâkıdî, c. 3, s:. 963, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 313, Taberî, c. 3, s:. 140-141.**
[43] **Vâkıdî, c. 3, s. 963.**
[44] **Vâkıdî, c. 3, s. 963, İbn Sa'd, c. 1 , s. 313.**
[45] **İbn Sa'd, c. 1,s.313.**
[46] **Vâkıdî, c. 3, s. 963.**
[47] **İbn Sa'd, c. 1,s.313.**
[48] **İbn Sa'd, c. 5, s:. 510.**
[49] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 183, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 963, Taberî, Târîh, c. 3, s. 141.**
[50] **İbn İshak, c. 4, s. 183, Taberî, c. 3, s. 141.**
[51] **Vâkıdî, c. 3, s. 963.**
[52] **İbn İshak, c. 4, s. 184, Vâki df, c. 3, s:. 963, Taberî, c. 3, s. 141.**
[53] **Vâkıdî, c. 3, s. 962, İbn Sa'd, c. 5, s. 504-505.**
[54] **İbn İshak, c. 4, s. 182, Taberî, c. 3, s. 140.**
[55] **Vâkıdî, c. 3, s. 963.**
[56] **İbn Sa'd, c. 5, s. 508.**
[57] **İbn İshak, c. 4, s. 184, Vâkıdî, c. 3, s. 963-964, İbn Sa'd, c. 1, s. 31 3, Taberî, c. 3, s. 141.**
[58] **Vâkıdî, c. 3, s. 964.**
[59] **İbn İshak, c. 4, s. 184, Vâkıdî, c. 3, s:. 964, İbn Sa'd.c. 1, s. 31 3, Taberî, c. 3, s. 1 41.**
[60] **İbn İshak, c. 4, s. 184, Taberî, c. 3, s. 141.**
[61] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 184, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 964, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 313, Taberî, Târîh, c. 3, s. 141.**
[62] **İbn İshak, c. 4, s. 184, Taberî, c. 3, s. 141.**
[63] **İbn İshak, c. 4, s. 184, Vâkıdî, c. 3, s. 964, İbn Sa'd.c. 1, s. 31 3, Taberî, c. 1, s. 1 41.**
[64] **İbn Sa'd, c. 1,s.313.**
[65] **Vâkıdî, c. 3, s. 964.**
[66] **İbn İshak, c. 4, s. 184, Taberî, c. 3, s. 141.**
[67] **İbn İshak, c. 4, s. 184, Vâkıdî, c. 3, s:. 964, Taberî, c. 3, s. 141.**
[68] **Vâkıdî, c. 3, s. 964.**
[69] **İbn İshak, c. 4, s. 184, Taberî, c. 3, s. 141.**

[70] **Vâkıdî, c. 3, s. 964.**
[71] **Halebî, İnsânu'l-uyÜn, c. 3, s. 244, İbn Bahlân, Sîre, c. 2, s:. 164.**
[72] **Vâkıdî, c. 3, s. 946.**
[73] **Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 964, İbn Kayyım , Zâdü'l-mead, c. 3, s. 31.**
[74] **Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvıe, c. 5, s. 300, Zehebî, M egâzf, s. 556, İbn Kayyım, c. 3, s. 31.**
[75] **Vâkıdî, c. 3, s. 964.**
[76] **Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 218, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 1 63-1 64.**
[77] **İbn İshak, c. 4, s. 184, Taberî, c. 3, s:. 141.**
[78] **Vâkıdî, c. 3, s. 964.**
[79] **İbn İshak, c. 4, s. 184, Vâkıdî, c. 3, s. 964, İbn Sa'd.c. 1, s. 33, Taberî, c. 3, s. 141.**
[80] **Vâkıdî, c. 3, s. 965.**
[81] **Ahm ed b. Hanbel, c. 4, s. 9.**
[82] **Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 965.**
[83] **Vâkıdî, c. 3, s. 967.**
[84] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 184, Taberî, Târîh, c. 3, s. 141.**
[85] **İbn İshak, c. 4, s. 184, Vâkıdî, c. 3, s. 967, Taberî, c. 3, s. 141.**
[86] **Vâkıdî, c. 3, s. 965.**
[87] **Vâkıdî, c. 3, s. 965-966, Beyhakî, D ela ilü 'n-n übü vve, c. 5, s. 300, Ze hebf, M egâzf, s. 556, İ bn K ayyı m, Zâdu'l -m ead, c. 3,s. 31.**
[88] **Vâkıdî, c. 3, s. 966.**
[89] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 185, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 968.**
[90] **İbn İshak, c. 4, s. 185, Taberî, c. 3, s. 141.**
[91] **Vâkıdî, c. 3, s. 968.**
[92] **Ebu Dâ'vud, c. 3, s. 163, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 3, s. 33.**
[93] **Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 966, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 3, s. 31-32.**
[94] **Vâkıdî, c. 3, s. 966-967.**
[95] **İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 32.**
[96] **Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 967, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 304, İbn Kayyım, c. 3, s. 32.**
[97] **Beyhakî, c. 5, s. 302, İbn Kayyım , c. 3, s. 32.**
[98] **Vâkıdî, c. 3, s. 967.**
[99] **Beyhakî, c. 5, s. 302, İbn Kayyım , c. 3, s. 32.**
[100] **Vâkıdî, c. 3, s. 967, Beyhakî, c. 5, s. 302.**
[101] **Beyhakî, c. 5, s. 302, İbn Kayyım, c. 3, s. 32.**
[102] **Vâkıdî, c. 3, s. 967, Beyhakî, c. 5, s. 302, İbn Kayyım, c. 3, s. 32.**
[103] **Beyhakî, c. 5, s. 302, İbn Kayyım, c. 3, s. 32.**
[104] **Vâkıdî, c. 3, s. 967.**
[105] **Vâkıdî, c. 3, s. 967, Beyhakî, c. 5, s. 302, İbn Kayyım, c. 3, s. 32.**
[106] **M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/379-391.**
[107] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 184, Vâkıdî, c. 3, s. 967, Taberî, Târih, c. 3, s. 141,Beyhakî, c. 5, s. 301.**
[108] **Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 276-278.**
[109] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 284, İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferfd, c. 1 , s. 135.**
[110] **İbn Sa'd, c. 1, s. 284-285.**

*** Vecc vadisi aslında haram ve dokunulmaz bir bölge idi. Nitekim Peygamberimiz Aleyhisselam Hicretin 8. yılında Sakffleri Taifte kuşatmadan önce Vecc vadisinde bir sidre ağacının altında durup vadiye göz gezdirdikten sonra, "Hiç şüphesiz, Vecc vadisinde av avlamayı ve onun dikenli ağaçlarını kesm evi Allah haram kılmı ştır" buyurmuştu (Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 165).**
[111] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 285, .
[112] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 973, İbn Sa'd, c.1, s. 285, Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 279.
[113] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4,s. 187, Vâkıdî, c. 3, s. 973, İbn Sa'd, c. 1, s. 285, Ebu Ubeyd, s. 279.
[114] Vâkıdî, c. 3, s. 973, İbn Sa'd, c. 1, s. 285, Ebu Ubeyd, s. 279.
[115] İbn İshak, c. 4, s. 187, Vâkıdî, c. 3, s. 973, İbn Sa'd, c. 1, s. 285, E bu Ubeyd, s. 279.
[116] Ebu Ubeyd, s. 279.
[117] İbn İshak, c. 4, s. 187, Vâkıdî, c. 3, s. 973, İbn Sa'd, c. 1, s. 285, E bu Ubeyd, s. 279.
[118] Ebu Ubeyd, s. 279.
[119] İbn İshak, c. 4, s. 187, İbn Sa'd, c. 1 , s. 285.
[120] İbn İshak, c. 4, s. 187, Vâkıdî, c. 3, s. 973, İbn Sa'd, c. 1, s. 285, E bu Ubeyd, s. 279.
[121] Ebu Ubeyd, s. 279.
[122] İbn İshak, c. 4, s. 187, Vâkıdî, c. 3, s. 973, İbn Sa'd, c. 1, s. 285, Ebu Ubeyd, s. 279.
[123] İbn Sa'd, c, s. 285.
[124] İbn İshak, c. 4, s. 187, Vâkıdî, c. 3, s. 973, İbn Sa'd, c. 1, s. 285, Ebu Ubeyd, s. 279.
[125] İbn İshak, c. 4, s. 187, Vâkıdî, c. 3, s. 973, İbn Sa'd, c. 1, s. 285.
[126] İbn İshak, c. 4, s. 187 Vâkıdî, c. 3, s. 973, İbn Sa'd, c. 1, s. 285, Ebu Ubeyd, s. 279.
[127] Ebu Ubeyd, s. 279.
[128] İbn İshak, c. 4, s. 187, Vâkıdî, c. 3, s. 973, İbn Sa'd, c. 1, 285, E bu Ubeyd, s. 279.
[129] Ebu Ubeyd, s. 279.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/391-394.
[130] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 184-185, Vâki d f, M egâzf, c. 3, s. 967, 968, Taberî, Târih, c. 3, s. 141.
[131] İbn İshak,c.4,s. 185, Taberî, c. 3, s. 141.
[132] İbn İshak, c. 4, s. 185, Vâkıdî, c. 3, s. 968, Taberî, c. 3, s. 141.
[133] Bevhakf, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 302, İbn Kayvım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 32.
[134] Vâkıdı, c. 3, s. 968.
[135] İbn İshak. c. 4. s. 185. Taben. c. 3. s. 141.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/394-395.
[136] Ebu'l-Münzir Hişam, Kitâbu'l-esnâm, s. 27.
[137] Ebu'l-Münzir Hisam, s. 16.
[138] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 4.
[139] Ebu'l-Münzir Hişam, s. 16, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 972, Yâkût, c. 5, s. 4.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/395-396.
[140] Vakıdf, c. 3, s. 968.
[141] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.4, s. 185, Taberî, Târih, c. 3, s. 141.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/396-397.
[142] Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 9, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 55-56, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 427428.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/397.

[143] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 966, İbn Sa'd, Tabakât, c. 5, s. 508, .
[144] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 185, Taberî, Târih, c. 3, s. 141.
[145] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 218, .
[146] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 21, 218.
[147] Vâkıdî, c. 3, s. 968, İbn Sa'd, c. 5, s. 508.
[148] İbn İshak, c. 4, s. 185, Vâki cif, c. 3, s. 968, İbn Sa'd, c. 5, s. 508.
[149] İbn İshak, c. 4, s. 185.
[150] Vâkıdî, c. 3, s. 968, İbn Sa'd, c. 5, s. 508.
[151] İbn Sa'd, c. 5, s. 509, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 218.
[152] İbn İshak, c. 4, s. 186, Vâkıdî, c. 3, s. 968-969, İbn Sa'd, c. 5, s. 508.
[153] İbn İshak, c. 4, s. 186, ^med b. Hanbel, c. 4, s. 21.
[154] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 21.
[155] İbn Sa'd, c. 5, s. 508-509, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 21, 218.
[156] İbn Sa'd, c. 5, s. 508-509, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 21, 218.
[157] İbn İshak, c. 4, s. 186, Vâkıdî, c. 3, s. 969, İbn Sa'd, c. 5, s. 508.
[158] İbn İshak, c. 4, s. 186, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 21 -22.
[159] Vâki cif, c. 3, s. 969, İbn Sa'd, c. 5, s. 508, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 22.
[160] İbn Sa'd, c. 5, s. 509, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 218.
[161] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 466, Beyhakî, Delâilü'n-nübüwe, c. 5, s. 307-308, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 33, Heysemî, Meanau'z-zevâid, c. 9, s. 3, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 308.
[162] Ahmedb. Hanbel, c. 4, s. 216, Müslim, Sahîh, c. 4, s. 1728-1729, Bevhakf, c. 5, s. 307, İbn Kayyım, c. 3, s.33.
[163] Müslim, c. 4, s. 1728.
[164] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 21.
[165] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 21, 217, Müslim, c. 4, s. 1728.
[166] Müslim, c. 4, s. 1728.
[167] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 21, 217.
[168] Müslim, c. 4, s. 1728.
[169] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 21, 217, Müslim, c. 4, s. 1728.
[170] Müslim, c. 4, s. 1728.
[171] Ahmed b. Hanbel, c. 4,s.21, 217, Müslim, c. 4, s. 1728.
[172] Ahmedb. Hanbel, c. 4, s. 21.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/398-400.
[173] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.4, s. 186, Taberî, Târih, c. 3, s. 141.
[174] İbn İshak, c. 4, s:. 186-187, Vâkıdî, c. 3, s. 962, İbn Sa'd, c. 5, s. 504.
[175] Vâkıdı, c. 3, s. 971, İbn Sa'd, c. 5, s. 505.
[176] İbn İshak, c. 4, s. 187, Vâkıdı, c. 3, s. 971, İbn Sa'd, c. 5, s. 505.
[177] İbn İshak, c.4, s. 187, İbn Sa'd, c. 5, s. 505.
[178] İbn İshak, c. 4, s. 187, Vâkıdî, c. 3, s. 971, İbn Sa'd, c. 5, s. 505.
[179] Vâkıdı, c. 3, s. 971, İbn Sa'd, c. 5, s. 505.
[180] İbn İshak.c.4.s. 187.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/400-401.
[181] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 969.

[182] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 969-970, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 302-303, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 3, s. 32.
[183] Vâkıdî, c. 3, s. 970, Beyhakî, c. 5, s. 302-303, İbn Kayyım , c. 3, s. 32.
[184] Vâkıdî, c. 3, s. 970, Beyhakî, c. 5, s. 303, İbn Kayyım, c. 3, s. 32.
[185] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 970.
[186] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvE, c. 5, s. 303, Ebu'l-Fidâ, Sîre, c. 4, s. 62, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 32.
[187] Vâkıdî, c. 3,3.970-971.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/401-404.
[188] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 971.
[189] İbn İshak, İtan Hişam, Sîre, c. 4, s. 186, Vâkıdî, c. 3, s. 971 , Taberî, Târih, c. 3, s. 141 -142, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvıe, c. 5, s. 30, İ bn Hazm, Cevâmiu's-Sîre, s. 257, İtan E sfr, Kâmil, c. 2, s. 284, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 230, Zehebî, Megâzî, s. 559.
[190] Vâkıdî, c. 3, s. 971, Zehebî, s. 558, Ebu'l-Fidâ, Sîre, c. 4, s. 63, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 32, Diyarbekrî, Târîhu'l- hamfs, c. 2, s. 135.
[191] Vâkıdî, c. 3, s. 971.
[192] İbn İshak, c. 4, s. 186, Vâkıdî, c. 3, s. 971.
[193] İbn İshak, c. 4, s. 186.
[194] Vâkıdî, c. 3, s. 971, İbn Seyyid.c. 2, s. 230.
[195] İbn İshak, c. 4, s. 186.
[196] İbn İshak, c. 4, s. 186, Vâkıdî, c. 3, s. 971, İbn Seyyid, c. 2, s. 230.
[197] Vâkıdî, c. 3, s. 971.
[198] İtan İshak, c. 4, s. 186, Vâkıdî, c. 3, s. 971.
[199] Vâkıdî, c. 3, s. 971.
[200] Vâkıdî, c. 3, s. 971, Zehebî, s. 558.
[201] İbn İshak, İtan Hişam, Sîre, c. 4, s. 186, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 971, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 230.
[202] Vâkıdî, c. 3, s. 971-972.
[203] İbn İshak, c. 4, s. 186, Vâkıdî, c. 3, s. 972, Ta ben, Târih, c. 3, s. 142, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 304, İtan Hazm , Cevâmiu's-Sîre, s. 258, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 284, İbn Seyyid, c. 2, s. 230.
[204] Vâkıdî, c. 3, s. 972, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 63, İ bn Kayyım, c. 3, s. 32.
[205] İbn İshak, c. 4, s. 186, Vâkıdî, c. 3, s. 972, Taberî, c. 3, s. 142.
[206] İbn İshak, c. 4, s. 186, İbn Seyyid, c. 2, s. 230.
[207] Vâkıdî, c. 3, s. 972, İbn Kayyım, c. 3, s. 32.
[208] Vâkıdî, c. 3, s. 971.
[209] İbn Kayyım, c. 3, s. 32, Ebu'l-Fidâ, Sîre, c. 4, s. 63.
[210] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 972.
[211] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 33
[212] Vâkıdî, c. 3, s. 972,.
[213] Ebu'l-Fidâ, Sîre, c. 4, s. 63, İbn Kayyım , c. 3, s. 33.
[214] Vâkıdî, c. 3, s. 972.
[215] Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 63, İbn Kayyım, c. 3, s. 33.
[216] Vâkıdî, c. 3, s. 972.
[217] Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 63, İbn Kayyım, c. 3, s. 33.

[218] Vâkıdî, c. 3, s. 972, .
[219] Vâkıdî, c. 3, s. 972, İbn Kayyım, c. 3, s. 33.
[220] Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 63, İtan Kayyım, c. 3, s. 33.
[221] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 972.
[222] İtan Esîr, Nihâye, c. 3, s. 341 .
[223] İtan İshak, İtan Hişam, Sîre, c. 4, s. 187.
[224] Ebu Dâvud, Sünen, c.1 , s. 123, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 33.
[225] Ebu'l-Fidâ, Sîre, c. 4, s. 63, İbn Kayyım , c. 3, s. 33, Diyarbekrî, Târihu'l-hamfs, c. 2, s. 1 37-1 38.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/404-408.
[226] İbnİshak,c.3,s. 71.
[227] İbn Şa'd, Tabakât, c. 3, s. 540-541.
[228] İbn İshak,c.3,s. 71.
[229] Vâkidi, c. 2,5.441.
[230] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 81, İbn Kayyım, c. 3, s. 12.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/408.

İSLÂMİYET ARABİSTAN'DA YAYILIYOR

Benî Fezâre Temsilcilerinin Medine'ye Gelişi ve Müslüman Oluşu

Benî Fezârelerin Kimlikleri ve Konak Yerleri

Benî Fezârelerin soyları; Benî Fezâre b. Zubyân, b. Reis, b. Gatafan, b. Sa'd, b. Gays, b. Aylan, b. Mudar, b. Nizar, b. Maadd, b. Adnan'dır.[1]
Benî Fezânelerin konak yerleri de Necd ve Vâdil-kurâ idi. [2]
Benî Fezâre temsilcileri Hicretin 9. yılında Ramazan ayında Peygamberimiz Aleyhisselamin Tebük'ten dönüşünden sonra, içlerinde Hârice b. Hısn, Hürrb. Kays b. Hısn'ın da bulunduğu ondan fazla kişilik bir kafile halinde ank develer üzerinde Medine'ye geldiler ve Müslüman olduklarını söylediler. [3]
Remle binti Hâris'in konağına indirilip ağıriandılar. [4]
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara yurtlarının durumunu sordu.
İçlerinden birisi:
"Yâ Rasûlallah! Ülkemiz kuraklık yılına rastladı, hayvanlarımız kırıldı, kıtlık her tarafımızı sardı. Çoluk-çocuklarımız aç kaldı. Bizim için Rabbine dua et. [5] Bizim için Rabbin katında sen şefaatçi ol. Senin katında da bizim için Rabbin şefaatçi olsun" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sübhânallah! Bu sözünden dolayı sana yazıklar olsun! İzni olmadan Rabbimizin katında ben mi şefaatçi olacağım? İzni olmadan Rabbimizin katında kim şefaat edebilir? O Rabbimizin ki, kendisinden başka ilah yoktur. O, en yüce ve en büyüktür. O'nun kürsiyy-i ilmi gökleri ve yeri kucaklamıştır. Hiç şüphesiz, Yüce Allah sizin kuraklıktan sıkılıp ferahlığa kavuşmanız için gülüp duruyordun Yağmurunuz yaklaşmıştır!" buyurdu.
Çöl Arabi:
"Yâ Rasûlallah! Yüce Rabbimiz bize güler mi?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet!" buyurunca, çöl Arabi:
"Rabden gülmeyi yok etmememiz daha iyidir" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onun bu sözüne güldü. [6]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Benî Fezâreler İçin Yağmur Duası Edişi

Peygamberimiz Aleyhisselam minbere çıktı ve:

"Ey Allah'ım! Ülkelerini ve hayvanlarını sula! Rahmetini yay! Ölmüş beldeleri dirilt!

Ey Allah'ım! Sen bizi kıtlıktan kurtarıcı, güzel ve iyi sonuçlu, her yanı kaplayıcı, bol, iri damlalı, hiç zarar vermeyen, yararlı, sağnaklı bir yağmurla acele olarak sula!

Ey Allah'ım! Sen bizi rahmet olan su ile sula!

Azab olan, yıkan, batıran, yok eden su ile sulama!

Ey Allah'ım! Sen bizi yağmurla sula! Düşmanlara karşı bize yardım et!" diye dua etti. [7]

Altı gün, gökyüzü yağmurdan görünmez oldu.

Peygamberimiz Aleyhisselam minbere çıkıp:

"Ey Allah'ım! Üzerimize değil, çevrelerimize, tepelere, vadi içlerine, ağaçlık, ormanlık yerlere yağdır!" diyerek dua edince, bulutlar Medine'nin üzerinden elbise sıyrılıp çıkarılıp dürülür gibi çıkarıldı. [8]

Fezâre temsilcilerinin en genci olan Hürrb. Kays, Uyeyne b. Hısn'ın kardeşinin oğlu olup, [9] diyanet ve fazilet sahibi. [10] salih bir gençti. Ehl-i Kur'ân arasında idi. [11] Kendisi; Musa Aleyhisselamla Hızır Aleyhisselam arasında geçtiği bilinen ve Kur'ân-ı Kerîm'de temas buyurulan yoldaşlık hadisesindeki Musa Aleyhisselamın Musa adındaki bir adam olduğunu iddia eden Nevfelü'l-Bikâlî'nin görüşünü benimseyip Hz. Abbas'la tartışmaya girişecek kadar bilgili idi.

Günümüzde de bu husustaki yanlış görüşü bir konferansında savunanlar bize meslek öğretmenleri tarafından haber verilmiş ve görüşümüz sorulmuş olduğundan, o sırada yazmakta bulunduğumuz Hürr

b. Kays bahsi münasebetiyle Kütüb-ü Sitte'den bazılarında yer alan hadis-i şerifin hem mealini, hem bulunduğu cilt ve sahifeleri göstermiştik. (Bkz. İslâm Tarihi: Hz. Muhammed Aleyhisselam ve İslâmiyet, c.9/16, s. 337-346.[12]

Benî Ukayllardan Bazı Kişiler ve Temsilciler Gelişi

Beni Ukaylların Kimlikleri ve Yurtları

Benî Ukayl b. Ka'b, b. Rebia, b.Âmir, b. Sa'saatü'l-Adnanîlerin[13] oymaklarından en önemlileri:

1. **Beni Ubâde b. Ukayl,**
2. **Benî Müntefık b. Âmir b. Ukayl,**
3. **Benî Hafâce b. Amr b. Ukayl oymakları dır. [14]**

Benî Ukayl I arın yurtları Bahreyn olup, orada birçok Arap kabileleriyle birlikte otururlardı. Orada oturan kabilelerin en büyüğü Benî Ukayllarla Benî Tağlîbler ve Benî Süleymlerdi.

Çokluk ve güçlülük bakımından Benî Tağlîbler hepsine hâkim durumda idi.

Sonradan, Benî Ukayllarla Benî Tağlîbler birleşerek Benî Süleymleri Bahreyn'den sürüp çıkardılar.

Benî Ukayllarla Benî Tağlîbler, aralarında anlaşmazlığa düşünce de, Benî Tağlîbler Benî Ukaylları Bahreyn'den çıkarıp Irak'a doğru sürmüşlerdir. [15]

Benî Ukayllardan Medine'ye Kimler ve Ne Zaman Gelmeye Başladılar?

Peygamberimiz Aleyhisselam; Mekke'yi fethettikten ve Hicretin 9. yılında Tebük'ten döndükten ve Sakîfler Müslüman olduktan sonra Medine'ye her taraftan Arap kabilelerinin heyetleri gelmeye başladığı sıralarda. [16] Benî Ukayllardan Ebu Harb b. Huveylid b.Âmir b. Ukayl da, Peygamberimiz Aleyhisselamin yanına geldi. Peygamberimiz Aleyhisselam ona Kufân-ı Kerîm okudu ve İslâmiyeti anlattı.

Ebu Harb:

"Vallahi, sen ya Allah'a, ya da Allah'a kavuşana kavuşmuşsundur! Sen öyle sözler söylüyorsun ki, doğrusu, biz onun gibi güzelini işitmemişizdir. Fakat, senin beni davet ettiğin şeyler üzerinde bulunduğun din hakkında ok falımı bir çekeyim bakayım!" dedi.

Fal okunu çekti, küfür oku çıktı!

Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselama:

"İşte, çıkanı gördün ya!" dedikten sonra, kardeşi İkâl b. Huveylid'in yanına döndü ve ona:

"Hayrı az olasıca! Sen de Muhammed b. Abdullah'ın yanına varsaydın, kendisi seni de İslâm dinine davet etseydi, sana Kur'ân okusaydı, olmaz mıydı? Eğer ben Müslüman olsaydım, bana Akik'i vermiş gitmişti!" dedi.

İkâl:

"Vallahi Muhammed'in sana ayınp vereceğinden, ben daha çok ayırabilirim!" dedikten sonra, atına binip Akik'in alt tarafını mızrağıyla çizerek aldı. Oranın içinde kaynak suyu bulunuyordu.[17]

İkâl, Husayn b. Muallâ ve Zü'l-Cevşen'in Müslüman Oluşları

İkâl, bundan sonra, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldi. Peygamberimiz Aleyhisselam Müslüman olmasını ona teklif etti ve:
"Muhammed'in Resûlullah olduğuna şehadet eder misin?" diye sordu.
İkâl:
"Ben, Hübeyre b. Nüfâda b. Muâviye b. Ubâde b. Ukayl'ın Kameyleban Günü ne güzel süvari olduğuna şehadet ederim!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Muhammed'in Resûlullah olduğuna şehadet eder misin?" diye tekrar sordu.
İkâl:
"Halis olanın köpük altında bulunduğuna şehadet ederim!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, üçüncü kez:
"Muhammed'in Resûlullah olduğuna şehadet eder misin?" diye sorunca, İkâl şehadet getirip Müslüman oldu.
Husayn b. Muallâ b. Rebia b. Ukayl ile Zü'l-Cevşenü'd-Dıbâbiyyi'l-Âmirî de, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelerek Müslüman oldular.[18]
Zü'l-Cevşen iyi bir şair idi, ismi Şurahbil idi. [19] Kendisi Bedir savaşından sonra müşrik olarak Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelip bir at hediye etmek istemiş, Peygamberimiz Aleyhisselam onun hediyesini kabule yanaşmamıştı. Kendisine:
"Ey Zü'l-Cevşen! Şu işe, İslâmiyete ilk girenlerden olman sana gerekmez miydi?!" diye sormuş, Zü'l-Cevşen:
"Hayır!" demişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Seni buna girmekten alıkoyan nedir?" diye sorunca, Zü'l-Cevşen:
"Gördüm ki, kavmin seni yalanladı. Sana olanca işkenceyi yaptı. Seni Mekke'den çıkardı ve seninle savaştı.
Senin onlara ne yapacağına bakacağım! Eğer sen onlara galebe çalarsan sana iman edecek ve tâbi olacağım. Eğer onlar sana galebe çalarlarsa sana tâbi olmayacağım!" demişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onların Bediide nasıl vurulup yere serildikleri haberi sana erişmedi mi?" diye sormuş, Zü'l-Cevşen:
"Erişti!" demişti. [20]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bu, senin için, doğru yolu göstermeye yeterdi!" buyurmuş, [21] Zü'l-Cevşen:
"Kabe'ye ve bakanlarına da galebe çalarsan?" demişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Eğer yaşarsan bunu da görürsün!" buyurduktan sonra, "Ey Bilal! Adamın heybesini al! Medine hurmasından ona azık koy!" demiş, Zü'l-Cevşen dönüp yurduna giderken de:
"O, Benî Âmirlerin iyi süvarilerindendir!" buyurmuştu.
Zü'l-Cevşen der ki:
"Vallahi, ev halkımla birlikte çukur yurdumuzda bulunduğumuz sırada birbinitli çıkageldi. [22]
Ona:
'Nereden geliyorsun?' diye sormuştum.

'Mekke'den!' demişti.
'Ne haber var? [23] Halk ne yapıyor?' diye sormuştum.
'Vallahi Muhammed Kabe'ye ve bakıcılarına galebe çalmış bulunuyor!'[24] deyince:
'Anam beni vitirsin! Keşke o zaman Müslüman olsaydım, muhakkak, Hîreyi ister, kendime ayırttırır ve bağışlattırırdım!' demiştim." [25]

Benî Ukayl Hey'etinin Gelip Müslüman Oluşu

BenîUkayl b. Katılardan:

1. Rebi' b. Muaviye,

2. Mutarrifb. Abdullah,

3. Enes b. Kays, b. Müntefık, b. Âmir, b. Ukayl da gelip Peygamberimiz Aleyhisselama bey'at ettiler, Müslüman oldular.

Bunlar, kavimlerinden, geridekiler adına da bey'atta bulundular.

Peygamberimiz Aleyhisselam bunlara Benî Ukaylların sulan ve hurma bahçeleri bulunan Akik arazisini verdi. Onlar için bu hususta kırmızı bir deri üzerine yazdırdığı yazıda şöyle buyurdu: "Bismillâhirrahmânirrahîm

Bu, Allah'ın Resûlü Muhammed'in Rebi', Mutarrif ve Enes'e verdiği yazıdır: Namaz kıldıkları, zekat verdikleri, söz dinledikleri ve itaat ettikleri müddetçe onlara Akik'i vermiştir. Bununla, onlara bir Müslümanın hakkı verilmiş değildir." Bu yazı, Mutarrif'in elinde kaldı. [26]

Lakît b. Âmir'le Nehîk b. Âmir'in Müslüman Oluşu

E bu Rezîn Lakît b. Âmir, b. Müntefık, b. Âmir, b. Ukayl ile arkadaşı NehîK b. Asım, b. Malik, b. Müntefık da temsilci olarak Medine'ye gelmişlerdi.
Bunlar, sabah namazından sonra Peygamberimiz Aleyhisselamla buluştular.
O sırada Peygamberimiz Aleyhisselam Kıyamet, öldükten sonra dirilme, Cennet ve Cehennem... gibi birçok konularda Müslümanları uyarıcı açıklamalar yapmakta idi.
E bu Rezîn Lakît:
"Yâ Rasûlallan! Sana hangi şey üzerine bey'at edeyim?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam elini uzattı ve:
"Namaz kılmak, zekat vermek, müşriklerden ayrılmak, Allah'a hiçbir şeyi eş ortak koşmamak üzere bey'at et!" buyurdu. [27]
Ebu Rezîn Lakît b. Âmir, kavmi adına da Peygamberimiz Aleyhisselama bey'at etti. [28]
Lakît:
"Yâ Rasûl ali ah! Allah ölüleri nasıl diriltir?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Senin yerlerinden kuraklığa uğramış bir yere vardığın, sonra da oraya bolca sulandığı ve otlandığı bir sırada uğradığın oldu mu?" diye sordu.
Lakît:
"Evet! Oldu!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"İşte, ölülerin diriltilmesi de böyledir" buyurdu.
Lakît:
"Yâ Rasûlallah ! İman nedir?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına, kendisinin bir olup şeriki olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve resûlü olduğuna şehadet etmen, Allah ve Resûlü sana herşeyden daha sevgili olmak, ateşte yanman Allah'a şerik koşmandan sana daha sevgili gelmek, hoşlanmadığından ancak Yüce Allah için hoşlanmaman! İşte böyle olduğun zamandırki, çoksıcak birgünde su damlalarının susamışın boğazından girdiği gibi, iman da senin kalbine girer!" buyurdu.
Lakît:
"Yâ Rasûl ali ah! Ben mü'min olduğumu nasıl bilirim?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Şu ümmetimden bir kul, bir iyilik işler, onun iyilik olduğunu bilir, Yüce Allah da o kulunu bu iyiliğinden dolayı hayırla mükâfatlandırırsa; bir kul bir günahı işlemez, onun günah olduğunu bilir, Yüce Allah'tan yarlıganmak diler ve kendisini Allah'tan başkasının yarlıgamayacağını, ancak Allah'ın yarlı-gayacağını bilirse, işte o kul mü'mindir" buyurdu.
Lakît:
"Yâ Rasûl ali ah! Yüce Rabbimiz, göklerle yeri yaratmadan önce nerede bulunuyordu?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ne üzerinde hava, ne altında hava bulunmayan Amâ'da idi.
Sonra, su üzerinde Arşını yarattı" buyurdu. [29]
Lakît:

"Yâ Rasûl ali ah! Senin yanında gayb ilimlerinden birşeylervar mı?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, güldü ve:
"Senin Yüce Rabbin, gayb haberlerinden beş şeyin anahtarlarını esirgedi, hiç kimseye vermedi. Onları, Allah'tan başka kimse bilemez!" buyurdu ve elini beş parmağına işaret etti.
Lakît:
"Nedir onlar?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"1. Ne zaman öleceğini bilme ilmidir ki, hiçbiriniz onu bilemezsiniz.
2. Meni ilmidir ki, dölyatağında bulunduğu zaman onun ne olacağını Allah bilir, siz bilemezsiniz.
3. Yarın ne olacağını bilme ilmidir ki, sen ne tadacaksın bilemezsin.
4. Yağmurun yağacağı gün ilmidir ki, üzerinize kuraklık ve kıtlık çöker de, Allah güler. Bilinir ki, yağmurunuz, yardım olunmanız çok yaklaşmıştır" buyurdu.
Lakît:
"Rabden gülmeyi yok etmeyelim daha iyi!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"5. Bir de Kıyamet günü ilmidir" buyurdu. [30]
Peygamberimiz Aleyhisselam, en-Nazîm adıyla anılan suyu Lakît'a verdi. [31]

Benî Mürre Temsilcilerinin Medine'ye Gelişi ve Müslüman Oluşu

Peygamberimiz Aleyhisselam, Hicretin 9. yılında Ramazan ayında Tebükten Medine'ye döndükten sonra, Benî Mürrelerin 13 kişilik temsilcileri, başlarında Haris b. Avf olduğu halde Medine'ye geldiler ve:
"Yâ Rasûlalları! Biz senin kavminden ve aşiretindeniz, biz Benî Lüeyy b. Gâliblerdeniz!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, gülümsedi ve Haris b. Avf'a:
"Ev halkını nerede bıraktın?" diye sordu.
Haris b. Avf:
"Selah'ta!" dedi. [32]
Selah; Hayber'in alt tarafında bir yer ve Benî Kilablara ait bir sudur. [33]
Haris b. Avf, daha önce Medine'ye gelip Müslüman olmuş ve Benî Mürreleri İslâmiyete davet etmek üzere bir Ensârî ile birlikte onlara gönderilmişti.
Benî Mürreler Ensârîyi şehit etmişler, Haris b. Avf'm onu korumaya gücü yetmemişti. [34]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Benî Mürre temsilcilerine:
"Yurdunuz nasıldır?" diye sordu.
Haris b. Avf:
"Vallahi, biz kuraklığa ve kıtlığa uğradık. [35]
Mallarımızın (hayvanlarımızın) soluyacak nefesleri kalmadı. [36]
Bizim için Allah'a dua et!" dedi.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Allah'ım! Onları yağmurunla sula!" diyerek dua etti. [37]
Benî Mürre temsilcileri, Medine'de birkaç gün oturduktan sonra, yurtlarına dönüp gitmek istediler.
Peygamberimiz Aleyhisselamla vedalaşmaya geldiler. [38]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Haris b. Avf'ı Benî Mürrelere vali tayin etti.[39]
Temsilcilere bahşişlerini vermesi için, Bilal-i Habeşî'ye emretti.
O da, temsilcilerden her birine bahşiş olarak onar ukiyye, Haris b. Avf'a da oniki ukiyye gümüş verdi.
Benî Mürre temsilcileri, yurtlarına döndükleri zaman, yağmur yağmış buldular. [40]
"Yağmurunuz ne zaman yağdı?" diye sorduklarında, Peygamberimiz Aleyhisselamın dua ettiği gün yağmurun yağmış olduğunu öğrendiler. [41]
Bundan sonra, Benî Mürrelerin yurtlarında ot ve su bolluğu oldu. [42]

Benî Dâr Temsilcilerinin Medine'ye Gelip Müslüman Olmaları

Benî Dârların Kimlikleri ve Yurtları

Benî Darlar, Kahtan'ın soyundan gelen Lahm kabilesinden idiler. [43] Dâr; Hâni' b. Habib b. Numâre b. Lahm'ın oğludur. [44] Lahm'dan, başlıca şu oymaklar türemiştir:

1. Benî Dâr b. Hâni', b. Habib, b. Numâre, b. Lahm,
2. Benî Nadr b. Rebia, b. Amr, b. Haris, b. Mes'ud, b. Malik, b. Amem, b. Numâre, b. Lahm,
3. Benî Râşide, b. Ezebb, b. Cezîle, b. Lahm,
4. Benî Hades, b. Üreyş, b. Cezîle, b. Lahm,
5. BenîZu'r b. Hucr, b. Cezîle, b. Lahm . [45]

Lahm'ın soyu da şöyledir: Lahm (Malik) b. Adiyy, b. Haris, b. Mürre, b. Üded, b.Zeyd, b. Yeşcüb, b. Arib, b. Zeyd, b. Kehlan, b. Sebe', [46]

Lahmların yurdu; Şam'la Mısır arasındaki ülke idi. [47]

Peygamberimiz Aleyhisselam Hicretin 9. yılında Ramazan ayında Tebükten Medine'ye döndükten sonra: [48]

1. Temim b. Evs b. Hârice,
2. Nuaym b. Evs b. Hârice,
3. Yezid b. Kays b. Hârice,
4. Fâke b. Numan b. Cebele,
5. Cebele b. Malik b. Saffiâre,
6. Ebu Hind b. Habib,
7. Tayyib b. Habbib
8. Hani' b. Habib,
9. Uzeyr b. Malik,
10. Mürre b. Malik'ten oluşan on kişilik Benî Dâr heyeti Medine'ye Peygamberimiz Aleyhisselam m yanına gelerek Müslüman oldular. Yüce Allah hepsinden razı olsun!

Peygamberimiz Aleyhisselam, Tayyib'in adını Abdullah'a, Uzeyr'in adını da Abdurrahman'a çevirdi. [49]

Hâni' b. Habib'in Peygamberimiz Aleyhisselama Getirdiği Hediyeler

Hâni' b. Habib, Peygamberimiz Aleyhisselama bir tulum içki ile birkaç at ve altın sırmalı bir elbise hediye etti.

Peygamberimiz Aleyhisselam, hediye edilen atlarla elbiseyi kabul edip elbiseyi Hz. Abbas'a verince, Hz. Abbas:

"Bunu ne yapacağım?" diye sordu.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Altınını sök, kadınına zinet ya da geçimlik yap. Atlası da satıp parasını al!" buyurdu.

Hz. Abbas onu Yahudilerden bir adama sekiz bin dirheme sattı. [50]

Benî Dâr Temsilcilerinin İsteklerini Peygamberimiz Aleyhisselama Bildirmeleri

Peygamberimiz Aleyhisselam, Benî Dâr temsilcilerine:
"Ne isterseniz isteyiniz!" buyurunca, temsilciler, Peygamberimiz Aleyhisselamin huzurundan ayrılıp, isteyecekleri şeyi aralarında konuşmak üzere bir yere çekildiler.
Temim ed-Dârî:
"Ben Beytü'l-Makdis ile oraya bağlı yerleri istememizi uygun görürüm" deyince, Ebu Hind:
"Bugün Beytü'l-Makdis Arap olmayanların mülkü değil midir?" diye sordu.
Temim ed-Dârî:
"Evet!" dedi.
Ebu Hind:
"Hal böyle olunca, orası Araplara nasıl mülk olur!" dedi.
Temim ed-Dârî:
"Öyle ise Beyt-i Cebrun'u ve oraya bağlı yerleri isteyelim" dedi.
Ebu Hind:
"Bu da pek büyük! Pek büyük istek!" dedi.
Temim ed-Dârî:
"Pekâlâ! Sen ne istememizi uygun görüyorsun?" diye sordu.
Ebu Hind:
"Ben öyle bir köy istemeyi uygun görürüm ki, orada kaleler yapalım ve İbrahim Aleyhisselamdan kalan şeyleri orada bulunduralım" deyince, Temim ed-Dârî:
"Sen çok yerinde ve uygun bir görüş ileri sürdün!" dedi.
Hemen Peygamberimiz Aleyhisselamın huzuruna çıktılar.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Temim! Önce sen mi üzerinde karara vardığınız şeyi bana haber vermek istersin? Yoksa, onu size önce ben mi haber vereyim?" diye sordu.
Temim ed-Dârî:
"Hayır, yâ Rasûlallah! Önce sen haberver de imanımızı arttıralım!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Temim! Sen birşey diledin, Ebu Hind ise senin dilediğin şeyin başka türlüsünü diledi. Ebu Hind'in görüşü ne güzel görüştür!" buyurdu. [51]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Dârîlere İstedikleri Köyleri Bağışlayıp Ellerine Ferman Yazısı Vermesi

Temim ed-Dârî, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Bizim civarımızda Rumlara ait iki köy var ki, birine Habra, diğerine Beyt-i Aynun denir. Eğer Allah sana Şam'ın fethini nasip ederse, bu iki köyü bana hibe et, bağışla!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onlar senin olsun!" buyurdu. [52]
Temim Dârî:
"Öyleyse, bu hususta bana biryazı yaz!" dedi. [53]
Peygamberimiz Aleyhisselam bir deri parçası getirtip yazdırdığı yazıda şöyle buyurdu:
"B ismi İlâhirrahm ân inanım
Bu, Allah'ın Muhammed Resûlullah'a yeryüzünü verdiği zaman Muhammed Resûlullah'ın Dârîlere Ayn-ı Habrun ile Beyt-i İbrahim arasında bulunanları temelli olarak bağışladığı hakkındaki yazıdır.
Buna, Abbas b. Abdulmuttalib, Cehm b. Kays ve Şurahbil b. Hasene şahittir.
Yazıyı Şurahbil b. Hasene yazdı."
Peygamberimiz Aleyhisselam, yazdırdığı bu yazıyı alıp evine girdi.
Onu bir bez parçasının içine koyarak kıvırdı. Dışından bir kayışla bağlayıp iki kere düğümledi ve:
"Gerçekten, İbrahim'e insanların en yakını, herhalde, zamanında ona tâbi olanlar ile, şu peygamber ve şu iman edenlerdir. Allah bu iman edenlerin yârı ve yardım asıdır" (Âl-i İmran: 68) mealli âyetleri okuyarak onların yanlarına geldi. [54]
Ferman yazısını onlara verdi. [55]
Peygamberimiz Aleyhisselam; Habra veya Habrun'u, Beyt-i Aynun'u ve İbrahim Aleyhisselam m mescidini Temim b. Evs ile kardeşi Nuaym b. Evs'e yazılı olarak tahsis etti. [56]
Habra veya Habrun, [57] Beytü'l-Makdis (Kudüs) karyelerinden olup, İbrahim Aleyhisselamın kabri orada bulunmakta ve Halilurrahman diye anılmaktadır.
İbrahim Aleyhisselamın zevcesi Hz. Sâre vefat ettiği zaman, onu gömmek üzere İbrahim Aleyhisselam orayı Safvan isimli bir adamdan elli dirheme satın almıştı.
Vefat ettiği zaman, İbrahim Aleyhisselam da oraya, Hz. Sâre'nin yanına gömülmüştü.
İshak Aleyhisselamın zevcesi de, sonradan İshak Aleyhisselam da, Yakub Aleyhisselam da.Yakub Aleyhisselamın zevcesi İlyâ da oraya gömülmüşlerdir. [58]
Aynun veya Heynun da, Habrâ ve Habrun gibi, Beytü'l-Makdis karyelerindendir. [59]
Dârîler, sonradan yine Medine'ye gelip Peygamberimiz Aleyhisselamdan yeniden biryazı istediler. Önceki yazıya göre yeniden yazılıp verilen yazıda şöyle buyuruldu:
"B ismi İlâhi rra hm ânirrahfm
Bu, Allah'ın Resûlü Muhammed'in Temim ed-Dârî ve arkadaşları için verdiği yazıdır:
Ben size Beyt-i Aynun'u, Habrun'u, Mertum'u, Beyt-i İbrahim'i ve içindekilerin hepsini, idareleriyle birlikte, kesin bir bağış olarak veriyorum. Onlara ve onlardan sonra gelenlere temelli teslim ediyorum.
Kim, bu yerlerde onlan incitir ve zararlandırırsa, Allah da onu zararlandırır.

Buna, Ebu Bekir b. Ebu Kuhâfe ve Ömer b. Hattab ve Osman b. Affan ve Ali b. Ebu Talib[60] ve Muaviye b. Ebu Süfyan şahittir ve bunu Muaviye[61] veya Ali b. Ebu Tâlib yazdı ." [62]
Peygamberimiz Aleyhisselamın bu hususta yazdırdığı bir yazıda da şöyle buyuruldu:
"B ismi İlâhi rra hm ânirrahîm
Bu, Resûlullah Muhammed tarafından Temim b. Evsü'd-Dârî (İbn Sa'd'a göre Nuaym b. Evsü'd-Dârî) için yazılan yazıdır
Şam'daki Habra (Ebu Yusuf a göre: Ceyrun) köyü ile Beyt-i Aynun köyünün tamamı; düzlükleri, dağları, sulan, tarlaları, dibinden kaynayan kuyulan ve açılan, genişletilen alanlarıyla birlikte hepsi, ona ve kendisinden sonra da oğul ve torunlarına aittir.
Bu hususta hiç kimse ona karşı ne hak iddia, ne de onlara haksızlık edip mülklerine girecektir.
Herkim onlara haksızlık eder ve onlardan birşey almaya kalkarsa, Allah'ın,[63] meleklerin ve bütün insanların[64] laneti onun üzerine olsun!" [65]
Bu yazıyı Ali yazdı." [66]
Dârîlerin temsilcileri, Peygamberimiz Aleyhisselamın vefatına kadar Medine'de oturdular.
Peygamberimiz Aleyhisselam, vefat edeceği sırada, onlara Hayber'in hurma mahsulünden her yıl geçimlik olarak da yüz vesk (deve yükü) hurma verilmesini vasiyet etti. [67]
Temim ed-Dârî'ye Peygamberimiz Aleyhisselamın ferman yazılarıyla verilmiş olan köyleri Hz. Ebu Bekir halifeliği sırasında teslim etti. [68]
Bu hususta, aynca biryazı da yazdı. [69]
Hz. Ebu Bekir yazdığı yazısında şöyle dedi:
"B ismi İlâhi rra hm âninahîm
Bu, Resûlullahın emmi ve kendisinden sonra yeryüzünde halifesi olan Ebu Bekir tarafından yazılmıştır.
Ceyrun ve Aynun köyleri halkının üzerlerine yürünmesin, tüylerine dokunulmasın.
Söz dinleyen ve Allah'a itaat eden kişi, onlara hiçbir zarar vermemekle kalmayıp, insanlardan bu iki köy halkını zararlandırmaya kalkışan fesatçılardan da onları korusun!" diye yazdı. [70]
Hz. Ebu Bekir, Şam üzerine ordular sevkettiği zaman, başkumandan Ebu Ubeyde b. Cerrah'a yazdığı yazıda da şöyle dedi:
"B ismi İlâhi rra hm âninahîm
Ebu Bekri's-Sıddîk'tan Ebu Ubeyde b. Cerrah'a,
Sana selamlar olsun.
Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a senden dolayı hamd ederim.
Bundan sonra derim ki:
Allah'a ve ahiret gününe inananları, Dârîlerin köylerine zarar vermekten men et!
Eğer onların halkı köylerinden çıkarılmalarını ve Dârîler de orada ekip dikmeyi isterlerse, eksinler, diksinler!
Köy halkı döndükleri zaman köyleri kendilerinindir ve kendileri oralara herkesten daha lâyık ve müs-tahaktırlar.
Selam olsun sana!" [71]
Temim ed-Dârî, Hıristiyan rahibi ve Filistin halkının en çok ibadetlisi iken Müslüman oldu. [72]

Geceleri sabahlara kadar namazla, rükû ve secdelerle, Kufân-ı Kerîm kıraatıyla ve ağlamakla geçirmeye başladı. [73]
Kur'ân-ı Kerîm'i yedi gecede hatmeder hafız oldu. [74]
Temim ed-Dârî der ki:
"Resûlullah Aleyhisselamdan işittim:
'Bu iş (İslâmiyet) gecesi gündüzü bulunan her yere muhakkak ulaşacaktır! Allah bu dini sokmadık hiçbir ev, hiçbir çadır bırakmayacaktır! Aziz edilecekleri onunla aziz edecek, zelil edilecekleri onunla zelil edecektir' buyurdu. [75]
Ben, bunun böyle olduğunu, ev halkım içinde gördüm:
Onlardan Müslüman olanlar hayra, izzet ve şerefe kavuştular.
Kâfir olanlar ise zelil oldular Cizye ödemek zorunda kaldılar!" [76]

Kelb Kabilesi Halkından Bazılarının Medine'ye Gelip Müslüman Olmaları

Kefbferin Kimlikleri

Benî Kelbler, Kudâa oymaklarından idiler. [77]

Kelb kabilelerinden Benî Kinane b. Bekr, b. Avf, b. Uzre, b. Zeydüllât, b. Nüfeyde, b. Sevne, b. Kelbler büyük bir kabile olup, bunlardan:

BenîAdiyy, BenîZüheyr, BenîUleym, BenîCenâbb. Hübel oymakları ve bu oymaklardan da daha başka oymaklar çıkmıştır. [78]

Abd b. Amr ile Âsım'ın Medine'ye Gelip Müslüman Oluşu

Hicretin 9. yılında Peygamberimiz Aleyhisselama Arap kabilelerinden heyetler gelmeye başladığı sırada, Kelb kabilesi halkından da Abd b. Amr b. Cebele ile Benî Âmirlerin Rakkâş ailesinden Âsim, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, bunlara İslâmiyeti arz ve teklif etti ve:
"Ben, o ümmî, sâdık ve pâk olan peygamberimdir ki, beni yalanlayanlara, benden yüz çevirenlere ve bana savaş açanlara yazıklar, hep yazıklar olsun! Hayırlar ve tüm hayırlarda, beni barındıranlara, bana yardım edenlere, bana inanan ve söylediklerimi doğrulayanlara ve benim yanımda savaşanlara olsun!" buyurdu.
Bunun üzerine Abdi Amr ile Âsim:
"Biz sana iman, senin sözünü tasdik ettik ve Müslüman olduk!" dediler.
Abdi Amr, müşriklikten ayrılıp Resûlullahın davetine uyarak Allah'a iman eylediğini dile getiren üç beyitlik bir şiir okudu.[79]

Hârise ile Hamel'in Medine'ye Gelişi ve Müslüman Oluşu

Kelb kabilesi halkından Harise b. Katan ile Hamel b. Sâdâne de, Peygamberimiz Aleyhisselama gelerek Müslüman oldular. [80]
Hârise'nin kardeşi Hısn da, yanlarında idi. [81]
Peygamberimiz Aleyhisselam Hamel b. Sâdâne için bir sancak bağladı . [82]
Harise b. Katan ile kardeşi Hısn b. Katan için de biryazı yazdırdı. [83]
Yazdırdığı yazıda şöyle buyurdu:
"Bismillâhirrahmânirrahîrrı
Allah'ın Resûlü Muhammed[84] tarafından Katan'ın oğulları Hârise'ye ve Hısn'a, Kelb kabilelerinden Cenab oğulları hakkında yazılan fermandır
"Her yıl, akarsuların suladığı yerlerin mahsullerinden üşr alınacaktır. [85]
"Allah'ın Resûlü Muhammed tarafından Kelb kabilesi toplulukları ve onların müttefikleri ve İslâm'dan başkasından vazgeçenlere, Harise b. Katnu'l-Uleymî ile gönderilen yazıdır
Namaz, belli vaktinde kılınacaktır.
Zekat, gereği gibi, gönülden koparak ödenecektir.
Allah'ın akdine bağlı ve ahdine sadık kalınacaktır.
Müslümanlardan, şahit olarak Sa'd b. Ubâde, Abdullah b. Üneys ve Dıhye b. Halifetü'l-Kelbî hazır bulunmuşlardır.
Bu yazıyı Sabit b. Kays b. Şemmas yazdı." [86]
"Bu, Allah'ın Resûlü Muhammed tarafından Dûmetü'l-Cendel halkı ile onların çevresinde oturan Kelb cemaatlerine Harise b. Katanla gönderilen yazıdır:
Suyunu yerden alan veya yağmur suyu ile sulanan hurmalıklar bize; yerleşim yerlerindeki hurmalıklar sizedir.
Akarsuların suladığı yerlerin mahsulünden uşr,
Yeraltı (kuyu) sularının suladığı yerlerin mahsulünden yan uşr vergi ödenecektir.
Ne yaylım hayvanlarınız -zekat için-bir yere toplanacak, ne de zekatlarınızın kesirleri hesaba katılacaktır.
Namazı belli vakitlerinde kılacak, zekatı da, gereği gibi, gönülden koparak vereceksiniz!
Siz ne ekip dikmekten men olunacaksınız, ne de eşya, araç, gereçler için sizden uşr alınacaktır.
Bu husustaki anda sadakat göstermek size düşer, sizi öğütlemek, iyiliklere kılavuzlamak, Allah ve Resûlünün himaye taahhüdünü yerine getirmek de bize düşer.
Allah ve Müslümanlardan hazır bulunanlar şahittir." [87]
"Bu, Allah'ın Resûlü Muhammed Peygamberin Kelblerden Benî Cenahlarla müttefiklerine ve onların yardımcılarına yazısıdır.
Onlar namazı kılacaklar,
Zekatı verecekler,
Allah'a ve Resûlüne imanda sebat edecekler,
Ahidlerine sadık kalacaklardır.
Yaylımdaki her beş deve için kusursuz bir koyun vereceklerdir.
Erzaklarını taşıyan develer zekattan muaftır.
Bol ve tatlı su ile ve yağmur suyu ile sulanan arazinin nezareti işinde güvenilir bir kimse vazifelendirilecek, kendilerinin mükellefiyetleri de arttırılmayacaktır.
Sa'd b. Ubâde, Abdullah b. Üneys, Dıhye b. Halifetü'l-Kelbî şâhittirier." [88]

Benî Kilabların Müslüman Oluşu

Benî Kilabların Kimlikleri ve Yurtları

Benî Kilabların Adnan'a kadar olan ataları şöyle sıralanır Benî Kilab b. Rebia, b. Âmir, b. Sa'saa, b. Muaviye, b. Bekr, b. Hevâzin, b. Mansur, b. İkrime, b. Hasafa, b. Kays, b. Aylan, b. Mudar, b. Nizar, b. Maadd, b. Adnan. [89]

Kilab b. Rebia'nın dokuz oğlu olup, [90] bunlardan:

1. **BenîEbu Bekir b. Kilab,**
2. **Benî Vaîd b. Ka'b b. Âmir b. Kilâb,**
3. **BenîAmr b. Kilab,**
4. **Benî Ruas Haris b. Kilab,**
5. **Benî Dıbab Muaviye b. Kilab,**
6. **Benî Cafer b. Kilab... oymakları çıkmıştır. [91]**

Benî Kilabların yurtlan Medine, Fedek ve Avâlî tarafındaki Dariyye, Küleyb ve Rebeze korulukları iken, sonradan Şam taraflarına geçmişlerdir. [92]

Dahhâk b. Süfyan'ın Benî Kilablara Gönderilişi

Dahhâkb. Süfyan, Benî Kilablandan olup, [93] Medine kırında oturur, [94] M edinenlerden sayılırdı . [95]
Peygamberimiz Aleyhisselam kendisine sancak bağlamıştı . [96]
Kendisi, namlı babayiğitlerdendi. Tek başına yüz süvariye denk tutulurdu.
Peygamberimiz Aleyhisselamın yanında bulunduğu zaman kendiliğinden kılıcını sıyırıp Peygamberimiz Aleyhisselamın başucunda dikilirdi. [97]
Peygamberimiz Aleyhisselam Hicretin 9. yılında Muharrem ayında onu Benî Kilablara göndermişti. [98]
Dahhâk b. Süfyan, Benî Kilabların içinde dolaşarak kendilerini Allah'a ve Resûlüne iman ve itaate davet etmiş, Allah'ın Kitabını ve Resûlünün sünnetini anlatıp kendilerinin onlara bağlanmalarını sağlamış, zenginlerinden zekatlarını toplayıp fakirlerine dağıtmıştı . [99]

Benî Kilab Temsilcilerinin Medine'ye Gelişi

Hicretin 9. yılında Dahhâk b. Süfyan'dan sonra Medine'ye Benî Kilablardan onüç kişilik bir heyet geldi.
Kendileri Remle binti Hâris'in konağına indirilip ağırlandılar.
Heyet içinde şair Lebid b. Rebia ile Cebbar b. Selmâ da bulunuyordu.
Ensardan şair Ka'b b. Malik ile Cebbar b. Selmâ arasında dostluk vardı.
Ka'b b. Malik, onların geldiklerini işitince yanlarına vardı, kendilerine:
"Safa geldiniz!" dedi.
Cebbar'a hediye verdi ve ikramda bulundu.
Benî Kilab hey'eti, Ka'b b. Malikle birlikte Peygamberimiz Aleyhisselamın huzuruna girdiler.
Peygamberimiz Aleyhisselama İslâm selamıyla selam verdiler ve:
"Dahhâk b. Süfyan gelip aramızda dolaşarak bizi Allah'a imana davet etti.
Bize Allah'ın Kitabını ve Allah'ın Resûlünün sünnetini anlattı. Bunlara göre hareket etmemizi emretti.
Biz de, Allah'ın ve Resûlünün davet ve emirlerini kabul ettik.
Dahhâk zenginlerimizden zekatlarını toplayıp fakirlerimize dağıttı" dediler. [100]
Benî Kilab heyeti arasında bulunan Lebid b. Rebia, Arapların en büyük şairlerindendi. [101]
Peygamberimiz Aleyhisselam, onun hakkında:
"Şairlerin söylediği en doğru söz, Lebid'in:
'Elbette Allah'tan başka herşey bâtıldır, boştur!" sözüdür" buyurmuştur. [102]
Lebid, Müslüman olduktan sonra, şiir söylemeyi bırakmıştır. [103]
Hz. Ömer ona bir gün:
"Ey Ebu Akîl! Şiirlerinden bana birşeyler okusana!" deyince:
"Allah'ın bana Bakara ve Âl-i İmran sûresini öğretmesinden sonra, ben asla şiir söylemem ![104] Allah beni bu Kufân'la değiştirdi!" dem iştir. [105]
Hz. Ömer, bu sözünden dolayı Lebid'in tahsisatını 2000 dirhemden 2500 dirheme çıkarmıştır.
Muaviye b. Ebu Süfyan halife olunca bu 500 dirhem ilaveyi fazla görüp kısmak istemiş, Lebid'in:
"Ben hemen öleceğim! O zaman tahsisat da, ilavesi de senin olur!" demesi üzerine Muaviye b. Ebu Süfyan tahsisatın ilavesine dokunmamış, gerçekten de Lebid çok kısa bir müddet sonra vefat etmiştir.[106]
Yüce Allah ondan razı olsun![107]

Benî Ruas b. Kilablardan Amr b. Malik ile Babasının Müslüman Olmaları ve Kavimlerini Müslümanlığa Davet Etmeleri

Hicretin 9. yılında Benî Kilab temsilcilerinden sonra Benî Ruas b. Kilablardan da[108]
Amr b. Malik ile babası Malik b. Kays b. Büceydü'r-Ruâsî, Medine'ye gelip Müslüman oldu. [109]
Amr b. Malik, kavminin yanına dönünce, onları İslâmiyete davet etti. Benî Ruaslar, Amr b. Malik'e:
"Biz, Benî Ukayl b. Katılardan kendilerinin öldürdükleri gibi adam öldürüp öcümüzü almadıkça Müslüman olmayız!" dediler. [110]
Benî Ukayl b. Ka'blar ise, Müslüman olmuş bulunuyorlardı. [111]
Benî Ukaylları aramaya çıktılar.
Amr b. Malik de Benî Ruasların yanlarına gitti.
BenîUkayllara baskın yaptıktan sonra onların ağırbaş hayvanlarını sürüp götürdüler. [112]
Benî Ukayl b. Katılardan Rebia b. Müntefık adındaki bir atlı, Benî Ruasların arkalarından yetişti.
Rebia:
"Ben, başlarına miğfer giymiş süvariden başkasına mızrak saplamamaya yemin ettim!" mealinde beyit okuyordu.
BenîRuaslardan E bu Nüfey:
"Ey yayalar topluluğu! Siz bugün kurtuldunuz!" dedi. [113]
Rebia b. Müntefik, Benî Ubeyd b. Ruaslardan Muhris b. Abdullah b. Amr'a yetişip yan tarafından mızraklayınca, Muhris atinin boynuna sarılakaldı ve:
"Yetişiniz ey Ruas hanedanı!" diyerek yardım diledi.
Rebia b. Müntefik:
"Ruasların süvarileri mi .yoksa halefleri mi yetişecek? ! [114]
Ruas da ne?
Dağlar mı, yoksa insanlar mı?" dedi. [115]
Amr b. Malik hemen Rebia'ya saldırdı ve onu mızraklayıp öldürdü. Sonra hayvanları sürüp gittiler.
Benî Ukayl b. Ka'blar ise Türebeye kadar onları takip ettiler.
Türebe vadisi Benî Ukayllarla Benî Ruasların arasını kesti, ayırdı.
Benî Ukayll ar orada bakakal di lar.
Benî Ruaslara hiçbir şey yapamadılar.
Amr b. Malik der ki:
"Ellerim yanıma düştü. Kendi kendime:
'Ben Müslüman olduğum ve Peygamber Aleyhisselama bey'at ettiğim halde ne diye adam öldürdüm![1] dedim. [116]
İki elimi boynuma bağladıktan, bağlattiktan sonra, Peygamber Aleyhisselamın yanına varmak üzere yola çıktım.
Yaptığım bu iş kendisine haber verilince:
"Eğer o bana gelirse, onun eli boynunda bağlı olduğu halde boynunu vuracağım!" buyurmuştu. [117]
Bunu çocuklar da işitmişlerdi ve:

'O, elleri boynunda bağlı olarak bize gelirse, onun boynunu vuracağız!' diyorlardı. [118] Ellerimi çözdüm. Sonra da Resûlullah Aleyhisselamın yanına vardım, selam verdim. [119] Selamımı almadı. [120] Benden yüzünü çevirdi. Sağ tarafına vardım. Benden yüzünü sol tarafa çevirdi. Sol tarafına vardım. Benden yüzünü sağ tarafına çevirdi. Ön tarafına vardım ve:
'Yâ Rasûlallah! Şüphe yok ki Aziz ve Celil olan Rab, hoşnut oluştan hoşnut olur. Sen benden hoşnut ol ki, Allah da senden hoşnut olsun!' dedim.
Bunun üzerine, Resûlullah Aleyhisselam:
'Senden hoşnut oldum!' buyurdu." [121]

Benî Bekkâ Temsilcilerinin Medine'ye Gelişi

Benî Bekkâların Kimlikleri ve Medine'ye Onlardan Kimlerin ve Ne Zaman Geldikleri

Benî Bekkâlar, Adnan'ın soyundan gelen Âmir b. Sa'saalardan bir oymak olup, ata soyları şöyledir: Benî Rebiatü'l-Bekkâ, b. Âmir, b. Rebia, b. Âmir, b. Sa'saa.
Rebiatü'l Bekkâ'ın Ubâde ve Hunduc adında iki oğlu vardı.
Muaviye b. Sevr b. Muaviye ile oğulları Abdullah ve Bişr, Ubâde b. Bekkâ'ın, Fücey' b. Abdullah da Hunduc b. Bekkâ'ın soyundandı.
Benî Bekkâların, yiğit olmaları için, çocukken kulakları delinindi. [122]
Hicretin 9. yılında Benî Bekkâlardan:

1. **Muaviye b. Sevr,**
2. **Bişr b. Muaviye b. Sevr,**
3. **Fücey' b. Abdullah,**
4. **Abdi b. Amri'l-Bekkâî,**

Medine'ye, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldiler.
Abdi b. Amr sağırdı.
Muaviye b. Sevr ise, o zaman yüz yaşlarındaydı. [123]
Muaviye b. Sevr, oğlu Bişr'e:
"Resûlullah Aleyhisselamın yanına girdiğin zaman, kendisine yalnız üç söz söyle. Bunu ne eksilt, ne de arttır
'Esselâmü aleyke yâ Rasûlallah! Seni selamlayayım diye geldim, benim için bereket duası yap!' de" diyerek tenbih ve tavsiyede bulundu. [124]
Muaviye b. Sevr, Peygamberimiz Aleyhisselama da:
"Babam, anam sana fieda olsun! [125] Ben çok yaşlandım. Şu oğlum bana karşı iyi davranmaktadır. Ben senin elini ona sürmende bereket ve uğur buluyorum[126] Sen onun yüzüne elini sürüver!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam da Bişr'in yüzüne, [127] başma[128] elini sürdü. [129]
Peygamberimiz Aleyhisselam Bişr'e bereket duası da yaptı. [130]
Benî Bekkâlar ne zaman bir kıtlığa uğrasalar, Peygamberimiz Aleyhisselamın duası bereketiyle, Bişr b. Muaviyeler o kıtlığa uğram azlardı. [131]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Bişr b. Muaviye'ye[132] yedi tane[133] ak oğlak verdi. [134]
Peygamberimiz Aleyhisselam Abdi Amr'in ismini de Abdurrahman'a çevirdi.
Müslüman olduğu sırada onun sahibi bulunduğu Zülkassa suyunun da kendisine ait olduğu hakkında bir yazı yazdı.
Abdurrahman, Ashâb-ı Suffadandı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Fücey' b. Abdullah için de bir yazı yazdırıp, o yazıda şöyle buyurdu:
"Muhammed Peygamberden Fücey' ve ona tâbi olanlarla Müslüman olup namaz kılanlar, zekatı verenler, ganimet mallarından Allah ve Resûlünün hakkı olan beşte biri ödeyenler, Peygamber ve ashabına yardım edenler, Müslüman olduklarına şehadette bulunanlar ve müşriklerden ayrılanlardır ki, işte bunlar Allah'ın emanıyla ve Muhammed'in emanıyla emniyet ve selamettedirler." [135]

Benî Tücîb Heyetinin Medine'ye Gelişi

Benî Tücîblerin Kimlikleri ve Yurtları

Benî Tücîbler, Kinde kabilelerinden ve Eşrez b. Şebib, b. Sekun, b. Kinde'nin oğulları Adiyy ve Sa'd'ın soyundan idiler.

Bunların analarının adı Tücîb binti Sevban olduğu için, analarından dolayı Tücîb oğulları diye anılmışlardır.[136]

Tücîb oğulları Yemen'de otururlard. [137]

Benî Tücîb Heyetinin Sayıları ve Medine'ye Geliş Tarihleri

Hicretin 9.yılında[138] BenîTücîtı kabilesinden onüç kişilik bir heyet, Peygamberimiz Aieyhisseiam m yanına geldiler. [139]
Benî Tücîb heyeti; Allah'ın üzerlerine farz kıldığı mallarının zekatlıklarını da yanlarında sürüp getirmişlerdi.
Onların bu tutum ve davranışları Peygamberimiz Aleyhisselamın hoşuna gitti.
Onlara:
"Siz hoşgeldiniz!" buyurdu.
Kendilerini en iyi bir yere kondurdu.
Bilal-i Habeşî'ye de en iyi bir biçimde konuklayıp ağırlamasını emretti. [140]
Benî Tücîb heyeti:
"Yâ Rasûlallah! Allah'ın, mallarımız içindeki hakkını sana sürüp getirdik!" dediler.
Peygamberimiz Aieyhisseiam:
"Onları geri götürüp fakirlerinize bölüştürünüz!" buyurdu.
Benî Tücîb heyeti:
"Yâ Rasûlallah! Biz, ancak fakirlerimizden artmış olanını sana getirdik!" dediler.
Hz. Ebu Bekir:
"Yâ Rasûlallah! Arap heyetleri içinde, doğrusu, şu Tücîb heyeti gibisi yoktur!" dedi.
Peygamberimiz Aieyhisseiam:
"Hidayet Yüce Allah'ın elindedir. Allah, hayrını dilediği kimsenin kalbini iman için açar!" buyurdu.
Tücîb oğulları heyeti, Peygamberimiz Aleyhisselamdan birtakım şeyler sordular.
Sorduklan şeylerin cevapları, kendileri için yazıldı.
Peygamberimiz Aleyhisselama Kur'ân'dan ve sünnetlerden sordular.
Peygamberimiz Aleyhisselamın onlara rağbeti arttı. [141]
Benî Tücîb heyeti, birkaç gün oturduktan sonra gitmek istediler.
Kendilerine:
"Siz ne diye acele ediyorsunuz?" denildi.
"Gerimizdekilerin yanlarına dönüp Resûlullah Aleyhisselamdan gördüklerimizi, kendisine söylediklerimizi ve kendisinin bize verdiği cevapları onlara haber vereceğiz!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelip vedalaştılar.
Peygamberimiz Aieyhisseiam onlara Bilal-i HabeşPyi gönderdi. [142] Bahşişlerinin verilmesini emretti. [143]
Peygamberimiz Aieyhisseiam, heyetlere veriiegeien bahşişlerden daha çok, daha yüksek olarak bunlara bahşişler verdi ve:
"Sizden, bahşiş verilmeyen kimse kaldı mı?" diye sordu. [144]
"Evet! [145] Binitlerimize bakmak üzere yaşça en küçüğümüz olan bir genci arkamızda bırakmıştık" dediler.
Peygamberimiz Aieyhisseiam:
"Onu da bize gönderiniz!" buyurdu. [146]
Heyet âzâlan, binitlerinin yanına dönünce, gence:
"Resûlullah Aleyhisselamın yanına git de, ondan hacetini al!
Biz ondan hacetimizi aldık ve kendisine veda ettik!" dediler. [147]

Benî Tücîb heyetinin genci, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelince: [148]
"Yâ Rasûlallah! Ben, Ebzâ oğullarından bir kimseyim. [149] Biraz önce senin yanına gelen, dileklerini yerine getirdiğin cemaattenim. Benim de dileğimi yerine getir!" dedi.
Peygamberimiz Aieyhisseiam, ona:
"Senin dileğin nedir?" diye sordu. [150]
Genç:
"Yâ Rasûlallah! [151]
Benim dileğim arkadaşları m ınki gibi değildir! Onlar İslâmiyeti özleyiciler olarak geldiler, zekatlarından sürüp getirdiklerini de getirdiler. [152]
Fakat, sen Allahtan beni yarlıgamasını, rahmetiyle esirgemesini ve bir de kalbime zenginlik vermesini dile!" dedi.
Peygamberimiz Aieyhisseiam:
"Ey Allah'ım!
Onu yarlığa ve rahmetinle esirge!
Kendisinin kalbine de, zenginlik ver!" diye dua ettikten sonra, ona da ötekiler gibi bahşişinin verilmesini ashabından birisine emir buyurdu.
Benî Tücîb heyeti, yurtlarına, ev halklarının yanına döndüler.
Bunlardan bir cemaat, onuncu yıl hac mevsiminde Minâ'da Peygamberimiz Aleyhisselamla buluş-tular. [153]
"Biz Ebzâ oğullarıyız!" dediler.
Peygamberimiz Aieyhisseiam, onlara:
"Geçen yıl sizinle birlikte bana gelen genç ne yapıyor?" diye sordu.
"Yâ Rasûlallah! [154]
Yüce Allah'ın verdiği rızka ondan daha kanaatlisini görmemişizdir. [155]
İnsanlar dünyayı aralarında bölüşecek olsalar, o genç ona hiç bakmaz, iltifat etin ez" dediler.
Benî Tücîblerin bildirdiklerine göre; o genç, aralarında en iyi bir halde, dünyadan son derecede çekingen, Allah'ın kendisine verdiği rızka en kanaatli bir kul olarak yaşamakta devam etmiş; Peygamberimiz Aleyhisselamın vefatı üzerine Yemen halkının İslâmiyetten döndükleri sırada da, Benî Tücîblerin içinde kalkıp onlara Allah'ı ve İslâmiyeti anmaktan, hatırlatmaktan geri durmamış; onun sayesinde kavminden bir tek kişi bile İslâmiyetten dönmem iştir. [156]
Yüce Allah ondan razı olsun![157]

Benî Kuşeyr Temsilcilerinin Medine'ye Gelişi ve Müslüman Oluşu

Benî Kuşeyrlerin Kimlikleri, Yurtları, Kendilerinin Ne Zaman ve Nasıl Müslüman Oldukları

Âmir b. Sa'saaların bir oymağı olan Benî Kuşeyrlerin[158] Adnan'a kadar ataları şöyle sıralanır: Benî Kuşeyr b. Ka'b, b. Rebia, b. Âmir, b. Sa'saa, b. Muaviye, b. Bekr, b. Hevâzin, b. Mansur, b. İkrime, b. Hasafa, b. Kays, b. Aylan, b. Mudar, b. Nizar, b. Maadd, b. Adnan[159] Kuşeyr b. Kab'ın:

1. **Rebia,**
2. **Muaviye,**
3. **Selemetü'l-Hayr,**
4. **Selemetü'ş-Şer,**
5. **AVer,**
6. **Kurt,**
7. **Mürre adlarında yedi oğlu vardı. [160]**

Benî Kuşeyrier; Benî Selemetü'l-Hayr b. Kuşeyr, Benî Selemetü'ş-Şer oymaklarından meydana gelmiştir. [161]

Benî Kuşeyrier, Benî Ca'deler gibi Yemâme'de otururlardı. [162]

Peygamberimiz Aleyhisselama Arap kabilelerinden heyetler gelmeye başladığı sırada, Huneyn gazasından sonra ve Veda Haccından önce, Benî Kuşeyrlerden de, kabileleri adına bazı kişiler geldiler.

Gelenlerden birisi, Sevr b. Urve* b. Abdullah, b. Seleme, b. Kuşeyr idi. [163] Kendisinin künyesi de Ebu'l-Kiridi.[164]

Gelenlerden ikincisi; Hayde b. Muaviye, b. Hayde, b. Kuşeyr,

Üçüncüsü ise, Kurre b. Hübeyre, b. Amir, b. Selemetü'l-Hayr, b. Kuşeyr idi.

Kurre b. Hübeyre, Müslüman olunca: [165]

"Yâ Rasûlallah! Allah'a hamd olsun ki Müslüman olduk! H albuki, biz, bize ne yarar, ne de zarar veremeyen putlara boşuna tapıyor duruyormuşuz. Allah seni peygamber gönderdiği zaman, onlara (putlara) dua ettik, duamızı kabul edemediler! Onlardan birşeyler istedik, bize birşey veremediler! Sana geldik! Allah senin sayende bizi doğru yola çıkardı!" dedi.

Peygamberimiz Aleyhisselam ona:

"Akıl ile rızıklandırılan, nasiplendirilen kişi, muhakkak umduğuna erer. [166] Akıl sahibi olmak, ne güzel, ne iyi şeydir!" buyurdu. [167]

Kurre b. Hübeyre:

"Yâ Rasûlallah! Bana iki parça elbise giydirsen!" dedi. [168]

Peygamberimiz Aleyhisselam, ona Bürüd diye anılan[169] elbiseyi giydirdi. [170] Kendisini Benî Kuşeyrlerin zekat tahsil memurluğuna tayin buyurdu. [171]

Peygamberimiz Aleyhisselam, Sevr'e de, Müslüman olduğu zaman, yurtlarından arazi ayırıp verdi. [172] Sevr'e verilen, Humam ve Su'r diye anılan yerler olup, bunlar yurtlarının Akik mevkiinde bulunuyordu. [173] Humam'ın Yemâme yakınında Benî Kuşeyrlere ait yerde bir su olduğu da söylenir. [174]

Peygamberimiz Aleyhisselam, Sevr'e verdiği şey hakkında bir ferman yazısı da yazdırdı. [175]

Benî Hilallerden Bazı Kişilerin Medine'ye Gelip Müslüman Olmaları

Benî Hilallerin Kimlikleri

Âmir b. Sa'saaların bir oymağı olan Benî Hilallerin[176] Adnan'a kadar olan ataları şöyle sıralanır: Benî Hilal b. Âmir, b. Sa'saa, b. Muaviye, b. Bekr, b. Hevâzin, b. Mansur, b. İkrime, b. Hasafa, b. Kays, b. Aylan, b. Mudar, b. Nizar, b. Maadd, b. Adnan. [177]

Hilal b. Âmir'in:

1. **Şu'se,**
2. **Nişâre,**
3. **Nehîk,**
4. **Abdi Menaf,**
5. **Abdullah isimlerinde beş oğlu vardı. [178]**

1. **BenîFerveler,**
2. **Benî Ba'celer,**
3. **Benî Harbler,**
4. **Benî Riyâhlar, Benî Hilallerin oymaklarındandır. [179]**

Peygamberimiz Aleyhisselamın zevcelerinden Hz. Meymûne binti Haris ile yoksullar anası Hz. Zeyneb binti Huzeyme Benî Hilallerdendi. [180] Mekke'nin fethinden, Peygamberimiz Aleyhisselamın Tebük'ten dönüşünden ve Sakîflerin Müslüman oluşundan sonra, Medine'ye her taraftan heyetler gelmeye başladığı sırada, [181] Benî Hilallerden de iki kişi gelip Peygamberimiz Aleyhisselamla görüştüler.

Bunlardan birisi Abdi Avf b. Asram, b. Amr, b. Şuaybe, b. Hüzam, b. Rüeybe; diğeri de, Kabîsa b. Muhârık idi.

Abdi Avf Müslüman olunca, Peygamberimiz Aleyhisselam, ona isminin ne olduğunu sordu. O da, Abdi Avf olduğunu söyledi.

Peygamberimiz Aleyhisselam ona:

"Sen, Abdullah'sın!" buyurdu. [182]

Kabîsa b. Muhârık'ın Dilekleri ve Peygamberimiz Aleyhisselamın Ona Tavsiyeleri

Kabîsa b. Muhârık da, Müslüman olduğu zaman:[183]
"Yâ Rasûlallah! Ben kavmimden birisine kefil olup borç yüklendim. Bu hususta bana yardım et!" dedi. [184]
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Biraz bekle! Bize zekat mallarından gelsin de, sana ondan verelim!" buyurdu, sonra da:
"Ey Kabîsa! Hiç kuşkusuz, şu üç sınıf insandan her biri dışında, dilenmek hiçbir kimseye helâl değildir:
1. Kefalet altına giren kimseye, o malı elde edinceye kadar dilenmek helâldir!
2. Bütün malını yok eden bir felâkete uğrayan kimsenin geçim ihtiyacını sağlayıncaya, yahut hacetini giderinceye kadar dilenmesi helâldir!
3. Yoksulluğa uğrayan, o derecede ki kavminden aklı başında üç kişinin 'Gerçekten, filan kişi yoksul düştü![1] diye şehadette bulunacakları kimsenin geçim ihtiyacını sağlayıncaya, yahut hacetini giderinceye kadar dilenmesi helâldir! Ey Kabfsa! Dilenmenin bundan ötesi haramdır! Dilenen, dilendiğini
haram olarak yer!" buyurdu. [185]
Kabîsa b. Muhârık, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına tekrar uğradığında, Peygamberimiz Aleyhisselam ona:
"Ey Kabîsa! Seni yine ne getirdi?" diye sordu.
Kabisa:
"Yaşım çok ilerledi, kemiklerim inceldi. Bana öğreteceğin şeylerle Yüce Allah beni yararlandırsın diye sana geldim" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Kabîsa! Uğrayacağın hiçbir taşın, hiçbir ağacın, hiçbir çadırın yanından-kendin için Allah'tan yarlıganmak dilemedikçe-geçme! Ey Kabîsa! Sabah namazını kıldığın zaman, üç kere:
'Büyük Allah'ı hamdiyle birlikte tenzih eder, her türlü eksiklikten uzak tutarım! Ey Allah'ım! Sen beni gözsüzlükten, cüzzam ve felç hastalığından selamette kıl!' de.
Ey Kabîsa! 'Ey Allah'ım! Ben, senin yanındakilerden isterim! Üzerime fadl ve keremini, rahmetini yay, bereketlerini üzerime indir!' de!" buyurdu. [186] Yüce Allah onlardan razı olsun![187]

Ziyad b. Abdullah'ın Medine'ye Gelip Hz. Meymûne'nin Evine İnişi

Benî Hilallerden Ziyad b. Abdullah, b. Malik, b. Büceyr, b. Hüzem, b. Rueybe, b. Abdullah, b. Hilal, b. Âmir de, Medine'ye gelip doğruca teyzesi ve Peygamberimiz Aleyhisselamın zevcesi olan Hz. Meymûne binti Hâris'in evine inmişti.
Ziyad'ın annesi Uzze binti Haris olduğu için, Hz. Meymûne Ziyad'ın teyzesiydi.
Peygamberimiz Aleyhisselam Hz. Meymûne'nin evine girip Ziyad'ı yanında görünce kızdı ve hemen geri dönmek üzere iken, Hz. Meymûne:
"Yâ Rasûlallah! Bu genç benim kızkardeşimin oğludur!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam içeri girdi. Sonra çıkıp Mescide gitti.
Ziyad da öğle namazını Peygamberimiz Aleyhisselamla birlikte kıldı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, namazdan sonra Ziyad'ın yanına varıp başının üzerine elini koydu. Başını yukarıdan aşağıya doğru bumunun ucuna kadar eliyle sığadı. Onun için dua etti.
Benî Hilaller
"Ziyad'ın yüzündeki bereketi görmekten, tanımaktan geri kalmadık!" derlerdi.
Ziyad'ın oğlu Ali, söylediği bir şiirinde bunu şöyle dile getirmiştir:
"Ey oğul! Peygamber onun başını sığamış ve Mescidde ona hayır dua etmiştir. Ben Ziyad'dan yardım ister, onun dışında hiçbir yolcudan veya himmetliden ya da yardımcıdan yardım istemem.
Onun evindeki kabrinde yerini alıncaya kadar bumunun ucundaki nur da hiç ayrılmam ıştır!" [188]

Benî Tağlib Heyetinin Medine'ye Gelişi

Benî Tağiibierin Kimtififeri,Yurtfan ve Heyetlerinin Medine'ye Geiiş Tarihi

Benî Tağiibierin Adnan'a kadar olan ataları şöyle sıralanır:

Benî Tağlib b. Vâil, b. Kâsıd, b. Hinb, b. Efsâ, b. Du'mî, b. Cedîle, b. Esed, b. Rebia, b. Nizar, b. Maadd, b. Adnan[189]. Vâil b. Kâsıd'ın:

1. **Bekr b. Hubeyb b. Amr,**
2. **Di sar (Tağlib),**
3. **Abdullah (Anz),**
4. **Şuhays,**
5. **Haris isimlerinde beş oğlu olup, Haristen başka hepsi Tağliblere dahildirler. [190]**

Bekr b. Hubeyb b. Amfin oğulları olan Benî Cüşemlerle Benî Malikler, Benî Tağiibierin başlıca oymakları ndandıriar. [191] Tağlib'in:

1. **Ganim,**
2. **Evs,**
3. **İmran isimlerinde üç oğlu vardı. [192]**

Benî Tağiibierin yurtları Fırat'ın Sencâr ve Nusaybin taraflarında olup, ülkeleri Rebia ülkesi olarak tanınır. Bunlar, Rumlara komşu oldukları için, Hıristiyanlığın tesiri altında kalmışlardı. [193]

Mekke fethedildikten, Tebükten dönüldükten, Sakîfler Müslüman olduktan sonra, Medine'ye her taraftan Arap kabileleri heyetlerinin gelmeye başladığı sıralarda, [194] Benî Tağiibierin Müslüman ve Hıristiyan karışık olarak onaltı kişilik heyeti de, Peygamberimiz Aleyhisselama geldiler, Remle binti Hâris'in konağına indiler.

Hıristiyanların göğüslerinde altin salibler, haçlar vardı.

Peygamberimiz Aleyhisselam, Benî Tağiibierin Hıristiyan temsilcileriyle bir muahede yaptı.

Muahede gereğince; Hıristiyanlar dinlerinde bırakılacaklar ve fakat çocuklarını, Hıristiyan âdetine göre vaftiz ettirmeyeceklerdi.

Benî Tağlib temsilcileri yurtlarına dönecekleri sırada, Peygamberimiz Aleyhisselam Müslüman temsilcilere bahşişlerini de verdi. [195]

Benî Behrâ Heyetinin Medine'ye Gelip Müslüman Oluşu

Benî Behrâların Kimlikieri, Yurtları ve Medine'ye Geliş Tarihleri

Kahtan'ın soyundan gelen ve Kudâa kabilelerinden olan[196] Benî Behrâların ata soyları; BenîBehrâ b. Amr, b. el-Hâfî, b. Kudâa diye gösterilir.
Kudâa'nın el-Hâfî adında bir oğlu, el-Hâfî'nin ise:
1. İ m ran,
2. Amr,
3. Eslüm isimlerinde üç oğlu,
Amr'ın da:
1. Haydan,
2. Behrâ,
3. Beliyy isimlerinde üç oğlu vardı. [197]
BenîHind b. Kayn, Benî Kays b. Düreym, BenîŞebibb. Düreym diye anılan oymaklar, BenîBehrâ kabilesindendirler. [198]
Benî Behrâlardan birçok sahabiler vardır. [199]
Mikdad b. Amr da Benî Behrâlardandı. Kendisi, Peygamberimiz Aleyhisselamın dayısı Esved b. Abdi Yağus b. Vehb'in antlaşmalısı bulunduğu için, ona nisbetle Mikdad b. Esved diye anılırdı. [200] "Onları babalarına nisbetle çağırınız! Bu, Allah katında daha doğrudur..." (Ahzâb: 5) meali i âyet nazil olunca, Mikdad b. Amr diye anılmaya, çağırılmaya başlanmıştı. [201]
Hicretin 9. yılında Tebükten döndükten ve Sakîfler Müslüman olduktan sonra Medine'ye her taraftan Arap kabilelerinin heyet ve temsilcileri gelmeye başladığı sıralarda, [202] Yemen'den, Benî Behrâlardan onüç kişilik bir heyet Medine'ye geldiler.
Hayvanlarını yederek Mikdad b. Amfin Benî Hudayla'daki evinin kapısına vardılar. [203]
Mikdad b. Amr Medine'ye hicret ettiği zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam ona Benî Hudaylaların mahallesinde bir ev yeri ayırıp vermişti.
Mikdad b. Amr'! oraya Übeyy b. Ka'b çağının işti. [204]
Benî Hudaylaların evlerinin bulunduğu yere Benî Hudayla mahallesi adı verilmişti. [205]
Mikdad b. Amr, Benî Behrâ heyetinin yanına çıktı ve onlara:
"Hoşgeldiniz!" dedi ve onları evine indirdi. [206]
Mikdad b. Amfin kızı Kerîme Hatun der ki:
"Bizim önceden oturup kendimiz için hazırlamış olduğumuz hurma, yağ ve keş karışımından yapılan hays yemeğini Mikdad alıp hemen onların yanına götürdü.
Kendisi, yemek üzerinde çok cömert idi.
Konuklar, ondan, susayıncaya kadaryediler ve bize çanağı geri çevirdiler.
Artan yemeği küçük bir çanağın içine topladıktan sonra, onu azadlı cariyem Sidre ile birlikte Resûlullah Aleyhisselam a götürdük. Resûlullah Aleyhisselamı Ümmü Seleme'nin evinde buldum.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Bunu, Dubâa mı gönderdi?' diye sordu.
Sidre:
'Evet yâ Rasûlallah!' dedi.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Bırak onul' buyurduktan sonra:
'Ebu Ma'bed'in konuklan ne yapıyorlar?' diye sordu.

'Yanımızdalarl' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam ile evde yanında bulunanlar, o hays yemeğinden susayıncaya kadaryediler.
Sidre de, onlarla birlikte yedi.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Arta kalanını konuklarınıza götürünüzl' buyurdu.
Konuklar oturdukları müddetçe, çanak içindeki yemek artığı kendilerine verildi durdu, hiç azalmadı.
Nihayet onlar
'Ey Ebu Ma'bed! Sen bizi en çok sevdiğimiz bir yemek ile doyurdun ki, biz bunun bir benzerini şu ana kadar yememişizdir.
Bize sizin ülkenizdeki yemeğin ancak kan pıhtısı ve benzeri azıcık sabah kahvaltılarından ibaret olduğu anlatılmıştı.
Halbuki, biz senin yanında iyice doyduk!' dediler.
Ebu Ma'bed, Resûlullah Aleyhisselamın bu yemekten yedikten sonra onu geri çevirdiğini, bunun Resûlullah Aleyhisselamın parmaklarının bereketi eseri olduğunu onlara haber verince, Benî Behrâ heyeti:
'Biz, onun Resûlullah olduğuna şehadet ederiz!' dediler, imanlarını arttırdılar.
Zaten, Resûlullah Aleyhisselam da bunu istemişti."[207]
Benî Behrâ heyeti Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına varıp Müslüman oldular.
Medine'de birkaç gün oturup, [208] öğrenilmesi gereken farzları öğrendiler.
Peygamberimiz Aleyhisselamla vedalaştılar.
Peygamberimiz Aleyhisselam bahşişlerinin de kendilerine verilmesini emretti, verildi.
Benî Behrâ heyeti Yemen'deki ev halklarının yanına döndüler. [209]

Benî Züheyr b. Ukayşların Müslüman Oluşu

Benî Züheyr b. Ukayşların Kimlikleri

Benî Züheyr b. Ukayşlar, Ukl diye anılan Benî Avf b. Abdi Menatiardan idiler.
Avf b. Abdi Menafin, Kays;
Kays'ın, Vâil;
Vâil'in Avf ve Salebe;
Avf'ın de Haris, Cüşem, 5a'd ve Adiyy isimlerinde dört oğlu olup; bunlar sütanneleri Ukl'den dolayı Ukl diye anılmışlardır.
Abdi Menafin Mudar'a kadar baba ve ataları da şöyle sıralanır: Abdi Menat b. Üd, b. Tâbiha, b. İlyas, b. Mudar.
Benî Sa'd b. Avflardan Huzeyme b. Âsim b. Katan, Peygamberimiz Aleyhisselama elçi olarak gelip, Ukilerin Müslüman olduklarını bildirmişti.
Cüşem b. Avflardan Vasile de, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelip Müslüman olan ilk kadındı. [210]
Şâir Nemr b. Tevlebü'l-Uklî de, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına Müslüman ve elçi olarak gelenler arasında idi.
Nemr, söylediği bir şiirinin sonunda Ukllere:
"Ey kavmim!
Ben, Allah'ın şu ay, güneş, Şi'râ âyetleriyle sair âyetleri hakkında yanında haberler bulunan adamım!" demişti.
Nemr, Cahiliye çağında yaşamış, İslâmiyet çağına da yaşlanmış olarak yetişmiş şairlerdendi.
Kendisi, Cahiliye çağında hiçbir kimseyi ne övmüş, ne de yermişti.
Açık, düzgün ve rahat konuşur bir kimseydi. [211]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Benî Züheyr b. Ukayşların Elinde Bulunan Mektubunun Yıllarca Sonra Okutturuluşu

Ebu'l Alâ' b. Şıhhîr der ki:

"Mutarrif'le bir1ikte[212] Rebeze'de,* [213] Mirbed'de[214] deve pazarında[215] bulunuyorduk. (Yezid b. Abdullah rivayetine göne; başının saçı karmakarışık[216]) bir adam, bir çöl Arabi geldi. [217]**

Kendisinin yanında, [218] elinde[219] bir meşin parçası[220] ve azık dağarcığı vardı. [221]

Ona:

'Sen, bâdiye (çöl) halkından gibisin?' dedik.

'Evet!' dedi.

'Elindeki şu meşin parçasını bize versene?' dedik. [222]

Çöl Arabi bize:

'İçinizde onu okuyacak bir kimse var mı?' diye sordu. [223]

'Evet! Ben okurum!' dedim. [224]

Meşin parçasını bize verdi[225] ve:

'Bu yanımızdaki şeyi Resûlullah Aleyhisselam benim için yazmıştı. [226] Onun içindekini okuyunuz' dedi. [227]

Onu alıp baktığımız zaman, onun içinde şöyle yazıldığını gördük. [228]

'Bismillâhirrahmânirrahîm[229]

Allah'ın Resûlü Muhammed tarafından Ukilerin bir oymağı olan BenîZüheyr b. Ukayşlara! [230]

Sizler, [231] (diğer rivayete göre onlar) [232] Allahtan başka ilah olmadığına[233] ve Muhammed'in Resûlullah olduğuna şehadet ederim[234] diyerek şehadette bulunur, namazı kılar, zekatı verir, [235] müşriklerden ayrılır, [236] ganimetlerden beşte biri ve PeygamberAleyhisselamın hissesini verirve safiyy (başkanın ganimet içinden herhangi birşeyi alma hakkını) tanır[237] iseniz, [238] (diğer rivayete göre; isel-er) [239] sizler hiç şüphesiz Allah'ın[240] ve Resûlünün[241] emanıyla emniyet ve selamettesinizdir[242] (diğer rivayete göre; Onlar hiç kuşkusuz Allah'ın ve Resûlünün emanıyla emniyet ve selamettedirler). [243]

Çöl Arabına:

'Bu yazıyı senin için kim yazdı?' diye sorduk.

Bize:

'Resûlullah Aleyhisselam!' dedi. [244]

Ona:

'Resûlullah Aleyhisselamdan işitmiş olup da bize söyleyeceğin bir söz var mıdır?' diye sorduk.

'Evet, vardır!' dedi. [245]

Ona:

'Allah sana rahmetini ihsan etsin! Bize Resûlullah Aleyhisselamdan işittiklerini söylesene!' dedik. [246]

Çöl Arabi:

'Göğsünden, kalbinden evhamı[247] veya kini ya da öfke I en m ey i [248] çokça gidermek kimi sevindirir, hoşnut ederse, sabır ayı olan Ramazan'ı tutsun ve her aydan da (nafile olarak) üç gün oruç tutsun, buyurduğunu işittim' dedi. [249]

Ona:
'Sen bunu Resûlullah Aleyhisselamdan işittin mi?" [250] dedik. [251]
Birdenbire kızdı ve:
'Siz Resûlullah Aleyhisselam hakkında yalan söylüyorum diye bana iftira mı atıyorsunuz?! [252] Sizin beni yalancılıkla suçladığınızı da mı görecektim?! [253] Görüyorum ki; siz, Resûlullah Aleyhisselam hakkında benim yalan söylediğimden korkuyorsunuz!
Vallahi, artık size bugünden sonra bir tek hadis bile söylemeyeceğim!' dedi. [254]
Sonra da, yazıyı, [255] sahifeyi[256] alıp gitti. [257]
Çöl Arabi gittiği zaman:
'Kim bu?' diyerek sorduk. [258]
Bize:
'O, Nemr b. Tevleb'dir!' denildi." [259]
Allah ondan razı olsun![260]

Peygamberimizin Benî Hadeslerden Müslüman Olanlara Mektubu

Benî Hades ferin Soy fan

Lahmların büyük bir oymağı olan Benî Hadeslerin[261] Lahm'a kadar olan ataları şöyle sıralanır: Benî Hades b. Üreyş, b. İraş, b. Cezîle, b. Lahm. [262]

Kahtan'ın soyundan gelen Lahm'ın[263] da Sebe'e kadar olan ataları şöyle sıralanır: Lahm (Malik) b. Adiyy, b. Haris, b. Mürre, b. Üded, b. Zeyd, b. Yeşcüb, b. Arib, b. Zeyd, b. Kehlan, b. Sebe', [264]

Hades Sözünün Mânâsı

Hades sözü, lügatta, katın yürütmek için sıkıştırma ve azarlama mânâsına gelir. Aslında, Süleyman Aleyhisselam zamanında binit ve yük hayvanı olarak en çok katır kullanan ve onlara karşı çok sert, katı ve acımasız davranan, katırlar kendilerinden son derecede bezgin ve tedirgin olan bir kavmin ismiydi. [265]

Hades, Lahmlardan bir topluluğun Şam'da oturdukları yurdun da ismidir. [266]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mektubu

Peygamberimiz Aleyhisselam Benî Hadeslere şöyle bir yazı yazdı:

"Lahmların Hades kabilesinden Müslüman olup namaz kılan, zekat veren, ganimetlerden Allah'ın ve Resûlünün hissesini ödeyen ve müşriklerden ayrılan kimse, Allah'ın himayesinde ve Allah'ın Resûlü Muhammed'in himayesindedir.

Dininden dönecek kimse ise, Allah'ın ve Allah'ın Resûlü Muhammed'in himayesinden uzak kalır.

Müslüman olduğuna bir Müslümanın şehadet edeceği kimseye gelince, o da, Muhammed'in himayesinde olarak emniyet ve selamettedir ve Müslümanlardandır.

Yazıyı Abdullah b. Zeyd yazdı." [267]

Benî Bekr b. Vâillerin İslâmiyete Davet Edilişi

Benî Bekrlerin Soyları

Benî Bekr b. Vâiİlerin Adnan'a kadar olan ataları şöyle sıralanır: Benî Bekrb.Vâil, b. Kâsıd, b. Hinb, b. Efsâ, b. Du'mî, b. Cedîle, b. Esed, b. Rebia, b. Nizar, b. Maadd, b. Adnan. [268] Bekrb. Vâi l'in:

1. **Ali.**
2. **Yeşkür,**
3. **Bedan adlarında üç oğlu vardı. [269]**

Benî Bekr b. Vâillerin kabilelerinden meşhur ve belli başlıları; Benî Yeşkür b. Vâil ve Benî Guber b. Habib b. Ka'b b. Yeşkür kabileleridir. [270]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Benî Bekr b. Vâilleri İslâmiyete Mektupla Davet Edişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Bekr b. Vâillere bir mektup yazdı. [271]
Mektubunda şöyle buyurdu:
"Allah'ın Resûlünden Bekr b. Vâil'e! [272]
(Önce Allah'a hamd ü sena eder), bundan sonra derim ki: [273]
Müslüman olunuz, selamete eriniz." [274]

Mektubun Mersed b. Zabyan Eliyle Götürülüşü ve Benî Dubay'alardan Bir Adama Okutturuluşu

Peygamberimiz Aleyhisselamın mektubunu Benî Bekr b. Vâillere Mersed b. Zabyanü's-Sedûsî götürmüştü. [275]

Kendisi, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına elçi olarak gelmiş ve Huneyn gazasında bulunmuştu. [276]

Mersed b. Zabyan der ki:

"Resûlullah Aleyhisselamdan gelen yazıyı bize okuyacak bir yazıcı bulamadık. [277] Nihayet, Benî Dubay'a b. Rebialardan[278] gelen[279] bir adam okudu." [280]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Zübeyr b. Avvam'a Medine'de Verdiği Yer Hakkında Ferman Yazısı

Zübeyr b. Avvam Peygamberimiz Aleyhisselamın halası Hz. Safiyye'nin oğlu olup, onaltı yaşında iken Müslüman olmuştu.
Zübeyr b. Avvam Medine'ye hicret ettiği zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam onu Ensardan şair Ka'b b. Malikle kardeş yapmış, kendisine Medine'de genişçe bir ev yeri verdiği gibi, [281] Benî Nadîr Yahudilerinden kalan mallardan, içinde hurma ağaçları bulunan bir arazi de ayırıp vermişti.
Bu yere Cüruf denirdi. [282]
Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre; Peygamberimiz Aleyhisselam Zübeyr b. Avvam'a atını koşturup yorularak durduğu yere kadar olan yeri bağışlamış, o da atını yorulup duruncaya kadar koşturmuş, sonra da doğrulup kamçısını yetiştirebileceği yere doğru atmıştı.
Bunun üzerine Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ona, kamçısının ulaştığı yere kadar olan yeri veriniz!" buyurmuştu. [283]
Zübeyr b. Avvam'ın zevcesi ve Hz. Âişe'nin ablası Esma binti Ebu Bekir der ki:
"Zübeyr b. Avvam benimle evliydi.
Kendisinin, mal olarak bir arazi ile atından başka, ne bir hizmetçisi, ne de herhangi birşeyi vardı. Ben tek başıma Zübeyr'in atını yemler, besler ve timar ederdim. [284]
Resûlullah Aleyhisselamın Zübeyfe ayınp vermiş olduğu araziden-ki, bir fersahın üçte ikisi kadar (sekiz bin adım) benden uzakta idi-başımın üzerinde hurma çekirdeği taşır, dururdum. [285]
Bir gün, yine başımın üzerinde hurma çekirdeği taşırken, Resûlullah Aleyhisselama rastladım.
Yanında, ashabından birkaç kişi bulunuyordu.
Beni çağırdıktan sonra, terkisine bindirmek için devesine 'Ih! Ih![1] dedi.
Erkeklerle birlikte gitmekten utandım.
Zübeyr'in kıskançlığını da hatırladım. Kendisi halkın en kıskancı idi.
Resûlullah Aleyhisselam benim utandığımı anlayınca hayvanını sürüp gitti.
Zübeyr'in yanına vardığım zaman:
'Resûlullah Aleyhisselam bana rastladı. Başımın üzerinde de hurma çekirdeği bulunuyordu. Resûlullahın yanında da ashabından bazıları vardı. Resûlullah Aleyhisselam beni terkisine bindirmek için devesini ıhdırdı. Utandım, kendisinin terkisine binmedim. Çünkü, senin kıskanç olduğunu bilirim!' dedim.
Zübeyr:
"Vallahi, senin hurma çekirdeği taşıman, bana, Resûlullah Aleyhisselamın terkisine binmenden daha ağır geldi!" dedi.
Bundan sonra, bir hizmetçi vermesi için Ebu Bekir'e haber gönderdi.
Atın bakımı vetimarı işinde imdadıma yetişilince, sanki azadlanmış gibi oldum ." [286]
Peygamberimiz Aleyhisselam Zübeyr b. Avvam'a Şevak'ı ayırıp verdiği zaman yazdırdığı ferman yazısında şöyle buyurdu:
"B ismi İlâhirrahm ânirrahîm
Bu, Allah'ın Resûlü Muhammed tarafından Zübeyr b. Avvam'a verilen yazıdır.
Ben, ona Şevak'ın üstünü ve altını verdim.

Hiç kimse bunun üzerinde ona karşı hak iddiasına kalkışmasın. Yazıyı Ali yazdı." [287]

Baş Münafık Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün Hastalanışı ve Ölüşü

Baş münafık Abdullah b. Übeyy b. Selûl, Hicretin 9. yılı Şevval ayının sonuna doğru hastalandı. Hastalığı yirmi gece sürdü. Zilkade ayında öldü. [288]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ü hastalığı sırasında gider, yoklardı. [289]
Bir gün Abdullah b. Übeyy, Peygamberimiz Aleyhisselama gelsin diye haber saldı. [290]
Peygamberimiz Aleyhisselam, onun öleceği gün yanına vardı . [291] Ölmek üzere olduğunu ani ayı n-ca: [292]
"Vallahi, [293] ben seni Yahudileri sevmekten nehyeder dururdum. [294] Yahudi sevgisi nihayet helak etti!" dedi. [295]
Abdullah b. Übeyy b. Selûl:
"Es'ad b. Zürâre onlara kin besledi de kendisine ne yararı oldu ki?! [296]
Yâ Rasûlallah! Şimdi, kınama ve azarlama zamanı değil, ölme zamanıdır! [297]
Ben seni yanıma beni azarlayasın diye değil, benim için Allahtanyarlıganmakdileyesin diye çağırttım. [298]
Ölürsem yıkanışımda yanımda bulun, bana gömleğini ver, onun içine de sarılayım. [299]
Hem bana, senin tenine değen gömleğini ver! Cenaze namazımı kıl ve benim yarlıganmam için de Allah'a dua et!" dedi. [300]
Abdullah b. Übeyy b. Selûl, öldüğü zaman cenaze namazını Peygamberimiz Aleyhisselamın kıldırmasını ve Peygamberimiz Aleyhisselamın gömleğine sarılıp kefienlenmesini oğluna da vasiyet etti. [301]
Abdullah b. Übeyy ölünce, oğlu Abdullah Peygamberimiz Aleyhisselama gelip:
"Yâ Rasûlallah! Abdullah b. Übeyy öldü. Gömleğini ver de onu senin gömleğinin içine sarıp kefenleyeyim. [302]
Cenaze namazını kıl ve yarlıganması için de Allah'a dua et!" dedi. [303]
Peygamberimiz Aleyhisselam sırtından gömleğini çıkarıp ona verdi[304] ve:
"Cenaze hazırlanınca bana haber ver, cenaze namazını da kılayım" buyurdu. [305]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Abdullah b. Übeyy'in yıkanmasında da, kefenlenmesinde de bulundu. Cenazesi, cenazelerin konulacağı yere, musallaya götürülüp konuldu. [306]
Abdullah b. Übeyy'in oğlu Abdullah cenazenin namaz için hazırlandığını Peygamberimiz Aleyhisselama haber verdi. [307]
Peygamberimiz Aleyhisselam kalkıp namazgaha gitti. Cenaze namazını kıldırmak üzere ileri vardığı sırada, [308] Hz. Ömer Peygamberimiz Aleyhisselamın elbisesinden tutup çekti. [309] Önüne varıp dikildi.
Abdullah b. Übeyy'in kötülük yaptığı günleri birer birer sayarak:
"Yâ Rasûlallah! Filan gün şöyle, filan gün şöyle söyleyen Allah düşmanı Abdullah b. Übeyy üzerine mi namaz kılacaksın?!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam gülümsüyordu.
Hz. Ömer sözü çoğalttığı[310] ve:
"Bunun namazı senin neyine gerek? [311]
Allah seni münafıklar üzerine. [312] şu adamın üzerine namaz kılmaktan nehyetmedi mi?" [313] dediği zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben iki şeyden birini tercih etmekte serbest bırakılmış ve ben de tercihimi yapmış bulunuyorum.

Bana Yüce Allah tarafından, 'Onlar için ister mağfiret dile, ister dileme! Onlar için yetmiş kere mağfiret dilesen de, Allah onları yarlığa mayaca ktır' [Tevbe: 80] buyuruldu. [314]
Eğer ben yetmişi arttırınca bunun yarlığanacağını bilseydim, muhakkak arttırır, yarlıganmasını sağlardım!" buyurdu. [315]
Sonra da, onun üzerine cenaze namazı kıldı. [316]
Ashab da, Peygamberimiz Aleyhisselamla birlikte kıldılar. [317]
Mücemmi' b. Câriye:
"Resûlullah Aleyhisselamın cenaze üzerinde Abdullah b. Übeyy'inki kadar vakti uzattığını hiç görmemiştim. Sonra, kabre ulaşıncaya kadar gittiler. Cenazesi Nubayt hanedanı katında bulunan ve üzerinde kendilerinin cenazeleri taşınan tabutun üzerinde taşınmıştı" demiş; Enes b. Malik de, Abdullah b. Übeyy'in uzun boylu oluşundan ötürü ayaklarının tabuttan dışarı çıkmış olduğunu gördüğünü söylemiştir.
Amr b. Ümeyyetü'd-Damrî der ki:
"Abdullah b. Übeyy'in tabutuna yaklaşalım diye ne kadar uğraşmıştık da, Benî Kaynukalardan ve başkalarından olan; Sa'd b. Huneyf, Zeyd b. Uusayt, Selâme b. Humam, Numan b. EbuÂmir, Râfi' b. Harmele, Malik b. Ebi Nevfel, Dâis, Süveyd... gibi, içlerinde belli münafıkların en kötülerinin bulunduğu birtakım kimseler, tabutun üzerine üşüşerek bizim tabuta yaklaşmamıza engel olmuşlardı.
Abdullah b. Übeyy'in oğlu Abdullah'a, bunları görmek kadar ağır gelen, can sıkan birşey yoktu. Onlara karşı kapıyı kapardı!
Abdullah b. Übeyy ise, onlardan başkası benim yanıma yaklaşmasın der, bunlardan her birine de:
'Vallahi, sen bana susuzluğa karşı sudan daha sevgilisin!' derdi.
Bunlar da:
'Keşke, sana biz canlarımızı, çocuklarımızı ve mallarımızı feda etseydik!' derlerdi." [318]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Abdullah b. Übeyy'in tabutunun yanında, kabre kadar yürüdü. [319]
Münafıklar Abdullah b. Übeyy'in kabrinin başına gelip durdukları zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam onları gözucuyla süzüyordu.
Münafıklar kabrin içine girmek için birbirlerinin üzerine yığıldılar. Bağırmalar, çığlıklar yükselmeye başladı.
Ubâde b. Sâmit, onları bu tutum ve davranışlarından men etmek için:
"Resûlullahın yanında seslerinizi kıssanıza?!" dedi.
O sırada münafıklardan Dâis de kabre inmek isterken bumundan yaralanıp kan akmaya başlayınca bir köşeye çekildi.
Peygamberimiz Aleyhisselamın Abdullah b. Übeyy'in cenazesinde bulunduğunu, cenaze namazını kıldığını ve kabrinin başında durduğunu görünce, Abdullah b. Übeyy'in kavminden olup Müslüman olan fazilet sahibi bazı sahabiler; Abdullah b. Übeyy'in oğlu Abdullah ile Sa'd b. Ubâde b. Sâmit ve Evs b. Havlî, kabrin içine indiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam da, yanında dikilen Evs ve Hazrec büyüklerinden bazı sahabiler de, Abdullah b. Übeyy'in cesedinin kabre nasıl konulacağını onlara elleriyle gösterdiler. [320]
Peygamberimiz Aleyhisselam, cenaze gömülünceye kadar kabrin başında ayakta durdu. [321]
Abdullah b. Übeyy'in oğlu Abdullah'a da orada başsağlığı dileyip, oradan geri döndü. [322]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Gömleğini Baş Münafıka Vermesinin ve Cenaze Namazını Kıldırmasının Hikmeti

Peygamberimiz Aleyhisselama gömleğini baş münafık Abdullah b. Übeyy b. Selûl'e niçin verdiği ve onun cenaze namazını niçin kıldığı sorulduğu zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Gömleğim ve onun üzerine kıldığım namazım onu Allah'tan, Rabbimden gelecek azabdan kurtarmayacaktır!
Fakat, ben bu sayede onun kavminden bin kişinin Müslüman olmasını umuyorum" buyurdu. [323]
Abdullah b. Übeyy'in böyle Peygamberimiz Aleyhisselamın gömleğinden ve üzerine kılacağı namazdan şifa ve şefaat dilemiş olduğunu gören Hazrecîlerden bin kişi, müşrikliği bırakarak Müslüman oldular. [324]
Hz. Ömer der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam onun cenaze namazını kıldı. Cenazesiyle birlikte yürüdü. Kabrinin başına gelip, defin işi bitinceye kadar ayakta durdu.
Allah ve Resûlü ne yapılacağını daha iyi bilirken, Allah ve Resûlüne karşı olan bu cür'etkâr davranışıma ne kadarşaşılır!" [325]

Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün Kızı Cemile'ye Babasından Dolayı Ensar Kadınlarının Başsağlığı Dilemeye Gitmeleri

Ümmü Umâre der ki:
"İbn Übeyy'in mateminde biz de bulunduk.
Evs ve Haznec kadınlarından hiçbiri Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün kızı Cemile'ye gitmekten geri kalmadı.
Cemile, Vâ Cebelâh! Vâ Cebel âh! Vâ Rüknâh![1] diyor ve hiç kimse onu bundan men etmiyor ve ayıplamıyordu da."
Denildiğine göre; Cemile, Abdullah b. Übeyy'in kabrine kadar da gitmişti. [326]

---

[1] İbn Hazm, Cem here, s. 255.
[2] Kalkaşandf, Nihâyetü'l-ereb, s. 392.
[3] İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 1, s. 297, Ebu'l-Ferec İbn Cevzf, el-Vefâ, c. 2, s. 749, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 249, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 5, s. 88, İbn Kayyım, Zad, c. 3, s. 55.
[4] İbn Seyyid, c. 2, s. 249, İbn Kayyım, c. 3, s. 55.
[5] İbn Sa'd, c. 1, s. 297, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 749, İbn Seyyid, c. 2, s. 245, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 88, İbn Kayyım, c. 3, s. 55.
[6] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 249, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 55, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1 , s. 319-
320, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 267-268, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 4, s. 53.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/409-410.
[7] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 297, Ebu'l-Ferec, el-Vefa, c. 2, s. 749-750, İbn Seyyid, c. 2, s. 249-250, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 5, s. 88, İbn Kayyım, c. 3, s. 55-56, Kastalânf, c. 1, s. 320, Halebî, c. 3, s. 267-268, Zürkânf, c. 4, s. 54.
[8] İbn Sa'd, c. 1, s. 297, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 750, İbn Seyyid, c. 2, s. 250, E bu'l-Fidâ, c. 5, s. 88, Halebî, c. 3, s. 269, Zürkânf, c. 4, s.54.
[9] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1 250, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 471.
[10] İbn Abdilberr, c. 3, s. 1250.
[11] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 331.
[12] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/410-411.
[13] Kalkaşandî, Nihâyetü'l-ereb, s. 366.
[14] İbn Hazm, Cemhere, s. 469.
[15] Kalkaşandı, s. 366.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/411-412.
[16] İbn İshak.İbnHişam, Sîre.c.4, s. 205, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 286, İbn Haldun, Târih, c. 2, s. 2, s. 51 .
[17] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/412-413.
[18] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 302-303.
[19] İbn ^Jodilberr, İstiâb, c. 2, s. 468, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 171.
[20] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 6, s. 47-48, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 67-68 .

[21] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 68, İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 171 .
[22] İbn Sa'd, c. 6, s. 48, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 68, İbn E ar, c. 2, s. 171.
[23] İbn Esîr, c. 2, s. 171
[24] İbn Sa'd, c. 6, s. 48, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 68.
[25] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 6, s. 68, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 68, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 171.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/413-414.
[26] Ibn Sa'd. c. 1. s. 301-302. Ebu'l-Fidâ. c. 5. s. 90.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/415.
[27] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 13-14, İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferîd, c. 1, s. 136-137, Ebu'l-Fidâ, Sîre, c. 4, s. 156-159, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 64-65.
[28] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 302.
[29] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 11-12.
[30] Ahmed b.Hanbel,c.4,s.13, İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferfd, c. 1, s. 136, Ebu'l-Fidâ, Sîre, c. 4, s. 157, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 64.
[31] İbn Sa'd. Tabakâtü'l-kübrâ. c. 1 . s. 302.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/415-417.
[32] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ.c. 1, s. 297-298, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 252-253, İbn Kayyım, Zadu'l-mead, c. 3, s. 58.
[33] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 3, s. 233.
[34] İbn Abdilberr, İ stiâb, c. 1, s. 296-297, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 409-410.
[35] İbn Sa'd, c. 1, s. 298, İbn Seyyid, c. 2, s. 252-253, İbn Kayyım, c. 3, s. 58.
[36] İbn Seyyid, c. 2, s. 253, İbn Kayyım , c. 3, s. 58.
[37] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 274, İbn Kayyım, c. 3, s. 58.
[38] İbn Seyyid, c. 2, s. 253, İbn Kayyım , c. 3, s. 58.
[39] İbn Esîr, c. 1,3.410.
[40] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 298, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 253, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 59, .
[41] İbn Sa'd, c. 1, s. 298, İbn Seyyid, c. 2, s. 253, Ebu'l-Fidâ, Sîre, c. 4, s. 172 İbn Kayyım, c. 3, s. 59.
[42] İbn Seyyid, c. 2, s. 53, İbn Kayyım, c. 3, s. 59.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/417-419.
[43] Taberî, Târîh, c. 3, s. 1 39, Kalkaşandf, Nihâyetü'l-ereb, s. 53.
[44] İbn Hazm, Cemhere, s. 422.
[45] İbn Hazm, s. 477.
[46] İbn Hazm, s. 485.
[47] İbn Hazm, s. 424.
[48] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 343.
[49] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 343-344, İbn Asâkfr, Târih, c. 3, s. 354.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/419-420.
[50] İbn Sa'd, c. 1, s. 344, İbn Asâkfr, c. 3, s. 354.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/420.
[51] İbn Asakir, Târih, c. 3, s. 3 54, Kastalâni, Mevâhibü'l-l edünni ye, c. 1, s. 29 6, Halebi, İnsânu'l -uyun, c. 3, s. 236 -237, Zürkân f, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 357-358.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/420-421.

[52] 50. Ebu Yusuf, Kitâbu'l -ha rac, s. 216, İ bn Sa'd, Tabak âtü'l -k übrâ, c. 1, s. 344, İ bn Asâk ir, c. 3, s. 354.
[53] E bu Yusuf, Kitâbu'l -ha rac, s. 216.
[54] İbn Asâkfr, Târih, c. 3, s:. 354-355, Kaslalânf, Mevâhibü'l-ledünniye.c. 1, s:. 296Halebî, İns^nu'l-uyûn, c. 3, s:. 237, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 3, s:. 358, 359 .
[55] Halebr.c3, s. 237.
[56] BelâzurT, c. 1, s. 153.
[57] Zürkânf, c. 3, s:. 358.
[58] Yâkût, c. 2, s:. 212.
[59] Yâkût, c. 4, s. 180.
[60] İbn Asâkfr, Târîh, c. 3, s. 355, Yâkût, c. 2, s. 212, 213, Kastalânf, Mevâhib, c. 1, s. 296-297, Halebî, İnşânu'l-uyûn, c. 3, s:. 237, Zürkânf, M evâhib Şerhi, c. 3, s:. 359.
[61] İbn Asâkfr, c. 3, s:. 355, Kastalânf, c. 1, s:. 297, Halebî, c. 3, s:. 237, Zürkânf, c. 3, s:. 359.
[62] Zürkânf, c. 3, s:. 359.
[63] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-ha rac, s:. 216, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-k übrâ, c. 1, s. 267.
[64] İbn Sa'd, c. 1, s. 267, İbn Asâkfr, t 3,s:. 356.
[65] Ebu Yusuf, s. 216, İbn Sa'd, c. 1, s. 267.
[66] İbn Şa'd, c. 1, s. 267, İbn Asâkfr, c. 3, s. 356.
[67] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c.3, s. 367-368, Vâkıdî, Megâif, c. 2, s. 695, İbn Sa'd, c. 1, s. 344.
[68] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 344.
[69] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-ha rac, s. 216, İbn Sa'd, c. 1, s. 344.
[70] Ebu Yusuf, s:. 216.
[71] İbn Asâkfr, Târîh, c. 3, s. 355, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1 , s:. 297, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 3, s:. 359.
[72] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 184.
[73] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s:. 256.
[74] İbn Asâkfr, Târîh, c. 3, s:. 359.
[75] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s:. 103, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 9, s. 181, Heysemî, Mecmau'i-ievâid, c. 6, s. 14.
[76] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s:. 1 03, Heysemî, c. 6, s. 14.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/422-426.
[77] Kalkaşandf, Nihâyetü'l-eneb, s. 408.
[78] İbn Hazm, Cemhere, s. 456479.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/426.
[79] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 334, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 429.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/426.
[80] İbn Sa'd, Taba kât, c. 1, s. 334-335.
[81] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 309, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 227.
[82] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 335.
[83] İbn Abdilberr, c. 1 , s. 309, İbn E ar, c. 1, s. 427.
[84] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1.S.427.
[85] İbn Abdilberr, c. 1 , s. 309, İbn E ar, c. 1, s. 427.

[86] İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferfd, c. 1,s.135, Zürkânî, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 4, s. 1 72-1 73.
[87] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 335, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 268.
[88] İbn Sa'd, c. 1, s. 285-286.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/427-428.
[89] ibn Hazm, Cemhere, s. 482.
[90] ibn Hazm, s. 282.
[91] İbn Hazm, s. 469.
[92] Kalkaşandf, Nihâyetü'l-eneb, s. 407.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/429.
[93] İbn .ABdilberr, İ stiâb, c. 2, s. 742, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 47.
[94] İbn Esîr, c. 3, s. 47.
[95] İbn Abdilberr,c.2,s. 742.
[96] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 206.
[97] İbn Abdilberr,c.2,s. 742, İbn Esîr, c. 3, s. 47, İbn Hacer, c. 2, s. 206-207.
[98] Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 973, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 160.
[99] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 300, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 89.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/429-430.
[100] İbn Sa'd, c. 1, s. 300, Etou'l-Fidâ, c. 5, s. 89.
[101] İbrı Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1337, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 514.
[102] .Buhâri,Sahıh,c.4,s. 236, İbn Abdilberr, c. 3, s. 1 335, İbn Esîr, c. 4, s. 514
[103] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1335, İbn E ar, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 515.
[104] İbn Abdilberr, c. 3, s. 1337, İbn Esîr, c. 4, s. 516.
[105] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 6, s. 33.
[106] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 439440.
[107] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/430-431.
[108] İbn Sa'd, c. 1, s. 300, İtan Abdilberr, c. 3, s. 1200, İbnEsîr, c. 4, s. 267, İtan Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 13.
[109] İbn Sa'd, c. 1, s. 300, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 90, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 13.
[110] İbn Sa'd, c. 1, s. 300, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 90, İbn Hacer, c. 3, s. 13.
[111] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 301, Ahmed b. Hantael, Müsned, c. 4, s. 13, .
[112] İbn Sa'd, c. 1, s. 301 .
[113] İbn Sa'd, c. 1, s. 301, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 13.
[114] İbnSa'd.d, s. 301, .
[115] İbn Hacer, c. 3, s. 1 3.
[116] İbn Sa'd, c. 1.S.301.
[117] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 301 , Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 90.
[118] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 13.
[119] İbn Sa'd, c. 1, s. 301, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 280.
[120] Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 90, Halebî, c. 3, s. 280.
[121] İbn Sa'd, c.1, s. 300-3001, Ebu'l-Fidâ, c. 2, s. 90, İbn Hacer, c. 3, s. 13, Halebî, c. 3, s. 280.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/431-433.
[122] İbn Hazm, Cem here, s. 280-281.

[123] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 304.
[124] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 225.
[125] İbn AMIberr, İstiâb, c. 3, s. 1413.
[126] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 304, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâvç, c. 5, s. 91.
[127] İbn Sa'd, c. 1, s. 304, İbn Abdilberr, İ stiâb, c. 3, s. 1413, .
[128] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 225.
[129] İbn Sa'd, c. 1, s. 304, İbn Abdilberr, c. 3, s. 1413, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1 , s. 225.
[130] İbn Esîr.d, s. 225.
[131] İbn Sa'd, c. 1, s. 304, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 91.
[132] İbn Sa'd, c. 1, s. 304, İbn Abdilberr, c. 3, s. 1413, İbn Esir, c. 1,s.225, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 91.
[133] İbn AMIberr, c. 3, s. 1413.
[134] İbn Sa'd, c. 1, s. 304, İbn Abdilberr, c. 3, s. 1413, İbn Esîr, c. 1,s.225.
[135] İbn Sa'd. c. 1. s. 304-305.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/433-435.
[136] İbn Hazm, Cemhere, s. 429, Yâkût, Mu'cemu'l-buldan, c. 2, s. 16, Kalkaşandf, Nihâyetü'l-ereb, s. 185.
[137] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 247, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 55, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 266.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/435.
[138] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 323, Ebu'l-Ferec, el-Vefa, c. 2, s. 750, Ebu'l-Fidâ el-Bidâye, c. 5, s. 93.
[139] İbn Sa'd, c. 1, s. 323, Ebu'l-Fenec, c. 2, s. 750, İbn Seyyid, c. 2, s. 246, İbn Kayyım, c. 3, s. 54, Halebî, c. 3, s. 265.
[140] İbn Sa'd, c. 1, s. 323. Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 750, İbn Seyyid, c. 2, s. 246-247, İbn Kayyım, c. 3, s. 54.
[141] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 246-247, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 265, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 4,
s. 50.
[142] İbn Seyyid, c. 2, s. 247, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 54, Halebî, c. 3, s. 265, Zürkânf, c. 4, s. 50.
[143] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 323
[144] İbn Sa'd, c. 1, s. 323, Ebu'l-Ferec, el-Vefâ, c. 2, s. 757, İbn Seyyid, c. 2, s. 247, İbn Kayyım, c. 3, s. 54, Halebî, c. 3, s. 265, Zürkânf, c. 4, s. 50.
[145] İbn Kayyım, c. 3, s. 54.
[146] İbnSa'd,c. 1, s. 323, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 750, İbn Seyyid, c. 2, s. 247, İbn Kayyım, c. 3, s. 54, Halebî, c. 3, s. 265, Zürkânf, c. 4, s.50.
[147] İbn Seyyid, c. 2, s. 247, İbn Kayyım, c. 3, s. 54.
[148] İbn Sa'd, c. 1, s. 323, İbn Seyyid, c. 2, s. 247 İbn Kayyım , c. 3, s. 54.
[149] Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 750, İbn Seyyid, c. 2, s. 247, İbn Kayyım, c. 3, s. 54.
[150] İbn Sa'd, Tabak âtü'l-k übrâ, c. 1, s. 323, E bu'l-F erec, el -Vetâ, c. 2, s. 750, İ bn Seyyi d, U yün u'l-eser, c. 2, s. 247, E bu'l -F idâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 93, İbn Kayyım, c. 3, s. 54, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 265, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 4, s. 50.
[151] Kastalânf, M erâhib, c. 1, s. 319.
[152] İbn Seyyid, c. 2, s. 247, İbn Kayyım, c. 3, s. 54, Zürkânf, c. 4, s. 50.

[153] İbn Sa'd, c. 1 ,s. 323, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 750-751, İbn Seyyid, c. 2, s. 247, İbn Kayyım, c. 3, s. 54, Kastalânf, c. 1, s. 319, Halebî, c. 3, s. 266, Zürkânf, c. 4, s. 50.
[154] İbn Seyyid, c. 2, s. 247, İbn Kayyım, c. 3, s. 54, Kastalânf, c. 1, s. 319, Halebî, c. 3, s. 266, Zürkânf, c. 4, s. 50.
[155] İbn Sa'd, c. 1, s. 323, İbn Seyyid, c. 2, s. 247, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 751, İbn Kayyım , c. 3, s. 54, Kastalânf, c. 1, s. 319,
Halebî, c. 3, s. 266, Zürkânf, c. 4, s. 50.
[156] İbn Seyyid, c. 2, s. 247, İbn Kayy,m, c. 3, s. 54-55, Kastalânf, c. 1, s. 319, Halebî, c. 3, s. 266, Zürkânf, c. 4, s. 50.
[157] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/435-438.
[158] Kalkaşandf, Nihâyetü'l-ereb, s. 399.
[159] İbrı Hazm, Cemhere, s. 482-483.
[160] İbn Hazm, s. 289.
[161] İbn Hazm, s. 469.
[162] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 271.
*** Azne olarak kaydedenler de vardır (İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 268, Yâkût, c. 2, s. 298).**
[163] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 303.
[164] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 298.
[165] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 303.
[166] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 234.
[167] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1281.
[168] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 234.
[169] İbn Sa'd, c. 1,s.3O3.
[170] İbn Sa'd, c. 1, s. 303, İbn Hacer, c. 3, s. 234.
[171] İbn Sa'd, c. 1, s. 303, İbn Hazm, Cemhere, s. 289.
[172] İbn Sa'd, c. 1, s. 303, İbn Esîr, c. 1, s. 298, .
[173] İbn Esîr.c.1, s. 298.
[174] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 298.
[175] İbn Sa'd, c. 1, s. 303, İbn Esîr, c. 1, s. 298.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/439-440.
[176] İbn Hazin, Cemhere, s. 272, Kalkaşandf, Nihâyetü'l-ereb, s. 437-443.
[177] İbn Hazm, s. 482.
[178] İbn Hazm, s. 273.
[179] İbn Hazm, s. 275.
[180] İbn Hazm, s. 274, Kalkaşandî, s. 443.
[181] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.4, s. 205, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 286, İbn Haldun, Târih, c. 2, s. 2, s. 51.
[182] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 309.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/440-441.
[183] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 7, s. 35.
[184] İbn Sa'd, c. 1, s. 309, ^hm ed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 477.
[185] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 477, c. 5, s. 80, Müslim, SahıVı, c. 2, s. 722.
[186] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 60.
[187] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/441-442.

[188] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 309-310, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâvç re'n-nihâve, c. 5, s. 92.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/443.
[189] İbn Hazm, Cemhere, s. 483.
[190] İbn Hazm, s. 302.
[191] İbn Hazm, s. 469.
[192] İbn Hazm, s. 303, Kalkaşandî, Nihâyetü'l-ereb, s. 1 87.
[193] Kalkaşandf, Nihâvetü'l-ereb, s. 187.
[194] İbn İshak.İbnHişam, c. 4, s. 205, İbn Esir, c. 2, s. 286, İbn Haldun, c. 2, s. 51 .
[195] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 316, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 93.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/443-444.
[196] Kalkasandf, Nihâyetü'l-ereb, s. 182.
[197] İbn Hazm, Cemhere, s. 440.
[198] İbn Hazm, s. 478.
[199] Kalkaşandf,s. 182.
[200] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3,161, İbn Hazm, s. 441.
[201] İbn Sa'd, t 3, s. 161.
[202] İbn İshak.İbnHişam, c. 4, s. 205, İbn Esir, c. 2, s. 286, İbn Haldun, c. 2,ks. 2, s. 51 .
[203] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 331, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 251, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 56, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 320.
[204] İbn Sa'd, c. 3, s. 161 .
[205] Semhüdi, Vefâu'l-vıefâ, c. 4, s. 1185.
[206] İbn Sa'd, c. 1, s. 331 , İbn Seyyid, c. 2, s. 251, İbn Kayyım , c. 3, s. 56, Kastalânf, c. 1, s. 320, Zürkânf, c. 4, s. 56.
[207] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 251 , İbn Kayyım, Zâdu'l-m ead, c. 3, s. 56, Kastalânf, Me vâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 320, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 4, s. 56.
[208] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 331.
[209] İbn Sa'd, c. 1, s. 331 , İbn Seyyid, c. 2, s. 251, İbn Kayyım , c. 3, s. 56, Kastalânf, c. 1, s. 320, Zürkânf, c. 4, s. 56.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/445-447.
[210] Ibn Hazm, Cemhere, s. 1 98-199.
[211] İbn Abdilberr. İstiâb. c. 4. s. 1531-1533.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/447-448.
[212] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 279, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 77, Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 19, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1532, İbn E ar, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 358.
*** Rebeze, Medine yakinınd a b ir karyedir. E bu Zerri 'I-Gı fârPn in kabri orad adı r (İ bn E sfr, N ihâye, c. 2, s. 18 3, Fi ruzâbâdf, K âm ûs, c. 1, s. 366). Medine'ye uzaklığı üç mildir (Yâkût, Mu'cemu'l-buldan, c. 3, s. 24).**
[213] İbn Abdilberr, c. 4, s. 1532, İbn Ear, c. 5, s. 358.
[214] EbuUbeyd,s.19, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 153.
[215] İbn Sa'd, c. 1, s. 279, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 77, İbn Esîr, c. 5, s. 358.
[216] İbn Sa'd, c. 1, s. 279, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 77, Ebu Dâvud, c. 3, s. 153 İbn Abdilberr, c. 4, s. 1532, İbn E ar, c. 5, s. 358.
**** Ebu Dâvud, c. 3, s. 153.**

[217] İbn Sa'd, c. 1, s. 279, Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 77, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1532, İbn E ar, c. 5, s. 358.
[218] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 77, E bu Ubeyd, s. 19, İbn Ear, c. 5, s. 358.
[219] EbuDâvud,c.3,s. 153.
[220] İbn Sa'd, c. 1, s. 279, Ahmed, c. 5, s. 77, Ebu Ubeyd, s. 19, Ebu Dâvud,c.3, s. 153, İbn Esîr, c. 5, s. 358.
[221] İbn Sa'd, c. 1, s. 279, Ahmed, c. 5, s. 77, İbn Esîr, c. 5, s. 359.
[222] Ebu Dâvud, c. 3, s. 153.
[223] İbn Sa'd, c. 1, s. 279, Ahmed, c. 5, s. 77, Ebu Ubeyd, s. 19, İbn Esîr, c. 5, s. 358.
[224] İbn Sa'd, c, s. 279, Ahmed, c. 5, s. 77.
[225] Ebu Ubeyd, s. 19, Ebu Dâvud, c. 3, s. 153.
[226] İbn Sa'd, c. 1.S.279.
[227] İbn Abdilberr, c. 4, s. 1532.
[228] Ahmed, c. 5, s. 77, Ebu Ubeyd, s. 1 9, Ebu Dâvud, c. 3, s. 153, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1532, İbn Esîr, c. 5, s. 358.
[229] İbn Sa'd, c. 1, s. 279, Ahmed, c. 5, s. 77, Ebu Ubeyd, s. 19, Ebu Dâvud, c. 3, s. 153, İbn Esîr, c. 5, s. 358.
[230] İbn Sa'd, c. 1, s. 279, Ahmed, c. 5, s. 77, Ebu Ubeyd, s. 19, Ebu Dâvud, c. 3, s. 153, İbn Esîr, c. 5, s. 358.
[231] Ebu Ubeyd, s. 19, Ebu Dâvud, c. 3, s. 153, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1532.
[232] İbn Sa'd, c. 1, s. 279, Ahmed, c. 5, s. 77, İbn Esîr, c. 5, s. 358.
[233] Ebu Ubeyd,Kitâbu'l-emvâl,s.19,Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 153.
[234] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 279, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 77, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 153, İbn Esîr,
Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 358.
[235] Ebu Ubeyd, s. 19, Ebu Dâvud, c. 3, s. 153-54, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1532.
[236] İbn Sa'd, c. 1, s. 279, Ahmed, c. 5, s. 77, Ebu Ubeyd, s. 19, İbn Esîr, c. 5, s. 358.
[237] İbn Sa'd, c. 1, s. 279, Ahmed, c. 5, s. 77-78, Ebu Ubeyd, s. 19, Ebu Dâvud, c. 3, s. 153-154, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1532, İbn Esîr, c. 5, s. 358.
[238] Ebu Ubeyd, s. 19, Ebu Dâvud, c. 3, s. 153-154, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1532.
[239] İbn Sa'd, c. 1, s. 279, Ahmed, c. 5, s. 77-78, İbn Esîr, c. 5, s. 358.
[240] Ebu Ubeyd, s. 19, Ebu Dâvud, c. 3, s. 154, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1532.
[241] Ebu Ubeyd, s. 19, Ebu Dâvud, c. 3, s. 154.
[242] Ebu Ubeyd, s. 19, Ebu Dâvud, c. 3, s. 154, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1532.
[243] İbn Sa'd, c. 1, s. 279, Ahmed, c. 5, s. 78, İbn Esîr, c. 5, s. 358.
[244] Ebu Dâvud, c. 3, s. 154.
[245] İbn Sa'd, c. 1, s. 279, Ahmed, c. 5, s. 78, İbn Esîr, c. 5, s. 358.
[246] İbn Sa'd, c. 1, s. 279, Ahm ed, c. 5, s. 78.
[247] İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 279, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 78, Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 19, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 15328.
[248] Ebu Ubeyd, s. 19, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1532.
[249] İbn Sa'd, c. 1, s. 279, Ahmed, c. 5, s. 278, Ebu Ubeyd, s. 19, İbn Esîr, c. 5, s. 358.
[250] İbn Sa'd, c. 1, s. 279, Ebu Ubeyd, s. 20, İbn E sfr, c. 5, s. 358.
[251] Ebu Ubeyd, s. 20, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1532.
[252] Ebu Ubeyd, s. 20.

[253] İbn Abdilberr, c. 4, s. 1532-533.
[254] İbn Sa'd, c. 1, s. 279, Ahmed, c. 5, s. 78, İbn Esîr, c. 5, s. 358.
[255] Ebu Ubeyd, s. 20.
[256] İbn AMIberr, c. 4, s. 1533, İbn Esîr, c. 5, s. 358.
[257] Ebu Ubeyd, s. 20, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1533, İbn E sfr, c. 5, s. 358.
[258] İbn Esîr, c. 5, s. 358.
[259] İbn Abdilberr, c. 4, s. 1533, İbn Esîr, c. 5, s. 358.
[260] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/448-451.
[261] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1.S.266, İbnHazm, Cem here, s. 423.
[262] İbn Hazm, s. 477.
[263] Kalkaşandf, Nihâyetü'l-eneb, s. 229.
[264] İbn Hazm, s. 485.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/451.
[265] Ffruzâbâdf, Kâmûsu'l-muhft, c. 2, s. 213.
[266] Yâkût. c. 2. s. 229.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/452.
[267] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 266.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/452.
[268] İbn Hazm, Cemhere, s. 484.
[269] İbn Hazm, s. 307.
[270] İbn Hazm. s. 469.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/452-453.
[271] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 281 .
[272] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 68.
[273] İbn Sa'd, c. 1, s. 281 .
[274] İbn Sa'd, c. 1, s. 281 , Ahm ed, c. 5, s. 68, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 1 36.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/453.
[275] İbn Sa'd, c. 1,5.281 .
[276] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 136.
[277] Ahmedb. Hanbel.c.5, s. 68, İbn Esîr, c. 5, s. 136.
[278] İbn Sa'd, c. 1, s. 281 , Ahm ed, c. 5, s. 68, İbn Esîr, c. 5, s. 136.
[279] İbn Sa'd, c. 1, s. 281 .
[280] İbn Sa'd. c. 1. s. 281 . Ahm ed. c. . 5. s. 68. İbn E sfr. c. 5. s. 136.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/453.
[281] Ibn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 100-103.
[282] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 61.
[283] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 156, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 177-178, Bev+ıakf Sünenü'l-kübrâ, c. 6, s. 144.
[284] Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 347.
[285] Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 347, Buhâri, Sahih, c. 4, s. 61.
[286] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 347.
[287] İbn Sa'd. Tabakâtü'l-kübrâ. c. 1. s. 274.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/453-455.
[288] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1057, Taberî, Târih, c. 3, s. 143, Ebu'l-Fidâ, Sîre, c. 4, s. 64, Bedrüddin Aynf, Umdetu'l-kârî, c. 8, s. 54, İbn Hacer, Fethu'l-bârf,c. 8, s. 251.

[289] Vâkıdî, c. 3,s.1057,Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 184.
[290] Taberî, Tefsfr, c. 10, s. 206.
[291] Vâkıdî, c. 3, s. 1057, Ebu Dâvud, c. 3, s. 184, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 64.
[292] Ebu Dâvud, c. 3, s. 184, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 64.
[293] Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 64, .
[294] Vâkıdî, c. 3, s. 1057, Ebu Dâvud, c. 3, s. 184, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 64-65.
[295] Taberî, c. 10, s. 206, İbn Hacer, c. 8, s. 251.
[296] Vâkıdî, c. 3, s. 1057, Ebu Dâvud, c. 3, s. 184, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 64.
[297] Vâkıdî, c. 3, s. 1057, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 65, Bedrüddin Ayni", Umde, c. 8, s. 54.
[298] Taberî, c. 10, s. 206, İbn Hacer, c. 8, s. 251, Diyarbekrî, c. 2, s. 140.
[299] Vâkıdî, c. 3, s. 1057, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 65.
[300] Vâkıdî, c. 3, s. 1057, .
[301] İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 488.
[302] Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 18, Buhârî, Sahîh, c. 2, s. 76, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 184.
[303] Ahmedb. Hanbel, c. 2, s. 18, Buhârî, c. 2, s. 76, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 279-280.
[304] Ahmed, c. 2, s. 18, Buhârî, c. 2, s. 76, Ebu Dâvud, c. 3, s. 184, Tirmizî, c. 5, s. 280.
[305] Ahmed, c. 2, s. 18, Buhârî, c. 2, s. 76.
[306] Vâkıdî, c. 3, s. 1057.
[307] Buhârî, c. 2, s. 76.
[308] Ahmed, c. 1, s. 16, Buhârî, c. 5, s. 206, Tirmizî, c. 5, s. 279.
[309] Buhârî, c. 2, s. 76, Müslim, Sahîh, c. 4, s. 1865, 2141, Tirmizî, c. 5, s. 280.
[310] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 196-197, Vâkıdî, c. 3, s. 1057-1 058, Ahmed, c. 1, s. 16, Buhârî, c. 5, s. 206, Tirmizî, c. 5, s. 279, Taberî, Tefar, c. 10, s.205.
[311] İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 488.
[312] Ahmed, c. 2, s. 18.
[313] Müslim, c. 4, s. 1865.
[314] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 197, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1058, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 16, Buhârî, Sahîh, c. 2, s. 76, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 279, Taberî, Tetsfr, c. 10, 205-206.
[315] İbn İshak, c. 4, s. 197, Vâkıdî, c. 3, s. 1058, Ahmed b. Hanbel, c. 1 , s. 16, Buhârî, c. 5, s. 206, Tirmizî, c. 5, s. 279, Taberî, c.10, s. 206.
[316] İbn İshak, c. 4, s. 197, Ahmed, c. 1, s. 16, Buhârî, c. 5, s. 206, Tirmizî, c. 5, s. 279.
[317] Buhârî, c. 5, s. 207.
[318] Vâkıdî.c. 3,3.1058-1059.
[319] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 197, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 16, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 206, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 279.
[320] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1059.
[321] İbn İshak, c. 4, s. 197, Vâkıdî, c. 3, s. 1059, Ahmed, c. 1,s.16, Buhârî, c. 5.
[322] Vâkıdî, c. 3, s. 1059.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/455-459.
[323] Taberî, Tefar, c. 10, s. 206, İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 8, s. 254, Diyarfcekrf, TârıViu'l-hamfs, c. 2, s. 140.
[324] Bedrüddin Avnf, Umdetu'l-kârf, c. 8, s. 54, Diyarbekrî, c. 2, s. 140-141.

[325] İbn İshak.c. 4. s. 197. Buhâıf. c. 5. s. 207. Tirmizî. c. 5. s. 279. Taberî. c. 10. s. 206. Vâhidf. Esbâbu'n-nüzûl. s. 173-174.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/459-460.
[326] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1058.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/460.

DOKUZUNCU YIL HACCI

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hacca Niyetlenip Vazgeçişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Ramazan ayında Tebükten döndükten sonra, hac yapmak istedi.
Sonra da:
"Beytullah'ta müşrikler bulunacaklar ve onu çırılçıplak tavaf edecekler! Bu hal ortadan kalkmadıkça, ben haccetmek istemem!" buyurdu.[1]
Müşrikler, geceleyin üzerlerine hiçbir örtü almadan Kabe'yi çırılçıplak tavaf ederler ve böyle yapmayı Kabe'ye bir tazim ve saygı sayarlar
"Beytullah'ı anamın beni doğurmuş olduğu hal üzere tavaf ederim. Üzerimde dünyadan zulüm kansan hiçbir şey yok!" derlerdi . [2]
Kadınlardan da, böyle yapanlar olurdu.
Elbiseli tavaf etmek isteyenler, Kureyşîlerden emaneten veya kira ile alacakları elbiseden başka elbise ile tavaf etmeyi pek istemezlerdi. Müşriklerden biri, herhangi bir elbise ile tavaf ettiği zaman, onu tavaf ettikten sonra atar, lânetlik adını taktığı o elbiseye artık ne kendisi, ne de başkası hiçbir zaman el sürmezdi.[3]

Hz. Ebu Bekir'in Hac Âmiri Olarak Gönderilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Hicretin 9. yılı Ramazan ayının kalan günleri ile Şevval ve Zilkade aylarını geçirdikten sonra, Müslümanlara hac yaptırmak üzere Hz. Ebu Bekir'i hac amirliğine tayin buyur-du. [4]

Hz. Ebu Bekir üçyüz Müslümanla birlikte Medine'den yola çıktı.

Peygamberimiz Aleyhisselam, kurbanlık olmak üzere boyunlarına nişan taktığı ve sağ yanlarına işaretler yaptığı yirmi deveyi de, Naciye b. Cündübü'l-EslemPye teslim edip, birlikte yolladı. Hz. Ebu Bekir, kendisi için ayrıca kurbanlık beş deve götürdü. [5] Abdurrahman b. Avf da kendisi için kurbanlık gönderen hacılar arasında idi. [6] Hz. Ebu Bekir, Zül huleyfe'de ihrama girip, "Lebbeyk!" diyerek tel biyeye başladı. [7]

Hz. Ali'nin Berâe Sûresi ile Bazı Hususları Halka Tebliğe Memur Edilişi

Hz. Ebu Bekir hac emîn olarak Mekke'ye gönderildikten sonra, Peygamberimiz Aleyhisselama Berâe (Tevbe) sûresi nazil olmuştu.
"Yâ Rasûlullah! Bu sûreyi halka okumak üzere Ebu Bekir'e göndersene!" denildi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Butebliği[8] benden veya[9] ev halkımdan olan bir adamdan başkası benim yerime eda edemez, yerine getiremez!" buyurdu. [10]
Çünkü, Arapların âdet ve geleneğine göre, herhangi bir muahedeyi ancak kabilenin reisi veya onun akrabasından biri akd veya naks edebilirdi.
Hz. Ali de, Peygamberimiz Aleyhisselama, bu bakımdan Hz. Ebu Bekir'den daha yakın bulunuyordu. [11]
Bunun için, Peygamberimiz Aleyhisselam Hz. Ali'yi yanına çağırdı ve ona şöyle buyurdu:
"1. Berâe (Tevbe) sûresinin baş tarafından şu yazılmış olanları götür!
2. Kurban kesme günü, Mina'da toplandıkları zaman halka bağırarak ilan et ki: Hiçbir kâfir Cennete giremeyecektir!
3. Bu yıldan sonra, hiçbir müşrik hac yapmayacaktır.
4. Hiçbir çıplak Beytullah'ı tavaf etmeyecektir.
5. Kimin Resûlullah Aleyhisselamla anlaşması varsa, onun anlaşması, müddeti bitinceye kadar, muteber olacaktır." [12]
Zeyd b. Üsey' de:
"Alib.EbuTalib'e:
'Sen Mekke'ye hangi şeyle (direktifle) gönderildin?' diye sordum.
'Şu dört şeyi tebliğ etmekle gönderildim:
1. Cennete ancak Müslüman olan kişi girecektir!
2. Çıplak (kişi) Beytullah'ı tavaf etmeyecektir,
3. Bu yıldan sonra, Müslümanlar ve müşrikler biraraya gelmeyeceklerdir.
4. Herkim ki kendisiyle Peygamber Aleyhisselam arasında ahid vardır, onun ahdi müddetine kadar 7muteberdir ve müddeti olmayanların müddeti dört aydır' dedi" demiştir. [13]
Peygamberimiz Aleyhisselam Hz. Ali'ye:
"Bunları muhakkak ya ben götüreceğim (tebliğ edeceğim), ya da sen götürecek (tebliğ edecek)sin! Olmazsa ben gideceğim.
Fakat, sen git! Hiç şüphesiz, Allah senin diline sebat, kalbine hidayet verir!" buyurduktan sonra, onun göğsünü eliyle sığadı. [14]
Hz. Ali, hemen Peygamberimiz Aleyhisselamın devesine binerek yola çıktı. [15] Ebu Hureyre de Hz. Ali'yle birlikte gitti. [16]
Hz. Ali, Hz. Ebu Bekir'e yolda yetişti. [17]
Hz. Ebu Bekir, seher vakti Arc'da bulunduğu[18] ve tekbir getirmek için dikildiği sırada arkasından[19] Peygamber Aleyhisselamın devesi Kasvâ'nın (Dârimî'ye göre Ced'â'nın) böğürtüsünü işitti. [20]
Peygamberimiz Aleyhisselamın geldiğini sandı. [21]
"Bu, [22] Kasvâ'dır! [23] (Ced'â'nın böğürtüsüdür!)
Belki de, Resûlullah Aleyhisselam hacca gelmiştir.
Keşke gelseydi, namazı kendisiyle birlikte kılardık!" dedi. [24]

Telaşla gitti. [25] Bir de baktı ki, Kasvâ'nın üzerinde gelen Ali'dir! [26]
Hz. Ebu Bekir, Hz. Ali'yi görünce: [27]
"Âmir misin? [28] Yoksa memur musun? [29] Ya da elçi misin? [30] Resûlullah Aleyhisselam, hacca seni mi âmir tayin etti?" diye sordu.
Hz. Ali:
"Hayır! [31] Memurum. [32] Eİçiyim. [33]
Resûlullah Aleyhisselam beni haccın durak yerlerinde[34] halka Berâe sûresini okuyayım[35] ve her ahd sahibine ahdinin tamamlanacağını da bildireyim diye gönderdi" dedi[36] ve Peygamberimiz Aleyhisselamın mektubunu Hz. Ebu Bekir'e verdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, mektupta yazılı sözleri Hz. Ali'nin halka ilan etmesini emir buyurmuştu. [37]
Hz. Ebu Bekir'e de; müşriklere muhalefet edilmesini, Arefe günü Müzdelife'de değil, Arafatta vakfe yapılmasını, güneş batmadıkça Arafat'tan dönüşe geçilmemesini, Müzdelife'den ise güneş doğmadan önce dönüşe geçilmesini söylemişti. [38]
İkisi birlikte gittiler. [39]
Hz. Ebu Bekir, Mekke'ye ifrad haccına niyetlenmiş olarak girdi. [40]
Terviye'den önceki günde (Zilhicce'nin yedinci gününde) [41] öğleden sonra[42] halka bir hutbe irad etti. [43] Hutbesinde halka hac amellerini anlattı.
Hz. Ebu Bekir hutbesini bitirince, Hz. Ali kalktı, halka Berâe (Tevbe) sûresini okudu. [44]
Rivayete göre; Peygamberimiz Aleyhisselam, Berâe sûresinin başından otuz veya kırk âyet yazdırıp Hz. Ali ile göndermişti. [45]
Yüce Allah'ın Peygamberimiz Aleyhisselama indirdiği Berâe sûresinde şöyle Duyurulmuştur
"Müşriklerin içinden (kendileriyle) muahede yaptıklarınıza karşı, Allah'tan ve Resûlünden bir ültimatomdur bu!
Ey müşrikler! Haydi, yeryüzünde dört ay daha güvenlikle dolaşın!
Bilin ki; siz Allah'ı âciz bırakacak değilsiniz!
Allah, herhalde, kâfirleri dilediği zaman rüsvay edicidir.
Bu, hacc-ı ekber günü, Allah'tan ve Resûlünden insanlara şöyle bir tebliğdir
Allah ve Resûlü, müşrikleri himaye etmekten artık kesin olarak uzaktır!
Bununla birlikte, ey kâfirler! Küfürden ve muahedelere riayetsizlikten tevbe ederseniz, bu, sizin için hayırlıdır.
Yine, yüz çevirirseniz şunu bilin ki, elbette siz Allah'ı âciz bırakacak değilsiniz!
Sen, o küfredenleri elem verici bir azapla müjdele!
Muahede yaptığınız müşriklerden, size karşı ahidlerine riayette hiçbir eksiklik yapmamış, aleyhinizde düşmanlarınızdan hiçbir kimseye yardım etmemiş olanlar bundan müstesnadır!
O halde, onların müddetleri bitinceye kadar ahidlerini tamamlayın.
Çünkü, Allah haksızlıktan sakınanları sever.
Dokunulması haram olan o aylar çıktığı zaman, artık o müşrikleri nerede bulursanız öldürün!
Onları esir olarak yakalayın, onlan hapsedin, onların bütün geçit yollarını tutun!
Eğer onlar tevbe edip müşriklikten dönerler, namaz kılarlar, zekat verirlerse, kendilerini serbest bırakın.
Çünkü, Allah çokyarlıgayıcı, çok esirgeyicidir.

Eğer kendilerine taarruz edilmesi emredilen müşriklerden biri eman dilerse ona eman ver ki, Allah'ın kelâmını dinlesin. Sonra onu emin olduğu yere kadar selametle ulaştır
Çünkü, onlar gerçeği bilmeyen bir kavimdir.
O müşriklerin Allah yanında, Allah'ın Resûlü yanında nasıl bir ahdi olabilir ki?
Mescid-i Haram'm yanında muahede yaptıklarınız müstesnadır.
O halde, bunlar size karşı doğrulukla hareket ederlerse, siz de kendilerine öylece doğrulukla muamele edin!
Şüphesiz ki, Allah ahde vefasızlıktan sakınanları sever.
Onların nasıl ahdi olabilir ki, size galebe çalsalar hakkınızda ne biryemin, ne de bir vecibe tanırlar.
Onlar, sizi ağızlarıyla güya hoşnut ederler, fakat kalbleri dayatır.
Onların çoğu fâsık kimselerdir.
Onlar, Allah'ın âyetleri karşılığında az bir bahâyı satın aldılar da, onun yolundan halkı zorla men ettiler!
Gerçekten de, onların yapmakta oldukları şeyler ne kötüdür!
Onlar, bir mü'min hakkında ne biryemin, ne de bir vecibe tanırlar!
Onlar, taşkınların ta kendisidirler.
Bununla birlikte, onlar tevbe edip müşriklikten dönerler, namaz kılarlar, zekat verirlerse, artık onlar dinde kardeşlerinizdir.
Biz, âyetleri, öğrenecek bir kavim için açıklarız.
Eğer ahidlerinden sonra yine andlarını bozarlar ve dininize saldınrlarsa, küfrün önderlerini de hemen öldürün!
Çünkü, onlar aslında andları olmayan adamlardır.
Bu suretle umabilirsiniz ki vazgeçerler.
Ey mü'minler, andlarını bozan, Peygamberi sürüp çıkarmayı kuran ve bununla birlikte sizinle muharebeye ilk defa kendileri başlayan bir kavim ile çarpışmaz mısınız?
Onlardan korkacak mısınız?
Eğer gerçekten inanmış kimseler iseniz, kendisinden korkmanıza lâyık olan bir Allah vardır.
Onlarla savaşın ki, Allah sizin ellerinizle onlan azaplandırsın, rüsvây etsin. Onlara karşı size yardım etsin. Mü'minler zümresinin göğüslerini ferahlandırsın, kalblerindeki öfkeyi gidersin.
Allah kimi dilerse ona tevbe nasip eder.
Allah hakkıyla bilendir ve her yaptığını yerli yerince yapandır.
Yoksa siz kendi halinize bırakılıvereceğinizi, içinizden cihad edenleri, Allah'tan, Allah'ın Resûlünden ve mü'minlerden başkasını sır dostu edinmeyenleri Allah'ın bilmediğini, Allah yolundaki fedakârlıklarınızın mükâfatsız kalacağını mı sandınız?
Allah, ne yaparsanız hepsinden haberdardır.
Allah'a eş koşanların kendi küfürlerine kendileri şahit olup dururken Allah'ın mescidlerini onarmaya yeterlikleri yoktur.
Onların hayır namına bütün yaptıkları boşa gitmiştir.
Onlar ateşte temelli kalıcıdırlar.
Allah'ın mescidlerini, ancak Allah'a ve ahiret gününe iman eden, namazı dosdoğru kılan, zekatı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler onarır.
İşte, doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır.

Siz hacı sakalığını, Mescid-i Haram'ın onarımını, Allah'a ve ahiret gününe inanan, Allah yolunda cihad eden kimselerin amelleri gibi mi tuttunuz?
Bunlar, Allah yanında bir olamazlar.
Allah zâlimler güruhuna hidayet vermez.
İman eden, hicret eden, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla savaşan kimselerin Allah yanında dereceleri daha büyüktür.
İşte, onlar kurtuluşa erenlerin ta kendisidirler.
Rableri, kendinden bir rahmet, bir rıza ile, onlara içlerinde tükenmez ve temelli bir nimet bulunan Cennetleri müjdeler!
Onlar orada ebedî ve temelli olarak kalıcıdırlar.
Çünkü, büyük ecirve mükâfat Allah'ın yanındadır.
Ey iman edenler! Babalarınızı, kardeşlerinizi-eğer küfrü sevip iman üzerine tercih ediyorlarsa-ve I iler edinmeyin!
İçinizden kim onların velilikleri altına girerse, işte onlar zâlimlerin ta kendisidirler.
De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, kabileniz, elinize geçirdiğiniz mallar, kesada uğramasından korktuğunuz bir ticaret ve hoşunuza giden meskenler size Allah'tan, O'nun Peygamberinden ve O'nun yolundaki bir cihaddan daha sevgili ise, artık Allah'ın emri gelinceye kadar bekleyedurun!
Allah fâsıklar güruhunu hidayete erdirmez.
Andolsun ki; Allah birçok savaş yerlerinde ve Huneyn gününde size yardım etmiştir.
O Huneyn gününde ki, sayıca çokluğunuz o zaman kibirlenme, kendinizi beğenme, kendinize güvenme duygusu vermişti de, bu, size gelecek kazadan birşeyi gidermeye yaramamıştı.
Yeryüzü o genişliğine rağmen başınıza dar gelmişti.
Nihayet, bozularak gerisin geri dönüp gitmiştiniz.
Sonra, Allah Resûlü ile mü'minlerin üzerine sekînetini indirdi, görmediğiniz melek ordularını indirdi ve kâfirleri azaplandırdı.
Bu, o kâfirlerin cezası idi.
Sonra, Allah bunun ardından kimi dilerse onun tevbesini kabul eder. Allah çok yarlıgayıcıdır. Çok esirgeyicidir.
Ey mü'minler! Müşrikler ancak bir necis ve murdardır.
O halde, bu yıllarından sonra, onları Mescid-i Haram'a yaklaştırmayın.
Eğer yoksulluktan korkarsanız, Allah dilerse sizi yakında fazlından zenginleştirir. Çünkü, Allah herşeyi bilen ve her yaptığını yerli yerince yapandır." [46]

Mina'ya Gidiş ve Arafat'a Çıkış

Terviye (Zilhicce'nin sekizinci) günü gelip güneş gökte batıya doğru ağınca Hz. Ebu Bekir Kabe'yi yedi defa tavaf etti. Sonra, Benî Şeybe kapısında hayvanına binip Minaya gitti. Öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabah namazlarını orada kıldı.

Güneş Sebir dağının üzerinden doğunca, hayvanına bindi. Nemire'ye varıp ulaştığı zaman, orada bir kıl çadıra indi.

Güneş batıya doğru eğilince, hayvanının üzerinde Batn-ı Urene'de halka bir hutbe irad etti. Hayvanını ıhdırdı, öğle ile ikindi namazını bir ezan, iki kametle kıldırdı.

Sonra, hayvanına bindi, Arafat'ta vakfe yaptı. Öğleden önce bir hutbe irad etti.[47]

Hutbesinde Müslümanlara hac amellerini anlattı. [48]

Hz. Ali'ye dönüp:

"Kalk yâ Ali! Resûlullah Aleyhisselamın elçiliğini yerine getir!" dedi.

Hz. Ali kalkıp Berâe sûresinin başından kırk âyet kadar okudu. [49]

Hz. Ebu Bekir oruçlu orucunu açtığı vakitte Arafat'tan dönüşe geçti, Müzdelife'ye erişti. Tanyeri ağarmaya başlayınca, sabah namazını erkence kıldırdıktan ve Müzdelife vakfesini yaptıktan sonra:

"Ey insanlar! Erkence davranınız! Ey insanlar! İnsanca davranınız!" diyerek Müslümanları oradan kaldırıp Minaya yollandırdı.

Muhassir vadisine erişinceye kadar durmadan gittiler.

Hayvan üzerinde Akabe Cemresine gelerek birer birer yedi taş attıktan ve kurban kesme yerine dönüp kurbanını kestikten sonra da, hayvan üzerinde bir hutbe irad etti.[50]

Hutbesinde; Arafattan topluca nasıl akıp gelineceğini, kurban hükümlerini ve sair hac amellerini anlattı.

Hz. Ebu Bekir hutbesini bitirince, Hz. Ali kalktı. [51]

"Ey insanlar! Ben sizlere Resûlullah Aleyhisselamın elçisiyim!" dedi.

Müşrikler:

"Ne hakkında?" diye sordular. [52]

Hz. Ali, Berâe (Tevbe) sûresini okudu. [53]

Peygamberimiz Aleyhisselamın emri gereğince, halka tebliğ ve ilan edeceği şeyler hakkında: [54]

"Ben sizlere dört şeyi bildirmeye memurum: [55]

1. **Hiçbir kâfir Cennete giremeyecektir,**
2. **Bu yıldan sonra hiçbir müşrik hac yapmayacaktır,**
3. **Hiçbir çıplak Beytullah'ı tavaf etmeyecektir,**
4. **Kimin Resûlullah Aleyhisselamla anlaşması varsa, onun anlaşması, müddeti bitinceye kadar muteber olacaktır. [56]**

Bunlar dışında kalan her müşrike, emniyet ve selamet yerlerine, yurtlarına dönebilmeleri için kendilerine tebligat yapıldığı günden itibaren dört ay mühlet verilmiştir.

Bundan sonra, hiçbir müşrik için ne ahid, ne de himaye vardır. [57]

Allah ve Allah'ın Resûlü, müşrikleri himayeden uzaktır!" dedi. [58]

Müşrikler:

"Biz, senin ahdinden de, senin amcanın oğlundan da uzağızdır! [59] Amcanın oğluna tebliğ et ki, biz ahdimizi arka tarafı miza atmışızdır. Bizimle onun arasında, [60] mızraklarla savaşmaktan, kılıçlarla çarpışmaktan başka ahid yoktur!" dediler. [61]

Dönüp giderlerken de, birbirlerine:
"Yahu, siz ne yapıyorsunuz?! Kureyşîler bile Müslüman olmadılar mı?!" diyerek kendilerini kınadılar ve nihayet Müslüman oldular. [62]
Hz. Ali, teşrik günlerinde kalkıp:
"Allah ve Resûlünün himayesi her müşrikten uzaktır!
Ey müşrikler! Bundan böyle, yeryüzünde dört ay daha gezip tozunuz!
Bu yıldan sonra hiçbir müşrik hac yapmayacaktır!
Hiçbir çıplak Beytullah'ı tavaf etmeyecektir!
Cennete ancak mü'min olan girecektir!
Bu yıllarından sonra müşrikler ve Müslümanlar biraraya gelmeyecekler!" diyerek sesleniyor, yorulduğu zaman da Hz. Ebu Bekir kalkıp bunları tebliğ ve ilan ediyordu. [63]
Ebu Hureyre de, bunları Hz. Ali ile birlikte olanca kuvvetiyle bağırarak ilan etmekteydi. [64]
Hz. Ebu Bekir, Medineye dönünce, tebliğ vazifesinin Hz. Ali'ye veriliş sebebini Peygamberimiz Aleyhisselamdan öğrenmek istedi ve:
"Yâ Rasûlallah! Yoksa benim hakkımda birşey mi hadis ve nazil oldu?" diye sordu. [65]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hayır! [66] Senin hakkında hayırdan başka birşey hadis olmamıştır!
Fakat, bunu kendimden veya ev halkımdan başkasının tebliğ ve ilan edemeyeceği bana emrolun-du. [67]
Onu benden veya ev halkımdan olan bir kimseden başkası tebliğ ve edâ edemezdi!" buyurdu. [68]

---

[1] Tabeıİ, TefsTr, c. 1 0, s. 62, Ebu'l-Fidâ, Tefar, c. 2, s. 332.
[2] İbn Seyyid, Uvûnu'l-eser, c. 2, s. 231, Halebî, İnsânu'l-uvûn, c. 3, s. 233, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 4, s. 90.
[3] Halebî. c. 3. s. 233.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/461.
[4] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 4, s. 188, Taberî, Târih, c. 3, s. 154, Ebu'l-Fidâ, Sîre, c. 4, s. 68, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 3, s. 30, Kastalânf, M evâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 228, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 111.
[5] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1077, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 3, s. 168, Taberî, c. 3, s. 154, İbn Seyyid, c. 2, s. 231, İbn Kayyım, c. 3, s. 30.
[6] Vâkıdı, c. 3, s. 1077, Taberî, c. 3, s. 154.
[7] Vâkıdı, Megâzî.c. 3, s. 1077.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/462.
[8] Ibn Ishak, Ibn Hişam, Sîre, c. 4, s. 1 90, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 383.
[9] Belâzurî, c. 1, s. 383.
[10] İbn İshak,c,s.19O, Belâzurî, c. 1, s. 383.
[11] Hâzin, Tefsir, c. 2, s. 204.
[12] İbn İshak,c.4, s. 190, Taberî, Tefsir, c. 10, s. 65.
[13] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 79, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 222.
[14] İbn Kesfr, Tefsir, c. 2, s. 333.

[15] İbn İshak,c.4, s. 190, Taberî, Tefsir, c. 10, s. 65.
[16] Mesaî, Sünen, c. 5, s. 234, Taberî, Tefsfr, c. 10, s. 65.
[17] İbn İshak,c.4, s. 190, Taberî, c. 1 0, s. 65.
[18] Vâkidf, c. 3, s. 1077, Dârimî, Sünen, c. 1,s.393.
[19] Dârimî, c. 1,3.393.
[20] Vâkıdî, c. 3, s. 1077, Dârimî, c. 1, s. 393.
[21] Tirmizî, t 5,s. 275.
[22] Vâkıdî, c. 3, s. 1077, Dârimî, c. 1, s. 393.
[23] Vâkıdî, c. 3, s. 1077.
[24] Dârimî, c. 1, s. 393, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 229, Zürkânf, M evâhib Şerhi, c. 4, s. 93.
[25] Tirmizî, c. 5, s. 275.
[26] Vâkıdî, c. 3, s. 1077, Dârimî, c. 1, s. 393, Tirmizî, c. 5, s. 275.
[27] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 190, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 30.
[28] İbn İshak, c. 4, s. 190, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 393, Taberî, Tefsfr, c. 10, s. 65, Zemahşerî, Keşşaf, c. 2, s. 712, Ebu'l-Fidâ, Sîre, c. 4, s. 69, İbn Kayyım, c. 3, s. 30.
[29] İbn İshak, c. 4, s. 190, Taberî, c. 1 0, s. 65, Zemahşerf, c. 2, s. 172, Ebu'l-Fidâ, Sîre, c. 4, s. 69, İbn Kayyım, c. 3, s. 30.
[30] Dârimî, c. 1, s. 393, Kastalânf, c. 1, s. 229, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamfs, c. 2, s. 141.
[31] İbn İshak, c. 4, s. 190, Vâkıdî, M egâzf, c. 3, s. 1077, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 2, s. 168, Dârimî, c.1, s. 393.
[32] İbn İshak, c. 4, s. 190, Zemahşerf, c. 2, s. 172, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 69.
[33] Dârimî, c. 1, s. 393, Kastalânf, c. 1, s. 229, Diyarbekrî, c. 2, s. 141.
[34] Dârimî, c. 1,3.393.
[35] Vâkıdî, c. 3, s. 1077, İbn Sa'd, c. 2, s. 168, Dârimî, c. 1 , s. 393.
[36] Vâkıdî, c. 3, s. 1077, İbn Sa'd, c. 2, s. 168.
[37] Tirm izf, Sünen, c. 5, s. 275.
[38] Vâkıdî, c. 3,5.1077.
[39] İbn İshak, c. 4, s. 190, Tirmizî, c. 5, s. 275.
[40] Vâkıdî, c. 3, s. 1077.
[41] Vâkıdî, c. 3, s. 1077, Dârimî, c. 1, s. 393.
[42] Vâkıdî, c. 3, s. 1077.
[43] Vâkıdî, c. 3, s. 1077, Dârimî, c. 1, s. 393.
[44] Dârimî, Sünen, c. 1, s. 393, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 229.
[45] Taberî, c. 3, s. 154, Zemahşerf, c. 2, s. 1 72, Neseff, c. 2, s. 115.
[46] Berâe (Tevtoe) sûresi: 1-28.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/462-468.
[47] Vâkidf, Megâzî, c. 3, s. 1077.
[48] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 229.
[49] İbn Kesfr, Tefsir, c. 2, s. 334.
[50] Vâkıdî, c. 3,5.1077-1078 .
[51] Dârimî, Sünen, c. 1, s. 393, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 229.
[52] Zemahşerf, Keşşaf, c. 2, s. 1 72, Neseff, M edârik, c. 2, s. 115.
[53] Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 1 078, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 168, Dârimî, c. 1, s. 393, Kastalânf, c. 1, s. 229.

[54] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 190, Taberî, Tefsfr, c. 10, s. 65.
[55] Zemahşerf, c. 2, s. 172, Neseff, c. 2, s. 115.
[56] İbn İshak, c. 4, s. 190-191, Taberî, c. 1 0, s. 65, İbn Kayyım, c. 3, s. 30.
[57] İbn İshak, c. 4, s. 191.
[58] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 299, Belâiurf, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 383, Nesâf, Sünen, c. 5, s. 234, Taberî, c. 10, s. 64.
[59] Taberî, Târîh, c. 3, s. 1 54.
[60] Zemahşerf, c. 2, s. 173, Neseff, c. 2, s. 115.
[61] Taberî, Târîh, c. 3, s. 1 54, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 291.
[62] Taberî, Târîh, c.3, s. 1 54, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 291.
[63] Tirm iif, Sünen, c. 5, s. 275-276.
[64] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 999, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 202, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 383, Nesâf, Sünen, c. 5, s. 234, Taberî, Tefsfr, c. 10, s. 63 Ebu'l-Fidâ, İbn Kesir, Sîre, c. 4, s. 71, Tefsfr, c. 2, s. 332.
[65] Ahmedb. Hanbel, c. 1, s. 3, Belâzurî, c. 1,s.383, Yâkübf, Târîh, c. 2, s. 76, Taberî, Târîh, c. 3, s. 154.
[66] Belâzurî, c. 1, s. 383, Yâkubî, c. 2, s. 76, Taberî, c. 3, s. 154.
[67] Ahmed, c. 1, s. 3.
[68] Belâzurî. c. 1. s. 383. Taberî. c. 3. s. 154.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/469-471.

MEDİNE'YE GELENLER VE MEDİNE'DEN GÖNDERİLEN ELÇİLER

Benî Tayyi' Temsilcilerinin Medine'ye Gelip Müslüman Oluşu

Benî Tayyi'lerin Kimlikleri .Yurtları ve Medine'ye Geliş Tarihleri Benî Tayyi'ler; Kahtan'ın soyundan gelme Kehlan kabilelerindendirler.[1]

Benî Tayyi'lerin ata soyları şöyle sıralanır Benî Tayyi' (Cülhüme) b. Üded, b. Zeyd, b. Yeşcüb, b. Arib, b. Zeyd, b. Kehlan, b. Sebe', b. Yeşcüb, b. Ya'rüb, b. Kahtan. [2] Tayyi' (Cülhüme) b. Üded'in üç oğlu vardı:

1. **Futra,**
2. **Gavs,**
3. **Haris. [3]**

Tayyi' kabileleri, Tayyi'in Futra ve Gavs adındaki oğullarının soyundan türemiştir.

Futra=Tayyi'in soyundan gelen kabileler:

1. **Cedîle,**
2. **Benî Hârice b. Sa'd, b. Futra, b. Tayyi';**

Cedîle'den gelen kabileler:

1. **Salebe b. Ruman, b. Cündüb, b. Hârice, b. Sa'd,**
2. **Salebe b. Zühl, b. Ruman,**
3. **Sa'lebe b. Ced'â, b. Zühl, b. Ruman,**
4. **BenîAhmed b. Haris, b. Sümâme, b. Malik, b. Ced'â, b. Zühl, b. Ruman, b. Cündüb, b. Hârice kabileleridir.**

Gavs b. Tayyi'in soyundan gelen kabileler:

1. **Benî Sual b. Amr, b. Gavs,**
2. **Benî Cerm Sa'lebe b. Amr, b. Gavs,**
3. **Benî Nebhan b. Amr, b. Gavs,**
4. **Benî Heniyy b. Amr, b. Gavs kabileleridir.**

Sual b. Amr b. Gavs'ın soyundan gelen kabileler

1. **Benî Buhter b. Atüd, b. Uneyn, b. S el âmân, b. Sual,**
2. **Ma'n b. Atüd, b. Uneyn, b. Selâman, b. Sual,**
3. **Benî Sinbis b. Muaviye, b. Sual,**
4. **BenîAhzem b. Rebia, b. Cervel, b. Sual,**
5. **Necd b. Ebi Ahrem, b. Rebia, b. Cervel, b. Sual kabileleridir.**

Nebhan ve Sa'dlardan gelen kabileler

1. **Sa'd b. Nebhan,**
2. **Nâbil b. Nebhan kabileleridir. [4]**

Tayyi'lerin yurtları Yemen'de idi.

Tayyi'ler Ezelîlerin ardından Hicaz'a gelip Sümeyrve Feyd'e konmuşlar, Ecâ've Selmâ dağlarını ele geçirmişlerdi.

Hicaz'da, Şam'da, Irak'ta ovaları, dağları dolduran cemaatler haline gelmişlerdi. [5]

Sümeyr bir dağ, [6] Feyd de Mekke yolunda bir yerdir. Ecâ' ve Selmâ dağlarına yakındır. Feyd'le Vâdi'l-kurâ arası altı geceliktir. [7]

Benî Tayyi' temsilcilerinin Medine'ye gelişi H icretin 9. yılında idi. [8]

Benî Tayyi' temsilcileri onbeş kişi idiler. [9]

LZeydü'l Hayl, [10]

2. **Vüzer b. Câbir, b. Südus, b. Asmâu'n-N ebhânî,**
3. **Kabîsa b. Esved, b. Âmir, b. Cerm,**

4. BenîMa'nlardan Malik b. Abdullah, b. Hayberî, [11]
5. Kuayn b. Huleyf (Halid b. Cedîle), [12]
6. Benî Devlanlardan bir adam , [13]
7. Kays b. Kesefietü't-TarÎTÎ,
8. Kays b. Huleyfü't-Tarîfî temsilciler arasında bulunuyordu. [14]

Temsilcilerin reisi ve seyyidi, Benî Nebhanlardan Zeydü'l-Hayl b. Mühelhel idi. [15]
Temsilciler Medine'ye geldikleri zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam Mescidde idi.
Temsilciler, Mescidin önünde ve yanında hayvanlarının dizlerini bağladıktan sonra, Mescide girdiler.
Peygamberimiz Aleyhiselamın yanına vardılar. [16]
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara bakıp:
"Ben, size hiçbir yararı bulunmayan Uzzâ'dan, ondan ve Allah'tan başka tapmakta olduğunuz siyah deveden daha hayırlı olanı tavsiye ederim!" buyurdu. [17]
Zeydü'l-Hayl:
"Yâ Rasûlallah! Ben sana dokuz konaklık yerden hayvanımı yorarak geldim. Gecelerimi uykusuz, gündüzlerimi susuz geçirdim" dedi. [18]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Seni yamaçlardan ve düzlerden buraya kadar getiren, kalbini imana yaklaştıran Allah'a hamdol-sun!" buyurdu ve Zeyd'in elini avucunun içine alıp:
"Sen kimsin, ismin nedir?" diye sordu.
Zeyd:
"Ben, Zeydü'l-Hayl'ım! Şehadet ederim ki, Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur! Sen de O'nun kulu ve resûlüsün!" dedi. [19]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sen Zeydü'l-Hayl değil, Zeydü'l-Hayr'sın!" buyurdu.
Zeyd'in Zeydü'l-Hayl diye anılması, atlardan çok iyi anladığı ve onlarla çok uğraştığı içindi. [20]
Peygamberimiz Aleyhisselam Benî Tayyi' temsilcilerine İslâmiyeti anlatıp Müslüman olmalarını teklif edince, onlar hemen Müslüman oldular. [21]
Allah onlardan razı olsun![22]

Zeyd'in Üstün Kişiliği ve Kendisine Yerler Verilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Arap adamlarından bana fazileti anılanlardan hiçbiri yoktur ki, yanıma gelince onu hakkında söylenilen faziletin dûnunda görmüş olmayayım!
Ancak, Zeyd bundan müstesnadır Ondaki her fazilet bana eriştirilmiş değildir!" buyurdu ve kendisine Zeydü'l-Hayr adını taktı. [23]
Bu görüşünü kendisine de açıkladı. [24]
Zeydü'l-Hayr'ı m künyesi Ebu Müknif idi. [25]
Kendisi şair, hatib, babayiğit, [26] güzel yüzlü ve güzel ahlâklı idi.
İri ve uzun bir ata bindiği zaman, merkebe binmiş gibi, ayakları yerde sürünürdü. [27]
Peygamberimiz Aleyhisselam ona Feyd ile birlikte iki arazi de verdi ve bu hususta onun için bir ferman yazısı da yazdırdı. [28]
Peygamberimiz Aleyhisselam Vüzer(veyaVezr) b. Südus'tan başka temsilcilerden her birisi için de, kavimlerine yazılar yazdırdı.
Vüzer b. Südus, Peygamberimiz Aleyhisselamın kendilerini Araplara boyun eğdirmek istediğini sanarak kızdı ve:
"Vallahi ben hiçbirzaman boynumu bir Araba eğmem!" diyerek Şam'a çekti gitti.
Hıristiyanlığa girdi ve başını kazıttı. [29]
Temsilcilerin her birine bahşiş olarak beşer ukiyye, Zeyd'e ise oniki buçuk ukiyye gümüş verildi. [30]

Zeydü'l-Hayr'ın Yolda Hastalanıp Vefat Edişi

Zeydü'l-Hayr kavminin yanına dönmek üzere Peygamberimiz Aleyhisselamın yanından ayrılıp giderken, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Zeyd muhakkak Medine hummasına tutulur, kurtulmaz. Kurtulmasa da, kınanmaz!" buyurdu.
Zeydü'l-Hayr, Necd ülkesindeki sulardan bir suyun başına ulaştığı, [31] Ferde (Karde) diye anılan yerde bulunduğu sırada[32] hummaya tutuldu ve orada vefat etti. [33]
Yüce Allah ondan razı olsun!
Zeyd vefat edince, Kabîsa b. Esved onun üzerine bir yıl ağıt ağlattıktan sonra, ona ait hayvan ve eşyaları onun evine gönderdi.
Peygamberimiz Aleyhisselamın Feyd ve iki arazi hakkındaki ferman yazısı da eşya içinde bulunuyordu. [34]
Zeyd'in karısı, Zeyd'in hayvanının üzerinde bulunmadığını görünce. [35] bilgisizliği, aklının ve dininin kıtlığı sebebiyle, [36] Zeyd'in eşyasını, Peygamberimiz Aleyhisselamın Zeyd'e verdiği arazinin ferman yazısı da içinde bulunduğu halde, hemen ateşe verip yaktı. [37]

Sa'd-ı Hüzeym Temsilcilerinin Medine'ye Gelişi ve Müslüman Oluşu

Sa'd-ı Hüzeymlerin Soyları ve Yurtları

Sa'd-ı Hüzeymlerin soyları şöyle sıralanır: Sa'd-ı Hüzeym b. Zeyd, b. Leys, b. Sûd, b. Eslüm, b. Elhâfî, b. Kudâa. [38]

Kudâa'dan şu kabileler türemiştir

1. **Benî Mehre b. Haydan, b. Amr, b. Elhâfî, b. Kudâa,**
2. **Beni Behrâ b. Amr, b. Elhâfî, b. Kudâa,**
3. **Benî Beliyy, b. Amr, b. Elhâfî, b. Kudâa,**
4. **Benî Cüheyne, b. Zeyd, b. Leys, b. Sûd, b. Eslüm, b. Elhâfî, b. Kudâa,**
5. **Benî Selâman,**
6. **Haris,**
7. **Dınne,**
8. **Uzre,**
9. **Benî Sa'd-ı Hüzeym b. Zeyd, b. Leys, b. Sûd, b. Eslüm, b. Elhâfî, b. Kudâa,**
10. **Benî Selîh Amr b. Hulvan, b. İmran, b. Elhâfî, b. Kudâa,**
11. **Tenuh Benî Teymullah b. Esed, b. Vebere, b. Tağlib, b. Hulvan, b. İmran, b. Elhâfî, b. Kudâa,**
12. **Benî Huşeyn b. Nemir, b. Vebere, b. Tağlib, b. Hulvan, b. İmran, b. Elhâfî, b. Kudâa. [39]**

Bunların her birinden de birçok kabileler türem iştir. [40]

Sa'd-ı Hüzeym'in:

1. **Uzre**
2. **Dınne,**
3. **Haris,**
4. **Selâmân,**
5. **Muaviye**
6. **Vail**

7. Sa'b adlarında yedi oğlu vardı. [41] Sa'd-ı Hüzeymler Yemen halkındandı. [42]

Sa'd-ı Hüzeym Temsilcilerinin Müslüman Oluşu

Yemen halkından Sa'd-ı Hüzeym temsilcileri Hicretin 9. yılıncia.[43] Peygamberimiz Aleyhisselamin ashabıyla oturduğu sırada, Medine'ye geldiler.
"Yâ Rasûlallah! Bizi İmriü'l-Kays'ın iki beyti diriltti!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Nedir onlar?" diye sordu.
Temsilciler:
"Seninle buluşmak üzere geliyorduk. Şöyle şöyle olan yerde bulunduğumuz sırada, su bizi yanılttı. Onu bulmaya güç yetiremedik.
Gide gide, mugaylan ve dikenli ağaçlı bir yere vardık.
İçimizden her bir adam, susuzluktan ölmek üzere bir ağacın gölgesine gitti.
Ölmek üzere olduğumuz bir sırada bir süvari çıkageldi.
Süvari bazımızı görünce iki beyit okudu ki, okuduğu beyitlerde suyun Dâric yanında bulunduğu bildiriliyordu.
"Bu şiiri kim söylemiş?" diye sordu.
Bazımız:
"İmriü'l-Kays!" dedi.
Süvari:
"İşte, vallahi Dâric önünüzdedir!" dedi.
Hemen dönüp onun yanına vardık. Onunla aramızdaki yakınlık elli zira kadardı.
İmriü'l-Kays'ın tarif ettiği gibi, su yosunu o suyun üzerini gölgelemekte idi" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Dünyada ünlü, önemli olan bu kişi, ahirette ünsüz ve önemsizdir!" buyurdu. [44]
Sa'd-ı Hüzeym temsilcilerinin Medine'ye gelişi Hicretin 9. yılının sonuna doğru idi. [45]
Sa'd-ı Hüzeymlerden Ebu Numan'ın rivayetine göre, babası demiştir ki:
"Kavmimden birkaç kişinin başında Resûlullah Aleyhisselamın yanına vardım. [46]
Resûlullah Aleyhisselam, ülkelere ve Araplara galebe çalmış, halktan bir kısmı isteyerek, bir kısmı da kılıç korkusuyla İslâmiyete girmiş bulunuyordu. [47]
Medine'nin bir köşesine indiktan sonra, Mescide doğru gittik. Mescidin kapısına vardık.
Resûlullah Aleyhisselamı Mescidde cenaze namazı kıldırdığı sırada bulduk. [48]
Resûlullahın arkasında[49] bir köşede ayakta dikildik.
Resûlullah Aleyhisselamla görüşüp kendisine bey'at edinceye kadar halk ile birlikte namaza durmadık. [50]
Resûlullah Aleyhisselam, namazı kıldırıp dönünce, [51] bize baktı. [52]
'Siz kimsiniz?" diye sordu.
'Benî Sad-ı Hüzeymlerdeniz!' dedik. [53]
Resûlullah:
'Siz Müslüman mısınız?' diye sordu.
'Evet!' dedik.
Resûlullah:
'Kardeşinizin üzerine namaz kılmadınız mı?' diye sordu.
'Yâ Rasûlallah! Biz, sana bey'at edinceye kadar bunun bize caiz olmayacağını sanıyorduk[1] dedik.
Resûlullah Aleyhisselam:

'Siz, nerede Müslüman olursanız olun, Müslümansınız!" buyurdu.
'Müslüman olduk!' dedik. [54]
Müslüman olup İslâmiyet üzerine bey'at ettik, sonra konak yerimize döndük.[55]
Resûlullah Aleyhisselam konuklanmamız ve ağırlanmamız için emir verdi. [56]
Yaşı en küçük olanımızı gerimizde bırakmıştık.
Resûlullah Aleyhisselam bizi arattı, yanına götürüldük.
Adamımız ilerleyip Resûlullah Aleyhisselama İslâmiyet üzerine bey'at etti.
'Yâ Rasûlallah! Bu, bizim en küçüğümüz ve hizmet edenimizdir!' dedik.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Cemaatin en küçüğü, onların hizmet edicisidir!
Allah ona bereketini ihsan etsin!" buyurdu.
Vallahi, Resûlullah Aleyhisselamın ona duası yüzünden, o, en hayırlımız ve Kur'ân'ı en iyi okuyanımız oldu.
Sonra, Resûlullah Aleyhisselam onu üzerimize vali yaptı.
Bize imamlık ederdi. [57]
Medine'de üç gün oturduktan sonra, vedalaşmak üzere Resûlullah Aleyhisselamın yanına vardık. [58]
Döneceğimiz sırada, Resûlullah Aleyhisselam Bilal'e emretti. [59]
O da içimizden her birine[60] bahşiş olarak ukiyyelerle gümüş verdi.
Kavmimizin yanma döndük.
Allah onlara da İslâmiyeti nasip etti." [61]

Benî Âmir b. Sa'saalardan Bazılarının Medine'ye Gelişi

Benî Âmir b. Sa'saaların Kimlikleri

Adnan'ın soyundan gelen[62] Benî Âmir b. Sa'saaların ata soyları şöyle sıralanır. Âmir b. Sa'saa, b. Muaviye, b. Bekr, b. Hevâzin, b. Mansur, b. İkrime, b. Hasafa, b. Kays, b. Aylan, b. Mudar. Âmir b. Sa'saa'nın:

1. **Rebia,**
2. **Hilal,**
3. **Nümeyr,**
4. **Süvâet isimlerinde dört oğlu vardı . [63]**

Peygamberimiz Aleyhisselamın amcası Haris b. Abdulmuttalib'in annesi Safiyye Hatun, Benî Âmir b. Şaşaalardandı. [64]

Benî Âmir b. Sa'saalardan Medine'ye Kimlerin, Ne Zaman ve Niçin Geldikleri

Benî Amirlerden temsilci olarak Medine'ye ilk gelenler arasında bulunan Amir b. Tufeyl, Erbed b. Kays (Mıkyes) ve Cebbar b. Selmâ; bu üçü, Benî Âmirlerin reisleri ve şeytanları idiler.
Benî Âmir halkı Âmir b. Tufeyl'e:
"Ey Âmir! Herkes Müslüman olmuştur. Sen de Müslüman ol!" dedikleri zaman:
"Vallahi Araplar bana tâbi oluncaya kadar uğraşıp durmaya azimliyimdir! Ben mi Kureyşîlerin şu gencine tâbi olacağım?!" dedikten sonra, Erbed'e:
"Şu adamın yanına vardığımızda ben karşısına geçer, onu lafa tutarım! Ben böyle yaptığım zaman sen onu arkasından kılıçla vurup öldür![65]
Muhammed öldürüldüğü zaman, halk savaşmak istemezler, diyetten fazlasına nza göstermezler. Biz de onlara diyeti öderiz!" dedi. [66]
Benî Âmir temsilcileri Hicretin 10. yılında Medine'ye geldiler. [67]
Ebu Mutarrif Abdullah b. Şıhhîr der ki:
"Peygamber Aleyhisselama gelen Benî Âmir heyeti içinde vanp kendisine selam verdik. [68]
'Yâ Rasûlallah! [69] Sen bizim velîmizsin. [70] Sen bizim seyyidimizsin. [71] Sen bizim babamızsın. [72] Sen bizim üzerimize en uzananımızsın! [73] Sen bizim fazilette en üstünümüzsün! Sen bizim için içi et-yağ dolu çanaksın! Sen susun, sen busun!' dedik. [74]
Resûlullah:
'Yeter! Yeter! [75] Siz, söylemeniz gerekeni, lâyık olanı söyleyin. Bana 'Resûl ve Peygamber" diye hitab edin de, şeytan sizi kolayca aldatmasın! [76]
Seyyid, Allahtır! Seyyid, Allah'tır! Seyyid, Allah'tır![1] buyurdu. [77]

Âmir'le Erbed'in Peygamberimiz Aleyhisselama Suikasta Yeltenmeleri

Peygamberimiz Aleyhisselam oturduğu sırada, Amir b. Tufeyl ile Erbed varıp Peygamberimiz Aleyhisselamın önüne oturdular. [78]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Âmir'in oturması için bir döşek, minder getirtti. [79]
"Ey Âmir! Müslüman ol!" buyurdu. [80]
Âmir b. Tufeyl:
"Yâ Muhammedi Müslüman olursam bana ne olacak?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Müslümanların yararlandıkları şeylerden sen de yararlanacaksın. Onların mükellef bulundukları şeylerle sen de mükellef olacaksın" buyurdu. [81]
Âmir b. Tufeyl:
"Müslüman olursam, senden sonra bu işe beni memur edecek misin?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bu, ne senin için, ne de kavmin için mümkün değildir.[82]
Fakat, ben seni süvari kumandanı yapayım.[83] Çünkü, sen süvari adamsın!" buyurdu. [84]
Âmir:
"Ben zaten bugün Necd süvarilerinin başında bulunuyorum. [85]
Ben sana üç şeyi teklif ediyor, seni şu üç şeyi seçmekte serbest bırakıyorum:
Ya çöller halkı senin olur, şehir ve köyler halkı benim olur.
Ya ben sana halife olurum.
Ya da Gatafan halkından bin al atlı, bin de al kısraklı süvarilerle gelir, seninle savaşırım. [86]
Vallahi, süvarileri, piyadeleri senin üzerine yığarım!" dedi. [87]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah seni bunu yapmaktan men eder!" buyurdu. [88]
Âmir, Erbed'le birlikte dönüp gidince, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah'ım! Şunlara karşı bana yet! [89]
Âmir b. Tufeyl'i istediğin şeyle-ki, o benim de istediğimdir-uğraştır (başımdan def et)! [90]
Allah'ım! Benî Âmir'in kavmine doğru yolu göster!" diyerek dua etti. [91]
Âmir b. Tufeyl, Erbed'e:
"Yazıklar olsun sana ey Erbed! Sana emretmiş olduğum şey nerede kaldı?
Vallahi, yeryüzünde kendim hakkında en çok korkup çekindiğim bir adam varsa, o da sendin!
Vallahi, bugünden sonra hiçbir zaman senden korkar değilim!" dedi.
Erbed:
"Hakkımda hüküm vermekte acele etme! [92]
Vallahi, onun hakkında bana emretmiş olduğun şeyi yerine getirmeye kaç defa davrandımsa, her defasında ya onunla benim arama sen girdin! Arada senden başkasını göremedim! Kılıçla sana mı vuraydım?! [93] Yahut, onunla benim arama demir bir sur gerildiğini gördüm ! [94] Yahut, kılıcımın kınına el attığımda sanki elim kuruyup kaldı, elimi kımıldatamadım! [95]

Ya da, kılıcımı sıyırmak istediğim zaman, puğur bir devenin önümde ağzını açıp bana doğru yöneldiğini gördüm! Vallahi, ona kılıcımı sıyıramadım, başımı yutar diye korktum!" dedi. [96]

Useyd b. Hudayr'ın Âmir'le Erbed'i Kovması

Useyd b. Hudayr, Amir b. Tufeyl ile Erbed'in başlarına dürterek:
"Hemen buradan çıkın gidin maymunun dölleri!" diyerek onları Medine'den kovdu.
Âmir b. Tufeyl, ona:
"Sen kimsin?" diye sordu.
Useyd b. Hudayr
"Useyd b. Hudayr'ım!" dedi.
Âmir b. Tufeyl:
"Hudayr b. Simâk'ın oğlusun hâ?!" dedi.
Useyd b. Hudayr
"Evet!" dedi.
Âmir b. Tufeyl:
"Baban senden daha hayırlı ve iyi idi!" dedi.
Useyd b. Hudayr
"Hayır! Ben senden de, babamdan da hayırlıyı m dır!
Çünkü, babam müşrikti, sen de müşriksin!" dedi. [97]

Âmir'le Erbed'in Başına Gelenler

Amir b. Tufeyl ile Erbed yürü arına doğru çıkıp gittiler. [98]
Âmir b. Tufeyl, yolda rastladığı Benî Selûllerden bir kadının çadırına indi, yatıp uyudu. [99]
Yüce Allah onun boynunda bir taun (veba) peyda etti. [100]
Dili, koyun memesi gibi dışarı sark[101]
Âmir b. Tufeyl, boynunda çıkan ve hıyarcığa benzeyen şişten öleceği sırada:
"EyÂmir oğulları! Demekbenim gibi biradam hem deve taununa benzeyen bir kabarcığa, hıyarcığa tutulacak; hem de Selûllerden bir kadının çadırında ölecek hâ?l
Olamaz böyle şey!" dedi. [102]
O kadının evinde ölmek istemedi. [103]
"Getirin bana atımı!" dedi. [104]
Hemen atının sırtına atladı, mızrağı eline aldı. [105]
"Ey ölüm! [106] Ey ölüm meleği! [107] Çık karşıma!" diye semaya doğru haykırarak atını koşturdu durdu. [108]
En sonunda, atından ölü olarak yere düştü.[109]
Benî Âmirlerin yurduna vardığı zaman, Erbed'e kavmi:
"Ey Erbed! Ardında ne haber var?" diye sordular.
Erbed:
"Vallahi, birşey yok! O (Peygamberimiz Aleyhisselam) bizi öyle birşeye ibadete davet etmişti ki, onun şimdi yanımda bulunmasını ve kendisini okla vurup öldürmemi ne kadar isterdim!" dedi.
Erbed, bu sözü söyledikten bir veya iki gün sonra, kendisine ait devesinin üzerinde giderken, Yüce Allah bir yıldırım salıp onu ve devesini yaktı, yok etti. [110]

Hz. İbrahim'in Vefatı

Hicretin 8. yılında Zilhicce ayında Peygamberimiz Aleyhisselamın Hz. Mâriye'den doğan oğlu Hz. İbrahim, [111] Hicretin 10. yılında, 10 Rebiülevvel Salı günü vefat etti. [112]
Hz. İbrahim vefat ettiği zaman onaltı aylıktı. [113]
Onsekiz aylık olduğu da rivayet edilir. [114]
Hz. İbrahim, Benî Mazinlerden sütannesi Ümmü Bürde'nin evinde, yanında bulunuyordu. [115]
Peygamberimiz Aleyhisselam; Abdurrahman b. Avf'ın elinden tutarak Hz. İbrahim'in bulunduğu hurma bahçesine, [116] demirci Ebu Seyf'in evine gitti. [117] Hz. İbrahim'i kucağına aldı. [118]
O sırada Hz. İbrahim can veriyordu.
Peygamberimiz Aleyhisselamın gözlerinden yaş dökülmeye başladı . [119]
Abdurrahman b. Avf:
"Sen de mi ağlıyorsun yâ Rasûlallah?! [120]
Böyle ağlamaktan halkı sen men etmemiş miydin?" dedi. [121]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey İbn Avf! Bu, ancak bir acımadan ibarettir! [122]
Ben ancak kendisinde bulunmayan hasletleri sayıp dökerek ölü üzerine bağıra bağıra ağlamaktan men ettim!
Ben, sizi günah ve hamakat olan iki bağırıştan; nimete kavuşulduğu sıradaki eğlence, oyun bağırışıyla yüz-göz tırmalamak, üst-baş yırtmaktan ve şeytan şamatasından men ettim!
Benim bu ağlamam ise bir acımadan ibarettir.
Acımayana, acınmaz!" buyurdu. [123]
Peygamberimiz Aleyhisselamın gözlerinden tekrar yaşlar dökülünce: [124]
"Göz ağlar, kalb üzülür.
Biz, Yüce Rabbimizin razı olacağı sözden başkasını söylem eyiz ! [125]
Vallahi[126] ey İbrahim! Biz senin firakınla çok üzgünüz! [127]
İbrahim benim oğlumdur. O, meme emerken ölen bir süt kuzusudur.
Cennette onun süt emme müddetini tamamlamak üzere iki sütanne tâyin olunmuştur!" buyurdu[128] ve sonra da:
"Ey dağ! Eğer bendeki üzüntü sende olsaydı, muhakkak, yıkılmış gitmiştin!
Fakat, biz Allah'ın bize emrettiğini söyleriz:
'Biz Allah'ınız, Allah'ın kullarıyız. Ve biz O'na dönücüleriz! Rabbü'l-âlemm olan Allah'a hamdederiz' deriz" buyurdu. [129]
Peygamberimiz Aleyhisselamın Hz. İbrahim için ağladığı sırada Üsâme b. Zeyd feryada başlayınca, Peygamberimiz Aleyhisselam onu men etti.
Üsâme:
"Senin de ağladığını gördüm!" deyince, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ağlamak, acımaktan ileri gelir. Feryad ve figan ise, şeytandandır" buyurdu. [130]
Hz. İbrahim can verirken annesiyle teyzesinin feryad etmelerine mani olunmadı ise de, vefat edince mani olundu. [131]

Hz. İbrahim'in Yıkanışı, Cenaze Namazının Kılınışı ve Gömülüşü

Hz. İbrahim'in teyzesinin bildirdiğine göre; Hz. İbrahim'in cenazesini Fadl b. Abbas yıkadı. [132]
Sütannesi Ümmü Bünde'nin yıkadığı da rivayet edilir. [133]
Sanıldığına göre; ikisi birlikte yıkamışlardır. [134]
Hz. İbrahim yıkanırken, Peygamberimiz Aleyhisselamla Hz. Abbas orada oturdular. [135]
Hz. İbrahim'in cenazesi Ümmü Bürde'nin evinden küçük bir şerir üzerinde taşındı. [136]
Peygamberimiz Aleyhisselam Bakiyy kabristanında[137] Hz. İbrahim'in cenaze namazını kıldırdı. [138]
Cenaze namazını kıldırırken dört tekbir aldı. [139]
Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Yâ Rasûlallah! İbrahim'i nereye gömelim?" diye soruldu. [140]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onu Bakiyy'e, [141] salih selefimiz Osman b. Maz'un'un yanına gömünüz!" buyurdu. [142]
Hz. İbrahim, Bakiyy kabristanında Osman b. Maz'un'un yanına gömüldü. [143]
Hz. İbrahim'in kabri, yola ve Akîl'in evine çok yakındı. [144]
Fadl b. Abbas ile Üsâme b. Zeyd kabrin içine indiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam kabrin kıyısına, Hz. Abbas da Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına oturdu. [145]
Peygamberimiz Aleyhisselam kabrin yan tarafındaki kerpiçler arasında bir açıklık görüp kapatılmasını emretti.[146]
Kerpici oraya kendi eliyle koydu, açığı kapatıp düzeltti ve:
"Sizden biriniz, biriş yaptığınız zaman, onu içe sinecek biçimde yapsın! Çünkü, öyle yapmak, musibete uğrayanın içini yatıştırır.
Gerçi, bunun ölüye ne zararı, ne yaran olur; fakat bu, dirinin gözünü aydınlatr!" buyurdu. [147]
Hz. İbrahim gömüldüğü zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bir kırba su getirecek kimse var mı?" diye sordu.
Ensardan bir zât hemen bir kırba su getirdi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Saç onu İbrahim'in kabrinin üzerine!" buyurdu. [148]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. İbrahim'in kabrinin başına bir taş getirilmesini de emredip, getirilen taşı kabrin başına dikti. [149]
Hz. İbrahim'in kabri bir alâmetle belirlendi.
Kabrinin üzerine ilk defa su serpilen de, o oldu. [150]

Hz. İbrahim'in Vefatı Gününde Güneş Tutuluşu ve Peygamberimiz Aleyhisselamın Müslümanları Uyarışı

Hz. İbrahim'in vefat ettiği gün, güneş tutulunca, halk:
"İbrahim'in ölümü için güneş tutuldu!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, bunu işitince, Mescide gidip Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra:
"Ey insanlar! Şüphe yok ki, güneş ve ay, Allah'ın âyetlerinden iki âyettir ki, bunlar hiçbir kimsenin ne hayatı, ne de vefatı için tutulmazlar!
Onları gördüğünüzde, açılıncaya kadar Yüce Allah'a dua edin, namaz kılın!" buyurdu.
[151]

Halid b. Velid'in Benî Hâris b. Ka'blara Gönderilişi

Benî Haris b. Ka'bların Kimlikleri ve Yurtları

Benî Harislerin ata soyları şöyle sıralanır: Amr b. Yezid, b. Katan, b. Ziyad, b. Haris, b. Malik, b. Ka'b, b. Haris, b. Ka'b, b. Amr, b. Ule, b. Celd, b. Malik, b. Üded. [152]
Benî Harisler, Benî Abdülmedan diye de anılırlar.
Medan, sanem ismi olup, bu kabile o puta nisbet edilmiştir.
Benî Harisler, Yemen'de, Necran bölgesinde otururlardı. [153]
Necran Yemen'in Mekke tarafındaki bölgelerindendir.
Rivayete göre; ilk gelip burayı imar eden Necran b. Zeydan, b. Sebe', b. Yeşcüb, b. Ya'rüb, b. Kahtan olduğu için, buraya ondan dolayı Necran ismi verilmiştir.
Necran halkını Hıristiyanlığa ilk sokan da, Hz. İsa'nın dininde Feymûyun adındaki kimseydi. [154]
Peygamberimiz Aleyhisselam; Halid b. Velid'i Hicretin 10. yılında Rebiülevvel ayında[155] veya Rebiülâhirya da Cemâziyelûlâ (Cumâde'l-ûlâ) ayında[156] Necran'da Benî Haris b. Ka'blara gönderdi; ve onlarla çarpışmadan önce, kendilerini üç gün İslâmiyete davet etmesini, kabul etmedikleri takdirde çarpışmasını emretti. [157]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Halid b. Velid'in maiyyetine dörtyüz mücahid verdi. [158]
Halid b. Velid gidip Benî Harislerin yurduna vardı, her tarafa süvariler saldı.
Süvariler:
"Ey insanlar! Müslüman olunuz da selamete eriniz!" diyerek herkesi İslâmiyete davet ettiler. [159]
Necran'da bulunan Belhâris b. Ka'blar yapılan davete hemen icabet ettiler, [160] Müslüman oldular.
Halid b. Velid, bir müddet onların yanında oturdu.
İslâm şeriatını, Allah'ın Kitabını ve Allah'ın Peygamberinin sünnetini onlara öğretti. [161]
B enî H ârisler, m al lan nı n zekatları m verdiler.
Halid b. Velid de, bunları, onların fakirlerine dağıttı.
Halid b. Velid, Mezhic kabilesinden ayaklanan bir cemaatle çarpışarak onları mağlup etti. Ayaklananlardan bazılarını esir ve hayvanlarını da iğtinam edip ganimet mallarından beşte birini ayırdıktan sonra, kalan beşte dördünü mücahidler arasında bölüştürdü. [162]
Halid b. Velid, Peygamberimiz Aleyhisselama bir yazı yazıp Bilal b. Hârisü'l-Müzenî ile gönderdi.
Yazısında Benî Harislerin İslâmiyeti hemen kabul ettiklerini bildirdi. [163] Yazısında şöyle dedi:
"B ismi İlâhirrahm ânirrahîm
Allah'ın Resûlü Muhammed Peygamber Aleyhisselama Halid b. Velid tarafındandır.
Yâ Rasûlallah! Allah'ın selam, rahmet ve bereketleri senin üzerine olsun!
Ben seni peygamber olarak gönderen o Allah'a hamd ederim ki, O'ndan başka hiçbir ilah yoktur.
Bundan sonra arzederim ki:
Yâ Rasûlallah! Allah'ın selamı senin üzerine olsun!
Sen beni Benî Haris b. Ka'blara gönderdin. Onların yanına vardığım zaman üç gün kendileriyle çarpışmamamı ve kendilerini İslâmiyete davet etmemi, Müslüman olurlarsa yanlarında oturup kendilerine İslâm alâmetlerini, Allah'ın Kitabını ve Allah'ın

Peygamberi Aleyhisselamın sünnetini öğretmemi, Müslüman olmazlarsa çarpışmamı bana emretmiştin.
Ben onların üzerlerine vardım.
Resûlullah Aleyhisselamın bana emrettiği gibi, üç gün, kendilerini İslâmiyete davet ettim.
İçlerine süvariler gönderdim.
Onlara:
'Ey Benî Harisler! Müslüman olunuz da selamete eriniz!' dediler.
Onlarda, hemen Müslüman oldular ve çarpışmadılar.
Ben aralarında oturup onlara Allah'ın emretmiş olduğu şeyleri emr, Allah'ın nehyetmiş olduğu şeylerden de kendilerini nehy ettim.
Kendilerine İslâm'ın alâmetlerini ve Peygamber Aleyhisselamın sünnetini öğrettim.
Resûlullah Aleyhisselam bu hususta bana ne yapacağımı banayazıncaya kadar burada kalacağım.
Allah'ın selam, rahmet ve bereketleri senin üzerine olsun yâ Rasûlallah!"
Peygamberimiz Aleyhisselam, Halid b. Velid'in yazısına şöyle karşılık yazdırdı:
"B ismi İlâhi rra hm ânirrahîm
Allah'ın Resûlü Muhammed Peygamber'den Halid b. Velid'e,
Selam olsun sana! Ben senden dolayı O Allah'a hamd ederim ki, O'ndan başka ilah yoktur.
Bundan sonra derim ki:
Benî Haris b. Ka'bların kendileriyle çarpışmanıza hacet kalmadan Müslüman olduklarını, İslâmiyet-ten kabule davet edildikleri şeyleri kabul ve Allahtan başka hiçbir ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın kulu ve Resûlü olduğuna şehadet ettiklerini, Allah'ın onlara doğru yolu gösterdiğini haber veren elçinle birlikte mektubun bana geldi.
Onları Allah'ın ve Resûlünün emirlerine göre hareket ettikleri takdirde ahiret nimetleriyle müjdele! Aykırı hareket ettikleri takdirde ahiret azabıyla korkut!
Artık dönüp gel!
Onların elçileri de seninle birlikte gelsin!
Allah'ın selam, rahmet ve bereketleri senin üzerine olsun!" [164]

Halid b. Velid'in Benî Hâris Elçileriyle Birlikte Medine'ye Gelişi

Halid b. Velici Necran'dan dönüp Peygamberimiz Aleyhissel amin yanına geldi. Benî Haris b. Ka'bların elçileri de onunla birlikte geldiler.

1. **Kays b. Husayn Zülgussa,**
2. **Yezid b. Abdülmedan,**
3. **Yezid b. Muhaccel,**
4. **Abdullah b. Kurâdü'z-Ziyâdî,**
5. **Şeddad b. Abdullahü'l-Kanânî,**
6. **Amr b. Abdullahü'd-Dıbâbî. [165]**
7. **Abdullah b. Abdülmedan, gelen elçiler arasında bulunuyordu.**

Halid b. Velid bunları kendi evine indirdi.

Sonra, yanına düşürüp Peygamberimiz Aleyhisselama götürdü. [166]

Peygamberimiz Aleyhisselam, Benî Haris elçilerini gördüğü zaman:

"Kimdir bunlar? Hindli adamlara benziyorlar?" diye sordu.

"Yâ Rasûlallah! Bunlar Benî Haris b. Ka'bların ileri gelen adamlarıdır!" denildi.

Benî Haris elçileri, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelince, Peygamberimiz Aleyhisselama selam verdiler[167] ve:

"Senin Resûlullah olduğuna ve Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına şehadet ederiz!" dediler.

Peygamberimiz Aleyhisselam da:

"Ben de Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına ve kendimin de Resûlullah olduğuma şehadet ederim!" buyurdu. [168]

"Sizler ki İslâmiyete davet olunduğunuz zaman karşı koymak için halka önayakmı olmak istediniz?" diye sordu.

Hepsi sustular. Onlardan hiçbiri cevap vermedi.

Peygamberimiz Aleyhisselam, sorusunu tekrarladı.

Yine onlardan hiçbiri cevap vermedi.

Peygamberimiz Aleyhisselam, sorusunu üçüncü kez tekrarladı.

Yine onlardan hiçbiri cevap vermedi.

Peygamberimiz Aleyhisselam sorusunu dördüncü kez tekrarlayınca, Yezid b. Abdülmedan:

"Evet yâ Rasûlallah! Bizler, İslâmiyete davet olununca, karşı koymak için halka önayak olmak istemiştik" dedi ve bunu dört kez söyledi.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Eğer Halid bana çarpışmaya hacet kalmadığını, Müslüman olduğunuzu yazmasa idi, muhakkak, başlarınızı ayaklarınızın altına atardım!" buyurdu.

Yezid b. Abdülmedan:

"Vallahi, biz ne sana şükrederiz, ne de Halid'e şükrederiz!" dedi.

Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:

"Ya kime şükredersiniz?" diye sordu.

"Yâ Rasûlallah! Biz Yüce Allah'a şükrederiz ki, senin yüzünden bizi hidayete erdirdi!" dediler.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Doğru söylediniz!" buyurduktan sonra:

"Siz Cahiliye çağında çarpıştığınız kimselere ne ile galip gelirdiniz?" diye sordu.
"Biz kimseye mağlup olmuş değiliz" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet, siz çarpıştığınız kimselere galip gelirdiniz!" buyurdu.
"Yâ Rasûlallah! Biz kiminle çarpışsak galip gelirdik! [169]
Çünkü, fazla konuşmaz, tezellül ve savurganlık etmez, birbirimize karşı kıskançlık göstermez, yardımı kesmez, savaş ve güçlük zamanlarında güçlüklere katlanırdık. [170]
Daima toplu bulunur, dağılmazdık. Hiç kimseye karşı da, zulüm ve haksızlığa ilk başlayan biz olmazdık!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Doğru söylediniz!" buyurdu. [171]

Kays b. Husayn'ın Benî Hâris b. Ka'blara Vali ve Kumandan Tayin Edilişi ve Elçilerin Yurtlarına Dönüşü

Peygamberimiz Aleyhisselam, elçiler arasında bulunan Kays b. Husayn'ı, Benî Haris b. Ka'blara vali ve kumandan etti.
Benî Haris b. Ka'b elçileri Şevval ayının son günlerine kadar Medine'de kaldıktan sonra yurtlarına döndüler.[172]
Kendilerinin Zilkade ayının başlarında döndükleri de rivayet edilir. [173] Peygamberimiz Aleyhisselam elçilerin her birine onar, Kays b. Husayn'a ise oniki buçuk ukiyye gümüş verdi. [174]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Benî Hâris ve Benî Nehdler Hakkındaki Yazısı

"Resûlullah Aleyhisselam Kays b. Husayn Zülgussaya, babasının oğulları Benî Harislerle onların müttefikleri olan Benî Nehdler hakkında:

"Onlar, namaz kıldıkları, zekat verdikleri, müşriklerden ayrıldıkları, Müslüman olduklarına şehadet; malları içinde Müslümanların bir hakkı bulunduğunu ikrar ettikleri müddetçe, Allah'ın himayesi ve Resûlünün himayesi altındadırlar. Kendileri ne üşrle, ne de savaş için toplanmakla mükelleftirler" diye yazı yazdı, yazdırdı.[175]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Benî Dıbablar Hakkındaki Yazısı

Resûlullah Aleyhisselam, Benî Haris b. Katıların bir dalı olan Benî Dıbablar için: "Namaz kıldıkları, zekat verdikleri, Allah'a ve Resûlüne itaat ettikleri ve müşriklerden ayrı durdukları müddetçe, Sâriye ile Râfi[1] onlarındır. Bunlar üzerinde hiç kimse kendilerine karşı hak iddia edemeyecektir" diye yazı yazdı.

Yazıyı Muğîre kaleme aldı. [176]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Yezid b. Tufeylü'l-Hârisî Hakkındaki Yazısı

Resûlullah Aleyhisselam, Yezid b. Tufeyl için:

"Namazı kıldığı, zekatı verdiği, müşriklerle savaştığı müddetçe bütün Madda onundur. Bunun üzerinde, kendisine karşı hiç kimse hak iddia edemeyecektir" diye yazı yazdırdı Yazıyı Cüheym b. Salt kaleme aldı. [177]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Benî Kanân b. Sa'lebeler Hakkındaki Yazısı

Resûlullah Aleyhisselam, Benî Harislerin bir dalı olan Benî Kanan b. Sa'lebeler için: "Mecsa onlarındır. Onlar, canları ve mallan hakkında emniyet ve selamettedirler" diye yazı yazdı

Yazıyı Muğîre kaleme aldı. [178]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Abdi Yağus b. Vâletü'l-Hârisî Hakkındaki Yazısı

Resûlullah Aleyhisselam, Abdi Yağus b. Vâletü'l-Hârisî için:

"Namazı kıldığı, zekatı verdiği, gazalarda elde edilen ganimetlerin beşte birini ayırıp verdiği müddetçe, Müslüman olduğu sıradaki toprağı ve eşyası, hurma bahçeleriyle kendisinindir.

Kendisi de, kendisine tâbi olanlarda, ne üşrie, ne de savaş için toplanmakla mükelleftirler" diye yazı yazdı.

Yazıyı Erkam b. Ebi'l Erkam yazdı. [179]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Benî Ziyadlar Hakkındaki Yazısı

Resûlullah Aleyhisselam, Benî Harislerin bir dalı olan Benî Ziyadlar için:

"Onlar, namazı kıldıkları .zekatı verdikleri, müşriklerle savaştıkları müddetçe emniyet ve selamettedirler.

Cemmâ ile Enzibe kendilerinindir" diye yazı yazdı. Yazıyı, Ali kaleme aldi. [180]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Yezid b. Muhaccel Hakkındaki Yazısı

Resûlullah Aleyhisselam, Yezid b. Muhaccelü'l-Hârisî için:

"Nemire arazisi ile Nemire su âletleri ve orman arasındaki Rahman vadisi Hârisîlere aittir.

Yezid ve zürriyeti, kavmi olan Benî Malikler üzerinde âmirdir.

Ne onlara karşı savaş açılacak, ne de kendileri savaş için toplanacaklardır" diye yazı yazdı

Yazıyı Muğîre b. Şube yazdı. [181]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Kanân b. Zeydler Hakkındaki Yazısı

Resûlullah Aleyhisselam, Hârisflerin bir dalı olan Benî Kanan b. Yezidler için: "Onlar namazı kıldıkları, zekatı verdikleri ve müşriklerden ayn durdukları, yol emniyetini sağladıkları ve Müslüman olduklarına ikrar ve şehadette bulundukları müddetçe, Mezved[182] ve Mezved'e ait su, hark ve dolapları kendilerinindir" diye yazı yazdı. [183]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Âsım b. Hârisü'l-Hârisî Hakkındaki Yazısı

Resûlullah Aleyhisselam, Asım b. Hârisü'l-Hârisî için:
Râkis'in[184] bir parçası olan Necme ona aittir.
Hiç kimse, bu hususta ona karşı bir hak iddia edemez" diye yazı yazdı
Yazıyı Erkam kaleme aldı. [185]

Abde b. Müshir'in Medine'ye Gelişi ve Müslüman Oluşu

Şa'bî'nin bildirdiğine göre; Cerir, Abde b. Müshir'e:
"Ben bir iş yapmak istiyorum, fakat sana danışmadıkça onu yapmayacağım. Hicaz'da bir peygamber zuhur eüniş. Kendisine gökten vahiy geliyormuş! Halkı Allah'a imana davet ediyormuş!" dedi. İkisi birlikte kalkıp Medine'ye geldiler.
Abde b. Müshir, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına yaklaşıp:
"Eğersen gerçekten peygambersen, sana neleri sormak için geldiğimi bana haber ver!" dedi. Peygamberimiz Aleyhisselam: "Kılıcın, oğlun ve atın alındı. Atını bulacaksın! Oğluna gelince; onu Malik b. Mecde öldürdü. Kılıcın ise, İbn Mes'ade'nin yanındadır. Atını Allah yolunda cihad için besle, bağla!
Eğer irtidad hadiselerine yetişirsen, sakın ne Kinanelere uy, ne de misakı boz!" buyurdu[186] ve: "Ey Abde! Yurdun nerededir?" diye sordu. Abde:
"Necran Kâbe'sindedir!"[187] dedi. [188] Peygamberimiz Aleyhisselam, Abde b. Müshir'e:
"Yurdunda atlar edinmeni sana tavsiye ederim! Çünkü, çetin hadiseler hazırlanmış bulunuyor! Atların alınlarında hayır vardır!" buyurdu.[189]
Abde b. Müshir, yolculuk sırasında gördüğü şeyler hakkında da sorular sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onların cevaplarını verdikten sonra:
"Ey İbn Müshir! Müslüman ol! Dinini dünyana satma!" buyurunca, Abde Müslüman oldu. [190] Allah ondan razı olsun![191]

Adiyy b. Hâtim'in Medine'ye Gelip Müslüman Oluşu

Adiyy b. Hâtim'in Medine'ye Geliş Tarihi, Kim fiğ i ve Kişiliği

Adiyy b. Hâtim'in Medine'ye gelişi Hicretin 10. yılında, Şaban ayında idi. [192]
Adiyy b. Hâtim'in ata soyu şöyle sıralanır: Adiyy b. Hatim, b. Abdullah, b. Sa'd, b. Haşrec, b. İmriü'l-Kays, b. Adiyy, b. Rebia, b. Cervel, b. Sual, b. Amr, b. Gavs, b. Tayyi', [193] b. Üded, b. Zeyd, b. Kehlan. [194]
Cömertliği dillere destan olan Hatim, Tayyi' kabilesindendi ve Adiyy'in babası idi. [195]
Adiyy b. Hatim, kavmi içinde ulu, şerefli, hatîb, hazırcevap, faziletli ve cömert bir zât idi. Ebu Tarîf künyesini taşırdı. [196]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hicretin 9. yılında Rebiülâhir ayında Hz. Ali'yi Tayyi' kabilesinin putu Füls'ü yıkmaya göndermişti. [197]
Adiyy b. Hâtim'in Medine'de casusu vardı.
Casus, Hz. Ali'nin Tayyi'lere doğru gittiğini Adiyy'e bildirince, [198] Adiyy b. Hatim Şam'a kaçmıştı. [199] Adiyy b. Hâtim'in kızkardeşi Seffâne ise, Tayyi' kabilesi esirleri arasında Medine'ye getirilmiş bulunuyordu. [200]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Adiyy b. Hâtim'in kızkardeşi Seffâne'yi serbest bırakmış; giyimlik, binit, yol azığı verip, kavminden emniyetli bazı kişilerin yanına katarak Şam'a yollamıştı.
Adiyy b. Hatim der ki:
"Seffâne akıllı bir kadındı.
Ona:
'Şu zâtın işi hakkında görüşün nedir?' diye sordum.
Bana:
'Vallahi, acele senin ona katılmanı uygun görürüm.
Eğer kendisi gerçekten peygamberse, ona tâbi olmakta başkalarını geçmen, senin için bir fazilet ve üstünlük olur.
Eğer o bir hükümdarsa, onun sayesinde Yemen'deki saltanatını kaybetmez, hor ve hakir bir duruma düşmezsin!
Artık karar senindir!' dedi.
'Vallahi yerinde görüş budur![201]
Ben bu zâta gideceğim. [202]
Vallahi, o bir yalancı ise (yalancılığı) bana zarar vermez. [203]
Eğer doğru ise[204] söylediklerini dinlerim. [205] Kendisine tâbi olurum!' dedim. [206]
Yola çıktım, Medine'ye geldim.
Resûlullah Aleyhisselamın yanına vardım. Kendisi, o sırada Mescidde oturuyordu. [207]
Halk, beni görünce:
'Adiyy b. Hatim! Adiyy b. Hatim! Adiyy b. Hatim!' dediler. [208]
Emansız, (güvencesiz) ve yazısız gitmiştim. [209]
Resûlullahın yanına varıp selam verdim.
Bana:
'Sen kimsin?' diye sordu.
'Adiyy b. Hâtim'im!' dedim. [210]
Elimi kendisine uzattım, tuttu.
Ben, bundan önce, onun elini benim elime vermesini umar dururdum . [211]

Peygamber Aleyhisselamın yanında akraba, kadın ve çocuklarının bulunduğunu gördüğüm zaman anladım ki; onda ne Kisrâ'nın (Acem şahının), ne de Kayserin (Rum hükümdarının) saltanatı vardı! [212]
Resûlullah, ayağa kalkıp beni evine götürdü.
Vallahi, benim maksadım ve arzum da oraya (evine) götürülmemdi.
Resûlullah, giderken, zayıf, yaşlı bir kadına rastladı. [213] Kadının yanında da, küçük bir çocuk bulunuyordu. [214]
Kadın, Resûlullahın durmasını istedi, o da durdu. [215]
Ona:
'Bizim senden bir dileğimiz var' dediler. [216]
Resûlullah onların işini onlarla uzun uzun konuştu. [217]
Kendileriyle birlikte gidip işlerini gördükten sonra, geldi. [218]
İçimden, kendi kendime:
'Vallahi, bu zât hükümdar değildir!' dedim. [219]
Sonra, elimden tuttu, [220] beni evine götürüp içeri girdi. Eline iki hurma lifinden doldurulmuş bir yastık alıp bana attı ve:
'Otur onun üzerine!' buyurdu.
Ben:
'Hayır! Onun üzerine sen otur!' dedim.
Resûlullah bana:
'Hayır, sen oturacaksın!' buyurdu.
Yastığın üzerine oturdum. Resûlullah Aleyhisselam ise, kuru yere oturdu. İçimden, kendi kendime:
'Vallahi, bu, hükümdar işi değildir!' dedim . [221]
Bana:
'Ey Adiyy b. Hatim! Sen gel Müslüman ol da, selamete er!' buyurdu.
Ona:
'Ben, dini olanlardanım. [222] Benim bir dinim vardır!' dedim. [223]
Bana:
'Ey Adiyy b. Hatim! Sen gel Müslüman ol da, selamete er!' buyurdu.
Ona:
'Ben, dini olanlardanım!' dedim.
Bana:
'Ey Adiyy b. Hatim! Sen gel, Müslüman ol da, selamete er!' buyurdu.
Ben de ona yine:
'Ben, dini olanlardanım!' dedim. [224]
Bunun üzerine, Resûlullah:
'Ben senin dinini senden daha iyi bilirim!' buyurdu. [225]
Kendisine:
'Demek sen benim dinimi benden daha iyi bilirsin hâ?!' dedim.
Resûlullah:
'Evet!' buyurdu, bunu iki-üç kere tekrariadı[226] ve:
'Söyle ey Adiyy b. Hatim! [227] Sen bir Rekûsî [Hıristiyanlıkla Sâbiflik karması dinin sâliklerinden] değil misin?' diye sordu.
'Evet!' dedim. [228]

Bana:
'Sen kavminin lideri ve başkanı değil misin?' diye sordu.
Kendisine:
'Evet!' dedim . [229]
Bana:
'Sen kavminin içine gidiyor, mirba' [ganimetin dörtte birini] alıyor değil misin?' diye sordu.
Kendisine:
'Evet! Gidiyor ve alıyorum!' dedim.
Bana:
'İşte bu, senin dininde sana helâl değildir!' buyurdu. [230]
Resûlullah bunu söyleyince çok mahcup oldum![231]
Kendisine:
'Evet! Öyledir vallahi!' dedim.
Anladım ki, o, Allah tarafından gönderilmiş bir peygamberdir!
Meçhul olan şeyleri (Allah ona bildiriyor, o da) biliyordur! [232]
Resûlullah, beni utandıran sözünü tekrarlamadı . [233]
Bana:
'Ey Adiyy b. Hâtim! [234]
Sen ne diye kaçıyorsun?! [235] Sen 'Lâ ilahe illallah=Allah'tan başka hiçbir ilah yok!' demekten mi
kaçıyorsun?!
Allah'tan başka bir ilah mı var?! [236] Allah'tan başka ilah olduğunu mu biliyorsun?!' diye sordu.
Kendisine:
'Hayır!' dedim. [237]
Bana:
'Sen.'Allahuekber[1] demekten mi kaçıyorsun?! Yüce Allah'tan daha büyük birşey mi var?! [238] Sen Allah'tan daha büyük birşey olduğunu mu biliyorsun?!' diye sordu.
Kendisine:
'Hayır!' dedim. [239]
Bana:
'Biliyorum: Senin bu dine (İslâmiyete) girmene engel olan, 'Ona ancak insanların zayıfları, güçsüzleri tâbi oluyor. Araplar onları okla vurup bitirirler!' diyor (olman)dır. [240]
Ey Adiyy! Herhalde, bu dine (İslâmiyete) girmene çevrendeki muhtaç kimseleri görmen engel oluyordur?
Vallahi, çok sürmez, onlarda mal ve servet öyle bollaşacaktır ki, malın zekatını alacak kimse bulunamayacaktır![241]
Belki de, senin bu dine (İslâmiyete) girmene, onların düşmanlarının çok, kendilerinin ise sayıca az olduklarını görmen engel oluyordur! Vallahi, çok sürmez, bir kadının Kadisiye'den devesinin üzerinde yalnız başına çıkıp şu Beytullah'ı (Kabe'yi) tavaf ve ziyaret edinceye kadar[242] Allah korkusundan başka[243] hiçbir korku duymayacağını da işiteceksin![1] buyurdu. [244]
Bana:
'Sen Hîreyi biliyor misin?' diye sordu.

Kendisine:
'Gitmedim, orayı görmedim, ama işitmiştim!' dedim. [245]
Bana:
'Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; [246] çok sürmez, [247] Allah bu işi (İslâmiyeti) tamamlayacak, [248] Kisrâ b. Hürmüz'ün hazineleri de fethedilecek, ele geçirilecektir!' buyurdu.
'Kisrâ b. Hürmüz mü?!' dedim.
'Kisrâ b. Hürmüz!' buyurdu.
'Kisrâ b. Hürmüz mü?!' dedim. [249]
'Evet! Kisrâ b. Hürmüz! [250]
Hîre'den deve üzerinde hamisiz, koruyucusuz olarak tek başına çıkıp gelen bir kadın da Kabe'yi tavaf edebilecektir! [251]
Belki de, senin bu dine girmene devlet ve saltanatı Müslümanlardan başkasında görmen engel oluyordur.
Allah'a yemin ederim ki; çok sürmez, Bâbil ülkesinin beyaz köşklerinin de Müslümanlara açılacağını işiteceksin!' buyurunca, Müslüman oldum. [252]
'Ben hanif bir Müslümanım!' dedim. [253]
Resûlullahın yüzünde sevinç belirdiğini gördüm.
'Muhakkak ki, Allah'ın gazabına uğrayanlarYahudilerdir.
Dalâlete düşenler de Hıristiyanlardır!' buyurdu. [254]
Resûlullah, bundan sonra, Ensardan birinin yanına inmemi bana emretti.
Sabah akşam onun evine gidip gelmeye başladım. [255]
Resûlullah Aleyhisselam, namazı hangi vakitlerde kılacağımı tarif etti. [256] Hiçbir namaz vakti girmezdi ki, ben onu özlemiş olmayayım!" [257]

Adiyy b. Hâtim'in Av Hakkındaki Sorularının Cevaplanışı

Adiyy b. Hatim der ki:
"Resûlullah Aleyhisselama:
'Yâ Rasûlallah! Benim yurdum avyundudur! [258]
Biz, şu köpeklerle, [259] şahinlerie[260] av avlayan bir kavimiz. [261]
Bunlarla avlanmak bize helâl olur mu?' diye sondum. [262]
Resûlullah Aleyhisselam:
'Sen ava gittiğin köpeğini[263] veya şahinini[264] saldığın ve Besmele de çektiğin zaman, onun senin için tuttuğu avı yel' buyurdu. [265]
'Ya o, avı tutarken öldürürse?' diye sordum. [266]
'Kendisi ondan yemedikçe, onu öldürmüş bile olsaye! [267] Çünkü, onu senin içintutmuştur. [268] Eğer ondan yerse, sen ondan yeme! Çünkü, o, o avı kendisi için tutunuştur!' buyurdu. [269]
'Yâ Rasûlallah! [270] Köpeğimin yanında başka bir köpek daha bulunur ve avı hangisinin tuttuğunu bilemezsem ne yapacağım?' diye sordum. [271]
'Köpeğinin yanında başka bir köpek bulunur, ölmüş bulunan avı yanındaki köpeğin tutmuş olmasından korkarsan, [272] kendi köpeğinin onu senin için tuttuğunu öğreninceye kadar[273] yeme!
Çünkü, sen Besmeleyi kendi köpeğine çekmiş, ondan başkasına Besmele çekmemiştin! [274]
Onu hangisinin öldürdüğünü bilemezsin. [275]
Besmele ile saldığın köpeğin avı senin için tutar, sen de canlı iken yetişirsen, onu hemen kes!' buyurdu. [276]
'Yâ Rasûlallah! Biz mi'raz (zıpkın)la avlanan bir kavimiz.
Bu, bize helâl olur mu?' diye sordum. [277]
Resûlullah:
'Mi'raz (zıpkın)ın sivri ucuyla avladığını ye!
Yanı ile vurup öldürdüğün av, sopa ile vurulup öldürülmüş hükmünde olup, haramdır!' buyurdu. [278]
'Ey Allah'ın Peygamberi! Biz, okçu bir halkız!' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Sizden biriniz, ava ok atacağı zaman, Yüce Allah'ın ismini ansın, Besmele çeksin! Onu vurup öldürürse yesin! Eğer onu suya düşmüş veya su içinde ölmüş bulursa yemesin! Çünkü, bilemez: Belki de onu su öldürmüştür!
Bir veya iki gün sonra, okunun izini avının üzerinde bulduğu ve onda okundan başka bir iz bulunmadığı takdirde, dilerse, onu yesin! [279]
Sen de, okunu atacağın zaman, Allah'ın ismini an, Besmele çek! Vurduğun avı ölmüş bulsan da ye!
Ancak, suyun içine düşmüş bulursan yeme! Çünkü, sen onu suyun mu, yoksa okunun mu öldürdüğünü bilemezsin! [280]
Sen ava ok atar, bir veya iki gün sonra onu ölmüş bulursan ve üzerinde de kendi okundan başka bir iz bulunmazsa, dilersen ye! [281] Suya batmış bulursan, yeme!' buyurdu." [282]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Verdiği Haberlerin Gerçekleşmesi

Adiyy b. Hatim der ki:

"Resûlullahın yanında bulunduğum sırada iki kişi geldi. Onlardan birisi yoksulluktan şikâyeti eniyor, diğeri de yolların hırsızlar tarafından tutulduğundan, kesildiğinden şikâyeti eniyor, dert yanıyordu.

Resûlullah Aleyhisselam:

'Yol kesme meselesi; sana biraz sonra bir zaman gelecektir ki, o zaman, ticaret kervanı hiçbir kimsenin himayesine hacet kalmadan Mekke'ye kadar çıkıp gidecektir!

Yoksulluğa gelince; sizin biriniz sadakasıyla dolaşıp da kendisinden bu sadakayı kabul edecek bir kimseyi bulamayacak hale gelmedikçe, Kıyamet kopmayacaktır! [283]

Sonra, sizden biriniz, Allah'ın huzurunda muhakkak duracak, Allah ile kendisi arasında ne bir perde, ne de Allah kelâmını kendisine çevirecek bir tercüman bulunmaksızın duracak. [284] Sonra Allah ona:

'Ben sana mal vermedim mi?' diye soracak.

O kul da:

'Evet, verdin!' diyecek.

Sonra Allah ona:

'Ben sana peygamber göndermedim mi?' diye soracak.

O kul da:

'Evet, gönderdin!' diyecek. [285]

Sağına bakacak, Cehennem ateşinden başka birşey görmeyecek. Sonra soluna bakacak, yine Cehennem ateşinden başka birşey görmeyecek! [286]

Önüne bakacak, Cehennem ateşiyle karşılaşacak! [287]

Öyleyse, her biriniz, bir hurmanın yarısıyla da olsun, bunu bulamazsa güzel bir sözle olsun, kendisini Cehennem ateşinden korusun! [288]

Ben, sizin hakkınızda yoksulluktan korkmuyorum! Yüce Allah size muhakkak yardım edecek, servet verecek, fetihler ihsan edecek! Hatta, Hîre ile Medine ve daha uzak yerler arasında bir kadın devesinin üzerinde seyahat edecek de, bineğinin çalınmasından korkmayacaktır!' buyurdu. [289]

Resûlullah Aleyhisselamın haber verdiği şeylerden ikisi vuku buldu.

Geri kalan üçüncüsü de, muhakkak vuku bulacaktır!

Bâbil ülkesindeki beyaz köşklerin fetholunduğunu görmüşümdür!

Bir kadının Kadisiye'den devesinin üzerinde korkmadan yola çıkıp şu Beytullah'ı haccettiğini de görmüşümdür!

Allah'a yemin ederim ki: Resûlullah Aleyhisselamın söylemiş olduğu üçüncüsü de muhakkak vuku bulacak, mal ve servet öyle bollaşacak ki, onun zekatını alacak kimse bulunmayacaktır!" [290]

Adiyy b. Hâtim'in Tayyi'lere Vali Tayin Edilişi

Peygamberimiz Al eyhisselam, Adiyy b. Hatim'i Tayyi'lerin üzerine vali tayin etti.[291]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Ashabdan Bazılarını İslâmiyetin Yayıldığı Yerlerde Görevlendirişi

Kimler, Nerelere ve Ne Zaman Gönderildiler?

Peygamberimiz Aleyhisselam, Veda Haccından önce, [292] 10. yılda[293] İslâmiyetin yayıldığı bütün beldelere valiler ve zekat-sadaka tahsil memurları gönderdi.[294]

1. **Ensardan Amrb. Hazm'ı Necran'da,**
2. **Ensardan Benî Beyâzalardan Ziyad b. Lebid'i Hadramevtte,**
3. **Halid b. Safd b. Âs b. Ümeyye'yi San'â'da,**
4. **Muhacir b. Ebi Ümeyyetü'l-Mahzûmî'yi Kinde ve Sadif'te,**
5. **Ebu Musa el-Eş'arî Abdullah b. Kays'ı Yemen, Zebid, Rima, Aden ve sahilde,**
6. **Ensardan Muaz b. Cebel'i Yemen Cened'de, [295]**
7. **Adiyy b. Hâtim'i Tayyi'lerle Benî Esedlerde,**
8. **Mâlik b. Nüveyre'yi Benî Hanzalelerde,**
9. **Zibrikan b. Bedr'i Benî Sa'dlarda,**
10. **Kays b. Âsım'ı Benî Sa'dlarda,**
11. **Alâ' b. Hadramî'yi Bahreyn'de,**
12. **Hz. Ali'yi Necran'da görevlendirdi. [296]**

Muaz b. Cebel'in Göreve Seçilişi

İbn Ömer'in bildirdiğine göre; Peygam berim iz Aleyhisselam, sabah namazını kıldırdıktan sonra cemaate yüzünü döndürüp:
"Ey Muhacirlerle Ensar cemaati! H anginiz Yemen'e hazırlanıp gider?" diye sordu.
Hz. Ebu Bekir:
"Ben giderim yâ Rasûlallah!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam sustu, ona cevap vermedi.
"Ey Muhacirlerle Ensar cemaati! H anginiz Yemen'e hazırlanıp gider?" diye tekrar sordu.
Hz. Ömer kalkıp:
"Ben giderim yâ Rasûlallah!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam sustu, ona da cevap vermedi.
"Ey Muhacirlerle Ensar cemaati! Hanginiz hazırlanıp Yemen'e gider?" diye üçüncü kez sordu.
Muaz b. Cebel kalkıp:
"Ben giderim yâ Rasûlallah!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Muaz! Bu vazife senindir!
Ey Bilal! Bana sarığımı getir!" buyurdu.
Sarık getirilince, onu Muaz b. Cebel'in başına sardı. [297]

Muaz b. Cebel'in Görev Mahalli ve Görevi

İslâmiyette Yemen üç valiliğe aynim işti.
Birincisi, sadaka bölgesiyle birlikte Cened valiliği olup, valiliklerin en büyüğü idi.
İkincisi, sadaka bölgesiyle birlikte San'â valiliği olup, valiliklerin ortancası idi.
Üçüncüsü, sadaka bölgesiyle birlikte Hadramevt valiliği olup, valiliklerin en küçüğü idi.
Cened'e Cened ismi, Meâfirlenden Cened b. Şehran'dan dolayı vehim işti. [298]
Cened, Yemen'in yukarı tarafında Aden'e doğru idi. [299]
Muaz b. Cebel, Cened'de kadılık, hâkimlik yapacak; Cened halkına İslâmiyeti, İslâm şeriatını, Kur'ân okumayı öğretecek; Yemen ülkesinde tahsil edilen zekat ve sadakalan da vazifelilerinden teslim alacaktı. [300]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Muaz b. Cebel'e:
"Sana bir dava getirilip arzedildiği zaman[301] nasıl ve neye göre hüküm verirsin?" diye sordu.
Muaz b. Cebel:
"Allah'ın Kitabındaki hükümlere göre hüküm veririm!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Eğer Allah'ın Kitabında dayanacağın bir hüküm olmazsa, neye göre hüküm verirsin?" diye sordu. [302]
Muaz b. Cebel:
"Resûlullahın o hususlardaki hükümlerine, [303] sünnetine göre[304] hüküm veririm" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Eğer Resûlullahın hükümlerinde, [305] sünnetinde de dayanacak bir hüküm bulunmazsa ne yaparsın?" diye sordu.[306]
Muaz b. Cebel:
"O zaman ben de tereddüt etmeden kendi görüşüme göre içtihad* eder, hüküm veririm" dedi. [307]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, eliyle Muaz b. Cebel'in göğsünü sığayarak: [308]
"Hamd olsun O Allah'a ki, Resûlullahın elçisini[309] Resûlullahın hoşnut olacağı şeye[310] muvaffak kıldı" buyurdu.[311]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Muaz b. Cebel'i Uğurlaması

Peygamberimiz Aleyhisselam, yanında Muhacirlerden ve Ensardan bazı kişilerle Kureyşve Kureyş dışındaki gençlerden bazıları bulunduğu halde Muaz b. Cebel'i uğurlamaya çıktı. [312]
Muaz b. Cebel hayvan üzerinde gidiyor, Peygamberimiz Aleyhisselam ise yanışına yaya yürüyor.[313] ve kendisine bazı tavsiyelerde bulunuyordu. [314]
Muaz b. Cebel:
"Yâ Rasûlallah! Ben binitliyim, sen ise yaya yürüyorsun! Ben de inip seninle ve senin ashabınla birlikte yürüsem olmaz mı?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Muaz!" dedi, "Allah yolunda attığım şu adımlarım için sevap umuyorum!" [315]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Muaz b. Cebel'e Emir ve Tavsiyeleri

Peygamberimiz Aleyhisselam, Muaz b. Cebel'e:
"Sen, Ehl-i Kitab olan bir kavme gidiyorsun.
İmdi, onları Allah'tan başka ilah olmadığına, benim de Resûlullah olduğuma şehadet getirmeye davet et!
Eğer bu hususta sana itaat ederlerse, kendilerine bildir ki, Allah onlara her gün ve gecede beş vakit namazı farz kılmıştır.
Eğer sana bu hususta da itaat ederlerse, onlara bildir ki, Allah kendilerine zenginlerinden alınıp fakirlerine verilecek birzekatı farz kılmıştır. Eğer sana bu hususta da itaat ederlerse, sakın mallarının en kıymetlilerini alma! Mazlumun duasından sakın! Çünkü, bu dua ile Yüce Allah arasında perde yoktur!" buyurdu. [316]
Muaz b. Cebel'in bildirdiğine göre, Peygamberimiz Aleyhisselam ona:
Her otuz sığırda, bir yaşında erkek veya dişi bir dana,
Her kırkta iki yaşında bir dana...
Her buluğ çağındaki gayrimüslimden de bir dinar veya onun dengi Yemen kumaşı,[317]
Semanın suladığı herşeyden uşr (onda bir),
Kovaların suladığı şeylerden de yanm uşr (yirmide bir) alınmasını emretti. [318]

Alınacak Zekat ve Sadakaların Cins ve Miktarlarının Yazılı Olduğu

Musa b. Talha b. Ubeydullah, Peygamberimiz Aleyhisselamın Muaz b. Cebel'i Yemen'e göndereceği sırada yazdığı yazıda buğday, arpa, hurma, üzüm ve darıdan sadaka alınmasının yazılı olduğunu okuduğunu söyler. [319]

Peygamberimiz Aleyhisselamın hayvan zekat miktarları hakkında Muaz b. Cebel için yazdırmış olduğu yazı Emevî halifesi Ömer b. Abdülaziz'in eline geçmişti. Gerektikçe, getirilip okunmakta idi. [320]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Muaz b. Cebel'e Son Öğüt ve Tavsiyeleri

Muaz b. Cebel:
"Yâ Rasûlallah! Bana tavsiyelerde bulun!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ne halde veya nerede olursan ol, Allah'tan kork!" buyurdu.
Muaz b. Cebel:
"Bana tavsiyeni arttır!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Günahın arkasından hemen haseneyi (sevabı) yetiştir ki, onu yok etsin!" buyurdu.
Muaz b. Cebel:
"Bana tavsiyeni biraz daha arttır!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"İnsanlara güzel ahlâkla muamele et! [321]
Ey Muaz! Sen ki, Kitab Ehli bir kavmin üzerine gidiyorsun!
Onlar senden Cennetin anahtarının ne olduğunu soracaklardır.
Onlara:
'Cennetin anahtarı, Lâ ilahe illallahu vahdehu lâ şerike leh'dir, de' buyurdu. [322]
Muaz b. Cebel:
"Bana Kitabda bulunmayan ve senden de işitmediğim birşey sorulur ve halli için bana getirilirse ne buyurursun?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah için tevazu göster, Allah seni yükseltir. Sakın iyice bilmedikçe hüküm verme! Sana müşkil, karmaşık gelen işi ehline sor, danış, utanma! En sonra içtihad et! Muhakkak ki, Allah, doğruluğuna göre seni muvaffak kılar.
İşler sana karmakarışık gelirse, gerçek sence belli oluncaya kadar bekle, yahut bana yaz! Bu hususta keyfine göre hareket etmekten sakın!
Yumuşak davranmanı sana tavsiye ederim!" buyurdu. [323]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Muaz b. Cebel'e Kendisiyle Bir Daha Görüşemeyeceğini ve Bazı Hadiseleri Haber verişi

Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Muaz! Hiç şüphesiz, sen bu yılımdan sonra benimle buluşamayacak, belki de şu Mescidime ve kabrime uğrayacaksın!" buyurdu.
Muaz b. Cebel, Peygamberimiz Aleyhisselamdan ayn düşeceğine son derece üzülerek ağlamaya başladı.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Muaz! Ağlama! Feryad ile ağlamak şeytandandır. [324]
Ben seni yürekleri yufka olan bir kavme gönderiyorum.
Onlar, hak üzerinde iki kere savaşacaklar.
Onlardan sana itaat edenler, sana asi olanlarla çarpışacaklar; hatta kadın kocasına, oğlu babasına, kardeş kardeşine öfkelenecek, sonra da İslâmiyete tekrar döneceklerdir!" buyurdu. [325]

Ebu Musa el-Eş'arî'nin Görevi ve Görev Mahalli

Ebu Musa el-Eş'arî'nin görevi de, Muaz b. Cebel gibi, halka dinî işlerini öğnetmek, [326] kadılık yapmak ve zekat toplamaktı. [327]
Ebu Musa el-Eş'arî:
"Yâ Rasûlallah! Bizim Yemen toprağımızda arpadan yapılan mizrve baldan yapılan bit' denilen içkiler var. Bunlar hakkında ne buyurulur?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Her sekir, sarhoşluk veren şey haramdır!" buyurdu. [328]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Ebu Musa ile Muaz'a Tavsiyesi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Ebu Musa ile Muaz b. Cebel'e:
"Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız. Müjdeleyiniz, ürkütmeyiniz! Birbirinizle uyuşunuz! Anlaşmazlığa düşmeyiniz!" buyurdu. [329]
Peygamberimiz Aleyhisselam, yüzünü Medine'ye çevirip gelirken:
"Kendileri nerede ve ne halde olurlarsa olsunlar, halkın bana en yakın olanları, m utta kî (Allah'tan korkar) olanlarıdır" buyurdu. [330]

Amr b. Hazm'ın Necran'da Görevlendirilmesi

Benî Haris b. Katıların elçileri Hicretin 10. yılında Şevval'in son günlerinde veya Zilkade ayının başlarında yurtlarına dönüp gittikten sonra, Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara İslâm dinini iyice anlatmak, sünneti ve İslâm'ın alâmetlerini öğretmek, zekat ve sadakalarını da teslim almak üzere Amr b. Hazm'ı gönderdi.

Kendisine bir de yazı yazıp, ona söyleyeceğini o yazının içinde söyledi, emredeceğini emretti. [331] Yani, İslâm şeriatını, feraizini, ceza hükümlerini Yemenlilere öğretmesini emretti. [332]

Benî Haris b. Ka'blar Yemen'in Necran bölgesinde oturdukları için, [333] Amrb. Hazm da Necran'a gönderilmişti.[334]

Amr b. Hazm'a Verilen Emirnâme

İbn Hişam'ın "İbn İshak dedi ki"[335] diyerek, İmam Ebu Yusuf'un da "Muhammed b. İshak bana rivayet etti ki, Peygamber Aleyhisselam, Necran'a gönderdiği sırada Amrb. Hazm için şöyle yazdı" diyerek naklettiği yazıda şöyle buyurulmaktadır:
"B ismi İlâhirrahm ânirrahîm
Bu, Allah'ın Resûlü tarafından[336] bir beyandır. [337] Bir eman ve garantidir. [338] 'Ey iman edenler! Akidleri yerine getiriniz!' [Mâide: 1]
Bu, [339] Allah'ın Resûlü[340] Peygamber Muhammed tarafından, Yemen'e gönderdiği sırada, Amr b. Hazm'a yazılan bir ahiddir.
O, bütün işlerinde Allahtan sakınmasını ona (Amr b. Hazm'a) emretti. [341] 'Çünkü, Allah, hiç şüphesiz sakınanların ve daima iyilik edenlerin yanındadır' [Nahl: 128]. [342]
Onun yapacağı birtakım işler arasında ganimetlerden Allah'ın tayin ettiği beşte biri ve meyvelerden zekat olarak mü'minler üzerine farz kılınanları alması; [343] Allah'ın Resûlüne emrettiği gibi hakkı tutması, gözetmesi, halkı hayırla müjdelemesi ve onlara hayn emretmesi için emir verdi.
O, aynı zamanda, halka Kufân'ı öğretecek ve Kur'ân'da olanları onlara iyice anlatacaktır.
Tâhir (abdestli) olmadıkça Kur"ân'a el sürmekten insanları men edecektir!
İnsanlara lehlerinde ve aleyhlerinde olanları bildirecektir.
Doğru, dürüst olan insanlara yumuşak, zâlim ve haksız olanlara karşı da sert davranacaktır.
Çünkü, Allah zulümden, haksızlıktan hoşlanmaz ve ondan men eder.
Haberiniz olsun ki, Allah, 'Allah'ın laneti zâlimlerin üzerindedir!' [Hûd: 13] buyuruyor.
İnsanları Cennetle ve Cennet amelleriyle müjdeleyecek, Cehennemle ve Cehennem amelleriyle de uyaracak, korkutacaktır!
Dini iyice anlamalarına kadar halka yakınlık gösterecek, hac amellerini, haccın sünnet ve farzlarını, Allah'ın bu hususta emrettiği şeyleri, hacc-ı ekberi ve hacc-ı asgarı-ki, bu umredir-öğretecek, tek ve küçük örtü içinde namaz kılmaktan men edecektir.
İki ucu omuzlar üzerine atılabilecek genişlikte olan örtü içinde kılmak bundan müstesnadır.
Halkı secdede avret mahalli yukarı doğru açılacaktek örtüye sarılıp bürünmekten ve başının saçını toplayıp ensesinde bağlamaktan men edecektir!
İnsanlar arasında vuku bulacak harblerde, kabile ve aşiretlere yapılacak dua yasaklanacak; onlar, Bir olan, hiçbir eşi ve ortağı olmayan Yüce Allah'a dua edecek; Allah'a dua etmeyen kabilelere ve aşiretlere dua eden kişiler, Bir olan, hiçbir eşi ve ortağı olmayan Allah'a dua edinceye kadar, kılıçla budanacaktır.
Abdest alırken; yüzlerini, dirseklerine kadar ellerini, bileklerine (topuklarına) kadar ayaklarını güzelce yıkamayı ve Allah'ın kendilerine emrettiği gibi başlarına meshetmeyi, namazı vaktinde kılmayı, rükû, sücud ve huşûu tam yapmayı, gecenin sonu olunca sabah namazını, gün ortalanıp güneş doğudan batıya doğru eğilmeye başladığı zaman öğle namazını, öğle vakti çıkıp güneş arkasını arza çevirdiği zaman ikindi namazını, gece gelince yıldızların gökte görünme zamanına kadar geciktirilin eksizin akşam namazını, gecenin ilk kısmında da yatsı namazını kılmayı halka emredecektir.
Cuma için nida edildiği, ezan okunduğu zaman Cuma namazına koşmayı ve mescide gitmeden önce Cuma için gusletmeyi, [344]

Ganimetlerden Allah'ın emrettiği beşte biri,
Ürünlerden, mü'minler üzerine zekat olarak farz kılınanları, [345]
Kaynakların suladığı ve göğün suladığı arazi ürünlerinden uşr ve kova ile sulanan arazi ürünlerinden yarım uşr almayı emretti.
Her on devede iki koyun,
Her yirmi devede dört koyun,
Her dört sığırda bir sığır,
Her üç sığırda bir yaşını tamamlamış bir dana veya üç yaşına girmiş erkek veya dişi bir sığır,
Mer'âda yayılan koyunlardan her kırk koyunda bir koyun vermek gerekir.
Bu, Allah tarafından mü'minlere farz kılınan zekattır.
Kim hayrını arttırırsa, o hayn kendisi için arttırmış olur.
Yahudilerden veya Nasrânîlerden (Hıristiyanlardan) cân-ı gönülden Müslüman olup İslâm dininin gereklerini yerine getiren kimse, mü'minlerdendir.
Mü'minlerin sahip oldukları haklara o da aynen sahip, onların mükellef bulundukları vazifelerle o da mükellef olur.
Hıristiyanlığında veya Yahudiliğinde kalmak isteyen kimse de, bundan men edilmeyecektir.
Erginlik çağına giren her gayrimüslim erkek veya kadın, hür veya köle, tam bir dinar veya onun karşılığı ile elbise ödemekle mükelleftir.
Kim bunu öderse, onun için, Allah'ın ve Resûlullahın himayesi vardır. Kim de bunu ödemekten kaçınırsa, o, Allah'ın ve Resûlünün ve bütün Müslümanların düşmanı olur.
Allah'ın salâtve selamları, rahmet ve bereketleri Muhammed'in üzerine olsun. "[346]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Amr b. Hazm'ı Necran'a gönderirken onun için yazı yazdırdığı gibi, Necranlılar için de bir yazı yazdırmış, [347] onu da Amr b. H azm'la göndermişti. [348]
Yazının içinde farzlar, sünnetler ve diyet hükümleri vardı. [349]
Bu, içinde birçok hükümlerin yer aldığı büyük bir yazı idi. [350]
İmam Ebu Yusuf'un:
"Peygamber Aleyhisselamın onlara (Necranlılara) yazdığı yazının, onların ellerindeki nüshasıdır" diyerek kaydettiği yazıda şöyle denilmektedir:
"B ismi İlâhi rra hm ânirrahîm
Bu, Allah'ın Resûlü Muhammed Peygamber'in Necran halkına yazdığı yazıdır:
Her çeşit meyve, mahsul, altın, gümüş ve köle hakkında Allah'ın hükmü uygulanacaktır.
Bu hususta üzerlerine düşen vazifeleri onlara anlat!
Bu sefer, bunlardan alınacak vergiler kendilerine bırakılmıştır.
Onlar, her yıl, bin tanesi Recep ayında, bin tanesi de Safer ayında olmak üzere iki bin Evâkı' elbisesi ve her elbise ile birlikte birukiyye de gümüş ödemekle mükelleftirler.
Bu elbiselerin tutan hesaplanıp haraç vergisinden eksik veya fazla olduğu takdirde fazlası düşülecek, eksiği tahsil edilecektir.
Onlardan alınacak zırhlar, atlar, binek hayvanları ve diğer eşyalar da hesapla alınacaktır.
Elçilerimin yirmi günlükveya daha az müddet zarfındaki ikamet ve sefer masrafları, Necranlılara aittir.
Elçilerim, bir aydan fazla tutulamaz, bekletilemezler.

Yemen'de bir harb çıktığı zaman, onlar emanet olarak otuz zırh, otuz at ve otuz deve vermekle mükelleftirler.
Elçilerimin emanet olarak aldıkları zırhlarveya atlar veya binek hayvanları ya da sair eşyalar, kendilerine teslim ve bunlardan zayi olanları tazmin edilinceye kadar, elçilerimin kefaleti altında bulunacaktır.
Necran ve çevresi onların mallan, canları, dinleri, hazır bulunmayanlan, hazır bulunanları, aşiretleri, kiliseleri, az veya çok ellerinde bulunan herşeyleri.. Allah ve Resûlünün himayesindedir.
Ne din adamının din adamlığı, ne papazın papazlığı, ne kâhinin kâhinliği değiştirilecektir.
Onların üzerinde ne bir ribâ (faiz) alacağı, ne de Cahiliye devrinden kalma kan dâvası vardır.
Onlar ne bir zarara, ne bir güçlüğe uğratılacaklar, ne de yurtlarına ordu ayak basacaktır.
Onlardan her kim bir hak talebinde bulunursa, ne zâlim, ne de mazlum olmalarına meydan verilmeksizin, aralarında adaletle hükm olunacaktır.
Şeref sahibi kişilerden her kim ribâ (faiz) alır, yerse, himaye taahhüdüm ondan uzaktır.
Onlardan biri, başka birinin yaptığı haksızlıktan dolayı sorumlu tutulmayacaktır.
Onlar, haksızlık edip akidelerini bozmadıkları, öğüt dinledikleri ve hallerini düzelttikleri müddetçe, Allah'ın takdiri gelinceye kadar, bu yazıda yazılı olduğu üzere temelli olarak Allah'ın himayesinde ve Resûlullah Muhammed Peygamber'in himayesindedirier.
Ebu Süfyan b. Harb, Gaylan b. Amr, Benî Nasr'dan Malik b. Avf, Akra' b. Hâbisü'l-Hanzelî, Muğîre b. Şube şahittirler.
Bu yazıyı Abdullah b. Ebu Bekir onlar için yazdı ." [351]

Zekat Hakkındaki Yazılar ve Uygulamaları

Ömer b. Abdülaziz, halife olduğu zaman, Medine'ye adam gönderip Peygamberimiz Aleyhisselamin zekat hakkındaki yazısı ile Hz. Ömer'in bu husustaki yazısını arattırdı. Peygamberimiz Aleyhisselamın Amr b. Hazm'a zekat hakkında yazdığı yazı, Amr b. Hazm ailesi nezdinde bulundu.
Peygamberimiz Aleyhisselamın bu husustaki yazısı gibi bir yazı da, Hz. Ömer ailesi nezdinde bulunup M una m m e d b. Abdurrahman her iki yazının suretini çıkarması için arandı.
O da, bu yazıdaki deve, sığır, davar, altın, gümüş, hurma veya meyve, hububat, ve üzüm zekat miktarlarını Amr b. Hazm için istinsah etti. [352] Esasen Peygamberimiz Aleyhisselamın zekat miktarları hakkında yazdırıp[353] kılıcına bağladığı ve tavsiye ettiği, [354] ömrü sona erdiği için bütün zekat memurlarına tamim edemediği yazısı da elde bulunuyordu.
Hz. Ebu Bekir'le Hz. Ömer, vefatlarına kadar bu yazıya göre amel ve hareket etfiler. [355] Hz. Ebu Bekir'in, Enes b. Malik'i zekat tahsil memuru olarak Bahreyn'e gönderirken onun için yazdırıp[356] üzerini Peygamberimiz Aleyhisselamın mühür yüzüğü ile mühürlemiş olduğu yazı da, [357] Peygamberimiz Aleyhisselamın Hz. Ebu Bekir'in yanında bulunan yazısına göre yazılmıştı. [358]
Peygamberimiz Aleyhisselamın vefatından sonra Necranlılar Hz. Ebu Bekir'e gelmişler, o da, içinde Peygamberimiz Aleyhisselamın onlar hakkındaki yazısını anan ve özetleyen bir yazı yazıp ellerine verdiği gibi, Hz. Ömer ve Hz. Osman ve Hz. Ali de yazdıkları yazıda Peygamberimiz Aleyhisselamın Necranlılar hakkındaki yazısını anmışiardır. [359]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Zekat Hakkındaki Yazısı

Zekat Kur'ân-ı Kerîm'in müteaddit sûrelerinde namazla birlikte anılıp verilmesi emrolunmakla birlik-te, [360] bunun nelerden, ne kadar ve nasıl alınacağı Kur'ân-ı Kerîm'de açıklanmamış, açıklama vazifesi Peygamberimiz Aleyhisselama bırakılmıştı.
Peygamberimiz Aleyhisselamın, Yüce Allah'tan telakki eylediği emir üzerine, [361] zekatın nelerden, kaçta kaç verileceği, ne kadar malı olana farz olduğu hakkında yazdırdığı ve kılıcına bağlayıp vefatına kadar uyguladığı ve vefatından sonra Hz. Ebu Bekir'in, Hz. Ebu Bekir'den sonra da Hz. Ömer'in ona göre amel ettiği zekat yazı sı [362] hakkında İmam Zührî (vefatı: 124 Hicrî) şu tamamlayıcı bilgiyi vermektedir
"Bu, Resûlullah Aleyhisselamın zekat hakkında yazdırmış olduğu yazının bir nüshasıdır ki, (aslı) Ömer b. Hattab ailesi nezdinde bulunmaktadır.
Onu bana Salim b. Abdullah b. Ömer okuttu da, hepsini olduğu gibi ezberledim.
O, Ömer b. Abdülaziz'in de, Abdullah b. Abdullah b. Ömer'le Salim b. Abdullah b. Ömer'e istinsah ettirdiği nüshadır." [363]
Ömer b. Abdülaziz, Medine valisi olduğu zaman, buna göre amel etmelerini zekat memurlarına emretmiş; halife Velid b. Abdulmelik'e de bu hususta biryazı yazmış, o da zekat memurlarına bu nüshada yazılanlara göre amel etmelerini emretmiştir.
Daha sonra gelen halifeler de, buna göre ameli emretmekten geri durmamışlardır.
En sonunda, Hişam b. Hâni[1], bütün zekat memurlarına bu zekat yazısından birer nüsha göndererek, ona göre amel etmelerini ve bunun dışına çıkmamalarını emretmiştir. [364]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hz. Ebu Bekir Tarafından Enes b. Malik'e Verilen Zekat Yazısının Sûreti

Hz. Ebu Bekir'in Enes b. Malik'i zekat tahsil memuru olaak Bahreyn'e göndereceği sırada Peygamberimiz Aleyhisselamın zekat hakkındaki yazısından Enes b. Malik için yazdırdığı[365] ve üzerini Peygamberimiz Aleyhisselamın mühür yüzüyle mühürlediği[366] yazıda şöyle buy urul m aktadır:
"Bismillâhirrahmânirrahîm
Bu, Allah'ın Resûlüne emir buyurmuş olduğu ve Resûlullah Aleyhisselamın da, Müslümanlara farz kıldığı zekat farizası yazısıdır.
Herhangi bir Müslümandan, bu yazıda bildirilen miktarı veçhile zekat istenilirse, o Müslüman bu zekat] versin.
Bundan fazlası istenilirse, fazlasını vermesin.[367]

Deve Zekatı

Deveden her 24'ünde ve bundan aşağısında koyun olarak zekat: Her 5 devede 1 koyundur.
Develer 25'i bulunca, 35'e kadar, bir yaşını tamamlamış dişi 1 adet deve yavrusu. Böylesi bulunmazsa, bir yaşını tamamlamış erkek 1 deve yavrusu verilecektir. Develerin sayısı 36'yı bulunca, 45'e kadar, iki yaşını tamamlamış dişi 1 adet deve yavrusu, 46'yı buldukları zaman, 60'a kadar, üç yaşını tamamlamış puğur basacak bir adet erkek deve düvesi,
61 olunca, 75'e kadar, dört yaşını bitirmiş 1 adet dişi deve,
76'yı bulunca, 90'a kadar, 2 adet, iki yaşını bitirmiş deve düvesi,
91'e erişince, 120'ye kadar, üç yaşını bitirmiş, puğur basacak 2 adet dişi deve düvesi verilecektir.
Develerin sayısı 120'yi geçince, her 40 devede iki yaşını bitirmiş 1 adet dişi deve düvesi,
Her ellide üç yaşını bitirmiş 1 adet dişi deve düvesi verilecektir.
Sadece dört devesi olana, o dört deve için zekat yoktur.
Meğer ki, deve sahibi kendiliğinden vermek istesin.
Deve sayısı 5'i bulunca, zekat olarak bir koyun verilir.[368]

Yılın Birçok Günlerinde Yaylakta Güdülen Koyun Zekatı

40 koyundan 120 koyuna kadar, 1 adet koyundur.
120'den fazla olursa, 200'e kadar, 2 koyundur.
200'den fazla olursa, 300'e kadar, 3 koyundur.
300'den fazla olursa, her 100 koyunda 1 koyundur.
Bir kimsenin yayılır koyunları 40tan 1 noksan olursa, o koyunlara zekat yoktur.
Meğer ki, sahibi kendiliğinden vermek istesin.
Zekat endişesiyle ayrı hayvanlar bir yere toplanmaz, toplu olanları da ayrılmaz.
Mallan ortak olanlar, kendi aralarında farkı eşit olarak birbirlerinden alırlar.
Dişleri düşmüş, yaşlı hayvan ile gözü sakat olandan ve tekeden zekat olmaz.
Meğer ki, zekat sahibi kendiliğinden vermek istesin.[369]

Gümüş Zekatı

Halis gümüşten zekat; 200 dirhemde onda birinin dörtte biridir. Gümüş sadece 190 dirhem olursa, ona zekat yoktur. Meğer ki, sahibi kendiliğinden vermek istesin*
Bir kimsenin develeri dört yaşını tamamlamış bir deve düvesi vermeyi gerektirecek sayıyı bulurda, kendisinin malları arasında öylesi bulunmaz ve üç yaşını tamamlayanı bulunursa, o, kabul edilir ve mümkünse onunla birlikte iki koyun veya yirmi dirhem de verir.
Bir kimsenin zekatı üç yaşında bir deve düvesi vermeyi gerektirecek kadar olur da, develeri arasında üç yaşında deve düvesi bulunmayıp dört yaşında olanı bulunursa, zekat olarak dört yaşındaki kabul edilir ve zekat memuru o kimseye iki koyun veya yirmi dirhem iade eder." [370]

---

[1] Kalkaşandf, Nihâyetü'l-ereb, s. 326.
[2] İbrı Hazm, Cemhere, s. 484485.
[3] İbn Hazm, s. 398.
[4] İbn Hazm, Cemhere, s. 476.
[5] Kalkaşandf, Nihâyetü'l-ereb, s. 326.
[6] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 282.
[7] Yâkût, c. 4, s. 282.
[8] İbn Abdilberr, c. 2, s. 559, İbn E ar, c. 2, s. 301, İbn Hacer, c. 1 , s. 572.
[9] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 321, İbn Haldun, Târih, c. 2, s. 2, s. 58.
[10] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.4, s. 224, İbn Sa'd, c. 1, s. 32, Taberî, c. 3, s. 1 66.
[11] İbn Sa'd.c. 1, s. 32, Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 448, İbn Esîr, c. 5, s. 448, İbn Hacer, c. 3, s. 222.
[12] İbn Sa'd, c. 1, s. 321, Süheyif, c. 7, s. 448, İbn Hacer, c. 3, s. 240.
[13] İbn Sa'd, c. 1, s. 321.
[14] İbn Hacer, c. 3, s. 222.
[15] İbnİshak,İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 224, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 1, s. 321 , Taben, Târih, c. 3, s. 166, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 299, İbn Sey^id, Uyun, c.2, s. 236, Zehebî, Megâzî, s. 570, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 63, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 39.
[16] İbnSa'd, c. 1, s. 321.
[17] Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 448.
[18] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 301 .
[19] Süheylf, c. 7, s. 449, Halebî, c. 3, s. 256, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 4, s. 25.
[20] İbn Esîr, c. 2, s. 301.
[21] İbn İshak, c. 4, s. 224, İbn Sa'd, c. 1, s. 321, Taberî, c. 3, s. 166.
[22] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/473-476.
[23] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 224, İtan Sa'd, Tabakâtü'l-kütarâ, c, c. 1, s. 321, Taberî, Târîh, c. 3, s. 166, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 337, Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 450, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 236, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n- nihâye, c. 5, s. 63, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 39, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 4, s. 25.

[24] İbn AtodiIberr, İstiâb, c. 2, s. 559, Süheylf, c. 7, s. 449, İbn E sfr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 301, Halebî, İnsânu'l-uyun, c. 3, s. 257, Zürkânf, c. 4, s. 25.
[25] Süheylf, c. 7, s. 448.
[26] İbn Abdilberr,c.2,s. 559, Süheylf, c. 7, s. 449, İbn Ear, c. 2, s. 301, Zürkânf, c. 4, s. 25.
[27] Sühevlf, c. 7, s. 449, Zürkânf, c. 4, s. 25.
[28] İbn İshak, c. 4, s. 224, İbn Sa'd, 11, s. 321, Taberî, c. 3, s. 166, Beyhakî, c. 5, s. 337 Süheylf, c. 7, s. 449, İbn Kayyım, c. 3, s. 39.
[29] Süheylf, c. 7, s. 449.
[30] İbn Sa'd, c. 1, s. 321, Halebî, c. 3, s. 257, Zerkanf, c. 4, s. 26.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/476-477.
[31] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 224, Taberî, Târih, c. 3, s. 166, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvye, c. 5, s. 338, Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 449, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 236, Zehebî, Megâzî, s. 570, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 63, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 4, s. 26.
[32] İbn İshak, c. 4, s. 224, İbn Sa'd, c. 1, s. 321, Taberî, c. 3, s. 166, Beyhakî, c. 5, s. 338, İbn Kayyım , c. 3, s. 39, Zürkânf, c. 4, s. 26.
[33] İbn İshak, c. 4, s. 224, Taberî, c. 3, s. 166, Beyhakî, c. 5, s. 338, İbn Seyyid, c. 2, s. 236, Zehebî, s. 570, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 63, İbn Kayyım, c. 3, s. 39, Kastalânf, c. 1, s. 313, Zürkânf, c. 4, s. 26.
[34] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 257.
[35] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 573, Zürkânf, c. 4, s. 26.
[36] Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 63, .
[37] İbn İshak, c. 4, s. 224, İbn Sa'd, c. 1, s. 321 -322, Taberî, c. 3, s. 166, Beyhakî, c. 5, s. 338, İbn Seyyid, c. 2, s. 237, Zehebî, s. 570. Ebu'l-Fidâ. c. 5. s. 63. İbn Hacer. c. 1. s. 573. Halebî. c. 3. s. 257. Zürkânf. c. 4. s. 26.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/477-478.
[38] Ibn Hazm. Cemhere, s. 447.
[39] İbn Hazm, s. 485-486.
[40] İbn Hazm, s. 478-479.
[41] İbn Hazm, s. 447.
[42] Ebu'l-Ferec İbn CevzL el-Vefâ. c. 2. s. 571.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/478-479.
[43] Taberî, Târîh,c.3, s. 1 55, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, t 2, s. 248, İbn Haldun, Târih, c. 2,ks. 2, s. 53.
[44] Ebu'l-Ferec İbn Cevzf, Vefa, c. 2, s. 751 -752.
[45] Taberî, c. 3, s. 155.
[46] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 329-330, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 55, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 248, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 319, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 266.
[47] İbn Kayyım, c. 3, s. 55, İbn Seyyid, c. 2, s. 248, Halebî, c. 3, s. 266-267.
[48] İbn Sa'd, c. 1, s. 330, İbn Kayyım, c. 3, s. 55, İbn Seyyid, c. 2, s. 248, Halebî, c. 3, s. 267.
[49] İbn Seyyid, c. 2, s. 248.
[50] İbn Kayyım, c. 3, s. 55, İbn Seyyid, c. 2, s. 248, Kastalânf, c. 1, s. 319.
[51] İbn Sa'd, c. 1, s. 330, İbn Kayyım, c. 3, s. 55, İbn Seyyid, c. 2, s. 248, Halebî, c. 3, s. 267.
[52] İbn Kayyım, c. 3, s. 55, İbn Seyyid, c. 2, s. 248, Halebî, c. 3, s. 267.

[53] İbn Sa'd, c. 1, s. 330, İbn Kayyım, c. 3, s. 55, İbn Seyyid, c. 2, s. 248, Halebî, c. 3, s. 267.
[54] İbn Kayyım, c. 3, s. 55, İbn Seyyid, c. 2, s. 248, Halebî, c. 3, s. 267.
[55] İbn Sa'd, c. 1, s. 330, İbn Kayyım, c. 3, s. 55, İbn Seyyid, c. 2, s. 248, Kastalânf, c. 1, s. 319, Halebî, c. 3, s. 267.
[56] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 330.
[57] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. *55,* İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 248, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 319, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 267.
[58] İbn Sa'd, c. 1, s. 330.
[59] İbn Sa'd, c. 1, s. 330, İbn Kayyım, c. 3, s. 55, İbn Seyyid, c. 2, s. 248.
[60] İbn Kayyım, c. 3, s. 55, İbn Seyyid, c. 2, s. 248, Halebî, c. 3, s. 267.
[61] İbn Sa'd, c. 1, s. 330, İbn Kayyım, c. 3, s. 55, İbn Seyyid, c. 2, s. 248 Kastalânf, c. 1, s. 319, Halebî, c. 3, s. 267.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/479-482.
[62] Kalkaşandf, Nihâyetü'l-eneb, s. 298.
[63] İbn Hazm, Cemhere, s. 272.
[64] İbn Hazm. s. 15.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/482.
[65] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 21 3-21 4, Taberî, Târîh, c. 3, s. 165, Ebu'l-Ferec İbn Cevzf, Vefa.c. 2, s. 755-756, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 232.
[66] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 207, Ebu'l-Fidâ Sîre, c. 4, s. 115.
[67] Taberî, Târîh, c. 3, s. 1 65, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 57.
[68] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 25.
[69] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 311, c. 7, s. 34.
[70] Ahmed,c.4, s. 25.
[71] İbn Sa'd, c. 1,5.311,0.7, s. 34, Ahmed, c. 4, s. 25, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 275.
[72] İbn Esîr, o. 3, s. 275.
[73] İbn Sa'd, c. 1,s.311,c.7, s. 34, Ahmed, c. 4, s. 25, İbn Esîr, c. 3, s. 275.
[74] İbn Esîr, o. 3, s. 275.
[75] İbn Sa'd, c. 7, s. 34.
[76] İbn Sa'd, c. 1, s. 311, c. 7, s. 34, Ahmed, c. 4, s. 25, İbn Esîr, c. 3, s. 275.
[77] İbn Sa'd. c. 1. s. 34.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/482-483.
[78] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 207, Ebu'l-Fidâ, Sîre, c. 4, s. 114.
[79] Ebu'l-Ferec İtan Cevzf, Vefa, c. 2, s. 756, Halebî, c. 3, s. 246.
[80] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 321, Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 756, Zehebî, Megâzî, s. 563, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 57.
[81] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 310, Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 207.
[82] İbn Sa'd, c. 1 , s. 310, Ebu Nuaym, c. 1, s. 207, E bu'l-Fidâ, c. 4, s. 59, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 57, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 246, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 4, s. 11.
[83] İbn Sa'd, c. 1, s. 310, Ebu Nuaym , c. 1, s. 207, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 59, İbn Haldun, c. 2,ks. 2, s. 58.
[84] İbn Sa'd, c. 1, s. 310, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 58.
[85] Ebu Nuaym, c. 1, s. 207, E bu'l-Fidâ, c. 4, s. 59.

[86] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 42, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 320, Zehebî, Megâzî, s. 564, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 58.
[87] İbn İshak.c. 4, s. 214, İbn Sa'd, c. 1 ,s. 310, Taberî, c. 3, s. 165, Ebu Nuaym, c. 1, s. 207,Beyhakî, c. 5, s. 321, İbn Seyyid, c. 2, s. 232, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 57.
[88] Ebu Nuaym, c.1, s. 207, Halebî, c. 3, s. 246.
[89] İbn Sa'd, c. 1,s.31O.
[90] Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 756, Halebî, c. 3, s. 247, Zürkânf, c. 4, s. 11.
[91] İbn Sa'd, c. 1, s. 310, Beyhakî, c. 5, s. 321, Ebu'l-Ferec, c. 3, s. 756, Zehebî, s. 563, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 57, Zürkânf, c. 4, s. 11.
[92] 91 . Taberî, Târîh, c. 3, s. 166, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 319, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 57, İbn Kayyım, c. 3, s. 35, Halebî, c. 3, s. 247, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 4, s. 11.
[93] Taberî, c. 3, s. 166, Beyhakî, c. 5, s. 31 9, Zehebî, s. 564, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 57, İbn Kayyım, c. 3, s. 35, Halebî, c. 3, s. 247.
[94] Süheylf, c. 7, s. 438.
[95] Beyhakî, c. 5, s. 319, E bu'l-Fidâ, c. 4, s. 60, Halebî, c. 3, s. 247, Zürkânf, c. 4, s. 11.
[96] Beyhakî, c. 5, s. 319, Halebî, c. 3, s. 247, Zürkânf, c. 4, s. 11-12.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/483-485.
[97] Süheyli, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 438, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 246.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/486.
[98] İbnİshak, İbn Hişam, Sîre,c. 4, s. 214, Taberî, Târih, c.3, s. 166, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c.2,s. 232, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 3, s. 35.
[99] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 207-208, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvıe, c. 5, s. 321, Zehebî, Megâzî, s. 563, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 57., c. 5,
[100] İbn İshak.c.4, s. 214, Taberî, c. 3, s. 166. İbnSa'd,c. 1,s.311.
[101] İbnSa'd,c. 1,s.311.
[102] İbn İshak, c. 4, s. 214, İbn Sa'd, c. 1, s. 311, Ta ben , c. 3, s. 166, E bu'l-Ferec, c. 2, s. 756, İbn Esîr, c. 2, s. 266, İbn Seyyid, c. 2, s. 232.
[103] Ebu Nuaym, c.1, s. 208, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 60.
[104] Buhân , c. 5, s. 42, Beyhakî, c. 5, s. 320, Zehebî, s. 564, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 58.
[105] Beyhakî, c. 5, s. 321, Zehebî, s. 563, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 57, Halebî, c. 4, s. 247.
[106] Ebu'l-Ferec, c. 2, s. 757, Halebî, c. 3, s. 247.
[107] Zürkânf, c. 4, s. 12.
[108] Ebu'l-Ferec, c. 7, s. 757, Halebî, c. 3, s. 247-248, Zürkânf, c. 4, s. 11.
[109] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 321, Zehebî, Megâzî, s. 563, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 57, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 247, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 4, s. 12.
[110] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 215, Taberî, Târîh, c. 3, s. 166, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 319-320, İbn Seyyid, c. 2, s. 233, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 58, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 3, s. 35, Zürkânf, c. 4, s. 12.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/486-487.
[111] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 450, Yâkubî, Târîh, c. 2, s. 87, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 429, İbn Hacer, eI-İsâbe, c. 1, s. 93.
[112] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 143-144, Belâzurî, c. 1, s. 450-451, Beyhakî, c. 5, s. 429, İbn Hacer, c. 1 , s. 93, Kastalânf, M e vahi b, c. 1, s. 259, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 146.

[113] İbn Sa'd, c. 1,s.1 40-1 41, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 283, Belâzurî, c. 1, s. 450, Yâkubî, c. 2, s. 87, .
[114] Belâzurî, c. 1, s. 450451, Beyhakî, c. 5, s. 429.
[115] İbn Sa'd, c. 1, s. 1 44, Belâzurî, c. 1, s. 449450.
[116] İbn Sa'd, c. 1, s. 1 38, Belâzurî, c. 1, s. 451, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 57.
[117] Buhârî, Sahîh, c. 2, s. 85.
[118] İbn Sa'd, c. 1, s. 1 38, Belâzurî, c. 1, s. 451, Beyhakî, c. 5, s. 430, İbn Abdilberr, c. 1, s. 57.
[119] İbn Sa'd, c. 1, s. 1 38, Buhârî, c. 2, s. 85, Müslim, Sahîh, c. 4, s. 1808, Belâzurî, c.1 , s. 451, Beyhakî, c. 5, s. 430.
[120] İbn Sa'd, c. 1, s. 1 38, Buhârî, c. 2, s. 85.
[121] İbn Sa'd, c. 1, s. 137, Belâzurî, c. 1, s. 451.
[122] İbn Sa'd, c. 1, s. 138, Buhârî, c. 2, s. 85.
[123] İbn Sa'd, c. 1, s. 138, Belâzurî, c. 1, s. 451-452.
[124] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 85.
[125] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 138, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 194, Buhârî, c. 2, s. 85, Müslim, Sahîh, c. 4, s. 1808, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 452 Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 430, Zehebî, Megâzî, s. 581.
[126] Müslim, c. 4, s. 1808, Beyhakî, c. 5, s. 430, Zehebî, s. 581.
[127] İbn Sa'd, c. 1, s. 139, Buhârî, c. 2, s. 85, Müslim, c. 4, s. 1 808, Zehebî, s. 581.
[128] İbn Sa'd, c. 1, s. 139, Müslim, c. 4, s. 1808.
[129] Belâzurî, c. 1.S.452.
[130] İbn Sa'd, c. 1,s.139.
[131] İbn Sa'd. c. 1. s. 143. Belâzurî. c. 1. s. 452.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/487-489.
[132] İbn Sa'd, c. 1, s. 143, Belâzurî, c. 1, s. 451, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 59 İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 50.
[133] Belâzurî, c. 1, s. 451 , İbn Abdilberr, c. 1 , s. 56.
[134] Kastalânf, Merâhib, c. 1, s. 259.
[135] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1,s.143.
[136] İbn Sa'd, c. 1 , s. 144, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 451, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 56, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledün-niye, c. 1, s. 259.
[137] İbn Sa'd, c. 1, s. 144, Belâzurî, c. 1, s. 450, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 146.
[138] İbn Sa'd, c. 1, s. 144, Belâzurî, c. 1, s. 450, Beyhakî, c. 5, s. 431, Diyarbekrî, c. 2, s. 146.
[139] İbn Sa'd, c. 1, s. 140, İbn Abdilberr, c.1 , s. 58, İbn E ar, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 50, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 94.
[140] İbn Sa'd, c. 1, s. 144, Belâzurî, c. 1, s. 451.
[141] İbn Hacer, c. 1,s.94.
[142] İbn Sa'd, c. 1, s. 144, Belâzurî, c. 1, s. 451.
[143] Belâzurî, c. 1, s. 451 .
[144] İbn Sa'd, c. 1, s. 141 .
[145] İbn Sa'd, c. 1, s. 143, Belâzurî, c. 1, s. 451.
[146] İbn Sa'd, c. 1, s. 142, Belâzurî, c. 1, s. 451.
[147] İbn Sa'd, c. 1,s. 142.
[148] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, 11, s. 141.

[149] İbn Sa'd, c. 1, s. 144, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 451.
[150] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 59, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 51, Kastalânf, M evâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 259.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/489-491.
[151] İbn Sa'd, c. 1, s. 142, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 1 09, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 30, Müslim, Sahih, c. 2, s. 630, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 3, s. 336-337.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/491.
[152] İbn Hazm, Cemhere, s. 416-417.
[153] A. Zeynf Dahlân, Sîre, c. 2, s. 142.
[154] Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 266.
[155] Vâkıdî, Megâzî, c.1, s. 7, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 339, c. 2, s. 169, Taberî, Târîh, c. 3, s. 1 56.
[156] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 239, Taberî, c. 3, s. 156, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 244, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 98, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 41, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 4, s. 33.
[157] İbn İshak, c. 4, s. 239, Vâki di[1] den naklen İbn Sa'd, c. 1 , s. 339, Taberî, c. 3, s. 156, İbn Seyyid, c. 2, s. 244, İbn Kayyım, c.3,s.41 .
[158] İbn Sa'd, c. 1, s. 339, Taberî, c. 3, s. 156, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 53.
[159] İbn İshak, c. 4, s. 239, Taberî, c. 3, s. 156, İbn Seyyid, c. 2, s. 244-245, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 98, İbn Kayyım, c. 3, s. 41.
[160] VâkıdPden naklen İbn Sa'd, Tabakât, c. 1 , s. 339.
[161] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 239, İbn Sa'd, c. 1, s. 339, Taberî, Târîh, c. 3, s. 156, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 245, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 5, s. 98, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 41.
[162] Belâiurf, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 384.
[163] VâkıdPden naklen İbn Sa'd, c. 1, s. 339.
[164] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 239-240, Taberî, Târîh, c. 3, s. 156, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 98,Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 144.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/491-494.
[165] İbn İshak, İbn Hişam, Sine, c. 4, s. 240, VâkıdPden naklen İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 339, Taberî, Târih, c. 3, s. 156, İbn E ar, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 418, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâve'n-nihâye, c. 5, s. 98, İbn Haldun, Târih, c. 2,ks. 2, s. 53.
[166] VâkıdPden naklen İbn Sa'd, c. 1, s. 339, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 245.
[167] İbn İshak, c. 4, s. 240, İbn Sa'd, c. 1, s. 339-340, Taberî, c. 3, s. 156, İbn Esir, c. 4, s. 18, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 144.
[168] İbn İshak, c. 4, s. 240, Taberî, c. 3, s. 156-157, İbnEsîr, c. 4, s. 418, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 98.
[169] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre,c.4, s. 240-241, Taberî, Târîh, c. 3, s. 157, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye vıe'n-nihâye, c. 5, s. 98-99.
[170] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 245.
[171] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 241, Taberî, Târîh, c. 3, s. 157, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye vıe'n-nihâye, c. 5, s. 99, İbn Hacer, el-İsâbe. c. 3. s. 245.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/495-497.
[172] İtan İshak, c. 4, s. 241, İbnSa'd, c. 1, s. 340, Taberî, c. 3,s.157,İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 249, Etou'l-Fidâ, c. 5, s. 99, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 42.

[173] İbn İshak, c. 4, s. 241, Taberî, c. 3, s. 157, İbn Seyyid, c.2,s. 245, Ebu'l-Fidâ, c.5,s. 99, İbn Kayyım, c. 3, s. 42, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks.2, s. 54.
[174] İbn Sa'd. c. 1.S.340.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/497.
[175] Ibn Sa'd, c. 1.S.268.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/497.
[176] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, 11, s. 267-268.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/497-498.
[177] 1bn Sa'd. c. 1.S.268.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/498.
[178] 1tan Sa'd. c. 1.S.268.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/498.
[179] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 268.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/498.
[180] İbn Sa'd, c. 1,5.268.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/499.
[181] İbn Sa'd. c. 1.s. 268.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/499.
[182] Mezved; içinde hurma ağaçları bulunan mâmur bir yerdir (Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 90).
[183] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 268-269.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/499.
[184] Râkis, bir vadidir (Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 3, s. 116).
[185] İbnSa'd, t 1,5.269.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/499-500.
[186] İbn Hacer, el-lsâbe, c. 2, s. 435.
[187] Necran Kabe si, Benf ^Jodülmedan b. Deyyânü'l-Hârisılerin yaptı np tazim ettikleri bir kilise olup, kilisenin kubbesi üçyüz deri ile kaplanmıştı. Kilise, Necran nehri üzerinde bulunuyor, nehirden on bin altınlık bir gelir sağlam yordu (Vâkût, Mu'cemu'l-buldan, c. 5, s. 268).
[188] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 51 9, İbn Hacer, c. 2, s. 435.
[189] İbn Hacer, c. 2, s. 435.
[190] İbn Sa'd. Tabakâtü'l-kübrâ. c. 1. s. 340.
[191] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/500-501.
[192] Taberî, Târih, c. 3, s. 163.
[193] Süheylf,Ravdu'l-ünüf, c.7, s. 450, İbn Abdilberr, İstiâb,c.3, s. 1057, İbnEsîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 8.
[194] İbn Abdilberr, c. 3, s. 1057.
[195] İbn Esîr, c.4, s. 8.
[196] İbn Abdilberr, c. 3, s. 1057, İbn Esîr, c. 4, s. 8-9.
[197] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 984, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 164, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 207, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 2, s. 227.
[198] Vâkıdî, c. 3, s. 988.
[199] İbn Sa'd, c. 2, s. 164, İbn Seyyid,c.2, s. 207, İbn Kayyım, c. 2, s. 227.

[200] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 225, Vâkıdî, c. 3, s. 987, Taberî, c. 3, s. 149 İbn Kayyım , c. 2, s. 228.
[201] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 225-227, Taberî, Târih, c. 3, s. 149, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 285-286, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 238, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 64.
[202] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 378.
[203] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 257-378.
[204] Ahmed b. Hanbel, c.4, s. 257.
[205] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 378.
[206] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 8.
[207] İbn İshak, c. 4, s. 227, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 322, Taberî, c. 3, s. 1 49, İbn Seyyid, c. 2, s. 238, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 64.
[208] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 378, İbn Esîr, c. 4, s. 8.
[209] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 228.
[210] İbn İshak, c.4, s. 227, İtan Sa'd, c. 1, s. 322, Taberî, c. 3, s. 149, İbn Seyyid, c. 2, s. 238.
[211] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 228.
[212] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 378.
[213] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 227, Taberî, Tanrı, c. 3, s. 149, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 286, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 288, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 5, s. 64.
[214] İbn Kayyım, c. 2, s. 228, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 468.
[215] İbn İshak, c. 4, s. 227, Taberî, c. 3, s. 149-150, İbn E sfr, c. 2, s. 286, İbn Seyyid, c. 2, s. 238, E bu'l-Fidâ, c. 5, s. 64.
[216] İbn Kayyım ,c. 2, s. 228.
[217] İbn İshak, c.4, s. 227, Taberî, c. 3, s. 150, İbnEsîr, c. 2, s. 286, İbn Seyyid, c. 2, s. 238, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 94.
[218] İbn Kayyım, c. 2, s. 228, İbn Hacer, c. 2, s. 468.
[219] İbn İshak, c.4, s. 227, Taberî, c. 3, s. 150, İbnEsîr, c. 2, s. 286, İbn Seyyid, c. 2, s. 238, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 64.
[220] İbn Kayyım, c. 2, s. 228.
[221] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 227, Taberî, Târih, c. 3, s. 1 50, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 238, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 64-65.
[222] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 378.
[223] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 8, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 3, s. 109, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 468.
[224] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 378.
[225] Ahmed b. Hanbel, c.4, s. 378, İbn Esîr, c. 4, s. 8, Zehebî, c. 3, s. 109, İbn Hacer, c. 2, s. 468.
[226] İbn Esîr, c.4, s. 8.
[227] İbn İshak, c.4, s. 227, Taberî, c. 3, s. 150, İbn Seyyid, c. 2, s. 238-239, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 65.
[228] İbn İshak, c. 4, s. 227, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 378, Taberî, c. 3, s. 150, İbn Seyyid, c. 2, s. 239, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 65.
[229] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 378, İbn E sfr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 8.
[230] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 227, Ahmed b. Hanbel, c.4, s. 379, Taberî, Târîh.c. 3, s. 150, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 239, E bu'l-F idâ, Sîre, c. 4, s. 65.

[231] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 379.
[232] İbn İshak, c.4, s. 227, Taberî, c. 3, s. 150, İbn Seyyid, c. 2, s. 239, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 65.
[233] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 257, E bu'l-Fidâ, c. 5, s. 65.
[234] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 378, E bu'l-Fidâ, c. 5, s. 65.
[235] Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 65, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 228.
[236] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 378, E bu'l-Fidâ, c. 5, s. 65.
[237] İbn Kayyım, c. 2, s. 228.
[238] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 378, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 65.
[239] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 228.
[240] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 257, E bu'l-Fidâ, c. 5, s. 65.
[241] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 4, s. 227, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 257, 378, Taberî, Târih, c. 3, s. 150, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 286, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 9.
[242] İbn İshak, c.4, s. 227, Taberî, c. 3, s. 150, İbnEsîr, c. 2, s. 286, İbn Seyyid, c. 2, s. 239, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 65.
[243] İbn Esîr, c. 2, s. 286.
[244] İbn İshak, c.4, s. 227, Taberî, c. 3, s. 150, İbnEsîr, c. 2, s. 286, İbn Seyyid, c. 2, s. 239, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 65.
[245] Ahmed, c. 4, s. 257, 358, E bu'l-Fidâ, c. 5, s. 65.
[246] Ahmed, c. 4, s. 257, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 65.
[247] Ahmed, c. 4, s. 378, İbn E sfr, c. 4, s. 9.
[248] Ahmed, c. 4, s. 257, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 65.
[249] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 378, İbn E sfr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 9.
[250] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 257, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 65.
[251] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 257, 378, İbn Esîr, c. 4, s. 9, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 65.
[252] İbn İshak, c.4, s. 227, Taberî, c. 3, s. 150, İbn Seyyid, UyÜnu'l-eser, c. 2, s. 239, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 65.
[253] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 2, s. 228.
[254] Ahmed b. Hanbel, c.4, s. 378-379, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 65, İbn Kayyım, c. 2, s. 228.
[255] İbn Kayyım, c. 2, s. 228.
[256] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 257.
[257] İbn Abdilberr. İstiâb. c. 3. s. 1057. İbnEsîr. c. 4. s. 9.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/501-508.
[258] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 257.
[259] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 257, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 221, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1529, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1070.
[260] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 257.
[261] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 257, Buhârî, c. 6, s. 221, Müslim, c. 3, s. 1529, İbn Mâce, c. 2, s. 1070.
[262] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 257.
[263] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 257, Buhârî, c. 6, s. 220-221, Müslim, c. 3, s. 1529, Tirmizî, c. 4, s. 68, İbn Mâce, c. 2.S.1070.
[264] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 257.
[265] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 257, Buhârî, c. 6, s. 221, Müslim, c. 3, s. 1529, Tirmizî, c. 4, s. 68.
[266] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 257, Müslim, c. 3, s. 1529.

[267] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 257, Buhârî, c. 6, s. 220, Müslim, c. 3, s. 1529, İbn Mâce, c. 2, s. 1070.
[268] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 257.
[269] Buhârî, c. 6, s. 220, Müslim, c. 3, s. 1530, Tirmizî, c. 4, s. 68.
[270] Tirmizî, c.4, s. 68.
[271] Buhârî, c. 6, s. 221, Müslim, c. 3, s. 1530.
[272] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 256, Buhârî, c. 6, s. 218, Müslim, c. 3, s. 1530, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 17.
[273] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 257.
[274] Buhârî, Sahih, c. 6, s. 218-221, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1530.
[275] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 257.
[276] Müslim, c. 3, s. 1531.
[277] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 257.
[278] Buhârî, c. 6, s. 21 8, Müslim, c. 3, s. 1530, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 69.
[279] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 379.
[280] Müslim, c. 3, s. 1531, Tirmizî, c. 4, s. 67-68.
[281] Buhârî, c. 6, s. 220, Müslim, c. 3, s. 1531.
[282] Müslim. Sahih. c. 3. s. 1531.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/508-510.
[283] Buhârî,Sahih,c.2, s. 113.
[284] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 256, Buhârî, c. 2, s. 113.
[285] Buhân,c. 2.S.114.
[286] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 256, Buharı, c. 2, s. 114.
[287] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 256.
[288] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 256, Buhârî, SahıVı, c. 2, s. 114.
[289] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 379, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 65, İbn Kayyım, c. 2, s. 228.
[290] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 227-228, Taberî, Târih, c. 3, s. 150, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 286, İbn Seyyid, Uyünu'l- eser. c. 2. s. 239. Ebu'l-Fidâ. c. 5. s. 65-67.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/510-511.
[291] İbn İshak, c. 4, s. 247, Belâzurî, E nsâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 530.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/511.
[292] Buhârî,Sahîh,c.5, s. 1 07, Taberî, Târih, c. 3, s. 167, Ebu'l-Fidâ, Sîre, c. 4, s. 191 Kastalânf, Mevâhib, c. 1, s. 230.
[293] Taberî, c. 3, s. 1 67, A. Zevnf Dahlân, Sîre, c. 2, s. 141.
[294] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 246, Taberî, c. 3, s. 167.
[295] İbn Habib, Kitâbu'l-muhabber, s. 126, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 529, Fütûhu'l-buldan, c. 1, s. 83, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3,s.14O3.
[296] İbn İshak, c. 4, s. 246-247, Taberî, c. 3, s. 167.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/511-512.
[297] Diyarbekrî, Târîıu'l-hamîs, c. 2, s. 1 42.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/512-513.
[298] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 169.
[299] İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 8, s. 49, Kastalânf, c. 1, s. 230 Diyarbekrî, c. 2, s. 142.
[300] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 529, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1403.

[301] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 584, c. 2, s. 437, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 230, Ebu Dâvud, Sünen, c. 3, s. 303, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 61 6, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1404, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1 , s. 321.
[302] İbn Sa'd, c. 3, s. 584, c. 2, s. 347, Ahmed, c. 5, s. 230, Ebu Dâvud, c. 3, s. 303, Tirmizî, c. 3, s. 616, İbn Abdilberr, c. 3, s. 1404, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 199, Zehebî, c. 1, s. 321.
[303] İbn Sa'd, c. 3, s. 584, c. 2, s. 347, Zehebî, c. 1, s. 321 .
[304] Ahmed, c. 5, s. 230, Ebu Dâvud, c. 3, s. 303, Tirmizî, c. 3, s. 616, İbn Abdilberr, c. 3, s. 1404, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 199.
[305] İbn Sa'd, c. 3, s. 584, c. 2, s. 347, Zehebî, c. 1, s. 321 .
[306] Ahmed, c. 5, s. 330, Ebu Dâvud, c. 3, s. 303, Tirmizî, c. 3, s. 616, İbn Abdilberr, c. 3, s. 1404, Ebu'l-Fidâ, c.4, s. 190.
*** İctihâd; dilde, birşeyi elde etmek için olanca gücü ile çalışıp çabalamak (İbn Esîr, Nihâye, c. 1, s. 319), din teriminde de fakih olan zâtın dinf bir hükme varabilmesi için bütün gücüyle çalışıp çabalaması dem ektir.**
Müctehid, Kur'ân-ı Kerfm'e ait ilimlere ve Kur'ân-ı Kerfm'in mânâ türlerine, sünnete ait ilimlere, sünnetin rivayet tariklerine, metinlerine ve mânâ türlerine s:on derecede vakıf ve aynı zamanda halkın örf ve âdetlerini bilip onlara göre yapacağı kıyas ve icti-hadda isabet edebilecek güçte olan ilim adamı demektir (Seyyid Şerif, Ta'rifât, s. 137).
Bir hadis-i şerife göre; hâkim ictihadda bulunur, içtihadında isabet ederse onun için iki ecir vardır. Fakat hüküm verirken icti-hadda bulunur, yanılırsa ona bir ecir vardır (Buhârî, Sahîh, c. 8, s. 157, Müslim, c. 3, s. 1342, Ebu Dâvud, c. 3, s. 299, Tirmizî, c. 3, s. 615, İbnMâce 2, s. 1342, Nesâf, c. 8, s. 224).
[307] İbn Sad, c. 3, s. 584,0.2, s. 347-348, Ahmed, c. 5, s. 230, Ebu Dâvud, c. 3, s:. 303, Tirmizî, c. 3, s:. 616, İbn Abdilberr, c. 3, s. 1404, Zehebî, c. 1, s. 321, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 199.
[308] İbn Sa'd, c. 3, s. 584, c. 2, s. 348, Ahmed, c. 5, s. 230, Ebu Dâvud, c. 3, s. 303, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 199.
[309] İbn Sa'd, c. 3, s. 584, c. 2, s. 348, Ahmed, c. 5, s. 230, Ebu Dâvud, c. 3, s. 303, Tirmizî, c. 3, s. 616, İbn Abdilberr, c. 3, s. 1404, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 199.
[310] İbn Sa'd, c. 3, s. 584, c. 2, s. 348, Ahmed, c. 5, s. 230, İbn Abdilberr, c. 3, s. 1404 Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 199, Zehebî, c. 1 , s. 321.
[311] İbn Sa'd, c. 3, s. 584, c. 2, s. 348, Ahmed, c. 5, s. 230, Ebu Dâvud, c. 3, s. 303, Tirmizî, c. 3, s. 616, İbn Abdilberr, c. 3, s. 1404, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 199, Zehebî, c.1, s. 321.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/513-514.
[312] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 1 42.
[313] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 235, Zehebî, Siyer, c. 1, s. 321 Ebu'l-Fidâ, Sîre, c. 4, s. 192-193.
[314] İbn İshak.İbnHişam, Sîre, c. 4, s. 237, Ahmed, c. 5, s. 235, Ebu'l-Fidâ, c. 4, s. 192-193, Zehebî, c. 1, s.321.
[315] Diyarbekn, c. 2, s. 142.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/515.
[316] Ahmed, c. 1, s. 233, Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emval, s. 551-552, İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 3, s. 114, Buhân, Sahih, c. 5, s. 109, Müslim, Sahih, c. 1, s. 50, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 1 04-1 05, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 21, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 568 Dârimî, Sünen, c. 1, s. 318, Nesâf, Sünen, c. 5, s. 55.

[317] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 230-233, Ab dumezzak, Musannef, c. 4, s. 21-22, İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 3, s. 127, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 101, Tirmizî, Sünen^ c. 5, s. 20.
[318] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 233, Yahya b. Adem, Kitâbu'l-harac, s. 112-11 3.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/515-516.
[319] Yahya b. Adem, s. 116, Ahmed, c. 5, s. 228, Belâzurî, Fütûhu'lbüldân, c. 1 , s. 871.
[320] İbn Ebi Şeybe, c. 1, s. 128.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/516.
[321] 316.Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 236, Ebu'l-Fidâ, Sîre, c. 4, s. 1 94-1 95.
[322] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 237, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamfs, c. 2, s. 143.
[323] Diyarbekrî, c. 2, s. 143.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/.516-517.
[324] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 235, Ebu'l-Fidâ, Sîre, c. 4, s. 1 93, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 1, s. 321.
[325] Ahmed. c. 5. s. 235. Ebu'l-Fidâ. c. 4. s. 1 93.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/517-518.
[326] Hâkim, Müstedrek, c. 1 , s. 401.
[327] Kettânf, et-Terâtita, c. 1, s. 259.
[328] Ahmedb. H anbel, c. 4, s. 410, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 108.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/518.
[329] Ahmed,c.4, s. 417-418, Buharı, c. 5, s. 108.
[330] Ahmed. c. 5. s. 235.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/518.
[331] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 241, Taberî, Târih, c. 3, s. 157, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 413.
[332] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 267.
[333] İbn İshak, c. 4, s. 239.
[334] Ebu Yusuf. Kitâbu'l-haraç. s. 72.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/518-519.
[335] İbn İshak, c. 4, s. 39, 241.
[336] İ bn İshak, c. 4, s:. 241, E bu Yusuf, s. 72, *Yahya* b. Âdem, s. 116, Taberî, c. 3, s. 157, Beyhakî, c. 5, s. 41 3, Zehebî, Megâzî, s. 576.
[337] İbn İshak, c. 4, s. 241, Yahya b. Âdem , s. 116, Ta ben, c. 3, s. 157, Beyhakî, c. 5, s. 413, Zehebî, s. 576.
[338] Ebu Yusuf, s. 72.
[339] İbn İshak, c. 4, s. 241, Ebu Yusuf^s. 72, Yahya b. Âdem, s. 116, Taberî, c. 3, s. 157 Beyhakî, c. 5, s. 413, Zehebî, s. 576.
[340] İbn İshak, c. 4, s. 241, Yahya b. Adem , s. 116, Taberî, c. 3, s. 157.
[341] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 241, Ebu Yusuf, Kitâbu'l-harac, s. 72, Yahya b. Âdem, Kitâbu'l-haraç, s.116, Taberî, Târih, c. 3, s. 1 57, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 41 3, Zehebî, Megâzî, s. 576-577, İbn Haldun, Târih, c.2, ks. 2, s. 54.
[342] İbn İshak, c. 4, s. 241, Taberî, c. 3, s. 157, Beyhakî, c. 5, s. 41 3, Zehebî, s. 576, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 54.
[343] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-harac, s. 72, Yahya b. Âdem, Kitâbu'l-harac, s. 116.

[344] İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 4, s. 241 -242, Taberî, Târîh, c. 3, s. 1 57-1 58, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 413414, Zehebî, Megâzî, s. 576-577, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 54-55, Kettânf, et-Terâtib, c. 1, s. 248-249.
[345] İbn İshak, c. 4, s. 242, Ebu Yusuf, s. 72, Yahya b. Adem, s. 116, Taberî, c. 3, s. 158, Beyhakî, c. 5, s. 414, Zehebî, s. 577, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 54, Kettânf, c. 1, s. 249.
[346] İbn İshak, İbn Hisam , Sîre, c. 4, s. 242-243, Taberî, Târih, c. 3, s. 1 58-1 59, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 414-415, Zehebî, Megâzî, s. 414-415, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 54-55, Kettânf, et-Terâtib, c. 1, s.249.
[347] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-harac, s. 72.
[348] Dârimî, Sünen, c. 1, s. 320.
[349] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 3, s. 71, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 11 73, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 214.
[350] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 45.
[351] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-harac, s. 72-73.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/519-523.
[352] Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 497499, Hâkim, Müstednek, c. 1 , s. 394-395.
[353] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-haraç, s. 76, Abdurrezzak, Musannef, c. 4, s. 25, İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 3, s. 131, Tıımizf, Sünen, c. 3, s. 17, Hâkim, c. 1, s. 392.
[354] Ebu Yusuf, s. 76, İbn Ebi Şeybe, c. 3, s. 1 31, Tirmizî, c. 3, s. 17, Hâkim, c. 1 ,s.39O.
[355] Ebu Yusuf, s. 76, Abdurrezzak, c. 3, s. 25, İbn E bi Şeybe, c. 3, s. 131, Tirmizî, c. 3, s. 17, Hâkim , c. 1, s. 392.
[356] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 1 23-1 24, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 96.
[357] EbuDâvud,c.2, s. 96.
[358] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 45.
[359] Ebu Yusuf, s. 73-74.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/523-524.
[360] Bakara: 1 3, 83, 110, Nisa: 73, 103, Yûnus: 87, Hacc: 9, Tür 56, Münemmil: 20.
[361] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 11, Buharı", Sahîh, c. 2, s. 124, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 96, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 575, Nesâf, Sünen, c. 5, s. 18-19, Dârekutnî, Sünen, c. 2, s. 115, Hâkim, Müstednek, c. 1, s. 390, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 4, s. 86 Begavf, Mesâbfhu's-sünne, c. 1, s. 86.
[362] Ebu Uısuf, Kitâbu'l-harac, s. 76, Abdurrezzak, M usannef, c. 2, s. 25, İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 3, s. 131 -133, Ahmed, c.2,s.11-14,EbuDâvud,c.2, s. 98, Tirmizî, c. 3, s. 17, Dârimî, c. 1, s. 21, Hâkim, c. 1, s. 392, Beyhakî, c. 4, s. 88.
[363] Ebu Dâvud, c. 2, s. 98-99, Dârekutnî, c. 2, s. 116, Hâkim, c. 1, s. 393, Beyhakî, c. 4, s. 90.
[364] Dârekutnî, c. 2, s. 116, Hâkim, c.1, s. 393, Beyhakî, c. 4, s. 90-91.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/524-525.
[365] Buhârî,SahiVı,c.2, s. 1 23-1 24, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 96, Hâkim, Müsiedrek, c. 1, s. 390.
[366] Ebu Dâvud, c. 2, s. 96, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 4, s. 86.
*** Altın, ticaret mallan, meyve, hububat zekatı ve verileceği yerler, zekatı verilmeyen malların akıbeti için; 4. ciltteki "Zekatın Farz Kılınışı" bahsine bakınız.**
[367] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/526.
[368] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/526-527.

[369] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/527.
[370] Ahmedb.Hanbel,Müsned,c.1, s. 11-12, Buharı, Sahih, c. 2, s. 123-124, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 96-97, İbn Mâce,Sünen, c. 1, s. 575, Nesâf, Sünen, c. 5, 18-23, Dârekutnî, Sünen, c. 2, s. 114-116, Hâkim, Müstedrek, c. 1, s. 391 -392, Beyhakî,Sünenü'l-kübrâ, c. 4, s:. 85-86.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/527-528.

FEVC FEVC İSLÂM'A KOŞANLAR

Benî Havlan Temsilcilerinin Medine'ye Gelişi

Benî Havlanların Kimlikleri, Yurtları ve Temsilcilerin Medine'ye Geliş Tarihi

Kahtan kabilelerinden olan Benî Havlanların ata soyları şöyle sıralanır: Havlan (Fekl) b. Amr, b. Malik, b. Haris, b. Mürre, b. Üded, b. Zeyd, b. Yeşcüb, b. Arib, b. Zeyd, b. Kehlan, b. Sebe[1]. Havlan (Fekl)'in: LHabib,

2. **Amr,**
3. **Eshab,**
4. **Kays,**
5. **Nabt,**
6. **Bekr,**
7. **Sa'd isimlerinde yedi oğlu vardı.[1]**

Benî Havlanların yurtlan Yemen ülkesinde ve bu ülkenin doğusunda idi. [2]
Benî Havlan temsilcileri on kişi olup, [3] Medine'ye Hicretin 10. yılında Şaban ayında geldiler. [4]
Remle binti Hâris'in konağına indirildiler.
Peygamberimiz Aleyhisselamin emriyle orada ağırlandılar. [5]
Temsilciler:
"Yâ Rasûlalları! Bizler Allah'a iman ve Allah'ın Resûlünü tasdik ediyoruz.
Bizim bu ikrarımız, gerimizdeki kavmimizden olanlara da şâmildir.
Biz, develer koltuklarda, yedeklerde; [6] sert ve katı yerlerde, ovalarda ise binitli olarak[7] sana gelmiş bulunuyoruz. [8]
Allah'ın ve Resûlünün üzerimizdeki nimeti sayesindedir ki, seni ziyarete geldik!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Siz bana kadar nasıl ve ne için geldiğinizi dile getirdiniz.
Muhakkak ki, her birinizin devesinin attığı her adım karşılığında size bir hasene ve sevap vardır!
'Seni ziyarete geldik!' sözünüze gelince; beni Medine'de ziyaret eden kişi, Kıyamet günü benim yanımda ve himayemde olacaktır!" buyurdu.
Benî Havlan temsilcileri:
"Yâ Rasulâlları! Bu o yolculuk ki, onun üzerinde bizim için bir mal helaki, kaybı yoktur!" dediler. [9]
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Ammu Enes ne haldedir?" diye sordu.
Ammu Enes (Ümyânes) Benî Havlanların tapageldikleri bir sanem, bir puttu.
Benî Havlan temsilcileri:
"Allah onun kötülüğünü senin bize getirdiğin dinle değiştirip giderdi[10]
Bizlerden ona bağlananlardan, ancak çok yaşlanmış bir kimse ile çok yaşlanmış koca bir kan bağlı kalmıştır.
İnşaallah, [11] dönüp[12] yanına varırsak onu yıkacağız! [13]
Biz ona aldanmış, fitneye tutulmuş durmuştuk!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Gördüğünüz fitnelerden en büyüğü ne idi?" diye sordu.
Benî Havlan temsilcileri:
"Gördüğümüz fitne, biryıl kuraklığa uğramış, açlıktan çürümüş kemikve eski urgan parçalarını yiyecek dereceye gelmiştik!

Gücümüzün yetebildiği şeyi toplayıp yüz öküz satın aldık!
Bir sabah onlan Ammu Enes için kurban olarak boğazlayıp yırtıcı hayvanlara bıraktık.
Halbuki, bizim ona kurtlardan kuşlardan daha çok ihtiyacımız vardı!
O sırada, bize yağmur geldi.
Yerlerin otlandığını gördüğümüzde, söz sahibimiz:
'Ammu Enes bize ihsan etti!' dedi.
Biz ekin eker, orta kısmını puta ayınr ve orayı onun adıyla anardık. Ekinin bir tarafını da Allah'a ayınrve orayı Allah'ın adıyla anardık.
Allah'a tahsis ettiğimiz ekin iyi yetiştiği ve geliştiği zaman, döner, onu Ammu Enes'e tahsis ederdik.
Ammu Enes'e tahsis ettiğimiz ekin iyi yetiştiği ve geliştiği zaman, onu Allah'a tahsis etmezdik!" dediler. [14]
"Allah içindir" denilen ve iyi yetişen ekinler put adına çevrilirken, "Allah ganîdir, buna muhtaç değildir. Put ise züğürttür!" denirdi. [15]
Allah'a tahsis edilen şeyler misafirlere, yoksullara; puta ayrılan şeyler ise put masraflarına, ayinlerine, kurbanlara ve put bakıcılarına harcanırdı. [16]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah, bu hususta bana:
'Onlar, Allah için, O'nun yarattığı ekin ve meyvelerle hayvanlardan bir hisse ayırdılar da, kendi boş zanlarınca 'Şu Allah'ındır, şu da ortaklarımız olan putlarındır![1] dediler. Ortaklarına ait olan Allah'a ulaşmaz, ama Allah'a ait olanlar, evet onlar ortaklarına gider! Onların hükmedegeldikleri bu şeyler ne kötüdür!' [En'âm: 136] âyetini indirdi" buyurdu.
Benî Havlan temsilcileri:
"Biz Ammu Enes'in önüne vanr, muhakeme olunurduk da, o konuşurdu!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sizinle konuşanlar, şeytanlardır!" buyurdu. [17]

Benî Havlan Temsilcilerinin İslâmiyet Hakkında Bilmediklerini Öğrenerek Yurtlarına Dönmeleri

Benî Havlan temsilcileri Peygamberimiz Aleyhisselama İslâm dinine ait işlerden. [18] dinin farzların-dan[19] sordular.
Peygamberimiz Aleyhisselam, sorularının cevaplarını onlara bildirdi. [20]
Kendilerine Kur'ân-ı Kerîm ve sünnetlerin öğretilmesini ashabına[21] emir buyurup, onlara da, ahde vefayı, emaneti edayı, komşularına iyi komşuluk etmelerini, hiç kimseye haksızlık yapmamalarını emretti ve:
"Çünkü, zulüm Kıyamet günü karanlıklarındandır!" buyurdu. [22]
Benî Havlan temsilcileri, birkaç günden sonra, Peygamberimiz Aleyhisselama veda etmeye geldiler. [23]
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlardan her birine onikişer ukiyye gümüş bahşiş verilmesini emir buy urdu. [24]
Benî Havlan temsilcileri, bahşişlerini alıp kavimlerinin yanına döndüler. Ammu Enes putunu yık-madıkça, düğümü çözemediler. [25]
Peygamberimiz Aleyhisselamın kendilerine haram kıldığı şeyleri haram, helâl kıldığı şeyleri de helâl kıldılar. [26]

Cebrail Aleyhisselamın Peygamberimiz Aleyhisselama Gelip Sorduğu Sorularla Müslümanlara Müslümanlığı Öğretişi

Hicretin 10. yılında bir gün Cebrail Aleyhisselam, Müslümanlara Müslümanlığı öğretmek için beşer suretine girerek Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldi. [27]
Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre, Hz. Ömer demiştir ki:
"Biz bir gün[28] Resûlullah Aleyhisselamla ve ashabından yanındaki bir cemaatle birlikte[29] oturduğumuz sırada[30] güzel yüzlü, [31] başının saçı kulak yumuşaklarına kadar uzamış, [32] güzel saçlı, [33] saçına güzel koku sürünmüş, [34] üzerindeki[35] elbisesi bembeyaz, [36] saçı ise simsiyah, [37] genç ve güzel, [38] üzerinde yolculuk eseri görünmeyen, bununla birlikte içimizden hiçbirinin tanımadığı bir adam[39] çıkageldi. [40]
Orada bulunan cemaat:
'Bu, ne tanıdığımız bir kimsedir, ne de bu bir yolcuya benzer! Aceb kim ola?' der gibi birbirlerine bakıştılar. [41]
Adam:
'Esselamü aleyke!' diyerek Resûlullah Aleyhisselama, 'Esselamü aleyküm!' diyerek de bizlere selam verdi.
Resûlullah Aleyhisselam, onun selamına karşılık verdi. Biz de onunla birlikte karşılık verdik. [42]
Adam:
'Yâ Rasûlallah! Ben sana geldim!' dedi.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Evet!' buyurdu. [43]
Adam, Resûlullah Aleyhisselamın yanına kadar vanp karşısına oturdu[44] ve:
'Bana biraz yaklaş yâ Rasûlallah!' dedi.
Resûlullah Aleyhisselam biraz yaklaştı. [45]
Adam tekrar:
'Yâ Rasûlallah! Biraz daha yaklaş!' dedi.
Resûlullah Aleyhisselam, diz kapakları onun diz kapaklarına değecek kadar yaklaştı. [46]
Sonra da, adam, ona saygı olmak üzere ayağa kalkıp oturdu, [47] ellerini dizlerinin üzerine koydu. [48]
'Yâ Rasûlallah! [49] Ya Muhammed! [50] Bana imandan haber ver! [51] İman nedir?' diye sordu.
Resûlullah Aleyhisselam:
'İman;

1. Allah'a,
2. Allah'ın meleklerine,
3. Allah'ın kitablarına,
4. Allah'ın resûllerine,
5. Ahi ret gününe,
6. Bir de, hayır ve şer kadere inanmandır!' buyurdu. [52]

Adam:
'Ben böyle yaparsam iman etmiş olur muyum?' diye sordu. Resûlullah Aleyhisselam: 'Evet, olursun!' buyurdu. [53] Adam:
'Doğru söyledin!' dedi. [54]

Adamın 'Doğru söyledin!' diyerek Resûlullah Aleyhisselamı tanıyormuşcasına tasdik edişine, [55] 'Hem soruyor, hem de onu tasdik ediyor?!' diye şaştık. Adam, bundan sonra: "Yâ Muhammedi Bana İslâm'dan haber ver! [56] Nedir o?' diye sordu. [57] Resûlullah Aleyhisselam: 'İslâm:

1. **Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına ve Muhammed'in Resûlullah olduğuna şehadet etmen,**
2. **Namazı dosdoğru kılman,**
3. **Zekatı vermen,**
4. **Ramazan orucunu tutman,**
5. **Yoluna gücün yeterse Beytullah'ı haccetmendir!' buyurdu. [58]**

Adam:
'Ben böyle yaparsam Müslüman olur muyum?" diye sordu.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Evet, olursun!' buyurdu. [59]
Adam yine:
'Doğru söyledin!' dedi. [60]
Biz yine adamın 'Doğru söyledin!' deyişine, [61] 'Hem soruyor, hem de onu tasdik ediyor!' diye kendisinin haline şaştık.
Adam, böyle her defasında:
'Doğru söyledin! Doğru söyledin!' dedikçe, cemaat:
'Biz Resûlullah Aleyhisselama bu adamdan daha çok saygı gösterenini görmedik! Sanki Resûlullah Aleyhisselamı tanıyor!' demekte idiler. [62]
Bundan sonra, adam:
'Yâ Rasûlallah! [63] Sen bana ihsandan haber ver! [64] İhsan nedir?' diye sordu.
Resûlullah Aleyhisselam:
İhsan, Allah'a-Kendisini görüyormussun gibi-ibadet etmendir.
Sen O'nu görmesen de, hiç şüphesiz O seni görür!' buyurdu. [65]
Adam:
'Ben böyle yapınca ibadeti ihsan derecesinde yapmış olur muyum?' diye sordu.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Evet!' buyurdu. [66]
Adam yine doğruladı. [67]
Adam böyle her defasında 'Doğru söyledin! Doğru söyledin!' dedikçe, biz de 'Resûlullah Aleyhisselama bundan daha çok saygı gösterenini görmedik!' diyorduk. [68]
Adam:
'Yâ Rasûlallah! [69] Bana Kıyametten haber ver! [70] Ne zaman kopacak o?' diye sordu. [71]
Resûlullah Aleyhisselam:
'Bu sorunda, sorulan, sorandan daha bilgili değildir!' buyurdu. [72]
Adam:
'Doğru söylüyorsun! [73] Öyle ise, bana onun alâmetlerinden haber ver! [74] Onun alâmetleri nelerdir?' dedi. [75]
Resûlullah Aleyhisselam:

'Cariyenin kendi sahibesini doğurduğunu, yalınayak, çıplak, yoksul davar çobanlarının zenginleşip yüksek bina kurmakta birbirleriyle yarıştıklarını, övündüklerini görmendir!' buyurdu. [76]
Adam:
'Doğru söyledin!' dedi, sonra dönüp gitti. [77]
Resûlullah Aleyhisselam:
'Adamı bana geri çeviriniz!' buyurdu. [78]
Hemen kalkıp adamın ardına düştük.
Ne kendisinin nereye yönelip gittiğini bilebildik, ne de izini-tozunu görebildik. Bunu Peygamber Aleyhisselama haber verdik.[79]
'Ey İbn Hattab! [80] Ey Ömer! [81] Sen o sorucunun kim olduğunu biliyor musun?' diye sordu. [82]
'Allah ve Resûlü daha iyi bilir' dedim . [83]
Resûlullah Aleyhisselam:
'O, Cebrail Aleyhisselam idi! Size dininizi öğretmek için gelmişti![1] buyurdu." [84]

Hz. Ali'nin Mezhiclerin Yurduna Gönderilişi

Mezhiclerin Kimlikleri

Mezhic, Malik b. Üded olup Kahtan'a kadar ata soyu şöyle sıralanır Malik b. Üded, b. Zeyd, b. Yeşcüb, b. Arîb, b. Zeyd, b. Kehlan, b. Sebe', [85] b. Yeşcüb, b. Ya'rüb, b. Karıtan. [86]

Mezhic'den Türeyen Kabileler

1. **Celd b. Mezhicler,**
2. **Murad b. Mezhicler,**
3. **Sa'du'l-Âşire b. Mezhicler. [87]**

Cefd b. Mezhic'den Türeyen Kabileler

1. **Benî Reha b. Harb, b. Ule, b. Celdler,**
2. **Beni Suda'lar,**
3. **BenîCenbler,**
4. **BenîYezid b. Harb, b. Ule, b. Celdler,**
5. **Benî Naha[1] b. Amr, b. Ule, b. Celdler,**
6. **Benî Müsliye b. Âmir, b. Amr, b. Ule, b. Celdler,**
7. **Benî Harise b. Ka'b, b. Amr, b. Ule, b. Celdler.** [88]

Murad b. Mezhicferden Türeyen Kabileler

1. **Karen b. Redman, b. Naciye, b. Muradlar,**
2. **Benî Cemel b. Ki nane, b. Naciye, b. Muradlar,**

3-4. Rabaz ve Sunabihler diye anılan BenîZehran b. Muradlar.[89]

Benî Sa'du'l-Âşire'den Türeyen Kabileler

1. **Benî Hakem b. Sa'du'l-Âşireler,**
2. **Benî Cu'fî b. Sa'du'l-Âşireler,**
3. **Evd b. Sa'b, b. Sa'du'l-Âşireler,**
4. **Zübeyd b. Sa'b, b. Sa'du'l-Âşireler. [90]**

Rivayete göre; Üded ölünce, karısı kocaya gitmeyip oğulları Malik b. Cülhüme (Tayyi')in yanında oturduğu için, "Oğullarının yanında oturdu!" denilmiş ve bunun üzerine Malik ile Tayyi[1] "Mezhic" diye anılmış, Tayyi'lerden türeyen bütün kabileler de Mezhiclerden sayıImiştir. [91]

Hz. Ali'nin Mezhiclere Gönderiliş Sebebi,Tarihi ve Mezhiclerin Yurtları

Peygamberimiz Aleyhisselam, Hicretin 10. yılında, Ramazan ayında[92] Hz. Ali'yi Yemen ülkesindeki Mezhiclerin yurtlarına gitmek[93] ve onlan İslâmiyete davet etmek üzere görevlendirdi. [94]
Ona Küba köyünde ordugâh kurmasını emretti.
Karargâh kurulup askerler orada toplanınca, Peygamberimiz Aleyhisselam, bir sangı bir kargının başına bağlayıp:
"Sancak böyledir!" buyurdu ve onu Hz. Ali'ye verdi.
Hz. Ali'nin başına da, üç dürgülü bir sank sardı.
Sarığın bir ucunu bir zira kadar önüne, öteki ucunu da bir karış kadar arkasına sarkıttıktan sonra:
"Sarık böyle sarılır, böyle!" buyurdu. [95]
Hz. Ali'nin maiyyetine üçyüz süvari verdi.
Uğurlarken, ona:
"Hiçbirtarafına bakmadan ilerleyip git!" buyurdu. [96]
Hz. Ali:
"Yâ Rasûlallah! Neler ve nasıl yapacağım?" diye sordu. [97]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hz. Ali'ye Emir ve Direktifleri

Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Meydanlarına varıp konduğun zaman, seninle çarpışmaya kalkmadıkça, onlarla çarpışma! [98]
Eğer seninle çarpışmaya kalkarlarsa, sizden birini öldürünceye kadar onlarla çarpışma!
Sizden öldürürlerse, bir müddet ne yapacaklarını beklemeden onlarla çarpışmaya kalkma!
Sonra onlara:
'Sizler 'Lâ ilahe illallah=Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur' demeyi kabul eder misiniz?' diye sor.
'Evet!' derlerse, onlara:
'Siz, mallarınızın sadaka ve zekatını çıkarıp fakirlerinize vermeyi kabul eder misiniz?' diye sor.
'Evet!' derlerse, artık onlardan bundan başkasını isteme!
Vallahi senin elinle Allah'ın bir tek adamı hidayete, doğru yola eriştirmesi, senin için, üzerine güneşin doğduğu veya battığı herşeyden daha hayırlı dir! [99]
Daha önce Yemen'e gitmiş bulunan Halid'in arkadaşlarına emret: Onlardan, geri dönüp seninle gitmek isteyenler, geri dönüp gitsinler; Medine'ye gelmek isteyenler de gelsinler!" buyurdu. [100]
Peygamberimiz Aleyhisselamın Hz. Ali'ye:
"Eğer Halid b. Velid'le biraraya gelirseniz, âmir (başkumandan) Ali b. Ebu Talib'dir!" buyurduğu da rivayet edilir. [101]
Hz. Ali, üçyüz süvarinin başında yola devam etti.
Nihayet, süvarilerin öncüleri Mezhiclerin yurduna yaklaştılar.
Hz. Ali arkadaşlarını akıncı birliklerine ayırdı.
Bunlar, yaptıkları akınlar neticesinde birçok kadın, erkek, çocuk esir aldılar. Deve, davar, vesair ganimet mallan ele geçirip getirdiler.
Hz. Ali, ganimet mallarıyla Büreyde b. Husayb'ı görevlendirdi.
Hz. Ali, Mezhiclerin bir cemaatine rastladı, onları İslâmiyeti kabule davet ve teşvik etti.
Fakat Mezhicler İslâmiyete girmeye yanaşmadılar, İslâm mücahidlerini oka ve taşa tuttular.
Bunun üzerine, Hz. Ali, eline sancak verip Mes'ud b. Sinanü's-Sülemîyi ileri etti. [102]
Mezhiclerden bir adam meydana çıkıp kendisiyle çarpışacak er diledi.
Ona karşı, Esved b. Huzâiyyü's-Sülemî meydana çıktı.
İki süvari bir müddet birbirlerine saldırdılar.
En sonunda Esved b. Huzâî onu öldürüp elbise ve silahlarını aldı . [103]
Sonra, Hz. Ali, yanındaki süvarilerle birlikte hücuma geçti.
Mezhiclerden yirmi kişi öldürülünce, Mezhicler dağıldılar. [104]
Hz. Ali, onları takip etmekten vazgeçip kendilerini tekrar İslâmiyete davet etti. Mezhicler Müslüman olmayı kabul ettiler. Reislerinden bazı kişiler gelip Hz. Ali'ye İslâmiyet üzerine bey'at ettiler ve:
"Bizler, arkamızdaki kavmimiz adına da bey'at ediyoruz!
İşte, zekat ve sadakalarımız! Onların içinden, Allah'ın hakkını da al!" dediler.
Hz. Ali ganimet mallarını biraraya toplattıktan sonra beşe ayırıp bir okun üzerine "Allah'a aittir!" yazısını yazdı, kur'a çekti.

İlk çıkan, Allah'a ait beşte bir hisse oldu! [105]
Bu hisse içinde Yemen elbise balyaları, ganimet develeri, Mezhiclerin zekat develeri bulunuyordu. [106]
Hz. Ali, kalan dört hisseyi de mücahidler arasında bölüştürdü. [107]
Hz. Ali, Mezhiclerin durumunu Peygamberimiz Aleyhisselama yazdığı bir yazı ile bildirdi ve yazıyı Abdullah b. Amr b. Avfü'l-Müzenî ile gönderdi.
Yazısında; Zübeyd ve başka cemaatlara rastlayıp kendilerini İslâmiyete davet ettiğini, Müslüman olurlarsa kendileriyle çarpışmaktan el çektiğini bildirdiğini, bunu yanaşmayanlarla çarpışmak zorunda kaldığını, Yüce Allah'ın zafer ihsan ettiğini, onlardan öldürülenlerin öldürüldüğünü, sonra teklif olundukları şeyi kabul edip İslâmiyete girdiklerini ve zekat vermeye boyun eğdiklerini ve kendilerinden bazı kimselerin geldiklerini ve onlara Kur'ân-ı Kerîm okumayı da öğrettiklerini bildirdi. [108]
Ebu Saîd el-Hudrî'nin bildirdiğine göre; Hz. Ali Yemen'den Peygamberimiz Aleyhisselama dabak-lanmış bir deri içinde daha toprağından temizlenmemiş altın cevheri de göndermişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam bu altın cevherini Uyeyne b. Hısn, Akra' b. Habis, Zeydü'l-Hayr ve Alkame arasında paylaştırdı.
Peygamberimiz Aleyhisselamın altın cevherini paylaştırdığı sırada, bir adam:
"Biz bu ihsana şu adamlardan daha müstahak idik!?" dedi.
Adamın bu sözü Peygamberimiz Aleyhisselama erişince, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Demek siz bana itimad etmiyorsunuz ha!?
Halbuki, ben göktekilerin bile emîniyimdir! Sabah-akşam bana gökyüzünün haberi gelip duruyor!" buyurdu.
Bunun üzerine, iki gözü çökük, yanağının elmacıkları çıkık, alnı yüksek, gür sakallı, başı traşlı, izarını yukarı çemremiş bir adam ayağa kalkıp:
"Yâ Rasûlalları! Allah'tan kork!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam ona:
"Yazıklar olsun sana! Ben, yeryüzündeki insanların, Allahtan korkmaya en lâyık olanı, en çok korkanı değil miyim?!" buyurdu.
Adam arkasını dönüp gitti.
Halid b.Velid:
"Yâ Rasûl alları! İzin ver de şunun boynunu vurayım!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hayır! Bunun, ileride namaz kılan bir kişi olması umulur!" buyurdu.
Halid b.Velid:
"Namaz kılanlardan öyle kimseler var ki, onlar gönüllerinde olmayan şeyleri dilleriyle söylerler!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben halkın kalblerini açmaya, karınlarını yarmaya memur değilim!" buyurdu, sonra da o adam dönüp giderken, arkasından:
"Şunun soyundan öyle bir nesil türeyecektir ki, onlar her zaman Allah'ın Kitabını güzel sesle okuyacaklar, fakat Kur'ân'ın halâveti onların hançerelerinden ileri geçmeyecek! Onlar, ok avı süratle delip çıktığı gibi, dinden fırlayıp çıkacaklar! [109]
Eğer ben onların zamanına yetişmiş olsaydım, Semûd kavminin toptan helak olduğu gibi, muhakkak, bunları da toptan helak etmesini Allah'tan dilerdim!"

buyurdu. [110]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Ali'ye, hac mevsimine kadarYemen'de kalmasını ve hac mevsiminde gelip Mekke'de kendisiyle buluşmasını emretti. [111]

Yahudi Hahamlarından Ka'bu'l-Ahbâr'ın Müslüman Oluşu

Ka'bu'l-Ahbâr der ki:
"Ali Aleyhisselam Yemen'e geldiği zaman, kendisiyle buluşup:
'Muhammed'in sıfatlarını bana haber ver!' dedim.
Haber verince, gülümsedim.
Bana:
'Ne için gülümsedin?' diye sordu.
'O'nun sıfatları, bizim yanımızda bulunan Kitabdakine uyuyor da, onun için gülümsedim! O, bizim yanımızda da, senin tavsif ettiğin gibi tavsif edilmiş bulunmaktadır' dedim.
Resûlullah Aleyhisselamın peygamberliğini tasdik ve kendisine iman ettim.
Bilginlerimizden bazılarını çağırdım. Kendilerine bir kitap çıkardım ve:
'Bunu babam benim için mühürlemiş, kapamış ve 'Yesrib'den (Medine'den) Peygamberin çıktığını işitinceye kadar bunu açma!' demişti' dedim.
Resûlullah Aleyhisselamın vefatına kadar Yemen'de Müslüman olarak oturdum.
E bu Bekir de vefat etti.
Ömer b. Hattab halife olunca Medine'ye geldim.
Ne olurdu, hicrette öne geçmiş olsaydım!" [112]

Mücahidlerden Bazılarının Hz. Ali'den Şikâyetlenmeleri

Mücahidler, beşte bir hisseden kendilerine birşeyler vermesini Hz. Ali'den istediler.
Hz. Ali vermekten kaçındı ve:
"Ben bunu Resûlullah Aleyhisselamın yanına kadar taşıyacağım! Kendisi bu hususta uygun gördüğünü yapar.
İşte, Resûlullah Aleyhisselam hacda bulunuyor. Onunla buluşuruz! O, bunun üzerinde Allah'ın kendisine gösterdiği şeyi yapar!" dedi.
Hz. Ali, zekat develerine binilmesini de yasakladı.
Beşte bir hisseyi hayvanlara yükledi.
Ganimet mallarından birlikte sürülüp götürülecek olanları da, birlikte sürdürdü.
Hz. Ali, Taif'in Futuk karyesinde bulundukları zaman, Ebu Râfi'i hem arkadaşları hem de beşte bir mallar üzerine bırakarak, arkadaşlarından önce Mekke'ye gitmek istedi ve acele gitti.
Mücahidler, beşte bir mallar arasında bulunan elbiselerden giymek üzere Ebu Râfi'den ikişer tane elbise istediler ve aldılar.
Mekke'ye girdikleri ve Sidre mevkiinde bulundukları sırada, Hz. Ali inecekleri konak yerlerine getirmek için onları karşılayıp herkesin üzerlerine ikişer ikişer elbise giymiş olduklarını görünce, elbiselerin beşte bir hisseye ait olduğunu anladı.
Ebu Râfi'e:
"Nedir bu?" diye sordu.
Ebu Râfi':
"Benimle konuştular, senden bana şikâyetlendiler. Senin hakkındaki şikâyetlerin bununla hafi-fleneceğini sandım. Senden önce bazı kumandanlar onlara böyle yapmakta imişler!" dedi.
Hz. Ali:
"Onların üzerinde gördüğün, sana vermiş olduğum bu elbiseleri muhafaza etmeni sana emretmiştim!
Yoksa, seni bunları onlara veresin diye geride bırakmamıştım!?" dedi ve bazılarının da üzerinden soyup aldı.
Mücahidler, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldikleri zaman, Hz. Ali'yi Peygamberimiz Aleyhisselama şikâyet ettiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Ali'yi çağırdı ve:
"Arkadaşların senden niye şikâyet ediyorlar?" diye sordu.
Hz. Ali:
"Onların şikâyet ettikleri şey herhalde şudur: Ganimetleri onlara bölüştürmüş, ayrılan beşte bir hisseyi ise sana getirip teslim etmek üzere tutmuştum. Onun hakkında uygun gördüğün işlemi sen yapacaktın.
[Başkan ve kumandanlar beşte bir hisseden istedikleri kimselere pay vermek suretiyle iş yaparlardı.]
Ben bu hususta uygun gördüğünü sen yapasın diye onu sana getirip teslim etmeyi münasip gördüm!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam sustu, birşey söylemedi. [113]

Benî Gâmid Temsilcilerinin Medine'ye Gelişleri ve Müslüman Oluşları

Benî Gâmidlerin Kimlikleri ve Temsilcilerinin Medine'ye Ne Zaman ve Kaç Kişi Olarak Geldikleri

Benî Gâmidler, Kahtan'ın soyundan gelen Ezd kabilelerindendi. [114] Benî Gâmidlerin ata soyları şöyle sıralanır: Benî Gâmid (Amr) b. Abdullah, b. Ka'b, b. Haris, b. Ka'b, b. Abdullah, b. Malik, b. Nasr, b. Ezd, b. Gavs, [115] b. Nabt, b. Malik, b. Zeyd, b. Kehlan, b. Sebe[116]

Gâmid'in:

1. **Sa'd-ı Menat,**
2. **Zubyan,**
3. **Malik,**
4. **Mahmiyye isimlerinde dört oğlu vardı.**

Zubyan ile Malik'ten birer kabile türemiştir.

Sa'd-ı Menafin:

1. **Düel,**
2. **Salebe adında iki oğlu olup, Salebe kabile babası olmuştur.**

Düel'in:

1. **Salebe,**
2. **Mazin,**
3. **Küseyr,**
4. **Vâlibe isimlerindeki oğullarının her birinden birer kabile türem iştir. [117]**

Benî Gâmid temsilcileri, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına Hicretin 10. yılında, [118] Ramazan ayında geldiler. [119]

On kişi idiler.

Bakiyyu'l-Garkad'a indiler. [120] İyi elbiselerini giydiler. [121] Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gittiler. [122]

İçlerinden yaşça en küçük olanını, hayvanlarının, ağırlıklarının yanında arkada bıraktılar. O da uyuyakaldı.

Bir hırsız gelip temsilcilerden birinin içerisinde elbisesi bulunan heybesini çaldı. [123]

Temsilciler Peygamberimiz Aleyhisselama selam verdiler ve Müslüman olduklarını ikrar ettiler. [124]

Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:

"Konak yerinizde yerinize kimi bıraktınız?" diye sordu.

"Yâ Rasûlallah! Yaşça en gencimizi!" dediler.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"O uyudu, metâınızdan gafil oldu. Bir gidici gidip birinizin heybesini aldı!" buyurdu.

Temsilcilerden birisi:

"Yâ Rasûlallah! Benden gayrı, bunlardan hiçbirinin heybesi yok!" dedi.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"O, alındı ve yerine geri çevrildi!" buyurunca, temsilciler hemen konak yerlerine gittiler ve adamlarını buldular. Peygamberimiz Aleyhisselamın haberverdiği şeyi ona sordular.

Genç:

"Uykumdan uyanınca, heybeyi kaybettim, aramaya kalktım. Oturmuş bulunan bir adamla karşılaştım.

Adam, beni görünce, benden uzaklaşmak, kaybolmak istedi. O nereye gittiyse, ben de oraya kadar vanp ulaştım.
Nihayet, bir kazı izi gördüm. Kaybolan heybeyi oradan çekip çıkardım!" dedi.
Temsilciler:
"Biz şehadet ederiz ki; o, Resûlullahtır! Bize heybenin alınıp yerine iade edilmiş olduğunu haber vermişti!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına dönüp hadiseyi anlattılar. Geride bıraktıkları genç de gelip Müslüman oldu.
Yüce Allah hepsinden razı olsun!
Peygamberimiz Aleyhisselam, Übeyy b. Ka'b'a emretti. [125] O da gitti, [126] onlara Kur'ân-ı Kerîm öğretti. [127]
Benî Gâmidler için, ayrıca, içinde İslâm şeriatları bildirilen bir yazı da yazdırıldı. [128]
Peygamberimiz Aleyhisselam, başka elçilere verdiği gibi, Benî Gâmid temsilcilerine de bahşişlerini verdi. Benî Gâmid temsilcileri yurtlarına döndüler. [129]

Benî Gassanlardan Medine'ye Gelip Müslüman Olan Kişiler

Benî Gassanların Kimlikleri ve Yurtları

Benî Gassanlar, Kahtan'ın soyundan gelen Ezd kabilesinden idiler. [130]
Gassan Yemen'in Me'rib Şeddinde, [131] Zebid ve Rimâ' arasında[132] bir su, [133] Rimâ' da Yemen vadilerinden bir vadi olup; Gassan diye anılan su, Rimâ'nın alt tarafında idi. [134] Zebid, Yemen'in Husayb şehrinin birvadisidir. Şehir vadi ismiyle anılagelmiştir. [135]
Mazin b. Esed, b. Gavs, b. Nabt, b. Malik, b. Zeyd, b. Kehlan, b. Sebe', b. Yeşcüb, b. Ya'rüb, b. Kahtan'ın soyundan gelen kabileler Gassan suyundan içtikleri için, kendilerine Gassan adı verilmiştir. [136]
Gassanlar:

1. **Benî Harisler,**
2. **Hafneler,**
3. **Malikler,**
4. **Ka'blar,**
5. **Benî Amr (Müzeykıyâ)'lardır. [137]**

Hemdânî'ye göre; Gassanlardan bir kısmı Belkâ'da, bir kısmı Hımsta, pek çoğu da Yermük'te toplanm ı şiardı. [138]
Benî Gassanlardan Medine'ye gelenler, Hicretin 10. yılında Ramazan ayında geldiler. [139] Üç kişi idiler. [140]
Remle binti Hâris'in konağına indirildiler.
O zaman, Arap kabilelerinden gelen elçiler, Peygamberimiz Aleyhisselama zekatlarını da getirip teslim etmekte idiler.
Gassan'dan gelenler, aralarında:
"Acaba, bizi Araplardan kötü gördüğü kimseler gibi mi görür?" diye konuştular. [141]
Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına varıp Müslüman oldular. [142] Peygamberimiz Aleyhisselamın Allah'tan getirip tebliğ ettiği şeylerin hak ve gerçek olduğuna şehadet ettiler. [143]
"Kavmimiz bize uyar mı, yoksa uymaz mı; orasını pek bilmiyoruz.
Çünkü, onlar saltanatlarının sürüp gitmesini ve Kayser'e yakın olmayı severler!" dediler. [144]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Gassânîlere bahşişlerini verdi.
Onlar yurtlarına dönüp kavimlerinin yanına vardılar.
Gassanlar, onların elçiliklerini kabul ettiler. [145]
Müslüman olmadılar. [146]
Bunlar da, kavimlerinin tutum ve davranışlarına bakarak Müslümanlıklarını gizli tuttular. [147]
Elçi Gassânîlerden ikisi, Müslüman olarak vefat etti.
Üçüncüsü ise, Hz. Ömer'in devrine yetişti. Yermük Savaşı sırasında Ebu Ubeyde b. Cerrah ile görüşüp, Müslüman olduğunu ona haber verdi. [148] Hürmete ve ikrama nail oldu. [149]
Yüce Allah, üçünden de razı olsun![150]

Benî Becîlelerin İki Kafile Halinde Medine'ye Gelip Müslüman Olmaları

Benî Becîlelerin Kimlikleri

Benî Becîleler, Kahtan'ın soyundan gelen kabilelerdendir. [151]

Benî Becîlelerin ata soyları şöyle sıralanır Enmar b. İraş, b. Amr, b. Gavs, b. Nabt, b. Malik, b. Zeyd, b. Kehlan, b. Sebe[152] Enmar b. İraş'ın:

1. Akbar,
2. Gavs,
3. Şuhye,
4. Eşhel,
5. Şeni,
6. Tarif,
7. Süniyye,
8. Haris,
9. Cedea isimlerindeki oğullarının hepsinin anası Becîle binti Sa'b b. Sa'du'l-Âşire olduğu için, bunlardan türeyen kabileler, analarına nisbetle Becîle diye anılmışlardır.

Akbar'ın soyundan gelen kabileye mensup Cerir b. Abdullah, Kelb b. Veberelerle Becîleler arasında Ficar'da vuku bulan şiddetli çarpışma esnasında Arap kabileleri arasına dağılmış bulunan Becîleleri, sonradan biraraya toplamıştır.

Gavs b. Enmar'ın oğlu Ahmes b. Gavs'ın da soyundan birtakım kabileler türem iştir. [153]

Benî Becîlelerden 150 kişilik ilk kafile, Medine'ye Hicretin 10. yılında, [154] Ramazan ayında geldi. [155]

Bu kafilenin başında Cerir b. Abdullah bulunuyordu. [156]

Cerir b. Abdullah kabilesinin başkanı idi. [157]

Peygamberimiz Aleyhisselam, Müslümanlara irad buyurduğu hutbesinde:

"Sizin yanınıza şu kapıdan Yemenli, hayırlı bir kimse girecektir ki, onun yüzünde melek, melik alâmeti vardır" buyurdu.

O sırada Cerir b. Abdullah, hayvanının üzerinde ve kavmi de yanında bulunduğu sırada çıkageldi. [158]

Cerir b. Abdullah der ki:

"Medine'ye varınca, devemi indirdim. Heybemi açıp altlı-üstlü elbisemi giydikten sonra, Mescide girdim.

O sırada, Resûlullah Aleyhisselam hutbe irad buyuruyordu.

Kendisine selam verdim.

Halk, beni göz ucuyla süzüyordu.

Yanımda oturan zâta:

"Ey Abdullah! Resûlullah Aleyhisselam beni andı mı?" diye sordum.

"Evet! Biraz önce, seni en güzel anışla andı. Hutbesinin arasında, 'Şu kapıdan, şu yoldan, Yemenli, hayırlı bir zât girecektir! Onun yüzünde ancak bir melek, melik nişanı vardır!¹ buyurdu¹ dedi.

Yüce Allah'a hamd ettim. [159]

Resûlullah Aleyhisselam:

'Ey Cerir! Ne için geldin?¹ diye sordu.

'Yâ Rasûlallah! Senin elinde Müslüman olayım diye geldim!' dedim. [160]

'Yâ Rasûlallah! [161] Getir, uzat elini banali[162] İslâmiyet üzerine bey'at edeyim sana[163]

Sen şartlarını biliyorsun, bana koşacağın sarfları koş!" dedim. [164]
Resûlullah Aleyhisselam:
'Ey Cerir! Seni, Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına, kendimin de Resûlullah olduğuma şehadet getimneye,
Allah'a,
Ahi ret gününe,
Hayır ve şer kadere inanmaya,
Farz olan namazları kılmaya,
Farz olan zekatı da vermeye davet ediyorum . [165]
Sen Allah'a hiçbir şeyi şerik koşmaksızın ibadet edeceksin.
Farz olan namazı kılacaksın!
Farz olan zekatı vereceksin!
Her Müslüman için hayırhah olacaksın!
Kâfirlerden, müşriklerden uzak duracaksın! [166]
Sen, Allahtan başka hiçbir ilah olmadığına ve benim de Resûlullah olduğuma şehadet[167] Allah'a hiçbir şeyi şerik koşmaksızın ibadet etmek, [168] namazı kılmak, [169] Ramazan orucunu tutmak, [170] Müslümanlara hayırhah olmak, [171] Habeşî (Zenci) bir köle de olsa, valiye itaat etmek, [172] müşriklerden ayrılmak üzere bey'at edeceksin!" buyurdu. [173]
'Olur!' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam elini uzattı. [174]
Ben de:
'Namazı kılmak, zekatı vermek, [175] Habeşli (zenci) bir köle bile olsa valiye[176] itaat etmek, [177] verilen emirleri dinlemek. [178] bütün Müslümanlar için hayırhah olmak, [179] müşriklerden aynlmak, [180] üzere Resûlullah Aleyhisselama bey'at ettim. [181]
Resûlullah Aleyhisselam:
'İslâm beş şey üzerine kurulmuştur.
1. **Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına şehadet etmek,**
2. **Namazı kılmak,**
3. **Zekatı vermek,**
4. **Beytullah'ı haccetmek,**
5. **Ramazan orucunu tutmak' buyurdu." [182]**

Cerir b. Abdullah'ın kavminden yanında bulunanlar da Müslüman olup bey'at ettiler. [183] Yüce Allah hepsinden razı olsun!
Cerir b. Abdullah der ki:
"Müslüman olduğumdan beri, hiçbir vakit Resûlullah Aleyhisselam yanına girmekten beni men etmemiş ve beni gördüğü zaman da muhakkak yüzüme gülmüş, gülümsemiştir." [184]
Peygamberimiz Aleyhisselamın ashabıyla birlikte oturduğu sırada, Cerir b. Abdullah gelmişti.
Nasılsa, oturanların hiçbiri ona yer açmamıştı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, kendisinin üzerindeki pelerinini ona attı ve:
"Ey Ebu Amr! Yanındakini al da, üzerine otur!" buyurdu.
Cerir b. Abdullah onun üzerine oturdu, elini göğsüne koyup:
"Yâ Rasûlallah!
Senin bana ikram ettiğin gibi, Allah da sana ikram buyursun!" dedi. [185]

Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Size bir kavmin kerem ve şeref sahibi, ulusu geldiği zaman, ona ikram ve ihtiram ediniz!" buyurdu. [186]
Peygamberimiz Aleyhisselam, kendisine Arap heyetleri geldikçe, Cerir b. Abdullah'a haber salar; o da temiz elbisesini giyip yanına varır, otururdu. [187]

Benî Becîlelerden İkinci Kafilenin Medine'ye Gelişi ve Müslüman Oluşu

Ahmesîlerin Kimlikleri

Ahmesîler, Becîlelerden Gavs b. Enmar'ın soyundan idiler. [188]
Benî Becîlelerin Medine'ye gelip Müslüman olan ilk kafilesini, başlarında Kays b. Garbetü'l-Ahmesî bulunan Ahmesîlerden 250 kişilik ikinci kafile takip etti. Peygamberimiz Aleyhisselam: "Sizler kimlersiniz?" diye sordu. "Biz Ahmesullah'ız!" dediler. Cahiliye çağında onlara böyle denirdi. Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Siz, bugün, Allah'ınsınız, Allah'ın Müslüman kullarısınız!" buyurdu. [189] Allah onlardan razı olsun!
Benî Becîleler yurtlarına dönecekleri zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam Bilal-i Habeşî'ye: "Benî Becîl elere binit hayvanları verve vermeye Ahmesîlerden başla!" buyurdu. Bilal-i Habeşî de öyle yaptı. [190] Kays b. Garbe, yurduna dönünce, kavmi olan Ahmesîleri İslâmiyete davet etti. [191]

Cerir b. Abdullah'ın Zülhalasa Puthanesini ve Putunu Yıkmaya Gönderilişi

Cerir b. Abdullah, Medine'ye geldikçe, Fetve b. Amrü'l-Beyâzî'ye iner, Peygamberimiz Aleyhisselam da ona arkasındaki kavmini sorardı.
Cerir b. Abdullah:
"Yâ Rasûlallah! Yüce Allah İslâmiyeti aşikâr ve üstün kıldı.
Kabilelerin mescidlerinde ve meydanlarında ezanlar okunuyor.
Kabileler, tapageldikleri putlarını yıktılar!" dedi.
Peygamberimiz Al eyhisselam, ona:
"Zülhalasa ne yapıyor, ne oldu?" diye sordu.
Cerirb. Abdullah:
"O, olduğu hal üzere duruyor!" dedi.
Peygamberimiz Al eyhisselam:
"Vallahi, inşaallah, ondan da kurtulacak, rahatlayacağım!" buyurdu[192] ve ona:
"Ey Cehr! [193] Sen beni Zülhalasa'dan kurtarmaya yetmez, [194] beni ondan rahatlandırmaz mısın?" diye sordu. [195]
Cerirb. Abdullah:
"Evet! Rahatlandırınm!" dedi. [196]
Zülhalasa; Devs, [197] Has'am ve Becîlelere ait olup, [198] Yemen'de bir ev, birtapınaktı. [199] Ona tapılın akta ve "Yemen Kâbesi" denilmekte idi. [200]
Zülhalasa'nın içinde dikili birtaş da bulunuyordu[201] Beyaz mermerdendi. [202] Üzeri, taç gibi nakışlı idi.
Yemenle Mekke arasında, Mekke'ye yedi gecelik uzaklıktaki Tebâle'de, [203] Has'amların yurdu olan Ablâ'da, [204] şimdiki Tebâle mescidinin kapısının eşiğinde bulunuyordu. [205]
Zülhalasa'nın bakıcısı Vâhile b. A'surlardan Benî Ümâmeler idi.
Zülhalasa'ya tazim edilir, kurbanlar kesilirdi. [206]
Babası öldürülen kimse, öç almak istediği zaman, önce Zülhalasa'ya gider, onun yanında (üzeri yazılı) fal oku çektirir, çıkan ok bundan men ediyorsa, geri dururdu. [207]
Devs kabilesi kadınları da, ona arkalarını dönüp ırgalamak suretiyle taparlardı ! [208]
Zülhalasa'yı Amr b. Luhayy'ın veya Ebrehe'nin yaptırdığı söylenir. [209]
Zülhalasa'ya Devs, Becîle ve Has'amlardan başka Haris b. Ka'blar, Cermler, Zübeydler, Gavs ve Mürrler ve Benî Bilal b. Âmirler de tapar ve bakarlardı. [210]
Cerir b. Abdullah Ahmesîlerden yüzelli. [211] diğer rivayete göre yüzyetmiş[212] süvarinin başında oraya hareket etti. [213]
Ahmesîler ata iyi binerlerdi. Cerir b. Abdullah ise, at üzerinde pek duramazdı. [214]
Cerir b. Abdullah, hareket etmeden:
"Yâ Rasûl ali ah! Ben at üzerinde pek duramaz bir adamım!" dedi. [215]
Peygamberimiz Aleyhisselam onun göğsüne eliyle hızlıca vurdu, göğsünde parmaklarının izi çıktı. [216]
"Ey Allah'ım! Onu at üzerinde durdur! [217] Hâdî ve mehdî kıl!" diyerek dua etti. [218]
Bundan sonra Cerir b. Abdullah attan hiç düşmez oldu. [219]
Peygamberimiz Aleyhisselam, onu böylece Zülhalasayı yıkmaya gönderdi. [220]
Cerir b. Abdullah Becîlelerin Ahmes süvarileriyle birlikte Zülhalasa'yı yakıp yıkmaya varınca, Has'amlar, Vâhileler ve daha başkaları onunla savaştılar. O zaman, Zülhalasa'nın

bakıcıları olan Vâhilelerdenyüz kişi, Has'amların çoğu ve BenîKuhâfe b.Âmirb. Has'amlardan da ikiyüz kişi öldürüldü.
Cerir b. Abdullah ve süvari arkadaşları karşı koyanları yendiler, bozguna uğrattılar. [221]

Zülhalasa Bakıcısının Müslüman Oluşu

Cerir b. Abdullah Ymene vardığı zaman, Zülhalasa'nın bakıcısı olan adam, oklarla kısmet arıyor, fal oku çekiyordu.
Kendisine:
" Haberin olsun ki, Rasûlallah Aleyhisselam şuradadır! Eğer senın fal attığını, çektiğini görürse boynunu vurur!" denildi.
Adamın aldırış etmeyerek fal okları çekmmeye devam ettiği sırada Cerir b. Abdullah çıkageldi ve ona:
Şimdi sen ya bu okları kırar ve Allahtan başka ilah olmadığına şehadet edersin ya da boynunu vururum! Dedi.
Adam hemen okları kırdı ve şehadet getirdi.[222]
Cerir b. Abdullah, Zülhalasa binasını yıktı.[223] Kırdı, ateşe verip yaktı.[224] harebeye çevirdi.[225]
Cerir b. Abdullah, Ahmesilerden Ebu Ertat[226] Husayn b. Rebia' yı[227] müjdeci olarak Peygamberimiz Aleyhisselama gönderdi.
Ebu Ertat Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelip:
" Ya Rasûlallah! Seni hak din ve kitapla peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki sana eli boş olarak gelmedim.! Ben Zülhalasa'yı
gerimde uyuz bir deve gibi bakımsız bir halde bıraktım! Dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, beş kere:
" Ahmesilerin atları ve süvarileri mübarek olsun " diyerek dua etti.[228]

Cerir b. Abdullah'ın Medine'ye Dönüşü

Cerir b. Abdullah, kısa bir müddet içinde Medine'ye dönüp geldi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona Zülhalasa hakkında:
"Yıktin mı onu?" diye sordu.
Cerir b. Abdullah:
"Seni hak din ve kitabla peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki; Zülhalasa'yı ateşe verip yaktım! Hiç kimse onu yakıp yıkmaktan beni men edemedi!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, o gün de, Ahmesîlerin süvarilerine ve atlarına bereket duası yaptı.[229]

Ezd Temsilcilerinin Medine'ye Gelişi ve Müslüman Oluşu

Ezdlerin Kimlikleri, Temsilcilerinin Ne Zaman ve Kaç Kişi Olarak Geldikleri

Ezdlerin ata soyları şöyle sıralanır: Ezd b. Gavs, b. Nabt, b. Malik, b. Zeyd, b. Kehlan, b. Sebe', b. Yeşcüb, b. Ya'rüb, b. Karıtan.

Ezdi erden birçok kabileler türemiştir.[230]

Ezd temsilcileri Medine'ye Hicretin 10. yılında, [231] başlarında Sured b. Abdullah el-Ezdî olduğu halde geldiler. [232] Ferve b. Amr'ın evine indiler. [233]

Orada selamlandılar, orada oturdular, orada ağırlandılar. [234]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Ezd Temsilcilerine Tavsiyeleri

Ezd temsilcileri, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gidip konuştular.
Onların şekilleri, ağırbaşlılıkları ve konuşmaları Peygamberimiz Aleyhisselamın hoşuna gitti ve onlara:
"Siz nesiniz?" diye sordu.
Onlar:
"Mü'minleriz!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam gülümsedi ve onlara:
"Her sözün bir hakikati vardır. Sizin sözünüzün ve imanınızın hakikati nedir?" diye sordu.
Onlar:
"Onbeş haslet (huy)'dur.
Onlardan beşi iman etmemizi, beşi de işlememizi elçilerinle emrettiğin şeylerdir.
Geri kalan beşi ise, Cahiliye çağından şu ana kadar benimseyip âdet edinegeldiğimiz-sen istemezsen bırakacaklarımızın dışındaki-şeylerdiryâ Rasûlallah" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"İnanmanızı emrettiğim beş şey nelerdir?" diye sordu.
Temsilciler:
"Sen Allah'a, Allah'ın meleklerine, kitablarına, peygamberlerine ve öldükten sonra dirilmeye inanmamızı elçilerinle emretmiştin!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"İşlemenizi size emrettiğim beş şey nelerdir?" diye sordu.
Temsilciler:
"Sen, 'Lâ ilahe illallah Muhammederresûlullah[1] dememizi, namazı kılmamızı, zekatı vermemizi, Ramazan orucunu tutmamızı, yoluna güç yetince Beytullah'ı hac ve ziyaret etmemizi bize elçilerinle emretmiştin!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Sizin Cahiliye çağında benimseyip âdet ve huy edinmiş olduğunuz beş şey nelerdir?" diye sordu.
Temsilciler:
"Bolluk zamanlarında nimete-hakkını yerine getirmek suretiyle-şükür,
Belâ ve musibet zamanlarında sabır ve tahammül etmek,
Uğranılan kazaya rıza,
Savaş meydanlarında düşmanla karşılaşınca sebat göstermek ve savaşa gerçekten girişip savaşın hakkını yerine getirmek,
Düşmanın üzülmesine sevinmeyi veya düşmanın sevinmesine üzülmeyi terketmektir" dediler.
Onların ilim ve hikmet sahibi, derin anlayışlı olmaları Peygamberimiz Aleyhisselamın hoşuna gitti ve kendilerine:
"Ben size beş haslet daha arttırayım da, söylemiş olduğunuz hasletleriniz yirmiyi bulup tamamlansın:

1. **Yiyemeyeceğiniz şeyleri toplayıp biriktirmeyiniz,**
2. **(Temelli) oturamayacağınız binayı yapmayınız,**

3. Kendisinden yarın ayrılacağınız şeyler üzerine üşüşüp birbirinizle uğraşmaya kalkışmayınız,
4. Amellerinize göre mükâfatlandırılmak veya cezalandırılmak üzere Kendisine döndürülüp huzuruna çıkarılacağınız Allah'ın emirlerine aykırı davranmaktan sakınınız!
5. Ahirete sunacağınız hayırlı amelleri çoğaltıp mâsiyetleri bırakmak ve içinde temelli kalacağınız cenneti elde etmek hususunda yarışmaya rağbet gösteriniz!" buyurdu.
Ezd temsilcileri Peygamberimiz Aleyhisselamın öğütlerini ezberlediler ve uyarlatınca hareket ettiler. [235]

Kavminin Üstün Kişisi Olan Sured b. Abdullah'ın Vali ve Kumandan Tayin Edilişi

Sured b. Abdullah, Müslümanlığını İslâm amelleriyle güzelleştirdi. [236]
Kendisi, Ezdlerin en üstün kişisi[237] ve en iyi hüküm vereni idi.
Medine'de kaldığı müddetçe Peygamberimiz Aleyhisselamın meclisine devam eder ve kendisinin bu hali Peygamberimiz Aleyhisselamın hoşuna giderdi. [238]
Peygamberimiz Aleyhisselam, onu, kavminden Müslüman olanların başına vali ve kumandan yaptı.
Müslümanları yanına alarak Yemen taraflarında, yakınlarında bulunan müşriklerle savaşmasını kendisine emr[239] ve maiyyetindekilere iyi davranmasını tavsiye buyurdu. [240]
Sured b. Abdullah, Peygamberimiz Aleyhisselamın emriyle gidip Cüreş'e indi.
Cüreş o zaman sapasağlam, kale gibi bir şehirdi. [241]
Üzerlerine Müslümanların yürüdüklerini işiten Yemen kabileleri, içlerinde Has'amlar da bulunduğu halde, Cüreş'e gelip sığınmış, orada toplanmış bulunuyorlardı. [242]
Sured b. Abdullah, Cüreş halkını İslâmiyete davet etti. Onlar, yanaşmadılar. Müslüman olmaktan kaçındılar. [243]
Sured b. Abdullah, onları bir ay kadar kuşattı . [244]
Fakat onlar Sured b. Abdullah'a karşı Cüreş'in içinde kendilerini savundular. [245]
Sured b. Abdullah, kuşatma sırasında yaylım hayvanları üzerine de baskınlar yapıp onları ele geçirmeyi başardı. [246]
Sured b. Abdullah, Cüreş şehrine kapanıp kendilerini savunan halkı şehrin dışına çekmek için, kuşatmayı bırakarak katar halinde Cüreş'in Şekr dağına kadar geri çekildi. [247]
Cüreş halkı Müslümanların kendilerine yenilerek dönüp gittiklerini sandılar ve onları yakalamaya çıktı lar. [248]
Sured b. Abdullah, maiyyetindeki mücahidleri hemen saf haline getirip Güreşten dışarı çıkardıkları halka saldırdılar. [249] Onlara istedikleri gibi kılıç vurdular. [250] Onları en şiddetli bir şekilde kılıçtan geçirdil-er. [251] Cüreşlilerin atlarından yakaladıkları yirmi atin üzerinde bütün bir gün onlarla çarpıştılar.
Sured b. Abdullah Cüreş halkından Müslüman olanları serbest bıraktı, Müslüman olmayanların boyunlarını vurdu. [252]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Cüreş Halkının Şekr'de Öldürülmekte Olduğunu Haber Verişi

Cüreş halkı tarafından Medine'ye iki kişi gönderilmiş bulunuyordu. Onların bir gün ikindi namazından sonra akşama doğru Peygamberimiz Aleyhisselamın yanında bulundukları bir sırada, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Şekr, Allah'ın beldelerinden hangisidir, hangisindedir?" diye sordu.
İki Cüreşf ayağa kalkarak:
"Yâ Rasûlallah! Bizim beldelerimizde bir dağ vardır ki, ona Keşr denilir, Cüreş halkı ona böyle ad vermişlerdir" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"O Keşr değil, fakat o Şekr'dir!" buyurdu.
İki Cüreşî:
"Yâ Rasûlallah! Ne hal var onun başında?" diye sordular.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Şu anda Cüreş halkı Şekr'in yanında Allah'ın develeri (gibi) boğazlanmaktadırlar!" buyurdu.
Cüreşîler, hemen Hz. Ebu Bekir'in veya Hz. Osman'ın yanına varıp oturdular ve ona Peygamberimiz Aleyhisselamın söylediği sözü anlattılar.
Hz. Ebu Bekir veya Hz. Osman onlara:
"Yazıklar olsun size! Resûlullah Aleyhisselam size şimdi kavminizin öldürülmekte oldukları haberini vermiştir! Hemen kalkın, Resûlullah Aleyhisselama gidin de, kavminizden bu felâketi kaldırması için Allah'a dua etmesini kendisinden isteyin!" dedi.
Cüreşîler de hemen kalkıp Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına vardılar ve dileyeceklerini dilediler.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Allah'ım! Bu felâketi onlardan (Cüreş halkından) kaldır!" diye Allah'a dua etti.
Cüreşîler, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanından ayrılıp kavimlerinin yanına döndüler. Onların, öldürüldüklerini Peygamberimiz Aleyhisselamın haber verdiği gün ve saatte Sured b. Abdullah ve maiyyetindeki Müslümanlar tarafından öldürülmüş olduklarını öğrendiler.
Bunun üzerine Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına Cüreş halkından bir heyet gelip Müslüman oldular. [253] Müslümanlıklarını İslâm amelleriyle güzelleştirdiler. [254]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Cüreş heyetine:
"İnsanların en güzel yüzlüleri! En tatlı sözlüleri! Emaneti en çok gözetenleri! Sizler hoşgeldiniz! Sizler bendensiniz! Ben de sizlerdenim!" diyerek, onlara son derecede iltifatta bulundu.
Kendilerine "Mebrûr" sözünü savaş parolası yaptı . [255]
Karyelerinin çevresinde hududu işaretlerle belirli bir koruluğu da, [256] atlarının, develerinin ve ekin öküzlerinin yaylım yeri olmak üzere Güneşlilere tahsis etti.[257]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Halid b.Dımadü'l-Ezdî Hakkındaki Yazısı

Peygamberimiz Aleyhisselam Ezdîlerden Halid b. Dımad'a bir yazı yazdı ve yazısında şöyle buyurdu:

"Allah'a hiçbir şeyi şerik koşmaksızın iman ve Muhammed'in Allah'ın kulu ve resûlü olduğuna şehadet etmek,
Namazı kılmak,
Ramazan orucunu tutmak,
Beytullah'ı haccetmek,
Kötü iş yapanı ve kötülükte direneni barındırmamak,
Allah ve Resûlüne karşı hayırhah olmak,
Allah'ın sevdiklerini sevmek, Allah düşmanlarını sevmemek,
Kendi canını, malını ve ev halkını koruduğu şeylerden Muhammed Peygamberi de korumak üzere Müslüman olduğu zaman, yurdunda sahip bulunduğu şeyler yine kendisinindir.
Ahdini yerine getirirse, Halidü'l-Ezdî, Allah'ın himayesinde ve Muhammed Peygamberin himayesindedir.
Bunu Übeyy b. Ka'b kaleme aldı ." [258]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Cünâdetü'l-Ezdî ve Kavmi ile Kendisine Bağlı Olanlar Hakkındaki Yazısı

Peygamberimiz Aleyhisselam; Cünâdetü'l Ezdî ile kavmi ve kendisine bağlı olanlar hakkında bir yazı yazdı ve yazısında şöyle buyurdu:

"Namazı kıldıkları,
Zekatı verdikleri,
Allah'a ve Allah'ın Resûlüne itaat ettikleri,
Ganimetlerden Allah'ın hakkı olan beşte biri ve Peygamber Aleyhisselamın payını verdikleri,
Müşriklerden ayrıldıkları müddetçe; kendileri için Allah'ın himayesi ve Muhammed b. Abdullah'ın himayesi vardır.
Yazıyı Ü beyy b. Ka'b kaleme aldı ." [259]

Benî Has'am Temsilcilerinin Medine'ye Gelişi ve Müslüman Oluşu

Benî Has'amların Kimlikleri ve Yurtları

Kahtan'ın soyundan gelen Benî Has'amların ata soylan[260] şöyle sıralanır Has'am Akyel b. Enmar, b. İraş, b. Amr, b. Gavs, b. Nabt, b. Malik, b. Zeyd, b. Kehlan, b. Sebe[1].

Has'amlardan:

1. **BenîNâhıs,**
2. **Benî Şehran b. İfris, b. Halif veya (Hulf), b. Has'am kabileleri;**

Benî Nahıslardan:

1. **Benî Rüşdler,**
2. **Hamlar;**

Beni Şehranlardan ise;

1. Benî Kuhâfe b. Âmir, b. Rebia, b. Âmirler türemiştir. [261]

Has'amların yurtlan, kardeşleri Becîlelerie birlikte Yemen yollarıyla Tebâle'ye kadar uzanan Hicaz ülkesindeydi.

Sonradan etrafa dağılmışlar, onlardan pek azı yurtlarında kalmıştır. [262]

Cerir b. Abdullah gidip Zülhalasa tapınağını ve putunu yıktıktan, Has'amlardan öldürülenler öldürüldükten sonra, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına Has'amlardan-içlerinde As'as b. Zahr ve Enes b. Müdrik de bulunan-bir heyet geldi ve:

"Bizler, Allah'a ve Allah'ın Resûlüne, Allah'tan gelen şeylere inandık!

Bize bir yazı yaz da, o yazının içindekilere tâbi olalım!" dediler.

Peygamberimiz Aleyhisselam, onlar için bir yazı yazdı. [263]

Yazısında şöyle buyurdu:

"Bu yazı, Allah'ın Resûlü Muhammed tarafından Has'amların Bîşe'de* ve Bîşe'nin kırlarında bulunanları için yazılmıştır.

Cahiliye çağında dökmüş olduğunuz kanın suçu, sizden düşürülmüş, silinmiştir.

Sizlerden, isteyerek veya istemeyerek, gönüllü veya gönülsüz Müslüman olan kimsenin elindeki, gökten yağmurla sulanan veya düşen çiğle ıslanan, yumuşak veya berk toprakta, kuraklık ve kıtlık olmayan yıllarda sürüp ekerek geliştirdiği, yetiştirdiği mahsuller-kuruyup sonradan yağmurla yeşerenleri de dahil-kendisinindir, onları vergi vermeksizin yer.

Onlar, her akarsu ile sulanan toprakta yetiştirdikleri mahsuller için de uşrün yarısını ödemekle mükelleftirler.

Cerir b. Abdullah ve hazır bulunan kimseler şahit oldular." [264]

Benî Selâman Temsilcilerinin Medine'ye Gelişi ve Müslüman Oluşu

Benî Selâmanların Kimlikleri, Yurtları ve Temsilcilerinin Medine'ye Ne Zaman ve Kaç Kişi Olarak Geldikleri

Benî Selâmanlar, Kahtan'ın soyundan gelen Kudâa kabilelerinden idiler. [265]
Benî Selâmanların ata soyları şöyle sıralanır: Benî Selâman b. Sa'd, b. Zeyd, b. Leys, b. Sûd, b. Eslem, b. Elhâfî, b. Kudâa. [266]
Benî S elamanlar, Cinab'da* otururlardı. [267]
Benî Selâman temsilcileri Medine'ye Hicretin 10. yılında, Şevval ayında geldiler, yedi kişi idiler. [268]
Temsilcilerin başında Habib b. Amrü's-Selâmanî bulunuyordu.
Habib b. Amr der ki:
"Biz, Benî Selâman temsilcileri olarak Resûlullah Aleyhisselamın yanına vardık.
Yedi kişi idik.
Resûlullah Aleyhisselama, Mescidin dışında, çağrıldığı cenazeye giderken rastladık ve:
'Esselamü aleyke yâ Rasûlallah!' dedik.
Selamımıza:
'Ve aleyküm!' diyerek karşılık verdi ve bize:
'Siz kimsiniz?' diye sordu.
'Biz Selâmanlardanız! İslâmiyet üzere sana bey'at edelim diye geldik.
Biz, arkamızdaki kavmimizden olanların da temsilcisiyiz!' dedik.
Resûlullah Aleyhisselam, uşağı Sevban'a dönerek:
'Bu elçileri, elçilerin indirilmekte olduğu yere indir!' buyurdu." [269]
Benî Selâman temsilcileri Remle binti Hâris'in konağına indirildiler. [270] Müslüman oldular. [271]
Allah onlardan razı olsun!
Öğle namazının ezanını işitince, Mescide gidip Peygamberimiz Aleyhisselamla birlikte öğle namazını kıldılar. [272]
Peygamberimiz Aleyhisselam, öğle namazını kıldırınca minberle evinin arasında oturdu.
Benî Selâman temsilcileri Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına vardılar. [273]
Habib b. Amr:
"Ey Allah'ın Resûlü! Amellerin efdal ve üstünü hangisidir?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Vaktinde kılınan namazdır!" buyurdu. [274]
Benî Selâman temsilcileri, namaz hakkında, İslâm şeriatları hakkında, göz değmemesi için okuyup üflemenin caiz olup olmadığı hakkında birtakım sorular sordular. [275]
İkindi namazını da Peygamberimiz Aleyhisselamla birlikte kıldıktan sonra, ülkelerinin uğradığı kuraklıktan şikâyetlendiler.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, tek eliyle:
"Ey Allah'ım! Onları yurtlarında yağmurunla sula!" diyerek dua etti.
Habib b. Amr:
"Yâ Rasûlallah! Elinin ikisini de kaldır!
Çünkü, böyle yapmak, daha çokluk taşır ve daha güzeldir!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam gülümsedi ve iki elini koltuğunun altları görününceye kadar kaldırdı.

Benî Selâman temsilcileri Medine'de üç gün kaldıktan ve ağırlandıktan sonra, Peygamberimiz Aleyhisselamla vedalaştılar.
Peygamberimiz Aleyhisselam onlara bahşişlerinin verilmesini de Bilal-i Habeşî'ye emretti. [276]
Her birine bahşiş olarak beşer ukiyye gümüş verildi.[277]
Bilal-i Habeşî:
"Bugün yanımızda daha fazla mal yoktur!" diyerek özür dileyince, temsilciler:
"Malın bundan daha çoğu ve daha güzeli olmaz!" dediler. [278]
Yurtlarına döndüler. [279]
Yurtlarını, Peygamberimiz Aleyhisselamın dua ettiği gün ve saatte yağmura kavuşmuş buldular. [280]

Ferve b. Müseyk'in Medine'ye Gelip Müslüman Oluşu

Benî Muradların ve Ferve'nin Kimliği

Benî Muradlar, Kahtan'ın soyundan gelen Kehlan kabilesinden idiler. [281]

Benî Muradların ata soyları şöyle sıralanır Benî Murad (Yuhâbir) b. Malik (Mezhic), b. Üded, b. Zeyd, b. Yeşcüb, b. Arib, b. Zeyd, b. Kehlan, b. Sebe', [282]BenîMuradlardan:

1. **Karen b. Redman, b. Naciye, b. Murad,**
2. **Benî Hamel b. Ki nane, b. Naciye, b. Murad,**
3. **Rabaz b. Zehran, b. Murad,**
4. **Sunabih b. Zehran, b. Murad kabileleri türemiştir. [283]**

Ferve b. Müseyk, Murad (Yuhâbir) b. Malik (Mezhic)'in Naciye ve Zahir adındaki oğullarından Naciye'nin soyundan gelmiştir ve soykütüğü şöyle sıralanır Ferve b. Müseyk, b. Haris, b. Seleme, b. Haris, b. Züeyb (Küreyb), b. Malik, b. Münebbih, b. Gutayf, b. Abdullah, b. Naciye. [284]

Ferve b. Müseyk, Benî Muradların ileri gelenlerindendi. İyi bir şairdi. [285] Ferve b. Müseyk'in Medine'ye gelişi, Hicretin 10.yılında, BenîZübeyd temsilcisi Amrb. Ma'dikerib'in gelişinden önceydi. [286]

Ferve b. Müseyk, Kinde krallarından ve onlara bağlılıktan yüz çevirerek, Peygamberimiz Aleyhisselama tâbi ve Müslüman olmaya geldi. [287]

Sa'd b. Ubâde'nin evine indi. [288]

Müslüman oldu. [289]

Allah ondan razı olsun

Sa'd b. Ubâde ona Kur'ân-ı Kerîm'i, İslâmiyetin farzlarını ve şeriatlarını öğretti. [290]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Ferve'ye Redm ve Rezm Günlerini Soruşu

Peygamberimiz Aleyhisselam, Ferve b. Müseyk'e:
"O gününüzü, Hemdanların gününü hatırlıyor musun?" diye sordu.
Ferve b. Müseyk:
"Evet!" dedi. [291]
Bunun üzerine Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Ferve! Redm, Rezm Günü* kavminin uğradığı felâketin sana da bir kötülüğü, bir zararı dokundu mu?" diye sordu.
Ferve:
"Yâ Rasûlallah! Kavmi benim kavmim gibi Rezm Günü felâkete uğramış olup da, bundan kendisine bir kötülük, bir zarar dokunmamış kim var? [292] Ev halkını ve kabileyi yok etti!" dedi. [293]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Fakat, bu İslâmiyet, kavmine hayırdan başka birşey eklemeyecektir! [294] Bu, sağ kalanlar için hayırlıdır!" buyurdu. [295]

Ferve b. Müseyk'in Umumî Vali Tayin Edilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Ferve b. Müseyk'i Muradlar, Zübeydler ve Mezhiclerin bütününe vali tayin etti.

Halid b. Saîd b. Âs'ı da, sadaka ve zekat tahsil memuru olarak yanına kattı. [296]

Halid b. Saîd için, içinde sadaka, zekat nisbet ve miktarları açıklanan bir de yazı yazdı (yazdırdı). [297]

Halid b. Saîd, Peygamberimiz Aleyhisselamın vefatına kadar Ferve'nin ülkesinde ve yanında bulun-du. [298]

Ferve'nin Müşriklerle Savaşmasına İzin Verilişi

Ferve b. Müseyk:
"Yâ Rasûlallah! Kavmimin Müslümanlığa yönelenlerini yanıma alarak, Müslümanlıktan kaçınanlarla çarpışayım mı?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ferve'nin onlarla çarpışmasına izin verdi. [299]
Kendisine oniki ukiyye gümüş ihsan etti.
Onu soy bir deveye bindirdi, giyinmek üzere kendisine Umman dokuması bir elbise de verdi. [300]
Ferve b. Müseyk Peygamberimiz Aleyhisselamın yanından çıkıp gittikten sonra ise:
"Gutayfî ne yapıyor?" diye sordu.
Yola çıktığı haber verilince, arkasından adam gönderip geri çevirtti.
Ashabından bazılarıyla birlikte bulunduğu sırada, Ferve b. Müseyk geldi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sen o (müşrik) kavmi İslâmiyete davet, Müslüman olanların Müslümanlığını kabul et! Kim Müslüman olmazsa, sana yeni bir emir verinceye kadar, onlarla çarpışmakta acele etme!" buyurdu. [301]
Ferve b. Müseyk:
"Yâ Rasûlallah! Bizim yurdumuzun yanında Ebyen toprağı diye anılan bir toprak olup, orası bizim elverişli yiyinti yerimizdir. Fakat, vebalı, hastalıklı bir yerdir?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Orayı bırak! Oradan uzak dur! Çünkü, hastalığa yakın olmak ölmek demektir!" buyurdu. [302]

Benî Zübeyd Temsilcilerinin Medine'ye Gelişi ve Müslüman Oluşu

Benî Zübeydlerin Kimlikleri ve Temsilcilerinin Medine'ye
Ne Zaman ve Kaç Kişi Olarak Gelip Müslüman Oldukları

Kahtan'ın soyundan gelen[303] Benî Zübeydlerin ata soyları şöyle sıralanır Benî Zübeyd (Münebbih) b. Sa'b, b. Sâ'dü'l-Âşire, b. Malik (Mezhic), b. Üded, b. Zeyd, b. Yeşcüb, b. Arib, b. Zeyd, b. Kehlan, b. Sebe', [304]

Zübeyd b. Sa'b'ın:

1. Rebia b. Zübeyd,
2. Haris b. Zübeyd isimlerinde iki;

Rebia b.Zübeyd'in de:

1. Mazin,
2. Haris (Gutay'a) isminde iki oğlu vardı.

Bunların her ikisinden de kabileler türemiştir. [305]

Peygamberimiz Aleyhisselamın haberi kendilerine eriştiği zaman, Amr b. Ma'dikerib, Kays b. Meşrûhu'l-MurâdPye:*

"Ey Kays! Sen kavminin ulusussun! Bize anıldı ki, Hicaz'da Kureyşîlerden Muhammed diye anılan bir zâtzuhur etmiş. Kendisinin peygamber olduğunu söylüyormuş. Gel, sen bizi ona götür de, onun hakkında bilgi edinelim! Eğer kendisi dediği gibi gerçekten peygamberse, bu bize gizli kalmaz, anlarız. Karşılaştığımız zaman ona tâbi oluruz. Aksi takdirde, kendisi hakkındaki bilginin mahiyetini öğrenmiş oluruz" dedi.

Kays b. Meşruh, Amrb. Ma'dikerib'in teklifini kabul etmekten kaçındı ve onun görüşünü beyinsizlik saydı. [306]

Amr b. Ma'dikerib, Arapların cesaretleriyle tanınmış süvarilerindendi. [307] İyi bir şairdi de. [308]

Amr b. Ma'dikerib, kavmi olan Benî Zübeyd'den[309] yanına on kişi alarak Hicretin 10. yılında[310] Medine'ye geldi. [311] Medine'ye gelince:

"Bu memleket halkının, Benî Amr b. Âmirlerden seyyidi, ulu kişisi kimdir?" diye sordu.

"Sa'db.Ubâde'dir!" denildi.

Bunun üzerine, devesini çekerek, Sa'd b. Ubâde'nin evine kadar giderek devesini ıhdırdı.

Sa'd b. Ubâde dışarı çıktı ve ona:

"Merhaba=Hoşgeldin!" dedi ve hayvanının bağlanmasını ve kendisinin de ağırlanmasını uşağına emretti.

Sonra, onu ve yanındaki arkadaşlarını alıp Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına götürdü.

Amr b. Ma'dikerib ve arkadaşları hemen Müslüman oldular.

Yüce Allah onlardan razı olsun!

Amr b. Ma'dikerib ve arkadaşları Medine'de birkaç gün oturduktan ve bahşişlerini aldıktan sonra yurtlarına döndüler. [312]

Kays b. Meşruh, Amrb. Ma'dikerib'in Peygamberimiz Aleyhisselama iman ve ikrarda bulunduğunu haber alınca, onu ölümle tehdide kalktı.

Amr b. Ma'dikerib de, söylediği uzun bir şiirle onu en ağır bir dille tahkir ve tehdit etti. [313]

Benî Kinde Temsilcilerinin Medine'ye Gelip Müslüman Olmaları

Benî Kindelerin Kimlikleri, Yurtları,Temsilcilerinin Medine'ye Ne Zaman ve Kaç Kişi Olarak Geldikleri

Benî Kindelerin ata soyları şöyle sıralanır: Benî Kinde (Sevr) b. Ufeyr, b. Adiyy, b. Haris, b. Mürre, b. Üded, b.Zeyd, b. Yeşcüb, b. Arib, b. Zeyd, b. Kehlan, b. Sebe'. [314] Kinde (Sevr) b. Ufeyr'in Remle binti Esed'den doğma Muaviye ve Eşred isimlerinde iki oğlu vardı. [315]

Kinanelerden şu kabileler türemiştir

1. Benî Muaviye,

2.Vehb,

3. Bedda[1],

4. Râiş b. Haris, b. Muaviye, b. Sevr, b. Mürta[1], b. Muaviye, b. Kinde,

5. Benî Sekâsik b. Eşres, b. Kinde,

6. Benî Sekûn b. Eşres, b. Kinde,

7-8. Tücîbler,

9. Benî Adiyy b. Eşres, b. Sekûn,

10. Benî Sa'd b. Eşres, b. Sekûn. [316]

Kindelerin yurtları Yemen'de olup, kendileri Hicaz'da ve Yemen'de kral idiler. [317]

Haris b. Amrü'l-Mahsûr b. Hucr Akîlü'l-Mürar, b. Amr, b. Muaviye, b. Haris ve şair İmriü'l-Kays'in babası Hucr b. Haris, Benî Kinane ve Benî Esedlerin kralı idiler.

Şurahbil b. Haris, Benî Temimlerle Rubabların,

Seleme b. Haris, Bekr b. Vâil ve Tağlib b. Vâillerin,

Ma'dikerib de Kays b. Aylanların kralı idi. [318]

Kinde temsilcileri Hicretin 10. yılında, [319] Kinde krallarından ve Hadramevtmirba[1] sahibi (ganimetin dörtte birini almayetkilisi) [320] Eş'as b. Kays'ın başkanlığı altında seksen[321] veya altmış[322] binitli olarak gelip, Mescidde bulunduğu sırada Peygamberimiz Aleyhisselamın huzuruna vardılar.

Alınlarındaki uzun saçlarını iki yandan salmışlar, gözlerini sürmelemişlerdi.

Üzerlerinde yollu Yemen kumaşından yapılmış, yakaları, etekleri, kolları ve cep ağızlan ipekle, altın sırma ile işlenmiş cübbelervardı.

Kinde temsilcileri, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına girdikleri zaman: [323]

"Senin menzilin burası mı?!" diye sordular.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Ben hükümdar değil, Muhammed b. Abdullah'ım!" buyurdu.

Kinde temsilcileri:

"Biz sana isminle hitap etmeyiz!" dediler.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Ben Ebu'l-Kâsım'ım!" buyurdu.

Kinde temsilcileri, Peygamberimiz Aleyhisselam için tereyağının içine bir çekirge gözü saklamışlardı.

"Ey Ebu'l-Kâsım! Biz senin için gizlenecek birşey gizlemiş bulunuyoruz! Nedir o şey?" diye sordular.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Sübhanallah! Bu, ancak kâhinin yapacağı birşeydir. Kâhin de, kâhinliğe özenmek de ateştedir, cehennemdedir!" buyurdu.

Kinde temsilcileri:
"Öyle ise, senin Resûlullah olduğunu nasıl anlayacağız?" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, yerden bir avuç çakıl taşı alıp:
"Bunlar, benim Resûlullah olduğuma şehadet ederler!" buyurunca, taşlar Peygamberimiz Aleyhisselamın elinde teşbih etmeye başladılar!
Bunun üzerine, Kinde temsilcileri:
"Biz de şehadet ederiz ki; sen hiç şüphesiz Resûlullahsın!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah beni hak dinle peygamber olarak gönderdi ve bana bir de Kitab indirdi ki, ona bâtıl ne önünden, ne de ardından gelip erişemez!" buyurdu.
Kinde temsilcileri:
"Bize ondan biraz okuyup dinletsene!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam da, Sâffât sûresinin başından:
"Saflar bağlayıp duranlara, sevk ve idare, men ve zecr edenlere, zikir okuyanlara yemin ederim ki; sizin İlahınız birdir!
O, göklerin, yerin ve bunlar arasında ne varsa hepsinin Rabbidir!
Doğuların da Rabbidir o!" (Sâffât: 1-5) mealli beş âyeti okuyup susmuştu.
Hiç kımıldamadan duruyordu. Gözleri yaşarmış, gözyaşları sakalına doğru akmaya başlamıştı.
Kinde temsilcileri:
"Biz senin ağladığını görüyoruz!? Yoksa sen Seni Gönderenden korktuğun için mi ağlıyorsun?" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Beni korkutan, ağlatan, Allah'ın beni kılıcın ağzı gibi ince ve keskin olan dosdoğru bir yol üzere göndermiş olmasıdır ki, ondan azıcık eğrilsem helak olurum!" buyurduktan sonra:
"Andolsun ki; sana vahyettiğimizi de dilersekgideriveririz, sonra da sen bize karşı onu geri çevirmek için hiçbir vekil (yardımcı) de bulamazsın!" (İsra: 36) mealli âyeti okudu. [324]
Sonra da Kinde temsilcilerine:
"Siz Müslüman oldunuz, değil mi?" diye sordu.
Onlar da:
"Evet! Müslüman olduk!" dediler. [325]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Öyleyse, şu üzerinizdeki, boyunlarınızdaki ipekler, sırmalar ne diye duruyor?!" buyurdu.
Bunun üzerine, Kinde temsilcileri elbiselerindeki ipekleri, sırmaları söküp attılar. [326]
Eş'as b. Kays:
"Yâ Rasûlalları! Bizler, Akîlü'l-Mürar oğullarıyız! Sen de Akîlü'l-Mürar oğlusundur! [327]
Biz sanıyoruz ki; siz de bizdensiniz. [328] Yoksa bizden değil misiniz?" dedi. [329]
Peygamberimiz Aleyhisselam gülümsedi, güldü[330] ve:
"Bu soya kendilerini Abbas b. Abdulmuttalib ile Rebia b. Haris nisbet ettiler, bağladılar. Abbas ve Rebia iki ticaret adamı idi.
Araplar arasında gezip dolaşırlarken, kendilerine:
'Siz kimlerdensiniz?' diye soruldukça, onlar:
'Biz Akîlü'l-Mürar oğullarıyız!' derler ve kendilerini bununla şerefli göstermek[331] ve canlarını korumak isterlerdi. [332]

Çünkü, Akîlü'l-Mürar oğulları Kinde kralları idiler. [333]
Onlarla ana tarafından* bir doğum münasebeti bulunmakla beraber, [334] hayır! Biz, bilakis, Nadr b. Kinane oğullarıyız!
Biz ne babamızın soyunu reddederiz, ne de anamızın soyuna tâbi oluruz!" buyurdu. [335]
Eş'as b. Kays da ana tarafından Akîlü'l-Mürar oğullarından idi.
Eş'as b. Kays:
"Ey Kinde cemaati! İşinizi bitirdiniz mi?" diye sordu ve:
"Vallahi, kimin (ana tarafından olduğu halde babasının soyundan olduğunu) söylediğini işitirsem, ona seksen kamçı vururum!" dedi. [336]
Kinde temsilcileri yurtlarına dönmek istedikleri zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam onlardan her birine bahşiş olarak onar, Eş'as b. Kays'a ise oniki ukiyye gümüş verdi. [337]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hadramevt Kayllarına[338] ve Ulularına Yazılar Gönderişi

Hadramevtlerin Kimlikleri ve Yurtları

Tevrat'a göre, Hadramevt Kahtan'ın oğlu idi. [339]

Hadramevt'in, Kahtan'ın kardeşi Yahtan'ın oğlu olduğu da söylenir. [340]

Hadramevt, Yemen'de, Aden'in şarkında deniz yakınında geniş bir nahiye olup, Ahkâf diye tanınan birçok kum tepeleriyle çevrilmiştir.

Peygamber Hûd Aleyhisselamın kabri de oradadır.

Hadramevt ile San'â arası yetmişiki fersah, yani onbir günlük yoldur.

Hadramevt'in Aden ile arası ise bir aylık yoldur.

Hadramevt b. Kahtan gelip burada konakladığı için, hem buraya, hem de burada oturan kabilelere Hadramevt ismi verilmiştir. [341]

Hadramevt Kayl ve Ulularının İslâmiyete Davet Edilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam: 1. Zür'a,
2. Kahd,
3. Besiyy,
4. Buhayra,
5. Abdi Külal,
6. Rebia,
7. Hucr.. gibi Hadramevt kayllarına ve ulularına yazılar yazdırıp, kendilerini İslâmiyete davet etti.

Haklarında söylenen şiirlere göre, bunlar Müslüman oldular. [342]

Allah onlardan razı olsun![343]

Hadramevt Krallarından Bazılarının Medine'ye Gelişi ve Müslüman Oluşu

Hadramevt krallarından:

1. Cemd,

2. Mıhves,

3. Mişrah,

4. Veb'daa, Kinde temsilcileriyle birlikte Peygamberimiz Aleyhisselama geldiler ve Müslüman oldular. [344]

Bunlar, Kindelerden Benî Hucrü'l-Kârid b. Hârisü'l-Vellâdelerden dört kral idiler. [345]

Kinde temsilcilerinin Medine'ye gelişi, Hicretin 10. yılında idi. [346]

Mıhves:

"Yâ Rasûlallan! Allah'a dua et de, dilimden şu tutukluğu gidersin!" dedi.

Peygamberimiz Aleyhisselam ona dua ve Hadramevt zekatından geçimlik de tahsis etti. [347]

Mıhves b. Ma'dikerib b. Velia, arkadaşlarıyla birlikte Peygamberimiz Aleyhisselamın yanından ayrıldıkları zaman, yüz, göz felcine uğradı.

İçlerinden bazıları geri döndüler ve:

"Yâ Rasûl allan! Arapların ulusu felce uğradı! Bize bunun devasını göster?" dediler.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Büyük bir iğne alınız, onu ateşte kızdırınız!

Sonra da gözünün kapağını tersine çeviriniz. İğneyi onun üzerine bastırınız! İyileşir, eski haline döner!

Vallahi, sizin yanımdan çıkıp gittiğiniz zaman ne söylediğinizi biliyorum!" buyurdu.

Peygamberimiz Aleyhisselamın tarif ettiğini yaptılar, Mıhves iyileşti. [348]

Vâil b. Hucr'un Medine'ye Gelip Müslüman Oluşu

Vâil b. Hucr'un Kimliği

Vâil'in babası Hucr, Yemen krallarından olup, [349] Kahtan'a kadar ata soyu şöyle sıralanır Vâil b. Hucr, b.Saîd, b. Mesruk, b. Vâil, b. Numan.b. Rebia, b. Haris, b. Avf, b. Sa'd, b. Avf, b. Adiyy, b. Malik, b. Şurahbil, b. Haris, b. Malik, b. Mürre, b. Himyerî, b. Zeyd, b. Hadramî, b. Amr, b. Abdullah, b. Hânî, b. Avf, b. Cürhüm, b. Abdi Şems, b.Zeyd, b. Ley, b. Kahtan. [350]
Vâil b. Hucr, Medine'ye gelmeden önce, Peygamberimiz Aleyhisselam onun gelmekte olduğunu ashabına müjdelemiş ve:
"Size, Vâil b. Hucr, uzak bir yerden, Hadramevt'ten Allah'a ve Resûlüne itaat ederek geliyor!
O, kral oğullarının bakiyyesidir!" buyurmuştu. [351]
Vâil b. Hucr der ki:
"Peygamber Aleyhisselamın zuhuru haberi bana eriştiği zaman, mülk ve saltanatı bıraktım. [352]
Medine'ye gelince, Resûlullah Aleyhisselam ile buluşmadan önce, Resûlullah Aleyhisselamın ashabıyla buluştum. [353]
Peygamberimiz Aleyhisselamın ashabı bana:
'Peygamber Aleyhisselam senin geleceğini üç gün önce bize müjdeledi. [354] 'Vâil b. Hucr, size geliyor!' dedi' dediler." [355]
Bundan sonra Vâil b. Hucr, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldi. [356] ve Peygamberimiz Aleyhisselamı selamladı.
Peygamberimiz Aleyhisselam da onun selamına karşılık verdi. [357]
Vâil b. Hucr
"Ben, İslâmiyeti ve hicreti özleyerek geldim!" dedi. [358]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Merhaba=Hoşgeldin, safa geldin!" buyurdu ve hemen kendisinin üzerindeki ridasını onun için yere serip üzerine onunla birlikte oturdu. [359]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Vâil b. Hucr'un gelişine sevinerek Müslümanların toplanmaları için nida ettirdi. [360]
Müslümanlar toplanınca, minbere çıktı, Vâil b. Hucr"u da minbere çıkardı. Allah'a hamd ü senada bulunduktan ve peygamberlere salât ü selam getirdikten sonra:
"Bu Vâil b. Hucr, size uzak beldelerden, Hadramevtten hiç zorlanmadan[361] Yüce Allah'ı, Allah'ın Resûlünü ve dinini özleyerek[362] gelen, kral oğullarının bakiyyesidir! Allah'ım! Vâil b. Hucr hakkında, onun oğlu hakkında, oğlunun oğlu hakkında bereket ihsan et!" diyerek bereket duası yapti. [363]
Vâil'in başını eliyle sığadı. [364] Minberden indi.
Medine'nin uzakça bir yerindeki,[365] Harre mevkiindeki bir eve[366] indirilip orada ağırlanmasını Muaviye b. E bu Sütyan'a emretti.
Muaviye b. Ebu Süfyan yaya, Vâil b. Hucr da devesine binmiş olarak oraya[367] veya Peygamberimiz Aleyhisselamın verdiği araziyi Vâil b. Hucr"a göstermeye giderken, [368] Muaviye b. Ebu Süfyan:
"Ey Vâil! Kızgın yol üzerinde yalınayak yürümek ayağımın altını yaktı, kavurdu! [369] Ayakkabını bana at[370] da, güneşin sıcağından onunla korunayım!" dedi. [371]

Vâil b. Hucr "Hayır! Benim giydiğim ayakkabıyı sen giyemezsin! [372] Sen kralların giydiklerini giyebilecek kişilerden değilsin!
Onu sana emaneten bile vermekten hoşlanmam! [373]
Yemenliler bir kralın ayakkabısını yedicisinin giydiğini işitmemişlerdir! [374]
Fakat, istersen, senin için devemi kısar, yavaşlatabilirim. Sen de devemin şu iki yanında, [375] gölgesinde yürürsün! [376] Ayağın için devenin gölgesinden yararlanırsın! [377] Bu, sana şeref olarak yeter!" dedi. [378]
Muaviye b. Ebu Süfyan:
"Öyle ise beni terkine alsan!" dedi. [379]
Vâil b. Hucr
"Sus! [380] Sen kralların terkisine binecek kimse olamazsın! [381] Sen kralların terkisine binebilecek bir kimse değilsin! [382] Kral oğullarından değilsin!" dedi. [383]

Vâil b. Hucr İçin Yazılar Yazılışı

Vâil b. Hucr, ülkesine gitmek istediği zaman: [384]
"Yâ Rasûlallah! Benim için kavmime bir yazı yaz!" dedi.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Yaz ey Muaviye! Onun hakkında Abâhile krallarına!" [385] diyerek şöyle yazdırdı:
"Onlar namazı kılacaklardır!
Zekatı vereceklerdir!
Sadaka ve zekat, yılın çoğunda yabanda yayılan ve sayıları kırkı bulup aşan davarlardan alınacaktır.
Ayrı bulunan hayvanlar zekat için bir yere toplanmayacak, toplu olanları da ayrılmayacaktır.
Zekat ve sadakaları teslim almak için hayvanları bir yerden başka bir yere sürdürüp götürmek ve iki nisab arasındakine de zekat yoktur.
Zekat ve sadakalar, ancak mal sahiplerinin yurtlarında teslim alınacaktır.
Değiş-tokuş yoluyla mihirsiz evlendirme yoktur.
Onlar, Müslümanların askerî birliklerine yardım etmek, her on kişi için bir dağarcık hurma yüklemekle mükelleftirler.
Ekini yetişmeden satan kişi ribâ (faiz) yemiş olur!" [386]
Vâil b. Hucr
"Yâ Rasûlallah! Cahiliye çağında malik bulunduğum, Himyer ve Hadramevt krallarının da şahit oldukları arazim hakkında da benim için bir yazı yaz!" dedi. Peygamberimiz Aleyhisselam da, şöyle yazdı (yazdırdı): "Bismiİllâhirrahm ânirrahîm[387]
Bu, Muhammed Peygamberin Hadramevt kralı Vâil b. Hucr"a yazısıdır: İşte, sen Müslüman oldun!
Malik bulunduğun araziyi ve hisarları yine sana temlik ettim. Mahsulünün her onda biri vergi olarak senden alınacaktır! Bu işe adalet sahibi bir kimse bakacaktır.
Din durdukça bu hususta haksızlık yapılamayacağını sana temin ederim! Peygamber ve mü'minler bu işte yardımcıdırlar." [388]

Vâil b. Hucr'un Hadramevt Baş Krallığına Tayin Edilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Vâil b. Hucr'u Hadramevt kralları üzerinde baş kral olarak görevlendirdi. [389]

Bu hususta Muhacir b. Ebi Ümeyye'ye yazdığı yazıda şöyle buyurdu:

"B ismi llâhirrahm ânirrahîm

Vâil, Hadramevt'in neresinde olurlarsa olsunlar, bütün krallar üzerine âmir ve başkan olacaktır." [390]

Küleyb b. Esed'in Medine'ye Gelip Müslüman Oluşu

Amr b. Muhâcirü'l-Kindî'nin bildirdiğine göre; Hadramevt halkından Küleyb b. Esed b. Küyeyb'in annesi Tehnat binti Küleyb, Peygamberimiz Aleyhisselama bir elbise yaparak oğlu Küleyb'e vermiş ve:
"Bu elbiseyi Peygamber Aleyhisselama götür!" demişti.
Küleyb, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldiği zaman, söylediği bir şiirinde:
"Sen, geleceğini haber aldığımız peygambersindir ki, seni bize Yahudi bilginleri [İbn Sa'd'a göre; Tevrat'] ve gelen peygamberler müjdelemişti!" dedi.
Getirdiği elbiseyi Peygamberimiz Aleyhisselama verip Müslüman olunca, Peygamberimiz Aleyhisselam onun başını sığadı ve onun için Allah'a dua etti. [391]
Küleyb'in oğullarından birisi kavminden kendisine çatanlara karşı bununla öğünmüş:
"Resûlullah bizim babamızın başını sığamış, Benî Büceyrlerin ileri gelenlerinin bile başını sığa-mamıştır! Onların gençleri de, yaşlıları da kınamakta eşek dişleri gibi birbirlerine eşittirler!" demiştir. [392]

Benî Rehâ Temsilcilerinin Medine'ye Gelip Müslüman Olmaları

Benî Rehâların Kimlikleri, Temsilcilerinin Medine'ye Ne Zaman ve Kaç Kişi Olarak Geldikleri

Benî Rehâlar, Kahtan ve Kehlan'ın soyundan gelen[393] Mezhiclerden bir kabiledir. [394]
Benî Rehâların ata soyları şöyle sıralanır: Benî Reha b. Münebbih, b. Harb, b. Ule, b. Celd, b. Malik, b. Üded, b. Zeyd, b. Yeşcüb, [395] b. Arib, b. Zeyd, b. Kehlan, b. Sebe'. [396]
Hicretin 10. yılında Benî Rehâlardan onbeş kişilik bir temsilci heyeti gelip Remle binti Hâris'in konağına indiler. [397]
İçlerinde Benî Süleym b. Reha b. Münebbihlerden[398] Amr b. Sübey¹ de bulunuyordu. [399]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Benî Reha temsilcilerinin yanlarına vardı. Uzun müddet yanlarında kalıp onlarla konuştu.
Benî Reha temsilcileri Peygamberimiz Aleyhisselama hediyeler sundular. Sundukları hediyeler arasında Mirvah diye anılan bir at da bulunuyordu. Mirvah, üzerine binilip yürütülünce, Peygamberimiz Aleyhisselamın hoşuna gitti.
Benî Reha temsilcileri Müslüman oldular.
Kendilerine Kufân-ı Kerîm ve ferâiz öğretildi.
Allah onlardan razı olsun!
Peygamberimiz Aleyhisselam, Medine'ye gelen elçilere verdirdiği bahşişler gibi, Benî Reha temsilcilerine de bahşişler verdirdi.
Temsilcilerin içtimaî durumlarına göre, her birine en az beş, en çok oniki buçuk ukiyye gümüş olarak bahşişlerini dağıttırdı. [400]
Amr b. Sübey¹ için bir sancak bağladı. [401] Benî Reha temsilcileri Medine'den ayrılıp yurtlarına döndüler. [402]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Suayr b. Addâ'yı Koruyucu Tayin Edişi

Suayr'ın Kimliği

Suayr b. Addâ, Fürey'alara mensuptu. [403] Hicazlılardan sayılırdı. [404] Kendisinin Bekkâlara mensup olduğu da rivayet edilir. [405]

Buna göre; Benî Bekkâ Rebia b. Âmir, b. Rebia, b. Âmir, b. Sa'saalardandı. [406]

Abdullah b. Yahya b. Selman der ki:

"Suayr b. Addâ'ın oğlu[407] bana geldi. Kendisinin yanında bulunan[408] ve Resûlullah Aleyhisselam tarafından yazılan[409] yazıyı bana gösterdi.

Yazıda:

'Allah'ın Resûlü Muhammed'den Suayr b. Addâya! Ben seni Rahih'a* bekçi ve koruyucu yaptı m. [410] Oradan koruyup geçireceğin yolcuların verecekleri bahşişleri de sana bıraktım' buyuruluyordu." [411]

Benî Gâfık Temsilcilerinin Medine'ye Gelişi

Benî Gâfıkların Kimlikleri

Benî Gâfiklar, Kahtan'ın soyundan gelen Akk oymağından olup, ata soyları şöyle sıralanır Benî Gâfık b. Şâhid, b. Alkame, b. Akk,[412] b. Adnan, b. Abdullah, b. Ezd. Abdullah b. Ezd'in:

1. **Adnan,**
2. **Kam,**
3. **Haris,**
4. **Abdullah isimlerinde dört oğlu olup, Adnan ile Kam'dan iki kabile türemiştir. [413]**

Benî Gâfiklardan Cüleyha b. Şeccar b. Suharü'l-Gâfıkî, kavminden bazı adamlarla birlikte Peygamberimiz Aleyhisselama gelip:

"Yâ Rasûlallah! Biz, kavmimizin olgunluk çağında bulunanlarıyız. Müslüman olmuş, zekat ve sadakalarımızı da teslim etmek üzere yanımızda tutmuş bulunuyoruz" dediler.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Müslümanlar için tanınan haklar, sizin için de tanınacaktır. Onların mükellef bulundukları şeylerle siz de mükellef bulunacaksınız!" buyurdu.

Avz b. Süreyrü'l-Gâfıkî:

"Biz Allah'a iman ettik ve Resûlullaha tâbi olduk!" dedi. [414]

Allah hepsinden razı olsun![415]

Benî Bârık Temsilcilerinin Medine'ye Gelip Müslüman Olmaları

Benî Bârıkların Kimlikleri

Benî Banklar Kahtan'ın soyundan gelen Ezd kabile5indendir1er. [416]

Benî Bankların ata soyları şöyle sıralanır Benî Bârık Sa'd b. Adiyy, b. Harise, b. Salebe, b. Amr Müzeykıyâ. [417]

Benî Bank temsilcileri Medine'ye geldiler.

Peygamberimiz Aleyhisselam onları İslâmiyete davet edince, hemen Müslüman oldular, Peygamberimiz Aleyhisselama bey'at ettiler.

Allah onlardan razı olsun!

Peygamberimiz Aleyhisselam Benî Banklar için bir yazı yazdı, yazdırdı. Yazısında şöyle buyurdu:

"Bankların meyve ağaçları kesilmeyecektir!

Kendileri istemedikçe, yağmur düşen baharlık ve yazlık yurtlarında hayvan da otlatı İm ayacaktır!

Onlar, harb veya kıtlık sıralarında Müslümanlardan kendilerine uğrayacak kimseleri üç gün konuklamakla mükelleftirler.

Onların meyveleri yetiştiği zaman, yolcular, dalından koparmamak, kesmemek ve toplayıp götürmemek şartyla, yere dökülenlerden karınlarını doyurabilirler.

Ebu Ubeyde b. Cerrah ve Huzeyfe b. Yeman şahit oldu ve bunu Übeyy b. Ka'b yazdı." [418]

Sa'du'l-Âşirelerden Zübab'ın Medine'ye Gelip Müslüman Oluşu

Benî Sa'du'l-Âşirelerin Kimlikleri

Benî Sa'du'l-Âşineler Kahtan'ın soyundan gelme Kehlan'ın soyundan idiler. [419]
Benî Sa'du'l-Âşirelerin ata soyları şöyle sıralanır Benî Sa'du'l-Âşire b. Malik (Mezhic), b. Üded, b. Zeyd, b. Yeşcüb, b. Arib, b.Zeyd, b. Kehlan, [420] b. Sebe[1].
Sa'du'l-Âşire'nin dokuz oğlu vardı. [421]
Sa'du'l-Âşire denilmesi de, neslinden üçyüz atlı yetişmiş olup, kendisiyle birlikte giderlerken "Kim bunlar?" diye soranlara, göz değmesinden korkarak "Aşiretimdir!" demesinden ileri gelmiştir. [422]
Sa'du'l-Âşirelerin Ferraz diye anılan bir putları olup, ona tazimde bulunurlardı.
Putun bakıcısı da, Enesullah b. Sa'du'l-Âşirelerden İbn Rakbiyye veya Vakşâ idi.
Kendisi cinlerden birisiyle görüşür, cin ona olan bitenleri gelip haber verirdi.
Bir gün Rakbiyye, Zübab'ın yüzüne bakarak:
"Ey Zübab! Ey Zübab! Ey Zübab! Dinle, şaşılacak olanların şaşılacak olanını: Muhammed, Kitabla gönderilmiş! Mekke'de halkı davete başlamış! Davetine icabet edilmemiş!" dedi.
Zübab:
"Ne demektir bu?" diye sorunca, Ferras putunun bakıcısı:
"Bilmiyorum! Bana böyle denildi!" cevabını verdi. [423]
Aradan bir müddet geçtikten sonra, Zübab Peygamberimiz Aleyhisselamın ortaya çıktığını ve Medine'ye geldiğini işitince, Sa'du'l-Âşire'nin putu olan Ferras'ın yanına vardı. VUrup onu kırdı. [424]
Elçi olarak[425] Peygamberimiz Aleyhisselama gelip Müslüman oldu.
Zübab, bu hususta söylediği şiirde:
"Hidayetle geldiği zaman, Resûlullaha tâbi oldum.
Ferras'ı hor ve hakir bir halde gerimde bıraktım[426]
Üzerine öyle bir yürüyüşle yürüyüp onu kırdım ki, dünyada hiç olmamış, yokmuş gibi yaptım. [427]
Allah'ın dinini açıkladığını görünce ve Resûlullah beni ona davet edince, davetini hemen kabul ettim. [428]
Sağ oldukça İslâm'a yardımcı olarak sabahlayacağım!
Boynumu ve göğsümü onun yoluna koymuşumdur!" dedi. [429]
Yüce Allah ondan razı olsun![430]

Benî Cu'fî Temsilcilerinin Medine'ye Gelip Müslüman Olduktan Sonra İrtidat Etmeleri

Benî Cu'filerin Kimliği

Benî Cu'fîler Kahtan'ın soyundan gelen Sa'dü'l-Âşirelenden bir oymak idiler. [431] Cu'fî b. Sa'du'l-Âşire'nin

1. Metran,

2. Harim isimlerinde iki oğlu vardı. [432]

Peygamberimiz Aleyhisselama temsilci olarak gelen iki kişiden birisi Kays b. Seleme, b. Zeyd, b. Meşce'a, b. Mücemmi[1], b. Malik, b. Ka'b, b. Sa'd, b. Avf, b. Harim, b. Cu'fî[433] olup, Merran'ın soyun-dandı. [434] Diğeri de Kays'ın ana-baba bir kardeşi olan Seleme idi. Müslüman oldular. [435]

Peygamberimiz Aleyhisselam, Kays b. Seleme için bir yazı yazıp, yazısında şöyle buyurdu:

"Allah'ın Resûlü Muhammed tarafından Kays için yazılan yazıdır.

Ben seni Merran ve müttefiklerinden, Cehm ve müttefiklerinden, Kilâb ve müttefiklerinden namaz kılanlar, zekat verenler, mallarını verecekleri sadakalarla saf hale getirenler üzerine vali tayin ettim." [436]

Cu'fîler, Cahiliye çağında hayvan kalbini yemeyi kendilerine yasaklamışlardı.

Peygamberimiz Al eyhisselam, bunlara:

"Bana erişen habere göre, siz yürek yemez imişsiniz, öyle mi?" diye sordu.

Temsilciler:

"Evet!" dediler.

Peygamberimiz Al eyhisselam:

"Siz onu yemedikçe, Müslümanlığınız tamamlanmaz!" buyurdu.

Onlar için kızarmış bir yürek getirtip, Seleme b. Yezid'e verdi.

Seleme onu alınca, eli titremeye başladı.

Peygamberimiz Al eyhisselam:

"Ye onu!" buyurdu.

Seleme yedi ve söylediği bir beyitte:

"Ben yüreği istemeyerek yedim. Parmaklarım ona dokunduğu zaman titredi!" demiştir. [437]

Temsilciler, Peygamberimiz Aleyhisselama:

"Yâ Rasûlallah! Anamız Müleyke binti Hulüvv esirlerin esaret bağlarını çözer, açları doyurur, hiçbir şeyleri bulunmayanlara acır, [438] akrabalık haklarını gözetir, misafirleri ağırlardı.

Kendisi Cahiliye çağında[439] dönüp gitti. [440]

Bu yaptığı iyiliklerin ona bir yararı olacak mı?" diye sordular.

Peygamberimiz Al eyhisselam:

"Hayır! Yararı olmayacaktır!" buyurdu.

Temsilciler:

"Anamız Cahiliye çağında kızkardeşimizi, [441] kendisinin küçük kızını[442] diri diri toprağa gömmüştü . [443]

Kendisinin hali ne olacaktır?" diye sordular. [444]

Peygamberimiz Al eyhisselam:

"Kız çocuğunu diri diri toprağa gömen, ateşte, cehennemdedir! [445] Ancak, İslâmiyete erişen çocuk gömücünün suçunu Allah bağışlar! [446]

Diri diri gömülen kız çocuğu ise cennettedir!" buyurdu. [447]

Temsilciler, kızarak kalkıp gittiler ve:
"Vallahi, adam bize hem yürek yedirdi, hem de anamızın ateşte, cehennemde olduğunu söyledi!
O, kendisine asla tâbi olunmayacak bir kimsedir!" diyerek çıkıp gittiler.
Cu'fTtemsilcileri, yolda yanında Peygamberimiz Aleyhisselamın zekat develeri bulunan birzâta rastladılar. Onu tutup bağladılar, develeri de sürüp götürdüler.
Peygamberimiz Al eyhisselam hadiseyi haber alınca onlara lanet etti. [448]

Cu'fîlerden Ebu Sebre'nin İki Oğluyla Birlikte Medine'ye Gelip Müslüman Oluşu

Ebu Sebre'nin Kimliği

Cu'fîlerden Ebu Sebre'nin ata soyu şöyle sıralanır Ebu Sebre Yezid b. Malik, b. Abdullah, b. Züeyb, b. Seleme, b. Amr, b. Zühl, b. Merran, b. Cu'fî, [449] b. Sa'du'l-Âşire. [450]
Cu'fîlerden Ebu Sebre, oğulları Sebre ve Aziz'i yanına alarak Medine'ye geldi, [451] Müslüman oldular. [452]
Allah onlardan razı olsun!
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ebu Sebre'nin Aziz adındaki oğluna:
"Senin adın nedir?" diye sordu.
"Aziz!" deyince, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hayır! Aziz ancak Allah'tır. Sen Abdurrahman'sın! [453]
İsimlerin Allah'a en sevgili olanı, Abdullah ve Abdurrahman'dır!" buyurdu. [454]
Ebu Sebre:
"Yâ Rasûlallah! Avucumda bir hıyarcık peyda oldu, hayvanımın yularını tutmama engel oluyor!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam bir ok getirtti. Oku o hıyarcığın üzerine sürünce, hıyarcık kaybolup gitti.
Ebu Sebre ile oğlu için de dua etti.
Ebu Sebre:
"Yâ Rasûlallah! Kavmimin Yemen'deki Hurdan[455] veya Cürdan[456] vadisini bana tapulasan!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam öyle yaptı, [457] tapuladı. [458]

Benî Anslerden Rebia b. Reva'ın Medine'ye Gelip Müslüman Oluşu

Benî Anslerin Kimliği

Benî Ansler Kahtan'ın soyundan gelen Kehlan kabilesinden idiler.
Benî Anslerin ata soyları şöyle sıralanır: Benî Ans b. Malik (Mezhic), b. Üded, b. Zeyd, b. Yeşcüb, b. Arib, b. Zeyd , b. Kehlan, [459] b. Sebe', [460]
Benî Ans kabilesinden Rebia[461] b. Reva'ü'l-Ansî[462] Medine'ye gelip Peygamberimiz Aleyhisselamı akşam yemeğini yerken buldu.
Peygamberimiz Aleyhisselam onu yemeğe davet etti. [463]
Rebia b. Reva' da oturup yedi.
Yemek yediği sırada Peygamberimiz Aleyhisselam ona yönelerek:
"Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına ve Muhammed'in de O'nun kulu ve resûlü olduğuna şehadet eder misin?" diye sordu.
Rebia b. Reva':
"Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına ve Muhammed'in de Allah'ın kulu ve resûlü olduğuna şehadet ederim!" dedi. [464]
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Sen umarak mı, yoksa korkarak mı geldin?" diye sordu.
Rebia:
"Ummak mı?! Vallahi elinde mal yok ki umayım!
Korkuya gelince; vallahi ben öyle biryurttayımdır ki, senin askerlerin oraya ulaşamazlar!
Fakat, ben korkutularak korktum: Bana 'Allah'a iman et!' denildi. Ben de 'İman ettim!' dedim" dedi. [465]
Rebia Medine'de oturduğu müddetçe Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına sık sık gelip gitti.
Yurduna dönmek üzere vedalaşmaya geldiği zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam ona:
"Git! Eğer kendinde bir rahatsızlık hissedersen, hemen bir köye yaklaşıp köy halkına sığın!" buyurdu.
Rebia çıkıp gitti. [466]
Yolun bir kesiminde bulunduğu sırada hummaya tutuldu, en yakın köye, [467] köy halkına[468] sığındı ve orada vefat etti. [469]
Allah ondan razı olsun![470]

Benî Mehre Temsilcilerinin Medine'ye Gelip Müslüman Olmaları

Benî Mehrelerin Kimlikleri ve Yurtları

Benî Mehreler, Kudâa kabilelerinden olup, [471] ata soyları şöyle sıralanır Benî Mehre b. Haydan, b. Amr, b. Elhâfî, b. Kudâa. [472]
Benî Mehrelerin yurtları, Yemen'in deniz sahilinde, Amberlerin toprağındaki Şıhhîr nahiyesidir.
Benî Mehrelerden bazı kişiler, Mehrîb. Ebyaz'ın başkanlığı altında temsilci olarak Peygamberimiz Aleyhisselarma geldiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam Müslüman olmalarını teklif edince, onlar hemen Müslüman oldular.
Allah hepsinden razı olsun!
Peygamberimiz Aleyhisselam, Benî Mehre temsilcilerine bahşişler verdirdi ve bir de yazı yazdırdı.
Yazdırdığı yazıda şöyle buyurdu:
"Bu, Allah'ın Resûlü Muhammed tarafından Mehrî b. Ebyaz ile Mehrelerden iman etmiş olanlar için yazılmıştır:
Onlara baskın yapılmayacak, savaş da açılmayacaktır.
Kendileri İslâm şeriatlarını yerine getirmekle mükelleftirler.
Kim dinini değiştirirse, Allah'a isyan etmiş, savaş açmış olur.
Kim de O'na iman ederse, onun için, Allah'ın himayesi ve Resûlullahın himayesi vardır.
Kaybolup bulunmuş olan şeyler, ürküp kaçmış olan yaylım hayvanları sahiplerine verilecektir.
Hacda ihram halinde iken saç, sakal, bıyık, timak kesmek, koltuk altı ve edeb yeri tüylerini gidermek günahtır. Kadına yaklaşmak da günah işlemektir.
Bu yazıyı Muhammed b. Meslemetü'l-Ensârî yazdı ." [473]

Benî Mehrelerden Züheyr b. Kırdım'ın Medine'ye Gelip Müslüman Oluşu

Benî Mehrelerden Züheyr b. Kırdım da, temsilci olarak Peygamberimiz Aleyhisselama geldi.[474] Züheyr uzak yerlerden geldiği için, Peygamberimiz Aleyhisselam ona yakınlık gösterdi, ikramda bulundu.

Yurduna dönmek istediği zaman ise, onu hemen bırakmadı.

Giderken de, kendisine binit verdi.

Züheyr b. Kırdım yurduna dönüp gideceği zaman onun için bir yazı da yazdırdı.

Bu yazı, İbn Sa'd'ın (vefatı: 230 Hicrî) zamanına kadar onların yanında bulunuyordu . [475]

Benî Sadif Temsilcilerinin Medine'ye Gelişi

Benî Sadiflerin Kimliği ve Temsilcilerinin Medine'ye Ne Zaman ve Kaç Kişi Olarak Geldikleri

Benî Sadifler, Benî Hadramevtlene dahildirler.
Sadif'in ata soyu şöyledir: Sadif b. Eslem, b.Zeyd, b. Malik, b.Zeyd, b. Hadramevtül-Ekber.
Hadramevt ise Kahtan'ın oğludur. [476]
Hadramevt'in, Kahtan'ın kardeşi Yaktan'ın oğlu olduğu da söylenir. [477]
Rivayete göre; Sadif, yurtlarını Seylü'l-Arim bastığı zaman kavmindan ayrılır, tek başına çıkar gider.
Gassan krallarından bazılarının onun ardından saldığı süvariler sulu ve ağaçlı Arap yurtlarına uğrayıp Sadif'i sordukça:
"Sadif bizden ayrıldı, bir daha onun yüzünü görmedik!" cevabını alırlar.
467. En sonunda Sadif, Kinanelere karışır, onlarla birlikte bulunur. [478] Benî Sadif temsilcileri, [479] Hicretin 10. yılında, Hâccetü'l-Vedâ yılında[480] Peygamberimiz Aleyhisselama geldiler.
Gelenler ondan fazla olup, uzun bacaklı genç develer üzerinde idiler. Üstlerinde izarve ridalan (altlı-üstlü elbiseleri) vardı.
Peygamberimiz Aleyhisselama eviyle minberi arasındaki yerde rasüadılar. [481]
Selam vermeden oturdular.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Siz Müslüman mısınız?" diye sordu.
Sadif temsilcileri:
"Evet!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Öyleyse, niçin selam vermediniz?" diye sordu.
Sadif temsilcileri hemen ayağa kalktılar ve:
"Esselamü aleyke eyyühennebiyyu ve rahmetullah!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam da:
"Ve aleykümüsselam! Oturunuz!" buyurdu. Oturdular.
Peygamberimiz Aleyhisselama namaz vakitleri hakkında sorular sordular. [482]
Peygamberimiz Aleyhisselam da, onlara namaz vakitlerini bildirdi. [483]
Allah onlardan razı olsun![484]

Benî Ceyşan Temsilcilerinin Medine'ye Gelişi

Benî Ceyşanların Kimliği

Geyşan, Yemen'de bir şehir olup, [485] oraya Geyşan b. Gaydan, b. Hacr, b. Zû Ruayn (Yerim), b. Zeyd, b. Seril, b. Amr, b. Kays, b. Muaviye, b. Cüşem, b. Abdi Şems, b. Vâil, b. Gavs, b. Katan, b. Züheyr, b. Gavs, b. Eymen, b. Hemeysâ, b. Himyer, b. Sebe¹ gelip konduğu için Geyşan adı verilmiştir. [486]
Abdan b. Hacr b. Zû Ruayn'ın da lakabı Geyşan olup, Ceyşânîler diye anılan cemaat ona mensup-turiar. [487]
Rivayete göre; Ebu Vehbü'l-Ceyşânf, kavmindan bazı kişilerle birlikte Peygamberimiz Aleyhisselama geldi. [488]
Benî Geyşan temsilcileri, Yemen'de baldan yapılan biti¹, arpa ve darıdan yapılan mizr dedikleri içkiyi içmenin hükmünü Peygamberimiz Aleyhisselamdan sordular.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"(İçtiğiniz zaman) bunlardan sarhoş oluyor musunuz?" diye sorunca, temsilciler
"Çok içersek bizi sarhoş eder!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Çoğu sarhoş eden şeyin azı da haramdır!" buyurdu.
Temsilciler, (kendisi içmeyip) işçilerine içirmek için içki edinen kimse hakkındaki hükmü de sordular.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"(İster kendisi içsin, ister işçisine içirsin) her sarhoş edici içki haramdır!" buyurdu. [489]

Benî Hanîfe Temsilcilerinin Medine'ye Gelmeleri ve Müslüman Olmaları

Benî Hanîfelerin Kimlikleri ve Yurtları

Benî Hanîfeler, Adnan'ın soyundan gelen[490] Rebia b. Nizar kabileleri oymaklarındandır. [491] Benî Hanîfelerin ata soyları şöyledir: BenîHanîfe b. Lüceym, b. Sa'b, b. Aliyy, b. Bekr, b.Vâil. [492] BenîHanîfe b. Lüceym...'den:

1. **BenîDü'l b. Hanîfe,**
2. **Benî Adiyy b. Hanffe,**
3. **BenîÂmir b. Hanîfe,**
4. **BenîSühaym b. Mürre, b. Dül b. Hanîfe... gibi oy m a ki ar türemiştir. [493]**

Benî Hanîfelerin konak yerleri Yemâme olup, bunun eski adı Cev idi.

Yemâme binti Sehm b. Tasm'dan dolayı, [494] veya kapısında Cedilelerden Yemâme binti Mürr adında bir kadın asıldığı için Yemâme adı veri I mistir. [495] Yemâme, Tasm ve Cedislerin konak yerleri idi. Yemâme ile Bahreyn arası on günlüktür. Yemâme, Necd bölgelerinden sayılır. Bölgelerin en güzeli ve en bereketlisi, meyve ve hurma ağaçlan en çok olanıdır. [496]

Benî Hanîfe Temsilcilerinin Medine'ye Ne Zaman ve Kaç Kişi Olarak Geldikleri

Hicretin 10. yılında, [497] Benî H anîfelerin temsilcileri olarak gelen kişilerin sayısı ondan fazla idi. [498] Onyedi kişi idiler. [499]

1. **Rehhâl b. Unfüve,**
2. **Sülmâ b. Hanzale,**
3. **Talk b. Ali,**
4. **Humran b. Câbir,**
5. **Ali b. Sinan,**
6. **Ak'as b. Seleme,**
7. **Zeyd b. Abd-i Amr,**
8. **Müseylime b. Hubeyb, [500]**
9. **Müccaa b. Mürâre[501] gelenler arasında idi.**

Sülmâ b. Hanzale, temsilcilere başkanlık ediyordu. [502]
Benî Hanîfe temsilcileri Müseylime'yi hayvan ve ağırlıklarını görüp gözetmek üzere gerilerinde bırakmışlardı . [503]
Kendisine "Rahmânü'l-Yemâme" denilirdi. [504]
Müseylime'nin Benî Hanîfieler katında önemli bir mevkii vardı.
Müseylime, Peygamberimiz Aleyhisselamın meclisinde bulunmayı onuruna yediremediği için, hayvanların ve ağırlıkların yanında kalmayı kendisi tercih etmişti. [505]
Benî Hanîfe temsilcileri Remle binti Hâris'in konağına indirildiler. [506]
Sabah akşam yemek olarak kendilerine kâh ekmekle et, kâh ekmekle süt, kâh ekmekle yağ verilmek, bazen de hurma dağıtılmak suretiyle ağıriandılar. [507]
Benî Hanîfe temsilcileri Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelip selam verdiler, şehadet getirdiler. [508] Müslüman oldular. [509]
Medine'de günlerce oturdular. [510] Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gidip geldiler. [511] Übeyy b. Ka'b'dan Kur'ân-ı Kerîm öğrendiler. [512]
Rahhâl b. Unfüve'nin Übeyy b. Ka'b'dan[513] okumasını öğrendiği, Bakara süresiyle Kur'ân-ı Kerîm'in bazı sûreleri idi.
Peygamberimiz Aleyhisselam Benî Hanîfie temsilcilerinden Müccaa b. Mürâre'ye istemiş olduğu sahipsiz, ölü, hâlî bir araziyi bağışlamıştı. [514]
Kendisine, bu hususta bir de yazı yazıp verdi.
Yazıda şöyle buyurdu:
"Bismillâhirrahmânirrahîm
Bu, Allah'ın Resûlü Muhammed'in Müccaa b. Mürâre b. Sülmâ için yazdığı yazıdır.
Ben sana Gavre'yi, Gurâbe'yi ve Hubel'i verdim, tapuladım.
Bu hususta sana itiraz eden kimse bana getirilsin!" [515]
Benî Hanîfe temsilcileri yurtlarına dönmek istedikleri zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam onların her birine beşer ukiyye gümüş verilmesini emretti ve verildi. [516]
Temsilciler:
"Yâ Rasûlallah! Bizim için ağırlıklarımızı ve hayvanlarımızı görüp gözetsin, korusun diye bir arkadaşımızı gerimizde bırakmıştık" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam ona da arkadaşları hakkında olduğu gibi beş ukiyye gümüş verilmesini emretti ve:

"O ağırlıklarınızı ve hayvanlarınızı koruduğuna göre, onun işi sizinkinden kötü değildir!" buyurdu.
Peygamberimiz Aleyhisselamın bu sözü Müseylime'ye haber verilince:
"Peygamberlik işinin bana kalacağını anladı[517] da böyle söyledi!" dedi. [518]
Peygamberimiz Aleyhisselam; yanına hatibi Sabit b. Kays b. Şemmasu'l-Ensârîyi alarak Müseylime'nin yanına gitti.
Peygamberimiz Aleyhisselam elinde yapraklı bir hurma dalı, budağı olduğu ve Müseylime de arkadaşlarının içinde bulunduğu sırada onun karşısına varıp durdu. Onunla İslâmiyet hakkında konuştu.
Müseylime, peygamberlik payesinden kendisine bir pay verilmesini istedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Değil peygamberlikten bir pay, şu elimdeki dal, budak parçasını da benden istesen, onu bile sana vermem! Sen cehennemlik olman hakkındaki Allah'ın hüküm ve takdirini geçemezsin! Eğer sen bana ve hakka karşı koyarsan, Allah seni muhakkak helak ve yok eder! Ben kesin olarak sanıyorum ki; sen, gördüğüm eşkâle göre, rüyamda bana gösterilen kişisin!
İşte şu, Sabit'tir! Benim tarafımdan sana gereken cevabı o verecektir!" buyurduktan sonra, Müseylime'nin yanından dönüp gitti. [519]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Benî Hanîfe Temsilcilerine Emir ve Tavsiyeleri

Peygamberimiz Aleyhisselam, Benî Hanîfe temsilcilerine, içinde su bulunan bir matara, su kabı verdi ve:
"Yurdunuza vardığınız zaman kilisenizi yıkınız! Yerine bu suyu saçınız ve orayı mescid yapınız!" buyurdu. [520]
Kilise Kurran'da* idi. [521]
Benî Hanîfe temsilcileri Yemâme'ye döndüler ve Peygamberimiz Aleyhisselamın buyruğunu yerine getirdiler. [522]
Matarayı Medine'den getiren Ak'as b. Mesleme mataradaki suyu yıkılan kilisenin yerine saçtı . [523]
Matara kendisinin yanında kaldı. [524]
Benî Hanîfe temsilcilerinden Talk b. Ali Kurran mescidinin müezzini oldu. [525]
Kurran kilisesinin papazı, ezan sesini işitince:
"Bu bir hak kelimesidir ve hak davetidir!" diyerek[526] ve ilenerek oradan kaçıp gitti[527] ve kendisini bir daha göremediler. [528]

Vebr b. Yuhannis'in Medine'ye Gelip Müslüman Oluşu ve Müslümanlığını Ebnâlar Arasında Yayışı

Vebr'in Kimliği ve Medine'ye Geliş Tarihi

Vebr b. Yuhannis Yemen'de bulunan Ebnâlardandı. Hicretin 10. yılında Medine'ye gelip Müslüman oldu.
Vebr, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanından ayrılınca, Yemen'deki Ebnâların yanına vardı. [529]
Onları İslâmiyete davet etti. [530]
Evlerine misafir olduğu Numan b. Büzürc'ün kızları da Müslüman oldular.
Vebr, Feyruz b. Deylemî'ye adam salıp Müslüman olmasını teklif etti, o da Müslüman oldu.
Vebr, Merkebuz'a adam saldı, İslâmiyete girmesini girmesini teklif etti, o da Müslüman oldu.
Merkebuz'un oğlu Atâ, San'â'da Kur'ân-ı Kerîm'i ilk ezberleyen kişidir. [531]
Fars Ebnâlarından çok yaşlı bir zât olan Dâzeveyh de Müslüman oldu. [532]
Allah hepsinden razı olsun![533]

Feyruz b. Deylemî ile Arkadaşlarının Medine'ye Gelip Müslüman Olmaları

Feyruz b. Deylemî'nin Kimliği, İkâmetgâhı, Ne Zaman ve Nasıl Müslüman Olduğu

Feyruz b. Deylemî, Kisrâ'nın Habeşlileri Yemen'den sürüp çıkarmaları için Seyf b. Zî Yezen'le birlikte Yemen'e göndermiş olduğu Fars Ebnâlarındandı. [534]
Künyesi Ebu Abdullah veya Ebu Abdurrahman'dı. San'â'da oturuyordu. [535]
Feyruz b. Deylemî, Yemen'de bulunan ve Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelerek Müslüman olup Yemen'e dönen Fars Ebnâlarından Vebr b. Yuhannis'in teklifi üzerine Müslüman oldu. [536]
Müslüman olan bazı kişilerle birlikte[537] Hicretin 10. yılında[538] Medine'ye gelerek Peygamberimiz Aleyhisselama İslâmiyet üzerine bey'at ettiler[539] ve:
"Yâ Rasûlallah! Sen bizim nerelerden çıkıp geldiğimizi biliyorsundur. Müslüman olduk. Bizim velîmiz, yardımcımız kimdir?" dediler.
Resûlullah Aleyhisselam:
"Allah ve Resûlüdür!" buyurdu. [540]
Feyruz ve arkadaşları:
"Allah ve Resûlü bize yeter! [541] Razıyız!" dedikten sonra: [542]
"Yâ Rasûlallah! Biz üzüm ve içki sahipleriyiz. Allah ise içkiyi haram kılmıştır. Üzümü ne yapacağız?" diye sordular.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onu kurutup kuru üzüm yapınız!" buyurdu.
Feyruz ve arkadaşları:
"Kuru üzümü ne yapacağız?" diye sordular.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Kırba içinde sabah ıslatıp şerbet ve hoşaf yapınız. Onu akşamleyin içiniz! Akşamleyin ıslatınız, sabahleyin içiniz!" buyurdu. [543]
Feyruz b. Deylemî iki kızkardeşle evli bulunuyordu. [544]
"Yâ Rasûlallah! Ben Müslüman oldum, halbuki nikahım altında iki kızkardeş bulunuyor, ne yapacağım?" diye sordu. [545]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onlardan hangisini istersen tercih et, [546] tut! Hangisini istersen boşa!" buyurdu. [547]

---

[1] İbn Hazm, Cemhere, s. 418, Kalkasandf, Nihâyetü'l-ereb, s. 248.
[2] Kalkaşandi, s. 248.
[3] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 324, Taberî, Târih, c. 3, s. 163, İbn E ar, Kâmil, c. 2, s. 298, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 253, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 93.
[4] İbn Sa'd, c. 1, s. 324, İbnSeyyid, c. 2, s. 253, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 93, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 59.
[5] İbn Sa'd, c. 1, s. 324.
[6] İbn Sa'd, c. 1, s. 324, İbn Seyyid, c. 2, s. 253, İbn Kayyım, c. 3, s. 59.
[7] İbn Seyyid, c. 2, s. 253, İbn Kayyım, c. 3, s. 59, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 274, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 4, s. 58.
[8] İbn Sa'd, c. 1, s. 324, İbn Seyyid, c. 2, s. 253, İbn Kayyım, c. 3, s. 59, Halebî, c. 3, s. 274, Zürkânf, c. 4, s. 58.

[9] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 253, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 59, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 274, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 4, s. 58-59.
[10] İbn Sa'd, Tabak âtü'l-k übrâ, c. 1, s. 324, İbn Seyyid, c. 2, s. 253, İbn Kayyım, c. 3, s. 59, Halebî, c. 3, s. 274, Zürkânf, c. 4, s. 59.
[11] İbn Seyyid, c. 2, s. 253, İbn Kayyım, c. 3, s. 59, Halebî, c, 3, s. 274, Zürkânf, c. 4, s. 59.
[12] İbn Sa'd, c. 1, s. 324.
[13] İbn Sa'd, c. 1, s. 324, İbn Seyyid, c. 2, s. 253, İbn Kayyım, c. 3, s. 59, Halebî, c. 3, s. 274, Zürkânf, c. 4, s. 59.
[14] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 253-254, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 59, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 274-275, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 4, s. 59.
[15] Taberî, Tefsfr, c. 8, s. 41.
[16] Beyzâvî, Tefsfr, c. 1, s. 333.
[17] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 253-254, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 59, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 274-275, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 4, s. 59.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/15-18.
[18] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 324.
[19] İbn Seyyid, c. 2, s. 254, İbn Kayyım , c. 3, s. 59, Halebî, c. 3, s. 275, Zürkânf, c. 4, s. 59.
[20] İbn Sa'd, c. 1, s. 324, İbn Seyyid.c. 2, s. 254, İbn Kayyım, c. 4, s. 59, Halebî, c. 3, s. 275, Zürkânf, c. 4, s. 59.
[21] İbn Sa'd, c. 1, s. 324.
[22] İbn Seyyid, c. 2, s. 254, İbn Kayyım , c. 3, s. 59, Halebî, c. 3, s. 275, Zürkânf, c. 4, s. 59.
[23] İbn Sa'd, c. 1, s. 324, İbn Seyyid, c. 2, s. 254, İbn Kayyım, c. 3, s. 59, Halebî, c. 3, s. 275, Zürkânf, c. 4, s. 59.
[24] İbn Sa'd, c. 1, s. 324, Halebî, c. 3, s. 275, Zürkânf, c. 4, s. 59.
[25] İbn Sa'd, c. 1, s. 324, İbn Seyyid, c. 2, s. 254, İbn Kayyım, c. 3, s. 59, Halebî, c. 3, s. 275.
[26] İbn Sa'd, c, 1, s. 324, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye vıe'n-nihâye, c. 5, s. 93.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/18-19.
[27] Semhûdf, Vefâu 'I-vefa, c. 1, s. 31 7, D i yarbek rf, Tâ rîtıu' l-ham fs, c. 2, s. 1 47.
[28] Müslim, Sahih, c. 1, s. 37, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 25.
[29] Ebu Hanife, Müsned, s. 2.
[30] Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 27, İbn Mâce, c. 1 , s. 24, .
[31] Ahmedb. Hanbel, c. 1, s. 27.
[32] Ebu Hanife, s. 2, .
[33] Ebu Hanife, s. 2, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 27.
[34] Ebu Hanife, s. 3.
[35] Ebu Hanife, s. 2, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 27.
[36] Ebu Hanife, s. 2, Ahmed, c. 1 , s. 27, 51, Müslim, Sahîh, c. 1, s. 37, Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 224, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 7, İbn Mâce, c. 1, s. 24.
[37] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 51, Müslim, c. 1, s. 37, Ebu Dâvud, c. 4, s. 224, Tirmizî, c. 5, s. 7, İbn Mâce, c. 1 , s. 24.
[38] Ebu Hanife, s. 2.
[39] Müslim, c. 1, s. 37, Ebu Dâvud, c. 4, s. 224, Tirmizî, c. 5, s. 7, İbn Mâce, c. 1, s. 24.
[40] Ebu Hanife, s. 2, Ahmed, c. 1, s. 27, 51, Müslim , c. 1, s. 37, Ebu Dâvud, c. 4, s. 224, Tirmizî, c. 5, s. 7, İbn Mâce, c. 1, s. 24.
[41] Ahmed, c. 1, s. 27.

[42] Ebu Hanife, s. 2.
[43] Ahmed, c. 1, s. 27.
[44] Müslim, Sahîh, c. 1, s. 37, Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 224, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 7 İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 24, Nesâf, Sünen, c. 8, s. 97, Begavf, Mesâbfhu's-sünne, c. 1, s. 3.
[45] Ebu Hanife, Müsned, s. 2.
[46] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 53.
[47] Ebu Hanife, s. 2.
[48] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 27, Müslim, c. 1, s. 37, Ebu Dâvud, c. 4, s. 224, Tirmizî, c. 5, s. 7, İbn Mâce, c.1 , s. 24.
[49] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 52.
[50] Müslim, c. 1, s. 37, Ebu Dâvud, c. 4, s. 224, Tirmizî, c. 5, s. 7, İbn Mâce, c. 1, s. 24.
[51] Ebu Hanife, s. 2, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 52, Müslim, c. 1, s. 37, Ebu Dâvud, c. 4, s. 224, Nesâf, Sünen, c. 8, s. 98, Begavf, c. 1, s. 3.
[52] Ebu Hanife, s. 2, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 52, Müslim, c. 1 , s. 37, Ebu Dâvud, c. 4, s. 224, Tirmizî, c. 5, s. 7, Nesâf, c. 8, s. 98, Begavf, c. 1, s. 3.
[53] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 1 29.
[54] Ebu Hanife, Müsned, s. 2, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 52, Müslim, Sahîh, c. 1, s. 37, Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 224, Tirmizî, c. 5, s. 7, İbn Mâce, c. 1, s. 24, Nesâf, Sünen, c. 8, s. 98, Begavf, Mesâbfhu's-sünne, c. 1, s. 3.
[55] Ebu Hanife, s. 2.
[56] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 51, Müslim, c. 1, s. 37, Ebu Dâvud, c. 4, s. 224, Tirmizî, c. 5, s. 7, İbn Mâce, c. 1, s. 24, Nesâf, c. 8, s. 98, Begavf, c. 1,s.3.
[57] Ebu Hanife, s. 2, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 51, Ebu Dâvud, c. 4, s. 224, Tirmizî, c. 5, s. 7, İbn Mâce, c. 1, s. 24.
[58] Ahmedb. Hanbel, c.1 ,s.51, Müslim, c.1, s. 37, Ebu Dâvud, c. 4, s. 224, Nesâf, c. 8, s. 98, Begavf, c. 1, s. 3.
[59] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 1 29.
[60] Ebu Hanife, s. 2, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 52, Müslim, c. 1 , s. 37, İbn Mâce, c. 1 , s. 24.
[61] Ebu Hanife, s. 2.
[62] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 51 -53.
[63] Ahmedb. Hanbel, c. 1, s. 53.
[64] Ebu Hanife, Müsned, s. 2-3, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 53, Müslim, c. 1, s. 37, Nesâf, c. 8, s. 98, Begavf, Mesâbfh, c. 1, s.3.
[65] Ebu Hanife, s. 3, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 27, 51, Buhârî, Sahîh, c. 6, s. 20, Müslim, c. 1, s. 37, Tirmizî, c. 5, s. 7, İbnMâce, c. 1, s. 24.
[66] Ebu Hanife, s. 3, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 129.
[67] Ebu Hanife, s. 3.
[68] Ahmedb. Hanbel, c. 1, s. 53.
[69] Ahmedb. Hanbel, c. 4, s. 1 29, Buhârî, c. 6, s. 20.
[70] Ebu Hanife, s. 3, Ahmed, c. 1 , s. 51, Müslim, c. 1, s. 37, Ebu Dâvud, c. 4, s. 223.
[71] Ebu Hanife, s. 3, Buhârî, c. 5, s. 20, İbn Mâce, c. 1, s. 24.
[72] Ebu Hanife, s. 3, s. Ahmed, c. 1, s. 27,51,53, Buhârî, c. 6, s. 20, Müslim, c. 1,s.37, Ebu Dâvud, c. 4, s. 224, Tirmizî, c. 5, s. 7, İbn Mâce, c. 1, s. 24, Nesâf, c. 8, s. 100, Begavf, c. 1, s. 3.
[73] Ahmed, c. 1, s. 53.

[74] Ahmed, c. 1, s. 52, Müslim, c. 1 , s. 37, Ebu Dâvud, c. 4, s. 224.
[75] Tirmizî, c. 5, s. 7, İbn Mâce, c. 1, s. 24.
[76] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 52, Müslim, Sahîh, c. 1 , s. 38, Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 224, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 7, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 24-25.
[77] Ebu Hanife, Müsned, s. 3.
[78] Ebu Hanife, s. 3, Ahmed, c. 1 , s. 27, Hevsemf, Mecmau'z-zevâid, c. 1, s. 41 .
[79] Ebu Hanffe, s. 3, Ahmed, c. 1 , s. 27.
[80] Ahmed, c.1, s. 27.
[81] Müslim, c. 1, s. 38, Tirmizî, c. 5, s. 7, Nesâf, c. 8, s. 101, Begavf, c. 1, s. 3.
[82] Ahmed, c. 1, s. 27, 52, Müslim, c. 1, s. 38, İbn Mâce, c. 1, s. 25, Nesâf, c. 8, s. 101.
[83] Ahmed, c. 1, s. 27, 52, Müslim, c. 1, s. 38, Ebu Dâvud, c. 4, s. 224, İbn Mâce, c. 1, s. 25, Nesâf, c. 8, s. 101, Begavf, c.1, s. 3.
[84] Ebu Hanffe, s. 3, Ahmed, c. 1, s. 27, 52, Müslim , c. 1, s. 38, Ebu Dâvud, c. 4, s. 224, Tirmizî, c. 5, s. 7, İbn Mâce, c. 1, s. 25, Nesâf, c. 8, s. 101 , Begavf, c. 1, s. 3, Heysemî, c. 1, s. 41.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/19-24.
[85] İbn Hazm, Cemhere, s. 485, Yâkût, Mu'cemu'l-buldan, c. 5, s. 89.
[86] Yâkût, c. 5, s. 89.
[87] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/24.
[88] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/24.
[89] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/24.
[90] İbn Hazm, s. 476-477.
[91] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 89.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/25.
[92] Vâkıdî, Megâzî.c.1, s. 7, t 3, s. 1079, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 169, Taberî, Târih, c. 3, s. 1 59. Vâkıdî, Megâzî.c.1, s. 7, t 3, s. 1079, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 169, Taberî, Târih, c. 3, s. 1 59.
[93] Vâkıdî, c. 3, s. 1079, İbn Sa'd, c. 2, s. 169.
[94] Vâkıdî, c. 3, s. 1079, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 225.
[95] Vâkıdî, c. 3, s. 1079.
[96] Vâkıdî, c. 3, s. 1079, İbn Sa'd, c. 2, s. 169, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 271.
[97] Vâkıdî, c. 3, s. 1079.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/25.
[98] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1 079, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 169, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 271.
[99] Vâkıdî, c. 3, s. 1079.
[100] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 110, Taberî, Târih, c. 3, . 159, Ebu'l-Fidâ, Sîre, c. 4, s. 201 Diyarbekrî, Târihu'l-hamîs, c. 2, s. 145.
[101] Vâkıdı, c. 3, s. 1079-1080, İbn Sa'd, c. 2, s. 169-170, İbn Seyyid, c. 2, s. 271.
[102] Vâkıdı, Megâzî, c. 3, s. 1 079-1080, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 1 69-1 70, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 271.
[103] Vâkıdı, c. 3, s. 1080.
[104] Vâkıdı, c. 3, s. 1080.
[105] Vâkıdı, c. 3, s. 1080, İbn Sa'd, c. 2, s. 170, İbn Seyyid, c. 2, s. 272.
[106] Vâkıdı, c. 3, s. 1080-1081.

[107] Vâkıdı, c. 3, s. 1081 , İbn Sa'd, c. 2, s. 170, İbn Seyyid, c. 2, s. 272.
[108] Vâkıdı, Megâzî, c. 3, s. 1081.
[109] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 4-5, Buharı, Sahih, c. 5, s. 110-111, Müslim, Sahih, c. 2, s. 741-742, 743.
[110] Buhârî,c. 5, s. 111, Müslim, c. 2, s. 742.
[111] Vâkıdı, Megâzî, c. 3, s. 1082, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 170, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 272.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/26-29.
[112] Vâkidi, Megâzî, c. 3, s. 1083.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/29-30.
[113] Vâkıdî, Megâzı,c.3,s. 1081.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/30-31.
[114] Kalkaşandi, Nihâyetü'l-ereb, s. 387.
[115] İtan Haim, Cemhene, s. 473.
[116] İbn Haim,s.379.
[117] İbn Hazm,s.337.
[118] Taberî, TâriTı, c. 3, s. 158, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 257, VâkıdPden naklen İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 63.
[119] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 345, Taberî, c. 3, s. 158, VâkıdPden naklen İbn Kayyım, c. 3, s. 63.
[120] İbn Sa'd, c. 1, s. 345, İbn Seyyid, c. 2, s. 258, İbn Kayyım, c. 3, s. 63, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 4, s. 63.
[121] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 345.
[122] İbn Sa'd, c. 1, s. 345, İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 2, s. 258, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 63.
[123] İbn Seyyid, c. 2, s. 258, Vâkıdî'den naklen İbn Kayyım, c. 3, s. 63.
[124] İbn Sa'd, c. 1, s. 345, İbn Seyyid, c. 2, s. 258, İbn Kayyım, c. 3, s. 63, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 4, s. 63.
[125] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 258, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 63, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 4, s. 63.
[126] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 345.
[127] İbn Sa'd, c. 1, s. 345, İbn Seyyid, c. 2, s. 258, İbn Kayyım, c. 3, s. 63, Zürkânf, c. 4, s. 63.
[128] İbn Sa'd, c. 1,5.345.
[129] İbn Sa'd, c. 1, s. 345, İbn Seyyid, c. 3, s. 259, İbn Kayyım , c. 3, s. 63, Zürkânf, c. 4, s. 63.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/31-34.
[130] Kalkaşandi, Nihâyetü'l-ereb, s. 388.
[131] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.d, s. 9.
[132] Kalkaşandi, s. 333.
[133] İbn İshak, c. 1 , s. 10, Kalkaşandi, s. 388.
[134] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 3, s. 68.
[135] Yâkût, c. 3,5.131.
[136] İbn İshak, c. 1, s. 9-10.
[137] İbn Hazm, Cemhere, c. 331.

[138] Kalkaşandi, s. 388.
[139] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 338, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 256, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 62, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 55, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 4, s. 61.
[140] İbn Sa'd, c. 1, s. 338, İbn Seyyid, c. 2, s. 256, İbn Kayyım, c. 3, s. 62, İbn Haldun, c. 2,ks. 2, s. 55, Zürkânf, c. 4, s. 61.
[141] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 338.
[142] İbn Sa'd, c. 1, s. 339, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 256, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 62, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 55, Halebî, İnsânu'l uyûn, c. 3, s. 277.
[143] İbn Sa'd, c. 1,s.339.
[144] İbn Sa'd, c. 1, s. 339, İbn Seyyid, c. 2, s. 256, İbn Kayyım, c. 3, s. 62, Halebî, c. 3, s. 277, Zürkânf, c. 4, s. 61.
[145] İbn Sa'd, c. 1, s. 339, İbn Kayyım, c. 3, s. 62, Halebî, c. 3, s. 277, Zürkânf, c. 4, s. 61.
[146] İbn Haldun, c. 2, ks.2,s.55.
[147] İbn Sa'd, c. 1, s. 339, İbn Seyyid, c. 2, s. 256, İbn Kayyım, c. 3, s. 62, Halebî, c. 3, s. 277, Zürkânf, c. 4, s. 61.
[148] İbn Seyyid, c. 2, s. 256-257, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 55, Zürkânf, c. 4, s. 61 .
[149] İbn Sa'd, c. 1, s. 338-339, İbn Seyyid, c. 2, s. 256-257, İbn Kayyım , c. 3, s. 62.
[150] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/34-35.
[151] İbn Hazm, Cemhere, s. 484, Kalkaşandi, Nihâyetü'l-ereb, s. 171.
[152] İbn Hazm, s. 484, Kalkaşandi, s. 89.
[153] İbn Hazm, s. 387-390.
[154] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 347, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 384, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 381 , İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 232.
[155] Belâzurî, c. 1,5.384, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 304, Zehebî, c. 2, s. 381 , İbn Hacer, c. 1.S.232.
[156] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 347, Ebu'l-Ferec İbn Cevzf, Vefa, c. 2, s. 753.
[157] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 337-338.
[158] İbn Sa'd, c. 1, s. 347, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 359-360, İbn Abdilberr, c. 1, s. 337, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 381.
[159] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 359-360, 364, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 346-347, Zehebî, c. 2, s. 380-381, Ebu'l-Fdâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 77-78.
[160] Beyhakî, c. 5, s. 347.
[161] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 357-358, 364.
[162] Ahmedb. Hanbel, c. 4, s. 365.
[163] Ahmedb. Hanbel, c. 4, s. 357.
[164] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 364-365.
[165] Beyhakî, Delâil, c. 5, s. 347, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 5, s. 78.
[166] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 357-358.
[167] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 347.
[168] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 364-365.
[169] İbn Sa'd, c. 1, s. 347, Z^med, c. 4, s. 364-365.
[170] İbn Sa'd, c. 1.S.347.
[171] İbn Sa'd, c. 1, s. 347, Ahmed, c. 4, s. 364-365.
[172] İbn Sa'd, c. 1,5.347.

[173] Ahmed,c.4, s. 364-365.
[174] İbn Sa'd, c. 1,s.347.
[175] Ahmed.c.4, s. 358, 364.
[176] İbn Sa'd, c. 1,5.347.
[177] İbn Sa'd, c. 1, 347, Ahmed, c. 4, s. 364.
[178] Ahmed,c.4, s. 364.
[179] Ahmed, c. 4, s. 358, 364, Buhârî, Sahîh, c. 1, s. 20.
[180] Ahmed.c.4, s. 358.
[181] Ahmed, c. 4, s. 358, 364 Buhârî, c. 1, s. 20.
[182] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 365.
[183] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 347, Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 381.
[184] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 358-359, Müslim, Sahîh, c. 4, s. 1925.
[185] Zehebî, c. 2, s. 381 .
[186] İbn Mâce, Sünen, c. 1 , s. 16, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 347, Zehebî, c. 2, s. 381, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 78.
[187] Zehebî, c. 2, s. 382.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/36-39.
[188] İbn Hazm, Cemhere, s. 387.
[189] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 347.
[190] İbn Sa'd, c. 1,5.347.
[191] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 439, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 256.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/40.
[192] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 347.
[193] Ebu'l-Münzir Hişam, Kitâbu'l-esnam, s. 35-36, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1926.
[194] Ebu'l-Münzir Hişam, s. 35-36, Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 3, s. 383.
[195] Ahmedb. Hanbel.Müsned, c. 4, s. 360, 362, 365, Buharı, Sahih, c. 4, s. 232, c. 5, s. 112 Müslim , Sahih, c. 4, s. 1926.
[196] Ebu'l-Münzir Hişam, s. 36, Buhârî, c. 5, s. 112, Yâkût, c. 2, s. 383.
[197] İbn İshak, c.1 , s. 83.
[198] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.d, s. 83, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 365, Buhârî, c. 5, s. 112.
[199] Ahmedb. Hanbel, c. 4, s. 365, Buhârî, c. 5, s. 112.
[200] Ahmed, c. 4, s. 365, Buhârî, c. 5, s. 112, c. 7, s. 152.
[201] Buhârî, c. 5, s. 112.
[202] Ebu'l-Münzir Hişam, s. 34, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 384.
[203] Ebu'l-Münzir, s. 34, Yâküt, c. 2, s. 383.
[204] İbn Habib, Kitâbu'l-mu habber, s. 317, Yâkût, c. 2, s. 383.
[205] Ebu'l-Münzir Hişam, Kitâbu'l-esnam, s. 36.
[206] Ebu'l-Münzir Hişam, Kitâbu'l-esnâm, s. 34-35, Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 383.
[207] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, , s. 89, Ebu'l-Münzir, s. 35, Yâkût, c. 2, s. 383.
[208] Ebu'l-Münzir, s. 36, İbn Esîr, Nihâye, c. 2, s. 62, Yâküt, c. 2, s. 384.
[209] Yâküt, c. 2,5.383.
[210] İbn Habib, Kitâbu'l-mu habber, s. 317, Yâkût, c. 2, s. 383.
[211] Ahmedb. Hanbel.Müsned, c. 4, s. 362 Buhârî, Sahih, c. 4, s. 232, c. 5, s. 112.
[212] Ahmed, c. 4, s. 360.
[213] Ahmed, c. 4, s. 362, Buhârî, c. 4, s. 232.

[214] Ahmed, c. 4, s. 362, Buhârî, c. 5, s. 112, Müslim , Sahih, c. 4, s. 1 925-1926.
[215] Buhârî, c. 7, s. 152.
[216] Ahmed, c. 4, s. 362, Buhârî, c. 5, s. 112.
[217] Buhârî, c. 7, s. 152, Müslim, c. 4, s. 1925-1926, İbnMâce, Sünen, c. 1,s.56.
[218] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 347, Ahmed, c. 4, s. 362, Buhârî, c. 5, s. 112, c. 7, s. 152, Müslim, c. 4, s. 1925-1926, İbn Mâce, c. 1, s. 56.
[219] Buhârî, c. 5, s. 112, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 279.
[220] İbn İshak, c.1 , s. 89.
[221] Ebu'l-Münzir Hişam, Kitâbu'l-esnâm, s. 36, Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 383-384.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/40-43.
[222] Buhâri, Sahih, c.5, s.112.
[223] Ebu'l-Münzir, s. 36, İbn ESİR, Nihaye, c. 2, s. 62.
[224] Ahmed b. Hanbel Müsned, c. 4, s.60, Buhâri, c.5, s.112.
[225] Ahmed, c. 4, s. 365.
[226] Buhâri, c.5, s.112, Müslim, c.4, s.1926.
[227] Müslim, c.4, s.1926, , İbn Atoclilberr, İstiâb, c.4, s. 1595.
[228] Ahmed, c. 4, s. 360-365, Buhâri, c.5, s.112, Müslim, c.4, s.1926.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/43.
[229] İbn Sa'd. Tabakâtü'l-kübrâ. c. 1. s. 347-348.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/44.
[230] İbn Hazm, Cemhere, s. 473-474, 484.
[231] Taberî, Târîh, c. 3, s. 158, İbn Atoclilberr, İstiâb, c. 2, s. 734, İbn Esir, Usdu'l-gâbe, t 4, s. 17, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 55.
[232] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 337, c. 5, s. 526, Ta ben, c. 3, s. 158, İbn Haldun, c. 2,ks. 2, s. 55.
[233] İbn Sa'd, c. 1, s. 338, c. 5, s. 528, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 55.
[234] İbn Sa'd. c. 1. s. 338. c. 5. s. 528.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/44.
[235] Ebu Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ, c. 9, s. 979, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 94, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 63, Kastalânf, Mevâhib, c. 1, s. 322 Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 4, s. 64-65.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/44-46.
[236] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 233, Ta ben, Târih, c. 3, s. 158, İbn Abdilberr, İsti âb, c. 2, s. 737, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 372, İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 16, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 182.
[237] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 261 .
[238] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 5, s. 526.
[239] İbn İshak, c. 4, s. 233-234, İbn Sa'd, c. 1, s. 338, c. 5, s. 526, Taberî, c. 3, s. 158, İbn .^dilberr, c. 2, s. 737, Beyhakî, c. 5, s. 372, İbn Esir, c. 3, s. 47, İbn Seyyid, c. 2, s. 242, Halebî, c. 3, s. 261.
[240] İbn Sa'd, c. 5, s. 526.
[241] İbn İshak, c. 4, s. 234, İbn Sa'd.c.1, s. 338, c. 5, s. 526, Taberî, c. 3, s. 158, Beyhakî, c.5, s. 372, İtanEsTr, c. 3, s. 17, İbn Seyyid, c. 2, s. 242, Halebî, c. 3, s. 261.

[242] İbn İshak, c. 4, s. 234, İbn Sa'd, c. 1, s. 338, Taberî, c. 3, s. 158, Beyhakî, c. 5, s. 372, İbn Esîr, c. 3, s. 17, İbn Seyyid, c. 2, s. 242, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 55.
[243] İbn Sa'd, c. 1,5.338.
[244] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 234, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 338, Taberî, Târih, c. 3, s. 158, Beyhakî, Delâil, c. 5, s. 372, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 1 7, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 242, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 55, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 261.
[245] İbn İshak, c. 4, s. 234, Taberî, c. 3, s. 158, Beyhakî, c. 5, s. 372, İbn Esîr, c. 3, s. 1 7, İbn Seyyid, c. 2, s. 242.
[246] İbn Sa'd, c. 1.S.338.
[247] İbn İshak, c. 4, s. 234, Taberî, c. 3, s. 158, Beyhakî, c. 5, s. 372, İbn E sfr, c. 3, s. 17, İbn Seyyid, c. 2, s. 242, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 55, Halebî, c. 3, s. 261.
[248] İbn İshak, c. 4, s. 234, Taberî, c. 3, s. 158, Beyhakî, c. 5, s. 373, İbn E sfr, c. 3, s. 17, İbn Seyyid, c. 2, s. 242, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 55, Halebî, c. 3, s. 261.
[249] İbn Sa'd, c. 1, s. 338, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 55.
[250] İbn Sa'd, c. 1.S.338.
[251] İbn İshak, c. 2, s. 234, Taberî, c. 3, s. 158, Beyhakî, c.5, s. 373, İbn Esîr, c. 3, s. 17, İbn Seyyid, c. 2, s. 242, Halebî, c. 3,5.261.
[252] İbn Sa'd.c.1 .s. 338.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/46-48.
[253] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 234, Taberî, Târih, c. 3, s. 158-159, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 272-273, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 3, s. 16-17 İbn Seyyid, Uyünu'l-eser, c. 2, s. 242-243, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 63, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 314, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 261 -262, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 4, s. 32-33.
[254] Ebu'l-Fidâ, Sîre, c. 4, s. 144, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 314.
[255] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 338, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 262.
[256] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 234, İbn Sa'd, c. 1, s. 338, Taberî, Târîh, c. 3, s. 159, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 373
[257] İbn İshak, c. 4, s. 234, Taberî, c. 3, s. 159, Beyhakî, c. 5, s. 373, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 4, s. 33.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/48-49.
[258] 1bn Sa'd. Tabakâtü'l-kübrâ. c. 1. s. 267.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/49-50.
[259] Ibn Sa'd. c. 1.S.267.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/50.
[260] İbn Hazm, Cemhere, s. 484.
[261] İbn Hazm, s. 475.
[262] Kalkaşandi, Nihâyetü'l-ereb, s. 243.
[263] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 348.
*** Bfşe; halkı kalabalık Yemen vadilerinden olup, Tebâle ile arası yirmidörtmildir. Bfşe, Yemen tarafındadır. Bfşe, BenfSelûllerin diyarı idi. Suları Taif Hicaz'ından dökülen ve Has'amlarla Hilaller, Süvâe b. Ânirb. Sa'saalar vesair kabilelerden birçok halkın toplandığı bir vadi idi (Yâküt, Mu'cemu'l-büldân, c. 1, s. 99).**
[264] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 286.

M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/50-52.
[265] Kalkaşandi, Nihâyetü'l-ereb ,s. 300.
[266] İbn Hazm, Cemhere, s. 486, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 307.
*** Cinab; Hayber, Selah ve Vâdi'l-kurâ taraflarında bir yerdir. Cinab'ın Benf Mâzinlerin konak yerlerinden olduğu da söylenir (Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, 164).**
[267] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 445, İbn Hacer, c. 1, s. 307.
[268] VâkıdPden naklen İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 332-333, Taberî, Târîh, c. 3, s. 1 58, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 324, İbn EsTr, c. 1, s. 415, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 257, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 62.
[269] İbn Sa'd, c. 1, s. 332, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 278, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 4, s. 61.
[270] İbn Hacer, c. 1, s. 308, Zürkânf, c. 4, s. 61.
[271] İbn Sa'd, c. 1,5.333.
[272] İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1 , s. 308, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 4, s. 61.
[273] İbn Sa'd, Tab akâtü 'l-kübrâ, c. 1, s. 332-333.
[274] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 257, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 62, İbn Hacer, c. 1, s. 308, Halebî, İ nsânu'l-uyûn,c. 3, s. 278, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 4, s. 61.
[275] İbn Sa'd, c. 1,5.333.
[276] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 257, İbn Kayyım, c. 3, s. 62, Halebî, c. 3, s. 278, Zürkânf, c. 4, s. 61-62.
[277] İbn Sa'd, c. 1, s. 333, İbn Seyyid, c. 2, s. 257, İbn Kayyım, c. 3, s. 62, Halebî, c. 3, s. 278, Zürkânf, c. 4, s. 62.
[278] İ bn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 257, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 62, Halebî İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 278, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 4, s. 62.
[279] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 333, İbn Seyyid, c. 2, s. 257, İbn Kayyım, c. 3, s. 62, Halebî, c. 3, s. 278, Zürkânf, c.4, s. 62.
[280] İbn Seyyid, c. 2, s. 257, İbn Kayyım, c. 3, s. 62, Halebî, c. 3, s. 278, Zürkânf, c. 4, s. 62.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/52-54.
[281] Kalkaşandi, Nihâyetü'l-ereb, s. 417.
[282] İbn Hazm, Cemhere, s. 405, Kalkaşandi, s. 417.
[283] İbn Hazm, s. 476-477.
[284] İbn Hazm, s. 406.
[285] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1261-1262.
[286] Taberî, Târih, c. 3, s. 160, İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 298, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 55.
[287] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 229, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 327, Taberî, c. 3, s. 1 61.
[288] İbn Sa'd, c. 1,5.327.
[289] İbn Abdilberr, c. 3, s. 1261, İbn Ear, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 360, İbn Haldun, c. 2 ks. 2, s. ***55***
[290] İbn Sa'd, c. 1.S.327.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/54-55.
[291] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 361.
*** İslâmiyetten biraz önceki günlerin birinde, Hem danlar, E eda' b. Malik'in kumandası altında Benf Muradların üzerine yürüyüp onlardan pek çoklarını istedikleri gibi öldürm**

üşjer ve yaralam ıslardı. Bu hezimet günü Rezm , Redm Günü diye anı İm ıştır (İbn İshak, İbn Hişam , Sîre, c. 4, s. 228, Taberî, Târih, c. 3, s. 160-161, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 295-296, İbn Seyyid, Uyun, c. 2, s. 239). Rezm , Muradların yurdunda bir yerdir (Yâkût, Mu'cem, c. 3, s. 42).
[292] İbn İshak, c. 4, s. 229, Taberî, c. 3, s. 161, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 368-369 İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 296, İbn
Seyyid, c. 2, s. 240, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 5, s. 71, Halebı, İnsanu'l-uyün, c. 3, s. 259.
[293] İbn Esîr, c. 4, s. 361.
[294] İbn İshak, c. 4, s. 229, Taberî, c. 3, s. 161, Beyhakî, c. 5, s. 168-169, İbn Esîr, c. 2, s. 296-297, İbn Seyyid, c. 2, s. 240, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 71.
[295] İbn Esîr, c. 4, s. 361.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/55-56.
[296] İbn İshak, c. 4, s. 229, İbn Sa'd, c. 1, s. 327, Taberî, c. 3, s. 1 61, İbn E sfr, c. 2, s. 297, İbn Seyyid, c. 2, s. 240, E bu'l-Fidâ, c.S.s.71 .
[297] İbn İshak, c. 4, s. 229, Taberî, c. 3, s. 161, Beyhakî, c. 5, s. 369, İbn Seyyid, c. 2, s. 240, E bu'l-Fidâ, c. 5, s. 71.
[298] İbn İshak, c. 4, s. 229, Taberî, c. 3, s. 161, Beyhakî, c. 5, s. 369, İbn Seyyid, c. 2, s. 240 E bu'l-Fidâ, c. 5, s. 71.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/56-57.
[299] Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 361, İ bn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 361.
[300] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 327.
[301] Tirmizî, c. 5, s. 361, İbn Esîr, c. 4, s. 361.
[302] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 451.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/57.
[303] Kalkaşandi, Nihâyetü'l-ereb, s. 268.
[304] İbn Hazm, Cemhere, s. 405.
[305] İbn Hazm, s. 411-412.
*** Kays b. M eşruh, Amr b. M a'dikerib'in kızkardesjnin oğlu idi (İbn Seyyid Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 240).**
[306] İbn İshak, İbn Hişam, c. 4, s. 230, Taberî, Târih, c. 3, s. 159, İbn Seyyid, c. 2, s. 240, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ye'n-nihâye, c. 5, s. 71, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 259.
[307] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1202, İbn Seyyid, c. 2, s. 241.
[308] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 274, İbn Seyyid, c. 2, s. 241, E bu'l-Fidâ, c. 5, s. 72.
[309] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 230.
[310] VâkıdPden naklen İbn Sa'd, Tabak âtü'j-kübrâ, c. 1, s. 328.
[311] İbn İshak, c. 4, s. 230, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1202, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 273, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 71, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 55.
[312] İbn Sa'd, c. 1,5.328.
[313] İbn İshak, c. 4, s. 230-231, Taberî, Târih, c. 3, s. 160, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 71.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/58-59.
[314] İbn Hazm, Cemhere, s. 485.
[315] İbn Hazm, s. 425.
[316] İbn Hazm, s. 477.
[317] Kalkaşandi, Nihâyetü'l-ereb, s. 409.
[318] İbn Hazm, s. 427.

[319] Taberî, c. 3, s. 1 62, İbn Abdilbeır, c. 1, s. 133, İtan Esîr, c. 1, s. 118.
[320] İbn Sa'den naklen İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 51.
[321] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 232, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 241, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 72-73, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 40, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 56, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 260, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 4, s. 27.
[322] Taberî, Târih, c. 3, s. 162, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 370, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1 , s. 133, İbn E ar, Kâmil, c. 2, s. 298, İbn Kayyım , c. 3, s. 40, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 56, Halebî, c. 3, s. 260, Zürkânf, c. 4, s. 27.
[323] İbn İshak, c. 4, s. 232, İbn Sa'd, c. 1, s. 328, Taberî, c. 3, s. 162, İbn Seyyid, c. 2, s. 241-242, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 73, İbn Kayyım, c. 3, s. 40.
[324] Ebu Nuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 1, s. 237-238, Suyûtî, Hasâisü'l-kübrâ, c. 2, s. 305 Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 260, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 4, s. 27.
[325] İbn İshak, c. 4, s. 232, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 328, Taberî, Târih, c. 3, s. 162, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 370, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 241-242, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye vıe'n-nihâye, c. 5, s. 72, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead, c. 3, s. 40, Halebî, c. 3, s. 261 , Zürkânf, c. 4, s. 27.
[326] İbn İshak, c. 4, s. 232, İbn Sa'd, c. 1, s. 328, Taberî, c. 3, s. 162, İbn Seyyid, c. 2, s. 241-242, Zehebî, Megâzî, s. 573, Ebu'l-Fidâ, c. 5, , s. 72, İbn Kayyım, c. 3, s. 40.
[327] İbn İshak, c. 4, s. 232, Taberî, c. 3, s. 162, Beyhakî, c. 5, s. 370, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1, s. 134, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s.
298, İbn Seyyid, c. 2, s. 242, İbn Kayyım, c. 3, s. 40, Halebî, c. 3, s. 261, Zürkânf, c. 4, s. 28.
[328] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 211 .
[329] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 370, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 40.
[330] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 232, Taberî, Târih, c. 3, s. 162-163, Beyhakî, c. 5, s. 370, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1,s. 134, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 56, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 261, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 4, s. 28.
[331] İbn İshak, c. 4, s. 232, Taberî, c. 3, s. 163, Beyhakî, c. 5, s. 370, İbn Seyyid, c. 2, s. 242, İbn Kayyım, c. 3, s. 40, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 56.
[332] Beyhakî, c. 5, s. 370, İbn Kayyım, c. 3, s. 40.
[333] İbn İshak, c. 4, s. 232, Taberî, c. 3, s. 163, Beyhakî, c. 5, s. 370.
***Peygamberimiz Aleyhisselamın atalarından Kilâb b. Mürre'nin annesi Kindelerdendi (İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 242,İbn Kayyım, c. 3, s. 40).**
[334] İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 56.
[335] İbn İshak, c. 4, s. 232, Ahmed, c. 5, s.211, Taberî, c. 3, s.1 63, Beyhakî, c.5,s. 371, İbn Abdilberr, c. 1, s.1 34, İbn Seyyid, c. 2, s. 242, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 73, İbn Kayyım, c. 3, s. 40, İbn Haldun, c. 2, ks.2, s. 56, Halebî, c. 3, s. 261, Zürkânf, c. 4, s. 28.
[336] İbn İshak, c. 4, s. 232, Taberî, c. 3, s. 163, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 73, Zürkânf, c. 4, s. 28.
[337] İbn Sa'd, c. 1.S.328.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/59-64.
[338] Büyük kraldan aşağı olan H im yer kralına Kayl denir (İbn E sfr, Mihâye, c. 4, s. 133).
[339] İbrı Hazm, Cemhere, s. 463.
[340] İbn Hazm, s. 460.
[341] Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 270.

M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/64.
[342] **Ibn Sa'd. Tabakâtü'l-kübrâ. c. 1. s. 283.**
[343] **M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/64-65.**
[344] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 349, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 56.**
[345] **İbn Hazm, Cemhere, s. 428.**
[346] **Taberî, TârıTı, c. 3, s. 162, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 1 , s. 13, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 118, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s.51.**
[347] **İbn Sa'd, c. 1.S.349.**
[348] **İbn Sa'd, c. 1.S.350.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/65-66.
[349] **İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 435, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 628.**
[350] **İbn Hazm, Cemhere, s. 460.**
[351] **İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1562, İbn E ar, c. 5, s. 425.**
[352] **Bu hân, Târîhu'l-kebfr, k s. 2, s. 4, s. 175.**
[353] **Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 374.**
[354] **Buhârî,ks.2, s. 4, s. 175.**
[355] **Heysemî, c. 9, s. 374.**
[356] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 349.**
[357] **Heysemî,c. 9, s. 373.**
[358] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 349.**
[359] **İbn Abdilberr, İ stiâb, c. 4, s. 1562, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 435, Heysemî, M eonau'z-zevâid, c. 9, s. 347, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 79.**
[360] **İbn Sa'd, c. 1, s. 349, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 56.**
[361] **Buhârî, Târîh, ks. 2, s. 4, s. 175, Heysemî, c. 9, s. 374.**
[362] **İbn Sa'd, c. 1, s. 351 , Buhârî, Târîh, ks. 2, s. 4, s. 175, Heysemî, c. 5, s. 373-374.**
[363] **Buhârî, Târîh, ks. 2, s. 4, s. 175, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1562, İbn Esîr, c. 5, s. 435, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 79.**
[364] **İbn Sa'd, c. 1, s. 349, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 56.**
[365] **Heysemî, c. 9, s. 374.**
[366] **İbn Sa'd, c. 1, s. 351 , İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 56.**
[367] **İbn Sa'd, c. 1, s. 349, Heysemî, c. 9, s. 374, İbn Haldun, c. 2,ks. 2, s. 56.**
[368] **İbn Abdilberr, c. 4, s. 1562-1563, İbn Esîr, c. 5, s. 435, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 79.**
[369] **İbn Sa'd, c. 1, s. 349, Heysemî, c. 9, s. 374, İbn Haldun, c. 2,ks. 2, s. 56.**
[370] **İbn Sa'd, c. 1, s. 349, Heysemî, c. 9, s. 374.**
[371] **İbn Sa'd, c. 1, s. 349, Heysemî, c. 9, s. 374, İbn Haldun, c. 2,ks. 2, s. 56.**
[372] **İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 ,s.349, İbn Haldun, Tarih, c. 2, ks. 2, s. 56.**
[373] **Heysemî, Mecmau'i-ievâid, c. 9, s. 374.**
[374] **İbn Sa'd, c. 1, s. 351 .**
[375] **Heysemî, c. 9, s. 374.**
[376] **İbn Sa'd, c. 1, s. 349. İbn Haldun, Tarih, c. 2, ks. 2, s. 56.**
[377] **Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 5, s. 399. İbn Abdilberr, İ stiâb, c. 4, s. 1563. İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 435, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 79-80.**
[378] **İbn Sa'd, c. 1, s. 349, İbn Haldun, Tarih, c. 2, ks. 2, s. 56.**
[379] **İbn Sa'd, c. 1 , s. 349, Ahmed, c.6, s. 399, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1563, İbn Esîr, c. 5, s. 435, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 80.**

[380] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1563, İbn Esîr, c. 5, s. 435, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 80.
[381] Ahmed, c.5,s.399.
[382] İbn Sa'd, c. 1, s. 354, İbn Esîr, c. 5, s. 435, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 80.
[383] Heysemî, c. 9, s. 374.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/66-68.
[384] İbn Sa'd, c. 1, s. 287,349, Heysemî, c. 9, s. 374.
[385] İbn Sa'd, c. 1.S.287.
[386] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 287, Heysemî, Mean au'z-zevâid, c. 9, s. 375.
[387] İbn Haldun. Târîh. c. 2. ks. 2. s. 56.
[388] İbn Sa'd, c. 1, s. 287,349, İbn Haldun. Târîh. c. 2. ks. 2. s. 56.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/68-70.
[389] İbn Abdilberr, İstiâb, c.4,s. 1562, İbn E ar, Usdu'l-gâbe, c. 5, s. 435, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye re'n-nihâye, c. 5, s. 79, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks.2, s. 57.
[390] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 374.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/70.
[391] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 350, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 306.
[392] İbn Sa'd, c. 1,5.350.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/70-71.
[393] Kalkaşandi, Nihâ yetü'l-ereb,s.266.
[394] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 344, İbn E ar, Kâmil, c. 2, s. 298.
[395] Kalkaşandi.s. 266.
[396] İbn Hazm, Cemhere, s. 412.
[397] İbn Sa'd, c. 1,5.344.
[398] İbn Hazm, s. 412.
[399] İbn Sa'd, c. 1, s. 345, İbn Hazm, s. 412, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 226-227, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 537.
[400] İbn Sa'd, t 1 ,s.344.
[401] İbn Sa'd, c. 1, s. 345, İbn EsTr, c. 4, s. 227, İbn Hacer, c. 2, s. 537.
[402] İbn Sa'd, c. 1,3.344.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/71-72.
[403] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 402, Ibn Hacer, el-lsâbe, c. 2, s. 53.
[404] İbn Esîr, c.2, s. 402.
[405] İbn Hacer, c. 2, s. 53.
[406] İbn Hazm, Cemhere, s. 468, Kalkaşandi, Nihâye, s. 44.
[407] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 ,s.282, İbn EsTr, c. 2, s. 402, İbn Hacer, c. 2, s. 53.
[408] İbn Esîr, c.2, s. 402.
[409] İbn Sa'd, c. 1, s. 282, İbn Esîr, c. 2, s. 402, İbn Hacer, c. 2, s. 53.
*** Rahiri, veya Züceyc (İbn Esîr, c. 2, s. 402) veya Recih (İbn Hacer, c. 2, s. 53). Züceyc; hacıların Basra ile Mekke arasında Suvac yakınında konakladıkları bir yerdir (Yâküt, Mu'cemu'l-buldan, c. 3, s. 133).**
[410] İbn Sa'd, c. 1, s. 282, İbn Hacer, c. 2, s. 53.
[411] İbn Sa'd, c. 1.S.282.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/72.
[412] İbn Hazm, Cemhere, s. 238, Kalkaşandi, Nihâyetü'l-ereb, s. 386.
[413] İbn Hazm, s. 375.

[414] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 352.
[415] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/72-73.
[416] Kalkaşandi, Nihâ yetü'l-eneb, s. 160.
[417] İbn Hazm, Cemhere, s. 473.
[418] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, t 1, s. 352.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/73-74.
[419] Kalkaşandi, Nihâyetü'l-ereb, s. 290-291.
[420] İbn Hazm, Cemhere, s. 407, Kalkaşandi, s. 290-291.
[421] İbn Hazm, s. 407-408.
[422] İbn Hazm, s. 405.
[423] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 167, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 481.
[424] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1.S.342, İbn Esîr, c. 2, s. 167, İbn Hacer, c. 1,s.481.
[425] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 342.
[426] İbn Sa'd, c. 1, s. 342, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 167, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 481.
[427] İbn Sa'd, c. 1, s. 342, İbn Esîr, c. 2, s. 1 67.
[428] İbn Sa'd, c. 1, s. 342, İbn Hacer, c. 1, s. 481.
[429] İbn Sa'd. c. 1.S.342.
[430] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/74-75.
[431] Kalkaşandi, Nihâyetü'l-ereb, s. 216.
[432] İbn Hazm, Cemhere, s. 409, İtan Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 428.
[433] İbn Esîr, c.4, s. 428.
[434] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 324.
[435] İbn Sa'd, c. 1.S.324.
[436] İbn Sa'd, t 1 ,s.325.
[437] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 324-325.
[438] İbn Sa'd, c. 1,3.325.
[439] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 436.
[440] İbn Sa'd, c. 1, s. 325, İbn Esîr, c. 2, s. 437.
[441] İbn Esîr, c. 2, s. 436.
[442] İbn Sa'd, c. 1,3.325.
[443] İbn Sa'd, c. 1, s. 325, İbn Esîr, c. 2, s. 426.
[444] İbn Sa'd, c. 1,3.325.
[445] İbn Sa'd, c. 1, s. 325, İbn Esîr, c. 2, s. 436.
[446] İbn Esîr, c. 2, s. 436.
[447] İbn Esîr, Nihâye, c. 6, s. 143.
[448] İbn Sa'd, c. 1,3.325.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/75-77.
[449] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1.S.325, IbnHazm, Cemhere, s. 409410, İtan Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 6, s. 133.
[450] İbn Esîr, c.6, s. 122.
[451] İbn Sa'd, c. 1, s. 325, İbn ^dilberr, İstiâb, c. 4, s. 1667.
[452] İbn Sa'd, c. 1,5.326.
[453] İbn Sa'd, c. 1, s. 325-326.
[454] İbn Esîr, c.3, s. 453.

[455] İbn Sa'd, c. 1.S.326.
[456] İbn Hazm, s. 410.
[457] İbn Sa'd, c. 1,5.326.
[458] İbn Hazm, s. 410.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/78.
[459] İbn Hazm, Cemhere, s. 406, Kalkaşandi, Nihâyetü'l-ereb, s. 379.
[460] İbn Hazm, s. 406.
[461] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 343.
[462] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 21 2.
[463] İbn Sa'd, c. 1, s. 342-343, İbn Esîr, c. 2, s. 212, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1 , s. 508.
[464] İbn Sa'd, c. 1, s. 342-343.
[465] İbn Sa'd, c. 1, s. 343, İbn Esîr, c. 2, s. 212, İbn Hacer, c. 1, s. 508.
[466] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 343, İbn E ar, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 212.
[467] İbn Sa'd, c. 1,5.343.
[468] İbn Esîr, c.2, s. 212.
[469] İbn Sa'd. c. 1. s. 343. İbn Esîr. c. 2. s. 212.
[470] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/79-80.
[471] Kalkaşandi, Nihâ yetü'l-eneb, s. 427.
[472] İbrı Hazm, Cemhere, s. 485.
[473] İbn Hazm, s. 440.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/80-81.
[474] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 356, İbn Hazm, Cem here, s. 440, İbn Atodiltaerr, İstiâb, c. 2, s. 523, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 267.
[475] İbn Sa'd. c. 1.S.356.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/81.
[476] İbrı Hazm, Cemhere, s. 461-463.
[477] İbn Hazm, s. 460.
[478] Kalkaşandi, Nihâyetü'l-ereb, s. 62.
[479] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 329.
[480] Taberî, c. 3, s. 1 63, İbn Esîr, c. 2, s. 298, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 57.
[481] İbn Sa'd, c. 1,5.329.
[482] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 329, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 94.
[483] İbn Sa'd. c. 1. s. 329. Ebu'l-Fidâ. c. 5. s. 94. İbn Haldun. Târih. c. 2. ks. 2. s. 57.
[484] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/81-82.
[485] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1775, İbn E ar, Usdu'l-gâbe, c. 6, s. 330, Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 200.
[486] Yâkût, t 2, s. 200.
[487] Ffruzâbâdf, Kâmûsu'l-muhft, c. 2, s. 276.
[488] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 359, İbn Abdilberr, c. 4, s. 1775.
[489] İbn Sa'd, c. 1.S.359.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/82-83.
[490] Kalkaşandi, Nihâ yetü'l-eneb, s. 238.
[491] İbn Hazm, Cemhere, s. 469.
[492] İbn Hazm, s. 469, Kalkaşandi, s. 238.
[493] İbn Hazm, s. 469-470.

[494] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 442.
[495] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 105.
[496] Yâkût. c. 5. s. 442.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/83-84.
[497] Taberî, Târih, c. 3, s. 162, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 298, İbn Haldun, TâriTı, c. 2, ks. 2, s. 56.
[498] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 216, VâkıdPden naklen Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 52.
[499] VâkıdPden naklen Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 4, s. 22.
[500] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 316.
[501] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 105.
[502] İbn Sa'd, c. 1, s. 316, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 56.
[503] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 223, İbn Sa'd, c. 1, s. 316, Taberî, Târih, c. 3, s. 162, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 235, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 50-51, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 37.
[504] Belâzun, c. 1, s. 125, Süheyiı, c. 7, s. 443, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 50.
[505] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 312.
[506] İbn İshak, c. 4, s. 222, İbn Sa'd, c. 1, s. 316, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 50.
[507] İbn Sa'd, c. 1, s. 316, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 52.
[508] İbn Sa'd, t 1, s. 316.
[509] İbn İshak, c. 4, s. 223, Taberî, c. 3, s. 162, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 52.
[510] İbn Sa'd, c. 1, s. 316, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 56.
[511] İbn Sa'd, c. 1, s. 316.
[512] İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 56.
[513] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 316, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 56.
[514] Belâzun, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 105.
[515] Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 396, Belâzun, c. 1, s. 111.
[516] İbn Sa'd, c. 1,s.317.
[517] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 223, İbn Sa'd, c. 1, s. 317, Taberî, Târih, c. 3, s. 162, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 331, İ bn Seyyi d, U yûnu'l -eser, c. 2, s. 235 -236, Zehebî, M eg âzf, s. 567, E b u'l-F idâ, el -B idâye ve'n-nih âye, c. 5, s. 52 İ bn Kay yi m ,Zâdu'l-mead, c. 3, s. 37.
[518] Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 52.
[519] Buhârî,Sahîh,c.5, s. 118-119, Müslim, Sahîh, c. 4, s. 1780-1781.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/84-87.
[520] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 317, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ye'n-nihâye, c. 5, s. 52.
*** Kurran; Yemâme'de bir köydür (Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 318).**
[521] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 1 32.
[522] İbn Sa'd, c. 1, s. 317, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 52.
[523] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 132.
[524] İbn Sa'd, c. 1,s.317.
[525] İbn Sa'd, c. 1, s. 317, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 56.
[526] İbn Sa'd, c. 1, s. 317, Nesâf, Sün7en, c. 2, s. 38-39.
[527] İbn Sa'd, c. 1,s.317.
[528] Nesâf. c. 2. s. 39.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/87.

[529] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 5, s. 534, Tabeıî, Târih, c. 3, s. 173.
[530] Taberr.c3, s. 173.
[531] İbn Sa'd, c. 5, s. 533, Taberî, c. 3, s. 173, VâkıdPden naklen İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 630.
[532] İbn Sa'd. c. 5. s. 534.
[533] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/88.
[534] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 5, s. 533.
[535] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 3, s. 1264, İbnEsîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 371.
[536] İbn Sa'd, c. 5, s. 533.
[537] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 232.
[538] İbn Sa'd, c. 5, s. 533, Diyarbekrı, Târîhu'l-hamıs, c. 2, s. 147.
[539] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 232.
[540] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 232, Dârim f, Sünen, c. 2, s. 41.
[541] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 232, İbn Esîr, c. 4, s. 371.
[542] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 232.
[543] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 232, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 41.
[544] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 232.
[545] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 372, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 2, s. 210.
[546] İbn Esîr, c.4, s. 372.
[547] İbn Hacer, c. 3, s. 210.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/88-89.

NECRAN HIRİSTİYANLARI MEDİNE'DE

Necran ve Necranlılar

Necran; Mekke ile Yemen arasında[1] Yemen'in Mekke tarafına düşen yerlerinden olup, [2] Mekke'ye yedi merhalelik, konaklıktır. Yetmiş üç karyeden mürekkeptir.
Bedrüddin Aynîye göre; hızlı bir vasıtayla bir ucundan diğer ucuna ancak bir günde varılabilir büyüklükte, genişliktedir. [3] Hicaz beldelerinin en güzeli ve en hoşudur. [4]
Rivayete göre; ilk gelip burayı imar eden kişi Necran b. Zeydan, b. Sebe', b. Yeşcüb, b. Ya'rüb, b. Kahtan olduğu için, buraya ondan dolayı Necran ismi verilmiştir. [5]
Necran'ın ilk sakinleri; Benî Haris b. Ka'b, b. Amr, b. Ule, b. Celd, b. Malik, b. Üded, b. Zeyd, b. Yeşcüb, b. Arib, b. Zeyd, b. Kehlan, b. Yezid, b. Abdülmedanlardandı. [6]
Necranlılar yurtlarındaki uzun bir hurma ağacına taparlar ve onu takdis ederlerken, Feymeyun adında ve Hz. İsa'nın dininde, duası makbul, ibadete düşkün, iyi halli birzâtın: "Siz sapıklık içindesiniz! Taptığınız şu hurma ağacı, insana ne yarar, ne de zarar verebilir! Ben ibadet ettiğim İlahıma-ki O Allah Birdir ve şeriksizdir-dua etsem, onu yok ediverin'" demiş ve dua edince de, çıkan bir kasırganın ağacı kökünden söküp atması üzerine, Necran halkı Hıristiyanlığı kabul etin işierdir. [7]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Necranlılara,* Necran Uskufuna Yazı Yazışı

Peygamberimiz Aleyhisselam, Necranlılara.[8] Necran uskufuna[9] bir yazı yazdırdı.
Yazdırdığı yazıda şöyle buyurdu:
"Bismillah!
Allah'ın Resûlü Muhammed'den Necran uskufuna,
İbrahim'in[10] İsmail'in, [11] İshak'ın ve Yâkub'un İlahı olan Allah'ın ismiyle başlarım.
İmdi: Ben sizi, kullara tapmaktan Allah'a ibadet etmeye, ben sizi kulların dostluğundan Allah'ın dostluğuna davet ediyorum.
Bu davetimi kabul etmeye yanaşmazsanız, cizye (vergi) verirsiniz.
Bundan da kaçınırsanız, size harb açacağımı bildiririm, vesselam !" [12]
Peygamberimiz Aleyhisselamın yazısı gelip uskuf onu okuyunca, son derecede korktu.
Necranlılardan Hemdanlı Şurahbil b. Vedaa'yı yanına çağırdı.
Birmüşkil iş çıktığı zaman, ne Eyhem Seyyid'den, ne de Akfb'den önce hiç kimse çağrılmazdı.
Şurahbil b. Vedaa gelince, uskuf, Peygamberimiz Aleyhisselamın yazısını ona verip okuttu ve ona:
"Ey Ebu Meryem! Bu husustaki görüşün nedir?" diye sordu.
Şurahbil:
"Allah'ın İbrahim'e, İsmail'in zürriyeti içinden bir peygamber çıkaracağını vaad buyurduğunu biliyor-sundur!
Eğer bu zât geleceği vaad edilen peygamber olursa, sen ona iman edecek misin?
Benim peygamberlik hakkında bir görüşüm yoktur!
Eğer sorduğun dünya işlerinden bir iş olsaydı, o husustaki görüşümü sana açıklar ve görüşümü sana benimsetmeye çalışırdım" dedi.
Uskuf, Şurahbil'e:
"Sen bir köşeye çekil, otur!" dedi.
Şurahbil, bir köşeye çekilip oturdu.
Uskuf, Himyerlerin Zî Asbah ailesinden Necranlı Abdullah b. Şurahbil adındaki bir adamı yanına çağırttı.
Peygamberimiz Aleyhisselamın yazısını ona da okutup kendisinin bu husustaki görüşünü sordu.
Abdullah b. Şurahbil, uskufa, Şurahbil'in söylediği gibi söyledi.
Uskuf, ona da:
"Sen bir köşeye çekil, otur!" dedi.
Abdullah b. Şurahbil de bir köşeye çekilip oturdu.
Uskuf, Necranlılardan Benî Hımyasların Benî Haris b. Ka'b ailesinden Cebbar b. Feyz'i de çağırttı.
Peygamberimiz Aleyhisselamın yazısını okutup ona bu husustaki görüşünü sordu.
Cebbar b. Feyz de, Şurahbil'in ve Abdullah'ın söylediklerine benzer biçimde konuştu.
Uskuf, Cebbar b. Feyz'e de bir köşeye çekilmesini emretti.
O da bir köşeye çekilip oturdu.
Görüşler böylece bir noktada birleştiği zaman, uskuf çan çalınmasını emretti.
Kiliselerde ateşler yakı İdi, çullar, sergiler kaldırıldı.

Gündüzleri korkuya düştükleri zaman da böyle yaparlardı. Gece korktukları zaman da çan çalınır, kiliselerde ateşler yakılırdı.
Çan çalınıp çullar kaldırılınca, vadinin aşağısındaki yukansındaki halk toplandı.
Vadinin uzunluğu hızlı giden bir süvarinin gidişiyle bir günlüktü.
Vadinin içinde, yetmişüç köy ve yüzyimni bin savaş eri bulunuyordu.
Uskuf, onlara Peygamberimiz Aleyhisselamın yazısını okudu ve bu husustaki görüşlerini sordu.
Onlardan görüş sahibi olanların görüşleri, Şurahbil b. Vedaa, Abdullah b. Şurahbil ve Cebbar b. Feyz'in de içlerinde bulunacağı bir heyetin gönderilip Peygamberimiz Aleyhisselamın haberini kendilerine getirmesi üzerinde toplandı.
Necran Hıristiyan temsilcilerinin Peygamberimiz Aleyhisselama gelişi, Hicretin 10. yılında idi. [13]
Kendileri altmış kişi idiler. [14]
Gelenlerden dördü, Necranlıların eşrafındandı.
Bunların içinde de üçü, kendilerinin işlerini çekip çevirenleri, yönetenleri idi.
Reisleri; Akîb dedikleri Abdülmesih olup, Necranlıların valisi, söz ve görüş sahibi ve danışmanı olan bu kişinin görüşüne göre hareket edilirdi.
İkincisi; Seyyid dedikleri Eyhem olup, Necranlıların seyahat ve toplama işlerinin yöneticisi idi.
BenîBekr b.Vâillenden Ebu Harise b. Alkame ise Necranlıların uskufu, en büyük din bilgini, imamı, kitaplık (İbn Sa'd'a göre: medreseler) bakanı idi. [15] Necranlılar içinde çok şerefli ve itibarlı idi.
Hıristiyan Rum kralları, ona, Araplardan olduğu halde, Hıristiyanlığa bağlılığı dolayısıyla mal verirler, ikramda bulunurlardı. [16]
Krallar, Hıristiyanlık hakkındaki derin bilgi ve içtihadını işitip onun için kiliseler yaptırırlar, kendisini ikramlara boğarlardı. [17]
Altmış Necran temsilcisinden[18] bazılarının isimleri şöyledir
1. **Akîb Abdülmesih,**
2. **Seyyid Eyhem,**
3. **Ebu Harise b. Alkame (Benî Bekr b. Vâillerin kardeşidir),**
4. **Evs,**
5. **Haris,**
6. **Zeyd,**
7. **Kays,**
8. **Yezid**
9. **Nübeyh,**
10. **Huveylid,**
11. **Amr,**
12. **Halid,**
13. **Abdullah,**
14. **Yuhannis, [19]**
15. **Ebu Alkame Bişr b. Muaviye. [20]**

Ebu Hârise ile Kardeşinin Medine'ye Gelirken Yolda Peygamberimiz Aleyhisselam Hakkındaki Konuşmaları

Ebu Harise, dişi bir katıra binmiş, kardeşi Küz veya Kürz de yanında olduğu halde Peygamberimiz Aleyhisselama gelirken, katırının ayakları dolaşarak yere kapanmıştı.
Kürz:
"Yüzünün üzerine düşşün, helak olsun!" diyerek Peygamberimiz Aleyhisselama ilenince, Ebu Harise ona:
"Hayır, sen düş, sen helak ol!" dedi.
Kürz:
"Ey kardeşim! Sen bana bunu niçin söyledin?!" diye sordu.
Ebu Harise:
"Vallahi, o, bizim bekleyip durduğumuz peygamberdir!" dedi.
Kürz:
"Peki, sen bunu biliyorsun da, ona tâbi olmaktan seni alıkoyan nedir?" diye sordu.
Ebu Harise:
"Eğer dediğini yapacak olursam, şu kavim bize yaptı klan hizmeti, itibar ve ikramı yapmazlar! Bizden yüz çevirirler, aksini yaparlar! Gördüğün herşeyi elimizden çekip geri alırlar!" dedi.
Ebu Hârise'nin bu sözü, kardeşi Kürz b. Alkame'ye çok tesir etü.
Kendisi bundan sonra Müslüman oldu.[21]
Allah ondan razı olsun![22]

Peygamberimiz Aleyhisselamın, Necran Reislerinin Yanındaki Kitapta İsim ve Sıfatlarının Yazılı Oluşu

Necran reislerinin yanlarında, tevarüs edegeldikleri bazı kitaplar bulunuyordu.
Her reis ölünce, reisliği başka bir reis alır ve bu kitaplara sahip olurdu.
Bu kitaplar mühür mumuyla mumlanmış olarak korunurdu.
Peygamberimiz Aleyhisselamın zamanındaki reis, oğluna, bu kitaplarda Peygamberimiz Aleyhisselamın vasıflarının yazılı bulunduğunu habervermiş ve:
"O, ismi bu kitaplarda yazılı peygamberdir!" demişti.
Reis öldüğü zaman oğlunun ilk işi hemen mührü kırıp kitapları açmak olmuş ve Peygamberimiz Aleyhisselamın onlarda anıldığını görünce de, hemen Müslüman olmuş, Müslümanlığını İslâm amel-leriyle güzelleştirmiş ve hatta hac farizasını da yerine getirmiştir. [23]
Allah ondan razı olsun![24]

Necran Heyeti Medine'de

Necran heyeti Medine'ye gelince sefer elbiselerini üzerlerinden çıkardılar, [25] Yemen bürüdü diye anılan ipekli elbiselerini, [26] cübbelerini giyinip ipek ridalarını örtündükten, [27] altından yüzüklerini takındıktan sonra, elbiselerinin eteklerini yerde sürüyerek[28] ikindi namazı vaktinde[29] Mescide girdiler. [30]
Peygamberimiz Aleyhisselama selam verdiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam onların selamlarına karşılık vermedi. [31] Uzun müddet kendileriyle konuşmadı. [32]
Temsilciler, kendilerine mahsus namazın vakti gelince, [33] Peygamberimiz Aleyhisselamın mescidinde namazlarını kılmaküzere ayağa kalktılar. [34]
Müslümanlardan bazıları onlara engel olmak istediler. [35]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bırakınız onları kendi hallerine!" buyurdu. [36]
Necranlılar doğuya doğru yönelerek namaz kıldılar. [37]
Bundan sonra, Necran temsilci heyeti, eskiden tanıdıkları Hz. Osman'la Abdurrahman b. Avf'a gittiler.
Onları, Muhacirlerle Ensardan bazılarının bulundukları bir mecliste buldular ve:
"Ey Osman! Ey Abdurrahman! Peygamberiniz bize yazı yazdı.
Biz de, onun davetine icabet ederek geldik, yanına gidip kendisine selam verdik. Fakat o selamımıza karşılık vermedi.
Gündüzün, uzun müddet kendisiyle konuşmaktan men ve mahrum edildik.
Sizin bu husustaki görüşünüz nedir? Geri dönüp gitmemizi uygun görür müsünüz?" dediler.
Hz. Ali de oradaki cemaatin içinde idi.
Hz. Osman'la Abdurrahman b. Avf, Hz. Ali'ye:
"Ey Ebu'l-Hasen! Bu cemaat hakkında sen ne görüştesin?" diye sordular.
Hz. Ali, Hz. Osman'la Abdurrahman b. Avf'a:
"Ben bunların üzerlerine giydikleri şu etekleri sırmalı elbiselerini bırakıp sefer elbiselerini giydikten sonra Resûlullah Aleyhisselamın yanına dönmelerini uygun görürüm" dedi. [38]
Hz. Osman, onlara:
"Bu, sizin şu elbiseniz yüzündendir!" dedi.
O gün Necran temsilcileri konak yerlerine döndüler. Ertesi günü, üzerlerinde ruhban elbiseleri olduğu halde geldiler. [39]
Peygamberimiz Aleyhisselama selam verdiler.
Peygamberimiz Aleyhisselam da onların selamlarına karşılık verdi. [40]
Sonra da:
"Beni hak din ve kitabla peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki; bana ilk gelişlerinde İblis (Şeytan) onların yanlarında bulunuyordu!" buyurdu. [41]
Peygamberimiz Aleyhisselam, kendisiyle konuşan Necran Hıristiyan bilginlerinden ikisini; [42] Seyyid (Eyhem)'le Akîb'i[43] İslâmiyete davet etti. [44]
Onlara:
"Müslüman olunuz!" buyurdu.
Onlar:
"Biz eskiden beri Müslümanız!" dediler. [45]

Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Siz yalan söylüyorsunuz! [46] İsterseniz, Müslüman olmanıza engel olan şeyleri size haber vereyim!" buyurdu.
Onlar:
"Haydi getir, bildir bakalım onları!" dediler. [47]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sizin Allah'a oğul isnad etmeniz, haça tapmanız, domuz eti yemeniz, [48] içki içmeniz[49] sizi İslâmiyetten men etmiş ve ediyor!" buyurdu. [50]
Necranlı Hıristiyan bilginleri sözü uzatıyorlar, çoğaltıyorlar ve İsa Aleyhisselam hakkındaki inançlarını savunmaya çalışıyorlardı: [51]
"O, Allahtır!" diyorlar ve şöyle söylüyorlardı:
"Çünkü o ölüyü diriltirdi, hastaları iyileştirirdi, gaybdan haber verirdi, çamurdan yaptığı kuş heykelini üfleyip canlandırırdı.
O, Allah'ın oğludur. Çünkü, onun bilinen bir babası olmamıştır.
O beşikte konuşmuştur! Bunu kendisinden önce hiç kimse yapamamıştır!
O, üçün üçüncüsüdür! Çünkü Allah, 'Yaptık![1], 'Emrettik!', 'Yarattık!', 'Hükmettik!' diyor. Eğer Allah Bir olsaydı, Yaptım!', 'Hükmettim!', Yarattım!' derdi.
O halde, Allah üçtür Allah, İsa ve Meryem'den ibarettir!" diyorlardı. [52]
E bu Harise:
"Ya Muhammedi İsa hakkında sen ne dersin?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"O, Allah'ın kulu ve resûlüdür!" buyurdu.
E bu Harise:
"Ey Ebu'l-Kâsım! Yüce Allah, senin dediğin gibi demiyor, şöyle şöyle diyor!" dedi. [53]
Temsilcilerin en üstünü olan kişi de:
"Sen ona ne için 'kuldur' diyerek hakaret ediyorsun?!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet! O, Allah'ın kuludur! Meryem'e ilkâ ettiği kelimesidir!" buyurdu.
Necran temsilcileri kızdılar
"Biz senin dediğini kabul etmeyiz! O, Allahtır! Öyle değilse, haydi söyle, onun babası kimdir?!" dediler. [54]
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Siz, sıfatları babasının sıfatlarına benzemeyen bir oğul olamayacağını biliyorsunuz değil mi?" diye sordu.
"Evet!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sizler, Rabbimizin hiç ölmeyen, diri, İsa'nın ise fani olduğunu biliyorsunuz değil mi?" diye sordu.
Hıristiyan temsilcileri:
"Evet!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Sizler, Rabbimizin kendi Zâtıyla kâim olduğunu ve herşeyi koruduğunu, rızıklandırdığını biliyorsunuz değil mi?" diye sordu.
Hıristiyan temsilcileri:
"Evet!" dediler.

Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"İsa bunlardan herhangi birşeye malik bulunuyor mudur?" diye sordu.
Hıristiyan temsilcileri:
"Hayır!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Hiç şüphe yok ki, İsa'ya ana rahminde dilediği gibi suret veren Rabbimiz Allahtır.
Yemeyen, içmeyen Rabbimiz Allahtır!
Sizler İsa'ya annesi (Meryem)'in herhangi bir kadının hamile kaldığı gibi hamile kaldığını, sonra onu herhangi bir kadının çocuğunu doğurduğu gibi doğurduğunu, sonra onun bir çocuğun emzirilmesi gibi emzirilip beslendiğini, sonra yiyip içtiğini, işediğini biliyorsunuz değil mi?" diye sordu.
Hıristiyan temsilciler
"Evet!" dediler.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Hal böyle olduğuna göre, iddia ettiğiniz gibi İsa nasıl Allah veya Allah'ın oğlu olabilir?!" buyurunca, Necran Hıristiyan temsilcileri susakaldılar. [55]
Yüce Allah, onların sözleri ve üzerinde ihtilafa düştükleri herşeyleri hakkında indirdiği âyetlerde[56] şöyle buyurdu:
"Elif Lâm Mim. Allah o Allahtır ki, Kendisinden başka hiçbir ilah yoktur. Diridir, Zâtıyla kâimdir.
O, Kitabı hak ve önündekileri de tasdik edici olarak indirdi.
Daha önce de insanlara doğru yolu göstermek üzere Tevrat ile İncil'i indirmişti.
Bir de, hak ile bâtılı ayırt eden Furkan (Kurbân)'! indirdi.
Allah'ın âyetlerini tanımayanlar (var ya)! Onlar için pek çetin bir azap var!
Allah, kudretiyle herşeye üstün gelen intikam sahibidir!
Şüphe yok ki, ne yerde, ne de gökte hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz!
Dölyataklarında sizi ve herkesi dilediği gibi tasvir eden, O'dur!
O'ndan başka hiçbir ilah yoktur!
O, kudretiyle herşeye üstün gelen ve her yaptığını yerli yerince yapandır!
(Ey Resûlüm!) Sana Kitabı indiren O'dur!
Ondan bir kısım âyetler muhkemdir ki, bunlar Kitabın anası, temelidir.
Diğer bir kısmı da müteşâbihlerdir.
Amma kalblerinde eğrilik bulunanlar, sırf Müslümanları saptırmak ve kendi keyiflerine göre tevilini aramak için onun müteşâbih olanlarının ardına düşerler.
Halbuki, onun te'vilini ancak Allah bilir!
İlimde yüksek payeye erenler ise: 'Biz ona inandık, hepsi Rabbimizdendir!' derler.
Bunları, temiz ve salim akıllılardan başkası düşünemez!
(Onlar derler ki:)
Ey Rabbimiz! Bizi doğru yola erdirdikten sonra, kalblerimizi haktan saptırma!
Bize Kendi katından bir rahmet ver!
Şüphesiz ki, bağışı en çok olan Sensin Sen!
Ey Rabbimiz! Muhakkak ki, Sen (vukuunda) hiçbir şüphe olmayan bir günde insanları toplayacak olansın!
Şüphesiz ki, Allah verdiği sözden caymaz!

O küfredenler (var ya)! Onların ne malları, ne evlatları Allah yanında onları hiçbir şeyden asla kurtaramaz!
İşte onlar, (evet!) onlar; ateş (Cehennem)'in yakacağıdır!
Onların gidişi, tıpkı Firavun hanedanının ve onlardan önce gelenlerin gidişi gibidir!
Onlar, Bizim âyetlerimizi yalanladılar da, Allah da kendilerini günahlan yüzünden yaka I ayı verdi!
Allah, cezası pek çetin olandır!
(Ey Resûlüm!) O küfredenlere de ki:
'Yakında mağlup olacaksınız ve toptan Cehenneme sürükleneceksiniz!'
O, ne kötü yataktır!
Karşılaşan iki cemiyet hakkında sizin için muhakkak bir ibret vardı.
Onlardan bir cemiyet Allah yolunda dövüşüyordu, diğeri ise kâfirdi.
Onlar, öbürlerini (Müslümanları) dış gözleriyle kendilerinin iki katı olarak görüyorlardı.
Allah kimi dilerse onu yardımıyla destekler.
Şüphe yok ki, bunda, kalb gözleri açık olanlar için kesin bir ibret vardır!
Kadınlara, oğullara, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşe, salma ve güzel atlara, (deve, sığır, davar gibi) hayvanlara, ekinlere karşı aşırı sevgi insanlar için bezenmiş, süslenmiştir.
Bunlar dünya hayatının geçici birer faydası dır
Allah'a gelince, nihayet dönüp varılacak yerin bütün güzelliği O'nun katındadır.
(Ey Resûlüm!) De ki: Size bunlardan daha hayırlısını haber vereyim mi?
Takvaya (Allah'ın buyruklarını yerine getirmek, yasakladıklarından sakınmak mutluluğuna) erenler için, Rableri katında, altlarından ırmaklar akan cennetler-ki, orada temelli kalıcıdırlar-herşeyden temizlenmiş zevceler, Allah'tan da bir rıza, hoşnutluk vardır.
Allah kullarını hakkıyla görendir.
O takvaya erenler ki, onlar: 'Ey Rabbimiz! Biz iman ettik, artık bizim günahlarımızı yarlığa ve bizi o ateşin (Cehennemin) azabından koru!" diyenlerdir.
Sabreden (karşılaştıkları güçlüklere göğüs gererek katlananlardır.
İmanlarında gerçek olanlardır
Allah'a itaatle boyun eğenlerdir.
İnfak edenlerdir.
Seherlerde Allah'tan yarlıganmak dileyenlerdir!
Allah, şu hakikat; Kendisinden başka hiçbir ilah olmadığını, adaleti ayakta tutarak delilleriyle, âyet-leriyle açıkladı. Melekler bunu ikrar etti. Gerçek ilim sahipleri (peygamberler ve bilginler) de böylece inandı ki, O'ndan (Allah'tan) başka hiçbir ilah yoktur.
O, izzetiyle herşeye üstün gelen Azîz'dir, hikmetiyle her yaptığını yerli yerince yapan Hakîm'dir.
Hak ve gerçek din, Allah katında İslâm'dır.
Kendilerine Kitab verilenler, başka suretle değil, ancak kendilerine ilim geldikten sonra aralarındaki ihtirastan dolayı anlaşmazlığa düştüler.
Kim Allah'ın âyetlerini inkâr ederse, şüphe yok ki, Allah hesabı pek çabuk görendir.
(Ey Resûlüm!) Seninle mücadele eder, tartışırlarsa şöyle de:
'Ben, bana tâbi olanlarla birlikte, kendimi Allah'a teslim etmişimdir!'
Kendilerine kitab verilenlerle ümmîlere (Arap müşriklerine) de: 'Siz de İslâm'ı (Allah'a teslim olmayı) kabul ettiniz mi?' de!

Eğer onlar İslâm'a girerlerse, muhakkak doğru yolu bulmuşlardır.
Yüz çevirirlerse, artık sana düşen (vazife) ancak tebliğdir!
Allah, kullarını lâyıkıyla görendir!
Allah'ın âyetlerini inkârla kâfir olanlar, haksız yere peygamberleri öldürenler ve insanların içinde
adaleti emredenlerin canına kıyanlar var ya! Onları pek acıklı bir azapla müjdele!
Onlar öyle kimselerdir ki, bütün yaptıkları dünyada da, ahirette de boşa gitmiştir!
Onların (azabına mani olacak) hiçbir yardımcıları da yoktur!
Kitabdan kendilerine bir nasip verilmiş olanları görmedin mi ki, Allah'ın Kitabına (aralarında hakem olmak için) çağrılıyor da, sonra onlardan bir zümre o Kitaba arkasını çeviriyor!
Onlar böyle (gerçeklerden) yüz çevirmeyi âdet edinmiş kimselerdir!
Bunun sebebi şudur: Onlar, 'Sayılı günlerden başka bize asla ateş dokunmayacak!' dediler.
Onların uydurdukları bu şey, dinleri hususunda da kendilerini aldatmıştır.
Onları (vukuunda) hiçbir şüphe olmayan bir günde topladığımız ve herkesirvhaksızlık edilmeyerek-kazandıklarının karşılığı eksiksiz olarak kendilerine ödendiği zaman halleri nice olur!
(Ey Resûlüm!) De ki:
'Ey mülkün sahibi olan Allah! Sen mülkü kime dilersen ona verirsin!
Sen mülkü kimden dilersen ondan alırsın!
Sen kimi dilersen onun kadrini yükseltirsin!
Sen kimi dilersen onu alçaltırsın!
Hayır yalnız Senin elindedir!
Hiç kuşkusuz Sen herşeye hakkıyla kadirsin!
Sen geceyi gündüzün içinde koyarsın, gündüzü de gecenin içine sokarsın!
Sen ölüden diri çıkarırsın! Diriden de ölü çıkarırsın!
Sen kimi dilersen ona sayısız rızık verirsin!'
Mü'minler, mü'minleri bırakıp da kâfirleri dost edinmesin!
Kim bunu yaparsa, artk ona Allah'tan hiçbir şey (hiçbir yardım) yoktur!
Meğerki onlardan gelebilecek bir tehlikeden dolayı sakınmış olasınız!
Allah size asıl Kendisinden korkmanızı emrediyor!
Nihayet gidiş de ancak Allah'adır!
De ki: Göğüslerinizin içinde olanı gizleseniz de, onu açıklasanız da, onu Allah bilir!
Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsini O bilir!
Allah herşeye hakkıyla gücü yetendir!
Anınız o günü ki, herkes (dünyada) ne hayır işlediyse karşısında onu hazırlanmış bulacak ve ne kötülük yaptıysa onunla kendisi arasında uzak bir mesafe olmasını arzu edecektir.
Allah size asıl Kendisinden korkmanızı emreder. Allah kullarını pek çok esirgeyendir!
(Ey Resûlüm!) De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız, hemen bana uyunuz ki, Allah da sizi sevsin ve suçlarınızı örtsün!
Çünkü, Allah çokyarlıgayıcı, çok esirgeyicidir!
De ki: Allah'a ve Peygambere itaat ediniz.
Eğer yüz çevirirlerse, şüphe yok ki, Allah da o kâfirleri sevmez.
Muhakkak ki, Allah, Âdem'i, Nuh'u, İbrahim hanedanını, İmran ailesini (hepsi de birbirinden gelme tek birzürriyet olarak) âlemlerin üzerine mümtaz kıldı.

Allah hakkıyla işitici ve kemâliyle bilicidir.
Hani, İmran'ın zevcesi:
'Rabbim! Kamımdakini azadlı (Beyt-i Makdis'e hizmet edecek) bir kul olmak üzere Sana adadım.
Benden olan bu adağı kabul et!
Hiç kuşkusuz niyazımı hakkıyla işiten, niyetimi kemâliyle bilen Sensin Sen!' demişti.
Fakat kız çocuğu doğurunca, Allah onun ne doğurduğunu daha iyi biliciyken:
'Rabbim! Hakikat, ben onu kız olarak doğurdum! Erkek kız gibi değildir!
Gerçekten onun adını da Meryem koydum.
Onu da, onun zürriyetini de, o taşlanmış (kovulmuş) Seylan'dan Sana sığınır, ısmarlarım!' dedi.
Bunun üzerine Rabbi, onu iyi bir rıza ile kabul etti.
Onu güzel bir nebat gibi büyüttü.
Zekeriya'yı, ona bakmaya memur etti.
Zekeriya, ne zaman kızın bulunduğu mihraba girdiyse, onun yanında biryiyecek buldu.
'Meryem! Bu sana nereden geliyor?' der, o da:
'Bu, Allah tarafındandır! Hiç kuşkusuz Allah kimi dilerse ona sayısız rızık verir!' derdi.
Orada, Zekeriya Rabbine dua etti:
'Rabbim! Bana Senin tarafından çok temiz bir zürriyet ihsan et!
Muhakkak ki, Sen duayı hakkıyla işitensin!'
O mihrabda durup namaz kılarken, hemen melekler ona şöyle nida etti:
'Gerçekten, Allah sana Kendisinden gelen bir Kelimeyi (Hz. İsa'yı) doğrulayıcı, efendi, nefsine hâkim ve sâlihlerden bir peygamber olmak üzere Yahya'yı müjdeler!
Zekeriya:
'Rabbim! Kendime gerçekten ihtiyarlık çatmışken, zevcem de bir kısır iken benim nasıl bir oğlum olabilir?' dedi.
'Öyledir! Fakat, Allah dilerse yapar!' buyurdu.
Zekeriya:
'Rabbim! Bana bu hususta nişan, alâmet ver!' dedi.
Allah ona:
'Senin nişanın, alâmetin, sade bir işaretten başka, insanlara üç gün söz söylem emendir!
Bununla beraber, Rabbini çok an ve akşam-sabah teşbih et!' buyurdu.
Hani melekler
'Ey Meryem! Şüphe yok ki, Allah sana seçkin bir özellik verdi, seni tertemiz büyüttü, seni âlemin kadınları üzerine mümtaz kıldı.
Ey Meryem! Rükû ile Rabbin divanına dur! Secdeye kapan! Allah'a rükû edenlerle birlikte rükû et!' demişti.
(Ey Resûlüm!) Bunlar, sana vahyetmekte olduğumuz gayb haberlerindendir.
Meryem'i onlardan hangisi himayesine alacak diye kalemlerini atarlarken, sen yanlarında değildin.
O hususta çekişirierken de yine yanlarında değildin!
Melekler
'Ey Meryem! Allah, Kendisinden bir Kelimeyi sana müjdeliyor Adı İsa, lakabı Mesih, sıfatı Meryemoğlu'dur. Onun dünyada da, ahirette de şanı yücedir! O Allah'a çok yakın

kullardandır da! Beşiğinde de, yetişkinlik halinde de insanlara söz söyleyecektir. O, salihlerdendir' dediği zaman da (sen yanlarında değildin)!
Meryem:
'Ey Rabbim! Bana bir beşer dokunmamışken, benim nasıl bir çocuğum olabilir?!' dedi.
Allah:
'Öyledir! Fakat, Allah dilerse yaratır!
Bir işe hükmedince ona ancak 'Ol' der, o da oluverir.
Allah ona yazmayı, hikmeti, Tevrat'ı, İncil'i öğretecek, onu İsrail oğullarına peygamber olarak gönderecektir.
O da onlara:
'Hakikat, ben size Rabbinizden bir âyet (mucize) getirdim:
Gerçekten ben size çamurdan kuş biçimi gibi birşey yapar, ona üfürürüm de, o Allah'ın izniyle derhal canlı bir kuş olur!
Yine Allah'ın izniyle anadan doğma körü ve abrası iyi eder, ölüleri diriltirim!
Evlerinizde ne yiyor, ne biriktiriyorsanız size haber veririm!
Elbette bunlarda sizin için-eğer iman ediciler iseniz-kesin bir ibret vardır!
Önümdeki Tevrafı doğrulayıcı olarak ve size haram kılınan bazı şeyleri yararınıza helâl kılmak için geldim.
Size Rabbinizden (peygamberliğimi isbaflayıcı) âyet (mucize) getirdim!
Artık Allahtan korkunuz, bana da itaat ediniz!
Şüphe yok ki, Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir; öyle ise O'na kulluk ediniz!
İşte doğru yol budur!' diyecektir [dedi].
Vaktâ ki İsa onlardan ısrarla taşan küfrü hissetti de:
'Allah'a doğru giden yolda bana yardım edecekler kimdir?' dedi.
Havariler
'Biziz Allah'ın yardımcıları! Allah'a inandık! Sen de ey İsa, şahit ol ki, biz Müslümanlarız!
Ey Rabbimiz! Senin indirdiğin Kitaba inandık. O peygambere de tâbi olduk!
Artık bizi birliğini ve peygamberlerini tanıyan şahitlerle beraber yaz!' dediler.
Yahudiler gizli hileye saptılar.
Allah da, onların o hilekârlıklarına mukabele etti.
Allah, bütün hilekâriarı hakkıyla bilendir.
O zaman Allah:
'Ey İsa! Şüphe yok ki seni öldürecek olan onlar değil, Benim!
Seni Kendime yükseltip kaldıracak, seni küfredenlerin içinden tertemiz kurtarıp çıkaracak ve sana tâbi olanları Kıyamet gününe kadar küfreden (Yahudi)lerin üstünde tutacak da Benim!
İşte o zaman aranızda, hakkında ihtilaf etmekte olduğunuz şeylerin hükmünü Ben vereceğim!
Fakat o küfredenlere gelince; Ben onlan dünyada da, ahirette de en çetin azap ile azaplandıra-cağım!
Onların hiçbir yardımcıları da yoktur!
İman edip iyi işler yapanlara gelince; Allah onların mükâfatlarını tastamam verecektir.
Allah zâlimleri sevmez!
(Bu hükümler, bu vak'alar var ya!) Biz bunları sana âyetlerimizden, hikmet dolu Kur'ân'dan okuyoruz.

Muhakkak ki, İsa'nın hali de, Allah katında Âdem'in hali gibidir.
Allah, onu (Âdem'i) topraktan yarattı! Sonra ona 'ON' buyurdu, o da oluverdi.
Bu hak ve hakikat Rabbinden gelen bir gerçektir. Bunda şüphecilerden olma!
Artık sana bu ilim geldikten sonra, kim onun hakkında seninle çekişirse, de ki:
'Geliniz! Oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendimizi ve kendinizi davet edip toplanalım.
Sonra da, hepimiz birarada olarak dua ve niyaz edelim de, Allah'ın lanetini yalancıların üstüne okuyalım!'
İşte İsa hakkında sana anlatılan bu haber, elbette en doğru bir haberin beyanıdır.
Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur!
Allah, hiç şüphesiz, kudretiyle herşeye üstün gelen bir Azîz, hikmetiyle her yaptığını yerli yerince yapan bir Hakîm'dir!
Eğer haktan, imandan yine yüz çevirirlerse, muhakkak ki Allah o fesatçıları hakkıyla bilendir.
De ki:
'Ey Kitaplılar! Hepiniz, bizimle sizin aranızda müsavi ve adil bir kelimeye geliniz de, Allah'tan başkasına tapmayalım!
O'na hiçbir şeyi eş, ortak tutmayalım!
Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi rabler edinmeyelim, tanımayalım!
Buna rağmen, eğer yine yüz çevirirlerse, o zaman:
'Şahit olunuz ki, biz Müslümanlanz!' deyiniz." [57]

Necran Hıristiyan Temsilcilerinin Mübâheleye (Lânetleşmeye) Davet Edilişi

Necran Hıristiyan temsilcileri, insaf ve adalet yolunun tutmadıkları ve iddialarında direndikleri takdirde aradaki anlaşmazlığı kaldırmak üzere Allah tarafından mübâheleye, yani yalancı ve haksız olanın lanete uğraması için Allah'a yalvarışa davet emri gelip,[58]
Peygamberimiz Aleyhisselam bu husustaki âyetleri onlara okuyarak: [59]
"Eğer benim size söylediklerime inanmıyorsanız, geliniz sizinle mübâheleye (lânetleşmeye) girişeyim" buyurunca. [60] münakaşayı, tartışmayı kestiler[61] ve:
"Ey Ebu'l-Kâsım! Sen hele bizi kendi halimize bırak da, işimizi kendi aramızda bir düşünelim!
Sonra, sana gelir, bizi davet ettiğin şeyi yapmak isteriz" dediler. [62]
Peygamberimiz Aleyhisselamın yanından ayrıldılar. [63]
Temsilciler, görüş sahibi olan Akîb Abdülmesih'le bir köşeye çekildiler ve:
"Ey Abdülmesih! Senin bu husustaki görüşün nedir?" diye sordular.
Abdülmesih:
"Vallahi ey Hıristiyan topluluğu! Muhammed'in, sahibiniz İsa hakkında kesip atıcı haberleri getiren gönderilmiş bir peygamber olduğunu siz de anlamış bulunuyorsunuz!
Yine de siz bilirsiniz ki; bir peygamberle lânetleşip de büyükleri sağ kalmış, küçükleri yetişmiş hiçbir kavim yoktur!
Eğer bunu yapmaya kalkışırsanız, kökünüzü kazıtmak için yapmış olursunuz!
Şayet siz onun davetini dininize olan sevginizden ve sahibinizin size söylediği sözden dolayı kendi dininizde kalmak üzere kabul etmiyorsanız, bu zât ile muahede ve anlaşma yapınız, sonra da yurtlarınıza dönünüz!" dedi.[64]
Peygamberimiz Aleyhisselam, ertesi günü sabaha çıkınca, Necran Hıristiyanlar! temsilcilerine haber gönderdi. [65]
Sabahleyin Akfb Abdülmesih[66] ile Seyyid[67] oğullarıyla birlikte geldiler. [68]
Üzerlerinde inciler ve zinet eşyaları bulunuyordu.
En büyük bilginleri olan Ebu Hârise'nin yanına vardılar.
Ebu Harise, Peygamberimiz Aleyhisselam için:
"Bakınız, onun yanında bakalım kimler gelecek?" dedi. [69]
Sabahleyin Peygamberimiz Aleyhisselam da, Hz. Hasanla Hz. Hüseyin'in ellerinden tutmuş, Hz. F âtı m a arkada, [70] Hz. Ali onun arkasında, [71] Peygamberimiz Aleyhisselamın bazı zevceleri de yanında bulunduğu halde geldi. [72]
Ebu Harise:
"Onun yanındakiler kimlerdir?" diye sordu.
"Şu, amcasının oğludur!
Şu kızıdır!
Şunlar da kızının oğullarıdır!" dediler. [73]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Allah'ım! Bunlar benim ev halkımdır!" dedi. [74]
Diz çöktü.
Peygamberimiz Aleyhisselam diz çökünce, Ebu Harise:
"Vallahi, peygamberlerin lânetleşmeler için diz çöktükleri gibi diz çöktü!" dedi.
Seyyid, ona:
"Ey Ebu Harise! Lânetleşmek için yaklaş!" dedi.

Ebu Harise:
"Ben bu zâtın lânetleşmeye hararetli olduğunu görüyorum. Dâvasında sâdık ve haklı olmasından korkuyorum!
Eğer dâvasında sâdık ve haklı ise, bir yıla varmadan, dünyada yemek yiyecek Hıristiyan kalmaz!
Ben öyle yüzler görüyorum ki; kendileri için bir dağın yerinden ayrılmasını Allahtan isteseler, Allah o dağı yerinden ayırır!
Sakın onunla lânetleşmeye kalkışmayınız, helak olursunuz! Yeryüzünde sağ Hıristiyan kalmaz!" dedi. [75]
Akîb ile Seyyid, Peygamberimiz Aleyhisselamla lânetleşmek istedikleri zaman, [76] biri öbürüne: [77]
"Yapma! [78] Tek dağa tırman da, [79] onunla lânetleşme! [80]
Eğer o gerçekten peygamberse, öyle bir lanet eder ki, ne biz kurtuluruz, ne de bizden sonra gelecek oğul ve torunlarımız kurtulur!" dedi. [81]
O da:
"Peki! Sen ne yapmamızı uygun görürsün?" diye sordu.
"Lânetleşmeyerekona haraç vermemizi uygun görürüm!" dedi. [82]
Şurahbil de:
"Vallahi, bu zât güçlü bir hükümdar olsaydı, teklifini reddettiğimiz zaman gözlerine mızrak saplanan ilk Araplar biz olurduk!
Onun ve ashabının önünden helak edilmedikçe geçirilmez, bırakılmazdık!
Biz onların eman ve himayesine istihkak bakımından en aşağısıyız!
Eğer bu zât gönderilmiş bir peygamberse, kendisi bizimle lânetleşince, bizden yeryüzünde hiçbir şey, hiçbir kimse kalmaz, helak olur!" dedi.
İki arkadaşı, ona:
"Ey Ebu Meryem! Sen ne görüştesin?" diye sordular.
Şurahbil:
"Ben onu bu işte hakem kılmayı uygun görürüm.
Çünkü, ben bu zâtın hiçbir zaman haksız bir hüküm vermeyeceğini sanıyorum" dedi.
Arkadaşları Şurahbil'e:
"Öyleyse, bu işi onunla sen konuş, hallet!" dediler...[83]

Necran Hıristiyan Temsilcilerinin Peygamberimiz Aleyhisselamla Anlaşma Yapmaya Razı Olmaları

Şurahbil, Peygamberimiz Aleyhisselamla buluşunca:
"Ben seninle lânetleşmekten daha hayırlı birşey düşünüyorum" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Nedir o?" diye sordu.
Şurahbil:
"Sen bugün geceye kadar, geceden de sabaha kadar hükmünü, kararını ver!
Bu müddet içinde hakkımızda ne hüküm verirsen, o bizce makbul ve muteberdir!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Gerindekilerden, seni kınamaya, yermeye kalkışacak kimseler bulunabilir mi?" diye sordu.
Şurahbil:
"Sor şu iki arkadaşıma!" dedi.
Arkadaşları:
"Başından sonuna kadar bütün vadi halkı, Şurahbil'in görüşünden başkasını istemez! [84] Ey Ebu'l-Kâsım! Biz seninle lânetleşmemeyi ve dinini sana bırakarak kendi dinimiz üzere dönüp gitmemizi uygun görüyoruz. [85] Hakkımızda istediğin şeyi hükmet, sana verelim, seninle barış yapalım!" dediler. [86]
Ebu Harise de:
"Ey Ebu'l-Kâsım! Biz seninle lânetleşmeyeceğiz, fakat sana cizye vereceğiz!" dedi. [87]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam onlarla lânetleşmeyerek geri döndü[88] ve: "Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; Necran halkı üzerine azap yaklaşmış bulunuyordu! Eğer benimle lânetleşmeye girişseydiler, maymun ve domuzlara çevrilecekler, vadi onların üzerine ateş kesilecek, Yüce Allah Necran'ın ve halkının ağaç üzerindeki kuşlara varıncaya kadar köklerini kazıyacak, bir yıla varmadan Hıristiyanlar helak edileceklerdi!" buyurdu. [89]
Ertesi gün olunca, Peygamberimiz Aleyhisselam Necran Hıristiyanlar! için yazdırdığı yazıyı getirdi. [90]
Yazıda şöyle buyuru I m aktaydı:
"B ismi llâhirrahm ânirrahîm [91]
Bu, Allah'ın Resûlü Muhammed'in Necran halkı için yazısıdır
Necranlıların beyaz, kırmızı, sarı, her çeşit nakifleriyle meyve ve mahsulleri ve köleleri hakkında Resûlullahın hükmü:
Bunların hepsi kendilerine bırakılacak!
Buna karşı, onlar her yıl Safer ayında bin adet elbise,
Her Recep ayında bin adet elbise olmak üzere iki bin adet elbise ve her elbiseyle birlikte birer ukiyye gümüş de ödeyeceklerdir. [92]
Her elbise bir ukiyye, yani kırk dirhem değerinde olacaktır. [93]
Elbiselerin haraç vergisine nazaran fazlalığı ve ukiyye kıymetinden eksikliği hesaplanacaktır. [94]
Onların haraç olarak ödemeleri gereken binek hayvanları veya aflar veya zırh gömlekler[95] veya diğer mallar[96] kendilerinden hesapla alınacaktır.

Elçilerimin yirmi gün veya daha az[97] veya otuz gün[98] veya daha az[99] müddetle konuklanmaları ve ağırianmalarıyla Necranlılar mükelleftirler. [100]
Elçilerim, bir aydan fazla bulunamaz ve bekletilemezler. [101]
Yemen'de bir savaş, bir yaramazlık başgösterdiği zaman, Necranlılar emanet olarak otuz adet zırh gömlek, otuz adet at ve otuz adet deve vermekle mükelleftirler.
Elçilerime emanet olarak verilen at, devevesairmallar-bunlardan telef olunanları da tazmin edilmek sûretiyle-Necranlılara iade edilinceye kadar elçilerimin kefaleti altındadır.
Necran ve Necran'a bağlı yerierdekilerin mallan, canları, yurtları, dinleri, hazır bulunanları, bulunmayanları, [102] kiliseleri, [103] ruhbanlıkları, piskoposlukları, [104] az veya çok ellerinin altındaki herşeyleri[105] Allah'ın himayesinde ve Allah'ın Resûlü Muhammed Peygamberin himayesindedir.
Piskopos piskoposluğundan, papaz papazlığından, kilise bakıcısı bakıcılığından, [106] kâhin kâhin-liğinden[107] değiştirilmeyecek, [108] bulundukları hal ve durumları, haklarından herhangi bir hak da değiştiril m ey e çektir. [109]
Artık ribâ (faiz) alma-verme yoktur! [110]
Necranlılara zulüm ve kötülük yapı İm ayacaktır! [111]
Cahiliye devrinden kalma kan davası da güdülmeyecektir! [112]
Onların ne mahsullerinden uşr alınacak, ne asker gelip yurtlarını çiğneyecek, ne de kendileri savaş için toplanacaktır! [113]
Necran'da kim bir hak talebinde bulunacak olursa, aralarında insaf ve adalet üzere davranacaklar[114] ne zulüm yapacaklar, ne de zulme uğrayacaklardır.[115]
Necranlılar ribâ (faiz) yememekle mükelleftirier.[116] Gelecekte ribâ yiyen kişi, himayemden uzak kalır. [117] Onlardan hiç kimse başkasının yaptığı bir haksızlık ve kötülükten sorumlu tutulmayacaktır.
Necranlılar, bu sahifede yazılı olan vecibeleri yüksünmeyip gereğini yerine getirdikleri, hayırhâhlık gösterdikleri ve iyi davrandıkları takdirde, Allah'ın emri gelinceye kadar Allah'ın ve Peygamberin temelli himayesi altında bulunacaklardır.
Ebu Süfyan b. Harb, Gaylan b. Amr, Benî Nasrlardan Malik b.Avf, Akra' b. Hâbisü'l-Hanzalî, Muğîre b. Şube, [118] Benî Beliyylerin kardeşi Müstevrid b. Amr ve Ebu Bekir'in azadlısı Âmir şahit oldu. [119]
Bu yazıyı Abdullah b. Ebu Bekir onlar için yazdı ." [120]

Ebu Ubeyde b. Cerrah'ın Necran'a Gönderilişi

Necran Hıristiyan temsilcilerinden Akîb ile Seyyid, Peygamberimiz Aleyhisselaımın yanına geldiler[121] ve:
"Biz, istediğin vergiyi sana vereceğiz[122] Fakat güvenilir bir adamı bizimle gönderi[123]
Güvenilir olmayanı göndermeli[124]
Bizimle öyle bir adam gönder ki, mallarımız üzerinde anlaşmazlığa düştüğümüz zaman aramızda hüküm verip sorunlarımızı halletsin!
Çünkü, siz, bizim katımızda makbulsünüz!" dediler. [125]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben sizinle öyle bir adam göndereceğim ki, o emniyetlinin em niyetli sidir, hakkıyla güveni lirdir! [126]
Siz zeval vaktine doğru benim yanıma geliniz! Güçlü bir emniyetliyi yanınızda göndereceğim!" buyurdu.
Hz. Ömer der ki:
"Ben hiçbir zaman emînliğive ona sahip olmayı o günkü kadar özlememişimdir!
Öğle sıcağında öğle namazına gittim.
Resûlullah Aleyhisselam, bize öğle namazını kıldırıp selam verdikten sonra, sağına soluna baktı.
Beni görsün diye, kendimi uzatmaya çalıştım!
Ebu Ubeyde b. Cerrah'ı görünceye kadar, cemaate göz gezdirmekten geri durmadın[127]
Onu görünce:
'Kalk ey Ebu Ubeyde b. Cerrah![1] buyurdu.
Ebu Ubeyde ayağa kalkınca, onu Necran Hıristiyanlar! temsilcilerine göstererek:
'İşte bu, bu ümmetin emmidir, güvenilir kişisidir[128]
Her ümmetin biremîni, güvenilir kişisi vardır. İslâm ümmetinin emîni, güvenilir kişisi de Ebu Ubeyde b. Cerrahtır[1] dedi. [129]
Ebu Ubeyde b. Cerrah'a da:
'Onlarla birlikte git! Anlaşamadıkları hususlarda aralarında hak ve adaletle hükmet!' buyurdu." [130]

Necran Temsilcilerinin Medine'den Ayrılışı ve Bişr'in Medine'ye Dönüp Müslüman Oluşu

Necran Hıristiyan temsilcileri, Peygamberimiz Aleyhisselamın yazdırdığı yazı da yanlarında olduğu halde, Necran'a dönmek üzere Medine'den ayrıldılar. Necran Hıristiyan piskoposunun anne bir kardeşi ve amcasının oğlu olan Ebu Alkame Bişr b. Muaviye, piskoposun yanında bulunuyordu.
Necran temsilcileri Peygamberimiz Aleyhisselamın yazdırdığı yazıyı piskoposa teslim edince, piskopos yazıyı okumaya başlamıştı.
Ebu Alkame Bişr de, onun yanısıra devesinin üzerinde gidiyordu.
Bişr'in devesi tökezleyince, Bişr, Peygamberimiz Aleyhisselama ismini zikretmeden ilendi.
Piskopos:
"Vallahi, sen gönderilmiş olan bir peygambere ilendin!" dedi.
Bişr
"Öyleyse, vallahi ben de o Resûlullaha gidip bağlanmadıkça bir yerde konaklamayacağım!" dedi ve devesinin yüzünü Medine'ye, sırtını da piskoposa çevirip devesini sürdü.
Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelip Müslüman oldu ve Peygamberimiz Aleyhisselamın yanından ayrılmadı. [131]
Yüce Allah razı olsun![132]

Necran Kilisesi Başpapazının Peygamberimiz Aleyhisselamla Görüşmeye Gelişi

Necran Hıristiyan temsilcileri, Necran'a girince, Necran kilisesinin başpapazı Leys b. Ebi Şemîrü'z-Zübeydî'nin yanına vardılarve ona:
"Gelmesi beklenilen peygamber, Tihâme'de gönderilmiş!" dediler ve Peygamberimiz Aleyhisselamla aralarında olan bitenleri ve Peygamberimiz Aleyhisselamın kendilerini lânetieşmeye davet ettiğini ve fakat kendilerinin buna yanaşmadıklarını, Bişr b. Muaviye'nin yoldan geri dönüp Müslüman olduğunu anlattılar.
Başpapaz:
"Beni tutup aşağı indiriniz! Nerdeyse kendimi şu kiliseden aşağı atacağım!" dedi.
Onu tuta tuta aşağı indirdiler.
Elbise, ağaç çanak ve asâ gibi bazı hediyeler alıp Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldi.
Bir müddet Medine'de kaldı. Vahiy dinledi.
Yine geleceğini vaad ederek Necran'a döndü ise de, ne Medine'ye tekrar gelmek, ne de Müslüman olmak kendisine nasip olmadı.[133]

Seyyid'le Akîb'in Medine'ye Gelip Müslüman Olmaları

Necran temsilcileri Necran'a vardıktan kısa bir müddet sonra, Seyyid ile Akîb, Medine'ye, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına döndüler. [134]
Peygamberimiz Aleyhisselam onları Ebu Eyyûb Halid b. Zeyd el-Ensârî'nin evine indirdi ve orada ağırladı. [135]
Onlar Müslüman oldular. [136]
Yüce Allah onlardan razı olsun![137]

---

[1] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 195.
[2] Yakut, Mu'cemu'l-büldân, c. 5, s. 266.
[3] Bedrüddin Aynf, Umdetu'l-kârf, c. 18, s. 26-27.
[4] Diyarbekrî, c.2, s. 195.
[5] Yâküt.c.5, s. 266.
[6] Yâkût.c.S, s. 269.
[7] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 32-34.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/91-92.
[8] İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 1, s. 357, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvE, c. 5, s. 385, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 4546, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 4, s. 42.
[9] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 81, Beyhakî, c. 5, s. 385, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 53.
*** Uskut; Hıristiyan din bilginleri başkanı demekti r (İ bn E ar, N ihâye, c. 1, s. 379).**
[10] Yâkubî, Târîh, c, c. 2, s. 81, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 385, Ebu'l-Fidâ el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 53, İbn Kayyı m, Zâdu'l-m ead, c. 3, s. 46, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 4, s. 42-43.
[11] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 385-386, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 53-54, İbn Kayyım, Zâdu'l-m ead, c. 3, s. 46.
[12] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c.2, s. 222, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 357, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 293, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 5, s. 56, İbn Haldun, Târîh, c. 2, ks. 2, s. 57, Kastalânf, Mevâhib, c. 1, s. 316.
[13] Taberî, Târîh, c. 3, s. 1 63, İbn Esîr, c. 2, s. 293, İbn Haldun, c. 2, ks.2, s. 57,Semhûdf, Vefâu'l-vefâ, c. 1, s. 317.
[14] İbn İshak, c. 2, s. 222, Beyhakî, Delâil, c. 5, s. 383, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 56, Kastalânf, c. 1, s. 316, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 235.
[15] İbn İshak, c. 2, s. 222, İbn Sa'd, c. 1, s. 357, Taberî, Tefsir, c. 3, s. 162 Vâhidf, Estoâbu'n-nüzûl, s. 61, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 56.
[16] İbn İshak, c. 2, s. 222, Taberî, c. 3, s. 162, Vâhidf, s. 61, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 56, Kastalânf, c. 1,s.317.
[17] İbn İshak, c. 2, s. 222, Taberî, c. 3, s. 162, Vâhidf, s. 61 Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 56.
[18] İbn İshak, c. 2, s. 224, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s:. 56.
[19] İbn İshak, c. 2, s. 224, İbn Sa'd, c. 1, s. 357, Taberî, c. 3, s:. 162, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 56.
[20] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 55.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/92-95.

[21] İbn İshak, İbnHişam, Sîre, c. 2, s. 222-223, Zehebî, Megâzî, s. 578-579, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 56, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 292.
[22] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/95-96.
[23] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.2, s. 223.
[24] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/96.
[25] İbn İshak, c. 2, s. 224, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 1, s. 357, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 54.
[26] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 224, İbn Sa'd, c. 1 , s. 357.
[27] İbn İshak,c.2, s. 224, Taberî, Tefsir, c. 3, s. 162.
[28] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 386, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 54.
[29] İbn İshak, c. 2, s. 224, Taberî, c. 3, s. 162, Vâhidf, Esbâbu'n-nüzûl, s. 61, Beyhakî, c. 5, s. 376, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 56.
[30] İbn İshak, c. 2, s. 224, İbn Sa'd, c. 1, s. 357, Taberî, c.3,s. 164, Vâhidf, s. 61, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 316.
[31] Beyhakî, c. 5, s. 386, E bu'l-Fidâ, c. 5, s. 56.
[32] İbn Sa'd, c. 1, s. 357, Beyhakî, c. 5, s. 386.
[33] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 224.
[34] İbn İ shak, c. 2, s. 224, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 1, s. 357, Vâhidf, E sbâbu'n-nüzül, s. 61, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvç,
c. 5, s. 382, Kastalânf, M evâhib, c. 1, s. 316, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 235.
[35] Vâhidf, s. 61, Beyhakî, c. 5, s. 382, Zehebî, Megâzî, s. 578, Kastalânf, c. 1, s. 316, Halebî, c. 3, s. 235.
[36] İbn İshak, c. 2, s. 224, İbn Sa'd, c. 1, s. 357, Vâhidf, s. 61, Beyhakî, c. 5, s. 382, Zehebî, s. 578, Kastalânf, c. 1 , s. 316.
[37] İbn İshak, c. 2, s. 224, Vâhidf, s. 61, Beyhakî, c. 5, s. 382, Zehebî, s. 578, Kastalânf, c. 1, s. 316.
[38] Beyhakî, c. 5, s:. 386-387, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s:. 54, İbn Kayyım, c. 3, s. 46.
[39] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 357, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 387.
[40] İbn Sa'd, c. 1 , s. 357, Beyhakî, c. 5, s. 387, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 54, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 46.
[41] Beyhakî, c. 5, s. 387, E bu'l-Fidâ, c. 5, s. 54.
[42] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 224-225.
[43] Vâhidf, Esbâbu'n-nüzûl, s. 61.
[44] İbn Sa'd, c. 1, s. 357.
[45] İbn İshak, c. 2, s. 225, Taberî, Tefsfr, c.3,s.163,EbuNuaym, Delâilü'n-nübüwe, c. 2, s. 353, Vâhidf, s. 61.
[46] İbn İshak, c. 2, s. 225, Taberî, c. 3, s. 163, Ebu Nuaym, c. 2, s. 353, Vâhidf, s. 61 .
[47] Ebu Muaym,Delâil,c.2, s. 353, Vâhidf, s. 61.
[48] İbn İshak, c. 2, s. 225, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 76, Taberî, c. 3, s. 163, Ebu Muaym, c. 2, s. 353, Vâhidf, s. 61.
[49] Ebu Nuaym, c. 2, s. 353.
[50] İbn İshak, c. 2, s. 225, Belâzurî, c. 1, s. 76, Taberî, c. 3, s. 163, Ebu Nuaym, c. 2, s. 353, Vâhidf, s. 61 .
[51] İbn Sa'd, c. 1, s. 357.
[52] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 2, s. 224-225, Taberî, Tefsfr, c. 3, s. 162.

[53] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 82.
[54] İbn İshak, c. 2, s. 225, Belâzurî, Fütûhu"l-büldân, c. 1, s. 76, Taberî, Tefsir, c. 3, s. 163, Vâhidf, Esbâbu'n-nüzûl, s. 61.
[55] Taberî, Tefsfr, c. 3, s. 163, Vâhidf, Esbâbu'n-nüzûl, s. 61 -62
[56] İbn İshak, İbn Hisam , Sîre, c.2,s. 224-225, Taberî, c.3, s. 163, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvE, c. 5, s. 387, Ebu'l-Fidâ, el- Bidâye veYı-nihâye, c. 5, s. 53.
[57] Âl-i İmran 1-64.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/96-109.
[58] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.2, s. 232-233.
[59] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 357, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 77.
[60] İbn Sa'd, c. 1, s. 357.
[61] İbnİshak,c.2,s. 232.
[62] İbn İshak, c. 2, s. 233, EbuNuaym, Delâilü'n-nübüvve, c. 2, s. 354.
[63] İbn İshak, c. 2, s. 233, İbn Sa'd, c. 1, s. 357.
[64] İbn İshak, İbn Hişam, c. 2, s. 233, Ebu Nuaym , c. 2, s. 355-356.
[65] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye vıe'n-nihâye, c. 5, s. 54.
[66] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 82, Ebu Nuaym , c. 2, s. 355.
[67] Yâkubî, c. 2, s. 82.
[68] Yâkubî, c. 2, s. 82, Ebu Nuaym, c. 2, s. 355.
[69] Yâkubî, c. 2, s. 82.
[70] Belâzuıî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 77, Yâkubî, c. 2, s. 82.
[71] Yâkubî, c. 2, s. 82.
[72] Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 54.
[73] Yâkubî, c. 2, s. 82.
[74] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 236.
Yâkubî, Târih, c. 2, s. 82-83.
[75] Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 236.
[76] Buhârî, Sahih, c. 5, s. 120, İbn Kayyım,Zâdu'l-mead, c. 3, s. 48.
[77] Buhârî, c. 5, s. 120, Bel âzu rî, Fütûhu'l -bül dân, c. 1, s. 77.
[78] Buhârî, c. 5, s. 120.
[79] Belâzurî, c. 1, s. 77.
[80] Belâzurî, c. 1, s. 77, İbn Kayyım, c. 3, s. 48.
[81] Buhârî, c. 5, s. 120, İbn Kayyım, c. 3, s. 48.
[82] Belâzurî, c. 1, s. 77.
[83] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/109-112.
[84] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 388, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 54-55.
[85] İbrı İshak.İbnHişam, Sîre,c.2, s. 233.
[86] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 357-358.
[87] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 83.
[88] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 55.
[89] Diyarbekrî, Târîhu'l-ham fs, c. 2, s. 193, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 236, Zürkânf Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 4, s. 43.
[90] Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 55.

[91] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-harac, s. 72, Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emval, s. 272, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 77, Yâkubî, TânTı, c. 2, s. 83, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 55.
[92] Ebu Yusuf, s. 72, E bu Ubeyd, s. 272, Belâzurî, c. 1, s. 77, Yâkubî, c. 2, s. 83, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 55.
[93] Ebu Yusuf, s. 72, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 288, Ebu Ubeyd, s. 272, Belâzurî, c. 1, s. 77, Yâkubî, c. 2, s. 83.
[94] Ebu Yusuf, s. 72, İbn Sa'd, c. 1, s. 288, Ebu Ubeyd, s. 272, Belâzurî, c. 1, s. 77, Yâkubî, c. 2, s. 83.
[95] Ebu Yusuf, s. 72, İbn Sa'd, c. 1, s. 288, Ebu Ubeyd, s. 272-273, Belâzurî, c. 1, s.77.
[96] Ebu Yusuf, s. 72, İbn Sa'd, c. 1, s. 288, Belâzurî, c. 1, s. 77.
[97] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-harac, s. 72, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 288, Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 273.
[98] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 77, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 83.
[99] Belâzurî, c. 1, s. 77.
[100] Ebu Yusuf, s. 72, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 288, Ebu Ubeyd, s. 272, Belâzurî, c. 1, s. 77.
[101] Ebu Yusuf, s. 72, İbn Sa'd, c. 1, s. 288, Belâzurî, c. 1, s. 77.
[102] Ebu Yusuf, s. 72, İbn Sa'd, c. 1, s. 288, Ebu Ubeyd, s. 273, Belâzurî, c. 1,s.77.
[103] Ebu Yusuf, s. 72, İbn Sa'd, c. 1, s. 288, E bu Ubeyd, s. 273.
[104] Ebu Ubeyd, s. 273.
[105] Ebu Yusuf, s. 72, İbn Sad, c. 1, s. 288, E bu Ubeyd, s. 273, Belâzurî, c. 1, s. 78.
[106] Ebu Yusuf, s. 72, İbn Sa'd, c. 1, s. 288, E bu Ubeyd, s. 273, Belâzurî, c. 1, s. 77-78.
[107] Ebu Yusuf, s. 72.
[108] Ebu Yusuf, s. 72, İbn Sa'd, c. 1, s. 288, E bu Ubeyd, s. 273.
[109] Belâzurî, c. 1, s. 78
[110] İbnSa'd,c. 1,5.288.
[111] Belâzurî, c. 1, s. 73.
[112] Ebu Yusuf, s. 72, İbn Sa'd, c. 1, s. 288, Belâzurî, c. 1, s. 78.
[113] Ebu Yusuf, s. 72, Ebu Ubeyd, s. 273, Belâzurî, c. 1, s. 78.
[114] E bu Yusuf, s. 72, İbn Sa'd, c. 1, s. 289, Ebu Ubeyd, s. 273, Belâzurî, c. 1, s. 78.
[115] Ebu Yusuf, Kitâbu'l-harac, s. 72, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1,s.288, Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 78.
[116] Ebu Ubeyd, Kitâbu'l-emvâl, s. 273.
[117] Ebu Yusuf, s. 72, İbn Sa'd, c.1 , s. 288, Ebu Ubeyd, s. 273, Belâzurî, c. 1, s. 78.
[118] Ebu Yusuf, s. 72-73, İbn Sa'd, c. 1, s. 288, Belâzurî, c. 1, s. 78.
[119] İbn Sa'd, c.1, s. 288.
[120] Ebu Yusuf, s. 73.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/112-116.
[121] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 414, Buhârî, Sahili, c. 5, s. 20.
[122] İbn Sa'd, c. 3, s. 412, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 414, Buharı, c. 5, s. 120.
[123] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 414, Buharı, c. 5, s. 1 20.
[124] Buhârî, c. 5, s. 120.
[125] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.2, s. 233.
[126] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 412, Buhârî, SahîVı, c. 5, s. 120.
[127] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.2, s. 233.

[128] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 414, Buhârî, Sahîh, c. 5, s. 120.
[129] İbn Şa'd, c. 3, s. 412, Buhârî, c. 5, s. 120, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1881, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 665.
[130] İbn İshak.c.2.s. 233.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/116-117.
[131] Beyhaki, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 389-390, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 56, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 4748.
[132] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/117.
[133] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvvE, c. 5, s. 391, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 56, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 48.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/118.
[134] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ.c.l, s. 358, İtan Haldun, Tâiîh, c. 2, ks.2,s.57, Bedrüddin Aynf, Umdetu'l-kârf, c. 18, s. 29, İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c.8,s. 14, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 317, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 196.
[135] İbn Sa'd, c. 1, s. 358, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 4, s. 43.
[136] İbn Sa'd, c. 1, s. 358, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 57, B. Aynf, c. 18, s. 28, İbn Hacer, c. 8, s. 14, Kastalânf, c. 1, s. 317, Diyarbekrî, c. 2, s. 196.
[137] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/118.

VEDA HACCI

Peygamberimiz Aleyhisselamın Veda Haccı

Peygamberimiz Aleyhisselam, Medine'de bulunduğu müddetçe, bir kere hac yapmıştır.[1]
Bu hac;

1. **Haccetü'l-Vedâ,**
2. **Haccetü'l-İslâm,**
3. **Haccetü'l-Belağ,**
4. **Haccetüt-Temam., gibi isimlerle anılmıştır.**

Abdullah b. Ömer'e göre, Peygamberimiz Aleyhisselam bu haccında Müslümanlarla vedalaşınca:
"Bu, veda hacadır!" dediler. [2]
Peygamberimiz Aleyhisselam bundan sonra hac yapmamış, bu hac kendisinin veda haccı olmuştur. [3]
Abdullah b. Abbas ise, buna Haccetü'l-vedâ demekten hoşlanın ayıp, Haccetü'l-İslâm demeyi daha uygun görmüş; [4]
"Peygamber Aleyhisselam, Veda Haccını 'Haccetü'l-İslâm' ismiyle anardı" demiştir. [5]
Peygamberimiz Aleyhisselam bu hacda Müslümanlara hac amellerini bizzat, bilfiil gösterdiği; vakfeleri, cemreleri, tavafı öğrettiği; helâl ve haram olan şeyleri bildirdiği için, bu hac H accetü'l-Belağ olmuştur. [6]
"...Bugün sizin dininizi kemâle erdirdim. Üzerinizdeki nimetlerimi tamamladım. Size din olarak Müslümanlığı verip ondan hoşnut oldum" (Mâide: 3) mealli âyet Veda Haccı sırasında nazil olduğu için, [7] Veda Haccına "Haccetü't-Temam" isminin verildiği de vardır. [8]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hacca Ne Zaman ve Nasıl Çıktığı

Peygamberimiz Aleyhisselam, Hicretin 10. yılında,[9] Zilkade ayında[10] hac için hazırlandı.
Kendisiyle birlikte haccetmek üzere hazırlanmalarını Medine'deki Müslümanlara emretti. [11]
Medine dışındaki Müslümanların da hac için hazırlanıp Medine'de toplanmalarını ilan ettirdi.
Bunun üzerine, Medine'ye pek çok insan geldi.
Herkes, Peygamberimiz Aleyhisselama uymanın çaresini anyor, haccı onun yaptığı gibi yapmak istiyordu. [12]
Binitli veya yaya olarak gelmeye gücü yetenlerden hiç kimse geri kalmadı. [13]
Peygamberimiz Aleyhisselamla birlikte hacca gidenlerin sayısı 114.000, hatta bundan da çoktu. [14]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Müslümanlara hep hacdan bahsetti. [15] İrad buyurduğu hutbesinde ihramın, haccın vâcib ve sünnetlerini anlattı.[16] Öğle namazının farzını mescidde dört rekat olarak kıldırdı. [17]
Medine'de yerine Ebu Dücânetü's-Sâidîyi veya Siba' b. Urfutayı vekil bıraktı . [18]
İbn Ümmi Mektum'un bırakıldığı da rivayet edilir. [19]
Peygamberimiz Aleyhisselamın bu hacda kurban edilmek üzere sürdürdüğü develerin sayısı yüzü bulmakta idi. [20]
Buna Hz. Ali'nin Yemen'den gelirken getirdiği zekat develeri de dahildi. [21]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Medine'den sürdürdüğü kurbanlık develerin üzerine Naciye b. Cündüb'ü memur etti. [22]
Naciye'nin yanında, yardımcı olarak, Eşlemlerden iki genç de bulunuyordu. [23]
Peygamberimiz Aleyhisselam ve ashabı, saçlarını taramış ve güzel kokular sürünmüş, izar ve ridalarını giyinmiş oldukları halde, [24] Zilkade ayının çıkmasına beş gece kala. [25] Cumartesi günü[26] Medine'den yola çıktılar. [27]
Şecere yolunu tuttular. [28]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Medine'den Mekke'ye giderken Şecere yolunu tutar ve Şecere mescidinde namaz kılardı.
Mekke'den Medine'ye dönerken de Şecere mescidinden daha aşağıda bulunan (Medine'ye yakın olan) Muarres yoluyla girip, vadinin ortasındaki Zülhuleyfe'de gecelemeyi, namaz kılmayı ve sabahleyin Medine'ye hareket etmeyi âdet edinmişti.
Zülhuleyfe, Medinelilerin ihrama girme yehdir. [29]
Peygamberimiz Aleyhisselam, oraya varınca, ikindi namazının farzını iki rekat olarak kıldırdı. [30]
Peygamberimiz Aleyhisselam, ashabının ve kurbanlıkların gelip yanında toplanmaları içi[31] Zülhuleyfe'de yattı . [32]
Peygamberimiz Aleyhisselamın kadınları, hac yapmak için hevdecler içinde Zülhuleyfe'ye geldiler.
Gönderilen kurbanlıklar ve hac için yola çıkan Müslümanlar da gelip Peygamberimiz Aleyhisselamın yanında toplandılar.
Hz. Osman'la Abdurrahman b. Avf da, gelip Zülhuleyfe'de Peygamberimiz Aleyhisselama kavuştu-lar. [33]

Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bana Rabbim tarafından gelen Cebrail, bu gece gelip, 'Bu mübarek vadide namaz kıl ve umre içinde hacca niyet ettim, de!' dedi" buyurdu. [34]
Peygamberimiz Aleyhisselam, öğle namazının farzını orada iki rekat olarak kıldırdı. [35]
Orada, iki rekat da ihram namazı kıldı. [36]
Devesi Kasvâ'ya bindi. [37]
Kasvâ'nın üzerinde dört dirhem bile etmeyen eskimiş, küçük bir semer vardı. [38]
Peygamberimiz Aleyhisselam: Allah'a hamd ü senada, [39] **teşbih ve tekbirde bulunduktan sonra:** [40]
"Ey Allah'ım! Bunu bana içinde riya ve süm'a (gösteriş ve şöhret) bulunmayan mebrur ve makbul bir hac ki I!" diyerek dua etti. [41]
İhrama girip:
"Lebbeyk allahümme lebbeyk! Lebbeyk lâ şerike leke lebbeyk! İnnel hamde ve'n nimete leke vel mülke lâ şerike lek" diyerek tel biyeye başladı. [42]
"Sizden kim hac ile umreye niyet etmek isterse, bunu yapsın!
Sizden kim yalnız hacca niyet etmek isterse, öyle niyet etsin!
Sizden kim de yalnız umreye niyet etmek isterse, o da umreye niyet etsin!" buyurdu. [43]
Hz. Âişe:
"Bizlerden kimi umre niyetiyle ihrama girdi, kimi hac ile birlikte umre niyetiyle ihrama girdi, kimimiz de yalnız hac niyetiyle ihrama girdi" demiştir. [44]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Cebrail, bana gelip, ashabıma, yanımda bulunanlara telbiyede seslerini yükseltmelerini emretmemi bana emretti[45] **ve 'Yâ Muhammedi Telbiyede seslerini yükseltmelerini ashabına emret! Çünkü bu haccın alâmetlerindendir!' dedi" buyurdu.** [46]
Bir adam, ihramımın ne gibi bir elbise giyebileceğini sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Gömlek, sank, don, bumus, mest giymeyiniz!
Ancak ayakkabı bulamayan kimse mest giysin, ama mestleri topuktan aşağısından kessin!
Safran veya vers (alaçehri çiçeği) ile boyanmış hiçbir elbise giymeyiniz!" buyurdu. [47]
Hz. Ebu Bekir'in zevcesi Esma binti Umeys, Zülhuleyfe'de Muhammed b. Ebu Bekir'i doğurmuş, Peygamberimiz Aleyhisselama haber gönderip:
"Ben ne yapacağım?" diye sormuştu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Yıkan da, bir elbise ile kuşak sarın ve ihrama gir!" buyurdu.
Peygamberimiz Aleyhisselam Zülhuleyfe mescidinde namaz kılıp Kasvâ'nın üzerinde Beydâ düzlüğüne çıktığı zaman, Peygamberimiz Aleyhisselamın önünde, sağında, solunda ve arkasında göz alabildiği kadar uzaklara uzanan binitli veya yaya insanların akıp gittiği gözüküyordu. [48]
Yolda gelip katılanlarda, sayısızdı. [49]
Peygamberimiz Aleyhisselam Beydâ yolunu takip ederek ertesi gün sabahleyin Melel'e, akşama doğru da Şerefü's-seyyâle'ye vardı.
Akşam ve yatsı namazlarını orada, sabah namazını da Seyyâle ile Revhâ arasında olan ve Revhâ'ya Seyyâle'den daha yakın bulunan Irku'z-zabyâ'da, yolun sağındaki mescidde kıldı; Revhâ'da konakladı. [50]
Musa Aleyhisselam, Revhâ vadisine yetmiş bin kişi ile uğramıştı.

Yetmiş peygamber gelip bu vadide namaz kılmıştı.
Peygamberimiz Aleyhisselamın atalarından Mudar b. Nizamın kabri de buradadır.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Revhâ vadisi hakkında:
"Bu vadi, cennet vadilerindendir! [51]
Musa b. İmran'ı, bu vadide, kısa saçaklı aba içinde ihrama girmiş bir halde görür gibiyimdir! [52]
Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; Meryem'in oğlu da hac veya umre edici ya da her ikisini birleştirici olarak muhakkak Fecc-i Revhâ'da telbiye edecektir!" buyurdu. [53]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Revhâ'da deve üzerinde bir kafileye rastlayıp onlara selam verdi ve:
"Siz hangi kavimdensiniz?" diye sordu.
"Müslümanız!" dediler.
Onlar da:
"Ya siz kimsiniz?" diye sordular.
"Resûlullah Aleyhisselamdır!" diye cevap verdiler. [54]
Bu cemaat arasında deve üzerinde hevdeç içinde bir kadın ve kadının yanında da küçük bir oğlu bulunuyordu. [55]
Kadın, oğlunun kolunu tutup[56] hevdeçten dışarı çıkararak: [57]
"Yâ Rasûlallah! Bunun için de hac var mıdır?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet! Sana da ecir vardır!" buyurdu. [58]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Revhâ'dan hareket etti. [59] İkindi, akşam ve yatsı namazlarını Munsaraf'ta kıldı.
Peygamberimiz Aleyhisselam Munsaraf'tan ayrılıp sabah namazını Esâye'de kıldırdı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Esâye'den hareket edip üçüncü gün Arc'da sabahladı.
Hz. Ebu Bekir, Medine'de Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Benim yanımda bir deve var. Azığımızı onun üzerine yükleyelim!" demişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam da:
"Öyle olsun!" buyurmuş, un ve sevık azığını Hz. Ebu Bekir'in bu devesine yükletmişti. [60]
Peygamberimiz Aleyhisselamla Hz. Ebu Bekir'in yiyecekleri, böylece, bir devede yüklü bulunuyordu. [61]
Hz. Ebu Bekir'in uşağı Ukbe, bu azık devesinin üzerine binmekte idi.
Dinlenmek için Esâye'de konaklandığı veUkbe'nin de deveyi ıhdırdığı sırada, Ukbe uyuyakalmıştı. Deve, çöktüğü yerden kalkarak yularını Ukbe'nin elinden çekip almış, vadinin içine doğru gitmişti.
Ukbe, uyanınca, kalkıp yola devam etti. Devenin de yolda gittiğini sanıyordu.
Deveyi arıyor, soruyor, fakat hiç kimseden bir haber alamıyor, işitemiyordu. [62]
Peygamberimiz Aleyhisselamın Arc'da konakladığı ve konak yerinin önünde oturduğu sırada, Hz. Ebu Bekir gelip Peygamberimiz Aleyhisselamın bir yanına oturdu. Hz. Âişe de öbür yanına oturdu.
Esma Hâtûn gelip Hz. Ebu Bekir'in yanına oturdu. [63]
Böyle, Hz. Âişe'nin Peygamberimiz Aleyhisselamın yanında, Esmâ'nın da Hz. Ebu Bekir'in yanında oturduğu ve Hz. Ebu Bekir'in ise uşağı Ukbe'nin gelmesini bekleyip durduğu bir

sırada, [64] öğleye doğru, Ukbe yalnız başına[65] devesiz çıkıp gelince, [66] Hz. Ebu Bekir ona:
"Deven nerede?" diye sordu. [67]
Ukbe:
"Dün gece onu[68] kaybettim, yitirdim!" dedi. [69]
Hz. Ebu Bekir:
"Vay sana! Keşke o yiyecekler yalnız bana ait olsaydı, gam değildi!
Fakat onlar Resûlullah Aleyhisselam ile onun ev halkına aitti!" diyerek hemen ayağa kalkıp[70] Ukbeyi dövmeye başladı.
Ona hem vuruyor, hem de:
"Sen bir tek deveyi nasıl kaybeder, yitirirsin?!" diyordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, gülümseyerek:
"Şu ihramlı kişiyi görüyor musunuz? O ne yapıyor, bakınız!" buyurup, [71] Ukbe'yi dövmekten Hz. Ebu Bekir'i men etti.
Azık devesinin kaybolduğunu haber alınca, Eşlemlerden Nadleler, bir çanak içinde hays* yemeği getirip Peygamberimiz Aleyhisselamın önüne koydular.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Gel ey Ebu Bekir! Allah sana nefis ve tatlı bir yemek gönderdi!" buyurdu.
Hz. Ebu Bekir, Ukbeye hâlâ kızıp duruyordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Hz. Ebu Bekir'e:
"Sakin ol! Bu iş ne sana, ne de seninle birlikte bize aittir!
Uşak, senin deveni kaybetmemeye son derecede istekliydi!" buyurdu.
Peygamberimiz Aleyhisselamla, Peygamberimiz Aleyhisselamın ev halkı ve Hz. Ebu Bekir ve Peygamberimiz Aleyhisselamın yanında bulunan herkes o yemekten doyuncaya kadar yediler.
Aradan çok geçmemişti ki, halkın artçılığını, sevkediciliğini yapan Safvan b. Muattal, azık devesini getirip Peygamberimiz Aleyhisselamın çadırının önünde ıhdırdı ve Hz. Ebu Bekir'e:
"Bak! Metâından birşey kaybetmiş misin?" dedi.
Hz. Ebu Bekir vanp baktı ve:
"Su içtiğimiz kaptan başka birşey kaybetmemişiz!" dedi.
Ukbe:
"İşte, kap benim yanımda!" dedi.
Hz. Ebu Bekir:
"Allah sana emaneti eda ve teslim ettirdi!" dedi.
Yüce Allah'ın Peygamberimiz Aleyhisselama azık devesini gönderdiği sırada, Sa'd b. Ubâde ile oğlu Kays b. Sa'd b. Ubâde de, bir deveye yiyecek yükleyerek Peygamberimiz Aleyhisselama teslim etmek üzere gelip çadırının kapısı önünde durdular.
Sa'd b. Ubâde:
"Yâ Rasûlallah! Yiyecek devenin uşakla birlikte kaybolduğunu işittik.
İşte bu yiyecek yüklü deve onun yerinedir!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah bize yiyecek yüklü devemizi getirdi.
Siz artık yiyecek yüklü devenizi geri götürünüz. Allah size onu mübarek kılsın!

Ey Ebu Sabit! Medine'ye geldiğimiz günden beri bizi ağırlamak için yaptıkların yetmiyor mu?" buyurdu.
Sa'd b. Ubâde:
"Yâ Rasûlallah! Biz, İslâm nimetinden dolayı Allah'a ve Resûlüne minnettarız!
Vallahi yâ Rasûlallah! Mallarımızın içinden senin almış olduğun şeyler, bize bırakmış olduklarından daha sevgilidir!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Ebu Sabit! Doğru söylüyorsun! Felaha ve kurtuluşa ermiş olduğunu müjdelerim!
İyi ahlâk Yüce Allah'ın elindedir. Allah, iyi ahlâkı, kime bağışlamayı dilerse ona bağışlar.
Allah sana iyi ahlâkı bağışlamış bulunuyor!" buyurdu.
Sa'd b. Ubâde:
"Hamd olsun Allah'a ki, O bana bunu yaptı!" dedi.
Sabit b. Kays:
"Yâ Rasûlallah! Sa'd'ın ev halkı Cahiliye çağında da ulumuz, kuraklık ve kıtlık yıllarında da bizim yediricilerimizdendi" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"İnsanlar, birtakım madenler ve cevherlerdir. Onların Cahiliye çağında iyileri, İslâmiyet çağında da iyilerdir" buyurdu. [72]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Lahy-i Cemel'e varınca, ihram halinde bulunduğu halde. [73] başındaki rahatsızlıktan dolayı[74] orada tepesinden kan aldırdı. [75]
Peygamberimiz Aleyhisselam Lahy-i Cemel'den hareket ederek Sukyâ'da konakladı. [76]
Peygamberimiz Aleyhisselam Sukyâ'dan hareket ederek dördüncü gün sabahleyin Ebvâ'ya vardı. [77]
Peygamberimiz Aleyhisselamın annesi Hz. Âmine'nin kabri buradadır. [78]
Peygamberimiz Aleyhisselam Cuma günü Cuhfe'de bir müddet konakladıktan sonra, oradan ayrılarak, Humm yakınında, yolun solunda bulunan mescidde durup namaz kıldı. [79]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ezrak vadisine uğradığı zaman:
"Bu hangi vadidir?" diye sordu.
"Ezrak vadisidir!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Musa'nın şehadet parmaklarını kulaklarına koyup yüksek sesle telbiye ederek bu vadiden geçişini görür gibiyimdir!" buyurdu ve daha sonra bir tepeye gelip kavuştukları zaman:
"Bu hangi tepedir?" diye sordu.
"Herşâ veya Lefttepesidir!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Yunus'un, yuları hurma lifinden olan kırmızı tüylü bir devenin üzerinde, sırtında yünden bir abâ bulunduğu halde, buradan telbiye ederek geçtiğini görür gibiyimdir!" buyurdu. [80]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Cumartesi günü Kudeyd'e vardı.
Peygamberimiz Aleyhisselam Kudeyd'den ayrılarak Müşellel'e uğradı ve orada durup namaz kıldı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Pazar günü Usfan'a vardı. [81] Usfan vadisine varıp kavuştukları zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey Ebu Bekir! Bu, hangi vadidir?" diye sordu.

Hz. Ebu Bekir:
"Usfan vadisidir!" dedi.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam; Hud Peygamberin, Salih Peygamberin de bellerine abâ tutunmuş, bellerinden yukarılarını alacalı kumaşla bürümüş, genç, kırmızı,yuları hurma lifinden, dişi deve üzerinde oldukları halde Beyt-i Atîk'i tavaf ve ziyaret için telbiye ederek geçmiş olduklarını haber verdi. [82]
Peygamberimiz Aleyhisselam Pazartesi günü Merru'z-zahran'a uğradı va akşama kadar oradan ayrılmadı . [83]
Peygamberimiz Aleyhisselam, uğradığı yerlerde Müslümanlara imam olup namaz kıldırmış ve namaz kıldırdığı yerlere de mescidleryapılmıştır.
Peygamberimiz Aleyhisselam Merru'z-zahran'dan ayrılıp Şerife geldiği zaman güneş battı. [84]
Şerife geldikleri sırada, Hz.Âişe kadınlık hali görüp ağlamaya başladı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Seni ağlatan nedir?" diye sordu.
Hz. Âişe:
"Vallahi bu yıl hacca çıkmamış olmamı ne kadar isterdim!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sana ne oldu? Sen galiba hayzını gördün?" buyurdu.
Hz. Âişe:
"Evet!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bu, Allah'ın, Âdem'in kızlarına yazdığı birşeydir.
Sen hacıların yaptığını yap! Yalnız, temizlenmedikçe Beytullah'ı tavaf etme!" buyurdu. [85]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Seniyyeteyn arasına (iki yokuş arasındaki yola) gelip kavuştu. [86]
Peygamberimiz Aleyhisselam geceyi orada, Zi Tuvâ vadisinde geçirdi. [87]
Sabah namazını orada[88] sarp bir tepe üzerinde, [89] bir semüre ağacının altında[90] kıldı.[91] Peygamberimiz Aleyhisselamın namaz kıldığı yer, *T* Tuvâ mescidinin yapıldığı yer olmayıp bundan biraz aşağıdaki sarp tepe üzerindedir.[92]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mekke'ye Girişi

Peygamberimiz Aleyhisselam sabahleyin guslettikten sonra devesi Kasvâ'ya binip,[93] gündüz[94] kaba kuşluk vaktinde, [95] Hacun üzerindeki, [96] Mekke'nin yukan tarafına düşen Kedâ'dan, yokuştan Mekke'ye girdi. [97]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Duası

Peygamberimiz Aleyhisselam, Kabe'nin Benî Şeybe kapısına kadar ilerledi. Beytullah'ı gorünce[98] ellerini kaldırdı ve:
"Ey Allah'ım! Bu Beytinin şerefini, ululuğunu, heybetini, [99] geçerliliğini, sürümünü[100] arttır. [101] Ona hac ve umre ile tazimde bulunanların da şereflerini, heybetlerini, tazimlerini ve iyiliklerini arttı r!" [102] diyerek dua etti. [103]
Devesini Beytullah'ın kapısında indirdi. [104]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Kâbe'yi Tavaf Edişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, ridasının bir ucunu sağ koltuğunun altından alıp sol om uzunun üzerine atmış ve sağ kolunu açmış olduğu halde[105] Mescid-i Haram'a girip doğruca Hacerü'l-Esved rüknüne vardı[106] ve onu istilâm etti.
İstilâm ederken, Peygamberimiz Aleyhisselamın gözleri yaşla doldu. Hacerü'l-Esved'i öptü, ellerini onun üzerine koyduktan sonra yüzüne sürdü. [107]
"Bismillahi vallahu ekber! İmanen billahi ve tasdikan bimâ câe bihî Muhammedün sallallahu aleyhi ve sellem." [108]
Veya:
"Allahumme imanen Rabbike ve tasdikan bi kitâbike ve sünneti nebiyyike sallallahu aleyhi ve sell-em" diyerek[109] Hacerü'l-Esved köşesinden tavafa başladı.
Tavafın ilk üç devresinde adımlarını kısaltıp omuzlarını silkeleyerek hızlı ve çalımlı yürüdü. [110]
Yemen ve Hacerü'l-Esved köşesine geldikçe[111], "Rabbena âtina fid dünya haseneten ve fil âhireti haseneten ve kına azâbennar" (Bakara: 201) âyetini okumakta idi. [112]
Peygamberimiz Aleyhisselam tavafın bu bölümünü tamamlayınca[113] Hacerü'l-Esved'i öptü, ellerini onun üzerine koyduktan sonra yüzüne sürdü. [114]
Halkın arasından güçlükle geçip Makam-ı İbrahim'e* erişti. [115]
Makam-ı İbrahim'in arkasında, [116] Makam'ı kendisiyle Beytullah arasına alarak[117] iki rekat namaz kıldı.
Peygamberimiz Aleyhisselam bu namazda İhlas süresiyle Kâfirûn sûresini okudu. [118]
Bundan sonra, Peygamberimiz Aleyhisselam sesini halka işittirecek derecede yükselterek: [119]
"İbrahim'in makamını namazgah edininiz!" (Bakara: 158) mealli âyeti okudu. [120]
Sonra, dönüp Hacerü'l-Esved'i istilâm etti. [121] ve Hz. Ömer'e:
"Ey Ömer! Sen güçlü bir adamsın! [122] Hacerü'l-Esved'e erişmek için, [123] omuz vurma! [124] İnsanları, [125] zayıflan [126] sıkışt]rma! [127] Ne rahatsız edil, [128] ne de rahatsız et![129] Olmazsa, uzaktan el sürüp öpme işareti yap, kelime-i tevhid oku, tekbir getir, [130] geç!" buyurdu. [131]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Abdurrahman b. Avf'a da:
"Ey Ebu Muhammed[132] Hacerü'l-Esved rüknüne nasıl istilâm yaptın?" diye sordu. [133]
Abdurrahman b. Avf:
"Her defasında[134] istilâm yaptım, bıraküm" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"İsabet etmişsin!" buyurdu. [135]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Sa'y Edişi

Peygamberimiz Aleyhisselaım, bundan sonra Kabe'nin Benî Manzum kapısından[136] çıkıp Safa tepeciğine gitti. [137]
Oraya yaklaşınca:
"Şüphe yok ki, Safa ile Merve Allah'ın şeâirinden (Allah'a ibadete vesile olan nişanelerinden)dir" (Bakara: 158) mealli âyeti okudu ve:
"Allah'ın başladığından başlıyorum!" buyurdu.
Sa'ye Safa'dan başlamak üzere, Safa'nın üzerine çıktı.
Beytullah'ı görünce, [138] kıbleye yöneldi. [139] Beytullah'a bakarak[140] Allah'ı tevhid ve tekbir etti.
Üç kere (Vâkidîye göre yedi kere):
"Bir olan Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur! O'nun eşi, ortağı yoktur! Mülk O'nundur! Hamd O'na mahsustur! [141] Diriltir, öldürür! [142] O herşeye kâdirdir! [143] Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur! [144]
Allah va'dini yerine getirdi: Kuluna yardım etti. Toplanmış olan bütün kabileleri yalnız başına bozguna uğrattı" buyurdu. [145]
Peygamberimiz Aleyhisselam tekrar, Allah'ı tekbir ve O'na hamd ettikten sonra Allah'ın dilediği kadar[146] dua etti.
Duada söylediklerini de üç kere tekrarladı. Sonra, Safa tepeciğinden Merve tepeciğine doğru yürüyerek indi. [147]
Peygamberimiz Aleyhisselam o kadar hızlı sa'y ediyordu ki, sayinin hızından izarının açılıp dizlerinin göründüğü oluyordu. [148]
Peygamberimiz Aleyhisselam, bu hızlanışı sa'y vadisinin ortasına gelince yapıyor, ortayı geçince tabiî yürüyüşüne devam ediyordu. [149]
Müslümanlara da:
"Ey insaniar! [150] Şüphe yok ki, Yüce Allah sa'yi size vacib kıldı. Sa'y ediniz!" buyuruyordu.[151]
Peygamberimiz Aleyhisselamın say vadisi içinde "Rabbiğfir verham ve entel eazzü'l-ekrem!=Yâ Rab! Beni yarlığa ve bana rahmet et! En aziz, en kerim Sensin!" diyerek dua ettiği de rivayet edilir. [152]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Merve tepeciğine ulaşıp çıktığı zaman, Safa tepeciğinde yaptıklarını Merve tepeciğinde de aynen yaptı. [153]
Peygamberimiz Aleyhisselamın hem Beytullah'ı tavafını, hem Safa ile Merve arasındaki sa'yini, etrafına üşüşen halk kendisini görsünler de bilmediklerini sorsunlar diye yüksekte bulunmak için, hayvanının üzerinde olduğu halde yaptığı da rivayet edilir. [154]
Peygamberimiz Aleyhisselamın Veda Haccında üç tavafı olup, kudüm tavafı olan ilkini yaya olarak yaptı. İkincisi, kurban günü yaptığı, farz olan tavaftır. Üçüncüsü de veda tavafıdır. Sanıldığına göre; biniti i olarak yaptığı tavaf ikinci veya üçüncü tavafıdır, ya da her ikisidir. [155] Saye gelince; bunu da Peygamberimiz Aleyhisselam önce yürüyerek yapmış, sonra da binitli olarak tamamlamıştır. [156]
Peygamberimiz Aleyhisselam Safa'dan Merve'yeyedi gidiş-gelişle şayi Merve'de tamamladı. [157]

Peygamberimiz Aleyhisselamın İhram Hakkındaki Emri

Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Kimin yanında kurbanı varsa, o ihram üzere kalsın! [158]
Sizden hanginizin yanında kurbanı yoksa, hemen ihramdan çıksın ve haccını umreye çevirsin!" buyurdu.
Bunun üzerine Sürâka b. Malik ayağa kalkarak:
"Yâ Rasûlallah! Bu iş bizim bu yılımıza mı mahsustur, yoksa temelli sürüp gidecek midir?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, parmaklarını birbirine kenetleyerek, iki üç kere:
"Umre hacca dahil olmuştur! Kıyamete kadar temelli sürüp gidecektir!" buyurdu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, yanında kurban getirmiş olduğu için, ihramdan çıkmadı. [159]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Ebtah'ta Kurulan Çadırda Kalışı

Ebtah'ta Peygamberimiz Aleyhisselam için kırmızı deriden çadır kuruldu. [160]
Peygamberimiz Aleyhisselam Mekke'de bulunduğu müddetçe orada kaldı; oraya geldi gitti. [161]
Peygamberimiz Aleyhisselamın amcası Ebu Talib'in kızı Ümmü Hani H atun:
"Yâ Rasûlallan! Mekke evleri içinde konaklasan olmaz mı?" demişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam kabul etmedi. Medine'ye dönünceye kadar Ebtah'a gelip gitti.
Ne bir eve indi, ne de bir evin çatısı altında gölgelendi. [162]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Pazar, Pazartesi, Salı ve Çarşamba günleri Ebtah'ta oturdu. [163]
Ashabdan Ebu Cuhayfe, Peygamberimiz Aleyhisselamın Ebtah'ta, öğle güneşinin sıcağından, abdest almaya çıktığını; ve Bilal-i Habeşî'nin abdest suyunu dökerken Müslümanların üşüşüp dökülen abdest suyunu kapışarak yüzlerine gözlerine sürmeye başladıklarını gördüğünü; kendisinin de abdest suyundan biraz alıp yüzüne sürdüğü zaman onu kardan daha soğuk ve miskten daha güzel kokulu bulduğunu; Bilal-i Habeşî tarafından ezan okunduktan sonra kıble tarafına bir baston dikildiğini ve Peygamberimiz Aleyhisselamın ona doğru yönelerek öğle namazının farzını iki rekat kıldırdığını, ikindi namazının farzını da yine onun gibi iki rekat kıldırmış olduğunu bildirir. [164]

Hz. Ali'nin Yemen'den Mekke'ye Gelişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, daha önce, Hz. Ali'yi Yemen'e göndermişti. [165] Hz. Ali, Yemen'den, Peygamberimiz Aleyhisselama ait zekat develeriyle Mekke'ye geldi.
Hz. Fâtıma'yı, ihramdan çıkanlar arasında buldu.
Hz. Fâtıma boyalı elbise giymiş ve gözlerine de sürme çekmişti.
Hz. Ali onun bu yaptığını beğenmediyse de, Hz. Fâtıma:
"Bunu bana babam emretü!" dedi.
Hz. Ali, Hz. Fâtımayı bu yaptığından dolayı azariamakve onun Peygamberimiz Aleyhisselam adına söylediklerini sormak üzere Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gitti.
Hz. Fâtıma'nın yaptıklarını haberverince, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Doğru söylemiş! Sen hacca niyetlenirken ne demiştin?" diye sordu.
Hz. Ali:
'Ey Allah'ım! Resûlün neye niyetlendiyse, ben de ona niyetlendim!' dedim" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Benim yanımda kurbanım var. Sen de ihramdan çıkma!" buyurdu. [166]
Peygamberimiz Aleyhisselam terviye gününden* bir gün önce, öğle namazından sonra, [167] Hacerü'l-Esved rüknü ile Makam-ı İbrahim arasında dikilerek irad ettiği hutbesinde:
"Sizden, öğle namazını Mina'da kılmaya gücü yetebilen, öyle yapsın!" buyurdu. [168]
Peygamberimiz Aleyhisselam Kabe'ye alacalı Yemen kumaşından örtü örttürdü. [169]

Mina'ya Gidiş

Peygamberimiz Aleyhisselam Mekke'de dört gün; Pazar, Pazartesi, Salı ve Çarşamba günleri kaldı. Beşinci Perşembe[170] ten/iye günü, Beytullah'ı yedi kere tavaf ettikten sonra, güneşin batıya eğildiği sırada hayvanına bindi. [171]
Mina'da, Dârü'l-İmâme'nin bulunduğu yere indi. [172]
Hz. Âişe:
"Yâ Rasûlallah! Mina'da senin için bir gölgelik yapalım mı?" diye sordu. [173]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hayır! [174] Mina, önce gelenin deve çöktürme yeridir!" buyurdu. [175]
Hz. Âişe'nin isteğini kabul etmedi. [176]
Peygamberimiz Aleyhisselam, öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını Mina'da ki İdi. [177]
Geceyi, [178] Cuma gecesini[179] Mina'da geçirdi. [180] Sabah namazını da Mina'da kıldı. Güneş doğuncaya kadar bekledi.
Nemire'de* kendisine bir çadır kurulmasını emretti. [181]
Peygamberimiz Aleyhisselam, güneş doğduğu zaman[182] hayvanına bindi. [183]
Zilhicce'nin dokuzunca Cuma günü sabahleyin umumî yolun sağındaki [184] Dabb yolunu tutup[185] Arafat'a*** doğru hareket etti. [186]**
Mina'dan Arafat'a giderken ashabın kimi telbiye ediyor, kimisi de tekbir getiriyordu. [187]
Kureyşîler kendilerinin Cahiliye çağında yaptıkları gibi Peygamberimiz Aleyhisselamın da Müzdelife'deki Meş'ar-i Haram'da duracağından şüphe etmiyorlar; [188] Müzdelifeyi geçmez, orada vakfe yapar sanıyorlardı. [189]
Nevfel b. Muaviyetü'd-Di'lî, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanıbaşında gidiyordu.
"Yâ Rasûlallah! Kavmin Cem'de (Müzdelife'de) vakfe yapacaksın sanıyor?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben, peygamberlikten önce de, onlara aykırı olarak Arafat'ta vakfe yapmışımdır!" buyurdu. [190]
Müzdelife'yi geçip gitti. [191]
Peygamberimiz Aleyhisselam Nemire'de çadırının kurulduğunu gördü ve oraya indi. [192]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Mina'dan Arafat'a varıncaya kadar tel biyeyi kesmedi. [193]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Arafat Hutbesi

Cahiliye devri insanlarının ayları geriletmeleri yüzünden, Hz. Ebu Bekir, dokuzuncu yıl haccını Müslümanlara Zilkade ayında yaptırmıştı.
Peygamberimiz Aleyhisselamın onuncu yıl haccı ise, Zilhicceye rastlamış bulunuyordu. [194]
Hicretin 9. yılında, 9 Zilhicce arefe günü de Cuma gününe rastlamıştı . [195]
Güneş batıya doğru eğilince Peygamberimiz Aleyhisselam devesi Kasvâ'nın hazırlanmasını emretti ve Kasvâ'ya hemen semer vuruldu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Kasvâya binip Ürene vadisine vardı. [196]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hamd Allah'a mahsustur. O'na hamd eder, O'ndan yarlıganmak diler ve O'na tevbe ederiz.
Nefislerimizin şerlerinden ve amellerimizin günahlarından Allah'a sığınırız.
Allah'ın doğru yola ilettiğini saptıracak, saptırdığını da doğru yola iletecek yoktur.
Şehadet ederiz ki; Allahtan başka hiçbir ilah yoktur!
O birdir, O'nun eşi ortağı yoktur.
Ve yine şehadet ederiz ki; Muhammed O'nun kulu ve resûlüdür.
Ey Allah'ın kullan! Ben size Allahtan sakınmanızı tavsiye ve O'na itaate teşvik ederim.
Size hayır olan şeyden söz açmak ister ve bundan sonra derim ki"[197] buyurup, iki dizinin üzerine gelerek: [198]
"Ey insaniar! [199] Sözlerimi[200] iyi dinleyiniz! [201]
Vallahi[202] bilmiyorum! Belki de şu durduğum yerde, bu yılımdan [VâkıdPye göre; bu günümden] sonra sizinle bir daha buluşamayacağım! [203]
Dikkat ediniz! Belki, bu yılımdan sonra beni bir daha göremeyeceksiniz!
Dikkat ediniz! Belki, bu yılımdan sonra beni bir daha göremeyeceksiniz!
Dikkat ediniz! Belki, bu yılımdan sonra beni bir daha göremeyeceksiniz! [204]
Sözleri iyice dinleyip ezberleyen kişiye Allah rahmet etsin!
Belki, anlamayan, anlayana iletip anlatır.
Anlayan da, belki kendisinden daha iyi anlayışlı olana iletir!" buyurdu.
O sırada Şenûe kabilesi adamlarına benzeyen uzun bir adam kalkarak:
"Ey Allah'ın Peygamberi! O halde bizler ne yapalım?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Rabbinize kulluk ediniz!
Beş vakit namazınızı kılınız!
Ramazan ayında orucunuzu tutunuz!
Beytullah'ı haccediniz!
Zekatınızı, gönlünüzden koparak, gönül hoşluğuyla veriniz!
Yüce Rabbinizin Cennetine girersiniz!" dedi ve: [205]
"İşitiyor musunuz?" buyurdu.
Başka bir cemaatten bir adam:
"Ne diyorsun?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Rabbinize ibadet ediniz!
Beş vakit namazınızı kılınız!

Orucunuzu tutunuz!
Mallarınızın zekatını veriniz!
Âmirinize itaat ediniz! Cennete girersiniz!" buyurdu. [206]
Peygamberimiz Aleyhisselam hitabesine en yüksek sesiyle devam ederek:
Ey insanlar! Bu, hangi gündür?" diye sordu.
"Allah ve Allah'ın Resûlü daha iyi bilir!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bu ayınız, hangi aydır?" diye sordu.
"Allah ve Allah'ın Resûlü daha iyi bilir!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bu beldeniz, hangi beldedir?" diye sordu.
"Allah ve Allah'ın Resûlü daha iyi bilir!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Gününüz, haram ve dokunulmaz bir gündür!
Ayınız, haram ve dokunulmaz bir aydır!
Beldeniz, haram ve dokunulmaz bir beldedir! [207]
Ey insaniar! [208]
İşte, kanlarınız ve mallarınız da, Yüce Rabbinize kavuşuncaya [Ahmed b. Hanbel'e göre; kavuşacağınız güne] kadar-bu gününüzde, bu ayınızda, bu beldenizde olduğu gibi-birbirinize haram ve dokunulmazdır! [209]
Haberiniz olsun ki; ben, önceden gidip Havuz başında sizi bekleyeceğim!
Başka ümmetlere karşı, sizin çokluğunuzla övüneceğim!
Sakın, çok günah işleyip yüzümü kara çıkarmayınız! [210]
Benden gömnüş, benden işitmiş, benden sormuş olduğunuz şeylerde bana isnad ederek yalan uyduran kimse, Cehennemdeki yerine hazırlansın! [211]
Haberiniz olsun ki; ben birtakım[212] erkek kadın[213] insanlan[214] kurtaracağım!
Kurtarmak isteyeceğim diğer birtakım kimselere gelince; [215] onlar hakkında bana galebe çalınacaktı[216]
'Yâ Rabbi! Bunlar da benim sahabilerimdir!' diyeceğim. [217]
Yüce Allah ise:
'Senden sonra onların neler yaptığını sen bilmezsin!' buyuracaktır" buyurdu. [218]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Sözlerini Rebia'ya Tekrarlatması

Mekke valisi Attâb b. Esîd, Amr b. Hâriceyi bir işi için Peygamberimiz Aleyhisselama göndermişti.
Amr b. Hârice, Arafat'ta yetişip Peygamberimiz Aleyhisselamın devesinin çenesinin altına durmuştu.
Kasvâ'nın ağzından süzülen köpükler, Amr b. Hârice'nin başına dökülüyordu. [219]
Kendisi çok gür sesli olup[220] Peygamberimiz Aleyhisselamın sözlerini seslenerek halka duyaracak olan Rebia b. Ümeyye b. Halef de, [221] devenin boyun kökünün altında dikiliyordu. [222]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Rebia b. Ümeyye'ye:
"Resûlullah Aleyhisselam, size:
'Ey insanlar! Bu hangi aydır?' diye soruyor, de!" buyuruyordu.
Rebia b. Ümeyye, seslenerek onlara bunu ulaştırıyor, duyuruyordu.
Onlar da:
"Haram olan aydır!" diyorlardı.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Söyle onlara:
'Allah kanlarınızı, mallarınızı-Rabbinize kavuşuncaya kadar-bu ayınız gibi size haram ve dokunulmaz kılınıştı r! [223]
Sizler muhakkak Rabbinize kavuşacaksınız!
Bütün amellerinizden, işlediklerinizden sorguya çekileceksiniz!" buyuruyor; [224] "Tebliğ ettim mi?" diye sorduktan sonra, elini semaya kaldırıp: [225]
"Ey Allah'ım! [226] Bunlara tebliğde bulunduğuma[227] şahit ol! [228]
Ey Allah'ım! Bunlara tebliğde bulunduğuma şahit ol! [229]
Kimin yanında emanet varsa, onu hemen sahibine teslim etsin! [230]
İyi biliniz ki; üç şey mü'min ve Müslümanın kalblerine kin ve kıskançlık sokmaz:

1. **Allah'a ihlaslı olarak amel etmek,**
2. **Emir sahiplerine nasihatta bulunmak,**
3. **Müslüman cemaatine-ki onlar dua ederlerse duaları müstecabdırve arkadakilerine de şamildir- tâbi olmak. [231]**

İyi biliniz ki; Cahiliye devrine ait herşey ayaklarımın altına konulmuş, hükümsüz sayılmışür. [232]
Bu cümleden olarak Cahiliye devrinin bütün kan davaları kaldırılmış, hükümsüz sayılmıştır.
Kaldırdığım, hükümsüz saydığım ilk kan davası da bize ait kan davalarından İbn Rebia b. Haris b. Abdulmuttalib'in kan davasıdır.
Kaldırdığım, hükümsüz saydığım ilk ribâ (faiz) bizim, yani amcam Abbas b. Abdulmuttalib'in ribâ alacağıdır.
Onun tümü kaldırılmış, hükümsüz sayılmıştır. [233]
Fakat, anaparalarınız size aitir, sizin hakkınızdır.
Ne bundan fazlasını isteyip borçlulara zulmediniz, ne de hakkınızdan aşağı alıp mazlum durumuna düşünüz!
Yüce Allah 'Ribâ yoktur!' diye hükmetmiştir. [234]

İmdi ey insanlar! Şeytan, muhakkak ki, şu toprağınızda kendisine tapılmaktan temelli olarak umudunu kesmiştir. Fakat, siz bunun dışındaki, ufak-tefek işi erinizde ona uyacak olursanız, bu onu hoşlandı racakür!
Dininiz üzerinde ondan sakınınız!
Ey insanlar! O nesî denilen ay geriletme işi, ancak küfürde bir artma sebebidir ki, onunla kâfirler şaşırtılır.
Onlar bunu bir yıl helâl, bir yıl da haram sayarlar ki, Allah'ın haram kıldığına sayıca uydursunlar da, Allah'ın haram ettiğini helâl kılsınlar. [Tevbe: 32]
Allah katında ayların sayısı onikidir.
Onlardan dördü haram aylardır ki, üçü birbiri ardınca gelir Zilkade, Zilhicce, Muharrem. Bir de, ikinci Cumâd ile Şaban arasındaki, Mudar'ın ayı Receptir. [235]
Ey insanlar! [236] Kadınlar hakkında Allah'tan korkunuz! [237] Çünkü siz onları ancak Allah'ın emaneti olarak aldınız.
Ve kendileriyle evlenmeyi de Allah'ın kelimesi, emir ve müsaadesiyle helâl ediniz. [238]
Ey insanlar! Şüphe yok ki, sizin kadınlarınız üzerinde hakkınız vardır! Onların da sizin üzerinizde hakları vardır! [239]
Sizin onlar üzerindeki hakkınız, döşeğinize sizden başka hiç kimseye[240] ayak bastırmamaları , [241] arayı açacak fuhuş irtikap etmem eleri , [242] istemediğiniz kimseyi evlerinize sokmamalarıdır. [243]
Eğer onlar bunun aksini yaparlarsa, [244] Allah sizin onları yatakta yalnız bırakmanıza izin ver-miştir. [245]
Kendilerini, fazla incitmeyecek derecede, dövebilirsiniz de. [246]
Eğer uysallık ederler, [247] size boyun eğerierse[248] onların üzerinizdeki hakkı, mâruf veçhile, yani memleket âdet ve geleneğine göre kendilerinin bütün yiyecek ve giyeceklerini sağlam aktı r. [249]
Kadınlar hakkında hayırlı olmanızı tavsiye ederim. Çünkü onlar yanınızda[250] zayıftırlar. [251] Emanettirler. [252] Kendileri için birşeye malik değildirler. [253]
Ey insanlar! Size tebliğ etmiş olduğum sözlerimi aklınızda iyice tutunuz! [254]
Ben size öyle birşey bıraktım ki, ona sımsıkı sarılırsanız, hiçbir zaman doğru yoldan sapmazsınız.
O, Allah'ın Kitabıdır. [255] Allah'ın Peygamberinin sünnetidir. [256] Ev halkımdır. [257]
Ey insanlar! Sözümü iyi dinleyiniz ve aklınızda iyice tutunuz!
Müslüman Müslümanın kardeşidir ve böylece bütün Müslümanlar kardeştirler!
Kişiye, kardeşinin malı, kendisi onu gönlünden koparak vermiş olmadıkça, helâl olmaz!
Kendinize zulüm ve yazık etmeyiniz!" buyurdu.
Sonra da:
"Allah aşkına! Tebliğ ettim mi?" diye sordu.
Müslümanlar
"Allah için, evet! Tebliğ ettin!" dediler. [258]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah'ım! Şahit ol!" diyerek Allah'ı şahit tuttu , [259] sonra da sözlerine şöyle devam etti:
"Sakın, benden sonra kâfircesine Cahiliyet haline dönmeyiniz ve birbirinizin boynunu vurmayınız!
Ey insanlar! Rabbiniz bir, babanız birdir! Hepiniz Âdem'in soyundansınız. Âdem de topraktandır (topraktan yarat İm ıştır). [260]

Allah katında sizin en şerefliniz, en muttaki olanınız, Allah'ın emirlerini en çok yerine getireniniz, yasaklarından da en çok sakınanınızdır!
Arabın Arap olmayana üstünlüğü ancak takva iledir" buyurdu ve:
"Tebliğ ettim mi?" diye sordu.
"Evet! Tebliğ ettin!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sizden, burada bulunanlar, bunları bulunmayanlara da tebliğ edip ulaştırsınlar! [261]
Ey insanlar! Şüphe yok ki, Allah her hak sahibine hakkını vermiştir.
Vâris için, vasiyete gerek yoktur.
Çocuk, kimin döşeğinde doğmuşsa ona aittir.
Zânî için, mahrumluk vardır.
Kendisini babasından başkasına isnad eden kişi veya efendisinden başkasına nisbet eden köle, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lanetine uğrasın!
Allah öylelerinin ne tevbe ve nafilesini, ne de fidye ve farizasını kabul eder! [262]
Kölelerinize karşı iyi davranınız! Kölelerinize iyi bakınız! Onlara kendi yediklerinizden yediriniz, kendi giydiklerinizden de giydiriniz!
Onlar bir suç işlerler de kendilerini bağışlamak istemezseniz, satınız!
Fakat, onlara azap ve işkence yapmayınız! [263]
Ey insanlar! Size âzası kesik bir köle de âmir tayin edilecek olsa-sizi Allah'ın Kitabıyla idare ettiği zaman-onu dinleyiniz ve kendisine itaat ediniz!" buyurdu. [264]
"Size, ben sorulacağım.
Benim hakkımda ne söyleyeceksiniz bakayım?" diye sordu.
Müslümanlar
"'Allah tarafından getirdiklerini bize tebliğ ettin! Peygamberlik vazifeni yerine getirdin! Bizi öğütiedin!' diyerek şehadette bulunacağız!" dediler.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, şehadet parmağını semaya kaldırıp halka işaret ederek:
"Allah'ım! Şahit ol!
Allah'ım! Şahit ol!
Allah'ım! Şahit ol! [265]
Vesselâmu aleyküm ve rahmetullahi ve berekâtüh=Allah'ın selam, rahmet ve bereketleri üzerinize olsun!" buyurarak hutbesini sona erdirdi. [266]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Öğle Vaktinde Öğle ile İkindi Namazını Birleştirerek Kıldırışı

Peygamberimiz Aleyhisselam hutbesini sona erdirdiği sırada, Bilal-i Habeşî öğle ezanını okumaya başladı . [267]
Peygamberimiz Aleyhisselam susup ezanı dinledi, ezan bitince devesini indirdi. [268]
Bilal-i Habeşî kâmet getirdi. [269]
Peygamberimiz Aleyhisselam, önce öğle namazının farzını; arkasından da kamet getirilip ikindi namazının farzını kıldırdı. [270]
Bir ezan, iki kametle iki vaktin namazını birleştirdi. [271] İkisinin arasında başka namaz kılmadı.[272]

Arafat Vakfesi ve Duası

Peygamberimiz Aleyhisselam, namazdan sonra devesi Kasvâ'ya binip Cebelü'r-Rahme'nin dibindeki vakfe yerine vardı.
Kasvâ'nın göğsünü kayalara doğru çevirdi. Kayaların toplu bulunduğu yeri önüne aldı ve kıbleye döndü.
Güneş batıp sarılığı azıcık gidinceye kadar vakfe yaptı . [273]
Müslümanlara da, Arafat vakfesini yapmalarını eliyle işaret buyurdu. [274]
Arafat'ta, uzakça yerlerde bulunanlara da haber göndererek:
"Meşâirinizin (Allah'a ibadete vesile olan ibadet yerlerinizin) üzerinde durunuz!
Çünkü, siz babanız İbrahim'in mirasından bir miras üzere bulunuyorsunuz [275] İşte burası, Araf attır ve vakfe yeridir. [276] Arafat'ın her tarafı vakfe yeridir.[277] Lebbeyk! Allahümme Lebbeyk..." diyerek telbiye etti ve:
"Hayır ancak ahiret hayrıdır!" buyurdu. [278]
Peygamberimiz Aleyhisselam ellerini memelerinin üzerine-omuzları hizasından biraz aşağıya kadar-kaldirdı. Avuçlarının sırtını yere doğru çevirdi. [279]
Kasvâ, başını eğince, yuları düştü.
Peygamberimiz Aleyhisselam, devesinin yularını bir eliyle tutup diğer elini kaldırarak[280] dualarının efdal ve üstünü; en çok yaptığı ve kendisinden önceki peygamberlerin de duası olan şu dua ile[281] dua etmeye başladı:
"Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur! O Birdir, O'nun eşi ortağı yoktur. MülkO'nundur! Hamd O'na mahsustur! Hayır yalnız O'nun elindedir. O diriltir, öldürür. O herşeye kâdirdir. [282] Allah şu gerçeğe şehadet eyledi ki; Allah'tan başka hiçbir ilah yok, ancak O vardır! Bütün meleklerle ilim ululari da, adi ve hakkaniyetle durarak şahittir ki; Allah'tan başka hiçbir ilah yok, ancak A^îz ve Hakîm olan O vardır. [Âl-i İmran: 18]
Ben de bu gerçeğe şahit olanlardanım yâ Rab! [283]
Ey Allah'ım! Senin buyurduğun gibi, bizim söylediğimizden daha üstün olarak Sana hamd olsun!
Ey Allah'ım! Benim namazım, ibadetim, diriliğim, ölümüm Senin içindir!
Dönüşüm Sanadır!
Mirasım da, ey Rabbim, Sana aittir!
Ey Allah'ım! Kabirazabından, kalbin vesvesesinden, işlerin dağınıklığından Sana sığınırım!
Ey Allah'ım! Rüzgârların getirdiği âfetin şerrinden Sana sığınınm! [284]
Ey Allah'ım! Gözümde bir nur, kulağımda bir nur, kalbimde bir nur yarat!
Ey Allah'ım! Göğsüme genişlik ver! İşimi kolaylaştır!
Ey Allah'ım! Göğüslere vesvese veren şeytandan, işlerin karışıklığından, kabir fitnesinin şerrinden, gecenin getirdiği şeylerin şerrinden, gündüzün getirdiği şeylerin şerrinden, korkunç rüzgârların getirdiği âfetlerin şerrinden, zamanın nöbet nöbet gelen mihnet ve belâlarının şerrinden Sana sığınırım! [285]
Ey Allah'ım! Sağlığın hastalığa çevrilmesinden, birdenbire gelip çatacak azabından ve bütün gazabından Sana sığınırım!
Ey Allah'ım! Beni doğru yoluna ulaştır! Geçmişimi, geleceğimi bağışla!
Ey başvurulacakların en hayırlısı! Kendisinden istenilenlerin en keremlisi, en vergilisi, ey merhametlilerin en merhametlisi olan Allah!

Yarattıklarına ve Beytinin hacılarına verdiklerinin en üstününü şu akşam üzeri bana ver!
Ey dereceleri yükselten, bereketleri indiren, ey gökleri ve yeri yaratan Allah!
Sesler türlü türlü dillerle gürüldeyip Sana doğru yükseliyor, Senden dileklerde bulunuyor!
Benim dileğim de; dünya halkının beni unuttuğu imtihan yurdunda Senin beni anmaklığındır! [286]
Ey Allah'ım! Sen sözümü işitiyor, bulunduğum yerimi görüyor, gizli-açık neyim varsa biliyorsun!
İşlerimden hiçbiri Sana gizli değildir!
Ben çaresizim, yoksulum. Senden yardım ve eman diliyorum!
Korkuyorum, kusurlarımı itiraf ediyorum!
Bir çaresiz Senden nasıl isterse, ben de öyle istiyorum!
Zelil bir günahkâr Sana nasıl yalvarırsa, ben de öyle yalvarıyorum!
Senin yüce huzurunda boynunu bükmüş, Senin için gözlerinden yaşlar boşanan, Senin uğrunda bütün varlığını zelil eden, Senin için bumunu topraklara sürten bir kulun Sana nasıl dua ederse, ben de öyle dua ediyorum!
Ey Rabbim! Duamı kabul buyurmaktan beni mahrum kılma!
Bana Rauf ve Rahîm ol ey istenilenlerin ey hayırlısı ve verenlerin en keremlisi! [287]
İlâhî! Sana karşı kim kendisini övebilir?
İlâhî! Dilim mâsiyetlerie tutulmuş. Benim Sana vesile kılacakne işe yarar bir amelim, ne de emelden başka bir şefaatçim var!
İlâhî! Biliyorum ki; kusurlarım yüzünden ne huzurunda mevkiim, ne de Senden özür dilemeye yüzüm kalmıştır!
Fakat Sen keremlilerin en keremi isisin!
İlâhî! Ben merhametine yetişmeye ehliyetli değilsem, merhametin Bana yetişebilir! Çünkü Senin rahmetin herşeyi kuşatacak derecelerde geniştir! Ben de o kuşatılacak şeylerdenim!
İlâhî! Benim kusurum ne kadar büyük de olsa, Senin affının yanında küçük kalır!
Sen onları Bana bağışlayıver ey kerem sahibi Allah!
İlâhî! Sen kerem sahibi Allah'sın! Ben ise âciz bir kulum!
Ben günah işler durursam, Sen de bağışlar durursun!
İlâhî! Sen ancak Sana itaatli olanlara rahmet ve merhamet edeceksen, günahkârlar kime sığınacaklar?
İlâhî! Ben bile bile tâatinden uzaklaştım! Sana karşı günah sayılacak yana yöneldim!
Senin şanın, her türlü eksik ve noksan sıfatlardan uzaktır!
Benim üzerimde Senin delilin, af ve keremin büyüktür!
Bana karşı Senin delilin sabittir! Benim ise Sana karşı hiçbir delilim yoktur!
Ben Sana her an muhtacım! Senin ise Bana hiçbir ihtiyacın yoktur!
Sen ancak yaratanım olarak beni bağışlarsın!
Ey duacıların dualarını kabul edenlerin en hayırlısı ve ey ümit bağlananların en üstünü!
İslâmiyet ve Muhammed Aleyhisselam üzerindeki himayen hürmetine Sana yöneliyorum: Benim bütün suçlarımı bağışla!
Benim şu durduğum yerden, bütün hacetlerimi yerine getirmiş, dileklerimi ihsan buyurmuş, temennilerimi gerçekleştirmiş olarak döndür!
İlâhî! Bana öğrettiğin dua ile Sana dua ediyorum!
Bana öğretip verdiğin ümitten beni mahrum etme!

**İlâhî! Karşında huşu ve huzû ile eğilen, kusurlarını itiraf ederek Sana sığınan, gözyaşları akıtarak tevbe eden, haksız davranışlarının bağışlanması ve affedilmesi için yalvaran, umduğuna ermeyi ancak Senden bekleyen, bütün kusurlarına rağmen vakfesinde Senin ihsanından ümidini kesmeyen bu kuluna akşam üzeri ne yapacaksın?
Ey bütün canlıların sığındığı ve bütün mü'minlerin yardımcısı ve koruyucusu!
İyilik edenler Senin rahmetinle kurtulurlar, kötülük edenler de kendi günahlarıyla helak olurlar!
Ey Allah'ım! Senin huzuruna çıktık, Senin civarına konduk!
Ümitlerimiz Sensin, dileklerimiz Senin yanındadır!
Senin ihsanını diler, rahmetini umar, azabından da korkarız!
Kusurlarımızın bütün ağırlığıyla yine Sana kaçıp sığındık!
Senin Beyt-i Haramını ziyaret kasdında bulunduk!
Ey istekçilerin ihtiyaçlarının sahip ve maliki olan Allah!
Ey susup duranların içlerinden geçirdiklerini bilen Allah!
Ey yanıbaşında yardım beklenecek başka Rab bulunmayan Allah!
Ey Kendisinin üstünde korkulacak başka bir yaratıcı blunmayan Allah!
Ey yanına varılacak veziri, rüşvet verilecek kapıcısı bulunmayan Allah!
Ey dilekler çoğaldıkça cömertliği, keremi artan; ihtiyaçlar çoğaldıkça fazi u ihsanı artan Allah!
Ey Allah'ım! Sen her misafiri kondurup ağırlarsın!
Bizler de Senin misafirleriniz! Bizleri cennetine kondurup ağırla!
Ey Allah'ım! Her kafileye bahşiş, her isteyene atiyye verilir; her ziyaretçiye ikram edilir!
Her sevap umucuya sevap verilir!
Senin katındaki mükâfattan her mükâfat dilenene mükâfat, Senin katındaki rahmetten her rahmet dilenene rahmet, Sana yakın olmayı özleyen her özleyiciye yakınlık... ihsan olunur!
Senin af yollarını her arayana da af ve mağfiret buyuru I ur!
Bizler topluca Senin Beyt-i Haramına geldik!
Şu büyük mesâinde vakfeye durduk!
Şu mübarek yerlerde hâzır bulunduk!
Ümidimiz Yüce katındaki sevap ve mükâfata nail olmaktır!
Ümidimizi boşa çıkarma Allah'ım!" [288]**

Peygamberimiz Aleyhisselamın Ümmeti İçin Özel Olarak Dua Edişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Arafat'ta akşam üzeri ümmetinin yarlıganması ve rahmete nail olması için Allah'a pek çok yalvardı. [289] Yüce Allah, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Birbirlerine zulüm, haksızlık edenler hariç olmak üzere, ümmetini bağışladım! [290] Zalimden mazlumun hakkını alacağım!" buyurdu. [291]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey insanlar! Yüce Allah bugün size in'am ve ihsanda bulunup-aranızdaki haklar hariç olmak üzere-sizleri yarlıgadı. İyilerinize diledikleri şeyi verdi" buyurdu. [292]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Cenab-ı Hakk'a:
"Ya Rab! Sen istersen uğradığı zulümden dolayı mazluma cennet verip zalimi de yarlıgamaya kadirsin!" dedi.
Yüce Allah, Arefe günü akşamı, Peygamberimiz Aleyhisselamın bu duasını kabul buyurmadı. [293]

İslâm Dininin Kemâle Erdiğinin ve Müslümanlar Hakkında İlâhî Nimetin Tamamlandığının Müjdelenişi

"...Artık bugün kâfirler dininizden umutlarını kestiler.
Onlardan korkmayınız, ancak Benden korkunuz!
Bugün, sizin dininizi kemâle erdindim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve İslâmiyeti size din olarak seçip kabul ettim" (Mâide: 3) mealli âyet Peygamberimiz Aleyhisselama Cuma günü Araf afta, akşam üzeri nazil oldu. [294]

Yüce Allah'ın Mü'min Kullarını Meleklerine Övüşü

Peygamberimiz Aleyhisselam: "Yüce Allah, Arefie günü akşam üzeri[295] meleklere: 'Şu kullarıma bakınız!
Toz toprak içinde[296] her uzak yoldan[297] Bana geldiler. Onlar rahmetimi umuyor, azabımdan korkuyorlar!
Halbuki, Beni görmüş değillerdir! Acaba görmüş olsalar ne yaparlardı?' buyurdu" dedi.[298]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hac Hakkındaki Açıklaması

Peygamberimiz Aleyhisselam, Arafat'ta bulunduğu sırada, yanına Necd halkından bazı kimseler gelerek:
"Yâ Rasûlallah! Hac nasıldır? Nasıl tamam olur?" diye sordular. [299]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hac Arefe'dir. [300] Arefe günüdür. [301] Arefie günü haccıdır.[302] Arafat günüdür. [303]
Kim Müzdelife gecesi sabah namazından (Tirmizîye göre; fecrin doğuşundan) önce Arafat'a gelirse, o hacca yetişmiş, haccı tamamlamış olur.
Mina günleri üçtür.
Acele edip orada iki gün kalan kimseye günah yoktur. Geciken kimseye de günah yoktur" buyurdu.
Peygamberimiz Aleyhisselamın bu buyruğu bir münadi tarafından da halka tebliğ edildi. [304]
Arafatta Müslümanlardan kimi telbiye etmekte, kimisi de tekbir getirmekte idi. [305]

Arafat Vakfesinde Devesinden Düşüp Ölen Müslüman

Bir adam, Arafat'ta Peygamberimiz Aleyhisselamla vakfe yaparken birdenbire hayvanından düştü, boynu kırılıp hemen öldü. [306] Allah ondan razı olsun!
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onu su ve sidrle yıkayınız ve iki elbise içine kefenleyiniz! Kefene koku saçmayınız! Başını ve yüzünü de örtmeyiniz! Çünkü Allah onu Kıyamet gününde telbiye eder bir halde diriltecektir!" buyurdu. [307]

Arafat'tan Müzdelife'ye Dönüş

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Putlara tapan Cahiliye halkı, güneş batmadan önce, güneş adamların yüzlerinde sarıkları gibi olduğu zaman Arafat'tan dağılırlardı.

Biz, güneş batmadıkça Arafat'tan dağılmayacağız" buyurdu. [308]

"Çünkü Arafat vakfesinde Cebrail Aleyhisselam gelip İbrahim Aleyhisselamı akşam namazı kılınmadan önce acele yola çıkarmıştı. [309]

Güneş tamamıyla battıktan sonra, Peygamberimiz Aleyhisselam, terkisinde Üsâme b.Zeyd olduğu halde Arafat'tan[310] Müzdelifeye doğru hareket etti. [311]

Peygamberimiz Aleyhisselamın gidişi, hızlı gidişle ağır gidiş arası bir gidişti.

Meydan buldukça hayvanını hızlandırmakta[312] ağır gitmek istediği zaman da Kasvâ'nın yularını başı semerin altındaki deliğe çarpacak derecede kasmakta, kum tepeciklerinden birine geldikçe de düzlüğe çıkıncaya kadar dizginini gevşetmekte idi. [313]

Halk da, sağdan soldan akın akın giderlerken, sağa sola çarpıyorlardı. [314]

Peygamberimiz Aleyhisselam bir ara onların hayvanlarını koşturmaya başladıklarını gördü. [315]

Arka tarafında bazı kimselerin de develerini bağıra bağıra azarladıklarını işitti. Onlara kamçısıyla işaret ederek: [316]

"Ey insanlar! Sükûnetli ve yavaş olunuz! [317]

Develeri, atları koşturmak tâ at ve iyilik değildir!" buyurdu. [318]

Bunu halka ilan ettirince, Müzdelife'ye vanp konaklayıncaya kadar, ne insanların, ne de hayvanlarının ayaklarının yerden yükseldiği görüldü. [319]

İnsanı Cehennemden Uzaklaştıracak ve Cennete Yaklaştıracak Ameller

Peygamberimiz Aleyhisselamın vasıflarını öğrenerek Kûfe'den kalkıp gelen Abdullahi'l-Yeşkurî der ki:
"Onu Mina'da aradım.
Bana:
'O, Arafat tadır![1] denildi.
Arafat'a kadar gittim. Arafat yolunda durdum. Kendisini görünce, sıfatlarıyla tanıdım.
Önünde giden bir adam, bana:
'Resûlullahın yolundan çekil![1] dedi.
Resûlullah:
'Bırak adamı! Bakalım ne haceti var?' buyurdu.
Sıkışa sıkışa yanına kadar sokuldum. Hayvanının yularını tuttum ve:
'Yâ Rasûlallah! Ben sana iki şey soracağım: Beni Cehennemden kurtaracak, Cennete koyacak şey nedir?
Beni Cennete yaklaştıracak, Cehennemden uzaklaştıracak ameli bana bildir![1] dedim.
Resûlullah Aleyhisselam, semaya baktıktan sonra başını önüne eğdi.
Sonra da, bana yüzünü döndürüp:
'Eğer sen meseleyi büyütmez, uzatmaz, kısa kesersen, benim söyleyeceklerimi iyice aklında tut:
Allah'a, hiçbir şeyi eş ortak koşmaksızın ibadet et!
Farz olan beş vakit namazı kıl!
Farz olan zekatı ver!
Beytullah'ı haccet!
Ramazan orucunu tut!
Halkın sana yapmasını istemediğin şeyi, sen de onlara yapma!
Çekil artık hayvanın yolundan!' buyurdu." [320]

Akşam ve Yatsı Namazlarının Yatsı Vaktinde Birleştirilerek Kılınışı ve Müzdelife Vakfesi

Müzdelife'ye varılınca bir ezan okundu. [321] Kamet getirildi. [322]
Peygamberimiz Aleyhisselam, bir ezan ve iki kametie[323] önce akşamı, arkasından da yatsıyı toptan; [324] akşamın farzını üç, yatsının farzını iki rekat olarak kıldırdı. [325]
"Akşamla yatsıdan ibaret olan bu iki namaz, şu yerde belli vakitlerinden değiştirilmiştir. Sakın, halk yatsı girmedikçe Müzdelifeye gelmeye çalışmasın!" buyurdu. [326]
Peygamberimiz Aleyhisselam, fecir doğuncaya kadar Müzdelife'de yattı. [327]
Sabah namazını bir ezan ve bir kametle, [328] vaktinden önce, [329] yani alacakaranlıkta kıldırdı[330] ve:
"Sabah namazının vakti (şafağın sökmesine işaretle) şu saattir!" buyurdu. [331]
Sonra, Kasvâya binerek Meş'ar-i Haram'a geldi. [332]
Kuzah* dağının üzerinde durdu ve:
"İşte Kuzah! O vakfe yeridir! [333]
Müzdelife'nin her yeri vakfe yeridir!" buyurdu. [334]
Kıbleye yöneldi. [335]
Allah'a hamd ü sena[336] ve dua etti. [337]
Tekbir getirdi, tehlil ve tevhid okudu.
Ortalık iyice aydınlanıncaya kadar vakfeden ayrılmadı.
'Lebbeyk! Allahümme Lebbeyk!...[1] diyerek tel biyeye devam etti. [338]
Peygamberimiz Aleyhisselam, kendisinin Mina'da atacağı taşları Müzdelife'de toplatıp Akabe cemresine taşıttı.[339]
Peygamberimiz Aleyhisselamın Ümmeti Hakkındaki Duasının Kabul Buyuruluşu

Yüce Allah, Arafat'ta Peygamberi imiz Aleyhisselamın:
"Sen istersen uğradığı zulümden dolayı mazluma Cennet verip, zalimi de yarlıgarsın!" diyerek yaptığı duasına o akşam icabet buyurmamıştı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ertesi günü, Müzdelife sabahında bu husustaki duasını tekrarladı, sonra da güldü.[340]
Ashabdan bazıları , [341] Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer: [342]
"Yâ Rasûlallah! Babam, anam sana feda olsun! Sen bu saatte şurada hiç gülmezdin!? Allah seni hep güldürsün!" dediler. [343]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Yüce Allah iyi olanlarınızı yarlıgadı.
İyilerinizin iyi olmayanlar hakkındaki şefaatini kabul buyurdu.
İnen ilâhî rahmet, onları içine aldı, sonra yeryüzüne dağıldı.
Tevbe edip dilini ve elini günahtan koruyan ve sakınan herkesin üzerine düştü!
Şeytanla askerleri ise, Arafat dağlarının üzerinde:
'Allah onlara bakalım ne yapacak?' diye gözIüyorlardı. [344]
Yüce Allah'ın benim duamı kabul buyurduğunu ve ümmetimi yarlıgadığını öğrenince, şeytan başına toprak saçtı[345] ve:
'Biz zaten uzun zamandan beri onlar hakkında korkup duruyorduk! Nihayet rahmet ve mağfiret gelip onları bürüdü! [346] Eyvah! Mahvolduk!' diyerek çığlıklar kopardılar, [347] dağıldılar. [348]

Onun yaptığı feryada güldüm.
Şeytanın, Bedir günü dışında hiçbir gün, Arefe gününde olduğu kadar, Allah'ın rahmetini indirip büyük günahlardan geçtiğini görünce zelil, hayırdan uzak, hor ve hakir, öfkeli bir duruma düştüğü görülmemiştir!" buyurdu.
"Şeytan Bedir günü ne görmüştü?" diye soruldu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Şeytan Bedir günü Cebrail'in çarpışmak için melekleri sıraladığını görmüştü!" buyurdu.
[349]

Haccın Nasıl Tamamlanmış Olacağı

Urve b. Müferrisü't-Tâî, halkın Peygamberimiz Aleyhisselamla birlikte yaptığı Arafat vakfesine yetişememiş, Arafat'a ancak Peygamberimiz ve halk M üz d e life'd e bulunduğu sırada geceleyin varabilmiş, orada vakfesini yaptıktan sonra Müzdelife'ye dönmüştü. [350]

Urve b. Müferris derki:

"Resûlullah Aleyhisselamı, Müzdelife'de vakfe yaptığı sırada gördüm. Kendisi:

'Kim şu namazımızı şurada bizimle birlikte kılar ve bundan önce de Arafat'ta geceleyin veya gündüzün vakfe yapmış bulunursa, o, haccını tamamlamıştır.

Müzdelife'den dönüş yapılıncaya kadar hac âmiri ile halka yetişebilen kişi, hacca yetişmiştir.

Hac amiriyle halka burada yetişemeyen kişi ise hacca yetişmiş olmaz!' buyurdu. [351]

Namaza çıktığı sırada[352] Resûlullah Aleyhisselamın yanına vardım ve:

'Yâ Rasûlallah! Ben Tayyi'in iki dağından geliyorum! Hayvanımı da, kendimi de yormuş bulunuyorum! Vallahi, üzerinde vakfeye durmadığım bir tepe bırakmadım! Benim için hac olmuş mudur?' dedim. [353]

Resûlullah Aleyhisselam:

'Müzdelife'de sabahlayan, [354] şu namazda bizimle birlikte bulunan, [355] sabah namazını burada bizimle birlikte kılan, [356] şu namazda bize yetişen, [357] şu vakfe yerinde[358] bizimle birlikte vakfe ve bizimle birlikte dönüş yapan, [359] bundan önce de[360] Arafat'a gidip[361] geceleyin veya gündüzün[362] vakfe yapmış, [363] oradan dönmüş bulunan kişi, [364] haccını tamamlamış, ihramdan çıkma devresine girmiş olur!' buyurdu." [365]

Müzdelife'den Mina'ya Dönüş

Müşrikler, güneş doğmadıkça Müzdelife'den Mina'ya dönmezlerve:
"Ey Sedir dağı! Haydi, güneşin ışığı ile parılda!" derlerdi. [366]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Kureyşîler İbrahim Aleyhisselamın ahdine aykırı davrandılar. [367]
Cahiliye halkı, güneş doğduktan sonra adamların yüzlerinde sarıkları gibi olduğu zaman Meş'ar-i Haram'dan, Müzdelife'den dağılır, dönerlerdi.
Biz ise[368] güneş doğmadan Müzdelife'den dağılacak, döneceğiz! [369] Kurbanımız da, putatapan-larınkine aykırıdır!" buyurdu. [370]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Fadl b. Abbas'ı terkisine alarak, güneş doğmadan Müzdelife'den Mina'ya hareket[371] ve orta bir gidişle yola devam etti.
Halk, sağdan soldan akın akın gidiyor, Peygamberimiz Aleyhisselam da onlara:
"Yavaş olunuz ey insanlar! Yavaş olunuz!" buyuruyor[372] ve kendisi:
"Lebbeyk Allahümme lebbeyk!..." diyerek telbiye etmekten geri durmuyordu. [373]

Kulağa, Göze, Dile Sahip Olunup Yarlıganılacak Gün

Fadl b. Abbas, güzel saçlı, ak benizli ve yakışıklı bir gençti.
Peygamberimiz Aleyhisselam giderken, Peygamberimiz Aleyhisselamınyanından birtakım kadınlar geçtiler.
Fadl b. Abbas onlara bakmaya başladı.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam elini Fadl'ın yüzüne tuttu.
Fadl ise, yüzünü öbür tarafa çevirerek bakmaya başladı.
Bu sefier, Peygamberimiz Aleyhisselam da elini öbür tarafa çevirip, Fadl'ın yüzünü tekrar kapadı.
Fadl ise, yüzünü öbür tarafa çevirerek baktı durdu. [374]
Gördüğü güzel kadın ve kızlara bakmaktan kendisini alamayan Fadl b. Abbas'a,[375]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Kardeşimin oğlu!*
Bu gün, kişinin, kulağına, gözüne, diline sahip olupyarıganacağı bir gündür!" buyurdu. [376]
Peygamberimiz Aleyhisselamın Fadl'ın boynunu tutup yüzünü başka tarafa çevirdiğini görünce, Hz. Abbas:
"Yâ Rasûlallan!
Amcanın oğlunun yüzünü ne için çevirdin?" diye sorunca da, ona:
"Birdelikanlı ve bir genç kız gördüm de, aralarına şeytanın girmeyeceğine emin olamadım!" buyur-du. [377]

Halka Sükûnetle Gidişin Tavsiye ve Muhassir'den Toplanacak Cemre Taşlarının Nasıl Atılacaklarının Tarif Edilişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Muhassir vadisine erişip[378] vadiye girince:**

"Cemrede atılacak taşları toplayınız!" buyurdu. [379]

Cemreleri, fiske taşı gibi küçücük taşları parmak arasına alarak taşlamalarını da emretti. [380]

"Bilmiyorum[381] Belki de, bu yılımdan sonra[382] sizinle bir daha buluşamam! [383] Sizi bir daha göre-mem!" buyurdu. [384]

Fiske taşının nasıl atılacağını da, eliyle işaret ederek gösterdi. [385]

Peygamberimiz Aleyhisselam, Muhassir vadisinde hayvanını hızla sürüp büyük cemreye, Akabe cemresine çıkan orta yolu tuttu. Orada bulunan ağacın yanındaki cemreye vardı. [386]

Cemrenin Anlamı, Cemrelerin Yerleri, Hac Amelleri ve Tarihçesi

"Cemre"nin ateş közü, koru, küçük çakıl taşlan ve daha başka mânâları varsa da, burada hac amellerinden cemre ve cemrelerin atıldığı yer mânâsına olup; ilk cemre, orta cemre ve Akabe cemresi diye anılan üç cemredeki taşlamayı, [387] yani küçük çakıl taşlarını belli zamanında belli yerlerde ve belli sayıda atmayı ifade eder. [388]
Cemrelerin üçü de Mina'dadır.
Akabe cemresi, büyük cemre, kurban kesme günü taşlanır. Burası Mina'nın sonundadır. İlk ve orta cemreler ise, Hayf mescidinin yukarısındadır. [389]
Cemre taşlan, Allah'ı zikri tesbit etmek, belirlemek, [390] yedi tekbirin sayısını unutmamak için teşrî kılınmıştır.
Namazın sonunda okunan teşbihlerin sayısını unutmamak için parmakların boğumlarına başvurulması da böyledir. [391]
İbrahim Aleyhisselam, İsmail Aleyhisselamla birlikte Kabe'nin duvarlarını yükseltip:
"Ey Rabbimiz! İbadet edeceğimiz yerleri, hac amellerini bize göster, öğret!" diye dua ettikleri zaman (Bakara: 128), Cebrail Aleyhisselam geldi ve İbrahim Aleyhisselama:
"Kabe'yi tavaf et!" dedi.
İbrahim Aleyhisselamla İsmail Aleyhisselam, Kabe'yi yedi kere tavaf ve H acerü'l-Esved'i istilâm ettiler.
Makam-ı İbrahim arkasında iki rekat namaz kıldılar.
Cebrail Aleyhisselam, Safa ve Merve'den başlayarak bütün hac amellerini ve yerlerini gösterdi. [392]
Safa ile Merve için:
"İşte bu, Allah'ın şeâirinden (ibadet için belirlenen yerlerinden)dir!" dedi. [393]
O sırada, şeytan Safa yanında koşmaya, İbrahim Aleyhisselam da yarışmaya başladı. [394]
Cebrail Aleyhisselam, İbrahim Aleyhisselamı alıp Mina'ya götürdü ve:
"Burası Mina'dır. Halkın hayvanlarını ıhdırdıkları yerdir" dedi. [395]
Akabe cemresine uğradıkları zaman, şeytan Akabe cemresinin yanında İbrahim Aleyhisselama göründü. [396]
Cebrail Aleyhisselam:
"Tekbir getir[397] ve taş at ona!" dedi. [398]
İbrahim Aleyhisselam, küçük çakıllardan ona yedi taş attı, şeytan kayboldu. [399]
Bundan sonra, şeytan, orta, ikinci cemrenin yanında tekrar göründü. [400]
Cebrail Aleyhisselam, İbrahim Aleyhisselama:
"Tekbir getjr. [401] taş at ona!" dedi. [402]
İbrahim Aleyhisselam, şeytana küçük çakıllardan yedi taş attı, şeytan kayboldu.
Şeytan, üçüncü, son ve aşağı cemrenin yanında[403] tekrar göründü. [404]
Cebrail Aleyhisselam, İbrahim Aleyhisselama:
"Tekbir getir! [405] Taş at ona!" dedi. [406]
İbrahim Aleyhisselam da ona fiske taşları gibi yedi taş daha attı. [407]
Şeytan yine kayboldu. [408]
Cebrail Aleyhisselam, İbrahim Aleyhisselamı Müzdelife'ye götürdü ve:
"Burası Meş'ar-i Haram'dır!" dedi. [409]
Daha sonra onu Arafat'a kadar götürdü. [410]
Böylece ona hac amellerini ve yerlerini öğretip. [411] üç kere:

"Sana öğrettiğim şeyleri, [412] hac ibadetlerini ve yerlerini[413] iyice öğrendin mi?" diye sordu.
İbrahim Aleyhisselam:
"Evet!" dedi. [414]
Bunun üzerine, İbrahim Aleyhisselama, insanlara haccı ilan etmesi emrolundu. [415]
İbrahim Aleyhisselam:
"Ne diyerek ilan edeyim?" diye sordu.
Cebrail Aleyhisselam:
"Üç kere, 'Ey insanlar! Rabbinizin davetine icabet ediniz!' de!" dedi. [416]
İbrahim Aleyhisselam:
"Yâ Rab! Sesim buradan insanlara ulaşmaz ki?" dedi.
Yüce Allah:
"Sen seslenip ilan et! Sesini insanlara ulaştırmak Bana düşer!" buyurdu.
Bunun üzerine, İbrahim Aleyhisselam, Makam-ı İbrahim diye anılan taşın üzerine çıkti.
Makam-ı İbrahim o kadar yükseldi, uzadı ki dağlardan daha yüksek ve uzun oldu!
O zaman bütün yeryüzü, dağları, ovaları, karaları, denizleri; insanlara, cinlere İbrahim Aleyhisselamın sesini duyuracak şekilde derlenip toplandı.
İbrahim Aleyhisselam, şehadet parmaklarının uçlarını kulaklarının içine tıkadı.
Yüzünü güneye, kuzeye, doğuya, batıya çevirerek ve güneyden başlayarak:
"Ey insanlar! Beyt-i Atîk'i haccetmeniz size farz kılındı! Rabbinizin davetine icabet ediniz!" diyerek seslenince, yedi kat yerlerin altındakiler, doğu ile batı arasındakiler ve bütün yeryüzünde ki I er:
"Lebbeyk, Allahümme lebbeyk..." diyerek icabet ettiklerini tekrar tekrar bildirdiler.
O zaman İbrahim Aleyhisselamın davetine bir kere icabet etmiş olanlara bir kere, iki kere icabet etmiş olanlara iki kere, üç kere icabet etmiş olanlara üç kere ilââhirih.. haccetmek nasip olur, denil miştir. [417]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Akabe Cemresine Atışı

Peygamberimiz Aleyhisselam Müslümanlara hac amellerini anlatmaya devam etti.
Fiske taşlarının baş ve şehadet parmaklan arasına alınarak atılacağını gösterdi. [418]
"Ey insanlar! Hac amellerinizi nasıl yapacağınızı Benden öğreniniz ve onları ezberleyiniz!
Bilmiyorum! Belki de bu yılımdan sonra bir daha haccedemem! [419]
Dinde taşkınlıktan sakınınız! Çünkü, sizden öncekileri helak eden, ancak dindeki taşkınlıkları idi" buyurdu. [420]
Peygamberimiz Aleyhisselamın Akabe cemresini taşlaması, kurban kesme günü, güneşin doğuşundan sonra idi. [421]
Peygamberimiz Aleyhisselam Mina vadisinin ortasına, aşağıdan yukarıya doğru durdu.
Beytullah'ı soluna, Minayı da sağına aldı.
Büyük cemreye (Akabe cemresine) yöneldi. [422]
Akabe cemresini atıncaya kadar, telbiyeyi kesmedi. [423]
Akabe cemresine biner birer yedi tane fiske taşı attı ve her taşı atarken de, "Allahuekber!" dedi. [424]
Peygamberimiz Aleyhisselam küçük fiske taşlarını baş ve şehadet parmakları arasına alıp birer birer atarken, halk da cemre taşlarını atmaya ve birbirleri üzerine yığılmaya başlamışlardı. [425]
O sırada, Peygamberimiz Aleyhisselamın terkisindeki Fadl b. Abbas, [426] halkın attıkları taşlar Peygamberimiz Aleyhisselama değmesin, onu yaralamasın diye[427] siper oluyor, onu koruyordu. [428]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey insanlar! Birbirinizi öldürmeyiniz!
Sizler, cemre taşları atacağınız zaman, fiske taşları gibi küçüklerini, parmaklarınızın arasında atınız!" buyurdu. [429]
Kudâme b. Abdullah:
"Resûlullah Aleyhisselamı devesinin üzerinde cemreleri atarken gördüm.
Ne vurmak vardı, ne itip kakmak vardı, ne 'Çekil, çekil![1] demek vardı!" demiştir. [430]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Kurban Günündeki Hutbesi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Akabe cemresine yedi taşı attıktan sonra orada durmayıp konak yerine döndü. [431]
Kıblenin sağ tarafına işaret ederek:
"Muhacirler oraya insin,"
Kıblenin sol tarafına işaret ederek:
"Ensar oraya insin! Sair halk da onların çevrelerine insinler!" buyurdu. [432]
Böylece, Muhacirler mescidin önüne, Ensar da mescidin arkasına indiler. [433]
9 Zilhicce Arefe günü Cuma gününe rastladığına göre, [434] 10 Zilhicce Kurban Bayramı günü de Cumartesi gününe rastlamış bulunuyordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, kurban günü[435] devesi Adbâ'nın üzerinde olduğu halde[436] cemrelerin arasına varıp durdu. [437]
Bilal-i Habeşî ile Üsâme b. Zeyd Peygamberimiz Aleyhisselamın yanında bulunuyor, Bilal-i Habeşî devenin yularını tutuyor, Üsâme de ihramını Peygamberimiz Aleyhisselamın başının üzerine kaldırarak Peygamberimiz Aleyhisselamı güneşten (güneşin hararetinden) koruyordu.[438]
Amr b. Hârice de, Peygamberimiz Aleyhisselamın devesinin boyun kökünün önünde dikilmiş duruyor, devenin gevişinden süzülen köpükler Amr b. Hârice'nin iki omuzu arasına dökülüyordu. [439]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra, halka (Arafat hutbesine benzer) uzun bir hutbe irad buyurdu. [440]
Yüce Allah, halkın kulaklarına, Mina'daki konak yerlerinden bile Peygamberimiz Aleyhisselamın hutbesini işitebilecek bir kabiliyet ve hassasiyet vermişti. [441]
Peygamberimiz Aleyhisselam, hutbesinde şöyle buyurdu:
"Ey insanlar! Sözlerimi iyi dinleyiniz ve onları aklınızda tutunuz!
Bilmiyorum, ben belki de bu yılımdan sonra şurada sizinle bir daha buluşamayacağım!
Ey insaniar! [442] Biliyor musunuz; [443] bugün hangi gündür?" diye sordu. [444]
"Allah ve Resûlü daha iyi bilir!" dediler, [445] sustular. [446]
Peygamberimiz Aleyhisselam da sustu. [447]
Peygamberimiz Aleyhisselamın o güne kendi isminden başka bir isim vereceğini sandılar.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Kurban günü değil midir?" diye sordu.
"Evet! [448] Kurban günüdür!" [449] dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Doğru söylediniz! [450] En büyük hac günüdür!" buyurdu. [451]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Biliyor musunuz; [452] bu ay hangi aydır?" diye sordu. [453]
"Allah ve Resûlü daha iyi bilir!" dediler, [454] sustular. [455]
Peygamberimiz Aleyhisselam da sustu. [456]
Peygamberimiz Aleyhisselamın o aya kendi isminden başka bir isim vereceğini sandılar.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Zilhicce değil midir?" diye sordu. [457]
"Zilhicce'dir" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Doğru söylediniz!" buyurdu ve:
"Biliyor musunuz; [458] burası hangi beldedir?" diye sordu. [459]
"Allah ve Resûlü daha iyi bilir!" dediler, [460] sustular. [461]
Peygamberimiz Aleyhisselam da sustu. [462]
Peygamberimiz Aleyhisselamın bu beldeye kendi isminden başka bir isim vereceğini sandılar.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Belde-i Haram değil midir?" diye sordu.
"Evet" dediler. [463]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Doğru söylediniz!" buyurdu[464] ve:
"Haramlıkça en büyük olan gün hangi gündür?" diye sordu.
"Bu günümüzdür!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Haramlıkça en büyük olan ay hangi aydır?" diye sordu.
"Bu ayımızdır!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Haramlıkça en büyük olan belde hangi beldedir?" diye sordu.
"Bu beldemizdir!" dediler. [465]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Rabbinize kavuşacağınız güne kadar, [466] kanlarınız, mallarınız, ırz ve namuslarınız da bu şehrin, bu ayın, bu günün haramlığı ve dokunulmazlığı gibi birbirinize haramdır![467] Allah size bunları haram kılmıştır!" buyurdu. [468]
"Tebliğ ettim mi?" diye sordu.
"Evet!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah'ım! Şahit ol!" dedi. [469]
Müslümanlara da:
"Muhakkak ki, sizler Rabbinize kavuşacaksınız! O da sizleri amellerinizden sorguya çekecektir!" buyurdu[470] ve:
"Tebliğ ettim mi?" diye sordu.
Müslümanlar
"Evet!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah'ım! Şahit ol!" dedi ve Müslümanlara:
"Dikkat ediniz! Kimin yanında bir emanet varsa, onu emanet edene hemen teslim etsin!
Biliniz ki; Cahiliye çağındaki bütün ribâlar (faizler) kaldırılmıştır!
Cahiliye çağındaki bütün kan davaları kaldırılmıştır!
Kaldırdığım ilk kan davanız da, İyas b. Rebia b. Hâris'in kan davasıdır!" buyurdu ve:
"Tebliğ ettim mi?" diye sordu.
"Evet!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah'ım! Şahit ol!" dedi ve:
"Burada bulunanlar, bulunmayanlara da tebliğ etsin!
Biliniz ki; Müslümanın Müslümana herşeyi haram kılınmıştır.

Müslümanın malı-kendisi gönlünden koparak vermiş olmadıkça-başkasına helâl olmaz! [471]
Dikkat ediniz!
Benden sonra, sakın sapkınlık, kâfirlik haline dönmeyiniz ve birbirinizin boynunu vurmayınız! [472]
Bunları, burada bulunanlarınız, bulunmayanlarınıza tebliğ etsin!
Olabilir ki, burada bulunan kimse bunları daha iyi anlar bir kimseye tebliğ etmiş bulunur! [473]
Tebliğ ettim mi? Tebliğ ettim mi? [474]
Ey insanlar! O, nesî denilen ay geriletme işi ancak küfürde bir artma sebebidir ki, onunla kâfirler şaşırtılır.
Onlar onu bir yıl helâl, bir yıl haram sayarlar ki, Allah'ın haram kıldığına sayıca uydursunlar da, Allah'ın haram ettiğini helâl kılsınlar. [475]
Haberiniz olsun ki; zaman, Allah'ın, göklerle yeri yarattığı gündekine benzeyen şekline, eski haline dönmüştür:
Allah katında ayların sayısı onikidir.
Bunlardan dördü haram aylardır.
Üçü birbiri ardınca gelir Zilkade, Zilhicce, Muharrem.
Biri de iki Cumâd ile Şaban arasında bulunan Mudahn ayı Recep'tir" buyurdu. [476]
"Tebliğ ettim mi?" diye sordu.
"Evet!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah'ım! Şahit ol!" dedi, sonra da:
"Ey insanlar! Şüphe yok ki, kadınların sizin üzerinizde hakkı vardır.
Sizin de onlar üzerinde hakkınız vardır.
Sizin onlar üzerindeki hakkınız; döşeğinize hiç kimseye ayak bastırmamaları, istemediğiniz kimseyi izniniz olmadıkça evlerinize sokmamalarıdır.
Eğer onlar aksini yaparlarsa, Allah sizin onları yatakta yalnız bırakmanıza izin vermiştir.
Kendilerini, fazla incitmeyecek derecede, dövebilirsiniz de!
Eğer uysallık ederler, size boyun eğerlerse, onların üzerinizdeki hakkı; mâruf veçhile [yani, memleket âdet ve geleneğine göre] kendilerinin bütün yiyecek ve giyeceğini sağlamaktır.
Çünkü onlar yanınızda zayıf bir durumdadırlar, kendileri için birşeye malik değildirler.
Siz onları ancak Allah emaneti olarak aldınız ve kendileriyle evlenmeyi de Allah'ın kelimesi, emir ve müsaadesiyle helâl edindiniz.
Kadınlar hakkında Allah'tan korkunuz. Onlar hakkında hayır tavsiye ediniz!" buyurdu.
Tebliğ ettim mi?" diye sordu.
"Evet!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah'ım! Şahit ol!" diyerek tebligatına Allah'ı şahit tuttu. [477]
Ve hutbesine şöyle devam etti:
"Şüphe yok ki, Yüce Allah her insanın mirasından hissesini ayırmış, [478] her hak sahibine hakkını vermiştir. [479]
Vâris için, vasiyete gerek yoktur.
Biliniz ki; çocuk kimin döşeğinde doğmuşsa ona aittir.
Zânî için mahrumluk vardır.

Kendisini babasından başkasına nisbet eden kişi veya efendisinden başkasına nisbet eden köle, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lanetine uğrasın!
Allah öylesinin ne tevbe ve nafilesini, ne de fidye ve farizasını kabul eder! [480]
Sadaka ve zekat almak, kendime de, ev halkıma da helâl değildir!" buyurup, devesinin omuzundan bir tüy koparak:
"Buna eşit veya bu ağırlıkta birşey bile olsa da helâl değildir! [481]
Ey insanlar! Muhakkak ki, şeytan şu toprağınızda kendisine tapılmaktan umudunu kesmiş bulunuyor! Fakat, siz, bunun dışındaki ufak-tefek işlerinizde ona uyacak olursanız, bu onu hoşlandırır!
Müslüman Müslümanın kardeşidir ve böylece bütün Müslümanlar kardeştirler!
Müslüman kişiye, kardeşinin kanı da, malı da helâl olmaz! Meğerki, kendisi gönlünden koparak vermiş olsun[482]
Siz, âzası kesik kara bir köle bile tayin edilir de o sizi Allah'ın Kitabıyla yönetirse, onu dinleyiniz ve kendisine itaat ediniz! [483]
Suçlu, kendi suçundan başkasıyla suçlanamaz!
Baba, oğlunun suçu üzerine; oğlu da, babasının suçu üzerine suçlanamaz! [484]
Dikkat ediniz! Siz şu dört şeyi kat'iyyen işlemeyeceksiniz:

1. **Allah'a hiçbir şeyi eş ve ortak tutmayacaksınız!**
2. **Allah'ın haram ve dokunulmaz kıldığı canı haksız yere öldürmeyeceksiniz!**
3. **Zina etmeyeceksiniz!**
4. **Hırsızlıkyapmayacaksınız! [485]**

Ben, 'Lâ ilahe illallah' dedirtinceye kadar insanlarla çarpışmak üzere emrolundum!
Onlar, bunu söyledikleri zaman, kanlarını, mallarını kurtarırlar!
Kendilerinin hesaplan ise Allah'a aittir!
Ben size, sizi doğru yoldan saptırmayacak şeyi, Allah'ın Kitabını bırakmış bulunuyorum" buyurdu.
"Tebliğ ettim mi?" diye sordu.
"Evet!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah'ım! Şahit ol!" dedikten sonra konak yerine döndü. [486]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Kurbanlarını Kesmesi, Kestirmesi

Peygamberimiz Aleyhisselam kurban kesme yerine gidip: [487]
"Burası, kurban kesme yeridir! [488]
Mina'nın her tarafı kurban kesme yeridir[489]
Bütün teşrik günlerinde de kurban kesilir! [490]
Kurbanınızı konakladığınız yerlerde kesiniz! [491]
Mekke'nin bütün caddeleri, yolları da, kurban kesme yeridir!" buyurdu. [492]
Peygamberimiz Aleyhisselam, ömür yıllarının sayısı kadar, [493] kendi eliyle altmışüç deve boğazladıktan sonra, bıçağı Hz. Ali'ye verdi. Geri kalanını da Hz. Ali boğazladı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, her devenin etinden birer parça alınmasını emretti. Bunlar bir çömleğe konularak pişirildi.
Peygamberimiz Aleyhisselam da, Hz.Ali de ondan yediler. [494]
Peygamberimiz Aleyhisselam, develerin etlerini, derilerini ve çullarını fakirlere dağıtmasını Hz. Ali'ye em retti. [495]
"Kurbanların kelle ve ayaklarını kasap ücreti olarak verme!" buyurdu, [496] verilmedi. [497]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Tıraş Oluşu

Peygamberimiz Aleyhisselam, kurbanını kesince, berber çağırdı. [498] Çağrılan berber, Ma'mer b. Abdullah'tı.
Ma'mer b. Abdullah der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam, Mina'da kurbanını kestiği zaman, kendisini tıraş etmemi emretti . [499]
Ustura bıçağımı alıp başucuna dikildim. Yüzüme baktı ve bana:
'Ey Ma'mer! Resûlullah, kulağının yumuşağından itibaren başını, elinde usturan olduğu halde sana teslim etti![1] buyurdu.
'Vallahi yâ Rasûlallah! Hiç şüphesiz, bu vazife bana Allah tarafından ihsan buyurulan bir nimettir!' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Evet! Öyledir![1] buyurdu.
Sonra, Resûlullah Aleyhisselamın başını tıraş ettim." [500]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Kesilen Saçının Müslümanlar Arasında Bölüştürülüşü

Müslümanlar Peygamberimiz Aleyhisselamın kesilen saçından almak için hazırlanmışlardı. [501]
Peygamberimiz Aleyhisselam, eliyle sağ tarafına işaret ederek, berbere:
"Şurayı al!" buyurdu. [502]
Berber, Peygamberimiz Aleyhisselamın başının sağ tarafının saçını kesti. [503]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ebu Talhatü'l-Ensârî'yi çağırdı. [504] Kesilen saçları ona verdi. [505]
Sonra, berbere sol tarafını uzatarak, "Tıraş et!" buyurdu.
Berber orayı da tıraş edince, Peygamberimiz Aleyhisselam Ebu Talha'ya sol tarafının kesilen saçını da verip:
"Halk arasında bölüştür!" buyurdu. [506]
Peygamberimiz Aleyhisselam başını tıraş ettirdiği zaman saçından ilk alan, Ebu Talha oldu. [507]
Sahabiler, Peygamberimiz Aleyhisselamın kesilen saçını yere düşürmemek için çevresini sardılar. [508] Saçının bir tek telini bile ellerinin içinden başka bir yere düşürmediler. [509]
Peygamberimiz Aleyhisselamın kesilen saçından zevcelerine de herkesin payı kadar düştü.
Peygamberimiz Aleyhisselam, bıyık ve yanaklarından kesilenlerle, kesilen tırnaklarının yere gömülmesini emretti. [510]
Müslümanlardan bir kısmı tıraş oldular, bir kısımları da saçlarını kırptırdılar. [511]

Halid b. Velid'in Başında Taşıdığı Şa'r-ı Nebevî ile Zaferler Kazanışı

Peygamberimiz Aleyhisselamın alnının saçı kesildiği zaman, Halici b. Velid:
"Yâ Rasûlallah! Alnının saçını bana ver! Hiç kimseyi bu hususta bana tercih etme! Anam, babam sana feda olsun!" diyerek yalvardı.
Saçlar kendisine verilince, Halid b. Velid, onu gözlerine sürdü ve kalensüvasının (külahının) içinden önüne yerleştirdi. Bu sayede onun karşılaşıp da yenilgiye uğratmadığı bir topluluk yoktu. [512]
Nitekim, Halid b. Velid:
"Ben onu hangi tarafa yöne İttim se, orası fetholundu!" demiştir. [513]
Hz. Ebu Bekir; Uhud'da, Hendek'te, Hudeybiye'de ve karşılaştıkları savaş yerlerinde onun yaptıklarına, bir de şimdiki haline bakarak şaşmakta idi. [514]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Hac Hakkında Sorulan Soruları Cevaplayışı

Peygamberimiz Aleyhisselam, tıraş olduktan sonra güzel koku süründü, gömleğini giyip halk ile oturdu.

Kendisine hac amelleri hakkında sorular sormaya başladılar. [515]

O gün, yapılan hac amellerinin takdim ve tehiriyle ilgili hiçbir soru sorulmadı ki, Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Yapınız! Sakınca yok!" buyurmuş olmasın. [516]

Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Kadınlara tıraş değil, ancak saçlarından kırpmak vardır!" buyurup, [517] kadınların başlarını tıraş ettirmelerini yasakladı. [518]

İfâza Tavafının Yapılışı

Peygamberimiz Aleyhisselam, Kurban Bayramının birinci günü[519] güneşin zevalinden, [520] öğle vaktinden önce[521] hayvanına binerek ifâza tavafını yapmak üzere Beytullah'a gitti. [522]
Müslümanlara da, ifâza tavafına gitmelerini emretti. [523]
Peygamberimiz Aleyhisselam, ifâza tavafını yaptıktan sonra öğle namazını kıldı.
Zemzem kuyusundan zemzem çekip hacılara içirme hizmetinde bulunan Abdulmuttalib oğullarının yanına vardı ve:
"Ey Abdulmuttalib oğulları! Kovalarla su çekiniz!
Eğersikâye hizmetiniz hususunda halkın üşüşüp size galebe çalmayacağından emin olsaydım, ben de sizinle birlikte kovalarla Zemzem suyu çekerdim! [524]
Bana da bir kova su uzatınız!" buyurdu. [525]
Abdulmuttalib oğulları, Peygamberimiz Aleyhisselama hemen bir kova zemzem sundular.
Peygamberimiz Aleyhisselam ondan içti. [526]
Başına da döktü. [527]
Ağzına zemzem alıp kovanın içine püskürdü.
Kovadaki zemzemi kuyuya boşaltın alarmı emretti, boşalttırdı.[528]
Sonra, kendisi devesinin üzerinde, Üsâme b. Zeyd de terkisinde olduğu, [529] Muhacir ve Ensar sahabileri de yanında bulunduğu halde üzüm şerbeti içmeye gitti. [530]
Hz. Abbas'la Abdullah b. Abbas, bir kap içinde üzüm şerbeti sundular.
Peygamberimiz Aleyhisselam ondan içti, artanını da Üsâme'ye verip içirdi. [531]
Üzüm şerbeti hakkında:
"Pek güzel yapmışsınız! Hep böyle yapınız!" buyurdu. [532]
O gün, akşama doğru Minaya döndü.
Teşrik günleri gecelerini Mina'da geçirdi. [533]
Mina gecelerinde gelip Beytullah'ı ziyaret etmekten de geri durmadı. [534]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Mina'da geçirilmesi gereken gecelerin Mina dışında geçirilmesini yasakladı, [535] ancakhayvan güdücülerinin Mina dışında gecelemelerine, [536] cemrelerini de bir gün atıp bir gün bırakarak hayvanların başında kalmalarına izin verdi. [537]
Buna göre; hayvan güdücüleri, kurban kesme günü taşlarını atacaklar, o günden sonraki iki günün taşlamasını da biraraya getirerek o iki günün birinde, yani iki günün birincisinde birini, Mina'dan ayrılma gününde de ikincisini yapabileceklerdi. [538]
Hz. Abbas, hacıların zemzem suyu ihtiyaçlarını karşılama hizmeti dolayısıyla Mina gecelerinde Mekke'de kalmak üzere Peygamberimiz Aleyhisselamdan izin istemişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam ona da izin verdi. [539]
Hz. Abbas'tan başkasına izin vermedi. [540]

Peygamberimiz Aleyhisselamın İkinci ve Üçüncü Gün Cemrelerini Atışı

Peygamberimiz Aleyhisselam, kurban gününü takip eden birinci ve ikinci teşrik günlerinde güneş batıya doğru eğildiği zaman, [541] yürüyerek, [542] Mina mescidinden sonraki[543] ilk cemrenin[544] yanına vardı.
Oraya birer birer yedi tane fiske taşı attı ve her birini atarken:
"Allahuekber" diyerek tekbir getirdi.
Sonra, biraz ileri gidip kıbleye yöneldi ve ellerini kaldırarak dua etti, ayakta duruşunu uzattı.
Sonra, ikinci cemrenin yanına vardı. Oraya da birer bireryedi fiske taşı attı ve her birini atarken tekbir getirdikten sonra vadiyi takip eden sol tarafa inip durdu.
Kıbleye döndü, ellerini kaldırıp dua etti.
Bundan sonra Akabe yanındaki üçüncü cemreye vardı. Oraya da birer bireryedi tane fiske taşı attı ve her birini atarken tekbir getirdi.
Orada durmadı, geri döndü. [545]

Allah Katında En Makbul Cihad

Peygamberimiz Aleyhisselamın cemreleri atmakta olduğu sırada bir adam gelip: "Yâ Rasûlallah! Yüce Allah katında cihadın hangisi daha sevgili, daha makbuldür?" diye sordu. Peygamberimiz Aleyhisselam sustu, cevap vermedi. Adam, üçüncü cemrede Peygamberimiz Aleyhisselamın önünü kesti ve:
"Yâ Rasûlallah! Yüce Allah katında cihadın hangisi daha sevgili, daha makbuldür?" diye tekrar sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Zalim bir âmire karşı hak sözünü söylemendir!" buyurdu. [546]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Allah'tan Mağfiret, Rahmet ve Kalb Zenginliği İsteyen Genci Ebzâ Oğullarından Soruşu

Benî Tücîb kabilesi halkından bir cemaat, Mina'da Peygamberimiz Aleyhisselamla buluştular. [547]
"Biz, Ebzâ oğullarıyız!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Sizinle birlikte bana gelmiş olan genç ne yapıyor?" diye sordu.
"Yâ Rasûlallah! [548] Allah'ın verdiği rızka onun kadar kanaatli ve razı olanını görmemişizdir! [549]
İnsanlar dünyayı aralarında bölüşecek olsalar, o genç ona gözucuyla bile bakmaz!" dediler. [550]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah'a hamd eder, onun hep o hal üzere ölüp gitmesini dilerim!" buyurdu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, bu gencin dileği üzerine:
"Ey Allah'ım! Onu yarlığa, rahmetinle esirge! Onun kalbine de zenginlik ver!" diye dua etmişti. [551]
Tücîb oğullarının bildirdiklerine göre; o genç, aralarında, en iyi bir halde, dünyadan çekingen, Allah'ın kendisine verdiği rızka en razı bir kul olarak yaşamakta devam etmiş; Peygamberimiz Aleyhisselamın vefat üzerine Yemen halkının İslâmiyetten döndükleri sırada ise, Tücîb oğulları içinde kalkıp onlara Allah'ı ve İslâmiyet] anlatmaktan geri durmamış, onun sayesinde kavminden hiçbir kimse İslâmiyetten dönmemiştir. [552]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Mina'daki İkinci Hutbesi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Mina'da ilk hutbesini 10 Zilhicce kurban günü irad buyurmuştu. [553]
İkinci hutbesini ise, kurban kellelerinin yenildiği[554] teşrik günlerinin ortasında ve arasında irad buy urdu. [555]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Zilhicce'nin 12. günü teşrik günlerinin ortasına rastlayan Pazartesi günü, kaba kuşluk vaktinde[556] Kasvâ'nın semerlenmesini emretti.
Üzerine binip cemreler arasına gitti ve orada durdu. [557]
Müslümanlardan, Allah'ın dilediği kadarı da orada toplandı. [558]
Kasvâ'nın yularını Ebu Harretü'r-Rakkâşî'nin amcası tutuyor, halkı Peygamberimiz Aleyhisselam m yanından uzaklaştırıyordu. [559]
Halkın kimisi oturmakta, kimisi ayakta durmakta idi.
Hz. Ali, Peygamberimiz Aleyhisselamın hutbesini halka ulaştırmak için, önünde duruyordu. [560]
O sırada, Haris b. Amr, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına yaklaşıp:
"Yâ Rasûlallan! Babam, anam sana feda olsun! Benim için Allah'tan mağfiret dile!" diye rica etti.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah sizi yarlıgasın!" buyurdu. [561]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra: [562]
"Bugün hangi gündür?" diye sordu.
"Allah ve Resûlü daha iyi bilir!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Teşrik günlerinin ortası değil midir?" diye sordu[563] ve:
"Ey insanlar! Biliyor musunuz, siz hangi aydasınız? Hangi gündesiniz? Hangi beldedesiniz?" diye sordu.
"Haram olan ayda, haram olan günde, haram olan beldedeyiz!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"İşte, kanlarınız, mallarınız ve ırzlarınız da-Rabbinize kavuşacağınız güne kadar-şu ayınızda, şu beldenizde, şu gününüzün haramlığı gibi birbirinize haramdır!
Beni iyi dinleyiniz! Dikkat ediniz!
Sakın zulüm yapmayınız!
Müslüman bir kimsenin malı-kendisi gönlünden koparak vermiş olmadıkça-başkasına helâl olmaz!
Biliniz ki, Cahiliye çağına ait bütün kan, mal davaları ve öğünmeye vesile olan şeyler.. Kıyamet gününe kadar şu ayaklarımın altındadır, hükümsüzdür!
Kaldırdığım ilk kan davası da, Rebia b. Haris b. Abdulmuttalib'in oğlunun davasıdır.
Haberiniz olsun ki, Cahiliye çağına ait bütün ribâ (faiz) alacakları kaldırılmıştır.
Yüce Allah ilk olarak Abbas b. Abdulmuttalib'in riba alacağını kaldırmaya hükmetmiştir.
Re'sü'l-mallarınız (anaparalarınız) sizindir.
Ne bundan fazlasını isteyip zulüm ve haksızlık ediniz, ne de hakkınızdan aşağı alıp mazlum duruma düşünüz. [564]
Biliniz ki; zaman, Allah'ın göklerle yeri yarattığı gündekine benzeyen şekline, eski haline dönmüştür!" buyurdu[565] ve:

"Aslında ayların sayısı Allah katında, Allah'ın Kitabında, tâ gökleri ve yeri yarattığı günden beri oniki aydır.
Onların dördü haram olanlardır. İşte bu, en doğru hesaptır.
O haram olan aylarda kendinize zulmetmeyiniz" (Tevbe: 36) mealli âyeti okudu ve hutbesini şöyle sürdürdü:
"Dikkat ediniz! Benden sonra kâfirlik devrine dönmeyiniz, birbirinizin boynunu vurmayınız!
Haberiniz olsun ki; şeytan, kendisine tapılmaktan umudunu kesmiştir. Fakat o sizi kandırıp azdırmak için aranızda bulunacaktır.
Kadınlar hakkında Yüce Allah'tan korkunuz.
Onlar sizin yanınızda zayıftırlar, kendileri için hiçbir şeye malik değildir!er.
Onların sizin üzerinizde hakkı, sizin de onların üzerinde hakkınız vardır.
Sizin onlar üzerindeki hakkınız, döşeğinize sizden başkasına ayak bastırmamaları, istemediğiniz kimsenin evlerinize girmesine izin vermemeleridir.
Eğer şerlerinden, serkeşliklerinden yılarsanız, onları önce öğütieyiniz.
Vazgeçmezlerse, kendilerini yatakta yalnız bırakınız.
Yine kâr etmezse, fazla incitmeyecek derecede dövünüz!
Onların sizin üzerinizdeki hakkı da, kendilerinin mâruf veçhile (memleket âdet ve geleneğine göre) yiyeceklerini ve giyeceklerini sağlamaktır.
Siz onları ancak Allah'ın bir emaneti olarak aldınız ve kendileriyle evlenmeyi de Yüce Allah'ın kelimesi ve müsaadesiyle helâl edindiniz.
Kimin yanında bir emanet varsa, onu emanet edene teslim etsin!
Tebliğ ettim mi?
Tebliğ ettim mi?
Tebliğ ettim mi?
Bunları, burada bulunan, bulunmayana da ulaştırsın!
Olabilir ki, ulaştırılan, işitenden daha çokyararlanır. [566]
Ey insanlar!
Dikkat ediniz! Sizin Rabbiniz birdir, babanız da birdir.
Şunu da iyi biliniz ki; Arap Arap olmayana, Arap olmayan Araba, beyaz karaya, kara da beyaza-takva hasletinden başka birşeyle-üstün tutulamaz!" buyurdu. [567]
Abdullah b. Abbas'a göre; bunlar, Peygamberimiz Aleyhisselamın ümmetine vasiyeti idi. [568]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah aşkına! Tebliğ ettim mi?
Allah aşkına! Tebliğ ettim mi?" diye tekrar tekrar sorduktan[569] ve tebligatına Yüce Allah'ı da şahit tuttuktan ve bunları burada bulunanların bulunmayanlara da ulaştırmalarını tenbih buyurduktan sonra halk ile vedalaşınca, halk:
"Bu. veda haccıdır!" dediler. [570]

Mina'dan Muhassab'a Gidiş

Peygamberimiz Aleyhisselam, Zilhicce'nin 13., teşrik günlerinin sonuncu günü olan Salı günü, [571] üçüncü gün cemresini atıp, öğleden sonra, [572] Mina'dan Muhassab'a* Ebtah'a hareket etti. [573]

Peygamberimiz Aleyhisselamın azadlısı Ebu Râfi[1], Peygamberimiz Aleyhisselam ve ev halkının yiyecekleri ve eşyalarıyla görevli bulunuyordu. [574]

Peygamberimiz Aleyhisselam emretmediği halde, Ebu Râfi[1], Allahtan olacak ki kendiliğinden gidip Peygamberimiz Aleyhisselamın çadırını Ebtahta kurmuştu. [575]

Orası Mekke'den çıkışa elverişli, kolay bir yerdi. [576]

Peygamberimiz Aleyhisselam gelip oraya indi. [577]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Müslümanlara Öğüt ve Tavsiyeleri

Peygamberimiz Aleyhisselam, Hayf'ta, Muhassab'da bulunduğu sırada Müslümanlara şöyle buyurdu:

"Allah yüzünü aydınlatsın, neşelendirsin o kişinin ki, sözlerimi[578] ezberler, sonra da onu işitmemiş olanlara[579] ulaştırır. [580]

Olabilir ki; onu anlayan, anlamayana taşır.

Olabilir ki; onu anlayan, kendisinden daha iyi anlayana taşır. [581]

İyi biliniz ki; üç şey mü'min ve Müslümanların kalblerine kin ve kıskançlık sokmaz:

1. **Allah'a ihlas üzere amelde bulunmak,**
2. **Müslüman olan[582] âmirlere nasihat[583] ve itaat etmek, [584]**
3. **Müslümanların cemaatine-ki onlar dua ederlerse duaları makbul ve aralarındakine de şamildir-itikad ve salih amelde tâbi olmak." [585]**

Muhassab'da Kılınan Namazlar

Peygamberimiz Aleyhisselam, öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını Muhassab'da kıldıktan ve gecenin başlangıcında yatıp biraz kestirdikten sonra kalktı.[586]

Hz. Âişe'nin Mazereti Yüzünden Yapamadığı Umreyi Yapışı

Hz. Aişe, Medine'den gelirken, Şerifte namazsız hale gelmişti. [587]
Muhassab'da bulunulduğu gece:
"Yâ Rasûlallan! Halk umre ve hac ile dönüyor, ben ise yalnız hac ile dönüyorum!?" dedi. [588]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sen Mekke'ye geldiğimiz gecelerde tavaf yapmamış miydin?" diye sorunca, Hz. Âişe:
"Hayır!" dedi. [589]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Öyle ise kardeşinle Ten'im'e git de umreye niyetlen! [590]
Yapacağınız tavaflardan boşaldıktan sonra sizi şurada beklerim!" buyurdu. [591]
Abdurrahman b. Ebu Bekir, Hz. Âişe'yi devesinin terkisine bindirip Ten'im'e götürdü.
Hz. Âişe orada umreye niyetlendi. [592]
Muhassab'da bulunduğu sırada, dönüp Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gel di. [593]

Veda Tavafının Yapılışı

Müslümanlar, Muhassab'dan her tarafa dağılıp gitmeye yeltenince, Peygam berim iz Aleyhisselam: "Sakın, son varacağı yer Beytullah olmadıkça, hiçbir kimse bir yere gitmesin!" buyurdu. [594] Yalnız namazsız halde bulunan kadına müsaade etti. [595] Peygamberimiz Aleyhisselam 14 Zilhicce Çarşamba günü[596] sabah namazından önce Beytullah'ı tavafa gidileceğini ashabına ilan etti. [597] Hayvanına bindi. [598] Beytullah'a gidip veda tavafını yaptı. [599]

Mekke'de Üç Günden Fazla Kalınamayacağı

Peygamberimiz Aleyhisselama bir zât, Mekke'de kalmak için sormuştu. Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Mekke, kalma yeri değildir. [600]

Muhacirin hac ibadetlerini yerine getirdikten sonra Mekke'de kalacağı müddet üç gecedir!" buyurdu. [601]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Sa'd b. Ebi Vakkas'ı Ziyaret ve Teselli Edişi

Sa'd b. Ebi Vakkas, Veda Haccında Peygamberimiz Aleyhisselamla birlikte bulunuyordu. Öyle bir hastalığa,[602] ağnya[603] tutuldu ki, ondan ancak ölmekle kurtulabileceğini sanıyordu. [604]
Peygamberimiz Aleyhisselam, onun ziyaretine gitti. [605]
Sa'd b. Ebi Vakkas, Peygamberimiz Aleyhisselamı görünce ağladı ve:
"Yâ Rasûl allan! Hicret edip ayrılmış bulunduğum bir yerde öleceğim!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hayır! İnşaallah ölmeyeceksin!" buyurdu. [606]
Elini onun alnına koydu; yüzünü, göğsünü ve kamını sığadı. [607]
Sa'd b. Ebi Vakkas, Peygamberimiz Aleyhisselamın elinin serinliğini kalbinde hemen hissetti. [608]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Sa'd b. Ebi Vakkas'a:
"Sen kalbinden hasta bir adamsın.
Sakîflerin kardeşi Haris b. Kelede doktorluk yapan bir adamdır.
Medine'nin Acve hurmasından yedi tane alıp onları çekirdekleriyle birlikte ezerek macun yapsın. Sonra da, onu sana içirsin!" buyurdu. [609]
Sa'd b. Ebi Vakkas:
"Yâ Rasûlallah! Hicret edip ayrılmış bulunduğum biryerde, ben de Sa'd b. Havle'nin öldüğü gibi öleceğim diye korkuyorum!
Benim şifa bulmam için Allah'a dua et! [610]
İnsan hicret edip ayrılmış bulunduğu biryerde ölmeyi istemez, değil mi?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet!" buyurdu[611] ve:
"Allah'ım! Sa'd'a şifa ver!" diyerek dua etti. [612]
Sa'd b. Ebi Vakkas:
"Yâ Rasûlallah! Arkadaşlarım buradan gidecekler de, [613] ben hicret edip çıkmış olduğum bir yurtta ölüp[614] onlardan geride mi kalacağım?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hayır! Sen geride kalmayacaksın! Allah'ın nzasını umduğun dereceni arttıracak ve yükseltecek birtakım ameller işleyeceksin! [615]
Umarım ki; sen, ölmeyip geride kalacak, çok yaşayacaksın!
Müslüman topluluklarına yararın, başkalarına ise zararın dokunacaktır!" buyurdu. [616]
"Allah'ım! Sa'd'a şifa ver ve onun hicretini tamamla! [617]
Allah'ım! Ashabımın hicretlerini tamamla! Onlan izleri sıra geri çevirme!" diyerek yalvardı.
Sa'd b. Havle'nin ölümüne de üzüldü. [618]
Sa'd b. Ebi Vakkas:
"Yâ Rasûlallah! Hastalığım, gördüğünüz ağır dereceye varmış bulunuyor!
Ben ise servet sahibiyimdir. [619] Pek çok servetim vardır. [620]
Bir kızımdan başka vârisim de yoktur. [621]
Servetimin tümünü tasadduk edip yoksullara dağıtayım mı?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hayır!" buyurdu. [622]

Sa'd b. Ebi Vakkas:
"Üçte ikisini tasadduk edeyim mi?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hayır!" buyurdu.
Sa'd b. Ebi Vakkas:
"Üçte birini?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Üçte bir! Eh, üçte bir de epeyce şeydir!
Senin vârislerini zengin bırakman, onları aç bırakıp halka avuç açtırmandan hayırlıdır! [623]
Muhakkak ki, sen Allah'ın hoşnutluğunu arayarak yapacağın bir tasaddukla da ecir ve sevaba erersin. [624]
Servetinden harcadığın şey senin için sadaka olur. [625]
Aileni geçindirmen, senin için sadaka olur.
Ev halkını geçindirmen, senin için sadaka olur. [626]
Hatta kadınının ağzına verdiğin lokmada bile sana ecir vardır!" buyurdu. [627]

Sa'd b. Ebi Vakkas'ın Hastalıktan Kurtulup Uzun Müddet Yaşaması

Peygamberimiz Aleyhisselam tabib Haris b. Kelede'ye:
"Sa'd'ı hurmalarla tedavi et! Vallahi, ben onun bunlarla iyileşeceğini umuyorum!" buyurdu ve: "Senin yanında şu Acve hurmalarından biraz var mı?" diye sordu. Haris b. Kelede: "Evet!" dedi.
Sa'd b. Ebi Vakkas için hurmayı şöyle karıştırıp pişirdi.
Onu tereyağı ile bollaşürdıktan sonra Sa'd b. Ebi Vakkas'a içirince, Sa'd b. Ebi Vakkas, bağından boşanır gibi, hastalığından kurtuluverdi. [628]
Sa'd b. Ebi Vakkas, Hicretin 55. yılına kadar yaşadı.
Her yıl servetinin zekatını verirdi. Vefat ettiği zaman vârislerine 250.000 dirhem bırakmıştı . [629]
Yüce Allah ondan razı olsun![630]

Peygamberimiz Aleyhisselamla Müslümanların Medine Yolunu Tutmaları

Peygamberimiz Aleyhisselam ve Müslümanlar, veda tavafını yaptıktan sonra, hep birlikte Medine yolunu tuttular. [631]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Culte Gadîr-i Humm mevkiinde konakladı. [632] Oradaki iki ağacın altlan süpürülüp temizlendi. [633]
Semüre ağacının üzerine bir elbise gerilerek güneşin sıcağından korunmak üzere Peygamberimiz Aleyhisselam için gölgelik yapıldı. [634] Peygamberimiz Aleyhisselam, orada öğle namazını kıldı. [635] Müslümanlara hitap etmek üzere ayağa kalktı.
Allah'a hamd ü senada bulundu. [636]
O gün Kıyamet gününe kadar olup bitecek şeyleri hiçbirini bırakmaksızın haber verdi. [637] Va'z ve nasihatta bulundu.
Sonra da:
"Ey insanlar! Bilesiniz ki, ben de ancak bir insanımdır.
Çok sürmez, Yüce Rabbimin elçisi bana gelecek ve ben de onun davetine icabet edeceğim!
Ben size iki ağır emanet bırakıyorum: Onların birincisi Yüce Allah'ın Kitabıdır ki, onun içinde hidayet ve nur vardır.
Yüce Allah'ın Kitabını tutunuz ve ona sımsıkı sarılınız!
İkincisi de Ehl-i Beytim dir, ev halkı m dır.
Ehl-i Beytim hakkında size Allah'ı hatırlatın m.
Ehl-i Beytim hakkında size Allah'ı haürlatınm.
Ehl-i Beytim hakkında size Allah'ı haürlatınm!" buyurdu. [638]
"Ey insanlar! Siz ne üzerine şehadet edersiniz?" diye sordu.
"Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına şehadet ederiz!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sonra?" diye sordu.
"Muhammed Aleyhisselamın da Allah'ın kulu ve resûlü olduğuna şehadet ederiz!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sizin velîniz kimdir?" diye sordu.
Müslümanlar
"Bizim velîlerimiz, Allah ve Allah'ın Resûlüdür!" dediler. [639]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ey insanlar! [640] Benim mü'minlere öz nefislerinden önce geldiğimi biliyorsunuz, değil mi?" diye sordu.
"Evet[641] yâ Rasûlallah!" dediler. [642]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Benim mü'minlere öz nefislerinden önce geldiğimi biliyorsunuz, değil mi?" diye tekrar sordu.
Müslümanlar
"Evet!" dediler. [643]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam Hz. Ali'nin elinden tutup:
"Ben kimin mevlâsı* isem, Ali de onun mevlâsıdır! [644] Allah'ım! Ona dost olana dost ol! Düşman olana düşman ol! [645] Ona yardım edene yardım et!" diyerek Allah'a yalvardı. [646]
Hz. Ömer, Hz. Ali'yle karşılaşınca:

"Ey Ebu Talib'in oğlu! Ne mutlu sana!
Sen, sabahladığında da, akşamladığında da, erkek kadın bütün mü'minlerin mevlâsısındır!" diyerek onu tebrik etti. kutladı. [647]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Zülhuleyfe'de Konaklayışı ve Medine'ye Girerken Dua Edişi

Peygamberimiz Aleyhisselam, Zülhuleyfe'ye gelip Muames'te konakladı. [648]
Zaten Peygamberimiz Aleyhisselam Medine'den Mekke'ye giderken Şecere yolunu tutar, [649] Şecere mescidinde namaz kılardı. [650]
Mekke'den dönüp Medine'ye girerken de[651] Muarres yoluyla girer, geceyi vadinin ortasındaki Zülhuleyfe'de geçirir, [652] sabah namazını kılar, sabahleyin Medine'ye hareket ederdi. [653]
Peygamberimiz Aleyhisselam hacdan veya umreden ya da bir gazadan dönerken yüksek bir yere, bir dağ eteğine veya bir bayıra çıktıkça üç kere tekbir getirir, sonra da:
"Bir olan Allah'tan başka ilah yoktur. O'nun eşi ortağı yoktur! Mülk O'nundur! Hamd O'na mahsus-tur! [654] O, diriltir, öldürür. O, hiç ölmeyen diridir. Hayır, yalnız O'nun elindedir. O herşeye kadirdir.
Biz dönenleriz, tevbe edenleriz, ibadet edenleriz, Rabbimize hamd edenleriz.
Yüce Allah va'dini yerine getirdi. Kuluna yardım etti. Toplanmış olan kabileleri tek başına bozguna uğratıp dağıttı!" diyerek dua eder[655] ve bunu Medine'ye girinceye kadar tekrarlar dururdu. [656]
Peygamberimiz Aleyhisselam Muarres yoluyla bu dönüşünde de böyle yaptı.
Medine'yi görünce, üç kere tekbir getirip duasını tekrarladı . [657]
Peygamberimiz Aleyhisselam ev halkının yanına geceleyin ansızın girmezdi.
Ya akşam üzeri, ya da sabahleyin girmeyi âdet edinmişti. [658]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Medine'ye girince, devesini Mescidin kapısında ıhdırdıktan sonra, Mescide girdi. Mescidde iki rekat namaz kılıp evine döndü.[659]

---

[1] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1089, İtan Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ.c. 2,s. 189, Ahmed b. Hanbel,Müsned,c.3,s.1 34,Tirmizî, Sünen,c. 3, s. 179-1 80.
[2] İbn Sa'd, c. 2, s. 184, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 192, Hâkim, Müstedrek, c. 2, s. 331.
[3] İbn İshak.İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 253.
[4] Vâkıdı, c.3,s. 1089, İbn Sa'd, c. 2, s. 172.
[5] Beizar ve TaberânPden naklen Heysemî, Meanau'z-zevâid, c. 3, s. 237.
[6] İbn İshak.c.4, s. 253, Taberî, Târih, c. 3, s. 170, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 109.
[7] Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 3, s. 1 04-1 05.
[8] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c.1, s. 1 86, Zürkânf, c. 3, s. 104-105.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/119-120.
[9] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1088, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 172, Müslim, Sahih, c. 2, s. 887, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 183, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1022, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 375, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1 , s. 368, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 109, Taberî, Târîh, c. 3, s. 1 67.
[10] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 248, Vâkıdî, c. 3, s. 1088, İbn Sa'd.c. 2, s. 172, Taberî, c. 3, s. 1 67.
[11] İbn İshak, c. 4, s. 248, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 320, Taberî, c. 3, s. 167 Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 110-111.

[12] Vâkıdî, c.3, s. 1088, İbn Sa'd, c. 2, s. 172-173, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 320, Müslim , c. 2, s. 887, Ebu Dâvud, c.2, s. 183.
[13] Mesâf, Sünen, c. 5, s. 164.
[14] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 231, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 149, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 308, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 3, s. 106.
[15] İbn İshak, c. 4, s. 248, Taberî, c. 3, s. 167.
[16] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 21 3.
[17] İbn Sa'd, c. 2, s. 175, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 110, Buhârî, c. 2, s. 1 47, Ebu Dâvud, c. 2, s. 151.
[18] İbnİshak,c.4,s. 248.
[19] Belâiurf, c. 1, s. 368.
[20] Vâkıdî, c. 3, s. 1090, İbn Sa'd, c. 2, s. 177.
[21] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 320, Müslim, c.2, s. 888-889, Ebu Dâvud, c. 2, s. 184, İbn M âce, c. 2, s. 123, Dârimî, Sünen, c. 1,5.376.
[22] Vâkıdî, c. 3, s. 1090, İbn Sa'd, c. 2, s. 173.
[23] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1 091.
[24] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 146.
[25] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 248, Vâkıdî, c. 3, s. 1089, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 173.
[26] Vâkıdî, c. 3, s. 1089, İbn Sa'd, c. 2, s. 173.
[27] İbn Sa'd, c. 2, s. 173.
[28] Buhârî, c. 2, s. 143, Müslim, Sahih, c. 2, s. 918, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 272 Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s.112.
[29] Buhârî, c. 2, s. 143-144.
[30] İbn Sa'd, c. 2, s. 175, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 111, Buhârî, c. 2, s. 147, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 151.
[31] Vâkıdî, c. 3,s.1O89.
[32] Vâkıdî, c. 3, s. 1089, İbn Sa'd, c. 2, s. 175, Buhârî, c. 2, s. 147, Ebu Dâvud, c. 2, s. 151 .
[33] Vâkıdî, c. 3, s. 1090.
[34] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 24, Buhârî, c. 2, s. 144, Ebu Dâvud, c.2, s. 159, İbn Mâce,c.2, s. 991.
[35] Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 1 090, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 173, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 1 47.
[36] İbn Sa'd, c. 2, s. 173, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 150.
[37] Müslim, c.2, s. 887.
[38] İbn Sa'd, c. 2, s. 177, İbn Mâce, c. 2, s. 965.
[39] Buhârî, c. 2, s. 147.
[40] İbn Sa'd, c. 2, s. 175, Buhârî, c. 2, s. 147.
[41] İbn Sa'd, c. 2, s. 177, İbn Mâce, c. 2, s. 965.
[42] İbn Sa'd, c. 2, s.1 75-176, Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 320, c. 4,s. 175, Buhârî, c. 2, s. 147, Müslim, c. 2, s. 905, Ebu Dâvud, c.2,s.158-159,Tirmizî, c.3, s. 184 İbn Mâce, c. 2, s. 989.
[43] Müslim, c. 2, s. 871.
[44] Mâlik, Muvatta', c. 1, s. 335, İbn Sa'd, c. 2, s. 174-175, Müslim , c. 2, s. 876.
[45] Mâlik, c. 1, s. 334, Ebu Dâvud, c. 2, s. 163, Tirmizî, c.3, s. 191-192, İbn Mâce, c. 2,5.975, Dârimî, c. 1,s.365.

[46] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 1 92, İbn Mâce, c.2, s. 975.
[47] Ebû Hanfte, Müsned, s. 24, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 4, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 145-146, Müslim, Sahih, c. 2, s. 834, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 165, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 194-195, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 977, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 363.
[48] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 320, Müslim, c. 2, s. 887, Ebu Dâvud, c. 2, s. 183, İbn Mâce, c. 2, s. 977, Dârimî, c. 1, s. 375.
[49] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 21 3.
[50] Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 1 092.
[51] Sem hûdf, Vefâu'l-vetâ, c. 4, s. 1222.
[52] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 3, s. 221.
[53] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 240, Müslim, Sahih, c. 2, s. 915.
[54] Ebu Dâvud, Sünen, c.2, s. 142-143, Müslim, c. 2, s. 974.
[55] Mâlik, Muvatta', c. 1, s. 422, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1097.
[56] Mâlik, c.1, s. 422, Vâkıdî, c. 3, s. 1097, Ebu Dâvud, c. 2, s. 143.
[57] Ebu Dâvud, c.2, s. 143.
[58] Mâlik, c.1, s. 422, Vâkıdî, c. 3, s. 1097, Müslim, c. 2, s. 974, Ebu Dâvud, c. 2,5.143.
[59] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 232, Heysemî, c. 3, s. 320, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 239.
[60] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1 093.
[61] Vâkıdî, c. 3, s. 1093, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 344, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 164, İbn Mâce, Sünen, c.2, s. 978.
[62] Vâkıdî, c. 3, s. 1093.
[63] Vâkıdî, c. 3, s. 1094, İbn Mâce, c. 2, s. 978, Hâkim, Müstedrek, c. 1, s. 453-454, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 239.
[64] Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 344, Ebu Dâvud, c. 2, s. 164, Hâkim , c. 1, s. 454, İbn Kayyım , c. 3, s. 239.
[65] Vâkıdî, c. 3, s. 1093-1094.
[66] Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 344, Ebu Dâvud, c. 2, s. 164, İbn Mâce, c. 2, s. 978, Hâkim, c.1, s. 454, İbn Kayyım, c. 3, s. 239.
[67] Vâkıdî, c. 3, s. 1 094, Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 344, Ebu Dâvud, c. 2, s. 164, İbn Mâce, c.2, s. 978, Hâkim, c. 1,s.454, İbn Kayyım, c. 3, s. 239.
[68] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s.344, Ebu Dâvud, Sünen,c. 2, s. 164, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 978, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 239.
[69] Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 1 093-1094, Ebu Dâvud, c. 2, s. 164, İbn Mâce, c. 2, s. 978 Hâkim, Müstedrek, c. 1, s. 454.
[70] Vâkıdî, c. 3, s. 1093.
[71] Vâkıdî, c. 3, s. 1094, Ahmed, c. 6, s. 344, Ebu Dâvud, c. 2, s. 164, İbn Mâce, c. 2, s. 978, Hâkim, c. 1, s. 455, İbn Kayyım , c.3, s. 239.
*** Çekirdeği çıkarılmış hurma, sadeyağı veya kuru yoğurtla iyice karıştın larak yapılan bir yemektir (Ahm ed b. Hanbel, c. 3, s. 99, Kâmûsu'l-muhft, c. 2, s. 217).**
[72] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1 093-1095.
[73] Mâlik, Muvatta', c. 1, s.349, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1095, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 214, Müslim, Sahîh, c. 2, s. 862-863, Ebu Dâvud, c.2, s. 163.
[74] Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 168.

[75] Mâlik, c.1, s. 349, Vâkıdî, c. 3, s. 1095, Buhârî, c. 2, s. 21 4, Müslim, c. 2, s. 862-863, Ebu Dâvud, c. 2, s. 163.
[76] Vâkıdî, c. 3, s. 1095.
[77] Vâkıdî, c. 3, s. 1096.
[78] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 1, s. 79-80.
[79] Vâkıdî, c. 3, s. 1096.
[80] İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 965.
[81] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1 097.
[82] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 232, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 3, s. 320, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 230.
[83] Vâkıdî, c. 3, s. 1097.
[84] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 173.
[85] Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 273, Buhârî, c. 1, s. 77, Müslim , c. 2, s. 873, Ebu Dâvud, c. 2, s. 153-154, İbn Mâce, c. 2, s. 988, Taberî, c. 3, s. 168.
[86] Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 1097.
[87] Vâkıdî, c. 3, s. 1097, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 16, Buhârî, c. 2, s. 154.
[88] Buhârî, c. 2, s. 154, Müslim, Sahih, c. 2, s. 919, Ezrakî, c.2, s. 203.
[89] Müslim, c.2, s. 919, Ezrakî, c. 2,5.203.
[90] Ezrakî, c. 2, s. 203.
[91] Buhârî, c. 2, s. 154, Müslim, c. 2, s. 919, Ezrakî, c. 2, s. 203.
[92] Müslim, c. 2. s. 919. Ezrakî. c. 2. s. 203. Nesâf. c. 5. s. 199.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/120-131.
[93] Vâkıdî, c. 3, s. 1097, İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 2, s. 173.
[94] Vâkıdî, c. 3, s. 1097, İbn Sa'd, c. 2, s. 173, Tıımizf, Sünen, c. 3, s. 209, İbn Mâce,c.2, s. 981.
[95] BeyhakPden naklen Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 5, s. 158.
[96] İbn Kayyım, *lâ*du'l-mead, c. 3, s. 263.
[97] Vâkıdî, c.3, s. 1097, İbn Sa'd, c. 2, s. 173, Ahmed, c. 2, s. 14, Buhârî, c. 2, s. 154, Müdim, c. 2, s. 913, Ebu Dâvud, c. 2, s. 174, Tirmizî, c. 3, s. 209, Dârimî, c. 1, s. 397.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/131.
[98] Vâkıdî, c. 3, s. 1097, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 152, İbn Kayyım, c. 3, s. 264.
[99] Vâkıdî, c. 3, s. 1097, İbn Sa'd, c. 2, s. 173, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 152, İbn Kayyım, c. 3, s. 264, Heysemî, c. 3, s. 238.
[100] Vâkıdî, c. 3,5.1097.
[101] Vâkıdî, c. 3, s. 1097, İbn Sa'd, c. 2, s. 173, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 152, İbn Kayyım, c. 3, s. 264, Heysemî, c. 3, s. 238.
[102] İbn Sa'd, c. 2, s. 173, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 152, İbn Kayyım, c. 3, s. 264.
[103] Vâkıdî, c. 3, s. 1097, İbn Sa'd, c. 2, s. 173, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 152.
[104] Vâkıdî, c. 3, s. 1097, İbn Sa'd, c. 2, s. 173, Hâkim, Müstedrek, c. 1, s. 455.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/131.
[105] Vâkıdî, c. 3, s. 1097, Ibn Sa'd, c. 2, s. 173.
[106] Vâkıdî, Megâzî,c.3,s. 1097.
[107] Hâkim, Müstedrek, c. 1 , s. 455, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 158-159.
[108] Vâkıdî, c. 3, s. 1098.
[109] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 3, s. 240.

[110] Vâkıdî, c.3, s. 1098, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 173, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 320, Müslim, SahıVı.c.
2, s. 887, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1023, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 376, Hâkim, c.1, s. 455.
[111] İbn Sa'd, c. 2, s. 178, Ebu Dâvud, c. 2, s. 179, İbn Hazm, s. 82-85.
[112] Vâkıdî, c.3, s. 1098, Ahmed, c. 3, s. 320, Müslim, c. 2, s. 887, İbn Mâce, c. 2, s. 1023 Dârimî, c. 1 , s. 376, Hâkim, c.1 , s. 455.
[113] Ahmed, c. 3, s. 320.
[114] Hâkim, c. 1, s. 455, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 159.
*** Makam-ı İbrahim , İbrahim Aleyhisselam in üzerine basıp insanları hacca çağırdığı ve üzerinde iki ayağının gömülm üş izi bulunan mübarek bir taş olup, halen Kabe mescidinde belli yerinde durmaktadır (Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 67-68).**
[115] Ahmed, c. 3, s. 320, Müslim , c. 2, s. 887.
[116] Vâkıdî, c. 3, s. 1098, İbn Sa'd, c. 2, s. 173, Ahmed, c. 3, s. 320,Nesâf, Sünen, c. 5, s. 236.
[117] Müslim, c. 2, s. 887, Ebu Dâvud, c. 2, s. 183, İbn Mâce.c. 2, s. 1023, Dârimî, c. 1, s. 376.
[118] Vâkıdî, c. 3, s. 1098, Ahmed, c. 3, s. 320, Müslim, c. 2, s. 887, Ebu Dâvud, c. 2, s. 183, İbn Mâce, c. 2, s. 1023, Dârimî, c. 1 ,s.376, Nesâf, c.5, s. 236.
[119] Nesâf, c.5, s. 236.
[120] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 320, Müslim, Sahîh, c. 2, s. 887, E bu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 183, Tirmizî, Sünen, c.
3, s. 216, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1023, Nesâf, Sünen, c. 5, s. 236, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 376.
[121] Vâkıdî, M egâzf, c.3, s. 1098, Ahmed, c. 3, s. 320, Müslim , c. 2, s. 888, Ebu Dâvud, c. 2, s. 183, İbn Mâce, c. 2, s. 1023, Nesâf, c. 5, s. 236, Dârimî, c. 1, s. 376
[122] Vâkıdî, c. 3, s. 1098, Ahmed, c. 1, s. 28, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1 , s. 334, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 3, s. 241.
[123] Ahmed, c. 1, s. 28, Heysemî, c. 3, s. 241.
[124] Vâkıdî, c. 3, s. 1098, Ahmed, c. 1, s. 28, Heysemî, c. 3, s. 241.
[125] Vâkıdî, c. 3, s. 1098.
[126] Ahmed, c.1, s. 28, Ezrakî, c. 1, s. 334, Heysemî, c. 3, s. 241.
[127] Vâkıdî, c. 3, s. 1098, Ahmed, c. 1, s. 28, Ezrakî, c. 1, s. 334, Heysemî, c. 3, s. 241 .
[128] Vâkıdî, c. 3, s. 1098.
[129] Vâkıdî, c. 3, s. 1098, Ahmed, c. 1, s. 28, Ezrakî, c. 1, s. 334, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 5, s. 159, Heysemî, c. 3, s. 241 .
[130] Ahmed, c. 1, s. 28, Ezrakî, c. 1, s. 334, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 159, Heysemî, c. 3, s. 241.
[131] Ezrakî, c. 1.S.334.
[132] Vâkıdî, c. 3, s. 1098, Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 34.
[133] Vâkıdî, c. 3, s. 1098, Abduırezzak, c. 5, s. 34, Ezrakî, c. 1,s.333.
[134] Abdurrezzak, c. 5, s. 34, Ezrakî, c. 1, s. 333.
[135] Vâkıdî. c. 3. s. 1098. Abdurrezzak. c. 5. s. 34. Ezrakî. c. 1. s. 333-334.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/132-134.
[136] Vâkıdî, c. 3, s. 1098.
[137] Vâkıdî,c.3, 1098, Ahmed, c. 3, s. 320, Müslim, c. 2, s. 888, Ebu Dâvud, c. 2,s.183İbn Mâce, c. 2, s. 1023, Nesâf, c.5, s. 235, Dârimî, c. 1, s. 376.

[138] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 320, Müslim, Sahih, c. 2, s. 888, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 183-184, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1023, Nesâf, Sünen, c. 5, s. 235 Dârimî, Sünen, c. 1, s. 376.
[139] Müslim, c. 2, s. 888.
[140] Ahmed, c. 3, s. 320, Nesâf, c. 5, s. 240, İbn Hazin, Haccetü'l-vedâ, s. 83.
[141] Vâkıdî, M egâzf, c. 3, s. 1099, Ahmed, c. 3, s. 320, Müslim , c. 2, s. 888, E bu Dâvud, c. 2, s. 184, İbn Mâce, c. 2, s. 1023,Nesâf, c. 5, s. 240, Dârimî, c. 1, s. 376.
[142] Ebu Dâvud, c. 2, s. 184, İbn Mâce, c. 2, s. 1023, Nesâf, c. 5, s. 240, Dârimî, c. 1, s. 376.
[143] Vâkıdî, c. 3, s. 1099, Ahmed, c. 3, s. 320, Müslim, c. 2, s. 888, Ebu Dâvud, c. 2, s. 184, İbn Mâce, c. 2, s. 1023, Nesâf, c. 5, s. 240, Dârimî, c. 1, s. 376.
[144] Ahmed, c. 3, s. 320.
[145] Vâkıdî, c. 3, s. 1099, Ahmed, c. 3, s. 320, Müslim, c. 2, s. 888, Ebu Dâvud, c. 2, s. 1 84, İbn Mâce, c. 2, s. 1023, Dârimî,c.1,s.376.
[146] Nesâf, c. 5, s. 244.
[147] Vâkıdî, c. 3, s. 1099, Ahmed, c. 3, s. 320, Müslim, c. 2, s. 888, Ebu Dâvud, c. 2, s. 184, İbn Mâce, c. 2, Nesâf, c.5, s. 236, Dârimî, c. 1 , s. 376.
[148] Vâkıdî, c. 3, s. 1099, Ahmed, c. 6, s. 404-405, 421, 422, Dârekutm, Sünen, c. 2, s. 255, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 3, s. 247-248, E bu'l-Fidâ, el Bidâye, c. 5, s. 1 60.
[149] Ahmed, c. 3, s. 320, Müslim, c. 2, s. 888, Ebu Dâvud, c. 2,184, İbn Mâce, c. 2, s. 1023, Nesâf, c. 5, s. 244, Dârimî, c. 1 , s. 376.
[150] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1099.
[151] Vâkıdî, c. 3, s. 1099, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 421-422, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 3, s. 247-248.
[152] Vâkıdî, c. 3, s. 1099, İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 4, s. 68-69, Heysemî, c. 3, s. 248.
[153] Vâkıdî, c. 3, s. 1099, Ahmed, c. 3, s. 320, Müslim, Sahîh, c. 2, s. 888, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 184, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1023, Nesâf, Sünen, c. 5, s. 240, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 376.
[154] Ahmed, c. 3, s. 320, Müslim, c. 2, s. 888, Nesâf, c. 5, s. 241.
[155] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 5, s. 163.
[156] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 265.
[157] Ahmed, c. 3, s. 320, Buhârî, Sahîh, c. 2, s. 170.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/134-136.
[158] Ahmed,c.3, s. 366, Müslim, c. 2, s. 907, Nesâf, c. 5, s. 245.
[159] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 320, Müdim, Sahih, c. 2, s. 888, 907, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 184, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1023, Nesâf, Sünen, c. 5, s. 245 Dârimî, Sünen, c. 1, s. 376.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/136.
[160] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 5, s. 168.
[161] Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 1099, İtan Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 173.
[162] Vâkıdî, c. 3,5.1099-1100.
[163] Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 167, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1,5.267.
[164] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 308-309.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/136-137.
[165] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.4, s. 249.

[166] Ahmed.c.3, s. 320, Müdim, Sahih, c. 2, s. 888, Ebu Dâvud, c. 2, s. 148, İbn Mâce, c. 2, s. 1024, Dârimî, c.1, s. 376.
*** Zilhicce'nin sekizinci gününe Terviye günü denir (İbn Esîr, Nihâye, c. 2, s. 280).**
[167] Vâkıdî, c. 3, s. 11 00, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 173.
[168] Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 1101.
[169] Vâkıdı. c. 3. s. 11 00. İbn Sa'd. Tabakâtü'l-kübrâ. c. 1. s. 148.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/137-138.
[170] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 267.
[171] Vâkıdî, c. 3, s. 11 01.
[172] Müslim, Sahih, c. 2, s. 889, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 184, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1024, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 376.
[173] Vâkıdî, c. 3, s. 1101, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 173, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 212, Tıımizf, Sünen, c. 3, s. 228, İbn Mâce, c. 2, s. 1000.
[174] Ebu Dâvud, c. 2, s. 212, Tirmizî, c. 3, s. 228, Dâıimi", c. 1, s. 399.
[175] Vâkıdî, c. 3, s. 11 01, Ebu Dâvud, c. 2, s. 212, Tirmizî, c. 3, s. 228, İbn Mâce, c. 2, s. 1024.
[176] Vâkıdî, c. 3, s. 11 01, Ezrakî, c. 2, s. 173.
[177] Vâkıdî, c. 3, s. 11 01, Müslim, c. 2, s. 889, Ebu Dâvud, c. 2, s. 184-185, İbn Mâce, c. 2, s. 1024, Dârimî, c. 1.S.376.
[178] İbn Sa'd, c. 2, s. 173.
[179] İbn Kayvım, c. 3, s. 267.
[180] İbn Sa'd, c. 2, s. 173.
*** Nemine; Arafat'ın doğusunda harap bir köydür (İbn Kayyım, c. 3, s. 275).**
[181] Müslim, c. 2, s. 889, Ebu Dâvud, c. 2, s. 185, İbn Mâce, c. 2, s. 1024, Dârimî, c. 1.S.376.
[182] Vâkıdî, c. 3, s. 11 01, İbn Kayyım, c. 3, s. 267.
[183] Vâkıdî, c. 3, s. 11 01, Dârimî, c. 1, s. 376.
[184] İbn Kayyım, c. 3, s. 267.
**** Dabb yolu, Müzdelife'den Arafat'a giden kısa yol olup, Musa Aleyhisselam m yoludur (Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 2, s. 193).**
[185] Ezrakî, c. 2, s. 193, İbn Kayyım, Zâd.c. 3, s. 267.
***** Hacıların vakfe yeri olan Arafat'a Arafat denilmesi, Hz. Âdem'le Hz. Havva'nın burada buluştukları veya Cebrail Aleyhisselamın Hz. İbrahim "e burada hac amellerini öğretip "Anladın mı?" diye sorduğu, onun da "Anladım!" diye cevap verdiği içindir (Yak ût, M u'cem u'l-bül dan, c. 4, s. 1 04, F fruzâ bâdf, Kâm üs, c. 3, s. 1 79). Arafat, hem H arem di sj di r, hem de M eş'ar (hac ib adetle ri için belirlenmiş) yerdir. Arafat'ın hududu, Harem dışı olan Ürene üzerinde yükselen dağdan Vesik'a doğru uzanan Arafat dağlarına ve bu dağların Arafat vadisiyle birleştiği yere kadar olan sahadır (Ezrakî, c. 2, s. 194, Yâkût, c. 4, s. 104).**
[186] Vâkıdî, c. 3, s. 11 01, İbn Sa'd, c. 2, s. 173, Ezrakî, c. 2, s. 193.
[187] Buhârî, Sahîh, c. 2, s. 1 74, Müslim, c. 2, s. 933, İbn Mâce, c. 2, s. 1024.
[188] Vâkıdî, c. 3, s. 11 02, Müslim, c. 2, s. 889, Ebu Dâvud, c. 2, s. 181, İbn Mâce, c. 2, s. 1024, Dârimî, c. 1,s.377.
[189] Vâkıdî, c. 3, s. 11 02.
[190] Vâkıdî, c. 3, s. 11 03.
[191] Müslim, c. 2, s. 889, Ebu Dâvud, c. 2, s. 185, İbn Mâce, c. 2, s. 1024, Dârimî, c. 1,s.377.

[192] Vâkıdî, c. 3, s. 11 01, Müslim, c. 2, s. 889, Ebu Dâvud, c. 2, s. 185, İbn Mâce, c. 2, s. 1024, Dârimî, c. 1, s. 377.
[193] Hâkim, Müstedrek, c. 1 , s. 462.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/138-140.
[194] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 187-188.
[195] İbn Sa'd, c. 2, s. 188, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 28, Buhârî, c. 5,5.188.
[196] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 11 02, Müslim , Sahih, c. 2, s. 889, Ebu Dâvud, c. 2, s. 185 İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1024, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 377.
[197] İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferfd, c. 2, s. 110.
[198] Ahmed, c. 5, s. 30, Ebu Dâvud, c. 2, s. 168.
[199] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre,c.4, s. 250, İbn Abdi Rabbih, c. 2, s. 11 0, Taberî, Târih, c. 3, s. 168.
[200] İbn İshak, c. 4, s. 250, Taberî, c. 3, s. 168.
[201] İbn İshak, c. 4, s. 250, İbn Abdi Rabbih, c. 2, s. 110, Taberî, c. 3, s. 168.
[202] Vâkıdî, c. 3, s. 11 03.
[203] İbn İshak, c. 4, s. 250, Vâkıdî, c. 3, s. 1103, İbn Abdi Rabbih, c. 2, s. 110, Dârimî, c. 1, s. 65, Taberî, c. 3, s. 1 69.
[204] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 262.
[205] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 262.
[206] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 251.
[207] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 30.
[208] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre,c.4, s. 250, İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferfd, c. 2, s. 110, Taberî, Târîh, c. 3, s. 169.
[209] İbn İshak, c. 4, s. 250, Vâkıdî, c. 3, s. 1103, Ahmed, c. 5, s. 30, Müslim, c. 2, s. 889, Ebu Dâvud, c. 2, s. 185, İbn Mâce, c. 2, s. 1024-1025, Dârimî, c. 1, s. 377 İbn Abdi Rabbih, c. 2, s. 110, Taberî, c. 3, s. 169.
[210] Ahmed, c. 5, s. 412, İbn Mâce, c. 2, s. 1016.
[211] Ahmed, c. 5, s. 412.
[212] Ahmed, c. 5, s. 412, İbn Mâce, c. 2, s. 1016.
[213] Ahmed, c. 5, s. 412.
[214] İbn Mâce, c. 2, s. 1016.
[215] Ahmed, c. 5, s. 412, İbn Mâce, c. 2, s. 1016.
[216] Ahmed, c. 1, s. 384, 453, Müslim, c. 4, s. 1796.
[217] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1,s.453, Müslim, c. 4, s. 1 796, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1016.
[218] Ahmed, c. 5, s. 4128, Müslim, Sahîh, c. 4, s. 1 796, İbn Mâce, c. 2, s. 1016.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/140-143.
[219] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 252.
[220] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 209.
[221] İbn İshak, c. 4, s. 252.
[222] İbn Esîr, c.2, s. 209.
[223] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 252.
[224] İbn İshak, c. 4, s. 250, Ahmed b.Hanbel, Müsned.c.S, s:. 30.
[225] Ahmed, c. 5, s. 30.
[226] Ahmed, c. 5, s. 30, İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferfd, c. 4, s. 57.

[227] **Ahmed, c. 5, s. 30.**
[228] **Ahmed, c. 5, s:. 30, İbn Abdi Rabbih, c. 4, s:. 57.**
[229] **Ahmed, c. 5, s:. 30.**
[230] **İbn İshak, c. 4, s:. 250-251, İbn Abdi Rabbih, c. 2, s:. 110, Taberî, Târih, c. 3, s:. 169.**
[231] **Vâkıdî, Megâzî, c.3, s:. 1103, Ahmed, c. 3, s:. 225, c. 4, s:. 80, Dârimî, c. 1, s:. 65, Yâkubî, Târih, c. 2, s:. 109.**
[232] **Vâkıdî, c. 3, s. 11 03, Müslim, c. 2, s. 889, Ebu Dâvud, c. 2, s. 185, İbn Mâce, c. 2, s. 1025, Dârimî, c. 1,s.377.**
[233] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s:. 251, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1103, Müslim , Sahih, c. 2, s. 889, Ebu Dâvud, Sünen, c.**
2, s. 185, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s:. 1025, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 377, İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferfd, c. 4, s. 57, Taberî, Târih, c.3, s. 169.
[234] **İbn İshak, c. 4, s. 251.**
[235] **İbn İshak, c. 4, s. 251, İbn Abdi Rabbih, c. 4, s. 57, Taberî, c. 3, s:. 169.**
[236] **İbn İshak, c. 4, s. 521, İbn Abdi Rabbih, c. 4, s. 57.**
[237] **Vâkıdî, c.3, s:. 1103, Müslim, c.2, s. 889, Ebu Dâvud, c. 2, s:. 1 85, İbn Mâce, c. 2, s:. 1025, Dârimî, c.2, s. 377, İbn Abdi Rabbih, c. 4, s. 57.**
[238] **İbn İshak, c. 4, s. 251, Vâkıdî, c. 3, s. 1103, Müslim, c. 2, s. 889, Ebu Dâvud, c. 2, s. 185, İbn Mâce, c. 2, s. 1025, Dârimî, c. 1, s. 367, İbn Abdi Rabbih, c.4, s. 57, Taberî, c. 3, s. 169.**
[239] **İbn İshak, c. 4, s. 251, İbn Abdi Rabbih, c. 4, s:. 57, Taberî, c. 3, s:. 159.**
[240] **İbn Abdi Rabbih, c. 4, s. 57.**
[241] **İbn İshak, c. 4, s. 251, Vâkıdî, c. 3, s. 1103, Müslim, c. 2, s. 890, Ebu Dâvud, c. 2, s. 185, İbn Mâce, c. 2, s. 1025, Dârimî, c. 1, s. 377, İbn Abdi Rabbih, c. 4, s. 57, Taberî, c. 3, s. 169.**
[242] **İbn İshak, c. 4, s. 251, İbn Abdi Rabbih, c. 4, s. 58.**
[243] **İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferfd, c. 4, s. 58.**
[244] **İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 251, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1103, Müslim , Sahih, c. 2, s. 890, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 1 85, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1025, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 377, İbn Abdi Rabbih, c. 4, s. 58.**
[245] **İbn İshak, c. 4, s. 251, İbn Abdi Rabbih, c. 4, s. 58, Taberî, c. 3, s. 159.**
[246] **İbn İshak, c. 4, s. 251, Vâkıdî, c. 3, s. 1103, Müslim, c. 2, s. 890, Ebu Dâvud, c. 2, s. 185, İbn Mâce, c. 2, s. 1025, Dârimî, c. 1, s. 377, İbn Abdi Rabbih, c. 4, s. 58, Taberî, c. 3, s. 159.**
[247] **İbn İshak, c. 4, s. 251, İbn Abdi Rabbih, c. 4, s. 58.**
[248] **İbn Abdi Rabbih, c. 4, s. 58.**
[249] **İbn İshak, c. 4, s. 251, Vâkıdî, c. 3, s. 1103, Müslim, c. 2, s. 890, Ebu Dâvud, c. 2, s. 185, İbn Mâce, c. 2, s. 1025, Dârimî, c. 1, s. 377, İbn Abdi Rabbih, c. 4, s. 58, Taberî, c. 3, s. 169.**
[250] **İbn İshak, c. 4, s. 251, İbn Abdi Rabbih, c. 4, s. 58, Taberî, c. 3, s. 159.**
[251] **İbn İshak, c. 4, s. 251, Taberî, c. 3, s. 169.**
[252] **İbn Abdi Rabbih, c. 4, s. 58.**
[253] **İbn İshak, c. 4, s. 251, İbn Abdi Rabbih, c. 4, s. 58, Taberî, c. 3, s. 169.**
[254] **İbn İshak, c. 4, s. 251, Taberî, c. 3, s. 169, Beyhakî, Delâil, c. 5, s. 448.**

[255] İbn İshak, c. 4, s. 251, Vâkıdî, c. 3, s. 1103, Müslim, c. 2, s. 890, Ebu Dâvud, c. 2, s. 185, İbn Mâce, c. 2, s. 1025, Dârimî, c. 1, s. 377, İbn Abdi Rabbih, c. 4, s. 58, Taberî, c. 3, s. 169, Beyhakî, c. 5, s. 448.
[256] İbn İshak, c. 4, s. 251, Mâlik, Muvatta', c. 2, s. 589, Taberî, c. 3, s. 169, Beyhakî, c. 5, s. 448, Zehebî, Megâif, s. 589.
[257] İbn Abdi Rabbih, c. 4, s. 58.
[258] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 251-252, Taberî, T ârfh, c.3, s. 169.
[259] İbn İshak, c. 4, s. 252, İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferfd, c. 4, s. 58, Taberî, c. 3, s. 169.
[260] İbn Abdi Rabbih, c. 4, s. 58.
[261] İbn Abdi Rabbih, c. 4, s. 58, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 110.
[262] İbn İshak, c. 4, s. 253, İbn Abdi Rabbih, c. 4, s. 58.
[263] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 185, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 381.
[264] İbn Sa'd, c. 2, s. 185, Ahm ed, c. 4, s. 381, 402, 403.
[265] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1103, Müslim, Sahih, c. 2, s. 890, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 185, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1025, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 377.
[266] İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferfd, c. 4, s. 58.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/144-149.
[267] Vâkıdî, c. 3, s. 11 02, Ebu Dâvud, c. 2, s. 185, İbn Mâce, c. 2, s. 1025, Dârimı.c.1 , s. 377.
[268] Vâkıdî, c. 3, s. 11 02.
[269] Vâki cif, c. 3, s. 11 02, Ebu Dâvud, c. 2, s. 185, İbn Mâce, c. 1, s. 1025, Dârimî.d , s. 377.
[270] Vâkıdî, c. 3, s. 11 02, Müslim, c. 2, s. 890, Ebu Dâvud, c. 2, s. 185, İbn Mâce, c. 2, s. 1025, Dârimî, c. 1.S.377.
[271] Vakıdf. c. 3. s. 1102.
[272] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/149-150.
[273] Müslim, Sahîh, c. 2, s. 890, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 185, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1025, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 377,
[274] Vâkıdî,Megâzî,c.3,s. 1102.
[275] Vâki cif, c. 3, s. 11 03, Ebu Dâvud, c. 2, s. 189, Tirmizî, c. 3, s. 230, Mesâi, Sünen, c. 5, s. 255.
[276] İbn İshak, İbn Hisam, Sîre,c.4, s. 253, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 1 57, Tirmizî, c. 3, s. 232.
[277] İbn İshak, c. 4, s. 253, Vâkıdî, c. 3, s. 1103, Ahmed, c. 1, s. 157, Ebu Dâvud, c. 2, s. 193-194, İbn Mâce, c. 2, s. 1001- 1002.
[278] Hâkim, Müstedrek, c. 1 , s. 465.
[279] Ahmed, c. 3, s. 85.
[280] Ahmed, c. 5, s. 209, Nesâf, c. 5, s. 254.
[281] Mâlik,Muvatta',c1, s. 215, 421-423, Vâkıdî, c. 3, s. 1104, Tirmizî, c. 5, s. 572, Begavî, c. 1, s. 128, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 174-175.
[282] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1104, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 210, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 472, Gazalf, İhyâu Ulûmi'd-dfn, c. 1, s. 332, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 268, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 3, s. 252.
[283] Ahmed, c. 1, s. 166, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 5, s. 175.
[284] Tirmizî, c. 5, s. 537, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 175, İbn Kayyım, c. 1, s. 268.

[285] BeyhakPden naklen E bu'l-Fidâ, c. 5, s. 1 74-1 75, Gazalf, İhya, c. 1, s. 332.
[286] Gazalf, İhyâu Ulümi'd-dfn, c. 1, s. 332.
[287] Taberânf, M u'cem u's-sağfr, c. 1, s. 247, Gazalf, İhyâu Ulûm i'd-dfn, c. 1, s. 332-333, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 1 75-1 76, Heysem f, Mecmau'z-zevâid, c. 3, s. 352.
[288] Gazali, İhyâu Ulûmi'd-dfn, c. 1, s. 333.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/150-154.
[289] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 14.
[290] Ahmed,c.4, s. 14, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 5, s. 176.
[291] İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1002, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 176.
[292] Abdurrezzak, Musannef, c. 5, s. 1 7, TaberânPden naklen Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 3, s. 256.
[293] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 14, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1002, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 176.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/154-155.
[294] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 188, Ahmed, c. 1, s. 28, Tirmizî, Sünen, c. 5, s. 269.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/155.
[295] Ahmed,c.2, s. 224.
[296] Abdurrezzak, c. 5, s. 16, Ahmed, c. 2, s. 224.
[297] Abdurrezzak, c. 5, s. 16.
[298] Müslim, Sahih, c. 2, s. 983, Hâkim, Müstedrek, c. 1, s. 464, Begavf, Mesâbırıu's-sünne, c. 1, s. 128.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/155-156.
[299] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 309.
[300] Ahmed, c. 4, s. 309, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 237, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1 003 Nesâf, Sünen, c. 5, s. 264.
[301] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 179, Ahmed,c.4, s. 309, EbuDâvud, Sünen, c. 2, s. 196.
[302] Ahmed,c.4, s. 335.
[303] İbn Sa'd, c. 2, s. 179, *fihm* ed, c. 4, s. 309-310.
[304] İbn Sa'd, c. 2, s. 179, Ahmed, c. 4, s. 309-310, 335, Ebu Dâvud, c. 2, s. 196, Ti im izf, c. 3, s. 237, İ bn Mâce, c. 2, s. 1003, Nesâf, c. 5, s. 264-265.
[305] Ahmed,c.3, s. 110, Buhârî, Sahîh, c. 2, s. 174, Müslim, c. 2, s. 933.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/156.
[306] Müslim, c. 2, s. 865, Nesâf, c. 5, s. 196.
[307] Ahmed, c. 1, s. 215, Buhârî, c. 2, s. 217, Müslim , c. 2, s. 866-867, Tirmizî, c. 3, s. 286, İbn Mâce, c. 2, s. 1030, Nesâf, c. 5, s. 196.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/157.
[308] Begavf, Mesâbıhu's-sünne, c. 1, s. 129, Heysem t, Mecmau'z-zevâid, c. 3, s. 255.
[309] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 4, s. 7.
[310] Ahmed b.Hanbel, Müsned.c.1, s. 72, 75, Müslim, Sahih, c. 2, s. 890, E bu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 190, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 3, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1 025, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 377.
[311] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1105, Begavf, c. 1, s. 128.

**[312] Mâlik, Muvatta', c.1 , s. 392, Vâkıdı, c. 3, s. 1105, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 180, Ahmed, c. 5, s. 205, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 176, Müslim, c. 2, s.
636, Ebu Dâvud, c. 2, s. 191 .**
[313] Müslim, c. 2, s. 890-891, Ebu Dâvud, c. 2, s. 185, İbn Mâce, c. 2, s. 1025-1026, Dârimî, c. 1,3.377.
[314] Ahmed, c.1, s. 72,EbuDâvud, c. 2, s. 190, Tirmizî, c. 3, s. 232.
[315] Ahmed, c.1, s. 235.
[316] Buhârî, c. 2, s. 176.
[317] Vâkıdî, c.3, s. 1105, Ahmed, c. 1, s. 269, Buhârî, c. 2, s. 176, Ebu Dâvud, c. 2, s. 190 İbn Mâce, c. 2, s. 1026, Dârimî, c.1, s. 377.
[318] Ahmed, c.1, s. 269, Buhârî, c. 2, s. 177, Ebu Dâvud, c. 2, s. 190.
[319] Ahmed. c.1. s. 251.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/157-158.
[320] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 383-384.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/158-159.
[321] Vâkıdî, Megâzî, c.3,s. 1106, Tıımizf, Sünen, c. 3, s. 236, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1005, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 377, Ezrakî, Ahbâru M ekke, c. 1, s. 197.
[322] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 177, Müslim, Sahih, c. 2, s. 934, EbuDâvud, Sünen, c. 2, s. 191, İbn Mâce, c. 2, s. 1 005, Dârimî, d.s.377.
[323] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1106, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 1 86.
[324] Mâlik, Muvatta'.d, s. 401, Ahmed b.Hanbel, Müsned.c.5, s. 202, Buharı, Sahih, c. 2, s. 177, Müslim, Sahih, t 2, s. 937.
[325] Müslim, c. 2, s. 937, Ebu Dâvud, c. 2, s. 192.
[326] Bu hân, c. 2, s. 179.
[327] Ahmed, c. 1, s. 75,1 57, Müslim, c. 2, s. 891, İbn Mâce, c. 2, s. 1026.
[328] Müslim, c. 2, s. 891, Ebu Dâvud, c. 2, s. 186, İbn Mâce, c. 2, s. 1026, Dârimî, c. 1,5.377.
[329] Ahmed, c. 1, s. 426, Buhârî, c. 2, s. 179, Müslim, c. 2, s. 938, Nesâf, Sünen, c. 5, s. 262.
[330] Müslim, c. 2, s. 938, .
[331] Buhârî, c. 2,5.179.
[332] Müslim, c. 2, s. 891, Ebu Dâvud, c. 2, s. 186, İbn Mâce, c. 2, s. 1026, Dârimî, c. 1,s. 377.
*** Müzdelife'de sabah namazından sonra üzerinde haalan n dua ettikleri bir dağdır (Nevevf, Tehzfbü'l-esmâ, c. 2, s. 110).**
[333] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 75, 81, Tirmizî, c. 3, s. 232.
[334] Vâki dr, c. 3, s. 11 07, Ahmed, c. 1, s. 81, Tirmizî, c. 3, s. 232, Nesâf, c. 5, s. 265.
[335] Müslim, c. 2, s. 91,EbuDâvud, t 2, s. 186.
[336] Ebu Dâvud, c. 2, s. 186, İbn Mâce, c. 2, s. 1020.
[337] Müslim, c. 2, s. 891.
[338] Nesâf, c. 5, s. 265.
[339] VâkidL c. 3. s. 11 07.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/159-160.
[340] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 14-15, Ibn Mâce, c. 2, s. 1002.
[341] Ahmed, c. 4, s. 15.
[342] İbn Mâce, c. 2, s. 1 002.
[343] Ahmed,c.4, s. 15, İbn Mâce, c. 2, s. 1002.

[344] Abbduırezzak, Musannef, c. 5, s. 17, TaberânPden naklen Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 3, s. 256-257, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye.c.S, s. 176-177.
[345] Ahmed,c.4, s. 15, İbn Mâce, c. 2, s. 1002.
[346] Abdutrezzak,c.5, s. 17, Heysemî, c. 3, s. 257, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 176-177.
[347] Abdurrezzak.c.S, s. 17, Ahmed, c. 4, s. 15, İbn Mâce, c. 2, s. 1002, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 176-177, Heysemî, c. 3, s. 257.
[348] Abdurrezzak,c.5, s. 17, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 177, Heysemî, c. 3, s. 257.
[349] Mâlik. Muvatta'. c. 1. s. 422. Abdurrezzak. Musannef. c. 5. s. 17-18.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/160-161.
[350] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 15.
[351] Nesâf, Sünen, c. 5, s. 263.
[352] Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 238.
[353] Ahmed, c. 4, s. 15,EbuDâvud, c. 2, s. 196, Tirmizî, c. 3, s. 238, Nesâf, c. 5, s. 263.
[354] Ahmed, c. 4, s. 15.
[355] Ahmed, c. 4, s. 15, Tirmizî, c. 3, s. 238, Dârimî, c. 1, s. 387.
[356] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 179, Nesâf, c. 5, s. 260.
[357] EbuDâvud,c.2, s. 197.
[358] Ahmed, c. 2, s. 261, Nesâf, c. 5, s. 260.
[359] Ahmed, c. 4, s. 15, Tirmizî, c. 3, s. 239, Nesâf, c. 5, s. 264.
[360] İbn Sa'd, c. 2, s. 179, Ahmed, c. 4, s. 15,EbuDâvud, c. 2, s. 197, Tirmizî, c. 3, s. 239, Nesâf, c. 5, s. 264, Dârimî, c.1 ,s. 387.
[361] Ahmed, c. 4, s. 261, Ebu Dâvud, c. 2, s. 197, Nesâf, c. 5, s. 264, Dârimî, c. 1, s. 387.
[362] İbn Sa'd, c. 2, s. 1 80, Ahmed, c. 4, s. 15, Ebu Dâvud, c. 2, s. 197, Tirmizî, c. 2, s. 139, İbnMâce,c.2, s. 1004, Nesâf, c. 5, s. 264, Dârimî, c.1, s. 387.
[363] Tirmizî, c. 3, s. 239, Nesâf, c. 5, s. 264.
[364] Ahmed, c. 4, s. 15, İbn Mâce, c. 2, s. 1004, Nesâf, c. 5, s. 264.
[365] İbn Sa'd, c. 2, s. 180, Ahmed, c. 4, s. 1 5, Ebu Dâvud, c. 2, s. 197, Tirmizî, c. 3, s. 39, İbn Mâce, c. 2, s. 1004, Nesâf, c. 5, s. 264, Dârimî, c.1, s. 387.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/162-163.
[366] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1107, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 54, Buhârî, Sahîh, c. 2, s. 179, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 194, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 242, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1006, Nesâî, Sünen. c. 5. s. 265.
[367] Vâkıdî, c. 3, s. 11 07.
[368] Begavf, Mesâbıtıu's-sünne, c. 1, s. 129, BeyhakPden naklen Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 5, s. 1 83.
[369] Begavî, c. 1, s. 129.
[370] Bega'vf, c. 1, s. 129, Ebu'l-Fidâ, c. 5,s. 183.
[371] Müslim, c. 2, s. 891, Ebu Dâvud, c. 2, s. 186, İbn Mâce, c. 2, s. 1026, Dârimî, c. 1,5.377.
[372] Ahmed.c.1, s. 76,81.
[373] Vâkıdî, c. 3, s. 11 08, İbn Sa'd, c. 2, s. 180, Ahmed, c. 1, s. 210-211, Müslim, c. 2, s. 931-932, Nesâf, c. 5, s. 268.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/163-134.
[374] Müslim, c. 2, s. 891, Ebu Dâvud, c. 2, s. 186, İbn Mâce, c. 2, s. 1026, Dârimî, c. 1, s. 377.

[375] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1, s. 157, 211, 251, Buhârî, Sahîh, c. 2, s. 218, Ebu Dâvud, Sünen. c. 2. s. 161-162. Timnizî. Sünen. c. 3. s. 332-333.
*** Hz. Abbas, Peygamberimiz Aleyhisselamın hem amcası, hem de sütkardeşi idi.**
[376] Ahmed, c. 1, s. 329.
[377] Ahmed. c. 1. s. 157. Tirmizî. c. 3. s. 233.
**** Muhassir; Mina ile Müzdelife arasında ve fakat ne Mina'dan ne de Müzdelife'den sayılmayan bir vadidir (Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 62, İbn Kayyım, Zâd, c. 1, s. 275). Kabe'yi yıkmak için gelen Ashab-ı Fil, bu vadiye gelip konunca meşhur fil çökmüş, olanca zorlamalara rağmen ileri gitmemişti. Ashab-ı Fil de bu vadide Allah'ın gazabına uğramışlar ve helak olmuşlardı (İbn Kayyım, c. 1, 274-275).**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/164.
[378] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 180, Ahmed, c. 1, s. 157, Müslim, c. 2, s. 891, Ebu Dâvud, c. 2, s. 186, Timnizî, c. 3, s. 232, İbn Mâce, c. 2, s. 1026, Dârimî, c. 1, s. 377
[379] İbn Sa'd, c. 2, s. 180, Ahmed, c. 1, s. 210, Müslim, c. 2, s. 932, Nesâî, c. 5, s. 267-269.
[380] Ahmed, c. 3, s. 367, Tirmizî, c. 3, s. 234, Dârimî, c. 1, s. 379, Begavî, c. 1, s. 129.
[381] Ahmed, c. 3, s. 367, Dârimî, c. 1, s. 379.
[382] Ahmed, c. 3, s. 367, Tirmizî, c. 3, s. 234, Begavî, c. 1, s. 129.
[383] Ahmed, c. 3, s. 367.
[384] Tirmizî, c. 3, s. 234, Begavî, c. 1, s. 129.
[385] Ahmed, c. 1, s. 213, Müslim, c. 2, s. 932, Nesâî, c. 5, s. 267.
[386] Müslim, c. 2, s. 891-892, Ebu Dâvud, c. 2, s. 186, Nesâî, c. 5, s. 367.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/165.
[387] Ffruzâbâdf, Kâmûsu'l-muhft, c. 1, s. 407.
[388] Kâsânf, Bedâyiu's-sanâyi', c. 2, s. 1 62.
[389] Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 2, s. 162.
[390] Tirmizî, c.3, s. 246.
[391] Bedrüddin Aynf, Umdetü'l-kârf, c. 10, s. 88.
[392] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 66-67, Yâkût, c. 4, s. 465.
[393] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 69.
[394] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 297.
[395] Ahmed, c. 5, s. 297-298, Heysemî, Meanau'z-zevâid, c. 3, s. 259.
[396] Ahmed, c. 5, s. 297, Ezrakî, c. 1, s. 67, Hâkim, Müstednek, c. 1, s. 466, Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 465, Heysemî, c.3, s. 259.
[397] Ezrakî, c. 1,s.69.
[398] Ezrakî, c. 1, s. 67, Yâkût, c. 4, s. 465.
[399] Ahmed, c. 5, s. 297, 306, Ezrakî, c. 1, s. 67, Hâkim, c. 1 , s. 466, Heysemî, c.3, s. 259.
[400] Ahmed, c. 5, s. 306, Ezrakî, c. 1, s. 67, Hâkim, c. 1, s. 466, Yâkût, c. 4, s. 465, Heysemî, c. 3, s. 259.
[401] 400-Ezrakî, c. 1,s.69.
[402] Ezrakî, c. 1, s. 67, Yâkût, c. 4, s. 465.
[403] Ahmed, c. 5, s. 304, Ezrakî, c. 1, s. 67, Hâkim, c. 1, s. 466, Yâkût, c. 4, s. 465, Heysemî, c. 3, s. 259.
[404] Ahmed, c. 5, s. 306, Ezrakî, c. 1, s. 67, Hâkim, c. 1, s. 466, Yâkût, c. 4, s. 465.
[405] Ezrakî, c. 1,s.69.
[406] Ezrakî, c. 1, s. 67, Yâkût, c. 4, s. 465.

[407] Ahmed, c. 5, s. 306, Ezrakî, c. 1, s. 67, Hâkim, c. 1, s. 466, Yâkût, c. 4, s. 465, Heysemî, c. 3, s. 259.
[408] Ahmed, c. 5, s. 306, Ezrakî, c. 1, s. 67, Hâkim, c. 1, s. 466, Heysemî, c. 3, s. 259.
[409] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 288, Heysemî, Mecm au'z-zevâid, c. 3, s. 259.
[410] Ahmed, c. 5, s. 298, Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 67, Yâkût, c. 4, s. 465, Heysemî, c. 3, s. 259.
[411] Ezrakî, c. 1, s. 67, Yâkût, c. 4, s. 465.
[412] Ezrakî, c. 1.S.69.
[413] Ezrakî, c. 1, s. 67, Yâkût, c. 4, s. 465.
[414] Ahmed, c. 5, s. 298, Ezrakî, c. 1, s. 67-69, Yâkût, c. 4, s. 465.
[415] Hacc 27.
[416] Ezrakî, c. 1,s.69.
[417] Ezrakî, Ahbâru Mekke, c. 1, s. 67-68.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/165-169.
[418] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 185.
[419] İbn Sa'd, c. 2, s. 181, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 318, Müslim, Sahih, c. 2, s. 493, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s.
201, Nesâf, Sünen, c. 5, s. 370.
[420] İbn Sa'd, c. 2, s. 180-181, İbn Mâce,Sünen, c. 2, s. 1008,Nesâf, c. 5, s. 368, Hâkim, Müstedrek, c. 1, s.466, İbn Kayyım , Zâdu'l-mead.c.3, s. 274.
[421] İbn Kayyım, c. 3, s. 275.
[422] Buhârî, Sahih, c. 2, s. 1 93, Müslim, c. 2, s. 942-943, Ebu Dâvud, c. 2, s. 201 , Nesâf, c. 5, s. 273-274.
[423] Ebu Hanffe, Müsned, c. 26, Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1109, İbn Sa'd, c. 2, s. 180.
[424] Ahmed, c. 1, s. 212, Buhârî, c. 2, s. 193, Müslim , c. 2, s. 892, E bu Dâvud, c. 2, s. 200, İbn Mâce, c. 2, s. 1008, Nesâf, c. 5, s. 274, İbn Kayyım , c. 3, s. 275.
[425] Ebu Dâvud, c. 2, s. 200.
[426] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 6, s. 379, Ebu Dâvud, c. 2, s. 200.
[427] Ahmed, c. 6, s. 379.
[428] Ahmed, c. 6, s. 379, Ebu Dâvud, c. 2, s. 200.
[429] Ahmed, c. 6, s. 379.
[430] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1107, Ahmed, c. 2, s. 413, Tirmizî, c. 3, s. 247, İbn Mâce, c. 2, s. 1009, Nesâf, c. 5, s. 270, Hâkim, Müstedrek, c. 1, s. 466, Beyhakî, Delâil, c. 5, s. 440.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/169-170.
[431] Ahmed, c. 3, s. 379, Ibn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1 , s. 275.
[432] Ebu Dâvud, c. 2, s. 197.
[433] Ebu Dâvud, c. 2, s. 198.
[434] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 188, Ahmed, c.1 , s. 28, Buhârî, c. 5, s. 188,İbn Hazm , Haccetü'l-vedâ, s. 147.
[435] Vâkidf, c. 3, s. 1111, Ahmed, c. 5, s. 7, Buhârî, c. 2, s. 191, Ebu Dâvud, c. 2, s. 195.
[436] Vâkıdî, c. 3, s. 1111, İbn Sa'd, c. 2, s. 186, Ahmed, c. 5, s. 7, Ebu Dâvud, c. 2, s. 198.
[437] Buhân, c. 2, s. 192, Ebu Dâvud, c. 2, s. 195, İbn Mâce, c. 2, s. 1016.
[438] Müslim, Sahih, c. 2, s. 942, Nesâf, Sünen, c. 5, s. 270.
[439] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 183, Ahımed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 239.
[440] Nesâf, c. 5, s. 270.

[441] İbn Sa'd, c. 2, s. 185, Ezrakî, Ahbâru M ekke, c. 2, s. 173.
[442] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1111.
[443] Ahmed, c. 5, s. 39, 49, Buhârî, c. 2, s. 191, c. 8, s. 91.
[444] Vâkıdî, c. 3, s. 1111, İbn Sa'd, c. 2, s. 186, Ahmed, c. 5, s. 37, 39, 40, Buhârî, c. 2, s. 1 91, Müslim, c. 3, s. 1305, Dârimî, c. 1, s. 393.
[445] İbn Sa'd, c. 2, s. 186, Ahmed, c. 5, s. 37, Buhârî, c. 2, s. 1 91, Müslim, c. 3, s. 1305.
[446] Vâkıdî, c. 3, s. 1111, Ahmed, c. 5, s. 37, 40, Dârimî, c. 1, s. 393.
[447] İbn Sa'd, c. 2, s. 186, Ahmed, c. 5, s. 37, 39, Buhârî, c. 6, s. 235, Müslim, c. 3, s. 1305, Dârimî, c. 1, s. 393.
[448] İbn Sa'd, c. 2, s. 186, Ahmed, c. 5, s. 37, 49, 40, 412, Buhârî, c. 2, s. 191 .Müslim, c. 3, s. 1305, Dârimî, c. 1, s. 393.
[449] Ahmed, c. 5, s. 412, Ebu Dâvud, c. 2, s. 195.
[450] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 412.
[451] Ahmed, c. 5, s. 412, Buhârî, Sahîh, c. 2, s. 192, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 1 95.
[452] Ahmed, c. 5, s. 412.
[453] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1111, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 186, Ahmed, c. 5, s. 37, 40, 412, Buhârî, c. 2, s. 191, Müslim , Sahih, c. 3, s. 1305, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 393.
[454] İbn Sa'd, c. 2, s. 186, Ahmed, c. 5, s. 37, Buhârî, c. 2, s. 1 91, Müslim, c. 3, s. 1305.
[455] Vâkıdî, c. 3, s. 1111, Ahmed, c. 5, s. 37, 40, Dârimî, c. 1, s. 393.
[456] İbn Sa'd, c. 2, s. 186, Ahmed, c. 5, s. 37, 39, Buhârî, c. 6, s. 235, Müslim, c. 3, s. 135.
[457] İbn Sa'd, c. 2, s. 186, Ahm ed, c. 5, s. 37, 39, 40, Buhârî, c. 2, s. 191, Müslim, c. 3, s. 1305, Dârimî, c. 1, s. 393.
[458] Ahmed, c. 5, s. 412.
[459] Vâkıdî, c. 3, s. 1111, İbn Sa'd, c. 2, s. 186, Ahmed, c. 5, s. 37, 40, Buhârî, c. 2, s. 191, Dârimî, c. 1, s. 393.
[460] İbn Sa'd, c. 2, s. 186, Ahmed, c. 5, s. 37, Buhârî, c. 3, s. 1 93, Müslim, c. 3, s. 1305.
[461] Vâkıdî, c. 3, s. 111, Ahmed, c. 5, s. 37, 40, Dârimî, c. 1, s. 393
[462] İbn Sa'd, c. 2, s. 186, Ahmed, c. 5, s. 37, 39, Buhârî, c. 5, s. 235, Müslim, c. 3, s. 1305.
[463] İbn Sa'd, c. 2, s. 186, Ahmed, c. 5, s. 40, Buhârî, c. 2, s. 1 91, Müslim, c. 3, s. 1305.
[464] Ahmed, c. 5, s. 40.
[465] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 371.
[466] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1111, Ahmed, c. 5, s. 40, 49, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 191, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1307.
[467] Vâkıdî, c. 3, s. 1111 , İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 186, Ahmed, c. 5, s. 37, 40, 41 , Buhârî, c. 2, s. 192, Müslim, c. 3, s. 1 305-
1306, Dârimî, c. 1, s. 393-394.
[468] Vâkıdî, c. 3, s. 1111, Buhârî, c. 2, s. 192.
[469] 468-Ahmed, c. 3, s. 371, c. 5, s. 39, 49, Buhârî, c. 2, s. 1 91.
[470] Vâkıdî, c. 3, s. 1111, İbn Sa'd, c. 2, s. 186, Ahmed, c. 5, s. 37, Buhârî, c. 6, s. 326, Müslim, c. 3, s. 1306.
[471] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1111.
[472] Vâkıdî, c. 3, s. 1111, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 186, Ahmed, Müsned, c. 5, s. 37, 49, 68, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 326, Müslim, Sahih, c. 3, s. 1306.
[473] Ahmed, c. 5, s. 37,39,41, Buhârî, c. 6, s. 236, Müslim, c. 3, s. 1306.
[474] Buhârî, c. 5, s. 236.

[475] Vâkıdî, c. 3, s. 1111.
[476] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1112, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 186, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 37, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 236, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 1 95-1 96.
[477] Vâkıdî, c. 3, s. 1112-1113.
[478] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 183, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 186.
[479] Ahmed, c. 4, s. 187.
[480] İbn Sa'd, c. 2, s. 183, Ahmed, c. 4, s. 186-187.
[481] Ahmed, c. 4, s. 186.
[482] Vâkıdî, c. 3, s. 1113.
[483] Müslim, c. 2, s. 944.
[484] Ahmed, c. 3, s. 498-499.
[485] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, , s. 339.
[486] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1113.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/170-177.
[487] Vâkıdı, c.3, s. 1108, Müslim, Sahih, c. 2, s. 892, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 186, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 126,Dârimî, Sünen, c. 1, s. 377.
[488] Mâlik, Muvatta', c. 1, s. 393, Vâkıdî, c. 3,5.1108.
[489] Mâlik, c. 1, s. 393, Vâkıdî, c. 3, s. 1108, Ahmed, c.3, s. 321, Müslim, c.3, s. 893 Ebu Dâvud, c. 2, s. 193, İbn Mâce.c. 2, s. 1013.
[490] Ahmed, c. 4, s. 82.
[491] Mâlik, c. 1, s. 393, Müslim, c. 2, s. 803, Ebu Dâvud, c. 2, s. 193.
[492] Mâlik, c. 1, s. 393, Vâkıdî, c. 3, s:. 1108, Ebu Dâvud, c.2,s. 194, İbn Mâce, c. 2, s. 1013.
[493] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 188, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 275.
[494] Vâkıdî, Megâzî, c.3, s:. 1108, Ahmed, Müsned, c. 3, s. 321, Müslim, Sahih, c. 2, s:. 892 Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s:. 186, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s:. 1026.
[495] Vâkıdı, c. 3, s. 11 08, Ahmed, c. 1, s. 112, Buharı, c. 2, s. 186, Müslim , c. 2, s. 954, E bu Dâvud, c. 2, s. 149, İ bn Mâce, c. 2, s. 1054,Dârimî, c. 1, s. 399.
[496] Ahmed, c. 1, s. 112, Buhârî, c. 2, s. 186.
[497] Vâkıdî, c. 3, s. 11 08, Buhârî, c. 2, s. 176, Müslim, c. 2, s. 954, Ebu Dâvud, c. 2, s. 149, Dârimî, c. 1.S.399.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/177-178.
[498] Vâkidf, c. 3,s.11Ü8,Begau, c. 1, s. 130, Kasanı, c. 2, s. 141.
[499] Ahmed, c. 6, s. 400, Heysemî, Meanau'z-zevâid, c. 3, s. 261.
[500] Ahmed ,c.6, s. 400, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1 , s. 279, Heysemî, c. 3, s. 261, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 3, s. 449.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/178.
[501] Vâkicif, c. 3, s. 11 08.
[502] Müslim, Sahih, c. 2, s. 947.
[503] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1108, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 111, Müslim , c. 2, s. 947.
[504] Müslim, c. 2, s. 948.
[505] Vâki cif, c. 3, s. 11 08, Ahmed, c. 3, s. 111 , Müslim, c. 2, s. 948.
[506] Müslim, c. 2, s. 948, Begavf, Mesâbih, c. 1, s. 130.
[507] Buhân, Sahih, c.1, s. 51.
[508] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 181 .

[509] £J-ımed b. Hanbel'den naklen E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 119.
[510] Vâkidt, c. 3, s. 11 09, İbn Sa'd, c. 2, s. 174.
[511] Buhân . c. 2. s. 189. Tirmizî. c. 3. s. 256.
*** Görülüyor ki, Peygamberimiz Aleyhisselam yaptığı umrede ve hacda sakalını değil, saçını kestirmiştir. Günümüzde camilerde "Sakal-ı Şerif" diye ziyaret edilen, Peygamberimiz Aleyhisselamın sakalı değil, kesilmiş olan saçıdır.**
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/178-179.
[512] Vâkıdî, Megâiı, c. 3, s. 1109.
[513] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 111.
[514] Vâkıdî, c. 3, s. 11 09, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 174.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/179-180.
[515] Vâki cif, c. 3, s. 11 09.
[516] Vâki dr, c. 3, s. 11 09, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 159, Buharı, c. 2, s. 190.
[517] Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 203, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 390.
[518] Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 257.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/180.
[519] Vâkıdî, c. 3, s. 11 09, İbn Sa'd, c. 2, s. 182.
[520] İbn Sa'd, c. 2, s. 182.
[521] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 280.
[522] Vâkidf, c. 3, s. 11 09, İbn Sa'd, c. 2, s. 182, Müslim, c. 2, s. 892.
[523] Vâkıdî, c. 3, s. 1110, İbn Sa'd, c. 2, s. 1 82.
[524] Müslim, Sahih, c. 2, s. 892, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 186, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1026, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 378.
[525] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 182.
[526] Müslim, c. 2, s. 892, Ebu Dâvud, c. 2, s. 186, İbn Mâce, c. 2, s. 1026, Dârimî, c. 1, s. 378.
[527] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1110.
[528] İbn Sa'd, c. 2, s. 182.
[529] Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 372, Müslim, c. 2, s. 953, Ebu Dâvud, c. 2, s. 213.
[530] İbn Sa'd, c. 2, s. 182-183.
[531] Ahmed.d, s. 372, Müslim, c. 2, s. 953, Ebu Dâvud, c. 2, s. 213.
[532] İbn Sa'd, c. 2, s. 183, Ahmed, c. 1, s. 372, Müslim, c. 2, s. 953, Ebu Dâvud, c. 2, s. 21 3.
[533] Ahmed,c.6, s. 90, Ebu Dâvud, c. 2, s. 201.
[534] Buhârî,c. 2, s. 189.
[535] Vâkidt, c. 3, s. 1113.
[536] Mâlik, Muvatta', c. 1, s. 408, Vâkıdî, c. 3, s. 1110, Tirmizî, c. 3, s. 290, İbn Mâce, c. 2, s. 1010.
[537] Ahmed, c. 5, s. 450, Ebu Dâvud, c. 2, s. 202, Tirmizî, c. 3, s. 290.
[538] Mâlik, Muvatta', c. 1, s. 408409, Nımed, Müsned, c. 5, s. 45, Tirmizî, Sünen, c. 3, s. 90.
[539] Ahmed, c. 2, s. 19, Buhârî, Sahîh, c. 2, s. 167, Müslim, Sahîh, c. 2, s. 953, Ebu Dâvud, c. 2, s. 199, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1 019, Dârimî, Sünen, c. 1, s. 400.
[540] İbn Mâce, c. 2, s. 1019.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/180-182.
[541] Ahmed, c. 6, s. 90, Ebu Dâvud, c. 2, s. 201.
[542] İbn Sa'd, c. 2, s. 181 , Ahmed, c. 2, s. 114, Ebu Dâvud, c. 2, s. 200.

[543] Ahmed, c. 2, s. 152, Buhârî, c.2, s. 194, Dârimî, c.1, s. 390.
[544] Ebu Dâvud, c. 2, s. 201.
[545] Ahmed.c.2. s. 152. Buhârî. c.2. s. 194. Dârimî. c. 1. s. 39O.Nesâf. c. 5. s. 276-277 Dârekutnî. c. 2. s. 275.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/182-183.
[546] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 251.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/183.
[547] İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 1, s. 232, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 247, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 54, Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 266, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 266.
[548] İbn Seyyid, c. 2, s. 247, İbn Kayyım, c. 3, s. 54, Halebî, c. 3, s. 266.
[549] İbn Sa'd, c. 1, s. 323, İbn Seyyid, c. 2, s. 247, İbn Kayyım , c. 3, s. 54, Kastalânf, c. 1, s. 319.
[550] İbn Kayyım, c. 3, s. 54, Kastalânf, c. 1, s. 319, Halebî, c. 3, s. 266.
[551] İbn Seyyid, c. 2, s. 247, İbn Kayyım, c. 3, s. 54-55, Halebî, c. 3, s. 266.
[552] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 247-248, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 55, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 266.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/183-184.
[553] Vâkıdî.Megâzî.c. 3, s. 1111, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 185, Ahmed b. Hanbel.Müsned, c. 5, s.7,Buharı", Sahih, c. 2, s. 191, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 195, 198, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1016.
[554] EbuDâvud,c.2, s. 197.
[555] Ahmed, c. 5, s. 72, 411, Ebu Dâvud, c. 2, s. 195, 198.
[556] Ebu Dâvud, c. 2, s. 192.
[557] Buhârî, c. 2, s. 192, Ebu Dâvud, c. 2, s. 195.
[558] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 202.
[559] Ahmed, c. 5, s. 72.
[560] Ahmed, c. 3, s. 477, Ebu Dâvud, c. 2, s. 198.
[561] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 485.
[562] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 202.
[563] Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 197.
[564] Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 72-73.
[565] Amed, c. 5, s. 73, Buhârî, Sahili, c. 6, s. 235, Müslim, Sahili, c. 3, s. 1305, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 195-196.
[566] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 73.
[567] Ahmed, c. 1, s. 230, Buhârî, SahPh, c. 2, s. 191.
[568] Buhârî, c. 2, s. 191.
[569] Ahmed, c. 1, s. 230, Buhârî, c. 2, s. 191.
[570] İbn Sa'd, Tab akâtü "l-kübrâ, c. 2, s. 184, Buhârî, c. 2, s. 191 -192.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/184-187.
[571] İbn Hazm, Haccetü'l-vedâ, s. 145.
[572] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 287.
*** Mina ile Mekke arasında ve Mina'ya Mekke'den daha yakın olan bir yerdir (Yâküt, Mu'cemu'l-buldan, c. 5, s. 62). Burada Kureyş müşrikleri ile Kinane oğulları, Hâsjm ve Muttalib oğullarından kız almamak, onlara kız vermemek, onlarla alışveriş yapmamak**

üzere, küfür üzere anlaşmışlardı. Bu boykot Hâşim oğullarıyla Muttalib oğullarının Peygamberim iz ^Jeyhisselam ı onlara boyun eğdirmesine kadar sürecekti (Buhârî, c. 2, s. 1 58).
[573] İbn Hazm, s. 145, İbn Kayyım, c. 1, s. 287.
[574] Ezrakî, Nıbâru Mekke, c. 2, s. 159, Müslim, c. 2, s. 952, Ebu Dâvud,c.2, s. 209-210, İbn Hazm, s. 147, İbn Kayyım, c. 2, s. 287.
[575] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1113, Müslim, Sahih, c. 2, s. 952, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 209, İbn Hazm, Haccetü'l-vedâ, s. 145, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 5, s. 205, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 287.
[576] Vâkıdı, c. 3, s. 1113, Ezrakî, c. 2, s. 160, Buhârî, c. 2, s. 197, Müslim, c. 2, s. 951.
[577] Vâkıdı. c. 3. s. 1113. Ezrakî. c. 1. s. 159. Müslim, c. 2. s. 952.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/188.
[578] Ahmed, c. 4, s. 80, 82, Ibn Mâce, c. 2, s. 1 015, Dârimî, c. 1, s. 65.
[579] Ahmed, c. 4, s. 80, 82, Dârimî, c. 1, s. 65.
[580] İbn Mâce, c. 1, s. 85, c. 2, s. 1 015.
[581] Ahmed, c. 4, s. 80, 82, İbn Mâce, c. 1, s. 85, c. 2, s. 1015-1016, Dârimî, c.1, s. 65.
[582] İbn Mâce, c. 2, s. 1016.
[583] Ahmed, c. 4, s. 86, İbn Mâce, c. 2, s. 1016.
[584] Ahmed, c. 4, s. 82, Dârimî, c. 1, s. 65.
[585] Ahmed, c. 4, s. 80, 82, İbn Mâce, c. 2, s. 1 016, Dârimî, c. 1, s. 65.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/188-189.
[586] Buhârî.c. 2.s.195-196.EbuDâvud.c.2. s. 210.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/189.
[587] Bu hân , c. 2, s. 202, Müslim, c. 2, s. 880.
[588] İbn Sa'd, Tabakatü'l-kübrâ, c. 2, s. 189, Buhârî, Sahih, c. 2, s. 151, Müslim, Sahih, c. 2, s. 877.
[589] İbn Sa'd, c. 2, s. 189, Buhârî, c. 2, s. 151 , Müslim, c. 2, s. 877.
[590] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 394, Müslim, c. 2, s. 881, Ebu Dâvud, c. 2, s. 155.
[591] Buhân, c. 2, s. 202.
[592] Buhân , c. 2, s. 200, Müslim, c. 2, s. 874.
[593] Müslim, c. 2, s. 880.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/189-190.
[594] Ahmed, c. 1, s. 222, Müslim, c. 2, s. 963, Dârimî, c. 1, s. 398.
[595] Müslim, c. 2, s. 963, Dâıimf, c. 1, s. 398.
[596] İbn Hazm, Haccetü'l-vedâ, s. 145.
[597] Buhân.c. 2,5.202.
[598] Buhâıî.c. 2,5.195.
[599] Vâki cif, Megâzî, c. 3, s. 1114, Buhârî, c. 2, s. 202.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/190.
[600] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1114.
[601] Vâkıdî, c. 3, s. 1114, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 189, Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 339, Müslim, c. 2, s. 986, Ebu Dâvud,Sünen,c.2, s. 213.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/190.
[602] Ahmed, c.1, s. 176.
[603] Vâki dr, c. 3, s. 1115.

[604] Ahmed, c. 1, s. 176.
[605] Vâki cif, c. 3, s. 1116, İbn Sa'd, c. 3, s. 1 24, Ahmed, c. 1 , s. 172.
[606] Nesâf, Sünen, c. 6, s. 243.
[607] Ahmed, c. 1, s. 171, Buhârî, c. 7, s. 6.
[608] Vâkıdî, c. 3, s. 1116, İbn Sa'd, c. 3, s. 1 46-1 47, Ahmed, c. 1 , s. 171, Buhârî, c. 7, s. 6,EbuDâvud, t 4, s. 7.
[609] Vâkıdî, c. 3, s. 1116, İbn Sa'd, c. 3, s. 1 46-1 47, E bu Dâvud, c. 4, s. 7-8.
[610] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 145, Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 168.
[611] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1116, İbn Sa'd, c. 3, s. 146.
[612] İbn Sa'd, c. 3, s. 1 45, Ahmed, c. 1, s. 168.
[613] İbn Sa'd, c. 3, s. 144-145, Ahm ed, c. 1, s. 176.
[614] İbn Sa'd, c. 3, s. 146.
[615] Ahmed, c.1, s. 176.
[616] İbn Sa'd, c. 3, s. 144-146, Ahm ed, c. 1, s. 176.
[617] Ahmed, c. 1, s. 171, Buhârî, c. 7, s. 6.
[618] Vâkıdî, c. 3, s. 1116, İbn Sa'd, c. 3, s. 1 44.
[619] Vâkıdî, c. 3, s. 1115.
[620] İbn Sa'd, c. 3, s. 144, Ahm ed, c. 1, s. 168, Nesâf, c. 6, s. 241.
[621] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1115, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 3, s. 144, Ahmedb. Hanbel, c. 1, s. 168, Nesâf, c. 6, s. 241 .
[622] İbn Sa'd, c. 3, s. 145, Ahm ed, c. 1, s. 168, Nesâf, c. 6, s. 241.
[623] Vâki dr, c. 3, s. 1115, İbn Sa'd, c. 3, s. 1 44, Ahmed, c. 1 , s. 168, Nesâf, c. 6, s. 241 .
[624] Vâkidt, c. 3,5.1115-1116, Ahmed, c. 1, s. 1 76.
[625] İbn Sa'd, c. 3, s. 145, Ahm ed, c. 1, s. 172.
[626] İbn Sa'd, c. 3, s. 145.
[627] Vâki dr, c. 3, s. 1115-1116, İbn Sa'd, c. 3,5.144-145, Ahmed, c. 1, s. 1 68.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/190-193.
[628] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 41 3.
[629] İbn Sa'd. Tabakâtü'l-kübrâ. c. 3. s. 149.
[630] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/193.
[631] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1114, İbn Sa'd, c. 2, s. 202.
[632] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 368,372.
[633] Ahmed,c.4, s. 281.
[634] Ahmed,c.4, s. 372.
[635] Ahmed,c.4, s. 281.
[636] Ahmed, c. 4, s. 367, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1873.
[637] TaberânPden naklen Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 105.
[638] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 367, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1873.
[639] TaberânPden naklen Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 106.
[640] Ahmed, c. 4, s. 368.
[641] Ahmed, c. 4, s. 281, 368, Heysemî, c. 9, s. 1 04.
[642] Ahmed, c. 4, s. 37, Heysemî, c. 9, s. 104.
[643] Ahmed, c. 4, s. 281.
*** Mevlâ; yerine göre sahip, vekil-i umur, yardıma, dost., gibi birçok mânâlarda kullanılan bir kelimedir (Ffruzâbâdf, Kâmûsu'l-muhft, o. 4, s. 404).**

[644] Ahmed, o. 4, s. 281, 368, 370, Tirmizî, o. 5, s. 633, İbn Hacer, o. 4, s. 65.
[645] Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 281,368,370, Heysemî, c. 9,5.107, İbn Hacer, c. 4, s. 65.
[646] TaberânPden naklen Heysemî, c. 9, s. 106.
[647] Ahmed.c.4. s. 281.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/194-195.
[648] Vâki cif, c. 3,5.1115.
[649] Vâki dr, c. 3, s. 1116, Buhârî, c. 2, s. 144.
[650] Buhârî, c. 2, s. 144.
[651] Vâki dt, c. 3, s. 1115, Buhârî, c.2, s. 144.
[652] Vâki dt, c. 3, s. 1115, Buhârî, c.2, s. 144.
[653] Buhârî, c. 2, s. 144.
[654] Vâki dr, c. 3, s. 1114, Ahmed, c. 2, s. 15, Buhârî, c. 2, s. 204, Müslim, c. 2, s. 980.
[655] Vâki dr, c. 3, s. 1114, Ahmed, c. 2, s. 15, Buhârî, c. 2, s. 204, Müslim, c. 2, s. 980, Ebu Dâvud, c. 2, s. 88.
[656] Ahmed, c. 3, s. 187-189.
[657] İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 1, s. 290.
[658] Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 125.
[659] Ebu Dâvud, c. 3, s. 91.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/195-196.

AYRILIK GÜNÜNE DOĞRU

Benî Muhârib Temsilcilerinin Medine'ye Gelip Müslüman Oluşu

Benî Muhâriblerin Kimlikleri, Temsilcilerinin Ne Zaman ve Kaç Kişi Olarak Medine'ye Gelip Nasıf Müslüman Oldukları

Benî Muhâriblerin ata saylan şöyle sıralanır Benî Muhârib b. Hasafa, b. Kays b. Aylan, b. Mudar, b. Nizar, b. Maadd, b. Adnan.[1]
Hicretin 10. yılında Veda Haccı sırasında Medine'ye Benî Muhâriblerden on kişilik bir temsil ci heyeti geldi .[2]
İçlerinde Sevâ b. Haris ile oğlu Huzeyme b. Sevâ da bulunuyordu.
Benî Muhârib temsilcileri, Remle binti Hâris'in konağına indirildiler.[3]
Bilal-i Habeşî onlara sabah akşam yemeklerini götürdü.[4]
Benî Muhârib temsilcileri Müslüman oldular ve:
"Biz arkamızdakilerin de temsilcileriyiz!" dediler.[5]
Öğleden ikindiye kadar Peygamberimiz Aleyhisselamla oturdular.
Peygamberimiz Aleyhisselam, içlerinden birisini (Sevâ b. Hâris'i) tanıdı .[6] Ona baktı durdu.
Sevâ b. Haris, Peygamberimiz Aleyhisselamın kendisine dikkatli dikkatli baktığını görünce:
"Yâ Rasûlallah! Galiba beni tanımış gibisin!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Herhalde ben seni görmüştüm!" buyurdu.
Sevâ b. Haris:
"Vallahi, sen beni görmüş ve benimle konuşmuştun. Ben ise sana karşı çirkin sözler söylemiş, seni Ukâz panayırında en çirkin bir şekilde reddetmiştim. Sen o zaman kabileleri dolaşıyordun" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Evet!" buyurdu.
Sevâ b. Haris:
"Yâ Rasûlallah! O zaman arkadaşlarım içinde sana karşı benden daha katı ve kötü davrananı, İslâmiyete benden daha uzak olanı yoktu![7]
Hamd olsun Allah'a ki, seni tasdik edinceye kadar beni sağ bıraktı![8] Halbuki, o zaman yanımda bulunmuş olan o kişiler kendi dinleri üzerinde ölüp gittiler" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Şüphe yok ki, şu kalbler Yüce Allah'ın elindedir!" buyurdu.
Sevâ b. Haris:
"Yâ Rasûlallah! Benim için Allahtan mağfiret dile!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Muhakkak ki, İslâmiyet kendisinden önceki küfürlerin kökünü kazır!" buyurdu.[9]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Sevâ'ın oğlu Huzeyme'nin başını sığadı, sığayınca saçı güzelleşti ve beyazlaştı.[10]
Sair kabile temsilcilerine bahşişler verildiği gibi, Benî Muhârib temsilcilerine de bahşişleri verildi.[11]
Temsilciler, Medine'den ayrılıp yurtlarına, ev halklarına döndüler.[12]
Allah onlardan razı olsun![13]

Zü'l-Kela' ile Zû Amr'ın İslâmiyete Davet Edilmeleri ve Müslüman Olmaları

Zü'l-Kela'ın Kimliği

Zü'l-Kela', Yemen Himyer krallarından olup,[14] ata soyu şöyledir: Zü'l-Kela' b. Nâkür, b. Habib, b. Malik, b. Hassan, b. Tübba'. [15]

Asıl ismi Eyfa'[16] veya Esmeyfâ ya da Semeyfâ olup, Ebu Şurahbii veya Şerâhil künyesini taşırdı. [17] Ka'bu'l-Ahbâr'ın amcasının oğluydu. [18]

Zû Amr'ın Kimliği

Zû Amr da, Zü'l-Kela' gibi, Yemen krallarındandı . [19]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Veda Haccından döndükten sonra, [20] Cerir b. Abdullah'ı, Zü'l-Kela' ile Zû Amr'ı İslâmiyete davet etmek üzere Yemen'e gönderdi. [21]
Cerir b. Abdullah, Yemen'de Zü'l-Kela' ve Zû Amr ile buluşup konuştu. [22]
İkisi de Müslüman oldular.
Zü'l-Kela'ın zevcesi Duraybe binti Ebrehe b. Sabbah da Müslüman oldu. [23]
Zü'l-Kela' ile Zû Amr, Peygamberimiz Aleyhisselamla görüşmek üzere Cerir b. Abdullah[24] ile birlikte yola çıkıp gelirlerken, [25] Zû Amr yolda ya bir rüya veya başka birşey görmüş, [26] yahut eski semavî kitablardan öğrenmiş, ya da Yemen'de Yahudi bilginlerinden işitmiş olacak ki: [27]
"Ey Cerir! Sen ona (Peygamberimiz Aleyhisselam a) uğrayacaksın ama, onun eceli gelmiş, hakkındaki ilâhî takdir yerini bulmuştur!" dedi. [28]
Yolun bir kısmında bulundukları sırada, [29] Medine tarafından gelen[30] birkaç süvari ile karşılaştılar. [31]
Onlara:
"Ne haber var?" diye sordular. [32]
Süvariler:
"Resûlullah Aleyhisselam, ebediyet âlemine alındı! Ebu Bekir de halife seçildi! [33] Halk bu seçimi iyi karşıladılar!" dediler. [34]

Zü'l-Kela' ile Zû Amr'ın Yoldan Geri Dönmeleri

Bunun üzerine, Zû Amr, Cerirb. Abdullah'a:
"Ey Cerir! Siz muhakkak ki iyi bir kavimsiniz, şerefli bir mevkidesiniz![35]
Sana şunu haber vereyim ki; [36] siz Arap cemaati, [37] bir emîr öldüğü zaman yerine geçecek başka biri hakkında müşavere yapar oldukça, daima hayır içinde bulunursunuz!
İş kılıç zoruyla, kahrve galebeyle olunca, kral olursunuz!
Siz de kralların kızdığı gibi kızar, kralların hoşnut olduğu gibi hoşnut olursunuz! [38]
Sahibine selam söyle! [39] Bizim buraya kadar geldiğimizi haber ver! Allah dönmemizi dilerse, [40] belki döneriz" dedi. [41]
Cerir b. Abdullah'a selam verdiler, [42] Yemen'e[43] geri dönüp gittiler. [44] Cerir b. Abdullah da Medine'ye gitti.[45]

Esvedü'l-Ansî'nin Peygamberlik İddiasıyla Ortaya Çıkışı

Benî Anslerin Benî Malik b. Ans oymağından olan Esved'in asıl adı Abhele olup, ata soyu şöyle sıralanır: Abhele b. Ka'b, b. Gavs, b. Sa'b, b. Malik, b. Ans, b. Malik, b. Üded, b. Zeyd, b. Yeşcüb, b. Arib, b. Zeyd, b. Kehlan, b. Sebe', [46]
Ans, Murad b. Malik ve Halid b. Malik ve Sa'dü'l-Âşire b. Malik'in kardeşi idi . [47]
Esved'e "Zü'l-Himâr" denirdi[48] Müseylime'ye "Rahmânü'l-Yemâme" denildiği gibi, Esved'e de "Rahmânü'l-Yemen" adı takılmıştı. [49]
Esved, Kehf-i Hubban'da doğmuş ve orada yetişmişti. [50]
Esved, kâhin ve hokkabaz bir adamdı, şeytanlardan tabii vardı.
Halka birtakım acayip şeyler gösterir, sözleri dinleyenleri etkilerdi. [51]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Cerir b. Abdullah'ı Yemen'e gönderdiği zaman, Esvedü'l-Ansî'yi de İslâmiyete davet ettirmiş, fakat Esved kabul etmemişti. [52]
Peygamberimiz Aleyhisselamın Veda Haccından sonra hastalanması üzerine, casuslar tarafından her yana haberler uçurulmuştu. [53]
İlk irtidad hareketi, Yemen'de, Esvedü'l-Ansî ta rafın dan başlattın İdi. [54]
Esved, peygamber olduğunu, [55] Sâhık ve Şerik adında iki meleğin kendisine vahiy getirdiğini, [56] halka ait her hadiseyi kendisine haberverdiğini iddia etmeye başladı. [57]
Esvedü'l-Ansîye önce Ans kabilesi tâbi oldu.
Ans kabilesinden başka kabileler, [58] Mezhic ve Yemen kabileleri de ona tâbi oldular. [59]
Esved'in yediyüz süvarisi ve bir o kadar da piyadesi vardı. [60]
Kays b. Abdi Yağus, Muaviye b. Kays, Yezid b. Mahrem, Yezid b. Husayn, Yezid b. Efkel, Esved'in başlıca kumandanlarıydı. [61]
Esvedü'l-Ansî, Peygamberimiz Aleyhisselamın Yemen'deki valilerine şöyle yazı yazıp gönderdi:
"Ey üzerimize gelenler ve üzerimizde yerleşenler!
Artık topraklarımızdan birşey alamayacaksınız ve toplamakta olduğunuz şeyleri artık top I ay a m ayacaksınız!
Onlara biz sizden daha lâyık ve müstahakız!
Şimdiye kadar üzerinde bulunduğunuz şeyin, bundan sonra üzerinde bulunamayacaksınız!"[62]
İslâm valileri, Esved'in elçisine:
"Sen nereden geliyorsun?" diye sordular.
Elçi:
"Kehf-i Hubban'dan geliyorum!" dedi. [63]
Mezhicler, Esvedü'l-Ansî ile yazışma yaptılar.
Necranlılar da onunla sözleştiler.
Mezhiclerie Necranlılar ayaklanarak Amr b. Hazm ile Halid b. Saîd b. Âs'ı illerinden çıkardılar. [64]
Esvedü'l-Ansî, Necran'a doğru hareket etti. On gece içinde Necran'ı ele geçirdi.
Sonra, San'â üzerine yürüdü. [65]
Şehr b. Bâzân (Bârâh) ona karşı koydu.
Şehr öldürülünce, Ebnâlartutunamadılar, bozguna uğradılar.
Esvedü'l-Ansî, çıkışının yirmibeşinci gecesinde San'â'yı da ele geçirdi.
Muaz b. Cebel, oradan kaçarak Me'rib'de bulunan Ebu Musa el-Eş'arîye uğradı.

İkisi birlikte acele Hadramevt yolunu tuttular.
Muaz b. Cebel Sekûn'e, Ebu Musa el-Eş'arî de Sekâsik'e indi.
Diğer valiler de, Âk ve Eş'arîlerin valisi Tâhir b. Hâle'nin yanına gittiler.
Amr ile Halid Medine'ye döndüler. [66]
Peygamberimiz Aleyhisselam tarafından Muradlar üzerine vali tayin edilmiş bulunan Ferve b. Müseyk, Esved'in yaptıklarını ve San'â'yı ele geçirdiğini Peygamberimiz Aleyhisselama yazı ile bildirdi. Esved hakkında ilk haber, böylece Ferve b. Müseyk tarafından verilmiş oldu.
Ferve b. Müseyk, Ahşiyyeye indi. Mezhiclerden Müslümanlıklarında sebat edenler, Ferve b. Müseyk ile birieştiler. [67]
Esvedü'l-Ansî, Ferve ile ne yazışma yaptı, ne de ona elçi saldı. Ferve'nin yanında kendisine karşı koyacak kimse bulunmadığı için, Yemen'de tek başına hüküm sürmeye başladı . [68]
Esved hâkimiyetini sağlamlaştırdı, işini büyüttü. Amrb. Ma'dikerib'i Mezhicler üzerine halife yaptı. Ordu kumandanlığını Kays b. Abdi Yağus'a, Ebnâlara ait işleri Feyruz ve Dâzeveyh'e havale etti. Şehr b. Bâzân'ı öldürdükten sonra karısı Azad'la-ki, Feyruz'un amcasının kızıdır-evlendi. [69]
Bu kadın, Allah'a ve Resûlullaha iman etmiş, iyi halli kadınlardandı. [70]
Sebe' halkından Numan adında birYahudi, Medine'ye, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelip Müslüman olmuştu.
Yurduna, kavminin yanına döndüğü zaman, [71] Esvedü'l-Ansî adam salıp onu yakalattı ve azalarını parça parça kestirerek[72] öldürttü. [73]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Rüyası

Peygamberimiz Aleyhisselam rüyasında kollarında altından iki bilezik görüp onlardan hiç hoşlanmadığını, onlara üfleyince ikisinin de uçup gittiğini, bunları iki yalancıya, Yemen sahibi ile Yemâme sahibine yorduğunu haber verdi. [74]
"Onlardan birisi Ansîdir, diğeri Müseylime'dir!" buyurdu. [75]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Yemen'deki Valilerine ve Müslümanlara Direktifleri

Peygamberimiz Aleyhisselam Esvedü'l-Ansî'nin haberini alır almaz[76] Yemen'deki İslâm valilerine ve oradaki Müslümanlara[77] yazdırdığı yazıyı Vebr b. Yuhannis'le gönderdi.
Esvedü'l-Ansî ile savaşılmasını, [78] Esved'in işi üzerinde-i ster kendisini tuzağa düşürmek, ister kendisiyle çarpışmak suretiyle olsun-önemle durulmasını ve herkesten bu husustaki görüşünün Peygamber Aleyhisselamca istendiğinin kendisine duyurulmasını emir ve tavsiye buyurdu. [79]
Peygamberimiz Aleyhisselamın hastalığı kendisini oyalamadı, Allah'ın emrini yerine getirmekten ve dinini savunmaktan alıkoymadı. [80]
Peygamberimiz Aleyhisselam, bu hususta Amir b. Şehr, ZÎZûd, Zf Mürran, Zü'l-Kela'.ZÎZuleym ile Necran'da oturan Müslüman Arap ve Arap olmayanlara da yazılar yazdırdı. [81]
Vebr b. Yuhannis'in evi, Dâzeveyh'in evinin üzerindeydi.
Feyruz, Dâzeveyh ve Kays b. Mekşuh, Vebr'in yanında toplandılar. Esvedü'l-Ans?nin öldürülmesi işini aralarında konuştular. [82]
Konuşma sonunda, bunun ordu kumandanı Kays b. Abdi Yağus (Mekşuh)'a yaptırılması üzerinde görüş birliğine vardılar.
Kays, kendisinden istenilen şeyi hiç itiraz etmeden kabullenmişti. Çünkü, Esved'in kendisini öldüreceğinden korkuyordu.
Esvedü'l-Ansî'nin işi hakkında Yemen'deki diğer Müslümanlarla da yazışma yaptılar, onları kendilerine yardıma çağırdılar. [83]

Esvedü'l-Ansî'nin Kays'la Feyruz'u Korkutucu Gösterisi ve Konuşması

Esvedü'l-Ansî, halkın San'â meydanında toplanmasını emretmişti.
Halk toplanınca, gidip ortalarına dikildi.
Kendisinin elinde hükümdarlık harbesi (süngüsü) vardı. Bir at getirtti. Harbeyi ona sapladı. Attan kan fışkırmaya başladı, at yıkılıp öldü.
Esved, bundan sonra bir deve getirtti. Onun karşısına geçip harbeyi ona sapladı, deve de yere yıkıldı. Harbe elinde olduğu halde yere kapandı. Sonra, başını kaldırdı:
"O, bana: 'Yanındaki İbn Mekşuh sana boyun eğenlerdendir. Ey Esved! Sen onun başını kes![1] diyor" dedi.
Esved, başını tekrar yere koyduktan sonra, kaldırıp:
"O, bana: İbn Deylemî sana boyun eğenlerdendir. Ey Esved! Onun sağ elini ve sağ bacağını kes![1] diyor" dedi.
Feyruz b. Deylemî, Esved'in bu sözünü işitince, kendi kendine:
"Vallahi onun beni çağırıp harbesiyle şu deveyi boğazladığı gibi beni de boğazlamayacağından emin değilim!" deyip, kalabalık arasında gizlene gizlene evinin yolunu tuttu.
Evine yaklaştığı sırada, Esved'in kavminden bir adam arkasından gelip kavuştu, eliyle Feyruz'un boynuna vurarak:
"Hükümdar seni çağırıyor, hemen dön!" dedi, döndürdü.
Feyruz, Esved'in kendisini öldüreceğinden korktu. Hançeri yanında olduğu halde Esved'in yanına vardı.
Önce, hemen üzerine atılıp onu, sonra da yanındakileri öldürmeyi tasarladı.
Esved, Feyruz'un yüzünden maksadını sezdi ve ona:
"Olduğun yerde dur!
Sen buradakilerin en büyüğü ve halkın eşrafını en iyi bilenisin!
Şu devenin etini onların aralarında bölüştür!" dedi ve hayvanına binip gitti. [84]
Bundan sonra, Esved, Kays'ı çağırdı. Ona da:
"Ey Kays, bak! O bana ne diyor?" dedi.
Kays:
"Ne diyor?" diye sordu.
Esved:
"Diyor ki: 'Sen Kays'a o kadar itimad ve ikram ettin ki, her zaman her yerde yanına serbestçe girdi. Senin kadar izzet ve saltanat içinde bulundu.
Fakat o senin düşmanına meyledip saltanatını değiştirmeyi ve sana suikast yapmayı kurmaktadır!
Ey Esved! Ey Esved! Kasd var! Kasd var! Sen onun ipini kes! Kays'ın başını al! Aksi takdirde o senin başını kesecek!' diyor" dedi.
Kays, ona yalan yere yemin etti ve:
"Sen bana göre en büyüksün ve nazarımda sana karşı içimden geçirdiklerimden de yücesin!" dedi.
Esved:
"Melek yalan söyler mi? Doğru söyler! Yalan söyleyip senin başını koparttırmaz! Fakat şu anda anladım ki; sen hakkında öğrendiğim şeylerden kesin olarak tevbe ve nedamet etmişsindir!" dedi.

Kays b. Abdi Yağus, Esved'in huzurundan çıkıp arkadaşları Cüşeyş (Cişnes), Feyruz ve Dâzeveyh'in yanlarına vardı. Esved'in söylediklerini onlara haber verdi.
Korkup durdukları sırada, Esvedü'l-Ansî onlara:
"Ben sizleri kavminize karşı şerefli bir mevkide bulundurmadım mı?" diye sordu. [85]
"Evet! Şerefli bir mevkide bulundurdun!" dediler. [86]
Esved:
"O halde, sizden bana erişen bu şeyler nedir?" diye sordu.
"Bu sefer bizi affet!" dediler. [87]
Özür dilediler. [88]
Esved:
"Bana bir daha sizden böyle haberler erişmesin! Sizi affediyorum!" dedi.
Kurtuldular, ama Esvedü'l-Ansî de Kays ve arkadaşlarının yapmak istedikleri işten hep kuşkulandı durdu.
Kays da, arkadaşları da, büyük korku ve kuşku içindeydiler.
O sırada, Hemdan valisi Âmirb. Şehr, ZÎZûd.ZÎMuran veZü'l-Kela'dan[89] Esvedü'l-Ansî'ye karşı[90] bol bol yardım edecekleri hakkında yazılar geldi.
İşi açığa vuruncaya kadar hiçbir hareket yapmamalarını kendilerine bildirdiler.
Bunun üzerine, ıssız bir yerde toplanmaya başladılar.
Esvedü'l-Ansî, bunu haber alınca, öldürüleceğini sezdi.
Esvedü'l-Ansî'nin öldürülmesi üzerinde Müslümanlar arasında görüş ayrılığı vardı.
Cişnes, Esvedü'l-AnsPnin zevcesi Azad'ın yanına vardı. Ona:
"Ey amcamın kızı! Şu adamın kavminin yanında nasıl bir bela olduğunu biliyorsundur! O, senin kocanı öldürdü. Senin kavmini tepeleyip öldürdü. Kavminden sağ kalanları sefil ve kadınlarını rezil etti. [91]
Sence, onun yanına girilebilecek müsait bir vakit var mıdır?" diye sordu.
Az ad:
"Hangi iş için?" diye sordu.
Cişnes:
"Onu dışarı çıkarmak için!" dedi.
Az ad:
"Onu öldürmek için mi?" diye sordu.
Cişnes:
"Öldürmek için!" dedi.
Az ad:
"Olur! Vallahi, Allah'ın yarattıklarından, benim katımda ondan daha çok kin tuttuğum bir şahıs yoktur!
O, Allah için ne bir hak üzerinde durur, ne de bir haramdan men eder!
Siz, bu işe karar verdiğiniz zaman bana bildiriniz!
Ben de bu işin gelinecek zamanını size haber vereyim!" dedi.
Cişnes, Azad'ın yanından ayrılıp Feyruz ve Dâzeveyh'in yanına vardı.
Onlar haber bekliyorlardı. Yanlarına Kays b. Abdi Yağus da geldi.
Esved'i öldürmeye Kays'ı hazırlamak istedikleri sırada, bir adam gelip, Kays'a:
"Seni hükümdar çağırıyor!" dedi.
Kays, yanında Mezhic ve Hemdanlardan on kişi bulunduğu sırada Esved'in yanına girmiş olduğundan, onların yanında Esved'i öldürmeye kadir olamadı. [92]

Esved, Kays'a:
"O, bana: 'Ey Abhele b. Ka'b b. Gavs! Kendin için adamlarınla korunma ve güven tedbiri al!' diyor! [93]
Sana haber verdiğim gerçek değil midir? Meleğim bana yalan mı haber veriyor?
Kasd var! Kasd var! Sen Kays'ın elini kesmezsen, o senin başını kesecek!' diyor!" dedi.
Kays:
"Benim seni öldürmekliğim asla doğru bir haber değildir!
Sen resûlullahsın! Sen hakkımda ne istiyorsan emret! İstersen beni öldür!
İnsanların ölümleri gibi bir defa ölmek, bana her gün ölmemden daha kolaydır!" dedi.
Esved, Kays'ın bu sözünden yumuşadı ve onu bıraktı.
Kays, Esved'in yanından çıkıp arkadaşlarının yanına uğradı. Olan bitenleri onlara haber verdikten sonra:
"İşinizi işleyiniz!" dedi, yanlarında oturma di.
Onlar bir cemaat içerisinde bulundukları sırada Esved oraya geldi, ayağa kalktılar.
Kapıda yüz kadar deve, sığır vardı.
Esved, develeri bir yere hapsetmeden, dizlerini bağlamadan, olduğu yerde adım attırmadan boğazlayıp boşaldıktan sonra, Feyruz'un yanına geldi, ona:
"Senin hakkında bana verilen haber doğru değil midir?" dedi ve elindeki harbeyi göstererek:
"Seni de boğazlayıp şu hayvanların ardına katayım diye düşünmüştüm!" dedi.
Feyruz:
"Biz, senin akrabalığını tercih etmiş, Ebnâlara üstün tutmuştuk!
Eğer sen bir peygamber olmamış olsaydın, biz senden nasibimizi nasıl alabilirdik ve bizim için dünya ve ahiret işi nasıl birleşebilirdi?" dedi.
Esved:
"Bu sözünde samimi olduğuna yemin et!" dedi. [94]
Feyruz yemin etti. [95]
Esved:
"Sen de biliyorsun ki, San'â halkı benim yanımda toplandılar.
Her cemaat için develer, ev halkı için sığır ve nahiye halkı için de yeteri kadar elbise ve eşya hazırlattım!" dedi.
Esved, evine varıp kavuşmadan önce, ayak üzerinde dikildiği sırada:
"Ben yarın onu ve arkadaşlarını öldüreceğim!" dedikten sonra dönüp gitti.
Feyruz, dönüp işi arkadaşlarına haber verdi, hemen haber salıp Kays'ı getirttiler. Azad'ın yanına varıp kararlarını haber vermek ve kendisinin görüşünü almak hususunda sözbirliği ettiler.
Feyruz, Azad'ın yanına vardı, kararlarını ona haberverdi[96] ve:
"Sende ne haber var?" diye sordu. [97]
Az ad:
"O, korunur bir durumdadır. Şu konaktan ayrı köşkte ve köşkün çevresinde dolaşan muhafızdan başka birşey yoktur!
Şu, şu ve şu yoldan gidilerek onun bulunduğu yere, üzerine varılır. Akşamladığınız zaman, yanınızda onu öldürecek birşey bulunmaksızın yanına girin! Orada kandil ve silah bulacaksınız!" dedi.
Feyruz, Azad'ın yanından çıkıp giderken, Esved'le karşılaşmıştı.

Esved:
"Seni benim yanıma kim soktu?" dedi.
Feyruz'un başına şiddetle vurdu ve kendisini yere düşürdü.
Esved çok güçlü bir adamdı.
Azad, birden feryad kopardı. [98]
Eğer böyle yapmasa, Esved belki Feyruz'u öldürürdü. [99]
Azad:
"Amcamın oğlu beni ziyarete gelmişti. [100] Sen onu değil, beni dövdün!" dedi. [101]
Esved:
"Sus! Onu senin için bağışladım!" dedi[102]
Feyruz, arkadaşlarının yanına vardı ve:
"Kurtuluş, kaçmaktır!" dedi ve onlara olan bitenleri haber verdi. [103]
Feyruz ve arkadaşları, seher vakti Esved'in yattığı evin duvarını deldiler. [104]
Feyruz, Dâzeveyh ve Kays, üçü içeri gireceklerdi.
Feyruz:
"Ey Kays! Sen Arapların süvarisisin! İçeri gir, öldür şu adamı!" dedi.
Kays:
"Beni tehlike zamanında son derece titreme tutar! Adama darbeyi indirdiğim zaman, darbemin hiçbir tesiri olamayacağından korkarım!
Ey Feyruz! İçeri sen gir! Çünkü, sen bizim hem en genç, hem de en güçlü olanımızsın!" dedi.
Bunun üzerine, Feyruz, kılıcını arkadaşlarının yanında bırakıp içeri girdi. [105]
Yatak odasının kapısına yaklaştığı zaman, Esved'in horladığını işitti. [106]
O sırada kandil parıldıyor; Esved yatağına gömülmüş, derin bir uykuya dalmış bulunuyordu.
Azad ise uyuyuncaya kadar ona nar yedirmek için yanında oturuyordu.
Feyruz, Esved'in başının nerede, ayaklarının nerede olduğunu bilemiyordu.
Azad'a işaretle:
"Başı nerede?" diye sordu.
O da, başının nerede olduğunu işaret edip gösterdi.
Feyruz, yavaş yavaş yürüyüp Esved'in başucuna dikildi.[107]
Esved, sarhoş olarak uykuya dalmış ve kendisinin sarhoşluğu daha geçmemişti. [108]
Feyruz yüzünü açınca, Esved gözlerini açtı ve Feyruz'a baktı.
Feyruz, kendi kendine:
"Dönüp kılıcımı alayım!" dedi, fakat vakit geçirmekten, [109] dönüp de bu fırsatı kaçırırsa hem kendisinin, hem de Azad'ın öldürüleceğinden korktu.
O sırada, Esved:
"Bana ne, sana ne ey Feyruz!" diyerek kendi kendine söyleniyor, mırıldanıyordu. [110]
Feyruz hemen bir eliyle Esved'in başını, diğer eliyle de sakalını tutarak boynuna doğru kıvırıp boynunu kırdı.[111] Bacaklarını da sırtına doğru kıvırıp kırdı. Sonra, gitmek için davranınca, Azad Feyruz'un eteğinden tuttu ve:
"Sen ne sanıyorsun, daha o ölmemiştir! [112] Sen beni nereye bırakıyorsun?!" dedi. [113]
Feyruz:
"Vallahi onu öldürdüm ve ondan seni rahata erdirdim!" dedi. [114]
Arkadaşlarının yanına vardı, Esved'e yaptıklarını onlara haber verdi.

Arkadaşları:
"Geri dön! Onun başını da kes!" dediler, birlikte döndüler.
Feyruz Esved'in başını kesmek istediği zaman Esved öyle bir titredi ki, titremesini durduramadılar!
Feyruz, arkadaşlarına:
"Siz onun göğsüne oturunuz!" dedi.
İki kişi Esved'in göğsüne oturdu.
Azad, saçından tuttu.
Esved'in tepesinden homurdanmalar işitiliyordu. Boğazı bıçakla kesilince, hiç işitilmemiş bir öküz böğürtüsü gibi böğürdü ve sesi kesildi.
Çevrede bulunan muhafızlar kapıya koşuştular ve:
"Ne var! Ne var! [115] Rahmânü'l-Yemen'in başında ne hal var?" diye sordular. [116]
Azad:
"Ona vahiy geliyor!" dedi. [117]
Muhafızlar sustular ve geri döndüler. [118]
Feyruz'la arkadaşları evlerine dönüp: [119]
"Bunu kavim ve kabilelerimize ve başkalarına nasıl haber verip duyuralım?" diye konuştular.
Sonunda parolalanyla seslenip kabilelerini toplamak, arkasından da ezan okumak hususunda görüş birliğine vardılar. [120]
Yanlarında Vebr b. Yuhannis de olduğu halde kalelerden yüksek bir kalenin üstüne çıktılar. [121]
Tan yeri ağarmaya başladığı zaman, ilk önce Dâzeveyh, kendi parolalanyla kabilesine seslendi. [122]
Müslümanlar da, müşrikler de korktular.
Muhafızlar, kalenin çevresini sardılar.
Süvarilerde gelip muhafızlara katıldılar. [123]
Vebr b. Yuhannis, namaz için ezan okudu. Birçok halk gelip oraya toplandı.
Toplanan halka:
"Haberiniz olsun ki, Yüce Allah Esvedü'l-Kezzab'ı öldürdü! [124]
Muhammed'in Resûlullah olduğuna, Abhele'nin ise yalancı olduğuna şehadet ederim!" diye seslendiler.
Esvedü'l-Kezzab'ın kesilen başını da halkın önüne attılar. [125] Süvarilerin yanlarında kandiller bulunuyordu. Halk, atılan başın Esvedü'l-Kezzab'ın başı olduğunu gördü. [126]
Vebr b. Yuhannis, namaz için kamet getirdi. [127]
Toplanmış olan halktan müşrik olanlar hemen yağma için dağılmaya[128] ve her biri Ebnâların ev halkından gece karanlığında görebildikleri çoluk çocukları yakalamaya başlayınca, Ebnâlar da kalenin üzerinden, aşağıda halk arasında bulunan kardeşlerine:
"Bunların neler yaptıklarını görmüyor musunuz? Siz de onlardan gücünüzün yettiğini yakalayınız!" diyerek seslendiler.
Bunun üzerine onlardan yetmiş kişi yakaladılar. [129]
Müşrikler de, Ebnâların çocuklarından ve ev halklarından yetmiş kişi yakalayıp götürmüşIerdi. [130]
San'â halkına:
"Herkes onlardan yanında bulunanı tutsun, salmasın!" diyerek seslendiler.

San'âlılar da öyle yaptılar. [131]
Esved'in müşrik askerleri, kendilerinden yetmiş kişinin eksik olduğunu görünce, Ebnâlara gelip:
"Adamlarımızı bize gönderiniz!" dediler.
Ebnâlar da:
"Siz çoluk çocuklarımızı bize gönderiniz, biz de size adamlarınızı gönderelim!" dediler.
Müşrikler, Ebnâların çoluk çocuklarını bıraktılar, Ebnâlar da onların adamlarını bıraktılar.[132]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Esved'in Öldürüldüğünü Ashabına Müjdelemesi

Esvedü'l-Kezzab'ın öldürüldüğü gece, Peygamberimiz Aleyhisselama vahiy geldi.
Ertesi gün, ashabına:
"Dün gece Esved,[133] yalancı Ansî, kardeşlerinizden birisinin eliyle öldürüldü!" buyurdu. [134]
"Yâ Rasûlallah! Onu kim öldürdü?" diye sordular. [135]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onu salih, [136] mübarek bir ev halkından, mübarek bir kişi; [137] Feyruz ed-Deylemî öldürdü!" buyurdu. [138]
Esvedü'l-Kezzab öldürülüp San'â ve Cened kurtulunca, [139] İslâm valileri işlerinin başına döndüler. Muaz b. Cebel yine namaz kıldırmaya başladı. Peygamberimiz Aleyhisselama bir yazı yazıp durumu bildirdiler. [140] Esvedü'l-Kezzab'ın Kehf-i Hubban'dan çıkışıyla öldürülüşü üç ay veya dört aya yakın sürdü. [141]

Müseylimetü'l-Kezzab'ın İrtidad Etmesi ve Peygamberlik İddiasına Kalkışması

Müseylime'nin Kimliği

Benî Hanîfe kabilesinden olan Müseylime'nin ataları şöyle sıralanır: Müseylime b. Sümâme,[142] b. Kebir, b. Cübeyr, b. Haris, b. Abdülhâris, b. Hıffan, b. Zühl, b. Dü'l, b. Hanîfe.

Müseylime'nin künyesi, Ebu Sümâme veya Ebu Harun'dur. Kendisi Rahmân, Rahmânü'l-Yemâme diye anılırdı.[143] Çirkin suratlı, kısa boylu bir adamdı. [144]

Müseylime, Basra'daki Übülle, Hîre yakınında Bekkâ, Belh yakınındaki Enbâr, Küfe yakınındaki Hîre gibi Arap ve Acem pazarlarını, çarşılarını dolaşarak hokkabazlık, gözbağcılık bilgilerini elde etmeye, üfürükçüleri ve falcıları bulup onlardan birşeyler öğrenmeye çalışmıştı. [145]

Müseylime Hicretin 10. yılında[146] Benî Hanîfe temsilcileriyle birlikte gelerek Peygamberimiz Aleyhisselamla görüşüp Müslüman olduktan ve Yemâme'ye döndükten sonra[147] irtidad etti. [148]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Müseylime ile Esved Hakkındaki Rüyası

Peygamberimiz Aleyhisselam bir gün minberinde:
"Ey insanlar! Ben Kadir gecesini görmüştüm, sonra unutturuldum. [149]
Kollarımda da altından iki bilezik görmüş, onlardan hiç hoşlanmamıştım. Üflediğim zaman, her ikisi de uçup gitmişti.
Ben bunları şu iki yalancıya; Yemen sahibi ile Yemâme sahibine yordum [150]
Onlardan biri Ansf'dir, diğeri de Müseylime'dir!" buyurmuştu. [151]
Müseylime, peygamberlik işinde Peygamberimiz Aleyhisselama ortak olduğunu iddia etmeye ve yaymaya başladı. [152]
Temsilciler arasında bulunan birisi Peygamberimiz Aleyhisselamın Müseylime'yi peygamberliğe ortak kıldığına yalan yere tanıklık edince, [153] Benî Hanîfelerona bey'at ettiler. [154]
Müseylime, Peygamberimiz Aleyhisselamın peygamberliğini doğruladığı için, [155] akıl sahibi olanlardan Allah'ın hayırlarını murad ettiği kimseler dışında, [156] Benî Hanffelerden[157] ve başkalarından Yemâme'de bulunan[158] birtakım kimseleri kendisine inandırdı, [159] başına topladı, [160] ardına taktı. [161]

Müseylimetü'l-Kezzab'ın Marifetleri

Müseylimetü'l-Kezzab, yumurtayı kırmadan ağzı dar şişeye sokmayı öğrenmişti. [162]
Nişadırı keskin sirke içinde iyice erittikten sonra günlük yumurtayı onun içinde bir gün bir gece bekletip yumuşatır, ip gibi uzama haline getirir, [163] onu ağzı dar[164] bir şişenin içine sokar, [165] üzerine soğuk su döküp dondurur, [166] şişenin içinde eski haline gelen yumurtayı kavmine göstererek[167] bunun bir mucize, [168] kendisinin de bir peygamber olduğunu iddia ederdi. [169]
Müseylime'nin kuşun kesilen kanadını yapıştırdığı veya yapışık gösterdiği olmuş, [170] dağdan bir geyiğin kendiliğinden çıkıp geldiğini ve sütünü sağdığını iddia etmiştir. [171]
Müseylime'nin birer mucize gibi göstermek istediği şeyler, mucizenin getirdiği feyiz ve bereketten tamamen mahrumdu; hatta tam tersi idi. [172]
BenîHanîfe kabilesi kadınlarından Ümmü'l-Heysem diye anılan bir kadın, Müseylime'ye gidip:
"Hurmalarımız susuzluktan kuruyup döküldü! Kuyularımızın suyu çekildi! Muhammed'in kuraklığa uğrayan halk için dua ettiği gibi, sen de sularımız ve hurmalarımız için Allah'a dua et!" dedi.
Müseylime, danışmanına:
"Ey Nehâr! O bunu yapmak için ne diyor?" diye sordu.
Nehâr
"Kuraklığa uğrayan halk Muhammed'e gidiyorlar. Yağmur sularının gecikmesinden, kuyu sularının azalmasından ve hurma ağaçlarının susuzlukyüzünden hurmalarının dökülüşünden şikayet ediyorlar. O da onlar için dua edince, kuyularının suyu kabarıyor, hurma ağaçları gelişip dallarının uçları yerlere kadar eğiliyor!" dedi. [173]
Müseylime:
"O, kuyulara ne yapıyor?" diye sordu.
Nehâr
"Bir kova su getirtiyor. Onun içine, kavmi hakkında dua ediyor. Ağzına su alıp çalkaladıktan sonra onu kovanın içine bırakıyor. Kovayı götürüp o susuz kuyulara boşaltiyorlar. [174] Sonra da hurma ağaçlarını suluyorlar" dedi.
Müseylime hemen bir kova su getirtti, kovanın içine kavmi için dua ettikten sonra, ondan ağzına su alıp çalkaladı ve kovanın içine bıraktı.
Kovayı götürüp kuyulara boşalttılar. [175]
O kuyuların suları büsbütün çekildi ve kayboldu. [176]
Nehâr, Müseylimeye:
"Beni Hanîfelerin çocukları üzerine bereket duası yapsan!" dedi.
Müseylime:
"Bereket duası ne denilerek yapılır?" diye sordu.
Nehâr
"Hicaz halkı, çocukları doğduğu zaman onu Muhammed'e götürüyor. O da, çocuğun damağına birşey sürüyor ve başını sıvazlıyor!" dedi. [177]
Bunun üzerine Müseylime'ye hangi çocuk getirilip damağına birşey sürdürülmüş ve başı sığatılmışsa, muhakkak o çocuğun ya başı bir daha saçı çıkmamasıya temelli kel, ya da dili kekeme olmuştu. [178] Hele bir çocuğun başı, pek fena kel olmuştu. [179]

Benî Hanffe kabilesinden ve Benî Mehriyelerden bir adam Peygamberimiz Aleyhisselamın abdest suyundan alıp Yemâme'ye getirmiş, kuyusuna boşaltmış, sonra su çekerek toprağını sulamış, yeşillikler parlamış, bahçenin yeşilliği hiç geçmemişti.
Nehâr, bir bahçe sahibine:
"Seni Benî Mehriyelerin yaptığı gibi Rahmân'ın abdest suyuyla sulamaktan alıkoyan nedir?" dedi.
Bunun üzerine adam Müseylimeye gidip:
"Sülmâ'nın toprağına Muhammed'in dua ettiği gibi, sen de benim çoraklaşmış, verimsiz hale gelmiş bulunan toprağım için Allah'a dua et!" deyince, Müseylime:
"Ey Nehâr! O ne diyerek dua ediyor?" diye sordu.
Nehâr da:
"Sülmâ, Muhammed'in yanına vardı. Kendisinin toprağı çoraklaşmış ve verimsizdi. Muhammed Sülmâ için bir kova su getirtip dua ettikten ve ağzında çalkaladığı suyu kovanın içine bıraktıktan sonra kendisine verdi. O da bu kovanın içindeki suyu kuyusuna boşalttı ve kuyudan çektiği su güzelleşti, tatlı I aştı" dedi.
Müseylime, Nehâr'ın dediği gibi yaptı.
Adam Müseylime'nin dua ettiği kovayı götürüp Sülmâ'nın yaptığı gibi yapınca, kuyusu kurudu. [180]
BenîHanîfe halkı bir kuyu kazdılar.
Kuyunun bol ve tatlı sulu olması için Müseylime'ye gittiler. Gelmesini[181] ve teberrüken kuyunun içine tükürmesini rica ettiler. [182]
Müseylime içine tükürünce, kuyunun suyu acılaştı ve büsbütün çoraklaştı. [183]
Müseylime'nin abdest suyu da bahçeye döküldüğü zaman, orada birşey bitmez oldu!
Bir adam gelip Müseylimeye:
"Ey Ebu Sümâme! Ben servet sahibi zengin bir kimseyim. Şu on yaşındaki oğlumdan başka hiçbir çocuğum doğmadı ki, iki yaşına varmadan ölmüş olmasın! Hem küçüğünün yaşaması, hem de büyük (on yaşındaki) çocuğumun uzun ömürlü olması için başını sığamanı ve Allah'a bu hususta dua etmeni arzu ediyorum!" dedi.
Müseylime:
"İstediğin şeyi yapacağım!" diyerek küçük oğlanın kırk yıl ömürlü olmasına dua etti.
Adamcağız sevinerek[184] evine döndüğü zaman, oğullarından birisini kuyuya düşmüş, diğerini de kurt yemiş buldu! [185]
Müseylime, Hz. Ali'nin ağrıyan gözüne Peygamberimiz Aleyhisselamın püskürünce iyileştiğini işit-mişti. [186]
Müseylime'nin elini sürmesinden şifa bekleyen adamın gözleri ise, Müseylime el sürer sürmez[187] veya tükürür tükürmez[188] kör oluverdi! [189]
Peygamberimiz Aleyhisselamın sütsüz, arık koyunun memesini sığayınca sütlenmiş olduğunu işiten Müseylime'nin memesini sığadığı süüü davarın sütü çekilmiş, kurumuştu! [190]
Müseylime, kendisine de Cebrail'in geldiğini, Kur'ân indirdiğini iddia eder, [191] Kur'ân-ı Kerîm'i taklide özenir, kendi kendine şöyle gülünç sözler düzüp Kur'ân diye okurdu:
"Allah gebeye lütfetti de, ondan, onun karın yumuşağıyla kıçının arasından, koşan canlılar çıkardı!" [192]
"Fil nedir? Filin ne olduğunu sana ne bildirdi? Onun hurma lifinden ip gibi kuyruğu ve uzun hortumu vardır.

Bu, Rabbim izin yarattıklarından azı çığıdır!" [193]
"Ey kurbağa kızı kurbağa! Ne diye "Nak nak! Vak vak!" edip duruyorsun? [194]
Yukarın suda, altin balçıkta!
Sen ne suyu bulandırabilirsin, ne de içene engel olabilirsin!" [195]
"Yarasa sana ölüm haberini getirinceye kadar yerde bekle!" [196]
Müseylime, Benî Hanîfelerden namazı kaldırmış; içkiyi, zinayı ve benzerlerini onlara helâlleştir-mişti. [197]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Müseylime'yi Tekrar İslâmiyete Davet Edişi

Peygamberimiz Aleyhisselam yazdırıp Amr b. Ümeyyetü'd-Damrî ile gönderdiği bir yazı ile Müseylimetül-Kezzab'ı tekrar İslâmiyete davet etti.
Peygamberimiz Aleyhisselamın yazısına Müseylime biryazı ile karşılık verdi.[198]
Karşılık yazısında şöyle dedi:
"Allah'ın Resûlü Müseylime'den Allah'ın Resûlü Muhammed'e,
Selam olsun sana!
Bundan sonra derim ki: Ben bu işte (peygamberlikte) seninle ortak oldum.
Yerlerin yarısı bizimdir, yarısı da Kureyşîl erindir.
Fakat Kureyşîler aşın giden, adalet gözetmeyen bir kavimdir. [199]
Bunu Cârudu'l-Hanefîyazdı." [200]
Müseylime'nin bu yazısını Peygamberimiz Aleyhisselama onun iki elçisi getirmişti. [201]
Elçilerden birisi Abdullah b. Nevana, [202] veya İbn Nevâha diye anılan Beni Âmir b. Hanîfelerden Ubâde b. Haris, [203] diğeri de İbn Üsâl idi. [204]
Müseylime'nin yazısı okununca, Peygamberimiz Aleyhisselam iki elçiye:
"Siz ne diyorsunuz? [205]
Siz de onun dediği gibi mi, o da peygamberdir mi diyorsunuz?" diye sordu.
Elçiler
"Evet! [206] Biz de onun dediği gibi deriz!" dediler. [207]
Peygamberimiz Aleyhisselam, onlara:
"Siz benim Resûlullah olduğuma şehadet ediyor musunuz?" diye sordu.
Elçiler
"Biz Müseylime'nin Resûlullah olduğuna şehadet ediyoruz!" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Siz iman etmezseniz, ben Allah'a ve Resûlüne iman etmişimdir! [208]
Vallahi, elçiler öldürülmez olsaydı, muhakkak ikinizin de boynunu vururdum!" buyurdu. [209]
Peygamberimiz Aleyhisselam Hz. Ali'yi çağırdı ve:
"Yaz!" buyurdu. [210]
"Bismillâhirrahmânirrahîm
Allah'ın Resûlü Muhammed'den çok yalancı Müseylimeye!
Hakka tâbi olan, uyanlara selam olsun!
Bundan sonra bilesin ki: Yer Allah'ındır! O, kullarından kimi dilerse onu ona vâris kılar! Akibet takvâlıların (Allah'ın buyruklarını yerine getiren, yasakladıklarından da sakınanlarındır." [A'râf: 128] [211]
Peygamberimiz Aleyhisselam, bu yazıyı Müseylime'ye Zübeyr b. Avvam'ın kardeşi Sâib b. Avvam ile gönderdi. [212]
Peygamberimiz Aleyhisselamla Müseylimetü'l-Kezzab arasında cereyan eden bu hadise, Hicretin 10. yılının sonunda, [213] Peygamberimiz Aleyhisselamın Veda Haccından dönüşünden sonra idi. [214]

Benî Naha' Heyetinin Medine'ye Gelişi

Naha'ların Kimlikleri ve Medine'ye Ne Zaman ve Kaç Kişi Olarak Geldikleri

Beni Naha'lar Mezhic kabilelerinden olup, ata soyları şöyle sıralanır Benî Naha' b. Amr, b. Ule, b. Celd,[215] b. Malik, b. Üded, b. Zeyd, b. Yeşcüb, b. Arib, b. Zeyd, b. Kehlan, b. Sebe'. [216] Naha'ın: 1. Malik, 2.Avf (Mişr),
Cesr,
Cezîme,
Kays,
Harise isimlerinde altı oğlu olup, bunlardan Benî Sa'd b. Malik b. Naha'larve daha birçok oymak
lar çıkmıştır.
Amr b. Zürâre de, Benî Sa'd b. Maliklerdendir. [217]
Benî Naha' heyeti, Hicretin 11. yılında, Muharrem ayının ortasında Yemen'den ikiyüz kişi olarak Medine'ye geldiler.
Konuklar evi olan Remle binti Hâris'in konağına indiler.
Benî Naha' heyeti, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelip Müslüman olduklarını söylediler.
Onlar, Yemen'de Muaz b. Cebel'e bey'at etmişlerdi. [218]
Yüce Allah onların hepsinden razı olsun!
Naha' heyeti, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına gelen heyetlerin sonuncusu idi. [219]
Heyet içinde Zürâre b. Amr (Kays) b. Haris, b. Adda' da bulunuyordu. [220]

Zürâre b. Amr'ın Gelirken Yolda Gördüğü Rüyayı Peygamberimiz Aleyhisselama Anlatıp Yordurması

Zürâre b. Amr
"Yâ Rasûlallah! Ben yolda bir rüya gördüm, beni korkuttu!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Nedir o?" diye sordu.
Zürâre b. Amr
"Gördüm ki; evimde bırakmış olduğum dişi merkep, çil, kara kızıl bir oğlak doğurmuş! Yerde, bir ateşin çıkıp benimle oğlumun arasına gerildiğini de gördüm ki; o ateş, 'Dumanlı ateş! Dumanlı ateş! Gözlüsü, gözsüzü! [221] Bana yiyecek yediriniz! Ben sizin ev halkınızı ve malınızı yerim!'[222] diyordu" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Sen evinde hamile, gizli bir cariye bıraktın mı?" diye sordu.
Zürâre b. Amr
"Evet!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"İşte o cariye bir oğlan doğurmuştur. O, senin oğlundur" buyurdu.
Zürâre b. Amr
"Ben onun çil, kara kızıl olmasının sebebini anlayamadım?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Yakınıma gel!" buyurdu.
Zürâre b. Amr yaklaşınca, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sende gizli tutup kimseye açıklamadığın bir bars (alaca hastalığı) var mı?" diye sordu.
Bunun üzerine, Zürâre b. Amr
"Seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki; onu senden önce hiç kimse bilmiyordu!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"İşte, rüyada gördüğün çil, kara kızıllık odur! [223]
Gördüğün ateşe gelince; o, benden sonra kopacak fitnedir! [224]
O, ahirzamanda da kopacaktır!" buyurdu. [225]
"Yâ Rasûlallah! Kopacak fitne nedir?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Mü'minlerin kanını dökmek, mü'mine baldan, sudan tatlı gelecek! Kötülük yapan, kendini iyilik yapıyor sanacaktır! [226] Sen ölürsen, bu hali oğlun görecektir. Oğlun senden önce ölürse, sen göreceksin!" buyurdu.
Zürâre b. Amr
"Yâ Rasûlallah! Allah'a dua et de, onu ben görmeyeyim!" dedi. [227]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah'ım! O fitneyi buna gösterme!" diyerek[228] dua etti. [229]
Zürâre b. Amr
"Yâ Rasûlallah! Numan b. Münzir"i de kulaklarına küpeler, kollarına pazubandlarve bilezikler takınmış gördüm!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"O da, dünyadan arta kalandır!" buyurdu. [230]

Zürâre b. Amr oğlundan önce vefat etmiş, oğlu ise Hz. Osman'ı halifelikten hal' edenler arasında bulunmuştur. [231]

Üsâme b. Zeyd'in Şam Taraflarına Gönderilmek Üzere Hazırlanışı

Sefer Ne Zaman, Niçin, Nasıl Hazırlandı ve Nasıl Geri Kaldı?

Hicretin 11. yılında Safer ayının çıkmasına dört gece kala, Pazartesi günü, Peygamberimiz Aleyhisselam Müslümanlara Rumlarla çarpışmak üzere acele hazırlanmalarını emretti.
Müslümanlar, cihad özlemiyle Peygamberimiz Aleyhisselamın yanından dağıldılar.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ertesi gün sabahleyin, Safer ayının çıkmasına üç gün kala, Salı günü, Üsâme b. Zeyd'i çağırttı ve ona:
"Ey Üsâme! [232] Şam'a, Belka[1] sınırına, Filistin'deki Dârum'a, [233] babanın öldürüldüğü yere kadar Allah'ın ismi ve bereketiyle git!
Seni bu orduya başkumandan yaptım!
Übnâ halkının üzerine ansızın var! Üzerlerine şimşek gibi saldır!
Giderken de hızlı git! Haberin önüne geç! (Varacağın yere haber ulaşmadan var!)
Yanına kılavuzlar al, casus ve gözcüleri önünden ilerlet!
Allah seni muzaffer kılarsa, onların içinde az kal!" buyurdu.
Safer ayının çıkmasına iki gece kala, Çarşamba günü olunca, Peygamberimiz Aleyhisselamda şiddeti i bir başağrısı, humma ve ateş başladı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Safer ayının çıkmasına bir gece kala Perşembe günü sabahleyin biraz iyileşip Üsâme için kendi eliyle sancak bağladı ve:
"Ey Üsâme! Allah yolunda, Allah'ın ismiyle savaşa çık! Allah'ı inkâr edenlerle çarpış! [234]
Savaşın! Fakat ahde vefasızlık etmeyin!
Küçük çocukları ve kadınları öldürmeyin!
Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyin! Çünkü siz bilemezsiniz, belki onlar yüzünden ibtilâ ve musibete uğrayabilirsiniz!
Fakat, 'Ey Allah'ım! Bizim imdadımıza yetiş! Onların hakkından gel! Onlan bize zarar vermekten vazgeçir![1] deyin!
Onlar size kavuşurlarsa gürültü çıkaracaklar ve bağıracaklardır!
O zaman siz sükûnet ve vakarınızı muhafaza edin ve susun!
Birbirinizle çekişmeyin!
Sonra korku ile zaTa düşersiniz, rüzgârınız kesilip gider! [Enfal: 46]
'Ey Allah'ım! Biz Senin kullarınız! Onlar da Senin kullarındır!
Bizim perçemlerimiz de, onların perçemleri de Senin elindedir!
Onları ancak Sen yenersin![1] deyin!
İyi bilin ki, Cennet kılıçların parıltısı altındadır!" buyurdu. [235]
Üsâmeye askerlerin Cürüfte karargâh kurmalarını emretti ve:
"Haydi, Allah'ın ismiyle hareket et!" buyurdu.
Üsâme, bağlanmış sancağı götürüp Büreyde b. Husayb'a verdi. [236]
Karargâh Cürüfte, Süleyman Sikâyesi diye anılan yerde kuruldu.
İşinden boşalan, hemen karargâha koştu. [237]
İlk Muhacir1erden[238] ve Ensardan, [239] savaşa katılmaya hazırlanmayan kimse kalmadı. [240]
Hepsi savaşa katılmaya hazırlandı. [241]
Hz. Ebu Bekir, [242] Hz. Ömer, Ebu U beyde b. Cerrah, Sa'd b. Ebi Vakkas, E bu 'I- A'ver S aîd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, Katâde b. Numan, Seleme b. Eşlem b. Haris., gibi birçok zâtlar bu orduya katılmış bulunuyorlardı.

Muhacirlerden bazı kişiler, [243] söylenmeye başladılar. [244]
Bu hususta en ağır sözü söyleyen de, Ayyaş b. Ebi Rebia idi[245] ve:
"İlk Muhacirlerin üzerine şu genç kumandan tayin olunuyor hâ?!" demişti. [246]
Üsâme b. Zeyd o zaman onsekiz, [247] ondokuz yaşlarında idi. [248]
Bu hususta laf çoğalmaya başladı. Hz. Ömer de, işittiği sözleri gelip Peygamberimiz Aleyhisselama haber verdi. [249]
Peygamberimiz Aleyhisselam son derecede kızdı, başına bir sarık sarmış ve üzerinde saçaklı bir elbise olduğu halde Rebiülevvel'in 10'unda Cumartesi günü minbere çıktı.
Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra:
"İmdi ey insanlar! Üsâme'yi kumandan yapışım hakkında bazınızdan bana erişen sözler ne oluy-or?! [250]
Vallahi, siz şimdi Üsâme'nin kumandanlığına nasıl itiraz ediyorsanız, daha önce onun babasının kumandanlığına da öyle itiraz etmiştiniz!?
Vallahi, o kumandanlığa nasıl lâyık ve benim katımda insanların nasıl en sevgilisi idiyse, [251] ondan sonra bu oğlu da kumandanlığa öyle lâyıktır![252]
Vallahi, [253] ondan sonra bu da benim katımda insanların en sevgililerindendir! [254]
İkisi de her iyiliğe lâyıktır! [255]
Size bunu tavsiye ediyorum. [256] çünkü o sizin hayırlı olanlarınızdan, [257] bu işe elverişli bulunan-larınızdandır!"
buyurdu, [258] minberden inip evine girdi.
Üsâme ile gidecek olan Müslümanlar, gelip Peygamberimiz Aleyhisselamla vedalaşülar. [259]
Peygamberimiz Aleyhisselamın hastalığı ağırlaşmıştı. [260]
Fakat, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Üsâmeyi yollama işini yerine getiriniz!" buyuruyordu. [261]
Peygamberimiz Aleyhisselamın dadısı ve Üsâme'nin annesi Ümmü Eymen içeri girip:
"Yâ Rasûlallarıı! Üsâmeyi bir müddet karargâhta bıraksan olmaz mı?
Çünkü Üsâme bu haliyle giderse kendisine pek yararlı olmaz!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Üsâmeyi yollama işini yerine getiriniz!" buyurdu.
Halk karargâha gitti. Pazar gecesi orada yattılar. [262]
Pazar günü, Üsâme karargâhtan geldi. Peygamberimiz Aleyhisselamın hastalığı çok ağırlaşmıştı. Üsâme ağlayarak yanına girdi.
O sırada, Peygamberimiz Aleyhisselamın ağzına ilaç veriliyordu. [263]
Hz. Abbas Peygamberimiz Aleyhisselamın yanında ve kadınlar da çevresinde bulunuyordu.
Üsâme, eğilip Peygamberimiz Aleyhisselamı öptü. [264]
Peygamberimiz Aleyhisselam konuşamıyordu.
Ellerini, semaya kaldırdıktan sonra, Üsâme'nin üzerine indirdi.
Üsâme, bundan, Peygamberimiz Aleyhisselamın kendisine dua ettiğini anladı. [265]
Rebiülevvel'in 12. Pazartesi günü, Üsâme tekrar Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına geldi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ayılmış, kendisine gelmiş bulunuyordu.
Üsâmeye:
"Allah'ın bereketi üzere kuşluk vakti yola çıkınız!" buyurdu.

Üsâme vedalaşarak karargâha döndü. [266]
Peygamberimiz Aleyhisselamın zevceleri, Peygamberimiz Aleyhisselamın rahatlaşmasına, açılmasına sevinerek saçlarını taramaya başladılar.
O sırada, Hz. Ebu Bekir de içeri girdi ve:
"Yâ Rasûl alları! Allah'a hamd olsun ki, açılmış, ayılmış olarak sabaha çıktın!
Bugün, Hârice'nin kızının günüdür.
Bana izin ver de, onun evine gideyim" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam izin verince, Hz. Ebu Bekir kalkıp Medine'nin Avâlî semtindeki (Sünuh)'a gitti.
Üsâme, yola çıkacakların hemen karargâhta toplanmaları için halka seslendi. [267]
Cürüfte orduya hareket emri verdiği ve kendisi hayvanına binmek istediği sırada, annesi Ümmü Eymen'in gönderdiği elçisi gelip Resûlullah Aleyhisselamın vefat ettiğini haber verdi.
Bunun üzerine Üsâme, Hz. Ömer ve Ebu Ubeyde b. Cerrah ile Medine'ye geldiler.
Peygamberimiz Aleyhisselamı vefat etmiş buldular.
Rebiülevvel ayından oniki gece geçmişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam, Pazartesi günü, güneş semanın ortasından batıya doğru kaymaya başladığı sırada vefat etmişti.
Cüruf karargâhındaki Müslümanlar Medine'ye döndüler.
Büreyde b. Husayb da, Üsâme'nin bağlanmış olan sancağı yanında olduğu halde Peygamberimiz Aleyhisselamın kapısına kadar gelip, sancağı kapının yanına dikti.
Hz. Ebu Bekir'e bey'at edildiği zaman, Hz. Ebu Bekir, Büreyde b. Husayb'a sancağı Üsâme'nin evine götürmesini ve gazaya çıkıncaya kadar da açmamasını emretti. [268]

---

[1] İbn Hazm, Cemhere, s. 481
[2] İbn Sa'd, Tabak âtü'l-kübrâ, c. 1, s. 299, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 254, İbn Kayvım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 59.
[3] İbn Sa'd, c. 1, s. 299, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye vıe'n-nihâye, c. 5, s. 89.
[4] İbn Sa'd, c. 1, s. 299, İbn Seyyid, c. 2, s. 254, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 89, İbn Kayyım, c. 3, s. 59.
[5] İbn Sa'd, c. 1, s. 299, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 89.
[6] İbn Sa'd, c. 1, s. 299, İbn Seyyid, c. 2, s. 254, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 89, İbn Kayyım, c. 3, s. 59.
[7] İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 254, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 59, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 275, Zürkânf, Mevâhibü'l-ledünniye Şerhi, c. 4, s. 59.
[8] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1,s.29O, İbn Seyyid, c. 2, s. 254, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 89, İbn Kayyım , c. 3, s. 59, Halebî, c. 3, s. 275, Zürkânf, c. 4, s. 59.
[9] İbn Sa'd, c. 1, s. 299, İbn Seyyid, c. 2, s. 254, İbn Kayyım, c. 3, s. 60, Halebî, c. 3, s. 275, Zürkânf, c. 4, s. 59.
[10] İbn Sa'd, c. 1, s. 299, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 89, Halebî, c. 3, s. 275, Zürkânf, c. 4, s. 59.
[11] İbn Sa'd, c. 1, s. 299, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 89, Halebî, c. 3, s. 275, Zürkânf, c. 4, s. 59.
[12] İbn Sa'd, c. 1, s. 299, İbn Seyyid, c. 2, s. 254, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 89, İbn Kayyım, c. 3, s. 60, Halebî, c. 3, s. 275, Zürkânf, c. 4. s.59.

[13] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/197-199.
[14] İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 470.
[15] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1 , s. 266.
[16] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 176.
[17] İbn Esîr, c. 2, s. 176, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 492.
[18] İbn Abdilberr, c. 2, s. 471.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/199.
[19] İbn Abdilberr, c. 2, s. 470, İbn Hacer, c. 1, s. 492.
[20] Bedrüddin Avnf, Umdetu'l-kârf, c. 18, s. 14.
[21] İbn Sa'd, c. 1, s. 265-266.
[22] Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 363.
[23] İbn Sa'd, c. 1, s. 265-266.
[24] Ahmed, c. 3, s. 364.
[25] İbn ^tidilberr, c. 2, s. 470, İbn Esîr, c. 2, s. 175.
[26] İbn Abdilberr, c. 2, s. 470.
[27] Bedrüddin Avnf, c. 18, s. 14.
[28] İbn Abdilberr, c. 2, s. 470, İbn Esîr, c. 2, s. 175, İbn Hacer, c. 1.S.492.
[29] Buhârî, Sahîh.c. 5, s. 113, İbn Hacer, c.1, s. 492.
[30] Ahmed, c. 4, s. 363, Buhârî, c. 5, s. 113, İbn Hacer, c. 1, s. 492.
[31] Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 4, s. 363, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 113, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 2, s. 470, İbn Ear, Usdu'l-gâbe, c.2,s.175.
[32] Ahmed, c. 4, s. 363.
[33] Ahmed, c. 4, s. 363, Buhârî, c. 5, s. 113, İbn Abdilberr, c. 2, s. 470, İbn Esîr, c. 2, s. 175, İbn Hacer, c. 1, s. 492.
[34] Ahmed. c. 4. s. 363. Buhârî. c. 5. s. 113.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/199-200.
[35] İbn Abdilberr, c.2,s. 470, IbnEsîr, c. 2, s. 175.
[36] Buhârî, c. 5,s.113,İbn Abdilberr, c. 2, s. 470, İbnEsîr, c. 2, s. 175.
[37] Buhârî, c. 5,5.113.
[38] Ahmed,c.4, s. 363, İbn Abdilbetr, c. 2,s.470,İbn Esîr, c.2, s. 175.
[39] İbn Abdilberr, c.2, s. 470.
[40] Buhârî, c. 5, s. 11 3, İbn Hacer, c. 1, s. 492.
[41] Şuh ân, c. 5, s. 11 3, İbn Atodilberr, c. 2, s. 470, İbnEsîr, c. 2, s. 175.
[42] İbn Abdilberr, c.2, s. 470, İbnEsîr, c. 2, s. 175.
[43] Buhân, c. 5, s. 11 3.
[44] Buhân, c. 5, s. 11 3, İbn Abdilberr, c. 2, s. 470, İbnEsîr, c. 2, s. 175.
[45] İbn Sa'd. c. 1. s. 266.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/200-201.
[46] İbn Hazm, Cemhere, s. 405-406.
[47] Belâzuıî, Fütûhu'l-buldan, c. 1, s. 125.
[48] Belâzuıî, c. 1,s. 125, Taberî, Târih, t 3,5.189.
[49] Belâzuıî, t 1.S.125.
[50] Taberî, c. 3, s. 189.
[51] Taberî, c. 3, s. 189, 218, Bedrüddin Aynf, Umdetu'l-kârf, c. 18, s. 24,Diyarbekri, Târihu'l-hamfs, c. 2, s. 156.

[52] Belâzurî, c. 1,s.125.
[53] İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 61 .
[54] Taberî, c. 3, s. 189.
[55] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 5, s. 534, Belâzurî, c. 1, s. 125.
[56] Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 446, Diyarbekrî, c. 2, s. 156.
[57] Diyarbekrî, c. 2, s. 156.
[58] Belâzurî, c. 1.S.125.
[59] Süheyif, c. 7, s. 445446.
[60] Taberî, Târih, c. 3, s. 215, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 337, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 6, s. 307.
[61] Taberî, c. 3, s. 21 5, Ebu'l-Fidâ, c. 6, s. 307.
[62] Taberî, c. 3, s. 21 4, Ebu'l-Fidâ, c. 6, s. 307.
[63] Taberî, c. 3, s. 21 4.
[64] Taberî, c. 3, s. 189.
[65] Taberî, c. 3, s. 189, İbn Esîr, c. 2, s. 337, Ebu'l-Fidâ, c. 6, s. 30.
[66] Taberî, c. 3, s. 21 4, İbn Esîr, c. 2, s. 337, Ebu'l-Fidâ, c. 6, s. 337.
[67] Taberî, c. 3, s. 189, Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, t 1, s. 112.
[68] Taberî, c. 3, s. 189.
[69] Taberî, c. 3, s. 21 6, İbn Esîr, c. 2, s. 337-338, Ebu'l-Fidâ, c. 6, s. 308.
[70] Ebu'l-Fidâ, c. 6, s. 308.
[71] İbn Sa'd, Taba kâtü'l -kübrâ, c. 5, s. 535, İ bn E sfr, U sdu'l -gâbe, c. 5, s. 332.
[72] İbn Sa'd, c. 5, s. 535.
[73] İbn Esîr, c. 5, s. 332.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/201-204.
[74] İbn İshak, İbn Hisam , Sîre, c. 4, s. 246, Ahmed b. Hanbel, M üsned, c. 3, s. 88, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 119, Müslim , Sahîh, c. 4, s. 1781.
[75] Buharı", Sahih, c. 5, s. 118, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1781 , Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 542.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/204.
[76] Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye vıe'n-nihâye, c. 6, s. 308.
[77] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 338, Ebu'l-Fidâ, c. 6, s. 308, İtan Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 61.
[78] İbn Esîr,c.2,s.338.
[79] Taberî, Tânh.c.3, s. 215, İbn Esîr, c. 2, s. 338, Ebu'l-Fidâ, c. 6, s. 308.
[80] Taberî, c. 3, s. 190, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 61.
[81] Taberî, c. 3, s. 21 6, İbn Esir, c. 2, s. 338, Ebu'l-Fidâ, c. 6, s. 338, İbn Haldun, c. 2,ks. 2, s. 60.
[82] Taberı, c. 3, s. 21 8.
[83] Taberî, c. 3, s. 21 5, İbn Esîr, c. 2, s. 338, Ebu'l-Fidâ, c. 6, s. 308.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/204-205.
[84] Taberî, Tâıîh.c.3, s. 218-219.
[85] Ta berf, T ân h, c. 3, s. 215-216, İ bn E sfr, K âm il, c. 2, s. 338, E bu'l-F idâ, el-Bi dâye ve'n-nihâ ye, c. 6, s. 308.
[86] Ebu'l-Fidâ, c. 6, s. 308.
[87] Taberî, c. 3,s.216,İbn Esîr, c. 2, s. 338, Ebu'l-Fidâ, c. 6,3.308.
[88] İbn Esîr, c. 2, s. 338.

[89] Taberî, Tânh.c.3, s. 216, İbn Esîr, c. 2, s. 338, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 6, s. 308.
[90] Ebu'l-Fidâ, c. 6, s. 308.
[91] Taberî, c. 3, s. 21 6, İbn Esîr, c. 2, s. 338.
[92] Taberî, Târîh, c. 3, s. 216, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 338-339.
[93] Taberı, c. 3.S.216.
[94] Taberı, Tâıîh.c.3, s. 216, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 338-339.
[95] İbn Esîr, c. 2, s. 339.
[96] Taberî, c. 3, s. 21 6-21 7, İbn Esîr, c. 2, s. 339.
[97] Taberî, c. 3, s. 21 7.
[98] Taberî, Tanrı, c. 3, s. 217, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 339.
[99] Taberî, c. 3, s. 21 7.
[100] İbn Esîr, c. 2, s. 339.
[101] İbn Esîr, c. 2, s. 339.
[102] Taberî, c. 3, s. 217.
[103] Taberî, c. 3, s. 217, İbn Esîr, c. 2, s. 340.
[104] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 126, Taberî, c. 3, s. 21 7, İbn Esîr, c. 2, s. 340.
[105] Taberî, Târîh, c. 3, s. 219.
[106] Taberî, c. 3, s. 217, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 340.
[107] Taberî, c. 3, s. 220.
[108] Belâzuri", Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 126.
[109] Taberî, c. 3, s. 220.
[110] Taberî, c. 3, s. 217, İbn Esîr, c. 2, s. 340.
[111] Taberî, c. 3, s. 220.
[112] Taberî, c. 3, s. 217, İbn Esîr, c. 2, s. 340.
[113] Taberî, c. 3, s. 217.
[114] Taberî, c. 3, s. 217, İbn Esîr, c. 2, s. 340.
[115] Taberî, Târîh, c. 3, s. 217, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 340.
[116] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 126.
[117] Belâzurî, c. 1, s. 1 26, Taberî, c. 3, s. 217, İbn Esîr, c. 2, s. 340.
[118] Belâzurî, c. 1, s. 1 26.
[119] Taberî, c. 3, s. 220.
[120] Taberî, c. 3, s. 217, İbn Esîr, c. 2, s. 340.
[121] Taberî, c. 3, s. 220.
[122] Taberî, c. 3, s. 217.
[123] Taberî, Târîh, c. 3, s. 217, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 340.
[124] Taberî, c. 3, s. 220.
[125] Taberî, c. 3, s. 217, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 340.
[126] Taberî, c. 3, s. 220.
[127] Taberî, c. 3, s. 217.
[128] Taberî, c. 3, s. 217, İbn Esîr, c. 2, s. 340.
[129] Taberî, c. 3, s. 220.
[130] Taberî, c. 3, s. 218.
[131] İbn Esîr, c. 2, s. 340.
[132] Taberî, Târîh, c. 3, s. 220,218
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/205-214.

[133] TabeN. c3, s.218,lbn Abdilbeır, Istiâb,c3, s. 1266, IbnEsîr, Kâmil, c. 2,5.341.
[134] Taberî, c. 3, s. 220.
[135] Taben.c3, s. 218, İbn AMIbeır, c. 3,s.1266,İbn Esîr, c. 2, s. 341.
[136] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 5, s. 534, Belâzurî, Fütûh, c. 1, s. 1 27.
[137] Taben.c3, s. 218, İbn Abdilbeır, c. 3, s. 1266, İbn Esîr, c. 2, s. 341, İbn Haldun, Târih, c. 2, ks. 2, s. 61.
[138] İbn Sa'd.c 5, s. 534, Belâzurî, c. 1 , s. 127, Taberî, c. 3, s. 218, İbn Abdilberr, c. 3, s. 1266, İbn Esîr, c. 2, s. 341, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 61.
[139] Taberî, c. 3, s. 218.
[140] Taberî, c. 3, s. 218, İbn Esîr, c. 2, s. 340-341.
[141] Taberî. c. 3. s. 220. İbn Abdilbeır. c. 3. s. 1266. İbn Esîr. c. 2. s. 341.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/214-215.
[142] İtan İshak.İbnHişam, Sîre.c.4, s. 222, Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 442-443.
[143] Süheylf, c. 7, s. 443, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 6, s. 50.
[144] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 1 57.
[145] Diyarbekrî, c. 2, s. 159.
[146] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 130.
[147] İbn İshak,c.4,s. 223, Yâkubî, c.2, s. 130, Taben, Târih, t 3, s. 162.
[148] İbn İshak, c. 4, s. 223, Taberî, c. 3, s. 162, Ebu'l-Fidâ, c. 6, s. 50, İbn Kayyım, c. 3, s. 37.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/215.
[149] İbn İshak, c. 4, s. 246, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 86.
[150] İbn İshak, c. 4, s. 246, Ahmed, c. 3, s. 86, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 119, Müslim, Sahih, c. 4, s. 1781, Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 542.
[151] Buhârî, c. 5, s. 118, Müslim, c. 4, s. 1781, Tıımizf, c. 5, s. 542.
[152] İbn İshak, c. 4, s. 223, Belâzurî, Fütühu'l-büldân, c. 1, s. 105, Yâkubî, c. 2, s. 1 30 Taberî, c. 3, s. 162.
[153] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 317, Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 243.
[154] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre.c. 4, s. 223, Taberî, Târih, c. 3, s. 162,Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 331 jbnEsîr, Kâmil, c. 2, s. 298, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 236, Zehebî, Megâzî, s. 567, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 37.
[155] İbn İshak, c. 4, s. 223, Taberî, c. 3, s. 162.
[156] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 1 59.
[157] Belâzurî, Fütûhu'l-büldân, c. 1, s. 105, Diyarbekrî, c. 2, s. 159.
[158] Belâzulî, c. 1.S.105.
[159] Diyarbekrî, c. 2, s. 159.
[160] İbn İshak, c. 4, s. 223, Taberî, c. 3, s. 162.
[161] Belâzurî. c. 1. s. 105. İbn Esir. c. 2. s. 268.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/215-216.
[162] Süheylf, c. 7, s. 444, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 6, s. 50.
[163] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 311, Diyarbekrî, c. 2, s. 158, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 256, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 4, s. 21.
[164] Süheylf, c. 7, s. 444, Diyarbekıî, c. 2, s. 159.
[165] Kasialânf, c. 1, s. 311, Diyarbekrî, c. 2, s. 159, Halebî, c. 3, s. 256, Zürkânî, c. 4, s. 21.
[166] Aynı kaynaklar.

[167] Diyarbekrî, c. 2, s. 159.
[168] Kastalânf, c. 1, s. 311, Halebî, c. 3, s. 256, Zürkânf, c. 4, s. 21.
[169] Diyarbekrî, c. 2, s. 159.
[170] Süheylf, c. 7, s. 444, Zürkânf, c. 4, s. 21.
[171] Süheyif, c.7, s. 444, E bu'l-Fidâ, c. 6, s. 50.
[172] Süheylf, c. 7, s. 444.
[173] Taberî, Târih, c. 3, s. 245.
[174] Taberî, c. 3, s. 245, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 158.
[175] Taberî, c.3, s. 245.
[176] Taberî, c. 3, s. 245, Kastalânf, c. 1, s. 311, Diyarbekrî, c. 2, s. 158.
[177] Taberî, c.3, s. 245.
[178] Taberî, c. 3, s. 245, Diyarbekrî, c. 2, s. 158.
[179] Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 444, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 255, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 4, s. 21.
[180] Taberî, Târîh, c. 3, s. 245-246.
[181] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 1 58.
[182] Süheylf, c.7, s. 444.
[183] Süheyif, c. 7, s. 444, Diyarbekrî, c. 2, s. 255
[184] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 1 58.
[185] Süheylf, Ravdu'l-ünüf, c. 7, s. 444, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 255.
[186] Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 311, Diyarbekrî, c. 2, s. 158.
[187] Süheyif, c. 7, s. 444, Halebî, c. 3, s. 255.
[188] Kastalânf, c. 1, s. 311, Diyarbekrî, c. 2, s. 158.
[189] Süheylf, c. 7, s. 444, Kastalânf, c. 1, s. 311, Diyarbekrî, c. 2, s. 158, Halebî, c. 3, s. 255, Zürkânf, c. 4, s. 21.
[190] Kastalânf, c. 1, s. 311, Diyarbekrî, c. 2, s. 158.
[191] Diyarbekrî, c. 2, s. 157.
[192] İbnİshak,İbnHişam,Sîre, c.4,s. 223, Taberî, Târîh, c. 3, s. 162, Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, c. 5, s. 331, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, c. 4, s. 51, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 37.
[193] Kastalânf, Mevâhib, c. 1, s. 460, Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 2, s. 158.
[194] Taberî, Târîh, c.3, s. 245, Bâkıllânf, İ'câzu'l-Kur'ân, s. 183, İbn Esîr, Mihâye, c. 5, s. 11 0, Diyarbekrî, c. 2, s. 158.
[195] İbn Sa'd c. 5, s. 551 , Taberî, c. 3, s. 245, Bâkıllânf, s. 183, Diyarbekrî, c. 2, s. 158.
[196] Diyarbekrî, c. 2, s. 158.
[197] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 223, Taberî, c. 3, s. 162, Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 5, s. 51, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 37, Kastalânf, c.1, s. 312, Diyarbekrî, c. 2, s. 159, Halebî, c. 3, s. 255, Zürkânf, c. 4, s. 22
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/216-220.
[198] İbn Sa'd, c. 1.S.273.
[199] E bu Hanffe, Müsned, s. 49, İbn İshak, c. 4, s. 247, Belâzurî, Fütûh, c.1, s. 106, Taberî, c. 3, s. 166, Beyhakî, Delâil, c. 5, s. 331, İbn Esir, Kâmil,c. 2, s. 299-300, Zehebî, Megâzî, s. 570, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 51, İbn Kayyım, c. 3, s. 37, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 58, Kastalânf, c. 1, s. 312, Diyarbekrî, c. 2, s. 157, Halebî, c. 3, s. 256.
[200] Belâzurî, c. 1,5.106.

[201] Ebu Hanffe, s. 49, İbn İshak, c. 4, s. 247, Taberî, c. 3, s. 166-167, İbn Esîr, c. 2, s. 299, İbn Kayyım , c. 3, s. 38 .Diyarbekrî, c.2,s.157.
[202] Ebu Dâvud, c. 3, s. 84, Beyhakî, c. 5, s. 332, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 52.
[203] Belâzurî, c. 1,5.105.
[204] Beyhakî, c. 5, s. 332, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 52, İbn Kayyım, c. 3, s. 38.
[205] Ebu Hanffe, Müsned, s. 49, İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 247, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 487-488, Ebu Dâvud, c. 3, s. 84.
[206] Beyhakî, c. 5, s. 332, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 52, İbn Kayyım, c. 3, s. 37.
[207] Ebu Hanffe, s. 49, İbn İshak, c. 4, s. 247, Ahmed, c. 3, s. 483, Ebu Dâvud, c. 3, s. 84, Taberî, c. 3, s. 167, Beyhakî, c. 5, s. 332, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 52, İbn Kayyım , c. 3, s. 37-38.
[208] Dârimî,c. 2, s. 153, Beyhakî, c. 5, s. 332, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 52, İbn Kayyım, c. 3, s. 38.
[209] Ebu Hanffe, s. 49, İbn İshak, c. 4, s. 247, Ahmed, c. 3, s. 488, Ebu Dâvud, c. 4, s. 84, Dârimî, c. 2, s. 153, Taberî, c. 3, s. 167, Beyhakî, c. 5, s. 332, Zehebî, Megâzî, s. 569-570, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 52, İbn Kayyım, c. 3, s. 38, Kastalânf, c. 1, s. 312, Halebî, c. 3, s. 256, Zürkânf, c. 4, s. 22.
[210] Ebu Hanffe, s. 49.
[211] Ebu Hanffe, s. 49, İbn İshak, c.4, s. 247, İbn Sa'd, c. 1, s. 273, Belâzurî, c. 1, s. 106, Yâkubî, c. 1 , s. 106, Taberî, c. 3, s. 167, Beyhakî, c. 5, s. 331, İbn Esîr, c. 2, s. 300, Zehebî, s. 570, Ebu'l-Fidâ, c. 5, s. 51, İbn Kayyım, c. 3, s. 37 Kastalânf, c. 1 ,s. 312, Diyarbekrî, c. 2, s. 157, Halebî, c. 3, s. 256, Zürkânf, c.4, s. 22.
[212] İbn Sa'd, c.1, s. 273.
[213] İbn İshak, c.4, s. 247, Taberî, c. 3, s. 167, Beyhakî, c. 5, s. 331, Zehebî, s. 570.
[214] İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 300, İbn Haldun, c. 2, ks. 2, s. 58, Diyarbekn, c. 2, s. 158.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/221-223.
[215] İbn Hazm, Cemhere, s. 477.
[216] İbn Hazm, s. 412.
[217] İbn Hazm, s. 414.
[218] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 346, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 252, İbn Kaybım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 70, İbn Hacer, el-İ sâbe, c. 1, s. 548, Diyarfcıekrf, Târıhu'l-ham fs, c. 2, s. 1 54, Halebî, İnsanu'l-uyûn, c. 3, s. 279, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 4, s. 67.
[219] İbn Seyyid,c.2, s. 258, İbn Kayyım, c. 3, s. 70, İbn Hacer, c. 1, s. 548, Diyarbekrî, c. 2, s. 154.
[220] İbn Sa'd, c. 1, s. 346, İbn Seyyid,c.2, s. 258, İbn Kayyım, c. 3, s. 70, Halebî, c. 3, s. 279, Zürkânf, c. 4, s. 70.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/223-224.
[221] İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferîd, c. 1, s. 1 34-1 35, İbn Abdilberr, İstiâb.c. 2, s. 517, İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 254, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 259, İbn Hacer, el-İsâbe, c. 1, s. 548, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 3, s. 279, Zürkânf, Mevâhib Şerhi, c. 4, s. 68.
[222] İbn Abdi Rabbih, c. 1, s. 135, İbn Seyyid, c. 2, s. 259, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 70, İbn Hacer, c. 1, s. 548, Halebî, c. 3, s. 279.
[223] İbn Abdi Rabbih, Ikdu'l-ferîd, c. 1, s. 134, İbn Abdilberr, İstiâb.c. 2, s. 517-518, İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 254, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 258-259, İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 70, İbn Hacer, c. 1, s. 54.
[224] İbn Abdilberr, c. 2, s. 518, İbn E sır, c. 2, s. 254, İbn Seyyid, c. 2, s. 259 İbn Hacer, c. 1, s. 548, Halebî, c. 3, s. 279.

[225] İbn Abdi Rabbih, c. 1, s. 135, İbn Seyyid, c. 2, s. 259, İbn Kayyım, c. 3, s. 70 İbn Hacer, c. 1, s. 548, Halebî, c. 3, s. 279.
[226] İbn Abdi Rabbih, c. 1, s. 135, İbn Abdilberr, c. 2, s. 518, İbn Esîr, c. 2, s. 254, İbn Seyyid, c. 2, s. 259, İbn Hacer, c. 1, s. 548, Halebî, c. 3, s. 279, Zürkânf, c. 4, s. 69.
[227] İbn Abdilberr, c. 2, s. 518, İbn Esîr, c. 2, s. 254, İbn Seyyid, c.2, s. 258-259, İbn Kayyım , c. 3, s. 70, İbn Hacer, c.1, s. 548, Halebî, c. 3, s. 259, Zürkânf, c. 4, s. 69.
[228] İbn Seyyid, c.2, s. 259, İbn Kayyım, c. 3, s. 70, Halebî, c. 3, s. 279, Zürkânf, c. 4, s. 69.
[229] İbn Abdilberr, c. 2, s. 518, İbn Esîr, c. 2, s. 254, İbn Seyyid, c.2, s. 259 İbn Kayyım , c. 3, s. 70, İbn Hacer, c.1, s. 548, Halebî, c. 3, s. 279, Zürkânf, c. 4, s. 69.
[230] İbn Abdi Rabbih, c. 1, s. 134-135, İbn Seyyid, c. 2, s. 259, İbn Kayyım, c. 3, s. 70, İbn Hacer, c. 1, s. 548, Halebî, c. 3, s. 279.
[231] İbnSeyyid,c. 2 s. 259, İbn Kayyım,c. 3, s. 70,Halebi, c. 3, s. 279
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/224-226.
[232] Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 1117, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 190.
[233] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 291, Taberî, Târih, c.3, s. 188.
[234] Vâkıdı, c. 3, s. 1117, İbn Sa'd, c. 2, s. 1 89-1 91.
[235] Vâkıdı, Megâzî, c.3, s. 1117-1118.
[236] Vâkıdî, c. 3, s. 1118, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 1 90.
[237] Vâkıdî, c. 3, s. 1118.
[238] Vâkıdî, c. 3, s. 1118, İbn Sa'd, c. 2, s. 1 90.
[239] İbn Sa'd, c. 2, s. 190.
[240] Vâkıdî, c. 3, s. 1118, İbn Sa'd, c. 2, s. 1 90.
[241] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre,c.4, s. 291, Taberî, Târih, c.3, s. 188.
[242] İbn Sa'd, c. 2, s. 190.
[243] Vâkıdî, Megâzî, c.3, s. 1118, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 190.
[244] İbn Sa'd, c. 2, s. 190.
[245] Vâkıdî, c. 3, s. 1118.
[246] Vâkıdî, c. 3, s. 1118, İbn Sa'd, c. 2, s. 1 90.
[247] İbn Sa'd, c. 4, s. 66.
[248] Vâkıdî, c. 3, s. 11 25.
[249] Vâkıdî,c. 3, s. 1118.
[250] Vâkıdî, c. 3, s. 1119, İbn Sa'd, c. 2, s. 1 90.
[251] Vâkıdî, c. 3, s. 1119, İbn Sa'd, c. 2, s. 1 90, Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 20, Buhârî, c. 5, s. 1 45, Müslim, c. 4, s. 1184.
[252] Vâkıdî, c. 3, s. 1119, İbn Sa'd, c. 2, s. 1 90, Müslim, c. 4, s. 1184.
[253] Müslim, c. 4, s. 1885.
[254] Vâkıdî, c. 3, s. 1119, İbn Sa'd, c. 2, s. 190, Ahmed, c. 2, s. 20, Buhârî, c. 5, s. 145, Müslim, c. 4, s. 1884.
[255] Vâkıdî, c. 3, s. 1119, İbn Sa'd, c. 2, s. 1 90.
[256] Müslim, c. 4, s. 1884.
[257] Vâkıdî, c. 3, s. 1119, İbn Sa'd, c. 2, s. 1 90.
[258] Müslim, c. 4, s. 1885.
[259] Vâkıdî, c. 3, s. 1119, İbn Sa'd, c. 2, s. 1 90.
[260] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 190.
[261] Vâkıdî, Megâif, c. 3, s. 1119, İbn Sa'd, c. 2, s. 190.

[262] Vâkıdî, c. 3, s. 1119.
[263] Vâkıdî, c. 3, s. 1119, İbn Sa'd, c. 2, s. 1 90.
[264] Vâkıdî, c. 3, s. 1119, İbn Sa'd, c. 2, s. 1 90-1 91.
[265] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 301, Vâkıdî, c. 3, s. 1120, İbn Sa'd, c. 2, s. 191.
[266] Vâkıdî, c. 3, s. 11 20, İbn Sa'd, c. 2, s. 191.
[267] Vâkıdî, Megâif, c. 3, s. 1120.
[268] Vâkıdî c. 3. s. 1120. İbn Sa'd. Tabakât. c. 2. s. 191.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/226-230.

PEYGAMBERİMİZ ALEYHİSSELAMIN ÜMMETİNE BIRAKTIĞI İKİ EMANET: KİTAB VE SÜNNET

Peygamberimiz Aleyhisselamın Ümmetine Bıraktığı Birinci Büyük Emanet: Kitab

Peygamberimiz Aleyhisselam, Veda Haccıncia irad buyurduğu hutbesinde:
"Ben size öyle birşey bıraktım ki, ona sımsıkı sarılırsanız, hiçbir zaman dalâlete düşmez, sapmazsınız.
O, Allah'ın Kitabıdır.[1] ve Resûlullahın sünnetidir" buyurmuştur. [2]
Kur'ân-ı Kerîm'e göre de; Kitab ve sünnet, Müslümanlar için başvurulması gereken iki hidayet kay-nağıdır. [3]
Peygamberimiz Aleyhisselam, birhadis-i şeriflerinde:
"Peygamberlerden hiçbir peygamber yoktur ki, ona insanların iman etmek zorunda kaldığı mucizelerin bir benzeri verilmemiş olsun.
Bana verilen mucize ise Allah'ın bana vahyettiğidir, Kur'ân'dır.
Bunun için, Kıyamet günü peygamberlerin en çok ümmetlisi ben olacağımı umarım!" buyurmustur. [4]
Her peygamberin zamanına göre peygamberlik davasını isbatlayan bazı harikuladeleri, mucizeleri vardır: asanın yılana çevrilmesi gibi.
Musa Aleyhisselamın zamanında sihir yaygındı.
Bunun için, Musa Aleyhisselam Allah'ın izniyle sihirden daha üstün ve baskın olarak bir mucize getirip sihirbaz muhataplarını iman etmek zorunda bıraktı.
İsa Aleyhisselam zamanında tıp yaygındı.
Bunun için, İsa Aleyhisselam tıptan daha üstün ve baskın olan bir mucize getirdi: Allah'ın izniyle ölüyü diriltti.
Resûlullah Aleyhisselamın zamanında ise, fesahat ve belagat yaygındı.
Bunun için, Resûlullah Aleyhisselam bir fesahat ve belagat mucizesi olan Kur'ân-ı Kerîm'i Allah'tan telakkî edip getirdi. [5]
Peygamberimiz Aleyhisselamdan önceki peygamberlerin mucizeleri kendilerinin vefatlarıyla sona ermiş, onları o zaman hazır bulunanlardan başkaları da görmemişlerdir.
Peygamberimiz Aleyhisselamın mucizesi olan Kur'ân-ı Kerîm ise Kıyamet gününe kadar devam edecektir. [6]
Diğer peygamberlere verilen mucizelerin benzerleri ya suretçe ya da hakikatça, kendilerinden öncekilere de verilmiş bulunuyordu.
Kur'ârvı Kerîm mucizesinin benzeri ise daha önce hiçbir peygambere verilmemişti. [7]
Ebu Ubeyd'in bildirdiğine göre; bir çöl Arabi, bir zât:
"Artık sen emrolunduğun şeyi açığa vur!" (Hicr. 94) âyetini okurken işitip hemen secdeye kapanır ve:
"Ben onun fesahatinden dolayı secde ettim" der. Başka birisi de:
Vaktâ ki ondan umutlarını kestiler, fısıldaşarak bir yere çekildiler..." (Yusuf: 80) âyetini bir adamdan işitince:
"Ben şehadet ederim ki; bu sözün benzerini bir yaratık söylemeye güç yetiremez" demiştir.
Bir cariyeden dinlediği kelâmın fesahatine şaşarak:
"Allah için, sen ne kadar da fesâhatlisin!" demekten kendisini alamayan Asmâî'ye, cariye:
"Musa'nın anasına: 'Onu emzir! Onun hakkında sana bir tehlike gelince, kendisini denize bırak! Korkma, tasalanma! Çünkü Biz onu sana geri döndüreceğiz. Hem onu

peygamberlerden biri de yapacağız' diye vahiy ve ilham ettik' kavlinden sonra, şu benimki bir fesahat mi sayılır?" demiştir.
Gerçekten de, bu bir tek âyette iki emir, iki nehiy, iki haber ve iki müjde birieştirilmiştir. [8]
Peygamberimiz Aleyhisselamın mucizesi sadece Kur'ân-ı Kerîm'den ibaret olmadığı ve daha birçok mucizeleri bulunduğu halde, Peygamberimiz Aleyhisselamın mucizelerinden yalnız Kur'ân'ı anmakla yetinmeleri onun mucizelerinin en büyük ve en yararlısı oluşundan, dine daveti, delil ve hücceti içinde taşımakta bulunuşundan, Kıyamet gününe kadar hâzır ve gâib herkesin ondan yararlanışındandır. [9]
Kur'ârvı Kerîm'e Kur'ân isminin verilişi, ilâhî kitablar arasında, kitabların, belki bütün ilimlerin semerelerini kendisinde toplamış olduğu içindir.
Nitekim, Yüce Allah, buna:
"Herşeyin tafsilidir" (Yusuf: 111), "Herşeyin apaçık bir beyanıdır" (Nahl: 89) âyetleriyle işaret buyurmuştur. [10]
Kur'ârvı Kerîm, hakikat ehline göre, bütün hakikatleri toplayan ledün ilminin de icmali, özetidir. [11]
Hz. Ali derki:
"Resûlullah Aleyhisselamdan işittim:
'Haberiniz olsun ki, birtakım fitneler zuhur edecektir!' buyurdu.
'Yâ Rasûlallah! O fitnelerden çıkış, kurtuluş nedir?' diye sordum.
'Kitabullahtır! Çünkü sizden öncekilerin haberleri de, sizden sonrakilerin haberleri de, aranızdaki-lerin hükmü de ondadır.
O hak ile bâtılı ayıran kesin bir hükümdür, şaka ve boş şey değildir.
Onu zorbalıkla bırakan kimsenin Allah boynunu kırar.
Hidayeti, doğru yolu ondan başkasında arayanı dalâlete düşürür.
O, Allah'ın en sağlam urganıdır!
O, hikmetle dolu Kur'ân'dır!
O, en doğru yoldur!
0 boş arzuların haktan saptı ram ayacağı, dillerin karıştırıp belirsiz edemeyeceği, ilim adamlarının
duyamayacağı, çok tekrarlanmasından bıkılmayan, akıllan hayrette bırakan meziyetleri bitip tüken
meyen bir kitabdır.
O öyle bir kitabdır ki, cinlerden bir zümre, onu dinledikleri zaman:
'Biz, gerçek, hayranlık veren bir Kur'ân dinledik ki, o hakka ve doğruya götürüyor. Bundan dolayı, biz de ona inandık...[1] **demişlerdir.**
Ona dayanarak konuşan, doğrulanır.
Onunla amel eden, ecre erer.
Onunla hükmeden adalet eder.
Ona davet eden doğruya ve doğru yola davet etmiş olur' buyurdu." [12]
Peygamberimiz Aleyhisselam, başka bir hadis-i şeriflerinde de:
"Önceki kitablar, tek bâb ve tek harf (lügat) üzerine inmişti.
Kur'ân ise:
1. **Emir**
2. **Nehiy**

3. Helâl
4. Haram
5. Muhkem
6. Müteşâbih
7. Misallerden münekkeb olmak üzere, yedi bâb ve yedi harf (lügat) üzerine inmiştir.
Onun helâlini helâl kılınız!
Onun haramını haram kılınız!
Onda emrolunduğunuz şeyleri işleyiniz!
Onda nehyolunduğunuz şeylerden sakınınız!
Onun getirdiği temsillerden ibret alınız!
Onun muhkem I eriyle amel ediniz!
Onun müteşâbihlerine de iman ediniz ve 'Rabbimizin katından bütün gelenlere iman ettik' deyiniz!" buyurmuştur. [13]
Abdullah b. Mes'ud:
"İlim isteyen, Kur'ân'ı eşelesin
Çünkü, öncekilerin de, sonrakilerin de ilmi onun içindedir! [14]
Ben ne zaman size bir hadis haber versem, onun Kitabullah'ta doğrulayıcı delilini de haber verebilirim!" demiştir.
Abdullah b. Abbas da:
"Eğer benim yanımda bir devenin diz bağları yitecek olsa, muhakkak onu da Yüce Allah'ın Kitabında bulurum!" demiştir.
Saîd b. Cübeyr de:
"Bana Resûlullah Aleyhisselamdan hiçbir hadis erişmemiştir ki, onun doğrulayıcı delilini Kitabullah'ta bulmuş olmayayım!" diyor.
İmam-1 Şafiî de bir kere Mekke'de:
"İstediğinizi bana sorunuz! Kitabullah'tan onun cevabını size haber vereyim!" demişti.
Kendisine:
"An sineğini öldüren ihramlı hakkında ne diyeceksin?" diye sorulunca, İmam-ı Şafiî:
"B ismi İlâhirrahm ânirrahîm
Peygambersize ne verdi ise onu alınız! Size neyi yasakladı ise ondan da sakınınız!" (Haşr. 7) âyetini okumuş;
"Huzeyfe b. Yeman'ın Peygamber Aleyhisselamdan bize rivayet ettiği hadiste:
'Benden sonra Ebu Bekir ve Ömer b. Hattab'a uyunuz!' buyurulmuş olup, Ömer b. Hattab'ın da ihramlının arı sineğini öldürmesini emrettiği haberi bize Târik b. Şihab'dan rivayet edilmiştir" diye cevap vermişti.
Ebu Bekir b. Mücâhid bir gün:
"Âlemde hiçbir şey yoktur ki, Kitabullah'ta bulunmasın!" deyince, kendisine:
"Öyleyse, Kur'ân'ın içinde nerede hanlardan bahsedilmiştir?" diye soruldu.
O da:
"'Meskûn olmayan ve içerisinde size ait meta bulunan beyitlere girmenizde size bir vebal yoktur' (Nûr. 29) âyetindeki evlerden maksat, hanlardır" demiştir.
İbn Burhan da:
"Peygamber Aleyhisselam ne buyurdu ise, elbette o Kur'ân'da ya aynen vardır, ya da onun yakın veya uzak aslı vardır.
Bu gerçeği ancak anlayışlı olanlar anlar, gözleri kapalı olanlar göremezler.

Bunun gibi, onun her hükmündeki isabeti ve inceliği de, istekliler ancak görüşleri, çabaları ve anlayışları nisbetinde kavrayabilirler" demiştir.
Daha başkaları da:
"Allah'ın anlayış verdiği bir kimse için, Kur'ân'dan bulup çıkarmayı mümkün kılmadığı birşey yoktur" demişlerdir.
İbn Fadl'a göre:
"Kelâmullah'ın taşıdığı ilimlerin hakikatini ancak onun sahibi olan Yüce Allah ihata eder. Sonra da, Resûlullah Aleyhisselam kavrar.
Cenab-ı Hakk'ın Kendisine tahsis ettiği ilimlerden başkasına ise, Resûlullah Aleyhisselamın dört halifesi ve büyük sahabisi Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali ile İbn Mes'ud ve İbn Abbas gibi sahabileri varis olmuşlardır. [15]
Birgün, İbn Abbas'ınyanında ashabdan Huzeyfe b. Yeman bulunduğu sırada, adamın biri gelip İbn Abbas'a:
"Yüce Allah'ın Şûra süresindeki 'Hâ mîm ayn sîn kâf sözünün tefsirini bana haber ver?" der.
İbn Abbas, adamın bu soruşundan hoşlanmaz, susar; ve sonra da, ondan, yüzünü başka tarafa çevirir.
Adam sorusunu tekrarlar.
İbn Abbas, yine cevap vermez ve yüzünü ondan başka tarafa çevirir.
Adam üçüncü kez sorar.
İbn Abbas yine ona cevap vermez.
Bunun üzerine, Huzeyfe b. Yeman:
"Buna sana ben haber vereyim. Anladım ki, o bunu söylemek istemiyor!" diyerek, bunun: Ehl-i Beytten Abdulilâh veya Abdullah diye anılan bir zât hakkında nazil olduğunu; kendisinin Şark nehirlerinden bir nehir üzerinde kurulu, nehrin ikiye ayırdığı şehir (Bağdat) üzerinde yerleşeceğini; Yüce Allah'ın onların hakimiyet ve saltanatlarının sona ermesine, devlet ve müddetlerinin kesilmesine izin verdiği zaman, üzerlerine geceleyin bir ateş salınacağına, sabahleyin sanki oradaki yerlerinde hiç bulunmamış gibi olacaklarına, yerlerini toplanan cebbar ve zalimlerin işgal edeceklerine işaret olduğunu söyler. [16]
Bundan oniki asır önce, Hicrî 224 yılında doğan ve 310 yılında ölen İmam Taberî'nin tefsirine kaydettiği bu haber, hem Kur'ân-ı Kerîm'in ne kadar mucizevî, ilmî derinlikler taşıdığını, hem de Ashab-ı Kiramdan bazılarının bu derinliklerden ne kadar yararlandıklarını ve hatta müteşâbih âyetlerin tefsiri erine bile vâkıf olduklarını göstermeye yeter. Filvaki, zamanımızda kral naibi Abdulilâh tarafından Bağdat'ta temsil edilen bu hanedanın, bir gece General Kâsım'ın yaptığı darbe ile yaylım ateşine tutularak, kadın erkek, çoluk çocuk hepsinin hayat ve saltanatlarına son verildiği görülmüştür.
İbnü'n-Nedîm (vefatı: 378 H.) kendisinden önceki ilim adamlarından kimlerin Kur'ân-ı Kerîm'i tefsir ettiklerini; Kur'ân-ı Kerîm'in mânâları, müşkilleri, mecazlan, lügatları, lügatlarının garibleri, kıraat tarzları, noktaları, şekilleri, lamları, vakıf ve ihtidaları, maktu ve mevsulleri, elfâz ve mânâları, müteşâbihleri, mushaflandaki heceler, Kur'ân'ın cüzleri, Kur'ân'ın faziletleri, Kur'ân harflerinin Medinelilere, Mekkelilere, Kûfelilere, Basralılara, Şamlılara göre sayıları, Kur'ân'ın nâsih ve mensuhlan, âyet ve sûrelerin nüzul tarihleri, Kur'ân'ın hükümleri ve çeşitli mânâları., hakkında kimlerin hangi eserleri yazdıklarını uzun uzadıya açıklar. [17]
Kur'ârvı Kerîm müfessirlerinden Fahru'r-Râzî der ki:

"Bir zamanlar, 'Yalnız şu Fatiha sûresinin ihtiva ettiği faide ve nefiselerden on bin kadar mesele çıkanlması mümkündür!' sözü dilimden çıkınca, bazı kıskançlarla birtakım bilgisizler ve inatçılar, beni de kendileri gibi isbatlayamayacağı iddialarda bulunur, söylediği sözü isbat kaydında bulunmaz adamlardan sandılar.
Şu kitabı [Mefâtihu'l-gayb] yazmaya başlayınca, Fâtiha'dan o kadar mesele çıkarılabileceğinin mümkün bulunduğunu göstermek ve uyarılabilecekleri uyarmak için şu önsözü düzenledim. "[18]

Kur'ân-ı Kerîm'in Bütün Semavî Kitaplara Denk ve Daha Fazlasını Havi Bulunuşu

Peygamberimiz Aleyhisselam, bir hadis-i şeriflerinde:
"Bana Tevrat yerine es-Seb'[19] verildi.
Zebur yerine Meûn[20] verildi.
İncil yerine Mesânî[21] verildi.
Mufassallar da[22] fazla olarak verildi" buyurmuştur.[23]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Übeyy b. Ka'b'a:
"Sana ne Tevrat'ta, ne İncil'de, ne Zebur'da, ne de Kur'ân'ın diğer sûreleri arasında bir benzeri indirilmemiş olan bir sûre öğretmemi ister misin?" diye sordu.
Übeyy b. Ka'b:
"Olur yâ Rasûlallah!" deyince,
"Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; onun bir benzeri ne Tevrat'ta, ne İncil'de, ne Zebur'da, ne de Furkan (Kur'ân-ı KerîmJ'ın diğer sûreleri arasında indirilmem iştir!
O, seb'u'l-mesânîdir. O, bana indirilmiş bulunan büyük Kur'ân'dır (Fatiha sûresidir)" [24] buyurdu.
Hindli bilginlerden Süleyman Nedvî der ki:
"Tevrat bir şeriat kitabıdır. Ahlâk ve mev'izalan muhtevî değildir.
İncil ahlâk ve mev'izalarla doludur, fakat içinde şeriattan eser yoktur.
Zebur kalbf münacatlardan, ilahilerden, dualardan mürekkeptir, fakat diğer sıfatları haiz değildir.
Hz. Mesih'in İncil'i, güzel hutbeleri muhtevi olmakla beraber, insanları derin derin düşündürecek, insanların fikir ve nazarlarını açacak ufuklardan mahrumdur.
Benî İsraillerin kitabları birçok ihbarlarla doludur, fakat onlarda hikmetin incelikleri, imanın sırları görülmez.
Dünyada ancak ilâhî birkitab vardır ki; şeriat, ahlâk ve mev'izalarla, dua ve münacat ile doludur ve bütün eski kitabların faziletlerini fazlasıyla toplamıştır.
Hitabelerin en kuvvetlisi, fi kirve nazarı açacak ufukların en genişi, inceliklerin ve hikmetin, iman ve amelin sırlarının hepsi bu kitabın içindedir.
Sonra, öteki semavî kitabların hepsi tahrif ve tağyire, çeşitli tercümelerle tebdile uğradığı halde; her türlü tahriften mahfuz ve masun kalan ve vahyolunduğu asıl lisan ile elde bulunan yegâne ilâhî kitab Kur'ân'dır.
Bu kitabın hiçbir âyeti, hiçbir kelimesi, hiçbir harfi, hiçbir noktası değişmemiştir.
Bu kitab, bu suretle, bekâsını kâtiplerin kalemlerine de medyun değildir.
Çünkü, bu kitab her devirde yüzbinlerce mü'minin kalbinde, hafızasında menkuştur.
Kur'ân, dünyanın her tarafında aynı harfler, aynı harekelerle; bizzat Peygamber Aleyhisselam tarafından okunduğu gibi, bizzat Hz. Cibril tarafından vahyolunduğu gibi okunmaktadır..
Diğer semavî kitablar hiçbir veçhile Kur'ân-ı Kerîmle kabil-i kıyas değildirler.
Çünkü, diğer kitaplar mânâ itibarıyla vahy-i ilâhî olduğu halde, Kur'ân hem lafzı, hem mânâsı cihetiyle vahy-i Rabbânîdir.
Halbuki, Tevrat'ın ve İncil'in vahyolundukları diller, ölü diller sırasına geçmiş bulunuyor.

Çünkü, Tevrat'ın aslî dili olan İbrânice, Buhtunnassar'ın ateşleriyle yok olmuş ve Arâmî ile Süryânî dillerine tahavvül etmişti.
Birkaç asır sonra, Hz. Üzeyr, İbrânice'yi ihyaya teşebbüs etmişti.
İncil'e gelince; bugüne kadar onun hangi dille vahyolunduğu ve ilk önce hangi dille yazıldığı malûm değildir.
Hâlihazırda elde bulunan en eski İncil nüshası Yunanca ile yazılmıştır.
Hz. İsa'nın zamanında Filistin'de konuşulan dilin Yunanca olduğu muhakkak değildir.
Kur'ârvı Kerîm'e gelince; bu kitab lafzen ve ma'nen nazil olduğu dil ile mahfuz olan yegâne kitab-dır"[25]
Kur'ân-ı Kerîm, en iptidaî insanlardan en yüksek ilim ve fikir adamlarına, ticaretle uğraşanlardan hayatlarını zühd ve takva ile geçirenlere, fakirlerden zenginlere., kadar herkesi ilgilendiren, derece derece yükselten düstur ve esasları ihtiva eder.
Kur'ârvı Kerîm, herşeyden evvel Allah'ın varlığını, birliğini, sıfatlarını, kudret ve azametini, rahmet ve mağfiretinin genişliğini, mahlukatına sevgisini, Allah'a tevekkül ve itimadın, ibadet ve ubudiyetin, Allah'ın nimetine karşı şükrün gerekliliğini bildirir.
Namaz, oruç, zekat, hac gibi ibadetlerden, din ve diyanetten bahseder.
Allah'a iman ve ibadet esaslarını tesbit ve talim eder.
İmandan, iman edenlerden bahsederken, yararlı işlerde bulunmak kaydını ekler; imanın amel ile yararlı ve mükemmel olabileceğini öğretir.
Kur'ân-ı Kerîm, aile hayatından, karı ile kocanın karşılıklı hak ve vazifelerinden milletlerarasındaki münasebetlere kadar, selamlaşmaktan evlere müsaade alarak girme âdabına varıncaya kadar, içti matın edenî hayatın her safhasını içine alan gerçek nizamın hayatî bütün kaidelerini gösterir, en güzel ahlâk düsturlarını öğretir.
Kur'ârvı Kerîm beşer nev'inin bir erkekle bir kadından yaratılan bir aile olduğunu; sonra onların birbirleriyle bilişmeleri, tanışmaları için kabilelere, ailelere ayrıldıklarını; onlardan Allah katında en şerefli olanların Allah'tan en çok sakınan, yani Allah'ın tayin ettiği hak ve vazifelere en çok riayet edenler olduğunu; hangi millete, hangi kabileye, hangi sınıf ve mesleğe mensup olursa olsun, kadın erkek, zengin fakir., hiç kimsenin bundan başka bir imtiyaza sahip bulunmadığını bildirir.
Kur'ârvı Kerîm taahhütlere riayeti, muamelatta dürüstlüğü, muhtaçlara yardımı, dargınların aralarını bulup düzeltmeyi, daima isti kam et ve adalet üzere hareket etmeyi, işleri ehliyetli olanlara vermeyi, çalışmayı emrve her habere inanmayıp onu araştırmayı tavsiye eder.
Kur'ârvı Kerîm her hususta hayatî icablara göre hareket edilmesini, iyilik yaparken bile bunun gözönünde tutulmasını, herşeyin yerinde ve zamanında yapılmasını öğretir.
Af ile muamele olunmasını tavsiye ederken, bunun toplulukların huzurunu altüst etmesine meydan verdirmez.
Tecavüzün, icabında ceza ile önlenmesini ister.
Kur'ârvı Kerîm, birbirimize yardımda bulunurken, o yardımın bizi yoksulluğa düşürecek dereceye vardırılmam ası m tavsiye; herkesin şahsî hürriyet ve haklarını kullanırken başkalarının haklarına tecavüz etmemesini tenbih eder.
Kur'ân-ı Kerîm, haset, fesat, zulüm, kin, hıyanet, iftira, yalan, hile, suizan, adam çekiştirme, koğu-culuk, kibir, riya, hırsızlık, adam öldürmek, israf, pintilik., gibi bütün kötülükleri; içki, kumar., gibi kötü itiyadlan nehyeder.

Kur'ârvı Kerîm gözü gönlü açık tutmayı, körükörüne hareket etmemeyi, düşünmeyi, yerleri ve gökleri ve aralarındakileri incelemeyi, ilim ve irfan sahibi olmayı, geçmiş milletlerin ve memleketlerin hallerini incelemeyi ve bunlardan ibret almayı tavsiye eder.
Kur'ârvı Kerîm büyük-küçük, hayır-şer. işlediğimiz bütün işlerin ortaya döküleceği, herkesin hesaba çekileceği çetin bir Hesap Gününün gelip çatacağını haber verir.
Hülâsa; Kur'ân-ı Kerîm beşikten mezara kadar insanları ilgilendiren her konuya temas ettiği gibi, istikbalde keşfedilecek veya keşfine çalışılacak birtakım ilmî, fennî gerçekler hakkında da açık veya kapalı beyanlarda bulunur.
Meselâ; güneş, ay ve semavî ecramdan her birinin birer felekte (yörüngede) yüzdüğü, her canlının sudan yaratıldığı (Enbiyâ: 30-33, güneşin karargâhı, durak yeri için seyr ü cereyan ettiği (Yâsîn: 38), semalara muvazene kanununun koyulduğu (Rahman: 7), semanın ilk halinin gaz olduğu (Fussilet: 11), bütün insan zürriyetinin Hz. Âdem'den zerreler (genler) halinde bulunduğu (A'raf 173), semerelerin ilkah edici, aşılayıcı rüzgârlarvasıtasıyla husule geldiği (Hicr: 22), bazı hayvanlarda hususan anlarda görülen harikulade ince işlerin onlara Allah tarafından ilham edilmek suretiyle yaptırıldığı (Nahl: 68-69), yerde yürüyen, havada uçan hayvanların da insanlar gibi birer topluluk oldukları (En'am: 38), yerde olduğu gibi göklerde de canlı varlıklar bulunduğu ve bunların bir gün biraraya gelecekleri (Şûra: 29), ruhu anlamaya insan ilminin yetmeyeceği (İsrâ: 85), uzayın gittikçe genişletildiği (Zâriyât: 47), cansız, dilsiz sanılan şeylerin de Allah'ı teşbih ve tahmid etmekte oldukları, fakat bunu insanların anlayamayacaklan (İsrâ: 44)... daha birtakım konulara ondört asır önce işaret edilerek ilim-fen âlemine yeni inceleme ve araştırma ufukları açar.
Kur'ârvı Kerîm yalnız Müslümanlar tarafından değil, Müslüman olmayan insaflı birçok ilim adamları tarafından da incelenerek, lâyık olduğu takdir ve saygıyı görmüştür. Okuyucularımıza onlardan bazı ömekler sunuyoruz:[26]

Kur'ân Herkesi İrşad Edebilir

İngilizlerin Arapça bilginlerinden Stanley Lane Poole "Kur'ân'-dan Seçmeler" adlı kitabının önsözünde şöyle der:
"Peygamber'in Medine'de telakkî ettiği âyetler bilhassa dikkate şayandır. Çünkü, bunlar İslâm cemiyetini idare eden her Müslümanı doğru yola sevkeyleyen âyetlerdir.
Mekke'de vahyolunan âyetler ise, büyük ve müessir bir diyanet için gereken herşeyi içine alır."
Kur'ân Bütün Ahlâk ve Felsefe Esaslarını Câmîdir
Fransa'nın en şöhretli müsteşriklerinden Sedillot, "Arabistan'ın Muhtasar Tarihi" unvanlı eserinin 59, 63, 64. sahifelerinde şöyle der
"Kur'ân her saygıya değer eserdir.
Kur'ân insanlara hukukullahı tanıtmış, mahlukatin Haliktan ne bekleyeceğini, mahlukatın Hâlıkıyla münasebetlerini en sarih şekilde öğretmiştir.[27]

Kur'ân, Ahlâk Ve Felsefenin Bütün Esaslarını Câmîdir.

Fazilet ve rezil et, hayır ve şer, eşyanın hakikî mahiyeti, hülasa her mevzu Kur'ân'da ifade olunmuştur.
Hikmet ve felsefenin esası olan kaideler, adalet ve müsavatı ve başkalarına iyilik etmeyi, faziletkâr olmayı öğreten esaslar... bunların hepsi Kur'ân'da vardır.
Kur'ân, insanı iktisat ve adalete sevkeder, dalâletten korur.
Ahlâkî zaafların karanlığından çıkarır, ahlâkî yükseklikleri ışığına ulaştırır.
İnsanın kusurlarını, hatalarını yüksekliğe ve olgunluğa çevirir.
Müslümanlığa barbar bir din diyenler, şuurdan mahrum insanlardır. Çünkü onlar Kur'ân'ın sarih ve berrak âyetlerine karşı gözlerini yumuyorlar ve Kur'ân'ın nasıl asırdîde rezilefleri silip süpürdüğünü incelemiyorlar!"[28]

Kur'ân Cihan Medeniyetinin Dayandığı Temel feri Muhtevidir

Fransa'nın en tanınmış müsteşriklerinden Gaston Carre da şöyle der:
"Kur'ân cihan medeniyetinin dayandığı temelleri muhtevidir. O kadar ki, bu medeniyetin İslâmiyet tarafından neşrolunan esasların uyuşumundan vücut bulduğunu söyleyebiliriz."[29]

Kur'ân Hikmetle Dolu Bir Ahlâk Mecellesidir

Fransız filozoflarından Alexis Louvasonne derki:

"İnsanlığın hidayeti için Hz. Muhammed'e vahyolunan Kur'ân, hikmetle dolu parlak bir eserdir.

Hz. Muhammed'in hakikî bir peygamber ve âlemin mukadderatına hâkim Yüce Varlığın gönderdiği gerçek bir peygamber olduğunda şek ve şüphe yoktur.

Hz. Muhammed cihana öyle bir kitab bırakmıştır ki, bir nâdire-i belagat, bir mecelle-i ahlâk ve bir kitab-ı mukaddestir.

Yeni fennî keşifler yahut ilim ve irfanın yardımıyla hallolunan veya halline uğraşılan meseleler arasında bir mesele yoktur ki, İslâmiyetin esaslarıyla çelişsin!

Bizim Hıristiyanların Hıristiyanlığını tabiî kanunlarla bağdaştırmak için harcadığımız çalışmalara mukabil, Kur'ân ve talimatlarıyla tabiî kanunlar arasında tam bir ahenk görülmektedir."[30]

Kur'ân Semavî Kitapların En Güzeli, Her Takdirin Üstünde Bir Fesahat ve Belagat Mucizesidir

Tanınmış müsteşriklerden, Arap edebiyatı uzmanı ve Kur'ân mütercimi Dr. Morris de şöyle der
"Kur'ân nedir?
Her tenkidin üstünde bir fesahat ve belagat mucizesidir.
Kur'ân'ın üçyüzelli milyon Müslümanın göğsünü haklı bir gururla kabartan meziyeti, onun her mânâyı güzel ifade etmek itibarıyla semavî kitabların en mükemmeli olmasıdır.
Hayır! Daha ileri gidebiliriz! Kur'ân, tabiatın ezelî inayet ile insana bahşettiği kitabların en güzelidir.
Beşerin refahı nokta-i nazarından, Kur'ân'ın beyanlan, Yunan felsefesinin ifadelerinden çok yüksektir.
Kur'ân, arz ve semânın Halikına hamd ve şükürle doludur.
Kur'ân'ın her kelimesi, herşeyi yaratan ve herşeyi taşıdığı kabiliyete göre sevk ve irşad eden Yüce Varlığın azametinde mündemiçtir.
Edebiyat ile ilgililer için, Kur'ân bir kitab-ı edebdir.
Lisan mütehassısları için, Kur'ân bir hazine-i elfazdır.
Şairler için, Kur'ân bir menba-ı ahenktir.
Bundan başka, bu kitab, hukukî hükümler namına bir muhit-i maâriftir.
Davud'un zamanından John Talmos'un devrine kadar gönderilen kitabların hiçbiri, Kur'ân'ın âyet-leriyle muvaffakiyetli bir şekilde rekabet edememiştir.
Bundan dolayıdır ki, Müslümanların yüksek sınıflan hayatın hakikatlarını kavram ak nokta-i nazarından ne kadar aydınlanırlarsa o derece Kur'an'la iigiieniyorve ona o derece tazim ve saygı gösteriyorlar.
Müslümanların Kufân'a saygıları daima artmaktadır.
İslâm muharrirleri Kur'ân âyetlerini iktibas ile yazılarını süslerler ve o âyetlerden mülhem olurlar.
Müslümanlar, tahsil ve terbiye itibarıyla yükseldikçe, fikirlerini o nisbette Kur'ân'a istinad ettiriyorlar."[31]

Kur'ân Akâid ve Ahlâkı, İnsanlara Hidayet ve Hayatta Muvaffakiyet Sağlayan Esasların Mükemmel Bir Meceffesidir

İngilizce-Arapça, Arapça-İngilizce lügatların müellifi Dr. Steingas şöyle der: "Kur'ân akâid ve ahlâkı, insanlara hidayet ve hayatta muvaffakiyet sağlayan esasların mükemmel bir mecellesidir.

Zaman ve mekân itibarıyla birbirlerinden uzak, fikrî inkişafları bakımından da birbirlerinden çok farklı olan insanlara harikulade bir hassasiyet bahşeden, muhalefeti hayra ve iyiliğe çeviren Kur'ân, nasıl en hayretlere şayan bir kitab olarak kabul edilmeye lâyıksa; beşerin mukadderatıyia uğraşan bilginler için de, üzerinde o derece durulmaya, incelenmeye lâyık ve yararlı bir konudur."[32]

Kur'ân'ın Bir Naziri Yoktur

İngiltere'nin en tanınmış ve en büyük tarihçilerinden Edward Gibbon "Roma İmparatorluğunun İnhitatı ve Çöküşü" unvanlı eserinde diyor ki:
"Ganj nehriyle Atlas okyanusu arasındaki memleketler, Kur'ân'ı bir kanun-u esâsî ve teşriî hayatın ruhu olarak tanımıştı.
Kur'ân'ın nazarında sat/etli bir hükümdarla zavallı bir fakir arasında fark yoktur. Bu gibi esaslar üzerinde öyle bir teşrî vücuda gelmiştir ki, dünyada bir naziri yoktur."[33]

Kur'ân'm EnSaf ve En Temiz Tevhidi Öğretmesi

Dr. Gustave Le Bon:

"Dünyanın bütün dinleri içinde, Müslümanlık, Kur'ân ile en saf ve en temiz tevhidi öğretmekle temayüz etmiştir" der.[34]

Kur'ân Yüksek Ahiâk Öğretir

Mr. Amold şöyle der:

"Ahd-i Kadim ile Ahd-i Ceditten Yahudiler vasıtasıyla öğrendiğimiz dersler, bize mahlukata hürmet ve muhabbetle muameleyi emrediyor.

Halbuki Kur'ân, insanlara mükemmel bir terbiye verdikten başka, onlara hususî hayatlarında ahlâklı, âlicenab, hayırsever, cesur ve şecaatli olmayı ve bütün Müslümanları sevmeyi öğretmektedir."[35]

İmanın Hakikî Kitabı, Fikre İtmi'nan Veren Kitab

Hindli dinî lider Baba Nanak şöyle der:

"Hakikat-ı halde imanın hakiki kitabı .fikre itmi'nan veren kitab, ancak Kur'ân'dır."[36]

Kur'ân Temiz ve Afif Bir Hayatı Sağlayacak Makul ve Mantıkî Emirleri Muhtevidir

İngilizce Popular Encyclopedia (Halk Ansiklopedisinde şöyle denir:
"Arapça'ya göre Kur'ân, son derecede beliğdir. Gerçekten de, Kur'ân'ın bedâî-i edebiyyesi eşsizdir. Bundan başka, Kur'ân'ın emirleri o kadar makul ve mantıkîdir ki, insanlar bunları dikkatle mütalaa edecek olurlarsa, onların temiz ve afif bir hayatı sağlayacağını anlariar." [37]
Bütün dinler üzerinde yaptığı uzun inceleme ve eleştiriler neticesinde İslâm dinini kabul edip Nureddin adını aldığını Yeni Sabah gazetesinde ilan eden Steinhorst adındaki atom bilgininin sözleriyle bahsimize devam ediyoruz:
"Allah'ı tazim, Hıristiyanlıkla berbat bir putperestlik haline getirilmiştir.
Bunlar, bir Allah'a tapar görünürler, fakat sadece bir peygamber olmasına rağmen, İsa'ya da Allah'ın oğlu diye taparlar.
İsa'nın anası, Allah'ın anası ilan edilmiştir.
Son konulan bir kaideye göre, Meryem, Allah'ın anası sıfatıyla bedenî olarak mi'raca çıkmış; Papanın son tesbit ettiği bu kaide, mü'min Katolikleri bile şaşırtmıştır!
Hıristiyan itikadına göre, Allah çocuk meydana getirmektedir.
Halbuki, İslâmiyete göre, ancak fâni olan bir varlığa tâbi olanlar çocuk yapmak ihtiyacındadırlar.
Allah ise, her varlığın üstünde ve ebedî olduğu için, çocuğa muhtaç değildir.
Bütün yaratılmış şeylerin kaynağı ve herşeyin nâzımı Allahtır.
Bu sebeple, O'nun, işine yardım edecek veya ismini devam ettirecek bir çocuğa ihtiyacı yoktur.
Bunun için, Hıristiyan dininin ve Kilisenin telkin ettiği üçlü Allah fikri abestir.
Böyle olduğu halde, Hıristiyan kilisesi yegâne saadet veren din olduğunu nasıl iddia edebilir?
Bu kilise, hangi ahlâkî hakla bir dünya dini olmaya kalkışıyor?
Buna hiçbir hakkı yoktur!
Bu dünya bir Allah tarafından yaratıl mışsa, milletlerin dinî geleneklerinin bir imanda birleşmesi kat'î ve zaruridir.
Dünya, tek bir manevî merkez etrafında toplanmazsa, Yaratıcının birliğini nasıl kavrayabilir?
Bir nehir, birçok ırmaklardan meydana gelir ve onun kuvveti, özelliği bu birleşmede belirir.
Musa'nın, İsa'nın ve diğer peygamberlerin getirdikleri vahiyler, insanlığın yaratılış gayesini gerçekleştirecek bir nehrin ırmaklarıdır.
Bu gaye, Allah'ın birliğini idrak etmektir.
Bu maksadı ancak Kur'ân sağlayabilir.
Kur'ân'dan başka bir kitab bunu sağlayabilir mi?
Tevrat bunu sağlayamaz. Çünkü o ancak İsrail Tanrısından bahseder.
Zerdüşt de, İlâhî nuru, ancak İran milletine bahşeder.
Veda'lar da bunu yapamaz. Çünkü, rişişlere göre, Vedayı dinleyen Hindlilerin kulağına kurşun akıtmak gerekir!
Buda da bir bütünlük göstermez ve yalnız Hindistan'a inhisar eder.

İsa'nın dini bu gayeyi temin edebilir mi?
Hayır!
İsa, cihana şâmil bir öğretici değildir. O, havarilerine şöyle demişti:
'Puta tapanların yolunda gitmeyin ve Sâmirîlerin şehirlerine girmeyin.
Yalnız İsrail'in kaybolmuş koyunlarının arasına katılın.' (Matta: 10: 5-6)
Şu halde, İslâm'ın Peygamberinden önce hiç kimse bütün beşeriyete şâmil bir haber getirmemiştir.
Kur'ân'dan önce hiçbir kitab bütün insanlığa hitap etmemiştir.
Hz. Muhammed şu vahyi getiriyor:
'Ey insanlar! Gerçekten ben hepiniz için Allah'ın elçisiyim!' (7: 159)
Böylece, yalnız Kur'ân'dır ki, muhtelif dinler arasındaki farkları ve ayrılıkları bertaraf edebilir.
Dinlerin çokluğu, birleştiri bir imanın vücudunu zaruri kılar.
Bu iman, İslâmlıktır." [38]

Kur'ân-ı Kerîm'in Başlıca Özellikleri

John Davenport da, "Hz. Muhammed ve Kur'ân-ı Kerîm" isimli eserinde, Kur'ân-ı Kerîm'den bahsederken şöyle der

"Müslümanlar Kur'ân-ı Kerîm 'e azamî hürmet ve tevkîri gösterirler. Tâhir olmazlarsa, Kitaba el sürmezler. Bunun için, Kitabın kapağına:

âyeti yazılır ve bu suretle Kitaba taharetsiz iken kimsenin yanlışlıkla el sürmemesini sağlarlar. Müslümanlar, Kitabı kemâl-i hürmetle okurlar, onu öperler, savaşa giderken ceplerinde taşırlar. Silahlarına ondan âyetler kazıttırırlar, Kitabı altınlar ve mücevherlerle süslerler, onun bir gayrimüslimin elinde bulunmamasını isterler.

İslâm terbiyesinin kaynağı, bu Kitab-ı Mübîn'dir.

Çocuklar herşeyden önce onu okumayı öğrenir ve ezberlerler.

Hayatın nurunu bulmak için, Müslümanlar Kitab-ı Mübfn'i tedkik ve tetebbu ederler.

Camiler vardır ki, orada Kur'ân-ı Kerîm sürekli hatmolunur.

Oniki asırdan beri Kur'ân-ı Kerîm'in sesi milyonlarca mü'minin kalbinde ve ruhunda devamlı bir surette akisler uyandırmıştır.

Kur'ân-ı Kerîm Allah'a imanı .ilâhî iradeye teslimiyeti, ilâhî emirlere itaati, iyilik etmeyi, takvâlı, itidalli olmayı, içkiden sakınmayı, hoşgörür olmayı, din uğrunda ölenlere bir hürmet-i mahsusa beslemeyi emreder.

Amelî fanlara gelince; bunlar, İslâm dininin neşr ve tebliği, malın kırkta birinin zekat olarak verilmesidir.

Fakat, Kufân'ın emirleri dinî ve ahlâki vazifelere münhasır değildir.

Gibbon der ki: 'Kur'ân, Atlas okyanusu sahillerinden Ganj'a kadar, yalnız ilahiyatın değil, medenî, cezaî ahkâmın da mecelle-i esası sayılmakta; insanların bütün harekât ve ahvâlini tanzim eden kanunlar, Allah'ın bozulmaz emirleriyle teyid edilmiş bulunmaktadır.

Başka bir deyişle, Kur'ân Müslümanların dinî, içtimaî, medenî, ticarî, askerî, kazâî, cezaî umumî kitabıdır.

Kur'ân, dinî vazifelerden günlük vazifelere, ruhun necat ve felahından bedenin sağlığına, umumun hukukundan ferdin hukukuna, insanın menfaatlerinden cemiyetin menfaatlerine, ahlâkiyat sahasından cinâîyat sahasına, dünyevî hayatın ukubatından uhrevî hayatın ukubatına kadar herşeyin nâzımıdır.

Binnetice, Kur'ân Tevrattan ayrılmaktadır.

Kumb'un dediği gibi, Tevrat bir ilahiyat sistemini haiz değildir.

Tevrat kıssalardan, vasıflardan, takvâperverane teheyyüclerden, birbirine mantıkî bir bağla bağlı olmamakla beraber kuvvetli bir ahlâktan müteşekkildir.

Kur'ân, İncil gibi de, ancak sâliklerin dinî fikirlerini, ibadet ve amellerini düzenleyen bir düsturdan da ibaret değildir.

Belki, Kur'ân siyasî bir sistemdir de.

Çünkü, devletin her kanunu ona müsteniddir.

Hayat ve emvale ait olan herşeyonun hükmü ile hallolunmaktadır.'

Kur'ârvı Kerîm, tevhid akidesinin en şerefli abidesidir.

Kur'ârvı Kerîm, en sarih surette, ezelî ve ebedî olan, doğmayan, doğurmayan, şerik ve naziri olmayan, herşeyi yaratan, Rahman ve Rahîm olan, Kendisine bağlananları koruyan, kötülük yapıp pişman olanları affeden, Kıyamet gününün sahibi olan, herkesi ameline göre

muhakeme eden, iyilik yapanlara, Allah yolunda ölenlere ebedî saadet bahşeden, kötüleri cezalandıran Allah'ın varlığını öğretir.
Kur'ân, meleklerin varlığını da öğretmektedir; fakat meleklerin de, peygamberlerin de tapılmaya müstehak olmadıklarını anlatır.
Her insanı koruyan ve amellerini murakabe eden iki melek vardır.
Şeytanlar insan nev'inin düşmanıdırlar.
Müslümanlar cinlerin varlığına da inanırlar.
Kur'ârvı Kerîm'in açıkladığı bu akideler ne kadar haksızca tecavüze uğradıysa, Kur'ân'ın ahlâkî talim at da aynı surette tecavüze uğramıştır.
Halbuki, Kufân'ın ahlâkı fısk u fücuru, her türlü aşırılığı, riyayı, pintiliği, kibirlenmeyi, kıskançlığı, dünyevî şeyler uğrunda ihtirasla koşmayı kınar.
Sadaka vermeyi, ana-babayı sevmeyi, Allah'a şükranı, ahde vefayı, doğruluğu, ihlasilliği, yetimlere şefkati, fark gözetilmeden adaleti, iffeti, hayayı, sabır ve tahammülü, iyilikseverliği, kölelerin azadlan-masını, kötülüğe karşı iyiliği, fazileti, af ve safhı, bütün bunları bir karşılık beklemeyip sadece ilâhî rızayı gözeterek yapmayı emreder.
Yukarıda da söylediğim gibi, Kur'ân yalnız bir mecelle-i diniyye değildir; Müslümanların kavânîn-i medeniyyesini de ihtiva eder.
Binaenaleyh, Kur'ân birçok zevce almayı tahdid, almayı tarif, karı-kocanın haklarını izah, validelerin süt emzirme müddetini tesbit, dulların hukukunu, mehirlerin, boşanmaların nasıl olacağını tarif eder.
Miras, vasiyetler, velilikler, akidler... Kur'ân'da zikrolunmaktadır.
Nihayet, yalancı şahitlerin, hırsızların, zânîlerin, çocuklarını öldürenlerin, fücurun, sahtekârlığın, vesairenin cezası da Kur'ân'da gösterilir.
Bu itibarla, Hz. Muhammed yalnız peygamber değil, bir de Şâri'dir.
Hıristiyanlıkla Müslümanlık arasındaki farkı anlamak için şuna dikkat etmek lâzımdır ki; Hıristiyanlığın sâlikleri üzerinde haiz olduğu nüfuz dogmalara istinad ettirilerek din ile ahlâk birbirinden ayrıldığı halde; Müslümanlıkta dogmalara değil, dinin amelî tarafı ahlâkî, içtimaî, hukukî, siyasî fikirler üzerinde tesir etmekte ve bu suretle Müslümanın dimağında vatanperverlik, hukuk, an'ane, gelenek, kanun-u esâsî bir kelimede derlenip toparlanmakta dır-bu kelime Müslümanlıktır.
Müslümanlığın iftihar edeceği birçok güzellikler arasında bilhassa ikisi pek belirgindir.
Birincisi, uluhiyetten bahsederken, beşerî zaaflardan ve hırslardan tenzih ettiği Yüce Varlığı en tebcîlkâr, en saygı dolu sözlerle ifade etmesi; ikincisi de, Kur'ân'ın ahlâk ve terbiyeye aykırı her fikirden, her hikâye ve sözden tamamıyla uzak bulunmasıdır.
Halbuki, Musevîlerin Kitab-ı Mukaddesi bu gibi kusurlarla doludur.
Kur'ân, diğer kitaplar namına gayr-i kabil-i inkâr olan kusurlardan o kadar münezzehtir ki, utangaç bir insan, hiç kızarmadan, onu başından sonuna kadar okuyabilir.
Hâsılı, Kur'ârvı Kerîm'in tesis ettiği din sırf tevhiddir.
Kur'ân'ın tarif ettiği uluhiyet, kurulmuş kanunlarla kâinatı idare eden, fakat yaklaşılması kabil olmayan bir ihtişam içinde bir tarafta duran felsefî bir illet-i ûlâ değil, her an hâzır ve nazır, kâinatın her yerinde faal kudret sahibi bir varlıktır..." [39]
Fransa Tıp Fakültesi Cerrahi Bölümü başkanlığında bulunmuş olan ve mukaddes kitaplar üzerinde yaptğı bilimsel araştırmaları neticesinde ilâhî kitab ve din olarak Kur'ân-ı Kerîm'i ve İslâm dinini kendisine seçmek mutluluğuna ermiş bulunan Prof. Dr. Maurice Bucaille tarafından yazılıp bastırılan "Kitab-ı Mukaddes, Kur'ân ve Bilim" isimli kitabın

Muhterem Prof. Dr. Suad Yıldırım Bey tarafından dilimize çevrilen tercümesinde de, Tevrat ve İncil metinlerinin muasır bilimlerle bağdaşmadıkları gösterildikten sonra, şöyle denilmektedir
"Kur'ân'ın çok bariz olan bilimsel tarafları başlangıçta beni derinden derine hayrete düşürdü.
Zira, 13 asırdan fazla birzaman önce kaleme alınan bir metinde çağdaş bilimsel verilene tamamen uygun olarak son denece çeşitli konulara ilişkin bilgilerin keşfedebileceğine, o zamana kadar hiç mi hiç inanmamıştım.
İşe başlarken, İslâm'a hiç inanmıyordum.
Her türlü peşin hükümden uzak olaraktam bir tarafsızlıkla metinleri incelemeye giriştim.
Beni etkileyen bir fikir var idiyse, o da, gençliğimde almış olduğum eğitimdi.
Bu eğitim, Müslümanlardan değil, Muhammedîlerden bahsederdi.
Böylece, bir adam tarafından kurulmuş bir dinin sözkonusu olduğu ve dolayısıyla bu dinin de Tanrı katında hiçbir değer ifade etmeyeceği iyice vurgulanmak isteniyordu.
Batıdakilerin çoğu gibi, ben de İslâm aleyhinde böylesi yaygın ve yanlış fikirleri muhafaza edebilirdim.
Öyle ki, o zamanların dışında bu konularda aydınlanmış muhataplara rastlamak, benim için hep şaşırtıcı olmuştur.
İtiraf ediyorum ki; Batıda öğretilen İslâm imajlarından farklı bir imaj verilmeden önce, ben de bu hususta çok cahil idim.
Şayet bulunmuş olduğum bu noktadan, Batıda genel olarak İslâm hakkında verilen değer hükümlerinin yanlışlığını düşünecek noktaya geldimse, ben bunu istisnaî şartlara borçluyum.
Değerlendirme imkânlarıma bizzat Suudî Arabistan'da kavuştum. Edindiğim bilgiler, İslâm konusunda kendi diyarımızda ne derece yanlış bilgi sahibi olduğumuzu bana gösterdi.
Hâtırasını hürmetle selamladığım Merhum Kral Faysal'a olan minnet borcum çok fazladır.
Onun İslâm'ı anlatmasını dinlemek ve huzurunda tabiî ilimlerle ilgili Kur'ân tefsirinin meselelerinden bazılarını anmak şerefi, ebediyyen hâtıramda nakşedilmiş olarak kalacaktır.
Bizzat kendisinden ve çevresindekilerden gelen bu değerli bilgileri dinlemek, benim için müstesna bir mazhariyet olmuştur.
O zaman, bizim Batı ülkelerinde şekillenmiş olan İslâm imajı ile onun gerçek mahiyeti arasındaki mesafeyi ölçmüş biri olarak, böylesine eksik ve yanlış tanınan bir din hakkındaki incelemelerimi geliştirmek için, o zaman bilmediğim Arapça'yı öğrenmeye şiddetli bir ihtiyaç duydum.
Benim ilk hedefim Kur'ân'ı okumaya ve onun metnini cümle cümle incelemeye inhisar ediyordu.
Tenkidli bir inceleme için de, mutlaka gerekli olan bazı tefsirlerden tabiatıyla yararlanıyordum.
Kur'ân'ı, müteaddit tabiî hadiselere dair yaptığı tavsiflere büsbütün özel bir dikkat atfederek ele alıyordum.
Kitabın bu konuları ilgilendiren açıklamaları, ancak aslî metinde nüfuz edilebilecek tarafları, beni iyiden iyiye etkiledi.

Zira bu bilgiler çağımızdaki telakkilere uygun olmakla birlikte Hz. Muhammed'in zamanındaki bir insanın hakkında en ufak bir fikir sahibi bile olamayacağı hususlardı.
Daha sonra, Müslüman müelliflerce yazılmış olan Kur'ân metninin tabiî bilimlerle ilgili taraflarına tahsis edilmiş olan birkaç eser okudum.
Onlar bana çok faydalı değerlendirme imkânı verdiler.
Fakat, Batıda bu konuda yapılmış toplu bir incelemeyi şu ana kadar görmüş veya işitmiş değilim.
Böyle bir metinle ilk defa karşı karşıya gelen bir insanın zekâsını ilkin etkileyen husus, ele alınan konuların bolluğudur: yaratma, astronomi, yerle ilgili bazı durumların bildirilmesi, hayvanlar âlemi, bitkiler âlemi, insanın üremesi gibi.
Kitab-ı Mukaddes'te çok büyük bilimsel hatalar bulunduğu halde, burada (Kur'ân'da) bir tek yanlışa bile rasüayamiyordum!
Bu da, beni kendime şu suali sormaya mecbur ediyordu:
'Şayet Kur'ân'ın müellifi bir insan ise, Hıristiyan takviminin yedinci yüzyılında, bugün çağdaş bilimsel sonuçlara uygunluğu ortaya çıkan hususları nasıl yazmıştı?!'
İmdi, hiç şüpheye imkân yoktur ki, şu anda elimizde olan metin o devirden kalma metindir.
Bu gözlem karşısında, beşerî planda, nasıl bir izah yapılabilir?
Kanaatimce, hiçbir izah mümkün değildir!
Zira Fransa'da Dagobert'in hüküm sürdüğü asırda Arap yarımadasında yaşayan bir şahsiyetin, kimi konularda bizimkinden oniki asırlık ileri bir bilimsel düzeye sahip olduğunu düşünmek için hiçbir sebep bulunamaz.
Aynı şekilde ben, Kur'ân'da, insanlığın bilmesi mümkün olduğu halde şimdiye dek çağdaş bilimin ulaşamamış olduğu bazı olaylara işaret bulunup bulunmadığını da araştırdım.
Böylece, o açıdan, Kur'ân'ın kâinatta yerküresine benzer gezegenlerin bulunduğuna dair işaretler ihtiva ettiği sonucuna ulaştım.
Çağdaş bilgiler bu hususta az da olsa delile sahip olmamakla birlikte, bunu tamamen ihtimal dahilinde gören birçok bilim adamının bulunduğunu söylemek gerekir.
Gerekli ihtiyatî kayıtlarla bu fikrimi belirtmenin lüzumlu olduğuna kani oldum.
Böyle bir incelemeyi otuz yıl kadar önce yapmış olsaydım, astronomiye ait az önce zikrettiğim konuya, Kur'ân tarafından açıklanmış olan bir başka durumu ilave etmek gerekecekti ki, bu da uzayın fethidir.
O dönemde, ilk balistik füze deneylerinden sonra, belki de insanın yer sınırından çıkıp uzaydan yararlanmasının maddî imkânlarına sahip olacağı bir günün gelebileceği düşünülüyordu.
O zaman, insanın bu fethi gerçekleştirebileceğini önceden haber veren bir Kur'ân âyetinin bulunduğu biliniyordu."* [40]
Kur'ân-ı Kerîm'i ve İslâmiyeti inceleyen ve içlerinde Müslüman olanları da bulunan Hıristiyan büyük ilim ve fikir adamlarından bazılarının Kufân-ı Kerîm ve İslâmiyet hakkındaki ciddî ve takdirkâr görüşlerini buraya kadar aktarmaya çalışmış bulunuyoruz.
Maksadımız, Kur'ân-ı Kerîm'i ve İslâmiyeti yabancıların görüşleriyle de desteklemek değil, Kur'ân-ı Kerîm ve İslâmiyet hakkında hiçbir esaslı bilgileri bulunmayan bazı aydınların bu husustaki olumsuz görüşlerinden vazgeçmelerine yardımcı olmaktır.[41]

Kur'ân-ı Kerîm'i Öğrenip Öğretmenin ve Okumanın Bazı Faziletleri

Peygamberimiz Aleyhisselam, hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuşlardır

"Sizin hayırlınız, Kur'ân'ı öğrenen ve onu öğretendir"[42]

"Bu Kur'ân'ı öğreniniz! Çünkü onun tilâvet edeceğiniz her harfine karşılık on hasene ile me'cur olur, mükâfatlandın lirsiniz." [43]

"Kim Kur"ân okur, onu ezberler, onun helâlini helâl, haramını haram kılarsa, Allah o kimseyi bu amelinden dolayı cennete koyar ve kendisini ev halkından on kişinin her biri için de şefaatçi kılar." [44]

"Kur'ân'ı okuyan ve onun içindekilere göre amel eden kimsenin baba ve annesine, Kıyamet günü ziyası güneşin bütün dünya evlerindeki ziyasından daha parlak ve güzel tâc giydirilecektir.

Baba ve annesine böyle olursa, artık kendisine ne olacağını hesap ediniz." [45]

Kur'ân Okuyan veya Okumayanların, Kur'ân'ı Okuyan ve Onunla Amel Edenlerin veya Etmeyenlerin Misalleri

"Kur'ân okuyan mü'minin hali portakal gibidir ki, kokusu güzel, tadı da güzeldir. Kur'ân okumayan mü'minin hali hurma gibidir. Tadı güzeldir, fakat kokusu yoktur. Kur'ân okuyan münafıkın hali, kokusu güzel, fakat tadı acı olan reyhan gibidir. Kur'ân okumayan münafıkın hali ise, kokusu acı, kötü, tadı da acı ve kötü olan ebucehil karpuzu gibidir." [46]

Bazı Sûre ve Âyetleri Okumanın Faziletleri

Peygamberimiz Aleyhisselam hadis-i şeriflerinde buyururlar ki:
"Bakara ve Âl-i İmran sûrelerini okuyunuz! Çünkü onlar Kıyamet gününde iki bulut veya iki gölge, veya kanatları gerilmiş iki fırka kuş gibi gelecekler, okuyucularını savunacaklardır." [47]
"Evlerinizde Bakara sûresini okuyunuz. Çünkü şeytan içinde Bakara sûresi okunan eve giremez." [48]
"Şüphe yok ki, şeytan içinde Bakara sûresi okunan evden kaçar." [49]
"Her kim geceleyin Bakara sûresinin sonundaki iki âyeti okursa, onlar ona yeter." [50]
"...Bunları öğreniniz, kadınlarınıza ve çocuklarınıza da öğretiniz! Çünkü bunlar hem Kur'ân, hem duadır!" [51]
"Bana verilen bu ayetler, benden önce hiçbir peygambere vehimemiştir." [52]
"Cebrail Aleyhisselam bana:
'Müjde! Senden önce hiçbir peygambere verilmeyen iki nur sana verildi!
Kitabın Fâtlha'sı ile Bakara sûresinin son âyetleri!
Bunların, okuyacağın her harfine karşılık, sana o harfin gerektirdiği sevap verilecektir![1] dedi." [53]
"Bakara sûresinde bir âyet vardır ki, o âyet Kur'ân âyetlerinin ulusu, Âyete'l-Kürsî'dir." [54]
[55]
âyetlerinin içinde Allah'ın ism-i âzami vardır."[56]
"Geceleyin on âyet okuyan kimse gafillerden sayılmaz!" [57] "Evlerinizi kabirlere çevirmeyiniz!" [58]
"Her kim Kehf sûresinin başından on âyet ezberlerse, Deccal fitnesinden korunur!" [59]
"Herşeyin bir kalbi vardır. Kur'ân'ın kalbi de Yâsîn'dir. Her kim Yâsîn sûresini okursa, Allah onun bu okumasına Kur'ân'ı on kere okumuş gibi sevap yazar." [60] "Ölülerinize Yâsîn sûresini okuyunuz." [61]
"Sizden biriniz bir gecede Kur'ân'ın üçte birini okumaktan âciz kalır mı?" [62] "Allahu Vâhidu's-Samed sûresini okuyan kimse, Kur'ân'ın üçte birini okumuş olur." [63] "Allahu Vâhidu's-Samed sûresi Kur'ân'ın üçte biridir." [64]

Peygamberimiz Aleyhisselamla Ashabı, Kur'ân-ı Kerîm'i Nasıl Okurlar ve Hatmederlerdi?

Peygamberimiz Aleyhisselamın zevcelerinden Hz. Ümmü Selemeye, Resûlullah Aleyhisselamin Kur'ân-ı Kerîm'i nasıl okuduğu sorulmuştu. O da:
"Resûlullah Aleyhisselam bir âyet okur durur, bir âyet okur dururdu. 'Bismillâhirrahmânirrahîm. El hamdu lillahi Rabbi'l-âlemîn. Errahmânirrahîm. Mâliki yevmiddîn' der; kese kese, dura dura okurdu" dedi.[65] Enes b. Malik'e de:
"Resûlullah Aleyhisselamın Kur"ân okuyuşu nasıldı?" diye sorulmuştu. O da:
"Resûlullah Aleyhisselam, Kurbân okurken, çekilmesi gereken harfleri çekerdi" dedikten sonra: "Resûlullah, 'Bismillâhiyi çekerdi, 'Errahmâni'yi çekerdi, 'Errahîm'i de çekerdi" dedi. [66] Ashabdan İrbâz b. Sâriye der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam yatmadan önce Müsebbihât sûrelerini okur ve: 'Onların içinde bir âyet vardır ki, bin âyetten efdal ve hayırlıdır' buyururdu." [67]

Müsebbihât Sûreleri

Bunlar; İsrâ, Hadîd, Haşr, Saf, Cutm'a, Tegâbün, A'lâ 5Ûreleridir. [68]
Sanıldığına göre; bin âyetten hayırlı olan âyet de, Hadîd sûresinin üçüncü âyetidir. [69]
Hicretin 9. yılında Peygamberimiz Aleyhisselamla görüşmek için gelen Sakîf temsilcilerinden Evs b. Huzeyfe der ki:
"Peygamber Aleyhisselam, bir gece yatsıdan sonra uzun müddet yanımıza gelmedi.
'Yâ Rasûlallah! Ne için yanımıza gelmekte geç kaldın?[1] diye sorduk.
Peygamber Aleyhisselam:
'Her gün Kufân'dan bir hizb okuyup geçmeyi kendime vazifie edinmisimdir.
Bunu yerine getirmedikçe çıkmamak istedim' buyurdu.
Sabaha çıktığımız zaman, Resûlullah Aleyhisselamın ashabına:
'Siz Kur'ân'ı nasıl hizbleyip okursunuz?' diye sorduk.
'Biz her üç sûreyi, her beş sûreyi, heryedi sûreyi, her dokuz sûreyi, her onbir sûreyi, her onüç sûreyi ve Kâf sûresine kadar da yüzden az âyetli olan mesânî sûrelerini takip eden ve araları Besmele ile ayrılıp uzun, orta ve kısa mufassallar diye üçe ayrılan mufassal sûreleri ayrıca hizblemek üzere hatmed-inceye dek hizbler, okuruz[1] dediler." [70]
Cebrail Aleyhisselam, Ramazan ayında her gece iner, Kur'ân-ı Kerîm'i başından sonuna kadar Peygamberimiz Aleyhisselamla mukabele ederdi. [71]
Peygamberimiz Aleyhisselamın vefatından önceki Ramazan ayında ise, bu mukabele iki kez yapılmıştı. [72]
Peygamberimiz Aleyhisselamın sahabileri arasında da Kur'ân-ı Kerîm'i yedi-sekiz gecede ve hatta her gece hatmedenler vardı.
Übeyyb. Ka'b, Kur'ân-ı Kerîm'i sekiz gecede, Temim ed-Dârîyedi gecede hatmederdi. [73]
Temim ed-Dârî'nin bir tek gecede, üç rekatta ve hatta bir rekatta hatmettiği de olurdu. [74]
Hz. Osman'ın gece namazının bir rekatında hatmetmeyi âdet edindiği ve şehit edildiği geceyi de böyle bir rekatta hatmetmek suretiyle ihya etmiş olduğu rivayet edilir. [75]
Abdullah b. Selâm Kur'ân-ı Kerîm'i okuyup bitirdiğini haber verdiği zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam ona:
"Bunu her gece böylece oku!" buyurmuştur. [76]
Ashab-ı Kiramın güçlü olanları yedi günde bir hatmederlerdi.
Bazıları ayda bir, bazıları iki ayda bir, bazıları da bundan daha çok müddette hatmederlerdi. [77]
İmam-ı Azam E bu Hanîfe:
"Her yıl iki kere hatmeden, Kur'ân-ı Kerîm'in hakkını ödemiş olur! Çünkü, Peygamber Aleyhisselam ruhu kabzolunduğu yılda Kufân-ı Kerîm'i Cebrail Aleyhisselama iki kere arzetmişti" demiştjr. [78]
Abdullah b. Ömer, Kur'ân-ı Kerîm'in kaç günde bir hatmedilmesi gerektiğini Peygamberimiz Aleyhisselama sormuştu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Kırk günde bir!" buyurmuşlardı.
Okuyanın ilim ve iş durumuna göre bunun değişebileceği de açıklanmıştır. [79]

Kur'ân-ı Kerîm'i Okuma ve Hatmetme Usûlü

Kur'ân-ı Kerîm'i okumak için:

1. Abdestli bulunulur. [80]
2. Temiz bir yerde oturulur. [81]
3. Kıbleye karşı dönülür. [82]
4. Huşu ve sükûnet içinde bulunulur, baş öne eğilir. [83]
5. Misvak kullanılır. [84]
6. Koku sürünülür.
7. İnsanlar arasında giyilen elbise giyilir. [85]
8. Eûzu çekilir.
9. Berâe (Tevbe) sûresinden başka her sûreye Besmele çekilir. [86]
10. Âyetler, teitile riayet edilerek okunur. [87]

Tertîl; kelimeyi ağızdan kolayca ve düzgünce çıkarmaya, [88] harflerin mahreçlerini, durak yerlerini gözetmeye, kıraatta sesi kısmaya ve hazinleştirmeye denir. [89]

11. Âyetler okunurken (Arapça bilenlerce) tehdit lafızları tehditkâr ses tonuyla okunur. Tazim lafı zları da tâzimkâr ses tonuyla okunur. [90]
12. Kur'ân-ı Kerîm okunurken ağlanabilir, ağlamaklı ve hüzünlü bulunulur. [91]
13. Kur'ân-ı Kerîm hatm için okunurken mushaftaki sırasına göre okunur.
14. Kur'ân-ı Kerîm okunurken kesilip konuşulmaz. [92]
15. Kur'ân-ı Kerîm okunurken gürültü edilmez, susulup dinlenilir. [93]
16. Kur'ân-ı Kerîm'i ezbere okumak, mushaftan okumaktan efdaldir.[94]
17. Kur'ân-ı Kerîm okunurken secde âyetine geldikçe secde edilir.

Secde âyetleri Kur'ân-ı Kerîm'in ondört yerinde vardır:

A'râf: 206, Ra'd: 15, Nahl: 49, İsrâ: 107, Meryem: 58, Hacc: 18, Furkan: 60, Nemi: 25, Secde: 15, Sad 24, Fussilet: 37, Necm: 62, İnşikak: 21, Alâk: 19. âyetlerdir.[95]

Kur'ârvı Kerîm okumak için efdal olan vakitler, namaz için efdal olan vakitlerdir.

Geceleyin; akşamla yatsı arasıdır.

Gündüzün efdal olan, sabahtan sonradır.

Hatmin efdal vakti, gündüzün başlangıcı veya gecenin başlangıcıdır.

Hatmi kışın gecenin başlangıcında, yazın da gündüzün başlangıcında yapmak efdaldir. [96]

18. Hatim yapacak olan, o gün oruçlu bulunur, ev halkını toplayıp dua eder. Allah'a hamd ü sena da ve istiğfarda bulunur. Peygamberimiz Aleyhisselama salâtü selam getirir, hayırlar talep eder. [97]
19. Hatimde Duhâ sûresinden Kur'ân-ı Kerîm'in sonuna kadar olan sûreleri okunup aralarında tek bir getirilir.

"Kul eûzü bi rabbinnâs" sûresinden sonra, Fatiha sûresi ile Bakara sûresinin başından "Ve ülâike hümü'l-müflihûn" âyetine kadar beş âyet okunur.[98]

20. Peygamberimiz Aleyhisselam Kur'ân-ı Kerîm'i hatmettiği zaman şöyle dua ederdi:[99]
21. Adamın biri:

"Yâ Rasûlallah! Hangi amel Allah'a daha sevgilidir?" diye sormuştu. Peygamberimiz Aleyhisselam: "Konup göçenin ameli!" buyurdu. "Konup göçen ne demek?" diye sordu. Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Ehl-i Kurbân ki, onu başından sonuna kadar okur,[100] sonunda da hemen baş tarafına geçer! Ne zaman Kur'ân'ı sonuna kadar okuyup gelse, hemen baş tarafına geçip yeniden okumaya başlar!" buyurdu.[101]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Ümmetine Bıraktığı İkinci Büyük Emanet: Sünnet

Sünnetin Başvurulacak İkinci Hidayet Kaynağı Oluşu

Peygamberimiz Aleyhisselam, Veda Haccında irad buyurduğu hutbesinde: "Ben size öyle birşey bıraktım ki, ona sımsıkı sanlırsanız hiçbir zaman dalâlete düşmez, sapmazsınız. O, Allah'ın Kitabıdır, [102] Allah'ın Resûlünün sünnetidir" buyurmuştur. [103]

Kur'ân-ı Kerîm'e göre de; Kitab ve sünnet, başvurulması gereken iki hidayet kaynağıdır. [104]

Sünnetin Mânâları ve Çeşitleri

Sünnet, lügatta yol demektir. "Sünnetullah" terkibi Yüce Allah'ın hüküm, emir ve nehiylehni ifade eder. [105]
Şeriat dilinde sünnet, Peygamberimiz Aleyhisselamdan sâdır olan sözler (hadisler), işler ve takrirler (tasvibler) demektir.
Peygamberimiz Aleyhisselamın ibadet maksadıyla farz ve vacib olmayarak işlemeye devam ve nadiren terk ettiği şeylere sünnetü'l-hüdâ, sünnet-i müekkede denir ki; ezan, kamet, beş vakit namazın sünnetleri, mazmaza, istinşak... gibi dini tamamlayıcı nitelikte olan sünnetler olup, onları terketmek mekruh ve günahtır.
Münferidin ezan okuması, misvak tutunmak, namaz içinde ve dışında bazı müstehab fiiller ile, Peygamberimiz Aleyhisselamın yemek, içmek, oturup kalkmak, giyinip kuşanmak... gibi sünnetlerine de zevâid sünnetleri denir.
Bunları işlemekte sevap bulunmakla beraber, terketmekte kerahet ve günah yoktur. [106]
Peygamberimiz Aleyhi sselam, bir hutbesinde "Sünnetlerin hayırlısı, Muhammed'in sünnetleridir" buyurduğu gibi; âdet niteliğindeki sünnetlerinin de Rabbânîliğini "Beni Rabbim terbiye edip yetiştirdi ve güzel terbiye edip yetiştirdi" diye açıklayarak, onların da ömek tutulması gerekeceğini işaret buyurmuştur. [107]

Sünnete Sarılmanın ve Bid'atlardan, Taklitçilikten Sakınmanın Gerekliliği

Ashabdan İrbaz b. Sâriye der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam bir gün sabah namazından sonra bize beliğ bir mev'iza irad buyurdu.
Bu mev'izadan gözler yaşardı, kalbler ürperdi.
'Bu, bir vedalaşıcının vazına benziyor!
Öyle ise yâ Rasûlallah! Bize neyi tavsiye buyurursun?' dedik. [108]
Resûlullah Aleyhisselam:
'Ben sizi gecesi gündüzü gibi aydın olan şeyin üzerinde bırakmış bulunuyorum.
Benden sonra, ancak helak olacak olan kimse ondan sapar! [109]
Allah'tan sakınmanızı, başınıza Habeşli bir köle de geçse onun emirlerini dinlemenizi, kendisine itaat etmenizi size tavsiye ederim.
Benden sonra, sizlerden yaşayanlar, birçok anlaşmazlıklara şahit olacaktır!
O zaman sünnetime, [110] sünnetimden bildiğiniz şeylere, [111] hidayet ve doğru yol üzerinde bulunan halifelerimin (Hulefa-i Râşidînin) sünnetine sımsıkı sarılınız!
Sonradan sonraya ortaya çıkarılan birtakım şeylerden sakınınız!
Çünkü, sonradan sonraya ortaya çıkarılan şey bid'attr.
Her bid'at da dalâlettir, sapkınlıktır!" buyurdu. [112]
Hz. Ebu Bekir, halife olduğu zaman yaptığı konuşmada:
"İnen Kur'ân ve Peygamber Aleyhisselamın sünnetleri bize öğretildi de, biz bu sayede bilgi sahibi olduk" demiştir. [113]
Hz. Alide:
"Resûlullah Aleyhisselamın ruhu kabzolununca, Ebu Bekir halife oldu.
Yüce Allah tarafından ruhu kabzolununcaya kadar, Resûlullah Aleyhisselamın ameline ve sünnetine göre hareket etti.
Sonra Ömer halife oldu.
Ruhu kabzolununcaya kadar o da öyle hareket etti.
Her ikisi de, Resûlullah Aleyhisselamın ameline ve sünnetine göre hareket etti" diyerek şehadette bulunmuştur.[114]
Bid'at; ikmâlinden sonra, başka bir deyişle Peygamberimiz Aleyhisselamdan sonra dinde ihdas edilen şeylere, amellere; [115] Ashabın ve Tabiînin işlemedikleri, sünnete aykırı bulunan şeylere denir. [116]
Peygamberimiz Aleyhisselam, birhadis-i şeriflerinde:
"Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; [117] sizler, kendinizden öncekilerin yollarını kanş karış, arşın arşın, [118] kulaç kulaç[119] muhakkak izleyeceksinizdir.
Hatta, onlar bir kelerin deliğine girecek olsalar, onlara tâbi olacaksınız, [120] oraya da onlarla birlikte gireceksiniz" buyurdu. [121]
Ashab:
"Yâ Rasûlallah, kimdir onlar? Ehl-i Kitab olanlar mı? [122] Yahudilerle Hıristiyanlar mı?" diye sordular.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ya kim olacak?!" buyurdu. [123]
Peygamberimiz Aleyhisselam, başka bir hadislerinde de:

"Eğer sizler Peygamberinizin sünnetini bırakacak olursanız, muhakkak dalâlete düşer, yolunuzu şaşırırsınız!"
buyurmuştur. [124]
Cebrail Aleyhisselam, Peygamberimiz Aleyhisselama Kur'ân-ı Kerîmle indiği gibi, sünnet ile de inerdi. [125]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"İyi biliniz ki; bana Kitab ve onunla birlikte bir o kadar daha verildi!" buyurmustur. [126]
Yine Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Haberiniz olsun ki; Resûlullahın da, Allah'ın (Kur'ân'da) haram kıldıkları kadar haram kıldığı şeyler vardır. [127]
Çok sürmez, [128] kamı tok. [129] koltuğuna kurulmuş bir adama hadislerimden bir hadis söylenirde, o:
'Bizim yanımızda ve sizin aranızda Yüce Allah'ın Kitabı var! [130] Size Kitabullah yeter! Onda helâl bulduğunuz şeyi helâl olarak kabul ediniz, onda haram bulduğunuz şeyi haram olarak kabul ediniz! [131] Biz de onda helâl bulduğumuz şeyi helâl sayarız, haram bulduğumuz şeyi haram sayarız' der. [132]
Sakın! Herhangi birinizi, koltuğuna kurulmuş olduğu halde kendisine erişeni[133] hadislerimden birşey, [134] yapılmasını emr veya ondan nehy ettiğim bir emrim hakkında: [135]
'Ben bunu bilmiyorum, tanımıyorum! [136] Biz bunu bilmiyoruz! Biz ancak Kitabullahta bulduğumuz şeye uyanz! [137] Biz bunu Kitabullahta bulamadık! [138] İşte Kitabullah! Yok onda bu! Biz, Kitabullahta bulduğumuza göre amel ederiz, aksi takdirde hayır!'[139] der bir tutumda bulmayayım!
İyi biliniz ki; Resûlullahın haram kıldığı şey, Allah'ın haram kıldığı şey gibidir! [140]
Ben ne helâli haram, ne de haramı helâl kılarım. [141]
Sizden, koltuğuna kurulmuş biriniz, Allah'ın şu Kitabındakilerden başka birşeyi haram kılmadığını mı sanıyor?!
Şunu iyi biliniz ki; vallahi ben de hem öğüt verdim, hem de bazı şeyleri emr, bazı şeylerden de nehy ettim.
Benim emr ve nehy ettiğim şeyler, belki Kur'ân'daki kadardır, ya da daha çoktur!
Şüphe yok ki, Allah Ehl-i Kitabın evlerine izinsiz olarak girmenizi, kadınlarını dövmenizi, üzerlerine salınan vergiyi ödedikleri halde meyvelerini yemenizi size helâl kılmam ıştır!"
buyurdu. [142]
"Sünnet, ikidir:
1. Farz hakkında olan sünnet.
2. Farz hakkında olmayan sünnet.
Farz hakkındaki sünnetin aslı Kitabullahtadır. Ona yapışmak hidayet, onu bırakmak dalâlet, sapkınlıktır.
Farz hakkında olmayan sünnetin aslı Kitabullahta yoktur. Ona yapışmak fazilettir, onu bırakmak günah değildir.
Ümmetim bozulduğu zamanda sünnetime sarılan kimse için şehit ecri vardır!" da buyurulmustur.
Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Sizin üzerinize öyle birzaman gelecektir ki, o zamanda helâl olan üç dirhemden veya kendisiyle görüşülüp konuşulacak bir kardeşten veya amel edilecek bir sünnetten daha aziz, daha şerefli birşey bulunmayacaktır" buyurmuştur. [143]
Mü'minlerin sünnete başvurmaları, uymaları Yüce Allah'ın emri gereğidir.
Kur'ârH Kerîm'de bu hususta şöyle buyurulur:
"Ey iman edenler! Allah'a itaat ediniz, Peygambere ve sizden olan emir sahiplerine de itaat ediniz!
Birşey hakkında çekiştiğiniz zaman-eğer Allah'a ve ahi ret gününe inanıyorsanız-hemen onu Allah'a ve Peygambere döndürünüz! Bu, hem hayırlı, hem de netice itibarıyla daha güzeldir!" (Nisa: 59)
"Sizden olan emir sahipleri," din âlimleri ve fakihler demektir.
"Allah'a ve Resûlullaha itaat" da, Kitab ve sünnete tâbi olmak demektir. [144]
"Peygamber'e itaat eden, Allah'a itaat etmiştir." (N isa: 80)
"..Peygamber size ne verdiyse onu alınız! Size neyi yasakladıysa ondan da sakınınız. Allah'tan korkunuz! Çünkü, Allah'ın azabı çetindir!" (Haşr 7)
"Andolsun ki, Resûlullahta sizin için, Allah'ı ve ahiret gününü ummakta olanlar için, Allah'ı çok ananlar için güzel bir imtisal numunesi vardır." (Ahzâb: 21)
Peygamberimiz Aleyhisselam da, hadis-i şeriflerinde:
"Ben size neyi emretmişsem onu alınız! Sizi neden nehyetmişsem ondan da sakınınız!" [145] buyurmuşlardır.[146]

Allah'a İbadet ve Tâat, Peygamberimiz Aleyhisselamın Ömrünün Sonuna Kadar İbadete Devam Edişi

İbadet, mükelleflerin (erginlik çağına eren akıl sahibi insanların) nefislerinin arzu ve temayüllerine muhalefetle Rablerini tazim için yapmış oldukları , [147] yapılması sevap olan, Allah'a yakınlık ifade eden özel tâatleridir.

Tâatin aslı verâdır.

Verânın aslı takvadır.

Takvanın aslı nefis muhasebesidir.

Nefis muhasebesinin aslı Allah'ın azabından sakınmak, nimetini ummaktır. [148]

On şey nefse gerekli görülmeyince verâ tamamlanmaz:

1. **Dil ile gıybetten korunmak,**
2. **Kötü zandan sakınmak,**
3. **Halk ile alay etmekten geri durmak,**
4. **Haramlara bakmamak,**
5. **Doğru sözlü olmak,**
6. **İman nimetinden dolayı Yüce Allah'a minnettar olmak ve kendi kendini beğenmemek,**
7. **Malı hak yolunda harcamak ve bâtıl yollarda harcamamak,**
8. **Yükseklik ve büyüklük dileğinde bulunmamak,**
9. **Beş vakit namazı vakitlerine, rükû ve secdelerine dikkat ve itina ederek korumak,**
10. **Ümmet ve cemaat üzere istikamet etmek.**

Ebu Musa el-Eş'arî'den rivayet edildiğine göre:

"Herşey için bir had vardır. İslâm'ın hududu da verâ, tevazu, sabır ve şükürdür.

Verâ işlerin kıyam ve sebatına, sabır cehennem ateşinden kurtuluşa, şükür de cennete nail olmaya sebeptir."

Hasanü'l-Basrî, Mekke'de Hz. Ali'nin oğullarından, arkasını Kabe'ye dayayıp halka vaz eden bir gence:

"Dinin sebat ve kıyamına sebeb olan şey nedir?" diye sordu.

Genç:

"Verâdır!" dedi.

Hasanü'l-Basrî:

"Dinin âfeti nedir?" diye sordu.

Genç:

"Tamahtır!" dedi.

Avamın verâsı, haramdan ve haram şüphesi bulunan şeyden sakınmaktır.

Havassın verâsı, içinde heva ve nefis için şehvet ve lezzet bulunan şeyden sakınmaktır.

Havassın havassının verâsı, içinde kendi irade ve görüşü bulunabilecek herşeyden sakınmaktır.

Hâsılı; avam dünyayı terk ile, havas cenneti terk ile, havassın havassı da mâsivâyı (Allah'tan başka herşeyi) terk ile verâ eder.

Bişr b. Haris der ki:

"Amellerin en zoru ve ağır olanları üçtür:

1. **Azlıkta cömertlik yapmak,**
2. **Tenhâda verâ üzere hareket etmek,**

3. Kendisinin cezasından korkulan ve ihsanı umulan kimsenin yanında hak olan sözü hiç çekinmeden söylemek."
Bişr b. Hâris'in kızkardeşi, İmam Ahmed b. Hanbel'e gelerek:
"Ey imam! Biz geceleyin damlarımızın üzerinde otururuz. Yanımızda geçen meşalelerin ışıkları üzerimize düşer. Biz o meşalelerin ışıklarından yararlanarak iplik eğiririz. Bu ışıkların altında iplik eğirmemiz bize caiz ve helâl olur mu?" diye sordu.
Ahmed b. Hanbel:
"Allah iyiliğini versin! Sen kimsin?" dedi.
Kadın:
"Ben Bişr b. Hâris'in kız kardeşiyim!" deyince, Ahmed b. Hanbel ağladı ve:
"Gerçek verâ sahibi sizin evinizden çıkmıştır. Sakın sen o meşalelerin altında oturup iplik eğireyim deme!" dedi. [149]
Hadis-i şerifte buyurulduğuna göre:
"Kıyamet günü:
'Ey kullarım! Bugün size korku yoktur! Sizler mahzun da olacak değilsiniz!' diyerek seslenilecek!
Mahşer halkı başlarını kaldıracaklar ve:
'Biz, Yüce Allah'ın kullarıyız!' diyecekler.
Sonra:
'Onlar ki; âyetlerimize inandılar ve Müslüman oldular!' diyerek seslenilecek.
Bunun üzerine, kafirlerin başları önlerine eğilecek! Allah'ı tevhid edenlerin başları kalkık kalacak!
'Onlar ki; iman etmişler ve Allah'ın buyruklarına aykırı tutum ve davranışlardan son derecede sakınıp durmuşlardır!' diyerek üçüncü kez seslenilecek!
Bunun üzerine, büyük günah işlemiş olanların başlan önlerine eğilecek. Takva sahiplerinin ise başları kalkık kalacak!
Kerîm olan Allah, va'dettiği gibi, onların üzerinden korkuyu ve hüznü giderecek! Çünkü O, kerîmlerin en kerîmidir!
Velîlerinden yardımı kesmez ve onları korku içinde bırakmaz!" [150]
Yüce Allah nimetlerin ihsan edicisidir. Nimetlere erenin nimetlere şükretmesi gerekir. İbadet de, Allah'ın nimetlerine bir şükürdür. [151]
Daha açık bir deyişle; ibadet, insanın gerek en güzel bir biçimde yaratılmış bulunmasından, ve gerek hiçbir emeği ve hakkı geçmeden en kıymetli, en hassas iç ve dış uzuvlara nail olmasından dolayı Yaratanına bir şükrüdür.
Nimete şükür ise, aklen ve şer'an farzdır. [152]
İnsan, gördüğü en küçük bir iyiliği bile karşılıksız, teşekkürsüz bırakmaz istemez. İnsanlara teşekkür etmeyen, Allah'a da şükretmez. [153]
Başta peygamberler olmak üzere, bütün insanlar Allah'a ibadet ve kulluk etmek için yaratı İm ı şiardır. [154]
Her ümmete de "Allah'a ibadet ediniz!" diye tebligatta bulunan bir peygamber gönderilmiştir. [155]
İnsanların Allah'a ibadetleri olmasa Allah katında ne değerleri kalır?" [156]
İbadetten istisna edilen, muaf tutulan hiçbir kul yoktur.
Hatta, Yüce Allah'ın ve meleklerin kendisini selamladıkları[157] en sevgili kulu olan Peygamberimiz Muhammed Aleyhisselam da:

"Sana ölüm gelinceye kadar Rabbine ibadet et!" [158] emrine muhatap olmuş ve mübarek ruhunu Rabbine teslim ettiği güne kadarda ibadet vazifesini yerine getirmekten geri kalmamıştır. [159]

Namazın Çeşitleri

Namaz, farz, vacib, sünnet ve nafile olmak üzere dört çeşittir.
Farz olanlar ikiye ayrılır 1) Farz-ı ayn, 2) Farz-ı kifâye.
Farz-ı ayn olanlarda ikiye ayrılır 1) Her gün ve gecede beş vakitte kılınan namazlar. 2) Cuma günü kılınan Cuma namazı.
Farz-ı kifâye olan namaz da, cenaze namazıdır.
Vacib namazlar ikidir 1 Vitir namazı, 2 Ramazan ve Kurban Bayramı namazları.
Sünnet ve nafile olan namazlara gelince; onlar da beş vakit namazların tarzlarıyla birlikte kılınan sünnet namazlarla, Ramazan'da kılınan teravih namazı ile geceleri nafile olarak kılınan teheccüd namazı, gündüzleri nafile olarak kılınan kuşluk namazı vesair nafile namazlardır.[160]
Hz.Âişe'nin bildirdiğine göre; Peygamberimiz Aleyhisselam sabah namazının farzından önce evinde iki rekat, öğle namazının farzından önce evinde dört rekat, farzından sonra evinde iki rekat, [161] ikindi namazının farzından önce evinde dört rekat, akşam namazının farzından sonra evinde iki rekat, yatsı namazının farzından sonra evinde iki rekat nafile namaz kılardı. [162] Bunu dört rekat kıldığı da olurdu. [163]
Yatsının nazîri olan öğlenin ilk dört rekatına kıyasla, yatsı namazının farzından önce de-Peygamberimiz Aleyhisselamın dilersek kendiliğimizden kılabileceğimiz hakkındaki müsaadesine uyu-larak-dört rekat namaz kılınması güzel görülmüş ve mendub olarak kılınagelmiştir.
Saîd b. Hişam der ki:
"Âişeye:
'Ey mü'minlerin annesi! Resûlullah Aleyhisselamın gece namazını bana haber ver![1] dedim.
'Sen, 'Ey esvabına bürünen Resûlüm! Gecenin birazı hariç olmak üzere, kalk! Gecenin yarısı mik-tarınca yahut ondan birazını eksilt! Yahut o yarının üzerine ekleyip arttır! Kur'ân'ı da açık açık, tane tane oku![1] [Müzzemmil: 1-4] âyetlerini okumuyor musun?![1] dedi.
'Evet! Okuyorum!' dedim. [164]
'İşte, Resûlullah Aleyhisselam a başlangıçta gece namazı böyle farzdı' dedi. [165]
'Müslümanlarda, ayaklan şişinceye kadar namazda dururlardı.
Yüce Allah, Müzzemmil sûresinin son âyetini indirinceye kadar, onları oniki ay tuttu. Sonra:
'...O Allah, bunu (saatlerin miktarını) sizin sayamayacağınızı bildiği için, size karşı ruhsat tarafına döndü. Artık, Kufân'dan, kolay geleni okuyunuz' [Müzzemmil: 20] hükmünü indirince, gece namazı, farzlardan sonra nafile oldu' dedi." [166]
Bununla beraber, Peygamberimiz Aleyhisselam gece namazını bırakmamış, yaşlanıp ayakta duramadığı zaman da oturarak kılmaya devam etmiştir. [167]
Peygamberimiz Aleyhisselamın kıyamda ayakları şişinceye kadar durmaya devam ettiği sıralarda, [168] Hz.Âişe:
"Yâ Rasûlalları! Bu zahmete niye katlanıyorsun? [169]
Allah senin geçmişteki, gelecekteki günahlarını bağışladı ya!?" dedikçe, Resûlullah Aleyhisselam:
"Ben şükredici bir kul da mı olmayayım?" buyururdu. [170]
"Hangi namaz efdal ve üstündür?" sorusuna, Peygamberimiz Aleyhisselam:

"Kunûtu (kıyamı) uzun olandır!" buyurmuş; [171]
"Farzlardan sonra efdal ve üstün namaz, geceyarısında kılınan namazdır. [172] Gecede öyle bir saat vardır ki, Müslüman bir kimse o saate rastlar da Allah'tan dünya ve ahiret işlerine ait bir hayır isterse, o isteğini Allah ona verir. Bu, her gece böyledir!" buyurmuştur. [173]
"Yüce Rabbimiz, her gece, gecenin son üçte biri kaldığında (mekândan münezzeh olarak) dünya semasına iner de:
'Hani Bana dua eden ki, duasını kabul edeyim!
Hani Benden dilekte bulunan ki, dileğini vereyim!
Hani Benden yarıiganmak dileyen ki, kendisini yarlıgayayım!' buyurur." [174]
"Hiçbir kul yok ki, Allah'a bir secde etsin de, Allah onu o secdesine karşılık bir derece yükseltmiş, bir günahını düşmüş[175] ve kendisi için bir hasene (sevap) yazmış olmasın!" [176]
"Kıyamet gününde kulun amelinden hesap vereceği ilk şey namazdır!
Eğer o tam ve sağlam olursa, kul korktuğundan kurtulur ve umduğuna nail olur!
Eğer kul farzdan birşey eksiltmişse sânı yüce olan Allah:
'Bakınız! Kulumun nafile olan namazı var mıdır?' buyurur.
Farzdan eksilttiği miktar onunla doldurulur, tamamlanır.
Sair ameli hakkında da böyle muamele olunur." [177]
Peygamberimiz Aleyhisselam nafile namazlarını umumiyetle evlerinde kılar, çıkıp farzları Müslümanlara mescidde kıldırırdı.[178]
Abdullah b. Amr der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam, bana:
'Ey Abdullah! Sakın, sen filan gibi olma!
O geceleyin kalkıp namaz kılardı da, şimdi gece namazını bıraktı!' buyurdu."[179]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Farz namazlardan sonra namazların efdal ve üstünü gece namazı dır."[180]
"Kim geceleyin uyanır ve zevcesini de uyandırarak iki rekat namaz kılarlarsa, kendileri Yüce Allah'ı çok zikreden erkekler ve kadınlar zümresinden yazılır ve sayılırlar" buyurmuş; [181] Kur'ân-ı Kerîm'de de:
"...Allah'ı çokzikreden erkeklerle Allah'ı çokzikreden kadınlar için de Allah bir mağfiret ve pek büyük bir ecir ve mükâfat hazırlamıştır" buyurulmustur. (Ahzâb: 35)
Peygamberimiz Aleyhisselam Ramazan gecelerinde aynca teravih namazı kılarve bunu kılmalarını Müslümanlara da önemle tavsiye buyururdu.
Bilhassa Ramazan'ın son on gecesini ibadetle ihyaya son derecede önem verir, ev halkını da uyandırırdı. [182]
Peygamberimiz Aleyhisselam, amcası Hz. Abbas'a:
"Ey Abbas! Ey amcacığım! Ben sana bir ihsanda bulunayım mı?[183] Sana akrabalık hakkını ödeyeyim, sana yararlı olayım mı?" diye sordu.[184]
Hz. Abbas:
"Evet yâ Rasûlallah!" dedi. [185]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben sana on şeyi haber vereyim ki, onları işlediğin zaman, Allah senin günahının evvelini ve ahirini, yenisini ve eskisini, kasıtlısını ve kasıtsızını, küçüğünü ve büyüğünü, gizlisini ve açığını bağışlasın!1[186]

Ey amca![187] O on şey şunlardır.[188]
Dört rekat namaz kılarsın. Her rekatta Fatihayla birlikte bir sûre okursun. İlk rekatın kıraati bitince ayakta olduğun halde on beş kere 'Sübhânallahi velhamdulillahi ve lâ ilahe illallahu vallahu ekber' dersin.
Rükûa gidersin ve rükuda iken bunu on kere söylersin.
Sonra rükûdan başını kaldırır, ayakta dikilmiş olduğun halde bunu on kere söylersin.
Sonra secdeye gidersin. Secdede bunu on kere söylersin.
Sonra secdeden başını kaldırırsın, orada bunu on kere söylersin.
Tekrar secdeye gidersin. Secdede bunu on kere söylersin.
Sonra secdeden başını kaldırırsın, orada bunu on kere daha söylersin.
Bu, her rekatta 75 eder. [189]
Bunu rekatların dördünde de yaparsın.[190]
Dört rekatta 300 eder.
Artık, senin günahların Alic* kumlarının sayısı kadar da olsa, Allah seni bağışlar.[191]
Bunu her gün bir kere kılmaya gücün yeterse, kıl!" buyurdu.[192]
Hz. Abbas:
"Yâ Rasûlallah! Bunu her gün söylemeye kimin gücü yeter?!" dedi. [193]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Her gün kılmaya gücün yetmezse her Cuma bir kere kıl!
Her Cuma kılmaya gücün yetmezse her ay bir kere kıl!
Her ay kılmaya gücün yetmezse her yıl bir kere kıl!
Her yıl kılmaya gücün yetmezse ömründe bir kez olsun kıl!" buyurdu.[194]
Peygamberimiz Aleyhisselam, gündüz nafilelerinden kıldıkları kuşluk namazını, iki, dört, altı ve sekiz rekat olarak kılardı.[195]
Peygamberimiz Aleyhisselam, bu namazı Mekke'nin fethinde sekiz rekat olarak kılmıştır. [196]
Peygamberimiz Aleyhisselam, kendisine hizmet eden bir zâta:
"Bir hacetin, dileğin var mı?" diye sorar dururdu.
Günlerden bir gün, yine ona böyle sorduğu zaman:
"Dileğim vardır yâ Rasûlallah!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Nedir dileğin?" diye sordu.
"Kıyamet günü bana şefaat etmendir!" deyince, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bunu istemen için sana kim yol gösterdi?" diye sordu.
"Rabbim gösterdi!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Sen de, çokça secdeler, namazlarla bana bu hususta yardımcı olmalısın!" buyurdu.[197]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Tuttuğu Nafile Oruçlar

Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ramazan orucundan sonra en faziletli oruç, Allah'ın ayı olan Muharrem'de tutulan oruçtur. [198]
Allah'ın, Aşura günü orucunu ondan önceki yılın günahlarına keffaret kılacağını umarım" buyurdu.[199]
Hz. Ali derki:
"Peygamber Aleyhisselama bir adam gelip:
'Yâ Rasûlallah! Ramazan ayından sonra hangi ay oruç tutmamı bana emredersin?' diye sordu.
Resûlullah Aleyhisselam, ona:
'Ramazan ayından sonra oruç tutacaksan, Muharrem ayını tut! Çünkü o, Allah'ın ayıdır. O ayda öyle bir gün vardır ki, Allah o günde bir kavmin tevbelerini kabul etmiştir ve o günde başka bir kavmin detev-belerini kabul edecektir!" buyurdu.[200]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Ramazan ayı orucunun farz kılınışından önce Aşura günü orucunu Muharremin onuncu günü tutmalarını emretmiş, ayrıca:[201]
"Ben, gelecek yıl sağ olursam, dokuzuncu günü de oruçlu geçireceğim![202] Aşura günü orucunu tutunuz ve bu hususta Yahudilere muhalefet ediniz: Aşura gününden bir gün önce ve ondan bir gün sonra da oruç tutunuz!" buyurmuştur. [203]
Peygamberimiz Aleyhisselam, hazerde ve seferde eyyamu'l-bîz'ı oruçsuz geçirmezdi. [204]
Eyyâm-ı biz, ayın doğup sonuna kadar aydınlattığı geceler demektir ki, her ayın onüçüncü, ondördüncü ve onbeşinci geceleridir. [205]
Peygamberimiz Aleyhisselam Şaban ayını hemen hemen oruçsuz geçirmezdi. [206]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ameller, Pazartesi ve Perşembe günleri Yüce Allah'a arzolunur. Bunun için, ben de amelimin oruçlu bulunduğum sırada arzedilmesini severim" buyurmuştur. [207]
Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre; Peygamberimiz Aleyhisselam bir ayın Cumartesi, Pazar ve Pazartesi günleri, öbür ayın da Salı, Çarşamba ve Perşembe günleri oruç tutardı. [208]
Peygamberimiz Aleyhisselam Zilhicce ayının dokuz gününde oruç tutardı. [209]
"Günlerden hiçbir gün yoktur ki, Zilhicce'nin on gününde yapılan ibadet kadar Allah'a sevgili olsun!
O günlerden her birinin orucu bir yıl oruca, gecelerinden her birinin namazı da Kadir gecesi namazına (sevapça) denktir! [210]
Allah'ın, Arefe günü orucunu o günden önceki yıl ile o günden sonraki yılın günahlarına keffaret kılacağını umanm!" buyurmuştur. [211]
Fakat, Arafat'ta oruç tutmayı nehyetmiştir. [212]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Allah'ı Zikredişi

Hz. Aişe:
"Resûlullah Aleyhisselam her vakitte Allah'ı zikrederdi" dediği gibi, [213] Retina b. Ka'bü'l-Eslemî de:
"Resûlullah Aleyhisselamın gündüzün hizmetinde bulunur, hacetini görür gözetir, derler toparlardım.
Resûlullah Aleyhisselam, yatsı namazını kılınca evine girerdi.
Ben de kapısının önüne otururdum.
Belki Resûlullah Aleyhisselamın hacetine ait bir buyruğu olur, derdim.
Resûlullah Aleyhisselamın:
'Sübhanallah! Sübhanallah! Sübhanallahi ve bihamdihi!' diyerek teşbih edişini dinleye dinleye gözlerimi uyku bürür, uyuyakalırdım" demiştir. [214]
Resûlullah Aleyhisselam, sabah namazını kıldığı zaman, güneş iyice doğuncaya, yükselinceye kadar oturur, [215] Allah'ı zikreder; [216]
"İkindi namazından sonra güneş batıncaya kadar Allah'ı zikreden cemaatle birlikte oturmam, bana, her biri için oniki bin dirhem vererek İsmail Aleyhisselam evladından dört köleyi azad etmemden daha sevgilidir" buyururdu. [217]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah'ın nimete bürüdüğü kimse, Allah'a hamd etmeyi çoğaltsın!
Günahı çoğalan kimse, istiğfarı çoğaltsın!
Rızkı geciken kimse de lâ havle ve lâ kuvvete illa billah' sözünü çoğaltsın!"
"Cennete ilk davet edilecek kimseler, genişlikte ve darlıkta Allah'a hamd edip durmuş olan hamd edicilerdir." [218]
"Rabbin kuluna, gecenin son yarısındakinden daha yakın olduğu bir zaman yoktur.
Eğer o saatte Allah'ı zikredicilerden olmaya gücün yeterse, ol!" buyurmuştur. [219]

---

[1] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 251, Mâlik, Muvatta', c. 2, s. 899, Vâkidf, Megâzî, c.3, s. 1103, Müslim, Sahih, c. 2, s. 890, Taberî, Târih, c. 3, s. 169, Zehebî, M egâzf, s. 589.
[2] İbn İshak, c. 4, s. 251, Mâlik, c. 2, s. 899, Taberî, c. 3, s. 169, Zehebî, s. 589.
[3] Nisa: 59.
[4] Ahmedb. Hanbel, Müsned, c. 2, s. 451, Buhârî, Sahîh, c. 6, s. 97, Müslim, c. 1,s.134.
[5] Bedrüddin Aynf, Umdetu'l-kârf, c. 19, s. 13.
[6] Bedrüddin Aynf, c. 19, s. 13, İbn Hacer, Fethu'l-bârf, c. 9, s. 5.
[7] İbn Hacer, c. 9, s. 5.
[8] Kadı lyaz, Şifâ, c. 1, s. 215-216.
[9] Bedrüddin Aynf, c. 19, s. 13.
[10] Râgıb, Müfredâtü'l-Kur'ân, s. 402.
[11] H.Seyyid Şerif, Ta'rifât, s. 116.
[12] Tirmizî, c. 5, s. 172-1 73, Dârimî, c. 2, s. 31 2, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 7, s. 164.
[13] Hâkim, Müstedrek, c. 1, s. 553, İ bn Hacer, Metâlibu'l-âliye, c. 3, s. 284, .
[14] TaberânPden naklen Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 7, s. 165, İbn Esîr, Nihâye, c. 1, s. 229, Bedrüddin Zerkeşf, Burhan,c. 1,5.454, İbn Hacer, Metalib, c. 3, s. 133.
[15] Suyûtî, el-İtkân.c.2, s. 125-126.

[16] Taberî, Tefsfr, c. 25, s. 6.
[17] İbnü'n-Nedfm, Fihrist, s. 56- 65.
[18] Fahru'r-Râzf. Tefsfru'l-kebfr. c. 1. s. 3.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/355-362.
[19] Bakara, Âl-i İmran, Nisa, M aide, En'am, A'raf, Yunus sûreleri.
[20] Tevbe, Nahl, Hûd, Yusuf, Kehf, Bent İsrail (jsrâ), Enbiya, Tâhâ, Mü'minûn, Şuarâ, Saffat sûreleri.
[21] Yüzden ai âyetli olan 42 sûre.
[22] Yüzden az âyeti i sûrelerden sonra gelen ve "mufassal" diye anılan 60 kısa sûre.
[23] Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 107.
[24] Tirmizf, Sünen, c. 5, s. 155-156, Hâkim , Müstedrek, c. 1, s. 558.
[25] Süleyman Nedvf, İslâm Târihi, c. 4, s. 1575-1577.
[26] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/362-366.
[27] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/366.
[28] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/366-367.
[29] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/367.
[30] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/367-368.
[31] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/368-369.
[32] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/369.
[33] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/369.
[34] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/369.
[35] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/370.
[36] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/370.
[37] Ömer Rızâ Doğrul, Kur'ân Nedir?, s. 97-137.
[38] Yeni Sabah gazetesinin 23.4.1958 *ve* 4.5.1958tarihli nüshaları.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/370-372.
[39] John Davenport, Hz. Muhammed vıe Kur'an-ı Kerim, Türkçeterceme, s. 72-81 .
[40] M. Bucaille. s. 179-184.
*** er-Rahman: 33.**
[41] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/372-379.
[42] 26.Ahmed b.Hanbel, Müsned, c. 1, s. 69,153, Buhârî, Sahih, c. 6, s. 1 08, Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 70, İbn Mâce, Sünen, c. 1, s. 77, Dârimî, Sünen, c. 2, s. 314.
[43] Dârimî, c. 2, s. 108.
[44] Ahmed, c. 1, s. 149, Tirmizî, c. 5, s. 171.
[45] Ebu Dâvud.c. 2, s. 70, Hâkim, Müstednek, c. 1 , s. 567-568.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/379.
[46] Ahmed, c. 1, s. 408, Buhârî, c. 6, s. 107, Müslim, c.1, s. 549, Ebu Dâvud, c. 4, s. 259, Tirmizî, c.5, s. 150, İbn Mâce.c. 1, s. 77,Dârimî, c. 2, s. 31 8.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/379.
[47] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, s. 249, Müslim, c. 6, s. 553, Dârimî, c. 2, s. 324, Hâkim, Müstedrek, c. 1, s. 560-564.
[48] Tirmizî, c. 5, s. 157, Hâkim, c. 1,s. 561.
[49] Müslim, c. 1, s. 539.
[50] Buhârî, c. 6, s. 104,111, Tirmizî, c. 5, s. 1 59, Dârimî, c. 2, s. 323, Heysemî, c. 6, s. 313.
[51] Hâkim, c. 1.S.562.

[52] Ahmed,c.5, s. 383, Heysemî, c. 6, s. 312.
[53] Müslim, c. 1, s. 554, Hâkim, c. 1, s. 558-559.
[54] Tirmizî, c. 5, s. 157, Hâkim, c. 1, s. 560-561.
[55] Âli İmran: 1-2.
[56] Ahmed.c. 6, s. 461, Dârimî, c. 2, s. 323.
[57] Hâkim, c. 1, s. 555.
[58] Müslim, c. 1, s. 539, Tirmizî, c. 5, s. 157.
[59] Ahmed, c. 6, s. 449, Müslim, c. 1, s. 555, Tirmizî, c. 5, s. 162, Hâkim, c. 2, s. 368.
[60] Tirmizî, c. 5, s. 162, Dârimî, c. 2,5.328.
[61] Ahmed, c. 5, s. 36, Hâkim, Müstedrek, c. 1, s. 365, Heysemî, Meonau'z zevâid, c. 6, s. 311.
[62] Buhârî, c. 6, s. 105, Müslim, c. 1, s. 556, Tirmizî, c. 5, s. 167, Dârimî, c. 2, s. 330.
[63] Tirmizî, c. 5, s. 167.
[64] Buhârî, c. 6, s. 165, Nesâf, c. 2, s. 1 73.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/380-381.
[65] Ahmed,c.6, s. 302, 323, Tirmizî, c. 5, s. 185.
[66] Buhârî, c. 6,5.112.
[67] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 128, Tirmizî, c. 5, s. 181.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/381-382.
[68] Suyûtî, el-İtkân, c. 2, s. 105-106.
[69] Ebu'l-Fidâ, İbn Kesfr, Tefsir, c. 4, s. 303.
[70] Ahmed, c. 4, s. 9, E bu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 55-56, İ bn Mâce, c. 1, s. 427-428.
[71] İbn Sa'd, Tabakatü'l-kübrâ, c. 2, s. 194-195, ^ımed.c. 1, s. 288, Müslim, c. 1, s. 562.
[72] İbn Sa'd, c. 2, s. 194-195, Buhârî, c. 6, s. 102, İbn Mâce, c. 1.S.562.
[73] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 355, c. 3, s. 550.
[74] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, c. 2, s. 31 8-31 9.
[75] İbn Sa'd, c. 3, s. 75-76.
[76] Zehebî, c. 2, s. 300.
[77] Suyûtr, İtkân, c. 1,s.1O4.
[78] Bedrüddin Zerkesf, Burhan, c. 1, s. 471, Suyûtî, c. 1, s. 104.
[79] Suyûtî, c. 1.S.105.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/382-384.
[80] Bedrüddin Zerk eş', c. 1, s. 459, Suyûtî, c. 1, s. 105.
[81] Suyûtî, c. 1 ,s.1O5.
[82] Zerkeşf, c.1, s. 459.
[83] Suyûtî, c. 1.S.1Ü5.
[84] Zerkeşf, c.1, s. 459, Suyûtî, t 1, s. 105.
[85] Zerkeşf, c.1, s. 460.
[86] Zerk eşf, c.1, s. 460, Suyûtî, c. 1, s. 105-106.
[87] Zerkeşf, c. 1, s. 449450, Suyûtî, c. 1, s. 104-105.
[88] Râgıb, Müfredat, s. 187.
[89] Seyyid,Ta'ritât, s. 37-38.
[90] Zerkeşf, c. 1, s. 450.
[91] Suyûtî, c. 1,3.107.
[92] Zerkeşf, c.1, s. 464, Suyûtî, c. 1.S.109.

[93] Suyûtî, c. 1,3.110.
[94] Zerkeşf, c. 1, s. 461, Suyûtî, c. 1, s. 108.
[95] Tehâvf, Muhtasar, s. 29, Suyûtî, c. 1, s. 110.
[96] Zerkeşf, c.1, s. 472, Suyûtî, c. 1,3.110.
[97] Suyûtî, c. 1,3.110.
[98] Zerkeşf, c. 1, s. 473473, Suyûtî, c. 1, s. 111.
[99] Zerkeşf, c.1, s. 475.
[100] Tirmizî, c. 5, s. 197-1 98, Dârimî, c. 2,5.337.
[101] Tıımizf, c. 5, s. 198, Dârimî, c. 2,5.337.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/384-386.
[102] İbnİshak,İbn Hişam, Sîre, c. 4, s. 251, Mâlik, Muvatta', c. 2, s. 899, Vâkıdî, Megâzî, c.3,s. 1103, Müslim, c. 2, s. 890, Taberî, c. 3, s. 169, Zehebî, Megâzî, s. 589.
[103] İbn İshak,c.4, s. 251, Mâlik, c. 2, s. 899, Taberî, c. 3, s. 169, Zehebî, s. 589.
[104] Nisa: 59.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/386.
[105] 89.Ffnjzâbâdf, c. 4, s. 239.
[106] Seyyid Şerif, Ta'rifât, s. 82-83.
[107] Vâkıdî, Megâzî, c. 3, s. 1016, BeyhakPden naklen İbn Kayyım, Zâdu'l-mead, c. 3, s. 9, Ebu'l-Fidâ, Sîre, c. 4, s. 24, İbn Hamia, el-Beyân, c. 1, s. 1 65.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/386-387.
[108] Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 126, Ebu Dâvud, Sünen, c. 4, s. 201, Tirmizî, c. 5, s. 44, İbn Mâce, c. 1, s. 1 5-16, Dârimî, c. 1, s. 43.
[109] Ahmed, c. 4, s. 128, İbn Mâce, c. 1, s. 16.
[110] Ahmed, c. 4, s. 126, Ebu Dâvud, c. 4, s. 201, Tirmizî, c. 5, s. 44, İbn Mâce, c. 1, s. 16, Dâıimf, c. 1 , s. 43 44.
[111] Ahmed, c. 4, s. 126, İbn Mâce, c. 1, s. 16.
[112] Ahmed, c. 4, s. 126-127, Ebu Dâvud, c. 4,s.2O1, Tirmizî, c. 5, s. 44, İbn Mâce, c. 1, s. 16, Dârimî, c. 1 , s. 44.
[113] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 183, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 590, Muhibbut-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 1, s. 231.
[114] Ahm ed b. Hanbel, Müsned, c. 1 , s. 128.
[115] Ffruzâbâdf, c.3,s.3.
[116] Seyyid Şerif, s. 29.
[117] Ahmed, c. 2, s. 327.
[118] Ahmed, c. 2, s. 32, Buhârî, c. 8, s. 151 .Müslim, c. 4, s. 2054.
[119] Ahmed, c. 2, s. 327.
[120] Ahmed, c. 3, s. 84, Buhârî, c. 8, s. 151 .Müslim, c. 4, s. 2054.
[121] Ahmed, c. 2, s. 450.
[122] Ahmed, c. 2, s. 327.
[123] Ahmed, c. 3, s. 84, 89, Buhârî, c. 8, s. 151, Müslim, c. 4, s. 2054.
[124] Ahmed, c.1, s. 455.
[125] Dârimî, c. 1, s. 117.
[126] Ebu Dâvud, c. 4, s. 200.
[127] İbn Mâce, c.1, s. 6.

[128] Ahmed, c. 4, s. 131 , E bu Dâvud, c. 4, s. 200, İbn Mâce, c. 1, s. 6, Dârimî, c. 1, s. 111, Hâkim, c. 1, s. 109, Begavf, Mesâbih, c.1,s.13.
[129] Ahmed, c. 4, s. 131, Ebu Dâvud, c. 4, s. 200, Begavf, c. 1,s.13.
[130] Ahmed, c. 4, s. 132, İbn Mâce, c. 1, s. 6, Dârimî, c.1, s. 117, Hâkim, c.1, s. 109.
[131] Ahmed, c. 4, s. 131, Ebu Dâvud, c. 4, s. 200.
[132] Ahmed, c. 4, s. 132, İbn Mâce, c. 1, s. 6, Dârimî, c.1, s. 117, Hâkim, c.1, s. 109.
[133] Ahmed, c. 6, s. 8, Ebu Dâvud, c. 4, s. 200, İbn Mâce, c. 1, s. 7, Hâkim, c. 1, s. 108, Begavf, c. 1, s. 1 3.
[134] Ahmed, c. 6, s. 8.
[135] Ebu Dâvud, c. 4, s. 200, İbn Mâce, c.1 , s. 6, Hâkim , c. 1, s. 1 08, Begavf, c. 1, s. 13.
[136] İbn Mâce, c.1, s. 6, Hâkim, c.1 ,s.1O8, Begavf, c.1, s. 13.
[137] Ebu Dâvud, c. 4, s. 200, İbn Mâce, c. 1, s. 7, Hâkim, c. 1, s. 107, Begavf, c. 1, s. 13.
[138] Ahmed, c. 6, s. 8.
[139] Hâkim, c. 1.S.108.
[140] Ahmed, c. 4, s. 132, Ebu Dâvud, c. 4, s. 200, İbn Mâce, c. 1,s.7, Hâkim, c.1, s. 108.
[141] Ahmed, c. 4, s. 326, Müslim, c. 4, s. 1903, Ebu Dâvud, c. 2, s. 226.
[142] Taberânfden naklen Hevsemf, c.1, s. 172.
[143] Dârimî, c. 1, s. 63, Ta ben, Tefsir, c. 5, s. 147.
[144] Dârimî, c. 1, s. 63, Ta ben, Tefsir, c. 5, s. 147.
[145] Ahmed, c. 2, s. 242, İbn Mâce, c. 1 , s. 3.
[146] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/387-391.
[147] Seyyid Şerif, Ta'rifât, s. 97.
[148] Haris el-Muhâsibf, er-Riâye, s. 52-53.
[149] Abdülkadir Geylânf, Gunyetu'Uâlibfn, c. 1, s. 131-134.
[150] Haris el-Muhâsibf, er-Riâye, s. 40.
[151] Şah Veliyyullah, Hüccetullahi'l-bâliğa, c. 1, s. 143.
[152] Kâsânf, Bedâyiu's-sanâyi', c. 1, s. 90.
[153] Ebu Hanffe, Müsned, s. 45, Abdurrezzak, Musannef, c. 10, s. 425, Ahmed, Müsned, c. 3, s. 74, Buhârî, Edebü'l-müfred, s. 65, Ebu Dâvud, c. 4, s. 255, Tirmizî, c. 4, s. 339.
[154] Zâriyât: 56.
[155] Nahl: 36.
[156] Furkan: 77.
[157] Ahzâb: 56.
[158] Hicr: 99
[159] Abdurreizak, Musannef, c. 5, s. 433, İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 216,/^med, c. 3, s. 110,163, 202, Buhârî, c. 5, s. 141.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/392-395.
[160] Kâsânf, c. 1, s. 89, 284-299.
[161] Ahmed, c. 6, s. 30, Müdim, c. 1.S.504, Ebu Dâvud, c. 2, s. 18-19.
[162] Ahmed, c. 6, s. 30, Müslim, c. 1,s.5O4, Ebu Dâvud, t 2, s. 18.
[163] Ahmed.c.1, s. 341, Buhârî, c.1, s. 37, Ebu Dâvud, c. 2, s. 45.
[164] Ebu Dâvud, Sünen, c. 2, s. 340, Nesâf, Sünen, c. 3, s. 199-200.
[165] Taberânf, c. 2, s. 139.
[166] Ebu Dâvud, c. 2, s. 41, Nesâî, c. 3, s. 200, Taberânf, c. 2, s. 139.
[167] Ebu Dâvud, c. 2, s. 41.

[168] Abdurrezzak, Musannef, c. 3, s. 50, İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 1, s. 384, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 4, s. 251 , Buhârî, Sahih, c. 7, s. 183, Tirmizî, Sünen, c. 2, s. 269, Şemail, s. 44, Nesâf, c. 3, s. 219.
[169] Tirmizî, c. 2, s. 29, Şemail, s. 44.
[170] Abdurrezzak, Musannef, c. 3, s. 50, Ahmed, c. 4, s. 51, 65,115, Buhârî, Sahîh, c. 7, s. 183, Tirmizî, c. 2, s. 269, Şemâil, s. 44, Nesâf, c. 3, s. 219, Taberânf, c. 2, s. 71.
[171] Ahmed, c. 3, s. 412, Müslim, c. 1, s. 520, İbn Mâce, c. 1.S.456.
[172] Dârimî.c. 1 ,s. 285.
[173] Müslim, c. 1, s. 521.
[174] Mâlik, c.1, s. 214, Ahmed, c. 2, s. 267, Buhârî, c. 8, s. 197, Müslim, t 1, s. 521, Dârimî, c. 1, s. 286-287.
[175] Abdurrezzak,c.3, s. 73, Ahmed, c. 2, s. 164, 280, Tirmizî, c. 2, s. 231, Nesâf, c. 4, s. 228, Dârimî, c. 1,5.281.
[176] Abdurrezzak,c,s.73, Ahmed, c. 5, s. 164.
[177] Ahmed, Müsned, c. 2, s. 290, Tirmizî, c. 2, s. 270, Nesâf, c. 1, s. 232-233, İbn Mâce, c. 1 , s. 458, Dârimî, c.1, s. 254.
[178] Ahmed, c. 6, s. 30, Ebu Dâvud, c. 2, s. 18-19.
[179] Müslim, c. 2, s. 814, Nesâf, c. 3, s. 253.
[180] Tirmizî, c. 2, s. 301, Nesâf, c. 3, s. 207.
[181] Abdurrezzak, Musannef, c. 3, s. 48, İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 2, s. 271, Ebu Dâvud, c. 2, s. 70.
[182] Ebu Dâvud, c. 2, s. 49-50.
[183] Ebu Dâvud, c. 2, s. 29, İbn Mâce, c. 1, s. 443.
[184] Ebu Dâvud, c. 2, s. 29, Tirmizî, c. 2, s. 350, İbn Mâce, c. 1, s. 442.
[185] Tirmizî, c. 2, s. 350, İbn Mâce, c. 1, s. 443.
[186] Ebu Dâvud, c. 2, s. 29, İbn Mâce, c. 1, s. 443.
[187] Tirmizî, c. 2, s. 350.
[188] Ebu Dâvud, c. 2, s. 29, İbn Mâce, c. 1, s. 443.
[189] Ebu Dâvud, c. 2, s. 29-30, Tirmizî, c. 2, s. 350-351, İbn Mâce, c. 1, s. 442.
[190] Ebu Dâvud, c. 2, s. 30, İbn Mâce, c. 1, s. 443.
Alic; Mekke yolu üzerinde Tayyi'lerden Beni Behterlilerin kondukları karyelerle Feyd arasında susuz, dört gecelik bir kumluk yerdir (Yâkût, Mu'cemu'l-büldân, c. 4, s. 70).
[191] Tirmizî, c. 2, s. 351, İbn Mâce, c. 1, s. 442.
[192] Ebu Dâvud, c. 2, s. 30, İbn Mâce, c. 1, s. 443.
[193] Tirmizî, c. 2, s. 351, İbn Mâce, c. 1, s. 442.
[194] Ebu Dâvud, c. 2, s. 30, İbn Mâce, c. 1, s. 443.
[195] Abdurrezzak, Musannef, c. 3, s. 74.
[196] Abdurrezzak, c. 3, s. 76, Ahmed, c. 6, s. 341, Buhârî, c. 2, s. 53, Ebu Dâvud, c. 2, s. 28, İbn Mâce, c. 1, s. 419.
[197] Ahmed, c. 3, s. 500.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/395-400.
[198] Ebu Dâvud, c. 3, s. 348-349.
[199] Ahmed.c. 4, s. 26-27, Buharı, c. 6, s. 196, Müslim, t 3, s. 1599, İbn Mâce, c. 2, s. 1087, Begavf, Mesâbih, c. 2, s. 78.
[200] Ahmed, c. 4, s. 26-27, Buharı, c. 6, s. 196, Müslim, t 3, s. 1599.

[201] Tirmizî, c.3, s. 1 28.
[202] Ahmed, c. 1, s. 224-225, Müslim, c. 2, s. 798, İbn Mâce, c. 1, s. 552-553.
[203] Ahmed, c.1, s. 241.
[204] Nesâf, c. 4, s. 198.
[205] İbn Esîr, Nihâye, t 1, s. 173.
[206] Ahmed, c. 6, s. 143, Müslim, c. 2, s. 811, Tirmizî, c. 3, s. 114, İbn Mâce, c. 1, s. 146.
[207] Tirmizî, c.3, s. 1 22.
[208] Tirmizî, c. 3, s. 1 22, Nesâf, c. 4, s. 203.
[209] Ahmed, c. 5, s. 288, Ebu Dâvud, c. 2,s:.325, Nesâf, c. 4,s:.2O5.
[210] Tirmizî, c. 3, s. 1 31, İbn Mâce, c. 1, s. 551.
[211] Ahmed, c. 5, s. 308, Müslim, c. 2, s. 819, Ebu Dâvud, c. 2, s. 322, Tirmizî, c. 3, s. 124, İbn Mâce, c. 1, s. 551.
[212] Ebu Dâvud, c. 2, s. 356.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/400-402.
[213] Ahmed, c. 6, s. 70, Müslim, c. 1, s. 282, Ebu Dâvud, c. 1, s. 5, Tıımizf, c. 5, s. 463, İbn Mâce, c. 1, s. 110.
[214] Ahmed,c.4, s. 59.
[215] Ahmed, c. 5, s. 101,107, Müslim, c. 1, s. 464, Ebu Dâ'vud, c. 2, s. 29, Nesâf, c. 3, s. 80, Taberânf, Mu'cemu's-sağfr, c. 2, s. 150.
[216] Taberânf, c. 2, s. 150.
[217] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 10, s. 105, İbn Hacer, Metâlibu'l-âliye, c. 3, s. 245.
[218] Taberânf, c. 1, s. 103.
[219] Tirmizî. c. 5. s. 569. 570.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/402-403.

PEYGAMBERİMİZ ALEYHİSSELAMIN AHLÂKI, GÜNLÜK ÂDET VE MEŞGALELERİ

Peygamberimiz Aleyhisselamın Ahlâkı

Hz. Ali'ye Göre Peygamberimiz Aleyhisselam

Hz. Hüseyin der ki:
"Peygamber Aleyhisselamın ev içindeki meşgalesini babam (Ali b. Ebu Talib)'dan sordum.
Babam:
'Peygamber Aleyhisselam, evine girişinden itibaren vaktini:
Allah'a ibadete,
ev halkının işlerine,
ve kendi işlerine ait olmak üzere üçe ayırmıştı.
Şahsına ayırdığı vakti de, kendisiyle insanlar arasında buluşturmuştu.
O vakitte yanına, gelen insanlardan ancak seçkin sahabileri girerdi.
Halka dinî meseleleri onlar aracılığıyla tebliğ eder, halkı ilgilendiren hiçbir şeyi yanında tutmaz, birikti rm ezdi.
Ümmetine ait vakti fazilet sahiplerine dindeki üstünlük derecelerine göre bölüştürüp kendilerini ona göre huzuruna çağırmak, Peygamber Aleyhisselamın âdeti idi.
Onlardan kimisi bir hâcetli, kimisi iki hâcetli, kimisi de daha çok hâcetli idi.
Peygamber Aleyhisselam, onların dinî hâcetleriyle meşgul olur, sorularına gereken cevapları verir, sonra da:
'Bunları burada bulunan, burada bulunmayanlara tebliğ etsin!
Bana kendisi gelemeyip hacetini arzedemeyen kimsenin hacetini siz bana arzediniz!
Muhakkak ki, sultana hacetini arzedemeyenin hacetini arzeden kimsenin ayaklarını Kıyamet gününde Allah Sırat üzerinde sabit kılar!' buyururdu.
Peygamberimiz Aleyhisselamın yanında bundan başka birşey anılmaz, dile getirilmezdi.
Zaten kendisi de hiç kimseden bundan başkasını kabul etmezdi.
Peygamber Aleyhisselamın huzuruna girenler, talip olarak girerler, en büyük ilim zevkini tatmış ve onlara delâlet edici oldukları halde çıkarlardı' dedi.
Babamdan, Peygamber Aleyhisselamın evinden çıkışında ne yaptığını sordum.
Babam:
'Resûlullah Aleyhisselam dışarıda konuşmazdı. Ancak konuşması, Müslümanlara yararlı olacak, onları birbirlerine ısındıracak, aralarındaki tefrikayı, soğukluğu kaldıracak ise konuşurdu.
Her kavmin yüksek hasletli kişisine ikram eder ve onu kavminin üzerine vali yapardı.
Hiç kimseden güleryüzünü ve güzel huyunu esirgemezdi.
Ashabını göremese arar, halka aralarında olan bitenleri sorardı.
İyiliği över ve berkiştirir, kötülüğü de yerer ve zayıflatırdı.
Kendisinin her işi itidal üzere idi, ihtilafsızdı.
Gaflete düşerler endişesiyle, Müslümanlan uyarmaktan geri durmazdı.
Her hali mûtad idi.
İbadet ve taat için kendisinde tam bir istidad vardı.
Ne hakkı tecavüz, ne de onu yerine getirmekte kusur ederdi.
Kendisine yakın olanlar, insanların en hayırlıları idiler.
Onun katında ashabın en üstünü, öğüdü en şümullü olanı ve mertebece en büyüğü de muhtaçlara yardımı ve iyiliği en güzel olanı olurdu' dedi.
Babama, Peygamber Aleyhisselamın meclisindeki âdetinden sordum, o da:
'Resûlullah Aleyhisselam Allah'ı zikretmedikçe ne oturur, ne de kalkardı.

Mecliste yerlerden biryeri kendisine belirlemez, böyle yapmayı men ederdi.
Nerede olursa olsun, oturan bir cemaatin yanına vardığı zaman üst başa geçmez, meclisin sonuna oturur ve böyle yapmalarını Müslümanlara da emrederdi.
Kendisiyle birlikte oturan herkese nasibini verir, öyle ikram ederdi ki, herkes Resûlullah katında kendisinden daha mükerrem bir kimse yok sanırdı.
Kendisiyle oturan veya gelip hacetini arzeden kimsenin herşeyine, dönüp gidinceye kadar katlanırdı.
Bir kimse, kendisinden bir hacette, istekte bulununca, onu reddetmez, verir, yahut tatlı ve yumuşak bir dille geri çevirirdi.
Onun döşeği ve güzel ahlâkı, bütün insanları içine alacak kadar genişti.
Onlara şefkatli bir baba olmuştu.
Hak hususunda herkes onun katında eşitti.
Peygamber Aleyhisselamın meclisi bir ilim, haya, sabır ve emanet meclisi idi.
Meclisinde ne sesler yükselir, ne bir kimse suçlanır, ne de işlenmiş bir kusur ve hata açığa vurulurdu.
Resûlullah Aleyhisselamın meclisinde bulunanlar birbirinin dengi olup; birbirlerine karşı üstünlükleri, ancak takva yönündendi.
Hepsi de tevazulu, alçakgönüllü idiler.
Büyüklere tazim ederler, küçüklere şefkat ve merhamet gösterirler, ihtiyaç sahiplerini başkalarına tercih edip ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırlar, garib, yabancı olanları korur ve kollarlardı' dedi.
'Peygamber Aleyhisselamın meclisindekilere karşı tutum ve davranışı nasıldı?' diye sondum.
Babam:
'Resûlullah Aleyhisselam, meclisindekilere karşı daima güleçti.
Yumuşak huylu idi.
Esirgemesi, bağışlaması boldu.
Katı kalbli değildi.
Hiç kimse ile çekişmezdi.
Hiç bağırıp çağırmaz, kötü söz söylemezdi.
Hiç kimseyi ayıplamazdı.
Pinti ve cimri değildi.
Hoşlanmadığı şeye göz yumardı.
Umanı umutsuzluğa düşürmezdi.
Birşey hakkındaki hoşnutsuzluğunu açığa vurmazdı.
Kendisini üç şeyden:
1. **İnsanlarla çekişmekten,**
2. **Çok konuşmaktan,**
3. **Yararsız, boş şeylerle uğraşmaktan alıkoymuştu.**

İnsanları da üç şeyde kendi hallerine bırakırdı:
1. **Hiçbir kimseyi ne yüzüne karşı, ne de arkasından kınamaz, ayıplamazdı.**
2. **Hiç kimsenin ayıp ve kusurunu araştırmazdı.**
3. **Hiç kimseye hakkında sevaplı ve hayırlı olmayan sözü söylemezdi.**

Peygamber Aleyhisselam konuşurken, meclisinde bulunanlar başlarına kuş konmuş gibi sessiz ve hareketsiz dururlar; sözünü bitirip susunca, söyleyeceklerini söylerler; fakat kendisinin yanında asla tartışmaz, çekişmezlerdi.
Peygamber Aleyhisselamın yanında birisi konuşurken, konuşmasını bitirinceye kadar, diğerleri susarlardı.
Peygamber Aleyhisselamın yanında en sonrakinin sözü ile en öncekinin sözü farksızdı.
Meclisinde bulunanlar birşeye gülerlerse o da-onlara uyarak-güler, birşeye hayret ederi erse o da-onlara uyarak-hayret ederdi.
Meclisine gelen garibi erin, yabancıların sözlerindeki ve sorularındaki kabalık ve kıncılığa-ashabı da kendisi gibi davransınlar diye-katlanırdı.
'Bir ihtiyaç sahibinin ihtiyacını talep ettiğini gördüğünüz zaman, ihtiyacını ele geçirmesi için ona yardım ediniz!'buyururdu.
Gerçeğe uygun olmayan övmeyi kabul etmezdi.
Hakka tecavüz etmedikçe hiç kimsenin sözünü kesmezdi.
Haka tecavüz ettiği zaman da, ya onu men ederek sözünü keser, yahut meclisten kalkıp giderdi' dedi.[1]
'Peygamber Aleyhisselamın susması nasıldı?' diye sordum.
'Peygamber Aleyhisselamın susması, dört şey üzerine; yani (1) hilim, (2) hazer, (3) takdir, (4) tefekkür üzerine idi.
Takdir insanlara eşit bakış ve dinleyişte,
Tefekkür dünya ve ahiret işlerini düşünmesinde göze çarpardı.
Hilim ve sabrı kendisinde toplamıştı.
Hiçbir şey kendisini kızdırmazdı.
Hazere gelince, bu haslette kendisinde dört haslet toplanmıştı:

1. **En iyiyi-tâbi olmak için-alırdı.**
2. **Çirkin olan şeyleri-geri durmak için-bırakırdı.**
3. **Görüşünü ümmetinin yararına olan şeylere harcardı.**
4. **Himmetini, ümmetinin dünya ve ahiret mutluluklarını sağlayacak şeyler üzerinde toplardı' dedi. [2]**

'Resûlullah Aleyhisselamın herhangi birşey için 'Hayır!' dediği olmazdı. Yapmak istediği birşey ken
disinden istenildiği zaman 'Olur!' buyurur; yapmak istemediği birşey kendisinden istenilince susar, onu
yapmak istemediği susmasından anlaşılırdı.'"[3]

Hind b. Ebi Hâle'ye Göre Peygamberimiz Aleyhisselam

Hz. Hasan'ın sorusu üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselamın üvey oğlu Hind b. Ebi Hâle de Peygamberimiz Aleyhisselamı şöyle anlatır

"Resûlullah Aleyhisselam yürürken ayaklarını yerden canlıca kaldırır, iki yanına salınmaz, adımlarını geniş atar, yüksek bir yerden iner gibi önüne doğru eğilir, vakar ve sükûnetle rahat yürürdü.

Bakmak istediği, bakacağı tarafa tamamıyla dönerek bakardı.

Etrafına gelişigüzel bakınmazdı.

Yeryüzüne bakışı, semaya bakışından uzundu.

Yeryüzüne bakışı da, gözucuyla idi.

Yürürken, sahabilerinin gerisinde yürürdü.

Birisiyle karşılaştığı zaman, önce kendisi selam verirdi.

Resûlullah Aleyhisselam daima düşünceli idi.

Kendisinin susması, konuşmasından uzun sürerdi.

Resûlullah Aleyhisselam lüzumsuz yere konuşmazdı.

Söze başlarken de, sözü bitirirken de, Allah'ın ismini anardı.

Konuşurken kısa ve özlü kelimelerle konuşurdu.

Resûlullahın sözleri hep gerçek ve yerinde idi.

Resûlullah Aleyhisselam konuşurken ne fazla, ne de eksik söz kullanırdı.

Kimsenin gönlünü kırmaz, kimseyi hor görmezdi.

En ufak nimete bile saygı gösterir, hiçbir nimeti vermezdi.

Bir nimeti ne hoşuna gittiği için över, ne de hoşlanmadığı için yererdi.

Dünya için, dünya işleri için kızmazdı; fakat bir hak çiğnenmek istendiği zaman, onun öcünü almadıkça hiçbir şey kızgınlığının önüne geçemezdi.

Kendi şahsı için asla kızmaz ve öç almazdı.

Birşeye işaret edeceği zaman, parmağıyla değil, bütün eliyle işaret ederdi.

Hayret ve taaccüb ettiği zaman elinin duruşunu tersine çevirir, yani avucu göğe doğru ise onu yere doğru, yere doğru ise onu göğe doğru çevirirdi.

Konuşurken el hareketi yapar, sağ elinin avucunu sol elinin baş parmağının iç tarafına vurur dururdu.

Kızdığı zaman, kızgınlıktan hemen vazgeçer ve kızgınlığını belli etmezdi.

Neşelendiği, ferahlandığı zaman gözlerini yumardı.

En fazla gülmesi, gülüm sem ekti. Gülümserken de, ağzındaki dişleri inci taneleri gibi görünürdü." [4]

Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre; Peygamberimiz Aleyhisselam insanların en güzel ahlâklısı idi. Hiçbir çirkin söz söylemez ve hiçbir çirkin harekete tenezzül etmezdi.

Çarşı ve pazarlarda bağınp çağırmaz, kötülüğü kötülükle karşılamazdı.

Fakat, affeder ve bağışlardı . [5]

İnsanların en naziği, en iyi huylusu ve en güleci idi. [6]

Allah yolunda cihad dışında ne bir hizmetçiye, ne bir cariyeye, ne de bir kimseye el kaldırmış, vurmuştu. [7]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Peygamberlikten Önceki ve Sonraki Durumu

Peygamberimiz Aleyhisselam, kendisine peygamberlik gelmeden önce de kavmi arasında ahlâkının güzelliği ve üstünlüğü ile övülür, parmakla gösterilirdi.
Bu gerçeği Muhammed b. İshak (vefatı 151 H.) ile Muhammed b. Sa'd (vefat 230 H.) ve daha başkaları şöyle dile getirirler:
"Resûlullah Aleyhisselam erlik çağına erinceye kadar mertlik ve insanlıkça kavminin en üstünü, ahlâkça en güzeli, soy-sopça en şereflisi, komşuluk hakkını en çok gözeteni, hilm ve uslulukça en büyüğü, doğru sözlülükte en başta geleni, eminlik ve güvenilirlikte en büyüğü, kötülüklerden ve insanları alçaltan huylardan da en uzak bulunanı idi.
Yüce Allah bütün iyi haslet ve meziyetleri onda toplamıştı.
Bunun için kendisi kavmi arasında 'el-Emîn' adıyla anılırdı." [8]
Yüce Allah, Peygamberimiz Aleyhisselam hakkında:
"Muhakkak ki sen pek büyük bir ahlâk üzeresin!" (Kalem: 4) buyurmuş; Peygamberimiz Aleyhisselam da, ahlâkî faziletleri tamamlamak için gönderildiğini açıklamıştır. [9]
"Sizin Bana en sevgiliniz, Kıyamet günü yeri bana en yakın olanınız, ahlâkı en güzel olanınızdır." [10]
"Mü'minlerin imanca en olgunları, ahlâkı en güzel olanlarıdır." [11]
"Sizin hayırlılarınız, ahlâkı en güzel olanlarınızdır." [12]
"Kıyamet günü Mîzanda güzel ahlâktan daha ağır basan birşey yoktur." [13]
"İnsanların İslâmiyet bakımından en güzelleri, ahlâkça en güzel olanlandır" buyurmuştur. [14]
Peygamberimiz Aleyhisselamın önüne bir adam gelip:
"Yâ Rasûlallah! Hangi amel üstündür?" diye sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Güzel ahlâk!" buyurdu.
Adam, Peygamberimiz Aleyhisselama sağ tarafından gelip:
"Hangi amel üstündür?" diye tekrar sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam yine:
"Güzel ahlâk!" buyurdu.
Adam, Peygamberimiz Aleyhisselama sol tarafından gelip:
"Yâ Rasûlallah! Hangi amel üstündür?" diye tekrar sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Güzel ahlâk!" buyurdu.
Adam arka taraftan gelip Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Yâ Rasûlallah! Hangi amel üstündür?" diye tekrar sordu.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona doğru yönelerek:
"Anlamıyor musun? Güzel ahlâktır!
O da, gücün yeterse hiç kızmam andır!" buyurdu. [15]
Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Yâ Rasûlallah! İnsanlara verilen en hayırlı şey nedir?" diye sorulunca da, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Güzel ahlâktır!" buyurmuştur. [16]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Fetânet Sıfatı

Peygamberimiz Aleyhisselamın ahlâkının ve gidişatının güzelliği ile birlikte; halkın gizli ve açık işlerini tam bir dirayetle idare edişini, genel ve özel siyasetini, daha önceden hiç kimseden birşey öğrenmeden, hiç çalışıp çabalamadan, okuma-yazma bilmeden kendisine ihsan buyurulan ilmi ve şeriatlardan bildirdiklerini inceden inceye düşünen kimse, Peygamberimiz Aleyhisselamın aklının üstünlüğünde ve anlayışının keskinliğinde hiç şüphe etmez.

Vehb b. Münebbih:

"Ben yetmiş bin kitap okudum ve hepsinde de, Peygamber Aleyhisselamı gerek akıl ve gerek görüş bakımından insanların en üstünü buldum! Okuduğum kitapların hepsinde gördüm ki, dünyanın başından sonuna kadar Yüce Allah'ın bütün insanlara vermiş olduğu akıl, Peygamber Aleyhisselamın aklının yanında ancak dünya kumlarından bir kum tanesi gibi kalmaktadır!" demiştir. [17]

Akıl; ilim ve marifetin kaynağıdır.

İsabetli görüş, keskin zekâ, görüş ve düşünüşlerinde isabet, doğru tahmin, işlerin sonunu düşünme, şehvetle mücahede, güzel siyaset ve tedbir, faziletlere tâbi olma, çirkin huy ve hareketlerden uzak durma da hep akıldan kaynaklanır. [18]

Rebi[1] b. Hüşeym:

"İslâmiyetten önce Cahiliye devrinde halk Resûlullah Aleyhisselamın hakemliğine başvururlardı" der. [19]

Peygamberimiz Aleyhisselamın 35 yaşında bulundukları ve Kureyş müşriklerince Kabe'nin onarımına girişildiği sırada Hacerü'l-Esved'in Kabe duvarındaki yerine konulması işi Kureyş liderleri arasında sert bir tartışma ve çekişmeye yol açmıştı. Her kabile onu yalnız başına kaldırıp yerine koymak istiyor ve buna kendi kabilesinin daha lâyık olduğunu iddia ediyordu. En sonunda birer tarafa çekilmişler, bu hususta and içmişler ve çarpışmaya hazırlanmışlardı.

Abduddar oğulları, ortaya içi kanla dolu bir çanak getirip, müttefikleri olan Adiyy oğullarıyla birlikte ellerini kanlı çanağa batırarak bu yolda ölmeyi göze aldıklarına yemin etmişlerdi.

Dört veya beş gece böylece sinirler gerilmiş bir halde geçtikten sonra, Kabe'ye ilk giriş yapan kişinin (Peygamberimiz Aleyhisselamın) hakemliğine başvurulmuştu.

Peygamberimiz Aleyhisselam Hacerü'l-Esved'i ridasının üzerine koymuş, ridanın dört köşesini dört kabilenin büyüklerine tutturup Hacerü'l-Esved'in konulacağı yere kadar kaldırtmış, ridanın içinden alıp kendi eliyle yerine yerleştirmişti. [20]

Kabileler arasında kanlı bir savaşa dönüşerek asırlar boyunca sürüp gidecek olan çetin bir anlaşmazlığı, Peygamberimiz Aleyhisselam böylece en makul ve hakîmâne bir şekilde halledivermiştir.

Hicretin 7. yılında elçi olarak gönderilen Hâtıb b. Ebi Beltea ile tartışan İskenderiye kralı Mukavkıs da:

"Sen hakîm olanın yanından geliyorsun!" diyerek Peygamberimiz Aleyhisselam hakkındaki takdirini açığa vurmuştur. [21]

Peygamberimiz Aleyhisselamın 19 yıl sonra Hicretin 6. yılında ancak 1400-1500 mücahidle gidebildiği Hudeybiye'de Hz. Ömer gibi bazı ateşli sahabilerin olanca itirazlarına rağmen bazı tavizler vererek Kureyş müşriki eriyle yapmayı başardığı muahede; önce Hayber'i,

sonra da Kureyşlilerin muahede hükmünü bozucu davranışları üzerine 10.000'e yükselen askerî bir güçle gidip Mekke'yi fethedecek kadar, İslâm'a ve Müslümanlara güç kazandırmıştı . [22]
Yine Hz. Ömer'in olanca itiraz ve çabasına rağmen, Hazrecîlerin ve münafıkların lideri Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün ricası üzerine cesedini kendi gömleğine sardırmış ve cenaze namazını da kıldıımıştı.
Abdullah b. Übeyy gibi kötülükleri herkesçe bilinip duran bir kimseye gömleğini niçin verdiği ve cenaze namazını ne diye kıldırdığı sorulduğu zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Benim gömleğim ve üzerine kıldığım namazım onu Allah'tan, Rabbimden gelecek azabdan kurtaracak değildir. Fakat, ben bu sayede onun kavminden hâlâ müşriklikte direnen bin kişinin Müslüman olmasını umuyorum!" buyurup, gayesindeki yüceliği ve siyasetindeki inceliği ortaya koymuş;[23] Abdullah b. Übeyy'in böyle Peygamberimiz Aleyhisselamın gömleğinden ve üzerine kılacağı namazdan ahirette yararlanmayı umduğunu sanan müşrik Haz recilerden 1000 kişi-tahmin buyurulduğu gibi-Müslüman o İm ustur. [24]
Hz. Ömer:
"Bundan sonra, [25] Resûlullah Aleyhisselama karşı cüretime şaştım! Allah ve Resûlü elbette daha iyi bilir!" demiştir. [26]
Hz. Ömer, Hudeybiye muahedesi sırasındaki itirazlarını hatırladıkça da korkar ve:
"O zaman söylemiş olduğum sözlerin akıbetinden korkup hayır olmasını umarak nafile sadakalar vermekten, oruçlar tutmaktan, namazlar kılmaktan ve köleler azad etmekten geri durmadım!" derdi. [27]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Sıdk Sıfatı

Peygamberimiz Aleyhisselam yalnız kendi kavminin değil, Hz. Ali'nin dediği gibi, bütün insanların da en doğru sözlüsü ve ahdine en vefalısı idi. [28]
Peygamberimiz Aleyhisselamın ağzından hiçbir zaman hak ve gerçek sözden başkası çıkmazdı.
Abdullah b. Amr b. Âs der ki:
"Ben, Resûlullah Aleyhisselam dan duyduğum herşeyi ezberlemek ister ve yazardım.
Kureyşlilerden bazı sahabiler beni ondan nehyettiler ve:
'Sen Resûlullah Aleyhisselamdan duyduğun herşeyi yazıp duruyorsun ama, Resûlullah Aleyhisselam nihayet beşerdir. Gazap halinde de, rıza halinde de söz söyler!' dediler.
Bunun üzerine, ben bir müddet yazmaktan vazgeçtim.
Nihayet, durumu Resûlullah Aleyhisselam a arzettim. [29]
Resûlullah Aleyhisselam, ağzına parmağıyla işaret ederek: [30]
'Yaz! Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, buradan hak sözden başkası çıkmaz!' buyurdu." [31]
Peygamberimiz Aleyhisselam, dil şakası yaparken bile, doğruluktan, doğru sözlülükten ayrılmaz:
"Ben şakayapanm, ama gerçekten başkasını söylemem!" buyururdu. [32]
Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına bir adam gelerek kendisini bir hayvana bindirmesini (kendisine binecek bir hayvan verilmesini) isteyince, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben seni dişi bir devenin dölüne bindireyim!" buyurdu.
Adam:
"Yâ Rasûlalları! Ben dişi devenin dölünü ne yapayım?!" dedi.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Develeri dişi develerden başkası mı doğurur?" buyurdu. [33].

Hilm ve Peygamberimiz Aleyhisselamın Hilm Sıfatı

Hilm; nefsi öfke heyecanından alıkoyuş, [34] yavaş ve uslu oluş demektir. [35]
Hilm ve tahammül, gücü yettiği halde affetmek, hoşlanılmayacak şeylere sabretmektir.
Hilm, tahrik edici sebepler karşısında sebat ve kararlılığın çoğalma halidir.
Tahammül; elem ve ezâ verici davranışlar karşısında kendini tutmak, nefsine hâkim olmaktır.
Sabır da bunun gibidir.
Afv ise, suçluyu muaheze etmeyi bırakmak, azarlama ve cezalandırmadan vazgeçmektir.
Yüce Allah bütün bunlar hakkında Peygamberimiz Aleyhisselamı terbiye edip yetiştirmiştir. [36]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Şüphe yok ki Allah ahlâkî faziletleri evliyasına tahsis etmiştir.
Kendinizi yoklayınız; eğer onları kendinizde bulursanız, Allah'a hamd ediniz.
Bulamazsanız, talep ediniz!" buyurdu.
"Onlar nelerdir?" diye sorulunca, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Yakîn, kanaat, sabır, şükür, akıl, mürüvvet (insaniyet), hilm, sehâvet, şecaat!" buyurmuştur. [37]
Her hilm sahibinden, muhakkak bir zelle (sürçme) sadır olmuştur.
Fakat Peygamberimiz Aleyhisselam bundan masun bulunmuş, ezâ ve işkencelerin çoğalması kendisinin ancak sabrını arttırmıştır. [38]
Hilm sıfatı, Peygamberimiz Aleyhisselamın Tevrafta anılan belirli vasıfları arasında idi.
İmam Zührî'nin bildirdiğine göre; bir Yahudi demiştir ki:
"Resûlullahın Tevratta görülen sıfatlarından başka hiçbir sıfatı kalmamıştı.
Ben kendisini alışveriş neticesinde belli bir vade ile otuz dinar borçlandırmış, vadeye bir gün kala yanına gidip:
'Ya Muhammedi Hakkımı öde! Zaten, siz Abdulmuttalib oğulları cemaatinin âdeti borçlarını uzatıp durmaktır![1] demiştim.
Ömer b. Hattab, bana:
'Ey kötü Yahudi! Vallahi, Resûlullahın evinde olmasaydın, senin gözünü patlatırdım!' dedi.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Ya Ebâ Hafs! Allah seni yarlıgasın!
Biz senden bundan başka türlüsünü görmek ihtiyacında idik.
Sen bana onun üzerimde bulunan hakkını güzellikle ödememi söyleyecek, ona da hakkını tahsilde yardımcı olmakla beraber alacağını isterken daha nazik davranmasını tavsiye edecektin!' buyurdu.
Benim Resûlullaha karşı cahilce, kaba ve katı hareketim kendisinin hilmini arttırmaktan başka birşey yapmadı.
Bana:
'Ey Yahudi! Senin hakkının ödeme günü ancak yarın sabah girecektir!' buyurduktan sonra, Ömer'e:
'Ya Ebâ Hafs! Onu yarın günün başlangıcında istediği hurma bahçesine götür!
Eğer beğenirse, kendisine şu kadar sa' hurma verve hakkından biraz da fazla ver!
Verirken, 'Sana şu kadar da fazla veriyorum!' de!

Eğer bu bahçedekine razı olmazsa, kendisine filanca bahçeden şu kadar hurma ver!' buyurdu.
Ömer, beni hurmasını beğendiğim bahçeye götürdü. Oradan, Resûlullah Aleyhisselamın dediği kadar hurma verdi.
Emrettiği fazlayı da verdi."
Deniliyor ki; Yahudi, hurmayı teslim aldığı zaman:
"Ben şehadet ederim ki; Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Muhammed Aleyhisselam da Allah'ın Resûlüdür!
Ey Ömer! Gördüğün şeyi yapmaya beni sevkeden, Resûlullah Aleyhisselamın Tevrat'ta yazılı bütün sıfatiarını-hilm sıfatı hariç-kendisinde görmüştüm. Bugün kendisinin hilmini denemiş, onu da Tevrat'ta yazılı olduğu şekilde bulmuşumdur.
Seni şahit tutarım ki; şu hurma ile malımın yansı Müslümanların fakirlerine bağışlanmıştır!" dedi.
Hz. Ömer:
"'Onlardan bazısına' de!" dedi.
Yahudi de:
"Onlardan bazısına!" dedi.
Bu Yahudi, küfür üzerinde yaşayan yüz yaşlarındaki tek ihtiyarlan hariç, bütün ev halkıyla birlikte Müslüman oldu. [39]
Allah onlardan razı olsun!
Yahudi bilginlerinden[40] ve zenginlerinden[41] Zeyd b. Su'ne (Sa'ne) der ki:
"Muhammed Aleyhisselamın yüzüne bakınca, kendisinde peygamberlik alâmetlerinden iki şeyden başka zuhur etmedik birşey kalmadığını anladım.
Kendisindeki hilm sıfatı, karşılaştığı cahillik ve kabalığı geçiyor mu, geçmiyor mu?
Kendisine karşı en ağır, cahilce ve kabaca davranışlar, hilmini arttırıyor mu, arttırmıyor mu?
Bu hususta henüz bir bilgi edinememiş; eğer kendisiyle düşer kalkarsam herhalde bunu da öğrenirim, demiştim.
Resûlullah Aleyhisselam, günlerden bir gün, yanında Ali b. Ebu Talib bulunduğu halde, odalardan birinden dışan çıktı.
O sırada, hayvan üzerinde, bedevîye benzeyen bir adam çıkageldi ve:
'Yâ Rasûlallah! Köy halkından filan oğulları Müslüman olup İslâmiyete girdiler.
Onlara, Müslüman olurlarsa geçimlik geleceğini söyler dururdum.
Yağmursuzluk, kuraklık yüzünden son derecede kıtlık sıkıntısına uğradılar.
Yâ Rasûlallah! Ben onların sizlerden birşeyler umarak girdikleri İslâmiyetten çıkmalarından korkuyorum!
Eğer onlara birşeyler gönderip yardım etmeyi uygun görürsen, gönder![1] dedi.
Resûlullah adama baktı, sonra yan tarafına bakınca Ali'yi gördü.
Ali:
'Yâ Rasûlallah! Onlara verilecek hiçbir şey kalmadı!' dedi.
Bunun üzerine, ben hemen Resûlullahın yanına sokulup:
'Yâ Muhammed! Sana ait filan oğullarının bahçesinden şu kadar zaman sonra vermek üzere bana şu miktarda hurma satsan olmaz mı?' dedim.
Resûlullah:

'Hayır! Olmaz ey Yahudi! Fakat sana şu kadar zaman sonra belli miktarda hurma satabilirim!'buyurdu.
Filan oğullarının bahçesinden diye isim açıklamadı.
Ben de:
'Olur![1] dedim.
Bana satış yapınca, kasama gidip şu kadar müddet sonra şu kadar hurmaya karşılık kendisine seksen m işkal altın verdim.
Onu hemen o adama teslim edip:
'Onlara adalet üzere paylaştır ve kendilerine bununla yardım et!' buyurdu.
Alacağımınvadesinden iki veya üç gün önce, Resûlullahınyanına vardım. Gömleğinin ve ridasının yakasından tuttum. Asık ve ekşi bir suratla yüzüne dik dik baktım ve:
'Yâ Muhammed! Hakkımı daha ödemeyecek misin?
Vallahi ey Abdulmuttalib oğulları! Sizin borcunuzu ödemede kötü davranıcı olduğunuzu, hep uzatıp durduğunuzu bilmezdim.
Sizinle düşüp kalkmak, öyle olduğunuzu bana öğretti!' dedim.
Ömer'in yüzüne baktığım zaman, gözleri döner felek gibi dönüyordu!
Sonra, gözlerini bana dikti ve:
'Ey Allah düşmanı! Sen misin Resûlullah Aleyhisselama işittiğim sözleri söyleyen, gördüğüm şeyleri yapan?!
O'nu hak din ve kitabla peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki, eğer kendisinden çekin-meseydim, muhakkak kılıcımla vurup kelleni uçururdum!' dedi.
Resûlullah Aleyhisselam, sükûnet içinde gülümseyerek Ömer'e baktıktan sonra:
'Ya Ömer! Ben ve o, senden bu türlü davranıştan başkasını görmek ihtiyacında idik!
Sen, borcumu güzellikle ödemeyi bana tavsiye, alacağını güzellikle istemesini de ona tavsiye edecektin!
Ey Ömer! Git! Ona hakkını öde! Yirmi sa' da fazla olarak ver![1] buyurdu.
'Ey Ömer! Bu fazla bana ne için veriliyor?' diye sordum.
Ömer
'Resûlullah Aleyhisselam, sana şiddet göstermiş olmamın yerine bu fazlayı vermemi bana emretti!' dedi.
Ömer'e:
'Ey Ömer! Beni tanıdın mı?[1] diye sordum.
Ömer
'Hayır, tanımadım! Sen kimsin?' dedi.
'Zeyd b. Sa'neyim!' dedim.
Ömer
'Yahudilerin bilgini mi?' diye sordu.
'Yahudi bilgini!' dedim.
Ömer
'Öyleyse, Resûlullah Aleyhisselama yaptığın şeyi yapmaya seni sevkeden ne idi?' diye sordu.
Kendisine:
'Ey Ömer! Muhammed Aleyhisselamın yüzüne bakınca, kendisinde peygamberlik alâmetlerinden iki şeyden başka birşey kalmadığını anladım.

Hilm sıfatı, karşılaşacağı cahillik ve kabalığı geçiyor mu, geçmiyor mu? En kaba ve cahilce davranışlar kendisinin hilmini arttırıyor mu, arttırmıyor mu?
Bu hususta henüz bir denemede bulunmamıştım.
İşte, ona söylediklerimi ancak bu maksatla söyledim ve kendisinde aradığım bu sıfatların da bulunduğunu gördüm.
Ey Ömer seni şahit tutanm ki; ben Allah'ı Rab, İslâmiyeti din, Muhammed Aleyhisselamı da peygamber olarak kabul ettim!
Ve yine seni şahit tutarım ki; malımın yarısı Muhammed Aleyhisselamın ümmetine sadakadır. Çünkü, ben servetçe onlardan zengin bulunuyorum![1] dedim.
Ömer
'Onlardan bir kısmına, de! Çünkü sen onların bütününe tasaddukta bulunmaya mal yetiştiremezsin!' dedi.
Ben de:
'Onlardan bir kısmına!' dedim."
Zeyd b. Su'ne, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına dönünce:
"Şehadet ederim ki; Allahtan başka hiçbir ilah yoktur. Yine şehadet ederim ki; Muhammed Aleyhisselam Allah'ın kulu ve resûlüdür!" diyerek iman, ikrarve bey'at etti. [42]
Enes b. Malik der ki:
"Resûlullah Aleyhisselamla birlikte yürüyordum. Resûlullahın üzerinde Necran kumaşından yapılma, kalın yakalı bir cübbe vardı.
Bir bedevî, arkadan yetişip Resûlullahın cübbesinden şiddetle çekti. [43]
Kendisine doğru öyle şiddetli bir çekişle çekti ki, Peygamber Aleyhisselam bedevinin göğsüne doğru yöneldi.
Cübbe yırtıldı da, cübbenin yakası Resûlullahın boynunda kaldı. [44]
Resûlullahın boynuna baktım; bedevinin çekişinin şiddetinden, cübbenin yakası Resûlullahın boynunda iz bırakmıştı!
Bedevî:
'Ya Muhammed! Allah'ın senin yanında bulunan malından[45] şu iki devemin üzerine yükle!
Çünkü sen bana ne kendi malından, ne de babanın malından yükleyecek değilsin!' dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam, biraz sustuktan sonra:
'Mal Allah'ın malıdır! Ben de onun kuluyum!
Ey A'râbî! Sen bana yaptığın şeyden dolayı misliyle mukabele olunacaksın![1] dedi. [46]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
'Hayır! Allahtan mağfiret dilerim!
Hayır! Allah'tan mağfiret dilerim!
Hayır! Allah'tan mağfiret dilerim ki, beni çekiştirdiğinden dolayı ben de seni çekiştirip ödeşmedikçe senin için birşey yüklemeyeceğim!' buyuruyor, bedevî de her defasında:
'Vallahi ben bundan dolayı misliyle mukabele ettirmem!' diyordu. [47]
Resûlullah Aleyhisselam:
'Niçin ettirmiyorsun?!' diye sordu.
Bedevî:
'Çünkü sen kötülüğü kötülükle karşılamaz, cezalandırmazsın da, onun için ettirmem!' dedi.

Bunun üzerine, Resûlullah Aleyhisselam güldü. [48] Sonra da bir adam çağırdı ve: 'Şu iki deveden birisine arpa, diğerine hurma yükle![1] buyurdu." [49]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Şefkat ve Merhametinin Cihanşümullüğü

Yüce Allah Kur'ân-ı Kerîm'inde Peygamberimiz Aleyhisselam hakkında:
"Biz seni âlemlere ancak rahmet olmak üzere gönderdik!" (Enbiyâ: 107)
"Andolsun, size öyle bir peygamber gelmiştir ki, sıkıntıya uğramanız ona çok ağır ve güç gelir! O, üstünüze çok düşkündür! Bütün mü'minler için çok şefkatli ve merhametlidir." (Tevbe: 128)
"Onlar mü'min olmayacaklar diye âdeta kendine kıyacaksın!" (Şuarâ: 3) buyurmuş; Peygamberimiz Aleyhisselam da:
"Benimle sizin misaliniz, ateş yakan, ateşine düşmeye başlayan kelebek ve çekirgeleri men etmeye çalışan adama benzer ki; ben sizi ateşe düşmekten korumak için eteklerinizden tutuyorum, sizlerse hep elimden kurtulmaya çabalayıp duruyorsunuz!" buyurmuştur. [50]
Uhud savaşı günü, Peygamberimiz Aleyhisselamın rebâiye dişi kırılmış, yüzü yaralanmıştı. Bu hal, Ashab-ı Kiramın son derecede ağırına gitmişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam a:
"Müşriklerin aleyhine dua etsen?" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben lânetleyici olarak gönderilmedim, fakat ben Hakk'a davet edici ve rahmet olarak gönderildim.
Allah'ım! Kavmime hidayet nasip et! Çünkü onlar bilmiyorlar!" diye dua etti.
Hz. Ömer:
"Babam, anam sana feda olsun yâ Rasûlallah! Nuh Aleyhisselam kavmi hakkında 'Ey Rabbim! Yeryüzünde kâfirlerden yurt tutan, gezip tozan hiçbir kimse bırakma!' [Nuh: 26] diye dua etmiştir.
Sırtın çiğnendiği, yüzün kana boyandığı ve rebâiye dişin kırıldığı zaman, Nuh Aleyhisselam gibi aleyhimizde dua etmiş olsaydın, son ferdimize kadar hepimiz muhakkak helak olurduk!
Fakat sen böyle demekten kaçındın da, 'Allah'ım! Kavmimi mağfiret buyur! Çünkü onlar bilmiyorlar!' diyerek hayır dua ettin!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselamın bu duası; fazileti, ihsanın bütün derecelerini, güzel ahlâkı, keremi, sabır ve hilmin gayelerini biraraya toplamıştır.
Peygamberimiz Aleyhisselam, kendisine yapılanlara sükût etmekle kalmamış, hatta onların suçlarını bağışlamış, sonra şefkat ve merhamet etmiş, kendilerinin bağışlanmalar için dua ve şefaatte bulunup 'Onları yarlığa, hidayete erdir!' demiş, sonra da şefkat ve merhametinin sebebini 'Benim kavmimi' sözüyle açıklamış, 'Onlar bilmiyorlar![1] sözüyle de, bilgisizliklerini kendileri hakkında mazeret olarak göstermiştir. [51]

Tevazu ve Peygamberimiz Aleyhisselamın Üstün Tevazuu

Tevazu; tezellül göstermek, huşûlu, alçakgönüllü olmak, [52] hakka boyun eğmek, [53] hakkı kabul etmek demektir.[54]
Sair huylarda olduğu gibi, tevazuun da aşırılık ve kıtlık taraf la rıyl a itidal derecesi vardır.
Tevazuun kıtlığına tekebbür (büyüklenmek), aşırılığına mezellet (zelillik), itidal derecesine tevazu denilir.
Tevazuun makbul olanı, yaltaklanma ve hisset derecesine düşürülmeyenidir.
Çünkü, herşeyin iki tarafı, aşırılığı ve kıtlığı verilmiştir.
Herşeyin Yüce Allah katında makbul olanı, itidal, orta derecesidir. O da, her hak sahibine hakkını vermektir.
Peygamberimiz Aleyhisselam, makam ve mertebesinin yüceliği ile birlikte, insanların en tevazu-Iusu[55] ve en kibirsizi idi. [56]
Kendisinin kral peygamberlikle kul peygamberlik arasında muhayyer bırakılıp kul peygamber olmayı seçmesi üzerine, İsrafil Aleyhisselam:
"Şüphe yok ki, Allah, tevazu gösterdiğin o şeyi de sana vermiş bulunuyor.
Kıyamet günü Âdem oğullarının seyyidi sensin!
Yer kendisi için yarılıp kabrinden ilk çıkacak ve şefaat edecek olan da sensin!" demiştir. [57]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sizden, ameli kendisini kurtarabilecek bir kimse yoktur!" buyurmuştu.
"Yâ Rasûlallah! Senin de mi amelin kurtaramaz?" diye sordukları zaman, geçmişteki ve gelecekteki günahlarının Yüce Allah tarafından bağışlanmış olduğu kendisine müjdelenmiş bulunduğu halde (Feth: 1):
"Evet! Beni de amelim kurtaramaz! Ancak, Rabbim olan Allah beni tarafından bir mağfiret ve rahmetle bürürve korur!" buyurmuştur. [58]
Hz. Hüseyin der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam:
'Siz, beni hakkım olan derecenin üzerine yükseltmeyiniz!
Çünkü, Yüce Allah beni resûl edinmeden önce kul edinmiştir!' buyurdu." [59]
Hz. Ömer de:
"Resûlullah Aleyhisselam:
'Nasrânîlerin İsa b. Meryem Aleyhisselamı 'Allah'ın oğlu' diyerek haksız yere övdükleri gibi, siz de beni övmekte aşın gitmeyin iz! [60]
Şüphe yok ki, ben ancak bir kulum! [61] Allah'ın kuluyum! [62] Resûlüyüm! [63]
O halde, bana 'Allah'ın kulu ve resûlü' deyiniz!' buyurdu" demiştir. [64]
Peygamberimiz Aleyhisselam, bir sefer sırasında, bir koyun kesilip pişirilmesini ashabına emretmişti.
Ashabdan birisi:
"Yâ Rasûlallah! Onun boğazlanması benim üzerime olsun!" dedi.
Başka birisi:
"Yâ Rasûlallah! Onun yüzmesi de benim üzerime olsun!" dedi.
Başka birisi de:
"Yâ Rasûlallah! Onun pişirilmesi de benim üzerime olsun!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam da:

"Odun toplamak da benim üzerime olsun!" buyurdu.
Sahabiler
"Yâ Rasûlallah! Biz senin işini de görmeye yeteriz! (Senin odun toplamana gerek yok!)" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sizin benim işimi de görmeye yeteceğinizi biliyorum.
Fakat ben size karşı imtiyazlı bir durumda bulunmaktan hoşlanmam!
Çünkü Allah kulunu ashabı arasında imtiyazlı durumda görmekten hoşlanmaz!" buyurdu. [65]
Bir gün bir adam, Peygamberimiz Aleyhisselamın huzuruna gelince, peygamberlik heybetinden, titremeye başlamıştı.
Peygamberimiz Aleyhisselam, ona:
"Kendine gel! Ben bir hükümdar değilim! Ben ancak Kureyş kabilesinden, kurumuş et yiyen bir kadının oğluyum!" buyurmuştur. [66]
Peygamberimiz Aleyhisselamın Mekke'nin yukarı taraflarında bir yere dayanmış olarak yemek yediği sırada, Cebrail Aleyhisselam gelip:
"Yâ Muhammedi Demek sen krallar gibi yiyorsun?!" deyince, hemen yere oturuvermiştir.
Peygamberimiz Aleyhisselama bir gün Cebrail Aleyhisselamla birlikte bir melek gelmişti ki, daha önce o hiç gelmemişti.
Melek, Peygamberimiz Aleyhisselama:
"Rabbin sana selam söylüyor ve seni ya bir peygamber krallık veya bir peygamber kulluk arasında muhayyer kılıyor. Bunlardan birini seçmekte serbest bırakıyor.
'Senin için, istersen peygamber kral, istersen peygamber kul olma var!' buyuruyor" dedi.
Cebrail Aleyhisselam "Tevazu göster!" diye işaret edince, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Peygamber kul olayım!" cevabını vermiştir. [67]
Bundan sonra, Peygamberimiz Aleyhisselam ne ayak üzerinde, ne de bir yere dayanarak, yaslanarak yemek y e m e m iştir. [68]
Peygamberimiz Aleyhisselam, Mekke'nin fethinde, amcası Ebu Talib'in kızı Ümmü Hani'nin evine varmıştı . [69]
Ona:
"Yanınızda yiyecek birşey var mı?" diye sormuştu.
Ümmü Hani:
"Hayır! Yalnız kurumuş ekmek kırıntıları ve sirke var! [70]
Fakat bunları sana sunmaya haya ederim!" dedi. [71]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Onları getir! Suyun içine ufala! Tuz da getir!" buyurdu.
Sirkeyi onun üzerine döküp yedikten sonra, Yüce Allah'a şükretti.
"Ey Ümmü Hani! [72] Sirke ne güzel katıktır! Sirke bulunan bir ev katıktan mahrum sayılmaz!" buyur-du. [73]
Peygamberimiz Aleyhisselam hiçbir yemeği hor görmemiş, vermemiştir.
Bir yemeği arzu ederse yer, arzu etmezse bırakır, susardı . [74]
En ufak nimete bile saygı gösterir, hiçbir nimeti yermezdi. Hiçbir nimeti ne hoşuna gittiği için över, ne de hoşlanmadığı için yererdi. [75]
Abdullah b. Mes'ud der ki:

"Resûlullah Aleyhisselam bir hasırın üzerinde yatıp uyumuş ve hasır böğründe iz yapmıştı. [76] Uyanınca, böğrünü oğuşturdum. [77]
'Babam, anam sana feda olsun[78] yâ Rasûlallah! Keşke bize bildirseydin de, hasırın üzerinde, [79] senin için, tenini ondan koruyacak[80] birşey serseydik?!' dedim. [81]
'Sana yumuşak bir döşek edinseydik!' dedik. [82]
Resûlullah Aleyhisselam:
'Dünyaya ait şeyler benim neyime gerek! Benim dünya ile olan halim; bir ağacın altında biraz gölgelendikten sonra onu bırakarak yoluna devam eden bir süvarinin misali, hali gibidir[1] buyurdu." [83]

Hayâ ve Peygamberimiz Aleyhisselamın İnsanların En Hayâlısı Oluşu

Haya; genellikle utanmak dem ektir. [84]
Haya, isyan ehli için de, itaat ehli için de yararlı olan fıtrî birhaslettir. [85]
Kadınlar, aşırı şehvetlerini üstün derecedeki haya ile kınp, bu hususta erkeklere kat kat üstünlük sağlarlar. [86]
Haya; hoşa gitmemesi me'mul olan veya geri bırakılması işlenmesinden daha uygun bulunan birşeyin işlenmesi sırasında insanın yüzünde beliren ince kızarma halidir. [87]
Haya; nefsin kıskanılacak birşeyden dürülüp tor top olması, sıkılması, ayıplanmak, kınanmak korkusundan onu bırakmasıdır.
Bu da iki kısım olup; birincisi, nefsânî, yani Yüce Allah'ın herkeste yaratmış olduğu fıtrî hayâdır-insanlar arasında edeb ve avret mahallini açmaktan ve cinsel ilişkilerden utanmak, sıkılmak gibi.
Diğeri de imanî hayadır ki, mâsiyetve günah olan kötü işlerden mü'mini alıkoyar. [88]
Hayanın, yerine göre, değişik biçimleri vardır. Meselâ, işlenen kabahatten dolayı hayâ-Âdem Aleyhisselamınkı gibi.
Yüce Allah ona "Bizden kaçıyor musun?" diye sorduğu zaman, Âdem Aleyhisselam "Hayır, kaçmıyorum! Fakat Senden haya ediyorum" demiştir. [89]

Hayânın Dindeki Yeri ve Değeri

Peygamberimiz Aleyhisselam, haya hakkında şöyle buyurmuştur
"Her din için bir ahlâk vardır. İslâm ahlâkı da hayadan ibarettir." [90]
"İman, atmış küsur şubedir. Onların en üstünü lâ ilahe illallah'tır. En aşağısı da yoldan, halkı rahatsız eden şeyi gidermektir.
Haya da, imandan bir şubedir." [91]
"Haya, ancak hayır getirir." [92]
"Haya imandandır, iman ise cennettedir. Yüzsüzlük cefadandır, cefa ise cehennemdedir." [93]
"Haya, birşeyde bulunursa, onu ancak süsler. Hayâsızlık da, birşeyde bulunursa, onu ancak lekel-er!" [94]
"İlk peygamberlerin sözlerinden insanların idrak ve tevarüs ettiği şey, 'Utanmayınca, istediğini yap!' sözüdür." [95]
"Haya ile iman, daima birarada bulunurlar. Onlardan biri kaldırılınca, diğeri de kalkar!" [96]
Abdullah b. Mes'ud der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam bir gün:
'Yüce Allah'tan hakkıyla haya ediniz!' buyurdu.
'Yâ Rasûlallah! Allah'a hamd olsun, biz Allah'tan haya ediyoruz!' dedik.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Allah'tan haya etmek, böyle değildir.
Fakat, Allah'tan hakkıyla haya etmek; başı ve başın taşıdığı uzuvları, kamı ve kamın içine doldurduğu uzuvları haramdan korumak, ölümü ve toprak altında çürümeyi hatırda tutmaktır!
Ahireti dileyen kişi de, dünya hayatının zinetini bırakır.
İşte, kim böyle yaparsa, Yüce Allah'tan hakkıyla haya etmiş olur!' buyurdu." [97]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hiç şüphesiz, Azîz ve Celîl olan Allah, bir kulu helak etmek istediği zaman, ondan hayayı çeker alır!
Hayayı çekip alınca, o kul ancak hayâsız ve menfur olur!
Menfur olduğu zaman, kendisinden emniyet kaldırılır.
Emniyet kaldırılınca, o ancak hain olur!
Hain olduğu zaman, kendisinden rahmet kaldırılır!
Rahmet kaldırılınca, o ancak lanete uğrar, mel'un olur!
Lanete uğradığı ve mel'un olduğu zaman da, kendisinin İslâmiyetle bağlantısı kopanlır!" buyurmuştur. [98]
Peygamberimiz Aleyhisselam, her iyilikte olduğu gibi, haya hususunda da insanların en hayâlısı, en utangacı idi.
Görülmesinden, açılmasından sakınılan şeylere de; insanların, gözünü en çok yumanı idi. [99]
E bu Saîd el-Hudrî der ki:
"Peygamber Aleyhisselam, kendi köşesine çekilmiş bakireden daha hayâlı ve utangaç idi. Birşeyden hoşlanmadı mı, onu yüzünden anlardık." [100]

Cömertlik ve Peygamber Aleyhisselam İnsanların En Cömerdi Oluşu

Cûd, kerem, sehâ ve semahat kelimeleri genellikle cömertlik mânâsına gelirlerse de, bazıları bunların arasında mânâ farkı bulmuşlardır.
Üstün değerli, yararlı şeyleri gönülden koparak, hiç çekinmeden harcamaya kerem ismini ver-mişlerdir. [101]
Bazılarına göre de, cömertliğin üç derecesi vardır:
1. **Sehâ,**
2. **Cûd,**
3. **îsâr.**

Malından bir kısmını verip bir kısmını bırakan kişi, sehâvet sahibidir.
Malından çok kısmını dağıtan ve kendisi için birazını bırakan kişi, cûd sahibidir.
Malından geçinecek kadarını alıkoyup üst tarafını dağıtan kişi de, îsâr sahibidir.
Sehâ; fıtrî bir haslettir. Sehânın zıddı şuhh'tur. [102]
Şuhh; buhlün (cimriliğin) hırsla birlikte âdet haline gelmiş bulunmasıdır. [103]
Buhl de; tutup biriktirmek lâyık olmayan şeyi tutmaktır. [104]
Sehâ; cûddan üstündür.
Her sahî cûd sahibidir, fakat her cûd sahibi sahî değildir.
Cûd; lâyık olan şeyi lâyık olana vermektir.
Bunun zıddı olan buhl de, lâyık olan şeyi lâyık olandan esirgemektir. [105]
Sehâvet; lâyık ve vacib olan miktarda malı, mahal ve münasip olan yerlere harcamak, ulaştırmak güç gelmeyip kolay gelmektir. [106]
Meleke halinde bulunmayan, kolayca yapılamayan harcamaya cömertlik denmez.
Kendisini zorlaya zorlaya cömertliği âdet edinmiş olan kimse, cömert ahlâklı sayılmaz.
Fakat imkân ve fırsat bulamadığı için cömertlik yapamayan ve imkân bulunca yapacak olan kişi ise, ahlâkça cömert sayılır. [107]
Cömertlikte sekiz türlü fazilet vardır: kerem, îsâr, afv, mürüvvet, neyi, müvâsât, semahat, müsâma-hat.
Kerem; yaran herkese şâmil olan hususlarda gerektiği zaman çok mal harcamak nefse kolay gelmektir.
îsâr; kendisinin muhtaç bulunduğu bir mal ile başkasının ihtiyacını karşılamaktır.
Afv; öç almaya güç yeterken bundan vazgeçmektir.
Mürüvvet; başkalarına bol bol iyilikte ve insaniyette bulunmayı âdet ve huy edinmektir.
Muvâsât; dost ve arkadaşlara lütufkârlıkta bulunmak, kendilerini hoş tutup idare etmek ve nimetten yararlandırmaktır.
Semahat; vermekle mükellef bulunulmayan şeyleri, başkalarının yararı ve hoşnutluğu için, gönülden koparak ve isteyerek bırakmaktır. [108]
Bu üstün ve şerefli ahlâkta da, Peygamberimiz Aleyhisselamın dengine erişebilecek yoktu.
Peygamberimiz Aleyhisselamı yakından tanıyanlar, kendisini böyle vasıflamışlardır. [109]
Hz. Ali:
"Resûlullah Aleyhisselam, eli açıklıkta, insanların en cömerdi idi." [110]
Hz. Âişe:
"Resûlullah Aleyhisselam, hayırda esen rüzgârdan daha cömertti." [111]
Abdullah b. Ömer:
"Resûlullah Aleyhisselamdan daha cömert bir kimse görmedim." [112]

Abdullah b. Abbas:
"Resûlullah Aleyhisselam insanların en cömerdi idi" demiştir. [113]
Peygamberimiz Aleyhisselamda cömertliğin her türlüsü, Allah yolunda Allah'ın dinini açıklamak, Allah'ın kullarını doğru yola kılavuzlamak, açları doyurmak, cahilleri öğütlemek, haceti görüleceklerin hacetlerini görmek, yararlanacakları her yolla yararlandırmak ve ağırlıklarına tahammül etmek... gibi ilim, mal ve nefis cömertliğinin hepsi mevcuttu. [114]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Ben ancak bölüştürücüyüm! Veren ise Allah'tır!" [115]
"Bize mirasçı olunmaz! Bizim bıraktığımız sadakadır! Ancak, Muhammed'in ailesi ondan yer!" buyurmuştur. [116]
Ebu Zerri'l-Gıfârî der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam, bana:
'Ey Ebu Zer! Şu hangi dağdır?' diye sordu.
'Yâ Rasûlallah! Uhud dağıdır!' dedim.
Resûlullah Aleyhisselam:
'Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; onun benim için altına çevrilmesi, beni asla sevindirmez!
Onu bir kırat bile bırakmaksızın Allah yolunda harcarım!' buyurdu.
'Yâ Rasûlallah! Bir kantar da mı bırakmazsın?' diye sordum.
Resûlullah Aleyhisselam, üç kere:
'Bir kırat bile bırakmaksızın!
Bir kırat bile bıratmaksızın!
Bir kırat bile bırakmaksızın![1] buyurdu.
Sonra da:
'Ey Ebu Zer! Ben ancak az olana az derim, çok olana çok derim!' buyurdu.'[117]
Akşama doğru Medine'nin Harre mevkiinde Peygamber Aleyhisselamla birlikte yürüyordum ve Uhud dağına bakıyorduk.
Peygamber Aleyhisselam:
'Ey Ebu Zer!' buyurdu.
'Buyuryâ Rasûlallah! Emrine amadeyim![1] dedim. [118]
Resûlullah Aleyhisselam, Uhud'a bakarak:
'Şu Uhud'un benim için altına çevrilmesini, [119] ondan bir tek dinarın üç günden fazla yanımda akşamlamasını, beklemesini arzu etmem! O bir tek dinarı da ben sadece borç için yanımda bulun-durur, [120] hepsini Allah'ın kullarına (eliyle sağına, önüne ve soluna işaret ederek) 'Alınız! Alınız!' derim' buyurdu.
Sonra yürümeye devam ettik.
'Ey Ebu Zer! [121] Çok mal sahipleri vardır ki, [122] Kıyamet gününde[123] onlar sevapça pek azdırlar!
Ancak (yine eliyle sağına, önüne ve soluna işaret ederek) mallarını şöyle şöyle harcayanlar müstesnadır! [124]
Böyleleri de pek azdır!' buyurdu." [125]

Şecaat ve Peygamberimiz Aleyhisselamın İnsanların En Şecaatlisi Oluşu

Şecaat; savaş ve şiddet sıralarında cesaret ve yüreklilik göstermek demektir. [126]
Başka bir deyişle, gazap enerjisinin itidal üzere bulunuşu, şecaat ahlâkını ve faziletini ifade eder.
Şecaatin aşırı derecesi tehevvür olur ki, insanın birdenbire öfkeye kapılarak kendisini yararsız yere tehlikelere atması, hiçbir suretle güç yetiremeyeceği düşmanla savaşa tutuşup kendisini öldürtmesi demektir.
Şecaatin kıtlığı ise korkaklıktır ki, sabır ve sebat göstermek gereken yerlerde korkuya düşerek bozulmak ve kaçmaktır. [127]
Necdet de, korku ve dehşet yerlerinde, olağanüstü durumlar karşısında sabır ve sebat göstermek, korkuya düşüp uygunsuz iş yapmamak demektir. [128]
Şecaat ve necdet hasletlerinin her ikisi de, Peygamberimiz Aleyhisselamda üstün derecede mev-cuttu. [129]
Abdullah b. Ömer:
"Resûlullah Aleyhisselamdan daha sehâvetli, daha necdetli, daha şecaatli bir kimse görmedim!" demiştir. [130]
Kureyş müşriklerinin delikanlıları Mekke'de Peygamberimiz Aleyhisselamın evini kuşatmışlar, içeriden çıkar çıkmaz üzerine atılıp kılıçtan geçirmeye hazırlanmışlar iken, Peygamberimiz Aleyhisselam hiç korkmadan evinin kapısını açmış, müşriklerin başlarına toprak saçmış, Yâsîn sûresinin baş tarafından dokuz âyet okuyarak aralarından çıkıp gitmişti. [131]
Peygamberimiz Aleyhisselam Hz. Ebu Bekir'le birlikte Sevr mağarasına girdiği zaman, müşriklerin delikanlıları da kılıçlarını sıyırıp iz süre süre mağaranın önüne kadar gelmiş, dayanmışlardı.[132]
Ünlü iz sürücü Kürz b. Alkame, Peygamberimiz Aleyhisselamın izini görünce:
"İz burada kesilmiş! Bu ayak izi Makam-ı İbrahim'dekindendir!" demişti. [133]
Hz. Ebu Bekir:
"Eğer onlardan biri eğilip ayaklarının dibinden içeri bakacak olursa muhakkak bizi görecektir!" [134] diyerek telaşlandığı zaman, Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Hiç tasalanma! Allah bizimledir!" buyurmuştu. (Tevbe: 40)
Kendilerini tutup müşriklere teslim ederek yüzer deve mükâfat almak sevdasıyla onları izleyip duranl[135] Sürâka b. Cu'şum'u gördüğü zaman, Hz. Ebu Bekir yine telaşlanmış ve:
"Yâ Rasûlallah! İşte, atlı gelip bize yetişti!" demişti.
Peygamberimiz Aleyhisselam ona yine:
"Hiç tasalanma! Allah bizimledir!" buyurmuştur. [136]
Enes b. Malik der ki:
"Resûlullah Aleyhisselam insanların en güzeli, en cömerdi ve en şecaatlisi idi. Medine'de bir feryat, korkulu bir hal oldu mu, Peygamber Aleyhisselam hemen Ebu Talha'nın Mendub diye anılan atını emaneten alıp üzerine atlar, feryadın geldiği yere yetişirdi. Hiçbir feryat ve imdat sesi duyulmazdı ki, Mendub'un oraya birdeniz gibi, su gibi revan olduğunu görmeyelim!
Halbuki, o çok yavaş ve ağır yürüyen bir attı; hiç de yürügen değildi.

Bir gece Medineliler bir feryat işitip korkmuşlar, hemen sesin geldiği tarafa doğru gitmişlerdi.
Resûlullah Aleyhisselam ise, onları geride bırakarak ilerlemiş, sesin geldiği yere yetişmiş, durumu inceleyip dönerken halk ile karşılaşmıştı.
Kendisi Ebu Talha'nın çıplak atının üzerinde kılıcı boynunda asılı bulunuyor ve:
'Hiç korkmayınız! Hiç korkmayınız!' buyuruyordu." [137]
Hz. Ali de, Bedir savaşı günü müşriklerin saflarına Peygamberimiz Aleyhisselamdan daha yakın bir kimse bulunmadığını bildirmiştir. [138]
Mikdad b. Amrda, Peygamberimiz Aleyhisselamın Uhud savaşındaki şecaat ve sebatını anlatırken:
"Kendisini hak din ve kitabla peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki; düşmanın saldınlan karşısında Resûlullahın bir kanş bile gerilediğini görmedim!
Ashabından bir kısmı bir kere onun yanında toplandılar, bir kere de onun yanından dağıldılar.
Resûlullahın arada sırada ayakta dikilerek düşmanı geriletecek derecede yayıyla ok, ya da taş attığını görmüşümdür!
Resûlullah, tıpkı askerî bir birlik gibi sebat etmekte, yerinden ayrılmamakta idi" demiştir. [139]
Uhud savaşında, Kureyş müşriklerinden Übeyy b. Halef:
"Muhammed nerede?!" diyerek soruyor; [140]
"Yâ Muhammed! Sen kurtulursan ben kurtulmam!" diyerek gelip Peygamberimiz Aleyhisselama yetişmiş bulunuyordu.
Peygamberimiz Aleyhisselamın yanındaki sahabileri:
"Yâ Rasûlallah! İçimizden birisi dönüp onu karşılasa olmaz mı?" dediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Bırakınız gelsin!" buyurdu.
Übeyy b. Halef, Peygamberimiz Aleyhisselamın yanına kadar gel di. [141]
Sahabiler dayanamayarak onun önünü kesmek istediler.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Geri durunuz!" buyurdu. [142]
Hemen Haris b. Sımme'nin mızrağını eline aldı, sonra sahabilerine puğur devenin silkinmesi gibi silkindi, onları devenin sırtından sineklerin uçup dağılışı gibi başından dağıttı. [143]
Peygamberimiz Aleyhisselamın o sıradaki celâdeti, hiç kimsede yoktu. [144]
Peygamberimiz Aleyhisselam davranınca, Übeyy b. Halef dönüp kaçmaya başladı.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"ü^yafaneH Nereye-kaçry'or3un?!"diyerek-ses}erîdii[145]- ve- onu- boynunun-rruğferîeTıfıT göm îeğmm-yakası arasındaki kısmından vurup yaraladı!
Übeyy b. Halef, sığır böğürür gibi böğünerek atından yere yuvarlandı. [146]Kendisinin kaburga kemiklerinden bazısı da kırıldı. [147]
Müşrikler, onu ordugâhlarına götürdüler.
Übeyy b. Halefin yarasının kanı çıkmıyordu, fakat ağrısına dayanılacak gibi değildi.
Bunun için, Übeyy b. Halef:
"Vallahi, Muhammed beni öldürdü!" dedi.
Arkadaşları:

"Andolsun, sen aklını kaybetmişsin! Vallahi, sendeki yaranın hiç önemi yok!" dediler.
Übeyy b. Halef ise:
"O bana Mekke'de 'Seni ben öldüreceğim!' demişti.
Vallahi o benim üzerime tükürse, yine beni muhakkak öldürür!" dedi. [148]
Arkadaşları:
"Ey Ebu Âmir! Vallahi, senin yaran önemli değildir! Eğer bu sendekinin aynı herhangi birimizde olsaydi Bize- -hiç de sıkıntı vermezdi. Biz de ona aldırış bile itmezdik!"diyerek teselli etmeye çalışıyorlardı. [149]
Fakat o:
"Lât ve Uzzâ'ya yemin ederim ki, eğer bende olan bu yara, Zülmecaz panayırı halkında olsaydı, hepsi de çoktan ölüp giderlerdin[150]
O bana 'Seni ben öldüreceğim!ı dememiş miydi?
Değil ben, bütün Rebia ve Mudarlar halkı da olsa, muhakkak onları da öldürür o!" diyordu.
Übeyy b. Halef, Mekke'ye altı mil uzaklıkta bulunan Şerife gelince öldü.[151]
Necd taraflarında [152] Muhârib b. Hasafalarla [153] yapılan Zâtü'r-rika savaşı sırasında, [154] sık, dikenli ve iri ağaçlı bir vadide konaklanmış; İslâm mücahidleri gölgelenmek üzere ağaçların altlarına dağılmışlardı.
Peygamberimiz Aleyhisselam da, ağacın gölgesi altında yalnız başına uyuyor, kılıcı da ağacın dalında asılı bulunuyordu. [155]
Muhârib b. Hasafalardan Gavres b. Haris adındaki a'râbî (çöl Arabi) gelerek[156] Peygamberimiz Aleyhisselamın ağaçta asılı kılıcını eline alıp sıyırdı. [157]
Başucuna dikilince, Peygamberimiz Aleyhisselam uyandı.
Gavres:
"Şimdi seni benden, benim elimden kim kurtarabilir?" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah kurtarır!" deyince, kılıç G^res'in elinden yere dü.ş-tü.
Peygamberimiz Aleyhisselam hemen kılıcı eline alarak:
"Şimdi benden, benim elimden seni kim kurtarabilir?" diye sordu.
Gavres:
"Sen, kılıç tutanların hayırlısı ol!" dedi.
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına, benim de Resûlullah olduğuma şehadet edecek misin?" diye sordu.
Gavres:
"Hayır! Fakat seninle savaşmamak ve sana karşı savaşan kavmin yanında da bulunmamak üzere sana söz veriyorum!" dedi.
Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam onu serbest bıraktı. [158]
Ashabdan Berâ' b. Âzib'e Kays kabilesinden bir adam:
"Huneyn savaşı günü, Resûlullah Aleyhisselamın yanından siz de kaçtınız mı?" diye sormuştu.
Berâ' b.Âzib:
"Fakat, Resûlullah Aleyhisselam kaçmamıştır! Onu boz katırının üzerinde gördüm ki, Ebu Süfyan b. Haris katırın geminden tutuyordu.
Kendisi:

'Peygamber benim! Yalan yok! Ben Abdulmuttalib'in oğluyum!' diyerek sesleniyordu. [159]
Vallahi, savaş kızıştığı zaman, Resûlullaha sığınır, onunla korunurduk!
İçimizde en yiğit olanımız, Peygamberimiz Aleyhisselamın hizasında durabilendi!" dedi [160]
Hz. Abbas da:
"Müslümanlarla kâfirler karşılaşınca, Müslümanlar bozulup gerilediler.
Resûlullah Aleyhisselam ise katırını kâfirlere doğru mahmuzlamaya başladı.
Ben, koşmasına engel olmak için, katırının geminden tutuyordum. Ebu Süfyân b. Haris de, Resûlullah Aleyhisselamın katırının üzengisinden tutuyordu" demiştir. [161]

Peygamberimiz Aleyhisselamın Zevâid (Âdet Niteliğindeki) Sünnetlerinden Bazıları ve Bunlar Hakkındaki Tavsiyeleri

Peygamberimiz Aleyhisselam, döşeğinde uyumak istediği zaman, sağ yanının üzerine yatar, sağ elini sağ yanağının altına koyar, [162] sonra da:
"Allah'ım! Kendimi Sana teslim ettim. Yüzümü Sana çevirdim. İşimi Sana ısmarladım. Sırtımı Sana dayadım.
Ben Senin azabından korkar, rahmetini umanm. Senin rahmetinden başka sığınılacak yoktur. Senin azabından başka korunulacakyoktur!
Ancak Senin rahmetine sığınılır ve ancak Senin rahmetinle korunulur!
Ben Senin indirmiş olduğun Kitabına ve göndermiş olduğun Peygamberine (herkesten önce) inanmışım dır! [163]
Ey Rabbim! Yanımı Senin isminle yere koydum!
Eğer ruhumu tutar, alıkoyarsan, ona rahmetinle muamele et!
Eğer onu salarsan, salih kullarını koruduğun gibi, onu da koru! [164]
Allah'ım! Ben Senin isminle ölür, Senin isminle dirilirim! [165]
Bize yediren, içiren, her ihtiyacımızı karşılayıp gideren, bizi barındıran, sığındıran Allah'a hamd olsun!
Nice kişiler var ki, kendilerinin ne ihtiyaçlarını karşılayanları var, ne de barındıranların[166]
Allah'ım! Kullarını huzurunda topladığın günde azabından Beni koru!" diyerek dua ederdi. [167]
Yatağa girdiği zaman:
"Göklerin ve yerin Rabbi, herşeyin Rabbi olan, tohumu ve çekirdeği çatlatıp çimlendiren, Tevrat'ı, İncil'i ve Kur'ân'ı indiren Allah'ım!
Ben her kötülük sahibinin kötülüğünden Sana sığınırım! Çünkü onu perçeminden tutan Sensin!
Allah'ım! Evvel Sensin! Senden önce olan hiçbir şey yoktur!
Âhir Sensin! Senden sonra olan hiçbir şey yoktur!" buyurur; [168]
Uykudan uyanıp kalkarken de:
"Hamd olsun O Allah'a ki, bizi öldükten sonra diriltti!
Kıyamet günü dönüşümüz de, O'na olacaktır!" derdi. [169]
"Başka hiçbir ilah yok, ancak Sen varsın! Seni teşbih ve tenzih ederim! Allah'ım! Günahlarımı yarııgamanı ve rahmetini dilerim! Allah'ım! İlmimi arttır! Bana doğru yolu gösterdikten sonra kalbimi kaydırma! Yüce katından bana bir rahmet de ihsan buyur! Çünkü, bağışı en çok olan Sensin Sen!" diyerek dua ettiği de olurdu. [170]
Peygamberimiz Aleyhisselam, kamının üzerine (yüzükoyun) yatan bir adama rastlayınca: "İşte bu, Allah'ın hiç sevmediği bir yatıştır!" buyurdu. [171]
Peygamberimiz Aleyhisselam in hiçbir zaman ayaklarını meclisinde bulunanların önüne doğru uzattığı görülmem iştir. [172]
Peygamberimiz Aleyhisselam ne kapalı kapılar arkasına çekilir, ne perdeler arkasında dikilir, ne de kendisinin önüne tabaklarla yemekler taşınırdı.
Peygamberimiz Aleyhisselam toprak üzerinde oturur, yemeğini de yerde yerdi.
"Ben kulun oturduğu gibi oturur, kulun yediği gibi yerim! Ben ancak bir kulum!" [173] buyururdu.

Peygamberimiz Aleyhisselam yemeği üç parmakla, [174] şehadet parmağı ile onun iki yanındaki parmaklarıyla yerdi. [175]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Sizden biriniz birşey içerken kabın içine solumasın!" buyurur; [176] yenilecek, içileceklerin içine solunmasını yasaklar, [177] su içerken iki-üç kere nefes alır. [178] "Bu, daha yararlı ve daha kandırıcıdır!" buyururdu. [179]
Peygamberimiz Aleyhisselam:
"Kim elindeki et-yağ kokusunu, bulaşığını yıkamadan uyurda kendisinin başına birşey gelecek olursa, kendisinden başkasını suçlamasın! [180]
"Yemeğin bereketi tepesinde (ortasında)dır.
Sizden biriniz yemek yiyeceği zaman, çanağın üst (orta) tarafından yemesin, alt tarafından yesin!
Çünkü bereket onun üst (orta) tarafından iner!" buyurmuştur. [181]
Ömer b. Ebu Seleme der ki:
"Ben Resûlullah Aleyhisselamın terbiyesi altında bir çocuktum.
Yemek yerken elim yemek kabının içinde dolaşırdı!
Resûlullah Aleyhisselam, bana:
'Ey oğul! Besmele çek, sağ elinle ye ve de önünden ye!' buyurdu. [182]
Bundan sonra hep böyle yemeye devam ettim." [183]
Peygamberimiz Aleyhisselam, yemek ortaya konulduğu zaman:
"Allahümme bârik lenâ fîmâ razaknâ ve kına azâbennar! Bismillah!" diyerek dua ettikten sonra yemeye başlardı. [184]
Yemeğin başında Besmele çekilmesi unutulur da yemeğin sonuna doğru hatırlanırsa, "Yemeğin evveli ve ahiri için Bismillah" denilir. [185]
Peygamberimiz Aleyhisselam, abdest ve gusülde, ayakkabısını giymekte-mümkün oldukça-hep sağdan başlamayı sever, [186] birşey alacağı zaman sağ eliyle alır, birşey vereceği zaman sağ eliyle verir ve başlayacağı herşeye sağdan başlardı. [187]
"Sizden biriniz, ayakkabısını giyeceği zaman, giymeye sağdan başlasın! Ayakkabısını çıkaracağı zaman da, çıkarmaya soldan başlasın! Ayakkabı giyilirken sağ ayak ayakların evveli; ayakkabı çıkarılırken de, sağ, ayakların ahiri olsun!" buyururdu. [188]
Rivayete göre, Enes b. Malik der ki:
"Ben bir kere Resûlullah Aleyhisselam içsin diye evimdeki besi koyunumu sağmıştım.
Bu koyunumun sütü evimdeki kuyunun suyu ile karıştırılıp Resûlullah Aleyhisselama bir bardakla sunuldu.
Resûlullah Aleyhisselam ondan içti.
Kendisinin solunda Ebu Bekir, sağında bir çöl Arabi otur uy ordu. [189] Ömer b. Hattab da bir köşede bulunuyordu. [190]
Ömer b. Hattab, Resûlullah Aleyhisselamın artan sütü çöl Arabına vermesinden korkarak: [191]
'Yâ Rasûlallah! [192] Artan sütü sol yanındaki[193] Ebu Bekir'e ver!' dedi. [194]
Resûlullah Aleyhisselam ise, artan sütü bedeviye verdikten sonra:
"Sağa (sağdakine!) verilecek! Sıra ile sağa (sağdakine) verilecek!" buyurdu. [195]
Prensibini bozmadı, bozdurmadı![196]

---

[1] İtin Sa'd, Tabakât, c. 1 , s. 424-425, Tirmizî, Şemail, s. 59-60, Kadı lyaz, Şifa.c.1, s. 119-121.
[2] İbn Sa'd, c. 1, s. 425, Kadı lyaz, c. 1, s. 121-122.
[3] İbn Sa'd, c. 1, s. 368, Heysemî, Meonau'i-ievâid, c. 9, s. 13.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/405-409.
[4] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1 , s. 422-423, Tirmizî, Şemail, s. 36-37, Kadı lyaz, Şita,c,1, s. 118-119.
[5] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 365, Tirmizî, c. 4, s. 369.
[6] İbn Sa'd, c. 1, s. 365.
[7] İbn Sa'd, c. 1, s. 367.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/409-411.
[8] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c. 1, s. 194,İbn Sa'd, 11, s. 121.
[9] Mâlik, Muvatta', c. 2, s. 3904, Ahmed, Müsned.c. 2, s. 381, Buhârî, Edebü'l-müfred, s. 78, Hakfmüt-Tirmizî, Nevâdiru'l-usûl, s. 229, Heysemî, Meanau'z-zevâid, c. 9, s. 15.
[10] Ahmed, c. 4, s. 193, Tirmizî, c. 4, s. 370.
[11] Ahmed, c. 2, s. 250, Ebu Dâvud, c. 4, s. 220, Dârimî, c. 2, s. 231.
[12] Ahmed, c. 2, s. 193, Buhârî, Sahih, c. 7, s. 82.
[13] Ahmed, c. 6, s. 442, Ebu Dâvud, c. 3, s. 253, Tirmizî, c. 4, s. 362.
[14] Ahmed, c. 5, s. 89.
[15] M ünzirf, et-Tergfb vet-terhfb, c. 3, s. 405-406.
[16] Ebu Hanffe, Müsned, s. 44, Ahmed, Müsned, c. 4, s. 278, İbn Mâce, Sünen, c. 2, s. 1137.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/411-412.
[17] Kadı I yaz, Şifâ, c. 1,5.53-54.
[18] Kadı I yaz, c. 1 , s. 76.
[19] Kadı lyaz, c. 1 ,s.100.
[20] İbnİshak jbnHişam.Sîre, c.1, s. 209-210, İbn Sa'd, Tabak ât, c. 1, s. 145 Ahmed, Müsned.c. 3, s. 425, Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 99-100.
[21] İbn Abdilberr, İ stiâb, c. 1, s. 315, E bu'l-Fidâ, el-Bidâye, c. 4, s. 272.
[22] İbn İshak.c.3, s. 321-337, Vâkıdî, Megâzî, c. 2, s. 571, 624, İbnSa'd, c. 2, s. 95-105.
[23] Ta berî, Te fsfr, c. 10, s. 206, İ bn H acer, Fethu'l-bârî, c. 8, s. 254, D iya rtoe krf, T ârıhu'l-ham fs, c. 2, s. 140.
[24] BedKJddin Aynf, c. 8, s. 54, Diyarbekrî, c. 2, s. 140-141.
[25] Buhân, Sahih, c. 5, s. 207.
[26] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.4, s. 197, Buhârî, c. 5, s. 207, Tirmizî, c. 5, s. 279.
[27] Muhibbul-Taberî, c. 2, s. 58.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/412-415.
[28] İbn İshak.c.2, s. 43.
[29] Ahmed, Müsned, c. 2, s. 192, Ebu Dâvud, c. 3, s. 318.
[30] Ebu Dâvud.c.S, s. 318.
[31] Ahmed,c.2, s. 192, Ebu Dâvud, c. 3, s. 318.
[32] Buhân, s. 77, Tirmizî, c. 4, s. 357, s. 39, Heysemî, c. 9, s. 17.
[33] Buhârî, Edeb, s. 77, Ebu Dâvud, c. 4, s. 300, Tirmizî, c. 4, s. 357, Şemâil, s. 39.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/415-416.

[34] Râgıb, Müfredat, s. 129.
[35] Ffruzâbâdf, Kâmûs, c. 4, s. 100, İbn E ar, Nihâye, c. 1, s. 434.
[36] Taberî, Tefar, c. 9, s. 115, Kadı lyaı, c. 1, s. 77-78.
[37] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 94-95.
[38] Kadı lyaı, c. 1 , s. 78.
[39] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 361, Ebu'l-Ferec İbn Cevzî, el-Vefa, c. 2, s. 427428.
[40] İbn Atocliltoerr, İstiâb, c. 2, s. 553, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 2, s. 288.
[41] İbn Ea"r, c. 2, s. 288.
[42] Hâkim , Müstedrek, c. 3, s. 64-65, Ebu'l-Ferec İ bn Cevzf, el-Vefâ, c. 2, s. 425, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 8, s. 239-249.
[43] Ahmed, Müsned, c. 3, s. 210, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 60, Müslim, c. 2, s. 730-731.
[44] Müslim, c. 2, s. 731.
[45] Buhârî, c. 4, s. 60, Müslim, c. 2, s. 731.
[46] Kadı lyaz, Şifâ.c. 1,s.8O.
[47] EbuDâ\ud,c.4, s. 247.
[48] Buhârî, Sahih, c. 4, s. 60, Müslim, c. 2, s. 731, Kadı lyaz.c. 1,s.8O.
[49] Ebu Dâvud, c. 4, s. 247, Kadı lyaz, c. 1, s. 80.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/416-422.
[50] Ahmed, Müsned, c. 3, s. 392-393.
[51] Kadı lyaz, Şifâ, c. 1, s. 78-79.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/422-423.
[52] Ffruzâbâdf, Kâm üs, c. 3, s. 98.
[53] Kuşeyrî, Risale, c. 1, s. 427.
[54] Kuşeyrî, c. 1, s. 434.
[55] Gazalf, İhyâu ulûmi'd-dfn, c. 2, s. 483, Kadı I yaz, Şifâ, c. 1, s. 97, İbn Seyyid, Uyûnu'l-eser, c. 2, s. 333.
[56] Kadı lyaı, c. 1 , s. 97.
[57] Kadı lyaz, c. 1 , s. 97, İbn Seyyid, c. 2, s. 333.
[58] Ahmed.Müsned, c. 2, s. 235, Müslim, c. 4, s. 2170, İbn Mâce, c. 2, s. 1405.
[59] TaberânPden naklen Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 21.
[60] Ahmed, Müsned, c. 1, s. 23, Buhârî, Sahih, c. 4, s. 142, Tirmizî, Şemail, s. 55.
[61] Ahmed, c. 1, s. 22.
[62] Ahmed, c. 1, s. 23, Buhârî, c. 4, s. 1 42, Tirmizî, s. 55.
[63] Ahmed.d, s. 23.
[64] Ahmed.c.1, s. 24, Buhârî, c. 4, s. 1 42, Tirmizî, s. 55.
[65] TaberânPden naklen Kastalânf, Mevâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 385.
[66] İbn Mâce, c. 2, s. 1100-11 01, TaberânPden naklen Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 20, Gazalf, İhya, c. 2, s. 483484, Kadı lyaz, Şifâ, t 1, s. 99-100, Ebu'l-Ferec İbn Cevzf, el-Vefâ, c. 2, s. 437.
[67] İbn Sa'd, Taba kât, c. 3, s. 380-381.
[68] Ahmed, Müsned, c. 4, s. 308, Buhârî, Sahîh, c. 6, s. 201, Ebu Dâvud,c.3, s. 348, Tirmizî, Şemail, s. 23.
[69] Taberânf, c. 2, s. 67, Heysemî, c. 6, s. 1 75.
[70] Tirmizî, Sünen, c. 4, s. 278, Şemail, s. 29, Taberânf, c. 2, s. 67, Heysemî, c. 6, s. 1 76.
[71] Taberânf, c. 2, s. 67, Heysemî, c. 6, s. 1 76.

[72] Ta berânf, c. 2, s. 67-6 8, H eysem f, M ecm au'z-zevâid, c. 6, s. 176.
[73] Tirmizî, c. 4, s. 278-279, Taberânf, c. 2, s. 68, Heysemî, c. 6, s. 176.
[74] Ahmed.Müsned, c. 2, s. 427, Buhârî, c. 6, s. 204, Müslim, c. 3, s. 1632, Ebu Dâvud.c. 3, s. 346, Tirmizî, c. 4, s. 377, İbn Mâce, c. 2, s. 108.
[75] İbn Sa'd, Taba kât, c. 1, s. 422-423.
[76] Ahmed, c. 1, s. 391, Tirmizî, c. 4, s. 588, İbn Mâce, c. 2, s. 1376.
[77] Ahmed, c. 1, s. 391.
[78] İbn Mâce.c. 2, s. 1376.
[79] Ahmed, c. 1, s. 391, İbn Mâce, c. 2, s. 1376.
[80] İbn Mâce.c. 2, s. 1376.
[81] Ahm ed, c. 1, s. 391, İbn Mâce, c. 2, s. 1376.
[82] Tirmizî, c. 4, s. 588.
[83] Ahmed, c. 1, s. 391, Tirmizî, c. 4, s. 589, İbn Mâce, c. 2, s. 1376.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/424-428.
[84] Ffruzâbâdf, Kâm ûs, c. 4, s. 323.
[85] Haris el-Muhâsibf, er-Riâye, s. 324-326.
[86] Hakfm-i Tirmizî, Nevâdiru'l-usûl, c. 1, s. 360 .
[87] Kadı I yaz, Şifâ, c. 1.S.87.
[88] Seyyid Şerif, Ta'rifât, s. 65.
[89] Kuşeyrî, Risale, c. 2, s. 457.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/428.
[90] Mâlik, Muvatta', c. 2, s. 905, İbn Mâce, c. 2, s. 1399, Hakım-i Tirmizî, Nevâdiru'l-usûl, c. 1, s. 360.
[91] Ahmed, Müsned.c. 2, s. 41 4, Buhârî, Edebü'l-müfred, s. 156, Müslim , c. 1, s. 63, Nesâî, c. 8, s. 110, İbn Mâce, c. 1 , s. 22.
[92] Ahmed,c.4, s. 427, Buhârî, c. 7, s. 100, Edebü'l-müfred, s. 335, Müslim, c. 1,s.64,Ebu Dâvud,c.4, s. 252.
[93] Ahmed,c.2, s. 501, Buhârî, Edeb, s. 335, Tıımizf, c. 4, s. 365, İbn Mâce, c. 2, s. 1400, Taberânf, c. 2, s. 115.
[94] Ahmed.d, s. 165, Buhârî, s. 157, Tirmizî, c. 4, s. 349, İbn Mâce, c. 2, s. 1 400.
[95] Mâlik, Muvatta', c.1, s. 158, Ahmed, Müsned, c. 4, s. 121, Buhârî, c. 7, s. 100, Edebü'l-müfred, s. 336, Ebu Dâvud,c.4, s. 252, İbn Mâce, c. 2, s. 1400.
[96] Buhârî, Edeb, s. 335.
[97] Ahm ed, c. 1, s. 387, Tirmizî, c. 4, s. 637, Kuşeyrf, Taberânf, c. 1 , s. 177.
[98] İbn Mâce, c. 2, s. 1347.
[99] Kadı lyaz, Şifâ, c. 1, s. 82-83.
[100] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 368, Buhârî, Edeb, s. 156, Buhârî, Sahîh, c. 7, s. 96, Müslim, c. 4, s. 1809 -1810, Tirmizî, Şem âil, s. 61, Heysemî, M ecmau'z-zevâid, c. 9, s. 1 0.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/429-430.
[101] Kadı I yaz, Şifâ.c.1, s. 82-83.
[102] Kastalânf, M evâhibü'l-ledünniye, c. 1, s. 397.
[103] Râgıb, Müfredat, s. 256.
[104] Râgıb, s. 38.
[105] Kastalânf, c.1, s. 397.
[106] Aiâüddin Ali, Ahlâk-i Alâf.c.1, s. 60.

[107] Aâüddin Ali, t 1.S.53.
[108] Alâüddin Ali, c. 1, s. 60-61.
[109] Kadı lyaz, Şifâ, c. 1, s. 83.
[110] İtan İshak, İbn Hisam, Sîre, c. 2, s. 43.
[111] İbnSa'd,Tabakât,c.1, s. 367.
[112] İbn Sa'd,c.1,s.373.
[113] İbn Sa'd, c. 1, s. 368-369, Ahmed.d , s. 288, Buhârî, c.6, s. 101, Müslim, c. 4, s. 1803, Tirmizî, Şemail, s. 60.
[114] Kastalânf, Mevâhib, c. 1 , s. 398.
[115] Ahmed, c. 2, s. 234, Buhârî, c. 1 , s. 26, Müslim, c. 2, s. 719.
[116] Ahmed, c. 1 , s. 4, Buhârî, c. 4, s. 210, Müslim, c. 3, s. 1380, Ebu Dâvud, c. 3, s. 143.
[117] Ahmed, Müsned, c. 5, s. 1 49.
[118] Ahmed, c. 5, s. 152.
[119] Buharı, c. 3, s. 82.
[120] Ahmed, c. 5, s. 15, Buhârî, c. 3, s. 82.
[121] Ahmed, c. 5, s. 152.
[122] Ahmed, c. 5, s. 152, Buhârî, c. 3, s. 82.
[123] Ahmed, c. 5, s. 152.
[124] Ahmed, c. 5, s. 152, Buhârî, c. 3, s. 82.
[125] Buhârî. c. 3. s. 82.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/430-434.
[126] Ffruzâbâdf, Kâmûs, c. 3, s. 44.
[127] AJâüddin Ali, Ahlâk-ı Alâî, c. 1, s. 55-56.
[128] Alâüddin Ali, c. 1.S.58.
[129] Kadı I yaz, Şifâ.c.1, s. 85.
[130] İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 373.
[131] İtan İshak.İbnHişam, Sîre.c.2, s. 126-127, İbn Sa'd, c. 1, s. 227-228.
[132] İbn Sa'd, c. 1, s. 228-229.
[133] İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 4, s. 469470.
[134] İbn Sa'd, Tabakât, c. 3, s. 173-174, Ahmed, Müsned, c. 1, s. 4.
[135] Belâzun, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 263.
[136] Buhân.c. 4, s. 90.
[137] İbn Sa'd, c. 1, s. 373, Ahmed, c. 3, s. 185, Buhârî, c. 3, s. 228, Müslim, c. 4, s. 1802-1803.
[138] İbn Sa'd, c. 2, s. 23, Ahmed, c. 1, s. 126.
[139] Vâkıdı, Megâzî, c.1, s. 240.
[140] Kadı lyaı, Şifâ, c. 1, s. 86.
[141] İbn İshak.İbnHisam, Sîre,c.3, s. 89.
[142] İbn Sa'd, Tabakât, c. 2, s. 46.
[143] İbn İshak, c. 3, s. 89, Vâki di, c. 1, s. 251.
[144] Vâkıdı, c. 1.S.251.
[145] Taberî, Târih, c. 3, s. 20
[146] Vâkıdî, Megâzî, c. 1, s. 251, Hâkim , Müstedrek, c. 2, s. 327.
[147] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 2, s. 46, Hâkim, c. 2, s. 327.
[148] İbn İshak.İbnHişam, Sîre,c.3, s. 89.

[149] Vâkıdı, c. 1.S.251.
[150] Vâkıdî, t 1, s. 252, Hâkim, c. 2, s. 327.
[151] İbn İshak,c.3,s. 89.
[152] Ahmed, Müsned, c. 3, s. 311.
[153] Ahmed, c. 3, s. 390.
[154] Ahmed, c. 3, s. 364.
[155] Ahmed, Müsned, c. 3, s. 361.
[156] Ahmed, c. 3, s. 390.
[157] Ahmed, c. 3, s. 311.
[158] Ahmed, c. 3, s. 390.
[159] Müslim, c. 3, s. 1401.
[160] Müslim, c. 3, s. 1400-1401.
[161] Ahmed, c. 1, s. 207, Müslim, c. 3, s. 1398.
M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/434-439.
[162] Ahmed, Müsned, c. 5, s. 387, Buhârî, c. 7, s. 147,1 50, Edebü'l-müfred, s. 313, Ebu Dâvud, c. 4, s. 311, Ibn Mâce, c. 2,s. 1276.
[163] Buhân.c. 7, s. 147-148, Edebü'l-müfred, s. 312, Tirmizî, c. 5, s. 469.
[164] Ahmed, c. 2, s. 246.
[165] Ahmed, c. 4, s. 302, c. 5, s. 397, Buhârî, c. 7, s. 147, Müslim, c. 4, s. 2083, Ebu Dâvud, c. 4, s. 311.
[166] Buhârî,Edeb,s.311 , Müslim, c. 4, s. 2085, Ebu Dâvud, c. 4, s. 312, Tirmizî, c. 5, s. 470.
[167] Ahmed, c. 4, s. 300, Buhârî, Edeb, s. 313, Tirmizî, c. 5, s. 471, İbn Mâce, c. 2, s. 1276.
[168] Ahmed, c. 4, s. 302, Buhârî, c. 7, s. 150, s. 311 .Müslim, c. 4, s. 2083.
[169] Ebu Dâvud, c. 4, s. 311, Tirmizî, c. 5, s. 481, İbn Mâce, c. 2, s. 1277.
[170] Ebu Dâvud, c. 4, s. 314.
[171] Ahmed, c. 2, s. 287, Tirmizî, c. 5, s. 97.
[172] Ebu Hanffe, Müsned, s. 36, İbn Sa'd, Tabakât, c. 1, s. 378.
[173] Ahdurrezzak, Musannef, c. 10, s. 415, İbn Sa'd, c. 1, s. 371 -372.
[174] İbn Sa'd, c. 1, s. 381 , Müslim, c. 3, s. 1605, Ebu Dâvud, c. 3, s. 366.
[175] Abdurrezzak,c.10, s. 418, İbn Sa'd, c.1, s. 381.
[176] Tirmizî, c. 4, s. 301, İbn Mâce, c. 2, s. 1173, Dârimî, c. 2, s. 44.
[177] Ahmed, c.1, s. 309, Ebu Dâvud, c. 3, s. 338, İbn Mâce, c. 2, s. 1094.
[178] Ahmed, c. 3, s. 114, Buhârî, c. 6, s. 351, Tirmizî, c. 4, s. 302, İbn Mâce, c. 2, s. 11 32, Dârimî, c. 2, s. 44.
[179] Ebu Dâvud, c. 3, s. 338, Tirmizî, c. 4, s. 302, Şemail, s. 34.
[180] Abdurrezzak, Musannef, c. 11, s. 437, Ahmed, c. 2, s. 263, Ebu Dâvud, c, s. 366, Tirmizî, c. 4, s. 289, İbn Mâce, c. 2, s. 1096.
[181] Ebu Dâvud, c. 3, s. 348-349.
[182] Ahmed, c. 4, s. 26-27, Buhârî, c. 6, s. 196, Müslim, c. 3, s. 1599, İbn Mâce, c. 2, s. 1087, Begavf, Mesâbih, c. 2, s. 78.
[183] Ahmed, c. 4, s. 26-27, Buhârî, c. 6, s. 196, Müslim, t 3, s. 1599.
[184] Ebu Bekir Ahmed b. Muhammed, Amelü'l-yevm ve'l-leyle, s. 172.
[185] Ahmed, c. 4, s. 336, Ebu Dâvud, c. 3, s. 347-348.
[186] Ahmed, c. 6, s. 187-188, Buhârî, c. 6, s. 197.
[187] Ebu'l-Ferec, Vefa, s. 2, s. 452.

[188] Tirmizî, Şemail, s. 16.
[189] İbn Ebi Şeybe, Musannef, c. 8, s. 35, Ahmed, c. 3, s. 110,197, Buhârî, c. 6, s. 247, Tirmizî, c. 4, s. 306, İbn Mâce, c. 2, s. 1133, Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, c. 7, s. 289.
[190] İbn Ebi Şeybe, c. 8, s. 35, Ahmed, c. 3, s. 110, Beyhakî, c. 7, s. 285.
[191] Ahmed, c. 3, s. 197.
[192] İbn Ebi Şeybe, c. 8, s. 36, Ahmed, c. 3, s. 197.
[193] Ahmed, c. 3, s. 197.
[194] İbn Ebi Şeybe, c. 8, s. 36, Ahmed, c. 3, s. 197.
[195] İbn Ebi Şeybe, c. 8, s. 36, Ahmed, c. 3, s. 197, Buhârî, c. 6, s. 247, Tirmizî, c. 4, s. 306, İbn Mâce, c. 2, s. 1173, Beyhakî, c. 7, s. 285.
[196] M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/440-443.